ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ – ΕΛΛΑΝΟΚΡΑΤΗΣ

"ΠΥΡΣΟΣ" ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ 61 — ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

COPYRIGHT 1929 BY "PYRSOS„ C° Ltd ATHENS
PRINTED IN GREECE

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΟΝ Θ΄ ΤΟΜΟΝ ΕΠΡΑΓΜΑΤΕΥΘΗΣΑΝ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙ Κ.Κ.:

Ἀγγελετόπουλος Πέτρος Δικηγόρος.	Π. Α.
Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Αδ. Αδ.
Ἀθανασιάδης Θ. Διευθυντὴς τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου Δράμας.	Θ. Α.
Ἀναγνωστόπουλος Γ. Π. Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Γ. Π. Α.
Ἀνδριώτης Ν. Π. Συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.	Ν. Α.
Ἀντωνιάδης Εὐγ. Μ. Ἀστρονόμος.	Ε Μ. Α.
Ἀποστολίδης Ἡ. Ν. Δημοσιογράφος.	Η. Ν. Α.
Ἀρβανιτάκης Γ. Λ. Δρ τῶν Μαθηματικῶν.	Γ. Λ. Α.
Ἀρεταῖος Ε. Γ. Μηχανολόγος — Ἠλεκτρολόγος.	Ε. Γ. Α.
Ἀσημᾶκος Δ. Κ. Μηχανολόγος.	Δ. Κ. Α.
Ἀσιμῆς Δημ. Ι. Ἰατρός. Διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου «Ἁγία Ἑλένη».	Δ. Ι. Α.
Αὐγουστῖνος Ἰ. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Ι. Α.
Βακάλης Δ. Δικηγόρος.	Δ. Βς.
Βάρναλης Κ. Δρ Φιλολογίας-Λογοτέχνης.	Κ Ι. Β.
Βατάλας Μ. Δ. Δημοσιογράφος.	Μ. Δ. Β.
Βαφειάδης Τ. Φιλόλογος.	Τ Β.
Βεγλερῆς Φ. Δικηγόρος.	Φ Βς
Βελλιανίτης Θ. Λογογράφος. Πρώην Ὑπουργός.	Θ. Β.
Βέρας Σ. Παιδίατρος.	Σ. Β
Βολονάκης Μ. Δ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Μ Βλ.
Βορεάδης Γ. Γεωλόγος.	Γ. Β.
Γαβριηλίδης Α. Ὀφθαλμολόγος-Διευθυντὴς τοῦ Ὀφθαλμολογικοῦ Τμήματος τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ».	Α. Γ.
Γαλανὸς Σ. Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν Ἐδωδίμων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Σ. Γ
Γεδεὼν Μ. Μέγας Χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.	Μ. Ι. Γ.
Γενεράλις Ἐμμ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ.
Γεραγᾶς Κ. Γεν. Γραμματεὺς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης.	Κ. Γ.
Γεωργαλᾶς Γ. Κ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς. Διευθυντὴς τῆς Γεωλογικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος.	Γ. Κ. Γ.
Γεωργαντᾶς Φ. Ἐκπαιδευτικός.	Φ. Γ.
Γεωργούλης Ἠρ. Π Δρ Ἐμπορικῶν Σπουδῶν.	Η Π. Γ
Γιαμπάνης Ν. Μ. Ἀξιωματικὸς Πολ. Ναυτικοῦ.	Ν. Μ. Γ.
Γιαννακόπουλος Παν. Ἀντισυνταγματάρχης Μηχανικοῦ.	Π Γ.
Γιαννήρης Μ. Νευροπαθολόγος. Διευθυντὴς Δρομοκαϊτείου Θεραπευτηρίου.	Μ. Γ.
Γκιταρᾶκος Κ. Τεχνικὸς Σύμβουλος τῆς Ἀνωνύμου Ἑταιρείας Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου Ἀθηνῶν.	Κ. Γκ.
Γκράσιγγερ Π. Δρ Φυσικομαθηματικῶν.	Π. Γρ.
Δαλέζιος Α. Γ. Δρ Φιλοσοφίας.	Α. Δ.
Δαραλέξης Χ. Θεατρικὸς Συγγραφεύς.	Τ. Δ.
Δασκαλάκης Χ. Ε. Νομικός.	Χ. Δ.
Δεβάρης Δ. Δημοσιογράφος	Δ. Δ.
Δεληγιάννης Ἀντ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικοχημείας καὶ Ἐφηρμ. Ἠλεκτροχημείας τοῦ Ἐθν. Μετσ. Πολυτεχνείου.	Αν. Δ.
Δέλλιος Ν. Μουσικὸς κριτικός.	Ν. Δ.
Δημαρᾶς Κ. Θ. Συγγραφεύς.	Κ. Θ. Δ.
Δημάρατος Ἰ. Φ. Δημοσιογράφος.	Ι. Φ. Δ
Δημητριάδης Θ. Δ. Ὑφηγητὴς τῆς Ὠτορρινολαρυγγολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης.	Θ. Δ. Δ.
Διάκος Διον. Γ. Τελωνειακός.	Δ. Γ. Δ.
Διγενὴς Κίμων Ὑποστράτηγος.	Κ. Δ.
Δοανίδης Ι. Π. Καθηγητὴς τῆς Ὀρυκτολογίας, Πετρογραφίας καὶ Γεωλογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	Ι. Π. Δ.
Δομαζάκης Μ. Γ. Νομικός.	Μ. Γ. Δ.
Δούκας Γ. Οἰκονομολόγος.	Γ. Δ.
Δραγάτσης Ἰάκ. Χ. Διευθυντὴς Λυκείου.	Ἰάκ. Χ. Δ.
Δραγούμης Φ. Πολιτευτής.	Φ. Δ.
Δρακουλίδης Ν. Ν. Ἰατρὸς-Δερματολόγος.	Ν. Ν. Δ.
Δρόσος Δ. Διευθυντὴς Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν.	Δ. Δρ.
Δυοβουνιώτης Γ. Ἰ. Δικηγόρος.	Γ. Ι. Δ.
Δυοβουνιώτης Κ. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Ι Δ
Ἐλιγιὰ Γιωσεφ Λογογράφος - Ἑβραϊστής.	Γ. Ἐλ.
«Ἑλλ. Φιλοτελ. Ἑταιρεία»	«Ε.Φ.Ε.»
Ἐμμανουὴλ Ἐμμ. Ι. Καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Ε. Ι. Ε.
Εὐαγγελίδης Δ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Τέχνης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.	Δ. Ε.
Εὐαγγελίδης Ε. Φυτοπαθολόγος.	Ε. Ε.
Εὐελπίδης Χ. Γεωπόνος. Πρώην Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας.	Χ. Ε.
Εὐστρατιάδης Μ. Π. Δικηγόρος.	Μ. Π. Ε.
Ζαχαρίας Προκόπιος Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Χημείας καὶ Ἐφηρμοσμένης Ἠλεκτροχημείας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Π. Ζρ
Ζέπος Δ Δικηγόρος.	Δ. Ζς.
Ζέπος Ἰ. Δ. Δικηγόρος.	Ι. Δ. Ζ.
Ζέπος Π. Ι. Δικηγόρος.	Π. Ι. Ζ.
Ζευγώλης Γ. Π Δημοσιογράφος.	Γ. Ζ.
Ζήσης Π. Γ. Δικηγόρος—Κοινωνιολόγος.	Π. Γ. Ζ.
Ζωγράφος Δ. Δημοσιολόγος.	Δ. Ζγ.
Ζώης Λ. Χ. Ἱστοριοδίφης.	Λ. Χ. Ζ.
Θεοδωρόπουλος Ν. Ἰ. Δικηγόρος.	Ν Ι. Θ.
Θηβαῖος Ν. Π. Δικηγόρος.	Ν. Π. Θ.
Θωμόπουλος Θωμᾶς Γλύπτης - Καθηγητὴς τῆς Πλαστικῆς ἐν τῇ Σχολῇ Καλῶν Τεχνῶν.	Θ. Θ.
Καΐρης Μ. Ν. Ἰατρός.	Μ. Ν. Κ.
Κακριδῆς Γ. Θ. Μηχανολόγος—Ἠλεκτρολόγος.	Γ. Θ. Κ.
Καλαϊτζῆς Ἰ. Κ. Χειρουργός.	Ι. Κ. Κ.
Καλιτσουνάκις Δ. Ε. Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν. Ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Δ Ε. Κ.
Καλλιαβᾶς Ἀριστομ. Ὑφηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.	Α. Κβς
Καλλιάφας Σπ. Μ. Καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ.	Σ. Μ Κ.
Καλομενόπουλος Νικ. Θ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Κλς
Καμίνης Ι. Σ. Μαιευτὴρ—Παιδίατρος.	Ι. Σ. Κ.
Κανελλόπουλος Παν. Κ. Δρ τῆς Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Αἰδελβέργης τ. Γεν. Γραμματεὺς Ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας.	Π. Κ. Κ.
Καράκαλος Τηλ. Ἰ. Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ. Πρώην καθηγητὴς τοῦ Στρατ. Σχολ. Εὐελπίδων.	Τ. Ι. Κ.
Καραμᾶνος Κυρ. Μ. Φιλόλογος.	Κ. Μ. Κ.
Καράντζας Γ. Α. Δημοσιογράφος.	Γ. Α. Κ.
Καρβελᾶς Γ. Ι. Καθηγητής.	Γ. Ι Κ.
Κατσαρᾶς Ἰ. Μ. Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Φυσιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Ι. Μ. Κ.
Καψάλης Γερ. Δ. Πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου.	Καψ.
Καψῆς Ν. Θεολόγος.	Ν. Κ.
Κεραμιδᾶς Τ. Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀνωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.	Τ. Κ.
Κλαδᾶς Λ. Ν. Ἠλεκτρολόγος - Μηχανικός.	Λ. Ν. Κ.
Κλαδᾶς Ν. Θ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Θ. Κ.
Κοκίδης Ν. Ἰφ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Ι. Κ.
Κόκκορης Δ. Χ. Χειρουργός.	Δ. Χ. Κ.
Κομκόσος Ἰ. Χ. Μουσικοδιδάσκαλος.	Ι Χ. Κ.
Κονταργύρης Α. Ὑφηγητὴς τῆς Ὀρθοπεδικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Α. Κ.
Κορομηλᾶς Γ. Δ. Δημοσιογράφος.	Γ. Δ. Κ.
Κορωναῖος Δ. Ν. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Δ. Ν. Κ.
Κοσκινᾶς Γ. Ἰατρὸς-Νευρολόγος.	Γ. Κς
Κοσμετᾶτος Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστολογίας καὶ Ἐμβρυολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Γ. Φ. Κ.
Κοτζιᾶς Ν. Χ. Ἐπιμελητὴς Βυζαντινοῦ Μουσείου.	Ν. Κτζ.
Κούζης Ἀριστ. Π. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Ἀρ. Π. Κ.
Κούμαρης Ἰ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Ι. Γ. Κ
Κουσουλᾶκος Γ. Π. Δικηγόρος.	Γ. Π. Κ.
Κουτσοπεδιώτης Γ. Κ. Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν. τ. Διευθ. τοῦ Γεωπονικοῦ Χημείου.	Γ. Κ. Κ.
Κυριαζίδης Κυρ. Ἰατρὸς-Μικροβιολόγος.	Κ. Κ.
Κυριακόπουλος Ἠλ. Γ. Καθηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.	Η. Γ. Κ.
Κωστίδης Σ. Ἀρχιτεχνίτης.	Σ. Κς.
Λαζαρόπουλος Ἰ. Α. Δρ Νομικῆς. Ἀρχιφροντιστὴς Π. Ν.	Ι. Α. Λ.
Λαμπίρης Ἰ. Δικηγόρος. τ. Τμηματάρχης Ὑπ. Ἐξωτερικῶν.	Ι. Λ

Digitized by Google

Λαμπρίδη Ἕλλη Δρ τῆς Φιλοσοφίας.	Ε. Λ
Λαμπρινάκης Β. Ε. Ἀνώτερος Οἰκονομικὸς Ὑπάλληλος.	Β Ε. Λ.
Λαμπρινόπουλος Τιμ. Δικηγόρος. Διευθυντὴς τῆς «Ἑνώσεως Δήμων τῆς Ἑλλάδος».	Τ. Λ.
Λάσκαρης Ν. Ἰ. Θεατρικὸς Συγγραφεύς. Ἱστορικὸς τοῦ Θεάτρου.	Ν. Ι. Λ.
Λαχνιδάκης Ἰ. Τμηματάρχης Ὑπουργείου Συγκοινωνίας.	Ι. Λς
Λεβίδης Ν. Δ. Πρώην Ὑπουργός.	Ν. Δ. Λ.
Λέφας Π. Διπλωματοῦχος ἀνωτ. οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν σπουδῶν.	Π. Λ.
Λογοθέτης Π. Κ. Δικηγόρος.	Π. Κ. Λ.
Λοράνδος Ν. Ἰατρός.	Ν. Λ.
Λούβαρις Ν. Ι. Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Ν. Ι. Λ.
Λουκόπουλος Δ. Ν. Καθηγητής. Παρὰ τῷ «Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ».	Δ. Ν. Λ.
Λοῦρος Κ. Ν. Καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Κ. Ν. Λ.
Λυκούδης Στ. Ἐμμ. Πλοίαρχος Π. Ν. Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς παρὰ τῇ Σ.Ν. Δοκίμων. Ἀκαδημαϊκός.	Σ. Ε. Λ.
Μακρῆς Κ. Γ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Κ. Γ. Μ.
Μάλαινος Ἐπ. Ι. Δημοσιογράφος.	Ε. Ι. Μ
Μαλτέζος Κ. Χ. Καθηγητὴς τῆς Φυσ. Μηχανικῆς καὶ Θεωρ.Φυσικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Χ. Μ.
Μαντζούφας Α. Συνταγματάρχης Στρατ. Δικαιοσύνης.	Α. Μζς.
Μάργαρης Δ. Κ. Συγγραφεύς. Βιβλιοφύλαξ τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης.	Δ. Μ.
Μαρινᾶτος Σπ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Σπ. Μ.
Μαρκόπουλος Π. Δ. Διευθυντὴς Δασῶν Ὑπουργείου Γεωργίας.	Π. Δ. Μ.
Μαυρομμάτης Γ. Α΄ Γραμματεὺς Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.	Γ. Μρς.
Μαυρομμάτης Ξεν. Ἱστοριοδίφης, τ. Γεν. Διοικητής.	Ξ. Μ.
Μελανίδης Κ. Θ. Κτηνίατρος.	Κ. Θ. Μ.
Μελᾶς Θ. Τμηματάρχης Ὑπουρ. Γεωργίας.	Θ. Μ.
Μενεγάκης Ἰ. Ν. Ἐπιμελητὴς Φυσιολογείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Ι. Ν. Μ.
Μηλιάδης Γ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Γ. Μ.
Μιχαηλίδης Γ. Π. Δρ τῆς Θεολογίας.	Γ. Π. Μ.
Μιχαλόπουλος Ἀλ. Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	Α. Μ.
Μοσχόπουλος Νικηφόρος Τμηματάρχης Ὑπ. Ἐξωτερικῶν.	Ν. Μ.
Μουστάκας Δ. Ε. Δρ Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.	Δ. Ε. Μ.
Μπαρδάνης Ἰ. Γ. Χημικός.	Ι. Γ. Μ.
Μπαρμπαστάθης Γ. Τμηματάρχης Ὑπουρ. Παιδείας.	Γ. Μπς
Μπίστη Μαρία Φιλόλογος.	Μ. Μπ.
Μπουρόπουλος Ἄγγ. Ν. Εἰσαγγελεὺς Ἐφετῶν.	Α. Ν. Μ.
Μπρατσιώτης Παν. Ἰ. Καθηγ. τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Π. Ι. Μ.
Μωραΐτης Δ. Δρ τῆς Θεολογίας.	Δ. Μτ.
Νέζος Ἀνδρ. Καθηγητὴς τῆς Λογιστικῆς ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.	Α. Ν.
Νικολαΐδης Κ. Ι. Δικηγόρος.	Κ. Ι. Ν.

Νικοτσάρας Γ. Ν. Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ.	Γ. Ν. Ν.
Ξένος Ι ρ. Προϊστάμενος τῆς Τοπογραφικῆς Ὑπηρεσίας Ὑπουργ. Γεωργίας.	Γ. Ξ.
Οἰκονομόπουλος Γ. Δικηγόρος.	Γ. Ο.
Οἰκονόμος Σπ. Καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Σ. Ο.
Οἰκονόμου-Μύλλερ Σοφία Δρ Μαθηματικῶν.	Σ. Μ.-Ο.
Πάγκαλος Γ. Ἰατρός.	Γ. Πγκ.
Παλαιολόγος Γ. Ἐκπαιδευτικός.	Γ. Ν. Π.
Παλαιολόγος Κ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Κ. Π.
Παμπούκης Γ. Διευθυντὴς τοῦ Νευρολογικοῦ τμήματος τῆς Ἀστυκλινικῆς.	Γ. Π.
Παναγιωτόπουλος Ἰ. Μ. Καθηγητής.	Ι. Μ. Π.
Παντατζῆς Παν. Γ. Στοματολόγος - Ὀδοντίατρος.	Π. Γ. Π.
Παντελάκης Ἐμμ. Γ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ. Π.
Παπαγιαννόπουλος Δ. Ν. Καθηγητὴς τῶν Φυσ. Ἐπιστημῶν.	Δ. Ν. Π.
Παπαδημητρίου Ι. Ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Ι. Πδ.
Παπαδόπουλος Ἀνθ. Α. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης».	Α. Α. Π.
Παπαθεοδώρου Ἰ. Ἀν. Γεν. Ἀρχίατρος.	Ι. Π.
Παπακωνσταντίνου Θ. Φιλόλογος.	Θ. Π.
Παπαλεξάνδρου Κ. Θ. Δημοσιογράφος.	Κ. Θ. Π.
Παπαμῆτρος Δ. Φ. Δικηγόρος.	Δ. Φ. Π.
Παπανδρέου Σ. Λ. Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς.	Σ. Λ. Π.
Παπαντωνόπουλος Β. Π. Λοχαγὸς τοῦ Ἐλέγχου.	Β Π Π.
Παπᾶς Π. Ν. Φιλόλογος.	Π. Ν. Π.
Παπαφωτεινὸς Π. Δικηγόρος.	Π. Πς
Πέρδικας Π. Λ. Ὑφηγητὴς Ἐμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Π. Λ. Π.
Πετιμεζᾶς Ν. - Λαύρας Λογογράφος.	Π.Ν.—Λ.
Πετρακάκος Δ. Α. Δικηγόρος - Πολιτευτής.	Δ. Α. Π.
Πίππας Δ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων.	Δ. Ππς
Πλακίδης Σ. Μ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀστρονομίας καὶ Μετεωρολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Σ. Π.
Πολίτης Λῖνος Ν. Ἐπιμελητὴς τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.	Λ Ν. Π.
Πολυγένης Ι. Κ. Δικηγόρος.	Ι. Κ. Π.
Πορτάση Μαξιμιανὴ Δρ τῆς Φιλοσοφίας.	Μ. Π.
Πύρλας Π. Θ. Χημικὸς - Οἰνολόγος.	Π. Θ. Π.
Ράλλης Κ. Μ. Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Μ. Ρ.
Ραλλίδης Ὀδ. Χειρουργὸς-Γυναικολόγος.	Ο. Ρ.
† Σάββας Κ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς Μικροβιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Γ. Σ.
Σακελλάριος Ἀν. Π. τ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος. Διευθυντὴς τοῦ Μονοταξίου Διδασκαλείου.	Α. Π Σ.
Σαμοθράκης Ἀ. Θ. Ἰατρός.	Α. Θ. Σ.
Σαραντῆ Ἐλπινίκη Σ. Ἱστοριοδίφης.	Ε. Σ. Σ.
Σαρρῆς Ἰ. Σ. Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.	Ι. Σ. Σ.
Σάρρου Αἰμιλία Κ. Ἱστοριοδίφης - Συγγραφεύς.	Αἰμ. Σ.
Σβορῶνος Ν. Τμηματάρχης Ὑπουρ. Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.	Ν. Σ.
Σγουρίτσας Χ. Γ. Δικηγόρος.	Χ. Γ. Σ.
Σκαλισιάνος Χ. Διευθυντὴς Ἀρσακείου.	Χ. Σς

Σκλάβος Γ. Μουσικοσυνθέτης.	Γ. Σ.
Σορδίνας Ἰ. Μηχανικὸς - Γεωπόνος.	Ι. Σορ.
Σούλης Χ. Ἰ. Καθηγητής.	Χ. Ι. Σ.
Σπανίδης Μιλτ. Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ.	Μ. Σπ.
Σπηλιόπουλος Κ. Δικηγόρος.	Κ. Σ.
Σπεράντσας Σ. Γ. Ἰατρὸς - Ἀκτινολόγος. Λόγιος.	Σ. Γ. Σ.
Σπυρόπουλος Ν. Ὑποστράτηγος. Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων.	Ν. Σς
Σταυατάκος Ἰ. Καθηγητὴς Φιλολογίας.	Ι. Δ. Σ.
Στεριώτης Π. Θ. Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου Ἐκπαιδευτηρίου Κερκύρας.	Π. Θ Σ.
Στουδίτου Ἁγνὴ Δρ Νομικῆς.	Α. Στ.
Στρέϊτ Γ. Σ. Πρώην Ὑπουργός. Ἀκαδημαϊκός.	Γ. Σ. Σ.
Τζωρτζόπουλος Χ. Ὑφηγητὴς Ποινικ. Δικονομίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Χ. Τ.
Τιπάλδος Γ. Ε. Πρόεδρος τοῦ Ἑραλδικοῦ Τμήματος (Γενεαλογίας καὶ Ἐμβλημάτων) τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρ. τῆς Ἑλλάδος».	Γ. Ε. Τ.
Τρεμπέλας Π. Ν. Θεολόγος - Διευθυντὴς Περιοδικοῦ «Ζωή».	Π. Ν. Τ.
Τριανταφυλλόπουλος Κ. Δ. Καθηγητὴς τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Κ. Δ Τ.
Τσαμαδὸς Δ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσ. Πολυτεχνείῳ.	Δ. Τ.
Τσάτσος Θ. Κ. Ὑφηγητὴς τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Θ. Κ. Τ
Τσιβιδῆς Ι. Ἰατρός.	Ι. Τσ.
Φάβης Β. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης».	Β. Φ.
Φαλτάϊτς Κωστας Δημοσιογράφος.	Κ. Φ.
Φίλιππας Ἄγγ. Ν. Δρ τῆς Νομικῆς.	Α. Ν. Φ.
Φίλιππας Σ. Ν. Δημοσιογράφος.	Σ. Ν. Φ.
Φιλιππόπουλος Γ. Κ. Γεωπόνος. Τμηματάρχης τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας	Γ. Κ. Φ.
Φιντικλῆς Θεοκλ. Θ. Μετεωρολόγος ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν.	Θ. Θ. Φ.
Φωτεινὸς Ν. Γ. Δημοσιογράφος.	Ν. Φ.
Φωτιάδης Ἀλ. Διευθυντὴς τῶν ἐργαστηρίων ἀντοχῆς ὑλικῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου.	Αλ. Φ.
Φωτιᾶς Ν. Γ. Δρ Νομ. καὶ Πολιτ. Ἐπιστημῶν.	Ν. Γ. Φ.
Χαριτάκης Θ. Μηχανικός.	Θ. Χ.
Χαριτάκης Κ. Α. Παθολόγος - Παιδίατρος. Τμηματάρχης τῆς Κοινωνικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς.	Κ. Α. Χ.
Χατζημιχάλη Ἀγγ. Λαογράφος-Καλλιτέχνις.	Α. Χ.
Χατζηόλος Β. Κτηνίατρος.	Β. Χ.
Χατσόπουλος Ἰωάν. Δ. Καθηγητὴς τῆς Παραστατικῆς καὶ Προβολικῆς Γεωμετρίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Ι. Δ. Χ.
Χὸρν Παντελῆς Θεατρικὸς συγγραφεύς.	Π. Χν.
Χὸρς Σ. Καθηγητὴς τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Σ. Χ.
Χρυσάνθης Ἀνδρ. Δημοσιογράφος.	Α. Χρ.
†Χρυσόστομος (Παπαδόπουλος) Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν.	† Χ.
Χρυσοχοΐδης Ν. Α. Μουσικοδιδάσκαλος.	Ν. Α. Χ.
Χωραφᾶς Ν. Δικηγόρος.	Ν Χ.

Digitized by Google

Δένδρα — Ξυλογραφία Δ. Γαλάνη

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

Δεκέμβριος (ὁ) [Ἐγκυκλ.]. Κατὰ τὸ πρῶτον ρωμαϊκὸν ἡμερολόγιον, ὅπερ ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Μαρτίου, ὁ Δεκέμβριος ἦτο ὁ δέκατος μὴν τοῦ ἔτους, (decem=δέκα), διετήρησε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν διὰ διαταγῆς Καρόλου τοῦ Θ' (1564) τὸ ἔτος δὲν ἤρχιζε πλέον ἀπὸ τοῦ Μαρτίου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου. Ὅπως εἰς δύο μῆνας, τὸν Ἰούλιον καὶ τὸν Αὔγουστον, ἐδόθησαν τὰ ὀνόματα δύο Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, τοῦ Ἰουλίου καὶ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος, οὕτω καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κόμμοδος ὠνόμασε τὸν Δεκέμβριον *Ἀμαζόνιον* πρὸς τιμὴν πατρικίας Ρωμαίας, τὴν εἰκόνα τῆς ὁποίας, ὡς ἀμαζόνος, ἔφερε διαρκῶς ἐν δακτυλιολίθῳ (*Δ. Κάσσ.* 72,15). Ἀλλ' ἡ ὀνομασία αὕτη δὲν ἐπέζησε τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ Δεκέμβριος ὑπῆρξε θέμα ἐνίων καλλιτεχνῶν. Αἱ καλύτεραι τῶν συνθέσεων εἶναι ὁ «Δεκέμβριος» τοῦ Πέτρου Ρεμὸν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου καὶ ἡ ἐν τῷ Δημαρχείῳ τῶν Παρισίων (Hôtel de Ville) τοιχογραφία τοῦ Καμπανέλ. Α. Δ.

Δεκεμβρισταί (οἱ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1825 ἐπαναστατήσαντες Ρῶσοι κατὰ τοῦ τσάρου Νικολάου Α', ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Γάλλοι οἱ μετασχόντες τοῦ ἐν Παρισίοις κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1851 πραξικοπήματος τοῦ Ναπολέοντος Γ', ὅπερ ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὸν γαλλικὸν θρόνον.

—[ΙΣΤΟΡ.]—Α') ***Ἡ ἐν Ρωσίᾳ ἐπανάστασις***: Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπὶ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α', ἤρχισεν ἐν Ρωσίᾳ ζωηρὰ πολιτικὴ ζύμωσις, ἰδίως μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν κύκλων, οἵτινες εἶχον ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐξ αὐτῶν ἄλλοι μὲν ἐπεζήτουν τὴν καθιέρωσιν συνταγματικῆς μοναρχίας, ἄλλοι δὲ τὴν ὁλοσχερῆ κατάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς δημοκρατίας. Τῷ 1817 συνεπήχθη ἡ «Ἕνωσις τῆς σωτηρίας ἢ τῶν πραγματικῶν καὶ πιστῶν τέκνων τῆς πατρίδος», τῆς ὁποίας ἡγοῦντο οἱ Ἀλέξανδρος καὶ Νικήτας Μουράγιεφ, ὁ Νοβικὸφ καὶ ὁ πρίγκιψ Βιττγκεστάϊν ἀποσκοποῦσα τὴν καθιέρωσιν συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Μετὰ ἓν ἔτος ἡ ὀργάνωσις, ἀριστερίζουσα ἔτι μᾶλλον, ἔλαβε τὸν τίτλον «Ἕνωσις τοῦ κοινοῦ καλοῦ» καὶ περιέλαβε τὸν Ἰακούτσκιν καὶ Σαχοφσκόϊ, οἵτινες προέτεινον τὴν θανάτωσιν τοῦ βασιλέως. Τῷ 1821 ἐπῆλθεν εἰς αὐτὴν σχίσμα καὶ ἱδρύθησαν δύο ὀργανώσεις, ὁ «Σύνδεσμος τοῦ Βορρᾶ» καὶ ὁ «Σύνδεσμος τοῦ Νότου». Ὁ πρῶτος, ἔχων ὡς κέντρον δράσεως τὸ Α' σῶμα στρατοῦ ἐν Πετρουπόλει, εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Νικήτα Μουράγιεφ καὶ ἐπεζήτει συνταγματικὰς μεταρρυθμίσεις ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς μοναρχίας, καίτοι ἀριστερίζοντα στοιχεῖα, ὡς ὁ Ζαβαλίσεν, προέτεινον τὸν φόνον τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ δὲ Ἰακούμποβιτς καὶ Καχόφσκι προσέφερον ἑαυτοὺς ὡς ἐκτελεστάς. Ὁ ἕτερος σύνδεσμος, δρῶν ἐν τῷ Β' σώματι στρατοῦ εἰς Τούλτσιν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ Πεστέλ, τὸν ὁποῖον εἶχε τιτλοφορήσει «δικτάτορα», εἶχε ῥοπὰς δημοκρατικάς. Ὁ Πεστὲλ εἶχε συντάξει τὴν «Ρούσκαγια Πράβδα» (=ρωσικὴν ἀλήθειαν), εἶδος κώδικος καὶ συντάγματος δημοκρατίας, κατώρθωσε δὲ νὰ προσελκύσῃ ἐν τῷ συνδέσμῳ ὅλην τὴν ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ πυροβολικοῦ Βορίσωφ ὀργάνωσιν τῶν «Ἡνωμένων Σλαύων», ἥτις ἐπεδίωκε μίαν δημοκρατικὴν πανσλαυικὴν ὁμοσπονδίαν. Μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1825 δὶς ἐγένετο ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Α', πρῶτον ἐν Μπιελάγια Τσερκὸφ (Λευκῇ Ἐκκλησίᾳ) τῷ 1824 κατά τινα στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν καὶ δεύτερον ἐν Ταγκανρὸντ (1825), ὅπου ἐνοσηλεύετο ὁ Ἀλέξανδρος. Ἤδη τὰ πνεύματα ἦσαν προητοιμασμένα, ὅτε τὴν 1 Δεκεμβρίου 1825 ἀπέθανεν ὁ Ἀλέξανδρος, καταλιπὼν ὑποψηφίους διαδόχους του τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του Κωνσταντῖνον, ἀντιβασιλέα ἐν Πολωνίᾳ, Μιχαὴλ καὶ Νικόλαον. Τὰ στρατεύματα εἶχον ὁρκισθῆ εἰς τὸν νέον αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον, ὅτε ἐγνώσθη ἡ ἀπὸ καιροῦ μυστικὴ παραίτησίς του ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου. Ἡ δευτέρα ὁρκωμοσία τῶν στρατιωτικῶν μονάδων εἰς τὸν Νικόλαον ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς συνωμότας ὡς ἀφορμὴ τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος. Ὁ διοικητὴς τῆς πρωτευούσης Μιλοράδοβιτς, παρακολουθῶν πάντοτε τὰς κινήσεις τῶν στρατιωτικῶν, οὐδέποτε ἐφαντάζετο τὰς διαστάσεις τὰς ὁποίας θὰ ἐλάμβανον αὗται. Ἐν τούτοις τὴν πρωΐαν τῆς 26ης Δεκεμβρίου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Νικόλαος Α' ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν ὑποδοχῶν τοῦ χειμερινοῦ ἀνακτόρου ὡμίλει πρὸς τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχάς, τὰ μέλη τῆς «Ἑνώσεως τοῦ Βορρᾶ», ἀκολουθούμενα ἀπὸ τὸ πλεῖστον τῶν ἀνδρῶν τοῦ συντάγματος τῆς Πετρουπόλεως, ἠρνήθησαν νὰ δώσουν τὸν νενομισμένον ὅρκον καὶ ἐν τάξει μάχης ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Γερουσίας, πλησίον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου Πέτρου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ χειμερινοῦ ἀνακτόρου. Μετὰ τῶν στασιαστῶν ἡνώθησαν πλήθη ἐργατῶν, πάντες δ' ὁμοῦ ἐκραύγαζον «Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος», «Ζήτω τὸ Σύνταγμα». Ὁ Μιλοράδοβιτς, ἐμφανισθεὶς πρὸ τῶν στασιαστῶν διὰ νὰ ὁμιλήσῃ, ἐφονεύθη πάραυτα ὑπὸ τοῦ ἐν ἀποστρατείᾳ ἀξιωματικοῦ Καχόφσκι, κατὰ τὴν ἰδίαν δὲ ὥραν κατέφθανον στασιάσαντες καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεχείρησε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ πυκνὰ πυρὰ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἀποχωρήσῃ. Οἱ μητροπολῖται Κιέβου καὶ Πετρουπόλεως, Εὐγένιος καὶ Σεραφείμ, ἀπεδοκιμάσθησαν διὰ τυμπανοκρουσιῶν, ὁ δὲ καθηγητὴς Κύχελμπέκερ παρ' ὀλίγον νὰ ἐφόνευε τὸν ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ. Τὸ κίνημα ἐκράτησε μέχρι τοῦ ἀπογεύματος, ὁπότε τὰ πυροβολεῖα ἤρχισαν βάλλοντα καὶ ὑποστηρίζοντα ἐπέλασιν ἱππικοῦ· μετ' ὀλίγον τὰ πλήθη διελύθησαν καταλιπόντα περὶ τοὺς 300 νεκρούς. Συγχρόνως διετάσσετο καὶ ἐξετελεῖτο ἡ σύλληψις τοῦ Πεστέλ. Τοῦτο ἤρκεσεν ὥστε νὰ προταθῇ μεταξὺ τῶν Νοτίων ἐκστρατεία κατὰ τῆς Πετρουπόλεως διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς δημοκρατίας, τινὲς δὲ ἐπρότεινον, ὅπως τὸ κίνημα ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν Πολωνίαν. Ὁ Σέργιος Μουράβιεφ - Ἀποστὸλ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συντάγματος Τσερνίγκοφ ἤρχισε βαδίζων κατὰ τοῦ Κιέβου, τὸ ὁποῖον ἐσκόπει νὰ καταστήσῃ ὁρμητήριον, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἤλλαξε πορείαν λόγῳ ἀποστολῆς κυβερνητικῶν στρατευμάτων κατ' αὐτοῦ. Τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1826 εὑρέθη μετὰ τῶν ἀνδρῶν του ἀντιμέτωπος κολοσσιαίων δυνάμεων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γκάϊσσμαρ μεταξὺ Οὐστινόβκας καὶ Κορολέβκας. Ἐπελθούσης συγκρούσεως αὐτὸς μὲν ἐτραυματίσθη θανασίμως, ὁ ἀδελφός του Ἱππόλυτος ἐφονεύθη, οἱ δὲ ἄνδρες διελύθησαν.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέπτυξε μεγίστην ἀντίδρασιν κατὰ πάσης συνταγματικῆς κινήσεως. Εἰδικὴ ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ εἰργάσθη μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1826. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δίκην ὑπῆρχον 240 ἐγκάθειρκτοι καὶ 3000 μάρτυρες. Οἱ κατηγορούμενοι ἦσαν 121, μεταξὺ τῶν ὁποίων 7 πρίγκιπες, 2 κόμιτες, 3 βαρῶνοι, 2 στρατηγοὶ καὶ 23 ἀνώτεροι στρατιωτικοί. Ἐξ αὐτῶν 31 κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ 17 εἰς στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων μετὰ ἰσοβίων καταναγκαστικῶν ἔργων. Εἰς τοὺς ἐπιζήσαντας ἐδόθη γενικὴ ἀμνηστεία τῷ 1856, ὅτε παρεχωρήθησαν συνταγματικαί τινες ἐλευθερίαι. Ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν καταλλήλου προπαρασκευῆς καὶ συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν δύο ὀργανώσεων, εἰς τὴν ἀνομοιογένειαν τῶν στελεχῶν αὐτῶν, συγκειμένων ἀπὸ ἀκράτους δημοκρατικούς, ὡς ὁ Πεστέλ, ἀπὸ μεγιστᾶνας τῆς αὐλῆς καὶ ἀπὸ διάφορα ἀμφίβολα ἀναρχικὰ στοιχεῖα. Τοῦτο, ἄλλως τε, παρεδέχθησαν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος βαδίζοντες πρὸς τὸν θάνατον. Ὁ Μουράβιεφ - Ἀποστόλ, ὅτε ἔσπασε τὸ σχοινίον τῆς ἀγχόνης, εἶπε: «καταραμένη χώρα, ὅπου δὲν γνωρίζουν οὔτε νὰ ἐπαναστατοῦν, οὔτε νὰ δικάζουν, οὔτε νὰ ἀπαγχονίζουν», ὁ δὲ Πεστὲλ ὁδηγούμενος πρὸς ἐκτέλεσιν ἀνεφώνησε: «Τὸ σφάλμα μου ἦτο ὅτι ἠθέλησα νὰ θερίσω προτοῦ σπείρω».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lavisse - Rambaud*, Histoire Générale du IVe siècle jusqu' à nos jours. Paris τόμ. Ι' 1898. σ. 146—163. —*Korff*, L'avenement au trône de l'empereur Nicolas.— *N. Tourguénief*, Mémoires d'un proscrit (ἐν τόμ. Α' τοῦ La Russie et les Russes, Παρίσιοι 1847).

Π. Ν. Π.

—Β') ***Τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναπολέοντος Γ'***: Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς τῆς Ράϊχστατ, υἱοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α', ἐνεφανίσθη ὡς κληρονόμος τούτου ὁ Λουδοβῖκος Ναπολέων Βοναπάρτης. Οὗτος εἰς τὸ βιβλίον του «Πολιτικὰ ὄνειρα» ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ Γαλλία μόνον διὰ τῶν Ναπολεοντιδῶν δύναται ν' ἀναγεννηθῇ. Δὶς δὲ ἀπεπειράθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἰδέαν ταύτην, τὸ πρῶτον εἰς Στρασβοῦργον καὶ ἔπειτα εἰς Βουλώνην, ὅτε συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἅμ, ὁπόθεν δραπετεύσας κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν. Ὅταν, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου 1848, ἐπανιδρύθη ἐν Γαλλίᾳ ἡ δημοκρατία, ὁ Λου-

Digitized by Google

δοβῖκος Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ ἐξελέγη εἰς ὀκτὼ νομοὺς πληρεξούσιος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Ἐν αὐτῇ ἀνεδείχθη ὑπέρμαχος τῆς τάξεως καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, κατορθώσας διὰ τῆς πολιτικῆς του ταύτης νὰ ἐκλεγῇ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Συνεκρότησε τότε κυβέρνησιν ἐκ πασῶν τῶν πολιτικῶν μερίδων, ἀποκλείσας ταύτης μόνον τοὺς Ἐρυθρούς. Οὗτοι δυσαρεστηθέντες ἀπεπειράθησαν νὰ ἐγείρωσι στάσιν (29 Ἰανουαρίου 1849), ἀλλ' ὁ Ναπολέων κατέστειλεν αὐτήν. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ δευτέρα στασιαστικὴ ἀπόπειρα τῶν Ἐρυθρῶν, ἡ καταστολὴ τῆς ὁποίας προσεπόρισεν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὡς πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, πλείονα προνόμια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ δικαίωμα νὰ περιορίσῃ τὰς θορυβώδεις διαδηλώσεις, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου καὶ τὰς δημοσίας ἀγορεύσεις τῶν δημαγωγῶν. Ἀποκτήσας τοιουτοτρόπως ὁ Λουδοβῖκος Ναπολέων μεγάλην δύναμιν, ἐθεώρησεν, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς ὅπως πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του. Πρὸ πάσης ὅμως ἐνεργείας ἐνόμισε καλὸν νὰ περιοδεύσῃ τὰς ἐπαρχίας, ἵνα ἀντιληφθῇ τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ. Οἱ ὀπαδοὶ ὅμως τῶν ἄλλων κομμάτων, ὡς οἱ Ὀρλεανισταὶ καὶ οἱ νομιμόφρονες, κατανοήσαντες τοὺς σκοπούς του ἤρχισαν νὰ ἀντενεργοῦν ποικιλοτρόπως. Ὁ Λουδοβῖκος Ναπολέων, διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰ ἀντιδράσεις ταύτας, ἐπεδίωξεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ φανῇ ἀρεστὸς εἰς τὸν λαόν, προτείνας τὴν ἐπαναφορὰν τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἔχῃ τὸν στρατὸν ὑπὸ τὰ κελεύσματά του. Ἔπαυσε πρὸς τοῦτο τὸν φρούραρχον Παρισίων Σανγκαρνιέ, διώρισεν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τὸν Σαὶν-Ἀρνῶ, ἀστυνόμον τὸν Μωπὰς καὶ ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τὸν Μανιάν. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ὑπῆρχον ἰσχυροὶ ἀντίπαλοί του, ὡς ὁ Καβαινιάκ, ὁ Λαμορισιέρ, ὁ Λεφλός, ἀπεφασίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του ἡ διὰ πραξικοπήματος ἐπικράτησίς των, ὅπερ ἐξεδηλώθη τὴν πρωΐαν τῆς 2 Δεκεμβρίου 1851, ἐπετείου τῆς ἐν Ἀούστερλιτς μάχης καὶ τῆς στέψεως τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ὡς αὐτοκράτορος. Οἱ Μπεντῶ, Σανγκαρνιέ, Λαμορισιέρ, Θιέρσος καὶ ἄλλοι συνελήφθησαν, ἡ δὲ Συνέλευσις ἐκηρύχθη διαλελυμένη. Διακόσιοι εἴκοσι πέντε πληρεξούσιοι κατώρθωσαν νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὸ δημαρχεῖον τοῦ δεκάτου διαμερίσματος, ὅπου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μπερινὲ ἐκήρυξαν τὸν Λουδοβῖκον Ναπολέοντα ἔκπτωτον. Ἐπελθὼν ὅμως ὁ στρατηγὸς Πορεῦ διέλυσε τὴν συνεδρίασιν, καὶ ὡδήγησε τοὺς συνελθόντας εἰς τὸν στρατῶνα τοῦ Καὶ ντ' Ὀρσαί, ὁπόθεν οὗτοι ἀπεστάλησαν εἰς διάφορα μέρη. Ὁ λαὸς ἔκπληκτος ἐκ τοῦ πραξικοπήματος καὶ φοβούμενος τὴν ἀναρχίαν, ἀπεδέχθη τὸ νέον καθεστώς, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὸ διενεργηθὲν δημοψήφισμα ἀπεφάνθη διὰ ψήφων 7.439.216 ὑπὲρ τοῦ πραξικοπήματος, ἐπεκύρωσε τὴν διάλυσιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, τὴν σύγκλησιν νέας καὶ τὴν ἐπὶ δεκαετίαν προεδρείαν τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντος. Τὸ νέον σύνταγμα ἐδημοσιεύθη τὴν 14 Ἰανουαρίου 1852 διατηρῆσαν τὸ ὄνομα δημοκρατία. Βραδύτερον ὁ Λουδοβῖκος Ναπολέων ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ναπολέων ὁ Γ'.

δεκέμπεδα (decempeda) *['Αρχ.]*. Μέτρον ἐπιφανείας παρὰ Ρωμαίοις, χρησιμοποιούμενον συνήθως κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἐδάφους τῶν στρατιωτικῶν ἀποικιῶν, ὑπὸ τῶν ὑαλουργῶν καὶ τῶν ἀρχιτεκτόνων. Συνήθως ἐλέγετο decempeda quadrata, ἀντεστοίχει δὲ μὲ τετραγωνικὸν «σχοῖνον». *Δεκεμπεδάτορες* (decempedatores) ἐκαλοῦντο οἱ χρησιμοποιοῦντες τὸ μέτρον τοῦτο. —π.

δεκέμπριμοι (decemprimi)· βλ. δεκάπρωτοι.

Δεκέντιος. Ρωμαῖος καῖσαρ (350—353 μ. Χ.), φερόμενο ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ὡς *Δεκέντιος Μάγνος*. Ἦτο ἐξάδελφος τοῦ Μάγνου Μαγνεντίου, ὅστις διὰ τῆς δολοφονίας τοῦ Κώνσταντος εἶχε γίνει κύριος τοῦ στέμματος (350 μ. Χ.), ὑπὸ τούτου δὲ ἀνηγορεύθη εἰς καίσαρα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ἔτους 350. Ὁ Κωνστάντιος ὁ Β' παρεκίνησε τοὺς Γερμανοὺ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Γαλλίαν, ἵνα δημιουργήσῃ κινδύνους εἰς τὰ νῶτα τοῦ σφετεριστοῦ τοῦ θρόνου Μαγνεντίου· ὁ τελευταῖος οὗτος ἀπέστειλε τότε εἰς τὸν Ρῆνον ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τὸν Δεκέντιον. Περὶ τῶν σκληρῶν μαχῶν, αἵτινες διεξήχθησαν μεταξὺ Δεκεντίου καὶ Γερμανῶν καὶ αἵτινες ἔληξαν μὲ μίαν τρομακτικὴν ἐρήμωσιν τῆς Γαλλίας, γνωρίζομεν ὀλίγα τινὰ μόνον· ὁπωσδήποτε ὁ Δεκέντιος δὲν εἶχεν ἀρκετὰς δυνάμεις διὰ νὰ κρατήσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκραγῆ πόλεμος μεταξὺ Μαγνεντίου καὶ Κωνσταντίου, καὶ ὁ Δεκέντιος ἐξεκίνησε πρὸς βοήθειαν τοῦ ἐξαδέλφου του, μαθὼν ὅμως καθ' ὁδὸν τὸν θάνατον ἐκείνου ηὐτοκτόνησε. ι.δ.ε.

δεκενυλένια (τὰ) ἢ *δεκίνια ['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστοι ὑδρογονάνθρακες τῆς σειρᾶς τοῦ *ἀκετυλενίου*, περιέχοντες 10 ἄτομα ἄνθρακος, ἤτοι τοῦ τύπου $C_{10}H_{18}$. Ὑπάρχουσι πλείονα ἰσομερῆ, συνθετικῶς παρασκευασθέντα, ὡς τὸ *κανονικὸν δεκενυλένιον* λαμβανόμενον ἐκ τοῦ $C_{10}H_{19}Br$ δι' ἀποσπάσεως ὑδροβρωμίου δι' ἀλκαλίων και τὸ ὁποῖον βράζει εἰς 165°, τὸ *προπυλο-4-επταδιένιον-*(1,4), τὸ ὁποῖον λαμβάνεται συνθετικῶς ἐκ τῆς ἀλλυλοδιπροπυλοκαρβινόλης. Ἄλλο ἰσομερὲς λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως καφουρᾶς μετὰ ὑδροϊωδίου καὶ ἕτερον ἐπίσης ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἀπόσταγμα τοῦ τερεβινθελαίου προερχόμενον ἐκ τοῦ κολοφωνίου ε. γ.

Δεκερτὼ *[Μυθ.]*. Ἐπώνυμον τῆς Ἀφροδίτης, ἥτις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐλατρεύετο ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀσκάλωνι. ι. δ. ε.

δεκήρης (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἀρχαῖον πολεμικὸν μέγα σκάφος, τὸ δρέδνωτ οἱονεὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔχον δέκα σειρὰς κωπῶν. Ὁ Πολύβιος (ΙΣΤ. β, *καὶ γ*) *περιγράφων τὴν ἐν Χίῳ ναυμαχίαν* (206 π. Χ.) τοῦ στόλου τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Ἀττάλου και τῶν συμμάχων του, ἀναφέρει ὅτι ἐν τῷ στόλῳ τοῦ Φιλίππου, ἀριθμοῦντι πεντήκοντα τρία κατάφρακτα πλοῖα πλὴν τῶν ἀφράκτων, ὑπῆρχεν *ὀκτήρης* καὶ *δεκήρης*, ἐφ' ἧς ἐπέβαινεν ὁ ναύαρχός του Δημοκράτης. ε. ε. λ.

Δεκιαναὶ *θέρμαι ['Αρχ.]*. Δημόσια λουτρὸ οἰκοδομηθέντα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου (ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα). Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου διεσώθησαν μερικὰ ἐρείπια μετὰ πολλῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες ὁμιλοῦσι περὶ τῶν φροντίδων, τὰς ὁποίας εἶχον καταβάλει διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν διακόσμησιν τῶν λουτρῶν αὐτῶν οἱ ἄρχοντες τῆς Ρώμης. ι. δ. ε.

Δεκιανός. Στωικὸς φιλόσοφος, ἐξ Ἡμερίτης τῆς Λυσιτανιας (Πορτογαλίας), φίλος καὶ ὑπερασπιστὴς τοῦ Μαρτιάλη, ὅστις εἰς τὰ συγγράμματά του ἐγκωμιάζει τὸν Δεκιανὸν ὡς πραγματικὸν ἀντιπρόσωπον τῆς στωικῆς διδασκαλίας, ὡς πιστὸν καὶ σεμνόν, ὡς ἄνθρωπον κεκτημένον τελείαν μόρφωσιν καὶ πλήρη εὐθυκρισίαν. Ὁ ἴδιος ἀφιερώνει εἰς τὸν Δεκιανὸν τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν ἐπιγραμμάτων του. Ἴσως ὁ Δεκιανὸς οὗτος εἶναι ὁ ὡς ὕπατος τοῦ 93 μ. Χ. ἀναφερόμενος L. Silius Decianus. ι. δ. ε.

Δὲ-Κιγάλλας, *Ἰωσήφ*. Ἕλλην λόγιος, δυτικὸς τὸ δόγμα, γεννηθεὶς ἐν Ταϊγανίῳ τῆς Ρωσίας τῷ 1812, ἀποθανὼν τῷ 1886 καὶ καταγόμενος ἐκ Θήρας. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Πίζῃ τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπανελθὼν εἰς Θήραν, τὴν πάτριον γενέτειραν, ἐξήσκει τὴν ἰατρικὴν ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Συνέγραψε διατριβάς τινας ἰατρικάς, ἀλλὰ καὶ θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἑλληνιστί, ἰταλιστί, γαλλιστί, τακτικῶς δὲ ἔγραφεν εἰς τὴν «Πανδώραν» τοῦ Νικολάου Δραγούμη. Ἄξια μνείας κρίνονται ἡ συλλογὴ τῶν οἰκοσήμων ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐν Αἰγαίῳ νήσων καὶ (ἔν τινι μέτρῳ) τὸ «Σχεδίασμα κατόπτρου νεοελληνικῆς φιλολογίας» (ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου, 1846). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δεκίδιος (Decidius), *Λεύκιος Σάξα*. Ρωμαῖος, Ἱσπανὸς τὴν καταγωγήν, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Καίσαρα κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Πομπηίου ἐν Ἱσπανίᾳ (τῷ 49 π. Χ.), καὶ βραδύτερον (τῷ 45 π. Χ.) κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ Πομπηίου. Ὁ Καῖσαρ τὸν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἐπιστρέφων εἰς Ρώμην καὶ τὸν ἐτίμησε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ δημάρχου. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος ἐτάχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀντωνίου, ὅστις καὶ τῷ παρεχώρησεν ἐκτάσεις ἐν Καμπανίᾳ. Ὡς φίλος τοῦ Ἀντωνίου ἐπολέμησεν ἐν Μακεδονίᾳ (τῷ 42 π. Χ.) λαβὼν μέρος εἰς τὰς παρὰ τοὺς Φιλίππους καὶ Ἀμφίπολιν μάχας ὡς διοικητὴς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς μαζὶ μὲ τὸν Νορβανόν. Μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Φιλίππους μάχην ἠκολούθησε τὸν Ἀντώνιον εἰς Ἀσίαν, ὅπου καὶ διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ διοικητὴς τῆς Συρίας (τῷ 41 π. Χ.). Δὲν εἶχε παρέλθει ὅμως τὸ πρῶτον ἔτος τῆς διοικήσεώς του καὶ οἱ Πάρθοι ὑπὸ τὸν Λαβιηνὸν εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν του ἐρημοῦντες αὐτήν. Ὁ Δεκίδιος ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐνικήθη μεταξὺ Ἀπαμείας καὶ Ἀντιοχείας καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἀκολούθως πρὸς τὴν Κιλικίαν. Ὁ Λαβιηνὸς ὅμως τὸν συνέλαβε κατόπιν ἐπιμόνου καταδιώξεως. Ὁ Δεκίδιος κατ' ἄλλους μὲν ηὐτοκτόνησε μετὰ τὴν σύλληψίν του, κατ' ἄλλους δὲ ἐφονεύθη. ι. δ. ε.

Δεκιῆται ἢ *Δεκιᾶται*. Λαὸς τῆς ἀρχαίας Λιγουριας, κατοικῶν εἰς τὰ ἀνατολικὰ ἄκρα τῆς Ναρβωτίτιδος Γαλατίας δυτικῶς τοῦ Βάρου ποταμοῦ ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ γειτνιάζων μὲ τοὺς Ὀξυβίους. Πόλεις Δεκιητῶν γνωρίζομεν τὴν Ἀντίπολιν (σημερινὸν Ἀντίμπ), παρὰ τὴν Νίκαιαν, καὶ τὸ Δεκίητον. Οἱ Δεκιῆται μετὰ τῶν Ὀξυβίων διαρκῶς ἠνώχλουν τοὺς Μασσαλιώτας, τῷ δὲ 154 π. Χ. οἱ τελευταῖοι ἔκαμον ἔκκλησιν πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ζητοῦντες βοήθειαν. Κατὰ τὸν Πολύβιον (ΙΓ' 10) οἱ Δεκιῆται ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Ὀπιμίου καὶ μέρος τῆς γῆς των παρεχωρήθη εἰς τοὺς Μασσαλιώτας —π.

Δέκιμα *[Μυθ.]*. Θεὰ τῶν Ρωμαίων, ἐνδεδειγμένη διὰ τὴν προστασίαν τῶν κατὰ τὸν δέκατον μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης λαμβανόντων χώραν τοκετῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ Δέκιμα, ἀπὸ θεᾶς γεννήσεων κατήντησε θεὰ τοῦ πεπρωμένου, ἀντίστοιχος ἀκριβῶς πρὸς τὰς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι Μοίρας. ι. δ. ε.

Δεκίμιος. Ὄνομα ρωμαϊκῆς οἰκογενείας, σπουδαιότερα μελη τῆς ὁποίας ἦσαν οἱ ἑξῆς:—1) ***Γάϊος Δεκίμιος***. Ἀπεστάλη ὡς πρέσβυς τῷ 171 π. Χ. εἰς Κρήτην, τῷ δὲ 168 π. Χ. εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ, τὸν βασιλέα τῆς Συρίας, ἵνα πείσῃ αὐτὸν νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου ἐχθροπραξίας του. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀποστολὴν παρέμεινε καὶ ἐν Ρόδῳ, ὅπου προσηνέχθη ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς κατοίκους, καίτοι οὗτοι εἶχον βοηθήσει τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. —2) ***Λεύκιος Δεκίμιος***. Εστάλη τῷ 171 π.Χ. ὡς πρέσβυς πρὸς τον βασιλέα τῆς Ἰλλυρίας Γένθιον, πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἐναντίον τοῦ Περσέως πολέμου, ἐπανῆλθεν ὅμως ἄπρακτος καὶ περιέπεσεν εἰς τὴν περιφρόνησιν τῶν Ρωμαίων, διότι εἶχε δωροδοκηθῆ ὑπὸ τῶν Ἰλλυριῶν. —3) ***Μᾶρκος Δεκίμιος***. Τῷ 172 π. Χ. ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Τίτου Κλαυδίου Νέρωνος ὡς πρέσβυς εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἶτα εἰς τὴν Κρήτην καὶ Ρόδον. —4) ***Νουμέριος Δεκίμιος***. Τῷ 217 π.Χ. ἔσωσε τὸν ἵππαρχον Μινούκιον, κινδυνεύοντα νὰ καταστραφῇ ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἐμφανισθεὶς αὐθορμήτως κατὰ τὴν κρισιμωτέραν φάσιν τῆς μάχης μετὰ δυνάμεως Σαυνιτῶν ἐξ 8 χιλιάδων πεζῶν καὶ 500 ἱππέων. Διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην οἱ Ρωμαῖοι τὸν ἤμειψαν διὰ τῆς παραχωρήσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων, κατόπιν τῆς ὁποίας ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ. Πιθανώτατα οἱ ἔκτοτε ἀναφαινόμενοι ἐν Ρώμῃ Δεκίμιοι νὰ εἶναι ἀπόγονοί του. ι. δ. ε.

Δέκιμος *Βροῦτος*· βλ. λ. Βροῦτος (ἄρ. 10).

δεκίνια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. δεκενυλένια.

Δεκινιανὴ *Δομιτία*. Κόρη ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας τῆς Ρώμης, σύζυγος τοῦ Ρωμαίου πολιτικοῦ καὶ στρατηγοῦ Ἀγρικόλα, ἀκμάσαντος τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα. ι. δ. ε.

δεκινικαὶ *ἑνώσεις ['Οργ. Χημ.]*. Ἐκλήθησαν οὕτω παρά τινων περιληπτικῶς τὰ μετὰ 10 ἀτόμων ἄνθρακος ὀλεφινικὰ *τερπενικὰ σώματα* καὶ κυρίως αἱ σχετικαὶ ἀλκοόλαι καὶ ἀλδεΰδαι, ὡς ἡ *γερανιόλη, λιναλοόλη, κιτράλη, γερανιάλη* κλπ. ε. γ.

Δέκιος. Ὄνομα ρωμαϊκοῦ γένους πληβείων, τὸ ὁποῖον κατέστη ἐπιφανὲς μόνον ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ὁπότε τρεῖς Δέκιοι ἀνῆλθον εἰς τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν Δεκίων εἶναι οἱ ἑξῆς:—1) ***Μᾶρκος Δέκιος***. Εἷς ἐκ τῶν πρέσβεων, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλαν πρὸς τὴν σύγκλητον οἱ πληβεῖοι ἀπὸ τὸ Ἱερὸν ὄρος, ὅπου εἶχον καταφύγει ἐπαναστατήσαντες (τῷ 494 π. Χ.). Ὁ ἴδιος, ὡς δήμαρχος, κατηγόρησε τὸν Κοριολανὸν τῷ 491 π. Χ.—2) ***Πόπλιος Δέκιος***. Εἷς ἐκ τῶν ἐμπίστων φίλων τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος μετὰ εἰρωνείας.— 3) ***Πόπλιος Δέκιος Μῦς***. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ 343 π. Χ. ἀρξάμενον πόλεμον ἐναντίον τῶν Σαμνιτῶν καὶ Λατίνων. Κατὰ τοῦτον ὡς χιλίαρχος ἔσωσε τὸν ὕπατον Κορνήλιον Κόσσον Ἀρβίναν, τὸν ὁποῖον οἱ Σαμνῖται εἶχον κλείσει ἐντὸς χαράδρας, καταλαβὼν μετ' ὀλίγων ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν ὑψηλήν τινα τοποθεσίαν δεσπόζουσαν τῆς θέσεως τῶν Σαμνιτῶν. Κατὰ τὴν νύκτα κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τῶν ἰδικῶν του ἐνήργησεν ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν ἀπολήξασαν εἰς περιφανῆ νίκην. Οὗτος εἶναι καὶ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν Δεκίων, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀναφέρεται, ὅτι κατὰ τὸν ἀνωτέρω πόλεμον ἐθυσιάσθη ἑκουσίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος του· ἰδὼν δηλαδὴ κατ' ὄναρ, ὅτι ἐκεῖνος ὁ στρατὸς θὰ ἐνίκα, τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχηγὸς θὰ προσέφερεν ἑαυτὸν ἑκουσίως ὡς θῦμα τῶν καταχθονίων θεῶν, μετημφιέσθη ὡς ἐπὶ θυσίαν καὶ ὁρμήσας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν εὗρε τὸν θάνατον καὶ οὕτως ἔσωσε τὴν πατρίδα του. Καὶ περὶ τοῦ ὁμωνύμου υἱοῦ του ἀναφέρεται, ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔσωσε τὴν πατρίδα του μαχόμενος ὡς ὕπατος (τῷ 295 π. Χ.) κατὰ τῶν Γαλατῶν, Σαμνιτῶν καὶ Ἐτρούσκων. —4) ***Πόπλιος Δέκιος Μῦς***. Διετέλεσεν ὕπατος τῷ 279 μετὰ τοῦ Πουπλίου Σουλπικίου Σαβερρίωνος, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε σταλῆ ἐναντίον τοῦ Πύρρου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου. Ἀναφέρεται ὑπὸ πολλῶν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος, ὅτι παρὰ τὸ Ἄσκλον τῆς Ἀπουλίας, ὅπου συνήφθη διήμερος πεισματώδης μάχη, ὁ Δέκιος οὗτος ἐμιμήθη τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων του, πολεμήσας μετ' αὐτοθυσίας καὶ πεσὼν ἐν τῇ μάχῃ καὶ ἐνίκησε μὲν ὁ Πύρρος κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην, πάντως ὅμως ὑπέστη τόσας ἀπωλείας, ὥστε ὡμολόγησεν, ὅτι ἡ νίκη ἐκείνη τῷ εἶχε στοιχίσει πολύ ι. δ. ε.

Digitized by Google

— **Δέκιος** Decius), ***Γάϊος - Μέσσιος - Κόϊντος - Τροϊανός***. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ γεννηθεὶς τῷ 201 μ. Χ. ἐκ ρωμαϊκοῦ οἴκου τῆς Κάτω - Παννονίας. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 249 μ. Χ., ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν προκάτοχόν του Φίλιππον. Τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ ἦτο νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν ἐσωτερικὴν διάλυσιν τῆς πολιτείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς παλινορθώσεως τῆς τιμητείας (censura) ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη παραμεληθῆ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλαυδίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ἐχθροὺς τῆς πολιτείας καὶ αἰτίους τῆς διαφθορᾶς. Ἐναντίον τούτων ἐξέδωκε τῷ 250 διάταγμα, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου πολλοὶ Χριστιανοὶ ἐφονεύθησαν καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι ἐμαρτύρησαν. Ἡ κατ' ἐκείνην ὅμως τὴν ἐποχὴν γενομένη ἐπιδρομὴ τῶν Γότθων ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν ἀγριώτατον τοῦτον διωγμόν. Οὗτοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κνίβαν, διαβάντες τὸν Αἷμον, ὥρμησαν εἰς Φιλιππούπολιν καὶ κατέλαβον αὐτὴν διὰ τῆς προδοσίας τοῦ Πρίσκα, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Δέκιος εἶχεν ἀναθέσει τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῆς. Ὁ Δέκιος μαθὼν τοῦτο ἔσπευσεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἀνασυνεκρότησε τὸν στρατὸν καὶ ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας, ἀλλὰ παρασυρθεὶς ἐπιβούλως ὑπὸ τοῦ Γάλβα—ὁ ὁποῖος καὶ τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον—εἴς τι τέλμα, περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐφονεύθη μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἐτρούσκου τῷ 251 μ. Χ. Μ. ΜΠΙΣΤΗ

Γάϊος Δέκιος.

— **Δέκιος** Decius), ***Ἰουβέλλιος***. Ρωμαῖος στρατηγὸς ἀποθανὼν τῷ 270 π. Χ. Ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς συγκλήτου εἰς Ρήγιον μετὰ 4000 στρατιωτῶν, ὅπως προστατεύσῃ τὴν πόλιν ταύτην κατ' ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τοῦ Πύρρου, κατέσφαξε καὶ ἐξώρισε πάντας τοὺς ἄρρενας κατοίκους καὶ ἥρπασε τὰς γυναῖκας. Ἀλλ' ἀσθενήσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάλεσεν ἰατρὸν ἐκ Μεσσήνης, ὅστις ὢν ἐκ τῶν καταφυγόντων ἐκεῖ Ρηγίνων, ἐτύφλωσε τὸν Δέκιον ἐκδικούμενος τοὺς συμπολίτας του. Τῷ 270 ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐστάλη κατὰ τοῦ Δεκίου, ἀνακηρυχθέντος αὐτονόμου καὶ μετὰ ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἡ πόλις κατελήφθη. Ὅσοι τῶν στρατιωτῶν του ᾐχμαλωτίσθησαν ἐθανατώθησαν ὑπὸ τῆς συγκλήτου· ὁ Δέκιος ὅμως ηὐτοκτόνησεν ἐν τῇ φυλακῇ του. —Β.

δεκίπιον (decipium) [*Χημ.*]. Ὄνομα δοθὲν εἰς μέταλλον, φασματοσκοπικῶς ἀντιληπτόν, καὶ τὸ ὁποῖον φαίνεται νὰ εἶναι μῖγμα τῶν δύο μετάλλων σαμαρίου καὶ διδυμίου. —Ω

δεκλοαζίτης (ὁ) (Descloizit) [*Ορυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔνυδρον ἅλας βαναδικὸν τοῦ μολύβδου καὶ ψευδαργύρου, τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου 4 (PbZn) $O,V_2O_5.H_2O$. Παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι μικροί, ἐπιπεφυκότες. Εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ εἰς ἀκτινωτὰ ἰνώδη συσσωματώματα μὲ ἀδενώδη ἐπιφάνειαν, ἔχει σκληρότητα $3^1/_2$ βαθμοῦ εἰδικὸν βάρος 5,9—6,2, χρῶμα κερασέρυθρον μέχρι καστανερύθρου ἢ καστανὸν ἢ καὶ μέλαν. Συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἀνοικτοκαστανίνην. Εὑρέθη εἰς τὸ Sierra de Cordoba τῆς Ἱσπανίας καὶ εἰς τὴν Ἀργεντινήν. Γ. Κ. Γ.

δεκόνια (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἰσομερεῖς πρὸς τὸ *πινένιον* κυκλικοὶ ὑδρογονάνθρακες τοῦ τύπου $C_{10}H_{16}$ Σ. Γ.

Δεκορόσος ***(ἅγιος)***. Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Παδούης κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος, παρέστη εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ τῷ 680 ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀγάθωνος συγκληθεῖσαν σύνοδον καὶ ἀποθανὼν τῷ 695 ἑορτάζεται τὴν 15 Φεβρουαρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν Ἁγιολόγιον. Ε. Γ. Π.

Δεκουμάνα *πύλη* (decumana ἢ decimana porta [*Ἀρχ.*]. Οὕτως ὠνομάζετο ἡ πύλη ἐκείνη τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοπέδου, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου μετώπου, ἐπὶ τῆς πλευρᾶς δηλαδή, ἥτις ἦτο ἀπέναντι τῆς βλεπούσης πρὸς τὸν ἐχθρόν· ἔκειτο δ' ἡ πύλη αὕτη ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς στρατηγικῆς πύλης καὶ ἔβλεπε πρὸς Δ. Πόθεν προῆλθεν ἡ ὀνομασία της δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστόν, πάντως ὅμως δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὠνομάσθη ἀπὸ τὴν δεκάτην κοόρτιν, ἥτις εἶχε θέσιν παρ' αὐτῇ. Ἡ δεκουμάνα πύλη ὠνομάζετο καὶ porta quaestoria (κατ' ἀναλογίαν τῆς porta praetoria=στρατηγικὴ πύλη), διότι παρ' αὐτῇ ἥδρευε τὸ ταμεῖον (quaestorium), ἐθεωρεῖτο δὲ ἀσφαλεστέρα ὅλων, διὸ καὶ οἱ παρακολουθοῦντες τὸν στρατὸν ἔμποροι οὐδέποτε ἀπεμακρύνοντο αὐτῆς. Κατά τινα μαρτυρίαν διὰ τῆς πύλης ταύτης ἀπεκομίζοντο οἱ καταδικαζόμενοι στρατιῶται. Ι. Δ. Σ.

Δεκουμάνος ***(μάρτυς)***. Ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Οὐαλλίας καταγόμενος ἔζη κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος ὡς ἐρημίτης παρὰ τὴν Dunster ἐν τόπῳ, ὅστις ἔκτοτε φέρει τὸ ὄνομά του. Δολοφονηθεὶς διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν του θεωρεῖται ὡς μάρτυς καὶ ἑορτάζεται τὴν 27 Αὐγούστου ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ε. Γ. Π.

δεκουρία (ἡ) (λατ. decuria). Ὀργανικὴ μονάς, ἐν τῷ συνόλῳ σχεδὸν τοῦ ρωμαϊκοῦ βίου, συγκειμένη ἐκ δέκα ἀτόμων ἢ ὁμάδων.

— [*Ἀρχαιολ.*] Ὑποδιαίρεσις τῆς «κουρίας», κατωτάτης βαθμῖδος διαιρέσεως τῶν ρωμαϊκῶν φυλῶν, περιλαμβάνουσα δέκα οἰκογενείας. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῶν τριῶν φυλῶν, Ραμνιτῶν, Τιτίων καὶ Λουκέρων, ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ τριάκοντα «κουρίας», ἤτοι τριακοσίας *δεκουρίας* (decuriae urbis romanae). Ἑκάστη δεκουρία εἶχε τὸ ἴδιον αὐτῆς ἱερὸν καὶ ἰδίαν ἔκτασιν καλλιεργησίμου γῆς (gens), ἐξ οὗ πολλοὶ τῶν ἀρχαιολόγων δέχονται ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐν Ρώμῃ ὑφίστατο ἀντὶ τῆς ἀτομικῆς ἡ ὁμαδικὴ (κατὰ δεκουρίας) ἰδιοκτησία. Εἰς δεκουρίας ἦτο χωρισμένη καὶ ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς δέκα, ἀντιπροσωπευούσας τὴν φυλὴν τῶν Ραμνιτῶν, κατόπιν δὲ εἰς τριάκοντα, μετὰ τὴν ἕνωσιν καὶ τῶν δύο ἄλλων φυλῶν. Μετὰ τὴν ἕνωσιν ταύτην, *δεκουρία* ἦτο ἡ κατωτάτη ὑποδιαίρεσις τῶν στρατιωτικῶν μονάδων τῶν Ρωμαίων. Εἰς δεκουρίας ἐπίσης ἦσαν χωρισμένοι οἱ Ρωμαῖοι πολῖται, οἱ ἀναγεγραμμένοι εἰς τὸν πίνακα τῶν ἐνόρκων· κατὰ τὸν «Αὐρηλιανὸν νόμον» (70 π. Χ.) ὑπῆρχον τρεῖς δεκουρίαι, φέρουσαι τρία διάφορα ὀνόματα, ἐπὶ Αὐγούστου τέσσαρες καὶ ἐπὶ Καλιγούλα πέντε. Ἡ δεκουρία ἦτο κατωτάτη μονὰς διαιρέσεως καὶ εἰς πλείστους συλλόγους, κολλέγια, συντεχνίας, ἀρχάς, κλπ. Ἐξ αὐτῶν γνωσταὶ αἱ τῶν γραφέων (decuriae scribarum), ραβδούχων (decuriae lictorum ἢ lictorales), τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν ὁδῶν ὑπηρετῶν (decuriae viatorum), τῶν κηρύκων (decuria praeconum), τῶν δούλων, τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν, ἰατρῶν, θρησκευτικῶν σωματείων κλπ. —Π.

δεκουρίων (ὁ) (decurio) [*Ἀρχ.*]. Ὁ ἀρχηγός, παρὰ Ρωμαίοις, οἱασδήποτε δεκουρίας (βλ. λ. καὶ δεκάπρωτοι). —Π.

δεκοχτοῦρα (ἡ)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *περιστερὰ ἡ αἰγυπτιακή*.

—[*Λαογρ.*] Κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ δεκοχτοῦρα, ἧς τὸ ὄνομα, ἠχοπεποιημένον, παρητυμολογήθη ἐκ τοῦ δεκαοχτώ, ἦτο γυνή, μετεμορφώθη δὲ εἰς πτηνὸν κατ' αἴτησίν της ἢ λόγῳ κατάρας. Συμφώνως πρὸς τὸ βασικὸν πνεῦμα, ὅπερ διέπει τὰς σχετικὰς περὶ αὐτῆς παραδόσεις, ἡ δεκοχτοῦρα κατηγορήθη ἀδίκως ὡς ὑπεξαιρέσασα ἢ ὑπεξῄρεσε πραγματικῶς ἐκ πλειόνων τῶν δεκαοκτὼ ἄρτων τινάς, προσκομίσασα δεκαοκτὼ μόνον, καὶ μετὰ τὴν μεταμόρφωσίν της ἐξακολουθεῖ νὰ διατρανοῖ τὴν ἀθωότητά της κράζουσα «δεκαοκτώ, τάχα πῶς τὰ ψωμιὰ δὲν ἦσαν περισσότερα» [Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*: Παραδόσεις σ. 189, κἑξ. καὶ 941]. —Λ.

δεκοχτώ· δημ. τύπος τοῦ *δεκαοκτώ*.

δεκρέτον (τὸ) ἢ ***δέκρετον*** καὶ ***δηκρῆτον*** (ἐκ τοῦ λατινικοῦ decretum=ἀπόφασις). Ὡς ἐκ τῆς ἐτυμολογίας της (ἐκ τοῦ decernere, διακρίνειν, βλέπειν), ἡ λέξις σημαίνει τὴν κατόπιν συζητήσεως ἐπί τινος θέματος λαμβανομένην ἀπόφασιν ἀρχῆς τινος ἀποτελουμένης ἐκ μελῶν πλειόνων τοῦ ἑνός. Παρὰ ταῦτα ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ δηλοῖ καὶ τὴν ὑπὸ μονομελῶν ἀρχῶν ἐκδιδομένην ἀπόφασιν, τὸ διάταγμα (edictum). Παρὰ τῷ Σενέκᾳ, decreta λέγονται τὰ δόγματα, τὰ ἀξιώματα τῆς φιλοσοφίας.

—[*Ρωμ. Δίκ.*] Ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των τὰ δεκρέτα ἐν τῇ ρωμαϊκῇ πολιτείᾳ διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας: εἰς τὰ ὑπὸ πολυμελῶν καὶ εἰς τὰ ὑπὸ μονομελῶν ἀρχῶν ψηφιζόμενα.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται: α') Τὰ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐκδιδόμενα ψηφίσματα, οἱ νόμοι (leges), τὰ δημοψηφίσματα (plebiscita). β') Αἱ ἀποφάσεις τῆς συγκλήτου (senatus consulta, senatus decreta), ἀντιστοιχοῦσαι περίπου πρὸς τὰ προβουλεύματα ἐν τῷ ἀττικῷ δικαίῳ. γ') Αἱ ἀποφάσεις τῶν γενῶν (decreta gentilia), ἔχουσαι ἐσωτερικὸν χαρακτῆρα καὶ ἀφορῶσαι τὰς ἰδιωτικὰς ἑκάστου γένους ὑποθέσεις. δ') Αἱ ἀποφάσεις τῶν ποντιφήκων (decreta pontificum, sententiae pontificum). ε') Αἱ γνωματεύσεις τῶν οἰωνοσκόπων decreta augurum). στ') Αἱ ἀποφάσεις τῶν δημάρχων (decreta tribunis plebis). ζ') Αἱ ἀποφάσεις τῶν δεκουριόνων (decreta decurionum, decreta ordinis). η') Αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπαρχιακῶν συναδέλφων (decreta conciliorum provinciarum). θ') Αἱ ἀποφάσεις τῶν συντεχνιῶν (decreta corporum).

Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπάγονται: α') τὰ διατάγματα τῶν ὑπάτων, ἀνθυπάτων, πραιτόρων κ. ἄ. μονομελῶν ἀρχῶν, καὶ β') τὰ αὐτοκρατορικὰ διατάγματα (decreta imperialia). —Π.

δεκριάνι (τό)· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *δίκρανον*.

Δεκριανὸς (Decrianus). Ρωμαῖος ἀρχιτέκτων, ὅστις κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ μετέφερε τὸν κολοσσὸν τοῦ Νέρωνος ἀπὸ τὴν Ἱερὰν ὁδὸν (ὅπου εἶχε μεταφερθῆ κατὰ τὸ ἔτος 75 μ. Χ., ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βεσπασιανοῦ) εἰς χῶρον κείμενον πλησίον τοῦ Ἀμφιθεάτρου τῶν Φλαβίων, ἵνα ἐξοικονομηθῇ χῶρος διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ Ρώμης, ἥτις ἤρχισε τῷ 121 μ. Χ. Τῇ βοηθείᾳ εἴκοσιν ἐλεφάντων ὁ κολοσσὸς μετεφέρθη, ἀρθεὶς μετέωρος ὁλόκληρος καὶ εἰς ὀρθίαν στάσιν. Δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ πάντων ὡς *Δεκριανός*, ἀλλ' ὑπό τινων ὡς *Δετριανός*, καὶ ὑπὸ ἄλλων ὡς *Δεμετριανός*, ὡς *Δεξτριανὸς* κλπ. Ι. Δ. Σ.

δέκτης (ὁ) (θηλ. *δέκτρια*)· ὁ δεχόμενος, ὁ ἀποδεχόμενος· εὔχρηστον ἰδίως ἐν συνθέσει: *ἀποδέκτης*· || εἰδικὸν τηλεγραφικὸν ἢ τηλεφωνικὸν ὄργανον (βλ. κατωτ.).

— [ΕΝΣΥΡΜ. ΤΗΛΕΓΡ.] Καλεῖται γενικῶς *δέκτης* ἡ συσκευὴ διὰ τῆς ὁποίας λαμβάνομεν ἔν τινι σταθμῷ τὰ ἐξ ἄλλου σταθμοῦ ἀποστελλόμενα τηλεγραφήματα.

Ὡς γνωστόν, ἡ ἐνσύρματος τηλεγραφικὴ συνεννόησις γίνεται διὰ διαδοχικῶν ἐκπομπῶν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, μέσῳ εἰδικοῦ διακόπτου (τοῦ «*πομποῦ*»), διὰ τοῦ ὁποίου δυνάμεθα ν' ἀποκαθιστῶμεν ἢ νὰ διακόπτωμεν κατὰ βούλησιν τὴν ἐπικοινωνίαν τῆς γραμμῆς πρὸς τὴν ἠλεκτρικὴν πηγήν. Τοῦ δέκτου προορισμὸς εἶναι νὰ δεικνύῃ ἢ ν' ἀποτυπώνῃ, κατὰ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον, τὰς τοιαύτας ἀποκαταστάσεις καὶ διακοπὰς τοῦ κυκλώματος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατορθοῦται μὲ τὴν χρησιμοποίησιν μιᾶς ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ ρεύματος ἰδιοτήτων. Δυνάμεθα δηλαδὴ νὰ ἐκμεταλλευθῶμεν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἴτε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρεύματος ἐπὶ τῶν μονίμων μαγνητῶν (καὶ εἰδικώτερον τῆς μαγνητικῆς βελόνης), εἴτε τοὺς ἠλεκτρομαγνήτας, εἴτε τέλος τὰ ἠλεκτροχημικὰ τοῦ ρεύματος ἀποτελέσματα.

Ὁ πρῶτος ἠλεκτρικὸς τηλεγραφικὸς δέκτης ἐπενοήθη τῷ 1774 ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ Lesage, ὅστις ἐγκαθίδρυσε γραμμήν, μήκους ὀλίγων μέτρων μόνον, ἀποτελουμένην ἐξ 25 χαλκίνων ἀγωγῶν, ἀντιστοιχούντων εἰς τὰ 25 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου· τὸ ἓν ἄκρον ἑκάστου ἀγωγοῦ ἠδύνατο νὰ τίθεται κατὰ βούλησιν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς ἠλεκτρικὴν μηχανὴν (στατικοῦ ἠλεκτρισμοῦ), ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἄκρου ἐφήπτετο, ἐξηρτημένον διὰ νήματος, σφαιρίδιον ἐντεριώνης ἀκταίας, τὸ ὁποῖον ἀπωθεῖτο ἑκάστοτε ὅταν ὁ ἀγωγὸς ἠλεκτρίζετο. Περὶ τὸ 1800, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἠλεκτρικῆς στήλης ὑπὸ τοῦ Βόλτα, ὁ Sommering ἐπενόησεν ἐν Μονάχῳ σύστημα τηλεγραφικῆς συνεννοήσεως δι' ἠλεκτρολύσεως τοῦ ὕδατος ἐντὸς 25 χωριστῶν βολταμέτρων. Τόσον ὅμως αἱ προαναφερθεῖσαι ὅσον καὶ πλεῖσται ἄλλαι προσπάθειαι ἔμειναν ἄνευ χρησιμότητος, μέχρις οὗ, τῷ 1820, ὁ Derstedt ἀνεκάλυψε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρεύματος ἐπὶ τῆς μαγνητικῆς βελόνης, ἣν ἐχρησιμοποίησαν πλεῖστοι ἔκτοτε ἐφευρέται. Αἱ ὑπ' αὐτῶν ἐπινοηθεῖσαι συσκευαὶ δὲν διαφέρουν κατὰ βάσιν τῶν γαλβανομέτρων (βλ. λ.)· ὅπως δηλαδὴ καὶ εἰς αὐτὰ συμβαίνει, ἡ δίοδος τοῦ ρεύματος προκαλεῖ ἀποκλίσεις τῆς βελόνης, αἵτινες δύνανται ν' ἀποτελέσουν μέσον συνθηματικῆς συνεννοήσεως, δι' ἀντιστοιχίας ὡρισμένου ἀριθμοῦ καὶ συνδυασμοῦ ἀποκλίσεων πρὸς ἕκαστον γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου.

Ἀλλ' ἡ κατασκευὴ δέκτου μεγάλης πρακτικῆς ὠφελιμότητος ἐστηρίχθη κυρίως εἰς τὴν διὰ τοῦ ἠλεκτρ. ρεύματος ἐπιτυγχανομένην πρόσκαιρον μαγνήτισιν ράβδου μαλακοῦ σιδήρου (βλ. ἠλεκτρομαγνήτης). Εἰς τοὺς δέκτας τοῦ τύπου τούτου τὸ κύριον ὄργανον εἶναι κοινὸς ἠλεκτρομαγνήτης παρεμβεβλημένος εἰς τὸ ὅλον κύκλωμα. Ὅταν καὶ ἐφόσον διέρχεται διὰ τοῦ πηνίου ρεῦμα, ὁ ὁπλισμὸς τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου ἕλκεται, ἐπιστρέφων αὐτομάτως εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν ἅμα ὡς ἡ δίοδος τοῦ ρεύματος διακοπῇ, αἱ τοιαῦται δὲ μετακινήσεις τοῦ ὁπλισμοῦ εὐχερὲς εἶναι νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ἐπιτέλεσιν μηχανικοῦ ἔργου (περιστροφὴν δείκτου, χάραξιν γραμμῶν, ἐκτύπωσιν τυπογραφικῶν χαρακτήρων κλπ.). Ἄλλοι πάλιν ἐφευρέται μετεχειρίσθησαν ἠλεκτρομαγνήτας ἔχοντας ὡς πυρῆνα *μόνιμον μαγνήτην* καὶ τοιαύτην τὴν περιέλιξιν τῶν πηνίων των, ὥστε ἡ δίοδος τοῦ ρεύματος νὰ ἐπιφέρῃ ἀναστροφὴν τῶν πόλων τοῦ μαγνήτου, ἐπαγομένην ἀντίστοιχον μετακίνησιν τοῦ ὁπλισμοῦ.

Πρῶτος δέκτης, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ ἐκπομπαὶ τοῦ ρεύματος μετατρέπονται εἰς μηχανικὸν ἔργον, ὑπῆρξεν ὁ τοῦ Γάλλου Breguet. Ἐν αὐτῷ ἑκάστη ἕλξις τοῦ ὁπλισμοῦ τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου ἐπιφέρει περιστροφικὴν μετακίνησιν ἑνὸς ὀδοντωτοῦ τροχοῦ κατὰ ἕνα ὀδόντα· ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ τροχοῦ τούτου φέρεται δείκτης, περιστρεφόμενος ἐντὸς κυκλικοῦ πλαισίου, ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ ὁποίου εἶναι χαραγμένα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ὁ πομπὸς συνίσταται ἐκ κυκλικοῦ δίσκου μετὰ δείκτου ἐπίσης καὶ πλαισίου γραμμάτων. Ἡ περιφέρεια τοῦ δίσκου ἐμφανίζει ἐναλλασσομένας ἐξοχὰς καὶ ἐσοχάς, ὅταν δὲ περιστρέψωμεν τοῦτον διὰ τῆς χειρὸς μέχρις ὅτου ὁ δείκτης φθάσῃ εἰς τὸ πρὸς ἀποστολὴν γράμμα, αἱ προεξοχαί του ἐπιφέρουσιν ἀλ-

Digitized by Google

λεπαλλήλους ἐκπομπὰς ρεύματος, αἵτινες προκαλοῦσιν ἀντίστοιχον περιστροφὴν τοῦ δείκτου εἰς τὸν δέκτην.

Παρομοίας πρὸς τὴν τοῦ Breguet συσκευὰς ἐπενόησαν καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ἡ μεγάλη πρόοδος τῆς τηλεγραφίας χρονολογεῖται ἰδίως ἀφ' ἧς ὁ Ἀμερικανὸς Μὸρς (βλ. λ.) ἐφεῦρε τὸν φερώνυμον αὐτοῦ δέκτην. [Περὶ τούτου, ὡς καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐν χρήσει σήμερον τηλεγραφικῶν συστημάτων βλ. λ. τηλεγραφία.] Γ. Ζ.

— [ΑΣΥΡΜ. ΤΗΛΕΓΡ.] Ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ καὶ τηλεφωνίᾳ καλεῖται δέκτης τὸ σύνολον τῶν ὀργάνων, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ λῆψις ραδιοτηλεγραφημάτων καὶ ραδιοτηλεφωνημάτων ἢ εἰκόνων διὰ τοῦ ἀσυρμάτου. Τὰ ὄργανα ταῦτα συνίστανται ἀπὸ τὰ μηχανήματα παραγωγῆς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, τὴν κεραίαν, τὴν λῆψιν τῆς γῆς καὶ τὰ κυρίως ὄργανα λήψεως τῶν κυμάτων [Βλ. λ. ἀσύρματος τ. ΣΤ 6 κ. ἑ.] ΑΝ. Δ.

— [ΤΗΛΕΦ.] Βλ. τηλέφωνα.

— [ΝΑΥΤ.] Ἠλεκτρικὸν ὄργανον λαμβάνον τὰ διάφορα στοιχεῖα τὰ σχετικὰ καὶ χρήσιμα διὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς βολῆς. Ὁ ἐπαναληπτικὸς δέκτης ὑψώσεως ἢ στροφῆς ἐπαναλαμβάνει τὰς ἐνδείξεις τῶν οἰκείων δεκτῶν τοῦ πυροβόλου πρὸς τὸν κατευθυντῆρα, συνδεόμενον ἠλεκτρικῶς πρὸς αὐτούς, χάριν τῆς συγκρίσεως πρὸς ἔλεγχον τῆς καλῆς τῶν μεταδοτῶν λειτουργίας. Σ. Ε. Λ.

— [ΕΜΠ. ΔΙΚ.] Βλ. συναλλαγματική.

δεκτίκος (ὁ) (Decticus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκριδιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι σῶμα μετρίου μεγέθους, κεφαλὴν ὀγκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κυρτὴν καὶ αἰσθητῶς ἐξωγκωμένην κατὰ τὴν ἀπόφυσιν τῶν κεραιῶν. Αἱ σιαγόνες εἶναι ἰσχυρόταται καὶ τὰ ἔλυτρα βραχέα καὶ στενά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δεκτίκος ὁ τραχὺς* (Decticus verrucosus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς τοὺς ἀγρούς. Δ. Ν. Π.

δεκτικός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ δεχθῇ, ὁ ἁρμόδιος νὰ προσδεχθῇ, νὰ περιλάβῃ: «εἶναι δεκτικὸς καὶ μεγαλυτέρου φόρτου», «δὲν εἶναι δεκτικὸς (*ἀνεπιδεκτος*) περαιτέρω ἕξεως».

— **δεκτικὸν** *τμῆμα [Ὑδρογρ.]*. Γραμμὴ θέσεως, ἀπὸ πᾶν σημεῖον τῆς ὁποίας δύο ἄλλα σημεῖα γνωστά, ἐπὶ τῆς ξηρᾶς εὑρισκόμενα καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου σημειούμενα, γνωστῆς δὲ θέσεως καὶ ἀμοιβαίας ἀποστάσεως, φαίνονται ὑπὸ τὴν αὐτὴν πάντοτε γωνίαν. Προσδιορισμὸς δὲ στίγματος διὰ δύο *δεκτικῶν τμημάτων* (γαλλ. secteurs capables) καλεῖται ὁ τρόπος τῆς εὑρέσεως τοῦ σημείου τούτου διὰ τῶν μετρηθεισῶν γωνιῶν α καὶ β, ὑφ' ἃς φαίνονται αἱ ἀποστάσεις ΕΔ καὶ ΕΛ τῶν τριῶν γνωστῶν τὴν θέσιν σημείων Ε,Δ,Λ, ὧν γνωστῶν ὄντων γνωρίζομεν καὶ τὰς ἀποστάσεις ταύτας, ὡς καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν σχηματιζομένην γωνίαν ΔΕΛ. Καὶ προ-

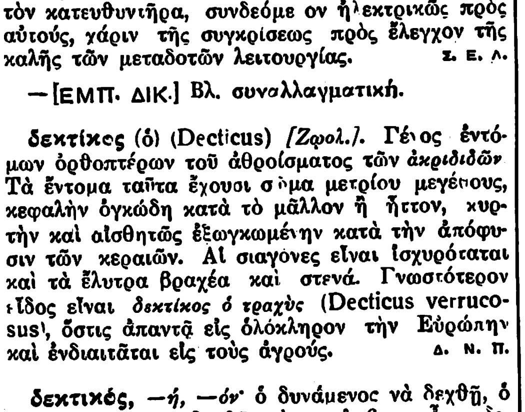

Προσδιορισμὸς στίγματος διὰ δεκτικῶν τμημάτων.
[Δ, Ε, Λ=τρία σημεῖα γνωστὰ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀπόστασιν τόσον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου, οἷα μύλος, κωδωνοστάσιον, φάρος. Θ=τὸ στίγμα]

κειμένου μὲν στίγματος ἀκτοπλοοῦντος πλοίου καὶ ὡς τοιούτου μὴ ἀπαιτοῦντος μεγάλην ἀκρίβειαν, τὸ πρόβλημα λύεται γραφικῶς (βλ. λ. ἀκτοπλοΐα σ. 344 β'). Ὅταν ὅμως ὑπόκειται προσδιορισμὸς στίγματος ἀναγκαιοῦντος εἰς ὑποτύπωσιν χάρτου, ἡ γραφικὴ κατασκευή, μικρὰν παρέχουσα ἀκρίβειαν, ὑποκαθίσταται διὰ τῆς λογιστικῆς λύσεως, συνισταμένης εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἀποστάσεων ΔΘ καὶ ΕΘ ἀπὸ τοῦ τριγώνου ΕΔΘ καὶ ΘΛ καὶ ΕΘ ἀπὸ τοῦ τριγώνου ΘΕΛ, ὁπότε πᾶσαι αἱ ἀποστάσεις αὗται δέον νὰ παρέχωσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον Θ, τὸ ζητούμενον στίγμα.

Καλοῦντες χ καὶ ψ τὰς ἀγνώστους γωνίας τὰς ἀντικειμένας εἰς τὴν ἀπόστασιν ΕΘ καὶ γ τὴν γωνίαν τῶν τριῶν σημείων ΔΕΛ, ἐξαχθεῖσαν ἐκ τῶν γραφικῶν ἐργασιῶν εἴτε λογιστικῶς εἴτε δι' ἀπ' εὐθείας μετρήσεων, λύοντες δὲ τὸ πρόβλημα κατὰ γνωστὸν ἐν τῇ τριγωνομετρίᾳ ὡς «πρόβλημα τοῦ Ποτενὼ» (Pothenot), θὰ καταλήξωμεν εἰς τὰς σχέσεις:

$$\frac{\chi+\psi}{2}=180^0-\frac{\alpha+\beta+\gamma}{2} \qquad (1) \text{ καὶ}$$

$$\text{ἐφ}\frac{\chi-\psi}{2}=\text{ἐφ}\,(\vartheta-45)+\text{ἐφ}\,\frac{\gamma+\psi}{2} \qquad (2)$$

ἔνθα θ ἡ βοηθητικὴ γωνία δι' ἣν

$$\text{ἐφ}\,\vartheta=\frac{\text{ΕΛ ἡμ }\alpha}{\text{ΔΕ ἡμ }\beta} \qquad (3)$$

Εὑρισκομένων οὕτω τοῦ ἡμιαθροίσματος καὶ τῆς ἡμιδιαφορᾶς τῶν γωνιῶν χ καὶ ψ εὑρίσκομεν καὶ τῶν γωνιῶν τούτων τὰ εὔρη, καὶ ἐπιλύοντες πλέον τὰ τρίγωνα ΕΘΔ καὶ ΕΛΘ, εὑρίσκομεν τὰς ζητουμένας ἀποστάσεις τοῦ στίγματος Θ ἀπὸ τῶν γνωστῶν σημείων Δ,Ε,Λ:

$$\text{ΕΘ}=\text{ΔΕ}\frac{\text{ἡμ }\chi}{\text{ἡμ }\alpha},\ \text{ΘΔ}=\text{ΔΕ}\frac{\text{ἡμ }[180^0-(\alpha+\chi)]}{\text{ἡμ }\alpha}$$

$$\text{ΕΘ}=\text{ΕΛ}\frac{\text{ἡμ }\psi}{\text{ἡμ }\beta}\ \text{καὶ}\ \text{ΘΛ}=\text{ΕΛ}\frac{\text{ἡμ }[180^0-(\beta+\psi)]}{\text{ἡμ }\beta}$$

Ὅταν ὅμως συμπέσῃ νὰ ᾖ $(\gamma+\alpha+\beta)=180^0$, ὁπότε καὶ τὸ $\chi+\psi=180^0$, τότε θὰ ᾖ καὶ ἡμ χ=ἡμ ψ καὶ $\frac{\gamma+\psi}{2}=90^0$, ὁπότε ἡ ἐξίσωσις (2) μετασχηματιζομένη εἰς τήν:

$$\text{εφ}\left(\frac{\gamma-\psi}{2}\right)\text{σφ.}\left(\frac{\chi+\psi}{2}\right)=\text{εφ}(\theta-45^0)$$

δίδει 0=0. Τὸ πρόβλημα καθίσταται οὕτως ἀόριστον καὶ παρέχει ἀντὶ ἑνὸς σημείου μίαν πλήρη γραμμὴν θέσεως, τὴν περιφέρειαν δηλαδὴ εἰς ἣν τὸ τετράπλευρον ΔΕΛΘ εἶναι ἐγγράψιμον· εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην ἀναγκαιοῦν, πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος, ἡ τομὴ τῆς περιφερείας ταύτης πρὸς ἄλλην τινὰ γραμμὴν θέσεως. Σ. Ε. Λ.

δεκτικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δεκτικός, ἡ ἰδιαιτέρα φύσις πρὸς τὸ δέχεσθαι προσδέχεσθαι: «ἡ δεκτικότης τοῦ ὀργανισμοῦ,—τοῦ ἐδάφους».

— *[Φιλοσοφ.]* Ὀνομάζομεν *δεκτικότητα* (réceptivité, Rezeptivität, Empfänglichkeit) τὴν ἱκανότητα τῆς ψυχῆς νὰ δέχηται ἐρεθισμοὺς ἐκ τοῦ ἐκτὸς κόσμου, χωρὶς ν' ἀντιδρᾷ πρὸς αὐτὸν αὐτενεργῶς. Κατὰ τὸν Κάντιον δεκτικότης εἶναι ἡ δύναμις (Vermögen) τῆς ψυχῆς νὰ δέχηται παραστάσεις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δύναμιν αὐτῆς τοῦ διαγινώσκειν τὰ ἀντικείμενα διὰ τῶν παραστάσεων (Krit. der Reinen Vernunft A. 50 B. 74). Τὴν δεκτικότητα, ὡς παθητικὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς, δὲν παραδέχεται ὁ Φίχτε, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἡ ψυχὴ οὐδέποτε εὑρίσκεται ἐν ἀπολύτως παθητικῇ καταστάσει (Psych II, 6). Α. Δ.

— **δεκτικότης** *μαγνητικὴ [Φυσ.]*· βλ. μαγνητικὴ *ἐπιδεκτικότης*.

δέκτρια (ἡ)· βλ. δέκτης.

δεκυλένια (τὰ) ἢ *δεκένια [Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστοι ὑδρογονάνθρακες τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου τοῦ τύπου $C_{10}H_{20}$. Ἐκ τῶν πλειόνων ἰσομερῶν σημαντικώτερα εἶναι: *κανονικὸν δεκυλένιον* $C_8H_{17}CH:CH_2$ βράζον εἰς 172° καὶ εἰδικοῦ βάρους 0,7512· *ἐξυλοβουτυλένιον* καὶ *διαμυλένιον*, ὅπερ λαμβάνεται διὰ πολυμερισμοῦ τοῦ ἀμυλενίου καὶ εἶναι εὐχαρίστου, ὡς ἀπὸ ὀπωρῶν, ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 153—155°. Σ. Γ.

δεκυλενικὰ *παράγωγα [Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐκ τῶν *δεκυλενίων* δι' ὑποκαταστάσεως λαμβανόμενα προϊόντα. Σ. Γ.

δεκυλικὴ *ἀλδεΰδη [Ὀργ. Χημ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς καπρινικῆς *ἀλδεΰδης* (βλ. λ.).

— **δεκυλικὸν** *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· ἑτέρα ὀνομασία τοῦ καπρινικοῦ *ὀξέος* (βλ. λ.).

δεκωβὶλ *[Σιδηροδρ.]*· βλ. ντεκωβίλ.

δεκώβολον (τό)· (ἀρχ.) νόμισμα δέκα ὀβολῶν.

Δελαδέτσιμας· βλ. Δαλλαδέτσιμας.

Δελακρουὰ (Delacroix)· βλ. Ντελακρουά.

Δελαρὸς (De la Roche). Βουργουνδικὸς οἶκος ἀκμάζων ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Γαλλίαν, τοῦ ὁποίου παραφυὰς ἡγεμόνευσεν εἰς τὴν Ἀττικήν, τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Μεγαρίδα κατὰ τὴν κυρίως φραγκοκρατικὴν περίοδον. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐν λόγῳ δυναστείας *Ὄθων*, υἱὸς τοῦ Ποντίου, αὐθέντου τῆς Roche sur-Ognon, ἠκολούθησε τὴν Δ' Σταυροφορίαν τὸν ΙΓ' αἰῶνα, καὶ μετὰ τοῦ χρισθέντος βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφατίου τοῦ Μομφερρατικοῦ κατῆλθεν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, εἰς ἣν ἐγκατεστάθη τῷ 1205 μὲ τὸν ἀρχικὸν τίτλον τοῦ Sire d'Athènes ἢ Dominus Athenarum, ὅστις ἐξηλληνίσθη εἰς τὸ «Μέγας Κύρ» ἢ «Μέγας Κῦρις», τοῦ δουκικοῦ τίτλου ἀπονεμηθέντος βραδύτερον εἰς τὸν διάδοχόν του καὶ ἀνεψιὸν Γουΐδωνα τὸν Α'. Ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἐγεννήθη καὶ πότε, παλινοστήσας, ἀπέθανεν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐπετελέσθη ἡ φραγκικὴ κατάκτησις τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ αἱ Θῆβαι, ὅπου ἔστησε τὴν ἕδραν του, ἕνεκα τῆς ἐμπορικῆς των σπουδαιότητος, προώδευσαν σημαντικῶς. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπίσης ἐξεδόθη παπικὴ βοῦλλα περὶ λατινικῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Παλινοστήσαντα κατὰ τὸ γῆρας τὸν Ὄθωνα διεδέχθη τῷ 1225 ὁ ἀνεψιός του *Γουΐδων*, ὅστις ἐπεδίωξε τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ψιλοῦ ζυγοῦ τὸν ὁποῖον ἐνήσκει ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Βιλλαρδουΐνος, ἀλλ' ἡττηθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς νέον πελοποννησιακὸν πόλεμον, καθ' ὃν ἐξεστράτευσαν ὅλοι οἱ Φράγκοι βαρῶνοι τοῦ Μορέως ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν, μετέβη τῷ 1260 εἰς Γαλλίαν καὶ εἰς ἀντίκρυσμα τῶν δεινοπαθημάτων του προήχθη παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἁγίου Λουδοβίκου τοῦ Θ' εἰς δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ ζητήσαντες νὰ ὑποκαταστήσωσιν ἐν Ἀνατολῇ τοὺς Βενετοὺς Γενουήνσιοι ἐπέτυχον μεγάλας προνομίας ἐν Ἀθήναις καὶ Θήβαις. Πολλὴν σύνεσιν ἐπέδειξεν εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἥν, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει λατινοκρατίας, ἐκινδύνευσε σοβαρῶς ἡ ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατία. Ἓν ἔτος ὅμως μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Θηβῶν, διὰ τῆς ὁποίας κατέπαυσαν τὸν ἐμφύλιον σπαραγμὸν οἱ Φράγκοι δυνάσται, ὁ Γουΐδων ἀπέθανε.

Τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης* (1263—1280), ἀρθριτικός, ποδαλγός, ἀλλὰ γενναιόκαρδος ἱππότης, ὁ ὑπὸ τοῦ Παχυμέρη ἀναφερόμενος *Σιριωάννης*. Οὗτος κληθεὶς εἰς βοήθειαν ἀπὸ τὸν δεσπότην τῶν Νέων Πατρῶν Ἰωάννην τὸν Δοῦκα Κομνηνοάγγελον, ἐξεστράτευσε μὲ ἐλαχίστους ἱππότας ἐναντίον μεγάλης βυζαντινῆς στρατιᾶς ἀποτελουμένης ἐκ Κουμάνων καὶ ἄλλων ἡμιβαρβάρων λαῶν καὶ τὴν ἐσκόρπισεν ὡς στρουθία, εἰπὼν τὸ Ἡροδότειον: «πολὺς λαὸς ὀλίγοι ἄνθρωποι». Ἀλλ' ὅταν ἐζήτησε μετά τινα ἔτη εἰς Ὠρεὸν τῆς Εὐβοίας τὸ αὐτὸ νὰ πράξῃ, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς διὰ λύτρων. Μετ' ὀλίγον ἀπέθανε (1280), ἀφοῦ ἀπεποιήθη λόγῳ τῆς σωματικῆς του ἀνεπαρκείας νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότου Νέων Πατρῶν, κατόπιν αὐτοκράτορος, Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του λαμπρὰ ὑπῆρξεν ἡ αὐλὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν, ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης ηπλώθη, ἡ δὲ ἀσφάλεια, ἀρξαμένη νὰ κλονίζεται σοβαρῶς ἀπὸ τὴν διείσδυσιν τῶν Βλάχων, τῶν Κουμάνων, τῶν Σέρβων καὶ ἰδίᾳ τῶν τότε πρωτοεμφανιζομένων Καταλανῶν, ἐπ' ἀρκετὸν ἐπαγιώθη χάρις εἰς τὴν ἐπιβολήν του.

Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ διάδοχος *Γουλιέλμος Δελαρὸς* εἶχε νυμφευθῇ τὴν Ἑλληνίδα Ἑλένην Δούκαιναν Κομνηνοαγγελίναν, θυγατέρα τοῦ δεσπότου Νέων Πατρῶν, καὶ εἶχε πολλὴν τὴν ἐκ τούτου ἑλληνικὴν συνείδησιν. Εἰς τὸ μόλις ἑπταετὲς διάστημα τῆς ἡγεμονίας του πολλὰ τὰ σπουδαῖα συνετελέσθησαν. Ἀνεγνώρισε τὴν ψιλὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ, ἐπροικοδότησε τὴν Λεβάδειαν διὰ πολλῶν ἔργων χρησίμων εἰς τὰς βιομηχανίας της καὶ τέλος ἐξελέγη βάϊλος τοῦ Μορέως διοικήσας ἐπὶ δεκαετίαν τὴν ὅλην φραγκοκρατουμένην χώραν. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐπισυμβάντα τῷ 1287, ἡ ἡγεμονία σχεδὸν ἐξηλληνίσθη, διότι τὸν ἀνήλικον δοῦκα Γουΐδωνα Β' ἐπετρόπευσεν ἡ Ἑλληνὶς μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἔλθει εἰς δεύτερον γάμον πρὸς τὸν ἐξ ἀγχιστείας συγγενῆ της Οὔγωνα τὸν Βρυέννιον, αὐθέντην τῆς Καρυταίνης.

Αἱ ἑορταὶ ἐπὶ τῇ ἐνηλικιώσει τοῦ νέου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν *Γουΐδωνος τοῦ Β'* ἐν Θήβαις τῷ 1294, λεπτομερῶς ἱστορηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Καταλάνου χρονογράφου Ραμὼν Μουντανέρ, παρευρεθέντος εἰς αὐτάς, μᾶς παρέχουν σαφῆ εἰκόνα τῆς λαμπρότητος τοῦ δουκικοῦ οἴκου. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγῶνές του πρὸς τὴν δέσποιναν τῆς Ἠπείρου Ἄνναν, οἱ γενόμενοι ἐξ ἀφορμῆς τοῦ δεσποτάτου Νέων Πατρῶν, ὅπερ εἶχε τεθῇ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του, ἀποδεικνύουν τὴν στρατιωτικὴν ἀκμὴν τῶν φραγκικῶν Ἀθηνῶν, ἀφοῦ ἐννεακόσιοι «κατάφρακτοι» παρετάχθησαν εἰς Θεσσαλίαν. Ἐπίτροπος τῆς χώρας ταύτης καὶ βάϊλος τοῦ Μορέως ὁ Γουΐδων ὁ Β' προήγαγε τὴν χώραν του εἰς ὑψηλὸν πνευματικὸν καὶ ὑλικὸν ἐπίπεδον. Ἐπ' αὐτοῦ ἀρχίζει καὶ ἐξάγεται οἶνος ἐξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας εἰς Βενετίαν. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ πάπας ἐκδίδει ἐγκυκλίους παρεχούσας συγχωροχάρτιον εἰς τοὺς προσκυνοῦντας τὴν ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος λατρευομένην Παναγίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν. Ἀλλὰ μετὰ νόσον μακρὰν ὁ τελευταῖος οὗτος Δελαρὸς ἀπέθανε τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1308 ταφείς, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, εἰς τὸν προγονικόν του τάφον ἐν τῇ μονῇ τοῦ Δαφνίου. Περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς του συνεσάχθη μαρτυρικὸν ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Ἐρρίκου, τοῦ ἡγουμένου τοῦ Δαφνίου καὶ τοῦ παλαιοῦ πειρατοῦ Καφούρη, ὅστις τότε διέμενεν ἐν Ἀθήναις ὡς ἥσυχος ἀστός. Οἱ τάφοι τῶν Δελαρὸς εἰς τὸ Δαφνὶ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ ναοῦ, δὲν ἔχουν σχέσιν ὅμως μὲ τὴν φέρουσαν γλυπτὰ κοσμήματα λάρνακα, ἥτις ἀρχικῶς ὑπετέθη ὡς ὁ τάφος Γουΐδωνος τοῦ Β'.

Πλὴν τῶν ἡγεμονευσάντων Δελαρὸς ἀναφέρονται: *Γουλιέλμος*, νεώτερος ἀδελφὸς Γουΐδωνος τοῦ Α', αὐθέντης Βελιγοστῆς καὶ Δαμαλᾶ (Τροιζη-

Digitized by Google

νίας), ὅστις καίπερ ὑποτελὴς τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας ἐπολέμησε κατ' αὐτοῦ, εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀδελφοῦ του. — *Ἰάκωβος*. Υἱὸς οὗτοῦ, αὐθέντης τῆς Βελιγοστῆς καὶ γάϊλος τοῦ ἐξαδέλφου του δουκὸς Ἰωάννου εἰς Ἄργος καὶ Ναυπλίαν. — *Ἰσαβέλλα* θυγάτηρ τοῦ δουκὸς Γουΐδωνος τοῦ Α' καὶ σύζυγος τοῦ αὐθέντου τῆς Καρυταίνης Γοδοφρειδου Βρυγέρη ἥτις, κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, σπουδαῖον ρόλον ἔπαιξεν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς φραγκοκρατουμένης Ἑλλάδος.

Ἄλλοι Δελαρός, μακρινοὶ συγγενεῖς ἢ καὶ νόθοι, ἀναφέρονται ὡς κληρικοὶ ἐν Ἀθήναις καὶ Θήβαις. Ὁ οἶκος Δελαρὸ ἐπὶ μακρὸν διετηρήθη ἐν τῇ βορειοανατολικῇ Γαλλίᾳ, ἀλλ' ἔκτοτε δὲν ἐπεκοινώνησεν οὐδ' ἐμμέσως πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

Δελβινάκ(ον) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1202. Κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ρεβίτσας (ὑψόμ. 740 μ.). Ἔχει βιομηχανίαν κεράμων καὶ πλακῶν. Ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν κεῖται τὸ Δελβινακιώτικο χάνι, δι' οὗ διέρχεται ἡ ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Ἀργυρόκαστρον καὶ Αὐλῶνα ὁδός. Τὸ Δελβινάκι ἐκτίσθη τῷ 1081 εἷς δὲ βυζαντινὸς αὐτοῦ ναὸς ἀνηγέρθη τῷ 1121. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀναφέρονται οἱ Δελβινακιῶται ὅτι ἐπολέμησαν γενναίως κατ' αὐτοῦ, ὑπῆρχε δ' αὐτόθι καὶ ἑλληνικὴ σχολή, ἐν ᾗ μέχρι τοῦ 1825 ἐδίδαξεν ὁ ἱερομόναχος Κωνσταντῖνος, μετέπειτα δὲ ὁ ποιητὴς *Γεώργιος* Δελβινακιώτης (βλ. λ.). Ι. Σ. Σ.

Δελβινακιώτης ἢ *Γαζῆς, Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δελβινακίου τῆς Ἠπείρου. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχε μεταβῆ εἰς Μολδοβλαχίαν, ἐπαγγελλόμενος τὸν διδάσκαλον. Ἐκεῖ διαμένων συνέθηκε τὸ «Τρόπαιον τοῦ Δελβινακίου», ἔπος πραγματευόμενον περὶ τῶν ἀγώνων τῶν συμπολιτῶν του κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως μετέβη πρὸς τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἑλλήνων ἐν Δραγατσανίῳ κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησεν ἐν Σουλίῳ μετὰ τοῦ Περραιβοῦ. Ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ἦλθε μετ' αὐτοῦ εἰς Κόρινθον κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου καὶ διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ μινίστρου τοῦ πολέμου Ἰωάννου Κωλέττη. Ὅτε εἰσήλασεν ὁ Δράμαλης εἰς Πελοπόννησον, ἐπανῆλθεν ὁ Γαζῆς εἰς Στερεὰν καὶ διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ Γεωργίου Βαρνακιώτη, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1822. Κατηγορηθέντος τότε τοῦ Βαρνακιώτη καὶ ἐκπεσόντος τῆς στρατηγίας τῆς Δ. Ἑλλάδος, συνελήφθη ὁ Γαζῆς καὶ ἐβασανίσθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μαυροκορδάτου ὡς κατάσκοπος τοῦ Βαρνακιώτη. Τῷ 1823 ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Κρητῶν, τῷ 1826 διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ Καραϊσκάκη, τῷ 1829 γραμματεὺς τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου. Τῷ 1830 διετέλεσε γραμματεὺς τῆς ὑπὸ τὸν Βαρνακιώτην ἐπιτροπῆς τῆς Δ. Ἑλλάδος. Ἀποστρατευθεὶς ὡς ἀξιωματικὸς διωρίσθη σχολάρχης Μεσολογγίου, ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Ξ. Γ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

Δελβινακόπουλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 275.

Δελβινιώτη *(-Βαρότση)*. Κερκυραϊκὴ οἰκογένεια, καταγομένη ἐξ Ἠπείρου, πολλὰ μέλη τῆς ὁποίας διεκρίθησαν ὡς λόγιοι, νομικοὶ καὶ βουλευταὶ ἑνωτικοὶ τοῦ Ἑπτανησιακοῦ κοινοβουλίου. Κυριώτεροι τούτων ἦσαν τὰ τέκνα τοῦ *Ἀχιλλέως* Δελβινιώτη, *Σπυρίδων* (βλ. κατ.) καὶ *Νικόλαος* (βλ. κατ.) καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Σπυρίδωνος ὁ *Νικόλαος* ἦτο δικηγόρος ἐν Κερκύρᾳ, ἀποθανὼν νέος τῷ 1858, ὁ *Ἀλέξανδρος* ποιητὴς ἑνωτικὸς καταδιωχθεὶς παρὰ τῶν Ἄγγλων καὶ ἀποθανὼν τῷ 1880, ὁ *Ἰωάννης-Βαπτιστὴς* (βλ. κατ.) καὶ ὁ *Ἀχιλλεὺς* δικηγόρος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημοσιογραφήσας ἐν Παρισίοις, ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Κερκύρας ἑνωτικὸς καὶ ἀποθανὼν τῷ 1863. Ἐκ δὲ τῶν υἱῶν τοῦ Νικολάου Δελβινιώτου ὁ μὲν *Εὐγένιος* ἦτο δικαστὴς καὶ συγγραφεὺς λεξικοῦ Λατινικοῦ περὶ συνωνύμων καὶ ἀπέθανε τῷ 1892, ὁ δὲ *Διομήδης* ἦτο ἰατρὸς καὶ δόκιμος ποιητής. Ἦτο βουλευτὴς ἑνωτικὸς καὶ ἔγραψε δριμύτατα ἄρθρα κατὰ τῆς ξενοκρατίας καὶ τῶν κυβερνητικῶν καταχρήσεων. Ἐποίησεν ὡσαύτως καὶ ᾠδάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἡ ἐπὶ τῷ μαρτυρικῷ θανάτῳ τοῦ Ναθαναὴλ Δομενεγίνη. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—**Δελβινιώτης**, *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Ἕλλην ἐπιστήμων ἐκ Κερκύρας γεννηθεὶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀποθανὼν τὴν 4 Ἀπριλίου 1869. Διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Κερκύρᾳ ἐσπούδασεν εἶτα φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν Ἰταλίᾳ. Κατ' ἀρχὰς ἐδίδαξε φυσικὴν καὶ χημείαν εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ λύκειον, κατόπιν δὲ ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν μέχρι τοῦ 1864, ὅτε διελύθη αὐτή. Θ. Β.

— **Δελβινιώτης**, *Νικόλαος*. Ἕλλην νομικὸς καὶ ποιητὴς Κερκυραῖος (1774–1850). Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐν Κερκύρᾳ καὶ Βενετίᾳ ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταυΐου, γενόμενος διδάκτωρ τῷ 1804. Ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, εἶτα δὲ εἰσήχθη εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν δραστηριωτέρων μελῶν τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἱδρυθείσης ἐπὶ τῆς δευτέρας γαλλικῆς κυριαρχίας «Ἰονίου Ἑταιρείας», δι' ἧς ἐδιδάσκοντο στοιχεῖα ἐπιστημῶν καὶ προεκηρύσσοντο διαγωνίσματα. Εἰς τὴν ἑταιρείαν ταύτην ἐδίδαξεν ἐπί τινα χρόνον ὁ Δελβινιώτης ἀρχὰς ποινικοῦ δικαίου, εἶτα δὲ ἀποσυρθεὶς αὐτῆς κατέγινεν εἰς τὴν ποίησιν, γράφων ἰταλιστί. Τῷ 1809 ἐξεδόθη συλλογὴ ποιημάτων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ᾠδὴ πρὸς τὸν Ναπολέοντα Α', δι' ἧς ὁ ποιητὴς ἐπικαλεῖται τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Κατὰ τὸ 1843 ἐδημοσίευσε πλήρη μετάφρασιν τῆς Ὀδυσσείας εἰς ἰταλικοὺς στίχους. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐκρίθη εὐμενέστατα ἐν Ἰταλίᾳ, περὶ αὐτῆς δὲ ἔγραψεν ὁ Τομμαζέο, ὅτι ἦτο ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρίστη τῶν ἐν τῇ ἰταλικῇ γλώσσῃ, ἀκριβεστέρα δὲ τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Πιεντεμόντε. Ὁ Δελβινιώτης ἀφῆκεν ἀνέκδοτά τινα ἰταλικὰ ποιήματα καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν ἰταλικὴν τὸν Κόϊντον Σμυρναῖον. Περίεργον εἶναι, ὅτι, καίτοι οὗτος ἦτο ἐκ τῶν καλλίστων ἑλληνιστῶν τῆς ἐποχῆς του, οὐδὲν ἔργον ἔγραψεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῷ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐκαλλιεργοῦντο ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ φιλολόγων τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1804 ὡρίσθη καὶ ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Ἰονίου κράτους ἡ ἑλληνική. Θ. Β.

— **Δελβινιώτης**, *Σπυρίδων*. Ἕλλην νομικὸς Κερκυραῖος (1770–1843). Σπουδάσας νομικὰ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν ὀλίγον πρὸ τῆς καταλύσεως ὑπὸ τῶν Γάλλων τῆς Βενετικῆς κυριαρχίας καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον ἐτοποθετήθη ὡς δικαστὴς ἐν Ζακύνθῳ. Κατὰ τὸ 1801, ὅτε οἱ στασιάσαντες Κερκυραῖοι κατήργησαν τὸ βυζαντινὸν λεγόμενον πολίτευμα, ὁ Δελβινιώτης, παραιτηθεὶς τῆς θέσεώς του, μετέβη εἰς Κέρκυραν, γενόμενος γραμματεὺς τῆς Ἐντίμου ἀντιπροσωπείας, καὶ συνετάχθη μετὰ τῆς μερίδος ἐκείνης, ἥτις διὰ νέου πολιτεύματος κατέλυε τὸ κράτος τῶν εὐγενῶν καὶ ἐπανέφερε τὸν λαὸν εἰς τὰ φυσικὰ αὐτοῦ δικαιώματα. Τὸ πολίτευμα τοῦτο ἀπεδέχθησαν καὶ αἱ λοιπαὶ Ἰόνιοι νῆσοι, ἀλλὰ τὸ ἀπέκρουσεν ἡ Γερουσία, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ φιρμανίου τῆς Πύλης (1802). Τὴν 25 Μαρτίου τοῦ ἔτους τούτου ὑπεγράφη ἐν Ἀμιένῃ ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας ἡ Ἰόνιος πολιτεία. Ἡ Ἔντιμος ἀντιπροσωπεία, μὴ δίδουσα πίστιν εἰς τὰ περὶ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης, ἀπέστειλεν ἀντιπροσωπείαν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ λαοκρατικοῦ πολιτεύματος. Οἱ μεταβάντες εἰς Πετρούπολιν ἀντιπρόσωποι Π. Βράϊλας καὶ Σπυρίδων Δελβινιώτης, μετὰ πολλὰς περιπετείας, κατώρθωσαν νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας πρίγκιπα Κοτσουμπέκ. Ἀλλ' οὗτος πληροφορηθεὶς τοὺς λόγους τῆς ἀποστολῆς των, τοῖς ἀνεκοίνωσεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Α' οὐδεμίαν ἄλλην ἀνεγνώριζε κυβέρνησιν ἐν Ἑπτανήσῳ πλὴν τῆς Γερουσίας. Ὁ Δελβινιώτης ἐξηκολούθησεν ἐπιμένων, ὅπως ἐπιτραπῇ ἡ παρουσίασις αὐτῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, διότι δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ προετίθετο νὰ χορηγήσῃ πολιτικὴν ἐλευθερίαν εἰς μίαν μόνην τάξιν πολιτῶν, ὑποδεεστέραν μάλιστα τῶν λοιπῶν καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ περιουσίαν. Ὁ Κοτσουμπὲκ ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Κερκύρας, ὅτι ἡ δημοκρατία εἶχε προγραφῇ πανταχοῦ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ἀπεποιήθη δὲ νὰ δεχθῇ αὐτοὺς ἐκ δευτέρου. Ἐπιστρέφοντες οὗτοι εἰς Κέρκυραν ἐφυλακίσθησαν μέχρι τῆς 2 Ἰουλίου 1804, ὅτε ἀφέθησαν ἐλεύθεροι συνεπείᾳ δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἥτις ὅμως ἀπηγόρευεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάληψιν οἱασδήποτε δημοσίας ὑπηρεσίας ἐπὶ τετραετίαν. Ὁ Σπυρίδων Δελβινιώτης, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, ἔπαυσεν ἀναμιγνυόμενος εἰς τὴν πολιτικήν. Συνέθεσεν οὗτος σατιρικά τινα ποιήματα εἰς βενετικὴν διάλεκτον. Θ. Β.

Δέλβινον ἢ *Δέλβινα* *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς Βορείου Ἠπείρου ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Εἶναι τὸ ἐμπορικὸν κέντρον μεγάλης καὶ κλειστῆς λεκάνης, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βιστρίτσα καὶ ἀποχωρίζεται τοῦ Ἰονίου πελάγους διὰ παρακτίου λοφοσειρᾶς ἐκτεινομένης ἀπέναντι καὶ βορείως τῆς Κερκύρας. Ἡ πολίχνη συνίσταται ἔκ τινος μεγάλης κεντρικῆς ἀγορᾶς καὶ ἐκ διεσπαρμένων πέριξ αὐτῆς γεωργικῶν οἰκιῶν, ἀποτελουσῶν 10 συνοικίας. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνέρχονται εἰς 4.000, ὧν οἱ πλεῖστοι Μωαμεθανοί. Ἐπίνειον ἔχει τοὺς Ἁγίους Σαράντα, οἱ ὁποῖοι ἀπέχουσι 15 χλμ. Ἡ πεδιὰς τοῦ Δελβίνου σήμερον εἶναι ἐλάχιστα καλλιεργημένη, τοῦτο δ' ἐξαρτᾶται ἐν μέρει ἐκ τοῦ ἐνσκήπτοντος κατ' ἔτος ἑλώδους πυρετοῦ. Τὸν χειμῶνα χρησιμεύει κατὰ μέγα μέρος πρὸς διαχείμασιν τῶν ποιμνίων, ἅτινα κατὰ τὸ θέρος περιφέρονται εἰς τὰς ὑψηλὰς περιοχάς. Εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς πεδιάδος εὑρίσκονται μεγάλαι ἀγέλαι ἵππων, ὡς καὶ ἐξαίρετοι βόες καὶ ἀγελάδες. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὡς καὶ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, φαίνεται, ὅτι ἡ πεδιὰς κατῳκεῖτο καλῶς, ὅπως δεικνύουσι τὰ διάφορα αὐτόθι εὑρισκόμενα ἐρείπια. ΝΑ. τοῦ Δελβίνου ἔκειτο ἡ ἐπίσημος πάλαι πόλις *Φοινίκη*, ὡς καὶ ἄλλαι μικρότεραι. Ἀξιόλογα ἐρείπια ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων εὑρίσκονται ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Δελβίνου ἐπὶ γηλόφου, ἐφ' οὗ εἶναι ἱδρυμένη ἡ μονὴ τοῦ *Μεσοποτάμου*. Ι. Σ. Σ.

Δελβίτσι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σκανδάλου τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτοικοι (1928) 60.

δελβωξίτης (ὁ) (Delvauxit) *['Ορυκτ.]*. Ὀρυκτόν, ἔνυδρον φωσφορικὸν ἅλας τοῦ σιδήρου, χημικοῦ τύπου $2\,Fe_2O_3 \cdot P_2O_5 \cdot 20H_2O$ Εἶναι εὔθραυστον, παρουσιάζον θραυσμὸν κογχώδη. Ἔχει σκληρότητα $2\,^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 3,2—3,4 καὶ χρῶμα καστανόχρουν μὲ κόνιν κιτρινωπήν. Διαλυτὸν εἰς ὀξέα. Ἀπαντᾶται εἰς τὰ μεταλλοφόρα κοιτάσματα τῶν ἐπαρχιῶν Liège καὶ Namur τοῦ Βελγίου. Γ. Β.

Δέλγα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας ἤδη καλούμενον Γάβρος (βλ. λ.).

—**Δέλγα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀνδριτσαίνης τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 237.

Δελγιώτης, *Χρῆστος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Φαναρίου τῆς Ὀλυμπίας, ἀγωνισθεὶς μετὰ τοῦ συμπατριώτου του Τζανέττου Χρηστοπούλου εἰς τὸ Λάλα, τὴν Τρίπολιν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Δ. Κ.

Δέλδων. Βασιλεὺς τῶν Βασταρνῶν, λαοῦ τινος τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου πόντου· οὗτος, ἀφοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὰς περὶ τὸν Δούναβιν χώρας καὶ ὑπέταξε τοὺς Μοισούς, Τριβαλλοὺς καὶ Δαρδάνους, ἐπεξετάθη καὶ πέραν τοῦ Αἵμου, μέχρι τῆς Δενθηλητικῆς χώρας. Ἐπῆλθεν ὅμως ἐναντίον του ὁ ἐν Μακεδονίᾳ ἑδρεύων Ρωμαῖος ἀνθύπατος Μᾶρκος Κράσσος, ἐν συναφθείσῃ δὲ μάχῃ ἐν Μυσίᾳ ὁ Δέλδων ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Κράσσου, ὡς λέγεται. Ι. Δ. Σ.

δελεάζω, *ἀόρ. ἐδελέασα καὶ παθ. ἐδελεάσθην*· προσάγω, προσελκύω τινὰ ὡς διὰ δελέατος, πλανῶ, ἐξαπατῶ: «τὸν ἐδελέασε μὲ τὰς ὑποσχέσεις του», «ἐδελεάσθη μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς κληρονομίας».

Δελεᾶνος, *Πέτρος*. Βούλγαρος ἐθναγύρτης, ἀκμάσας τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Συλληφθεὶς ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐγένετο δοῦλος ἐπιφανοῦς Βυζαντινοῦ, ὅτε περὶ τὸ 1040 κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ, προφανῶς ἀποκομίζων καὶ μεγάλον πλοῦτον, στολὰς καὶ ἄλλα χρήσιμα εἰς τὸν σκοπόν του. Παρουσιάσθη εἰς τὰς βαρβάρους ὀρδάς, αἵτινες ἀκόμη δὲν ἠδύναντο ν' ἀνακύψουν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῶν τελευταίων ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἀγώνων πλήγματα, ὡς ὁ θεόθεν ἀπεσταλμένος διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἐκδίκησιν. Καὶ διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἔγγονος τοῦ Σαμουήλ, υἱὸς δὲ τοῦ ἀποπνιγέντος αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Ἀργυροῦ. Οἱ πολλοὶ τὸν ἐπίστευσαν, διότι καὶ ἁβρὸς ἐφαίνετο καὶ ὑπὸ τοῦ πλούτου περιεβάλλετο. Ἀναγνωρισθεὶς λοιπὸν παρ' ἄλλων μὲν βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, παρ' ἄλλων δὲ ἀρχηγός, ἐκίνησε τὸν λαὸν εἰς στάσιν ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἐπεδίωξε τὴν ἀνατροπὴν Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος. Ταυτοχρόνως καὶ ἄλλος Βούλγαρος τυχοδιώκτης, ὁ Τειχομηρὸς (Δραγκαμίρ), διεξεδίκει τὸ στέμμα τῆς Βουλγαρίας. Ἐντεῦθεν ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ βουλγαρικὸς λαὸς εὑρέθη ἐν πολεμικῷ συναγερμῷ, ἕτοιμος νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐξεπέμφθη ὅμως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἰσχυρὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Θεόδωρον τὸν Συναδηνὸν καὶ θὰ κατέβαλλε τοὺς ἀνὰ τὸν Αἶμον στασιαστὰς ἂν δὲν διέλυε τὸ στράτευμα ὀξυτάτη ἔρις μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τοῦ ὑπάρχου του, τοῦ μετέπειτα πολλοῦ κατασιάντος Δερμοκαΐτη. Λείψανα τῆς στρατιᾶς ταύτης ηὐτομόλησαν πρὸς τὸν Δελεᾶνον, οὗτος δέ, ἐπωφεληθείς, ἐστράφη ἐναντίον τοῦ Τειχομηροῦ καὶ τὸν συνέτριψε μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Ἡ νίκη ἦτο περιφανής, οἱ δὲ Βούλγαροι, πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, ἐζήτησαν νὰ κατέλθουν πρὸς λεηλασίαν πρὸς τὰ μεσημβρινὰ θέματα. Πράγματι βουλγαρικὸς στρατός, ἡγουμένου τοῦ Καυκανοῦ, εἰσήλασεν εἰς Ἀλβανίαν, ἐκυρίευσε τὸ Δυρράχιον, ἐκεῖθεν δὲ κατῆλθε βραδέως πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἑτέρα δὲ μοῖρα, ἡγουμένου Βυζαντινοῦ ἀποστάτου τῆς στρατιᾶς τοῦ Συναδηνοῦ, ὅστις ὠνομάζετο Ἄνθιμος, ἔφθασε διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας εἰς Θήβας, ὅπου εἰς πολύνεκρον μάχην κατετρόπωσε τὸν Σελτζουκίδην ἐπίκουρον Ἀλ-Γαζῆ (Ἀλακοσέα), ὅστις ἐτέλει στρατηγὸς τοῦ θέματος εἰς τὴν παράδοξον ἐκείνην ἐποχήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐστάλη εἰς Βουλγα-

Digitized by Google

ρίαν νέος στρατός, προφανῶς ὑπὸ Θεόδωρον τὸν Συνοδηνόν, καὶ περὶ τὸ 1042, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ὁ Δελεᾶνος ἡττηθεὶς ἔν τινι μάχῃ ἐφονεύθη. Γ. Δ. Κ.

δέλεαρ,—*ατος* (τό)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου δελεάζομεν, προσελκύομεν, κυριολ. ἡ προσαρτωμένη τροφὴ ἐπὶ ἀγκίστρου ἢ παγίδος, ἡ ὁποία προσάγει τὸ θήραμα εἴτε πτηνὸν εἴτε ζῷον εἴτε ἰχθύν, κοιν. *δόλωμα*· || μεταφ. τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξαπατῶμεν, οἷον ἀπατηλαὶ ὑποσχέσεις, ἐλπίδες, θέλγητρα κττ.: «ἡ δόξα εἶναι ἀκαταγώνιστον δέλεαρ».

— *['Αλιευτ.]* Βλ. λ. ἁλιεία (τ. Γ' σ. 766α').

δελέασμα (τὸ) καὶ *δελεασμὸς* (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δελεάζειν*, προσέλκυσις, ἐξαπάτησις.

δελεαστὴρ (ὁ) (Deleaster) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη, ὧν γνωστότερον *δελεαστὴρ ὁ δίχρους* (Deleaster bicolor), ὅστις ἔχει σῶμα τελείως διακεκριμένον εἰς κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 10 χιλιοστόμετρα, τὸ σῶμά του εἶναι πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἡ κεφαλὴ μᾶλλον τριγωνική, τὰ ἔλυτρα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, αἱ κεραῖαι πολυαρθρωταὶ καὶ ἐπιμήκεις, οἱ πόδες πλήρεις λεπτῶν ἀκανθωτῶν ἀποφύσεων καὶ ὁ χρωματισμὸς στιλπνός, κυανομέλας κατὰ τὴν ράχιν μὲ ἀνωμάλους λευκὰς κηλῖδας καὶ μελανόφαιος κατὰ τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ζῇ ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

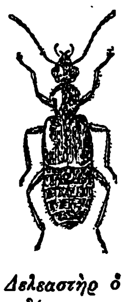

Δελεαστὴρ ὁ δίχρους.

δελεαστικός,—*ή,*—*όν*· ὁ δελεάζων, ὁ ἔχων τὴν ἱκανότητα, τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ δελεάζειν, προσελκυστικός, γοητευτικός: «δελεαστικὴ πρότασις, — προσφορά,—ὑπόσχεσις».—'Επίρρ. *δελεαστικῶς*.

δελεάστρα (ἡ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου δελεάζομεν, προσελκύομεν καὶ συλλαμβάνομεν, παγίς.

Δελειῶναι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης (κοιν. *Δελειῶνες*), μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ΒΑ τῆς Σηλυβρίας. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 οἱ κάτοικοι ἀνήρχοντο εἰς 1582, ἦσαν δ' ὅλοι Ἕλληνες καταγινόμενοι εἰς τὴν ἀμπελουργίαν καὶ γεωργίαν. Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Θράκης (1922 οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ περὶ τὴν Καβάλλαν χωρία. Ε. Σ. Σ.

Δέλεμνα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Ἀγκύρας εἰς Τύανα. Πιθανώτατα ἔκειτο παρὰ τὸ Ἐρεντσικ εἰς τὰ πρὸς Β. ὅρια τοῦ Μοχαγκιέλ, νοτίως τῆς Ἀγκύρας, ὅπου παρατηροῦνται καὶ σήμερον ἀκόμη πολλὰ ἐρείπια. Ι. Δ. Σ.

Δελέμπαλη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Γαληψός.

Δελένδας. Ἱσπανικὴ οἰκογένεια ἐγκατασταθεῖσα ἐν Θήρᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Φραγκοκρατίας καὶ ὑφισταμένη μέχρι σήμερον. Ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς γνωστὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: *Φραγκῖσκος*, βαΐλος τοῦ δουκάτου τῆς Νάξου (1445—1460). *Σίμων*, ἄρχων ἐν Πάρῳ (1469—1476). *Μᾶρκος*, ἄρχων ἐν Θήρᾳ (1520). *Νικόλαος*, Λατῖνος ἐπίσκοπος ἐν Τήνῳ (περὶ τὸ 1525). *Γάσπαρης* (1790—1825), Λατῖνος ἐπίσκοπος ἐν Θήρᾳ. *Νικόλαος* (1815—1870), γερουσιαστὴς καὶ βουλευτής. *Γάσπαρης* (1820—1906), πολιτευτὴς ἐν Θήρᾳ. *Πέτρος* (γεν. 1854) πολιτευτὴς ἐν Θήρᾳ. *Νικόλαος*, καθηγητὴς καὶ συντάκτης λεξικοῦ (1854—1911). *Ἀντώνιος*, ἐκ Θήρας (γεν. 1860) Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος ἐν Κερκύρᾳ ἀπὸ 1895 μέχρι 1900 καὶ ἔκτοτε μέχρι 1911 νούντσιος τοῦ Πάπα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν. —Β.

— **Δελένδας,** ***Ἀντώνιος.*** Ἐν Θήρᾳ γεννηθείς, ἔγραψεν ἐπίτομον περιγραφὴν τῆς ἐν ἔτει 1707 ἡφαιστειώδους ἐκρήξεως τῆς νήσου Καμμένης. Ἡ περιγραφή, χειρόγραφος, ἐσῴζετο τῷ 1846, κατὰ Δεκιγάλλαν. Μ. Ι. Γ.

—**Δελένδας,** *Ἰωάννης.* Ἱερεὺς τῶν ἐν Θήρᾳ, ὅπου καὶ ἐγεννήθη, καθολικῶν, ἴσως σύγχρονος τῷ Ἀντωνίῳ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δεκιγάλλα, ὁ φιλόπονος κληρικὸς «μετέφραζεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φωνὴν τὸ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας Λεξικόν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ φέρῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς πέρας». Μ. Ι. Γ.

Δελέρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, πρωτεύουσα τῆς φερωνύμου κοινότητος. Κάτ. 501. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Εὐρενότι* (κάτ. 110) καὶ *Κουτάφι* (κάτ. 317).

—*[Στρατ. 'Ιστορ.]* Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, μετὰ τὴν ἐκ τῆς Μελούνας κάθοδον τῶν Τούρκων πρὸς τὴν πεδιάδα, τὰ *Δελέρια* κατείχοντο κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 7—10 Ἀπριλίου ὑπό τινων ἀνταρτῶν μόνον. Μέχρις οὗ τὴν πρωΐαν τῆς 11ης Ἀπριλίου διετάχθη ἡ 4η ἑλληνικὴ ταξιαρχία (5 λόχοι, 1 πεδινὴ πυροβολαρχ., 1 λόχος μηχανικοῦ, 1 ἴλη) νὰ τὰ καταλάβῃ καὶ νὰ τὰ ὀχυρώσῃ προχείρως. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἐπειδὴ ὁ Ἐτὲμ πασᾶς ἐπεζήτησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου Λοσφάκι—Κριτήρι—Καζακλὰρ συγκεντρωθέντος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διέταξε τὴν ἑσπέραν τῆς 10ης Ἀπριλίου τὴν μὲν 5ην μεραρχίαν τοῦ Χακκῆ πασᾶ νὰ ἐπιτεθῇ τὴν ἑπομένην (11ην) διὰ τῆς πεδιάδος ἐναντίον τῶν Δελερίων, τὴν δ' 6ην μεραρχίαν τοῦ Χαμδῆ πασᾶ, πορευομένην διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀργυροπούλι, νὰ ἐπιτεθῇ ὀλίγον βραδύτερον κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τῶν ἐν Δελερίοις ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

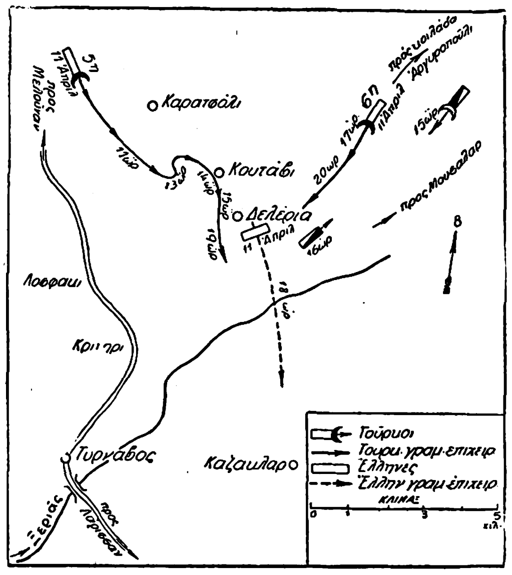

Ἡ παρὰ τὰ Δελέρια μάχη τῆς 11ης Ἀπριλίου 1897.

Περὶ τὴν 9ην ὥραν ἤρχισε βάλλον κατὰ τῶν Δελερίων τὸ πυροβολικὸν τῆς 5ης μεραρχίας, καθ' οὗ ἀπήντησεν ἀμέσως ἡ ἑλληνικὴ πυροβολαρχία ἀλλ' ἀνεπιτυχέστατα, περὶ δὲ τὴν 11ην ὥρ. ἀνεπτύχθη τὸ τουρκικὸν πεζικὸν καὶ ἤρξατο τοῦ πυρὸς κατὰ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων ἀπὸ ἀποστάσεως 2 χιλιομέτρων περίπου, ὑποστηριζόμενον δραστικῶς ὑπὸ τοῦ φιλίου του πυροβολικοῦ. Μέχρι δὲ τῆς μεσημβρίας εἶχε φθάσει εἰς ἀπόστασιν 600 περίπου μέτρων, ἠναγκάσθη ὅμως μετὰ μικρὰν προχώρησιν νὰ ὑποχωρήσῃ κατά τι, βληθὲν δραστικῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. Ἐνισχυθέντες ὅμως οἱ Τοῦρκοι μετ' ὀλίγον, κατέδειξαν πρόθεσιν ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τοῦ ἐν Δελερίοις στρατοῦ καὶ ὑπερκεράσεως αὐτοῦ. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατέφθασεν ἐπὶ τόπου ὁ διοικητὴς τῆς 2ας μεραρχίας, ἅτε ἀντιληφθεὶς ἐκ τοῦ Κριτήρι τὴν ἀπειλὴν ταύτην. Ἐνῷ δ' ἡ κατάστασις ἦτο τοιαύτη, τμήματα μέν τινα τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ ἐστεροῦντο πυρομαχικῶν, ἄλλα δ' ἔφευγον προτροπάδην, δι' ὅ, περὶ τὴν 14 ὥραν, κατώρθωσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ καταλάβωσι τὸ χωρίον Κουτάβι. Περὶ τὴν 15ην ὥρ., ἐνῷ τὸ τουρκικὸν πεζικὸν εἶχε φθάσει περὶ τὰ 150 περίπου μέτρα ἀπὸ τοῦ μετώπου τῶν ἑλληνικῶν θέσεων, ἀνεφάνη τουρκικὸν ἱππικὸν προερχόμενον ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Μουσαλὰρ καὶ ἀπειλοῦν ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ. Τότε ὁ διοικητὴς τῆς 2ας μεραρχίας διέταξε τὸ 3ον σύνταγμα ἱππικοῦ νὰ σπεύσῃ εἰς Δελέρια, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὸ ἀπειλούμενον πλευρόν, πρὸς δὲ τὸ μόνον ἐν ἐφεδρείᾳ ἀπομένον τάγμα εἰς Καζακλὰρ νὰ σπεύσῃ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ μετώπου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μέτρα ταῦτα καὶ ἐλήφθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν βραδέως, πλὴν τῆς ἐνεργείας τοῦ ἱππικοῦ ἐκτελεσθείσης ἐγκαίρως καὶ πολὺ καταλλήλως, δι' αὐτό, ἅμα ὡς περὶ τὴν 16ην ὥρ. ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις κατέστη σφοδροτάτη, ἐπῆλθε μεγίστη σύγχυσις εἰς τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, ἀρκετὸν μέρος αὐτῶν ἤρχισε φεῦγον, ἡ δὲ μοναδικὴ πυροβολαρχία ὑπεχώρησεν αὐτοβούλως. Ἡ φυγὴ αὕτη κατέστη σχεδὸν γενική. ἅμα ὡς περὶ τὴν 17ην ὥρ. ἤρχισεν ἡ κατὰ τοῦ δεξιοῦ ἀπειλὴ ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ τῆς 6ης τουρκικῆς μεραρχίας. Ὁ διοικητὴς τῆς μεραρχίας μάτην προσεπάθει νὰ ἐπαναφέρῃ ποιάν τινα τάξιν. Τοσαύτη ἦτο ἡ σύγχυσις καὶ ἡ ἀταξία, ὥστε ἀπελπισθεὶς τελείως περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς μάχης, ὡς γράφει ἡ Ἔκθεσις τοῦ Διαδόχου (σελ. 128), ἠναγκάσθη περὶ τὴν 18ην ὥρ. νὰ διατάξῃ τὰ ὀλίγιστα ἀπομείναντα εἰς τὰς θέσεις των στρατεύματα νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Καζακλάρ, τὸ δὲ 3ον σύνταγμα ἱππικοῦ (τὸ μόνον ἀπομεῖναν συντεταγμένον τμῆμα) νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κριτήρι παρὰ τῇ 1ῃ μεραρχίᾳ. Οὕτω «ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ τὰ Δελέρια» (Ἔκθ. Διαδοχ. σελ. 129).

Ἡ πρὸς Καζακλὰρ ὑποχώρησις ἐγένετο ἀνωμάλως καὶ ἐν πλήρει ἀταξίᾳ, ἰδίως ἅμα ὡς περὶ τὴν 19ην ὥρ. ἐφάνη τουρκικὸν ἱππικόν. Τὰ Δελέρια κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων (5ης καὶ μέρους τῆς 6ης μεραρχίας) περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας.

Τὸ γραφόμενον ὑπὸ τοῦ Γκόλτς ἐν τῇ ἱστορίᾳ του (σελ. 92), ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον καταλάβει πρὸ τῶν Δελερίων θέσιν ἣν ὠχύρωσαν δι' ἰσχυρῶν χαρακωμάτων, εἶναι ἀνακριβέστατον. Ἐπρόκειτο περὶ προχείρου τινὸς ἀνακινήσεως γαιῶν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

δελησσερία (ἡ) (Delesseria) *[Βοτ.]*. Γένος φυκῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δελησσεριοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ θαλλοῦ των, ὅστις κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον του φέρει ὁμοῦ τὰ κυστοκαρπίδια καὶ τὰ σποριάγγεια. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

δελησσεριοειδῆ (τὰ) (Delesserioidea) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυκῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροδοφυκῶν*, περιλαμβάνον γένη τινά, ὧν γνωστότερον ἡ δελησσερία (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δελησσίτης (ὁ) (Delessit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, πυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τῶν χλωριτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν σειρὰν τῶν λεπτοχλωριτῶν. Ὁ χημικὸς αὐτοῦ τύπος εἶναι H_{10} (Mg Fe)$_4$ (Al Fe)$_4$ Si_4 O_{28}. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς ὀρθοχλωρίτας, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς σειρᾶς, καὶ ἀπαντᾷ εἰς στιφρὰ συσσωματώματα λεπιδώδη ἢ ἰνώδη μὲ διάταξιν ἀκτινοειδῆ. Ἔχει χρῶμα ἐλαιοπράσινον μέχρι μελανοπρασίνου. Παρουσιάζει πλεοχρωϊσμόν. Σκληρότης 2—3 καὶ εἰδικὸν βάρος 2,6—2,9. Διαλυτὸν εἰς ὀξέα. Γ. Β.

Δελετάρης, *Γεώργιος.* Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Σταματίου καὶ ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1827.

—**Δελετάρης,** ***Κυριᾶκος.*** Ἀγωνιστής. Ἐταξίδευεν εἰς Μαύρην θάλασσαν ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις. Συλληφθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκρατήθη εἰς τὸν Ταρσανᾶν μέχρι τοῦ 1822, ὁπότε ἐστάλη μετ' ἄλλων Χριστιανῶν αἰχμαλώτων εἰς τουρκικὴν φρεγάδαν. Κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ τῷ 1824 ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ του Σταματίου, ἐπολέμησε μέχρι τοῦ 1826, ὁπότε, εἰς τὸ Καπανδρήτι τῆς Ἀττικῆς, ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τὴν προσπάθειαν ὅπως ἀναχαιτισθῇ ἡ κάθοδος τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρυστινλῆ Ὀμὲρ πασᾶ.

— **Δελετάρης,** *Σταμάτιος.* Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω, γεννηθεὶς τῷ 1790 καὶ μυηθεὶς εἰς Λεβάδειαν τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἦτο ἔμπορος καὶ εὔπορος. Διέθεσε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου τῷ 1827. Γ. Δ. Κ.

δέλετρον (τό)· δόλωμα, δέλεαρ· || φανὸς τὸν ὁποῖον φέρουν μεθ' ἑαυτῶν οἱ διανυκτερεύοντες, κοιν. *κλεφτοφάναρο*.

—*[Στρατ.]* Τὸ *δέλετρον* εἶναι φορητὸς φανὸς ἔχων μίαν μόνον ἐπιφάνειαν διαφανῆ, ἁπάσας δὲ τὰς λοιπὰς κεκαλυμμένας. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ διὰ τὴν νυκτερινὴν σκόπευσιν, σήμερον ὅμως ἡ χρῆσίς του ἐμετριάσθη, διότι χρησιμοποιοῦνται τεχνικὰ μέσα. Ν. Θ. Κ.

δελῆ, τουρκ. *ντελῆ* (= *παράφρων, τρελλός*). Ἡ λέξις εἰσήχθη ὡς πρῶτον συνθετικὸν ἑλληνικῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων (Δεληγιάννης, Δεληγιώργης κλ.).

Δελῆ-*Ἀμπτουλλὰχ* *πασᾶς.* Τοῦρκος ναυτικὸς ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑπομένου αἰῶνος. Ἔμπιστος τοῦ σουλτάνου Σελήμ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μποσταντζῆ-μπασης ἐν τῷ Σαραγίῳ, προήχθη εἰς καπετὰν πασᾶν καὶ ἡ ναυτική του δρᾶσις ἀφῆκεν ἐποχὴν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Τῷ 1822 διωρίσθη μέγας βεζύρης, καὶ ὤθωσε δὲ νὰ ὑποσκάψῃ τὴν θέσιν τοῦ Χαλὲτ-ἐφένδη, τὸν ὁποῖον ἐν τέλει καὶ κατέστρεψεν. Ἀλλὰ θῦμα γενόμενος δηλητηριάσεως ἀπεσύρθη μετ' ὀλίγον τῆς θέσεως καὶ τῷ 1823 ἀπέθανεν εἰς Νικομήδειαν. Γ. Δ. Κ.

—**Δελῆ-*Ἀχμέτ*.** Τουρκαλβανὸς ἀρχηγὸς σώματος δελήδων κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον μὲ τὴν στρατιὰν τοῦ Δράμαλη. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐνεκλείσθη εἰς Κόρινθον, τῆς ὁποίας ἐπ' ἀρκετὸν ἐξησφάλισε τὴν ἄμυναν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δράμαλη ἐπεχείρησε διαφόρους ἐξόδους, ἵνα φθάσῃ εἰς Πάτρας, κατορθώσας δὲ τέλος νὰ προχωρήσῃ ἠναγκάσθη, μετὰ τὴν αἱματηρὰν μάχην τῆς Ἀκράτας, νὰ περικλεισθῇ αὐτόθι, ὑποστὰς πολλὰς ἐπιθέσεις ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν. Τέλος ἔφθασεν εἰς τὰς Πάτρας, ἔνθα διεκρίθη εἰς πλείστας περιστάσεις. Μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Ἰμβραὴμ ἐπεχείρησε διαφόρους ἐπιδρομὰς εἰς Ἤλιδα καὶ Αἰγιαλεῖαν. Ἡττήθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ

Digitized by Google

Πλατούτα καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλ' ἐπήνεγκε μεγάλας καταστροφὰς εἰς διάφορα χωρία καὶ μοναστήρια μάλιστα δὲ εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον. Τὸ ὄνομά του περιεσώθη εἰς Πελοπόννησον ὡς φόβητρον εἰς τὰ μικρὰ παιδιά, εἰς τὰ ὁποῖα λέγουν: «Ἔρχεται ὁ Δελήμπασης». Γ. Δ. Κ.

— Δελῆ-*Μουσταφᾶς*. Περιβόητος Τουρκοκρὴς ἐξ Ἀμπαδιᾶς Ἀμαρίου τῆς Κρήτης, ἀρχηγὸς ἀτάκτου στρατοῦ. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, κατέχων μετὰ τῶν ἀγρίων Ἀμπαδιωτῶν τὸ Βαθυακό, τουρκικὸν χωρίον τῆς Ἀμαρίου, προσεβλήθη ἐν αὐτῷ ὑπὸ ἐπαναστατῶν καὶ μετὰ δεινὴν μάχην, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν πλεῖστοι Τοῦρκοι καὶ ἑπτὰ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν, συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἀγόμενος δὲ εἰς Ἅγιον Βασίλειον ἐδοκίμασε νὰ δραπετεύσῃ, δι' ὃ καὶ ἐφονεύθη παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Καημένον. Ε. Γ.

— Δελῆ *Χουσεΐν*. Ἀρχηγὸς σπουδαίας ἐξεγέρσεως δυσηρεστημένων Τούρκων ἐν Ἀνατολῇ ἐπὶ σουλτάνου Μεχμὲτ τοῦ Γ, διαδεχθεὶς ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τὸν ἀδελφόν του Καρᾶ-Γιαζιτζῆ (1602). Ἐπολιόρκησε τῷ 1604 ἐπὶ μῆνας τὴν Τοκάτην, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκυρίευσε. Δηλώσας ὅμως κατόπιν ὑποταγὴν εἰς τὸν σουλτᾶνον, διωρίσθη βαλῆς Βοσνίας καὶ μετέσχε τῆς ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας ἐκστρατείας τοῦ βεζύρου Λαλᾶ-Μεχμὲτ πασᾶ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἄνδρες τοῦ ὑπὸ τὸν Δελῆ-Χουσεῒν σώματος ἦσαν γυμνοὶ ἢ ἔφερον παραδόξους στολάς, ὁ μετὰ τῶν Τούρκων συμπολεμῶν χάνης τῆς Κριμαίας ἠρνήθη νὰ συνεκστρατεύσῃ. Βραδύτερον, συνεπείᾳ παραπόνων τοῦ λαοῦ Βοσνίας, ὁ Δελῆ-Χουσεῒν μετετέθη εἰς Τεμεσβὰρ τῆς Οὐγγαρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης οἱ κάτοικοι διεμαρτυρήθησαν. Τέλος κατεδικάσθη διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου εἰς θάνατον, διότι ἀπεκαλύφθη, ὅτι διεπραγματεύετο μυστικῶς μετὰ τοῦ πάπα περὶ πωλήσεως εἰς αὐτὸν ἑνὸς τῶν φρουρίων τῆς Δαλματίας. Ἐφονεύθη ὅμως ἐν Βελιγραδίῳ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς θανατικῆς του ποινῆς. Τῆς ἐν Ἀνατολῇ τουρκικῆς ἐπαναστάσεως, τῆς ὁποίας ἡγήθη ὁ Δελῆ Χουσεΐν, ἐπεχείρησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι καὶ οἱ Ἕλληνες ὑποκινηθέντες εἰς ἐξέγερσιν ὑπὸ τοῦ τότε ἐπισκόπου Τρικκάλων τῇ ὑποστηρίξει στόλου Ἱσπανῶν, Μελιταίων, παπικοῦ καὶ φλωρεντινοῦ ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Δόρια, ὅστις ἐξετέλεσεν ἀποβάσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Μάνης καὶ κατέλαβε τὸ Νεόκαστρον. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— Δελῆ-*Χουσεῒν πασᾶς*. Ἀρχιναύαρχος καὶ μέγας βεζύρης τῆς Τουρκίας (βλ. Χουσεῒν-*πασᾶς*).

Δελῆ-*Ἰμβραὴμ [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Καρδίτσης τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 392. Ἤδη καλεῖται *Ἁγιοπηγή*. Δ. Ε. Μ.

Δεληαργύρης, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ὀλύμπου, πολεμήσας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος. Ὑπῆρξεν ἀξιωματικὸς εἰς πλεῖστα σώματα, εἴς τινα δὲ μάχην τραυματίας ὢν ἐξηκολούθει νὰ ἀγωνίζεται ἐμπνέων τοὺς συμπολεμιστάς του. Μὴ δυνηθεὶς λόγῳ τῆς ἡλικίας του νὰ κατατοχθῇ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἀνασχηματισθὲν ὑπὸ τοῦ Φαβιέρου Τακτικὸν τῷ 1825, προσέφερεν εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ γενόμενον ἔρανον χίλια γρόσια. Γ. Δ. Κ.

Δεληβορριᾶς, *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας. Ἠκολούθησε τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην καὶ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Ἐπολέμησεν εἰς τὸ Λάλα, τὰς Πάτρας, τὸ Μεσολόγγιον, τὰ Δερβενάκια, τὸ Νεόκαστρον κ.ἄ.

— Δεληβορριᾶς, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Στεμνίτσης τῆς Γορτυνίας. Ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, διετέλεσε σημαιοφόρος αὐτοῦ διακριθεὶς εἰς τὰς πολιορκίας Τριπόλεως καὶ Ναυπλίου, εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη καὶ εἰς τὴν ἐπὶ Ἰμβραὴμ ἄμυναν. Γ. Δ. Κ.

Δεληγεώργης, *Δημήτριος* ἢ *Μῆτρος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεσολογγίου (1785—1860). Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως εὑρισκόμενος εἰς Πρέβεζαν, ἐκλήθη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του καὶ ἐγένετο εἷς τῶν σωματαρχῶν τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως Μεσολογγίου καὶ ἀρχηγὸς τῶν τοπικῶν ἁρμάτων, βραδύτερον δὲ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου συνεργάτης τοῦ Πέρετ εἰς τὴν Ἐφορίαν ὑλικοῦ πολέμου καὶ μέλος τῆς ὑπὸ τὸν Μαυροκορδᾶτον κυβερνήσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Τῷ 1825 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ βαθμὸς στρατηγοῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἐκτελεστικοῦ σώματος. Ὁ Δημήτριος Δεληγεώργης μετέσχε τῶν ἡρωικῶν περιπετειῶν τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, διευθύνων τμῆμα πυροβολικοῦ, καὶ κατὰ τὴν γενομένην ἔξοδον τὴν 10 Ἀπριλίου 1826 κατώρθωσε νὰ σωθῇ, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πυροβολητῶν του, ἀφίκετο δὲ μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ σώματός του εἰς Ναύπλιον, ὅπου διωρίσθη φρούραρχος τοῦ ἐπιθαλασσίου φρουρίου Μπούρτζι. Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδιστρίου διωρίσθη παρ' αὐτοῦ ἀρχηγὸς τῶν μεταβατικῶν ἀποσπασμάτων τῆς Πελοποννήσου πρὸς περιστολὴν τῆς λῃστείας, διεξήγαγε δὲ τὴν ἀποστολὴν ταύτην μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ συνέσεως, ἀποκαταστήσας τὴν τάξιν. Ἐπὶ βασιλείας Ὄθωνος διετέλεσεν ὡσαύτως ἀρχηγὸς τοῦ μεταβατικοῦ σώματος πρὸς καταδίωξιν τῆς λῃστείας, τῷ δὲ 1854 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς χωροφυλακῆς. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ὅτε ἡ ἑλληνικὴ αὐλὴ παρεσκεύαζεν ἄτακτα σώματα, ὅπως ἐπαναστατήσουν τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ὁ Δεληγεώργης ἐζήτησε νὰ μετάσχῃ τούτων. Ἀποστρατευθείς, διῆλθε τὸν ὑπόλοιπον βίον αὐτοῦ ἐν Μεσολογγίῳ. Θ. Β.

—**Δεληγεώργης**, *Ἐπαμεινώνδας*. Ἕλλην πολιτικός, υἱὸς τοῦ Δημητρίου Δεληγεώργη, γεννηθεὶς ἐν Τριπόλει τῷ 1829 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 14 Μαΐου 1879. Ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τοῖς γυμνασίοις Μεσολογγίου καὶ Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ σπουδάσας τὰ νομικὰ εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὸν βαθμὸν ἄριστα, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν, λόγῳ τῶν ἐκτάκτων προσόντων του, διωρίσθη δικηγόρος παρ' ἅπασι τοῖς δικαστηρίοις, διακριθεὶς διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν ἔκτακτον δύναμιν τοῦ λόγου του. Κατὰ τὸ ἔτος 1857 καὶ 1858 μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν τῶν νόμων περὶ πατρικῆς ἐξουσίας, περὶ υἱοθεσίας, περὶ πλημμελημάτων τοῦ τύπου κτλ, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἐδημοσιογράφει. Ἀνὴρ φιλελευθέρων ἀρχῶν, μετὰ δυσφορίας ἔβλεπε τὴν νόθευσιν τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Ὀλίγον μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ὁ Δεληγεώργης ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, δρῶν μετὰ τῆς ὁμάδος τῶν ἀποτελούντων τὴν χρυσῆν λεγομένην νεολαίαν, τῆς

ἀξιούσης τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ πολιτεύματος. Λόγῳ τῆς γενομένης κατοχῆς τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων, εἶχε κοπάσει πρὸς καιρὸν ἡ κατὰ τῆς δυναστείας ἀντιπολίτευσις, ἀλλ' ὡς τὰ ξένα στρατεύματα κατέλιπον τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἀνεπτύχθη ζωηρὰ κατὰ τῆς δυναστείας ἀντιπολίτευσις, τὴν ὁποίαν ὑπέτρεφον αἱ διπλωματικαὶ ἀντιζηλίαι τῶν διαμαχομένων ἐν Ἀθήναις προστατίδων Δυνάμεων καὶ τὸ ἐκκρεμοῦν ἐπὶ ἔτη ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου. Τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐξῆπτον κυρίως ἐφημερίδες τινὲς καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ νεολαία διὰ διαδηλώσεων. Διαλυθείσης τῆς Βουλῆς (1859), ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης ἐξελέγη βουλευτὴς Μεσολογγίου, παρ' ὅλας τὰς κυβερνητικὰς ἐπεμβάσεις. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Δεληγεώργης ἦτο γνωστὸς ὡς εὔγλωττος δικηγόρος, ἐλαχίστη δ' ἐδόθη σημασία εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ παρὰ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν πολιτικῶν. Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ὅμως ἀπεδείχθη, λέγει σύγχρονος ἱστορικός, ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἐκείνη τοῦ Μεσολογγίου ἦτο πολὺ σημαντικωτέρα τῆς αὐλικῆς νίκης, καθόσον ἐνεφανίζετο ἐπὶ τῆς πολιτικῆς παλαίστρας, προσελάμβανε πολιτικὴν ὑπόστασιν καὶ ἀπέκτα κῦρος ἐπιφοβώτατος ἐχθρός, ἕνεκα τοῦ ὁρμητικοῦ χαρακτῆρός του, τῆς ἐκτάκτου καὶ παρασυρούσης εὐγλωττίας του, καθίστατο δὲ ὁριστικῶς ἀρχηγὸς τῆς νεολαίας, τῆς σκοπούσης διὰ παντὸς τρόπου τὴν ἀνατροπὴν τῆς δυναστείας. Τῆς ἐπαναστατικῆς ταύτης κινήσεως ὁ Δεληγεώργης ἀπέβη ἡ ψυχή. Παρὰ τὴν πλειοψηφίαν ἣν ἔφερεν ἐκ τῶν ἐκλογῶν ἡ κυβέρνησις, ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπεκράτησεν ἠθικῶς καὶ κατὰ τὴν δευτέραν σύνοδον τῆς ἕκτης βουλευτικῆς περιόδου ὁ ὑποψήφιος πρόεδρος αὐτῆς Θρασύβουλος Ζαΐμης ὑπερίσχυσεν, ἡ δὲ νίκη αὕτη τῆς ἀντιπολιτεύσεως προεκάλεσε τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Καὶ ἡ μὲν κυβέρνησις ἐπλειοψήφησε καὶ πάλιν, ἡ νίκη της ὅμως κατέστησε σφοδροτέραν τὴν ἀντίδρασιν καὶ συνήνωσε τὴν τέως ἀκέφαλον ἀντιπολίτευσιν ὑπὸ τὸν πυρπολητὴν τῆς Χίου Κωνσταντῖνον Κανάρην, τὸν Δημήτριον Βούλγαρην καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν Δεληγεώργην. Ὁ ἀγὼν διεξήγετο ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων «Ἀθηνᾶ» καὶ «Ἐλπίς», ἰδίως ὅμως ὑπὸ τοῦ «Μέλλοντος τῆς Πατρίδος», ὀργάνου τῆς νεολαίας, συντασσομένου ὑπὸ νεαρῶν ἀνδρῶν διαπρεψάντων βραδύτερον εἰς τὴν πολιτικήν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα, οὗτινος τὸ κύρια ἄρθρα ἔγραφε συνήθως ὁ Δεληγεώργης.

Ὁ ἀγὼν διεξήγετο ἀπροκαλύπτως κατὰ τῆς δυναστείας, μετεδόθη δὲ οὗτος καὶ εἰς τὸν ἔξω Ἑλληνισμόν, τὴν δὲ 25 Μαρτίου 1861 ἐξεδηλώθησαν τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ συμπτώματα, διὰ συναθροίσεων καὶ δημοσίων συμποσίων. Εἰς τὸ Ναύπλιον ἀπεστέλλοντο πάντες οἱ ὕποπτοι ἀξιωματικοὶ καὶ μετὰ μικρὸν κατέστη τοῦτο ἀληθὴς ἐπαναστατικὴ ἑστία. Τὴν 9ην ἑσπερινὴν ὥραν τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1861 ἐγένετο ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, ἐνασκούσης κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ὄθωνος τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Δοσίου, νεαροῦ σπουδαστοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸν κύκλον τοῦ «Μέλλοντος τῆς Πατρίδος». Ὡς ἦτο φυσικόν, ἐπηκολούθησαν καταδιώξεις καὶ συλλήψεις, καθείρχθη δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Δεληγεώργη, Λεωνίδας, ὡς συνένοχος τῆς ἀποπείρας ταύτης. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεκαλύφθησαν ἐπιστολαὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀντιδυναστικῶν πρὸς τὴν φρουρὰν τοῦ Ναυπλίου καὶ ἀμέσως συνελήφθη ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ Δημητρίου Καλλιφρονᾶ, τοῦ Ἀθανασίου Πετσάλη καὶ ἄλλων, οἵτινες ἀπεστάλησαν εἰς Κύθνον, ὅπου ἐφυλακίσθησαν. Μετὰ μικρὸν ἐξερράγη ἡ ἐν Ναυπλίῳ ἐπανάστασις, τὴν δὲ 28 Φεβρουαρίου 1862 ἐν Σύρῳ ὁ ἀπεσταλμένος τῶν συνωμοτῶν ἀξιωματικὸς Νικόλαος Λεωτσᾶκος ἐκήρυξεν εἰς τὴν νῆσον ἐπανάστασιν, ἐπολιόρκησε τὴν νομαρχίαν καὶ κατασχὼν τὸ ἐμπορικὸν πλοῖον «Καρτερία», ὥπλισεν αὐτὸ διὰ τηλεβόλων· ἐπιβιβασθεὶς δὲ μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου Περικλέους Μωραϊτίνη καὶ ἀποσπάσματος στρατοῦ ἔπλευσεν εἰς Κύθνον, ὅπως ἀπελευθερώσῃ τὸν Δεληγεώργην καὶ τοὺς συγκρατουμένους του καὶ μεταφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἐπαναστημένον Ναύπλιον. Ἡ κυβέρνησις Μιαούλη, πληροφορηθεῖσα τὰ συμβάντα ἐν Σύρῳ, ἐξαπέστειλε κατὰ τῆς «Καρτερίας» τὸν ἀτμοδρόμωνα «Ἀμαλίαν» μετὰ στρατοῦ, ὅστις ἀφίκετο εἰς Κύθνον, ὅτε ὁ Λεωτσᾶκος, ἀπελευθερώσας τοὺς κρατουμένους, ἀνήρχετο μετ' αὐτῶν τὴν νότιον ἀκτὴν τῆς νήσου. Ἀποβιβασθεὶς ὁ βασιλικὸς στρατὸς ἐκύκλωσε τὸν Λεωτσᾶκον καὶ τὸ ἀπόσπασμα αὐτοῦ, γενομένης δὲ συγκρούσεως ἐφονεύθησαν οἱ ἀξιωματικοὶ Λεωτσᾶκος καὶ Περικλῆς Μωραϊτίνης καὶ ὁ φοιτητὴς Σκαρβέλης, πρὸς δὲ ἱκανὸς ἀριθμὸς στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν. Ὁ Δεληγεώργης μετὰ τῶν φίλων του μετεφέρθησαν εἰς Ἀθήνας, ἐνῷ ἡ ναυπλιακὴ ἐπανάστασις ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ Ἀπριλίου, ἄφθονον δὲ ἐχύθη αἷμα εἰς τὸ ἀργολικὸν πεδίον.

Τὰ ἐν Κύθνῳ καὶ Ναυπλίῳ συμβάντα ἔπεισαν τὸν βασιλέα, ὅπως ἀπολύσῃ τὴν κυβέρνησιν Μιαούλη, σχηματίσῃ νέαν τοιαύτην ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ παράσχῃ γενικὴν ἀμνηστείαν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης ἀμνηστευθεὶς μετέβη εἰς Μεσολόγγιον. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐν τούτοις δὲν ἐφάνη ἱκανοποιηθεῖσα διὰ τῶν μέτρων τῆς βασιλείας καὶ ἡ συνωμοσία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη ἐξηπλοῦτο καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐνισχυθεῖσα μεγάλως διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ στρατηγοῦ Θεοδώρου Γρίβα, ὅστις μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς Ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Ὄθωνος διὰ νέας στάσεως, ἥτις ἀρχομένη ἐξ Ἀκαρνανίας θὰ κατέληγεν εἰς Ἀθήνας. Ἦλθεν οὗτος εἰς συνεννοήσεις διὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς συζύγου του Δημοσθένους Σταΐκου μετὰ τοῦ Δεληγεώργη ἐν Μεσολογγίῳ, τοῦ Βενιζέλου Ρούφου ἐν Πάτραις καὶ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη ἐν Ἀθήναις. Ὁ συνωμοτικὸς ὀργασμὸς κατεῖχε πάσας σχεδὸν τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας· ἡ ἀναρχία εἶχε διαδεχθῆ τὴν ἔννομον τάξιν, εἰς δὲ τοὺς στρατῶνας, τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ καφενεῖα ὡμίλουν ἀναφανδὸν περὶ τῆς ἐξώσεως τῶν βασιλέων. Ἐν μέσῳ τοιαύτης ἐσωτερικῆς καταστάσεως ὁ Δεληγεώργης ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας. Οἱ βασιλεῖς πληροφορηθέντες τὰ παρασκευαζόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Γρίβα εἰς Ἀκαρνανίαν, ἐπεβιβάσθησαν τοῦ ἀτμοδρόμωνος «Ἀμαλία», διὰ νὰ μεταβοῦν εἰς Ἀκαρνανίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Γρίβα, ἀλλ' ἐνῷ ἔπλεον εἰς Πάτρας ἐξερράγη ἐν Ἀθήναις ἡ ἐπανάστασις (10 Ὀκτωβρίου 1862). Οἱ πολιτικοὶ Δημήτριος Βούλγαρης, Ἀλ. Κουμουνδοῦρος, Ἐπ. Δεληγεώργης καὶ Θρασ. Ζαΐμης μετὰ τῶν κορυφαίων τῶν στασιαστῶν συγκεντρωθέντες εἰς τὸν παρὰ τὸ Μεταξουργεῖον στρατῶνα τοῦ πυροβολικοῦ, ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τὸν βασιλέα Ὄθωνα, διὰ προκηρύξεως συνταχθείσης ὑπὸ τοῦ Δεληγεώργη ἐπὶ στρατιωτικοῦ τυμπάνου. Διὰ τοῦ βραχυτάτου τούτου ἐγγράφου κατηργοῦντο ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος καὶ ἡ ἀντιβασιλεία τῆς Ἀμαλίας, συνιστᾶτο προσωρινὴ κυβέρνησις ὑπὸ τῶν πολιτευτῶν Βούλγαρη, Κανάρη καὶ Ρούφου καὶ συνεκαλεῖτο ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις πρὸς σύνταξιν τῆς πολιτείας καὶ ἐκλογὴν ἡγεμόνος. Εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν ὁ Δεληγεώργης ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις διετήρησε τὴν

Digitized by Google

ἀρχὴν μέχρι τῆς 7 Φεβρουαρίου 1863, ὅτε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπεσύρθησαν οἱ ὑπουργοὶ Ἐπ. Δεληγεώργης, Ἀλ. Κουμουνδοῦρος, Δημ. Μαυρομιχάλης καὶ Θρ. Ζαΐμης. Καθ' ὅλον τὸ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως Γεωργίου χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ ποικίλαι ἐσχηματίσθησαν κυβερνήσεις, ἐκλεγόμεναι ὑπὸ τῆς συνελεύσεως, ὁ Δεληγεώργης, καίτοι ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ βουλευτῶν, οὐδεμιᾶς τούτων μετέσχεν.

Εἰς τὴν πρώτην Βουλὴν τῆς βασιλείας Γεωργίου Α' εἰσῆλθεν ὡς ἀρχηγὸς ἰδίου κόμματος, κατὰ τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1865 ἡ Βουλὴ ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν Κουμουνδούρου. Ὁ Βούλγαρης, καίτοι πλειοψηφῶν, δὲν ἐδέχθη νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν ἄνευ τῆς ἀπομακρύνσεως ἐξ Ἑλλάδος τοῦ Δανοῦ βασιλικοῦ συμβούλου κόμιτος Σπόνεκ. Τὴν 20 Ὀκτωβρίου ὁ Δεληγεώργης ἐσχημάτισε τὴν πρώτην αὐτοῦ κυβέρνησιν, ἐξηναγκάσθη ὅμως ἕνεκα τῶν προκληθεισῶν ἐναντίον τοῦ Σπόνεκ ὀχλαγωγιῶν νὰ παραιτηθῇ τὴν 3 Νοεμβρίου, ἀνεσχημάτισε δὲ κυβέρνησιν τὴν 13 τοῦ ἰδίου μηνός, μετὰ τὴν ἄνοδον καὶ πτῶσιν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τῶν κυβερνήσεων Βούλγαρη καὶ Κουμουνδούρου. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα αὐτὴ κυβέρνησις παρῃτήθη τὴν 28 Νοεμβρίου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἐσχηματίσθη συμμαχικὸν ὑπουργεῖον Βούλγαρη-Δεληγεώργη, εἰς ὃ ὁ δεύτερος ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ προσωρινῶς τὸ τῆς Δικαιοσύνης. Καίτοι οὐδαμόθεν εὕρισκεν ἡ Ἑλλὰς ἐνθάρρυνσιν ἐν τῷ κρητικῷ ζητήματι, ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης, ὁ κυριώτερος τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου μοχλός, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ἀποστολῆς ἀξιωματικῶν καὶ ἐθελοντῶν, ἀπήντα δὲ εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους διακοινώσεις τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας Φωτιάδη, ἀπειλοῦντος διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ τὴν μετάβασιν εἰς Κρήτην ἀξιωματικῶν παραιτηθέντων τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, οὐδὲ τὰς ἰδιωτικὰς ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως εἰσφοράς. Συνάμα τὴν 21 Αὐγούστου 1866 ἀπηύθυνε πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις τὸ πολύκροτον ὑπόμνημα αὐτοῦ, δι' οὗ ἐδήλου ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀτενίσῃ μετ' ἀδιαφορίας τὰς ὑπερβασίας τῆς ὀθωμανικῆς ἐν Κρήτῃ διοικήσεως καὶ τὴν ἀθλιότητα εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ἡ ἑλληνικὴ ἐκείνη νῆσος. Καίτοι δὲ αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς Ρωσίας, ἐτήρησαν σιγήν, ὁ Δεληγεώργης ὄχι μόνον δὲν ἀπεθαρρύνθη, ἀλλὰ κηρυχθεὶς ὑπὲρ γενικωτέρων ἐξοπλισμῶν ἐπέβαλε τὴν γνώμην αὐτοῦ εἰς τὴν κυβέρνησιν. Τῇ ὑποδείξει του συνεστήθησαν δύο ἀρχηγεῖα παρὰ τὰ ἀνατολικὰ καὶ δυτικὰ μεθόρια τοῦ κράτους, ἐφρόνει δὲ ἐπιπροσθέτως ὁ Δεληγεώργης ὅτι ἔδει νὰ παρασκευασθῇ ἐπανάστασις καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν προκαλέσῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξαναγκάσῃ τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν λύσιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, ἐκ φόβου ἀναφλέξεως γενικωτέρου πολέμου ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκρήξεως ρωσοτουρκικοῦ τοιούτου. Τὴν τολμηρὰν ταύτην πολιτικὴν ἠσπάσθη ὁ Δεληγεώργης, διότι ἐθεώρει ὅτι ἡ πολιτικὴ τῶν ἡμιμέτρων ἐπέφερε μόνον οἰκονομικὴν ἐξάντλησιν εἰς τὸ κράτος ἄνευ οὐδεμιᾶς ὠφελείας. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος θεωρῶν ὅτι ἡ πρόκλησις τοιαύτης ἐπαναστάσεως ἤθελεν ἀποξενώσει πάσης συμπαθείας τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀπεδέχθη ταύτην. Οὕτως ἐγκατελείφθη ἡ ἰδέα αὕτη καὶ περιωρίσθη ἡ ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς εἶχεν ἀποφασισθῇ ἐν συνεννοήσει τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ Δεληγεώργη. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις αὕτη, ἕνεκεν ἐλλείψεως ἀπαρτίας ἐν τῇ Βουλῇ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν της τὴν 18 Δεκεμβρίου 1866, διεδέχθη δὲ ταύτην ἡ κυβέρνησις Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου, εἰς ἣν κατὰ πρῶτον ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ Χαρίλαος Τρικούπης.

Οὗτος δι' ἐγκυκλίου του πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις ἐγενίκευσε τὸ ζήτημα καὶ ἐζήτει, ὡς προσωρινὴν λύσιν αὐτοῦ, οὐχὶ μόνον τὴν προσάρτησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Τὴν διακοίνωσιν ταύτην κατέκρινε σφοδρῶς ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐν τῷ τύπῳ ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης, ἀποδώσας εἰς τὰς ὑπερβολικὰς ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος τὴν μεταστροφὴν τῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος Γ', καθ' ἣν ἐποχὴν οὗτος ἐζήτει τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὸν σχηματισμὸν διαφόρων ἄλλων κυβερνήσεων, ὁ Δεληγεώργης ἀνέλαβε τὴν 9 Ἰουλίου 1870 τὴν ἀρχήν, μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς, ἐζήτησε τὴν διάλυσιν αὐτῆς· ὁ βασιλεὺς ἠρνήθη ταύτην, οὕτω δὲ παρῃτήθη ἡ κυβέρνησις αὕτη τὴν 3 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Κουμουνδοῦρον. Ἀλλὰ καὶ αὕτη, ἕνεκα μεταστάσεως εἰς ἕτερα κόμματα βουλευτῶν τινων, παρῃτήθη τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1871 καὶ ἐσχημάτισε τοιαύτην ὁ Θρασύβουλος Ζαΐμης, παραιτηθεῖσαν τὴν 13 Δεκεμβρίου. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, προσεκάλεσε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἄλλων κομμάτων, Βούλγαρην, Δεληγεώργην καὶ Κουμουνδοῦρον, ὅπως σχηματίσωσι μικτὸν ὑπουργεῖον καὶ δώσωσιν ἰσχυρὰν κυβέρνησιν. Κατὰ τὴν γενομένην σύσκεψιν τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ὁ Δεληγεώργης ἀπέκρουσε τὴν σύστασιν τοιούτου ὑπουργείου, καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη κυβέρνησις Βούλγαρη. Παραιτηθείσης καὶ ταύτης (1872), ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ἐπ. Δεληγεώργην, ὅστις διέλυσε τὴν Βουλὴν καὶ διὰ τῶν γενομένων ἐκλογῶν ἐπιτυχὼν πλειοψηφίαν, κατώρθωσε νὰ διέλθῃ ἀπροσκόπτως τὴν πρώτην σύνοδον τῆς πέμπτης βουλευτικῆς περιόδου. Τὸ προέχον ζήτημα τῆς Κυβερνήσεως ταύτης ἦτο τὸ Λαυρεωτικόν. Εἰς τὸν Ἰταλὸν Σερπιέρην εἶχε παραχωρηθῆ ἀπὸ τοῦ 1864 τὸ δικαίωμα ἐξορύξεως τῶν ἐν Λαυρίῳ ὑπαρχόντων ἀρχαίων μεταλλείων καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν παρουσιαζομένων μεταλλευμάτων τοῦ ἀργυρούχου μολύβδου. Ἐν τῷ μεταξὺ προέκυψαν διαφοραί, αἵτινες ἐξηρέθισαν τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον. Κατηγορεῖτο ὑπὸ τοῦ Δεληγεώργη ἡ ἑταιρεία Σερπιέρη καὶ Ρου ντὲ Φραισσινὲ ὡς νεμομένη ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κράτους τὰς ἐκβολάδας, μὴ παραχωρηθείσας εἰς αὐτήν, ἐψηφίσθη δὲ συνεπείᾳ τούτου ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Κουμουνδούρου νόμος τῷ 1871, δι' οὗ αὗται διετίθεντο κατ' ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀνεμίχθησαν αἱ κυβερνήσεις Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ἀντηλλάγησαν σφοδρόταται διακοινώσεις, τὴν δὲ 23 Ἰουνίου 1872 ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις ἠπείλει ὅτι ἤθελε ζητήσει ἀλλαχοῦ τὰ μέσα πρὸς διάσωσιν τῶν ἰταλικῶν συμφερόντων. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὑρίσκετο τὸ ζήτημα, ὅτε ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Δεληγεώργης. Οὗτος ἤρξατο διπλωματικὰς ἐκστρατείας, συνέταξε δὲ μακρὰν ἔκθεσιν πλήρη νομικῆς εὐρυμαθείας, δι' ἧς ἀπεδείκνυε τὸ νόμιμον τῆς ἐνεργείας τῶν ἑλληνικῶν κυβερνήσεων. Τὴν 13 Σεπτεμβρίου οἱ πρεσβευταὶ τῶν ἐνδιαφερομένων κυβερνήσεων ἐπέδωκαν ταυτόσημον διακοίνωσιν, προσπαθοῦντες ν' ἀναιρέσωσι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Δεληγεώργη καὶ ἐπιμένοντες ὅτι ὁ νόμος τοῦ 1871 προσέβαλλε κεκτημένα δικαιώματα. Ἀλλ' ὁ Δεληγεώργης ἀπέκρουεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πᾶσαν διπλωματικὴν ἐπέμβασιν, ὡς προσβάλλουσαν τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ κράτους, προσέθετε δ' ὅτι ἐὰν ἡ ἰταλογαλλικὴ ἑταιρεία ἐθεώρει ἑαυτὴν ἀδικουμένην, ἠδύνατο ἁπλούστατα νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἁρμόδια ἑλληνικὰ δικαστήρια. Αἱ δύο Δυνάμεις ἠπείλουν ὅτι θὰ μετήρχοντο βίαια μέσα, ἐν τούτοις ἠναγκάσθησαν, πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Δεληγεώργη, ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τὰς κυβερνήσεις Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Ρωσίας καὶ Γερμανίας καὶ νὰ ζητήσωσι τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν, ὅπως πεισθῇ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἰς συνδιαλλακτικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς. Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις αὗται περιωρίσθησαν μόνον νὰ παράσχουν τὰς συμβουλάς των, καὶ μόνον ὁ Αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς κόμις Ἀνδράσυ ἐπρότεινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως καταφύγῃ εἰς διαιτησίαν. Ὁ Δεληγεώργης ὅμως ἐθεώρει ταύτην ὡς ἀρχὴν ἑτεροδικίας, ὅπως δὲ μὴ δημιουργηθῇ κακὸν προηγούμενον, ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τῆς διαιτησίας μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἑταιρείας, καὶ ἐπρότεινε τὴν διαιτητικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς μεταξὺ Ἑλλάδος, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Αἱ ἐνδιαφερόμενοι Δυνάμεις ἀπέρριψαν ταύτην καὶ τὰ πράγματα ἔλαβον μᾶλλον δυσάρεστον τροπήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ γαλλοϊταλικὴ ἑταιρεία ἐξεχώρησε τὰ δικαιώματα αὐτῆς εἰς τὴν τράπεζαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκπροσωπουμένην ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ, οὕτω δὲ ἡ Γαλλία καὶ Ἰταλία ἔσπευσαν νὰ δηλώσουν ὅτι δὲν ἀνεμιγνύοντο τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ἡ ἐπακολουθήσασα ὅμως μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συμβάσεως τερατώδης κυβεία, ἣν παρεσκεύασεν ἡ ἰταλογαλλικὴ ἑταιρεία, διασπείρουσα μύθους περὶ ὑπάρχοντος ἀφαντάστου θησαυροῦ, ἐπέφερε τρομερὰς καταστροφὰς εἰς τὴν τότε ἀδαῆ τῶν χρηματιστικῶν παιγνιδίων ἑλληνικὴν κοινωνίαν, τὰ δεινὰ δὲ ταῦτα κοινωνικὰ δυστυχήματα ἐδημιούργησαν ἀχαλίνωτον ἀντιπολίτευσιν κατὰ τοῦ Ἐπαμ. Δεληγεώργη, ὅστις δὲν ἀπελάμβανε πλέον τῆς παλαιᾶς λατρείας τῆς πανεπιστημιακῆς νεολαίας.

Ὁ Δεληγεώργης ἐν μέσῳ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολυπλόκου λαυρεωτικοῦ ζητήματος, κατέγινεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς κατασκευῆς δημοσίων ἔργων καὶ ἐπεδίωξε τὴν ὑπογραφὴν συμβάσεως κατασκευῆς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τὴν εἰσροὴν ξένων κεφαλαίων εἰς τὴν χώραν κλ. Τὴν κατὰ τοῦ Δεληγεώργη ἀντιπολίτευσιν ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον ἡ ἀπορριφθεῖσα παρ' αὐτοῦ αἴτησις τῶν φοιτητῶν περὶ ἀνασυστάσεως τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος, ἥτις προεκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν καὶ τὴν σύγκρουσιν μετὰ τῆς χωροφυλακῆς κατὰ τὴν 11 Δεκεμβρίου 1873. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ διασπάσεως τῆς δεληγεωργικῆς πλειοψηφίας ἐν τῇ Βουλῇ, οὕτω δὲ τὴν 4 Φεβρουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους ἔπιπτεν ἡ κυβέρνησις, ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Δημήτριος Βούλγαρης. Ἐκμηδενισθέντος τοῦ κόμματος τοῦ Βούλγαρη, ὁ Δεληγεώργης ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας, τὴν 26 Νοεμβρίου 1876 καὶ τὴν 26 Φεβρουαρίου 1877, ὅτε τὰ πράγματα ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἦγον πρὸς πόλεμον. Τὴν 11 Ἀπριλίου ἐκηρύχθη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, τὴν δὲ 6 Μαΐου ὁ Δεληγεώργης ἀνετράπη, καθ' ὅτι εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὸ κοινὸν φρόνημα, ὑποστηρίζων ὅτι ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ὤφειλε νὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας. Ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴ κατάστασις ἕνεκα τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου ἐπέβαλλε τὴν σύμπραξιν τῶν πολιτικῶν κομμάτων, οὕτω δὲ τὴν 24 Μαΐου 1877 συνελθόντες οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ, συνεφώνησαν εἰς τὸν σχηματισμὸν οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κωνσταντῖνον Κανάρην. Εἰς τὴν κυβέρνησιν ταύτην ὁ Δεληγεώργης ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Τὴν 2 Σεπτεμβρίου ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Κανάρη καὶ ἡ οἰκουμενικὴ κυβέρνησις παρέμεινε μέχρι τῆς 11 Ἰανουαρίου 1878 προεδρευόντων ἐκ περιτροπῆς τῶν ἀρχηγῶν τῶν συμπραττόντων κομμάτων. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἀτύχημα τῶν Ρώσων ἐν Πλεύνᾳ ἐξηνάγκασε τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ ζήτημα οὕτως ἐτέθη ἐνώπιον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, καὶ οἱ μὲν Κουμουνδοῦρος καὶ Θεόδωρος Δηλιγιάννης ὑπερεμάχησαν τῆς ἰδέας ταύτης, ἀλλ' ὁ Δεληγεώργης κατεπολέμησε ταύτην διακηρύξας, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ὤφειλε νὰ συνταυτίσῃ τὸν ἀγῶνα αὐτῆς μετὰ τοῦ σλαυισμοῦ.

Τὰ ἐπελθόντα ραγδαῖα ἀποτελέσματα ἐν τῷ Αἵμῳ καὶ αἱ νῖκαι τῶν Ρώσων ἐπέφερον τὴν διάλυσιν τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου φαίνεται τερματιζόμενος ὁ πολιτικὸς βίος τοῦ Ἐπαμ. Δεληγεώργη. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ὁ λιθοβολισμὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν οἰκιῶν τῶν μελῶν τῆς οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως, ἡ στάσις ἣν ἐτήρησεν ἡ Ἀγγλία ἐν τῷ Βερολινείῳ συνεδρίῳ ἐνέπλησαν θλίψεως καὶ ἀπογοητεύσεως αὐτόν, ἐδήλου δὲ εἰς τοὺς φίλους του ὅτι ἀπεσύρετο ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς. Ἡ ψυχικὴ αὕτη θλῖψις ἐπέτεινε τὴν νόσον αὐτοῦ, ἥτις τὸν ἔφερεν εἰς τὸν τάφον. Ὁ θάνατός του ἐθεωρήθη παρ' ὅλων ὡς ἐθνικὸν δυστύχημα. Ὁ Δεληγεώργης ὑπῆρξεν ὁ εὐγλωττότερος τῶν ρητόρων τῆς νέας Ἑλλάδος. Πολυμαθέστατος ἀνὴρ καὶ δεινὸς νομικός, εἶχε προικισθῆ δι' εὐφραδείας ἐκτάκτου καὶ διὰ μελῳδικωτάτης φωνῆς, ἥτις ἐγοήτευε τὸ ἀκροατήριον αὐτοῦ.

Τοῦ Ἐπαμεινώνδα Δεληγεώργη ἐδημοσιεύθησαν λόγοι τινὲς εἰς δύο τόμους, τῷ 1880, ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Δροσίνη καὶ Δημητρίου Ἠλιοπούλου, μέρος δὲ τῶν ἀνεκδότων «Ἀπομνημονευμάτων» του ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Λεωνίδα Δεληγεώργη.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Δεληγεώργης, *Ἐπαμεινώνδας*.** Υἱὸς τοῦ *Λεωνίδα Δεληγεώργη* γεννηθεὶς τῷ 1883 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1908. Περατώσας τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς του ἐν Ἀθήναις, ἐστάλη εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἐσπούδασε πολιτικὰς ἐπιστήμας εἰς τὰ πανεπιστήμια Λειψίας, Μονάχου καὶ Ἀϊδελβέργης. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα εἰσήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς ἀκόλουθος ἐν ἔτει 1906, ἔνθα ὑπηρέτησεν ἐπὶ διετίαν μόνον. Παρ' ὅλον τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας, εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ γράφῃ δὶς τοῦ μηνὸς εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένην ἐφημερίδα «Le Gaulois» ἄρθρα ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς Βαλκανίοις πολιτικῆς καταστάσεως. Καταγινόμενος εἰς τὰ γράμματα, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐξετύπωσεν ἐν Παρισίοις ποιητικὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Les Rythmes du Rêve et de la Mort» μὲ πρόλογον τοῦ Ζὰν Μωρεάς.

Α. Π. Σ.

— **Δεληγεώργης, *Κωνσταντῖνος*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Γουρίτσης τῆς Τριχωνίας, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς. Μετέσχε τῶν μαχῶν πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ Βραχωρίου καὶ τοῦ ὀχυροῦ Ζαπαντίου ὡς ἀρχηγὸς ἰδίου σώματος. Ἐπίσης μετέσχε τῶν μαχῶν τοῦ Μακρυνόρους, τοῦ Πέτα, Ἁγίου Ἠλία, Ἀετοῦ κλπ. Κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, διακριθεὶς προήχθη εἰς χιλίαρχον. Ἐγκλεισθεὶς πάλιν ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν, διεκρίνετο ὡς εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς φρουρᾶς.

Ξ. Γ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

— **Δεληγεώργης, *Λεωνίδας*.** Ἀδελφὸς τοῦ πολιτικοῦ *Ἐπαμ. Δεληγεώργη*, πολιτικὸς καὶ αὐτὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1839 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1928. Διελθὼν τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς ἐν Μεσολογγίῳ καὶ Ἀθήναις, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου καὶ ἐνήσκησεν ἐπὶ μακρὸν τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Κατὰ τὴν φοιτητικὴν περίοδον τῆς ζωῆς του, ἀκολουθῶν τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐπαμεινώνδα Δεληγεώργη, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις ἐξεγέρσεις τῆς νεολαίας κατὰ τοῦ Ὄθωνος καὶ διετέλει ἐκ τῶν συντακτῶν τοῦ «Μέλλοντος τῆς Πατρίδος». Ὅταν ἐγένετο ἀπόπειρα δολοφονίας τῆς Ἀμαλίας, ἡ ἀστυνομία μεταξὺ ἄλλων συνέλαβεν ὡς συνένοχον

Digitized by Google

καὶ τὸν Λεωνίδαν Δεληγεώργην. Φυλακισθεὶς ἀπελύθη, ἀλλ' ἐξωρίσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς Κύθνον καὶ ἐφυλακίσθη ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ὡς μετέχων τῆς παρασκευαζομένης ἐν Ναυπλίῳ ἀνταρσίας. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος, ὅτε ὁ ἀδελφός του ἐγένετο ἀρχηγὸς ἰδίου κόμματος, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων», δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου τοῦ δεληγεωργικοῦ κόμματος. Ἐν αὐτῇ ἐπραγματεύθη διὰ μελετῶν τὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα τῆς χώρας καὶ ὑπεστήριξε μετὰ θέρμης τὴν ἀντισλαυικὴν πολιτικήν, προσπαθῶν νὰ πείσῃ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἐστραμμένα τὰ ὄμματα εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ τὴν Μόσχαν. Ὁ Λεωνίδας Δεληγεώργης διεξήγαγε δημοσιογραφικῶς τὸν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα κατὰ τὴν περίοδον τοῦ σχίσματος καὶ τὸν ἀντιρρωσικὸν τοιοῦτον διαρκοῦντος τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του (1879) εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγόμενος βουλευτὴς Μεσολογγίου καὶ ἀντιπαλαίων πρὸς τὸν Χαρίλαον Τρικούπην. Οἱ παλαιοὶ φίλοι τοῦ ἀδελφοῦ του ἠκολούθησαν αὐτὸν ἐν τῇ Βουλῇ, ἐσχημάτισε δὲ ἴδιον κόμμα, ὅπερ ὅμως μετ' οὐ πολὺ διελύθη, τοῦ Δεληγεώργη μὴ ἐπιθυμοῦντος ἀρχηγίαν κόμματος. Ἐν τῇ Βουλῇ ἐτήρησεν ἀνεξάρτητον ὅλως πορείαν, ἠσχολεῖτο δὲ κυρίως εἰς τὴν συζήτησιν οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ζητημάτων. Τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1890 μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Θεοδώρου Δηλιγιάννη, ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν· ὅτε δὲ κατὰ Φεβρουάριον 1892 διελύθη ἡ κυβέρνησις αὕτη, ὁ Δεληγεώργης, καίτοι ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἀπέβλεπε πρὸς αὐτὸν πρὸς σχηματισμὸν τῆς νέας κυβερνήσεως, δὲν ἠθέλησε ν' ἀποσπασθῇ τῶν συναδέλφων του καὶ συνέταξεν αὐτὸς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα, δι' ἧς ἐδηλοῦτο πρὸς αὐτὸν ὅτι ἡ κυβέρνησις, ἀπολαύουσα τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, δὲν εἶχε λόγους ὅπως ὑποβάλῃ παραίτησιν καὶ ἀφίετο εἰς τὸν ἡγεμόνα νὰ πράξῃ ὅ,τι ἐβούλετο. Ταῦτα προεκάλεσαν τὴν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν τοῦ ἄνακτος, ἔκτοτε δὲ ὁ Δεληγεώργης ἠκολούθησεν αὖθις ἀνεξάρτητον πολιτικήν. Τῷ 1895 ἐξέδωκεν ἐκ νέου τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων», τῆς ὁποίας ὁ βίος ὑπῆρξε βραχύτατος. Ἀπὸ τοῦ 1902, παθὼν ἐκ χρονίου νοσήματος, ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς παραμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Παρισίοις. Εἰς ἄκρον βιβλιόφιλος ἐσχημάτισε πλουσίαν βιβλιοθήκην. Ἐκτὸς τῶν πολυαρίθμων μελετῶν αὐτοῦ ἐπὶ οἰκονομικῶν ζητημάτων, δημοσιευθεισῶν εἰς ἐφημερίδας καὶ εἰδικὰ περιοδικά, ἐξέδωκε σειρὰν μελετῶν ἐπὶ τοῦ σταφιδικοῦ ζητήματος.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Δεληγιαννάκης. Ὄνομα ἐπιφανοῦς κρητικῆς οἰκογενείας, καταγομένης ἐξ Ἀσφέντου Σφακίων Κρήτης. Ἐκεῖθεν οἱ Δεληγιαννάκηδες ὁρμώμενοι ἐγκατεστάθησαν καὶ ἐκτὸς τῶν Σφακίων, ὡς ἐν Ἀργυρουπόλει, ὅπου ἐπεκράτησε νὰ λέγωνται *Φασούλιδες*. Κυριώτερα τῆς οἰκογενείας μέλη εἶναι: —1) *Γεώργιος*. Οὗτος συγκροτήσας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 σῶμα ἐκ συγγενῶν καὶ ὁμοχωρίων κατῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρεθύμνης, ἔνθα ἔλαβε μέρος εἰς πάσας τὰς πρὸς τοὺς Τούρκους συγκρούσεις τοῦ πρώτου τῆς ἐπαναστάσεως ἔτους. Τὴν ἀνδρείαν του ἐβράβευσεν ὁ ἁρμοστὴς Ἀφεντούλης, ἀπονείμας εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν πεντακοσιάρχου. Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822 ἐφόνευσεν ἐν Ἀρκαδίῳ τὸν περιβόητον γενίτσαρον Γετιμαλῆν, ἐπολέμησεν ἐν Ἀμαρίῳ καὶ ἐν Μεσαρᾷ παρὰ τὸ χωρίον Τυμπάκι, τὸν δὲ Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μαχόμενος εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Ἀρμένων Ρεθύμνης μετὰ πανωλεθρίαν τῶν Τούρκων ἐφονεύθη καὶ οὗτος.—2) *Σήφης*. Ἀδελφὸς καὶ συσστρατιώτης τοῦ προηγουμένου, μετασχὼν τῶν ἐκστρατειῶν καὶ μαχῶν, ἃς ἐκεῖνος διεξήγαγεν, ὡς ὁπλαρχηγός, διαδεχθεὶς δὲ αὐτὸν ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ Ρεθύμνης. Τῷ 1828 ἦτο μέλος τῆς διοικούσης ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς, ὡς ἀντιπρόσωπος Σφακίων.—3) *Στρατῆς*. Ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων, γενναῖος καὶ τολμηρὸς ἀνήρ, διακριθεὶς ἐν ταῖς μάχαις Περιβολίων Ρεθύμνης καὶ Κρουσῶνος Μαλεβιζίου κατὰ τὸ 1822. Ἐπέζησε μέχρι τέλους τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Χαιρέτη (1840). Ἐγκατασταθεὶς δὲ μετὰ ταύτην ἐν τῷ συνοικισμῷ τῶν Κρητῶν τῆς νήσου Μήλου ἀπέθανεν ἐκεῖ εἰς βαθὺ γῆρας τῷ 1866. Τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας σῴζεται ἔτι ἐν Ἀσφέντου καὶ ἐν Ἀργυρουπόλει.

Ε. Γ.

Δεληγιαννης, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Θηβῶν. Ἐπολέμει ἐν Ἀθήναις καθ' ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀκολουθήσας τὸν Μαμούρην εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὅταν ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ, ἀπέθανεν αὐτόθι ἐκ νόσου λοιμικῆς.

Γ. Δ. Κ.

Δεληγιάννης *(Οἰκογένεια)*. Ἐπώνυμον οἰκογενείας, ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Πελοποννήσου, ἐγκατεστημένης ἐν Γορτυνίᾳ. Αἱ δημώδεις παραδόσεις ἀνάγουν τὴν ἀρχὴν ταύτης εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, θέτουσι δὲ ἀρχηγὸν αὐτῆς τὸν οἰκοδομήσαντα τὸ ἐν Γαλατᾷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως φρούριον Γάλλον εὐγενῆ ντὲ Λιάν. Οὗτος, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχε δύο τέκνα, τὴν Ἀκόβα, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπωνομάσθη τὸ ἐν Γορτυνίᾳ ὁμώνυμον φρούριον, καὶ τὸν Ἰωάννην, τοῦ ὁποίου οἱ ἀπόγονοι, ἐγκατασταθέντες ὡς φεουδάρχαι ἐν Γορτυνίᾳ καὶ ἀσπασθέντες τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, μετ' ἐγχωρίων δὲ συνάψαντες γάμους, ἐξελληνίσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἐν Γορτυνίᾳ οἰκογένειαν Δεληγιάννη. Ἑτέρα παράδοσις, ἣν ἀναφέρει ὁ Πουκεβίλ, φέρει τὴν καταγωγὴν τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐκ Πέτρου τινὸς Σμυρναίου, προσληφθέντος ὡς διδασκάλου τῆς θυγατρὸς τοῦ οἰκοδομοῦντος τὸ φρούριον ἐν Γαλατᾷ Γάλλου. Οὗτος ἀπαγαγὼν ἑκουσίως τὴν μαθήτριάν του κατέφυγεν εἰς Γορτυνίαν, ὅπου παρὰ τὸ φρούριον Ἀκόβα ἵδρυσε τὴν κωμόπολιν Λαγκάδια καὶ διεβίωσεν ἐν αὐτῇ. Μετὰ τὴν κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Πελοποννήσου οἱ Δεληγιάνναι διετέλεσαν προεστῶτες τῆς ἐπαρχίας καὶ ἀνεμιγνύοντο εἰς τὰς ἐθνικὰς ὑποθέσεις. Τῷ 1762 δύο ἐκ τούτων ἀποσταλέντες ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Γορτυνίας, ὅπως ὑποβάλωσι παράπονα τῶν κατοίκων εἰς τὴν Πύλην, καθείρχθησαν καὶ ἀπεκεφαλίσθησαν μετά τινα χρόνον. Τούτων ἀπόγονοι εἶναι οἱ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετ' αὐτὴν ἀναδειχθέντες Δεληγιάνναι.

Θ. Β.

— **Δεληγιάννης** Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Μετσόβου, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τελῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀπὸ τοῦ 1805 καὶ καταδιώξας τοὺς Κλέφτας τοῦ Ὀλύμπου, ἐπρόδωκε τοὺς εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθέντας Παπᾶ Θύμιον Βλαχάβαν καὶ λοιπούς. Μετέπειτα παρέμεινεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ 1812, ὁπότε ἠκολούθησε πάλιν τὸ παλαιόν του στάδιον. Γενόμενος ἁρματολὸς εἰς Μέτσοβον διέμεινεν αὐτόθι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Τῷ 1827, ἐκραγέντος κινήματος μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν οἵτινες ἐκλήθησαν εἰς Θεσσαλίαν διὰ νὰ καταταχθοῦν εἰς τὸ Νιζὰμ-ἀσκὲρ (τακτικὸν στρατόν), προσεπάθησε ν' ἀντικρούσῃ τοὺς στασιαστὰς διερχομένους διὰ τοῦ Μετσόβου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Γκέγκα Μπράχο Νεπραβίτσα. Φονεύσας δὲ νεαρὸν Ἀλβανὸν κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν σύρραξιν, ἐδολοφονήθη κατόπιν ἀπὸ συγγενῆ τινα τοῦ θύματος.

Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης**. Πρόκριτος τῆς Γορτυνίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου Τσάρνα. Ἐλέγετο δὲ οὕτω διότι ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἦτο ζωηρὸς (Ντελῆ-Γιάννης). Κοτζάμπαση ἐπὶ χρόνον πολύν, ἐγένετο καὶ Μωρα-ἄγιαννης, δηλαδὴ γενικὸς ἀντιπρόσωπος τῶν Πελοποννησίων ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ βιλαετίου, τῷ Ναυπλίῳ. Ἀπὸ τοῦ 1750 εὑρίσκετο εἰς συνεννοήσεις μὲ τὸν μαρτυρήσαντα ἐπίσκοπον τοῦ Μυστρᾶ Ἀνανίαν, ἀναμιχθεὶς δὲ εἰς τὰ τῆς προεπαναστατικῆς κινήσεως τῆς ὀρλωφικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769, συνελήφθη μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς καὶ ἀχθεὶς μετὰ τῶν τέκνων του εἰς Ναύπλιον ἐσφάγη πανοικεί. Μόνος ἐκ τῶν συγγενῶν του, *Νεόφυτος* ὁ ἐκ Ζαρνάτας, διεσώθη καὶ καταφυγὼν εἰς Ρωσίαν ἔτυχε πολλῶν τιμῶν καὶ κτηματικῆς χορηγίας ἐν Ταϊγανίῳ.

Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης**. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Παπαγιαννοπούλου. Καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα ἐπολέμησε γενναιότατα καὶ διέπρεψεν ὡς στρατιωτικός. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐπολιτεύθη ἐν Κορινθίᾳ, ἐγένετο γερουσιαστὴς καὶ ἀπέθανε τῷ 1877.

Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης**, *Ἀναγνώστης*, ὁ καὶ *Σοφιανός*. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἐκ Λαγκαδίων Ἰωάννου Δεληγιάννη, τοῦ κατ' ἐξοχὴν Μωρα-ἄγιαννη. Ἐγεννήθη τῷ 1771, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ τραπεζίτου ἐν Τριπόλει Ταμπακοπούλου, καὶ τῷ 1800 ἐστάλη μετὰ τοῦ Παπαλέξη βεκίλης τοῦ Μορέως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτήν, χάρις εἰς τὸν πολύτροπον καὶ διπλωματικώτατον νοῦν του, διετηρήθη μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, πολλάκις προκινδυνεύσας, ἀλλὰ καὶ μεγάλης ἀπολαύων ἐκτιμήσεως. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ πατρός του, ἂν καὶ πρωτότοκος, δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ διεκδικήσῃ μὲ τὸν ἀδελφόν του Θεοδωράκην τὸ ἀξίωμα τοῦ Μωρα-ἄγιαννη. Ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς ἀδελφούς του *Κανέλλον* καὶ *Νικολάκην*, ἐμυήθη μετ' ἐκείνων εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὀλίγον δ' ἔλειψε νὰ φονευθῇ κατὰ παρεξήγησιν ὑπό τινος Φιλικοῦ, ὅστις τὸν ἐπυροβόλησεν. Ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Ἀναγνώστης κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἔφθασε δὲ εἰς Ὕδραν, ὁπόθεν διαπεραιωθεὶς εἰς Πελοπόννησον ἐζήτησε νὰ πρωτοστατήσῃ. Ἡ ἔρις μεταξὺ τῶν προυχόντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν, οἵτινες ἕως τότε ἐθεωροῦντο κατώτερα ὄργανά των, ὑπεδαυλίσθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ἀπὸ τὸν Ἀναγνώστην, ὅστις, παρὰ τὰς διαλλακτικὰς προσπαθείας τοῦ Κανέλλου καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν του, ἀγέρωχος καὶ ἀμετανόητος κοτζάμπασης, δὲν ἐσυγχώρει τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ πρώτου ἐμφυλίου ἡ δύναμις τῶν Δεληγιαννέων ἐμειώθη σημαντικῶς, ὡς καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ τῆς ἀντιβασιλείας. Ἐν τούτοις ὁ Ἀναγνώστης, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, κατέλαβεν ὑψίστας θέσεις ἐν τῇ πολιτείᾳ, γενόμενος καὶ πρόεδρος τῆς Γερουσίας. Ἀπέθανε τῷ 1856 πλήρης ἡμερῶν καὶ τιμῶν.

Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης** *(ἢ Δεληγιαννόπουλος) Ἀνδρέας*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Προστοβᾶς τῆς Τριχωνίας, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν καὶ τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου εἰς ἃ διεκρίθη, φονευθεὶς ἐπὶ τῶν προμαχώνων κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν Τούρκων τῆς 5 Ἰουνίου 1825 (Ἀρχ. Ἀγων.).

Ξ. Γ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

— **Δεληγιαννης**, *Ἀντώνιος*. Ἕλλην χημικὸς καὶ φυσικός, υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου Δεληγιάννη, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1903. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν Ἀθήναις, Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις, εἰδικώτερον δ' ἐξησκήθη παρὰ τῷ καθηγητῇ Bodenstein καὶ ἐν τῷ ἠλεκτροχημικῷ ἐργαστηρίῳ ἐρευνῶν τοῦ οἴκου Siemens καὶ Halske. Τῷ 1928 διωρίσθη ἐπιμελητὴς τῆς φυσικοχημείας καὶ τῆς ἐφηρμοσμένης ἠλεκτροχημείας τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Ἐδημοσίευσε τὰς ἑξῆς ἐργασίας: «Die Elektrokapillkurve des quecksilbers» (Βερολῖνον 1927 ἐν Zschr. f. phys. Chemie τόμ. 125 σ. 144) δευτέραν πειραματικὴν ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας τοῦ K. Bennenitz ἐπὶ τῆς ἠλεκτρικῆς τάσεως, «Μελέτη ἐπὶ τῆς ἀπολύτου διαλυτικῆς τάσεως» (Ἀθῆναι 1927), «Νέα μέθοδος τεχνητῆς παλαιώσεως οἴνων, κονιάκ, λικὲρ» (Ἀθῆναι 1929 δίπλ. εὑρεσιτεχνίας ὑπ' ἀριθ. 2210), «Ὄργανα καὶ μέθοδος ἠλεκτρικῶν μετρήσεων» (Ἀθῆναι 1929). Ἑταῖρος τῆς ἑταιρείας τῆς βιομηχανικῆς χημείας τῆς Γαλλίας. Συνεργάτης τῆς «Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείας».

—Ω.

— **Δεληγιάννης**, *Βασίλειος*. Υἱὸς τοῦ Θεοδωράκη Δεληγιάννη, ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπολιτεύθη δ' ἐπὶ μακρὸν ἐν Γορτυνίᾳ.

Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης**, *Βασίλειος*. Δικηγόρος καὶ πολιτευτής, γεννηθεὶς ἐν Ἑρμιόνῃ τῷ 1887. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐν Ἀθήναις καὶ συνεπλήρωσε τὰς μελέτας του ἐν Παρισίοις. Ἐπὶ προσωρινῆς κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης (1916) διηύθυνε κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπίσημον ἐφημερίδα αὐτῆς, μετὰ ταῦτα δ' ἐγένετο προσωπάρχης τῆς Ἀνωτάτης Διευθύνσεως Οἰκονομικῶν. Βραδύτερον διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ εἶτα γενικὸς διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου Ἐπισιτισμοῦ. Διετέλεσε μέλος διαφόρων νομοπαρασκευαστικῶν ἐπιτροπῶν καὶ τῆς συστοθείσης τῷ 1924 Ἐπιτροπῆς Οἰκονομιῶν, ἧς ὑπῆρξεν εἰσηγητής. Κατὰ τὸ 1925 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Οἰκονομικοῦ Ταχυδρόμου», ἑβδομαδιαίας ἐκδόσεως τοῦ «Ἐλ. Βήματος». Κατὰ τὸ 1928 ἐξελέγη πρῶτος φιλελεύθερος βουλευτὴς Ἀθηνῶν καὶ τῷ 1929 (Ἰούνιος) ἐγένετο ὑφυπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν.

—Ω.

— **Δεληγιάννης**, *Γεώργιος*. Δικηγόρος γεννηθεὶς ἐν Ἑρμιόνῃ. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐν Ἀθήναις καὶ συνεπλήρωσε τὰς μελέτας του ἐν Ἑλβετίᾳ. Κατὰ τὸ 1910—1912 ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις καὶ διηύθυνε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Βασιλείου* ἑβδομαδιαίαν πολιτικοοικονομικὴν ἐφημερίδα, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νέαι Ἡμέραι».

—Ω.

— **Δεληγιάννης**, *Δημήτριος*. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Παπαγιαννοπούλου Δεληγιάννη, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν καλῶν Ἀγωνιστῶν. Διορισθεὶς τὸ 1823 χιλίαρχος, τὸ δὲ 1825 ἀντιστράτηγος, διεκρίθη εἰς πολλὰς περιστάσεις. Ἀπέθανε τὸ 1848.

Γ. Δ. Κ.

—**Δεληγιάννης**, *Θεοδωράκης*. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Παπαγιαννοπούλου Δεληγιάννη, ἐγεννήθη τῷ 1774 ἐν Λαγκαδίοις. Διακριθεὶς ἐνωρὶς διὰ τὴν εὐφυΐαν του, καὶ ὑποστηριζόμενος ἀπὸ τὸν πανίσχυρον ἐν Τριπόλει διερμηνέα Σωτηράκην Κουγιᾶν, τοῦ ὁποίου εἶχε συζευχθῇ τὴν θυγατέρα, ἐπεδόθη εἰς ἀγορὰς κτημάτων καὶ ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἤρχισεν ἀποκτῶν ἰδίαν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν διέθετε μετὰ περισσῆς μεγαλοπρεπείας. Λέγεται ὅτι τὸν Θεοδωράκην μετεχειρίσθη ὁ πατήρ του εἰς δύο διπλωματικὰς ἀποστολάς, πρὸς τὸν στρατηγὸν Βοναπάρτην, διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἐνδιαφέρον του, καὶ πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῷ 1807, διὰ νὰ τὸν πείσῃ ὅπως προκαλέσῃ ἐπανάστασιν καὶ δημιουργήσῃ ἑλληνοαλβανικὸν κράτος. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ πατρός του τῷ 1816, αὐτὸς διὰ μεγάλης ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον περιοδείας, ἀπέκτησε τὰς γενικὰς συμπαθείας, χάρις εἰς τὴν ἐλευθέριον συμπεριφοράν του, καὶ ἐγένετο Μωρα-ἄγιαννης, ἀξίωμα ὅπερ διετήρησε μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς, ὑπῆρξεν ὁ συντάκτης τῆς περιφήμου ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, διὰ τῆς ὁποίας ἐδήλου τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τῶν Πελοποννησίων. Παρασκευάσας τὰ πάντα, εἰς ἐφόδια, τροφὰς καὶ πολεμικὰ ὅπλα, εὑρέθη ἐνώπιον δεινοῦ διλήμματος, ὅταν τὸν ἀνίκανον διοικητὴν διεδέχθη ὁ τρομερὸς Χουρσήτ, ὁ καταπνίξας ἄλλοτε τὴν σερβικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ ἀθῷον αἷμα. Πρὸς στιγμὴν ἐκλονίσθη. Καὶ ἂν δὲν ἐπηκολούθει ὁ λεγόμενος Μυστικὸς δεῖπνος, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ

Digitized by Google

γαμβροῦ του 'Αθ. 'Αντωνοπούλου, εἰς ὃν ὁ Γρηγόριος Δικαῖος καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννη ἔδειξαν τὴν πρέπουσαν εἰς τὴν περίστασιν γενναιότητα, ἴσως ἡ Επανάστασι. θὰ ἐσβέννυτο εἰς τὰ σπάργανά της. 'Εν τούτοις ὁ Θεοδωράκης, καίτοι ἐν γνώσει τοῦ μεγάλου κινδύνου, ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς αὐτοθυσίας, ὅταν, κληθεὶς ἀπὸ τὸν καϊμακάμην Μεχμὲτ Σαλήχ, ὡς ὅμηρος, μετέβη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς Τρίπολιν μετὰ τῶν ἄλλων προὐχόντων και ἀρχιερέων. 'Εκεῖ ὑπέστη τὰ πάνδεινα, παρὰ τὴν συγγένειάν του πρὸς τὸν Σωτηράκην Κουγιᾶν. 'Ολίγον δὲ πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Τριπολιτσᾶ, ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακουχιῶν. Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης,** ***Θεόδωρος*** βλ. Δηλιγιάννης *Θεόδωρος*.

— **Δεληγιάννης,** ***'Ιωάννης*** (ὁ κατ' ἐξοχὴν *Μῶρα-ἄγιαννης*). Αρχηγέτης τῆς οἰκογενείας Δεληγιάννη, ὀνομαζόμενος κατ' ἀρχὰς *'Ιωάννης Παπαγιαννόπουλος*. 'Εγεννήθη πρὸ τοῦ 1750 εἰς Λαγκάδια, ἐξεπαιδεύθη εἰς Δημητσάναν καὶ ἦτο μορφωμένος, χαρίεις καὶ εὐφυέστατος. Γενόμενος γραμματεὺς τοῦ Μῶρα-ἄγιαννη Δεληγιάννη, τοῦ ἐκ Τσάρνης, προφανῶς παρέλαβεν ἀπὸ τούτου τὸ παρωνύμιον, μολονότι καὶ μέχρι τῶν τέκνων του ἐξηκολούθησε νὰ ἰσχύῃ τὸ ἀρχικὸν ὄνομα Παπαγιαννόπουλος. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν ὀρλωφικῶν, κατορθώσας νὰ διασωθῇ ἐκ Ναυπλίου, ἐνυμφεύθη τὴν ἐκ Σμύρνης Μαρίαν Πετροπούλου, ἐξ ἧς ἀπέκτησεν ἕνδεκα τέκνα. 'Ηγαπᾶτο καὶ παρὰ τῶν Χριστιανῶν και παρὰ τῶν Μουσουλμάνων. Εὐφυής, τυχηρός, τολμηρὸς καὶ ἐπιπροσθέτως μέγας ἐπιχειρηματίας διέθετε τὸν πλοῦτον εἰς ἀγαθοεργίας καὶ διασκεδάσεις, ἑστιῶν πλῆθος εἰς τὴν φιλόξενόν του οἰκίαν καὶ ἰσχύων τὰ μέγιστα εν τῇ Τριπολιτσᾷ. Τῷ 1787 ἀνεδειχθη Μῶρα-ἄγιαννης καὶ σχεδὸν ἀδιακόπως, μέχρι τοῦ θανάτου του, διετήρησε τὸ ἐπίζηλον τοῦτο ἀξίωμα. Τῷ 1804 ὑπῆρξεν ἐκ τῶν δημιουργῶν τῆς κινήσεως ἐναντίον τῶν Κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου, τῆς ὁποίας σχεδὸν αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ ἡγέτης. Οἱ κοτζαμπάσηδες, οἵτινες πολὺ ὑπέφερον προηγουμένως ἀπὸ τὰ ἐπαναστατικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, ἀνέπνευσαν, καὶ ὅταν τῷ 1806 συνεπληρώθη ὁ ἀμείλικτος ἐκεῖνος διωγμός, ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Μῶρα-ἄγιαννη ἐπολλαπλασιάσθη. "Αλλωστε, εἰς Κωνσταντινούπολιν εἶχε κατορθώσει νὰ διορίσῃ βεκίλην τοῦ Μορέως τὸν πρωτότοκον υἱόν του 'Αναγνώστην, ὅστις πολὺ ἴσχυε παρὰ τῇ Πύλῃ καὶ τῷ Πατριαρχείῳ. 'Αλλὰ παρεξηγήθη ἀπὸ τὸν τότε διορισθέντα βαλῆν τοῦ Μορέως Βελῆ-πασᾶν καὶ τὸν κακὸν μυστικοσύμβουλόν του Πασόμπεην, ὅταν δὲ εἰς τὴν παρὰ τῶν δύο τελευταίων ἀποφασισθεῖσαν μεγίστην φορολογικὴν πίεσιν τῶν τε Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων ὁ Μῶρα-ἄγιαννης ἀντέταξεν ἄρνησιν καὶ ἀντίδρασιν, επῆλθεν ἡ ῥῆξις μεταξύ των. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἐπετεύχθη ἡ μὴ ἀνανέωσις τῆς ἐνιαυσίας διοικητικῆς ἐντολῆς τοῦ Βελῆ ἐπὶ τοῦ Μορέως. 'Αλλὰ τῷ 1811 κατώρθωσεν ὁ Βελῆ πασᾶς, διὰ δωροδοκιῶν καὶ ἄλλων μέσων, νὰ διορισθῇ καὶ πάλιν Μῶρα-βαλεσῆς, ἀφικόμενος δὲ εἰς Τρίπολιν ἀμέσως ἐφυλάκισε τὸν Μῶρα-ἄγιαννην καὶ τὸν υἱόν του Θεοδωράκην. Τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενειας, προλαβόντα, ἐκρύβησαν εἰς τὰ ὄρη. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Βελῆ, καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ διαδόχου του 'Αχμὲτ πασᾶ, ὁ Μῶρα-ἄγιαννης ἀνέκτησεν ὅλην του τὴν ἐπιρροήν. 'Αλλὰ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἤρχισε νὰ προκαλῇ τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ κατὰ τὸ 1815—1816 βαλῆ τοῦ Μορέως 'Ιμβραήμ. Οὗτος δ' ἐπέτυχε τὴν καταδίκην του. Και τὴν 16 Φεβρουαρίου 1816 Τοῦρκος καπουτζῆ-μπασης, σταλεις μὲ εἰδικὴν ἐντολὴν εἰς Λαγκάδια, ἀπεκεφάλισε τὸν ἀσθενοῦντα γέροντα καὶ ἐκόμισε τὴν κεφαλήν του εἰς Τριπολιτσᾶν. Αὕτη ὅμως, ἐξαγορασθεῖσα διὰ πολλῶν χρημάτων, ἀντὶ νὰ σταλῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐτάφη εἰς τὸ κοιμητήριον τῶν Λαγκαδίων. Λέγεται ὅτι τὸ αἷμά του εἶχε σπιλώσει τοὺς τοίχους, καὶ ἐπ' αὐτοῦ, νωποῦ εἰσέτι, ὡρκίζοντο οἱ ἐν Λαγκαδίοις μυούμενοι εἰς τὴν Φιλικὴν 'Εταιρείαν τῷ 1819. Τὰς δύο θυγατέρας του ὑπάνδρευσε μὲ Πελοποννησίους προὔχοντας, τὴν μὲν 'Αθανασίαν μὲ τὸν ἐν Δημητσάνῃ 'Αθανάσιον 'Αντωνόπουλον, τὴν δὲ νεωτέραν 'Ελένην μὲ τὸν ἐν Καλαβρύτοις 'Ανδρέαν Ζαΐμην. Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης,** ***Κανέλλος***. Υἱὸς τοῦ 'Ιωάννου Παπαγιαννοπούλου Δεληγιάννη, ἐγεννήθη ἐν Λαγκαδίοις καὶ ἐμορφώθη εἰς τὴν Δημητσάναν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν 'Αγῶνα ὑπῆρξεν εἷς τῶν γενναιοτάτων στρατηγῶν, λαβὼν μέρος εἰς διαφόρους πολιορκίας και πλείστας μάχας. Τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τοῦ Κανέλλου ὑπῆρξεν ἡ διαλλακτικότης του, ὥστε νὰ κατορθώσῃ ὅλοι οἱ ἀγαθοὶ καὶ χρήσιμοι παράγοντες εἰς τὸν τόπον νὰ συνεργασθοῦν ἐν ἁρμονίᾳ. Οὕτως ἐδέχθη ἀγογγύστως, ἢ μᾶλλον ὑπέδειξεν αὐτός, τὴν ἀνάθεσιν τῆς ἀρχιστρατηγίας εἰς τὸν πάντων ἱκανώτατον Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, παρὰ τὰς σφοδρὰς ἀντιρρήσεις τοῦ ἀγερώχου ἀδελφοῦ του 'Αναγνώστη. Διορισθεὶς στρατηγὸς μετέβη εἰς Μεσολόγγιον τῇ προτροπῇ τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐκεῖ δὲ ἔδειξεν ὑπέροχον διαγωγήν. "Οταν τῷ 1824 ἀνεφύησαν ζωηραὶ διαμάχαι μεταξὺ τῶν Δεληγιανναίων καὶ τῶν Κολιοπούλων Πλαπουταίων, ὁ Κανέλλος κατέβαλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ νὰ τοὺς συμφιλιώσῃ, ἐμνήστευσε δὲ τὴν θυγατέρα του Μαριώραν μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη Νικόλαον (Κολῖνον). Φυλακισθεὶς μετὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη εἰς "Υδραν ἐξηκολούθησεν ἀγωνιζόμενος μέχρι πέρατος τοῦ 'Αγῶνος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ταχθεὶς εἰς τὴν σειρὰν τῶν στρατηγῶν τῆς Φάλαγγος, ἐπανειλημμένως ἐξελέγη πληρεξούσιος, ὑπῆρξε δὲ καὶ πρόεδρος τῆς πρώτης ἑλληνικῆς Βουλῆς, μετὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1843. Θανὼν τῷ 1862 ἀφῆκε πολύτιμον ἱστορίαν τοῦ 'Αγῶνος, παραμένουσαν ἀνέκδοτον εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς οἰκογενείας Δεληγιάννη. Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης,** ***Κωνσταντῖνος***. Υἱὸς τοῦ 'Ιωάννου Παπαγιαννοπούλου Δεληγιάννη, διέπρεψε καθ' ὅλον τὸν 'Αγῶνα καὶ ὡς στρατιωτικὸς καὶ ὡς πολιτικός. 'Η 'Επιτροπὴ τῶν 'Εκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τὴν δευτέραν τάξιν. Πολιτευόμενος ἐν Καλάμαις, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῇ, ἀπέθανε τῷ 1853. Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννη,** ***Κωνσταντῖνος*** βλ. Δηλιγιάννης *Κωνσταντῖνος*.

— **Δεληγιάννης.** ***Νικόλαος*** βλ. λ. Δηλιγιάννης *Νικόλαος*

— **Δεληγιάννης,** ***Παναγῆς***. Υἱὸς τοῦ 'Ιωάννου Παπαγιαννοπούλου Δεληγιάννη καὶ πατὴρ τοῦ μετέπειτα πρωθυπουργοῦ *Θεοδώρου Π. Δηλιγιάννη*, τοῦ προέδρου τοῦ 'Αρείου Πάγου *Νικολάου* καὶ τοῦ καθηγητοῦ τῆς 'Ιατρικῆς ***Κωνσταντίνου***. 'Υπῆρξε πολιτικὸς καὶ ἀπέθανε τῷ 1839. Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγιάννης,** ***Πανάγος*** βλ. λ. Δηλιγιάννης *Πανάγος*.

— **Δεληγιάννης,** ***Πέτρος***. Υἱὸς τοῦ 'Αναγνώστη Δεληγιάννη, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1814. Πολιτευθεὶς τῷ 1844, λίαν ἐνωρὶς ἀπεκαρδιώθη καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον. Νεώτατος ἀκόμη διεξήγαγεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς διαπραγματεύσεις περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἑλληνικῆς 'Εκκλησίας. 'Επὶ μακρὰ ἔτη ὑπηρετήσας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν 'Εξωτερικῶν, ἐπολιτεύθη μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862, ἐκλεγεὶς δὲ βουλευτής, ἐγένετο τῷ 1863 ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Δημητρίου Βούλγαρη. Μετὰ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη ὁ Πέτρος Δεληγιάννης διεχειρίσθη τὸ ζήτημα τῆς συνθήκης διὰ τὴν παραχώρησιν τῶν 'Ιονίων νήσων. Διωρίσθη κατόπιν πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν καὶ ἀπέθανε τῷ 1876. Γ. Δ. Κ.

Δεληγκέκας, ***'Ιωάννης***. 'Οπλαρχηγὸς ἐκ Μεθάνων κατὰ τὸν 'Αγῶνα. 'Ετέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπολιτῶν του, οἵτινες τὸν ἠκολούθησαν ἀποτελοῦντες ἴδιον σῶμα. 'Αναφέρεται ὡς προαγόμενος ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Γ. Δ. Κ.

— **Δεληγκέκας,** ***Μιχαήλ***. 'Αγωνιστὴς ἐκ Μεθάνων. 'Υπηρέτησεν επὶ κεφαλῆς συμπολιτῶν του, μέχρι τοῦ 1825, ὁπότε ἐφονεύθη εἰς Νεόκαστρον. Γ. Δ. Κ.

Δεληγότη καὶ ***Διγόττη*** (Degli Ugoti ἢ Di-Gotti, Goth ἢ Ugot). 'Αρχαία κερκυραϊκὴ οἰκογένεια καταγομένη ἐκ Προβηγκίας, τῆς ὁποίας ὁ ἐν Κερκύρᾳ ἀρχηγέτης κατῆλθε μετὰ Καρόλου τοῦ 'Ανδεγαυοῦ. Εἰς ἐπανειλημμένας περιστάσεις διεκρίθησαν μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἐξ ἀφορμῆς δὲ τῆς εὐτυχοῦς ἀναμίξεώς της εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης τῷ 1531 γόνος τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔλαβε τὸ ἐν Κερκύρᾳ «Τιμάριον τῶν 'Ατσιγκάνων». Γ. Δ. Κ.

Δεληκατερίνης, ***'Ιωάννης***. "Ελλην δραματικὸς ποιητής, γεννηθεὶς εν 'Αθήναις τῷ 1863. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ μαθημάτων, ζωηρὰν τρέφων κλίσιν πρὸς τὸ θέατρον, ἔγραψε τὸ πρῶτον ἀνωνύμως τὴν μονόπρακτον κωμῳδίαν «77—99», ἥτις καὶ παρεστάθη τῷ 1895. 'Ολίγον χρόνον ὕστερον ἔδωκε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον «Τὸ λευκὸν δρᾶμα» καὶ τὴν μονόπρακτον κωμῳδίαν του «'Ο λυχνοστάτης». "Εκτοτε μέχρι τῆς σήμερον ἔγραψε καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰ δράματα «'Ο μετανάστης», «'Η μικροῦλα», «Διὰ τὸ χρῆμα», τὰς κωμῳδίας: «Τὸ μεγάλο κακό», «Τὰ χαμίνια», «Στὸν δρόμο», «Τὸ μῆλον τῆς ἔριδος» κτλ., τὴν ὀπερέτταν «Πόλεμος ἐν πολέμῳ» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γ. Τσοκοπούλου (μουσικὴ Σ. Σαμάρα) καὶ ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι μονολόγους, ἐξ ὧν «'Η τρίχα» ἀφῆκεν ἐποχήν, δημοσιευθεῖσα κατ' ἐπανάληψιν εἰς πλεῖστα ὅσα ἡμερολόγια καὶ περιοδικά. 'Εκ τῶν ἀρχαιοτέρων μελῶν τῆς 'Εταιρείας τῶν 'Ελλήνων θεατρικῶν συγγραφέων, διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ταμίας αὐτῆς καὶ ἐπὶ μίαν περίοδον ἀντιπρόεδρος. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Δεληνῆτσος ***'Αθανάσιος***. 'Αγωνιστὴς ἐκ Καλουδίου τοῦ 'Αποκούρου τῆς Αἰτωλίας. 'Απ' ἀρχῆς τῆς 'Επαναστάσεως λαβὼν μέρος εἰς αὐτήν, διεκρίθη κατὰ τὰς μάχας πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ Βραχωρίου καὶ Ζαπαντίου ἐν ἀρχῇ τῆς 'Επαναστάσεως. Μετέσχεν ὅλων τῶν μαχῶν ἐν τῇ Δυτικῇ 'Ελλάδι ὑπὸ τὸν Μακρῆν. 'Εγκλεισθεὶς κατὰ τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, διεκρίθη καὶ προήχθη εἰς ἀξιωματικόν. Μετὰ τὸν 'Αγῶνα κατετάχθη εἰς τὴν φάλαγγα τῶν 'Αγωνιστῶν. Ξ. Γ. Μ.

— **Δεληνῆτσος,** ***Σπῦρος***. 'Αγωνιστὴς ἐκ Καλουδίου τοῦ 'Αποκούρου, ἀδελφὸς τοῦ *'Αθανασίου Δεληνήτσου*. Λαβὼν καὶ οὗτος ἀπ' ἀρχῆς μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, διεκρίθη ὑπὸ τὸν Μακρῆν κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Βραχωρίου και Ζαπαντίου. 'Επίσης ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Μακρυνόρους, Πέτα, 'Αγίου 'Ηλία, 'Αετοῦ κλπ., ὡς καὶ εἰς τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Ξ. Γ. Μ.

Δελήμπαλι *[Γεωγρ.]* βλ. λ. 'Εφύρα.

δελήμπασης (ὁ). 'Εκαλεῖτο οὕτως ὁ ἀρχηγὸς τῶν δελήδων, ἤτοι Τούρκων ἱππέων. Γ. Δ. Κ.

Δελήμπασης, ***'Αχμέτ***. Τοῦρκος στρατηγὸς ἐκ Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. 'Επολέμησεν εἰς Δερβενάκια ὑπὸ τὸν Δράμαλην τῷ 1822. 'Εν 'Ακράτᾳ (1823) ἡττήθη ἐπανειλημμένως καὶ τέλος ἐπολιορκήθη, διεσώθη δὲ ὑπὸ Γιουσοὺφ πασᾶ τῶν Πατρῶν. Τῷ 1825 διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Πάτραις ἱππικοῦ ὑπὸ τοῦ 'Ιβραὴμ-πασᾶ, ἀναχωρήσαντος διὰ Μεσολόγγιον. 'Επετέθη δὶς κατὰ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἄνευ ἐπιτυχίας. Πολεμήσας πρὸς τὸν Πλαπούταν παρὰ τὴν Βοστίτσαν ἡττήθη· ὁμοίως ἡττήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη παρὰ τὴν Δίβρην. Τῷ 1827 μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν εἶχεν ἀναλάβει τὴν περιφρούρησιν τῆς μεταξὺ Πατρῶν καὶ Γαστούνης παραλίας.

Δελημπεράκης. —1) ***Γεώργιος***. Εὔπορος 'Υδραῖος ἐγκατεστημένος εἰς 'Ισμαήλιον ὡς ἔμπορος σιτηρῶν. Κατηχηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας, ἐγένετο ἔνθερμος θιασώτης αὐτῆς, ὑπῆρξε δὲ μεταξὺ τῶν δεξιωθέντων τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς 'Αλέξανδρον 'Υψηλάντην καὶ πρωτηγωνίστησεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ἐγκατεστάθη ἐπί τινα ἔτη εἰς Κισνόβιον, ἀλλ' ἐπανελθὼν εἰς 'Ισμαήλιον ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς προξενικὸς ὑπάλληλος τῆς 'Ελλάδος μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν.

—2) ***'Ηλίας***. 'Αδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Κατῆλθεν εἰς τὸν 'Αγῶνα ἐπὶ ὑδραϊκοῦ πλοίου, ὅπερ συνελήφθη τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821 εἰς Κωνσταντινούπολιν, τοῦ πληρώματος διασωθέντος. "Επεσε κατά τινα μάχην τῷ 1825 παρὰ τὸ Νεόκαστρον, ἀγωνιζόμενος πρὸς Αἰγυπτίους τακτικούς. Γ. Δ. Κ.

δελῆς (ὁ) ἐκ τοῦ τουρκ. *ντελῆς*=τρελλός, παράτολμος. 'Η ὀνομασία αὕτη ἐδίδετο εἰς τοὺς ἱππεῖς *(δελῆδες)*, οἵτινες ἀποτελοῦντες σώματα ἀτάκτων ἐχρησιμοποιοῦντο κυρίως εἰς ἐπιδρομὰς καὶ καταδιώξεις. Γ. Δ. Κ.

Δελῆς, ***'Ιωάννης***. 'Αγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Κατελθὼν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην 'Ελλάδα κατετάχθη εἰς τὸ Τακτικὸν τοῦ Ροδίου καὶ εἶτα εἰς τὸ ἀνασχηματισθὲν ὑπὸ τοῦ Φαβιέρου, εἰς ὃ προήχθη ἀξιωματικός. Γ. Δ. Κ.

Δελησταμάτης 'Αγωνιστὴς ἐκ Κύμης τῆς Εὐβοίας. Εἶχε πλοῖον, ὅπερ διέθεσεν ὑπὲρ τοῦ 'Αγῶνος. 'Επλοιάρχει καὶ ἐδαπάνα ἐξ ἰδίων, κατὰ τὰ ἔγγραφά του, ἡ δ' ἐκ τούτου δημιουργηθεῖσα ἀπαίτησίς του, ὑπερβαίνουσα τὰς τριακοσίας χιλιάδας γροσίων, παρέμεινεν ἀνεξόφλητος. 'Αναφέρεται ὅτι ὑπηρέτησε καὶ κατὰ ξηρὰν ὡς ἀξιωματικός. Γ. Δ. Κ.

Δελήτιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ κοινότητος Μάνης τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ "Εβρου. Κάτοικοι (1928) 439. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δελῆ-Μουσλούκ*. Δ. Ε. Μ.

Δεληχασάνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χωρέμι τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ 'Αρκαδίας, ἤδη καλούμενον *'Απιδίτσα*. Κάτοικοι (1928) 228. Δ. Ε. Μ.

Δελιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 45. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Γρᾶ Κερὰ* (κάτ. 63), *Καλάμι* (κάτ. 39), *Καμάρα* (κάτ. 86), *Λουραδιανὰ* (κάτ. 46), *Πρόδρομος* (κάτ. 102) καὶ *Πύργος* (κάτ. 53). Δ. Ε. Μ.

—**Δελιανὰ** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σαρακήνας, τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἔχων (1928) 38 κατοίκους. Ε. Γ.

Δελιάνος, ***'Ιλαρίων***. "Ελλην ἀρχιμανδρίτης ἐν Μολδαυΐᾳ, ἐκ τῶν πρώτων μελῶν τῆς ἐν 'Ιασίῳ ὑπὸ τοῦ αρχιεπισκόπου Οὐγγροβλαχίας 'Ιγνατίου ἱδρυθείσης «'Εταιρείας τοῦ 'Ελληνικοῦ Λυκείου» (1811).

Δελιγρὰδ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἐν τῷ νομῷ 'Αλεξινάτς, ΒΔ τῆς πόλεως 'Αλεξι-

Digitized by Google

νάτς εἰς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως διαφόρων ὁδῶν τῆς κοιλάδος τοῦ Μοράβα. Ἦτο πόλις ὀχυρά, χρησιμοποιηθεῖσα ὑπὸ τῶν Σέρβων εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1876 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν σερβικὴν ἧτταν τοῦ Ἀλεξινάτς. Ν. Μ.

Δελικλῆ-Τὰς (Τρύπια-πέτρα) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σιβὰς (Σεβαστείας), 50 χμ. Ν. τῆς πόλεως Σεβαστείας. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἐκ Σεβαστείας εἰς Βαγδάτην ὁδοῦ, ἔχουσα στρατηγικὴν σπουδαιότητα. Ν. Μ.

Δελίλα (Delila) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 560. Ἀνεκαλύφθη τῇ 13ῃ Μαρτίου 1905 ὑπὸ τοῦ M. Wolf, διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Αἰδελβέργης. Σ. Π.

δελίμη (ἡ) (Delime) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δελιμιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δενδρύλλια ἀναρριχητικὰ μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, σκληρότατα καὶ βαθέως ὀδοντωτὰ καὶ ἄνθη συνήθως κίτρινα κατὰ καταληκτικοὺ βότρυς διατεταγμένα. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῶν πέριξ νήσων καὶ φύονται συνήθως ἐντὸς τῶν μεγάλων δασῶν καὶ παρὰ τοὺς κορμοὺς τῶν μεγάλων δένδρων. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη Δ. Ν. Π.

δελιμίδαι (οἱ) (Delimidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ δελίμη (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Δελίνης, ***Δημήτριος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κέας. Ἀναφέρεται ὅτι ἐξήγειρε τοὺς συμπατριώτας του καὶ ὅτι ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐξ αὐτῶν ἠγωνίσθη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Χέρσον Ἑλλάδα, διακριθεὶς εἰς τὰ Βασιλικά, εἰς τὴν Ἀμπλιανην καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1826—1827. Γ. Δ. Κ.

δελίνι (τό). Ὀνομασία ὑφ' ἣν φέρονται εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος τὰ *κατάφρακτα* πλοῖα: τὰ *τρίκροτα*, τὰ *δίκροτα*, καὶ τὰ *ραζάδα*. Ἡ προέλευσις τῆς ὀνομασίας, ἀφορώσης εἰς συλλήβδην ὀνομασίαν τῶν πλοίων τῆς γραμμῆς, ὀφείλεται προφανῶς εἰς φθογγικὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ γαλλικοῦ ὅρου de ligne καὶ τοῦ ἀντιστοίχου ἰταλικοῦ· || Ἰδιωματ. *ντελίνι*· ὑψηλὸς ἄνθρωπος, μεγαλόσωμος: «μωρὲ τί ντελίνι εἶν' αὐτός».

Δελίνιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Γεράνια.

Δελινον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Τριγωνικόν.

Δελιτζὲ-ἰρμὰκ (= Τρελλούτσικος ποταμὸς) *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἅλυος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, διαρρέων τὸν νομὸν Ὑοσγάτης, πηγάζων ἐκ τοῦ Ἀκδὰγ καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Ἅλυν παρὰ τὸ Ὀβατζὶκ τοῦ νομοῦ Γαγγρῶν (Κιάγγιρι). Ἔχει μῆκος 290 περίπου χιλιομέτρων. Ν. Μ.

Δελιτσάκης, ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δωρίδος. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν καὶ τῷ 1825 προήχθη εἰς χιλίαρχον. Γ. Δ. Κ.

δελίχων (ὁ) (Delichon) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χελιδονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι: *δελίχων ὁ νεπάλιος* (Delichon nepalensis), ὅστις ἔχει σῶμα εὔρωστον, ἐπίμηκες, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος βραχύτατον, ἀλλ' ἰσχυρόν, πτέρυγας μακρὰς καὶ ὀξυλήκτους, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ ἐκ πεπιεσμένων κωπαίων πτερῶν ἀποτελουμένην, πόδας βραχεῖς καὶ χρῶμα μελανὸν κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, λευκὸν κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ καὶ εἰς τὸ στῆθος καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὴν ὑποκάτω ἐπιφάνειαν τῆς οὐρᾶς. Δ. Ν. Π.

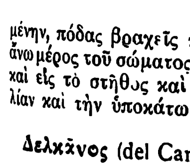

Δελίχων ὁ νεπάλιος.

Δελκᾶνος (del Cano)· βλ. Κάνο.

Δέλκος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράκτιος τοποθεσία, λίμνη καὶ πόλις τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου. Εἶναι τὰ σύγχρονα Δέρκος (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Δελλαγραμμάτικας, ***Γιαννούλης***. Ἀναφέρεται ὡς ἀκόλουθος τοῦ δουκὸς τῆς Ἄνδρου Ζένου, κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Γ. Δ. Κ.

— **Δελαγραμμάτικας**, ***Νικόλαος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1853. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατεύματος προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Συμμετέσχεν ὡς ὑπαξιωματικὸς τῆς εἰς Θεσσαλίαν ἐξόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῷ 1878, τοῦ δ' Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897 ὡς λοχαγός. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, διετέλεσε κατὰ μὲν τὸν πρῶτον, τοῦ 1912, ἀρχικῶς διοικητὴς συντάγματος πεζικοῦ, μετασχὼν τῶν μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης μαχῶν κατόπιν διοικητὴς τοῦ ἀποβατικοῦ ἀποσπάσματος τοῦ καταλαβόντος τὴν Χίον, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον (βουλγαρικὸν) τῷ 1913, διοικητὴς τῆς 6ης μεραρχίας. Μετὰ τοὺς πολέμους τούτους, προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον, διετέλεσε διοικητὴς τῆς 13ης μεραρχίας καὶ εἶτα τοῦ 1ου σώματος στρατοῦ. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1916. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Δελλαγράτσια *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Ἑρμουπόλεως τῆς νήσου Σύρου· βλ. λ. Ποσειδωνία.

Δελλαδέτσιμας. Οἰκογένεια ἐκ Κεφαλληνίας· βλ. λ. Δαλλεδέτσιμα.

— **Δελλαδέτσιμας**, ***Ἄγγελος***. Διαπρεπὴς Ἕλλην ἰατρὸς καὶ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταυΐου. Ἐγεννήθη τῷ 1758 ἐν Ἀργοστολίῳ, ἐφοίτησε δὲ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταυΐου, ἀναγορευθεὶς εἰς διδάκτορα τῷ 1775. Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν κυριώτερον τὸ φέρον τὸν τίτλον: «Σκέψεις περὶ τῆς φύσεως διαφόρων δηλητηρίων φαρμάκων καὶ διαφόρων ἄλλων οὐσιῶν» ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ τῷ 1786 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς φαρμακολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταυΐου, ἤρξατο δὲ τῶν μαθημάτων αὐτοῦ διὰ ἐναρκτηρίου λόγου «Περὶ ἀντιδότων». Τῷ 1793 μεταφράζει ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ εἰς τὴν ἰταλικὴν τὴν φαρμακολογίαν τοῦ Οὐΐλλιαμ Κέλλεν (Cullen), μετὰ πληθύος ἀτομικῶν σημειώσεων, τῷ δὲ 1813 ἐκδίδει τὴν «Περὶ δυνάμεως φαρμάκων ὀρθῶς ἐξεταζομένων» μελέτην αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἀνατίθεται αὐτῷ καὶ ἡ διδασκαλία τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τῷ δὲ 1817 καὶ τῆς γενικῆς παθολογίας, ὁπότε ἐκλέγεται καὶ πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου. Μετὰ δύο ἔτη ἐκδίδει τὸ πεντάτομον αὐτοῦ ἔργον «Διατάξεις Γενικῆς Παθολογίας», ᾧ ἐπακολουθεῖ ἡ ἔκδοσις καὶ πλειόνων ἄλλων σοφῶν πραγματειῶν. Ἀπέθανε τῷ 1825 καὶ ἐτάφη ἐν Παταυΐῳ. ΑΡ. Π. Κ.

Δελλακάρτσερι. Ἰταλικὴ οἰκογένεια ἡγεμονεύσασα ἐν Εὐβοίᾳ· βλ. Δαλλεκάρτσερι.

δελλαπαντιέρηδες (οἱ) («καπιτάνοι δέλλα παντιέρα») *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ρῶσοι ὑπήκοοι ἢ τῆς Ἰονίου πολιτείας τοιοῦτοι, πλοίαρχοι τὸ ἐπάγγελμα προσλαμβανόμενοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ὡς κυβερνῆται πλοίων, ἀνηκόντων εἰς ὑποδούλους Ἕλληνας. Διὰ τῆς τοιαύτης προσλήψεώς των τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐθνικότητος τῶν δελλαπαντιέρηδων καὶ ἀπελάμβανον τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἐλευθεροπλοΐας. Σ. Ε. Λ.

Δελλαπόρτας, ἢ ***Δαλλαπόρτας***. Ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ἔχουσα γαλλικὴν τὴν καταγωγήν. Οἱ Ἀνδηγαυοὶ (Anjou) κατακτήσαντες τὸ βασίλειον τῶν δύο Σικελιῶν, τὸ ἔτος 1266, μετὰ τὴν ἱστορικὴν μάχην τοῦ Benevento, ἠκολουθοῦντο ἀπὸ πολλοὺς εὐγενεῖς Γάλλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ De la Porte. Ἀπόγονος δὲ τούτων ἀναμφιβόλως εἶναι ὁ ἐκ Σαλέρνου Φραγκῖσκος Δελλαπόρτας, ὅστις, καθὰ ἀναφέρει ὁ Ἰταλὸς ἱστορικὸς Costanzo (Storia del Regno di Napoli), συνώδευσε μετ' ἄλλων εὐγενῶν τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου τοῦ Β', κόμιτα Ἰωάννην τῆς Γραβίνης, εἰς τὴν πρὸς κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν του (τῷ 1324).

Ἄγνωστον ἀκριβῶς τὸ ἔτος τῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐγκαταστάσεως τῆς οἰκογενείας καὶ τίς ὁ πρῶτος ἐκεῖ μετοικήσας. Ἓν μόνον εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ Δελλαπόρτα εἶχον ἀρχικῶς κατοικήσει εἰς τὸ Κάστρο (Ἅγ. Γεώργιος), ὅπου καὶ σήμερον ἔτι σῴζεται οἰκογενειακὸς τάφος των, φέρων καὶ τὸ οἰκόσημόν των, ἐν τῷ ἐκεῖ ναῷ τῶν Ἁγ. Θεοδώρων. Ἐκ τοῦ Κάστρου μετῴκησαν ἄλλοι εἰς Πάλην καὶ ἄλλοι εἰς Πύλαρον. Εἰς τὴν Χρυσῆν βίβλον τῆς νήσου ἐνεγράφησαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1593—1604, ἦσαν δὲ ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν πέντε οἰκογενειῶν Δελλαπόρτα, Κατσαΐτη, Κεφαλᾶ, Κρασσᾶ, Πολυκαλᾶ), αἱ ὁποῖαι συνησπίσθησαν, εἰς παλαιοτέρους χρόνους —ἐξ οὗ καὶ *Πενταδῖται* ἀπεκλήθησαν—, ὅπως ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῆς πανισχύρου οἰκογενείας τῶν Τυπάλδων.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν σῴζονται καὶ σήμερον οἰκογένειαι Dellaporta, ὡς καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου καὶ τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου φέρουσι (Barons de l'Empire).

Ἐν Ἑλλάδι γνωστότεροι, ἐκ μὲν τῶν παλαιοτέρων ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1348 καθολικὸς ἐπίσκοπος Κερκύρας ***Ἰωάννης***, ὁ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν Κεφαλλήνων ὡς πρέσβυς των εἰς Βενετίαν ***Ἀλοΐσιος***, οἱ ***Κοβάτσος*** καὶ ***Ἕκτωρ***, λοχαγοὶ ἐν τῷ ἑνετικῷ στρατῷ, καὶ ἄλλοι, ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ οἱ: ***Χρύσανθος***, λόγιος, κληρικὸς καὶ πολιτικός, δράσας ὑπὲρ τοῦ Γένους ἐν Ρωσίᾳ, ***Θεαγένης***, λόγιος καὶ ποιητὴς ἀποθανὼν ἐν Ρωσίᾳ, ***Ἀνδρέας***, δημοσιογράφος καὶ ποιητὴς καὶ οἱ κατωτέρω ἀναφερόμενοι. Γ. Ε. Τ.

— **Δελλαπόρτας**, ***Νικόλαος***. Ἰατρὸς ἐκ Ληξουρίου τῆς Κεφαλληνίας, σπουδάσας ἐν Παταυΐῳ ὑπὸ καθηγητὴν τὸν Δελλαδέτσιμαν, καὶ ἀναγορευθεὶς εἰς διδάκτορα τῷ 1792. Διετέλεσε σύμβουλος καὶ ὕπαρχος (Reggente) τῆς νήσου. Κυριώτερον τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων ἡ περὶ βοτανικῆς τῆς νήσου Κεφαλληνίας μελέτη αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐξετάζονται ὑπὲρ τὰ διακόσια πεντήκοντα φυτὰ καὶ ἡ ἰαματικὴ τούτων δύναμις. Ἀπέθανε τῷ 1860 καὶ ἐτάφη ἐν Δρεπάνῃ.

— **Δελλαπόρτας**, ***Νικόλαος Σπυρ***. Διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου γεννηθεὶς κατὰ Δεκέμβριον 1852 ἐν Ἀργοστολίῳ, ἔνθα ἔλαβε καὶ τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα. Τῷ 1867 ἐνεγράφη ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθν. πανεπιστημίου, μετὰ δ' ἓν ἔτος μετέβη εἰς Πίζαν, ἔνθα ἐπεράτωσε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, γενόμενος διδάκτωρ τῷ 1871. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐν Νεαπόλει ἔλαβε καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ ἀσκεῖν τὸ ἐπάγγελμα ἐν Ἰταλίᾳ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ διετίαν ἐπεδόθη ἐν Βιέννῃ εἰς εἰδικὰς περὶ τὴν ὀφθαλμολογίαν σπουδάς, ἐπιστρέψας δ' εἰς Ἑλλάδα ἐγένετο ὑφηγητὴς (1875) τῆς ὀφθαλμολογίας καὶ βοηθὸς ἰατρὸς τῆς ἀστυκλινικῆς (1876—1897). Τῷ 1897 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας· ἀπελύθη μετὰ διετῆ ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ἐπαναδιωρίσθη τῷ 1910. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1928 ἀπέθανεν ἐκ δαγγείου. Ἔγραψε πλῆρες σύστημα ὀφθαλμολογίας (Ἀθ. 1915, 8ον σελ. 727) καὶ διαφόρους πραγματείας, ὧν κυριώτεραι: «Lo strabismo studiato fisiolocicamente» (Νεάπολ. 1872), «Περὶ τῆς ἐγχειρίσεως τοῦ στραβισμοῦ» (Ἀθ. 1875, διατρ. ὑφηγ.), «Περὶ τῶν σχέσεων τῆς ὀφθαλμολογίας ὡς εἰδικοῦ κλάδου πρὸς τὴν ὅλην ἰατρικήν» (Ἀθ. 1882), δημοσιευθεῖσα καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ «Γαληνὸς» (Η', 257), οὗτινος ὑπῆρξε συντάκτης καὶ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν καὶ ἐν ᾧ ἐδημοσίευσεν οὐκ ὀλίγας μελέτας, «Περίπτωσις σπληνικῆς λευχαιμίας μετ' ἀμφιβληστροειδίτιδος» (Γαληνὸς Η', 385), «Περὶ τῶν ἐκ τῶν ἀλκοολικῶν ποτῶν καὶ τοῦ καπνοῦ ἐπὶ τῆς ὁράσεως ἀποτελεσμάτων» (Κλειὼ ΙΒ', σελ. 600). ΑΡ. Π. Κ.

— **Δελλαπόρτας**, ***Σπυρίδων***. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ (1868—1912). Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων, συμμετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897, κατὰ δὲ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον (τουρκικόν), διατελῶν λοχαγὸς διοικητὴς πυροβολαρχίας, ἐφονεύθη παραπλεύρως τῶν πυροβόλων του κατὰ τὸν αἰφνιδιασμὸν τοῦ Σόροβιτς, τὴν χαραυγὴν τῆς 24ης Ὀκτωβρίου 1912. Ν. Θ. Κ.

— **Δελλαπόρτας**, ***Χριστόδουλος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1864 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1916. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Μετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897, κατὰ δὲ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, φέρων τότε τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, διετέλεσε κατὰ μὲν τὸν πρῶτον διοικητὴς τάγματος πεζικοῦ, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον διοικητὴς τῆς ὑπηρεσίας τῶν αὐτοκινήτων. Ἀπέθανε τῷ 1916, καεὶς εἰς τὴν πυρκαϊὰν τοῦ Τατοΐου, κατὰ τὰς προσπαθείας του πρὸς κατάσβεσιν αὐτῆς. Ν. Θ. Κ.

Δελλαπορτᾶτα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μονοπωλάτων* τῆς ἐπαρχίας Πύλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 86

Δελλαρόκας. Ἕλλην ἐκ Σύρου, καθολικὸς τὸ δόγμα, πρεσβυτέρου βαθμὸν ἔχων, ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος. Περὶ αὐτοῦ γράφει ὁ Δε-Κιγάλλας ἐν «Σχεδιάσματι» (σ. 30), ἀναφέρων καὶ σύγγραμμα τοῦ Δελλαρόκα, γαλλιστὶ ἐκτυπωθὲν ἐν Παρισίοις, τῷ 1790, περὶ μελισσῶν, οὗ ὁ πρόλογος δὲν εἶναι ἴσως ἄσχετος πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, καθὸ θέμα ἔχων τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἄποψιν τῆς νήσου Σύρου. Μ. Ι. Γ.

Δέλλιος, ***Κουΐντος*** (Quintus Dellius). Ρωμαῖος ἱστορικὸς τοῦ τελευταίου π. Χ. αἰῶνος. Φίλος τοῦ Ἀντωνίου, ἐχρησιμοποιήθη πολλάκις ὑπὸ τούτου εἰς διπλωματικὰς ἀποστολάς. Ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀντωνίου κατὰ τῶν Πάρθων, εἰς ἣν ἔλαβε μέρος, τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν ὡς πηγὴν διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Στράβων. Ι. Δ. Σ.

Δέλλιος, ***Ἰωάννης***. Ἕλλην φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Σέρραις τῷ 1853. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1880 κατελθὼν ἐκ Γερμανίας, ὅπου ἐστάλη ὑπότροφος, εἰς τὴν Τουρκίαν, διωρίσθη γυμνασιάρχης εἰς τὸ ἐν Σέρραις γυμνάσιον, τῷ δὲ 1888 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ γυμνασίου Θεσσαλονίκης. Τῷ 1893 προσεκλήθη εἰς Κύπρον ὡς ὀργανωτὴς τοῦ «Παγκυπρίου γυμνασίου». Τῷ 1895 ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐκεῖθεν δὲ καταστὰς ὕποπτος εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀνέλαβεν ὡς ἰδιοκτήτης τὸ λύκειον Σιμοπούλου. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ τότε διαδόχου Γεωργίου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐχρημάτισε μέλος τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Περὶ τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον γενόμενος ἐκ τῶν διοικούντων συμβούλων τῆς «Ἑνιαίας». Βουλευτὴς Σερρῶν τῷ 1915 ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς καὶ ὡς τοιοῦτος

Digitized by Google

παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Ἀπεβίωσε τὴν 28 Ἀπριλίου 1919 κληροδοτήσας ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπως ἀποστέλλωνται νέοι ἐπιστήμονες εἰς εὐρωπαϊκὰς χώρας πρὸς εὐρυτέραν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν.

— **Δέλλιος**, *Νικόλαος*. Ἕλλην μουσικοκρίτης ἐκ Σερρῶν, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ἐπὶ 35ετίαν ἐδίδαξεν εἰς διδασκαλεῖα καὶ ἀνώτερα παρθεναγωγεῖα σχολικὴν χορῳδίαν. Τῷ 1901 προσελήφθη ὡς καθηγητὴς τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων εἰς τὸ ᾠδεῖον Λόττνερ, ὅπου καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ δέκα πέντε ἔτη.

δέλλος (ὁ) *(Γεωλογ.)*. Πηγὴ θερμοῦ ὕδατος, ἀναβλύζοντος κατὰ περιόδους καὶ ἀνεκτινασσομένου ὑπὸ μορφὴν στήλης εἰς μέγα ὕψος. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς τὰς πηγὰς ταύτας κατ' ἐπέκτασιν ἐκ τῶν δέλλων τῆς Σικελίας (βλ. κατωτ.). Σήμερον αἱ πηγαὶ οὗται ὀνομάζονται *γκέϋζιρ* ἢ *θέρμαι διαλείπουσαι* ἢ θερμοπίδακες (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

—**Δέλλοι** (οἱ) ἢ Δεῖλοι. Ἀρχαία ὀνομασία λιμνῶν εὑρισκομένων ἐντὸς ἡφαιστειογενῶν κρατήρων ἐν Σικελίᾳ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Γέλας καὶ τῶν Λεοντίνων. Ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Στράβωνος κ. ἄ. ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχον ἐν αὐταῖς κρατῆρες ἐκτοξεύοντες τὸ ὕδωρ εἰς ὕψος ἓξ πήχεων.

Δελμάγιερ, *Ἀρθοῦρος - Αὔγουστος*. Φιλέλλην ἐξ Ἀμβούργου κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἅμα τῇ ἐκρήξει αὐτῆς καὶ μετασχὼν τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου, τῆς Τριπόλεως καὶ τῶν Πατρῶν. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα, παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Ἀνδρέα Δάνια, εἰς τὸ ἡρωϊκὸν τετράγωνον. Γ. Δ. Κ.

— **Δελμάγιερ**, *Φρειδερῖκος*. Φιλέλλην ἀγωνιστὴς ἐκ Βυρτεμβεργης. Κατελθὼν μετὰ τοῦ συμπατριώτου του στρατηγοῦ κόμιτος Νόρμαν ὡς ἀνθυπολοχαγός, μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Πέτα καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, τὴν 4 Ἰουλίου 1822. Γ. Δ. Κ.

Δελμίνιον *(Ἀρχ. Γεωγρ.)* βλ. Δάλμιον.

Δελμοῦζος, *Ἀλέξανδρος*. Σύγχρονος Ἕλλην παιδαγωγός, γεννηθεὶς ἐν Ἀμφίσσῃ τῷ 1880. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλολογίας τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου τῷ 1902, μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς παιδαγωγικὰς σπουδάς. Ἀπὸ τοῦ 1908—1911 διηύθυνε τὸ Ἀνώτατον Παρθεναγωγεῖον τοῦ Βόλου, ἀλλ' ἡ ὑπ' αὐτοῦ εἰσαγωγὴ τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο ὡς ὀργάνου διδασκαλίας, οἱ περὶ τὸ πρόγραμμα νεωτερισμοὶ ὡς καὶ αἱ δημόσιοι διαλέξεις του εἰς τὸ ἐκεῖ «Ἐργατικὸν Κέντρον» προὐκάλεσαν κατ' αὐτοῦ δριμεῖαν πολεμικὴν τῶν συντηρητικῶν στοιχείων, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον Ναυπλίου παραπομπή του μετ' ἄλλων πολιτῶν ἐπὶ συστάσει κατὰ τοῦ καθεστῶτος, ἀθεϊσμῷ, προσβολῇ ἠθῶν κλπ. Μετὰ τὴν ἀθῴωσιν πάντων τῶν κατηγορουμένων (Ἀπρίλιος 1914), ὁ Δελμοῦζος ἰδιώτευσε μέχρι τοῦ 1917, ὁπότε διωρίσθη ἀνώτερος ἐπόπτης τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας. Ἀπολυθεὶς τῷ 1920, διωρίσθη μετὰ τριετίαν διευθυντὴς τοῦ «Μαρασλείου Διδασκαλείου», ἀλλ' ἐπὶ τῆς δικτατορικῆς κυβερνήσεως Παγκάλου (1926) ἀπελύθη καὶ τῆς θέσεώς του ταύτης. Τῷ 1929 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου» καὶ μέλος αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1927, ὁπότε ἀπεχώρησε τοῦ σωματείου τούτου. Ἐξέδωκε: «Σὰν παραμύθι» (1911), «Ἡ δίκη τοῦ Ναυπλίου» (1914), «Τρία χρόνια δάσκαλος», «Δημοτικισμὸς καὶ Παιδεία» (1927) κ.ἄλ. Ἐπίσης συνειργάσθη εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ὡς τὸ «Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου», τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» κτλ. — Β.

Δέλνον *(Γεωγρ.)* βλ. λ. Πρόσβορον.

Δελοκάβος, *Ἰωάννης*. Πειρατὴς ἐξ Ἀνάφης τῶν Κυκλάδων, ἀκμάσας περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ **Λικαρίου** (βλ. λ.) εἰς ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς πειρατικὰς ἐναντίον τῶν δυναστῶν τῆς Εὐβοίας καὶ ᾐχμαλώτιζε τὰ πλοῖα, ἅτινα ἐξέπλεον τῆς Χαλκίδος μεστὰ φορτίου. Μεταξὺ ἄλλων ᾐχμαλώτισε καὶ τὰ πλοῖα τοῦ Ἐνετοῦ Ἰωάννου Δανδόλου, τὰ ὁποῖα ἐρρυμούλκησεν εἰς τὴν Αἶνον, παρὰ τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ ὁρμητήριόν του. Ἐπίσης ᾐχμαλώτισε τὴν 21 Ἰανουαρίου 1275 τὴν Βιέναν χήραν τοῦ ἐξ Ἄνδρου Σεργίου. Τέλος, ἐπιτεθεὶς ἐναντίον τοῦ Φωσκόλου, ὅστις ἐδυνάστευεν ἐν Ἀνάφῃ, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν δυνάστην τῆς μικρᾶς νήσου, καὶ μέγαν δοῦκα, ἤτοι ναύαρχον, τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, καὶ ἔκτοτε συνέπραττεν εἰς πολλὰς ἐπιχειρήσεις μετὰ τοῦ παλαιοῦ συντρόφου του Λικαρίου, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀναλάβει τὴν διοίκησιν τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ βυζαντινῶν πολεμικῶν πλοίων. Γ. Δ. Κ.

δελορριπὶς (ἡ) (Delorhipis) *(Ζωολ.)*. Γένος ἀραχνῶν του ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριοπιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 6 εἴδη, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰ. τὰς παραμεσογειακὰς χώρας καὶ τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Δ.Ν.Π.

Δελπλὰς κάμινος *(Μεταλλουργ.)*. Μία τῶν καμίνων, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται πρὸς φρῦξιν τῶν μεταλλευμάτων, ἥτις σκοπὸν ἔχει διὰ θερμάνσεως μέχρι βαθμοῦ τινος κατωτέρου τῆς θερμοκρασίας τήξεως νὰ ἀπαλλάξῃ τὰ μεταλλεύματα ἀπὸ τοῦ ὕδατος, τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ τοῦ ἐπιβλαβοῦς θείου.

δέλτα (τό)· τὸ τέταρτον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου (βλ. Δ) || πᾶν τὸ ἔχον σχῆμα προσομοιάζον πρὸς Δ (σχῆμα δηλαδὴ ἰσοπλεύρου ἢ ἰσοσκελοῦς τριγώνου), ἐξ οὗ καὶ ἀπαντᾷ ἡ λέξις ἐνιαχοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ὡς ὀνομασία τοῦ γυναικείου αἰδοίου || περιοχὴ γῆς περιλαμβανομένη μεταξὺ δύο ἢ πλειοτέρων βραχιόνων ποταμοῦ ἐκβάλλοντος εἰς τὴν θάλασσαν (βλ. κατωτ. (Γεωγρ.—Γεωλ.).

—[ΘΕΟΣΟΦ.] Τὸ κεφαλαῖον δέλτα, ὡς τρίγωνον εἶναι παρὰ τοῖς θεοσόφοις τὸ σύμβολον τῆς τριπλῆς μονάδος, τῆς τριμουρτί, τριάδος, trinitas, καὶ παριστᾷ τὴν τριπλῆν ἀόρατον δύναμιν, ἣν συνιστῶσιν ἡ βούλησις, ἡ νόησις καὶ ἡ ἀγάπη ἢ τὸν θετικὸν καὶ ἀρνητικὸν πόλον καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἑνότητος αὐτῶν. Τὸ δέλτα ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῆς Ἰνδοῖς καὶ συμβολίζει τὴν θείαν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἐξελίξεως. Ἐνίοτε εἰκονίζεται διὰ τριῶν στιγμῶν (∴) δεικνυουσῶν τὰ σημεῖα τῶν τομῶν τῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου καὶ εἶναι σύμβολον τοῦ τετραγραμμάτου ΙΕΒΕ. Ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Περσῶν, εἰς τὴν χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν καὶ τὴν γραφὴν τῶν Τεκτόνων. Α. Δ.

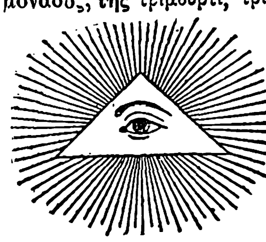

Δέλτα

—[ΤΕΚΤΟΝ.] Καλεῖται *δέλτα φωτεινὸν* ἐν τῇ τεκτονικῇ φρασεολογίᾳ τρίγωνον ἰσοσκελὲς φωτιζόμενον ἐσωτερικῶς διὰ κιτρίνου χρώματος, ὅπερ περιβάλλεται συνήθως ὑπὸ αἴγλης καὶ ἢ φέρει ἐσωτερικῶς ἀναγεγραμμένα ὡρισμένα γράμματα τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου ἢ τὸν ἀκοίμητον καὶ παντεπόπτην ὀφθαλμόν. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἀναγράφεται εἴτε τὸ τετραγράμματον ὄνομα τῆς θεότητος *(Ἰεβέ)*, ὁπότε συμβολίζονται οἱ νόμοι, δυνάμει τῶν ὁποίων δημιουργεῖται ὁ κόσμος, εἴτε τρία *Ἰώδ*, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγ. Πνεῦμα, ἤτοι πρὸς τὸν αἰώνιον χρόνον (παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον), τὸ διάστημα (πλάτος καὶ μῆκος) καὶ πρὸς τὴν ὕλην (κίνησις καὶ τελειοποίησις). Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ὁ παντεπόπτης ὀφθαλμὸς συμβολίζει, πλὴν τῆς ἠθικῆς ἐννοίας, αὐτὴν ταύτην τὴν δημιουργικὴν οὐσίαν, ὡς ἐκ τῆς ἱερογλυφικῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς τὸ ἀλχημικὸν σύμβολον τοῦ ἡλίου ⊙ (βλ. καὶ λ. τρίγωνον). Π. ΓΚΡ.

— [ΓΕΩΓΡΑΦ. - ΓΕΩΛΟΓ.] Ὀνομάζονται *δέλτα* προσχώματα, σχηματιζόμενα ὑπὸ τῶν ποταμῶν κατὰ τὰς ἐκβολάς των εἰς λίμνας ἢ θαλάσσας διὰ τῆς ἀποθέσεως τῶν ὑλικῶν, τὰ ὁποῖα προσκομίζονται ὑπ' αὐτῶν.

Τοῦ ὀνόματος ἐγένετο τὸ πρῶτον χρῆσις διὰ τὴν μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου περιοχήν, ἕνεκα τῆς ὁμοιότητός της πρὸς τὸ ἑλληνικὸν γράμμα Δ. Ἀργότερον ὅμως ὁ ὅρος ἐπεξετάθη δι' ὅλα τὰ προσχώματα, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται κατὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν, ἀσχέτως σχηματικῆς μορφῆς.

Τομὴ διὰ τοῦ κώνου τοῦ Δέλτα.

(Τὸ διαγραμμισμένον τμῆμα = ὁ πυθμήν. Τὸ μὲ χονδρὰς στιγμὰς τμήματα = κροκάλαι καὶ χάλικες. Τὰ μὲ λεπτὰς στιγμὰς τμήματα = ἄμμος. Τὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀσθενῶς μέλανα τμήματα = ἰλύς.)

Ἤδη ἀπὸ πολλοῦ τὰ *δέλτα* διακρίνονται εἰς λιμναῖα (τὸ τοῦ Βόλγα) καὶ θαλάσσια ἢ ὠκεάνια (π. χ. Ἀμαζονίου, Γάγγη, Δουνάβεως, Ἴηρος, Ὀρινόκου, Νείλου, Ὑραουάντι, Χόαγκ-χό, Πάδου, Γιάγκ-τσὲ κιόγκ, Μισσισσιπῆ κτλ.).

Ἁπλούσταται εἶναι αἱ συνθῆκαι τοῦ σχηματισμοῦ τῶν δέλτα ἐντὸς λιμνῶν, διότι ἐντὸς αὐτῶν ἡ ἀπόθεσις τῶν ὑλικῶν δὲν διαταράσσεται οὔτε καταστρέφεται ὑπὸ τῆς κυματωγῆς ἢ ὑπὸ τῶν παλιρροιῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν μεγαλυτέρων ποταμῶν τῶν Ἄλπεων (ὁ Ροδανός, ὁ Ρῆνος, ὁ Ἄαρ, ὁ Ροΐς, ὁ Ἄντα, κλπ.) διέρχονται διὰ μέσου λιμνῶν καὶ σχηματίζουν ἐκεῖ δέλτα. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον σχηματίζονται δέλτα καὶ ἐντὸς λιμνῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἐκροήν, ὡς π.χ. κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βόλγα εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν.

Εἰς τὰ θαλάσσια δέλτα ἡ ἀπόθεσις τῶν καθιζανόντων ὑλικῶν εἶναι ὀλιγώτερον κανονική. Εἰς αὐτὰ ἀποτίθενται κατὰ κανόνα μόνον λεπτογεώδεις ὗλαι, αἱ ὁποῖαι ἐξαπλοῦνται περαιτέρω καὶ ἀποτίθενται καὶ εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν εἰς πολλὺ μεγαλυτέραν ἀπόστασιν παρὰ εἰς τὰ λιμναῖα δέλτα. Αἰτία τούτου, ἐκτὸς τῶν ρευμάτων, τῶν παλιρροιῶν καὶ τῆς κυματωγῆς τῆς θαλάσσης, εἶναι ἡ διαφορὰ πυκνότητος τοῦ γλυκέος τῶν λιμνῶν ὕδατος ἀπὸ τοῦ θαλασσίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ὡς πυκνοτέρου, τὰ ὑλικὰ δὲν καθιζάνουν σχετικῶς ταχέως, ἀλλὰ δύνανται νὰ κρατῶνται ἐν αἰωρήσει ἐπὶ περισσότερον χρονικὸν διάστημα καὶ νὰ μεταφέρωνται εἰς μακρυτέραν ἀπόστασιν. Καθιζάνουν ἐπίσης πολὺ ταχέως καὶ αὐτὰ τὰ μικροσκοπικῶς μὴ ἀναγνωριζόμενα κολλοειδῆ αἰωρήματα, ὑπὸ τὴν ἠλεκτρολυτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ θαλασσίου ὕδατος καὶ εἰς ὅλως μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θέσιν ἐπαφῆς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῶν ποταμῶν καὶ τοῦ ἁλμυροῦ τῆς θαλάσσης. Τούτου ἕνεκα παρατηρεῖται τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀργιλλώδης ἰλὺς τῶν ποταμῶν κατακαθίζει πολὺ ταχύτερον εἰς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ παρὰ εἰς τὸ γλυκύ.

Ἡ μορφὴ τῶν δέλτα ποικίλλει μεγάλως, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀκτῆς. Ἂν αὐτὴ διήκῃ εὐθυγράμμως ἢ κυρτῶς πρὸς τὰ ἔξω, τότε τὰ δέλτα παρουσιάζονται ὡς προεξοχαὶ τῶν ἀκτῶν. Τοιαῦτα δέλτα (ὅπως π. χ. εἶναι τὸ τοῦ Λένα) ὁ Lasaulx ὠνόμασε προωθημένα. Ἕτερα εἶναι τὰ δέλτα πληρώσεως (Ausfüllungs-delta), τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἐντὸς κόλπων καὶ ὅρμων τῶν ἀκτῶν (π. χ. τὰ δέλτα τοῦ Νείλου, τοῦ Ὀρινόκου, τοῦ Γιὰγκ-τσὲ-Κιάγκ κ.π.ἄ.), καὶ ἐνδιάμεσοι τούτων μορφαί. Τὰ «δέλτα πληρώσεως», συνεχῶς ἐπαυξανόμενα, δύνανται νὰ μεταβληθοῦν εἰς προωθημένα δέλτα, ὅπως π.χ. τὸ Δέλτα τοῦ Μισσισσιπῆ.

Ἡ μορφὴ καὶ ἡ σύνθεσις τῶν δέλτα ἐμελετήθη διὰ βολισμάτων καὶ διατρήσεων ὡς καὶ δι' ἐρευνῶν εἰς τεχνητῶς ἀποξηρανθέντα δέλτα. Οὕτως εἰς τὸ 12 μ. ὑψηλὸν δέλτα τῆς Lunger See, ἡ ὁποία ἀπεξηράνθη ἐν μέρει τῷ 1835, παρετηρήθη, ὅτι τοῦτο συνίσταται ἀπὸ στρώματα λεπτοτέρας καὶ χονδροτέρας ἄμμου μετὰ χαλίκων ὑπὸ κλίσιν 30°. Τὸ πάχος τῶν κοιτασμάτων τῶν ἐκ μικρῶν κροκαλῶν προσχωμάτων εἰς τὸ κάτω μέρος δὲν ἦτο μεγαλύτερον τοῦ πάχους παρομοίων κοιτασμάτων εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος· τοὐναντίον τὰ ἐξ ἰλύος στρώματα, τὰ στηριζόμενα ἐπὶ τῶν ἐκ κροκαλῶν προσχωμάτων καθίσταντο πρὸς τὸ βάθος ταχέως παχύτερα, ὁριζόντια καὶ ἐτελείωνον οὕτω πως εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν. Ἡ στρῶσις εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ δέλτα ἦτο πολὺ ἀκανόνιστος καὶ συγκεχυμένη. Εἰς θέσιν τινὰ τὰ στρώματα τῶν χαλίκων περιέκλειον κοίτασμα 2 μέτρων πάχους, συνιστάμενον ἐκ πλακοειδῶς πεπιεσμένων, ἡμιαπηνθρακωμένων τμημάτων κορμῶν καὶ φύλλων φυτῶν. Ἡ παρουσία λειψάνων φυτῶν, κογχυλίων, ἰχθύων καὶ χερσαίων ζῴων ἐντὸς τῶν σχηματισμῶν τῶν δέλτα εἶναι πολὺ συχνή. Εἰς τὰ δέλτα συνήθως τὰ στρώματα τῶν ἀποτιθεμένων ὑλικῶν δὲν εἶναι ὁριζόντια, ἀλλὰ συνήθως ἐπιστρωννύονται λοξῶς πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὑπὲρ τὴν κεκλιμένην ἐπιφάνειαν τοῦ πυθμένος. Τούτου ἕνεκα παρουσιάζεται καὶ εἰς τὰ δέλτα ἡ αὐτὴ λοξὴ καὶ ἡ διαγώνιος στρῶσις, ἡ ὁποία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς θῖνας καὶ εἰς τὰς θαλασσίας ἀποθέσεις.

Τὰ δέλτα εἶναι καθ' αὑτὸ κῶνοι προσχωμάτων (Schutkegel), οἱ ὁποῖοι πρὸς τὰ ἔμπροσθεν εἶναι σχετικῶς ἀπόκρημνοι, ἐνῷ πρὸς τὰς πλευράς των ἐντελῶς ὁμαλοί. Ἡ ἐπαύξησις τῶν δέλτα συντελεῖται ἰδιαιτέρως καθ' ἃς ἐποχὰς τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν εἶναι ἄφθονα καὶ συνεπῶς συμπαρασύρουν μεγάλας μάζας κροκαλῶν, χαλίκων, ἄμμου καὶ ἰλύος. Οὕτω π.χ. ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ δέλτα τῆς λίμνης τῆς Γενεύης εἶναι ὁ μὴν Ἰούλιος. Συνεπείᾳ τῆς συνεχοῦς ἐπαυξήσεως τῶν δέλτα ἡ συνήθης τύχη ὅλων τῶν λιμνῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐκβάλλουν ποταμοὶ ἢ χείμαρροι, εἶναι νὰ καταχωσθοῦν τελείως ἐν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου ὑπὸ τῶν δέλτα. Τὰ $^9/_{10}$ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν παγετώνων ὑπαρχουσῶν λιμναίων λεκανῶν τῶν Ἄλπεων κατεχώσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τὸ πάχος τῶν δέλτα εἶναι διάφορον: τὸ τοῦ Ροδανοῦ 200—300 μ., μία διάτρησις εἰς τὸ δέλτα τοῦ Πάδου, παρὰ τὴν Μοδέναν, φθάσασα μέχρι βάθους 215 μέτρων κάτω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, δὲν συνήντησε τὸ τέλος τοῦ δέλτα. Ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις τῶν δέλτα γνωστὸν εἶναι π. χ., ὅτι τὸ τοῦ Νείλου ἔχει ἐπιφάνειαν 22000 τετρ. χιλιομ., τὸ τοῦ Μισσισσιπῆ 36000 καὶ τὸ τῶν Γάγγη καὶ Βραχμαπούτρα 86000 τετραγ. χιλιομ. Σχετικῶς μὲ τὴν ταχεῖαν ἐπαύξησιν τῶν δέλτα ἡ ἱστορία παρέχει πολλὰς ἐνδιαφερούσας πληροφορίας. Οὕτω π. χ. τὸ δέλτα τοῦ Ροδανοῦ εἰς τὴν λίμνην τῆς Γενεύης ἐπηυξήθη ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ρωμαϊκῆς ἐποχῆς κατὰ 2 χιλιόμετρα. Ἂν δ' ἡ ἐπαύξησις ἐξακολουθήσῃ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος,

Digitized by Google

τότε ὅλη ἡ λιμνη θὰ καταχωσθῇ ἐντὸς 48000 ἐτῶν καὶ θὰ μεταβληθῇ εἰς βαθύπεδον ἐξ ὁλοκαίνων προσχωμάτων.

Πολὺ ταχυτέρα συντελεῖται ἡ ἐπαύξησις τοῦ δέλτα τοῦ Πάδου. Ὁ ποταμὸς οὗτος μετέβαλε τὸν ἄλλοτε, κατὰ τὴν πλειόκαινον ἐποχὴν ὑπάρχοντα καὶ τὴν Ἄνω Ἰταλίαν καταλαμβάνοντα, κόλπον εἰς πεδιάδα. Σήμερον δὲ τείνει νὰ δημιουργήσῃ πρόχωμα ἐγκαρσίως ὑπὲρ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ἡ πόλις Ἀδρία, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου ἦτο ἀκόμη λιμήν, σήμερον ἀπέχει ἀπὸ τῆς ἀκτῆς 35 χιλιόμετρα. Εἰς τὴν θέσιν Pila τῆς ἐκβολῆς, ἡ ξηρὰ προχωρεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν κατὰ 136 μέτρα ἐτησίως. Ὁ φάρος τῆς Punta Maestra, κτισθεὶς τῷ 1882 εἰς ἀπόστασιν 500 μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, εὑρίσκεται σήμερον εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἐν συνόλῳ ὑπολογίζουν τὴν σημερινὴν πρόοδον τοῦ δέλτα τοῦ Πάδου εἰς 70 μέτρα περίπου ἐτησίως. Ἐπίσης καταπληκτικὴν ἐπαύξησιν δεικνύει τὸ δέλτα τοῦ Terek εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, προχωροῦν ἐτησίως κατὰ 500 μέτρα περίπου.

γ) Πολὺ ἰδιότροπον εἶναι τὸ δέλτα τοῦ Μισσισσιπῆ, ἔχον μορφὴν ποδὸς πτηνοῦ. Ἡ ἐπαύξησίς του γίνεται μόνον εἰς τοὺς βραχίονας, δι' ὧν ὁ ποταμὸς ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἐτησία ἐπαύξησις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ὑψηλῶν ὑδάτων εἶναι περίπου 200 ἀγγλικοὶ πόδες, ἐνῷ κατὰ τοὺς ἄλλους μῆνας σχεδὸν οὐδεμία προώθησις παρατηρεῖται. Ἰδιάζον φαινόμενον εἶναι καὶ τὰ «Mudlumps», τὰ σχηματιζόμενα εἰς τὸ δέλτα τοῦτο (βλ. βορβορώδη *ἡφαίστεια*).

δ') Τὸ δέλτα τῶν Γάγγη καὶ Βραχμαπούτρα εἶναι τὸ μέγιστον τῆς γῆς, αὐξανόμενον ὅπως τὸ καὶ τοῦ Μισσισσιπῆ. Τὰ ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν τούτων προσκομιζόμενα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ καθιζάνοντα ὑλικὰ ὑπολογίζονται εἰς 180 ἑκατομμύρια κυβ. μέτρων, ἐξαπλοῦνται δ' ἐπὶ ἐπιφανείας ἴσης ἐκτάσεως μὲ τὴν Γερμανίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γεννῶνται ὁλόκληρα τετραγωνικὰ μίλλια νέας ξηρᾶς, ἡ ὁποία ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν χαμηλῶν ὑδάτων καταστρέφεται κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τῆς θαλάσσης, τῆς ὁποίας ἡ πλημμυρὶς εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ δέλτα ἀνέρχεται κατὰ τὸν χειμῶνα 18—24 μέτρα.

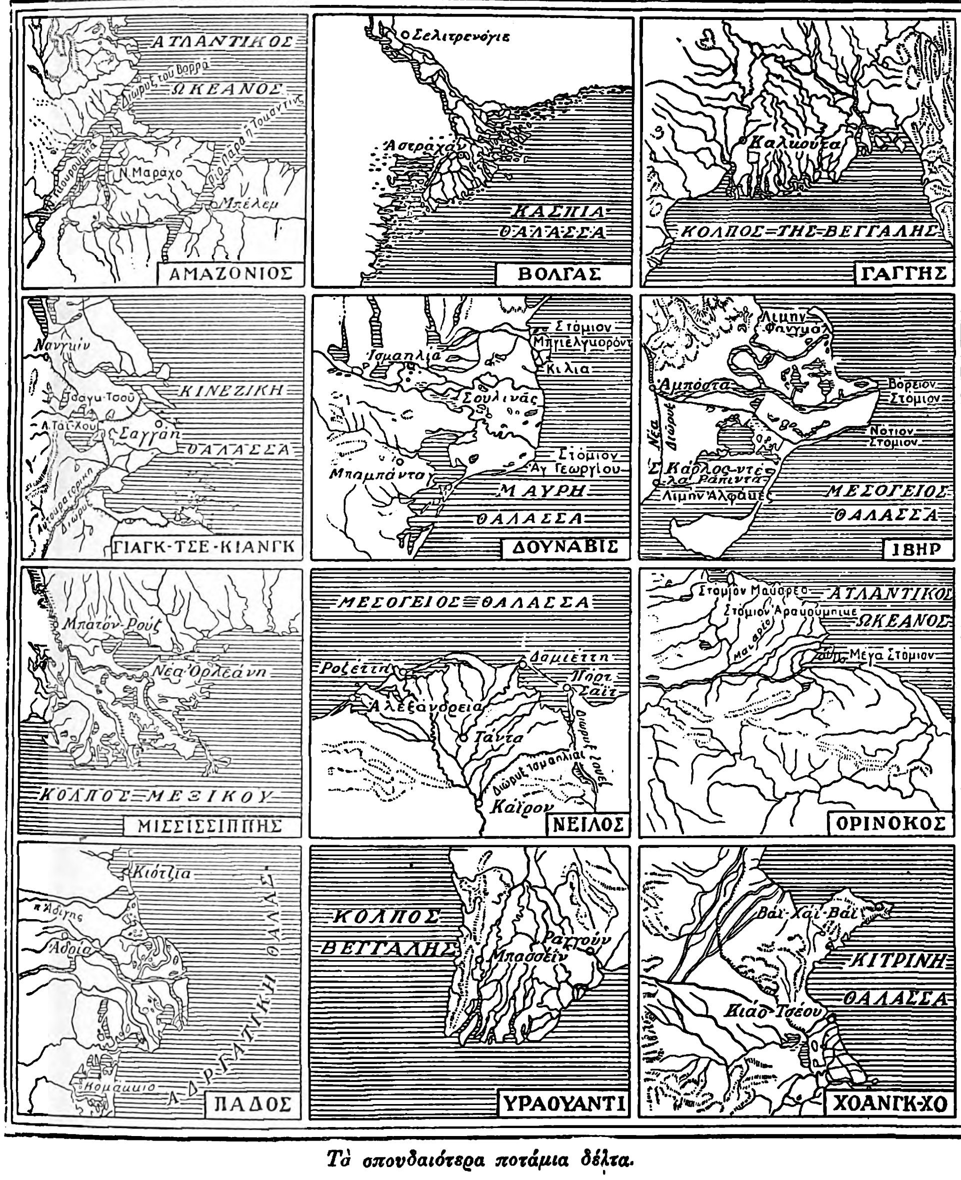

Τὰ σπουδαιότερα ποτάμια δέλτα.

Τὰ κυριώτερα δέλτα. 1) Τὸ δέλτα τοῦ Ροδανοῦ εἰς τὴν λίμνην τῆς Γενεύης ἄρχεται 20 χιλιόμ. περίπου ἄνωθεν τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔχει πάχος 200—300 μέτρων καὶ ἔχει τὴν μορφὴν κώνου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπότομος πρὸς τὰ ἀνώτατα μέρη κλίσις ἐλαττοῦται ὁλονέν, μόλις καθισταμένη ἀντιληπτὴ εἰς τὰ κατώτατα. Ἰδιάζον εἰς τὸ δέλτα τοῦ Ροδανοῦ εἶναι ὅτι ἔχει ὑποθαλασσίαν αὔλακα 60 μ. βάθους, τὴν ὁποίαν διήνοιξεν, ἐντὸς τοῦ κώνου τοῦ δέλτα, αὐτὸ τοῦτο τὸ ὕδωρ τοῦ Ροδανοῦ. Διὰ τῆς αὔλακος ταύτης ἀπορρέει τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν θάλασσαν.

β) Τὸ δέλτα τοῦ Νείλου εἶναι γιγαντιαῖον, διαρρέεται ὑπὸ δύο μεγαλυτέρων καὶ πολυαρίθμων μικροτέρων βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ καὶ περιορίζεται πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῖχον παράκτιον ἐξ ἄμμου. Ἀποτελεῖ πεδίον κατακλυζόμενον ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἅπαξ τοῦ ἔτους, ὁπότε καὶ ἀποτίθενται ἐφ' ὅλης τῆς περιοχῆς στρῶμα ἰλύος πολὺ λεπτόν, εὐφορώτατον καὶ γονιμώτατον. Αἱ νεώτεραι διατρήσεις παρὰ τὸ Zagasig ἔδωκαν πάχος τοῦ δέλτα μεγαλύτερον τῶν 100 μέτρων. Ἡ ἐπαύξησις τοῦ δέλτα τοῦ Νείλου προχωρεῖ βραδέως, ἀφ' ὅτου τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου χρησιμοποιοῦνται εἰς ἀρδεύσεις.

Σχηματισμὸς τῶν δέλτα. Ὁ σχηματισμὸς καὶ ἡ παρουσία τῶν δέλτα ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντας, ἄλλους μὲν ὑποβοηθητικῶς ἐνεργοῦντας, ἄλλους δὲ παρακωλύοντας ἢ δυσχεραίνοντας τὸν σχηματισμόν. Οἱ παράγοντες οὗτοι εἶναι τὸ ποσὸν τῶν μεταφερομένων ὑπὸ τῶν ποταμῶν ὑλικῶν, ἡ ταχύτης τοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ, αἱ συνθῆκαι βαθῶν πρὸ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν, ἡ μηχανικὴ (διαβρωτικὴ καὶ μεταφορικὴ) ἐνέργεια τῆς θαλάσσης.

Οἱ παράγοντες ὅμως οὗτοι δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν γένεσιν τῶν δέλτα. Διότι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται πολὺ παράξενον, ὅτι πολλοί, σχετικῶς ὄχι μεγάλοι ποταμοί, σχηματίζουν σημαντικὰ δέλτα, ἐνῷ ὁ Ρῆνος, ὁ Ἔλβας καὶ ἄλλοι μεγάλοι ποταμοὶ ἐκβάλλοντες εἰς τὴν βόρειον καὶ τὴν Ἀνατολικὴν θάλασσαν δὲν σχηματίζουν τοιαῦτα. Ἐπίσης καὶ τὸ δέλτα τοῦ Νείλου ἀπὸ χιλιετηρίδων διετηρήθη ἐντελῶς ἐντὸς τοῦ παρακτίου περιτειχίσματός του, τὸ ὁποῖον ἀκόμη σήμερον τὸ περιορίζει ἀπὸ θαλάσσης.

Κατὰ τὸν R. Credner ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀκτὴ τῆς βορείου Γερμανίας ὡς καὶ ἡ τῆς βορείου Αἰγύπτου εὑρίσκονται εἰς κατάστασιν χρονίας συνιζήσεως. Πανταχοῦ ὅπου ἡ ἀκτὴ καθιζάνει ταχύτερον ἀφ' ὅσον ἀνυψοῦται ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης διὰ τῶν ἀποτιθεμένων ὑλικῶν τοῦ ποταμοῦ, ἐκεῖ δὲν δύνανται νὰ σχηματισθῶσι δέλτα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἀντιστρόφως ἔξαρσις τῆς ἀκτῆς ὑποβοηθεῖ πολὺ καὶ προάγει τὴν γένεσιν τῶν δέλτα. Οὕτω πως ἐξηγεῖται καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Richthofen παρατηρηθὲν φαινόμενον, ὅτι ἡ ἐν ἐξάρσει εὑρισκομένη ἀκτὴ τῆς βορείου Κίνας παρουσιάζει ταπεινὰ μέρη, γεννηθέντα διὰ τῶν προσχωμάτων τῶν μεγάλων ποταμῶν, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ πολυάριθμοι ποταμοί, οἱ ἐκβάλλοντες εἰς τὴν ἐν συνιζήσει εὑρισκομένην νότιον ἀκτὴν τῆς χώρας δὲν ἐσχημάτισαν δέλτα. Παρ' ὅλα ταῦτα θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀνακριβές, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ σχηματισμὸς ὅλων τῶν δέλτα ἐξηρτᾶτο μόνον ἀπὸ τὴν ἔξαρσιν τῶν ἀκτῶν. Διότι ὑπάρχουν μερικαὶ τυπικαὶ περιοχαί, εὑρισκόμεναι ἐν ἐξάρσει, ὅπως π. χ. ἡ πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν ἀκτὴ τοῦ Νέου Κόσμου καὶ ἡ περιοχὴ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἀμούρ, αἱ ὁποῖαι στεροῦνται δέλτα. Διὰ νὰ ἐξηγηθῇ λοιπὸν ὁ σχηματισμὸς τῶν δέλτα, δέον δι' ἓν ἕκαστον ἰδιαιτέρως νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει ὅλοι οἱ ἀνωτέρω εὐνοϊκοὶ καὶ μὴ παράγοντες.

Δέλτα παλαιοτέρων γεωλογικῶν ἐποχῶν. Τοιαῦτα δέλτα, ἀπολιθωμένα οὕτως εἰπεῖν, εὑρίσκονται εἰς διαφόρους τόπους καὶ ἐντὸς διαφόρων γεωλογικῶν διαπλάσεων. Οὕτω π. χ. ἐν Γερμανίᾳ, ἓν μέγα μέρος τῶν πλουσιων εἰς φυτικὰ λείψανα ψαμμιτῶν τῆς κευπερίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος, ὡς καὶ πιθανῶς ἓν μέρος τῶν κροκαλοπαγῶν τῆς περμίου καὶ λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος, δέον νὰ ἐξηγηθῶσιν, ὅτι εἶναι σχηματισμοὶ δέλτα. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὰς μεγάλας ἀποθέσεις κροκαλῶν καὶ τοὺς ψαμμίτας τοῦ μολάσσου τῆς Ἑλβετίας μὲ τὰς ἀργιλλώδεις καὶ ἀνθρακούχους ἐνστρώσεις, αἱ ὁποῖαι περιέχουν ὁτὲ μὲν κογχύλια ὑφαλμύρων ὑδάτων, ὁτὲ δὲ γλυκέων.

Κατὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς γεωλόγους ἐπίσης ὁ ψαμμίτης τῆς ἀνωτέρας δεβονίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος τοῦ Oneonta καὶ Catskill (τῆς πολιτείας Νέας Ὑόρκης), ὁ ψαμμίτης τοῦ Gaspé (τοῦ Καναδᾶ), δέον νὰ θεωρῶνται ὡς παχέα δέλτα. Ἰδιαιτέρως ὅμως οἱ ψαμμῖται τῆς παλαιοκρητιδικῆς περιόδου τοῦ P tomac, οἱ ὁποῖοι φέρουν κατὰ μάζας τεμάχια ξύλων καὶ διαγώνιον στρῶσιν, εἶναι σχηματισμοὶ δέλτα. Γ. Κ. Γ.

—[ΝΑΥΤ.] Ἄλλη ὀνομασία ἐπίσημος (Ὀνοματολ. Ναυτικόν, ἄρθρον 1165 τοῦ δελτωτοῦ τοῦ κοινοῦ δρομομέτρου τῶν πλοίων (βλ. τὰς λ.). Σ. Ε. Λ.

—[ΜΕΤΑΛΛΟΤΕΧΝ.] Ἡ ὀνομασία *δελτα* δίδεται εἰς κρᾶμα ἀποτελούμενον ἐκ χαλκοῦ (56%), ψευδαργύρου (41%), σιδήρου, μολύβδου καὶ μαγγανίου (ἀνὰ 1%), περιέχον δ' ἐπιπλέον καὶ ἐλαχίστας ποσότητας νικελίου καὶ φωσφόρου. Εἶναι χρώματος χρυσοκιτρίνου, δὲν προσβάλλεται ἀπὸ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, τὸ χύσιμον καὶ ἡ ἐν γένει ἐπεξεργασία του εἶναι εὔκολος. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν ἑλίκων πλοίων, τεμαχίων μηχανῶν καὶ διαφόρων μηχανημάτων. Α. Μ.

— **Δέλτα** *[Ἀστρονομ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Τριγώνου (βλ. λ.). Σ. Π.

— **Δέλτα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ποταμῶν* (τέως *Μπορόβου*) τῆς ἐπαρχίας Κάτω Νευροκοπίου (τέως Ζυρνόβου) τοῦ νομοῦ Δράμας. Κάτ. (1928) 103. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βίτοβα*. Δ. Ε. Μ.

—**Δέλτα** τῆς *Θράκης [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Ξενοφῶντα ὀνομασία (Κύρ. Ἀνάβ. Ζ, α, 33 καὶ ε, 1) τῆς χώρας τῶν ὑπὲρ τὸ Βυζάντιον Θρᾳκῶν. Ἐννοεῖ προφανῶς οὗτος τὴν ΝΑ. ἐσχατιὰν τῆς Θράκης, ἣν βρέχουσιν ὁ Εὔξεινος, ὁ Βόσπορος καὶ ἡ Προποντίς. Σ. Ε. Λ.

—**Δέλτα** (τὸ) τοῦ ***Φαλήρου***· βλ. Φάληρον.

—**Δέλτα** *Ὑδροχοΐδαι [Ἀστρονομ.]*. Σμῆνος διαττόντων, ἐμφανιζομένων κατὰ τὰς 27—29 Ἰουλίου καὶ ἐχόντων τὸ ἀκτινοβόλον αὐτῶν ἐγγὺς τοῦ ἀστέρος δ Ὑδροχόου, παρὰ τὸν ὁποῖον ὁ Mayer τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1756 ἐσημείωσεν ὡς νεοεμφανισθέντα ἀπλανῆ τὸν μετὰ εἰκοσιπενταετίαν ὑπὸ τοῦ Sir William Herschel κατ' ἀρχὰς ὡς κομήτην ἐκληφθέντα, κατόπιν δὲ ἀναγνωρισθέντα νέον πλανήτην, τὸν Οὐρανόν. Σ. Π.

δελτακισμὸς (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Εἶδος διαταραχῆς τῆς λαλιᾶς. Καὶ ἄλλοτε μὲν συμβαίνει νὰ πάσχῃ τις ἐκ δελτακισμοῦ μόνον, ἤτοι ἐκ μερικοῦ τραυλισμοῦ, ὅτε μόνον τὸ σύμφωνον *δ* προφέρεται τραυλόν· ἄλλοτε δὲ ὁ πάσχων παρουσιάζει γενικὸν τραυλισμόν, ὅτε ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν τραυλισμὸν τῶν ἄλλων συμφώνων τραυλίζει καὶ τὸ *δ*. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, τὸ *δ* προφέρεται συνήθως ὡς τὸ γαλλικὸν *j*, ἀλλ' οὐχὶ πολὺ σπανίως καὶ ὡς *β* ἢ *d* ἢ *τ*. Παραδείγματα: «νὰ σὲ jείρω» ἢ «νὰ σὲ βείρω» ἢ «νὰ σὲ dείρω», ἀντὶ «νὰ σὲ δείρω», «jέλτα» ἀντὶ «δέλτα», «βάσος», εἴτε «jάσος» ἀντὶ «δάσος» κλπ. Οἱ τοιοῦτοι τραυλισμοὶ τῶν σκληρῶν συμφώνων δὲν φαίνονται νὰ θεραπεύων-

Digitized by Google

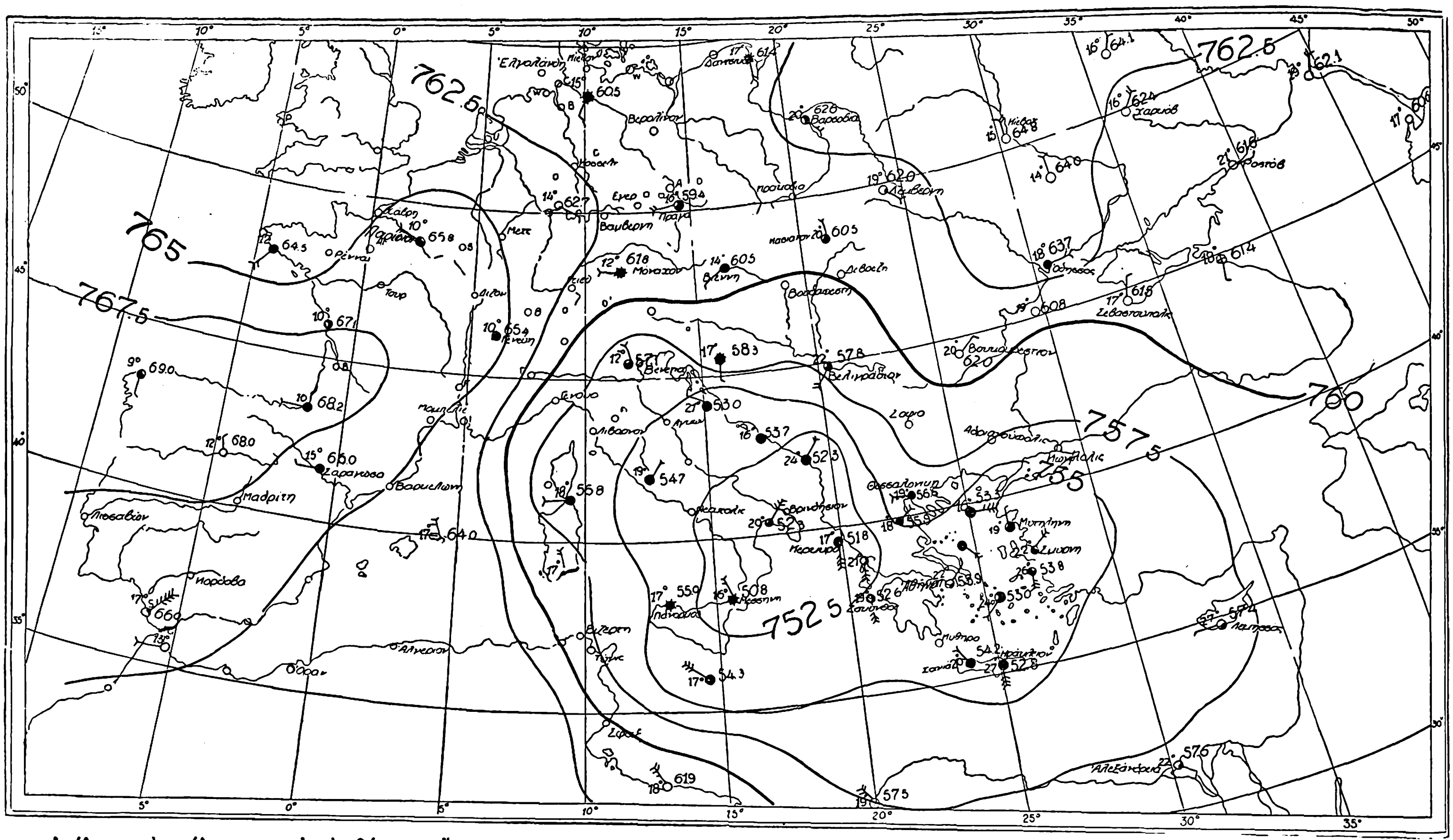

ται εὐκόλως καὶ μάλιστα μετὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ παιδίου. Κ. Α. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

δελταπορφυρῖναι (αἱ) *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι συνθετικὰ χρώματα. Ἐξ αὐτῶν ὁ τύπος 5 Β ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν *βαμβακερὴν πορφυρίνην 5 Β*. Ὁ τύπος 7 Β ἀνεκαλύφθη τῷ 1886 ὑπὸ τοῦ Weinberg καὶ εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης καὶ 2 - ναφθυλαμινο - 7 - σουλφοξέος. Ἐρυθρόφαιος κόνις εὐρέως χρησιμοποιουμένη πρὸς βαφὴν βαμβακερῶν καὶ μαλλίνων λόγῳ τῆς ἀνθεκτικότητος αὐτῆς. Σ. Γ.

δελτάριον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *δέλτος*· μικρὰ δέλτος, μικρὸν γράμμα· ‖ «ταχυδρομικὸν δελτάριον» ἡ ταχυδρομικῶς ἀποστελλομένη μικρὰ ἀκάλυπτος ἐπιστολή.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ χρῆσις τῶν ταχυδρομικῶν δελταρίων, τὰ ὁποῖα ἀνταποκρίνονται εἰς πρακτικὰς ἀνάγκας οἰκονομίας χώρου, καὶ χρήματος, ἐπροτάθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πρώσσου Στέφαν ἀνωτέρου συμβούλου τῶν πρωσσικῶν ταχυδρομείων, εἰς τὸ κατὰ τὸ 1865 συγκληθὲν συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν γερμανικῶν ταχυδρομικῶν διευθύνσεων. Μετὰ πάροδον τετραετίας παρομοία κίνησις παρουσιάσθη καὶ ἐν Αὐστρίᾳ κατὰ πρωτοβουλίαν τοῦ Ε. Χάρμαν, ὅστις διὰ στατιστικῶν ἐπιχειρημάτων ἔπεισε τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν ν' ἀποδεχθῇ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ταχυδρομικῶν δελταρίων (1η Ὀκτωβρίου 1869). Ἡ μεγίστη αὐτῶν ἐπιτυχία καὶ διάδοσις ἐν Αὐστρίᾳ ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τῶν ταχυδρομικῶν διευθύνσεων τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων κρατῶν. Οὕτω τῇ 1 Ἰανουαρίου 1870 ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν ἐν τῇ βορειογερμανικῇ συμπολιτείᾳ, τῇ 1 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ, τῇ 1 Ἰανουαρίου 1871 ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ μερικῶς ἐν Βελγίῳ, τῇ 1 Ἀπριλίου 1871 ἐν Δανίᾳ, τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Ρωσίᾳ, τῇ 1 Ἰανουαρίου 1872 ἐν Νορβηγίᾳ καὶ Σουηδίᾳ, τῇ 1 Ἰανουαρίου 1873 ἐν Γαλλίᾳ, τῇ 1 Μαΐου 1873 ἐν Ἡνωμ. Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, τῷ 1873 ἐν Σερβίᾳ Ρουμανίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ, τῷ 1874 ἐν Ἰταλίᾳ, τῷ 1875 ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ Γουατεμάλᾳ, τῷ 1876 ἐν Ἑλλάδι κ. τ. λ. Τὰ μετ' ἀπαντήσεως πληρωμένης ἐπιστολικὰ δελτάρια εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ τῇ 1 Ἰανουαρίου 1872. Ἀμέσως κατόπιν ἐτέθησαν ἐν χρήσει καὶ εἰς ἄλλας χώρας καὶ ἰδίᾳ ἐν Βαυαρίᾳ, Βυρτεμβέργῃ, Βελγίῳ, Λουξεμβούργῳ, Σουηδίᾳ, Ὀλλανδίᾳ κλπ. Ι. ΛΑΧΝΙΔΑΚΗΣ

δέλταψις (ἡ) (Deltapsis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους των καὶ τοῦ μεταλλικοῦ πρασίνου χρωματισμοῦ των. Δ. Ν. Π.

δελτιογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων δελτία.

δελτίον (τό)· ὑποκοριστ. τοῦ *δέλτος* ἄνευ ὑποκορ. σημασίας· ἔγγραφον ἢ ἔντυπον σημείωμα παρέχον πληροφορίας τινὰς πρὸς ὡρισμένον σκοπὸν π. χ.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
τῆς 13ης Μαΐου 1929.

Οὐρανός	Ἄνεμος
○ Αἴθριος	○ Νηνεμία
◔ Ὀλίγον νεφελώδης	→ Ὑποπνέων
◑ Νεφελώδης	→ Ἀσθενής
◕ Λίαν νεφελώδης	→ Λεπτός
● Νεφοσκεπής	→ Μέτριος
Βροχή	→ Λαμπρός
⊕ Ὁμίχλη	→ Ἰσχυρός
⊖ Ἀχλύς	→ Σφοδρός
Χιών	→ Ὁρμητικός
Καταιγίς	→ Θύελλα

Ὑπόδειγμα ἐκ τῶν τοιχοκολλουμένων ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος δελτίων τοῦ Ἀστεροσκοπείου.

«οἰκογενειακὸν δελτίον», «δελτίον ἀπογραφῆς», «δελτίον πληροφοριῶν», «δελτίον πρακτικῶν τῆς Βουλῆς» κ.τ.τ. ‖ ἐπικεφαλὶς δημοσιευμάτων εἰδικοῦ περιεχομένου εἰς ἐφημερίδας ἢ περιοδικά: «οἰκονομικὸν δελτίον». ‖ τίτλος περιοδικῶν συγγραμμάτων κατὰ μίμησιν τῶν τοιούτων γαλλικῶν βιβλίων, τιτλοφορουμένων bulletin: «Δελτίον τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου», «Δελτίο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὁμίλου» κ. τ. λ. Β. Φ.

— *[Στρατ.]* Τοῦ ὅρου *δελτίον* γίνεται χρῆσις ἐν τῷ στρατῷ προκειμένου περὶ προχείρων σημειωμάτων, δηλούντων τὴν ἑκάστοτε κατάστασιν ἐπὶ ζητήματός τινος· π. χ. δελτίον πολεμικῆς καταστάσεως, δελτίον πληροφοριῶν, ἐν τοῖς ὁποίοις ἀναγράφονται ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου τὰ σημαντικώτερα πολεμικὰ γεγονότα τὰ λαβόντα χώραν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τοῦ προηγουμένου δελτίου, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ αἱ περὶ τοῦ ἐχθροῦ πληροφορίαι αἱ συλλεγεῖσαι κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα· δελτίον καταλύματος, ἐν τῷ ὁποίῳ σημειοῦται ἡ κατοικία, ἐν ᾗ θὰ παραμείνῃ ὁ ἄνευ στρατεύματος ἀξιωματικὸς (ἐπιτελικός, ἐπιμελητειακὸς κτλ.) κατὰ τὴν ἐπισταθμείαν· δελτίον πυρῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφεται ἡ καταναλωθεῖσα ποσότης πυρομαχικῶν κατ' εἶδος ἔν τινι ἀσκήσει ἢ μάχῃ· δελτίον μαλεϊνισμοῦ, δελτίον ἐμβολιασμοῦ, κ. τ. λ. Ν. Θ. Κ.

— *[Μετεωρολ.]* Ὅρος λίαν συνήθης ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ, χρησιμοποιούμενος μὲ εὐρυτάτην σημασίαν καὶ ἀναφερόμενος εἰς δημοσίευμα, μετεωρολογικοῦ περιεχομένου, οἱασδήποτε μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας χώρας τινός. Τὰ δελτία δύνανται νὰ εἶναι ἢ ἡμερήσια ἢ μηνιαῖα ἢ ἐτήσια. Ἐκ τούτων τὰ τελευταῖα ἀποτελοῦσιν ἓν εἶδος «χρονικῶν» (Annales) καὶ περιέχουσι μέσας τιμὰς ἑκάστου μηνὸς καὶ χρησιμεύουσι κυρίως διὰ κλιματολογικὰς μελέτας. Εἰς τὰ ἡμερήσια δελτία ἀναγράφονται τὰ διάφορα μετεωρολογικὰ στοιχεῖα, ἅτινα παρετηρήθησαν κατὰ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν τοῦ μηνὸς εἰς τὸ δίκτυον τῶν μετεωρολογικῶν σταθμῶν τῆς χώρας, ἔνθα ἐκδίδεται τὸ δελτίον, ὡς καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἐν τοῖς ἀνωτέρω δελτίοις δημοσιεύονται πρὸς τούτοις διάφοροι μετεωρολογικοὶ χάρται, εἰς οὓς παρίσταται ἡ γενικὴ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις κατὰ τὰς παρατηρησίμους ὥρας μετὰ ἰσοβαρῶν, ἰσοθέρμων κτλ. καμπύλων. Ἐκτὸς τῆς γενικῆς περιγραφῆς, ἥτις πολλάκις συνοδεύει τοὺς ἀνωτέρω χάρτας, ἀναγράφεται καὶ ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ διὰ τὴν ἐπομένην. Ἅπασαι σχεδὸν αἱ μετεωρολογικαὶ ὑπηρεσίαι, ἰδίᾳ τῶν μεγάλων κρατῶν, δημοσιεύουσι λεπτομερῆ ἡμερήσια μετεωρολογικὰ δελτία. Παρ' ἡμῖν ἐξεδίδετο ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Ἀστεροσκοπείου μηνιαῖον μετεωρολογικὸν δελτίον περιέχον στοιχεῖα καὶ μέσας τιμὰς αὐτῶν διὰ μέγαν ἀριθμὸν μετεωρολογικῶν σταθμῶν τῆς Ἑλλάδος μετὰ γενικῆς περιγραφῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως (πορεία ὑφέσεων κτλ.) κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μηνός. Ἀνάλογον μηνιαῖον δελτίον εἶναι τὸ σεισμολογικὸν δελτίον τοῦ γεωδυναμικοῦ τμήματος τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ὅπερ περιέχει ἅπαντας τοὺς εἰς ἕκαστον μῆνα ὑπὸ τῶν σεισμογράφων ἀναγραφέντας σεισμούς, δηλαδὴ συμβάντας εἴτε ἐν Ἑλλάδι εἴτε εἰς ἄλλας χώρας, καὶ ὅπερ ἀποστέλλεται καὶ εἰς ἅπαντα τὰ σεισμοσκοπεῖα τοῦ κόσμου. Τὸ μηναῖον μετεωρολογικὸν δελτίον, διακοπὲν ἕνεκα τεχνικῶν λόγων, ἀντικατεστάθη δι' ἑτέρου ἡμερησίου, ἐκτὸς τοῦ διὰ τῶν ἐφημερίδων καθ' ἑκάστην δημοσιευομένου, ἀποτελεῖται δὲ ἐξ ἑνὸς χάρτου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουσι καταγραφῆ τὰ σπουδαιότερα μετεωρολογικὰ στοιχεῖα (π. χ. πίεσις, νέφωσις, θερμοκρασία κτλ.) ἑλληνικῶν καὶ πολλῶν εὐρωπαϊκῶν σταθμῶν, ἅτινα λαμβάνονται διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἐπιπροσθέτως δὲ καὶ ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ διὰ τὴν ἐπομένην. Τὸ δελτίον τοῦτο χάριν τοῦ κοινοῦ τοιχοκολλᾶται ἀπὸ τῆς 4 Ἀπριλίου 1928 εἰς καταφανῆ θέσιν ἐντὸς πλαισίου. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δημοσιεύεται διὰ τῶν ἐφημερίδων καθ' ἑκάστην μετεωρολογικὸν δελτίον, ὅπερ τελευταῖον κατέστη πληρέστερον καὶ περιέχει περιγραφὴν γενικὴν τοῦ καιροῦ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, Μεσογείῳ καὶ παρ' ἡμῖν μετὰ στοιχείων τινων τῆς προηγουμένης διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ προγνωστικῶν διὰ τὴν ἐπομένην. Εἰς τὰ ἀνωτέρω δελτία δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ἐκπεμπόμενον τὴν μεσημβρίαν πρὸς χρῆσιν τῶν ναυτιλλομένων, περιέχον τὴν κατάστασιν τοῦ καιροῦ εἰς τὰ διάφορα πελάγη, ὡς καὶ πρόγνωσιν διὰ τὴν ἐπομένην. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

— *[Χρηματιστ.]* Μεθ' ἑκάστην συνεδρίαν χρηματιστηρίου ἐκδίδεται παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ χρηματιστηρίου ἐπίσημον δελτίον τῶν τιμῶν εἰς ἃς ἐγένοντο πράξεις ἐπὶ τῶν διαφόρων χρηματιστηριακῶν πραγμάτων. Τὸ δελτίον τοῦτο κυκλοφορεῖ εἰς τὸ κοινὸν καὶ δημοσιεύεται διὰ τοιχοκολλήσεως καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Πλὴν τούτου αἱ κυριώτεραι τιμαὶ τοῦ δελτίου κοινοποιοῦνται

Digitized by Google

ἁπανταχοῦ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου καὶ τοῦ τηλεγράφου, ἵνα γίνωνται γνωσταὶ ταχύτατα εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγοράν. Αἱ ἀναγραφόμεναι ἐν τῷ δελτίῳ τιμαὶ εἶναι τιμαί, εἰς ἅ πράγματι ἐγένοντο πράξεις. Αἱ τιμαὶ ἐκφράζονται κατὰ διάφορα χρηματιστήρια διαφόρως· οὕτω 1) ἀναγραφομένη τιμὴ εἶναι ἡ τιμὴ ἑνὸς τίτλου εἰς οἵαν κατάστασιν εὑρίσκεται τὴν ἡμέραν τῆς συνεδριάσεως, 2) ἡ ἀναγραφομένη τιμή, προκειμένου περὶ τίτλων σταθερᾶς προσόδου, εἶναι ἡ τιμὴ τοῦ τίτλου ἄνευ τῶν δεδουλευμένων τόκων ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ τελευταίου τοκομεριδίου μέχρι τῆς ἡμερομηνίας τοῦ δελτίου, 3) ἡ ἀναγραφομένη τιμὴ εἶναι ποσοστὸν τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας, προκειμένου δὲ περὶ τίτλων σταθερᾶς προσόδου ἄνευ τῶν δεδουλευμένων τόκων, π. χ. ὁμολογία ὀνομαστικῆς ἀξίας 500 νομισματικῶν μονάδων πρὸς 4 %, ἧς τὸ τελευταῖον τοκομερίδιον ἔληξε πρὸ 3 μηνῶν, τιμωμένη ἐν τῇ συνεδριάσει ἀντὶ 400 νομισμ. μονάδων πλέον 5 νομισματικῶν μονάδων δεδουλευμένους τόκους, δύναται ν' ἀναγραφῇ 1) 405 2) 400, 3) 80. Εἰς τὸ χρηματιστήριον Ἀθηνῶν κρατεῖ ὁ πρῶτος τρόπος.

Ἀναλόγως τῆς κρατησάσης συνηθείας κατὰ διάφορα χρηματιστήρια δίδονται ἐν τῷ δελτίῳ ἀλλαχοῦ ἡ κατωτάτη καὶ ἡ ἀνωτάτη τιμὴ τῆς συνεδρίας, ἀλλαχοῦ ἡ μέση τιμή, ἤτοι ὁ μέσος ὅρος τῆς ἀνωτάτης καὶ κατωτάτη, ἀλλαχοῦ δίδεται καὶ ἡ τελευταία προσφερθεῖσα τιμὴ πρὸ τῆς λήξεως τῆς συνεδριάσεως, ἀλλαχοῦ καὶ ἡ πρώτη, ἀλλαχοῦ πᾶσαι αἱ τιμαὶ καὶ ἐνίοτε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν τίτλων δι' οὓς ἐγένοντο πράξεις εἰς τὰς τιμὰς ταύτας, εἰς ὅλα δὲ σχεδὸν καὶ ἡ τελευταία τιμὴ τῇ ἀμέσως προηγουμένης συνεδριάσεως. Ἐὰν ἐπί τινος τίτλου δὲν ἐγένοντο πράξεις, εἰς ἄλλα δελτία δὲ δίδεται οὐδεμία τιμή, εἰς ἄλλα δίδεται ἡ τιμὴ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐγένετο ἡ τελευταία πρᾶξις, ἀλλαχοῦ δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς ἑβδομάδος ἐκδίδεται εἰδικὸν δελτίον, διὰ τοὺς τίτλους δι' οὓς δὲν ἐγένετο πρᾶξις, περιέχον τὴν τελευταίαν ἐν δελτίῳ δοθεῖσαν τιμὴν μετὰ τῆς ἡμερομηνίας. Τὰ δελτία, πλὴν τῶν τιμῶν, παρέχουσι καὶ ἄλλας πληροφορίας. Συνήθως τὸν χρόνον κληρώσεως τῶν ὁμολογιῶν, τὴν ἐποχὴν πληρωμῆς τοκομεριδίων, τὴν ἐποχὴν τῆς τελευταίας γενομένης πληρωμῆς τοκομεριδίων καὶ μερισμάτων καὶ τὸ ποσὸν αὐτῶν, τὸ ποσὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τίτλων καὶ λοιπὰς ἐνδείξεις τῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας αὐτῶν. Ἐπίσης διαφόρους χρηματιστηριακὰς ἀνακοινώσεις, τὰ ἰσχύοντα μεσιτικά, φόρους κλπ.

Τὸ δελτίον χρηματιστηρίου Ἀθηνῶν συντάσσεται ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί, διαιρεῖται δὲ εἰς δύο τμήματα, τὸ τῆς πρωϊνῆς καὶ τὸ τῆς ἀπογευματινῆς συνεδριάσεως. Δίδει τὴν ἀνωτάτην, κατωτάτην καὶ τὴν τελευταίαν τιμήν. Δι' οὓς τίτλους δὲν ἐγένετο πρᾶξις δίδει τὴν τελευταίαν τιμὴν τῆς ἐγγυτέρας ἡμέρας καθ' ἣν ἐγένετο συναλλαγὴ μετ' ἐνδείξεως τῆς ἡμέρας ταύτης. Διὰ τὰς προτάσεις αἵτινες δὲν ἐξετελέσθησαν δίδει τὰς προταθείσας τιμάς, προτασσομένου τῶν τιμῶν ἀγορᾶς τοῦ γράμματος Α, καὶ τῶν τιμῶν τῆς πωλήσεως τοῦ γράμματος Π. Ἐπίσης τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: ὀνομαστικὴν ἀξίαν τίτλων, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τίτλων, τὰ ποσὰ τὰ πληρωθέντα διὰ τοκομερίδια καὶ μερίσματα τοῦ παρελθόντος, προπαρελθόντος καὶ τρέχοντος ἔτους, τὴν χρονολογίαν πληρωμῆς τῆς τελευταίας μερισματαποδείξεως καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς μερισματαποδείξεως ἢ τοκομεριδίου μεθ' ἧς κυκλοφορεῖ ὁ τίτλος, ὡς καὶ τὰ ἰσχύοντα μεσιτικὰ καὶ φόρους καὶ διαφόρους πληροφορίας. Διὰ τὸ συνάλλαγμα τὰ δελτία ἀναγράφουσι τὰς τιμὰς κατὰ δύο τρόπους: α') ἡ τιμὴ ἐκφράζει πόσαι ἐπιχώριαι νομισματικαὶ μονάδες δέον νὰ δοθῶσι διὰ 1 νομισματικὴν μονάδα ἄλλης χώρας καὶ τότε λέγεται ὅτι τὸ δελτίον δίδει τὸ ἀβέβαιον, καὶ β') πόσαι νομισματικαὶ μονάδες τῆς ξένης χώρας ἀντιστοιχοῦσιν εἰς 1 νομισματικὴν μονάδα ἐπιχώριον, ὅτε λέγεται ὅτι τὸ δελτίον δίδει τὸ βέβαιον. Τὸ ἀβέβαιον δίδεται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας καὶ ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τὸ Λονδῖνον δίδεται τὸ βέβαιον διὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας (πλὴν τῆς Ρωσίας) καὶ τὴν Νέαν Ὑόρκην, διὰ δὲ τὰς λοιπὰς χώρας τὸ ἀβέβαιον. Ὡς τιμαὶ συναλλάγματος δίδονται, α') ταχυδρομικῆς ὄψεως, ἥτις εἶναι ἡ τιμή, καθ' ἣν θὰ πληρωθῇ συνάλλαγμα ἐπὶ ἄλλης χώρας μετὰ τόσας ἡμέρας ὅσας χρειάζεται τὸ ταχυδρομεῖον νὰ μεταφέρῃ τὴν ἐντολήν, β') τηλεγραφικῆς ὄψεως, ἥτις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν προηγουμένην, τῆς ἐντολῆς μεταβιβαζομένης τηλεγραφικῶς, γ') προθεσμίας ν ἡμερῶν, ἥτις εἶναι τιμὴ συναλλάγματος πληρωτέου εἰς τὸν τόπον, ἐφ' οὗ ἔχει τοῦτο ἐκδοθῆ μετὰ ν ἡμέρας ἀπὸ σήμερον.

Ἐν Ἀθήναις τὸ δελτίον Χρηματιστηρίου δίδει διὰ τὸ συνάλλαγμα τὴν μέσην τιμὴν ταχυδρομικῆς ὄψεως ἐπὶ Λονδίνου, Νέας Ὑόρκης, Ρώμης, Παρισίων καὶ Κωνσταντινουπόλεως.

Δελτίον συναλλάγματος ἐκδιδουσι καὶ αἱ τράπεζαι. Ἐν Ἑλλάδι τοιοῦτον ἐκδίδει ἡ «Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος», δημοσιευόμενον εἰς τὸ δελτίον τοῦ χρηματιστηρίου Ἀθηνῶν καὶ δίδον τιμὰς ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως συναλλάγματος ταχυδρομικῆς ὄψεως διὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ Ἡνωμένας Πολιτείας. Εἰς Παρισίους διὰ τὸ συνάλλαγμα ἐπὶ τῶν κρατῶν τῆς Λ. Ν. Ἑνώσεως ἐδίδετο ἄλλοτε ἡ τιμὴ εἰς ποσοστὸν τοῖς ἑκατὸν ὑπὲρ ἢ ὑπὸ τὸ ἄρτιον (par agio). Διὰ τὸν χρυσὸν τὸ δελτίον δίδει τὴν τιμὴν τού ου διὰ ποσοστοῦ τοῖς % ὑπὲρ ἢ ὑπὸ τὴν τιμὴν διατιμήσεως τοῦ νομισματοκοπείου τῶν Παρισίων. Διὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα τὰ δελτία δίδουσι τιμὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κατ' ἀγορὰς κατ' ἔθος ὡρισμένων ποσῶν ὡς μονάδων· οὕτω π. χ. ἐν Παρισίοις δίδεται τιμὴ δι' ἓν χιλιόγραμμον χρυσοῦ ἢ ἀργύρου τίτλου 1000, ἐν Λονδίνῳ διὰ 1 οὐγγίαν troy τίτλου 0.9166 κλπ. Διὰ τὰ ἐμπορεύματα, τὰ δελτία διδουσι γενικῶς τὴν μέσην τιμήν. Τὸ ποσὸν τὸ λαμβανόμενον δι' ἕκαστον ἐμπόρευμα ὡς μονὰς καὶ ὁ ὡρισμένος τύπος (ποιότης standard) ἔχει κατ' ἔθος καθορισθῆ εἰς τὰ διάφορα χρηματιστήρια. Αἱ τιμαὶ ποικίλλουσι κατὰ χρόνον καὶ ὅρους παραδόσεως. Π. χ. τὸ δελτίον χρηματιστηρίου ἐμπορευμάτων Πειραιῶς δίδει διὰ σάκχαριν Τσεχοσλοβακίας τιμὰς κατὰ τόνον cif ἐν τελωνείῳ, ἢ ἐν πλῷ, ἢ παραδοτέαν cif, φόρτωσις μετὰ 3 μῆνας κλπ. Ἐπίσης διὰ τὸν σῖτον π. χ. δίδει τιμὰς διὰ ποιότητα Μανιτόμπας N° 2, N° 3, N° 4 ἀνὰ 100 χιλιόγραμμα ἕτοιμον, ἐν πλῷ, φορτωτέον μετὰ 3 μῆνας κλπ. Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

— *δελτίον ἀποσκευῶν.* Κατὰ τὸν νόμον 2144 τοῦ 1920 ἐκανονίσθησαν εἰδικῶς διὰ τοὺς σιδηροδρόμους τοῦ κράτους τὰ τῆς συμβάσεως μεταφορᾶς ἐπιβατῶν καὶ τῶν ἀποσκευῶν των, τροποποιηθέντος καὶ συμπληρωθέντος ἐν τούτῳ τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου. Πρὸς καθορισμὸν τοῦ ζητήματος τῆς εὐθύνης τῶν σιδηροδρόμων διὰ τὰς ἀποσκευὰς ἐκδίδεται κατὰ τὸ σύστημα τοῦ νόμου τούτου δελτίον ἀποσκευῶν, ἐν ᾧ γίνεται μνεία τῆς ἐγγραφῆς καὶ παραλαβῆς των ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου, ἀρχομένης τῆς εὐθύνης αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δελτίου. Διὰ τοῦ δελτίου νομιμοποιεῖται ἐπίσης ὁ ἐπιβάτης εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἐπὶ τὴν φύλαξιν τῶν σιδηροδρόμων ἀποσκευῶν ἅμα τῇ ἀφίξει τῆς ἁμαξοστοιχίας εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Τὸ δελτίον ἀποσκευῆς ἀποτελεῖ ἐπομένως τίτλον πρὸς νομιμοποίησιν ἐν τῇ ἀναζητήσει τῶν ἀποσκευῶν ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ χρησιμεύει πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρονικοῦ σημείου ἐνάρξεως τῆς εὐθύνης τοῦ μεταφορέως διὰ τὰς ὑπὸ τὴν φύλαξίν του ἀποσκευάς. Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— *δελτίον ἐμπορικῶν* καὶ *βιομηχανικῶν σημάτων*· βλ. σήματα.

— *δελτίον ταυτότητος*· βλ. ταυτότης.

δελτιῶ (*—όω*), *δελτιώνω* καὶ συνήθ. *ἀποδελτιῶ* ἢ *ἀποδελτιώνω*· καταγράφω χωριστὰ εἰς δελτία τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἀντλῶ ἀπό τινος ἐπιστημονικῆς ἢ ἄλλης πηγῆς ἢ βοηθήματος.

δελτίωσις (ἡ)· ἡ εἰς δελτία καταγραφὴ εἰδήσεων ἢ πληροφοριῶν.

δελτογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων τι εἰς δέλτους, ἢ εἰς δελτία, δελτιογράφος (βλ. λ.).

δελτοειδῆ (τὰ) (Deltoideae) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἔντομά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοπτέρων*, ἅτινα ἔχουσι σῶμα λεπτόν, ἐπιμήκεις καὶ ἀνεπτυγμένας πτέρυγας. Ὁ χρωματισμός των εἶναι φαιὸς ἢ ὑπόλευκος. Αἱ κάμπαι των ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων δένδρων ἢ ποωδῶν φυτῶν καὶ αἱ χρυσαλλίδες αὐτῶν ὑφαίνουσι μεταξὺ τῶν φύλλων τῶν διαφόρων φυτῶν λεπτότατον ἀράχνιον. Ἀπαντῶσι σχεδὸν εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ ἰδίως εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Τὰ ἔντομα ταῦτα ὠνομάσθησαν δελτοειδῆ ἐκ τοῦ σχήματος, ὅπερ λαμβάνουν αἱ πτέρυγές των, ὅταν τὰ ἔντομα εὑρίσκωνται ἐν ἀναπαύσει, σχηματίζοντα τρίγωνον ἐν εἴδει δέλτα. Εἰς τὰ δελτοειδῆ ὑπάγονται ἀρκεταὶ οἰκογένειαι, ὧν γνωστότεραι εἶναι: οἱ *ἑρμηνίδαι, πλατυχίδαι* καὶ *ὑπενίδαι*. Δ. Ν. Π.

— **δελτοειδῆ** (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ φυτὰ τῶν ὁποίων τὰ φύλλα εἶναι τριγωνικὰ καὶ προσομοιάζουσι πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος δέλτα. Τοιαῦτα φύλλα ἔχουσι τὰ φυτὰ *ἀτράφαξις* (Atriplex), *χηνοπόδιον* (Chenopodium) καὶ ἄλλα. Δ. Ν. Π.

δελτοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς δέλτα: «σχῆμα δελτοειδές».

— δελτοειδὲς *δωδεκάεδρον* *[Κρυσταλλογρ.]*. Κρυσταλλικὸν σχῆμα ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῆς ἀνθημιεδρίας ἢ τετραεδρικῆς ἡμιεδρίας τοῦ κυβικοῦ συστήματος. Τὰ στοιχεῖα συμμετρίας αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν καὶ τὴν τάξιν εἰς ἣν ἀνήκει, εἶναι τρεῖς κυριώδεις ἄξονες συμμετρίας δευτέρας τάξεως ἢ διγωνικοὶ ($3\ \Lambda^2$), τέσσαρες ἄξονες συμμετρίας τρίτης τάξεως πολικοὶ ($4\ L^3$) καὶ ἓξ ἐπίπεδα συμμετρίας ($6\ P$). Στερεῖται κέντρου συμμετρίας. Εἰς τὸ δελτοειδὲς δωδεκάεδρον οἱ κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες, οἱ ὁποῖοι, προκειμένου περὶ τοῦ κυβικοῦ συστήματος, εἰς ὃ τοῦτο ἀνήκει, εἶναι τρεῖς ἴσοι καὶ κάθετοι πρὸς ἀλλήλους, συμπίπτουν πρὸς τοὺς ἄξονας συμμετρίας τοὺς διγωνικούς. Οἱ δεῖκται αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι χαρακτηρίζουν

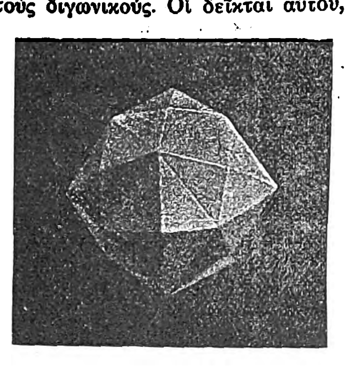

τὴν θέσιν τῶν ἑδρῶν τοῦ σχήματος ὡς πρὸς τοὺς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας, εἶναι (kkl). Τὸ δελτοειδὲς δωδεκάεδρον παρουσιάζεται εἰς δύο μορφάς, τὴν θετικὴν (kkl) καὶ τὴν ἀρνητικὴν (kkl) καὶ εἶναι ἡμιεδρία τοῦ τρισοκταέδρου (kkl). Γ. Β.

— δελτοειδὲς *εἰκοσιτετράεδρον* *[Κρυσταλλογρ.]*. Ἀνήκει εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ κυβικοῦ συστήματος. Παρουσιάζει στοιχεῖα συμμετρίας τρεῖς κυριώδεις ἄξονας συμμετρίας τετάρτης τάξεως ($3\ \Lambda^4$), τέσσαρας τρίτης τάξεως ($4\ L^3$) καὶ ἓξ δευτέρας τάξεως ($6\ L^2$), τρία κυριώδη ἐπίπεδα συμμετρίας ($3\ \Pi$) καὶ ἓξ δευτερεύοντα ($6\ P$), προσέτι δὲ καὶ κέντρον συμμετρίας. Εἰς τὸ δελτοειδὲς εἰκοσιτετράεδρον

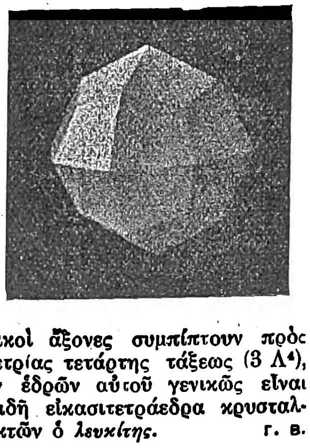

οἱ κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες συμπίπτουν πρὸς τοὺς ἄξονας συμμετρίας τετάρτης τάξεως ($3\ \Lambda^4$), οἱ δὲ δεῖκται τῶν ἑδρῶν αὐτοῦ γενικῶς εἶναι (hll). Εἰς δελτοειδῆ εἰκοσιτετράεδρα κρυσταλλοῦται ἐκ τῶν ὀρυκτῶν ὁ *λευκίτης*. Γ. Β.

— δελτοειδὲς *ἔπαρμα* ἢ *φῦμα* *[Ἀνατομ.]*. Τραχὺ καὶ πεπλατυσμένον ἔπαρμα ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ, μικρὸν ἄνωθεν τῆς μεσότητος αὐτοῦ, τρίγωνον τὸ σχῆμα μετὰ τῆς βάσεως πρὸς τ' ἄνω καὶ τῆς κορυφῆς πρὸς τὰ κάτω, χρησιμεῦον πρὸς πρόσφυσιν τοῦ δελτοειδοῦς μυός. Ι. Π.

— δελτοειδὴς *μῦς* *[Ἀνατομ.]*. Μῦς τοῦ ὤμου ἰσχυρὸς καὶ παχύς, τρίγωνος τὸ σχῆμα ἐπικείμενος τῇ κατ' ὦμον ἀρθρώσει καὶ ἀπεργαζόμενος τὴν στρογγυλότητα αὐτοῦ. Ἐκφύεται ἐκ τοῦ ἔξω τριτημορίου τοῦ προσθίου χείλους τῆς κλειδός, ἐκ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ ἀκρωμίου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ὠμοπλατιαίας ἀκάνθης· αἱ δὲ δεσμίδες αὐτοῦ συγκλίνουσαι πρὸς τὰ κάτω καταφύονται πᾶσαι δι' ἰσχυροῦ τένοντος εἰς τὸ δελτοειδὲς ἔπαρμα ἢ φῦμα τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ. Νευρούμενος ὑπὸ τοῦ μασχαλιαίου ἢ περισπωμένου νεύρου, ἀναίρει τὸν βραχίονα μέχρις ὁριζοντίας θέσεως, ἔτι δὲ φέρει αὐτὸν πρὸς τὰ πρόσω καὶ ὀπίσω. Ι. Π.

— δελτοειδὴς *σύνδεσμος* *[Ἀνατομ.]*. Σύνδεσμος τῆς κνημαστραγαλικῆς διαρθρώσεως, καλούμενος καὶ ἔσω πλάγιος· ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν δεσμίδων, ἐχουσῶν σχῆμα Δ, οὗ ἡ μὲν κορυφὴ ἐκφύεται ἐκ τοῦ ἔσω σφυροῦ (τῆς κνήμης), ἡ δὲ βάσις, φερομένη ἐπὶ τὰ κάτω, καταφύεται εἰς τὸν ἀστράγαλον, τὸ σκαφοειδὲς ὀστοῦν καὶ τὴν πτέρναν. Ι. Π.

δελτόκλιτον (τὸ) (Deltoclitum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *θωμισιδῶν*. Τὸ σῶμά των εἶναι πεπιεσμένον, μικροῦ μεγέθους, μᾶλλον ὑδρωστον καὶ χρώματος λευκοῦ ἢ κιτρίνου. Γνωστὰ 4 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας καὶ τοῦ Περού. Δ. Ν. Π.

δελτοκύαθος (ὁ) (Deltocyathus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀνθοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαδρεπορῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *στρομβυλιδῶν*. Οἱ δελτοκύαθοι ἔχουσι σῶμα βραχύ, κωνικὸν καὶ ἐλεύθερον. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Δ. Ν. Π.

δελτομονὰς (ἡ) (Deltomonas) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφιμοναδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, μὲ σῶμα τριγωνικόν. Προσκολλῶνται ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων διὰ τοῦ κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματός των ἐκφυομένου μακροῦ νηματίου, ὅπερ κατὰ τὸ ἄκρον του φέρει δύο μαστίγια διαφόρου μεγέθους. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον *δελτομονὰς ὁ κύκλωψ* (Deltomonas cyclops), ἀπαντῶν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης προσκεκολλημένον ἐπὶ τοῦ χιτῶνος διαφόρων μικρῶν μαλακοστράκων. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

δέλτος (ἡ)· πινακίδιον κεκηρωμένον, ἐν ἀρχῇ τριγωνικοῦ, εἶτα δὲ ὀρθογωνίου σχήματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔγραφον οἱ παλαιοὶ εἴτε ἐπιστολάς, σημειώματα, νόμους, εἴτε καὶ συγγράμματα· || «αἱ δέλτοι τῆς ἱστορίας» ἡ ἱστορία καθόλου.

—*[Ἀρχαιολ.]* Πινακίδιον, συνήθως ἐκ ξύλου, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς ὕλη, ἐφ' ἧς ἔγραφον (ἄλλως *πίναξ, γραμματεῖον*, λατ. tabula). Κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιεῖτο ξυλίνη πλάξ, τὴν ὁποίαν ἐνίοτε ἤλειφον διὰ λευκῆς ὕλης. Συνηθέστεραι ὅμως ἀπέβησαν αἱ κεκηρωμέναι πινακίδες (cerae), τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια ἐκαλύπτετο διὰ στρώματος κηροῦ (ἢ μάλθας), ἀφιεμένου εἰς τὰ κράσπεδα πλαισίου, εἰς τρόπον ὥστε ὡμοίαζον κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὰς σημερινὰς πλάκας τῶν μαθητῶν. Αἱ τοιαῦται κεκηρωμέναι δέλτοι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ προχείρους σημειώσεις, μαθητικὰ γυμνάσματα κτλ., ἔγραφον δὲ ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ κηροῦ διὰ τοῦ στύλου ἢ γραφίδος. Συχνοτέρα χρῆσις ἐγίνετο δύο ἢ περισσοτέρων δέλτων, προσηρμοσμένων μεταξύ των ἐν σχήματι βιβλίου καὶ ἀποτελουσῶν τὰ λεγόμενα δίπτυχα (ἢ δίθυρα), τρίπτυχα, πολύπτυχα. Ἡ σύνδεσις ἐγίνετο διὰ δακτυλίων κατὰ τὴν στενὴν ἢ καὶ τὴν μακρὰν πλευράν, περὶ τὰς ὁποίας ἐστρέφοντο αἱ πλάκες. Τὰς δέλτους ταύτας οἱ Ρωμαῖοι ἐκάλουν *κώδικας* (caudex), συνήθης δὲ ἦτο ἡ χρῆσις αὐτῶν δι' ἐπιστολάς. Τὸ κείμενον ἐγράφετο ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πλευρῶν, πρὸς μεγαλυτέραν δὲ ἀσφάλειαν, ἡ δέλτος κλειομένη ἐδένετο διὰ ταινίας καὶ ἐσφραγίζετο. Αἱ δέλτοι κατεσκευάζοντο συνήθως ἐξ εὐτελοῦς ξύλου, δὲν ἦσαν ὅμως σπάνιαι καὶ αἱ πολυτελεῖς, ἰδίως κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους (ἐλεφάντιναι κ. ἄ.). Ἡ χρῆσις δ' αὐτῶν ἐκτείνεται μέχρι τοῦ μεσαίωνος.

Δέλτος ψηφοφορίας (ψηφόδελτος).

Ἀνοικτοὶ δέλτοι ἀποτελούμενοι ἐκ τριῶν φύλλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Θόμψωνος - Λάμπρου*, Ἐγχειρ. παλαιογρ. 48.—*Gardthausen* Gr. Pal. I[2] 123 κ. ἑ. Λ. Ν. Π.

Δελτοῦρκο (Delturko), *Ἰωάννης*. Ἰταλὸς φιλέλλην γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀγωνισθεὶς μετὰ τῶν Ρώσων ἐν Ἀνατολῇ περὶ τὸ 1769. Τούτου ἔργον ὑπῆρξεν ἡ περίφημος «Ἱκετηρία ἔκθεσις τοῦ γένους τῶν Γραικῶν πρὸς πᾶσαν τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην», τὴν ὁποίαν μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, διατρίβων τότε ἐν Λειψίᾳ. Ἡ ἔκκλησις αὐτὴ ἐκυκλοφόρει εἰς χιλιάδας χειρογράφων ἐξ ἀντιγραφῆς μεταξὺ τῶν χειμαζομένων Ἑλλήνων. Γ. Δ. Κ.

δελτόχειλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ὀνομασία ἐντόμων τινῶν, τῶν ὁποίων τὰ χείλη εἶναι τριγωνικά, προσομοιάζοντα πρὸς δέλτα. Δ. Ν. Π.

—**δελτόχειλον** (τὸ) (Deltochilum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ δελτόχειλα ἔχουσι μέγεθος μέτριον ἢ μέγα καὶ χρῶμα μελανὸν ἢ μελανοπράσινον μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

Δέλτσεφ *Γκότσε*. Βουλγαρομακεδὼν κομιτατζῆς, ἐκ τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τοῦ βουλγαρομακεδονικοῦ κομιτάτου, τῶν λεγομένων Σαντραλιστῶν (κέντρου Μακεδονίας) ἢ τῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως. Ἐφονεύθη κατὰ τοὺς μεταξὺ τῶν βουλγαρομακεδονικῶν κομιτάτων ἀλληλοσπαραγμούς. Ν. Μ.

δελτωτός, —ή, —όν· ὁ ἔχων τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος Δ: «ἡ δὲ Ρόδος ἡ νῆσος δελτωτὴ τὸ σχῆμα» || τὸ οὐδετ. *δελτωτὸν* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. κατωτ.).

—**δελτωτὸν** (τὸ) *[Ναυτ.]*· κοιν. *ξύλο τῆς παρκέτας*, γαλλ. le bateau du loch, ἀγγλ. the ship-log. Τομεὺς 90° ἐκ ξύλου μετὰ μολυβδίνου φύλλου κατὰ τὸ τόξον, ἵνα ἐπιπλέῃ κατακόρυφος, καὶ ἑνούμενος μετὰ τριῶν τεμαχίων σχοινίου, ἀγομένων πυραμιδοειδῶς ἀπὸ τοῦ σχοινιδίου τοῦ δρομομέτρου πρὸς τὰς τρεῖς τοῦ τομέως κορυφάς. Τὰ ἀπὸ τῶν ἄκρων τοῦ τόξου ὅμως σχοινία σχηματίζουσι δίχηλον, εἰς οὗ τὴν κορυφὴν ὑπάρχει ξύλινος πεῖρος, ὅστις ἐμπήγνυται ἐλαφρῶς εἰς ξύλινον μικρὸν καὶ διάτρητον κύλινδρον (στερεωμένον ἐπὶ τοῦ σχοινιδίου), ἀπὸ τοῦ ὁποίου εὐκόλως ἀποσπᾶται δι' ἐλαφροῦ τιναγμοῦ (σκόλπου), προκαλουμένου δι' ἀποτόμου διὰ τῶν χειρῶν ἕλξεως τοῦ σχοινιδίου. Οὕτω, πρὸς δρομομέτρησιν, ἐμπήγνυται ὁ πεῖρος ἐλαφρῶς ἐν τῷ κυλίνδρῳ, καὶ τὸ δελτωτὸν ριπτόμενον εἰς τὴν θάλασσαν οὐ μόνον ἵσταται ὀρθόν, ἀλλὰ καὶ παρουσιάζον πλήρη ἀντίστασιν διὰ τῆς ἐπιφανείας του ἀκινητεῖ σχεδὸν καὶ παρασύρει διὰ τοῦτο τὸ πρόμετρον ἐν ἀρχῇ, τὸ σχοινίδιον τῶν κόμβων τοῦ δρομομέτρου κατόπιν. Συντελεσθείσης δὲ τῆς δρομομετρήσεως, ἕλκεται ἀποτόμως τὸ σχοινίδιον καὶ ἐκφεύγοντος τοῦ πείρου ἀπὸ τοῦ κυλίνδρου, τὸ δελτωτὸν παύει ὂν ὀρθὸν καὶ σύρεται πρὸς τὸ πλοῖον εὐχερῶς ἐφ' ὅσον τὸ σχοινίδιον εἰσέλκεται (βλ. καὶ λ. δρομόμετρον). Σ. Ε. Λ.

Δελτωτὸν *[Ἀστρον.]*. Ἀρχαία παρ' Ἕλλησιν ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Τριγώνου* ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτοῦ πρὸς τὸ γράμμα Δ ἢ ἐκ καταγωγῆς ἀπὸ τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, ὅθεν ἐκαλεῖτο καὶ *Δῶρον ποταμοῦ* καὶ παρὰ τοῖς Λατίνοις Donum Nili, ἐξ οὗ κατὰ κακὴν γραφὴν τὸ Domum Nili. Σ. Π.

δελφακίδαι (οἱ) (Delphacidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχωτῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα: *δέλφαξ* καὶ *ὑγρωψ*. Δ. Ν. Π.

δέλφαξ, *—ακος* (ὁ καὶ ἡ)· παρ' ἀρχαίοις, τὸ χοιρίδιον.

— **δέλφαξ** (ὁ) (Delphax) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δελφακιδῶν*. Οἱ δέλφακες ἔχουσι σῶμα τριγωνικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεφαλὴν τριγωνικήν, τελείως συγχεομένην μετὰ τοῦ θώρακος καὶ τελευτῶσαν εἰς ἀμβλὺ ρύγχος, ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ ἐξωγκωμένους, κεραίας ἰσχυράς, παχείας κατὰ τὴν βάσιν των καὶ λεπτὰς κατὰ τὸ ἄκρον των, κοιλίαν ᾠοειδῆ, πτέρυγας μακρὰς καὶ ἀπεστρογγυλωμένας κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ πόδας ἰσχυρούς, τριαρθρωτούς, καταλήγοντας εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Τὸ τρίτον ζεῦγος τῶν ποδῶν εἶναι ἐπιμηκέστερον τῶν λοιπῶν. Ἐκ τῶν 80 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, τὰ ἡμίση περίπου εἶναι εὐρωπαϊκά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δέλφαξ ὁ πεποικιλμένος* (Delphax ornatus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ διακρίνεται κυρίως ἐκ τῶν θαυμασίων διαποικίλσεων τῶν πτερύγων του καὶ τοῦ ποικίλου χρωματισμοῦ του. Δ. Ν. Π.

Δέλφι *[Γεωγρ.]*. —1) Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ὄρους *Δίρφυς* τῆς Εὐβοίας.—2) Ἡ ἀνωτέρα κορυφὴ τῆς νήσου Σκοπέλου (ὕψ. 681 μ.) ἀνήκουσα εἰς τὸ κατὰ τὸ ΒΔ τμῆμα τῆς νήσου ἐκτεινόμενον ὄρος *Μεγάλο βουνό*. Ι. Σ. Ε.

Δελφίδιος (Delphidius), *Ἄττιος-Τίρων*. Λατῖνος ρήτωρ καὶ ποιητής, υἱὸς τοῦ ρήτορος Ἀττίου Patera, ὅστις κατήγετο ἀπὸ τὴν Λουγδουνικὴν Γαλλίαν καὶ ἀνῆκεν εἰς παλαιὸν γένος ἱερέων τοῦ Ἀπόλλωνος Βηλήνου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ὠνόμασε τὸν υἱόν του Δελφίδιον. Οὗτος ἦτο εἰδωλολάτρης, τὴν δὲ λογοτεχνικήν του σταδιοδρομίαν ἤρχισεν ὡς παιδίον ἀκόμη μὲ ἕνα του ὕμνον πρὸς τὸν Δία. Βραδύτερον διέπρεψεν ὡς ἐπικὸς ποιητὴς καὶ ὡς ρήτωρ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαγνεντίου (350—353 μ. Χ.) εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς καὶ ἀνῆλθεν εἰς μεγάλα ἀξιώματα, μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ προστάτου του περιῆλθεν εἰς μέγαν κίνδυνον καὶ μόνον κατόπιν πολλῶν ἱκεσιῶν τοῦ πατρός του ἔτυχε χάριτος ἐκ μέρους τοῦ Κωνσταντίου. Μετὰ ταῦτα ἀπεσύρθη καὶ ἐπηγγέλλετο τὸν ρήτορα εἰς Βουρδίγαλα (Βορδώ), ὅπου ἀκριβῶς εἶχε δράσει ὡς ρήτωρ καὶ ὁ πατήρ του. Δὲν ἔμεινεν ὅμως ἐκεῖ ἐπὶ πολύ. Τῷ 359 παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ ὡς μηνυτὴς Νουμερίου τινός, διοικητοῦ τῆς Ναρβωνικῆς Γαλατίας, εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο ἀπέθανε. Ι. Δ. Σ.

δελφικός, —ή, —όν· ὁ τῶν Δελφῶν, ὁ ἀνήκων ἢ προερχόμενος ἀπὸ τῶν Δελφῶν: «ὁ δελφικὸς χρησμός», «δελφικαὶ ἐπιγραφαί».

— **Δελφικαὶ** *ἑορταί*. Ἑορταὶ ὀργανωθεῖσαι ἀπὸ τοῦ 1927 ὑπὸ τοῦ *Ἀγγέλου Σικελιανοῦ*, βοηθουμένου ὑπὸ τῆς συζύγου του *Εὔας Σικελιανοῦ* καὶ ἀποβλέπουσαι τὴν ἵδρυσιν, ἐν Δελφοῖς, πανεθνικοῦ συνεδρίου, εἰς τὸ ὁποῖον καλοῦνται ἑκάστοτε οἱ ἐκπρόσωποι τῆς παγκοσμίου πνευματικῆς κινήσεως ἐν ταῖς σφαίραις τῆς θρησκείας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, ὅπως πραγματώσουν τὴν ἀναγέννησιν καὶ παγίωσιν στενῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς κοινωνίας καὶ ἀδελφότητος μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν. Αἱ πρῶται δελφικαὶ ἑορταί, διαρκέσασαι τριήμερον, ἤρχισαν τὴν 9 Μαΐου 1927 διὰ τῆς διδασκαλίας, εἰς τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῶν Δελφῶν, τοῦ «Προμηθέως Δεσμώτου» τοῦ Αἰσχύλου κατὰ μετάφρασιν τοῦ Ἰ. Γρυπάρη. Ἡ μουσική, βυζαντινή, ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Κ. Ψάχου. Οὗτος ἐμελοποίησε τὰ χορικὰ τοῦ «Προμηθέως» διὰ μουσικῆς ἀναπτύξεως τῶν τόνων καὶ τῆς ἐννοίας τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων τοῦ κειμένου. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ ἔργου ἠκολουθήθησαν ἀρχαῖοι κανόνες καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν χορόν, ἀποτελέσαντα κύριον πρόσωπον τοῦ δράματος, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀμφίεσιν τῶν ὑποκριτῶν. Τὸ πρόγραμμα τῶν ἑορτῶν περιελάμβανεν ἐπίσης βιοτεχνικὰς ἐκθέσεις, ἑλληνικοὺς λαϊκοὺς χορούς, γυμνικοὺς ἀγῶνας, συναυλίαν βυζαντινῆς μουσικῆς, διαλέξεις κλπ. Πολυάριθμοι διανοούμενοι, καλλιτέχναι, ἀντιπρόσωποι τοῦ ξένου τύπου παρηκολούθησαν τὰς ἑορτάς, ἀφιερώσαντες εἰς αὐτὰς μακρὰ ἄρθρα. Ἡ Δελφικὴ Ὀργάνωσις ἐξακολουθεῖ ἀπασχολοῦσα τοὺς διανοουμένους τοῦ κόσμου, ἡ δὲ ἑλληνικὴ Ἀκαδημία ἠσχολήθη ἐπίσης μετ' ἐνδιαφέροντος ἐπὶ τοῦ πράγματος.

Αἱ προσεχεῖς δελφικαὶ ἑορταὶ θὰ γίνουν τὸν Μάϊον τοῦ 1930. Κατ' αὐτὰς θὰ διδαχθοῦν αἱ «Ἱκέτιδες» τοῦ Αἰσχύλου μὲ μουσικὴν τοῦ Κ. Ψάχου, θὰ περιλαμβάνουν δέ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἐκθέσεις νεωτέρων ἔργων ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, καὶ ἄλλων τεχνῶν. Δ. Σ. ΔΕΒΑΡΗΣ

— **δελφικὴ** (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Τρίπους τράπεζα, χρησιμοποιουμένη κυρίως ὑπὸ τῶν Ρωμαίων διὰ σκεύη ποτοῦ. Τοιαῦται τράπεζαι ἀναφέρονται ὑπὸ Λατίνων συγγραφέων, ὑπό τινων Βυζαντινῶν, καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς, κατεσκευάζοντο δὲ συνάμα καὶ ἐκ χαλκοῦ καὶ ἐκ ξύλου. Ι. Δ. Σ.

— **δελφικὴ** *ἀμφικτιονία*· βλ. Δελφοί.

— **δελφικὴ** *διάλεκτος [Γλωσσολ.]*. Ἐν Δελφοῖς ὡμιλεῖτο γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἀνῆκον μὲν γενικῶς εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λεγομένων βορειοδυτικῶν διαλέκτων, ἀπαρτιζομένην ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς, ἀκαρνανικῆς, αἰτωλικῆς, λοκρικῆς, φωκικῆς καὶ φθιωτικῆς (ὁμιλουμένης ὑπὸ τῶν Οἰταίων καὶ Αἰνιάνων), ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν φωκικὴν διάλεκτον, τῆς ὁποίας ἀπετέλει τὸ κυριώτερον καὶ ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἀνευρεθεισῶν δελφικῶν ἐπιγραφῶν τὸ γνωστότερον εἰς ἡμᾶς ἰδίωμα. Περὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τούτου βλ. λ. φωκικὴ *διάλεκτος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Th. Hartmann*, De dialecto Delphica. Diss. Breslau 1874. — *I. Valaori*, Der delphische Dialekt. Göttingen 1901. — *Edm. Rüsch*, Grammatik der delphischen Inschriften. I. Lautlehre. Berlin 1914.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

δελφὶν (ὁ) καὶ *δελφίς*, γεν. *—ῖνος*· θαλάσσιον μαστοφόρον κῆτος, κοιν. *δελφίνι* (τὸ) καὶ *δέλφινας* (ὁ), ἰδιωμ. *ντελφίνι*, ὑποκορ. *δελφινάκι* || πᾶν ἀντικείμενον ἢ διακοσμητικὸν κατεσκεύασμα ἔχον σχῆμα δελφῖνος, ἰδίως ὑδρορρόαι οἰκοδομῶν ἢ κρῆναι || τίτλος (dauphin) τοῦ διαδόχου τοῦ γαλλικοῦ θρόνου ἐπὶ βασιλικοῦ καθεστῶτος (βλ. δελφῖνος).

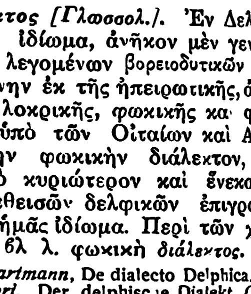

Δελφῖνες διακοσμητικοί.

[Ἀριστερᾷ: ὑδρορρόη. Δεξιᾷ: γλυπτὸν ἐπὶ κρήνης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.]

— [ΖΩΟΛ.] Γένος θηλαστικῶν ἰχθύων (Delphinus) τῆς οἰκογενείας τῶν *δελφινιδῶν*. Τὸ γένος ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένας κατηγορίας: α') δελφῖνας τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ β') δελφῖνας θαλασσίους.

α') Δελφῖνες τῶν γλυκέων ὑδάτων. Οὗτοι ἔχουσι τὰ ἑξῆς διακριτικὰ γνωρίσματα: Ἐγκεφαλικοὶ σπόνδυλοι ἐπιμήκεις, ἐλεύθεροι καὶ εὐκίνητοι· κεφαλὴ διακρινομένη τοῦ σώματος ὑπὸ λαιμοῦ καταφανοῦς· σιαγόνες τελείως ἀνεπτυγμέναι, προέχουσαι ἐν σχήματι ράμφους λεπτοῦ. Ὀφθαλμοὶ μικροί, ὀδόντες πολυάριθμοι, ἰσχυροὶ καὶ αἰχμηροί· ραχιαῖον πτερύγιον μικρὸν ἢ ἐλλεῖπον. Οἱ ἀνατομικοὶ αὐτῶν χαρακτῆρες παρουσιάζουσι μεγαλυτέραν τελειότητα τῶν ἀνατομικῶν χαρακτήρων τῶν θαλασσίων δελφίνων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Δελφὶν ὁ πλατανιστὴς (Delphinus platanista). Εἶναι τὸ ἀξιολογώτερον καὶ γνωστότερον εἶδος τῶν δελφίνων τῶν γλυκέων ὑδάτων. Οὗτος διακρίνεται κυρίως ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων σιαγόνων του, αἵτινες καταλήγουσιν εἰς ἐπίμηκες ρύγχος ἰσχυρότατον. Φέρει ἀνὰ 15 ὀδόντας εἰς ἑκάστην σιαγόνα καὶ ἑκάστην πλευράν, ἤτοι ἐν ὅλῳ 60 ὀδόντας, μικρούς, ἀραιῶς διατεταγμένους καὶ λίαν αἰχμηρούς. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι μικρότατοι, σχεδὸν ὑποτυπώδεις, ὥστε τὸ ζῷον φαίνεται τελείως τυφλόν. Αἱ ὀπαὶ τῶν φυσητήρων εἶναι μετρίου μεγέθους, ᾠοειδεῖς καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς κεφαλῆς τοποθετημέναι. Τὸ μῆκός του φθάνει περίπου τὰ 2 μέτρα. Ὁ χρωματισμός του

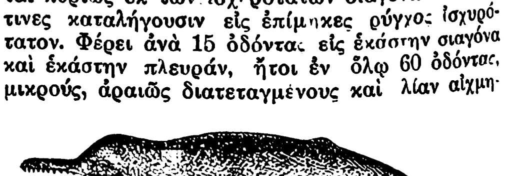

Δελφὶν ὁ πλατανιστής.

Digitized by Google

εἶναι μελανοχαλκόχρους. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένα. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ ραχιαίου πτερυγίου ὑπάρχει σωματικὴ ἐξόγκωσις, ἥτις θεωρεῖται ἴχνος πτερυγίου. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον εἶναι βραχὺ καὶ βαθέως ἐσχισμένον κατὰ τὸ μέσον. Ἀπαντᾷ εἰς πάντας τοὺς μεγάλους ποταμοὺς τῆς Ἀσίας, τὸν Γάγγην, τὸν Βραμαπούτραν, τὸν Ἰνδὸν καὶ ἄλλους. Συνήθως ἀνέρχεται μέχρι τῶν πηγῶν, ἀλλ' οὐδέποτε μεταβαίνει εἰς τὴν θάλασσαν. Τρέφεται ἐξ ἰχθύων τοὺς ὁποίους ἁλιεύει τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐπιμήκους ρύγχους του.

Δελφὶν ὁ ἀμαζόνειος (Delphinus amazoniensis). Εἶναι ἰθαγενὲς κῆτος τῶν ποταμῶν τῆς Ἀφρικῆς.

Δελφὶν ὁ ἀμαζόνειος.

Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 2 περίπου μέτρα καὶ τὸ χρῶμά του εἶναι μελανοκυανοῦν κατὰ τὴν ράχιν καὶ λευκὸν εἰς τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος. Τὸ ρύγχος του εἶναι μᾶλλον ἐπίμηκες καὶ σχεδὸν κωνικόν. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι στενά, μετρίου μήκους καὶ λευκά. Τὸ ραχιαῖον βραχύτατον καὶ τὸ οὐραῖον μᾶλλον βραχὺ καὶ βαθέως ἐσχισμένον εἰς τὸ μέσον του. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀμαζόνιον καὶ τὸν Ὀρενόκον καὶ τρέφεται ἐξ ἰχθύων.

β') Δελφῖνες θαλάσσιοι. Διακρίνονται ἐκ τοῦ κωνικοῦ ρύγχους, ὅπερ ἔχει ἀρκετὸν μῆκος, ἐκ τῶν πολυπληθῶν, μικρῶν καὶ αἰχμηρῶν ὀδόντων, τῆς μελανῆς ράχεως καὶ τῆς ὑπολεύκου μετὰ ὑπομελαίνων λωρίδων ἐνίοτε κοιλίας, καὶ τοῦ μήκους των, ὅπερ κυμαίνεται μεταξὺ 2—2,50 μέτρων. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς :

Δελφὶν ὁ κοινὸς (Delphinus vulgaris). Ἔχει μέτωπον κυρτόν, ρύγχος ὀξὺ κατὰ τὸ ἄκρον του, πεπιεσμένον κατὰ τὰ πλάγια, ὀδόντας 42—47 εἰς ἑκάστην σιαγόνα, χρῶμα μελανὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ λευκὸν κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 2 μέτρα. Ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς θαλάσσας, ἐνίοτε κατὰ πολυπληθεῖς ἀγέλας καὶ διακρίνεται διὰ τὴν ταχύτητα τῶν κινήσεων του, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ἐπικίνδυνα πολλάκις κτυπήματα εἰς τὰς λέμβους καὶ τὰ μικρὰ ἱστιοφόρα καὶ ἀποφεύγει τὴν καταδίωξιν. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι μετρίως ἀνεπτυγμένα, τὸ ραχιαῖον εἶναι αἰχμηρὸν καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον, τὸ οὐραῖον εἶναι βαθέως ἐσχισμένον καὶ μετρίως αἰχμηρὸν κατὰ τὰ ἄκρα του. Ἡ οὐρὰ ὀλίγον πρὸ τῆς βάσεώς της εἶναι τροπιδώδης ἄνωθεν καὶ κάτωθεν. Οἱ ναυτικοὶ ὀνομάζουσι συνήθως τὸ εἶδος τοῦτο θαλασσίαν χῆνα, λόγῳ τοῦ πεπλατυσμένου ρύγχους του. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὡς καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Δελφὶν ὁ φυσητὴρ (Delphinus tursio). Ἔχει ράμφος βραχύ, εὐρύ, πεπιεσμένον, σιαγόνας ἰσχυρὰς μὲ 24 κωνικοὺς καὶ αἰχμηροὺς ὀδόντας εἰς ἑκάστην σιαγόνα.

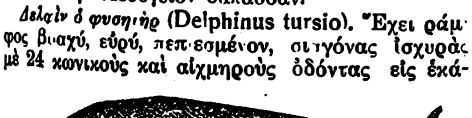

Δελφὶν ὁ φυσητήρ.

Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 2,35—2,50 μέτρα. Ἀπαντᾷ τόσον εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ὅσον καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Δελφὶν ὁ μετωπίας (Delphinus frontatus). Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει ρύγχος ἐπιμηκέστερον τῶν δύο ἀνωτέρω εἰδῶν καὶ πλέον πεπιεσμένον, ἀλλ' ἰδίως διακρίνεται ἐκ τοῦ εὕρους μετώπου του, ὅπερ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα κυρτοῦται ἀποτόμως. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 195—200 ἑκατοστομέτρων. Εἰς ἑκάστην σιαγόνα καὶ ἑκάστην πλευρὰν φέρει ἀνὰ 24 ὀδόντας. Ἡ ράχις του ἔχει χρῶμα καὶ ἡ κοιλία, ὡς καὶ τὸ πέριξ τῶν ὀφθαλμῶν κεφαλικὸν τμῆμα εἶναι λευκόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν παράλια τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Πορτογαλλίας.

Δελφὶν ὁ τοῦ Μπρέντα (Delphinus Breda). Τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 180 ἑκατοστόμετρα, ἔχει 21—23 ὀδόντας εἰς ἑκάστην σιαγόνα καὶ εἰς ἑκάστην πλευράν, εἶναι εὐρωστότερος ἢ ὁ δελφὶν ὁ κοινὸς καὶ τὸ ραχιαῖον πτερύγιον εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς ράχεως. Ἀπαντᾷ ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ, ἀλλὰ σπανιώτερον ἢ τὰ προηγούμενα εἴδη.

Δελφὶν ὁ στεμματοφόρος (Delhpinus coronatus). Τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 80 ἑκατοστὰ καὶ σπανιώτερον φθάνει τὸ 1 μέτρον. Χαρακτηρίζεται κυρίως ἐκ τῶν δύο κιτρίνων κύκλων, οἵτινες εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ προσομοιάζουσι πρὸς στέμμα. Τὸ ρύγχος εἶναι λεπτόν, ἡ ἄνω σιαγὼν βραχυτέρα τῆς κάτω. Φέρει 30 ὀδόντας εἰς ἑκάστην σιαγόνα. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον ἔχει ἡμισταυροειδῆ διάταξιν καὶ εἶναι τοποθετημένον πλησιέστερον πρὸς τὴν οὐράν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς παγωμένας θαλάσσας καὶ ἰδίως παρὰ τὰς νήσους τῆς Σπιτσβέργης.

Δελφὶν ὁ τοῦ Γάγγου (Delphinus Gangensis). Καλεῖται οὕτω, διότι συνήθως ἀπαντᾷ κατὰ πολυπληθεῖς ἀγέλας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 220 περίπου ἑκατοστόμετρα, τὸ ρύγχος του εἶναι εὐρὺ κατὰ τὸ ἄκρον του. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένον, τὰ στηθιαῖα πτερύγια ἔχουσι σχῆμα ριπιδίου. Ἑκάστη σιαγὼν φέρει 60 ἐπιμήκεις, εὐθεῖς, αἰχμηροὺς κατὰ τὴν κορυφὴν καὶ εὐρεῖς κατὰ τὴν βάσιν των ὀδόντας.

Δελφὶν ὁ μέλας (Delphinus melas). Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται ἐκ τῆς κυρτῆς καὶ σφαιροειδοῦς κεφαλῆς του καὶ τῶν εὐρυτάτων στηθιαίων πτερυγίων του. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του φθάνει τὰ 7 περίπου μέτρα καὶ εἶναι μελανὸν μὲ λευκὴν λωρίδα κατὰ μῆκος τῆς κοιλίας. Ζῇ κατ' ἀγέλας ἐκ πολλῶν ἑκατοντάδων ἀποτελουμένας, αἵτινες ὁδηγοῦνται ὑπὸ τοῦ πλέον ἡλικιωμένου ἄρρενος. Εἰς

Δελφὶν ὁ μέλας.

ἑκάστην σιαγόνα φέρει ἀνὰ 13 ὀδόντας. Ἀπαντᾷ συνήθως εἰς τὰς παρὰ τὴν Σπιτσβέργην θαλάσσας.

Δελφὶν ὁ μονομάχος (Delphinus gladiator). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ μᾶλλον διαδεδομένον εἶδος τοῦ γένους. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 14 περίπου μέτρα. Τὸ ρύγχος του εἶναι μᾶλλον ἀμβλύ. Οἱ ὀδόντες του εἶναι ὀγκώδεις, κωνικοί, ἕνδεκα εἰς ἑκάστην σιαγόνα καὶ εἰς ἑκάστην πλευρὰν καὶ ἐλα-

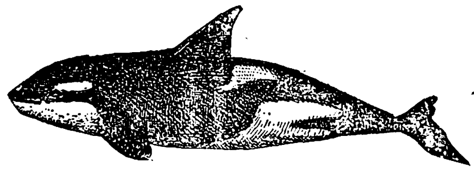

Δελφὶν ὁ μονομάχος.

φρῶς ἀγκιστροειδεῖς. Τὸ σῶμά του εἶναι μελανὸν κατὰ τὴν ράχιν μὲ μεγάλας ἀκανονίστους λευκὰς κηλῖδας, μὲ χαρακτηριστικὴν λευκὴν ἐπιμήκη λωρίδα διήκουσαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μέχρι τοῦ κατωτέρου μέρους τῆς κεφαλῆς καὶ ὑπόλευκον τὴν κοιλίαν καὶ τὸ κάτω τμῆμα τῆς κεφαλῆς. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι ἀνεπτυγμένον εἰς ὕψος καὶ αἰχμηρόν. Ὁ δελφὶν οὗτος θεωρεῖται ὡς ὁ φοβερώτερος διώκτης τῶν φαλαινῶν.

Δελφὶν ὁ λευκὸς (Delphinus albus). Τὸ μῆκος τούτου φθάνει τὰ 2,50 περίπου μέτρα, ἡ κεφαλὴ εἶναι μικρὰ σχετικῶς μὲ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, τὸ μέσον τοῦ θώρακος παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν σωματικὴν ἐξόγκωσιν, τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι βραχέα καὶ ᾠοειδῆ, τὸ ραχιαῖον εἶναι τοποθετημένον κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ράχεως καὶ μᾶλλον ὑποτυπῶδες, τὸ οὐραῖον εἶναι βραχὺ καὶ ἐλαφρῶς δισχιδές. Τὸ ρύγχος του εἶναι ἀμβλύ, αἱ σιαγόνες εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυραὶ καὶ φέρουσιν ἑκάστη καὶ εἰς ἑκάστην πλευρὰν ἀνὰ ἐννέα ὀδόντας. Οἱ ὀδόντες τῆς ἄνω σιαγόνος πίπτουσι πρὸ

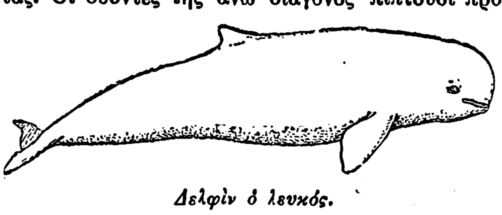

Δελφὶν ὁ λευκός.

τῆς τελείας ἐνηλικιώσεως τοῦ ζῴου. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι λευκός, καθ' ὅλον τὸ σῶμα. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀρκτικὰς θάλασσας.

Δελφὶν ὁ μονόκερως (Delphinus monocerus). Οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ ἰδιορρύθμου ρύγχους του, ὅπερ κατὰ τὸ ἄκρον τελευτᾷ εἰς κερατοειδῆ, ἐπι-

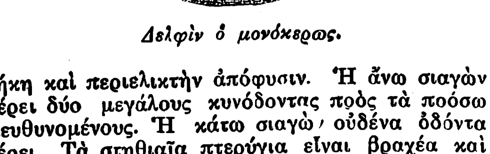

Δελφὶν ὁ μονόκερως.

μήκη καὶ περιελικτὴν ἀπόφυσιν. Ἡ ἄνω σιαγὼν φέρει δύο μεγάλους κυνόδοντας πρὸς τὰ πρόσω διευθυνομένους. Ἡ κάτω σιαγὼν οὐδένα ὀδόντα φέρει. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι βραχέα καὶ τετραγωνικῶς κεκομμένα κατὰ τὸ ἄκρον των. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον εἶναι ὀξύληκτον καὶ βαθέως δισχιδὲς κατὰ τὸ μέσον του. Ραχιαῖον πτερύγιον ἐλλείπει. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ὁμοιομόρφως σκοτεινὸς ἢ ἀνοικτῶς φαιὸς μὲ λευκὰς ἀκανονίστους κηλῖδας. Ἀπαντᾷ σπανίως εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν καὶ τὴν Βαλτικήν. **Δ. Ν. Π.**

— [ΠΑΛΑΙΟΖΩΟΛ.] Λείψανα ἀπολιθωμένα δελφίνων παρουσιάζονται τὸ πρῶτον σποραδικῶς ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, εἶτα δὲ ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου περιόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Ὁ πρόγονος τῶν δελφίνων φαίνεται, ὅτι δέον νὰ ἀναζητηθῇ μεταξὺ τῶν *ἀρχαιοκητωδῶν* θηλαστικῶν. **Γ. Κ. Γ.**

— [ΜΥΘΟΛ.-ΑΡΧΑΙΟΛ.] Ὡς σύμβολον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τὸ θαλάσσιον τοῦτο κῆτος κατέλαβεν ἐνωρὶς σημαίνουσαν θέσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ καὶ τέχνῃ. Προσέλαβε δὲ μεγαλυτέραν ἀκόμη σημασίαν, ὅτε αἱ περὶ δελφίνων παραδόσεις συνανεμίγησαν διὰ διαφόρων τερπνῶν ἐπεισοδίων καὶ μετὰ τῶν μύθων ἄλλων θεῶν καὶ ἡρώων (Διονύσου, Παλαίμονος, Ὀδυσσέως, Ἀρίονος κλπ.). Ἐμφανιζόμενος ὁ δελφὶν ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος καὶ ἡ θάλασσα γαληνιαία καὶ ἀνερχόμενος καὶ παίζων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς παρέχει τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν θαλασσοπόρον ὅτι εἶναι φίλος του, ὅστις δίδει τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ καλοῦ καιροῦ, παρουσιαζόμενος δέ, συνήθως, μετὰ τὰς τρικυμίας τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, ὁπότε ἤρχιζον καὶ πᾶσαι αἱ θαλάσσιαι ἐπιχειρήσεις καὶ τὰ ταξίδια, ἅτινα εἶχον παύσει κατὰ τὸν μακρὸν χειμῶνα, ἑπόμενον ἦτο νὰ θεωρηθῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σύμβολον τοῦ ἡλιακοῦ θεοῦ (Ἀπόλλωνος), Δελφινίου ἀπ' αὐτοῦ κληθέντος, ὅστις διεπέρα τὰ σκότη τῶν τρικυμιῶν, διέλυε τὰ ἐπὶ τῆς θαλάσσης σωρευόμενα νέφη καὶ κατηύναζε καὶ ἀπεκοίμιζε τὴν μανίαν της. Ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις τοῦ δελφῖνος ὡς σημεῖον τοῦ καλοῦ καιροῦ ἑπόμενον ἦτο νὰ συνδέσῃ αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνα, ὅστις εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐξεγείρῃ ἀλλὰ καὶ νὰ κατευνάζῃ αὐτήν, καὶ νὰ εἶναι ἀφιερωμένος καὶ εἰς αὐτόν, ὡς ἦτο καὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἡ ἐμφάνισις τῶν ζῴων τούτων ὡς προαγγέλων τοῦ καλοῦ καιροῦ παρέσυρε τὴν φαντασίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων νὰ πλάσωσι καὶ διαφόρους μύθους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ δελφῖνες ὑπῆρξαν οἱ σωτῆρες ἀνθρώπων, οἵτινες διέτρεξαν τὸν κίνδυνον νὰ πνιγοῦν. Οὕτω δελφὶν ἐλέγετο ὅτι ἔσωσεν ἐπὶ τῆς ράχεώς του τὸν οἰκιστὴν τοῦ Τάραντος Λακεδαιμόνιον Φάλανθον ναυαγήσαντα

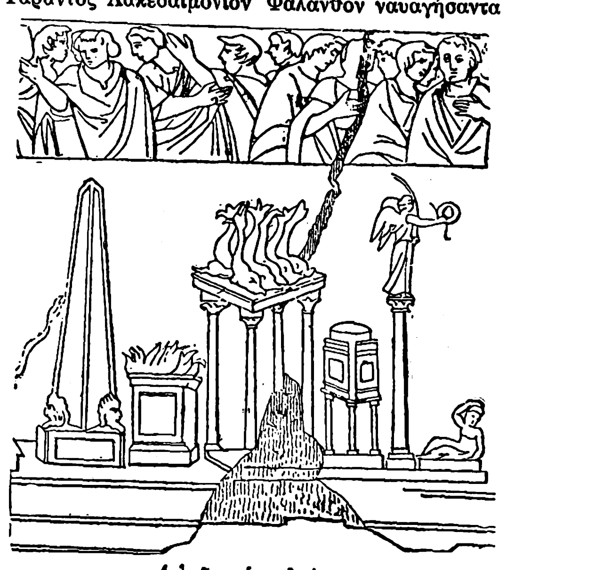

Δελφῖνες ἱπποδρόμου.
[Ἐκ τῆς συλλογῆς Ματτέϊ.]

ἐν τῷ Κρισσαίῳ πελάγει (*Παυσ.* X. 13. 10) καὶ τὸν Ἀρίονα ριφθέντα εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ μὴ φονευθῇ ὑπὸ τῶν πειρατῶν, καὶ τὸν Τηλέμαχον πεσόντα ἐξ ἀπροσεξίας εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτε ἦτο ἀκόμη παιδίον (διὰ τοῦτο καὶ ἐξ εὐγνωμοσύνης ὁ Ὀδυσσεὺς δελφῖνα εἶχεν ὡς ἔμβλημα εἰς τὴν ἀσπίδα του καὶ δελφῖνος παράστασιν εἰς τὸν δακτύλιόν του), καὶ τὸν Κοίρανον, διότι συλλαβών ποτε δελφῖνας διὰ δικτύων ἔρριψε καὶ πάλιν αὐτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Δελφῖνες ὡσαύτως ἐλέγετο ὅτι ἐξήγαγον εἰς τὴν Κόρινθον τὸ πτῶμα τοῦ Παλαίμονος (Μελικέρτου), παιδὸς τῆς Ἰνοῦς, καὶ εἰς Ρίον τὸ πτῶμα τοῦ ποιητοῦ Ἡσιόδου, ριφθὲν εἰς τὴν θάλασσαν ὑπὸ τῶν φονευσάντων αὐτὸν λῃστῶν. Ὁ χαριέστερος ὅμως πάντων τῶν περὶ δελφίνων μύθων εἶναι ὁ τοῦ ἑβδόμου ὁμηρικοῦ ὕμνου, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ δελφῖνες ἦσαν πρότερον ἄνθρωποι, Τυρρηνοὶ πειραταί, οἵτινες ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ διαφύγωσι τὴν κατασπαραξίν των ὑπὸ τοῦ λέοντος, εἰς τὸν ὁποῖον μετεμορφώθη τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου ὁ θεὸς Διόνυσος, ὅτε

Digitized by Google

εἶχεν ἀπαχθῆ ὑπὸ τῶν εἰρημένων πειρατῶν. Ἐκτὸς τοῦ ποιητοῦ τοῦ εἰρημένου ὕμνου, ἀπὸ τοὺς μύθους τῶν δ λφίνων εἶχον ἐμπευσθῆ καὶ οἱ ποιηταὶ Ἀρχίλοχος καὶ Πίνδαρος καὶ Στησίχορος.

Ὡς εἶχε δὲ περιλάβει τοὺς περὶ δελφίνων μύθους μεταξὺ τῶν θεμάτων της ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίησις, οὕτως εἶχεν ἐμπνευσθῆ ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ ἀρχαία τέχνη, τῆς ὁποίας κάλλιστον δημιούργημα εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ διαζώματος τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους ἐλευθέρα ἀναπαράστασις τοῦ μύθου τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου. Ὁ καλλιτέχνης γλύπτης (σύγχρονος ἢ μαθητὴς τοῦ Πραξιτέλους) ἐμφανίζει τὸν Διόνυσον κατέχοντα τὸ κέντρον τῆς ὅλης συνθέσεως, καθήμενον καὶ ἡσύχως παίζοντα μὲ λέοντα, εἰς τὸν ὁποῖον προσφέρει κύπελλον. Ἑκατέρωθεν τοῦ Διονύσου παρίσταται ἀνὰ εἷς σάτυρος ἀναπαυόμενος καὶ μεθ' ἑκάτερον αὐτῶν ἀνὰ εἷς σάτυρος ὄρθιος πλησίον ἀμφορέως. Καταφανὴς ἰδίως εἶναι ἡ δεξιοτεχνία τοῦ γλύπτου εἰς τὸ ὑπόλοιπον τῆς παραστάσεως, ὅπου παρίστανται γηραιοὶ σάτυροι τύπτοντες μὲ θύρσους καὶ φλεγομένους πυρσοὺς τοὺς πειρατὰς καὶ κρημνίζοντες αὐτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου μεταμορφοῦνται οὗτοι εἰς δελφῖνας. Ἰδίως ὅμως δελφῖνες ἐκόσμουν τοὺς ἀρχαίους ἱπποδρόμους, ὡς τὸν τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας, ἔνθα ὑπῆρχε χαλκοῦς δελφὶν ἐπί τινος δοκοῦ παρὰ τὴν ἄφεσιν, τοὺς τῶν πόλεων τῆς Κυρηναϊκῆς, καὶ ἰδίως τὸν τῆς Ρώμης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπὶ ἐπιστυλίου ὑψοῦντο ἑπτὰ δελφῖνες (πρὸς ἀπαρίθμησιν τῶν ἑπτὰ περιστροφῶν τὰς ὁποίας ὤφειλον νὰ κάμωσιν οἱ διαγωνιζόμενοι ἁρματοδρόμοι καὶ ἱππεῖς), ἐκ τῶν ὁποίων κατέπιπτε διὰ μηχανήματος ἀνὰ εἷς καθ' ἑκάστην περιστροφήν. Δελφῖνος μορφὴν εἶχον καὶ πίδακες τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὡς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους, οἵτινες ἐκαλοῦντο «Εὔριποι», ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου πορθμοῦ τῆς Χαλκίδος. Ἡ εἰκὼν τοῦ δελφῖνος ἐκόσμει, ὡς σύμβολον, καὶ τὰ νομίσματα πλείστων ἀρχαίων πόλεων, ὡς καὶ ἀρχαῖα ὀγγεῖα, ἰδίως λύχνους. Κατὰ δὲ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ὁ δελφὶν ἐχρησίμευσε καὶ ὡς οἰκόσημον, ἀπεικονιζόμενος εἰς θυρεούς. Δελφὶν ἢ δελφὶς ἐκαλεῖτο καὶ μηχάνημά τι τῶν ἀρχαίων χρόνων, οὗτινος ἐγίνετο χρῆσις κατὰ τὰς ναυμαχίας. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—[ΛΑΟΓΡ.] Τὸν δελφῖνα ἡ λαϊκὴ φαντασία ἐπροίκισε μὲ θαυμασίας καὶ οὐδόλως ἀνταποκρινομένας πρὸς τὴν πραγματικήν του φύσιν ἰδιότητας. Περὶ αὐτοῦ διηγοῦνται ὅτι, ὅταν ἁλιευθῇ, ἐκσπᾷ εἰς γοερὰς κραυγὰς καὶ κλαίει, καὶ ὅτι ἐπιζητεῖ τὴν φιλίαν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τοὺς ὁποίους καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν νὰ φανῇ χρήσιμος. Οἱ ἀρχαῖοι μάλιστα συγγραφεῖς τοῦ ἀποδίδουν καὶ μουσικὸν αἴσθημα ἀνεπτυγμένον. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἱστορία τοῦ Ἀρίονος, ὅστις ριφθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν ἐσώθη ὑπὸ δελφῖνος. Ὁ Πλίνιος διηγεῖται ὅτι δελφίν, εἰς τὸν ὁποῖον παῖς τις ἔδιδεν ἄρτον, ἐχρησίμευεν ὡς πορθμεύς του εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης φέρων ἐπὶ τῆς ράχεως τὸν παῖδα καὶ διαπεραιῶν αὐτὸν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην λίμνης τινός. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ παῖς, ὑπέκυψε καὶ ὁ δελφὶν εἰς τὴν θλῖψιν. Παρομοίαν ἱστορίαν διηγεῖται καὶ ὁ Παυσανίας. Ὁ Ὀππιανὸς ἱστορεῖ ὅτι ἓν τῶν ζῴων τούτων εἶχε τόσον ἀνεπτυγμένον τὸ μουσικὸν αἴσθημα, ὥστε ὁσάκις ἤκουε φλογέραν βοσκοῦ ἐξήρχετο εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἔβοσκε μετὰ τοῦ ποιμνίου. Πλεῖστοι μῦθοι ἀρχαῖοι καὶ χριστιανικὰ συναξάρια ἀναφέρουν σωτηρίαν ἀνθρώπων ὑπὸ δελφίνων κομισάντων αὐτοὺς ἐπὶ τῶν νώτων ἀσφαλῶς εἰς τὴν ξηράν. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πιστεύει ὅτι εἰς παναρχαίους χρόνους, κατὰ τὰ ναυάγια, οἱ δελφῖνες ἐλάμβανον ἐπὶ τῆς ράχεώς των τοὺς ναυαγοὺς καὶ τοὺς μετέφερον εἰς τὴν ξηράν. «Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔδινε μιὰ σπρωχτιὰ στὸ δελφίνι καὶ τὄριχνε πάλι στὴ θάλασσα. Συνέβη ὅμως μιὰ φορὰ νὰ πεθάνῃ ὁ ἄνθρωπος ποῦ τὸν εἶχε τὸ δελφίνι στὴ ράχη του καὶ ἔτσι νὰ μὴ μπορέσῃ νὰ τὸ σπρώξῃ καὶ τὸ δελφίνι πέθανε. Ἀπὸ τότε καὶ τ' ἄλλα δελφίνια δὲν γλυτώνουν πιὰ τοὺς ἀνθρώπους». Ἡ παράδοσις αὕτη, ἥτις ἔχει καὶ αἰτιολογικόν πως χαρακτῆρα, δικαιολογοῦσα τὴν σημερινὴν ἀδιαφορίαν τῶν δελφίνων πρὸς τοὺς ναυαγούς, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν εὑρίσκεται καὶ εἰς ἐπίγραμμά τι Ἀντιφίλου τοῦ Βυζαντίου (Ἀνθολ. θ. 222). [Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου* Παραδόσεις, σ. 181, 924—*Usener*. Die Sintfluthsagen σ. 140.—*Ι. Ν. Σβορώνου* ἐν «Διεθν. Ἐφημ. Νομισμ. Ἀρχαιολ.» τ. Γ. σ. 51.] —Λ.

—[ΕΡΑΛΔ.] Ὁ δελφὶν εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐν χρήσει ἐμβλημάτων τῶν λαμβανομένων ἐκ τοῦ ἐναλίου βασιλείου.

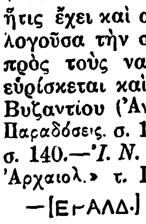

Εἰκονίζεται συνήθως ἐν στάσει κατακορύφῳ—κατὰ πάλον—ἐν ἡμικυκλίῳ κεκαμμένος, μὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς πρὸς τὴν ἰδίαν πλευράν. Σπανιώτερον εἰκονίζεται ἐν ὁριζοντίῳ στάσει—κατὰ ζώνην. Ἐνίοτε εἰς αὐτὴν τὴν στάσιν ὁ θυρεὸς περιλαμβάνει δύο ἢ καὶ πλείονας δελφῖνας.

—[ΑΡΧ. ΝΑΥΤ. ΙΣΤΟΡ.] Βλ. λ. δελφινοφόρος.

— **δελφῖνος ἔλαιον**· βλ. δελφινέλαιον.

Δελφὶν [*Ἀστρονομ.*]. Μικρὸς ἀστερισμός, κείμενος ἀνατολικώτερον τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ἀετοῦ καὶ πλησίον τοῦ Γαλαξίου, φερόμενος ἐνίοτε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ ὡς *Δελφίς*. Ἀρχικῶς περιελάμβανε πιθανῶς καὶ τοὺς ἐγγὺς αὐτοῦ ἀστέρας, ἐξ ὧν ὁ Ἵππαρχος ἐσχημάτισε βραδύτερον τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Ἱππαρίου. Εἰς τὰ μεταγενέστερα ἐν τούτοις συγγράμματα καὶ τοὺς διαφόρους χάρτας τοῦ οὐρανοῦ φέρεται ὑπὸ τὸ σημερινόν του σχῆμα καὶ ὄνομα, πρὸς δικαιολογίαν τοῦ ὁποίου ἐπλάσθησαν διάφοροι μῦθοι. Κατά τινα ἐκδοχήν, ὁ ἀστερισμὸς οὗτος παριστᾷ τὸν δελφῖνα, ὅστις ἔσωσε τὸν Ἀρίονα. Ἐκ τοῦ μύθου τοῦ Ἀρίονος ὁ ἀστερισμὸς καλεῖται καὶ *Μουσικὸν Ζώδιον* καὶ παρὰ τοῖς Λατίνοις Musicum Signum· κατὰ τὸν Ὀβίδιον ὅμως, ἡ ὀνομασία αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀστερισμὸς ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα ἀστέρων, ἤτοι ἰσαρίθμων πρὸς τὰς Μούσας, ἂν καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἀριθμεῖ ἐν αὐτῷ 10 ἀστέρας, ἐκ τῶν μεταγενεστέρων δὲ ἀστρονόμων ὁ μὲν Argelander 20, ὁ δὲ Heis 31.

Κατὰ τὸν Ὀβίδιον ὁ Δελφὶν κατηστερίσθη, ὡς πείσας τὴν Ἀμφιτρίτην νὰ συζευχθῇ τὸν Ποσειδῶνα, δι' ὃ καὶ καλεῖται ἐνίοτε *Τρίτων* καὶ παρὰ τοῖς Λατίνοις Neptunius καὶ Persuasor Amphitrites, ἀλλὰ καὶ Vector Arionis. Ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὀνομάζεται Curvus διὰ τὸ σχῆμά του, ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται, συνεπείᾳ τυ-

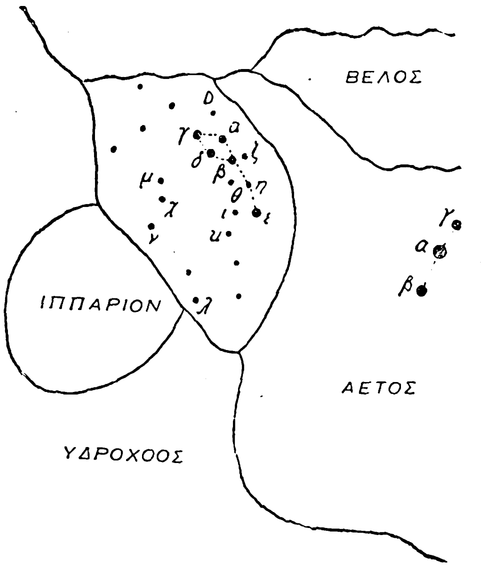

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Δελφῖνος.

πογραφικοῦ λάθους ἡ παρὰ τῷ Bayer ὀνομασία Currus. Συνεπείᾳ παρομοίου λάθους, ὁ Riccioli καλεῖ τὸν αὐτὸν ἀστερισμὸν Smon nautis καὶ Smon barbaris, ἀντὶ τοῦ παρὰ Πλινίῳ Simon. Παρὰ Riccioli καὶ Lalande ἀπαντῶσιν ὡσαύτως αἱ ἐπωνυμίαι Hermippus καὶ Acetes ἐκ τοῦ μύθου περὶ τοῦ ταξιδίου τοῦ Βάκχου καὶ τῆς Ἀριάδνης εἰς Νάξον, ἀλλαχοῦ δὲ φέρεται καὶ ὡς *Ἀπόλλων*. Ὁ Ἀλ-Μπιρουνί, ἂν καὶ ὀνομάζει αὐτὸν *Ἀλ-Καοὺδ* (ἱππεύσιμον κάμηλον), ἀναφέρει ἐν τούτοις ὅτι οἱ Νεστοριανοὶ καὶ οἱ Μαλαχῖται ἀναγνωρίζουσιν ἐν αὐτῷ τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Ὑπὸ τοῦ Καζβινὶ οἱ τέσσαρες ἀστέρες α, β, γ, δ, Δελφῖνος καλοῦνται *Ἀλ-οὐκούδ*, ἤτοι πολύτιμοι λίθοι, κοσμοῦντες τὸν *Ἀλ-Σαλίμπ*, δηλαδὴ τὸν Σταυρόν, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ὁ ἀστὴρ ε ὠνομάζετο *Ἀλ-ἀμοὺδ ἀλ-Σαλίμπ*, δηλαδὴ βάθρον τοῦ Σταυροῦ. Οἱ λοιποὶ ἐν τούτοις ἐκ τῶν Ἀράβων ἀστρονόμων διετήρησαν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα τοῦ ἀστερισμοῦ ἐλαφρῶς παρεφθαρμένον, καλοῦντες αὐτὸν *Δουλφίμ*. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ὁ ἀστερισμὸς καλεῖται *Ἱερὸς Ἰχθύς*, ὅπως ἐνίοτε ἐλέγετο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Καίσιος καλεῖ αὐτὸν *Λεβιάθαν* ἐκ τοῦ 104ου ψαλμοῦ καὶ ὁ Novidius *Κῆτος τοῦ Ἰωνᾶ*. Παρὰ τῷ Schiller φέρεται ὡς *Ὑδρία τῆς Κανᾶ* καὶ ἀλλαχοῦ τέλος ὡς *Φέρετρον τοῦ Ἰώβ*. Ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ὠνομάζετο Schishumara ἢ Zisumara καὶ ὑπὸ τῶν Σινῶν *Κουὰ-Σάου* (κολοκύνθη).

Ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου ὁ α Δελφῖνος εἶναι μεγέθους 3.86, χρώματος ὠχροκιτρίνου καὶ φάσματος B8. Ὁ ἀστὴρ οὗτος παρουσιάζει μεταβολὰς λάμψεως κατὰ $^1/_2$ μέγεθος περίπου ἐντὸς 15 ἡμερῶν. Ὁ β Δελφῖνος εἶναι τριπλοῦς ἀστήρ. Οἱ δύο ἐκ τῶν τριῶν τοῦ συστήματος ἀποτελοῦν ταχὺ ζεῦγος μὲ περίοδον 26 ἐτῶν περίπου καὶ ἔχουσι μεγέθη 4 καὶ 6, ὁ δὲ τρίτος περίπου 11· ὁ γ Δελφῖνος ἀποτελεῖ σύστημα λίαν βραδὺ ἐκ δύο ἀστέρων, ὧν ὁ εἷς 4ου καὶ ὁ ἕτερος 5ου μεγέθους. Τέλος ὁ ε Δελφῖνος, 4ου μεγέθους, ἂν καὶ εἰς τὰ σημερινὰ σχήματα τοποθετεῖται παρὰ τὸ ραχιαῖον πτερύγιον, ἐν τούτοις καλεῖται *Δενὲμπ* ἐκ τοῦ Ἀλ Δανὰμπ ἀλ Δουλφίμ, ἤτοι οὐρὰ τοῦ δελφῖνος, ἢ *Ἀλ-ἀμοὺδ ἀλ-Σαλίμπ*, δηλαδὴ βάθρον τοῦ Σταυροῦ. Σ. Π.

δέλφινας (ὁ)· βλ. δελφίν.

Δέλφινας [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς διαρρέων τὴν παρὰ τὴν Γεωργιούπολιν Ἀποκορώνου Κρήτης πεδιάδα. Εἶναι ἐζευγμένος διὰ λιθίνης γεφύρας καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἁλμυροῦ. Ε. Γ.

Δελφινᾶς, ***Καλοκυρός***. Πατρίκιος καὶ στρατηγὸς Βυζαντινός, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος. Στασιάσας μετὰ Βάρδα τοῦ Φωκᾶ ἐναντίον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τοῦ συμβασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Ζ', ἔπηξε τὴν σκηνήν του τῷ 988 εἰς τὴν ἔναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως Χρυσόπολιν (Σκούταρι) καὶ ἐκεῖθεν ἠπείλει τὴν βασιλεύουσαν. Προσβληθεὶς ὅμως νύκτωρ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἡττήθη, συνελήφθη καὶ ἀνεσκολοπίσθη ἀπὸ τὸν ἱστὸν τῆς σκηνῆς του Γ. Δ. Κ.

Δελφινᾶτον (Dauphiné) [*Γεωγρ.*]. Παλαιὸς νομὸς τῆς Γαλλίας μεταξὺ τῶν ἄνω Ἄλπεων, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἰταλίας πρὸς ἀνατολὰς καὶ τοῦ Ροδανοῦ πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμάς. Εἶχεν ἔκτασιν 30.000 τετραγ. χλμ. Τὰ δύο τρίτα τοῦ ἐδάφους του ἀπετέλουν ὑψηλαὶ καὶ χιονοσκεπεῖς ὀροσειραί, οἵα εἶναι ἡ τοῦ Πελβοῦ, ἡ κορυφὴ τοῦ ὁποίου ἔχει ὕψος 4.103 μέτρων. Διῃρεῖτο εἰς ἄνω καὶ κάτω Δελφινᾶτον. Τὸ ἄνω Δελφινᾶτον περιελάμβανε τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα καὶ τὸ κέντρον τοῦ νομοῦ περὶ τὴν Γρενόβλην, Μπριανσόν, Γκὰπ καὶ Ντί, τὸ δὲ κάτω Δελφινᾶτον ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν λόφων, τῶν πεδιάδων καὶ τῶν χθαμαλῶν γαιῶν βορειοανατολικῶς πρὸς τὸ Λυὼν καὶ ἀνατολικῶς πρὸς τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βαλάνς. Εἰς τὸ Δελφινᾶτον κατῴκουν ἀρχικῶς δύο λαοί: οἱ Ἀλλόβρογες καὶ οἱ Βοκόντιοι. Οἱ Ἀλλόβρογες, οἵτινες κατεῖχον καὶ τὴν Σαβοΐαν, κατῴκουν πρὸς βορρᾶν τοῦ ποταμοῦ Ἴσαρος (Isère), πρωτεύουσα δὲ τῆς χώρας αὐτῶν ἦτο ἡ Βιέννη. Οἱ Βοκόντιοι διέμενον πρὸς νότον τοῦ Ἴσαρος, κυριωτέρα δὲ πόλις αὐτῶν ἦτο τὸ

Θυρεὸς τοῦ Δελφινάτου.

Κουλάρο, ὅπερ οἱ Ρωμαῖοι ἐπωνόμασαν Γρατιανούπολιν καὶ οἱ Γάλλοι τοῦ μεσαίωνος Γρενόβλην. Πλὴν τούτων ἀναφέρονται καὶ δύο ἄλλοι ὅμοροι λαοί: οἱ Σεγαλλαυνοὶ καὶ οἱ Τρικαστινοί. Τὸ Δελφινᾶτον, ὅπερ, κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν, περιῆλθεν εἰς τρεῖς διαφόρους οἰκογενείας κομίτων, παρεχωρήθη τῷ 1349 ὑπὸ Οὐμβέρτου τοῦ Β' εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον Βαλουᾶ. —Μ.

δελφινέλαιον (τὸ) (Huile de Dauphin, Delphintran) [*Βιομ. Χημ.*]. Ἔλαιον λαμβανόμενον ἀπὸ τὸ λίπος τοῦ μέλανος δελφῖνος. Ἀποτελεῖ ὑγρὸν λεμονοκίτρινον, ὄζει ταυτοχρόνως ὡς ἀπὸ ἰχθύος καὶ δέρματος, ὅπερ ἐν ἀλκοόλῃ εἶναι ἀρκετὰ διαλυτόν. Τὸ ἔλαιον τοῦτο περιέχει σημαντικὰ ποσὰ τριγλυκεριδίου τοῦ βαλεριανικοῦ ὀξέος. Τὸ ἔλαιον τοῦ δελφῖνος ἔχει τὴν αὐτὴν ἐφαρμογὴν ἣν τὸ λίπος τοῦ κήτους, χρησιμεύει δὲ ἐπίσης καὶ πρὸς νοθείαν αὐτοῦ. Κ. Γ. Μ.

— [*Ἐμπορευματ.*] Τὸ δελφινέλαιον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σαπωνοποιΐαν, πρὸς φωτισμόν, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν βυρσοδεψίαν, εἴτε ὡς δεψικὴ ὕλη, εἴτε ὡς λιπαντικόν. Αἱ κυριώτεραι ἀγοραὶ τοῦ ἐλαίου τούτου εἶναι ἡ Κοπεγχάγη καὶ τὸ Λονδῖνον. Ι. Μ.

Δελφῖνες [*Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.*]. Δύο νῆσοι μικραὶ κατῳκημέναι, πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ζεφυρίου τῆς Μαρμαρικῆς ἀκτῆς, εἰς 90 στάδια δυτικῶς τοῦ Παραιτωνίου, σχηματίζουσαι μετὰ τῆς ἀκτῆς ἀσφαλῆ λιμένα ἔχοντα ὑδρεῖον (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 20). Ὁ Πτολεμαῖος ὀνομάζει αὐτὰς *Φωκούσας* (Δ. ε, 75), Στέφανος δὲ ὁ Βυζάντιος *Φυκούσας* «ὀνομάζονται δὲ διὰ τὸ φυκῶν εἶναι πλήρεις· οἱ νησιῶται Φυκουσσαῖοι καὶ Φυκούσσιοι». Αἱ νῆσοι αὗται ἐγγύτατα τῆς ἀκτῆς κείμεναι συνηνώθησαν πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Λαμπὲτ καὶ τοῦ λιμένος Μέρσα Μετροὺ (Mersa Metruh). Σ. Ε. Λ.

δελφίνη (ἡ)· βλ. δελφῖνος.

δελφίνι (τό)· βλ. δελφίν.

Δελφίνι [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σύρου, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Τράχηλος καὶ Τὸ Πουλὶ (χάρτ. *Ν. Κοτσοβίλη «Νῆσος Σῦρος»*). Ἡ ἀκτή του ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἀπορρῶγας ἀκρωρείας τοῦ βουνοῦ Στόνυχας (1132 μ.) καὶ διανοίγεται εἰς δύο ὅρμους ἀμφιδύμους, τὸν *Μικρὸ Δελφίνι* πρὸς βορρᾶν καὶ τὸν *Κίνι* πρὸς νότον. Πρὸ τοῦ ὅρμου φερώνυμος ὕφαλος (πλάτ. 31° 26' 55", μῆκ. 24° 33' 0" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island) βολίσματος 2 ὀργυιῶν. Σ. Ε. Λ.

Δελφίνια (τὰ) [*Ἀρχ.*]. Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος, προστάτου τῶν ναυτιλλομένων, ὅστις ὑπὸ μορφὴν δελφῖνος, κατὰ τὸν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ὁμηρικὸν ὕμνον, ὡδήγησε τοὺς Κρῆτας (Κνωσίους) ναύτας εἰς τὸν Κρισσαῖον κόλπον, ἔνθα ἀποβιβασθέντες ἔκτισαν ἐν Κρίσσῃ

Digitized by Google

τὸ πρῶτον, βωμὸν μακρόθεν ὁρατόν, καὶ ἐν Δελφοῖς ἔπειτα πρὸς τιμήν του, γενόμενοι καὶ πρῶτοι αὐτοῦ ἱερεῖς. Ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης ἐξάγεται, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος διεδόθη ἐκ Κρήτης πρὶν ἢ διαχυθῶσιν ἄποικοι ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀνὰ πάσας τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Ἐκ τῶν εἰς διαφόρους ἑλληνικὰς πόλεις τελουμένων Δελφινίων (Ἀθήνας, Αἴγιναν, Δελφούς, Χαλκίδα, Ἐρέτριαν, Θήραν, Μίλητον, Χίον, Μασσαλίαν κ. ἄ.) ὀνομαστότερα ἦσαν τὰ τελούμενα ἰδίως ἐν Ἀθήναις, Αἰγίνῃ καὶ Δελφοῖς. Ἐν Ἀθήναις τελούμενα ταῦτα κατὰ τὴν 6ην Μουνιχιῶνος μηνός, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν σημερινὸν Ἀπρίλιον, ἦσαν συνδεδεμένα μὲ τὴν παράδοσιν τῆς ἀποστολῆς ὡς φόρου εἰς τὸν Μίνωα ἑπτὰ κατ' ἔτος νέων καὶ ἑπτὰ νεανίδων. Κοράσια, φέροντα κλάδους ἐλαίας ἐστεμμένους μὲ ταινίας ἐκ λευκῶν ἐρίων (ἱκετηρίας), προσήρχοντο ὡς ἱκέτιδες εἰς τὸ Δελφίνιον (ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος) καὶ προσέφερον θυσίαν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Θησέως μετὰ τῶν νέων καὶ νεανίδων τελεσθείσης θυσίας εἰς τὸ αὐτὸ ἱερὸν κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα, πρὸ τοῦ εἰς Κρήτην ἀπόπλου των. Ἡ ἡμέρα αὕτη ἔκτοτε ἐθεωρεῖτο κατάλληλος πρὸς θαλασσοπλοΐαν διὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασίν της εἰς τὸν Θησέα. Ἐν Αἰγίνῃ τὰ Δελφίνια ἐτελοῦντο κατὰ τὸν Δελφίνιον μῆνα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν Μουνιχιῶνα τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἦσαν συνδεδεμένα μὲ ἀγῶνας γυμνικούς, οἵτινες ἐκαλοῦντο «ὑδροφόρια» ἢ «ἀμφορίτης ἀγών», διότι οἱ ἀγωνιζόμενοι ἔφερον ἀμφορεῖς εἰς τὴν κεφαλήν. Ἐν Δελφοῖς δέ, τελούμενα ὡσαύτως κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἦσαν συνδεδεμένα μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἀγώνων τοὺς ὁποίους συνῆψεν ὁ Ἀπόλλων, ἐλθὼν εἰς Δελφοὺς διὰ τοῦ αὐλῶνος τοῦ Παρνασοῦ, πρὸς τὴν Δελφίνην, καὶ ἐτελοῦντο πρὸς καταπράυνσιν τοῦ θεοῦ, ὅστις ἦτο ἐξωργισμένος ὅτε ἠγωνίζετο κατὰ τῆς Δελφίνης. Ἐκ τῶν γινομένων κατὰ τὰ ἐν Δελφοῖς καὶ Ἀθήναις Δελφίνια ἐξιλαστηρίων ἱεροτελεστιῶν προκύπτει, ὅτι καὶ εἰς τὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ταύτην ἑορτὴν ὑπῆρχεν ἡ ἰδέα τοῦ καθαρμοῦ, ἥτις ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὴν θρησκείαν του καὶ ἐξεφράζετο εἰς τὰς κυριωτέρας τελετὰς τῆς λατρείας του. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Δελφινία (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τῆς Ἀρτέμιδος, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας, ὡς καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ της Ἀπόλλωνος τοῦ Δελφινίου, ἐτελοῦντο τὰ Δελφίνια. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεκράτει ἐν Ἀθήναις ἡ συνήθεια ὁσάκις Ἀθηναῖός τις ἀνελάμβανε τὴν λειτουργίαν τῆς τριηραρχίας νὰ τελῇ θυσίαν εἰς τὴν Μουνιχίαν Ἀρτέμιδα, ὑπεστήριξάν τινες ὅτι καὶ τὰ Δελφίνια ἐτελοῦντο ἐν ἀρχῇ μόνον πρὸς τιμὴν τῆς Δελφινίας Ἀρτέμιδος καὶ ὅτι βραδύτερον ἐπεξετάθησαν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. ΚΑΨ

— **«Δελφινία»** *[Ναυτ. Ἱστ.]*. Ὄνομα ἀθηναϊκῆς τριήρεως. Τοῦτο ὡς καὶ ἄλλων πέντε ἀθηναϊκῶν ἐπίσης τριήρεων ὥρισεν ὁ Ὄθων (Διάτ. 1 Σεπτ. 1852) εἰς ἓξ λιβυρνίδας πολεμικὰς ναυπηγηθείσας ἐν τοῖς νεωρίοις τοῦ Πόρου, διὰ τὴν καταδίωξιν τῆς πειρατείας. Ἔχουσα πλήρωμα 1 ἀξιωματικοῦ, 4 ὑπαξιωματικῶν καὶ 26 ναυτῶν ἐξετέλει καταδιώξεις πειρατείας ἐν ἀρχῇ, λαθρεμπορίου κατόπιν εἰς τὴν ΒΑ. τότε Ἑλλάδα, μέχρι τοῦ 1871, ὁπότε ἀνίκανον πλέον πρὸς πλοῦν μετετράπη εἰς μεγάλην φορτηγίδα. (Πρβλ. *Φωκᾶ* Χρονικὰ Β Ν.) Σ. Ε. Λ.

δελφινίδαι (οἱ) (Delphinidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κητωδῶν*. Οἱ δελφινίδαι παρουσιάζουσι πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν κητῶν. Αἱ σιαγόνες των εἶναι ἰσχυρόταται καὶ φέρουσι πολυπληθεῖς, ἁπλοῦς καὶ κωνικοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀδόντας καὶ καταλλήλους πρὸς σαρκοφαγίαν. Ἀναπνέουσι διὰ πνευμόνων καὶ ἔχουσιν, ὅπως καὶ αἱ φάλαιναι, φυσητῆρας. Ἕκαστος φυσητὴρ ἀποτελεῖται ἐξ ἀσκοειδοῦς τινος διογκώσεως τοποθετημένης κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τρῆμα τῆς ρινικῆς κοιλότητος καὶ διανοιγομένης πρὸς τὰ ἔξω δι' ὀπῆς εὑρισκομένης κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς κεφαλῆς. Καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ζῷον ἀνοίγει τὸ στόμα του ὅπως καταβροχθίσῃ τὴν τροφήν του, εἰσάγει συνάμα καὶ μεγάλην ποσότητα ὕδατος, ὅπερ, ἀφοῦ διέλθῃ δι' εἰδικῆς συσκευῆς τοῦ οὐρανίσκου, ἥτις παρομοιάζει πρὸς σύστημα σιφώνων, ἐξέρχεται ἐκ τῆς ὀπῆς τῆς κεφαλῆς μεθ' ἱκανῆς ἐντάσεως καὶ εἰς ἀρκετὸν ὕψος. Ἡ διάταξις αὕτη τῶν φυσητήρων ἐπιτρέπει προσέτι εἰς τοὺς δελφινίδας νὰ ἀναπνέωσιν ἀέρα, χωρὶς νὰ ἐκβάλωσι τὴν κεφαλήν των ἐκ τοῦ ὕδατος. Ἐπὶ τῆς ράχεως φέρουσι τριγωνικὸν πτερύγιον, ἄνευ ὀστεοειδῶν ὑποστηριγμάτων· τὸ πτερύγιον τοῦτο ἐνίοτε ἐλλείπει εἴτε διότι ἐξαφανίζεται λόγῳ γήρατος τοῦ ζῴου, εἴτε διότι ἀποκόπτεται κατὰ τοὺς διαφόρους ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους συχνάκις συνάπτουσι μεταξύ των πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς λείας των. Οἱ μαστοὶ εὑρίσκονται κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σώματος παρὰ τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ τὸ τρῆμα τῆς ἕδρας. Τὸ πέος, τοῦ ὁποίου ὁ ἄξων ἀποτελεῖται ἐξ ἐλυγίστου ὀστοῦ, καλύπτεται ὑπὸ δύο ἀναδιπλώσεων τοῦ δέρματος καὶ κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ ζῴου δὲν διαφέρει τοῦ θήλεος γεννητικοῦ ὀργάνου. Ὀπίσθια μέλη δὲν ὑφίστανται· αἱ παρὰ τὴν ἕδραν εὑρισκόμεναι δύο μικραὶ σαρκώδεις ἀποφύσεις θεωροῦνται ἴχνη ὀπισθίων μελῶν. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον ἔχει ὁριζοντίαν διάταξιν πρὸς τὸ σῶμα, ἀντὶ καθέτου, ὅπως συμβαίνει γενικῶς εἰς τοὺς ἰχθῦς. Ἡ τοιαύτη διάταξις τοῦ οὐραίου πτερυγίου δίδει ἰδιόρρυθμον τρόπον νήξεως εἰς τοὺ δελφινίδας, οὕτως ὥστε ἡ γραμμὴ ἣν διαγράφει νηχόμενον τὸ ζῷον δὲν εἶναι εὐθεῖα, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἐξ ἑλιγμῶν ἄλλοτε κοίλων καὶ ἄλλοτε κυρτῶν, ὥστε τὸ ζῷον κινούμενον, ἀναφαίνεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἢ καλύπτεται ὑπὸ τοῦ ὕδατος κατ' ἴσα χρονικὰ διαστήματα. Τὸ δέρμα εἶναι μελανὸν ἢ σκοτεινῶς φαιὸν ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ὑπόλευκον ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἡ ἐπιδερμὶς εἶναι ἡμιδιαφανὴς καὶ ἔχει τὸ αὐτὸ πάχος καθ' ὅλον τὸ σῶμα. Τὰ ζῷα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου των, ὅπερ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ σώματός των. Ἡ τοιαύτη ἁρμονικὴ ἀναλογία τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὸ σῶμά των, ὡς καὶ ἡ διάταξις τοῦ νευρικοῦ των συστήματος, προσδίδει ἰδίαν ὅλως εὐφυΐαν εἰς τὰ ζῷα ταῦτα, ἥτις κατὰ τοὺς Ebel καὶ Soemmering ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ κανονικοῦ μέτρου εὐφυΐας τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ αἰσθητήρια ὄργανα εἶναι μᾶλλον ἀμβλέα, ἡ ἀκοὴ σχεδὸν ἀτελής, ἡ ὄσφρησις ὑποτυπώδης ὡς καὶ ἡ γεῦσις, μόνον δ' ἡ ὅρασις εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα ὅσα γένη, ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *γλοκοβιοκέφαλος, γράμπος, δελφίν, λαγηνόρρυγχος, ὄρκα, ὀρκέλλα, προδελφίν, σαγματίας, στένων, φώκαινα κτλ.* Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Λείψανα τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν θηλαστικῶν εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δελφινιδίνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. ἀνθοκυάναι.

δελφινιέρα (ἡ) *[Ἁλιευτ.]*. Ἀκόντιον ἔχον αἰχμήν, ἥτις διανοίγεται κατὰ δύο κέρατα ὅταν εἰσδύσῃ εἰς τὴν σάρκα τοῦ μεγάλου ἰχθύος, καθ' οὗ ἐξηκοντίσθη διὰ στιβαρᾶς χειρός. Εἶναι δὲ τὸ ὀπίσω τοῦ ἀκοντίου προσδεδεμένον εἰς σχοινίον, ὅπερ παρεᾶται (καλουμάρεται) ἐφ' ὅσον ὁ ἀλγῶν ἰχθὺς φεύγει βυθίζεται, ἀναδύεται μετὰ ταχύτητος. Τὸ ἕτερον ἄκρον ὅμως τοῦ σχοινίου εἶναι στερρῶς συνδεδεμένον πρὸς βυτίον, ἐπέχον θέσιν σημαντῆρος, ρίπτεται δὲ εἰς τὴν θάλασσαν ὅταν δὲν ὑπάρχῃ πλέον σχοινίον πρὸς παρέασιν. Ὁ ἰχθὺς τότε ὑπόχρεως νὰ ἀνθίσταται καὶ εἰς τὴν ἄντωσιν τοῦ βυτίου, ὁλονὲν ἐξαντλεῖται μέχρι θανάτου. Προκειμένης ἁλιείας κητῶν ἡ δελφινιέρα βάλλεται διὰ μικροῦ πυροβόλου, τῆς ἐπινοήσεως αὐτοῦ ἐλαττωσάσης πολὺ τοὺς κινδύνους τῆς τοιαύτης ἁλιείας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν φαλαινῶν αἵτινες ἐξοντοῦνται δυσαναλόγως πρὸς τὴν ἀναπαραγωγήν των καὶ κατὰ δυσαναλογίαν ὁλονὲν αὔξουσαν. Σ. Ε. Λ.

Ἐξακόντισις δελφινιέρας διὰ πυροβόλου, ἐναντίον κήτους.
(Ἡ φωτογραφία ἀπεικονίζει βάλλοντα τὸν πρίγκιπα τοῦ Μονακὸ Ἀλβέρτον.)

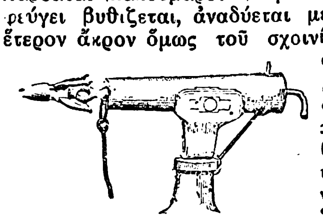

Δελφινιέρα.
(Ἄνω: Πυροβόλον εἰδικὸν διὰ τὴν ἐξακόντισιν δελφινιέρας. Κάτω: Ἡ βαλλόδεμη δελφινιέρα.)

δελφινικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν δελφῖνον (βλ. λ.).

δελφινίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{22}H_{35}NO_{6}$ ἀπαντῶν εἰς τὸ φυτὸν *δελφίνιον ἢ ἀγριοσταφὶς* (Delphinium staphisagria L.). Σ. Γ.

— *[Φαρμακογν.]* Ἡ *δελφινίνη*, εἶναι ἀρχικῶς πικρά, εἶτα δὲ ἔχει γεῦσιν ψυκτικήν. Εἶναι ἰσχυρῶς δηλητηριώδης. Ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τῶν νευραλγιῶν, ὁμοιάζει δέ, ὡς πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων δρᾶσίν της, πρὸς τὴν ἀκονιτίνην. Χωρὶς νὰ εἶναι δηλητήριον τῆς καρδίας δρᾷ ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας παραλυτικῶς. Χ. Γ. Μ.

δελφίνιον (τὸ) (Delphinium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχοειδῶν*. Τὰ δελφίνια εἶναι πόαι ἐτήσιαι συνήθως, σπανιώτερον δὲ διετεῖς ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀνατολῆς. Γνωστὰ ἄνω τῶν 50 εἰδῶν, πάντα δηλητηριώδη. Μερικὰ εἶναι κοσμητικά, καλλιεργούμενα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ ὡραῖα, πολυπληθῆ, ἐπιμήκη καὶ κατὰ στάχυς διατεταγμένα ἄνθη των, ἅτινα ἀναφαίνονται κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον. Εἴδη τινὰ εἶναι φαρμακευτικὰ λόγῳ τοξικῆς τινος οὐσίας ἣν ἐγκλείουσι, τῆς δελφινίνης (βλ. λ.). Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι τὰ ἑπόμενα:

Δελφίνιον τὸ αἰάντειον (Delphinium ajacis). Τὸ εἶδος τοῦτο ὠνομάσθη οὕτω, διότι, ὡς μυθολογεῖται, ἐβλάστησεν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ αὐτοκτονήσαντος Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου. Φέρει κατὰ τὴν στεφάνην τοῦ ἄνθους του ἐρυθρὰς γραμμάς, αἵτινες συμβολίζουσι τὰς ρανίδας τοῦ αἵματος τοῦ Αἴαντος. Τὸ δελφίνιον τὸ αἰάντειον ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου καὶ εἶναι καὶ σήμερον γνωστότατον παρ' ἡμῖν εἰς πλεῖστα μέρη καὶ εἰς πλείστας παραλλαγάς, ὑπὸ τὸ ὄνομα *καπουτσῖνος* ἢ *καπουκῖνος*.

Δελφίνιον ἡ ἀγριοσταφὶς (Delphinium staphisagria). Εἶναι τὸ ὀνομαζόμενον παρὰ τοῦ Διοσκορίδου *φθειροκτόνον* καὶ κοινότατον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *ἀγριοσταφίδα, ψειριάρικο, ψειροβότανο,* καὶ *ψειρόχορτο*. Τὰ σπέρματά του εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα semens staphisagria (σπέρματα ἀγρίας σταφίδος), ὡς ἐνέχοντα δελφινίνην. Ἐξ αὐτῶν διὰ λειοτρίψεως καὶ ἀναμίξεως μετ' ἐλαίου παρασκευάζεται ἀλοιφὴ καταστρεπτικὴ τῶν φθειρῶν.

Δελφίνιον τὸ ἐξωτικὸν (Delphinium peregrinum). Τοῦτο καλλιεργεῖται εἰς πλείστας ποικιλίας καὶ διαφέρει τοῦ προηγουμένου ἐκ τοῦ πολυκλαδεστέρου βλαστοῦ του καὶ τῶν ἀφθονωτέρων καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένων ἀνθέων του. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ πολλαχοῦ καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *λιναρίδα*.

Δελφίνιον τὸ θυσανῶδες (Delphinium paniculatum). Εἶναι πόα πολυετής, τῆς ὁποίας ὁ βλαστὸς φθάνει ἐνίοτε εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων. Τὰ ἄνθη του εἶναι μεγάλα, ἁπλᾶ ἢ διπλᾶ καὶ ζωηρῶς κυανοῦ χρώματος. Παρ' ἡμῖν καλλιεργεῖται πολλαχοῦ καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *λιναρήθρα*. Δ. Ν. Π.

— **δελφινίου** *σπέρματα* (Semens Delphinii). Προέρχονται ἐκ διαφόρων εἰδῶν τοῦ γένους δελφίνιον, τὰ κυριώτερα ὅμως ἐκ τοῦ φυτοῦ *δελφίνιον ἡ ἀγριοσταφὶς* (Delphinium staphisagria). Περιέχουν 1% ἀλκαλοειδῆ (δελφινίνη, δελφινοϊδίνη, δελφισίνη, καὶ σταφισαγρίνη), μὴ πτητικὸν ἔλαιον, ἄμυλον καὶ ρητινώδεις οὐσίας. Ἀναγράφονται εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὡς ἀντινευραλγικὸν φάρμακον. Εἰς μεγάλην δόσιν προκαλοῦν θανατηφόρους δηλητηριάσεις, ὧν προηγοῦνται ἔμετοι, ἐρεθισμὸς τῶν βλεννογόνων τοῦ στόματος, στομάχου καὶ ἐντέρων, διάρροια καὶ ἀσφυξία διὰ παύσεως τῆς καρδίας. Τὰ σπέρματα χρησιμεύουν πρὸς παρασκευὴν βάμματος ἀντιπαρασιτοκτόνου, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς καταπολέμησιν τῶν φθειρῶν καὶ ἄλλων παρασίτων τῶν κατοικιδίων ζῴων. Τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ *δελφίνιον τὸ αἰάντειον* (Delpinium Ajacis L.), ἀναγράφονται ὡς ἀναισθητικά· ταῦτα περιέχουν ἐκτὸς τῶν ρητινικῶν καὶ πεκτονικῶν οὐσιῶν αἰακίνην καὶ αἰακονίνην. Καὶ τὰ σπέρματα ἄλλων τινῶν εἰδῶν δελφινίου ἐγκλείουν τὰ αὐτὰ συστατικὰ πρὸς τὰ τῆς ἀγριοσταφίδος. Κ. Γ. Μ.

Δελφίνιον *[Ἀρχ.]*.—1) Τὸ ἐν Ἀθήναις ἱερόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλατρεύετο ὁ Δελφίνιος Ἀπόλλων καὶ ἡ Δελφινία Ἄρτεμις. Ἦτο εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν Ἀθήναις ναῶν, τοῦ ὁποίου τὴν ἵδρυσιν ἀπέδιδον εἰς τὸν Αἰγέα. Κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ (Ι. 19. 1) παράδοσιν, πρὶν ἢ στεγασθῇ ὁ ναὸς οὗτος εἶχε φθάσει ἄγνωστος εἰς Ἀθήνας ὁ Θησεύς, ἐπειδὴ δὲ ἐφόρει ποδήρη χιτῶνα καὶ εἶχε πεπλεγμένην τὴν κόμην, οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς στέγασιν τοῦ Δελφινίου ἠρώτησαν μετὰ χλευασμοῦ τὸν ἥρωα, ὅτε ἔφθασεν ὁδηγῶν τὴν ἅμαξάν του εἰς τὸ ἱερόν, διατὶ παρθένος οὖσα ἐν ὥρᾳ γάμου πλανᾶται μόνη. Ὁ Θησεὺς δὲν ἀπήντησεν εἰς τὸν χλευασμόν, ἀλλ' ἀφοῦ ἔλυσε τοὺς βοῦς ἀπὸ τὴν

Digitized by Google

ἄμαξαν ἔρριψεν αὐτὴν πολὺ ὑψηλότερον ἀπὸ τὴν στέγην τοῦ ναοῦ, δείξας οὕτω πόσην δύναμιν εἶχεν ὁ χλευαζόμενος ὡς παρθένος ἄγνωστος νεανίας. Εἰς τὸ Δελφίνιον εἶχε προσφέρει θυσίαν ὁ ἥρως πρὸ τοῦ εἰς Κρήτην ἀπόπλου του μετὰ τῶν νέων καὶ νεανίδων, οἵτινες ἀπεστέλλοντο ὡς βορὰ τοῦ Μινωταύρου, καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς θυσίας αὐτῆς, ὡς ἐλέγετο, ἐτελοῦντο τὰ Δελφίνια (βλ. λ.). Εἰς τὸ ἱερὸν αὐτὸ εἶχε θυσιάσει ὁ Θησεὺς καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ δαμασθέντα Μαραθώνιον ταῦρον καὶ εἶχε καθαρθῆ ὅτε ἐφόνευσε τοὺς Παλλαντίδας. Ἕνεκα ὅλων αὐτῶν τῶν δεσμῶν τοῦ ἥρωος τῆς ἰωνικῆς φυλῆς πρὸς τὸ Δελφίνιον, ἐθεωρεῖτο τοῦτο ἓν τῶν μᾶλλον ἀξιοσεβάστων ἐν Ἀθήναις ἱερῶν.

—2) Τὸ ἐν Χαλκίδι ἱερὸν τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ ὁποῖον συνελατρεύετο καὶ ὁ Ρωμαῖος Τίτος Κοΐγκτιος Φλαμινῖνος, ὡς μνημονεύει ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ τούτου, ὅστις εἶχε σώσει τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς, καταπραΰνας τὸν Μάνιον Γλαβρίωνα ἐξωργισμένον κατὰ τῶν Χαλκιδέων, διότι εἶχον ἀποστατήσει τῶν Ρωμαίων καὶ εἶχον συμμαχήσει μετὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου (191 π. Χ.). Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν εἶχον ἀφιερώσει οἱ Χαλκιδεῖς καὶ τὸ γυμνάσιον τῆς πόλεώς των ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὸν Ἡρακλέα καὶ τὸν Φλαμινῖνον. ΚΑΨ

—3) Ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Κνωσῷ τῆς Κρήτης. Τούτου σύμβολα καὶ εἰκόνας παριστῶσι πλεῖστα παλαιὰ κρητικὰ νομίσματα. Ε. Γ.

Δελφίνιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Ὅρμος τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ, ὀνομαζόμενος καὶ *Ἱερὸς λιμήν*. Πιθανῶς εἶναι ὁ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν γνωστὸς ὡς ὅρμος τοῦ Ὠρωποῦ, εἰς οὗ τὸν μυχὸν σῴζονται θεμελιώσεις φρουρίου καὶ δεξαμεναί του (πλάτ. 38° 18′ 35″ Β, μῆκ. 23° 47′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1554: Talanta channel and the western port of Euripo). —2) Ὅρμος καὶ πόλισμα παρὰ τὴν Χίον, τὴν πόλιν (*Θουκ.* Ε λη′). Φύσει ὀχυρὰ θέσις καὶ καλὸν ἀγκυροβόλιον παρουσιάζουσα, κατελήφθη ὑπὸ Ἀθηναίων, διαπεραιωθέντων ἐκ Λέσβου, εὐθὺς ὡς, μετὰ τὴν συνθήκην Λακεδαιμονίων καὶ συμμάχων πρὸς τὸν βασιλέα Δαρεῖον, ἀνεχώρησεν ὁ Θηραμένης, παραδοὺς τὰς ναῦς τῷ Ἀστυόχῳ. Τειχισθὲν δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀπέβη ὁρμητήριον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πολὺ ὑπέφερον οἱ Χῖοι, οἱ ἀποστατήσαντες πρὶν κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ δὲ τὴν παράταξιν τοῦ στόλου τοῦ Ἀλκιβιάδου πρὸ τῆς Ἐφέσου, πρὸς πρόκλησιν τοῦ ἐν Σάμῳ (411 π.Χ.) Λυσάνδρου εἰς ναυμαχίαν, ἣν οὗτος ἀπέφευγεν, ἠδυνήθη ὁ Λύσανδρος νὰ ἐπιτύχῃ ἐπίπλουν πρὸς τὴν Χίον καὶ ἐλευθερώσῃ τὸ Δελφίνιον (*Ξενοφ.* Ἑλλην. Α, ε, 15). Ἔκειτο δὲ ὁ λιμὴν 7½ μίλ. βορ. τοῦ λιμένος τῆς Χίου καὶ εἰς τὸν Β μυχὸν τοῦ ὅρμου Κολοκυθιὰ (πλάτ. 38° 29′ 40″ Β. μῆκ. 26° 08′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Gulf of Smyrna and island of Khios), ἡ δὲ ὀνομασία του παραφθαρεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν εἰς Porto Fino, διὰ τὴν σύμπτωσιν ὀνομασίας καὶ ὡραιότητος ἀγκυροβολίου, ἐξακολουθεῖ παραμένουσα ἔτι καὶ νῦν *Πόρτο Δελφίνι* (χάρτης νήσου Χίου 1:80.000 ὑπὸ *Ἠλ. Οἰκονόμου*, Ἀθῆναι 1921). Πλησίον καὶ βορείως τοῦ στομίου πύργος ἀρχαῖος πολεμικός, Παλαιόπυργος τανῦν ὀνομαζόμενος. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δελφίνιον ***δικαστήριον*** [*Ἀρχ.*]. Τὸ δικαστήριον τοῦτο, οὗτινος τὸ ἐπίσημον ὄνομα ἦτο «τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ δικαστήριον», ἦτο ἓν τῶν πέντε ἐν Ἀθήναις φονικῶν δικαστηρίων, ἱδρυθέν, ὡς καὶ τὰ ἄλλα, ὅτε μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ μὲν πολιτεία ἀντικατέστησεν εἰς τὴν δίωξιν τοῦ φονέως τὴν οἰκογένειαν, τὸ δὲ δημόσιον δίκαιον τὴν αἱματηρὰν ἐκδίκησιν τῶν συγγενῶν. Οἱ δικασταὶ τοῦ δικαστηρίου τούτου συνήρχοντο ἐντὸς χώρου πεφραγμένου ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος (ἐξ οὗ εἶχε λάβει καὶ τὴν ἐπίσημον ὀνομασίαν του), κειμένου ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος αὐτῆς, ἦσαν δὲ οὗτοι μέχρι μὲν τοῦ 403 π. Χ. οἱ ἐφέται, δικάζοντες ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἄρχοντος βασιλέως, μετὰ ταῦτα δὲ οἱ ἡλιασταί. Εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο εἰσήγοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως, μετὰ προηγηθεῖσαν τρίμηνον προανάκρισιν, αἱ φονικαὶ ὑποθέσεις τῶν ὁμολογούντων μὲν τὸν φόνον, ἰσχυριζομένων ὅμως ὅτι ἐννόμως ἐφόνευσαν. Ἐὰν κατὰ τὴν δίκην ἀπεδεικνύετο ὅτι ἦσαν ἀβάσιμοι οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ κατηγορουμένου, ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἡ ποινὴ ἥτις ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς φονεῖς τοῦ ἐκ προνοίας φόνου ἥτις ἦτο συνήθως ὁ θάνατος. Οἱ τοιοῦτοι ἐγκληματίαι ἐδικάζοντο εἰς τὸ Δελφίνιον δικαστήριον, κατὰ μὲν τὴν παράδοσιν, διότι εἰς αὐτὸ εἶχε δικασθῆ καὶ ὁ Θησεύς, ὅτε ἐφόνευσε τὸν Πάλλαντα ἐπαναστατήσαντα καὶ τοὺς υἱούς του, κατ' ἄλλον δὲ μῦθον καὶ ὅτε ἐφόνευσε τοὺς λῃστὰς Σκείρωνα καὶ Σίνιν, καὶ εἶχεν ἀθῳωθῆ, κριθεὶς ὅτι «σὺν τῷ δικαίῳ» εἶχεν ἀποκτείνει αὐτούς, πράγματι ὅμως διότι πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις τοῦ φονικοῦ δικαίου, ὡς μέρους, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, τοῦ ἱεροῦ δικαίου, ἐδικάζοντο εἰς χώρους πλησίον ἱερῶν κειμένους, ἀντικαταστήσαντας αὐτὰ τὰ ἱερά, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους κατέφευγεν ὁ φονεὺς καὶ ἐκεῖθεν προστατευόμενος ὑπὸ τῆς ἐν τῷ ἱερῷ ἀσυλίας ἠδύνατο νὰ διαπραγματευθῇ πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντος περὶ τῆς ἀποτίσεως εἰς αὐτοὺς τῆς τιμῆς τοῦ χυθέντος αἵματος.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς προανακρίσεως διὰ προκηρύξεως τοῦ βασιλέως ἀπηγορεύετο εἰς τὸν κατηγορούμενον νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἀγοράν, κατὰ δὲ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης του ἀπελογεῖτο εἰσερχόμενος εἰς τὸν ναὸν του Δελφινίου Ἀπόλλωνος. Εἰς τὸ «ἐπὶ Δελφινίῳ» δικαστήριον ὡρκίζοντο ἐπισήμως καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις διαιτηταὶ πρὶν ἢ ἀναλάβωσι τὰ τῆς διαιτησίας καθήκοντά των. Γ. Δ. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ

Δελφίνιος. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην λατρεύετο ὁ Ἀπόλλων εἰς ἅπαντας σχεδὸν τοὺς λιμένας καὶ ἅπαντα τὰ ἀκρωτήρια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (Ἄκτιον Λευκάταν) καὶ τὰς κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου ἀποικίας αὐτῆς, ὡς προστάτης τῶν ναυτιλλομένων καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. Ὁ *Δελφίνιος* παρίσταται εἰς νομίσματα καθήμενος ἐπὶ πρῴρας πλοίου, τοῦ ὁποίου διευθύνει τὸν πλοῦν. Ὁ ἀρχαιότατος τόπος τῆς λατρείας του ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, ἔνθα ὑπῆρχον καὶ ἱερὰ τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος ἐν Κνωσῷ, ἐκ τῆς ὁποίας, κατὰ τὴν παράδοσιν, μετεδόθη ἡ λατρεία του διὰ Κρητῶν ναυτῶν καὶ εἰς Κρίσσαν καὶ Δελφοὺς καὶ ἐν Δρήρῳ. Ὁ Δελφίνιος εἶχεν ὁ Ἀπόλλων ἱερὸν ζῷον τὸ θαλάσσιον κῆτος δελφῖνα. Ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην φαίνεται ὅτι ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ποσειδῶν ὡς θεὸς τῆς θαλάσσης (βλ. καὶ λ. Δελφὶν καὶ Δελφίνια).

— **Δελφίνιος**. Ὄνομα μηνὸς τοῦ ἡμερολογίου πολλῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, προελθὸν ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν τελέσεως ἑορτῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος. Οὕτω μνημονεύεται μὴν *Δελφίνιος* ἐν Αἰγίνῃ, Θήρᾳ, Ὀλοῦντι τῆς Κρήτης κ. ο. κ. ΚΑΨ.

δελφινίτης (ὁ) (Delphinit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπίδοτον (βλ. λ.), εὑρισκόμενον εἰς τὸ Dauphiné τῆς Γαλλίας. Γ. Κ. Γ.

δελφινοειδεῖς (οἱ) [*Ζῳολ.*]. Ὀνομασία ἰχθύων τινῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐξωτερικὴ διαμόρφωσις τοῦ σώματος ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ δελφῖνος. Δ. Ν. Π.

δελφινοειδής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς δελφῖνα.

δελφινοϊδίνη [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀλκαλοειδὲς ἀπαντῶν μετὰ τῆς *δελφινίνης* εἰς τὸ φυτὸν *δελφίνιον ἢ ἀγριοσταφὶς* (Delphinium staphisagria L). Σ. Γ.

δελφινοκυανοῦν (τὸ) [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι διὰ προστύψεως βάπτουσα ὀξαζινοχρωστική, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1889 ὑπὸ τοῦ Hagenbach, καὶ παρασκευάζεται διὰ κατεργασίας ὑδροχλωρικῆς γαλλοκυανίνης μετ' ἀνιλίνης καὶ περαιτέρω σουλφουρώσεως. Ἀποτελεῖ ἐλαιότεφρον κόνιν ἢ πόλτον καὶ ἐνδείκνυται διὰ βαφικὴν καὶ τυποβαφικὴν διὰ χρωμίου κατεργασθέντων βαμβακερῶν καὶ μαλλίνων. Εἶναι ἀρκούντως ἀνθεκτικὸν χρῶμα. Σ. Γ.

Δέλφινον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἡρακλειωτῶν τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 199.

δελφινόρρυγχος (ὁ) (Delphinorhynchus) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δελφινιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, ὀγκώδους, μελανοῦ κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὰς πλευρὰς σώματος καὶ λευκοῦ κατὰ τὴν κοιλίαν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δελφινόρ-*

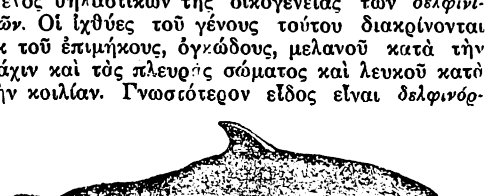

Δελφινόρρυγχος ὁ στικτός.

ρυγχος ὁ στικτὸς (Delphinorhynchus maculatus), ὅστις ἔχει μῆκος 3 περίπου μέτρων, ῥύγχος προσομοιάζον πρὸς τὸ ῥάμφος χηνός, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην καὶ ἐπικλινῆ κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν, στηθιαῖα πτερύγια ἱκανῶς ἀνεπτυγμένα, ἑδραῖον κατὰ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως κείμενον καὶ μᾶλλον ἀνανάπτυκτον καὶ οὐραῖον δισχιδὲς κατὰ τὸ μέσον. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος εἶναι κυανομελανὸς μὲ λευκὰς κηλῖδας· καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν φαιϋπόλευκος. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Βραζιλίας. Δ.Ν.Π.

δελφῖνος (ὁ, *δελφίν* Dauphin). Τίτλος ἡγεμονικός, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Θ′ αἰῶνος ἐκέκτητο ὁ ἡγεμονεύων ἐπὶ τοῦ «Δελφινάτου» (Dauphiné), μεγάλης γαλλικῆς ἐπαρχίας, καὶ ὅστις ἀπὸ τοῦ 1349 ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν τῷ βασιλικῷ οἴκῳ τῆς Γαλλίας διὰ τοὺς διαδόχους τοῦ θρόνου καὶ ἐν περιπτώσει θανάτου αὐτῶν εἰς τοὺς υἱούς των. Χρῆσις τοῦ τίτλου τούτου ἐγίνετο ὡσαύτως εἰς τὰς κομιτείας τοῦ Βιεννοὰ καὶ τῆς Ὠβέρνη ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ δελφῖνος κατεῖχε μετὰ τὸν βασιλέα τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῶν βασιλικῶν τίτλων καὶ ἀπήλαυε τῶν μεγαλυτέρων τιμῶν. Ἀπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ′ καὶ ἔνθεν ὁ δελφῖνος, κατὰ κοινὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν, ὠνομάζετο διὰ τοῦ τίτλου «Μονσενιέρ» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐκαλεῖτο «Μεσσιέ». Ἡ σύζυγος τοῦ δελφίνου ὡσαύτως προσηγορεύετο *δελφίνη*. Ὁ δελφῖνος ἔφερεν ἰδιαίτερον στέμμα καὶ σφραγῖδα. Ὁ τίτλος ἐσυνεχίσθη μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ δὲ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἐχρησιμοποιήθη ἐκ νέου διὰ τὸν διάδοχον τοῦ βασιλέως Καρόλου Ι′, κατηργήθη δὲ ὁριστικῶς μετὰ τὴν πτῶσιν τούτου, κατὰ την ἐπανάστασιν τοῦ 1830. Ν. Π—Λ.

Δελφῖνος (*ἅγιος*). Ἐπίσκοπος τοῦ Bordeaux τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα, παρέστη εἰς τὴν ἐν Σαραγόσσῃ σύνοδον τῷ 380, τὴν καταδικάσασαν τοὺς αἱρετικοὺς Πρισκιλλιανιστάς. Ἀποθανὼν τῷ 403, ἑορτάζεται τὴν 24 Δεκεμβρίου κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν Ἁγιολόγιον. Ε. Γ. Π.

—**Δελφῖνος**, *Δομένικος*. Βενετὸς δοὺξ ἐν Κρήτῃ (1218—1220). Οὗτος εὑρεθεὶς ἀπέναντι ἐπαναστάσεως, ἥτις εἶχεν ἐκραγῆ ἓν ἔτος πρὸ τῆς ἁρμοστείας αὐτοῦ, τῷ 1217, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κωνσταντίνου Σκορδίλη καὶ Θεοδώρου Μελισσηνοῦ, καὶ μὴ ἔχων ἐπαρκεῖς δυνάμεις διὰ νὰ καταβάλῃ αὐτήν, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ τῷ 1219 καταλιπὼν εἰς τὸν Σκορδίλην καὶ τοὺς Μελισσηνοὺς τιμάρια παρὰ τὸν ποταμὸν Μουσέλαν ἀντὶ 1,000 χρυσῶν (11.000 χρ. φρ.) καί τινων προϊόντων διδομένων ἐτησίως εἰς τὸν ἁρμοστήν. Ε.Γ.

—**Δελφῖνος**, *Ἰάκωβος*. Ἑνετὸς ἁρμοστὴς Κρήτης (1261—1262). Οὗτος διετήρησεν ἐλάχιστον χρόνον τὴν ἀρχήν, μὴ κατορθώσας νὰ καταστείλῃ ἐπανάστασιν τῶν ἐγχωρίων, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν ξένων τιμαριούχων, οἵτινες ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ ἀποστατήσωσι τὴν ἀποικίαν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως καὶ νὰ καταρτίσωσιν ἰδίαν ἀνεξάρτητον πολιτείαν.

—**Δελφῖνος**, *Ὄρσος*. Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος ἐν Κρήτῃ ἐπὶ Ἑνετῶν (ΙΔ′ αἰών). Ε.Γ.

δελφινοῦλα (ἡ) (Delphinula) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δελφινουλιδῶν*. Αἱ δελφινοῦλαι εἶναι ζῷα θαλάσσια μὲ κόγχην κωνοειδῆ ἢ δισκοειδῆ, ἐλαφρῶς πεπιεσμένην καὶ μὲ πόδα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον. Ἡ κόγχη των εἶναι ἀνθεκτική, σκληρά, ἀνώμαλος, ἀκανθωτὴ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς ἐπιφάνειαν καὶ λεία καὶ ἀποστίλβουσα κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς τοιχώματα. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος, γνωστότερον εἶναι *δελφινοῦλα ἡ λοβιοφόρος* (Delphinula laciniata), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Κίνας καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ δισκοειδοῦς μετὰ παχέων τοιχωμάτων ὀστράκου της. Δ. Ν. Π.

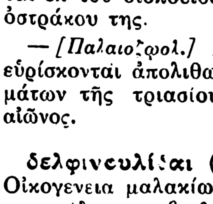

Δελφινοῦλα ἡ λοβιοφόρος..

— [*Παλαιοζῳολ.*] Λείψανα τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δελφινουλίδαι (οἱ) (Delphinulidae) [*Ζῳολ.*] Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *δελφινοῦλα, κίρρος, χρυσοσπεδοσιομον, λικτία, σερπουλαρία*. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζῳολ.*] Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὴν ἀνωτέραν σιλούριον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δελφινοφόρος (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Κεραία ἀφ' ἧς ἠρτᾶτο μαχητικὸν μηχάνημα σκοποῦν τὴν καταβύθισιν πλοίου, διὰ προσβολῆς οὐχὶ κατὰ πλευρὸν καὶ ὑφάλως ὡς ἀπὸ ἐμβόλου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καταστρώματος καὶ πρὸς τὴν ἐνδοσθενείαν τοῦ κύτους. Περὶ τῶν πολεμικῶν τούτων μέσων, ἅτινα ὁ Ἀριστοφάνης (Ἱππ. 762) εἴτε διὰ τὸ σχῆμά των εἴτε διὰ τὴν ἐπίπτωσίν των ὀνομάζει *δελφῖνας*, ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Πάντως ὁ Θουκυδίδης Ζ μα′ τονίζει τὴν φθορὰν ἣν ἐπήνεγκον οἱ Συρακόσιοι εἰς τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων διὰ τοιούτων κεραιῶν δελφινοφόρων. Σ. Ε. Λ.

Δέλφιος καὶ ***Δελφικός*** [*Ἀρχ.*]. Ἐπίθετα τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τὴν ἐν Δελφοῖς λατρείαν του καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς μαντεῖόν του.

δελφίς, *—ῖνος* (ὁ)· βλ. δελφίν.

δελφισίνη (ἡ) (Delphisin) [*Φαρμ. Χημ.*]. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ δελφινίου ἰσομερὲς πρὸς τὴν *δελφινίνην*, ἀν ἀποκρινόμενον κατὰ μὲν τον Karastojanow

Digitized by Google

εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_{31}H_{49}NO_7$, κατὰ δὲ τὸν Marquis εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_{27}H_{46}N_2O_4$. Ρομβικοὶ κρύσταλλοι, τηκόμενοι εἰς 189°. Ἐν αἰθέρι εἶναι ὀλίγον διαλυτοί, ὡς ἡ δελφινίνη, ἐν ὕδατι σχεδὸν ἀδιάλυτοι. Ἡ δελφισίνη εἶναι εὐδιάλυτος εἰς χλωροφόρμιον, βενζόλιον καὶ ἀλκοόλην. Εἶναι δηλητηριωδεστέρα τῆς δελφινίνης. Κ. Γ. Μ.

Δελφίων. —1) Υἱὸς τοῦ Τιμοκρίτου, ἀναφερόμενος ἔν τινι μυκηναϊκῇ ἐπιγραφῇ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' αἰῶνος ὡς ἀριστεύων «τῶν δαμιοργῶν».—2) Φλιάσιος, ὅστις τῷ 380 π. Χ. ὑπερήσπισε γενναίως τὴν πατρίδα του ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀγησιλάου. Ι. Δ. Σ.

Δελφοί /*Γεωγρ.*. Κωμόπολις τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κρίσσης τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 1.085. Κεῖται εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ παρὰ τὸ ἱερὸν τῶν ἀρχαίων Δελφῶν, ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, ἀλλ' ἔδαφος σεισμοπαθές. Τῷ 1870, ὁπότε ἠγείρετο ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων Δελφῶν, ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν ἐκ σεισμῶν καὶ μετεφέρθη δυτικώτερον ἐν τῇ σημερινῇ θέσει τῷ 1890. Ὑδρεύεται ἐκ τῆς ἀρχαίας πηγῆς Κερνᾶ κειμένης παρὰ τὸ ἀρχαῖον Δελφικὸν στάδιον καὶ ἐκ τῆς ἱστορικῆς Κασταλίας πηγῆς. Βορείως τῆς πόλεως εἰς δίωρον ἀπόστασιν ἐκτείνεται δάσος ἐξ ἐλάτης, ἐκτάσεως 50.000 στρεμμάτων. Αἱ κυριώτεραι καλλιέργειαι τῆς περιφερείας εἶναι αἱ τῆς ἐλαίας, ἀμπέλου καὶ τῶν δημητριακῶν. Ἔχει κτηνοτροφίαν αἰγοπροβάτων καὶ μελισσοκομίαν. Οἱ Δελφοὶ συγκοινωνοῦν δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῆς Ἀραχώβης (χμτρ. 15), Χρισσοῦ (χμτρ. 10), Ἰτέας (χμτρ. 20) καὶ Ἀμφίσσης (χμτρ. 21), διὰ βατῆς δὲ ὁδοῦ μετὰ τῆς Δεσφίνης (ὥρ. 5). Δ. Ε. Μ.

–[ΑΡΧΑΙΟΛ.] Ἡ ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ ἀρχαία μικρὰ πόλις κατέστη περίδοξος τόσον εἰς τὸν ἀρχαῖον, ὅσον καὶ εἰς τὸν νεώτερον κόσμον, ὡς ἐκ τοῦ περιφήμου ἱεροῦ καὶ μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἐκεῖ. Οἱ Δελφοί, μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἰδίως, ἀποτελοῦν σπουδαιοτάτην πηγὴν διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου πάντοτε ὑπῆρξαν σημαντικώτατον κέντρον. Τὸ ὄνομα *Δελφοί* (ἀλλὰ καὶ *Δαλφοὶ* καὶ *Βελφοὶ* ἐν βοιωτικαῖς ἐπιγραφαῖς) κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, προέρχεται ἐξ ἐπωνύμου ἥρωος Δελφοῦ, σήμερον ὅμως ἑρμηνεύεται ὡς σημαῖνον χάσματα (Solmsen), σχετιζόμενον οὕτω πρὸς τὴν παράδοσιν περὶ μαντικοῦ χάσματος, κατὰ δὲ τὸν Βιλαμόβιτς εἶναι ὄνομα γένους, συγγενὲς πρὸς τὸ εὐβοϊκὸν Δίρφυς. Τὸ παλαιότερον ὄνομα τοῦ τόπου ἦτο *Πυθὼ* καὶ ὑπ' αὐτὸ μόνον γνωρίζει τὸ ἱερὸν ὁ Ὅμηρος. Κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν δέ, τὴν ὁποίαν ἤδη ὁ Παυσανίας ἐγνώριζε καὶ ἥτις φαίνεται ἀσφαλής, τὸ Πυθὼ προέρχεται ἐκ ῥήματος πύθεσθαι=σήπεσθαι καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος φονευθέντα ἐνταῦθα δράκοντα, ὅστις ἀφέθη νὰ σαπῇ.

I. ΛΑΤΡΕΙΑ. ***Ἡ διαδοχὴ τῶν θεῶν.*** Ἂν καὶ ὁ Ἀπόλλων καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν ἦτο ὁ κυρίαρχος τῶν Δελφῶν, ἐν τούτοις εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ λατρεία του δὲν ἦτο ἡ παλαιοτάτη εἰς τὸν τόπον, οὐδὲ ἐπεκράτησεν ἐκτοπίσασα τοὺς πρώην θεοὺς ἄνευ ἀντιστάσεως. Αἱ παραδόσεις ὁμιλοῦν ἄλλοτε περὶ ἀγῶνος τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τὴν ἐπικράτησιν καὶ ἄλλοτε περὶ ὁμαλῆς διαδοχῆς κατὰ παραχώρησιν. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ πρῶτον ἀληθεύει, ἡ δὲ παραχώρησις τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ τοὺς τέως κυρίους του ἐφάνη εὔλογον νὰ πλασθῇ ὑστερώτερον, ὑποστηριζομένη ἄλλωστε καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τῶν παλαιοτάτων θεῶν ἡ ἀνάμνησις δὲν ἐξέλιπεν· ἀπ' ἐναντίας διετήρησαν καὶ τὰ παλαιότατα ἱερά των, ἂν καὶ βεβαίως ἦσαν ἐπεσκιασμένα πλέον ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ κατακτητοῦ. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὸ μαντεῖον προϋπῆρχε τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὴν παναρχαίαν θεὰν Γῆν ἢ Γαῖαν, τῆς ὁποίας πρώτη μάντις ἦτο ἡ νύμφη Δαφνίς. Συνελατρεύετο δὲ μετὰ τῆς Γῆς καὶ ὁ Ποσειδῶν, ὅστις ἐκτοπισθεὶς κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπεζημιώθη διὰ τῆς νήσου Καλαυρίας. Ὁ Ἀπόλλων δὲν παρέλαβε τὸ μαντεῖον ἀπ' εὐθείας παρὰ τῆς Γῆς, ἀλλὰ παρὰ τῆς Θέμιδος, εἰς ἣν εἶχεν ἀφεθῇ προηγουμένως. Ἄλλη ὅμως παράδοσις παρεμβάλλει μεταξὺ Ἀπόλλωνος καὶ Θέμιδος τὴν Φοίβην, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ὁ Ἀπόλλων ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν Φοῖβος.

Ἡ λατρεία τῆς Γῆς δὲν συναντᾶται μόνον εἰς Δελφοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἑκατέρωθεν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τοῦ σεισμικοῦ τούτου ἐπικέντρου τῆς Ἑλλάδος. Ὥστε δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι κατ' ἀρχὰς ἡ μαντικὴ ἰδιότης ἀνῆκεν εἰς τὴν Γῆν, τὴν μητέρα καὶ τροφὸν τῶν ὄντων, ἀλλὰ καὶ τὴν κυρίαν τοῦ κάτω κόσμου, ἀφ' ὅπου ἀποστέλλει τὰ ὄνειρα καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῶν θεῶν, τοὺς γίγαντας καὶ τοὺς τιτᾶνας. Ὅτι ὁ Ἀπόλλων δὲν ἦτο ἐξ ἀρχῆς μαντικὸς θεὸς καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὡς Δήλιος οὔτε ἴχνος μαντικότητος εἶχεν. Ἀπέκτησεν ἄρα αὐτὴν ἐν Δελφοῖς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ποσειδῶν, ὅστις συνελατρεύετο ὡς σύζυγος τῆς Γῆς, φαίνεται ὅτι ἐδῶ δὲν ἦτο ὁ θεὸς τῆς θαλάσσης, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ Κορινθιακοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς ὑγρασίας, τῶν πηγῶν καὶ ποταμῶν, οἱ ὁποῖοι γονιμοποιοῦν τὴν γῆν, καὶ τῶν σεισμῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ Μοῦσαι ἦσαν προγενέστεραι τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς φύλακες τῆς μαντικῆς πηγῆς τοῦ ἱεροῦ τῆς Γῆς, τὸ δὲ ἱερόν των ἔκειτο ἐκεῖ που πλησίον.

Εἰκονικῶς εἰς τὰς παραδόσεις, ὁ ἀνταγωνισμὸς τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τοὺς παλαιοτέρους θεοὺς ἐμφανίζεται ὡς μάχη πρὸς τὸν δράκοντα, ὅστις ἐφύλασσε τὸ ἱερὸν τῆς Γῆς καὶ ὁ φόνος του ὑμνήθη ὡς ἔνδοξον κατόρθωμα τοῦ θεοῦ. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὁ δράκων παρουσιάζεται ἐνίοτε ὡς θηλυκός, συνταυτιζόμενος οὕτως ἐντελῶς μετὰ τῆς Γῆς ὡς προσωποίησίς της. Τό γε ὁνὸς τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ ἐθνικοῦ δελφικοῦ ὕμνου τοῦ Ἀπόλλωνος («πυθικὸς νόμος»), ἀναπαράστασις δὲ μιμικὴ ἐγίνετο κατὰ τὴν τελετὴν τῶν «Σ τ)επτηρίων». Κατὰ ταύτην, μετὰ τὸν φόνον τοῦ δράκοντος, παρίστάνετο ἡ φυγὴ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν πρὸς ἐξαγνισμόν. Τὸν Ἀπόλλωνα ὑπεκρίνετο εὐγενὴς νέος ἀκολουθούμενος ὑπὸ συνηλικιωτῶν του καὶ ὁμίλου ἁγίων γυναικῶν. Οὗτοι ἀφοῦ ἔθετον πῦρ εἰς ξύλινον παράπηγμα, ἀπεμακρύνοντο δρομέως χωρὶς νὰ στρέψωσι τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω. Κατόπιν ἐνεφανίζετο ὁ Ἀπόλλων πορευόμενος πρὸς τὰ Τέμπη καὶ ἐξαγνιζόμενος καὶ τέλος παριστάνετο ἡ ἐπάνοδος τοῦ θεοῦ μετ' ἀκολουθίας δαφνηφόρων εἰς ἔνδειξιν τοῦ καθαρμοῦ. Κατὰ τὸν ὕμνον ὁ Ἀπόλλων ἔδιδε τοὺς χρησμούς του διὰ τῶν κλάδων δάφνης, ἥτις ἀπέβη κατόπιν σύμβολον τοῦ θεοῦ. Παραδίδεται ὅμως ὅτι μία δάφνη εὑρίσκετο πλησίον τοῦ ἱεροῦ τῆς Γῆς πρὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τοῦτο εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικὸν ὅσον ἀφορᾷ τὸν μῦθον τῆς νύμφης Δάφνης, ἥτις καταδιωκομένη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπεκαλεῖτο πρὸς σωτηρίαν της τὴν μητέρα της Γῆν.

Σπουδαιότερον ἐνδιαφέρον παρέχουν αἱ παραδόσεις περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ θεὸς φέρεται ἐλθὼν κατὰ ξηρὰν ἐκ τοῦ Ὀλύμπου διὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Βοιωτίας. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς παραδόσεως πρέπει νὰ θεωρηθῇ καθαρῶς ἑλληνικῆς προελεύσεως τῶν μετὰ τὸν Ὅμηρον χρόνων καὶ ἴσως ὑπόκειται εἰς αὐτὴν ἡ ἀνάμνησις τῆς καθόδου τῶν Δωριέων, ὡς ὁδηγὸς τῶν ὁποίων ὑμνεῖται ὁ Ἀπόλλων καὶ ὑπὸ τοῦ Πινδάρου. Ὡς πρὸς τοῦτο ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν (τὸ μόνον μέρος ὅπου δὲν φέρεται περιπλανηθεὶς ὁ Ἀπόλλων) δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν ἱερόν του, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἄλλα μέρη, τὰ ὑπὸ τῶν Δωριέων κατακτηθέντα. Μεταγενεστέρα εἶναι ἡ ποιητικὴ παράδοσις, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἦλθεν ἀπὸ τοὺς ὑπερβορείους, τὴν χώραν τῆς εὐλαβείας καὶ τῆς ἁγιότητος. Ἀντιθέτως ὅμως ὁ Ἀπόλλων σχετίζεται καὶ μὲ τὴν Κρήτην, ὁδηγήσας ὑπὸ μορφὴν δελφῖνος πλοῖον ἐκ Κνωσσοῦ, κατὰ μῆκος τῆς Δ. πλευρᾶς τῆς Πελοποννήσου, πρὸς τὴν δελφικὴν παραλίαν, ὅπου καὶ προσεκάλεσε τοὺς Κρῆτας νὰ γίνουν ἱερεῖς του, ἀφοῦ ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτούς. Ἐκεῖνοι τὸν ἠκολούθησαν χορεύοντες καὶ ψάλλοντες παιᾶνα. Ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς Πυθίου εἴς τινα μέρη τῆς Κρήτης, π. χ. τὴν Γόρτυνα, εἶναι βεβαίως νεωτέρα, ἐλθοῦσα διὰ τῶν Δωριέων. Ἀλλ' εἰς τὴν Κνωσσὸν ἐλατρεύετο ὡς Ἀπόλλων Δελφίνιος ὁμοῦ μετὰ τῆς θεᾶς τῶν δελφίνων Δικτύννης, δελφῖνες δὲ ἀπεικονίζοντο ἐπὶ τῶν δελφικῶν νομισμάτων ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ τῶν δελφίνων, ἀσφαλῶς μὴ δελφική, φαίνεται κρητικὴ καὶ πραγματικῶς αὐτὸς ὁ ἐκ Κρήτης θεὸς Δελφίνιος καὶ οὐχὶ ὁ Ἀπόλλων ἐλθὼν συνεταυτίσθη μετὰ τοῦ δελφικοῦ θεοῦ, προσαφθεὶς ὡς ἐπίθετον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ ὄνομα ἄλλωστε τῶν Δελφῶν ἐκ ρίζης δελφ=κοῖλον, μόνον κατὰ παρετυμολογίαν δύναται νὰ σχετισθῇ μὲ τὸν δελφῖνα. Ἄλλωστε μέρος τῆς δελφικῆς παραδόσεως παρουσιάζει μεγάλην ἐπίδρασιν τῆς Κρήτης. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ πρώτη ἵδρυσις τοῦ μαντείου ὀφείλεται, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὴν ἀνακάλυψιν χάσματος γῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνεδίδοντο ἀναθυμιάσεις αἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἐμπνευστικὴν δύναμιν πρὸς χρησμοδότησιν. Κατὰ τὸν Πλούταρχον τοῦτο κατὰ πρῶτον ἀνεκάλυψαν αἱ αἶγες τοῦ βοσκοῦ Κουρήτα (Κρῆτες ἱερεῖς = Κουρῆτες). Πρὶν χρησμοδοτήσῃ ἡ Πυθία, ἔρριπτον ψυχρὸν ὕδωρ κατὰ κεφαλῆς μιᾶς αἰγὸς καὶ ἐὰν τὸ ζῷον ἔτρεμε σύγκορμον, τότε ἐδίδοντο χρησμοί, ἄλλως ἡ Πυθία δὲν ὑπέβαλλεν ἐρωτήσεις πρὸς τὸν θεὸν (*Διοδ.* XVI, 26). Παρομοία συνήθεια ὑπάρχει εἰς πολλοὺς πρωτογόνους λαοὺς (*Frazer*, Pausanias V, 237), ἀλλὰ φυσικὸν εἶναι νὰ συνδέσωμεν ταύτην πρὸς τὴν κρητικὴν λατρείαν (Ἀμάλθεια). Ἡ κρητικὴ Ἔλυρος ἔστησεν εἰς Δελφοὺς χαλκῆν αἶγα εἰς ἀνάμνησιν τῆς διαμονῆς τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τοῦ Κρητὸς ἐξαγνιστοῦ Καρμάνορος, μετὰ τὸν φόνον τοῦ δράκοντος. Πιθανῶς κρητικῆς προελεύσεως εἶναι τὸ παλαιότερον δελφικὸν ἡμερολόγιον, στηριζόμενον εἰς σεληνιακὸν ἔτος, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανεν ἐμβόλιμον μῆνα καθ' ἕκαστον 3ον, 5ον καὶ 8ον ἔτος. Ὁ ἐμβόλιμος αὐτὸς μὴν ἦτο ἰδιαιτέρως ἱερὸς καὶ παλαιότατα κατ' αὐτὸν ἐτελοῦντο τὰ Πύθια, τὰ ὁποῖα ἀργότερον, κατὰ τὸ 582 π. Χ., παρουσιάσθη ἀνάγκη νὰ προσαρμοσθῶσιν ἄλλως χρονολογικῶς, ἀλλὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον ἐξηκολούθησε νὰ ἰσχύῃ διὰ τὰ Σεπτήρια καὶ ἄλλας τελετὰς συμπιπτούσας μὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 8ου ἔτους. Ὁ κύκλος αὐτὸς τῶν ἐννεαετηρίδων φαίνεται κρητικῆς προελεύσεως, διότι καὶ ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσ. Σ. 178) χαρακτηρίζει τὸν Μίνωα ὡς ἄρχοντα ἐννεαετῶν περιόδων. Ἡ Κρήτη ἴσως ἐπλούτισε καὶ τὴν θρησκευτικὴν μουσικὴν τῶν Δελφῶν, ἂν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Κρὴς Χρυσόθεμις παραδίδεται ὡς πρῶτος νικήσας μουσικὸν ἀγῶνα ἐνταῦθα (*Παυσ.* X, 7, 2). Τέλος αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν τὴν σχέσιν Δελφῶν καὶ Κρήτης εἰς προομηρικὴν ἐποχήν, διότι κρητικὸν ρυτόν, ὅμοιον πρὸς εὑρεθὲν ἐν Κνωσῷ, εὑρέθη ὑπ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ἔκθεσιν τῆς διαδοχῆς καὶ τῶν σχέσεων τῶν δελφικῶν θεῶν, πρέπει ν' ἀναφέρωμεν τὴν χαρακτηριστικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν αὐτὸς ὁ κυρίως Δωρικὸς ἥρως, ὁ Ἡρακλῆς, δυσαρεστηθεὶς κατὰ τῆς Πυθίας, διότι τοῦ ἠρνεῖτο χρησμόν, ἥρπασε τὸν τρίποδα τοῦ μαντείου, ἀπειλήσας τὴν ἵδρυσιν ἰδίου μαντικοῦ ἱεροῦ. Ἡ ῥῆξις μεταξὺ Ἡρακλέους καὶ Ἀπόλλωνος ἀπεσοβήθη μόνον τῇ ἐπεμβάσει ἄλλων θεῶν, πεισθέντος τοῦ Ἡρακλέους ν' ἀποχωρήσῃ· εὗρεν ὅμως τὸ ἐπεισόδιον πλουσίαν ἀπήχησιν εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην. Ἐπίσης εἰς συμβιβασμὸν ἀπέληξε καὶ ἡ διαμάχη μεταξὺ Ἀπόλλωνος καὶ Διονύσου. Ὁ Διόνυσος ἔφθασεν εἰς Δελφούς, ὅπως καὶ γενικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὸν Ἀπόλλωνα, ἀλλ' ἡ νέα λατρεία τοῦ θεοῦ, ἥτις εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἦτο ἀκριβῶς ὁ ἀντίπους τῆς Ἀπολλωνικῆς, ἐπήρχετο τόσον σφοδρά, ὥστε εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ Ἀπόλλωνος μόλις ἰσορροπήθησαν αἱ δύο λατρεῖαι καὶ ὁ Διόνυσος παρεκάθησε συγκυρίαρχος σχεδόν. Ἐπιστεύετο ὅθεν ὅτι ὁ Διόνυσος ἐβασίλευεν εἰς τοὺς Δελφοὺς κατὰ τοὺς τρεῖς χειμερινοὺς μῆνας, ὅτε ὁ Ἀπόλλων ἀπεχώρει εἰς τοὺς Ὑπερβορείους. Τότε ἔπαυον οἱ παιᾶνες τοῦ ἀπελθόντος θεοῦ, διὰ ν' ἀντηχήσουν οἱ διονυσιακοὶ διθύραμβοι. Ἐτελοῦντο δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου διάφοροι ἑορταί: ἡ καλουμένη «Χάριλα», καθ' ἣν ἐπρωταγωνίστει ἡ ἐκ τῶν Θυιάδων Ἀρχηίς, καθὼς καὶ μυστικὴ ἑορτὴ «Ἡρωΐς» ἐννεατηρική, ὅπως καὶ ἡ πρώτη, καθ' ἣν ἐγίνοντο ὑπαινιγμοὶ εἰς τὴν ἀναγωγὴν ἐκ τοῦ Ἅδου τῆς μητρὸς τοῦ Διονύσου Σεμέλης. Κατὰ τὰ «Δαδαφόρια» τέλος αἱ Θυιάδες ἐν παννυχίδι ἀνεζήτουν ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ τὸν Διόνυσον παῖδα Λικνίτην, ὅπου καὶ εἶχεν ἱερὸν ἄντρον, ἐνῷ οἱ πέντε *ὅσιοι* ἐτέλουν μυστικὴν θυσίαν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ μαντεῖον. Τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴπομεν, ἦτο χάσμα γῆς ἐξ οὗ ἐξερχόμενοι ἀτμοὶ (ἢ μᾶλλον ρεῦμα ἀέρος) ἔδιδον τὴν μαντικὴν δύναμιν, ἀνῆκεν εἰς τὴν Γῆν καὶ ἐφυλάσσετο ὑπὸ τοῦ τέκνου της, τοῦ δράκοντος *Πύθωνος*, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Ἀπόλλων ἀποκληθεὶς *Πύθιος* ἢ *Πυθοκτόνος*. Ἐμαντεύοντο δὲ διὰ γυναικὸς ὀνομασθείσης κατόπιν *Πυθίας*, ὡς πρώτη ὅμως ᾄσασα χρησμοὺς φέρεται ἡ *Σίβυλλα* καὶ μετ' αὐτὴν ἡ *Ἡροφίλη*, ἐπονομασθεῖσα ἐπίσης Σίβυλλα. Ἠκούοντο δὲ οἱ χρησμοὶ παλαιότατα ἀπὸ βράχου τινὸς καλουμένου «Πέτρας τῆς Σιβύλλης» καὶ κειμένου ἐκεῖ που κατὰ τὸ ἱερὸν τῆς Γῆς. Κατόπιν ὅμως, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸ μαντικὸν χάσμα περιελήφθη ἐντὸς τοῦ ἀδύτου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἐστήθη ἐπ' αὐτοῦ ἱερὸς τρίπους φέρων λέβητα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καθημένη ἡ Πυθία, μασσῶσα φύλλα δάφνης καὶ ἐμπνεομένη ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων ἐχρησμοδότει. Οἱ ἐρωτῶντες τὸ μαντεῖον ἐλέγοντο *θεοπρόποι* καὶ ἐποίουν καθαρμὸν προηγουμένως εἰς τὴν Κασταλίαν, προσφέροντες καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς δυνάμεις των θυσίαν, ἡ δὲ σειρὰ τῆς λήψεως χρησμοῦ ἐκανονίζετο διὰ κλήρου, ἐξαιρουμένων τῶν ἐχόντων τὴν τιμὴν τῆς προμαντείας. Αἱ γυναῖκες δὲν εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἄδυτον, ἀλλ' ἠρώτων διὰ μέσου ἀνδρῶν. Ἀρχικῶς ἡ Πυθία ἦτο νέα, ἀψόγου βίου καὶ δὲν ἔπρεπε—διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον τῶν δυσπίστων—νὰ ἔχῃ τεχνικὰς γνώσεις· ἀργότερον ὅμως ἐκρίθη ἀσφαλέστερον νὰ εἶναι ὑπερπεντηκοντοῦτις γυνή, ἥτις ὅμως καθημένη ἐπὶ τοῦ τρίποδος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐστολισμένη ὡς νέα. Κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ μαντείου δὲν ἐπήρκει μία ἱέρεια καὶ προσετέθη καὶ δευτέρα, ἴσως καὶ τρίτη βοηθητική, ὅπως ἐπίσης προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ἡμέραι πρὸς χρηστηριασμὸν ἀντὶ τῆς ἀρχικῆς γενεθλίου τοῦ Ἀπόλλωνος, ἑβδόμης τοῦ Βυσίου (Φεβρουαρίου) μηνός. Οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος ἦσαν ἰσόβιοι, ὀνομαζόμενοι καὶ *προφῆται*. νεώτερος δὲ θεσμὸς ἦτο ὁ τῶν πέντε *ὁσίων*. Κατώτερα καθήκοντα εἶχεν ὁ *νεωκόρος*. Οἱ χρησμοὶ τῆς Πυθίας ἦσαν ἄτεχνα ψελλίσματα, διότι, ἀντιθέτως πρὸς τὴν οἰωνοσκοπίαν ἢ τὴν ἐξέτασιν τῶν σπλάγχνων, αἵτινες ἐκαλλιεργοῦντο ἐπὶ γενεὰς ὑπὸ ειδικῶν προσώπων, ἡ μαντικὴ δύναμις τῆς Πυθίας ἦτο ἀφελὴς

Digitized by Google

ἐνθουσιασμός· ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα ὠφείλετο μᾶλλον εἰς θείαν ἀποκάλυψιν, κάτι παραπλήσιον πρὸς τὴν μαντικὴν μανίαν τῆς Κασσάνδρας, παρὰ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐξάσκησιν. Τὰ ἄτεχνα ὅμως ἐπιφωνήματα τῆς Πυθίας συνετάσσοντο εἰς ἀρχαιοπρεπεῖς ἑξαμέτρους ἀπὸ τοὺς πολυπείρους ἱερεῖς, καὶ μόνον ἀπὸ τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς οἱ χρησμοὶ ἐδίδοντο εἰς πεζόν, διότι φαίνεται ὅτι καὶ τότε ἦσαν ἀρκετοὶ οἱ ἄπιστοι, ὅπως ὁ Λουκιανὸς βραδύτερον, οἵτινες ἦσαν πρόθυμοι νὰ περιγελάσουν τὰ μετρικὰ σφάλματα τῆς Πυθίας, τόσον ὀλίγον ἁρμονιζόμενα πρὸς τὴν θείαν καταγωγὴν τῆς ἐμπνεύσεώς της. Κατ' ἀρχὰς οἱ εἰς τὸ μαντεῖον προσερχόμενοι περίοικοι προέβαλλον ἀφελεῖς ἐρωτήσεις τοῦ κύκλου τῶν ἀτομικῶν ἐνδιαφερόντων αὐτῶν, περὶ τοῦ γάμου των ἢ τοῦ ἀγροῦ των, ἀλλ' ἤδη μετὰ τὸν πρῶτον ἱερὸν πόλεμον ἡ φήμη τοῦ ἱεροῦ ἁπλοῦται καὶ τὸ μαντεῖον εἶχε ν' ἀσχοληθῇ μὲ σοβαρώτερα ζητήματα. Τὸ μαντεῖον εἶχεν ἐξασφαλίσει ἤδη τὴν διεθνῆ του θέσιν. Ὁ Ἀπόλλων, θεωρούμενος ἀρχηγέτης τῶν ἀποικιῶν, ὑπεδείκνυε τὸν τόπον τοῦ ἀποικισμοῦ. Ἀσιᾶται βασιλεῖς καὶ μεγιστᾶνες προσέτρεχον πρὸς αὐτὸν καὶ ἐπλήρουν τοὺς Δελφοὺς ἀφιερωμάτων. Οἱ προφῆται ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν καλῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ καιροῦ των καὶ εἶχον ἀνάγκην πολλῶν γνωριμιῶν, προσώπων καὶ πραγμάτων. Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα κατεγράφοντο καὶ τὰ χρονικὰ αὐτὰ τῶν Δελφῶν μετεχειρίσθη καὶ ὁ Ἡρόδοτος. Βεβαίως αἱ προφητεῖαι δὲν ἠδύναντο ν' ἀποβαίνουν πάντοτε ἀληθεῖς, ἀλλ' ἀπὸ σκοποῦ ἐδίδοντο σκοτειναί, ὥστε νὰ ἐπιδέχωνται περισσοτέρας ἑρμηνείας καὶ νὰ σῴζεται οὕτω τὸ γόητρον τοῦ ἱεροῦ. Εἶναι γνωστὴ ἡ δικαιολογία τῶν ἱερέων μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ Κροίσου, ὅτι ὁ χρησμός, ὅτι θὰ καταστρέψῃ μεγάλην δύναμιν διαβὰς τὸν Ἅλυν, ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἰδικήν του δύναμιν καὶ ὄχι τοῦ ἀντιπάλου. Ἀλλ' ὁ Κροῖσος ἦτο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων δωρητῶν τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ καὶ ἡ περιπέτειά του ἀνησύχησε πολλοὺς πιστοὺς τοῦ μαντείου, ὥστε νὰ χρειασθῇ νὰ τεθῇ καταλλήλως εἰς κυκλοφορίαν ὁ θρῦλος, ὅτι ὁ Ἀπόλλων τὸν ἀνέπαυσεν εἰς τὴν χώραν τῶν Ὑπερβορείων. Ἐπίσης κίνδυνον διέτρεξεν ὁ πρὸς τὸ μαντεῖον σεβασμὸς ὡς ἐκ τῆς ἀμφιβόλου στάσεώς του κατὰ τὰ Μηδικά. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ σεβασμὸς τῶν μαζῶν ηὔξανε καὶ τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι καὶ ἀνώτεροι διανοούμενοι, ποιηταὶ καὶ σοφοὶ τὸ ἐσέβοντο καὶ εὑρίσκοντο εἰς στενὰς σχέσεις μετ' αὐτοῦ. Ἐξαιρετικῶν τιμῶν ἀπελάμβανεν εἰς Δελφοὺς ὁ Πίνδαρος, τοῦ ὁποίου καὶ θρόνος ἐδεικνύετο ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἐξ ἄλλου δ' αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς, δὲν κουράζονται νὰ ὑμνοῦν τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. Ὁ Σωκράτης εἰς τὴν πλατωνικὴν «Ἀπολογίαν» λέγει, ὅτι ἡ ἀποστολή του ἐπεβεβαιώθη ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα. Σὺν τῷ χρόνῳ εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ μαντεῖον ἐξήσκει τὴν ἐπιρροήν του ὄχι μόνον ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ πεδίου. Οἱ Δελφοὶ ἦσαν οἱ διακηρύξαντες ὅτι καὶ ὁ φόνος δούλου ἐνοχοποιεῖ τὸν δράστην καὶ ἐπιβάλλει ἐξαγνισμόν. Διὰ τὰ διεθνῆ δὲ ἔθιμα σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐκεχειρία, ἥτις ἐκηρύσσετο κατὰ τὰς ἑορτάς. Οὕτως οἱ Δελφοὶ ἀπέβησαν εἶδος διαρκοῦς διαιτητικοῦ δικαστηρίου δι' ἔριδας μεταξὺ πολιτειῶν καὶ ἐκεῖ κατετίθεντο αἱ ἐπιγραφαὶ αἱ σχετικαὶ μὲ τὸν κανονισμὸν τῶν συνόρων μεταξὺ τῶν πόλεων. Ἀλλὰ τὸ μαντεῖον δὲν ἦτο πάντοτε ἀμερόληπτον καὶ ἐξήσκει πλαγίως μίαν πολιτικὴν ἰδίων συμφερόντων. Καθ' ὅλον τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἦτο ἀντίθετον τῶν Ἀθηναίων, διότι δὲν τὸ εἶχον ὑποστηρίξει ἐναντίον τῶν Φωκέων. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι εἰς τοὺς Δελφοὺς ἐτέθησαν αἱ βάσεις ὑψηλοτέρας θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐλατρεύθη ὡς *Καθάρσιος* ὄχι μόνον ὡς ἐξαγνίζων μὲ ὕδωρ, ἀλλ' ὡς ἐξυψώνων εἰς περιωπὴν τὴν καθαρὰν ψυχικὴν διάθεσιν. Ἡ δελφικὴ ἀρχὴ «γνῶθι σαυτόν», ἥτις κατ' ἀρχὰς ἦτο προωρισμένη νὰ ἐνθυμίζῃ μόνον τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀνθρώπων πρὸ τῶν θεῶν, λαμβάνει νέον βάθος ὡς παρακίνησις πρὸς ἠθικὴν αὐτοεξέτασιν καὶ διὰ τοῦ Σωκράτους γίνεται σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως.

Τὰ Πύθια. Καθ' ἕκαστον ἔτος ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς Δελφοὺς ἑωρτάζετο μὲ τελετὴν τῆς ἀνοίξεως, τὰ «Θεοφάνεια», ἀπὸ τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ὁποίας καθωρίζετο ὁλόκληρον τὸ δελφικὸν ἔτος. Τὸν ἀκόλουθον μῆνα ἑωρτάζοντο τὰ «Θεοξένια» καὶ ἠκολούθει ἡ ἐποχὴ τῆς τελέσεως τῶν «Πυθίων», ἥτις ἦτο ἡ μεγαλυτέρα δελφικὴ ἑορτή. Τὸ ἔτος τῆς τελέσεως συνέπιπτε πρὸς τὸ 3ον ἔτος τῶν Ὀλυμπιάδων· καὶ παλαιότερον μὲν τοῦ Δ' αἰῶνος ἐγίνοντο κατὰ Βουκάτιον μῆνα, ὅπως καὶ κατὰ τὸν Β' αἰῶνα, ἀλλὰ κατὰ τὸν Δ' κατὰ Ἡραῖον, τὸν τέταρτον δηλαδὴ μῆνα τοῦ δελφικοῦ ἔτους. Μετὰ τὸν πρῶτον ἱερὸν πόλεμον (582 π. Χ.) ἀπεφασίσθη νὰ τελῶνται μετὰ πᾶσαν τετραετίαν (πεντετηρικοί, πυθικὴ πεντετηρίς) ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀμφικτιόνων, οἵτινες ἦσαν οἱ ἀγωνοθέται. Ἐτελέσθησαν δὲ τότε μεγαλοπρεπῶς τὰ Πύθια, δοθέντων ὡς ἄθλων πολεμικῶν λαφύρων καὶ ἐγένετο ἡ ἑορτὴ πολυήμερος καὶ οἱ ἀγῶνες στεφανῖται, διδομένου εἰς τοὺς πυθιονίκας κλάδου φοίνικος ἢ στεφάνου δάφνης τῶν Τεμπῶν. Τὰ Πύθια ἦσαν ἑορτὴ θρησκευτικὴ καὶ ἀγωνιστικὴ συγχρόνως, τῆς ὁποίας τὸ τυπικὸν δὲν γνωρίζομεν καλῶς. Προηγοῦντο αἱ θρησκευτικαὶ πράξεις, ἀρχίζουσαι κατὰ τὴν 6ην Βουκατίου διὰ θυσίας τῶν τριττύων. Τὴν ἑσπέραν ἐτελεῖτο ἡ μίμησις τοῦ φόνου τοῦ δράκοντος, ἥτις ἀργότερον ἔλαβε τὴν μορφὴν τῶν «Στεπτηρίων» (ἀπὸ τοῦ 342 π. Χ.). Ἠκολούθει τὴν ἑπομένην μεγάλη πομπὴ τῶν ἱερέων καὶ τῶν θεωρῶν καὶ τῶν ἀγωνιστῶν ὁμοῦ μετὰ τῶν θυμάτων τῶν προοριζομένων διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἑκατόμβην. Τὴν ἑσπέραν ἐγίνετο πανηγυρικὴ ἑστίασις. Τὴν 9ην Βουκατίου ἤρχιζον οἱ ἀγῶνες, οἱ μουσικοὶ πρῶτον, οἱ κυρίως ἀπολλωνικοὶ καὶ παλαιότεροι, οἵτινες ἀπὸ τοῦ κιθαρῳδικοῦ ὕμνου ἐξειλίχθησαν εἰς παράστασιν τραγῳδιῶν ἐν τῷ θεάτρῳ, ἠκολούθουν δὲ οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες καὶ οἱ ἱππικοί, οἵτινες ἐγίνοντο ἐπὶ ἀναπεπταμένου πεδίου, τοῦ ἱπποδρόμου, ὅστις ἔκειτο ὑπὸ τὴν Κρῖσαν. Τὰ γυμνικὰ ἀγωνίσματα ἦσαν: δόλιχος, στάδιον, δίαυλος, ἵππιος, πένταθλον, πάλη, πυγμή, παγκράτιον, ὁπλίτης δρόμος, τὰ δὲ ἱππικά: δρόμος κελήτων καὶ πώλων, ἁρμάτων καὶ ξυνωρίδων. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν Πυθίων ἐκηρύσσετο ἡ ἐκεχειρία, ἥτις διήρκει ἐπὶ τρίμηνον περίπου καὶ ἤρχιζεν ἀπὸ τῶν ὁδῶν τῶν φερουσῶν εἰς Δελφούς. Ὁ κόσμος κατὰ τὰ Πύθια συνέρρεε πανταχόθεν, δὲν ἔλειπον δὲ καὶ οἱ βάρβαροι καὶ παντοῖαι θυσίαι ἐγίνοντο καὶ ἀνετίθεντο ἀναθήματα. Ἐκτὸς τοῦ συρρέοντος λαοῦ προσήρχοντο καὶ αἱ διάφοροι ἐπίσημοι ἀντιπροσωπεῖαι τῶν πόλεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ἡ ἀθηναϊκὴ «Πυθαῒς θεωρία». Τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἐποπτείαν τῆς τάξεως εἶχον ὁ *ἐπιμελητὴς* καὶ οἱ *μαστιγοφόροι*. Τὰ ὀνόματα τῶν πυθιονικῶν ἀνεγράφοντο εἰς πίνακας καὶ οἱ ἴδιοι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ στήσωσι τὸν ἀνδριάντα αὐτῶν ἐν τῷ τεμένει.

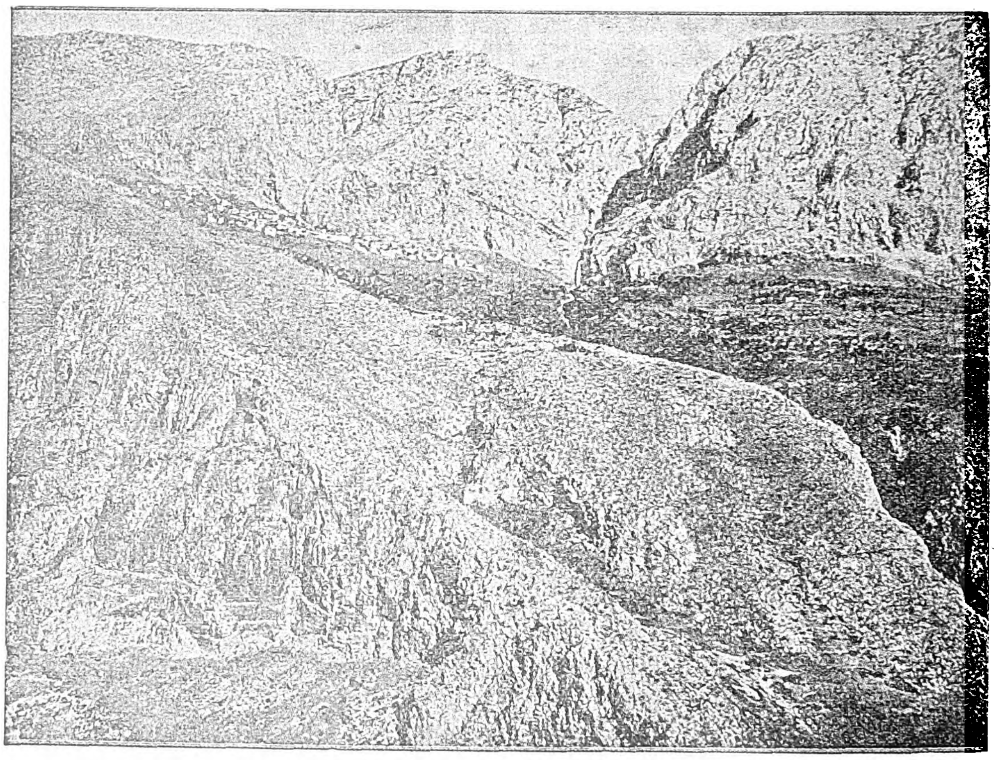

Εἰκ. 1. *Ἡ τοποθεσία τῶν Δελφῶν. Αἱ Φαιδριάδες πέτραι.*

II. ΙΣΤΟΡΙΑ. *Ἡ χώρα καὶ οἱ κάτοικοι.* Ἐπὶ τῆς νοτίας κλιτύος τοῦ Παρνασοῦ, ὑψηλὴ 573 μ. ἀπὸ θαλάσσης, ἡ ὀρεινὴ κοιλὰς τῶν Δελφῶν ἔχει τὸ σχῆμα ὑπερμεγέθους ἀρχαίου θεάτρου, τοῦ ὁποίου τὸ περίκλειστον κοῖλον σχηματίζουν ἀπὸ τριῶν πλευρῶν αἱ ὑψηλαὶ καὶ ἄγριαι «Φαιδριάδες πέτραι» (εἰκ. 1), προέχουσαι ὡς φυσικός τις ἐξώστης τοῦ Παρνασοῦ, ἐνῷ ἀπέναντι, ὡς σκηνικὸν οἰκοδόμημα, ὑψοῦται ἡ Κίρφις, ἄλλη παρώρεια τοῦ Παρνασοῦ, ἀποχωριζομένη ἀπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Πλειστοῦ (νῦν Ξεροπόταμος). Ἡ ὅλη σκηνογραφία διαγράφεται εἰς μεγάλας διαστάσεις μὲ ἐπιβλητικὴν μεγαλοπρέπειαν. Οἱ ὑψηλοὶ (300 μ.), γυμνοὶ καὶ ἀπόκρημνοι ὄγκοι τῶν Φαιδριάδων ἀποχωριζόμενοι ἀπὸ στενὴν χαράδραν (νῦν Ἀρκουδόρρεμα ἢ Παππαδιά), προσδίδουν μελαγχολικὸν τόνον, τὸν ὁποῖον μόλις ὀλίγον δύναται ν' ἀνακόψῃ ἡ ἀπέναντι χλοάζουσα κάπως κατὰ τὴν ἄνοιξιν Κίρφις. Ἡ πρὸς Α. πέτρα ὠνομάζετο Ὑάμπεια (νῦν Φλεμποῦκος), ἡ δὲ πρὸς Δ., νῦν Ροδινὴ λεγομένη, ἴσως ἐλέγετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Ναυπλία. Ὑπ' αὐτὴν ἐκτείνεται τὸ τέμενος τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνῷ, κατὰ τὸν Ἡλιόδωρον, «ὁ Παρνασὸς ἀπαιωρεῖται πρὸ ποδῶν λαγόσι τὴν πόλιν ἐγκολπισάμενος», ὑπὸ τὴν ἄκραν δὲ τῆς Ὑαμπείας ὑπάρχει τὸ μικρότερον τέμενος τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς. Ἀπὸ τοῦ σκυθρωποῦ τούτου μυχοῦ, ὅπου ἐμφωλεύει ὁ μυστικισμός, ὁ ὁρίζων εἶναι στενὸς καὶ περίκλειστος καὶ μόνον ἐὰν προχωρήσῃ τις πρὸς τὸ Δ ἄκρον βλέπει νὰ ἀνοίγεται πρὸς τὰ ΝΔ πρόσχαρον τὸ πλούσιον καὶ πολυμάχητον Κρισαῖον πεδίον, περιβρεχόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Κρισαίου κόλπου, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου σχηματίζονται δύο ὅρμοι, τοῦ Γαλαξιδίου πρὸς Δ. (ἀρχ. Οἰάνθεια) καὶ τῆς Ἰτέας πρὸς Α. Μεταξὺ τῶν Δελφῶν καὶ τῆς θαλάσσης, πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Χρισοῦ, ἔκειτο ἡ ἀρχαία *Κρῖσα*, τῆς ὁποίας ἐπίνειον ἦτο ἡ Κίρρα, πλησίον τῆς σημερινῆς Ἰτέας (νῦν Ξεροπήγαδο ἢ Ἅγ. Νικόλαος). Τὸ ἔδαφος τῶν Δελφῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ σχιστόλιθον εἰς τὰ κατώτερα στρώματα καὶ τιτανόλιθον εἰς τὰ ἀνώτερα, εἶναι δὲ σεισμοπαθές. Ὄχι μόνον κατὰ τοὺς σεισμούς, ἀλλὰ καὶ κατόπιν ραγδαίων βροχῶν, σαθροὶ βράχοι ἀποκοπτώμενοι ἀπὸ τῶν Φαιδριάδων καὶ σήμερον, ὅπως καὶ πάλαι, κατακρημνίζονται πρὸς τὰ κάτω ἐπιφέροντες βλάβας εἰς τὸ ἱερόν. Ἐν τούτοις ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ἀπόλλων μὲ θαυματουργὰ προπύργια ἔσῳζε τὸν ναόν του, ἂν καὶ εἶναι ἱστορικῶς γνωστὸν ὅτι δὲν τὸ κατώρθωνε πάντοτε. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους δὲν ἀποκλείεται ἡ ὕπαρξις μαντικοῦ χάσματος, ἴσως καὶ περισσοτέρων, ἀφοῦ καὶ σήμερον κατὰ τὸ Δ. ἄκρον τοῦ χωρίου Καστρὶ ὑπάρχει ρωγμή, ἐκ τῆς ὁποίας ἀναδίδεται ἰσχυρὸν ρεῦμα ἀέρος. Κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν δύο στρωμάτων τοῦ ἐδάφους ἀνέβλυζον δροσεραὶ πηγαί, ἐξ ὧν σήμερον ἀπομένει ἡ Κασταλία. Ἐντὸς τοῦ τεμένους ἦτο ἡ Κασσοτίς, ἥτις διέτρεχε τὸ τέμενος καὶ ὑπὸ τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ, ἄλλη δὲ ἦτο ἡ Δέλφουσα. Τὸ μεγαλοπρεπὲς ὅμως καὶ θεῖον τοῦτο τοπίον ἦτο ἐν τούτοις πτωχόν, ἐφόσον οἱ Δελφοὶ δὲν εἶχον τὴν ἄμεσον κατοχὴν τοῦ Κρισαίου πεδίου, καὶ ἡ φυσικὴ ὀχυρότης τοῦ τόπου δὲν θὰ ἦτο ἀρκετή, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἄλλοι παράγοντες, οἵτινες πολλὰ ἑρμηνεύουν ὅσον ἀφορᾷ τὴν στερέωσιν τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἱεροῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς σπουδαῖον ρόλον ἔπαιζεν ἡ τοποθεσία τῶν Δελφῶν ἐν σχέσει μὲ τὰς ἐμπορικὰς ὁδούς. Ὁ Παρνασὸς εἶναι τὸ σύνορον μεταξὺ τῆς καλλιεργουμένης Α. Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐρήμου καὶ ἀγρίας δυτικῆς, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, Αἰτωλοὶ καὶ Ἀκαρνᾶνες, ἐσιδηροφόρουν καὶ ἐλῄστευον. Πρὸς Δ. τοῦ Παρνασοῦ διέρχεται ὁ τελευταῖος ἀσφαλὴς δρόμος, τὸν ὁποῖον ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθοῦν αἱ πολλαὶ πόλεις τῆς Θεσσαλίας, ἵνα διὰ μέσου τῆς Δωρίδος διαμετακομίσουν τὰ ἐμπορεύματά των πρὸς τὴν Πελοπόννησον διὰ τοῦ λιμένος τῆς Κίρρας, ὅστις ἐπίσης εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἀπὸ Α. δὲ δύο δρόμοι ἤρχοντο ἐκ Βοιωτίας, ὁ εἷς ἐκ Χαιρωνείας μέσῳ Πανοπέης καὶ Δαυλίδος, καὶ ὁ ἄλλος ἐκ Λεβαδείας κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Σχιστήν, ὅπου συνηντᾶτο μετὰ τοῦ πρώτου. Ἀπὸ τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο σημεῖον, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Οἰδίπους ἐφόνευσε τὸν πατέρα του Λάϊον, ἡ ὁδὸς ἤρχετο πρὸς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὸ Κρισαῖον πεδίον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Πλειστοῦ. Εἶναι λοιπὸν σημαντικώτατον, ὅτι τὸ δίκτυον τῶν ὁδῶν συνηντᾶτο πλησίον τῶν Δελφῶν, οἵτινες οὕτως ἀπέ-

Digitized by Google

βαινον διὰ τὴν ξηρὰν ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ ἡ Δῆλος διὰ τὰς θαλασσίας ὁδοὺς τοῦ Αἰγαίου. Τοῦτο ἄλλωστε καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κύριον μέλημα τῶν ἱερέων ἦτο ἡ ἐξασφάλισις τῶν ὁδῶν, τόσον διὰ τοὺς προσκυνητάς, ὅσον καὶ διὰ τὸ ἐπωφελὲς ἐμπόριον.

Ἡ μικρὰ πόλις τῶν Δελφῶν, ἔχουσα 10000 περίπου κατοίκων κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, οὐδέποτε διέπρεψεν ὡς κρατικὴ δύναμις. Πολλοὶ τὴν περιεποιοῦντο, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπειδὴ πολλοὶ τὴν ἐπωφθαλμίων, κυρίως χάριν τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου τοῦ μαντείου, ἔκρινον ὡς συμφερώτερον νὰ ἐξασφαλίζουν τὴν οὐδετερότητά της. Οἱ κάτοικοί της, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πολυπράγμονας ἱερεῖς τοῦ μαντείου, ἔζων ἐν εἰρήνῃ, ἄνευ σπουδαίων ἐσωτερικῶν γεγονότων, κυρίως ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ξένων, ἥτις ἦτο ἀξιοσέβαστος πηγὴ πλουτισμοῦ.

Οἱ παλαιότατοι χρόνοι. Ἤδη κατὰ τὴν λιθικὴν ἐποχὴν ὁ χῶρος τῶν Δελφῶν δὲν ἦτο ἐντελῶς ἀκατοίκητος, διότι οἱ χαρακτηριστικοὶ τῆς ἐποχῆς πελέκεις ἀνευρέθησαν καὶ ἐδῶ κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Ἀλλ' ἀποκλείεται πυκνὸς συνοικισμὸς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἀπὸ τῆς κρητομυκηναϊκῆς ὅμως ἐποχῆς (β' χιλιετηρίς) φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε ζωὴ συγκεκροτημένη, ἥτις ἀδιακόπως ἐξειλίχθη καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα περίφημα ἱερά. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης εὑρέθησαν ἀρκετὰ ἀντικείμενα, ἰδίως μάλιστα ὑπὸ τὸν ναὸν καὶ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ· καὶ τοῦτο εἶναι ἔνδειξις ὅτι ἔκπαλαι τὰ σημεῖα ταῦτα ἐθεωροῦντο ἱερά. Δὲν δυνάμεθα ὅμως, φυσικά, νὰ ἐξιστορήσωμεν τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ μόνον διὰ τὴν ὑπογράμμισιν τῆς συνεχοῦς ἐξελίξεως ἀναφέρομεν ὅτι δὲν ἔλειψαν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν οὐδὲ τὰ εὑρήματα τῆς ἀκολούθου ἐποχῆς, τῆς γεωμετρικῆς λεγομένης, τὴν ἔλευσιν τῆς ὁποίας χαρακτηρίζουν σημαντικαὶ μεταναστεύσεις φυλετικῶν ὁμάδων.

Εἶναι περίεργον πῶς τὸ ἔδαφος τῶν Δελφῶν, ξηρὸν καὶ ἄγονον, προσείλκυσεν οἰκιστάς· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ γειτονικὴ Κρῖσα, σημαντικὴ πόλις τῆς ἐποχῆς, καρπουμένη τὸ πλούσιον ὑπ' αὐτὴν πεδίον, ἀπῴκισε τρόπον τινὰ τοὺς Δελφοὺς πρὸς ἐκμετάλλευσιν ὑπὲρ ἑαυτῆς τοῦ ἱεροῦ. Ἀργότερον, χάρις εἰς εὐνοϊκὰς συνθήκας καὶ μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἱεροῦ, οἱ Δελφοὶ ἔλαβον συνείδησιν ἀνεξαρτήτου πόλεως—τὸν ζῆλον τοῦτον θὰ ὑπέκαιον βεβαίως οἱ ἱερεῖς—καὶ ἀπέσεισαν τὴν ἐκ τῆς μητροπόλεως ἐξάρτησιν. Αἱ περιστάσεις εἶχον ἀποβῆ ἀρκετὰ πρόσφοροι, διότι οἱ Δελφοὶ εἶχον κινήσει τὸ γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Ἡ ἐπικοινωνία ἥτις ἐπετυγχάνετο κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν μεγάλων ἱερῶν μεταξὺ τῶν γειτόνων, οἵτινες εὕρισκον τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀνταλλάξωσι σκέψεις καὶ ν' ἀνασκοπήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐξέλιξιν τῶν κοινοῦ ἐνδιαφέροντος ζητημάτων τῆς ἐποχῆς, οὐχὶ σπανίως εἶχε τὴν συνέπειαν ν' ἀποβοῦν τὰ ἱερὰ ταῦτα πολιτικὰ κέντρα διὰ τοῦ σχηματισμοῦ πολιτικῶν συνασπισμῶν τῶν γειτόνων κρατῶν (τῶν ἀμφικτιόνων). Οἱ τοιοῦτοι συνασπισμοὶ ἐκαλοῦντο ἀμφικτιονίαι. Τοιαύτη ἀμφικτιονία ὑπῆρχε παλαιόθεν καὶ περὶ τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος κατὰ τὸ χωρίον Ἀνθήλη, πλησίον τῶν Πυλῶν ἢ Θερμοπυλῶν, κληθεῖσα Πυλαία, εἰς ταύτην δὲ περιελήφθησαν καὶ οἱ Δελφοί, ὄχι τόσον ὡς πολιτικὴ δύναμις, ἀλλ' ὡς ἱερὸς τόπος. Ἤδη τοὺς Δελφοὺς ἐσκεπεν ἡ προστασία τῆς ἀμφικτιονίας, ἥτις εἶχε καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἱερῶν καὶ τῶν οἰκοδομημάτων αὐτῶν καὶ ἐνόρκως εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ὑπερασπίσεώς των. Ἔκτοτε ἡ ἀμφικτιονία συνήρχετο ἐναλλὰξ καθ' ἑξαμηνίαν, τὸ μὲν ἔαρ ἐν Δελφοῖς (ἠρινὴ Πυλαία), τὸ δὲ φθινόπωρον ἐν Πύλαις (ὀπωρινὴ Πυλαία). Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα αἱ σύνοδοι ἴσως ἐγίνοντο καὶ ἀντιστρόφως. Ἕκαστον συμμετέχον κράτος ἀπέστελλεν εἰς τὰς συνόδους αὐτὰς δύο ἀντιπροσώπους, τὸν πυλαγόραν ἢ ἀγορατρὸν καὶ τὸν μόνον ψηφοφοροῦντα ἱερομνήμονα.

Οἱ Κρισαῖοι δὲν ἔβλεπον εὐχαρίστως τὰς χωριστικὰς τάσεις τῶν Δελφῶν, ἐφόσον μάλιστα δὲν μετεῖχον καὶ τοῦ διαρκῶς αὐξανομένου πλούτου αὐτῶν καὶ ὑπενθύμιζον τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς μητροπόλεως· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀντέτασσον τὰς παλαιὰς παραδόσεις, καθ' ἃς οἱ Δελφοὶ ἦσαν ἀποικία Κρητῶν. Νὰ προσβάλουν ἀπ' εὐθείας τὸ ἱερὸν οἱ Κρισαῖοι δὲν ἐτόλμων. Ὁ πόλεμος θὰ ἦτο ἐναγὴς καὶ δι' αὐτὸ κατέφυγον εἰς ἄλλα πιεστικὰ μέτρα, ἐπιβαλόντες φόρους εἰς τοὺς διὰ θαλάσσης εἰς Κίρραν φθάνοντας προσκυνητάς. Τοῦτο ἦτο καταστρεπτικὸν διὰ τὸ μαντεῖον καὶ ἡ ἀμφικτιονία ἐπενέβη πρὸς εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐδίστασε, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων, νὰ κηρύξῃ κατὰ τῆς Κρίσης τὸν πρῶτον ἱερὸν πόλεμον, ὅστις διαρκέσας ἐπὶ δεκαετίαν (596—585 π. Χ.) ἀπέβη ὀλέθριος διὰ τὴν ἰσχυρὰν αὐτὴν πόλιν. Τὸν πόλεμον διεξήγαγον εὐσεβεῖς καὶ φιλόδοξοι ἄνδρες, ὁ Σόλων καὶ ὁ Ἀλκμέων ἐξ Ἀθηνῶν, οἱ Ἀλευάδαι ἐκ Θεσσαλίας καὶ μάλιστα ὁ Κλεισθένης τῆς Σικυῶνος, ὅστις ἄλλωστε εὐχαρίστως ἔβλεπε τὴν καταστροφὴν ἰσχυρᾶς πόλεως εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ κράτους του παραλίαν. Ἡ Κρῖσα καὶ διαδοχικῶς καὶ ἡ Κίρρα κατεστράφησαν, ἡ δὲ χώρα αὐτῶν καθιερώθη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Λητώ, τὴν Ἄρτεμιν καὶ τὴν Προναίαν Ἀθηνᾶν, ἀπομείνασα ἀκαλλιέργητος.

Οἱ χρόνοι τῆς ἀκμῆς. Ἀπὸ τοῦ πολέμου τούτου καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 582 π. Χ. τὰ πράγματα τῶν Δελφῶν ὀργανοῦνται συστηματικώτερον, οἱ ἑορταὶ γίνονται μεγαλοπρεπέστεραι, τὸ τέμενος πλουτίζεται διὰ νέων οἰκοδομημάτων, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἐπαρκεῖ ὁ χῶρος τοῦ παλαιοῦ περιβόλου. Κατὰ τὸ 548 π. Χ. ἐκάη ὁ παμπάλαιος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ δαπάνη τῆς ἀνοικοδομήσεως ὑπελογίσθη εἰς 300 τάλαντα (1.800.000 ἀρχαίας δραχμάς), ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 75 ἔπρεπε νὰ καταβάλουν οἱ Δελφοί, τὰ δὲ λοιπὰ οἱ ἀμφικτίονες. Οἱ Δελφοὶ ὅμως πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀναλογοῦντος εἰς αὐτοὺς μέρους ἐπεκαλέσθησαν τὰς προθύμους εἰσφορὰς τῶν ἐκτὸς τῆς ἀμφικτιονίας Ἑλλήνων καὶ τῶν συμπαθούντων ξένων, μέχρι τοῦ Ἀμάσιος καὶ τοῦ Κροίσου. Τὸ ἔργον ἐδόθη τμηματικῶς κατ' ἐργολαβίαν, ἕως ὅτου κατὰ τὸ 514 π. Χ. οἱ Ἀλκμεωνίδαι, φεύγοντες τὴν δίωξιν τῶν Πεισιστρατιδῶν, κρατησάντων ἐν Ἀθήναις, ἀνέλαβον τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἀμφικτιόνων, διὰ τῆς προσθήκης τοῦ πτεροῦ καὶ τῶν ἀετωμάτων. Οἱ Ἀλκμεωνίδαι, καθ' ὑπέρβασιν τῶν ὑποχρεώσεών των, ἔκτισαν τὴν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ ἀπὸ πάριον μάρμαρον, ἀντὶ πώρου, ἐξασφαλίσαντες οὕτω καὶ τὴν προστασίαν τῆς Πυθίας διὰ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν πολιτικῶν των βλέψεων κατὰ τῶν Πεισιστρατιδῶν.

Κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους τὸ μαντεῖον περιῆλθεν εἰς στενόχωρον θέσιν, μὴ γνωρίζον ποίαν στάσιν νὰ τηρήσῃ, καὶ μόνον κατόπιν τῶν λαμπρῶν νικῶν τῶν Ἑλλήνων ἠδυνήθη νὰ προσανατολισθῇ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς. Ἐν τούτοις ὑπέστη καὶ αὐτὸ τὴν ἐπιδρομὴν στίφους τινὸς τῶν μαχητῶν τοῦ Ξέρξου, λοξοδρομησάντων πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἐκ θαύματος ὅμως ἀπέφυγε τὴν καταστροφήν, διότι βροχαὶ καὶ κεραυνοὶ καὶ ἀποκοπὴ βράχων ἀπὸ τῶν Φαιδριάδων κατεπτόησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ἄλλην ὅμως ἐπιδρομὴν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποσοβήσῃ ὁ θεός. Κατὰ τὸ 448 π. Χ. δηλαδή, οἱ Φωκεῖς, στηριζόμενοι καὶ εἰς τὴν φιλίαν τῶν Ἀθηναίων, κατέλαβον στρατιωτικῶς τοὺς Δελφούς. Τὸ πραξικόπημα τοῦτο ἐπέφερε τὸν δεύτερον ἱερὸν πόλεμον, διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπέστειλαν στρατὸν καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Φωκεῖς. Μετ' αὐτοὺς ἐπῆλθον οἱ Ἀθηναῖοι, ἡγουμένου τοῦ Περικλέους, ἀποκαταστήσαντες καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν Δελφῶν τὴν ἡγεμονίαν τῶν φίλων Φωκέων, οἵτινες, φαίνεται, τότε ἵδρυσαν καὶ τὸ στάδιον τῶν Δελφῶν, ὅπου ἐγίνοντο τοῦ λοιποῦ οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες. Ἀλλὰ τῷ 421 π. Χ. διὰ τῆς Νικιείου εἰρήνης οἱ Δελφοὶ ἀνεγνωρίσθησαν καὶ πάλιν αὐτόνομοι «κατὰ τὰ πάτρια». Περὶ τὸ 372 π. Χ νέα καταστροφὴ ἔπληξε τὸ ἱερόν. Μεγάλοι βράχοι ἀποκοπέντες ἀπὸ τὰς Φαιδριάδας κατέστρεψαν τὸν ναὸν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν καὶ νέαι ἐκκλήσεις πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ἐγένοντο διὰ νέας συνεισφοράς. Ἀπὸ τοῦ 369 π. Χ ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνοικοδομήσεως ὑπὸ τὸν Κορίνθιον ἀρχιτέκτονα Σπίνθαρον, τὸν ὁποῖον διεδέχθησαν ἄλλοι ἐντόπιοι. Ὀλίγον κατόπιν οἱ Φωκεῖς πάλιν, παρακινούμενοι ὑπὸ τολμηρῶν καὶ φιλοδόξων ἀνδρῶν, καὶ ἠγανακτισμένοι ἐκ τῆς αὐστηρᾶς τιμωρίας τὴν ὁποίαν ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς οἱ ἀμφικτίονες, ὡς καταπατήσαντας ἱερὰν γῆν, κατέλαβον καὶ πάλιν τοὺς Δελφούς, ἡγουμένου τοῦ Φιλομήλου κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 356—355 π. Χ.

Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ τρίτου ἱεροῦ πολέμου. Οἱ Φωκεῖς ἐκράτησαν τοὺς Δελφοὺς ἐπὶ δέκα ἔτη (356—346), ὀχυρώσαντες αὐτοὺς καὶ τὰς πρὸς τὴν Φωκίδα παρόδους καὶ ἀποκόψαντες ἀπὸ τῶν στηλῶν τὰ δι' αὐτοὺς καταδικαστικὰ γράμματα τῶν ἀμφικτιόνων. Καὶ αἱ μὲν ἐργασίαι διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ διεκόπησαν λόγῳ τῶν γεγονότων, ἐπαναληφθεῖσαι, ὁπωσδήποτε, κατὰ τὸ 353, ὅτε τὸν Φιλόμηλον εἶχε διαδεχθῆ ὁ Ὀνύμαρχος, ὅστις ὅμως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν προηγούμενόν του, δὲν ἠρκέσθη νὰ φορολογήσῃ μόνον τοὺς κατοίκους, ἀλλ' ἔθεσε χεῖρα καὶ ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν ἀναθημάτων. Τὸ παράδειγμα τούτου, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν, ἠκολούθησαν καὶ οἱ δύο διάδοχοί του Φάϋλος καὶ Φάλαικος πρὸς τρομερὸν δυσφημισμὸν τοῦ ὀνόματος τῶν Φωκέων. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου διεκόπησαν ἐντελῶς καὶ αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ μέχρι τοῦ 346 π. Χ. Ἡ αἰτία τοῦ νέου αὐτοῦ πραξικοπήματος τῶν Φωκέων δὲν ἦτο ἡ ὀργή των διὰ τὴν σκληρὰν τιμωρίαν τῶν ἀμφικτιόνων, ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία των ὅπως διὰ τῆς καταλήψεως τῶν Δελφῶν δημιουργήσουν τετελεσμένον γεγονός, διότι ἐφοβοῦντο τὴν συνησπισμένην δύναμιν Θηβαίων καὶ Θεσσαλῶν. Ἀλλ' ἤδη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔδρα ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδών, ὅστις τέλος κατὰ τὸ 346 π. Χ. ἀναμιχθείς, κατέστρεψεν ἐντελῶς τοὺς Φωκεῖς καὶ ἐπέβαλε βαρύτατον ἐτήσιον φόρον ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ (ἱερὰ χρήματα). Μέχρι τοῦ 327/326 π. Χ. οἱ Φωκεῖς εἶχον πληρώσει 420 τάλαντα, ἐξ ὧν τὰ 300 ἐντὸς τῶν 5 πρώτων ἐτῶν.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ 339 π. Χ. οἱ Ἀμφισσεῖς ὑπέπεσαν εἰς τὸ αὐτὸ παράπτωμα τῶν Φωκέων, καλλιεργήσαντες ἱερὸν τόπον (ἡ αἰωνία ἐπιθυμία τοῦ Κρισαίου πεδίου) καὶ τειχίσαντες καὶ οἰκήσαντες τὴν Κίρραν. Ἡ ἀμφικτιονία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Ἀμφισσέων, τὸν ὁποῖον ἐν τέλει διεξήγαγεν αὐτὸς ὁ πάντοτε πρόθυμος Φίλιππος, καταστρέψας καὶ τὴν Ἄμφισσαν. Παρὰ τὰ πολεμικὰ ταῦτα γεγονότα, τὰ ὁποῖα βεβαίως ἐπηρέασαν γενικώτερον, ὁ ναὸς κατὰ καιροὺς ἐξηκολούθει ν' ἀνεγείρεται καὶ κατὰ τὸ 329 π. Χ. εἶχε συντελεσθῆ κατὰ τὰ κυριώτατα μέρη του, ἂν καὶ ἀπετελειώθη κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα.

Ἄρχοντες. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τοπικοὶ ἄρχοντες τῶν Δελφῶν ἦσαν ὁ ἐνιαύσιος ἐπώνυμος ἄρχων καὶ ἡ βουλή, ἀπαρτιζομένη ἀπὸ τριάκοντα βουλευτάς, ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη γεγονότας καὶ διαχειριζομένους τὴν ἐξουσίαν ἀνὰ δεκαπέντε καθ' ἑξαμηνίαν. Ἐπίσης ὑπῆρχον δύο γραμματεῖς, εἷς ἀνὰ ἑξάμηνον, καὶ ὀκτὼ πρυτάνεις μὲ ἐνιαύσιον ἐξουσίαν οἰκονομικήν. Πρὸς διαχείρισιν ὅμως τῶν χρημάτων τοῦ ἱεροῦ καὶ δὴ τῶν ὑπὲρ ἀποπερατώσεως τοῦ ναοῦ ἐράνων καὶ τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως τῶν Φωκέων, ἐξελέγη ἀπὸ τοὺς ἱερομνήμονας μία κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ 19—45 προσώπων, ἐπιβεβλημένων εἰς τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο ναοποιοί. Κατὰ τὸ 339 ἱδρύθη καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ταμιῶν, ἀποτελουμένη ἐξ 24 προσώπων ἐκλεγομένων διὰ τετραετίαν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη πρέπει νὰ σχετίζεται μὲ τὴν διαχείρισιν τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως τῶν Φωκέων καὶ ἔπαυσεν ὑπάρχουσα κατὰ τὸ 327/326 π. Χ., ὅτε κατεβλήθη καὶ ἡ τελευταία δόσις.

Ἑλληνιστικὴ καὶ ρωμαϊκὴ ἐποχή. Κατὰ τὸ 279 π.Χ. ἀπεκρούσθη πρὸ τῶν Δελφῶν ἐπιδρομὴ Γαλατῶν ὑπὸ τῶν προσδραμόντων Ἑλλήνων καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, τῶν ὁποίων ἡ αὐξηθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συμπολιτεία ἐξήσκει ἀποτελεσματικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Δελφῶν. Τότε ἱδρύθη καὶ ἑορτὴ τοῦ Σωτῆρος Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος καὶ ἀγῶνες *«Σωτήρια»*. Ὁ Γ' καὶ Β' αἰὼν ἦτο ἐποχὴ εἰρήνης διὰ τοὺς Δελφούς, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Αἰτωλῶν καὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αἱ ἑλληνικαὶ ὅμως δυνάμεις φθείρονται καὶ κυριαρχοῦν τῆς Ἑλλάδος οἱ Ρωμαῖοι. Ὁ Σύλλας κατὰ τὸ 86 π. Χ. ἀπῄτησεν ἀπὸ τοὺς ἀμφικτίονας τὰ πολύτιμα ἀναθήματα τοῦ μαντείου, διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸ ἐπέτυχε. Τῷ 83 π.Χ. τὸ θρᾳκικὸν ἔθνος τῶν Μαίδων ἐπέδραμε καὶ ἐλεηλάτησε τὸ ἱερὸν καὶ ἐνέπρησε καὶ τὸν ναόν, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι ἡ καταστροφή του δὲν ὑπῆρξε πλήρης καὶ δυσκολοθεράπευτος. Ὁ Αὔγουστος ὑπεστήριξεν ὁπωσδήποτε τὸ ἱερόν, ἀλλ' ὁ Νέρων ἀπήγαγεν ἐκεῖθεν περὶ τὰ 500 ἀγάλματα. Ἐν τούτοις καὶ μεταγενεστέρως τὸ ἱερὸν ἦτο πλῆρες καλλιτεχνημάτων, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν περιγραφῶν τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Παυσανίου.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς κατὰ τῆς ἐξαπλουμένης θρησκείας τοῦ Χριστοῦ ὠφέλησεν, ὁπωσδήποτε, τοὺς Δελφούς, ἰδίως ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων, ἐκ τῶν τελευταίων δὲ εὐεργετῶν του ἦτο ὁ σοφιστὴς Ἡρῴδης ὁ Ἀττικός. Ἀλλ ὁ Χριστιανισμὸς ἐθριάμβευεν, ἐνῷ τὸ παμπάλαιον σεβάσμιον ἱερὸν τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἐξέπιπτε διαρκῶς. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπάγει ἐκ Δελφῶν πλῆθος καλλιτεχνημάτων, καὶ αὐτὸ τὸ ἀνάθημα τῶν Πλαταιῶν, διὰ νὰ κοσμήσῃ τὴν νέαν Ρώμην, καὶ ὁ Θεοδόσιος τέλος, περὶ τὸ 394 μ. Χ., ἀπαγορεύει ρητῶς τοὺς ἀγῶνας καὶ στραγγαλίζει τὴν ἀρχαίαν λατρείαν. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ὁ τελευταῖος ἄπελπις χρησμὸς τῆς ταπεινωμένης Πυθίας ἐδόθη πρὸς τὸν Ὀρειβάσιον, τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου:

> Εἴπατε τῷ βασιλῆι, χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά,
> οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
> οὐ παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.

Ὁ χρησμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἀληθής· δὲν ἐδόθη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ποτέ. Εἶναι ὅμως «καλὰ ἐξηυρημένος», διὰ νὰ ἐκφράσῃ μὲ τὸν μελαγχολικὸν τόνον του τὴν ἐσχάτην κατάπτωσιν τοῦ περιφήμου μαντείου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ δύο σχεδὸν χιλιετηρίδας ἔδρασεν ἐνδόξως καὶ ἔπαιξεν ὕψιστον ρόλον, ἐπηρεάσαν πολλαπλῶς τὴν ἀρχαίαν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Δελφικὰ νομίσματα. Σπουδαῖον εἶναι ἀρχαϊκὸν «Δαλφικὸν» ἀργυροῦν νόμισμα, φέρον ἔμπροσθεν δύο κεφαλὰς κριῶν καὶ δύο δελφῖνας καὶ ὄπισθεν τέσσαρα βαθέα ἔγκοιλα τετράγωνα μὲ ἀνὰ ἕνα δελφῖνα. Εἰς ἄλλα, ἐπίσης ἀργυρᾶ, παλαιὰ νομίσματα εἰκονίζεται καὶ κεφαλὴ κριοῦ καὶ αἰγὸς ἢ τρίπους καὶ ὁ δελφικὸς ὀμφαλός. Ἐκ τῶν λεχθέντων περὶ λατρείας εἶναι γνωστὴ ἡ σχέσις τῶν δελφίνων, τῆς αἰγὸς καὶ τοῦ τρίποδος μὲ τὸν δελφικὸν θεόν· ἡ δὲ κεφαλὴ τοῦ κριοῦ (κάρνος) εἶναι σύμβολον τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος, θεοῦ τῶν ποιμνίων. Εἰς τοὺς μεταξὺ 421 καὶ 357 π. Χ. χρόνους, ὅτε διὰ τῆς Νικιείου εἰρήνης ἐγένοντο οἱ Δελφοὶ καὶ πάλιν αὐτόνομοι, ἀνήκει ἀργυροῦν

Digitized by Google

νόμισμα φέρον κεφαλὴν αἰθίοπος. Ὅτε οἱ Φωκεῖς κατεῖχον τοὺς Δελφοὺς κατὰ τὰ ἔτη 357—346 π. Χ., ἔκοψαν ἐκεῖ νομίσματα ὑπὸ τὸ ὄνομά των. Ἐπὶ τούτων ὑπάρχει κεφαλὴ τῆς Δήμητρος τῆς Ἀιθήλης καὶ Ἀπόλλων καθήμενος ἐπὶ ὀμφαλοῦ μετὰ λύρας καὶ κλάδου δάφνης. Ἔκτοτε φαί-

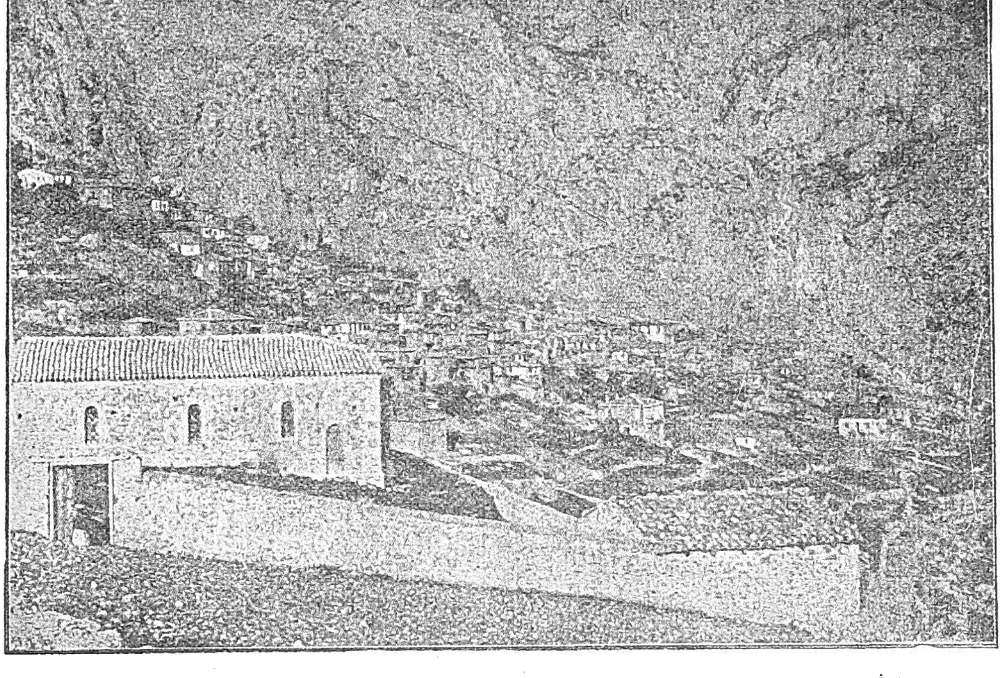

Εἰκ. 2. *Τὸ κατὰ τὸ 1891 κατεδαφισθὲν χωρίον Καστρὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος.*

νεται ὅτι δὲν ἐκόπησαν ἐν Δελφοῖς νέα νομίσματα μέχρι τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων.

Χριστιανικοὶ Δελφοί. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ ἡ πόλις τῶν Δελφῶν ἠκολούθησεν εἰς τὴν κατάπτωσιν τὸ μαντεῖον. Δὲν ἔλειψεν ὅμως ἐντελῶς ἡ ζωὴ ἀπὸ ἐδῶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς καὶ βυζαντινοὺς χρόνους. Ἂν καὶ δὲν εὑρέθησαν ἀσφαλῆ ἴχνη βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων, ἐκτὸς τμημάτων τινῶν βυζαντινοῦ τείχους, μὲ τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀχυρωθῆ μεταγενεστέρως τὸ μέρος, ἐν τούτοις εὑρέθησαν ἀρκετὰ μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ χριστιανικὰ μέλη ἢ μετεσκευασμένα εἰς τοιαῦτα ἀρχαῖα. Ἐπίσης πλησίον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ εὑρέθη χριστιανικὸν νεκροταφεῖον. Ταῦτα φέρουν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ μέγας εἰδωλολατρικὸς ναὸς διεσκευάσθη, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι, εἰς χριστιανικόν, ἂν καὶ ἐπὶ τῶν σῳζομένων σήμερον ἐρειπίων οὐδὲν ἴχνος τοιαύτης διασκευῆς παρατηρεῖται. Σεισμοὶ καὶ ἄλλαι καταστροφαὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκάλυψαν τὸ ἀρχαῖον τέμενος μὲ μεγάλην ἐπίχωσιν καὶ τὴν θέσιν ὅπου ἐχρησμοδότει ἡ Πυθία κατέλαβε τὸ ταπεινὸν χωρίον *Καστρὶ (εἰκ. 2).* Ὁ Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος (1436 μ. Χ.) καὶ ἄλλοι κατόπιν περιηγηταὶ επεσκέφθησαν τὸν τόπον καὶ παρέσχον τὰς πρώτας μεταμεσαιωνικὰς εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ, ἀντιγράψαντες ἐπιγραφάς τινας καὶ διατυπώσαντες καὶ τοπογραφικὰς παρατηρήσεις.

Αἱ ἀνασκαφαί. Ἰδίως ὅμως κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα ἤρχισεν ἐπιστημονικωτέρα ἔρευνα τῶν δελφικῶν πραγμάτων ἐπὶ τῇ βάσει μικρῶν ἐπιτοπίων ἐρευνῶν ἀπὸ Ἄγγλους, Γάλλους καὶ Γερμανοὺς ἐπιστήμονας. Ἤδη διὰ τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς φῶς μνημεῖά τινα προκαλοῦντα τὸ ἐνδιαφέρον τῶν λογίων καὶ ὑποσχόμενα πλουσίαν ἀνταμοιβὴν διὰ τὸν συστηματικὸν ἐρευνητήν. Ἀπὸ τοῦ 1861 ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔστρεψε τὴν προσοχήν της πρὸς τοὺς Δελφοὺς καὶ ἰδίως μετὰ τὸ 1870, ὁπότε σεισμὸς κατέστρεψε πάσας σχεδὸν τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου. Προέβη μάλιστα καὶ εἰς ἀνασκαφὴν τῆς Κασταλίας διὰ τοῦ Σ. Δραγούμη καὶ Εὐστ. Καστόρχη (1878). Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ ἐν Ἀθήναις Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ἐπεζήτει τὴν ἀνασκαφὴν τῶν Δελφῶν καὶ ἐπέτυχε τὴν σύναψιν συμβάσεως κατὰ τὸ 1882, ἥτις τελικῶς ἐπεκυρώθη κατὰ τὸ 1891. Ἔκτοτε ἤρχισαν συστηματικαὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὁμόλ, διαρκέσασαι ἐπὶ μακρὰ ἔτη, διὰ δαπάνης ἀρχικῶς 750.000 φράγκων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις προσέθεσεν 60.000 δραχμὰς διὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τοῦ χωρίου Καστρί. Τὸ χωρίον κατηδαφίσθη ἐντελῶς καὶ ἀνῳκοδομήθη δυτικώτερον, ἤρχισαν δὲ ὑπ' αὐτὸ ν' ἀναφαίνωνται τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια. Ὁλόκληρον τὸ ἀρχαῖον τέμενος ἦλθεν εἰς φῶς καὶ πλουσία συγκομιδὴ ἔργων τέχνης ἐξησφαλίσθη.

Ἐπὶ πλέον 6.000 ἐπιγραφαὶ ἔχυσαν ἄφθονον φῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Δελφῶν καὶ γενικώτερον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐχρησίμευσαν ὡς ὁδηγοὶ αἱ διάφοροι πληροφορίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου μέχρι τοῦ Πλουτάρχου, κυρίως ὅμως ἡ περιγραφὴ τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ τὸν περιηγητὴν Παυσανίαν ἡ διδομένη εἰς τὸ δέκατον βιβλίον τῆς περιηγήσεώς του. Εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς περιγραφῆς του ὁ Παυσανίας ἀπεδείχθη ἀκριβής, εἰς ἄλλα ὅμως τὰ πράγματα τὸν διέψευσαν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὑρέθησαν καὶ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη καλυφθῆ ὑπὸ τὴν γῆν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιηγητοῦ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡμεῖς σήμερον, εἰς μερικὰς τοὐλάχιστον περιπτώσεις, ἔχομεν ἀκριβεστέραν ἀντίληψιν μερικῶν πραγμάτων, ἂν καὶ μόνον νὰ τὰ ἀναπαραστήσωμεν δυνάμεθα ἀπὸ ὅ,τι ἀπέμεινεν ἐκ τοῦ συνόλου αὐτῶν. Ἡ πέριξ τοῦ τεμένους ἀρχαία πόλις δὲν ἀνεσκάφη, βεβαίως ὅμως αὕτη δὲν θὰ παρεῖχε τὸ κυριώτερον ἐνδιαφέρον.

ΜΝΗΜΕΙΑΚΗ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ—ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ

Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Δελφῶν ἦλθεν εἰς φῶς μεγάλης ἐκτάσεως ἀρχαῖος ἐρειπιών, ὅστις ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχαιολογικῶν χώρων. Οὗτος εἶναι ἀξιομελέτητος καὶ καθ' ἑαυτόν, διότι, ὄχι μόνον ἰσχυρὰν εἰκόνα ἑνὸς ἀρχαίου ἱεροῦ μᾶς παρέχει, ἀλλὰ καὶ ἐξεγείρει διὰ τῶν ἐρει-

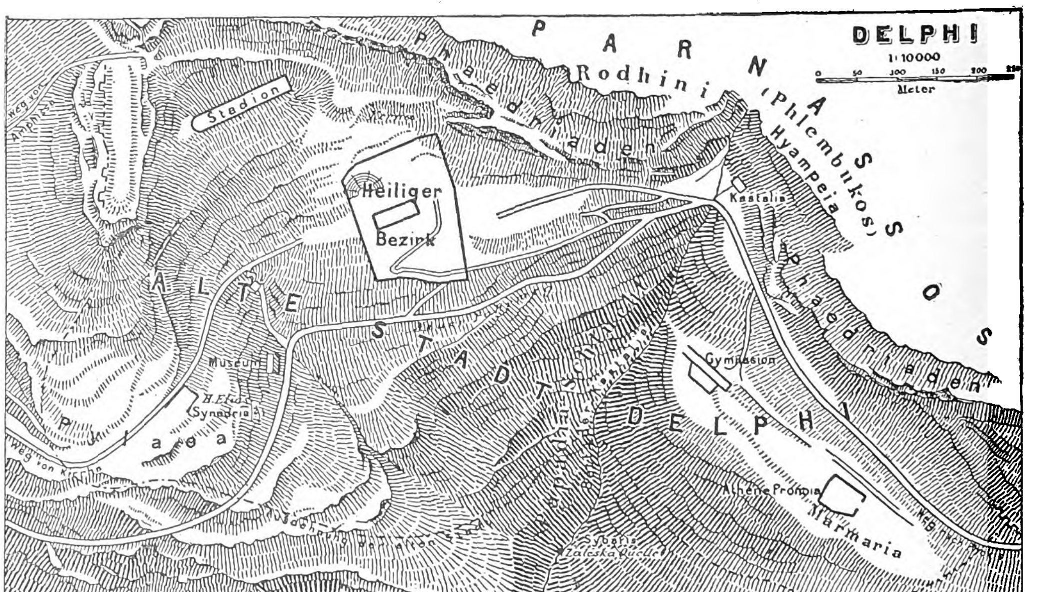

Εἰκ. 3. *Χωρογραφικὸς πίναξ τῶν Δελφῶν.*

πίων του τὰς ἀναμνήσεις μεγάλων γεγονότων κατὰ τρόπον ζωντανότερον πάσης ἱστορικῆς περιγραφῆς. Οὐδεὶς σήμερον δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι δύναται νὰ συλλάβῃ ἰδέαν τοῦ τί ἀντιπροσώπευον οἱ Δελφοὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μόνον διὰ τῶν βιβλιακῶν πηγῶν ἢ καὶ τῶν ἐπιγραφῶν.

Τὸ τέμενος τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς. Ἡ μὲν πόλις τῶν Δελφῶν ἐξετείνετο μεταξὺ τῶν ἄκρων τῶν Φαιδριάδων καὶ πέριξ τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος, περικλειομένη διὰ τείχους εὐρυτέρου αὐτῆς, λείψανα τοῦ ὁποίου (τοῦ Φιλομήλου) ὑπάρχουν πρὸς Δ τοῦ σταδίου. Τάφοι διαφόρων ἐποχῶν ὑπάρχοντες καὶ πρὸς Α καὶ πρὸς Δ ὁρίζουν τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως. Ὁ διὰ ξηρᾶς φθάνων εἰς Δελφοὺς—ὅπως καὶ ὁ Παυσανίας—διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης διὰ Βοιωτίας καὶ ἀποληγούσης εἰς Δελφοὺς διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Πλειστοῦ, συνήντα κατὰ τὸ Α ἄκρον τὸ τέμενος τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς, ὀνομαζόμενον οὕτως, ἀφ' ἑνὸς διότι ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ἐξ ἄλλου διότι ἔκειτο πρὸ τοῦ ναοῦ, τοῦ μεγάλου δηλαδὴ καὶ κυρίως τεμένους τῆς Ἀθηνᾶς *(εἰκ. 3).* Ὁ χῶρος οὗτος σήμερον καλεῖται Μαρμαριά. Τὸ τέμενος τοῦτο, κατὰ πολὺ μικρότερον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ σχεδὸν ἐντελῶς ἐπίπεδον, περικλείεται ὑπὸ περιβόλου *(εἰκ. 4),* ὅστις φαίνεται μᾶλλον ἀναλημματικὸς καὶ οὐχὶ ὀχυρωματικὸς καὶ ὅστις κατὰ τὴν Β μὲν πλευρὰν αὐτοῦ ὑπέστη ἀλληλοδιαδόχως προσθήκας καὶ μεταβολάς, ὥστε τὰ διάφορα μέρη του ἀπὸ Α, ὅπου εἶναι πολυγωνικός, πρὸ Δ, ὅπου εἶναι ἰσοδομικός, ν' ἀνήκουν εἰς τὸν Ζ', τέλος τοῦ ΣΤ', ἀρχὰς καὶ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., κατὰ δὲ τὴν Ν. πλευράν του, εἰς τοὺς περὶ τὸ 470 π. Χ. χρόνους. Ἐσώτερον ὅμως τούτου εὑρέθησαν τὰ ἴχνη παλαιοτέρου περιβόλου τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἐκ τῆς γραμμῆς τῶν ὁποίων καταφαίνεται ὅτι παλαιότερον τὸ τέμενος κατελάμβανε πολὺ μικρότερον χῶρον, ὅστις ἤρκει διὰ τὰ παλαιὰ ἐκεῖ οἰκοδομήματα, καὶ ὅταν ἐχρειάσθη νὰ προστεθῶσι νέα τοιαῦτα, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπαυξήσωσι καὶ τὸν χῶρον τοῦ περιβόλου. Εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐπαύξησιν τοῦ χώρου ὀφείλεται ἡ ἰδιαιτέρα τάξις, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὰ οἰκοδομήματα τοῦ εὐπρεπισμένου τούτου τεμένους καὶ ἥτις ἐπιτρέπει τὴν σαφῆ παρακολούθησιν τῆς ὁμαλῆς διαδοχῆς των. Εἰσήρχοντο δὲ εἰς τὸ τέμενος ἐξ Α. δι' ἀνοίγματος τοῦ περιβόλου (εἰσόδου ἄνευ πύλης, ἀρχικῶς τοὐλάχιστον), ἀντίστοιχος δὲ ἔξοδος ὑπῆρχε κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ περιβόλου. Κατὰ τὴν ΒΑ. ἄκραν ὑποχωρίζεται μικρὸς χῶρος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθησαν δύο μικρὰ παλαιότατα οἰκοδομήματα τοῦ Ζ' αἰῶνος, τῶν ὁποίων τὰ ἀνώτερα μέρη ἦσαν ἐκ πλίνθων ὠμῶν, ἀνήκοντα εἰς τὸ ἰδιαίτερον τέμενος τοῦ Φυλάκου. Ἦτο δὲ οὗτος τοπικὸς ἥρως ὅστις, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Αὐτονόου, οὗτινος τὸ μὴ ἀνευρεθὲν τέμενος ἔκειτο παρὰ τὴν Κασταλίαν, ἐβοήθησαν τοὺς Δελφοὺς ν' ἀποκρούσουν τοὺς Πέρσας τοῦ Ξέρξου, ὅταν ἐπέδραμον πρὸς λεηλασίαν τοῦ μαντείου. Εἰσερχόμενοι εἰς τὸ κυρίως τέμενος τῆς Προναίας συναντῶμεν κατὰ πρῶτον πολλοὺς βωμούς, ἀφιερωμένους εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, μετ' αὐτοὺς δὲ τὸν μεγάλον παλαιὸν *πώρινον ναὸν* τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς, τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὅστις ἦτο περίπτερος ἑξάστυλος, ἄνευ ὀπισθοδόμου. Ὑπ' αὐτὸν ὅμως εὑρέθησαν τὰ ἴχνη ἔτι παλαιοτέρου ναοῦ, ἐξ οὗ προέρχονται ἀρκετὰ εὑρεθέντα ἀρχαϊκώτατα κιονόκρανα. Ὁ ναὸς οὗτος, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τοῦ τεμένους τῆς Προναίας, ἔχει μέτωπον πρὸς Ν. Ἀκολουθοῦν πρὸς Δ. δύο σύγχρονοι μικρότεροι, ἀλλὰ μαρμάρινοι ναοί, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος

Digitized by Google

δωρικός, ὁ δὲ δεύτερος ἰωνικός, θέας ἄξιοι, γνωστοὶ ὡς ἐναγικοί, καθόσον ἐκτίσθησαν διὰ τῶν χρημάτων τῆς δημευθείσης περιουσίας Κράτητος τινος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν φονευσάντων τὸν Ὀρσίλαον. Ἔμπροσθεν τῶν ἐναγικῶν καὶ λοξῶς ὑπάρχει τὸ βάθρον τροπαίου ἢ ἀναθήματος δελφικοῦ ἀπ' ἀφορμῆς τῆς ἀποκρούσεως τῶν Περσῶν. Ἡ λοξὴ δὲ τοποθέτησίς του ὀφείλεται εἰς τὸν ἀρχαιότερον περίβολον, ὅστις καμπτόμενος ἐκεῖ που ἔκλινε πρὸς Δ. τὸ ἀρχαιότερον τέμενος. Ἀκολουθεῖ τὸ ἐπιφανέστερον τῶν οἰκοδομημάτων τοῦ τεμένους τούτου καὶ ἓν τῶν ὡραιοτέρων δελφικῶν ἐν γένει, ἡ περιφερικὴ θόλος *(εἰκ. 5)* τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος, ὁμοία κατὰ τὸ σχῆμα, ἂν καὶ ὄχι τόσον πλουσία, πρὸς τὴν μεταγενεστέραν κάπως περίφημον θόλον τῆς Ἐπιδαύρου.

Ἡ ἐργασία ἐπὶ τοῦ πεντελησίου μαρμάρου, ἐν γένει καὶ κατὰ τὰς λεπτομερείας, εἶναι ἀξιοζήλευτος. Τὸ οἰκοδόμημα εἶχε περίστασιν ἐξωτερικὴν ἐξ 20 δωρικῶν κιόνων ἀνέχουσαν τὸ διάζωμα, εἰς τὰς μετόπας τοῦ ὁποίου εἰκονίζετο ἀμαζονομαχία καὶ γιγαντομαχία, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲ τοῦ σηκοῦ ὑπῆρχον κορινθιακοὶ ἡμικίονες, ὅπως καὶ εἰς τὸ Φιλίππειον τῆς Ὀλυμπίας. Ἡ θόλος ἦτο περίφημος ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Φωκεύς, ὅστις ἴσως ἦτο καὶ ὁ ἀρχιτέκτων, εἶχε γράψει περὶ αὐτῆς ἰδιαίτερον βιβλίον. Ἐν τούτοις δὲν ἀναφέρεται, παραδόξως, ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, εἶναι δὲ ἄγνωστος ἡ χρῆσις αὐτῆς, ὅπως καὶ τῆς Ἐπιδαύρου. Πάντως φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Δελφῶν καὶ ἴσως διὰ χρημάτων ἐπίσης ἐναγικῶν. Ἀκολουθεῖ ὁ νεώτερος ναὸς τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς, ἐξ ἐγχωρίου λίθου, κτισθεὶς μετὰ τὴν ἀχρήστευσιν τοῦ παλαιοῦ πωρίνου. Ἦτο δὲ οὗτος νεώτερος ὄχι μόνον τῆς θόλου ἀλλὰ καὶ τοῦ Δ. οἰκοδομήματος, τοῦ λεγομένου οἴκου ἱερέων, τοῦ ὁποίου καὶ κατεπάτησε μίαν πλευράν. Ἑπομένως ἀνήκει εἰς τὰ μέσα περίπου τοῦ Δ' αἰῶνος. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο πρόστυλος δωρικὸς ἐν παραστάσι, ἔφερε δὲ δύο ἰωνικοὺς κίονας εἰς τὸν πρόναον καὶ ἰωνικοὺς ἡμικίονας κατὰ τὰς παραστάδας τῆς θύρας. Ἐκτὸς τοῦ ἀγάλματος τοῦ λατρευτικοῦ ὑπῆρχε καὶ ἄλλο μέγα ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ἀνάθημα τῶν Μασσαλιωτῶν, σήμερον δὲ ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ σηκοῦ ρωμαϊκὴ ἐξέδρα. Πιθανὸν φαίνεται ὅτι ὁ ναὸς ἐκτίσθη ἐκ τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, ἣν κατέβαλον οἱ Φωκεῖς μετὰ τὸν ἱερὸν πόλεμον, ὥστε καὶ οὗτος, κατά τινα τρόπον, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐναγικός. ΒΔ τοῦ τεμένους τῆς Προναίας κεῖται τὸ γυμνάσιον, ἀποτελούμενον ἐκ μακρᾶς στοᾶς 200 μ. καλυπτούσης τὸν ξυστὸν δρόμον, καὶ ἐκ τῆς ἔμπροσθεν αὐτῆς ὑπαίθρου παραδρομίδος, ὑπ' αὐτὸ δὲ ἐκτείνονται τὰ ἐρείπια τῆς παλαίστρας καὶ τὰ συναφῆ, ἀποδυτηρίου, ὁπλοθήκης, λουτροῦ κ.τ.λ., εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους προσετέθη καὶ βαλανεῖον.

Ἡ Κασταλία. Ἀνερχόμενοι ἀπὸ τοῦ γυμνασίου πρὸς τὴν σημερινὴν δημοσίαν ὁδὸν ἀντικρύζομεν τὴν ἀπότομον χαράδραν, τὴν ὁποίαν σχηματίζουν αἱ μεγαλοπρεπεῖς Φαιδριάδες καὶ ἐκ τῆς ὁποίας τὰ κατακρημνιζόμενα ὕδατα ἀποδίδουν θόρυβον πολλαπλασιαζόμενον ὑπὸ τῆς ἀντηχήσεως. Εἰς τὸν μυστικιστικὸν τοῦτον μυχόν, ὅπου ὁ Βιλαμόβιτς ἐτοποθέτησεν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχαιότατον μαντικὸν χάσμα, ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ὑαμπείας, ὑπάρχει ἡ πολυύμνητος Κασταλία πηγή. Μέχρι τῆς ἀνασκαφῆς ἔκειτο ἐπ' αὐτῆς ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ γυμνασίου μοναστήριον τῆς Παναγίας, τὰ ὁποῖα κατηδαφίσθησαν. Ἐξ ὅσων ἀπεκάλυψεν ἡ ἀνασκαφὴ φαίνεται σαφῶς ὅτι ἡ Κασταλία εἶχε λάβει μνημειακὴν διαμόρφωσιν, ἔδιδε δηλαδὴ τὴν ὄψιν κρηναίου οἰκοδομήματος σκαλισμένου κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν βράχον. Τὸ ὕδωρ, πηγάζον κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος, ἐπλήρου λαξευτὸν ὀχετὸν καὶ ἐχύνετο διὰ ἑπτὰ κρουνῶν (πρὸ τοῦ Γ' αἰῶνος δι' ἑνός), οἵτινες κατὰ τὴν πρόσοψιν ἐστολίζοντο διὰ γοργονείων μεταξὺ παραστάδων. Αἱ ὑπάρχουσαι εἰς τὸν βράχον κόγχαι περιεῖχον ἀναθήματα. Ἡ Κασταλία πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἁγίασμα τοῦ ἱεροῦ. Ἐδῶ ἐπλύνοντο κάθε πρωῒ οἱ θεράποντες τοῦ ναοῦ ραντίζοντες διὰ τοῦ αὐτοῦ ὕδατος καὶ τὸ δάπεδόν του, τὸ ὁποῖον ἐσαίρετο διὰ κλάδων μυρσίνης καὶ δάφνης. Ἐπίσης ἐδῶ ἐκαθαίροντο οἱ προσκυνηταὶ τὰς χεῖρας, τοὺς πόδας καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ ἐλάμβανον μετὰ τὸν καθαρμὸν τὴν πρὸς Δ. ἄγουσαν ὁδὸν πρὸς τὴν κυρίαν πύλην τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ πίστις ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς Κασταλίας ἔδιδε μαντικὴν ἢ ποιητικὴν ἔμπνευσιν εἶναι μεταγενεστέρα.

Τὸ τέμενος τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ εἰκὼν 6 μᾶς δίδει τὴν γενικὴν ὄψιν τοῦ περιφήμου τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπως τὴν ἔχομεν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν Φαιδριάδων ἢ ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς Α. πλευρᾶς, ὅπου φέρει ἀτραπὸς ἀπὸ τῆς Κασταλίας. Τὸ τέμενος περιβάλλεται ὑπὸ περιβόλου, εἰς σχῆμα ἀκανονίστου τραπεζίου, ὅστις ἔχει διαστάσεις 135×190 μ. καὶ κατὰ τὰς μακράς του πλευρὰς φέρει ἑκατέρωθεν 4—5 εἰσόδους ἄνευ πυλῶν, εἰς ἃς ἀπέληγον ὁδοὶ φέρουσαι διὰ μέσου τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως. Ὁ χῶρος οὗτος, ἂν καὶ κατὰ τὰ τρία ὄγδοα μικρότερος ἀπὸ τὴν Ἄλτιν τῆς Ὀλυμπίας, ἐν τούτοις φαίνεται πολὺ ἐκτενέστερος, διότι, ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, λίαν ἀποκρήμνου, ἐχρειάσθη νὰ σχηματισθῶσι τεχνητῶς πέντε ἐπάλληλα κλιμακωτὰ ἐπίπεδα (ταράτσαι), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἱδρύθησαν τὰ διάφορα οἰκοδομήματα, ὑπερκείμενα τῶν ἑκάστοτε κατωτέρων. Ἡ τοιαύτη διάταξις ὄχι μόνον χῶρον ἐξοικονόμησεν, ἀλλὰ προσέδωσε καὶ προοπτικὸν βάθος εἰς τὸ τέμενος. Καὶ μεταξὺ τῶν ἐρειπίων, ὅπως καὶ μεταξὺ τῶν οἰκοδομημάτων κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἰδιαιτέρως καταφανῆ καὶ ἐντυπωτικὰ εἶναι τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, δεσπόζοντα κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ τεμένους ἐπὶ ἰδιαιτέρας ταράτσας, ἐπίσης δὲ καταφανὴς εἶναι ἡ ἱερὰ ὁδός, ἥτις τέμνουσα τὸ τέμενος ἀπὸ τοῦ ΝΑ. ἄκρου πρὸς τὸ ΒΔ. ἀναρριχᾶται δι' ἑλιγμῶν ἐπὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων κλιμακωτῶν πεδίων καὶ διερχομένη πρὸ τοῦ ναοῦ φέρει πρὸς τὸ θέατρον *(εἰκ. 7)*. Τὸ ὕψος τοῦ τεμένους ἀπὸ τῆς Ν μέχρι τῆς Β πλευρᾶς τοῦ περιβόλου εἶναι 70 μ. περίπου. Περὶ καλλιτεχνικῆς διατάξεως τῶν οἰκοδομημάτων τοῦ τεμένους, ἐπὶ τῇ βάσει προκαθωρισμένου σχεδίου, δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, διότι οὔτε συγχρόνως ἱδρύθησαν, οὔτε ἐλευθερία ἐκλογῆς τοῦ χώρου ὑπῆρχε πάντοτε, ἕνεκα τῆς σὺν τῷ χρόνῳ παρουσιασθείσης στενότητος χώρου ὡς ἐκ τοῦ πλήθους αὐτῶν. Ἐπὶ πλέον αἱ κατὰ καιροὺς καταστροφαὶ τοῦ μεγάλου ναοῦ καὶ αἱ συναφεῖς διασκευαὶ τοῦ πέριξ αὐτοῦ χώρου ἐπέφερον καὶ γενικωτέραν διατάραξιν τῆς διατάξεως, ὅπως, ἄλλως τε, καὶ αἱ νέαι ἑκάστοτε παρουσιαζόμεναι ἀνάγκαι. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ περίβολος τοῦ τεμένους μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἦτο μικρότερος, ἐπεκταθεὶς κατὰ 10—14 μ. πρὸς Α καὶ Δ, τέλος δὲ καὶ πρὸς Ν (τὸ λεγόμενον Ἑλληνικό). Καταφανῆ εἶναι τὰ ἴχνη τοῦ παλαιοτέρου περιβόλου ἰδίως πρὸς Δ τῆς ταράτσας τοῦ ναοῦ. Ὡς πρὸς τὸ χρησιμοποιούμενον ὑλικὸν τῶν οἰκοδομημάτων δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι παλαιότερον ἐπροτιμᾶτο ὁ πῶρος, κατόπιν τὸ μάρμαρον, τέλος δὲ ἐγένετο χρῆσις καὶ ἐγχωρίου λίθου. Πρὸς σαφέστερον κατατοπισμὸν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν περιγραφὴν τοῦ τεμένους, δύσκολον ἀφ' ἑαυτῆς διότι μεταξὺ τῶν εἰδικῶν πολλὰ σφοδρῶς ἀμφισβητοῦνται ἀκόμη, παρέχομεν τὸ νεώτατον ἐκ τῶν τοπογραφικῶν σχεδίων τοῦ τεμένους, τοῦ *Pomtow* (εἰκ. 8), πολὺ σαφέστερον τοῦ γαλλικοῦ τοῦ *Tournaire* (εἰς τὸ ὁποῖον δηλοῦνται δι' ἀριθμῶν τὰ κυριώτερα τῶν περιγραφομένων οἰκοδομημάτων, παραπέμποντες πάντοτε εἰς τὸ τοπογραφικὸν τοῦτο σχέδιον καὶ εἰς τὸν ἀντίστοιχον ἀριθμόν.

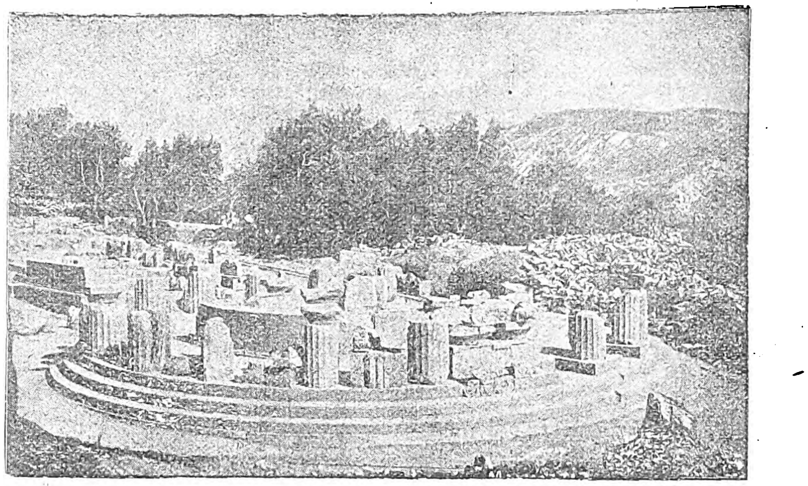

Εἰκ. 5. *Ἡ θόλος τοῦ ἱεροῦ τῆς Προναίας.*

Εἴσοδος, πολεμικὰ ἀναθήματα: Μετὰ τὸν καθαρμὸν εἰς τὴν Κασταλίαν, ὁ προσκυνητὴς εἰσήρχετο εἰς τὸ τέμενος διὰ τῆς ΝΑ κυρίας εἰσόδου, πρὸ τῆς ὁποίας ὑπῆρχε πλακόστρωτος πλατεῖα ἀνήκουσα εἰς ἀγορὰν μετὰ στοῶν καὶ ἀποθηκῶν, βωμῶν καὶ ἀγαλμάτων Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἂν καὶ φαίνεται βέβαιον ὅτι οἰκοδόμημα τοιοῦτον ὑπῆρχε παλαιόθεν, τὰ σῳζόμενα σήμερον ἐρείπια εἶναι ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (ἀρ. 1). Ἡ εἴσοδος, ἄνευ μνημειακοῦ σχηματισμοῦ, πύλης καὶ προπύλου, ἦτο ἁπλοῦν ἄνοιγμα ἐπὶ τοῦ τείχους, κλειόμενον διὰ κιγκλιδωτοῦ, πρὸ αὐτῆς δὲ ὑπῆρχον περιρραντήρια. Εἰσερχόμεθα δι' αὐτῆς εἰς τὴν ἱερὰν ὁδόν, τὸ σημερινὸν πλακόστρωτον τῆς ὁποίας εἶναι ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἅμα τῇ εἰσόδῳ συναντῶμεν ἀριστερᾷ μὲν τὸ κυκλικὸν βάθρον τοῦ ἀνδριάντος Φαΰλλου τοῦ Κροτωνιάτου ἀθλητοῦ (ἀρ. 2), δεξιᾷ δὲ μεγάλην ἐπιμήκη βάσιν τετράγωνον, ἥτις ἔφερε μέγαν χαλκοῦν ταῦρον, στηθέντα παρὰ τῶν Κερκυραίων (ἀρ. 3), εὐχαριστούντων διὰ τὴν πλουσίαν ἁλιείαν θύννου, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχον. Ἡ κυρία αἰτία τοῦ ὡς ἄνω ἀναθήματος, ἀνήκοντος εἰς τοὺς περὶ τὸ 500 π.Χ. χρόνους, δὲν εἶναι γνωστή, διότι ἡ ὡς ἄνω ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένη δὲν εἶναι πιθανή. Ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἐπὶ τῆς ὁποίας βαδίζομεν σήμερον κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἔμενεν ἔξω τοῦ παλαιοῦ περιβόλου, ὅστις κατελάμβανε τὸ ἀριστερόν της κράσπεδον ἀποτελούμενον ἀπὸ σκληρὸν κροκαλοπαγὲς στρῶμα. Ὅτε ἐπεξετάθη πρὸς Ν ὁ περίβολος, ἐχρησιμοποιήθη κατὰ πρῶτον ὁ πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ εἰσερχομένου χῶρος διὰ τὴν ἵδρυσιν ἀναθημάτων καὶ ἀργότερον ἐστράφησαν πρὸς τὴν ἔναντι δεξιὰν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Ἄρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μία λίαν ἐνδιαφέρουσα σειρὰ ἱστορικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀναθημάτων, ὑπενθυμιζόντων σπουδαῖα γεγονότα ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν διαδοχῇ. Ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ (ἀρ. 4) οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν μέγα ἀνάθημα ἀποτελούμενον ἐκ 16 χαλκῶν ἀγαλμάτων (σῴζεται μέρος τοῦ κρηπιδώματος) πρὸ τιμὴν τοῦ Μιλτιάδου καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης κατὰ τῶν Περσῶν. Κατὰ τὸν Παυσανίαν τὰ ἀγάλματα ἦσαν ἔργα τοῦ Φειδίου, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (490—480 π.Χ.) ὁ Φειδίας θὰ ἦτο ἐξαιρετικὰ νέος, φερόμεθα εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ ἀνάθημα τοῦτο δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ μετὰ τὴν μάχην ἱδρυθέν, ὅπερ τοποθετεῖται νῦν πλησίον τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων (ἀρ. 20), ἀλλὰ μία μεταγενεστέρα, τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος, ἐπανάληψις ἢ ὑπενθύμισις αὐτοῦ. Εἰς ἀνάμνησιν νίκης τῶν Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων κατὰ τῆς Σπάρτης ὑπάρχει τὸ ἡμικυκλικὸν κρηπίδωμα ἀναθηματικοῦ μνημείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχον ἱδρυθῆ τὰ ἀγάλματα τῶν Ἐπιγόνων (ἀρ. 5) καὶ πλησίον αὐτοῦ τὸ ἐπίσης ἀργεῖον ἀνάθημα τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (ἀρ. 6). Ἀμφότερα ἀνάγονται εἰς τὸ 456 π.Χ. Ἐπίσης τῶν Ἀργείων ἀνάθημα εἶναι χαλκοῦς μέγας δούρειος ἵππος, ἔργον τοῦ Ἀργείου Ἀντιφάνους, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν προηγουμένων καὶ τοῦ μνημείου τοῦ Μιλτιάδου (ἀρ. 7). Τὸ ἀνάθημα τοῦτο ἱδρύθη ἐκ τῆς λείας τὴν ὁποίαν ἔλαβον οἱ Ἀργεῖοι ἐκ τοῦ ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων πολέμου τῇ Θυρέας (414 π.Χ.). Ἡ τοποθέτησίς του ἐκεῖ δὲν ἦτο ἀρκετὰ πρόσφορος, ἀλλὰ τὰ ἀργεῖα ἀναθήματα δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπεκταθῶσι πρὸς Δ, διότι ἐκεῖ προϋπῆρχον ἀναθήματα τῶν Ρηγίνων (ἀρ. 8) καὶ τῶν Ταραντίνων (ἀρ. 9) καὶ ἀνδριὰς τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἱέρωνος (ἀρ. 10). Ἐκ πάντων τούτων

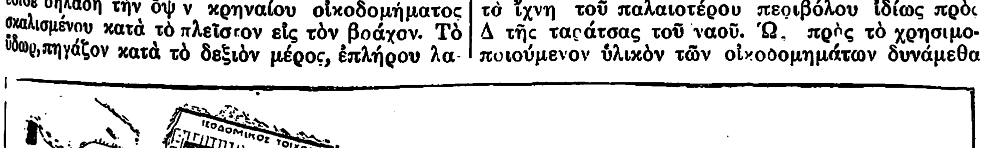

Εἰκ. 4. *Τοπογραφικὸν σχέδιον τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς ὑπὸ τοῦ Replat.*

Digitized by Google

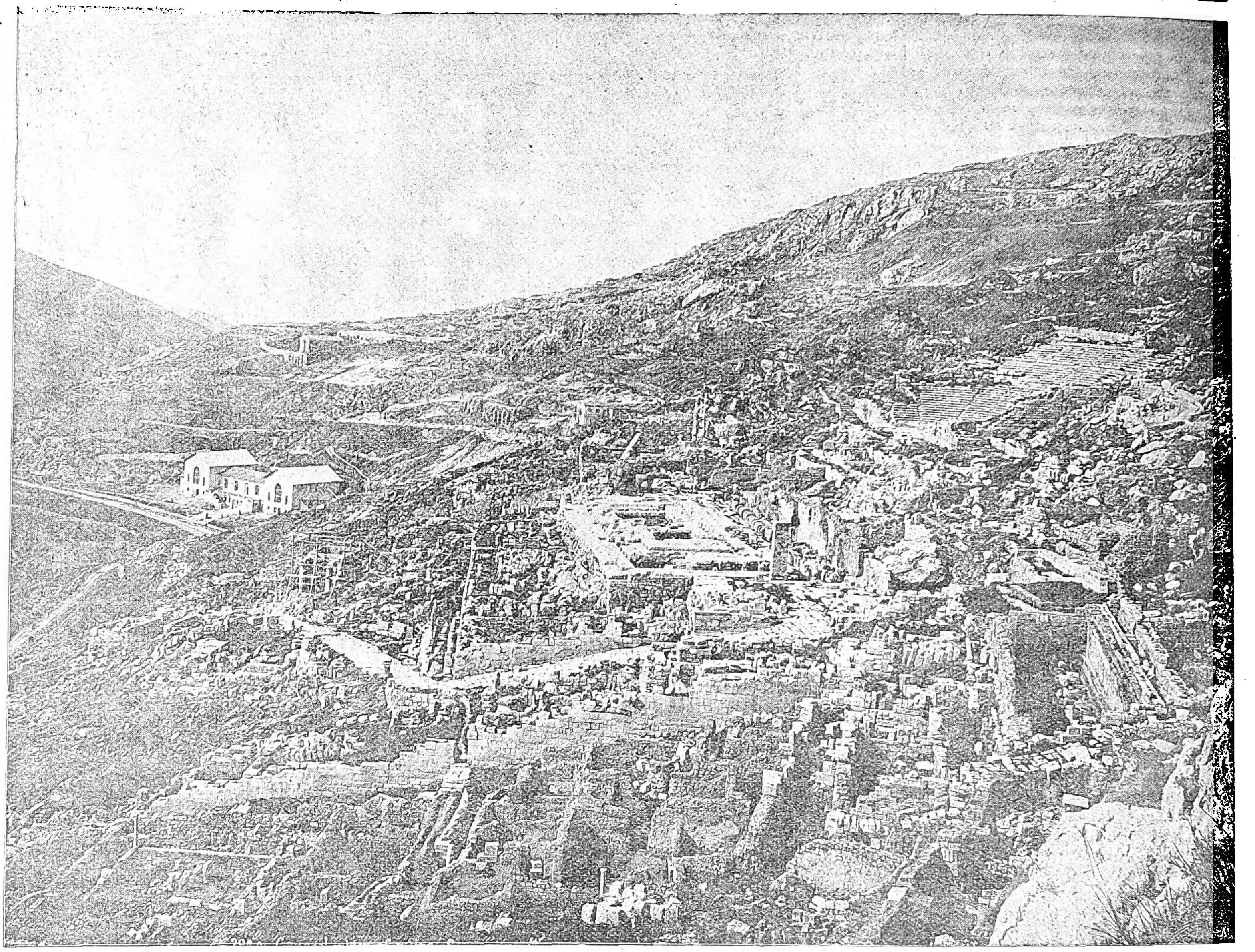

Εἰκ. 6. *Γενικὴ ἄποψις τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος ἐξ Ἀνατολῶν.*

δὲν εὑρέθησαν παρὰ ἴχνη τῶν κρηπιδωμάτων. Κατὰ τὰ τελευταῖα του ἔτη ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἀπέβη κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. Καὶ τὴν μὲν πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν ὑπενθύμιζεν ὁ ὑπὸ τῶν Συρακοσίων ἱδρυθεὶς ἀπωτέρω θησαυρός, ἀλλ' ὁ Σπαρτιάτης Λύσανδρος ἠθέλησε πομπωδῶς νὰ διακηρύξῃ τὴν νίκην του ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς καὶ ἀνέθεσεν ἐπιβλητικὸν πράγματι μνημεῖον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ καὶ ἀπέναντι σχεδὸν τοῦ μνημείου τοῦ Μιλτιάδου, τὸ ὁποῖον διαιώνιζε τὴν παλαιὰν ἀρετὴν τῶν Ἀθηναίων (ἀρ. 11). Πρὸς ἵδρυσιν τοῦ μνημείου τούτου (404 π.Χ.) ἐχρειάσθη νὰ γίνῃ ἐκβραχισμὸς τοῦ μέρους καὶ ἐσχηματίσθη μέγας ἀσκεπὴς θάλαμος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐστήθησαν 37 ἐν ὅλῳ ἀγάλματα θεῶν καὶ ἀνθρώπων, τῶν συμπολεμησάντων συμμάχων τῆς Σπάρτης ναυάρχων. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἦσαν περίπου τριπλάσια τοῦ ἀπέναντι μνημείου τῶν ταπεινωθέντων Ἀθηναίων, πρῶτος δὲ ὁ Λύσανδρος μὲ ἀρκετὴν προπέτειαν ἐξέφρασεν ἐμφανῶς τὴν ὑπεροψίαν του διὰ νίκην Ἑλλήνων ἐναντίον Ἑλλήνων· διότι ἐνῷ οἱ ἄλλοι τὰς τοιαύτας ἐπιτυχίας των ἁπλῶς ὑπηνίσσοντο, ἀναθέτοντες τοὺς παλαιούς των ἥρωας, αὐτὸς ἀπετόλμησε καὶ τὸ ἰδικόν του ἄγαλμα νὰ στήσῃ στεφανούμενον ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἐπιγραφὴν κομπαστικὴν νὰ ἐγχαράξῃ διὰ τὴν ἧτταν τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ' ἦλθε τοῦ χρόνου τὸ πλήρωμα. Ἡ Σπάρτη ἐταπεινώθη καὶ ὁ Θηβαῖος Ἐπαμεινώνδας, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἀργείων καὶ Ἀρκάδων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Λακωνικὴν (370 π. Χ.). Τότε χαιρεκάκως οἱ Ἀρκάδες ἔστησαν εἰς τοὺς Δελφοὺς 9 χαλκᾶ ἀγάλματα Ἀπόλλωνος, Νίκης καὶ ἀρκαδικῶν ἡρώων, ἀκριβῶς ἔμπροσθεν τοῦ ἀναθήματος τοῦ Λυσάνδρου. Τὸ βάθρον ὑπάρχει ἀκόμη καὶ σήμερον (ἀρ. 12) καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀναγινώσκονται τὰ ὀνόματα τῶν παριστανομένων καὶ τῶν τεχνιτῶν. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι, πλαγίως τοῦ Λυσάνδρου καὶ ἔναντι τοῦ παλαιοῦ των ἡμικυκλίου τῶν Ἐπιγόνων, ἐλάξευσαν ἐπὶ τοῦ βράχου νέον ἡμικύκλιον, στήσαντες χαλκοῦς τοὺς ἥρωας βασιλεῖς τοῦ Ἄργους, ἔργα τοῦ Ἀντιφάνους Ἀργείου (ἀρ. 13). Καὶ τὰ μὲν ἔργα δὲν ἐσώθησαν, αὐτὰ ὅμως τὰ ἐρείπια τῶν βάθρων καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαί, ὅσαι ἐσώθησαν, μᾶς ἐμφανίζουν ἐξόφθαλμον τὸν φρικτὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ τὸν ἐμφύλιον ἀλληλοσπαραγμόν. Οὐδεμία περιγραφὴ δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἄμεσον αἴσθησιν τὴν ὁποίαν διεγείρει ἡ θέα αὐτῶν τῶν πραγμάτων εὐθὺς κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ πανελληνίου τεμένους καὶ ἡ μελαγχολικὴ διάθεσις τοῦ θεατοῦ μόλις δύναται ν' ἀνακοπῇ διὰ τῆς θέας τῶν περὶ τὸν ναὸν ἐπίσης πολεμικῶν ἀναθημάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀπὸ κοινοῦ οἱ Ἕλληνες ἔστησαν κατὰ ξένων ἐπιδρομέων μαχόμενοι.

Οἱ Θησαυροί. Πέραν τῶν πολεμικῶν μνημείων ἄρχονται τὰ ἐρείπια τῶν πολλῶν (17 ἐν ὅλῳ σωζομένων) θησαυρῶν, μικρῶν ναϊδοσχήμων οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνίδρυον αἱ διάφοροι πόλεις, τοῦτο μὲν πρὸς ἐπίδειξιν, τοῦτο δὲ πρὸς διαφύλαξιν πολυτίμων ἀναθημάτων, ἰδιωτικῶν καταθέσεων ἐνίοτε. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὀκτὼ μεγάλους θησαυρούς, Σικυωνίων, Σιφνίων, Θηβαίων, Ἀθηναίων, Κνιδίων, Ποτιδαιατῶν, Συρακοσίων καὶ Κορινθίων. Φαίνεται ὅτι ἰδίως μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ ναοῦ, τῷ 548 π. Χ., ἔγινε μᾶλλον ἐντατικὴ ἡ ἵδρυσις θησαυρῶν πρὸς στέγασιν τῶν ἀναθημάτων τοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκ νέου ἀνέγερσις ἐβράδυνε νὰ συμπληρωθῇ ἐπὶ τριακονταετίαν. Εἶναι δὲ οἱ θησαυροὶ οὗτοι λίαν σημαντικοὶ διὰ τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, ἕνεκα τῆς παλαιότητός των.

Ὁ πρῶτος θησαυρὸς τὸν ὁποῖον συναντῶμεν ἀριστερᾷ εἶναι ὁ τῶν *Σικυωνίων* (ἀρ. 14), δωρικὸς ἐν παραστᾶσι μὲ εἴσοδον ἐξ Α. Αἱ διαστάσεις του εἶναι 8.43×6.35 μ., ἑπομένως ἡ ἀναλογία του 3 : 4. Εἰς τὰ θεμέλιά του ἀνεκαλύφθησαν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη παλαιοτέρων οἰκοδομημάτων, καθὼς καὶ ἀνάγλυφοι πλάκες ἀρχαϊκῶν μετοπῶν. Τὰ εὑρήματα ταῦτα ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς μακρὰς συζητήσεις μεταξὺ τῶν εἰδικῶν, ἐπικρατεῖ δὲ σήμερον ἡ γνώμη ὅτι τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν καὶ αἱ μετόπαι ἀνήκουν εἰς ἕνα παλαιότερον θησαυρόν, τὸ λεγόμενον «παλαιὸν τῶν Συρακοσίων» (ἀρ. 18), ὅστις κατηδαφίσθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ τὸ ὑλικόν του ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὰ θεμέλια καὶ ὡς παραπλήρωμα τοῦ τότε ἀνεγειρομένου θησαυροῦ τῶν Σικυωνίων. Ἄλλα μέλη ἀνήκουν εἰς περιφερὲς οἰκοδόμημα, «θόλον» τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἥτις ἔκειτο ἐν τῷ τεμένει. Ὥστε ὁ θησαυρὸς οὗτος δὲν εἶναι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὅπως ἐνόμιζον ἄλλοτε. Ἐν τούτοις αἱ ἀρχαϊκαὶ μετόπαι, ἂν καὶ δὲν ἀνήκουν εἰς τὸ κτίριον τοῦτο, ἐπειδὴ εὑρέθησαν ἐδῶ, ἐπεκράτησε νὰ λέγωνται μετόπαι τοῦ θησαυροῦ τῶν Σικυωνίων. Τέσσαρες ἐκ τῶν μετοπῶν τούτων σῴζονται ὁπωσδήποτε καλύτερον καὶ παριστάνουν: α) τὴν Εὐρώπην ἐπὶ τοῦ Διὸς-ταύρου, β) Καλυδώνιον κάπρον, γ) τὸν Ὀρφέα ἐπὶ τῆς Ἀργοῦς καὶ δ) τοὺς Διοσκούρους ἀπάγοντας βοῦς. Αἱ μετόπαι, ἄριστα δείγματα ἀρχαϊκῆς τέχνης τῶν μέσων τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, εἶναι ἐκ πώρου καὶ ἔφερον χρώματα.

Ἐπίσης διὰ χρώματος ἐδηλοῦντο καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παριστανομένων προσώπων. Εἰς ταύτας δυνάμεθα γενικῶς νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν ζωντανὴν σύλληψιν τῶν θεμάτων καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ἐκτελέσεως, παρὰ τὰς ἐλλείψεις τῆς ἐποχῆς, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ δυνατὰ καὶ σαφῆ περιγράμματα τῶν μορφῶν. Ὁ ταῦρος καὶ ὁ κάπρος, εἰς τὰς δύο πρώτας, εἶναι σχεδιασμένοι μὲ ἀνατομικὴν γνῶσιν, ἡ δὲ κίνησίς των εἶναι ἐκφραστικὴ καὶ ζωηρά. Ὡς σύνθεσις ἡ πρώτη μετόπη εἶναι ὡραία ἐν τῇ ἁπλότητί της, ἰδίως διὰ τὴν ἀντίθεσιν τῆς τρυφερᾶς γυναικός, ἥτις ὑποκύπτουσα ἁρπάζεται ἀπὸ τὸ κέρατον τοῦ δυνατοῦ ζῴου. Εἰς τὰς δύο ἄλλας ὁ τεχνίτης ἔκαμε σεβαστὴν προσπάθειαν ν' ἀποδώσῃ πολυπλοκωτέραν σύνθεσιν. Εἰς τὴν τρίτην εἰκονίζεται ἡ Ἀργὼ καὶ ἐπ' αὐτῆς δύο ἄνδρες, ὁ Ὀρφεὺς καὶ εἷς ἄλλος, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῆς δύο ἔφιπποι, πιθανῶς οἱ Διόσκουροι, εἰκονιζόμενοι κατ' ἐνώπιον. Τοῦτο εἶναι σωστὸν τόλμημα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Καὶ ναὶ μὲν ἡ ἀπόδοσις τῆς βραχύνσεως τῶν ἵππων δὲν εἶναι ἐπιτυχής, ἀλλὰ τὸ στῆθος εἶναι καλὸν καὶ πρὸ πάντων ἐκπληκτικὴ διὰ τὴν ἐποχὴν εἶναι ἡ παρέκκλισις τοῦ ἀναβάτου ἀπὸ τῆς μετωπικότητος, κύπτοντος πρὸς τὸ πλοῖον. Ἡ τετάρτη μετόπη ἀναφέρεται εἰς τὸν μῦθον τῆς ἀπαγωγῆς βοῶν ἐκ τῆς ἀρκαδικῆς χώρας ὑπὸ τῶν Διοσκούρων καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀφαρέως, τῆς ἀποληξάσης εἰς τόσον τραγικὰ ἀποτελέσματα. Ὁ μῦθος ἀναπτύσσεται εἰς τὸν δέκατον «Νεμεονίκην» τοῦ Πινδάρου. Ἡ μετόπη αὕτη (εἰκ. 9) διαφέρει ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἀπὸ ἀπόψεως συνθέσεως, παρουσιάζουσα περισσοτέραν ἀνατολικὴν σχηματικότητα, ὁ δὲ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον προβάλλουν αἱ κεφαλαὶ μερικῶν βοῶν κατ' ἐνώπιον ἀνάμεσα ἀπὸ τὰς ἀνδρικὰς μορφάς, δὲν εἶναι φυσικός. Ἐν τούτοις τὸ σύνολον εἶναι πολὺ ἐντυπωτικόν, μὲ τὸ σταθερὸν στρατιωτικὸν βάδισμα τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν συσσώρευσιν τῶν ζῴων. Χαρακτηριστικὸν ὅλων τῶν μετοπῶν, αἵτινες ἐκ τῆς τεχνικῆς ἀποδεικνύονται τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, εἶναι ἡ ἀγάπη της λεπτομε-

Digitized by Google

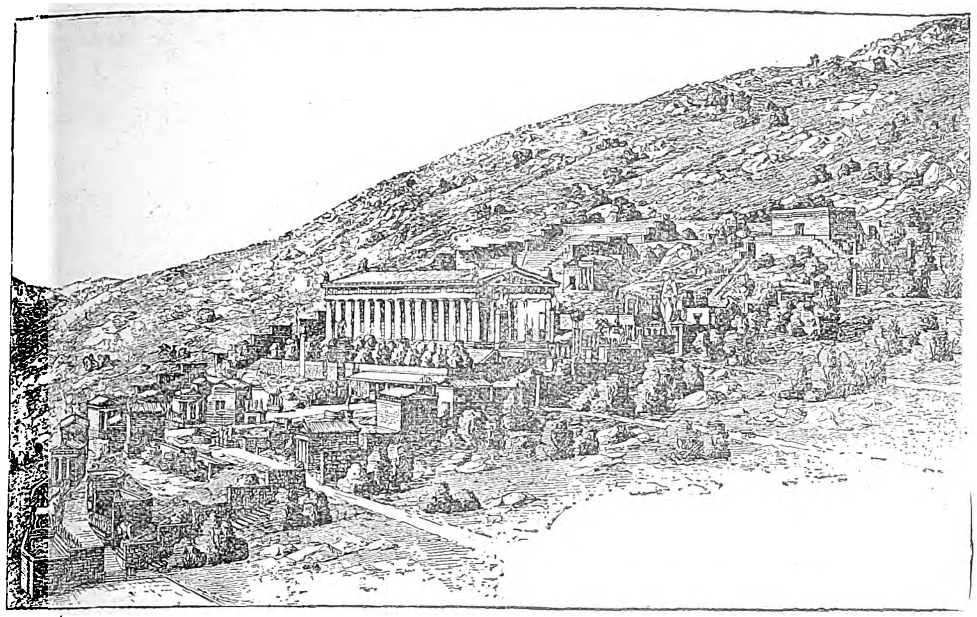

Εἰκ. 7. Ἀναπαράστασις τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος.

ρείας, ἂν καὶ ἡ ὑψηλὴ τοποθέτησίς των τὴν ἐξηφάνιζε.

Δεύτερος πρὸς Δ. θησαυρὸς εἶναι ὁ τῶν *Σιφνίων* (ἀρ. 15), ὅστις ἄλλοτε ἐλέγετο τῶν Κνιδίων καὶ ὡς τοιοῦτος ἀναγράφεται εἰς τὰ παλαιότερα τοπογραφικὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα τινὲς παρ' ἡμῖν χρησιμοποιοῦν ἀδιόρθωτα καὶ σήμερον ἐξ ἀγνοίας. Ἱδρύθη μεταξὺ τῶν 530—525 π. Χ., ὅτε ἤκμαζεν ἡ Σίφνος χάρις εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα της, διότι, κατά τινα μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (Γ', 57), προηγήθη ἡ ἵδρυσίς του τῆς ἐπιθέσεως τῶν Σαμίων κατὰ τῆς Νάξου τῷ 525 π. Χ. Ὅταν ἐκτίσθη ἔκειτο φαίνεται ἐκτὸς τοῦ παλαιοῦ περιβόλου καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐπέκτασίν του πρὸς Ν περιελήφθη ἐντὸς τοῦ τεμένους. Ὅπως καὶ ὁ προηγούμενος εἶναι ἐπίσης ἐν παραστάσι διαστάσεων 8.55×6.12, ἀναλ. 3 4, ἦτο ὅμως κατεσκευασμένος ἐκ νησιωτικοῦ μαρμάρου κατὰ τὰ ἄνω ὁρατὰ μέρη, καὶ σήμερον εἶναι τὸ ἀρχαιότερον μαρμάρινον οἰκοδόμημα τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἡ εἴσοδός του ἦτο ἐκ Δ. Πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει πλατεῖα μικρὰ μὲ πολυγωνικὸν περιτείχισμα. Ὁ θησαυρὸς οὗτος ἦτο ἰωνικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐκ τῶν σωθέντων λειψάνων διαπιστοῦται ὁ ἐξαίρετος διακοσμητικὸς πλοῦτός του ἀποτελούμενος ἀπὸ ἀστραγάλους κατὰ τὴν βάσιν τοῦ τοίχου καὶ κυμάτια καὶ ἀστραγάλους κατὰ τὴν ζωοφόρον καὶ τὸν θριγκόν. Τὸ γεῖσον ἔφερε λεοντοκεφαλάς, εἰς δὲ τὰ ἀκρωτήρια ὑπῆρχον σφίγγες. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικόν του ἦσαν τὰ ἐπὶ βάσεως ὑψηλῆς δύο γυναικεῖα ἀγάλματα, αἱ δύο ἀρχαϊκαὶ κόραι, αἵτινες ὑπεβάσταζον μεταξὺ τῶν παραστάδων τὴν στέγην τοῦ προδόμου ἀντὶ κιόνων, ὅπως ἀργότερον ἀναλόγως καὶ αἱ κόραι τῆς προστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου (εἰκ. 10). Τὰ ἀετώματα ἔφερον παραστάσεις. Τὸ δυτικόν, τὸ τῆς προσόψεως, δὲν εὑρέθη, εἰς δὲ τὸ ἀνακαλυφθὲν ἀνατολικὸν εἰκονίζεται ἐν τῷ κέντρῳ ἡ Ἀθηνᾶ διαχωρίζουσα τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Ἡρακλέα συμπλακέντας ἕνεκα τῆς ἁρπαγῆς ὑπὸ τοῦ δευτέρου τοῦ ἱεροῦ τρίποδος (εἰκ. 11). Ἰδιορρυθμία τοῦ ἔργου τούτου εἶναι ὅτι τὰ κάτω μέρη εἶναι ἀναγλύφως καὶ τὰ ἄνω ὁλογλύφως ἐκτελεσμένα. Ἀπὸ ἀπόψεως συνθέσεως καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς παλαιότερα ἀετώματα, δύναται τὸ ἔργον τοῦτο νὰ θεωρηθῇ κάπως ἐνδιαφέρον, ἡ ἐκτέλεσίς του ὅμως εἶναι κακὴ καὶ εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν θαυμασίαν ζωοφόρον τοῦ ἰδίου οἰκοδομήματος. Ἡ ζωοφόρος περιέθεε τὸ οἰκοδόμημα καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευρὰς ὡς ταινία μεταξὺ δύο ὡραίων κυματίων, ἰωνικοῦ κάτω καὶ λεσβιακοῦ ἄνω. Ἠμφισβητήθη ὑπό τινων (*Heberdey* ἐν «Ath. Mitt.» 1909 ἂν ὅλαι αἱ εὑρεθεῖσαι πλάκες ἀνήκουν εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα, ἀλλ' ἡ συνοχὴ μεταξύ των, τόσον ἀπὸ τεχνικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως θέματος, δὲν ἐπιτρέπει εὐκόλως τὴν παραδοχὴν τῆς γνώμης ταύτης, ἂν καὶ ὑπεστηρίχθη σθεναρῶς. Ἄλλωστε ὅλαι αἱ πλάκες ἔχουν τὸ αὐτὸ ὕψος 0,65 μ. Διάφορον εἶναι τὸ ζήτημα ἂν ὡς σύνολον ἡ ζωοφόρος ἀνήκῃ εἰς τὸ οἰκοδόμημα ὅπου καὶ εὑρέθη ἢ εἰς ἄλλο. Πάντως σήμερον ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ἔχομεν πράγματι πρὸ ἡμῶν τὴν ζωοφόρον τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων. Αὕτη εἶναι ἔργον δύο καλλιτεχνῶν, οἵτινες τὸ ἐμοίρασαν μεταξύ των, ὥστε ἕκαστος ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς μακρᾶς καὶ μιᾶς στενῆς πλευρᾶς, τῆς Ν καὶ Δ ὁ εἷς, τῆς Β καὶ Α ὁ ἄλλος. Ἐννοεῖται ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ κενὰ μεταξὺ τῶν παραστάσεων. Τὸ θέμα δὲν εἶναι ἑνιαῖον δι' ὁλόκληρον τὴν ζωοφόρον, ἀλλὰ διάφορον δι' ἑκάστην πλευράν· ἐν τούτοις ἀνὰ δύο λαμβανόμεναι αἱ στεναὶ καὶ αἱ μακραὶ πλευραὶ ἀποτελοῦν ἡ μία πάρισον τῆς ἄλλης, ὅσον ἀφορᾷ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνθέσεως. Κατὰ τὴν Ν. πλευράν, τῆς ὁποίας τὸ μεγαλύτερον μέρος δὲν σῴζεται, εἰκονίζετο ἡ ὑπὸ τῶν Διοσκούρων ἁρπαγὴ τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου ἐξ Ἀφιδνῶν ἐπὶ ἅρματος. Τὸ ἀνάγλυφον εἶναι πολὺ πρόστυπον καὶ πολλαὶ λεπτομέρειαι δηλοῦνται διὰ χαραγμάτων ὅπως καὶ εἰς τὸ ἀέτωμα. Ἀλλὰ ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἱκανότης τῆς παραστάσεως τῶν ἵππων ἰδίως (καὶ μάλιστα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μικρὰ σώματα τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν), οἵτινες προσδιορίζουν τὴν κυρίαν ἐντύπωσίν μας ἐκ τοῦ συνόλου. Κατὰ τὴν Α. πλευρὰν ἡ παράστασις χωρίζεται εἰς δύο τμήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἰκονίζεται ἀφ' ἑνὸς μάχη διὰ τὸ σῶμα πεσόντος πολεμιστοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου συνέλευσις θεῶν. Ἡ διαμάχη τῶν πολεμιστῶν εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα λαμβάνει χώραν μεταξὺ δύο ἁρμάτων, τῶν ὁποίων μόνον οἱ ἵπποι εἰκονίζονται, διότι αὐτὰ τὰ ἴδια ἦσαν δηλωμένα διὰ χρώματος. Ἐπίσης διὰ χρώματος ἐδηλοῦντο τὰ ὀνόματα τῶν μορφῶν, ὧν δύο σῳζόμενα ἀναγιγνώσκομεν, Αἰνίας καὶ Μενέ(λαος). Ὥστε πρόκειται περὶ τῆς διαμάχης, ἡ ὁποία περιγράφεται εἰς τὸ Ε τῆς Ἰλιάδος μεταξὺ τοῦ Ἕκτορος καὶ Αἰνείου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Αἴαντος καὶ Μενελάου ἐξ ἄλλου πέριξ τοῦ πτώματος τοῦ Πατρόκλου. Ἡ παράστασις ἔχει πολλὴν κίνησιν καὶ ζωηρότητα. Τὸ θέμα τοῦτο τῶν διαμαχομένων πολεμιστῶν εἶναι ἀγαπητὸν εἰς τὸν καλλιτέχνην καὶ τὸ βλέπομεν ἐπαναλαμβανόμενον εἰς τὴν Β. πλευράν. Εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα εἰκονίζονται καθήμενοι οἱ Ὀλύμπιοι θεοὶ (εἰκ. 12), ἔχοντες εἰς τὸ μέσον τὸν Δία καὶ παρακολουθοῦντες τὴν μάχην χωριστὰ εἰς ὁμίλους, οἱ φίλοι τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ οἱ φίλοι τῶν Τρώων ἀριστερὰ τοῦ Διός. Τὸ θέμα τοῦτο τῆς συνελεύσεως τῶν θεῶν, τὸ τόσον πρωΐμως παρουσιαζόμενον ἐδῶ, εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐπαναλαμβάνεται μὲ ἀλλαγάς τινας, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀρκετὰς ὁμοιότητας, εἰς τὴν περίφημον ζωοφόρον τοῦ Παρθενῶνος. Ὅπως εἰς τὴν Α. πλευράν, οὕτω καὶ εἰς τὴν Δ., τὴν τῆς προσόψεως δηλαδή, εἰκονίζεται μία σύνοδος θεῶν, οἵτινες φθάνουν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀναπτυσσομένης εἰς τὸ μὴ εὑρεθὲν κέντρον τῆς πλευρᾶς. Δύο θεαί, ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἡ Ἀφροδίτη, φθάνουν ἐπὶ ἁρμάτων. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σπανιωτάτη ἐνταῦθα ἀπεικόνισις τῆς Ἀθηνᾶς πτερωτῆς. Ἡ πλευρὰ αὕτη

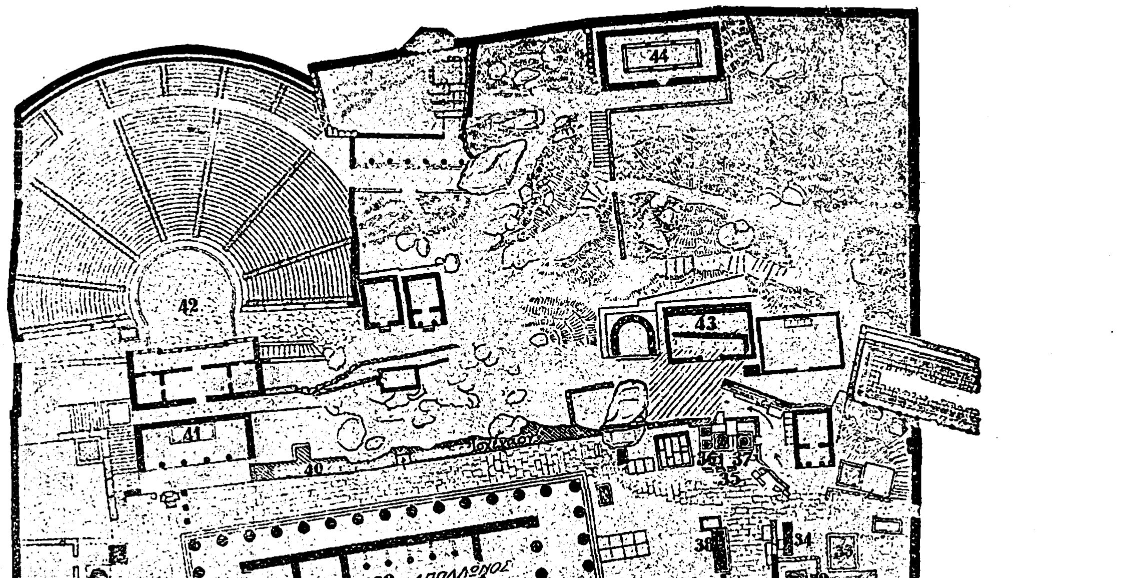

Εἰκ. 8. Τοπογραφικὸν σχέδιον τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος.

Digitized by Google

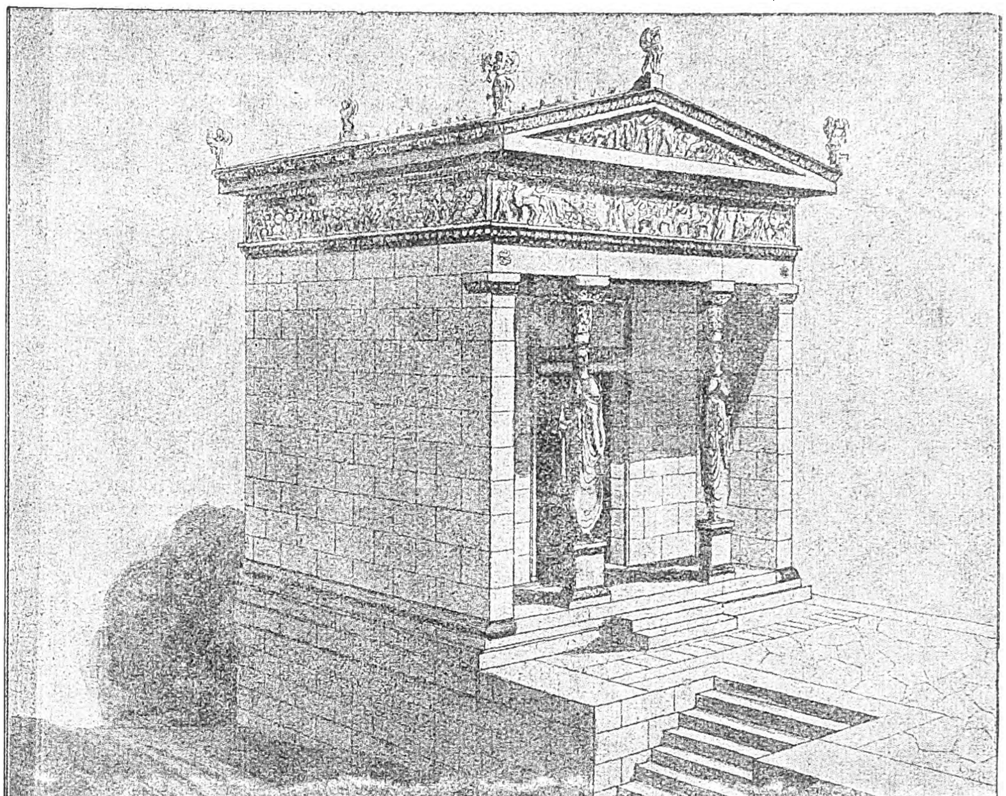

Εἰκ. 10. *Ἀναπαράστασις τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων.*

ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν καλλιτέχνην τῆς Ν πλευρᾶς καὶ ἐμφανίζει σχηματικότητα τῶν μορφῶν ἀντίθεον πρὸς τὸν χυμώδη νατουραλισμὸν τῆς Α. καὶ Β. πλευρᾶς, οἵτινες ἀνήκουν εἰς νεωτερίζοντα καλλιτέχνην. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πλευράν, τὴν Β, ἥτις σῴζεται καλύτερον ὅλων, σχεδὸν ὁλόκληρος, καὶ ἥτις ἐφαίνετο ὑπὸ τῆς ἱερᾶ. ὁδοῦ, εἰκονίζεται γιγαντομαχία. Ὁ καλλιτέχνης δίδει εἰς τὸ θέμα του θαυμασίαν ἀάπτυξιν, κατανέμων εἰς ὁμάδας τοὺς ἀνταγωνιστὰς θεοὺς καὶ γίγαντας, ἀπὸ τοῦ ἀκραίου Ἡφαίστου, ὅστις παρασκευάζει τὰ ὅπλα (πρβλ. *Ρωμαίου*, ἐν «Ἀρχ. Ἐφ.» 1908, μέχρι τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου, τοῦ Ἄρεως, ὅστις μόνος αὐτὸς ἀντιμετωπίζει τρεῖς γίγαντας. Ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον ἔχουν οἱ ὅμιλοι τῶν ἀνταγωνιζομένων θεῶν καὶ γιγάντων ὑπεράνω τοῦ σώματος καταπεσόντος γίγαντος. Ἡ εἰκὼν 11 παριστάνει τὸ ζεῦγος τῶν τοξοτῶν θεῶν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, κατὰ κρόταφον, ἐνῷ ἐπιτίθενται κατὰ τριῶν σιδηροφράκτων γιγάντων, ὑπεράνω τοῦ σώματος τοῦ Ἐφιάλτου, ὅστις κατάκειται ἤδη. Εἰς ἄλλο τμῆμα ἡ Κυβέλη ἐφορμᾷ εἰς τὴν μάχην ἐπὶ τοῦ ἅρματός της συρομένου ὑπὸ ζεύγους λεόντων, οἵτινες δὲν ἀργοῦν νὰ λάβουν ἐνεργὸν μέρος. Πλουσία εἶναι ἡ ποικιλία τῶν κινήσεων τῶν γιγάντων, οἵτινες κατάκεινται. Ἡ ὅλη παράστασις ἀποδίδει πράγματι τὸν σάλον τῆς μάχης καὶ τὴν ὁρμὴν τῶν μαχητῶν καὶ γίνεται οὕτω ἓν ἀληθινὸν κατόρθωμα τοῦ ἀγνώστου ἀρχαϊκοῦ καλλιτέχνου. Εἰς ὅλον τὸ ἔργον διακρίνεται ἡ ἀφελὴς χαρὰ τῆς μεγαλοστόμου ἀφηγήσεως καὶ ἡ αὐτοευχαρίστησις τοῦ τεχνίτου διὰ τὴν ἀδιάπτωτον ἀποτύπωσιν τῆς ὁρμητικῆς συλλήψεώς του. Ὅλως ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐκτιμηθοῦν μερικὰ ἀποτελεσματικὰ τολμήματά του, ὅπως ἡ ἀποτύπωσις τῆς παραστάσεως εἰς διπλοῦν ἀναγλυφικὸν βάθος, ὥστε νὰ κερδίζῃ τὸ ἔργον ζωγραφικότητα, ἢ ἡ διαγραφὴ τῶν σωμάτων, ὥστε τὰ περιγράμματά

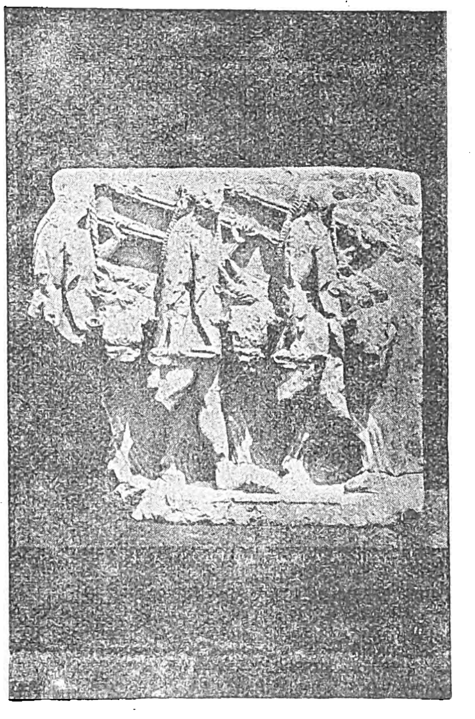

Εἰκ. 9. *Μετόπη τοῦ θησαυροῦ τῶν Σικυωνίων. Οἱ Διόσκουροι ἀπάγοντες βοῦς.*

των νὰ τέμνωσιν ἄλληλα ἤ, τέλος, ἡ προοπτικὴ βράχυνσις τῶν ἀσπίδων. Πολὺ δὲ ζωηροτέρα θὰ ἦτο ἡ ἤδη τόσον ζωηρὰ ἐντύπωσίς μας, ἐὰν διασώζετο καὶ ὁ πλούσιος χρωματισμὸς τοῦ βάθους, τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ὅπλων. Ἡ τεχνοτροπία εἶναι ἰωνικὴ ἀρχαϊκή, ἀλλὰ τὸ ἔργον θὰ κατεσκευάσθη ἀπὸ τοὺς Ἴωνας καλλιτέχνας ἐν Δελφοῖς διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς προσαρμογῆς των εἰς τὰ τεχνικὰ ζητήματα τῆς οἰκοδομήσεως.

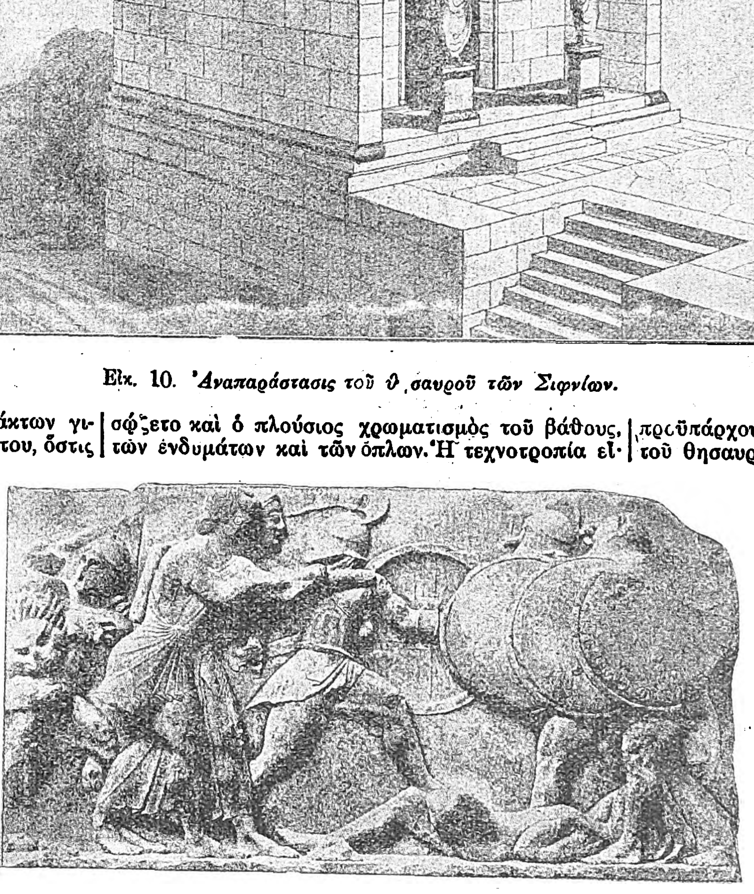

Εἰκ. 11. *Ἐκ τῆς ζωοφόρου τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων. Γιγαντομαχία.*

Κατερχόμενοι τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ πρὸς Δ. συναντῶμεν τὸν θησαυρὸν τῶν *Θηβαίων* (ἀρ. 16) τὸν νεώτερον καὶ μεγαλύτερον ἐκ τῶν θησαυρῶν, κλειστὸν ἔμπρός, ἄνευ κιόνων. Πρὸς Β αὐτοῦ κεῖται ὁ παλαιὸς θησαυρὸς τῶν *Θηβαίων*, ὅπως ὀνομάζεται σήμερον. Ἀπέναντι δὲ τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων, δεξιὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ὑπάρχει ὁ ὅμοιος πρὸς αὐτὸν θησαυρὸς τῶν *Συρακοσίων* (ἀρ. 18), κτισθεὶς μεγαλύτερος ἐπὶ τῆς θέσεως ἄλλου παλαιοτέρου τῆς αὐτῆς πόλεως, τοῦ ὁποίου διάφορα μέλη καὶ αἱ μετόπαι ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὰ θεμέλια τοῦ θησαυροῦ τῶν Σικυωνίων. Ὁ νεώτερος οὗτος θησαυρός, διαστάσεων 5.3×8.10 μ., ἐκτίσθη μετὰ τὸ 413 π. Χ. εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἥττης τῶν Ἀθηναίων ἐν Σικελίᾳ. Ἄλλοτε ὠνομάζετο τῶν Κνιδίων ἢ καὶ τῶν Σιφνίων ἀκόμη, σήμερον ὅμως ὁ θησαυρὸς τῶν *Κνιδίων* τοποθετεῖται ἀνατολικώτερον μὲ μέτωπον πρὸς Β. (ἀρ. 19). Κάμπτοντες δὲ παρὰ τὸν θησαυρὸν τῶν Συρακοσίων τὴν ἱερὰν ὁδὸν ἀντικρύζομεν, ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ, τὸν θησαυρὸν τῶν *Ἀθηναίων* (ἀρ. 20). Ὁ ἐκ παρίου μαρμάρου θησαυρὸς οὗτος εἶναι τὸ ἀρχαιότερον δωρικὸν μαρμάρινον οἰκοδόμημα ἐν Εὐρώπῃ. Ἐπικοθήμενος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιοτέρου πωρινου, τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος πιθανὸν καὶ ἐν ἐρειπίοις καὶ αὐτὸς ἀνακαλυφθείς, ἀνεστηλώθη ὑπὸ τῶν Γάλλων διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ρεπλὰ καὶ διὰ δαπάνης 25.000 δρχ., ὑπὸ τοῦ δήμου Ἀθηναίων χορηγηθείσης (εἰκ. 14). Ἀμφισβήτησις ὑπάρχει διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ θησαυροῦ. Ὁ Παυσανίας (Χ 11,4) δίδει τὴν πληροφορίαν ὅτι ᾠκοδομήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς εὐχαριστήριον πρὸς τὸν θεὸν διὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην των, καὶ οἱ δεχόμενοι τὴν πληροφορίαν ταύτην χρονολογοῦν τὸν θησαυρὸν ἀπὸ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν μάχην ἔτη· κερδίζει ὅμως ἔδαφος καὶ ἡ θεωρία τοῦ Pomptow («Ath. Mitt.» 1906—«Clio» VIII, 1) ὅτι το οἰκοδόμημα, μὴ ἔχον σχέσιν μὲ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους, εἶναι προγενέστερον, τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλεισθένους καὶ ἴσως ἔργον τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Τοῦτο στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν παρατήρησιν ὅτι ἡ κατὰ τὴν νοτίαν πλευράν του μικρὰ τριγωνικὴ πλατεῖα, ἥτις ἔφερεν ἀναθήματα τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι νίκης, σύμπλεγμα ἀγαλμάτων καὶ ὅπλα (τῶν ὁποίων τὴν ἐπανάληψιν συνητήσαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ) (ἀρ. 4), δὲν εἶναι ὀργανικῶς συνδεδεμένη μὲ τὸν θησαυρὸν καὶ ἐπομένως εἶναι μεταγενεστέρα. Κατὰ τὴν πλατεῖαν ταύτην διετηρήθη τὸ βάθρον τοῦ περιφήμου τούτου ἀναθήματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνονται τὰ ἴχνη δέκα περίπου ἀγαλμάτων καὶ ἐπιγραφὴ ἀναγιγνώσκεται: «Ἀθηναῖοι τῷ Ἀπόλλωνι ἀπὸ Μήδων ἀκροθίνια τῆς Μαραθῶνι μάχης». Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι τοῦ Δ' αἰῶνος, ἀλλὰ ἀρχαιότροπος καὶ ἀντικατέστησε τὴν προϋπάρχουσαν ὅταν ἐφθάρη. Ἐπὶ τοῦ Ν. τοίχου τοῦ θησαυροῦ ὑπάρχουν διάφοροι ἐπιγραφαί, δύο ὅμως ἦσαν σημαντικώταται, εὑρεθεῖσαι εὐτυχῶς καὶ περιλαμβάνουσαι ὕμνους εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, φέρουσι δὲ μεταξὺ τῶν διαστίχων τὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν παρασημαντικὴν μουσικὰ σημεῖα τῶν ὕμνων. Οὕτω αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἀποβαίνουν ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν γνῶσιν τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων. Ὁ θησαυρὸς εἶναι δωρικοῦ ρυθμοῦ ἐν παραστάσι, διαστάσεων 6×10 μ. Τὰ γλυπτὰ τῶν ἀετωμάτων δὲν εὑρέθησαν. Τὰ ἀκρωτήρια ἔφερον τὰς εὑρεθείσας δύο ἐφίππους ἀμαζόνας, αἵτινες φεύγουσαι στρέφονται διὰ νὰ ρίψουν πάρθιον βέλος. Τὸ διάζωμα ἔφερε τριάκοντα μετόπας εἰκονιζούσας ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους καὶ Θησέως καὶ ἀμαζονομαχίαν. Δυστυχῶς αἱ μετόπαι δὲν διατηροῦνται πολὺ καλά. Ἡ εἰκὼν 15, μία ἀπὸ τὰς καλυτέρας, εἰκονίζει τὸν Ἡρακλέα καταβάλλοντα τὸν κυηναϊκὸν κάπρον. Ὁ ἥρως πιέζει τὸ γονατισμένον

Εἰκ. 12. *Ἀέτωμα τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων. Ὁ Ἡρακλῆς ἀπάγων τὸν ἱερὸν τρίποδα.*

Εἰκ. 13. *Ἐκ τῆς ζωοφόρου τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων. Οἱ καθήμενοι θεοί.*

τέρας μὲ τὸ στιβαρὸν γόνυ του, ἐνῷ διὰ τῶν χειρῶν του στρέφει τὴν κεφαλήν του πρὸς τὰ ὀπίσω. Χαρακτηριστικὸν γνησίας ἀρχαϊκῆς ἀτ-

Digitized by Google

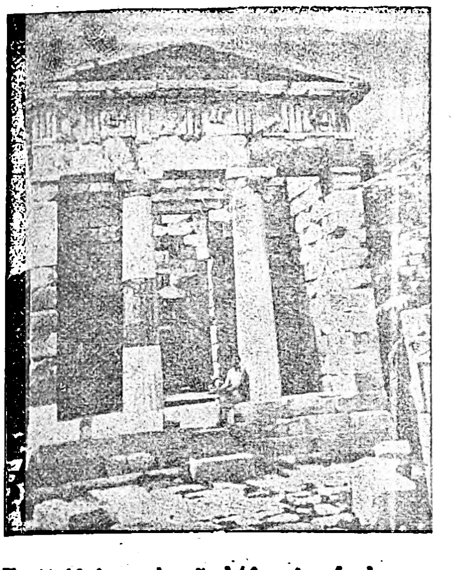

Εἰκ 14. Ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων ὡς ἀνεστηλώθη ἐπὶ τόπου.

τικῆς τέχνης, ἧς δείγματα εἶναι αἱ μετόπαι αὐται, εἶναι ὁ ἐντυπωτικὸς σχηματισμὸς τοῦ στήθους μὲ τὸ δέρμα τεντωμένον εἰς τὰς πλευρὰ καὶ μὲ τὴν ἔντονον δήλωσιν τῶν μαλακῶν μερῶν τῆς κοιλίας ὡς ἐν πλαισίῳ. Γενικῶς αἱ μετόπαι οὗται εἶναι ἀξιομελέτητα δείγματα διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀττικῆς τέχνης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς χειραφετήσεώς της ἀπὸ τὴν ἰωνικὴν ἐπίδρασιν. Ὄπισθεν τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων τοποθετεῖται ὁ παλαιότερος καὶ νεώτερος θησαυρὸς τῶν *Ποτιδαιατῶν* (ἀρ. 21), ἂν καὶ ὄχι ἀσφαλῶς, ὁ δὲ ἕτερος ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενος μεγάλος θησαυρὸς τῶν *Κορινθίων*, φαίνεται ὅτι ἔκειτο ἀνατολικῶς τῆς Ἅλω (ἀρ. 22). Πρὸς Β τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων ἀνεκαλύφθησαν δύο ἀρχαϊκοὶ κοῦροι, οἱ γνωστοὶ ὡς δίδυμοι τῶν Δελφῶν, αἰγυπτιαζούσης στάσεως, εἰς τοὺς ὁποίους ἀποδίδονται τὰ ὀνόματα Κλέοβις καὶ Βίτων (εἰκ. 20). Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ Ἀργεῖοι εἶχον ἀναθέσει τοὺς ἀνδριάντας τῶν φιλοστόργων τούτων υἱῶν, οἵτινες ἔσυρον τὸ ἅρμα τῆς μητρός των, εἰς τοὺς Δελφούς. Ἡ ταύτισις στηρίζεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου Πολυμήδους, ὅστις ὑπογράφεται εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν ἔργων ὡς Ἀργεῖος. ΒΑ τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων καὶ λοξῶς εὑρίσκονται τὰ θεμέλια ἁπλοῦ τετραπλεύρου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὅτι εἶναι τὸ Βουλευτήριον (ἀρ. 23). Ἡ ἐσωτερικὴ διαρρύθμισίς του δὲν εἶναι γνωστή.

Πέριξ τοῦ Ναοῦ. Ἀνερχόμενοι τὴν ἱερὰν ὁδόν, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Βουλευτηρίου, συναντῶμεν τὴν Ἅλω (ἁλώνιον), κυκλοτερῆ δηλαδὴ πλατεῖαν, διὰ μέσου τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ ὁδὸ καὶ ἥτις ἦτο πλήρης ἀναθημάτων καὶ ἐξεδρῶν (ἀρ 24). Ἐδῶ ἀνασυνετάσσετο ἡ πομπὴ ἡ βαίνουσα πρὸς τὸν ναὸν κατὰ τὰ Πύθια, ἐτελοῦντο δὲ κάτα «Σ(τ)επτήρια». Δυστυχῶς τὸ πρὸς τὸ δεξιὰ μέρος ἀνεσκάφη βιαθέως, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν πλήρη τὴν ἐντύπωσιν τοῦ κυκλικοῦ χώρου. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου διὰ κλίμακος κατήρχοντο πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τεμένους. Πρὸς Δ δέ, μεταξὺ τῆς Ἅλω καὶ τοῦ Βουλευτηρίου, κεῖται ὁ χῶρος τοῦ παλαιοτάτου ἱεροῦ τῆς Γῆς (ἀρ. 25) καὶ ὁ βράχος τῆς ἱερείας αὐτῆς Σιβύλλης. Ἐνταῦθα δὲ ἐπιστεύετο ὅτι ἔζη καὶ ὁ φύλαξ τοῦ ἱεροῦ δράκων Πύθων. Ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τῆς Γῆς εὑρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἡ Σφίγξ τῶν Ναξίων (ἀρ. 26, εἰκ. 18 καὶ 21). Ἡ σφίγξ, ἐκ νησιωτικοῦ χονδροῦ μαρμάρου, ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΤ′ αἰῶνος, ἦτο τοποθετημένη ἐπὶ ἰωνικοῦ κίονος ὕψους 10 μ. καὶ ἦτο φαίνεται εὐχαριστήριον ἀνάθημα τῶν Ναξίων, ἐπειδὴ ἔτυχον τῆς τιμῆς τῆς προμαντείας. Τοῦτο κυρίως στηρίζεται ἐπὶ μεταγενεστέρας ἐπιγραφῆς τοῦ Δ′ αἰῶνος, ἥτις ἀναφέρει ὅτι τότε ἀνενεώθη ἡ τιμὴ αὕτη διὰ τοὺς Ναξίους. Βεβαίως ἡ θέα τῆς προβληματικῆς ταύτης μορφῆς ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ὕψους θὰ ἦτο πολὺ ἐπιβλητική. Ἀνατολικώτερον δὲ τῆς Σφιγγὸ (ἀρ 27) εὑρέθη ἡ βάσις τοῦ ἀναθήματος τῶν Ναυπακτίων καὶ Μεσσηνίων. Ἦτο δὲ τὸ ἀνάθημα ἄγαλμα Νίκης ἐπὶ ὑψηλῆς, ὅπως καὶ ἡ Σφίγξ, τριγωνικῆς βάσεως, ἔργον τοῦ Παιωνίου, ὅμοιον τοῦ ὁποίου εὑρέθη καὶ ὑπάρχει ἐν Ὀλυμπίᾳ. Κατὰ τὸν Pomptow μάλιστα, τὸ ἐν Δελφοῖς ἔργον, μὴ εὑρεθέν, ἦτο τὸ πρωτότυπον, τὸ δὲ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀντίγραφον αὐτοῦ. Ἡ εἰκὼν 17 μᾶς δίδει τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ μνημείου. Ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τῆς Γῆς καὶ τῶν δύο προαναφερθέντων ὑψηλοβάθρων μνημείων ἐκτείνεται ὁ θαυμάσιος καὶ ἰσχυρὸς ἀναλημματικὸς πολυγωνικὸς τοῖχος (ἀρ 28), ὅστις συγχρόνως ἀνεγερθεὶς μὲ τὸν ναὸν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν συνεκράτει τὴν δι᾽ ἐπιχώσεως σχηματισθεῖσαν νοτίως τοῦ ναοῦ πλατεῖαν. Ἀξιοθαύμαστοι εἶναι οἱ ἁρμοὶ τοῦ τοίχου αὐτοῦ, τόσον διὰ τὴν τελειότητα τῆς ἐφαρμογῆς, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐντελῶς χαρακτηριστικὴν πρωτότυπον καμπυλότητά των. Τὸ θαυμάσιον αὐτὸ πολυγωνικὸν μέτωπον τῆς νοτίας πλατείας εἶναι κεκαλυμμένον δι᾽ ἐπιγραφῶν, ἀπελευθερωτικῶν καὶ ἄλλων, ἐχρησιμοποιήθη δηλαδὴ τρόπον τινὰ ὡς ἀρχεῖον ἰδιωτικῶν ἐγγράφων, παρεχομένης τῆς ἀδείας τῆς ἀναγραφῆς ἐπὶ πληρωμῇ. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ πολυγωνικοῦ τοίχου ἡ μακρὰ καὶ ραδινὴ Στοὰ τῶν Ἀθηναίων (ἀρ. 31), εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον ἐκτεθῆ τὰ ναυτικὰ τρόπαια αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας. Τὴν στέγην στηρίζουν ὀκτὼ ἰωνικοὶ κομψότατοι κίονες, ἀληθινὸν κόσμημα τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ (σῳζόμενοι σῴζονται τρεῖς), οἵτινες ἀπέχουν ἀλλήλων περισσότερον τοῦ κανονικοῦ καὶ φέρουν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ ὀροφὴ ἦτο ξυλίνη. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ ἀφιερωτικὴ ἐπιγραφὴ δὲν ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου λέγουσα: «Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν τὴν στοὰν καὶ τὰ ὅπλα καὶ τ᾽ ἀκρωτήρια ἑλόντες τῶν πολεμίων». Τὰ τρόπαια ἐξετίθεντο ἐπὶ βάθρου κατὰ μῆκος εἰς τὸ βάθος τῆς στοᾶς. Ἡ μεταξὺ τοῦ πολυγωνικοῦ τοίχου καὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ ναοῦ πλατεῖα, ἀνασκαφεῖσα, ἔδειξεν ὅτι ἐκεῖ (ἀρ. 30) ὑπῆρχον παλαιότερα οἰκοδομήματα ἁψιδωτὸν πρὸς τ᾽ ἀριστερὰ καὶ θησαυρὸς ἴσως πρὸς τὰ δεξιά, ἅτινα κατηδαφίσθησα κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ναοῦ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Ἐδῶ θὰ ἔκειτο καὶ τὸ ἱερὸν τῶν Μουσῶν. Ἄλλον δὲ παλαιὸν θησαυρὸν (ἀρ 29) ἔκρυψεν εἰς τὸ μέσον ὁ πολυγωνικὸς τοῖχος. Κατὰ τὸ Α. ἄκρον τοῦ τοίχου ἡ ὁδὸς κάμπτεται καὶ φέρει πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ. Ἔναντι ταύτης καὶ δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει ἡ βάσις περιφήμου ἀναθήματος τῶν Ἑλλήνων εἰς μνήμην τῶν κατὰ Περσῶν νικῶν, τοῦ περιφήμου τρίποδος τῶν Πλαταιῶν (ἀρ. 32). Ὁ τρίπους καὶ ὁ ἐπ᾽ αὐτοῦ χρυσοῦς λέβης ἐβαστάζοντο ὑπὸ ὑψηλῆς στήλης χαλκῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἑλισσομένων σωμάτων τριῶν ὄφεων, τῶν ὁποίων αἱ κεφαλαὶ ἐστρέφοντο ἄνω πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ ἀνάθημα ἐστήθη μετὰ

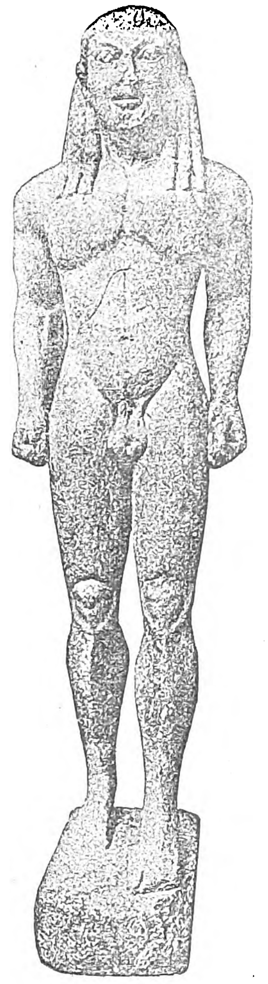

Εἰκ 20. Ὁ εἷς ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν κούρων, τῶν λεγομένων «Διδύμων».

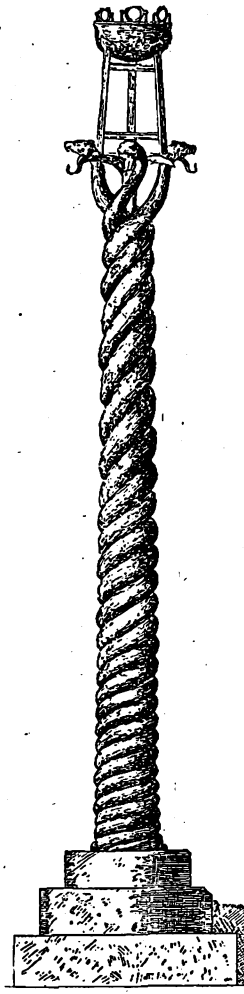

Εἰκ. 16. Ὁ τρίπους τῶν Πλαταιῶν.

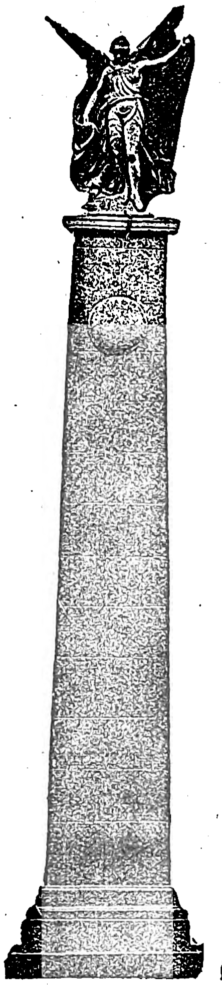

Εἰκ. 17. Ἡ νίκη τοῦ Παιωνίου.

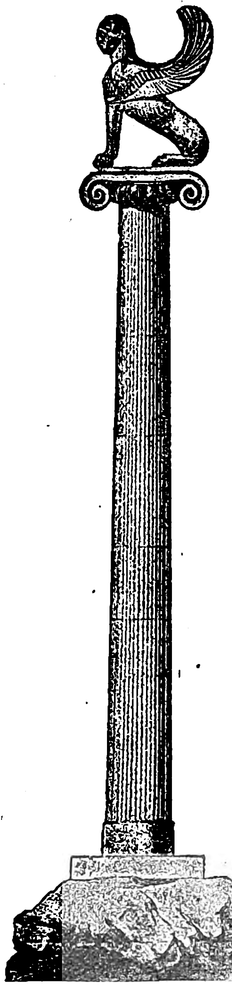

Εἰκ. 18. Ἡ Σφίγξ τῶν Ναξίων.

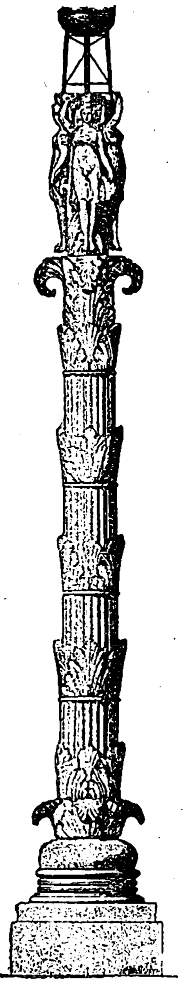

Εἰκ. 19. Ὁ ἀκανθωτὸς κίων τῶν χορευουσῶν γυναικῶν.

Εἰκ. 15. Μετόπη θησαυροῦ Ἀθηναίων.

Εἰκ. 21. Ἡ Σφίγξ τῶν Ναξίων.

Digitized by Google

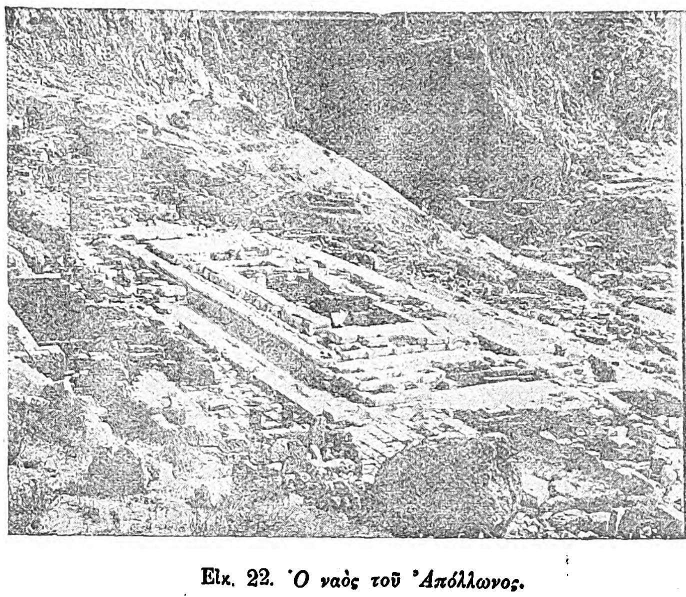

Εἰκ. 22. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

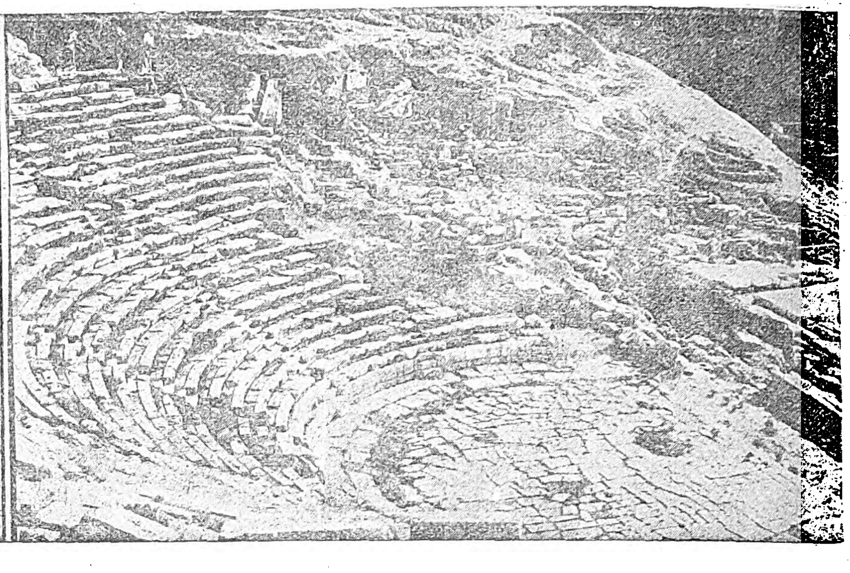

Εἰκ. 23. Τὸ θέατρον τῶν Δελφῶν.

τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην (479 π. Χ.) καὶ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (Ι. 132) ὁ στρατηγὸς Παυσανίας τὸ ἐπέγραψε διὰ τοῦ ἐλεγείου:

Ἑλλήνων ἀρχηγὸς ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων
Παυσανίας Φοίβῳ μνῆμ' ἀνέθηκε τόδε.

Ἡ κομπαστικὴ ὅμως ἐπιγραφὴ ἀπεσβέσθη καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀνεγράφησαν ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν ὄφεων τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ὅσαι ἔλαβον μέρος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας. Προηγοῦνται τὰ ὀνόματα Σπάρτης, Ἀθηνῶν καὶ Κορίνθου καὶ ἕπονται τὰ τῶν συμμάχων αὐτῶν κατὰ τὴν ἰδίαν σειράν. Ἀμφίβολος εἶναι ἡ θέσις τοῦ τρίποδος. Ἢ ἦτο πολὺ μέγας καὶ περιέβαλλε τοὺς χαλκοῦς ὄφεις πατῶν εἰς τὴν γῆν, ὁπότε θ' ἀπέκρυπτε τὰ ἀναγεγραμμένα ὀνόματα, ἢ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν τριῶν προεξεχουσῶν κεφαλῶν τῶν ὄφεων, ὁπότε θὰ ἦτο μᾶλλον μικρὸς καὶ δυσανάλογος πρὸς τὸ ὕψος τῆς βάσεως. Ἐν τούτοις τὸ δεύτερον τοῦτο θεωρεῖται μᾶλλον πιθανόν. Ἀπὸ τὸν Παυσανίαν (Χ. 13. 9) πληροφορούμεθα ὅτι κατὰ τὸν Ἱερὸν πόλεμον 355-346 π. Χ.) οἱ Φωκεῖς ἀφῄρεσαν τὸν χρυσοῦν λέβητα, δὲν ἔθιξαν ὅμως τὴν βάσιν τῶν ὄφεων, τὴν ὁποίαν Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔστησεν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ὅπου ὑπάρχει καὶ σήμερον κολοβωμένη πρὸς τὰ ἄνω. Ἀναπαράστασις τοῦ μνημείου γίνεται ἐν εἰκόνι 16. Ὄπισθεν τοῦ τρίποδος ὑπάρχει ἡ βάσις μεγάλου χρυσοῦ ἅρματος, ἀναθήματος τῶν Ροδίων (ἀρ. 33), πρὸς Β. δὲ ἄλλη βάσις ἀγάλματος τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπερμεγέθους, στηριζομένου ἐπὶ ἀκροστολίου πλοίου (ἀρ. 34). Ἦτο τοῦτο ἀνάθημα ἐκ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας.

Εἰκ. 24. Ὁ χαλκοῦς ἡνίοχος τῶν Δελφῶν.

Κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τῆς πρὸ τοῦ ναοῦ πλατείας ἀνεκαλύφθησαν αἱ βάσεις μερικῶν ἐνδιαφερόντων ἀναθημάτων. Δεξιὰ (ἀρ. 37) εἶναι αἱ περιφερικαὶ βάσεις, ἐφ' ὧν ἱδρύοντο ἄλλοτε Νῖκαι καὶ τρίποδες ἐκ χρυσοῦ, ἀναθήματα (479 π. Χ.) τῶν υἱῶν τοῦ Συρακοσίου Δεινομένους, ἀριστερὰ δὲ (ἀρ. 36) ἡ βάσις μεγάλου ἀγάλματος τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπικαλουμένου *Σιτάλκα*, ἀνατεθέντος ὑπὸ τῶν ἀμφικτιόνων ἀπὸ τῶν χρημάτων τῶν Φωκέων μετὰ τὸν τρίτον Ἱερὸν πόλεμον περὶ τὸ 344 π.Χ. Πρὸ αὐτῶν ὅμως (ἀρ. 35) εὑρέθη ἐξαίρετον ἔργον τέχνης, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν. Τοῦτο εἶναι ὁ λεγόμενος κίων τῶν χορευουσῶν γυναικῶν. Τὸ ἀξιόλογον, ὅσον καὶ πρωτότυπον τοῦτο ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑψηλὴν βάσιν κίονος 8 περίπου μέτρων, ὅστις ἀπομιμεῖται καυλὸν φυτοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου κατ' ἀποστάσεις ἑνὸς μέτρου ἐκπηδᾷ στεφάνη φύλλων ἀκάνθου καὶ ἄλλων, ἀναγνωριζομένων ὑπό τινων ὡς φύλλων μανδραγόρου. Ὁ πρὸς τὰ ἄνω οὕτω φερόμενος φυτικὸς καυλὸς - κίων ἀπέληγεν εἰς κιονόκρανον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔβαινον, ἀνάγλυπτοι ἐπὶ στρογγυλοῦ κορμοῦ, τρεῖς χορεύουσαι νεαραὶ γυναικεῖαι μορφαὶ ἀφράστου χάριτος. Πλεῖσται ὑποθέσεις ἐγένοντο διὰ τὴν παράστασιν, τὴν αἰτίαν τῆς ἀναθέσεως καὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καμμία δὲν ἱκανοποιεῖ ἀπολύτως. Ἀσχέτως ὅμως τούτου, ἐνώπιον ἡμῶν πρόκειται ἔξοχον ἔργον τῶν ἀρχῶν, ὅπως φαίνεται, τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ Ἀθηναίου καλλιτέχνου. Ὑπέροχος εἶναι ἡ θαλερότης τοῦ φυτοῦ καὶ τῶν φύλλων, ἅτινα συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν κάμπτουν τὰ ἄκρα των ἐλαφρῶς πρὸς τὰ κάτω, ἐνῷ αἱ λυγηραὶ μορφαὶ τῶν γυναικῶν, αἱ μὲ ἐλαφρὸν πόδα θίγουσαι τὸν φυτικὸν αὐτὸν πίδακα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φέρονται, ἔχουν πραγματικῶς κάτι τὸ αἰθέριον. Φέρουσαι βραχὺν χιτῶνα ἀνεμιζόμενον εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, ὥστε νὰ προσκολλᾶται εἰς τὸ σῶμα ἀναδεικνύων τὰ ὡραῖα μέλη των, χορεύουν προβάλλουσαι τὸν ἕνα πόδα μὲ μεγάλην σεμνότητα καὶ ἄνεσιν, ὡς ὑψηλόμισχα ἄνθη ἐλαφρῶς ἀνεμιζόμενα. Εἰς τὸν χορὸν ἐνταῦθα δέον ν' ἀποδοθῇ θρησκευτικὴ ἔννοια, δι' ὃ καὶ ὁ Poulsen συσχετίζει τὰς μορφὰς ταύτας πρὸς τὰς Καρυάτιδας (ὄχι τοῦ Ἐρεχθείου). Ἴσως δὲ τὸ ἀνάθημα νὰ ἐστήθη κατόπιν νίκης εἰς ἀγῶνας χοροῦ, ἀφοῦ ἄλλωστε ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐφέρετο, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἰχνῶν, τρίπους. Εἰς τὴν εἰκόνα 19 ἔχομεν ἀναπαράστασιν τοῦ ὅλου ἔργου ὡς θὰ ἐφαίνετο ἀπὸ πολὺ μακράν, ἱδρυμένον εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην θέσιν.

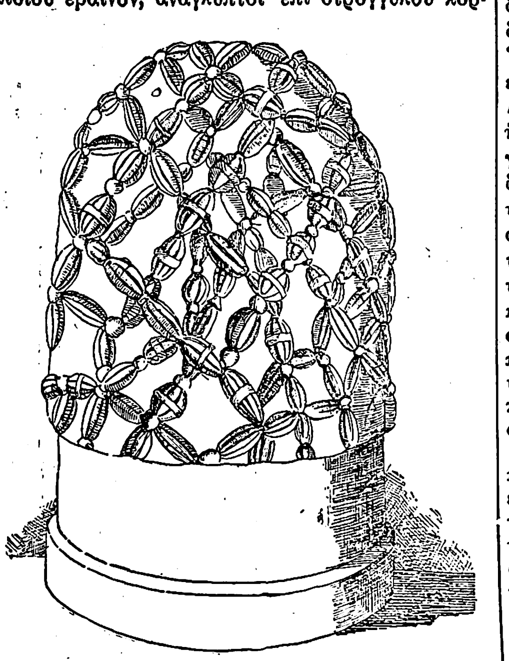

Εἰκ. 25. Ὁ δελφικὸς ὀμφαλός.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπιστρέφοντες πρὸς τὴν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ συναντῶμεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν μεγάλον βωμόν, τὸν ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐπιγραφήν, ἀνέθεσαν εἰς τὸν Θεὸν οἱ Χῖοι. Ἡ εἴσοδος ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς εἰς τὸν ναὸν (ἀρ. 39) γίνεται διὰ κεκλιμένου ἐπιπέδου. Ὁ ἀρχαιότατος ἐνταῦθα στηθεὶς ναὸς ἦτο, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔργον τῶν μυθικῶν Τροφωνίου καὶ Ἀγαμήδους. Οὗτος ἐκάη τῷ 548 π.Χ., ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐκτίσθη ὁ ναὸς τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ὅστις πάλιν κατεστράφη τῷ 372 π. Χ. Τὰ ἐρείπια τὰ ὁποῖα ἔχομεν σήμερον πρὸ ὀφθαλμῶν εἶναι τοῦ τελευταίου ναοῦ τοῦ Δ' αἰῶνος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνοικοδόμησις διήρκεσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη (εἰκ. 22). Τὰ ἐρείπια εἶναι πολὺ κατεστραμμένα. Μόνον τὸ δάπεδον τοῦ προνάου καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ στοᾶς διατηροῦν τὸ πλακόστρωμα εἰς τὸ ἀρχικὸν ὕψος. Ὁ ναὸς ἦτο περίπτερος δωρικός, ἔχων 6 κίονας εἰς τὰς στενὰς καὶ 15 εἰς τὰς μακρὰς πλευράς. Αἱ διαστάσεις του 23×58 μ. δίδουν ἀναλογίαν 4:10, ἥτις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀρίστη (ἀναλογία Παρθενῶνος 4:9). Εἶναι περισσότερον τοῦ δέοντος μακρός, ὅπως οἱ ἀρχαΐζοντες ναοί, καὶ τοῦτο ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀδύτου ὄπισθεν τοῦ σηκοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ὅτι ἐκράτησαν, φαίνεται, τὰς αὐτὰς ἀναλογίας τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν μὲ μικρὰν παρέκκλισιν τοῦ ἄξονος ὡς πρὸς τὸν προσανατολισμόν. Ἐπίσης ἀνὰ δύο κίονες ὑπῆρχον μεταξὺ τῶν παραστάδων τοῦ προνάου καὶ τοῦ ὀπισθοδόμου.

Μετὰ τὸν πρόναον εἰσερχόμεθα εἰς τὸν σηκόν, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ἔκειτο τὸ λατρευτικὸν ἄγαλμα. Ὁ σηκὸς ἐχωρίζετο διὰ δύο σειρῶν κιόνων εἰς τρία κλίτη, ἐξ ὧν τὸ μεσαῖον πλατύτερον. Αἱ ἐσωτερικαὶ αὗται κιονοστοιχίαι ἴσως ἀπετελοῦντο ἀπὸ διπλῆν σειρὰν ἐπαλλήλων κιόνων. Ἀπὸ τοῦ σηκοῦ ἀπεχωρίζετο διὰ τοίχου τὸ ἄδυτον, ὁ τόπος ὅπου ἐχρησμοδότει ἡ Πυθία. Τὸ ἄδυτον ἀνεσκάφη βαθέως, ἀλλὰ δὲν εὑρέθη τὸ κατὰ παράδοσιν χάσμα τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον φέρεται ὡς περιληφθὲν ἐντὸς τοῦ ἀδύτου. Πιθανὸν τοῦτο θὰ ἔκειτο κατὰ τὸ ἱερὸν τῆς Γῆς. Ὥστε δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι, κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τοὐλάχιστον, ἡ Πυθία δὲν ἐχρησμοδότει ἐμπνεομένη ὑπὸ ἀναθυμιάσεων. Ὁ σηκὸς εἶχε καὶ ὑπόγειον θάλαμον. Ὁ ὀπισθόδομος τέλος ἦτο ὅμοιος τοῦ προνάου.

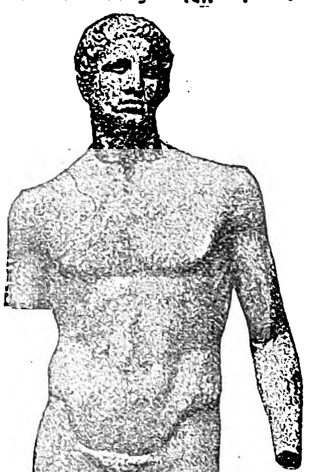

Εἰκ. 26. Ὁ Ἀγίας.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου τὰ ἀετώ-

Digitized by Google

ματα τοῦ ναοῦ παρίστανον: τὸ μὲν ἀνατολικόν, ἔργον τοῦ Πραξίου καὶ Ἀνδροσθένους, τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Λητὼ καὶ τὴν Ἄρτεμιν μετὰ τῶν Μουσῶν, τὸ δὲ δυτικὸν τὸν Διόνυσον μετὰ τῶν Μαινάδων, τοὺς δύο δηλαδὴ θεούς, οἵτινες συνελατρεύοντο ἐκεῖ. Δὲν περιεσώθη τίποτε ἀπὸ τὰ ἀετώματα αὐτά, ἐνῷ ἀντιθέτως εὑρέθησαν ἐλάχιστα λείψανα τῶν γλυπτῶν τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ. Οἱ τοῖχοι τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ ἦσαν κεκοσμημένοι διὰ ρητῶν, ἅτινα ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς ἑπτὰ σοφούς. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν τὸ «γνῶθι σαυτὸν» καὶ τὸ «μηδὲν ἄγαν», ἐπίσης δὲ καὶ ἄγαλμα τοῦ Ὁμήρου ὑπῆρχε στημένον ἐδῶ. Εἰς τὸ ἐπιστύλιον ὑπῆρχον ἀσπίδες τῶν Περσῶν καὶ τῶν Γαλατῶν, ἀφιερώματα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ ἐδεικνύετο ὁ θρόνος τοῦ Πινδάρου καὶ ὁ ὀμφαλός. Ἦτο δὲ ὁ ὀμφαλὸς λίθος στρογγυλευμένος πρὸς τὰ ἄνω, τὸν ὁποῖον περιέβαλλον διὰ πλέγματος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχεον ἔλαιον, ἔσχατον ὑπομεινάριον παλαιᾶς φετιχιστικῆς λατρείας. Ἐπιστεύετο ὅμως περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο σημεῖον δεικνῦον τὸ κέντρον τῆς γῆς, διότι ὁ Ζεὺς ἀπέλυσεν ἀντιθέτως δύο ἰσοταχεῖς ἀετούς, οἵτινες συνηντήθησαν εἰς τοὺς Δελφούς, τὸν ὀμφαλὸν τῆς γῆς. Τοιοῦτος ὀμφαλὸς εὑρέθη ἐκτὸς τοῦ ναοῦ (*εἰκ. 25*) ἀποκείμενος νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον. Λίαν ἐνδιαφέρον εὕρημα ἐγένετο ἐνταῦθα: ἐπιγραφὴ ἀναγράφουσα λεπτομερῶς τὰς δαπάνας διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ.

Πρὸς Β. τοῦ Ναοῦ. Ὅπως πρὸς Ν τοῦ ναοῦ ἡ πλατεῖα ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ πολυγωνικοῦ τοίχου, οὕτω πρὸς Β ὁρίζεται ἀπὸ ἰσχέγαον (ἀρ. 40), τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη τῷ 356 π.Χ. ὡς ἀνάλημμα. Ἦτο δὲ πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην ἡ πλατεῖα εὐρυτέρα πρότερον, ἀλλὰ βράχοι καταπεσόντες τὴν ἐπέχωσαν. Πρὸς Δ. τοῦ ἰσχεγάου κλῖμαξ φέρει πρὸς δεξιὰ κείμενον μέγαν θάλαμον (ἀρ. 41), ὅστις ἱδρύθη ὀλίγον μετὰ τὸ 320 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Κρατέρου, υἱοῦ τοῦ ὁμωνύμου στρατηγοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διὰ νὰ δεχθῇ ἀνάθημα, ἔργον Λυσίππου καὶ Λεωχάρους, παριστάνον πῶς κατά τινα θήραν λεόντων ἐν Ἀσίᾳ ὁ Κράτερος ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως του. Οὐδὲν ἀνεκαλύφθη ἐκ τοῦ συμπλέγματος τούτου. Ἂν ὅμως ἐχάθησαν τὰ ἔργα τοῦ Λυσίππου, ἡ τύχη εὐμενὴς ἠθέλησε νὰ διασωθῇ καταχρημνισθὲν εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ ἰσχεγάου ὑπέροχον ἔργον ἀγνώστου καλλιτέχνου τοῦ δευτέρου τετάρτου τοῦ Ε΄ αἰῶνος. Τοῦτο εἶναι ὁ περίφημος χαλκοῦς Ἡνίοχος τῶν Δελφῶν, ἓν ἐκ τῶν ἀρίστων πρωτοτύπων ἔργων, ἅτινα διεσώθησαν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, τὸ ὁποῖον ἀπέβη διὰ τοὺς Δελφοὺς ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ ὁ Ἑρμῆς διὰ τὴν Ὀλυμπίαν. Τὸ ἔργον (*εἰκ. 24*) παριστάνει νέον, μᾶλλον ἰσχνόν, ὄρθιον, φέροντα μακρὸν χιτῶνα ἐζωσμένον ὑψηλὰ καὶ τοῦ ὁποίου τὸ κάτω μέρος καταπίπτει εἰς λεπτὰς πτυχὰς ἐνθυμιζούσας τὰς ῥαβδώσεις λιγνοῦ ἰωνικοῦ κίονος. Αἱ χειρίδες ἀνασηκώνονται διὰ ταινίας διερχομένης ἀπὸ τῆς μασχάλης εἰς τοὺς ὤμους καὶ διασταυρουμένης ὄπισθεν. Ἡ ἀνάδεσις αὕτη καθὼς καὶ ἡ ζώνη βοηθοῦν νὰ σχηματισθοῦν θαυμάσιαι πτυχαὶ εἰς τὸ στῆθος καὶ λεπτότεραι ὁριζόντιαι κατὰ τὰς χειρίδας. Τὸ ἔργον σῴζεται σχεδὸν ἀκέραιον, πλὴν τῆς ἀριστερᾶς χειρός, τῆς ὁποίας ἡ κίνησις θὰ ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν τῆς σωζομένης, διότι δι' ἀμφοτέρων ἐκράτει τὰ ἡνία τῶν ἵππων. Στηρίζεται καὶ διὰ τῶν δύο ποδῶν, οἵτινες προβάλλουν γυμνοὶ καὶ κολλητοὶ σχεδὸν ὑπὸ τὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος καὶ βλέπει ἐμπρὸς καὶ μακρὰν

Εἰκ. 27. *Κεφαλὴ τοῦ χαλκοῦ ἡνιόχου τῶν Δελφῶν.*

κάπως. Εἰς τὴν κεφαλὴν φέρει τὴν ταινίαν τῶν νικητῶν τῆς ἁρματοδρομίας. Τὸ ἄγαλμα ἀπετέλει μέρος μεγαλυτέρου συμπλέγματος παριστάνοντος ἅρμα μετὰ δύο ἀναβατῶν, ὅπως διαπιστώνεται ἐκ τῆς εὑρέσεως μικρῶν τεμαχίων. Πλεῖσται εἰκασίαι ἐγένοντο διὰ τὸν ἀναθέτην καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναθέσεως, στρεφόμεναι γύρω ἀπὸ τὸ ἐνεπίγραφον τμῆμα βάσεως, τὸ ὁποῖον ἐγένετο παραδεκτὸν ὅτι ἀνήκει — ἂν καὶ ὄχι ἀπὸ ὅλους — εἰς τὸ βάθρον τοῦ ἔργου. Ἐπ' αὐτοῦ ἀναγινώσκομεν τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπόλοιπον δύο στίχων:

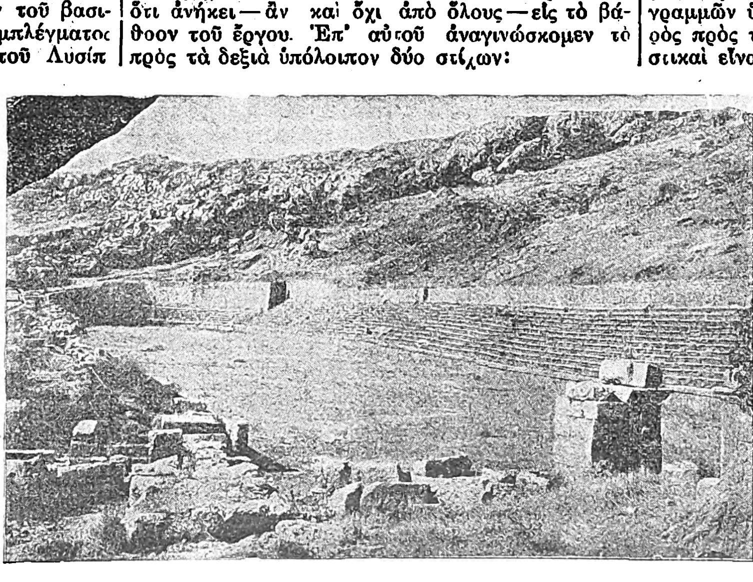

Εἰκ. 28. *Τὸ στάδιον τῶν Δελφῶν.*

. . . . [Π]ολύζαλός μ' ἀνέθηκ[εν]
. . . . ὸν ἄεξ' εὐώνυμ' Ἄπολλ[ον].

διαφόρως συμπληρουμένων. Κατὰ ταῦτα σταθερὰ παρέμεινεν ἡ συσχέτισις τοῦ ἔργου πρὸς τὸν ἡγεμονικὸν σικελικὸν οἶκον τῶν Δεινομενιδῶν. Ἀλλ' ὁ Κεραμόπουλος («Ath. Mitt.» 1909) ἀνέγνωσεν ὑπὸ τὰ γράμματα ὑπόλοιπον παλαιοτέρας ἐπιγραφῆς ἀποσβεσθείσης «Γέλας ἀνάσσων» καὶ ἠγέρθη ἀμφισβήτησις ἂν ὁ πρῶτος ἀναθέτης ἦτο ὁ Γέλων ἢ ὁ ἀδελφός του Πολύζαλος καὶ πότε ἀκριβῶς ἐγένετο ἡ ἀνάθεσις καὶ διατὶ ἀπεσβέσθη ἡ πρώτη ἐπιγραφή. Γεγονὸς ὅμως εἶναι τοῦτο, ὅτι καὶ δι' ἱστορικούς, ἀλλὰ κυρίως διὰ τεχνικοὺς λόγους, τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον τέταρτον τοῦ Ε΄ αἰῶνος. Ἂν καὶ αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες εἶναι πλασμένοι μὲ τελείαν κατὰ φύσιν ἀλήθειαν, πραγματικῶς καταπλήσσουσαν, ἐν τούτοις τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον συγκεντρώνεται εἰς τὴν κεφαλήν. Ἄλλωστε τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἱδρυμένον ἐπὶ ὑψηλοῦ βάθρου, ἐφαίνετο ἐκ τῶν κάτω ὄχι ὁλόκληρον διότι τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ ἅρματος ἀπέκρυπτε τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος, τὸ κάπως ὑπὲρ τὸ δέον μακρόν, ἴσως ὅμως ἀπὸ σκοποῦ κατεσκευασμένον οὕτως. Ὁ ἡνίοχος εἶναι ἤρεμος, διότι τὸ κρίσιμον σημεῖον ἔχει παρέλθει, ἡ νίκη ἔχει ἐπιτευχθῇ καὶ τὸ ἅρμα προχωρεῖ ἀργὰ πρὸς ἐπίδειξιν. Ἀλλὰ εἰς τὴν ὅλην μορφήν, ἀντὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, εἶναι διάχυτος ἡ αὐτοπεριορίζουσα σοβαρότης τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ, ἐκείνη ἥτις προσέδωκε τὴν μεγαλυτέραν φήμην εἰς τὸ ἀξιαγάπητον τοῦτο ἔργον. ἐνῷ οἱ ὀφθαλμοί του ἁπλώνουν ἔντονον ἀκόμη βλέμμα πρὸς τὰ ἐμπρός, ὡς νὰ ἀτενίζουν ἀκόμη τὸν σκοπὸν πρὸς τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου ἐφέρετο. Τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι αὐστηρὰ καὶ ὀξέα, τὸ στόμα ἡμιάνοικτον, ὥστε νὰ διαφαίνωνται ὀλίγον οἱ ὀδόντες, ὑποδηλούμενοι ἄλλοτε διὰ λεπτῆς ἀργυρᾶς πλακός. Οἱ θαυμασίως διατηρούμενοι ὀφθαλμοὶ εἶναι ἐκ μαγνησίας καὶ ὄνυχος. Ἡ κόμη, ἥτις σκέπει τὴν θόλον τῆς κάψης, προσδένεται μὲ τὴν ταινίαν καὶ καταπίπτει εἰς διαρκῶς λεπτυνομένους ἰούλους, τοὺς ὁποίους συνεχίζει ὁ χνοῦς τοῦ προσώπου. Κατὰ μέτωπον ἡ μορφὴ θεωμένη στρέφει ἐλαφρῶς πρὸς τὰ δεξιά, ἐνῷ ἡ καλοσχεδιασμένη διασταύρωσις τῶν γραμμῶν ὑπηγόρευσεν ἐλαφρὰν στροφὴν τῆς χειρὸς πρὸς τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι μερικαὶ ἀπὸ σκοποῦ ἀσυμμετρίαι τοῦ προσώπου, αἵτινες προκαλοῦν τὸν θεατὴν νὰ κοιτάξῃ τὸ ἔργον πλαγίως (κυρίως κατὰ $^3/_4$) ἀπὸ ὅπου παρέχει ὅλην τὴν καθαρότητα καὶ τὸ θέλγητρον τῶν γραμμῶν του (*εἰκ. 27*).

Πρὸς Β. τοῦ θαλάμου τοῦ Κρατέρου, κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν τοῦ τεμένους, εὑρίσκεται τὸ θέατρον, ἀρκετὰ κατεστραμμένον κατὰ τὴν σκηνὴν (ἀρ. 42 καὶ *εἰκ. 28*), ἐνῷ τὸ κοῖλον σῴζεται ἀρκετὰ καλά. Ἀνατολικῶς τοῦ θεάτρου κεῖνται αἱ ἐννέα ἐνεπίγραφοι βάσεις τοῦ θεσσαλικοῦ ἀναθήματος τοῦ Δαόχου (ἀρ. 43), τετράρχου τῆς Θεσσαλίας ἐκ Φαρσάλων καὶ ἱερομνήμονος ἐν Δελφοῖς (338 – 334 π.Χ.). Οὗτος ἀνέθεσε τοὺς προγόνους αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα, ἥτις μόνη δὲν ἐσώθη. Ἐκ τῶν ἄλλων ὀκτὼ ἀνδριάντων ἀξιόλογος εἶναι ὁ τοῦ Ἀγίου, εἰκονιζομένου γυμνοῦ ὡς ἀθλητοῦ (*εἰκ. 26*). Ἐν Φαρσάλῳ εὑρέθη βάσις χαλκοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀγίου, φέρουσα τὸ αὐτὸ περίπου ἐπίγραμμα τῆς βάσεως τῶν Δελφῶν, σὺν τῇ πληροφορίᾳ ὅμως ὅτι ἦτο ἔργον τοῦ Λυσίππου. Πολλοὶ τότε ἐπίστευσαν ὅτι ἐν Δελφοῖς ἔχομεν ἀντίγραφον τοῦ ἔργου τοῦ Λυ-

Digitized by Google

σίππου. Πολλοὶ τότε ἐπίστευσαν ὅτι ἐν Δελφοῖς ἔχομεν ἀντίγραφον τοῦ ἔργου τοῦ Λυσίππου· τοῦτο ὅμως δὲν ἀπεδείχθη ὀρθόν, ἂν καὶ τὸ δελφικὸν ἔργον ἔχει πολλὰς ἀρετὰς εἰς τὴν γενικὴν κατασκευήν του, καὶ εἶναι ἀξιόλογον ἔργον τοῦ Δ' αἰῶνος. Πρὸς Β. τοῦ ἀφιερώματος τοῦ Δαόχου, ὑψηλὰ πλησίον του περιβόλου, ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τῆς Λέσχης τῶν Κνιδίων (εἰκ. 44), τετραπλεύρου οἰκοδομήματος μὲ τὴν εἴσοδον ἐκ Ν. Ἐσωτερικῶς εἶχεν ὕπαιθρον αὐλὴν καὶ πέριξ στοὰν βασταζομένην ἀπὸ ὀκτὼ ξυλίνους κίονας, τοὺς δὲ τοίχους ἐκόσμουν μεγάλαι ζωγραφίαι τοῦ Πολυγνώτου παριστάνουσαι τὴν Ἰλίου πέρσιν καὶ τὴν Νέκυιαν.

Τὸ Στάδιον. Ἀπὸ τὴν δυτικὴν πάροδον τοῦ θεάτρου ἄγει ὁδὸς πρὸς τὸ στάδιον, κείμενον εἰς ἀπόστασιν χιλιομέτρου σχεδὸν ΒΑ. τοῦ τεμένους. Οἱ θεατοὶ κατ' ἀρχὰς ἐκάθηντο εἰς τὴν ὑπερκειμένην κλιτὺν ἢ ἐπὶ ξυλίνων βάθρων, ἕως ὅτου ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικός, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ., ἔκτισε τὰ ἑδώλια καὶ ἀψιδωτὴν εἴσοδον ἐκ λίθου τοῦ Παρνασσοῦ (εἰκ. 28).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀνασκαφῶν ἐδημοσιεύοντο τὰ εὑρήματα εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς «Bulletin de Correspondance Hellénique» τοῦ ὁποίου οἱ τόμοι εἶναι μεστοὶ δελφικῶν μελετῶν) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκ παραλλήλου διάφοροι ἐπιστήμονες, ἰδίως Γερμανοί, ἐδημοσίευσαν πλῆθος μελετῶν εἰς διάφορα περιοδικά, ἀντικρούοντες τοὺς Γάλλους ἢ συμπληροῦντες τὰς μελέτας των. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἀναφερθῶσι τοῦ *Pomptow*, Beiträge r. Topographie v. Delphi καὶ Delphina I—III a, b — Ἀπὸ τοῦ 1902 οἱ Γάλλοι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Θ. Ὠμόλλ, ἐπιμελοῦνται τὴν τελικὴν δημοσίευσιν τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὰ Fouilles de Delphes», ἐκδιδόμενα κατὰ τεύχη. Ἡ δημοσίευσις αὕτη θὰ συνεχισθῇ ἐπὶ μακρόν. — *Γενικὰ βιβλία περὶ Δελφῶν.* Τὸ ἄρθρον Delphoi ἐν τῇ Real Encyclopädie τῶν *Pauly-Wissowa* καὶ τὸ Sup I. IV σ. 1189 κἑξ. *(Pomptow).* — *Luckenbach*, Olympia und Delphi 1904). — *Fritsch*, Delphi (1908). — *Α. Κεραμοπούλου*, Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν (1908). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Τοπογραφία τῶν Δελφῶν. α' τεῦχος (περιλαμβάνον μόνον τὸ ἱερὸν τῆς Προναίας) (1920). — Κυριώτεραι: *Bourguet*, Les ruines de Delphes (1914) καὶ *Poulsen*, Delphi (1920) (εἰς ἀγγλικὴν μετάφρασιν ἐκ τοῦ δανικοῦ κειμένου). ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗ

δελφοκουραρίνη (ἡ) (Delphocurarin) /*Φαρμακολ.*/. Σῶμα ἀποχωριζόμενον ἐκ τοῦ δελφινίου, μὴ ἀποτελοῦν ἐνιαῖον ἀλκαλοειδές. Λαμβάνεται εἰς ἀναλογίαν 0,27—1,3% ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ δελφινίου δι' ἐκχυλίσεως διὰ διαλύματος τρυγικοῦ ὀξέος ἐν ἀλκοόλῃ. Λευκή, ἀλκαλικῶς ἀντιδρῶσα, ἄμορφος κόνις, ἰσχυρῶς πικρᾶς γεύσεως, λίαν διαλυτὴ εἰς ἀραιὰ ὀξέα. Ἐκ ταύτης ἐπετεύχθη ἡ ἀπομόνωσις, διὰ κρυσταλλώσεως ἐξ αἰθέρος καὶ ἐκ μίγματος αἰθέρος καὶ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος, κρυσταλλικοῦ ἀλκαλοειδοῦς, ἀνταποκρινομένου εἰς τὸν τύπον: $C_{28}H_{88}NO_7$, ὅπερ τήκεται ἀσαφῶς περὶ τοὺς 185°, εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὰ συνήθη διαλυτικὰ μέσα καὶ περιέχει 18% μεθοξυλικῆς ὁμάδος. Τὸ μετὰ λευκοχρύσου ἅλας αὐτοῦ τήκεται εἰς 208—210°, τὸ δὲ μετὰ χρυσοῦ διασπᾶται εἰς 182—183°. Κ. Γ. Μ.

Δελφὸς /*Μυθολ.*/. Ἐπώνυμος ἥρως τῆς πόλεως τῶν Δελφῶν. Βασιλεύων τῆς κατὰ τὸν Παρνασσὸν χώρας ὑπεδέχθη τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις τὸν διεδέχθη εἰς τὴν κυριότητα τοῦ μαντείου. Γενεαλογεῖται δὲ ὁ Δελφὸς κατά τινας μὲν παραδόσεις ὡς υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κελαινοῦς, θυγατρὸς τοῦ Ὑάμου, υἱοῦ τοῦ Λυκώρου, κατ' ἄλλας δὲ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Θυίας, θυγατρὸς τοῦ Κασταλίου ἢ τῆς Μελαίνης, θυγατρὸς τοῦ Κηφισοῦ. Ἀντὶ τῆς Κελαινοῦς ἀναφέρεται ὡς μήτηρ τοῦ Δελφοῦ ἡ Μελανίς, θυγάτηρ τοῦ Ὑάμου καὶ τῆς Μελανθείας, θυγατρὸς τοῦ Δευκαλίωνος. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ Κастάλιος ἦτο υἱὸς τοῦ Δελφοῦ καὶ τῆς νύμφης Κασταλίας, ὅπως καὶ ἡ Φημονόη. Φέρεται ὅμως ὁ Δελφὸς καὶ ὡς υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, συνευρεθέντος ὑπὸ μορφὴν δελφῖνος μετὰ τῆς Μελανθοῦς, θυγατρὸς τοῦ Δευκαλίωνος. Ὡς υἱὸς τοῦ Δελφοῦ φέρεται καὶ ὁ Πύθης, ἐξ οὗ ἡ χώρα ἐκλήθη καὶ Πυθώ. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι εἰς ἅπαντα τὰ μυθολογούμενα ἐν σχέσει μὲ τὸν Δελφὸν γυναικεῖα ὀνόματα, Κελαινώ, Μελανίς, Μέλαινα, Μελάνθεια, ὑπόκειται ἡ αὐτὴ ἔννοια τῆς «γαίας μελαίνης». Ἐκ τῆς τάσεως ὅμως πρὸς προσωποποίησιν ἐπῆλθεν ἡ πίστις εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐπωνύμου ἥρωος Δελφοῦ, διότι ὁ Παυσανίας ἀναφέρει, ὅτι εἶδε τὸ χαλκοῦν ἄγαλμά του εἰς ἀπόστασιν 60 σταδίων ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Δελφῶν κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τὸ Κωρύκειον ἄντρον. Τέλος λίαν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἄλλη παράδοσις, καθ' ἣν ὁ Δελφὸς ἦτο ἀρχηγὸς ἀποίκων Κρητῶν, οἵτινες ἔφθασαν εἰς Φωκίδα καὶ ἵδρυσαν τοὺς Δελφοὺς (βλ. λ. Δελφοί).

Πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην ἠθέλησαν νὰ σχετίσουν, ὄχι ὅμως πιθανῶς, τὴν ἀπεικόνισιν ἐπὶ ἀργυροῦ νομίσματος τῶν Δελφῶν τῶν ἐτῶν 421—357 π. Χ. κεφαλῆς Αἰθίοπος, ἣν ἀπέδιδον εἰς τὸν Δελφόν, ὡς μελόψυν Κρῆτα (*Panofka* Delphos und Melaine σελ. 7). Ἄλλοι ὅμως ἀποδίδουν τὴν κεφαλὴν εἰς τὸν Αἴσωπον, ὅστις, κατά τινα παράδοσιν, ἀπέθανεν ἐν Δελφοῖς. Γ. ΜΗΛ

— **Δελφός.** Ἀρχηγὸς οἰκιστῶν μετὰ τοῦ Πόλλιδος ἐκ Σπάρτης μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐν Κρήτῃ Μινωϊκῆς δυναστείας. Μετὰ μακροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους ἐπεκράτησαν οἱ ἐπήλυδες καὶ συνετελέσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ ἐκδωρισμὸς τῆς Κρήτης, εἰσήχθη δὲ τὸ ἀριστοκρατικὸν τῶν Δωριέων πολίτευμα ἀντὶ τοῦ μοναρχικοῦ. Ε. Γ.

Δελφοῦσα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Μία τῶν τριῶν πηγῶν, οἵτινες ἀναβλύζουσιν ἐκ τῶν προπόδων τῶν Φαιδριάδων (δύο καθέτων γυμνῶν βράχων), παρὰ τοὺς ἀρχαίους Δελφούς. Κεῖται ὀλίγον ὑψηλότερον τῶν δύο ἄλλων. ΚΑΨ.

Δελφύνη /*Μυθολ.*/. Θῆλυς δράκων, ἥτις ἐφύλασσε το Κωρύκειον ἄντρον ἐν Κιλικίᾳ, καθ' ἃ ἀναφέρεται ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Τυφῶνος, ὅστις μῦθος ὀφείλει προφανῶς τὴν προέλευσίν του εἰς ποίημα τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἐπηρεασμένον πολὺ ἀπὸ τὴν αἰγυπτιακὴν θρησκείαν. Παριστάνετο δὲ ἡ Δελφύνη αὕτη ὡς τέρας, κατὰ μὲν το ἄνω ἥμισυ παρθένος, κατὰ δὲ τὸ ὑπόλοιπον ὄφις, καὶ ἐφρούρει ἐν τῷ Κωρυκείῳ ἄντρῳ τὸν ὑπὸ τοῦ Τυφῶνος αἰχμαλωτισθέντα Δία (βλ. καὶ λ. Δελφύνης). Ι. Δ. Σ.

Δελφύνης (ὁ) /*Μυθολ.*/. Ὁ δράκων, ὁ καὶ *Πύθων* ὀνομαζόμενος, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Ἀπόλλων κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Σπανιώτερον, καὶ μάλιστα ὑπὸ μεταγενεστέρων τινῶν σχολιαστῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα τοῦ δράκοντος τούτου καὶ κατὰ θηλυκὸν γένος (βλ. λ. Δελφύνη), παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅμως προετιμᾶτο ὁ τύπος τοῦ ἀρσενικοῦ. Ι. Δ. Σ.

δελφύς, —*ύος* (ἡ)· ἡ μήτρα τῆς γυναικός. Ἐκ τούτου *δίδελφυς, ἀδελφός.*

Δελχί, ἢ ***Ντελχὶ*** ἢ ***Ντεχλὶ*** ἢ ***Ντιλλὶ*** Delhi ἢ Dehli ἢ Dilli) /*Γεωγρ.*/. Πρωτεύουσα τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τζάμνα, κυριωτέρου παραποτάμου τοῦ Γάγγου, εἰς τὴν ΝΑ ἐσχατιὰν τῆς ἐπαρχίας Πάντζαμπ. Κάτοικοι 304 420. Εἶναι ἡ ἱστορικωτέρα καὶ ἡ σημαντικωτέρα πόλις τῶν Ἰνδιῶν. Ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα τῶν αὐτοκρατοριῶν τοῦ Πάταν καὶ τῆς Μογγολίας, μέχρι δὲ τοῦ 1857 ἡ ἕδρα τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Μογγόλων ἢ Μεγάλου Μογγόλου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὠρὲγκ-Ζεὺπ ὑπελογίζετο ὅτι εἶχε 2 ἑκατομμύρια κατοίκων. Ἡ Δελχὶ ἐκαλεῖτο πρότερον *Σὰχ-Τζεχαναμπάντ*, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐθεωρεῖτο μία τῶν μεγαλοπρεπεστέρων πόλεων τῆς ὑφηλίου. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ τρεῖς πόλεις περιτειχισμένας, μετὰ τριάκοντα μεγάλων πυλῶν. Οἱ Πέρσαι ἱστορικοὶ περιγράφουν μετὰ μεγάλου θαυμασμοῦ τὰ θαυμάσια κτίρια καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ μνημεῖά της. Μεταξὺ τούτων ἦσαν τὸ κολοσσιαῖον τζαμίον καὶ τὸ ἀπέραντον ἀνάκτορον μετὰ ὑπερχιλίων μαρμαρίνων κιόνων. Τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ταύτης καλύπτουν σήμερον ἐπιφάνειαν 50 περίπου τετρ. χιλμ. Ἡ νέα πόλις ἐκτίσθη τῷ 1534, πρὸ Β τῶν ἐρειπίων τούτων, ἐπὶ ἀλύσεως λόφων περιτειχισθέντων, καὶ ἔχει ὁδοὺς στενὰς κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ σκολιάς, ἐνῷ αἱ κύριαι ἀρτηρίαι αὐτῆς εἶναι εὐρύταται καὶ κεκοσμημέναι διὰ μεγαλοπρεπῶν κτιρίων. Τὰ σημαντικώτερα κτίρια τῆς πόλεως ταύτης εἶναι τὰ ἀνάκτορα καὶ τὸ μέγα τζαμίον τοῦ Τζούμνα. Τὸ ἀνάκτορον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ σάχου Τζεχὰν καὶ εἶναι πολυτελέστατον, ἔχον τὰς περισσοτέρας τῶν αἰθουσῶν αὐτοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου καὶ κεκοσμημένας δι' ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων. Ὁ

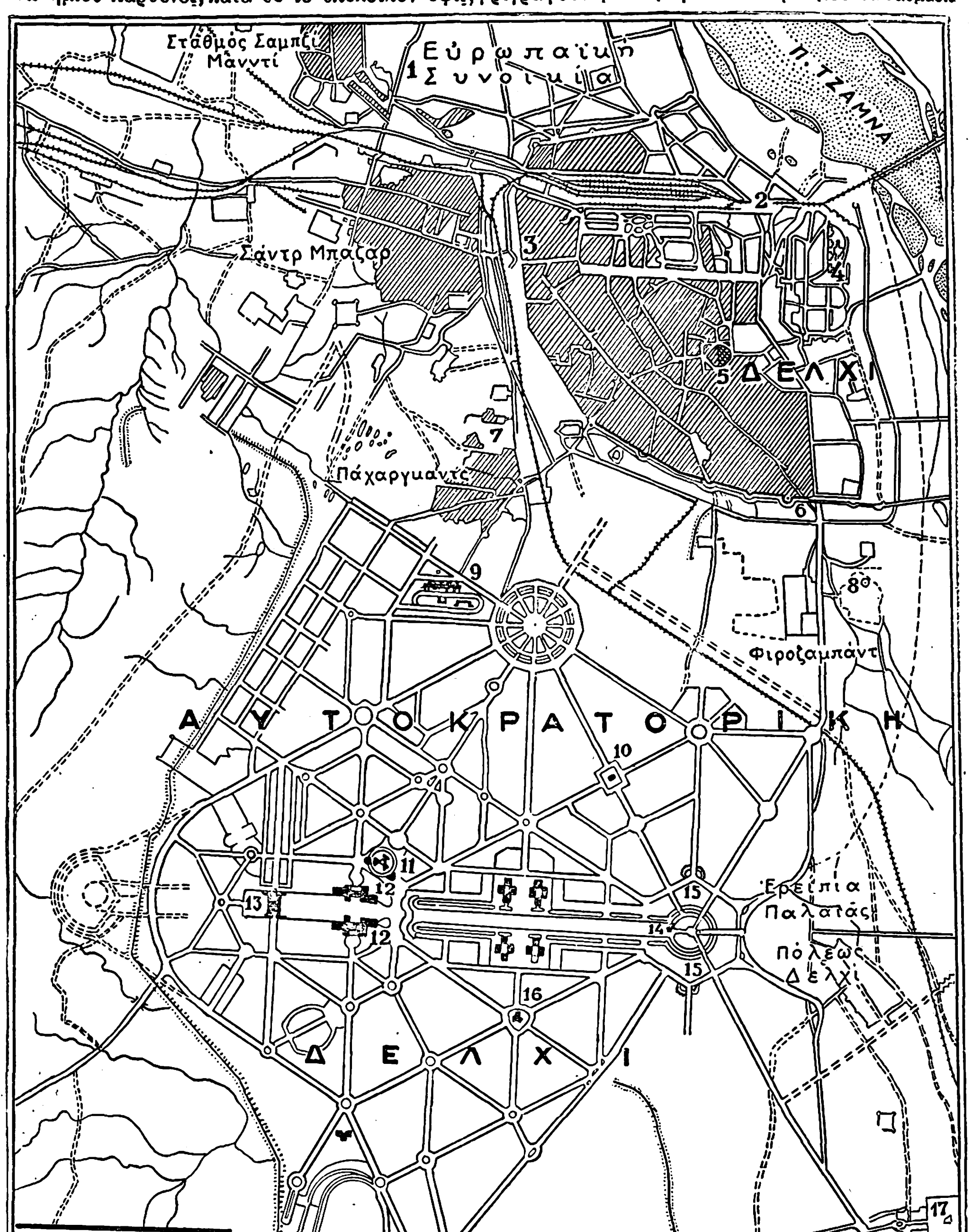

Τὸ πρὸς τὸ ἄνω μέρος διὰ διαγραμμίσεως σημειούμενον τμῆμα εἶναι ἡ πρὸ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς νεωτέρας πόλεως ὑφισταμένη Δελχί. Το πρὸς νοτον τοῦ τμήματος τούτου σχεδιάγραμμα δεικνύει την θέσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀπὸ τοῦ 1911 μέχρι τοῦ 1926 ἡ νεωτέρα «Αὐτοκρατορικὴ Δελχί».

(1) Ἀναμνηστικὴ στήλη 1857, 2 Κεντρικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμός, 3 Πύλη τῆς Λαχόρης, 4 Τὸ φρούριον καὶ τα ἀνάκτορα τοῦ Μεγάλου Μογγόλου, 5) Τζαμὶ Μασιζίντ, 6) Πύλη τῆς Δελχί, 7) Νέος σιδηροδρομικὸς σταθμός, 8) Στήλη τοῦ Ἀσόκα, 9) Νοσοκομεῖον καὶ κολλέγιον Λαίδη Χάρντινγκ, 10 Πανεπιστήμιον, 11) Βουλὴ καὶ Γερουσία, 12) Δημόσια γραφεῖα, 13) Ἀνάκτορον τοῦ Ἀντιβασιλέως, 14) Μνημεῖον παγκοσμίου πολέμου, 15) Κῆπος πριγκίπων, 16) Καθεδρικὸς ναός, 17) Μαυσωλεῖον Χουμαγιούμ, 18) Τάφος τοῦ Σαφντὰρ Τζανγκ.

Digitized by Google

ἴδιος σάχης ἔκτισε καὶ τὸ τζαμίον Τζούμνα. Τὸ τζαμίον τοῦτο εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς βράχου, καὶ ἀνέρχεταί τις εἰς αὐτὸ διὰ κλίμακος τριάκοντα πέντε βαθμίδων, εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς ὁποίας ὑπάρχει ὡραία θύρα ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου, κεκοσμημένη δι' ὀρειχαλκίνων ἀναπαραστάσεων. Εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ ἐπιπέδου 1300 τετ. χλμ., περικλειομένου ὑπὸ κιόνων μετὰ ὀκταγώνων περιπτέρων. Παρὰ τὸν ποταμὸν ἐγείρεται ἕτερον τζαμίον ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου, μετὰ τριῶν θόλων ἐπαργύρων.

Δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστὸν πότε ἐκτίσθη ἡ Δελχί. Οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Πέρσαι ἱστορικοὶ ἀναφέρουν ὅτι τοὐλάχιστον ἑπτὰ πόλεις ἐκτίσθησαν ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τῆς θέσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ Δελχί. Κατὰ τὰς ἰνδικὰς παραδόσεις, ἡ Δελχὶ ἐκτίσθη ὑπὸ ἑνὸς ρατζᾶ φέροντος τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἐν τῇ «Μαχαβαράτᾳ» γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἰντραπάστα», ὡς ἕδρας τῶν Παντοῦ ἢ Τέκνων τοῦ Ἡλίου, τῶν ὁποίων ἡ αὐτοκρατορία ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἰσχυροτέρα τῶν Ἰνδιῶν. Κατὰ τὴν παράδοσιν αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ταύτης ἦσαν ἐστρωμέναι διὰ χρυσοῦ καὶ κατεβρέχοντο μὲ τὰ λεπτότερα τῶν ἀρωμάτων. Ἰνδικά τινα χρονικὰ ἀναφέρουν ὅτι ἡ πόλις ὑφίστατο ἀπὸ τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος, ἀλλὰ τὸ ὄνομα Δελχὶ ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 57 π. Χ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ πόλις ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα πολλῶν βασιλέων διαφόρων δυναστειῶν καὶ βραδύτερον τῶν Μογγόλων αὐτοκρατόρων. Μέχρι τοῦ 1193 ἐκυριάρχουν αὐτῆς οἱ Ἰνδοὶ ἡγεμόνες. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1413 ἐβασίλευσαν ἐπ' αὐτῆς ἀφγανικαὶ δυναστεῖαι. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυβερνήσεως τῶν δυναστειῶν τούτων, τῷ 1398, ἡ πόλις κατελήφθη καὶ ἐδηώθη ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τούτου, τῷ 1405, μέχρι τοῦ 1525, ὁπότε ἱδρύθη ἡ αὐτοκρατορία τῶν Μογγόλων, ἡ ἰσχὺς τῶν βασιλέων τῆς Δελχὶ εἶχε σχεδὸν ἐκμηδενισθῆ, κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη ἡ πόλις εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ, τῆς πρωτευούσης μεταφερθείσης εἰς τὴν Ἄγκρα. Τῷ 1631 ὅμως ὁ σάχης Τζεχὰν μετέβαλεν αὐτὴν ἐκ νέου εἰς πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας του καὶ τὴν ἐκόσμησε δι' ὡραίων κτιρίων. Τῷ 1739 ὁ σάχης τῆς Περσίας Ναντὶρ κατέλαβε καὶ ἐδήωσεν αὐτήν, ἐξολοθρεύσας τοὺς κατοίκους της. Ἀνῳκοδομήθη ὅμως ἐκ νέου, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως ἐδηώθη καὶ πάλιν, τῷ 1756 ὑπὸ τῶν Ἀφγάνων καὶ τῷ 1758 ὑπὸ τῶν Μαχραττῶν.

Τῷ 1803 τὰ στρατεύματα τῶν Ἄγγλων, ὑπὸ τὸν λόρδον Λάϊκ, κατέλαβον τὴν περιφέρειαν καὶ τὴν πόλιν τῆς Δελχί, τὴν ὁποίαν μετέβαλον εἰς ἕδραν τοῦ Μεγάλου Μογγόλου, ὁ ὁποῖος παρέμεινε κατ' ὄνομα μὲν κυβερνήτης αὐτῆς, κατ' οὐσίαν ὅμως αἰχμάλωτος τῶν Ἄγγλων ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ ἀνακτόρου του. Τῷ 1857, κατὰ τὴν στάσιν τῶν Ἰνδῶν, ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες κατέσφαξαν τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους της καὶ τὴν ἀγγλικὴν φρουράν. Μετὰ σφοδρὰς ὅμως μάχας καὶ κατόπιν πολυμήνου πολιορκίας, οἱ Ἄγγλοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν οἱ ἐπαναστάται εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ λεηλατήσει, καταστρέψαντες καὶ πλεῖστα κτίρια καὶ μνημεῖα. Αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαὶ ἐπεσκεύασαν τὰ καταστραφέντα καὶ προσέθεσαν εἰς τὴν πόλιν ἄλλα κτίρια, μεταβαλόντες αὐτὴν εἰς πρωτεύουσαν τοῦ διαμερίσματος τοῦ Πέντζαμπ. Τῷ 1877 ἡ βασίλισσα Βικτωρία τῆς Ἀγγλίας ἐστέφθη ἐν Δελχὶ αὐτοκράτειρα τῶν Ἰνδιῶν, ἐκλέξασα τὴν πόλιν ταύτην διὰ τὴν στέψιν της, λόγῳ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς μεγαλείου καὶ τῆς μεγάλης σημασίας της παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς καὶ ἰδίως παρὰ τῷ μουσουλμανικῷ πληθυσμῷ τῆς χώρας. Τῷ 1903 ὁ Ἐδουάρδος ὁ Ζ' ἐστέφθη καὶ οὗτος αὐτοκράτωρ τῶν Ἰνδιῶν ἐν Δελχί. Τῷ 1911 ὁ Γεώργιος ὁ Ε' ἐπανέλαβε καὶ αὐτὸς τὴν τελετὴν τῆς στέψεως ἐν Δελχί, ὅπου διὰ διαγγέλματος ἀνήγγειλε καὶ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης τῶν Ἰνδιῶν ἀπὸ Καλκούττας εἰς Δελχὶ καὶ τὴν μεταφορὰν τῆς πόλεως πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς ὑφισταμένης παλαιᾶς τοιαύτης, διὰ τῆς διαχαράξεως νέου σχεδίου καὶ τῆς ἀνεγέρσεως νέων κτιρίων, μνημείων καὶ συνοικιῶν μὲ ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ὁ θεμέλιος λίθος τῆς νεωτέρας πόλεως, εἰς ἣν ἐδόθη τὸ ὄνομα «Αὐτοκρατορικὴ Δελχί», ἐτέθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου βασιλέως μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τὴν 15 Δεκεμβρίου 1911. Ἡ ἀνέγερσις τῆς αὐτοκρατορικῆς Δελχὶ διεκόπη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ συνεπληρώθη τῷ 1926, ὁπότε καὶ μετεφέρθησαν ἐν αὐτῇ τὰ δημόσια γραφεῖα, τὸ κυβερνεῖον κ. τ. λ. Ἡ νεωτέρα πόλις περιέχει καὶ μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον εἰς ἀνάμνησιν τῶν πεσόντων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Τῷ 1918 ἡ παλαιὰ πόλις ἐδεκατίσθη ὑπὸ πανώλους, τῷ δὲ 1919 ἔλαβε χώραν ἐν αὐτῇ ἐπανάστασις καταπνιγεῖσα αἱματηρῶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἡ Δελχὶ εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ μία τῶν ἐμπορικωτέρων καὶ βιομηχανικωτέρων πόλεων τῶν Ἰνδιῶν. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο ὀνομαστὴ διὰ τοὺς τεχνίτας της, τοὺς κατεργαζομένους τὸν χρυσόν, τὸν ἐλεφαντόδοντα, τὸν ἄργυρον, τὸν ὀρείχαλκον καὶ τὸν χαλκόν, καθὼς καὶ διὰ τοὺς ἀγγειοπλάστας καὶ τοὺς ὑφαντουργούς της. Ἡ νέα βιομηχανία ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ πληθώραν ἐργοστασίων κατεργασίας βάμβακος, ἀτμομύλους καὶ ζαχαροποιεῖα. Μ. Δ. Β.

δέμα, —ατος (τό)· τὸ δεδεμένον, δέσμη οἱωνδήποτε πραγμάτων: «δέμα βιβλίων,—χάρτου,—ὑφασμάτων,—ἐμπορευμάτων», «δέμα χόρτου,—βάμβακος», «ἐμπορεύματα ηὐθετημένα εἰς δέματα» || «ταχυδρομικὸν δέμα» δέμα μέχρις ὡρισμένου ὁρίου βάρους καὶ διαστάσεων ἀποστελλόμενον διὰ τοῦ ταχυδρομείου· || «δέματα ὑποδημάτων» κοιν. κορδόνια· || κηλεπίδεσμος: «φορεῖ δέμα»· || τοῖχοι ἀλληλοδιαδόχως κτιζόμενοι εἰς ἐπικλινῆ ἐδάφη πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὑδάτων, καὶ σχηματίζοντες τμήματα ὁριζόντια καὶ κλιμακηδὸν διατεταγμένα, καλούμενα *πεζοῦλες*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων ἀναφαίνονται τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ. Ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὸ πρωσσικὸν ταχυδρομεῖον εἶχεν ἀναλάβει τὴν μεταφορὰν ταχυδρομικῶν δεμάτων, ὑπὸ ὅρους ὅμως λίαν πολυπλόκους. Οὕτω δι' ἓν δέμα ἐκ Βερολίνου μέχρι Φραγκφούρτης ὤφειλεν ὁ πολίτης νὰ καταβάλῃ ἐννέα διάφορα τέλη: Ἓν διὰ τὴν Πρωσσίαν, ἕτερον διὰ τὸ βασίλειον τῆς Σαξωνίας, ἄλλο διὰ τὴν Βεϊμάρην καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι καὶ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Φραγκφούρτης. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ ἔτους 1821 ὡς βάσις διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ τιμολογίου τῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων ἐλαμβάνετο ἡ ἐν ταῖς ὁδοῖς διανυομένη ἀπόστασις. Ἔκτοτε ὡς βάσις ἐλαμβάνετο ἡ ἀπόστασις κατὰ πτῆσιν πτηνοῦ. Διὰ τοῦ νόμου ὅμως τῆς 17 Ἀπριλίου 1873 ἡ γερμανικὴ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία εἰσήγαγε τέλη ὁμοιόμορφα, ἤτοι 25 πφένιχ διὰ τὰ μέχρι 5 χιλιογράμμων δέματα καὶ δι' ἀπόστασιν μέχρι 10 μιλλίων καὶ 50 πφένιχ διὰ τὰς ἀνωτέρας ἀποστάσεις. Ἔκτοτε ἡ ὑπηρεσία τῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν, ἡ ὁποία ἐξηνάγκασε τὴν διεύθυνσιν τῶν γερμανικῶν ταχυδρομείων νὰ εἰσαγάγῃ ὡσαύτως τέλος ὁμοιόμορφον διὰ τὰ μέχρι 5 χιλιογράμμων δέματα ἐν ταῖς μετὰ τῆς Δανίας, Αὐστρίας, Οὐγγαρίας, Βελγίου καὶ Ὁλλανδίας σχέσεσιν αὐτῆς. Τὸ διεθνὲς ταχυδρομικὸν συνέδριον τῶν Παρισίων τοῦ 1878 ἠσχολήθη τὸ πρῶτον διὰ τὴν εἰσαγωγὴν διεθνοῦς ὑπηρεσίας ἀνταλλαγῆς ταχυδρομικῶν δεμάτων πλὴν ἄνευ ἀποτελέσματος θετικοῦ. Μετὰ δύο ὅμως ἔτη συνεκλήθη ἐν Παρισίοις εἰδικὴ συνδιάσκεψις, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος πάντα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, πλὴν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπὶ πλέον ἡ Αἴγυπτος, ἡ Περσία, αἱ Βρεττανικαὶ Ἰνδίαι καὶ ὁ Καναδᾶς, καὶ ἡ ὁποία κατήρτισε τὴν πρώτην διεθνῆ σύμβασιν περὶ ἀνταλλαγῆς ταχυδρομικῶν δεμάτων τεθεῖσαν ἐν ἐφαρμογῇ ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1881. Ἐν Ἑλλάδι ἡ ὑπηρεσία τῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων εἰσήχθη τὸ πρῶτον ἐν μὲν τῇ ἐσωτερικῇ διαμοιβῇ κατὰ τὸ ἔτος 1889, ἐν δὲ τῇ διεθνεῖ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος 1890. Ἔκτοτε ἡ ὑπηρεσία τῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων ὑπέστη πλείστας ὅσας τροποποιήσεις.

Σήμερον, ὡς ἐξειλίχθη ἡ ὑπηρεσία αὕτη, παρουσιάζεται ὑπὸ τὰς ἑξῆς μορφάς: 1) ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν συνήθων ταχυδρομικῶν δεμάτων· 2) τῶν δεμάτων μετὰ δεδηλωμένης ἀξίας· 3) τῶν δεμάτων ἐπὶ ἀντικαταβολῇ (contre remboursement)· 4) τῶν κατεπειγόντων δεμάτων (exprès), ἅτινα ἐπιδίδονται δι' εἰδικοῦ διανομέως· 5) τῶν λίαν κατεπειγόντων δεμάτων (urgents), ἅτινα μεταφέρονται διὰ τῶν ταχέων μέσων συγκοινωνίας, δι' ὧν διαβιβάζονται αἱ ταχυδρομικαὶ ἀνταποκρίσεις. Ἡ τιμολόγησις τῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων γίνεται σήμερον ἐν μὲν τῇ διεθνεῖ διαμοιβῇ συμφώνως πρὸς τὰς διεθνεῖς συμβάσεις ἀναλόγως τῶν ἀποστάσεων, ἐνῷ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διαμοιβῇ εἰσήχθη τὸ ὁμοιόμορφον τέλος.

Ἐν Ἑλλάδι γίνονται δεκτὰ ταχυδρομικὰ δέματα μέχρις ἀνωτάτου βάρους 10 χιλιογράμμων, εἰς ἄλλα ὅμως κράτη μέχρι 50 χιλιογραμμων. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν ἡ ἐν λόγῳ ὑπηρεσία διενεργεῖται διὰ τῶν ταχυδρομικῶν γραφείων. Εἰς ἄλλα, ὡς λ.χ. ἐν Γαλλίᾳ καὶ Βελγίῳ, τὴν διεξαγωγὴν αὐτῆς ἔχουν ἀναλάβει σιδηροδρομικαὶ καί τινες ἀτμοπλοϊκαὶ ἑταιρεῖαι. Οὐδὲν ἄλλο πλὴν τῆς Ἑλβετίας κράτος ἔχει ἐπεκτείνει καὶ ἐπὶ τῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων τὸ ταχυδρομικὸν μονοπώλιον. Ἡ εὐθύνη τῶν κρατῶν ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ταχυδρομικὰ δέματα ἐπεκτείνεται οὐ μόνον ἐπὶ τῆς περιπτώσεως τῆς ἀπωλείας, ἀλλὰ καὶ τῆς παραβιάσεως ἢ βλάβης αὐτῶν καὶ εἶναι ἀνάλογος πρὸς ταύτας, ἐξικνουμένη ὅμως μέχρις ὡρισμένου ἀνωτάτου ὁρίου, ὅπερ διὰ μὲν τὰ συνήθη δέματα εἶναι μικρότερον, ἐνῷ διὰ τὰ μετὰ δεδηλωμένης ἀξίας εἶναι πολὺ μεγαλύτερον. Ι. ΛΑΧΝΙΔΑΚΗΣ

Δέμα ἢ *Κατάδεμα* *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς κατὰ τὴν Πάρνηθα πρὸς Δ. τῶν ἄνω Λιοσίων στενῆς διαβάσεως, δι' ἧς διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος πρὸς τὸ Θριάσιον πεδίον. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ἐγίνοντο αἱ ἐπιθέσεις τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν εἰς πολλὰ μέρη οἱ βράχοι εἶναι ἀπόκρημνοι, ἀνώμαλοι καὶ πετρώδεις, διασῴζοντες ἴχνη τῶν τροχῶν τῶν ἀρχαίων ἁμαξῶν. Φαίνεται ὅτι ἡ δίοδος αὕτη ἦτο ἡ συνήθης ὁδὸς τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ Ἐλευσῖνος καὶ Ἀθηνῶν. Διὰ τοῦ μέρους τούτου διήρχετο τὸ πάλαι τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον ᾠκοδόμησαν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιθέσεων τῶν Λακεδαιμονίων, ἐκεῖθεν εἰσβαλλόντων συχνὰ (*Θουκ.* 2,19), καὶ τὸ ὁποῖον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατασκευήν, ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὰ ἐν Πειραιεῖ ὑπὸ τοῦ Κόνωνος ἀνεγερθέντα. Ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τοῦ Δέματος σῴζεται πύργος κυλινδρικὸς ἐν ἐρειπίοις (βλ. «Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρ.» 1915 καὶ 1920). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Δεμαβὲντ *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ἐν Περσίᾳ παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν ὄρους Ἐλμπρούζ, ἔχουσα ὕψος 6.000 καὶ πλέον μέτρων. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 100 χλμ. ΒΑ τῆς Τεχεράνης. Εἰς ὕψος ἄνω τῶν 4.300 μ. εἶναι διηνεκῶς χιονοσκεπές, ἔχει δὲ πολλοὺς παγετῶνας, τῶν ὁποίων ὁ μεγαλύτερος ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Δεριάϊ-Ρὶχ (=θάλασσα πάγων). Ὑπό τινων Ἀράβων καὶ Περσῶν γεωγράφων γράφεται καὶ *Δεμπαβὲντ* ἢ *Δενμπαβέντ*.

— **Δεμαβὲντ** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, πάλαι ποτὲ μεγάλη καὶ διάσημος, σήμερον ἁπλοῦν χωρίον, παρὰ τὸ ὁποῖον σῴζονται τὰ ἐρείπιά της. Ν. Μ.

Δεμαρίστικα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Λακωνικῆς χερσονήσου (πλάτ. 36° 29' 15'' Β., μῆκ. 22° 30' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Kolpos Lakonikos). Τερματισμὸς τῶν ΝΑ πλοκάμων τοῦ Ταϋγέτου, ἀπέχει τοῦ λιμένος Πόρτο-Κάγιο 4 μιλ. πρὸς Β. ἀκριβῶς. Σ. Ε. Λ.

δέμας (τό)· ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος, τὸ ἀνάστημα: «μικρὸς μὲν τὸ δέμας, ἀλλὰ μαχητής».

Δέματα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπωσις τῆς ΒΔ ἐσχατιᾶς τῆς Ἀκαρνανίας, σχηματιζομένη μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Γερότρυπα, βορείας ἐσχατιᾶς τῆς Λευκάδος, ἀποτελοῦντος τὸ ΝΑ τῆς κολπώσεως κέρας καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Σκυλὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης καὶ ἀποτελοῦντος τὸ Β. κέρας αὐτῆς. Ἀναπεπταμένη πρὸς Ζέφυρον, ἔχουσα ἄνοιγμα 5 ½ μιλ. μεταξὺ τῶν κεράτων καὶ εἴσδυσιν 4 μιλ., σχηματίζει κατὰ τὸν ΝΑ μυχόν της τὸν ὅρμον *Ἅγιος Νικόλαος* (πλάτ. 38° 52' Β., μῆκ. 20° 47' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia), κατὰ δὲ τὸν νότιον τὸν ὡραῖον ἀναπεπταμένον ἐξωτερικὸν τῆς Λευκάδος ὅρμον *(Ράδα τῆς Ἅγια Μαύρας)*. Ὄπισθεν τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου Ἁγίου Νικολάου λιμνοθάλασσα: «Μεταξὺ δὲ Λευκάδος καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου λιμνοθάλαττά ἐστι Μυρτούντιον καλουμένη» *(Στράβ.* 394,38). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δεματάκι (τό)· ὑποκορ. τοῦ *δεμάτι*, μικρὸ δεμάτι: «ἕνα δεματάκι ροῦχα, — σανό, — κλαριά, — ξύλα».

δεματᾶς (ὁ)· ὁ σχηματίζων τὰ δέματα, ὁ ἁρμόδιος εἰς τὸ νὰ τοποθετῇ τὰ πράγματα εἰς δέματα.

δεμάτι (τό)· δέμα, δέσμη οἱωνδήποτε πραγμάτων: «ἕνα δεμάτι κλαριά, — ξύλα, — σανό» κττ.

— *[Γεωργ.]* Δέσμη μεγάλη *χειροβόλων* δενομένη διὰ σχοινίου κατασκευαζομένου ἀπὸ καλάμων σίτου ἢ βρίζης. Κατὰ δεμάτια μετακομίζεται ὁ σῖτας εἰς τὸ ἁλώνιον, ὡσαύτως κατὰ δεμάτια μετρεῖται καὶ ἡ ποσότης τοῦ συγκομισθέντος ἐκ τοῦ ἀγροῦ σίτου, ὡς καὶ ἡ παραγωγή· π. χ. τόσας ὀκάδας σῖτον ἀπέφερε τὸ δεμάτι μετὰ τὸν ἁλωνισμόν. Δ. Ν. Λ.

Δεμάτι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 522

— **Δεμάτι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κάτω Καστελλιανῶν* τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 300.

δεματιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *θρύον τὸ κυλινδρικὸν* (Imperata cylindrica). Δ. Ν. Π.

δεματιάζω· κάμνω δεμάτια, εὐθετῶ εἰς δεμάτια: «δεματιάζω ξύλα, — κλαριά, — γεννήματα» κλπ., «ἄλλα θερίζουν κι' ἄλλα δεματιάζουν». παροιμ. «δεματιάζει τ' αὐγά» ἐπὶ ματαιοπονοῦντος.

δεματιάρης (ὁ)· αὐτὸς ποῦ δεματιάζει, παρασκευάζει τὰ δέματα, ὁ *δεματᾶς*.

δεμάτιασμα (τό)· τὸ δέσιμον εἰς δεμάτια εἴτε σιτηρῶν, εἴτε λαχανικῶν, εἴτε οἱωνδήποτε ἄλλων πραγμάτων δυναμένων νὰ δεθῶσιν οὕτω. —Β.

δεματικὸν (τό)· τὸ δι' οὗ δένουν τὰ δέματα τῶν θεριζομένων γεννημάτων (δεματικὰ παρασκευάζουν οἱ γεωργοὶ ἐκ τοῦ στελέχους τῆς βρίζης)· || τὰ εἰς δέματα πωλούμενα κηπευτά, οἷον κρόμμυα, σκόροδα, ἄνηθον κττ.

Digitized by Google

δεμάτιον (τό)· δεμάτι (βλ. λ.).

δεματιστὴς (ὁ), *ἄλλως δεματᾶς* ἢ *δεματάρης* καὶ *δεματιάρης*· ὁ δένων τὰ δεμάτια τῶν σιτηρῶν ἢ τοῦ σανοῦ. Οἱ δεματισταί, ἀκολουθοῦντες τοὺς θεριστάς, δένουν τοὺς ὑπ' αὐτῶν κοπτομένους στάχυς εἰς δεμάτια. Ὅπου ὅμως ὁ θερισμὸς γίνεται διὰ θεριστικῆς μηχανῆς, τὸ δεμάτιωμα γίνεται ἢ ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς μηχανῆς ἢ ὑπὸ ἑτέρας καλουμένης «δετικῆς». —Β.

δεματολόγος (ὁ)· ὁ ἀναλαμβάνων τὴν εὐθέτησιν τοῦ γεννήματος κ.τ.τ. εἰς δεμάτια.

δεματοποιὸς (ὁ,ἡ),—*ὸν* (τό)· ὁ ποιῶν δέματα, ὁ εὐθετῶν εἰς δέματα.

Δεματορὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μονοπωλάτων* τῆς ἐπαρχίας Πάλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 86.

δεματοφόρος (ἡ) (Dematophora) [*Βοτ.*]. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφακελαριδῶν*. Γνωσιότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι *δεματοφόρος ἡ φονικὴ* (Dematophora necatrix), ἥτις ἀνοφαίνεται κατὰ τὰς ῥίζας πλείστων δένδρων καὶ κυρίως ὀπωροφόρων καὶ ἀποξηραίνει ταῦτα. Εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ὀφείλεται ἐπίσης καὶ ἡ σῆψις τῶν ῥιζῶν πλείστων φυτῶν, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σφακελισμός*, κοινῶς *λύκος* ἢ *σαποκώλιασμα*. Δ.Ν.Π.

δεματόχορτο (τὸ) [*Βοτ.*]· βλ. δεματιά.

δεμάτωσις (ἡ)· ἡ εἰς δέματα εὐθέτησις.

Δεμέντζος, ***Κορνάρος***. Ἐνετὸς τιμαριοῦχος ἐκ τῶν κληθέντων ὑπὸ τοῦ γενικοῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐνετίας ἐν Κρήτῃ νὰ βοηθήσῃ, κατὰ τοὺς κρατοῦντας νόμους, τὴν πολιτείαν κατὰ τῶν Τούρκων, ὅτε οὗτοι εἶχον καταλάβει τὴν πρὸ τῶν Χανίων νῆσον τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τῷ 1645, καὶ παρεσκεύαζον ἤδη τὴν πολιορκίαν τῶν Χανίων. Ε.Γ.

Δεμερλῆ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Σταυρός.

Δεμερτζῆ [*Γεωγρ.*]. Ἐσφαλμένη γραφὴ τοῦ Δεμιρτζῆ (βλ. λ.).

Δεμερτζῆς, ***Γεώργιος***. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστὴ πεσὼν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῷ 1826.

— **Δεμερτζῆς**, ***Δημήτριος***. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής. Διεκρίθη εἰς τὰ Βασιλικά, τὴν Ἄμφισσαν, τὸν Μαραθῶνα καὶ τέλος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Ἐξελθὼν τοῦ φρουρίου τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1827 ἔλαβε μέρος εἰς τὰς περὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸ Φάληρον μάχας, ἐφονεύθη δὲ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τινα συμπλοκὴν πρὸς Ἀλβανοὺς δελῆδες ἱππεῖς. Γ.Δ.Κ.

—**Δεμερτζῆς**, ***Κωνσταντῖνος***. Ἕλλην πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 7 Νοεμβρίου 1876. Ἀναγορευθεὶς ἐν Ἀθήναις διδάκτωρ τῆς νομικῆς, τῷ 1896, συνεπλήρωσεν εἶτα τὰς σπουδάς του ἐπὶ τετραετίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας ἐγένετο ὑφηγητὴς τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, διδάξας ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἀσκῶν ταυτοχρόνως τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Ἀπὸ τοῦ 1910 εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς Ἀττικοβοιωτίας ἐν τῷ συνδυασμῷ τῶν φιλελευθέρων, ἐξελέγη δ' ἐπίσης πληρεξούσιος τῆς δευτέρας ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, καὶ ἐπανεξελέγη εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1912, γενόμενος εἰσηγητὴς τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων τοῦ κράτους, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐδημοσίευσε δίτομον μελέτην ἐπὶ τῶν «Οἰκονομικῶν τοῦ κράτους». Τὴν 9 Νοεμβρίου 1913 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, διαδεχθεὶς τὸν παραιτηθέντα Νικόλαον Στράτον. Παρῃτήθη τὴν 9 Νοεμβρίου 1914, ἀποσπασθεὶς ἔκτοτε τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Τὴν 21 Ἀπριλίου 1917 μετέσχε τῆς σχηματισθείσης κυβερνήσεως Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη, ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ προσωρινὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀκολουθήσας ἰδίαν πολιτικὴν συνέπηξε τὸ προοδευτικὸν κόμμα, ἐν συμπράξει πλείστων πολιτευομένων, ὑπεδείχθη δὲ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Παύλου Κουντουριώτη παρ' ὅλων τῶν κομμάτων ὡς ὑποψήφιος πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κατὰ τὴν διεξαχθεῖσαν ἐκλογὴν τοῦ 1926. Ἐξελέγη εἶτα βουλευτὴς κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 7 Νοεμβρίου 1926.

Ὁ Κωνσταντῖνος Δεμερτζῆς ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας εἰς εἰδικὰ περιοδικά, καὶ ἰδιαιτέρως: «Περὶ ἀναγκαστικῆς διαδοχῆς παρὰ Ρωμαίοις καὶ ταῖς νεωτέραις νομοθεσίαις» (1907) καὶ «Περὶ τῆς εὐθύνης τοῦ Κράτους ἐπὶ τῶν παρανόμων πράξεων καὶ παραλείψεων τῶν ὑπαλλήλων» (1903). Ἐδημοσιογράφησεν ἐπίσης, ἐκδόσας ἴδιον δημοσιογραφικὸν ὄργανον, τὸν «Ἡμερήσιον Τηλέγραφον». Θ. Β.

Δεμέστιχα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τεως δήμου Λαπαθῶν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 233. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Μιχαλέϊκα*. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει ἐκλεκτὸν πεφημισμένον οἶνον, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα δεμέστιχα. Δ. Ε. Μ.

Δεμέτοκα [*Γεωγρ.*]· τουρκικὸν ὄνομα τοῦ Διδυμοτείχου (βλ. λ.).

Δεμήρι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Στρίγκου τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 197.

δεμιδοβίτης (ὁ) (Demidowit) [*Ὀρυκτ.*]. Ὀρυκτὸν πυριτικὸν ἅλας, συνιστάμενον ἐξ ἀμόρφου συμμίξεως πυριτικοῦ καὶ φωσφορικοῦ χαλκοῦ. Εἶναι εὔθραυστον, ἔχει σκληρότητα 2 καὶ εἰδικὸν βάρος 2,25, λάμψιν ἐλαφρῶς στεατώδη καὶ χρῶμα πρασινοκύανον. Προσκολλᾶται εἰς τὴν γλῶσσαν. Γ. Β.

δεμὶρ (πρόφ. *ντεμὶρ* καὶ *ντεμοὺρ* ἢ *τιμούρ*). Λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα σίδηρος, ἀπαντῶσα εἰς τουρκικὰ κύρια ὀνόματα καὶ τοπωνύμια: *Τιμοὺρ-λένκ* (Τιμοὺρ ὁ χωλὸς) ὠνομάζετο ὁ κατ' εὐρωπαϊκὴν παραφθορὰν τοῦ συνθέτου τούτου ὀνόματος Ταμερλᾶνος. Ν. Μ

— **Δεμὶρ** - ***Καποῦ*** (ἢ *Σιδηραῖ πύλαι*) [*Γεωγρ.*]. — 1) Κλεισώρεια ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ καὶ σχηματιζομένη μεταξὺ τῶν βορειοδυτικῶν προεκτάσεων τοῦ ὄρους Κερκίνης (Μπέλες) πρὸς Β. καὶ τῶν βορείων προεκτάσεων τοῦ Βόρα. Κλείεται ἑκατέρωθεν ὑπὸ ἀποτόμων ἀντερεισμάτων, ἐνιαχοῦ ἀποκρήμνων καὶ βραχωδῶν, καθισταμένη εἴς τινα σημεῖα στενοτάτη. Ἡ διεύθυνσις αὐτῆς εἶναι ἐκ ΒΔ. πρὸς τὰ ΝΑ., ἀρχομένη ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Κριβολὰκ (ΒΔ.) καὶ τελευτῶσα πρὸ τοῦ χωρίου Οὐδόβου (ΝΑ.) εἰς μῆκος 40 περίπου χλμ. Τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα ταύτης εἰς μῆκος 18 χλμ. εἶναι τὸ κυριώτερον καὶ στενότερον τῆς κλεισωρείας. Ἡ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ ἀκολουθοῦσα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης - Βελιγραδίου διέρχεται ταύτην κατὰ μῆκος, ἀκολουθοῦσα ἀπὸ μὲν τοῦ Κριβολὰκ μέχρι σημείου πρὸ τοῦ σταθμοῦ Γραδὲτς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἐκεῖθεν δὲ μέχρις Οὐδόβου (σταθμοῦ Στρωμνίτσης) τὴν ἀριστεράν. Ἡ παρὰ τὸ Γραδὲτς σιδηροδρομικὴ σιδηρᾶ γέφυρα εἶναι μήκους 149 μ. μὲ 5 τόξα τῶν 25 μ. καὶ δύο τόξα τῶν 12 μ. Ὡσαύτως κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην διήκει καλὴ ἁμαξιτὴ ὁδὸς κατασκευασθεῖσα κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἡ κλεισώρεια αὕτη ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι δι' αὐτῆς διεξάγεται ἡ κυρία συγκοινωνία ἡ συνδέουσα τὰ ἑλληνικὰ παράλια τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς βορείου Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, διεδραμάτισε δὲ διὰ μέσου τῶν αἰώνων σπουδαιότατον μέρος εἰς τὰς πρὸς Ν. μετακινήσεις τῶν λαῶν καὶ τοὺς μακεδονικοὺς πολέμους ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μέχρι Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν τουρκικῶν κατακτήσεων. — 2) Βραχώδης κλεισώρεια, συνήθως καλουμένη *Στενὰ τῆς Πόρτας*, σχηματιζομένη ἐκεῖθεν τοῦ Σαρανταπόρου μεταξὺ τῶν ὀρέων Τιταρίου καὶ Καμβουνίων καὶ παρὰ τὴν πολίχνην Σέρβια. Διὰ ταύτης διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Ἐλασσῶνος—Κοζάνης, διὰ ταύτης δὲ διῆλθε νικηφόρος καὶ ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σαρανταπόρου κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912. — 3) Στενωπὸς καὶ αὐχὴν ἐπὶ τοῦ Αἵμου (ὕψ. 1105 μ.) καλουμένη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *Σιδηραῖ πύλαι* ἢ *Σιδηρόκαστρον*. Διὰ ταύτης διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Ἀδριανουπόλεως—Ρουχτσουκίου ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς Ἀν. Ρωμυλίας Σλίβεν ἢ Ἰσλιμιὲ μέχρι τῆς ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ Στάρα Ριέκα. —4) Αὐχὴν τοῦ ὄρους Κερκίνης (Μπέλες), ἀνατολικῶς τῆς κορυφῆς αὐτοῦ Καρταλᾶ (ὕψ. 1821), ὅπου τὸ ὑπ' ἀριθ. 22 ἑλληνικὸν φυλάκειον τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων καὶ ἀτραπὸς ἄγουσα ἐκ Ποροΐων (Ἑλλάδος) εἰς Πετρίτσι (Βουλγαρίας). Εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ συνοριακοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Μαρτίου τοῦ 1926, ἕνεκα τοῦ ὁποίου προεκλήθη ἡ εἰσβολὴ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐντὸς τοῦ βουλγαρικοῦ ἐδάφους. — 5) Στενωπὸς ἐν τῇ ΝΔ Τρανσυλβανίᾳ (*Σιδηρᾶ Πύλη*) ἑνοῦσα τὴν κοιλάδα τοῦ Μπίστρα μετὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Χατσὲγκ καὶ χωρίζουσα τὸ ὄρος Πογιάνα - Ροῦσκα ἀπὸ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων. Ὑψοῦται μέχρις 700 μ. Ἄλλοτε ἐφράσσετο διὰ σιδηρῶν πυλῶν, ἐλέγετο δὲ πάλαι *Γέφυρα τοῦ Αὐγούστου* καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα *Πόρτα Βασὶλ* ἢ *Βαζάϋ*. Ἡ στενωπὸς αὕτη ἔγινε διάσημος ἐκ διαφόρων πολεμικῶν γεγονότων καὶ δὴ διὰ τὴν αὐτόθι περιφανῆ νίκην τοῦ Οὐνυάδου τῷ 1442, βοϊβόδα τότε τῆς Τρανσυλβανίας ἡγουμένου 18.000 Οὔγγρων κατὰ τῶν Τούρκων, ἐχόντων δύναμιν 80.000 ἀνδρῶν. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης ἀνηγέρθη τῷ 1896 στήλη. Ἕνδεκα χλμ. δυτικῶς ταύτης εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς Σαρμιτσεγγετοῦζα ἢ Ulpia Trajana. —6) Αἱ ἄλλως καλούμεναι Σιδηραῖ *Πύλαι* (βλ. λ.) τοῦ Δουνάβεως. —7) Ὄρος παρὰ τὸ Βάδεν τῆς Κάτω Αὐστρίας (γερμ. Eisernes Tor, Σιδηρᾶ Πύλη), ὕψους 831 μ. μὲ ὑψηλὸν πύργον ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὁπόθεν ἡ θέα εἶναι λαμπρὰ πρὸς τὰς Ἄλπεις καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Βιέννης.—8) Παράλιον στενόν, εἶδος Θερμοπυλῶν, αἱ λεγόμεναι *Ἀλβάνιαι πύλαι* τοῦ Καυκάσου, τὸ ἄλλως *Δερμπέν*. Ι. Σ. Σ.

— [*Στρατ. Ἱστορ.*] Περὶ τῶν εἰς τὴν στενωπὸν *Δεμὶρ - Καποῦ* τοῦ Ἀξιοῦ διεξαχθεισῶν ἐπιχειρήσεων τῷ 1915, βλ. λ. Ἀξιὸς [*Στρατ. Ἱστορ.*].

— **Δεμὶρ** - ***Μπεϊλῆ*** [*Γεωγρ.*]. Οὕτως ὠνομάζετο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κομοτινῆς χωρίον Βέννα (βλ. λ.).

— **Δεμὶρ** - ***τὰς*** [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Σιδηρόπετρα

— **Δεμὶρ** - ***Χισὰρ*** [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς πόλεως *Σιδηροκάστρου*, ἥτις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο καὶ ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως.

Δεμιρᾶδες [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Κοκκινόγι.

Δεμιρδέσιον (τουρκ. *Ντεμὶρ - τὰς*) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Προύσης, εἰς ἀπόστασιν 10 χμ. Β. τῆς πόλεως Προύσης, ὀνομαστὸν διὰ τὴν ἑλληνικότητά του. Οἱ κάτοικοι, ὅλοι Ἕλληνες, ἀνερχόμενοι εἰς 1300 περίπου, φημιζόμενοι διὰ τὴν ἀνδρείαν των, προσέφυγον τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα συνεπείᾳ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν. Τὸ Δεμιρδέσιον ἀνῆκεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν περὶ τὴν Προῦσαν ἁγνῶν ἑλληνικῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων, τῶν ὁποίων κυριώτερα ἦσαν τὸ Παλλαδάριον, ἡ Μεσαίπολις, οἱ Ἐλεγμοί, τὸ Καλασάνιον, τὸ Τεπειζίκιον, ἡ Πλατύαινος κ.ἄ. Ν.Μ.

Δεμιρλῆ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου, ἤδη καλούμενον *Σιδηροχώριον*.

— **Δεμιρλῆ** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ περιφερείᾳ Ραιδεστοῦ. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Δημαρέλιον* καὶ ἠρίθμει (1920) 189 κατοίκους.

Δεμιρμπὰς ἢ ***Ντεμιρμπάς***. Οὕτω (=*Σιδηροκέφαλος*) ἀπεκάλεσαν οἱ Τοῦρκοι τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας Κάρολον τὸν ΙΒ'. ὅστις καταφυγὼν τῷ 1709 εἰς τὴν Τουρκίαν, μετὰ τὴν ἐν Πολτάβᾳ ἧτταν αὐτοῦ, δὲν ἐδέχετο, κατὰ τὰς διαφόρους διαπραγματεύσεις, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια ἄνευ στρατεύματος. Γ. Δ. Κ.

Δεμιρτὰς ***πασᾶς***. Διάσημος Τοῦρκος στρατηγὸς τῶν σουλτάνων Μουρὰτ τοῦ Α' καὶ Βαγιαζὶτ τοῦ Α'. Ὑπηρετῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Λαλᾶ - Σαχὶν ἐκυρίευσε τῷ 1366 τὰ Γιαννιτσᾶ τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν Ὑάμπολιν τῆς Βουλγαρίας, κατά τινας δὲ Τούρκους ἱστορικοὺς καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λαλᾶ - Σαχίν, τοῦ κατακτητοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ Ρούμελη - Βεηλέρβεης (1376), ὡς τοιοῦτος δὲ ἐκυρίευσε τὰς πόλεις Μοναστήριον, Περλεπὲν καὶ Ἰστίπ, ἐλεηλάτησε μέρη τινὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ εἰσέβαλεν εἰς Βοσνίαν καὶ Σερβίαν. Κατὰ τοὺς ἐν Ἀνατολῇ πολέμους Βαγιαζὶτ τοῦ Α' μετὰ τοῦ Ἀλαεδδὶν Καραμὰν - ὀγλοῦ, ὁ Δεμιρτὰς ἦτο διοικητὴς τῆς σουλτανικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, εἰς ἀμοιβὴν δὲ τῶν ὑπηρεσιῶν του ἐδόθη εἰς αὐτὸν τότε ὁ τίτλος βεζύρου καὶ πασᾶ, ὅστις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐδίδετο μόνον εἰς τὸν πρωθυπουργόν. Τῷ 1393, ἐνῷ ὁ σουλτᾶνος Βαγιαζὶτ ἦτο ἀπησχολημένος εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐδάφη τῆς τότε Τουρκίας, ὁ Καραμὰν - ὀγλοῦ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς Προύσης συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Δεμιρτάς, ἀλλ' ἠναγκάσθη ὀλίγον ἔπειτα νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, πιεσθεὶς ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων, καὶ νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Ἀπορριφθείσης ταύτης ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι, καθ' ἃς ὁ Δεμιρτὰς συλλαβὼν τὸν Καραμάνογλου ἀπηγχόνισεν αὐτόν. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας μεταξὺ Βαγιαζὶτ καὶ Ταμερλάνου ὁ Δεμιρτὰς συνελήφθη αἰχμάλωτος μετὰ τοῦ σουλτάνου. Κατορθώσας νὰ διαφύγῃ ἔφθασεν εἰς Προῦσαν καὶ ἐβοήθησε τὸν ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζὶτ Ἰσᾶ - Τσελεμπῆν νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον ἐναντίον Μεχμὲτ τοῦ Α'. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ἰσᾶ παρὰ τὸ Οὐλοῦ - Ἀμπάτ, φεύγων ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὁ Δεμιρτὰς ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ὑπηρέτου του.

Ὁ Δεμιρτὰς εἰσήγαγε πρῶτος παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ κόκκινον φέσιον ἀντὶ τοῦ μέχρι τότε λευκοῦ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δεμιρτζάκης, ***Ἰωσὴφ*** καὶ ***Σήφης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Σητείας τῆς Κρήτης, διακριθεὶς ὡς ὁπλαρχηγὸς καθ' ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 21. Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Σητείας τῷ 1828, κατὰ δὲ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1866, μολονότι πολὺ γέρων, δὲν ὤκνησε νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα, ἀγωνισθεὶς μέχρι τοῦ 1869 καὶ διακριθεὶς εἰς πλεῖστα περιστατικά. Γ. Δ. Κ.

Δεμιρτζῆ [*Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, ἐν τῷ σημερινῷ τουρκικῷ νομῷ Μάνισα (Μαγνησίας), ἔχουσα (1927) 5467 κατοίκους, ἅπαντας Μουσουλμάνους (Τούρκους κυρίως). Κεῖται εἰς τοὺς Ν. πρόποδας τοῦ ὄρους Δεμιρτζῆ-δὰγ (τοῦ ἀρχαίου Τήμνου

Digitized by Google

παρὰ τὴν πηγὴν τοῦ Δεμιρτζῆ-τσάϊ, εἰς ὕψος 890 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, 123 χμ. ΒΔ. τῆς πόλεως Μαγνησίας, 84 χμ. Β. τῆς Φιλαδελφείας (Ἀλὰ-σεχὶρ) καὶ 104 χμ. ἀπὸ τοῦ Σαλιχλῆ. Ἡ ὑποδιοίκησις Δεμιρτζῆ ἔχει ἐπιφάνειαν 1070 τετρ. χμ. καὶ (1927) 26049 κατοίκους (24 κατοίκους κατὰ τετρ. χιλιόμ.), ἀριθμεῖ δὲ 116 χωρία ἐν ὅλῳ. Κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι δημητριακά, βαλανίδια καὶ σταφίδες. Ἡ βιομηχανία περιορίζεται εἰς τὴν ταπητουργίαν, παράγουσαν τάπητας «Σμύρνης». Ν. Μ.

—**Δεμιρτζῆ-κιοΐ** /*Γεωγρ.*/. Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως Τσάλ, ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Δενιζλῆ. Κεῖται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Μαιάνδρου, εἰς ἀπόστασιν 3 χμ. ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. Κάτοικοι 4500 περίπου. Ν. Μ.

—**Δεμιρτζῆ-Χαλὴλ** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ περιφερείᾳ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Μάραθος* καὶ ἠρίθμει (1920) 151 κατοίκους.

Δεμιρτζηλὰρ /*Γεωγρ.*/. Ὀνομασία ἐπὶ τουρκοκρατίας τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κομοτηνῆς χωρίου Σιδηρᾶδες (βλ. λ.).

Δεμιρτζηλῆ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ περιφερείᾳ Μαλγάρων. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Δρύμη* καὶ ἠρίθμει (1920) 240 κατοίκους.

δεμιρτζῆς (τουρκ. *ντεμιρτζῆ*)· σιδηρουργός.

Δεμιρτζόγιαννη /*Γεωγρ.*/· βλ. λ. Περιστέρια.

δέμνιον (τὸ) καὶ εἰς πληθ. *δέμνια*. Κλίνη φορητὴ τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς, καὶ ἡ στρωμνή. Συνήθως παρ' Ὁμήρῳ ἡ λέξις εὕρηται σημαίνουσα γενικώτερον πᾶσαν κλίνην.

δεμοδηκίδαι (οἱ) (Demodicidae) /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκάρεων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀκάρεα ἀνωτέρου ὀργανισμοῦ. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι: σῶμα ἐπίμηκες, σκωληκοειδές, ἀποτελούμενον ἐκ δύο διακεκριμένων τμημάτων, τοῦ θώρακος, ὅστις εἶναι πεπλατυσμένος ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ τῆς κοιλίας, ἥτις εἶναι κωνική, μαλακή, πολυαρθρωτή. Ὁ θώραξ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα φέρει τὴν ἀνανάπτυκτον καὶ συγκεχυμένην μετ' αὐτοῦ κεφαλήν, ἥτις καταλήγει εἰς ῥύγχος καὶ πλαγίως εἰς τέσσαρα ζεύγη ποδῶν, δύο ἀνὰ ἑκάστην πλευράν, οἵτινες εἶναι βραχύτατοι ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἕκαστος· οἱ πόδες τοῦ ὀπισθίου ζεύγους φέρουσιν ἕκαστος ἀνὰ δύο μαλακοὺς ὄνυχας. Τὸ ῥύγχος φέρει σαρκώδη φυμάτια ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἕκαστον ἀποτελούμενον. Αἱ σιαγόνες εἶναι ἀμβλεῖαι κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ τριγωνικαὶ κατὰ τὴν βάσιν των. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος εἶναι λεία καὶ γυμνὴ τριχῶν. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα εἶναι τοποθετημένα πρὸ τῆς ἕδρας, ἥτις εἶναι ᾠοειδὴς ὀπή. Εἰς τὰ θήλεα ζῷα τὸ γεννητικὸν ὄργανον συγχέεται μετὰ τῆς ἕδρας. Τὰ ᾠὰ εἶναι καρδιοειδῆ ἢ ἀτρακτοειδῆ. Αἱ νύμφαι ἅμα ὡς ἐκκολαφθῶσι προσομοιάζουσι πρὸς ἀπόδας σκώληκας, ἐφ' ὧν βραδύτερον ἀναφαίνονται 3 ζεύγη ποδῶν. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ὁ δεμόδηξ (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δεμόδηξ (ὁ) (Demodex) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δεμοδηκιδῶν*. Ἐκ τῶν 6 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: *δεμόδηξ ὁ τοῦ ἀνθρώπου* (Demodex hominis), ὅστις ἔχει μῆκος 0,40 χιλιοστόμ. καὶ εἶναι ἄχρους ἢ ὑπόλευκος μὲ πόδας ὑπερυθροκιτρίνους. Τὸ ἄκαρι τοῦτο ζῇ παρασιτικῶς ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίως κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ πτερύγια τῆς ῥινός, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ διαφόρων ζῴων καὶ ἰδίως κυνῶν, γαλῶν, αἰγῶν, χοίρων, προβάτων, βοῶν, ἵππων, ἐλάφων, νυκτερίδων κτλ. Ὁ δεμόδηξ τῶν ζῴων διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ δεμόδηκος τοῦ ἀνθρώπου· οὕτω *δεμόδηξ ὁ τοῦ χοίρου* (Demodex scrofa) ἔχει κοιλίαν κατὰ πολὺ βραχυτέραν τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ἀπαντᾷ ἰδίως ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τοῦ ζῴου τούτου. Τὰ ἀκάρεα ταῦτα δέον ἀμέσως νὰ καταστρέφωνται ἅμα τῇ ἐμφανίσει των, διότι πληθωρικὴ ἐμφάνισις τούτων ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἢ τοῦ σώματος τῶν ζῴων δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Δ. Ν. Π.

Δεμονάκης. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κρήτης. Εὑρίσκετο εἰς Γαλάζιον τῆς Ρουμανίας καὶ περιελήφθη εἰς τὸ σῶμα Ἀθανασίου τοῦ Καρπενησιώτου, μεθ' οὗ καρτερικώτατα ἐπολέμησε, διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γαλαζίου τὸν Μάϊον 1821. Γ. Δ. Κ.

δεμοσιά (ἡ) καὶ **δημοσιὰ** δημοτ.· ἡ δημοσία ὁδός, ἡ ἁμαξιτός: «ποῦθε θὰ πᾶμε, ἀπ' τὴ δημοσιὰ ἢ ἀπ' τὸ μονοπάτι».

Δέμπενη /*Γεωγρ.*/· βλ. λ. Δενδροχώρι.

Δέμπης, ἢ *Λαζάρου, Νικόλαος*. Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας, ὅστις διετέλεσε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ναύκληρος ἐπὶ πολλῶν πλοίων καὶ εἶτα ὑποπλοίαρχος, δαπανήσας καὶ ἀρκετὰ χρήματα κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἐπὶ Καποδιστρίου προσελήφθη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς ἀξιωματικός. Διαταχθεὶς νὰ καταστείλῃ κίνημα ληστρικὸν ἐν Πύλῳ, ἐφονεύθη κατὰ τὴν συμπλοκὴν πρὸς τοὺς ληστάς. Γ. Δ. Κ.

Δέμπλα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Πολεμάρχι* τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 100.

Δεμπόβσκα (Dembowska) /*Ἀστρον.*/. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 349. Σ. Π.

Δεμπρετζὶκ /*Γεωγρ.*/· βλ. λ. Ἀχλαδομηλιές.

δέν· ἀρνητ. μόριον· προῆλθεν ἀπὸ τοῦ *οὐδὲν*=οὐ: «οὐδὲν τὸ καταδέχομαι νὰ γράφω πλαστὰ λόγια», «κανεὶς οὐδὲν τὸν ἀγαπᾷ, ὥσαν ἁρμόζει φίλον», «οὐδὲν ἐνόησαν», «κανεὶς οὐδὲν τὸν βλέπει» κτλ. Ἀπὸ τῶν τοιούτων φράσεων ἐξέπεσε τὸ ἀρνητικὸν *οὐ* καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ νέα λέξις *δέν*: «δὲν τὸ καταδέχομαι», «κανεὶς δὲν τὸν ἀγαπᾷ», «κανεὶς δὲν τὸν βλέπει» κτλ., προσδιορίζει δὲ πάντοτε ῥῆμα καὶ προηγεῖται αὐτοῦ εἴτε ἀμέσως εἴτε μεσολαβούσης τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μοῦ, σοῦ, τοῦ, μᾶς, σᾶς, τοὺς* κτλ.· ‖ εἰς τὴν δημοτικὴν τὸ τελικὸν *ν* φυλάττεται πρὸ τοῦ φωνήεντος καὶ τῶν ψιλῶν *κ, π, τ*· πρὸ τῶν λοιπῶν συμφώνων ἀποβάλλεται: «δὲν κόβω, δὲν πηγαίνω, δὲν τρώγω», ἀλλά: «δὲ γελῶ, δὲ βλάφτει, δὲ μᾶς βλάπτει, δὲ χαλᾷ» κτλ. Εἰς Κύπρον καὶ τινας τῶν Δωδεκανήσων προφέρεται συνήθως *ἔν*: «ἒν τὸν εἶδα, ἒν τὸν ξέρω». Β. Φ.

δένδαρος (ὁ) (Dentarus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, ἑτερομερές, τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιοβιιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι μέγεθος μέτριον, σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, πόδας βραχεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ χρῶμα μελανόν. Γνωστὰ περὶ τὰ 40 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς παραμεσογειακὰς χώρας. Ἀξιολογώτερον εἶναι: *δένδαρος ὁ ἰταλικὸς* (Dendarus italicus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν καὶ ζῇ εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

Δένδερα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/· βλ. Τέντυρις.

Δενδεράχη /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/· βλ. Τέντυρις.

Δένδερις. Γελωτοποιὸς τοῦ παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Θεοφίλου Β' (829—842), ἀναφερόμενος ὑπὸ πλείστων Βυζαντινῶν ἱστορικῶν. Ὁ Δένδερις «παρακεκομμένον ἀνδράριον» ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Συμεὼν Λογοθέτου καὶ παρομοιάζεται ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ πρὸς τὸν Ὁμηρικὸν Θερσίτην.

Δενδιάτικα /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λογγᾶ τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτ. (1928) 104.

Δένδρα /*Γεωγρ.*/.—1) Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Τυρνάβου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 256. Κεῖται πρὸς βορρᾶν τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ, ἔχει κλῖμα μᾶλλον ἀνθυγιεινὸν ὡς ἐκ τῆς ἑλονοσίας καὶ ὑδρεύεται διὰ φρεάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἁγία Σοφία* (τέως Ὀξιλάρ, κάτ. 155) καὶ *Πλατανούλια* (τέως Τσαταλάρ, κάτ. 295). Τὸ χωρίον Δένδρα συνῳκίσθη τῷ 1910 παρὰ προσφύγων ἐκ Βουλγαρίας. Ἡ κυριωτέρα καλλιέργεια τῆς περιφερείας τῆς κοινότητος εἶναι ἡ τῶν δημητριακῶν, ὑφ' ὧν σπείρονται περὶ τὰς 1500) στρεμ. μὲ ἀπόδοσιν ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον ὀκ. καρπῶν, ὧν τὰ $^{8}/_{10}$ σίτου. Ἔχει κτηνοτροφίαν 5 500 προβάτων.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Μανεσίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 265. Δ. Ε. Μ.

Δενδρὰ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Κομπηγαδίου τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτ. (1928) 94.

δενδράκι (τό)· καὶ *δεντράκι*· δένδρον μικροῦ μεγέθους, ἢ μικρᾶς ἡλικίας, δενδρύλλιον, θάμνος.

—**δενδράκι** (τὸ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τεύκριον ἢ χαμαίδρυς* (Teucrium chamaedrys).

Δενδράκια /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Βαμβακοῦς (τέως Μπαϊρακλὶ) τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 151. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πασᾶ Μαγοῦλα*.

—**Δενδράκια** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Μοκρού τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 124. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κράνιστα*.

Δενδραμῆς, *Κώστας*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀμοράνης τῆς Ναυπακτίας, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Γρίβαν καὶ ἄλλους ἀρχηγοὺς τῆς Δ. Ἑλλάδος. Μετέσχε πολλῶν μαχῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ Μεσολογγίου. Ξ. Γ. Μ.

Δενδραμίδας, *Κώστας*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Εὐηνοχωρίου τοῦ Μεσολογγίου. Μετέσχε πολλῶν μαχῶν ἐν τῇ Δ. Ἑλλάδι. Ἐγκλεισθεὶς δ' ἐν Μεσολογγίῳ ἐφονεύθη κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ πολιορκίαν. Ξ. Γ. Μ.

δενδραραίωσις (ἡ) /*Δασολ.*/. Κατὰ τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον διαρρέει ἀπὸ τοῦ πρώτου φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ σχηματισμοῦ ἑνὸς δάσους μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς αὐτοῦ ὑλοτομίας, μέγα μέρος ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἀριθμοῦ τῶν δένδρων αὐτοῦ καταστρέφεται εἴτε διὰ φυσικοῦ θανάτου (λόγῳ τῆς πιέσεως μερικῶν ἐκ τούτων ὑπὸ ἄλλων γειτονικῶν ἀτόμων αὐξανομένων ταχύτερον), εἴτε δι' ἀνθρωπίνης ἐπεμβάσεως (ὑλοτομίας) εἴτε καὶ τῇ ἐπιδράσει διαφόρων ἐξωτερικῶν αἰτιῶν (ἀνεμορραγίας, χιονορραγίας, χιονοθλάσεως κτλ.) καὶ δὲν ἐναπομένουν εἰμὴ ἐλάχιστα ἄτομα εἰς τὴν ὥριμον πρὸς ὑλοτομίαν συστάδα. Ἡ τοιαύτη μείωσις τοῦ ἀρχικοῦ ἀριθμοῦ τῶν τὰς συστάδας συνιστώντων δένδρων καλεῖται *ἀραίωσις* ἢ *δενδραραίωσις*. Ἡ δι' ὑλοτομίας δενδραραίωσις ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν περιποίησιν τῶν συστάδων καὶ τὴν περαιτέρω ἀκώλυτον τούτων ἀνάπτυξιν καὶ ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον δασοκομικὸν μέτρον.

Ἡ ἀραίωσις δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐκτάσεως τοῦ δάσους ἢ καὶ μέρους τούτου, ἤτοι ἐφ' ὡρισμένων συστάδων, ἀναλόγως δηλαδὴ τῆς ἡλικίας τῶν δένδρων, ἅτινα συνιστοῦν τὸ δάσος ὁλόκληρον ἢ καὶ τὰς συστάδας τούτου. Ἂν δηλαδὴ τὸ δάσος ὁλόκληρον ἀποτελῆται ἀπὸ δένδρα νεαρᾶς ἡλικίας (ἀνωτέρας ὅμως τῶν 30 ἐτῶν), εἶναι δὲ ἅμα καὶ ὁμήλικον, ἡ ἀραίωσις ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως τοῦ δάσους· ἂν ὅμως τοὐναντίον μόνον συστάδες τινὲς τούτου ἔχουν νεαρὰν βλάστησιν, αἱ δὲ ἄλλαι ἡλικιωμένην ἢ καὶ νεαρωτάτην, ἡ ἀραίωσις διεξάγεται μόνον ἐπὶ τῶν συστάδων νεαρᾶς βλαστήσεως τῶν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν ἡλικίας.

Αἱ ἀραιώσεις εἶναι μέτρα δασοκομικὰ προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ διαχειριστικοῦ σχεδίου καὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ὑλοτομίαν κορμῶν τινῶν ἐξ ἀώρων εἰσέτι διὰ τελικὰς ὑλοτομίας συστάδων, πρὸς τοὺς ἑξῆς σκοπούς: 1) Διὰ τὴν ἀπόδοσιν ἐλευθερίας εἰς τὰ ἐναπομείναντα ἄτομα τῆς συστάδος, ἵνα ἀναπτυχθοῦν ταῦτα κατὰ πάχος καὶ ὕψος καὶ αὐξηθῇ οὕτως ἡ ξυλώδης μᾶζα ὁλοκλήρου τῆς συστάδος. 2) Διὰ τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν αὔξησιν τοῦ ποσοστοῦ τῆς προσαυξήσεως. 3) Διὰ τὴν διατήρησιν ἀκμαίων τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἐδάφους. 4) Διὰ τὴν μείωσιν τῶν ἐκ τῆς μεγάλης πυκνότητος κινδύνων τῆς συστάδος (ὡς πυρκαϊᾶς, ἀνέμου, χιόνος κτλ.) καὶ 5) Διὰ τὴν παραγωγὴν ἐντὸς βραχυτέρου καὶ μικροτέρου χρονικοῦ διαστήματος καὶ μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας δαπάνας, κορμῶν μεγάλης ἀξίας καὶ ἐν γένει ξυλώδους μάζης μεγαλυτέρας εἰς ποσὸν ἀλλὰ καὶ ποιοτικῶς καλυτέρας. Εἶναι δηλαδὴ αἱ ἀραιώσεις ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων τῆς *δασοπονίας* καὶ ἰδίᾳ ἑνὸς ἐκ τῶν κλάδων ταύτης, τῆς *δασοκομίας*, καὶ ἐνέχουν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὑψίστην σημασίαν, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐκ τῆς διεξαγωγῆς τούτων παραγόμενα δασικὰ προϊόντα πολλάκις εἶναι πολυποίκιλα καὶ σεβαστὰ εἰς ποσὸν καὶ ἀποδίδουν ἑπομένως εἰς τὸν δασοκτήμονα πωλούμενα σημαντικὸν ποσὸν χρημάτων, ἐξ ἄλλου δὲ διότι ἐξυψοῦται δι' αὐτῶν ἡ αὔξησις τοῦ ἐναπολειφθέντος ξυλώδους ὄγκου. Σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τὴν συστάδα ὁλόκληρον τὸ τεθνεὸς καὶ ἄχρηστον ὑλικὸν καὶ ἐν γένει ὅλους τοὺς ὑπολειπομένους κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν, τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς μὴ εὐθυτενεῖς κορμούς, οἵτινες ἐπιδρῶσιν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν καλῶν ἀτόμων τῆς συστάδος.

Ἡ ὀρθὴ καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς δασικῆς τέχνης διεξαγωγὴ τῶν ἀραιώσεων εἶναι ἓν τῶν κυριωτέρων καὶ σπουδαιοτέρων μελημάτων διαχειρήσεως καὶ ἐπιχειρήσεως, διότι μόνον ἂν αὗται διεξαχθοῦν ὡς πρέπει δύναται ἡ δασοκομία νὰ ἐπιτύχῃ ἀσφαλέστερον καὶ εὐκολώτερον τὸν σκοπόν της. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρόνον τῆς διεξαγωγῆς αὐτῶν δύναται νὰ τεθῇ ὡς βάσις, ὅτι αἱ ἀραιώσεις δέον νὰ ἐπαναλαμβάνωνται μετὰ τόσα ἔτη, ὅσας δεκάδας ἀριθμεῖ ἡ ἡλικία τῆς συστάδος. Ἐπιβάλλονται δηλαδὴ αἱ ἀραιώσεις συχνότεραι εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν, ὅπου τὰ ἄτομα, λόγῳ τῆς ταχείας καθ' ὕψος αὐξήσεως, ὑπερπηδῶσιν ἄλληλα, καὶ ἀραιότεραι εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἡλικίαν, εἰς ἣν ἡ καθ' ὕψος αὔξησις παύει λόγῳ τῆς ἐξαπλώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς κόμης πρὸς τὰ πλάγια. Ὁ χρόνος ἐξ ἄλλου τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀραιώσεων εἰς τὰ διάφορα εἴδη δένδρων συμπίπτει μὲ τὰ κάτωθι ἔτη ἡλικίας: τὸ 15—20 ἔτος διὰ τὸν σκλῆθρον, σημύδαν, πεύκην· τὸ 25—30 ἔτος διὰ τὴν δρῦν· τὸ 30—35 ἔτος διὰ τὴν ὀξυὰν καὶ ἐλάτην.

δενδραστὴρ (ὁ) (Dendraster) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινιδῶν*. Οἱ δενδραστέρες ἔχουσι σῶμα δισκοειδές, λίαν πεπλατυ-

Digitized by Google

σμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα εὑρίσκεται παρὰ τὴν ἕδραν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

δένδρὶ (τὸ) καὶ *δεντρί*· δένδρον οἱονδήποτε· ᾆσμ. «δέξου με δενδρί, δέξου με κυπαρίσσι» στίχος δημ. ᾄσματος λεγόμενος παροιμιωδῶς· παροιμ. «ἀφῆς γεράση τὸ δεντρὶ ξεράδια δὲν τοῦ λείπουν» ὅτι ὁ γέρων δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος σωματικῶν ἐνοχλήσεων.

Δενδρὶ *[Γεωγρ.]*. Ἀκατοίκητος συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λετριᾶ (τέως *Κάμενικ*) τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὀρμὰν Τσιφλίκ*.

δενδρικὸ (τό), συνήθ. πληθ. *δεντρικὰ* (τά)· ἀντὶ τοῦ *δένδρα*, ὡς περιεκτικώτερον· «ὁ κάμπος εἶναι γεμᾶτος δεντρικά», «τὰ δεντρικὰ ἀδυνάτισαν τ' ἀμπέλι», πβλ. *χρυσαφικά, ἀσημικὰ* κττ.

Δενδρινᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φερεντινάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 123.

δενδρίνη (ἡ) (Dendrina) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκεδινιδῶν*. Αἱ δενδρίναι φύονται ἐπὶ τῶν σεσηπότων κορμῶν τῶν δένδρων καὶ παράγουσιν ἐπ' αὐτῶν μελανὰς κηλῖδος. Δ. Ν. Π.

δένδρινος,—*η*,—*ο*· δημοτ., ὁ τοῦ δένδρου, ἰδιαιτέρως τῆς δρυός· «δέντρινες τάβλες», ἄλλως *δεντρήσιος*.

Δενδρινός, *Ἀπόστολος*. Ἀγωνιστής, γεννηθεὶς ἐν Αἰτωλικῷ, καταγόμενος δὲ ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῆς Ἰθάκης. Καθ' ὅλην τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐπολέμησε γενναιότατα καὶ ἔδειξε πολλὴν ἀνδρείαν κατὰ τὴν Ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀθηνῶν. Γ. Δ. Κ.

—**Δενδρινός,** *Γρηγόριος*. Ἰθακήσιος, πιθανῶς, τὴν καταγωγήν. Ἦτο πρότερον μὲν ἐπίσκοπος Εὐδοξιάδος, ὕστερον δὲ μητροπολίτης δῆθεν Παλαιῶν Πατρῶν, καθὰ γράφει εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἰθάκης» ὁ Ἰθακήσιος ἰατρὸς Νικόλαος Καραβίας Γρίβας, πολλὰ μυθικὰ παρενείρων εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Γρηγορίου Δενδρινοῦ, οἷον τὰ περὶ τῆς εἰς Λίβανον μεταβάσεως πρὸς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, αἰχμαλωτίσεως καὶ ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ κ.τ.λ. Περὶ τούτου γινώσκομεν ἀπὸ τῶν ἐφημερίδων, ὅτι, μένων εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, διωρίσθη ἐπισκοπικὸς τοποτηρητὴς Ἀχαΐας ὑπὸ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῷ 1826, θανόντος τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, κατὰ τὸ 1833 διωρίσθη ὑπὸ τῆς αὐτῆς διοικήσεως ἐπισκοπικὸς ἐπίτροπος Αἰγιαλείας, τῷ 1840 Ἀχαΐας, καὶ ἔζησε καὶ μετὰ τὴν κανονικὴν χειραφέτησιν τῆς αὐτονόμου ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1851). Μ. Ι. Γ.

—**Δενδρινός,** *Ἱερόθεος*. Λόγιος Ἕλλην γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ. Διέπρεψεν ὡς διδάσκαλος τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1723—1777, ἔγραψε λόγους τινὰς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ συνεπλήρωσε τὸ βιβλίον «Εὐχρηστοτέρα ὀρθόδοξος ὁμολογία κατ' ἐπιτομὴν» τοῦ Δανιὴλ Πελοποννησίου. Σύντομον αὐτοῦ βιογραφίαν ἐξέδωκε, πρὸ τεσσαράκοντα σχεδὸν ἐτῶν, ἐν Σμύρνῃ ὁ δημοσιογράφος Σωκρ. Σολομωνίδης. Μ. Ι. Γ.

— **Δενδρινός,** *Προκόπιος*. Κληρικὸς καὶ θεολόγος, ἐξ Ἰθάκης ἴσως καὶ αὐτὸς καταγόμενος. Ἐγένετο πρὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μοναχὸς τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ρωσικῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Τῷ 1814 ἐπεμελήθη μικρᾶς ἐκδόσεως τοῦ «Θηκαρᾶ» ἐν Ἰασίῳ. Ἐξέδωκε μικράς τινας διατριβάς: «Ὁδηγός, ἢ Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς θείας Γραφὰς» (ἐν Αἰγίνῃ, 1831), «Ἐγκόλπιον, ἢ σπούδασμα κατὰ τῶν ἀντιφερομένων ἐναντίον τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ» (ἐν Ναυπλίῳ, 1832), «Ἀνασκευὴ τοῦ βιβλιαρίου κατὰ τῆς καταγωγῆς τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος» (ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1835), «Διδασκαλία χριστιανική, ἤτοι κατήχησις κλπ.» (ἐν Ἀθήναις, 1841). Ὅτε δὲ τῷ 1830 συνέστησεν ὁ κυβερνήτης Καποδίστριας τὴν ἱερατικὴν ἐν Πόρῳ σχολήν, διώρισε διδάσκαλον τὸν Δενδρινόν, ὅστις μετὰ τὸν φόνον τοῦ κυβερνήτου ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὕστερον δὲ εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου καὶ ἀπέθανε, κατ' Αὔγουστον τοῦ 1848. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

δενδρίτης (ὁ), θηλ. —*ῖτις*· ὁ τοῦ δένδρου ἢ τῶν δένδρων (τοῦ δάσους), ὁ εἰς δένδρον ἀνήκων: «δενδρῖτις νύμφη» ἡ νύμφη τῶν δασῶν, «δενδρῖτις γῆ», ἡ κατάλληλος πρὸς φύτευσιν δένδρων, «δενδρῖτις ἄμπελος» τὸ ἀναρριχώμενον ἐπὶ δένδρων κλῆμα, ἄλλως *ἀναδενδράς*, κοιν. *κληματαριά*· ὁ ἐκ δένδρου προερχόμενος: «δενδρίτης καρπός».

— **Δενδρῖται** (οἱ). Οὕτως ὀνομάζει ὁ Λουκιανὸς τοὺς κατοίκους τῆς σελήνης, φαντασθεὶς ὅτι οὗτοι γεννῶνται καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς φυτά.

— **δενδρῖται** (οἱ). Κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους οἱ ἀσκηταὶ ἐκεῖνοι οἵτινες μέρος τοῦ βίου ἢ τὸν ὅλον βίον διῆλθον ἐφ' ὑψηλῶν δένδρων ὠνομάζοντο *δενδρῖται* ὡς οἱ ἐπὶ στύλων ἐκαλοῦντο στυλῖται ἢ κιονῖται. Ε. Γ. Π.

δενδρῖται (οἱ) *[Ἀνατομ.]*. Οὗτοι, καλούμενοι καὶ ἀποφυάδες πρωτοπλασματικαί, ἀποτελοῦσιν ἓν ἐκ τῶν μερῶν τοῦ νευρῶνος (ἢ τῆς νευράδος), παριστῶσι δὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ νευρικὸν κύτταρον (κυτταρικὸν σῶμα) οἱονεὶ ἐν διασχίσει. Εἶναι πολύσχιστοι καὶ κιρσώδεις τὴν πορείαν καὶ φύουσιν ἀπὸ τῶν πλαγίων προεξοχὰς δίκην ἀκανθῶν. Ἐκφύονται δὲ ἢ ἀπανταχόθεν τοῦ νευρικοῦ κυττάρου ἢ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου πόλου αὐτῶν, διακλαδιζόμενοι δὲ ἀπεργάζονται πολλάκις πλέγματα δίκην καλάθων, δι' ὧν περιβάλλουσιν ἕτερα κύτταρα· ἀπολήγουσι δὲ δι' ἐλευθέρων περάτων, μὴ ἀναστομούμενοι πρὸς ἑτέρας ἀποφυάδας, καὶ οὐδέποτε μεταβαίνουσιν εἰς νεῦρον ἢ συνέχονται μετ' αὐτοῦ. Ι. Π.

— **δενδρῖται** (οἱ) (Dendriten) *[Πετρογραφ.]*. Ὀνομάζονται *δενδρῖται* τὰ δενδροειδῆ σχήματα ἐξ ὀξειδίου τοῦ μαγγανίου, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἐντὸς τῶν στρωμάτων κατὰ διάταξιν παράλληλον πρὸς τὴν στρῶσιν αὐτῶν. Τὸ ὀξείδιον τοῦτο προέρχεται ἐκ διαλύσεων μαγγανιούχων ὀρυκτῶν καὶ ἰδίως ἀνθρακικῶν καὶ πυριτικῶν ἁλάτων. Γ. Β.

— **δενδρῖτις.** Ἐπωνυμία τῆς Ἑλένης, τιμωμένης ὡς νύμφης τῶν δασῶν. Ἱερὸν τῆς Δενδρίτιδος Ἑλένης ὑπῆρχεν ἐν Ρόδῳ, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὅστις καὶ διηγεῖται σχετικὴν παράδοσιν τῶν Ροδίων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλένη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μενελάου ἐξορισθεῖσα ἐκ Σπάρτης ὑπὸ τοῦ Νικοστράτου καὶ τοῦ Μεγοπένθους, κατέφυγεν εἰς τὴν χήραν τοῦ Τληπολέμου Πολυξὼ ἐν Ρόδῳ. Αὕτη διέταξε τὰς θεραπαινίδας της, αἱ ὁποῖαι εἶχον μεταμφιεσθῆ εἰς Ἐρινῦς, νὰ κλείσουν τὴν Ἑλένην εἰς τὸν λουτρῶνα, ἥτις καὶ ἀπηγχονίσθη ἀπό τινος δένδρου. Παρομοία λατρεία ὑφίστατο καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὅπου αἱ κόραι ἀνήρτουν στεφάνους ἀπό τινος πλατάνου ἀφιερωμένης εἰς τὴν Ἑλένην. Ι. Δ. Σ.

δενδρο— (κοιν. *δεντρο—*)· πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν λέξεων ἐχουσῶν τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ διὰ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ δηλούμενον ἀνήκει εἰς δένδρον, ἢ προέρχεται ἐκ δένδρου ἢ ἔχει δένδρον ὡς ἀντικείμενον: «δενδροκαρπία», «δενδροκτόνος», «δενδροστεφής», «δενδροφραγὴ» κ.λ.π.

δενδροαπαλομωνίδα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὀνωνὶς ἡ ἀκανθώδης* (Ononis spinosa). Δ. Ν. Π.

δενδροβαίνη (ἡ) (Dendrobaena) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀλιγοχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλμινθιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δενδροβαίνη ἡ ἐρυθρὰ* (Dendrobaena rubra), ἥτις ζῇ ὑπὸ τὸν φλοιὸν τῶν κορμῶν τῶν δένδρων ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσυντεθειμένων ἀνθέων. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, ὡς καὶ εἰς τὴν Σιβηρίαν, τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Νέαν Ζέμβλαν. Δ. Ν. Π.

δενδροβάτης (ὁ)· ὁ ἀρεσκόμενος ν' ἀναρριχᾶται ἐπὶ δένδρων.

δενδροβάτης (ὁ) (Dendrobates) *[Ζωολ.]*. Γένος βατραχίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροβατιδῶν*. Οἱ δενδροβάται διακρίνονται κυρίως ἐκ τῆς ᾠοειδοῦς καὶ ἐλευθέρας γλώσσης των, τοῦ ἄνευ ὀδόντων οὐρανίσκου καὶ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν, οἵτινες εἶναι πεπιεσμένοι καὶ δὲν περιβάλλονται ὑπὸ δερματοπτυχῆς. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *δενδροβάτης ὁ χρωστικὸς* (Dendrobates tinctorius), ἰθαγενὲς ζῷον τῆς Γουϊάνας, ὅστις ἔχει γενικὸν χρωματισμὸν μελανὸν μετὰ λευκῆς κηλῖδος ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας τῆς κεφαλῆς. Δ. Ν. Π.

δενδροβατίδαι (οἱ) (Dendrobatidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια βατραχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς τελείας ἀπουσίας σιαγονικῶν καὶ ὑπερῳΐων ὀδόντων. Γνωστότερα γένη εἶναι: βραχυμερής, δενδροβάτης καὶ ὑλοδάκτυλος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δενδροβίας (ὁ) (Dendrobias) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*. Οἱ δενδροβίαι εἶναι ἰθαγενεῖς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστὰ δύο εἴδη, διακρινόμενα ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους των καὶ τῶν ἐρυθρομελανῶν ἀνθέων των. Δ. Ν. Π.

δενδρόβιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ζῶν ἐπὶ τῶν δένδρων.

— **δενδρόβιον** (τὸ) (Dendrobium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Γνωστὰ 8 εἴδη, ὧν τινα κοσμητικά, καλλιεργούμενα διὰ τὰ ὡραῖα καὶ εὔοσμα ἄνθη των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δενδρόβιον ἡ μύουρος* (Dendrobium myurus), ἰθαγενὴς πόα τῶν νήσων τῆς Ἑταιρείας, ὅπερ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ εὔοσμα καὶ κυανόχροα ἄνθη του. Δ. Ν. Π.

Δενδρόβιον ἡ μύουρος.

δενδρογαλῆ (ἡ) (Dendrogala) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχιδνῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ὄφεις ἀνιοβόλους. Γνωστὰ 5 περίπου εἴδη, ὧν γνωστότερον *δενδρογαλῆ ἡ ἀβλαβὴς* (Dendrogala ablabes), ἥτις εἶναι κοινότατος ὄφις ἐν Εὐρώπῃ ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἀττικοβοιωτίᾳ, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα δενδρογαλιά. Τὸ μῆκός της φθάνει ἐνίοτε τὰ 100 ἑκατοστόμετρα, τὸ σῶμά της εἶναι λεπτὸν καὶ εὐκίνητον καὶ ὁ χρωματισμὸς πρασινόφαιος μετὰ μελανῶν κηλίδων κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑποκίτρινος κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος. Ἐνδιαιτᾶται συνήθως ἐπὶ τῶν δένδρων, ἐξ ὧν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Δ. Ν. Π.

δενδρόγαλος (ὁ) (Dendrogalus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιούρων*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου ζῶσιν ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τρέφονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐντόμων καὶ ἐνίοτε καὶ ἐκ καρπῶν. Ὀδόντας ἔχουσι 38, διατεταγμένους ὡς ἑξῆς: κοπτῆρες ${}^{2}/_{3}$, κυνόδοντες ${}^{1}/_{1}$, προγόμφιοι ${}^{3}/_{3}$, γομφίοι ${}^{3}/_{3}$ $\times 2 = 38$ ὀδόντες. Τὸ σῶμά των εἶναι εὔρωστον καὶ μᾶλλον ἐπίμηκες ἢ ἀτρακτοειδές, ἡ κεφαλὴ ἐπιμήκης, τὸ ρύγχος ὀξὺ καὶ φέρει ἀραιὰς σκληρὰς τρίχας ἐν εἴδει μύστακος. Οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροί, μᾶλλον βραχεῖς, φέροντες ἀνὰ πέντε δακτύλους ἀπολήγοντας εἰς αἰχμηροὺς ὄνυχας· ἡ οὐρὰ μακροτάτη. Ἡ θήλεια κατασκευάζει τὴν φωλεάν της εἰς τὴν κορυφὴν ἢ εἰς τὴν μασχάλην τῶν κλάδων καὶ γεννᾷ ἓν καὶ σπανιώτερον δύο μικρά, τὰ ὁποῖα ἐξημεροῦνται εὐκόλως. Εἰς πλείστας οἰκίας διατηροῦσι τὰ ζῷα ταῦτα ἐλεύθερα ἀντὶ γαλῶν. Ἐκ τῶν 10 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερα εἶναι:

Δενδρόγαλος ὁ σινικός.

Δενδρόγαλος ὁ σινικὸς (Dendrogalus sinensis), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους, ἔχει χρῶμα ἐρυθρόφαιον, οὐρὰν μακρὰν καὶ πολυτριχωτὴν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κοχιγκίναν, τὰς νήσους τῆς Μαλαισίας, τὴν Σουμάχραν, Βόρνεο καὶ Ἰάβαν.

Δενδρόγαλος ὁ μικρὸς (Dendrogalus minor), ἀπαντῶν εἰς τὴν Νεπάλην καὶ τὴν Ἰάβαν, καί:

Δενδρόγαλος ὁ πτιλόκερκος (Dendrogalus ptilocercus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βόρνεο καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ φαιοῦ κατὰ τὰ ἄνω μέρη καὶ ὑπολεύκου κατὰ τὰ κάτω τοῦ σώματος καὶ ἰδίως ἐκ τῆς λεπτῆς, ἀπεστρογγυλωμένης οὐρᾶς του, ἥτις φέρει κατὰ διαστήματα μελανοὺς δακτυλίους καὶ τελευτᾷ εἰς πυκνὸν πτίλωμα ἐν εἴδει τριχάπτου. Δ. Ν. Π.

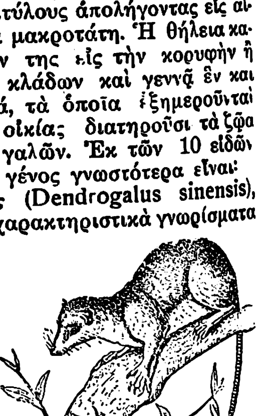

Δενδρόγαλος ὁ πτιλόκερκος.

δενδρογαστὴρ (ὁ) (Dendrogaster) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοστράκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλλοποδιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι σῶμα μικρότατον, περιβαλλόμενον ὑπὸ λεπτοῦ μανδύου. Τὸ ἔντερον εἶναι πολυκλαδῶδες. Οἱ ὄρχεις, δύο τὸν ἀριθμόν, καὶ ἡ ᾠοθήκη εἶναι τοποθετημένα κατὰ τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος. Τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται ὑπὸ τὸν μανδύαν τοῦ ζῴου καὶ αἱ προνύμφαι εἶναι λεπταί, ἐπιμήκεις καὶ τυφλαί, φέρουσαι πολλὰς λεπτοτάτας κεραίας, ὧν τὸ μῆκος ἰσοῦται πρὸς

Digitized by Google

τὸ τοῦ σώματος. Αἱ μεταμορφώσεις τῶν μαλακοστράκων τούτων εἶναι ἄγνωστοι εἰσέτι. Γνωστὸν εἶδος εἶναι *δενδρογαστὴρ ὁ λευκὸς* (Dendrogaster albus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Λευκὴν θάλασσαν καὶ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς πεπτικῆς συσκευῆς πλείστων ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

δενδρόγυρον (τὸ) (Dendrogyrum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀνθοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐσμιλιδῶν*, σχηματίζον ἀποικίας, τῆς ὁποίας οἱ πολύποδες εἶναι συνηνωμένοι μέχρι σχεδὸν τοῦ ἀνωτέρου μέρους των. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας. Γνωστότερον εἶναι *δενδρόγυρον τὸ κυλινδρικὸν* (Dendrogyrum cylindrus), ἰθαγενὲς ἀνθόζῳον τῶν περὶ τὰς Ἀντίλλας θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

δενδρόδους (ὁ) (Dendrodus Owen) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὁλοπτυχιειδῶν κροσσοπτερυγίων* ἰχθύων. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων (μεμονωμένοι ὀδόντες) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος παρὰ τὸν ποταμὸν Aa εἰς τὴν Livland. Γ. Κ. Γ.

δενδροδρέμα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ πτηνὰ τὰ βαδίζοντα ἢ μᾶλλον ἀναρριχώμενα ἐπὶ τῶν δένδρων. Δ. Ν. Π.

δενδρειδὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ δένδρον, ὁ ἔχων σχῆμα δένδρου.

δενδροειδὴς (ὁ) (Dendroides) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχειλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Φιλιππίνων νήσων, τῆς Βόρνεο καὶ τῆς Ἰάβας.

—**δενδρειδῆ** (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα ἔχουσι μορφὴν δένδρου. Δ. Ν. Π.

—**δενδρειδῆ** (τὰ) (Dendroidea Nicholson) *[Παλαιοζ.]*. Ὁμὰς ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τοὺς *γραπτολίθους*. Τὰ δενδροειδῆ εὑρίσκονται ἐντὸς θαλασσογενῶν στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας καμβρίου μέχρι τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀποτελοῦν θαμνοειδεῖς λεπτῶς διακεκλαδισμένους ὄγκους, τῶν ὁποίων οἱ κλαδίσκοι συχνὰ παρουσιάζονται ἡνωμένοι μεταξύ των δι' ἐγκαρσίων νημάτων. Εἰς ἓν ὡρισμένον σημεῖον ἑνὸς κλάδου ὑπάρχουν πάντοτε περισσότερα κύτταρα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄλλην ὁμάδα τῶν γραπτολίθων, τὰ *γραπτολοειδῆ*, εἰς τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται μόνον δύο ἢ ἀντιστοίχως τέσσαρα κύτταρα. Γ. Κ. Γ.

δενδροκάλαμος (ὁ) (Dendrocalamus) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαμβουσοειδῶν* Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι *δενδροκάλαμος ὁ στενόφυλλος* (Dendrocalamus strictus), ὅστις εἶναι δένδρον, τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς φθάνει εἰς ὕψος 25 περίπου μέτρων καὶ ἀντέχει εἰς τὴν μεγάλην ξηρασίαν. Εἶναι ἰθαγενὲς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὅπου καὶ σχηματίζει ἀπέραντα δάση. Δ. Ν. Π.

δενδροκαλλιέργεια (ἡ)· ἡ καλλιέργεια δένδρων, ἡ δενδροκομία· *δενδροκαλλιεργητής*, ὁ δενδροκόμος.

δενδρόκαρπος (ὁ)· καρπὸς δένδρου.

δενδρόκιγκλα (ἡ) (Dendrocingla) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροκολαπτιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δενδρόκιττα (ἡ) (Dendrocitta) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορακιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι μέγεθος μέγα, ράμφος βραχὺ καὶ πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, σῶμα εὔρωστον, οὐρὰν μακροτάτην, πτέρυγας μετρίου μεγέθους καὶ ἀπεστρογγυλωμένας καὶ πόδας μετρίου μεγέθους μὲ ἐπιμήκεις δακτύλους καὶ ἰσχυροὺς ὄνυχας. Γνωστὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν ἐνδιαιτώμενα εἰς ἀνόνους ἐκτάσεις. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δενδρόκιττα ἡ περιπλανωμένη* (Dendrocitta vagabonde), ἥτις ἔχει μῆκος 44 περίπου ἑκατοστομέτρων, ἐξ ὧν τὰ 27 περίπου ἀποτελοῦσι τὴν οὐράν. Ὁ χρωματισμός της εἶναι μελανόφαιος μὲ ἐρυθρᾶς ἢ ὑπερύθρους ἀποχρώσεις καὶ λεπτοτάτας ὑποκυάνους γραμμώσεις κατὰ τὸ ἄκρον τῶν πτερύγων καὶ τὰ πλάγια τῆς βάσεως τῆς οὐρᾶς. Δ. Ν. Π.

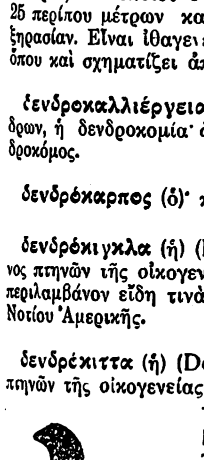

Δενδρόκιττα ἡ περιπλανωμένη

δενδροκοιλίδαι (οἱ) (Dendrocœlidæ) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλανητῶν*. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ζῴων τούτων εἶναι ἡ πεπτική των συσκευή, ἥτις ποικιλοτρόπως διακλαδίζεται. Αὕτη κατὰ τὸ πρόσθιον ἄκρον της φέρει στόμα διανοιγόμενον κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς κοιλιακῆς ἐπιφανείας. Τὸ στόμα ἀκολουθεῖ φάρυγξ κυλινδρικὸς καὶ πολυμυώδης, λίαν συσταλτός. Οἱ σκώληκες τῆς οἰκογενείας ταύτης, σχεδὸν πάντες, εἶναι διεσπαρμένοι εἰς τὰς θαλάσσας πλὴν ἐλαχίστων εἰδῶν, ἅτινα εἶναι ἀποκλειστικῶς χερσαῖα. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ζωηρὸς καὶ ποικίλος καὶ πολλάκις κατὰ τὴν ράχιν φέρουσι λεπτοτάτας σκοτεινὰς λωρίδας ἢ καὶ ποικιλοχρώμους κηλῖδας διαφοροσχήμους ἐν εἴδει ψηφιδωτοῦ. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα (ἄρρενα καὶ θήλεα) εὑρίσκονται συνήθως ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ζῴου πλὴν ἐλαχίστων εἰδῶν, εἰς ἃ εὑρίσκονται κεχωρισμένα ἐπὶ διαφόρων ζῴων, ἅτινα κατὰ κανόνα ζῶσιν εἰς γλυκέα ὕδατα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον τὸ δενδρόκοιλον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δενδρόκοιλον (τὸ) (Dendrocœlum) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροκοιλιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δενδρόκοιλον τὸ γαλακτῶδες* (Dendrocœlum lacteum), ὅπερ φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας καὶ ἀπαντᾷ συνήθως ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ ὑπὸ διάφορα ὑδρόβια φυτά. Δ. Ν. Π.

δενδροκολάπτης (ὁ) (Dendrocolaptes) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροκολαπτιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *δενδροκολάπτης ὁ στικτὸς* (Dendrocolaptes maculatus), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον, σῶμα μᾶλλον εὔρωστον, κεφαλὴν λεπτήν, λαιμὸν παχύν, ράμφος τροπιδῶδες κατὰ τὰ πλάγια, πτέρυγας αἰχμηρὰς κατὰ τὸ ἄκρον των, οὐρὰν μακρὰν καὶ λεπτὴν κατὰ τὸ ἄκρον καὶ χρῶμα φαιοϋπομέλανον μὲ λευκὰ στίγματα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τοῦ λαιμοῦ, τοῦ μέσου τῆς ράχεως, τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας. Ζῇ εἰς τὰς περὶ τὸν Ἀμαζόνιον ποταμὸν χώρας, ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς μεγάλων δασῶν καὶ τρέφεται κυρίως ἐξ ἐντόμων καὶ ὀπωρῶν. Δ. Ν. Π.

Δενδροκολάπτης ὁ στικτός.

δενδροκολαπτίδαι (οἱ) (Dendrocolaptidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν*. Τὰ πτηνὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, μᾶλλον εὔρωστον, κεφαλὴν μᾶλλον λεπτήν, ράμφος ἐπίμηκες, ἰσχυρόν, τροπιδῶδες. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικροί, αἱ πτέρυγες μᾶλλον βραχεῖαι, ἡ οὐρὰ μακροτάτη, οἱ πόδες ὑψηλοὶ καὶ λεπτοί, οἱ δάκτυλοι ἀνεπτυγμένοι καὶ οἱ ὄνυχες ἀρκετὰ ἰσχυροί. Ὁ χρωματισμὸς ποικίλος, φαιός, ὑπόξανθος, ὑπέρυθρος καὶ ποικιλοχρώμως ἐστιγμένος. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ δενδροκολάπτης (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δενδρόκολλα (ἡ) (Dendrocolla) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα παρὰ τοὺς κορμοὺς τῶν μεγάλων δένδρων καὶ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

— **δενδρόκολλα** (ἡ). Ἡ ἐκ πλείστων δένδρων ἐκκρινομένη παχύρρευστος, κολλώδης οὐσία, ἥτις προσομοιάζει πρὸς τὴν κόλλαν. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο καλεῖται καὶ *κόλλα φυτική*.

δενδροκομήτης (ὁ) (Dendrocometes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκινητιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δενδροκομήτης ὁ παράδοξος* (Dendrocometes paradoxus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ποταμοὺς κυρίως καὶ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν βραγχίων διαφόρων ὑδροβίων ζῴων καὶ ἰδίως ἀστακοῦ τοῦ ποταμίου (Astacus fluviatilis). Τὸ ζῳάριον τοῦτο ἔχει σῶμα ποικιλόσχημον, ἀναλόγως τῶν ζῴων εἰς ἃ παρασιτεῖ, καὶ φέρει κατὰ τὰ πλάγια δύο φυμάτια ἐν εἴδει βραχιόνων, θεωρούμενα ὡς ὄργανα προσκολλήσεως ἐπὶ τῶν ξενιζόντων ζῴων. Δ. Ν. Π.

δενδροκομία (ἡ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς βοτανικῆς ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν δένδρων τόσον εἰς ἀνοικτοὺς χώρους ὅσον καὶ εἰς θερμοκήπια. Ἡ δενδροκομία ἀσχολεῖται εἰς τὸν πολλαπλασιασμόν, τὴν παραγωγὴν νέων δένδρων, τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν κατάλληλον ἐκμετάλλευσιν τῶν διαφόρων αὐτῶν τμημάτων, ἤτοι ριζῶν, κορμῶν, φλοιοῦ, κλάδων, φύλλων, ἀνθέων, καρπῶν, σπερμάτων κ.τ.λ. Ἡ δενδροκομία διαιρεῖται εἰς τρία διακεκριμένα τμήματα: Εἰς τὴν *δασικὴν δενδροκομίαν*, τὴν *καλλωπιστικὴν δενδροκομίαν* καὶ τὴν *δενδροκομίαν τῶν ὀπωροφόρων δένδρων*.

1) *Δενδροκομία δασικῶν δένδρων*. Αὕτη ἀσχολεῖται: α) μὲ τὰ ἄγρια δένδρα τῶν δασῶν, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς διαφόρους ἐκτάσεις, μεγάλας ἢ μικράς, τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς διεσπαρμένα εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ ἅτινα ἀναπαράγονται ἢ τῇ βοηθείᾳ νέων κλάδων, ἀναφαινομένων ἐπὶ τῶν πεπαλαιωμένων, ἢ διὰ φυσικῆς ἢ τεχνητῆς σπορᾶς· β) μὲ τὰ δένδρα ἅτινα σχηματίζουσιν εὐθυγράμμους φυτείας, τὰ εὑρεθέντα οὕτω φύσει ἢ τέχνῃ, καὶ ἀφινόμενα νὰ λάβωσι πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ εἶτα κλαδευόμενα ἢ ἀποκοπτόμενα πρὸς φύτευσιν νέων· γ) μὲ τὰ δένδρα τῶν ζωσίμων φραγμῶν, ἅτινα συνήθως εἶναι μικροῦ ὕψους καὶ ἔχουσι τεχνητῶς διαμορφωθῆ. Αἱ κυριώτεραι ἐργασίαι τῆς δενδροκομίας διὰ τὰ ἄγρια ἢ δασικὰ δένδρα εἶναι ἡ σπορά, ἡ φύτευσις, ἡ ἐξυγίανσις, ἡ περίφραξις, ἡ ποικιλότροπος προφύλαξις, ὁ καθαρισμός, ἡ προσηλίωσις, τὸ κλάδευμα, ἡ διευθέτησις καὶ τέλος ἡ κατάλληλος ἐκμετάλλευσις αὐτῶν τούτων καὶ τῶν προϊόντων των. Διὰ τὰς εὐθυγράμμους φυτείας ἡ δενδροκομία ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἐκλογὴν εἰδῶν δένδρων, ἅτινα ἐναρμονίζονται περισσότερον πρὸς τὸ περιβάλλον καὶ τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ εἰς τὴν διὰ καταλλήλων μέσων ἀνάπτυξιν, διαμόρφωσιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τούτων, ὥστε καὶ ἀπὸ αἰσθητικῆς καὶ ἀπὸ πλουτοπαραγωγικῆς ἀπόψεως νὰ μὴ ὑστερῶσι. Διὰ τὰ δένδρα τῶν ζωσίμων φραγμῶν, ἡ δενδροκομία ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλληλοτέρων διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ταύτην εἰδῶν, τὴν κατάλληλον προπαρασκευὴν τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν εὐχερεστέραν αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς ἕκαστον εἶδος φραγμοῦ διαμόρφωσιν καὶ κατάταξιν αὐτῶν.

—2) *Δενδροκομία καλλωπιστικῶν δένδρων*. Αὕτη ἀσχολεῖται μὲ τὴν καταλληλοτέραν ἐκλογὴν εἰδῶν δένδρων ἢ δενδρυλλίων, διακρινομένων κυρίως διὰ τὸ ὡραῖον φύλλωμα, τὰ εὔοσμα ἄνθη καὶ γενικῶς τὴν κομψὴν μορφήν των, οὕτως ὥστε νὰ ἀποδίδωσι ἰδιάζουσαν καλαισθητικὴν θέαν εἰς τοὺς κήπους καὶ τὰ πάρκα. Διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν καλλωπιστικῶν δένδρων ἡ δενδροκομία δέον νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν της τὸ ὕψος ἑκάστου εἴδους, τὸν τρόπον τῆς διακλαδώσεως, τὴν διάταξιν τῶν φύλλων καὶ γενικῶς τὴν γενικὴν διαμόρφωσιν τοῦ φυτοῦ, οὕτως ὥστε οἱ κῆποι νὰ φυτεύωνται δι' ὁμοίων ἢ παραπλησίων εἰδῶν.

— 3) *Δενδροκομία ὀπωροφόρων δένδρων*. Αὕτη ἀσχολεῖται μὲ τὴν καλλιέργειαν γενικῶς τῶν δένδρων τῶν παραγόντων ἐδωδίμους ἢ ἄλλους χρησίμους καρπούς, ὅπως π.χ. ἡ μηλέα, ἡ ἀπιδέα, ἡ πορτοκαλλέα, ἡ μανδαρινέα, ἡ κιτρέα, ἡ λεμονέα καὶ γενικῶς τὰ ἑσπεριδοειδῆ, ἡ καστανέα, ἡ καρυά, ἡ λεπτοκαρυά, ἡ ἐλαία, ἡ ἀμυγδαλέα κτλ. Διὰ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα ἡ δενδροκομία φροντίζει διὰ καταλλήλων μέσων καὶ νὰ καλλιεργῇ καὶ νὰ βελτιώνῃ ταῦτα, οὕτως ὥστε νὰ παράγωσι καλυτέρας ποιότητος καὶ ἀφθονώτερον καρπόν. Δ.Ν.Π

δενδροκομικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δενδροκομίαν: «δενδροκομικὴ μελέτη».—Ἐπίρρ. *δενδροκομικῶς*.

δενδροκόμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν δένδρων.

δενδροκομῶ (—*έω*)· εἶμαι δενδροκόμος, ἀσχολοῦμαι ἰδιαιτέρως περὶ τὴν καλλιέργειαν καὶ θεραπείαν τῶν δένδρων.

δενδροκόπος (ὁ)· ὁ κόπτων δένδρα, ὁ ξυλοκόπος.—Ρῆμα *δενδροκοπῶ (—έω)*.

δενδροκόπος (ὁ) (Dendrocopus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυοκολαπτιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα μετρίου μεγέθους καὶ εὔρωστον, ράμφος ἰσχυρόν, μετρίως μακρὸν καὶ ἐλαφρῶς κεκαμμένον. Ρωθωνικὰ τρήματα φοειδῆ καὶ ἡμικεκαλυμμένα ὑπὸ μεμβράνης. Πτέρυγες μᾶλλον βραχεῖαι καὶ ἀμβλεῖαι κατὰ τὸ ἄκρον των. Οὐρὰ εὐρεῖα, μᾶλλον βραχεῖα καὶ ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ ἄκρον. Πόδες βραχεῖς ἀλλ' ἰσχυροί, μὲ μεγάλους καὶ ἰσχυροὺς δακτύλους καὶ ἐπιμήκεις αἰσθητῶς κεκαμμένους ὄνυχας. Ζῶσι καθ' ὁμάδας ἢ κατὰ ζεύγη καὶ ἐνδιαιτῶνται συνήθως ἐπὶ τῶν δένδρων, τῶν ὁποίων τοὺς κορμοὺς φθείρουσι σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ράμφους των προξενουμένων ἐκσκαφῶν, ὅπως ἐντὸς αὐτῶν εὕρωσιν ᾠὰ ἢ κάμπας ἐντόμων, ἅτινα εἶναι ἡ κυριωτέρα τροφή των. Ἡ θήλεια γεννᾷ 6—7 ᾠά, ἅτινα ἐναποθέτει ἐντὸς ἐντέχνου φωλεᾶς ἣν κατασκευάζει ἐπὶ θάμνων. Τὸ γένος περιλαμβάνει 15 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς ἀμφότερα τὰ ἡμισφαίρια. Γνωστότερον εἶναι ὁ *δενδροκόπος ὁ κοινὸς* (Dendrocopus vulgaris), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν μέσην καὶ νότιον Εὐρώπην καὶ διακρίνεται ἐκ τῆς μελανοκυανῆς ράχεως, μετὰ λευκῶν ἀκανονίστων ἐπιμήκων κηλίδων κεχοσμημένης, τοῦ τεφρομέλανου στήθους καὶ τῆς ὑπολεύκου κοιλίας του. Δ. Ν. Π.

δενδροκόπτης (ὁ) *[Ζωολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ δενδροκόπος (βλ. λ.).

Digitized by Google

δενδρόκορις (ἡ) (Dendrocoris) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμιπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα ἀρκούντως ἀνεπτυγμένον, κεφαλὴν πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ῥύγχος προεκτατὸν καὶ λεπτὸν καὶ κεραίας νηματοειδεῖς Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ θάμνων ἢ δενδρυλλίων, διαδεδομένα εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ ὄνομα βρωμοῦσες. Δ. Ν. Π.

δενδροκτόνος (ὁ) (Dendroctonus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολυτιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα μετρίου μεγέθους, ᾠοειδῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀπεστρογγυλωμένα κατα τὸ ἄκρον των ἐλαφρῶς τριχωτὸν καὶ συνήθως σκοτεινοῦ χρώματος. Ἐκ τῶν 3 γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι *δενδροκτόνος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Dendroctonus europaeus), ὅστις εἶναι το μεγαλύτερον εἶδος, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα μελανοκυανοῦν μὲ λεπτοτάτας λευκὰς ῥαβδώσεις ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Συνήθως ἐνδιαιτᾶται ἐπι τῶν κωνοφόρων δένδρων και αἱ θήλειαι διανοίγουσι κυκλοτερεῖς στοὰς ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων ὅπου ἐκ τῶν ἐναποθετομένων ᾠῶν των ἀναπτύσσονται αἱ κάμπαι καὶ αἱ χρυσαλίδες. Δ. Ν. Π.

δενδρόκυκνος (ὁ) (Dendrocycnus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νησσιδῶν*. Το γένος περιλαμβάνει πτηνὰ μὲ σῶμα μᾶλλον βραχὺ καὶ εὔρωστον, λαιμὸν χονδρὸν καὶ μακρόν, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη ῥάμφος μετρίου μεγέθους, ἰσχυρὸν καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ ᾠοειδεῖς, πόδας μετρίου μήκους, δακτύλους ἐπιμήκεις συνδεδεμένους δι' ἀνθεκτικῆς δερματοπτυχῆς καὶ ὄνυχας βραχεῖς καὶ κεκαμμένους. Ὁ χρωματισμός των εἶναι φαιό, φαιομέλας, ἐρυθροφαιος, ὑπόλευκος μὲ λευκὰ ἢ λευκοκίτρινα ποικίλματα και μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Γνωστὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς, τὴν Μαδαγασκάρην, τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, τὰς Φιλιππίνας, τὰς Ἀντίλλας, τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Οἱ δενδρόκυκνοι ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων. Παρομοιάζουσι πρὸς τὰς ἀγρίας νήσσας (ἀγριόπαπιες). ἀλλὰ βαδίζουσιν εὐχερέστερον τούτων. Νήχονται εὐχερῶς καὶ βυθίζονται ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἵπτανται μεθ' ἱκανῆς ἐπιτηδειότητος καὶ κατὰ τὴν πτῆσίν των ἐκβάλλουσιν ὀξείας κραυγάς. Τρέφονται ἐκ σκωλήκων, μαλακίων, μαλακοστράκων, ἐντόμων καὶ ἰχθύων. Καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν καλλιεργημένων ἀγρῶν καὶ κατατρώγουσι τοὺς σπόρους. Ζῶσι κατὰ πολυπληθῆ στίφη καὶ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των σχηματίζουσι ζεύγη μεμονωμένα. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν ἐπὶ διαφόρων δενδρυλλίων ἢ ἐντὸς ἀβαθοῦς κοιλότητος γῆς. Ἐνίοτε ἐντὸς ἐγκαταλελειμμένων φωλεῶν ἑτέρων πτηνῶν καὶ δὴ ἐρωδιῶν ἡ θήλεια ἐναποθέτει τὰ ᾠά της, ἅτινα ἔχουσι σχῆμα ἐπίμηκες καὶ χρῶμα λευκόν. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πλείστους ζῳολογικοὺς κήπους, ὅπου διὰ καταλλήλου διασταυρώσεως διαφόρων εἰδῶν παρήχθησαν πολυπληθεῖς ποικιλιαι. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων ειδῶν εἶναι οἱ:

Δενδρόκυκνος ὁ ἐπίξανθος (Dendrocycnus fluvus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Μεξικῷ, Βραζιλίᾳ, Παραγουάῃ καὶ Ἀργεντινῇ καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐπιξάνθου χρωματισμοῦ τῆς ῥάχεως, τοῦ πυρροῦ τῶν πλευρῶν και τοῦ ὑπολεύκου τοῦ στήθους καὶ κοιλίας.

Δενδρόκυκνος ὁ ἰριδώδης (Dendrocycnus arcuata). Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς νήσους Ἰάβαν καὶ Μαδαγασκάρην καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ ἰόχρου χρωματισμοῦ τοῦ πτερώματος τῆς ῥάχεως, ὅπερ κοσμεῖται ὑπὸ λευκῶν ποικιλμάτων, τοῦ κιτρινολεύκου κάτω μέρους τοῦ λαιμοῦ καὶ κοιλίας καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν εὐρειῶν λωρίδων, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς καὶ διήκουσιν ἀπὸ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ῥάμφους μέχρι τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ. Δ. Ν. Π.

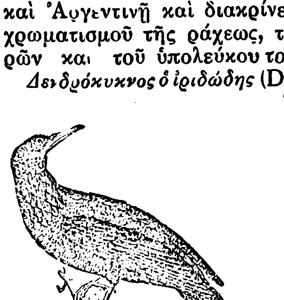

Δενδρόκυκνος ὁ ἰριδώδης.

δενδρόλαγος (ὁ) (Dendrolagus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσυποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροποδιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους, τοῦ εὐρώστου σώματος, τῶν βραχέων προσθίων καὶ μακροτάτων ὀπισθίων ποδῶν, τῆς μικρᾶς κεφαλῆς, ἥτις καταλήγει εἰς ὀξὺ ῥύγχος, τῶν μικρῶν ἠνωρθωμένων ὤτων καὶ τῆς μακροτάτης οὐρᾶς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δενδρόλαγος ὁ αὐστραλιανὸς* (Dendrolagus australis). ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ διακρίνεται διὰ τὸ δασύ, μεταξοειδές, φαιὸν πρὸς τὸ φαιοκαστανὸν κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος τρίχωμά του. Τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῶν τμῆμα φέρουσι μεγάλην καὶ ἀκανόνιστον λευκὴν κηλῖδα. Δ. Ν. Π.

δενδρολατρεία (ἡ)· ἡ λατρεία τῶν δένδρων ὡς ἱερῶν· || ἡ ὑπερβολικὴ πρὸς τὰ δένδρα ἀγάπη.

—*[Μυθ.]* Ἡ λατρεία τῶν δένδρων προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθησαν οἱ ἀρχαιότατοι ἄνθρωποι νὰ ἐγκατοικήσωσι τὰ ὑπ' αὐτῶν λατρευόμενα ὑπερφυσικὰ ὄντα (τὰς θεοποιηθείσας φυσικὰς δυνάμεις) ἐντὸς χώρου τινός, ἵνα οὕτως αἱ ἀόρατοι αὗται δυνάμεις γίνωνταί πως εἰς αὐτοὺς αἰσθηταὶ διὰ τῆς αἰσθητῆς κατοικίας των. Ὡς τοιοῦτος χῶρος, καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι, ἐχρησίμευσε παρὰ τῷ ἀρχαιοτάτῳ λαῷ αὐτῆς, τοῖς Πελασγοῖς, τὸ δένδρον, ὅπερ ἀπέβη τὸ φυσικὸν ἱερὸν τῆς θεότητος. Οὕτως ἡ δρῦς (ἡ Δωδωναία φηγὸς) ὑπῆρξε τὸ φυσικὸν ἱερὸν τοῦ Διός, ἡ δάφνη καὶ ὁ φοίνιξ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἡ κέδρος καὶ ἡ πτελέα τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ ἐλαία τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ μύρτος τῆς Ἀφροδίτης, ἡ κυπάρισσος τοῦ Πλούτωνος, ἡ αἴγειρος τοῦ Ἡρακλέους, ἡ πίτυς τῆς Κυβέλης κ.ο.κ. Παρὰ τὸ ἱερὸν δένδρον ἠγείρετο βωμός, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερον τὰς πρὸς τὴν ἐν τῷ ἱερῷ δένδρῳ ἐνοικοῦσαν θεότητα θυσίας. ΚΑΨ.

δενδρολειχῆνες (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω λειχῆνές τινες, οἵτινες ἔχουσι δενδροειδῆ διάταξιν. Δ. Ν. Π.

δενδρολίβανον (τὸ) ἢ ***δενδρολίβανος*** (ὁ) (Rosmarinus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οικογενείας των *χειλανθῶν*. Ἐκ τῶν 6 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δενδρολίβανον τὸ φαρμακευτικὸν* (Rosmarinus officinalis), τὸ γνωστότατον παρ' ἡμῖν δενδρολίβανο καὶ λασμαρὶ ἐν Κύπρῳ. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι θάμνος ἀειθαλής, κοσμητικὸς καὶ ἰθαγενὴς τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ και αὐτοφυές, ἰδίως εἰς ὀρεινοὺς τόπους, ἀλλὰ καὶ καλλιεργεῖται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ μεταμοσχευμάτων. Τὰ φύλλα του (foliae rosmarini, λιβανωτίδος φύλλα) χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Ἐπίσης τὰ φύλλα του χρησιμεύουσι καὶ ὡς ἄρτυμα διαφόρων φαγητῶν. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον ὅπερ λαμβάνεται ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῶν φύλλων του χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ μυρεψικῇ καὶ ἰδίως πρὸς παρασκευὴν τοῦ ὕδατος τῆς κολωνίας. Δ. Ν. Π.

—*[Λειτουργ.]* Διὰ τὴν εὐωδίαν καὶ τὸ ἀειθαλὲς αὐτοῦ ἀντικαθιστᾷ οὐχὶ σπανίως τὸν βασιλικόν, καθ' ἃς ἐποχὰς οὗτος δὲν ἀνθεῖ ἢ ὁπωσδήποτε τυγχάνει δυσεύρετος, χρησιμοποιούμενον ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὑσσώπου ὡς ὄργανον ῥαντισμοῦ ἐν τοῖς ἁγιασμοῖς ἢ καὶ διανεμόμενον ἐν ταῖς ἑορταῖς τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Διὰ τὴν εὐκολίαν δέ, μεθ' ἧς φυόμενον ἀναπτύσσεται καὶ εὐδοκιμεῖ, μὴ χρῇζον ἰδιαιτέρας τινὸς κηπουρικῆς φροντίδος, φυτεύεται ἐν τοῖς περιβόλοις ἐξοχικῶν κυρίως ναῶν, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ ἐν τοῖς νεκροταφείοις. Π. Ν. Τ.

Δενδρολίβανος —1) *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζακύνθου, πλοιοκτήτης μικρᾶς σκούνας, μὲ τὴν ὁποίαν μετέφερε πολεμεφόδια καὶ ἄνδρας ἐκ Ζακύνθου εἰς Πελοπόννησον. Διέθεσεν εἰς τὸν Ἀγῶνα περὶ τὰς δώδεκα χιλιάδας ταλλήρων, τὰ ὁποῖα δὲν τῷ ἐξωφλήθησαν. Τῷ 1821 μετέσχε τῆς πολιορκίας τοῦ Νεοκάστρου καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἤλιδα ἐπολέμησεν ὡς ἀξιωματικός.—2) *Δραγανῖκος*, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ὑπηρετήσας εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ κατόπιν εἰς Πελοπόννησον. Γ. Δ. Κ.

δενδρόλιθος (ὁ) (Dendrolitt) *[Γεωλογ.]*. Κορμὸς ἢ κλάδος φυτοῦ ἀπολιθωμένος συνήθως δι' ὀπαλλίου.

Οἱ κορμοὶ οὗτοι ἢ οἱ κλάδοι ἀνήκουν συνήθως εἰς κυκαδοειδῆ ἢ πτεριδόφυτα ἢ καὶ κωνοφόρα καὶ εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων γεωλογικῶν διαπλάσεων. Ἐνίοτε ἀπαντῶσιν ἐν τοιαύτῃ ἀφθονίᾳ, ὥστε ἀποτελοῦν τότε τὰ καλούμενα ἀπολιθωμένα δάση, ὡς εἰς τὸ Κυφφχάουζερ παρὰ τὸ Chemnitz, εἰς τὸ Ροδομέντς τῆς Βοημίας ἢ παρὰ τὸ Κάϊρον τῆς Αἰγύπτου (ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων).

Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ γένους καὶ τοῦ εἴδους ἐνίοτε τῶν ἀπολιθωμένων τούτων φυτῶν εἶναι δυνατός, διότι ἡ διὰ τοῦ ὀπαλλίου ἀπολίθωσις συνετέλεσεν, ὥστε νὰ διατηρηθῇ ὁ φυτικὸς αὐτῶν ἱστὸς ἐν ἀρίστῃ καταστάσει. Γ. Κ. Γ.

δενδρομαλάχη (ἡ) *[Βοτ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ τὸ φυτὸν *ἀλθαία ἡ ῥοδανθὴς* (Althaea rosea). Δ. Ν. Π.

δενδρομαλιὰ (ἡ), ἢ εἰς πληθ. ***δεντρομαλλιές*** *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τριῶν εἰδῶν τοῦ φυτοῦ *οὔσνεια* (Usnea): *οὐσνείας τῆς ἀνθηρᾶς* (Usnea florida), *οὐσνείας τῆς λασίας* (Usnea hirtus) καὶ *οὐσνείας τῆς πωγωνοφόρου* (Usnea barbata). Δ. Ν. Π.

δενδρομαντεία (ἡ) *[Λαογρ.]*. Εἶδος μαντείας, ἡ ὁποία ἠσκεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐξήγετο εἴτε ἐκ τῆς κλίσεως καὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων, εἴτε ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἐξωτερικῶν γραμμῶν τοῦ ξύλου.

δενδρομετάξι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *γομφόκαρπος ὁ θαμνώδης* (Gomphocarpus fruticosus). Δ. Ν. Π.

δενδρόμετρον (τό). Δασικὸν ἐργαλεῖον διὰ τὴν καταμέτρησιν τῶν ὑψῶν καὶ τῶν διαμέτρων τῶν ἱσταμένων δένδρων, πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς ξυλείας ἣν δύνανται ν' ἀποδώσουν. Π. Μ.

δενδρομήκων (ὁ) (Dendromecon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν της οἰκογενείας τῶν *μηκωνοειδῶν* Τὸ γένος περιλαμβάνει δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *δενδρομήκων ὁ καλιφόρνιος* (Dendromecon californiensis), ὅστις φύεται ἐν Καλιφορνίᾳ καὶ καλλιεργεῖται πανταχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

δενδρομοναδίδαι (οἱ) (Dendromonadidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγοφόρων* ἢ *μαστιγωτῶν*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, μὲ σῶμα γυμνόν, κεκολοβωμένον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, συνηθέστερον κατὰ ἀποικίας διαιτωμένους. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενειας εἶναι: δενδρομονάς, κλαδόνημον καὶ φυσομονὰς (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δενδρομονὰς (ἡ) (Dendromonas) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενειας τῶν *δενδρομοναδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μικρότατα ζῳάρια, ἀνωμάλου μορφῆς, σχήματος ἀπιοειδοῦς καὶ διατεταγμένα ἐπὶ κοινοῦ σκληροῦ ποδίσκου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν κεντρικὸν ἄξονα τῆς ἀποικίας. Αἱ δενδρομονάδες ἀπαντῶσιν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δενδρομύκητες (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται μύκητές τινες, οἵτινες εἶναι ποικίλως διακεκλαδισμένοι καὶ δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν κλάδων δένδρου. Δ. Ν. Π.

δενδρόμυς (ὁ) (Dendromys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου εἶναι μικροῦ μεγέθους καὶ παραπλήσια πρὸς τοὺς κοινοὺς μῦς. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς, γνωστότερον εἶναι *δενδρόμυς ὁ κομψὸς* (Dendromys gracilis), ὅστις ἔχει σῶμα ἀτρακτοειδές, κομψόν, κεφαλὴν λεπτήν, ῥύγχος ὀξύ, περιβαλλόμενον ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν ἐν εἴδει μύστακος, ὦτα ἠνωρθωμένα καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Ὁ χρωματισμὸς κατὰ τὴν ῥάχιν εἶναι φαιοκαστανός, μὲ μελανὴν καὶ μᾶλλον στενὴν μελανὴν λωρίδα διήκουσαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ῥάχεως, καὶ ὑπόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἐνδιαιτᾶται τὴν μὲν ἡμέραν ἐπὶ τῶν δένδρων, τὴν δὲ νύκτα εἰς ὑπογείους στοάς, ἃς τὸ ἴδιον ζῷον κατασκευάζει παρὰ τὸν κορμὸν δένδρων. Εἶναι διαδεδομένος εἰς ἅπασαν τὴν εὔκρατον Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

δένδρον (τό)· κοιν. ***δέντρο***, ἰδιωματ. *δεντρὸ* καὶ *δεντρί*, πληθ. *δέντρα* καὶ *δέντρη*· φυτὸν διακλαδιζόμενον ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς θάμνους, τὰς πόας κττ.: «δένδρον ἥμερον,—ἄγριον,—ὀπωροφόρον,—καρποφόρον,—ἄκαρπον»· || *δέντρο* καὶ ἰδιωματ. *δέντρος* (ὁ) λέγεται ἰδιαιτέρως ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ ἡ δρῦς, ἡ βελανιδιά· || ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀντὶ τῆς λέξεως *δένδρον* χρησιμοποιεῖται συνήθως ἡ λέξις *ξύλον*: «ξύλον τῆς γνώσεως,—τῆς ζωῆς»· || «γενεαλογικὸν δένδρον» ὁ εἰς σχῆμα δένδρου διατασσόμενος γραφικὸς πίναξ τῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς μιᾶς οἰκογενείας· || «δένδρον τῶν Χριστουγέννων», δενδρύλλιον (ἐλάτης ἰδίως), ἀπὸ τῶν κλώνων τοῦ ὁποίου ἀναρτῶνται παιγνίδια καὶ ἄλλα δῶρα κατὰ τοὺς οἰκογενειακοὺς ἑορτασμοὺς τῶν Χριστουγέννων (βλ. λ. Χριστούγεννα).

—[ΒΟΤ.] Καλεῖται οὕτω τὸ ξυλῶδες φυτόν, οὗ ὁ κορμὸς ἀπὸ τῆς ῥίζης εἶναι μονοστέλεχος, ὀρθοφυὴς καὶ ἄρχεται διακλαδιζόμενος εἴς τι ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὕψος, ὅπως π. χ. ἡ *μηλέα*, ἡ *πεύκη*, ἡ *πλάτανος*, ἡ *πτελέα*, ἡ *συκῆ* κτλ. Δένδρα ἐπίσης ὀνομάζονται και τὰ μεγάλα ξυλώδη καὶ εὐθυτενῆ φυτά, ἅτινα διακλαδίζονται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἢ εἰς μικρὸν ἀπ' αὐτῆς ὕψος, ὡς π. χ. ἡ *ἄρκευθος*, ἡ *κυπάρισσος* καὶ γενικῶς τὰ *κωνοφόρα* Ἐπίσης δένδρα ὀνομάζονται καὶ τὰ ξυλώδη καὶ εὐθυτενῆ φυτά, ἅτινα δὲν διακλαδίζονται οὐδόλως, ὅπως π. χ. οἱ *φοίνικες* καὶ ἄλλα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φοινικοειδῶν*.

Δένδρα κυρίως καλοῦνται τὰ φυτὰ τὰ ἔχοντα ξυλώδη κορμὸν καὶ ὑψούμενα ἄνω τῶν τριῶν μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Φυτὰ μὴ ὑψούμενα ἄνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους κατωτέρω τῶν τριῶν μέτρων καλοῦνται *δενδρία* ἢ *δενδρύλλια*. Φυτὰ μὲ ἡμιξυλώδη κορμόν, ὑψούμενα

Digitized by Google

οὐχὶ περισσότερον τοῦ 1—1.50 μέτρα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καλοῦνται *θάμνοι*· καὶ τέλος φυτὰ μὲ μαλακὸν κορμόν, ὅστις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ *βλαστὸς* ἢ *καυλὸς* καλεῖται, ὧν τὸ ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 100 ἑκατοστόμετρα, σπανιώτερον δὲ καὶ περισσότερον, καλοῦνται *πόαι* ἢ *ποώδη*.

Τὰ δένδρα παρουσιάζουσι διαφορωτάτην μορφὴν ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἀθροισμάτων εἰς ἃ ὑπάγονται καὶ ὧν κυριώτερα εἶναι τά: *δικοτυλήδονα* καὶ τὰ *μονοκοτυλήδονα*.

Τῶν δένδρων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ πρῶτον ἄθροισμα, ὅπως ἡ *δρῦς*, ὁ *πλάτανος*, ἡ *καρυὰ* καὶ ἄλλα πολλά, αἱ ρίζαι διεισδύουσι βαθέως εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀναπτύσσεται ὁ κορμός, ὅστις εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς βάσεως του ἀπόστασιν ἄρχεται διακλαδιζόμενος. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ κορμοῦ ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ φλοιοῦ, ὅστις ἄλλοτε εἶναι λεπτὸς καὶ λεῖος, ἄλλοτε δὲ παχύς, διηυλακωμένος, διαφόρως ἐξωγκωμένος κτλ. Ἡ διακλάδωσις τῶν δένδρων ἄρχεται ἀπὸ τῆς νεαρᾶς αὐτῶν ἡλικίας, ἀλλὰ πάντως ἀφίνεται γυμνὸν ἱκανὸν μέρος τοῦ κορμοῦ ἀπὸ τῆς βάσεως. Ἡ διακλάδωσις εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν δένδρων. Ἐνίοτε ὁ κορμὸς ὑψοῦται μέχρις ὡρισμένου ὕψους καὶ εἶτα σχηματίζει χονδροὺς κλάδους διακλαδιζομένους περαιτέρω εἰς λεπτοτέρους τοιούτους καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Οἱ κλάδοι διακλαδίζονται ἢ ἐκ τῶν πλαγίων ἢ διηνεκῶς πρὸς τὰ ἄνω. Ἄλλοτε δὲ ἀναφαίνονται μόνον κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ κορμοῦ καὶ εἶναι διατεταγμένοι κατὰ βότρυς ἢ κῦμα. Εἴς τινα δένδρα παρατηρεῖται σύμμικτος τρόπος διακλαδώσεως, ὁπότε ταῦτα λαμβάνουσιν ἰδιορρυθμοτάτην ὄψιν.

Τὰ δένδρα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν μονοκοτυληδόνων ἔχουσι συνήθως εὐθυτενέστερον κορμόν, ὀλιγοκλαδώδη ἢ καὶ ἄνευ κλάδων, καὶ ὁ κορμός των ἢ δὲν περιβάλλεται ὑπὸ φλοιοῦ, ὁπότε διακρίνονται αἱ ὑπὸ τῶν μίσχων τῶν φύλλων προξενηθεῖσαι ἐντομαί, ἢ περιβάλλεται ὑπὸ λεπτοτάτου καὶ ἡμιδιαφανοῦς φλοιοῦ. Συνήθως ὁ κορμὸς δὲν φέρει κλάδους, ὁπότε κατὰ τὴν κορυφήν του ὑπάρχει θύσανος ἐκ μεγάλων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, φύλλων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἀναφαίνονται οἱ ἀνθοφόροι κλαδίσκοι. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται τὰ δένδρα, *δρακόντιον*, *πάνδανος* κτλ.

Πίναξ δεικνύων τὸ ὕψος δένδρων τινῶν.

Εἶδος	*Ὕψος* (εἰς μέτρα)	*Διάμετρος κορμοῦ* (εἰς μέτρα)
Εὐκάλυπτος	140	12
Οὐελιγκτονία ἡ γιγάντειος	80—.00	11
Ἐλάτη ἡ ὑψικάρηνος	75	3
Ἐλάτη ἡ κτενοειδής	60	2
Ἐλάτη ἡ θήλεια	60	2
Πίτυς ἡ κοινή	50	1
Κυπάρισσος	50	3
Πίτυς ἡ ἀγρία	50	2
Φηγός	40	1
Κέδρος τοῦ Λιβάνου	40	1
Λεύκη ἡ ἀργυρόφυλλος	40	2,50
Βασβά	25	9
Αἴλανθος	22	0,90
Δρῦς	20	7

Ἡ ἡλικία τῶν διαφόρων δένδρων εἶναι διάφορος· οὕτως ὁ *δράκων* ζῇ 6,000 ἔτη, ἡ *ἀδανσωνία ἡ δακτυλιωτὴ* 5,000, ἡ *πλάτανος ἡ ἀνατολικὴ* 4,000, ἡ *κυπάρισσος ἡ ἀειθαλὴς* 3,000, ἡ *καστανέα ἡ κοινή*, ὁ *κέδρος τοῦ Λιβάνου* καὶ ἄλλα 2,000. Δ. Ν. Π.

— [ΛΑΟΓΡ.] Οἱ λαοὶ μὲ τὴν συμπαθητικὴν καὶ ἐμψυχοῦσαν τὰ πάντα φαντασίαν των, τὴν ἀποκαλυπτομένην εἰς τὰς ποικίλας παραδόσεις των, ἐνεφύσησαν ἐνωρίτατα πνοὴν εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον, γεφυρώσαντες χαριέντως τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου φαινομενικὸν χάσμα. Δι' αὐτούς, παμψυχιστὰς ἐκ ποιητικῆς διαθέσεως, ὅπως τὰ ζῷα, οὕτω καὶ τὰ φυτά, ἰδιαιτέρως δὲ τὰ δένδρα τὰ ἐπιβλητικὰ ἐκ τοῦ ὄγκου των καὶ εὐεργετικὰ ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν των, τὰ παρουσιάζοντα ἐκδηλότερον τὴν ἐσωτερικὴν ζωήν των, ἔχουν ψυχὴν καὶ αἰσθήσεις, διότι χρησιμεύουν ὡς κατοικία διαφόρων ὄντων, ἢ διότι ἔχουν συνδεθῆ κατά τινα τρόπον πρὸς τὴν ζωὴν ἀνθρώπου ζῶντος ἔτι, ἢ ζήσαντος ποτέ. Ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπιστεύετο ὅτι αἱ δρῦς ἦσαν κατοικία τῶν Ἁμαδρυάδων νυμφῶν. Αἱ νύμφαι αὗται «ἐγεννῶντο ἅμα ταῖς δρυσὶ καὶ ἅμα ταῖς δρυσὶν ἐφθείροντο» (*Σχολ. Ἀπολ. Ροδ.* Β. 178) ἔζων δὲ «ἰσοδένδρου τέκμωρ αἰῶνος λαχοῦσαι» (*Πινδ. ἀπ.* 165 (146) *Bergk*), ὁμήλικες θεωρούμεναι τῶν δένδρων, πρὸς τὰ ὁποῖα συνεταυτίζοντο. Οὕτω τὸ δένδρον, θεωρούμενον ἔμψυχον καὶ συνταυτιζόμενον πρὸς τὴν νύμφην, ὑποτίθεται ὅτι πάσχει ὡς ἄνθρωπος, κοπτόμενον δὲ ὑπὸ ὑλοτόμων πονεῖ καὶ στενάζει καὶ ἐνίοτε ἀποβάλλει αἷμα ἐκ τοῦ τραύματος. Δὲν εἶναι δὲ σπάνιαι αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς ἠκούσθησαν ὑπὸ ὑλοτόμων παρακλήσεις ἐκ μέρους νυμφῶν ὀδυρομένων διὰ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ἐν ᾧ κατῴκουν δένδρου, καὶ τὰ παραδείγματα τιμωρίας ἀπηνοῦς τοῦ ἐπιχειρήσαντος νὰ τὸ ἀποκόψῃ (*Σχολ. Ἀριστ.* Νεφ. 1005, *Serv Virg.* Georg I. 18). Ἐκ τῶν ἀντιλήψεων τούτων, αἱ ὁποῖαι διετηρήθησαν ὡς ἀναμνήσεις ἐν ταῖς παραδόσεσι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐγεννήθη ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ δένδρου εἶναι αὐτοτελὲς καὶ ὑπερφυσικὸν ὄν, ἔχον ὡς ἐνδιαίτημα τὸ δένδρον, ἐνεργοῦν δὲ πλησίον αὐτοῦ ὅπου ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν ζῴου, ἢ ἀνθρώπου, ἢ στοιχείου τινὸς (πυρὸς κλπ.). Κατά τινα παράδοσιν τῶν Πατρῶν, τὸ ὑπερφυσικὸν ὂν δένδρου τινὸς «ἐπαρουσιαζότανε σὰ σκυλὶ καὶ σὰ φωτιά. Πολλὲς φορὲς ἐβλέπανε οἱ ἄνθρωποι τὴ νύχτα ἀπάνου στὸ δέντρο φωτιὰ ἢ ἀκούγανε βάβιγμα σκυλιοῦ, χωρὶς νὰ τὸ βλέπουνε» (*Ν. Γ. Πολίτου*: Παραδοσ. σ. 294). Παραλλαγὴ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης εἶναι ἡ δοξασία ὅτι τὸ ὑπερφυσικὸν ὂν εἶναι Νύμφη (νεράϊδα) κεχωρισμένη τοῦ δένδρου καὶ προσλαμβάνουσα κατὰ βούλησιν διαφόρους μορφάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται, ἢ συνταυτιζομένη πρὸς αὐτὸ καὶ συμπάσχουσα. Ἐν Μακεδονίᾳ διηγοῦνται ὅτι διαβάτης τις «εἶδε κάτω ἀπὸ ἕνα μεγάλο δέντρο μιὰ νύφη στολισμένη μὲ φλουριὰ καὶ ὅτι ἀπὸ τότε βουβάθηκε» (αὐτόθ. σ. 295). Ἐν Ἀρκαδίᾳ «τὸ καλοκαῖρι, ντάλα μεσημέρι, βγαίνει κάτω ἀπὸ μιὰ συκιὰ ἕνα ἀρνὶ καὶ βελάζει. Ἔπειτα γίνεται Νεράϊδα καὶ παίρνει μαζί της τὸν ἄνθρωπο ποῦ θὰ τὴν ἰδῇ. Ὅταν τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον, γυρίζει τρελλὸς» (αὐτόθ. σ. 295). Ἐν Μαντινείᾳ ἐπιχειρήσας τις νὰ κόψῃ κλάδους ἰτέας ἤκουσε κραυγὰς ὀδύνης καὶ συστάσεις νὰ «βάλῃ στὴ στιγμὴ τοὺς κλῶνους στὴ θέση τους», καὶ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπέθανε (αὐτόθ. σ. 179). Τὰ ὄντα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰ δένδρα ἐξ ἀρχῆς, ἢ δύνανται διὰ μαγικοῦ τινος τρόπου (καρφώματος) νὰ προσηλωθῶσιν εἰς αὐτὰ (αὐτόθ. σ. 295), προξενοῦν διάφορα κακὰ καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν διατρέχῃ οὐδένα κίνδυνον ἡ ἀκεραιότης τοῦ δένδρου (αὐτόθ. σ. 272, 295). Πιστεύεται ὅτι κατὰ κανόνα στοιχειωμένα εἶναι τὰ μεγάλα, φουντωτὰ καὶ παλαιὰ δένδρα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ «οἱ ἄνθρωποι ἀποφεύγουν νὰ κάθωνται πολλὴν ὥρα ἀπὸ κάτω σ' αὐτὰ ἢ νὰ κοιμοῦνται στὸν ἴσκιο των, γιὰ νὰ μὴν πάθουν» (αὐτόθ. σ. 177).

Συναφὴς πρὸς τὰς δοξασίας ταύτας εἶναι καὶ ἡ ἐκ δημοτικῶν ᾀσμάτων, παραμυθίων καί τινων ἐθίμων γνωστὴ δοξασία, καθ' ἣν ἐνίοτε ἡ ζωὴ ἀνθρώπου τινὸς συνδέεται πρὸς δένδρον φυτευθὲν κατὰ τὴν γέννησίν του ἢ εἴς ἄλλην τινὰ ἐπίσημον περίστασιν τοῦ βίου του καὶ καθ' ἣν ὅταν τὸ δένδρον ξηρανθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀσθενεῖ ἢ ἀποθνήσκει, ὡς καὶ ἡ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος ταύτης, καθ' ἣν ὅταν φυτεύσῃ τις δένδρον, τὸ ὁποῖον «μεγαλώνει πρόωρα καὶ δυναμώνει πολύ», διατρέχει τὸν κίνδυνον ν' ἀποθάνῃ, διότι κατὰ μυστηριώδη τινὰ συσχέτισιν τὸ δένδρον στοιχειούμενον ἀπορροφᾷ τὴν ζωτικὴν ἰκμάδα τοῦ φυτεύσαντος καὶ τὸν «πνίγει». Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ μόνη ἐνδεικνυομένη λύσις εἶναι ἡ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν πρώτων συμπτωμάτων στοιχειώματος ἀποκοπὴ τοῦ δένδρου (αὐτόθ. σ. 178). Ὑπὸ τὴν αὐτὴν λογικὴν τελοῦν καὶ αἱ παραδόσεις, καθ' ἃς φύονται δένδρα ἐκ τοῦ αἵματος φονευθέντων ἀνθρώπων (*Ν. Γ. Πολίτου* «Λαογρ. Σύμ.» Β. σ. 45), αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀντίληψιν, καθ' ἣν τὸ αἷμα, ὡς ἕδρα τῆς ψυχῆς, ἠδύνατο νὰ μεταδώσῃ ταύτην εἰς ἄλλο ὀργανικὸν ὄν. Ἐπίσης τὰ δημοτικὰ ᾄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀναφέρουν, ὅτι ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τάφου ἐραστῶν φύονται δύο δένδρα, ἅτινα συμπλέκουσι τοὺς κλάδους των καὶ περιπτύσσονται ἄλληλα, δεικνύοντα οὕτως, ὅτι ὁ ἔρως τῶν νεκρῶν διατηρεῖται ἀΐδιος (Παραδ. σ. 644).

Πρακτικὴ ἐκδήλωσις τοῦ δέους, τὸ ὁποῖον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τρέφει πρὸς τὰ δένδρα καὶ τῆς πίστεώς του ἐπὶ τὸ ἔμψυχον αὐτῶν εἶναι αἱ προφυλάξεις, τὰς ὁποίας λαμβάνει κατὰ τὴν ἀποκοπήν των. «Ὅταν κόβουν μεγάλα δένδρα οἱ ξυλοκόποι, βάνουν στὸν κορμὸ στὴ μέση μιὰ πέτρα γιὰ νὰ ἐμποδιστῇ, νὰ μὴν ἔβγῃ μὲ ὁρμὴ ἡ ψυχὴ τοῦ δένδρου, τί ἀλλοιῶς θὰ τοὺς κοψομεσιάσῃ· καὶ σὰν ἰδοῦν πὼς γέρνει νὰ πέσῃ, πέφτουν προύμυτα καταγῆς καὶ δὲ βγάνουν μιλιὰ γιὰ νὰ μὴ τοὺς ἐννοήσῃ ἡ ψυχὴ τοῦ δέντρου, ὅταν θὰ βγαίνῃ, πὼς εἶναι ἐκεῖ καὶ καθὼς εἶναι ἀγαναχτισμένη τοὺς λαβώσῃ» (αὐτόθ. σ. 178).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις σ. 177—179, 272, 294—295, 643—644, 916—919.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα τ. Β. σ. 45, 46. — *Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α. σ. 171.— «Λαογραφία» τ. Α. σ. 199. Θ. Π.

— [ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Κυρίως τὰ δένδρα ἐξετάζονται νομικῶς ἀπὸ δύο ἀπόψεων, ἤτοι πρῶτον ὡς πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν πραγμάτων κατάταξιν αὐτῶν καὶ δεύτερον ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος τούτων.

1) Κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου «περὶ διακρίσεως κτημάτων» τοῦ ἔτους 1837, τὰ δένδρα εἶναι παρακολουθήματα ἀκινήτου κτήματος, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ αὐτοῦ νόμου τὰ παρακολουθήματα ἀκινήτου λογίζονται ἀκίνητα. Ἡ τοιαύτη ὅμως τῶν δένδρων ἰδιότης ὑφίσταται μόνον ἐφ' ὅσον ταῦτα διατελοῦσιν εἰς διαρκῆ σύνδεσμον μετὰ τοῦ ἀκινήτου (πρβλ. ἄρθρ. 7 τοῦ αὐτοῦ νόμου), διότι ἄλλως, ἤτοι ὅταν ταῦτα ἀποχωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἀκινήτου ἢ ἔχωσιν ἀρχῆθεν ἐν ἀγγείοις φυτευθῆ, λογίζονται κινητά.

2) Κατ' ἀρχὴν ὁ τρόπος τῆς ἐπὶ δένδρων μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιότητος τούτων ὡς *ἀκινήτων* ἢ *κινητῶν*. Ἰδιαιτέραν σημασίαν κέκτηται τὸ ζήτημα τῆς κυριότητος τοῦ δένδρου τοῦ πεφυτευμένου ἐπὶ ἀλλοτρίου ἐδάφους, ὅπερ λύει ἡ νομικὴ ἀρχή, καθ' ἣν «τὰ ἐπικείμενα εἴκει τοῖς ὑποκειμένοις». Ἡ τοιαύτη ὅμως κυριότης ἄρχεται ἀφ' ὅτου τὸ δένδρον ἀναπτύξῃ ρίζας, καὶ ἑπομένως πρὸ τῆς ριζώσεως νομίμως διεκδικεῖται τὸ δένδρον παρὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἐὰν αἱ ρίζαι τοῦ δένδρου διήκωσιν ἐπὶ δύο γειτονικῶν κτημάτων, τὸ δένδρον ἀνήκει εἰς τοὺς κυρίους ἀμφοτέρων τῶν κτημάτων. Τέλος ἡ ἐπὶ τοῦ δένδρου κυριότης δὲν εἶναι μετακλητή, καθ' ὅσον ὁ ἅπαξ γενόμενος κύριος τοῦ δένδρου μένει τοιοῦτος καὶ μετὰ τὸν τυχὸν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀποχωρισμὸν αὐτοῦ (Πρβλ. Π. 41,1,9· πρ. Π. 41,1, 7,13·Π. 6,1,5,3). Δ. Φ. Π.

— [ΣΥΜΒΟΛ.] Τὸ σύμβολον τοῦ δένδρου εἶναι σχεδὸν καθολικόν, συναντώμενον κατὰ μῆκος ὅλης τῆς παραδόσεως τῶν ἀρχαίων θρησκειῶν. Ἐν Ἰνδίαις ὁ Βράχμας πλάσσει τὸν ἄνθρωπον ἐκ γῆς καὶ τὸν τοποθετεῖ εἰς τὴν χώραν πάσης εὐδαιμονίας, ἔνθα ἐφύετο δένδρον, τοῦ ὁποίου ὁ καρπὸς ἐχορήγει τὴν ἀθανασίαν. Οἱ κατώτεροι ὅμως θεοὶ ἀνεκάλυψαν τὸ δένδρον τοῦτο καὶ ἔφαγον τοὺς καρπούς του διὰ νὰ μὴν ἀποθάνωσιν. Ὁ ὄφις τότε, φύλαξ ζηλότυπος τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς, ἐξέχυσε τὸν ἰόν του ἐφ' ὅλης τῆς γῆς καὶ πᾶσα ψυχὴ ἤθελεν ἀποθάνει, ἐὰν ὁ θεὸς Σίβας, λαβὼν ἀνθρωπίνην μορφήν, δὲν ἀπερρόφα ἐξ ὁλοκλήρου τὸν ἰὸν ἐκεῖνον. Κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν ὁ Βούδας κάτωθεν ἑνὸς δένδρου ἐδέχθη τὸν θεῖον φωτισμόν. Ὁ μυστικὸς ἐπίσης χυμὸς Σόμα τῶν Ἰνδῶν, τοῦ ὁποίου ἰδιότης ἦτο νὰ «ἀναγεννᾷ καὶ νὰ κάμνῃ νέον ἄνθρωπον» τὸν μύστην, προήρχετο ἐκ τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστημονικὴ ὀνομασία εἶναι Asclepias acida. Τὸ αὐτὸ σύμβολον μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ὄφεως ἀνευρίσκεται εἰς τὰ ἀρχαιότατα μνημεῖα τῶν Μεξικανῶν. Ὁμοία παράδοσις εἰς τοὺς Πέρσας, Χαλδαίους καὶ Ἀσσυρίους, ἔνθα τὸ ἱερὸν δένδρον παρίσταται φέρον ὁριζοντίως ἀναπεπταμένους κλάδους, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι καρποί. Ἀμφοτέρωθεν κάθηνται δύο ἄτομα, εἷς ἀνὴρ καὶ μία γυνή, ὄπισθεν δὲ αὐτῆς εἰκονίζεται ὄφις.

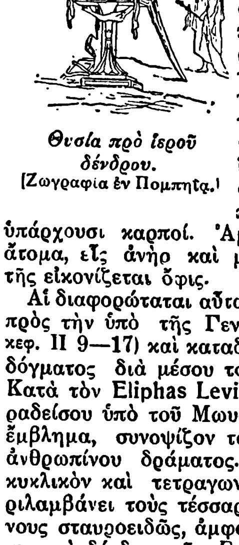

Θυσία πρὸ ἱεροῦ δένδρου.
[Ζωγραφία ἐν Πομπηΐᾳ.]

Αἱ διαφορώταται αὗται παραδόσεις συμφωνοῦσι πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Γενέσεως ἀναφερομένην (Γεν. κεφ. II 9—17) καὶ καταδεικνύουν τὴν διάσωσιν τοῦ δόγματος διὰ μέσου τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Κατὰ τὸν Eliphas Levi ἡ ὅλη περιγραφὴ τοῦ Παραδείσου ὑπὸ τοῦ Μωυσέως ἀποτελεῖ θαυμαστὸν ἔμβλημα, συνοψίζον τὰς ὑψίστας ἀληθείας τοῦ ἀνθρωπίνου δράματος. Τὸ ἔμβλημα τοῦτο εἶναι κυκλικὸν καὶ τετραγωνικὸν συγχρόνως, διότι περιλαμβάνει τοὺς τέσσαρας ποταμούς, διατεθειμένους σταυροειδῶς, ἀμφοτέρωθεν τῶν ὁποίων φύονται τὰ δένδρα τῆς *Γνώσεως* καὶ τῆς *Ζωῆς*, τῆς *Διανοίας* καὶ τῆς *Κινήσεως*, τῆς *Σοφίας* καὶ τῆς *Δημιουργίας*. Περὶ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου περιστρέφεται ὁ ὄφις τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἰς τὴν βάσιν δὲ αὐτοῦ ἵσταται ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα, ἡ ἐνεργὸς καὶ ἡ παθητικὴ ἀρχή, ἡ νόησις καὶ ἡ ἀγάπη.

Ὁ Ἀδωνάϊ ἀπαγορεύει εἰς τὸ πρωτόγονον ζεῦγος τὴν βρῶσιν τοῦ καρποῦ τῆς Γνώσεως, φοβούμενος μήπως καταστῶσιν οἱ ἄνθρωποι ἰσόθεοι, ὅμοιοι πρὸς αὐτόν. Ἀλλ' ὁ πυρώδης ὄφις πείθει τὴν Εὔαν νὰ δοκιμάσῃ τὸν ἀπηγορευμένον καρπόν, ἐκείνη δὲ τὸν πρωτόπλαστον. Συνέπεια τοῦ «σφάλματος» ἐκείνου εἶναι ἡ γέννησις τοῦ Κάϊν καὶ τοῦ Ἄβελ. Ἀλληγορία ὑψίστης σημασίας, τῆς ὁποίας ἡ κατανόησις ἀποδίδει τὸν φωτισμὸν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ προπαρεσκευασμένου ἀτόμου.

Ἀργότερον *Ἰωάννης ὁ Θεολόγος* μέλλει ἐν τῇ Ἀποκαλύψει του (Κεφ. 22, 1—3) νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν περιγραφὴν τοῦ θείου ἐμβλήματος τῆς Ἐδέμ, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καὶ τῆς ζωῆς ἔχει ἀποκατασταθῆ ἐν ὅλῃ του τῇ λαμπρότητι ὁ ἡλιακὸς ἀμνός. Ἡ περαιτέρω ἑρμηνεία τοῦ κολοσσιαίου τούτου μύθου τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καὶ τῆς ζωῆς ἐπαφίεται εἰς τὰς διανοητικὰς καὶ λογικὰς ἱκανότητας ἑνὸς ἑκάστου. Π. ΓΚΡ.

— [ΓΕΝΕΑΛ.] Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς αἱ εὐγενεῖς οἰκογένειαι, αἱ τηροῦσαι τὰς ἐραλδικὰς παραδόσεις, ὅπως ἔχωσι πάντοτε πρόχειρον τὴν καταγωγήν των, ἀπὸ τοῦ πρώτου γενάρχου των, ὡς καὶ τὴν ἄνευ διακοπῆς διαδοχῆς τοῦ γένους (filiation) ἀπεικόνιζον ἓν δένδρον, εἰς τὴν ρίζαν, τοῦ ὁποίου ἐτίθετο τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχικοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ οἴκου. Εἰς τοὺς πρώτους κλάδους τοῦ δένδρου τούτου ἐκ δεξιῶν μὲν ἤρχοντο οἱ πρω-

Digitized by Google

τότοκοι, ἐξ ἀριστερῶν δὲ οἱ δευτερότοκοι υἱοὶ καὶ διάδοχοι τούτων. Εἰς τὰς σημερινὰς ἐποχὰς τὰ «δένδρα» ταῦτα ἀντικατέστησαν οἱ «γενεαλογικοὶ πίνακες», εἰς τοὺς ὁποίους, ἀντιθέτως πρὸς τὴν παλαιὰν συνήθειαν, πρῶτος ἐκ τῶν ἄνω ἔρχεται ὁ γενάρχης καὶ ἕπονται, εἰς κατακορύφους γραμμάς, οἱ τούτου υἱοὶ καὶ οἱ τούτων διάδοχοι. Καὶ εἰς τὰ παλαιότερα δένδρα καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς πίνακας παραπλεύρως ἑκάστου ὀνόματος σημειοῦται ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεως, ὡς καὶ τοῦ θανάτου ἑκάστου, τὸ ὄνομα τῆς συζύγου κ. ἄ. Ἐπίσης εἰκονίζεται τὸ τῆς οἰκογενείας ἔμβλημα (οἰκόσημον). Γ. Ε. Τ.

— [ΕΡΑΛΔ.] Μὲ τὴν λέξιν *δένδρον* συνήθως οἱ οἰκοσημολόγοι ἐννοοῦσι τὴν λεύκην. Ὅταν δὲν πρόκειται περὶ ταύτης, δέον νὰ ὁρίζεται τὸ εἶδος τοῦ δένδρου, ὡς ἐλάτη (sapin), πεύκη (pin), κυπάρισσος (cyprès) κτλ. Ὅταν ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου εἶναι ὁμοίου χρώματος μὲ τὸ ὅλον λέγομεν «μετὰ κορμοῦ...» Ἐὰν αἱ ρίζαι εἶναι καταφανεῖς, τὸ δένδρον λέγεται ἔκριζον (déraciné). Ἐὰν στερεῖται κλάδων λέγεται ἄκλαδον (ébranché). Ἐὰν ἄνευ φύλλων, ἄφυλλον. Ἐὰν εἶναι ἐμπεφυτευμένον, λέγεται ἐπὶ δώματος... δεῖνα χρώματος κτλ. Γ. Ε. Τ.

— [ΑΝΑΤΟΜ.]—1) *Δένδρον βρογχικὸν* (βλ. βρογχικὸν δένδρον).—2) *Δένδρον ζωῆς*. Καλοῦσιν οὕτω διάφορα ἐν τοῖς ὀργάνοις μέρη, ἅτινα εἴτε ὡς ἐκ τοῦ σχήματος εἴτε ὡς ἐκ τῆς χροώσεως προσομοιάζουσι πρὸς κλῶνας δένδρου, ἔχοντας κοινὸν κορμόν· τοιαῦτα δ' εἶναι τὸ δένδρον τῆς ζωῆς ἢ αἱ φοινικώδεις πτυχαὶ τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας, τὸ δένδρον τῆς ζωῆς τῆς παρεγκεφαλίδος. Ι. Π.

— **δένδρον τῆς ζωῆς** (τό)· ἡ ἄλλως λεγομένη *γραμμὴ τῆς ζωῆς* ἐν τῇ χειρομαντείᾳ (βλ. λ.).

— **δένδρον** (ἢ *δέντρο*) τοῦ *θανάτου* [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τάξος ὁ ραγοφόρος* (Taxus baccata).

— **δένδρον** τοῦ *Πορφυρίου* [*Φιλοσ.*]. Διάγραμμα γραφικῆς ἀπεικονίσεως τῆς ὑπαγωγῆς τῶν ἐννοιῶν (βλ. Πορφύριος).

Δένδρον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ρεθίου τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928 152.

— **Δένδρον, Μέγα**—[*Γεωγρ.*]· βλ. Μέγα *Δένδρον*.

δενδρονηρῖς (ἡ) (Dendronereis) [*Ζωολ.*]. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκοριδῶν*. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς παραθαλασσίους χώρας. Δ. Ν. Π.

δενδρονωτίδαι (οἱ) (Dendronotidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων ὀπισθοβραγχίων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει μαλάκια διακρινόμενα ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου διατάξεως τῶν βραγχίων των. Γνωστότερα γένη εἶναι τά: δενδρόνωτος, ἥρως καὶ λομάνωτος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δενδρόνωτος (ὁ) (Dendronotus) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδρονωτιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματος, λίαν λεπτοῦ κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ πλατυτάτου κατὰ τὸ ὀπίσθιον καὶ γυμνοῦ κόγχης. Τὰ βράγχια εἶναι δενδροειδῆ καὶ διατεταγμένα ἐπὶ μιᾶς γραμμῆς κατὰ μῆκος τῆς ράχεως. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *δενδρόνωτος ὁ δενδροειδὴς* (Dendronotus arborescens), ζῶν ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν βράχων τῶν εὐκράτων ζωνῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

δενδροποίκιλτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ πεποικιλμένο , ὁ στολισμένος μὲ δένδρα.

δενδρόρτυξ (ὁ) (Dendrortyx) [*Ζωολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλεκτοροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι σῶμα μετρίου μεγέθους, κεφαλὴν μικρὸν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος ἰσχυρόν, πόδας λεπτοὺς καὶ ἰσχυροὺς καὶ οὐρὰν μᾶλλον μακράν, λεπτοτέραν κατὰ τὴν βάσιν της καὶ πλατυτέραν κατὰ τὸ ἄκρον της. Γνωστὰ 4 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *δενδρόρτυξ ὁ λοφιοφόρος* (Dendrortyx cristatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὸ Μεξικόν, εἶναι παρόμοιον πτηνὸν πρὸς τὸν φασιανὸν καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ πυρροῦ χρώματος τοῦ σώματος, τῆς φαιᾶς κεφαλῆς καὶ τῶν κυανοφαίων παρειῶν του μετὰ λευκῶν ραβδώσεων καὶ χηλίδων, αἵτινες ἐπεκτείνονται ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τοῦ στήθους. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ὁ κυανέρυθρος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του λόφος. Δ. Ν. Π.

Δένδρες [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ναυπάκτου τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Κάτ. (1928) 197.

δενδροσειρὰ (ἡ)· σειρὰ δένδρων, δενδροστοιχία.

δένδροσμον (τὸ) (Dendrosmum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατιδῶν*. Τὰ δένδρο-σμα εἶναι μεγάλα δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Νέας Καληδονίας, διακρινόμενα ἐκ τῶν ἐναλλασσομένων φύλλων των καὶ τοῦ σκληροῦ ξύλου τοῦ κορμοῦ των, ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλουργικήν. Δ. Ν. Π.

δενδρόσπογγος (ὁ) (Dendrospongus) [*Ζωολ.*]. Γένος σπόγγων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κερατοσπογγιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀπλυσιδῶν*. Οἱ δενδρόσπογγοι διακρίνονται ἐκ τοῦ πυριτιώδους συστάσεως καὶ πολυακτινωτοῦ σώματός των. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν θαλασσῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δενδροστοιχία (ἡ)· στοῖχος δένδρων, σειρὰ δένδρων κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ.

— [*Ἐγκυκλ.*] Αἱ *δενδροστοιχίαι* χρησιμεύουσι διὰ νὰ παρέχωσι σκιὰν καὶ καταφύγιον κατὰ τῶν βροχῶν, τῶν ἀνέμων καὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Πλὴν τούτου ἀναδίδουσιν ἀρκετὴν δρόσον καὶ διατηροῦσιν ἐπαρκὲς ποσοστὸν ὑγρασίας· καθιστῶντα οὕτω ὀλιγότερον κονιοβριθεῖς τὰς ὁδούς. Εἰς τὰς πόλεις αἱ δενδροστοιχίαι καθιστῶσι καθαρωτέραν τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ καλλωπίζουσι τοὺς δρόμους. Καταλληλότερα δένδρα διὰ τὴν φύτευσιν δενδροστοιχιῶν εἶναι, ἡ *πλάτανος*, ἡ *δρῦς ἡ ἀρία*, ἡ *ἀκακία ἡ κοινή*, ἡ *ἀκακία ἡ σφαιρική*, ἡ *σφύρα ἡ ἱαπωνική*, ἡ *καστανέα ἡ ἰνδική*, ἡ *κυπάρισσος ἡ ἀειθαλής*, κτλ. Παρ' ἡμῖν εἰς τὰς δενδροστοιχίας χρησιμοποιοῦνται αἱ διάφοροι ποικιλίαι τῆς ἀκακίας. Εἰς πλείστας ξενικὰς χώρας χρησιμοποιοῦνται καὶ δένδρα ὀπωροφόρα. Δ. Ν. Π.

δενδροστόλιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐστολισμένος μὲ δένδρα.

δενδρόστομον (τὸ) (Dendrostomum) [*Ζωολ.*]. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *γεφυρειδῶν* περιλαμβάνον θαλασσίους σκώληκας, ἀπαντῶντας εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας καὶ διακρινομένους διὰ τὸ κεκαλυμμένον ὑπὸ πολυκλαδωδῶν ἀποφύσεων στόμα των. Δ. Ν. Π.

δενδρόσωμον (τὸ) (Dendrosomum) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκινητιδῶν*. Τὰ δενδρόσωμα σχηματίζουσι πολυκλαδώδεις ἀποικίας καὶ οἱ πολύποδες οἱ ἀποτελοῦντες ταύτας φέρουσι περὶ τὸ σῶμά των πλῆθος φιματίων ἀκτινοειδῶς διατεταγμένων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ζῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐντὸς τῶν ὑδροβίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

δενδροτομία (ἡ)· τομὴ δένδρων πρὸς παρασκευὴν ξυλείας οἰκοδομησίμου, ὑλοτομία· || φθορὰ τῶν δένδρων, ἐρήμωσις (ἀρχ.).

— [*Ὀχυρωτ.*] Εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν καλεῖται *δενδροτομία* παθητικὸν κώλυμα κατασκευαζόμενον διὰ καταρρίψεως δένδρων πρὸς τὸν ἐχθρόν, ὥστε νὰ προβάλλωσι ταῦτα κλάδους καὶ αἰχμηρὰ ἄκρα, παρακωλύοντα οὕτω τὴν πρὸς τὰ πρόσω κίνησίν του. Αἱ δενδροτομίαι καλοῦνται φυσικαί, ὅταν τὰ δένδρα εὑρίσκωνται ἐπὶ τόπου, τεχνηταὶ δὲ ὅταν παρίσταται ἀνάγκη νὰ μεταφερθῶσιν ἀλλαχόθεν

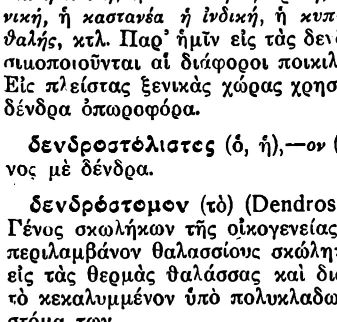

Ἄνω: *Φυσικὴ δενδροτομία*. Κάτω: *Τεχνητὴ δενδροτομία*.

(βλ. σχῆμα). Τῶν τεχνητῶν δενδροτομιῶν γίνεται χρῆσις μόνον προκειμένου περὶ μεταφορᾶς εἰς μικρὰς ἀποστάσεις. Τέλος, ὅταν τὰ δένδρα εἶναι μικρά, λόχμαι μᾶλλον, τὸ κώλυμα καλεῖται *κλαδοτομία*. Ἡ διάταξις καὶ τοῦ παθητικοῦ τούτου κωλύματος βασίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν γενικῶς συνθηκῶν τῆς κατασκευῆς τῶν συρματοπλεγμάτων.

Τὰ καταρριπτόμενα δένδρα ἢ κλάδοι δὲν ἀποχωρίζονται ἐντελῶς τοῦ κορμοῦ των, ἀλλὰ συνέχονται μετ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ εἶναι εὔκολος ἡ κατασκευὴ διόδων. Εἰς τὴν τεχνητὴν δενδροτομίαν στερεοῦμεν τοὺς κορμοὺς καὶ τοὺς κλάδους διὰ διχαλωτῶν πασσάλων. Αἱ δενδροτομίαι ἐνισχύονται διὰ τάσεως ἀκιδωτοῦ σύρματος κατὰ μῆκος αὐτῶν. Ἵνα μία δενδροτομία παρουσιάζῃ σοβαρὸν κώλυμα, δέον ν' ἀποτελῆται τοὐλάχιστον ἀπὸ τρεῖς σειρὰς δένδρων. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

δενδροτόμος (ὁ, ἡ)· ὁ τέμνων τὰ δένδρα, ὑλοτόμος· || ὁ κλαδεύων τὰ δένδρα, κλαδευτὴς δένδρων.

δενδροτομῶ (—*έω*)· τέμνω τὰ δένδρα, ὑλοτομῶ· || κλαδεύω δένδρα.

δενδροτρόφος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ τρέφων δένδρα (ἐπὶ τόπου ἢ χώρας), ὁ προσφυὴς πρὸς καλλιέργειαν δένδρων: «δενδροτρόφος περιοχή».

δενδροτρυπάνη (ἡ) [*Δασολ.*]. Ὄργανον δασικὸν εφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ Robert Pressler καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν μέτρησιν τῆς κατὰ πάχος προσαυξήσεως τῶν ἱσταμένων δένδρων. Διὰ τῆς δενδροτρυπάνης (ἢ προσαυξητικῆς τρυπάνης) καταμετρεῖται εὐχερῶς ἡ κατὰ πάχος προσαύξησις τοῦ ἱσταμένου δένδρου, διότι χωρὶς νὰ ὑλοτομηθῇ τοῦτο, τρυπᾶται διὰ ταύτης καὶ ἀποσπᾶται διὰ κοίλου τρυπάνου κυλινδρικὸν ἐγκάρσιον ξυλῶδες τεμάχιον, ἐφ' οὗ εἶναι καταφανεῖς οἱ ἐτήσιοι δακτύλιοι καὶ τὸ πάχος τούτων. Διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ὅμως τῆς συνολικῆς κατὰ πάχος προσαυξήσεως τοῦ δένδρου, ἐπειδὴ ἡ τρυπάνη ἔχει μῆκος τὸ πολὺ μέχρι 0.13 τοῦ μέτρου, δὲν ὀρύσσει ἓν καὶ μόνον τρύπημα τοῦ δένδρου, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ δεύτερον ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος διὰ νὰ ληφθῇ οὕτως ὁλόκληρος ἡ διάμετρος.

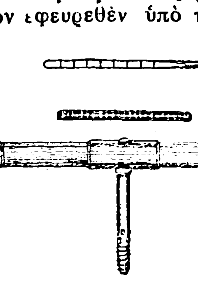

Δενδροτρυπάνη

Π. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

Δένδρου [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ρέθι τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 152.

Δενδρούλια [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Εὐαγγελισμοῦ τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 90. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γιαπί*.

δενδρούλλι (τό), ἢ *δενδρίκι* καὶ *δενδρουλλάκι* ὑποκορ. τοῦ *δένδρον*, μικρὸν τὴν ἡλικίαν ἢ τὸ ἀνάστημα δένδρον, δενδρύλλιον.

—**δενδρούλλι** ἢ *δεντρούλλι* (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *δρῦς ἡ κληθρόφυλλος* (Quercus alnifolia).

δενδροφάγος (ὁ) (Dendrophagus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουκουζωδῶν*. Οἱ δενδροφάγοι ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, λίαν πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μὲ τελείως διακεκριμένην κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν. Ἡ κεφαλὴ καταλήγει εἰς ρύγχος ἀμβλύ, αἱ κεραῖαι εἶναι μακρόταται καὶ πολυαρθρωταί, οἱ ὀφθαλμοὶ προέχοντες, οἱ πόδες μετρίου μεγέθους, τελευτῶντες εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Γνωστὰ 10 εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *δενδροφάγος ὁ ραβδωτὸς* (Dendrophagus striatus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου σχετικῶς μεγέθους του, τοῦ μελανοῦ χρώματος του καὶ τῶν λευκῶν, ἐπιμήκων, λεπτοτάτων ραβδώσεων τῆς ράχεώς του. Ζῇ ὑπὸ τὸν φλοιὸν τοῦ κορμοῦ διαφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

δενδροφθορὰ (ἡ)· ἡ φθορά, ἡ καταστροφὴ τῶν δένδρων ἀπὸ ἀνθρώπων ἢ ζῴων.

— [*Ποιν. Δικ.*]· βλ. δενδροφυτεία.

δενδροφθόρος (ὁ, ἡ)· ὁ φθείρων, ὁ καταστρέφων τὰ δένδρα.

δενδροφίδαι (οἱ) (Dendrophidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ὄφεις ἀνιοβόλους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ λεπτόν, κεφαλὴν ἐπιμήκη, πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ρύγχος προέχον καὶ μᾶλλον ἀμβλύ, σιαγόνας προεχούσας, ἐξογκωμένας καὶ πολυπληθεῖς λείους ὀδόντας. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς θερμὰς χώρας τοῦ κόσμου καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ δενδρόφις (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δενδροφίδο (τό) ἢ *δενδροφίδα* (ἡ) [*Ζωολ.*]. Καλεῖται οὕτω κοινῶς ὁ ὄφις δενδρογαλῆ (βλ. λ.).

δενδροφιλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δενδρόφιλος ἡ ἀγάπη τῶν δένδρων.

δενδρόφιλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὰ δένδρα, φιλόδενδρος.

δενδρόφιλος (ὁ) (Dendrophilus) [*Ζωολ.*]. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρτυγιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένην, πτέρυγας βραχείας καὶ ὀξυκαταλήκτους καὶ οὐρὰν βραχυτάτην, τετράγωνον κατὰ τὸ ἄκρον της. Οἱ πόδες των εἶναι βραχύτατοι, φέρουσι μεγάλους δακτύλους καὶ βραχεῖς κεκαμμένους ὄνυχας. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀσίᾳ, ὧν γνωστότερον *δενδρόφιλος ὁ κυανοῦς* (Dendrophilus azureus), ἀπαντῶν εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ διακρινόμενος διὰ τὸ κυανόχρυσον πτέρωμά του. Δ. Ν. Π.

—**δενδρόφιλος** (ὁ) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱστεριδιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα μικρόν, φοειδές, ὀγκῶδες, κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν, μὲ κεφαλὴν μικροτά-

Digitized by Google

την, βραχείας κεραίας τελευτώσας εἰς ῥοπαλοειδῆ ἀπόφυσιν καὶ βραχεῖς πολυακανθωτοὺς πόδας. Γνωστὰ 4 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δενδρόφυλλος ὁ πυγμαῖος* (Dendrophilus pygmaeus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, ζῇ ἐπὶ τῶν ῥωγμῶν τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ στιλπνοῦ μελανοῦ χρωματισμοῦ του. Δ. Ν. Π.

δενδρόφις (ὁ Dendrophis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροφιδῶν*. Οἱ ὄφεις τοῦ γένους τούτου ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ διακρίνονται διὰ τὸ ἐπίμηκες, μᾶλλον χονδρὸν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν φολίδων σῶμά των. Ἡ κεφαλή των εἶναι μικρὰ καὶ ἡ οὐρά των λεπτοτάτη. Γνωστὰ 6 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς Μολούκας νήσους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δενδρόφις ὁ ἐζωγραφημένος* (Dendrophis pictus), ἰθαγενὴς τοῦ Ἰνδοστάν. Δ. Ν. Π

δενδροφορία (ἡ)· τὸ φέρειν, τὸ παράγειν δένδρα: «γῆ ἱκανὴ πρὸς δενδροφορίαν».

—*[Ἀρχ.]* Βλ. δενδροφόρος.

δενδροφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων, ἢ ὁ παράγων δένδρα.—Ῥῆμα *δενδροφορῶ* (—*έω*).

—δενδροφόροι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ Στράβων ἰδίᾳ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν (εἴς τινας τοὐλάχιστον πόλεις) καὶ βραδύτερον παρὰ Ῥωμαίοις ἐτελοῦντο *δενδροφορίαι*, ἑορταὶ δηλ. δή, κατὰ τὰς ὁποίας δένδρον τι, ἐπέχον βεβαίως θέσιν θεότητος, περιήγετο ἐν πομπῇ. Τοιαῦται πομπαὶ εἶχον καθιερωθῇ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου κυρίως, ὅστις καὶ *δενδρίτης* μάλιστα ὀνομάζεται, ἀλλὰ καὶ τῆς Δήμητρος. Συχνὰ τὴν περιφορὰν τοῦ δένδρου ἔκαμνον δοῦλοι. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι τοιαύτη ἑορταστικὴ περιφορὰ ἐγίνετο τὸ πάλαι ἐν Ἀνατολῇ πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Κυβέλης, ἐκεῖθεν δὲ εἰσήχθη εἰς τὴν Ῥώμην ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου. Τὴν φροντίδα τῆς ἀποκοπῆς καὶ μεταφορᾶς τοῦ δένδρου

Δενδροφόροι.
[Ἐπὶ ἀρχαίου ἀναγλύφου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Μπόρντῶ.]

εἶχεν ἀναλάβει ὡρισμένη τάξις ἀνθρώπων, οἵτινες ὠνομάσθησαν *δενδροφόροι*. Ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Α' αἰῶνος ἀναφέρονται οὗτοι παρὰ ῥωμαϊκαῖς ἐπιγραφαῖς, αἱ δὲ ἑνώσεις των ἀνεγνωρίσθησαν ἐπισήμως ὑπὸ τῆς συγκλήτου, εἶναι δὲ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «collegia dendrophorum». Τὰ σωματεῖα ταῦτα διεδόθησαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰς ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας, συντελέσαντος εἰς τοῦτο τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δενδροφοριῶν πρὸς τὴν λατρείαν τῆς «Μεγάλης μητρός», τῆς Κυβέλης. Ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν μαρτυριῶν δὲν δύναταί τις νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν χειροτεχνικὴν ἐργασίαν τῶν δενδροφόρων, ἂν δηλαδὴ ἦσαν μεταφορεῖς ξύλων ἢ ξυλοκόποι ἢ ξυλέμποροι. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ. εἶχον ἀναλάβει τὴν προμήθειαν οἰκοδομικῆς ξυλείας καὶ καυσίμου ξυλείας διὰ τὰ δημόσια λουτρά, ὡς καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν δημοσίων κτιρίων. Διείποντο ὑπὸ ἰδίων καταστατικῶν, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι χειρωνακτικαὶ ὀργανώσεις. Ὁ ὀργανισμός των προέβλεπε περὶ ὑπάρξεως ταμείου, προοριζομένου κυρίως διὰ τὴν ἀλληλοβοήθειαν τῶν μελῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας ἀνάγκας τοῦ σωματείου. Εἶχον ἰδίαν λέσχην, ὅπου τὰ μέλη συνήρχοντο εἰς συνελεύσεις. Ἐπίσης, ὅπως ὅλα τὰ σωματεῖα, οὕτω καὶ τὸ τῶν δενδροφόρων, εἶχε τὴν προστάτιδα θεότητά του. Ὡς τοιαύτη φέρεται ἐκτὸς ἄλλων ἡ Κυβέλη κυρίως.

δενδροφράκτης (ὁ)· φράκτης ἐκ δένδρων, φράκτης κτήματος ἀποτελούμενος ἐκ τῶν εἰς τὰ κράσπεδα αὐτοῦ φυομένων πυκνῶν δένδρων καὶ θάμνων.

δενδροφρυνισκίδαι (οἱ) (Dendrophryniscidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια βατραχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκέρκων*, περιλαμβάνουσα ζῷα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον δενδροφρυνίσκος (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

δενδροφρυνίσκος (ὁ) (Dendrophryniscus) *[Ζωολ.]*. Γένος βατράχων τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροφρυνισκιδῶν*. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι *δενδροφρυνίσκος ὁ βραχυδάκτυλος* (Dendrophryniscus brevipollicatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου δακτύλου τῶν ποδῶν του, ὅστις εἶναι βραχύτερος πάντων τῶν λοιπῶν.

δενδροφυλλία (ἡ) (Dendrophyllia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀνθοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐψαμμιδῶν*. Τὰ ἀνθόζῳα τῆς οἰκογενείας ταύτης σχηματίζουσιν ἀποικίας δενδρώδεις ὕψους συνήθους 50 ἑκατοστομέτρων. Οἱ πολύποδες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀποικίαν φέρουσι πολυαριθμοτάτους κυλινδρικοὺς ἢ κωνικοὺς βραχιονίσκους καὶ ἔχουσι χρῶμα κιτρινωπόν. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται δι' ἐκβλαστήσεως. Γνωστὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας καὶ ἰδίως παρὰ τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως καὶ εἰς τὰς Μαδέρας. Δ. Ν. Π.

δενδροφυτεία (ἡ)· φυτεία δένδρων, ἰδίᾳ μικρᾶς ἡλικίας.

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Ὁ ποινικὸς νόμος ἐν ἄρθρῳ 422 § 5 τιμωρεῖ ὡς διακεκριμένην φθορὰν (βλ. λ.) τὴν καταστροφὴν ἢ βλάβην δένδρων καρποφόρων ἢ μή, ὅσα ἀναπτύσσονται καὶ συντηροῦνται διὰ τακτικῆς καὶ διαρκοῦς ἀνθρωπίνης καλλιεργείας. Ἂν ἡ φθορὰ ἢ βλάβη συμβῇ εἰς δένδρα ἀναπτυσσόμενα φυσικῶς καὶ αὐτομάτως ἰσχύουσιν αἱ κοιναὶ περὶ φθορᾶς διατάξεις τοῦ ποιν. νόμου ὡς καὶ οἱ περὶ φθορᾶς δασῶν τοῦ δασικοῦ κώδικος. Μετὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 20/27 Μαΐου 1926 «περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας καὶ ἀγροτοφυλακῆς» (ἄρθρ. 26 § 2 καὶ 28 § 1, γ) καὶ τὸν ἐν Κρήτῃ ἰσχύοντα νόμον 3394. τῆς 14/17 Ἰουλίου 1927 «περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας Κρήτης» (ἄρθρ 38 § β' καὶ 41 § 1, γ'), ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ νόμου 3622 τῆς 12/17 Ἰουλίου 1928, ἡ καταστροφὴ ἢ βλάβη δένδρων, παραγομένων καὶ συντηρουμένων δι' ἀνθρωπίνης καλλιεργείας, τιμωρεῖται εἰς βαθμὸν πταίσματος, ἐφ' ὅσον τὸ ποσὸν τῆς ἐκ τῆς φθορᾶς ἢ βλάβης προξενηθείσης ζημίας δὲν ὑπερβαίνει τὰς 1000 ἢ ἐν Κρήτῃ τὰς 500 δραχμάς. Συνεπῶς ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα διάταξις τοῦ ἄρθρ. 422 § 5 τοῦ ποιν. νόμου ἐφαρμοσθήσεται ὁσάκις το ποσὸν τῆς ζημίας εἶναι ἀνώτερον τούτου· ἂν ὑπερβαίνῃ δὲ τὸ ποσὸν τῶν δέκα χιλιάδων δραχμῶν, ἡ πρᾶξις ἐπισύρει τὴν ποινὴν τῆς εἱρκτῆς (ἄρθρ. 423 § 2 Ποιν. Ν.).

Κατὰ τὸ καὶ νῦν ἰσχῦον ἄρθρ. 14 τοῦ θέσιν νόμου ἐπέχοντος Β.Δ. τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836 «περὶ προφυλάξεως τῶν δενδροφυτειῶν κλπ.» ἁρμόδιον νὰ δικάσῃ *καὶ τὴν εἰς βαθμὸν πλημμελήματος* (ἄρθρ. 422 § 5 Ποιν. Ν.) φθορὰν ἢ βλάβην δένδρων, δι' ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἀναπτυσσομένων, εἶναι τὸ πταισματοδικεῖον, τῆς ἀποφάσεώς του ὑποκειμένης εἰς ἔφεσιν, κατὰ τὰς κοινὰς περὶ ἐφέσεως διατάξεις τῆς ποινικῆς δικονομίας· ἀνεκκλήτως ὅμως, κατὰ τὴν ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἀνωτέρου ἄρθρ 14 § γ' Β. Δ. τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836, δικάζει τὸ πταισματοδικεῖον τὴν περὶ ἀποζημιώσεως πολιτικὴν ἀγωγὴν τοῦ ζημιωθέντος (Α. Π. 152 τοῦ 1885).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

δενδροφυτεύω· φυτεύω δένδρα: «θὰ δενδροφυτεύσω τὸ κτῆμα».

Δενδρόφυτον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀκριτοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (τέως Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 57. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπάχτιαρ*.

δενδρόφυτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) ὁ φυτευμένος μὲ δένδρα, ὁ καλυπτόμενος μὲ δένδρα: «δενδρόφυτος χῶρος,—ἔκτασις».

δενδρόχειλον (τὸ) (Dendrochilum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, φυόμενα παρὰ τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων καὶ πάντα ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας. Δ. Ν. Π

δενδροχειροτίδαι (οἱ) (Dendrochirotidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια ὁλοθουρίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐχινοδέρμων*. Ἴδιον αὐτῶν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ παρουσία πνευμονικοῦ συστήματος, τελείως ἀνεπτυγμένου. Οἱ περιβάλλοντες τὸ σῶμα πλόκαμοι διακλαδοῦνται διαφόρως. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *σποραδίπους* καὶ *στιχόπους*. Δ. Ν. Π.

δενδροχελιδὼν (ἡ) (Dendrochelidon) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυψελιδῶν*. Γνωστὰ 5 εἴδη ἀπαντῶντα ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τῆς Νέας Γουϊνέας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *δενδροχελιδὼν ἡ κεϋλάνιος* (Dendrochelidon ceylanensis), ἥτις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην καὶ μικράν, ῥάμφος βραχύτατον καὶ ἐλαφρῶς κυρτόν, πτέρυγας μακρὰς ὀξυλήκτους, οὐρὰν μακροτάτην ἀπολήγουσαν εἰς δύο ἐπιμήκη καὶ αἰχμηρὰ πτερὰ καὶ πόδας βραχεῖς μετὰ μικρῶν γαμψῶν ὀνύχων. Ὁ χρωματισμὸς τῆς ῥάχεως εἶναι στιλπνῶς μελανὸς μὲ κυανᾶς ἀνταυγείας, τὰ πλάγια μελανόφαια καὶ ἡ κοιλία τεφρόπυρρος. Κατὰ τὸ μέσον τοῦ σώματος καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς φέρει ἀνὰ μίαν ἐπιμήκη καὶ ᾠοειδῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λευκὴν κηλῖδα. Ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ῥάμφους διήκουσι τέσσαρες λευκαὶ λωρίδες, ὧν αἱ δύο, αἱ ἄνω τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν εὑρισκόμεναι, εἶναι βραχεῖαι καὶ αἱ κάτω τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν ἐπιμήκεις, φθάνουσαι μέχρι τῶν νώτων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κεϋλάνην καὶ τρέφεται ἐξ ἐντόμων καὶ διαφόρων κόκκων. Δ. Ν. Π.

Δενδροχελιδὼν ἡ κεϋλάνιος.

Δενδροχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 866 Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λέμπενη*.

—Δενδροχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Πιαλίων τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 455 Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παπαράντζα*. Κεῖται ἐν πεδιάδι παρὰ τὴν Πίνδον, ἔχει κλῖμα μᾶλλον ἀνθυγιεινὸν ὡς ἐκ τῆς ἑλεονοσίας καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κωσταρελέϊκα* (κάτ. 127). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει ὀλίγα δημητριακά. Δ. Ε. Μ.

δενδρύλλιον (τό)· μικρὸν δένδρον, κοιν. *δενδράκι. δενδρουλλάκι, δενδρούλλι*.

—δενδρύλλια *νευρῶνος* *[Ἀνατομ.]*. Ἀποσχίσεις δενδροειδεῖς τοῦ στελέχους καὶ τῶν παραπλεύρων κλαδίων τοῦ νευρίτου (νευρόξονος, ἀξονικοῦ κυλίνδρου), τελευτῶσαι εἰς ἐλεύθερα πέρατα, τὰ *τελικὰ ἢ ἀξονικὰ δενδρύλλια*. Ι. Π.

δενδρῶ (—*όω*)· φυτεύω μὲ δένδρα· || μέσ. *δενδροῦμαι*· γίνομαι, ἀποβαίνω δένδρον, οἷον τὸ νεαρὸν φυτὸν αὐξανόμενον· || δημοτ. *δεντρώνω* (ἀμετάβ.) ἐπὶ τῆς αὐτῆς πρὸς τὸ μέσον ἐννοίας: «δεντρώνουν οἱ τριανταφυλλιές μας».

δενδρώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τὸ)· ὁ πλήρης δένδρων, δασώδης· || ὁ ὅμοιος πρὸς δένδρον.

δενδρών, —*ῶνος* (ὁ)· περιεκτικὸν τοῦ δένδρου. τόπος κατάφυτος ἀπὸ δένδρα.

δένδρωσις (ἡ), κοιν *δέντρωσι*· ἡ εἰς μέγεθος δένδρου αὔξησις, ἡ τῶν γνωρισμάτων τοῦ δένδρου ἀπόκτησις.

Δενδρωτὸν *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἰσώματος (τέως Ῥάβνας) τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (τέως Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 45. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαλὶκ-Μαχαλᾶ*.

Δενὲμπ (Deneb) *[Ἀστρον.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος α Κύκνου. Ἔχει μέγεθος 1.33 καὶ εἶναι φασματικοῦ τύπου A_2p. Σ. Π

—Δενὲμπ *Καϊτὸς* (Deneb Kaitos) *[Ἀστρον.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος β Κήτους. Ἔχει μέγεθος 2,24 καὶ εἶναι φασματικοῦ τύπου K_0 Σ. Π.

Δενεμπόλα (Denebola) *[Ἀστρον.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος β Λέοντος. Ἔχει μέγεθος 2.23 καὶ εἶναι φασματικοῦ τύπου A_2. Σ. Π.

Δενὴρ λιμὰν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν ἐν τῇ ΝΝΔ ἀκτῇ τοῦ Βαργυλιακοῦ κόλπου (πλάτ. 37°07'10" Β, μῆκ. 27°27'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 1546: Samos to Mandelyah), μεταξὺ τῶν ὅρμων Δουρβαντὰ καὶ Γιὸκ Μπουρνοῦ, εἰς 7 μίλ. δυτικῶς τῶν ἀρχαίων Καρυάνδων. Σ. Ε. Λ.

Δενθαλιᾶτις ἢ *Δενθάλιοι* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ ὀρεινὴ ἔκτασις ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ Ταϋγέτου καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν πηγῶν τοῦ Παμίσου, βορείως τῆς πόλεως Φαρῶν κειμένη, εὔυδρος καὶ ἄκαρπος, ἥτις πολλάκις ἠμφεσβητήθη μεταξὺ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων. Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἔκειτο τὸ ἱερὸν τῆς Λιμνάτιδος Ἀρτέμιδος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπῆλθεν ἡ πρώτη μεταξὺ Μεσσηνίων καὶ Λακεδαιμονίων σύγκρουσις, ἥτις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποταγὴν τῆς Μεσσηνίας μετὰ μακροὺς πολέμους εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους (*Στρ.* C. 362. *Παυσ.* IV. 4. 2 καὶ 31. 3). Ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου ἐδόθη ἡ χώρα αὕτη εἰς τοὺς Μεσσηνίους. ΚΑΨ.

Δενθιάδες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ τοποθεσία ἐν τῇ Λακωνικῇ, ἐκ τῆς ὁποίας προήρχετο ὁ πεφημισμένος οἶνος Δένθις (*Ἀθην.* I. 31 c).

Δενιζλῆ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κεῖται εἰς τὸ ἄκρον εὐφόρου πεδιάδος, εἰς τὴν ὁποίαν καταλήγουσιν αἱ τελευταῖαι ἀκρώρειαι τοῦ Μπαμπᾶ-δὰγ (Κάδμου), εἰς ἀπόστασιν 9 χλμ. ἀπὸ τῆς κυρίας γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης-Ἀϊδινίου, μεθ' ἧς συνδέεται διὰ εἰδικῆς διακλαδώσεως καταληγούσης παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Λαοδικείας (Ἐσκῆ-Χισάρ). Τὴν πόλιν περιβάλλουν κατάφυτοι κῆποι ἀρδευόμενοι ὑπὸ πολλῶν μικρῶν παραποτάμων τοῦ Τσουροὺκ-σοῦ (Λύκου) καὶ τοῦ Τσου-

Digitized by Google

κοὺρ-σοῦ. Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τοῦ Δενιζλῆ ἀπέχει 260 χλμ. ἀπὸ τῆς Σμύρνης, εὑρίσκεται δὲ εἰς ὕψος 425 μέτρων. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀνήρχοντο πρὸ τοῦ 1922 εἰς 20.000 περίπου, ἐξ ὧν 5.000 ἦσαν Ἕλληνες, προσφυγόντες εἰς Ἑλλάδα, καί τινες Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι. Ἡ τελευταία τουρκικὴ ἀπογραφὴ (1927) φέρει αὐτὴν ἔχουσαν 15.704 κατοίκους. Ἡ κυρίως πόλις εἶναι περιτετειχισμένη, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Τούρκων κασαμπᾶς, ἤτοι πόλις ὀχυρὰ καὶ κλειστή. Οἱ πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι ἦλθον ἐκ Λαοδικείας. Πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Δενιζλῆ κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ, τότε δὲ οἱ κάτοικοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ πέριξ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου. Βαθμιαίως κατόπιν ἐσχηματίσθησαν τέσσαρες συνοικίαι, δύο ἑλληνικαὶ ἀπέχουσαι ἀλλήλων 4 χλμ., μία ἀρμενικὴ καὶ μία τουρκική, ἡ καὶ μεγαλυτέρα, κειμένη εἰς τὸ κέντρον. Ἡ κάτω ἑλληνικὴ συνοικία ὠνομάζετο *Πανταζοπούλειος*, ὡς ἱδρυθεῖσα ὑπὸ δύο ἀδελφῶν Κίμωνος καὶ Ἀντωνίου Πανταζοπούλων ἐκ Ζαγορᾶς-Βόλου, οἵτινες ἵδρυσαν τότε ἐργοστάσια ἀλευροποιίας. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως εἶχεν ὡραίας οἰκίας μὲ καλὴν ρυμοτομίαν καὶ ἠλεκτροφωτισμόν. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης συνετήρει δύο σχολὰς καὶ ναόν. Ἔξω τῆς πόλεως ἦσαν ἀνέκαθεν κατηυλισμένοι νομάδες Τοῦρκοι, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ταπητουργίαν καὶ ὑφαντουργίαν (ἀλατζάδων). Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων χιλιομέτρων ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια τῆς ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Σωτῆρος ἱδρυθείσης *Λαοδικείας*. Ὁ σημερινὸς νομὸς Δενιζλῆ ἔχει κατὰ τὴν τουρκικὴν ἀπογραφὴν (1927) 243.812 κατοίκους. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶναι 7816 τετρ. χλμ. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι δημητριακά, ὄσπρια, βάμβαξ, βαλανίδια, γλυκόρριζα, κηκίδιον, ὄπιον, σταφίς, σῦκα, ἐλαῖαι, μεταξοβόμβυκες, μέλι, μαλλία κλπ. Ὁ νομὸς εἶναι πλούσιος εἰς μεταλλικὰ ὕδατα. Ν. Μ.

Δενόρες, Ἰάσων. Κύπριος λόγιος ἐκ Λευκωσίας, ἀκμάσας τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Παταβίῳ τῷ 1590. Ἐσπούδασεν ἐν Παταβίῳ τὴν φιλοσοφίαν, τῷ δὲ 1577 διωρίσθη καθηγητὴς αὐτῆς ἐνταῦθα. Ἔγραψεν: «Institutio in philosophiam Ciceronis», «Institutio reipublicae optimae», «Oratio ad ducen Venetiarum», «De sphaera cum dissertatione de geographia», «De Mundo ejusque partibus», «Isagoge in III libros Aristotelis Rhetoricum» κ.ἄ.

— **Δενόρες, Πέτρος.** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διετέλεσεν ἰδιαίτερος γραμματεὺς διαφόρων καρδιναλίων. Μονομαχήσας πρός τινα εὐγενῆ Ἑνετόν, ἐφόνευσε τοῦτον καὶ εἶτα ἐξωρίσθη. Κατέλιπε χειρόγραφα ποιήματα, ἐν οἷς καὶ βίον τοῦ Παύλου Δ'. Π. Ν. Π.

Δενοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ ΝΑ Αἰγαίου (πλάτ. 37° 07' Β, μῆκ. 25° 50' Αν., χαρτ. ἀγγλ. 1836: Amorgos and Denuza islands) εἰς 17 μίλ. βορείως τῶν Καταπόλων τῆς Ἀμοργοῦ καὶ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Νάξου–Πάτμου, εἰς 10 μίλ. ἀνατ. τοῦ μέσου τῆς πρώτης τῶν δύο. Ἀνωμάλου σχήματος (μεγίστη διάμετρος 3 μιλ.), βουνώδης καὶ πετρώδης (1605 ποδ. ὑψόμ. μέγιστον), περιβάλλεται κατὰ τὸ Β καὶ Δ αὐτῆς ἄκρον ὑπὸ σκοπέλων, πλὴν ἔχει ἐλεύθερον κινδύνων δίαυλον μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Μακαριῶν. Ἀποτελεῖ συνοικισμὸν τῆς κοινότητος Αἰγιάλης τῆς Ἀμοργοῦ, τῆς ἐπαρχίας Θήρας, καὶ κατοικεῖται ὑπὸ ὀλίγων ποιμενικῶν οἰκογενειῶν. Κάτ. (1928) 235. Εἶναι ἡ *Δονοῦσα* ἢ *Δόνουσα* τῶν ἀρχαίων, ἡ Stenosa ἢ Spinosa τῶν ξένων ναυτικῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (*Luigi Lamberti* Portolano del Mare Mediterraneo, Livorno 1856 τόμ. II σελ. 246). Ἡ σχεδὸν ἐρημόνησος αὕτη κατέστη γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, λόγῳ τῆς ἀνθρακεύσεως τοῦ «Γκαῖμπεν» (βλ. λ.) ὄπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἄσπρο. Σ. Ε. Λ.

δενταλία (ἡ) (Dentalia) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοκόγχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγινιδῶν*, τὰ πρωτόζῳα τοῦ γένους τούτου εἶναι θαλάσσια καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ, κεκαμμένου σώματός των καὶ τοῦ ἀπεστρογγυλωμένου στόματός των. Δ. Ν. Π.

δενταρία (ἡ) (Dentaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ποοσωπανθῶν*. Αἱ δενταρίαι εἶναι πόαι πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι *δενταρία ἡ βολιδοφόρος* (Dentaria bulbifera), ἥτις καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Δεντέντζα (D'Entença), *Βερεγγάριος*. Ναυτικός, εἷς τῶν εὐγενεστάτων Ἱσπανῶν ὡς ἀναφέρεται, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἀρχηγὸς μοίρας Καταλάνων ἐδῄωσε τὴν Κέρκυραν καὶ κατόπιν ἐγένετο ἀρχιναύαρχος τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας τοῦ Ρογήρου Δεφλόρ. Διαδεχθεὶς τοῦτον ὅταν ἐφονεύθη ἐν Ἀδριανουπόλει, κατέστησεν ἔτι ἀπειλητικωτέραν τὴν Ἑταιρείαν τῶν Καταλάνων ἐκμανεῖσαν διὰ τὸ γενόμενον. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, εἴς τινα σύρραξιν πρὸς γενουατικὰ πλοῖα, ὁ Δεντέντζα συνελήφθη αἰχμάλωτος. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας του, ἀρχηγὸς τῆς Ἑταιρείας τῶν Καταλάνων ἐξελέγη ὁ Βερεγγάριος Ροκαφόρτης. Οὗτος ὅμως φοβούμενος μήπως ὁ Δεντένιζα διεκδικήσῃ τὴν ἀρχηγίαν μόλις ἀπηλευθεροῦτο, τὸν ἐδολοφόνησε. Γ. Δ. Κ.

Δεντζὲλ (Dentzel), *βαρῶνος* ***Γάσπαρ***. Γάλλος φιλέλλην, ὅστις ἀπεστρατεύθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τῶν Οὐσσάρων. Κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1827 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν σώματος ἐπὶ τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ Ριχάρδου Τζούρτζ. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀμβρακικοῦ διῴκει τὴν ἐμπροσθοφυλακήν. Καταλαβὼν τὸ Λουτράκι ἐξώπλισεν ἁλιευτικὸν πλοιάριον, μὲ τὸ ὁποῖον κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ μικρὰν μοῖραν τουρκικῶν πλοιαρίων, ἐκ τῶν ὁποίων ᾐχμαλώτισε τὰ ἕξ. Ἀλλὰ προσβληθεὶς ἐκ τύφου, ἀπέθανεν εἰς Βόνιτσαν τῷ 1829. Γ. Δ. Κ.

δέντρο (τό)· ἀντὶ δένδρον (βλ. λ.).

— **δέντρο** (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου ὡς καὶ τῆς *δρυὸς τῆς μαλλωτῆς* (Quercus lanuginosa) καὶ τῆς *ἐλαίας* (Olea) συνήθως, σπανιώτερον δὲ καὶ ἄλλων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

δεντρομολόχα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ: *ἀλθαία ἡ ροδανθὴς* (Althaea rosea). Δ. Ν. Π.

δεντροφθείρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *πολυπόδιον τὸ κοινὸν* (Polypodium vulgarum). Δ. Ν. Π.

Δέντσικον *[Γεωγρ.]*. βλ. λ. Γαλαταριά.

Δενύξιππος *[Μυθ.]*. Ἥρως μετασχὼν εἰς τὴν θήραν τοῦ κάπρου τῆς Καλυδῶνος.

δενχαμία (ἡ) (Denchamia) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας των *κηλαστριδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι θάμνοι ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Ἐκ τῶν τεσσάρων γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερα εἶναι, τά: *δενχαμία ἡ πιττοσποροειδὴς* (Denchamia pittosporoidea) καὶ *δενχαμία ἡ σκοτεινὴ* (Denchamia obscura). Δ. Ν. Π.

δένω, *ἀόρ.* *ἔδεσα*, *παθ. ἀόρ.* *ἐδέθην*, *παθ. μετχ.* *δεμένος*· συνδέω, δεσμεύω, συνάπτω ἐπὶ τὸ αὐτό: «τοὺς ἔδεσαν δυὸ-δυό», «τὰ σκόρδα καὶ τὰ κρεμμύδια τὰ δένουν πλεξάνες», «τοῦ 'δεσαν τὰ χέρια,—τὰ πόδια»· || ἐντεῦθεν καί: «τοῦ 'δεσαν τὰ μάτια» τοῦ ἐκάλυψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς δι' ἐπιδέσμου· || «δένω τὰ παπούτσα,—τὰ τσαρούχια» διὰ δεσμοῦ στερεώνω ἐπὶ τοῦ ποδός· || ἐπιδένω, περιβάλλω δι' ἐπιδέσμου: «τοῦ ἔδεσαν τὸ τραῦμα», «δέσε μου τὸ χέρι γιατὶ κόπηκα»· || «δένω βιβλίον» συρράπτω καὶ σταχώνω αὐτό· || «δένω τὸ διαμάντι,—τὸ μαργαριτάρι κττ.» ἐπὶ δακτυλιδίου ἢ ἄλλου κοσμήματος, προσαρμόζω, στερεώνω· || διὰ δεσμοῦ ἐξασφαλίζω, συγκρατῶ: «δένω τὰ χρήματά μου 'ς τὸ μαντήλι», «κάμε τα ἕνα μπόγο καὶ δέσε τα»· || «δένω τὸ βαρέλλι» συνδέω τὶς δοῦγες μὲ τὰ στεφάνια· || «δένω τὴν μηχανήν,—τὸ πιεστήριον» συνδέω τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη πρὸς λειτουργίαν· || προσδένω, προσάπτω: «δέσε καλὰ τὸ φόρτωμα νὰ μὴν πέσῃ»· || ἐπὶ τῶν κτηνῶν, προσδένω: «δέσε τ' ἄλογο 'ς τὸ δένδρο», «δέσε τὸ γρούνι σου γιατὶ μᾶς κάνει ζημιές», «οἱ κόττες δὲν δένονται», «δέσε τὸ σκύλλο σου»· || «δένω κόμπο,—θηλειά»: «τὰ παπούτσα τὰ δένουν θηλειά, τὰ 'δεσες κόμπο καὶ δὲν λύνονται», «δέσε το σφικτὰ νὰ μὴ λυθῇ»· || «δένω τὸ σχοινὶ ν' ἁπλώσω τὰ ροῦχα»· || «ἔδεσε τὸ γλυκό,—τὸ σιρόπι,—ἡ σάλτσα τοῦ φαγιοῦ»· || «δέσε τὰ λουριά σου» μαζέψου περιορίσου, μὴν αὐθαδιάζῃς· || «ἔδεσαν οἱ ἐλιές,—οἱ ἀμυγδαλιές,—τ' ἀμπέλια» κτλ. λέγεται ὅταν τὸ ἄνθος μεταβάλλεται εἰς καρπόν· || «ἔδεσα τὸ νερὸ» ἐννοεῖται: ἀπὸ τὸ ποτάμι ἢ ἄλλον αὔλακα, ὅταν πρόκειταί τις νὰ παρατρέψῃ ποσότητα ὕδατος πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν: «πῆγα κι' ἔδεσα τὸ νερὸ γιὰ νὰ ποτίσω» (βλ. καὶ δέσι)· || ἐπὶ ἀνθρώπου συλλαμβανομένου ὑπὸ τῶν κρατικῶν ὀργάνων: «τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν πᾶνε μέσα», «τὸν ἔδεσαν χειροπόδαρα»· || «τὸν ἔδεσαν» ἐπὶ νυμφευομένου ἀνδρός, διὰ μαγικῆς πράξεως κατέστησαν αὐτὸν ἀνίκανον νὰ συνουσιασθῇ· || δεσμεύω ἠθικῶς: «τοῦ 'καμα χαρτὶ καὶ μ' ἔδεσε». Ἡ λέξις συνήθης καὶ ἐν παροιμίαις: «αὐτὸς λύνει καὶ δένει» ἔχει ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἀναφέρεται εἰς τὸ γραφικόν: ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔστε δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ κλπ.» (*Ματθ.* 18, 18 κ. 16, 19)· || «ἔδεσε τὸ γαϊδαρό του» ἐξησφαλίσθη· || «θέλεις θέριζε καὶ δένε, θέλεις δένε καὶ κουβάλιε» πονηρὰ πρότασις πρὸς δικαίαν δῆθεν κατανομὴν τῆς ἐργασίας, διότι ἐκ τῶν τριῶν ἐργασιῶν, τοῦ θερίζειν, τοῦ δένειν καὶ τοῦ κουβαλεῖν καταλείπει εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀποτείνεται τὰς δύο, εἴτε τὸ θερίζειν καὶ τὸ δένειν εἴτε τὸ δένειν καὶ τὸ κουβαλεῖν· ἀλλ' ἤδη ἡ παροιμία λέγεται ἀνυπονοήτως ἐπὶ ἐργασιῶν ἐξ ἴσου ἐπιπόνων· || «τό δεσε σὲ ψιλὸ μαντήλι» τὸ πῆρε 'ς τ' ἀλήθεια: «ἐγὼ τὸ εἶπα 'ς τ' ἀστεῖα, καὶ κεῖνος τό δεσε σὲ ψιλὸ μαντήλι»· || ναυτ., ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ὁρμίζω* πλοῖον, ἢ τοῦ τηρῶ τοῦτο ἐν *παροπλισμῷ*: «τἄχω δεμένα τὰ καράβια μου». Β. Φ.

δένωψ (ὁ) (Denops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κληριδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ: *δένωψ ὁ λευκόζωστος* (Denops albofasciatus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ, ἐπιμήκους σώματος, τῶν βραχέων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κεραιῶν καὶ τῶν πολυτριχωτῶν ποδῶν του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ζωηρῶς ἐρυθρὸς καὶ ἡ ράχις φέρει μίαν ἐπιμήκη καὶ μίαν κάθετον λευκὴν καὶ εὐρεῖαν λωρίδα. Δ. Ν. Π.

Δεξαμεναὶ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀχυρὰ θέσις της πολεως Ἀμβρακίας, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μεσόλου (βλ. Δεξαμενὸς *3*). Ι. Δ. Σ.

δεξαμενὴ (ἡ)· κτιστὴ ἀποθήκη ὕδατος συσσωρευομένου ἀπὸ πηγῆς ἢ ἀπὸ τῶν ὑετῶν, κοιν. *στέρνα*: «δεξαμενὴ πρὸς ἄρδευσιν κήπων, περιβολίων κττ.», «—πρὸς ὕδρευσιν πόλεως», «δεξαμενὴ οἰκίας»· || «δεξαμενὴ πρὸς ἀποθήκευσιν οἴνου, ἐλαίου» κττ. (μετοχὴ μέσου ἀορίστου *ἐδεξάμην*, διασῴζουσα τὸν παλαιὸν καὶ ὁμαλὸν τονισμόν).

— [ΑΡΧ.] Ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἡ χρῆσις τῶν δεξαμενῶν (ἄλλως *ἐκδοχείων, ὑποδοχῶν, λάκκων*) ἦτο συνήθης παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς. Αἰγύπτιοι, Ἰουδαῖοι, Φρύγες, Ἕλληνες, Καρχηδόνιοι, Ρωμαῖοι κατεσκεύαζον δεξαμενάς. Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ πολλάκις ἀναφέρονται αὗται. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀνώρυττον αὐτὰς εὐκόλως ἐντὸς ἐδάφους ἢ ἐντὸς βράχων ἢ ἔκτιζον τεχνητὰς τοιαύτας ἢ ἐνίοτε ἐχρησιμοποίουν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον φυσικὰς κοιλότητας τῆς γῆς. Τὰς δεξαμενὰς ἐκά-

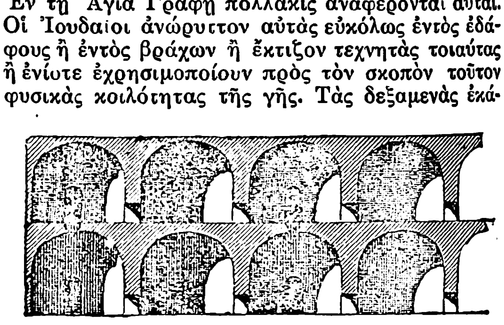

Ἡ ἐν Βαΐαις «Piscina mirabile».

λυπτον ἢ διὰ λιθίνων πλακῶν ἢ διὰ σανιδωμάτων, τοῦ νόμου τιμωροῦντος τοὺς ἀφίνοντας ἀκαλύπτους τὰς δεξαμενάς, διότι οὐχὶ σπανίως ἔπιπτον ζῷα ἐν αὐταῖς καὶ ἐπνίγοντο. Οἱ Ἕλληνες, παρ' οἷς τά τε πηγαῖα καὶ φρεάτια ὕδατα ἐσπάνιζον, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν ἀκροπόλεων, κατεσκεύαζον ἐντὸς τῶν βράχων ἢ ἔκτιζον δεξαμενάς, καὶ διὰ τὰς καθ' ἡμέραν οἰκιακὰς χρήσεις καὶ διὰ τὰς περιπτώσεις πολέμων, ἐκ λίθων ἢ πλίνθων, τῶν ὁποίων τὰς ἁρμογὰς ἐκάλυπτον δι' ἐπιχρίσματος στερεοῦ.

Παρὰ τὴν Πνύκα εὑρέθησαν δεξαμεναὶ ἐντὸς βράχου σχήματος φιάλης, ὡς καὶ τετράγωνοι κτισταί. Ἐπίσης ἐν Δήλῳ, Κέᾳ, Θουρίᾳ, Κλαζομεναῖς, Κνίδῳ, Κύπρῳ, Κρήτῃ, Κυρήνῃ, Σικελίᾳ κτλ. εὑρέθησαν πολλαὶ δεξαμεναὶ ὅμοιαι τῶν ἀττικῶν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν παρειῶν τῶν δεξαμενῶν ἢ ἄφινον προεξέχοντας λίθους ἢ ἐχάρασσον κοιλότητας ἐν εἴδει κλίμακος, ἵνα δύνανται νὰ κατέρχωνται ἐντὸς αὐτῶν. Ἡ στέγη, θολωτὴ ἢ ὁριζοντία, κατεσκευάζετο συνήθως ἐκ πλίνθων, ἄνωθεν δὲ ὑπῆρχον ἓν ἢ περισσότερα ἀνοίγματα πρὸς ἄντλησιν τοῦ ὕδατος. Αἱ δεξαμεναὶ αὗται κατεσκευάζοντο συνήθως ἐν ταῖς αὐλαῖς καὶ πολλάκις ἦσαν κοιναὶ εἰς πολλὰς οἰκογενείας.

Τομὴ κατὰ μῆκος τῆς ἐν Φέρμο διωρόφου δεξαμενῆς.

Παρὰ Ρωμαίοις ἦσαν μεγάλαι, ἐκ πλειόνων τοῦ ἑνὸς θαλάμων καὶ ἐκ δύο μέχρι τριῶν ὀρόφων, συνήθως ἐρειδομένων ἐπὶ κιονοστοιχιῶν. Τὸ ὕδωρ κατερχόμενον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὀρόφου εἰς τὸν ὑποκείμενον καὶ διερχόμενον ἀπὸ θαλάμου εἰς θάλαμον διυλίζετο, καταλεῖπον τὰς ἐν αὐτῷ στερεὰς ὕλας εἰς τοὺς προηγουμένους ὀρόφους καὶ θαλά-

Digitized by Google

μους. Τοιαῦται δεξαμεναὶ εὑρέθησαν μία ἐν Φέρμο τῆς Πικεντίας (ἀρχ. Firmium), διώροφος· ἑτέρα ἐν Ποτιόλοις, διῃρημένη διὰ τριῶν σειρῶν παραστάδων κατὰ πλάτος καὶ δέκα κατὰ μῆκος, καὶ ἔχουσα τόσον εὐρέα τὰ διαμερίσματα, ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ τὰ διαπλεύσῃ διὰ λέμβου· τρίτη ἐν Βαΐαις, ἐπονομαζομένη «piscina mirabile» διῃρημένη εἰς 9 θαλάμους διὰ 48 παραστάδων κτλ.

Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες κατεσκεύασαν ἀξιολόγους δεξαμενάς, ὡς τὴν ἐν Νικομηδείᾳ ἐκτισμένην διὰ πλίνθων καὶ τῆς ὁποίας οἱ σφαιρικοὶ θόλοι ἐπικάθηνται ἐπὶ 36 παραστάδων, ἑνουμένων διὰ τόξων, καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπονομαζομένην τουρκιστὶ «μπὶν - μπὶρ - ντιρὲκ» (=χίλιαι μία κολόνναι)· αὕτη ἦτο τριώροφος, κτισθεῖσα πιθανῶς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὁ δὲ πρῶτος ἐκ τῶν ἄνω ὄροφος αὐτῆς, ἐρειδόμενος ἐπὶ κιόνων ὕψους 7,55 μ., ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ 325.400 κυβικὰ μέτρα ὕδατος.

Οἱ ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον δεξαμενὰς καὶ πρὸς ἀποθήκευσιν μεγάλων ποσοτήτων ἐλαίου καὶ οἴνου. Ὑπὸ Πετρωνίου δὲ ἀναφέρεται καὶ «cisterna frigidaria», ἥτις θὰ ἦτο πιθανῶς ἀποθήκη πάγου καὶ ψυγεῖον. —Β

—[ΔΟΜ.]· βλ. ὑδαταποθῆκαι.

—[ΝΑΥΤ.] Ἐν τῇ ναυτικῇ τέχνῃ καλοῦμεν *δεξαμενὰς* τὰ τεχνικὰ ἔργα ναυπηγείου, ναυστάθμου ἢ λιμένος, ἅτινα χρησιμεύουν ὅπως τίθενται τὰ πλοῖα ἐν ξηρῷ πρὸς ἐπισκευὴν ἢ χρωματισμόν, καθαρισμὸν ἢ ἔλεγχον τῆς καταστάσεως τῶν ὑφάλων μερῶν αὐτῶν. Διακρίνομεν δύο κύρια εἴδη δεξαμενῶν, τὰς *μονίμους* καὶ τὰς *πλωτάς*.

Μόνιμοι δεξαμεναί. Αὗται εἶναι μία μεγάλη λεκάνη, κατασκευαζομένη δι' ἐκσκαφῆς ἐντὸς πετρώδους καὶ ἀδιαπεράτου διὰ τὸ ὕδωρ κατὰ προτίμησιν ἐδάφους τῆς ἀκτῆς. Ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρὰ τῆς λεκάνης εἶναι ἀνοικτή, κλειομένη δι' ἀποφρακτικοῦ ὀργάνου, οἷον θυροπλοίου, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ πλοίου εἰς τὴν λεκάνην ἀπομονοῦται αὕτη ἀπὸ τῆς θαλάσσης, τὸ ὕδωρ ἐκκενοῦται δι' ἀντλιῶν καὶ τὸ ὑπὸ ἐπισκευὴν ἢ καθαρισμὸν πλοῖον τίθεται ἐν ξηρῷ, στηριζόμενον καταλλήλως. Ἀφοῦ συντελεσθῇ ἡ ἐργασία, ἡ θύρα ἀνοίγει, ἡ λεκάνη πληροῦται βαθμηδὸν ὕδατος μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, τὸ πλοῖον ἐπανατίθεται ἐν πλῷ καὶ ἐξέρχεται εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ κύρια ὅθεν μέρη, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται μία μόνιμος δεξαμενή, εἶναι ἡ λεκάνη ἢ ὁ θάλαμος τῆς δεξαμενῆς, ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἢ τὸ δωμάτιον εἰσόδου μετὰ τῆς συσκευῆς τῆς ἀποφράξεως καὶ ἡ μηχανολογικὴ ἐγκατάστασις πρὸς ἄντλησιν τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς θαλάσσης. Ἡ λεκάνη ἐπενδύεται ἐσωτερικῶς δι' ἰσχυρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοιχοποιίας ὑδατοστεγοῦς. Αἱ διαστάσεις τῆς δεξαμενῆς προσαρμόζονται πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ μεγίστου πλοίου, ὅπερ πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ. Ὅπου ὑπάρχουν ἐγκαταστάσεις πλειόνων δεξαμενῶν, αὗται κατασκευάζονται διαφόρου μεγέθους, ἵνα ἑκάστοτε χρησιμοποιῆται ἐκείνη ἡ δεξαμενή, τῆς ὁποίας αἱ διαστάσεις πλησιάζουν περισσότερον πρὸς τὰς τοῦ ὑπὸ δεξαμενισμὸν πλοίου. Οὕτω δὲ ἐπιτυγχάνεται οἰκονομία εἰς τὰ ἔξοδα ἀντλήσεως. Τὸ βάθος τοῦ δαπέδου τῆς δεξαμενῆς κάτω τῆς κατωτάτης στάθμης τῆς θαλάσσης ρυθμίζεται οὕτως, ὥστε μεταξὺ τῆς τρόπιδος τοῦ μεγίστου πρὸς δεξαμενισμὸν πλοίου φορτωμένου καὶ τοῦ ὑποβάθρου g νὰ ὑπολεί-

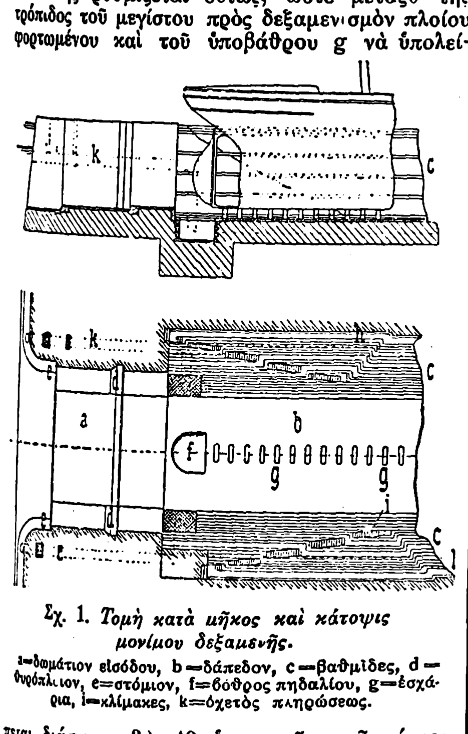

Σχ. 1. *Τομὴ κατὰ μῆκος καὶ κάτοψις μονίμου δεξαμενῆς.*
a=δωμάτιον εἰσόδου, b=δάπεδον, c=βαθμῖδες, d=θυρόπλοιον, e=στόμιον, f=βόθρος πηδαλίου, g=ἐσχάρια, i=κλίμακες, k=ὀχετὸς πληρώσεως.

πεται διάστημα 30—40 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Τὴν ἐκλογὴν τῆς ἐγκαρσίας διατομῆς καὶ ἐπομένως τοῦ πλάτους τῆς δεξαμενῆς ἐπηρεάζουν διάφοροι ἀπόψεις. Ἡ ἐργασία ἐπὶ τῶν ὑφάλων μερῶν τοῦ πλοίου εὑρισκομένου ἐν τῇ δεξαμενῇ ἀπαιτεῖ κατὰ τὸ δυνατὸν πολὺν ἀέρα καὶ φῶς, ἐκτὸς δὲ τούτου μεταξὺ τοιχωμάτων δεξαμενῆς καὶ σκάφους πρέπει νὰ ὑπάρχῃ χῶρος ἐπαρκὴς διὰ νὰ ἐργάζηταί τις ἀνέτως καὶ νὰ κυκλοφορῇ. Διὰ τοῦτο ἡ τρόπις τοῦ πλοίου στηρίζεται ἐπὶ ἐσχάρας ἀποτελουμένης ἐκ πολλῶν κατὰ μῆκος στενῶν ἐσχαρίων καὶ ὕψους κατὰ μέσον ὅρον ἑνὸς μέτρου (σχ. 1). Τόση περίπου πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀπόστασις τῆς τρόπιδος ἀπὸ τοῦ δαπέδου τῆς δεξαμενῆς, ἐνῷ ἡ ἀπόστασις τῶν τοιχωμάτων τοῦ σκάφους, ὅταν ἡ τρόπις αὐτοῦ βασίζηται ἐπὶ τῶν ἐσχαρίων, ἀπὸ τῶν ἐγγυτέρων πλευρικῶν τοιχωμάτων τῆς δεξαμενῆς πρέπει νὰ εἶναι 1,5 μέχρι 2 μέτρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλοῖον κατὰ τὴν ἄντλησιν τοῦ ὕδατος τῆς δεξαμενῆς, ἀφοῦ στηριχθῇ ἡ τρόπις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐσχαρίων, τείνει νὰ κλίνῃ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ τὰ δεξιά, εἶναι ἀνάγκη νὰ στηρίζηται μέσῳ ξυλίνων δοκῶν ἢ στηριγμάτων ἐπὶ τῶν πλευρικῶν τοιχωμάτων τῆς δεξαμενῆς. Τὰ στηρίγματα ταῦτα διατίθενται σχεδὸν ὁριζοντίως καὶ εἰς τὸ ὕψος τῶν καταστρωμάτων τοῦ πλοίου, ὅπου τοῦτο παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν ἀντοχήν. Τὰ πλευρικὰ τοιχώματα τῆς δεξαμενῆς ἐφο-

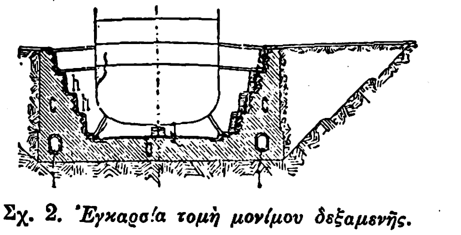

Σχ. 2. *Ἐγκαρσία τομὴ μονίμου δεξαμενῆς.*

διάζονται διὰ βαθμίδων πλάτους 60 μέχρις 100 ἑκατοστῶν, ἵνα δύναταί τις ἱστάμενος ἐπ' αὐτῶν νὰ εἰσάγῃ τὰς ξυλίνους σφῆνας, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν στερέωσιν τῶν μνημονευθέντων ξυλίνων στηριγμάτων. Ὅταν μία δεξαμενὴ προορίζεται διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν διαφόρων τύπων πλοίων, πρέπει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένη καὶ μὲ πολλὰς βαθμῖδας, τοῦτο ὅμως καθιστᾷ τὸ πλάτος τῆς δεξαμενῆς μέγα καὶ τὸ μῆκος τῶν στηριγμάτων τῆς ἀνωτάτης βαθμῖδος ὑπερβολικόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δυσχεραίνει τὸν χειρισμὸν αὐτῶν. Αἱ νεώτεραι δεξαμεναὶ ἔχουν περιωρισμένον ἀριθμὸν βαθμίδων, δύο μέχρι τριῶν.

Τὸ δάπεδον τῆς δεξαμενῆς κατὰ τὸ πλάτος μορφοῦται εἴτε κοῖλον πρὸς τὰ ἄνω μὲ μίαν ὑδρορ-

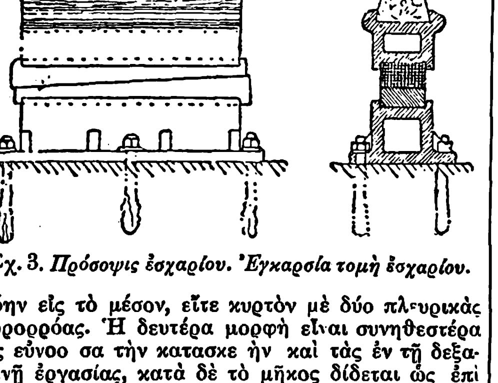

Σχ. 3. *Πρόσοψις ἐσχαρίου. Ἐγκαρσία τομὴ ἐσχαρίου.*

ρόην εἰς τὸ μέσον, εἴτε κυρτὸν μὲ δύο πλευρικὰς ὑδρορρόας. Ἡ δευτέρα μορφὴ εἶναι συνηθεστέρα ὡς εὐνοοῦσα τὴν κατασκευὴν καὶ τὰς ἐν τῇ δεξαμενῇ ἐργασίας, κατὰ δὲ τὸ μῆκος δίδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ δάπεδον κλίσις τις (πτῶσις) πρὸς τὸ δωμάτιον εἰσόδου ἢ τὴν κεφαλὴν τῆς δεξαμενῆς. Τοῦτο εὐκολύνει τὴν ἐπικάθησιν τῶν πλοίων ἐπὶ τῶν ἐσχαρίων, διότι συνήθως τὸ βύθισμα τῶν πλοίων εἶναι μεγαλύτερον κατὰ τὴν πρύμνην. Διὰ τοῦτο ὅλα τὰ πλοῖα εἰσέρχονται εἰς τὴν δεξαμενὴν μὲ τὴν πρύμνην πρὸς τὰ ὀπίσω. Διὰ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ δαπέδου τῆς δεξαμενῆς μετὰ τῆς ξηρᾶς διατίθενται κλίμακες, ἀλλὰ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ μὴ διακόπτωνται αἱ βαθμῖδες. Ἡ μορφὴ τοῦ δωματίου εἰσόδου προσαρμόζεται πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἀποφράξεως. Ὅταν γίνεται χρῆσις πρὸς τοῦτο περιστρεφομένων θυρῶν, τὰ πλευρικὰ τοιχώματα τοῦ δωματίου εἶναι κατακόρυφα, τὸ δὲ μῆκος αὐτοῦ παρκές, ὥστε ἡ θύρα, ὅταν εἶναι ἀνοικτή, νὰ εὑρίσκῃ θέσιν ἐν αὐτῷ. Ὅταν γίνεται χρῆσις *θυροπλοίων* ἢ κυλιομένων κιβωτίων διὰ τὴν ἀπόφραξιν, τὸ μῆκος τοῦ δωματίου δύναται νὰ εἶναι μικρότερον καὶ τὰ πλευρικὰ τοιχώματα αὐτοῦ παρουσιάζουν κλίσιν τινὰ ἐλαφράν. Πάντως τὸ δωμάτιον εἰσόδου ἀποτελεῖ τὸ στενότερον τμῆμα τῆς δεξαμενῆς καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ ὀφείλει νὰ εἶναι κατὰ ἓν μέτρον μεγαλύτερον τοῦ πλάτους τοῦ πλατυτέρου πλοίου ἐξ ὅσων πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἡ δεξαμενή. Τὸ δὲ βάθος εἰς ὃ εὑρίσκεται τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου πρέπει νὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ βάθους τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν ἐσχαρίων, διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ εἴσοδος καὶ πλοίων μὲ ηὐξημένον λόγῳ βλάβης βύθισμα. Τὰ ἐσχάρια (σχ. 3), ἐφ' ὧν ἑδράζεται ἡ τρόπις τοῦ πλοίου, ἔχουν πλάτος 0,35—0,40 μ. καὶ ὕψος 0,80—1,20 μ., ἵνα δύνανται νὰ ἐκτελῶνται εὐκόλως αἱ ὑπὸ τὴν τρόπιδα ἐργασίαι. Κατεσκευάζοντο ἄλλοτε ἐκ ξύλου, σήμερον συνήθως ἐκ χυτοσιδήρου καὶ ἐνίοτε ἐκ χάλυβος διὰ λόγους ἀντοχῆς. Διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ κατὰ βούλησιν ἐλευθέρωσις τῆς τρόπιδος ἀπὸ τὰ ἐσχάρια, ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν μερῶν: ἀπὸ τὸν πόδα, ὅστις ἐντοιχίζεται ἢ καθηλοῦται ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς δεξαμενῆς, ἀπὸ τὴν κεφαλὴν ἐφ' ἧς

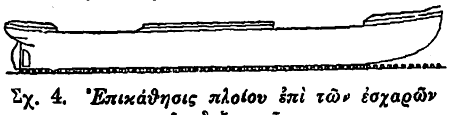

Σχ. 4. *Ἐπικάθησις πλοίου ἐπὶ τῶν ἐσχαρῶν τῆς δεξαμενῆς.*

ἑδράζεται ἡ τρόπις καὶ ἀπὸ ζεῦγος σιδηρῶν σφηνῶν, οἵτινες δρῶσι μεταξὺ ποδὸς καὶ κεφαλῆς. Πρὸς ἐπίτευξιν ἐλαστικῆς ἑδράσεως τοῦ πλοίου παρεντίθεται μεταξὺ κεφαλῆς καὶ τρόπιδος στρωστὴρ ἐκ ξύλου δρυός. Ἡ ἀπόστασις τῶν ἑκάστοτε ἐν δράσει ἐσχαρίων ρυθμίζεται ἀπὸ τὸ πρὸς ἕδρασιν βάρος καὶ ἀπὸ τὴν κατανομὴν τοῦ βάρους τούτου κατὰ μῆκος τοῦ προκειμένου πλοίου. Ἐκτὸς τῶν μονίμων τούτων ἐσχαρίων αἱ μόνιμοι δεξαμεναὶ εἶναι ἐφωδιασμέναι καὶ διὰ ξυλίνων πλατέων ἐσχαρίων, ἅτινα τοποθετοῦνται ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἑκατέρωθεν τοῦ ἄξονος καὶ χρησιμεύουν διὰ τὴν ἕδρασιν σκαφῶν ἰσοπέδων, ἄνευ τρόπιδος, ἤτοι βυθοκόρων, φορτηγίδων, πλωτῶν γερανῶν κτλ. Εἰς τὸ παρὰ τὴν εἴσοδον ἄκρον τοῦ δαπέδου τῆς λεκάνης κατασκευάζουσι βόθρον f, ὅστις χρησιμεύει ἵνα καταστήσῃ δυνατὴν ἢ νὰ εὐκολύνῃ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ πηδαλίου, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἐπισκευῆς αὐτοῦ, καίτοι εἰς τὰ σύγχρονα πλοῖα αἱ πρὸς ἀφαίρεσιν κινήσεις τοῦ πηδαλίου εἶναι ὁριζόντιοι καὶ ὁ βόθρος συνεπῶς περιττεύει. Τὰ πλευρικὰ τοιχώματα τῆς λεκάνης ἐφοδιάζονται καὶ διὰ κεκλιμένων (3 : 2) ἐπιπέδων ἢ ὀλισθητήρων πλάτους 1 μ. διὰ τὴν ἀνέλκυσιν καὶ τὴν καταβίβασιν τῶν ὑλικῶν. Οἱ ὀλισθητῆρες οὗτοι κατασκευάζονται εἰς τὸ ἄκρον τῆς λεκάνης καὶ κατ' ἐπέκτασιν τοῦ ἄξονος αὐτῆς, ὡς εἰς τὰς δεξαμενὰς τοῦ Πειραιῶς. Κατὰ μῆκος τῶν ἀνωτάτων ἀκμῶν τῶν πλαγιοτοίχων τοποθετοῦσιν ἐνίοτε στηθαῖα, δηλαδὴ δοκοὺς ἐκ χυτοσιδήρου διατομῆς σχήματος ὀρθῆς γωνίας, ὄχι μόνον διὰ νὰ ἐμποδίζεται ἡ πτῶσις ἀντικειμένων ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ πρόσδεσις σχοινίων, ἀφ' ὧν ἐξαρτῶνται τὰ στηρίγματα ὑποστηλωμάτων τοῦ πλοίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ στηθαῖον εἶναι ἐφωδιασμένον δι' ὀφθαλμῶν καὶ γόμφων. Ὅταν ἡ δεξαμενὴ δὲν ἔχῃ στηθαῖον, διαθέτουσιν ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν πλαγιοτοίχων, ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ σημείου στηρίξεως τῶν ἀνωτάτων ὑποστηλωμάτων, δακτυλίους προσδέσεως κατ' ἀποστάσεις 3 μ. Ἄλλα ἐφόδια τῶν δεξαμενῶν εἶναι δέστραι, ἐξέλικτρα καὶ γερανοὶ μεταθετοὶ καὶ μή.

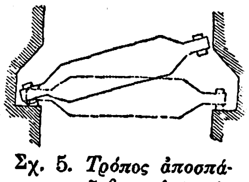

Σχ. 5. *Τρόπος ἀποσπάσεως τοῦ θυροπλοίου ἐκ τῆς δεξαμενῆς.*

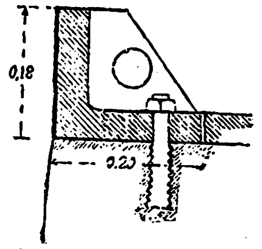

Στηθαῖον δεξαμενῆς λιμένος Πειραιῶς.

Ὀχετοὶ ἐκκενώσεως. Εἰς τοὺς ὑπὸ μεγάλας παλιρροίας διατελοῦντας λιμένας εἶναι δυνατὴ ἡ πλήρης ἢ μερικὴ ἐκκένωσις τῆς δεξαμενῆς διὰ τῆς πρὸς τὰ ἔξω καθοδηγήσεως τῶν ὑδάτων τῆς δεξαμενῆς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀμπώτιδος, τῇ βοηθείᾳ ὀχετῶν ἐκβαλλόντων βαθύτερον τοῦ δαπέδου. Ὅπου ὅμως τὸ εὖρος τῆς παλιρροίας εἶναι ἐκ τῶν συνήθων, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἄνευ παλιρροίας λιμένας, ἡ ἐκκένωσις τῆς δεξαμενῆς γίνεται ἐξ ὁλοκλήρου δι' ἀντλιῶν. Τὸ ὕδωρ συγκεντροῦται εἰς ὀχετὸν πυθμένος χαμηλοτέρου τοῦ τῆς δεξαμενῆς. Ὁ ὀχετὸς οὗτος ἐκβάλλει εἰς φρέαρ, ὁπόθεν τὸ ὕδωρ ἀνυψοῦται δι' ἀντλιῶν. Ἡ πλήρωσις τῆς δεξαμενῆς διὰ τῶν ἐξόδων τοῦ πλοίου γίνεται κατὰ κανόνα ἐπίσης δι' ὀχετῶν κατασκευαζομένων ἐντὸς τῶν πλαγιοτοίχων. Τὸ ἐξωτερικὸν ἄκρον ἑκάστου τῶν τοιούτων ὀχετῶν εὑρίσκεται πάντοτε ὑπὸ τὸ ὕδωρ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς χαμηλοτάτης στάθμης τῆς θαλάσσης, ἐνῷ τὸ ἐσωτερικὸν ἐκβάλλει εἰς τὸ δωμάτιον εἰσόδου μεταξὺ τῆς θέσεως τοῦ θυροπλοίου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἄκρου τοῦ δωματίου τούτου καὶ εἰς ὑψόμετρον ὀλίγον ἀνώτερον τοῦ πυθμένος πρὸς ἀποφυγὴν μεγάλης πτώσεως ὕδατος κατὰ τὴν ἐκροήν. Ἡ διατομὴ τῶν τοιούτων ἀνωγῶν εἶναι συνήθως κυκλική, διαμέτρου 1—1,5 μ. Ἕκαστος ὀχετὸς διακόπτεται ὑπὸ φρέατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται καταρρακτώδης δικλεὶς (Vanne), πρὸς διακοπὴν ἢ ἀποκατάστασιν τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς ἔξω θαλάσσης καὶ τῆς λεκάνης τῆς δεξαμενῆς. Ἡ ἀπόφραξις τῆς δεξαμενῆς γίνεται διὰ θυροπλοίων, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει, ἰδίᾳ ἐν τῇ Μεσογείῳ, σύστημα ἀποφράξεως. Τὸ

Digitized by Google

θυρόπλοιον εἶναι σκάφος χαλύβδινον, ὅπερ δύναται κατὰ βούλησιν νὰ πληροῦται ὕδατος, νὰ βυθίζηται καὶ νὰ καθίζῃ πρὸ τῶν ἀντιστοίχων ἐντομῶν τῆς δεξαμενῆς ἢ νὰ ἐκκενοῦται καὶ καθίσταται πλευστὸν πρὸς μετατόπισιν. Ἡ τρόπις καὶ τὰ ποδοστήματα τοῦ σκάφους τούτου παρουσιάζουν διατομὴν ὀρθογωνίου διὰ νὰ προσαρμόζουν ἐπὶ τῶν ἐντομῶν τῶν τοιχωμάτων τῆς δεξαμενῆς. Αἱ ἐπιφάνειαι ἐπαφῆς ἐπενδύονται διὰ σανίδων κεκαλυμμένων ὑπὸ καννα βίνου τάπητος ἐμπεποτισμένου διὰ πίσσης πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς στεγανότητος.

Αἱ ἀντλίαι ἐκκενώσεως, διὰ νὰ γίνεται αὕτη ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, πρέπει νὰ εἶναι μεγάλης ἰσχύος. Προτιμῶνται κεντρόφυγες ἀντλίαι ὡς κατάλληλοι διὰ τὴν ἀνύψωσιν μεγάλων ὄγκων ὕδατος ἀκαθάρτου, ὡς εἶναι τὸ τῶν δεξαμενῶν, ἀλλ' εἰς μικρὸν ὕψος, διὰ τοῦτο δὲ τοποθετοῦνται αὗται βαθύτερον τῆς ἀνωτάτης στάθμης τῶν ὑδάτων τῆς δεξαμενῆς καὶ κατὰ κανόνα 3—4 μέτρο ἄνωθεν τοῦ πυθμένος τοῦ φρέατος ἀναρροφήσεως. Διὰ τὰς δεξαμενὰς τοῦ Πειραιῶς προεβλέποντο ἠλεκτροκίνητοι ἀντλίαι, ἱκαναὶ νὰ ἐκκενῶσι τὴν μεγάλην δεξαμενήν, χωρητικότητος 32000 κ. μ., ἐντὸς 3 ὡρῶν, τὴν δὲ μικροτέραν, χωρητικότητος 16000 κ. μ., ἐντὸς 1 1/2 ὥρας. Ἡ κατανάλωσις ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας προϋπελογίσθη εἰς χίλια χιλιοβάτια διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς μεγάλης καὶ 500 διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς μικρᾶς. Ἐν τῇ πραγματικότητι καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐκκενώσεως καὶ ἡ κατανάλωσις ὑπερέβησαν τὰ προϋπολογισθέντα. Ἡ δεξαμενὴ ἅπαξ ἐκκενωθεῖσα διατηρεῖται ἐν ξηρῷ, ἀντλουμένων τῶν ὑδάτων, ἅτινα διηθοῦνται διὰ τῆς τοιχοποιίας ἢ τῶν ἐντομῶν ἐπικαθίσεως τοῦ θυροπλοίου, τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς ἢ τῶν ἐκ τοῦ ὑπὸ καθαρισμὸν πλοίου κ. τ. λ. Ἡ ἄντλησις αὕτη διὰ λόγους οἰκονομίας καὶ πρακτικῶν δυσχερειῶν δὲν γίνεται διὰ τῶν μεγάλων ἀντλιῶν ἐκκενώσεως, ἀλλὰ δι' ἰδιαιτέρων ἀντλιῶν, καλουμένων ἀντλιῶν συντηρήσεως.

Μόνιμοι δεξαμεναὶ Πειραιῶς. Ἡ κατασκευὴ αὐτῶν ἤρξατο τῷ 1898, μικρὸν ὅμως μετὰ τὴν ἔναρξιν αἱ ἐργασίαι διεκόπησαν ἐπὶ τετραετίαν, λόγῳ διαφωνιῶν μεταξὺ ἐργολάβων καὶ λιμενικοῦ ταμείου. Δευτέρα διακοπὴ ἐπὶ ἓν ἔτος ἐγένετο λόγῳ ἐλλείψεως χρημάτων, καὶ τρίτη λόγῳ αἰφνιδίας διαρρήξεως τοῦ δαπέδου τῆς μεγάλης δεξαμενῆς ἐφ' ἱκανὸν μῆκος (65 μ.), μεθ' ἣν τὸ δάπεδον κατηδαφίσθη καὶ ἀνακατεσκευάσθη, συγχρόνως δὲ διεπλατύνθη τὸ στόμιον τῆς μεγάλης δεξαμενῆς διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ εἴσοδος τοῦ θωρηκτοῦ «Ἀβέρωφ». Ἡ προσωρινὴ οὕτω παραλαβὴ τῶν ἔργων κατέστη δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1911. Ἡ προμήθεια τῶν θυροπλοίων καὶ τῶν μηχανῶν καὶ ἡ ἐγκατάστασις αὐτῶν, καὶ ἰδίως ὁ ἐκβραχισμὸς τῆς αὔλακος προσπελάσεως πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς δεξαμενῆς μέχρι τῶν βαθέων ὑδάτων τοῦ ὅρμου τοῦ Κανθάρου, κατέστη δυνατὸν νὰ περατωθῇ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1913. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐτέθησαν αἱ δύο δεξαμεναὶ εἰς προσωρινὴν χρῆσιν καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1914 ἤρχισεν ἡ ὁριστικὴ αὐτῶν ἐκμετάλλευσις. Ἐστοίχισαν δὲ τὰ ὅλα ἔργα ὑπὲρ τὰ 4 ἑκατομμύρια παλαιῶν δραχμῶν, ἐνῷ ἡ προϋπολογισθεῖσα δαπάνη ἀνήρχετο εἰς 2 περίπου ἑκατομμύρια. Αἱ διαστάσεις τῶν μονίμων δεξαμενῶν Πειραιῶς φαίνονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα.

Αἱ κύριαι διαστάσεις τῶν μονίμων δεξαμενῶν λιμένων τινῶν τῆς Μεσογείου ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Λιμήν	Ἀριθμὸς Δεξαμενῆς	Μῆκ. εἰς μ.: Ἐπὶ τῶν ἐσχαρ.	Μῆκ. εἰς μ.: Ὁλικόν	Πλάτ. εἰς μ: Εἰς τὴν στέγην	Πλάτ. εἰς μ: Εἰς τὸ δάπεδον	Ὑψος ὕδατος ἄνωθεν ἐσχ. (μέση στάθ.)
Πειραιεὺς	1	130.00	152.0	27.60	16.80	8.90
	2	90.00	108.00	21.65	10.60	7.90
Ἀλεξάνδρεια	1	166.65	174.00	28.65	19.65	7.65
Νεάπολις	1	188.00	200.00	35 06	18.60	10.[illegible]0
Λιβόρνον	1	134.00	—	23 30	—	7.00
Γενούη	1	160.00	179.90	29.60	25	9.50
»	2	.00.00	219.94	24.90	18	8.50
Μασσαλία.......	1	161 00	181.50	25.40	13	7.60
	2	97.60	110.00	21.94	12.84	6.60
	3	77.4	90.00	16.60	10 45	6.60
	4	77.4	90.00	16.60	10.45	6.60
	5	118.00	130.00	16.60	10.45	6.60
	6	118.00	30.00	16.60	10.45	6.60

Πλωταὶ δεξαμεναί. Προτιμῶνται αὗται ὅπου τὸ ἔδαφος δὲν εἶναι βραχῶδες καὶ ἀδιαπέραστον ὑπὸ τοῦ ὕδατος, διότι τότε ἡ κατασκευὴ μονίμων δεξαμενῶν ἀπαιτεῖ δυσκόλους καὶ πολυδαπάνους ἐργασίας θεμελιώσεως.

Αἱ πλωταὶ δεξαμεναὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκην θεμελιώσεως· ἀποτελοῦνται ἀπὸ τρία κιβώτια σιδηρᾶ (ἐνίοτε καὶ ἐξ ξύλου), ἐξ ὧν τὸ ἓν διατίθεται ὁριζόντιον καὶ τὰ ἄλλα δύο κατακόρυφα ἑκατέρωθεν τοῦ πρώτου. Τὰ τρία κιβώτια συνδέονται κατὰ διαφόρους τρόπους πρὸς ἄλληλα, συναποτελοῦντα ἐπιμήκη πλωτὴν λεκάνην, ἀνοικτὴν κατὰ τὰ δύο ἄκρα διατομῆς ⊔.

Ἕτερον σύστημα πλωτῆς δεξαμενῆς ἐν χρήσει ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μόνον κιβώτια στερρῶς συνδεδεμένα εἰς σχῆμα ∟. Ἡ πλωτὴ δεξαμενὴ λειτουργεῖ ὡς ἑξῆς:

Ἀφιεμένου τοῦ ὕδατος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ ὁριζοντίου κιβωτίου καὶ εἰς τὰ κατώτερα διαμερίσματα τῶν πλευρικῶν κιβωτίων, ἡ δεξαμενὴ βυθίζεται ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τῆς ἐσχάρας (ἐφ' ἧς ἐπικάθηται ἡ τρόπις) νὰ φθάσῃ 30 περίπου ἑκατοστὰ κάτω τοῦ κατωτάτου σημείου τῆς τρόπιδος τοῦ πρὸς δεξαμενισμὸν πλοίου. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τῆς δεξαμενῆς τὰ πλευρικὰ κιβώτια εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξέχουν ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Τότε εἰσέρχεται τὸ πλοῖον καὶ ἀφοῦ γίνουν οἱ σχετικοὶ χειρισμοί, ὅπως ὁ κατὰ μῆκος ἄξων τοῦ πλοίου λάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κατὰ μῆκος ἄξονος τῆς δεξαμενῆς, ἀρχίζει ἡ ἄντλησις τοῦ ἐν τοῖς κιβωτίοις ὕδατος, ἡ δεξαμενὴ ἀνέρχεται, καὶ ὅταν ἐπικαθήσῃ ἡ τρόπις τοῦ πλοίου ἐπὶ τῆς ἐσχάρας ἀρχίζει ἡ πλευρικὴ στήριξις αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ ἄντλησις ἐξακολουθεῖ μέχρις ὅτου τὸ κατάστρωμα τοῦ ὁριζοντίου κιβωτίου ἀνέλθῃ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Αἱ διαστάσεις τῆς πλωτῆς δεξαμενῆς ρυθμίζονται πρὸς τὰς διαστάσεις καὶ τὸ βάρος τοῦ μεγίστου πρὸς δεξαμενισμὸν πλοίου. Φροντὶς ἐπίσης λαμβάνεται, ὅπως ἡ δεξαμενὴ παρουσιάζῃ εἰς ὅλας τὰς θέσεις καὶ δι' ὅλα τὰ φορτία ἐπαρκῆ εὐστάθειαν. Ἐν τοῖς πλευρικοῖς κιβωτίοις ἐγκαθίστανται αἱ ἀπαραίτητοι ἀντλίαι καὶ τὰ βοηθητικὰ μηχανήματα, βαροῦλκα κτλ., τὰ χρησιμεύοντα διὰ τοὺς χειρισμοὺς εἰσόδου καὶ ἐξόδου τῶν πλοίων. Ἐπὶ πλέον διὰ τὴν ἐπίσπευσιν τῶν ἐργασιῶν δεξαμενισμοῦ ἐγκαθίστανται φορητοὶ γερανοὶ πρὸς μετάθεσιν τῶν στηριγμάτων τῶν πλοίων, βαρέων τεμαχίων τῶν μηχανῶν, ἑλίκων κλπ. Ἐπὶ πλέον αἱ πλωταὶ δεξαμεναὶ εἶναι ἐφωδιασμέναι δι' εἰδικῶν συσκευῶν πρὸς ἄνετον ἔλξιν τῶν ἑλικοφόρων ἀξόνων τῶν πλοίων, ἄλλαι δεξαμεναὶ εἰς τὰ ἀνώτερα διαμερίσματα τῶν πλευρικῶν κιβωτίων ἔχουν ἐγκαταστάσεις συνεργείων διὰ μικρὰς ἐπισκευάς, λουτρῶν, ἀποχωρητηρίων κτλ. διὰ τὸ πλήρωμα τοῦ ἐν τῇ δεξαμενῇ πλοίου. Τοιαῦται δεξαμεναὶ εἶναι αὐτάρκεις καὶ δύνανται νὰ λειτουργῶσι καὶ εἰς μέρη ὅπου δὲν ὑπάρχουν ναυπηγεῖα ἢ συνεργεῖα. Διὰ τοῦτο αἱ ἀποικίαι ὅλων τῶν μεγάλων κρατῶν χρησιμοποιοῦσι κατὰ προτίμησιν τοιοῦτον σύστημα δεξαμενῶν. Διὰ νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ ἐπισκευὴ τῶν ὑφάλων μερῶν τῆς πλωτῆς δεξαμενῆς εἶναι αὕτη διῃρημένη κατὰ μῆκος εἰς τμήματα, τρία ἢ πλείονα, ἅτινα συνδέονται μεταξύ των διὰ λυσίμων συνδέσμων, οὕτως ὥστε ἕκαστον τῶν τμημάτων εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλευθερωθῇ τῶν λοιπῶν καὶ νὰ τεθῇ ἐν ξηρῷ ἐπ' αὐτῶν.

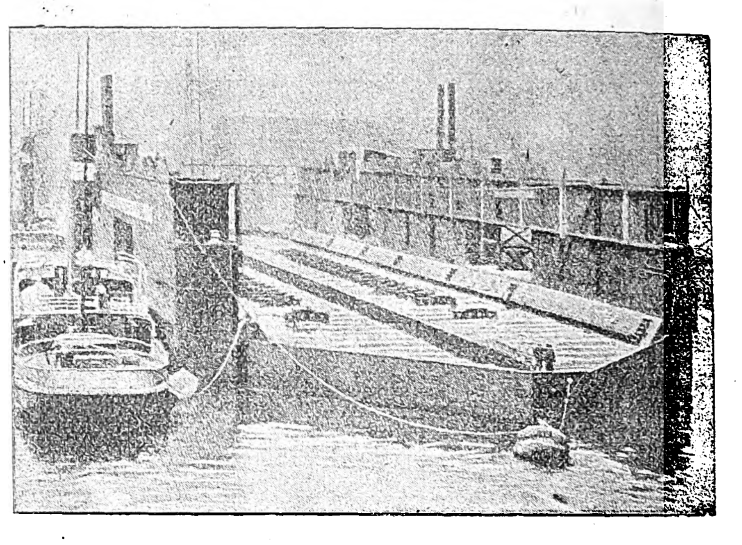

Πλωτὴ δεξαμενή.

Διάφοροι διατάξεις ἐλήφθησαν σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς λειτουργίας τῶν πλωτῶν δεξαμενῶν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι διὰ τῶν διατάξεων τούτων ὁ διευθύνων τὰς ἐργασίας τοῦ δεξαμενισμοῦ δύναται ἀπὸ τοῦ δωματίου του ὄχι μόνον νὰ θέτῃ εἰς κίνησιν ἢ νὰ διακόπτῃ τὴν λειτουργίαν τῶν ἀντλιῶν καὶ νὰ χειρίζεται τοὺς πολυπληθεῖς σύρτας πληρώσεως καὶ ἐκκενώσεως τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς δεξαμενῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐλέγχῃ τὸ ἀποτέλεσμα ἑκάστου χειρισμοῦ του καὶ νὰ γνωρίζῃ ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ τὸ βύθισμα καὶ τὴν κλίσιν τῆς δεξαμενῆς ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς μεγάλας δὲ δεξαμενὰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον ἐφοδιάζεται καὶ μὲ εἰδικὴν ὀπτικὴν συσκευήν, ἐπιτρέπουσαν εἰς τὸν διευθύνοντα νὰ διακρίνῃ ἐν ἡμέρᾳ ἢ νυκτὶ τὰς ἀναποφεύκτους παραμορφώσεις, ἃς ὑφίστανται ἰδίως αἱ μεγάλου μήκους δεξαμεναὶ καὶ νὰ ἀντεπεξέρχεται κατ' αὐτῶν δι' ἀντιστοίχων χειρισμῶν πληρώσεως ἢ κενώσεως ὡρισμένων στεγανῶν διαμερισμάτων. Τὰ διάφορα προνόμια εὑρεσιτεχνίας τὰ ἀφορῶντα τὴν ὕψωσιν τῆς οἰκονομίας τῆς λειτουργίας τῶν πλωτῶν δεξαμενῶν δὲν ἔσχον πρακτικὴν σημασίαν, κυρίως λόγῳ τῆς διαλειπούσης λειτουργίας τῶν ἀντλιῶν. Τοὐναντίον τὸ προταθὲν ὑπὸ τοῦ Klitzing σύστημα ἔσχε σπουδαίαν ἐπιτυχίαν. Κατ' αὐτὸ τὰ διαμερίσματα τοῦ ὁριζοντίου κιβωτίου προβλέπονται ἀεροστεγῆ. Τὰ διαμερίσματα ταῦτα κατὰ τὴν βύθισιν τῆς δεξαμενῆς διὰ καταλλήλου διατάξεως τῶν ἐξαεριστικῶν σωλήνων ἐπιτυγχάνεται ὥστε νὰ πληροῦνται ὕδατος μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ. Ὁ οὕτως ἐγκλειόμενος ἀὴρ συμπιέζεται ἐντὸς τῶν διαμερισμάτων ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν τοῦ ὕδατος ἐφ' ὅσον βυθίζεται ἡ δεξαμενή, καὶ τοιουτοτρόπως ὄχι μόνον ὑποβοηθεῖται ἡ κατόπιν ἀνύψωσις τῆς δεξαμενῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ κιβωτίου ὑδραυλικὴ πίεσις, ἥτις διὰ βύθισμα 20 μέτρων ἀνέρχεται εἰς 2 ἀτμοσφαίρας, ἐλαττοῦται οὐσιωδῶς διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀντιθλίψεως τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει οἰκονομίαν καὶ εἰς τὴν κατασκευήν. Ἡ συνεχὴς αὔξησις τοῦ ἐκτοπίσματος ὄχι μόνον τῶν ὑπερωκεανίων πλοίων, ἀλλὰ καὶ τῶν πολεμικῶν γραμμῆς προὐκάλεσε τὴν ἀνάγκην τῆς κατασκευῆς μεγάλων δεξαμενῶν. Ἡ ἐπὶ μακρὰ

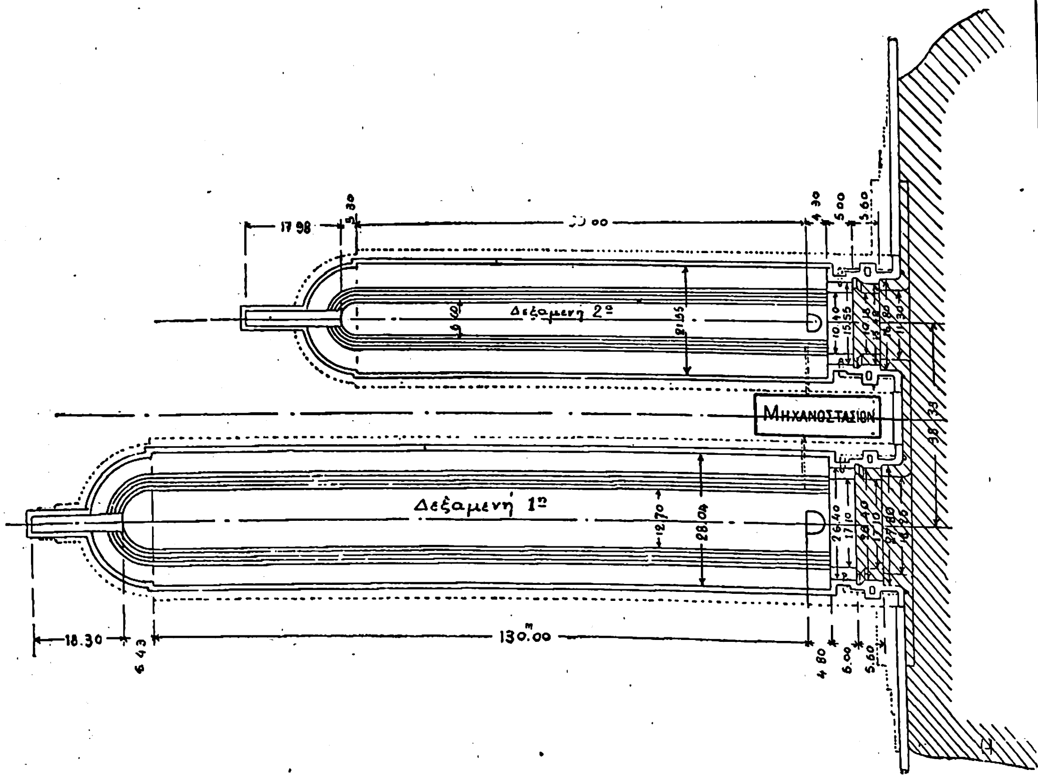

Κάτοψις δεξαμενῶν Πειραιῶς.

Digitized by Google

έτη διαρκέσασα συζήτησις περὶ ἐκλογῆς τοῦ σκοπιμωτέρου συστήματος μεταξὺ πλωτοῦ καὶ μονίμου κατέληξεν ὑπὲρ τῆς πλωτῆς δεξαμενῆς. Τὰ σπουδαιότερα πλεονεκτήματα αὐτῆς ἀπέναντι τῆς μονίμου εἶναι ἐν συντόμῳ τὰ ἑξῆς: Οὐσιωδῶς μικρότερα ἔξοδα κατασκευῆς, οἰκονομικωτέρα λειτουργία λόγῳ τῆς μικροτέρας ἀνάγκης ἔργου ἀντλήσεως καὶ τοῦ ἁπλουστέρου καὶ ταχυτέρου δεξαμενισμοῦ τῶν πλοίων· μικρότερον μῆκος, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ ἄκρα τοῦ πλοίου ἐν τῇ πλωτῇ δύνανται νὰ ἐξέχωσιν ἑκατέρωθεν. Τὸ μῆκος τῆς πλωτῆς δύναται εὐκόλως νὰ αὐξομειοῦται. Ἡ πλωτὴ δύναται νὰ ρυμουλκῆται ὅπου τυχὸν εὑρίσκονται, μὴ δυνάμενα νὰ πλεύσουν, τὰ ὑπὸ ἐπισκευὴν πλοῖα. Τέλος ἡ ἀγκυροβολία τῆς πλωτῆς δεξαμενῆς δὲν παρουσιάζει δυσχερείας, οὕτως ὥστε ἡ συγκοινωνία αὐτῆς μετὰ τῆς ξηρᾶς εἶναι πάντοτε ἐπιτευκτὴ διὰ γεφύρας.

Πλωταὶ δεξαμεναὶ ἑλληνικοῦ ναυστάθμου: 1) Νέα πλωτὴ δεξαμενὴ τύπου «Klitzing», ἔχουσα τὰς ἑξῆς γενικὰς διαστάσεις: ὁλικὸν ἐξωτερικὸν μῆκος 110,00 μέτρα, ὁλικὸν ἐξωτερικὸν πλάτος 28,00, ὁλικὸν ὕψος ἀπὸ τρόπιδος μέχρι πλευρικῶν καταστρωμάτων 13,875, ὠφέλιμον μῆκος λεκάνης 88, ὠφέλιμον πλάτος λεκάνης 20,300. βύθισμα δεξαμενῆς κενῆς 2,1. βύθισμα μετὰ βάρους 3200 τόννων 4,525. Ἡ δεξαμενὴ αὕτη εἶναι ἐφωδιασμένη μὲ δύο περιστροφικὰς ἠλεκτροκινήτους ἀντλίας διὰ τὴν ἄντλησιν τοῦ θαλασσίου ὕδατος, 200 χιλιοβὰτ ἑκάστην, μὲ τρίτην ἀντλίαν 75 χιλιοβὰτ διὰ τὴν ἀποστράγγισιν, μὲ 4 ἠλεκτροκίνητα βαροῦλκα καὶ δύο περιστροφικοὺς μεταθετοὺς γερανοὺς ὁλκῆς 5 τόννων καὶ ἀκτῖνος ἐνεργείας 13,5 μέτρων. 2) Παλαιὰ πλωτὴ δεξαμενή, ἥτις ἔχει τὰς ἑξῆς γενικὰς διαστάσεις: ἐξωτερικὸν ὁλικὸν μῆκος 94 μέτρα, ἐξωτερικὸν ὁλικὸν πλάτος 24,7, ἐξωτερικὸν μῆκος πλευρικῶν κιβωτίων 75,20, ὁλικὸν ὕψος 10,60, βύθισμα δεξαμενῆς ἄφορτον 08,0, βύθισμα δεξαμενῆς ἔμφορτον 2,250, ἐκτόπισμα ἄφορτον 1717 τόννοι. Ἡ δεξαμενὴ αὕτη εἶναι ἐφωδιασμένη μὲ 2 ἐμβολοφόρους ἀντλίας, κινουμένας διὰ τὴν ὕψωσιν δι' ἱμάντος ὑπὸ ἀτμομηχανῶν, καὶ μὲ 1 ἱππάριον ἀτμοκίνητον καὶ ἑτέραν χειροκίνητον ἀντλίαν διὰ τὴν ἀποστράγγισιν καὶ ἐπὶ πλέον μὲ 4 ἐξέλικτρα χειρισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Α. Γκίνη*, Λιμενικὰ ἔργα Β' μέρος (1927).

Α. Μ.

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Ἐν ἑκάστῃ πόλει ὑπάρχει ἡ *κεντρικὴ δεξαμενή*, ἐν τῇ ὁποίᾳ συλλέγεται τὸ καθ' οἱονδήποτε τρόπον εἰς τὴν πόλιν διοχετευόμενον ὕδωρ. Αἱ κεντρικαὶ αὗται δεξαμεναὶ κεῖνται ἐπὶ ὑψηλῶν σημείων τῆς πόλεως, π. χ. ἐπὶ λοφίσκων, τοῦτο δέ, ἵνα διευκολύνεται ἡ εἰς τὰς οἰκίας κλπ. διανομὴ τοῦ ὕδατος. Τὸ ἐκ τῶν κεντρικῶν δεξαμενῶν διανεμόμενον ὕδωρ ὀφείλει προηγουμένως νὰ ὑποστῇ βελτίωσιν τῆς ποιότητος αὐτοῦ, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ *κεντρικῆς διηθήσεως*. εἴτε διὰ τῆς εἰς τὴν δεξαμενὴν διοχετεύσεως ἀεριώδους χλωρίου ἢ ὄζοντος κλπ. Καλὸν εἶναι, ὅπως ἡ στεγανῶς κεκλεισμένη ἄνω ἐπιφάνεια τῆς δεξαμενῆς καλύπτεται ὑπὸ παχείας στιβάδος χώματος συχνάκις διαβρεχομένου κατὰ τὸ θέρος, ὅπως κατὰ τὸ δυνατὸν διατηρῆται ταπεινὴ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἐν τῇ δεξαμενῇ ὕδατος. Ἐκ τῶν κεντρικῶν δεξαμενῶν τὸ ὕδωρ διοχετεύεται ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν διὰ χυτοσιδηρῶν σωλήνων, ἐν τοῖς ὁποίοις τοῦτο πρέπει νὰ εὑρίσκεται ὑπὸ πίεσιν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς εἰσροφήσεως μεμολυσμένων οὐσιῶν. Διὰ τῶν σωλήνων δὲ τούτων φέρεται τὸ ὕδωρ εἰς τὴν σιδηρᾶν δεξαμενὴν τῆς οἰκίας, ἥτις πρέπει νὰ εἶναι στεγανῶς κεκαλυμμένη πρὸς ἀποφυγὴν τῆς εἰσπτώσεως οὐ μόνον κονιορτοῦ κλπ., ἀλλὰ καὶ μικρῶν ζῴων (ποντικῶν κλπ.), ὡς παρετηρήθη πολλάκις, ἀνάγκη δὲ καὶ νὰ καθαρίζηται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀπὸ τῆς συλλεγομένης ἰλύος.

Β. ΣΑΒΒΑΣ

—δεξαμεναὶ *ὑπαραχνοειδοῦς μήνιγγος [Ἀνατομ.]*. Ἡ ἀραχνοειδὴς μῆνιγξ τοῦ ἐγκεφάλου δὲν καταδύεται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἑλίκων αὐτοῦ αὔλακας καὶ κοιλώματα, ἀλλ' ἐκτείνεται ὕπερθεν τούτων δίκην γεφύρας, μεταβάλλουσα αὐτὰ εἰς σωλῆνας καὶ κοιλότητας. Αἱ μείζονες δὲ τούτων καλοῦνται *δεξαμεναί*, ὧν διακριτέαι: 1) ἡ δεξαμενὴ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος, τρίγωνος, κειμένη ἀμέσως ἔμπροσθεν τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος· 2) ἡ μεσοσκελιαία δεξαμενή, ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ ἐγκεφάλου ἀπὸ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος μέχρι τοῦ προσθίου χείλους τῆς γεφύρας· 3) ἡ δεξαμενὴ τῆς μεγάλης φλεβὸς τοῦ ἐγκεφάλου, κειμένη περὶ τὴν Γαλήνειον φλέβα ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ τετραδύμου· 4) ἡ παρεγκεφαλονωτιαία δεξαμενή, κειμένη κάτωθεν τῆς παρεγκεφαλίδος καὶ ραχιαίως τοῦ προμήκους μυελοῦ.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Περὶ τῶν δεξαμενῶν ἀποθηκεύσεως ὕδατος καὶ ἄλλων διαφόρων ὑγρῶν βλ. λ. ὑδαταποθῆκαι καὶ ὑγραποθῆκαι.

—δεξαμενὴ *χυλοφόρος [Ἀνατομ.]*. Ληκυθοειδὲς ἀνεύρυσμα τοῦ μείζονος ἢ ἀριστεροῦ θωρακικοῦ πόρου (χυλοφόρου), ἰσοϋψῶς κείμενον τῷ πρώτῳ ὀσφυϊκῷ σπονδύλῳ, ὁπόθεν καὶ ἄρχεται ὁ πόρος οὗτος. Εἰς τὴν δεξαμενὴν ταύτην ἐκβάλλουσι τρία στελέχη λεμφαγγείων: 1) τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερὸν ὀσφυϊκὸν στέλεχος, ἅτινα προσάγουσι τὴν λέμφον τῶν κάτω ἄκρων, τῆς πυέλου, τῶν νεφρῶν καὶ τοῦ παχέος ἐντέρου· 2) τὸ ἐντερικὸν στέλεχος, ὅπερ προσάγει τὴν λέμφον τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, τοῦ σπληνός, τοῦ παγκρέατος καὶ τοῦ ἥπατος.

Ι. Π.

δεξαμενὸν (τὸ) (Daxamenon) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀτυλινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ζῷα μὲ σῶμα ἐπιμηκὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μετρίου μεγέθους κεραίας καὶ ἀνεπτυγμένας σιαγόνας. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας.

Δ. Ν. Π.

δεξάμενος· ἰδιωματ. Πόντ., ἀνάδοχος.

Δεξαμενὸς *[Μυθολ.]*.—1) Μυθικὸς οἰκιστὴς τῆς πόλεως Ὠλένου, τόσον τῆς ἐν Ἤλιδι ὅσον καὶ τῆς ἐν Ἀχαΐᾳ. Μία παράλληλος μορφὴ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Καλυδῶνος Οἰνέα, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη διὰ συγγενείας ὡς υἱὸς τοῦ Οἰκέως διὰ τῆς Περιβοίας. Αἱ θυγατέρες τοῦ Δεξαμενοῦ, Θερονίκη καὶ Θηραιφόνη, ὑπανδρεύθησαν τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἄκτορος. Κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ Ἡρακλῆς ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Δεξαμενοῦ. Φέρεται δὲ ὡς φονεύσας τὸν Κένταυρον Εὐρυτίωνα, ἐπιχειρήσαντα νὰ ἀπαγάγῃ βιαίως τὴν Μνησιμάχην, θυγατέρα τοῦ Δεξαμενοῦ. Τοῦ μύθου ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχουσι πολλαὶ παραλλαγαί, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἀναμιγνυομένων εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτὴν προσώπων, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ποιητικὰ ἔργα συνετέθησαν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ, διότι, κατά τινα μαρτυρίαν, οἱ ποιηταὶ Κλεοφῶν καὶ Ἰοφῶν ἔγραψαν τραγῳδίας μὲ τὸν τίτλον «Δεξαμενός», ὁ δὲ ποιητὴς Τιμοκλῆς ἔγραψε κωμῳδίαν «Κένταυρον ἢ Δεξαμενόν».—2) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους, πατὴρ τοῦ Ἄμβρακος, τοῦ οἰκιστοῦ τῆς Ἀμβρακίας.—3) Υἱὸς τοῦ Μεσόλου καὶ τῆς Ἀμβρακίας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Φόρβα, ἐπώνυμος τῶν Δεξαμενῶν (βλ. λ. Δεξαμεναὶ καὶ **Ἀμβρακία**).

Ι. Δ. Σ.

Δέξαροι καὶ *Δόξαρες [Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Χαονίας, κατοικῶν ὑπὸ τὸ ὄρος Ἄμυρον, βορείως τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων τῆς Ἠπείρου.

Ι. Δ. Σ.

δεξιὰ (ἡ)· βλ. δεξιός.

δεξιὰ καὶ δημοτ. *δεξά*· ἐπίρρ. πρὸς τὸ μέρος τῆς δεξιᾶς χειρός, πρὸς τὰ δεξιά, ἐκ δεξιῶν, ἀντίθ. *ἀριστερὰ ἢ ζερβά*: «στρίψε δεξιά» ἢ «κάμε δεξιά», «ζερβά, δεξιὰ 'ς τὸ λείψανο δέκα παιδοῦλες κλαῖνε»· || φρ. «ἔρχονται τὰ πράγματα δεξιὰ» κατ' εὐχήν· || «δεξιὰ κι' ἀριστερά», πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις: «τὰ σκόρπισε δεξιὰ κι' ἀριστερά».

δεξιὰ (ἡ) (Dexia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *διπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μυίας μετρίου μεγέθους, μὲ εὐμεγέθη κεφαλήν, ὀφθαλμοὺς γυμνοὺς ἢ ἀραιῶς ὑπὸ τριχῶν κεκαλυμμένους, κοιλίαν κωνικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ πτέρυγας ἀρκούντως ἀνεπτυγμένας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ.

Δ. Ν. Π.

δεξιήνεμος (ὁ, ἡ), —*ον*· (τό)· ἐξυπακούεται *πλοῦς* ἢ *πλοῖον*, καθ' ἃ ὁ ἄνεμος προσπίπτει ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς. Ἰδίως προκειμένου περὶ ἐγγυτάτης ἱστιοδρομίας δεξιηνέμου (κοιν. τόκα μπουρίνα μὲ μοῦρες δεξιᾷ γαλλ. tribord amures, ἀγγλ. on starbord tacks). Κατὰ τὸν διεθνῆ κανονισμὸν πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων (ἄρθ. 17 § β) τὸ ἱστιοφόρον ἐγγύτατα καὶ δεξιήνεμον προφυλάττουσιν ἅπαντα τὰ ἄλλα πλοῖα πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεως, αὐτὸ δὲ χειρίζει πρὸς ἀποφυγὴν τοιαύτης μόνον ὅταν εὑρίσκεται πρὸ ἀκυβερνήτων, ἢ τηλεγραφικῶν ἀτμοπλοίων, ἢ ἁλιευτικῶν ἐχόντων ἀνατεταμένας τὰς ὁρμιὰς αὐτῶν.

Σ. Ε. Λ.

Δεξιθέα *[Μυθολ.]*. Μία ἐκ τῶν συζύγων τοῦ βασιλέως τῆς Κρήτης Μίνωος, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Εὐξάνθιον.

Ε. Γ.

Δεξικράτης. Ἀθηναῖος ποιητὴς τῆς μέσης ἢ νέας κωμῳδίας. Ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει δύο στίχους εἰλημμένους ἀπὸ ἓν δρᾶμά του φέρον τὸν τίτλον «Ὑφ' ἑαυτῶν πλανώμενοι».

Ι. Δ. Σ.

Δεξίλεως. Εὐγενὴς Ἀθηναῖος νεανίας τῆς τάξεως τῶν ἱππέων, πεσὼν εἰκοσαετὴς μόλις εἰς τὴν παρὰ τὴν Κόρινθον μάχην τῷ 394 π. Χ. ὁμοῦ μετ' ἄλλων τεσσάρων ἱππέων καὶ τοῦ φυλάρχου Ἀντιφάνους, οὗ ἀπετέλουν τὴν ἰδιαιτέραν ἀκολουθίαν, καὶ ταφεὶς εἰς τὸν Κεραμεικόν. Εἰς τὸ ἀνακαλυφθὲν οἰκογενειακόν του μνημεῖον ὑπάρχει ἀκόμη ἡ ἀνάγλυφος ἐπιτυμβία στήλη του, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει χαραχθῇ λιτὸν ἐπίγραμμα. Εἰς τοὺς πεσόντας ἡ πόλις εἶχε στήσει καὶ ἰδιαίτερον κοινὸν μνημεῖον. Ἡ ἐπιτυμβία στήλη τοῦ Δεξίλεω εἶναι πράγματι ἄριστον ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος, ἰσχυρῶς ἔκτυπον ἀνάγλυφον γνησίως ἀττικῆς καθαρότητος κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἁρμονίας κατὰ τὴν σύνθεσιν, ἥτις ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς ἰσχυρῶς τὴν παρομοίαν ἀπεικόνισιν τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἡ στήλη, ἂν καὶ ἀπολήγει ἄνω εἰς ἀέτωμα, δὲν ἔχει ἐν τούτοις ναϊδόσχημον ὄψιν, δὲν περιορίζεται δηλαδὴ ἡ παράστασις κατὰ τὰς πλευρὰς μεταξὺ παραστάδων. Ὁ νεκρὸς νεανίας εἰκονίζεται κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν στιγμὴν τῆς ἐφορμήσεώς του, καθ' ἣν καταβάλλει ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἵππου του ἰσχυρὸν

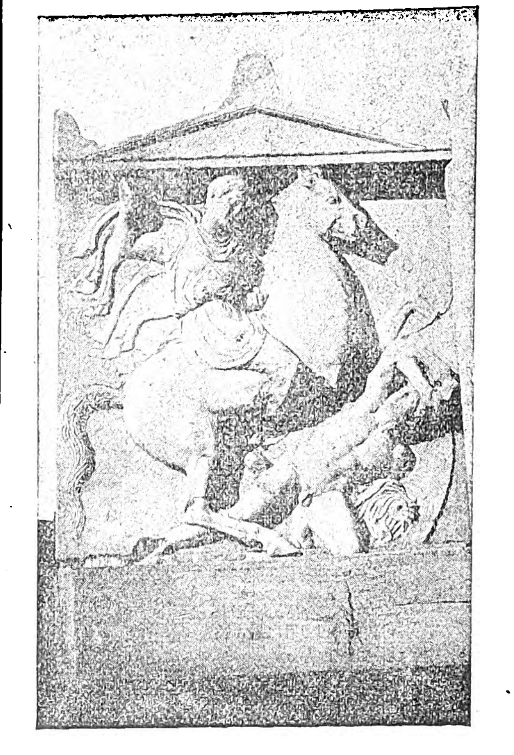

Ἡ ἐπιτυμβία στήλη τοῦ Δεξίλεω ἐν τῷ Κεραμεικῷ.

ἀντίπαλον, τὸν ὁποῖον κτυπᾷ μὲ τὸ δόρυ. Τὸ δόρυ καὶ τὰ ἡνία τοῦ ἵππου ἐδηλοῦντο διὰ χρώματος. Ἡ σύνθεσις εἶναι θαυμασία, πλήρης κινήσεως καὶ σοφὴ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν μορφῶν, ὥστε νὰ πληρώνεται ἁρμονικῶς τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου. Ἡ ὑψωμένη χεὶρ τοῦ νέου κατὰ τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν τοῦ ἀναγλύφου καὶ ἡ εἰς ὡραίας πτυχὰς ἀνεμιζομένη χλαμὺς αὐτοῦ ἀποτελοῦν αἰσθητικῶς τὸ ἀντίρροπον τοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἵππου ἀντιπάλου. Εἰς τὴν μορφὴν τοῦ νικητοῦ νέου ὑπάρχει μία διάχυτος μελαγχολία, ἀνάγουσα τὴν πραγματικότητα τῆς σκηνῆς εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐξιδανικεύσεως. Ἡ ὅλη εἰκὼν ὁμοιάζει ὡς ἀνάμνησις τῆς ἐνδόξου ταύτης στιγμῆς τοῦ νεαροῦ μαχητοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του.

Γ. ΜΗΛ.

δεξίλογος (ὁ, ἡ)· ὁ δεχόμενος λογοδοσίαν, ὁ δικαιούμενος νὰ ζητήσῃ λογοδοσίαν, ἐν ἀντιθ. πρὸς τὸν *δωσίλογον*.

δέξιμον, —*ατος* (τό)· δημοτ., τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δέχεσθαι*, δεξίωσις, ὑποδοχή: φρ. «καλὰ δεξίματα» καλῶς νὰ δεχθῆτε τὸν ἀναμενόμενον ἄνθρωπόν σας.

δεξιόθεν· ἐπίρρ., ἀπὸ τὰ δεξιά, ἐκ δεξιῶν.

δεξιοκαρδία (ἡ)· ἀνώμαλος ἐκ γενετῆς κατάστασις σπανιωτάτη, καθ' ἣν ἡ κορυφὴ τῆς καρδίας δὲν ἐξικνεῖται πέραν τοῦ δεξιοῦ χείλους τοῦ στέρνου, τῆς ὅλης καρδίας εὑρισκομένης ἐν τῷ δεξιῷ ἡμιθωρακίῳ. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἐπίκτητος δεξιοκαρδία, δυναμένη νὰ ἐπισυμβῇ διὰ μετατοπίσεως τῆς καρδίας πρὸς τὸ δεξιὸν ἡμιθωράκιον εἴτε ἐκ πιέσεως ὑπὸ μεγάλου ἐνδοθωρακικοῦ ὄγκου ἢ ἀφθόνου πλευριτικοῦ ἐξιδρώματος, εἴτε ἐκ πιέσεως ὑπὸ τοῦ ἀερίου κατὰ τὸν ἀριστερὸν πνευμοθώρακα, εἴτε ἐξ ἑλκυσμοῦ ἐν τῇ πνευμονικῇ σκληρύνσει, εἴτε τέλος ἐκ πλευριτικῶν συμφύσεων μεταξὺ περικαρδίου καὶ δεξιοῦ ἡμιθωρακίου. Ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ ἐξέτασις τοῦ θώρακος ἀποκαλύπτει πληρέστερον τὴν ὕπαρξιν τῆς δεξιοκαρδίας καὶ τὴν αἰτιολογίαν αὐτῆς, ὁσάκις εἶναι ἐπίκτητος.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

δεξιόκωπος (ὁ)· κωπηλάτης κωπηλατῶν μὲ τὴν κώπην τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς λέμβου, ἀντίθ. *ἀριστερόκωπος*.

δεξιολάβος (ὁ). Οὕτως ὀνομάζεται εἰς τὰς Ἀποστολικὰς Πράξεις καί τινας ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς ὁ τοξότης, ὁ λογχοφόρος, καὶ γενικώτερον ὁ ὁπλοφορῶν. Εἰς τὸν πληθυντικόν, φρουροί, φύλακες.

δεξιόποδες (οἱ). Οὕτω μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ ὅρος antipodistes, antipodisti (ἀντιποδισταί), δηλῶν ὡρισμένην κατηγορίαν ἀκροβατῶν. Οὗτοι, ὕπτιοι ἢ ἀνεστραμμένοι καὶ στηριζόμενοι διὰ τῆς κεφαλῆς ἢ τῶν χειρῶν, ὑποβαστάζουν διὰ τῶν ποδῶν διάφορα ἔπιπλα, καθίσματα ἰδίως

Digitized by Google

καὶ τραπέζας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἄλλοι ἀκροβάται ἐκτελοῦν διάφορα γυμνάσματα.

δεξιόπλοκος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ) (ἐπὶ σχοινίων, νημάτων κλπ.) [*Ναυτ.*]. Σχοινίον οὗ τὰ ἔμβολα εἶναι συνεστραμμένα δεξιοστρόφως (ὀνοματολ. ἄρθ. 322) ἤτοι κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀγγλικὴ ὀνομασία τῶν τοιούτων σχοινίων laid with the sun (γαλλ. commis à droit). Σ. Ε. Λ.

δεξιός,—*ά,*—*όν*· ὁ κείμενος πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἔχοντος τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς βορρᾶν: «δεξιὰ χείρ», «δεξιὸν σκέλος», «δεξιὰ πλευρά», δημοτ. *δεξὸς* καὶ *δεξύς*: «τὸ δεξύ μου χέρι»· ἀντίθ. *ἀριστερός*, δημοτ. *ζερβός*· || ὁ κείμενος πρὸς τὸ μέρος τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ προσβλέποντος: «δεξιὸς ψάλτης», ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἐστραμμένου πρὸς τὸ ἱερόν, «δεξιὰ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ» ἡ κειμένη πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ κατερχομένου τὸν ροῦν αὐτοῦ, «δεξιὰ πλευρὰ τῆς οἰκοδομῆς», ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ εἰσερχομένου, «δεξιὸν τοῦ πλοίου», τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ βλέποντος ἀπὸ τῆς πρύμνης πρὸς τὴν πρῷραν· || ἐν τῇ ἀρχ. γλώσσῃ, ὁ αἴσιος, ὁ εὐοίωνος (ἐπειδὴ τὰ ἐξ ἀνατολῶν ἐρχόμενα πτηνὰ ἐθεωροῦντο ἀγαθοὶ οἰωνοί)· || ἐπιδέξιος, ἐπιτήδειος, ἱκανός: «δεξιὸς ἄνθρωπος, διεξάγει τὰς ὑποθέσεις του πάντοτε μετ' ἐπιτυχίας», «ἕνας δεξιὸς χειρισμὸς σῴζει τὴν ὑπόθεσιν»· || ὁ δεξιόχειρ, ὁ μεταχειριζόμενος ἐπιτηδείως τὴν δεξιὰν χεῖρα: «δεξιὸς εἶσαι ἢ ζερβός;» φρ. «ἐπὶ δεξιὰ» πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος: «κλίνατε ἐπὶ δεξιά», ἀντίθ. «ἐπ' ἀριστερά». — Τὸ θηλ. *δεξιὰ* (ἡ) ὡς οὐσιαστ. (κατὰ παράλειψιν τῆς λέξεως *χείρ*), ἡ δεξιὰ χείρ: «ἐκ δεξιᾶς» (*Πλάτ.* Εὐθύδ. 271), «ἐπὶ δεξιᾷ» (*Ἀριστοτ.*). «δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι», «φύλαττε, Κύριε, τὴν ἄμπελον ταύτην ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιά σου», «μὴ γνώτω ἡ δεξιά σου τί ποιεῖ ἡ ἀριστερά». —Τὸ οὐδέτ. *δεξιὸν* (τό), ὡς οὐσιαστ. ἐπίσης (κατὰ παράλειψιν τῆς λέξεως *πλευρὸν* ἢ *κέρας*), συνήθως δὲ εἰς τὸν πληθυντ. *δεξιὰ* (τά): «στρέψε πρὸς τὰ δεξιά», «ἐκ δεξιῶν καὶ εὐωνύμων»· «τὸν ἔχει 'ς τὰ δεξιά του» τὸν τιμᾷ ἢ τὸν εὐνοεῖ ἰδιαιτέρως, τὸν ἔχει παραστάτην ἢ εὐνοούμενον βοηθόν. —Ἐπίρρ *δεξιῶς*, —*ώτερον*, —*ώτατα*: «διεχειρίσθη δεξιῶς τὸ ζήτημα». «ἐξέφυγε τὴν ἐπίθεσιν δεξιώτατα». [Βλ. κα δεξιά.]

—*δεξιὰ πτέρυξ*. Μία ἐκ τῶν ἐν ταῖς Βουλαῖς διαιρέσεων τῶν πολιτικῶν κομμάτων, λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν κατὰ τὰς πρώτας συντακτικὰς συνελεύσεις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν διατήρησιν τοῦ βασιλικοῦ καθεστῶτος μετὰ παροχῆς συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἀπετέλεσαν τὴν *δεξιὰν πτέρυγα* τῆς συνελεύσεως, οἱ δὲ ἐπιδιώκοντες τὴν μετατροπὴν τοῦ πολιτεύματος εἰς δημοκρατικόν, τὴν *ἀριστεράν*. Ἔκτοτε ἡ διαίρεσις αὕτη εἰσήχθη καὶ εἰς ἄλλας Βουλάς, *δεξιὰ* δὲ ἐκλήθη ἡ μερὶς ἡ ἀποτελοῦσα τὴν συμπολίτευσιν, εἴτε ἐξ ἑνὸς εἴτε ἐκ πλειόνων κομμάτων ἀπηρτίζετο αὕτη. Καὶ παρ' ἡμῖν εἰσήχθη ἡ τοιαύτη κοινοβουλευτικὴ διάκρισις, ἰδίως μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862, καὶ κατέστη ὁριστικωτέρα ὅτε, ἐκλιπόντων τῶν πολλῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ ἀπετελεῖτο ἐκ δύο μεγάλων κομμάτων, τοῦ τρικουπικοῦ, ὅπερ ἀπετέλει τὴν δεξιάν, καὶ τοῦ δηλιγιαννικοῦ, ἀπαρτίζοντος τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς Βουλῆς. Θ. Β.

— *δεξιὰ χεὶρ* (Dextrochère) [*Ἑραλδ.*]. Ἐκ τῶν συνήθων ἐμβλημάτων ἀπεικονίζεται ὁ δεξιὸς βραχίων προκύπτων συνήθως ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ θυρεοῦ. Ἐὰν φέρῃ χειρίδα πανοπλίας λέγεται σιδηρόφρακτος, ἐὰν ὅπλον καλεῖται ὁπλοφόρος (armé). Ἐὰν εἶναι ἐνδεδυμένος λέγεται χειριδωτὸς (vetu de...). Γ. Ε. Τ.

— *δεξιὸν* [*Τακτ.*]. Διὰ τοῦ ὅρου *δεξιὸν* καλεῖται ἐν τῇ τακτικῇ, προκειμένου μὲν περὶ στρατεύματος εὑρισκομένου ἐν ἀνεπτυγμένῃ μαχητικῇ παρατάξει, ἡ δεξιὰ αὐτοῦ πτέρυξ, προκειμένου δὲ περὶ στρατεύματος εὑρισκομένου ἐν βαθείᾳ διατάξει τὸ δεξιὸν αὐτοῦ πλευρόν. Ν. Θ. Κ.

δεξιόσειρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ παράσειρος ἵππος, ἤτοι ἐκ τῶν τεσσάρων ἵππων τοῦ τεθρίππου ὁ πρῶτος ἐκ δεξιῶν.

δεξιοστάτης (ὁ)· ὁ ἱστάμενος δεξιά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλον ἱστάμενον ἀριστερά· || ὁ προϊστάμενος τοῦ δεξιοῦ ἡμιχορίου (ἀρχ.).

—[*Ἀρχ. Θέατρ.*]· βλ. δευτεροστάτης.

δεξιόστοιχος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ τοῦ δεξιοῦ στοίχου, δεξιοστάτης.

—[*Ἀρχ. Θέατρ.*] Ἐλέγετο *δεξιόστοιχος* ὁ χορευτὴς ὁ ἀνήκων εἰς τὸν δεξιὸν στοῖχον τοῦ χοροῦ, συνηθέστερον λεγόμενος δεξιοστάτης (βλ. λ.).

δεξιόστροφος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ στρέφων τι ἢ στρεφόμενος: «δεξιόστροφος γραφίς», «δεξιόστροφος ἕλιξ».

— [*Χημ.*] Καλεῖται ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ *δεξιόστροφος* ἕνωσίς τις ὅταν ἐπιφέρῃ ἀπόκλισιν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ δι' αὐτῆς διερχομένου πεπολωμένου φωτὸς (βλ. καὶ λ. στερεοχημεία).

—[*Ζῳολ.*] Ὁ ὅρος *δεξιόστροφος* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ζῳολογίᾳ ἐπὶ ζῴων τινῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν μαλακίων καὶ τῶν μαλακοστράκων, τῶν ὁποίων ἡ κόγχη φέρει περιελίξεις πρὸς τὸ δεξιὰ βαινούσας. Δ. Ν. Π.

δεξιοτέχνης (ὁ)· ὁ δεξιῶς ἀσκῶν τὴν τέχνην του· || εἰδικώτερον ὁ παίζων μουσικὸν ὄργανον ἢ ᾄδων μὲ ἐξαιρετικὴν τεχνικὴν δύναμιν (βλ. βιρτουόζος).

δεξιότης, — *ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δεξιοῦ, ἐπιδεξιότης, ἐπιτηδειότης, ἱκανότης, ἀντίθ *ἀδεξιότης*: «μετ' ἐξαιρετικῆς δεξιότητος διεχειρίσθη τὸ ζήτημα»· || φρ. «φυσικὴ δεξιότης» (γαλλ. talent) «ἔχει φυσικὴν δεξιότητα εἰς τὴν μουσικήν,—εἰς τὰ μαθηματικὰ» κτλ.

— [*Ψυχολ.*] Καλεῖται γενικῶς *δεξιότης* ἡ δύναμις τοῦ ἐνεργεῖν ἢ μὴ ἐνεργεῖν, εἰδικώτερον δὲ ἡ δύναμις τοῦ ἐμφανίζειν τοιαῦτα ἢ τοιαῦτα ψυχολογικὰ φαινόμενα. Ὁ ὅρος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς σκωτικῆς σχολῆς, ἡ ὁποία μάλιστα ἐπεχείρησε νὰ διακρίνῃ καὶ κατατάξῃ τὰς δεξιότητας τῆς ψυχῆς, ὡσεὶ αὗται ν' ἀπετέλουν χωριστὰς ψυχολογικὰς ὀντότητας. Σήμερον ἔχει περιέλθει εἰς ἀχρηστίαν ὡς εἰδικὸς ἐπιστημονικὸς ὅρος, σημαίνων ἁπλῶς πᾶσαν ἐνέργειαν καὶ τάσιν πρὸς ἐνέργειαν. —Η.

δεξιότοιχος (ὁ) [*Ναυτ.*]. Ὁ κωπηλατῶν εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς λέμβου· || ναυτ. ὁ ἀνὴρ τοῦ πληρώματος ὁ ἀνήκων εἰς τὴν πρώτην τοιχαρχίαν (βλ. λ.), πρώτην ἢ τρίτην *ἡμιτοιχαρχίαν*, καὶ ὡς τοιοῦτος ἔχων φυλακὴν ὅταν μία τῶν διαιρέσεων τούτων ἀναλαμβάνῃ τοιαύτην· ἀντίθ *ἀριστερότοιχος*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δεξιοῦμαι (—*όομαι*), ἀόρ. *ἐδεξιώθην*· τείνω τὴν δεξιὰν πρός τινα καὶ λαμβάνω τὴν ἰδικήν του· || ὑποδέχομαί τινα ἀσμένως.

δεξιόχειρ, —*ος* (ὁ, ἡ)· ὁ χειριζόμενος κατ' ἐξοχὴν τὴν δεξιὰν χεῖρα, κοιν. *δεξιός*, ἀντίθ. *ἀριστερόχειρ*.

—[*Ἐγκυκλ.*] Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἶναι *δεξιόχειρες*, τῶν ἀριστεροχείρων ὑπολογιζομένων εἰς 5%. Τοῦτο δ' ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ ἕλικες τοῦ ἀριστεροῦ ἡμισφαιρίου τοῦ ἐγκεφάλου, ἔνθα ἑδράζονται τὰ κινητικὰ κέντρα τοῦ δεξιοῦ ἡμιμορίου τοῦ σώματος, ἀναπτύσσονται πρωϊμώτερον καὶ τελειότερον. Ἐντεῦθεν βλάβη τοῦ ὀπισθίου τριτημορίου τῆς τρίτης ἀριστερᾶς ἕλικος ἐπιφέρει κινητικὴν ἀφασίαν καὶ ἀγραφίαν μόνον εἰς τοὺς δεξιόχειρας. Ἐπίσης βλάβη τῆς πρώτης ἀριστερᾶς κροταφιαίας ἕλικος εἰς δεξιόχειρας ἀείποτε ἐπιφέρει τὴν αἰσθητικὴν ἀφασίαν. Ὁμοίως βλάβη ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ μόνον εἰς δεξιόχειρας ἐπιφέρει τὴν ψυχικὴν τύφλωσιν. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

δεξιοχειρία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δεξιόχειρος. ἡ κατ' ἐξοχὴν χρησιμοποίησις τῆς δεξιᾶς χειρός.

Δέξιππος. Λακεδαιμόνιος ἀρχηγὸς μισθοφόρων, κληθεὶς τῷ 406 π.Χ. εἰς Ἀκράγαντα, ἵνα ὑπερασπίσῃ τοῦτον ἐναντίον τῶν ἐπερχομένων Καρχηδονίων. Ὅτε δὲ οἱ Ἀκραγαντῖνοι, μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν ἐκ Σικελίας καὶ Ἰταλίας ἐπικουρικῶν στρατευμάτων, ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τῶν στρατηγῶν των, θεωροῦντες αὐτοὺς ἐνόχους, διότι ἐξ αἰτίας των δὲν ἐπετεύχθη ἡ τελικὴ καταστροφὴ τῶν Καρχηδονίων, κατηγορήθη καὶ ὁ Δέξιππος ὡς προδότης, δωροδοκηθεὶς κατ' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων διὰ 15 ταλάντων.

Μετὰ ταῦτα ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Συρακοσίων καὶ διωρίσθη ὑπ' αὐτῶν διοικητὴς τῆς Γέλας. Ὡς τοιοῦτος ἠρνήθη νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν Διονύσιον εἰς τὴν κατάληψιν τῆς τυραννίδος τῶν Συρακουσῶν, διὸ καὶ ἐξωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα (406—405 π. Χ). Δὲν ἀποκλείεται ὁ Δέξιππος οὗτος νὰ εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν περίοικον Δέξιππον, ὅστις ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κύρου τοῦ νεωτέρου ὡς εἷς τῶν Μυρίων, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου κάμνει λόγον ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει (V 1, 15—VI 1, 32 κ. ἀ). Ι. Δ. Σ.

— **Δέξιππος** ἢ *Διώξιππος*. Διάσημος ἰατρὸς ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Ἱπποκράτους, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Καρίας Ἑκατόμβου πρὸς σωτηρίαν τῶν σοβαρῶς νοσούντων υἱῶν αὐτοῦ. Οὗτος ἔγραψεν ἰατρικόν τι ἔργον καὶ ἕτερον περὶ προγνώσεως εἰς 2 βιβλία, ἐγνώριζε δὲ καλῶς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιγλωττίδος καὶ ἐθεώρει ὡς αἰτίαν νόσων τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν καὶ τὴν ἐκ τοῦ πλεονασμοῦ τῆς τροφῆς προερχομένην χολὴν καὶ βλένναν. Ἐπὶ πυρεταινόντων ἐχορήγει μόνον ὕδωρ, τοῦθ' ὅπερ ἀφορμὴ ἐγένετο τῆς περὶ τούτου κρατούσης γνώμης ὅτι ἐγκατέλειπε τοὺς νοσοῦντας εἰς τὸν διὰ πείνης θάνατον (*Littré*, Oeuvres d'Hippocrate I, 328). ΑΡ. Π. Κ.

— **Δέξιππος.** Ἀθηναῖος ἱστορικός. Ὁ πατήρ του Πτολεμαῖος ἦτο κῆρυξ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐξ ἐπιγραφῶν μαρτυρεῖται ὅτι ἐχρημάτισε βασιλεὺς καὶ ἐπώνυμος ἄρχων, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἀγωνοθέτης τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων (βλ. λ.) ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν, τῷ 267 μ. Χ, ὁ Δέξιππος ἀντέταξε γενναίαν ἄμυναν κατ' αὐτῶν. Ὁ Φώτιος ἀναφέρει τρία ἱστορικὰ ἔργα τοῦ Δεξίππου: 1) «Τὰ μετὰ Ἀλέξανδρον» εἰς 4 βιβλία, ἔργον διασωθὲν ἐν μέρει εἰς τὸ «Περὶ γνωμῶν» τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου 2) «Χρονικὰ» εἰς 12 πιθανῶς βιβλία καὶ 3) «Σκυθικά», ἔργον περιέχον περιγραφὰς ἐκστρατειῶν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν· ἐκ τούτου παρέλαβεν ὡρισμένας πληροφορίας ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὰ ἔργα του. Ι. Δ. Σ.

— **Δέξιππος.** Νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψεν ὑπὸ διαλογικὸν τύπον ὑπόμνημα εἰς τὰς Ἀριστοτέλους «κατηγορίας» ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰς τὰς Ἀριστοτέλους Κατηγορίας ἀπορίαι καὶ λύσεις». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ὅπερ ἐξεδόθη ἐν τῇ σειρᾷ τῶν σχολιαστῶν τοῦ Ἀριστοτέλους (τ. IV) προσπαθεῖ νὰ λύσῃ τὰς ἀπορίας τοῦ Πλωτίνου εἰς τὰς «Κατηγορίας».

Δεξιφάνης. Κνίδιος, πατὴρ τοῦ Σωστράτου, ὅστις ἀνήγειρεν ἐν τῇ νήσῳ τῆς Ἀλεξανδρείας Φάρῳ τὸν περίφημον πολυώροφον ἐκ λευκοῦ λίθου ὁμώνυμον τῆς νήσου πύργον (βλ. λ. Φάρος καὶ Σώστρατος).

Δεξίων. Ὄνομα τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ Σοφοκλέους, δοθὲν εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του Ἀθηναίων, ἀνακηρυξάντων αὐτὸν ἥρωα. Αἰτία τῆς ὀνομασίας του ταύτης ἦτο, ὡς λέγεται, ἡ ὑπ' αὐτοῦ δεξίωσις ἐν τῷ οἴκῳ του τοῦ θεοῦ Ἀσκληπιοῦ, τιμήσαντος τὸν Σοφοκλέα διὰ τῆς ἐπισκέψεώς του ταύτης ὡς ἱερέα τοῦ ἥρωος ἰατροῦ Ἀμύνου, οὗτινος τὸ ἱερὸν ἔκειτο εἰς τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως. Ὡς Δεξίων ὁ Σοφοκλῆς εἶχεν ἴδιον ἱερὸν (ἡρῷον) ἐν Ἀθήναις.

δεξιῶς· ἐπίρρ.· βλ. δεξιός.

δεξίωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δεξιοῦσθαι*, ἡ ὑποδοχή· || ἡ ὑποδοχὴ προσκεκλημένων ἕνεκα ἑορτῆς τινος ἢ ἁπλῶς χάριν εὐαρέστου συναναστροφῆς: «ἡ δεξίωσις τῆς κυρίας δεῖνα διεξήχθη μετὰ ἐξαιρετικῆς χάριτος καὶ διαχύσεως».

— [*Ἐθιμ.*] Ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον *δεξίωσις* περιλαμβάνονται ὅλαι αἱ συνεπείᾳ προσκλήσεως κοσμικαὶ συγκεντρώσεις γινόμεναι εἴτε ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ τῶν καλούντων, εἴτε καὶ ἐν ἀλλοτρίαις αἰθούσαις ἐπὶ τούτῳ μισθουμέναις. Εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις (βάπτισιν, γάμον, χορὸν κλπ.) γίνεται εἰδικὴ μνεία ἐν τῇ προσκλήσει, ὁριζομένης καὶ τῆς ὥρας, χωρὶς νὰ γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως «δεξίωσις». Ἀντὶ πάσης ἄλλης προσκλήσεως διὰ τὰς τακτὰς ἢ «τακτικὰς ἡμέρας» (ζοὺρ φὶξ) ἀρκεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπισκεπτηρίου τῆς καλούσης ἁπλῆ σημείωσις τῆς ἡμέρας ταύτης. Ὅταν ἡ δεξίωσις γίνεται πρὸς τιμὴν ὡρισμένου προσώπου, προστίθεται ἡ φράσις «διὰ νὰ συναντήσητε τὸν κ. ἢ τὴν κυρίαν *». Ὅταν μεταξὺ τῶν κεκλημένων καταλέγεται πρόσωπον ἀνῆκον εἰς βασιλικὴν οἰκογένειαν, εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ὥρας προστίθεται ἡ λέξις «ἀκριβῶς», διότι εἴθισται μετὰ τὴν ἄφιξιν τούτου νὰ κλείεται ἡ κυρία εἴσοδος. Οἱ τυχὸν καθυστεροῦντες μόνον διὰ πλαγίας θύρας θὰ ἠτο δυνατὸν πλέον πρεπόντως νὰ εἰσέλθουν. Οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ φωτισμὸς τοῦ οἴκου, ἡ οἰκοδέσποινα καὶ ὁ οἰκοδεσπότης ὑποδέχονται τοὺς κεκλημένους κάτω εἰς τὴν εἴσοδον, ὑπὸ τὴν λάμψιν πολυφώτων μὲ κηρία, τὰ ὁποῖα ἀνέχουν οἱ ἴδιοι. Αἱ δεξιώσεις εἶναι μεταμεσημβριναὶ (ὥρα 5 μ. μ., αἱ κατὰ τακτικὴν ἢ ἔκτακτον ἡμέραν τεϊοποσίαι), προεσπεριναὶ (ὥρα 7 μ. μ., αἱ καὶ γνωσταὶ τελευταίως ὑπὸ τὸν κακόζηλον ὅρον «μαστίχα»), ἑσπεριναὶ καὶ ὁλονύκτιοι, ὑπὸ στέγην ἢ καὶ ἐν ὑπαίθρῳ (γκάρντεν πάρτυ). Ἔνδυμα μεταπολεμικῶς· διὰ τοὺς κυρίους ἄνευ χειροκτίων καὶ μὴ παραλαμβάνοντας μεθ' ἑαυτῶν τὸν πῖλόν των ἐντὸς τῆς αἰθούσης, κατὰ τὰς προεσπερινὰς σακάκι μᾶλλον βαθέος χρώματος καὶ ἐξαιρετικῶς ζακέτα· διὰ τὰς ἑσπερινὰς σμόκιν ἢ φράκο. Τέρψεις μεταπολεμικῶς· πλὴν τῆς ἁπλῆς συνομιλίας (ὁλονὲν περισσότερον ἀργούσης), χαρτοπαίξια (ὁλονὲν περισσότερον ἐντεινομένη), ἀπαγγελίαι, μουσική, χορός. Τ' ἀναψυκτικὰ εἰς κυλικεῖα ἀπεριορίστως πολυποίκιλα καὶ ὁλονὲν πλουσιοπαροχώτερα. Πᾶσα πρόσκλησις εἰς δεξίωσιν ἀπαιτεῖ ἐκ μέρους τοῦ καλουμένου εὐχαριστήριον ἐπίσκεψιν ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν.

Αἱ κοινωνικαὶ δεξιώσεις εἰσήχθησαν ἐν Ἑλλάδι, κατ' ἀρχὰς ἐν Ναυπλίῳ καὶ εἶτα ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ προέδρου τοῦ συμβουλίου τῆς βαυαρικῆς ἀντιβασιλείας κομίσσης Ἄρμανσμπεργ, ἥτις ἐδέχετο κατὰ πᾶσαν Πέμπτην τοὺς πρεσβευτάς, τοὺς αὐλικούς, καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους της, εἰς ταύτας δὲ παρίστατο συνήθως ὁ βασιλεὺς Ὄθων, καὶ ἐδίδοντο μουσικαὶ συναυλίαι, ἐπαίζοντο δὲ τὰ λεγόμενα ἀθῷα παίγνια. Εἶτα αὗται διεδόθησαν εἰς Ἀθήνας εἰς διαφόρους κοινωνικοὺς κύκλους καὶ ἔλαβον ἀπὸ πολλοῦ τὸν χαρακτῆρα κοινωνικοῦ ἐθίμου. ΧΡ. ΔΑΡΑΛΕΞΗΣ

—[*Διπλ.*] Ἡ κατὰ τὰς ἐπετείους τῶν ἐπισήμων

Digitized by Google

ἑορτῶν ἑκάστου κράτους γινομένη εἰς τὰς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρεσβείας τοῦ κράτους τούτου ἐπίσημος τελετή. Κατὰ τὰς *δεξιώσεις* ταύτας, ὁ πρόεδρος τῆς παροικίας προσφωνεῖ πρῶτος τὸν ἀρχηγὸν τῆς πρεσβείας, παρακαλῶν ὅπως ὑποβάλῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τὰ συγχαρητήρια τῆς παροικίας ἐπὶ τῇ ἐπισήμῳ ἑορτῇ, ὡς καὶ τὰς εὐχὰς αὐτῆς διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος, ὁ ἀρχηγὸς δὲ τῆς πρεσβείας ἀπαντᾷ καταλλήλως. Ἐνίοτε, δι' ὅλως εἰδικοὺς λόγους ἢ κατὰ μακροχρόνιον ἁπλῶς ἔθιμον, κατὰ τὰς δεξιώσεις ταύτας παρίστανται ἐπισήμως καὶ ἀντιπρόσωποι μιᾶς ἢ καὶ περισσοτέρων ἐπὶ ξένων πρεσβειῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἀρχηγὸς τῆς δεξιουμένης πρεσβείας δέον νὰ χαιρετήσῃ ἰδιαιτέρως ἐν τῷ λόγῳ τὸν ὁποῖον θὰ ἐκφωνήσῃ. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν λοιπῶν ξένων πρεσβειῶν, ἂν τυχὸν προσδιορισθῇ εἰς αὐτοὺς ὡρισμένη ὥρα ἐπισήμου δεξιώσεως, προσέρχονται κατὰ ταύτην καὶ διαβιβάζουσι τὰ συγχαρητήριά των, ἄλλως καταθέτουν ἁπλῶς τὸ συγχαρητήριον αὐτῶν ἐπισκεπτήριον, τὸ ὁποῖον ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἑορτοζούσης πρεσβείας δέον ν' ἀνταποδώσῃ τὸ ταχύτερον. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, παρ' ᾧ ἔχει διαπιστευθῇ ἡ ἑορτάζουσα πρεσβεία, ὡς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἢ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ ἐπισκέπτονται συνήθως προσωπικῶς τὸν ἑορτάζοντα διπλωματικὸν ἀπεσταλμένον, τὸν ὁποῖον καὶ συγχαίρουσιν. Ἐν τούτοις, εἴς τινα κράτη δὲν τηρεῖται ἡ ἐθιμοτυπία αὕτη ὡς πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, εἰς ἕτερα δὲ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἴτε καταθέτει αὐτοπροσώπως εἴτε ἀποστέλλει διὰ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ γραμματέως τὸ συγχαρητήριον αὐτοῦ ἐπισκεπτήριον. Ἡ ἐν τῷ θέματι τούτῳ τηρουμένη ἐθιμοτυπία διαφέρει συνήθως κατὰ κράτη, ὧν ἕκαστον εἶναι ἐλεύθερον νὰ κανονίσῃ τὸ προκείμενον ζήτημα καθ' ὃν ἐγκρίνει τρόπον. Ἀπαραιτήτως ὅμως ὁ τρόπος οὗτος δέον νὰ εἶναι ὁμοιόμορφος καθ' ὅλα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς διπλωματικοὺς ἀπεσταλμένους μιᾶς ἑκάστης ἐκ τῶν νῦν ὑφισταμένων τεσσάρων τάξεων τοιούτων ἀπεσταλμένων. Διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἠδύναντο νὰ προκληθῶσι παρεξηγήσεις καὶ προστριβαὶ μετὰ τῶν κρατῶν, ἅτινα οὕτω τίθενται ἐν ποιᾷ τινι ἥσσονι μοίρᾳ ἀπὸ ἀπόψεως ἐθιμοτυπίας. Παρ' ὅλην τὴν φαινομενικὴν ματαιότητα τῶν κανόνων τῆς διεθνοῦς ἐθιμοτυπίας, τὰ κράτη ἀποδίδουσιν εἰς τὴν αὐστηρὰν καὶ ὁμοιόμορφον πάντοτε ἐφαρμογὴν τῶν κανόνων τούτων μεγάλην σημασίαν, προσέχοντα ὅπως μὴ ἐντεῦθεν θιχθῇ ἡ ἐθνικὴ αὐτῶν τιμὴ καὶ ἀξιοπρέπεια. Ἐκ λόγων διεθνοῦς ἀβροφροσύνης, κατὰ τὰς ἐπετείους ταύτας τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς καὶ αἱ ξέναι πρεσβεῖαι ὑψοῦσι τὰς ἐθνικάς των σημαίας πρὸς τιμὴν τοῦ ἑορτάζοντος κράτους.

Παρεμφερεῖς ἐπισήμους δεξιώσεις διοργανοῦσι καὶ αἱ προξενικαὶ ἀρχαί. Ἐνίοτε μάλιστα, διὰ λόγους πολιτικοὺς ἢ μεγαλυτέρας προπαγάνδας, αἱ προξενικαὶ αὗται δεξιώσεις προσλαμβάνουσιν εὐρύτατον χαρακτῆρα ἐθνικοῦ ἑορτασμοῦ. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—[*Ἀρχ.*] Βλ. ἐπιτύμβια.

δεξιωσύνη (ἡ)· ἐπιδεξιωσύνη, δεξιότης.

δεξτρίνη (ἡ) [*Χημ.*]. Εἶναι προϊὸν μετατροπῆς τοῦ ἀμύλου, ἔχον τὴν ἰδίαν ἑκατοστιαίαν σύστασιν πρὸς αὐτό, ἀλλὰ διαφόρους χημικὰς ἰδιότητας. Παρασκευάζεται εἰς μεγάλα ποσὰ βιομηχανικῶς καὶ ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς καθαρότητος αὐτοῦ, ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Ἡ μετατροπὴ εἰς δεξτρίνην τοῦ ἀμύλου (συνηθέστερον χρησιμοποιεῖται ἄμυλον ἐκ γεωμήλων) ἐπιτελεῖται ἢ δι' ἁπλῆς φρύξεως εἰς 200°, ἢ διὰ κατεργασίας μετ' ἐκχυλίσματος βύνης (διαστάσης) εἰς 65°—75°, ἢ τέλος διὰ θερμάνσεως μετ' ἀραιῶν ὀξέων. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἡ ἐπίδρασις τοῦ ὀξέος γίνεται ἐπὶ τόσον, ὥστε διάλυμα ἰωδίου νὰ μὴ προκαλῇ πλέον κυανῆν χρῶσιν, εἶτα δὲ ἐξουδετεροῦται ἡ περίσσεια τοῦ ὀξέος δι' ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Πρὸς περαιτέρω καθαρισμὸν ἡ ὡς ἀνωτέρω ληφθεῖσα δεξτρίνη διαλύεται εἰς ὕδωρ, καθιζάνεται ἀκολούθως δι' ἀλκοόλης καὶ τὸ ἵζημα μετὰ τὴν ἔκπλυσιν ξηραίνεται.

Ἡ δεξτρίνη ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ ὑπὸ μορφὴν λευκῆς ἕως ὑποκιτρίνου κόνεως, ἢ ὑπὸ μορφὴν ὑποκιτρίνων διαφανῶν τεμαχίων προσομοίων πρὸς τὸ ἀραβικὸν κόμμι. Ἡ δεξτρίνη διακρίνεται τοῦ ἀμύλου, καθόσον αὕτη διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ, σχηματιζομένου κολλώδους ὑγροῦ, ὅπερ στρέφει ἰσχυρῶς πρὸς τὰ δεξιὰ τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς καὶ δι' ἀλκοόλης παρέχει κολλῶδες ἵζημα. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως ἡ δεξτρίνη τοῦ ἐμπορίου δὲν εἶναι ἑνιαῖον σῶμα, ἀλλὰ μῖγμα διαφόρων ἑνώσεων, ὧν αἱ ἰδιότητες προσομοιάζουν ἐν μέρει πρὸς τὰς τῆς ἀρχικῆς πρώτης ὕλης (τοῦ ἀμύλου) καὶ ἐν μέρει πρὸς τὰς τοῦ τελικοῦ προϊόντος τῆς ὑδρολύσεως τοῦ ἀμύλου, ἤτοι τοῦ ἀμυλοσακχάρου. Αἱ πρῶται χρώννυνται διὰ διαλύματος ἰωδίου ἐρυθροϊώδεις (*ἐρυθροδεξτρῖναι*), αἱ μέσαι φαιαὶ καὶ αἱ τελευταῖαι οὐδόλως (*ἀχροοδεξτρῖναι*).

Αἱ δεξτρῖναι δὲν ζυμοῦνται διὰ ζύμης, δι' ὃ καὶ ἀπαντῶσιν ἐν τῷ ζύθῳ. Αἱ δεξτρῖναι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν βιομηχανίαν ὡς συγκολλητικὰ μέσα, πρὸς αὔξησιν τῆς πυκνότητος τῶν χρωμάτων καὶ προστυμμάτων εἰς τὴν τυποβαφικήν, ὡς καὶ διὰ πολυαρίθμους ἄλλους σκοπούς. Σ. Γ.

δεξτρόζη (ἡ) [*Χημ.*]· βλ. γλυκόζαι.

δεξύς,—ά,—ύ, ἢ ***δεξίς,—ά,—ί***· δημοτ. τύπος τοῦ δεξιός (βλ. λ.).

Δεόβριγα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*].—1) Μία τῶν ἕνδεκα πόλεων τῶν Οὐεττόνων ἐν Λουζιτανίᾳ τῆς Ἱσπανίας μεταξὺ Λακονίμουργι καὶ Ὀβίλας. —2) Μία τῶν ἑπτὰ πόλεων τῶν Αὐτριγόνων ἐν Ἱσπανίᾳ Ταρρακηνῇ μεταξὺ Ἀντεκουΐας καὶ Οὐϊνδελεΐας ἐπὶ τῆς ἐξ Ἀκουϊτανίας ὁδοῦ. Π. Ν. Π.

Δεογρατίας (*ἅγιος*). Ἐκ τῶν διακεκριμένων κληρικῶν τῆς Ἀφρικῆς ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Καρχηδόνος τῷ 457. Ὅτε Γενσέριχος ὁ βασιλεύς τῶν Βανδάλων, καταλαβὼν τὴν Ῥώμην τῷ 455, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν πλείστους Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, ὁ Δεογρατίας καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ σκεύη τῶν ναῶν ἐπώλησεν, ὅπως ἐξαγοράσῃ αὐτούς, καὶ πολλοὺς ναοὺς εἰς νοσοκομεῖα μετέτρεψεν, ὅπως τοὺς νοσηλεύῃ, καὶ ὅλον τὸν κλῆρον εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν δυστυχῶν τούτων ἔταξεν, ἐπὶ κεφαλῆς αὐτὸς ὢν παρὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας του. Ἀποθανόντα τῷ 457 ἡ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία κατέταξεν εἰς τοὺς ἁγίους καὶ ἑορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 22 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

Δεοδάτος (Deodatus)· βλ. Θεοδώρητος.

Δεοίτης [*Μυθολ.*]. Μυθικὸς ἀπόγονος τοῦ Κόδρου. Ὅτε οἱ Φωκαεῖς διεπεραιώθησαν εἰς τὰ ἰωνικὰ παράλια καὶ ἐγκατεστάθησαν, διὰ νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς τὸ «Πανιώνιον», ἐξέλεξαν βασιλέα Κοδρίδην, τὸν Δεοίτην, ὃν ἔλαβον παρὰ τῶν Ἐρυθραίων μετὰ Ἀβάρτου καὶ Περίκλου. Π. Ν. Π.

Δεόκαρος (Deocarus)· βλ. Θεόφιλος.

δέομαι, *ἀόρ. ἐδεήθην*· παρακαλῶ: «δέομαι τοῦ Θεοῦ» παρακαλῶ τὸν Θεόν, «οἱ ἱερεῖς δέονται ὑπὲρ ἡμῶν» || ἔχω ἀνάγκην, εἶμαι ἐνδεής: «δέονται τῶν ἀναγκαίων», «οἱ δεόμενοι τῆς κρατικῆς ἀντιλήψεως», παροιμ. «ἐβγῆκε τοῖς δεομένοις» ἐπὶ πτωχοτάτων εἴτε ὑλικῶς εἴτε πνευματικῶς (ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τοῦ περιαγομένου εἰς ἐκκλησίας δίσκου τοῖς δεομένοις).

δέον· βλ. δεῖ

δεοντολογία (ἡ)· τὸ νὰ λέγῃ τις πάντοτε περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι: «γεροντικὴ δεοντολογία».

—[ΙΑΤΡ.] Εἰς τὴν ἰατρικὴν ὡς *δεοντολογίαν* νοοῦμεν σύνολον ἱστορικῶν, ἰατρικῶν, νομικῶν καὶ κοινωνικῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι διδάσκουν καὶ ρυθμίζουν πῶς πρέπει νὰ φέρεται ὁ ἰατρὸς ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὁ ὀδοντίατρος καὶ οἱ λοιποὶ παραϊατρικοὶ ἐπαγγελματίαι, καθ' ὃν χρόνον ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν καὶ πῶς νὰ διαθέτουν ἑαυτοὺς εἴς τε τὸν ἰδιωτικὸν καὶ τὸν δημόσιον βίον, χάριν τῆς ἐπαγγελματικῆς των εὐπρεπείας. Τὸ σύστημα τῶν γνώσεων τούτων ἀποτελεῖ σήμερον πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἴδιον ἐπιστημονικὸν κλάδον ἐπαγγελματικῆς ἰατρικῆς καὶ παραϊατρικῆς, διδασκόμενον εἰς τὰς ἰατρικὰς σχολάς. Τὴν ἀρχήν του ἀνάγει εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς. Καὶ οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ἰρανοὶ καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐξιστορεῖται ὅτι εἶχον ἰατροὺς καὶ χειρουργοὺς ἀσκοῦντας τὸ ἔργον αὐτῶν ἐντὸς κανόνων εὐπρεπείας καὶ τάξεως, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος Χαμμουραβὶ φέρεται πρῶτος νομοθετήσας τὴν ἰατρικὴν ἀμοιβὴν κατὰ τὸ 2.000 π. Χ. Πρῶτοι ὅμως οἱ Ἰνδοὶ μὲ τὸ περίφημον βραχμανικὸν βιβλίον Ayur-Veda μᾶς παρουσιάζουν σαφεῖς δεοντολογικὰς ρήτρας, προσταζούσας τὸν ἰατρὸν νὰ περιποιῆται μὲ ἴσην ἀφοσίωσιν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πλουσίους, νὰ μὴ ἐπισκέπτωνται γυναῖκα ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συζύγου της κλπ. Ὁμοίαν πρόοδον μᾶς παρουσιάζουν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ὅπου ἡ ἰατρικὴ ἀποτελεῖ ὑψηλὸν ἱερατικὸν ἀξίωμα. Ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου συστηματικῶς πλέον καὶ διακεκριμένως ἀναφαίνεται καὶ ἀκμάζει ἡ ἰατρικὴ δεοντολογία εἶναι ἡ ἀρχαία Ἑλλάς. Εἰς τὰ ἱπποκρατικὰ ἔργα εὑρίσκονται πέντε αὐτοτελῆ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον τὴν τότε δεοντολογίαν ἐρρύθμισαν, ἀλλ' ἀπετέλεσαν καὶ τῆς συγχρόνου τὰς βάσεις. Τὰ κεφάλαια ταῦτα εἶναι: ὁ «Ὅρκος», ὁ «Νόμος», τὸ «Περὶ ἰητροῦ», τὸ «Περὶ εὐσχημοσύνης» καὶ αἱ «Παραγγελίαι». Εἰς τὸν «Ὅρκον» ὁ Ἀσκληπιάδης ὀμνύει ὅτι θὰ τηρῇ ὑπερτάτας τινὰς ἀνθρωπιστικὰς καὶ ἐπαγγελματικὰς ὑποχρεώσεις, κυρίως δὲ ὅτι δὲν θὰ δίδῃ μέσα ἐκτρώσεως εἰς γυναῖκας, ὅτι θὰ διατηρῇ τὸν βίον καὶ τὴν τέχνην του ἁγνὰ καὶ ὅσια: «Ἐς οἰκίας δὲ ὁκόσας ἂν ἐσίω ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἑκουσίης καὶ φθορίης, τῆς τε ἄλλης καὶ ἀφροδισίων ἔργων ἐπί τε γυναικείων σωμάτων καὶ ἀνδρῴων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων. Ἃ δ' ἂν ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπηίης κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι, ἄρρητα ἡγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα». Ἀπὸ τότε δὲ ὄντως ἔχει εἰσαχθῆ ἐπισήμως καὶ τὸ περίφημον ἰατρικὸν μυστικόν. Ὁ «Νόμος», μεταξὺ ἄλλων, κατακρίνει τὴν ἀπειρίαν τῶν ἰατρῶν ὡς «κακὸν θησαυρὸν καὶ κακὸν κειμήλιον τοῖσιν ἔχουσιν αὐτέην» καὶ διατρέφουσαν τὴν δειλίαν καὶ τὴν θρασύτητα. Εἶτα καταλέγει μὲ τὸ περίφημον καὶ ἀθάνατον ρητόν, ὅτι «τὰ ἱρὰ ἐόντα πρήγματα, ἱροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται· βεβήλοισι δέ, οὐ θέμις, πρὶν ἢ τελεσθέωσιν ὀργίοισιν ἐπιστήμης». Ὁ νόμος θεωρεῖται ὡς γνήσιον ἱπποκρατικὸν κείμενον εἰς τὸ πλεῖστόν του μέρος. Τὸ κεφάλαιον «Περὶ ἰητροῦ» μὲ πολλὴν χάριν συνιστᾷ εἰς τὸν ἰατρὸν νὰ ἔχῃ παράστασιν ὑγιοῦς, ὡραίου, καθαροῦ καὶ εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένου ἀτόμου, νὰ ἔχῃ ἐπίσης τάξιν, ἐντιμότητα, σωφροσύνην καὶ σοβαρότητα, «ὁ δὲ εἰς γέλωτα ἀνιέμενος καὶ λίην ἱλαρός, φορτικὸς ὑπολαμβάνεται». Τοὺς δὲ ἐπιδέσμους δὲν τοὺς θέλει ὡραιοπρεπεῖς καὶ θεατρικούς, ἀλλ' ἁπλοῦς καὶ ὠφελίμους: «εὐρύθμους δὲ ἐπιδεσίας καὶ θεητρικὰς μηδὲν ὠφελούσας ἀπογινώσκειν· φορτικὸν γὰρ τὸ τοιοῦτον καὶ παντελῶς ἀλαζονικόν, πολλάκις τε βλάβην οὖσαν τῷ θεραπευομένῳ· ζητεῖ δὲ ὁ νοσέων οὐ καλλωπισμόν, ἀλλὰ τὸ συμφέρον». Τὸ «Περὶ εὐσχημοσύνης» κεφάλαιον κατακρίνει τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τὴν ἀγυρτείαν καὶ ἐξαίρει τὰ γνωρίσματα τῶν σοφῶν ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι εὔσχημοι, ἁπλοῖ, ἀπροσποίητοι, μὲ φρόνιμον περιβολήν, ἀδιάχυτοι, ἀπερίεργοι, εὐπροσήγοροι, καρτερικοί, σιγητικοί, φιλόσοφοι, «ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος ἰσόθεος». Κατακρίνει τὴν δεισιδαιμονίαν, ἧς τὴν ἔλλειψιν χαρακτηρίζει ὡς ὑπεροχὴν θείαν, συνιστᾷ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν αἰδημοσύνην, τὴν κοσμιότητα καὶ τὴν τάξιν ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἰατρικοῦ ἔργου. Ἀκόμη δὲ διδάσκει ὁ Ἱπποκράτης πῶς πρέπει νὰ φέρεται ὁ ἰατρὸς καὶ ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἤτοι: πῶς νὰ καθίσῃ, πῶς νὰ φανῇ ἐπιφυλακτικός, μετριοπαθής, βραχύλογος, ψύχραιμος, πρόθυμος, ἕτοιμος εἰς πᾶσαν ἀνάγκην κλπ. «Ἐπισκέπτου συχνάκις τὸν ἀσθενῆ, ἐξέταζε αὐτὸν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπιμελῶς», λέγει. Δίδετε θάρρος εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, ἀπομακρύνατε τὰς ὑποψίας αὐτῶν «ἅμα μὲν ἐπιπλήσσειν μετὰ πικρίης καὶ ἐντάσεων, ἅμα δὲ παραμυθέεσθαι μετ' ἐπιστροφῆς καὶ ὑποδέξιος, μηδὲν ὑποδεικνύντα τῶν ἐσομένων ἢ ἐνεστώτων αὐτέοισιν». Τέλος αἱ «Παραγγελίαι» μεταξὺ ἄλλων συνιστοῦν νὰ μὴ ἀπασχολῆται ὁ ἰατρὸς ὅταν δὲν πρέπῃ περὶ τῆς ἀμοιβῆς του: «Ἐπιμελεῖσθαι οὖν οὐ δεῖ περὶ στάσιος μισθοῦ . . . πουλὺ δὲ μᾶλλον ἐν ὀξεῖ νοσήματι . . . Ἔχεσθαι δὲ δόξης μᾶλλον». Συνιστᾷ τὰ ἰατρικὰ συμβούλια: «οὐκ ἄσχημον καὶ ἑτέρους εἰσάγειν εἵνεκα τοῦ ἐκ κοινολογίης ἱστορῆσαι τὰ περὶ τὸν νοσέοντα καὶ συνεργοὺς γενέσθαι». Ἀποτρέπει δὲ τὰς φιλονικίας καὶ τὰς εἰρωνείας μεταξὺ ἰατρῶν: «Μηδέποτε φιλονικέειν προσκυρεόντας ἀλλήλοισι καὶ κατασιλλαίνειν». Μετὰ τοὺς Ἱπποκρατικοὺς χρόνους ἐπηκολούθησε πλήρης παρακμὴ τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος, ἀρχομένη ἰδίως ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. Ἐπηκολούθησεν ἡ ρωμαϊκὴ ἐποχή, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυνεν ὁ Γαληνός, διδάξας τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ δεοντολογικὰ κείμενα τοῦ Ἱπποκράτους. Τὴν παράδοσιν ταύτην ἠκολούθησεν εὐθέως καὶ ἡ ἀραβικὴ ἀκμὴ μὲ τὴν περίφημον ἰατρικὴν σχολὴν τῆς Βαγδάτης, εἶτα ἡ μεσαιωνικὴ ἰατρικὴ ἀκμὴ μὲ τὴν σχολὴν τοῦ Σαλέρνου καὶ τέλος ἡ Ἀναγέννησις. Φαίνεται δ' ὅτι ἀπὸ τῶν ἀραβικῶν χρόνων ἰδίως οἱ ἰατροὶ ὡρκίζοντο τὸν ὅρκον τοῦ Ἱπποκράτους, ὡς ἐλάμβανον τὸ δίπλωμά των, τὴν παράδοσιν δὲ ταύτην ἐτήρησε τὸ Σαλέρνον καὶ εἶτα ἡ σχολὴ τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Μομπελλιέ. Ἡ τῶν Παρισίων εἶχε τὸν ὅρκον λατινιστί, πρώτη δὲ ἡ τοῦ Μομπελλιὲ τὸν συνέταξε γαλλιστί. Σήμερον, κατὰ βασικὴν συνήθειαν, ἅπασαι σχεδὸν αἱ ἰατρικαὶ σχολαὶ τοῦ κόσμου ἐπιβάλλουν εἰς τοὺς διδάκτοράς των τὸν ἱπποκρατικὸν ὅρκον, σχεδὸν ὡς ἔχει, ἑλληνιστὶ ἢ κατὰ μετάφρασιν. Παρ' ἡμῖν καθωρίσθη ὁ ὅρκος οὗτος μὲ μεταρρυθμίσεις τινὰς διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1843 καὶ ἐσχάτως διὰ τοῦ νόμου 2905 (ἄρθρ. 243). Ὡς τόσον πολλαὶ πεπολιτισμέναι χῶραι, θέλουσαι νὰ στερεώσουν τὴν παράδοσιν τῆς ἰατρικῆς δεοντολογίας, ἐθέσπισαν ἢ καθιέρωσαν ὁπωσδήποτε ὠργανωμένας καὶ συστηματικὰς διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν σήμερον τὸν κώδικα τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος, ρυθμίζοντα τὰς σχέσεις τῶν ἰατρῶν μεταξύ των, πρὸς τοὺς πελάτας των κλπ. Ὅμοιοι κώδικες καθιερώθησαν καὶ διὰ τοὺς ὀδοντιάτρους καὶ τοὺς φαρμακοποιούς.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν κοιτίδα, ὡς εἴδομεν, τῶν πλέον σοφῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν δεοντολογικῶν παραδόσεων, δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ ὁ ὅρκος τοῦ διδάκτορος. Ἀπὸ τοῦ 1926 ὅμως ἐθεσπίσθη καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 1ης Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ «Πρόσκαιρος κῶδιξ τῆς δεοντολογίας τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος». Ὁ κῶδιξ οὗτος διαιρεῖται εἰς ἓξ κεφάλαια καὶ περιλαμβάνει 41 ἄρθρα. Εἰς τὸ α' κεφάλαιον (ἄρθρα 2—6) κανονίζονται ἡ τακτικὴ καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἰατροῦ πρὸς τὸν

Digitized by Google

ἑαυτόν του, ὡς εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς ἐπιστημονικῆς του ἀρτιότητος, ὁ τρόπος εὐπρεποῦς διαφημίσεώς του, ἡ ἀτομικὴ καθόλου παράστασίς του κλπ. Οὕτως ὁ ἰατρὸς πρέπει ν' ἀπέχῃ πάσης ἀγυρτείας, νὰ διαφημίζεται ἀξιοπρεπῶς, νὰ κρατῇ τὰς τυχὸν ἐπαγγελματικὰς μετ' ἄλλων συναδέλφων διενέξεις του μακρὰν πάσης δημοσιότητος· δὲν τῷ ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιῇ μεσίτας ἢ ψευδοπελάτας κλπ. πρὸς ἀπόκτησιν φήμης καὶ πελατείας. Ἀτομικῶς θὰ εἶναι εὐπρεπής, καθάριος, ἀξιοπρεπής, εὐπροσήγορος, εὐγενής, καρτερικός, πέραν δὲ πάσης δεισιδαιμονίας θὰ ἵσταται τίμιος καὶ εὐσταθὴς εἰς τὰς συναλλαγάς του καὶ τὰς ὑποχρεώσεις του. Εἰς τὸ β' κεφάλαιον (ἄρθρα 7—23) προβλέπονται ἡ τακτικὴ καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἰατροῦ πρὸς τοὺς πελάτας του. Ὁ ἰατρὸς θὰ ἐκτιμᾷ τὴν ζωὴν καὶ τὴν σωματικὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἀσθενοῦς, θὰ εἶναι πρόθυμος εἰς πᾶσαν πρόσκλησιν, θ' ἀπέχῃ πάσης παροχῆς μέσων ἐκτρώσεως, ἡδονικῆς ναρκώσεως καὶ εὐθανασίας, θὰ σέβεται τὴν τιμὴν τῶν πελατῶν του, θὰ ρυθμίζῃ δικαίως καὶ ἀναλόγως τὰς ἀμοιβάς του, θὰ κρατῇ τὸ ἐπαγγελματικὸν ἀπόρρητον, θὰ παραπέμπῃ τὰ εἰδικὰ νοσήματα εἰς τοὺς εἰδικοὺς ἰατρούς, θὰ προστατεύῃ, θὰ παρηγορῇ, θὰ νουθετῇ τοὺς ἀσθενεῖς του κλπ. Εἰς τὸ γ' κεφάλαιον (ἄρθρα 24—38) καθορίζονται τὰ καθήκοντα τοῦ ἰατροῦ πρὸς τοὺς συναδέλφους του καὶ λοιποὺς παραπλησίους ἐπαγγελματίας. Κατὰ ταῦτα, ἐπιβάλλεται ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ ἐκτίμησις τῶν ἰατρῶν, κανονίζονται καὶ προβλέπονται πᾶσαι αἱ περιπτώσεις ἰατροσυμβουλίων καὶ αἱ διαφωνίαι διαρκούντων τούτων, ἀπαγορεύεται ὁ καταμερισμὸς τῶν ἀμοιβῶν μεταξὺ ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν καὶ ἄλλων, συνιστᾶται ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἀλληλοβοήθεια μεταξὺ ἰατρῶν, τάσσεται δὲ φύλαξ τοῦ δεοντολογικοῦ κώδικος αὐτὸς οὗτος ὁ ἰατρός. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα τρία κεφάλαια (ἄρθρα 39—41) ρυθμίζονται ἡ τακτικὴ καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἰατροῦ πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὰς ὠργανωμένας ὁμάδας αὐτῆς, πρὸς τὸ κράτος καὶ τὰς ἀρχὰς δημοσίου δικαίου ἐν γένει, καὶ τέλος ἔναντι τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀξιόλογοι, ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως, εἶναι αἱ τρεῖς τιθέμεναι ἀρχαὶ τοῦ ἰατρικοῦ σώματος, ἤτοι: ἡ τήρησις τῆς ἰατρικῆς ἐχεμυθείας καὶ παρὰ τὴν πίεσιν κανονισμῶν καὶ ἐθίμων ὠργανωμένων ὁμάδων, ἡ δυνατὴ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς ἐργοληπτικῆς ἀμοιβῆς καὶ τρίτον ἡ προτροπὴ εἰς ἐλευθέραν ἐκλογὴν ἰατροῦ ἀπὸ μέρους τοῦ ἀσθενοῦς. Ὁ ἑλληνικὸς δεοντολογικὸς κῶδιξ κυροῦται διὰ ποινῶν αὐστηρῶν, προβλεπομένων εἰς τὸ ἄρθρον 29 τοῦ Ν. Δ. τῆς 13 Νοεμβρίου 1925, ἤτοι δι' ἐπιπλήξεως, προστίμου ἀπὸ 25—1000 δραχμῶν καὶ παύσεως προσωρινῆς τοῦ ἐπαγγέλματος ἀπὸ μιᾶς ἑβδομάδος μέχρις ἑνὸς ἔτους. Ὄργανα δὲ ἐκδικάσεως ἐτάχθησαν τὰ καθ' ἕκαστον ἰατρικὸν σύλλογον πειθαρχικὰ συμβούλια, ἀποτελούμενα ἐξ αἱρετῶν ἰατρῶν καὶ τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον, ἑδρεῦον ἐν τῷ ὑφυπουργείῳ Ὑγιεινῆς. Μέχρι σήμερον ἔχουσιν ἐκδικασθῆ ἑκατοντάδες ὑποθέσεων, αἱ περὶ τῶν ὁποίων ἀποφάσεις ἀποτελοῦν ἤδη πολύτιμον σχετικὴν νομολογίαν (βλ. καὶ λ. *ἰατρικὸν* ἀπόρρητον).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Δ. Χαριτάκη*, Κῶδιξ τῆς δεοντολογίας καὶ νομοθεσίας τῶν ἰατρικῶν ἐπαγγελμάτων, τόμ. 2 (Ἀθῆναι 1926—1928). — *P. Le Gendre* καὶ *H. Ribadeau - Dumas*, Déontologie et Jurisprudence Médicale (Paris 1920). — *Et. Martin*, Précis de Déontologie et de Médecine professionnelle (Paris 1923). — *O. Rapmund* καὶ *E. Dieterich*, Aerztliche Recht-und Gesetzes Kunde (Leipzig 1913). Κ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— *[Ἠθικ.]* Ὁ ὅρος *δεοντολογία* ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Bentham καὶ ἐδόθη ὡς τίτλος εἰς τὴν περὶ ἠθικῆς πραγματείαν του. Ὁ «δεοντολογικὸς λογισμὸς» τοῦ Bentham εἶναι ἡ ἐκτίμησις τῆς ποσότητος ἡδονῆς καὶ ὀδύνης, ἥτις ἀκολουθεῖ ὡς συνέπεια πᾶσαν ἠθικὴν δρᾶσιν. Σήμερον ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ὅπως σημάνῃ τὴν περὶ καθηκόντων ἠθικὴν θεωρίαν καὶ εἶναι ταυτόσημος τοῦ ὅρου καθηκοντολογία (βλ. λ.). —Δ

δεοντολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δεοντολογίαν: «δεοντολογικὴ φλυαρία».

δεοντολογισμὸς (ὁ)· ἡ τάσις πρὸς τὴν ἰδεοντολογίαν: «ὁ δεοντολογισμὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων».

δεόντως· ἐπιρρ., ὅπως πρέπει, καταλλήλως, προσηκόντως (βλ. δεῖ).

Δεόρζης. *Ἀλέξανδρος.* Κληρικὸς καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας μετοικησάσης εἰς Ἑλλάδα μετὰ τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν ἐκ τῆς πόλεως Orzi (De-Orzi). Ἔζησε κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Κεφαλληνίᾳ, χρηματίσας ἱεροκῆρυξ καὶ πρωτονοτάριος τῶν ἀρχιερέων Γερασίμου, Σωφρονίου καὶ Ἰωαννικίου καὶ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος ἀπὸ τοῦ 1781. Τούτου σῴζονται διδαχαί τινες καὶ πανηγυρικοὶ λόγοι καὶ ὕμνοι εἰς τὸν ἅγιον Γεράσιμον. Ε. Γ. Π.

δέος (τό), *—ους*· φόβος, προσδοκία κινδύνου, στενοχωρία.

Δεσύελτος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Δεβελτός.

Δεπαλίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 313.

δέπας (τό), *—αος [Ἀρχ.]*. Εἶδος ποτηρίου παρ' Ὁμήρῳ (τὸ ὄνομα πιθανὸν εἶναι συγγενὲς πρὸς τὰ *δαίς*, daps, *δαπάνη*). Ἀρχικῶς ἐσήμαινε δοχεῖον κατανομῆς τοῦ οἴνου, ὑπάρχει δὲ καὶ ρῆμα *δεπάζειν*, ἐκφράζον τὴν πρᾶξιν, ἐξ οὗ καὶ *δέπαστρον*. Ὁ Ὅμηρος συχνὰ τὸ ὀνομάζει καὶ δέπας ἀμφικύπελλον ἢ καὶ ἁπλῶς κύπελλον, χωρὶς νὰ ἐννοῇ διάφορον πρᾶγμα· κατ' ἀναλογίαν δὲ πρὸς τὰ ὁμηρικὰ ἄλεισον καὶ ἄμφωτον ἄλεισον, φαίνεται ὅτι καὶ τὸ ἀμφικύπελλον δὲν σημαίνει παρὰ ἄμφωτον. Πάντως τὸ *δέπας* εἶχε λαβὰς καὶ μάλιστα ὑψηλὰς (ἐν Ἰλ. Γ 295 καὶ Ψ 218 ἀντλοῦν δι' αὐτοῦ ἀπὸ κρα-

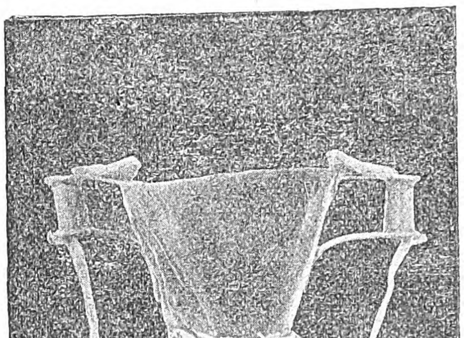

Δέπας ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν.

τῆρα). Κατὰ ταῦτα τὸ δέπας ἦτο τρόπον τινὰ πρόδρομος τοῦ κανθάρου. Τοιαῦτα ποτήρια εὑρέθησαν πολλὰ καὶ πήλινα (ἰδίως ἐν Τροίᾳ) καὶ ἐκ πολυτίμων μετάλλων εἰς διαφόρους τόπους, προερχόμενα ἐκ τῆς πρὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ μικρὸν μετ' αὐτὸν ἐποχῆς.

Ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν προέρχεται, ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Σλῆμαν, χρυσοῦν δέπας ἐνθυμίζον ἰσχυρῶς τὸ ἐν τῇ Ἰλιάδι (Λ. 632) περιγραφόμενον δέπας τοῦ Νέστορος, καθόσον καὶ ἐπὶ τῶν λαβῶν κατὰ τὰ χείλη τοῦ ἀνακαλυφθέντος ἐπικάθηνται, ὅπως καὶ εἰς ἐκεῖνο, δύο (ἀντὶ τέσσαρες) χρυσαῖ περιστεραί. Πιστεύεται ὅτι καὶ τὰ δύο ταῦτα εἶναι ἀμφικύπελλα

[Βλ. *Helbig,* Das Hom. Epos σ. 358). Γ. ΜΗΛ.

δεποτᾶτος (ὁ). Ἐκκλησιαστικὸν διακόνημα ὅπερ καταλέγεται ὑπὸ μὲν Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου («περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας») ἐν τῇ ἐνάτῃ πεντάδι, τῇ τάξει τέταρτον, ὑπὸ δὲ τοῦ καταλόγου τοῦ ἐν τῷ Συντάγματι ἱερῶν κανόνων (ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ Ζ' σελ. 534 ὑποσημ.) ἐν τῇ τοῦ εὐωνύμου χοροῦ τρίτῃ πεντάδι, τῇ τάξει τέταρτον, ὑπὸ τοῦ Μ. Εὐχολογίου ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ, τῇ τάξει δέκατον τέταρτον, ὑπὸ δὲ τῆς τάξεως τῶν ὀφφικίων καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς Μ. Ἐκκλησίας (ἐν Συντάγματι αὐτ. σ. 539) τῇ τάξει ἔσχατον πάντων τῶν ὀφφικίων. Τῷ δεποτάτῳ προσήκει τὸ καλεῖν τοὺς ἄρχοντας πρὸ τοῦ ἀρχιερέως, ἡγεῖσθαι δ' αὐτοῦ κατὰ τὰς λιτανείας καὶ ἄλλας πορείας αὐτοῦ, ἔτι δὲ ἐν τῷ ναῷ ἀκολουθεῖν τοῖς μεταλαμβάνουσι τῶν θείων μυστηρίων καὶ τὸ μετὰ λαμπάδων ἡγεῖσθαι τοῦ εἰς τὸν ἄμβωνα φερομένου πρὸς ἀνάγνωσιν εὐαγγελίου, ὡς καὶ τῶν ἁγίων δώρων ἔν τε τῇ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν εἰσόδῳ καὶ τῇ εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπανόδῳ αὐτῶν. Ἐπὶ τῷ ἐρωτήματι, ἂν δευτερογαμήσας δεποτᾶτος δύναται κατὰ τὴν εἴσοδον συνεισοδεύειν τῷ ἀρχιερεῖ, ἀπεκρίνατο Νικήτας ὁ χαρτοφύλαξ (Σύνταγμ. αὐτ. σ. 282—283), ὅτι φιλανθρώπως ἀποκαθίσταται εἰς τὴν τοῦ δεποτάτου ἐνέργειαν, ἐκτελέσας πρότερον τὸ κανονικῶς ἐπιβληθὲν αὐτῷ ἐπιτίμιον τοῦ διναμοῦ.

[Βλ. *Sichel* Das byzantinische Krönungsrecht bis zum so Jahrhundert ἐν Byzantinischer Zeitschrift VII σελ. 524 καὶ 550 ἀριθ. 84, ἔνθα περὶ τῆς εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς βασιλεῖς κατὰ τὴν στέψιν αὐτῶν ἀπονομῆς τοῦ ὀφφικίου τοῦ δεποτάτου τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

δέρ· λέξις περσικὴ σημαίνουσα πύλη, θύρα, ἐν χρήσει ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ εἰς πολλὰ τοπωνύμια. *Δερσααδὲτ* (=πύλη τῆς εὐδαιμονίας) ἡ Κωνσταντινούπολις. Ν. Μ.

Δερᾶ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Συρίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς χώρας τοῦ Δζεμπέλι-Χαουράν, εἰς ἀπόστασιν 110 χλμ. νοτίως τῆς Δαμασκοῦ, ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Μεδίναν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτοικοι 1000, τῆς δὲ ὅλης ὑποδιοικήσεως 20.000, ὧν 14.000 Δροῦσοι, 2.500 Μουσουλμᾶνοι, 1300 Ὀρθόδοξοι καὶ οἱ λοιποὶ Μαρωνῖται καὶ ἐν γένει Καθολικοί. Ἡ πόλις κεῖται ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἐδρεΐ, μιᾶς τῶν πόλεων, ὅπου ἤδρευεν ὁ βασιλεὺς Ὤγ, τοῦ ὁποίου τὸ κράτος κατὰ τὴν διανομὴν τῆς Γῆς τῆς Ἐπαγγελίας ἐδόθη εἰς τὴν ἑβραϊκὴν φυλὴν τοῦ Μανασῆ, τοῦ ἑτέρου τῶν υἱῶν τοῦ Ἰωσήφ. Ἐν τῇ ὑποδιοικήσει ταύτῃ κεῖται ἡ πάλαι ποτὲ διάσημος ἀραβικὴ πόλις Βόσρα, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσιν Ἐσκῆ-Σὰμ (παλαιὰ Δαμασκός). Ν. Μ.

Δεραγιᾶ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀραβίας, ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Νέτζιτ, ἑνωθέντι σήμερον μετὰ τοῦ τῆς Χετζάζης. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χιλιομέτρων ΒΔ τῆς Ριὰδ ἢ Ριὰντ (Ἐρ-Ριάντ), πρωτευούσης τοῦ ἄλλοτε κράτους τῶν Βαχαβιτῶν (βλ. λ. Ἀραβία), τῶν ὁποίων ἦτο προηγουμένως ἡ καθέδρα. Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς πέντε τμήματα, ὧν ἕκαστον χωρίζεται διὰ τείχους. Καταστραφεῖσα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μωχάμμετ Ἀλῆ, σατράπου τῆς Αἰγύπτου, ἐναντίον τῶν Βαχαβιτῶν, εἶχε πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος 1.500 μόνον κατοίκους. Ν. Μ.

Δέραι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαῖον φρούριον τῆς Σικυωνίας χώρας, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος· ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία του εἶναι ἄγνωστος. —2) Ἀρχαία θέσις ἐν Μεσσηνίᾳ, ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς κειμένη· ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, ὅτι ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἔλαβε χώραν μία τῶν μαχῶν τοῦ δευτέρου Μεσσηνιακοῦ πολέμου. Ι. Δ. Σ.

δέραιον (τὸ) *[Ἀρχαιολ.]*. Πάσης φύσεως περίβλημα τοῦ λαιμοῦ. Περιλαίμια κυνῶν, δούλων αἰχμαλώτων· κοσμήματα γυναικῶν. Παράλληλον πρὸς τὸ λατινικὸν *collare* ἢ *collaris* (βλ. περιδέραιον καὶ κλοιός).

Δεράνα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀλβανίας, ἐπίσημον, παρὰ τὸ ΒΔ κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Δρὶν (πλάτ. 41° 54' 1/2 Β, μῆκ. 19° 14' 1/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Gulf of Cattaro to Corfu) εἰς 5 1/2 μίλ. ΔΒΔ τοῦ δυτικοῦ στομίου τοῦ δέλτα τοῦ Βογιάνα καὶ εἰς 2 μίλ. ΑΝΑ τοῦ ἐπινείου Δουλτσίνου. Σ. Ε. Λ.

δέρας, *—ατος* (τό)· δέρμα, προβειά: «χρυσοῦν δέρας».

— *δέρας χρυσόμαλλον [Μυθολ.]*· βλ. χρυσόμαλλον *δέρας*.

Δέρβαι καὶ *Δέρβη [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Λυκαονίας ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Ἰσαυρίαν συνόρων, καταταγεῖσα ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου εἰς τὴν Ἀντιοχειανὴν χώραν. Αὕτη εἶναι γνωστὴ κυρίως ὡς ἕδρα τοῦ τυράννου καὶ φίλου τοῦ Κικέρωνος Ἀντιπάτρου, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Ἀμύντας. Δὲν εἶναι ἀκόμη ἀκριβῶς καθωρισμένη ἡ θέσις της· ἄλλοι τὴν τοποθετοῦσιν εἰς τὸ σημερινὸν Μπινμπὶρ-Κιλὶς εἰς τὸ Καρὰ-δάγ, ἄλλοι παρὰ τὸ Δίβλ, ἄλλοι νομίζουν ὅτι ἔκειτο ὅπου εὑρίσκονται τὰ παρὰ τὸ σημερινὸν Σερπὲκ ἐρείπια, ἄλλοι θεωροῦσιν ὡς τὰς ἀρχαίας Δέρβας τὰ μεταξὺ Μπόσολα καὶ Λόστα ἐρείπια, ἄλλοι δὲ τὰ παρὰ τὸ Γκυντελισὶν τοιαῦτα. Ι. Δ. Σ.

Δερβανοὶ *[Ἀρχ.]*. Μικρὸς ἀρχαῖος λαὸς τῆς Δαλματίας, ὅστις ὑπῆρξε φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν Ρώμην ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν περίοδον τῆς δημοκρατίας, διότι μετὰ ταύτην κατώρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης τοιαύτης ὑποχρεώσεως. Κατὰ τὸ 33 π. Χ. ὅμως ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὑποταγὴν εἰς τὸν πλησιάζοντα αὐτοκράτορα Ὀκταβιανόν. Οὔτε ὁ Πλίνιος, οὔτε ὁ Πτολεμαῖος μνημονεύουσι τὸν λαὸν τοῦτον μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Δαλματίας. Ι. Δ. Σ.

Δερβέκιστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Παμφίας τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1367. Ἤδη καλεῖται *Ἀνάληψις*, μετονομασθὲν κατ' ἐπίμονον ἀξίωσιν τῆς πλειονότητος τῶν κατοίκων πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ ὁμωνύμου ἐκκλησιδίου, εἰς ὃ κατὰ τὴν ἑορτὴν πανηγυρίζει.

Τὸ ὄνομα *Δερβέκιστα* εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τοῦ 1520, ἀναφερόμενον εἰς τὸν βίον τοῦ νέου ὁσιομάρτυρος Ἰακώβου ὅστις ἤσκησεν εἰς τὴν μίαν ὥραν ἐκ τοῦ χωρίου ἀπέχουσαν μονὴν τοῦ Προδρόμου, ἐν σπηλαίῳ παρὰ τὸν Εὔηνον φέροντι εἰσέτι τὸ ὄνομα «Ἀσκηταριό». Δ. Λ.

Δερβὲν *[Γεωγρ.]*. —1) Πολίχνη τῆς Σερβίας, βλ. Ντερβέν. —2) Πολίχνη τῆς Βουλγαρίας, βλ. Ντερβέν.—3) Στενωπὸς τῶν ἀλβανοσερβικῶν συνό-

ρων· βλ Ντεοβέν —4) Κώμη τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας· βλ Μπουνιοὺκ *Ντερβέν*.—5) Ποταμὸς τῆς Βουλγαρίας· βλ. Μπουγιοὺκ *Ντερβέν*. —6) Πόλις τῆς Βοσνία βλ. Ντεοβέν.—7) Στενωπὸς τοῦ Ἀξιοῦ· βλ Τσιγκανὲ *Ντερβέν*.

δερβέναγας (ὁ). Λέξις τουρκική, σύνθετος ἀπὸ τὸ περσικὸν ντερμπὲντ(δίοδος) καὶ ἀγᾶς 'ἀρχηγός', σημαίνουσα κυριολεκτικῶς μὲν τὸν ἀρχηγὸν σώματος φρουροῦντος στενοπορίαν τινά, μεταφορικῶς δέ, λόγῳ τῆς καταχρήσεως ἣν ἐποίουν τῆς ἐξουσίας των οἱ δερβεναγᾶδες, τὸν αὐθαίρετον ἄνθρωπον, τὸν τυραννίσκον, τὸν ἀνεξέλεγκτον διώκτην. Τὸ σύστημα τῶν δερβεναγάδων ἐγενικεύθη ἰδίως μετὰ τὸν Τουρκοενετικὸν πόλεμον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Οἱ Τουρκαλβανοὶ δερβεναγᾶδες οἱ ἀναλαβόντες τὴν ὁδοφυλακὴν ἀπὸ τοῦ 1715 καὶ ἐπέκεινα ὑπῆρξαν φοβεροί. Διὰ τὴν βλοσυρότητά των οἱ δερβεναγᾶδες εἰσήχθησαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον σκιῶν, τὸν καραγκιόζην, ὡς οἱ τύποι στενοκεφάλων καὶ ἐπικινδύνων ἐχθρῶν. Γ. Δ. Κ.

Δερβενάκια *(Γεωγρ.)*. Τέσσαρες στενοπορίαι κατὰ τὸ ὄρος Τρητόν, δι' ὧν γίνεται ἡ διάβασις ἐκ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἄργους εἰς τὴν Κορινθίαν καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ δυτικωτέρα εἶναι τὸ καλούμενον *Μπογάζι* τῆς Νεμέας, ἡ ἀμέσως ἀνατολικωτέρα τὸ κυρίως *Δερβενάκι*, δι' οὗ διέρχεται ἥ τε σιδηρᾶ γραμμὴ καὶ ἡ ἁμαξιτὴ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους (ὑψόμ. 318). παρὰ ταύτην τὰ στενὰ τοῦ *Ἁγίου Σώστου*, δι' ὧν διέρχεται ἀτραπός, καὶ ἡ *Κλεισοῦρα τοῦ Ἁγιονορίου* ἢ *Αἰνόρι* ἡ ἀνατολικωτέρα, δι' ἧς καὶ ἡ συντομωτέρα διάβασις μεταξὺ Ἄργους καὶ Κορίνθου. Ι. Σ. Σ.

—*(Ἱστορ.)* Εἰς τὰ Δερβενάκια ἐγένετο μεταξὺ τῆς 26 καὶ τῆς 28 Ἰουλίου τοῦ 1822 μία ἀπὸ τὰς δραματικωτέρας σκηνὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ γεγονότα ἐξειλίχθησαν ὡς ἑξῆς: Μετὰ τὰς ἀποτυχίας τῶν τουρκικῶν ὅπλων κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, συνεκροτήθη ἐν Λαρίσῃ ἰσχυρὸν στράτευμα, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ κατέλθῃ εἰς Πελοπόννησον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πασᾶ τῆς Ρούμελης Χουρσήτ, πρὸ ὀλίγου καταιροπώσαντος τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπιμελητὴς τοῦ στρατεύματος εἶχεν ὁρισθῆ ὁ πασᾶς τῆς Λαρίσης *Δράμαλη - Μαχμούτ*. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος μετὰ καταπληκτικῆς γοργότητος κατέπνιξε τὸ κατὰ τὸ 1822 ἐκραγὲν κίνημα τῆς Θετταλομαγνησίας, εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ ἀρχηγία διὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείαν, ὅταν ἔπεσεν εἰς δυσμένειαν ὁ Χουρσὴτ πασᾶς. Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς 30.000 περίπου ἀνδρῶν, πάσης φύσεως, ἐξ ὧν 5 000 περίπου ἦσαν ἱππεῖς, δελῆδες καὶ ἄλλοι, εἶχε πλῆθος πολὺ ὑπηρετῶν καὶ πολλὰς καμήλους, διὰ νὰ βαστάζουν τὰ πολεμεφόδια καὶ ἄλλα πολεμικὰ σύνεργα. Ποτὲ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶδον τοιοῦτον στρατὸν εἰς ὄγκον, μεγαλοπρέπειαν καὶ θόρυβον. Μετὰ τοῦ Δράμαλη, ἄλλωστε, ὡς ὑπαρχηγοί του καὶ ἄλλοι σωματάρχαι κατήρχοντο, ὁ Ζίχναλη-Χασὰν πασᾶς, ὁ πρώην μέγας βεζύρης Τοπὰλ-Ἀλῆ πασᾶς, ὁ πρώην ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Ἐρὴπ Ἀχμὲτ πασᾶς, ὁ περίφημος Χασὰν Κασάμπασης, ὁ Τσαρκατζῆ Ἀλῆ πασᾶς, ὁ Μόραλη-Ἀλῆ πασᾶς, ὁ διαβόητος Δελῆ-Ἀχμέτ, ὁ πολὺς Δελήμπασης, ὡς καὶ διάφοροι δερεμπέηδες τῆς Μακεδονίας, Θρᾴκης καὶ Μαγνησίας ὡς ὁ Ἐμίναγας Κιοπρουλῆ, ὁ Καστοριὰ-Μεχμὲτ βέης, ὁ Γιακοὺπ ἀγᾶς Καραοσμάνογλους, καὶ ἄλλοι τιμαριῶται. Πολυθόρυβος καὶ θηοῦσα τὰ πάντα κατῆλθε διὰ τῆς Βοιωτίας ἡ στρατιὰ τοῦ Δράμαλη, καὶ ἐπειγομένη νὰ φθάσῃ πρὸ τοῦ θερισμοῦ εἰς Πελοπόννησον, δὲν μετέβη εἰς τὰς Ἀθήνας, τῶν ὁποίων ἡ ἀκρόπολις εἶχε πρό τινος παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Κατὰ τὸν Πουκεβὶλ ὁ θόρυβος τῆς στρατιᾶς ταύτης, ὡμοίαζε πρὸς μυκηθμοὺς παμμεγίστης ἀγέλης ταύρων καὶ ἤγειρε νέφη κονιορτοῦ. Προηγοῦντο, κατὰ τὸ ἔθος, πολυάριθμοι δερβίσαι, ἐμίραι καὶ ἄλλοι ἱερωμένοι, ἀγέρωχοι, ἐνθουσιῶντες καὶ ἀλαλάζοντες. Τὰ ἄτακτα στίφη ἠκολούθουν, καὶ ἄλλοι μὲν ἔψαλλον στίχους τοῦ Κορανίου, ἄλλοι ἔπαιζον αὐλοὺς ἢ βαρύφωνα ὄργανα, ἄλλοι ἐτραγῴδουν, ἠλάλαζον ἢ ἐπυροβόλουν εἰς τὸν ἀέρα. Εἵποντο δὲ ἄπειροι τὸ πλῆθος ὑπάλληλοι, ἀστρολόγοι, γόητες, θαυματοποιοί, ἀργυραμοιβοί, σιδηρουργοί, τροφοδόται, ποτοπῶλαι, ἱπποκόμοι, ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ ὑπηρέται, δήμιοι, τυχοδιῶκται, λησταὶ καὶ πάσης λογῆς ἄνθρωποι. Πλήθη καμήλων, ἵππων καὶ ἡμιόνων μετέφερον τὰς ἀποσκευάς. Ὅλα δὲ αὐτά, ὁ κρότος τῶν ὅπλων, οἱ χρεμετισμοὶ καὶ αἱ ἀνθρώπινοι κραυγαὶ ἐνισχύοντο ἐκ τῆς ἀντηχήσεως τῶν χαράδρων καὶ τῶν ὀρέων. Περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου εἶχεν ἀναχωρήσει ὁ στρατὸς ἀπὸ τὴν Λάρισαν, τὴν δὲ 1 Ἰουλίου ἐπυρπόλει τὰς Θήβας. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐνῷ ὁ Τσαρκατζῆ Ἀλῆ πασᾶς μετὰ 1200 ἀνδρῶν κατηυθύνετο πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς τουρκικῆς ἀμύνης εἰς τὰς Θήβας, τὸ κύριον σῶμα διηυθύνθη μὲ τὴν αὐτὴν θορυβώδη μεγαλοπρέπειαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῶν Γερανίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ τρόμος καὶ ἡ κατάπληξις εἶχον ἀπομακρύνει τὸ μικρὸν σῶμα τοῦ Ρήγα Παλαμήδη. Τὴν 5 Ἰουλίου διέβη τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, τὴν δ' ἐπομένην εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν 7 Ἰουλίου κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον. Οἱ θησαυροὶ καὶ ἡ χήρα τοῦ Κιαμὴλ βέη περιῆλθον εἰς τὴν κατοχήν του, διὰ νὰ ἑορτάσῃ δὲ τὰς μεγάλας του νίκας ἔκτισε ζῶντανοὺς πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων τῆς Ρούμελης, δύο δὲ λευκοπώγωνας ἱερεῖς ἐκρέμασεν ἀπὸ τῶν ποδῶν. Ἐκεῖ συνεκροτήθη πολεμικὸν συμβούλιον. Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Χουρσὴτ ἤθελε τὴν Κόρινθον ὡς κέντρον ἐπιχειρήσεων, διότι εἶχε τὰς κλεῖδας δύο ἠπείρων καὶ δύο θαλασσῶν. Τοῦτο συνεβούλευσε καὶ ὁ ἐκ Πατρῶν ἀφιχθεὶς Σέρεζλη Γιουσοὺφ πασᾶς, καὶ ὁ καλῶς γνωρίζων τὴν γενέτειραν Μόραλη Ἀλῆ πασᾶς. Ἀλλ' ὁ Δράμαλης δὲν ἔστεργε, διότι ἤθελε νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Τρίπολιν καὶ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Μορέως. Ἄλλωστε ἀπὸ τὰς Πάτρας τὸν εἰδοποίησαν ὅτι ὁ μέγας τουρκικὸς στόλος ἔπλεεν ἐκεῖ διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν νέον Καπουτὰν πασᾶν Δελῆ Ἀμπτουλλὰχ καὶ κατόπιν πλεύσῃ εἰς Ναύπλιον, διὰ νὰ τροφοδοτήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὴν φρουράν του. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἀναχωρήσῃ, ἰδίως ὅταν οἱ σταλέντες κατάσκοποί του τὸν ἐπληροφόρησαν ὅτι ἔρημος ὁ δρόμος τῶν Δερβενακίων ἠνοίγετο διὰ τὸ στράτευμά του, μετὰ τὴν εἰς τὰ ὄρη ἀποχώρησιν τῶν ἐντρόμων χωρικῶν. Διορίσας λοιπὸν τὸν Μόραλη-Ἀλῆ πασᾶν μουχαφούζην, ἤτοι φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου, τὸν ἀπέστειλε μετὰ 50 δελήδων διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὰ μέχρι τοῦδε λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας, καὶ ἀναλαμβάνων τὴν διοίκησιν νὰ παρασκευάσῃ τὴν πόλιν, ὅπως τὸν δεξιωθῇ μεγαλοπρεπῶς. Ἔσπευσε λοιπὸν ὁ Πελοποννήσιος μουσουλμᾶνος καὶ γενόμενος πανηγυρικῶς δεκτὸς ἐν Ναυπλίῳ ἀνέλαβε τὰ νέα του καθήκοντα. Ὁ δὲ Δράμαλης, πεπεισμένος περὶ τῆς ἐκπορθήσεως τοῦ Μορέως, ἔστειλε Γατάρους ταχυδρόμους εἰς τὸν Χουρσήτ, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἅλωσιν τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἡ εἴδησις ἐξογκουμένη καθ' ὁδὸν ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

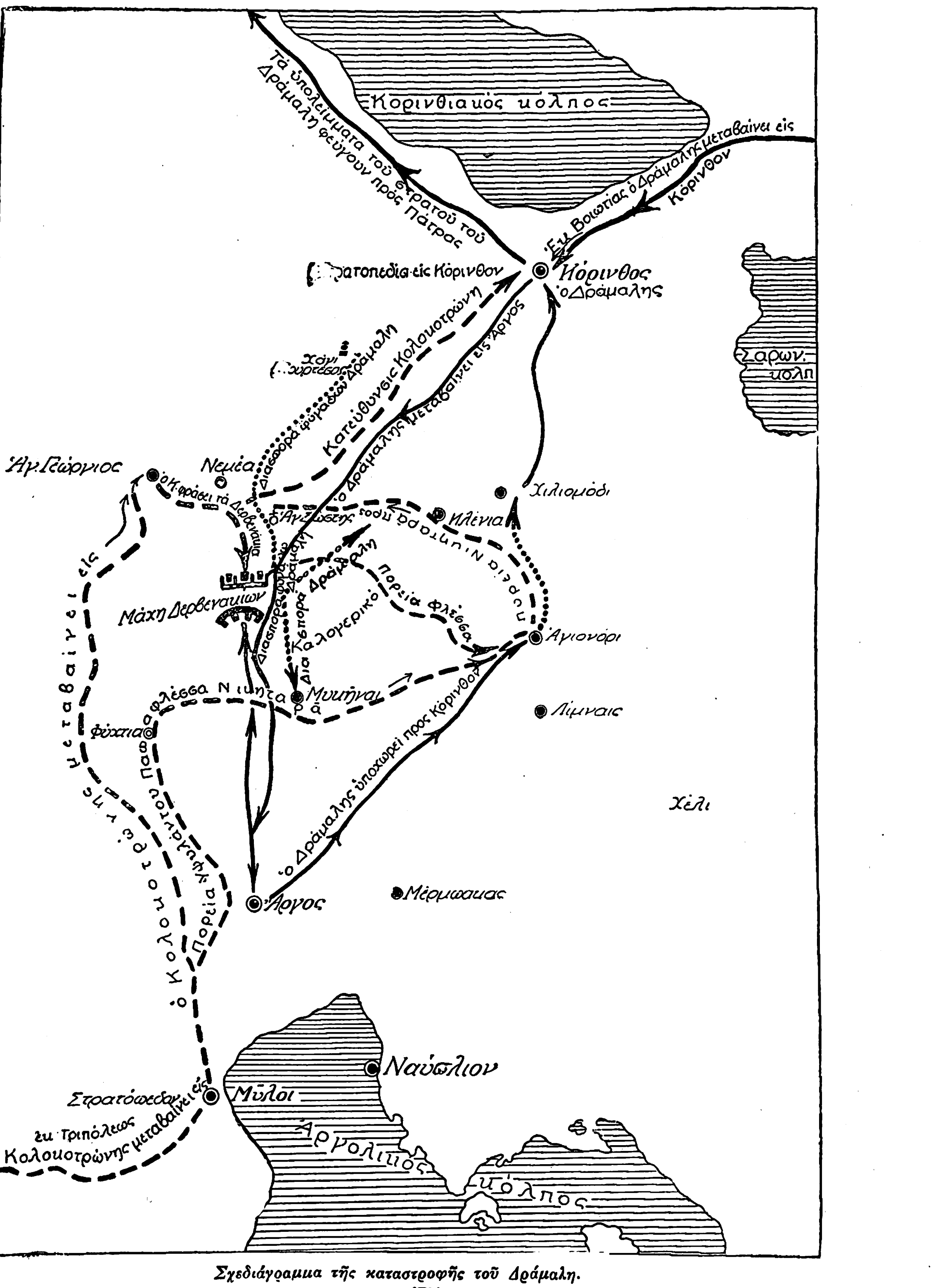

Σχεδιάγραμμα τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη.

—— Πορεία Δράμαλη, — — — πορεία Ἑλλήνων, •• ••• •• διασπορὰ λειψάνων Δράμαλη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ διοίκησις οὐδεμίαν ἀκριβῆ καὶ σαφῆ πληροφορίαν εἶχε περὶ τῆς καθόδου τοῦ Δράμαλη καὶ τῶν ἀντικειμενικῶν του σκοπῶν. Αἱ πληροφορίαι τῶν πανικοβλήτων χωρικῶν ἀπεδόθησαν εἰς μηχανορραφίας τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἀμνηστευθεὶς ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος ἀπὸ τῆς 24 Ἰουνίου, ἔγραφε πρὸς τὸν ἀντιπρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Ἀθανάσιον Κανακάρην τὴν περίφημον λακωνικὴν ἐπιστολήν του: «Σᾶς στέλλω τριάντα χιλιάδες Τούρκους γιὰ νὰ μονοιάσετε. Κάμετέ τους ὅ,τι θέλετε. Ἐγὼ ὑπόσχομαι νὰ μὴ ἀφήσω νὰ περάσουν ἄλλοι καὶ ἀναλαμβάνω τὸν σερασκὲρ-Χουρσὴτ πασᾶν». Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ γεγονότα ραγδαῖα ἐπῆλθον, ἡ φυγὴ δὲ τοῦ σώματος ἀμύνης τῶν Μεγάλων Δερβενίων καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Κορίνθου παρέλυσε τὰς ὑστάτας κυβερνητικὰς δυνάμεις. Ἡ διοίκησις, ἑδρεύουσα τότε εἰς Ἄργος, ὁπόθεν ἐκαραδόκει τὴν πτῶσιν τοῦ Ναυπλίου, περίτρομος διὰ τὰς καταφθανούσας εἰδήσεις, ἀπεσύρθη εἰς τοὺς Μύλους, ἔχουσα πλοῖα ἐφ' ὧν τὴν νύκτα κατέφευγε δι' ἀσφάλειαν. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι

Digitized by Google

διεσκορπίσθησαν ἀνὰ τὰ ὄρη, ἐγκαταλείψαντες ἐρήμους τὰς οἰκίας καὶ τὰ κτήματά των, εἰς αὐτὰ δ' ἐπέπεσαν τὰ λεγόμενα κακαβούλια, ἤτοι Μανιᾶται λαφυραγωγοὶ ἐξ ὡρισμένης περιφερείας, οἵτινες ἐγύμνωσαν τὰ πάντα, μέχρι καὶ τῶν εἰκονισμάτων, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἐργαλείων τοῦ ἀρτιπαγοῦς νομισματοκοπείου. Τὸν ἄργυρον μετέφερεν ἡ διοίκησις ἐπὶ σπετσιωτικοῦ πλοίου, ἀλλ' ἐκεῖ κατεκρατήθη δι' ὀφειλομένους εἰς τὰ πληρώματα μισθούς. Διχόνοιαι τέλος καὶ ἔριδες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐδημιούργουν νέα ζητήματα καὶ ἐν γένει ἡ παραλυσία ἐφαίνετο καταλαβοῦσα τὴν ἑλληνικὴν ἄμυναν. Τότε ἐνεφανίσθη σωτὴρ ἀληθῶς τῆς δεινῆς περιστάσεως ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Ἐνθρὸς τῶν κοτζαμπασήδων καὶ δεινῶς καταπολεμούμενος παρ' αὐτῶν, ἐξυβριζόμενος δὲ ὑπὸ τῶν ἐγκυκλίων τῆς διοικήσεως, μόλις ἔμαθεν εἰς Τρίπολιν, ὅπου εἶχε φθάσει τὴν 6 Ἰουλίου, τὰ τῆς καθόδου τοῦ Δράμαλη, ἤρχισε παρασκευάζων τὴν ἄμυναν. Ἐξαπέλυσεν ἐγκυκλίους διὰ ν' ἀναπτερώσῃ τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ. «Ἕλληνες, ἔλεγε πρὸς τοὺς νεοσυλλέκτους του, τὴν 8 Ἰουλίου εἰς Τρίπολιν, ὅπως κατεστρέψαμεν τοὺς ἐντοπίους Τούρκους τῆς Τριπολιτσᾶς, θὰ ἐξολοθρεύσωμεν καὶ τοὺς ἐπερχομένους νέους βαρβάρους. Διότι ὁ Θεὸς μᾶς βοηθεῖ, ἀφοῦ πολεμοῦμεν διὰ τὴν πίστιν μας καὶ τὴν πατρίδα, διὰ τοὺς γέροντας γονεῖς μας καὶ τὰς γυναῖκας, τὰς παρθένους καὶ ὅλα τ' ἀδύνατα πλάσματα». Ἀμέσως λοιπὸν ἔλαβεν ὅλα τὰ δυνατὰ μέτρα διὰ νὰ φρουρήσῃ τὰς ἀπὸ Μύλων μέχρι Τριπόλεως ὁδούς, ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ἄργος κάθοδον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ δὲν ἐπρόφθανε πλέον ν' ἀνακόψῃ. Καταφθάσας εἰς τὰ Νερὰ τῶν Μύλων, συνεκρότησε πολεμικὸν συμβούλιον, εἰς ὃ προσκληθέντες ἔφθασαν πολλοὶ τῶν προσκειμένων εἰς τὴν διοίκησιν πολιτικῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διατηρηθῶσιν οἱ Μύλοι ὡς στρατόπεδον ἀμύνης, νὰ καταληφθῇ καὶ διατηρηθῇ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Ἄργους (Λάρισα), νὰ ἐμπρησθῶσιν ὅλαι αἱ ἀνὰ τὸ Ἀργολικὸν πεδίον θημονιαί, τὰ ἀθέριστα σπαρτὰ καὶ παντὸς εἴδους τρόφιμα. Διαθέσας τὴν ἄμυναν, ὁ Κολοκοτρώνης προεχώρησε μέχρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Νεμέας, διὰ νὰ κατοπτεύσῃ αὐτοπροσώπως καὶ ἀντιληφθῇ ἰδίοις ὄμμασι τὴν κατάστασιν. Οἱ πολεμισταὶ διετέθησαν οὕτω πως, ὥστε νὰ προελάσῃ ἀκωλύτως εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδίον ὁ στρατός, ἐκεῖ δέ, ἐστερημένος προμηθειῶν καὶ κατάκοπος ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος, ν' ἀτονήσῃ καὶ νὰ καταστῇ εὐκολωτέρα ἡ καταπολέμησίς του. Διάφοροι ἀψιμαχίαι παρὰ τὸ Σχινοχώρι, τὰ Φίχτια καὶ τὸ Χαρβάτι ἀνεπτέρωσαν μὲν τὸ φρόνημα τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλ' ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταστήσουν προσεκτικώτερον τὸν Δράμαλην. Τέλος ὁ τουρκικὸς στρατός, τρομερὸς καὶ πολυθόρυβος, ἤρχισε προβαίνων διὰ τῶν Δερβενακίων πρὸς τὴν Ἀργολικήν, καθ' ὃν χρόνον ἐπυρπολοῦντο ὅλα τὰ σιτηρὰ τοῦ κάμπου. Πρώτη ἐπολιορκήθη ἡ ἀκρόπολις. Ἐκεῖ ὅμως δὲν ἐβράδυνε νὰ λείψῃ τὸ ὕδωρ. Καὶ οἱ πολεμισταὶ ἤρχισαν νὰ χάνουν τὸ θάρρος. Μία ἀπόπειρα πρὸς ἀνεφοδιασμὸν τῆς φρουρᾶς ἀπέτυχε, διότι δὲν εἶχεν ἐγκαίρως εἰδοποιηθῇ ὁ Πλαπούτας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο τὸ ἐγχείρημα. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Κολοκοτρώνης, πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ πυρπόλησις τῶν σιτηρῶν συνετελέσθη καὶ ὅτι συνεπῶς ἠχρηστεύετο ἡ ἄμυνα τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους, ἀφοῦ ὁ σκοπός της εἶχεν ἤδη ἐκπληρωθῇ, ἔσπευσεν αὐτοπροσώπως καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν γενναίαν φρουράν της. Εἷς μόνον, ἀποκοιμηθεὶς ἐκ τοῦ καμάτου, ἀπέμεινεν, ἀλλὰ τὴν ἐπομένην, ἐπειδὴ κατώρθωσε νὰ μετατρέψῃ μεγάλον κάλαθον εἰς καβούκιον, ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων πολιορκητῶν ὡς Μουσουλμᾶνος καὶ οὕτως ἐσώθη. Μετὰ τὴν ἀσήμαντον ταύτην νίκην των οἱ Τοῦρκοι παρέμειναν ἀδρανεῖς εἰς τὸ Ἄργος. Τὰ τρόφιμα εἶχον ἐκλείψει· νέα δὲν κατέφθανον. Ματαίως ἀνεμένετο ὁ τουρκικὸς στόλος, διὰ ν' ἀνεφοδιάσῃ προχείρως τὸ στράτευμα. Πρὸς στιγμὴν διεδόθη ὅτι ἡ ἀρμάδα κατέπλεεν. Ἀλλ' ἀπλῶς διῆλθε καὶ ἀπομακρυνθεῖσα παρέσυρε καὶ τὴν τελευταίαν ἐλπίδα. Ἡ δίψα, ἡ πεῖνα ἤρχισαν νὰ γίνωνται καταφόρως αἰσθηταί. Εἰς τὴν γενικὴν δυσφορίαν ἤρχετο νὰ προστεθῇ καὶ ἡ δυσαρέσκεια τῶν ὀπαδῶν καὶ ὑποστηρικτῶν τοῦ παλαιοῦ σερασκέρη Χουρσὴτ πασᾶ, οἵτινες ἐγόγγυζον πλειότερον τῶν ἄλλων. Τότε ἤρχισε διαδιδόμενον εἰς τὸ στράτευμα τὸ ἐγκαταλειφθὲν σχέδιον τοῦ Χουρσὴτ περὶ τῆς παραμονῆς τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ὅλοι ἀπέδωκαν τὴν παροῦσαν κρίσιν εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ Δράμαλη.

Ὁ φρούραρχος τοῦ Ναυπλίου Μόραλη-Ἀλῆ πασᾶς, ἀφοῦ ἐπὶ ματαίῳ ἔδωκεν ὁδηγίας περὶ τοῦ πρακτέου, εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐκεῖ διέταξε νὰ κλείσουν καὶ νὰ κτίσουν τὰς πύλας τῆς πόλεως. Ἀφ' ἑτέρου πᾶσαι αἱ πηγαί, οἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τουρκικοῦ στρατεύματος, εἶχον στειρεύσει λόγῳ τῆς καταπληκτικῆς τοῦ ἔτους ἐκείνου ἀνομβρίας, οἱ δὲ στρατιῶται, οἱ ριψοκινδυνεύοντες νὰ φθάσουν εἰς τὸν Ἐρασῖνον, κατεχόμενον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἐφονεύοντο ἀπὸ τὰ ἐνεδρεύοντα σώματα τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Τσόκρη. Τέλος μετά τινα ἐπίθεσιν 6.000 ἱππέων ἐναντίον τοῦ ἐν Μύλοις στρατοπέδου, ἥτις ἔσχεν ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων ἀποτελέσματα, ὁ Δράμαλης τὴν 24 Ἰουλίου ἀπηλπίσθη. Ἀδύνατος ἀπέβαινεν ἡ προέλασις πρὸς Ἀρκαδίαν. Καταστρεπτικὴ ἀναμφιβόλως θ' ἀπέβαινεν ἡ παραμονὴ εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἄρα δὲν ἀπέμενε παρὰ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν Κόρινθον. Προέβη ἐν τούτοις εἰς ὕστατον διάβημα, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Μύλους τὸν Χριστιανὸν γραμματέα του Παναγιώτην Μανοῦσον ἐκ Κυπαρισσίας, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς συστήσῃ νὰ ὑποταχθοῦν, πράγματι δὲ νὰ πληροφορηθῇ τὰς σκέψεις των. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης διέγνωσε τὴν ἀπόφασίν του, ὅπως ἀποσυρθῇ καὶ εἶπεν ὅτι θὰ φυλάξῃ τὰ Δερβενάκια διὰ νὰ μὴ φύγῃ ἀτυφέκιστος ὁ Δράμαλης. Οἱ λοιποὶ δὲν ἀπεδέχθησαν τὰς σκέψεις του. Ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις του εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον τῆς 25 Ἰουλίου. Ὅταν δὲ ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπόν του, πάντες ἐδυσφόρησαν, ὁ δὲ Πετρόμπεης τὸν κατηνόησε σαφῶς πλέον, ὅτι πηγαίνει «νὰ ξαναγίνῃ κλέφτης στὰ βουνά, καὶ νὰ πιάσῃ τὰ κορφοβούνια καὶ τοὺς Ἀηλιᾶδες». Τὴν ἐπομένην ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἐκινήθη διὰ τὴν μέσῳ τῶν Δερβενακίων ὑποχώρησίν του πρὸς τὴν Κόρινθον. Τὰς φάσεις τῆς πολλαπλῆς μάχης βλέπε ἐν λ. Ἅγιος Σώστης καὶ Ἁϊνόρι. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης ταύτης καὶ ἱστορικωτάτης μάχης ὑπῆρξεν ἡ παγίωσις τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, καὶ ἡ μεγάλη πεποίθησις ἥτις εἰσῆλθεν ἔκτοτε εἰς τὰς ἑλληνικὰς ψυχάς, ὅτι ἡ ἀποστασία των ἠδύνατο νὰ καρποφορήσῃ πράγματι καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἀγῶνος θ' ἀποκαθίσταντο ἐλεύθεροι εἰς τὴν καθαριζομένην ἀπὸ τοὺς Τούρκους πατρίδα. Τὸ τέλος τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὑπῆρξεν οἰκτρόν. Διότι ἄπειρα ὑπῆρξαν τὰ θύματα, ἐλάχιστοι δὲ διεσώθησαν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐγκλεισθέντες εἰς Κόρινθον ἐδεκατίσθησαν ἀπὸ τὸν ἐνσκήψαντα λοιμόν.

Εἰς τὰ Δερβενάκια ἐστήθη μνημεῖον τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους. Ἡ 26 Ἰουλίου καθιερώθη ὡς ἐπίσημος ἑορτὴ ὁλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου, τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη ὅπερ ἐτεχνούργησεν ὁ Λάζαρος Σῶχος, στημένον εἰς τὸ Ναύπλιον, ὑποδεικνύει τὰ Δερβενάκια διὰ τῆς τεταμένης χειρός. Γ. Δ. Κ.

Δερβένας, *Γεώργιος.* Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Κονίτσης ὅστις τῷ 1826 ἐδολοφονήθη ὑπὸ σπείρας τοῦ διοικοῦντος τὴν Κόνιτσαν Σουλεϊμὰν βέη. Γ. Δ. Κ.

Δερβένης, *Κωνσταντῖνος.* Ἀρχιτέκτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οἰκοδομήσας τὰς ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου Ἰωαννίνων καὶ τὰ φρούρια τοῦ Λιμποχόβου καὶ Ἀργυροκάστρου. Γ. Δ. Κ.

δερβένι (τὸ) (περσ. *ντερμπέντ*, ἐκ τοῦ *ντὲρ* = πύλη καὶ *μπὲντ* τοῦ ρήματος *μπεντὲν* = δένειν)· τὸ κλεῖον τὴν πύλην, ἤτοι τὴν εἴσοδον, εἰς μίαν χώραν, τὰ σύνορα μιᾶς χώρας.

— [*Ἐγκυκλ.*] Τοῦ γεωγραφικοῦ ὅρου *Δερβένι* καὶ *Δερβένια* ἔγινεν εὐρεῖα χρῆσις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν ὅρον *Μπογάζι* (κλεισοῦρα). Τὰ κατ' ἐξοχὴν *Δερβένια* εἶναι τὰ κατὰ τὴν ὀροσειρὰν τῆς Γερανείας (Μεγαρίδος) ἢ τοῦ ὄρους Μακρυπλάγι στενά, τὰ ὁποῖα σήμερον ἔτι διασῴζουν τείχη ὀχυρωματικὰ (κατὰ τὴν λεγομένην θέσιν Ἀέρας). Ἱστορικὰ Δερβένια ἀναφέρονται καὶ τὰ τοῦ Λεονταρίου (Μεγαλοπόλεως). Τὰ κατὰ τὴν Κορινθίαν Δερβένια ὠνομάζονται Δερβενάκια (βλ. λ.) διὰ τὴν σχετικὴν αὐτῶν χαμηλότητα.

Τὰ παρὰ τὰ Δερβένια χωρία ἐκαλοῦντο *Δερβενοχώρια*, οἱ δὲ κάτοικοι *Δερβενοχωρῖται*. Οὗτοι ἀπελάμβανον κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν προνομίων τινῶν, λόγῳ τῆς ὑπ' αὐτῶν διαφυλάξεως τῶν στενῶν. Σήμερον ἔτι Δερβενοχώρια λέγονται τὰ κατὰ τὸ ὀροπέδιον τῆς Σκούρτας (ἐπαρχία Θηβῶν) πέντε χωρία, τὸ Δερβενοσάλεσι (μετονομασθὲν εἰς Πύλην), τὸ Πάνακτον, τὰ Καβάσιλα, ἡ Στεφάνη (πρότερον Κρόρα) καὶ ἡ Σκοῦρτα. Ι. Σ. Σ.

Δερβένι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Μελισσοπέτρας τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 38.

— **Δερβένι** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, ἤδη καλούμενον *Στενόπορον*.

Δερβένια [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Σουλίου τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 102.

Δερβενίτης, *Νικόλαος.* Ἀγωνιστὴς ἐκ τῶν Μεγάλων Δερβενίων τῆς Μεγαρικῆς, ἐκ τῶν ἐπικαλεσθέντων τὴν ἀρωγὴν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου διὰ τὰς Ἀθήνας. Γ. Δ. Κ.

Δερβενοσάλεσι [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Πύλη.

Δερβενοχώρια [*Γεωγρ.*]· βλ. Δερβένι.

Δερβὲντ [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ρωσίας· βλ. Ντερμπέντ.

Δερβέντι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (τέως Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. (Κάτ. (1928) 475. Ἤδη καλεῖται *Ἀκριτοχῶρι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Δενδρόφυτον* (τέως *Μπαχτιάρ*, κάτ. 571), *Θρακικὸν* (τέως *Τουρτσελῆ*, κάτ. 275), *Ὁμαλὸν* (τέως *Ράμνα*, κάτ. 44) καὶ *Πέτρινον* (τέως *Μεσιλῆ* κάτ. 311). Δ. Ε. Μ.

— **Δερβέντι,** *Μέγα* —, καὶ *Μικρὸν* — [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Δέρειον *Μέγα*, καὶ — *Μικρόν*.

Δερβεντίδαι. Περσικὴ δυναστεία ἡγεμονεύσασα εἰς τὸ ἐν Περσίᾳ μικρὸν κράτος τοῦ Σιρβὰν κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἱδρυτὴς αὐτῆς ἦτο ὁ σεῖχ Ἰβραχὴμ, ὅστις δηλώσας ὑποταγὴν εἰς τὸν Ταμερλᾶνον παρέμεινεν ἡγεμονεύων. Ἡ δυναστεία ἀριθμεῖ 9 ἡγεμόνας, ὧν τελευταῖος ὁ Μπουρχὰν-μπὲν-Σαχρὰτς (1549—1556). Ν. Μ.

Δερβέντιστα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Ἀνθοχώριον.

Δερβὲν-Φοῦρκα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Λαμιέων* τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 362. Πλησίον αὐτῆς κεῖται καὶ ἡ μονὴ τῆς *Ἀντινίσσης*.

— **Δερβὲν-Φοῦρκα** [*Στρατ. Ἱστορ.*]. Ὀνομασία τῆς ἐπὶ τῆς Ὄθρυος, εἰς τὸ ὕψος τῆς παλαιᾶς ὁροθετικῆς γραμμῆς (τῆς μέχρι τοῦ 1882), στενωποῦ, δι' ἧς διέρχεται ἡ ἀπὸ Λαμίας πρὸς Δομοκὸν ἁμαξιτὴ ὁδός, κατ' ἐπέκτασιν δὲ ὁλοκλήρου τῆς ἑκατέρωθεν τῆς στενωποῦ ταύτης ἐδαφικῆς ἐκτάσεως. Ὑπὸ τὸ ὄνομα δ' ἐπιχειρήσεις τῆς Δερβὲν-Φούρκας φέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ αἱ κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 διεξαχθεῖσαι ἐπὶ τῆς περιοχῆς ταύτης, τὴν 6 καὶ 7 Μαΐου. Ἡ περὶ τὴν στενωπὸν ταύτην τοποθεσία εἶχεν ὁρισθῇ διὰ τῆς ἀπὸ 27 Ἀπριλίου διαταγῆς τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου διαδόχου Κωνσταντίνου ὡς δευτέρα θέσις ἀμύνης, ὄπισθεν τῆς τοποθεσίας τοῦ Δομοκοῦ. Διὰ τῆς διαταγῆς ταύτης εἶχε καθορισθῇ πλήρως ὁ τρόπος τῆς ἐκ τοῦ Δομοκοῦ ὑποχωρήσεως πρὸς Δερβὲν-Φοῦρκαν, καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐν αὐτῇ κατανομῆς τῶν στρατευμάτων. Οὕτως αἱ μεραρχίαι θὰ ἐτάσσοντο ἡ μὲν 1η δεξιόθεν (ἀνατολικῶς) τῆς ὁδοῦ, ἡ 2α ἀριστερόθεν (δυτικῶς), τὸ δὲ πεδινὸν πυροβολικὸν ἀμφοτέρων τῶν μεραρχιῶν (8 πυροβολαρχίαι), τασσόμενον ὑπὸ τὴν ἑνιαίαν διοίκησιν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου διοικητοῦ τοῦ 3ου συντάγματος πυροβολικοῦ Ζορμπᾶ Νικολάου, θὰ προεπορεύετο, ἵνα διὰ τῆς τάξεώς του χαράξῃ τὴν νέαν γραμμὴν ἀμύνης, καὶ τοιουτοτρόπως ὑποστηρίξῃ διὰ τῶν πυρῶν του τὴν ὑποχώρησιν καὶ τὴν παράταξιν τοῦ πεζικοῦ· ἐπιπροσθέτως τὴν νύκτα 5—6 Μαΐου διετάχθη τὸ 1ον σύνταγμα πεζικοῦ μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Γρίβαν Κωνσταντῖνον ἱππικοῦ ν' ἀποτελέσωσι τὴν στρατηγικὴν ὀπισθοφυλακήν. Ἐν τούτοις αἱ διαταγαὶ αὗται τοῦ ἀρχιστρατήγου δὲν ἐξετελέσθησαν. Τὸ πεδινὸν πυροβολικόν, ἀντὶ νὰ ταχθῇ πρὸς πυροβόλησιν εἰς θέσεις ἃς ὤφειλεν ὁ διοικητὴς τοῦ 3ου συντάγματος πυροβολικοῦ νὰ ἐκλέξῃ καὶ ἀναγνωρίσῃ πρὸ ἡμερῶν, ὡς ἄλλωστε εἶχε διαταχθῇ, ὅλως ἀντιθέτως ἐξετέλεσεν ἄνευ λόγου μεγάλην στάσιν πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς στενωποῦ, κατόπιν δ' ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ αὐχένος, ὅπου καὶ πάλιν ἔστη ἐν ἀπραξίᾳ μὲ τὰς πυροβολαρχίας ἐν φάλαγγι πορείας καὶ τέλος ἐπροχώρησε παρὰ τὰς διαταγὰς ἃς εἶχε καὶ ἔφθασεν ἄνωθεν τῆς Ταράτσας. Τοιουτοτρόπως οὐδεμίαν ἀπολύτως προσέφερεν ὑποστήριξιν τὸ πυροβολικὸν εἰς τὸ φίλιον πεζικόν. Τὰ πεζικὰ σώματα, φθάνοντα φύρδην μίγδην πρὸ τῆς στενωποῦ, συνωθοῦντο ὅπως εἰσέλθωσιν ἐν αὐτῇ, εἰσερχόμενα δὲ δὲν κατελάμβανον θέσεις μάχης, ἀλλὰ κατηυλίζοντο, τοῦθ' ὅπερ ἔπραξε καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ὀπισθοφυλακή. Ἀποτέλεσμα δ' ὑπῆρξεν ὅπως ἀπὸ τῆς 7ης ὥρας τῆς 6ης Μαΐου μείνῃ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιτηρήσεως ἅπαν τὸ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς στενωποῦ ἔδαφος (βλ. Ἐκθ. Διαδόχου σελ. 311—321, Ἱστορ. Θεσσαλίας *Δούσμανη* σελ. 167—170).

Ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος Ἐτὲμ πασᾶς μόλις τὴν πρωΐαν τῆς 6ης Μαΐου ἐπληροφορήθη περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῆς τοποθεσίας τοῦ Δομοκοῦ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ πρὸς τὴν τοποθεσίαν τῆς Δερβὲν-Φούρκας προέλασις τῶν Τούρκων ἦτο βραδυτάτη. Μία μόνον ταξιαρχία (ἡ τοῦ Χασὰν Ταξὶν πασᾶ) ἔφθασεν εἰς Ἀλχανὶ περὶ τὴν 9ην ὥραν τῆς 6ης Μαΐου, ἐπειδὴ δὲ οὐδόλως παρηνωχλήθη ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς στενωποῦ. Περὶ τῆς τοιαύτης προχωρήσεως, μόλις τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἔλαβε γνῶσιν ὁ διοικητὴς τῆς 1ης μεραρχίας ὑποστράτηγος Μακρῆς, ὁπότε διέταξε τὴν 1ην ταξιαρχίαν νὰ ταχθῇ ἐπὶ τῶν δυτικῶς τῆς ὁδοῦ ὑψωμάτων, τὴν δὲ 2αν ἀνατολικῶς αὐτῆς, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπάρχῃ οὐδ' ἡ ἐλαχίστη προκαταρκτικὴ ἀναγνώρισις. Ὁ μὲν διοικητὴς τῆς 1ης ταξιαρχίας, συνταγματάρχης Δημόπουλος ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ καταλάβῃ τὰς ὑποδειχθείσας θέσεις, ἀλλὰ διοικηταί τινες δὲν ἐτάχθησαν εἰς τὰς θέσεις των λόγῳ

Digitized by Google

ἀγνοίας τοῦ ἐδάφους, ἄλλοι δέ τινες, μεταβάντες εἰς τὰς θέσεις καὶ μὴ εὑρόντες τμήματα τῆς 2ας ταξιαρχίας ἵνα συνδεθῶσι μετ' αὐτῶν, ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς καταυλισμούς των, ἐξαναγκασθέντες κατόπιν νὰ ἐκτελέσωσι τὰς διαταγάς, χάρις εἰς τὴν αὐτοπρόσωπον παρέμβασιν τοῦ Δημοπούλου. Ὁ διοικητὴς τῆς 2ας ταξιαρχίας, συνταγματάρχης Μαστραπᾶς, ἐβράδυνε πολὺ νὰ καταλάβῃ τὰς περὶ τὴν Ἀντινιτσαν θέσεις, τὸ ἓν δὲ τῶν συνταγμάτων του δὲν κατέλαβε τὰς ὁρισθείσας αὐτῷ. Κατὰ τῆς 1ης ταξιαρχίας ἐπετέθη ἀρχικῶς, ἡ 6η τουρκικὴ μεραρχία τοῦ Χαμδῆ πασᾶ ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Παλαμᾶ, ὀλίγον δὲ βραδύτερον ἡ 1η μεραρχία τοῦ Χαϊρῆ πασᾶ ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Νταουκλῆ· κατὰ τῆς 2ας ταξιαρχίας μία ταξιαρχία τῆς 3ης μεραρχίας τοῦ Μεμδοῦ πασᾶ ἡ ἐντὸς ὀλιγίστου χρονικοῦ διαστήματος τρέψασα εἰς φυγὴν τὸ ἐν Ἀντινίτσᾳ ἑλληνικὸν στράτευμα (4ον σύνταγμα πεζικοῦ), ὅπερ ἰδὸν τὴν κατὰ τῆς 1ης ταξιαρχίας ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ ἐδειλίασε καὶ ὑπεχώρησε πρὶν ἢ συγκρουσθῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ 1η ταξιαρχία ἀντεπεξῆλθεν ἐξ ὁλοκλήρου μόνη της ἐναντίον τῶν κατὰ πολὺ ὑπερτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων, συνάψασα τὴν μάχην Ἀβδουραχμάναγα. Κατώρθωσε δὲ ν' ἀπωθήσῃ πολλάκις τὸν ἐχθρόν, μολονότι, παρ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας αἰτήσεις της, ὄχι μόνον δὲν ὑπεστηρίχθη διόλου ὑπὸ πυροβολικοῦ (οἱ προβληθέντες, καθ' ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας, λόγοι ἀνυπαρξίας θέσεων εἶναι παντελῶς ἀστήρικτοι), ἀλλ' οὔτε κἂν ἐνισχύθη διόλου, καίτοι ἓν ὁλόκληρον σύνταγμα πεζικοῦ (τὸ 5ον), ἀποτελοῦν τὴν ἐφεδρείαν τῆς μεραρχίας, παρέμενεν ἐν ἀχρηστίᾳ εἰς καταυλισμόν. Παρὰ πάντα ταῦτα κατώρθωσε νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὰς θέσεις της μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους, ὁπότε ἔπαυσε τὸ πῦρ. Ἐπειδὴ ὅμως πλεῖσται μονάδες εἶχον ἤδη φύγει αὐτοβούλως πρὸς Λαμίαν, ὁ δὲ διοικητὴς τῆς 1ης μεραρχίας ἐφοβήθη ἀποκοπὴν τῆς ἀποχωρήσεως, ἕνεκα τῆς καταλήψεως τῶν πρὸς ἀνατολὰς ὑψωμάτων, διὰ τοῦτο τὴν 21 ὥραν διέταξε τὴν 1ην ταξιαρχίαν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸν αὐχένα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπῆλθε πλήρης σχεδὸν ἡ διάλυσις τοῦ στρατεύματος, ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀνωτέρων διοικητῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ περὶ τὴν 3ην ὥραν τῆς 7ης Μαΐου διέταξεν ὁ διοικητὴς τῆς 1ης μεραρχίας τὴν πρὸς τὴν Λαμιακὴν πεδιάδα ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, παραβλέψας τὰς ῥητὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου περὶ διεκδικήσεως τοῦ ἐδάφους βῆμα πρὸς βῆμα, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἐπομένην ἀνεμένετο ἡ ἄφιξις τοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Βᾶσσον Τιμολέοντα στρατεύματος. Ἡ ὑποχώρησις αὕτη ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν διαφόρων μονάδων κατὰ βούλησιν ἐν πλήρει ἀταξίᾳ καὶ ἐν μεγίστῃ σπουδῇ, εἰς τρόπον ὥστε ἐντὸς ὀλίγου εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἄτακτον φυγήν. Τὰ ὀλίγα παραμείναντα συντεταγμένα τμήματα ἔφθασαν περὶ τὴν 8ην ὥραν τῆς 17ης Μαΐου εἰς Ταράτσαν τῆς Λαμίας, ὀλίγιστα δὲ τμήματα τῆς 1ης ταξιαρχίας, διοικούμενα αὐτοπροσώπως ὑπὸ τοῦ Δημοπούλου, καὶ μικρόν τι τμῆμα διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Βελισσαρίου Ἰωάννου ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησιν δι' ἀγώνων δοθέντων εἰς Παλιοκούλιαν καὶ εἰς Καμηλόβρυσιν, κατὰ τὸ μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 7ης Μαΐου χρονικὸν διάστημα, ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἐνισχυθέντος διὰ πεζικοῦ καὶ διοικουμένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σεϊφουλὰχ πασᾶ. Ἰδὼν τότε ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος τὸ ἀδύνατον πάσης περαιτέρω ἀντιστάσεως ἐπὶ τῆς Ὄθρυος, διέταξε τὸ ὑπὸ τὸν Γρίβαν ἱππικόν, ἐνισχυθὲν διὰ πυροβολικοῦ, νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑποχώρησιν καὶ συγχρόνως νὰ κρατήσῃ τὴν Λαμίαν, ἅπας δ' ὁ ἐπίλοιπος στρατὸς νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰς Θερμοπύλας. Τοιουτοτρόπως, ἀντὶ νὰ διεξαχθῇ σθεναρὰ ἄμυνα ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς Δερβὲν - Φούρκας, διὰ μάχης ἐκ παρατάξεως ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, ὡς προέβλεπεν ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος, τοὐναντίον διεξήχθη ἀγὼν στρατηγικῆς ὀπισθοφυλακῆς ἐκ μέρους αὐτῶν, καὶ οὗτος λίαν ἀτελῶς καὶ πλημμελῶς ἐκτελεσθείς. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

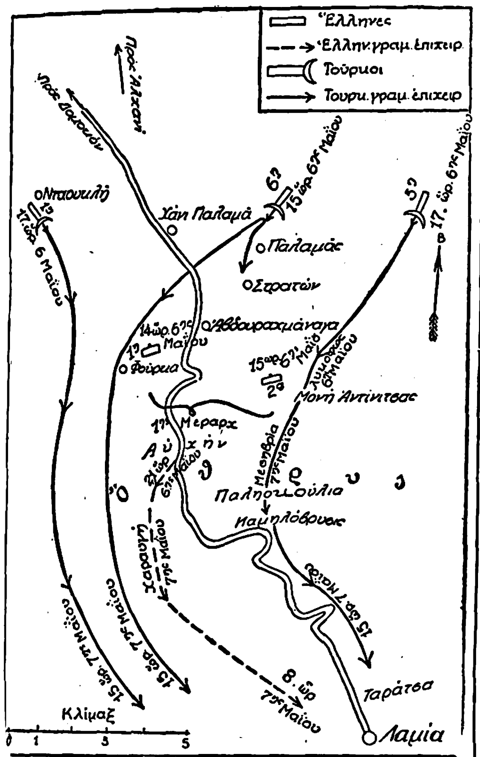

Ἡ παρὰ τὸ Δερβὲν-Φοῦρκα μάχη τῆς 6ης καὶ 7ης Μαΐου 1897.

Δερβέτιος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παραλλαγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς θρᾳκικῆς πόλεως *Δεβελτοῦ* παρὰ τῷ Ἱεροκλεῖ (Συνέκδημος, 635, 12). Α. Θ. ΣΑΜ.

Δέρβη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. Δέρβαι.

δέρβη (ἡ) (Derbe) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβυκιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δέρβη ἡ χαρίεσσα* (Derbe gracilis), ἥτις ἔχει σῶμα μικρὸν καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴν μικράν, κεραίας βραχυτάτας, κοιλίαν ἀνεπτυγμένην, πτέρυγας μεγάλας σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθός της καὶ ἀπεστρογγυλωμένας, διαφανεῖς, μὲ πολυαρίθμους ποικιλοσχήμους νευρώσεις. Ὁ χρωματισμός της εἶναι φαιοϋπέρυθρος. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Δ. Ν. Π.

Δερβίζιανα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 517.

Δέρβικες [*Ἀρχ.*]. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἰρανικῆς Ἀνατολῆς, ἄλλως *Δερβίκκαι* ἢ *Δερβισσοὶ* ἢ *Δερδίκαι*, ὅστις κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν Περσῶν ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοὺς Μήδους καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Ἀμοραίου τινὸς ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ Κύρου. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐφονεύθησαν 30 χιλιάδες Δέρβικες καὶ αὐτὸς ὁ Ἀμοραῖος ἐπληγώθη ὅμως καὶ ὁ Κῦρος τόσον βαρέως, ὥστε μετ' ὀλίγον ὑπέκυψεν εἰς τὰς πληγάς του. Οὗτοι κατῴκουν πρὸς Α τῶν Ὑρκανῶν, πλησίον τῶν Ταπούρων καὶ τῶν Βάκτρων, παρὰ τὸν ποταμὸν Μάρδον· κατ' ἄλλας μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων, κατῴκουν παρὰ τὸν Σκυθικὸν πορθμὸν (εἰς τὸ σημερινὸν Καρὰ-μπουγκάζ), εἰς τὴν περιοχὴν ὅπου ὁ ποταμὸς Ὦξος χύνεται εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἐσυγγένευον πρὸς τοὺς Μασσαγέτας καὶ Ἰσσηδόνας, διότι ὅπως ἐκεῖνοι οὕτω καὶ οἱ Δέρβικες ἐφόνευον καὶ ἔτρωγον τοὺς πλησιεστέρους των συγγενεῖς, ὅταν ἔφθανον εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, πιστεύοντες ἴσως, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐκληρονόμουν τὰ προτερήματά των. Ι. Δ. Σ.

Δερβίς. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι τρεῖς Τοῦρκοι ποιηταί. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔγινε καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ δεύτερος καταγόμενος ἐξ Ἰκονίου ἦτο δερβίσης τοῦ τάγματος τῶν Μεβλεβήδων ἀποθανὼν ἐν Δαμασκῷ τῷ 1572, ὁ δὲ τρίτος Ἀδριανουπολίτης. Ν. Μ.

—**Δερβὶς-*Ἰμπραὴμ*** (ἢ καὶ ἁπλῶς *Δερβὶς*) ***πασᾶς***. Τοῦρκος στρατηγός, ἐκ τῶν κατελθόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Κατήγετο ἐκ πελοποννησιακῆς οἰκογενείας, ἁρπαγεὶς τῷ 1775, καὶ διὰ προστασιῶν ἀνελθὼν εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα. Διατελέσας μέγας βεζύρης, ἀπεσύρθη εἰς Καλλίπολιν τῷ 1819 καὶ μετ' ὀλίγον διωρίσθη βαλῆς τοῦ Βιδδινίου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου διετάχθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς Μικρὰν Βλαχίαν καὶ καταπνίξῃ αὐτό. Περὶ μῆνα Μάϊον διεπεραίωσε διὰ τοῦ Δουνάβεως περὶ τοὺς 1.500 ἄνδρας καὶ ὀλίγα κανόνια, καὶ ἤρχισε καταδιώκων τοὺς ἐπαναστάτας μετὰ τῶν στρατευμάτων τὰ ὁποῖα πανταχόθεν συνέρρεον εἰς Μολδοβλαχίαν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου 1821, διαφωνήσας πρὸς τὸν Γιουσοὺφ Μπερκόφτζαλην, ἀπεσύρθη πάλιν εἰς Βιδδίνιον. Τῷ 1824, μετὰ τὰ παθήματα τοῦ Ἀμπτοὺλ-Ἀμποὺτ εἰς Στερεάν, διετάχθη νὰ τὸν διαδεχθῇ ὡς βαλῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον διετάσσετο νὰ στρατολογήσῃ τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν ἀνδρῶν, ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὴν τετάρτην κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκστρατείαν. Μετὰ πολλὰς δυσχερείας κατορθώσας νὰ συλλέξῃ ἀκατανόμαστα στίφη Σαρῆ-Γκιουλήδων, Μιρδιτῶν, Βουλγάρων καὶ ἄλλων Ρουμελιωτῶν, ἐξεστράτευσε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1824, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τριάκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν. Κατ' ἄλλους, τόσους ἔφερεν εἰς τὰ «τεφτέρια» του, ζητῶν οὕτω νὰ ἐξογκώσῃ τὰς δαπάνας, διὰ νὰ καρπωθῇ τὴν διαφοράν. Τὸ γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι μόλις ἔφθανεν εἰς 15 χιλιάδας τὸ στράτευμά του, ὅτε ἔφθασεν εἰς τὸ Λιανοκλάδι. Ἐκεῖ ἐστάθμευσε καὶ κατήρτισε φρουριακὸν συγκρότημα, διότι εἶχε πληροφορηθῆ τὴν μεγάλην ἀμυντικὴν προσπάθειαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἄμφισσαν. Ἐπιχειρήσας νὰ προχωρήσῃ ἡττήθη εἰς τὴν περιβόητον μάχην τῆς Ἀμπλιανης καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ μετὰ πολλὰς ἀπωλείας καὶ εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Ἀνακληθεὶς ἐπὶ ἀνικανότητι, ἀπεστάλη εἰς τὰ ἐν Καλλιπόλει κτήματά του, ὅπου, τῷ 1826, κατὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν γενιτσάρων καὶ τῶν προσκειμένων εἰς τούτους μπεκτασήδων δερβισῶν, ἐκαρατομήθη καθ' ὃ ἀνήκων εἰς τεκκὲν μπεκτασήδων, δι' ὃ καὶ Δερβὶς ἐκαλεῖτο. Γ. Δ. Κ.

—**Δερβὶς *Μεχμὲτ πασᾶς***. Μωαμεθανός, ἑλληνικῆς καταγωγῆς, υἱὸς ἱερέως, ἁρπαγεὶς νεώτατος κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 1770. Τῷ 1819 διωρίσθη μέγας βεζύρης, ἀφοῦ ὑπηρέτησεν ὡς διοικητὴς εἰς πλείστας περιφερείας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ αὐστηρά τινα μέτρα πρὸς περιστολὴν τῆς αἰσχροκερδείας, ἥτις ἐνεφανίσθη μετὰ μακρὰν περίοδον σιτοδείας, προεκάλεσε τὴν λαϊκὴν ἀγανάκτησιν καὶ παυθεὶς ἐστάλη εἰς τὰ ἐν Καλλιπόλει κτήματά του. Τῷ 1822 διωρίσθη σερασκέρης ἐναντίον τῶν ἀποστατησάντων Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀτυχήσας εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἀπεσύρθη καὶ πάλιν εἰς Καλλίπολιν, ἐπέτυχε δὲ τὴν ἐξευμένισιν τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ χάρις εἰς ἄφθονα δῶρα, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλεν εἰς αὐτόν, ὡς προερχόμενα δῆθεν ἐκ πολεμικῆς λείας. Γ. Δ. Κ.

— **Δερβὶς *πασᾶς***. Βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Α'. Κατ' ἀρχὰς ἦτο κηπουρὸς τῶν ἀνακτόρων, γενόμενος βαθμιαίως μποσταντζήμπασης. Τῷ 1606 ἐγένετο ἀρχιναύαρχος, τῷ δὲ 1607 ἀνῆλθεν εἰς τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα. Ὢν ἀγράμματος καὶ τυραννικός, ἐπαύθη μετὰ ἑπτὰ μῆνας ὡς ἀνίκανος καὶ ἐθανατώθη, διότι ἀποστείλας τὸν Φερχὰτ πασᾶν ὡς ἀρχιστράτηγον εἰς τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον ἔγινεν αἴτιος τῆς ἥττης τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ν. Μ.

—**Δερβὶς *πασᾶς***. Μαμελοῦκος τὴν καταγωγὴν ἀκμάσας τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Διατελέσας μέγας βεζύρης, ἐστάλη διοικητὴς τοῦ Ὄφφεν καὶ ἐκεῖ ἐφονεύθη ὡς ἐξιλαστήριον θῦμα τῆς δολοφονίας τοῦ σουλτάνου Ὀσμάν. Γ. Δ. Κ.

—**Δερβὶς *πασᾶς***. Βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Χαμὶτ τοῦ Α', ἀνελθὼν εἰς τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα τῷ 1775, ἀφοῦ διῆλθε διὰ πολλῶν δημοσίων λειτουργημάτων. Παυθεὶς τῷ 1776 διωρίσθη εἰς Κρήτην ὡς φρούραρχος Χανίων, ἀλλ' ἀσθενήσας καθ' ὁδὸν ἀπέθανε. Ν. Μ.

—**Δερβὶς *πασᾶς***, ὁ ἐπιλεγόμενος ***Κιμιακὲρ*** (=χημικός). Τοῦρκος στρατιωτικὸς (1818—1881). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν τότε ἱδρυθεῖσαν τουρκικὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ μηχανικοῦ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀποφοιτήσας ἀπεστάλη εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἐν Παρισίοις ἠκολούθησε τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς μεταλλειολογίας. Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν διωρίσθη ἀρχιμηχανικὸς τῶν ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ μεταλλείων Κεμπὰν καὶ Ἄργανα, κατόπιν δὲ μετακληθεὶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐδίδαξε φυσικὴν καὶ χημείαν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολήν, τῆς ὁποίας διωρίσθη βραδύτερον διοικητὴς μὲ τὸν βαθμὸν ὑποστρατήγου. Κατόπιν διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς ὅλων τῶν στρατιωτικῶν σχολῶν καὶ γενικὸς διευθυντὴς τῶν μεταλλείων καὶ δασῶν. Ἀφοῦ ἐξετέλεσε διαφόρους στρατιωτικὰς ἀποστολάς, ἀπεστάλη τῷ 1861 εἰς τὸν Λίβανον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, μεθ' ὃ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς καθηγητής. Ἀνῆλθε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατάρχου καὶ ἔγραψε φυσικὴν καὶ χημείαν τουρκιστί. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Δερβὶς *πασᾶς***. Τοῦρκος στρατιωτικὸς καταγόμενος ἐκ Δόφτσας (Δόβατς) τῆς Βουλγαρίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν Κωνσταντινουπόλεως, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὡς συνταγματάρχης, τῷ δὲ 1862 ὢν ἀντιστράτηγος-διοικητὴς σώματος στρατοῦ μετέσχε τῶν κατὰ τοῦ Μαυροβουνίου πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Τουρκίας. Κατόπιν διετέλεσε στρατιωτικὸς διοικητὴς Ἀλβανίας καὶ βραδύτερον γενικὸς διοικητὴς Βοσνίας, ἀλλ' ἀποτυχὼν κατὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1875 ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν Βατοὺμ τουρκικῶν στρατευμάτων, κατορθώσας τότε νὰ συγκρατήσῃ ἀριθμητικῶς ἀνωτέρας ῥωσικὰς δυνάμεις. Τῷ 1880 ἀπεστάλη μὲ εὐρεῖαν δικαιοδοσίαν εἰς Ἀλβανίαν, ὅπως συντρίψῃ τὴν ἐναντίον τῆς παραδόσεως τοῦ Δουλτσίνιο εἰς τὸ Μαυροβούνιον ἀντίστασιν τῶν ἐξεγερθέντων Ἀλβανῶν. Ἀπέθανε βαθύγηρως. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Δερβὶς *Χασάν***. Τοῦρκος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ναυπάκτῳ καὶ ἀκμάσας ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Γ' (1574—1595). Ἠκολούθει διαφόρους πασάδες στιχουργῶν πρὸς τιμήν των. Ν. Μ.

—**Δερβὶς *Χασάν***. Περιβόητος Τουρκαλβανὸς δερβίσης, ἄνθρωπος τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη. Συνδεόμενος

Digitized by Google

μετὰ φιλίας πρὸς τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον, ἐκλήθη παρ' αὐτοῦ ὀλίγον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· καὶ καθ' ὃν χρόνον διεξήγοντο διάφοροι διαπραγματεύσεις πρὸς ἑλληνοαλβανικὴν συνεννόησιν. Τὰς διαπραγματεύσεις διέκοψεν ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης, ἀπορρίψας κατηγορηματικῶς πᾶσαν τοιαύτην πρότασιν καὶ ἰδέαν. Ὁ Δερβὶς Χασάν, ἀκολουθήσας τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ἀνὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἡγεῖτο τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς, καὶ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον θῦμά της, φονευθεὶς διὰ πιστόλας ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως. Γ. Δ. Κ.

Δερβὶς *Τσελεπῆ [Γεωγρ.].* Παλαιὸς συνοικισμὸς τῆς Ἤλιδος, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μετέπειτα κτισθείσης διὰ τῶν ἐρειπίων του Ἀμαλιάδος. Ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν λείψανά τινα τῆς στρατιᾶς τοῦ Δομὰτ-Ἀλῆ πασᾶ τοῦ ἀνακαταλαβόντος τὴν Πελοπόννησον τῷ 1715. Ἦσαν δὲ οἱ πρῶτοι κάτοικοι Αἰγύπτιοι καὶ Ἄραβες, συνοικήσαντες μετὰ Μωραΐτισσῶν τὰς ὁποίας ἐσκλάβωσαν. Συγχωνευθέντες μετ' οὐ πολὺ πρὸς τοὺς Τουρκαλβανοὺς Λαλαίους καὶ τοὺς ἐν τῇ Λακωνίᾳ Βαρδουνιώτας, οἱ ἔποικοι οὗτοι δὲν ἐβράδυναν ν' ἀπολέσουν τὸν ἀραβικόν των χαρακτῆρα καὶ ἐδείχθησαν ἐμπορικώτατοι καὶ γεωργικώτατοι. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος, οἱ κάτοικοι τοῦ Δερβὶς-Τσελεπῆ ἔσπευσαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ ὀχυρὸν Λάλα. Τὸ χωρίον κατεστράφη δίς, πρῶτον τῷ 1821 ὑπὸ Ἑλλήνων, εἶτα δὲ τῷ 1826 ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων τοῦ Ἰμβραήμ. Γ. Δ. Κ.

Δερβισᾶδες *[Γεωγρ.]·* βλ. λ. Ἅγιος Σεραφείμ

Δερβισάνος, *Ἀνανίας.* Διάκονος, Αἰτωλὸς πιθανῶς, ἐγένετο διδάσκαλος εἰς τὴν κώμην Μέγα Δένδρον τῆς Αἰτωλίας, περὶ τὰ 1734 καὶ ἑξῆς, ἔχων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ βοηθὸν αὐτοῦ τὸν ἱεροκήρυκα *Κοσμᾶν (Κώνσταν) Αἰτωλόν.* [Πρβλ. «Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου (κλπ.) Κοσμᾶ». Πάτραι, 1878, σ. 16.] Μ. Ι. Γ.

δερβίσης (λ. περσ. *ντερβίς*, σημαίνουσα κυρίως ζητιάνος, ἐπαίτης, ἄνθρωπος πτωχός, ἐνδεής). Μουσουλμᾶνος μοναχὸς πλανόδιος καὶ ἐπαιτῶν, ἀνήκων εἰς ἓν τῶν πολλῶν δερβισικῶν ταγμάτων: μεταφ. ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀρκούμενος εἰς ὀλίγα καὶ ζῶν λιτῶς «ζῇ ὡς δερβίσης». Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **δερβισῶν** *τάγματα.* Αἱ ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ βαθμιαίως ἀναπτυχθεῖσαι μοναχικαὶ ἀδελφότητες, ἐνίοτε ἀληθεῖς ὀργανώσεις ἀποκτήσασαι καὶ πολιτικὴν ἰσχὺν καὶ ἐπιρροήν, ὡς σήμερον οἱ βεκτασῖται (μπεκτασῆ) ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ οἱ σενουσῖται (σενουσῆ) ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ.

Αἱ δερβισικαὶ ἀδελφότητες (ἀραβ. *ταρικά*, τουρκ. *ταρικάτ*) ἐνέχουσί τι τὸ μυστικὸν καὶ ἐπαναστατικὸν κατὰ τῶν διατάξεων τοῦ Κορανίου· εἶναι δηλαδὴ αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶδος μυστικῶν ἐπαναστατικῶν ὀργανώσεων, ἔνιαι τῶν ὁποίων ἠδυνήθησαν νὰ διαδοθῶσι καὶ προκόψωσιν ἐν Ἀραβίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ κατόπιν ἐν Τουρκίᾳ, ὅπου κατώρθωνον νὰ προσελκύωσιν εἰς τὰς τάξεις των ἀνωτέρους τοῦ κράτους λειτουργούς, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὸν τὸν σουλτᾶνον. Κατὰ βάθος ὅμως ὑπεβλέποντο τόσον ὑπὸ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ὅσον καὶ ὑπὸ τῆς πολιτείας.

Τὰ δερβισικὰ τάγματα ἀρχικῶς ἐμορφώθησαν ἐκ τῆς σχέσεως διδασκάλου πρὸς μαθητήν. Τοιοῦτοι μαθηταὶ ἦσαν οἱ περὶ τὸν Μωάμεθ συγκεντρωθέντες πτωχοὶ μαθηταί του, οἱ λεγόμενοι *Ἀχλὲσ-Σουφά*. Ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ ἀπίστων ὁ διδάσκαλος οὗτος ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν καὶ μετέβαινεν εἰς τὸ πολεμικὸν μέτωπον. Οὕτως ἐμορφώθη ὁ θεσμὸς τῶν *μουραμπὶτ* (ἔφιππος πολεμιστής) τῆς Ἀφρικῆς, δερβισῶν οἵτινες ἐξεστράτευον ἔφιπποι. Συνέχεια τούτων εἶναι οἱ σημερινοὶ *μαραμποὺτ* τοῦ Ἀλγερίου. Ἡ τοιαύτη σχέσις διδασκάλου πρὸς μαθητὴν ἦτο ἀρχικῶς πρόσκαιρος. Ὁ μαθητὴς ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἐγκόσμια, ἰδίως ὅταν εἶχε συμπληρωθῆ ἡ θρησκευτικὴ μόρφωσις καὶ ἡ ἐκγύμνασίς του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου τὸ ὄνομα ὡς καὶ ὁ βίος καὶ τὰ γνωμικὰ αὐτοῦ μετεδίδοντο συχνάκις ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ὑπὸ τῶν μαθητῶν του. Οὕτως ἐσχηματίσθησαν ἀδελφότητες διαρκεῖς, προσωνυμούμεναι ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ διδασκάλου. Πρώτη ἡ τοιαύτη διαρκὴς ἀδελφότης θεωρεῖται ἡ τῷ 37ῳ ἔτει τῆς Ἐγίρας (658) ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐκ Κὰρν τῆς Ὑεμένης Οὐέϊς-ἐλ Καρνί, ὅστις διέδωκεν, ὅτι ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἐμφανισθεὶς καθ' ὕπνους συνέστησεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ θεωρητικὴν μελέτην, ὑπαγορεύσας εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς τηρητέους κανόνας, τὴν ἀπόλυτον ἐγκράτειαν, τὴν ἀπὸ τοῦ συνήθους βίου ἀπομάκρυνσιν, τὴν ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἡδονῆς καὶ ἀπολαύσεως καὶ τὴν ἀπαγγελίαν ἀπειρίας προσευχῶν. Τὴν ἀπὸ παντὸς ἐγκοσμίου παραίτησιν ὤθησεν ὁ Οὐέϊς οὗτος μέχρι τοῦ νὰ ἐκριζώσῃ δύο ὀδόντας του καὶ ἐπιβάλῃ τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς μαθητάς του πρὸς τιμὴν τοῦ προφήτου Μωάμεθ, ὅστις ἔχασε δύο ὀδόντας εἰς μίαν μάχην. Ἕνεκεν ὅμως τῶν τοιούτων ὑπερβολῶν πολλοὶ τῶν μαθητῶν του ἐγκαταλείψαντες αὐτὸν ἵδρυσαν νέα μοναστικὰ τάγματα. Ἀλλὰ περὶ τῶν πρώτων τούτων δερβισικῶν ὀργανώσεων δὲν ὑπάρχουσιν ἀκριβεῖς ἱστορικαὶ πληροφορίαι. Τοιαῦται ἀρχίζουσιν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὅτε ὁ τῷ 1163 ἀποθανὼν Ἀδὶ-ἐλ-Χακὶ ἵδρυσεν ἐρημητήριον παρὰ τὴν Μοσούλην, γενόμενος ἱδρυτὴς τοῦ τάγματος τῶν *Ἀδαβιτῶν*. Ἄλλος τοιοῦτος ἱδρυτὴς θρησκευτικῆς ἢ μᾶλλον μοναχικῆς ἀδελφότητος εἶναι ὁ τῷ 1165 ἀποθανὼν Ἀμπτ-ἐλ-Καδὶρ-ἐλ-Γκιλανὶ (ἢ *Δζιλανί*), ὁ ἐπιλεγόμενος «ἅγιος τῶν ἁγίων», ἐκ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη τὸ τάγμα τῶν *Καδιριτῶν* (Καντιρί).

Περιστρεφόμενος δερβίσης.

Οὕτω, παρὰ τὴν ἀρχικὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κορανίου ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη βαθμιαίως ἐν τῷ ἰσλαμικῷ κόσμῳ ὁ μυστικισμὸς καὶ ὁ ἀσκητισμὸς καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ δερβισικὰ τάγματα. Ἀκριβῶς δὲ ἕνεκα τῆς πρὸς τὸ Κοράνιον ἀντιθέσεως ὁ τοιοῦτος ἰσλαμικὸς ἀσκητισμὸς ἐθεωρήθη ἔχων ξένην καὶ δὴ πολλαπλῆν τὴν προέλευσιν.

Αἱ πλεῖσται τῶν μουσουλμανικῶν δερβισικῶν ἀδελφοτήτων ἀξιοῦσιν, ὅτι πρῶτοι ἱδρυταὶ αὐτῶν ἦσαν σουφὶ τῶν πρώτων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ χρόνων.

Βεκτασῖται δερβίσαι.

Τοῦ τε ἐ Κρόϊας, Ἀλβανίας.]

Ἐν Αἰγύπτῳ ὅλα τὰ δερβισικὰ τάγματα ἀνάγουσι τὴν καταγωγήν των εἰς τὸν χαλίφην Ἄμπου Μπὲκρ (Μπεκρῖται), ἐνῷ τὰ ἐκ Περσίας ὁρμώμενα ἀξιοῦσιν ὅτι κατάγονται ἐκ τοῦ Ἄλη (Ἀλίδαι). Πάντως ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰς διαφόρους μουσουλμανικὰς χώρας ἀπαντώντων δερβισικῶν ταγμάτων ποικίλης προελεύσεως καὶ καταγωγῆς εἶναι μέγιστος. Τὰ μέχρι τοῦ 1925 εἰς τὰς διαφόρους χώρας ὑπάρχοντα δερβισικὰ τάγματα ὑπελογίζοντο εἰς τριάκοντα δύο. Ἕκαστον τάγμα ἔχει ἰδίους κανόνας ἀποδιδομένους εἰς τὸν ἱδρυτήν του καὶ ἰδίας τελετάς, εἰς τὰς ὁποίας οἱ δερβίσαι ἐπιδίδονται συνερχόμενοι εἰς τὸ μοναστήριον (τεκκέ).

Ὁ ἱδρυτὴς μιᾶς δερβισικῆς ἀδελφότητος ἤρχιζε γενικῶς τὴν ἀποστολήν του διὰ τοῦ κηρύγματος. Ἂν τοῦτο ἐξετιμᾶτο, ἐσχηματίζετο ταχέως περὶ αὐτὸν πυρὴν μαθητῶν, εἰς τοὺς ὁποίους μετέδιδε μέρος μόνον τῶν μυστικῶν, τὰ ὁποῖα ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἢ μυστηριῶδες, ὑπερφυσικὸν πρόσωπον ὀνομαζόμενον Ἐλ-Χίδρ (Χίντρ), τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὅτι ταυτίζεται πρὸς τὸν Ἠλίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὰ μυστικὰ ταῦτα καὶ οἱ ἀπόκρυφοι αὐτῶν τύποι μεταδίδονται ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀδελφότητος εἰς τὸν διάδοχόν του, ἴσως καὶ εἰς ὀλίγους τινὰς μεμυημένους, ἐξ οὗ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀπόρρητα πολλῶν δερβισικῶν ὀργανώσεων παρομοιάζονται ὑπό τινων πρὸς τὰ τῶν κυββαλιστῶν, τῶν θεοσοφιστῶν καὶ ἄλλων. Σκοπὸς τοῦ προσερχομένου εἰς ἓν δερβισικὸν τάγμα θεωρεῖται ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς τῇ βοηθείᾳ τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ, ἤτοι τοῦ ἡγουμένου τῆς ἀδελφότητος. Οὗτος ὀφείλει νὰ διατελῇ εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τοῦτο δὲ ἔχει εἰδικούς τινας τύπους, λέξεις καὶ φράσεις, τὰς ὁποίας ἀπαγγέλλει εὑρισκόμενος εἰς ἰδιάζουσαν κατάστασιν σώματος καὶ ψυχῆς. Μετὰ παρέλευσιν χρόνου δοκιμασίας, ὁ μαθητὴς γίνεται προσωρινῶς δεκτὸς διὰ τελετῆς καλουμένης ἐλ-ἄχντ, ἐνῷ ἡ ὁριστικὴ μύησις (ταλκὶν) ἐπέρχεται βραδύτερον. Μετὰ τὴν μύησιν ὁ νεοφώτιστος λαμβάνει τὸ ὄνομα ἰχουὰν ἢ χουὰν (ἀδελφὸς) ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ, φακὶρ εἰς τὰς Ἰνδίας, μουρὶτ ἐν Συρίᾳ, δερβὶς ἐν Τουρκίᾳ καὶ ταμπᾶ ἢ σαχὰπ ἐν Αἰγύπτῳ. Εἰς τὰ περισσότερα τῶν δερβισικῶν ταγμάτων ὑπάρχουσι καὶ βαθμοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ προαγωγὴ γίνεται διὰ διαφόρων σταθμῶν (μακαμάτ) ἢ διαβάσεων (ἀκαμπάτ). Πολλάκις ὁ ἡγούμενος προκαλεῖ εἰς τοὺς μαθητευομένους ὀπτασίας διὰ τεχνητοῦ ὑπνωτισμοῦ. Οὕτως ἐγεννήθησαν οἱ περιστρεφόμενοι δερβίσαι, διαιρούμενοι εἰς ὀρχουμένους, δρυομένους καὶ ὑλακτοῦντας. Δερβίσαι χορεύοντες ὑπὸ τοὺς ἤχους αὐλοῦ εἶναι οἱ μεβλεβῆ (βλ. λ. Μεβλεβῖται). Πολὺ γνωστὸν δερβισικὸν τάγμα εἶναι τὸ τῶν *Ριφαϊτῶν (Ρουφαΐ)*, οἵτινες ἐκβάλλουσι κατὰ τὰς τελετάς των ἀνάρθρους φωνάς. Οὗτοι, περιπίπτοντες εἰς ὑστερικὰς ἐκστάσεις, τύπτουσιν ἑαυτοὺς διὰ μαχαιρῶν, καταπίνουσιν ἀνημμένους ἄνθρακας καὶ τεμάχια ὑάλου, θίγουσι διὰ τῶν χειρῶν πεπυρακτωμένον σίδηρον καὶ κρατοῦσιν ὄφεις. Γνωστότεροι τούτων ἦσαν οἱ τοῦ ἐν Σκουτάρει (Κωνσταντινουπόλεως) τεκκέ. Οἱ Ριφαΐται οὗτοι ἀξιοῦσιν, ὅτι ἔχουσι θαυματουργὸν θεραπευτικὴν δύναμιν· διακλάδωσις αὐτῶν εἶναι οἱ ἐν Καΐρῳ Σαδῖται, οἱ ἄλλως λεγόμενοι νταουσέ, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς περιπατεῖ ἱππαστὶ ἐπὶ τῶν ὑποτακτικῶν του. Αἱ τοιαῦται συνήθειαι εἶναι ἐπακριβῶς κανονισμέναι δι' ἕκαστον τάγμα καὶ ἑκάστην διακλάδωσιν αὐτοῦ. Μία διακλάδωσις π. χ. καταπίνει μόνον τεμάχια ὑάλου, ἐνῷ μία ἄλλη χειρίζεται μόνον ὄφεις. Ἄλλα δερβισικὰ τάγματα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς ἀπέναντι τοῦ ἱεροῦ νόμου τοῦ Ἰσλαμισμοῦ στάσεως αὐτῶν. Οὕτως ὑπάρχουσι δερβίσαι, οἵτινες ὅταν εὑρίσκωνται εἰς κατάστασιν ἐκστάσεως θεωροῦνται ὡς μὴ ἔχοντες συνείδησιν τῶν πράξεων τοῦ σώματός των. Ἅγιοι κατὰ τὴν ψυχήν, δύνανται νὰ παραβαίνωσι πᾶσαν θρησκευτικὴν διάταξιν καὶ ἐκτελῶσι διὰ τοῦ σώματός των τὰς χειροτέρας τῶν πράξεων, ὡς γενομένας δῆθεν ἀσυναισθήτως. Ὡς ἐκ τούτου κατήντησε νὰ διακρίνωνται οἱ δερβίσαι ἐν Τουρκίᾳ καὶ Περσίᾳ εἰς μπᾶ-σὲρ καὶ μπὶ-σίρ, ἤτοι εἰς ἐννόμους καὶ ἐκνόμους. Εἰς τοὺς τελευταίους τούτους ἀνήκουσιν οἱ *Βεκτασῖται* ἢ Μπεκτασῖται (βλ. λ). Ἄλλοι, λίαν γνωστοὶ ἄλλοτε δερβίσαι, εἶναι οἱ λεγόμενοι *Καλενδέρηδες* (καλεντερῆ), γνωστοὶ ἀκόμη ἐκ τῶν παραμυθίων τῆς Χαλιμᾶς. Οὗτοι ἦσαν πλανόδιοι φιλόσοφοι, διὸ καὶ ἡ λέξις καλενδὲρ κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὸν ἀμέριμνον καὶ φιλοσοφικὸν βίον διάγοντα ἄνθρωπον. Σπουδαία δερβισικὴ ὀργάνωσις, ἡ σπουδαιοτέρα τοιαύτη σήμερον ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ, κυρίως δὲ ἐν Τριπολίτιδι καὶ Κυρηναϊκῇ (Βεγγάζῃ), εἶναι οἱ Σενουσῖται (βλ. λ.), τὸ χρονολογικῶς νεώτερον ὅλων τῶν μουσουλμανικῶν μοναχικῶν ταγμάτων. Δερβισικά τινα τάγματα ἔχουσιν ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς ὡρισμένα ἐπαγγέλματα. Οὕτως ἐν Αἰγύπτῳ πολλοὶ τῶν Καδιριτῶν εἶναι ἁλιεῖς, φέροντες εἰς τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας ὡς ἔμβλημα πολύχρωμα δίκτυα.

Ἅπαντα τὰ δερβισικὰ τάγματα κατηργήθησαν ἐν Τουρκίᾳ τῷ 1925 ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ· οἱ τεκέδες ἐκλείσθησαν, ἐκτὸς ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν ἀρχικῶς εὐκτήριοι οἶκοι, κατηργήθησαν δὲ καὶ ὅλοι οἱ σεΐχαι, δερβίσαι καὶ ὀπαδοὶ αὐτῶν, εἰς οὓς ἀπηγορεύθη νὰ φέρουσι καὶ τὴν εἰδικὴν ἐνδυμασίαν των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Εὐρυτάτη εἶναι ἡ περὶ δερβισῶν φιλολογία εἰς τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ *Lamartine* ἔγραψε διὰ μακρῶν περὶ Βεκτασιτῶν εἰς τὸ τετράτομον αὐτοῦ ἔργον «Sonvenir, impressions, pensées et paysages en Orient (Paris 1835).—*J. P. Brown*: The Dervishes or oriental spiritualism (London 1868).—*Mouradjaa d'Ohson*: Tableau général de l' Empire ottoman. (τόμ. 2, Paris 1790).—*Odysseus*: Turkey in Europe (London 1900). *Depont et Cappolani*: Les confréries religieuses musulmanes (Alger 1897).—*Dr Enrico Insabato*: L' Islam et la politiqne des alliés (Paris 1920) κτλ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δερβισῶν *κράτος* ἢ *Κράτος τοῦ Μάγδη [Γεωγρ.].* Οὕτως ὠνομάσθη τὸ κράτος ὅπερ ἵδρυσεν ἐν Σουδὰν τῷ 1881 ὁ *Μωχάμμετ Ἀχμέτ*, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μάγδη* ἢ *Μάχντι*. Τὸ κράτος τοῦτο ἱδρύθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων κατὰ τῆς αἰγυπτιακῆς κακοδιοικήσεως ἰθαγενῶν τοῦ Σουδὰν καὶ ἀπετελέσθη ἐκ τῆς περιφερείας τοῦ Σουδάν, ἡ ὁποία εὑρίσκεται πρὸς νότον τῆς Οὐάντι Χάλφα τῆς κατεχομένης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν εἶχεν ἀνακηρυχθῆ σουλτᾶνος, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ στρατιῶται ἐκάλουν ἑαυτοὺς δερβίσας. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον κατελύθη μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ στρατοῦ τῶν δερβισῶν εἰς τὸ Τόσκι τὸν Αὔγουστον τοῦ 1899. —Μ.

Δέρβος, *Γεώργιος.* Ἀγωνιστής, πολεμήσας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διακριθεὶς εἰς διαφόρους μάχας. Ἔπεσε τῷ 1827 εἴς τινα συμπλοκὴν παρὰ τὰ Πατήσια, πλησίον τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κιουταχῆ, φονευθεὶς ἀπὸ τὸν Μουχτὸρ-μπέην Κιαφαζέζην. Γ. Δ. Κ.

—**Δέρβος,** *Γεώργιος Ι.* Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1854 καὶ ἀπέθανε τῷ 1925. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ καὶ ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1873—1877), ὡς καὶ ἐν

Digitized by Google

τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, ἔνθα ἤκουσε θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα. Ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1885 διετέλεσε καθηγητὴς τῶν ἱερῶν ἐν διαφόροις γυμνασίοις τῶν Ἀθηνῶν. Τῷ 1885 διωρίσθη ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ σχολῇ καθηγητὴς τῶν θεολογικῶν μαθημάτων, τῷ δὲ 1897 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς πατρολογίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Ἐθν. πανεπιστημίῳ. Τῷ 1923, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁρίου τῆς ἡλικίας, ἐπαύσατο διδάσκων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ἀλλ' ἐξηκολούθησε διδάσκων ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ σχολῇ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Δέρβος ἐχρημάτισεν ἐπανειλημμένως κοσμήτωρ τῆς θεολογικῆς σχολῆς, κατὰ δὲ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1913—1914 διετέλεσε καὶ πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Μελέτη περὶ μυθώδους πορείας τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου εἰς Ῥώμην» (1881), «Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῶν αἰτίων, δι' ἃ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καταπολεμεῖται ὑπὸ τῶν ἑσπερίων κρατῶν τῆς Εὐρώπης» (1884), «Μελέτη περὶ Ὠριγένους τοῦ Ἀλεξανδρέως», «Συμβολὴ εἰς τὴν Χριστ. Ἀρχαιολογίαν περὶ εὐκτηρίων οἴκων, συμβόλων καὶ εἰκόνων τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν» 1890), «Χριστιανικὴ Γραμματολογία» (τ. 3, 1903—1910), «Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία» (1915), «Λόγος πρυτανικὸς περὶ τοῦ χρηματίσαντος πρώτου ἐπισκόπου Ἀθηνῶν» (1913) κτλ. Ἐδημοσίευσε δὲ καὶ λόγους διαφόρους μάλιστα εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ὡς καὶ διδακτικὰ βιβλία διὰ τὴν Ῥιζάρειον σχολὴν καὶ τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Π. Ι. Μ.

Γεώργιος Ἰ. Δέρβος.

δερβυΐα (ἡ) (Derbyia Waagen) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *στροφομενιδῶν ἀρτικουλάτων* βραγχιοπόδων. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου καὶ τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀμερικῇ, Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ. Ἐν Ἑλλάδι τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Κ. Ρένς ἐν Ὕδρᾳ ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων τῆς Ἐπισκοπῆς (νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς Ὕδρας), οἱ ὁποῖοι φέρουν καὶ λυττονίας (βραγχιόποδα) καὶ ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὁ Ρένς προσδιώρισε τὸ εἶδος *δερβυΐα* grandis Waagen. Γ. Κ. Γ.

Δὲρ-Γαζῆ Χὰν */Γεωγρ./*. Πόλις τοῦ Ἰνδοστάν, ἐν τῷ Πεντζὰπ (ἐπαρχία Δερετζάτ). Κάτ. 17.000.

Δέρδας. Ὄνομα πολλῶν μελῶν τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Ἐλιμειώτιδος χώρας.

—1) Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρριδαίου, κληρονομήσας παρὰ τοῦ πατρός του τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἐλιμείας. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην, ὁ Δέρδας οὗτος καὶ ὁ ἐξάδελφός του Φίλιππος βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατεπολέμησαν τὸν βασιλέα Περδίκκαν τὸν Β', εἰς τὸ ἔγγραφον δὲ τῆς μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Περδίκκα συνθήκης μνημονεύεται καὶ ὁ Δέρδας ὡς εἷς τῶν ὑπογραψάντων τὴν συνθήκην.

—2) Ὁ υἱὸς τοῦ Σίρρα καὶ ἔγγονος, πιθανῶς, τοῦ προηγουμένου. Οὗτος, ὡς σύμμαχος τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὸν κατὰ τῆς Ὀλύνθου πόλεμον, προσήνεγκεν εἰς αὐτοὺς πλείστας ὑπηρεσίας, ἰδίᾳ διὰ τοῦ ἱππικοῦ του.

—3) Ὁ τελευταῖος ἐκ τῆς Ἐλιμειωτικῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας. Ἐπ' αὐτοῦ Φίλιππος ὁ Β' ὑπέταξε τὴν Ἐλιμείαν οὐχὶ διὰ πολέμου ἀλλὰ συζευχθεὶς μίαν ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Δέρδα, Φίλαν ὀνομαζομένην. Ι. Δ. Σ.

Δερεᾶτις καὶ *Δερρεᾶτις* *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς λατρευομένης εἴς τινα τόπον τοῦ Ταϋγέτου Δέρειον ἢ Δέραν ὀνομαζόμενον. Κατὰ τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς ἐχορεύοντο πρὸς τιμήν της ἰδιόρρυθμοι χοροί, καλαβίδες ὀνομαζόμενοι, καὶ ἐψάλλοντο ὕμνοι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα καλαβοίδια. Ι. Δ. Σ.

Δέρειον, *Μέγα— [Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μικροῦ Δερείου* τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 54. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Μέγα Δερβένι*.

—**Δέρειον,** *Μικρὸν— [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 536. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Μικρὸν Δερβένι*. Κεῖται εἰς τὰς νοτιοανατολικὰς ὑπωρείας τῆς Ροδόπης, εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Κιζὶλ-δερέ. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται τὸ χωρίον Κυριακὴ (κάτ. 676) καὶ οἱ συνοικισμοὶ Ἄλυκον (κάτ. 44), Ἀπιδοχώρι (κάτ. 32), Ἀσία (κάτ. 19), Γονικὸν (κάτ. 169), Ἰμχλὰρ (κάτ. 48), Κισσὸς (κάτ. 36), Μελόπετρα (κάτ. 54), Μεσημέριον (κάτ. 36), Μικράκιον (κάτ. 30), Οὐράνια (κάτ. 63), Πολύβλαστον (κάτ. 91), Ροῦσα (κάτ. 136), Σαρπιδώνια (κάτ. 104), Σπανὸν (κάτ. 27), Τρία Σπίτια (κάτ. 140), Τσακὴρ Μαχαλὲ (κάτ. 85) καὶ Χαλδύνη (κάτ. 47). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει ἀπέραντα δάση ἐκ δρυός, ὀξυᾶς κλπ., ἐξ ὧν ἐξάγονται μεγάλαι ποσότητες ξυλανθράκων καὶ οἰκοδομησίμου ξυλείας. Τὸ Μικρὸν Δέρειον συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τοῦ Σουφλίου (χλμ 35) καὶ τοῦ Διδυμοτείχου (χλμ. 40). Ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν φυλάκιον ἀπέχει 5 χλμ. Δ. Ε. Μ.

Δερὲ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης ἐν τῇ περιφερείᾳ Μαλγάρων. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Δέρκιον* καὶ ἠρίθμει (1920) 419 κατοίκους.

—**Δερὲ-κιοΐ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης ἐν τῇ περιφερείᾳ Οὐζοὺν-Κιοπροῦ (Μακρᾶς γεφύρας). Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Μοναστηράκιον* καὶ ἠρίθμει 626 κατοίκους.

—**Δερὲ-κιοΐ** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης ἐν τῷ νομῷ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Κασταλία* καὶ ἠρίθμει (1920) 616 κατοίκους.

—**Δερὲ-κιοΐ** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κομοτηνῆς χωρίον Πάνδροσον (βλ. λ.).

—**Δερὲ κιοΐ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς, ἤδη μετονομασθὲν εἰς Βαθύρρευμα (βλ. λ.).

Δερεκλῆ, *Ἄνω— [Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κιοπεκλὶ τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 50.

—**Δερεκλῆ,** *Κάτω— [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Φαρσάλων τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἀποτελοῦν ἴδιαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 371. Ἤδη ἔχει μετονομασθῇ *Ἀμπελιά*.

Δερελῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ μετονομασθὲν *Περιβόλι*.

—**Δερελῆ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ, ἤδη καλούμενον Ποτάμι (βλ. λ.).

—**Δερελῆ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς μετονομασθὲν Μικρόρρευμα (βλ. λ.).

—**Δερελῆ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου μετονομασθὲν Γόννος (βλ. λ.).

Δερὲ-Μαχαλὲ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Ποταμοχώρι.

Δερεμὲν-*Μπουκὶ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ὡραιοτέρων λιμένων τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς (πλάτ. 36°55' Β, μῆκ. 28°12' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulf of Kos, Doris and Symi) ἐν τῇ νοτίᾳ ἀκτῇ τοῦ κόλπου τῆς Κῶ. Σ. Ε. Λ.

δερεμπέηδες (καὶ *ντερεμπέηδες*). Ὑπὸ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ὄνομα ἐγνωρίζοντο οἱ Τοῦρκοι τοπάρχαι ἢ βέηδες, οἵτινες, εἴτε διορισθέντες εἰς μίαν περιφέρειαν, εἴτε καταγόμενοι ἐξ αὐτῆς καὶ ἐπιβαλλόμενοι διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἱκανότητος, καθίσταντο ἡμιανεξάρτητοι ἀπὸ τῆς Πύλης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκ τῶν παρ' αὐτῶν εἰσπραττομένων φόρων καὶ ἄλλων «δοσιμάτων» οὐδὲν ἀπέστελλον. Οὗτοι, φερόμενοι καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγιάννηδες*, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τὸ ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζῆκ μέχρι τῆς ἐξοντώσεως τῶν γενιτσάρων, ἤτοι ἐπὶ ὅλην πεντηκονταετίαν, ὀλίγον ἔλειψε νὰ διαμελίσουν τὴν Τουρκίαν. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ Καρασμάνογλου ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὁ Πασβάνογλου ἐν Βουλγαρίᾳ, ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐν Ἠπείρῳ, ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἄλλοι. Πολλοὶ ἐν τούτοις ἐξ αὐτῶν, ἀπομονωθέντες ἐγκαίρως ὑπὸ τῶν σουλτάνων Ἀβδοὺλ Χαμήτ, Σελήμ, Μουσταφᾶ καὶ Μαχμούτ, ἐξωλοθρεύθησαν τελείως. Γ. Δ. Κ.

δερεόδους (ὁ) (Dereodus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει κανθάρους μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα πολυλεπιδωτόν, ἀπαντῶντας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Γνωστὰ τρία εἴδη, ὧν ἓν ἰθαγενὲς τῆς Εὐρώπης, ἓν τῆς Γουϊνέας καὶ τὸ τρίτον τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

δερεπτέρυξ (ὁ) (Derepterix) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει κορέους μεγάλου μεγέθους ἰθαγενεῖς τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

δερεφυσία (ἡ) (Derephysia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τιγγιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους, πεπλατυσμένα ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἡμιδιαφανῆ καὶ ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δερεφυσία ἡ φυλλοειδὴς* (Derephysia foliacea), ἀπαντῶσα εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

Δερζηνὴ ἢ *Δερξηνὴ* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἑτέρα τῶν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου διαιρέσεων τῆς Ἀρμενίας, τελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Βυζαντίου. Τὸ ὄνομα αὐτῆς σῴζεται εἰς τὴν σημερινὴν Τερτζὰν (Ντεριζάν), ὑποδιοίκησιν τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Ἐρζερούμ. Ν. Μ.

Δέρθων ἢ *Δερτὼν* ἢ *Δήρτων* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀξιολογωτέρων πόλεων τῆς Ἰταλίας, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Κοττίου γῆς (*Στρ.* Ε' 217) ἐπὶ τῆς Φουλβίας, Αἰμιλίας καὶ Ποστουμίας ὁδοῦ. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουν αὐτὴν ὡς *Δέρτουννα* καὶ *Ταρτίωνα*. Εἶναι ἡ σημερινὴ Τόρτονα (Tortona). Π. Ν. Π.

Δεριγνὺ (De Rigny), *Ἐρρῖκος-Δανιὴλ-Γωτιέρος*. Γάλλος ναύαρχος καὶ πολιτικός, ἀρχηγὸς τοῦ γαλλικοῦ στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου· βλ. λ. Ρινύ, *Ἐρρῖκος-Δανιὴλ-Γκωτιέ, κόμης ντὲ—*.

Δεριεῖς ἢ *Δηριεῖς* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἀκαρνανίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Διοδώρου Σικελιώτου (ΙΘ 67,4). Ὑπό τινων ὑποστηρίζεται ὅτι αἱ νῦν θέσεις τῆς Ἀκαρνανίας Λυκοβίτσι καὶ Σκορτοῦ κατῳκοῦντο ὑπὸ τῶν Δεριέων. Π. Ν. Π.

Δερίκοβον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Χαλίκι.

δερικορὺς (ἡ) (Dericorys), *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁλτῶν* ἢ *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀκρίδας μετρίου μεγέθους, ἀπαντώσας εἰς τὰς ἐρημικὰς ἐκτάσεις τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη διακρινόμενα ἐκ τοῦ ὀγκώδους προθώρακος, τῆς λεπτῆς καὶ ἐπιμήκους κοιλίας, τῶν μακρῶν καὶ στενῶν ἐλύτρων, τῶν στενῶν πτερύγων καὶ τοῦ φαιοπρασίνου χρώματός των. Δ. Ν. Π.

Δέριον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δέρειον.

δεριπία (ἡ) (Deripia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φλογιδῶν*. Αἱ δεριπίαι εἶναι μικροῦ μεγέθους, ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν ἐπιμήκη, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ἔλυτρα μακρὰ καὶ πτέρυγας ἱκανῶς ἀνεπτυγμένας. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ὠκεανίαν. Δ. Ν. Π.

Δερὶς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιότατος λιμὴν τῶν βορείων παραλίων τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου ἐπὶ τοῦ Μέλανος κόλπου, ἀναφερόμενος ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλους 67). Α. Θ. ΣΑΜ.

Δερκετὼ (ἡ) *[Θρησκειολ.]*. Συρία θεότης· βλ. λ. Ἀτάργατις.

Δερκετὼ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία, ἥτις κακῶς ἀποδίδεται ὑπό τινων εἰς τὴν *Δαρνίδα*, προφανῶς ἐκ συγχύσεως πρὸς τὴν ὀνομασίαν *Δαρικὼ* (βλ. λ. Δαρνίς). Σ. Ε. Λ.

Δέρκιον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δερέκιοϊ.

Δέρκοι καὶ *Δέρκος*, *Δέρκων* ἢ *Δέλκος* καὶ *Δελία*, τουρκ. *Τέρκος* *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης παρὰ τὴν ΝΔ ὄχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης, ἐντὸς τῆς ὠχυρωμένης ζώνης τῶν Μετρῶν (Τσατάλτζας), εἰς ἀπόστασιν 32 χλμτ. πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ 2 χλμτ. ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου. Ὑπῆρξεν ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Δέρκων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπαρχία ἔλαβε τὸ ὄνομα. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὑπάρχουν αἱ ὑδραυλικαὶ ἐγκαταστάσεις, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης διοχετεύεται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχεν ἄλλοτε 500 κατοίκους Χριστιανούς, ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ μικρὸν σχολεῖον. Σήμερον κατοικεῖται ὑπ' εὐαρίθμων Τούρκων, τῶν Χριστιανῶν κατοίκων ἐκδιωχθέντων κατὰ τὸ 1913. Παρ' αὐτὸ ἔληγε τὸ μέγα Ἀναστασιανὸν τεῖχος, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Α' πρὸς προστασίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Τοῦ τείχους τούτου σῴζονται ἐρείπια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχει παλαιὸν «Ἁγίασμα» τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ε. Σ. Σ.

—**Δέρκων,** *ἐπαρχία— [Γεωγρ.]*. Ἔκειτο μεταξὺ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν, περιελάμβανε δὲ μέχρι τοῦ 1913 44 χωρία, ἐν οἷς καὶ προάστειά τινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς ἕδρας, τῆς παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην κειμένης πόλεως *Δέρκοι*. Κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ἡ ἕδρα μετετέθη εἰς τὰ Θεραπειά, προάστειον τοῦ Βοσπόρου, ὅπου καὶ παραμένει μέχρι σήμερον. Πρῶτος ἐπίσκοπος αὐτῆς μνημονεύεται ὁ Γρηγόριος, παρευρεθεὶς εἰς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν σύνοδον τοῦ 787. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, λόγῳ τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας, κατηργήθη ἡ ἐπαρχία ἐπὶ 250 ἔτη, περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος,

Digitized by Google

ὁ πατριάρχης Ἰωαννίκιος ἀνασυνέστησε ταύτην ὑπὸ τὸ ὄνομα Δέρκων καὶ Νεοχωρίου τοῦ ἐν τῇ Μαύρῃ θαλάσσῃ. Τῷ 1846 ὁ πατριάρχης Παΐσιος, ὁ ἀπὸ Νικομηδείας, προήγαγε τὸν μητροπολίτην Δέρκων Η΄ (ἀπὸ Κ΄) κατὰ τὴν συνοδικὴν τάξιν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Τοῦρκοι κατὰ διαλείμματα ἐξεδίωξαν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Δέρκων τοὺς κατοίκους τῶν ἑξῆς 16 χωρίων: Πύργου, Καλφάν, Ἰμβροχωρίου, Φαναρακίου, Λαζάρκιοϊ, Δομοὺζ-δερέ, Βαξὲ-κιοΐ, Ἀβάσσο, Γενῆ-Μαχαλέ, Βουγιοὺκ-δερέ, Νυφῶν, Σαφρᾶς, Ἁηπᾶ (Ἅγιοι Πάντες), Κεφελῆ-κιοΐ, Ἁγιασματακίου, Κιρὲτζ-βουρνοῦ, μετοικισαντες αὐτοὺς εἰς τὰς περιφερείας Κωνσταντινουπόλεως, Μετρῶν, Νικαίας καὶ Μιχαλιτσίου. Τῷ δὲ 1924 ἐξεπατρίσθησαν καὶ μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς τῆς συμβάσεως τῆς Λωζάννης ἐκ τῆς ἐπαρχιας Δέρκων 24 χωρία, ἀριθμοῦντα περὶ τὰς 16 000 κατοίκων. Σημερον ἡ ἐπαρχία περιωρίσθη εἰς 5 προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως: τὰ Θεραπειά, Βουγιοὺκ-δερέ, Γενῆ-Μαχαλέ, Μακροχώριον και Ἅγιον Στεφανον. Ε. Σ. Σ.

—**Δέρκων**, *λίμνη*—*[Γεωγρ.]*. Παραθαλασσία μικρὰ λιμνη κειμένη παρὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου πόντου, εἰς ἀπόστασιν 42 χιλιομέτρων ΒΔ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Γσατάλτζας (Μετρῶν). Τὸ ὕδωρ αὐτῆς διωχετεύθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ ἑταιρείας γαλλοβελγικῆς, χρησιμοποιούμενον κυρίως διὰ τὰς οἰκιακας ἀνάγκας, ἀκόμη καὶ διὰ πότισμα λαχανοκήπων καὶ ἐν μερει πρὸς πόσιν. Εἶναι γνωστοτάτη ἀπὸ τῶν ἀρχαιων ἤδη χρόνων διὰ τὴν ἀφθονίαν καὶ νοστιμοτητα τῶν ἰχθύων της. Ὁ Εὐθύδημος παρ' Ἀθηναιῳ (Δειπνοσοφ. III, 87, ἀναφερει αὐτὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δέλκων ποταμός». Εἰς αὐτὴν ἐκβάλλει μικρὸς ὁμώνυμος ποταμος, τουρκιστὶ *Ιιλαντζῆ-Βογάζ*. Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει αὐτὴν ὑπὸ το ὄνομα Δέρκος, ὁ δὲ Ζωσιμος (I, 34) ὡς Φιλεατινὴν λιμνην, πιθανῶς ἐκ της Φιλίας ἄκρας, ἀκρωτηρίου καὶ πόλεως κειμενης παρὰ τὴν Δέρκον. Εἰς τὸν δυτικώτερον τῶν τριῶν κολπισκων τῆς λίμνης ἐκβάλλει ὁ χείμαρρος τῆς Στράντζα, (Ἰστράντζα-δερε), εἰσδεχόμενος δεξιόθεν τὸν Καραμὰν-δερε. Ἡ λίμνη τῶν Δερκων ἔχει μεγάλην στρατηγικὴν ἀξιαν, διότι ἀποτελεῖ τὸ δεξιὸν ἔρεισμα ὠχυρωμένου μετώπου, οὗτινος τὸ ἀριστερὸν ἀποτελεῖ ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μπουγιοὺκ-Τσεκμετζὲ (Μεγαλη Γέφυρα ἢ Ἀθύρα). Τὴν λίμνην περιστοιχίζουσιν ὀρεινα ὑψώματα 200—300 μέτρων ὕψους, ὧν αἱ δασώδεις κλιτύες εἶναι ἀπότομοι, ἐνῷ εἷς βραχιων τῆς λίμνης εἰσχωρεῖ μέχρι βάθους ἑνὸς μιλλίου εἰς τὴν ξηράν. Οὕτω τὸ πρὸς ὀχύρωσιν μέτωπον βραχύνεται κατὰ τὸ τέταρτον τῆς ὅλης αμυντικῆς γραμμῆς. Ἡ λίμνη καὶ τὸ ποτάμιον ἀποτελουν φοβερὸν κινδυνον εἰς τὰ καταπλέοντα ἀπὸ Εὐξείνου και Βοσπόρου ἱστιοφόρα, εἰς τὰ ὁποῖα φαίνεται ὡς τὸ βόρειον στόμιον τοῦ Βοσπόρου ὑπὸ ὡρισμένας ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας, καὶ δὴ ὅταν ἀκριβῶς τὰ πλοῖα ταῦτα εὑρίσκωνται ἐν ἀγωνίᾳ ὅπως διακρίνωσι τὸ στόμιον τοῦτο. Πλεῖσται ναυτικαὶ οἰκογένειαι τοῦ ἄλλοτε ναυτικου μας ὤφειλον τὸ πένθος καὶ τὴν δυστυχίαν εἰς τὴν δολερὰν ταύτην λιμνην. Διὰ τὰ τόσα δὲ ναυάγια εἰς τὴν ἄξενον ταύτην ἀκτὴν ἡ Τουρκία ἔχει μέγαν ἀριθμὸν ναυαγοσωστικῶν σταθμῶν περὶ τὸ Δέρκος. Κατὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν τοῦ 1920 τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἔφθανον επὶ τοῦ Εὐξεινου εἰς πολὺ μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς λίμνης τῶν Δέρκων. —Ω.

Δερκυλλίδας. Στρατηγὸς τῆς Σπάρτης, οὗτινος τὸ πολεμικὸν στάδιον ἤρχισε κατὰ τὸ 411 π. Χ., ὅτε μετὰ μικρᾶς στρατιας πορευθεὶς ἐκ τῆς Μιλήτου εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον χώραν τῆς Μ. Ἀσιας κατώρθωσε ν' ἀποστατήσωσι τῶν Ἀθηναίων δύο ἐκ τῶν κυριωτάτων πόλεων τῆς χώρας ἐκείνης, ἡ Ἄβυδος καὶ ἡ Λάμψακος. Ὡς ἁρμοστὴς τῆς Ἀβύδου ἐπὶ τῆς ναυαρχίας τοῦ Λυσάνδρου (408 π. Χ.) διαβληθεὶς ὑπὸ τοῦ σατράπου Φαρναβαζου, φίλου τοῦ Λυσάνδρου, ὑπεστη βαρεῖαν πειθαρχικὴν ποινὴν (*Ξεν.* Ἑλλην. Γ. 1. 9). Κατὰ τὸ ἔαρ ὅμως τοῦ 399, ὅτε ἀντικατέστησε τὸν ἁρμοστὴν Θιβρωνα, τῷ ἐδόθη εὐκαιρία ν' ἀναπτύξῃ ὅλα τα στρατιωτικὰ καὶ διπλωματικὰ προσόντα του, ἕνεκα τῶν ὁποίων καὶ ἐπωνομάσθη *Σίσυφος*. Εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν, ἐπωφεληθεὶς τῆς μεταξὺ Τισσαφέρνους καὶ Φαρναβάζου διχονοίας, ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ πρώτου, παρ' οὗ ἐπέτυχε νὰ μείνῃ οὐδέτερος καθ' ὃν χρόνον θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Φαρναβάζου. Ἐξασφαλίσας οὕτω τὰ νῶτά του ὁ Δερκυλλιδας ἀπῆλθε μεθ' ἁπασῶν τῶν δυνάμεών του κατὰ τῆς Αἰολίδος, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὸν Φαρνάβαζον. Ἐν διαστήματι ὀκτὼ ἡμερῶν ἐγένετο κύριος ἐννέα πόλεων καὶ μεγάλων θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀποταμιεύσει εἰς τὴν πόλιν Γέργιθα ἡ ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ της Μειδίου πνιγεῖσα Μανία, ἡ σύζυγος τοῦ σατράπου Ζήνιος. Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας του ταύτας ἐξηνάγκασε τὸν Φαρνάβαζον νὰ συνάψῃ ἀνακωχὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος. Τὴν στρατηγίαν διετήρησεν ὁ Δερκυλλίδας καὶ κατὰ τὸ ἔτος 398 κατὰ διαταγὴν τῶν ἐφόρων, οἵτινες εὐχαρίστως εἶχον μάθει ὅτι ὁ στρατός των εἶχε καταστῆ πειθαρχικώτατος. Ἀφοῦ δὲ καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 398 ὁ Φαρνάβαζος ἐδέχθη νὰ ὑπάρχῃ ἀνακωχὴ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Δερκυλλίδα, διεπέρασεν οὗτος εἰς τὴν Θρᾳκικὴν χερσόνησον καὶ διὰ τῆς στρατιᾶς του ἐτείχισε τὸν ἰσθμὸν αὐτῆς, ἐξασφαλίσας τὰς ἐν αὐτῇ ἕνδεκα ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Θρᾳκῶν. Ὅτε δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐπορεύθη ἐναντίον τοῦ Τισσαφέρνους κατὰ διαταγὴν τῶν ἀρχῶν τῆς Σπάρτης, αἵτινες ἐπείσθησαν ὑπὸ τῶν Ἰώνων ὅτι ἐὰν ἐπέλθῃ ὁ Δερκυλλίδας κατὰ τῆς Καρίας θὰ ἀναγκασθῇ ὁ Τισσαφέρνης, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν βλάβην τῆς σατραπείας του, ν' ἀφήσῃ αὐτονόμους τὰς ἐν Ἰωνίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ πεδιον τοῦ Μαιάνδρου, μολονότι δὲ ἡ σύγκρουσις ἀνεμένετο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἐπῆλθεν ἀνακωχὴ ἐκ φόβου τοῦ Τισσαφέρνους νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς Μ. Ἀσίαν διέμεινεν ὁ Δερκυλλίδας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν της εἰς αὐτὴν ἐκστρατείας τοῦ Ἀγησιλάου (396—394 π. Χ.), ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποιήθη ἰδίως εἰς διπλωματικὰς ἀποστολάς. Μετὰ τὴν ἐν Κνίδῳ (394 π Χ.) καταστροφὴν τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων, ὅτε πανικόβλητοι οἱ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Μ. Ἀσιας Λακεδαιμόνιοι ἁρμοσταὶ ἐγκατέλιπον αὐτάς, μόνος ὁ Δερκυλλίδας κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ πιστὰς τὴν Ἄβυδον καὶ τὴν Σηστόν. Ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς τὴν ὁποίαν διέμεινεν ἐπὶ μίαν περίπου εἰκοσαετίαν, πολυτίμους παρασχὼν εἰς τὴν πατρίδα του ὑπηρεσίας, ἀπεχώρησεν ὁριστικῶς ὁ Δερκυλλίδας κατὰ τὸ ἔτος 389—388 π. Χ., ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀναξιβιου, ὅστις και ἐφονεύθη ἐν Ἀβύδῳ ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν εἰς αὐτὴν μετάβασίν του, πεσὼν μετὰ πολλῶν ἀκολούθων του εἰς ἐνεδραν ἐπιτηδείως παρασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Ἰφικράτους. Ἄγνωστος ἔμεινεν ἡ μετὰ τὴν εἰς Σπάρτην ἐπάνοδόν του δρᾶσις τοῦ Δερκυλλιδα. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Δερκυλλίδας.** Ἕλλην φιλόσοφος ἀκμάσας πιθανῶς τὸν Α΄ μ. Χ. αἰῶνα. Σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος, εἶχε προτείνει ἀπολεσθεῖσαν κατὰ τετραλογίας διάταξιν τῶν ἔργων τοῦ φιλοσόφου. Ἐνδιέτριψε καὶ περὶ τὰ μαθηματικὰ και ἀστρονομικὰ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας· ἐκ τῶν σχετικῶν ὅμως ἐργασιῶν του οὐδεμία ἐσώθη.

Δέρκυλος. Συγγραφεὺς χρονικῶν τῆς πόλεως Ἄργους. Ι. Δ. Σ.

δέρκυλος (ὁ) (Dercylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Οἱ δέρκυλοι ἔχουσι σῶμα ᾠοειδές, ἀρκετὰ πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μετρίου μεγέθους καὶ βαθέος χρωματισμοῦ. Γνωστὰ 7 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Δέρκυνος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, κατὰ τὴν μυθολογίαν, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεβιωνος. Ι. Δ. Σ.

δέρμα (τό)· τὸ ἀνθεκτικὸν φυσικὸν περικάλυμμα τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων, κοιν. *πετσί, τομάρι*: «δέρμα βόειον,—βουβάλειον,—ἐλάφειον,—χοίρειον»· || τὰ δέρματα τῶν σφαγίων ἔχουν συνήθως ἰδιαίτερον ὄνομα ἕκαστον: *ἀρνιακὸ* δέρμα ἀρνίου, ἀρχ. *ἀρνακίς*, *κατσικαδερὸ* δέρμα ἐριφίου, *προβειὰ* τὸ τοῦ προβάτου, ἀρχ. *προβατῆ*, *τραγιὰ* καὶ *γιδιὰ* τὸ τοῦ τράγου καὶ τῆς αἰγός, ἀρχ. *τραγῆ* καὶ *αἰγῆ*· ἐπίσης λέγεται *βοϊδοτόμαρο*, *βουβαλοτόμαρο*, *γαϊδουροτόμαρο*, *ἀλεποτόμαρο* κτλ.· πβλ. ἀρχ. *βοῆ*, *ἐλαφῆ*, *κυνῆ* (σκυλλοτόμαρο), *λεοντῆ*, *ἀλωπεκῆ*· || ἡ κατειργασμένη δορὰ τῶν ζῴων, ἄλλως *πετσί, σκῖτος, βύρσα*: «σάκκος ἐκ δέρματος», «δέρματα ὑποδήσεως».

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΔΕΡΜΑ

—[ΑΝΑΤΟΜ.] Καλυπτήριον σύστημα ἐπικαλύπτον σύμπασαν τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, δίκην ὑμένος συνεχοῦς, μαλθακόν, εὐαίσθητον, συνεχόμενον ἐν ταῖς ὀπαῖς τοῦ σώματος μετὰ τῶν βλεννογόνων ὑμένων. Ἀποτελεῖ τὸ ὑπόστρωμα εἰς ὃ ἐξαπλοῦνται αἱ τελικαὶ ἀπολήξεις τῶν αἰσθητικῶν εγκεφαλονωτιαίων νεύρων, δι' ὧν τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα ἐπικοινωνεῖ μετὰ τοῦ περιβάλλοντος. Ἑτέρωθεν δὲ τὸ δέρμα παριστᾷ, ὡς εἰπεῖν, ἐξηπλωμένον κατ' ἐπιφάνειαν τὸ αἰσθητήριον ὄργανον τῆς ἁφῆς, ὅπερ, σύνθετον ὄν, ὑποδιαιρεῖται εἰς τὸ αἰσθητήριον τῆς θερμότητος, τοῦ ψύχους, τῆς πιέσεως καὶ τοῦ πόνου, χρησιμεῦον ἅμα καὶ ὡς προασπιστικὸν κάλυμμα, ὡς ἀποταμιευτικὸν ὄργανον, ὡς ρυθμιστὴρ τῆς θερμοκρασίας καὶ ὡς ἐκκριτικὸν ὄργανον. Τὸ πάχος τοῦ δέρματος (ἄνευ τοῦ ὑποδορίου λίπους) εἶναι ἀλλαχοῦ ἄλλο, 1—4 χλμ., ἡ δὲ συνόλη ἔκτασις οὐ τοῦ μείζων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, 1,2—2 τετραγωνικὰ μέτρα, ἡ δὲ χροιὰ ἀνάλογος τῆς φυλῆς καὶ τῆς χώρας τοῦ σώματος, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἀγγειοβριθείας καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς χροιᾶς τῆς ἐν τῇ ἐπιδερμίδι καὶ τῷ χορίῳ σκηνούσης χρωστικῆς οὐσίας.

Ἡ ἐπιπολῆς ἐπιφάνεια τοῦ δέρματος, ἀνώμαλος οὖσα, ἐμφανίζει πλὴν τῶν τριχῶν διαφόρους ἐξοχάς, κοιλώματα, ὀπὰς καὶ στόμια, ἅτινα εἶναι: 1) βοθρία πολυπληθῆ μικροσκοπικά, οἱ πόροι τοῦ δέρματος, παριστῶντες τὰ στόμια τῶν ἀδένων· 2) αἱ δερματικαὶ θηλαί, αἵτινες εἶναι μικραὶ κωνοειδεῖς προεξοχαί, ἀπαντῶσαι πανταχοῦ τοῦ δέρματος, ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐκτατικῆς ἐπιφανείας, ἔνθα προέχουσι δίκην κοκκίων· 3) αἱ δερματικαὶ ἀκρολοφίαι ἢ γραμμοειδεῖς ἁπτικαὶ ἐξοχαί, παραγόμεναι ἐκ τῆς εἰς στοίχους συνενώσεως δερματικῶν θηλῶν, χωριζόμεναι δ' ἀπ' ἀλλήλων διὰ στενῶν αὐλακίων, τῶν μεσοθηλαίων· 4) αἱ πτυχαὶ ἢ καμπαὶ (αὔλακες, γραμμαί), οἷαι ἡ ρινοχειλικὴ αὖλαξ, ἡ γλουτιαία πτυχή, ἡ κατ' ἀγκῶνα καμπή, ρυτίδες προσώπου, αἱ ἐπὶ τῆς παλάμης καὶ τοῦ πέλματος γραμμαί.

Σύγκειται δὲ τὸ δέρμα ἐκ τριῶν στιβάδων, ἤτοι ἐκ τῆς *ἐπιδερμίδος*, τοῦ *χορίου* (ἰδίως δέρματος) καὶ τοῦ *ὑποδερματίου πετάλου* ἢ *ὑποδορίου συνδετικοῦ ἱστοῦ* ὑποδερμίδος), ὧν ἀνὰ μέσον ἐξαπλοῦνται ἀγγεῖα καὶ νεῦρα καὶ μυϊκαὶ ἶνες· κέκτηται δὲ καὶ διάφορα ἐπικουρικὰ ὄργανα, καταγόμενα ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος, ἤτοι ἀδένας, ὄνυχας καὶ τρίχας, ὧν τὰ δύο τελευταῖα ἐπικαλοῦνται κεράτινα ὄργανα.

1) *Ἐπιδερμίς*. Τὸ πάχος τῆς ἐπιδερμίδος κυμαίνεται μεταξὺ 30 μ.—4 χιλμ. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια αὐτῆς ἀνώμαλος οὖσα, ἀποτελεῖ τὴν ἐπιπολῆς ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος, ἡ δ' ἐν τῷ βάθει προστυποῦται ἀκριβῶς τῇ ὑποκειμένῃ ἐπιφανείᾳ τοῦ χορίου, φέρουσα τοῦτο μὲν κοιλώματα καὶ αὔλακας ἢ δίκτυα αὐλακίων, τὰ θηλαῖα ἐντυπώματα, προσαρμοζόμενα ταῖς θηλαῖς τοῦ χορίου, τοῦτο δὲ προεξοχὰς ἢ παχύνσεις, τὰ μεσοθηλαῖα ἐκβλαστήματα, ἐμβαίνοντα εἰς τὰ μεσοθηλαῖα ἐντυπώματα τοῦ χορίου. Σύγκειται δ' ἡ ἐπιδερμὶς ἐκ δύο στιβάδων, ὧν ἡ μὲν ἐπιπολῆς καλεῖται *κερατίνη*, ἡ δ' ἐν τῷ βάθει *βλαστικὴ* (Μαλπιγιανή). Ἡ βλαστικὴ δ' αὕτη στιβὰς εἶναι ἡ *μητρική*· διότι, καθ' ὅσον ἡ κερατίνη στιβὰς ἀπολεπτυνομένη ἀποπίπτει, μετακινεῖται εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς ἡ ἀμέσως ἑπομένη ἐκ τῆς μητρικῆς. Ἡ βλαστικὴ στιβάς, μαλθακὴ οὖσα, ἐπενδύει τὴν ἐπιπολῆς ἐπιφάνειαν τοῦ χορίου, πληροῦσα πάντα τὰ μεσοθηλαῖα διαστήματα αὐτοῦ καὶ ἐμφανίζουσα χροιάν, ἀναλόγως τοῦ ἀτόμου, λευκήν, ὑποκιτρίνην ἢ ὀρφνὴν μέχρις ἀμαυρᾶς (ἐπὶ τῶν Αἰθιόπων). ἡ δὲ κερατίνη στιβὰς εἶναι σκληρά, ξηρὰ καὶ διαφανής· σύγκειται δ' ἐξ ἀποπεπλατυσμένων κυττάρων, συνηνωμένων δι' ὀδοντωτῆς περιφερείας εἰς ὁριζόντια πετάλια ἢ λέπια καὶ ἐστερημένων πάσης ζωτικότητος.

2) *Χόριον*. Τοῦτο, ἔχον πάχος 0,3—3 χλμ., διελαύνεται ὑπὸ τῶν τριχῶν καὶ τῶν δερματικῶν ἀδένων· καὶ ἡ μὲν ἔσω ἐπιφάνεια αὐτοῦ συνάπτεται μετὰ τοῦ ὑποδορίου (ὑποχορίου) συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἡ δ' ἔξω (ἡ πρὸς τὴν ἐπιδερμίδα) εἶναι ἀνώμαλος ἕνεκα τῶν θηλῶν. Συνίσταται δὲ κυρίως ἐκ δεσμίδων συνδετικοῦ ἱστοῦ, διαπλεκομένων δικτυοειδῶς ἀναμὶξ μετ' ἐλαστικῶν καὶ μυϊκῶν ἰνῶν, καὶ φέρει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ τὰς δερματικὰς θηλάς· διὸ τὸ χόριον διαστέλλεται εἰς δύο στιβάδας ἄνευ σαφοῦς ὁρίου, τὴν τὰς θηλὰς φέρουσαν ἐπιπολῆς *θηλώδη* στιβάδα καὶ τὴν ἐν τῷ βάθει *δικτυωτήν*.

α΄) *Θηλαί*. Ἡ ἐπιπολῆς ἐπιφάνεια τῆς θηλώδους στιβάδος τοῦ χορίου ἐμφανίζει κωνοειδεῖς ἐξοχάς, τὰς *θηλάς*, ἐναρμοζομένας εἰς ὁμοιόμορφα κοιλώματα τῆς ἐπιδερμίδος, ἔτι δὲ αὔλακας ἢ κοιλώματα, ὑποδεχομένας ἐξοχὰς τῆς ἐπιδερμίδος. Διακρίνονται δ' αἱ θηλαί: α΄) εἰς ἁπλᾶς καὶ συνθέτους, καθ' ὅσον ἡ κορυφὴ αὐτων εἶναι μία ἢ ἀποσχίζεται εἰς πλείονας· β΄) εἰς ἀγγειώδεις καὶ νευρικας, καθ' ὅσον ἑκάστη αὐτῶν περιέχει ἀγγειώδη ἀγκύλην ἢ πλὴν ταύτης καὶ νευρικὸν τελικὸν σωμάτιον. Τὸ ὕψος τῶν θηλῶν κυμαίνεται μεταξὺ 0,008—0,17 χλμ. Αἱ θηλαὶ τῆς παλάμης, τοῦ πέλματος καὶ τῶν δακτύλων διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου συνενώσεως τῶν βάσεων αὐτῶν ἀπετέλεσαν ἐπιμήκεις ἐξοχάς, τὰς δερματικὰς ἀκρολοφίας, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν ἀκρολοφιακῶν αὐλάκων.

β΄) Ἁπτικὰ στηθύνια (ἁπτικοὶ τύλοι). Ταῦτα εἶναι προμήκη ἢ ὑποστρόγγυλα ἐπάρματα τοῦ δέρματος τῆς παλάμης, τοῦ πέλματος καὶ τῆς παλαμιαίας καὶ πελματικῆς ἐπιφανείας τῶν δακτύλων, χαρακτηριζόμενα διὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν ἰδιάζουσαν φορὰν τῶν ἀκρολοφιῶν· παριστῶσι δὲ ἐπικουρικὰ ὄργανα τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ἁφῆς, δι' ὧν προσλαμβάνονται ἐντυπώσεις περὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς συστάσεως τῶν ἁπτομένων ἢ πατουμένων ἀντικειμένων, λεπτομερέστεραι καὶ ἀκριβέστεραι ἢ διὰ τοῦ λοιποῦ δέρματος, καὶ διαιροῦνται εἰς *φαλαγγικὰ* (τελικά), *μετακαρπιοφαλαγγικὰ* (μεταταρσιοφαλαγγικὰ) καὶ *καρπικὰ* (ταρσικά). Τὰ φαλαγγικὰ στηθύνια εἶναι πέντε, ὧν ἕκαστον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ παλαμιαῖον δέρμα τῆς ὀνυχοφόρου φάλαγγος τῶν πέντε δακτύλων· εἶναι δὲ πάντων τῶν λοιπῶν νευροβριθέστερα. Τὰ μετακαρπιοφαλαγγικὰ στηθύνια εἶναι τρία, τὰ δὲ καρπικὰ δύο. Ἐπὶ τοῦ ποδὸς ἀπαντῶσι τὰ αὐτὰ στηθύνια ἐν ταῖς ἀντιστοίχοις χώραις, πλὴν προπετέστερα καὶ διὰ τοῦτο διαδηλότερα.

Digitized by Google

Τὰ στηθύνια ἐν γένει χαρακτηρίζονται διὰ τὴν λοξήν, καμπυλοειδῆ καὶ κυκλοτερῆ ἢ στροβιλοειδῆ φορὰν τῶν δερματικῶν ἀκρολοφιῶν, ἧς ἕνεκα παράγονται ποικίλα σχήματα, τὰ ἁπτικὰ διαγράμματα, παριστῶντα ἀνωτέραν ἁπτικὴν ἀνάπτυξιν. Εἶναι δὲ τὰ στηθύνια πολλοῦ λόγου ἄξια οὐ μόνον ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φυλογονικῆς καὶ ἰατροδικαστικῆς.

3) *Ὑποδερμάτιον πέταλον* (ὑποδερμίς). Ὁ ὑπὸ τὸ χόριον συνδετικὸς ἱστὸς διαφέρει κατὰ χώρας. Ἐν τῇ ἁπλουστέρᾳ μορφῇ ἀποτελεῖται ἐκ χαλαροῦ πεταλώδους συνδετικοῦ ἱστοῦ, δι' οὗ συνάπτεται τὸ δέρμα εὐκινήτως μετὰ τῶν ὑποκειμένων ὀργάνων· ἐν δὲ τῇ ἐπιπλοκωτέρᾳ μορφῇ ἐμφανίζει τρεῖς στιβάδας, τὸ ὑποδόριον λίπος, τὴν ἐπιπολῆς (κοινὴν) περιτονίαν καὶ τὸν ὑποδόριον χαλαρὸν συνδετικὸν ἱστόν. Πλὴν δὲ τούτων ἐν οἷς μέρεσι τελεῖται τριβὴ ἢ πίεσις ἐμφανίζει ὀρρογόνους θυλάκους.

4) *Ἀγγεῖα καὶ νεῦρα τοῦ δέρματος*. Πλὴν τῆς ἐπιδερμίδος, στερουμένης ἰδίων ἀγγείων, τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ δέρματος κέκτηνται πολυπληθῆ αἱμοφόρα καὶ λεμφοφόρα ἀγγεῖα.

Αἱ ἀρτηρίαι τοῦ δέρματος διαπορευόμεναι ἐν τῷ ὑποδερματίῳ συνδετικῷ ἱστῷ σχηματίζουσιν ὑπὸ τὸ χόριον τὸ ἐν τῷ βάθει δίκτυον ἢ τὸ ὑποχοριοειδές, ἐξ οὗ ἐκφύονται ἔνθεν μὲν κατιόντα κλωνία διὰ τὰ λόβια τοῦ ὑποδορίου λίπους, τοὺς βολβοὺς τῶν τριχῶν καὶ τὸ σπείραμα τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων, ἔνθεν δὲ ἀνιόντα κλωνία, ἀπεργαζόμενα τὸ ὑποθηλοειδὲς ἀρτηριακὸν δίκτυον, ἐξ οὗ ἀποφύονται ἀρτηρίδια διὰ τοὺς σμηγματογόνους ἀδένας τῶν τριχῶν, τοὺς πόρους τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων καὶ τὰς θηλάς, ἐν αἷς ἀποτελοῦσιν ἀγκύλην ἁπλῆν ἢ πολλαπλῆν. Αἱ δὲ φλέβες, ἐκ τῶν θηλοειδῶν ἀγκυλῶν ἀθροιζόμεναι, ἐμφανίζουσι τὴν αὐτὴν διάθεσιν πλὴν κατ' ἀντίστροφον φοράν.

Τὰ λεμφαγγεῖα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν θηλῶν διὰ τυφλῶν ἄκρων καὶ διήκουσι μέχρι τῶν βάσεων αὐτῶν, ἔνθα σχηματίζουσι τὸ ὑποθηλοειδὲς δίκτυον, ἐξ οὗ ἄρχονται εὐρύτερα σωληνάρια, ἀπεργαζόμενα τὸ ἐνδοχόριον δίκτυον, κείμενον μεταξὺ τοῦ ὑποθηλοειδοῦς καὶ τοῦ ὑποχοριοειδοῦς δικτύου τῶν ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν.

Τὰ δὲ δερματικὰ νεῦρα ἀποσχιζόμενα ἐν τῷ ὑποδερματίῳ ἱστῷ σχηματίζουσι πλέγμα, ἐξ οὗ ἐκπορεύονται ἶνες, ὧν τινες μὲν ἀπολήγουσιν εἰς τοὺς θυλάκους τῶν τριχῶν, τοὺς ἀδένας, τὰς μυϊκὰς ἶνας καὶ τὰ ἀγγεῖα τοῦ δέρματος, ἄλλαι δὲ ἀνέρχονται μέχρι τῆς θηλώδους στιβάδος τοῦ δέρματος. Πλὴν δὲ τῶν εἰς τοὺς ἀδένας, τὰς μυϊκὰς ἶνας καὶ τὰ ἀγγεῖα ἀποληγόντων τὰ λοιπὰ νεῦρα εἶναι αἰσθητικὰ καὶ τελευτῶσιν ἢ δι' ἐλευθέρων (ἀσώμων) ἀπολήξεων ἢ διὰ τελικῶν σωματίων ἢ κυττάρων (ἐνσώμων ἀπολήξεων). Βλ. *σωμάτια ἁπτικά, κορυνοειδῆ, πακινιανά.*

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΦΥΣΙΟΛΟΓ. ΠΑΘΟΛΟΓ.] Ἑκάστη τῶν στιβάδων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ δέρμα, ὑποδιαιρεῖται εἰς περισσοτέρας ἄλλας, ἑκάστη δὲ τούτων ἔχει ἰδίαν λειτουργίαν, ἧς ἡ κανονικότης ἀπεργάζεται μετὰ τῆς λειτουργίας τῶν ἄλλων στιβάδων τὴν ζωτικότητα τοῦ δέρματος, ἐνῷ ἡ βλάβη μιᾶς ἐκ τῶν στιβάδων τούτων ἢ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν συντελεῖ εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν διαφόρων δερματοπαθειῶν. Ἀρχίζοντες ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω διακρίνομεν ἐν τῇ ἐπιδερμίδι, α) τὴν *κερατίνην* στιβάδα, ἀποτελουμένην ἐκ κυττάρων περιεχόντων λίπος, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τὴν ἁφὴν τὸ αἴσθημα τῆς μαλθακότητος. Ἡ ὑπερτροφία τῆς κερατίνης στιβάδος παράγει τὴν σκληρίαν τοῦ δέρματος, τοὺς τύλους, τὰς κερατιάσεις κλπ.· β) τὴν *διαφανῆ* στιβάδα, ἥτις περιέχει κύτταρα ἐμπεποτισμένα ὑπὸ ἐλεειδίνης. Ἡ οὐσία αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἥτις δίδει τὴν λευκότητα, τὴν στιλπνότητα καὶ τὴν διαφάνειαν εἰς τὸ δέρμα· γ) τὴν *κοκκιώδη* στιβάδα, ἀποτελουμένην ἐκ κυττάρων πλήρων κερατοϋελίνης. Ἡ ἐξαφάνισις τῆς στιβάδος ταύτης προκαλεῖ τὴν ἐκφύλισιν τῶν κυττάρων τῆς κερατίνης στιβάδος, ἐξ ἧς προέρχεται τὸ φαινόμενον τῆς ἀπολεπίσεως, καὶ κατὰ τὰς οὐλὰς μονίμους ἐρυθρότητας τοῦ δέρματος ἐξ ὑπεραιμίας τῆς θηλώδους στιβάδος. Ἡ ἐκ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς κοκκιώδους στιβάδος ἐκφύλισις τῶν κυττάρων τῆς κερατίνης στιβάδος προκαλεῖ ἐξαφάνισιν τοῦ ἐν τοῖς κυττάροις λίπους καὶ ξηρότητα τοῦ δέρματος, καθ' ἧς ἀντεπεξέρχονται τεχνητῶς αἱ λιπαραὶ σκευασίαι, ἤτοι κρέμα κλπ.· δ) τὴν *βλεννώδη* στιβάδα (ἢ *μαλπιγειον σῶμα*), ἐκ πολυγωνικῶν κυττάρων ἀποτελουμένην. Ἡ παχύτης τῆς στιβάδος ταύτης καθιστᾷ τὴν χροιὰν τοῦ δέρματος ὠχροκιτρίνην· ἀντιθέτως ἡ λεπτότης αὐτῆς συντελεῖ εἰς τὸ ῥόδινον χρῶμα. Ἡ ἐξοίδησις τοῦ μεταξὺ τῶν πολυγωνικῶν κυττάρων διαστήματος προκαλεῖ τὰς φυσαλίδας, αἵτινες χαρακτηρίζουν διαφόρους δερματοπαθείας (ἔκζεμα, ἕρπης κλπ.). Ἐν τῇ αὐτῇ στιβάδι ἑδράζονται καὶ αἱ βλάβαι αἱ προκαλοῦσαι πομφόλυγας καὶ φλυκταίνας (πέμφιξ, ἐγκαύματα κλπ.)· ε) τὴν *βασικὴν* ἢ *μητρικὴν* στιβάδα. Αὕτη εἶναι ἡ κοιτὶς τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν κυττάρων. Οἱαδήποτε βλάβη ἢ τραυματισμὸς ἂν φθάσῃ μέχρι τῆς στιβάδος ταύτης χωρὶς νὰ τὴν θίξῃ, ἐπιδερμοποιεῖται ἄνευ ἴχνους οὐλῆς. Τοὐναντίον ἡ τρῶσις τῆς στιβάδος ταύτης προκαλεῖ οὐλάς. Τὸ σύνολον ὅλων τούτων τῶν στιβάδων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἐπιδερμίδα, ἔχει πάχος $1/2 - 1$ χλστμ. Ἐν τῇ στιβάδι ταύτῃ εὕρηται ἐπίσης καὶ ἡ μελαγχρωστική, ἥτις ῥυθμίζει τὴν φυσιολογικὴν (ξανθοί, μελαχρινοί, μαῦροι κλπ.) ἢ παθολογικὴν (σπῖλοι, ἐφηλίδες, νόσος τοῦ Ἄδδισον κλπ.) ἀποχρωσιν τοῦ δέρματος.

Μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην στιβάδα τῆς ἐπιδερμίδος ἀκολουθεῖ τὸ κυρίως δέρμα ἀποτελούμενον α) ἐκ τῆς *θηλώδους* στιβάδος, ἥτις εἶναι κυματοειδὴς καὶ πλουσία εἰς αἱμοφόρα ἀγγεῖα. Ἡ ὑπερτροφία τῆς στιβάδος ταύτης προκαλεῖ τὰ κονδυλώματα· ἐν συνεργασίᾳ δὲ μεθ' ὑπερτροφίας τῶν ἐπιδερμικῶν κυττάρων, προκαλεῖ τὰς μυρμηκυίας· β) ἐκ τοῦ *χορίου*, στιβάδος μεγάλης ἀνθεκτικότητος, πλουσίας εἰς ἶνας ἐλαστικὰς καὶ ἀποτελούσης τὸ δέρμα (τομάρι) τῶν ζῴων. Ἐν τῇ στιβάδι ταύτῃ κεῖται ἡ ἑστία τῆς γενέσεως πλείστων δερματικῶν βλαβῶν, ἤτοι τοῦ ἐρυθήματος, τῶν βλατίδων, τῶν πετεχειῶν, τῶν ἐκχυμώσεων, τοῦ οἰδήματος, τῶν φυμάτων, τῆς ἀτροφίας, τῶν σκληρώσεων κ. λ. π. Εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν τοῦ χορίου ὀφείλεται ὁ γεροντικὸς μαρασμὸς τοῦ δέρματος, αἱ λευκαὶ γραμμαὶ τῶν ἐγγύων κ. λ. π. Ὑπὸ τὰς στιβάδας ταύτας ὑπάρχει ὁ ὑποδόριος κυτταρολιπώδης ἱστός, δι' οὗ διέρχονται τὰ λεμφικὰ καὶ αἱμοφόρα ἀγγεῖα, ἅτινα εἰσδύονται εἰς τὸ χόριον καὶ ἐνδιαμέσως εἰς τὴν θηλώδη στιβάδα, σχηματίζοντα κυκλικὰ πλέγματα, δι' ὃ ἡ μὲν ἐξ ἐμβολῆς ὑπεραιμία ἐκδηλοῦται διὰ κυκλοτεροῦς πλακὸς (π. χ. ῥοδάνθη), ἡ δὲ ἐκ φλεβικῆς στάσεως, διὰ κύκλου (π. χ. livedo). Ἐπίσης οἱ τριχοφόροι θύλακοι, παρ' ἑκάστῳ τῶν ὁποίων εὕρηται καὶ εἷς σμηγματογόνος ἀδὴν ἐκκρίνων τὸ σμῆγμα, ἡ ἀφθονία τοῦ ὁποίου δημιουργεῖ τὰ λιπαρὰ δέρματα, καὶ τὰ νεῦρα. Ταῦτα προέρχονται ἐκ τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἀποτελοῦν τὰ αἰσθητήρια νεῦρα καὶ ἐκ τοῦ περιφερικοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀποτελοῦντα τὰ κινητικὰ νεῦρα, ἤτοι τὰ ἀγγειοκινητικά, τὰ ἀδενοκινητικὰ (τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων) καὶ τὰ τριχοκινητικὰ (ἀνόρθωσις τριχῶν). Ἐν τῷ ὑποδέρματι δημιουργοῦνται οἱ ὄζοι οἵτινες εἴτε ἐξελίσσονται πρὸς μαλάκυνσιν (κομμίωμα), εἴτε οὐχὶ (ὑποδερμάτια σαρκοειδῆ). Τὸ ἀγγειονευρικὸν σύστημα τοῦ δέρματος εἶναι ὁ ῥυθμιστὴρ ἔνθεν μὲν τῆς δερματικῆς θερμοκρασίας, ἔνθεν δὲ τῶν δερματικῶν ἱδρωτοποιῶν καὶ σμηγματογόνων ἐκκρίσεων καὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς ἁφῆς, συγχρόνως δὲ ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀμύνης τοῦ δέρματος.

Ὑγιεινὴ τοῦ δέρματος. Τὸ περιγραφὲν πολύπλοκον λειτουργικὸν σύστημα τῶν κυττάρων, τῶν ἀγγείων, τῶν νεύρων, τῶν ἀδένων, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὸ δέρμα, εὕρηται ἐν ἰσορρόπῳ ἀλληλουχίᾳ πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ καθόλου ὀργανισμοῦ καὶ πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος (φῶς, ἀήρ, θερμότης, ψῦχος, κονιορτὸς κλπ.) Ὁ ὀργανισμὸς καὶ τὸ περιβάλλον εἶναι οἱ δύο μεγάλοι παράγοντες οἵτινες κατ' ἐξοχὴν ῥυθμίζουν τὴν ἀναπνοήν, τὴν θρέψιν, τὸ χρῶμα, τὴν δροσερότητα, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τοῦ δέρματος. Τοιουτοτρόπως, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ δέρμα θὰ τὸ ἴδωμεν κατὰ τὸ θέρος διαφανέστερον καὶ ἁβρότερον ἢ τὸν χειμῶνα. Ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας θὰ ἴδωμεν εὐκολώτερον καταστρεφόμενον τὸ δέρμα τῶν ξανθῶν, παρὰ τῶν μελαγχροινῶν. Τὸ δέρμα τοῦ ἀγρότου ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἥλιον, τὸν ἀέρα καὶ τὸν κονιορτόν, εἶναι ἀσυγκρίτως περισσότερον κατεστραμμένον καὶ τοῦ πλέον ἀπεριποιήτου ἔτι δέρματος τοῦ κατοίκου τῶν πόλεων. Τὸ λιπαρὸν δέρμα ἀντέχει πολὺ περισσότερον καὶ δυσκολώτερον ῥυτιδοῦται ἢ μαραίνεται, παρὰ τὸ ξηρόν. Ὁ ὑπερβολικὸς γέλως, τὰ δάκρυα καὶ ἐν γένει οἱ μορφασμοὶ προκαλοῦν τὴν καταστροφὴν τῆς καλλιγραμμίας τῶν λεπτῶν μυῶν τοῦ δέρματος καὶ τὴν πρόκλησιν ῥυτίδων. Ἡ κατάχρησις τοῦ ὕδατος ἐπίσης βλάπτει τὸ δέρμα, ἰδίως δὲ τὸ ξηρόν. Ἡ κατάχρησις τῆς ἀρτοφαγίας ὁμοίως βλάπτει τὸ δέρμα, ἰδίως τὸ λιπαρὸν κ.ο.κ. Οἱ στοιχειώδεις κανόνες πρὸς συντήρησιν τῆς ὑγιεινῆς τοῦ δέρματος εἶναι ἀπαραίτητοι οὐ μόνον διὰ τὴν αἰσθητικὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀποφυγὴν πλήθους δερματοπαθειῶν δυνατῶν νὰ βαρύνουν ἐπὶ τῆς συνόλης ὑγείας τοῦ ἀτόμου. Ἐὰν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψει, ὅτι τὸ δέρμα τοῦ προσώπου διατηρεῖται περισσότερον τοῦ δέρματος τοῦ σώματος καὶ ἐὰν παρατηρήσῃ ὅτι τὸ δέρμα τοῦ σώματος γηραιῶν ἀτόμων μὲ τὸ νὰ εἶναι κεκαλυμμένον καὶ προφυλαγμένον ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ τὸν κονιορτὸν εἶναι δροσερώτερον τοῦ δέρματος τοῦ προσώπου πολλῶν νεανίδων, θὰ ἐννοήσῃ εὐκόλως ὅτι εἶναι δυνατὸν τοῦτο νὰ παραμείνῃ δροσερὸν καὶ ἀρυτίδωτον καὶ κατὰ τὴν γηραιὰν ἔτι ἡλικίαν, ἐὰν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ληφθῶσιν αἱ στοιχειώδεις μέριμναι πρὸς συντήρησίν του.

Κυριώτεραι τούτων εἶναι: 1) Ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως: ἀποφυγὴ τῆς δυσπεψίας, τῆς ἀρτοφαγίας καὶ τῶν οἰνοπνευματωδῶν. Καλὴ χώνευσις, καθαριότης, γυμναστική, ὕδωρ Vichy, ἀποφυγὴ ἡλίου, ἀέρος, κονιορτοῦ, ὅστις ἐγκλειόμενος καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τοὺς πόρους τοῦ δέρματος ἀπεργάζεται κατὰ τὴν νύκτα, ἐὰν δὲν ἀποπλυθῇ, πλῆθος δερματοπαθειῶν (ἀκμή, φαγέσωρες κ. τ. λ.) προκαλουσῶν δυσμορφίας. 2) Τοπικαὶ περιποιήσεις τοῦ δέρματος (διὰ τὰς γυναῖκας): Πλύσις καὶ χρησιμοποίησις ἁπλῆς κρέμας, μεθ' ἣν ἐπίπασις τοῦ δέρματος διὰ πούδρας. Ἡ ποῦδρα ἄνευ κρέμας, προηγουμένως τεθείσης, καταστρέφει τὸ δέρμα. Ἡ κρέμα εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ δέρματος, οὐχὶ διότι ἐνεργεῖ ὡς μαλακτική, ἢ ἄλλως πως, ἀλλὰ διότι ἀποτελεῖ προφυλακτικὴν στιβάδα ἐμποδίζουσαν τὰ μικρόβια τοῦ κονιορτοῦ ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσέλθουν εἰς τοὺς πόρους τοῦ δέρματος. Ἑσπερινή, ἤτοι πρὸ τῆς κατακλίσεως, περιποίησις τοῦ δέρματος. Αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα. διότι προώρισται ν' ἀπαλλάξῃ τὸ δέρμα ἀφ' ὅλων τῶν βλαβερῶν στοιχείων ἅτινα ἐπεκάθησαν αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑγιεινὴν ἀνάπαυσιν τοῦ δέρματος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Τὸ πρόσωπον καθαρίζεται διὰ μάκτρου ἐμβαπτισθέντος εἰς χλιαρὸν ὕδωρ (διὰ τὰ ξηρὰ δέρματα), ἢ εἰς μεῖγμα ἴσων μερῶν καθαροῦ οἰνοπνεύματος καὶ αἰθέρος (διὰ τὰ λιπαρά). Διὰ τοιούτων ἁπλῶν μέτρων ἀπὸ τῆς ἐφήβου ἡλικίας χρησιμοποιουμένων, ἡ αἰθηρότης τοῦ δέρματος δύναται νὰ παραταθῇ μέχρι γήρατος. Σημειωτέον τέλος ὅτι ἡ κατάχρησις τείου καὶ καφὲ βλάπτουν τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου.

Νοσολογία. Ἐὰν διαιρέσωμεν τὰς νόσους τοῦ δέρματος εἰς ὀφειλομένας εἰς γνωστὰ αἴτια καὶ εἰς ἀγνώστου αἰτιολογίας, ἔχομεν εἰς τὰς πρώτας: 1) τὰς ἐκ τῆς ἐπηρείας τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ἀκτινοβολίας (ψῦχος, θερμότης, ἥλιος, ἠλεκτρισμός, ἀκτῖνες X, ἀκτῖνες ὑπεριώδεις, κ.λ.π., ἤτοι ἐρυθήματα, ἐγκαύματα, κρυοπαγήματα, ἀκτινοδερμίτιδας κ.τ.λ.· 2) τὰς ἐκ χημικῶν οὐσιῶν (ἑλκώσεις, δερματίτιδες, τοξιδερμίαι κ.λ.)· 3) τὰς ἐκ μικροβίων (δοθιήν, ἔκθυμα, κηρίον, σύκωσις, ἀκμὴ κ.λ.)· 4) τὰς ἐκ μυκήτων (μυκητιάσεις, τριχοβρῶτις, πιτυριάσεις, σποροτριχίασις, τριχοφυτία, ἀκτινομύκωσις, βλαστομύκωσις κ.λ.)· 5) τὰς ἐκ ζωϊκῶν παρασίτων (ψώρα, φθειρίασις κ.λ.)· 6) τὰς ἐκ πρωτοζῴων (σύφιλις, λεϊσμανίασις κ.λ.)· 7) τὰς ἐκ βακίλλων (φυματιάσεις τοῦ δέρματος, λύκος, λέπρα, μᾶλις, μαλακὸν ἕλκος κ.λ.)· 8) τὰς αἱματοδερμίας (λευχαιμίαι, σπογγοειδὴς μυκητίασις κ.λ.)· 9) τὰς ἐκ πεπτικῆς ἀφυλαξίας (κνίδωσις, ἀγγειονεκρωτικὸν οἴδημα κ.λ.π.). Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀγνώστου αἰτιολογίας νόσων τοῦ δέρματος ὑπάγονται: οἱ ὄγκοι, τὸ ἔκζεμα, ἡ ψωρίασις, οἱ λειχῆνες, οἱ σπῖλοι, ἡ γυροειδὴς ἀλωπεκία, ὁ πέμφιξ, ἡ σκληροδερμία, ἡ ἰχθύωσις, ἡ κνήφη, ἡ κνύζα, ἡ λεύκη, αἱ δυσχρωμίαι, αἱ δυσκερατιάσεις, τὸ ξηρόδερμα κ.λ.π.

Δέρμα καὶ αὐθυποβολή. Ἡ αὐθυποβολὴ ἐν σχέσει μὲ τὸ δέρμα προκαλεῖ περίεργα φαινόμενα. Ὁ Cabanès ἀναφέρει τὴν περίπτωσιν κορασίδος δωδεκαετοῦς εἰς Abbeville, ἥτις, στενοχωρημένη διότι δὲν εὕρισκε τὴν λύσιν ἑνὸς προβλήματος, ᾐσθάνθη αἴφνης κνισμὸν εἰς τὸν βραχίονα καὶ ὁ ζητούμενος ἀριθμὸς ἐσημειώθη ἐπὶ τοῦ δέρματος δι' ἐρυθρῶν ὑπεραιμικῶν γραμμῶν. Εἰς νευροπαθεῖς νεάνιδας παρετηρήθη ὅτι καὶ τὸ πλέον ἀνεπαίσθητον φίλημα ἀφίνει πολλάκις ἴχνη ἐρυθρότητος ἐπὶ τοῦ δέρματος. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ συγκέντρωσις τοῦ βλέμματος ἐφ' ὡρισμένου σημείου τοῦ δέρματος προκαλεῖ αἱμωδίαν μέχρι πόνου. Ἔτι περιεργότερα εἶναι τὰ ἐπὶ τῶν μυστικοπαθῶν ἀσκητῶν παρατηρηθέντα φαινόμενα. Πολλοὶ ἐκ τούτων διερχόμενοι τὴν ἡμέραν των εἰς τὸ νὰ θεῶνται τὰ ἴχνη τῶν ἥλων ἐπὶ τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ, παρήγαγον τὰ αὐτὰ στίγματα καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν μερῶν ἐπὶ τοῦ σώματός των διὰ τῆς αὐθυποβολῆς. Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ νὰ παραγάγῃ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἐξελκώσεις καὶ οὐλὰς ἐπὶ τοῦ σώματός του, ὡς καὶ τὸ σημεῖον τοῦ λογχισμοῦ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δι' αὐθυποβολῆς ἴασις δερματοπαθειῶν καὶ ἰδίως τῶν μυρμηκυιῶν, εἶναι ἐπίσης γεγονὸς πολλαπλῶς ἐπιβεβαιωθὲν ἐσχάτως δι' ἐγκύρων ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων. [Βλ. ἐργασίας *Nini* ἐν «Presse Médicale» (Παρίσιοι 3 Μαρτίου 1923), *Grumach* ἐν Münchener medizinische Wochenschrift» (Μόναχον 1 Ἰουλ. 1927) κ.λ.π].

[Περὶ τῆς αἰσθητικῆς καὶ κοσμητικῆς τοῦ δέρματος βλ. λ. **αἰσθητική**.]

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ΤΟ ΔΕΡΜΑ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

—[ΣΥΓΚΡ. ΖΩΟΛ.] Τὸ *δέρμα* εἰς τὰ ἀνώτερα θηλαστικὰ παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας ὡς πρὸς τοὺς ἱστολογικοὺς αὐτῶν χαρακτῆρας, ἀλλὰ κατὰ τὸ πάχος, τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὸ χρῶμα ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων ζῴων. Ζῷα τινὰ ἔχουσι δέρμα μαλακὸν καὶ λεῖον, ὡς οἱ λέοντες, αἱ ὕαιναι, οἱ λύκοι, αἱ δορκάδες κτλ. Ἕτερα φέρουσι δέρμα παχύτατον, σκληρὸν καὶ σμηριγῶδες ὡς π. χ. οἱ ῥινόκερω, οἱ ἐλέφαντες, οἱ ἱπποπόταμοι

Digitized by Google

κτλ. Ἄλλων ζῴων τὸ δέρμα εἶναι μαλακὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀλλὰ καλύπτεται ὑπὸ σκληροτάτων ἀκανθῶν, ὅπως εἶναι τὸ δέρμα τῶν ἀκανθοχοίρων κτλ. Ζῷα τινὰ ἔχουσι δέρμα κεκαλυμμένον ὑπὸ μακροτάτων τριχῶν, ὅπως αἱ αἶγες, τὰ πρόβατα καὶ ἄλλα. Εἴς τινα ζῷα τὸ δέρμα καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν μεταξοειδῶν τριχῶν καὶ εἶναι περιζήτητον διὰ τὸν γυναικεῖον καλλωπισμὸν ὅπως τὸ δέρμα τῶν σκιούρων, τῆς ἰκτίδος, τῆς ἐνυδρίδος κτλ., ζῴων τινῶν ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἑρπετῶν κυρίως, τὸ δέρμα καλύπτεται ὑπὸ κερατίνων πλακῶν ἢ λεπίων, ὅπως τῶν ὄφεων, σαυρῶν κτλ. Παρεμφερὲς εἶναι καὶ τὸ δέρμα τῶν ἰχθύων, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ σκληρῶν λεπίων ἢ κερατοειδῶν πλακιδίων. Εἰς τὰ ἀσπόνδυλα, ὅπως π. χ. τὰ μαλακόστρακα καὶ τὰ μαλάκια, τὸ σῶμα ἐκκρίνει οὐσίαν τινά, τιτανώδους ἢ ἀσβεστολιθικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συστάσεως ἥτις σχηματίζει τὸ ὄστρακον ἢ μανδύαν, ὑφ' ὃν καλύπτεται τὸ σῶμα. Εἰς τὰ χιτωνοφόρα τὸ σῶμα ἀντὶ δέρματος καλύπτεται ὑπὸ χιτινώδους οὐσίας. Δ. Ν. Π.

— (ΒΙΟΜΗΧ. ΧΗΜ.) *Δέρμα* καλεῖται τὸ περικάλυμμα τοῦ ζῴου, ἡ δορὰ ἐν φυσικῇ καταστάσει, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ δεδεψημένη βύρσα, ἡ μεμαλαγμένη καὶ εἰργασμένη, τὸ σκῦτος. Τὸ δέρμα ἀποτελεῖται ἐκ πλέγματος δεσμῶν ἐξ ἰνῶν λεπτοτάτων διαμέτρου ἑνὸς χιλιοστοῦ τοῦ χιλιοστομέτρου μετ' ὀλίγου ἐνδιαμέσου ὑγροῦ τῆς αὐτῆς χημικῆς συνθέσεως, διακρινόμενον εἰς τὸ κύριον σῶμα τοῦ δέρματος, τὸ *χόριον*, καὶ τὸ ἐκ πυκνοτέρων ἱστῶν ἐπιφανειακὸν στρῶμα, τὴν *ἐπιδερμίδα*, ἀποτελουμένην ἀπὸ δύο στιβάδας, τὴν ἐσωτερικὴν τὴν μαλπιγιανὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τὴν κερατίνην, ἥτις διαρκῶς ἀπολεπίζεται. Ἐν τῷ χορίῳ ὑπάρχουσιν ἐντεθειμένα τὰ θυλάκια τῶν τριχῶν καὶ οἱ εἰς ταῦτα καταλήγοντες σμηγματογόνοι ἀδένες, οἱ παρέχοντες λίπος εἴς τε τὰς τρίχας καὶ τὸ δέρμα. Αἱ ἶνες αὗται εἶναι τὸ κυριώτερον συστατικόν· μικρὸν ποσὸν τῶν καλουμένων ἐλαστικῶν ἰνῶν, λιπῶν, λευκωμάτων, χρωστικῶν δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει διὰ τὰς κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τελουμένας μεταβολάς. Αἱ βύρσαι εἴτε ἐργάζονται μετὰ τῶν τριχῶν αὐτῶν εἰς μηλωτὰς ἢ ἀποψιλοῦνται καὶ καθαίρονται ὅπως παραχθῶσι τὰ σκύτη τοῦ ἐμπορίου. Κατὰ τὴν ἀποψίλωσιν καὶ κάθαρσιν ἀπομακρύνονται αἱ προσμίξεις καὶ ἡ δινικὴ ἐνδιάμεσος οὐσία, ὡς φαίνεται, καὶ ἀπομένει ἡ ψιλὴ βύρσα, μαλακὴ καὶ εὔκαμπτος, μᾶλλον λευκοῦ χρώματος, ἀδιαφανὴς καὶ οὐχὶ ἐλαστική, ἥτις πιεζομένη μεταξὺ τῶν δακτύλων διατηρεῖ ὕστερον τοὺς τύπους αὐτῶν. Τὴν δεδεψημένην βύρσαν καλοῦσι *δέψαν*. Κατ' ἀναλογίαν καλεῖται ἡ ἁπλῶς ἀπεψιλωμένη βύρσα *ψιλὰ* (Blösse). Ἡ ὀνοματολογία παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο σαφῶς καθωρισμένη. Ἡ χημικὴ οὐσία ἐξ ἧς συνίστανται αἱ ἶνες εἶναι ἡ κολλογόνος, ὑπαγομένη εἰς τὰ λευκωματοειδῆ, δεικνύουσα τὴν αὐτὴν σύνθεσιν εἰς τὰ διάφορα ζῷα: ἄνθραξ 5,0—2 %, ὑδρογόνον 6.4 %, ἄζωτον 17.8 %, θεῖον 0.2 % καὶ ὀξυγόνον 25.4 %. Αἱ ἶνες εἶναι εἰς κατάστασιν πηκτῆς διωγκωμένης ἐν ὕδατι, περιέχουσαι 70—75 % ὕδατος. Ἐν ὕδατι ἐντιθέμεναι διογκοῦνται ἀκόμη μέχρι μεγίστου ὁρίου, εἰς ὑψηλοτέραν δὲ θερμοκρασίαν διαλύονται εἰς διάλυμα ζωικῆς κόλλας ἢ γλοιίνης. Ἡ γλοιίνη αὐτὴ ἔχει σχεδὸν τὴν αὐτὴν χημικὴν σύνθεσιν καὶ φαίνεται ὡς σχηματιζομένη δι' ἁπλῆς σχάσεως τῶν ἰνῶν εἰς μικρότερα μόρια (τίλους) ἄνευ ἄλλης χημικῆς μεταβολῆς ἐκτὸς προσθήκης ἴσως ἐλαχίστου ὕδατος. Τὸ σημεῖον τῆς μεγίστης ἐν ὕδατι ψυχρῷ διογκώσεως εἶναι διάφορον ἀναλόγως τοῦ παρελθόντος τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν δείγματος, ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς θερμοκρασίας, προηγηθείσης ἀπομακρύνσεως ὕδατος, ξηράνσεως εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν, τοῦ χρόνου κλπ. Ἥ τε κολλογόνος καὶ ἡ γλοιίνη μετὰ ξήρανσιν εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν καὶ ἐπὶ χρόνον, δεικνύουσι μικρὰν τάσιν πρὸς διόγκωσιν καὶ διαλύονται δυσκόλως ἐν θερμῷ ὕδατι. Ἐν ὀξίνοις καὶ ἀλκαλικοῖς διαλύμασιν αὐξάνεται ἡ διόγκωσις. Τὸ δέρμα παχύνεται, καθίσταται διάφωτον, σκληρὸν καὶ ἐλαστικόν. Κατὰ τὸν Procter ἡ γλοιίνη ἀπορροφᾷ ἐν ὕδατι ἁπλῷ διπλάσιον ποσόν, ἐν ἀραιῷ δ' ὀξεῖ πεντηκονταπλάσιον, τοῦ μεγίστου ἐπιτυγχανομένου ἐν ὀξεῖ ἀραιώσεως ἑκατοστοχιλιονικῆς. Ἡ διόγκωσις ὑποχωρεῖ διὰ πυκνοτέρων ὀξέων καὶ εἰς μεγάλην αὐτῶν πυκνότητα ἄρχεται διάλυσις μετ' ἀποσυνθέσεως συνδεομένη. Αἱ ἶνες τοῦ δέρματος δεικνύουσι τὰ αὐτὰ φαινόμενα, μόνον τὸ ποσὸν τῆς διογκώσεως εἶναι μικρότερον λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας αὐτῶν συνοχῆς. Τὸ ἀπορροφώμενον ὀξὺ συγκρατεῖται ὑπὸ δύο μορφάς· πρῶτον λόγῳ χημικῆς ἕλξεως καὶ δεύτερον λόγῳ ἁπλῆς ἀπορροφήσεως. Ἐὰν μετρήσωμεν διὰ καυστικοῦ κάλεως διὰ μὲν φαινελαιοφθαλεΐνης ἐκτιμῶμεν τὸ σύνολον τοῦ ὀξέος, ἐξ οὗ μέγα μέρος δὲν ἐρυθραίνει τὴν εἰλιανθίνην. Τὸ οὕτω συνδεόμενον ποσὸν αὐξάνει μετὰ τῆς πυκνότητος τοῦ ὀξέος καὶ φθάνει βραδέως εἰς ὅριον ἀντιστοιχοῦν περίπου εἰς 1.25 μόριον ὀξέος ἐπὶ 1000 γλοιίνης ξηρᾶς. Διάλυμα ἅλατος ἐμποδίζει τὴν διόγκωσιν τῆς ὀξίνου γλοιίνης, ἐνῷ διογκοῖ ἐλαφρῶς ἐν οὐδετέρῳ διαλύματι. Τὰ φαινόμενα ἐνδεικνύουσι τὸν σχηματισμὸν ἅλατος ἀσθενοῦς βάσεως μετ' ὀξέος ὑφισταμένου ὑδρόλυσιν. Ἡ ἐνέργεια τῶν ἀλκαλίων εἶναι ἀνάλογος, ἐπερχομένης διογκώσεως, σχηματισμοῦ ὑδρολυομένου ἅλατος ἀσθενοῦς ὀξέος καὶ διαλύσεως καὶ καταστροφῆς τοῦ ἱστοῦ εἰς μεγαλυτέρας πυκνότητας. Ἡ διόγκωσις αὕτη ἐξαρτᾶται κυρίως μὲν ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν ἰόντων ὑδρογόνου ἢ ὑδροξυλίου, ἀλλ' εἶναι περίπλοκον φαινόμενον τῶν ἀνιόντων τῶν ὀξέων ἢ τῶν κατιόντων τῶν βάσεων, ἐχόντων ἐπίσης σημασίαν ὡς πρὸς τὸ ποσὸν αὐτῆς καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ὑπὸ διόγκωσιν γλοιίνης ἢ τοῦ δέρματος. Διὰ παρατεταμένης ὑδρολύσεως παράγονται διάφορα ἀμινοξέα, τὸ ὑλικὸν κατασκευῆς πασῶν τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἀπολείπονται αἱ λανθάνουσαι βασικαὶ καὶ ὄξινοι ἰδιότητες αὐτῶν.

Εἰς ἣν κατάστασιν εὑρίσκονται αἱ ἶνες τοῦ δέρματος ὑφίστανται εὐκόλως χημικὰς καὶ φυσικὰς μεταβολάς. Πρῶτον ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν σηψιγόνων βακτηρίων. Ξηραινόμεναι ἀντέχουσι καὶ διατηροῦνται ἀναλλοίωτοι. Ἐπίσης ἀποβάλλουσι καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ συγκρατεῖν τὸ ὕδωρ, ὑφίστανται συρρίκνωσιν καὶ πῆξιν. Κατὰ τὴν τοιαύτην ξήρανσιν τοῦ δέρματος αἱ ἶνες συγκολλῶνται εἰς κερατοειδῆ ἱστόν. Διὰ τῆς δέψεως, ἤτοι μηχανικῆς μαλάξεως, ἀποχωρίζονται αἱ δέσμαι τῶν ἰνῶν καὶ παρέχεται εἰς τὸ ξηρανθὲν δέρμα ποιά τις εὐκαμψία. Πολὺ λιπαρά, χονδρὰ δέρματα ὑφιστάμενα τὴν μάλαξιν τοιαύτην καὶ τὴν ξήρανσιν εἶναι ἀρκετὰ εὔκαμπτα ὥστε νὰ χρησιμοποιῶνται. Διὰ τοῦτο ὑπεβοήθη αὕτη τὴν λῆψιν εὐκάμπτου ξηροῦ δέρματος διὰ τῆς ἐπαλείψεως λίπους κατὰ τὴν ξήρανσιν καὶ δέψησιν, ἤτοι μηχανικὴν μάλαξιν. Ἐπίσης ἀρχαιόθεν ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἡ ἐπίπασις χωμάτων περιεχόντων διαλυτὰ ἅλατα, τὰ ὁποῖα ἀποτιθέμενα μεταξὺ τῶν ἰνῶν ἠμπόδιζον τὴν ἰσχυρὰν συγκόλλησιν αὐτῶν κατὰ τὴν ξήρανσιν καὶ προσέδιδον κατὰ τὴν δέψησιν, ἤτοι μάλαξιν καὶ ἀποχωρισμὸν τῶν ἰνῶν, εὐκαμψίαν διὰ τῆς εὐκόλου ἐπ' ἀλλήλας κινήσεως αὐτῶν. Οὕτως ἐδημιουργήθησαν αἱ παλαιότατοι μέθοδοι κατεργασίας βυρσῶν, ἡ λιποδεψία καὶ ἡ στυψοδεψία. Ὅταν ὅμως ἀντὶ χωμάτων ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἐπίπασιν κόνις φλοιῶν πεύκης καὶ ἄλλων δένδρων, ὁπότε τὰ διαλυτὰ σώματα εἶναι ὀργανικῆς φύσεως, αἱ κληθεῖσαι δεψικαὶ οὐσίαι καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀπορροφῶνται διὰ τοῦ χρόνου μεγάλαι ποσότητες, προσέλαβεν ἡ κατεργασία τῶν δερμάτων τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφήν. Εἶναι ἡ σημερινὴ *ταννοδεψία*. Πρὸς διευκόλυνσιν λοιπὸν τῆς δέψεως καὶ λῆψιν χρησιμωτέρων προϊόντων ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης τοῦ δέρματος, ἐκδηλουμένη ἔναντι τῶν διαφορωτάτων οὐσιῶν. Τὸ ἁπλῶς ξηρανθὲν δέρμα δὲν ὑφίσταται τὴν πῆξιν τῆς κολλογόνου μονόδρομον, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀντιστρεπτήν· τιθέμενον εἰς ὕδωρ προσλαμβάνει βαθμηδὸν αὐτὸ καὶ διογκοῦται καὶ μαλακύνεται ἐπανερχόμενον εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν καὶ ὑποκείμενον πάλιν εἰς σῆψιν. Ἐὰν αἱ ἀπορροφηθεῖσαι οὐσίαι ἦσαν διαλυταί, ἀπομακρύνονται ὑπὸ τοῦ ὕδατος· ἐὰν ὅμως εἶναι ἀδιάλυτοι, τότε αἱ ἶνες προστατεύονται, διατηροῦσι τὴν κατάστασιν αὐτῶν πήξεως, δὲν προσλαμβάνουσι χημικῶς ἡνωμένον ὕδωρ, δὲν διογκοῦνται. Ἁπλῶς ὑγραίνεται τὸ δέρμα ἐκ νέου δὲ ξηραινόμενον διατηρεῖ τὴν εὐκαμψίαν αὐτοῦ καὶ μαλακότητα. Δὲν ὑπόκειται εἰς σῆψιν. Εὐνόητος λοιπὸν τυγχάνει ἡ σπουδαιότης τῆς τοιαύτης κατεργασίας, ὥστε ἡ ἔννοια τῆς δεψήσεως, ἤτοι μαλάξεως, τῶν δερμάτων νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς συγχρόνου διαποτίσεως διὰ σωμάτων παρεχόντων ἐντὸς τοῦ δέρματος ἀδιαλύτους ἑνώσεις.

Τὴν τοιαύτην ἀδιαλυτοποίησιν τῶν ἰνῶν τοῦ δέρματος ἀπέδωκαν οἱ χημικοὶ εἰς τὴν τέλεσιν χημικῆς ἑνώσεως ἀδιαλύτου μεταξὺ τῆς κολλογόνου καὶ τῶν ἀπορροφωμένων δεψικῶν οὐσιῶν. Τοῦτο ὅμως εἶναι καὶ τὸ μόνον ἐπιχείρημα, ὅτι καταχρημνίζεται τρόπον τινὰ ἡ ἐν τῇ πηκτῇ τοῦ φυσικοῦ δέρματος ἐν ὕδατι δῆθεν, οὕτως εἰπεῖν διαλύσει, εὑρισκομένη ἀμφοτέρου χαρακτῆρος κολλογόνος ὑπὸ τῶν δεψικῶν οὐσιῶν. Δὲν παρετηρήθησαν οὔτε ὡρισμέναι ἀναλογίαι τῶν ἀντιδρώντων συστατικῶν, οὔτε ὡρισμένη σύνθεσις τῶν προϊόντων. Τὸ πρόβλημα εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς βαφῆς τῶν ὑφανσίμων ἰνῶν.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ὁ καθηγητὴς Fr. Knapp παρήγαγε δέρματα (δέψας) διὰ τῆς ἐντοπίσεως μεταξὺ τῶν ἰνῶν τῶν διαφορωτάτων ἀδιαλύτων σωμάτων καὶ ἔδωκε τῷ 1858 τὸν ἑξῆς ὁρισμόν: «Δεδεψημένον δέρμα εἶναι δέρμα, οὗτινος αἱ ἶνες ἠμποδίσθησαν νὰ συγκολληθῶσι κατὰ τὴν ξήρανσιν». Ἐλησμόνησεν ὅμως τὴν κατὰ τὴν ξήρανσιν ἐπερχομένην μεταβολήν. Πράγματι, ἐὰν διὰ βαθμιαίας ἐπιδράσεως ὁλονὲν πυκνοτέρου οἰνοπνεύματος ἀπομακρύνωμεν τὸ διαποτίζον καὶ διογκοῦν ὕδωρ, ἐπιφέρωμεν δὲ τὴν πῆξιν τῆς κολλογόνου, τὸ δέρμα ξηραινόμενον καὶ δεφόμενον καθίσταται μαλακόν, ἀλλ' ἀπορροφᾷ ἐκ νέου ὕδωρ διογκούμενον εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν. Σκύτη ἐπανερχόμενα διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν, ὡς καὶ τὰ δι' ἅλατος μόνον ἢ ἅλατος καὶ ὀξέος παρασκευασθέντα, δὲν ἐθεωρήθησαν γνήσια. Ὁ Th. Körner ἔδωκε λοιπὸν τῷ 1899 τὸν ἑπόμενον τοῦ δέρματος ὁρισμόν: «Δεδεψημένον δέρμα εἶναι δέρμα ὅπερ διὰ τῆς ἐντοπίσεως ὡρισμένων οὐσιῶν, τῶν δεψικῶν, ἀπέβαλε τὴν ἰδιότητα τῆς μοριακῆς διαποτίσεως δι' ὕδατος, συγκρατῆσαν μόνον τὴν ἰδιότητα τῆς τριχοειδοῦς διαποτίσεως». Ὁ Körner εἶχεν ὑπ' ὄψει αὐτοῦ καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Knapp εἰσαχθείσας νέας μεθόδους κατεργασίας δι' ἑνώσεως σιδήρου καὶ χρωμίου, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς κανόνας τῆς προστύψεως τῶν ὑφανσίμων ἰνῶν ἐστερεοῦντο ἐπὶ τῶν δερματίνων ἰνῶν ὀξείδια τοῦ σιδήρου καὶ χρωμίου.

Τῷ 1900 ὁ Π. Δ. Ζαχαρίας ἐπεξέτεινε τὴν δι' ἀπορροφήσεως προδεψικὴν κατεργασίαν ἐπὶ πασῶν τῶν οὐσιῶν, αἵτινες εἴτε πηγνύουσι τὸ λεύκωμα ἀμέσως, εἴτε σὺν τῇ καταχρημνίσει μετ' αὐτοῦ ἀδιαλύτων ἑνώσεων, χρησιμοποιήσας νιτρικὸν ὀξύ, ἅλατα κασσιτέρου καὶ τὰς διαφορωτάτας χρωστικὰς ἀνιλίνης εἰς τὴν προδεψικὴν κατεργασίαν. Αἱ ἶνες τοῦ ἐρίου συνίστανται ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας, συγγενοῦς πρὸς τὴν κολλογόνον, τῆς κερατίνης, καὶ εὑρίσκονται εἰς πεπηγυῖαν κατάστασιν, ἁπλῶς διαποτιζόμεναι ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ μὴ διογκούμεναι ὑπ' αὐτοῦ εἰς πηκτὴν ὡς αἱ τοῦ δέρματος ἶνες. Αἱ προδεψικαὶ ἐργασίαι εἶναι ἐντελῶς ἀνάλογοι πρὸς τὰς τῆς βαφικῆς, ἰδίως αἱ νεώτεραι δι' ἐκχυλισμάτων καὶ διαλυμάτων χρωμιούχων ἑνώσεων καὶ τὴν ἀναλογίαν ταύτην ἐγενίκευσεν εἰς ταυτότητα. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν πρόστυψιν καὶ τὴν βαφὴν ἐπιδιώκεται ὁ ἐντοπισμὸς ἀδιαλύτων οὐσιῶν ὡς καὶ κατὰ τὴν πρόδεψιν, καὶ ἐπειδὴ ὡς χρῶμα ὥρισε τὴν ἐκ τῶν διαλυτῶν χρωστικῶν ἀποβαλλομένην ἀδιάλυτον ἕνωσιν, ἔδωκε τῷ 1903 ἐνώπιον τοῦ Δ΄ διεθνοῦς συνεδρίου τῆς ἐφηρμοσμένης χημείας ἐν Βερολίνῳ τὸν ἑξῆς ὁρισμόν: «Δεδεψημένον δέρμα εἶναι δέρμα, ὅπερ διὰ τοῦ ἐντοπισμοῦ διαφόρων χρωμάτων ἀπώλεσε τὴν ἰδιότητα τοῦ συγκρατεῖν ἡνωμένον ὕδωρ, ὑπέστη πῆξιν.». Τὸ δεδεψημένον δέρμα δύναται νὰ προσομοιασθῇ πρὸς πεπιλημένας ἐρέας. Αἱ ἶνες τοῦ δέρματος ἀπορροφήσασαι κατὰ τὴν πρόδεψιν διαφόρους καταλλήλους οὐσίας (δεψικὰς οὐσίας) δὲν συγκολλῶνται πλέον κατὰ τὴν ξήρανσιν, δεφόμεναι δὲ ἀποχωρίζονται ἀλλήλων καὶ παρέχουσι τὸ δεδεψημένον δέρμα. Συγχρόνως ὑπέστησαν μεταβολὴν ὑποστᾶσαι πῆξιν καὶ προσλαβοῦσαι τὰς ἰδιότητας τῶν ὑφανσίμων ἰνῶν, δηλαδὴ δὲν ἑνοῦνται πλέον μεθ' ὕδατος διογκούμεναι καὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς σῆψιν. Ὁ Π. Δ. Ζαχαρίας παρεσκεύασε νέα δέρματα διὰ νιτρικοῦ ὀξέος, λευκὰ δι' ὀξειδίων τοῦ κασσιτέρου, μελανὰ διὰ νιγροσίνης, κιτρινόφαια, πράσινα καὶ μελανὰ διὰ χρωμάτων τοῦ θείου κλπ. Ὅσον ἀδιαλυτώτερον τὸ ἀπορροφηθὲν καὶ στερεωθὲν χρῶμα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀδιάβροχον (ὡς λέγεται) εἶναι τὸ δεδεψημένον δέρμα. Αἱ ἶνες κατὰ σειρὰν τῆς φυσικῆς αὐτῶν καταστάσεως πήξεως εἶναι ὡς ἑξῆς: Ἡ μᾶλλον πεπηγυῖα εἶναι ἡ τοῦ βάμβακος, εἶτα ἡ τοῦ ἐρίου, εἶτα ἡ τῆς μετάξης καὶ τέλος ἡ ἐν καταστάσει μαλακῆς πηκτῆς δερματίνη ἴς. Ἡ μέταξα ἔχει μεταξὺ τῶν ὑφανσίμων ἰνῶν τὴν μεγαλυτέραν ἀπορροφητικὴν ἱκανότητα, δυναμένη νὰ ἀπορροφήσῃ πολλαπλάσιον αὐτῆς βάρος ὀξειδίων τοῦ κασσιτέρου, δεψικοῦ σιδήρου καὶ ἐν γένει κολλοειδῶν ἰζημάτων. Ἐπίσης τὸ δέρμα δύναται νὰ ἀπορροφήσῃ μεγάλας ποσότητας δεψικῶν οὐσιῶν, ἰδίως φυτικῶν, καὶ νὰ ἀποδώσῃ διπλάσιον καὶ πλέον βάρος τῆς ξηρᾶς αὐτοῦ οὐσίας εἰς δεδεψημένον δέρμα. Κατὰ τὴν πρόδεψιν λαμβάνεται φροντὶς ὅπως μὴ ἡ πῆξις, ἡ κατὰ τὴν ξήρανσιν συμπληρουμένη, ὑπερβῇ ὅριόν τι καὶ ἡ ἲς καταστῇ σκληρὰ καὶ εὔθραυστος, καὶ καῇ, ὡς λέγεται, τὸ δέρμα. Ἡ διὰ δεψικῶν οὐσιῶν ἐπιβάρυνσις τοῦ δέρματος εἶναι πολλάκις ἐπιθυμητή, ὅπως τὸ δέρμα ἀποκτήσῃ σῶμα καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ νοθεία, ἐκτὸς ἂν προσετέθησαν καὶ ἄλλα ἀδιάλυτα ἀνόργανα ἅλατα ἢ ὀργανικαὶ ἑνώσεις ὡς σάκχαρον, μηδεμίαν ἐξασκοῦντα κατὰ τὴν δέψησιν ἐνέργειαν καὶ τὴν ποιότητα τοῦ εἰργασμένου δέρματος χειροτερεύοντα.

Ἡ ἀπορροφητικὴ ἱκανότης τοῦ φυσικοῦ δέρματος χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν φυτικῶν δεψικῶν οὐσιῶν καὶ προσδιορισμὸν τῆς περιεκτικότητος εἰς ἀπορροφήσιμα χρήσιμα συστατικά. Πρὸς τοῦτο παρασκευάζεται εἰδικὴ δερματόκονις εἰς ξέσματα. Τὸ κατὰ πόσον αἱ ἶνες τοῦ δέρματος διὰ τῆς δεψικῆς ἐπεξεργασίας ἐπλησίασαν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἐρίου, ἤτοι κατὰ πόσον τὸ εἰργασμένον δέρμα εἶναι τέλειον, προσδιορίζεται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ βρασμοῦ τοῦ Fahrion, καθ' ἣν πρέπει νὰ δώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερα διαλυτὰ συστατικά. Ὁ ἑπόμενος πίναξ δίδει ἰδέαν τοῦ ἀδιαβρόχου, ὡς λέγεται, διαφόρων δερμάτων. Τὰ δέρματα ἔχουσι ποσοστόν τι ὑγρασίας, ὡς πορώδη σώματα, διάφορον ἀναλόγως τῆς ὑγρομετρικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας, ἔχουν ποσοστόν τι τέφρας ἀναλόγως τῆς καθαρότητος αὐτῶν καὶ τοῦ εἴδους τῆς δεψικῆς οὐσίας, παρέχουν δὲ βραζόμενα ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον ποσὸν διαλυτῶν συστατικῶν ἀναλόγως τῆς καταστάσεως πήξεως αὐτῶν. Ἡ δερματόκονις ἄνευ δεψικῶν οὐσιῶν καὶ τὸ ἔριον εἶναι τὰ δύο ἄκρα.

Digitized by Google

	Ὑγρασ.	Τέφρα	Διαλυτὴ ἐν ὕδατι	Ὑδατομονιμότης
Δερματόκονις ἁπλῆ....	17—18%	0.2	78.1-82.8	0.0—5.7
Δερματόκονις ἐλαφρῶς χρωμιωμένη.........	13.3	1.3	59.0	30.9
Λιπόδερμα	19.7	5.6	14.6	80.5
Δέρμα πελμάτων μετὰ φυτικῶν δεψικῶν.. .	13.1	1.3	39.8	54.5
Δέρμα ταρσῶν μετὰ φυτικῶν δεψικῶν.......	16.2	0.5	25.0	70.0
Χρωμιόδερμα διὰ μονοσύτου μεθόδου....	15.9	5.8	8.5	90.4
Χρωμιόδερμα διὰ μεθόδου τῶν δύο λουτρῶν	18.3	6.6	10.2	86.4
Ἔριον..............	9.3	1.6	1.2	93.7

Ὑπῆρχε μέχρις ἐσχάτων ἡ πρόληψις ὅτι τὸ μόνον γνήσιον δεδεψημένον δέρμα εἶναι τὸ διὰ φυτικῶν δεψικῶν οὐσιῶν. Ἐν τούτοις πολλαὶ δεψικαὶ περιέχουσαι ταννίνην διαλυτὴν ὡς τοῦ ροῦ δὲν δίδουσι τέλειον δέρμα, τῆς καθαρᾶς ταννίνης απομακρυνομένης κατὰ μέγα μέρος τοῦ δέρματος δι' ἐκπλύσεως. Τὰ καλὰ δέρματα δίδουσιν οἱ φλοιοὶ μόνοι ἢ μετὰ βαλάνων καὶ ξύλου καστανέας κλπ. περιέχοντες καὶ πολυμερεῖς ἀδιαλύτους δια της ταννίνη, προσωρινῶς διαλυτοποιουμένας εἰς τιλοδιαλύματα ἢ κολλοειδῆ διαλύματα. Αἱ ἀδιάλυτοι αὗται πολυμερεῖς δεψικαὶ ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὰς τάξεις τῶν φλυβαφηνῶν σκοτεινοῦ χρώματος καὶ τοῦ ἐλλαγικοῦ ὀξέος ἀνοικτοῦ χρώματος. Ἡ ἀδιαλυτοποίησις προάγεται καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος. Τὰ ἐκχυλίσματα τῶν δεψικῶν υλῶν διὰ τοῦ χρόνου σχηματίζουσιν ἰζήματα τῶν κολλοειδῶν ἀδιαλύτων τοιούτων πολυμερῶν ἑνώσεων. Αὗται ἀπορροφώμεναι δίδουσιν εἰς τὸ δέρμα τὸ σῶμα καὶ παρέχουσι τὸ ὑδατομόνιμον αὐτοῦ. Τὸ χρωμιόδερμα εἶναι πολὺ περισσότερον ὑδατομόνιμον, διότι τὸ ἀπορροφώμενον ὀξείδιον τοῦ χρωμίου εἶναι ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι. Τὸ στυψεόδερμα δὲν εἶναι ὑδατομόνιμον ὅταν εἶναι πρόσφατον, της στυπτηρίας οὔσης διαλυτῆς ἐν ὕδατι. Διὰ τοῦ χρόνου ὅμως ἀποβάλλεται ὀξείδιον τοῦ ἀργιλλίου ἀδιάλυτον καὶ τὸ δέρμα καθίσταται ὑδατομονιμώτερον. Ἐπίσης ἡ μυρμηκυλαλδεΰδη καὶ ἡ κινόνη, ἐνεργοῦσαι ἐπὶ τῆς κολλογόνου ὡς πηκτικαί, παράγουσιν ὑδατομόνιμα δέρματα, ἰδίως ἡ κινόνη. Ἀμφότεραι ὅμως, ἰδίως ἡ κινόνη, πολυμερίζονται ἐν διαλύσει εὑρισκόμεναι καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Ὁμοίως ἐνεργοῦσι καὶ αἱ τεχνηταὶ δεψικαί, ὡς τὸ νεραδέλαιον τοῦ *Stiasny*, προϊὸν συμπυκνώσεως μυρμηκυλαλδεΰδης καὶ λενινελαίου, χρησιμοποιούμεναι εἰς παρασκευὴν ἐλαφρῶν δερμάτων. Ὥστε ὅλα τὰ δέρματα καὶ τὰ εἰργασμένα διὰ μὴ φυτικῶν δεψικῶν εἶναι γνήσια, καὶ ὁ Fahrion, ὅπως λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπαίτησιν τῆς ὑδατομονιμότητος, ἔδωκε τον ἑξῆς ὁρισμόν: «Δεδεψημένον δέρμα εἶναι τὸ δέρμα, τὸ ὁποῖον τιθέμενον εἰς ὕδωρ καὶ ἐκ νέου ξηραινόμενον δὲν γίνεται σκληρὸν καὶ κερατοειδές, ἀλλὰ διαμένει μαλακὸν καὶ εὔκαμπτον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ παρουσίᾳ ὕδατος ψυχροῦ δὲν σήπεται καὶ βραζόμενον μεθ' ὕδατος δὲν παρέχει γλοιίνην». Ἡ ἀδιαλυτοποίησις τῆς δερματινης ἰνὸς ὡς καὶ ἐν γένει ἡ πῆξις τῶν λευκωμάτων δὲν εἶναι φαινόμενον ἀρκετὰ διευκρινισμένον, διότι ἐπέρχεται πάντως μεταβολὴ συνθέσεως τῶν μοριων διὰ τῆς ἀποβολῆς ὕδατος καὶ σχηματισμοῦ ἀνυδριτικῶν ἑνώσεων κατὰ τύπον τῶν λακτονῶν καὶ τῶν ἀμιδοξέων. Ἡ θεωρία τῆς κατασκευῆς τοῦ δέρματος κατὰ τοῦτο εἶναι πολυπλοκωτέρα τῆς τῆς χρώσεως τῶν ὑφανσίμων ἰνῶν, διότι ἐκτὸς τῆς ἀπορροφήσεως τῶν δεψικῶν οὐσιῶν κατὰ τὴν πρόδεψιν, ἐπέρχεται ἡ πῆξις ἡ συμπληρουμένη κατὰ τὴν ξήρανσιν καὶ εἶτα ἡ μεταβολὴ εἰς ἐλαστικὴν ἶνα κατὰ τὴν δέψησιν (μάλαξιν) καὶ λίπανσιν. Ἡ μηχανικὴ ἐπεξεργασία ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα καὶ διὰ τοῦτο ἡ χρωμιοδεψία διεδόθη μετὰ τὴν τελειοποίησιν τῶν μηχανῶν ἐπεξεργασίας τῶν δερμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fahrion*, Neuere gerbemethoden und Färbetheorien — *P. D. Zacharias*, Die Theorie der Färbevorgänge Colloid Chemistry and tanning. by H. R. Procter.

Π. Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΣ

—[ΒΥΡΣΟΔΕΨ.] Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Reimer τὸ ἀκατέργαστον δέρμα σύγκειται ἐξ ὕλης ἐχούσης τὸν χημικὸν τύπον $C_{16}H_{28}N_{6}O_{6}$ καὶ περιεχούσης 30,3 % ἀζώτου και 5 % ἑτέρας τινὸς ὕλης, τῆς *κοριίνης*. Κατὰ τὸν M. Müntz τὸ ἀποψιλωθὲν καὶ ἐντελῶς καθαρισθὲν δέρμα, ἰδίως ἐκ τῶν κρεάτων καὶ λοιπῶν ἀκαθαρσιῶν τοῦ ὑποδέρματος, σύγκειται ἐξ ἄνθρακος 51,43 %, ὑδρογόνου 6 64 %, ἀζώτου 18,16 %, ὀξυγόνου 23.06 %, θείου 0,02 % καὶ τέφρας ἢ ὀρυκτῶν ὑλῶν 0,71 %. Στοιχειωδεστέρα ἐξ ἄλλου ἀνάλυσις ἀπέδειξεν ὅτι τὸ δέρμα σύγκειται 1ον) ἐκ πρωτεϊνῶν, 2ον) ἐκ λιπαρῶν οὐσιῶν, 3ον) ἐξ ὀρυκτῶν οὐσιῶν, 4ον) ἐξ ὑδρογονανθράκων εἰς μικρὰν ποσότητα καὶ 5ον) ἐξ ὕδατος. Αἱ πρωτεῖναι ἅστινας συναντᾷ τις ἐν τῷ δέρματι εἶναι: α') τὸ κολλαγόνον ἢ κολλαγόνοι ἱστοί συστατικὸν τῶν λευκῶν ἢ συνδετικῶν ἰνῶν, β') ἡ ἐλαστίνη, ἐμπεριεχομένη εἰς τὰς ἐλαστικὰς ἢ κιτρίνας ἶνας, γ') ἡ κοριίνη ἢ κορεΐνη, ὕλη ἣν τις συναντᾷ μεταξὺ τῶν συνδετικῶν ἰνῶν τοῦ δέρματος, πληροῦσα, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ μορφὴν διαφόρων κολλοειδῶν, τὰ κενὰ μεταξὺ τῶν ἰνῶν· δ') αἱ κερατῖναι, ἀποτελοῦσαι εἰδικὴν ὅλην τάξιν τῶν πρωτεϊνικῶν ὑλῶν, εἶναι συστατικὸν τῆς ἐπιδερμίδος, τῶν τριχῶν, μαλλίων, ὀνύχων κλπ. Ἅπασαι αὗται αἱ πρωτεϊνικαὶ ὗλαι περιέχουν C, O, H καὶ N, σπανίως δὲ S καὶ P. Ἀναγνωρίζονται ἀπὸ εὐαρίθμους ἀντιδράσεις, ὡς λ. χ. τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Millon, τοῦ Biuret, τοῦ Adamcewicz κ. ἄ. Αἱ λιπαραὶ οὐσίαι τοῦ δέρματος δύνανται ν' ἀποχωρισθῶσι τούτου δι' ἐκχυλίσεως μετὰ βενζίνης, ἀκετόνης, ἀλκοόλης, αἰθέρος καὶ κτλ. Οὐχ ἧττον κατὰ τὴν ἐκχύλισιν συμπαρασύρονται καὶ πρωτεϊνικαὶ ὗλαι, ἀποχωριζόμεναι τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν δι' ὑδρολύσεως. Ἡ στεαρίνη, χολεστερίνη καὶ λεκιθίνη εἶναι τὰ συνηθέστερα ἐκχυλισματικὰ προϊόντα τοῦ δέρματος. Αἱ ὀρυκταὶ οὐσίαι καθὼς καὶ τὸ ὕδωρ, ἅτινα ἐμπεριέχονται ἐν τῷ δέρματι, ὑπολογίζονται, διὰ *ταύρους:* ὕδωρ 61 %, ὀρυκταὶ οὐσίαι 0 45 %· *ἀγελάδας:* ὕδωρ 63,11 %, ὀρυκταὶ οὐσίαι 0.36 %· διὰ *μόσχους:* 63,33 %, ὀρυκταὶ οὐσίαι 0,49 %· αἱ ὀρυκταὶ ἢ μεταλλικαὶ οὐσίαι εἶναι συνήθως μαγνήσιον, ἀνθρακικὸν νάτριον, ὀξείδιον σιδήρου, κασσίτερος, πυριτικὸν ὀξύ, ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, θειικὸν καὶ φωσφορικὸν ὀξύ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κατειργασμένον δέρμα, διακρίνεται τοῦτο εἰς δέρμα δεψημένον διὰ φυτικῶν δεψικῶν ὑλῶν (Vegetabilische gerbstoffe, Lohgare) καὶ εἰς τοιοῦτον δι' ὀρυκτῶν ὑλῶν (mineralische gerbstoffe). Ἡ σύνθεσις τοῦ πρώτου εἶναι: α') ὕδωρ, β') λιπαραὶ οὐσίαι, γ') ὀρυκταὶ οὐσίαι, δ') ὀργανικαὶ οὐσίαι δι' ἐκπλύσεως ἀπολυόμεναι (auswaschbare, lavables à l'eau), αἵτινες πάλιν χωρίζονται εἰς μὴ ἡνωμένην δεψικὴν καὶ μὴ δεψικὴν ὕλην, καὶ ε') δέρμα καθ' ἑαυτὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ ἡνωμένην δεψικὴν ὕλην καὶ ἀπὸ δερμικὴν τοιαύτην ἢ δοράν. Περαιτέρω διὰ πολλὰ εἴδη δερμάτων καὶ δὴ πελματοδερμάτων, ὑπολογιστέον καὶ σάκχαρον, θειικὸν ὀξύ, ὁλικὸν καὶ ἐλεύθερον, καὶ ὀξείδιον τοῦ ἀσβεστίου. Κατὰ τὴν ἀνάλυσιν δέρματος σπουδαιότητα μεγάλην ἐνέχει τὸ ὁλικὸν ποσὸν δεψικῆς ὕλης, ἡνωμένης καὶ μή, ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀζώτου ἐν τῷ εἰργασμένῳ καὶ ἀκατεργάστῳ δέρματι, ἐξ οὗ ὑπολογίζεται ἡ πρὸς σχηματισμὸν τοῦ δέρματος ποσότης δεψικῆς ὕλης τῆς δορᾶς, ὁ ἀριθμὸς ἀποδόσεως (Rendemeutzahl, coefficient de rendement), ὁ ἀριθμὸς δέψεως (durchgerbungszahl, degré de tannage), τὸ εἰδικὸν βάρος, ἡ στερεότης (ἀντίστασις πρὸς διάσχισιν, ἀντίστασις πρὸς διάρρηξιν), ὡς καὶ λοιπαὶ ἄλλαι φυσικαὶ ἰδιότητες, ὡς ἀδιάβροχον, ἀτελὴς ἢ ἐντελὴς δέψις, τεχνητὴ ἐπιβάρυνσις κλπ.

Ὁ προσδιορισμὸς τῶν περιεχομένων εἰς τὸ δέρμα οὐσιῶν ἐκτελεῖται κατὰ τὰς γνωστὰς ἀναλυτικὰς μεθόδους: Ὁ τοῦ ἀζώτου, ἐκτελούμενος συνήθως κατὰ μέθοδον τοῦ Kjeldahl, ἔχει ταύτην τὴν σπουδαιότητα, ὅτι ἐκ της εἰς ἄζωτον περιεκτικότητος ὑπολογίζεται εὐκόλως τὸ ποσὸν τῆς δορᾶς, ἥτις ἔχει μετατραπῆ εἰς δερμα. Διὰ βοῦς, ἀγελάδας, ἵππους, χοίρους ἡ εἰς N περιεκτικότης εἶναι 17,8 %, συνεπῶς 1% ἄζωτον ἀντιστοιχεῖ πρὸς 5,62 % δορᾶς, δι' αἶγας, δορκάδας, αἰγίδια 17,4%, ἄρα 1% ἄζωτον ἀντιστοιχεῖ πρὸς 5,75 % δορᾶς· διὰ πρόβατα 17,1 % καὶ 1 % ἄζωτον ἀντιστοιχε πρὸς 5,85 % δορᾶς. Τὸ ποσὸν λοιπὸν τοῦ ἀζώτου τὸ ἐμπεριεχόμενον ἐντὸς τοῦ εἰργασμένου δέρματος, πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ 5,62 ἢ 5,75. ἢ ἐπὶ 5,85, ἀναλόγως τῶν δερμάτων μᾶς δίδει τὴν ποσότητα τῆς δορᾶς τῆς εἰς δέρμα μετατραπείσης. Ὑπολογίζοντες ἐξ ἄλλου τὸ ποσὸν τῆς ταννίνης ἥτις ἔχει ἑνωθῆ μετὰ τῆς δορᾶς, ἔχομεν τὸ καθαρὸν δερμα. Συνήθως προσδιορίζεται ὕδωρ, τέφρα, λιπαραὶ οὐσίαι, απώλεια δι' ἐκπλύσεως, τὸ ὑπόλοιπον δὲ μέχρις 100 ἀποτελεῖ τὸ καθ' ἑαυτὸ δέρμα, ἐξ οὗ πάλιν διὰ τοῦ δι' ἀζώτου προσδιορισμοῦ τῆς δορᾶς λαμβάνομεν ὡς ὑπόλοιπον τὴν ἡνωμένην δεψικην ὕλην. Ὁ ἀριθμὸς ἀποδόσεως ἔχει μᾶλλον πρακτικὴν σημασίαν καὶ ἐπιτρέπει τὴν παραβολὴν μεταξὺ αὐτῶν τῶν δερμάτων. Ἐφευρεθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰς Tharand καθηγητοῦ von Schroeder δεικνύει πόσα μέρη δέρματος δεψημένου, ἐν τῷ ἀέρι ξηρανθέντος, ἔχουν παρασκευασθῆ ἐξ 100 μερῶν δορᾶς· ὑποθέσωμεν λ. χ. ὅτι ἓν δέρμα ἐν τῷ ἀέρι ξηρανθέν, περιέχοντος ἑπομένως περίπου 16% H_2O, ἐνέχει 40% δορᾶς· συνεπῶς 40 μέρη δορᾶς εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀνταποκρίνονται πρὸς 100 μέρη εἰργασμένου δέρματος ἐν τῷ ἀέρι ξηρανθέντος, ἢ ἄλλως 100 μέρη δορᾶς ἀντιστοιχοῦν πρὸς $\frac{100\times100}{40}=250$ μέρη εἰργασμένου. Τὸ ἐν λόγῳ, λοιπόν, εἰργασμένον δέρμα ἔχει ἀριθμὸν ἀποδόσεως $R=\frac{100\times100}{40}=250$.

Ὁ ἀριθμὸς δέψεως (durchsgerbungszahl), ἐπίσης ὑπὸ τοῦ von Schroeder ἐπινοηθείς, δεικνύει τὸν ἀριθμὸν τῶν μερῶν δεψικῆς ὕλης, ἥτις ἔχει ἑνωθῆ μετὰ 100 μερῶν δορᾶς· ὑποθέσωμεν π. χ. ὅτι ἓν δέρμα περιέχει 44% δορᾶς καὶ 30% ἡνωμένης δεψικῆς ὕλης· ὁ ἀριθμὸς δέψεως αὐτοῦ D θὰ εἶναι $D=\frac{100\times30}{44}=68,18$.

Ι. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

—[ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΛ.] —I) *Δέρματα ἀκατέργαστα* Τὰ εἰς τὸ ἐμπόριον φερόμενα ἀκατέργαστα δέρματα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν βυρσοδεψίαν καὶ σισυροποιίαν προέρχονται: 1) ἐκ κτηνῶν φονευθέντων διὰ τὰς ἀνάγκας διατροφῆς, 2) ἐξ ἵππων φυσικῶς τεθνεώτων, 3) ἐξ ἵππων καὶ ὄνων φονευθέντων λόγῳ τῆς πρὸς ἐργασίαν ἀνικανότητος αὐτῶν καὶ 4) ἐκ δερμάτων ζῴων διαφόρων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκμετάλλευσις ἔγει καταστῆ ἐπιχωρία. Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν δὲ ὑφ' ἣν ταῦτα παρουσιάζονται διακρίνομεν: α') νωπὰ δέρματα. ἤτοι τὰ προερχόμενα ἐκ μόλις ἐκδαρέντων ζῴων· β') ὑγράλατα, δέρματα δηλαδὴ ὧν τὸ ὑπόδερμα ἔχει ἐπιπασθῆ δι' ἅλατος· γ') ξηράλατα, ἤτοι τὰ ξηρανθέντα ὑγράλατα καὶ δ') ξηρά, ἁπλῶς μόνον ξηρανθέντα. Ὡς πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῶν διαιροῦνται εἰς ὑγρὰ ἢ νωπὰ δέρματα (cuirs verts, grün Leder) ὡς τῶν βοῶν, τῶν ἀγελάδων, τῶν ταύρων, τῶν ἵππων, τῆς φώκης, καὶ εἰς δορὰς ἢ βύρσας ἢ ἁπλῶς δέρματα, ὡς τῶν μόσχων, προβάτων, αἰγῶν κτλ. Ἐπὶ πλέον διακρίνομεν τὰ δέρματα ὡς τοιαῦτα εὐρωπαϊκῆς προελεύσεως, ἃ ἵνα καὶ ἰθαγενῆ ἢ ἥμερα καλοῦνται (peaux indigènes, Zahmhäute) καὶ εἰς τὰ μὴ εὐρωπαϊκῆς προελεύσεως, ἐξωτικά, ξενικὰ ἢ ἄγρια δέρματα καλούμενα (peaux éxotiques, Wildhäute). Ἅπαντα δὲ πάλιν ὑποδιαιροῦνται εἰς: 1) δέρματα μεγάλων βοειδῶν (gros bovides), 2) δέρματα μόσχων, 3) δέρματα ἵππων, 4) δέρματα προβάτων καὶ 5) δέρματα διαφόρων ζῴων ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων, ὡς κροκοδείλων, φώκης, καγκούρου, φαλαίνης, δορκάδων, αἰγάγρων, δελφίνων, ἀντιλοπῶν καὶ τῶν εἰς τὴν σισυροποιίαν χρησιμοποιουμένων.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δερμάτων τῶν μεγάλων βοειδῶν περιλαμβάνονται ἅπαντα τὰ χονδρὰ δέρματα (ταύρων, δαμάλεων, ἀγελάδων), ἅτινα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν ὑποδερμάτων (σολοδερμάτων) ὡς καὶ λεπτῶν δερμάτων, ἰδίως μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς σχιστικῆς μηχανῆς· ἰδίως χρησιμοποιεῖται τὸ δέρμα τῶν ἀγελάδων, ὅπερ δίδει πρόσοψιν λεπτόκοκκον, κατασκευαζομένων ἐξ αὐτῶν τῶν γνωστῶν βακεττῶν. Τὰ εὐρωπαϊκὰ δέρματα βοειδῶν προέρχονται ἐξ ὅλων γενικῶς τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, θεωρουμένων ἀνωτέρας ποιότητος τῶν τῆς Ἑλβετίας καὶ Βαυαρίας. Τὰ μὴ εὐρωπαϊκὰ διαιροῦνται εἰς τέσσαρας κατηγορίας: α') ἀμερικανικά, β') ἀσιατικά, γ') αὐστραλιανὰ καὶ δ') ἀφρικανικά.

α') Ἀμερικανικά: Ταῦτα κατατάσσονται, ἀναλόγως τοῦ βάρους των, εἰς βαρέα, ἀπὸ 27 χιλιογράμμων καὶ πλέον, ἐλαφρὰ ἀπὸ 23 ἕως 27 καὶ extra-ἐλαφρὰ ἀπὸ 16 ἕως 23 χιλιογράμμων. Τὰ ἐλαφρὰ πωλοῦνται ἓν cent (100 cents=ἓν δολλάριον) ὀλιγώτερον τῶν βαρέων κατὰ λίτραν (1 λίτρα=453.6 γραμμάρια) καὶ τὰ extra-ἐλαφρὰ δύο cents ὀλιγώτερον. Εἰς τὰ ἀμερικανικὰ δέρματα βοειδῶν συγκαταλέγονται τὰ τοῦ Texas, τοῦ Colorado καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα native bulls φερόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον εἶναι δέρματα ταύρων, ἐνῷ τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Country hides εἶναι δέρματα ὑγράλατα, ἅτινα δὲν προέρχονται ἐκ γνωστῶν μεγάλων σφαγείων. Τὰ δέρματα δὲ straight hides προέρχονται ἐκ τῆς Νοτίου καὶ Κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι δέρματα ξηρὰ σημειούμενα καὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ μέρους τῆς ἐπιβιβάσεως, ὡς τοῦ Buenos-Ayres, τοῦ Montevideo κτλ. Τὰ ἁλατισμένα δέρματα ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς των διακρίνονται εἰς: 1) Νοτιοαμερικανικά, φερόμενα ἰδίως ὑπὸ τὸ ὄνομα δέρματα τῆς Plata, θεωρούμενα ὡς ἀρίστης ποιότητος καὶ ὑποδιαιρούμενα πάλιν εἰς: 1) Saladeros, προερχόμενα ἐξ ἐργοστασίων παρασκευῆς ταριχευτῶν κρεάτων· ταῦτα θεωροῦνται ὡς ἀρίστης ποιότητος, προέρχονται δὲ ἐκ βοειδῶν σφαζομένων εἰς ἡλικίαν 3 ἐτῶν καὶ σχεδὸν πάντοτε κατὰ τὸν Δεκέμβριον. 2) Frigorifikos, προερχόμενα ἐξ ἐργοστασίων παρασκευῆς νωποῦ κρέατος, εἶναι ἐπίσης καλῆς ποιότητος καὶ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον εἴτε ὡς ξηρά. εἴτε ὡς ἁλατισμένα. 3) Mataderos, προερχόμενα ἐκ μικρῶν σφαγείων καὶ ὑπὸ ξηρὰν μορφὴν εἰς τὸ ἐμπόριον φερόμενα· τὰ δέρματα ταῦτα εἶναι κατωτέρας ποιότητος. 4) Campos, προερχόμενα ἐκ βοειδῶν σφαγέντων εἰς τὰς ἐξοχάς. 5 Desechos, δέρματα βοειδῶν θανόντων ἐξ ἀσθενείας· ταῦτα εἶναι τὰ χείριστα πάντων. Ὡσαύτως εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη, ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶναι: Amerikanos, Anchos, Naturales, Angortes, Pesatos κλπ. Τὰ δέρματα τῆς Βραζιλίας ἀποστέλλονται ἀπὸ το Valparaiso καὶ Santiago, τῆς Perou ἀπὸ τὸ Lima και τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀπὸ τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ Σικάγον.

2ον) Ἀσιατικά: Τὰ κυριώτερα δέρματα τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι τὰ «East Indian Kips», προερχόμενα ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, καὶ δὴ ἐκ Καλκούτας, Μαδράσης, Μανίλλας κ.π.

3ον) Αὐστραλιανά: Ἀποστέλλονται ἐκ Melbourne καὶ Sydney. Εἶναι ἐξ ἴσου καλῆς ποιότητος ὡς καὶ τῆς Plata.

4ον) Ἀφρικανικά: Εἰς ταῦτα ὑπάγονται τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα δέρματα τοῦ Cap χαρακτηριζόμενα, ἅτινα ἀποστέλλονται κυρίως ἐκ Μαδαγασκάρης.

Τὰ δέρματα τῶν μόσχων εἶναι κατὰ πολὺ λε-

Digitized by Google

πτοφυέστερα τῶν βοειδῶν, χρησιμοποιοῦνται δὲ ἅπαντα διὰ τὴν κατασκευὴν πάσης φύσεως λεπτῶν δερμάτων, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ εἶναι μεγίστη.

Ὡς πρὸς τὸ βάρος, αὐτῶν τὰ δέρματα διακρίνονται εἰς ἐλαφρὰ ἀπὸ 6,8 Kg καὶ κάτω, μέσα ἀπὸ 7 Kg ἕως 12,5 Kg, καὶ βαρέα ἀπὸ 12,5 Kg καὶ ἄνω. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν μοσχείων δερμάτων εἶναι τὰ καλούμενα Kips τῶν Ἰνδιῶν. Ταῦτα ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς δέματα τῶν 10—1.500 χιλιογράμμων. Τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «commissariat prima» καὶ «patent slaughtered» θεωροῦνται τὰ καλύτερα καὶ προέρχονται ἐκ σφαζομένων ζῴων. Τὰ ἐκ φυσικῶς ἀποθνησκόντων kips προερχόμενα καλοῦνται «deads». Γενικῶς ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ψηφίου ἀγγλικῶν ὀνομάτων σημειοῦνται πλεῖστα εἴδη kips, ὡς S=slaughtered, D=deads, R=rea, V=vejechions κτλ. Ἐπίσης ἡ Κίνα, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Αὐστραλία, ἡ Ἰάβα, ἡ Σουμάτρα, τὸ Βόρνεο παράγουν ἀρίστης ποιότητος δέρματα μόσχων. Ἐκ τῆς Νοτίου δὲ Ἀμερικῆς (Buenes-Ayres, Montevideo, Rio Janeiro) προέρχονται τὰ γνωστότατα Ceceros, Cecerides, Plenutes, Sanes, Descecens, Iniverrible, Vientos καὶ Saladeros-seccos.

Τὰ δέρματα τῶν *προβάτων* τιμῶνται ἀντιστρόφως πρὸς τὴν τιμὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν παρεχομένων ἐρίων. Φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον εἴτε ὑπὸ ξηρὸν μορφήν, εἴτε ὡς ἁλατισμένα, εἴτε ἀκόμη καὶ ἐλαφρῶς διὰ σουμακίου δεψημένα. Τὰ κυριώτερα μέρη παραγωγῆς εἶνε ἡ Αὐστραλία καὶ αἱ Ἀνατολικαὶ Ἰνδίαι, ἀλλὰ καὶ ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλὰς παράγουν σημαντικὰς ποσότητας προβείων δερμάτων. Τὰ δέρματα τῶν προβάτων διαιροῦνται: 1) εἰς δέρματα μετὰ μαλλίων, 2) εἰς δέρματα κουρευμένα (tondues, geschorene) καὶ 3) εἰς δέρματα ἄνευ μαλλίων, ψίλας (Cuirots, Blösse, Kahle). Περαιτέρω διαιροῦνται εἰς δέρματα ἐπιδημικὰ (épidemiques), προερχόμενα ἐκ δορῶν προβάτων ἐξ ἀσθενείας ἀποθανόντων, καὶ εἰς Mataderos, δέρματα ἐκ προβάτων σφαγέντων εἰς σφαγεῖα.

Τὰ δέρματα τῶν *ἵππων* διαιροῦνται εἰς εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀμερικανικά, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ σπουδαιότερα. Ταῦτα ἀποστέλλονται ἐξ Ἀμερικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην, ἰδίως εἰς τὴν Γερμανίαν, ἔνθα μοναδικῶς κατεργάζονται. Διακρίνονται εἰς δέρματα θέρους καὶ εἰς δέρματα χειμῶνος. Ἐκ τῶν ἱππείων δερμάτων κατασκευάζουν τὰ γνωστὰ σκύτη «cordovan», ἀλλ' ἐπίσης καὶ βερνικωτὰ καὶ ἀπομιμήσεις διαφόρων ἄλλων δερμάτων, ἰδίως δὲ τῶν σεβρῶν (Bosschevreaux).

Τὰ *αἰγοδέρματα* προέρχονται ἐξ ὅλων γενικῶς τῶν μερῶν τοῦ κόσμου. Ὡς καλύτερα δὲ θεωροῦνται τὰ τῆς Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς, Ἰνδιῶν, Τουρκίας, Ἰταλίας, Ἱσπανίας κτλ. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχονται εἴτε ὡς ξηρά, εἴτε ὡς ξηράλατα, εἴτε καὶ ἐλαφρῶς διὰ σουμακίου δεψημένα, ἰδίως τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Γενικῶς κατατάσσονται ἀναλόγως τοῦ βάρους αὐτῶν εἰς ἐλαφρὰ ἀπὸ 350 γραμμαρίων, εἰς κανονικὰ ἀπὸ 500, εἰς μεσαῖα ἀπὸ 675, εἰς βαρέα ἀπὸ 900 ἕως 1200 καὶ extra βαρέα ἀπὸ 1200 καὶ ἄνω. Σημειοῦνται δὲ κατὰ σειρὰν βάρους εἰς A', B', C', D' καὶ BB'. Τὰ κυριώτερα μέρη ἐξαγωγῆς δερμάτων τῆς Ἀφρικῆς εἶναι τὸ Ἀλγέριον, ἡ Constantine καὶ τὸ Oran. Τὰ δέρματα ταῦτα θεωροῦνται τὰ ἄριστα. Ἡ Τρίπολις καὶ ἡ Βεγγάλη παράγουν ἐπίσης σημαντικὰς ποσότητας αἰγοδερμάτων. Τὸ Μαρόκκον ἐξάγει ἀρίστης ποιότητος αἰγοδέρματα, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τοῦ Tanger καὶ τοῦ Fez, ἅτινα σημειοῦνται ὡς «Casablancas», «Mogador» καὶ «Marrakechs». Τὰ δύο τελευταῖα εἶναι καλυτέρας ποιότητος. Τὰ αἰγοδέρματα Αἰγύπτου καὶ Σουδὰν ἀποστέλλονται ἐκ Καΐρου καὶ Ἀλεξανδρείας. Τῆς νοτίου Ἀφρικῆς σημειοῦνται ἐμπορικῶς μὲ τὸ ὄνομα «Capes». Ὡς αἰγοδέρματα Ἀραβίας νοοῦνται τὰ τῆς ΒΑ Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀραβίας. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα «Mochos», προερχόμενα ἐκ τῆς χώρας Yemen καὶ ἐξαγόμενα ἀπὸ τὸ Aden καὶ Hodeidach· ἀνάλογα δέρματα εἶναι καὶ τὰ Cataways. Τῆς Ἀβησσυνίας σημειοῦνται ὡς «Herrar». Γνωστὰ ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ Massaouah, Somali, Mogdeshur, Mombassa καὶ Ζανζιβάρης. Τὰ αἰγοδέρματα τῶν Ἰνδιῶν εἶναι τὰ ἄριστα πάντων, φερόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον εἴτε ὡς ξηρὰ καὶ ξηράλατα, εἴτε κυρίως ἐλαφρῶς δεψημένα ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἰνδικῶς δεψημένα» (tannées à l'Indiènne, Indischgare). Τὰ 30% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς προέρχονται ἐξ Ἰνδιῶν. Τὰ πλέον γνωστὰ εἶναι τὰ αἰγοδέρματα «Patnas», ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Patna εἰς τὴν Βεγγάλην. Ἐπίσης καὶ τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Daccas» καὶ «Dinajpores» εἶναι ἐξ ἴσου καλῆς ποιότητος. Οὐχὶ κατωτέρας ποιότητος εἶναι καὶ τὰ «Kushtias» καὶ «Calcutta daissees» τῆς περιφερείας τοῦ Gange, ὡς καὶ τὰ ἐξ ἄλλων ἰνδικῶν ἐπαρχιῶν προερχόμενα, ὡς τὰ «Oudhs», «Agras», «Punjabs», «Amritsars» καὶ «Madras». Τὰ αἰγοδέρματα τῆς Κίνας διακρίνονται εἰς μακρότριχα, ἡμίτριχα καὶ βραχύτριχα, ἀποστέλλονται δὲ ἀπὸ τὸ Tien-Tsin, Chowching, Shantafoo, Pastingfoo, Hankow, Honan καὶ Shanghaï. Τὰ αἰγοδέρματα τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς προέρχονται ἐξ Ἀργεντινῆς καὶ Βραζιλίας, ἰδίως ἀπὸ τὸ Buenos-Ayres καὶ Pernamboucs. Τὸ Μεξικὸν ἐπίσης παράγει ἀρκετὴν ποσότητα αἰγοδερμάτων. Εἰς τὰ αἰγοδέρματα Ρωσίας συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ τῆς Σιβηρίας καὶ κεντρικῆς Ἀσίας. Ἡ Ρωσία παράγει τὴν μεγαλυτέραν ποσότητα αἰγοδερμάτων, τὰ ὁποῖα συσκευάζονται εἰς δέματα καὶ φέρονται εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Tyumen, Nijni Novgorod, Pétropaulovsk, Orenburg, Kazan καὶ Semipalatinsk. Ἐξαιρετικῶς καλῆς ποιότητος εἶναι καὶ τὰ αἰγοδέρματα Πετρουπόλεως, Turkestan καὶ Bokharas. Τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ ἡ Περσία ἐπίσης παράγουν σημαντικὰς ποσότητας αἰγοδερμάτων. Ὑπὸ τὸ ὄνομα αἰγοδέρματα τῆς Ἀνατολῆς (Levant) καλοῦνται τὰ ἐξ Ἀσιατικῆς Τουρκίας προερχόμενα. Τὰ τῆς Βαγδάτης θεωροῦνται ὡς κακῆς ποιότητος. Ἡ Αὐστροουγγαρία καὶ αἱ Βαλκανικαὶ χῶραι παράγουν σημαντικὰς ποσότητας καὶ ἀρίστης ποιότητος αἰγοδερμάτων, ἐξ ὧν τὰ τῆς Σερβίας εἶναι τὰ καλύτερα. Τὰ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Μακεδονίας καὶ Ἀλβανίας εἶναι ἐπίσης καλῆς ποιότητος. Τὰ αἰγοδέρματα τῆς Ἰταλίας διακρίνονται εἰς τὰ τῆς βορείου Ἰταλίας, τῶν περιχώρων τῆς Ρώμης καὶ Τοσκάνης καὶ εἰς τὰ τῆς νοτίου Ἰταλίας, τῆς Νεαπόλεως, τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Σικελίας. Τὰ τελευταῖα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Μεσσήνης καὶ Παλέρμου. Τῆς Ἱσπανίας εἶναι ἀπὸ τὰ ἀρίστης ποιότητος αἰγοδέρματα· τὰ μικρότερα ἐξ αὐτῶν σημειοῦνται πολλάκις μὲ τὸ ὄνομα σεβρέται (Chevrettes).

ΙΙ) ***Δέρματα κατειργασμένα.*** Τὰ κυριώτερα ἐμπορικὰ εἴδη τῶν κατειργασμένων δερμάτων εἶναι:

Α') Δέρματα φυτικῶς δεψημένα.

1) *Δέρματα ἁπλῶς μόνον δεψημένα.* Ταῦτα μετὰ τὴν δέψιν, φυτικὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξέρχονται τῶν λάκκων ἢ τῶν βαρελλῶν καὶ ἀφίνονται πρὸς ξήρανσιν. Προορίζονται διὰ τὴν κατασκευὴν διαφόρων εἰδῶν δερμάτων, ὡς καὶ βερνικωτῶν.

2) *Δέρματα χονδρά.* Χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ὑποδηματοποιίαν ὡς πελματοδέρματα, παρασκευάζονται δὲ ἐκ βοειδῶν, διὰ δέψεως τούτων ὑπὸ φυτικῶν δεψικῶν ὑλῶν καὶ ἀποτελειώσεως δι' ἰσχυροῦ κυλινδρίσματος, σκοπὸν ἔχοντος τὴν αὔξησιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς συνεκτικότητος αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς στερεότητος καὶ ἀδιαβροχοποιήσεως τούτων.

3) *Δέρματα λεῖα.* Ταῦτα προορίζονται διὰ τὴν κατασκευὴν λεπτῶν πελματοδερμάτων. Παρασκευάζονται ἐκ βοείων καὶ ἀγελαδινῶν δερμάτων ὑποβαλλομένων εἰς φυτικὴν μικτὴν δέψιν ἐξ ἐκχυλισμάτων φλοιῶν καὶ ξύλων δεψικῶν ὑλῶν. Ἡ περαιτέρω αὐτῶν διευθέτησις περιλαμβάνει μέγαν ἀριθμὸν μηχανικῶν ἐργασιῶν, αἵτινες ἀποσκοποῦν τὴν λείανσιν τόσον τοῦ ὑποδέρματος, ὅσον καὶ τῆς προσόψεως.

4) *Δέρματα μαλακά.* Παρασκευάζονται ὡς καὶ τὰ λεῖα, ἐπὶ πλέον δὲ ἐμποτίζονται διὰ λιπῶν πρὸς ἀδιαβροχοποίησιν καὶ μαλακότητα αὐτῶν. Ἐκ τούτων δύνανται νὰ παρασκευασθῶσι λευκά, μαῦρα καὶ χρωματιστὰ τοιαῦτα, ἰδίως τὰ ἐκ μόσχων καὶ ἀγελάδων, ἐνῷ τὸ ἐξ αἰγῶν καὶ προβάτων προορίζονται διὰ τὴν κατασκευὴν κοκκωδῶν, λείων ἢ ἀμαυρῶν δερμάτων.

5) *Δέρματα βερνικωτά.* Ταῦτα προορίζονται διὰ τὴν κατασκευὴν ὑποδημάτων, διὰ τὴν ἐπίσαξιν ἵππων καὶ εἰς τὴν ἁμοξοποιίαν γενικῶς. Παρασκευάζονται ἐκ δερμάτων ἵππου, ἀγελάδος, μόσχου, αἰγὸς καὶ προβάτου. Ταῦτα μετὰ τὴν δέψιν, φυτικὴν ἢ ὀρυκτήν, τανύονται ἐπὶ ξυλίνων πλαισίων καὶ ἐπιχρίονται δὶς ἢ τρὶς διαδοχικῶς διὰ βερνικίου εἰδικῆς κατασκευῆς, βάσιν ἔχοντος λινέλαιον ἑψημένον καὶ κατασταθὲν ἐπὶ πλέον ξηραντικὸν τῇ ἐπιδράσει ἁλάτων μολύβδου καὶ χρωματισθὲν δι' αἰθάλης καὶ κυανοῦ τῆς Πρωσσίας. Μετὰ τὴν ἐπίχρισιν τοῦ βερνικίου ἐκτίθενται τὰ δέρματα εἰς ὑπόθερμον χῶρον 45°—50°C, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ βερνίκιον καθιστάμενον ρεωδέστερον διανέμεται ὁμοειδῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος καὶ ἀποξηραίνεται. Μετὰ τὴν ξήρανσιν ἐκτίθενται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὀξειδουμένου οὕτως ἔτι μᾶλλον τοῦ βερνικίου καὶ στερεοποιουμένου ἐπὶ δέρματος.

6) *Δέρματα μαροκκινά.* Ταῦτα κυρίως ἔχουν δεφῆ διὰ σουμακίου. Παρασκευάζονται ἐκ δερμάτων αἰγῶν, προβάτων ἢ καὶ μόσχων. Μετὰ τὴν δέψιν χρωματίζονται διὰ τεχνικῶν χρωμάτων (τῆς ἀνιλίνης). Χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν ὑποδημάτων, πορτοφολίων, εἰς τὴν βιβλιοδεσίαν, τὴν ἐπιπλοποιίαν κτλ.

Β') Δέρματα μὴ φυτικῆς δέψεως.

1) *Δέρματα λευκά.* Παρασκευάζονται ἐκ δερμάτων αἰγῶν, ἐριφίων, ἀρνίων καὶ μόσχων. Δέφονται γενικῶς διὰ στυπτηρίας κοινῆς, κροκοῦ ᾠῶν καὶ φαρίνης καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν χειροκτίων, λευκῶν ὑποδημάτων, πίλων καὶ ἐνδυμάτων.

2) *Δέρματα οὑγγρικά.* Δέφονται ὡς καὶ τὰ ἀνωτέρω, χρησιμοποιουμένων δερμάτων βοῶν. Ἐκ τούτων κατασκευάζουν ὑποδήματα, μεγάλη δὲ χρῆσις αὐτῶν γίνεται εἰς τὴν ἁμαξοποιίαν.

3) *Χρωμιοδέρματα.* Παρασκευάζονται ἐκ δερμάτων αἰγῶν, προβάτων καὶ μόσχων, δεφομένων διὰ χρωμικῶν βασικῶν ἁλάτων, χρησιμοποιοῦνται δὲ εὐρύτατα εἰς τὴν ὑποδηματοποιίαν. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτῶν ὑπάγονται τὰ σεβρά, σεβρέτται, τελατίνια, ἀδιάβροχα, ἐνδυμάτων δέρματα κτλ. Τὰ χρωμιοδέρματα παρασκευάζονται ἐσχάτως ἐκ βοείων ἰδίως δερμάτων, ὥστε νὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν κατασκευὴν ἱμάντων καὶ πελματοδερμάτων.

4) *Δέρματα αἰγάγρων ἢ ἐλαιοδέρματα* (Peaux de chamois, dämischleder). Ταῦτα παρουσιάζουν μεγάλην μαλακότητα, παρασκευάζονται δὲ ἐκ δερμάτων μόσχων, αἰγῶν, προβάτων, δορκάδων, κλπ. Δέφονται δι' ἐλαίων ξηραινομένων, ἰδίως ἰχθυελαίων, καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν χειροκτίων, ἐνδυμάτων, πρὸς καθαρισμὸν ὑαλοπινάκων καὶ παντὸς βερνικωτοῦ ἀντικειμένου.

5) *Δέρματα περγαμηνῆς.* Παρασκευάζονται ἐκ δερμάτων προβάτων, ἀρνίων, αἰγῶν καὶ νέων μόσχων (velin). Ταῦτα μετὰ τὴν ἀποψίλωσιν τανύονται ἐπὶ πλαισίων καὶ ἀφίνονται πρὸς ξήρανσιν. Ἡ δερματίνη περγαμηνὴ ἔχει σχεδὸν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ φυτικῆς τοιαύτης. Ι. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

— **δέρματα** *τεχνητὰ [Βιομηχ.].* Καλοῦσιν οὕτως ὕλην, η οποία παρουσιάζει κατὰ τὸ δυνατὸν τὸν χρωματισμόν, τὸν κόκκον καὶ γενικῶς τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ δέρματος ὄψιν καὶ ἡ ὁποία, λόγῳ τῆς μαλακότητος αὐτῆς, τῆς σχετικῆς ἀντοχῆς και τῆς εὐκολίας πρὸς ἐργασίαν, δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ δέρμα εἰς μερικὰς ἢ καὶ πολλὰς ἐκ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτοῦ. Παρασκευάζουν σήμερον μέγαν ἀριθμὸν τοιούτων ἀντικαταστατῶν τοῦ δέρματος, τεχνητῶν δερμάτων, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ἐλαστικότης, εὐκαμψία, ἀντοχὴ εἰς τὴν χρῆσιν καὶ ἀκόμη τὸ ἀδιάβροχον, εἶναι κατώτερα τῶν τοῦ εἰργασμένου δέρματος. Χρησιμοποιοῦνται ἐν τούτοις τὰ τεχνητὰ ταῦτα δέρματα εἰς τὴν κατασκευὴν βαλιτσῶν, εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν κλπ., ἀκόμη και εἰς τὴν ὑποδηματοποιίαν. Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν τεχνητῶν δερμάτων κρατεῖται ὑπὸ τῶν ἐργοστασίων παρασκευῆς αὐτῶν μυστικός. Ὁ Jakel ἐν Βερολίνῳ εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἐπεχείρησε τὴν κατασκευὴν τεχνητοῦ δέρματος διὰ τῆς ἐν θερμῷ κυλινδρώσεως ὑφάσματος ἐφ' οὗ ἐπεστρώθη μῖγμα ἐκ δερματοκόλλης, λινελαίου, γλυκερίνης, σάπωνος, χρωμικοῦ ὀξέος, γαλλικοῦ ὀξέος καὶ χρώματος. Μετ' αὐτὸν ὁ Riewe ἐχρησιμοποίησε μῖγμα ρητίνης, στέατος, κηροῦ και τερεβινθελαίου, ὁ Moreley ἐν Ἀγγλίᾳ καουτσοὺκ και ὁ Barton ἀποκομματα δερμάτων, ἄσβεστον, κολοφώνιον κλπ., ὁ Parnacott, ὁ Winkler καουτσούκ, γλυκερίνην καὶ ὀρυκτὰς ὕλας και πλεῖστοι ἄλλοι ἐπεχείρησαν καὶ κατώρθωσαν νὰ παρασκευάσουν τεχνητὸν δέρμα διὰ διαφόρων μεθόδων. Ἅπασαι αἱ μέθοδοι κατασκευῆς τεχνητοῦ δέρματος δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς δύο: Ἡ πρώτη, ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν τῆς παρασκευῆς τῶν μουσαμάδων, συνίσταται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἐπι ἑνὸς στηρίγματος, ὑφάσματος συνήθως ἐκ φυτικῶν ἢ ζωϊκῶν ἰνῶν παρεσκευασμένου, μιᾶς στρώσεως ἐξ ὕλης, ἐχούσης τὴν ἰδιότητα, ὅπως εἰς τὸ ὕφασμα προσδώσῃ σχετικὴν ἀκαμψίαν καὶ σχηματίσῃ οὕτω μεταξὺ ὑφάσματος και τῶν ἑπομένων ἐπιστρώσεων ἓν μέσον στερεὸν καὶ συνεκτικόν. Μετὰ τὴν ἐπίχρισιν τῶν ἀναγκαιουσῶν ἐπιστρώσεων πιέζεται το ὅλον δι' εἰδικῶν ἐφαπτομένων κυλίνδρων ἢ καὶ πιεστηρίων, οὕτω δὲ ἡ μᾶζα προσλαμβάνει τὸν κόκκον καὶ γενικῶς τὴν ὄψιν τοῦ δέρματος, οὗ τὴν ἀπομίμησιν ἐπιδιώκομεν. Ἡ ἑτέρα, πλησιάζουσα πρὸς τὴν τῆς παρασκευῆς τοῦ lineleum, συνισταται εἰς τὴν συνένωσιν, τῇ βοηθείᾳ συγκολλητικῆς ὕλης, διαφόρων οὐσιῶν, προηγουμένως κατὰ τὸ δυνατὸν κονιοποιηθεισῶν και κατόπιν εἰς τὴν συμπίεσιν τοῦ ὅλου μίγματος δι' εἰδικῶν κυλίνδρων ἢ καὶ πιεστηρίων, λαμβανομένου οὕτω τεχνητοῦ δέρματος λεπτοῦ ἢ χονδροῦ, κοκκώδους ἢ μή, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ του. Διὰ τὴν κατασκευὴν τεχνητῶν πελματοδερμάτων ἐζήτησαν, ὅπως χρησιμοποιήσουν μῖγμα μὲ βάσιν κατράμιον καὶ πίσσαν. Μεγαλυτέρα ὅμως χρῆσις εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην τοῦ τεχνητοῦ δέρματος γίνεται τῶν ἀποκομμάτων τῶν δερμάτων πάσης κατηγορίας μεταμορφουμένων προηγουμένως εἰς κόνιν ἢ μικρότατα τεμάχια. Οὐχ ἧττον ποιοῦνται χρῆσιν καὶ χαρτίνων καὶ ξυλίνων ἀποκομμάτων συγκολλωμένων διὰ διαλύσεων ἐκ καουτσοὺκ ἢ ρητίνης, διὰ λινελαίου ἢ βερνικίου ἐκ λινελαίου, διὰ διαλυμάτων νιτροκυτταρίνης ἢ ὀξικῆς κυτταρίνης κτλ. Ἐν Ἀμερικῇ μάλιστα κατασκευάζουν μεγάλας ποσότητας τοιούτων τεχνητῶν δερμάτων δια πυροξυλίνης. Πάντως τὰ μέχρι σήμερον κατασκευασθέντα τεχνητὰ δέρματα παρουσιάζουν πλεῖστα μειονεκτήματα. Ι. ΜΠΑΡΔΑΝΗ

— **δέρμα** *ὀρέων* (Bergleder) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτόν, παραλλαγὴ τοῦ ἀμιάντου καὶ τοῦ ἰνώδους σερπεντίνου χαρακτηριζομένη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἰνώδη συσσωματώματα, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἀπαντᾷ, παρουσιάζουν διάταξιν ὀλιγώτερον παράλληλον καὶ εἶναι ὀλιγώτερον εὔκαμπτα. Γ. Β.

Digitized by Google

— **δέρματος** ***χρωστικαὶ*** *[Φυσιολ.]*. Ἡ χρωστικὴ τοῦ δέρματος εἶναι οὐσία, ἥτις κατὰ κοκκία ἐναποτεθειμένη εἰς τὴν βασικὴν στιβάδα τῆς ἐπιδερμίδος προσδίδει εἰς τοῦτο τὴν φυσιολογικήν του χροιάν. Ἡ αὔξησις ἢ ἐλάττωσις τῆς χρωστικῆς ταύτης ὅταν εἶναι φυσιολογικὴ ἀποτελεῖ τὰς διακρίσεις τῶν ξανθῶν καὶ τῶν μελαγχροινῶν ἢ τὰς διακρίσεις τῆς λευκῆς φυλῆς, τῆς κιτρίνης, τῆς αἰθιοπικῆς κλπ. Ἐπίσης ἐφ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου ἡ διάφορος κατὰ τόπους κατάθεσις χρωστικῆς ἐμφανίζει καὶ διάφορον χροιὰν τοῦ δέρματος. Οὕτω τὸ δέρμα τῶν βλεφάρων, τῆς μασχάλης κλπ. εἶναι πλέον μελάχρουν κ.ο.κ. Ἡ χρωστικὴ αὕτη καλεῖται *μελανίνη* καὶ περιέχει θεῖον. Εἰς ταύτην ὀφείλεται καὶ ἡ χρῶσις τῶν τριχῶν καὶ τοῦ χοριοειδοῦς χιτῶνος τῶν ὀφθαλμῶν. Ἡ χροιὰ τοῦ δέρματος συμπληροῦται ἐπίσης, ἰδίως εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς βλεννογόνους, διὰ τῆς συμβολῆς τοῦ αἵματος, ἥτις δημιουργεῖ πρόσωπα ὠχρά, ρόδινα ἢ ὑπεραιμικά. Αἱ παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις τῆς χρωστικῆς προκαλοῦνται εἴτε διὰ τῆς αὐξήσεως εἴτε διὰ τῆς ἐλαττώσεως αὐτῆς δημιουργοῦσαι πλείστας ὅσας δυσχρωμικὰς παθήσεις (βλ. λ. δυσχρωμίαι). Ἐπίσης ἐν παθολογικῇ καταστάσει πλὴν τῆς μελανίνης παρουσιάζονται καὶ δύο ἕτεραι χρωστικαὶ τοῦ δέρματος, ἤτοι ἡ αἱμοσιδηρίνη, χροιᾶς κιτρινοπρασίνης, ἐμφανίζουσα τὰς ἀντιδράσεις τοῦ σιδήρου, καὶ ἡ εἰδικὴ χρωστικὴ ἡ προκαλουμένη ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

— **δερμάτων** ***κόνις*** *[Λιπασμ.]*. Ἡ κόνις τῶν δερμάτων εἶναι πτωχὸν ἀζωτοῦχον λίπασμα, βραδείας λιπαντικῆς ἐνεργείας, περιεκτικότητος 6—10% ὀργανικοῦ ἀζώτου. Διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ λιπάσματος τούτου χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀπορρίμματα τῶν βυρσοδεψείων, ὑποδηματοποιείων, παλαιὰ τεμάχια δερμάτων κλπ. Ἡ ἀναγωγή, τῶν χρησιμοποιουμένων πρώτων ὑλῶν εἰς κόνιν ἐνεργεῖται διὰ φρύξεως ἢ δι' ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτῶν ἀτμῶν. Τὰ παρασκευάζοντα τὸ λίπασμα τοῦτο ἐργοστάσια εἶναι πολυάριθμα καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν διεθνῆ ἀγορὰν προσφέρονται ἀρκετὰ σημαντικαὶ ποσότητες ἐξ αὐτοῦ. Τὸ ἄζωτον τῆς κόνεως τῶν δερμάτων νιτροποιεῖται δυσκόλως καὶ μετὰ βραδύτητος καὶ ὅταν ἀκόμη ὅλοι οἱ ἀπαραίτητοι πρὸς τοῦτο ὅροι εἶναι εὐνοϊκοί. Ὡς ἐκ τούτου δὲν πρέπει ν' ἀναμένωμεν τὰ ἐκ τῆς λιπαντικῆς ἐνεργείας τοῦ λιπάσματος τούτου ἀποτελέσματα κατὰ τὸ ἔτος τῆς χρησιμοποιήσεώς του, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑπόμενον. Ἡ κόνις τῶν δερμάτων ἀποβαίνει λίαν ἐπιβλαβὴς εἰς τὰς φυτείας, ὅταν προέρχεται ἀπὸ δέρματα κατεργασθέντα διὰ χρωμίου.

Θ. Β. Μ

— **δερμάτων** ***μηχαναὶ*** *[Βυρσοδεψ.]*. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μηχανῶν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν δερμάτων ἦτο πρότερον πολὺ περιωρισμένη, διότι ὡς οὐσιωδέστερον σημεῖον τῆς δέψεως ἐθεωρεῖτο ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαμονὴ ἐν ἠρεμίᾳ τῶν δορῶν ἐντὸς δεξαμενῶν περιεχουσῶν δεψικὰς ὕλας. Αἱ μόναι ἐργασίαι, εἰς ἃς ἀπῃτοῦντο ἐργατικαὶ χεῖρες, ἦσαν αἱ τῆς προδέψεως—ἐκκρεάτωσις, ἀποψίλωσις, λείανσις—καὶ αἱ τῆς μεταδέψεως,—στίλβωσις, κυλίνδρισμα, σφυρηλάτησις κ. λ. π. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν βυρσοδεψικῶν μηχανῶν ἤρχισεν ἀφ' ὅτου ἐπεδιώχθη κατασκευὴ ἐκλελεπτυσμένων εἰδῶν δερμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπεζητεῖτο πάντοτε τελειοτέρα καὶ ὡραιοτέρα ἐμφάνισις. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὀλίγας προόδους ἐπετέλεσε τότε ἡ μηχανική, διότι παρήλλασσεν ἐν πολλοῖς τὸν ὀργανικὸν χαρακτῆρα τοῦ δέρματος. Μόνον ἀπὸ τοῦ 1870 ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα ἡ βιομηχανία τῶν δερμάτων εἶχεν ἀναπτυχθῆ περισσότερον, ἤρχισε σοβαρῶς ἀνακινούμενον τὸ ζήτημα τῆς ἐξευρέσεως μέσων μηχανικῶν ἀποσκοπούντων τὴν εὐθηνὴν παραγωγήν, δι' ἀντικαταστάσεως ἐργατικῶν χειρῶν διὰ μηχανῶν καὶ συντομεύσεως τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου ἐργασίας. Ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἐφαρμογῆς μηχανικῶν μέσων ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ ἐγένετο διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως πυκνῶν διαλυμάτων, ἥτις κατέστησεν ἀπαραίτητον τὴν θερμότητα πρὸς διάλυσιν τῶν δεψικῶν ὑλῶν. Ἐκ ταύτης προῆλθον οἱ ἀτμολέβητες, ἐξ ὧν πάλιν αἱ ἀτμομηχαναί, χρησιμευούσης ὡς κινητηρίου δυνάμεως εἰδικῶν διὰ τὴν θραῦσιν καὶ κονιοποίησιν τῶν δεψικῶν ὑλῶν μύλων, βαρελλῶν, ἀνεμῶν καὶ εἰδικῶν κοπάνων, διὰ τὴν μαλάκυνσιν τῶν ἀκατεργάστων δερμάτων, διὰ τὴν δέψιν τῶν ἐλαιοδερμάτων καὶ ἔκπλυσιν καὶ λίπανσιν γενικῶς τῶν δερμάτων. Αἱ χρησιμοποιούμεναι πρὸς τοῦτο μηχαναὶ κατατάσσονται εἰς τρεῖς κατηγορίας: α') εἰς μηχανὰς ἀντικαθιστώσας ἐντελῶς τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν· β') εἰς μηχανὰς ἐν μέρει μόνον τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν ἀντικαθιστώσας καὶ γ') εἰς μηχανὰς δημιουργούσας νέας ἐντελῶς ἐργασίας. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται, μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων, αἱ βαρέλλαι πρὸς δέψιν (gerbfässer), πρὸς λίπανσιν (Schmierwalkfässer), πρὸς ἔκπλυσιν, ἀποψίλωσιν, βαφὴν (walkfässer, färbungsfässer) κλπ. Αἱ βαρέλλαι δέψεως, εἰσαχθεῖσαι ἀπὸ τοῦ 1895 ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Durio, ἐπέφερον ἐπανάστασιν ἐν τῇ καθόλου βυρσοδεψικῇ, διότι κατέστησαν δυνατὴν τὴν παρασκευὴν δερμάτων ἐν μικρῷ σχετικῷ χρόνῳ, ἐπονομασθεῖσαν «ταχεῖαν δέψιν» (Rapid ἢ Schnellgerbung, tannage rapide). Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην συγκαταλέγονται καὶ αἱ μηχαναὶ κυλινδρώσεως (Leberwalzenmaschine), αἱ ἀνέμαι (Haspeln, goudreuses), τὰ ὑδραυλικὰ πιεστήρια, αἱ διὰ τὴν ἀνάμιξιν τῶν ἀσβεστερῶν χρησιμοποιούμεναι (Rühräscher, agitateur des pelains) καὶ γενικῶς αἱ δοκιμαστικαὶ μηχαναὶ (Transportmaschinen). Αἱ μηχαναὶ τῆς δευτέρας κατηγορίας (Werkzeugmaschine), αἵτινες εἰσήχθησαν κυρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1890, ἔκτοτε δὲ διαρκῶς τελειοποιοῦνται, ἀποτελοῦν τὴν οὐσιωδεστέραν συμβολὴν τῆς μηχανικῆς ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ καὶ εἶναι ἀναγκαιότατον καὶ ἀναπόσπαστον ὄργανον κατασκευῆς πάσης φύσεως δερμάτων, πρὸ παντὸς ὅμως λεπτῶν (Feinleder, oberleder). Αὗται εὑρίσκουν ἐφαρμογὴν τόσον ἐν τῇ ὑγρᾷ λεγομένῃ ἐργασίᾳ τῶν δερμάτων (Wasserwerkstätte), ὡς ἐν τῇ ἀποψιλώσει, ἐκκρεατώσει, λειάνσει κλπ. διὰ τῶν μηχανῶν ἀποψιλώσεως (Enthaarungsmaschine, machine à épiler) καὶ ἐκκρεατώσεως (Entfleischmaschine, machine à écharner), ὅσον καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ τοιαύτῃ (Zurichtung, finnissage, appretage) διὰ πληθύος ὅλης μηχανῶν, ὧν αἱ σπουδαιότεραι ἡ σχεφιστικὴ (Falzmaschine, machine à derayer), ἡ στιλβωτικὴ (glanzstossmaschine), ἡ τανυστικὴ (Stollmaschine, machine à étirer), ἡ στεγνωτικὴ (Ausreckmaschine, machine à éssorer, mettre au vent), ἡ τροχιστικὴ (Schleifmaschine), τὸ πιεστήριον διὰ τὸν σχηματισμὸν διαφόρων ἐπὶ τῆς προσόψεως σχεδίων κλπ.

Ἡ μηχανὴ κοκκιώσεως (Machine à lieger, Krispelmaschine) δὲν ἔχει τελειοποιηθῆ εἰσέτι. Μεταξὺ τῶν μηχανῶν τῆς τρίτης κατηγορίας, πρώτην θέσιν κατέχουν: ἡ σχιστικὴ (Spaltmaschine, bandmesser spaltmaschine, machine à refendre) καὶ ἡ μετρητικὴ μηχανὴ (Messmarchine, machine à mésurer). Αἱ δύο αὗται εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς βυρσοδεψικῆς μηχανῶν, παρασκευάζονται δὲ διὰ μὲν τῆς πρώτης τὰ καλούμενα σχιστὰ δέρματα, ὧν ἡ χρῆσις, ἰδίᾳ ἐπ' ἐσχάτων, εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, διὰ δὲ τῆς δευτέρας, ἐν Ἀμερικῇ κυρίως ἐπινοηθείσης καὶ γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Tastensystem, κατορθοῦται ἡ ἄμεσος μέτρησις τῆς τῶν δερμάτων ἐπιφανείας. Ι. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

Δερμὰ *μπουρνοὺ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, μεταξὺ τῶν φρουρίων Κιλὶντ Μπὰχρ καὶ Τσιὰμ Καλεσσὶ (πλάτ. 40° 10′ Β, μῆκ. 26° 22′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles). Σ. Ε. Λ.

δερμαλειχίδαι (οἱ) (Dermaleichidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια *ἀκάρεων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν*. Οἱ δερμαλειχίδαι ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα μικρότατον, λεπτόν, μὲ ἰσχυρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χηλογνάθους καὶ πέντε ζεύγη ποδῶν, οἵτινες καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν καὶ ἀπολήγουσιν εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐκράτους χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων καὶ ἐνδιαιτῶνται εἰς δασώδη μέρη. Δ. Ν. Π.

δερμάλειχος (ὁ) (Dermaleichus) *[Ζῳολ.]*. Γένος *ἀκάρεων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δερμαλειχιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μικρότατα ζῷα μὲ σῶμα μᾶλλον ἀτρακτοειδές, ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν καλυπτόμενον καὶ ἐξογκωμένον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἔχουσι πέντε ζεύγη ποδῶν μακρῶν καὶ λεπτῶν καὶ χρῶμα φαιοϋπέρυθρον. Ἐκ τῶν 80 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι *δερμάλειχος ὁ πυρρὸς* (Dermaleichus rufus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα πυρόφαιον κατὰ τὴν ράχιν καὶ ἐρυθρόφαιον κατὰ τὴν κοιλίαν μὲ τεφροὺς πόδας. Δ. Ν. Π.

δερμαλλαγὴ (ἡ)· ἡ ἀλλαγὴ τοῦ δέρματος: «δερμαλλαγὴ τοῦ ὄφεως».

δερμάνυσσος (ὁ) (Dermanyssus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *γαμασιδῶν*. Οἱ δερμάνυσσοι φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα εὐμέγεθες, ᾠοειδές, αἰσθητῶς πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεφαλὴν μικρὰν σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, σιαγόνας μεταβεβλημένας εἰς τὰ θήλεα εἰς μακρὸν νηματοειδῆ στυλίσκον καὶ εἰς αἰχμηρὰς κεραίας εἰς τὰ ἄρρενα, πόδας ἀρκούντως ἀνεπτυγμένους καὶ λίαν εὐκινήτους, καταλλήλους πρὸς βάδισιν. Αἱ κάμπαι φέρουσιν ἓξ πόδας καὶ αἱ νύμφαι εἶναι παρόμοιαι πρὸς τὰ τέλεια ἀκάρεα, διαφέρουσαι μόνον τούτων ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Τὰ ἀκάρεα ταῦτα εἶναι παράσιτα διαφόρων πτηνῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπομυζῶσι τὸ αἷμα, ἀλλὰ συνήθως δὲν ζῶσιν ἐπ' αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἡμέραν κρύπτονται εἰς τὰς φωλεὰς τῶν πτηνῶν ἢ παρὰ ταύτας, καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐπιπίπτουσι κατ' αὐτῶν. Τὸ δῆγμά των προκαλεῖ κνησμόν, ὅστις ἀναγκάζει τὰ προσβαλλόμενα πτηνὰ νὰ κυλίωνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὅπως ἀπαλλαγῶσιν αὐτῶν. Ὅταν τὰ ἀκάρεα ταῦτα πολλαπλασιασθῶσιν ἐπὶ τοῦ πτηνοῦ καὶ ἀπορροφήσωσι τὸ αἷμά του, τὸ πτηνὸν καθημερινῶς ἀδυνατεῖ καὶ τέλος ἀποθνήσκει ἐκ γενικῆς ἀναιμίας, ὅπως συχνὰ παρετηρήθη ἐπὶ τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν φασιανῶν.

Σπανιώτερον οἱ δερμάνυσσοι προσβάλλουσι τὰ θηλαστικὰ ζῷα καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν διαμένωσιν ἐντὸς ἀχυρώνων ἢ ἀποθηκῶν, ὅπου διατηροῦνται διάφορα κατοικίδια πτηνά. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Δερμάνυσσος ὁ τῶν ὀρνίθων* (Dermanyssus gallinae). Τὸ ἀκάρι τοῦτο ἔχει μῆκος 7 χιλιοστομέτρων περίπου καὶ χρῶμα ἐρυθροαιματῶδες, ὅταν ἰδίως εἶναι πλῆρες αἵματος ἐκ τοῦ ξενίζοντος αὐτὸ πτηνοῦ. Κατὰ τὴν ἡμέραν μένει κεκρυμμένον ἐντὸς τῶν ρωγμῶν τῶν τοίχων ἢ τῶν στηριγμάτων τοῦ ὀρνιθῶνος καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐπιπίπτει κατὰ τῶν πτηνῶν. Ἀποτελεσματικώτερα μέσα πρὸς καταστροφήν του εἶναι τὸ ζέον ὕδωρ, ἡ κόνις τοῦ πυρέθρου καὶ ὁ θειικὸς ἄνθραξ.

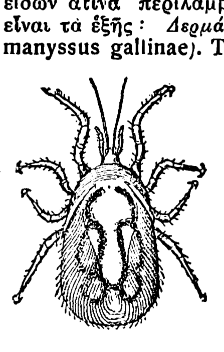

Δερμάνυσσος ὁ τῶν ὀρνιθων.

Δερμάνυσσος ὁ τῶν χελιδόνων (Dermanyssus hirundinis). Τὸ εἶδος τοῦτο ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῶν φωλεῶν τῶν χελιδόνων καὶ ἔχει μῆκος 1,5 χιλιοστομέτρων.

Δερμάνυσσος ὁ τῶν πτηνῶν (Dermanyssus avium). Ἔχει μῆκος 1 περίπου χιλιοστομέτρου, χρῶμα καστανέρυθρον καὶ ἐπιπίπτει ἰδίως ἐπὶ τῶν ᾠδικῶν πτηνῶν. Δ.Ν.Π.

δερματᾶδες (οἱ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος* (Vitis vinifera). Δ. Ν. Π.

δερματαλγία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἄλγος τοῦ δέρματος κοινῆς αἰτιολογίας, ἢ χαρακτηριστικὸν ὡρισμένων δερματικῶν παθήσεων, οἷαι π. χ. ἡ δερματῖτις τοῦ Δύριγγ, ὁ ἕρπης ζωστὴρ κλπ. Ν. Ν. Δ.

δερματαναιμία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἀναιμία τοῦ δέρματος.

Δερματᾶς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Θεσσαλίας (κατὰ τοὺς Ἄγγλους cape Kissabo: πλάτ. 39° 48′ 10″ Β, μῆκ. 22° 52′ ⅛ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to Gulf of Kassandra), τερματισμὸς τῆς Ὄσσης εἰς 7 μίλ. Ν. τοῦ Τσάγεζι προβάλλον. Ἡ ὀνομασία του, διὰ τὸ ἀνεμῶδες αὐτοῦ λόγῳ καταχύσεων (ἐπειδὴ «ρίχνει τὸν ἀγέρα μὲ τὰ δερμάτια», δηλαδὴ μὲ τοὺς ἀσκούς, ὡς λέγουν οἱ ἐντόπιοι). Σ. Ε. Λ.

— **Δερματᾶς** *[Γεωγρ.]*. Λιμενίσκος ἐν τῷ ἑνετικῷ Ἡρακλείῳ (Χανδάκι) Κρήτης καὶ θαλασσία πύλη τῶν τειχῶν (ἡ ἐπὶ τουρκοκρατίας *Κοὺμ-Καπὶ* = πόρτα τῆς ἄμμου). Τὴν ὀνομασίαν ταύτην («τοῦ Δερματᾶ») οἱ Βενετοὶ παρέφθειραν εἰς Tramatra (*Ξανθουδίδου* Χάνδαξ σ. 66,128). Ε. Γ.

δερματέα (ἡ) (Dermatea) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεζιζιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας μὲ δερματώδη θαλλόν, ζῶντας παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων δένδρων. Γνωστὰ 15 εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

δερματεμπορία (ἡ) καὶ *δερματεμπόριον*· τὸ ἐμπόριον τῶν δερμάτων (βλ. δέρμα *[Ἐμπορευμ.]*).

δερματέμπορος (ὁ)· ἔμπορος δερμάτων.

δερματέμυς (ὁ) (Dermatemys) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χελωνίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμυδιδῶν*. Αἱ χελῶναι τοῦ γένους τούτου ζῶσιν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα καὶ ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Χελώνιον ἀποτελούμενον ἐξ ἀνθεκτικῶν ὀστεοειδῶν πλακῶν. Ἕκαστον τμῆμα τοῦ στέρνου φέρει σειρὰν μικροτάτων κερατοειδῶν πλακῶν. Θωρακικὸν χελώνιον ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ ὀπίσθιον, πόδες βραχεῖς καὶ ἀτρακτοειδεῖς. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, *δερματέμυν τὸν κοινὸν* (Dermatemys vulgaris), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δερμάτι (τό)· δέρμα, δορά· || ἀσκὸς δέρματος ὡς φυσικῶς ἔχει, ἄλλως *τουλούμι*: «ἕνα δερμάτι λάδι,—κρασί,—τυρί».

Δερμάτι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Καρπενησίων τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας, τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 170. Εἶναι ἐκτισμένον μεταξὺ βράχων, πρὸς οὓς μία μόνη δίοδος ἀνωφερὴς ἄγει. Ἐκ τούτου ἐν Αἰτωλίᾳ ἡ φράσις «σὰν στὸ Δερμάτι», δηλωτικὴ τόπου ἀπομεμονωμένου καὶ ἀβάτου. Διοικητικῶς καὶ δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς Προυσόν, ἀφ' οὗ ἀπέχει δύο ὥρας, ἀπὸ δὲ τοῦ Καρπενησίου 5.

Digitized by Google

δερματικὸν (τὸ) *['Αρχ.]*. Ὠνομάζετο οὕτω τὸ χρῆμα τὸ εἰσπραττόμενον ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν δερμάτων τῶν θυσιαζομένων κατὰ τὰς δημοσίας θυσίας ζῴων. Ἐν Σπάρτῃ τὰ δέρματα τῶν δημοσίων θυσιῶν ἀνῆκον εἰς τοὺς βασιλεῖς, ἀλλαχοῦ δὲ ἢ παρεχωροῦντο εἰς τοὺς ἱερεῖς ἢ ἐπωλοῦντο διὰ λογαριασμὸν τοῦ θησαυροφυλακίου τοῦ ναοῦ, χωρὶς καὶ νὰ ἀποκλείωνται καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς μέρος τῶν ἐκ τῆς πωλήσεως εἰσπραττομένων χρημάτων διετίθετο ὑπὲρ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ναοῦ. Ἐν Ἀθήναις ἐπωλοῦντο ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐκεῖ δὲ καθιερώθη καὶ ὁ ὅρος δερματικὸν εἰς δήλωσιν τοῦ συνόλου τῶν ἐκ τῆς πωλήσεως τοιούτων δερμάτων εἰσαγομένων εἰς το δημόσιον ταμεῖον χρημάτων. Βεβαιοῦται ἐξ ἐπιγραφῶν ὅτι ἡ ἀξία δερμάτων προελθόντων ἀπὸ θυσίας ἑπτὰ μηνῶν τοῦ ἔτους 334 π. Χ. ἀνῆλθεν εἰς 5099 δρχ., χωρὶς νὰ ὑπολογισθοῦν τὰ δέρματα τὰ προελθόντα ἐκ τῶν μεγάλων θυσιῶν τῶν τελεσθεισῶν κατὰ τὸ ἑπτάμηνον ἐκεῖνο διάστημα. Κατὰ κανόνα ἡ διαχείρησις τῶν δερμάτων τούτων ἦτο ἔργον τῶν ἱεροποιῶν· ἐν τούτοις κατὰ τὰ Λήναια διεχειρίζοντο ταῦτα οἱ *ἐπιμεληταὶ τῶν μυστηρίων*, κατὰ τὰ Ὀλύμπια οἱ *σιτολογεῖς τοῦ δήμου*, καὶ κατ' ἄλλας ἑορτάς, ὡς τοῦ Διὸς Ἄμμωνος κ. ἄ., οἱ στρατηγοί.
Ι. Δ. Σ.

δερματικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ δέρματος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ δέρμα: «δερματικὰ νοσήματα», «δερματικὰ παράσιτα» κ.τ.τ. || ἐν τῇ ἀρχ. γλώσσῃ τὸ οὐδέτ. δερματικὸν (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

— δερματικὰ ***νοσήματα*** *['Ιατρ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ποικίλης μορφῆς παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ δέρματος. Ἡ διάγνωσις τῶν δερματικῶν νοσημάτων στηριζομένη ἄλλοτε ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως καὶ μόνης, συνεπικουρεῖται ἤδη ὑπὸ τῆς βιολογίας, τῆς ἱστοπαθολογίας, τῆς μικροβιολογίας καὶ τῆς χημείας. Ἡ θεραπευτικὴ ἐκ παραλλήλου ἀρύεται τὰ ὅπλα της οὐ μόνον ἐκ τῆς φαρμακολογίας ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φυσικοθεραπείας, φυσιοθεραπείας, χημειοθεραπείας, βιοθεραπείας, ἐμβολιοθεραπείας, ὀπωθεραπείας, λουτροθεραπείας κλπ. Ἡ προσθήκη τῶν νέων τούτων θεραπευτικῶν μεθόδων σκοπὸν ἔχει ὅπως ἀπευθύνῃ παρὰ τὴν μέχρι τοῦδε συμπτωματικὴν θεραπείαν τῶν δερματικῶν νοσημάτων καὶ αἰτιολογικὴν τοιαύτην. Τὰ δερματικὰ νοσήματα δύνανται νὰ ὑποδιαιρεθοῦν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, ἤτοι τὰ *ἐκθυτικά*, χαρακτηριζόμενα ὑπὸ στοιχειωδῶν βλαβῶν τοῦ δέρματος (*κηλίς, βλατίς,* λέπιον, φυσαλλίς, πομφόλυξ *κλπ.*), ὡς π. χ. ἔκζεμα, λειχήν, κνίδωσις, ψωρίασις, ζωστὴρ κ. ο. κ., καὶ εἰς τὰ *μὴ ἐκθυτικά*, ἤτοι τὰ μὴ χαρακτηριζόμενα ὑπὸ στοιχειωδῶν βλαβῶν, ὡς π. χ. δυσχρωμίαι, ὑπερτροφίαι, ἀτροφίαι, ὀνυχώσεις, τριχώσεις κ. ο. κ. Μορφολογικῶς τὰ δερματικὰ νοσήματα διαιροῦνται εἰς ἐρυθήματα, κνιδώσεις, πορφύρας, ἐκζέματα, ἐρυθροδερμίας, κερατιάσεις, τριχώσεις, ὀνυχώσεις, δερματοπαθείας, ἐρυθηματολεπιδώδεις, βλατιδώδεις, φυσαλλιδώδεις, πομφολυγώδεις, φλυκταινώδεις, βλαστικάς, φυματώδεις, ἑλκωτικάς, δυσχρωμικάς, ὑπερτροφικάς, σκληρωτικάς, ἀτροφικάς, θυλακιώδεις, παθήσεις τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων κλπ. Νοσογραφικῶς δέ, εἰς νευροδερμίτιδας, πυοδερμίτιδας, δερματομυκητιάσεις, αἱματοδερμίας, δερματοπαθείας παρασιτικάς, βακιλλικάς, πρωτοζωϊκάς, ὄγκους τοῦ δέρματος κλπ. (βλ. καὶ λ. δέρμα, δερματῖτις, δερματοπάθεια, δερματικαὶ *βλάβαι* κλπ.).
Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

—δερματικὰ ***(φάρμακα)*** *[Φαρμ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον *δερματικα* (Dermatika) περιλαμβάνονται τὰ φάρμακα τὰ δρῶντα ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ δέρματος καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐκκρίσεως τοῦ ἱδρῶτος. Ὑπό τινων ὁ ὅρος οὗτος ἐπεκτείνεται εἰς ὅλα τὰ ἐπὶ τῶν δερματικῶν παθήσεων χρησιμεύοντα φάρμακα.
Κ. Γ. Μ.

—δερματικαὶ ***βλάβαι*** *['Ιατρ.]*. Καλοῦνται *στοιχειώδεις δερματικαὶ βλάβαι* σαφεῖς παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ δέρματος, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ὁποίων συντίθεται ἡ μορφολογικὴ εἰκὼν πάσης δερματοπαθείας. Ἐπὶ τούτων στηρίζεται ἡ κλινικὴ διάγνωσις ἐν τῇ δερματολογίᾳ κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῆς μέρος. Αἱ δερματικαὶ στοιχειώδεις βλάβαι ἄλλοτε εὕρηνται ἐπί τινος δερματοπαθείας εἰς ἁπλοῦν εἶδος, ἄλλοτε δὲ συνδεδυασμέναι μεθ' ἑτέρων εἰδῶν. Διαιροῦνται εἰς πρωτογενεῖς καὶ ἐπιγενεῖς. Εἰς τὰς πρώτας ὑπάγονται: α') Αἱ κηλῖδες τοῦ δέρματος, αἵτινες εἶναι ὑπεραιμικαί, ἐξαφανιζόμεναι διὰ τῆς πιέσεως, ἢ αἱματικαὶ ἐκ μονίμου διαστολῆς τῶν ἀρτηριδίων ἢ ἐξ ἐκχύσεως αἵματος εἰς τὸ δέρμα ἢ ὑπέρχροοι ἢ ἄχροοι λόγῳ διαταραχῶν τῆς χρωστικῆς τοῦ δέρματος. Αἱ κηλῖδες χαρακτηρίζουν κατ' ἐξοχὴν τὰς ἐρυθηματώδεις καὶ τὰς δυσχρωμικὰς δερματοπαθείας, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλας. β') Αἱ φυσαλλίδες, αὗται ἀναπτύσσονται ἐπὶ ἐρυθηματώδους βάσεως δι' ὑπεγέρσεως τῆς ἐπιδερμίδος εἰς μικρὸν ἔπαρμα πλῆρες ὑγροῦ. Ρηγνυμένης τῆς φυσαλλίδος ἡ ὑγρότης ἐξαφανίζεται, παράγεται ἐφελκὶς ἥτις ξηραινομένη ἀποπίπτει. Αἱ φυσαλλίδες χαρακτηρίζουν τὰς φυσαλλιδώδεις δερματοπαθείας, ὡς π. χ. τοὺς ἕρπητας, τὸ ἔκζεμα, τὰ ἱδρῷα κλπ. γ') Αἱ πομφόλυγες. Αὗται εἶναι κυρίως εἰπεῖν μεγάλαι φυσαλλίδες μεγέθους πίσου μέχρι λεπτοκαρύου καὶ πλέον. Χαρακτηρίζουν τὰς πομφολυγώδεις δερματοπαθείας, ὡς π. χ. τὰς πέμφιγας κλπ. δ') Τὰ λέπια. Εἶναι πετάλια ἐπιδερμικὰ παραγόμενα ἐξ ὑπερπλασίας τῆς ἐπιδερμίδος καὶ χαρακτηρίζοντα ὡρισμένας δερματοπαθείας, ὡς π. χ. ἡ ψωρίασις, ἡ ἰχθύασις κ. λ. π. Τὰ λέπια ἔχουν ἐνίοτε ὡρισμένους παθογνωμονικοὺς χαρακτῆρας, ἤτοι δυνατὸν νὰ εἶναι ἰσχυρῶς προσπεφυκότα εἰς τὸ δέρμα (ἐρυθηματώδης λύκος) ἢ λιπαρὰ (σμηγματορροϊκὸν ἔκζεμα) ἢ ποικίλα τὸν χρωματισμὸν κλπ. Εἰς τὰ πρωτογενῆ ταῦτα λέπια προσθετέα καὶ τὰ ἀπότοκα ξηράνσεως φυσαλλίδων ἢ πομφολύγων, ὁπότε δημιουργεῖται καὶ τὸ φαινόμενον τῆς ἀπολεπίσεως. ε') Αἱ φλύκταιναι. Εἶναι φυσαλλίδες ἢ πομφόλυγες διαπυηθεῖσαι και χαρακτηρίζουν τὰς φλυκταινώδεις δερματοπαθείας στ') Αἱ βλατίδες. Εἶναι συμπαγῆ ἐπαρμάτια τοῦ δέρματος, ὀφειλόμενα εἰς ὑπεραύξησιν τῶν θηλῶν, λίαν κνησμώδεις καὶ χαρακτηριστικαὶ τῶν βλατιδωδῶν δερματοπαθειῶν, ὡς π. χ. λειχήν, κνήφη, βλατιδῶδες συφιλιδικὸν ἐξάνθημα κλπ ζ') Φύματα (tubercules καὶ ὄζοι (nodules). Εἶναι ὀγκίδια παραγόμενα ἐκ τοῦ ὑποδορίου ἱστοῦ. Χαρακτηρίζουν δὲ τὰς ὀζώδεις (ὀζῶδες ἐρύθημα, γιγαντιαία κνίδωσις) καὶ φυματώδεις (λύκος, λέπρα) δερματοπαθείας. η') Ὑπερτροφίαι καὶ ἀτροφίαι χαρακτηρίζουσαι τὰς ἀτροφικὰς καὶ κερατιασικὸς δερματοπαθείας.

Εἰς τὰς ἐπιγενεῖς βλάβας τοῦ δέρματος, ἤτοι τὰς παραγομένας κυρίως ἐκ μετατροπῆς τῶν πρωτογενῶν στοιχειωδῶν βλαβῶν, περιλαμβάνονται: α') Αἱ δρυφάδες, ἀπώλειαι ἐπιδερμίδος ἐκ ξεσμοῦ π. χ. β') Αἱ ἑλκώσεις αἱ ἀκολουθοῦσαι εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν φλυκταινῶν ἢ τῶν φυμάτων. γ') Αἱ ἐφελκίδες αἱ σχηματιζόμεναι ἐκ τῆς πήξεως τοῦ ὑγροῦ ῥηγνυμένων φυσαλλίδων καὶ πομφολύγων καὶ δ') Αἱ οὐλαί, ἤτοι τὰ σημεῖα ἅτινα καταλείπονται κατὰ τὴν ἀποθεραπείαν βλαβείσης δερματικῆς ἐπιφανείας, ὅταν ἡ βλάβη ἢ ὁ τραυματισμὸς ἦσαν κατὰ βάθος. Αἱ οὐλαὶ εἶναι ἐνίοτε παθογνωμονικαὶ τῆς ἀποδραμούσης παθήσεως. Τοιαῦται εἶναι αἱ οὐλαὶ τῆς εὐλογίας, τοῦ ἄχορος, τοῦ συφιλιδικοῦ ἕλκους κλπ. Μορφολογικῶς εἶναι λεῖαι ἢ ἀνώμαλοι. Καὶ ἡ μὲν ἀνωμαλία αὕτη, ὅταν προκαλῇ δυσμορφίαν, δυνατὸν νὰ τροποποιηθῇ. Ἀλλὰ τὸ ἴχνος αὐτῆς ταύτης τῆς οὐλῆς οὐδέποτε καὶ δι' οὐδενὸς μέσου δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ.
Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

— δερματικοὶ ***ἀδένες*** *['Ανατομ.]*. Οἱ ἀδένες τοῦ δέρματος εἶναι δύο εἰδῶν, οἱ *σμηγματογόνοι* καὶ οἱ *συνεσπειραμένοι*.—1) Οἱ σμηγματογόνοι ἀνήκουσιν εἰς τὸν τύπον τῶν κυψελωτῶν ἀδένων καὶ ἀπαντῶσι πανταχοῦ τοῦ δέρματος, πλὴν τῆς παλάμης καὶ τοῦ πέλματος, ὑπάρχοντες προσέτι καὶ κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὀπὰς τοῦ σώματος, ὧν τὸ ἐπιθηλιακὸν ἐπένδυμα κατάγεται ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος, ἤτοι τὸ ἐρυθρὸν τῶν χειλέων, τὸν βλεννογόνον τοῦ προδόμου τῆς ῥινός, τὴν βάλανον τοῦ πέους, τὰ αἰδοιικὰ χείλη κλπ. Ἔχουσι μῆκος 0,2—2 2 χλμ., πλάτος δὲ ποικίλον καὶ κατασκηνοῦσιν ἐν τῇ ἐπιπολῆς (θηλώδει) στιβάδι τοῦ χορίου, περιβαλλόμενοι ὑπὸ ἐλύτρου ἐξ ἰνώδους ἐλαστικοῦ ἱστοῦ, ἐκβάλλουσι δὲ εἰς τὸν θύλακον τῶν τριχῶν, ἀποτελοῦντες στέφανον κύκλῳ τῆς ῥίζης αὐτῶν. Ὁ ἐκφορητικὸς πόρος αὐτῶν εἶναι βραχὺ καὶ σύγκειται ἐκ πολυστοίβου ἐπιθηλίου. Τὸ δὲ ἀδενικὸν σῶμα συνίσταται ἐκ βασικοῦ ἀνίστου ὑμένος, οὗ ἔνδοθεν ἐπίκεινται πλείονες στοῖχοι ἀδενικῶν κυττάρων, ἅτινα ῥηγνύμενα καὶ διαλυόμενα μεταβάλλονται εἰς ἔκκριμα (ὁλοκρινὴς ἀδήν). Τὸ λιπαρὸν τοῦτο ἔκκριμα ἢ τὸ σμῆγμα, ἡμίρρευστον ὂν ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ τοῦ σώματος, ἐκχεῦται διὰ τοῦ πόρου περὶ τὴν τρίχα καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος. Ἀποφρασσομένου τοῦ πόρου τῶν ἀδένων καὶ πυκνουμένου τοῦ ἐκκρίματος παράγονται οἱ φαγέσωροι (comedo).—2) Οἱ συνεσπειραμένοι ἀδένες εἶναι μικροὶ καὶ συνήθως ἄσχιστοι σωληνοειδεῖς, ἐν οἷς διακρίνονται τὸ σπείραμα ἢ τὸ ἐκκριτικὸν μέρος καὶ ὁ ἐκφορητικὸς πόρος. Κυριώτεροι αὐτῶν εἶναι οἱ *ἱδρωτοποιοὶ ἀδένες*, οἱ δὲ λοιποὶ εἶναι παραλλαγαὶ αὐτῶν, ἀπαντῶντες ἐν ὡρισμέναις χώραις. α') Οἱ ἱδρωτοποιοὶ ἀδένες ἀπαντῶσι πανταχοῦ τοῦ δέρματος, πλὴν τῆς βαλάνου τοῦ πέους, τοῦ ἔσω πετάλου τῆς ἀκροποσθίας, τῶν μικρῶν χειλέων τοῦ αἰδοίου, τῆς ἐπιφανείας τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτὸς καὶ τοῦ δέρματος τῶν ὀφρύων. Καὶ πυκνότεροι μὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῇ παλάμῃ καὶ τῷ πέλματι, ἀραιότεροι δ' ἐν τῇ ῥαχιαίᾳ ἐπιφανείᾳ τοῦ λοιποῦ σώματος. Τὸ σπείραμα αὐτῶν κατασκηνοῖ ἐν τῇ κάτω στιβάδι τοῦ χορίου ἢ βαθύτερον ἐν τῇ ἐπιπολῆς στιβάδι τοῦ ὑποδερματίου πετάλου. Ἡ διάμετρος αὐτῶν εἶναι 0,3—0,4 χλμ., ἐξικνουμένη ἐν τῇ μασχάλῃ μέχρι 3 χλμ Τὸ δὲ τοίχωμα ἐπὶ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω σύγκειται ἐκ βασικοῦ ὑμένος, ἐξ ἑνὸς στοίχου ἐπιμήκων λείων μυϊκῶν κυττάρων καὶ ἐξ ἑνὸς στοίχου κυβοειδῶν ἢ κυλινδρικῶν ἐπιθηλιακῶν κυττάρων, ἅτινα, τὰ τελευταῖα, περιέχουσι διαυγῆ κοκκία, λιπώδη σταγονίδια καὶ κοκκία χρωστικῆς ὑποκίτρινα. Ὁ ἐκφορητικὸς πόρος φέρεται ἑλικοειδῶς διὰ μέσου τοῦ χορίου καὶ τῆς ἐπιδερμίδος (μεταξὺ δύο στοίχων θηλῶν) καὶ ἐκβάλλει ἐπὶ τῆς κορυφῆς μιᾶς τῶν ἀκρολοφιῶν τοῦ δέρματος. β) Παραλλαγαὶ τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων θεωρητέοι: οἱ *μόλλειοι* ἀδένες, κατασκηνοῦντες ἐν τοῖς βλεφάροις καὶ ἐκβάλλοντες συνήθως εἰς τὸ ἐλεύθερον χεῖλος αὐτῶν· οἱ *κυψελιδοποιοὶ* ἀδένες, κατασκηνοῦντες ἐν τῇ χονδρίνῃ μοίρᾳ καὶ τῷ ἄνω τοιχώματι τῆς ὀστεΐνης μοίρας τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου καὶ τὴν κυψέλην παράγοντες· καὶ οἱ *περιπρωκτικοὶ* ἀδένες, κατασκηνοῦντες κύκλῳ περὶ τὸν πρωκτὸν καὶ διακρινόμενοι διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὀδμηρὸν ἔκκριμα αὐτῶν.
Ι. Π.

— δερματικοὶ ***ὄγκοι ἢ νεοπλασίαι*** *['Ιατρ.]*. Περίγραπτοι διογκώσεις, ὧν ἡ αἰτιολογία εἶναι ἄγνωστος καὶ ἡ πρόγνωσις (τῶν πλείστων) καλοήθης. Εἰς τοὺς δερματικοὺς ὄγκους ὑπάγονται α) οἱ σπῖλοι (λεῖοι, ἰνώδεις, μυρμηκιώδεις, μελανικοί, τριχοφόροι, ἀγγειακοί, κλπ.)· β) ἡ νόσος τοῦ Recklinghausen· γ) τὰ θηλώματα· δ) αἱ κύστεις (σμηγματορροϊκαί, δερμοειδεῖς, κεγχρίον, ἱδροκυστώματα· ε) τὰ ἀδενώματα· στ) ἡ μολυσματικὴ τέρμινθος, ζ) τὰ ἰνώματα· η) τὰ λιπώματα· θ) τὰ μυώματα· ι) τα μυξώματα· ια) τὰ νευρώματα· ιβ) τὰ αἱμαγγειώματα· ιγ) τὰ λυμφαγγειώματα· ιδ) τὰ ἀγγειοκερατώματα· ιε) τὰ ξανθώματα· ιστ) τὰ βοτρυομυκώματα· ιζ) τὰ σαρκώματα· ιη) ἡ σαρκωμάτωσις τοῦ Kaposi· ιθ) τὰ ἐπιθηλιώματα. Τῶν τριῶν τελευταίων τούτων κατηγοριῶν ἡ πρόγνωσις εἶναι βαρεῖα.
Ν. Ν. Δ.

δερματίνη (ἡ). Προϊὸν συνιστάμενον ἀπὸ «perchagum» (τεχνητὸν ἀντικαταστάτην τῆς γουταπέρκας), ἐκ καουτσούκ, θείου, θειούχου ἀντιμονίου, ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, ἀσβέστου, κασσιτέρου, ὀξειδίου καὶ θειούχου ψευδαργύρου καὶ ἀνθρακικοῦ ἀμμωνίου. Εἶναι ἀρκετὰ ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν θερμότητα καὶ τὸ ψῦχος, εἰς τὴν ὑγρασίαν, εἰς τὰ ὀξέα καὶ βάσεις, καταλλήλως δὲ μηχανικῶς διαμορφούμενον, διὰ πιεστηρίων, κυλίνδρων καὶ διαφόρων ἄλλων τύπων (μοντέλων), δίδει διάφορα εὐρυτάτης χρήσεως ἀντικείμενα, ὡς ἱμάντας, απομονωτῆρας κ. λ. π.
Ι. Μ.

δερματινης (ὁ) (Dermatin) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, προϊὸν ἐνδιαμέσου βαθμῖδος χημικῆς ἀποσαθρώσεως ὑπερβασικῶν πετρωμάτων (λερζολίθου, διονίτου, πικρίτου κλπ.) τοῦ Waldheim τῆς Σαξωνίας. Ἡ ἐν λόγῳ χημικὴ ἀποσάθρωσις καλεῖται *σερπεντινίωσις*, προέρχεται δὲ ἐκ παθολογικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ὀλιβίνου, ἐνστατίτου, διοψιδίου, ἀκτινολίθου κλπ. πυριτικῶν ἁλάτων, ἐλευθέρων ἢ πτωχῶν εἰς τριοξείδιον τοῦ ἀργιλλίου Al_2O_3, τὰ ὁποῖα μετέχουν ὡς οὐσιώδη ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ὡς ἄνω πετρωμάτων.
Γ. Β.

δερμάτινος, *—η, —ον*· ὁ ἐκ δέρματος: «δερμάτινος ἀσκός», «δερμάτινον κόσκινον».

—δερμάτινα ***εἴδη***· βλ. λ. δέρμα *['Εμπορευμ.]*.

δερμάτιον (τό)· μικρὸν δέρμα, δερματάκι || τεμάχιον δέρματος.

δερματῖτις (ἡ) ἢ *δερμῖτις ['Ιατρ.]*. Ὅρος γενικὸς δερματολογικὸς ἐμφαίνων τὴν φλεγμονὴν τοῦ δέρματος ἐκ διαφόρων αἰτίων, μηχανικῶν, χημικῶν, φυσικῶν, μικροβιακῶν, βιολογικῶν, μυκητολογικῶν, παρασιτικῶν κλπ. προελεύσεως ἐνδογενοῦς ἢ ἐξωγενοῦς.

Δερματίτιδες ἀκτινικαί. Οὕτω καλοῦνται αἱ δερματίτιδες αἱ προκαλούμεναι ἐξ ἐπιδράσεως παρατεταμένης ἢ ἐντάσεως ὑπερβαλλούσης ἡλιακῶν, Röntgen, ῥαδίου, ὑπεριωδῶν, ὑπερύθρων κ. λ. π. ἀκτίνων. Ἐνίοτε ὅμως αἱ δερματίτιδες αὗται προκαλοῦνται καὶ διὰ μικρᾶς ἐπιδράσεως ἀκτίνων, εἴτε λόγῳ προδιαθέσεως καὶ ἰδιοσυγκρασίας, εἴτε λόγῳ προγενεστέρας εὐαισθητοποιήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, εἴτε λόγῳ παθολογικῆς καταστάσεως τοῦ δέρματος ἐλαττούσης τὴν ἀντίστασιν αὐτοῦ. Αἱ δερματίτιδες αὗται ποικίλλουν ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ ἐρυθήματος μέχρι τῆς ἐκτεταμένης γαγγραίνης, ἐπιμολύνονται δ' ἔστιν ὅτε ἐπιγενῶς ὑπὸ διαφόρων μικροβίων. Ἡ θεραπεία δέον ν' ἀποσκοπῇ τὴν ἄρσιν τοῦ νοσογόνου αἰτίου καὶ τὴν συμπτωματικὴν ἀγωγήν.

Δερματῖτις ἀπολεπιστικὴ ὀξεῖα (συνώνυμα: *ἐρύθημα ὀστρακιοειδὲς ἀπολεπιστικὸν ὑποτροπιάζον, φλοϊστικὴ δερματῖτις, ὀξεῖα πρωτόγονος ἐρυθροδερμία*). Ἡ ἔναρξις τῆς νόσου ταύτης εἶναι ἀπότομος, συνοδευομένη ὑπὸ ῥίγους, κοπώσεως, κεφαλαλγίας καὶ πυρετοῦ καὶ ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἐρυθηματωδῶν ἐκθύσεων κατὰ πλάκας ἐπὶ διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος, ἰδίως δὲ εἰς τὰς πτυχάς. Τὰς ἐκθύσεις ταύτης διαδέχεται ἔντονος ἀπολέπισις, ἔστιν ὅτε κατὰ μεγάλα ἐπιδερμιδικὰ τεμάχια, κάτωθεν τῶν ὁποίων τὸ δέρμα εἶναι ἐρυθρόν, λεῖον ἢ ὑγρῶσσον. Ἡ νόσος αὕτη διαρκεῖ 3—4 ἑβδομάδας, εἶναι καλοήθης, ἀλλ' ὑποτροπιάζει. Προέρχεται ἐκ διαφόρων προδιαθετικῶν αἰτίων, ἰδίᾳ τοξικῶν, καὶ θεραπεύεται συμπτωματικῶς.

Digitized by Google

Δερματῖτις ἀπολεπιστικὴ καθολικὴ ἢ *δερματῖτις τοῦ Wilson-Brocq* ἢ *πρωτόγονος ὑποξεῖα ἐρυθροδερμία* κλπ. Τὰ πρόδρομα συμπτώματα εἶναι ὡς τὰ τῆς ὀξείας. Ἡ νόσος εἶναι καθολική, ἅπαν τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ ἐρυθρότητος καὶ εὐρυτάτων λεπίων διηνεκῶς ἀποπιπτόντων. Ἁλίσκονται ἐπίσης οἱ ὄνυχες, οἱ βλεννογόνοι καὶ αἱ τρίχες, αἵτινες πίπτουν μεταξὺ τρίτης καὶ τετάρτης ἑβδομάδος. Ἡ πάθησις αὕτη εἶναι πολὺ βαρυτέρα τῆς πρώτης. Συνοδεύεται ὑπὸ διαρροίας, αἱμορραγιῶν, κρυαισθησίας, ὑποαζωτουρίας, ἀπογευματινοῦ πυρετοῦ κλ. Διαρκεῖ 3 μῆνας μέχρις ἑνὸς ἔτους καὶ εἶναι θανατηφόρος κατὰ 17%. Εἶναι ἀρκετὰ σπανία καὶ προσβάλλει ἰδίως τοὺς ἀλκοολικούς. Ταύτης ὑπάρχει καὶ χρονία μορφὴ διαρκοῦσα ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

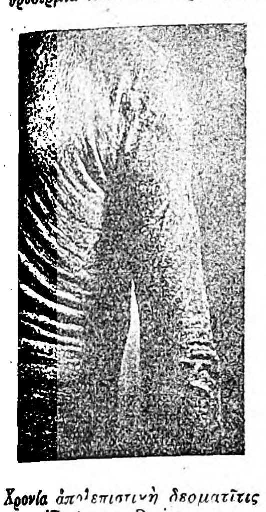

Χρονία ἀπολεπιστικὴ δερματῖτις
[Περίπτωσις Darier.

Δερματίτιδες ἀτροφικαί. Εἰς ταύτας ὑπάγονται: α) *Ἡ χρονία ἀτροφικὴ δερματῖτις* Pautrier καὶ Eliascheff ἢ *χρονία ἀτροφικὴ ἀκροδερματῖτις* (Herxheimer) ἢ *ἐρυθρομελία* (Pick) αἰτιολογίας ἀγνώστου ἢ πιθανῶς ἐνδοεκκριτικῆς ἐπὶ ὑπεδάφους πιθανῶς συφιλιδικοῦ, πορείας βραδείας καὶ διαρκείας ἀπεριορίστου, εἶναι νόσος ἀρκετὰ σπανία, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ἄκρων καὶ χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἐρυθροτήτων, ἃς διαδέχεται τοπικὴ ἀτροφία τοῦ δέρματος μετ' ἀποπτώσεως τῶν συστοίχων τριχῶν. β) Ἡ *ἀτροφικὴ ποικιλοδερμία* (Jacobi), ἥτις καταλαμβάνει κυρίως τὸ πρόσωπον καὶ τὸν τράχηλον, πορείας βραδυτάτης, κνησμώδης, χαρακτηριζομένη ὑπὸ μελαγχρώσεως μετ' ἀτροφίας τοῦ δέρματος. γ) Ἡ *ἐρυθηματώδης ἀνετοδερμία* (Jadassohn). Χαρακτηρίζεται ὑπὸ νομισματοειδῶν ἀτροφικῶν πλακῶν, συστάσεως μαλακῆς, χρώματος λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ, ἑδραζομένη ἐπὶ τοῦ δέρματος τῆς ἐκτατικῆς ἐπιφανείας τῶν μελῶν καὶ ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Εἶναι πορείας βραδείας καὶ ἀπαντᾶται κυρίως ἐπὶ γυναικῶν. Ποικιλίαι: 1) οὐλατροφία δερματική, 2) οὐλερύθημα, 3) πομφῶδες ἀτροφικὸν ἐρύθημα (Pellizari), 4) ἐρυθηματώδης ἀτροφοδερμία (Thibierge), 5) πολύμορφον ἀτροφικὸν ἐρύθημα (Balzer), 6) χρονία κνίδωσις ἀτροφικὴ (Hallopeau), 7) ἀτροφικὴ πορφύρα (Pospelow) κ. λ. π.

Δερματῖτις βλαστομυκητική. Μορφὴ βλαστομυκητιάσεως, τύπου Gilchrist, εἰς ὃν ἀνήκει καὶ ἡ κοκκιδιοειδὴς δερματῖτις. Ὀφείλεται εἰς τὸ *ᾠΐδιον* ἢ *κρυπτόκοκκον* τοῦ Gilchrist καὶ Stokes (1898) καὶ ἐκδηλοῦται ἐπὶ τῶν ἀκαλύπτων ἰδίως μερῶν τοῦ δέρματος δι' ἐρυθρωποῦ ἐπιπολαίου ὀζιδίου, ὀλίγον τι ἐπωδύνου, ὅπερ αὐξάνει δι' ἐπεκτάσεως καὶ ἀποστηματοποιήσεως ἀπολήγουσης εἰς πλάκας ἑλκωτικάς. Τὸ παράσιτον εὑρίσκεται ἐν τῷ πύῳ ἀλλὰ λίαν δυσκόλως. Παρατηροῦνται δ' ἐνίοτε ἐκ τοῦ δέρματος καὶ μεταστάσεις εἰς τὰς ἀρθρώσεις καὶ τὰ σπλάγχνα. Ἡ πάθησις αὕτη ἀπαντᾶται συνήθως ἐν Ἀμερικῇ. Εἶναι ἀρκετὰ βαρεία. Θεραπεύεται διὰ λήψεως ἰωδιούχων ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς δόσεις 6—8 γρ. ἡμερησίως. Τοπικὴ θεραπεία διὰ γαλβανοκαυτηριάσεως τῶν ἑλκώσεων καὶ ἐπιθέσεως ἰωδιούχων καταπλασμάτων.

Βλαστομυκητίασις τύπου Gilchrist.
[Περίπτωσις Darier.]

Δερματῖτις γαγγραινώδης. Ἀπαντᾶται ἐπὶ παιδίων καὶ ἐξηντλημένων ἐνηλίκων. Ὀφείλεται εἰς διάφορα μικρόβια (βάκιλλος κυανοῦ πύου, σταφυλόκοκκος, στρεπτόκοκκος κλπ) καὶ ἀποτελεῖ μᾶλλον σύνδρομον παρὰ πάθησιν. Ἐμφανίζεται ὑπὸ τύπον ἐξανθήματος, ὅπερ ὑποδύεται πολυειδεῖς μορφάς, παρουσιάζον φυσαλλίδας, πομφόλυγας, φλύκταινας κλπ. ταχέως ἐπεκτεινομένας, ἐξελκουμένας καὶ γαγγραινουμένας. Ἑδράζεται κυρίως εἰς τοὺς μηροὺς καὶ τὸν τράχηλον καὶ εἶναι κατὰ 50% θανατηφόρος. Εἰς τὰς καλοήθεις περιπτώσεις ἡ ἴασις ἀκολουθεῖ ταχέως.

Δερματῖτις γραμμοειδής (creeping disease). Περίεργος δερματοπάθεια, ἀρκετὰ σπανία, περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Robert Lee 1874) καὶ χαρακτηριζομένη ὑπὸ ποικιλοσχήμων νηματοειδῶν ἐπὶ τοῦ δέρματος ῥοδοχρόων γραμμῶν, αἵτινες ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ὑποδόριον πορείαν εἰδικοῦ παρασίτου, ὅπερ τὰς προκαλεῖ εἰσερχόμενον διὰ τοῦ δέρματος ἢ τῆς πεπτικῆς ὁδοῦ. Ἡ θεραπεία ἔγκειται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἀφαίρεσιν τοῦ παρασίτου, ὅπερ κινεῖται ἐπιπολῆς.

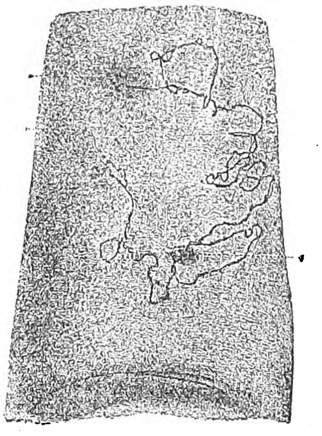

Γραμμοειδὴς δερματῖτις.
Περίπτωσις Neumann καὶ Rille.]

Δερματῖτις δαμαλιδοειδὴς τοῦ *Hallopeau* ἢ *ἕρπης δαμαλιδοειδὴς* τοῦ *Fournier*. Παρατηρεῖται ἐπὶ βρεφῶν καὶ παιδίων καὶ ἀποτελεῖται ἐκ κηλίδων ἐρυθηματωδῶν, ὧν τὸ δέρμα ὑπεγείρεται εἰς φυσαλλίδα πληρουμένην ὑπὸ ἀδιαφανοῦς ὑγροῦ καὶ ὀμφαλοποιουμένην εἰς τὸ κέντρον. Κατὰ τὸν Darier ἀποτελεῖ ποικιλίαν τοῦ κηρίου.

Δερματίτιδες δηλητηριώδεις ἐκ φυτῶν καὶ ἐξ ἐντόμων. Αὗται προκαλούμεναι ἐξ ἐπαφῆς τοῦ δέρματος πρὸς ὡρισμένα φυτὰ παρουσιάζουσιν ἐκδηλώσεις ἀπὸ ἐρυθήματος κνιδωτικοῦ παροδικοῦ μέχρι φυσαλλιδο-φλυκταινωδῶν δερματοπαθειῶν μετὰ γενικῶν καὶ βαρέων συμπτωμάτων· ἡ προδιάθεσις ἢ εὐαισθητοποίησις τοῦ ὀργανισμοῦ συντελοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐντονωτέρας καὶ διαρκεστέρας ἀντιδράσεως. Τοῦτ' αὐτὸ λεκτέον καὶ διὰ τὴν ἐπαφὴν ὡρισμένων ζῴων, ὡς π.χ. αἱ μέδουσαι ἢ τὰ νύγματα ἐντόμων κ.λ.π. Ἡ θεραπεία ἔγκειται εἰς τὴν ἆρσιν τοῦ προκαλοῦντος αἰτίου. Προκειμένου περὶ νύγματος ἐντόμου δέον ν' ἀφαιρῆται ἐπιμελῶς τὸ κέντρον τοῦ ἐντόμου ἐκ τῆς νυχθείσης ἐπιδερμίδος καὶ νὰ ἐπιτίθενται σπληνία διαβεβρεγμένα διὰ διαλύσεως ἀμμωνίας ἢ ὑποχλωριούχου ἀσβέστου 1:60 (Calmette).

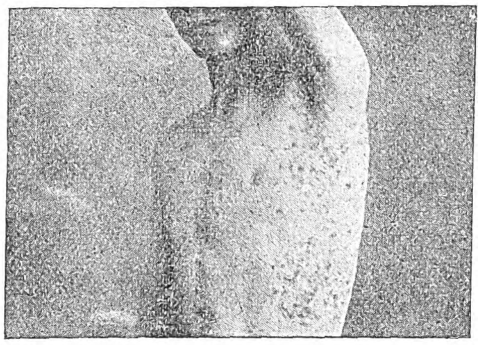

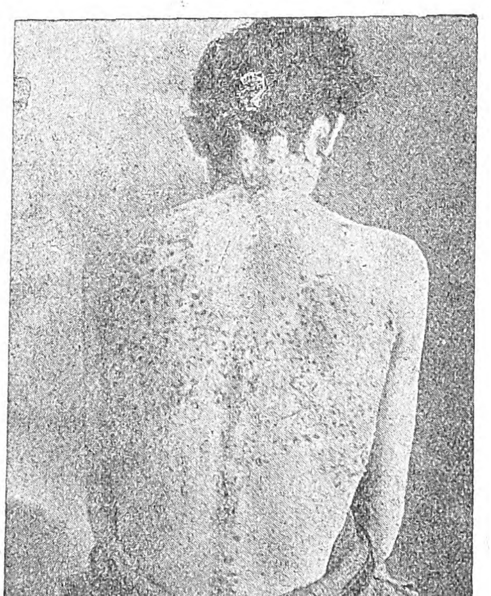

Νόσος τοῦ Δύριγγ.
[Περίπτωσις Δρακουλίδη.]

Δερματῖτις τοῦ Δύριγγ (Dühring) ἢ *πολύμορφος δερματῖτις* (Brocq) ἢ *πέμφιξ μικροπομφολυγώδης* (σχολὴ Βιέννης) ἢ *πομφολυγώδης ἀρθριτικὴ δερματῖτις* (Bazin) ἢ *ὑδρῶα ἑρπητοειδὴς* (Fox) κλπ. Περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Dühring ἐν ἔτει 1884. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ πλακῶν ἐρυθηματωδῶν ταχέως φυσαλλιδοποιουμένων κατὰ πλάκας καὶ εἶτα φλυκταινοποιουμένων καὶ συνοδευομένων ὑπὸ ἄλγους καὶ γενικῆς καταστάσεως καλῆς. Τῶν φλυκταινῶν μαραινομένων ἐπακολουθεῖ ἀπολέπισις καὶ εἶτα ἐκθύσεις νέων στοιχείων. Νόσος ὑποτροπιάζουσα, διαρκοῦσα 1 μῆνα μέχρις 1 ἔτους, προγνώσεως σοβαρᾶς, ἀπολήγουσα ἐνίοτε εἰς θάνατον διὰ μετασχηματισμοῦ της εἰς χρόνιον πέμφιγα ἢ λόγῳ καχεξίας. Ἡ αἰτιολογία της εἶναι ἄγνωστος. Τὸ αἷμα ἔχει ἠωσινοφιλίαν (12—15%). Θεραπεία: τοπικῶς, ῥῆξις τῶν φυσαλλίδων καὶ καυτηρίασις αὐτῶν δι' ὕδατος τοῦ Ἀλιμπούρ· εἶτα ἐπίχρισις διὰ χρίσματος ἐλαιοασβεστούχου. Ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως λῆψις κινίνης (2—2½ γρ. ἡμερησίως) καὶ αὐθαιμοθεραπεία.

Δερματίτιδες ἐπαγγελματικαί. Οὕτω καλοῦνται δερματοπάθειαι ποικίλαι, ὡς π. χ. ἔκζεμα, πυοδερμίτιδες, ἐρυθήματα κλπ., προκαλούμεναι εἰς ἄτομα, ἅτινα λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματός των χρησιμοποιοῦσιν ὡρισμένας οὐσίας ἐπιβλαβεῖς καὶ φάρμακα ἢ τοὐναντίον ἀβλαβεῖς, αἵτινες διὰ τῆς μακρᾶς χρήσεως εὐαισθητοποιοῦν τὸν ὀργανισμὸν καὶ προκαλοῦν δερματοπαθείας. Εὐνόητον ὅθεν ὅτι αἱ ἐπαγγελματικαὶ δερματίτιδες ἐντοπίζονται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς ἄκρας χεῖρας. Ἀναλόγως τῶν ἐπαγγελμάτων διακρίνονται αἱ δερματίτιδες τῶν ἐργατῶν χημικῶν προϊόντων, τῶν φωτογράφων, τῶν χειρουργῶν, τῶν ζωγράφων, τῶν λεπτουργῶν, τῶν παντοπωλῶν, τῶν κτιστῶν, τῶν κηπουρῶν, τῶν μαγείρων, τῶν ζαχαροπλαστῶν, τῶν νηματοποιῶν, τῶν πλυντριῶν κλπ. Θεραπεία: ἀπομάκρυνσις τοῦ νοσογόνου αἰτίου, τοπικὴ περιποίησις, εἰδικὴ ἢ γενικὴ ἀπευαισθητοποίησις.

Δερματῖτις κνησμώδης τοῦ *Neisser* ἢ *λειχὴν χρόνιος* τοῦ *Vidal* ἢ *ἔκζεμα βλατιδῶδες* τοῦ *Hebra* ἢ *περιγράπτος νευροδερμίτις* τοῦ *Brocq*, καλεῖται ἡ περιγράπτος μορφὴ τῆς *κοινῆς κνήφης* (βλ. λ. κνήφη).

Δερματῖτις κοκκιδιοειδής: μορφὴ βλαστομυκητιάσεως τύπου Gilchrist. Ὀφείλεται εἰς τὸ κοκκιδιοειδὲς ᾠΐδιον, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1892 ὑπὸ τοῦ Wernicke. Ἐκδηλοῦται δι' ὀζιδίων διαπυουμένων, μεμονωμένων ἢ συρρεόντων.

Δερματίτιδες μηχανικαί. Ἡ ἰσχυρὰ καὶ παρατεταμένη πίεσις ἢ ἐνεργὴ ἢ ξεσμὸς προκαλοῦν ποικίλας δερματίτιδας ἐρυθηματώδεις, λειχηνοειδεῖς, πομφολυγώδεις κ.λ.π. Τοιαῦται π. χ. εἶναι οἱ ἐκ πιέσεως στενῶν ὑποδημάτων κατόπιν μακροῦ δρόμου δημιουργούμεναι πομφόλυγες πλήρεις ὑγροῦ, τὰ ἐξ ἐντριβῶν ἐρυθήματα, οἱ ἐκ πιέσεως τύλοι (κάλοι), αἱ ἐκ ξεσμοῦ δρυφάδες, ἐκδοραί, λειχηνοποιήσεις κλπ.

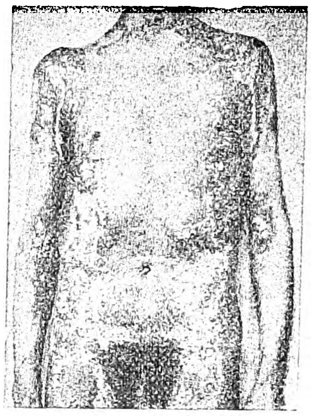

Ὑδραργυρίασις (κατόπιν ἐντριβῆς ἀλοιφῆς ὑδραργύρου ἐπὶ τοῦ δέρματος).
Περίπτωσις Darier.

Δερματίτιδες προκληταί. Καλοῦνται αἱ προκαλούμεναι ἐκ φαρμάκων καὶ φαρμακευτικῶν οὐσιῶν χρησιμοποιουμένων διὰ λόγους θεραπευτικούς, ὡς π. χ. τὰ ἐρυθήματα ἐκ συναπισμῶν, ἰωδιούχου βάμβακος κλπ., αἱ παμφολυγώδεις δερματίτιδες τῶν ἐκδορίων, τὰ ἐξ ἐνέσεων καφουρούχου ἐλαίου ἢ τῆς παραφίνης ὑποδερμάτια ὀζίδια κλπ.

Δερματίτιδες προσποιηταί. Αὗται εἶναι αἱ πρὸς σκοπὸν ἀπάτης προκαλούμεναι ὑπὸ ὑστερικῶν, στρατιωτῶν, φυλακισμένων, ἐπαιτῶν κλπ. διὰ διαφόρων ἐρεθιστικῶν οὐσιῶν. Ἄφθονος ποικιλία τούτων παρετηρήθη κατὰ τοὺς πολέμους. Κυριώτεραι εἶναι *ψώρα*, *κνήφη*, *ἐρυσίπελας* προκαλούμενα διὰ προστριβῆς θαψίας, *κνιδώσεις* καὶ *ἐρυθήματα* διὰ προστριβῆς εὐφορβίου, *ὀστρακιῶδες ἐξάνθημα* διὰ πυρογαλλικοῦ ὀξέος, *ἕρπης ζωστὴρ* δι' ἐκδορίου, *βρωμιοδερμία* ἐκ καταπόσεως βρωμιούχου καλίου, *εὐλογιοειδὲς ἐξάνθημα* ἐξ ἐντριβῆς ἰσχυρᾶς διαλύσεως ἄχνης ὑδραργύρου, *ἔκζεμα* δι' ἐφαρμογῆς κροτωνελαίου, *σύκωσις* δι' ἀρχευθικοῦ ἐλαίου, *ἄχωρ* διὰ θείου καὶ νίτρου, *σαρκοειδῆ* (τύπου Darier-Roussy) δι' ὑποδορίων ἐνέσεων παραφίνης, *ἐλεφαντίασις* τοῦ ὀσχέου, δι' ἐμπήξεως ἀκανθῶν ἠλειμμένων μὲ τρύγα τῶν ὀδόντων, *ἀλωπεκία καθολικὴ* δι' ἐσωτερικῆς λήψεως ὀξεικοῦ θαλίου, *ἄτονα ἕλκη* προκαλοῦνται διὰ καυστικῶν χημικῶν οὐσιῶν καὶ συντηροῦνται διαβρεχόμενα ὑπὸ οὔρων καὶ καλυπτόμενα δι' ὠμοῦ κρέατος κ. ο. κ.

Digitized by Google

Δερματίτιδες φαρμακευτικαί. Αὗται ποικίλαι τὴν μορφὴν (ἐκζέματα, ἐρυθήματα, ἕρπητες, ἑλκώσεις κλπ.), προέρχονται ἐξ ἐπιθέσεως διαφόρων φαρμάκων καὶ ἰδίως φαινικοῦ ὀξέος, βορικοῦ ὀξέος, φορμόλης, ὑδραργύρου, κανθαριδίνης, σαλόλης, ἰωδοφορμίου, χρυσαροβίνης, ὀρθοφορμίου, ἀρκευθικοῦ ἐλαίου, ὀξυγονούχου ὕδατος κλπ.

Δερματῖτις φλυκταινώδης ἢ *πυοδερμῖτις* τοῦ *Hallopeau.* Σπανία δερματοπάθεια προσομοιάζουσα τῇ βλαστικῇ πέμφιγι τοῦ Neumann καὶ χαρακτηριζομένη ὑπὸ φλυκταινῶν διαπυουμένων καὶ καταλειπουσῶν μετὰ τὴν διάνοιξίν των βλατιδώδεις ἐπάρσεις. Κύριοι ἐντοπισμοὶ εἰς μασχάλας, ἐφήβαιον καὶ τριχωτὸν κεφαλῆς. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δερματο— ἢ *δερμο—*· ὡς πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν λέξεων ἐχουσῶν τὴν ἔννοιαν, ὅτι τὸ διὰ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ δηλούμενον ἀνήκει ἢ ἀναφέρεται εἰς τὸ δέρμα ἢ προέρχεται ἐξ αὐτοῦ: *δερματοπάθεια, δερματοπαράσιτον, δερματόκολλα, δερματόδετος, δερματοκόπτης*

δερματόβια (τὰ) [*Ζωολ.*]. Καλοῦνται ἔντομά τινα ποικίλων ζῳολογικῶν ἀθροισμάτων, τῶν ὁποίων αἱ κάμπαι ζῶσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος διαφόρων ζῴων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Δ. Ν. Π.

δερματόβιος (ὁ) (Dermatobius) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πολυαρθρωτόν, κεραίας ἐπιμήκεις καὶ κοιλίαν πεπλατυσμένην καὶ τριγωνικήν. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ζῴων ἢ ἐπιπίπτουσι μόνον κατ' αὐτῶν. Ἐκ τῶν τριῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δερματόβιος ὁ κυανόκοιλος* (Dermatobius cyaniventris), ὅστις ἔχει μῆκος 15 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα τεφρὸν κατὰ τὴν ράχιν, φαιὸν κατὰ τὸν προθώρακα καὶ κοιλίαν κυανόλευκον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν, τὴν Κολομβίαν καὶ τὴν Γουϊάναν. Αἱ κάμπαι του ζῶσιν ὁμαδικῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος διαφόρων ζῴων καὶ ἐνίοτε καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Δ. Ν. Π.

δερματοβλαστίδαι (οἱ) (Dermatoblastidae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια ἀλγῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροσπέρμων*, περιλαμβάνουσα ἄλγη μὲ κυψελώδη, παρεγχυματικόν, φυλλοειδῆ ἢ ἁπλοῦν θαλλόν. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι: ἐντερόμορφον, ἅλμη, πρασιόλη κτλ. Δ. Ν. Π.

δερματοβράγχια (τὰ) (Dermatobranchia) [*Ζωολ.*] Κατηγορία μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων - ὀπισθοβραγχίων.* Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει ἀποκλειστικῶς θαλάσσια ζῷα, τῶν ὁποίων τὰ βράγχια, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι τοιαῦτα, οὐδέποτε καλύπτονται ὑπὸ τοῦ δέρματος. Συνήθως ἡ ἀναπνοὴ τῶν μαλακίων τούτων διενεργεῖται ὑπὸ τοῦ δέρματος, ὅπερ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐκτελεῖ λειτουργίας βραγχίων, ἐξ οὗ καὶ ἔλαβον τὸ ὄνομα *δερματοβράγχια.* Τὰ ἐνήλικα ζῷα στεροῦνται κόγχης καὶ μόνον τὰ ἔμβρυα καὶ αἱ προνύμφαι τούτων φέρουσιν ὑποτυπώδη τοιαύτην. Τὰ δερματοβράγχια ὑποδιαιροῦνται εἰς *γυμνοβράγχια* καὶ *σακκόγλωσσα.* Δ. Ν. Π.

δερματοβραγχίδαι (οἱ) (Dermatobranchidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων - ὀπισθοβραγχίων.* Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ζῷα ἀμοιροῦντα τελείως βραγχίων. Μοναδικὸν γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ δερματόβραγχος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δερματόβραγχος (ὁ) (Dermatobranchus) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δερματοβραγχιδῶν.* Τὰ μαλάκια ταῦτα εἶναι πάντα θαλάσσια καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς σώματος, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ κροσσωτοῦ δέρματος καὶ τῶν νηματοειδῶν κεραιῶν των, αἵτινες εἶναι διατεταγμέναι περὶ τὴν ράχιν καὶ ἀποτελοῦσιν εἶδος ἀσπίδος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δερματόβραγχος ὁ πεποικιλμένος* (Dermatobranchus ornatus), ὅστις ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Van Hasselt κατὰ τὸ 1824 εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ πεπλατυσμένου σώματος καὶ τοῦ στενοῦ ποδός του. Τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν καὶ ἰδίως φυκῶν. Δ. Ν. Π.

δερματόγαστρον (τὸ) (Dermatogastron) [*Βοτ.*]. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστερομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νιδουλαριιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν σεσηπότων ξύλων. Δ. Ν. Π.

δερματογενὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ γενόμενος ἐκ τοῦ δέρματος, ὁ ἀναπτυσσόμενος εἰς τὸ δέρμα.

— [*Βιολ.*] Ὁ νεογενὴς ἱστός, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς ρίζης ἢ τοῦ καυλοῦ ἀναφαινόμενος δίδει τὴν γένεσιν εἰς τὴν ἐπιδερμίδα τῶν φυτικῶν τούτων τμημάτων. Ὁ ὅρος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Haustein. Δ. Ν. Π.

—**δερματογενῆ** ἢ *ὑμενογενῆ ὀστᾶ* [*Ανατομ.*]. Τὰ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ συνδετικοῦ ἱστοῦ παραγόμενα ὀστᾶ. Δηλαδὴ ἐνῷ τὰ πλεῖστα τῶν ὀστῶν πλάσσονται ἐπὶ χονδρίνου ὑποστρώματος, ἔνια αὐτῶν, ὡς λ. χ. τὰ τοῦ θόλου τοῦ κρανίου καὶ τὰ τοῦ προσώπου, ὑπερπηδῶντα τὴν χονδρίνην κατάστασιν, ὀστεοῦνται ἀμέσως ἀπὸ συνδετικοῦ ἱστοῦ. Ἐντεῦθεν δ' ἐκεῖνα μὲν καλοῦνται χονδρογενῆ, ταῦτα δὲ ὑμενογενῆ (συνδετικογενῆ) ἢ δερματογενῆ, ὡς πλασσόμενα καθάπερ τὰ ὀστᾶ τοῦ δερματικοῦ σκελετοῦ ἐκ τοῦ ὑποδερματίου συνδετικοῦ ἱστοῦ. Ι. Π.

δερματογόνον (τὸ) [*Βιολ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐξωτερικὴ ἐπίστρωσις τῶν ἀποτελούντων τὸ ἀρχέρυτρον κυττάρων, ἐξ ὧν διὰ περαιτέρω ἀναπτύξεως παράγεται ὁ δερμικὸς φυτικὸς ἱστός. Δ.Ν.Π.

δερματογόνος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ γεννῶν, ὁ παράγων τὸ δέρμα: «δερματογόνος ἱστός»· τὸ οὐδέτ. δερματογόνον (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

δερματογραφία (ἡ), ἡ ἐπιστημονικὴ περιγραφὴ τοῦ δέρματος· ‖ ***δερματογράφος***, ὁ περὶ αὐτὴν ἀσχολούμενος.

δερματογραφικός, —*ή*, —*όν*· ὁ τῆς δερματογραφίας, ὁ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενος.

—**δερματογραφικὰ** ***κονδύλια*** (Crayons dermatographiques). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον κονδύλια παρασκευαζόμενα διὰ συντήξεως μίγματος ἐκ κηροῦ κιτρίνου, σάπωνος κοινοῦ καὶ χοιρείου λίπους, μὲ προσθήκην ποσότητός τινος αἰθάλης. Τὸ μῖγμα χύνεται εἰς μικροὺς κυλινδρικοὺς τύπους, μετὰ δὲ τὴν ψῦξιν αὐτῶν οἱ κύλινδροι περιτυλίσσονται μὲ φύλλον κασσιτέρου. Χρῆσις τῶν κονδυλίων τούτων γίνεται κυρίως ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, οἵτινες πολλάκις εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσδιορίσουν τὸ μέγεθος οἰδήματός τινος, τὸν τόπον ἐπιτεθησομένου ἐκδορίου ἢ τὸν πρὸς ἐπάλειψίν τινα χῶρον τοῦ δέρματος. Ι. ΜΠ.

δερματοδήκτης (ὁ) [*Ζωολ.*]. Γένος ἀκάρεων· βλ. δερματοκόπτης. Δ.Ν.Π.

δερματόδοντα (τὰ) [*Ζωολ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, τῶν ὁποίων οἱ ὀδόντες ἐκφύονται ἀμέσως ἀπὸ τοῦ δέρματος, δηλαδὴ στεροῦνται οὔλων. Δ.Ν.Π.

δερματόδους (ὁ) (Dermatodes) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, χρώματος ὁμοιομόρφως ὑποφαίου, ὑποπρασίνου ἢ ὑποκιτρίνου. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς παρὰ τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν χώρας. Δ. Ν. Π.

δερματοδυνία (ἡ) [*Ἰατρ.*]· νευραλγία τοῦ δέρματος.

δερματοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὁμοιάζων μὲ δέρμα τὴν ὑφὴν ἢ τὴν σύστασιν.

— **δερματοειδὴς** ***ὄγκος***, ἢ —***κύστις*** [*Ἰατρ.*]. Ὄγκος συγγενής, αἰτίαν ἔχων διαμαρτίαν τινὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ βλαστικοῦ δέρματος κατὰ τὴν ἐμβρυακὴν ζωήν. Κατ' αὐτὴν κύτταρά τινα τοῦ ἔξω βλαστικοῦ δέρματος παρασύρονται, μεθίστανται καὶ ἐγκλείονται ἐν τόπῳ ἀνοικείῳ, ὅπου διαπλάσσονται καὶ ἐξελίσσονται εἰς ὄγκον κυστικὸν ἢ καὶ μή. Τὰ τοιχώματα τῶν ὄγκων τούτων ἔχουσιν ὑφὴν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ δέρματος καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ στοιχεῖα τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τοῦ δέρματος.

Ὁ ὅρος *δερματοειδὴς* εἰσήχθη εἰς τὴν ὀνοματολογίαν τῆς ἰατρικῆς ὑπὸ τοῦ Leber (1852), Ryba (1853) Virchow (1854). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐγνώριζον τὰς δερματοειδεῖς κύστεις καὶ ὄγκους, διότι εἰς τὰ συγγράμματα αὐτῶν ἀνευρίσκομεν περιγραφὰς ὄγκων, οἵτινες περιέχουν ὅλα τὰ παθογνωμονικὰ στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζομεν σήμερον τοὺς δερματοειδεῖς, ἤτοι τρίχας, ἀθερωματώδη οὐσίαν, ὀστᾶ κτλ. Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τὰς τοιαύτας κύστεις, κατὰ κανόνα, ἀθερώματα, σπανίως δὲ καὶ μελικηρίδας ἢ καὶ στεατώματα.

Οἱ δερματοειδεῖς ὄγκοι ἐντοπίζονται συνήθως εἰς ὡρισμένα μέρη τοῦ σώματος, ὡς εἰς τὴν κεφαλήν, τὴν μαστοειδῆ ἀπόφυσιν, τὴν γνάθον, τὴν βάσιν τῆς ρινός, τοῦ τραχήλου, τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ στόματος, τὰ ἄκρα, τὸν ὀμφαλόν, τὴν ᾠοθήκην κλπ. Ἐνταῦθα θὰ πραγματευθῶμεν μόνον περὶ τῶν ἐν τῇ ὀφθαλμοκογχικῇ ἀπαντώντων δερματοειδῶν.

Ἡ ὕπαρξις τῶν δερματοειδῶν κύστεων καὶ ὄγκων κατὰ τὴν ὀφθαλμικὴν χώραν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Nauchara (πατρὸς) 1742, τοῦ Cazèles (1766), Ryla (1853) κ. ἄ. Πρὸ αὐτῶν ὅμως ἔχομεν τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀετίου ἐν τῷ κεφαλαίῳ «περὶ τῶν ἐπιφυομένων τῷ λευκῷ τοῦ ὀφθαλμοῦ».

Αἱ δερματοειδεῖς κύστεις καὶ ὄγκοι παρατηροῦνται εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ὀφθαλμικῆς χώρας.

α') Κατὰ τὴν στεφανιαίαν χώραν. Ὄγκοι προσπεφυκότες καὶ συνυφασμένοι μετὰ τοῦ κερατοειδοῦς καὶ τοῦ σκληροῦ κατὰ τὴν στεφάνην, μικροί, πεπλατυσμένοι, ἡμισφαιρικοί, σκληροί, ἀκίνητοι, λευκοερυθρωποί, φέροντες τρίχας, ἐνίοτε ὁρατὰς μόνον διὰ φακοῦ.

β') Κατὰ τὸ ἄνω καὶ ἔξω τμῆμα τοῦ βολβοῦ ὑπὸ τὸν ἐπιπεφυκότα. Συνήθως μεταξὺ τοῦ ἄνω καὶ ἔξω ὀρθοῦ μυὸς τοῦ βολβοῦ. Οἱ ὄγκοι οὗτοι εἶναι κυστικοὶ κινητοί, χρώματος κιτρινωποῦ. Περιέχουν στοιχεῖα τοῦ δέρματος. Ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ λιπώδους ἱστοῦ, τὸν ὁποῖον ἐγκλείουν ὀνομάζονται *λιποδερματοειδεῖς* ἢ *δερματολιποειδεῖς.*

γ') Κατὰ τὴν οὐρὰν τῶν ὀφρύων. Αἱ κύστεις αὗται κεῖνται ὑπὸ τὸ δέρμα τῆς περὶ τὴν οὐρὰν τῶν ὀφρύων χώρας, εἶναι εὐκίνητοι, δὲν ἔχουσι συμφύσεις μὲ τὸ δέρμα, καταφύονται ὅμως εἰς σχισμὴν ἢ μικρὰν κοιλότητα τῆς ἔξω ὀστεΐνης ἐπιφανείας τῆς κόγχης.

δ') Κατὰ τὴν περικογχικὴν χώραν. Ὄγκοι ὑπὸ τὸ δέρμα τῶν βλεφάρων κινητοὶ καὶ ἄνευ συμφύσεων μὲ τὸ δέρμα, ἔχουσιν ὅμως τὴν κατάφυσιν αὐτῶν μακρὰν εἰς ὀστεΐνην σχισμὴν τῶν ὀστῶν τῆς κόγχης.

Τὸ περιεχόμενον τῶν δύο τελευταίων ἐντοπίσεων τῶν δερματοειδῶν κύστεων δύναται νὰ εἶναι ρευστόν, ἐλαιῶδες καὶ διαφανὲς ὡς τὸ ὕδωρ. Τὰς κύστεις ταύτας καλοῦμεν ἐλαιώδεις καὶ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς ὑδατίδας τῶν βλεφάρων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· τὰς ἐλαιώδεις ταύτας κύστεις περιέγραψαν οἱ Vassaux et Broca (1883), ὁ Paget (1853), ὁ Lawrence (1837), ὁ Cunier (1839), καὶ ὁ Cruveihlier (1816). Πρὸ αὐτῶν ὅμως δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὸν Παῦλον τὸν Αἰγινήτην, ὅστις εἰς τὸ περὶ «ὑδατίδων τῶν «βλεφάρων» (VI. σ. 2), λέγει, «τὰ βλέφαρα γοῦν αὐτοῖς ὑπὸ τὰς ὀφρῦς ὑδαλέα φαίνεται . . . .».

Θεραπεία. Ἐξαίρεσις τῶν κύστεων καθὼς καὶ τῆς καταφύσεως αὐτῶν.

Περὶ τῶν δερματοειδῶν κύστεων, τῶν ἀπαντωσῶν εἰς τὴν ᾠοθήκην, τὴν κεφαλήν, τὸν τράχηλον καὶ ἄλλα τοῦ σώματος ὄργανα, βλ. λ. κύστις, ᾠοθήκη, κεφαλὴ κλπ. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

δερματοεπιθηλίωμα (τὸ) [*Ἰατρ.*]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ Parinaud τῷ 1884 περιέγραψε συγγενῆ ὄγκον τοῦ ἐπιπεφυκότος. Τὸ αὐτὸ νόσημα φέρει καὶ πλεῖστα ἄλλα ὀνόματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «καλόηθες κυστικὸν ἐπιθηλίωμα» (*Kalt, Best*), «καλόηθες κυστικὸν ἀγγειοεπιθηλίωμα» (*Α. Γαβριηλίδης*). Αἱ ὀνομασίαι *δερματοεπιθηλίωμα* καὶ *κυστικός*, μὴ ἀπολύτως ὀρθαί, δηλοῦσιν ὅτι ὁ ὄγκος εἶναι κυστικὸς καὶ ὅτι ὁ ἐπιθηλιακὸς αὐτοῦ ἱστὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δερματικὰ κύτταρα. Ἡ φύσις τῆς νόσου εἶναι καλοήθης, ἐνδέχεται ὅμως ὄγκοι παρεμφερεῖς πρὸς τὸν ἀνωτέρω νὰ μεταβληθῶσιν εἰς κακοήθεις, δι' ὃ καὶ ἡ ἔγκαιρος ἀφαίρεσις αὐτῶν ἐπιβάλλεται. Τὸ δερματοεπιθηλίωμα τοῦ Parinaud παρουσιάζεται ὡς πάχυνσις τοῦ πέριξ τῆς στεφάνης ἐπιπεφυκότος, ἔχει χρῶμα ἐρυθροκιτρινωπόν, ἡμιδιαφανές, ἕνεκα τῶν ἐμπεριεχομένων κύστεων, εἶναι κινητὸν καὶ μαλθακόν, φέρει δὲ κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ τὴν βάσιν του πολλὰ ἀγγεῖα. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

δερματόζῳα (τὰ) [*Ἰατρ.*]. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ἰατρικῇ τὰ ζωικὰ παράσιτα, ἅτινα δύνανται νὰ προκαλέσουν νόσους δερματικάς. Τοιαῦτα εἶναι α') τὰ ἔντομα, ὡς ἡ φθεὶρ (ἐνδυμάτων, κεφαλῆς, ἐφηβαίου), ἡ ψύλλα, ὁ κορέος, ὁ κώνωψ, ἡ στεγόμυια κλπ. β') Τὰ ἀκάρεα, ὡς π. χ. τὸ ἄκαρι τῆς ψώρας, ὁ φαγέσωρος, τὸ θρομβίδιον, ὁ ὀρνιθόδωρος κλπ. γ') οἱ σκώληκες, ὡς π. χ. ὁ νηματοσκώληξ τῆς μεδίνης, ὁ νηματοσκώληξ τῆς γραμμοειδοῦς δερματίτιδος κλπ. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δερματοκάλυξ (ὁ) (Dermatocalyx) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χοιραδιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἅτινα εἶναι δένδρα διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν γυμνῶν κορμῶν των. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Κόστα - Ρίκας. Δ. Ν. Π.

δερματόκολλα (ἡ) [*Χημ.*]. Προϊὸν λαμβανόμενον διὰ μακροῦ βρασμοῦ τεμαχίων δέρματος, βυρσῶν, τενόντων, ἐντέρων καὶ παλαιῶν δερμάτων μεθ' ὕδατος. Δι' ἐξατμίσεως τοῦ προϊόντος λαμβάνεται μᾶζα, ἥτις ψυχομένη στερεοποιεῖται εἰς σῶμα διαφανές, ἄοσμον καὶ ἄγευστον. Τὸ προϊὸν τοῦτο διαλύεται εὐκόλως εἰς θερμὸν ὕδωρ. Ἡ δερματόκολλα, καλουμένη ἐνίοτε κακῶς καὶ ψαρόκολλα, ἐκ συγχύσεως πρὸς τὴν ἰχθυόκολλαν, χρησιμοποιεῖται ὡς συγκολλητικὴ ὕλη ξυλίνων ἀντικειμένων, ὡς μέσον διαυγάσεως ἀλκοολούχων ὑγρῶν, ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν κομβίων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων. Σ. Γ.

— [*Βιομηχ.*] Ἡ δερματόκολλα (ἀγγλ. glue, γαλλ. colle forte, γερμ. Leim) εἶναι μεγάλης πρακτικῆς σημασίας βιομηχανικὸν προϊόν. Διὰ τὴν παρασκευήν της χρησιμοποιοῦνται ἰδίως τὰ ἀποκόμματα τῶν δερμάτων τῶν βυρσοδεψείων καὶ τῶν ὑποδηματοποιείων, τὰ ἀπορρίμματα τῶν σφαγείων (τένοντες καὶ ἔντερα βοῶν), δοραὶ κονίκλων, λαγωῶν, γαλῶν, κυνῶν κλπ. Ὁ βρασμός των γίνεται ἐντὸς μεγάλων χαλκίνων λεβήτων ἢ κατὰ νεώτερον τρόπον διὰ συμπεπυκνωμένου ἀτμοῦ ἐντὸς τοῦ καλουμένου παπινιανοῦ λέβητος. Τὸ

Digitized by Google

ἀποβράσματα, καθαρισθέντα ἐκ τοῦ ἐπιπλέοντος πάχους, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν σαπωνοποιίαν, ἐξατμίζονται ἐκ νέου, μέχρις οὗ προσλάβωσι τὴν μέχρι πήξεως σύστασιν, ὁπότε καὶ ἐγχύνεται ἡ πηκτὴ μᾶζα εἰς ξυλίνους τύπους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐντελῶς ψύχεται καὶ πήγνυται. Μετὰ τὴν πῆξιν κόπτεται εἰς λεπτότερα τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἁπλούμενα ἐπὶ σχοινοπλέκτων δικτύων ἐκτίθενται ἐντὸς θερμῶν τόπων πρὸς ξήρανσιν. Ἡ καλὴ δερματόκολλα εἶναι στιλπνή, διαφανής, εὔθραυστος, σκληρὰ καὶ ἄνευ κηλίδων. Τόποι ὅπου κυρίως παράγεται ἡ δερματόκολλα εἶναι ἡ Κολωνία, τὸ Βερολῖνον, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία. Ι. ΜΠ.

δερματοκονίασις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Νόσος τοῦ δέρματος ὑπαγομένη εἰς τὰς *νοσοκονιάσεις*, αἵτινες παράγονται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως κονιορτοῦ συγκειμένου ἐκ χημικῶν οὐσιῶν καὶ μάλιστα δηλητηριωδῶν, ὡς καὶ ἐκ μικροτάτων αἰχμηρῶν μορίων μετάλλου. Ἡ δερματοκονίασις ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐρυθηματώδους, ἐκζεματώδους, φλυκταινώδους κλπ. δερματίτιδος. Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν τοιούτων νοσημάτων τῶν ἐντὸς κλειστῶν χώρων ἐργαζομένων συνιστῶνται ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς πολλὰ μέτρα, ὧν συντελεστικώτερα εἶναι ἡ ἀπορρόφησις τῶν παραγομένων κονιορτῶν δι' εἰδικῶν ὀργάνων. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

δερματοκόπτης (ὁ) (Dermatocoptes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοκοπτιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζωΰφια μὲ σῶμα ᾠοειδὲς ἀπεστρογγυλωμένον. Οἱ δερματοκόπται ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων θηλαστικῶν καὶ ἰδίως τῶν βοῶν καὶ τῶν ἵππων καὶ ἐνίοτε προκαλοῦσι τὴν ψωρίασιν τούτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δερματοκόπτης ὁ κοινὸς* (Dermatocoptes vulgaris), ὅστις ἔχει μῆκος 4 χιλιοστομέτρων καὶ ρύγχος μακρότατον ἐν εἴδει προβοσκίδος, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου ἀπορροφᾷ τὸ αἷμα ἐκ τῶν ξενιζόντων αὐτὸν ζῴων. Τὸ ἄκαρι τοῦτο ζῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος καὶ δὲν εἰσχωρεῖ ἐντὸς αὐτοῦ, εἶναι δὲ γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *δερματοδήκτης*. Δ. Ν. Π.

δερματόλη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. γαλλικὸν *ὀξύ*.

δερματολογία (ἡ)· κλάδος τῆς ἰατρικῆς ἀσχολούμενος μὲ τὰ δερματικὰ νοσήματα.

δερματολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δερματολογίαν: «δερματολογικὴ περιγραφή — μελέτη». —Ἐπίρρ. *δερματολογικῶς*.

δερματολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικῶς ἀσχολούμενος περὶ τὴν μελέτην τοῦ δέρματος καὶ τὴν θεραπείαν τῶν κατ' αὐτό: «ἰατρὸς δερματολόγος».

δερματολυσία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ συγγενὴς ἢ μεταγενὴς κατὰ τόπους χαλάρωσις τοῦ δέρματος. Τὸ δέρμα ἐμφανίζεται ἐστερημένον τονικότητος, πλαδαρὸν καὶ κρεμάμενον δίκην θυλάκου ἢ δίκην ἐπωμίου. Αἱ τοιαῦται καταστάσεις ἀπαντῶνται ἰδίως εἰς τὰ βλέφαρα, τὸν τράχηλον, τὴν ὀσφύν, τὴν κοιλίαν καὶ τὰ γεννητικὰ ὄργανα. Ἡ δερματολυσία ἀπαντᾶται καὶ ὡς γνώρισμα ὡρισμένων δερματοπαθειῶν, ὡς λ. χ. οἱ ὑπερτροφικοὶ σπῖλοι (κοιν. κρεατολιές), ἡ νόσος τοῦ Recklinghausen, ἡ παχυδερμοκήλη ἢ χαλαζοδερμία κλπ. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δερματομᾶλις (ἡ), γεν. *—ιος* καὶ *—εως* *[Κτηνιατρ.]*. Ἐντοπισμὸς τῆς χρονίας μάλεως τοῦ ἵππου ἐπὶ τοῦ δέρματος. Συνυπάρχει πολλάκις μετὰ τῆς ρινικῆς. Ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν νόσον συμπτωματολογικὴ τριὰς περιλαμβάνει: α) τὰ ὀγκίδια, ἀρχικῶς σκληρά, θερμὰ καὶ ἐπώδυνα, ἔπειτα μετὰ πύου κιτρίνου καὶ ἐλαιομόρφου καὶ τέλος ἐξελκωμένα, β) τὴν ἀντίστοιχον λεμφαγγειῖτιδα καὶ γ) τὴν διήθησιν τῶν ἐπιχωρίων λεμφικῶν γαγγλίων. Αἱ ἀλλοιώσεις αὗται ἐμφανίζονται κατὰ προτίμησιν ἐκεῖ ὅπου τὸ δέρμα εἶναι λεπτὸν (ἔσω ἐπιφάνεια τῶν μηρῶν, θώραξ, τραχηλικὴ χώρα κλπ.) καὶ ἔχουσι ποιάν τινα ὁμοιότητα πρὸς τὰς τῆς ἑλκώδους καὶ κρυπτοκοκκικῆς λεμφαγγειΐτιδος. Ἡ διάγνωσις βεβαιοῦται διὰ μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως, πειραματικῶν ἐνοφθαλμισμῶν καὶ βιολογικῶν μεθόδων (βλ. καὶ μᾶλις). Κ. Μ.

δερματομύκωσις (ἡ) ἢ *δερματομυκητίασις* *[Ἰατρ.]*. Πάθησις τοῦ δέρματος ὀφειλομένη εἰς μύκητας φυτικούς, τὰ δερματόφυτα (βλ. λ.). Αἱ δερματομυκώσεις διαιροῦνται εἰς *επιδερμομυκώσεις*, αἵτινες ὀφείλονται εἰς τοὺς ἀσκομύκητας καὶ περιλαμβάνουν τοὺς τριχοβρῶτας (ἄχωρ, μικροσπορία, τριχοφυτία), τὴν σύκωσιν, τὰς ὀνυχομυκώσεις, τὴν ποικιλόχρουν πιτυρίασιν, τὸ ἐρύθρασμα κλπ. καὶ εἰς *δερματομυκώσεις* ὀφειλομένας εἰς τοὺς ὑφομύκητας καὶ περιλαμβανούσας τὴν ἀκτινομύκωσιν, τὸν πόδα τῆς Μαδούρας, τὴν βλαστικὴν μυκητιακὴν δερματίτιδα, τὰς σποροτριχώσεις κλπ. Αἱ δερματομυκώσεις ἀποτελοῦν σπουδαιότατον κεφάλαιον τῆς δερματολογίας, ἡ δὲ διάγνωσις τούτων στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς ἐργαστηριακῆς ἀναζητήσεως τῶν μυκήτων, ἥτις γίνεται ἰδίως διὰ τῶν καλλιεργειῶν. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δερματομυώματα (τὰ) *[Ἰατρ.]*. Ὀγκίδια ψηλαφητὰ ὑπὸ τὸ δέρμα καὶ ἀποτελούμενα ἐκ μυϊκῶν ἰνῶν, συσταλτά, ἐπώδυνα, ροδόχροα, μεγέθους φακῆς μέχρι λεπτοκαρύου. Ἀπαντῶνται διάσπαρτα ἢ κατὰ ἑκατοντάδας ἐπὶ διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἰδίως ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν ἄκρων. Περιεγράφησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Besnier ἐν ἔτει 1880 καὶ εἶναι δυσίατα. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δερματονεύρωσις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Κακὸς ὅρος, ἀντὶ τοῦ ὅρου *νευροδερμάτωσις* ἢ *νευροδερματοπάθεια* (neurodermatose). Αἱ νευροδερματώσεις διαιροῦνται εἰς *νευροδερμίας* (τύπος: κνύζα) καὶ *νευροδερματίτιδας* ἢ νευροδερμίτιδας (τύπος: κνήφη) (neurodermie - neurodermite). Ν. Ν. Δ.

δερματοπάθεια (ἡ)· πάθησις, νόσος τοῦ δέρματος.

— *[Ἰατρ.]* *Δερματοπάθειαι* καλοῦνται κεφαλαιώδη ἀθροίσματα δερματικῶν νοσημάτων:

Δερματοπάθειαι ἀτροφικαὶ εἶναι ἐκεῖναι, καθ' ἃς παρατηρεῖται ἐλάττωσις τοῦ πάχους τοῦ δέρματος, ἀλλοίωσις τῆς ὑφῆς του καὶ τῆς χροιᾶς του καὶ ἔστιν ὅτε διαταραχαὶ τῆς αἰσθητικότητός του. Αἱ ἀτροφίαι τοῦ δέρματος εἶναι: 1) συνέπειαι ἀποδραμουσῶν βαρειῶν δερματοπαθειῶν, ὡς π. χ. πέμφιγος κλπ.· 2) οὐλαὶ ἐκ τραυματισμοῦ, ἑλκώσεως ἢ ἄλλης παθολογικῆς ἀλλοιώσεως, ὑποδηλοῦσαι ἐκ τῶν ὑστέρων πολλάκις τὴν φύσιν τῆς προηγηθείσης παθήσεως, ὡς π. χ. αἱ οὐλαὶ τῆς συφίλιδος, τοῦ λύκου, τοῦ ἄνθρακος· 3) αἱ λευκαὶ γραμμοειδεῖς ἀτροφικαὶ ῥαβδώσεις αἱ παρατηρούμεναι εἰς τὸ δέρμα τῆς κοιλίας μετὰ τὴν ἐγκυμοσύνην, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς γλουτοὺς καὶ χωρὶς νὰ προηγηθῇ τοκετός· 4) αἱ ἰδιοπαθεῖς ἀτροφικαὶ δερματοπάθειαι· 5) αἱ συγγενεῖς ἢ ἐκ γενετῆς ἀτροφικαὶ δερματοπάθειαι, ὡς π. χ. ἡ γεροντοδερμία.

Δερματοπάθειαι βακιλλικαί, εἰς ἃς ὑπάγονται αἱ ὑπὸ εἰδικῶν βακτηριδίων προκαλούμεναι, εἶναι δὲ αὗται ἡ φυματίωσις τοῦ δέρματος (ἑλκωτική, μυρμηκιώδης, βλαστική, λύκος ὁ κοινός, κομμίωμα, φυματίδαι λειχηνοειδεῖς, ἀκμοειδεῖς, βλατιδονεκρωτικαί, ἐρυθηματοατροφικαί, ἐρύθημα ὀζῶδες τοῦ Bazin καὶ ὑποδερμάτια σαρκοειδῆ τοῦ Roussy-Darier), ἡ λέπρα, ἡ μᾶλις, ὁ ἄνθραξ, ἡ διφθερῖτις τοῦ δέρματος, τὸ μαλακὸν ἕλκος, τὸ ρινοσκλήρωμα καὶ ἡ νομή.

Δερματοπάθειαι βλαστικαὶ καλοῦνται αἱ χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ θηλωματωδῶν ἐκβλαστήσεων μορφῆς ἀνθοκραμβοειδοῦς. Εἰς ταύτας ὑπάγονται κυρίως τὰ κονδυλώματα, αἱ μυρμηκιαι καὶ ἡ μελανίζουσα ἀκανθίασις.

Δερματοπάθειαι βλατιδώδεις καλοῦνται αἱ χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ βλατίδων. Τούτων κυριώτεραι εἶναι: αἱ νεανικαὶ μυρμηκιαι, ὁ ὁμαλὸς λειχήν, ἡ κνήφη καὶ αἱ βλατιδώδεις συφιλίδαι.

Δερματοπάθειαι γαγγραινώδεις εἶναι αἱ ἀπολήγουσαι εἰς τοπικὴν νέκρωσιν καὶ σφακέλωσιν ξηρὰν ἢ ὑγρὰν ἐκδηλουμένην δι' ἀναισθησίας τοπικῆς, ψύξεως καὶ μελαγχρώσεως. Εἰς ταύτας ὑπάγονται ἡ ἐκ κατακλίσεως γάγγραινα, ἡ ἐκ καυστικῶν οὐσιῶν γάγγραινα, ἡ ἐξ ἀρτηριακῆς ἀποφράξεως γάγγραινα, ἡ νόσος τοῦ Raynaud, ἡ διαβητικὴ γάγγραινα, αἱ πολλαπλαῖ γάγγραιναι τῶν παιδίων καὶ τῶν ἐνηλίκων καὶ ἡ κεραυνοβόλος γάγγραινα τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

Δερματοπάθειαι δυσχρωμικαὶ καλοῦνται αἱ ὀφειλόμεναι εἰς παθολογικὴν αὔξησιν, ἐλάττωσιν ἢ ἀλλοίωσιν τῆς χρωστικῆς τοῦ δέρματος. Τοιαῦται εἶναι ἡ νόσος τοῦ Schamberg, οἱ σπῖλοι, τὸ χλόασμα, αἱ ἐφηλίδες, ἡ λευκοδερμία, ἡ λευκομελανοδερμία, ἡ λεύκη, ἡ κιτρίνη δερματῖτις τῶν κνημῶν, ἡ κυανῆ μογγολικὴ κηλίς, ὁ ἀλφός, ἡ ἀδισσώνειος μελανοδερμία, αἱ συφιλιδικαί, λεπρικαί, ἀρσενικικαὶ καὶ φθειριασικαὶ μελανοδερμίαι, ἡ χημικὴ ἐκ φωτοευαισθητοποιήσεως ἀκριδινικὴ δυσχρωμία, αἱ ἀκτινικαὶ δυσχρωμίαι, αἱ ἐνδοκρίνιοι δυσχρωμίαι, ἡ ἀργυρίασις καὶ αἱ συμπτωματικαὶ ὡρισμένων νόσων, ὡς π. χ. τῆς μελαγχρωματικῆς ξηροδερμίας, τῆς μελανιζούσης ἀκανθιάσεως κλ.

Δερματοπάθειαι ἐρυθηματολεπιδώδεις, χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ κηλίδων ἐρυθρῶν καλυπτομένων ὑπὸ λεπίων. Κυριώτεραι τούτων εἶναι αἱ ἐκζεματίδαι, ἡ ροδόχρους πιτυρίασις, ἡ ψωρίασις καὶ ἡ παραψωρίασις.

Δερματοπάθειαι ἐρυθροδερμικαί, αἵτινες κεῖνται μεταξὺ τῶν ἐρυθημάτων καὶ τῶν ἐρυθηματολεπιδωδῶν δερματοπαθειῶν. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἐρυθρότητος ἐκτεταμένης, μονίμου καὶ φλεγμονώδους. Καλύπτονται ὑπὸ λεπίων καὶ ὑφίστανται ἀπολέπισιν ἄφθονον. Εἰς ταύτας ὑπάγονται: ἡ πρωτογενὴς ὀξεῖα ἐρυθροδερμία, ἡ ἀπολεπιστικὴ δερματῖτις τοῦ Wilson-Brocq, ἡ ἐρυθρὰ πιτυρίασις τοῦ Hebra Jadassohn, αἱ προμυκητησιακαὶ ἐρυθροδερμίαι, ἡ λευχαιμικὴ ἐρυθροδερμία, ἡ ἐρυθρὰ ἰόνθειος πιτυρίασις, ἡ φλοϊστικὴ ἐρυθροδερμία τῶν νεογνῶν κλπ.

Δερματοπάθειαι κερατιασικαί. Ταύτας χαρακτηρίζουν ἡ ὑπέρπλασις τῆς κερατίνης στιβάδος τῆς ἐπιδερμίδος (ὑπερκερατίασις) ἢ ἡ ἀνώμαλος καὶ διατεταραγμένη κατάστασις αὐτῆς (δυσκερατίασις). Εἰς τὰς πρώτας ἀνήκει ἡ πιτυρίασις, ἡ ἰχθύωσις, αἱ παλαμιαῖαι καὶ πελματιαῖαι κερατοδερμίαι, οἱ κεράτινοι σπῖλοι, ἡ γεροντικὴ κερατίασις, ἡ ποροκερατίασις τοῦ Mibelli, ἡ νόσος τῆς Μελέδας, ἡ λευκοπλακία κ. λ. π. Εἰς δὲ τὰς δευτέρας ἀνήκουν: ἡ νόσος τοῦ Darier, ἡ νόσος τοῦ Paget, ἡ νόσος τοῦ Bowen.

Δερματοπάθειαι μολυσματικαί: 1) Πυοδερμίτιδες (δοθιήν, ψευδάνθραξ, ἱδρωσαδενῖτις, ἀκμή, ἔκθυμα, θυλακῖτις, κηρίον τοῦ Brockhard καὶ κηρίον τοῦ Tilbury Fox), 2) βακιλλικαὶ δερματοπάθειαι καὶ 3) πρωτοζωϊκαὶ δερματοπάθειαι.

Δερματοπάθειαι μυκητικαὶ καλοῦνται αἱ ὀφειλόμεναι εἰς μύκητας, διαιροῦνται δὲ εἰς κυρίως δερματομυκώσεις, εἰς βλαστομυκώσεις ἢ βλαστομυκητιάσεις, εἰς ἐπιδερμομυκώσεις καὶ εἰς σποροτριχώσεις ἢ σποροτριχιάσεις.

Δερματοπάθειαι ὀζώδεις καλοῦνται αἱ χαρακτηριζόμεναι ἐξ ὄζων ὑποδερματίων. Τούτων κυριώτεραι εἶναι: τὸ ὀζῶδες ἐρύθημα, ἡ γιγαντιαία κνίδωσις, τὰ σαρκοειδῆ, τὰ βαζελινώματα, ἐλαιώματα καὶ παραφφινώματα κ.λ.π.

Δερματοπάθειαι παρασιτικαὶ εἶναι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς ζωϊκὰ ἢ φυτικὰ παράσιτα, ὡς π. χ. αἱ φθειριάσεις, οἱ φαγέσωροι, ἡ ψώρα κ.λ.π.

Δερματοπάθειαι πομφολυγώδεις καλοῦνται αἱ χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ πομφολύγων. Τύπος τούτων εἶναι αἱ διάφοροι μορφαὶ τῆς πέμφιγος. Δευτερεύοντες δὲ τύποι ἡ πομφολυγώδης κνίδωσις, ἡ ἱδρῷα τοῦ Bazin, αἱ πομφολυγώδεις τοξιδερμίαι (ἐξ ἀντιπυρίνης, ἰωδίου, βρωμίου κ.λ.π.), τὸ πομφολυγῶδες κηρίον, αἱ πομφολυγώδεις συφιλίδαι κ.λ.π.

Δερματοπάθειαι πρωτοζωϊκαὶ εἶναι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς πρωτόζῳα, ὡς π. χ. ἡ σύφιλις, ὁ πιάν, τὸ φῦμα τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ἀμερικανικαὶ λεϊσμανιάσεις, αἱ δερματικαὶ ἀμοιβιάσεις κ.λ.π.

Δερματοπάθειαι σκληρωτικαί, τῶν ὁποίων τύπος εἶναι ἡ σκληροδερμία.

Δερματοπάθειαι φλυκταινώδεις καλοῦνται αἱ ὑπὸ φλυκταινῶν χαρακτηριζόμεναι. Τούτων τύπος εἶναι τὸ κηρίον τὸ μολυσματικὸν καὶ τὸ ἔκθυμα.

Δερματοπάθειαι φυσαλλιδώδεις εἶναι αἱ ὑπὸ φυσαλλίδων χαρακτηριζόμεναι. Κυριώτεραι τούτων εἶναι: οἱ ἕρπητες (κοινός, ἐμπύρετος, ζωστήρ, γεννητικῶν ὀργάνων), τὸ ἔκζεμα, ἡ νόσος τοῦ Δύριγγ, ὁ στρόφαλος, ἡ ἱδρῷα, ἡ ἀνεμοευλογιά, ἡ τριχοφυτία κ.λ.π. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δερματοπάθεια *προκαρκινοματώδης* τοῦ *Bowen*· βλ. λ. δυσκερατίασις.

δερματοπαθολογία (ἡ)· συνών. τοῦ δερματολογία (βλ. λ.).

δερματόπτερα (τὸ) *[Ζωολ.]*· βλ. *δερμόπτερα*.

δερματοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς δερμάτων καὶ ἰδίᾳ τῆς ὑποδηματοποιίας· || τὸ κατάστημα: *δερματοπωλεῖον*.

δερματορραγία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ρῆξις τοῦ δέρματος. Ἡ λέξις προῆλθεν ἐκ μεταφράσεως τοῦ ξενικῆς κατασκευῆς ὅρου dermatorrhagie, κακῶς συντεθέντος καὶ σημαίνοντος τὴν αἱμορραγίαν τοῦ δέρματος. Ν. Ν. Δ.

δερματόρροια (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ξενικὸς σημαίνων ρύσιν ἀφθόνου ἱδρῶτος. Ν. Ν. Δ.

δερματοσκλήρωσις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Σκλήρυνσις τοῦ δέρματος, ἄλλως σκληροδερμία (βλ. λ.), πάθησις δερματική. Ν. Ν. Δ.

δερματοσκόπιον (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Ὀπτικὸν ὄργανον χρησιμεῦον εἰς τὴν ὑπὸ μεγέθυνσιν λεπτομερῆ δι' ἐπισκοπήσεως ἐξέτασιν τοῦ δέρματος. Ν. Ν. Δ.

δερματοστιξία (ἡ) (γαλλ. tatouage)· βλ. στιγματισμός.

δερματοσώματα (τὰ) *[Βιολ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Wiesner, διά τινα μικροσκοπικά, ὑποθετικὰ σωμάτια, ὧν ἡ συνένωσις ἀποτελεῖ τὴν μεμβράναν τῶν φυτικῶν κυττάρων, ἅτινα ἐναποτίθενται τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, καθ' ὃν τρόπον οἱ λίθοι εἰς τὰ οἰκοδομήματα. Τὰ μικροσκοπικὰ ταῦτα σωμάτια ἔχουσιν ἰδίαν ζωϊκὴν δύναμιν καὶ πολλαπλασιάζονται δι' ἀλλεπαλλήλων καταμερισμῶν, οἵτινες ὡς ἀποτέλεσμα ἔχουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεμβράνης. Δ. Ν. Π.

δερματοτομία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Πᾶσα τομὴ ἐπιφερομένη ἐπὶ τοῦ δέρματος κατὰ τὰς διαφόρους ἐπεμβάσεις. Ι. Κ. Κ.

δερματουργία (ἡ)· ἡ κατεργασία, τὸ ἄργασμα τῶν δερμάτων.

δερματουργικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς δερματουργίαν, βυρσοδεψικός.

δερματουργός (ὁ, ἡ)· ὁ κατεργαζόμενος τὰ δέρματα, βυρσοδέψης.

Digitized by Google

δερματοφάγος (ὁ) (Dermatophagus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοκοπτιδῶν*, περιλαμβάνον ζῶα ἐκτὸς παράσιτα τοῦ δέρματος διαφόρων θηλαστικῶν ζῴων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τρέφονται κατατρώγοντα τὰ ἐπιδερμικὰ κύτταρα. Ἐκ τῶν 8 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δερματοφάγος ὁ κοινὸς* (Dermatophagus vulgaris), ὅστις ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν μεγάλων θηλαστικῶν, ἰδίως τοῦ βοὸς καὶ τοῦ ἵππου, καὶ προκαλεῖ ἐνίοτε εἰς ταῦτα ἀσθένειαν παρεμφερῆ μὲ τὴν ψωρίασιν. Ὡς ἀποτελεσματικὸν μέσον καταπολεμήσεως τοῦ ἀκάρεως τούτου ἐνδείκνυται ἡ συχνὴ πλύσις ὁλοκλήρου τοῦ σώματος δι' οἰνοπνεύματος καὶ ἐλαφρᾶς διαλύσεως ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Καλεῖται καὶ *δερματοφαγώδης*. Δ. Ν. Π.

δερματοφαγώδης (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκάρεων· βλ. δερματοφάγος.

δερματόφυτα (τὰ) ἢ *δερμόφυτα*. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ἰατρικῇ τὰ φυτικὰ παράσιτα τὰ προκαλοῦντα παθήσεις τοῦ δέρματος καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτοῦ, ἤτοι τῶν τριχῶν καὶ τῶν ὀνύχων. Ἀνήκουν εἰς τοὺς ἀσκομύκητας καὶ τοὺς ὑφομύκητας καὶ προκαλοῦν τὰς δερματομυκώσεις (βλ. λ.). Κυριώτερα τούτων εἶναι τὰ μικρόσπορα, ἀχόρια καὶ τὰ τριχόφυτα καὶ τὰ παράσιτα τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἤτοι ὁ ἀκτινομύκης καὶ τὸ σπορότριχον. Ν. Ν. Δ.

δερματόχελυς (ἡ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν· βλ. δερματοχελώνη.

δερματοχελώνη (ἡ) (Dermatochelys) *[Ζωολ.]*. Γένος *χελωνῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δερματοχελωνιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *δερματοχελώνην τὴν δερματώδη* (Dermatochelys coriacea). Τὸ ἑρπετὸν τοῦτο εἶναι θαλάσσιον καὶ φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Χελώνιον δερματῶδους συστάσεως, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, μᾶλλον τετραγωνικὸν πρὸς τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ ἰδιαζόντως διηυλακωμένον καὶ μᾶλλον ὀξὺ πρὸς τὸ ὀπίσθιον. Τὸ ὑπὸ τὸ χελώνιον δέρμα ὡς καὶ τὸ ἀκάλυπτον ὑπὸ τούτου εἶναι μαλακόν. Ἡ χελώνη αὕτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πάντων τῶν εἰδῶν τῆς οἰκογενείας, ἔχει μῆκος ὑπερβαῖνον πολλάκις τὰ 2 μέτρα καὶ βάρος κυμαινόμενον μεταξὺ 450 καὶ 500 ὀκάδων. Ζῇ κυρίως εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας καὶ ἐναποθέτει τὰ πολυπληθῆ ᾠά της εἰς τὰ παράλια τῆς Βραζιλίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Σπανίως ἀνευρίσκονται τοιαῦται χελῶναι εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὡς καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Τρέφεται ἐξ ἰχθύων, μαλακοστράκων καὶ μαλακίων. Ἰθαγενεῖς τινες τῶν ἰνδικῶν παραλίων τρώγουσι τὸ κρέας της. Ἡ χελώνη αὕτη καλεῖται καὶ *δερματόχελυς*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Λείψανα τῶν ἑρπετῶν τούτων εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δερματοχελωνίδαι (οἱ) (Dermatochelonidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χελωνίων*, περιλαμβάνουσα τὸ μοναδικὸν γένος δερματοχελώνη (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δερματοψία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἱστοπαθολογικὴ ἐξέτασις τοῦ δέρματος ἢ τῶν δερματικῶν νοσημάτων (συνών. *βιοψία*). Ν. Ν. Δ.

δερματώδης (ὁ, ἡ), — ες (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ δέρμα, ὁ ἔχων τὴν ὑφὴν ἢ τὴν σύστασιν τοῦ δέρματος.

δερμάτωσις (ἡ)· συνώνυμον τοῦ ὅρου *δερματοπάθεια* ἢ *δερματικὸν νόσημα*. Ν. Ν. Δ.

Δερμὲν μπουρνοῦ *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐν τῷ Μικρασιατικῷ κόλπῳ τοῦ Τσανταρλῆ, ὀνομαζόμενον καὶ *Τσιναρλὴ μπουρνοῦ* (πλάτ. 38° 56′ Β μῆκος 26° 57′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1902: The gulf of Chandarli). Σ. Ε. Λ.

δερμηστὴς (ὁ) (Dermestes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δερμηστιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, τελείως ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα, κεραίας βραχείας τελευτώσας εἰς ῥοπαλοειδῆ ἀπόφυσιν, πόδας μετρίους πολυακανθωτούς. Ὁλόκληρον τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Τρέφονται κυρίως ἐξ ἀποσυντεθειμένων οὐσιῶν. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν γνωστότερον εἶναι *δερμηστὴς ὁ ἀλατοκάνθαρος* (Dermestes lardarcus), ὅστις ἔχει μῆκος 7 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ, τρεφόμενος ἐκ διαφόρων ἀποσυντεθειμένων οὐσιῶν. Αἱ κάμπαι τοῦ ἐντόμου τούτου προσβάλλουσι τὰ διατηρημένα κρέατα. Δ. Ν. Π.

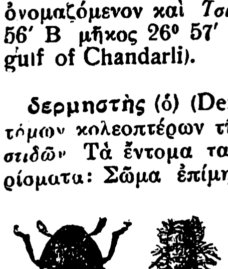

Δερμηστὴς ὁ ἀλατοκάνθαρος

δερμηστίδαι (οἱ) (Dermistidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοχέρων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα γένη διακρινόμενα διὰ τὸ ἐπίμηκες, ᾠοειδὲς σῶμά των, τὰς ἐξ 11 ἀρθρώσεων βραχείας κεραίας των καὶ τὸν ἕνα ὀφθαλμόν των, ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου. Γνωστότερα γένη εἶναι: δερμηστής, κτησίας, μεγάτομον, ὄρφιλος, τρωγόδερμον καὶ ἄλλα. Δ. Ν. Π.

δερμικός, — ή, — όν· ὁ τοῦ δέρματος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ δέρμα, δερματικός: «δερμικὰ νοσήματα», «δερμικὸς ἱστός».

Δερμιτζάκις, *Σήφης*· βλ. Δεμιρτζάκης.

δερμῖτις (ἡ)· βλ. δερματῖτις.

δερμιφόρμη (ἡ) *[Βυρσ.]*. Οὐσία τεχνικῶς παρασκευασθεῖσα καὶ συνισταμένη κυρίως ἐκ παγκρεατικῶν ἐνζύμων καὶ βακτηρίων ὡς καὶ χλωριούχου ἀμμωνίου. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν δερμάτων (Confit, Beize, Puering), εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἄλλοτε εἰς μεγάλην χρῆσιν εὑρισκομένων κόπρων τῶν κυνῶν. Τὰ δέρματα μετὰ τὴν ἀπασβέστωσιν ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐνζύμων τῶν ἐν τῇ δερμιφόρμῃ εὑρισκομένων, ἐνεργούντων ἐπὶ τῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν καὶ δὴ ἀποτελεσματικώτερον εἰς θερμοκρασίαν περὶ τοὺς 35° Κ. Ἡ θερμοκρασία τοῦ διαλύματος τῆς δερμιφόρμης ἐπιδρᾷ σπουδαίως ἐπὶ τοῦ δέρματος, λαμβανομένων διαφόρων κατὰ τὸν κόκκον (κατὰ τὴν προσοψιν ἰδίως) δερμάτων, ἀναλόγως τῶν θερμοκρασιῶν ὑφ' ἃς ἡ δερμιφόρμη χρησιμοποιεῖται. Ἡ ποσότης τῆς χρησιμοποιουμένης δερμιφόρμης διὰ 100 χιλγρ. ἀπεψιλωμένων δερμάτων (poids en tripe, Blössegewicht) ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους αὐτῶν. Οὕτω δι' αἰγοδέρματα γίνεται χρῆσις 4 χιλγρμ., διὰ δέρματα ἀρνίων καὶ λοιπῶν ἄλλων μικρῶν δερμάτων 2 χιλγρμ., διὰ δέρματα φώκης 3 χιλγρμ. Ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας διὰ δέρματα μόσχων, φώκης ἢ προβάτων εἶναι περίπου 4 ὧραι, μολονότι γενικὸς κανὼν διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας ταύτης δὲν δύναται νὰ δοθῇ. Ἄλλοι θεωροῦν 2 ὥρας μόνον ἀρκετάς, ἄλλοι τρεῖς, ὡς πρὸς δὲ τὴν δερμιφόρμην θεωρεῖται ἀρκετὴ καὶ ὀλιγωτέρα τῆς ῥηθείσης ποσότης· πάντα ταῦτα ἐξαρτῶνται πρῶτον ἐκ τοῦ εἴδους τῆς φυσικῆς συστάσεως τῶν δερμάτων ἃ κατεργάζεται τις καὶ δεύτερον ἐκ τῆς κατηγορίας καὶ μορφῆς τοῦ δέρματος, ὃ θέλει τις νὰ παρασκευάσῃ. Ι. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

δερμο—· βλ. *δερματο—*.

δερμογένεια (ἡ) *[Φυσιολ.]*. Ἡ διάπλασις τοῦ δέρματος, δερματογένεσις.

Τὸ δέρμα συνίσταται ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τοῦ χορίου (βλ. δέρμα). Καὶ ἡ μὲν ἐπιδερμὶς πλάσσεται ἐκ τοῦ ἔξω βλαστικοῦ δέρματος, διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς ἀρχικῆς κυτταρικῆς στιβάδος· τὸ δὲ χόριον ἐκ τοῦ περιτόνου πετάλου τοῦ μέσου βλαστικοῦ δέρματος. Μεταξὺ τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τοῦ χορίου παρεμβάλλεται βασικὸς ὑμήν, ὅστις πτυχοῦται ἕνεκα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν θηλῶν τοῦ δέρματος. Ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος παράγονται αἱ τρίχες, οἱ ὄνυχες, οἱ ἱδρωτοποιοὶ ἀδένες, οἱ σμηγματογόνοι ἀδένες καὶ οἱ μαστοί. Γ. Φ. ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ

δερμογραφισμὸς (ὁ)· βλ. αὐτογραφισμός.

δερμογράφος (ὁ, ἡ)· βλ. δερματογράφος.

δερμοειδὴς (ὁ, ἡ), — ές (τό)· ὁ δερματοειδής (βλ. λ.).

δερμοεπιδερματῖτις (ἡ), ἢ *δερμοεπιδερμῖτις* *[Ἰατρ.]*. Ἐπιπολαιος ἀλλὰ καὶ ἐπίμονος μόλυνσις μεταξὺ δέρματος καὶ ἐπιδερμίδος καταλαμβάνουσα πολλάκις μεγάλην ἔκτασιν δερματικῆς ἐπιφανείας καὶ ὑποχωροῦσα ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων διὰ καταλλήλου θεραπείας. Ὁ Sabouraud κατέδειξε πρῶτος τὴν μικροβιακὴν φύσιν τῶν δερμοεπιδερματιτίδων, ὀφειλομένων εἰς τὸν στρεπτόκοκκον, ὁ δὲ Gougerot ἐμελέτησε καὶ διωνύχισε τελείως τὸ κεφάλαιον τῶν δερμοεπιδερματιτίδων καὶ τῶν ποικίλων αὐτῶν μορφῶν.

Κατὰ τὰς δερμοεπιδερματιτίδας τὸ δέρμα καθίσταται ἐρυθρὸν κατὰ μεγάλας συνήθως ἐκτάσεις, διαστιζόμενον ὑπὸ φυσαλλίδων ἢ διαπυηθεισῶν πομφολύγων, ὁρατῶν ἢ κεκαλυμμένων διὰ λεπίων, ὑπὸ διαβρώσεων ἐξιδρωματικῶν (ἐκζεματοειδὴς ποικιλία) ἢ πυορροουσῶν (φλυκταινώδης ποικιλία) ἢ ὑπὸ ἑλκώσεων (ἑλκωτικὴ ποικιλία) ἢ ὑπὸ λεπίων μικρῶν (πιτυρώδης ποικιλία) ἢ μεγάλων καὶ παχέων (ψωριασοειδὴς ποικιλία). Καταλαμβάνουν κυρίως τὰ ἄκρα καὶ τὸν κορμόν, ἐπιμολυνόμεναι δὲ παρουσιάζουν πολυμορφίαν κλινικὴν καὶ ἐπιπλοκὰς ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν, τοιαύτας ὥστε νὰ δημιουργοῦν πλάνας πρὸς ἄλλα νοσήματα καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸ ἔκζεμα. Αἱ δερματοεπιδερματίτιδες ἀφινόμεναι ἄνευ θεραπείας εἶναι λίαν ἐνοχλητικαί, παρατείνονται ἐπ' ἄπειρον, παρεμποδίζουν τὴν ἐργασίαν, προκαλοῦν ἄλγη, δύνανται νὰ ἐπιμολυνθῶσι βαρέως (ἐρυσιπελοειδὴς μόλυνσις), δύνανται νὰ ἐπεκταθοῦν δι' αὐτενοφθαλμισμοῦ καὶ νὰ καταστῶσι καὶ ἑστίαι μολύνσεως διὰ τοὺς οἰκείους τοῦ πάσχοντος. Ἡ παθογένειά των εἶναι ποικίλη. Ἄλλοτε ἐμφανίζονται ἀποτόμως καὶ ἀδικαιολογήτως, ἄλλοτε κατόπιν τραυματισμοῦ, ἐγκαύματος, ἀποστήματος, φλέγμονος, δοθιηνώσεως, ῥινίτιδος, ἐπιπεφυκίτιδος κ.ο.κ. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν ἐμφάνισίν των μεγάλως συμβάλλει ἡ ἰδιοσυγκρασία καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ ὀργανισμοῦ. Δι' ὃ καὶ ἀφθόνως παρετηρήθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους, ἰδίᾳ ὡς τραυματικαὶ ἐπιπλοκαί.

Ἡ θεραπεία εἶναι ἀνάλογος τῆς μορφῆς καὶ τοῦ σταδίου τῆς δερμοεπιδερματίτιδος. Κατ' ἀρχὴν εἶναι ἀντισηπτική, συνισταμένη εἰς ὑγρὰ ἐπιθέματα διὰ διαλύσεως ὑπερμαγγανικοῦ καλίου ἢ θειικοῦ χαλκοῦ ἢ ῥεζορκίνης. Αἱ διὰ διαλύσεως νιτρικοῦ ἀργύρου καυτηριάσεις εἶναι ἐπίσης λίαν ἐπωφελεῖς. Αἱ ἀλοιφαὶ διὰ κιτρίνου ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου ἢ ἐν περιπτώσει ψωριασοειδοῦς μορφῆς αἱ ἰτεϋλικαὶ ἀλοιφαὶ ἐνδείκνυνται ἐπίσης. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ θεραπεία δέον νὰ εἶναι συμπτωματικὴ καὶ ἀνάλογος τῆς ὀξύτητος καὶ τῆς φλεγμονῆς, τῆς ὑγρότητος ἢ ξηρότητος τῆς παθήσεως. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Δερμοκαΐτης Μία ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων βυζαντινῶν οἰκογενειῶν, ἐμφανιζομένη τὸ πρῶτον ἐπὶ Ῥωμανοῦ Λεκαπηνοῦ (919—944), διὰ τοῦ ἁγίου μοναχοῦ *Δερμοκαΐτου*, προϊσταμένου τῶν μονῶν τοῦ Ὀλύμπου ἐν Βιθυνίᾳ, εἰς οὗ τὴν βοήθειαν κατέφυγεν ὁ Ῥωμανὸς κατατρυχόμενος ὑπὸ ταραχῆς ἐνυπνίου καὶ ἀσθενείας. Τῇ ΙΑ′ ἑκατονταετηρίδι ἐπὶ Μιχαὴλ Παφλαγόνος (1034—1041) ἀναφέρεται ὀνομαστὸ στρατηγὸς *Μιχαὴλ ὁ Δερμοκαΐτης* καὶ τῇ ΙΓ′ ἕτερος *Μιχαὴλ* εὐγενής, ἐπισκέπτης τῆς μονῆς Ἁγίου Παύλου Λάτρου, καὶ ἕτερος *Γεώργιος*, στρατηγὸς ἐπὶ Θεοδώρου Α′ Λασκάρεως (1204—1222), ὑπερασπισθεὶς κρατερῶς τὰ φρούρια Λεντιανῶν καὶ Ποιμανηνῶν κατὰ τοῦ Ἐρρίκου, ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος ἔχομεν καὶ ἕτερον *Δερμοκαΐτην*, καστροφύλακα Ἐλευσῖνος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα διέσωσε σφραγὶς εὑρεθεῖσα ἐν Ἐλευσῖνι καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν ἔτει 1862 (*Lenorman M F.*, Recherches Archéologiques à Eleusis p. 387 — *Schlumberger* Sigillographie de l'empire Byzantin p 327 — Collection des Romans Grecs, *S. Lambros* Paris 1880). Τὸ ὄνομα τούτου τοῦ Δερμοκαΐτη φέρει ὁ πρὸς ΒΔ τῆς ἀκροπόλεως Ἐλευσῖνος πύργος τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος, καλούμενος «τοῦ Δρομοκάτη». Ἀπὸ τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος τὸ ὄνομα τοῦ Δερμοκαΐτου ἤρχισε νὰ ἐκφέρεται καὶ ὡς *Δρομοκαΐτης* καὶ *Δρομοκάτης*. Ἕτερος *Θεοφύλακτος* μνημονεύεται ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου ἐν Βενετίᾳ ἐν ἔτει 1362 καὶ ἕτεροι δύο *Δερμοκαΐται* κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους. *Ἰωάννης* καὶ *Ἀλέξιος* υἱός του, ἄρχοντες Λήμνου καὶ Ἴμβρου ἐν ἔτει 1401, *Θεοδώρα Παλαιολογῖνα ἡ Δερμοκαΐτισσα*, *Νικόλαος*, εὐγενὴς Βυζαντινός, ὑπογραφόμενος ἐν τῇ πρὸς Ἐνετοὺς συνθήκῃ τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου (1406), *Στέφανος Δερμοκαΐτης* «πρωτονωβελίσσιμος πόλεως Ἀχριδῶν», *Δημήτριος Παλαιολόγος ὁ Δερμοκαΐτης* ἐν ἐγγράφῳ τοῦ δεσπότου Θωμᾶ Παλαιολόγου εἰς Πάτρας.

Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ὑποχωρεῖ τὸ Δερμοκαΐτης εἰς τὸ Δρομοκαΐτης καὶ Δρομοκάτης ὁριστικῶς. *Γεώργιος Δρομοκάτης* ὁ *Παλαιολόγος* ἐν ἐπιγραφῇ τείχους Ἴμβρου. Ἐπισημότατος ἐγένετο ἐν λογίοις ὁ *Μιχαὴλ Χρυσολωρᾶς ὁ Δρομοκάτης*, συγγενὴς τοῦ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ, ὅστις κατέφυγε μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐγκατεστάθη παρὰ τῷ δουκὶ τῆς Μάντουας Λουδοβίκῳ, μακρὸν διδάξας. Οὗτος, ἔχων συγγενεῖς ἐν Χίῳ, κατῆλθεν εἰς τὴν νῆσον, ὅπου καὶ ἀπέθανε, πρό τινων δ' ἐτῶν ἀνευρέθη ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς πόλεως ὁ χρυσοῦς αὐτοῦ δακτύλιος, φέρων ἔμβλημα λέοντος καὶ κρίνων, κύκλῳ δὲ «Μιχαὴλ Χρυσολωρᾶς ὁ Δρομοκάτης» (*Α. Σάρου* ἐν Ἀθηνᾶς ΚΑ′, σ. 147—186). Εἰς Χίον κατέφυγον πλεῖσται οἰκογένειαι εὐγενῶν τοῦ Βυζαντίου, εἴτε ἐκ Μ. Ἀσίας διαπεραιωθεῖσαι μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, εἴτε καὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ Βυζαντίου, πολλοὶ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μεταξὺ τῶν καταφυγουσῶν ἐκ Βυζαντίου εἰς Χίον εὐγενῶν οἰκογενειῶν (ἀπὸ τοῦ 1304 μέχρι τοῦ 1566) καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων, ἦσαν καὶ οἱ Δρομοκαΐται, ἀκουόμενοι ἐν Χίῳ μέχρι τέλους τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Ἐκ τούτων διεκρίθησαν κυρίως *Παντολέων*, ἱερεὺς ὀνομαστὸς τῆς ΙΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος μνημονευόμενος κατ' ἐπανάληψιν ἐν τῇ «Τουρκογραικίᾳ» Μαρτίνου Κρουσίου καὶ ὑποσημειούμενος ἐν συμφώνῳ γάμου «γραμματικὸς καὶ ῥεφερενδάριος ἐκκλησίας Χίου». Τούτου υἱὸς ἀναφέρεται ὁμοίως *Κώστας* καὶ ἔγγονος *Κωνσταντῖνος*. *Γεώργιος* (*Ζωρζῆς*), οὗ τὸ ὄνομα φέρει ἐπιγραφὴ κτιτορικὴ τοῦ ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου (1747), χρηματίσας δημογέρων, κτίτωρ Ν. μονῆς καὶ υἱοὶ τούτου *Ἀντώνιος*, *Γεώργιος*, *Παντολέων*. *Ἰάκωβος* ἐν ἐπιγραφῇ κτιτορικοῦ ναοῦ Ἁγίας Ἀνα

Digitized by Google

στασίας (Κάμπου) ἐν ἔτει 1732. *Ζανῆς*, δημογέρων καὶ νοτάριος δημόσιος Χίου ἀπὸ τῶν μέσων μέχρι λήγοντος ΙΗ' αἰῶνος. *Γεώργιος (Ζωρζῆς) Δρομοκαΐτης*, ὁ εὐεργέτης τῆς Χίου καὶ τοῦ ἔθνους, ἱδρυτὴς τοῦ ἐν Δαφνίῳ θεραπευτηρίου (βλ. λ. Δρομοκαΐτης *Γεώργιος*). Α. Σ.

δερμολειχίδαι (οἱ) (Dermoleichidae) *[Ζωολ.]* Οἰκογένεια ἀκάρεων, περιλαμβάνουσα ἀκάρεα ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ πτηνῶν συνήθως καὶ σπανιώτερον ἐπὶ τρωκτικῶν ζῴων. Γνωστὰ ἄνω τῶν 50 γενῶν διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

δερμόλη (ἡ) (Dermol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι χρυσοφανικὸν βισμούθιον Bi $(C_{15}H_9O_4)_3 \cdot B_{12}O_3$. Τὸ σκεύασμα τοῦτο συνίσταται ἐκ μίγματος ἴσων μερῶν χρυσαροβίνης καὶ ὑδροξειδίου τοῦ βισμουθίου Κόνις ἄμορφος κιτρινοκαστανόχρους, ἀδιάλυτος εἰς ὕδωρ, ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, περιέχουσα 44% βισμουθίου Ἡ δερμόλη ἀνεγράφη ἐπὶ δερματικῶν παθήσεων, ὡς κατὰ τῆς ψωριάσεως, πιτυριάσεως καὶ ἕρπητος. Κ. Γ. Μ.

δερμόνι (τὸ) ἢ *δρεμόνι*· βλ. δρυμόνι.

δερμονίζω ἢ *δρεμονίζω*· βλ. δρυμονίζω.

δερμοπάθεια (ἡ)· βλ. δερματοπάθεια.

δερμόπτερα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς τὰ ζῷα ἅτινα ἔχουσι τὰς πτέρυγας ἢ τὰ πτερύγια μεμβρανώδη ὡς καί τινα θηλαστικά, τῶν ὁποίων τὰ πρόσθια ἄκρα ἑνοῦνται μετὰ τοῦ σώματος διὰ μεμβρανῶν, αἵτινες ἐπέχουσι θέσιν πτερυγίων. Δερμόπτεροι ἰχθύες καλοῦνται οἱ ἔχοντες μεμβρανώδες ραχιαῖον πτερύγιον. Τέλος καὶ τὰ ἔντομα ἅτινα ἔχουσι δερματώδεις πτέρυγας καλοῦνται δερμόπτερα. Δ. Ν. Π.

δερμοσκεπὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ καλυπτόμενος ὑπὸ δέρματος.

δερμοτρόπος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων εἰδικὴν προτίμησιν πρὸς τὸ δέρμα. Λέγεται ἰδίᾳ ἐπὶ μικροβίων: «ὁ βάκιλλος τῆς λέπρας εἶναι δερμοτρόπος». Ἀνάλογοι ὅροι: *νευροτρόπος, σπλαγχνοτρόπος, ὀστεοτρόπος* κ.λ.π. Ν. Ν. Δ.

δερμόφυτα (τά)· βλ. δερματόφυτα.

Δερμπεντή *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Μικρὸν κράτος ἱδρυθὲν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σιρβὰν τοῦ Καυκάσου τὸν ΙΕ' αἰῶνα, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Δερμπεντή*, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ὁ ἱδρυτὴς αὐτοῦ Σεΐχ-Ἰβραχὴμ ἀνεκηρύχθη ἡγεμὼν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὑπετάγη εἰς τὸν Ταμερλᾶνον καὶ παρέμεινεν ὑποτελὴς τούτου. Ἡ δυναστεία αὐτοῦ ἀριθμεῖ ἐννέα ἡγεμόνας, ὁ τελευταῖος τῶν ὁποίων, ὀνόματι Βουρχὰν μπὲν-Σαχρέτς, διωρίσθη βαλῆς τῆς ἐπαρχίας Σιρβάν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατέκτησαν τὴν χώραν ταύτην (1551). Ν. Μ.

Δερμπούνι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Λύκαιον.

Δέρνα (Derna) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ πόλις φερώνυμος ἐν αὐτῷ (πλάτ. 32°45' Β, μήκ. 22°40' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 241: Benghazi to Derna: Derna town). Καὶ ὁ μὲν ὅρμος, διανοιγόμενος νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Ματαρίς, μεγαλύνεται ἤδη διὰ δύο κυματοθραυστῶν. Ἡ δὲ πόλις, κτισθεῖσα τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὑπὸ Μαύρων ἐλθόντων ἐξ Ἱσπανίας εἰς τὸ στόμα μεγάλης χαράδρας, ὅπου ἄλλοτε ἠγείρετο ἡ ἀρχαία Δαρνὶς (βλ. λ.), κεῖται εἰς ἀπόστασιν 333 χλμτ. ΒΑ τῆς πόλεως Βεγγάζης. Κάτοικοι 13.000. Παράγει ἄφθονα ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα ὀπωρικά. Εἶναι δυνατὴ διὰ τὸ ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Βεδουΐνων καταβιβαζόμενον βούτυρον. Τὸ κλῖμα εἶναι νοσηρόν, ὡς ἐκ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἑλῶν. Ἦτο πόλις πλουσία κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ρωμαίων, τῆς ὁποίας ὅμως οὐδὲν σῴζεται σήμερον ἴχνος, πλὴν τάφων τινῶν ἐντὸς βράχων. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀραβικῆς ἀκμῆς ἦτο κέντρον τῆς ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Καΐρον ὁδοῦ, χρησιμεύουσα ὡς βάσις εἰσβολῶν ἐξ Αἰγύπτου εἰς Κυρηναϊκὴν καὶ Τριπολίτιδα. Ἀπὸ τοῦ 1835 καὶ ἡ Δέρνα περιῆλθε μετὰ τῆς ὅλης Βεγγάζης καὶ Τριπολίτιδος εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Τῷ 1911 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑπῆρξεν ἕδρα τοῦ ἐπισκόπου Δρανέων. Ὁ λιμὴν της ἔχει ἐπισημοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ κράτους, ὡς ὁ πρώτιστος τῶν Κυρηναϊκῶν λιμένων εἰσαγωγῆς τε καὶ ἐξαγωγῆς. Ἔχει σηματοτηλέγραφον, ναυτικὸν φωτισμὸν ἄριστον καὶ ραδιοτηλεγραφικὸν σταθμὸν κοινῆς χρήσεως. Σ.Ε.Λ.

Δερναδάδος *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βενερδάδος.

δερνβαχίτης (ὁ) (Dernbachite) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ποικιλία τοῦ ὀρυκτοῦ βεδαντίτου (βλ. λ.), εὑρισκομένη εἰς τὸ Dernbach, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά της. Γ. Κ. Γ.

Δερνίκου, Πέτρος. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀμφίσσης. Ἐκ τῶν Ρουμελιωτῶν τοῦ, ὁποίους ἐκράτησεν ὁ Γκούρας ὡς φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ πολιορκίαν αὐτῆς τῷ 1827. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τινα προσπάθειαν ἐξόδου μετ' ἄλλων συντρόφων του. Γ. Δ. Κ.

Δερνίτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Καλοθρόνιον.

Δερνιτσιώτης, Γεώργιος. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λοκρίδος. Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς συγχωρίων του μετέσχε διαφόρων μαχῶν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον καὶ τὸν Ἰωάννην Γκούραν. Ἐπολέμησεν εἰς Ἄμφισσαν, Βασιλικά, Μαραθῶνα καὶ τέλος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς (1826—1827). Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν ἔταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν. Γ. Δ. Κ.

δέρνω· βλ. δέρω.

Δερρεᾶτις *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς λατρευομένης εἰς δέρρας, δειρὰς ἢ δειράδας (ἀποκρήμνους τόπους) ἐν Ταϋγέτῳ τῆς Λακεδαίμονος. Πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος ταύτης ἐτελοῦντο τὰ «καλαοίδια», ἑορτὴ οὐχὶ ἐπαρκῶς γνωστή, κατὰ τὴν ὁποίαν ᾖδοντο πιθανῶς ὕμνοι, ἢ τὰ «καλαβίδια» ἢ «καλαβοίδια», ἐκ τοῦ καλαβὶς ἢ καλλαβίς, λακεδαιμονικοῦ χοροῦ χορευομένου πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἔχοντος χαρακτῆρα βίαιον καὶ ἀπρεπῆ. —Π.

δερρίδη (Derrid) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εὑρίσκεται μετὰ τῆς ἀνυδροδερρίδης $C_{33}H_{19}O_6(OCH_3)_3$ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ φυτοῦ Deguelia elliptica καὶ ἀποτελεῖ ὠχροκιτρίνην, ἄμορφον, ἰσχυρῶς δηλητηριώδη κόνιν, ἥτις τήκεται εἰς 73° περίπου. Ἡ δερρίδη ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{33}H_{21}O_7(OCH_3)_3$, εἶναι ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, δυσδιάλυτος εἰς πετρελαϊκὸν αἰθέρα, λίαν δὲ διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ ὀξικὸν ἐστέρα. Κατὰ τὴν μετ' ἀλκοολικοῦ διαλύματος ὑδροχλωρίου ζέσιν μεταπίπτει εἰς τὴν ἀνυδροδερρίδην, ἥτις ἀποτελεῖ κιτρινοχρόους βελόνας τηκομένας εἰς 214°, ἀδιαλύτους ἐν ὕδατι, δυσδιαλύτους εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, ὀξικὸν ὀξὺ καὶ πετρελαϊκὸν αἰθέρα. Ἡ δερρίδη ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν δηλητήριον τῶν ἰχθύων, ἐνῷ ἡ ἀνυδροδερρίδη δὲν εἶναι δηλητηριώδης διὰ τοὺς ἰχθῦς. Κ. Γ. Μ.

δέρρις (ἡ) καὶ *δέρρα* *[Ἀρχαιολ.]*. Χονδροειδὲς ὕφασμα ἐκ τριχῶν αἰγὸς ἐν χρήσει παρ' Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις ὡς καὶ παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς, οἵτινες κατεσκεύαζον αὐτὸ καὶ ἐκ τριχῶν καμήλου. Τὰς ἀπαιτουμένας πρὸς κατασκευὴν τῆς δέρριος τρίχας παρεῖχον ἡ Λυκία, Ἀφρική, Ἱσπανία, Φρυγία, πρὸ παντὸς ὅμως ἡ Κιλικία, ἔνθα ὑπῆρχον πολυάριθμοι ἀγέλαι αἰγῶν μὲ μακρὰς τρίχας, ἐξ οὗ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν μετέπειτα Χριστιανῶν τὸ ἐξ αὐτῶν ὕφασμα ὠνομάζετο *κιλίκιον*. Ἐκ δέρριος κατεσκευάζοντο ἐνδύματα διὰ τοὺς πτωχούς, τοὺς ἁλιεῖς καὶ τοὺς ναύτας, διότι ἦτο εὐθηνή, στερεὰ καὶ ἀντεῖχεν εἰς τὴν ὑγρασίαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐχρησιμοποίουν αὐτὴν εἰς κατασκευὴν στρατιωτικῶν σκηνῶν, σαγμάτων, σάκκων καὶ πηρῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ τέκτονες ἔθετον τὰ ἐργαλεῖα αὐτῶν. Διὰ δέρριος ἐκάλυπτον ἐπίσης τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, ὅπως προφυλάττωσιν αὐτὰς ἀπὸ τῶν βλημάτων τοῦ ἀμυνομένου ἐχθροῦ, ὡς καὶ τὰ τείχη τῶν πολιορκουμένων πόλεων διὸ σάκκων πεπληρωμένων δι' ἐλαστικῶν ὑλῶν (τριχῶν, φυκῶν, χόρτου), ὅπως ἐξασθενῶσι τὸ τοῦ κριοῦ πλήγματα καὶ ἐμποδίζωσι τὸν ἐμπρησμὸν τῶν ξυλίνων ὀχυρωμάτων. Ἐπίσης ἐκ δέρριος κατεσκεύαζον γαιοσάκκους δι' ὧν ἔφρασσον κατὰ τὰς πολιορκίας τὰς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὀρυσσομένας ὑπονόμους. Κ. Ι. Β.

Δέρρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Τοποθεσία τῆς ἀκτῆς τῆς Αἰγύπτου μεταξὺ Ἀντιφρῶν καὶ Λευκάσπιδος Λιμένος. Ὁ Πτολεμαῖος (Δ, ε, 7) τὴν χαρακτηρίζει ὡς ἀκρωτήριον, ὁ Στράβων λιμένα (679, 18) «καλούμενον οὕτω διὰ τὴν πλησίον πέτραν δέρματι ἐοικυῖαν» καὶ ὁ «Σταδιασμὸς» τοῦ Ἀνωνύμου (§ 6—9) ὀνομάζει αὐτὴν *Δέρραν* «ὡς ὕφορμον θερινὸν καὶ ὕδωρ ἔχοντα, ἀπέχοντα δὲ τῶν μὲν Ἀντιφρῶν 90 στάδια, τοῦ δὲ Ζεφυρίου 170». Οἱ τελευταῖοι οὗτοι σταδιασμοὶ ἤγαγον τὸν Pacho (Voy. dans la Marmarique σελ. 14) νὰ τοποθετήσῃ τὴν Δέρριν εἰς τὴν σύγχρονον ἀκτὴν *Δρεσιὲ* (πλάτ. 30°57' Β, μήκ. 28°56' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 374: (Mersa Matruh to Alexandria).—2) Ἀκρωτήριον τῆς Χαλκιδικῆς, ΝΑ κέρας τοῦ Τορωναίου κόλπου (τανῦν Κασσάνδρας), ἀποτελοῦν τὴν ΝΑ τῆς χερσονήσου Σιθωνίας (τανῦν Λόγγος) ἐσχατιάν, κείμενον δὲ πλησίον τοῦ Κωφοῦ λιμένος. Κατὰ τὸν ἀγγλικὸν χάρτην (1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos) ὑποτυπωθέντα τῷ 1883, Derris ἦτο ἡ ἄκρα, ἥτις ἀπεφύετο τότε καταμεσῆς τῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Δρέπανο καὶ Ψευδὸ ἀκτῆς (πλάτ. 39° 56' 20" Β, μήκ. 36° 58' 50" Ἀν.). Τὴν ἄκραν ταύτην ἐπιτόπιος ἐξέτασις διὰ τοῦ «Πηνειοῦ» (1923) ἀπέδειξεν ἀνύπαρκτον, τῆς ἄκρας διαβρωθείσης, φαίνεται, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὑποτυπώσεως τοῦ χάρτου ἐκείνου. Σ. Ε. Λ.

Δερρόνικος. Βασιλεὺς τῶν Ὀδομάντων, λαοῦ θρακικοῦ, κατοικοῦντος παρὰ τὸν Ὄρβηλον, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Νέστου, περὶ τὰ 480 π. Χ. Τοῦ Δερρονίκου σῴζονται ἀργυρᾶ δεκάδραχμα. Α. Θ. ΣΑΜ.

Δερσαῖοι *[Ἀρχ.]*. Θρακικὸς λαὸς κατοικῶν βορείως τοῦ κάτω τμήματος τοῦ Στρυμόνος, ἀναφερόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Θουκυδίδου. Λέγονται καὶ *Δερραῖοι*. Οὗτοι ἠκολούθησαν τὸν Ξέρξην εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν του. Ι. Δ. Σ.

Δερσοβᾶ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σπαρτοχώρι.

Δέρτωσσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀποικία «ἐπ' αὐτῇ τῇ διαβάσει τοῦ Ἴβηρος» παρὰ τὴν ἀποικίαν τῶν Ζακυνθίων Σάγουντον (*Στράβ.* 132,15) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰλερκαόνων. Ὡς *Δερτῶσα* ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένη (Β., στ. 67), εἶναι ἡ σύγχρονος *Τορτόζα* ἐπὶ τοῦ Ἔμπρο (Ἴβηρος) καὶ εἰς 3 μίλ. ἀπὸ τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου (Cabo Tortosa: πλάτ. 40° 43' Β., μήκ. 0° 54' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 310: Cape San Sebastian to cape Tortosa). Περὶ αὐτῆς γίνεται λόγος κατὰ τὰς ἐκστρατείας τῶν Σκιπιώνων ἐναντίον τοῦ Ἀσδρούβα. Λόγῳ τῆς θέσεώς της εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμήν, εἶχε δὲ κόψει καὶ νομίσματα κατὰ καιρούς. Μνημονεύεται ὡς ἕδρα ἐπισκόπου, ἤδη ἀπὸ τοῦ 506 μέχρι τοῦ 700 μ. Χ. Μεταξὺ ἄλλων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀνευρέθη καὶ μία τρίγλωσσος (ἑβραϊστί, λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ) ἀναγομένη εἰς τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα. Σ. Ε. Λ.—Ι. Δ. Σ.

δέρω, κοιν. *δέρνω*, ἀόρ. *ἔδειρα*, παθ. *ἐδάρην*, παθ. μετχ. *δαρμένος*· κτυπῶ, ραβδίζω, ξυλοκοπῶ, μαστιγῶ: «τὸ ἔδειρα ἀλύπητα», παροιμ. «δεῖρε τὸν καλὸ νὰ γίνῃ καλύτερος, δεῖρε τὸν κακὸ νὰ γίνῃ χειρότερος», «τοῦ 'φταιξε ὁ γάιδαρος καὶ δέρνει τὸ σαμάρι» ‖ πλήττω, κτυπῶ, προσβάλλω, ταλαιπωρῶ, ἐπὶ τοῦ ἀνέμου: «τὸ δέρνει ὁ ἄνεμος» ᾆσμ. «τὸ μονοδέντρι 'ς τὸ βουνὸ ὅλοι οἱ καιροὶ τὸ δέρνουν», «μεριὰ μᾶς δέρνει ὁ θάνατος, μεριὰ κι' ὁ γενιτσάρος» ‖ τινάσσω, ἀναταράσσω, ἐπὶ τοῦ γάλακτος πρὸς ἀποχωρισμὸν τοῦ βουτύρου, καὶ ἐπὶ ἄλλων ὑγρῶν πρὸς πέψιν: «δέρνω τὰ ἀβγὰ νὰ κόψω τὴ σούπα», «δέρνω τὸ βούτυρο,—τὸ λάδι νὰ φιάσω κουραμπιέδες» ‖ «δέρνω τὴ λάσπη,—τὸν ἀσβέστη» δουλεύω, ἀργάζω: «ἂν δὲ δαρθῇ ὁ πηλός, κέραμος δὲ γίνεται» καὶ «καλ τὸν πηλὸ τὸν δέρνανε νὰ γίνῃ κεραμίδι» ‖ *δέρω*· ἐκδέρω, ἀποσπῶ τὸ δέρμα, κοιν. *γδέρνω* ‖ παθ. μετὰ σημασίας μέσης· δέρνω τὸν ἑαυτόν μου, χτυπιέμαι: «δέρνεται, σκοτώνεται ἀπ' τὸ κακό της».

Δέσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς μεταξὺ Σκιάθου καὶ Σκοπέλου. Λέγεται καὶ *Δάσα* (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β', σ. 419, α). Σ. Ε. Λ.

δεσαλγίνη (ἡ) (Desalgin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ἕνωσις χλωροφορμίου καὶ λευκώματος, περιέχουσα 25% χλωροφορμίου, ἀποτελοῦσα δὲ κόνιν ἄμορφον καὶ τεφράν. Χορηγεῖται ἐπὶ κωλικῶν ἐκ χολολίθων καὶ σκωληκοειδίτιδος. Ἡ δεσαλγίνη παρηγγέλθη ὡς παυσίπονον ἐπὶ δυσμηνορροιῶν, νευραλγιῶν καὶ γαστραλγιῶν. Κ. Γ. Μ.

Δεσανὲλ (Deschanel)· βλ. Ντεσανέλ.

δεσαουρῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγα τοῦ διμεθυλενο-1,3-δισουλφιδίου τοῦ γενικοῦ τύπου:

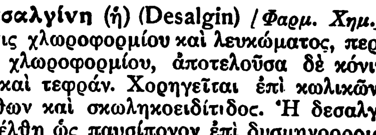

Εἶναι σώματα ζωηρῶς χρυσοκίτρινα καὶ μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος παρέχουσιν ὡραιοτάτους χρωματισμούς. Παράγονται δι' ἐπιδράσεως διθειάνθρακος καὶ ἀλκαλίων ἐπὶ ἀρωματικῶν κετονῶν. Σ. Γ.

Δεσὰρμ (Decharme), *Παῦλος*. Γάλλος ἑλληνιστής· βλ. λ. Ντεσὰρμ *Παῦλος*.

Δέσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀθαμάνων τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 61. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Βάκαρη* (κάτ. 40) καὶ *Πασχαλιόρη* (κάτ. 6).

Δέσιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Δωτίου τῆς ἐπαρχίας Ἀγιᾶς (τέως Ἀγυιᾶς) τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 395. Ἤδη καλεῖται *Ἀστόλοφος*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ μικροσυνοικισμὸς *Τσεκίριον*. Δ. Ε. Μ.

Δεσιδερᾶτος (Desideratus=Ποθεινός). Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἀναγράφονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἑξῆς ἅγιοι:— 1) *Δεσιδερᾶτος*, ὁ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀκμάσας ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσκοπος ἐν Clermont en Auvergne, διάδοχος τοῦ ἁγίου Ἀβίτου, ἑορταζόμενος τὴν 10 Φεβρουαρίου.—2) *Δεσιδερᾶτος*, ὁ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἐρημίτης ἐν Gourdon παρὰ τὸ Chalon-sur-Saône, ἀποθανὼν τῷ 569 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 30 Ἀπριλίου.—3) *Δεσιδερᾶτος*, ὁ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἐπίσκοπος τοῦ Bourges τῇ Γαλλίας, διάδοχος τοῦ ἁγίου Ἀρκαδίου, παραστὰς εἰς

Digitized by Google

τὴν Ε' σύνοδον τῆς Ὀρλεάνης τῷ 549 καὶ εἰς τὴν Β' τῆς Auvergne, ὅπου κατεδικάσθησαν οἱ αἱρετικοὶ Νεστόριος καὶ Εὐτυχής. Ἑορτάζεται τὴν 8 Μαΐου.—4) *Δεσ δερᾶτος*, ὁ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα μοναχὸς ἐν Fontenelle τῆς Γαλλίας καὶ ἱδρυτὴς τοῦ μοναστηρίου τοῦ Fécamp, ἑορταζόμενος τὴν 18 Δεκεμβρίου καὶ 5) *Δεσιδερᾶτος*, ὁ ἀγνώστου χρόνου ἐπίσκοπος ἐν Besançon τῆς Γαλλίας, ἑορταζόμενος τὴν 27 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

δέσιμον, — *ατος* (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δένειν, ἡ διὰ δεσμοῦ προσαρμογή, δεσμός: «τί δέσιμο εἶν' αὐτὸ τῆς κορδέλλας, — τοῦ λαιμοδέτη», «τοῦ 'καμε ἕνα δέσιμο ποῦ νὰ μὴ λύνεται ποτέ»· || συρραφὴ καὶ στάχωσις βιβλίου· || προσαρμογὴ ἀδάμαντος ἢ ἄλλου πολυτίμου λίθου ἐπὶ δακτυλιδίου ἢ ἄλλου κοσμήματος· || ἡ σύνδεσις τῶν μερῶν τῆς μηχανῆς, τοῦ βαρελλίου κττ.· || ὁ διὰ δεσμεύσεως περιορισμός: «τὸ δέσιμο τῶν σκυλλιῶν,— τῶν κτηνῶν κτλ.»· || «τὸ δέσιμο τοῦ γλυκοῦ,—τῆς σάλτσας»· || ὁ σχηματισμὸς τοῦ καρποῦ ἐκ τοῦ ἄνθους: «ἔβρεξε ἀπάνω 'ς τὸ δέσιμο καὶ χάλασε τὸν καρπό»· || ὁ μαγικὸς κατάδεσμος.

—*[Λαογρ.] Δέσιμο* ἢ *ἀμπόδεμα* παρὰ τοῖς νεωτέροις καὶ *ὀρχιπέδη* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καλεῖται ἡ διὰ μαγικῶν μέσων στέρησις τῆς πρὸς συνουσίαν ἱκανότητος τῶν νεονύμφων. Πιστεύεται δηλαδὴ ὅτι, ἂν τις ἐπιστάμενος τὰ τοιαῦτα κατορθώσῃ πρὸ τοῦ γάμου ἢ κατὰ τὴν τελετὴν νὰ λάβῃ «σημάδι» τι, οἷον κλωστὴν ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ἀπὸ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ ἀνδρογύνου, δύναται, χρησιμοποιῶν διαφόρους μαγικὰς ἐπῳδὰς καὶ τελῶν μαγικὰς πράξεις, νὰ καταστήσῃ ἀνικάνους πρὸς συνουσίαν τοὺς νεονύμφους ὁριστικῶς ἢ προσωρινῶς, κατὰ βούλησιν. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου οἱ συγγενεῖς τῶν νυμφευομένων λαμβάνουν πάσας τὰς δυνατὰς κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου προφυλάξεις, προσέχοντες μήπως πλησιάσῃ τοὺς στεφομένους ἐνδιαφερομένη τις ἢ ὕποπτος. Τὴν λύσιν τῆς μαγείας ταύτης, ἧς τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἐνωρίτατα καταφανῆ, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ μόνον ὁ ἐνεργήσας τὸ δέσιμο, δι' ἀντιστρόφου χρησιμοποιήσεως τῶν ληφθέντων σημείων, ἐν περιπτώσει ἀπωλείας τῶν ὁποίων παραμένει ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀμποδεμένον τὸ ἀνδρόγυνον. Ἡ πίστις ἐπὶ τὴν δυνατότητα μιᾶς τοιαύτης μαγικῆς ἐπηρείας ἐνισχύεται λόγῳ τῆς πολλάκις παρουσιαζομένης ἀνικανότητος, ἥτις, ὁσάκις δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπειρίαν ἢ εἰς φυσικοὺς λόγους, δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐθυποβολὴν ψυχολογικήν, διότι πάντοτε λαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων φροντὶς νὰ πληροφορηθοῦν οἱ καθ' ὧν στρέφεται τὸ δέσιμο, ὅτι ἐδέθησαν μαγικῶς. —Λ.

Δεσινὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀροανείας*, τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοηλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 104. Δ. Ε. Μ.

δέσις, —*εως* (ἡ) κοιν. *δέση*· ἡ ἐνέργεια τοῦ δένειν, τὸ *δέσιμον*· || ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἀδάμαντος ἢ ἄλλου πολυτίμου λίθου ἐπὶ τῆς πυέλου τοῦ δακτυλίου: «ὡραία δέση ἔχει αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι»· || «δέσις τοῦ δράματος», ἡ πλοκὴ τοῦ μύθου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν λύσιν (βλ. λ.).

—*[Ἐφημ. Ἐπιστ.]* Καλεῖται *δέσις* ἐν τῇ γενικωτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως ἡ καθυπόταξις δυνάμεως-ἐνεργείας ἢ ὑλικῶν σωμάτων, ἥτις δύναται νὰ εἶναι χημικὴ ἢ φυσικὴ-τεχνική· οὕτω π. χ. λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθραξ, ἡ βενζίνη κ.τ.τ. ἐγκλείουσιν ἐν ἑαυτοῖς ἐνέργειαν χημικῶς δεδεμένην, καθόσον αὕτη ἐκλύεται διὰ χημικῆς ὁδοῦ, τῆς καύσεως, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ ἐν ἀτμολέβητι ἐμπεριεχόμενος ὑπὸ πίεσιν ἀτμὸς ἐγκλείει ἐνέργειαν φυσικῶς δεδεμένην, καθόσον οὗτος δύναται νὰ παράγῃ ἔργον διὰ φυσικῆς ὁδοῦ, ὅπως λ. χ. δι' ἀτμομηχανῆς τινος. Εἰδικώτερον ὀνομάζομεν *δέσιν* ἢ *δέσιμον* μηχανῆς τινος τὴν συναρμολόγησιν τῶν διαφόρων αὐτῆς τεμαχίων, ὅπερ κοινῶς καὶ μοντάρισμα (montage) αὐτῆς καλεῖται. Δέσις ποταμοῦ εἶναι τὸ φράγμα, ὅπερ κανονίζει τὸν ροῦν αὐτοῦ. Δ. Κ. Α.

Δεσίφης· βλ. *Δασέφφυ*.

δεσιχθόλη (ἡ) (Desichtolum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ἄοσμος ἰχθυόλη. Ἡ συνήθως ἰχθυόλη ἐνέχει περίπου 0,5% πτητικοῦ ἐλαίου, εἰς ὃ ὀφείλει οὐσιωδῶς τὴν ὀσμὴν καὶ τὴν γεῦσίν της. Δι' ἀποστάξεως μετ' ὑδρατμῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ἐλαίου τούτου, ἡ δὲ οὕτω λαμβανομένη ἰχθυόλη εἶναι σχεδὸν ἄοσμος καὶ ἄγευστος. Ἡ ἄοσμος ἀναγράφεται ὡς ἀναπλήρωμα τῆς ἰχθυόλης, ἰδίως πρὸς ἐσωτερικὴν χρῆσιν. Κ.Γ.Ν.

Δεσκάτη *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 3.417. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοί: *Γήλοφος* (τέως *Τσσῦκα*, κάτοικοι 84), *Διασελάκι* (τέως *Σέλισμα*, κάτοικοι 33), *Μεσαῖος* (κάτοικοι 136) καὶ *Σάδοβον* (κάτοικοι 125). Δ. Ε. Μ.

δεσκεμέτειον ἢ *ὀπίσθιον ἐλαστικὸν πέταλον* *[Ἀνατομ.]*. Τὸ πέταλον τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν τετάρτην ἐκ τῶν πέντε στιβάδων τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ, καταγόμενον ἐκ τοῦ ἀγγειώδους χιτῶνος τοῦ βολβοῦ. Διακρίνεται τῶν λοιπῶν στιβάδων τοῦ κερατοειδοῦς διὰ τὴν στερρότητα, ἧς ἕνεκα ἐπὶ ἑλκῶν τοῦ κερατοειδοῦς ἀνθίσταται ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν διάτρησιν. Ἔχει πάχος ἐπὶ τοῦ τελείου ἀνθρώπου 6—10 μ., αὐξανόμενον ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν. Εἶναι εὔκαμπτον, ἀλλά, καίπερ ἐλαστικὸν καλούμενον, ὅμως δὲν συνίσταται ἐκ γνησίων ἐλαστικῶν ἰνῶν. Ἡ μὲν προσθία ἐπιφάνεια αὐτοῦ συνάπτεται στερρῶς μετὰ τοῦ τρίτου χιτῶνος (=ἰδίας οὐσίας) τοῦ κερατοειδοῦς, ἡ δ' ὀπισθία ἐμφανίζει κατὰ τὴν περιφέρειαν ταπεινὰ ἡμισφαιροειδῆ ἐπάρματα (θηλὰς) καὶ ὑπαλείφεται ὑπὸ ἐνδοθηλίου τοῦ κερατοειδοῦς. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Δεσκεμέτιος (Descemet), *Ἰωάννης*. Γάλλος ἰατρὸς (1732—1810), χρηματίσας καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς τῷ 1763 καὶ τῆς φυσιολογίας τῷ 1769 ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Παρισίων. Μεταξὺ τῶν δημοσιευμάτων αὐτοῦ, ἀναφέρομεν τὴν «Reponse à M. Demour, sur la lame cartilagineuse da la cornée» (Paris 1771) καὶ «Reponse aux refléxions de Demours» ἐν «Journal de Medécine» (1770 σ. 40 καὶ 1771 σ. 229). Ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθη τὸ *δεσκεμέτειον πέταλον* ἐν τῇ ἀνατομίᾳ. Α. ΓΑΒΡΗΛΙΔΗΣ

Δέσκου *[Γεωγρ.]*. Ὑψηλὴ τοποθεσία τῶν Λευκῶν Ὀρέων τῆς Κρήτης μεταξὺ τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Σφακίων Ἀσκύφου καὶ Καλλικράτους. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1867, ὅτε πανστρατιᾷ οἱ Τοῦρκοι ἐκ τριῶν μερῶν ἐπέδραμον εἰς Σφακιά, συνεκροτήθη ἐνταῦθα μεγάλη μάχη. Ε. Γ.

δεσμὰ (τά)· πληθ. τοῦ δεσμὸς (βλ. λ.)· τὸ μέσον ἢ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου εἶναί τις δεμένος, αἱ ἁλύσεις, τὸ δεσμωτήριον: «κατεδικάσθη εἰς ἰσόβια δεσμά», «... πρόσκαιρα δεσμά»· || μεταφ. «τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας», οἱ περιορισμοί, αἱ δεσμεύσεις εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκειται ὁ δοῦλος: «ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔθραυσε τὰ δεσμά του».

—*[Ποιν.]* Ἡ ποινὴ τῶν δεσμῶν, ἀποτελοῦσα τὴν βαρυτέραν τῶν κατὰ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ποινικῷ νόμῳ προβλεπομένων ποινῶν, διακρίνεται εἰς τὴν ποινὴν τῶν *ἰσοβίων* καὶ εἰς τὴν τῶν *προσκαίρων* δεσμῶν, ἧς ἡ διάρκεια ὁρίζεται ἐν ἄρθρ. 8 Π. Ν. κατ' ἐλάχιστον μὲν ὅριον εἰς δέκα, κατ' ἀνώτατον δὲ εἰς εἴκοσιν ἔτη.

Κοινὸν μεταξύ των αἱ δύο αὗται ποιναί, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία των, ἔχουσι τὸ ὅτι ἐπ' ἀμφοτέρων οἱ κατάδικοι (ἄρθρ. 9 τοῦ Π. Ν.) δέον νὰ «δεσμεύωνται τοὺς δύο πόδας διὰ μικρᾶς ἁλύσεως, προσηρτημένην ἐχούσης καὶ βαρεῖαν σιδηρᾶν σφαῖραν», διάταξις ὅμως ἡ ὁποία ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἔχει περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν. Ἡ διαφορὰ δὲ τῆς μιᾶς ἀπὸ τῆς ἄλλης ποινῆς τῶν δεσμῶν συνίσταται, πλὴν τῆς ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὅρου «ἰσόβια» καὶ «πρόσκαιρα» δεσμὰ δηλουμένης διαφορᾶς τῆς διαρκείας, καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ μὲν εἰς πρόσκαιρα δεσμὰ καταδικασθέντες ἐξαναγκάζονται ἁπλῶς εἰς βαρύτατα (ἄρθρ. 9) ἔργα ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἐνῷ οἱ εἰς ἰσόβια δεσμὰ καταδικασθέντες ἐξαναγκάζονται πλὴν τούτου καὶ εἰς «δημόσια ἔργα», ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ γυναικῶν, ἀναπήρων ἢ ἀσθενῶν καὶ γερόντων ὑπερβάντων τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ὁπότε (ἄρθρ. 10) ὑποβάλλονται οὕτοι εἰς ἀσχολίας ἀναλόγους πρὸς τὰς δυνάμεις των καὶ ἐντὸς τοῦ δεσμωτηρίου πάντοτε. Ἀλλὰ καὶ αἱ διατάξεις αὗται τοῦ Ποιν. νόμου περὶ διαφορᾶς ἐν τῷ εἴδει καὶ τῷ τρόπῳ τῆς ἐργασίας τῶν εἰς δεσμὰ καταδικασθέντων εἶχον περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν, ἤδη δὲ διὰ τῶν νεωτέρων περὶ φυλακῶν νόμων (ΓϠΛΖ' τῆς 21 Νοεμβρίου 1911, 2231 τῆς 24 Ἰουνίου 1920 καὶ 3090 τῆς 12 Ἰουλίου 1924) ἄλλως ἐρρυθμίσθησαν τὰ τῆς ἀπασχολήσεως τῶν καταδίκων ἐν γένει, τόσον ἐν ταῖς φυλακαῖς, ὅσον καὶ εἰς ἔργα δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ δημοσίας ὑγείας, κοινῆς ὠφελείας, ἐθνικῆς οἰκονομίας κλπ. (βλ. λ. φυλακαί).

Ἀμφότεραι αἱ ποιναί, τόσον ἡ τῶν ἰσοβίων, ὅσον καὶ ἡ τῶν προσκαίρων δεσμῶν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «ἐγκληματικῶν» ποινῶν τοῦ νόμου (ἄρθρ. 4). Κατ' ἀκολουθίαν: α) αἱ διὰ μιᾶς τῶν ποινῶν τούτων ἀπειλούμεναι ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει τοῦ Π. Ν. πράξεις, κατὰ τὸν ἐν ἄρθρῳ 2 γενικὸν ὁρισμόν, ἀποτελοῦσι κακουργήματα· β) ἡ καταδίκη εἰς τοιαύτην ποινὴν συνεπάγεται αὐτοδικαίως τὴν διαρκῆ στέρησιν τῶν ἐν ἄρθροις 21 καὶ 23 Π. Ν. δημοσίων καὶ ἀστικῶν δικαιωμάτων καὶ τιμητικῶν διακρίσεων· γ) πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἡ εἰς ἰσόβια ἢ πρόσκαιρα δεσμὰ καταδίκη συνεπάγεται καὶ τὴν εἰς κατάστασιν νομίμου ἀπαγορεύσεως περιέλευσιν τοῦ καταδικασθέντος (ἄρθρ. 2 τοῦ ἀπὸ 31 Ὀκτωβρίου 1862 ψηφίσματος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως καὶ ἄρθρ. 25 Π. Ν.).

Τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ κώδικος τοῦ 1924 ποινὴν δεσμῶν δὲν καθιεροῖ. Ὡς βαρυτέραν ποινὴν κατὰ τῆς ἐλευθερίας καθορίζει τὴν κάθειρξιν (ἤτοι ποινὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν ποινὴν τῆς εἱρκτῆς τοῦ ἰσχύοντος νόμου) καὶ δὴ εἴτε ἰσοβίαν, εἴτε πρόσκαιρον, διαρκείας κατ' ἐλάχιστον μὲν ὅριον πέντε, κατ' ἀνώτατον δὲ εἴκοσιν ἐτῶν (ἄρθρ. 25 τοῦ σχεδίου). Ἐν ἄρθροις δὲ 30 καὶ 31 καθορίζει περαιτέρω καὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκτελέσεως τῆς καθείρξεως κατὰ τὰς γενικὰς αὐτοῦ βάσεις. Ν. Α. ΧΩΡΑΦΑΣ

δεσμὰν (ὁ) (Desman) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυγαλιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι μέγεθος μέτριον καὶ ἐνδιαιτῶνται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα: *δεσμὰν ὁ μοσχοφόρος* (Desman moschatus), ὅπερ εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος τοῦ γένους. Ἔχει χρῶμα φαιὸν πρὸς τὸ τεφρῶδες καὶ εἶναι περιζήτητος τόσον διὰ τὸ μαλακόν, μεταξοειδὲς τρίχωμά του ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀρωματικὴν οὐσίαν, παρομοίαν πρὸς μόσχον, τὴν ὁποίαν ἐκκρίνουσιν εἰδικοὶ ἀρωματικοὶ ἀδένες, παρὰ τὴν βάσιν τῆς οὐρᾶς εὑρισκόμενοι. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ρωσίαν *Δεσμὰν ὁ τῶν Πυρηναίων* (Desman Pyrenaica) εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος τοῦ προηγουμένου, ἔχει φαιοϋπέρυθρον χρῶμα καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ Πυρηναῖα. Δ. Ν. Π.

δεσμάνθη (ἡ) (Desmanthe) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ φύλλα ἐπιμήκη καὶ ἄνθη κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Γνωστὰ 8 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δεσμανθίδιον (τὸ) (Desmanthidium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ὑψηλάς, μὲ καυλὸν λεῖον, φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη κατὰ κορύμβους διατεταγμένα. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

δεσμαρέλλη (ἡ) (Desmarella) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *ριζοποδιδῶν*. Αἱ δεσμαρέλλαι σχηματίζουσιν ἀποικίας μονοκλαδώδεις καὶ ζῶσιν εἰς τὰ στάσιμα ὕδατα τῆς Ἀγγλίας. Δ. Ν. Π.

δεσμαρεστία (ἡ) (Desmarestia) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελανοσπερμιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θαλασσῶν τῶν τροπικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

δεσμαρετία (ἡ) (Desmaretia) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαιοσφοριδῶν*, περιλαμβάνων φυτὰ μὲ πυκτωματοχονδρώδη θαλλὸν καὶ πολυάριθμα κλωνία πλήρη ἀκανθῶν ἀπολήγοντα εἰς αἰχμηρὸν νημάτιον. Δ. Ν. Π.

δέσμαρτος (ὁ) (Desmartus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *ζυγαρτιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη θαλάσσια ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

δεσματόδους (ὁ) (Desmatodus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχοστομιδῶν*. Οἱ μύκητες οὗτοι εἶναι μικροτάτου μεγέθους, λεπτότατοι, ὀλιγοκλαδώδεις, διακρινόμενοι ἰδίως ἐκ τῆς βάσεώς των, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ δέσμης πολυπληθῶν νηματίων ὀδοντωτῶν κατὰ τὴν περιφέρειάν των, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Ζῶσιν ἐπὶ ὑγρῶν τόπων ἢ ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἀπαντῶσιν ἀφθόνως καὶ εἰς αὐτὰς τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς τῶν Ἄλπεων. Δ. Ν. Π.

δεσμεῖν *καὶ λύειν*. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ πρὸ τῆς ἀναλήψεως, μεταξὺ τῶν ἄλλων χαρισμάτων, ἅτινα ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἔδωκε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ συγχωρεῖν ἢ μὴ τὰς ἁμαρτίας, εἰπών: «Λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται» (*Ἰωάν*. 20, 23). Τὸ δοθὲν τοῦτο χάρισμα δὶς εἶχε πρότερον ὑποσχεθῆ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, τὸ μὲν πρῶτον, ὅτε ὁ ἀπόστολος Πέτρος ὁμολογήσας ἐξ ὀνόματος τῶν μαθητῶν τὸν Χριστὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἤκουσε παρ' αὐτοῦ «καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ ὃ ἐὰν δέσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (*Ματθ*. 16, 19), τὸ δὲ δεύτερον ἀποτεινόμενος πρὸς πάντας τοὺς ἀποστόλους καὶ λέγων: «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δέσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (*Ματθ*. 18, 18).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ συγχωρεῖν ἢ μὴ ἁμαρτίας, τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλους τοὺς ἀποστόλους καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Πέτρον μόνον, ὡς φρονεῖ ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία καὶ ὅτι τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν δὲν δηλοῖ ἀποκλείειν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν περιπτώσει μετανοίας προσδέχεσθαι πάλιν, ὡς φρονεῖ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία, ἀλλὰ συγχωρεῖν ἢ μὴ ἁμαρτίας, ἀφοῦ ρητῶς ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Χριστοῦ τονίζεται ὅτι αἱ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων λελυμέναι ἢ δεδεμέναι ἁμαρτίαι θὰ ὦσι λελυμέναι ἢ δεδεμέναι καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ. Οὐδὲ

Digitized by Google

εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη τῶν διαμαρτυρομένων, καθ' ἣν τὰ χωρία *Ἰωάν.* 20, 23 καὶ *Ματθ.* 16, 19 περιέχουν ἁπλῶς ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ὅπως κηρύξωσι μόνον τοῖς μὲν πιστεύουσι τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, τοῖς δὲ ἀπιστοῦσι τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ρητῶς τονίζεται ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις ἡ πραγματικὴ συγχώρησις ἢ μὴ τῶν ἁμαρτιῶν.

Ἐκ τῶν παρατεθέντων γραφικῶν χωρίων γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ συγχωρεῖν ἢ μὴ ἁμαρτίας, ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἀποστόλοις δοθεῖσα, ἐπεκτείνεται ἐπὶ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ αὐτῶν τῶν βαρυτάτων. Οὕτως ὁ Πέτρος καλεῖ τοὺς σταυρωτὰς τοῦ Κυρίου εἰς μετάνοιαν (Πράξ 2, 37) καὶ αὐτὸν τὸν Σίμωνα τὸν μάγον (Πράξ. 8, 22)· ὁ Παῦλος συγχωρεῖ τὸν ἐν Κορίνθῳ αἱμομίκτην (Β' Κορ. 2, 6—8) καὶ ὁ Ἰωάννης τὸν νεανίσκον, τὸν γενόμενον λῃστὴν καὶ διαπράξαντα πλεῖστα κακουργήματα (*Εὐσ.* Ἐκκλ. Ἱστ. 3, 23). Ὁ Εἰρηναῖος ἀναφέρει ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ γνωστικοῦ Μάρκου εἰς ἀτιμίαν ἀχθεῖσαι γυναῖκες ἐγένοντο εἰς ἐξομολόγησιν δεκταὶ (Κατὰ αἱρ. 1, 13) καὶ ὁ Κορίνθου Διονύσιος ὅτι πάντες οἱ ἐπιστρέφοντες ἐξ οἱουδήποτε ἁμαρτήματος ἢ αἱρέσεως πρέπει νὰ γίνωνται δεκτοὶ (*Εὐσ.* Ἐκκλ. Ἱστ. 4, 23). Ὁ Κλήμης Ρώμης, ὁ Ἰγνάτιος, ὁ Πολύκαρπος καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων πατέρων προτρέπουσι τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, ἀνεξαρτήτως τοῦ μεγέθους τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Τέλος ἡ Ἐκκλησία κατεδίκασε τοὺς Μοντανιστὰς καὶ Νοβατιανούς, τοὺς ἀμφισβητοῦντας τὸ δικαίωμα τῆς συγχωρήσεως τῶν βαρέων ἁμαρτημάτων, ὡς καὶ τοὺς Δονατιστὰς καὶ τοὺς Λουκεφεριανούς, τοὺς νομίζοντας ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ δέχεται τοὺς ἐν τοῖς διωγμοῖς πεσόντας. Βεβαίως ἡ ἁγία Γραφὴ καὶ κατ' αὐτὴν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διακρίνουσιν ἁμαρτίας συγχωρητὰς καὶ μή, τὸ ἀσυγχώρητον ὅμως τῶν ἁμαρτιῶν προέρχεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως μετανοίας παρὰ τῷ ἁμαρτήσαντι, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ἐνεργεῖ ἡ θεία χάρις, οὐχὶ δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν συγχωρεῖ αὐτὰς (πρβλ. καὶ Καν. 5 τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου καὶ τὴν Ἑρμηνείαν τῶν Πατέρων εἰς τὸ *Ματθ.* 12, 31.)

Ἡ ἐξουσία τοῦ συγχωρεῖν ἢ μὴ ἁμαρτίας δὲν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν, τοὺς ἐπισκόπους, οὕτως ὥστε νὰ μένῃ διαρκῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Κατὰ ταῦτα τὸ χάρισμα τοῦ συγχωρεῖν ἢ μὴ ἁμαρτίας εἶναι μεταδοτὸν διαρκῶς παραμένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπὶ τοῦ χαρίσματος τούτου στηρίζεται τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

δέσμευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ δεσμεύειν, ἡ διὰ δεσμοῦ συγκράτησις, δέσιμο· ‖ μεταφ. δεσμός, ὑποχρέωσις.

— [*Ὁπλομαχ.*] Καλεῖται *δέσμευσις* ἡ ἐνέργεια δι' ἧς δράττεται τὸ ἀσθενὲς τοῦ ἐχθρικοῦ ξίφους διὰ τοῦ εὐσθενοῦς τοῦ δεσμεύοντος, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀντίπαλος ἔχει τὴν χεῖρα τεταμένην καὶ δι' ἰσχυρᾶς πιέσεως ἐπαναφέρεται τὸ ἀντίπαλον ξίφος ἐκ τῆς ἄνω εἰς τὴν κάτω γραμμὴν ἢ ἀντιθέτως· μετὰ τὸ πέρας ὁ δεσμεύων ξιφίζει εὐθέως. Ἡ δέσμευσις ἐκτελεῖται καὶ ἐν ἐπιθέσει καὶ ἐν ἀντιξιφισμῷ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει δέον νὰ ἐνεργῆται ἢ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιθέσεως τοῦ ἀντιπάλου ἢ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ.

Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

δεσμευτικός, *—ή, —όν*· ὁ δεσμεύων, ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ δεσμεύειν: «ὅροι δεσμευτικοί». —Ἐπίρρ. *δεσμευτικῶς*.

δεσμεύω, *ἀόρ. ἐδέσμευσα* καὶ παθ. *ἐδεσμεύθην*, παθ. μετχ. *δεσμευμένος*· συνέχω συγκρατῶ τινα διὰ δεσμοῦ, δένω· ‖ μεταφ. ἐμποδίζω τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν, ὑποβάλλω εἰς ὑποχρεώσεις: «τὸν ἐδέσμευσα δι' ἐγγράφου ὁμολογίας του», «ἔχω δεσμευθῆ διὰ συμβολαίου, —δι' ὅρκου».

δέσμη (ἡ)· ὁμὰς πραγμάτων συνδεδεμένων: «δέσμη ἀνθέων, —κλάδων, —ξύλων», «τοὺς στάχυς συλλέγουν κατὰ δέσμας», «δέσμη ἀετείων πτερῶν», «δέσμη ἐλασμάτων, —σιδηρῶν ράβδων» κττ.· ‖ μεταφ. «δέσμη ἀκτίνων», «διὰ μικρᾶς ὀπῆς διέρχεται δέσμη ἡλιακῶν ἀκτίνων».

— [ΒΟΤ.] Καλεῖται *δέσμη* τὸ σύνολον παρεγχυματικῶν ἢ ἀγγειωδῶν νηματίων, ἅτινα εἶναι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας διατεταγμένα καὶ περιβάλλουσι τὰ διάφορα τμήματα τοῦ φυτοῦ. Δεσμῶν διακρίνομεν πλεῖστα εἴδη, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: *ἀγγειώδεις, ἀμφίπλευροι, ἀνοικταί, βιβλιώδεις, ἐντεριωνοειδεῖς, ἠθμαγγειώδεις, ἰναγγειώδεις, παραπλευρικαὶ* καὶ *συγκεντρικαί*.

Δ. Ν. Π.

— [ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓ.] Διὰ τοῦ ὅρου *δέσμη* νοοῦνται αἱ σχηματιζόμεναι δέσμαι ἐκ ράβδων πολτοπαγοῦς σιδήρου, ὑποστάντος προκαταρκτικὴν σφυρηλασίαν ἢ ἔλασιν πρὸς ἔκθλιψιν τῶν σκωριῶν, προερχομένων δὲ ἐκ κατεργασίας διὰ τῶν μεθόδων χαμηλῆς ἑστίας ἢ ἀναδεύσεως. Αἱ ράβδοι συνδέονται διὰ συρμάτων καὶ ἀφοῦ λευκοπυρωθῶσιν ὑποβάλλονται εἰς ὁριστικὴν σφυρηλάτησιν ἢ ἔλασιν καὶ συσσωματοῦνται εἰς ἓν τεμάχιον, ὅσον τὸ δυνατὸν πλέον ὁμοιογενές. Ἐνίοτε αἱ δέσμαι τοποθετοῦνται εἰς χωνευτήριον πρὸς παρασκευὴν χάλυβος χωνευτηρίου, δαμασκηνοῦ κτλ. Αἱ ἀνωτέρω μέθοδοι εἶναι πεπαλαιωμέναι, ὁσημέραι δὲ ἀποβάλλουν τὴν σημασίαν αὐτῶν.

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— [ΦΥΣ.] Ἐν τῇ φυσικῇ καλοῦμεν *δέσμην φωτεινὴν* ἢ *δέσμην φωτεινῶν ἀκτίνων* σύνολον πολλῶν ἀκτίνων ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς γεωμετρικῆς ὀπτικῆς. Ἡ δέσμη δύναται νὰ εἶναι παράλληλος, ὅταν αἱ ἀκτῖνες αὐτῆ πᾶσαι εἶναι παράλληλοι, ἢ κωνικαί, ὅταν αὗται σχηματίζουσι τὴν αὐτὴν γωνίαν πρὸς κεντρικὸν ἄξονα. Ἡ κωνικὴ δέσμη δύναται νὰ εἶναι συγκλίνουσα, ὅταν πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες συγκλίνουσι πρὸς ἓν σημεῖον, ἢ ἀποκλίνουσα, ὅταν αὗται ἐκφεύγουσιν ἀπὸ ὡρισμένον σημεῖον. Τῇ βοηθείᾳ φακοῦ δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ τρία ἀνωτέρω εἴδη φωτεινῆς δέσμης.

Κ. Π.

— [ΝΑΥΤ.] Ἐν τῷ ναυτικῷ καλεῖται *δέσμη*:— 1) Το σύνολον τῶν ἀμοιβῶν κεραιῶν, ἐπιστηλίων καὶ σφηκίσκων (κοιν. *χαβελές*, γαλ. la drome, ἀγγλ. booms and spurs), ὅπερ εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ ἑκατέρωθεν τῆς ἀκάτου.

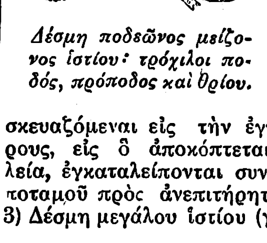

Δέσμη ποδεῶνος μείζονος ἱστίου· τρόχιλοι ποδός, πρόποδος καὶ θρίου.

2) Πρόχειρος σχεδία ἐκ συνδεδεμένων ξύλων, μόνον σκοπὸν ἔχουσα τὴν μεταφορὰν αὐτῶν διὰ ρυμουλκίας ἐν θαλάσσῃ ἢ ἐπὶ ποταμῶν. Τοιαῦται δέσμαι, συσκευαζόμεναι εἰς τὴν ἐγγυτέραν ὄχθην τοῦ μέρους, εἰς ὃ ἀποκόπτεται ἡ ναυπηγήσιμος ξυλεία, ἐγκαταλείπονται συνήθως εἰς τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀνεπιτήρητον μεταφορὰν αὐτῆς.— 3) Δέσμη μεγάλου ἱστίου (γαλλ. bouquet d'amure, ἀγγλ. clue)· κόρυμβος ἀποτελούμενος ἐκ ψελλίου, τροπῶν, ραφιδωμάτων καὶ τριῶν μεγάλων τροχίλων, οὗτινος τὸ ψέλλιον καθάπτεται ἐν τῷ ψελλίῳ τοῦ ποδεῶνος τῆς μεγίστης ἢ τοῦ ἀκατίου· ὁ εἷς τῶν τροχίλων εἶναι ὁ τοῦ *ποδὸς* (σκότας), ὁ ἕτερος τοῦ *πρόποδος* (μούρας) καὶ ὁ τρίτος, ὁ καὶ μικρότερος, ὁ τοῦ *θρίου* (σκοτίνας).

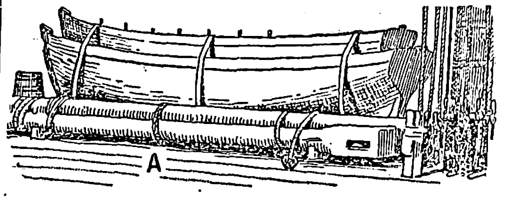

Δέσμη ἀμοιβῶν ἐπιστηλίων καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς στερέωσις τῆς ἀκάτου καὶ τῆς πρώτης λέμβου μέσῳ διαδέσμων.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— [ΦΑΡΟΙ] Ὁ ὅρος *δέσμη* παρουσιάζει πέντε διαφόρους ἐννοίας, ὧν αἱ τρεῖς ἀφοροῦν εἰς τὸ ὀπτικὸν καὶ αἱ δύο εἰς τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν φάρων.

1) Ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀπὸ τῆς φωτιστικῆς πηγῆς περιστροφικοῦ ὀπτικοῦ φωτεινῶν ἀκτίνων εἰς φωτεινὸν κῶνον, μετὰ τὴν διάθλασίν των διὰ τῶν στοιχείων τοῦ διοπτρικοῦ καὶ τὴν μεθ' ὁλικῆς ἀνακλάσεως τοιαύτην διὰ τῶν καταδιοπτρικῶν. Ἐὰν ἡ φωτιστικὴ πηγὴ ἦτο μαθηματικὸν σημεῖον, ἡ δέσμη θὰ ἦτο μαθηματικὸς κύλινδρος· τῆς φλογὸς ὅμως ἐχούσης πραγματικὰς διαστάσεις, παράγονται ἀπονεύσεις, ὁριζοντία τε καὶ κατακόρυφος, λόγῳ τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα τῆς φωτεινῆς δέσμης ἐκτρέπεται εἰς κῶνον ἔχοντα ἄξονα τὸν τοῦ ἀβακίου, ὀρθὴν τομὴν καὶ ἔλλειψιν μικρᾶς ἐκκεντρότητος, πρακτικὸν δὲ ἄνοιγμα γενετειρῶν ἑτέρωθεν τοῦ ἄξονος κατά τι μεῖζον τοῦ ἡμίσεος τῶν ἀπονεύσεων.

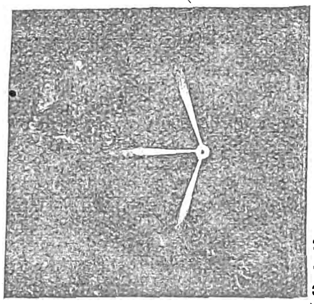

Σχ. 1. *Ἡ ὑπὸ τῆς δέσμης τῶν ἀβακίων παρεχομένη δέσμη τριῶν λευκῶν ἐκλάμψεων, ὡς φαίνεται ἐν νυκτὶ ἀπὸ ἀεροπλάνου ἱπταμένου ὕπερθεν τοῦ φάρου.*

2) *Δέσμη ἀβακίων* (groupe de panneaux, group of pannels). Συνδυασμὸς τῆς συσχετικῆς θέσεως καὶ τοῦ εὔρους τῶν ἀβακίων περιστροφικοῦ ὀπτικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐκπέμπῃ ὁ φάρος χαρακτηριστικὸν δέσμης ἐκλάμψεων (βλ. κατωτ.). Ἡ πραγματοποίησις τούτου προκύπτει ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἰσημερινῆς τομῆς τῶν ἀβακίων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὁριζοντίαν ἀπόνευσιν (σχ. 1 καὶ 2).

3) *Δέσμη πτερυγίων* (groupe d'écrans). Συνδυασμὸς τῶν ἀδιαφανῶν πτερυγίων τῶν περιστρεφομένων περὶ ἄξονα σταθεροῦ ὀπτικοῦ πρὸς παραγωγὴν φωτὸς σκαρδαμύσσοντος συνθέτου, ἤτοι μετὰ δέσμης ἐκλείψεων (βλ. κατ.).

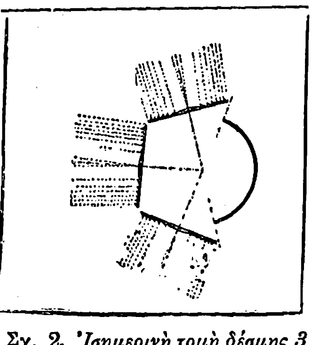

Σχ. 2. *Ἰσημερινὴ τομὴ δέσμης 3 ἀβακίων τῶν 72°.*

4) *Δέσμη ἐκλάμψεων* (éclats groupés, group flashing). Ἀριθμός τις ὡρισμένος ἐκλάμψεων ἐν ὁμάδι, ἐχουσῶν τὴν αὐτὴν βραχυτάτην διάρκειαν, διαχωριζομένων δὲ δι' ἰσαπεχουσῶν ἐκλείψεων καὶ ἐπαναλαμβανομένων ἐν ὁμάδι κανονικῶς, μεσολαβουσῶν μεταξὺ τῶν ὁμάδων ἐκλείψεων μακροτέρας διαρκείας ἢ ἡ διάρκεια ἡ μεταξὺ τῶν ἐκλάμψεων τῆς αὐτῆς ὁμάδος. Εἰς τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο αἱ ἐκλάμψεις εἶναι ἴσαι πᾶσαι, ἀλλ' αἱ ἐκλείψεις διάφοροι, βραχεῖαι μὲν μεταξὺ τῶν ἐκλάμψεων τῆς αὐτῆς δέσμης, μακραὶ δὲ μεταξὺ τῶν δεσμῶν. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ φυσιογνωμία χαρακτηριστικοῦ (σχ. 3) ἑρμηνεύεται ἐν τοῖς φαροδείκταις ὡς δέσμη τριῶν ἐκλάμψεων ἀνὰ $7\frac{1}{2}$ δ. λ. καὶ περιγράφεται ὡς:

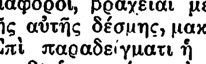

Σχ. 3. *Δέσμη τριῶν ἐκλάμψεων.*

ἔκλαμψις —0,—3—	0,3
ἔκλειψις βραχεῖα	0,8
ἔκλαμψις	0,3
ἔκλειψις βραχεῖα	0,8
ἔκλαμψις	0,3
ἔκλειψις μακρὰ	5,0
Περίοδος πλήρης	7,5 Δ.Λ.

Δυνατὸν ἡ μεταξὺ τῶν δεσμῶν μακρὰ ἔκλειψις νὰ ὑποκαθίσταται διὰ σταθεροῦ φωτὸς (σχ. 4), ἢ ὑπὸ ἁπλῆς ἐκλάμψεως λευκῆς ἢ ἐρυθρᾶς.

5) *Δέσμη ἐκλείψεων* (Occultations groupées, group occulting). Τὸ ἀντίστοιχον ἀκριβῶς τῆς δέσμης ἐκλάμψεων. Ἀριθμός τις ὡρισμένος ἐκλείψεων ἐν ὁμάδι ἐχουσῶν τὴν αὐτὴν βραχεῖαν διάρκειαν, διαχωριζομένων δὲ δι' ἰσαπεχουσῶν φωτεινῶν φάσεων καὶ ἐπαναλαμβανομένων ἐν ὁμάδι κανονικῶς, μεσολαβουσῶν μεταξὺ τῶν ὁμάδων φωτεινῶν φάσεων μακροτέρας διαρκείας ἢ ἡ διάρκεια τῶν φωτεινῶν φάσεων μεταξὺ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ὁμάδι ἐκλείψεων. Εἰς τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο αἱ ἐκλείψεις εἶναι πᾶσαι ἰσόχρονοι, πλὴν αἱ φωτειναὶ φάσεις διάφοροι, βραχεῖαι μὲν μεταξὺ τῶν ἐκλείψεων τῆς αὐτῆς δέσμης, μακραὶ δὲ μεταξὺ τῶν δεσμῶν. Δυνατὸν ἡ δέσμη ἐκλείψεων νὰ ἐναλλάσσῃ πρὸς ἁπλῆν ἔκλειψιν. Πάντως, ἡ ἀντίληψις τῆς φυσιογνωμίας τοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ φάρου, ὅταν ἐπεισέρχηται δέσμη ἐκλείψεων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄμεσος καὶ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προσφεύγῃ τις εἰς τὸ διάγραμμα ἢ τοὐλάχιστον εἰς τὴν ἐπεξηγηματικὴν ἐκφώνησιν. Λ. χ. ἡ ἐκφώνησις «Λευκὸν σκαρδαμῦσσον. Δέσμη τριῶν ἐκλείψεων ἐναλλάσσουσα πρὸς ἁπλῆν ἔκλειψιν ἀνὰ 18 δευτερόλεπτα», οὐδὲν τὸ σαφὲς παρέχει εἰς τὸν ναυτιλλόμενον, ἐνῷ ἁπλοῦν βλέμμα εἰς τὸ οἰκεῖον διάγραμμα φυσιογνωμίας (σχ. 5) ἢ εἰς τὴν ἐπεξηγηματικὴν μνείαν τοῦ φαροδείκτου:

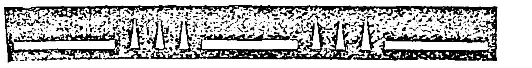

Σχ. 4. *Δέσμη τριῶν ἐκλάμψεων διαχωριζομένων ἀπὸ τῆς προηγηθείσης καὶ τῆς ἑπομένης οὐχὶ διὰ μακρᾶς ἐκλάμψεως, ἀλλὰ διὰ σταθεροῦ φωτός.*

(Φάρος Ψυτταλείας.)

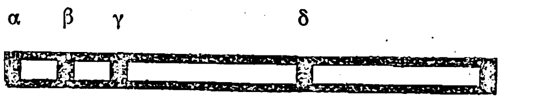

Σχ. 5. *Δέσμη τριῶν ἐκλάμψεων α-β-γ ἐναλλάσσουσα πρὸς μίαν ἔκλαμψιν δ ἀνὰ 18 Δ.Λ.*

(Ἅγιος Ἀπόστολος Αἰγίνης.)

Ἔκλειψις............	0,5
Φῶς βραχὺ..........	2,0
Ἔκλειψις............	0,5
Φῶς βραχὺ..........	2,0
Ἔκλειψις............	0,5
Φῶς μακρὸν.........	6,0
Ἔκλειψις............	0,5
Φῶς μακρὸν.........	6,0
Περίοδος πλήρης....	18,0 Δ.Λ.

(Φάρος Ἁγίων Ἀποστόλων Αἰγίνης)

σαφῶς ἐξηγεῖ ὅτι πρόκειται περὶ ζεύγους βραχειῶν φωτεινῶν φάσεων, ἐναλλάσσοντος πρὸς ζεῦγος μακρῶν φωτεινῶν φάσεων ἀνὰ 18 δ. λ.

Αἱ δέσμαι ἐκλάμψεων ἢ ἐκλείψεων εἶναι τὸ σπουδαιότερον στοιχεῖον τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν συγχρόνων φάρων.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

—[ΒΛΗΤ.] Καλεῖται *δέσμη* τὸ σύνολον τῶν τροχιῶν, τῶν διαγραφομένων ὑπὸ τῶν βλημάτων τῶν βαλλομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στόχου εἴτε ὑφ' ἑνὸς μόνου πυροβόλου ὅπλου εἴτε ὑπ' ἀριθμοῦ τινος ἐξ αὐτῶν, χειριζομένων ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ὡρισμένου τμήματος, ἢ στρατιωτικῆς ὁμάδος, ὡς πυροβολαρχίαι, διμοιρίαι πεζικοῦ κλπ. Κατ' ἐπέκτασιν διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου δηλοῦται τὸ σύνολον τῶν ἐπὶ τοῦ στόχου ἢ ἐδαφικῆς τινος περιοχῆς πιπτόντων βλημάτων ἢ θραυσμάτων αὐτῶν (δέσμη βολιδοφόρου δέσμη πυρῶν διμοιρίας, κ. λ. π.). Ἡ δέσμη παρίσταται γραφικῶς διὰ τῶν κορυφαίων ἢ καὶ ἐνίοτε ὁριζοντίων προβολῶν τῶν δύο *ἀκραίων* τροχιῶν· ἡ εἰς τὸ μέσον ἀνταποκρινομένη τροχιὰ καλεῖται ἄξων τῆς δέσμης. Ἡ δέσμη, κατὰ τὸν συνήθη σχηματισμόν της, βαίνει εὐρυνομένη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς πρὸς τὰ σημεῖα τῆς πτώσεως· ἡ οὕτω σχηματιζομένη γωνία ὑπὸ τῶν ἀκραίων τροχιῶν, ἐκτιμωμένη εἰς μοίρας, ἀποτελεῖ τὸ ἄνοιγμα τῆς δέσμης. Εἰδικῶς εἰς τὸ πυροβολικὸν κατὰ τὴν βολὴν τῆς πυροβολαρχίας, *δέσμη* καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἐπιπέδων βολῆς τῶν πυροβόλων αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ συμπίπτει ἐπαισθητῶς πρὸς τὸ σύνολον τῶν ὁριζοντίων προβολῶν τῶν μερικῶν τροχιῶν· ἡ δέσμη τῆς πυροβολαρχίας δύναται νὰ εἶναι ἀποκλίνουσα, παράλληλος ἢ συγκλίνουσα, ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ τῆς βολῆς ἐναντίον στόχου μετώπου μεγαλυτέρου, ἴσου ἢ μικροτέρου πρὸς τὸ μέτωπον τῆς πυροβολαρχίας· τὸ ἑκάστοτε ἁρμόζον ἄνοιγμα τῆς δέσμης, ἐκτιμώμενον εἰς χιλιοστὰ τῆς ἀποστάσεως, ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς καταλλήλου κλιμακώσεως τῆς παρεκτροπῆς. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

δεσμιδιιδαι (οἱ) (Desmidiidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια ἀλγῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *συζυγῶν*, περιλαμβάνουσι φυτὰ ἀπαντῶντα ἐντὸς στασίμων ὑδάτων. Κυριώτερα γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας εἶναι: θαλλὸς ἐκ πολυαρίθμων λεπτοτάτων νηματίων ἀποτελούμενος, συνιστάμενος ἐκ πλήθους ἐπιμήκων καὶ ἐλαχίστου πάχους κυττάρων, ἅτινα εἶναι διαφορώτατα κατὰ τὴν μορφήν των, ἄλλοτε κυλινδρικά, ἄλλοτε διωγκωμένο, ἄλλοτε συνεστραμμένα κατὰ τὸ μέσον των καὶ εὐθέα κατὰ τὴν κορυφήν των. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ ᾠοῦ γίνεται μεταξὺ μεμονωμένων κυττάρων, ἅτινα εἶτα συνενούμενα περιβάλλονται ὑπὸ μεμβράνης καὶ ἀποτελοῦσι τὸν μανδύαν τοῦ ᾠοῦ, ἐν ᾧ παράγονται τὰ ᾠοσπόρια. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον τὸ δεσμίδιον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δεσμίδιον (τὸ) (Desmidium) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δεσμιιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα ἐκ τῶν ἀγκυλωτῶν κλωνίων των καὶ τοῦ ἐπιμήκους καὶ πεπλατυσμένου κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα θαλλοῦ των. Δ. Ν. Π.

δεσμιδοειδῆ (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. δεσμιιδαι.

δεσμιδοφόρος (ὁ) (Desmidophorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα μετρίου μεγέθους, μὲ ῥύγχος ἐπίμηκες, τριγωνικὸν καὶ ἰσχυρότατον, κεραίας κατὰ τὸ μέσον τοῦ ῥύγχους ἀναφαινομένας, μᾶλλον εὐθείας κατὰ τὴν βάσιν των καὶ τελευτώσας εἰς ἐπιμήκη ῥοπαλοειδῆ ἀπόφυσιν. Τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτων λεπίων, οἱ πόδες των εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ καταλήγουσιν εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης, ὧν ἀξιολογώτερον *δεσμιδοφόρος ὁ ἀκανθωτὸς* (Desmidophorus spinosus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους, ἔχει χρῶμα φαιομελανὸν καὶ τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ μικροτάτων ἀκανθῶν. Δ. Ν. Π.

δεσμιδωτός, *—ή, —όν*· ὁ κατὰ δεσμίδας ηὐθετημένος.

δεσμικός, *—ή, —όν*· ὁ κατὰ δέσμας: «δεσμικαὶ ἀκτῖνες».

δεσμίνης (ὁ) (Desmin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν ζεολίθων, ἤτοι τῶν ἐνύδρων πολυπυριτικῶν ἁλάτων, καλούμενος καὶ στιλβίτης (Stilbit). Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι

$$(Ca\,Na_2)\,Al_2\,Si_6\,O_{16}\cdot 6H_2O.$$

Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος καὶ παρουσιάζεται εἰς ῥαβδοπαγῆ ἢ ἀκτινοειδῆ συσσωματώματα. Σκληρότης $3^1/_2$—4. Εἰδικὸν βάρος 2,1—2,2. Ἔχει λάμψιν ὑαλώδη, ἐπὶ ἐπιφανείας δὲ σχισμογενοῦς κατὰ (010) μαργαριτώδη. Διαφανὴς μέχρι διαφωτίστου. Χρῶμα λευκόν, ἐλαφρῶς ἔγχρουν, διαλυτὸς εἰς ὀξέα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σκωτίαν, Ἰσλανδίαν ἐντὸς βασαλτῶν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

δέσμιος, *—α, —ον*· ὁ τῶν δεσμῶν, ὁ διὰ δεσμῶν συνεχόμενος, δεσμευμένος, δεμένος: «τοὺς συλληφθέντας ἐκράτει δεσμίους»· ‖ μεταφ. ὁ μὴ ἔχων ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ὁ ἐνεργῶν κατ' ἐπιταγὴν ἢ κατ' ἀνάγκην: «δέσμιος τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως», «κατέστη δέσμιος τῆς γυναικός του», «δέσμιος τῶν οἰκογενειακῶν του ὑποχρεώσεων, δὲν ἀπεμακρύνθη τῆς πατρίδος του».

δεσμίς, *—ίδος* (ἡ)· ὑποκορ. τοῦ *δέσμη* ἄνευ ὑποκοριστικῆς ἐννοίας· δέσμη, σύνολον ὁμοίων πραγμάτων ὁμοῦ ηὐθετημένων: «δεσμὶς χάρτου, —φυσιγγίων» κ.τ.τ.

— **δεσμὶς** ***βυρδάχειος*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. βυρδάχειος *δεσμίς*.

— **δεσμὶς** ***μαστιοθαλαμική*** *[Ἀνατομ.]*. Δεσμίς, ἥτις μετὰ τῆς μαστιοκαλυπτρικῆς δεσμίδος ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν δεσμίδα τῶν μαστίων καὶ διατελεῖ εἰς σχέσιν πρὸς τοὺς δύο πυρῆνας τῶν μαστίων. Ἡ δεσμὶς αὕτη καλεῖται ἄλλως καὶ δεσμὶς τοῦ Vie d'Azur (βλ. λ. μαστία). Ι. Π.

δεσμιφορίδαι (οἱ) (Desmiphoridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα μεγάλου μεγέθους, ὧν τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτων τριχῶν κατὰ δέσμας διατεταγμένων, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Γνωστότερα γένη εἶναι: δεσμιφόρος, πυρρακίτης καὶ τερχαίτης (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δεσμιφόρος (ὁ) (Desmiphorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δεσμιφοριδῶν*, περιλαμβάνουσα ἔντομα μεγάλου μεγέθους μὲ μακροτάτας κεραίας. Γνωστὰ 20 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δεσμο—· ὡς πρῶτον συνθετικόν: δεσμόπλεκτον, δεσμόβροχος, δεσμόλυτος, δεσμότριχον, δεσμόχειρ κτλ.

δεσμόγναθα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ πτηνὰ τῶν ὁποίων αἱ σιαγόνες καὶ ἡ ὑπερῴα (οὐρανίσκος) ἑνοῦνται ἀπ' εὐθείας μεταξύ των ἢ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐξοστώσεων τῆς ῥινικῆς κοιλότητος. Δ. Ν. Π.

δεσμόδιον (τὸ) (Desmodium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Τὰ δεσμόδια εἶναι πόαι ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα τριλοβωτά, φέροντα δύο παράφυλλα μικρότατα. Γνωστὰ περὶ τὰ 250 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν, ἐξ ὧν πλεῖστα κοσμητικὰ καὶ ἕτερα νομευτικά. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι: *Δεσμόδιον τὸ ἰλιγγιῶν* (Desmodeum girans), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, διακρινόμενον κυρίως ἐκ τῆς αὐτομάτου καὶ διαρκοῦς περιστροφῆς τῶν φύλλων του· ἡ κίνησις αὕτη εἶναι ταχεῖα ἢ βραχεῖα ἀναλόγω τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός. *Δεσμόδιον τὸ καναδικὸν* (Desmodinm canadense), ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ πρῶτον εἶδος εἶναι κοσμητικόν, τὸ δὲ δεύτερον νομευτικόν. Δ. Ν. Π.

δεσμόδους (ὁ) (Desmodus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν του ἀθροίσματος τῶν *χειροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοστομιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει *νυκτερίδας* τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, *χαρακτηριζομένας* ἰδίως ἐκ τῶν ὀδόντων των, οἵτινες εἶναι 20 καὶ ἐνίοτε 24 καὶ παρουσιάζουσι τὸν ἑξῆς τύπον: κοπτῆρες $^1/_2$, κυνόδοντες $^1/_1$, προγόμφιοι $^2/_3$, γομφίοι $^0/_0$ ἢ $^1/_1 \times 2 =$ 20 ἢ 24. Τὸ μοναδικὸν ζεῦγος τῶν κοπτήρων τῆς ἄνω σιαγόνος εἶναι ἰσχυρότατον, αἰχμηρὸν καὶ πλατύ, κατάλληλον δὲ ὅπως διατρυπᾷ τὸ δέρμα τῶν ἀνωτέρων θηλαστικῶν, ὧν οἱ δεσμόδοντες ἀπορροφῶσι τὸ αἷμα. Ὁ οἰσοφάγος των εἶναι στενότατος, ὁ πεπτικὸς σωλὴν ἰδιορρυθμοτάτου κατασκευῆς καὶ ὁ στόμαχος εἶναι ἁπλῆ διόγκωσις τοῦ ἐντέρου, ὅπερ περὶ τὸ ἄκρον του ἀναδιπλοῦται πολλάκις καὶ ἀπολήγει εἰς τὸ πυλωρικὸν νεῦρον. Ἡ καρδία εὑρίσκεται παρὰ τὴν ἕδραν. Τὸ ῥύγχος εἶναι κωνικὸν καὶ βραχύ. Γνωστὸν εἶδος εἶναι *δεσμόδους ὁ πυρρὸς* (Desmodus rufus), ὅστις ἔχει μέγεθος κοινῆς νυκτερίδος καὶ χρῶμα πυρρόν. Ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ Μεξικοῦ μέχρι τῆς Χιλῆς. Δ. Ν. Π.

δεσμόκερας (τὸ) (Desmoceras Zitt.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δεσμοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐρυόμφαλον. Ἔφερε πλευρὰς ἢ γραμμὰς εὐθείας ἢ πρὸς τὰ ἐμπρὸς κραδαινομένας, αἱ ὁποῖαι συνεχίζοντο ἄνευ διακοπῆς διὰ τοῦ ἀπεστρογγυλωμένου ἐξωτερικοῦ τμήματος. Ἐκτὸς τούτων ἔφερε καὶ πολλὰς περισφίγξεις ἢ καὶ ἐγκαρσίας ἐξογκώσεις. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεοκωμίου μέχρι καὶ τῆς σενονίου ἐποχῆς τῆς κρητιδικῆς περιόδου. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ γένους τούτου (καὶ δὴ τοῦ εἴδους δεσμόκερας Neumayri Haug) εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Cayeux ἐν Ἀργολίδι παρὰ τὸ Ναύπλιον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ἢ παλαιοκρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δεσμοκερατίδαι (οἱ) (Desmoceratidae Zitt.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὰ *ἀμμωνοειδῆ κεφαλόποδα* μαλάκια. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων εἶχε μέγεθος ἀπό τινων ἑκατοστομέτρων μέχρι διαμέτρου δύο μέτρων. Ἔφερε πλευρὰς ἁπλᾶς ἢ πολλαχῶς διακεκλαδισμένας, αἱ ὁποῖαι συνεχίζοντο ἄνευ διακοπῆς ὑπὲρ τὸ ἀπεστρογγυλωμένον ἄνευ τρόπιδος ἐξωτερικὸν μέρος. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι τὸ *δεσμόκερας*, ὁ *παχύδισκος*, ὁ *ὁλκόδισκος*, ὁ *κοσσματικερας* κτλ. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δεσμολογία *[Χειρουργ.]*. Τὸ τμῆμα τῆς χειρουργικῆς τὸ πραγματευόμενον περὶ ἐπιδέσμων (βλ. ἐπίδεσμος). Συνώνυμ. *ἐπιδεσμολογία*. Ι. Π.

δεσμομυάρια (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἴς τινα ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χιτωνοφόρων*, διακρινόμενα διὰ τὸ κυλινδρικὸν καὶ μᾶλλον πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων σῶμά των. Δ. Ν. Π.

δέσμονκος (ὁ) (Desmoncus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν* ἢ *φοινικιδῶν*. Οἱ δέσμονκοι εἶναι δένδρα ὑψηλά, μὲ κορμὸν λεπτότατον, συνήθως ἀναρριχώμενον, μὲ φύλλα λεπτά, ἐπιμήκη καὶ ἀκανθωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των καὶ ἄνθη κατὰ μασχαλιαίους σπάδικας διατεταγμένα. Γνωστὰ 15 εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

δεσμόνωτος (ὁ) (Desmonotus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, μετρίου μεγέθους ἢ μικροῦ, μὲ σῶμα τριγωνικὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος καὶ ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον, κεραίας ἐπιμήκεις καὶ πόδας μετρίου μεγέθους. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη, ὧν γνωστότερον *δεσμόνωτος ὁ μελανὸς* (Desmonotus niger), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἔχει μελανὸν χρωματισμόν. Δ. Ν. Π.

δεσμὸς (ὁ)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου δένομεν, συνέχομεν, συγκρατοῦμεν, οἷον σχοινίον, λωρίον, ἔλασμα μετάλλινον κττ.: «δεσμὸς σιδηροῦς, —σχοινίνος»· «περὶ τὰ ὀστᾶ αἱ σάρκες περιπεφύκασι, προσειλημμέναι λεπτοῖς καὶ ἰνώδεσι δεσμοῖς» (*Ἀριστοτέλ.*)· ‖ τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως τοῦ δεσμοῦ, ὁ κόμβος: «γόρδιος δεσμός»· ‖ μεταφ. σύνδεσμος, σχέσεις ἀμοιβαιότητος: «δεσμὸς γάμου», «ἐρωτικὸς δεσμός», «δεσμὸς ἀδιάσπαστος, —ἄρρηκτος», «δεσμὸς φιλίας, —συγγενείας»· ‖ καθόλου σχέσεις καθηκόντων ἢ ὑποχρεώσεων: «οἰκογενειακοί—, ἐπιστημονικοί—, πολιτικοὶ δεσμοί»· πρβλ. καὶ *δεσμά* (τά).

— *[Ἀττικ. Δίκ.]* Ὁ *δεσμὸς* ἦτο ποινὴ ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς «κακούργους» εἰς εἰδικὰς περιστάσεις, συνίστατο δὲ εἰς τὴν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ φύλαξιν τοῦ καταδικασθέντος καὶ συνάμα εἰς τὴν ἐπιβολὴν αὐτῷ δεσμῶν μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τῆς κυρίας ποινῆς. Ὁ δεσμὸς δεν ἦτο καθ' αὑτὸ φυλάκισις, ἀλλὰ ἔκθεσις δημοσίᾳ ἐν τῇ ποδοκάκῃ (βλ. λ. καὶ λ. κλοιός). Α. Ν. Φ.

— *[Στρατ.]* Καλεῖται *δεσμὸς* ἡ σιδηρᾶ ἅλυσις ἡ χρησιμεύουσα διὰ τὴν πρόσδεσιν τοῦ ἵππου ἢ τοῦ ἡμιόνου, εἴτε ἐν τῇ φάτνῃ τοῦ σταύλου εἴτε ἐπὶ τοῦ σχοινίου τοῦ ὄρχου ἐν τοῖς καταυλισμοῖς. Ν. Θ. Κ.

— *[Φυσ.]*· βλ. στάσιμα *κύματα*.

— *[Ἀστρον.]* Παρ' ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο *δεσμὸς* ἢ καὶ *σύνδεσμος τῶν Ἰχθύων* ὁ ἀστὴρ α Ἰχθύων. Παρὰ Κικέρωνι φέρεται ὡς Nodus ἢ Nodus coelestis ἢ Nodus Piscium, παρὰ Πλινίῳ ὡς Commissura Piscium, καὶ ἐν τῇ Ἀλμαγέστῃ ὡς Nodus duorum filorum. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐκαλεῖτο *Ἀλ Ῥεσσὰ* ἢ *Ῥισσά*, πιθανῶς ἐκ τοῦ βαβυλωνιακοῦ Ρικσοῦ, σημαίνοντος σχοινίον. Σ. Π.

δεσμοσκωληκίδαι (οἱ) (Desmoscolicidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματοειδῶν*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει μικροτάτους σκώληκας θαλασσίους, ζῶντας ἐπὶ διαφόρων ἀλγῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα γένη, ὧν ἀξιολογώτερον δεσμοσκώληξ (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δεσμοσκωληκοειδῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων· βλ. δεσμοσκωληκίδαι.

δεσμοσκώληξ (ὁ) (Desmoscolex) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *δεσμοσκωληκιδῶν*. Οἱ σκώληκες τοῦ γένους τούτου παρουσιάζουσι κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος ἰδιόρρυθμον ἐξόγκωσιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κεφαλὴν καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἀπόφυσιν ἐν εἴδει ὑποτυπώδους οὐρᾶς. Ἡ κεφαλὴ φέρει δύο ζεύγη μακροτάτων κεραιῶν. Τὸ στόμα εἶναι καταληκτικὸν καὶ ἡ ἕδρα εὑρίσκεται κατὰ τὸ μέσον τοῦ σώματος. Ἡ κίνησις διενεργεῖται διὰ τῆς ῥαχιαίας ἐπιφανείας, χάρις εἰς τὰς πολυπληθεῖς ἀποφύσεις, ἐν εἴδει παραπόδων, αἵτινες καλύπτουσιν ὁλόκληρον τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος. Τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) εἶναι κεχωρισμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ἐξ ὧν γνωστότερα: *δεσμοσκώληξ ὁ μεσαῖος* (Desmoscolex medius), *δεσμοσκώληξ ὁ χαιτογαστὴρ* (Desmoscolex chaetogaster) καὶ *δεσμοσκώληξ ὁ νηματοειδὴς* (Desmoscolex nematoideus). Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

δεσμοστάχυς (ὁ) (Desmostachys) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀναρριχώμενα, μὲ φύλλα μεμβρανοειδῆ ἢ δερματώδη καὶ μικρὰ λουκοῦ.τέρυθρα ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

δεσμοτροπία (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἰδιότης ἣν κέκτηνται ὀργανικαί τινες ἑνώσεις νὰ σχηματίζωσι παράγωγα ἐκ δύο τύπων ἰσομερῶν, διαφερόντων κατὰ τὸν τρόπον τοῦ δεσμοῦ, ἤτοι τὸν τρόπον τοῦ συνδυ σμοῦ τῶν ἀτόμων πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ μορίου· π. χ. ἐκ τοῦ (CNS) H δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδρογόνου ὑπὸ μεθυλίου λαμβάνονται αἱ ἑνώσεις

$$N \equiv C\,S.CH_3 \text{ καὶ } S = C = N - CH_3$$

ἤτοι δύο ἰσομερῆ παράγωγα, ἐνῷ ἡ ἀρχικὴ ἕνωσις εἶναι γνωστὴ μόνον εἰς μίαν μορφήν. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου παραδεχόμεθα ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἕνωσις δὲν ἔχει σταθερὰν σύνταξιν, ἀλλ' ὅτι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐναλλάσσεται ἡ σύνταξις τοῦ μορίου, μετατρεπομένη ἀπὸ τῆς μιᾶς μορφῆς εἰς τὴν ἄλλην:

$$N \equiv C.S.H \rightleftarrows S = C = N - H$$

καὶ ὅτι ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ὁ ἀντικαταστάτης εἰσέρχεται εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην θέσιν. Ἡ δεσμοτροπία εἶναι εἰδικὴ περίπτωσις τῆς *ταυτομερείας*, ἥτις περιλαμβάνει ὅλας τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς μία ἕνωσις ἀντιδρᾷ ὑπὸ δύο μορφάς, εἴτε ἐὰν αἱ δύο μορφαὶ ἔχουσιν ἀπομονωθῆ εἴτε ὄχι. Ἡ ταυτομέρεια καὶ ἡ δεσμοτροπία ἀποτελοῦσι τὴν καλουμένην γενικῶς *ἰσομέρειαν ἰσορροπίας*. Αἱ ἑνώσεις αἱ παρουσιάζουσαι τὸ φαινόμενον τῆς δεσμοτροπίας καλοῦνται *δεσμότροποι* πρὸς ἀλλήλας καὶ αἱ παρουσιάζουσαι τὸ τῆς ταυτομερείας *ταυτομερεῖς*. Σ. Γ.

δεσμουλέα (ἡ) (Desmulea) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ζῷα μὲ κοκκώδη κόγχην, παχεῖαν, κεκαλυμμένην ὑπὸ ἐπιδερμίδος, μὲ βραχείας συσπειρώσεις καὶ ἄνοιγμα ᾠοειδές. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

δεσμοφυλακεῖον (τό)· τὸ οἴκημα, τὸ δωμάτιον τοῦ δεσμοφύλακος.

δεσμοφύλαξ, *—ακος* (ὁ)· ὁ φύλαξ τοῦ δεσμωτηρίου, ὁ φυλάττων τοὺς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ καθειργμένους, ἄλλως *εἱργμοφύλαξ*.

— *[Εγκυκλ.]* Βλ. φυλακή.

— *[Ἀττ. Δικ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα *δεσμοφύλακες* νοοῦνται οἱ Ἕνδεκα (βλ. λ.), ἐκ τῆς ἑτέρας, τῆς δικαστικῆς, ἀρχῆς τῶν ὁποίων ἀπέρρεε καὶ ἡ ἄσκησις ὑπ' αὐτῶν τῆς ἀνωτάτης ἐποπτείας καὶ διευθύνσεως τοῦ *δεσμωτηρίου*.

δεσμόφυλλον (τὸ) (Desmophillum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀνθοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *στροβιλιδῶν*, περιλαμβάνον πολύποδας λιθικῆς συστάσεως στερουμένους μίσχου καὶ προσκολλημένους διὰ τῆς βάσεώς των ἐπὶ διαφόρων ὑποθεμάτων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

δεσμόχαινος (ὁ) (Desmochaenus) *[Ζωολ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπεριδῶν*. Οἱ δεσμόχαινοι εἶναι πόαι μὲ ξυλῶδες καὶ ὀγκῶδες ρίζωμα, πολυάριθμα φύλλα, σκληρότατα, μὲ αἰχμηρὰν περιφέρειαν καὶ ἄνθη κατὰ βότρυς καταληκτικοὺς διατεταγμένα. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Νέας Ζηλανδίας. Δ. Ν. Π.

δεσμῶ (*—έω*)· δεσμεύω: «ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν».

δέσμωμα (τὸ) *[Βοτ.]*· γένος φυτῶν· βλ. δεσμόδιον.

δεσμωτήριον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ὅπου ἐγκλείονται οἱ δεσμῶται, ἡ φυλακὴ τῶν ἐγκαθείρκτων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. φυλακή.

— *[Ἀττικ. Δικ.]* Καίτοι ἡ ἰδέα τῆς φυλακίσεως ὡς ποινῆς δὲν ἦτο ξένη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἐν τούτοις σπανίως ἐπεβάλλετο φυλάκισις, προτιμωμένης τῆς ἐξορίας ἢ τῆς ἐν τῷ *δεσμωτηρίῳ* δαπανηρᾶς συντηρήσεως δεσμωτῶν.

Ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐκρατοῦντο κυρίως κοινοὶ ἐγκληματίαι («κακοῦργοι»), πρὸ πάντων οἱ εἰς θάνατον καταδικαζόμενοι, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν «παραστατῶν», τῇ ἐπιβλέψει τῶν «Ἕνδεκα», ἐκτελέσεως τῆς κυρίας ποινῆς (βάσανος, θανατικὴ ἐκτέλεσις). Ἀλλὰ καὶ ἁπλοῖ ὀφειλέται τοῦ δημοσίου («τελῶναι καὶ ἐγγυηταὶ τούτων) καὶ ξένοι ἐφυλακίζοντο, τὸ τοιοῦτον ὅμως ὡς προληπτικὸν μέτρον πρὸς ἀποτροπὴν ἀποδράσεως τοῦ ὀφειλέτου ἢ ξένου καὶ ἐξασφάλισιν οὕτω τῆς καταβολῆς.

Αἱ κινήσεις τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατεστέλλοντο διὰ τῶν *δεσμῶν*· ἐν γένει δ' ἐξησκεῖτο τοιαύτη ἐπαγρύπνησις, ὥστε ν' ἀποκλείεται ἡ ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου δραπέτευσίς των. Ἡ ζωὴ τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ βιούντων φαίνεται ὅτι δὲν διέφερε τῆς δουλείας· ὁ Σωκράτης προτιμᾷ τὸν θάνατον τῆς ἐγκλείσεώς του ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ: «καὶ τί με δεῖ ζῆν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ δουλεύοντα τῇ ἀεὶ καθισταμένῃ ἀρχῇ, τοῖς Ἕνδεκα;» (*Πλάτ.* Ἀπολ. 37 B. C.).

Δεσμωτήριον, καὶ ὕστερον «οἴκημα». ἐκαλεῖτο ἡ φυλακὴ ἐν Ἀθήναις, ἐν Βοιωτίᾳ «ἀναγκαῖον», ἐν Κύπρῳ «κέραμος», ἐν Κορίνθῳ «κῶς», ἐν Σάμῳ «γοργύρα». Α. Ν. Φ.

δεσμώτης (ὁ), θηλ. *— ῶτις, — ιδος*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τὰ *δεσμά*, ὁ ἐγκάθειρκτος, ὁ φυλακισμένος, δέσμιος.

δέσον (κοιν. *πάρε βόλτα*, ἢ ἁπλῶς *βόλτα*) *[Ναυτ.]*. Κέλευμα τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου, τελικὸν τοιοῦτον ἄλλων προηγηθέντων κελευμάτων, π.χ.: «Ὁλκοὺς δεξιᾷ!...καλῶς!..δέσον». Σ. Ε. Λ.

δεσοξαλικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Διυδροξυλιωμένον τρικαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$$CH\,(OH).\,(COOH).\,C\,(OH)\,(COOH)_2$$

Διὰ θερμάνσεως μεθ' ὕδατος εἰς 45° διασπᾶται εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ σταφυλικὸν ὀξύ. Ὁ τριαιθυλεστὴρ αὐτοῦ τήκεται εἰς 73° καὶ βράζει εἰς 156°. Σ. Γ.

δεσοξυβενζοΐνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.\,CH_2.\,CO.\,C_6H_5$, λαμβανομένη δι' ἀναγωγῆς τῆς βενζοΐνης. Σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 60° καὶ βράζον εἰς 314°. Διὰ τοῦ μεθυλενικοῦ ὑδρογόνου σχηματίζει ἅλατα τῆς ἀκυμορφῆς, $C_6H_5.\,C\,(OH):\,CH.\,C_6H_5$ καὶ ἐξ αὐτῶν διάφορα ἀλκυλοπαράγωγα. Πλὴν τῆς ἀκυμορφῆς ὅμως εἶναι γνωστὴ καὶ ἡ πραγματικὴ κετονικὴ μορφή. Σ. Γ.

δεσοξυχολικὸν ἢ *διοξυχολικὸν ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ εὑρεθὲν ἐν τῇ χολῇ. Δι' ἀναγωγῆς παρέχει τὸ *χολανικὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

Δεσούδαβα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη θρᾳκικὴ πόλις, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου (XLIV, 26) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μαίδων ἢ Μαιδάρων, περὶ τὸν Στρυμόνα ποταμόν. Παρὰ ταύτην ἐπὶ Περσέως τοῦ Β', τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας (178—167 π. Χ.), ἐστρατοπέδευσαν οἱ Γαλάται. Περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς πόλεως οὐδεμία ἐξηκριβωμένη πληροφορία ὑπάρχει. Α. Θ. ΣΑΜ.

δεσπέντσα (ἡ) καὶ *διοπέντσα*· δωμάτιον τῆς οἰκίας εἰς τὸ ὁποῖον φυλάττονται ἐν παρακαταθήκῃ ὄψα τινά, οἷον βούτυρον, ἔλαιον κτλ., ὀψοφυλάκιον, κοιν. *κελλάρι* (ἀπὸ τοῦ ἐνετ. despensa καὶ dispensa).

—*[Ναυτ.]* Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης (ὀνομ. ναυτ. ἄρθρ. 265, 279) ἀνταποκρινόμενος πρὸς τοὺς γαλλ. cambuse καὶ buffet, τοὺς ἀγγλ. steward's room καὶ store room, ἐν μέρει δὲ πρὸς τοὺς ἐπισήμους *σκευοθήκη* καὶ *διανομεῖον*. Σ. Ε. Λ.

δεσπόζουσα (ἡ) *[Μουσ.]*. Ὁ πέμπτος φθόγγος τῆς κλίμακος, ἢ ἡ συγχορδία ἡ σχηματιζομένη ἐπὶ τῆς πέμπτης βαθμῖδος τῆς κλίμακος ταύτης· π. χ. ἡ δεσπόζουσα τῆς κλίμακος τοῦ ντο εἶναι σολ, τῆς κλίμακος τοῦ φα εἶναι ντο κτλ. Ἡ συγχορδία δεσποζούσης εἰς τὴν κλίμακα τοῦ σολ εἶναι: ρε, φα δίεσ. λα· εἰς τὴν κλίμακα τοῦ σι ὕφ. εἶναι: φα, λα, ντο, κτλ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα διὰ τοῦ ὀνόματος δεσπόζουσα ἐχαρακτήριζον τὴν πέμπτην βαθμῖδα τῶν κυρίων τρόπων, καὶ τὴν τετάρτην τῶν πλαγίων. Πρῶτος ὁ Ραμὼ ἐστήριξεν ἐπὶ τῆς τονικῆς, τῆς δεσποζούσης καὶ τῆς ὑποδεσποζούσης τὸ ἁρμονικόν του σύστημα, θεωρήσας τὰς τρεῖς ταύτας βαθμῖδας ὡς τοὺς στύλους ἐφ' οὗ βασίζεται ἡ σύγχρονος τέχνη τῆς ἁρμονίας. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐξ ὅλων τῶν συγχορδιῶν, μόνον ἡ δεσπόζουσα, τρίφωνος ἢ μεθ' ἑβδόμης, εἶναι κοινὴ τόσον εἰς τὸν μείζονα ὅσον καὶ εἰς τὸν ἐλάσσονα τρόπον. Γ. Σ.

δεσπόζω· ἄρχω ἀπολύτως, κυριαρχῶ, ἐξουσιάζω· εὑρίσκομαι εἰς περίοπτον θέσιν, ἀντίθ. *δουλεύω*: «ἡ δεσπόζουσα τάξις», «ὁ δεσπόζων λαός»· || κυριαρχῶ τινος, ὑπέρκειμαί τινος: «ὁ Ἀκροκόρινθος δεσπόζει τῆς ὑπ' αὐτὸν πεδιάδος καὶ θαλάσσης»: «λόφος —, πύργος δεσπόζων τῆς κάτωθεν ἐκτεινομένης κοιλάδος». Τὸ θηλ. δεσπόζουσα (ἡ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.) πρὸς χαρακτηρισμὸν ὡρισμένου μουσικοῦ φθόγγου.

δέσποινα, *—ης* (ἡ)· θηλ. τοῦ *δεσπότης*, ἡ κυρία τοῦ οἴκου, ἡ σύζυγος τοῦ οἰκοδεσπότου, καθόλου ἡ οἰκοδέσποινα· || «Δέσποινα Θεοτόκος» ἢ «Παναγία Δέσποινα»· ἡ τοῦ κόσμου δέσποινα, κυρία.

—*[Ἀρχαιολ.]* Ἐπίθετον, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ πᾶσα θεά, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τά: ἄναξ, δεσπότης, κύριος, ἐπίθετα τῶν ἀρρένων θεῶν. Τοῦτο ἐν τῇ ποιητικῇ γλώσσῃ· ἐν τῇ λατρείᾳ ὅμως τὸ ἐπίθετον περιορίζεται εἰς τὰς ὑποχθονίους θεότητας Δήμητρα καὶ Περσεφόνην (Κόρην), ἐνῷ ἀρχικῶς ἐχαρακτήριζε κυρίως παλαιάν τινα χθονίαν θεότητα τῆς Ἀρκαδίας, ἥτις ἐταυτίσθη πρὸς τὴν Κόρην (Περσεφόνην). Βραδύτερον ὠνομάσθησαν δέσποιναι ἡ Κόρη καὶ ἡ μήτηρ της Δημήτηρ, αἱ ὁποῖαι ἀρχικῶς ἦσαν τελείως ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἐκείνης θεότητες. Σχετικῶς μὲ τήν, ἐν Λυκοσούρᾳ κυρίως τῆς Ἀρκαδίας, λατρευομένην χθονίαν θεότητα Δέσποιναν παρέσχον πλουσίας πληροφορίας αἱ ὑπὸ τοῦ Β. Λεονάρδου ἐνεργηθεῖσαι ἐκεῖ ἀνασκαφαὶ (Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. 1896-95-126 καὶ *Καββαδίου* Fouilles de Lycosura Livr. 1, Ἀθῆναι 1893). Τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν ἐκείνων συμπληροῦνται ὑπὸ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Παυσανίου. Ἐν τῷ ναῷ τῆς ἐν Λυκοσούρᾳ Δεσποίνης (ὅστις ἀνεκαινίσθη κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν) ἵστατο μέγα ἄγαλμα κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Μεσσηνίου Δημοφῶντος, μέρη τοῦ ὁποίου, συναρμολογηθέντα κατὰ τὸ δυνατόν, εὑρίσκονται κατατεθειμένα ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ ἀγάλματι ἐκείνῳ παρίσταντο ἡ Δημήτηρ καὶ ἡ Δέσποινα καθήμεναι ἐν συμπλέγματι, ἐκ τούτων δὲ ἡ μὲν πρώτη ἐκράτει λαμπάδα διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ εἶχε θέσει τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τῆς Δεσποίνης, ἡ δὲ δευτέρα ἐκράτει τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ μυστικὸν κιβώτιον ὑπὸ τὴν μασχάλην. Ἑκατέρωθεν τοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ ἐκάθηντο αἱ δύο θεαί, ἵσταντο ἡ Ἄρτεμις καὶ πάνοπλος ὁ Ἄνυτος, θεὸς συγγενεύων μὲ τὸν Ἅδην καί, κατὰ τὸν ἀρκαδικὸν μῦθον, Τιτὰν καὶ παιδαγωγὸς τῆς Δεσποίνης. Ταύτην ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὡς ἐντελῶς διάφορον ἀπὸ τὴν Κόρην, τονίζων ὅτι ἐλατρεύετο ὡς θυγάτηρ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Δήμητρος, ἐνῷ ἡ Κόρη, ἡ καὶ Περσεφόνη ὀνομαζομένη, ἦτο θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Δήμητρος. Ι. Δ. Σ.

Δέσποινα (ἡ)· κύριον ὄνομα γυναικὸς ἐκ τῆς ἐπικλήσεως τῆς Θεομήτορος: «Παναγία Δέσποινα», «Δέσποινα Θεοτόκε», «τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» κτλ. Καθ' ὑποκορισμόν: *Δεσποινιώ*, *Δεσποινοῦ*, *Δέσπω*, *Δεσπούλα*.

δεσποινίς *—ίδος* (ἡ)· ἡ μικρὰ δέσποινα, ἡ θυγάτηρ τῆς δεσποίνης· || καθόλου γυνὴ ἄγαμος οἱασδήποτε ἡλικίας.

δεσποινοβότανο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἑλίχρυσον τὸ ἀνατολικὸν* (Helichrysum orientale).

Δεσποσιοναῦται. Οὕτως ὠνομάζοντο ἐκεῖνοι ἐκ τῶν ἀπελευθερουμένων εἱλώτων, οἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ναῦται τῶν πολεμικῶν πλοίων. Ι. Δ. Σ.

δεσποσύνη (ἡ)· βλ. δεσπόσυνος.

δεσπόσυνος, *—η, —ον*· (ἀρχ.) ὁ ἀνήκων εἰς τὸν δεσπότην, εἰς τὸν κύριον τοῦ οἴκου· || *δεσποσύνη* (ἡ) ὡς οὐσιαστ., ἡ θυγάτηρ τοῦ δεσπότου καὶ γενικώτερον ἀντὶ τοῦ *δεσποινίς*.

Δεσπότ-δάγ (=ὄρος τοῦ Δεσπότου) *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς Ροδόπης.

Δεσποταῖος ἢ *Λογοθέτης*. Παλαιὰ οἰκογένεια ἐκ Χόμορης τῆς Ναυπακτίας. Ἀκμάζουσα πρὸ τοῦ Ἀγῶνος, κατεδιώχθη μέχρι καταστροφῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις καὶ μέχρι Βλαχίας ἔφθασε νὰ δηλητηριάσῃ ἕνα ἐκ τῶν Δεσποταίων καταφυγόντα ἐκεῖ. Τῷ 1775 ὁ ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης *Γαβριὴλ Λογοθέτης* ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Λιδωρικίου, τοῦ ὁποίου ἕδρα ἦτο τότε ἡ Χόμορη, τὸ ἄσημον σήμερον χωρίον· ἕτερον δὲ μέλος αὐτῆς, ὁ *Διονύσιος Λογοθέτης*, πρωτοσύγγελος τῆς ἰδίας ἐπισκοπῆς, προσέφερεν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἔκτοτε οἱ Λογοθέται μετωνομάσθησαν *Δεσποταῖοι*. Ἐξ αὐτῶν ὁ *Γεώργιος Δεσποταῖος*, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Τρικούπην, ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας πρὸς τὸν ἁρματολὸν Μῆτσον Κοντογιάννην πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Στερεᾶς, ὁ δὲ *Ἀθανάσιος Δεσποταῖος* ἐξεπροσώπησε τὴν περιφέρειαν Κραβάρων εἰς τὴν ἐν Ἄργει Ἐθν. συνέλευσιν τῆς 11ης Ἰουλίου 1829. Ἀπόγονοι τοῦ Ἀθαν. Δεσποταίου ἕδρων ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς Ναυπακτίας μέχρις ἐσχάτων. Νῦν ἐξέλιπεν ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐξ ἀρρενογονίας. Ξ Γ. Μ.

δεσποτᾶτοι (οἱ). Οἱ ἐντόπιοι ἄρχοντες ἐν Χίῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας.

δεσποτᾶτον (τὸ) *[Πολιτειολ.]*. Ἀνεξάρτητος χώρα ἢ ἐπαρχία κράτους, κυβερνωμένη ὑπὸ *δεσπότου*. Ὁ θεσμὸς τῶν δεσποτάτων τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη ἐν τῇ βυζαντινῇ Ἀνατολῇ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων. Τότε ἐσχηματίσθησαν παρὰ διαφόρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ Βυζαντίου ἀνεξάρτητα κράτη φέροντα τὸ ὄνομα «δεσποτᾶτον». Τοιαῦτα δεσποτᾶτα ἦσαν τὸ τῆς Ἠπείρου, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Κομνηνοῦ Ἀγγέλου, κατόπιν ὀνομασθὲν «δεσποτᾶτον Ἠπείρου καὶ Αἰτωλίας» ἢ καὶ «δεσποτᾶτον τῆς Δύσεως» (1204—1358), τὸ δεσποτᾶτον τῆς *Κύπρου*, ἱδρυθὲν κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος, ὡς καὶ τὸ δεσποτᾶτον τῆς *Μεγαλοβλαχίας* (Θεσσαλίας). Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ δεσποτᾶτα αὐτὰ

Digitized by Google

τὰ ἐπὶ φραγκοκρατίας, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν ἀνεξάρτητα κράτη μετὰ τὴν κατάλυσίν της, *δεσποτᾶτα* ὠνομάσθησαν βυζαντιναὶ ἐπαρχίαι, παραχωρηθεῖσαι ὡς τιμάρια εἰς διαφόρους πρίγκιπας τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας· τοιοῦτον ἦτο καὶ τὸ «Δεσποτᾶτον τοῦ Μωρέως» (ΙΔ'—ΙΕ' αἰών). Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων, *δεσποτᾶτα* ἐπίσης ὠνομάσθησαν αἱ ὑποτελεῖς ἐν τῇ Βαλκανικῇ χῶραι τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, αἱ κυβερνώμεναι ἀπὸ ἐγχωρίους ἡγεμόνας, ὡς τὸ δεσποτᾶτον τῆς *Σερβίας* (ΙΕ' αἰών) καὶ τῆς *Βλαχίας*.

δεσποτεία (ἡ)· ἡ ἐξουσία τοῦ δεσπότου, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀπολύτου ἄρχοντος, ἡ ἐπιβολὴ ἐπὶ τοὺς πολλοὺς τῆς τοῦ ἑνὸς θελήσεως: «οὐ πᾶσα ἀρχὴ δεσποτεία» (*Ἀριστοτέλ.*).

— [*Πολιτειολ.*] Μορφὴ πολιτεύματος διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς «Πολιτικοῖς». Κατ' αὐτὴν ὁ ἄρχων ρυθμίζει μὲν κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ τῆς πολιτείας, ἀλλ' αἱ πράξεις αὐτοῦ συμπίπτουν πρὸς τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν. Ἐκ τῶν νεωτέρων, ἄλλοι μὲν ἀπεδέχθησαν ὅτι ὁ ὅρος «δεσποτεία» δὲν διαφέρει οὐδόλως τοῦ συγχρόνου ὁρισμοῦ «μοναρχία», ἀλλ' ἀποδίδει μόνον τὸ πνεῦμα τῆς ὑπὸ τοῦ μονάρχου διοικήσεως τῶν κοινῶν, ἄλλοι δὲ δίδουν εἰς αὐτὸν περιεχόμενον διάφορον, διδάσκοντες ὅτι ὁ «δεσπότης» διαφέρει τοῦ «μονάρχου», εἰς τὸ ὅτι τὰς πράξεις αὐτοῦ δὲν διέπει οὐδὲν διατυπωμένον σύστημα, ἐνῷ ὁ μονάρχης δρᾷ συμφώνως πρὸς ὡρισμένους τεθέντας νόμους.

δεσποτεύω· εἶμαι δεσπότης, δεσπόζω, ἐξουσιάζω.

δεσπότης (ὁ)· ὁ κύριος τοῦ οἴκου, ὁ οἰκοδεσπότης, ὁ ἐπιτάσσων, κοιν. *ἀφέντης*· ἀντίθ. *δοῦλος οἰκέτης*: «ἐξηγέρθησαν οἱ δοῦλοι κατὰ τῶν δεσποτῶν», «ὁ νόμος εἶναι δεσπότης», «ὁ δῆμος δεσπότης καὶ κύριος ἁπάντων» (*Δημοσθ.*)· || ἀπόλυτος ἄρχων, κυρίαρχος, βασιλεύς, τύραννος· || ὁ ἐπίσκοπος· ἀπὸ τοῦ πολυχρονισμοῦ: «τὸν δεσπότην καὶ ἀρχιερέα ἡμῶν Κύριε φύλαττε εἰς πολλὰ ἔτη», ἐλήφθη τὸ *δεσπότης* ὡς συνώνυμον τοῦ *ἀρχιερεύς*, εἰ καὶ τοῦτο ἀνεφέρετο εἰς τὸν αὐτοκράτορα· || ἡ κλητ. *δέσποτα* προσφώνησις πρὸς πάντα κληρικόν: «πολλὰ τὰ ἔτη, δέσποτα», «τὴν εὐχή σου, δέσποτα».

— [*Ἐγκυκλ.*] Ὁ ὅρος *δεσπότης* ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι πρὸς δήλωσιν τοῦ κυρίου τοῦ οἴκου, τοῦ οἰκοδεσπότου, ἰδίως δὲ πρὸς διάκρισιν τούτου ἀπὸ τῶν δούλων (οἰκετῶν). Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν του αὐτοκράτορος, τοῦ ἀνωτάτου ἡγεμόνος, ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἔννοιαν διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, πρῶτος δὲ αὐτοκράτωρ φέρων αὐτὸν ἐπισήμως ἀναφέρεται ὁ Σταυράκιος. Ἀργότερον, ἐπὶ Ἀλεξίου Ἀγγέλου (1195), ὁ τίτλος ἀπενέμετο πρὸς τὰ στενῶς μετὰ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου συνδεόμενα μέλη: υἱούς, ἀδελφούς, γαμβροὺς τοῦ αὐτοκράτορος· ὁ τίτλος αὐτὸς κατεῖχε τὴν πρώτην σειράν, μετὰ τὸν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου, ἔφερον δ' αὐτὸν μόνον οἱ δυνάμενοι νὰ διαδεχθοῦν τὸν αὐτοκράτορα. Ἔτι μεταγενέστερον, τὸν τίτλον τοῦ «δεσπότου» ἔλαβον καὶ ξένοι ἡγεμόνες, ὑποτελεῖς τοῦ Βυζαντίου, διατηρήσαντες αὐτὸν καὶ μετέπειτα. Οὕτως ἐν τῇ πρώτῃ βουλγαρικῇ αὐλῇ *ντεσπὸτ* ἐλέγετο ὁ πρῶτος τῶν ὀφφικιαλίων, ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ *ντεσποτίτσα*. —Π.

Δεσπότης [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 195. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σνίχοβον*. Δ. Ε. Μ.

Δεσποτικό(ν) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νῆσος καὶ λιμὴν ἐν τῇ συστάδι τῆς Παροναξίας, ἥτις ἡνωμένη ποτὲ πρὸς τὴν Ἀντίπαρον, ΝΔ τῆς ὁποίας κεῖται, ἀπεσπάσθη αὐτῆς διαβρωθέντος τοῦ στενοῦ ἰσθμοῦ καὶ μεταβληθέντος εἰς στενότατον καὶ ἀβαθέστατον πόρον (βάθ. 1 ὀργ.). Μήκους 2 ³/₄ μιλ. ἀπὸ Β πρὸς Α, καὶ πλάτους 1—1 ³/₄ ἀπὸ Β πρὸς Ν, ἔχει τὴν βορείαν της ἀκτήν, ἀπολήγουσαν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Χάλικας, ὁμαλῶς ἐπικλινῆ, τὴν δὲ νοτίαν ὁμαλὴν πρὸς ΝΑ καὶ ΝΔ, πλὴν ἀπορρῶγα πρὸς νότον, ὅπου τὸ ἀκρωτήριον καὶ ὁ βουνὸς Κοῦντρο ἢ Χοντρὸ (640 ποδ.). Βαθὺς δίαυλος χωρίζει τὸ Δεσποτικὸν ἀπὸ τὴν Δ. ΝΔ αὐτοῦ ἐρημόνησον Στρογγυλό. Ἀσφαλὴς λιμήν, *Δεσποτικὸ* ἢ *Ἐπισκοπὴ* ἐπίσης καλούμενος, σχηματίζεται πρὸς τὴν ΒΑ ἀκτὴν τῆς νήσου καὶ τὴν κατέναντί της ΝΔ τῆς Ἀντιπάρου (πλάτ. 36°57'Β, μῆκ. 25°02' ¹/₈ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837 : Paros and Naxos islands). Ὁ λιμὴν ὑπέστη πολλάκις τὰς ἐπιθέσεις τῶν Βερβερίνων πειρατῶν καὶ δὴ τοῦ Βαρβαρόσσα, καθ' ἃς ἠρημώθη ἡ νῆσος τῶν ὀλίγων κατοίκων της, διαπεραιουμένων προσκαίρως εἰς τὴν Ἀντίπαρον καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν Πάρον. Τῷ 1675, οἱ κάτοικοι τοῦ Δεσποτικοῦ κατέδωσαν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν τουρκικῶν ἀγημάτων τὸν Γάλλον καταδρομέα τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν Δανιέλ, ὅστις προσβληθεὶς αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ 7 γαλερῶν τοῦ ἐν τῷ Αἰγαίῳ Τούρκου μοιράρχου, εἶχε καταφύγει εἰς τὸ Δεσποτικόν. Εἰς ἀντεκδίκησιν ἐπῆλθεν ἡ τελειωτικὴ τοῦ συνοικισμοῦ τῆς νήσου καταστροφὴ ὑπὸ Γάλλων καταδρομέων ὑπὸ τὸν Οὗγον δὲ Κρεβιλιέ.

Εἶναι ἡ *Πρεπέσουνθος* τῶν ἀρχαίων. Οὐδεὶς κάτοικος ἀναφέρεται ἐν ταῖς ἐπισήμοις ἀπογραφαῖς. Σ. Ε. Λ.

— **Δεσποτικό(ν)** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 551. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κρετσούνιστα*.

— **Δεσποτικό(ν)**, *Ἄνω* — [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀνωράχης* τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κάτοικοι (1928) 123.

— **Δεσποτικό(ν)**, *Κάτω* — [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀνωράχης* τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κάτοικοι (1928) 123.

δεσποτικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ δεσπότου, ὁ ἀναφερόμενος, ὁ ἁρμόζων εἰς δεσπότην, τυραννικός: «ἡ συμπεριφορά του εἶναι δεσποτική», «δεσποτικὸς χαρακτήρ»· || *δεσποτικὸς* διαφέρει τοῦ *βασιλικός*, «ἀρχὴ δεσποτική», ἡ τυραννίς, «ἡ βαρβαρικὴ βασιλεία, ἀρχὴ δεσποτική» (*Ἀριστοτέλ.*), «οἱ τύραννοι ὀρέγονται δεσποτικωτέρας ἀρχῆς» (*ὁ αὐτός*)· || ὁ τοῦ ἀρχιερέως: «δεσποτικὸς θρόνος». Τὸ οὐδέτ. *δεσποτικὸν* (τὸ) ὡς οὐσιαστ., ὁ ἐν τῷ ναῷ θρόνος τοῦ ἀρχιερέως· ἡ κατοικία τοῦ ἐπισκόπου· εἰσφορά τις εἰσπραττομένη ἄλλοτε χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπισκοπῆς.

— **δεσποτικαὶ** *ἑορταί*. Καλοῦνται οὕτως ἐκεῖναι ἐκ τῶν ἑορτῶν, αἵτινες εἶναι ὡρισμέναι πρὸς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τοῦ βίου τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Δεσπότου Χριστοῦ. Αὗται διαιροῦνται εἰς *ἀκινήτους* καὶ εἰς *κινητάς*. Ἀκίνητοι μὲν λέγονται αἱ ἑορταζόμεναι πάντοτε τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ ἔτους (π. χ. τὰ Χριστούγεννα εἰς τὰς 25 Δεκεμβρίου πάντοτε). Αἱ ἑορταὶ αὗται, κέντρον ἔχουσαι τὰ Χριστούγενα, εἶναι ἡ τῶν Θεοφανίων (Βάπτισις τοῦ Χριστοῦ, εἴτε Φῶτα), ἡ Περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ὑπαπαντή, ἡ Μεταμόρφωσις καὶ αἱ τοῦ Σταυροῦ. Αἱ κινηταὶ δεσποτικαὶ ἑορταὶ ἔχουσιν ὡς κέντρον τὸ Πάσχα, τὸ ὁποῖον δὲν ἑορτάζεται εἰς ὡρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἀλλά, καθὼς ὥρισεν ἡ Α' Οἰκουμενικὴ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος, τὴν πρώτην Κυριακὴν τὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας.

— **δεσποτικὴ** *ἐπιστήμη*. Ἡ παρ' Ἀριστοτέλει (Πολιτ. Α' 6' 23) ἐπιστήμη τῆς διοικήσεως, τῆς χρήσεως τῶν δούλων. Διέκρινε δὲ ὁ Ἀριστοτέλης τρία «πρῶτα μέρη» ἐν τῇ οἰκίᾳ ὡς πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην: τοὺς δούλους, τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα, ὠνόμαζε δὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ κύριος τοῦ οἴκου πρέπει νὰ φέρηται πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν «δεσποτικὴν ἐπιστήμην» διὰ τοὺς δούλους (βλ. δουλεία), «γαμικὴν» διὰ τὴν σύζυγον, «τεκνοποιητικὴν» ἢ «πατρικὴν» διὰ τὰ τέκνα. —Π.

— **δεσποτικὸς** *θρόνος* (κοιν. *δεσποτικόν*). Ὁ ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ δεξιᾷ πρὸς τὸν εἰσερχόμενον θρόνος ἢ ἕδρα, ἐφ' ἧς ἵσταται ἢ κάθηται ὁ ἱερουργῶν ἐπίσκοπος, μητροπολίτης ἢ πατριάρχης. Ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἦτο ὁ αὐτοκρατορικὸς θρόνος, ἀντικρὺ δὲ αὐτοῦ καὶ ἀριστερᾷ ὁ θρόνος τοῦ πατριάρχου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀριστερὸς ψάλτης, ὡς κρατῶν λαμπάδα ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου, ἐπεκλήθη «λαμπαδάριος». Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

δεσποτισμὸς (ὁ)· ἡ δεσποτεία, τὸ ἄρχειν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοὺς πολλούς, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀπολύτου ἄρχοντος.

Δεσποτοβοῦνι ἢ *Δεσποτοβούνια* [*Γεωγρ.*]. Ἑλληνικὴ ὀνομασία τοῦ τουρκικοῦ Δεσπὸτ δὰγ (βλ. λ.).

Δεσποτόπουλος. —1) ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μονεμβασίας, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια πολλὰς προσέφερεν ὑπηρεσίας κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Μυηθεὶς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐγνώριζε τὴν ἐπικειμένην ἔκρηξιν καὶ μετὰ πολλῶν συγγενῶν καὶ φίλων ἐξῆλθε τῆς Μονεμβασίας, μελλούσης νὰ πολιορκηθῇ. Ἐστάλη ὡς πληρεξούσιος εἰς τὰς Συνελεύσεις τοῦ Ἄστρους, τῆς Τροιζῆνος καὶ τοῦ Ἄργους. —2) ***Ἰωάννης***, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, ἐκ τῶν προεστῶν τῆς Μονεμβασίας. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν διετέλεσε δημόσιος ὑπάλληλος. Γ. Δ. Κ.

— **Δεσποτόπουλος**. —1) ***Κωνσταντῖνος***. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἄρτης. Ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1821, ἡττηθεὶς δὲ ὑπό τινων Κιρκασίων ἱππέων, κατώρθωσε νὰ διασωθῇ μετὰ μέρους τοῦ σώματος ὅπερ εἶχε συγκροτήσει ἐκ Βλαχοποιμένων τῶν Τζουμέρκων. Τῷ 1823 ἐπολέμησεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τέλος διεκρίθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀμβρακικοῦ. —2) ***Νικόλαος***, ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω ἔπεσε μαχόμενος ἐν Ἄρτῃ τῷ 1821. —3) ***Σπυρίδων***, ἕτερος ἀδελφός, ὅστις ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. Γ. Δ. Κ.

— **Δεσποτόπουλος**, ***Παναγιώτης***. Κατελέγετο μεταξὺ τῶν εὐπόρων τοῦ Αἰγίου κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς προσέφερε πολλὰ χρήματα εἰς ὀργάνωσίν της. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων ἔταξεν αὐτὸν εἰς τὴν Ε' τάξιν τῶν πολιτικῶν. Γ. Δ. Κ.

— **Δεσποτόπουλος**, ***Σεραφείμ***. Εἷς τῶν ἠθοποιῶν τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις λειτουργήσαντος δραματικοῦ θιάσου κατὰ τὸ 1836. Ὑπεκρίθη, ἐλλείψει γυναικῶν, τὴν Ἀριστέαν εἰς τὰ «Ὀλύμπια» τοῦ Μεταστασίου, τὸν Δήμονα εἰς τὴν τραγῳδίαν τοῦ Ν. Πικκόλου «Ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους» καὶ τὸν Ὀρέστην εἰς τὴν τραγῳδίαν τοῦ Ν. Α. Σούτσου «Ἡ Ἰφιγένεια ἐν Ταυρίδι». Ἡ κριτικὴ ὡμίλησεν εὐφήμως περὶ αὐτοῦ, μετὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον ρόλον, ὃν ὑπεδύθη. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

δεσσινιὸλ [*Πυροτεχνουργ.*]. Εἶδος πυρίτιδος λαβὸν τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐφευρέτου.

Δὲστ (Decht) [*Γεωγρ.*]. Παράλιος πόλις τοῦ Βελουχιστάν.

— **Δὲστ-ἰ κεμπὶρ** [*Γεωγρ.*]. Μεγάλη ἔρημος τῆς Περσίας, νοτίως τῆς Τεχεράνης, ἐκτεινομένη πρὸς Α μέχρι τῶν ὀρέων τοῦ Χορασάν, εἰς μῆκος 700 χιλμ. καὶ πλάτος 200 χλμ. περίπου. Τὸ ὄνομά της (Decht-i-Kebir) σημαίνει περσιστὶ «μεγάλη πεδιάς», ἀλλ' εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας γράφεται ἐσφαλμένως Dasht-i-Kavir καὶ εἰς τοὺς γαλλικοὺς Dacht-i-Kevir, ἐνῷ συγχρόνως εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας ἡ λέξις ἐξηγεῖται ἐσφαλμένως «μεγάλη Καβίρ», (ἐνῷ τὸ *κεμπὶρ* εἶναι τὸ σημαῖνον μέγας). Εἶναι ἔρημος ἀμμώδης, περιέχει δὲ καὶ ἁλμυρὰ ἕλη μετὰ μεμονωμένων τινῶν ὑψωμάτων. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Δὲστ-ἰ-μπεγιὰζ** [*Γεωγρ.*]. Μικρὰ πολίχνη τῆς Περσίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Χορασάν.

Δεστάελ. Δανὸς φιλέλλην, ὅστις, κατέχων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ ἐν τῷ δανικῷ στρατῷ, παρῃτήθη τῷ 1821 καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καταταχθεὶς ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ σώματος τῶν Φιλελλήνων, μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Πέτα τὴν 4 Ἰουλίου 1822 καὶ κατ' αὐτήν, ἡρωϊκῶς μαχόμενος, ἔπεσε παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ στρατηγοῦ Νόρμαν. Γ. Δ. Κ.

Δεστὲκ [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Περσίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Σεϊστὰν παρὰ τὰ ἀφγανικὰ σύνορα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χελμέντ, 25 χιλιόμετρα Ν. τοῦ Νασὶρ-Ἀμπάτ. Κάτοικοι 3000. Ν. Μ.

Δεστιστὰν [*Γεωγρ.*]. Ὄνομα διδόμενον εἰς τὰς οὐχὶ μακρὰν τοῦ Περσικοῦ κόλπου χαμηλὰς πεδιάδας, τὰς ἐκτεινομένας μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν *Χουζιστὰν* καὶ *Φὰρς*. Κάτοικοι 2000. Ν. Μ.

Δεστούνης, ***Γαβριήλ***. Ἕλλην φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1818 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1895. Υἱὸς τοῦ *Σπυρίδωνος Δεστούνη*, διπλωματικοῦ ὑπαλλήλου ἐν τῇ ρωσσικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ συγγραφέως καταγομένου ἐκ Κεφαλληνίας, βρέφος μετεφέρθη εἰς Σμύρνην, ὅποθεν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἠκολούθησε τοὺς φυγαδευθέντας γονεῖς του εἰς Βενετίαν καὶ δεκαετὴς ἐπανῆλθεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἔλαβε τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του εἰς τὸ λύκειον τῶν εὐγενοπαίδων καὶ εἶτα εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς ἰδίας πόλεως, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Τῷ 1848 διωρίσθη τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τῷ ἀσιατικῷ τμήματι, ὡς γνωρίζων ἄριστα τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, μεθ' ὃ ἐκλήθη ὅπως διδάξῃ ταύτην εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ἀσχοληθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἱστορίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ρωσικῆς ἱστορίας εἰς τὰ ἀνώτερα γυναικεῖα ἐκπαιδευτήρια τῆς Πετρουπόλεως, ἀπὸ δὲ τοῦ 1865 κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἑλληνικῆς καὶ βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ἣν διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τῷ 1894 ἐξελέγη μέλος τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ρωσίας.

Ὁ Γαβριὴλ Δεστούνης ὑπῆρξεν εἷς τῶν γονιμωτέρων ἱστορικῶν συγγραφέων, γράψας πολυάριθμα ἔργα ἑλληνιστί, ρωσιστὶ καὶ γαλλιστί· προικισμένος δι' ἐκτάκτου εὐγλωττίας, προσείλκυεν ἄπειρον πλῆθος ἀκροατῶν εἰς τὰς παραδόσεις του, ἐπεδίωκε δὲ πάντοτε νὰ εἰκονίζῃ τὴν ζωὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ βυζαντινῆς περιόδου, συσχετίζων αὐτὴν μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἀποδεικνύων τὴν συνέχισιν αὐτῆς, μηδέποτε διακοπείσης ἐκ τῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν Ὀθωμανῶν, ὑποστηρίζων δὲ ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου διετήρησαν τὴν θρησκείαν των καὶ τὸ ἐθνικόν των φρόνημα ἐκ τῆς προστασίας ἣν ἔσχον παρὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων του εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Περὶ κλεφτῶν καὶ ἁρματολῶν τοῦ 1821», «Περιγραφὴ τῆς Ἀλβανίας», «Τοπογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως», «Βίος καὶ πράξεις τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων», «Μελέται περὶ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος», «Ἑλληνικὰ

Digitized by Google

ἡρωικὰ ᾄσματα τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων», «Βίος τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ», «Ταξίδιον εἰς τὴν Ρωμυλίαν», «Les annales byzantines confirment · elles le contenu de l'inscription runique gravée sur le lion de Pirée, conservé a l'arsenal de Venise» κ. τ. λ. Ἐκτὸς τούτων ὁ Γαβριὴλ Δεστούνης ἐδημοσίευσεν ἀπειραρίθμους ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας εἰς ἐπιστημονικὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ ἄλλα περιοδικά, ὡς καὶ εἰς τὰ δελτία τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Πετρουπόλεως. θ. β

— **Δεστούνης, Σπυρίδων.** Ἕλλην λόνιος, πατὴρ τοῦ *Γαβριὴλ Δεστούνη*, γεννηθεὶς ἐν Ἄσσῳ τῆς Κεφαλληνίας τῷ 1782 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1848. Ὁ πατήρ του, ἰατρὸς ἐπὶ ἑνετοκρατίας, ἀποστρεφόμενος τὸ κρατοῦν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἐπαναστατικὸν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πνεῦμα, προετίμησε ν' ἀποστείλῃ πρὸς ἐκπαίδευσιν τὸν υἱόν του εἰς Μόσχαν. Περατώσας ἐκεῖ τὰς σπουδάς του, ὁ Σπυρίδων Δεστούνης διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας καὶ ἤρξατο ἀμέσως ἐκδίδων διὰ φορὰ ποιήματα. Ἀπὸ τοῦ 1818 εἰσήχθη εἰς τὴν προξενικὴν ὑπηρεσίαν, τῷ δὲ 1821, ὅτε ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, διετέλει γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσίας ἐν Σμύρνῃ, ὅπου ἐπροστάτευσε πλείστους Ἕλληνας καταδιωκομένους ὑπὸ τοῦ ἐκμανέντος τουρκικοῦ ὄχλου καὶ καταφυγόντας ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ρωσικῆς σημαίας. Ἡ προστασία αὕτη τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἄγγλος πρόξενος ἀπεδίωκε τοὺς προστρέχοντας εἰς αὐτόν, ἐξήγειρεν ἐναντίον του τοὺς Ὀθωμανούς, οἵτινες ἐπεδραμον ὅπως πυρπολήσουν τὸ προξενεῖον καὶ φονεύσουν αὐτόν. Ὁ Δεστούνης ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ πλῆθος Ἑλλήνων, ἐπιβιβάσας αὐτοὺς εἰς γαλλικὰ σκάφη, εἶτα δὲ παραδώσας τὸ ρωσικὸν προξενεῖον εἰς τὸν Γάλλον πρόξενον ἀπῆλθε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Κύθηρα καὶ κατόπιν εἰς Βενετίαν, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἀνῆκεν οὗτος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς, τοῦτο δὲ γενόμενον γνωστὸν ἐν Πετρουπόλει προεκάλεσε τὴν δυσμένειαν ἐναντίον του τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α', κηρυχθέντος κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀποστρεφομένου τὰς μυστικὰς ἑταιρείας, αἵτινες εἶχον πληρώσει τότε τὴν Ρωσίαν ἐπιδιώκουσαι τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστῶτος. Ἀπολυθεὶς τῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας παρέμεινεν εἰς Βενετίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Πετρούπολιν ἐν ἔτει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Α', τῷ 1826, ἐγκατεστάθη δὲ ὁριστικῶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλολογίαν, πρὸς τὰς ὁποίας ἔφερον αὐτὸν αἱ κλίσεις του. Ἀπὸ τοῦ 1818 εἶχε μεταφράσει τοὺς «Παραλλήλους βίους» τοῦ Πλουτάρχου, τὸ «Πολεμικὸν σάλπισμα» τοῦ Κοραῆ, γαλλιστὶ δὲ ἔγραψε τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας τῶν Γάλλων εἰς Μόσχαν τῷ 1812». Τὰ ἔργα ταῦτα εἶχον κριθῆ εὐμενέστατα, ἡ δὲ ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν βραβεῖον δεκακισχιλίων ρουβλίων. Εἰς τὴν Βενετίαν διαμένων ἔγραψε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Βενετίας», μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲ εἰς Πετρούπολιν μετέφρασε τὴν «Ἑξάβιβλον» τοῦ Ἁρμενοπούλου.

Τῷ 1838 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς ρωσικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἡ μετάφρασις τῶν συγγραφέων Δεξίππου, Ὀλυμπιοδώρου, Μάλχου, Πρισκίου, Μενάνδρου, Νόννου, Θεοφάνους κλπ., ὧν ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ υἱός του Γαβριήλ, πλουτίσας αὐτοὺς διὰ πολυτίμων σημειώσεων. Καταγίνας ἔκτοτε εἰς βυζαντινὰς μελέτας, μετέφρασε ρωσιστὶ τὰς ἱστορίας τοῦ Προκοπίου καὶ τοῦ Ἀγαθία, καὶ ἐδημοσίευσε μακρὰν μελέτην «Περὶ τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ρωσικὴν ἱστορίαν», πρὸς δὲ μετέφρασεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς τὰς «Ἠθικὰς ἐννοίας» τοῦ Ἰνδοῦ φιλοσόφου Σαναξῆ κατὰ μετάφρασιν τοῦ Δημητρίου Γαλανοῦ τοῦ Ἀθηναίου. Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Δεστούνη εἶναι ποικίλον· οὕτω τῷ 1841 συνέγραψε τὸ περιβόητον σύγγραμμα αὐτοῦ «Τὸ Ναυτικὸν Δίκαιον ἐν Εὐρώπῃ», ἐκ τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθη τὸ «Περὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητος ἐπὶ τῶν θαλασσῶν» κεφάλαιον, ὅπερ ἀνέδειξε τὸν Δεστούνην ἕνα τῶν σοφῶν νομοδιδασκάλων τῆς ἐποχῆς του. Εἰς τὸν Σπυρίδωνα Δεστούνην ὀφείλεται ἡ δοθεῖσα ἔκτοτε ὤθησις τῆς ἐρεύνης τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου ἐν Ρωσίᾳ, ἥτις ἐπέτυχε καταπληκτικὰς προόδους. Τῷ 1835 διωρίσθη ἀρχιγραμματεὺς τοῦ ἀσιατικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῷ 1842 ἐγένετο σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας. Τὴν πλουσίαν ἀρχαιολογικὴν συλλογήν του, ἣν εἶχε καταρτίσει ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὴν προσέφερεν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀδησσοῦ. θ. βελλιανιτης

δεστουρὶ (τό). Εἶδος μεταξωτοῦ χρυσοϋφάντου ἢ ἀργυροϋφάντου ὑφάσματος, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Ἀντιοχείᾳ κατασκευαζομένου, ἰδίως κατὰ τὸν μεσαίωνα, τυγχάνοντος δ' ἐξαιρετικῆς ἐν Εὐρώπῃ καταναλώσεως. Ἐκ τοῦ δεστουρὶ τούτου προῆλθεν ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ δὴ ἐν Bricato, κατόπιν δὲ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ἰδιαιτέρα ὅλη βιομηχανία παρασκευῆς μεταξωτῶν, καλουμένων brocart καὶ συγκειμένων ἐκ μεταξωτῶν ὑφασμάτων ἀνατολικοῦ ρυθμοῦ, κεκοσμημένων διὰ νημάτων χρυσοῦ, ἅτινα ἀποτελοῦν τὴν βάσιν ἢ τὸ ὅλον τῶν διαφόρων σχεδίων στολισμοῦ τοῦ ὑφάσματος. ι. μπ.

δέστρα (ἡ)· τὸ εἰς τὴν παραλίαν σταθερὸν σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον προσδένουσι τὰ πρυμνήσια τῶν πλοίων.

— *[Ναυτ.]* Τόσον ἐν τῷ κοινῷ ὅσον καὶ ἐν τῷ ἐπισήμῳ ναυτικῷ ὀνοματολογίῳ (ἄρθρ. 601) καλεῖται *δέστρα* (γαλλ. les bornes d'amarrage, ἀγγλ. mooring post) στήλη ἰδιόμορφος ἐκ χυτοσιδήρου, ἢ ἐκ κυλινδρικοῦ μονολίθου, πρὸς πρυμνοδέτησιν τῶν πλοίων κατὰ τὰς προσορμίσεις των. Ἀντὶ ἐπίτηδες κατασκευαζομένων δεστρῶν χρησιμοποιοῦνται ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι παλαιὰ χυτοσιδηρᾶ ἐμπροσθογεμῆ πυροβόλα, ἐμπηγνύμενα εἰς τὰς προκυμαίας ἢ τὰ κρηπιδώματα τῶν λιμένων. σ. ε. λ.

δέστρον (τό)· ὁ ἐσωτερικὸς σιδηροῦς δακτύλιος τοῦ τροχοῦ ἔνθα εἰσέρχεται ὁ ἄξων. Προεφύλαττε τὴν ἀπὸ τῆς τριβῆς τοῦ ἄξονος φθορὰν τῆς «πλήμνης».

Δεσύλλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀνδανίας τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 944. Καλεῖται καὶ *Δουσίλα*. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν Νομίων ὀρέων, διαρρεόμενον ὑπὸ μικροῦ χειμάρρου, ὑδρεύεται δὲ ἐκ πηγαίων καὶ φρεατίων ὑδάτων. Αἱ κύριαι καλλιέργειαι τῆς περιφερείας εἶναι ἡ τῆς συκῆς (ἐτησία παραγωγὴ 500 000 ὀκ.), τῆς ἀμπέλου (150.000 ὀκ.) καὶ τῆς σταφιδαμπέλου (100.000 ὀκ.). Ἔχει ἀνεπτυγμένην σηροτροφίαν καὶ μικρὰν ἐλαιουργίαν. Δ. Ε. Μ.

Δεσφίνα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος ἐχούσης περιφέρειαν τὴν τοῦ τέως δήμου Ἀντικύρας. Κάτοικοι (1928) 3012. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου (ὕψομ. 680) κειμένου εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ λόφου Προφήτης Ἠλίας, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων καὶ φρεατίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ παράλιον χωρίον *Ἀντίκυρρα* (κάτ. 305). Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος καλλιεργοῦνται ἐκτάσεις 10.000 στρεμ. διὰ σίτου, 3 000 στρ. διὰ κριθῆς καὶ 2.000 στρέμ. δι' ὄσπρίων. Ἔχει μεγάλην κτηνοτροφίαν (16.000 αἰγοπρόβατα), ἀρκετὰ ἐλαιοτριβεῖα καὶ ἀλευρομύλους.

Ἡ κωμόπολις Δεσφίνα κατὰ τὸ ἥμισυ ἔχει ρυμοτομίαν μὲ πλατεῖαν εἰς τὸ μέσον, ἐν ᾗ ἐγείρεται τὸ ἡρῷον τῶν πεσόντων καὶ εἶναι ἠλεκτροφωτιστος. Συγκοινωνεῖ δὲ μετὰ τοῦ ἐπινείου της Ἀντικύρρας διὰ βατῆς ὁδοῦ, δι' ὁμοίας δὲ μετὰ τῆς Ἰτέας (χλμτρ. 13), τῶν Δελφῶν (χλμτρ. 14), Ἀραχώβης (χλμτρ. 17) κλπ.

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος κεῖται καὶ ἡ παλαιοτάτη μονὴ Προδρόμου, ἔχουσα ὡραίας τοιχογραφίας καὶ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην μὲ ἱστορικὰ κειμήλια. Δ. Ε. Μ.

— *Δεσφίνα [Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κοκκίνων Λουριῶν τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 23.

δετάριον (τὸ) (Detarium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ καλλιεργουμένας διὰ τὸν ἐδώδιμον καρπόν των. Δ. Ν. Π.

δετζία (ἡ) (Deutzia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρηξισαστροειδῶν*. Αἱ δετζίαι εἶναι θάμνοι φυλλοβόλοι ἰθαγενεῖς τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν 8 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: *δετζία ἡ ἐπαλξωτὴ* (Deutzia crenata), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Ἰαπωνίας, καλλιεργουμένη πρὸς κόσμον, καὶ *δετζία ἡ κορυμβανθὴς* (Deutzia corumbosa), ἀπαντῶσα εἰς τὰ Ἱμαλάϊα ὄρη. Δ. Ν. Π.

δετὴ (ἡ)· δέσμη δαδίων, καθόλου: δέσμη, φάκελος, ἀγκαλίς.

δετήρ,—ῆρος (ὁ)· ὁ δέτης, ἀμαλλοδέτης.

δετηρία (ἡ) *[Ναυτ.]*. Σχοινίον λεπτόν, περιφερείας 15,20, ἢ 27 χιλιοστομέτρων (κοιν. *λιγαδοῦρα*, γαλλ. ligne d' amarrage, ἀγγλ. line for seizing), ἀποτελούμενον ἐκ δύο ἢ τριῶν *μερμίθων* (μερλίνο) συνεστραμμένων. Χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν παντὸς εἴδους δετῶν, ἐπιδέσμων, βολιδοσχοίνων, σχοινίων δρομομέτρου, σειραδίων εἰς τὰ ἱστία τῶν λέμβων κλπ. Εἶναι δὲ λεπτότερον τοῦ *βαθμιδοσχοίνου*, πρὸς ὃ δέον νὰ μὴ συγχέεται. Σ. Ε. Λ.

δέτης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Σχοινίον λεπτόν, κοιν. *σάγουλα* (γαλλ. raban, aiguillette, ἀγγλ. lashing rope, stop, rope band), χρησιμοποιούμενον δι' εἰδικὰς δέσεις, λόγῳ τῶν ὁποίων διαστέλλεται ὡς *ἀναδέτης*, *διαδέτης*, *ἐπιδέτης*, κατὰ τὴν χρῆσιν (Ναυτ ὀνοματ. ἄρθρ. 408). Σ. Ε. Λ.

δετικὰ (τά)· ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὸ δέσιμον, οἷον βιβλίου κτλ.

δέτο (τὸ) (Deto) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰσοποδιδῶν*, περιλαμβάνοντα ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Δετόρος, Ἠλίας. Ἀγωνιστὴς ἐκ Γορτυνίας, προσεπικληθεὶς *Νιετόρος* (δόκτωρ) ὡς ἐπαγγελλόμενος τὸν ἰατρόν. Ἠκολούθησε τὸν Πλαπούταν καὶ πολεμήσας γενναίως ἀνεγνωρίσθη ἀξιωματικὸς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων. Γ. Δ. Κ.

δετός,—ή,—όν· δεμένος, συνδεδεμένος.

Δετουσὺ (De Toucy). Φράγκοι εὐγενεῖς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φραγκοκρατίας. —1) *Ναριώ*. Ἔζησε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ'. Ἐγένετο ἀντιβασιλεὺς εἰς τὸν λατινικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1228) ἐπὶ Βαλδουΐνου, υἱοῦ τοῦ Ροβέρτου.—2) *Ἀνσελῖνος*. Τουρκομαθὴς Φράγκος χρησιμεύσας ὡς πράκτωρ τοῦ Φράγκου πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας, διὰ τὴν πρὸς τοὺς Φράγκους προσέλευσιν τῶν δυσαρεστηθέντων Τούρκων μισθοφόρων τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, δεσπότου τοῦ Μορέως. Ἐπιτευχθείσης συνθήκης μεταξὺ Φράγκων καὶ τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν Μελὶκ καὶ Σαλίκ, ὁ Ἀνσελῖνος, ἐπὶ κεφαλῆς σώματος στρατοῦ ἐνίκησε τοὺς Βυζαντινοὺς παρὰ τὸ Μακρυπλάγι τῶν Καλαμῶν Πρβλ. *Βίλλερ*, Ἱστ. τῆς Φραγκοκρ. Α' 179).

Δεύδοριξ ἢ *Θεόδοριξ*. Εἷς ἐκ τῶν ἐπισήμων Σουγάμβρων, λαοῦ κατοικοῦντος παρὰ τὸν Ρῆνον, ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως Μαίλωνος· καταλέγεται μεταξὺ τῶν Γερμανῶν τῶν κοσμησάντων τὸν θρίαμβον τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Γερμανοῦ, ὅστις καθυπέταξε τὴν χώραν τῶν Σουγάμβρων. Ι. Δ. Σ.

δεϋδρακετικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$\begin{array}{l} CH_3.\ C{-}O{-}CO \\ \qquad\quad \| \qquad\ \ | \\ \qquad CH.CO\ CH.CO.CH_3 \end{array}$$

Λαμβάνεται κατὰ τὴν διὰ θερμάνσεως ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀκετοξικοῦ ἐστέρος. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 109° καὶ βράζον εἰς 270°. Σ. Γ.

δεϋδροενδεκυλενικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $CH\vdots C.[CH_2]_8.COOH$. Τήκεται εἰς 42°,7. Δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀκετυλενικοῦ ὑδρογόνου δι' ἀργύρου σχηματίζεται ἐκρηκτικὴ ἕνωσις. Σ. Γ.

δεϋδροθειο-π-τολουϊδίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

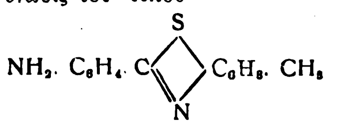

ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1887 ὑπὸ τοῦ Green παρὰ τὴν *πριμουλίνην* κατὰ τὴν ἐπίδρασιν θείου ἐπὶ π-τολουϊδίνης εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Ἡ δεϋδροθειοτολουϊδίνη καθαρίζεται τελείως δι' ἀποστάξεως ἢ ἀνακρυσταλλώσεως ἐξ ἀμυλικῆς ἀλκοόλης. Ἐξ ἀμυλικῆς ἀλκοόλης κρυσταλλοῦται εἰς στιλβούσας, ὑποκιτρίνας, ἰριδιζούσας βελόνας τηκομένας εἰς 191° καὶ ἀποσταζούσας εἰς 434°. Εἶναι σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὀξικὸν ὀξύ, μετρίως ἐν θερμῇ ἀμυλικῇ ἀλκοόλῃ καὶ βενζολίῳ καὶ αἰθέρι. Τὰ πλεῖστα τῶν διαλυμάτων αὐτῆς δεικνύουσιν ὡραῖον ἰωδοχύανον φθορισμόν. Σ. Γ.

δεϋδροϊνδικὸν *[Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγον τοῦ ἰνδικοῦ λαμβανόμενον ἐξ αὐτοῦ δι' ἠπίας ὀξειδώσεως ἀπουσίᾳ ὕδατος. Ἔχει τὸν τύπον

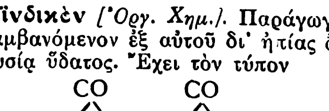

καὶ κρυσταλλοῦται εἰς ἐρυθροκίτρινα φύλλα. Δι' ὀξέων ἢ δι' ἀλκαλίων μετατρέπεται εἰς *ἰνδικόν*. Μετὰ ὀξίνου θεϊώδους νατρίου παρέχει διαλυτὴν εἰς τὸ ὕδωρ κιτρίνην ἕνωσιν. Σ. Γ.

Δευκαλίων *[Μυθολ.]*. Περιώνυμος μυθικὸς βασιλεὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ πρόγονος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἦτο υἱὸς τοῦ Προμηθέως καὶ ἐγεννήθη ἐν Καυκάσῳ, ὅπου ἐβασανίζετο ὁ πατήρ του, διότι ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ πῦρ κλέψας αὐτὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Φυγὼν ἐκ Καυκάσου μετέβη εἰς Θεσσαλίαν (κατ' ἄλλον μῦθον εἰς τὴν Λυκώρειαν τοῦ Παρνασσοῦ). Ἐν Θεσσαλίᾳ ὁ Δευκαλίων συνεζεύχθη τὴν Πύρραν, θυγατέρα τοῦ Ἐπιμηθέως καὶ τῆς Πανδώρας (κατ' ἄλλον μῦθον ἡ Πανδώρα ἦτο μήτηρ τοῦ Δευκαλίωνος), τῆς πρώτης ὑπὸ τῶν θεῶν πλασθείσης γυναικός, καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας ὅτε ἔζη ἡ γενεὰ τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος, τὴν ὁποίαν ὁ Ζεὺς εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐξολοθρεύσῃ διὰ τὴν μοχθηρίαν της. Ὁ Δευκαλίων διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν θεομηνίαν κατε-

Digitized by Google

σκεύασε, κατὰ συμβουλὴν τοῦ πατρός του, ἀκάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔθεσεν ὅλα τὰ χρειώδη. Μόλις εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸ ὁ Δευκαλίων μετὰ τῆς συζύγου του, ἤρχισε νὰ πιπτῃ ραγδαία βροχή, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα κατέκλυσαν τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔπνιξαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ὁ κατακλυσμὸς οὗτος, τὸν ὁποῖον ἀποδέχεται καὶ ὁ Πλάτων (ἐν τῷ «Τιμαίῳ») ὡς συμβάντα ἐπὶ τοῦ Δευκαλίωνος, ἔγινε, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, ὅτε ἐβασίλευεν ἐν Ἀθήναις μὲν ὁ Κραναός, ἐν Μαραθῶνι δὲ ὁ Τριόπας. Ἀφοῦ ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας καὶ ἐννέα νύκτας ἐφέρετο ἐπὶ τῶν ὑδάτων τὸ ἀκάτιον, προσωρμίσθη τέλος εἰς τὴν Ὄθρυν (κατὰ παραλλαγὰς τοῦ μύθου εἰς τὸν Παρνασσόν, ἢ τὸν Ἄθων ἢ τὴν Αἴτναν κ.ο.κ.). Ὅταν κατέπαυσεν ἡ βροχὴ καὶ ἀπεσύρθησαν τὰ ὕδατα, ὁ Δευκαλίων μετὰ τῆς Πύρρας κατῆλθον εἰς τὴν γῆν καὶ ἐτέλεσαν θυσίαν εἰς τὸν Φύξιον Δία (τὸν προστάτην τῶν φυγάδων), ἔπειτα συνεβουλεύθησαν τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τῆς Θέμιδος κατὰ τίνα τρόπον θὰ κατοικηθῇ καὶ πάλιν ὑπ' ἀνθρώπων ἡ γῆ (κατ' ἄλλον μῦθον ἀπηύθυνεν εὐχὴν περὶ δημιουργίας ἀνθρώπων πρὸς τὸν Δία, ἀφοῦ διὰ τοῦ Ἑρμοῦ εἶχε μάθει ὅτι ἡ πρώτη πρὸς αὐτὸν εὐχὴ ἤθελεν εἰσακουσθῇ). Ἡ Θέμις ἀπεκρίθη εἰς αὐτὸν ὅτι, ἐὰν ἤθελον νὰ ἐπαναφέρουν εἰς φῶς νέους ἀνθρώπους, ἔπρεπεν, ἀφοῦ καλύψουν τὸ πρόσωπον, νὰ ρίψουν ὄπισθέν των τὰ ὀστᾶ τῆς μητρός των. Ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα ἠννόησαν τὴν ἔννοιαν τοῦ χρησμοῦ τούτου καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην ἔρριψαν ἄνωθεν τῶν ὤμων των λίθους ἀποσπωμένους ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς γῆς (τῆς μητρὸς καὶ τροφοῦ πάντων τῶν ἀνθρώπων). οἵτινες ἔγιναν ἄνθρωποι (ἄνδρες οἱ ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος ριφθέντες, γυναῖκες δὲ οἱ ὑπὸ τῆς Πύρρας). Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον μάλιστα διὰ τοῦτο ὠνομάσθη τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων λαός, ὡς προελθὸν ἀπὸ λάας (λίθους). Μετὰ τὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δημιουργίαν νέων ἀνθρώπων, ὁ Δευκαλίων ἵδρυσεν ἀγῶνας εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γενομένου κατακλυσμοῦ, τοὺς ὁποίους ὠνόμασεν «Ὑδροφόρια». Ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Πύρρας γάμου του ὁ Δευκαλίων ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Ἕλληνα, γενέρχην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ τὸν Ἀμφικτίονα, τὸν ἱδρυτὴν τῶν ἀμφικτιονιῶν, καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Πρωτογένειαν, ἐκ τῆς ὁποίας, συνελθούσης μετὰ τοῦ Διός, ἐγεννήθη ὁ Ἀέθλιος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐλέγετο ὅτι ἔζησεν ὁ Δευκαλίων ἐν Ἀττικῇ, ἔνθα ἐτιμήθη ὡς θεός. Εἰς αὐτὸν ἀπεδίδετο ἡ ἵδρυσις τοῦ ἀρχαιοτάτου ἐν Ἀθήναις ἱεροῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ πλησίον αὐτοῦ ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του καὶ τὸ χάσμα ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατεπόθησαν τὰ τελευταῖα ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ.

Ὁ μῦθος τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμοῦ ἦτο διαδεδομένος ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχε συναναμιγῆ μὲ διαφόρους ἐπιχωρίους παραδόσεις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ πόλεων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: Ἐν Δελφοῖς ἐλέγετο ὅτι κατὰ τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν κατεστράφη ἡ ὑπὸ τοῦ ἥρωος Παρνασσοῦ κτισθεῖσα πόλις καὶ ὅτι ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῆς διεσώθησαν ὅσοι κατέφυγον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ, ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὰς ὠρυγὰς τῶν λύκων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξ εὐγνωμοσύνης ὠνόμασαν οἱ διασωθέντες Λυκώρειαν τὴν πρώτην μετὰ τὸν κατακλυσμὸν κτισθεῖσαν ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ ὑπ' αὐτῶν πόλιν. Ἐν Μεγάροις ἐλέγετο ὅτι ὁ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸς συνέβη ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μεγάρου, υἱοῦ τοῦ Διός, ὅστις ἐσώθη μετὰ τῆς μητρός του, μιᾶς τῶν Σιθνίδων νυμφῶν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πλησίον τῆς πόλεως ὑψηλοῦ ὄρους, ὁδηγηθεὶς εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὰς κραυγὰς τῶν γεράνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὠνόμασε τὸ ὄρος Γεράνεια. Ἐν Ἄργει ἐλέγετο ὅτι ἐκεῖ κατέφυγε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ὁ Δευκαλίων καὶ ἵδρυσε τὸ ἱερὸν τοῦ «Ἀφεσίου Διός», εὐγνωμονῶν διὰ τὴν ἄφεσίν του. Ἐν Ἠπείρῳ ἐλέγετο ὡσαύτως ὅτι ἐκεῖ μετέβη μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ὁ Δευκαλίων καὶ παρέμεινεν ἐν Δωδώνῃ, παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Δωδωναίου Διός. Ἐν Ὀποῦντι τῆς Λοκρίδος ἔκτισε τὴν πρώτην, κατὰ τὸν Πίνδαρον, κατοικίαν του καὶ ἐν Κύνῳ τῆς αὐτῆς χώρας ἐπιστεύετο ὑπὸ τῶν κατοίκων της ὅτι διέμενε πάντοτε μετὰ τῆς Πύρρας.

Ἐν Κρήτῃ ἐλέγετο ὁ Δευκαλίων υἱὸς τοῦ Μίνωος καὶ τῆς Κρήτης, θυγατρὸς τοῦ Ἀστερίου. Ἐκτὸς ὅμως τῶν παραδόσεων περὶ κατακλυσμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δευκαλίωνος, ὑπῆρχον παραδόσεις εἰς τινας ἑλληνικὸς πόλεις καὶ περὶ κατακλυσμῶν συμβάντων εἰς διαφόρους ἄλλας ἐποχάς. Οὕτως ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐλέγετο ὅτι συνέβη ἐπὶ Λυκάονος καὶ ὅτι ἐσώθη μόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νύκτιμος. Ἐν Βοιωτίᾳ ἐπὶ Ὠγύγου, ἀνδρὸς αὐτόχθονος καὶ πρώτου βασιλέως τῆς χώρας. Ἐν Αἰτωλίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀρεσθέως, ὅστις ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος καὶ ἐν Ἤλιδι ἐπὶ Ἀεθλίου, ἐγγόνου τοῦ Δευκαλίωνος κ. ο. κ. Ἡ εἰς τοιαύτην ἔκτασιν διάδοσις τῆς παραδόσεως τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμοῦ, ἂν καὶ αὕτη δὲν ἦτο πολὺ παλαιά, ἀφοῦ οὔτε ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, οὔτε ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου μνημονεύεται, μαρτυρεῖ ὅτι αἱ παραδόσεις προήρχοντο ἐκ πραγματικῶν κατακλύσεων ἑλληνικῶν τινων χωρῶν κατόπιν πολυομβρίας καὶ πλημμυρῶν τῶν ποταμῶν (ὁ Ἀριστοτέλης περιώριζε ταύτας εἰς τὴν Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν καὶ Θεσπρωτίαν τῆς Ἠπείρου) καὶ ὅτι αὗται ἐμεγαλοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν (τοῦ Πινδάρου καὶ βραδύτερον τοῦ Ὀβιδίου) καὶ μυθογράφων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν περὶ κατακλυσμοῦ παραδόσεων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπῆρχον κατά τε τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς μεναγενεστέρους χρόνους παραδόσεις περὶ κατακλυσμοῦ καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὡς παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, Λιθουανοῖς καὶ ἄλλοις. Ἡ λιθουανικὴ δὲ παράδοσις (*P. Decharme*, Μυθολ. τῆς ἀρχ. Ἑλλαδος-μετάφρ. *Ἀδαμαντίου* σ. 285) δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς περὶ Δευκαλίωνος καὶ Πύρρας. Κατὰ τὸν Humboldt μάλιστα καὶ ἐν Ἀμερικῇ, παρὰ τῷ λαῷ τῷ κατοικοῦντι παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρινόκου, ὑπάρχει παράδοσις ὅτι νέοι ἄνθρωποι ἦλθον εἰς τὸ φῶς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐκ τῶν καρπῶν τῶν φοινίκων. Αἱ παγκόσμιοι αὗται περὶ κατακλυσμοῦ παραδόσεις φαίνεται ὅτι προέρχονται ἐκ τῶν αὐτῶν εἰς πάσας τὰς χώρας αἰτίων, τῶν ἑκάστοτε δηλαδὴ ἀλλοιώσεων τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἕνεκα σεισμῶν καὶ πλημμυρῶν. ΚΑΨ

Δευκαλίων *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησίον ἐν τῷ Παγοσιτικῷ κόλπῳ: «Εἶτα ἄκρα Πύρρα καὶ δύο νησία πλησίον, ὧν τὸ μὲν Πύρρα, τὸ δὲ Δευκαλίων καλεῖται. Ἐνταῦθα δὲ καὶ ἡ Φθιῶτίς πως τελευτᾷ» (*Στράβ.* Didot 374,29.) Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον Πύρρα εἶναι τὸ σύγχρονον Ἀγκίστρι, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον τοῦ Βόλου, τὸ δὲ νησίον Δευκαλίων εἶναι τὸ ἐφ' οὗ τὸ ἐρημοκκλήσιον «Ἅγ. Νικόλαος» (πλάτ. 39° 17′50″ Β, μῆκ 22° 57′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels) εἰς 1/8 μίλ. ΔΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀγκίστρι. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Δευκαλίωνος** *τάφος*. Τάφος τοῦ Δευκαλίωνος ἐν Ἀθήναις, ὅστις ἐδεικνύετο ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ εἰς τὰ ΝΑ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ Β τῆς Καλλιρρόης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰλισοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐκτισμένος, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος. Ὁ Παυσανίας διηγεῖται, ὅτι πλησίον τοῦ τεμένους τούτου ὑπῆρχε ρωγμὴ τοῦ ἐδάφους, πλάτους ἑνὸς πήχεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας, καθὼς ἐμυθολογεῖτο, εἶχον εἰσρεύσει γενόμενα ἄφαντα ὅλα τὰ ὕδατα τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος γενομένου κατακλυσμοῦ, καὶ ὅτι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἔρριπτον κατ' ἔτος ἐντὸς αὐτῆς μελόπιττες. Ι. Δ. Σ.

Δευρίοπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς βορείου Μακεδονίας παρὰ τὸν Ἐριγῶνα ποταμόν, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς Παιονίας. Κατ' ἐπιγραφὰς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας ταύτης ἔκειτο παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Γσεπίχοβον, μεταξὺ Μοναστηρίου καὶ Πριλάπου. Οἱ κάτοικοι *Δευρίοπες*.

δεῦρο· ἐπίρ. τοπ. ἐδῶ, πρὸς τὰ ἐδῶ: «δεῦρ' ἴτε πάντες λεῴ» (ἔλατε ἐδῶ πάντες οἱ λαοί· κήρυγμα τοῦ Θησέως πρὸς συνοίκισιν τῶν Ἀθηνῶν)· || προτρεπτικὸν κλητικόν· ἐδῶ, ἀπ' ἐδῶ, ἐμπρός: «ἄγε δεῦρο», «Λάζαρε δεῦρο ἔξω» || χρονικῶς: μέχρι τοῦδε, μέχρι τοῦ νῦν, ἕως τώρα: «δεῦρ' ἀεί».

δεύσιμος,— *η*,— *ον*· ποτιστικός· || ὁ δυνάμενος νὰ βραχῇ,—νὰ βαφῇ.

δεῦσις— *εως* (ἡ)· ὕγρανσις, μούσκευμα· || βαφὴ δι' ἀνεξιτήλου χρώματος.

— *[Ἀλιευτ.]* Ἐκαλεῖτο *δεῦσις* ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ βαφὴ τῶν ἁλιευτικῶν δικτύων διὰ πευκοφλοιοῦ κοπανισμένου καὶ βρασμένου, ἵνα διατηροῦνται ταῦτα μακρότερον καὶ καθίστανται μᾶλλον δυσδιάκριτα ἐν τῷ βυθῷ. Ἡ τοιαύτη δεῦσις τῶν δικτύων ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται καὶ σήμερον. Σ.Ε.Λ.

δευσοποιὸς (ὁ, ἡ)· (ἀρχ.) ὁ ποιῶν δεῦσιν, ὁ βαφεὺς ὁ ἐπιτυγχάνων ἀνεξίτηλα χρώματα.—Ρῆμ. *δευσοποιῶ* καὶ οὐσιαστ. *δευσοποιία* (ἡ).

δεῦτε· ἐπίρ. τοπ. δηλοῦν ἀριθμ. καὶ πρόσωπον: «δεῦρο ἴτε», ἔλθετε ἐδῶ, ἐλᾶτε 'δῶ, «δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν», «δεῦτε λάβετε φῶς».

δεύτερα· ἐπίρ., δευτέραν φοράν, μετὰ τὴν πρώτην, κατόπιν.

Δευτέρα (ἡ). Ὄνομα τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος. Παρὰ Ρωμαίοις ἡ ἡμέρα αὕτη ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος (Diana) ἢ τῆς Σελήνης (Luna), διὸ καὶ ὠνομάζετο Lunae dies (ἡμέρα τῆς Σελήνης) καὶ ἀπεικονίζετο διὰ τῆς θεᾶς ταύτης, φερούσης εἰς τὴν κεφαλὴν ἡμισέληνον. Ἐντεῦθεν τὸ ἰταλικὸν lunedi, τὸ γαλλικὸν lundi, τὸ ἱσπανικὸν lunes, τὸ καταλανικὸν dilluns, τὸ γερμανικὸν Montag (σύνθετον ἐκ τοῦ Mond = σελήνη καὶ Tag = ἡμέρα), τὸ ἀγγλικὸν Monday, τὸ σκανδιναυικὸν Mantag κτλ. Α. Δ.

— **Δευτέρα**, *Καθαρὰ*—*[Ἐκκλ.]*. Ἐπακολουθοῦσα τῇ Κυριακῇ τῆς Τυροφάγου ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ὀνομάζεται δὲ καθαρά, πιθανώτατα διότι ἐγκαινίζεται κατ' αὐτὴν περίοδος πνευματικοῦ καθαρμοῦ τῶν πιστῶν δι' αὐστηρᾶς νηστείας καὶ συντόνου προσευχῆς καὶ μετανοίας. Ἐντεῦθεν καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συνηθίζετο νὰ διαλαλῆται κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τῆς μεγάλης αἰθούσης τοῦ παλατίου, τῆς καλουμένης Μαγναύρας τὸ «ἐν ἁγνείᾳ καὶ φόβῳ Θεοῦ ἐκτελέσαι τὴν πανσέβαστον καὶ ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν (*Κ. Πορφυρογεν.* Ἐκθ. βασ. τάξ 1,27). Π. Ν. Τ.

—**Δευτέρα**, *Μεγάλη*—· βλ. Ἑβδομὰς *Μεγάλη*.

— **Δευτέρα** *Κύκλα* *[Ἀστρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Νοτίου Στεφάνου (βλ. λ.) ἀπαντῶσα παρὰ τῷ Γερμανικῷ καὶ τῷ Σχολιαστῇ τοῦ Ἀράτου. Ἐνιαχοῦ ὁ αὐτὸς ἀστερισμὸς καλεῖται *Δεύτερος (Στέφανος)*. Σ. Π

δευτεραγωνιστὴς (ὁ), θηλ. —*ίστρια*· ὁ δεύτερος ἀγωνιστής, ὁ παίζων τὸν δεύτερον ρόλον ἐν θεατρικῇ παραστάσει, ὁ δεύτερος ὑποκριτής· || καθόλου, ὁ παίζων δεύτερον πρόσωπον ἐν οἱαδήποτε ὑποθέσει.

— *[Ἀρχ. Θέατρ.]* Δευτεραγωνιστὴς καλεῖται ὁ ὑποδυόμενος ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ δευτερεύοντα κατὰ τὴν δραματικὴν ἀξίαν καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν κοινωνικὴν ἱεραρχίαν πρόσωπα, καθόσον πολλάκις συνέβαινεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἑλληνικοῖς δράμασι τὰ τῶν βασιλέων λ. χ. πρόσωπα νὰ εἶναι ἐντελῶς δευτερευούσης ἢ καὶ τριτευούσης δραματικῆς ἀξίας (ὁ Κρεσφόντης λ. χ. ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τραγῳδίᾳ τοῦ Εὐριπίδου καὶ ὁ Κρέων ἐν τῇ «Ἀντιγόνῃ» τοῦ Σοφοκλέους), ὅτε τὰ πρόσωπα ταῦτα ὑπεδύοντο οἱ δευτεραγωνισταὶ καὶ τριταγωνισταί· τοὐναντίον ἄλλα πρόσωπα, ὑποδεεστέρας κοινωνικῆς τάξεως, ὡς λ.χ. ὁ Φιλοκτήτης, ἡ Ἠλέκτρα, ἀλλὰ μεγάλης δραματικῆς ἀξίας, τὰ ὑπεδύοντο οἱ πρωταγωνισταί. Ὁμοία διαίρεσις ὑποκριτῶν ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ θεάτρῳ: actores primarum, secundarum, tertiarum partium. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

δευτεραῖος,—*α*,—*ον*· ὁ τῆς δευτέρας ἡμέρας ἐν σχέσει πρὸς τὴν πρώτην: «δευτεραῖοι περὶ δείλην ἀφικόμεθα», δηλαδὴ ἀπελθόντες τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἐφθάσαμεν τὴν ἑπομένην τὸ δειλινόν.

δευτερανωπία (ἡ) *[Φυσιολ. Ψυχολογ.]*. Μερικωτέρα περίπτωσις τοῦ φαινομένου τοῦ δαλτωνισμοῦ. Ἐνῷ δηλαδὴ ὁ δαλτωνισμὸς εἶναι ἡ εἰς τὰ χρώματα ἐρυθρὸν καὶ πράσινον τυφλότης, ἡ δευτερανωπία εἶναι τυφλότης μόνον εἰς τὸ πράσινον. [Πρβλ. *Von Kries*, «Ueber Farbenssyteme» ἐν Zeitschrift für Psychologie» 15, σελ. 248.] Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

δευτερεῖον (τὸ) καὶ συνήθ. *δευτερεῖα* (τά)· τὸ δεύτερον βραβεῖον: «τὰ δευτερεῖα τῆς ἀρετῆς, —τῆς σωματικῆς εὐεξίας»· || καθόλου, ἡ δευτέρα τάξις, ἡ δευτέρα βαθμις.

Δευτερεῦος, *Γεώργιος*. Ἱερομόναχος καὶ ἱερομνήμων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καταγόμενος ἐκ Κυδωνίας τῆς Κρήτης καὶ ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου («Bibliotheca graeca» ΙΒ' 115) ἀναφέρονται πλεῖστα ἔργα του. Γ. Δ. Κ.

δευτερεύω· εἶμαι δεύτερος, κατέχω τὴν δευτέραν τάξιν, τὴν δευτέραν βαθμῖδα, ἐν ἀντιδιαστ. πρὸς τὸ *πρωτεύω*: «οἱ δευτερεύοντες μαθηταί»· || κατέχω δευτέραν τάξιν ἧττον σπουδαίαν, ἐπουσιώδη, ἀσήμαντον: «αὐτὸ εἶναι δευτερεῦον ζήτημα», «δευτερεῦον ἀξίωμα»· || συντακτ. «δευτερεύουσα πρότασις» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *κυρίαν*· ἡ συνδεομένη μετὰ τῆς κυρίας ὑποτακτικῶς, ἡ προσδιορίζουσα τὴν κυρίαν, ἄλλως *ὑποτελὴς* ἢ *ὑποτεταγμένη*.

— **δευτερεύων** *τῶν διακόνων* *[Κανον. Δίκ.]*. Τῷ *δευτερεύοντι* ἢ *δευτέρῳ τῶν διακόνων* ἐπέχοντι τὸν τόπον τοῦ ἀρχιδιακόνου, ἀπόντος ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἡγουμένῳ δὲ τῶν λοιπῶν διακόνων (κοινῶν διακόνων) καὶ νεωτέρῳ ἔτι κατὰ τὴν χειροτονίαν ὄντι, προσῆκε τὸ ποιεῖσθαι τὴν εὐφημίαν τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀρχιερέων μετὰ τὴν εἴσοδον, ὡς καὶ τὸ ἐν ταῖς λιταῖς βαστάζειν τὸ εὐαγγέλιον καὶ ποιεῖσθαι ἐν αὐταῖς τὰς συναπτὰς καὶ αἰτήσεις, ὡς καὶ τὸ κατὰ τὰς στέψεις τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων κρατεῖν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὸν θυμιατὸν καὶ θυμιᾶν τὸν βασιλέα, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τὸ ὠμοφόριον τοῦ πατριάρχου «βοᾶν δὲ τὸ μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ κράτους τῆς βασιλείας Ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν κλπ.», καὶ τὸ ἀπαγγέλλειν τὰ τεταγμένα ρήματα κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς τοῦ ἁγίου μύρου κατασκευῆς καὶ εὐλογίας. Ἐνίοτε ἀνατίθενται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τῷ δευτερεύοντι τῶν διακόνων καθήκοντα ἐξαρχικά. Οὕτω λ. χ. πρὸς τὴν εἰς τὸν πατριαρχικὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον κατάστασιν τοῦ Λιβύης Ἱεροθέου ἐπέμφθη μετὰ τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης Ἀθανασίου καὶ ὁ δευτερεύων τῆς Μ. Ἐκκλησίας Ἀγαθάγγελος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου τοῦ ΣΤ', ὅστις καὶ ἐγνώρισε ταῦτα τῷ Ἱεροθέῳ διὰ τῆς ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1817 πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως

Digitized by Google

Κύριλλος ὁ Ζ′ ἐγνώρισε τῷ ἐκλεγέντι πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας Ἱεροθέῳ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπὸ 27 Ἰανουαρίου 1858 ἐπιστολῆς, πεμφθείσης εἰς Ἀλεξάνδρειαν διὰ τοῦ δευτερεύοντος Μελετίου.

Τὸ ὀφφίκιον τοῦτο καταλέγεται ὑπὸ μὲν Ἰωάννου τοῦ Κίτρους (ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων, ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε′ σ. 409) μετὰ τοὺς ἐξωκατακήλους τῇ τάξει δωδέκατον, ὑπὸ δὲ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου («περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας» αὐτ. σ. 533) ἐν τῇ ἕκτῃ πεντάδι τῇ τάξει πέμπτον, ὑπὸ δὲ τοῦ Μ. Εὐχολογίου ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ ἔσχατον πάντων τῶν ὀφφικίων. Μνεία τοῦ δευτερεύοντος τῶν διακόνων γίγνεται λ. χ. ἐν τῇ συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως (1166), ἐν τῷ ἀχρονολογήτῳ γράμματι τοῦ Ματθαίου τοῦ Α′, ἐν τῇ μητροπολιτικῇ ἐκκλησίᾳ Σμύρνης, ἐν τοῖς πρατηρίοις γράμμασιν ἀπὸ Μαρτίου 1286 καὶ ἀπὸ Μαρτίου 1263. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων, ἐν τῇ συνόδῳ Ἱεροσολύμων (1672). Ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου, ἐν τῷ ἀπὸ 2 Ἰουλίου 1796 συνοδικῷ γράμματι τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου.

[Βλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, περὶ τῶν λιτανειῶν κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (ἐν Ἀθήναις 1910, σελ. 4 καὶ 13, σημ. 19). Ἔτι ἀκολουθίαν τῆς τοῦ ἁγίου μύρου κατασκευῆς καὶ εὐλογίας (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1912, σελ. 15 καὶ 16).] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—**δευτερεύων** *διατάκτης*· βλ. διατάκται.

—**δευτερεύων** τῶν *πρεσβυτέρων* [*Κανον. δίκ.*]. Ὁ *δευτερεύων τῶν πρεσβυτέρων* ἢ *δευτερεύων τῆς ἐκκλησίας* ἢ *δεύτερος ἱερεὺς* ἢ *δευτεράριος*, ἀποτελεῖ ἀξίωμα (ὀφφίκιον) ἐκκλησιαστικὸν διδόμενον μόνον πρεσβυτέροις. Ὁ τὸ ἀξίωμα τοῦτο κεκτημένος, κωλυομένου ἢ ἀπόντος τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου, ἔχει τὴν τάξιν αὐτοῦ, ἡγούμενος τῶν λοιπῶν πρεσβυτέρων. Τὸ ὀφφίκιον τοῦτο καταλέγεται ὑπὸ μὲν Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου («Περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας» ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων ἔκδ *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε′ σ. 533) ἐν τῇ ἕκτῃ πεντάδι τῇ τάξει τέταρτον, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐν τῷ εἰρημένῳ συντάγματι (σελ. 534, ὑποσημ. καταλόγῳ) ἐν τῇ πρώτῃ πεντάδι τοῦ εὐωνύμου χοροῦ τῇ τάξει δεύτερον· ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Μ. Εὐχολογίου κατατάσσεται ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ τῇ τάξει δεύτερον. Τὸ ἀξίωμα τοῦ δευτερεύοντος τῶν πρεσβυτέρων ἀπαντᾷ λ. χ. ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κνωσοῦ ἢ Χάνδακος ἐν τῷ ἀπὸ 25 Αὐγούστου 1118 γράμματι. Ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Ἱεροῦ ἐν τῷ ἀπὸ Ἰουλίου 1207 πρατηρίῳ, ἐν τῇ μητροπόλει Σμύρνης ἐν τῷ ἀπὸ Μαρτίου 1262 δωρητηρίῳ, ἐν τῷ ἀπὸ Μαρτίῳ 1256 πρατηρίῳ, ἐν τῇ μητροπόλει Μιλήτου ἐν γράμματι τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος, ἐν τοῖς ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1212 καὶ Φεβρουαρίου καὶ Μαρτίου 1213 πρατηρίοις, ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Κεφάλου νήσου Κῶ ἐν γράμματι παραδόσεως τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος. Ἐν τῇ μητροπόλει Σερρῶν μνεία τοῦ ἀξιώματος τοῦ δευτερεύοντος γίγνεται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1 κώδικι (σελ. 175) τῆς μητροπόλεως ταύτης (*Π. Παπαγεωργίου*. Αἱ Σέρραι κλπ., ἐν «Byzantinischen Zeitschrift, III 282). Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— **δευτερεύοντες** *ἄνεμοι* [*Ναυτ.*]· βλ. λ. ἀνεμόρρομβοι.

— **δευτερεύουσαι** *ἀντιδράσεις*· βλ. ἠλεκτρόλυσις.

δευτέρι (τό)· βλ. δεφτέρι.

δευτέρι (τὸ) ἰδιωματ., ἡ δευτέρα σκαφὴ τῆς ἀμπέλου, ἄλλως *δισκάφισμα*· ‖ ἡ δευτέρα προπαρασκευαστικὴ ἄροσις τοῦ ἀγροῦ· ἄλλως *διβόλισμα*.

δευτεριὰ (ἡ)· ἡ δευτέρα φορά, τὸ δεύτερο στίψιμο τῶν ἐλαιῶν εἰς τὰ ἐλαιοτριβεῖα, πβλ. *πρωτιά* ‖ ὁ στεμφυλίτης οἶνος, ἀρχ. δευτερίας (βλ. λ.).

δευτερίας *οἶνος* [*Οἰνολ.*]. Οὕτω καλεῖται ὁ οἶνος ὁ παραγόμενος ἐκ τῶν στεμφύλων τῇ προσθήκῃ ποσότητός τινος ὕδατος. Ὁ οἶνος οὗτος, ὅστις ὀνομάζεται καὶ *μαγγανίτης* ἢ *λάγγερη*, εἶναι παρόμοιος πρὸς τὸν ἐξ ἀρχικοῦ γλεύκους προερχόμενον οἶνον, ἐλαφρότερος ὅμως τούτου καὶ διαφέρων μόνον εἰς τὰς ἀναλογίας τῶν συστατικῶν. Τῇ προσθήκῃ σακχάρου καί τινων ἄλλων συστατικῶν δύναται ν' ἀποβῇ τέλειος οἶνος, διαφέρων τούτου μόνον κατὰ τὸ ἄρωμα. Π. ΠΥΡΛΑΣ

δευτεριάτικος, *—η, —ον*· ὁ τῆς Δευτέρας, ὁ λαβὼν ὑπόστασιν τὴν Δευτέραν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος.—Ἐπίρρ. *δευτεριάτικα*, ἐν ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ (ἰδίως εἰς ἐκφράσεις δυσφορίας ἢ εἰρωνικάς): «μὴ μὲ φορτώνεσαι δευτεριάτικα».

Δευτερίδη, *Μαριγώ*· βλ. Δομεστίνη, *Μαριγώ*.

δευτερίζω· πράττω τι δευτέραν φοράν, ἄλλως δευτερώνω (βλ. λ.).

Δευτέριος. Πατριάρχης τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρειανῶν, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος. Καθ' ἃ ὁ Θεόδωρος Ἀναγνώστης ἀναφέρει (Ἐκλογῶν Β′ 25), ὁ Δευτέριος ἐγένετο γνωστὸς ἕνεκα τῆς διαστροφῆς τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι Βάρβα τινὸς ἢ Βαρβάρου ἐπικλήσεως: «βαπτίζεται ὁ (κτλ.) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, διὰ Υἱοῦ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι», οὗ ἕνεκεν ἠφανίσθη τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας, ὁ δὲ ἡμιβάπτιστος Βάρβας ἔντρομος ἐγένετο τοῦ θαύματος κῆρυξ. Μ. Ι. Γ.

Δεύτερο [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ναυτικαὶ τοπωνυμίαι: —1) Ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης, ἀποτελοῦν τὴν νοτίαν τῆς χερσονήσου τοῦ *Ἀκρωτηρίου* ἐσχατιάν, ἅμα δὲ καὶ τὸ Β. κέρας τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, ὃν κατέναντι τῆς νησῖδος Σούδα (πλάτ. 35°29′¼ Β, μῆκ. 21°08′, χάρτ. ἀγγλ. 2836a: Archipelago southern sheet). —2) Ἡ νοτία τῆς Μακεδονίας ἐσχατιὰ (πλάτ. 40°42′ ½ Β, μῆκ. 24°02′ ⅜ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos), 15 μίλ. Δ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Βρασίδες.) —3) Ἡ κατὰ τοὺς ναυτικοὺς ὀνομασία τοῦ λιμένος Νέα Πέραμος. Σ. Ε. Λ.

δευτεροβάθμιος (ὁ, ἡ), καὶ *—α, —ον* (τό)· ὁ τοῦ δευτέρου βαθμοῦ: «δευτεροβάθμιος καθηγητής»· ‖ «δευτεροβάθμιος ἐπιτροπή», «δευτεροβάθμιον δικαστήριον» τὸ ἀνώτερον δικαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον κατ' ἔφεσιν καταφεύγει τις· ὁμοίως καὶ περὶ ἐπιτροπῆς προκειμένου.

δευτεροβόλος (ὁ, ἡ)· ἐπὶ τῶν ἵππων, ὄνων κλπ., ὁ τὸ δεύτερον βάλλων τοὺς ὀδόντας, ὁ ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῇ μεταξὺ πώλων καὶ τελείων ἵππων (*Πολυδ.*).

δευτερόγαμος (ὁ, ἡ)· ὁ τὸ δεύτερον τελέσας γάμον, ὁ ἐλθὼν εἰς δεύτερον γάμον (μετὰ χηρείαν ἢ διαζύγιον). —Οὐσιαστ. *δευτερογαμία* (ἡ).

— [*Νομ.*] Οἱ *δευτερόγαμοι* ὑφίστανται στερήσεις δικαιωμάτων τινῶν κατά τε τὸ κανονικὸν καὶ τὸ ἀστικὸν δίκαιον· οὕτω: Α′) Κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον: α′) Ὁ συνάψας δεύτερον γάμον ὑποβάλλεται ἐπιτιμίῳ ἀκοινωνησίας ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν κατὰ τὸν κανόνα δ′ Βασιλείου τοῦ Μ. (Πρβλ. καὶ τὴν πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν ἐπίσκοπον κανονικὴν ἀπόκρισιν τοῦ μεσοῦντος τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος μητροπολίτου Ἡρακλείας Νικήτα ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων, ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε′ σελ 441) β′) Δὲν δύνανται οἱ δίγαμοι νὰ χειροτονηθῶσιν εἰς ἱερατικόν τινα βαθμὸν κατὰ τὸν ιζ′ ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν κανόνα γ′ τῆς ἐν Τρούλλῳ πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ιβ′ Βασιλείου τοῦ Μ. (Πρβλ. καὶ τὸ ἀπὸ Ἰανουαρίου 1028 ὑπόμνημα τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξίου ἐν Συντάγματι αὐτ. σελ. 28 καὶ τὴν πρὸς τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον ἐπιστολὴν Νικηφόρου τοῦ χαρτοφύλακος). Ἀλλ' ὁ τοῦ διγάμου υἱός, ἄξιος ὤν, δύναται νὰ χειροτονηθῇ εἰς ἱερατικὸν βαθμὸν κατὰ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Νικήτα (ἐν Συντάγματι αὐτ. σελ. 442).

Ἐπὶ τῷ ἐρωτήματι ἂν δύναται ὁ δευτερογαμήσας δεσπότης «συνεισοδεύειν τῷ ἀρχιερεῖ ἐν τῷ καιρῷ τῆς εἰσόδου», ἀπεκρίνατο Νικήτας ὁ χαρτοφύλαξ καταφατικῶς, καθ' ὅσον μετὰ τὴν πάροδον τοῦ κανονικῶς ἐπιβληθέντος αὐτῷ ἐνιαυσίου ἢ διετοῦς ἐπιτιμίου ἀκοινωνησίας ἀποκαθίσταται εἰς τὴν τοῦ δεσποτάτου ἐνέργειαν.

Β′) Κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον καὶ δὴ κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον, ὁ δευτερόγαμος ὑφίσταται περιουσιακάς τινας στερήσεις. Οὕτω λ. χ. α′) ὁ μετὰ δευτερογάμου συζύγου συνάψας γάμον δὲν δύναται διὰ πράξεως ἐν ζωῇ, ἀλλ' οὐδ' αἰτίᾳ θανάτου νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ πλειότερον τοῦ καταλειφθέντος εἰς τὸν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου κατιόντα τὸν λαβόντα τὸ ἔλαττον. Τὸ δ' ἐπὶ πλέον καταλειφθὲν εἰς τὸν ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου σύζυγον λαμβάνουσι κατ' ἴσα μέρη τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου μὴ νομίμως ἀποκληρωθέντα τέκνα. Ἡ τοιαύτη πρὸς τὸ συμφέρον τῶν τοῦ πρώτου γάμου κατιόντων ἀνικανότης, ὡς εἰκός, δὲν ἰσχύει, ὁσάκις κατὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου δὲν ὑπάρχουσι κατιόντες ἐκ τοῦ πρώτου γάμου, ἢ οἱ ὑπάρχοντες νομίμως ἀπεκληρώθησαν, ἢ στερεῖται ἐνεργητικοῦ ἡ κληρονομία, ἢ ὁ ἐγκατάστατος ὀφείλει νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ εἰς αὐτὸν καταλειφθὲν πρὸς ἕτερον· ἡ τοιαύτη ἀνικανότης δὲν ἰσχύει ὡσαύτως ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν τὴν περιελθοῦσαν τῷ δευτερογάμῳ, ὡς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμῳ τοῦ πρώτου συζύγου. β′) Ἀλλὰ τὴν προῖκα ἢ τὴν πρόγαμον δωρεὰν ἣν τυχὸν ἀποκερδαίνει ὁ δευτερόγαμος σύζυγος ἐκ τοῦ δευτέρου συζύγου λαμβάνουσι μόνα τὰ ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου τέκνα, ἀδιαφόρως ἂν ὁ δευτερόγαμος συνῆψε τρίτον γάμον ἢ μή. Ἡ διάταξις αὕτη, δι' ἧς οὐδὲν λαμβάνουσιν ἐκ τῆς τοιαύτης προικὸς ἢ προγάμου δωρεᾶς τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνα, ἐτέθη χάριν τῶν ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου τέκνων εἰς ἀντιστάθμισμα τῶν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου κερδῶν, ἅτινα λαμβάνουσιν ἅμα τῇ συνάψει τοῦ δευτέρου γάμου τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνα.

Ἡ τοιαύτη διάταξις δὲν ἰσχύει παρ' ἡμῖν ὡς πρὸς τὸ μερίδιον προικὸς ἢ προγάμου δωρεᾶς, ὅπερ κατὰ τὸν νόμον 2310 λαμβάνει διὰ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς ὁ δευτερόγαμος ὡς κληρονόμος τοῦ δευτέρου συζύγου. γ′) Μήτηρ κληρονομήσασα ἐξ ἀδιαθέτου τέκνου αὐτῆς ἅμα μετὰ τῶν ἀδελφῶν τούτου ἐπὶ τῆς πατρῴας οὐσίας τῆς περιελθούσης αὐτῷ, ἅμα τῇ συνάψει δευτέρου γάμου ἀποβάλλει τὴν μερίδα αὐτῆς ὑπὲρ τῶν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνων, λαμβάνουσα μόνον τὴν ἐπικαρπίαν. Αἱ διατάξεις αὗται κατηργήθησαν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ νόμου 2310. Καὶ κατὰ μὲν τὸ γράμμα τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ εἰρημένου νόμου θὰ ἠδύνατό τις νὰ νομίσῃ ὅτι καταργοῦνται τὰ ἐπιζήμια ἐπακολουθήματα τῆς δευτερογαμίας μόνον ὡς πρὸς τὴν κληρονομίαν, ἣν λαμβάνει τις ὑπὸ τὴν ἰδιότητα συζύγου οὐχὶ δὲ καὶ γονέως, ἀλλὰ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ εἰρημένου νόμου πρέπει νὰ δεχθῇ τις καταργηθέντα τὰ ἐπιζήμια ἐπακολουθήματα τῆς δευτερογαμίας ὡς πρὸς πᾶν ὅ,τι λαμβάνει ὁ δευτερογαμῶν διὰ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Μπαλῆ*, Ἐγχειρίδιον Κληρονομικοῦ δικαίου σελ. 22, 227 καὶ 245, ὡς καὶ τὰ περὶ Οἰκογενειακοῦ καὶ Κληρονομικοῦ δικαίου συγγράμματα τῶν *Καλλιγᾶ*, *Παπαρρηγοπούλου*, *Κρασσᾶ*. Ἔτι *Windscheid* κατὰ μετάφρασιν μετὰ προσθηκῶν ὑπὸ *Πολυγένους* καὶ *Α. Μομφερράτου*, Ἐγχειρίδιον Οἰκογενειακοῦ δικαίου. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

δευτερογενὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ τὸ δεύτερον, ἢ ὁ εἰς ἀντικατάστασιν ἄλλου προτέρου γενόμενος: «δευτερογενεῖς τρίχες»· ‖ ὁ κατ' ἀκολουθίαν ἄλλου τινὸς γινόμενος: «δευτερογενῆ φαινόμενα, —νοσήματα». —Οὐσιαστ *δευτερογένεια* (ἡ).—Ἐπίρρ. *δευτερογενῶς*.

— **δευτερογενὲς** *ἄθροισμα στρωμάτων* (Secoudaire) [*Γεωλογ.*]. Τὸ ἄθροισμα ἐκεῖνο τῶν στρωμάτων—κατὰ τὴν γαλλικὴν ὀνοματολογίαν—τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη κατὰ τὸν μεσοζωικὸν αἰῶνα τῆς γῆς. Ὀνομάζεται καὶ *μεσοζωικόν*. Γ. Κ. Γ.

— **δευτερογενῆ** *συμπτώματα* [*Ἰατρ.*]. Τὰ μετὰ χρονικὴν περίοδον ἄλλοτε ἄλλην ἀναφαινόμενα συμπτώματα εἴς τινα νόσον, μετὰ τὴν πάροδον τῆς ὀξείας αὐτῆς μορφῆς ὡς καὶ τῶν συμπτωμάτων (πρωτοπαθῶν), ἃ αὕτη παρουσίασεν. Οὕτως εἰς τὴν συφίλιδα μετὰ τὴν ἀρχικὴν ἐμφάνισιν τοῦ πρωτοπαθοῦς σκληροῦ ἕλκους, ἑβδομάδας τινὰς εἶτα, ἀναφαίνεται τὸ ἐξάνθημα τῆς συφιλιδικῆς λεγομένης ροδάνθης, ἀποτελοῦν τὸ δευτεροπαθὲς σύμπτωμα τῆς νόσου. Ο. Ρ.

δευτερόγεννη (ἡ)· ἡ διὰ δευτέραν φορὰν γεννήσασα: «δευτερόγεννη προβατῖνα». Ἡ λέξις χαρακτηρίζει ἅμα καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ζῴου, διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ὁποίας οἱ ποιμένες μεταχειρίζονται συνήθως τοὺς ὅρους: «πρωτάρα ἢ πρωτόγεννη ἢ ἀπὸ ἕνα», «δευτερόγεννη», «τριτόγεννη ἢ ἀπὸ τρία», «ἀπὸ τέσσαρα» κλπ. Δ. Ν. Λ.

δευτερογενοβουτυλοκαρβινόλη [*Οργ. Χημ.*]· βλ. *ἀμυλικαὶ ἀλκοόλαι*.

δευτερογιούνης (ὁ) καὶ *δευτερογιούλης*· ὁ Ἰούλιος μὴν (οἱ χωρικοὶ παλαιότερον μὴ δυνάμενοι νὰ διαστείλουν τὸν Ἰούνιον τοῦ Ἰουλίου, ἐκάλουν, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς συγχύσεως, τὸν μὲν Ἰούνιον *πρωτογιούνη* ἢ *πρωτογιούλη*, τὸν δὲ Ἰούλιον *δευτερογιούνη* ἢ *δευτερογιούλη*).

δευτερόγονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀντὶ δευτερογενὴς (βλ. λ.).

δευτεροδεκάτη (ἡ) [*Ἰουδ. Θρησκ.*]. Οὕτως ἐλέγετο τὸ ἓν δέκατον, ὅπερ κατέβαλλον οἱ Λευῖται εἰς τοὺς ἱερεῖς ἐκ τοῦ ὑπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ χορηγουμένου πρὸς συντήρησιν αὐτῶν ἑνὸς δεκάτου σιτηρῶν, καρπῶν καὶ προϊόντων ἐν γένει τῆς γῆς (Ἀριθμ. ιη′ 26 ἑξ.). Π. Ι. Μ.

δευτεροετὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ διανύων τὸ δεύτερον ἔτος, ὁ τοῦ δευτέρου ἔτους: «δευτεροετὴς φοιτητής».

δευτερόκαμπτος (ὁ) (Deuterocamptus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Γνωστὰ ἄνω τῶν 100 εἰδῶν, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, διακρινόμενα διὰ τὸ ὀγκῶδες, ἀπεστρογγυλωμένον σῶμά των, τὰς μακροτάτας, πολυαρθρωτὰς κεραίας, τοὺς μετρίου μεγέθους πόδας καὶ τὸν φαιὸν μετὰ λευκῶν μεγάλων κηλίδων καὶ μελανῶν γραμμώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως χρωματισμόν των. Δ. Ν. Π.

δευτεροκανονικὰ (τά). Καλοῦνται συνήθως οὕτως ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ καὶ τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ μὴ περιεχόμενα ἐν τῇ ἑβραϊκῇ Βίβλῳ βιβλία τοῦ ὀνομασθέντος *δευτέρου κανόνος* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ὀνομασθέντος *πρώτου κανόνος*, τοῦ κανόνος τῆς ἑβραϊκῆς Βίβλου (*πρωτοκανονικά*). Πρῶτος μετεχειρίσθη τὸν ὅρον *δεύτερος κανών*, οὗ ἡ ὕπαρξις ἀμφισβητεῖται ὑπό τινων, ὁ Σῆξτος ὁ ἐκ Σιέννης (1520—1569) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑξῆς χωρίου Κυρίλλου τοῦ Ἱεροσολύμων: «Ἀναγίνωσκε τὰς θείας Γραφὰς τὰς 22 βίβλους τῆς Π. Διαθήκης.....τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἔξω κείσθω ἐν δευτέρῳ» (Κατηχ. Δ′ 33). Τὰ βιβλία ταῦτα λέγονται καὶ *ἀναγινωσκόμενα*. Π. Ι. Μ.

δευτερόκλιτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῆς δευτέρας κλίσεως, ὁ κατὰ τὴν δευτέραν γραμματικὴν κλίσιν κλινόμενος.

—[*Γραμματ.*] Δευτερόκλιτα ὀνόματα καλοῦνται ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κλίνονται κατὰ τὴν δευτέραν *κοινὴν* καὶ κατὰ τὴν δευτέραν *ἀττικὴν* κλισιν. Καὶ τὰ

Digitized by Google

μὲν ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ λήγουν εἰς —*ος* μὲν κατὰ τὴν κοινὴν κλίσιν καὶ εἰς —*ως* κατὰ τὴν ἀττικήν· τὰ δὲ οὐδέτερα λήγουν εἰς —*ον* κατὰ τὴν κοινὴν κλίσιν καὶ εἰς —*ω* κατὰ τὴν ἀττικήν· εἶναι δὲ καὶ οὐσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα· π. χ. *ὁ ἄνθρωπος, ἡ ὁδός, τὸ σῦκον, ὁ δίκαιος—τὸ δίκαιον, ὁ καὶ ἡ μέτοχος, ὁ νεώς, ὁ λεώς, τὸ ἀνώγεων, ὁ καὶ ἡ ἵλεως—τὸ ἵλεων.*

Δευτερόκλιτα ὀνόματα εἶναι καὶ συνῃρημένα, εἰς ἃ ἡ κατάληξις —*ος* καὶ —*ον* συναιρεῖται μετὰ τοῦ προηγουμένου φωνήεντος· π. χ. πλόος—*πλοῦς*, ὀστέον—*ὀστοῦν*, ὁ καὶ ἡ εὔνοος—*εὔνους*, τὸ εὔνοον—*εὖνουν*, ἁπλόος—*ἁπλοῦς*, ἁπλόον—ἁπλοῦν κτλ. Β. Φ.

δευτερολεμβίτης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ὁ λεμβίτης (βλ. λ.) τοῦ πληρώματος τῆς *δευτέρας λέμβου*. Σ. Ε. Λ.

δευτερόλεπτον (τό), ἢ *δεύτερον λεπτόν*. —1) Χρονομετρικὴ μονὰς (1″) ἰσουμένη πρὸς τὸ ἓν ἑξηκοστὸν τοῦ πρώτου λεπτοῦ (1′) τῆς ὥρας· ἀποτελεῖται δηλαδὴ ἡ ὥρα ἀπὸ (60′×60″)=3600 δευτερόλεπτα.—2) Μονὰς μετρήσεως τόξου ἢ γωνίας (1″) ἰσουμένη πρὸς τὸ ἓν ἑξηκοστὸν τοῦ πρώτου λεπτοῦ (1′) τῆς μοίρας (1°)· οὕτως ἡ ὅλη περιφέρεια τοῦ κύκλου διαιρεῖται εἰς (360°×60′ = 21600′×60″)=1.296.000 δευτερόλεπτα, ἑκάστη δὲ ὀρθὴ γωνία (¼ περιφερείας) εἰς 324.000″. —Ρ.

δευτερολογία (ἡ)· δεύτερος λόγος περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος· λόγος συμπληρωματικὸς τοῦ προτέρου ἢ ἀπαντητικός, ἀνταπάντησις.

—*[Ρητορ.]* Ἐν τῇ ῥητορικῇ χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὁ ὅρος οὗτος ὑπό τινων ἀντὶ τοῦ ἀνακεφαλαίωσις (βλ. λ.). Ἐπ' ἄλλης σημασίας ἀντίκειται τῇ πρωτολογίᾳ (βλ. λ.), εἶναι δὲ τότε ἢ μερισμὸς ἀπολογίας ἢ κατηγορίας γινομένης ὑπὸ δύο ῥητόρων ἢ αὔξησις τοῦ προτέρου λόγου ἢ προσθήκη τις ἢ ἀφαίρεσις ἢ προκαταληπτικὴ ἀναίρεσις τῶν μελλόντων ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου νὰ λεχθῶσιν. Ἐν τοῖς δικαστηρίοις σήμερον δευτερολογία εἶναι ἡ ἐκ μέρους τῆς κατηγορούσης ἀρχῆς (εἰσαγγελέως) ἐκ δευτέρου ἀγόρευσις πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἐπιχειρημάτων τῆς ὑπερασπίσεως, ἢ τῶν συνηγόρων τοῦ κατηγορουμένου ἐναντίον τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ εἰσαγγελέως, ἢ τῶν συνηγόρων τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων των, ἢ καὶ τἀνάπαλιν.

δευτερολογῶ (—*έω*)· ὁμιλῶ δευτέραν φορὰν περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, ἀνταπαντῶ.

δευτερομιγὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ἐκ δευτέρας μίξεως προερχόμενος (ἰδίως ἐπὶ ἵππων γεννωμένων ἐκ μίξεως καθαροαίμου εὐγενοῦς ἵππου μετὰ μιγάδος).

Δευτερονόμιον *[Παλ. Διαθ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο′ καὶ διὰ μέσου αὐτῆς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις, παλαιαῖς καὶ νεωτέραις, μεταφράσεσι τῆς Π. Διαθήκης τὸ πέμπτον βιβλίον τῆς Πεντατεύχου. Τὸ ἐκ 34 κεφαλαίων ἀπαρτιζόμενον βιβλίον τοῦτο, ἀρχόμενον τῆς διηγήσεως ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς διὰ τῆς ἐρήμου πορείας τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ δὴ ἀφ' οὗ χρόνου εὑρίσκοντο οὗτοι ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰορδάνου χώρᾳ ἐν τῇ γῇ Μωάβ, περιλαμβάνει ἔπειτα τρεῖς παραινετικοὺς λόγους, οὓς ἐπὶ τῇ προβλέψει τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀπευθύνει ὁ Μωυσῆς πρὸς τὸν λαόν, εὑρισκόμενον ἐνώπιον τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας καὶ δι' ὧν ἐπιζητεῖ τὴν διασάφησιν, ἀνάδειξιν καὶ ἐντύπωσιν τῶν κυριωτέρων σημείων τοῦ ἤδη παραδεδομένου νόμου, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν προσαρμογὴν αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐπικειμένας νέας σχέσεις καὶ νέους ὅρους ζωῆς (*δευτερονόμιον*=δεύτερος νόμος)· ἔπειτα ἐκθέτει τὰς τελευταίας διατάξεις τοῦ Μωυσέως καὶ τέλος περιλαμβάνει τὸ κύκνειον ᾆσμα καὶ τὰ τῆς τελευταίας εὐλογίας καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ (κεφ. λα′ – λδ′).

Τὸ Δευτερονόμιον ἐμφανίζει οὐκ ὀλίγα φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ προβλήματα. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς νεωτέρας ἀρνητικῆς κριτικῆς (*Wellhausen* κ. ἄ.) ἀρνούμενοι τὴν μωσαϊκότητα τῆς Πεντατεύχου καὶ δεχόμενοι, ὅτι τὸ Δευτερονόμιον ἐφευρέθη κατὰ τὸ 623 π. Χ. ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωσίου ὑπὸ τοῦ ἱερατείου τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐκλαμβάνουσι τοῦτο ὡς μίαν τῶν πηγῶν τῆς Πεντατεύχου. Ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ αὕτη πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀναντίρρητος. Ἄλλοι ὅμως μετὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Ἱερωνύμου ἰσχυρίζονται, οὐχὶ πολὺ βασίμως, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο ἢ μέρος αὐτοῦ πράγματι «εὑρέθη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κυρίου», τ. ἔ. ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος καὶ δὲν ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ ἱερατείου (*Naville, Sellin* κ. ἄ). Εὑρέθησαν δὲ καί τινες ὑποστηρίξαντες δι' ἐπιχειρημάτων ἥκιστα σπουδαίων τὴν μεταιχμαλωσιακὴν προέλευσιν τοῦ Δευτερονομίου (*E. Havet, Vernes*). Ὁπωσδήποτε τὸ προφητικοῦ χαρακτῆρος βιβλίον τοῦτο, οὗ τὰ κεφάλαια 27—32 ἀποτελοῦσι μονονουχὶ προφητικὸν ἐγχειρίδιον φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς μεταγενεστέρους συγγραφεῖς τῆς Π. Διαθήκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κυρίως αἱ εἰσαγωγαὶ εἰς τὴν Π. Δ. καὶ ὑπομνήματα εἰς τὸ Δευτερονόμιον, μάλιστα τῶν *Dillmann* (β′ ἔκδ. 1886), *Montet* (1891), *Oetli* (1893), *Driver* (β′ 1896), *Steuernagel* (1900), *Bertholet* (1899), *Hummelauer* (1901) καὶ *Ed. König* (1917), ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία. — *Π. Μπρατσιώτου*, Ἡ κοινωνιολογικὴ σημασία τῆς Π. Δ. (1928). Π. Ι. Μ.

δευτεροπαθὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ παθὼν δευτέραν φορὰν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· ‖ ὁ κατ' ἀκολουθίαν προτέρου πάθους λαβὼν ὑπόστασιν, *δευτερογενής*. — Οὐσιαστ. *δευτεροπάθεια* (ἡ). — Ρημ. *δευτεροπαθῶ* (—*έω*).—Ἐπίρρ. *δευτεροπαθῶς*.

δευτεροπαντρεύομαι· ἔρχομαι εἰς δεύτερον γάμον (μετὰ χηρείαν ἢ διαζύγιον)· ‖ *δευτεροπαντρεμένος*, —*η*, —*ο*· ὁ εἰς δεύτερον γάμον ἐλθών.

δευτερόπλασμα (τὸ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται τὸ σύνολον τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, τὰς ὁποίας ἐγκλείει τὸ ᾠὸν πλείστων ζῴων. Δ. Ν. Π.

δευτεροπρόσωπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τοῦ δευτέρου γραμματικοῦ προσώπου: «ἀντωνυμία δευτεροπρόσωπος».—Ἐπίρρ. *δευτεροπροσώπως*.

δευτερόπρωτον *Σάββατον* *[Καιν. Διαθ.]*. Ἡ μόνον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Λουκᾶ (στ′ 1) ἀπαντῶσα καὶ ἤδη ἐν τῇ παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ σκοτεινὴ καὶ ἀμφίβολος τυγχάνουσα λέξις αὕτη δηλοῖ, κατὰ τὴν πιθανωτάτην ἐκδοχὴν τοῦ Ἐπιφανίου καὶ ἄλλων πλείστων παλαιῶν καὶ νεωτέρων, τὸ «δεύτερον... Σάββατον μετὰ τὸ πρῶτον» καὶ δὴ τὸ Σάββατον τὸ ἀμέσως μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα ἀκολουθοῦν. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν ὅρον τοῦτον ἐσχηματίσθη ἡ ἔστιν ὅτε ἀπαντῶσα ἐν τῇ παλαιᾷ ἐκκλησιαστικῇ γραμματείᾳ ἔκφρασις «δευτεροπρώτη Κυριακή», ὑφ' ἣν νοεῖται ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ. [Πρβλ. *Εὐστρατίου* Βίον Εὐτυχίου ἐν Ἑλλ. Πατρ. Μ. 86,2381.] Π. Ι. Μ.

δεύτερος, —*α*, —*ον*· ἀριθμ. τακτικὸν τοῦ *δύο*· ὁ ἔχων τὸν ἀριθμὸν δύο κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τάξιν: «ἡ δευτέρα γραμμή», «τὸ δεύτερον κατὰ σειρὰν δένδρον», «ὁ δεύτερος τόμος τοῦ λεξικοῦ»· ‖ ὁ κατόπιν ἄλλου ἀκολουθῶν, ἀδιαφόρως ἀριθμητικῆς σειρᾶς, ὁ μεταγενέστερος: «αἱ δεύτεραι σκέψεις σοφώτεραι», παροιμ. «ἀχ δεύτερη γνώμη νὰ σὲ εἶχα πρώτη»· ‖ ὁ μετὰ τὸν πρῶτον κατὰ τὴν ἀξίαν, κατὰ τὸ ἀξίωμα: «ἦλθε δεύτερος εἰς τὸν δρόμον,—εἰς τὸ ἅλμα», «ἐπῆρε τὸν δεύτερον βαθμόν», «δεύτερος ὑποπλοίαρχος,—μηχανικὸς κλπ.»· ‖ κατώτερος, ἐπουσιώδης, δευτερευούσης ἀξίας ἢ ποιότητος: «τὸ πρῶτον εἶναι ἡ ὑγεία, τὰ ἄλλα δεύτερα»· «δεύτερο πρᾶγμα,—λάδι,—ρίζι κτλ.», συγκριτ. *δευτερώτερος*· ‖ τὸ θηλ. Δευτέρα (ἡ) (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.· ‖ ***τὸ δεύτερον* ἢ *ἐκ δευτέρου***, ἐπιρρηματικῶς, δευτέραν φοράν.—Ἐπίρρ. *δεύτερον*· ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτον (χρονικῶς ἢ τοπικῶς): «πρῶτον μὲν εἶναι ἀναγκαῖον, δεύτερον δὲ εἶναι νόμιμον».

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν γλώσσῃ λέγεται συνήθως «ὁ *δεύτερος*» (ἔξυπακ. «*καπετάνιος*», «*πλοίαρχος*», γαλλ. le second, ἀγγλ. the mate) ὁ *ὕπαρχος*, τῶν ἐμπορικῶν ἰδίᾳ πλοίων. Σ. Ε. Λ.

— **δευτέρα** *σειρὰ* *[Ναυτ.]*· κοιν. ἡ *δεύτερη μοῦδα*. —1) ὁ δεύτερος βαθμὸς ἐλαττώσεως ἱστίου, διὰ σειροδειήσεως, ἐν κακοκαιρίᾳ.—2 ἐπὶ νομέως (γαλλ. le second plan, ἀγγλ. the second tier of a fram): τὰ *μανδάλια* καὶ αἱ δεύτεραι καὶ τέταρται *σταμίνες*. Σ. Ε. Λ.

— **δεύτερον** *λεπτόν*· βλ. δευτερόλεπτον.

— **δεύτερος** *κύριος* (authentus deuterus) *[Μουσ.]*. Ὁ τρίτος ἐκκλησιαστικὸς τρόπος, ἢ δεύτερος κύριος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συστήματος τῆς Δύσεως, σημειούμενος: E, F, G, a, ♮ c, d, e καὶ ἰσοδυναμῶν πρὸς τὴν κλίμακα: μι², φα², σολ², λα², σι², ντο², ρε², μι². Εἶναι γνωστὸς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *φρύγιος*. Γ. Σ.

— **Δεύτερος** *Στέφανος* *[Ἀστρονομ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ Νοτίου Στεφάνου (βλ. Στέφανος). Σ. Π.

δευτερόσαυρος (ὁ) (deuterosauros Eichwald) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπόταξιν τῶν *δεινοκεφαλίων θηρομόρφων* ἑρπετῶν. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων —ἀτελῶς μόνον γνωστῶν—εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ῥωσίᾳ. Γ. Κ. Γ.

δευτεροσκοπία (ἡ) (deuteroscopie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς ψυχολογικὴν κατάστασιν καθ' ἣν τὸ ὑπὸ ταύτης κατεχόμενον ἄτομον ἐμφανίζει τὴν αὐτοσκοπικὴν παραίσθησιν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας βλέπει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εἰκόνα ἐνώπιόν του. Τὰ τοιαῦτα ἄτομα εἶνε συνήθως νευροπαθῆ ἢ φρενολογικῶς πάσχοντα. Μ.Ν.Κ.

δευτεροσπόνδυλος (ὁ) *[Ἀνατομ.]*. Πλεονασμὸς σπονδύλου εἴτε ἐν τῇ αὐχενικῇ εἴτε ἐν τῇ θωρακικῇ, εἴτε ἐν τῇ ὀσφυϊκῇ μοίρᾳ τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Ι. Π.

δευτεροστάτης (ὁ) *[Ἀρχ. Θέατρ.]*. Εἷς τῶν πέντε χορευτῶν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου, τῶν τοποθετουμένων ἐν τῷ μέσῳ στοίχῳ. Οἱ τῶν δύο ἄλλων στοίχων χορευταὶ ἐκαλοῦντο, *ἀριστεροστάται* μὲν οἱ εὑρισκόμενοι ἐν τῷ πρὸς τοὺς θεατὰς πλησιεστέρῳ στοίχῳ, *δεξιοστάται* δὲ οἱ εὑρισκόμενοι ἐν τῷ πρὸς τὴν σκηνὴν στοίχῳ. Οἱ δευτεροστάται, οἵτινες πάντοτε ἦσαν ἐκ τῶν ἥκιστα πεπειραμένων χορευτῶν, ἐκαλοῦντο καὶ *λαυροστάται*: «οἱονεὶ γὰρ ἐν στενωπῷ εἰσιν· φαυλότεροι δὲ οὗτοι». Γνωστὸν δὲ ὅτι ἡ λέξις λαύρα σημαίνει τὴν στενωπόν, τὴν δίοδον. Οἱ δευτεροστάται ἐκαλοῦντο ἐπίσης καὶ *ὑποκόλπιοι*, ἐκ τοῦ «ὑποκόλπιον τοῦ χοροῦ», ὅπερ, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, εἶναι «τῆς στάσεως χῶραι αἱ ἄτιμοι». Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

δευτεροταγὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ τεταγμένος εἰς τὴν δευτέραν θέσιν.

δευτερότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δεύτερος, κατώτερος.

δευτερότοκος (ὁ)· ὁ δεύτερος γεννηθείς, ὁ μετὰ τὸν πρῶτον: «δευτερότοκος υἱός, — θυγάτηρ».

δευτεροτόκος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ τὸ δεύτερον γεννήσας, ἢ γεννῶν: «δευτεροτόκος γυνή,—αἶξ,—ἀγελάς» κτλ.

δευτερῶ (—*όω*). κοιν. *δευτερώνω*· πράττω τι ἐκ δευτέρου, ἐπαναλαμβάνω τὴν αὐτὴν πρᾶξιν: «μόλις ἔφαγα, μὰ νὰ δευτερώσω θέλω», ἄλλως *ξαναδευτερώνω* (βλ. καὶ δευτερίζω).

δεύτερωμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δευτερώνω, ἡ ἐπανάληψις πράξεώς τινος· παροιμ. «καλὰ τὰ δευτερώματα, ἂν λάχῃ καὶ πετύχουν»· ‖ ἡ δευτέρα ἐκσκαφὴ ἀγροῦ (βλ. δευτέρι).

δευτέρωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐπανάληψις πράξεώς τινος.

—*[Παλ. Διαθ.]* —1) Ἐν τῇ μεταφράσει τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ο′ ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τὴν σειρὰν ἢ τάξιν (Δ′ Βασιλ. κγ′ 4, κε′ 18, πρβ. καὶ Ἱερεμ. νβ′ 34). Κατὰ πολλοὺς δὲ ἑρμηνευτὰς ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις πρόκειται περὶ τοῦ ἱερέως τοῦ ἀντικαθιστῶντος ἢ ἀναπληροῦντος τὸν ἀρχιερέα.

— 2) Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ, τῆς λέξεως ταύτης γίνεται χρῆσις εἰς δήλωσιν τῶν παραδόσεων τῶν Ἰουδαίων πρεσβυτέρων (γραμματέων), αἵτινες περιελήφθησαν εἰς τὴν λεγομένην Μισνὰν (βλ. λ.). Π. Ι. Μ.

δευτερώτερος,—*α*,—*ον*· βλ. δεύτερος.

δευτερωτὴς (ὁ)· ὁ ἑρμηνευτὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, ῥαββῖνος.

δεύω, ἀόρ. *ἔδευσα*· βρέχω, ὑγραίνω, μουσκεύω· ‖ βάφω.

Δεφανάρας, ***Μᾶρκος***. Ζακύνθιος λόγιος τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος. Τούτου γνωστὰ ἔργα εἶναι: «Διδακτικοὶ λόγοι τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν» καὶ «Ἱστορία τῶν ἐκ τοῦ Δανιὴλ περὶ τῆς Σωσάννης». Τὸ πρῶτον, ἐκδοθὲν ἀρχικῶς ἐν Βενετίᾳ (1663), ἀποτελεῖται ἐξ 788 ὁμοιοκαταλήκτων στίχων καὶ τὸ δεύτερον ἐκ 376 στίχων, ἀμφότερα δὲ εὕρηνται ἐν E. Legrand, Bibl. gr. vulgaire (τόμ. Β′, σ. 48 κ. ἑ.). Κατὰ τοὺς συγχρόνους φιλολόγους τὸ μὲν πρῶτον φέρεται ὡς μίμησις τῆς «Παραινέσεως» τοῦ Σαχλίκη, τὸ δὲ ἕτερον λογίου ποιήματος ἐξ 80 στίχων ἐν τῷ Βερχιανῷ κώδικι 403. —Π.

Δεφχρανᾶτα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄσσου τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 71.

Δεφενδᾶντος, *ἅγιος*. Στρατιώτης Χριστιανὸς ὑπηρετῶν ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ στρατῷ τῆς νοτίου Γαλλίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μαξιμίνου, ἠρνήθη νὰ θυσιάσῃ εἰς τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνικῶν, δι' ὃ καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ὁ ἐπίσκοπος Μασσαλίας παραλαβὼν ἔθαψε τὸ λείψανον αὐτοῦ μετ' ἄλλων μαρτύρων ἐν τῇ ἐπισκοπῇ του καὶ εἶτα ἰδίαν ἐκκλησίαν εἰς μνήμην αὐτῶν ἤγειρεν. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 25 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Δεφλόρ, *Ρογῆρος*. Ὁ κατὰ τὸν Παχυμέρην «*Λατῖνος Ῥοντζέριος*». Ἀρχηγὸς τῆς μεγάλης ἑταιρίας τῶν Καταλάνων, ἥτις προσκληθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος ἵνα καταπολεμήσῃ τοὺς λυμαινομένους τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Τούρκους, κατέστη ἡ μάστιξ τῆς Ἀνατολῆς. Υἱὸς Γερμανοῦ εὐπατρίδου, ἱερακαρίου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, καὶ πλουσίας δεσποίνης ἐκ Βρινδησίου, ἀπορφανισθεὶς δὲ νεαρώτατος προσελήφθη ἀπὸ Ναΐτην καραβοκύριον, διέπρεψε μεταξὺ τῶν Ναϊτῶν καραβοκυρίων, καὶ τέλος κυβερνῶν τὸ μεγαλύτερον κάτεργον τοῦ τάγματος διέσωσε πλεῖστα γυναικόπαιδα ἐκ τῆς Ἄκρης (βλ. λ.), ὅταν ἡλώθη αὕτη παρὰ τῶν Αἰγυπτίων. Κατηγορηθεὶς ὅτι ἐσφετερίσθη μεγάλους θησαυρούς, καθῃρέθη, ἀλλὰ διαφυγὼν ἐγένετο πειρατὴς καὶ προσληφθεὶς μετὰ τῶν Καταλάνων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος καὶ τῆς Σικελίας, ἐγένετο ἀντιναύαρχος τοῦ σικελικοῦ στόλου καὶ εἷς τῶν διασημοτάτων πειρατῶν τῆς ἐποχῆς. Μετὰ

Digitized by Google

τὴν εἰρήνην τῆς Καλταβελόττης (1302) ἠχρηστεύθη μετὰ τοῦ ἐνόπλου συρφετοῦ ὃν ἦγε καὶ μετ' ὀλίγον, ἀπολυθεὶς τῆς ὑπηρεσίας, προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον. Γενόμενος εὐγνωμόνως δεκτός, προσέτρεξε μὲ τὰ καταλανικὰ του στίφη ἐπιβαίνοντα τριάκοντα ἓξ μεγάλων πολεμικῶν πλοίων, ἐδήωσε τὴν Κέρκυραν καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς Καλλίπολιν, ἣν κατέστησεν ὁρμητήριόν του. Διορισθεὶς πρῶτον μέγας δούξ, ἤτοι ἀρχιναύαρχος, καὶ εἶτα τιμηθεὶς μὲ τὸν τίτλον τοῦ καίσαρος, ὅστις εἰς αὐτὸν διὰ τελευταίαν φορὰν ἐδόθη, κατετρόπωσε τοὺ Τούρκους διὰ τῶν Καταλάνων, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῇ ἡ μάστιξ τῆς αὐτοκρατορίας, ἣν παντοιοτρόπως ἀπεμύζα, δῃῶν καὶ λεηλατῶν τὰ πάντα. Τέλος παρασυρθεὶς εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐκαρατομήθη αὐτόθι κατὰ διαταγὴν τοῦ συμβασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Γ. Δ. Κ.

Δέφνερ (Deffner), ***Μιχαήλ.*** Γερμανὸς φιλόλογος, ἀρχαιολόγος καὶ νεοελληνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1848 ἐν Ντόναβερντ τῆς Βαυαρίας. Μετὰ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδάς του ἐν Μονάχῳ (1867—1869), ἔνθα ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ἐπιφανεῖ ἑλληνιστῇ W. Christ καὶ τῷ διασήμῳ ἀρχαιολόγῳ H. Brunn, καὶ κατόπιν ἐν Λειψίᾳ, ἐν ᾗ ἤκουσε τὸν Γ. Κούρτιον καὶ τὸν ἀρχαιολόγον Overbeck, ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1871. Διωρίσθη κατὰ πρῶτον καθηγητὴς τῆς λατινικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς ἐν τῷ Λυκείῳ τοῦ Πα. αγ. Ἀντωνιάδου, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ὑφηγητὴς τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, ἐν ᾗ θέσει διετέλεσε μέχρι τοῦ 1878.

Μιχαὴλ Δέφνερ.

Ἀσχολούμενος ἤδη ἀπὸ τῶν ἐν Γερμανίᾳ πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν περὶ τὴν μελέτην τῆς νέας ἑλληνικῆς καὶ τῶν διαλέκτων της, περιηγήθη κατὰ τὸ ἔτος 1874 χάριν γλωσσικῶν ἐρευνῶν κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου καὶ δὴ τὴν Μάνην καὶ τὴν Τσακωνιάν. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπεσκέφθη ἐκ νέου τὴν Τσακωνιὰν πρὸς μελέτην τῆς ἀρχαϊκωτάτης διαλέκτου αὐτῆς καὶ διέμεινεν ἐν αὐτῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπὶ τρεῖς καὶ ἥμισυν μῆνας. Τῷ 1880 ἐπεσκέφθη διὰ τρίτην φορὰν τὴν Τσακωνιὰν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περὶ τὴν διάλεκτον αὐτῆς μελετῶν του. Τὰ πορίσματα τῶν τσακωνικῶν ἐρευνῶν του ἐδημοσίευσεν εἰς δύο πραγματείας του ἐν Monatsberichte τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου τῷ 1875, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ Αον τεῦχος τῆς τσακωνικῆς γραμματικῆς του (Zakonische Grammatik-Erste Hälfte, Berlin 1881), εἰς τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῆς φωνητικῆς τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου (τὸ Βον τεῦχος, τὸ μορφολογικόν, δὲν ἐξεδόθη μέχρι τοῦδε). Εἰς τὸν Ζ' τόμον τῆς «Λαογραφίας» (σελ. 25 κ. ἑξ.) ἐδημοσίευσε «Χαιρετισμούς, εὐχάς, κατάρας, ὅρκους καὶ ᾄσματα Τσακώνων», εἰς δὲ τὸν Η' τόμον τοῦ ἰδίου περιοδικοῦ (σελ. 159 κ. ἑξ.). «Δείγματα Τσακωνικῆς». Τῷ 1922 ἐδημοσίευσε τὴν «Χλωρίδα τῆς Τσακωνιᾶς» (ἐν «Γεωπονικῆς Βιβλιοθήκης» ἀρ. 2), ἥτις ἀποτελεῖ ἀξίαν λόγου συλλογὴν τῶν ὀνομάτων τῶν δένδρων, θάμνων, καρπῶν καὶ ἀνθέων τῆς Τσακωνιᾶς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος 1923 ἐδημοσίευσεν ὡς παράρτημα τοῦ «Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου» (ἐτησίου περιοδικοῦ δημοσιεύματος τοῦ Γραφείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλλην. γλώσσης) τὸ «Λεξικὸν τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου» ἐκ σελ. XXII + 411, πολύτιμον θησαυρὸν τῆς διαλέκτου ταύτης καὶ τὸ σπουδαιότερον τῶν περὶ τὴν τσακωνικὴν ἔργων τοῦ Δέφνερ. Διὰ τῶν ἔργων του τούτων καί τινων μικροτέρων διατριβῶν του, δημοσιευθεισῶν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου κατὰ τὸ 1880 ἐκδοθὲν (εἰς 2 τεύχη) «Archiv. für mittel— und neugriechische Philologie», εἰς τὸ γερμανικὸν περιοδικὸν «Bezzemberger's Beiträge» (τόμ. Ε' σελ. 238 κ. ἑξ.), ἔτι δὲ εἰς τὴν ἑβδομαδιαίαν ἑλληνογερμανικὴν ἐφημερίδα «Νέαν Ἑλλάδα»—Neugriechenland» (τῷ 1874) κατέστη ὁ Δέφνερ ὁ κυριώτερος μελετητὴς τῆς ἀρχαιοπινοῦς διαλέκτου τῶν Τσακώνων, τῆς ὁποίας κατέστησεν ἀναντιλέκτως πλέον φανερὰν τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας λακωνικῆς καταγωγήν της καὶ δυνατὴν τὴν περαιτέρω ἐπιστημονικὴν ἔρευνάν της. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω γλωσσολογικῶν ἐργασιῶν ἐδημοσίευσεν ὁ Δέφνερ καὶ ποικίλα ἄλλα ἔργα, ἰδίως ἀρχαιολογικὰ (Ἔκθεσιν ἀνασκαφῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ Μεθάνων, τῷ 1909. Ἀνασκαφὰς καὶ ἐρεύνας ἐν Σκύρῳ, τῷ 1918. Μινωϊκὸν κίονα, τῷ 1921. Τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα τῆς Σκύρου, τῷ 1928) καὶ ἄλλα τινὰ ποικίλου περιεχομένου. Γ. Π. Α.

δεφονταινία (ἡ) (Dephontainia) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στρυχνοειδῶν.* Αἱ δεφονταινίαι εἶναι δενδρύλλια μὲ φύλλα πορεμφερῆ πρὸς τὰ τοῦ πρίνου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *δεφονταινία ἡ ἀκανθώδης* (Dephontainia spinosa), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν Ἄνδεων, καλλιεργούμενον εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Δεφτερδὰρ ***Μουσταφᾶ πασᾶς.*** Ἀρχιναύαρχος (καπετὰν πασᾶς) τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Ὀσμὰν τοῦ Β' τῷ 1622. Παυθεὶς ἐπὶ ἀνικανότητι διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *Δεφτερδάρ*). Ἐφονεύθη τῷ 1632 κατά τινα ἐξέγερσιν τοῦ στρατοῦ. Ν. Μ.

Δεφτερδὰρ *μπουρνοῦ [Παραλ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου (πλάτ. $41^0 02' {}^1/_2$ Β, μῆκ. $29^0 02'$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198 : The Bosporus μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξικνοῦνται τὰ παραλιακὰ ἀντιρρεύματα (βλ. λ. Βόσπορος). Σ. Ε. Λ.

δεφτερδάρης (ὁ)· (λ. τουρκ.) ὁ κρατῶν ἐμπορικὰ βιβλία, καταστιχογράφος. Τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερεν ἄλλοτε ἐν Τουρκίᾳ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν (ἤδη *Μαλιγιὲ Ναντιρί*), σήμερον δὲ φέρουσιν αὐτὸν οἱ ἐπὶ τῆς βεβαιώσεως τῶν φόρων ὑπάλληλοι (οἰκονομικοὶ ἔφοροι).

δεφτέρι (τὸ) καὶ ***τεφτέρι***· σημειωματάριον, κατάστιχον ἐμπορικῶν λογαριασμῶν· ἡ λέξις ἐλήφθη ἀπὸ τῆς τουρκικῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν πάλιν εἶχεν εἰσαχθῆ ἡ ἑλληνικὴ λέξις διφθέρα (βλ. λ.).

δέφω· μαλακώνω, χειρομαλάζω: «δέφει τὸ αἰδοῖον» ἢ «δέφεται» αὐνανίζεται· || κατεργάζομαι τὸ δέρμα διὰ δεψικῆς ὕλης, βυρσοδεψῶ, κοιν. *ἀργάζω.*

δεχὰς (ἡ) *[Ἀρχ.]*· διαμέρισμα τῆς ἐν Σπάρτῃ εἱρκτῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐστραγγαλίζοντο οἱ κατάδικοι.

δεχενέλλα (ἡ) (Dechenella Kayser) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ***πρετιδῶν τριλοβιτῶν ἀρθροπόδων.*** Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει τὰ ὑπογένη ***εὐδεχενέλλα, βασιδεχενέλλα, παραδεχενέλλα.*** Λείψανα δεχενελλῶν εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δεχενίτης (ὁ) (Dechenit) *[Ὀρυκτολ.]*. Βαναδικὸν ἅλας τοῦ μολύβδου $Pb V_2 O_4$ περιέχον καὶ ψευδάργυρον, πιθανῶς τοῦ αὐτοῦ χημικοῦ τύπου πρὸς τὸν δεσκλοαζίτην. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα καὶ ἀπαντᾷ εἰς κρυσταλλοφυῆ συσσωματώματα βοτρυοειδῆ ἢ φλοιώδη. Παρουσιάζει καὶ ψευδομορφώσεις κατὰ γαληνίτην. Ἔχει σκληρότητα $3 {}^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 5,81—5,83, χρῶμα κιτρινέρυθρον μέχρι φαιοῦ καὶ λάμψιν ἐπὶ ἐπιφανείας θραυσιγενοῦς στεατώδη. Γ. Β.

δέχομαι, *ἀόρ. ἐδέχθην,* προστακτ. *δέξου*· λαμβάνω τὸ προσφερόμενον: «δέχομαι τὸ δῶρον», «δὲν δέχομαι χρήματα»· || δὲν ἀποκρούω, συγκατατίθεμαι, συμφωνῶ: «δέχομαι τὴν πρόσκλησιν, — τὸν ὅρκον, — τὴν μάχην», «δέχομαι νὰ σὲ διδάξω, — νὰ σὲ συστήσω»· || ὑποδέχομαι: «τὸν ἐδέχθησαν μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας»· φρ. «καλῶς νὰ τὸν δεχθῆτε» εὐχὴ πρὸς τοὺς ἀναμένοντας ἐκ τῆς ξένης οἰκεῖον, «καλῶς τὰ δεχτήκατε», συγχαρητικὴ φράσις πρὸς τοὺς δεχθέντας οἰκεῖον ἐκ τῆς ξένης· || ὑφίσταμαι ἐνέργειάν τινα (ἐπὶ κακοῦ ἰδίως): «ἐδέχθην ὕβρεις καὶ προπηλακισμούς»· || προσίεμαι, δὲν ἀποκρούω: «τὸ στομάχι μου δὲν δέχεται τὸ γάλα», «τὸν ἐδέχθη καλὰ τὸ κλῖμα», «ἐδέχθη τὸ βάπτισμα, — τὸν Χριστιανισμόν»· «δεχθῆτε τοὺς ἀσπασμούς μου, — τὰς προσρήσεις μου, — τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου» φράσεις τιθέμεναι συνήθως εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς· || «δέχομαι ἐπισκέψεις» ἢ καὶ ἁπλῶς «δέχομαι»: «δεχόμεθα κάθε Δευτέραν».

δεχούμενος, —*η*, —*ο*· νεωτερικὴ μετοχ. τοῦ *δέχομαι:* παροιμ. «καὶ τὰ καλὰ δεχούμενα καὶ τὰ κακὰ δεχούμενα», ὅτι οὐ μόνον τὰ ἀγαθὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἀποδεχώμεθα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀτυχήματα ἀγογγύστως νὰ ὑποφέρωμεν.

Δεχοῦνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ψωφίδος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 316.

δέψα, —*ης* (ἡ)· τὸ κατειργασμένον δέρμα.

δεψεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ὅπου ἐργάζονται οἱ δέψαι, βυρσοδεψεῖον.

δέψης, —*ου* (ὁ)· ὁ διὰ τοῦ στύμματος (βλ. λ.) κατεργαζόμενός τι, ὁ βυρσοδέψης.

δεψία (ἡ) (Depsia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βυρσοδεψοειδῶν.* Αἱ δεψίαι εἶναι θάμνοι ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων χωρῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *δεψία ἡ μυρτίφυλλος* (Depsia myrtifolia), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Εὐρώπης, γνωστότατον καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπερ διακρίνεται διὰ τὰ φύλλα καὶ τοὺς βλαστούς του, οἵτινες εἶναι βυρσοδεψικοί. Εἶναι φυτὸν δηλητηριῶδες. Δ. Ν. Π.

δεψίδια (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἐκλήθησαν οὕτως ὑπὸ τοῦ E. Fischer τὰ προϊόντα τῆς συμπυκνώσεως τῶν φαινολοξέων τὰ λαμβανόμενα δι' ἐπιδράσεως τῆς καρβοξυλικῆς ὁμάδος τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τῆς φαινολικῆς τοῦ ἑτέρου μορίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ λαμβανόμενον προϊὸν διατηρεῖ ἔτι μίαν φαινολικὴν καὶ μίαν καρβοξυλικὴν ὁμάδα, δύναται ἡ συμπύκνωσις νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, προστιθεμένων καὶ ἄλλων μορίων φαινολοξέων καὶ σχηματιζομένων ἑνώσεων μετὰ μεγαλυτέρου μοριακοῦ βάρους. Ἔχομεν δηλαδὴ περίπτωσιν ἀνάλογον πρὸς τὸν ἐξ ἀμινοξέων σχηματισμὸν *πολυπεπτιδίων.* Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μορίων τῶν φαινολοξέων, ἅτινα ἔχουσι συνδεθῆ ὡς ἀνωτέρω πρὸς ἄλληλα, διακρίνομεν *δι—, τρι—* καὶ γενικῶς *πολυδεψίδια.*

Τὰ δεψίδια παρασκευάζονται εἴτε δι' ἀπ' εὐθείας θερμάνσεως αὐτῶν τούτων τῶν φαινολοξέων, εἴτε συνηθέστερον δι' ἐπιδράσεως τοῦ χλωριδίου τοῦ ἑνὸς φαινολοξέος ἐπὶ τοῦ μετὰ καλίου ἢ νατρίου ἅλατος τοῦ ἑτέρου. Κατὰ τὴν τοιαύτην ἀντίδρασιν δύνανται νὰ ἐπιδράσουν ἐπ' ἀλλήλων τὰ αὐτὰ ἢ διάφορα φαινολοξέα.

Τὰ δεψίδια ὡς πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἰδιότητας ὁμοιάζουν περισσότερον πρὸς τὰς δεψικὰς *ὕλας* (βλ. λ.) καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τὰ φαινολοξέα. Σ. Γ.

δεψικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ δέφειν τὰ δέρματα· ἡ βυρσοδεψία (βλ. λ.).

δεψικός, —*ή*, —*όν*· ὁ στυπτικός· ὁ κατάλληλος πρὸς δέψιν τῶν δερμάτων· ὁ εἰς τὴν δέψιν ἀναφερόμενος: «δεψικὸν ὀξύ»· || τὸ θηλ. δεψικὴ (ἡ), ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

— ***δεψικὰ ἐκχυλίσματα*** *[Χημ.]*. Εἶναι διάφορα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συμπεπυκνωμένα ἐκχυλίσματα φυτικῶν δεψικῶν ὑλῶν. Τὰ ἐκχυλίσματα ταῦτα χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον εἴτε εἰς ὑγρὰν μορφὴν (25—30⁰ Bé συνήθως) εἴτε ὡς στερεὰ μᾶζα Σ. Γ.

— ***δεψικαὶ ὕλαι*** ἢ ***—οὐσίαι*** *[Χημ.]*. Ὕλαι εὐρύτατα διαδεδομέναι ἐν τῇ φύσει (φυτικῷ κόσμῳ), αἵτινες ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ μετατρέπουσι τὴν βύρσαν εἰς δέρμα (βλέπε βυρσοδεψία), εἶναι εὐδιάλυτοι εἰς ὕδωρ, ἔχουσι στίφουσαν γεῦσιν, κατακρημνίζονται ὑπὸ διαλύματος κόλλης καὶ μετὰ διαλύματος χλωριοσιδήρου παρέχουσι μελανοϊώδη ἢ μελανοπρασίνην χρῶσιν. Ἡ χημικὴ σύστασις αὐτῶν δὲν εἶναι διὰ τὰς περισσοτέρας πλήρως ἐξηκριβωμένη, πιθανῶς εἶναι αὗται ἐστέρες φαινολοξέων ἢ δεψιδίων μετὰ τῆς d-γλυκόζης ἢ ἄλλαι εἶναι γνήσιοι γλυκοζῖται. Τὰς δεψικὰς ὕλας διακρίνομεν εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας, ἤτοι εἰς *ὑδρολυομένας* δεψικὰς ὕλας καὶ εἰς *συμπεπυκνωμένας* δεψικὰς ὕλας. Αἱ πρῶται εὐκόλως διασπῶνται δι' ἠπίων ἀντιδραστηρίων, καὶ κυρίως διὰ ταννάσης, εἰς τὰ ἁπλᾶ συστατικὰ αὐτῶν, ἤτοι εἰς σάκχαρα καὶ πολυσθενεῖς ἀλκοόλας ἢ παράγωγα αὐτῶν. Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκουσι τὰ φυσικὰ δεψίδια καὶ ἐστέρες τῶν φαινολοξέων ἢ δεψιδίων μετὰ σακχάρων, ὡς λ. χ. ἡ ταννίνη. Αἱ δεύτεραι ἔχουσι πολυπλοκωτέραν σύστασιν καὶ μόνον διὰ δραστικῶν ἀντιδραστηρίων διασπῶνται εἰς μονοπυρηνικὰ προϊόντα ἀποσυνθέσεως.

Αἱ σπουδαιότεραι τῶν δεψικῶν ὑλῶν εἶναι ἡ ταννίνη, ἡ κατεχίνη, ἡ μακλουρίνη, τὸ διγαλλικὸν ὀξύ, τὸ διπρωτοκατεχικὸν ὀξύ, τὸ λεκανορικὸν ὀξύ, τὸ χεβουλικὸν ὀξὺ κλπ. (βλ. λ. ταννίνη, κατεχίνη κλπ.). Σ. Γ.

δεψίνη (ἡ) ἢ ***δεψικὸν ὀξὺ*** *[Χημ.]*· ταυτόσημον τοῦ **ταννίνη** (βλ. λ.).

δέψις (ἡ)· ἡ κυριωτέρα ἐκ τῶν κατεργασιῶν εἰς ἃς ὑποβάλλονται αἱ δοραὶ τῶν ζῴων διὰ νὰ μετατραπῶσιν εἰς χρήσιμα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου δέρματα· κοιν. *ἄργασμα.*

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. βυρσοδεψία.

δεψογόνος (ὁ) *[Χημ.]* Βλ. ταννιγένη.

δεψολεύκωμα (τὸ) *[Χημ.]* Βλ. ταναλβίνη.

δέω (—*ῶ*), *ἀόρ. ἔδησα* καὶ παθ. *ἐδέθην*, παθ. μετχ. *δεδεμένος*· ὁ ἀρχαῖος τύπος τοῦ ῥημ. δένω (βλ. λ.).

—**δέω**· πρωτοπρόσωπος τύπος τοῦ συνηθέστερον τριτοπροσώπου *δεῖ*· ἀπέχω, χρειάζομαι, εἶμαι ἀναγκαῖος (βλ. δεῖ).

Δζαβὲρ *μπὲν Χαγιὰν ἐλ Σουφύ.* Ἄραψ ἀλχημιστής, γνωστὸς εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γεβέρτος* (Gebertus, Geber). Ἡ βιογραφία τοῦ ἀνδρὸς ἀγνοεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἔργον του μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τῶν ψευδεπιγράφων. Φαίνεται ὅτι ἐγεννήθη κατὰ τὸν Η' αἰῶνα ἐν Χορασσὰν καὶ ἔζησεν ἐν Κούφᾳ τῆς Μεσοποταμίας.

Digitized by Google

Διδάσκαλός του ἀναφέρεται ὁ Δζαβὲρ ἑλ Σαντέκ. Κατὰ τὸ θρήσκευμα καθὼς ἐμφαίνεται εἰς τὰ ἔργα του, ἦτο Μωαμεθανός, προήρχετο ὅμως εἴτε ἐκ Χριστιανῶν, καθῶ. θέλει ὁ Λέων ὁ Ἀφρικανός, εἴτε ἐκ Σαβαίων, κατὰ παλαιοτέραν ἀραβικὴν παράδοσιν. Τὸν Δζαβὲρ ὁ μεσαίων ἐτίμησεν ἐξαιρέτως· παραδόξως ὅμως ἡ ὑπόληψις αὕτη δικαιολογεῖται μὲν πλήρως, ὄχι ὅμως ἀπὸ τὸ γνήσιον ἔργον αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ ψευδεπίγραφα λατινικὰ πολλοῦ λόγου ἄξια. Τὰ γνήσια ἔργα του, ἀνευρεθέντα καὶ ἐκδοθέντα ἐν μεταφράσει ἐκ τῆς ἀραβικῆς ὑπὸ τοῦ M. Berthelot (μετ. Houdas), ἀποδεικνύουν ἄνδρα γνώστην μὲν τῶν ἑλληνικῶν φιλοσοφημάτων —μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει καὶ περίληψις τῆς «Λογικῆς» τοῦ Ἀριστοτέλους—, ὀπαδὸν δὲ τῶν ἀλχημιστικῶν καὶ συμβολικῶν διδαγμάτων τῶν παλαιοτέρων Ἑλλήνων ἀλχημιστῶν. Συνοδεύονται ὑπὸ ἱκανῆς ἀγυρτείας καὶ ῥητορικότητος, οὐδὲν δὲ πρωτότυπον ἢ ἄξιον λόγου παρουσιάζουν, τὸ δικαιολογοῦν ὁπωσδήποτε τὴν φήμην τοῦ ἀνδρός. Ἀντιθέτως τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Δζαβὲρ (Γεβέρτος) σῳζόμενα λατινικὰ ψευδεπίγραφα εἶναι σπουδαιότατα καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐξαιρετικὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῦ ἀγνώστου συγγραφέως των καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης κατὰ τοὺς χρόνους του. Κυρίως ὅμως καὶ ἐδῶ πρόκεινται δύο συγγραφεῖς: ὁ παλαιότερος, ὁ καὶ σπουδαιότερος, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὅστις ἔγραψε μίαν «Summa perfectionis magisterii», κυκλοφορήσασαν ὑπὸ ποικίλους τίτλους καὶ πολλαχῶς ἐπιτμηθεῖσαν. Εἶναι νοῦς συνθετικὸς μὲ ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀληθὴς πρόδρομος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ ἕτερος, ζήσας αἰῶνα ὅλον βραδύτερον, ἔγραψε: «Testamentum Geberi regis Indiae» καὶ «Alchimia Geberi», ἔργα σπουδαῖα διαφωτίζοντα θετικὰ ἐπιστημονικὰ προσκτήματα τῆς ἐποχῆς του: γνωρίζει τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ βασιλικοῦ ὕδατος, τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου κλπ. Κατὰ ταῦτα οἱ ἔπαινοι τοῦ Βάκωνος, ὅστις ἀποκαλεῖ τὸν ψευδώνυμον Λατῖνον «διδάσκαλον τῶν διδασκάλων», ὡς καὶ τοῦ Καρδάνου καὶ τῶν ἄλλων παλαιῶν οἱ ἔπαινοι, στρέφονται ὄχι πρὸς τὸν ἀληθῆ Δζαβέρ, ἀλλὰ πρὸς τὸν ὑφαρπάσαντα καὶ τιμήσαντα τὸ ὄνομά του ἄγνωστον σοφὸν τῆς Δύσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μ. Βερτελώ.* Ἡ τῆς ἀλχημίας γένεσις, ἑλλην. ἐκδ. βελτιωμένη, κατὰ μετάφρ. *Μιχ. Στεφανίδου* 1906. —Δ.

Δζαβὶτ *βέης Μεχμέτ.* Τοῦρκος πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκ γονέων κρυπτοεβραίων. Ἐκεῖ ἔδρασε μεταξὺ τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου». Ἐκλεγεὶς τῷ 1908 βουλευτὴς Θεσσαλονίκη διεκρίθη ἐν τῇ τουρκικῇ Βουλῇ διὰ τῆς εὐγλωττίας του καὶ ὡς εἰσηγητὴς τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ τὰς οἰκονομολογικὰς γνώσεις του. Τῷ 1910 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὑποστηρίξας, ὅτι ἡ Τουρκία ἔπρεπε νὰ μείνῃ οὐδετέρα καὶ μὴ εἰσακουσθεὶς ἀπεχώρησε τῆς νεοτουρκικῆς κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας ὅμως ἐξηκολούθησε νὰ παραμένῃ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ὁ οἰκονομικὸς σύμβουλος. Κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Λωζάννης (1923) ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀντιπροσωπείας ὡς οἰκονομικὸς σύμβουλος. Τῷ 1926 συνελήφθη ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ὅτι ἀνεμίχθη εἰς συνωμοσίαν τῶν μελῶν τοῦ παλαιοῦ κομιτάτου τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου» κατὰ τοῦ Κεμὰλ καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον, ἀπηγχονίσθη περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου 1926. Ν. Μ.

Δζαγανγκίρ, ***Νουρεδδὶν Μεχμέτ.*** Μογγόλος ἡγεμὼν τῶν Ἰνδιῶν βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1605—1627. Ἐπιζητῶν τὴν ἀνάπτυξιν ἐμπορικῶν σχέσεων μετ' ἄλλων λαῶν ἐπέτρεψεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἑταιρείαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν νὰ ἱδρύσῃ τὸ πρῶτον ἀγγλικὸν ἐμπορεῖον ἐν Σουράτ. Ν. Μ.

Δζαγατάϊ. Ὄνομα τουρκικοῦ λαοῦ καὶ τῆς γλώσσης τὴν ὁποίαν λαλεῖ (βλ. Τσαγατάϊ). Ν. Μ.

Δζαγατάϊ καὶ *Τσαγατάϊ.* Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Δζεγκὶζ χάν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1227) διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του ἡγεμὼν τῆς πέραν τοῦ Ὤξου χώρας, δηλαδὴ τοῦ Τουρκεστάν, παραμείνας τοιοῦτος ἐπὶ 13 ἔτη. Ἀπέθανε τῷ 1240.

Δζαγὶκ=ἄνθος. Ἑβδομαδιαῖον ἀρμενικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ν. Μ.

Δζάδζπουρ (Jajpur ἢ Jajpore) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῷ διαμερίσματι Κούτταχ τῆς Βεγγάλης, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μπαϊταράνι. Κάτ. 12.111. Μέχρι τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους τοῦ Ὀρίσσα ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Κεζάρι. Ἐν Δζάδζπουρ ὑπάρχουν πολυάριθμα ἐρείπια ναῶν, γλυπτικῶν ἔργων κ.τ.λ. Μ.

Δζαϊνάς. Μία τῶν θρησκευτικῶν αἱρέσεων τῶν Ἰνδιῶν· βλ. Γιανισμός.

Δζαϊποὺρ (Jaipur ἢ Jeypore), *[Γεωγραφ.]* —1) Κράτος τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ρατζπουτάνα, ἔχον ἔκτασιν 39752 τετρ. χλμ. καὶ 2.338.802 κατ. Παράγει κριθήν, κεχρίον, βάμβακα καὶ ἅλας. Κυβερνᾶται ὑπὸ μαχαραγιᾶ ὑποτελοῦς εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀρχάς. —2) Πόλις, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κράτους, ἔχουσα 120.207 κατ., ἐξ ὧν τὰ δύο τρίτα Ἰνδοὶ καὶ τὸ ἓν τρίτον Μωαμεθανοί. Ἱδρύθη τῷ 1728 καὶ εἶναι ἡ μόνη πόλις τῶν Ἰνδιῶν, ἡ ὁποία εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ κανονικοῦ σχεδίου μὲ ὄψιν νεωτέρας πόλεως. Εἶναι σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κέντρον, μεταξὺ Βομβάης, Μπαρόντα καὶ Δελχί, καὶ ἔχει βιομηχανίαν μετάλλων καὶ μαρμάρου, μεγάλας τραπέζας, πολυτεχνεῖον, νοσοκομεῖα κ.τ.λ. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης *Ἄμπερ.* —Μ.

Δζαϊφαλμὶρ (Jeyfulmir, Jaifalmer) *[Γεωγρ.]* Ἡγεμονία τῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῇ δυτικῇ περιοχῇ τῆς Ρατζπουτάνα, ἔχουσα ἔκτασιν 41.539 τετρ. χλμ. καὶ 67.652 κατοίκους, ἐξ ὧν τὸ ἓν τέταρτον εἶναι Μωαμεθανοί. Ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας, λόγῳ τῆς γλισχρότητος τῶν πόρων αὐτῆς, εἶναι ἀπηλλαγμένος φόρου ὑποτελείας εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀρχάς. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις ἔχουσα 4.835 κατ. —Μ.

Δζαλαλποὺρ (Jalalpur) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Γκουτζαρὰτ τῆς περιοχῆς τῆς Βομβάης. Κάτ. 11.600. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου. —Μ.

Δζάλο (Djalo) *[Γεωγρ.]*. Ὄασις τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου, ἐν τῇ ἰταλικῇ ἀποικίᾳ τῆς Λιβύης, πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Δζαραμπούμπ, εἰς ἀπόστασιν 40 χλμ. πρὸς Α τῆς Ὠτζιλᾶ. Ἔχει περὶ τὰς 4.000 κατ. —Μ.

Δζαμῆ. Ὄνομα τριῶν Τούρκων ποιητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἤκμασεν ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Β', ἀποθανὼν τῷ 1506, ὁ δεύτερος ἔφυγεν ἐκ Τουρκίας εἰς Περσίαν, ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸν ὁμώνυμόν του μέγαν Πέρσην ποιητήν, ὁ δὲ τρίτος ἤκμασεν ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Β'.

—Δζαμῆ, ***Μεβλανᾶ Νουρεδδὶν Αβδουρραχμὰν ἴμπν Ἀχμέτ.*** Εἷς τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς Περσίας (1414—1492). Ἐσπούδασεν ἐν Χεράτῃ τοῦ Ἀφγανιστάν, ἐπιδοθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ περσικὴν φιλολογίαν. Εἶτα εἰσελθὼν εἰς τὸ δερβισικὸν τάγμα τῶν σουφῆ, ἀφιερώθη εἰς τὴν μυστικιστικὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Ὡς τοιοῦτος ἐφείλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ λατρείαν ὁλοκλήρου τοῦ τότε μουσουλμανικοῦ κόσμου, ἡ δὲ φήμη του ἔφθασε μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκτὸς τῶν ποιημάτων συνέγραψε καὶ διάφορα φιλοσοφικὰ καὶ μυστικιστικὰ ἔργα. Μία συλλογὴ τῶν ποιητικῶν του ἔργων (διβάνιον) ἐπιγράφεται «Χέφτ-ἀβερὲνκ» (=οἱ ἑπτὰ θρόνοι, ἢ οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Μεγάλης Ἄρκτου), εἰς ταύτην δὲ ἀνήκει τὸ εἰς γερμανικὴν μετάφρασιν τὸ πρῶτον (ἐν Βιέννῃ 1824) ἐκδοθὲν λυρικὸν ποίημα «Γιουσοὺφ βὲ Ζουλεϊχᾶ» (=ὁ Ἰωσὴφ καὶ ἡ Ζουλεϊχᾶ, ὡς καὶ τὸ «Λεϊλᾶ βὲ Μετζνοὺν» (=ἡ Λεϊλᾶ καὶ ὁ Μετζνούν). Εἰς τὸ διβάνιον τοῦτο ἀνήκουσι καὶ τὰ διδακτικὰ ποιήματα «σουπχὰτ-οὐλ-ἀχράρ» (=ἀνθοδέσμη ῥόδων τῶν ἐλευθέρων σοφῶν), «τοχφὲτ οὐλ-ἀχράρ» (=τὰ ἀστεῖα τῶν σοφῶν) καὶ «Σαλαμὰν βὲ Ἀπζάλ». Ἐνδιαφέρον δι' ἡμᾶς εἶναι τὸ «Βιβλίον τῶν πράξεων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου». Ἄλλο λογοτεχνικόν του ἔργον εἶναι τὸ «Μπαχαριστάν», συλλογὴ ἐμμέτρων καὶ πεζῶν, διηγημάτων, ἀνεκδότων γνωμικῶν, βιογραφιῶν κ.λ. Περισσότερα τὸν ἀριθμὸν εἶναι τὰ φιλοσοφικά, θεολογικὰ καὶ θεοσοφικὰ συγγράμματά του, ὅλα φέροντα ἀραβικοὺς τίτλους. Πολλὰ τούτων δὲν ἐξεδόθησαν μέχρι σήμερον, ὄντα γνωστὰ μόνον ἐκ χειρογράφων. Σπουδαιότερον εἶναι τὸ «ναφάχατ-οὐλ-οὔνς» (=ἡ πνοὴ τῆς ἀνθρωπότητος), τὸ ὁποῖον εἶναι κυρίως ἱστορία τοῦ μυστικισμοῦ, ἀφηγουμένη τὸν βίον 604 διασήμων σουφῆ καὶ ἐκθέτουσα τὰς ἰδέας τοῦ σουφισμοῦ. Τὰ ποιήματα τοῦ Δζαμῆ, διακρινόμενα διὰ τὸ κάλλος τῆς στιχουργικῆς καὶ τὴν κομψότητα τῆς γλώσσης, μετεφράσθησαν εἰς τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ν. Μ.

δζαμίον (τὸ) καὶ *δζαμί* βλ. τζαμί.

Δζαμπὲρ *Ἀνταλουσῆ Σεμσεδδίν.* Ἄραψ φιλόσοφος καὶ ἱερονομολόγος γράψας διάφορα ἔργα, ὧν ἡ συλλογὴ εὕρηται ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Παρισίων ὑπ' ἀριθμ. 1056. Ν. Μ.

— Δζαμπὲρ *μπὲν **Χαγιὰν** ἐλ **Σουφύ**·* βλ. Δζαβὲρ *μπὲν **Χαγιὰν** ἐλ **Σουφύ**.*

Δζαμπὲρ-*Καλεσῆ* *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Θέσις ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ρακκᾶ τῆς τέως γενικῆς διοικήσεως Χαλεπίου, ἐν τῷ σημερινῷ κράτει τῆς Συρίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου. Ἔχει ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου, εἰς ἀπόστασιν 50 χιλιομέτρων Δ τῆς πόλεως Ρακκᾶ, τοῦ ἀρχαίου Νικηφορίου, κτισθέντος κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ὑπὸ Ἄραβος στρατηγοῦ καλουμένου Δζαφέρ. Τῷ 1100 κατέλαβεν αὐτὸ ὁ σουλτᾶνος Δζελαλεδδὶν Μελὲκ-σάχ, τῆς δυναστείας τῶν Σελτζουκιδῶν τῆς Περσίας, υἱὸς τοῦ Ἀλπ-Ἀρσλάν. Ν. Μ.

Δζαμπραῒλ-*μπὶν-**Μπαχτγιεσοὺ** ἔμπου-Ἰσᾶ.* Διάσημος Χριστιανὸς Ἄραψ (Σῦρος) ἰατρός, υἱὸς καὶ ἔγγονος διασήμου ἰατροῦ, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀββασίδου χαλίφου Ἀροὺν-ἀρ-Ρασίτ, ὅστις ἐξετίμα αὐτὸν τὰ μέγιστα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐθεράπευσεν αὐτὸν ἐκ τῆς νόσου, ἐκ τῆς ὁποίας ἔπασχε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, τὸν ἐφυλάκισε καὶ διέταξε νὰ τὸν θανατώσουν. Ἀλλ' ἡ διαταγὴ δὲν ἐξετελέσθη καὶ ὁ Δζαμπραῒλ ἀποφυλακισθεὶς ἔγινεν ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ χαλίφου Ἀλ-Μααμούν. Καὶ οὗτος ὅμως ἐφυλάκισε μετ' ὀλίγον τὸν Δζαμπραῒλ, ἀσθενήσας ὅμως ἐσυγχώρησεν καὶ θεραπευθεὶς ἐτίμησεν αὐτόν. Ὁ Δζαμπραῒλ ἀπέθανε τῷ 829. Ἔγραψε πολλὰ ἰατρικὰ συγγράμματα, ὡς καὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Λογικὴν («Ἐλ-μετχὲλ ἴλα σαναὰτ-οὐλ-μαντίκ»).

—Δζαμπραῒλ-*μπὲν-**Οὐμπεϊντουλλάχ.*** Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, διάσημος ὡσαύτως ἰατρός, ὑπηρετήσας κατ' ἀρχὰς τὸν χαλίφην Μοκταντὶρ-ἰ-Μπιλλάχ, κατόπιν ἕνα Βουΐδην σουλτᾶνον ὡς καὶ τοὺς Φατιμίδας τῆς Αἰγύπτου. Ἀπέθανεν ἐν Βαγδάτῃ τῷ 1006. Ἔγραψε πολλὰ ἰατρικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συγγράμματα. Φαίνεται ὅτι ἦτο κυρίως νευρολόγος, διότι διηύθυνε τὸ φρενοκομεῖον Βαγδάτης, ἔγραψε δὲ καὶ εἰδικὸν σύγγραμμα. Ἐξέδωκεν ἐπίσης μελέτην ἐναντίον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ν. Μ.

Δζὰν-*Δζανάν.* Ἰνδὸς ποιητὴς ἀκμάσας ἐν Δελχί. Ἀπέθανε τῷ 1781, ῥιφθεὶς ἐκ τῆς στέγης τῆς οἰκίας του κατὰ τὴν πένθιμον ἑορτὴν τῶν Σιιτῶν (10 μουχαρρέμ). Ν. Μ.

Δζανί. Πέρσης ποιητὴς καταγόμενος ἐκ Βουχάρας καὶ ἀκμάσας ἐν Καβούλῃ τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ ὑπηρέτου τῷ 1577. Ν. Μ.

Δζανὶκ *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διοικήσεως τῆς Τουρκίας ἐχούσης ἕδραν τὴν Σαμψοῦντα. Σήμερον προήχθη εἰς νομὸν ὀνομαζόμενον Σαμσοὺν ἐκ τῆς Σαμψοῦντος. Ν. Μ.

Δζανμπὰζ-*τεπὲ* *[Γεωγρ.]*. Ὕψωμα παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν, τῆς ὁποίας δεσπόζει πρὸς Β.

Δζανμπολάτ, ***Μελὶκ Ἐσρέφ*** Εἰκοστὸς σουλτᾶνος τῆς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλευσάσης δυναστείας τῶν Κιρκασίων. Ἡγεμόνευσε τῷ 1306.

— Δζανμπολὰτ-*ζαδέ*, ***Μουσταφᾶ-πασᾶς.*** Ἀρχιναύαρχος τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ'. Ἐγεννήθη ἐν Τσατάλτζᾳ (Μέτραις), ἀνετράφη δὲ εἰς τὸ σουλτανικὸν παλάτιον γενόμενος σιλιχτάρης. Εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στόλου κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ δύο ἱσπανικὰ πλοῖα ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ προήχθη εἰς Ρούμελη-βεηλέρβεην καὶ ἐνυμφεύθη μίαν πριγκίπισσαν. Διετέλεσε καπετὰν-πασᾶς ἐπὶ 10 μῆνας, τῷ 1633, κατόπιν ὅμως ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου ἐξωρίσθη καὶ ἐθανατώθη ἐν Ἐρζερούμ. Ν. Μ.

Δζανοὺμ-*χότζα*, ***Μεχμὲτ πασᾶς.*** Διάσημος ἀρχιναύαρχος τῆς Τουρκίας, γνωστὸς ἐκ τῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα ναυτικῶν ἐπιχειρήσεών του. Κατήγετο ἐξ Ἀλγερίου, εἰσῆλθε δὲ νεώτατος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Διατελῶν πλοίαρχος ἑνὸς γαλιονίου συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων ἔμεινεν ἑπτὰ ἔτη. Ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἔγινε καπετὰν πασᾶς ἐπὶ σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ' τῷ 1714 καὶ ἀπεστάλη εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Βραδύτερον, ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐναντίον τῆς Κερκύρας ἐπιχειρήσεις, ἐπαύθη τῷ 1717 καὶ ἀνακληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Ἑπταπύργιον. Τῷ 1731 προβιβασθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν βεζίρου διωρίσθη καὶ πάλιν ἀρχιναύαρχος, ἐπαύθη μετὰ 6 ἔτη, ἀναδιωρίσθη καὶ πάλιν, παυθεὶς δὲ ἐκ νέου μετὰ 4 ἔτη ἀπεστάλη διοικητὴς εἰς Δζέδδαν τῆς Ἀραβίας. Ἀπέθανεν ἐν Ταῒφ τῆς Ἀραβίας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δζάο-*Γκογκὲν*-*Μίο*-*Χὸ* (Dzao-Gogu-n-Mio-Ho). Ἀγαθοποιὸς θεότης τῶν Ἰαπώνων βουδιστῶν, ὑπὸ μορφὴν δαίμονος. Κατά τινας ταυτίζεται πρὸς τὸν Βούδαν, κατ' ἄλλους ἀποτελεῖ χωριστὴν ἀπ' αὐτοῦ θεότητα. Θεωρεῖται προστάτης τοῦ ὄρους Ὑοσσίμο, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὑαμάτο, ὅπου πιστεύεται ὅτι ἐγκατέστησε τὴν κατοικίαν του καὶ ἐμφανίζεται συχνάκις εἰς τοὺς ἐρημίτας καὶ τοὺς προσκυνητάς. —Ν.

Δζαουδζὶ (Dzaoudzi) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς γαλλικῆς ἀποικίας τοῦ συμπλέγματος τῶν Κομορῶν νήσων ἐν Ἀφρικῇ, ἐκτισμένη ἐπὶ νησῖδος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Μαϋότ. Ἕνεκα τῆς σχετικῆς ὑγιεινότητος τοῦ κλίματος καὶ τοῦ καλοῦ λιμένος της, ἡ πόλις αὕτη, ἥτις ἦτο ἄλλοτε ἡ ἕδρα τοῦ σουλτάνου τῆς Μαϋότ, εἶχεν ἐκλεγῆ ὡς πρωτεύουσα τῆς ἀποικίας, ἀλλὰ βραδύτερον ἐγκατελείφθη. —Μ.

Digitized by Google

Δζαουχερῆ (ἢ *Δζεβχερῆ*) *ἔμπου-Νὰσρ 'Ισμαὴλ ἴμπν-Χαδάδ.* Τοῦρκος σοφὸς ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀραβικῆς γλώσσης. Ἐγεννήθη ἐν Φαρὰπ τοῦ Τουρκεστάν, ἀφοῦ δὲ περιηγήθη καὶ ἐμελέτησε τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Νισαποὺρ τοῦ Χορασὰν (Περσίας), ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1002 πεσὼν ἐκ τῆς στέγης τῆς οἰκίας του, διότι, ὡς λέγεται, ἐπεχείρησε τὴν πτῆσιν διὰ τεχνητῶν πτερύγων. Εἶναι συγγραφεὺς τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σαλὰχ» γνωστοῦ μεγάλου λεξικοῦ τῆς ἀραβικῆς γλώσσης, χρησιμωτάτου εἰς ποιητάς, διότι ἔχει τὰς λέξεις κατατεταγμένας κατὰ τὸ καταληκτικὸν σύμφωνον. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο λεξιγραφικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀπεπεράτωσεν, ὡς λέγεται, ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν του Ἰβραχὴμ Ἀλ-Βαράκ, ἐκτιμᾶται οὐχὶ μόνον εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ἀραβολόγων, μεταφρασθὲν εἰς τὴν περσικὴν καὶ τουρκικὴν (ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Βὰν-Κουλῆ, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1728) καὶ σχολιασθέν. Ἀραβικὴ περίληψις αὐτοῦ (Μουχτὰρ ἀλ-σαχὰχ) ἐξεδόθη ἐν Καΐρῳ τῷ 1870. Ν. Μ.

δζάρι (τὸ) ἢ *τζάρι* (τουρκ. *τζάρ*). Λεπτὸν γυναικεῖον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταξωτόν, σάλι.

Δζασσότ. Ἀρμενικὸν λειτουργικὸν βιβλίον· βλ. λ. Ἀρμενία [*Ἐκκλησ.*]. τ. Ε' σ. 600 γ' Δ.

Δζὰτ (Jat ἢ Djat). Λαὸς τῶν Ἰνδιῶν, κατοικῶν τὸ ΒΔ τμῆμα αὐτῶν, ἐν Ρατζπουτάνα, Πέντζαμπ καὶ Σίνντχι. Οἱ *Δζὰτ* ἀπαντῶσιν ἐπίσης ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ντόαμπ, καθὼς καὶ εἰς τὸ Βελουχιστάν. Ἄλλοτε ὑπελογίζοντο περὶ τὰ 20 ἑκατομμύρια, κατὰ τὰς τελευταίας ὅμως στατιστικὰς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 7 ἑκατομμύρια. Πρεσβεύουν τὴν μωαμεθανικὴν καὶ τὴν βραχμανικὴν θρησκείαν καὶ κατάγονται ἐκ τοῦ τουρανικοῦ ὀροπεδίου, ὁπόθεν κατῆλθον κατὰ τὴν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν Ἀρίων. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς διῆγον βίον νομαδικόν, τὸν ὁποῖον ἐξακολουθοῦν εἰσέτι ὁμάδες τινὲς ἐξ αὐτῶν, ὅπως οἱ Μπαντζαρρὶ καὶ οἱ Λοχανὶ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ οἱ Ἀτσίγγανοι εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐκτὸς τῶν κατοικούντων τὸ Σίντχι, οἱ Δζὰτ ἀντέστησαν εἰς τὴν εἰσβολὴν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν των. Οἱ Δζάτ, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Μογγόλων, ἵδρυσαν τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Σὶκχ καὶ κατέλαβον τὰς πόλεις Δελχὶ καὶ Ἄγκρα. Καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ εὑρίσκονται ἐγκατεστημένοι εἰς ὅλας τὰς μεγαλοπόλεις τῶν Ἰνδιῶν. Εἰς τὴν Καλκούτταν τοὺς ἀποκαλοῦν Μαρβαρί, ἐκ τοῦ Μαρβάρ, ὅπερ παραμένει ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων τῆς προελεύσεώς των. Εἶναι ἀναστήματος ὑψηλοῦ, εὔρωστοι, ἀρκετὰ εὐφυεῖς, μὲ ὀφθαλμοὺς μικρούς, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν ἐξέχοντα καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μελανάς. Αἱ γυναῖκες αὐτῶν εἶναι ὑψηλαὶ καὶ ὡραῖαι. —Δ.

Δζαφὰρ-ἀλ-Μουταβακὶλ ἴλα-Ἀλλὰχ (ἤτοι *Δζαφὰρ* ὁ ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν θεὸν) *μπὲν-ἀλ-Μοτασὶμ Μεχμὲτ μπὲν-Ἀροὺν-ἀρ-Ρασίτ.* Δέκατος χαλίφης τῆς δυναστείας τῶν Ἀββασιδῶν γεννηθεὶς τῷ 822. Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 846 ἐβασίλευσε 15 ἔτη. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς προκατόχους του, οἵτινες ὑπεστήριξαν τὸ σιιτικὸν δόγμα, ἦτο φανατικὸς σουννίτης, καταδιώξας τοὺς εἰς τὸ Κερμπελᾶ τῆς Μεσοποταμίας πρὸς προσκύνησιν τοῦ τάφου τοῦ Ἰμὰμ-Χουσεῒν ἐρχομένους σιίτας (Πέρσας) προσκυνητάς. Διατάξας νὰ κατεδαφισθῶσι τὰ ἱερὰ ταῦτα προσκυνήματα τῶν σιιτῶν προὐκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Περσῶν, διὰ τοῦτο δὲ ἔγινεν ἀντικείμενον τῶν ἐπιθέσεων τῶν συγχρόνων του ποιητῶν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἀνεφάνη κάποιος ψευδοπροφήτης ὀνόματι *Μαχμοὺτ μπὲν-Φαράτζ*, ὅστις ἰσχυρίσθη ὅτι εἶναι ὁ Ζοὺ'λ Καρνέϊν (ἤτοι Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας), ἐπανελθὼν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὅτι ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἔκαμεν εἰς αὐτὸν ἀποκαλύψεις. Οὕτω κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ εἴκοσιν ἑπτὰ μαθητάς, ἀλλ' ὁ χαλίφης τὸν ἐμαστίγωσε καὶ ἠνάγκασε τοὺς μαθητάς του νὰ πλήξωσι δεκάκις ὁ καθεὶς τὸν διδάσκαλόν των εἰς τὴν κεφαλήν.

Ὁ ψευδοπροφήτης ἀπέθανεν ἀπὸ τὰ γρονθοκοπήματα τῶν μαθητῶν του (850). Συγχρόνως ὁ Μουταβακὶλ κατεδίωξε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς Ἑβραίους, ἐπιβαλὼν εἰς αὐτοὺς νὰ φέρωσιν ἰδιαιτέραν ἐνδυμασίαν καὶ νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τῆς θύρας τῶν οἰκιῶν των τὴν εἰκόνα τοῦ διαβόλου πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν Μουσουλμάνων. Διετήρησεν ἐν τούτοις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τοὺς Χριστιανοὺς ἰατρούς του. Ἐνῷ ὅμως ὁ χαλίφης ἠσχολεῖτο μὲ θρησκευτικοὺς διωγμούς, οἱ στρατηγοί του ὤφειλον νὰ καταπνίξωσι διαφόρους ἐπαναστάσεις. Τῷ 848 ἐπανεστάτησεν εἰς τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν τῆς Περσίας ὁ στρατηγὸς Ἰμπν-Βαΐθ, ἀλλ' ἐνικήθη καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ Μπογᾶ. Τῷ 851 ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν Ἀρμενίᾳ, ἀλλὰ καὶ ταύτην κατέστειλεν ὁ Μπογᾶ. Τῷ 852 βυζαντινὸς στόλος ἐκ 300 πλοίων ἐξετέλεσεν ἀπόβασιν εἰς Αἴγυπτον. Οἱ Ἕλληνες κατέλαβον καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Δαμιέττην, κατέστρεψαν ὅλα τὰ φρούρια τῶν στομίων τοῦ Νείλου καὶ ἀπήγαγον πολλοὺς αἰχμαλώτους μετὰ πλουσίας λείας. Συγχρόνως οἱ Ἕλληνες ἀκρῖται τῶν ἀραβικῶν συνόρων πρὸς τὴν Ἀμίδην (Διαρμπεκὶρ) ἐμάχοντο ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν ἀραβικῶν στρατευμάτων. Τῷ 859 ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Γ', διοικῶν αὐτοπροσώπως τὰ στρατεύματα τῶν συνόρων καὶ προκινδυνεύσας, ὑπέστη ἧτταν, ἐνῷ ὁ ἀραβικὸς στόλος ἐκυρίευε καὶ ἐλεηλάτει τὴν Ἀττάλειαν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος συνήφθη ἐκεχειρία καὶ ἀντηλλάγησαν οἱ αἰχμάλωτοι.

Τῷ 855 ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν Χὸμς (Ἐμέσσῃ) συνεπείᾳ τῶν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἑβραίων ἐπιβληθέντων αὐστηρῶν μέτρων. Καὶ ἡ ἐπανάστασις αὕτη κατεστάλη. Πολλοὶ τῶν προκρίτων ἐθανατώθησαν διὰ μαστιγώσεως, ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι καὶ συναγωγαὶ κατεστρόφησαν καὶ ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ ἐξετοπίσθησαν. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπανεστάτησαν οἱ ἐν τῇ Ἄνω Αἰγύπτῳ Μπογιά, οἱ Βλέμμυες τῶν ἀρχαίων, καὶ κατέλαβον τὴν χώραν τῶν χρυσωρυχείων καὶ σμαραγδωρυχείων. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὑπετάγησαν τῷ 856, ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀλῆ Μπαμπᾶ ἤχθη πρὸ τοῦ χαλίφου, εἰς Σαμάραν. Τῷ 858 ὁ Μουταβακίλ, ὅπως διαφύγῃ τὴν ἐπιβολὴν τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς του, μετέφερε τὴν ἕδραν του εἰς Δαμασκόν. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως δὲν τὸν ἐδέχθησαν, διὸ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Σαμάραν, ὅπου ἀνήγειρε λαμπρὰ ἀνάκτορα καὶ ἄλλα κτίρια ὀνομασθέντα δζοφεριὲ καὶ στοιχίσαντα δύο ἑκατομμύρια δηναρίων (900.000 ἀγγλικῶν λιρῶν). Ὅπως δὲ πατάξῃ τὴν ἰσχὺν τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς του ἐστρατολόγησε 12000 Ἄραβας. Ἐνῷ δὲ ἐσχεδίαζε νὰ φονεύσῃ πολλοὺς τῶν Τούρκων στρατηγῶν καὶ τροποποιήσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ μιᾶς εὐνοουμένης του, ἐδολοφονήθη ἐν Σαμάρᾳ κατά τινα ὀργιώδη νύκτα τοῦ Δεκεμβρίου 861 μετὰ τοῦ ἐμπίστου αὐτοῦ Φὰτχ-μπὲν-Χακκάν. Ὁ υἱός του Μουταζὶρ διέδωκεν ἐπισήμως, ὅτι ὁ χαλίφης ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου.

Ἐπὶ τοῦ Δζαφὰρ Μουταβακὶλ ἐξειλίχθησαν οἱ διοικητικοὶ θεσμοὶ τοῦ κράτους τῶν χαλιφῶν, περιορισθείσης τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τοῦ μεγάλου βεζίρου καὶ ἱδρυθέντων γραφείων (ὑπουργείων) Οἰκονομικῶν καὶ Φορολογίας, Κτημάτων τοῦ στέμματος, Δημοσίου λογιστικοῦ, Στρατιωτικῶν (μισθοφορικοῦ στρατοῦ), Ταχυδρομείων, Συντάξεων, Δημοσίων ἐξόδων. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Δζαφὰρ** ὁ ἐπιλεγόμενος *Μοκταδὶρ μπὶλ-ὰχ* (ἤτοι ὁ διὰ τοῦ θεοῦ ἔχων τὴν δύναμιν). Δέκατος ὄγδοος χαλίφης τῆς δυναστείας τῶν Ἀββασιδῶν. Ἐγεννήθη τῷ 895, ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον ἐν ἡλικίᾳ 13 ἐτῶν, διαδεχθεὶς (Αὔγουστον 908) τὸν ἀδελφόν του Μουταφὶ μπὶλ-Λὰχ Ἀλῆ. Ἦτο ἡγεμὼν ἀνίκανος, ἁπλοῦν νευρόσπαστον εἰς χεῖρας τῶν γυναικῶν καὶ τῶν εὐνούχων, χάριν τῶν ὁποίων, ὡς καὶ ἄλλων αὐλικῶν του, διεσπάθισε 15.000.000 δηνάρια ἀφεθέντα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους. Κατὰ τὰ 24 ἔτη τῆς βασιλείας του ἤρχισε ραγδαία ἡ παρακμὴ τοῦ κράτους τῶν Ἀββασιδῶν. Τὸ σπουδαιότερον γεγονὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἦτο ἡ ἵδρυσις τῆς δυναστείας τῶν Φατιμιδῶν χαλιφῶν ἐν Μαρόκκῳ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Μαχδῆ Οὐμπεϊδουλλὰχ καὶ κατόπιν ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου ἐβασίλευσαν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας. Ἀνταρσίαι καὶ ἐπαναστάσεις δὲν ἔπαυον καὶ ἐν Ἀραβίᾳ, Μεσοποταμίᾳ καὶ Περσίᾳ. Ὁ Μουταδὶρ ἐκθρονισθεὶς καὶ ἀποκατασταθεὶς εἰς τὸν θρόνον του ἐδολοφονήθη τέλος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 932 ὑπό τινος εὐνούχου ὀνόματι Μουνίς.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Δζαφὰρ** *Ρασίδι-μπιλ-Λὰχ* (= ὁ διὰ τοῦ θεοῦ δίκαιος). Τριακοστὸς χαλίφης τῆς δυναστείας τῶν Ἀββασιδῶν, γεννηθεὶς τῷ 1096 καὶ διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Μοσταρσὶτ τῷ 1135. Ἐβασίλευσεν ἓν ἔτος καὶ 11 ἡμέρας, ἐκθρονισθεὶς δὲ τῷ 1136 ἐφονεύθη τῷ 1138 ἐν Ἰσπαχὰν τῆς Περσίας. Ν. Μ.

Δζαφὲρ *πασᾶς*. Ὄνομα τεσσάρων καπετὰν-πασάδων τῆς Τουρκίας, τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος ἐπὶ Μουσταφᾶ τοῦ Γ' (1773) διωρίσθη καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς Ρόδου, ἀποθανὼν ἐν Μπουδρούμ.

Ν. Μ.

— **Δζαφὲρ** - *Ταγιάρ*. Ἀλβανὸς τὴν καταγωγὴν στρατηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ 1919—1920, ἔχων τότε τὸν βαθμὸν ὑποστρατήγου, προσχωρήσας εἰς τὸ κεμαλικὸν κίνημα, διηύθυνε τὸν ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ στρατὸν καὶ τὰ ἄτακτα σώματα, προπαρασκευάσας ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου 1920, καταγγέλλων τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου (1918) ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἐν Ἀδριανουπόλει Ἄγγλον ἀξιωματικὸν Λύστερ, ὅτι παύει ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς ἐπόπτην τῶν συμμάχων.

Μετὰ τὰς νικηφόρους πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἰουλίου 1920 καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ Δζαφὲρ - Ταγιὰρ φεύγων πρὸς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος, ἄνευ συνοδείας, συνελήφθη αἰχμάλωτος τῇ 14 Ἰουλίου εἰς τὸ χωρίον Τσομπάν-κιοϊ καὶ ἤχθη εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἔμεινε κυκλοφορῶν ἐλευθέρως μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων (1923). Ν. Μ.

Δζαχανγκὶρ - *ἀμπὰτ* [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν εἰς ἀπόστασιν 109 χλμ. ΝΑ τῆς Δελχί. Κάτοικοι 12.000 περίπου. Ν. Μ

Δζαχὶτ-*Χουσεΐν*. Σύγχρονος Τοῦρκος δημοσιογράφος καὶ πολιτευόμενος, διαδραματίσας σημαντικὸν πρόσωπον ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἐν τῇ νεοτουρκικῇ κινήσει. Ἐγεννήθη καὶ ἐσπούδασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς ἐκπαιδευτικός, γενόμενος ἐπὶ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστῶτος τοῦ σουλτάνου Χαμὶτ ὕποπτος διὰ τὰς φιλελευθέρας ἰδέας του. Ἦτο γυμνασιάρχης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτε ἡ νεοτουρκικὴ μεταπολίτευσις τοῦ Ἰουλίου 1908 ἔρριψεν αὐτόν, νέον ἀκόμη, εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ εἰς τὴν πολιτικήν. Ἵδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἐφημερίδα «Τανίν», γενομένην κατόπιν τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου καὶ τοῦ κόμματος τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου», τοῦ ὁποίου ἦτο ἐξέχον μέλος καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς τοιοῦτος διεκρίθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸν ἄκρατον ἐθνικισμόν του καὶ διὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν γένει στοιχείου, συγχρόνως δὲ καὶ τὴν ἐναντίον τοῦ ἀγγλοφίλου βεζίρου Κιαμὴλ πασᾶ καὶ τοῦ κόμματος τῆς «Ἐλευθερίας καὶ Συνεννοήσεως» πολεμικήν του τόσον εἰς τὴν ἐφημερίδα του ὅσον καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, γενόμενος οὕτω παραίτιος τῆς ἐξ αἰτίας τῆς ἐκκρεμότητος τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος παροξύνσεως τῶν ἑλληνικῶν σχέσεων καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου.

Κατὰ τὴν ἀντεπανάστασιν τῶν ἀντιδραστικῶν τῆς 31/13 Ἀπριλίου 1909 διέφυγεν εἰς Ρωσίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Οὐγγαρίαν, ἐπανελθὼν δὲ μετὰ δύο ἑβδομάδας, ἀφοῦ ἐπεκράτησε τὸ νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον καὶ ἐξεθρονίσθη ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ἐξηκολούθησε τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος του καὶ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ δρᾶσίν του. Ἂν καὶ κληθεὶς ἐπανειλημμένως νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ὁ Δζαχὶτ ἠρνήθη πάντοτε, προτιμῶν, ὡς διεκήρυττε, τὴν δημοσιογραφίαν. Κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐπικράτησιν τῶν ἀντιπάλων τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου (1912) συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἐφημερίς του ἦτο τὸ ἐπίσημον, οὕτως εἰπεῖν, παρὰ Τούρκοις ὄργανον τῆς γερμανικῆς προπαγάνδας. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Τουρκίας (31 Ὀκτωβρίου 1918) ὁ Χουσεῒν Δζαχὶτ ἦτο εἷς ἐκ τῶν ὀλίγων κορυφαίων τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου, ὅστις δὲν ἔφυγεν εἰς Γερμανίαν, καὶ δὲν συνετάχθη πρὸς τὸ νασιοναλιστικὸν κίνημα τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ. Τὸν Μάϊον τοῦ 1919 συνελήφθη μετὰ ὑπερεκατὸν ἄλλων Νεοτούρκων ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς κατοχῆς καὶ ἤχθη εἰς Μάλταν, ὁπόθεν ἐπέστρεψε μετά τινας μῆνας. Μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἐπικράτησιν τοῦ κεμαλικοῦ κινήματος καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ σουλτανάτου, κατόπιν δὲ καὶ τῆς χαλιφείας, ὁ Χουσεῒν Δζαχὶτ ἔμεινε πάλιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετ' ὀλίγον ὅμως ἐξωρίσθη ὑπὸ τῆς κεμαλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας. Ὡς λογογράφος, κυρίως δὲ ὡς διηγηματογράφος, ὁ Χουσεῒν Δζαχὶτ διεκρίθη διὰ τὴν προσπάθειάν του πρὸς ἁπλοποίησιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης διὰ τῆς καταργήσεως τῶν σχοινοτενῶν περιόδων καὶ τῶν περιττῶν ἀραβικῶν καὶ περσικῶν λέξεων καὶ φράσεων. Τὸ ὕφος του ἦτο ῥέον καὶ εὔληπτον, οὐχὶ κουραστικὸν διὰ τὸν ἀναγνώστην. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ Χουσεῒν Δζαχὶτ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἷς τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς τουρκικῆς γλώσσης καὶ δημοσιογραφίας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δζεβὰτ *πασᾶς*. Ἄραψ τὴν καταγωγήν, Τοῦρκος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς τῷ 1850 ἐν Συρίᾳ καὶ σπουδάσας εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν Παγκαλτίου Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξῆλθε τῷ 1869 καὶ διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ. Προαχθεὶς ταχέως εἰς τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου, ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Τουρκίας, ἥτις μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς τουρκικῆς εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μακρίδου, ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «État Militaire Ottoman» (Κωνσταντινούπολις καὶ Παρίσιοι, 1882). Χάρις εἰς τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος τούτου ὁ Δζεβὰτ πασᾶς ἀπέκτησε φήμην στρατιωτικοῦ συγγραφέως καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 διηύθυνε τὴν ὀχύρωσιν τῆς Σούμλας, μετὰ δὲ τὴν εἰρήνην εἰργάσθη ὡς μέλος τῆς πρὸς χάραξιν τῶν νέων τουρκικῶν συνόρων ἐπιτροπῆς. Τῷ 1884, προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν ὑποστρατήγου, ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας εἰς Μαυροβούνιον. Μετὰ πέντε ἔτη διωρίσθη στρατιωτικὸς ἐπιθεωρητής. Τῷ 1889 ἀπεστάλη εἰς Κρήτην ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ τουρκι-

Digitized by Google

κοῦ στρατοῦ καὶ προσωρινὸς γενικὸς διοικητής. Ἀποκαταστήσας δὲ κάπως τὴν τάξιν προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν στρατάρχου (μουσίρη). Τῷ 1891 διωρίσθη μέγας βεζίρης, παραμείνας ὡς τοιοῦτος ὀλίγον μόνον χρόνον. Ἀπέθανε μετά τινα ἔτη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ν. Μ.

Δζεβτζελία *[Γεωγρ.]*. Σερβικὴ ὀνομασία τῆς Γευγελῆς (βλ. λ.).

Δζεβχὲρ *(ἐμπ-οὐλ-χασὰν μπὲν* ***Ἀβδουλλὰχ ἐλ-Καῒτ****)*. Βεζύρης καὶ καΐτης, ἤτοι ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τοῦ Φατιμίδου ἡγεμόνος Μαοψεδδὶν-οὐλλάχ, υἱοῦ τοῦ Μανσοὺρ Μπιλλάχ. Ἦτο Ἕλλην τὸ γένος καὶ κατ' ἀρχὰς δοῦλος τοῦ Μανσοὺρ Μπιλλάχ. Διεκρίθη εἰς τὰς κατὰ τοῦ Μαρόκκου ἐκστρατείας, κυριεύσας ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ κειμένας πόλεις τῆς χώρας ταύτης, κατόπιν δὲ καὶ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας (971), ὡς καὶ κατὰ τὴν κατόκτησιν ὁλοκλήρου τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Φατιμιδῶν, τῶν ὁποίων ἐξέτεινε τὴν ἐπιρροὴν εἰς ὅλην τὴν Συρίαν, Χετζάζην καὶ Ὑεμένην. Αὐτὸς ἔκτισε τὸ Κάϊρον καὶ τὸ ἐκεῖ τζαμίον Ἀλ-Ἀζχάρ. Ἀπέθανε τῷ 991. Ν. Μ.

Δζεβχερῆ. Τοῦρκος ποιητὴς προσωνυμούμενος «ὁ μέθυσος Μπαλῆ». Ἦτο κατ' ἀρχὰς διδάσκαλος καὶ κατόπιν δερβίσης. Ἀπέθανε τῷ 1572. Ν. Μ.

—**Δζεβχερῆ**· βλ. Δζαουχερῆ.

Δζεγκὶζ-χάν· βλ. Δζιγκὶζ-χάν.

Δζέδδα (Djeddah ἢ Djiddah) *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγαλυτέρα παράλιος πόλις τῆς Ἀραβίας ἐν τῷ σημερινῷ βασιλείῳ τῆς Χετζάζης, ἐπίνειον τῆς πρωτευούσης Μέκκας καὶ κύριος λιμὴν ἀποβιβάσεως τῶν προσκυνητῶν, εἰς ἀπόστασιν 90 περίπου χλμ. Δ. τῆς Μέκκας, (21° 28′ Β. πλάτ. καὶ 39° 10′ Α. μῆκ.). Ἔχει 20,000 περίπου μονίμους κατοίκους, ὅλους Μουσουλμάνους καὶ κατὰ μέγα μέρος Ἄραβας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μουσουλμανικοῦ προσκυνήματος ὁ πληθυσμὸς οὗτος τριπλασιάζεται σχεδόν. Ἡ πόλις περιβάλλεται ὑπὸ τείχους ἔχοντος 12 πύλας, ὧν 9 ἐπὶ τῆς παραλίας. Τὸ κλῖμα εἶναι θερμόν. Εἰς μίαν πλατεῖαν παρὰ τὴν λεγομένην «πύλην τῆς Μεδίνης» δεικνύεται ὁ κατὰ τοὺς Μουσουλμάνους τάφος τῆς Εὔας, ἔχων μῆκος 200 βημάτων καὶ πλάτος 30 ποδῶν. Λέγεται ὅτι ἡ Δζέδδα ἱδρύθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Περσῶν ἐμπόρων ἐπὶ χαλίφου Ὀθμάν. Ἀλλ' ἡ ἐμπορικὴ αὐτῆς σπουδαιότης χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε ἀπέβη τὸ κέντρον τοῦ μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Ἰνδιῶν ἐμπορίου. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἀτμήρου ναυτιλίας ἡ Δζέδδα ἔχασε τὴν σπουδαιότητά της. Ἐν Δζέδδα, τὴν 15ην Ἰουλίου 1858 ὁ φανατικὸς μουσουλμανικὸς ὄχλος, ὁδηγούμενος ὑπὸ τῶν χατζήδων (προσκυνητῶν), ἐπετέθη κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας καὶ ὁ ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐφονεύθησαν, πολλοὶ δὲ Χριστιανοὶ ἐσφάγησαν. Τὴν 25ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἔφθασεν ἀγγλογαλλικὸς στόλος, ὅστις ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν καὶ ἐκτελέσας ἀπόβασιν συνέλαβε καὶ ἀπηγχόνισε δέκα ἐκ τῶν σφαγέων. Ν. Μ.

Δζεζαῖρ *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν καὶ τουρκικὸν ὄνομα τοῦ Ἀλγερίου (βλ. λ.).

—**Δζεζαῖρ-οὐλ** ***Χαδδὰτ*** *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν ὄνομα τῶν Καναρίων νήσων, τὰς ὁποίας οἱ Ἄραβες γεωγράφοι εἶχον ὡς ἀφετηρίαν διὰ τὸ γεωγραφικὸν μῆκος, ὡς κατόπιν καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι τὴν νῆσον Φέρρον. Ν. Μ.

Δζεζαῖρι-*Μὰχρ-Σεφὲτ* (=νῆσοι τῆς Ἄσπρης θαλάσσης). Τουρκικὸν διοικητικὸν ὄνομα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους (μετὰ τῆς Δωδεκανήσου), αἱ ὁποῖαι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπετέλουν μίαν γενικὴν διοίκησιν, μὲ ἕδραν τὴν Ρόδον. Ν. Μ.

Δζεζαϊρλῆ. Ἀρχαιοτάτη καὶ ἐπιφανὴς ἀρμενικὴ οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καταγομένη ἐκ μιᾶς τῶν σατραπειῶν τῆς Ἀρμενίας, καλουμένης Χοβιάγκ, τῆς ὁποίας ἡ χώρα ἔκειτο πλησίον τῆς Δαρῶν καὶ Σασοὺν τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας. Ἐν Χοβιάγκ ἡ οἰκογένεια Δζεζαϊρλῆ ἐσατράπευσεν ἐπὶ μακρόν, μετὰ δὲ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀρμενίας εἰς τοὺς Μουσουλμάνους ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἄλλα μὲν ἐξωλοθρεύθησαν, ἄλλα δὲ κατέφυγον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκ τούτων περιφανῆ κατέλαβε θέσιν ἐν τῇ τουρκικῇ διοικήσει ὁ *Μεγκερδὶτς Δζεζαϊρλῆ*, ὅστις κατέστη ὁ πλουσιώτερος τῶν τραπεζιτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεσοῦντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οὗτος, εὐνοούμενος ὢν τοῦ σουλτάνου καὶ τιμώμενος ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζίρου Ρεσὶτ πασᾶ, ἀνέλαβε τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν τουρκικῶν τελωνείων καὶ ἐπέφερε τάξιν εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σύγχυσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν ὀνομαστὸν ἦτο ἡ σύστασις πολυαρίθμων μεταξουργείων ἐν Τουρκίᾳ, εἰς τὰ ὁποῖα παρέσχεν ἐργασίαν εἰς χιλιάδας ἀρμενικῶν καὶ ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐμάστιζε ταύτας ἡ ἐκ τῆς ἀνεργίας προκληθεῖσα πενία. Ἡ οἰκογένεια Δζεζαϊρλῆ διεκρίθη διὰ τὸν φιλελληνισμὸν αὐτῆς καὶ διὰ τοὺς ποικίλους δεσμοὺς οὓς συνῆψε μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Θ. Β.

—**Δζεζαϊρλῆ,** ***Χασὰν-πασᾶς***. Διάσημος ἀρχιναύαρχος καὶ βεζίρης τῆς Τουρκίας, διακριθεὶς καὶ εἰς διαφόρους κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν πολέμους. Ἐγεννήθη ἐν Καλλιπόλει, κατ' ἄλλους δὲ ἐν Περσίᾳ, ὁπόθεν ἁρπαγεὶς νέος ἔτι ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπωλήθη εἰς ἔμπορον τῆς Ραιδεστοῦ, ὅστις μετά τινα ἔτη ἐχειραφέτησεν αὐτόν. Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσῆλθεν εἰς τὸν στρατόν, διακριθεὶς τῷ 1739 εἰς τὰς κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείας. Κατόπιν ἀπεστάλη εἰς Ἀλγέριον, ὅπου ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, ἐκ τούτου δὲ ἐδόθη εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ὄνομα Δζεζαϊρλῆ. Ἐν Ἀλγερίῳ ὑπηρέτησεν ὡς διοικητὴς μιᾶς ἐπαρχίας, ἀποκτήσας ὡς τοιοῦτος μέγαν πλοῦτον. Ὡς ἐκ τούτου ἐκίνησε τὸν φθόνον τοῦ βαλῆ Ἀλγερίου, ὅστις ἐπεβουλεύθη φαίνεται τὴν ζωήν του. Ὁ Δζεζαϊρλῆ ἠναγκάσθη τότε νὰ φύγῃ, αἰχμαλωτισθεὶς ὅμως κατὰ τὸν διάπλουν ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, ἤχθη εἰς Μαδρίτην, ὅπου ἔμεινεν ἓξ ἔτη, ἐκεῖθεν δὲ σταλεὶς εἰς Νεάπολιν ἀντηλλάγη πρὸς ἄλλους Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους. Ἀφεθεὶς ἐλεύθερος μετέβη εἰς Γαλλίαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Γ' καὶ ἐτέθη ὁριστικῶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, διορισθεὶς τῷ 1764 πλοίαρχος πολεμικοῦ πλοίου. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τσεσμὲ (5 Ἰουλίου 1770), καθ' ἣν κατεστράφη ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τῶν Ρώσων, ὁ Δζεζαϊρλῆ, ὢν τότε κυβερνήτης μεγάλου τουρκικοῦ πολεμικοῦ, συνεπλάκη μετὰ ρωσικοῦ πλοίου διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Σπυρίδωφ. Ἀμφότερα τὰ πλοῖα ἐπυρπολήθησαν, ὁ δὲ Δζεζαϊρλῆ ἐσώθη κολυμβῶν. Διορισθεὶς κατόπιν καπετὰν-πασᾶς ἐξετέλεσεν ἀπόβασιν εἰς Λῆμνον, ἀκριβῶς ὅτε ἡ νῆσος εἶχε παραδοθῆ εἰς τὸν Ρῶσον ναύαρχον Ὀρλὼφ κατόπιν πολιορκίας. Ὁ Δζεζαϊρλῆ κατέλαβε τὴν νῆσον ἀκυρώσας τὴν περὶ παραδόσεως συμφωνίαν, διότι δὲν ἔφερε τὴν ὑπογραφήν του. Εἰς ἀμοιβὴν προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν μιρὶ-μιρὰν (ἀρχηγὸς ἀρχηγῶν) καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ γαζῆ καὶ χρυσοῦ στεφάνου (τσελέγκ). Παυθεὶς ὅμως μετ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ καπετὰν πασᾶ διωρίσθη φρούραρχος τοῦ Βοσπόρου καὶ κατόπιν στρατιωτικὸς διοικητὴς Κιουτάχιας καὶ Ρουχτσουκίου. Μετ' ὀλίγον διωρίσθη πάλιν ἀρχιναύαρχος καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς Πελοποννήσου, ὅπου κατώρθωσε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ἀγριότητας τῶν Ἀλβανῶν. Βραδύτερον ἀπεστάλη εἰς Αἴγυπτον καὶ κατόπιν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ κατὰ τῆς Ρωσίας στόλου εἰς τὸν Εὔξεινον. Παυθεὶς κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ' (1789), διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς Ἰσμαηλίου. Διακριθεὶς δὲ εἰς τοὺς κατὰ τοὺς Ρώσους πολέμους διωρίσθη, ἑβδομηκοντούτης πλέον, μέγας βεζύρης. Ἀλλὰ μετὰ $3^1/_2$ μῆνας ἀπέθανε, δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ἐν Σούμλᾳ τῆς Βουλγαρίας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δζεζζάρ, ***Ἀχμὲτ πασᾶς***. Διάσημος Τοῦρκος στρατηγὸς τοῦ τέλους τῆς ΙΗ' καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος. Ἦτο Βόσνιος τὴν καταγωγήν, γεννηθεὶς ἐκ γονέων Χριστιανῶν, ἦτο δὲ κατ' ἀρχὰς ναύτης. Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπωλήθη, ἐκεῖθεν δὲ ὁδηγηθεὶς εἰς Κάϊρον ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Μαμελούκου ἡγεμόνος Ἀλῆ βέη, ἐξισλαμίσθη καὶ κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν. Προβιβασθεὶς ταχέως διωρίσθη διοικητὴς Βαχίρας, ὡς τοιοῦτος δὲ κατέστειλε διαφόρους ἐξεγέρσεις τῶν ἰθαγενῶν, χύσας τοσοῦτον αἷμα, ὥστε ἐπωνομάσθη τότε *Δζεζζάρ* (=μακελλάρης). Γενόμενος ὡς ἐκ τούτου μισητὸς ἐν Αἰγύπτῳ, ἔφυγεν εἰς Συρίαν, ὅπου διωρίσθη διοικητὴς Βηρυττοῦ. Φονεύσας δὲ τὸν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐπαναστατήσαντα Ταχὶρ ἐλ-Ἀμροῦ, ἐπροβιβάσθη εἰς ἀμοιβὴν εἰς τὸν βαθμὸν βεζίρου καὶ διωρίσθη βαλῆς Σαΐδας καὶ Πτολεμαΐδος. Τῷ 1799, ὅτε ὁ Ναπολέων ἐπολιόρκησε τὴν Ἄκραν, ὁ Δζεζζὰρ πασᾶς, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Σίδνεϋ-Σμὶθ καὶ τοῦ Γάλλου πολιτικοῦ φυγάδος Philippoteaux, ἀντέστη μετὰ τόσης πεισμονῆς, ὥστε ὁ τόσας στρατιὰς νικήσας Βοναπάρτης ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν (21 Μαΐου 1799), τῷ δὲ 1802 ἔκλεισε τὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ Δζεζζάρ, τὸν ὁποῖον ὁ σουλτᾶνος διώρισε βαλῆν Συρίας (Δαμασκοῦ), ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1804. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δζεζίζερετ-οὐλ-*Ἄραμπ* (νῆσος τῆς Ἀραβίας) *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὁλόκληρος ἡ ἀραβικὴ χερσόνησος, ὡς ὁμοιάζουσα πρὸς νῆσον, περιστοιχιζομένη πανταχόθεν ὑπὸ ὑδάτων (περιλαμβανομένων καὶ τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος) πλὴν τοῦ λαιμοῦ τῆς Συρίας. Ν. Μ.

Δζεζιρὲ *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν καὶ τουρκικὸν ὄνομα τῆς Μεσοποταμίας.

Δζεζρὲ (πληρέστερον ***Δζεζίρετ-ῖμπν-Ὀμὰρ***) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, εἰς τὰ ἀνατολικὰ τοῦ νομοῦ Μαρδίν, τέως διοικήσεως τοῦ βιλαετίου Διαρμπεκίρ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Δζουδῆ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νομίζουσιν οἱ Κοῦρδοι ὅτι ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε. Ἀπέχει 125 χιλιόμετρα Α τῆς πόλεως Μαρδὶν καὶ 170 ΝΑ τῆς Διαρβεκίρης. Ἔχει 5.348 κατοίκους. Εἰς ἀπόστασιν 45 χμ. Α τῆς πόλεως ὑπάρχουσιν ἀνθρακωρυχεῖα.

Ἡ ὑποδιοίκησις Δζεζρὲ ἔχει ἐπιφάνειαν 760 τετρ. χλμτ. καὶ 25750 κατοίκους, Τούρκους καὶ Κούρδους (1927). Ν. Μ.

Δζεϊχὰν ἢ ***Δζιχὰν*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Τουρκίας, ὁ *Πύραμος* τῶν ἀρχαίων. Πηγάζει ἐκ τοῦ Γκιουμοὺς-δάγ, ἐν τῷ νομῷ Μαλαττείας (Μελιτινῆς), διαρρέει τὴν Κιλικίαν καὶ ἐκβάλλει διὰ δύο στομίων παρὰ τὸν κολπίσκον τοῦ Γιουμουρτελὶκ (ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἀλεξανδρέττας). Εἶναι πλωτὸς εἰς λέμβους καὶ σχεδίας μέχρι Μισίς. Κυριώτεροι παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι ὁ Σὶς διαρρέων τὴν ὁμώνυμον πόλιν, ὁ Ἄκ-σοῦ, ὁ Καρὰ-τσάϊ καὶ ὁ Δομοὺκ-τσάϊ. Τὸ ὁλικὸν αὐτοῦ μῆκος εἶναι 350 περίπου χλμ. Ν. Μ.

Δζελὰλ-*Ἀμπὰτ* *[Γεωγρ.]*. —1) Ὀχυρὰ πόλις τοῦ Ἀφγανιστὰν μεταξὺ Καβούλης καὶ Πεσαβέρ, εἰς ἀπόστασιν 135 χμ. Α τῆς πρώτης. Κάτοικοι 4 000. Γνωστὴ ἐκ τῆς πολιορκίας τῶν Ἄγγλων τῷ 1482, οἵτινες ἀποχωροῦντες τὴν κατέστρεψαν. —2) Μικρὰ πόλις τῆς Περσίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ τοῦ Σεϊστάν, ἄλλοτε διάσημος.

Δζελὰλ-*οὐτ-Ντοβλὲ* *(ἔμπου-Ταχὶρ Φυροὺζ Χοσρὲβ σάχ)*. Δέκατος τέταρτος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Μπουγιδῶν, ἡγεμονεύσας ἀπὸ τοῦ 1027 μέχρι τοῦ 1044 ὑπὸ τὸν Ἀβασσίδην χαλίφην Καΐμι-μπὶ-Ἔμρ ἰλ Λὰχ ἐν μέσῳ διηνεκῶν ταραχῶν. Ν. Μ.

—**Δζελὰλ-*τσελεμπῆ*** ***(Χουσεΐν)***. Τοῦρκος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Μοναστηρίῳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν, ἀφοῦ ὑπηρέτησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν αὐλὴν Σελὶμ τοῦ Β'. Ν. Μ.

Δζελαλεδδὶν ***Ἐκμπὲρ-σάχ***· βλ. Ἐκμὲρ-σάχ.

—**Δζελαλεδδὶν** ***Ἐμιρὰν σάχ***. Τρίτος υἱὸς τοῦ Γαμερλάνου, διατελέσας ἀντιβασιλεὺς Ἀζερμπαϊτζάν. Ἐφονεύθη τῷ 1408 εἰς μάχην μετὰ τοῦ ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Μαυροπροβατάδων (Καρα-κογιουνλοῦ) Καρᾶ-Ἰουσούφ. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Σουλτὰν Χαλὶλ* καὶ ὁ ἔγγονός του *Σουλτὰν Ἔμπου-Σαΐτ* ἐβασίλευσαν ἐν Σαμαρκάνδῃ. Ἔγγονος δὲ τοῦ τελευταίου ἦτο ὁ *Μπαμπέρ*, ἱδρυτὴς τῆς μογγολικῆς δυναστείας τῶν Ἰνδιῶν.

—**Δζελαλεδδὶν** ***Μεγκεμπερνή***. Ἕβδομος ἡγεμὼν τῆς ἐν τῇ Ὑπερκασπίᾳ χώρᾳ, ἐν τῇ λεγομένῃ Χουαρεσμίᾳ (*Χωρασμίᾳ* τῶν ἀρχαίων), ἡγεμονευσάσης δυναστείας τῶν Χουρασμ-σαχιδῶν. Ἀνῆλθε τὸν θρόνον τῷ 1220 καὶ ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Δζεγκὶζ χάν, τὸν ὁποῖον ἐνίκησεν ἑξάκις, νικηθεὶς ὁ ἴδιος κατὰ τὴν ἑβδόμην μάχην παρὰ τὸν Ἰνδόν, μεθ' ὃ ἔφυγεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ κράτους τῶν Ἀββασιδῶν καὶ νικήσας εἰσῆλθεν εἰς Βαγδάτην, ἀφοῦ κατέκτησε τὰ βόρεια τῆς Περσίας καὶ τὴν Γεωργίαν. Ἐνικήθη ὅμως κατόπιν ὑπὸ τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Ἀλαεδδὶν τοῦ Ἰκονίου. Ἐφονεύθη τῷ 1231 ὑπό τινος Κούρδου. Ν. Μ.

—**Δζελαλεδδὶν** ***Μελὲκ σάχ***. Ὁ τρίτος καὶ διασημότερος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Σελτζουκιδῶν Περσίας, υἱὸς τοῦ Ἀλπ-Ἀρσλὰν (βλ. Μελὲκ-σάχ). Ν. Μ.

—**Δζελαλεδδὶν** ***Μπουρμπῆ***. Ἡγεμὼν τῆς Βεγγάλης. Ὁ πατήρ του ἐπρέσβευε τὸν Βραχμανισμόν. Αὐτὸς ὅμως ἐδέχθη τῷ 1397 τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν καὶ ἐβασίλευσε 17 ἔτη, ἐπικληθεὶς Νέος Νουσιρβὰν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ διασήμου Σασανίδου σάχου τῆς Περσίας. Ν. Μ.

—**Δζελαλεδδὶν** ***Ρουμῆ Μεβλάνα***. Διάσημος καθ' ὅλον τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον σοφὸς καὶ μυστικοπαθὴς ποιητής, γνωστὸς κυρίως ὡς ἱδρυτὴς τοῦ μεγάλου δερβισικοῦ τάγματος τῶν Μεβλεβιτῶν (βλ. λ.). Ἐγεννήθη τῷ 1207 ἐν Μπόλχ τῆς περσικῆς ἐπαρχίας τοῦ Χορασὰν ἐκ πατρὸς Μπαχαεδδὶν Βελέτ, διδασκάλου τῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ ἱεροῦ νόμου. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ὑποβλεπόμενος ὡς ἐκ τῆς φήμης του ὑπὸ τοῦ Χοβαρεσμίου σάχου Δζελαλεδδὶν Μεχμέτ, ἀπῆλθεν ἐκ Περσίας μετὰ τοῦ μικροῦ τὴν ἡλικίαν τότε υἱοῦ του καὶ μετέβη κατ' ἀρχὰς εἰς Μέκκαν χάριν προσκυνήσεως, κατόπιν εἰς Δαμασκὸν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, τέλος δὲ προσκλήσει τοῦ Σελτζουκίδου Τούρκου σουλτάνου Ἀλαεδδὶν εἰς Ἰκόνιον, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη ὡς διδάσκαλος. Ὅταν ἀπέθανε, τῷ 1234, τὸν διεδέχθη ὁ Δζελαλεδδίν, ἀποκτήσας ἀμέσως μεγάλην φήμην καὶ πολλοὺς μαθητάς. Μετά τινα ὅμως καιρὸν καταληφθεὶς ὑπὸ μυστικοπαθείας καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀσκητισμοῦ ἐγκατέλειψε τὰ δημόσια καθήκοντά του καὶ ἀκολουθήσας τὸν

Digitized by Google

διάσημον δερβίσην Σεμσεδδίν, διῆγε μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς ἐρήμους. Ἡ μυστικοπάθεια καὶ αἱ ἐκστάσεις του ἔφθανον μέχρι μανίας, καθ' ἣν μὴ δυνάμενος νὰ σταθῇ εἰς ἓν σημεῖον ἐκινεῖτο διηνεκῶς κρατούμενος ἀπὸ ἕνα στῦλον καὶ ἀπαγγέλλων διαφόρους θρησκευτικὰς λέξεις. Ἐκ τῆς κινήσεως ταύτης ἔλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ὁ κυκλικὸς περιστροφικὸς χορὸς καὶ αἱ ἐπικλήσεις τῶν δερβισῶν τοῦ ὑπὸ τοῦ Δζελαλεδδὶν ἱδρυθέντος, ὡς εἴρηται, δερβισικοῦ τάγματος. Ἀπέθανε τῷ 1273, ὁ δὲ ἐν Ἰκονίῳ τάφος του ἦτο προσκύνημα τῶν Μουσουλμάνων μέχρι τῆς καταργήσεως τῶν δερβισικῶν ταγμάτων ὑπὸ τοῦ κεμαλικοῦ καθεστῶτος. Τὸ ἐπίθετον *Ρουμῆ* (Ρωμαῖος) ἐδόθη εἰς τὸν Δζελαλεδδίν, διότι ἤκμασεν ἐν Ἰκονίῳ, τέως χώρᾳ τῶν Βυζαντινῶν (Ρουμῆ, Ρωμαίων).

Ἐκ τῶν ποιητικῶν ἔργων τοῦ Δζελαλεδδὶν Ρουμῆ γνωστότατον εἶναι τὸ «Μεσνεβῆ» ἐκ 47.000 ὁμοιοκαταλήκτων διστίχων, ἀλληγορικοῦ, μυστικοπαθοῦς καὶ διδακτικοῦ ἢ μᾶλλον ἠθικολογικοῦ περιεχομένου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἰδέαι καὶ θεωρίαι ἐναλλάσσουσι μετὰ ἀνεκδότων καὶ ἀφηγήσεων. Τὸ ποίημα τοῦτο θεωρεῖται ἓν τῶν ἀνωτέρων προϊόντων τῆς μουσουλμανικῆς διανοήσεως, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάγνωσιν θεωροῦσιν, οἱ Πέρσαι κυρίως, ὡς ἀνυψοῦσαν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁδηγοῦσαν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς μακαριότητος. Ἀπολύτως ὅμως ἐξεταζόμενον τὸ «Μεσνεβῆ» δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν ἄλλων ἔργων τῆς λυρικῆς ποιήσεως τῶν Περσῶν. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη τῷ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει (7 τόμ.) μετὰ τουρκικῆς μεταφράσεως καὶ σχολίων, καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας, μετεγλωττίσθη δὲ εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ G. Rosen (Λειψία 1849) καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ Redhouse (Λονδῖνον 1881). Ἔργον ἐπίσης τοῦ Δζελαλεδδὶν εἶναι καὶ τὸ «*διβάν*» ἢ συλλογὴ λυρικῶν ποιημάτων, ὡσαύτως μεταφρασθέντων εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ν. Μ.

— **Δζελαλεδδὶν** ***Χασὰν - χάν***. Βασιλεὺς τῆς Περσίας, ἔκτος τῆς δυναστείας τῶν Ἰσμαηλιδῶν, ἀνελθὼν τὸν θρόνον τῷ 1211 καὶ δεχθεὶς ἀμέσως τὸν Ἰσλαμισμόν. Ἀπέθανε τῷ 1222. Ν. Μ.

Δζελαλποὺρ *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα τριῶν πόλεων τοῦ Ἰνδοστάν, ὧν αἱ δύο ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλλαχαμπάτ, ἡ δὲ τρίτη εἰς τὸ Πεντζάπ.

Δζελὶλ *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν ὄνομα τῆς Γαλιλαίας.

Δζελιλὶ *Χαμδῆ - ζαδέ*. Εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων Τούρκων ποιητῶν, γεννηθεὶς ἐν Προύσῃ. Διακόψας πάντα δεσμὸν μετὰ τῶν ἐγκοσμίων ἐμόναζεν, ἔχων ὡς ἀρχὴν νὰ μὴ ὁμιλῇ καθόλου. Ν. Μ.

Δζελοὺμ *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν πέντε ποταμῶν τοῦ Ἰνδικοῦ Πενταποτάμου (Πέντζ - ἄπ), πηγάζων ἐκ τῶν Ἰμαλαΐων παρὰ τὴν Κασμίρ, διαρρέων τὴν Λαχώρην καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἰνδὸν μετὰ ῥοῦν 700 χιλιομέτρων. Ν. Μ

Δζὲμ καὶ ***Δζὲμ-σουλτὰν*** (ὁ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων καὶ *Ζιζὶμ* ἢ Zizimus ἀποκαλούμενος). Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ὀσμανίδου Τούρκου σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β' τοῦ Πορθητοῦ (1450—1495). Ἐν ἡλικίᾳ μόλις 10 ἐτῶν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατρός του βαλῆς Κασταμονῆς, βραδύτερον δὲ Καραμανίας, ἐνῷ συγχρόνως ἐδιδάσκετο καὶ ἠσκεῖτο εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ τὸν ἀθλητισμόν, γενόμενος δεινότατος παλαιστὴς καὶ ἱκανώτατος πολεμιστής. Νεώτατος ἀκόμη ἤρχισε νὰ γράφῃ καὶ ποιήματα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον ἀδελφόν του Βαγιαζὴτ Β', ἡττηθεὶς δὲ κατέφυγεν εἰς ξένας χώρας καὶ μετὰ πολλὰς δοκιμασίας εὗρε τραγικὸν θάνατον ἐν Εὐρώπῃ (βλ. Βαγιαζὴτ Β'). Ν. Μ.

Δζεμάλ, ***Ἀχμὲτ πασᾶς***. Σύγχρονος Τοῦρκος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1861. Κατὰ τὸ νεοτουρκικὸν κίνημα τοῦ 1908 διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον ὡς μέλος τοῦ κομιτάτου «Ἑνώσεως καὶ Προόδου». Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον ἦτο διοικητὴς μεραρχίας, μετὰ δὲ τὴν ἐκ νέου ἐπικράτησιν τῶν Νεοτούρκων, τῷ 1913, διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ α' σώματος στρατοῦ (Κωνσταντινουπόλεως). Ὡς τοιοῦτος, ἔχων τὴν δικτατορικὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ τουρκικῇ πρωτευούσῃ, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ μεγάλου βεζίρου Μαχμοὺτ Σεβκὲτ πασᾶ, διηύθυνε τὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων τῶν Νεοτούρκων διωγμόν, ἀπολήξαντα εἰς πλείστας θανατώσεις ἐπιφανῶν Τούρκων. Εἶτα ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Δημοσίων ἔργων καὶ κατόπιν τῶν Ναυτικῶν. Τῷ θέρος τοῦ 1914 ὁ Δζεμὰλ μετέβη εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἐγκαρδιότητος, διότι ἐθεωρεῖτο φίλος τῶν Γάλλων.

Ἐκραγέντος κατόπιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὁ Δζεμὰλ διεξήγαγε διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν πρεσβευτῶν τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, κυρίως δὲ τοῦ τελευταίου, περὶ τῶν ὅρων ὑφ' οὓς ἡ Τουρκία θὰ παρέμενεν οὐδετέρα. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας κατάσχεσις τῶν ὑπὸ ναυπήγησιν τουρκικῶν δρέδνωτ «Ρεσχδιὲ» καὶ «Σουλτὰν Ὀσμὰν» καὶ ἡ ἄφιξις τῶν γερμανικῶν πολεμικῶν «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐματαίωσαν τὰς συνεννοήσεις ταύτας. Διορισθεὶς ἀρχηγὸς τῆς 4ης στρατιᾶς (Συρίας) καὶ ἀπελθὼν εἰς Δαμασκόν, συνέπραξεν εἰς τὰ γερμανικὰ σχέδια ἐναντίον τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Ἀποτυχόντος τοῦ σχεδίου τῆς ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατείας, ὁ Δζεμὰλ ἔστρεψε τὴν προσοχήν του κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας, τῶν ὁποίων οἱ Νεότουρκοι ἀπὸ καιροῦ ἐπεζήτουν τὴν ἐξασθένησιν καὶ τὸν ἐκτουρκισμόν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο γνωστόν, ὅτι οἱ Καθολικοὶ τοῦ Λιβάνου καὶ πολλοὶ Μουσουλμᾶνοι Ἄραβες τῆς Συρίας ἤλπιζον εἰς τὴν Γαλλίαν πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ὀνείρου τῆς ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἀποσπάσεως αὐτῶν, ὁ Δζεμάλ, παραβιάζων τὰ διεθνῆ θέσμια, ἔθραυσε τὰς σφραγῖδας τῶν ἐν Δαμασκῷ καὶ Βηρυττῷ προξενείων τῆς Γαλλίας καὶ κατέσχε τὰ ἀρχεῖα, ἐξ ὧν ἀνεκάλυψε τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν ἀρχηγῶν τῆς αὐτονομιστικῆς κινήσεως. Οὗτοι μετὰ τῶν κορυφαίων τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου τῶν διανοουμένων ἐδικάσθησαν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ καὶ ἀπηγχονίσθησαν ἐν Δαμασκῷ καὶ Βηρυττῷ, ἐνῷ ἑκατοντάδες οἰκογενειῶν προκρίτων Ἀράβων ἐξετοπίζοντο εἰς τὰ ἐνδότερα.

Τῷ 1917 ὁ Δζεμάλ, διαφωνήσας πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν Ἐμβὲρ πασᾶν, καὶ πρὸς τὸν Γερμανὸν στρατηγὸν φὸν Φαλκενχάϊν, ὅστις διηύθυνε τὰς ἐν Παλαιστίνῃ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου, ἐκτὸς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, ἀνέλαβε προσωρινῶς καὶ τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου (Ὀκτώβριος 1918), ὁ Δζεμὰλ διέφυγε μετ' ἄλλων κορυφαίων Νεοτούρκων εἰς Γερμανίαν καὶ Ἐλβετίαν. Κατόπιν μετέβη εἰς Ἀφγανιστάν, ὅπου ἀνεμίχθη εἰς τὰ τῆς διοργανώσεως τοῦ ἀφγανικοῦ στρατοῦ. Ἡ δρᾶσίς του ὅμως αὕτη ἀπήρεσεν εἰς τὴν σοβιετικὴν κυβέρνησιν. Τὸ θέρος τοῦ 1922 ὁ Δζεμὰλ εὑρισκόμενος ἐν Τιφλίδι τῆς Γεωργίας ἐδολοφονήθη ὑπὸ Ρώσων.

Ὁ Δζεμὰλ ἔγραψε τουρκιστὶ δύο μελέτας, περὶ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Πλεύνας. Τὰ Ἀπομνημονεύματά του ἐξεδόθησαν τῷ 1922 ἀγγλιστί, ὑπὸ τὸν τίτλον «Memories of a Turkish Statesman» (1913—1919). Ν. Μ.

Δζεμαλεδδὶν - ***ἐλ-Ἀφγανῆ***. Ἀφγανὸς σοφὸς διακριθεὶς εἰς ὁλόκληρον τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν ἀγῶνά του, γενόμενος δὲ γνωστὸς καὶ ἐν Εὐρώπῃ ὡς ἐκ τῶν σχέσεων καὶ συζητήσεών του μετὰ τοῦ Ρενὰν καὶ ἄλλων σοφῶν. Ἐγεννήθη ἐν Καβούλῃ τῷ 1839 ἐξ οἰκογενείας ἀναγούσης τὴν καταγωγὴν αὐτῆς εἰς τὸν ἱδρυτὴν τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, διακριθεὶς ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Ἄγγλων ἰνδικὴν ἐπανάστασιν τῶν σιπαῆ (1857). Ἐκ τῶν Ἰνδιῶν μετέβη εἰς Μέκκαν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ διέσχισε καὶ ἐμελέτησεν ὁλόκληρον τὴν Περσίαν. Ἐν Καβούλῃ ἔλαβε μέρος ὡς εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἀρχηγῶν τοῦ ἀφγανικοῦ στρατοῦ εἰς ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ γεγονότα ἐπὶ τοῦ Ἐμίρου Δὸστ-Μωχάμμετ καὶ τῶν διαδόχων του. Μετὰ τοὺς δεκαετεῖς ἐμφυλίους πολέμους τοῦ Ἀφγανιστὰν ἀπεσύρθη συνεπείᾳ ἥττης τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ κατόπιν εἰς Τουρκίαν ἐπὶ σουλτάνου Ἀζίζ. Ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ τὰς μακρὰς περιπετείας του, δὲν εἶχε παύσει νὰ μελετᾷ συγγράμματα ἀραβικὰ καὶ περσικά, ἀναγόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει προσεκολλήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἦτο τότε ἐποχὴ ζωηρᾶς τουρκικῆς πνευματικῆς κινήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Δζεμαλεδδὶν ἔδωκε νέαν ὤθησιν. Εἰς τὰς δημοσίας του διαλέξεις περὶ ἠθικῆς καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων συνέρρεε κόσμος πολύς, ἀλλ' αἱ φιλελεύθεραι ἰδέαι του ἀπήρεσαν εἰς τὸν τότε σεϊχουλισλάμην, ὅστις ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν ἔξωσίν του. Ὁ Ἀφγανὸς σοφὸς ἀπῆλθε τότε εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἔδωκεν εἰς τὸ ἀραβικὸν πανεπιστήμιον τοῦ Ἐλ-Ἀζχὰρ ἐλεύθερα μαθήματα λογικῆς, ῥητορικῆς, φιλολογίας, φιλοσοφίας, θεολογίας καὶ ἀστρονομίας. Οἱ μαθηταί του κατέλαβον κατόπιν ἀνωτέρας θέσεις ἐν Αἰγύπτῳ. Σεβάσμιος τῆς τεκτονικῆς στοᾶς, συνετέλεσε διὰ τῶν ἰδεῶν καὶ ἀρετῶν του εἰς τὴν μύησιν πολλῶν Μουσουλμάνων λειτουργῶν τοῦ κράτους, διανοουμένων καὶ ἱερωμένων. Ἡ ἐπὶ τῆς μουσουλμανικῆς κοινωνίας τῆς Αἰγύπτου ἐπιρροή του ηὔξησε τόσον πολύ, ὥστε ὁ χεδίβης Τεβφὴκ πασᾶς ἀνησύχησεν, ἰδίᾳ ὅταν ὑπωπτεύθη ὅτι ὁ Δζεμαλεδδὶν δὲν ἦτο ξένος πρὸς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ πατρός του Ἰσμαὴλ πασᾶ. Μετὰ ἑνδεκαετῆ διαμονὴν ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Δζεμαλεδδὶν ἀπηλάθη. Μετέβη τότε εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἔγραψε, περσιστὶ κυρίως, διαφόρους μελέτας, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ «Περὶ τῆς ὀλεθρίας ἐπιδράσεως τοῦ ὑλισμοῦ ἐπὶ τῆς κοινωνίας». Ἐξ Ἰνδιῶν μετέβη τῷ 1882 εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἐδημοσίευσεν εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἐφημερίδας ἄρθρα περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας, Ἀγγλίας, Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου. Αἱ μετὰ τοῦ Ρενὰν συζητήσεις του περὶ τῆς «Ἐπιστήμης τοῦ Ἰσλὰμ» καὶ αἱ σχετικαὶ διαλέξεις του ἀφῆκαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς κύκλους τῶν Γάλλων διανοουμένων. Ἐν Παρισίοις ἐξέδιδεν ἀραβιστὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Οὐρφὲτ-ἐλ-βουσκᾶ» (=δεσμὸς ἀδιάρρηκτος), τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ἀληθὲς ἱερὸν βιβλίον ἐν τῷ μουσουλμανικῷ κόσμῳ.

Κατ' ἐπιθυμίαν τῶν λόρδων Σαλισβουρῆ καὶ Τσῶρτσιλ, ὁ Δζεμαλεδδὶν μετέβη καὶ εἰς Λονδῖνον, ὅπως ἐκθέσῃ τὰς γνώμας του ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ τότε ἐν Σουδὰν ἀναφανέντος Μαχδῆ. Τόσον ἐν Ἀγγλίᾳ ὅσον καὶ ἐν Γαλλίᾳ διετέλει εἰς συνάφειαν μὲ πολλοὺς συγγραφεῖς καὶ πολιτικούς, ἀποκτήσας τὴν φήμην «σοφοῦ τοῦ Ἰσλάμ». Μετά τινα ἔτη μετέβη εἰς Νέτζιτ τῆς Ἀραβίας καὶ κατόπιν εἰς Περσίαν, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ σάχου Νάσρ-ἐντ-ντίν, ὅστις τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τὸν προώριζε διὰ τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα.

Ἀλλ' ἡ ἐπιρροή, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις, ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ σάχης ἤρχισε νὰ ἀνησυχῇ. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Δζεμαλεδδὶν ἔκρινε καλὸν ν' ἀπέλθῃ ἐκ Περσίας καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Μόσχαν καὶ Πετρούπολιν, ὅπου ἔγραψε σειρὰν πολιτικῶν ἄρθρων. Τῷ 1889 ὁ σάχης τὸν ἐκάλεσεν ἐκ νέου εἰς Περσίαν, διότι ἀνεγνώρισεν, ὅτι τὰ φῶτα τοῦ Ἀφγανοῦ σοφοῦ ἦσαν ἀπαραίτητα διὰ τὴν μεταρρύθμισιν καὶ πρόοδον τῆς χώρας. Ὁ βεζίρης ὅμως ἀντέδρασε πεισμόνως κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Δζεμαλεδδίν, ὅστις ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς χωρίον τι ἔξω τῆς πρωτευούσης. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ συνέρρεον πλήθη κόσμου ζητοῦντα νέους νόμους καὶ νέον πολίτευμα διὰ τὴν Περσίαν ἀντὶ τοῦ δεσποτισμοῦ. Ὁ σάχης ἀνησύχησε καὶ πάλιν διὰ τὸν θρόνον του, ἀπέστειλε δὲ 500 ἱππεῖς οἵτινες συνέλαβον τὸν Δζεμαλεδδὶν καὶ ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὰ σύνορα. Ἐν τούτοις αἱ ἰδέαι τοῦ Δζεμαλεδδὶν ἀφῆκαν εἰς τὴν χώραν ἴχνη βαθέα. Ἐπανειλημμένως ἐξηγέρθη ὁ λαὸς κατὰ τοῦ σάχου ζητῶν συνταγματικὸν πολίτευμα. Ἐκ Περσίας ὁ Δζεμαλεδδὶν μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐκήρυττεν εἰς τὴν λέσχην τοῦ φιλελευθέρου κόμματος καὶ εἰς ἄλλα κέντρα κατὰ τῆς ἐν Περσίᾳ ἀπολυταρχίας, ζητῶν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλίας πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ σάχου. Ὁ σουλτᾶνος τῆς Τουρκίας Ἀβδοὺλ Χαμίτ, φοβούμενος καὶ αὐτὸς τὸ φιλελεύθερον κήρυγμα τοῦ Ἀφγανοῦ μεταρρυθμιστοῦ, τὸν ἐκάλεσε διὰ κολακευτικωτάτης ἐπιστολῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Δζεμαλεδδὶν ἠρνήθη κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ὁ Χαμὶτ ἔστειλε καὶ δεύτερον, ἔτι περισσότερον κολακευτικὸν γράμμα, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ὁ Δζεμαλεδδὶν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν χάριν ἁπλῆς ἐπισκέψεως. Ἐκεῖ ὅμως ἐκρατήθη ἐπὶ ἔτη ἀπολαμβάνων μὲν εἰς τὸ φανερὸν τιμῶν καὶ περιποιήσεων, ἐν ἀγνοίᾳ του ὅμως ἐπιτηρούμενος ὑπὸ κατασκόπων, ὅπως μὴ φύγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀπέθανε τῷ 1897 εἰς τὸ ἐν Νισάντας κιόσκιόν του. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Δζεμαλεδδὶν** ***Δουβανὶ (Μεχμὲτ Ἐσὰτ μπὲν - Σααδεδδὶν Ἐσάτ)***. Μουσουλμᾶνος σοφός, ἀκμάσας ἐν Σιρὰζ τῆς Περσίας ἐπὶ Σουλτὰν - Ἐμπου-Σαΐτ, ἐγγόνου τοῦ Ταμερλάνου. Ἔγραψε πολλὰ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ συγγράμματα, ἔνια τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν ἀγγλιστί. Ν. Μ

Δζεμαλῆ. Τοῦρκος ποιητὴς ἀκμάσας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β' τοῦ Πορθητοῦ καὶ Βαγιαζὶτ τοῦ Β'.

δζεμιγέτι. Λέξις ἀραβικὴ σημαίνουσα κυρίως συνάθροισις, ἕνωσις. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ τουρκικῇ γλώσσῃ καθιερώθη μὲ τὴν σημασίαν ἐπιτροπὴ ἢ κομιτᾶτον. Ὠνομάσθη δὲ κατὰ συντομίαν «τζεμιγέτ» τὸ νεοτουρκικὸν «κομιτᾶτον τῆς Ἑνώσεως καὶ Προόδου». *Δζεμιγέτια* ὠνομάσθησαν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ οἱ ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ νεοτουρκικοῦ τούτου κομιτάτου καὶ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἱδρυθέντες διάφοροι αὐτόνομοι ὀργανισμοί, κάτι μεταξὺ ἑταιρείας καὶ ἐπιτροπῆς, οἱ ὁποῖοι μονοπωλήσαντες ὡρισμένα εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης, ὅπως συγκρατήσωσι δῆθεν τὴν ἀνατίμησιν αὐτῶν, ἐπέφερον τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα, ὡς ἐκ τῆς ἀχαλινώτου αὐτῶν κερδοσκοπίας ἥτις προσεπόρισεν εἰς ὡρισμένα μέλη τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ κρατοῦντος πολιτικοῦ κόμματος, ὡς καὶ εἰς τὸ κομιτᾶτον τῆς Ἑνώσεως καὶ Προόδου, σημαντικὰ ἐκ τῆς εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς τούτους συμμετοχῆς κέρδη, ἐπαυξήσαντα τὰ χάριν πολιτικῶν σκοπῶν ἀποταμιευόμενα κεφάλαια αὐτοῦ. Μέρος τῶν οὕτως ἐκνόμως κερδηθέντων χρημάτων ἐχρησίμευσαν ὡς κεφάλαια τῶν κατόπιν ἱδρυθεισῶν καὶ σήμερον ὑφισταμένων τουρκικῶν τραπεζικῶν καὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων. Ν. Μ.

Δζεμὶλ *Μεχμὲτ πασᾶς*. Τοῦρκος διπλωμάτης, υἱὸς τοῦ μεγάλου βεζίρου Ρεσὶτ πασᾶ. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, διετέλεσε δὲ πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐν Παρισίοις καὶ κατόπιν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν (1875). Ἀπέθανε τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπανερχόμενος ὡς τοιοῦτος ἐξ ἀποστολῆς παρὰ τῷ τσάρῳ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Β' εἰς Κριμαίαν. Ν. Μ.

Digitized by Google

Δζεμπαΐλ, ἢ *Δζεμπεΐλ [Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς σημερινῆς δημοκρατίας τοῦ Λιβάνου, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μεσογείου, εἰς ἀπόστασιν 20 μιλλίων Ν. τῆς Βηρυττοῦ, ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου δήμου τῆς ὑποδιοικήσεως Κεσρουάν. Εἶναι ἡ παλαιὰ *Βύβλος*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν ἦτο πολίχνη ἄσημος, ὀνομαζομένη *Δζυμπλέτ*. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τῷ 1103, ἐκυριεύθη τῷ 1188 ὑπὸ τοῦ Σαλαδίνου, ἀλλὰ τῷ 1195 ἐπωλήθη ὑπὸ Κούρδων τοπαρχῶν εἰς τοὺς Σταυροφόρους, τῷ δὲ 1291 περιῆλθεν εἰς τοὺς σουλτάνους τῆς Αἰγύπτου, ἀπὸ τῶν ὁποίων κατέκτησαν αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι τῷ 1517.

Ἡ πόλις, ἔχουσα μικρὸν ὅρμον, περιβάλλεται ὑπὸ τείχους μὲ τετραγώνους πύργους εἰς τὰς γωνίας καὶ φρουρίου εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν. Πλεῖστα ὅσα παλαιὰ ἐρείπια, στῆλαι γρανίτου κ. λ. εἰς τὰ πέριξ μαρτυροῦσι τὴν παλαιὰν δόξαν της. Ἡ ἐνταῦθα εὑρεθεῖσα στήλη τοῦ Δζεγαβμελ ἐκ εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων φοινικικῶν μνημείων. Κάτοικοι περὶ τὰς 3000, ὧν μέρος Ὀρθόδοξοι καὶ Μαρωνῖται, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμᾶνοι. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

δζεμπέλ, (πληθ.) *τζιμπμπάλ* Λέξις ἀραβικὴ σημαίνουσα ὄρος, βουνὸν ἢ ὀροσειράν, ἀπαντῶσα δὲ συχνὰ εἰς τοπωνυμίας. Εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν διάλεκτον προφέρεται «γκεμπέλ». Ν. Μ.

Δζεμπὲλ-ἰ- *Γαρμπῆ* *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν τεσσάρων διοικήσεων τῆς σήμερον ἰταλικῆς Τριπολίτιδος) συνορεύουσα μετὰ τῆς Τύνιδος. Ἕδρα αὐτῆς εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν ὄρους ἐκτισμένη ὁμώνυμος πόλις. Σπουδαιοτέρα καὶ ἐμπορικωτέρα αὐτῆς πόλις εἶναι ἡ Γαδαμές, ἐπικοινωνοῦσα διὰ τῶν καραβανίων μετὰ τῆς Σαχάρας καὶ τοῦ Σουδάν. Τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι φοίνικες, κέγχρος καὶ κριθή. Ν. Μ.

—**Δζεμπὲλ-ἰ-*Δρούζ*,** ἢ *Δζεμπέλι Ντρουζὶ [Γεωγρ.]*. Ὄνομα ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Χάβραν (Χωρὰν ἢ Χαουρὰν (βλ. λ.), ἐν τῷ σημερινῷ κράτει τῆς Συρίας, εἰς τὰ πρὸς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας ἀνατολικὰ μέρη. Οἱ κάτοικοι ὑπολογίζονται εἰς 50.000, ὄντες κυρίως *Δροῦσοι*. Ἕδρα τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν εἶναι ἡ Σουεδᾶ. Ν. Μ.

— **Δζεμπὲλ *Κεβὶρ*** *[Γεωγρ.]*. Παράκτιον ὄρος τοῦ Μαρόκκου κατὰ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, δεσπόζον τῆς πόλεως Ταγγέρης καὶ τελευτῶν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σπαρτέλ. Πρὸς τὴν θάλασσαν τὸ ὄρος καταπίπτει δι' ἀποτόμων βράχων, ἐνῷ πρὸς τὴν μεσογαίαν κατέρχεται κατὰ βαθμῖδας πλήρεις δασῶν καὶ λειμώνων, κοσμουμένων δι' ὡραίων ἐπαύλεων. Ι. Σ. Σ.

— **Δζεμπὲλ-ἰ-*Λέμπναν*** *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ ὄρους τοῦ *Λιβάνου* καὶ τοῦ ὁμωνύμου κράτους τῆς Συρίας (βλ. Λίβανος). Ν. Μ.

— **Δζεμπὲλ-ἰ-*Μπερεκὲτ*** *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Τουρκίας ὑπαγόμενος πρότερον εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν Ἀδάνων. Περιλαμβάνει τὰς ὑποδιοικήσεις Δζεμπὲλ-ἰ-μπερεκέτ, Μπαγτσέ, Δζεγιάν, Δορτγιὸλ καὶ Ἰλαχιὲ καὶ ἔχει ἐπιφάνειαν 6180 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 108.091 (1927) κατοίκους. Τῷ 1909 καὶ 1915 ἐσφάγησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκ 5.000 κατοίκων Ἀρμενίων, οἱ δὲ λοιποὶ ἔφυγον τῷ 1922 εἰς Συρίαν καὶ Ἑλλάδα.

Ὁ νομὸς ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Δζιγὰν ἢ Γκιχὰν (*Πυράμου*), πρὸς Α. ὑπὸ τῆς ἐν Συρίᾳ πολιτείας τοῦ Χαλεπίου, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἀλεξανδρέττας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀδάνων. Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον εὑρίσκονται αἱ διάσημοι ἐν τῇ Ἱστορίᾳ Σύριαι Πύλαι (Κχρανλῆ-Καποῦ) ἐπὶ διακλαδώσεως τοῦ Ἀμανοῦ.

Ἕδρα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ πόλις *Γιαρποὺτ* ἢ *Ἴαρπος*, ἐνδιαφέρουσα δὲ πόλις ἡ Παγιάς, ἐκτισμένη, ὡς πιστεύουσί τινες, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἰσσόν, ὅπου ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐνίκησε Δαρεῖον τὸν Κοδομανὸν (333 π. Χ.) καὶ ὁ Ἡράκλειος Χοσρόην τὸν Β' τῆς Περσίας (622 μ. Χ.).

Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ εἶναι ὀρεινόν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ πολλαὶ βοσκήσιμοι γαῖαι. Εἰς τὰ παράλια καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Δζεμπὲλ-ἐσ-*Σεΐχ*** *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ ὄρους *Ἑρμών*, ἐν Συρίᾳ.

—**Δζεμπὲλ-*ἀλ-Ταρὶκ*** *(Γκεμπὲλ-Ταρὶκ) [Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ *Γιβραλτάρ*.

—**Δζεμπὲλ-*ἐλ Τὸρ*** *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ *Σινᾶ*.

—**Δζεμπὲλ *Χαμμὰρ*** (ἢ *Χομὲρ*) *[Γεωγρ.]*. Διπλῆ ὀροσειρὰ κατὰ τὸ βόρειον κράσπεδον τοῦ ὀροπεδίου τῆς Νέδσδ (κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν Ἀραβίαν) καὶ κατὰ τὰ νότια ὅρια τῆς μεγάλης ἐρήμου Νεφούδ. Συνίσταται ἐκ γρανιτωδῶν πετρωμάτων καὶ φέρει ἑκασταχοῦ διάφορα ὀνόματα. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ *Φάρα* ἀριθμεῖ ὕψος 1567 μ. Ι. Σ. Σ.

—**Δζεμπὲλ *Χομὲρ*** *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα κεντρικῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀραβίας, ληφθὲν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους. Κατὰ τὴν ἐρημικὴν ταύτην ἔκτασιν οἱ κάτοικοι συγκεντροῦνται ἐν μέσῳ τῶν δύο ὀροσειρῶν τοῦ Χομὲρ εἰς μῆκος 35 περίπου χλμ. Οἱ κάτοικοι οὗτοι (250—300 χιλ.) θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντες εἰς τὸν ὡραιότερον τύπον τῆς ἀραβικῆς φυλῆς, ὁμιλοῦσι δὲ τὴν καθαρωτάτην ἀραβικὴν γλῶσσαν. Μετὰ τῶν πέριξ νομάδων οἱ Χομέριοι συμποσοῦνται εἰς 450 χιλ. περίπου. Κυρία πόλις αὐτῶν εἶναι ἡ *Χαΐλ*. Ι. Σ. Σ.

Δζεμπελὲ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Συρίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μεσογείου, εἰς ἀπόστασιν 30 χλμ. ΝΑ τῆς Λαοδικείας. Ἔχει 3000 περίπου κατοίκους. Εἶναι ἡ ἀρχαία πόλις *Γάβαλα*. Τὴν πόλιν ταύτην κατέκτησαν οἱ Ἄραβες τῷ 639, κατὰ δὲ τὸν Ἄραβα γεωγράφον Γιακοὺτ οἱ Βυζαντινοὶ ἀνέκτησαν αὐτὴν τῷ 969, ἀλλὰ τῷ 1081 ἔπεσε πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Μουσουλμάνων. Τῷ 1099 ἡ πόλις, ὀνομαζομένη τότε *Ζιμπέλ*, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ἔγινε δὲ τότε ἕδρα Λατίνου ἐπισκόπου. Κατόπιν παρεχωρήθη εἰς τοὺς Ὁσπιταλαρίους. Τῷ 1187 κατέκτησεν αὐτὴν ὁ Σαλαδῖνος, τέλος δὲ τῷ 1517 ὁ Ὀσμανίδης Τοῦρκος σουλτᾶνος Σελὶμ ὁ Α'.

Ἡ περὶ τὴν Δζεμπελὲ πεδιὰς εἶναι εὐφορωτάτη, παράγουσα δημητριακά, βάμβακα, ἔλαιον, οἶνον. Προκόπτει ἡ συκομορέα, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ν. Μ.

Δζεμπελῆ. Διάσημος Ἄραψ ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ἀνδαλουσίᾳ, ἀκμάσας ἐν Βασόρᾳ καὶ Φωστὰτ (Αἴγυπτος). Ἀπέθανε τῷ 971. Ν. Μ.

Δζεμπέλι-*Ἄκρα* *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Συρίας πρὸς Ν. τῆς Ἀντιοχείας, ὕψους 1780μ. —Μ.

— **Δζεμπέλι *Ἀνσαριγὲ*** *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Συρίας ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς Λαοδικείας μέχρι τοῦ Λιβάνου. Αἱ κορυφαὶ αὐτοῦ φθάνουσι τὰ 3050μ. παρὰ τὴν Τρίπολιν τῆς Συρίας (Ταραμπουλούς—Σάμ). Ἄλλη κορυφή, τὸ *Δζεμπέλι-Ὀκκάρ*, παρὰ τὸν Λίβανον, ἔχει ὕψος 2090μ. Ν. Μ.

— **Δζεμπέλι-*Καρμὲλ*** *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὴ ὀνομασία τοῦ *Καρμήλου* ὄρους.

— **Δζεμπέλι-*Σαρκῆ*** *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ *Ἀντιλιβάνου*.

— **Δζεμπέλι-*Σεμαὰν*** *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τοῦ σημερινοῦ κράτους τῆς Συρίας περικυκλοῦσα τὸ Χαλέπιον, τὸ ὁποῖον μετὰ μικρᾶς περιοχῆς εἶχε σχηματισθῆ τῷ 1920 μέχρι τοῦ 1924 εἰς αὐτόνομον πολιτείαν. Κάτοικοι 30000. Ἕδρα *Δαρὲτ-ἰζζέ*. Ν. Μ.

—**Δζεμπέλι-*Χαουρὰν*** *[Γεωγρ.]*· βλ. Χαουράν.

Δζεμπέλι-*Χαροὺν* (Ὄρος τοῦ Ἀαρὼν) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Συρίας, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Πέτρας, ὕψους 1330 . Εἶναι τὸ ἀρχαῖον *Χόρ*.

δζεμπιχανὲς (ὁ)· (τουρκ. *δζεπχανὲ*, πυρομαχικά, φυσίγγια· ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἡμερολόγιον τῆς πολιορκίας Μεσολογγίου (σελ. 77), ἐν ἐπιστολῇ Βεΐκου πρὸς Ταΐραγα (Ταχὶρ ἀγᾶν) καὶ ἄλλας ἀφηγήσεις τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπαναστάσεως. Ν. Μ.

Δζεμπραΐλ (ἢ *Γκαμπραΐλ*). Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ ἀρχαγγέλου *Γαβριήλ*.

Δζεμπρετῆ. Μουσουλμᾶνος Αἰγύπτιος σοφὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γράψας τετραλογικὴν βιογραφίαν τῶν σοφῶν καὶ λογίων τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀτζαΐμπ-οὐλ-ἀσὰρ φ'ἰλ-τερατζὶμ-οὐλ-ἀχμπάρ». Μ. Μ.

Δζεμσὶτ (καὶ κατὰ συγκοπὴν *Δζέμ*). Μυθολογικὸς βασιλεὺς τῆς Περσίας βασιλεύσας κατὰ τὰς ἀρχαίας περσικὰς παραδόσεις 700 ἔτη, κτίσας δὲ μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν μυθικὴν πόλιν Ἀσταχάρ. Τὸ ὄνομά του τιμᾶται ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν Περσίᾳ. Αὐτὸς θεωρεῖται ὁ ἐφευρέτης τοῦ οἴνου καὶ ὁ θεσπίσας τὴν περσικὴν ἑορτὴν τοῦ ἔαρος (*Νεβροὺζ* =νέα ἡμέρα). Εἰς τὸν Δζεμσὶτ ἀποδίδεται καὶ ἡ ἵδρυσις θρησκείας διαδοθείσης ἐν Περσίᾳ πρὸ τοῦ ζωροαστρισμοῦ, καθ' ἣν ἐλατρεύετο ὁ ἥλιος. Κατὰ τὰς αὐτὰς μυθικὰς παραδόσεις ὁ Δζεμσίτ, ἐπαρθεὶς ἐκ τῆς δόξης καὶ εὐτυχίας του καὶ θεωρήσας ἑαυτὸν ἰσόθεον, ἐτιμωρήθη διὰ τῆς ἐπιδρομῆς μυθικοῦ λαοῦ, ἐλθόντος ἐξ Ἀραβίας ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Δαχάκ, ὅστις κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Περσίαν, ἀνακτηθεῖσαν κατόπιν ὑπὸ τοῦ Φεριδούν, ἀπογόνου τοῦ Δζεμσίτ, ἐπέχοντος ἐν τῷ ζωροαστρισμῷ τόπον Νῶε.

Κατὰ νεωτέρας ἀνακαλύψεις ὁ μῦθος τοῦ Δζεμσὶτ φαίνεται ἔχων ἰνδικὴν προέλευσιν, μεταδοθεὶς ἐξ Ἰνδιῶν εἰς Περσίαν ὑπὸ τοῦ Ζωροάστρου. Τὸ ὄνομα τοῦ Δζεμσὶτ φέρεται ἀρχικῶς ἐν τῇ Ἀβέστᾳ ὡς *Δζαμασίτα* (= βασιλεὺς ἥλιος) ἢ *Γιμᾶ Χσαιτᾶ*, ὅστις ἦτο θεὸς ἢ ἡμίθεος, κτίσας ὁλόκληρον κόσμον, τὸν ὁποῖον κατέστρεψε μέγας ὄφις ἢ δράκων, ὁ Ἀζῆδαχακᾶ. Τότε ὅμως ὁ Δζεμσὶτ ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον Θεριδοὺν (Φεριδοὺν), ὅστις ἐφόνευσε τὸν δράκοντα καὶ ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος. Δεδομένου ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἰνδικῇ μυθολογίᾳ ὁ Γιμᾶ (Γιαμᾶ) θεωρεῖται ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν μύθων τούτων συγγένειά τις μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἰνδικῶν, τῶν προζωροαστρικῶν καὶ ζωροαστρικῶν περσικῶν, τῶν ἑβραϊκῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν περὶ κοσμογονίας μυθικῶν παραδόσεων. Ν. Μ.

Δζεναμπῆ. —1) Τοῦρκος ἱερονομοδιδάσκαλος καὶ ἱστορικὸς ἀκμάσας ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Γ'. Ἔγραψεν ἀραβιστὶ παγκόσμιον ἱστορίαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ 1586 ὑπὸ τὸν τίτλον «Μπάχρι-Ἀλέζη» («Ὠκεανὸς τοῦ κόσμου») καὶ διάφορα ἄλλα ἔργα τουρκιστὶ καὶ ἀραβιστί. —2) Ἕτερος Τοῦρκος ποιητὴς ἐπὶ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Α', διατελέσας καὶ στρατοδίκης τῆς Ἀνατολῆς. Ν. Μ.

Δζενάπ. ***Μιρζᾶ-Φὲτχ-Οὐλλάχ.*** Πέρσης ποιητής, διελθὼν μέρος τῆς ζωῆς του ἐν Ἰνδίαις καὶ κατόπιν ἐν Ἰσπανίᾳ ἐπὶ σάχου Ταχμὰσπ καὶ Ναδὶρ-Σάχ. Ἐφονεύθη τῷ 1831 κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναδὶρ-Σάχ. Ν. Μ.

Δζενὶν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ σημερινοῦ κράτους τῆς Παλαιστίνης, ΝΑ τῆς λίμνης Τιβεριάδος. Θεωρεῖται ἡ παλαιὰ Ἐν-Γκαννίμ, ἥτις ἦτο ἱερὰ πόλις τῆς φυλῆς τοῦ Ἰσσάχαρ, ἡ Γινέα τοῦ Ἰωσήπου. Ν. Μ.

δζεννὲτ (ἀραβ. = κῆπος)· ὁ παράδεισος παρὰ Μουσουλμάνοις.

Δζεριδὲ-*ἰ-σαρκιγὲ* (=ἐφημερὶς τῆς Ἀνατολῆς). Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν μὲ ἀρμενικοὺς χαρακτῆρας διὰ τοὺς ἐκ Καισαρείας τουρκοφώνους Ἀρμενίους. Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ὑπεβλέπετο ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων πατριωτῶν ὡς ὑποθάλπουσα τὴν διάδοσιν καὶ διατήρησιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις. Ν. Μ.

Δζέρμπα ἢ *Δζεμπάντο* (Djerba ἢ Djerbeh, καὶ Dschehado) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Τύνιδος, εἰς τὴν νοτίαν ἔξοδον τοῦ κόλπου τοῦ Γκαμπές. Ἄλλοτε ἡνωμένη μετὰ τῆς χερσονήσου Ζαρζίς, χωρίζεται σήμερον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς διὰ στενοῦ πορθμοῦ καὶ ἀποτελεῖ φυσικὸν κυματοθραύστην τοῦ ὅρμου Μπού-Γκράρα. Ἔχει ἔκτασιν 1100 τετρ. χλμ. καὶ 40.000 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι χθαμαλὸν καὶ κατάφυτον ἐκ φοινίκων, ῥοιῶν, συκῶν, πορτοκαλλεῶν καὶ ἀμυγδαλῶν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς καταγίνονται εἰς τὴν ὑφαντουργικήν, τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Χοὺμτ-ἐς-Σοὺκ* μετὰ 3000 κατ. Ἡ Δζέρμπα θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἡ ἀρχαία νῆσος τῶν Λωτοφάγων, πρωτεύουσα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ Μῆνιγξ, ἧς σώζονται ἐρείπια. Ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1881 καὶ ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Γκαμπές. Μ. Δ. Β.

Δζερτζίς. Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ *ἁγίου Γεωργίου*, τιμωμένου καὶ παρὰ Μουσουλμάνοις διὰ τῆς προσθήκης τῶν λέξεων «ἀλεΐχι-σ-σελάμ» (=ἡ εἰρήνη μετ' αὐτοῦ). Ν. Μ.

Δζεσμίδ· βλ. Δζεμσίτ.

Δζεχαγκίρ· βλ. Δζιχαγκίρ.

δζεχεννέμ. Οὕτω λέγεται ἀραβιστὶ καὶ ἐν γένει παρὰ Μουσουλμάνους ἡ κόλασις. Εἶναι ἡ ἑβραϊκὴ λέξις *γέεννα*. Ν. Μ.

Δζιγάλα-ζαδέ, ***Σινὰν-πασᾶς·*** βλ. Σινὰν πασᾶς.

δζιγέρι (τό)· βλ. τζι(γ)έρι.

Δζιγκὶζ-χὰν ἢ *Δζεγκὶζ-χὰν* (ὀρθότερον *Τσιγκὶζ-χάν*). Διάσημος Μογγόλος ἡγεμών, εἷς τῶν μεγαλυτέρων κατακτητῶν τοῦ κόσμου. Ἐγεννήθη τῷ 1162 ἐν Μογγολίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀνὸν ἐκ πατρὸς Δζιζουγκάϊ, Μογγόλου φυλάρχου ἐκτείνοντος τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ 40 000 οἰκογενειῶν καὶ φόρου ὑποτελοῦς εἰς τὸν Τατὰρ-χάν, τὸν μεγαλύτερον ἀρχηγὸν τῆς ἀνατολικῆς Ταταρίας. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ὁ νεαρὸς Τεμουτζίν, ὡς ὠνομάζετο πραγματικῶς ὁ Δζιγκὶζ-χάν, εὑρέθη ἀπέναντι ἐξεγέρσεως τῶν ὑποτεταγμένων ταταρικῶν φυλῶν, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ τῆς μητρός του Γιουλοῦν κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν, μέχρις ὅτου ἐλθὼν εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα (1206)· συγκαλέσας δὲ κατόπιν συνέλευσιν τῶν προκρίτων τοῦ βασιλείου του παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὀνόν, ἔλαβε κατ' ὁμόφωνον αὐτῶν ἀπαίτησιν τὸ ὄνομα *Τσιγκὶζ-χὰν* (κινεζικ. *Τσέγκ-τσί*=τέλειος πολεμιστής), ἀναγνωρισθεὶς συγχρόνως ὡς χακκὰν (χαγᾶνος) τῆς Μογγολίας καὶ Ταταρίας. Νικήσας κατόπιν τὸν μόνον ὑπολειφθέντα εἰς τὰς χώρας ταύτας ἀντίπαλόν του, τὸν Μογγόλον Πόλο Ναϊμὰν χὰν καὶ κυριεύσας τὴν πόλιν Καρακορούμ, πρωτεύουσαν τῆς Ταταρίας, ἐγκατέστησεν ἐκεῖ τὴν καθέδραν του, στρατολογήσας δὲ μεγάλας ὀρδὰς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Τατάρων τοῦ Κίν, οἵτινες εἶχον ἀποσπάσει τὰ βόρεια μέρη τῆς Κίνας ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Σάγκ. Νικήσας ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλους Τατάρους ἐκυρίευσε τὸ ἐπὶ τοῦ μεγάλου σινικοῦ τείχους στενὸν Βού-

Digitized by Google

Λιάγκ-Χάϊ καὶ εἰσεχώρησεν εἰς Κίναν μέχρι τῆς ἐπαρχίας Λιάο Τοὺγκ καὶ σχεδὸν μέχρι τοῦ σημερινοῦ Πεκίνου. Τὸ ἔαρ ὅμως τοῦ 1214, κατιδὼν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ μογγολικὸν κράτος του, ἀπέστειλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κὲν πρεσβείαν, διὰ τῆς ὁποίας διεμήνυσεν ὅτι θὰ ἀπεχώρει τῶν κινεζικῶν χωρῶν, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ διένεμε πλούσια δῶρα εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς αὐτοῦ. Οὗτος δεχθεὶς προθύμως τὴν πρότασιν ταύτην ἀπέστειλεν εἰς τὸν Δζεγκὶζ χὰν μεταξὺ ἄλλων μίαν θυγατέρα τοῦ ἀποθανόντος αὐτοκράτορος, μίαν ἄλλην πριγκίπισσαν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, 500 κοράσια καὶ ἐφήβους, ὡς καὶ 3.000 ἵππους. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πρῴην ἀντίπαλος τοῦ Δζεγκὶζ, ὁ Κουσλέκ, χάνης τῶν Ναϊμάν, καταρτίσας στρατὸν καὶ συμμαχήσας μετὰ τοῦ σάχου Μωχάμμετ-μπὲν-Τουκοὺς τῆς Χωρασμίας ἡτοιμάζετο εἰς πόλεμον. Ὁ Δζεγκὶζ-χὰν ἐπελθὼν ἐνίκησε τὸν στρατὸν τῶν Ταταρων καὶ Χωρασμίων, συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Κουσλὲκ καὶ ὑπέταξεν ὅλας τὰς μέχρι τῶν συνόρων τῆς Χωρασμίας (τῆς σημερινῆς Χίβας) χώρας. Δὲν εἰσέβαλεν ὅμως εἰς τὴν Χωρασμίαν, διαμηνύσας εἰς τὸν βασιλέα αὐτῆς ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ διάγῃ μετ' αὐτοῦ εἰρηνικῶς.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Χωρασμίας ἐδέχθη τὰς φιλικὰς ταύτας προτάσεις τοῦ Δζεγκὶζ-χάν. Ἀλλὰ τῷ 1218 συνοδεία ἐμπόρων ἐκ τῆς χώρας αὐτοῦ ἐδολοφονήθη ἐν Χωρασμίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἀϊναλτζούκ, διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας Ὀτράρ. Ὁ Δζεγκὶζ-χὰν ἐζήτησε πρὸς ἱκανοποίησιν τὴν παράδοσιν τοῦ τελευταίου τούτου, ἀλλ' ἀντὶ ἀπαντήσεως ὁ βασιλεὺς τῆς Χωρασμίας ἀπεκεφάλισε τὸν ἀρχηγὸν τῆς μογγολικῆς πρεσβείας, ἥτις ἐκόμισε τὴν ἀπαίτησιν ταύτην, καὶ ἀπέστειλεν ὀπίσω τὰ ἄλλα μέλη αὐτῆς μὲ ἐξυρισμένον τὸν πώγωνα. Ἡ προσβολὴ αὕτη κατέστησε τὸν πόλεμον ἀναπόφευκτον. Τὸ ἔαρ τοῦ 1219 ὁ Δζεγκὶζ-Χὰν ἐξεκίνησεν ἐκ Καρακορούμ ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐξ 700.000, ὡς λέγεται, διῃρημένου εἰς δύο στρατιάς, τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ δευτερότοκος υἱός του Δζαγατάϊ, τῆς δὲ ἄλλης ὁ πρωτότοκος Δζουτζῆ. Ὁ Μωχάμμετ παρέταξεν ἐναντίον τῶν μογγολικῶν τούτων δυνάμεων στρατὸν 400.000, ὡς λέγεται, ἀνδρῶν, ὅστις ἐνικήθη κατὰ κράτος, ἀπολέσας 19.000 νεκρούς. Ὁ Μωχάμμετ ἔφυγε μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του εἰς Σαμαρκάνδην, ἐνῷ ὁ Δζαγατάϊ, διαβὰς τὸν ποταμὸν Σὺρ-Δαριὰ (Ἰαξάρτην) ἐπολιόρκησε τὴν ἔνοχον πόλιν Ὀτράρ.

Μετὰ πεντάμηνον πολιορκίαν τὸ φρούριον τῆς πόλεως ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου, ὁ Ἀϊναλτζοὺκ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐσφάγησαν, ἡ δὲ πόλις ἐλεηλατήθη καὶ κατεσκάφη ἐκ θεμελίων. Συγχρόνως τρίτη στρατιὰ ἐπολιόρκει καὶ ἐκυρίευε τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰαξάρτου πόλιν Χοτσέντ, ἐνῷ ἄλλη στρατιά, ὑπὸ τὸν Τουλί, τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ Δζεγκίζ, προήλαυνε πρὸς τὴν Βουχάραν. Ἡ Τασκένδη, κατόπιν ἡ Βουχάρα, ἡ Σαμαρκάνδη καὶ ἡ Μπὰλχ ἐκυριεύθησαν, ἐλεηλατήθησαν καὶ κατεστράφησαν τελείως, οἱ δὲ κάτοικοί των ἐσφάγησαν. Ὁ Μωχάμμετ ἔφυγε σχεδὸν μόνος εἰς Νισαποὺρ τῆς Περσίας καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Κασπίας Ἀσταρᾶ, ὅπου ἀπέθανεν. Ἡ φρουρὰ τῆς Νισαποὺρ ἀντέστη εἰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τοῦ Τουλί, ἀλλ' ἐν τέλει ὑπέκυψεν. Ὅλοι οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν πλὴν 400 τεχνιτῶν ἀποσταλέντων εἰς Μογγολίαν. Μετὰ τοῦτο ὁ Τουλὶ ἐστράφη ὀπίσω, ὅπως ἑνωθῇ μετὰ τοῦ πατρός του διώκοντος τὸν Δζελὰλ-οὐδδίν, υἱὸν τοῦ Μωχάμμετ, φυγόντα πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰνδοῦ. Ὁ Τοῦρκος βασιλεὺς τῆς Χωρασμίας, καταδιωχθεὶς μέχρι Δελχῆ, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, μεθ' ὃ αἱ ὀρδαὶ τοῦ Δζεγκὶζ-χὰν ἐπανῆλθον εἰς Γαζνῆ, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὰς ἐπαρχίας Λαχώρης, Πεσαβὲρ καὶ Μελκιπούρ. Κατόπιν ὁ Δζεγκὶζ ἀπέστειλε στρατὸν 80.000 ἀνδρῶν, ὅπως τιμωρήσῃ τὴν ἐπαναστατήσασαν Χεράτην (τοῦ σημερινοῦ Ἀφγανιστάν), τὴν ὁποίαν καὶ ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου μετὰ ἑξάμηνον πολιορκίαν. Ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα οἱ Μογγόλοι δὲν ἔπαυσαν νὰ σφάζωσι, νὰ πυρπολῶσι καὶ νὰ καταστρέφωσι. Λέγεται, ὅτι 1.600.000 ἄνθρωποι ἐσφάγησαν ἐντὸς τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην ὁ Δζεγκὶζ ἐπέστρεψεν εἰς Μογγολίαν, ἐνῷ αἱ ὀρδαί του εἰσέβαλον εἰς Γεωργίαν, ὅπου ἐνίκησαν τὸν στρατὸν τῶν συμμαχησάντων Λεσγίων, Κιρκασίων καὶ Κιπτσάκων, κατέλαβον τὸ Ἀστραχὰν καὶ κατεδίωξαν τοὺς φεύγοντας Κιπτσάκους μέχρι τοῦ Δόν. Οὕτως οἱ Μογγόλοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Οἱ Ρῶσοι ἡγεμόνες θορυβηθέντες ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῶν φοβερῶν τούτων ἐχθρῶν συνήθροισαν στρατὸν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Γαλικίας Μιτισλαῦον παρὰ τὸν Δνείπερον. Ἐκεῖ ἐδέχθησαν τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Μογγόλων, τοὺς ὁποίους ὅμως ἐθανάτωσαν. Ἐκμανέντες οἱ Μογγόλοι ἐπῆλθον ἀκάθεκτοι. Οἱ Ρῶσοι ἡττήθησαν κατὰ κράτος (1223) παρὰ τὸν ποταμὸν Κάλκα (Κάλμιον), ἐν τῷ κατόπιν κυβερνείῳ Αἰκατερινοσλάβ. Οἱ δὲ Μογγόλοι, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὴν Μεγάλην Βουλγαρίαν, ἐπανῆλθον εἰς Μογγολίαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ μογγολικαὶ ὀρδαὶ κατελάμβανον ὁλόκληρον τὴν βορείως τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ Κίναν, οὕτως ὥστε τὰ σύνορα τοῦ κράτους τοῦ Δζεγκὶζ ἔφθασαν μέχρι τῆς Κεντρικῆς Κίνας, ἐκτεινόμενα ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Κίνας μέχρι σχεδὸν τῆς Βαλτικῆς. Κατά τινα ὅμως ἐκστρατείαν εἰς τὴν δυτικὴν Κίναν παρετηρήθη σπάνιον ἐν τῷ οὐρανῷ φαινόμενον, οἱ ἑπτὰ πλανῆται ἐν συζυγίᾳ. Τοῦτο ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν δεισιδαιμόνων Μογγόλων ὡς κάκιστος οἰωνός. Ὁ Δζεγκὶζ ἐστράφη ὀπίσω πρὸς τὴν Μογγολίαν, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενείας ἐν Χὰ-λάο-Τοῦ (18 Αὐγούστου 1227). Τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἀφοῦ περιήχθη εἰς τὰ μέρη ὅπου κατῴκουν αἱ διάφοροι σύζυγοί του, ἐτάφη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κιλιέν.

Τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Δζεγκὶζ-χὰν χαρακτηρίζουσιν οἱ Μουσουλμᾶνοι ὡς ὀλεθριωτάτας διὰ τὸν Ἰσλαμισμόν, διότι κατέστρεψαν τὸν ἐν τῇ κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ ἐπὶ ἓξ αἰῶνας ἀναπτυχθέντα ἰσλαμικὸν πολιτισμόν. Βιβλιοθῆκαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ διάσημος τῆς Βουχάρας, ἀνώτεραι σχολαί, ἀστεροσκοπεῖα ἐξηφανίσθησαν μετὰ τῶν πυρπολουμένων καὶ κατασκαπτομένων πόλεων. Ἡ πρόοδος καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐξέλιπον ἔκτοτε εἰς τὰς πολυανθρώπους καὶ εὐημερούσας ἐκείνας χώρας, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶναι σχεδὸν ἔρημοι. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀντίκτυπος τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου μογγολικοῦ καὶ ταταρικοῦ κύματος εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ὑπῆρξεν ὀλεθριώτατος, διότι φεύγοντες πρὸ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης μάστιγος οἱ Τοῦρκοι τῆς Β. Ἀσίας ἐγκατέλειψαν τὰς ἑστίας των καὶ ἐκινήθησαν πρὸς Δ, ἐγκατασταθέντες εἴτε ὡς Σελτζουκίδαι, εἴτε ὡς Ὀσμανίδαι εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν πίεσιν αὐτῶν.

Ὁ Δζεγκὶζ-χὰν πρὸ τοῦ θανάτου του ὑπέδειξεν ὡς διάδοχόν του τὸν ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν του *Ὀκτὰ-Κὰ-Ἂν*, ἐγκατασταθέντα εἰς τὴν πρωτεύουσαν Καρακορούμ καὶ ἐξουσιάσαντα τὴν κυρίως Μογγολίαν καὶ τὴν Β. Κίναν. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου τὸ μογγολικὸν κράτος ἐκυβέρνησεν ἐπὶ τρία καὶ ἥμισυ ἔτη ἡ σύζυγός του Τούρα-Κίνα, μεθ' ὃ ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὁ υἱός της Γκεοὺκ χάν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mouradjaa d'Ohsou*, Histoire des Mongols depuis Tchingiz-khan jusqu' à Timour Beg ou Temerlan (ἐν Χάγῃ 1835, εἰς 4 τόμ.).— *Erdmann*, Temudschin der Unerschütterliche (Leipzig 1862).— *De la Croix*, Histoire de Ghenghischan (Paris, 1710) — *Howorth*, History of the Mongols from the 9th to the 19th century (London 1876). — *Sir Robert K. Douglas*, The life of Jenghiz Khan.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δζιμπάϊ-*Τσινρὲγκ* (Dzhibaï Tchinreg). Οὕτως ὀνομάζεται ἐν τῇ ἰνδικῇ θρησκείᾳ ἡ θυσία ἡ προσφερομένη εἰς τὸν Μέλχα, θεὸν τοῦ πυρὸς ἐν Θιβέτ, ὅπως ἐπιτύχῃ τις τὴν προστασίαν του κατὰ παντὸς εἴδους κακοῦ. Κατὰ λέξιν σημαίνει «θυσίαν τῆς εἰρήνης» καὶ γίνεται τακτικῶς ὑπὸ τῶν συγγενῶν ἑνὸς νεκροῦ. Ἡ θυσία αὕτη βασίζεται ἐπὶ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι αἱ μαγεῖαι (δαρανὶ) τοῦ θυσιαστοῦ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ συγκεντρώνουν ὅλα τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀποθανόντος ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου, ὅπου καίονται μετὰ τῶν θυσιαζομένων ἀντικειμένων. —Δ.

Δζιμπουτῆ (Djibouti ἢ Jibuti) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἄδεν, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Σομαλίας (Σομαλιλάνδης), ἕδρα τοῦ ὑπὸ γαλλικὴν προστασίαν τμήματος τῆς χώρας ταύτης, εἰς ἀπόστασιν 80 χμ. Ν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μπὰμπ-ἐλ-μανδέμπ. Κάτοικοι 8366 ἐξ ὧν 2000 Εὐρωπαῖοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί τινες Ἕλληνες. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, εἶναι δὲ κέντρον ἐμπορικόν. Τὸ Δζιμπουτῆ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀβησσυνίας Ἀδδὶς Ἀμπέμπα καὶ ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότερον λιμένα τῆς ἐνδοχώρας. Ἡ πόλις ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1888, χάρις δὲ εἰς τὴν σημαντικὴν αὐτῆς γεωγραφικὴν θέσιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, πρὸς τὴν Μαδαγασκάρην καὶ εἰς τὴν γειτονίαν τῆς Αἰθιοπίας, ἔλαβε ταχέως μεγίστην ἀνάπτυξιν καὶ ἀπέβη μία τῶν κυριωτέρων βάσεων τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ ναυτικοῦ.

Δζὶν (τὰ) *[Ἀραβ. Μυθολ.]*. Εἶναι ἐκ τῶν δημιουργημάτων τῆς ἀραβικῆς μυθολογίας, πνεύματα κακὰ ἀλλὰ καὶ ἀγαθά. Δεῖγμα τῆς ἀγαθοποιοῦ ἰδιότητός των εἶναι ἡ ὑπ' αὐτῶν κτίσις τῶν παλατίων τῆς Ὑεμένης, ὡς καὶ τῆς Περσεπόλεως καὶ τῆς Παλμύρας, κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ βασιλέως Σολομῶντος καὶ τῶν ἀνακτόρων τῆς βασιλίσσης τοῦ Σαβᾶ. Τὰ Δζὶν μετηνέχθησαν εἰς τὴν μυθολογίαν τῆς Περσίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δζιννιὰν* καὶ εἰς τὴν τῆς Τουρκίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δζιννιὰν* καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τζεννιλέρ*. Οἱ Πέρσαι δεικνύουν εἰσέτι τόπον τινὰ εἰς τὴν χώραν των, ὅπου τὰ πνεύματα ταῦτα εἶναι οἱ μόνοι του κάτοικοι, ὀνομάζουσι δὲ αὐτὸν Δζιννιστάν, ἤτοι ἐνδιαίτημα τῶν Δζίν. Οἱ Ἄραβες τὸν τόπον τοῦτον ὀνομάζουσιν «ἔρημον τῶν νυμφῶν, τῶν δαιμόνων καὶ τῶν τεράτων». Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἀνατολῆς θέτουσιν αὐτὸν εἰς τὸ δυτικώτερον ἄκρον τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου εἰς μυθολογικοὺς χρόνους εὗρον καταφύγιον αἱ Γοργόναι καὶ αἱ Μέδουσαι, ἀλλ' οἱ μυθοποιοὶ ἀναφέρουσιν, ὅτι τὰ Δζὶν διῃτῶντο ἀρχικῶς εἰς θαλασσίαν τινὰ νῆσον τῶν Ἰνδιῶν, ὀνομαζομένην «νῆσον τῶν Ὄφεων», τῆς ὁποίας λαμπρὰ πρωτεύουσα ἦτο ἡ *Ἀνμπὰρ-Ἀμπὰντ* (πόλις τοῦ Φαιοῦ Δένδρου), ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δζεῖν-Ἀλζαμόν, βασιλέως μοναρχεύσαντος πολὺ πρὸ τοῦ Ἀδάμ. Ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὸν ἀραβικὸν μῦθον κατεστράφη ὑπὸ τῶν γιγάντων. Ὡς γεννήτωρ τῶν Δζὶν φέρεται ὁ *Σολομὼν* ἢ *Σολιμάν*, προαδαμιαῖος ἄρχων. Οὗτος ἦτο κάτοχος μαγευτικῆς τινος ἀσπίδος, τὴν ὁποίαν φέρων κατενίκα πᾶσαν ἀντίθετον δύναμιν. Ἡ ἀσπὶς αὕτη εἶχε σφυρηλατηθῆ εἰς τοὺς ἀστέρας διὰ μυστηριώδους τέχνης. Οἱ Ἄραβες δὲ ἀποδίδουσι τὴν θεμελίωσιν τῶν αἰγυπτιακῶν πυραμίδων εἰς τὴν τοιαύτην ὑπεράνθρωπον δύναμιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Δζίν. Τινὲς ἐκ τῶν σοφῶν τῆς Ἀνατολῆς θεωροῦσιν ὅτι καὶ ὁ *Λούσιφερ* ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς αὐτῶν. Τούτους, λέγουσιν, ἐσχημάτισεν ὁ Θεὸς ἐκ φλογῶν, ὡς τὰ σεραφείμ, καὶ ὅτι ὁ πλασθεὶς ἐξ ἀργίλλου ἄνθρωπος περιεφρονήθη παρ' αὐτῶν. Ἄλλοι ἐκ τούτων πιστεύουν (ἡ γνώμη δὲ αὕτη εἶναι ἡ κοινοτέρα ἐν τῇ Ἀνατολῇ) ὅτι ὁ *Ἀρέθης* (=φύλαξ) μετονομασθεὶς μετὰ τὴν ἀχαριστίαν του *Ἔβλις*, ἤτοι Ἄπελπις, εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὴν γῆν ὅπως, μετὰ ἑπτὰ χιλιάδων ἐτῶν βασιλείαν, ἐκθρονίσῃ τὰ Δζὶν ὡς παραβάτας τῶν γραφῶν αὐτοῦ, ὅτι δὲ ὁ *Ἀζαζέλ*, ὄνομα τοῦ θεοπέμπτου τράγου, καὶ ὁ *Ἰμπᾶ* (=ἀπειθής) εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, τὸ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὀνομαζόμενον Σατανᾶς.

Τὰ Δζίν, πλάσματα μὴ ὄντα οὔτε ἄνθρωποι, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε διάβολοι, ἀλλὰ γίγαντες, συγχέονται πολλάκις ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Ἀνατολῆς μετ' ἄλλων θεοτήτων· τοῦτο δὲ προῆλθεν ἐκ τῆς παραποιήσεως τοῦ ἀραβικοῦ αὐτῶν ὀνόματος ὑπὸ τῶν Περσῶν. Κατὰ γενικὸν κανόνα οἱ Ἀσιανοὶ μυθοπλάσται καὶ ποιηταὶ εἰκονίζουσιν αὐτὰ ἄσχημα καὶ τερατώδη, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ οἱ παρουσιάζοντές τινα ἐξ αὐτῶν ὡραῖα τὴν μορφὴν καὶ ἀγαθά. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ποίησις ἤντλησε θέματα ἐκ τῆς ἀσιατικῆς ταύτης μυθολογίας καὶ τὸ ἐν τῇ «Τρικυμίᾳ» τοῦ Σαίξπηρ τέρας, ὁ *Καλιμπάν*, εἶναι ἓν ἐκ τῶν εἰδῶν τῶν Δζίν. Ὁ Βίκτωρ Οὑγγὼ ἔχει ἐπίσης συνθέσει ὡραῖον ποίημα ἐπιγραφόμενον «Δζίν», τὰ ὁποῖα παριστᾷ κυρίαρχα τοῦ σκότους.

Ἡ λέξις Δζίν, ἔν τε τῇ ἀραβικῇ καὶ τῇ τουρκικῇ, σημαίνει δαίμων, δαιμόνιον, φάντασμα, πνεῦμα καὶ μεγαλοφυΐα. Οἱ παράφρονες θεωροῦνται ὅτι κατέχονται ὑπὸ τῶν Δζὶν τούτων, δι' ὃ καὶ καλοῦνται «μετζνούν». Θ. Β.

Δζιρὶτ-*Κιούρτ*. Κουρδικὴ πατριὰ ἐν τῇ τουρκικῇ Κιλικίᾳ.

δζίσρ. Ἀραβικὴ λέξις σημαίνουσα γέφυραν. Ἀπαντᾷ εἰς τουρκικὰ τοπωνύμια.

Δζίσρι-*Σὸρ* (ἢ *Δζίσρ-ἐλ-Σὸρ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Συρίας, εἰς ἀπόστασιν 130 χμ. ΝΔ. τοῦ Χαλεπίου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀρόντου, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, ἔχουσα 3000 κατοίκων περίπου. Ἡ ὅλη ὑποδιοίκησις, ἀριθμοῦσα 173 χωρία, ἔχει 32.000 κατοίκων, τῶν ὁποίων 10.000 Χριστιανοί. Ν. Μ.

Δζιφοὺτ-*Καλὲ* ἢ *Τσουφοὺτ-καλὲ* *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον παρὰ τὸ Βαγτσεσεραΐ τῆς Κριμαίας, ἄλλοτε πρωτεύουσα τῶν Καραϊτῶν Ἑβραίων τῆς Κριμαίας, ἔχουσα διάσημον συναγωγήν, τῆς ὁποίας ὁ ραββῖνος μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀποτελοῦσι σήμερον τοὺς μόνους σχεδὸν κατοίκους τοῦ χωρίου. Εἰς τοὺς παρακειμένους βράχους ὑπάρχουσι παλαιαὶ κατοικίαι ἐντὸς σπηλαίων, εἰς δὲ τὴν οὐχὶ μακρὰν κειμένην κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφὰτ παλαιοὶ τάφοι. Ἀπέναντι ἐπὶ ἀποτόμου βράχου ὑπάρχει μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ν. Μ.

Δζιχὰν-*Πεχλιβάν*. Δεύτερος ἡγεμὼν τῆς ἐν Ἀζερμπαϊτζὰν τῆς Περσίας βασιλευσάσης δυναστείας τῶν Ἀταμπεκιδῶν (βλ. λ.). Ἡγεμόνευσεν ἀπὸ τοῦ 1173 μέχρι τοῦ 1186.

— **Δζιχὰν**-*Σάχ*. Τρίτος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Καρὰ-κογιουνλοῦ (Μαυροπροβατάδων), υἱὸς τοῦ ἱδρυτοῦ ταύτης Καρὰ-Ἰουσούφ. Ἡγεμόνευσεν εἰς μέγα μέρος τῆς Περσίας, ἀφοῦ, κυριεύσας τὸ Ἰσπαχάν, ἔσφαξε τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ταύτης. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Οὐζοὺν-Χασὰν παρὰ τὴν Ταμπρίζ. Ν. Μ.

δζιχανγκὶρ καὶ *δζαχανγκίρ*. Λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα κατακτητής. Ἀπαντᾷ ὡς ἐπώνυμον ἢ παρωνύμιον Τούρκων καὶ Μογγόλων ἡγεμόνων. Ν. Μ.

Δζιχανγκίρ. Υἱὸς τοῦ ὀσμανίδου Τούρκου σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Α΄ τοῦ νομοθέτου. Ἦτο κυφὸς καὶ δύσμορφος, ἀλλ' εὐφυὴς καὶ μεμορφωμένος. Μετὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἀδελφοῦ του Μουσταφᾶ κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός του ὁ Δζιχανγκὶρ κατελήφθη ὑπὸ τοιαύτης λύπης, ὥστε ἀπέθανε μετὰ μικρόν. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Δζιχαν-

Digitized by Google

γκὶρ ὁ σουλτᾶνος Σουλεϋμὰν ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς μίαν συνοικίαν τοῦ Πέραν-Κωνσταντινουπόλεως ὑπερκειμένην τοῦ Τοπχανὲ καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ τὸ ὁμώνυμον τζαμίον ἐπὶ θέσεως περιόπτου. N. M.

—Δζιχανγκὶρ, *Γαγιὰς-ἐδ-δίν*. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ταμερλάνου, ἀποθανὼν τῷ 1376 εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν. N. M.

Δζιχανγκίρ. Συνοικία τοῦ Πέραν-Κωνσταντινουπόλεως, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἐκ τοῦ πρίγκιπος Δζιχανγκὶρ (βλ. ἀνωτ.). Ἔχει θέαν μοναδικὴν πρὸς τὸν Βόσπορον καὶ τὴν Προποντίδα.

Δζιχανδὲρ-*Σόχ*. —1) Μογγόλος ἡγεμὼν τῶν Ἰνδιῶν τῆς δυναστείας τῶν Τιμουριδῶν. Διεδέχθη τῷ 1712 τὸν πατέρα του Μπαχαδὲρ-σάχ. Ἐφονεύθη μετὰ 11μηνον βασιλείαν ἐν Ἄγρᾳ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἀδελφῶν του. —2) Ἄλλος ἡγεμὼν τῆς αὐτῆς δυναστείας διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Ἀλὲμ-σάχ. Παρεδόθη τῷ 1788 εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἑταιρείαν τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Συνέγραψε περσιστί. N. M.

δζιχάτ. Λέξις ἀραβικὴ σημαίνουσα γενικῶς μὲν προσπάθεια, ἀγών, συζήτησις, εἰδικῶς δὲ τὸν ἱερὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλει τὸ Κοράνιον εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μωάμεθ ὡς θρησκευτικὸν καθῆκον ἐναντίον τῶν μὴ δεχομένων τὰς δοξασίας τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἀναπτύσσεται εἰς πέντε σουράτας τοῦ Κορανίου, προστεθείσας ἐξ ὑστέρων μετὰ τὰς νίκας τοῦ Μωάμεθ. Οἱ διὰ τοῦ *δζιχὰτ* ὑποτασσόμενοι λαοὶ δύνανται νὰ παραμείνωσιν ὑπὸ τὴν μουσουλμανικὴν κυριαρχίαν πληρώνοντες φόρον (δζιζιγέ), ἂν ὅμως ἀρνηθῶσι σφάζονται. Ἑρμηνευταί τινες τοῦ Κορανίου δὲν παραδέχονται τὴν ἑρμηνείαν, καθ' ἣν οἱ Μουσουλμᾶνοι ὀφείλουσι νὰ διέρχωνται ὁλόκληρον τὸν βίον διεξάγοντες διηνεκῶς τὸν ἱερὸν πόλεμον. Οἱ κατὰ τὸν τοιοῦτον πόλεμον πίπτοντες Μουσουλμᾶνοι εἰσέρχονται κατὰ τὰς ἰσλαμικὰς δοξασίας εἰς τὸν παράδεισον. N. M.

Δζιχοὺν *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κιλικίας (βλ. Πύραμος).

Δζολὰν ἢ *Δζαουλὰν [Γεωγρ.]*. Ἡφαιστειογενὴς περιοχὴ τῆς Συρίας εἰς τὸ σημερινὸν κράτος τῆς Ὑπεριορδανίας, κειμένη ἀνατολικῶς τῆς Τιβεριάδος καὶ τοῦ Ἰορδάνου, μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Γισρμοὺκ (Ἰερμοχθᾶ) πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Νάχρ-ἐλ-Ἀλὰν καὶ τοῦ Ἑρμῶν πρὸς Δ. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ φέρεται ὡς ἡ χώρα τῶν ἀραμαϊκῶν φυλῶν Γεσοὺρ καὶ Μαεχᾶ. Ἡ περιοχὴ αὕτη διῆλθε περίοδον ἀκμῆς ὑπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας τῆς δυναστείας τῶν Γασανιδῶν. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀνήκει καὶ ἡ σημερινὴ πόλις Κουνεϊτρά, παρὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἀπῴκισαν τῷ 1888 Κιρκασίους. N. M.

Δζονμπολάτ, ἢ *Δζουνμπλὰτ* (ὀρθότ. *Δζανμπολὰτ* ἐκ τοῦ δζὰν=ψυχή, καὶ μπολὰτ=σίδηρος). Πολιτικὴ μερὶς τῶν Δρούσων τοῦ Λιβάνου τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀρχαίαν οἰκογένειαν τοῦ *Δζονμπολάτ*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς *Γεζμπεκίδας*, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσι τὸ ἄλλο ἥμισυ τῶν Δρούσων τοῦ Λιβάνου. Αἱ δύο αὗται μερίδες διατελοῦν εἰς συνεχεῖς ἐμφυλίους πολέμους. N. M.

Δζοντχποὺρ (Jodhpur), ἢ ***Μαρβὰρ*** (Marwar) *[Γεωγρ.]*. Κράτος καὶ πόλις τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ *κράτος* εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ραιζπουτάνα, τῆς ὁποίας κατέχει τὸ κέντρον. Ἔχει ἔκτασιν 90.817 τετρ. χλμ. καὶ 1.841.642 κατ. Ἀποτελεῖται κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἀμμώδους πεδιάδος, ἣν διαχωρίζει εἰς δύο ἄνισα τμήματα ὁ ποταμὸς Λοῦνι. Εἰς τὰ σύνορα μεταξὺ τῶν κρατῶν τοῦ Δζαϊποὺρ καὶ τοῦ Δζοντχποὺρ ὑπάρχει ἡ ὀνομαστὴ ἁλμυρὰ λίμνη *Σαμμπχάρ*. Ἐν τῇ χώρᾳ ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ δύο ἄλλαι μικραὶ ἁλμυραὶ λίμναι, ὅποθεν ἐξάγεται σημαντικὴ ποσότης ἅλατος. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτοῦ εἶναι κεχρίον, βόμβαξ, κριθὴ καὶ λαχανικά. Ἐξάγει ἐπίσης ἅλας καὶ μάρμαρα. Ἔχει βιομηχανίαν δερματίνων καὶ ὀρειχαλκίνων εἰδῶν, καθὼς καὶ κεντητῶν τινων μεταξωτῶν ὑφασμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν εἰδικότητα τῶν κατοίκων τῆς χώρας.

Ἡ *πόλις* εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κράτους καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Δελχὶ-Χαϊνταραμπὰντ καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Λοῦνι. Κάτ. 73.480. Ἐκτίσθη τῷ 1459 καὶ περιβάλλεται ὑπὸ τείχους μετὰ ἑβδομήκοντα πυλῶν. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει βραχώδης λόφος ὕψους 240 μ., ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένον τὸ ἀνάκτορον τοῦ μαχαραγιᾶ, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ φρούριον τῆς πόλεως. Ἔχει ὡραίας οἰκοδομὰς καὶ εἶναι κέντρον ἀκμαίου ἐμπορίου. Πρὸς βορρᾶν αὐτῆς ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τῆς Μάνντορ, ἀρχαίας πρωτευούσης τοῦ Μάρβαρ. —M.

Δζορτζὶς-*μὲν-Γιοχάννα (ἐμπ-οὐλ-Φαράτζ)*. Διάσημος Χριστιανὸς Ἄραψ ἰατρός, ἀκμάσας ἐν Δαμασκῷ κατὰ τὸν ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα.

Δζουβάν. Ἀρχιστράτηγος τῶν Μογγόλων τῆς Περσίας, διωρίσθη κηδεμὼν τοῦ βασιλέως Βαχαδὲρ-χάν, καὶ ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Φατιμὰν τῷ 1323. Ὁ Βαχαδὲρ-χὰν ὑποβλέπων τὸν υἱὸν Δζουβάν, νεανίαν δημοφιλέστατον ἐν τοῖς στρατεύμασιν, ἐδολοφόνησεν αὐτόν. Τοῦτο παρώργισε τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅστις ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ χὰν καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦρε νίκας τινάς, ἀλλ' ἡττηθεὶς ἐν μεγάλῃ μάχῃ ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τοῦ γυναικαδέλφου του. Οὐχ ἧττον οἱ ἀπόγονοι τούτου Δζουβανοὶ ἡγεμόνες ἐξηκολούθησαν διοικοῦντες τὰ μογγολικὰ στρατεύματα μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Θ. Β.

δζουβαρικὰ (τὰ) καὶ *δζοβαερικὰ* (ἐκ τοῦ τουρκ. *δζεβαχὶ* = λίθοι)· πολύτιμοι λίθοι, κοσμήματα. (Ἀπαντᾷ ἐν ἐκθέσει τοῦ Λασσάνου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, δημοσιευομένῃ ἐν τῷ Ἱστορικῷ Δοκιμίῳ τοῦ *Ι. Φιλήμονος* Τομ. Α' 274.) N. M.

Δζουγγαρία ἢ *Δζογγαρία [Γεωγρ.—Ἱστορ.]*. Χώρα τῆς ΒΑ Κίνας, ἀποκληθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ κατοικοῦντος μογγολικοῦ λαοῦ τῶν *Δζουγγάρων* (ἢ *Ζουγγάρ*), περιλαμβάνουσα τὰς περιοχὰς Ταρμπαγατάϊ καὶ Κουρκαρᾶ-Οὐσοῦ καὶ ἐκτεινομένη μεταξὺ 35° — 50° Β. πλάτ. καὶ 72° — 97° Α. μήκ. (Γκρήνουιτς). Σήμερον τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει μόνον ἡ σινικὴ ἐπαρχία Τιὲν-σὰν-πέϊ-λοῦ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἰλὶ ἀρδευομένη χώρα. Ἀλλ' ἡ ὀροσειρὰ ἡ ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος τῶν νοτίων συνόρων τῆς χώρας τῶν Ἑπτὰ Ποταμῶν ὀνομάζεται *Δζουγγαρικὴ ὀροσειρά*. Οἱ Δζουγγάροι ἀπεκαλοῦντο ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν Σινῶν *Αἰλαὶτ* (ἢ *Ἀϊράτ*), ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἐγένοντο γνωστοὶ εἰς τοὺς πρώτους εἰς Κίναν εἰσχωρήσαντας Ἰησουΐτας ἱεραποστόλους. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Γκαλδὰν ἢ Μποσοκτοῦ χὰν ἐπεχείρησε νὰ παίξῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Δζιγκὶζ-χάν, δηλαδὴ νὰ καταλάβῃ ὁλόκληρον τὴν Μογγολίαν καὶ τὴν Κεντρῴαν ἐν γένει Ἀσίαν καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς Κίναν (1671). Ἀλλὰ τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ οἱ διάδοχοί του ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου λαοῦ τῶν Μαντσοῦ, ὑποδουλώσαντος τὴν Δζουγγαρίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Κεντρῴας Ἀσίας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Γκαλδάν, Τσεβὰγκ-Ραβδάν, ἔκη ρύχθη ἀνεξάρτητος εἰς τὰ ΒΔ μέρη τῆς Δζουγγαρίας, ἀλλ' ἐφονεύθη εἰς μάχην μετὰ τῶν Κινέζων παρὰ τὸν ποταμὸν Τούλα (1696). Τῷ 1710 οἱ Δζουγγάροι ἐνίκησαν τοὺς Κινέζους καὶ κατέλαβον τὸ Θιβέτ, τὸ ὁποῖον ὅμως ἀνέκτησαν οἱ Κινέζοι τῷ 1720, καταστρέψαντες κατόπιν (1759) τελείως τὸ κράτος τῶν Δζουγγάρων.

Τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν ὠνόμασαν οἱ Κινέζοι Σίγκ-τσιάγκ ἢ Χσὶγ-τσιάγκ καὶ διῄρεσαν αὐτὴν εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν Θιὲν-σὰν-πελοῦ καὶ τὴν Θιὲ-σὰν-νὰν-λοῦ (βόρειον καὶ νότιαν ἐπαρχίαν τῶν ὀρέων τοῦ Οὐρανοῦ). Ἡ πρώτη ἦτο ἡ καθαυτὸ Δζουγγαρία, ἡ δὲ δευτέρα τὸ ἀνατολικὸν (κινεζικὸν) Τουρκεστάν.

Ἡ λεγομένη *Δζουγγαρικὴ λεκάνη*, περιλαμβάνουσα τὴν λίμνην Οὐλουγκοὺρ καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μαύρου Ἰρτύς, ἀποτελεῖ δίοδον ἐκ τῆς Μογγολίας πρὸς τὰ ΒΔ, ἤτοι μεταξὺ Ρωσίας καὶ Κίνας. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁλόκληρος ἡ Δζουγγαρία ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδὸς διαβάσεως κατὰ τὰς διαφόρους μεγάλας ἐξ Α. μεταναστάσεις τῶν λαῶν. Ἐκτὸς τῶν Δζουγγάρων ἐν τῇ χώρᾳ κατῴκει καὶ ὁ λαὸς τῶν *Τουργούτ*. N. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

δζοὺγκ (dzung) *[Θρησκειολ.]*. Ἀπόδοσις εἰς τὴν θιβετικὴν τῆς σανσκριτικῆς λέξεως *νταράνι* (dhâranî), ἥτις σημαίνει σύνολον ἀποκρύφων ἢ μαγικῶν ἐπῳδῶν, δυναμένων ν' ἀσκῶσι μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπί τε τῶν θεῶν καὶ τῶν δαιμόνων. —Δ.

Δζουλαμερὶκ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ Κουρδιστάν, ἤδη ἕδρα τοῦ νομοῦ Χακκιαρῆ, μετονομασθεῖσα εἰς *Χακκιαρῆ*. Πρὸ τῶν σφαγῶν τοῦ 1915 ἦτο ἕδρα Ἀρμενίου ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ πατριάρχου τῶν Νεστοριανῶν, ἔχουσα 4600 κατοίκους. Οἱ κάτοικοί της ἀνέρχονται σήμερον (1927) εἰς 801 λόγῳ τῶν σφαγῶν τῶν Ἀρμενίων καὶ τοῦ ἐκτοπισμοῦ τῶν Κούρδων. N. M.

Δζουλφὰ ἢ *Δζουγκὰ* (τουρκ. *Δζουλαχὰ*) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς σημερινῆς ἀρμενικῆς δημοκρατίας, εἰς ἀπόστασιν 194 χλμ. ΝΑ τῆς πρωτευούσης Ἐριβάν, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράξου. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο πόλις μεγάλη μὲ 8 000 οἰκογενείας. Ὅτε ὁ σάχης τῆς Περσίας Ἀμπὰς κατέκτησε τὴν Ἀρμενίαν (1603) μετῴκισε διὰ τῆς βίας τοὺς Ἀρμενίους τῆς πόλεως ταύτης εἰς Ἰσπαχὰν τῆς Περσίας, ὅπου ἵδρυσαν τὴν Νέαν Δζουλφὰ (Νὸρ-Δζουγκᾶ). N. M.

δζουμᾶ. Ἡ ἕκτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος παρὰ Μουσουλμάνοις (ἡ Παρασκευὴ τῶν Χριστιανῶν). Ὠνομάσθη οὕτω (ἐκ τοῦ *δζέμ*=συναθροίζεσθαι), διότι κατ' αὐτὴν συνηθροίζοντο οἱ Μουσουλμᾶνοι εἰς κοινὴν προσευχήν. N. M.

Δζουμαγιὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Τζουμαγιά.

Δζουμπαλί. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς διὰ τὸν εἰσπλέοντα ὄχθης τοῦ Κερατίου κόλπου, πρὸ τοῦ Φαναρίου, περὶ τὴν ὁμώνυμον πύλην τοῦ θαλασσίου τείχους, μεταξὺ τῆς ὁποίας καὶ τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου παρεμπίπτει ἡ τῆς Ἁγίας (Ἀγιᾶ-καπουσοῦ) καὶ ἡ τοῦ Πετρίου (Πετρὶ-καπουσοῦ). Κατοικεῖται εἰς μὲν τὰ ὑψηλότερα μέρη ὑπὸ Τούρκων, εἰς δὲ τὰ χαμηλότερα καὶ παράλια ὑπὸ Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ὑπάρχει ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης συντηρεῖ σχολὰς ἀρρένων καὶ θηλέων πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως μετὰ σχολαρχείων. N. M.

δζουμπὲς (ὁ)· βλ. τσουμπές.

Δζουνεΐτ. Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων κορυφαίων τοῦ σουφισμοῦ (βλ. λ.), ἀκμάσας ἐν Βαγδάτῃ καὶ ἀποθανὼν τῷ 909. N. M.

—**Δζουνεῒτ** *βέης*. Τοῦρκος ἡγεμὼν τῆς Σμύρνης καὶ τοῦ Ἀϊδινίου ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζὴτ τοῦ Α' (1389—1403), διακριθεὶς διὰ τὰς συχνὰς ἐπαναστάσεις του ἐν συμμαχίᾳ μετ' ἄλλων Τούρκων δυναστῶν, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς περὶ διαδοχῆς πολέμους τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζὴτ καὶ ἐπὶ Μεχμὲτ τοῦ Α'. Ἐθανατώθη τῷ 1426. N. M.

Δζουνὶ ἢ *Δζουνιὲ [Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς σημερινῆς δημοκρατίας τοῦ Λιβάνου, ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως Κεσρουάν, κειμένη εἰς τὸ βάθος ἀσφαλοῦς κολπίσκου εἰς ἀπόστασιν 20 χμ. περίπου Ν. τῆς Βηρυττοῦ. Εἶναι μετὰ τὴν Βηρυττὸν ὁ κυριώτερος λιμὴν τοῦ σημερινοῦ κράτους τοῦ Λιβάνου. Ἔχει 5.000 περίπου κατοίκους, ἅπαντας Μαρωνίτας. Παρὰ τὴν πόλιν ὑπάρχει ἡ ἀρμενικὴ μονὴ Μὰρ-Ἰντανὶδ-κασμπαοῦ (τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου), κατοικουμένη σήμερον ὑπὸ Καπουκίνων, ὡς καὶ ἡ μονὴ Μὰρ-Ἠλίας (τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ), κατεχομένη ὑπὸ καλογραιῶν τοῦ μαρωνιτικοῦ δόγματος.

Δζουνμπλάτ· βλ. Δζονμπολάτ.

Δζουντζῆ *χότζας*. Τοῦρκος αὐλικὸς ἐπὶ σουλτάνου Ἰβραχὶμ (1640—1648), ἐμπνεύσας τὴν ἰδέαν τοῦ κατὰ τῆς Βενετίας πολέμου πρὸς κατάκτησιν τῆς Κρήτης. Ἕνεκα τῆς μακρᾶς διαρκείας τοῦ πολέμου τούτου ἐπέπεσεν εἰς τὴν σουλτανικὴν δυσμένειαν, ἣν κατόπιν τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν ἐπανέκτησεν. Ὁ Δζουντζῆ πωλῶν τὰ δημόσια ἀξιώματα ἐκέρδισε πολὺν πλοῦτον, ἀρνηθεὶς ὅμως νὰ δώσῃ ἐξ ἰδίων χρήματα διὸ τὰ συνήθη φιλοδωρήματα τῶν γενιτσάρων κατὰ τὴν ἀνάρρησιν Μεχμὲτ τοῦ Δ' ἐξωρίσθη καὶ ἐθανατώθη ἐν Μιχαλιτσίῳ τῷ 1648. N. M.

Δζουρδζὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας παρὰ τὸ Ἀστὲρ-ἀμπάτ, ἄλλοτε μεγάλη καὶ διάσημος παρὰ τὰ παράλια τῆς Κασπίας, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. N. M.

Δζουρζουρὰ (Djurjura) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλγερίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀλγερίου, ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ ποταμοῦ Σεμπαοῦ. Κάτ. 61.062. Ἀκμαῖον ἐμπόριον σιτηρῶν, ζῴων καὶ μαλλίων. Ἐργοστάσια ταπήτων καὶ κοσμημάτων. —M.

δζουρνάλι (τὸ) (λ. τουρκ. ἐκ τῆς γαλλ. journal ἤτοι ἡμερολόγιον καὶ ἡμερησία ἔκθεσις). Ἡμερησία ἀστυνομικὴ ἀναφορά, ἔκθεσις, πρακτικόν. Εἰδικῶς ὠνομάσθησαν *δζουρνάλια* αἱ ἐκθέσεις τῶν ὀργάνων τῆς μυστικῆς πολιτικῆς ἀστυνομίας τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β', τῶν λεγομένων χαφιέδων (=μυστικῶν). Πολλαὶ τῶν τοιούτων ἐκθέσεων καὶ ἀναφορῶν ἦσαν κοιναὶ καταγγελίαι, πολλάκις συκοφαντικαί. Ὁλόκληρον τὸ ἀρχεῖον τῶν ἐπὶ τριακονταετίαν μυστικῶν τούτων δζουρναλίων ἀνεκαλύφθη εἰς τὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματα τοῦ Χαμίτ, ἐπιμελῶς τοξινομημένων. Ἐκ τοῦ ἀρχείου τούτου, πληροῦντος πολλὰ κιβώτια φυλασσόμενα ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἐξῆγον οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου καὶ ἐδημοσίευον ἔγγραφα ἐνοχοποιητικὰ διὰ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἤθελον νὰ καταστρέψωσι πολιτικῶς. Αἱ τοιαῦται ἀποκαλύψεις ἀπετέλουν πολλάκις δυσαρέστους ἐκπλήξεις, διότι ἀπεκάλυπτον ὅτι καὶ πρόσωπα θεωρούμενα ἄσπιλα εἶχον χρησιμεύσει ὡς μυστικοὶ πράκτορες τοῦ Χαμίτ. Ἄγνωστον τί ἀπέγινε τὸ ἀρχεῖον τοῦτο μετὰ τὴν ὁριστικὴν πτῶσιν τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου (1918). N. M.

Δζούρτζεβο· βλ. Γιούργεβον.

Δζὸφ *(Δζοὺφ ἢ ἐλ Δζόφ, ἐλ Δζάουφ) [Γεωγρ.]*. —1) Ὄασις πρὸς Β τοῦ Μεγάλου Νεφοὺντ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νέτσντ-Δαμασκοῦ, καταληφθεῖσα τῷ 1922 ὑπὸ τοῦ σουλτανάτου τοῦ Νέτσντ. Κάτ. 15000, Ἄραβες καὶ Νέγροι. Πρωτ. *Σκάκκα*. Κυριώτεραι πόλεις Σκάκκα (8000 κατ.) καὶ Δζὸφ-Ἀμὶρ (5000 κατ.) (ἡ ἀρχαία Δούμαθα ἢ Δούμεθα ἢ Δουμαῖθα). —2) Ὄασις ἐν τῇ Ν. Ἀραβίᾳ ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ Οὐάντι-Χαρίντ. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἀνερχόμε-

Digitized by Google

νοι εἰς τινας χιλιάδας, εἶναι Ἄραβες καὶ Ἰουδαῖοι, ζῶντες ἐκ τοῦ ἐμπορίου φοινίκων καὶ σταφίδος. Τὰ ἐνταῦθα εὑρισκόμενα ἐρείπια τοῦ Νεῖν ὑπομιμνήσκουσι τὸν ἀρχαῖον πεπολιτισμένον λαὸν τῶν Μηναίων.—3) Σιέππη τῆς Ἀφρικῆς πρὸς Δ. τῆς Σαχάρας, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μαρόκκου-Τουμπουκτοῦ, σχεδὸν ἀνεξερεύνητος. —Μ.

Δζοχὸρ *Μπαροῦ* (Johor Bharu) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ σουλτανάτου τοῦ *Δζοχόρι*. Κεῖται ἔναντι τῆς νήσου Σιγκαπούρης, ἐπὶ τοῦ πλησιεστέρου σημείου τῆς ξηρᾶς πρὸς ταύτην καὶ συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μὲ τὴν Μαλάκκαν καὶ τὸ ἐσωτερικόν. Κάτ. 15.312. Ἔχει ὡραῖον σουλτανικὸν ἀνάκτορον καὶ θεωρεῖται τὸ Μόντε Κάρλο τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ χαρτοπαικτικῶν λεσχῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸν κυριώτερον αὐτῆς πόρον. —Μ.

Δζοχόρι, ἢ *Δζοχὸρ* (Johore ἢ Johor) *[Γεωγρ.]*. Σουλτανᾶτον τῆς Ἀσίας ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Μαλάκκας, ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Καταλαμβάνει τὴν ἐσχατιὰν τῆς χερσονήσου Μαλάκκας, μεταξὺ τοῦ στενοῦ τῆς Μαλάκκας καὶ τῆς Κινεζικῆς θαλάσσης, καὶ ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῶν ὁμοσπόνδων βρεττανικῶν κρατῶν τῆς Μαλαισίας. Ἔχει ἔκτασιν 19885 τετρ. χλμ. καὶ 282.234 κατ., ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 157.852 εἶναι Μαλαίσιοι καὶ οἱ 97.253 Κινέζοι. Πρωτ. ἡ *Δζοχόρ Μπαροῦ* (ἤτοι Νέα Δζοχόρι), ἔχουσα 15 312 κατ. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ καὶ δασώδης, διαρρεομένη ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Μουάρ, ὁ Δζοχόρ, ὁ Ἐνντάου κτλ. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτοῦ εἶναι τὸ πέπερι καὶ τὰ παιγνιόχαρτα, τῶν ὁποίων γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ εἰς τὴν Κίναν, τὸ ὄπιον, τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ κτλ. Τὸ σουλτανᾶτον τοῦ Δζοχὸρ ἱδρύθη τῷ 1511, μετὰ τὴν ἐκδίωξιν ὑπὸ τῶν Πορτογάλων τοῦ σουλτάνου τῆς Μαλάκκας ἐκ τοῦ βασιλείου του, ἐτέθη δὲ ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν τῷ 1885 —Μ.

δή· μόριον τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ὡς χρονικὸν ἐν ἀρχῇ χρησιμοποιούμενον (πιθανῶς κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *ἤδη*), μετέπειτα δὲ ὑπὸ διαφόρους ἄλλας ἐννοίας, ἀντιστοίχως πρὸς τὸ σημερινὸν δημοτ. *δά*: «οἶσθα δὴ τὸ πᾶν» τώρα τὰ γνωρίζεις ὅλα· «νῦν δή», τώρα πλέον· «τότε δή», κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ἐποχήν· «τούτου δὴ ἕνεκα», ἀκριβῶς (ἴσα-ἴσα) ἕνεκα αὐτῆς τῆς αἰτίας· «ναὶ δή», ναὶ βέβαια· «πολὺς δή», «μέγας δή», ὡς ἐπιτατικὸν ἢ βεβαιωτικὸν τῆς ἐννοίας τοῦ ἐπιθέτου· «τοιαῦτα μὲν δὴ ταῦτα», ὡς ἀνακεφαλαιωτικόν· «καὶ σὺ δή;» καὶ σὺ λοιπόν; ἢ καὶ σὺ ἀκόμη; «φέρε δή», «ἄγε δή» φέρε λοιπόν, ἔλα λοιπὸν κ. ἄ. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ διετηρήθη εἴς τινας φράσεις μόνον: «κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον», κατὰ τὸ γνωστὸν δὰ λόγιον· «τότε δὴ τότε», τότε δὰ (μὲ ἔννοιαν ἐξάρσεως)· «καὶ δή» ἢ «καὶ δὴ καί» καὶ μάλιστα, μάλιστα καί.

Δηγία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀρβηλίτιδος ἐν Ἀσσυρίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου.

δῆγμα,—*ατος* (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δάκνειν*, τραῦμα ἢ κάκωσις διὰ τῆς δήξεως μετὰ λύσεως τῆς συνεχείας τοῦ δέρματος· κοιν. *δάγκαμα* ἢ *δάκωμα*: «δῆγμα λυσσῶντος κυνός», «δῆγμα ὄφεως,—ἐχίδνης»· ‖ πᾶν ὅ,τι δάκνει ἠθικῶς, λόγος πικρός, διαβλητικός· ‖ κατ' ἐπέκτασιν, τὸ κέντρισμα τῶν ἐντόμων.

— *[Ἰατρ.]* Ἐν τῇ διαγνώσει τοῦ κινδυνώδους χαρακτῆρος τῶν κακώσεων τούτων δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὰ μέγεθος αὐτῶν. Τὰ τραύματα ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀόρατα, ὀλίγον αἱμάσσουν, ἀλλὰ συνεπάγονται ταχεῖαν ἐξοίδησιν τοῦ τρωθέντος μέλους μετ' ἐρυθρωπῆς ἢ ἰοειδοῦς ἀποχρώσεως. Ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ δῆγμα εἶναι ἁπλοῦν, θὰ θεραπευθῇ ὡς τὰ δι' ὀξέων ὀργάνων προξενούμενα τραύματα, ἤτοι δι' ἀντισηπτικῆς πλύσεως, ἐπιδέσεως καὶ ἐν ἀνάγκῃ ῥαφῆς· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ὅταν τὸ δῆγμα εἶναι ἐπιπεπλεγμένον, ἤτοι δηλητηριῶδες, θὰ προκαλέσῃ τὴν λῆψιν συντόνων μέτρων, ἀναλόγων πρὸς τὴν προέλευσιν αὐτοῦ. Τὰ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ληπτέα γενικὰ μέτρα εἶναι: 1) Ταχεῖα δι' ἐπιδέσμου περίδεσις τοῦ μέλους ἄνωθεν τοῦ δήγματος, σκοποῦσα τὴν ἀπόσβησιν τῆς περαιτέρω δηλητηριάσεως. 2) Ἰσχυρὰ ἔκθλιψις τοῦ τρωθέντος μέλους ἀπὸ τοῦ ἐπιδέσμου πρὸς τὰ σημεῖα τῆς κακώσεως, ἐνίοτε καὶ διεύρυνσις τοῦ τραύματος ἀφορῶσα εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ δηλητηρίου. 3) Καταστροφὴ τοῦ δηλητηρίου εἰς τὰ σημεῖα τοῦ τραυματισμοῦ διὰ καυτηριάσεως μὲ πεπυρακτωμένην καρφίδα, σιδηροῦν ἔλασμα, ἀνημμένον σιγάρον κτλ., θειικὸν ἢ νιτρικὸν ἢ φαινικὸν ὀξύ. Τὰ ἐξ ἰοβόλων ὄφεων προερχόμενα δήγματα καυτηριάζονται ὡς ἄριστα δι' ἅλατος ἀμμωνίας. 4) Μετὰ τὴν καυτηρίασιν, λύσις τοῦ ἐπιδέσμου καὶ χορήγησις ὡς διεγερτικῶν μέσων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν (π.χ. κονιάκ), ἅτινα καταστέλλουν εἰς τοιούτου εἴδους κακώσεις τὴν παρομαρτοῦσαν ἀδυναμίαν τῆς καρδίας, ἰδίως εἰς τὰ δήγματα τῶν ἰοβόλων ὄφεων.

Εἰδικώτερον, ἐπὶ δήγματος ζῴου ὑπόπτου λύσσης (κυνός, γαλῆς, ἵππου κλπ.), δὲν προβαίνομεν εἰς τὸν φόνον τούτου, ἀλλ' ἐνεργοῦμεν αὐστηρὰν αὐτοῦ ἀπομόνωσιν καὶ τίθεμεν αὐτὸ ὑπὸ ἐπιτήρησιν, μέχρις ὅτου ἐξηκριβωθῇ, ὅτι τὸ ζῷον πάσχει ἢ οὐχὶ ὑπὸ λύσσης. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἐπιβάλλεται ἄνευ χρονοτριβῆς ἡ εἰδικὴ ἀντιλυσσικὴ θεραπεία. Προκειμένου δὲ περὶ δήγματος ὄφεων ἰοβόλων, δέον νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ δῆγμα τῆς ἐχίδνης δὲν εἶναι πάντοτε θανατηφόρον, ἀλλὰ προκαλεῖ βαρείας διαταραχάς, τοπικὸν ἄλγος, ἐκχύμωσιν, οἴδημα, ῥῖγος, ἐνίοτε πυρετόν, ταχυκαρδίαν, σπασμούς, αἱματουρίαν, κώφωσιν κλπ. Ἀλλ' ὁ ἰὸς τοῦ δήγματος τοῦ κροταλίου εἶναι σχεδὸν κεραυνοβόλος. Θανατηφόρος ὡσαύτως εἶναι ὁ ἰὸς τῆς ἀσπίδος.

Μετὰ τὰς πρώτας βοηθείας, εἰς τὸν ὑπὸ ἰοβόλου ὄφεως δηχθέντα θὰ χορηγήσωμεν ἄφθονα διουρητικὰ καὶ ἐφιδρωτικά, θὰ ἐνεργήσωμεν δὲ καὶ ἔνεσιν τοῦ ἀντιοβόλου ὀροῦ. Ὁ ἰὸς τοῦ ὄφεως εἰσερχόμενος εἰς τὸν στόμαχον εἶναι ἀβλαβής· ἀρκεῖ νὰ μὴ ὑπάρχῃ λύσις συνεχείας τοῦ βλεννογόνου ἐν τῷ στόματι. Ἐντεῦθεν δὲν πρέπει νὰ παραμελῆται καὶ ἡ διὰ τοῦ στόματος ἀπομύζησις τοῦ δήγματος, ἵνα μετὰ τοῦ αἵματος ἐκρεύσῃ καὶ τὸ δηλητήριον. Τέλος, ἐπὶ κεντρίσματος ἐντόμου, μετὰ τὴν ἀπομύζησιν τοῦ τραύματος διὰ τοῦ στόματος ἢ διὰ σικύας, ἐπιτίθεται πηλὸς ἢ ἐνσταλάζεται ἀμμωνία καὶ ἐπιδένεται ἡ ἀλγοῦσα μοῖρα τοῦ σώματος ἀντισηπτικῶς. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

δῆθεν· μόριον συλλογιστικόν, τρόπον τινά, τάχα· κατὰ παλαιὸν γραμματικόν. «προσποίησιν ἀληθείας ἔχει, δύναμιν δὲ ψεύδους»: «ἦλθε δῆθεν νὰ μὲ ἐπισκεφθῇ», «δῆθεν φίλος», «ἦλθε ἕνας δῆθεν ἔμπορος, ἀλλὰ πράγματι κατάσκοπος».

Δηιάνειρα (ἡ) (=ἡ ἐχθρὰ πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἡ ἡ ἀγωνιζομένη πρὸς ἄνδρας). —1) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Καλυδῶνος Οἰνέως καὶ τῆς Ἀλθαίας, κατά τινα δὲ παράδοσιν θυγάτηρ τῆς Ἀλθαίας καὶ τοῦ Διονύσου (διὸ καὶ μεταξὺ τῶν δήμων τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Διονυσίας φυλῆς ὑπῆρχον καὶ δύο φέ-

Τοιχογραφία τῆς Πομπηΐας παριστῶσα τὴν Δηιάνειραν, τὸν Ἡρακλέα κρατοῦντα τὸν μικρὸν Ὕλλον καὶ τὸν κένταυρον Νέσσον, προτείνοντα πιθανῶς εἰς αὐτοὺς τὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ διαπόρθμευσιν.

ροντες τὰ ὀνόματα Ἀλθηὶς καὶ Δηιανειρίς). Ἡ Δηιάνειρα ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Μελεάγρου, ὅτε δὲ αἱ ἄλλαι ἀδελφαὶ μετεμορφώθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος εἰς πέρδικας (μελεαγρίδας), διότι ἀκαταπαύστως ἐθρήνουν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Μελεάγρου, μόναι ἡ Γοργὼ καὶ ἡ Δηιάνειρα διετήρησαν τὴν ἀνθρωπίνην των μορφὴν τῇ μεσολαβήσει τοῦ Διονύσου. Πρῶτος ἐζήτησε ταύτην εἰς γάμον ὁ ποτάμιος θεὸς Ἀχελῷος, τὸν ὁποῖον μάλιστα ἐκείνη ἐφοβήθη, ὅταν παρουσιάσθη ὡς μνηστὴρ μὲ ἀνδρικὴν μορφήν, διὰ νὰ κατατρομάξῃ προφανῶς τὸν πατέρα της. Βραδύτερον τὴν ἐζήτησεν ὁ Ἡρακλῆς, κατόπιν τῆς συναντήσεως, τὴν ὁποίαν ἔσχεν ἐν Ἅδῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Μελεάγρου. Ἡρακλῆς καὶ Ἀχελῷος (ὑπὸ μορφὴν ταύρου ὁ τελευταῖος) διεξήγαγον ἀγῶνα, τοῦ ὁποίου ἔπαθλον εἶχεν ὁρισθῇ ἡ Δηιάνειρα, ἐπειδὴ δ' ἐκ τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου νικητὴς ἐξῆλθεν ὁ Ἡρακλῆς, ἡ κόρη ἐδόθη εἰς αὐτόν.

Υἱοὶ τοῦ Ἡρακλέους ἐκ τῆς Δηιανείρας ὑπῆρξαν ὁ Ὕλλος, ἐπώνυμος τῆς Ὑλληίδος φυλῆς καὶ ὁμωνύμου τινὸς Ἰλλυρικοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ οἱ Γληνός, Ὀνίτης (Ὀδίτης ἢ Ὀφίτης, κατ' ἄλλας μαρτυρίας) καὶ Κτήσιππος· ἐπίσης ἀνεφέρετο ἔν τινι τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου (ἐν τοῖς «Ἡρακλείδαις») καὶ μία θυγάτηρ, Μακαρία ὀνομαζομένη.

Ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τῆς Δηιανείρας ἀναχωροῦσιν εὐθὺς μετὰ τὸν γάμον των διὰ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα (Ἄργος, Τίρυνθα)· κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν τῆς παραδόσεως (τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν ταῖς «Τραχινίαις» του) ἀνεχώρησαν ἐσπευσμένως διὰ Τραχῖνα, ἐπειδὴ ὁ Ἡρακλῆς κατὰ τὸ μετὰ τὸν γάμον ἐπακολουθῆσαν συμπόσιον ἐφόνευσεν ἀκουσίως παῖδα συγγενῆ τοῦ Οἰνέως (Κύαθον ὀνομαζόμενον, ἢ Εὐρύνομον ἢ Εὔνομον ἢ Ἔννομον κατ' ἄλλους Ἴφιτον δὲ κατὰ τὸν Σοφοκλέα). Ὁπωσδήποτε, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν ποταμὸν Εὔηνον, ὁ Ἡρακλῆς παρέδωκε τὴν Δηιάνειραν εἰς τὸν Κένταυρον Νέσσον, διὰ νὰ τὴν μεταφέρῃ εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ὅτε ὅμως ὁ Νέσσος κατὰ τὴν διάβασιν ἐπεχείρησε νὰ μετέλθῃ βίαν ἐπ' αὐτῆς, ὁ Ἡρακλῆς ἀντελήφθη τοῦτο ἀπὸ τὰς κραυγὰς τῆς συζύγου του καὶ τὸν ἐφόνευσε διὰ βέλους. Ἀποθνήσκων ἐκεῖνος συνέστησεν εἰς τὴν Δηιάνειραν νὰ διαφυλάξῃ τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἔρρεεν ἐκ τῆς πληγῆς, διότι δῆθεν ἦτο φίλτρον, δυνάμενον νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπωφελῶς δι' αὐτὴν εἰς ἐνδεχομένην ἀπιστίαν τοῦ συζύγου της· ἐκείνη ἐπείσθη καὶ τὸ διεφύλαξεν ἐντὸς χαλκίνου δοχείου. Κατὰ τὸν Ὀβίδιον, ἡ Δηιάνειρα διεφύλαξε καὶ τὸν ἐμπεποτισμένον ἐκ τοῦ αἵματος χιτῶνα τοῦ Νέσσου. Κατὰ τὰς μάχας, τὰς ὁποίας ὁ Ἡρακλῆς συνῆψε πρὸς τοὺς Δρύοπας ὁρμώμενος ἐκ τῆς Τραχῖνος, ἔλαβε μέρος καὶ ἡ ἐξησκημένη εἰς τὰ ὅπλα Δηιάνειρα, τραυματισθεῖσα μάλιστα κατὰ τὸν μαστόν.

Δηιάνειρα καὶ Νέσσος.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἡρακλῆς καθυπέταξε τὴν Οἰχαλίαν καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὴν Δηιάνειραν εἰς τὴν Τραχῖνα αἰχμαλώτους τινὰς γυναῖκας, αὐτὸς δὲ ἀπεφάσισε νὰ τελέσῃ ἐν Οἰχαλίᾳ θυσίας εἰς τοὺς θεούς, διὸ καὶ παρήγγειλεν εἰς τὴν σύζυγόν του νὰ τῷ ἀποστείλῃ τὸν χιτῶνά του, τὸν ὁποῖον ἔφερεν ὁσάκις ἐθυσίαζε. Πλήρης ζηλοτυπίας τότε ἐκείνη, διότι μετὰ τῶν αἰχμαλώτων συγκατελέγετο καὶ ἡ ὡραία Ἰόλη, ἔχρισε τὸν χιτῶνα μὲ τὸ φίλτρον τοῦ Νέσσου καὶ τὸν ἀπέστειλεν. Ἡ δηλητηριώδης ὅμως ἐπενέργεια τοῦ χιτῶνος δὲν ἤργησε νὰ ἐκδηλωθῇ ἐπὶ τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις μὴ ὑποφέρων τοὺς πόνους ηὐτοκτόνησε καεὶς ἑκουσίως. Ἡ Δηιάνειρα, ἀντιληφθεῖσα ὅτι ἔγινεν ὄργανον τῆς ἐκδικήσεως τοῦ Κενταύρου, ἀπὸ τὴν λύπην της καὶ ἀπὸ τὰς τύψεις τῆς συνειδήσεως ηὐτοκτόνησεν ἀπαγχονισθεῖσα, ἢ πληγεῖσα διὰ ξίφους κατ' ἄλλους. Ὁ τάφος της ἐδεικνύετο ἐν Ἡρακλείᾳ (παρὰ τὴν Οἴτην) καὶ ἐν Ἄργει.

Κατ' ἄλλην μυθολογικὴν παράδοσιν ἦτο θυγάτηρ τοῦ Δεξαμενοῦ, τοῦ φιλοξένου βασιλέως τῆς Ὠλένου. Φιλοξενηθεὶς κάποτε ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἠγάπησε τὴν Δηιάνειραν καὶ τῆς ὑπεσχέθη γάμον. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅμως τοῦ Ἡρακλέους ὁ Κένταυρος Εὐρυτίων ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν Δηιάνειραν, καί, ἐπειδὴ ὁ Δεξαμενὸς δὲν ἐτόλμα νὰ ἀρνηθῇ, ὡρίσθη καὶ ἡ ἡμέρα τῶν γάμων, κατὰ τὴν ὁποίαν προσῆλθον ὅλοι οἱ ἄλλοι κένταυροι. Ἐν τοσούτῳ κατέφθασεν ὁ Ἡρακλῆς καὶ φονεύσας τὸν Εὐρυτίωνα ἀπήγαγεν εἰς τὴν πατρίδα τὴν Δηιάνειραν ὡς σύζυγόν του. Κατά τινα παρηλλαγμένην ἐκδοχήν, ἡ νέα ἀναφέρεται ὡς Μνησιμάχη (ὄνομα ἰσοδύναμον πρὸς τὸ Δηιάνειρα), κατ' ἄλλην δὲ ὁ Ἡρακλῆς φονεύει τὸν Εὐρυτίωνα, διότι ἐπιχειρεῖ νὰ βιάσῃ τὴν γυναικαδέλφην του Ἱππολύτην. Ὁπωσδήποτε γίνεται φανερὸν ὅτι Οἰνεὺς καὶ Δεξαμενὸς εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, καὶ ὅτι Μνησιμάχη ἢ Ἱππολύτη εἶναι ὀνόματα τῆς Δηιανείρας. Ι. Δ. Σ.

— **Δηιάνειρα** *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 157. Ἀνεκαλύφθη τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου 1875 ὑπὸ τοῦ Borrelly ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Μασσαλίας. Σ. Π.

δηιάνειρα (ἡ) Dejanira Stol.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μελανιιδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων* γαστεροπόδων μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Δηιδάμεια. —1) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Σκύρου Λυκομήδους, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Ἀχιλλεὺς ἐγέννησε τὸν Νεοπτόλεμον καὶ τὸν *Ὄνειρον*. Ἀναφέρεται καὶ ὡς *Πύρρα*.—2) Θυγάτηρ τοῦ Βελλεροφόντου, σύζυγος τοῦ ἐκ Λυκίας καταγομένου Εὐάνδρου, καὶ ἐκ τούτου ἢ ἐκ τοῦ Διὸς μήτηρ τοῦ ὁμηρικοῦ ἥρωος Σαρπηδόνος, τοῦ πολεμήσαντος ἐν Τροίᾳ. Ἀναφέρεται καὶ ὡς *Λαοδάμεια*. —3) Σύζυγος τοῦ Πειρίθου, στενοῦ φίλου τοῦ Θησέως.—4) Θυγάτηρ τοῦ Περιήρους, σύζυγος τοῦ Θεστίου, μήτηρ τῆς Λήδας, τῆς Ἀλθαίας καὶ τοῦ Ἰφι-

Digitized by Google

κλέους.—5) Θυγάτηρ τοῦ ἐξ Ἠπείρου Αἰακίδου, ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου, σύζυγος τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Ι. Δ. Σ.

Δηικόων *Μυθολ.]*—1) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Μεγάρας, φονευθεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ὑπὸ τοῦ μαινομένου πατρός των. Ὁ αὐτὸς ἀναφέρεται καὶ ὡ *Δημοκόων*.—2) Εἷς ἐκ τῶν ἐπισήμων Τρώων, υἱὸς τοῦ Περγάσου, σύντροφος τοῦ Αἰνείου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ι. Δ. Σ.

Δηιλέων. Υἱὸς τοῦ Δημάχου ἐκ Τρίκκης τῆς Θεσσαλίας· οὗτος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Ἀμαζόνων ἐκστρατείαν τοῦ Ἡρακλέους συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του Αὐτολύκου καὶ Φλογίου. Παραμείναντες ὅμως οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ἐν Σινώπῃ, συνηνώθησαν βραδύτερον μετὰ τῶν Ἀργοναυτῶν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ἐπανῆλθον εἰς Θεσσαλίαν. Παρὰ Πλουτάρχῳ οὗτος ἀναφέρεται ὡς *Δημολέων*. Ι. Δ. Σ.

Δηίμαχος· βλ. Δαΐμαχος.

Δηιόκης. Ὁ πρῶτος, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, βασιλεὺς τῶν Μήδων, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων· ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 708—656. Ι. Δ. Σ.

Δηιονεύς· βλ. Δηίων.

Δηιόπη. Σύζυγος τοῦ Μουσαίου καὶ μήτηρ τοῦ Τριπτολέμου ἢ τοῦ Εὐμόλπου. Κατ' ἄλλας μαρτυρίας ἦτο θυγάτηρ τοῦ Τριπτολέμου καὶ μήτηρ τοῦ Εὐμόλπου. Ι. Δ. Σ.

— **Δηιόπη** ἢ *Δηιόπεια* (Dejopeja) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 184. Ἀνεκαλύφθη τῇ 28ῃ Φεβρουαρίου 1878 ὑπὸ τοῦ J. Palisa ἐν Βιέννῃ. Σ. Π.

Δηιοπίτης (ἢ *Δηιονίτης* καὶ *Δηιοπίστης*).—1) Υἱὸς τοῦ Πριάμου, τραυματισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως ἤ, κατ' ἄλλους, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος.—2) Ἑταῖρος τοῦ Θόαντος, ἐκ τῶν ἐν Τροίᾳ πολεμησάντων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Εὐρυπύλου. Ι. Δ. Σ.

Δηιόταρος. Τετράρχης τῶν ἐν Ἀσίᾳ Γαλατῶν καὶ πιστὸς φίλος τῶν Ρωμαίων, τοὺς ὁποίους ἐβοήθησεν εἰς ὅλους τοὺς ἐν Μ. Ἀσίᾳ πολέμους των. Ἦτο φιλέλλην ὡς τυχὼν ἑλληνικῆς μορφώσεως, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον στήσει ἄγαλμα πρὸς τιμήν του. Διὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου μιθριδατικοῦ πολέμου, καθ' ὃν ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Φρυγίας τὰ μιθριδατικὰ στρατεύματα τελοῦντα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Εὐμάχου. Ἐξαιρετικῶς ηὐνόησεν αὐτὸν ὁ Πομπήιος, ὅστις κατὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν μικρασιατικῶν πραγμάτων (τῷ 63 ἢ 62 π. Χ.) τῷ παρεχώρησε μίαν τῶν γαλατικῶν ἡγεμονιῶν, ὡς καὶ τὴν Γαδιλωνίτιδα χώραν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀρμενίαν μετὰ τῆς Φαρνακείας καὶ Τραπεζοῦντος· ἐπὶ πλέον δὲ τῷ ἐπέτρεψε νὰ διατηρήσῃ καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὸν μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου ἐμφύλιον πόλεμον ἠκολούθησε τὸν δεύτερον, παρευρέθη δὲ κατὰ τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην ἐπὶ κεφαλῆς 600 ἱππέων, καίτοι ἦτο ἤδη γέρων. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Πομπηίου συνῆψεν εἰρήνην μετὰ τοῦ Καίσαρος, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριξε χρηματικῶς. Βραδύτερον κατηγορήθη ὡς συνωμότης κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Καίσαρος, τὴν δὲ ὑπεράσπισίν του ἀνέλαβεν ὁ Κικέρων, διὰ λόγου διασωθέντος μέχρις ἡμῶν. Ἀπέθανε τῷ 40 π. Χ. εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν. Ι. Δ. Σ.

Δηίοχος. Συγγραφεὺς παλαιοῦ τινος κυζικηνοῦ χρονικοῦ, οὗτινος μνείαν ποιεῖται Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς. Ι. Δ. Σ.

Δηιπύλη. Θυγάτηρ τοῦ Ἀδράστου καὶ τῆς Ἀμφιθέας, ὑπανδρευθεῖσα τὸν Τυδέα, ὅστις εἶχε καταφύγει εἰς τὸν πατέρα της ὡς ἐξόριστος. Ἐξ αὐτοῦ ἐγέννησε τὸν ὁμηρικὸν ἥρωα Διομήδη. Ι. Δ. Σ.

Δηίπυλος. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Πολυμήστορος καὶ τῆς Ἰλιόνης θυγατρὸς τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης. Ἀκολουθήσασα τὸν σύζυγόν της εἰς Θράκην, ἡ Ἰλιόνη ἔφερε μαζί της καὶ τὸν μικρὸν ἀδελφόν της Πολύδωρον, τὸν ὁποῖον τῇ ἐνεπιστεύθησαν οἱ γονεῖς της, ἵνα τὸν ἀναθρέψῃ. Ὅταν ὅμως αὕτη ἐγέννησε τὸν Δηίπυλον, ἔκαμεν ἀνταλλαγὴν υἱοῦ καὶ ἀδελφοῦ. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας οἱ Ἀχαιοὶ διὰ πολλῶν ὑποσχέσεων ἔπεισαν τὸν Πολυμήστορα νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν τελευταῖον ἐκεῖνον Πριαμίδην, τὸν Πολύδωρον· πράγματι δὲ ὁ Πολυμήστωρ ἐφόνευσε τὸ παιδίον, χωρὶς καθόλου νὰ ὑποπτευθῇ, ὅτι ἐφόνευε τὸ τέκνον του. Βραδύτερον ὁ Πολύδωρος ἐπληροφορήθη τὸ γεγονὸς παρὰ τῆς ἀδελφῆς του, τῇ προτροπῇ δὲ ταύτης ἐτύφλωσε καὶ ἔπειτα ἐφόνευσε τὸν Πολυμήστορα. Ι. Δ. Σ.

Δηίπυρος. Εἷς τῶν πρὸ τῆς Τροίας ἀγωνισθέντων Ἑλλήνων ἡρώων, ἀδελφὸς πιθανῶς τοῦ Μηριόνου· ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἑλένου. Ι. Δ. Σ.

Δηιφόβη. Οὕτως ὀνομάζει ὁ Βιργίλιος τὴν ἐκ Κύμης Σιβύλλαν. Ι. Δ. Σ.

Δηίφοβος. Υἱὸς τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης. Ὅτε συνήφθη ὁ ἀγὼν πέριξ τῶν πλοίων τῶν Ἀχαιῶν, ὁ Δηίφοβος μετὰ τοῦ Ἑλένου καὶ τοῦ Ἀσίου ὡδήγησαν τμῆμα στρατοῦ ἐναντίον τῶν τειχῶν, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Ἀχαιοὶ εἶχον περιβάλει τὸ ναυτικόν των στρατόπεδον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσίου ὁ Δηίφοβος ἐπέρχεται κατὰ τοῦ Ἰδομενέως κατ' ἀρχὰς μὲν μόνος, ἔπειτα δὲ μετὰ τοῦ Αἰνείου. Δίς ρίπτει τὸ ἀκόντιον κατὰ τοῦ Ἰδομενέως, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ φονεύει τὸν Ὑψήνορα καὶ τὸν Ἀσκάλαφον, υἱὸν τοῦ Ἄρεως. Ἐν τέλει ἐπληγώθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Μηριόνου, ὡδηγήθη δὲ μακρὰν τῆς μάχης ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Πολίτου. Ὅτε βραδύτερον ἡ Ἀθηνᾶ ἀπεφάσισε νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Ἕκτορα, τὸν πλησιάζει ἔχουσα τὴν μορφὴν τοῦ Δηιφόβου, τὸν ὁποῖον ὁ Ἕκτωρ ἠγάπα περισσότερον τῶν ἄλλων ἀδελφῶν του, καὶ τὸν προτρέπει νὰ ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐκ τινων διδομένων τῆς Ὀδυσσείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦτο, ὅτι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἔσπευσαν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ Δηιφόβου, συνήχθη τὸ συμπέρασμα, ἰδίως ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ὅτι ὁ Δηίφοβος ἐθεωρεῖτο σύζυγος τῆς Ἑλένης. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἡ Ἑλένη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πάριδος ἔγινε σύζυγος τοῦ Δηιφόβου. Παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ ἡ Ἑλένη δικαιολογουμένη ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Δηίφοβος τὴν ἀπήγαγε διὰ τῆς βίας καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῶν ἄλλων Τρώων. Οἱ ποιηταὶ Ἴβυκος καὶ Σιμωνίδης ἀναφέρουν ὅτι ὁ Δηίφοβος ἠγάπα τὴν Ἑλένην καὶ ζῶντος ἀκόμη τοῦ Πάριδος. Πάντως ἦτο ὁ γενναιότερος τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου μετὰ τὸν Ἕκτορα, ὃν καὶ διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Ὀδυσσέως κατόπιν σκληροῦ ἀγῶνος. Ι. Δ. Σ.

Δηίφονος. Ἕλλην μάντις τῆς ἰλλυρικῆς Ἀπολλωνίας. Κατὰ τοὺς πρώτους μηδικοὺς πολέμους, ὢν μάντις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, προεῖπε τὴν ἧτταν τῶν Περσῶν ἐν Μυκάλῃ καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὑποταγὴν τῆς μηδοφίλου μερίδος τῶν Σαμίων (*Ἡροδ.* Θ' 92 καὶ 95). Π. Ν. Π

Δηιφόντης. Υἱὸς τοῦ Ἀντιμάχου, ὅστις ἦτο δισέγγονος τοῦ Ἡρακλέους, καὶ σύζυγος τῆς Ὑρνηθοῦς, θυγατρὸς τοῦ Ἡρακλείδου Τημένου. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Τήμενος ἐχρησιμοποίει τὸν Δηιφόντην ὡς σύμβουλόν του καὶ ἀρχιστράτηγον, φοβηθέντες οἱ υἱοί του μήπως ἀποκληρωθῶσι χάριν τοῦ γαμβροῦ, ἐφόνευσαν τὸν πατέρα, τραυματίσαντες αὐτὸν θανασίμως. Ἀποθνήσκων ὁ Τήμενος ὥρισεν ὡς διάδοχος του τὸν Δηιφόντην καὶ τὴν Ὑρνηθώ, οἵτινες ἐγένοντο κύριοι τοῦ Ἄργους, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Τημένου ἐξωρίσθησαν. Βραδύτερον ὅμως οἱ Τημενίδαι ἀνέκτησαν τὸ Ἄργος, ὁ δὲ Δηιφόντης μετά τινων πιστῶν ὀπαδῶν του κατέφυγεν εἰς Ἐπίδαυρον, τῆς ὁποίας ὁ ἡγεμὼν Πιτιρεὺς τῷ παρεχώρησε τὴν χώραν ἄνευ μάχης. Κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν Ἐπιδαυρίων οἱ Τημενίδαι ἐπεχείρησαν νὰ ἁρπάσωσι τὴν ἀδελφήν των Ὑρνηθώ ἀπὸ τὸν σύζυγόν της, ἀλλ' εἰς ἐπακολουθήσασαν συμπλοκὴν ἐφονεύθη αὕτη ὑπό τινος τῶν ἀδελφῶν της. Κατὰ τὸν Πολύαινον ὁ Δηιφόντης συνεμάχησε μετὰ τῶν Δωριαίων καὶ τοὺς ἐβοήθησεν εἰς τὴν καθυπόταξιν τοῦ Ἄργους. Ι. Δ. Σ.

Δηιών (καὶ *Δηιονεύς*). —1) Βασιλεὺς τῆς Φωκίδος, υἱὸς τοῦ Αἰόλου καὶ τῆς Ἐναρέτης. Νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Ξούθου Διομήδην, ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς μίαν μὲν θυγατέρα, τὴν Ἀστεροδίαν (τὴν μητέρα τοῦ Κρίσου καὶ τοῦ Πανοπέως), τέσσαρας δὲ υἱούς, τὸν Αἴνητον, τὸν Ἄκτορα, τὸν Φύλακον καὶ τὸν Κέφαλον. Καὶ ἡ Δία δέ, ἡ σύζυγος τοῦ Ἰξίονος, ἀναφέρεται ὑπό τινων ὡς σύζυγος τοῦ Δηιονέως. Τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν του καταδεικνύουσι τὴν ὕπαρξιν παλαιοῦ τινος συνδέσμου μεταξὺ Φωκίδος καὶ Ἀττικῆς.—2) Υἱὸς τοῦ ἐξ Οἰχαλίας Εὐρύτου καὶ τῆς Ἀντιόχης (ἢ Ἀντιόπης). Ἡ σύζυγός του Περιγούνη, εἶχε πρότερον γεννήσει ἐκ τοῦ Θησέως τὸν Μελάνιππον. Ἡ ἰδία ἐγένετο σύζυγος τοῦ βασιλέως τῶν Μεγάρων Νίσου.—3) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Μεγάρας. Ι. Δ. Σ.

δηκτὴ (ἡ) *[Ναυτ.]*· κοιν. *τσακιστή*, γαλ. la demi-clef-renversée, ἀγγλ. the black-wall-hitch. Ἁπλοῦς ἢ διπλοῦς *δεσμός*, ὁμοιάζων πρὸς ποδόδεσμον, ἀλλὰ χρησιμεύων πρὸς πρόσδεσιν τοῦ ἄκρου καλωδίου ἐπὶ τοῦ κόρακος συσπάστου ἢ ἐπὶ ἀγκύλης (κολεοῦ τῶν σημάτων) ἢ σχοινίου κατὰ τεθλασμένην. Παραλλαγαὶ τῆς δηκτῆς εἶναι ὁ *κορακόδεσμος* καὶ ἡ *στρεπτή*. Σ. Ε. Λ.

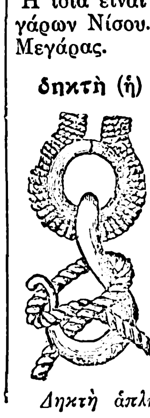

Δηκτὴ ἁπλῆ.

δηκτὴρ (ὁ)· ἑκάστη τῶν σιαγόνων τῆς ἡλάγρας ἢ ἄλλης παρομοίας λαβίδος.

δήκτης (ὁ)· ὁ δάκνων, δηκτικός: «δήκτης κύων»· || μεταφ. «δήκτης λόγος».

δηκτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ δάκνων, ὁ ἔχων ῥοπὴν πρὸς τὸ δάκνειν, *δαγκανιάρης*· ἰδίᾳ μεταφ. ὁ λυπῶν, ὁ πειρακτικός: «δηκτικὸς λόγος».—Ἐπίρρ. *δηκτικῶς*. «ὁμιλεῖ δηκτικῶς».

δηκτικότης,—*ητος* (ἡ). Τὸ γνώρισμα τοῦ δηκτικοῦ, τοῦ δάκνοντος: «ἡ δηκτικότης τῆς ἐχίδνης, —τοῦ κυνός»· || μεταφ. «ἡ δηκτικότης τῶν λόγων του,—τῆς συμπεριφορᾶς του».

δηλαδή· ἐπίρρ. ἐπεξηγηματικὸν προελθὸν ἐκ τοῦ δῆλα δὴ ὅτι, φανερὸν εἶναι ὅτι, καθὼς φαίνεται, ὡς εἶναι βέβαιον, ἤτοι ἄλλως *δηλονότι*: «καθ' ἑκάστην ἀναβάλλετε νὰ πληρώσετε τὸ χρέος σας, θέλετε δηλαδὴ νὰ μοῦ καταχρασθῆτε τὰ χρήματά μου».

Δῆλαις *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὀνομασία τῆς *Δήλου* (Μικρᾶς Δήλου) καὶ τῆς *Ρηνείας* (Μεγάλης Δήλου) συλλήβδην. Ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς Ρηνείας ὑπάρχει μέγα λοιμοκαθαρτήριον, τοιοῦτον δὲ ὑπάρχει καὶ εἰς τὰς νησῖδας τοῦ Κορινθιακοῦ Τριζόνια, παρὰ τὸ Αἴγιον, πολλοὶ ναυτικοὶ ὑπολαμβάνοντες ὅτι Δῆλαις σημαίνει λοιμοκαθαρτήριον, ἐγένοντο ἀκούσιοι ἀνάδοχοι τοιαύτης μετονομασίας τῶν Τριζονιῶν, ἥτις ὅμως δὲν διετηρήθη ἐπὶ μακρόν. Σ. Ε. Λ.

Δηλβεράκης, Δῆμος. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1822. Γ. Δ. Κ.

Δήλεσι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σχηματαρίου τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 52. Κεῖται παρὰ τὸ ἀρχαῖον *Δήλιον*.

— **Δήλεσι** (*Αἱ σφαγαὶ τοῦ*—). Ὑπὸ τὸν παρ' ἡμῖν ἐπικρατήσαντα τοῦτον τίτλον νοεῖται ἡ αὐτόθι σημειώσασα τὸν τραγικόν της ἐπίλογον «Ληστεία τοῦ Μαραθῶνος» ἥτις καὶ ὡς «Δρᾶμα τοῦ Ὠρωποῦ» παρά τινων λεγεται. Τὸ θλιβερώτατον αὐτὸ ἐπεισόδιον, ὅπερ ἐστοίχισε τὴν ζωὴν τριῶν Ἄγγλων καὶ ἑνὸς Ἰταλοῦ, εἰς δὲ τὸ ἑλληνικὸν κράτος πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ σημαντικὴν μείωσιν τῆς θέσεώς του, συνετελέσθη ὑπὸ τὰς ἀκολούθους περιστάσεις. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1870, καὶ ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Θρασυβούλου Ζαΐμη, καθ' ὃν χρόνον ἐπιστεύετο, ὅτι ἐξέλιπεν ἡ μέχρι τινὸς λυμαινομένη τὴν Ἀττικὴν ληστεία, ὁμὰς περιηγητῶν ἀπεφάσισε νὰ ἐκδράμῃ εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸν Τύμβον καὶ τὸ ἱστορικὸν πεδίον. Ἡ ὁμὰς ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν λόρδον Μαγκάστερ, βαρῶνον τῆς Ἰρλανδίας καὶ βαρωνέττον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τὴν λαίδην Μαγκάστερ, ἀνεψιὰν τοῦ κόμιτος Σκάρμπρου, τὸν κύριον καὶ τὴν κυρίαν Λόϋδ μετὰ τοῦ θυγατριδίου των, ὀνόματι Βαρβάρας, τὸν γραμματέα τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς πρεσβείας Χέρμπερτ, τὸν γραμματέα τῆς ἐν Ἀθήναις ἰταλικῆς πρεσβείας κόμιτα δὲ Μπόϋλ, καὶ τὸν Βύννερ ἔγγονον τοῦ κόμιτος Γκρέϋ. Τὴν ὁμάδα ἐπιβᾶσαν δύο ἁμαξῶν ἠκολούθουν ὁ διερμηνεὺς Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ Ἰταλὸς ὑπηρέτης τοῦ κόμιτος δὲ Μπόϋλ, ὡς καὶ τέσσαρες ἔφιπποι χωροφύλακες. Οἱ ἐκδρομεῖς ἐκκινήσαντες τὰ ἐξημερώματα, ἔφθασαν περὶ τὴν 10ην πρωϊνὴν εἰς τὸν Τύμβον, ἐπεσκέφθησαν τ' ἀξιοθέατα μέρη, καὶ ἀφοῦ ἐπρογευμάτισαν προχείρως, ἐπέβησαν τῶν ἁμαξῶν περὶ τὴν δευτέραν μεταμεσημβρινὴν ὥραν διὰ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔφθασε στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, διαταχθὲν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως νὰ τεθῇ εἰς τὰς διαταγὰς τῶν περιηγητῶν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς χωροφύλακας. Ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ξένων διημείφθη τότε διάλογος μεταξὺ τοῦ διερμηνέως Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ ἀποσπασματάρχου. Ὁ τελευταῖος ἐζήτησε νὰ μὴ γίνῃ ἀμέσως ἡ ἐκκίνησις, διὰ ν' ἀναπαυθοῦν οἱ στρατιῶται. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔπεισε τὸν διερμηνέα, ἐζήτησεν ὅπως αἱ ἅμαξαι ἀργοβαδίζουν, ὥστε οἱ στρατιῶται νὰ τὰς παρακολουθοῦν διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸ καθῆκόν των. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν συνέβη. Οἱ ξένοι, ἥσυχοι περὶ τῆς ἀσφαλείας των, καὶ ἀρκούμενοι εἰς τοὺς τέσσαρας ἐφίππους χωροφύλακας, ἐξεκίνησαν ἀφήσαντες ὀπίσω τὸ κατάκοπον ἐκ τῆς πορείας ἀπόσπασμα.

Μετ' ὀλίγον, παρὰ τὰ ποιμνιοστάσια τὰ λεγόμενα «τοῦ Πράπα», οἱ περιηγηταὶ ἐνέπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς συμμορίας τοῦ Δημητρίου ἢ Τάκη καὶ τοῦ Χρίστου Ἀρβανιτάκη, ἀποτελουμένην ἀπὸ εἴκοσιν ἑπτὰ ἄτομα, ἐξ ὧν δύο μόνον μὴ ἀλβανόφωνοι. Ἀθρόοι πυροβολισμοὶ ἐκύλισαν δύο τῶν χωροφυλάκων ἡμιθανεῖς ἐκ τῶν ἵππων των. Ἀμέσως δὲ οἱ συμμορῖται ἐνεφανίσθησαν καὶ διέτασσον, τοῦ διερμηνέως σπεύδοντος νὰ μεταγλωττίζῃ τὰς διαταγάς. Οἱ Ἄγγλοι Βύννερ καὶ Χέρμπερτ προσεπάθησαν νὰ ὁμιλήσουν ἑλληνιστί, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν. Ἔπρεπε ταχέως ν' ἀναρριχηθοῦν εἰς τὸ παρακείμενον Πεντελικόν, διὰ νὰ μὴ προλάβῃ τὸ καταδιωκτικὸν ἀπόσπασμα. Τραγικὴ ἦτο ἡ στιγμὴ αὕτη. Οἱ λησταὶ μὲ τοὺς κοπάνους ἔξωθουν δίκην ποιμνίων ἀνὰ τὰ χαμόκλαδα καὶ τὰς

Digitized by Google

ἀγκαθωτὰς ἀφάνας τοῦ δάσους τοὺς ἄβρους ξένους, τῶν ὁποίων τὰ ἐνδύματα κατεξεσχίσθησαν, τὰ δὲ πρόσωπα, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες καθημάχθησαν εἰς τὴν βιαστικὴν πορείαν. Ὁ Λόϋδ ἐβάσταζεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὴν μικρὰν Βαρβάραν, ἥτις περίτρομος ἐρρήγνυεν ἀπελπιστικὰς κραυγάς, ἡ δὲ σύζυγός του ἠγωνίζετο νὰ προστατεύσῃ αὐτὴν διὰ νὰ μὴ τὴν κακοποιήσουν οἱ λησταί, φοβούμενοι τὰς κραυγάς της. Τὴν δὲ Λαίδην Μαγκάστερ, τὴν ὁποίαν εἶχον κτυπήσει διὰ ῥάβδου εἰς τὴν κεφαλήν, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πνίξουν, διὰ νὰ τῆς ἀποσπάσουν μικρὸν περιδέραιον. Τέλος ἔφθασαν εἰς σπήλαιόν τι ἐπὶ τῆς ΒΑ πλευρᾶς τοῦ Πεντελικοῦ. Ἐκεῖ οἱ λησταὶ ἔταξαν τοὺς ὅρους των. Ἐζήτουν πεντήκοντα χιλιάδας λίρας ἀγγλικὰς καὶ ἀμνηστείαν. Ὁ λόρδος Μαγκάστερ ἐζήτησε τότε ν' ἀφεθοῦν ἐλεύθεραι αἱ κυρίαι, τὸ μὲν διὰ νὰ φροντίσουν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπαιτήσεως, τὸ δὲ διὰ νὰ μὴ δεσμεύωνται εἰς τὰς κινήσεις των, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αἱ ἀρχαὶ ἀπεφάσιζαν τὴν δίωξιν. Οἱ λησταὶ τὸ ἐδέχθησαν. Πράγματι ἀφέθησαν ἐλεύθεραι ἡ λαίδη Μαγκάστερ καὶ ἡ κυρία Λόϋδ, ἡ μικρὰ Βαρβάρα, τὴν ὁποίαν ἀσθενήσασαν ἐβάσταζεν ὁ Ἰταλὸς ὑπηρέτης τοῦ κόμητος δὲ Μπόϋλ, καὶ οἱ δύο χωροφύλακες. Οἱ ἄλλοι δύο, ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀποθάνει ἐκ τῶν τραυμάτων. Ἔφερον δὲ σημείωμα εἰς τὸ ὁποῖον οἱ λησταὶ προβάλλοντες τὰς ἀξιώσεις των, ἠπείλου ὅτι, ἂν δὲν διεκόπτοντο αἱ καταδιώξεις, αὐτοὶ θὰ ἐτυφέκιζον τοὺς αἰχμαλώτους.

Εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἄγγελμα τῆς ληστείας εἶχεν ἀναστατώσει τὴν αὐλήν, τὴν κυβέρνησιν, τὴν κοινωνίαν καὶ μάλιστα τὰς πρεσβείας. Συμβούλια ἐπὶ συμβουλίων διεξήχθησαν, διὰ νὰ ἐξευρεθῇ ὁ καλύτερος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τρόπος. Ἡ ἀγγλικὴ πρεσβεία, ἀντιλαμβανομένη τὸν κίνδυνον, ἐζήτησε τὴν κατάπαυσιν τῆς διώξεως καὶ τὴν ἐκτέλεσιν των προβληθέντων ὅρων. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν στρατηγὸς Σοῦτζος, δὲν ἔστεργε, φρονῶν ὅτι τοιαύτη συνθηκολόγησις εξηυτέλιζε τὸ κράτος. Ταῦτα πάντα ἐπέφερον βραδύτητα εἰς τὴν λῆψιν ἀποφάσεων καὶ ἐνεργειῶν. Οἱ δὲ Ἀρβανιτάκηδες ἤρχισαν ἀσχάλλοντες. Τότε, διὰ τοῦ διερμηνέως Ἀλεξάνδρου, ὁ λόρδος Μαγκάστερ ἐδήλωσεν εἰς τοὺς ληστάς, ὅτι αἱ κυρίαι μόναι δὲν θὰ δύνανται νὰ ἐξεύρουν τὸ ζητηθὲν ποσὸν τῶν λύτρων, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπογράψουν τὰς ἀπαιτουμένας χρεωστικὰς συναλλαγματικάς. Μετὰ σύντομον συμβούλιον οἱ λησταὶ ἐδέχθησαν ν' ἀπολύσουν τὸν λόρδον Μαγκάστερ, οὗτος δὲ ἀνέλαβε ν' ἀποστείλῃ εἴκοσι πεντε χιλιάδας λιρῶν καὶ τὴν ἀμνηστείαν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Ἄγγλος εὐπατρίδης ἐτήρησε πολλὴν ἐχεμύθειαν τῶν σχεδίων τὰ ὁποῖα εἶχον οἱ λησταί. Καὶ ἔστειλε τρόφιμα καὶ ἐνδυμασίας εἰς τοὺς αἰχμαλώτους. Ταυτοχρόνως ἐναύλωσεν ἀτμόπλοιον, μὲ τὴν ἀπόφασιν ὅπως, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ κυβέρνησις ἐδυστρόπει διὰ τὴν ἀμνηστείαν, ἐπιβιβάσῃ τοὺς ληστὰς ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοὺς φυγαδεύσῃ εἰς Τουρκίαν. Τότε ἡ κυβέρνησις, χάρις εἰς τὴν ἐπίμονον ἀξίωσιν τοῦ στρατηγοῦ Σούτζου, ἀνέθηκε τὴν δίωξιν εἰς ἕνα τῶν γενναιοτάτων καὶ λίαν εὐπαιδεύτων ἀξιωματικῶν, τὸν ταγματάρχην Θεαγένην, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὁποίου ἔθεσεν ἰσχυρότατα ἀποσπάσματα. Ματαίως ὁ Ἄγγλος ἐπιτετραμμένος Ἔρσκιν ἐζήτει τὴν ἀναστολὴν τῆς διώξεως. Τὰ ἀποσπάσματα ἀνεχώρησαν μαζὶ μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λόρδου Μαγκάστερ, οἵτινες ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν τὰ λύτρα. Οἱ λησταὶ ἐν τῷ μεταξύ, στενοχωρούμενοι ἀπὸ τὴν δίωξιν, κατώρθωσαν καὶ διέφυγον τῆς Πεντέλης καὶ φθάσαντες εἰς τὴν Πάρνηθα διέβησαν εἰς τὰς βορεινὰς αὐτῆς κλιτῦς. Ἐκεῖθεν διεμήνυσαν εἰς τὸν λόρδον Μαγκάστερ νὰ σπεύσῃ, διότι δὲν θὰ ἐπέζων οἱ αἰχμάλωτοι. Τὴν πέμπτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας εἶχον φθάσει εἰς τὸ χωρίον Ὠρωπός, εἰς τὸ δάσος τοῦ ὁποίου κρυβέντες, ἐζήτησαν διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν κατάπαυσιν τῆς διώξεως, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἐξετέλουν τὴν ἀπειλήν των καὶ θὰ ἐφόνευον ἀνὰ ἕνα αἰχμάλωτον, δι' ἕκαστον τῶν φονευομένων ληστῶν. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἡ ληστοσυμμορία καὶ τὰ ἀποσπάσματα συνηντήθησαν εἰς τὴν θέσιν Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Ὠρωποῦ. Ματαίως ἐπενέβη ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ λόρδου Μαγκάστερ. Ὁ Θεαγένης δὲν ἔστερξε. Τότε ἤρχισε πραγματικὴ μάχη, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ τρίωρον. Οἱ λησταὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, ἐκ φόβου μήπως κυκλωθοῦν. Καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζον τὴν ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ ὕπαρξιν ἀτμοπλοίου ἑτοίμου νὰ τοὺς παραλάβῃ, ἐξέλεξαν τὴν διὰ τοῦ Συκαμίνου πρὸς τὸ Δήλεσι ὁδόν. Ἀλλὰ τὰ ἀποσπάσματα ἐπέτειναν τὸ πῦρ. Καὶ μετ' ὀλίγον εἷς τῶν συμμοριτῶν ἔπεσεν ὑπὸ τὰ βλήματα. Τότε ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Χρίστου Ἀρβανιτάκη ὁ Λόϋδ, ὅστις ἐκ τῶν κακουχιῶν ἠδυνάτει νὰ βαδίζῃ. Μετά τινας στιγμὰς ἔπεσαν ἄλλοι δύο λησταί, παρὰ τὸν Ἀσωπόν. Καὶ ὁ Τάκης Ἀρβανιτάκης ἐφόνευσε τὸν Ἰταλὸν κόμιτα δὲ Μπόϋλ. Εἰς τὸ Δήλεσι, παρὰ τὴν Γοῦρναν, ἔπεσε τέταρτος λῃστής, καὶ ἀμέσως ἐφονεύθη ὁ Ἄγγλος Βύννερ, τελευταῖος δὲ ἐσφάγη εἰς τὴν θέσιν Ἅγιος Ἀθανάσιος τοῦ Δήλεσι ὁ γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Χέρμπερτ. Ἡ νὺξ εἶχεν ἁπλωθῆ καί, ἀφήσαντες ἐπὶ τόπου ἑπτὰ νεκροὺς καὶ τέσσαρας τραυματίας, οἱ λησταὶ ἐξηφανίσθησαν. Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος μία δεκὰς εἶχεν ἀπολεσθῆ, πολλοὶ δ' ἐσημειώθησαν τραυματίαι. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λόρδου Μαγκάστερ συνέλεξαν τὰ θύματα, ὁ δὲ ταγματάρχης Θεαγένης ἀπέκοψε τὰς κεφαλὰς τῶν ληστῶν, ἔθαψε τοὺς στρατιώτας καὶ ἐπανέκαμψεν εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ τοὺς ζωγρηθέντας. Ταῦτα ἐνεποίησαν ἔτι βαθυτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας, καθ' ὅσον συνέπεσεν ἡ σφαγὴ τοῦ Δήλεσι νὰ ἐνεργηθῇ τὴν ἡμέραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Ὁ ἀντίκτυπος ἐκ τῶν γεγονότων ὑπῆρξε τρομερός. Τὸ ὑπουργεῖον Ζαΐμη ἀνετράπη, ὁ δὲ ταγματάρχης Θεαγένης ἐτιμωρήθη. Τὸ κράτος κατέβαλεν εἰς ἑκάστην τῶν ἀπορφανισθεισῶν οἰκογενειῶν ἀνὰ εἴκοσι πέντε χιλιάδας λιρῶν καὶ ἀπεδόθησαν αἱ ζητηθεῖσαι τιμαὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἰταλίαν διὰ τοὺς παθόντας διπλωμάτας τῶν δύο χωρῶν. Ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ἐζήτησε τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων, καὶ ἄλλοι ἄλλα. Ἡ σφαγὴ ὅμως τοῦ Δήλεσι ὑπῆρξεν ἀφετηρία τῆς νέας καὶ ἐντατικωτέρας διώξεως τῆς ληστείας ἐν Ἑλλάδι.

Γ. Δ. Κ.

δηληγατίων ἐκ τοῦ λατιν. delegatio). Ἐν τῷ «Λεξικῷ» τοῦ Σουΐδα ἡ λέξις φέρεται σημαίνουσα τὴν «ἐκταγὴν τοῦ σιτοπομπείου» (=μέρισιν τοῦ παραγομένου σίτου) καὶ τὴν μετακομιδὴν τῶν «ἀννονῶν» (=τὴν συλλογὴν τῆς δεκάτης). Ὁ αὐτὸς λατινικὸς ὅρος εὕρηται εἰς τὰς «Νεαράς» τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ μετεφράσθη ἑλληνιστὶ «διατύπωσις»· σημαίνει δὲ τὸ ἔγγραφον τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁρίζεται τὸ ποσὸν τοῦ ἐνιαυσίου φόρου καὶ δίδεται ἡ ἐντολὴ πρὸς εἴσπραξιν αὐτοῦ.

δηλητηριάζω· φονεύω τινὰ διὰ δηλητηρίου, κοιν. *φαρμακώνω*: «μοῦ δηλητηρίασαν τὸ σκυλλί» || φθείρω διὰ δηλητηρίου: «ὁ καπνὸς δηλητηριάζει τὸν ὀργανισμόν» || ἐμποτίζω διὰ δηλητηρίου: «δηλητηριασμένο κρέας διὰ τὰ ποντίκια», «δηλητηριασμένον φαγητόν, — νερὸ» κττ. || μεταφ. πικραίνω, λυπῶ, παραλυπῶ: «μὴ μὲ δηλητηριάζῃς μὲ τὰ λόγια σου».

δηλητηρίασις,— *εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δηλητηριάζω*, ἡ διὰ δηλητηρίου φθορὰ κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς· κοιν. *φαρμάκωμα*.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ χρῆσις δηλητηρίων, ὡς μέσων πρὸς τερματισμὸν τῆς ζωῆς, εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ὁ Ἡρακλῆς ἀπέθανε περιβληθεὶς τὸν δηλητηριασμένον χιτῶνα τοῦ κενταύρου Νέσσου. Ἡ Μήδεια, περιβόητος φαρμακεύτρια καὶ γόησσα, ἐπειράθη νὰ θανατώσῃ τὸν σύζυγον αὐτῆς Θησέα διὰ δηλητηρίου, ὅπερ αὐτὴ παρεσκεύασεν, ἡ δὲ Κίρκη διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου ἐφόνευσε τὸν σύζυγόν της, βασιλέα τῶν Σαρματῶν. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ Παρύσατις, σύζυγος Δαρείου τοῦ Ὤχου καὶ μήτηρ Ἀρταξέρξου τοῦ Β' καὶ Κύρου τοῦ νεωτέρου, ἐδηλητηρίασε τὴν σύζυγον τοῦ υἱοῦ της Στάτειραν, ἣν ἐφθόνει καὶ ἐμίσει. Ἀντίοχος ὁ Β' ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τῆς Λαοδίκης, Σέλευκος ὁ Γ' ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ συνωμοτῶν, Ἄτταλος ὁ Β' ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του, ὁ δὲ Ἄτταλος ὁ Γ' ἐθανάτωνε διὰ δηλητηρίων πάντας τοὺς ἰσχυροὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους του. Ἐν Αἰγύπτῳ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ φέρεται δηλητηριάσας τὸν πατέρα του. Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανὴς ἔπεσε θῦμα δηλητηριάσεως, ὁ δὲ Πτολεμαῖος ὁ Ι' ἐδηλητηρίασε τὴν Βερενίκην.

Περὶ τοῦ Μιθριδάτου, βασιλέως τοῦ Πόντου, παραδίδεται ὅτι ἐλάμβανε δηλητήρια εἰς μικρὰν δόσιν ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ἐξοικειώσῃ τὸν ὀργανισμόν του εἰς αὐτά. Ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἑλλάδι τὸ κώνειον ἐδίδετο εἰς τοὺς εἰς θάνατον καταδικασθέντας. Ὁ Σωκράτης ἀπέθανε λαβὼν τὸ δηλητήριον τοῦτο, κατὰ δὲ τὴν παράδοσιν ὁ Ἀννίβας καὶ ὁ Δημοσθένης ηὐτοκτόνησαν διὰ δηλητηρίων. Ἐν Ρώμῃ οἱ ἐκ δηλητηριάσεως θάνατοι ἦσαν πολυάριθμοι. Ὁ ὕπατος Φαβρίκιος ἔπεμψε τὸν ἰατρὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πύρρον μὲ τὴν ῥητὴν ἐντολὴν νὰ θανατώσῃ αὐτὸν διὰ δηλητηρίου. Ὁ Τῖτος Λίβιος ἀναφέρει, ὅτι οἱ πραίτωρες Κλαύδιος καὶ Μέβιος κατεδίκασαν τρεῖς χιλιάδας φαρμακεῖς. Αἱ Ρωμαῖαι δέσποιναι (matronae) μετεχειρίζοντο δηλητήρια, ἵν' ἀπαλλαγῶσι τῶν συζύγων των ἢ ὅπως ἐκδικηθῶσι τοὺς ἐχθρούς των. Λατινικόν τι δὲ ῥητὸν ἔλεγεν: «Ἡ ληστεία εἶναι κατὰ τεκμήριον εὐκολωτέρα διὰ τοὺς ἄνδρας, ἡ χρῆσις δηλητηρίων διὰ τὰς γυναῖκας». Σκοπὸς τοῦ Κορνηλίου νόμου «de sicariis et veneficis» (=περὶ τῶν δολοφόνων καὶ τῶν φαρμακέων) ὑπῆρξεν ἡ καταπολέμησις τῆς φαρμακείας, κατὰ τῆς ὁποίας ἐπεβλήθη βαρυτάτη ποινή. Ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου ἐκείνου τὸ ἐν λόγῳ ἔγκλημα ἐξηκολούθησε νὰ μαστίζῃ τὴν Ρώμην. Ἡ Λουκοῦστα, θαλαμηπόλος τῆς Ἀγριππίνης, κατέστη περιβόητος διὰ τὴν μεγάλην δεξιότητά της εἰς τὴν παρασκευὴν δηλητηρίων, τὰ ὁποῖα ἐθανάτωσαν πολλοὺς Ρωμαίους. Ὁ Γερμανικὸς ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τοῦ Πείσωνος, ὁ Κλαύδιος ὑπὸ τῆς Ἀγριππίνης, ὁ Βρεττανικὸς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, ὁ Δροῦσος ὑπὸ τοῦ Σηιανοῦ.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ χρῆσις δηλητηρίων, ὡς ἐγκληματικοῦ μέσου, ἦτο εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ἰδίᾳ ἐν Ἰταλίᾳ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν βαρυτάτων ποινῶν, αἵτινες ἐπεβάλλοντο εἰς τοὺς φαρμακεῖς, τοὺς ὁποίους ἐτιμώρει καὶ ἡ Ἐκκλησία δι' ἀφορισμοῦ. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ πολυθρύλητος Λουκρητία Βοργία διεδέχθη, κατά τινα παράδοσιν, τὴν Λουκοῦσταν εἰς τὴν τέχνην τοῦ παρασκευάζειν δηλητήρια, κατὰ δὲ τὸν ΙΣΤ' καὶ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ ἔγκλημα τῆς φαρμακείας ἦτο κοινότατον.

Ἐν Νεαπόλει γυνή τις, καλουμένη Τοφάνα, ἀνεκάλυψε δηλητήριον, ὅπερ ἔφερε καὶ τὸ ὄνομά της: ὕδωρ τῆς Τοφάνας ἢ ὕδωρ τῆς Νεαπόλεως (acqua toffa ἢ acqua di Napoli). Διὰ τοῦ δηλητηριώδους ὑγροῦ τούτου διεπράχθησαν ἐν Νεαπόλει στυγερὰ κακουργήματα, ἀναφέρεται δὲ ὅτι ἡ Σκᾶλα, ἄλλη δεινὴ φαρμακεύτρια, διαδεχθεῖσα τὴν Τοφάναν, κατώρθωσε νὰ πείσῃ ἑκατὸν πεντήκοντα γυναῖκας, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν συζύγων των χρησιμοποιοῦσαι τὸ μνημονευθὲν δηλητήριον. Τούτου κατὰ τὸν Χόφμαν βάσις ἦτο τὸ ἀρσενικόν, εἶχε δὲ τοσαύτην δύναμιν, ὥστε πέντε ἢ ἓξ σταγόνες ἤρκουν, ὅπως φονεύσουν καὶ τὸν ἰσχυρότερον ὀργανισμόν. Εἰς τὴν Γαλλίαν τρομεραὶ ἐγκληματικαὶ δηλητηριάσεις ἐγένοντο ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'. Περιβόητοι φαρμακεύτριαι ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ κυρία Βουασσὲν καὶ ἡ μαρκησία ντὲ Μπρενβιλιέ. Ἡ τελευταία, βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ ἐρασιοῦ της Σαὶντ Κρουᾶ, ἐδηλητηρίασε τὸν πατέρα της, τοὺς ἀδελφούς καὶ τὴν ἀδελφήν της, μεταχειρισθεῖσα κόνιν τινά, ἥτις κατὰ τὸν Πλὲντς ἀπετελεῖτο ἐξ ἀρσενικοῦ καὶ ὀξικοῦ μολύβδου. Αἱ δηλητηριάσεις ἦσαν τόσον συχναὶ εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἐποχήν, ὥστε οἱ ἀξιωματοῦχοι καὶ οἱ μεγιστᾶνες ἔδιδον ἐντολὴν εἰς τοὺς ἰατρούς των νὰ ἐξετάζωσι τὰ ἐδέσματα, ἅτινα παρετίθεντο εἰς αὐτούς, ἢ διέτασσον τοὺς μαγείρους καὶ τοὺς ὑπηρέτας των νὰ τὰ δοκιμάζουν, πρὶν ἢ οὗτοι φάγωσιν ἐξ αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ ἔπραττον καὶ ὡς πρὸς τὰ διάφορα ποτά. Πρὸς τούτοις ἔθετον ἐντὸς τῶν ποτῶν καὶ τῶν φαγητῶν πολυτίμους τινὰς λίθους, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ὡς ἀντίδοτα.

Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα διεξήχθησαν πολύκροτοι δίκαι ἐν Γαλλίᾳ ἐναντίον φαρμακέων καὶ φαρμακευτριῶν. Μεταξὺ αὐτῶν κατελέγετο ὁ κόμης ντὲ Μποκάρμ, ὅστις ἐδηλητηρίασε διὰ νικοτίνης τὸν ἀδελφὸν τῆς μνηστῆς του, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ μεγάλην κληρονομίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγριοι γνωρίζουν ὡρισμένα δηλητήρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐμβαπτίζουν τὰ βέλη των, ἅτινα οὕτω καθίστανται θανατηφόρα. Ἡ τοιαύτη χρῆσις δηλητηρίων ἀπαντᾷ εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς κατὰ φύσιν λαούς. Οἱ ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἐξερευνητοῦ Σεμπέστα, διὰ πρώτην φορὰν μελετηθέντες νᾶνοι Σεμάγγ τῆς χερσονήσου Μαλάκκας, ἐμβαπτίζουν τὰ ἐκ βαμβοῦ ἀκόντιά των ἐντὸς δηλητηρίου, ὅπερ παρασκευάζουν ἐκ δηλητηριωδῶν φυτικῶν οὐσιῶν.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[ΙΑΤΡΟΔ.] Ἡ εἰσαγωγὴ δηλητηρίου τινὸς ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἐξετάζεται ἰατροδικαστικῶς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἐγκλήματος, αὐτοκτονίας ἢ ἀτυχήματος· ἡ ἐξέτασις αὕτη δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τῶν φαρμακευτικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν δηλητηριάσεων ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ παραποιήσεων διαφόρων τροφίμων. Ἀλλ' αἱ ἐνδογενεῖς δηλητηριάσεις, αἱ ἐκ χημικῶν τοξινῶν, προερχομένων ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης, ἢ αἱ ἐξωγενεῖς, αἱ ἐκ τοξινῶν μικροβίων ὡς καὶ δηλητηριωδῶν τροφῶν, ἐξέρχονται τῶν ὁρίων τῆς ἰατροδικαστικῆς ἐξετάσεως.

Ἐπὶ πάσης δηλητηριάσεως ἐξεταστέα ἡ πρὸ ταύτης κατάστασις τῶν νεφρῶν καὶ ἥπατος τοῦ δηλητηριασθέντος ἀτόμου, ἥτις καλῶς ἔχουσα δύναται νὰ ἀποτρέψῃ τὸν θάνατον, ὡς καὶ ἡ εὐπάθεια ἀτόμων τινῶν ἐπί τινων φαρμάκων, διὰ τὴν κανονικὴν δόσιν τῶν ὁποίων οὐδεμίαν ὑπέχει εὐθύνην ὁ χορηγὸς ἰατρός.

Αἱ ἐγκληματικαὶ δηλητηριάσεις αἰτίαν συνήθως ἔχουν λόγους κληρονομικοὺς ἢ ἐρωτικοὺς ἢ φιλοχρηματίαν. Τὰ χρησιμοποιούμενα δηλητήρια συνήθως εἰσίν: ἀρσενικόν, φωσφόρος, στρυχνίνη καὶ τὰ ὀπιοῦχα. Ἡ δηλητηρίασις δὲν γίνεται ἀμέσως γνωστή, τῆς καταγγελίας δυσχερῶς γινομένης ἐπὶ ἁπλῆς μόνον ὑποψίας, συνεπῶς καὶ ἡ αὐτοψία λαμβάνει χώραν ἀργά, ὅτε συμπληροῦται ἡ σῆψις καὶ ἀποσύνθεσις τοῦ πτώματος, ἀποβαίνει δὲ δύσκολος σὺν τῇ χημικῇ ἀνευρέσει τοῦ δηλητηρίου ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ ἡ ἀνατομοπαθολογικὴ ἐξέτασις τῶν ἱστῶν τοῦ δηλητηριασθέντος ἀτόμου. Ἡ διὰ λήψεως δηλητηριώδους οὐσίας ἀπόπειρα πρὸς αὐτοκτονίαν σπανίως ἐπιφέρει σύγχυσιν μὲ τὴν ἐγκληματικὴν δηλητηρίασιν, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ πρὸς αὐτοδηλητηρίασιν ἀποπειρώμενοι ὁμολογοῦσι τὴν πρᾶξιν, δηλοῦσι τὸ χρησιμοποιηθὲν δηλητήριον καὶ τὴν ληφθεῖσαν δόσιν. Αἱ τυχαῖαι δηλητηριάσεις, ἐξ ἀβλεψίας, διὰ πόσεως διαφόρων χημικῶν διαλύσεων (φωτογράφοι κλ.), ἢ μεγάλης ποσότητος φαρμάκων (ἀσθενεῖς), ἢ ἐκ σφαλερᾶς χορηγίας φαρμάκων ἐκ μέρους νοσοκόμων, φαρμακοποιῶν καὶ ἰατρῶν, τιμωρουμένων ὑπὸ τοῦ νό-

Digitized by Google

μου, ταχέως γίνονται ἀντιληπταί. Αἱ ἐπαγγελματικαὶ δηλητηριάσεις, χρονίαν παρουσιάζουσαι μορφήν, διαγινώσκονται εὐκόλως καὶ καθιστῶσιν ὑπεύθυνον τὸν ἐργοδότην. Τέλος αἱ διὰ παραποιήσεως τροφίμων δηλητηριάσεις, προκαλοῦσαι πολλὰ ἀτυχήματα, επισυμβαίνουσι βραδέως, οὕτως ὥστε ἡ δικαιοσύνης δυσκόλως δύναται νὰ τεθῇ ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν δραστῶν.

Παθογένεια. Ὁ ἐκ τοῦ δηλητηρίου ἐρεθισμὸς ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου στομάχου καὶ ἐντέρων προκαλεῖ ἀφ' ἑνὸς ἐμέτους καὶ κενώσεις, δι' ὧν ἐκβάλλεται τοῦ ὀργανισμοῦ μέγα τμῆμα τοῦ δηλητηρίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου παχεῖαν ἔκκρισιν βλέννης τῶν γαστρικῶν ἀδένων, καθιστώσης δύσκολον τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ δηλητηρίου. Πάντως τὸ ἀπορροφηθὲν τμῆμα αὐτοῦ μεταφερόμενον εἰς τὸ ἧπαρ διὰ τῶν κλάδων τῆς πυλαίας φλεβὸς συγκρατεῖται ὑπ' αὐτοῦ, καταστρέφεται ἢ μειοῦται, ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν τῆς τοξικοτητός του· ἀλλὰ καὶ ἡ διαφεύγουσα τοῦ ἥπατος ποσότης τοῦ δηλητηρίου συγκρατεῖται ὑπὸ τῶν λευκοκυττάρων, ἀνανεουμένων κατ' ἀφθόνους ποσότητας μετὰ τὸν θάνατόν των ἐκ τοῦ δηλητηρίου, δι' ἀναπαραγωγῆς ἐκ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν καὶ τῶν λυμφατικῶν γαγγλίων. Ἡ ἄμυνα αὕτη τοῦ ὀργανισμοῦ ἰσχύει διὰ πάντα τὰ εἴδη τῶν δηλητηρίων, ἐφ' ὅσον ἡ ποσότης αὐτῶν δὲν εἶναι ὑπέρογκος, ἢ ἡ τοξικότης αὐτῶν μεγίστη· κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἐκ τῆς ἐντόνου ὑπεραιμίας τοῦ στομάχου ἐπέρχεται παράλυσις τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος αὐτοῦ, οἱ ἔμετοι ἀποβαίνουσιν ἧττον δραστικοὶ καὶ ἡ ἔκκρισις βλέννης ἧττον ἄφθονος, τὰ ἡπατικὰ κύτταρα νεκρούμενα ἀφίνουσι τὸ δηλητήριον νὰ διέλθῃ ἐλευθέρως, ὅπερ καταστρέφει τὰ αἱμοποιητικὰ ὄργανα καὶ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια, καταλαμβάνει τὰ νευρικὰ κέντρα καὶ ἐπιφέρει τὸν θάνατον. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ διάφορος ἐπίδρασις τῶν δηλητηρίων ἐπὶ ἀτόμων πασχόντων ἢ μὴ τοὺς νεφροὺς καὶ τὸ ἧπαρ, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἔντονος ἐπενέργεια αὐτοῦ, ἐνιεμένου ὑποδορίως καὶ εἰσερχομένου εἰς τὴν γενικὴν κυκλοφορίαν ἄνευ τῶν συνήθων φραγμῶν τοῦ στομάχου καὶ ἥπατος, καὶ ἡ ἔτι ἐντονωτέρα δρᾶσις αὐτοῦ διὰ τῆς ἐνέσεώς του ἀπ' εὐθείας ἐντὸς τῶν ἀγγείων. Ἡ ἀναζήτησις καὶ ἀνεύρεσις τοῦ δηλητηρίου γίνεται ἐν τοῖς ἐμέσμασι, ταῖς κενώσεσι καὶ τοῖς οὔροις, μετὰ θάνατον δὲ ἐν τοῖς νεφροῖς, τῷ ἥπατι, σπληνί, ἐγκεφάλῳ καὶ μυελῷ.

Εἴδη δηλητηρίων. Αἱ δηλητηριάσεις γίνονται 1ον) δι' ἀνοργάνων οὐσιῶν: τοῦ ἀρσενικοῦ, φωσφόρου, ὑδραργύρου, ἀντιμονίου, χαλκοῦ, ψευδαργύρου, μολύβδου, διαβρωτικῶν οὐσιῶν ἀποτελουμένων ἐξ ὀξέων καὶ ἀλκαλίων, θειικοῦ, νιτρικοῦ, ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, βάμματος ἰωδίου, ἀμμωνίας, προκαλούντων ἔντονον φλεγμονήν, διαβρωτικὴν καὶ νεκρωτικὴν τῶν ἱστῶν· 2ον) δι' ὀργανικῶν οὐσιῶν: τοῦ οἰνοπνεύματος, ὑδροκυανικοῦ ὀξέος, χλωροφορμίου, αἰθέρος, πρωτοξειδίου ἀζώτου, κοκαΐνης, ὀπίου, μορφίνης, ἐμετικῶν καρύων, στρυχνίνης, εὐθαλείας, ἀτροπίνης, νικοτίνης, δακτυλίτιδος καὶ δακτυλιδίνης, κανθαριδίνης καὶ πτωμαΐνης.

Συμπτώματα. Τὰ ἐκ τῶν ἀνοργάνων δηλητηρίων εἰσὶ παρεμφερῆ σχεδὸν πρὸς τὰ τῆς χολέρας, ἤτοι ἔμετοι, κενώσεις, δίψα, ὠχρότης, λιποθυμία, μικρὸς σφυγμός, κυάνωσις (αρσενικόν), ἔμετοι αἱμόφυρτοι (ὑδράργυρος, φωσφόρος), ἔμετοι πράσινοι καὶ ἴκτερος (χαλκός), ἔντονοι κοιλιακοὶ πόνοι, σπασμοί, κῶμα (μόλυβδος)· ἐπὶ δὲ δηλητηριάσεων δι' ὀξέων διαβρωτικῶν παρατηροῦνται καῦσος καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν πεπτικῶν ὁδῶν, ἔμετοι κίτρινοι ἢ μελανωποὶ καὶ αἱμόφυρτοι, κοιλία μετεωρισμένη, σφυγμοὶ συχνοὶ καὶ μικροί, ἄγχος, ἀνουρία καὶ ταχὺς θάνατος ἐντὸς ὡρῶν ἢ 2—3 ἡμερῶν.

Ἐκ τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, τὸ μὲν *οἰνόπνευμα* προκαλεῖ κατ' ἀρχὰς διέγερσιν καὶ εἶτα κατάπτωσιν, κωματώδη ὑπνηλίαν καὶ θάνατον, ἂν διὰ τῶν ἐμέτων δὲν ἀπερρίφθη τμῆμα τοῦ δηλητηρίου· τὸ *χλωροφόρμιον* ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἀναισθητικά, διέγερσιν κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα πλήρη ἀναισθησίαν πάντων τῶν νευρικῶν κέντρων πλὴν τῶν τοῦ προμήκους, ρυθμιστοῦ ἀναπνοῆς καὶ κυκλοφορίας· ὁ θάνατος δύναται νὰ προκύψῃ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξ ἐλαχίστου ποσοῦ (2—4 γραμμαρίων), ἢ ἐξ ἀνακοπῆς ἐξ ἐρεθισμοῦ τοῦ λαρυγγικοῦ βλεννογόνου ἢ ἐξ ἀμέσου ἐπενεργείας ἐπὶ τοῦ προμήκους· ὁ ἀργότερον ἐπερχόμενος θάνατος ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην λῆψιν δηλητηρίου, ἐξ ἧς παράλυσις τοῦ προμήκους, παῦσις ἀναπνοῆς καὶ ἀσφυξία· ἡ τοῦ *ὑδροκυανικοῦ ὀξέος* ἐλαχίστη ἀπορρόφησις (3—5 έκτγρ.) ἐπιφέρει ἄμεσον καὶ κεραυνοβόλον θάνατον· τὰ *ὀπιοῦχα* ἐπιφέρουν ὕπνον κωματώδη καὶ θάνατον· ἡ *στρυχνίνη* ἐπιφέρει θάνατον διὰ τετανικῶν συσπάσεων τῶν μελῶν ὁλοκλήρου τοῦ κορμοῦ κατὰ διαλείμματα ἐπερχομένων· ἡ *εὐθάλεια* καὶ *ἀτροπίνη* προκαλεῖ ἴλιγγον, μυδρίασιν, διαταραχὴν τῆς ὁράσεως, ἀφωνίαν, κῶμα καὶ θάνατον· ἡ *νικοτίνη* συνοδεύται ὑπὸ ἐντόνων κοιλιακῶν πόνων, ἐμέτου, ἰλίγγου καὶ ἐπιληπτικῶν κρίσεων· ἡ *δακτυλῖτις* ἐπίσης ὑπὸ πόνων κατὰ τὸ ἐπιγάστριον καὶ ἰλίγγου, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ διαταραχῶν τῆς ὁράσεως, ἀραιώσεως σφυγμῶν (30 κατὰ λεπτὸν) ἀρρυθμίας καὶ κωματικῆς καταστάσεως· ἡ δὲ δηλητηρίασις διὰ τῆς *κανθαριδίνης* προκαλεῖ σφοδρὰν κεφαλαλγίαν, πόνους ἐπιγαστρικοὺς συνοδευομένους ὑπὸ αἱμοφύρτων ἐμέτων καὶ οὔρων, ὑπεραιμίαν γεννητικῶν ὀργάνων μετ' ἐρωτικοῦ παραληρήματος καὶ πριαπισμοῦ, κῶμα καὶ θάνατον ἐντὸς 25—30 ὡρῶν.

Περὶ τῆς ἰατρικῆς ἀγωγῆς κατὰ τὰς διαφόρους δηλητηριάσεις βλ. λ. *ἀντίδοτα.* Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

—[ΜΑΙΕΥΤ.] Αἱ ἐκδηλώσεις τῆς *κυοφορικῆς αὐτοδηλητηριάσεως* ἀποτελοῦσι τὴν κυρίως παθολογίαν τῆς κυήσεως. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Bouchard (1887) γνωρίζομεν τὴν πηγὴν πλείστων δηλητηρίων ἀπαντώντων ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Ὁ ὀργανισμὸς ὅπως ἀμυνθῇ κατὰ τῆς διηνεκοῦς ταύτης εἰσβολῆς τῶν δηλητηρίων ἔχει πολυάριθμα ὄργανα: τὰ μὲν ἔχοντα τὸ ἔργον τῆς ἀπεκβολῆς ἢ ἀπεκκρίσεως εἶναι παροχετευτικά, ὡς λ. χ. οἱ νεφροί, τὰ ἔντερα, τὸ δέρμα, τὰ λεμφικὰ γάγγλια, οἱ πνεύμονες· τὰ δὲ εἶναι προωρισμένα ὅπως ἀναχαιτίζωσι, μεταμορφώνωσι καὶ ἀποβάλλωσιν ἀκολούθως δηλητήριά τινα· τὸ ἧπαρ εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν ὀργάνων τούτων.

Ὅταν ὁ ὀργανισμὸς εὑρίσκηται ἐν πλήρει ὑγιείᾳ, ὑφίσταται τελεία ἰσορροπία μεταξὺ τῆς παραγωγῆς τῶν τοξικῶν οὐσιῶν ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ἀπεκκρίσεως, τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐξουδετερώσεως αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου. Ἀλλ' ὅταν μία ἐκ τῶν λειτουργιῶν τούτων ἐξασθενήσῃ, εἴτε ἐξ ἀλλοιώσεως ἀνατομικῆς, εἴτε ἐξ ἀνεπαρκείας λειτουργικῆς, ἐκδηλοῦνται ἀμέσως αἱ διαταραχαὶ τῆς τοξικῆς αὐτοδηλητηριάσεως. Ἡ κύησις ἐπιφέρει εἰς τὸν γυναικεῖον ὀργανισμὸν πολυαρίθμους μεταβολάς, αἵτινες ἀποβαίνουσιν ἡ ἀφετηρία τῆς διαταραχῆς τῆς ἰσορροπίας τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ θρέψις καὶ ἡ κυκλοφορία εἶναι ἐντονώτεραι, ἡ ὄρεξις ὑπερβάλλουσα ἐνίοτε, ἡ κυτταρικὴ ζωὴ εἶναι ηὐξημένη ὡς ἐκ τῆς παρουσίας ὁλοκλήρου τοῦ ᾠοῦ ἢ τοῦ ἐμβρύου μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ, ὁπότε προκύπτουσιν ἀφθονώτερα καὶ τοξικώτερα ἴσως ἀπεκκρίματα. Ἀφ' ἑτέρου λειτουργίαι τινὲς εἶναι ἠλαττωμέναι, ἤτοι τὸ ἔντερον εἶναι ἀδρανέστερον, ἡ βεβαία ἀπεκκριτικὴ ἢ παροχετευτικὴ ὁδός, ἡ ἐμμηνορρυσία τουτέστιν, εἶναι κατηργημένη, τὸ αἷμα εἶναι πτωχότερον εἰς αἱμοσφαιρίνην, τὸ ἧπαρ προετοιμάζεται ὅπως προμηθεύσῃ σάκχαρον εἰς τὸν μαζικὸν ἀδένα, ὅπερ οὗτος μεταβάλλει εἰς γαλακτοσάκχαρον, ἐξ οὗ ἡ συχνότης τῆς σακχαρουρίας καὶ τῆς γαλακτοσακχαρουρίας κατὰ τὴν κυοφορίαν· ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν νεφρῶν τὸ ἀπεκκριτικὸν ἔργον δυσχεραίνεται ἕνεκεν ἀμέσου πιέσεως τῶν ὀργάνων ἢ πιέσεως τῶν ἀπεκκριτικῶν αὐτῶν ὁδῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνδοκρινεῖς ἀδένες ἐπηρεάζονται κατὰ τὴν κύησιν, διαταρασσόμενοι περὶ τὴν λειτουργικότητα αὐτῶν· δι' ὃ γυναικῶν τινων ἡ ὑγεία ἐμφανίζεται ἀνθηρὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυοφορίας καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν θήλασιν, ὡς ἐκ τῆς κανονικῆς ἢ ὑπερβαλλούσης ἐνίοτε λειτουργίας ἀδένων ἀνεπαρκοῦς μέχρι τοῦδε λειτουργικότητος. Τέλος εἰς τὰς νεαρὰς χοριοειδεῖς λάχνας ἀπεδόθησαν ἰδιότητες τοξικαί, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἀπεκκριτικὴν δραστικότητα τοῦ συνκυτιου.

Ὅταν ἓν τῶν ἀμυντικῶν ὀργάνων ἀποβαίνῃ ἀνεπαρκές, τότε τὰ ἄλλα ὄργανα ἀναλαμβάνουσιν ὅπως ἀναπληρώσωσιν αὐτό. Τὸ ἀναπληρωματικὸν τοῦτο ἔργον δύναται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχέως νὰ ἀλλοιώσῃ τὰ ἀνατομικὰ αὐτῶν στοιχεῖα, εἴτε διότι ἡ προσπάθεια εἶναι πολὺ βαρεῖα, εἴτε διότι αἱ ἐν τῷ αἵματι περιεχόμεναι νέαι οὐσίαι δὲν εἶναι προωρισμέναι διὸ τὸ ὄργανον αὐτό. Αἱ σχέσεις τοῦ ἥπατος καὶ τῶν νεφρῶν, ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασις τῆς ἀλλοιώσεως ἑνὸς τῶν ὀργάνων τούτων ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἔχουσι σαφῶς καταδειχθῆ τὴν σήμερον ἐν τῇ ἰατρικῇ παθολογίᾳ διὰ τῆς κλινικῆς, τῆς παθολογικῆς ἀνατομικῆς καὶ τῆς πειραματικῆς μεθόδου. Αἱ γνώσεις αὗται ἐγένοντο ἡ ἀφετηρία τῆς θεωρίας τῆς *κυοφορικῆς τοξικῆς αὐτοδηλητηριάσεως.* Οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων ἀποδίδουσι σπουδαιοτάτην σημασίαν εἰς τὸ ἧπαρ. Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἥπατος, πρωτοπαθὴς ἢ ἀπότοκος νεφρικῆς ἀλλοιώσεως, εἶναι ὁ κυριωδέστερος παράγων τῆς κυρίως παθολογίας τῆς κυήσεως· ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Pinard καθιερωθεὶς ὅρος *ἡπατοτοξαιμία* καθορίζει σαφῶς τὴν παθογονίαν τῶν διαφόρων τούτων διαταραχῶν. Οὕτως αἱ γυναῖκες, αἵτινες ἐκ κληρονομικότητος ἢ ἐξ ἀτομικῶν προηγουμένων ἔχουσιν ἡπατικὸν παρελθόν, εἶναι ἰδιαιτέρως προδιατεθειμέναι εἰς διάφορα συμβάματα τῆς τοξικῆς αὐτοδηλητηριάσεως. Πρὸς ἐξήγησιν τῆς ποικιλίας τῶν ἐκδηλώσεων δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ παθολογικαὶ προδιαθέσεις ἑκάστου ἀτόμου. Τὸ κατὰ προτίμησιν προσβαλλόμενον σύστημα εἶναι καὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐλάσσονος ἀντιστάσεως· τὸ νευρικὸν σύστημα προσβάλλεται εἰδικώτερον ὑπὸ τῶν τοξινῶν, σχεδὸν δὲ πάντοτε διὰ μέσου τοῦ νευρικοῦ συστήματος παράγονται αἱ διάφοροι διαταραχαὶ τῆς κυήσεως. Τινὲς τῶν διαταραχῶν τούτων εἶναι καλοήθεις, χαρακτηριζόμεναι ὡς συμπαθητικὰ σημεῖα τῆς κυήσεως, ἕνεκα τῆς συχνότητος αὐτῶν, ἤτοι ἡ μεταβολὴ τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ὑπνηλία, ἡ κεφαλαλγία, οἱ ἴλιγγοι, ἡ μυϊκὴ ἐξασθένησις, ἡ ἀνορεξία, ἡ ἀηδία, αἱ διάφοροι ἐπιθυμίαι, αἱ δυσχερεῖς πέψεις, οἱ ἔμετοι, ἡ δυσκοιλιότης· περιγράφονται δὲ ὡς σημεῖα τῆς ἡπατικῆς ἀνεπαρκείας. Ἕτεραι δὲ εἶναι καταδηλότεραι, ἤτοι ὁ πτυαλισμός, ὁ κνησμός, αἱ μελαγχρωμίαι τοῦ δέρματος, αἱ δερματίτιδες, αἱ ὀφθαλμικαὶ διαταραχαί, οἱ ἀνεπίσχετοι καλούμενοι ἔμετοι, ὁ ἴκτερος, οἱ κολικοὶ τοῦ ἥπατος, ἡ λευκωματουρία, ἡ οὐροχοληνουρία, ἡ σακχαρουρία, τὰ οἰδήματα, αἱ αἱμορραγίαι, αἱ διάφοροι ψυχοπάθειαι, οἱ σπασμοὶ (ἐκλαμψία)· αὗται δ' ἐμφανίζουσι πολλάκις τοσαύτην ἔντασιν, ὥστε ἐπιφέρουσιν ἐνίοτε τὸν θάνατον τῆς ἐγκύου.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐπιβάλλεται ἡ ἐξέτασις τῶν οὔρων τῆς ἐγκύου, κατ' ἐπανάληψιν δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως. Διὰ ταύτης ἀποκαλύπτεται ἡ ἡπατικὴ ἀνεπάρκεια, ἐκδηλουμένη ἀπὸ οὐρολογικῆς ἀπόψεως διὰ τῆς ἐν τῷ αἵματι ἐλαττώσεως τῆς οὐρίας, συμπιπτούσης πρὸς αὔξησιν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος, τῆς τυροσίνης καὶ τῆς λευκίνης, διὰ τῆς παρουσίας τῆς οὐροχολίνης, τῆς ἰνδικάνης, διὰ τῆς σακχαρουρίας καὶ διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς οὐρικῆς τοξικότητος τῆς ἀντιστοιχούσης πρὸς αὔξησιν τῆς τοξικότητος τοῦ αἵματος. Ἡ νεφρικὴ ἀνεπάρκεια δύναται νὰ ἐξιχνιασθῇ διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ στόματος παροχῆς ἢ δι' ὑποδερμικῆς ἐνέσεως οὐσιῶν τινων, ὡς τὸ κυανοῦν τοῦ μεθυλενίου, ἡ φθοριτζίνη, τὸ λεύκωμα, κλπ. καὶ διὰ τῆς μελέτης τῆς ἀπεκκρίσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ διάφορα ταῦτα μέσα ἐρεύνης δὲν παρέχουσι σαφεῖς ἐνδείξεις περὶ τῆς ἐπισχέσεως τῶν τοξικῶν προϊόντων. Ἀπὸ δὲ τῆς ποσοτικῆς ἀπόψεως τῶν οὔρων εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἔγκυος γυνὴ ὀφείλει νὰ ἀποβάλλῃ οὖρα ποσότητος 1200—1500 γραμμαρίων ἡμερησίως· ὁσάκις δὲ ἡ ποσότης εἶναι κατωτέρα τῶν 1000 γραμμαρίων, ὑπάρχει νεφρικὴ ἀνεπάρκεια, ἣν ὀφείλομεν νὰ καταπολεμήσωμεν.

Θεραπεία. Προληπτικῶς, δέον νὰ ἀπαγορεύσωμεν εἰς τὴν ἔγκυον πᾶσαν τοξικὴν ἢ σηπτικὴν οὐσίαν, ὡς τὰ θηράματα, τοὺς ἀλλᾶντας, τὰς ἐντὸς κυτίων διατετηρημένας τροφάς, τὰ καρυκεύματα καὶ τὰ οἰνοπνευματώδη ἐν γένει ποτά. Ἡ δὲ δίαιτα ἐν ἑνὶ λόγῳ δέον νὰ εἶναι μικτὴ ἢ γαλακτοῦχος. Δέον νὰ ἀπαλλάσσωνται τὰ ἔντερα ἀπὸ τῶν ἐν ζυμώσει καὶ σήψει ὑλῶν, ὡς καὶ τῶν τοξινῶν, πρὸς τοῦτο δὲ χορηγοῦμεν τὰ ὑπακτικὰ ἢ τὸ θειικὸν νάτριον.

Παραγγέλλομεν συνάμα μεγάλας διακλύσεις τοῦ ἐντέρου, χορηγοῦμεν διουρητικὰ διὰ τὴν νεφρικὴν διέγερσιν, ἅμα δὲ διαφόρους πτισάνας θερμάς, ἀρκτοκομάρου (uva-ursi), νιτρώδους ἀγρώστεως (chiendent) ἢ μίσχων κερασίων (queues de cérises), τῇ προσθήκῃ γαλακτοσακχάρου, ὡς καὶ τὴν οὐροτροπίνην, τὴν οὐρασεπτίνην κλπ. διουρητικὰ ἀντισηπτικά. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς δερμικῆς παροχετευτικῆς ὁδοῦ, διενεργοῦμεν ξηρὰς ἐντριβάς, θερμὰ λουτρὰ παρατεταμένα, χλιαρὰς καταιονήσεις (douches) καὶ ψυχρὰς λούσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Bar-A. Brindeau-J. Chamberlent,* La Pratique de l'art des accouchements 3me édition.—*P. Rudeaux-A. Grosse-V. Le Lorier,* Clinique et Therapeutique obstétricale du praticien, Paris 1913.—*Cyr. Jeannin et P. Guéniet,* Therapeutique Obstétricale 2me édition 1922.—*A. Pinard,* Clinique Obstétricale 1908. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

—[ΝΟΜ.] Βλ. φαρμακεία.

—δηλητηρίασις *βοσκημάτων* ἢ *ποτισμάτων ζῴων* [*Ποιν. Δικ.*]· βλ. ζῷα.

δηλητηριαστὴς (ὁ)· ὁ δηλητηριάζων, ὁ φθείρων διὰ δηλητηρίου.

δηλητήριος, —*α,* —*ον*· ὁ βλαπτικός, φθοροποιός, φονικός· || *δηλητήριον* (τό)· ὡς οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *φάρμακον*: «δηλητήρια ὑγρά, —ξηρά», «ἔχυσε τὸ δηλητήριόν της ἡ ἔχιδνα» || χαρακτηριστικὸν παντὸς φθείροντος τὸν ὀργανισμόν: «ὁ καπνὸς εἶναι δηλητήριον», ὁμοίως «τὰ οἰνοπνευματώδη ποτά, ἡ ἄκρατος κρεοφαγία» κ.τ.τ.

—[ΤΟΞΙΚΟΛ.] Κατ' ἀρχὴν ὡς *δηλητήριον* κοινῶς νοεῖται κάθε οὐσία, ἥτις, εἰσαγομένη εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ εἰς ἐλαχίστην ἔτι ποσότητα, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ βαρείας μεταβολὰς ἐπὶ τῆς ὅλης καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, σημαντικὰς βλάβας τῶν διαφόρων ὀργάνων, πολλάκις δὲ καὶ διακοπὴν τῆς ζωϊκῆς λειτουργίας. Τὸ ἀνέφικτον τῆς ἀκριβοῦς ἀποδόσεως δι' ὁρισμοῦ τοῦ δηλητηρίου ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν συμπτωμάτων, ἅτινα δύνανται νὰ ἐπακολουθήσωσιν εἰς δηλητηρίασίν τινα πρὸς ἄλλας παθολογικὰς καταστάσεις τοῦ ὀργανισμοῦ, προερχομένας ἐξ ἄλλων αἰτίων, τουτέστι εἰς αὐτὸ τὸ πολυσχιδὲς τῆς δηλητηριάσεως. Οὕτως ἡ κατάποσις διαφόρων σωμάτων τιτρωσκόντων, ὡς καρφίδων, τεμαχίων ὑάλου, ἥλων κλπ., δύναται νὰ ἐπιφέρῃ παρεμφερῆ πρὸς δηλητηρίασιν συμπτώματα. Ἡ παλαιοτέρα μηδὲ τοξικολογία διέκρινεν, οὐχὶ βεβαίως ὀρθῶς, μηχανικῶς δρῶντα δηλητήρια, ὡς τὴν κόνιν τῆς ὑάλου, καρφίδας, κέρματα, πυρῆνας καρπῶν, τρίχας, σπόγγους, ζέοντα ὑγρά, τετηκότα μέταλλα καὶ ἐν γένει κάθε τι, ὅπερ εἶχε τὸ κοινὸν μετὰ τῶν κυ-

Digitized by Google

ρίως δηλητηρίων, ὅτι κατὰ τὴν κατάποσιν αὐτοῦ δύναται νὰ δράσῃ ἐπιβλαβῶς διὰ τῆς μορφῆς ἢ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως διὰ τοῦ μορίου του. Καὶ τὰ κυρίως δηλητήρια βεβαίως δύνανται νὰ προκαλέσωσι μηχανικὰς βλάβας, ὡς διατρήσεις ὀργάνων, ἐμφράξεις ἀγγείων κλπ., ἀλλὰ τὰ συμπτώματα ταῦτα ἐλέγχονται οὐχὶ ὡς ἐπακόλουθα τῆς κυρίας τοῦ δηλητηρίου δράσεως, ἀλλὰ τῆς χημικῆς τοῦ ἱστοῦ μεταβολῆς ἢ τοιαύτης τῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος. Περαιτέρω, παραπλησία πρὸς τὴν δηλητηρίασιν παθολογικὴ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ παρουσιάζεται κατὰ τὴν βρῶσιν ἐφθαρμένων σιτίων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ εὐφραντικά, ὡς τὸ οἰνόπνευμα, ἡ νικοτιανὴ κλπ., καὶ τὰ τρόφιμα, ὡς π. χ. τὸ χλωριοῦχον νάτριον εἰς μεγίστας δόσεις, δύνανται νὰ προκαλέσουν θανατηφόρον δηλητηρίασιν. Πλεῖστα τῶν ὠργανωμένων ὄντων, ἅτινα ἡ νεωτέρα ἔρευνα ἔχει καθορίσει ὡς τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα νοσηρὰς καταστάσεις, ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα δρῶσι διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν ἐκκρινομένων τοξινῶν, ὡς εἶναι οἱ διάφοροι μικροοργανισμοὶ οἱ προκαλοῦντες τὰς λοιμώξεις, δύνανται νὰ προκαλέσωσι παθολογικὴν κατάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ παραπλησίαν πρὸς δηλητηρίασιν. Τέλος ὅλοι οἱ οὐσιώδεις συντελεσταὶ τῆς δράσεως τῶν φαρμάκων ἀποτελοῦν ἐπίσης ὅρους δηλητηριάσεως, οἵτινες δι' αὐτῶν οὐχὶ μόνον τροποποιοῦνται, ἀλλὰ καὶ αἴρονται πλήρως. Οἱ κυριώτεροι τῶν συντελεστῶν, οἵτινες δύνανται νὰ συμβάλωσιν ὥστε φαρμακευτική τις οὐσία ἄλλοτε μὲν νὰ παρουσιάζῃ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα, ἐνῷ ὑπὸ ἄλλους ὅρους νὰ προκαλῇ δηλητηρίασιν, εἶναι ἡ δόσις ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ θέσεις τῆς ἐφαρμογῆς ἀφ' ἑτέρου, τουτέστιν ὁ τρόπος τῆς χρήσεως. Κάτωθεν ποσότητός τινος, ἥτις εἶναι λίαν διάφορος ἑκάστοτε καὶ ἥτις δύναται διά τινα ἄτομα νὰ εἶναι ἐξαιρετικῶς δηλητηριώδης, αἴρεται ἡ ἐπιβλαβὴς δρᾶσις καὶ τῶν ἰσχυροτάτων ἔτι δηλητηρίων. Ἡ οὐσιώδης σημασία τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως διὰ τὴν δηλητηρίασιν καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐξασθενήσεως ἣν ὑφίσταται ὁ ἰὸς τῶν ὄφεων ἢ τὸ κουράριον ἐν τῷ στομάχῳ, ἐνῷ τὰ σώματα ταῦτα ἐνιέμενα παρουσιάζουν ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν.

Οὐσιώδης λοιπὸν προϋπόθεσις διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν οὐσίας τινὸς ὡς δηλητηρίου εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ δρᾶσις αὐτῆς καὶ εἰς ἐλαχίστην ποσότητα, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ διὰ τοῦ χημικοῦ μορίου της δρᾶσις. Ὁ διάσημος Orfila χαρακτηρίζει ὡς δηλητήριον πᾶσαν οὐσίαν, ἥτις ληφθεῖσα ἐσωτερικῶς, ἢ ἐφαρμοσθεῖσα ὁπωσδήποτε ὑπὸ μικρὰν δόσιν ἐπὶ τοῦ σώματος ἀνθρώπων ἢ ζῴων καταστρέφει τὴν ὑγείαν ἢ καὶ ἐπιφέρει τὸν θάνατον. Κατὰ τοὺς Husseman καὶ Mieller ὡς δηλητήρια χαρακτηρίζονται αἱ οὐσίαι ἐκεῖναι, αἵτινες διὰ τῆς χημικῆς φύσεως τοῦ μορίου αὐτῶν προκαλοῦν, ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους, ἀλλοιώσεις τοῦ ὑγιοῦς ὀργανισμοῦ ἢ καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς κατασκευῆς τῶν ὀργάνων, ἐπηρεάζουσαι τὴν ὑγείαν ἢ καὶ ἀφαιροῦσαι τὴν ζωὴν τοῦ ὄντος. Διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου χωρίζουσι τὸ δηλητήριον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὰς μηχανικὰς βλάβας τῶν διαφόρων τιτρωσκόντων σωμάτων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τὰ παράσιτα καὶ τὰς τοξίνας.

Κατὰ τὸν Tardieu τὰ δηλητήρια αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ οὔτε ἰδίαν ὑπόστασιν παρουσιάζουν, οὔτε καὶ ἰδίους χαρακτῆρας, καθ' ὅτι δὲν ἀποτελοῦν ἰδίαν τάξιν, ἥτις νὰ δύναται νὰ ὁρισθῇ ἢ νὰ χαρακτηρισθῇ, ὅλαι δὲ αἱ οὐσίαι ἀνεξαιρέτως, αἵτινες δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς δηλητήρια, ἀποβάλλουν ἢ προσκτῶνται ἀναλόγως ὡρισμένων ἐξωτερικῶν περιστάσεων τὰς δηλητηριώδεις ἰδιότητάς των, διότι εἰς τὸ δηλητήριον ἐνυπάρχει πάντοτε τὸ φάρμακον, τὸ δηλητήριον δὲ δὲν δύναται νὰ ἀποσπασθῇ τῆς φαρμακολογίας. Σπουδαῖος ὅρος διὰ τὴν δι' οὐσίας τινὸς δηλητηρίασιν ἀποτελεῖ ἡ πυκνότης αὐτῆς, καθόσον τοπικῶς δρῶντα δηλητήρια δι' ἰσχυρᾶς ἀραιώσεως καθίστανται ἀδρανῆ, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου πάλιν δυσδιάλυτοι οὐσίαι διὰ διαλύσεως εἰς κατάλληλα ἔκδοχα (ὡς π. χ. ὁ φωσφόρος εἰς ἔλαιον) ἀπορροφῶνται εἰς ποσότητα δυναμένην νὰ προκαλέσῃ δηλητηριώδη ἐπενέργειαν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δηλητηρίων μετὰ τῶν χημικῶν ἢ δυναμικῶν ἀντιδότων των, αἴρεται ἡ δρᾶσις αὐτῶν τελικῶς, ἐνῷ ἀπ' ἀντιθέτου πάλιν οὐσίαι τινὲς ἑνούμεναι μετ' ἄλλων καθίστανται ἰσχυρὰ δηλητήρια. Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔναντι τῶν δηλητηρίων παρουσιάζει ἡ ἡλικία τῶν ἀτόμων ὡς καὶ ὁ ἐθισμὸς πρὸς ταῦτα. Εἶναι γεγονός, ὅτι δόσις ὀπίου θανατηφόρος διὰ νεογνόν, δὲν εἶναι ποσῶς ἐπικίνδυνος δι' ἐνήλικα καὶ ὅτι ἄτομα κατόπιν ἐθισμοῦ λαμβάνουν ποσότητας ἀρσενικοῦ ἢ μορφίνης, αἵτινες ἐπὶ μὴ ἐθισθέντων πρὸς ταῦτα ἀτόμων θὰ ἐπέδρων ἀσφαλῶς θανατηφόρως. Δυσχερὴς ἔτι τυγχάνει καὶ ἡ ταξινόμησις τῶν δηλητηρίων, ἐφ' ὅσον τὸ ἓν εἶναι συνάρτησις τοῦ ἑτέρου, μὴ ὑφισταμένης ὁμοφωνίας μεταξὺ τῶν εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν δηλητηρίων ἀσχολουμένων, ὡς πρὸς τὴν ἀποδοχὴν μιᾶς ὡρισμένης ταξινομήσεως. Ἡ ἁπλουστέρα βεβαίως ταξινόμησις θὰ ἦτο ἡ ἀναλόγως τῆς προελεύσεως τῶν δηλητηρίων, ὡς δηλητηρίων ὀρυκτῶν, φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν. Πλὴν ὅμως ἡ ταξινόμησις αὕτη οὐδεμίαν σοβαρότητα παρουσιάζει, καθ' ὅτι δι' αὐτῆς φέρονται εἰς συσχέτισιν οὐσίαι τελείως πρὸ ἀλλήλας διάφοροι. Ὀρθοτέρα τῆς προηγουμένης ταξινομήσεως φαίνεται ἡ κατάταξις τῶν δηλητηρίων ἀναλόγως τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα ἐπιφέρουν εἰς τὸν ὀργανισμόν. Καὶ αὕτη βεβαίως παρουσιάζει ἰσχυρὸν μειονέκτημα, καθ' ὅτι συναρμολογοῦνται δι' αὐτῆς εἰς τὴν αὐτὴν ὁμάδα δηλητήρια ὧν ἡ δρᾶσις μὲν εἶναι ἀνάλογος, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τρόπος τῆς δράσεως τελείως διάφορος. Ταξινόμησις, ἥτις ἐπιστημονικῶς δύναται νὰ λογισθῇ ὡς μᾶλλον βάσιμος, θὰ ἦτο ἡ κατάταξις τῶν δηλητηρίων ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Τουτέστιν εἰς δηλητήρια προσβάλλοντα τὸν α ἢ τὸν β ἱστὸν ἢ ἐπηρεάζοντα καὶ ἀλλοιοῦντα ὡρισμένην ζωϊκὴν λειτουργίαν. Συμφώνως πρὸς τὴν ταξινόμησιν ταύτην ἐπέτυχε μέχρι σήμερον ἡ τοξικολογία νὰ διακρίνῃ ὡρισμένας ὁμάδας δηλητηρίων ὡς εἶναι δηλητήρια τοῦ νευρικοῦ συστήματος, δηλητήρια τοῦ αἵματος, δηλητήρια τῆς θρέψεως τῶν κυττάρων κλπ. Πλὴν ἡ ταξινόμησις αὕτη εἶναι ἔτι ἐλλιπής. Κατὰ τὸν Tardieu τὰ δηλητήρια διαιροῦνται: 1) εἰς ἐρεθιστικὰ ἢ διαβρωτικά, 2) εἰς ὑποσθενωτικὰ ἢ χολεροειδῶς ἐνεργοῦντα, 3) εἰς καρωτικὰ (τινὰ τούτων ἐλέγοντο ἄλλοτε καὶ δριμέα ναρκωτικά), 4) εἰς ναρκωτικὰ καὶ 5) εἰς τετανικὰ ἢ νευροσθενικὰ δηλητήρια.

Ἡ δρᾶσις τῶν δηλητηρίων εἶναι, ὡς καὶ ἡ τῶν φαρμάκων, μερικῶς μὲν τοπική, μερικῶς δὲ δι' ἀπορροφήσεως γενική. Ἐκ τῶν τοπικῶς δρώντων πολλὰ διὰ τῆς πήξεως ἢ τῆς διαστάσεως τῶν λευκωμάτων θανατώνουσι τοὺς ἱστούς· ταῦτα δὲ εἶναι τὰ κυρίως διαβρωτικὰ ἢ τὰ καυστικὰ δηλητήρια. Εἰς ταῦτα ἀνήκουν τὰ ἁλογόνα, πολλὰ ὀξέα, ἀλκάλια καὶ ἀλκαλικαὶ γαῖαι, ὡς καὶ τὰ ἀνθρακικὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλίων, τὰ μεταλλοξείδια καὶ τὰ μεταλλικὰ ἅλατα, περαιτέρω αἱ πυκναὶ ἀλκοόλαι, αἱ φαινόλαι κλπ. Ἕτερα τοπικῶς δρῶντα δηλητήρια προκαλοῦν φλόγωσιν (γαστροεντερίτιδα) εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐφαρμογῆς, ἥτις δι' ἐξαντλήσεως ἢ καρδιακῆς καταρρίψεως δύναται νὰ ἐπιφέρῃ θάνατον. Εἰς τὰς οὐσίας τὰς χαρακτηριζομένας ὡς ἐρεθιστικὰ δηλητήρια ἀνήκουν ἰδίως τὰ ἐπισπαστικά, ἡ κανθαριδίνη, ὁ ἰὸς τῶν μυρμήκων καὶ τῶν μελισσῶν, τοῦ σκορπίου, τῆς ἀράχνης, τὰ αἰθέρια ἔλαια, αἱ δρόγαι αἱ ἐνέχουσαι σαπωνίνην, πολλὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλίων καὶ δραστικὰ ἐπίσης, ἡ ἐμετικὴ τρὺξ καὶ ἡ ἰπεκακουάνα. Τινὲς τῶν οὐσιῶν αὐτῶν ἔχουν ἐκτὸς τῆς τοπικῆς δράσεως καὶ περαιτέρω δρᾶσιν καὶ πολλὰ τῶν ἐπισπαστικῶν προκαλοῦν φλόγωσιν τῶν νεφρῶν, τῆς κύστεως καὶ τῶν οὐραγωγῶν. Ἐκ τῶν δι' ἀπορροφήσεως δρώντων δηλητηρίων τινὰ προσβάλλουν τὰ συστατικὰ τοῦ αἵματος. Ἐκτὸς ἀερίων τινῶν, ἅτινα δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ἀσφυξίαν (ὡς τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ μεθάνιον κ.λ π.), ἕτερα σχηματίζουν μετὰ τῆς αἱμοσφαιρίνης ἑνώσεις (ὡς τὸ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τὸ ὑδροκυάνιον, τὸ ὑδρόθειον), ἐξ ὧν μόνον ἡ ἀνθρακοξυαιμοσφαιρίνη εἶναι μόνιμος ἕνωσις καὶ ἡ αἰτία τῶν φαινομένων τῆς δηλητηριάσεως, ἐνῷ διὰ τοῦ ὑδροκυανίου (κυανοῦχον κάλιον) καὶ τοῦ ὑδροθείου (θειοῦχα ἀλκάλια κλπ. δὲν προκαλεῖται ἄμεσος ὁ θάνατος διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ αἵματος, διότι τοῦτο εἶναι ἐπιγενὲς φαινόμενον. Πραγματικὰ δηλητήρια τοῦ αἵματος εἶναι οὐσίαι, αἵτινες ἀλλοιοῦσι τὴν αἱμοσφαιρίνην, σχηματίζουσαι μεθαιμοσφαιρίνην (χλωρικὰ ἅλατα, νιτρικὰ ἅλατα. πυρογαλλόλη). Διά τινος ἀριθμοῦ δηλητηρίων, ἅτινα χαρακτηρίζονται ὡς δηλητήρια τῆς θρέψεως, παρουσιάζονται κυρίως φαινόμενα καταβολῆς τῆς θρέψεως, ἐκδηλούμενα ὡς ἀπίσχνανσις καὶ πλήρης μαρασμὸς (ὡς εἶναι π. χ. ἡ ἐκ μολύβδου καχεξία). Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ διὰ τὰ δηλητήρια ταῦτα εἶναι ἡ ἐκφύλισις διαφόρων ὀργάνων, ἥτις παρουσιάζεται ὡς λιπώδης ἐκφύλισις. Εἰς τὰ δηλητήρια ταῦτα ἀνήκει ὁ φώσφορος (ὡς στοιχεῖον), τὸ ἀρσενικόν, τὸ ἀντιμόνιον, ὁ ὑδράργυρος καὶ περαιτέρω ἡ ἀλκοόλη, οἱ μύκητες καὶ ὁ ἰὸς τῶν ὄφεων. Ὁ μέγιστος ἀριθμὸς τῶν δηλητηρίων παρουσιάζει ἔκδηλον δρᾶσιν ἐπὶ τῶν μυῶν καὶ ἐπὶ ὡρισμένων περιοχῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ὑπὸ πολλῶν δηλητηρίων ἐπηρεάζεται ἡ κυκλοφορία οὕτως, ὥστε ταῦτα δρῶσιν ἀφ' ἑνὸς ἀγγειοσυσταλτικῶς, ἐπαυξάνοντα τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος (ἀτροπίνη, στρυχνίνη), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀγγειοδιασταλτικῶς, ὑποβιβάζοντα τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος (νιτρῶδες ἀμύλιον, χλωράλη, χλωροφόρμιον). Ἕτερα δηλητήρια δρῶσιν ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος αὐτῆς, ταῦτα δὲ εἶναι τὰ δηλητήρια τῆς καρδίας. Ἐκ τῶν δηλητηρίων τῶν νεύρων πλεῖστα ἐξωτερικεύουν τὴν δρᾶσιν αὐτῶν κυρίως διὰ μεταβολῆς τῆς μυϊκῆς ἐνεργείας, ἥτις ἀκανονίστως αὐξάνεται ἢ καταρρίπτεται. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀνήκουν τὰ σπασμικὰ δηλητήρια, εἰς τὴν δευτέραν δὲ τὰ παραλυτικὰ τοιαῦτα. Ἐκ τῶν σπασμικῶν δηλητηρίων ἐλάχιστα δρῶσιν ἐπὶ τῆς μυϊκῆς οὐσίας (βερατρίνη, καφεΐνη), κατὰ κανόνα δὲ προκαλοῦνται οἱ σπασμοὶ τῶν μυῶν δι' ἐπαυξήσεως τῆς ἀνακλαστικῆς λειτουργίας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ἢ βασίζονται οὗτοι ἐπὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ ὡρισμένων θέσεων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ τῷ προμήκει. Μεταξὺ τῶν δηλητηρίων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ἀνήκουν κυρίως ἡ στρυχνίνη, ἡ θελβαΐνη, ἡ καλαβαρίνη, εἰς τὰ δηλητήρια δὲ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ προμήκους ἀνήκουν ἡ πικροτοξίνη, ἡ σαντονίνη, ἡ κικουτοξίνη, ἡ καφουρὰ κ. ἄ. π. Ἐκ τῶν παραλυτικῶν δηλητηρίων τὸ κουράριον δρᾷ ἐπὶ τῶν κινητικῶν ἀπολήξεων τῶν νεύρων, ἐξασθένησις δὲ μυϊκὴ προέρχεται εἰς τὰς πλείστας τῶν δηλητηριάσεων. Ταῦτα ἀνευρίσκονται ἔτι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ὅπου τὸ ἀναπνευστικὸν κέντρον ἐν τῷ προμήκει ἀποτελεῖ ἀμέσως τὸ σημεῖον προσβολῆς τοῦ δηλητηρίου. Ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις παρατηρεῖται κυρίως εἰς μερικὰ δηλητήρια προκαλοῦντα λίαν ταχέως τὸν θάνατον (ὑδροκυάνιον καὶ κυανιοῦχον κάλιον, θειοῦχα ἀλκάλια καὶ ὑδρόθειον, νικοτίνη, ἀκονιτίνη), κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς ἐκεῖνα τὰ δηλητήρια, ἅτινα διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν προκαλουμένης διαταραχῆς τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προκυπτούσης καταπτώσεως, ἤτοι τῶν αἰσθήσεων, χαρακτηρίζονται ὡς ναρκωτικὰ δηλητήρια. Εἰς ταῦτα ἀνήκουν μερικῶς μὲν δηλητήρια, ἅτινα ἀρχικῶς διεγείρουν (ὡς ἡ ἀλκοόλη, αἱ τροπεῖναι, ὁ αἰθήρ, τὰ ἀναισθητικὰ) ἢ ἄνευ τῆς διεγέρσεως ταύτης προκαλοῦν ἀρχικῶς ὕπνον (μορφίνη, χλωράλη κ. ἄ. ὑπνωτικά).

Τὸ ζήτημα διατὶ ὡρισμένα δηλητήρια εἶναι τόσον δηλητηριώδη, ὥστε καὶ εἰς ποσότητα ἐλαχίστων χιλιοστογράμμων (ἀκονιτοξίνη, διγιτοξίνη, ἄνυδρον ὑδροκυάνιον κ. ἄ.) προκαλοῦν τὸν θάνατον, ἐνῷ ἕτερα ἀπαιτοῦν πλείονα ἑκατοστόγραμμα (στρυχνίνη, κολχικίνη, κ. ἄ.) ἢ καὶ δεκατόγραμμα (μορφίνη), ἔτι δὲ καὶ πλείονα γραμμάρια, δὲν εἶναι εἰσέτι διηυκρινισμένον. Τὸ ὅτι ἡ βασικὴ δρᾶσις τῶν δηλητηρίων εἶναι χημικῆς φύσεως, εἶναι περισσότερον ἢ ἀσφαλές, ἀλλὰ διὰ τὰ πλεῖστα τῶν δηλητηρίων αἱ ἀκριβεῖς συνθῆκαι τῆς χημικῆς δράσεως εἶναι ἔτι ἄγνωστοι. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

— **δηλητήριον** ***φάρμακον*** *[Νομ.]*· βλ. φαρμακεία.

δηλητηριώδης (ὁ, ἡ)—**ες** (τό)· ὁ πλήρης δηλητηρίου ὁ ἐμπεριέχων δηλητήριον: «δηλητηριώδεις μύκητες,—καρποί,—ὄφεις», «δηλητηριῶδες φυτόν,—βέλος» || μεταφρ. «λόγοι δηλητηριώδεις», «δηλητηριώδης γλῶσσα».—Ἐπίρρ. ***δηλητηριωδῶς.***

— **δηληλῃριώδη** ***ἀέρια*** *[Στρατ.]*· βλ. λ. ἀέρια *[Στρατ.]*.

— **δηλητηριώδη** ***φυτὰ*** (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω πλεῖστα φυτὰ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν δασῶν, ἅτινα ἐνέχουσι τοξικὰς οὐσίας καὶ ἐπιφέρουσι σοβαρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δηλητηριάσεις εἰς τὰ καταναλίσκοντα αὐτὰ ζῷα ἢ ἀνθρώπους.

Πίναξ τῶν κυριωτέρων δηλητηριωδῶν φυτῶν.

Εἶδος	*Μέρη δηλητηριώδη*
Ἀγριοσταφίς.....	Πάντα τὰ μέρη της
Αἴλανθος.........	Φλοιὸς καὶ φύλλα
Αἶρα..............	Σπέρματα
Ἀκόνιτον	Ρίζαι, φύλλα καὶ σπέρματα, τὰ πρῶτα δηλητηριωδέστερα τῶν λοιπῶν
Ἀκτῆ.............	Φλοιός, φύλλα
Ἀνθεμὶς..........	Πάντα τὰ μέρη της
Ἀραβόσιτος......	Ἄρρενα ἄνθη
Ἄρον.............	Πάντα τὰ μέρη του
Ἄτροπος..........	Πάντα τὰ μέρη της
Βατράχιον........	Πάντα τὰ μέρη του, ἐφ' ὅσον εἶναι χλωρά. Ξηρὰ ἀποβάλλουσι τὰς δηλητηριώδεις οὐσίας των
Βιολέττα.........	Ριζωμα καὶ σπέρματα
Βρυωνία.........	Ρίζαι, κορμὸς καὶ νεαροὶ βλαστοὶ
Γεώμηλον........	Ριζώματα ἐφ' ὅσον εἶναι πράσινα
Γλυσίνη..........	Φύλλα πρὸ τῆς ἀνθήσεως
Δακτυλῖτις	Πάντα τὰ μέρη της
Δατοῦρα.........	Πάντα τὰ μέρη της
Δάφνη...........	Πάντα τὰ μέρη της καὶ ἰδίως οἱ καρποὶ
Δωφινέλλα	Πάντα τὰ μέρη της
Ἐλειοσέλινον	Πάντα τὰ μέρη του
Ἐλλέβορος.......	Πάντα τὰ μέρη του
Εὐφόρβιον	Πάντα τὰ μέρη του
Ἡδύσαρον	Πάντα τὰ μέρη του
Θριδαξ...........	Ρίζαι καὶ σπέρματα
Ἰξὸς.............	Καρποὶ
Ἵππουρις........	Πάντα τὰ μέρη της
Ἶρις..............	Ριζαι καὶ σπέρματα
Καπνὸς..........	Φύλλα
Καρυὰ...........	Φύλλα
Κισσάμπελος	Οἱ καρποί του ἰδίως
Κισσὸς...........	Οἱ καρποί του
Κληματὶς........	Φύλλα
Κολχικὸν.........	Πάντα τὰ μέρη του
Κρότων..........	Ἰδίως τὰ σπέρματά του
Κύτισος..........	Πάντα τὰ μέρη του
Κώνειον..........	Πάντα τὰ μέρη του
Λάθυρος	Σπέρματα
Λούπινον.........	Πάντα τὰ μέρη του ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἐνήλικον τὸ φυτὸν
Μανδραγόρας	Πάντα τὰ μέρη του
Μελάμπυρον	Σπέρματα
Μήκων	Πάντα τὰ μέρη του πλὴν τῶν σπερμάτων
Νάρκισσος	Πάντα τὰ μέρη του
Οἰνάνθη..........	Πάντα τὰ μέρη της

Digitized by Google

Εἶδος	Μέρη δηλητηριώδη
Ὀρυβάγχη	Σπέρματα
Ὄροβος (ρόβι)	Κλάδοι, μόνον εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους
Πύξος	Ἰδίως τὰ φύλλα του
Ράμνος	Φλοιὸς καὶ καρποὶ
Ραφανὶς ἡ ἀγρία	Σπέρματα
Ρινανθος	Πάντα τὰ μέρη του
Ροδόδενδρον	Νεαροὶ βλαστοὶ
Σαπωνορία	Ρίζαι
Σάρον	Κορυφαὶ κλάδων καὶ ξηρὸν χόρτον
Σίναπι	Πάντα τὰ μέρη του
Σκίλλα	Πάντα τὰ μέρη του
Σμίλαξ	Φλοιός, κλάδοι, φύλλα
Σόργον	Οἱ νεαροὶ κλάδοι
Στραμμώνιον	Πάντα τὰ μέρη του
Στρύχνος	Κλάδοι καὶ καρποὶ ἄωροι
Σφονδύλιον	Πάντα τὰ μέρη του, ἐφ' ὅσον τὸ φυτὸν εἶναι γεγηρακὸς
Τολύπη	Πάντα τὰ μέρη της
Φλόμος	Πάντα τὰ μέρη του
Χαμαίμηλον	Πάντα τὰ μέρη του, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ὥριμα
Χελιδόνιον	Πάντα τὰ μέρη του

Τὰ δηλητηριώδη φυτὰ γενικῶς διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας: τὰ *ἐρεθιστικὰ* καὶ τὰ *ναρκωτικά*. Τὰ πρῶτα ἐπιφέρουσιν ἐρεθισμὸν ἢ ὀργανικάς τινας διαταραχάς, τὰ δὲ δεύτερα ἐπιφέρουσι μερικὴν ἢ γενικὴν νάρκωσιν τοῦ σώματος, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸν θάνατον. Δ. Ν. Π.

Δήλια (τά). Ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος, ἀγόμεναι πιθανῶς εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἔνθα ὑπῆρχεν ὁμώνυμον ἱερόν, ἰδίᾳ ὅμως ἐν τῇ νήσῳ *Δήλῳ* καὶ τῷ Βοιωτικῷ *Δηλίῳ*.

1) Τῆς νήσου Δήλου (βλ. λ. Δῆλος [*Ἱστορ. - Ἀρχαιολ.*]).

2) Τοῦ Βοιωτικοῦ Δηλίου. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Βοιωτίας μεταξὺ Ὠρωποῦ καὶ Αὐλίδος ὑπῆρχεν ἐπὶ ὑψώματος ἱερὸν Δήλιον, θεωρούμενον θρησκευτικὴ ἀποικία τῆς Δήλου, καὶ κάτω αὐτοῦ πολίχνη ὁμώνυμος (τὸ σημερινὸν Δήλεσι). Ὅτε τῷ 424 οἱ Ἀθηναῖοι εἰσέβαλον εἰς Βοιωτίαν κατέλαβον τὸ Δήλιον. Ἡττηθέντες ὅμως κατόπιν ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Ἐκ τῶν ληφθέντων λαφύρων οἱ Βοιωτοὶ ἵδρυσαν πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ἑορτὴν «Δήλια», ὧν ἡ διάρκεια ὑπῆρξε βραχεῖα, ἡ δὲ αἴγλη μικρά. Κ. Ι. Β.

Δηλία (ἡ). Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος· βλ. Δηλιάς.

— **Δηλία** (Delia). Ἐρωμένη τοῦ Ρωμαίου ποιητοῦ Τιβούλλου ἀπὸ τοῦ 30—27 π. Χ., μετὰ τὴν συμμετοχήν του εἰς τὰς στρατείας τοῦ Μεσσάλα ἐν Γαλατίᾳ καὶ Ἀνατολῇ. Εἰς αὐτὴν ἀφιεροῦται τὸ πλεῖστον τῆς πρώτης ᾠδῆς τοῦ ποιητοῦ (στ. 53 κ. ἑ.), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Τίβουλλος βαρυνθεὶς τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν ζητεῖ νὰ παραμείνῃ μέχρι θανάτου εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Δηλίας. Π. Ν. Π.

— **Δηλία** (Delia) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 395. Ἀνεκαλύφθη τῇ 30ῇ Νοεμβρίου 1894 ὑπὸ τοῦ A. Charlois ἐν Νικαίᾳ. Σ. Π.

Δηλιάδες (αἱ)· βλ. Δηλιάς.

Δηλιάδης Ἀρχαῖος Ἕλλην χαλκοπλάστης. Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου. Ι. Μ. Π.

δηλιακός, — *ή*, — *όν*· ὁ τῆς νήσου Δήλου, ὁ ἀναγόμενος εἰς τὴν Δῆλον: «δηλιακὸς βωμός»· ἄλλως δήλιος (βλ. λ.).

— **Δηλιακὴ** *συμμαχία*. Οὕτως ὠνομάσθη ἡ κατὰ τὸ 478 - 477 π. Χ. συσταθεῖσα πολιτικὴ συμμαχία μὲ θρησκευτικὸν κέντρον τὴν ἱερὰν Δῆλον, τύπον, τὸν ἐθνικώτατον καὶ ἐλευθεριώτατον τῆς ἀμφικτιονίας, καὶ σκοπὸν τὴν ἀπὸ τῶν Περσῶν ἄμυναν καὶ τὴν διηνεκῆ ἐξασφάλισιν τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν ἀπό τε τῶν πολεμίων καὶ τῶν πειρατῶν πρὸς προστασίαν τοῦ ἐμπορίου. Ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἐπιδιωχθέντος ὑπ' αὐτῆς σκοποῦ ἀπῄτησε τὴν διαρκῆ συντήρησιν ἐκ κοινοῦ ταμείου καὶ σταθεροῦ προϋπολογισμοῦ ἑτοιμοπολέμου στόλου ὑπὸ ἑνιαίαν διοίκησιν. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτων εἶχεν ἀνετεθῆ ὑπὸ τῶν συμμαχίδων πόλεων ἡ διοίκησις τοῦ μονίμου στόλου εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἶχεν ἀναληφθῆ ὑπὸ πασῶν ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἀποτίσεως τακτῶν φόρων, ὁ καθορισμὸς τῶν ὁποίων ἀνετέθη εἰς τὸν δίκαιον Ἀριστείδην. Ὁ πληρωνόμενος φόρος ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰς διὰ τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν ὡρισμένας ἀπαρχάς, ἀπὸ τῶν ὁποίων οὐδεμία ἀπαλλαγὴ ἠδύνατο νὰ παραχωρηθῇ, καὶ ἀπὸ τὸν καθ' αὐτὸ φόρον, ὅστις ἦτο εἰσφορὰ εἰς χρῆμα ἢ τριήρεις ἢ συναμφότερα. Ἡ δηλιακὴ συμμαχία περιελάμβανε 300 περίπου πόλεις, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς της, κατανεμομένας εἰς πέντε διοικήσεις, φόρους καλουμένους (τὸν Ἰωνικόν, τὸν Καρικόν, τὸν Νησιωτικόν, τὸν Θρᾴκιον καὶ τὸν Ἑλλησπόντιον) καὶ ἐξετείνετο ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν πόλεων τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀκτῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ πᾶσαι σχεδὸν αἱ συμμαχίδες πόλεις προετίμησαν νὰ εἰσφέρωσιν ἀντὶ τριήρεις χρῆμα (ἀνήρχετο τοῦτο ἐτησίως εἰς 460 τάλαντα περίπου), καὶ οὕτω βαθμηδὸν ὁ συμμαχικὸς στόλος ἔγινε στόλος τῶν Ἀθηναίων κατά τε τὰ πλοῖα καὶ τὰ πληρώματα αὐτῶν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δι' αὐτοῖ θαλασσοκράτορες τοῦ Αἰγαίου. Εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὁμοῦ μετὰ τῆς διοικήσεως τοῦ στόλου ἦτο ἀνατεθειμένη καὶ ἡ διοίκησις τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος συμμαχικοῦ ταμείου, ἀφοῦ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ εἶχον οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγόμενοι Ἑλληνοταμίαι. Οὕτως αἱ Ἀθῆναι, ἔχουσαι εἰς χεῖράς των καὶ τὴν πολεμικὴν δύναμιν τῆς συμμαχίας καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν πόρων αὐτῆς, εἶχον τὴν ἡγεμονίαν τῆς Δηλιακῆς συμμαχίας, διορίζουσαι τοὺς στρατηγοὺς αὐτῆς καὶ καθορίζουσαι τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις της. Ὅτε δὲ τῇ προτάσει τῆς Σάμου μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας (454 π. Χ.) τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον, τοῦ ὁποίου τὰ ἀποθέματα ἀνήρχοντο τότε εἰς 1800 τάλαντα καὶ κατετέθησαν τὰ χρήματα αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἱερὸν τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς, ἡ ἐπὶ τῆς συμμαχίας ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν εἶχε μετατραπῆ εἰς κυριαρχίαν. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τῶν Ἀθηνῶν ὠφείλετο μὲν καὶ εἰς τὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπεροχὴν αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ἄλλων συμμάχων πόλεων, κυρίως ὅμως ἦτο ὁ καρπὸς τῆς πολιτικῆς περισκέψεως αὐτῶν, κυβερνηθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς συμμαχίας Ἀριστείδου ἐν ἀρχῇ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφον ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην οἱ σύμμαχοι, καὶ τοῦ μεγαλουργοῦ Κίμωνος μετὰ ταῦτα.

Ὅ,τι ἐπέτυχον οἱ Ἀθηναῖοι εἶχεν ἐπιδιώξει πρὸ ἑνὸς αἰῶνος διὰ τῆς χαλαρᾶς περὶ τὴν Δῆλον τότε ἀμφικτιονίας τῶν Ἰώνων καὶ ὁ Πεισίστρατος, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι εἶχεν ἀντιταχθῆ εἰς τὰ σχέδιά του ὁ τύραννος τῆς Σάμου Πολυκράτης (βλ. λ. Πεισίστρατος, Ἀθῆναι, Δῆλος, Ἀριστείδης, Κίμων). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Δηλιὰς (ἡ)· ἰδιότυπον θηλυκὸν τοῦ ἐπιθέτου *Δήλιος*, ἀντὶ *Δηλία*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος ἀναφερομένη ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς Δήμητρος, φαίνεται, ἐν Ἀττικῇ.

— **Δηλιάς**. Οὕτως ὠνομάζετο κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ ναῦς, ἐφ' ἧς ἔπλευσεν εἰς Κρήτην ὁ Θησεύς, ὅπως φονεύσῃ τὸν Μινώταυρον. Πρὸς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τούτου, εἰς ὃ ὠφείλετο ἡ ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Μίνωος ἀπελευθέρωσις τῆς πόλεως αὐτῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ὠνόμασαν «Δηλιάδα» καὶ τὴν ἀποστελλομένην ἀνὰ τετραετίαν εἰς Δῆλον μετὰ τῆς εἰδικῆς «θεωρίας» (βλ. Δηλιασταὶ) ναῦν, περὶ τῆς ὁποίας μάλιστα ἐπίστευον, ὅτι ἦτο αὐτὴ ἡ τοῦ Θησέως. Πράγματι ἦτο μικρὸν πλοῖον, παλαιοῦ τύπου, τριάκοντα κωπῶν (τριακόντορος) καὶ τὸ ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι διεφύλαττον κατὰ Πλούταρχον ἐν καλῇ καταστάσει «ἄχρι τῶν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως χρόνων τὰ μὲν παλαιὰ τῶν ξύλων ὑφαιροῦντες, ἄλλα δὲ ἐμβάλλοντες ἰσχυρὰ καὶ συμπηγνύντες» Θησ. 23) (βλ. Δήλια). Ταύτης τῆς «τριακοντόρου» ἡ πρῷρα ἐστέφετο διὰ δάφνης ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸ τοῦ ἀπόπλου αὐτῆς, καλουμένης ἄλλως *θεωρίδος*. Τὸ αὐτὸ ὄνομα τῆς «Δηλιάδος» ἔφερε καὶ ἔπος τι καὶ σύγγραμμα περὶ Δήλου.

— **Δηλιάδες** (αἱ).—1) Αἱ νύμφαι τῆς Δήλου, αἵτινες ἔψαλον καὶ ἐχόρευσαν κατὰ τὴν γέννησιν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τῆς Λητοῦς, ἐγένοντο δὲ κατόπιν καὶ συμπαίκτριαι τῶν θεῶν τούτων κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτῶν ἡλικίαν.

—2) Αἱ παρθένοι τῆς Δήλου, αἵτινες καταγόμεναι ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων οἴκων τῆς νήσου ἐχόρευον μετὰ κροτάλων κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν *Δηλίων* καὶ γινώσκουσαι πάσας τὰς ἑλληνικὰς διαλέκτους ἀφηγοῦντο τὰς παλαιὰς περὶ Λητοῦς, Ἀρτέμιδος καὶ Ἀπόλλωνος παραδόσεις. Ἡ γνώμη ὅτι αὗται ἦσαν ἱερόδουλοι ἐξ οὐδενὸς τῶν σῳζομένων κειμένων ἀποδεικνύεται. Κ. Ι. Β.

Δηλιασταὶ (οἱ). Οὕτως ὠνομάζοντο οἱ θεωροί, τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστελλον εἰς Δῆλον, ἵνα παρακολουθήσωσιν ὡς ἀντιπρόσωποί των τὴν μεγάλην ἐν Δήλῳ ἑορτήν, τὰ «Δήλια». Οἱ θεωροὶ οὗτοι ἐξελέγοντο ἐκ πλουσίων μέν, ὅπως ὅλοι οἱ θεωροί, καὶ ἐπισήμων οἰκογενειῶν, ἀλλ' ὡρισμένων. Ι. Δ. Σ.

Δηλιγιάννης, *Ἐπαμεινώνδας*. Ἕλλην πολιτικός, υἱὸς τοῦ *Νικολάου Δηλιγιάννη*, προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1873. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ ἀφιερώθη εἰς τὴν πολιτικήν. Ἐξελέγη πολλάκις βουλευτὴς Γορτυνίας καὶ Ἀρκαδίας, τῷ 1905 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, τῷ δὲ 1909 ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Θ. Β.

— **Δηλιγιάννης**, *Θεόδωρος*. Ἕλλην πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Καλαβρύτοις τὴν 11 Ἀπριλίου 1826 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 13 Μαΐου 1905. Ἦτο υἱὸς τοῦ Πανάγου Δηλιγιάννη, κατήγετο δὲ ἐκ μιᾶς τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκογενειῶν τῆς Γορτυνίας. Τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του διήνυσεν εἰς τὸ γυμνάσιον Ναυπλίου, τὰς δὲ ἐπιστημονικὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, γενόμενος διδάκτωρ τῆς νομικῆς. Ἔφηβος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ὡς ἀκόλουθος, διακριθεὶς δὲ ἀμέσως ἐν τῇ διοικητικῇ ὑπηρεσίᾳ διῆλθε τοὺς διαφόρους βαθμοὺς ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι. Τῷ 1859 προήχθη νεώτατος ἔτι εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τούτου, ἐτιμήθη δὲ πολλάκις ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος διὰ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς παρέσχεν εἰς τὸ κράτος, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῆς μαστισάσης τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἐπιδημίας τῆς χολέρας (1856). Κατὰ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τοῦ 1859—1862 ἐναντίον τῆς πρώτης δυναστείας, καίτοι θεωρῶν ὅτι μόνον διὰ τῆς πιστῆς ἐφαρμογῆς τοῦ πολιτεύματος θὰ ἔπαυον αἱ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι, αἱ παρακωλύουσαι τὴν πρόοδον τῆς χώρας, ἐν τούτοις δὲν μετέσχεν αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος παρῃτήθη τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ὅπως ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν πολιτικήν, κατὰ γενομένας δ' ἐκλογὰς τῆς δευτέρας Ἐθνικῆς Συνελεύσεως (1862) ἐξελέγη πληρεξούσιος Γορτυνίας, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ θανάτου του ἐξηκολούθησεν ἀντιπροσωπεύων τὴν Γορτυνίαν ἢ τὴν Ἀρκαδίαν ἐν τῇ Βουλῇ, οὐδέποτε ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐκλογάς.

Ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει ἀνεδείχθη ἀμέσως ἐκ τῶν εὐγλωττοτέρων ρητόρων αὐτῆς, διά τε τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας καὶ τὴν δεξιότητα, μεθ' ἧς ἐπραγματεύετο τὰ ζητήματα τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν σύνταξιν τῆς πολιτείας. Ἡ δύναμις τοῦ λόγου τοῦ Θεοδώρου Δηλιγιάννη κατεδείχθη κυρίως κατὰ τὴν συνεδρίασιν τὴν 16 Φεβρουαρίου 1863, ὅτε πλεῖστα μέλη τῆς συνελεύσεως, φοβηθέντα ἐκ τῶν κυκλοφορουσῶν φημῶν περὶ ἀντεπαναστάσεως καὶ ἀνατροπῆς τοῦ καθεστῶτος τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862, ἐζήτησαν τὴν ψήφισιν ἐκτάκτων μέτρων καὶ τὴν συγκρότησιν ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ μελῶν τῆς συνελεύσεως, τοὺς δὲ πολίτας οὓς ἤθελε θεωρήσει αὕτη ἐνόχους θὰ ἐδίκαζεν ἡ συνέλευσις. Ὁ Θ. Δηλιγιάννης ἀντέστη κατὰ τῶν τοιούτων μέτρων, ἐκφωνήσας μακρὸν λόγον, ὅστις ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἴς τε τὴν συνέλευσιν καὶ εἰς τὸ κράτος ὁλόκληρον. Ἀπέκρουσε πᾶσαν ἰδέαν συστάσεως στρατοδικείων, καθ' ὅσον ἐθεώρει ὅτι ἡ ὑφισταμένη νομοθεσία ἦτο ἀρκετὴ ὅπως ἀποτρέψῃ πάντα ἐνδεχόμενον κίνδυνον τοῦ κράτους, τὰ δὲ ἐπιζητούμενα μέτρα θὰ εἶχον ὡς σκοπὸν τὴν ἐπαύξησιν τῶν κινδύνων ἐν ἐπαναστατικῇ περιόδῳ. Ἐζήτησε δὲ ὅπως ἡ συνέλευσις, ἀφίνουσα ἐλευθέραν τὴν λειτουργίαν τῶν ὑφισταμένων νόμων, καταγίνῃ εἰς τὴν σύστασιν τῆς πολιτείας, ἥτις ἤθελε φέρει τὴν ζωὴν τῆς χώρας εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς κοίτην. Ἡ συνέλευσις ἀπεδέχθη τὴν γνώμην τοῦ Δηλιγιάννη, οὕτω δὲ ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ἐκείνας, αἵτινες θὰ ἐστήριζον τὴν καταδίκην τῶν κατηγορουμένων οὐχὶ κατ' ἀπόδειξιν ἀλλὰ καθ' ὑπόνοιαν, καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν κυβέρνησιν, ἥτις διέταξε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ προξένου τῆς Βαυαρίας ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν καθ' ὅσον οὗτος, ὡς ἀπεκάλυψεν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ἐλάμβανε συνεχεῖς συνεντεύξεις μετὰ διαφόρων προσώπων καὶ διέθετε χρήματα πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς τὸν θρόνον. Ἡ πρώτη αὕτη ἐμφάνισις τοῦ Δηλιγιάννη εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐπέσπασε τὴν γενικὴν προσοχὴν ἐπ' αὐτοῦ. Τὴν 27 Μαρτίου 1863 ἡ συνέλευσις ἐξέλεξεν αὐτὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ συμπράξῃ ἐν τῇ κυβερνήσει μετ' ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἠγνόει τὰς ἀντιλήψεις ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων, ὑπέβαλεν ἀμέσως παραίτησιν, διότι ἐφρόνει ὅτι ἡ νομοτελεστικὴ ἐξουσία ὤφειλε νὰ παρίστατο ἑνιαία καὶ νὰ ἔχῃ μίαν πολιτικήν. Ὁμοίως παραίτησιν ὑπέβαλε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος δι' ἄλλους λόγους, ἀλλ' ἡ συνέλευσις ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὰς παραιτήσεις των, καὶ οὕτως ἀνέλαβον οὗτοι ἀμέσως τὰ ὑπουργεῖά των ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Διομήδους Κυριακοῦ. Κατὰ τὴν γενομένην ἐκλογὴν τῆς 29 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελέγη αὖθις ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Ρούφου Βενιζέλου, παρέμεινε δὲ τοιοῦτος μέχρι τῆς 2 Ἰουνίου 1863. Κατὰ τὴν ὑπουργίαν του ταύτην ἀνεφύη τὸ διπλωματικὸν ζήτημα τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, τὴν ὁποίαν ἐζήτησε τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως, ὅπως ἐπιστρέψῃ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πρὸς αὐτὸν ἄθικτον. Ταύτην πολλοὶ ἐν τῇ συνελεύσει ἐθεώρουν ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸ κράτος καὶ ἐζήτουν τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς, παρασύροντες τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁ Δηλιγιάννης μετὰ πολλῆς δυνάμεως κατεπολέμησε τὴν τοιαύτην πρότασιν, ζητήσας δὲ τὴν ἀναβολὴν τῆς συζητήσεως καὶ μὴ ἐπιτυχὼν ταύτην ἐπέδωκε τὴν παραίτησίν του, εἰπών, ὅτι αὐτὸς ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν οὐδέποτε ἤθελε στέρξει νὰ φέρῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς συνελεύσεως εἰς γνῶσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ νέου ὑπουργοῦ, μὴ διστάσαντος νὰ καταθέσῃ τὸ χαρτοφυλάκιόν του καὶ ν' ἀπολέσῃ τὴν δημοτικότητά του, ὅπως ὑποστηρίξῃ μίαν ἀρχήν, ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐπιδοκιμασίαν καὶ τὴν

Digitized by Google

ὑπόληψιν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Ἡ συνέλευσις δὲν ἀπεδέχθη τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργοῦ, ἀλλ' ἐνέκρινε τὴν γνώμην του, ὅπως ἀποφύγη πᾶσαν δημοσίευσιν τῶν αὐλικῶν ἐγγράφων. Τῷ ὄντι δὲ μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα κάθοδον τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἀπεστάλη εἰς τὸν Ὄθωνα ἡ ἀλληλογραφία αὐτοῦ, οὕτω δὲ ἀπεσοβήθη ὁ κίνδυνος τῆς ἀπειλουμένης διακοπῆς τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ρωσίας.

Μετέσχεν ἀκολούθως τῆς κυβερνήσεως Κωνσταντίνου Κανάρη ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν (5 Μαρτίου 1864). Ἡ κυβέρνησις αὕτη διετηρήθη ἐλάχιστον εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἐπιλύσασα τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑπτανήσου, ἀνέλαβε δ' ἐκ νέου τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν τὴν 26 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους κυβέρνησιν Κανάρη, διατηρηθεῖσαν εἰς τὴν ἀρχὴν μέχρι τῆς 2 Μαρτίου 1865 καὶ παραιτηθεῖσαν λόγῳ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Κανάρη, ζητήσαντος παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Δανοῦ συμβούλου του κόμιτος Σπόνεκ. Διαλυθείσης τῆς Βουλῆς ἀπεστάλη ὁ Δηλιγιάννης πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Παρισίους, εὑρίσκετο δ' ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ὅτε ἐξερράγη ἐν Κρήτῃ ἡ ἐπανάστασις, τὴν 14 Μαρτίου 1866. Ἐκ τῶν γάμων τοῦ βασιλέως Γεωργίου μετὰ τῆς μεγάλης δουκίσσης Ὄλγας Κωνσταντινόβνας, ἡ ἀρχικῶς εὐνοϊκὴ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας ὑπὲρ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἔλαβε δυσμενῆ τροπὴν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων Γ' εἶπεν εἰς τὸν Θεόδωρον Δηλιγιάννην ὅτι «δὲν ἐνδέει ἡ Γαλλία νὰ πληρώσῃ τὴν προῖκα τῆς Ρωσίδος μεγάλης δουκίσσης διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα». Παραιτηθεὶς ὁ Δηλιγιάννης τῆς θέσεως τοῦ πρεσβευτοῦ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας καὶ τὴν 25 Ἰανουαρίου 1869 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Θρασυβούλου Ζαΐμη, ἀναγκασθείσης νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Παρισίοις συνελθούσης συνδιασκέψεως, εἰς ἣν δὲν ἐπετράπη ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου.

Ὁ Δηλιγιάννης ἀπηύθυνε διακοίνωσιν πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς διασκέψεως κόμιτα Λαβαλέτ, δι' ἧς ἐξέφραζε τὰ παράπονα τῆς Ἑλλάδος, διότι δὲν ἐτηρήθη δικαιοσύνη ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως, ὅτι δὲν ἠρευνήθησαν αἱ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν τελεσιγράφων διατυπωθεῖσαι κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως κατηγορίαι καὶ ὅτι τέλος ἡ Ἑλλὰς προσεχώρησεν ἐξ ἀνάγκης εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς διασκέψεως, καίτοι οὐδόλως παρέβη τὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἀρχάς, ἐν τέλει δὲ ἐφίστα τὴν προσοχὴν ταύτης ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Κρήτης καὶ ἐζήτει τὴν μέσιμναν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Χριστιανῶν. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἡ κυβέρνησις ἐκδώσασα προκήρυξιν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Δηλιγιάννη πρὸ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διεκήρυσσεν ὅτι «ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἕνεκεν ἐλλείψεως μέσων εὑρέθη εἰς τὴν ὀδυνηρὰν θέσιν νὰ ὑποστῇ τὴν παραβίασιν τῆς ἑλληνικῆς χώρας» καὶ κατέληξεν εὐχομένη «ἵνα τὰ ἐπελθόντα δεινὰ διδάξωσιν εἰς τὸ μέλλον τὰ χρήσιμα καὶ τὰ βέλτιστα».

Ἔκτοτε ὁ Δηλιγιάννης συνέπραττε μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Θρασυβούλου Ζαΐμη, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ὀλιγαρίθμου ὁμάδος βουλευτῶν. Εἰς τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1871 μετέσχεν ἐπίσης, ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ τὴν 26 Μαΐου 1877 ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ κυβερνήσει ὑπὸ τὸν αὐαρχον Κωνσταντῖνον Κανάρην. Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἐσχηματίσθη λόγῳ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, παρέτεινε δὲ τὸν βίον αὐτῆς, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προέδρου της (2 Σεπτεμβρίου 1877). Ταύτης παραιτηθείσης (11 Ἰανουαρίου 1878) ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, εἰς ἣν ὁ Δηλιγιάννης ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνέπραττε μετὰ τοῦ Κουμουνδούρου καὶ μετέσχε τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1878 ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν. Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἐφέρετο εἰς τὸ τέρμα του, ἡ δὲ νέα κυβέρνησις, ἀνησυχοῦσα διὰ τὴν μὴ συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, καθυπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν πρόγραμμα πολεμικὸν καὶ ἐξήγειρεν εἰς ἐπανάστασιν τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, ὅπως δημιουργήσῃ ἀξιώσεις κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας προεκλήθησαν ὀχλαγωγίαι εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ λαὸς ἐκμανεὶς ἔθραυσε τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τῶν ὑπουργῶν τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως, μικροῦ δεῖν δ' ἐφονεύετο ἡ σύζυγος τοῦ Θρασυβούλου Ζαΐμη. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως διετάχθη ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Σκαρλάτου Σούτσου, νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐγένετο καθ' ἣν ἡμέραν ἀκριβῶς ὑπεγράφετο ἡ μεταξὺ Ρωσίας κα Τουρκίας ἀνακωχή, ὁ δὲ ἑλληνικὸς στρατός, σταματήσας πρὸ τοῦ Δομοκοῦ, ἠναγκάσθη πρὸ τῶν ἐπιτακτικῶν συμβουλῶν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὰς προτέρας θέσεις του, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι ἤθελον εἰσακουσθῇ αἱ ἑλληνικαὶ ἀξιώσεις. Ὁ Δηλιγιάννης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑποσχέσεων τούτων, ἐζήτησεν ὅπως «αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐξασφαλίσωσι τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας καὶ ὅτι θὰ ἐφρόντιζον αὗται, ὥστε οἱ ἐθνικοὶ πόθοι καὶ τὰ συμφέροντα τῶν λαῶν τούτων νὰ καταστῶσι θέμα συζητήσεως εἰς προσεχὲς συνέδριον». Τὴν δὲ 11 Φεβρουαρίου 1878 ἐπανέλαβε τὴν αἴτησιν τῆς κυβερνήσεως, ὅπως παρακαθίσῃ καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ μέλλοντι συνεδρίῳ ὡς φυσικὸς ἀντιπρόσωπος τῶν ἀλυτρώτων ἑλληνικῶν λαῶν. Ἀλλὰ τὴν 19 Φεβρουαρίου ὑπεγράφετο ἡ ἐν Ἁγίῳ Στεφάνῳ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συνθήκη, καθ' ἣν ἐδημιουργεῖτο ἡ Βουλγαρία εἰς μεγάλην ἡγεμονίαν, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς οὐδεμίαν ἐλάμβανεν ἐδαφικὴν ἀποζημίωσιν. Οὕτως ἐθριάμβευεν ἡ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πολιτικὴ τοῦ πανσλαυϊστοῦ Ἰγνάτιεφ. Εὐτυχῶς ἡ Ἀγγλία ἐξανέστη κατὰ τῆς τοιαύτης συνθήκης, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον ἐκτὸς τῆς γενομένης ἀδικίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα προσέβαλλε καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη ἡ σύγκλησις εὐρωπαϊκοῦ συνεδρίου τὴν 1 Ἰουνίου 1878 ἐν Βερολίνῳ πρὸς διακανονισμὸν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Τὸ Βερολίνιον συνέδριον. Τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου βασιζόμενον εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τῶν Δυνάμεων, ὅτι ἤθελον ἀκουσθῇ αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίων εἰς Βερολῖνον. Καὶ πρῶτον ἀπεφασίσθη ὅπως ἀποσταλῇ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ἀλλ' ἕνεκα διαφωνίας τούτου πρὸς τὸν Θεόδωρον Δηλιγιάννην παρῃτήθη τῆς ἐντολῆς ταύτης, ἀπεστάλη δὲ τότε ὁ Δηλιγιάννης μετὰ τοῦ Ἀρμένη Βραΐλα καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ. Κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίασιν τοῦ συνεδρίου, γενομένην τὴν 7 Ἰουνίου, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας μαρκήσιος Σώλσβαρυ ἐπρότεινε τὴν ἀποδοχὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἀλλ' ἀπέκρουσε ταύτην ὁ Ρῶσος πληρεξούσιος Σουβάλωφ, εἰπὼν ὅτι ἐὰν ἐγίνετο δεκτὴ ἡ Ἑλλάς, ἡ μὴ πολεμήσασα, δικαιότερον ἦτο νὰ παρακαθίσωσιν ἐν τῷ συνεδρίῳ καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Μαυροβουνίου. Τὴν γνώμην ταύτην συνεμερίσθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν παρισταμένων, ἀπεφασίσθη δὲ μόνον ὅπως ἀκουσθῶσιν ἁπλῶς οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι. Πράγματι τὴν 17 Ἰουνίου ἐνεφανίσθησαν οὗτοι ἐν τῷ συνεδρίῳ καὶ ὁ Δηλιγιάννης ἀνέπτυξεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις, αἵτινες περιωρίζοντο εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Κρήτης. «Ἡ μεγέθυνσις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἔλεγεν ὁ Δηλιγιάννης, θὰ ἦτο ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνέλαβεν ἡ Εὐρώπη δημιουργήσασα αὐτό· ἀλλ' ἡ προσάρτησις τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν θὰ συνέφερε καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν, καθ' ὃ αἴρουσα τὰς ἀφορμὰς τῶν ταραχῶν, αἵτινες τοσάκις ἐξήντλησαν τὰ οἰκονομικά της, διεκύβευσαν τὰ πολιτικά της συμφέροντα καὶ διετάραξαν τὰς σχέσεις τῆς ἀγαθῆς γειτονείας, ἃς προσεπάθει νὰ τηρήσῃ πάντοτε ἡ Ἑλλάς». Ἐν τοῖς παρασκηνίοις ὁ Δηλιγιάννης εἰργάζετο πρὸς ἐξευμένισιν τῶν πληρεξουσίων, εἰς τὴν ἐπέμβασιν δὲ τοῦ Γαμβέττα καὶ τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου ἐν τῷ συνεδρίῳ Βάδδιγκτων ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπόφασιν τοῦ Βερολινίου συνεδριου. Τὴν 23 Ἰουνίου ὁ Βάδδιγκτων προέβαλε τὴν πρότασιν, καθ' ἣν «τὸ συνέδριον προσεκάλει τὴν Ὑψηλὴν Πύλην πρὸς διευθέτησιν τῶν μεθορίων ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἥτις ὤφειλε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν τοῦ Θυάμιδος ἐν Ἠπείρῳ». Την πρότασιν ταύτην ἀπεδέχθησαν πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡ Τουρκία ὅμως ἀνθίστατο, μὴ ὑποκύπτουσα εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις τότε δι' ἐγκυκλίου της πρὸς τὰς μετασχούσας τοῦ συνεδρίου δυνάμεις ἐζήτει, ὅπως προβῶσιν αὗται εἰς κοινὸν διάβημα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως διορίσῃ ἡ Πύλη τοὺς ἀντιπροσώπους της πρὸς διακανονισμὸν τοῦ ζητήματος. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπήρχετο ἐν Ἀθήναις ὑπουργικὴ κρίσις, ἀνέλαβε δὲ τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως ὁ Τρικούπης (10 Μαρτίου 1880), ὅστις ἀνετράπη τὴν 13 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Κουμουνδοῦρος, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἠθέλησε νὰ μετάσχῃ ὁ Δηλιγιάννης, παρουσιασθεὶς ἐν τῇ Βουλῇ ὡς ἀρχηγὸς ἰδίου κόμματος. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Θεσσαλίας διεξήχθησαν βουλευτικαὶ ἐκλογαί, τὴν δὲ 3 Μαρτίου 1882 ἀνετράπη τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου. Τὴν 26 Φεβρουαρίου 1883 ἀπέθανεν οὗτος.

Ὁ Δηλιγιάννης ἀρχηγὸς κόμματος. Πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κουμουνδούρου, εἶχον ἐκλείψει ἤδη ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὁ Βούλγαρης, ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης καὶ ὁ Θρασύβουλος Ζαΐμης, οὕτω δὲ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τοῦ Κουμουνδούρου ἀπέμενεν ἐπ' αὐτῆς μόνος ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, τοῦ κουμουνδουρικοῦ κόμματος ἀπομείναντος ἀκεφάλου. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ κόμματος τούτου ἐστράφη πρὸς τὸν Δηλιγιάννην καὶ μετὰ μικρὸν ἀνέλαβεν οὗτος τὴν ἡγεσίαν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὁλοκλήρου, ἣν διεξήγαγε μετ' ἄκρας δεξιότητος κατὰ τοῦ Τρικούπη ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου, ἐπικρίνων τὸ φορολογικὸν σύστημα τοῦ ἀντιπάλου του, ὡς ὑπέρτερον τῶν ὑλικῶν δυ-

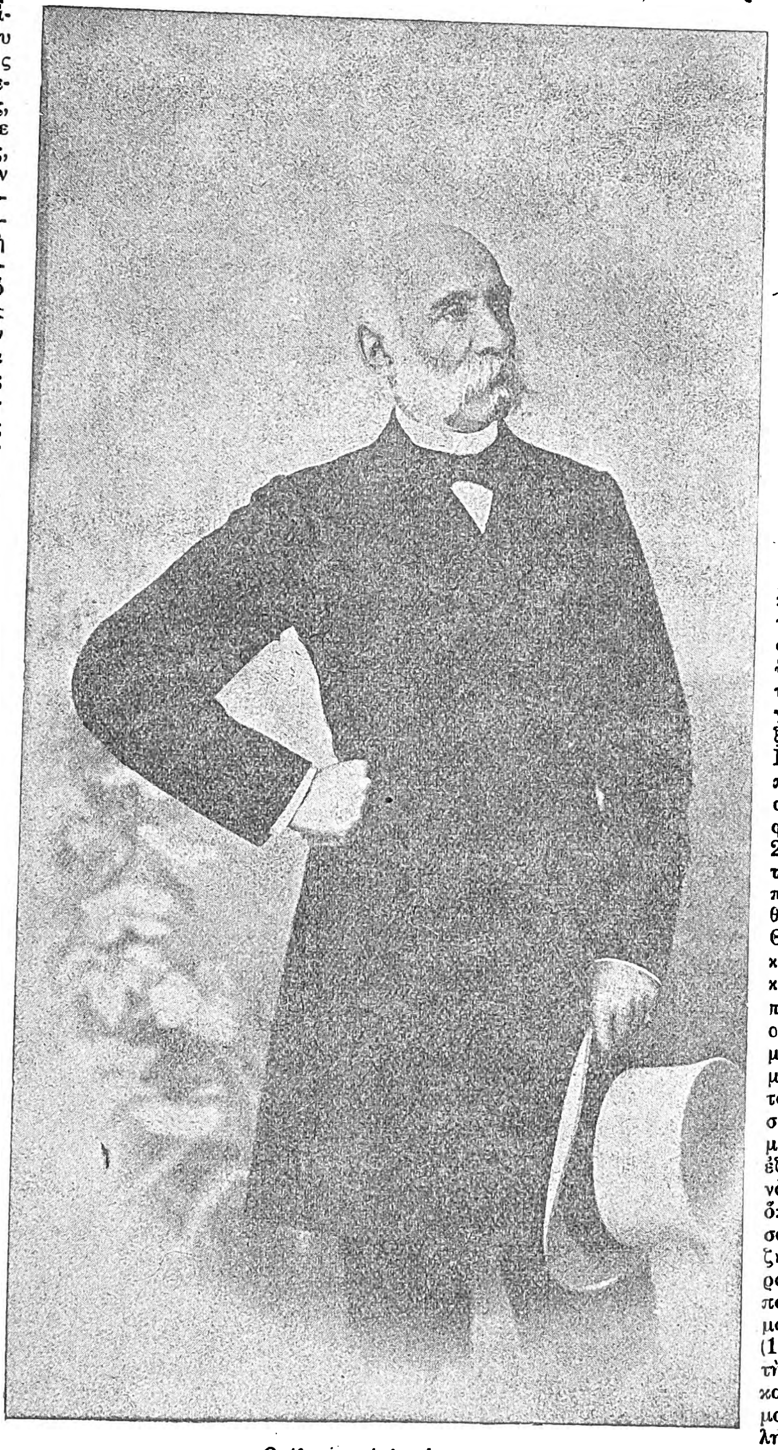

Θεόδωρος Δηλιγιάννης.

Digitized by Google

νάμεων τῆς χώρας. Αἱ ἀγορεύσεις τοῦ Δηλιγιάννη καὶ ἡ νέα φορολογία τοῦ Τρικούπη προεκάλεσαν μεταστάσεις πλείστων φίλων αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὴν συνεδρίασιν τῆς 5ης Φεβρουαρίου 1885 ἡ κυβέρνησις Τρικούπη ἀπώλεσε τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ. Ὁ Δηλιγιάννης προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὅπως σχηματίσῃ κυβέρνησιν, ἀλλ' οὗτος ἐδέχετο ταύτην ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς παροχῆς εἰς αὐτὸν διατάγματος διαλύσεως τῆς Βουλῆς. Μὴ στέρξαντος εἰς τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος, ἀνετέθη εἰς τὸν Χαρίλαον Τρικούπην ἡ διεξαγωγὴ ἐκλογῶν καὶ τὴν 7 Ἀπριλίου 1885 ἀνέδειξαν αὗται νικηφόρον τὸ δηλιγιαννικὸν κόμμα. Τὴν 19 Ἀπριλίου ἐσχηματίσθη τὸ πρῶτον ὑπουργεῖον Δηλιγιάννη, ὅστις ἀμέσως καθυπέβαλε πρόγραμμα αὐστηρῶν οἰκονομιῶν, μεταβληθέντος ταυτοχρόνως τοῦ φορολογικοῦ καὶ δασμολογικοῦ συστήματος ἐπὶ τὸ ἠπιώτερον. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Δηλιγιάννης ἠσχολεῖτο περὶ τὰ οἰκονομικὰ ἐν Ἑλλάδι, οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐσχεδίαζον ἀνατροπὴν τοῦ ὑφισταμένου διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου καθεστῶτος. Τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1885 ὁ τοπάρχης τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας Γαβριὴλ Κρέστοβιτς ἐξεδιώχθη, ὁ δὲ βουλγαρικὸς στρατὸς διαβὰς τὸν Αἶμον κατέλαβε τὴν Ρωμυλίαν καὶ ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ, μεταβὰς εἰς Φιλιππούπολιν, ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Σερβία συνεταράχθησαν ἐπὶ τῇ ἐπεκτάσει ταύτῃ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν ἤρξατο διαδηλώσεων καὶ τὴν 16 Σεπτεμβρίου ἀφικόμενος ἐκ τοῦ ἐτησίου εἰς Εὐρώπην ταξιδίου του ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α', ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ πολεμικῶν ἐκδηλώσεων, τὴν ἑπομένην δὲ ἐκλήθησαν εἰς ἐπιστράτευσιν αἱ δύο πρῶται ἡλικίαι τῆς ἐφεδρείας. Ἡ Βουλὴ συνεκλήθη εἰς ἔκτακτον σύνοδον τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1885, καθ' ἣν ἡ ἀντιπολίτευσις ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ὑπεστήριζε τὴν κυβέρνησιν ἐνώπιον τοιούτων ἐθνικῶν περιστάσεων. Ἀλλ' ἡ σύμπνοια αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, μετὰ τὴν ἧτταν δὲ τῆς Σερβίας καὶ τὴν λῆξιν τῆς ἐκτάκτου συνόδου τῆς Βουλῆς ἐξέλιπε. Καὶ ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ἠγέρθησαν διαφωνίαι, καθ' ὅσον ἡ πρότασις μελῶν τινων αὐτοῦ περὶ ἀμέσου καταλήψεως τῆς Κρήτης διὰ τοῦ στόλου καὶ τῆς Ἠπείρου διὰ τοῦ στρατοῦ δὲν ἐγένετο ἀποδεκτή, ἕνεκα τοῦ ἀπαρασκεύου τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Δηλιγιάννης δι' ἀλλεπαλλήλων διακοινώσεων πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις ὑπεδείκνυε τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν εἰς τὴν ἰσορροπίαν τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου καὶ ἐπεζήτει ἀντιστάθμισμα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Αἱ προτάσεις αὗται δὲν ἐγένοντο δεκταί, ἡ δὲ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπρότεινεν εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἀνάγκῃ τὴν δι' ἀποκλεισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν παραλίων ἐκβίασιν τῆς Ἑλλάδος πρὸς διάλυσιν τῆς ἐπιστρατεύσεως. Αἱ Δυνάμεις ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν 12 Ἰανουαρίου 1886, ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς Ρῶμπολδ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Δηλιγιάννην κατ' ἀσυνήθη ὅλως τρόπον ὅτι, μὴ ὑπαρχούσης δικαίας ἀφορμῆς πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, δὲν θὰ ἐπετρέπετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ναυτικὴ προσβολὴ κατ' αὐτῆς. Ὁ Δηλιγιάννης ἀπήντησεν αὐθημερὸν ὅτι «ἡ βασιλικὴ κυβέρνησις θὰ ἐθεώρει πάντα περιορισμὸν τῆς ἐλευθέρας χρησιμοποιήσεως τῶν ναυτικῶν της δυνάμεων ὡς ἀσυμβίβαστον μετὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ κράτους καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ στέμματος». Τὴν αὐτὴν ἡμέραν οἱ πρεσβευταὶ τῶν μεγάλων Δυνάμεων διὰ κοινῆς διακοινώσεως ἐδήλωσαν ἐγγράφως τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ὅτι «οὐδεμία ναυτικὴ ἐπίδειξις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Πύλης θὰ ἐγίνετο ἀνεκτή». Εἰς τὴν κοινὴν ταύτην ἀνακοίνωσιν ἀπήντησεν ὁ Δηλιγιάννης τὰ αὐτά, προέβη δὲ ταυτοχρόνως εἰς τὴν πρόσκλησιν τριῶν σειρῶν ἐφεδρείας καὶ συνεκάλεσεν ἐσπευσμένως τὴν Βουλήν. Ἡ Πύλη φοβουμένη περιπλοκὰς ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὴν ἐπιθυμίαν της ταύτην ἀνέστειλεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας Ράδοβιτς, μεταβὰς παρὰ τῷ σουλτάνῳ καὶ δηλώσας αὐτῷ ὅτι ὤφειλε νὰ ἀποφύγῃ ὡς περιττὴν πᾶσαν θυσίαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν 14 Ἀπριλίου ἐπεδόθη νέα διακοίνωσις, ἐπηκολούθησεν ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἑλληνικῶν παραλίων καὶ ἡ παραίτησις τῆς κυβερνήσεως Δηλιγιάννη.

Αἱ ἐπακολουθήσασαι ἐκλογαὶ ἔφερον ἰσχυρὸν τὸ τρικουπικὸν κόμμα, ὅπερ διετηρήθη ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ὁλόκληρον τὴν βουλευτικὴν περίοδον. Οἱ κοινοβουλευτικοὶ ἀγῶνες διεξήγοντο μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἰδίως ἐπιπέδου. Ὁ Δηλιγιάννης κατεπολέμει τὴν δανειστικὴν πολιτικὴν τοῦ Τρικούπη, τὸ φορολογικὸν σύστημα καὶ τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις, ὡς ἐπαυξανούσας τὰς δαπάνας τοῦ κράτους. Ἡ τοιαύτη ἀντιπολίτευσις, διεξαγομένη ὑπ' ἀνδρός, τοῦ ὁποίου ἡ δημοτικότης ἦτο μεγίστη ἤδη ἐν Ἑλλάδι, ἐμείωσε μεγάλως τὴν παρὰ τῷ λαῷ δύναμιν τοῦ Τρικούπη, αἱ δὲ γενόμεναι βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τῆς 14ης Ὀκτωβρίου 1890 ἔφερον πανίσχυρον τὸν Δηλιγιάννην ἐν τῇ Βουλῇ. Τὴν 24 Ὀκτωβρίου ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ἀναλαβὼν τὰ ὑπουργεῖα τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν. Ὁ βίος τῆς κυβερνήσεως ταύτης δὲν παρετάθη πλέον τῶν δέκα τεσσάρων μηνῶν. Ὁ Δηλιγιάννης δὲν ἀπελάμβανε τῆς αὐλικῆς εὐνοίας ἀπὸ τοῦ 1863, μετὰ δυσφορίας δὲ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἠνείχετο αὐτόν. θεωρῶν ὅτι αἱ περὶ συντάγματος θεωρίαι τοῦ Δηλιγιάννη περιώριζον τὰ δικαιώματα τοῦ στέμματος καὶ παρεκώλυον τὴν αὐτενέργειαν αὐτοῦ. Ἐκ τούτου εἶχον προκύψει προστριβαί τινες, ἡ δ' ἐπελθοῦσα ὑποτίμησις τοῦ ἀνταλλακτικοῦ νομίσματος ἐπέσειε τὸν κίνδυνον γενικωτέρας οἰκονομικῆς κρίσεως, ἀποδιδομένης εἰς τὰ οἰκονομικὰ μέτρα τοῦ Δηλιγιάννη. Το ζήτημα τοῦτο ἔπεισε τὸν βασιλέα ὅπως τὸν ἀπομακρύνῃ τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν 17ην Φεβρουαρίου διεμήνυσεν εἰς αὐτὸν ὅπως ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του. Ὁ Δηλιγιάννης δὲν ἔστερξεν εἰς τοῦτο, δηλώσας ὅτι ἐφ' ὅσον ἀπελάμβανε τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, οὐδένα λόγον εἶχε νὰ παραιτηθῇ, καὶ ἠδύνατο ὁ βασιλεὺς ἐὰν ἤθελε ν' ἀπολύσῃ τὴν κυβέρνησιν. Τὴν ἑπομένην, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ χιλιάδων λαοῦ, μετέβη εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐκθέσας τὰ συμβάντα προεκάλεσε ψῆφον ἐμπιστοσύνης ἐπὶ τῆς πράξεως τοῦ βασιλέως, ἣν καὶ ἔλαβεν. Ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ κράτους πρώτην φορὰν τὸ στέμμα εὑρέθη πρὸ ἀποδοκιμασίας τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος, καὶ οὕτως εἰπεῖν πρὸ ἐπαναστατικῆς πράξεως. Ἡ κατάστασις ἀπέβαινε μᾶλλον δυσχερής, διότι καὶ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ἔχων τὴν ἀρχὴν τῆς δεδηλωμένης, ἠρνήθη τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως, οὕτω δὲ ἀνετέθη αὕτη εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Κωνσταντόπουλον. Τὰ πράγματα ἴσως θὰ κατέληγον εἰς ἐπανάστασιν, ἂν μὴ ἡ νομιμοφροσύνη τοῦ Δηλιγιάννη ἀπέτρεπε τὰς λαϊκὰς καὶ στρατιωτικὰς ἐξεγέρσεις καὶ ἀφίνετο ἡ ἐλευθέρα ἔκφρασις τῆς λαϊκῆς θελήσεως.

Αἱ διεξαχθεῖσαι ἐκλογαὶ ἔφερον ἰσχύοντα τὸν Χαρ. Τρικούπην. Ἀλλ' αἱ οἰκονομικαὶ ἀνωμαλίαι, ὄχι μόνον δὲν ἤρθησαν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐπετάθησαν, μὴ ἐπιτευχθείσης δὲ συνεννοήσεως μετὰ τῶν δανειστῶν, ἠναγκάσθη ὁ Τρικούπης τὴν 3 Μαΐου 1893 νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του, ἀναλαβὼν δὲ τὴν ἐξουσίαν τὴν 30 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐδήλωσεν εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἐπελθοῦσαν πτώχευσιν τοῦ κράτους, τὴν 12 Ἰανουαρίου 1895 παρῃτήθη τῆς ἀρχῆς, ἡ δὲ ὑπουργία αὕτη τοῦ Τρικούπη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία. Ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης ἐσχημάτισε τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ τὴν 31 Μαΐου 1895 καὶ κατεγίνετο πρὸς διευθέτησιν τοῦ οἰκονομικοῦ ζητήματος, ὅτε ἐξερράγησαν αἱ ἐν Κρήτῃ ταραχαί, αἱ καταλήξασαι εἰς ἐπανάστασιν. Ἡ κυβέρνησις ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ στέμματος κατέλαβεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' τὴν Κρήτην, προεκλήθη δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1897 ὁ ἀτυχὴς Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος (βλ. λ. Γεώργιος Α'). Τὴν 18 Ἀπριλίου ἡ ἐπακολουθήσασα ἔνοπλος διαδήλωσις εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν ἐπήνεγκε τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὰς γενομένας ἐκλογὰς τῷ 1899 ὑπερίσχυσε τὸ κόμμα τοῦ Γεωργίου Θεοτόκη, ὅστις παρῃτήθη τὴν 12 Νοεμβρίου 1901. Αἱ γενόμεναι τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκλογαὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ἀλεξ. Ζαΐμη ἔφερον εἰς τὴν ἀρχὴν αὖθις τὸν Θεόδωρον Δηλιγιάννην. Ἀπολέσας ὅμως τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, παρῃτήθη τὴν 14 Ἰουνίου 1903. Τὴν 16 Δεκεμβρίου 1904, καταψηφισθείσης ἐν τῇ Βουλῇ τῆς κυβερνήσεως Θεοτόκη, ἐσχημάτισεν αὐθημερὸν κυβέρνησιν ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης, ὅστις διεξαγαγὼν τὰς ἐκλογὰς τὴν 20 Φεβρουαρίου 1905 ὑπερίσχυσε διὰ μεγάλης πλειοψηφίας. Τὴν 13 Μαΐου τοῦ ἔτους τούτου, ἀνερχόμενος τὴν κλίμακα τοῦ μεγάρου τῆς Βουλῆς, ὑπέστη δολοφονικὴν ἐπίθεσιν ὑπό τινος Κώστα Γερακάρη καὶ ἐξέπνευσε διαπερασθεὶς ὑπὸ τῆς μαχαίρας τούτου, διότι εἶχε διατάξει νὰ κλεισθῶσι τὰ ἐν Ἀθήναις χαρτοπαίγνια.

Ὁ Δηλιγιάννης ἐν τῇ διαχειρίσει τοῦ δημοσίου χρήματος ὑπῆρξε φειδωλὸς μέχρις ὑπερβολῆς. Προκειμένου περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, εἰς αὐτὸν ὀφείλονται αἱ ἐπιτελεσθεῖσαι μεταρρυθμίσεις, ὡς εἶναι ἡ σύστασις διδασκαλείων καὶ ἡ εἰσαγωγὴ νέας διδακτικῆς μεθόδου. Κατὰ τὴν πρωθυπουργίαν αὐτοῦ τοῦ 1895, μία τῶν κυριωτέρων μεριμνῶν του ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις. Ἔχων οὗτος ὡς συνεργάτην τὸν Δημήτριον Πετρίδην, ἀρχαῖον ἐκπαιδευτικὸν λειτουργόν, ἐπέφερε νέας μεταρρυθμίσεις ὡς πρὸς τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, διεκανόνισε τὸ ζήτημα τῆς μισθοδοσίας τῶν δημοδιδασκάλων καὶ ηὔξησε μεγάλως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποφοίτων τῶν διδασκαλείων, ἀπαλλάξας κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν προκαταρκτικὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τῶν γραμματοδιδασκάλων. Πρὸς τούτοις εἰσήγαγε τὸν νόμον περὶ ἱδρύσεως ὁμοιομόρφων δημοτικῶν σχολείων συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, οὕτω δὲ ἱδρύθησαν ἀμέσως πολλαὶ ἑκατοντάδες σχολείων. Ὡς κοινοβουλευτικὸς ρήτωρ ὁ Δηλιγιάννης διεκρίνετο διὰ τὴν κομψότητα τοῦ λόγου του, τὴν ἀκριβορρημοσύνην καὶ τὸ ἀττικὸν ἅλας αὐτοῦ. Γνώστης βαθύτατος τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας, τῶν λεπτομερειῶν τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς ἱστορίας τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀνεμίγνυεν εἰς τὰς ἀγορεύσεις του ἱστορικὰ ἀνέκδοτα, ἅτινα καθίστων ἔτι μᾶλλον ἐπαγωγοὺς ταύτας. Πρὸς τούτοις ἐδημοσιογράφει συνεχῶς, τὰ πλεῖστα δὲ τῶν κυρίων ἄρθρων τοῦ δημοσιογραφικοῦ του ὀργάνου, τῆς «Πρωΐας», ἐγράφοντο παρ' αὐτοῦ. Ὁ Δηλιγιάννης ἀφῆκεν ἀπομνημονεύματα παραμένοντα εἰσέτι ἀνέκδοτα, τὰ μόνα δὲ δημοσιευθέντα ἔργα αὐτοῦ εἶναι κρίσεις τινὲς ἐπὶ τῶν γεγονότων τοῦ πολέμου τοῦ 1897, οἰκονομικοί τινες λόγοι καὶ πολιτικαὶ ἀγορεύσεις του.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Δηλιγιάννης,** *Ἰωάννης*. Διπλωμάτης γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1815 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 12 Ἰανουαρίου 1876, υἱὸς τοῦ Ἀναγνώστου Δηλιγιάννη. Διανύσας ἐν Ἑλλάδι τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς, μετέβη κατόπιν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐσπούδασε νομικά. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα προσελήφθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς εἰσηγητής, παραμείνας δὲ ἐν τῇ διπλωματικῇ ὑπηρεσίᾳ ἐπὶ τριάκοντα τέσσαρα ἔτη ἀνῆλθεν εἰς τὰς ἀνωτέρας θέσεις αὐτῆς. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τούτου, ἐπὶ δεκαετίαν δὲ ὡς γενικὸς γραμματεὺς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος σύμβουλος τῶν ἑκάστοτε ὑπουργῶν. Κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862, εἰς ἣν δὲν ἔλαβε μέρος, ἀπεδέχθη ὅμως τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, ἐξελέγη πληρεξούσιος Καΐρου ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει, διατηρήσας ἅμα τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς γενικοῦ γραμματέως. Τῷ 1868, ὅτε ὁ ἀδελφός του Πέτρος Δηλιγιάννης κατέλιπε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν, ἀντικατέστησεν αὐτὸν κατὰ τὴν δυσχερῆ περίοδον τῆς ἐκπνεούσης Κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Διακοπεισῶν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔκτοτε ἤρξατο πολιτευόμενος, ἐκλεχθεὶς δὶς βουλευτὴς τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας. Τὴν 9 Φεβρουαρίου 1874 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τὴν τελευταίαν κυβέρνησιν τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη, ὡς τοιοῦτος δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τῆς ἱδρύσεως τῶν μικτῶν δικαστηρίων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἑτεροδικίαν τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Ὡσαύτως διεκανόνισε καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, διὰ τῆς συνάψεως συμβάσεως μετὰ τῆς Τουρκίας.

Ἰωάννης Δηλιγιάννης.

Ἐπίσης διεπραγματεύθη καὶ ὑπέγραψε τὴν μετὰ τῆς Γερμανίας σύμβασιν περὶ ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, τῶν ὁποίων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους. Ἐπίσης συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν δι' ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Σίνα, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸν Εὐάγγελον Ζάππαν τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ζαππείου μεγάρου, ὅπως χρησιμεύῃ δι' ἑλληνικὰς ἐκθέσεις. Διαφωνήσας μετὰ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη, ἕνεκα τῶν προθέσεων αὐτοῦ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος, παρῃτήθη καὶ μεταβὰς εἰς Παρισίους παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Δηλιγιάννης,** ***Κωνσταντῖνος***. Διακεκριμένος ἰατρὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1832, ἔνθα καὶ ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς. Ἐγγραφεὶς εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς τῷ 1855, μεθ' ὃ ἀπῆλθεν εἰς Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν ἐπὶ τριετίαν, συμπληρώσας τὰς σπουδάς του ἐν τῇ σχολῇ τῆς Βιέννης, τῆς Βυρτσβούργης, τοῦ Βερολίνου, καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ διετίαν μετέβη εἰς Παρισίους. Ἐγένετο μαθητὴς τῶν διασημοτέρων Γερμανῶν καὶ Γάλλων καθηγητῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς τῶν Skoda, Oppolzer, Rokitansky, Wirchow, Broussais, Trousseau κλπ. Ἐπανελθὼν τῷ 1862, ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας καὶ ὀλίγον βραδύτερον καθηγητὴς τῆς ἕδρας ταύτης τὸ πρῶτον συσταθείσης. Ὡς τοιοῦτος ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τεῦχος τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας τῷ 1864, καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ὑπάρχοντος Παθολογικοῦ μουσείου τοῦ Ἐθν. πανεπιστημίου.

Μετὰ δεκαετῆ καὶ πλέον διδασκαλίαν τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς εἰδικῆς Νοσολογίας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ Πρετεντέρη, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Κλινικῆς, διευθύνας μέχρι τοῦ θανάτου του (1898) τὴν ἐν τῷ Δημοτικῷ νοσοκομείῳ ἡ «Ἐλπὶς» Παθολογικὴν Κλινικὴν τοῦ Ἐθν. πανεπιστημίου.

Digitized by Google

Ἡ εὐρυμάθεια καὶ ἡ θετικότης τῶν γνώσεών του προσέδιδον εἰς τὰ μαθήματά του ἐξαιρετικὴν ἀξίαν διὰ τὴν σαφήνειαν αὐτῶν. Ἡ ταξινόμησις, ἡ διατύπωσις καὶ ἡ ἀνάλυσις τῶν γνώσεων ἐγίνετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ ἀντίληψις αὐτῶν νὰ καθίσταται τελείως ἄκοπος καὶ ἁπλῆ. Ἡ διδασκαλία του αὕτη ἦτο ἐξόχως νεωτεριστικὴ καὶ προοδευτική. Πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸ μικροσκόπιον καὶ τὰς ἐργαστηριακὰς ἐρεύνας ἐν Ἑλλάδι. Αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ τοῦ αἵματος τῶν ἑλονοσούντων καὶ ἐν γένει αἱ ἀναζητήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν αἰτίων τῶν νόσων, δικαίως καταλέγουσιν αὐτὸν μεταξὺ τῶν πρώτων ἐρευνητῶν, οἵτινες μετὰ ζήλου ἐπεδόθησαν εἰς τὰ τῆς μικροβιολογίας κατὰ τὰς νεωτέρας τότε θεωρίας τοῦ Pasteur καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἐκ τῶν πρώτων αὐτὸς ἐβεβαίωσε κατὰ τὴν μεγάλην ἐπιδημίαν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐν Ἀθήναις τῷ 1881 τὴν παρουσίαν τῶν τυφικῶν μικροβίων εἰς τὸ ὕδωρ τῆς πόλεως. Ἀφιλοκερδὴς καὶ ἀγαθοποιός, παρουσίασε τὸν ἰδεώδη τύπον τοῦ ἀληθοῦς ἰατροῦ. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: «Ἐγχειρίδιον γενικῆς παθολογικῆς Ἀνατομίας» (1864), «Ἡμερολόγιον ἰατρικὸν καὶ φαρμακευτικὸν» (1874), «Ἐγχειρίδιον θεραπευτικῆς τῶν νόσων τοῦ ἀνθρώπου» (1883). Συνεργάτης ἐν τῇ «Παθολογίᾳ καὶ Θεραπευτικῇ» του Bernheim, ἔγραψεν ἐν αὐτῇ τὰς νόσους τοῦ αἵματος (1895).

Τὸ ἔργον του, ὡς προέδρου τῆς «Ἑταιρείας τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ», δικαίως θεωρεῖται ὡς κατ' ἐξοχὴν χρήσιμον διὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴν σταδιοδρομίαν καὶ τὴν πρόοδον τῆς χώρας. Ἐκτὸς τοῦ μαθήματος τῆς ὑγιεινῆς, τὸ ὁποῖον ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐδίδαξεν εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, ἵδρυσε βιβλιοθήκην τῆς ἑταιρείας καθαρῶς ἑλληνικὴν καὶ ἐπλούτισεν αὐτήν, δι' ἀγορᾶς ἰδίᾳ δαπάνῃ, δι' ἀκαταπονήτου ἐργασίας καὶ μεγάλων κόπων, μὲ χιλιάδας ὁλοκλήρους τόμων ἐκ σπανίων βιβλίων καὶ κατέστησεν αὐτὴν μίαν τῶν μᾶλλον ἀξιολόγων βιβλιοθηκῶν τῶν Ἀθηνῶν. Δ. Ι. ΑΣΙΜΗΣ

— **Δηλιγιάννης, Νικόλαος.** Διπλωμάτης γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1845 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1910. Υἱὸς τοῦ Πέτρου Δηλιγιάννη ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον νομικὰ καὶ εἰσήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, τοποθετηθεὶς ὡς γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικῆς πρεσβείας, εἶτα δὲ τῶν Παρισίων, ὅπου ὑπηρέτησεν ἀπὸ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1880, σχεδὸν πάντοτε ὡς ἐπιτετραμμένος, τοῦ τότε πρεσβευτοῦ Ὑψηλάντου ἐλάχιστα παραμένοντος εἰς τὴν θέσιν του. Ὑπῆρξε πάντοτε πιστὸς φίλος τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Τῷ 1881 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Βελιγραδίῳ, ἅμα τῇ συστάσει τοῦ βασιλείου τῆς Σερβίας, καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1885, ὅτε λόγῳ οἰκονομιῶν κατηργήθησαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Θεοδώρου Δηλιγιάννη αἱ πρεσβεῖαι. Τὸ ἑπιὸν ἔτος, ὅτε ἐπῆλθον τὰ γεγονότα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἀνασυστήθησαν αἱ πρεσβεῖαι, διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1893, διαπραγματευθεὶς τὰς μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας ἐμπορικὰς συμβάσεις. Τῷ 1893 κατηργήθησαν καὶ πάλιν λόγῳ οἰκονομιῶν αἱ πρεσβεῖαι, ὅτε ἀνεκλήθη. Τὴν 12 Ἰανουαρίου 1895 παραιτηθέντος τοῦ ὑπουργείου Τρικούπη, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὁ σχηματισμὸς Κυβερνήσεως, ἥτις διεξήγαγε τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς, τὴν δὲ 31 Μαΐου διωρίσθη ἀμέσως πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Θ. Β.

— **Δηλιγιάννης, Νικόλαος Παν.** Ἕλλην δικαστικὸς γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1831 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1890. Τῷ 1853 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς, μετὰ μικρὸν δὲ διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ ἐφετείου Ἀθηνῶν. Παραιτηθεὶς μετέβη εἰς Ναύπλιον ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, ἀλλὰ μετά τινα χρόνον διωρίσθη πρωτοδίκης, ἔπειτα δὲ ἠκολούθησε τὸ δικαστικὸν στάδιον. Τῷ 1862 προήχθη ὡς ἐφέτης, τῷ δὲ 1873 προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ προέδρου τῶν ἐφετῶν, καὶ τῷ 1885, κενωθείσης τῆς θέσεως τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀνέλαβε καὶ διετήρησε ταύτην μέχρι τοῦ θανάτου του. Θ. Β.

— **Δηλιγιάννης, Πανάγος.** Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς τῷ 1788 ἐν Τριπόλει καὶ ἀποθανὼν τῷ 1839. Ἦτο εἷς τῶν ἑπτὰ υἱῶν τοῦ Ἰωάννου Δηλιγιάννη, τοῦ προαχθέντος τῷ 1787 εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μωραγιάννη, ἤτοι γενικοῦ προεστῶτος τῆς Πελοποννήσου, σφαγέντος δὲ τῷ 1815 δυνάμει σουλτανικοῦ φιρμανίου. Εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Τριπολιτσᾶς ἐκρατεῖτο ὡς ὅμηρος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Θεόδωρος, ὅτε ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1821 οἱ προεστῶτες συνωμόται τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, προβλέποντες βεβαίαν τὴν σφαγὴν τῶν ὁμήρων, ἔσπευσαν ν' ἀνακοινώσωσι τοῦτο εἰς τοὺς ἀδελφούς του. Ὁ Πανάγος Δηλιγιάννης ἀπέστειλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπάντησιν: «Ὁ μὲν ἀδελφός μας Θεόδωρος θὰ ὑπηρετήσῃ ὡς αἰχμάλωτος τὴν φανιλωμένην πατρίδα μας, ἡμεῖς δὲ οἱ ἄλλοι ἀπ' ἔξω θὰ τὴν ὑπηρετήσωμεν μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον. Εἴμεθα ὅτ' ἂν λείψῃ ὁ ἕνας θὰ μείνωμεν ἕξ». Καὶ ἐτήρησαν πάντες τὸν λόγον αὐτῶν, πολλὰς παρασχόντες ὑπηρεσίας εἰς τὴν μαχομένην Ἑλλάδα. Μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν ὁ Πανάγος Δηλιγιάννης διωρίσθη εἰς διαφόρους δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἀποβιώσας κατέλιπε τὴν οἰκογένειάν του στερουμένην τῶν ἀναγκαίων τοῦ βίου, διότι ὁ ποτὲ πλουσιώτατος οἶκος τῶν Δηλιγιανναίων ἐθυσίασε τὴν περιουσίαν του εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος. Τοῦ Πανάγου υἱὸς εἶναι ὁ πολλάκις διατελέσας ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργὸς *Θεόδωρος Δηλιγιάννης* καὶ ὁ *Νικόλαος* πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ *Κωνσταντῖνος* καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Θ. Β.

— **Δηλιγιάννης, Πέτρος.** Διπλωμάτης καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1812 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 27 Ἰουλίου 1872. Υἱὸς τοῦ Ἀναγνώστου Δηλιγιάννη, ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις τὰ νομικὰ καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας τῷ 1833, διωρίσθη ὡς ἀκόλουθος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ταχύτατα δὲ ἐγένετο σύμβουλος καὶ διευθυντὴς τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ ὑπουργείου τούτου. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα εἰργάσθη πρὸς ἐπίλυσιν τῶν μετὰ τῆς

Πέτρος Δηλιγιάννης.

Τουρκίας ἐκκρεμῶν ζητημάτων, ἰδίως εἰς τὸ περὶ ἰθαγενείας τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων τῆς συνθήκης Ζωγράφου, ἥτις τοσαύτας προεκάλεσεν ἀντιδράσεις ἐν Ἑλλάδι, καὶ εἰς τὸ ζήτημα προκληθεισῶν διαφορῶν συνεπείᾳ τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1840. Τῷ 1845 διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, θέσιν ἣν ἐτήρησε μέχρι τοῦ 1850. Τὴν 3 Φεβρουαρίου 1847 προεκλήθη τὸ λεγόμενον ἐπεισόδιον τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας Μουσούρου κατὰ τὸν ἀνακτορικὸν χορόν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου διεκόπησαν αἱ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος διπλωματικαὶ σχέσεις καὶ ἡ κατάστασις παρετείνετο ἐγκυμονοῦσα μεγάλους κινδύνους, ἕνεκα τῆς ἀναμίξεως ἐν τῷ ζητήματι τῆς Ἀγγλίας, ζητούσης διὰ παντὸς τρόπου νὰ δυσχεράνῃ τὴν θέσιν τοῦ Ὄθωνος. Ἀπεστάλη τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Πέτρος Δηλιγιάννης, ὅτε ἡ Πύλη διώρισεν ἐπιτροπὴν ἐξ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, ὅπως ἀποφανθῇ ἐὰν ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἱκανοποίησις ἦτο ἀρκετή. Ὁ Δηλιγιάννης ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσίας Τιτώφ, ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὴν ἐπιτροπήν, καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1847 ἐλύθη τὸ ἀκανθῶδες τοῦτο ἐπεισόδιον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπαλλαγώσας τὸν ἀποθανόντα πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος Ἰάκωβον Ρίζον Νερουλόν, ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὴν μεγάλην σύνοδον καὶ τὸν πατριάρχην Ἄνθιμον Δ', ὅπως ἀναγνωρίσωσι τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐκδοθέντος τὴν 16 Ἰουνίου 1850 τοῦ Συνοδικοῦ τόμου, δι' οὗ ἐτερματίζετο τὸ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη διαταράξαν τὸν Ἑλληνισμὸν ζήτημα, ὅπερ μικροῦ δεῖν ἔφερε τὴν διάσπασιν τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἀλυτρώτου ἔθνους. Ἐπιστρέψας κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς Ἀθήνας, ἀνέλαβε τὴν 23 Ἰουλίου 1850 ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ ναυάρχου Ἀντωνίου Κριεζῆ τὸ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, εἰσήγαγε δὲ ἐνώπιον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων τὴν ἐπιτευχθεῖσαν συμφωνίαν, ἥτις καὶ ἐπεκυρώθη. Ἀλλ' αἱ περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ πολιτεύματος ἀντιλήψεις του δὲν συνεβιβάζοντο πρὸς τὰς τῆς κυβερνήσεως, οὕτω δὲ τὴν 4 Αὐγούστου 1850 παρῃτήθη καὶ δὲν μετέσχε τῶν δημοσίων πραγμάτων μέχρι τοῦ 1860, ὅτε ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος νὰ ἀναλάβῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, εἰς τὴν ἀνασχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν Μιαούλη. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐνδίδων ἀνειλικρίνειαν ὡς πρὸς τὴν ἀνόθευτον ἐφαρμογὴν τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, ἠρνήθη τὸ προσφερθὲν ἀξίωμα, χωρὶς ὅμως νὰ ταχθῇ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς νέας δυναστείας ὁ Πέτρος Δηλιγιάννης ἀπεστάλη τῷ 1864 ὡς πρεσβευτὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην παρέμεινε μέχρι τοῦ 1867, ὅτε ἐκλήθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Μωραϊτίνη νὰ ἀναλάβῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐξακολουθούσης ἔτι τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Παρῃτήθη τὴν 25 Ἰανουαρίου 1868, ἔκτοτε δὲ τερματισθέντος τοῦ δημοσίου αὐτοῦ βίου ἀφιερώθη εἰς κοινωφελῆ ἔργα. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Δηλιγιαννικός, —ή, —όν ὁ ἀκολουθῶν τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τοῦ Θεοδ. Δηλιγιάννη (βλ. λ.) ὁ εἰς τὸ κόμμα αὐτοῦ ἀνήκων.

—**δηλιγιαννικὸν** *κόμμα.* Ὀνομάζεται οὕτως ἡ συμπηχθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου πολιτικὴ μερὶς ὑπὸ τοῦ *Θεοδώρου Δηλιγιάννη*, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1883. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κουμουνδούρου τὸ ἰσχυρὸν αὐτοῦ κόμμα παρέμεινεν ἀκέφαλον, ἱκανοὶ δ' ἐκ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐφιλοδόξουν τὴν ἡγεσίαν του. Ἀλλ' ἡ μεγάλη μερὶς τοῦ κόμματος ἐστράφη πρὸς τὸν Θεόδωρον Δηλιγιάννην, ὡς τὸν ἱκανώτερον ὅπως ἀρχηγεύσῃ τούτου, οὕτω δὲ ἀνακηρυχθεὶς ἡγέτης αὐτοῦ ἐγένετο μετὰ μικρὸν ἀρχηγὸς ὁλοκλήρου τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ Βουλὴ διῃρέθη τότε εἰς δύο μόνον κόμματα, τὸ *τρικουπικὸν* καὶ τὸ *δηλιγιαννικόν*, ἅτινα ἀντεπάλαιον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Τρικούπη καὶ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Γεωργίου Θεοτόκη. Ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης προσέδωκεν εἰς τὸ νέον κόμμα του τεραστίαν δύναμιν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τρὶς δὲ κατήγαγε μεγάλας βουλευτικὰς νίκας. Παρὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ τοῦ 1886 καὶ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897, τὸ κόμμα τοῦτο διετήρησε τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἰσχὺν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ του τῷ 1905, ὅτε, διασπασθέν, τμῆμα αὐτοῦ ἐσχημάτισε τὸ *ραλλικὸν* κόμμα, πλεῖστα δὲ μέλη του ἠνώθησαν μετὰ τοῦ *θεοτοκικοῦ* κόμματος. Θ. Β.

Δηλιεύς (ὁ),· *ἀντὶ Δήλιος.* Ὁ κάτοικος πόλεών τινων, ὡς τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀργολικοῦ Δηλίου καὶ τῆς Καρικῆς Δηλίας. Οὕτω προσηγορεύετο καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐν Ἀρκεσίνῃ τῆς Ἀμοργοῦ, ἔνθα ὑπῆρχον ἱερὰ αὐτοῦ. —Β

Δηλίκια (τά). Οὕτως ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἡ λατινικὴ λέξις delicia ἢ deliciae, σημαίνουσα μικρὰ παιδία, ἅτινα οἱ Ρωμαῖοι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων διετήρουν εἰς τὰς οἰκίας των πρὸς διάκοσμον καὶ ψυχαγωγίαν. Τοιαῦτα παιδία ἀναφέρονται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Δομητιανοῦ. Ἐκεῖνο ὅπερ διεσκέδαζε πρὸ παντὸς τοὺς Ρωμαίους, ἦτο ἡ ἰταμὴ ἐμφάνισις, ἰδίᾳ δὲ ἡ στωμυλία αὐτῶν (garrulitas), διὸ καὶ ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων «ψιθυρά». Κατὰ τὸ θέρος ἦσαν γυμνὰ καὶ ἔφερον κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ ἢ ἐκ πολυτίμων λίθων. Οἱ πλούσιοι Ρωμαῖοι εἶχον εἰς τὰς οἰκίας των μέγαν ἀριθμὸν δηλικίων, ἐνῷ οἱ ἄποροι ἠρκοῦντο εἰς ὀλίγα ἢ καὶ εἰς ἕν. Τὸ ἔθιμον τοῦτο προῆλθεν ἐξ Ἀλεξανδρείας. Ἐν προκειμένῳ δέον νὰ μνημονευθῶσι τὰ ὡς ἐρωτιδεῖς ἐνδεδυμένα παιδία, ἅτινα ἀπετέλουν μέρος τῆς ἀκολουθίας τῆς Κλεοπάτρας· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τοιαύτη ἀμφίεσις ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐν τῇ ἀπεικονίσει τῶν ἐρωτιδέων αὐ παιδων. Ὁ Αὔγουστος προέκρινε παιδία ἐκ τῆς Μαυριτανίας ἢ τῆς Συρίας, ἀλλὰ τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχον ἐν γένει τὰ ἐξ Ἀλεξανδρείας προερχόμενα. Εἰς πολυαρίθμους ἐπιγραφὰς τῆς Ἄνω Ἰταλίας γίνεται μνεία τῶν delicati καὶ delicatae, οἵτινες ἦσαν τέκνα δούλων, χρησιμοποιούμενα πρὸς τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα σκοπόν. Ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ὀνομάζονται «ὡραῖοι». Οἱ delicati ἔτρεφον μακρὰν κόμην, ἥτις ἄφινεν ἐλεύθερον μόνον τὸ μέτωπον, διὸ καὶ ἐκαλοῦντο capillati, comati, criniti (=τριχωτοί, κεχαλλωπισμένοι, εὔκομοι). Εἰς τοὺς δηλικίους ἀνῆκον καὶ οἱ νᾶνοι (nani, pumili, pumiliones) καὶ δὴ οἱ κακόμορφοι οἵτινες διεδραμάτιζον πρόσωπον γελωτοποιῶν. Νᾶνοι ἐδημιουργοῦντο καὶ τεχνητῶς, ἀνακοπτομένης διὰ μέσων τινῶν τῆς φυσιολογικῆς ἀναπτύξεως τῶν παίδων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δέον ἐπίσης νὰ συγκαταλεχθοῦν οἱ scurrae, εἶδος νεαρῶν γελωτοποιῶν, ἡ δρᾶσις τῶν ὁποίων περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου (Σάτ. 1, 5, 52) καὶ οἱ κόπραι (copreae), οἵτινες παρεκάθηντο εἰς τὴν τράπεζαν τῶν πλουσίων Ρωμαίων, τοὺς ὁποίους διεσκέδαζον. Α. Δ.

Δήλιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]— 1) Ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος (βραδύτερον δὲ καὶ μικρὰ περὶ τοῦτο περιοχή) ἐπὶ τῆς βοιωτικῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, παρὰ τὸ σημερινὸν *Δήλεσι*, εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς στενῆς παραλιακῆς πεδιάδος τῆς Αὐλίδος. Πιθανώτατα τὸ ἱερὸν τοῦτο ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Ἰώνων τῆς Δήλου, ἀνῆκε δ' ἔπειτα εἰς τοὺς Θηβαίους καὶ βραδύτερον εἰς τὴν Τανάγραν. Ἐνταῦθα ἐνικήθησαν τῷ 424 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν.— 2) Τόπος ἱερὸς τῆς νήσου Χίου. Ι. Δ. Ζ.

Δήλιος (ὁ)· θηλ. —ία· ὁ κάτοικος τῆς Δήλου, ὁ ἐκ τῆς Δήλου προερχόμενος.

— **Δήλιος.** Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐν Δήλῳ γέννησιν αὐτοῦ, διαδοθὲν δὲ εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα ἕνεκα τῆς περιφήμου ἐν τῇ γενετείρᾳ του νήσῳ λατρείας αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτόθι τελουμένων ἀνὰ τετραετίαν μεγάλων ἑορτῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων ἐν Λακωνικῇ, Νάξῳ, Μαραθῶνι, Χαλκίδι, Χίῳ, Πάρῳ, Μυκόνῳ τῆς Ἀμοργοῦ, Κῷ, Καλύμνῳ, Ἄργει, Ρόδῳ, Ταυρομενίῳ, Μεγάροις, Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς τὰς πόλεις ταύτας, ἐκτὸς τοῦ ἐπιθέτου τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος, ὑπῆρχον καὶ Δήλια ἱερά, εἴς τινας δὲ ἐξ αὐτῶν (Ρόδῳ, Κῷ, Καλύμνῳ, Ταυρομενίῳ, Νισύρῳ, Τήλῳ) καὶ μὴν

Digitized by Google

Δήλιος. Ἐν Μεσσηνίᾳ ὑπῆρχε πόλις *Ἐπιδήλιον* μετὰ ὁμωνύμου ἱεροῦ πλησίον καὶ βορείως τῆς Μαλέας. Ἐντε θ:ν ἐστέλλετο καὶ θεωρία εἰς Δῆλον, ὅπως τελέσῃ τὸ «προσόδιον ᾆσμα».

—**Δήλιον** ***πρόβλημα*** */Μαθημ./.* Καλεῖται οὕτω τὸ πρόβλημα τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου, δηλαδὴ τῆς εὑρέσεως, διὰ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ διαβήτου, τῆς ἀκμῆς κύβου, ἔχοντος ὄγκον διπλάσιον ἀπὸ τὸν ὄγκον ἄλλου δοθέντος. Τὸ πρόβλημα τοῦτο, ἀδύνατον νὰ λυθῇ διὰ τοῦ κανόνος καὶ διαβήτου, ἀπησχόλησε τοὺς γεωμέτρας τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος, ἐποχῆς καθ' ἣν ἐξεδηλοῦτο τάσις ἐπεκτάσεως εἰς τὸν κύκλον καὶ τὰ στερεὰ τῶν ἐξαγομένων τῶν εὐθυγράμμων σχημάτων. Οἱ Πυθαγόρειοι, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τὴν κατασκευὴν τετραγώνου ἔχοντος ἐμβαδὸν ἴσον πρὸς τὸ πολλαπλάσιον δοθέντος τετραγώνου. ἐσκέφθησαν τὴν προέκτασίν του καὶ διὰ τὸν κύβον. Ἀνήγαγον δὲ τὸ πρόβλημα τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου εἰς τὸ περίφημον πρόβλημα τῆς εὑρέσεως δύο μέσων ἀναλόγων μεταξὺ δύο δοθέντων τμημάτων, πρόβλημα οὐχὶ εὐκολώτερον τοῦ προηγουμένου καὶ ἐπίσης ἀδύνατον νὰ λυθῇ διὰ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ διαβήτου. Πόσον δὲ περίφημον ἦτο τὸ πρόβλημα τοῦτο ὁμοῦ μετὰ τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς Ἀθή.ας, φαίνεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἐρατοσθένους πρὸς τὸν Πτολεμαῖον Γ΄, περιεχούσης ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ προβλήματος. Εἰς ταύτην ἀναφέρει ὅτι εἷς ἐκ τῶν ἀρχαίων τραγικῶν ποιητῶν (κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Εὐριπίδης) ἐμφανίζει τὸν Μίνωα εἰς τὴν σκηνὴν ἀνεγείροντα τάφον εἰς τὸν υἱόν του Γλαῦκον. Ε ῥίσκων δὲ αὐτὸν μικρὸν διὰ βασιλικὸν τάφον, διατάσσει νὰ τὸν διπλασιάσουν, ἀλλὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ κυβικόν του σχῆμα. Ὠνομάσθη δὲ οὕτως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάτωνος, ὅτε εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Δήλου, μαστιζομένους ὑπὸ λοιμοῦ, εἶπε τὸ μαντεῖον νὰ διπλασιασθῇ ἓν ἀπὸ τὰ μνημεῖά των, οὗτοι δὲ ἀπετάθησαν εἰς τοὺς γεωμέτρας τῆς Ἀκαδημείας διὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ.

Πρῶτος ὅστις ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῆς εὑρέσεως δύο μέσων ἀναλόγων μεταξὺ δύο δοθέντων μεγεθῶν εἶναι ὁ Ἀρχύτας ὁ ἐκ Τάραντος διὰ τῆς τομῆς τῶν τριῶν ἐπιφανειῶν:

$$x^2+y^2=a\,x$$
$$x^2+y^2+z^2=\alpha\sqrt{x^2+y^2}$$
$$x^2+y^2+z^2=\frac{\alpha^2}{6^2}$$

Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Εὔδοξος ἀνήγαγεν εἰς τὸ ἐπίπεδον τὴν ἐν τῷ χώρῳ κατασκευὴν τοῦ διδασκάλου του, ὁ δὲ Μεναιχμος, μαθητὴς τοῦ Εὐδόξου, κατεῖχε δύο ἀποδείξεις διὰ τῆς σφαίρας καὶ τοῦ κυλίνδρου.

Ἐπίσης ἀποδίδεται εἷς τρόπος ἀποδείξεως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πλάτωνα. Ὅλαι δὲ αἱ λύσεις, αἵτινες ἐδόθησαν, εἶναι διὰ καμπύλων καὶ ἐπιφανειῶν (σφαιρῶν καὶ κυλίνδρων). Τὸ ἀδύνατον τῆς λύσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ κανόνος καὶ διαβήτου ἀνεγνωρίσθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους διὰ τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων, αἵτινες ἔγιναν εἰς τὴν Ἄλγεβραν. Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

—**Δήλιος** ***κολυμβητής***. Κολυμβητὴς μεγάλης ἱκανότητος, οἷοι ἐφημίζοντο ὅτι ἦσαν οἱ Δήλιοι. Η φράσις κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον ἀναφέρεται εἰς τὸν Σωκράτη: «Σωκράτει γὰρ δόντος τοῦ Εὐριπίδου Ἡρακλείτου τοῦ σκοτεινοῦ σύγγραμμα, ἐρέσθαι, τί δοκεῖ; τὸν δὲ φάναι· ἃ μὲν συνῆκα γενναῖα· οἶμαι δὲ καὶ ἃ μὴ συνῆκα· πλὴν Δηλίου δεῖται κολυμβητοῦ εἰς τὸ μὴ ἀποπνιγῆναι ἐν αὐτῷ».

Δήλιος */Γεωγρ./.* Ποταμὸς τῆς Μεσοποταμίας· βλ. Διάλας.

Δήλιος. Ἕλλην φιλόσοφος ἐξ Ἐφέσου, σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Κατὰ τὸν Πλι ύταρχον αὐτὸς συνεβούλευσε τὸν Φίλιππον καὶ κατόπιν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν. Π. Ν. Π.

Δηλίφρων (ὁ) (Deliphrum) */Ζῳολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὁμαλιδῶν*. Οἱ δηλίφρονες εἶναι ἔντομα μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα μᾶλλον τριγωνικόν, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεφαλὴν τριγωνικήν, προθώρακα σχεδὸν τετραγωνικόν, κεραίας πολυαρθρωτὰς καὶ μακροτάτας καὶ μακρὰ ἔλυτρα. Γνωστὰ 4 εἴδη, ὧν γνωστότερον *δηλίφρων ὁ παγετώδης* (Deliphrum glacialis), ὅστις ἔχει χρῶμα φαιόπυρρον καὶ ζῇ ὑπὸ τὸν φλοιὸν τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ διαφόρων μυκήτων. Δ. Ν. Π.

δηλονότι· ἐπίρρ. ἐπεξηγηματικόν, προελθὸν ἐκ τοῦ *δῆλον* (*ἐστὶν*) *ὅτι*· φανερὸν εἶναι ὅτι, καθὼς φαίνεται, ὡς εἶναι βέβαιον, μὲ ἄλλους λόγους, ἤτοι· ἄλλως *δηλαδή, τουτέστι.*

δηλοποίησις,—*εως* (ἡ)· γνωστοποίησις, δήλωσις, κοινοποιησις.—Ρῆμα ***δηλοποιῶ***, καθιστῶ γνωστόν, κοινοποιῶ.—Ἐπίθ. ***δηλοποιητικός***,—*ή*,—*όν*.

Δηλόπτης *[Μυθολ.]*. Θρᾳκικὸς θεός, ἀναφερόμενος μαζὺ μὲ τὴν Βένδιν ἔν τινι ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν Πειραιεῖ. Σημαντικὸν ἀνάγλυφον Δηλόπτου εἶναι καὶ τὸ εὑρεθὲν ἐν Σάμῳ. Ι. Δ. Σ.

δῆλος,—*η*,—*ον*· φανερός, καταφανής, προφανής.

Δῆλος. Μία ἐκ τῶν μικροτέρων Κυκλάδων νήσων, ἐν τῷ νοτίῳ Αἰγαίῳ, περίφημος καὶ ἱερὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι ἐν αὐτῇ ἐγεννήθη ὁ Ἀπόλλων. Τὸ ἐκ τῆς πίστεως ταύτης παλαιότατα ἱδρυθὲν ἐν αὐτῇ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, ἀδιακόπως διαμορφούμενον, ἦτο ἀνέκαθεν καὶ διαρκῶς διάσημον. Ἡ σχετικὴ λατρεία ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον εὐσεβῶν καὶ συνωδεύετο ὑπὸ λαμπρῶν πολυημέρων ἑορτῶν, ἀγώνων καὶ πανηγύρεων. Ὀργανωθεῖσα κατὰ πενταετηρίδας καὶ ἐτησίως, προὐκάλει ἀφθόνους τοὺς προσκυνητὰς καὶ θεατάς, προσερχομένους εἰς αὐτὴν ἐπισήμως ἢ αὐτοκλήτως, ἀρχῆθεν μὲν ἐκ τῶν περιοίκων νησιωτῶν καὶ συγγενῶν Ἰώνων, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ξένων ἀκόμη, ἐκ πάσης τῆς γνωστῆς τότε γῆς. Ἐξ ὅλων τούτων, ὅλως φυσικώτατα, ὡς καὶ δι' ἄλλους ἱστορικοὺς καὶ πολιτικοὺς λόγους, διαφόρους ἑκάστοτε, ἀνεπτύχθη ἐνωρὶς ἐπὶ τόπου ἐμπορικὴ κίνησις καὶ ἐπιμιξία, ἥτις προαχθεῖσα καὶ συστηματοποιουμένη ὁσημέραι προσέδωκεν εἰς τὴν Δῆλον ἐξαιρετικὴν ἐμπορικὴν ἀκμήν, ἥτις συνδυαζομένη μετὰ τῆς ἱερότητος τὴν κατέστησεν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον μέγα ἐμπορεῖον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἕνεκα τούτου, παρὰ πᾶσαν τὴν ἔκπτωσίν της περὶ τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τὴν πλήρη κατόπιν ἐρήμωσίν της, οὐδέποτε ἐλησμονήθη. Τὸ ὄνομά της παρέμεινεν ἐσαεὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μετ' ἀπαραμειώτου φήμης καὶ ἰδιάζοντος θαυμασμοῦ καὶ ἀνεφέρετο πάντοτε μεταξὺ τῶν ἐπικρατεστέρων γεωγραφικῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων, ὅσα ἄσβεστα κατέλιπεν εἰς τὴν μνήμην τῶν νεωτέρων αἰώνων ἡ παρελθοῦσα ἀρχαιότης. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ Δῆλος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων τόπων τῆς ἑλληνικῆς γῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπεχειρήθησαν αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαί, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1873, ἐπιστημονικῶς ἀναληφθεῖσαι ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ βραδύτερον μεθοδικῶς ἐντατεθεῖσαι καὶ συστηματοποιηθεῖσαι, συνεχίζονται εἰσέτι ὑπὲρ τὸν ἥμισυν ἤδη αἰῶνα. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἦλθον εἰς φῶς, ἐκτὸς τῶν ἐρειπίων τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ἢ δημοσίων ἱδρυμάτων καὶ μνημείων, καὶ μέγα τμῆμα τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὅμοιον τοῦ ὁποίου οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰσέτι δύναταί τις νὰ ἴδῃ, διὸ καὶ ἀπεκλήθη ἡ Δῆλος κατὰ νεωτερικὴν ἔκφρασιν ἄλλη Πομπηία, ἧς ὅμως εἶναι πολὺ παλαιοτέρα καὶ ἐπισημοτέρα. Κατὰ ταῦτα ἡ Δῆλος εἶναι σήμερον ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιοθεάτων καὶ ἀξιοσπουδάστων ἀρχαιολογικῶν τόπων τῆς Ἑλλάδος, διὸ καὶ προκαλεῖ ἤδη συχνοὺς καὶ ἀδιαπαύστους τοὺς φιλαρχαίους ἐπισκέπτας καὶ μελετητάς.

— [ΓΕΩΓΡ.] Ὡς νῆσος ἡ Δῆλος κεῖται ΝΔ τῆς νήσου Μυκόνου ἀφ' ἧς ἀπέχει $3^1/_2$ χιλιόμετρα, ἀπὸ δὲ λιμένος εἰς λιμένα 6 μίλλια. Γειτονεύει δὲ ἀμέσως πρὸς τὴν ὀλίγον μεγαλυτέραν ταύτης νῆσον Ρήνειαν, κειμένη ΝΑ ἐκείνης καὶ χωριζομένη ἀπ' αὐτῆς διὰ στενοῦ μόλις 1 χιλιομέτρου. Μετὰ τῆς Ρηνείας ἡ Δῆλος κεῖται ἐντελῶς ἀνατολικῶς τῆς νήσου Σύρου, ἀμφότεραι δὲ ἀπέχουν ἀπὸ ταύτης 17 μίλλια. Μεταξὺ τῆς Δήλου καὶ Ρηνείας, εἰς τὸ χωρίζον αὐτὰς στενόν, κεῖνται δύο μικρόταται νησῖδες, αἵτινες σήμερον καλοῦνται

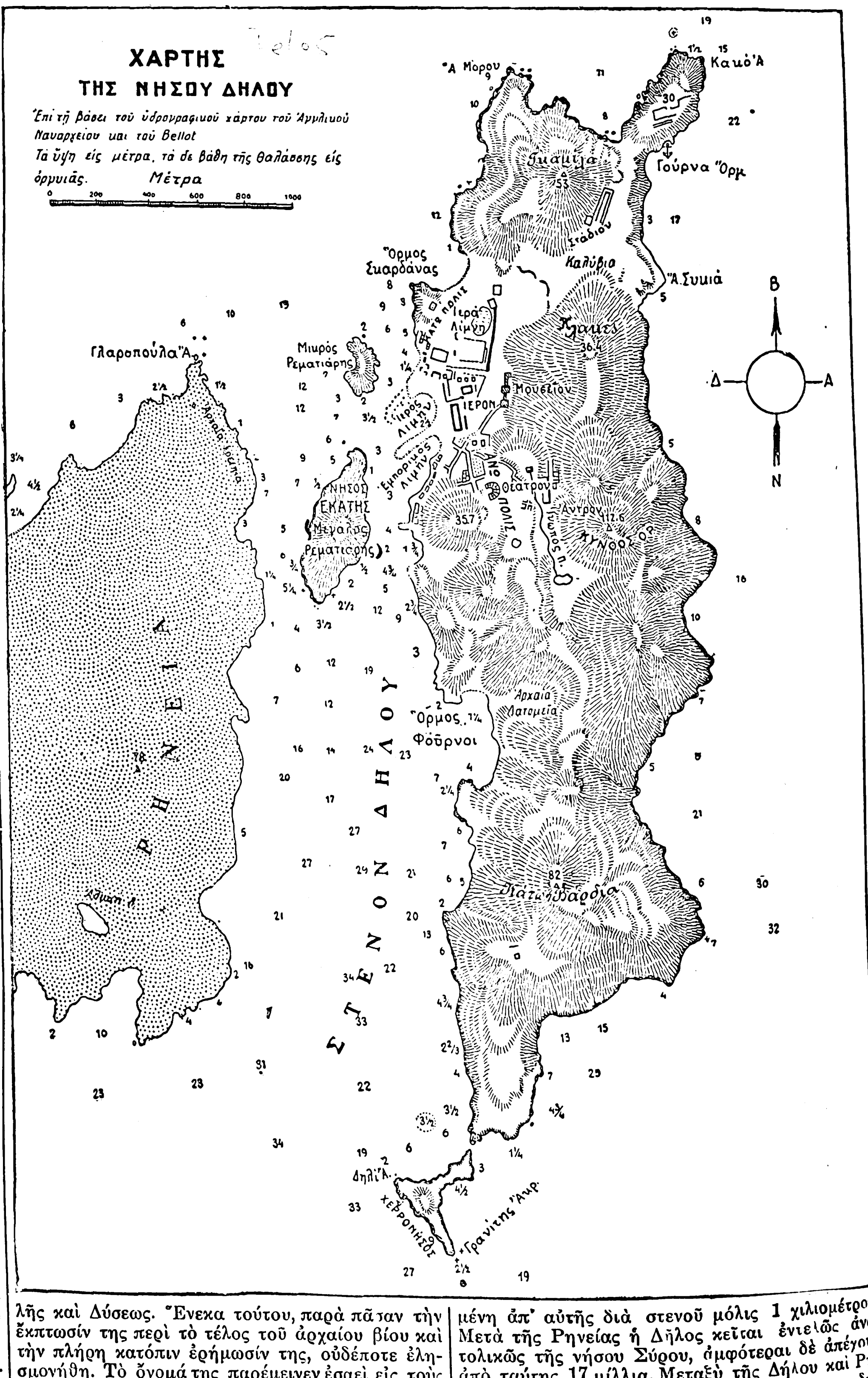

Digitized by Google

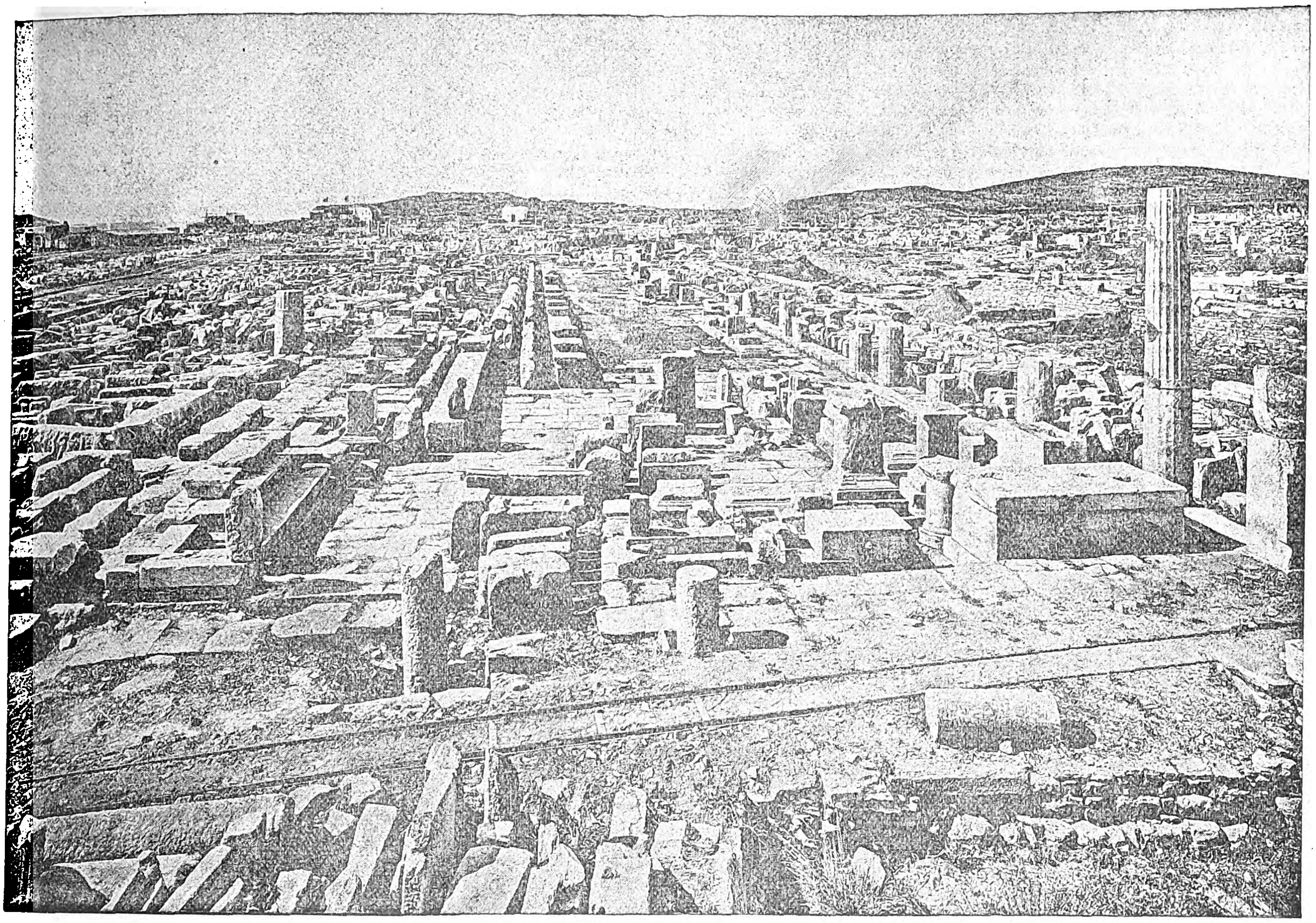

Άποψις τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἱεροῦ.

[Ἐκ τῆς Explor. de Délos Vii, πίναξ 13.]

διὰ τὰ ἐκεῖ σχηματιζόμενα ἀσθενῆ θαλάσσια ρεύματα, ἡ μὲν βορειοτέρα καὶ μικροτέρα Μικρὸς Ρεμματιάρης, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ μεγαλυτέρα, Μεγάλος Ρεμματιάρης, ἥτις ἐκλαμβάνεται ὡς ἡ τῶν ἀρχαίων Νῆσος τῆς Ἑκάτης ἢ ἡ Ψαμμιτίχη. Πρὸς Ν ἑκάστης τῶν νήσων τούτων ἀγκυροβολοῦσιν ἀσφαλῶς, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε πνεόντων ἀνέμων, τὰ ἀτμόπλοια τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς Δήλου.

Ὅπως τῆς Δήλου τὸ ὄνομα διετηρήθη συνεχῶς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, οὕτω καὶ τῆς γειτονικῆς Ρηνείας. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ διασήμου ὀνόματος τῆς Δήλου ἐδημιουργήθη πρὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων τὸ κοινὸν δι' ἀμφοτέρας ὄνομα *Δῆλες* καὶ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους Εὐρωπαίους περιηγητὰς καὶ ναυτικοὺς Sdilles, ἐκ τοῦ «εἰς τὶς Δῆλες». Τὸ ὄνομα Δῆλες φέρουσι καὶ νῦν κοινῶς ἀμφότεραι, καὶ πρὸς διάκρισιν ἡ μὲν καθ' αὑτὸ Δῆλος, ὡς μικροτέρα, καλεῖται Μικρὲς Δῆλες ἢ Μικρὰ Δῆλος, ἡ δὲ Ρηνεία, ὡς μεγαλυτέρα, Μεγάλες Δῆλες ἢ Μεγάλη Δῆλος. Διὰ τὸ νεωτερικὸν μάλιστα ὄνομα τοῦτο, ὑφ' ὃ εἶναι γνωστὴ ἡ Ρήνεια, τὸ ἐν αὐτῇ πρὸ ἐτῶν ἱδρυθὲν καὶ κατόπιν ἐγκαταλειφθὲν δημόσιον λοιμοκαθαρτήριον εἶχεν ὀνομασθῆ «Λοιμοκαθαρτήριον Δήλου», ἐνῷ πραγματικῶς δὲν ἦτο ἢ λοιμοκαθαρτήριον ἐν Ρηνείᾳ. Εἰς τὴν Δῆλον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκ μυθολογικῶν καὶ ἄλλων λόγων ἐδίδοντο καὶ ἄλλα διάφορα ὀνόματα, ἀλλὰ κυρίως ποιητικῶς· τοιαῦτα δὲ ἦσαν τά: *Ἀστερίη*, *Ἀνάφη*, *Ἀγάθουσα*, *Κυνθία* καὶ *Κυνθιάς*, *Κύναιθος* καὶ *Κυναιθὼ* καὶ /*Ζάκυνθος*/ *Ὀρτυγία*, *Πελασγία*, *Λαγία*, *Σκυθιάς*, *Χλαμυδία*, κλπ.

Χαρτογράφησις. Πρὸς χαρτογράφησιν τῆς Δήλου ἔγιναν ἀπόπειραι ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος [Πρβλ. *L. Galloix* ἐν «Exploration archéologique de Délos» τῆς Γαλλ. Ἀρχ. Σχολ., Ἀθήν. τεῦχ. 3ον 1910]. Ναυτικοὶ καὶ περιηγηταὶ τῶν χρόνων ἐκείνων, ταξιδεύοντες καὶ διερχόμενοι ἐκ τῆς Δήλου, ἕνεκα τῆς προσφόρου θέσεώς της διὰ τὰ ταξίδια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, εἴτε ἀγόμενοι πρὸς αὐτὴν διὰ πρόχειρον ἀσφάλειαν ἐκ τρικυμιῶν, εἴτε ἑλκυόμενοι ἐκ τῆς ἀρχαίας φήμης της, εὕρισκον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὴν χαρτογραφήσωσι μὲ τὰς τότε γνώσεις καὶ μέσα, νὰ σημειώσωσιν ὅ,τι εἶδον ἐπ' αὐτῆς εἰς ἀρχαῖα λείψανα καὶ νὰ ἀποκομίσωσιν ἀπαραιτήτως ὅ,τι ἠδύναντο ἐκ τούτων. Ἐκ τοῦ τελειοτέρου τῶν οὕτω γενομένων παλαιῶν ἐκείνων χαρτῶν, τοῦ χάρτου τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Tournefort (1700—1701), συνετέθη ὁ χάρτης τῆς Δήλου, ὃν ἐδημοσίευσεν ὁ πρῶτος ἀνασκαφεὺς αὐτῆς J. A. Lebegue εἰς τὸ βιβλίον του «Recherches sur Délos» τῷ 1876. Ἀλλὰ πρῶτος ἐπιστημονικὸς χάρτης τῆς νήσου εἶναι ὁ ὑδρογραφικὸς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου ὑπ' ἀριθμὸν 1815, ὅστις ἐγένετο δι' ὑδρογραφικῶν μετρήσεων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1828 καὶ 1845 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Th. Graves καὶ S. Brock καὶ ἐξεδόθη μετὰ τῶν νήσων Ρηνείας, Μυκόνου καὶ Τήνου τῇ 15 Ἰουνίου 1847, φέρων χρονολογίαν 1843, διωρθώθη δὲ τῷ 1872. Ἀλλ' ὁ χάρτης οὗτος εἶναι λίαν μικρὸς ὥστε νὰ ἦτο ἐν γένει χρήσιμος, ἐκτὸς τῆς ναυτικῆς χρήσεως. Μετὰ τὸν χάρτην τοῦτον μέγας καὶ ἀρχαιολογικὸς χάρ-

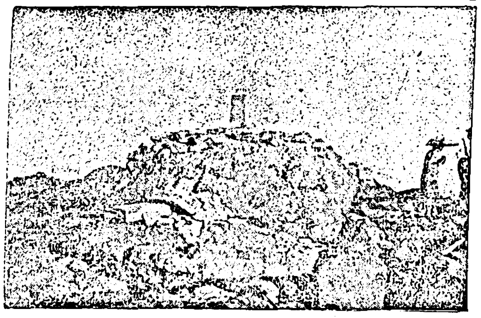

Ἡ κορυφὴ τοῦ Κύνθου μετὰ τοῦ τριγωνομετρικοῦ σημείου.

[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

της τῆς νήσου, ὑπὸ κλίμακα 1:2000, κατηρτίσθη τῷ 1893—1894 ἐξ ἀφορμῆς τῶν μέχρι τότε ἀνασκαφῶν τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων E. Ardaillon καὶ H. Convert, ἐξεδόθη δὲ τῷ 1902 μετ' ἐπεξηγηματικοῦ μέρους. Τέλος ὁ ἄριστος καὶ ἀκριβέστατος γεωγραφικὸς χάρτης τῆς νήσου, ὁ κατὰ πάσας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου χαρτογραφικῆς ἐπιστήμης συντεθείς, ὥστε νὰ εἶναι ὁ τελειότατος τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων, εἶναι ὁ φροντίδι τῆς αὐτῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν καταρτισθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1907—1908 ὑπὸ κλίμακα 1:10000 ὑπὸ τοῦ Γάλλου χαρτογράφου ἀξιωματικοῦ A. Bellot, μετὰ βυθομετρήσεων τῆς γύρω θαλάσσης, γενομένων ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ A. Bringuier. Ὁ χάρτης οὗτος ἐξεδόθη μετὰ τόμου τῶν γενομένων πρὸς σύνθεσίν του τριγωνομετρικῶν μετρήσεων τῷ 1910 ὡς πρῶτον τεῦχος τῆς «Explor. de Délos» τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, μετασκευασθεὶς δὲ εἰς γεωλογικὸν ὑπὸ τοῦ L. Cayeux (1906—1908) ἐξεδόθη εἰς τὸν περὶ τῆς γεωλογίας τῆς Δήλου δημοσιευθέντα τῷ 1911 τόμον του (Description physique de l'île de Délos ὡς Δ' τεῦχος τῆς «Explor. de Délos» τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν). Σύνδεσιν τοῦ χάρτου τούτου μετὰ τῶν πέριξ τῆς Δήλου νήσων ἐνήργησε τῷ 1908 ἡ ἑλληνικὴ Στρατιωτικὴ χαρτογραφικὴ ὑπηρεσία διὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ Χρυσανθοπούλου. Τοῦ χάρτου τούτου ἀνατυπωτικὴν σμίκρυνσιν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν γαλλικὸν Περιηγητικὸν ὁδηγὸν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1911, ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Δήλου, ὁ G. Fougères καὶ τούτου ἀναδημοσιεύομεν καὶ ἡμεῖς τὴν εἰκόνα. Ἡ γεωδαισιακὴ θέσις τῆς Δήλου καθωρίσθη διὰ τῶν γεωγραφικῶν καὶ διὰ τριγωνισμοῦ συντεταγμένων τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς της ἐπὶ τοῦ λόφου Κύνθου (ὑψόμ. 112,6 μ.) ὡς ἑξῆς: πλάτος 37°23'40" καὶ μῆκος 22°57'2",5 ἢ 1°33'16",016 ἀνατολικῶς τῶν Ἀθηνῶν, ἢ 22°56'15" ἀνατολικῶς τῶν Παρισίων.

Γεωλογία. Ἡ νῆσος Δῆλος γεωλογικῶς ἐμελετήθη ἄριστα ὑπὸ τοῦ Γάλλου γεωλόγου L. Cayeux. Εἶναι συστάσεως γρανίτου, γνευσίου καὶ σχιστολίθου ἡφαιστειογενοῦς προελεύσεως. Ἕνεκα τῆς ἀρίστης ποιότητός του, ὁ γρανίτης λατομεῖται ἀπὸ τοῦ 1926 καὶ ἐξάγεται κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς Ἀθήνας διὰ τὰ ἐκτελούμενα ἔργα τῆς ὁδοποιίας διὰ γρανιτασφάλτου κλπ. Τὰ τοῦ ἐν γένει γεωλογικοῦ σχηματισμοῦ τῆς νήσου, ἐν σχέσει καὶ πρὸς τὰς πέριξ νήσους καὶ πρὸς τὴν ἐπιστημονικῶς ὑποτεθεῖσαν ὡς ἄλλοτε αὐτόθι ἐκτεινομένην χώραν, τὴν ὑπὸ τοῦ Philippson *Αἰγηΐδα* ἀποκληθεῖσαν, περιέγραψε λεπτομερῶς ὁ L. Cayeux εἰς τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν βιβλίον του. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐπίσης ὡς πρὸς τὴν Δῆλον, ὅτι ὁ Ἕλλην γεωλόγος Φ. Νέγρης, διὰ τὰς ἀναπτυχθείσας γεωλογικὰς θεωρίας του περὶ τῆς ἀνυψώσεως τῆς στάθμης τῆς Μεσογείου θαλάσσης, μετεχειρίσθη μάλιστα καὶ τὴν Δῆλον, ἐξ ἧς ἔλαβεν ἀφορμὴν πρὸς ἀντίκρουσίν του ὁ εἰρημένος Cayeux, δι' ἄρθρου του («Fixité du niveau de la Méditerranée à l'époque historique») δημοσιευθέντος εἰς τὸν XVI τόμον τοῦ 1907 τῶν «Annales de Géographie». Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀπήντησεν ὁ Νέγρης δι' εἰδικοῦ («Délos et la transgression actuelle des mers»), τῷ αὐτῷ ἔτει ἐκδοθέντος, ἔκτοτε δὲ ἐδημοσίευσε πολλὰς σχετικὰς μελέτας, ἐν αἷς πάντοτε δὲν ἀπέλιπε νὰ στηρίζεται γεωλογικῶς ἐπὶ τῆς Δήλου. Τὸ ἔδαφος τῆς Δήλου, ὡς ἐκ τοῦ γεωλογικοῦ σχηματισμοῦ της, εἶναι τραχὺ καὶ βραχῶδες. Δένδρα σήμερον δὲν ἔχει, οὔτε δὲ

Digitized by Google

καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶχε πολλά, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἡ δὲ χλωρίς της εἶναι πτωχή. Τὴν χλωρίδα τῆς Δήλου πρῶτος ἐμελέτησε τῷ 1700—1701 ὁ Γάλλος βοτανικὸς T. P. de Tournefort καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ βιβλίον του «Relation d' un voyage du Levant» (1727) καὶ εἶτα δι' ὀλίγων τῷ 1829 τὰ μέλη τῆς γαλλικῆς Expédition scientifique. Ἀλλὰ πληρεστέραν μελέτην περὶ τῆς χλωρίδος τῆς Δήλου (ὡς καὶ τῆς Μυκόνου καὶ Ρηνείας) ἐδημοσίευσεν ὁ Θ. Δὲ Χελδράϊχ ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ «Παρνασσοῦ» τοῦ 1901 (τ. Ε'. σ. 239—255). Σήμερον εὐδοκιμοῦσι καὶ φυτεύονται εἰς τὴν Δῆλον κριθή, πέπονες καὶ καπνός, ἐκτρέφονται δὲ ἐκ τῆς χλωρίδος της περὶ τὰ χίλια πρόβατα. Ἡ Δῆλος ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, σχεδὸν κανονικόν, ἐκτεινόμενον ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ὡσεὶ χλαμύδος ἀνηρτημένης, διὸ καὶ ἀπεκλήθη καὶ *Χλαμυδία* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *(Πλίνιος, Στέφανος Βυζάντιος)*. Τὸ μέγιστον μῆκός της εἶναι 5 χιλιομέτρων, τὸ δὲ μέγιστον πλάτος της 1,3 χιλιομέτρων. Τὸ ἐμβαδόν της εἶναι 6,85 τετραγων. χιλιομέτρων, ὁ δὲ περίπλους της 5 ½ μιλλίων.

Ἀκτογραφία. Ἡ ἀκτὴ τῆς Δήλου ὡς ἐκ τῆς ἐπηρείας τῶν αὐτόθι διαρκῶς πνεόντων ἰσχυρῶν βορείων ἀνέμων καὶ μεγάλων ἀναπτυσσομένων κυμάτων τῆς πιεζομένης γύρω θαλάσσης, ἅτινα ἐκσπῶσιν ὁρμητικῶς ἐπ' αὐτῆς, εἶναι ρινισμένη καὶ καταθρυμματισμένη. Ἐκ τῶν προβαλλόντων ἀκρωτηρίων της τὸ ΒΔ καλεῖται σήμερον τοῦ Μόρου ὁ κάβος, τὸ ΒΑ Πατηνιώτης, μικρὸν ἕτερον κατωτέρω τούτου εἰς τὰ ΒΑ τῆς νήσου Συκιᾶ, τὸ δὲ νότιον Χερρόνησο, προβάλλον ὄντως ὡς χερσόνησος, ἀλλ' ἀποτελοῦν πράγματι κεχωρισμένην νησῖδα, μόλις ὅμως ἀφισταμένην καὶ δι' ἁπλοῦ ἅλματος προσιτὴν ἀπὸ τῆς Δήλου. Ἐκ τῶν σχηματιζομένων ὁρμίσκων της ὁ βόρειος καλεῖται Χάλαρο, ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς δύο, ὁ πρῶτος καὶ βορειότερος Γοῦρνα, ὁ δὲ ἀμέσως κατόπιν τῆς Συκιᾶς, ἐκ δὲ τῶν ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ὁ πρῶτος βορειότερος τοῦ Σκαρδανᾶ, ὁ δὲ κατόπιν Λιμνιῶνας, ὅστις εἶναι καὶ ὁ κεντρικὸς ἀρχαῖος λιμὴν μετὰ λιμενικῶν ἔργων ὁρατῶν καὶ σήμερον ἐν ἐρειπίοις ἐν τῇ πρὸ αὐτοῦ ἐπιχώσει τῇ γενομένῃ ἐκ τῶν ἀπορριμμάτων τῶν ἀνασκαφῶν καὶ μεταξὺ τῶν δύο νεωτερικῶν προβλήτων τῶν ὁμοίως σχηματισθέντων, καὶ ὧν ὁ μὲν μικρότερος πρὸς βορρᾶν τείνει νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ἀφήσῃ ἑκασταχοῦ διαφαινόμενα ἐν καιρῷ γαλήνης τὰ αὐτόθι ὑπάρχοντα λείψανα ἀρχαίου λιμενοβραχίονος, ὁ δὲ μεγαλύτερος καὶ νοτιώτερος ἐκταθεὶς μέχρι σχεδὸν ἐλαχίστης ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἔναντι νησῖδος τοῦ Μεγάλου Ρεμματιάρη, ἀπέφραξε καὶ διετεμάχισεν ἀπροβλέπτως καὶ ἀτυχῶς τὸν ἄλλως ἀρκετὰ εὐρύχωρον αὐτόθι Ἱερὸν λιμένα τῶν ἀρχαίων. Τελευταῖος ὁρμίσκος ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς νοτιώτατα εἶναι οἱ Φοῦρνοι, ὅστις καὶ οὗτος, διὰ τὸ αὐτόθι Ἀσκληπιεῖον, ἔχει ἀρχαῖα λιμενικὰ ἔργα, συνεχιζόμενα ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρω Ἱεροῦ λιμένος, διότι ἡ μεταξὺ ἀκτὴ ἀπετέλει τὴν καθ' αὐτὸ ἀρχαίαν ἐμπορικὴν παραλίαν. Ἀρχαῖα λιμενικὰ ἔργα, κατακεκλυσμένα καὶ ἐν ἐρειπίοις, ὑπάρχουν εἰσέτι εἰς τὴν ἀκτὴν μεταξὺ ἱεροῦ λιμένος καὶ ὁρμίσκου Σκαρδανᾶ πρὸς ἐμπορικὴν χρῆσιν, ὡς καὶ μεταξὺ Γούρνας καὶ Συκιᾶς, πρὸ τῆς αὐτόθι χωριστῆς ἀρχαίας συνοικίας, εἰς τὴν παραλίαν τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ εὑρεθεῖσα ἀρχαία ἰουδαϊκὴ συναγωγή. Ἐκ τῶν λοφίσκων τῆς νήσου φέροντες ὀνόματα εἶναι, ἐν τῷ βορείῳ τμήματι πρῶτος ἡ Γκαμήλα (ὕψ. 52,8 μ.), κατωτέρω ΝΑ, ὄπισθεν τοῦ ἱδρυμένου μουσείου καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ἐφόρου οἱ Πλάκες (ὕψ. 38,4 μ.), ἀπέναντι τούτου ἀκριβῶς εἰς τὰ δυτικὰ καὶ βορείως τῶν οἰκημάτων τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ὁ τοῦ Σκαρδανᾶ (ὕψ. 32,3 μ.), ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου καὶ μᾶλλον πρὸς τὰ ἀνατολικὰ αὐτῆς, μετά τινα λόφον ἀνώνυμον (ὕψ. 73,4 μ.), ὁ ὑψηλότερος λόφος τῆς νήσου, τὸ Κάστρο (ὕψ. 112,6 μ.), ὅστις εἶναι τὸ ὀνομαστὸν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ὄρος ὁ Κύνθος, ὀλίγον ΝΔ τούτου ἡ Γλαστροπὴ (ὕψ. 35,7 μ.), καὶ τέλος εἰς τὸ μέσον τοῦ νοτίου τμήματος τῆς νήσου ἡ Κάτω Βάρδια (ὕψ. 82,8 μ.). Ἡ νῆσος πηγὰς ὑδάτων καὶ τρέχοντα τοιαῦτα δὲν ἔχει, ἐκ δὲ τῶν βροχῶν σχηματίζονται μόνον τὸν χειμῶνα ξηροπόταμοι, ρέοντες τότε καθέτως πρὸς τὸν ἀπὸ Β πρὸς Ν. ἄξονά της, καθ' ὃν πυργοῦται ἡ ὅλη νῆσος. Ἀπὸ τῶν ΒΔ ὑπωρειῶν τοῦ Κύνθου ἄρχεται ὁ μέγιστος ξηροπόταμος τῆς νήσου, ὅστις εἶναι ὁ ὀνομαστὸς τῶν ἀρχαίων ποταμὸς Ἰνωπὸς καὶ ὅστις τότε μὲν ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἐλάμβανε τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ Νείλου διὰ τὰ παρ' αὐτὸν ἀρχαῖα αἰγυπτιακὰ ἱερά, σήμερον δὲ διατηρεῖ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐλάχιστον ὕδωρ εἰς φυσικὸν κοίλωμα εὐρυνθὲν ἐξ ἀρχαίων λατομήσεων, ὅπερ οἱ ἀρχαῖοι εἶχον προσέτι τεχνητῶς παρασκευάσει εἰς δεξαμενὴν καὶ κρήνην, τὴν ὀνομαστὴν Ἰνώπου κρήνην, δι' ἣν ὑπῆρχε καὶ τεταγμένος φύλαξ, ὁ Ἰνωποφύλαξ. Ὁ Ἰνωπὸς ἢ Ἴνωπος παλαιότατα ἐξέβαλλε, ὡς μερικῶς ἐξηρευνήθη, εἰς τὸν ὁρμίσκον τοῦ Σκαρδανᾶ καὶ εἶτα διὰ τεχνητῶν ὑπονόμων, μετατοπισθείσης τῆς κοίτης του, εἰς τὸν κεντρικὸν Ἱερὸν λιμένα. Ἄλλη τεχνητὴ ἀρχαία κρήνη, πλὴν τῆς τοῦ Ἰνώπου, εὑρεθεῖσα ἐν Δήλῳ βορείως τοῦ ἱεροῦ Ἀπόλλωνος διὰ τῶν ἀνασκαφῶν, εἶναι ἡ γνωστὴ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν Μινόη κρήνη, ἥτις εἶναι καὶ αὕτη, ὡς καὶ ἡ προηγουμένη, ἀρηκρήνη, διότι ροοκρήνη οὐδεμία, ὡς φυσικόν, εὑρίσκεται ἐν Δήλῳ. Οἱ ἀρχαῖοι, πρὸς ὕδρευσιν, φαίνεται, τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων, εἶχον κατασκευάσει μικρὸν ὑδραγωγεῖον, διὰ πηλίνων σωλήνων, ἑκασταχοῦ ἀνευρεθέντων ἐπὶ τόπου καὶ ὁρατῶν μετὰ τῶν Β. τοῦ ἱεροῦ σῳζομένων σχετικῶν φρεατίων τῶν χρησιμευουσῶν πρὸς καθαρισμόν του, δι' οὗ ἔρρεεν ὄντως ὕδωρ ἀπ' αὐτῆς τῆς πηγῆς τοῦ Ἰνώπου μέχρις, ἐν τῷ λιμένι βεβαίως ὑπαρχούσης, καταλλήλου δεξαμενῆς· ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου ἐν γένει δὲν εἶναι ἐπαρκῶς γνωστά, ὡς μὴ περατωθείσης τῆς σχετικῆς ἐρεύνης. Ἐν τῷ τμήματι τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀρχαίας πόλεως εὑρέθησαν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἐν ταῖς ἀρχαίαις οἰκίαις καὶ τοῖς δημοσίοις οἰκοδομήμασι πολλαὶ δεξαμεναὶ συναγωγῆς ὀμβρίου ὕδατος καὶ πολλὰ φρέατα πηγαίου ὕδατος. Ἐκ τῶν δεξαμενῶν, ἡ μεγάλη δεξαμενὴ τοῦ θεάτρου, ἐξ ὅσων ἔδειξεν ἡ ἀνασκαφή, φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀρηκρήνη ὑπὸ τῶν περιοίκων, ἐκ δὲ τῶν φρεάτων τῶν οἰκιῶν ὀνομαστὰ εἶναι σήμερον τὸ Πηγάδι τῆς Κλεοπάτρας, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ οἰκίᾳ τῆς Ἀθηναίας Κλεοπάτρας (Β' αἰῶν.), ἐξ οὗ, ὡς τοῦ ἀρίστου ἐν τῇ νήσῳ ὕδατος, μετὰ γενομένην τῶν ὅλων ἀνάλυσιν, ὑδρεύονται πάντες οἱ σήμερον κατοικοῦντες ἐν Δήλῳ, καὶ τὸ Πηγάδι τοῦ Μαλτέζου, ὅπερ ἔχει τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ αἰῶνος, ἴσως καὶ ἔτι πλέον, διότι ἦτο ἔκτοτε ἐμφανὲς πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες ὅμως ἀπέδειξαν ὅτι καὶ τοῦτο δὲν ἦτο ἢ μικρὸν φρέαρ ἀρχαίας οἰκίας. Ἡ Δῆλος ἔχει καὶ λίμνην, σχήματος ἐλλειψοειδοῦς ἀνωμάλου (μήκους 180 μ. καὶ πλάτους 70 μ.), κειμένην ἀνατολικῶς τοῦ λοφίσκου τοῦ Σκαρδανᾶ καὶ παρὰ τὸν ὁμώνυμον ὁρμίσκον, ἥτις εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων ὀνομαστὴ Ἱερὰ λίμνη καὶ Τροχοειδὴς ποιητικῶς καὶ καθ' Ἡρόδοτον καλουμένη. Αὕτη ἐπληροῦτο οὐχὶ ἐκ πηγαίων ὑδάτων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὀμβρίων, ὡς κατέχουσα πολὺ χαμηλὸν σημεῖον τῆς νήσου. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους, αὕτη ἐδέχετο τοὺς ἱεροὺς κύκνους τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἔτρεφεν ἱεροὺς ἰχθῦς πωλουμένους εἰς ὄφελος τοῦ ἱεροῦ ταμείου τοῦ Ἀπόλλωνος.

Φαίνεται δ' ὅτι παρεσκευάσθη τεχνητῶς εἰς λίμνην, μετὰ γενικωτέρας γύρωθεν ἐπιχώσεις καὶ τροποποιήσεις, διὰ τοῦ ἐν σχήματι τροχοῦ κτιστοῦ περιβόλου, ὅπερ κατόπιν ἔσχε. Θὰ ἀπετέλει δὲ ἀρχῆθεν φυσικὸν ἕλος ἢ λιμνοθάλασσαν ἐν ἐπικοινωνίᾳ πιθανῶς εὑρισκομένην μετὰ τοῦ ὁρμίσκου τοῦ Σκαρδανᾶ, θὰ διήρχετο δὲ ἴσως δι' αὐτῆς παλαιότερον καὶ ὁ Ἰνωπός, ὁ κατόπιν εἰς ὑπόνομον ἀνατολικῶς αὐτῆς περιορισθείς. Τῆς παλαιοτέρας αὐτῆς μορφῆς τῆς λίμνης λείψανον εἶναι τμῆμα κρηπιδώματός της κτισθέντος Δ οὐ τῆς πρὸ τοῦ ἀνδήρου τῶν Λεόντων καὶ εὑρεθέντος κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τὴν λίμνην ὡς ἱεράν, σχετίζοντες αὐτὴν καὶ πρὸς τὸν μῦθον τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος, διὸ καὶ διετήρουν αὐτήν, ἀλλ' ἤδη μετὰ τὴν δι' ἀνασκαφῶν ἐξερεύνησίν της κατήντησε καὶ πάλιν ἕλος, ἐξ οὗ ἀνεπτύχθη ἐν τῇ νήσῳ βαρεῖα ἑλονοσία. Πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ κακοῦ τούτου, ὅπερ ἐκινδύνευε νὰ καταστήσῃ τὸν σπουδαῖον καὶ πολυσύχναστον ἀρχαιολογικὸν τόπον τῆς Δήλου ἐπίφοβον καὶ ἀπρόσιτον, κατὰ τὰ ἔτη 1925—1928, διὰ δαπάνης τοῦ ὑπουργείου Συγκοινωνίας, τῶν δύο κοινοτήτων τῆς Μυκόνου, τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κλπ. ἐπεχώσθη ἐξ ὁλοκλήρου ἡ λίμνη ἐκ νέου διὰ χωμάτων ληφθέντων ἐξ ἀνασκαφῆς γενομένης πρὸς τοῦτο πέριξ της, δι' ἧς ἀπεκαλύφθη ἀρκετὸν νέον τμῆμα τῆς αὐτόθι ἀρχαίας πόλεως. Ἡ λίμνη κατόπιν τούτων δὲν ὑφίσταται πλέον μετὰ ὕδατος, τῆς ἄλλοτε θέσεώς της διακρινομένης ἐκ τοῦ γύρω της γενομένου κτιστοῦ περιβόλου εἰς συνέχειαν τοῦ κάτωθεν ἀρχαίου της τοιούτου καὶ ἐκ τῆς δενδροφυτείας, ἥτις μέλλει ν' ἀναπτυχθῇ ἐντὸς τοῦ χώρου αὐτῆς.

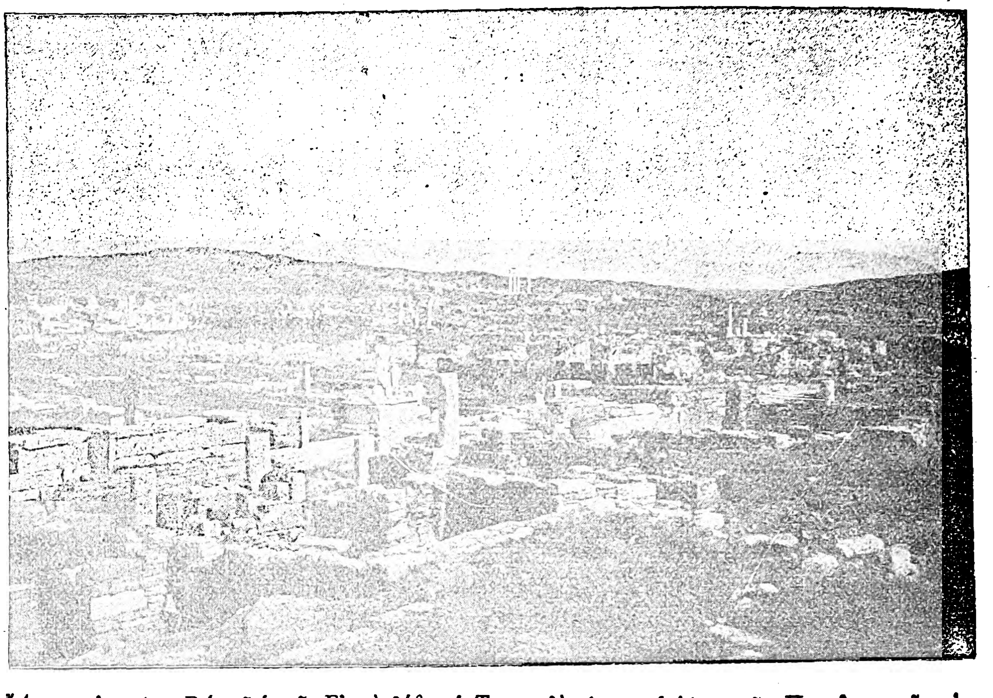

Ἄποψις ἐρειπίων ΒΑ τοῦ ἱεροῦ. Εἰς τὸ βάθος ἡ Τροχοειδὴς λίμνη, ἡ λέσχη τῶν Ποσειδωνιαστῶν κ.λ.π.
[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

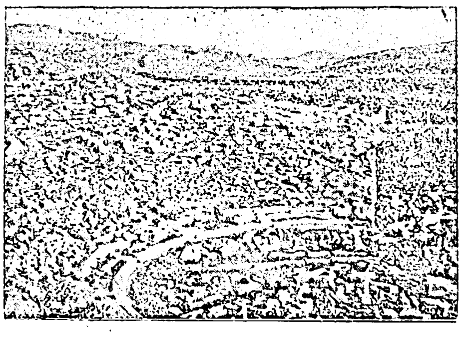

Ἐρείπια τοῦ θεάτρου.
[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

Ἐρείπια τῆς στοᾶς τοῦ Φιλίππου μετὰ ἐπισκεπτῶν.
[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

Digitized by Google

Κάτοικοι-Συγκοινωνία. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ Δῆλος ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερὸν κέντρον τῶν Κυκλάδων, αἵτινες ἐκλήθησαν οὕτω ὡς ἀποτελοῦσαι οἱονεὶ

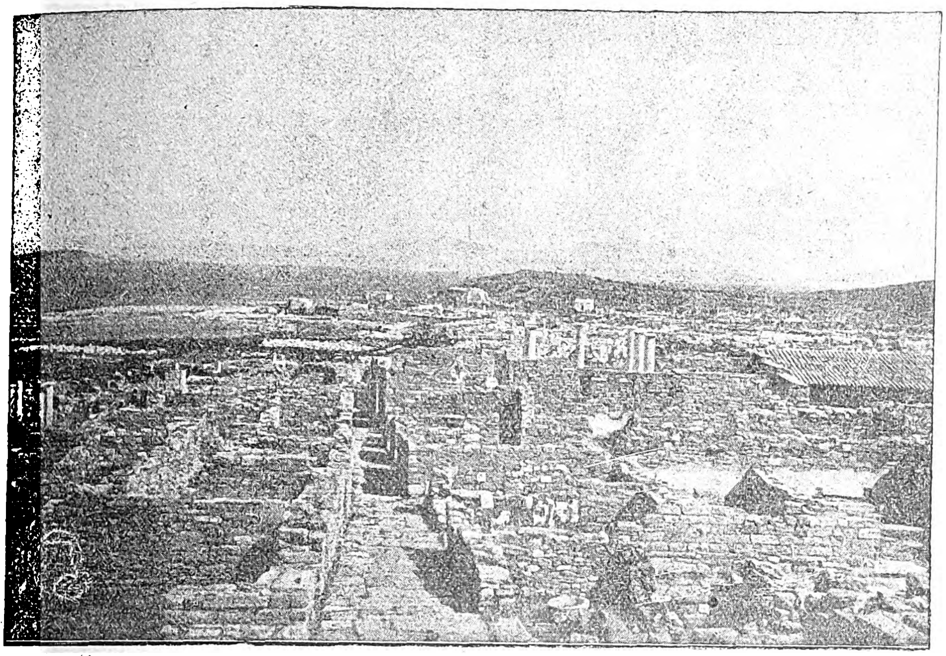

Ἡ ὁδὸς πρὸς τὸ θέατρον μεταξὺ ἐρειπίων ἀρχαίων οἰκιῶν.

Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

ἱερὸν κύκλον περὶ τὴν Δῆλον, ἂν καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἐκδοχαὶ περὶ τοῦ ὀνόματος, ὑφ᾽ ὃ φέρονται διάφοροι νῆσοι κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Ὡς κεντρικὴ νῆσος ἐκλαμβανομένη ἡ Δῆλος ἀπεκλήθη καὶ ποιητικῶς (*Καλλίμαχος*) Ἱστίη (=ἑστία), ἤτοι κέντρον καὶ βωμὸς τῶν κύκλῳ Κυκλάδων νήσων. Ὡς ἐν τῷ κέντρῳ τῶν Κυκλάδων εὑρισκομένην φαντάζεται πρὸς στιγμὴν τὴν Δῆλον καὶ ὁ σημερινὸς παρατηρητής, ὁ ἱστάμενος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κύνθου της ἢ καὶ ἐπὶ ἄλλων κορυφῶν τῶν γύρω της νήσων Τήνου, Ἄνδρου, Πάρου καὶ Νάξου κλπ. Ἡ Δῆλος καὶ ἡ γειτονική της Ρήνεια, ἔρημοι κατοίκων οὖσαι καθ᾽ ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ μακροὺς αἰῶνας πρίν, εἶχον παραχωρηθῆ ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας εἰς τὴν γειτονεύουσαν αὐταῖς καὶ πάντοτε κατοικουμένην νῆσον Μύκονον, ὡς κτήματα τοῦ κοινοῦ τῆς νήσου ταύτης, τὸ δὲ ἑλληνικὸν κράτος ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀνεγνώρισεν ὁμοίως τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτὴν εἰς τὸν δῆμον τῆς Μυκόνου, οὗ διάδοχοι ὑπάρχουν ἤδη αἱ δύο κοινότητες τῆς νήσου (Μυκόνου καὶ Ἄνω-Μερᾶς). Κατὰ ταῦτα καὶ αἱ δύο νῆσοι αὗται, Δῆλος καὶ Ρήνεια, αἱ Δῆλες, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι σήμερον μονίμους καὶ ἰδίους κατοίκους, ἀλλὰ δέχονται τοιούτους ἐκ Μυκόνου, διὰ τῆς μισθώσεως αὐτῶν κατὰ τετραετίαν εἰς Μυκονίους γεωργοὺς πρὸς γεωργίαν καὶ βοσκὴν ποιμνίων. Ὁ τῆς Δήλου μισθούμενος οὕτω χῶρος ἀποτελεῖται ἐξ ὅλης τῆς νήσου μετ᾽ ἀφαίρεσιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου αὐτῆς, ὅστις καθωρίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1898 καὶ ἐπεξετάθη κατόπιν τῷ 1924 ἕνεκα τῆς προόδου τῶν ἀνασκαφῶν, εἶναι δ᾽ ἀναγκαῖον νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰσέτι, διότι καθ᾽ ὅλην τὴν νῆσον ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα ἐρείπια ἀνεξερεύνητα καὶ ἀδήλου ἑπομένως ἤδη σπουδαιότητος, ἅτινα ἡ συνεχῶς ἐντεινομένη καλλιέργεια τῶν μισθωτῶν γεωργῶν καταστρέφει καὶ οὐχὶ σπανίως ἐξαλείφει τελείως. Ὁ ἤδη ὑπόλοιπος πρὸς μίσθωσιν χῶρος ἔχει διαιρεθῆ εἰς ἐννέα τμήματα (παρτίδες), ἡ δὲ τελευταία μίσθωσις τοῦ 1928 ἀπέδωκεν ὡς πρόσοδον τῶν κοινοτήτων τῆς νήσου Μυκόνου ὑπὲρ τὰς 200 χιλιάδας δραχμῶν ἐτησίως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προσόδου ταύτης ἔχει ἤδη ὑποθηκεύσει τὴν Δῆλον ἡ Κοινότης Μυκόνου διά τινα μόνον ἔτη εἰς τὸ «Ταμεῖον Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων», ἕνεκα δανείου ὅπερ ἐπραγματοποίησε τῷ 1928 ἐξ ἐκείνου, διὰ τὸν γενόμενον ἠλεκτροφωτισμόν της. Κάτοικοι σήμερον τῆς Δήλου κατὰ τ᾽ ἀνωτέρω δὲν εἶναι ἢ οἱ ἑκάστοτε μισθωταὶ Μυκόνιοι γεωργοὶ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των καὶ ὡσαύτως οἱ φύλακες τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ 1928, πλὴν τῶν ὡς ἄνω σταθερῶς ὁπωσδήποτε κατοικούντων ἐν τῇ νήσῳ, συνυπελογίσθησαν καὶ οἱ εὑρεθέντες κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀπογραφῆς ἐν Δήλῳ ἐργάται τῶν ἀνασκαφῶν, οἱ γρανιτορύκται καὶ τὰ πληρώματα τῶν τυχαίως ὁρμούντων ἐν τῷ λιμένι της ἱστιοφόρων καὶ οὕτω προέκυψεν ἀριθμὸς κατοίκων περὶ τοὺς 125, ὅστις ὅμως εἶναι συμβατικός. Διοικητικῶς ἡ Δῆλος ὑπάγεται, ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν Μύκονον, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Οἰκήματα νέα ἐν Δήλῳ, πλὴν τῶν μικρῶν ἀσημάντων οἰκίσκων τῶν γεωργῶν μισθωτῶν, ὑπάρχουσι τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, κτισθὲν δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ δημοσίου, ἀρκετὰ μέγα, κατὰ τὰ ἔτη 1904 καὶ 1909, ἀλλ᾽ ὅπερ ὑπερπληρωθὲν ἀρχαίων ἔχει ἀνάγκην ἐγκαίρου διπλασιασμοῦ τοὐλάχιστον· ὡσαύτως ἡ οἰκία τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων, ἐπὶ

Ἡ ἀναστηλωθεῖσα πρόσοψις τοῦ ναοῦ τῆς Ἴσιδος καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς.

[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

πολλοὺς μῆνας κατ᾽ ἔτος ἐργαζομένου ἐν Δήλῳ τὰ οἰκήματα τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς ἐχούσης τὴν ἀνασκαφὴν καὶ μελέτην τῆς Δήλου, καὶ αἱ οἰκίαι τῶν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των διαμενόντων ἐν τῇ νήσῳ φυλάκων τῶν ἀρχαιοτήτων.

Ἡ Δῆλος συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Πειραιῶς διὰ Μυκόνου, δι᾽ ἧς διέρχονται τρὶς ἢ τετράκις τῆς ἑβδομάδος τὰ ἀτμόπλοια τὰ ἐκτελοῦντα τὴν πρὸς Σάμον συγκοινωνίαν. Μετὰ δὲ τῆς Μυκόνου συγκοινωνεῖ δὶς τῆς ἑβδομάδος διὰ μυκονιακῶν ἱστιοφόρων, τασσομένων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν γεωργῶν μισθωτῶν της, μισθουμένων δὲ καὶ δι᾽ ἰδίαν χρῆσιν καὶ ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας. Οἱ ἐπισκέπται, οἱ διὰ Μυκόνου μεταβαίνοντες εἰς Δῆλον, χρησιμοποιοῦσι καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα ἱστιοφόρα καὶ λέμβους ὡσαύτως ἐκ Μυκόνου. Ἄλλοι ἐπισκέπται, καὶ δὴ οἱ ὁμαδικῶς ἐπισκεπτόμενοι τὴν Δῆλον, μεταβαίνουσι δι᾽ ἀτμοπλοίων ἐπιβατικῶν ἀπ᾽ εὐθείας εἰς αὐτήν, ἢ διὰ θαλαμηγῶν ἰδιοκτήτων οἱ πλούσιοι. Ἡ Δῆλος τῷ 1910 εἶχεν ἀποκτήσει καὶ τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Μυκόνου, δηλαδὴ τὸ τηλεγραφικὸν καλώδιον τὸ ἀπὸ Μυκόνου ἐξικνούμενον πρὸς τὸ ἐν τῇ Ρηνείᾳ δημόσιον λοιμοκαθαρτήριον, ἐν ᾧ ὑπῆρχε κατ᾽ ἀρχὰς τηλεγραφεῖον καὶ εἶτα τηλεφωνεῖον, ἐπεξετάθη τότε δι᾽ ἐναερίου γραμμῆς καὶ μικροῦ καλωδίου τορπιλλῶν μέχρι καὶ τῆς Δήλου, ἀλλὰ πάντα ταῦτα, ὡς ἐκ πεπαλαιωμένων καὶ εὐφθάρτων ὑλικῶν συγκείμενα, ἐφθάρησαν καὶ ἠχρηστεύθησαν πολὺ ταχέως καὶ ἤρθησαν τέλος καθ᾽ ὁλοκληρίαν, καὶ ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ Δῆλος, ἡ τόσους ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς ἔχουσα καὶ φυλάττουσα ἐπ᾽ αὐτῆς, μένει παντελῶς ἐστερημένη τῆς χρησιμωτάτης καὶ ἀπαραιτήτου τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας. Διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς συγκοινωνίας τῆς Δήλου εἰς τοὺς ἀπὸ Μυκόνου μεταβαίνοντας εἰς αὐτὴν ἐπισκέπτας καὶ μείωσιν κατὰ πολὺ τοῦ διὰ θαλάσσης ταξιδίου, τοῦ λίαν καταπονητικοῦ καὶ ἐπικινδύνου ἔτι δι᾽ ἱστιοφόρων, ὡς ἐκ τῆς τρικυμιώδους σχεδὸν πάντοτε καταστάσεως τοῦ ἐνταῦθα πορθμοῦ, περιελήφθη ἐν τοῖς ἐκτελεστέοις ἔργοις τῆς ὁδοποιίας καὶ ἡ ἐκτέλεσις εἰδικῆς ἐθνικῆς ἀρχαιολογικῆς διὰ τὴν Δῆλον ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ἐν Μυκόνῳ, ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτῆς πρὸς τὸν ὁρμίσκον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τὸν ἀπέναντι καὶ ἐγγύτατα τῆς Δήλου κείμενον, δι᾽ ἧς ὁδοῦ ὁ πλοῦς κατὰ θάλασσον τοῦ ταξιδίου τούτου θὰ μειωθῇ μόνον εἰς 20′ λεπτὰ τῆς ὥρας, ἐνῷ νῦν, ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα, εἶναι περὶ τὰς 2 ὥρας καὶ ἀναλόγως τῶν πνεόντων ἀνέμων. Εἰς τὸν μνημονευθέντα ὁρμίσκον τῆς Μυκόνου καταφεύγουν καὶ μέχρι τοῦδε, ἐν ὥραις τρικυμιῶν, καὶ οἱ ἤδη ἐκ Δήλου εἰς Μύκονον διὰ πλοιαρίων ἐπανερχόμενοι, οἵτινες κατόπιν ἀναγκάζονται διὰ τῆς δυσβάτου νῦν ὑπαρχούσης ὁδοῦ νὰ ταλαιπωρηθῶσι μεγάλως, ἵνα κατέλθωσι μέχρι τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος Μυκόνου, πρὸς εὕρεσιν ξενοδοχείου καὶ ἀτμοπλοίου. Ἀπὸ τουριστικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη ἡ Δῆλος παρουσιάζεται πολὺ ἐνδιαφέρουσα, διότι οἱ χάριν τῶν ἀρχαίων της ἐπισκεφθέντες αὐτὴν κατὰ τὰ ἔτη 1927 καὶ 1928, εἴτε μεμονωμένως διὰ Μυκόνου, εἴτε ὁμαδικῶς διὰ κατ᾽ εὐθεῖαν ἀτμοπλοίων, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὑπερέβησαν κατ᾽ ἀριθμὸν τὰς 4.000, ὡς ἐξάγεται ἐκ τηρηθείσης ἐπίτηδες εἰδικῆς καταγραφῆς.

—[ΙΣΤΟΡ.-ΑΡΧΑΙΟΛ.] Οἱ πρῶτοι ἐρευνηταὶ τῆς Δήλου ὑπῆρξαν οἱ μεσαιωνικοὶ καὶ οἱ τῶν τελευταίων πρὸ ἡμῶν αἰώνων περιηγηταί, περὶ τῶν πλείστων τῶν ὁποίων δίδει πληροφορίας, ἐφ᾽ ὅσον σχετίζονται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς χαρτογραφίας τῆς νήσου, ὁ L. Galloix εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν βιβλίον του. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς αὐτῶν εἶναι καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οὓς ἀσχέτους πρὸς τὸ θέμα του δὲν ἀναφέρει ὁ Galloix. Ὁ ἐν γένει κατάλογος ὅλων

Ἐρείπια τοῦ κρηπιδώματος τοῦ λιμένος πρὸ τοῦ ἱεροῦ.

[Φωτογρ. ἐκδόσεις Καλουτᾶ—Τσιροπινᾶ. Σῦρος.]

Digitized by Google

εἶναι ἀρκετὰ μακρός, ὥστε δὲν τοὺς ἀναγράφομεν ὀνομαστὶ ἐνταῦθα. Πρῶτος ἐπιχειρήσας ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς Δήλου εἶναι ὁ ἐλάχιστα ἀναφερόμενος

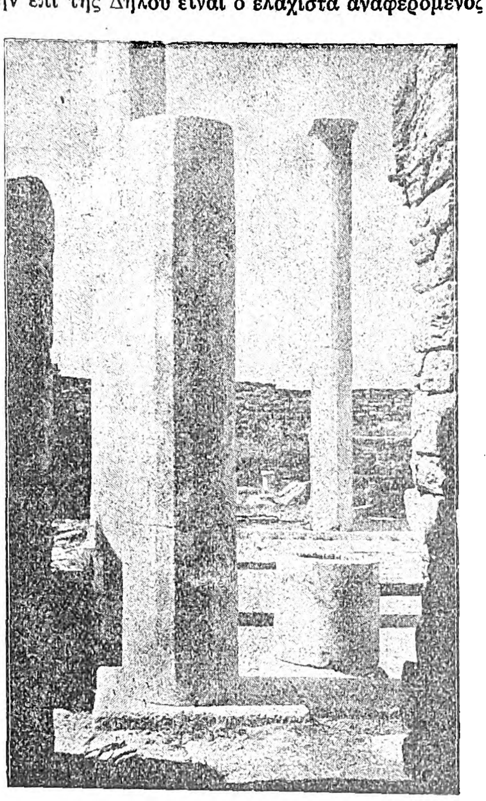

Ἐρείπια ἀρχαίων οἰκιῶν τῆς συνοικίας τοῦ θεάτρου.
[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

μεταξὺ τῶν περιηγητῶν αὐτῆς Ὁλλανδο-Πρῶσσος λόγιος καὶ ἀξιωματικὸς εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν Pasch van Krienen τῷ 1772, ἐπὶ τῆς τότε ρωσικῆς κατοχῆς τῶν Κυκλάδων. Τὰ εὑρήματα τῆς ἀνασκαφῆς αὐτῆς κατέληξαν εἰς Πετρούπολιν (νῦν Leningrad) καὶ Βουκουρέστιον. Ἐπίσης ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων γλυπτῶν τῆς Δήλου, τῶν τε ἀνέκαθεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της ὁρατῶν καὶ τῶν τυχαίως ὑπὸ γεωργῶν τότε εὑρεθέντων, συνέγραψε πρὸ τοῦ 1813 καὶ ἐπεχείρησε τότε τὴν ἔκδοσιν, ματαιωθεῖσαν ὅμως, βιβλίου περὶ τῆς γλυπτικῆς τῶν ἀρχαίων, ὁ ὀλίγῳ πρότερον σχολαρχήσας ἐν Μυκόνῳ Χρύσανθος ἐξ Ἰωαννίνων, διὰ μεσολαβήσεως καὶ δαπάνης τοῦ τότε πρέσβεως ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρώσων Ἀνδρέου Ἰταλίσκη. Ὁμοίως πρὸ τοῦ 1829 ἐσκέφθη νὰ ἐνεργήσῃ ἀνασκαφὰς ἐπὶ τῆς Δήλου, ἀλλ' ἄγνωστον διατὶ μετενόησεν, ἀνώνυμός τις, ὡς ἔγραψε τότε ὁ ἴδιος πρὸς τὸν δοῦκα de Blacas (Πρβλ. «Bull. dell' Instit. di corresp. arch. di Roma» 1830, σελ. 9—16.) Μικρὰν ἀνασκαφὴν ἐπεχείρησαν ὄντως τῷ 1829 τὰ μέλη τῆς «Expédition scientifique de Morée» (ὅρα B. C. H, I, 1877, σ. 223). Ἡ πρώτη ἐπιστημονικὴ ἀνασκαφὴ ἤρξατο ἐν Δήλῳ τῷ 1873 ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἑταίρου τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν J. Lebegue, μετὰ δὲ τοῦτον ἐσυνέχισε ταύτην ὀλίγον εἰς ἄλλο μέρος τῆς Δήλου ὁ Ἕλλην Π. Σταματάκης, ὡς ὑπάλληλος τότε τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1877 ἤρξατο ἀνασκαφῶν ἐπὶ τῆς Δήλου ὁ Γάλλος, τότε ἑταῖρος καὶ κατόπιν διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν Théophile Homolle, ὅστις καὶ ἐσυνέχισε ταύτας κατὰ τὰ ἔτη 1878 ἕως 1880. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1881 μέχρι τοῦ 1894 ἐσυνέχισαν τὰς ἀνασκαφὰς καὶ μελέτας κατὰ διάφορα ἔτη διάφοροι Γάλλοι, ἑταῖροι τῆς αὐτῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1894, ἐγκαταλείψασα πρὸς καιρὸν τὴν Δῆλον, ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τῶν Δελφῶν μέχρι τοῦ 1902. (Πρβλ. *G. Radet,* Histoire et l'œuvre de l'école française d'Athènes, 1901, σ. 331—340.)

Ἀπὸ τοῦ 1902 ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ ἐπανήρχισε καὶ πάλιν συστηματικώτερον πλέον καὶ μεθοδικώτερον τὰς ἐν Δήλῳ κατ' ἔτος ἀνασκαφάς της, διὰ τῆς ἔκτοτε παρασχεθείσης εἰς αὐτὴν πρὸς τοῦτο χορηγίας ἐκ 50.000 χρυσῶν φράγκων ἐτησίως τοῦ δουκὸς de Loubat. Αἱ ἔκτοτε ἀνασκαφαὶ ἐνηργοῦντο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀρχικῶς μὲν τοῦ Th. Homolle καὶ εἶτα τοῦ M. Holleaux, ὡς διευθυντῶν τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, καὶ διὰ σειρᾶς ὅλης νέων Γάλλων ἀρχαιολόγων, ἑταίρων τῆς σχολῆς. Αἱ τοιαῦται ἀνασκαφαὶ ἐξηκολούθησαν συνεχῶς μέχρι τοῦ 1914, ὅτε διεκόπησαν ἕνεκα τῆς ἐνάρξεως τοῦ Μεγάλου πολέμου. Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ Γαλλικὴ Σχολή, ἄνευ τῆς χορηγίας τοῦ Loubat, διακοπείσης ἐν τῷ μεταξύ, ἐνήργησεν ἐξ ἰδίων της εἰσέτι ἐπί τινα ἔτη συμπληρωματικὰς ἀνασκαφὰς διὰ τῶν νέων διευθυντῶν της Charles Picard πρῶτον καὶ εἶτα τοῦ νῦν Pierre Roussel, καὶ διὰ νέων ἑταίρων της καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος J. Replat.

Ἀπὸ δὲ τοῦ 1925 μέχρι καὶ νῦν καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς σημειωθείσης ἀνάγκης πρὸς ἐπίχωσιν τῶν ἑλῶν τῆς νήσου, ἐνεργεῖ μακρὰς καὶ συστηματικὰς ἀνασκαφὰς ἐν Δήλῳ ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Δημοσθ. Πίππας. Μετὰ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, ὡς ἐπόπται τῶν ἀνασκαφῶν αὐτῆς ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ὡς διευθυνταὶ τοῦ πλουσιωτάτου καταστάντος καὶ ἱδρυθέντος ἐπὶ τῆς Δήλου μουσείου, εἰργάσθησαν καὶ ἐμελέτησαν ἐν Δήλῳ καὶ διάφοροι Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι. Καὶ παλαιότερον μὲν τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Π. Καββαδίας (1880 καὶ 1882), τότε ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ Δ. Φίλιος (1881), ὁμοίως τότε ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, τελευταίως δὲ ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Δημήτριος Σταυρόπουλλος ἐπὶ συνεχῆ 13 ἔτη (1894—1907), ὁ τότε ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Ἀντώνιος Κεραμόπουλος (1908), καὶ τέλος ὁ νῦν ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Δημοσθένης Πίππας ἐπὶ συνεχῆ εἰκοσαετίαν (1909—1929). Διὰ τῶν ὡς ἄνω μακροχρονίων καὶ πολυδαπάνων ἀνασκαφῶν, ἐρευνῶν καὶ μελετῶν σειρᾶς ὅλης Γάλλων σοφῶν ἐρευνητῶν καὶ ἀρχαιολόγων, καὶ τῶν συντονισμένων προσπαθειῶν τῶν Ἑλλήνων συναδέλφων των, ὧν ἐξαγόμενον ὑπῆρξαν πολλαὶ καὶ μεγάλαι ἀρχαιολογικαὶ δημοσιεύσεις, ἀνεπλάσθη τέλος ἐν συνόλῳ ἡ μέχρι τοῦδε ἀκριβολογηθεῖσα πολιτικὴ καὶ μνημειολογικὴ ἱστορία τῆς Δήλου.

Ὡς ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀνασκαφῶν ἐδιδάχθη, ἡ Δῆλος φαίνεται κατοικηθεῖσα ὑπ' ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς καὶ προελληνικῆς ἐποχῆς, καὶ δὴ καθοριστικώτερον, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι Κυκλάδες, μετὰ τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν λιθοχαλκῆν τοιαύτην, τὴν εἰδικώτερον ὑπὸ τοῦ Χ. Τσούντα «Κυκλαδικὴν» ἀποκληθεῖσαν διὰ τὰς Κυκλάδας, καὶ «Ἑλλαδικὴν» ὑπὸ ἄλλων διὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἤτοι περὶ τὸ τέλος τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Β'. Ὡς κατάλοιπα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εὑρέθησαν ἐν Δήλῳ λείψανα οἰκημάτων, καμπυλοσχήμων καὶ εὐθυγράμμων, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κύνθου, ὑπὸ τὰ μεταγενέστερα ἐκεῖ κτίρια ἑλληνικῶν ναῶν καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων. Ἐκ τῆς αὐτῆς κυκλαδικῆς ἐποχῆς εὑρέθη ἐπίσης ἐν Δήλῳ εἷς τάφος, κιβωτοειδοῦς σχήματος διὰ πλακῶν ἀπηρτισμένου, ὅστις διεσώθη, διαφυγὼν τὰς βραδύτερον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων γενομένας ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐποχῇ καθάρσεις καὶ ἀπαλλαγὰς τοῦ ἐδάφους τῆς Δήλου ἀπὸ τῶν οἱωνδήποτε ἐπ' αὐτῆς ταφῶν, τῶν μιαινουσῶν τὸ ἱερὸν ἔδαφος αὐτῆς, διότι ἐν σχέσει πρὸς τὴν τότε ἐπιφάνειαν εὑρίσκετο ὄντως εἰς ἀρκετὸν βάθος ἀπ' αὐτῆς. Ὁ τάφος οὗτος κεῖται ἔξωθεν τοῦ βορείου μέρους τοῦ, ὡς παρουσιάζεται σήμερον καὶ κατόπιν διαμορφωθέντος, μεγάλου ἱεροῦ περιβόλου τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅλως δ' ἐγγὺς πρὸς τὴν Μινόην Κρήνην, καὶ εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν, πρὸς δυσμάς, τῆς θέσεως, ὅπου εἶναι ἱδρυμένον τὸ σημερινὸν μουσεῖον. Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Δήλου παρετηρήθησαν σποραδικὰ λείψανα καὶ ἦλθον εἰς φῶς καὶ μικρὰ εὑρήματα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Τὰ δὲ ἐν συνόλῳ κινητὰ εὑρήματα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐν τῇ νήσῳ, τὰ ἀποθησαυρισθέντα σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δήλου, εἶναι ξυράφια, λεπίδες καὶ ἄλλα ἀπολεπίσματα ἐξ ὀψιανοῦ λίθου, λίθινοι τριπτῆρες, καλύμματα πίθων, μικρὸν σφυρίον, θραύσματα πηλίνων ἀγγείων, ἀχρόων, μονοχρώμων καὶ χαρακτῶν, ἐξ ὧν κατωρθώθη νὰ ἀνασυστοθῶσι διάφορά τινα ἀγγεῖα καὶ πίθοι καὶ μία ἐσχάρα, χρήσεως ἱερᾶς ἢ οἰκιακῆς. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου κατὰ τὴν παμπαλαίαν ἐκείνην ἐποχὴν φαίνεται ὅτι θὰ ἦσαν ἐλάχιστοι, τόσοι, δηλαδή, ὅσους θὰ ἠδύνατο νὰ θρέψῃ ἡ νῆσος ἐξ ἑαυτῆς καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν ἀκτῶν της ἁλιείας, ὁ δὲ συνοικισμός των, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς τοιοῦτον, θὰ ἔκειτο ἐπί τινος ἀσφαλίζοντος αὐτοὺς λόφου καὶ δὴ τοῦ Κύνθου καὶ θὰ ἦτο πολὺ μικρός. Πόθεν ἔφθασαν εἰς τὴν Δῆλον οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι πρῶτοι κάτοικοι καὶ τίνος ἔθνους ἦσαν, δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ γνωρίζωμεν. Ἐκ τῶν κατόπιν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἱστορικῶν ὁ αὐθεντικώτερος καὶ προσεκτικώτατος Θουκυδίδης παραδέχεται ὅτι οἱ εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα ἀνήκοντες κάτοικοι

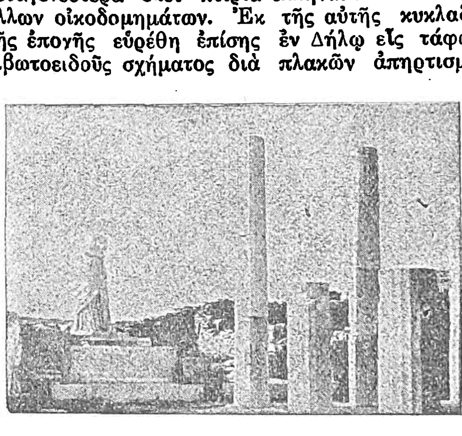

Ἡ οἰκία (τῆς Κλεοπάτρας) *μετὰ τοῦ ἀγάλματός της.*
[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

τῶν Κυκλάδων νήσων καὶ πρὸ παντὸς τῆς Δήλου, ἐξ ἧς καὶ συνάγει μάλιστα τὰς ἀποδείξεις τῆς τοιαύτης γνώμης του, ἦσαν Κᾶρες. Τὴν γνώμην ταύτην παλαιότερον μὲν ἠμφεσβήτησεν ὁ Δανὸς ἀρχαιολόγος καθηγητὴς Chr. Blinkenberg, ἐν τῇ διατριβῇ του «Antiquités prémycéniennes» (1897, σελ. 59), κατόπιν ὁ Ἕλλην Χρ. Τσούντας εἰς τὰ «Κυκλαδικά» του (ἐν «Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι» τοῦ 1898), ὅλως δὲ συγχρόνως ὁ Κ. Α. Ρωμαῖος, διὰ τῆς διατριβῆς του «Οἱ Κᾶρες τῆς Δήλου καὶ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα τοῦ Θουκυδίδου» (ἐν «Ἑλληνικοῖς» τ. Α'. 1928, σελ. 71—77). Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης διατριβῆς τὰ ὑπὲρ τῶν Καρῶν μαρτύρια τοῦ Θουκυδίδου, τὰ ἐκ τῶν ἐκσκαφῶν τῆς ἀρχαίας καθάρσεως τῆς Δήλου προερχόμενα, ὡς καὶ ἄλλα σημερινὰ ἀνασκαφικὰ εὑρήματα ὑπὸ τούτου πρὸς κύρωσιν τῆς γνώμης του χρησιμοποιούμενα, ἀμφισβητοῦνται ἀποδεικτικώτατα, διὰ πάντων τῶν σήμερον εἰς χεῖρας τῆς ἐπιστήμης δεδομένων καὶ κυρίως διὰ τῶν εὑρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Δ. Πίππα ἐν Ρηνείᾳ τῷ 1924. Ἐξ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων ἁπλῶς ἀναφέρεται, ὅτι οἱ παλαιότατοι κάτοικοι τῶν νήσων ἦσαν Λέλεγες, οἵτινες ἐθεωροῦντο συγγενεῖς τῶν Καρῶν καὶ οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς Κᾶρας, ἢ Φοίνικες, οἵτινες ὅμως ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης τάσσονται πολὺ βραδύτερον, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ἑλλήνων. Οὕτως οἱ παλαιότατοι ἐκεῖνοι κάτοικοι τῆς Δήλου καὶ τῶν ἄλλων Κυκλάδων νήσων κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν ἀπομένουσιν ἄγνωστοι καὶ ἀνώνυμοι, πάντως δέ, τὸ μόνον ὅπερ δυνάμεθα περὶ αὐτῶν νὰ εἴπωμεν, εἶναι ὅτι δὲν ἦσαν Ἕλληνες.

Τοὺς πρώτους κατοίκους τῆς Δήλου καὶ τῶν Κυκλάδων διεδέχθησαν καθ' ὅλην τὴν λοιπὴν Β' π. Χ. χιλιετηρίδα, ἀποδιώξαντες ἢ συναφομοιώσαντες πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς παλαιοτέρους κατοίκους, οἱ τότε θαλασσοκρατήσαντες κάτοικοι τῆς Κρήτης, οἱ ἀναπτύξαντες ἐν τῇ κοιτίδι των τὸν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀρχαιολόγου A. Evans «μινωϊκὸν» ἀποκληθέντα πολιτισμὸν καὶ οἵτινες καὶ αὐτοὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν Ἕλληνες. Ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οἵτινες διατηροῦν θολὰς καὶ συγκεχυμένας ἀναμνήσεις, ὅτι οἱ Κρῆτες καὶ ὁ μυθικὸς αὐτῶν ἄναξ Μίνως εἶχε κυριαρχήσει τῶν Κυκλάδων μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀττικῆς καὶ εἶχεν ἐγκαταστήσει εἰς αὐτὰς ἀποικίας ἐκ Κρητῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν υἱῶν του ἢ συγγενῶν του, ἔχομεν σήμερον καὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀνασκαφῶν ἐν ταῖς νήσοις, ἅτινα μᾶς διδάσκουσιν ὅτι ὁ μινωϊκὸς πολιτισμὸς τῆς Κρήτης, ὁ εὑρέως κατὰ πάσας τὰς δυνατὰς μέχρι σήμερον λεπτομερείας του μελετηθεὶς ὑπὸ Ἄγγλων, Ἀμερικανῶν, Ἰταλῶν, Γάλλων, Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ἀρχαιολόγων, εἶχεν ἐξαπλωθῆ εἰς πάσας τὰς Κυκλάδας. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων νήσων (Μήλου, Θήρας, κ.λ.π.), καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Δήλου εὑρέθησαν ἀναμφισβήτητα λείψανα ἔκ τε τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ὡς τελευταίας φάσεως ἐκείνου παραλλήλως θεωρουμένου καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀποκληθέντος «μυκηναϊκοῦ». Τοιαῦτα λείψανα παρουσιάσθησαν εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ, ὑπὸ τὰ μεταγενέστερα ἑλληνικὰ ἱδρύματα, ἀλλ' ἀτυχῶς ἡ ἔρευνα τοῦ ἀνεσκαμμένου χώρου τῆς Δήλου δὲν ἐνηργήθη ἀκόμη ἁπανταχοῦ μέχρι τοῦ βράχου καὶ οὕτω τὰ

Ἐσωτερικὸν ἀρχαίας οἰκίας [τοῦ Διονύσου].
[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

λείψανα ταῦτα δὲν ἐμελετήθησαν εἰσέτι ἐπαρκῶς, ὥστε νὰ ἐξαχθῶσι πάντα τὰ ἐξ αὐτοῦ δυνατὰ διδάγματα, καὶ νὰ ἀναπλασθῇ τὸ σχέδιον τῶν κτι-

Digitized by Google

σμάτων αὐτῶν κατὰ μέρος καὶ ἐν τῷ συνόλῳ των, ἤτοι τοῦ ὅλου ἐξ αὐτῶν ἀπαρτιζομένου συνοικισμοῦ, ὅστις φαίνεται ὅτι θὰ ἐξηπλοῦτο καθ' ὅλον τὸν χῶρον, ὃν κατέλαβεν ὕστερον τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἄλλην γύρω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, εἰς ἔκτασιν μὴ πρὸς τοῦτο ἐξερευνηθεῖσαν καὶ ἐπομένως νῦν ἀβεβαίαν. Ἀλλ' ὡσαύτως τῆς αὐτῆς ἐποχῆς τάφοι μυκηναϊκοὶ εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ πλησίον αὐτοῦ ἔξωθεν καὶ εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπ' αὐτοῦ βορείως. Οἱ τάφοι οὗτοι διεσώθησαν τῆς βραδύτερον γενομένης καθάρσεως τῶν ταφῶν, οὐχὶ τυχαίως, ὡς ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς «κυκλαδικός», ἀλλὰ ἐπίτηδες ὡς ἱεροὶ καὶ ὡς ἀπολαμβάνοντες εὐσεβοῦς λατρείας, ἕνεκα καταλλήλως ἀναπτυχθέντων περὶ αὐτῶν θρησκευτικῶν μύθων, διὸ καὶ περιεβλήθησαν ὕστερον πρὸς διατήρησιν δι' ἰδίων κτιστῶν περιβόλων, καταστάθέντες οὕτω «ἄβατα», ἤτοι ἱεροὶ ἄβατοι χῶροι. Τοιαῦτα ἄβατα, ἅτινα ὅμως δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ἂν πάντα περιέκλειον παλαιοὺς μυκηναϊκοὺς τάφους, ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ ἐν Δήλῳ 6, ὧν τὰ 4 μετὰ ἡμικυκλικοῦ σχήματος περιβόλου καὶ 2 μετὰ τριγωνικοῦ. Δύο τῶν ἀβάτων τούτων περιείχοντο ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ περιεῖχον καταφανῶς τάφους. Ἐντὸς τοῦ ἑνὸς τούτων, ἀνατολικῶς παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον, μόλις τῷ 1923 ἐξερευνηθέντος καὶ πολὺ κατεστραμμένου ὄντος, εὑρέθησαν ἀρκετὰ θραύσματα πηλίνων ἀγγείων, καὶ εἰδώλιον ζῴου, ἅτινα, ἐκτὸς ὀλίγων κυκλαδικῶν, τὰ πλεῖστα ἦσαν μινωϊκο-μυκηναϊκά, ἀνήκοντα εἰς διαφόρους ἐκ τῶν ἐκ τῆς Κρήτης γνωστῶν τεχνοτροπιῶν.

Ἐντὸς δὲ τοῦ ἄλλου ἀβάτου, εὑρισκομένου πολὺ ἀνατολικώτερον τοῦ πρώτου, ἐξερευνηθέντος τῷ 1907 καὶ περιέχοντος σαφῆ μικρὸν μυκηναϊκὸν τάφον, ἐκ νεκρικοῦ θαλαμίσκου μετὰ κατεστραμμένου τοῦ πρὸς αὐτὸν δρομίσκου, εὑρέθησαν 4 ἀγγεῖα πρωτομινωϊκὰ καὶ μινωϊκὰ καὶ 1 ἑτερόστομος ἀμφορίσκος μυκηναϊκὸς ἐκ τῶν τελευταίων αἰώνων τῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς. Εἰς τοὺς ἐν τοῖς δύο τούτους ἐν ἀβάτοις διατηρηθέντας τάφους πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὡρισμένως, ὅτι ἐτοποθέτουν οἱ ἀρχαῖοι (*Ἡροδοτ.* IV, 34—35) τὰς ἱερὰς θεωρουμένας ταφὰς δύο ἀποστολῶν ἐξ «Ὑπερβορείων παρθένων», ἐλθουσῶν ἐκ τῆς χώρας των μετὰ ἱερῶν ἀφιερωμάτων καὶ δώρων εἰς Δῆλον πρὸς λατρείαν καὶ μὴ ἀξιωθεισῶν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, ἀλλ' ἀποθανουσῶν ἐν Δήλῳ καὶ ταφεισῶν ἐκεῖ. Αἱ τοιαῦται παραδόσεις, ὅπως δυνάμεθα νὰ τὰς κρίνωμεν σήμερον, μᾶς ἀφίνουσι νὰ ἐξαγάγωμεν ἐξ αὐτῶν τὸ συμπέρασμα περὶ ὑπάρξεως παλαιοτάτων σχέσεων τῆς Δήλου πρὸς τὰς ὑπερβορείους χώρας, ἐξ ὧν βεβαίως θὰ ἠδύνατο οὕτω νὰ προέρχεται καὶ μέρος τῶν παλαιῶν αὐτῆς κατοίκων, οἵτινες φυσικῶς καὶ θὰ ἐκόμισαν ἐκεῖθεν καὶ τὴν λατρείαν τῆς ὑπερβορείας θεᾶς Ἀρτέμιδος, ἥτις διὰ τοῦτο ἐμυθολογήθη ὡς ἀπὸ τῆς κοινῆς μητρὸς Λητοῦς γεννηθεῖσα ἐν Δήλῳ πρὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ὡς δίδυμος ἀδελφὴ αὐτοῦ. Διὸ καὶ ἡ θεὰ αὕτη συνελατρεύετο ἐν Δήλῳ παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ εἶχεν ἴδιον ἱερόν, ἐντὸς τοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἂν καὶ ἡ Ἄρτεμις, κατ' ἄλλους τροποποιημένους μύθους, παρουσιάζεται ὡς γεννηθεῖσα ἰδιαιτέρως ἐν τῇ νήσῳ Ὀρτυγίᾳ, ἥτις διὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο, ὅτι ἦτο αὐτὴ ἡ Δῆλος, ἢ καὶ ἴσως ἡ γειτονική της Ῥήνεια, ἡ καὶ Ἄρτεμις διὰ τοῦτο ἀποκληθεῖσα. Φαίνεται δέ, ὅτι αἱ παραδόσεις αὗται προῆλθον ἐκ παλαιοτάτης λατρείας τῶν νεκρῶν καὶ προγόνων ἐν Δήλῳ, ἤτοι τῆς κατὰ τὴν μινωϊκο-μυκηναϊκὴν ἐποχὴν ἡρωολατρείας. Ὡς ἐπιβίωσιν τοιαύτης λατρείας ἐκ τῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς ἐν τῇ κατόπιν ἑλληνικῇ θρησκείᾳ τάσσει καὶ παραδέχεται τὴν παράδοσιν

Τὸ σπήλαιον τοῦ Κύνθου (Ἡράκλειον).
[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

ταύτην τῶν Ὑπερβορείων παρθένων τῆς Δήλου καὶ ὁ Martin Nilsson ἐν τῷ ἔργῳ του «The Minoan-Mycenaean Religion and its survival in greek Religion» (1927, σ. 56). Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν τάφων τούτων καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Κύνθου σπήλαιον, ὅπερ πολὺ βραδύτερον ἀποδεδειγμένως ἐτιμᾶτο ὡς Ἡράκλειον, ἤτοι ἱερὸν τοῦ ἥρωος Ἡρακλέους, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς στεγασθὲν διὰ τῆς βαρείας καμαρωτῆς ἐκ μεγάλων καὶ συγκεκλιμένων πρὸς ἀλλήλους παραλλήλων ὀρθογωνικῶν λίθων στέγης του καὶ ἐν γένει διαμορφωθὲν ἐν τῇ ρωγμῇ τοῦ βράχου ὡς ἔχει, κατὰ τὴν ἐν λόγῳ μινωϊκο-μυκηναϊκὴν ἐποχήν, ὡς ἄλλος τις τάφος ἐπιτοπίου ἄνακτος ἢ πανάρχαιον μινωϊκὸν ἱερόν, ὡς τὰ ἐν Κρήτῃ τοιαῦτα ἐν σπηλαίοις (Ψυχροῦ, Πατσοῦ). Ὡς τοιοῦτο τὸ ἐκλαμβάνει καὶ ὁ Nilsson (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 400 κ. ἑ). Ἀλλὰ καὶ ἡ Μινόη κρήνη, ἐξ ἧς καὶ Μινοΐδες νύμφαι, ὡς τὸ ὄνομά της ὑπεμφαίνει, πρέπει νὰ εἶχε τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν μινωϊκο-μυκηναϊκὴν ἐποχήν, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ θέσεις καὶ πόλεις, αἱ εἰς τὰς ἄλλας Κυκλάδας (Ἀμοργός, Πάρος) καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὡς Μινῶαι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τοπωνυμούμεναι, ἐκ τῆς αὐτῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς ἔχουσι βεβαίως τὴν ἀρχήν. Καὶ τὸ τοπωνύμιον τοῦ Κύνθου ἐν Δήλῳ φαίνεται

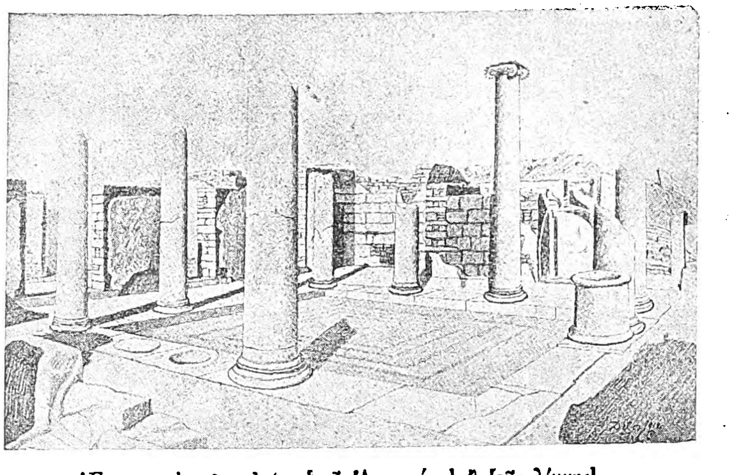

Ἐσωτερικὸ τῆς οἰκίας [τοῦ Ἀντιοχέως] ἢ [τῆς λίμνης].
[Σχεδίασμα G. Poulsen. Exp. Délos viii, πίναξ 66].

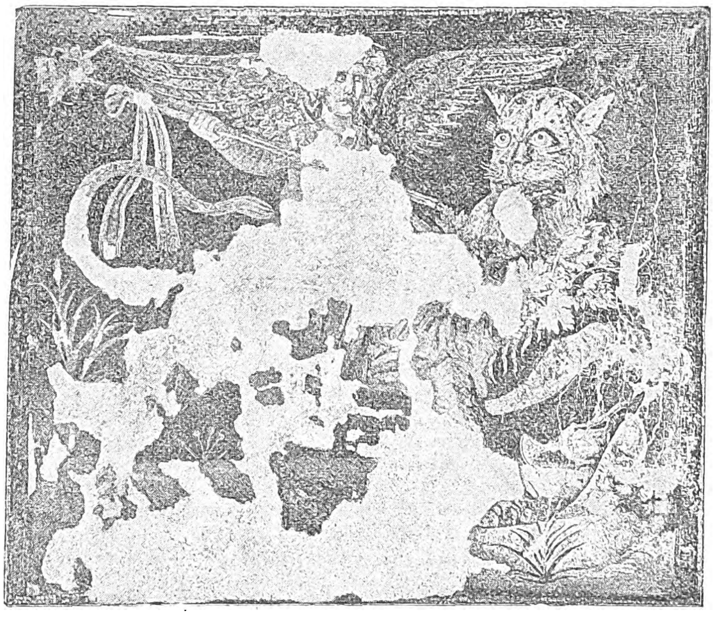

Τὸ μωσαϊκὸν τοῦ πτερωτοῦ Διονύσου.
[Ἐκ τῆς Explor. de Délos viii, πίναξ 52.]

ὂν τῆς μινωϊκῆς γλώσσης, ἴσως δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἰνώπου ποταμοῦ, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ τῆς Δήλου, Δᾶλος, ἂν εἰς τὴν ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς σήμερον μινωϊκὴν γλῶσσαν πρέπει ν' ἀποδώσωμεν ὅλα τὰ προελληνικὰ ὀνόματα τῶν Κυκλάδων καὶ τῶν ἄλλων ἐν γένει νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ οὐχὶ εἰς παλαιοτέραν. Αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τοῦ Ἀπόλλωνος Λητοῦς ἔχει βεβαίως σχέσιν πρὸς τὴν μινωϊκὴν Κρήτην, διότι εἰς τὴν νῆσον ταύτην ὑπῆρχε πόλις Λατώ, καὶ ἐνῷ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐλάχισται ἦσαν αἱ λατρεῖαι τῆς Λητοῦς, ἐν Κρήτῃ ὑπῆρχεν ἰδία ἑορτὴ αὐτῆς ἐν Φαιστῷ, τὰ «Ἐκδύσια», ὁ δὲ ἐραστὴς αὐτῆς καὶ πατὴρ τῶν τέκνων της Ζεὺς ἦτο Κρηταγενής. Τὸ ὄνομα τῆς Λητοῦς ἐτυμολογοῦσιν ἐκ τοῦ καρικοῦ lada (γυνή) ὅπερ καὶ πάλιν μᾶς συνδέει πρὸς τὴν Κρήτην, ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ μινωϊκοὶ κάτοικοι τῆς Κρήτης προέρχονται ἐκ τῆς νοτιοδυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. Nilsson, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 444). Ἀλλὰ καὶ ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ πανθομολογουμένως ἀσιατικῆς καὶ ἀνατολικῆς προελεύσεως, εἰς ἣν ἡ Δῆλος ὀφείλει πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἱερότητα, φαίνεται ὅτι θὰ ἤρχισε καὶ θ' ἀνεπτύχθη ἐν Δήλῳ ἀπὸ τῆς ἐν λόγῳ μινωϊκο-μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ Δῆλος εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντος νησίς, τραχεῖα δὲ καὶ ἄγονος καὶ ἄνευ ἐξαιρετικοῦ τινος φυσικοῦ ἢ οἱουδήποτε ἄλλου προσόντος, ὥστε νὰ προκαλέσῃ ἐξ ἑαυτῆς λόγους, οἵτινες νὰ τὴν καταστήσωσι τόσον ἱεράν, ὅσον ἀπέβη, καὶ νὰ τὴν ἐκλέξωσιν, ἵνα τοποθετήσωσιν εἰς αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι παλαιοτάτους καὶ ἱερωτάτους μύθους των, ὡς ἦσαν ὁ περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ οἱ ἄλλοι συναφεῖς πρὸς αὐτόν. Μόνον λατρεῖαι, παλαιόταται καὶ σεβασταὶ καὶ πολλαί, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκεντρωθεῖσαι ἐκ διαφόρων λόγων, ἀγνώστων ἡμῖν σήμερον, καὶ εὐσεβῶς κληρονομηθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀπογόνων καὶ ἀναπτυχθεῖσαι ὑπ' αὐτῶν ὕστερον, ἠδύναντο νὰ προκαλέσωσι τὴν τόσην ἱερότητα εἰς ἕνα ἄσημον καὶ μικρὸν τόπον καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ τόσον λαμπροῦ μύθου τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῇ μικρᾷ Δήλῳ. Ἡ προτίμησις φαίνεται ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν ἀσημότητα ἀκριβῶς τῆς νήσου. Τὸ ἄγονον καὶ ἀδιαφιλονίκητον τοῦτο νησύδριον προετιμήθη διὰ τὴν οὐδετερότητά του.

Ἄλλως ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀναπτυχθείσης ἱερότητος τῆς Δήλου παραμένει δυσεξήγητος καὶ «μυστηριώδης καὶ χανομένη εἰς τὸ μακρινὸν παρελθόν», ὡς λέγει ὁ Pierre Roussel, ἐν τῷ ἔργῳ του «Délos» (1925. σελ. 3). «Δὲν ἐκπλήττεταί τις, προσθέτει, ὅτι ἓν περίφημον ἱερὸν ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ ὕστερον μέγας ἐμπορικὸς λιμήν, ἀλλὰ μένει δικαίως διαπορῶν εἰς ποίαν τύχην ἡ Δῆλος ὀφείλει τὴν γέννησιν τῆς θρησκευτικῆς γοητείας της». Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀρχαῖοι ἐξεπλήσσοντο καὶ οἱ ἴδιοι, διατὶ εὗρον ἀπὸ τῶν προπατόρων των οὕτως ἱεράν, τὴν ἄλλως ἄνευ οὐδενὸς προσόντος, μικρὰν Δῆλον, καὶ ᾐσθάνοντο ἀπαραίτητον τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ ἐξηγήσωσιν ἢ νὰ ἐξεύρωσιν ἐξηγήσεις, διὸ κατέφευγον ἢ εἰς φανταστικὰς ἐχθρότητας καὶ διώξεις θεῶν καὶ ἀκουσίας καὶ ἐξ ἀνάγκης τοπικὰς προτιμήσεις, μεθ' ὅρκων μάλιστα βεβαιουμένας ἀπὸ ἐνδεχομένης ἀτασθαλίας, ἕνεκα τῆς ἀναξιότητος τοῦ τόπου, ἢ εἰς ἀπιθάνους γεωλογικοὺς λόγους, οὓς ἐνόμιζον βασιμωτέρους καὶ ἀληθοφανεστέρους τῶν ὅλως ἁπλῶν εἰς τὰ οἰκογενειακὰ τῶν θεῶν ἀποδόσεων τῶν προκαλεσάντων αἰτίων. Ταῦτα τοὐλάχιστον ἐξάγομεν, ἂν προσέξωμεν εἰς τὸν μῦθον τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃν κατὰ διαφόρους τροποποιήσεις μᾶς παρέδωσαν οἱ ἀρχαῖοι. Τὸν μῦθον πράγματι τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος ἔχομεν ἐκ τῶν ἀρχαίων κατὰ διαφόρους ἐκδοχάς, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ὕμνων τῶν ὑπὸ διαφόρων ποιητῶν ποιηθέντων πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ. Ἐξαιρουμένων τῶν φανταστικῶν ἴσως ὕμνων, τῶν ὡς παλαιοτέρων ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὑμνητῶν τοῦ Δηλίου θεοῦ, πρωτίστως γνωρίζομεν τὸν μῦθον τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου «εἰς Ἀπόλλωνα Δήλιον», ὅστις εἶναι ἔργον Χίου ποιητοῦ τοῦ Η', ἢ πιθανώτερον τοῦ Ζ' αἰῶνος π. Χ., εἰς ὃν οἱ ἀρχαῖοι ἤθελον νὰ διαβλέπωσιν αὐτὸν τὸν Ὅμηρον. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦ ὕμνου τούτου, ἡ Τιτανὶς Λητώ, γενομένη ἐρωμένη τοῦ Διὸς καὶ ἔγκυος ἐξ αὐτοῦ, καὶ διωκομένη ὑπὸ τῆς ζηλοτυπούσης νομίμου συζύγου τοῦ Διὸς Ἥρας, ἐζήτει ἄσυλον μεταξὺ ὅλων τῶν

Digitized by Google

ἀξιολόγων χωρῶν, εἰς ἃς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις περιεπλανᾶτο, ἵνα γεννήσῃ, ἀλλ' οὐδεμία χώρα τὴν ἐδέχετο, φοβουμένη τήν τε ὀργὴν τῆς Ἥρας, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν τρομερὸν θεόν, ὅστις ἔμελλε νὰ γεννηθῇ. Τέλος μόνη ἡ Δῆλος, ἥτις, ὡς ἄφορος καὶ πενιχρά, ἦτο τέως ὅλως ἄσημος, τὴν ἐδέχθη, ἵνα γίνῃ τοῦ λοιποῦ ὀνομαστὴ καὶ ἱερά, ἀφοῦ πρότερον ἔλαβε παρὰ τῆς Λητοῦς βαρύτατον ὅρκον ἐξασφαλίζοντα αὐτήν, ὅτι ὁ γεννηθησόμενος υἱός της δὲν θὰ τὴν ἐγκατέλειπε πλέον ποτὲ καὶ δὲν θὰ τὴν κατεβύθιζεν ὑπὸ τὰ κύματα διὰ τῶν βαρέων ποδῶν του, ὥστε νὰ γίνῃ φωλεὰ πολυπόδων καὶ φυκῶν, καὶ

ἐξ ἀρχαίων λεξικογράφων καὶ σχολιαστῶν ἢ συγγραφέων μυθογράφων καὶ ἄλλων, προέρχονται δὲ βεβαίως ἐκ διαφόρων ὕμνων μὴ διασωθέντων, ποιηθέντων ὑπὸ διαφόρων μεταγενεστέρων ποιητῶν, ὧν τινα τῶν ὀνομάτων ἐγνωρίσαμεν ἐξ ἐπιγραφῶν τῆς Δήλου, ὡς Δημοτέλους τοῦ Ἀνδρίου,

θον καὶ τὰ ῥεῖθρα τοῦ Ἰνώπου καὶ τῆς ἱερᾶς λίμνης καὶ στηριχθεῖσα εἰς τὸν ἐκεῖ που φυόμενον ἱερὸν φοίνικα. Τοιαύτας μυθολογικὰς καὶ ὡραίας ποιητικῶς ἐξηγήσεις ἔδιδον οἱ ἀρχαῖοι, διὰ νὰ ἑρμηνεύσωσι τὴν ἐκλογὴν τῆς Δήλου διὰ τὴν εἰς αὐτὴν τοποθέτησιν τῆς κοιτίδος τῆς ἱερωτάτης ἀπολλωνιακῆς λατρείας, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσιν αὗται ἢ τὴν ἀπορίαν αὐτῶν τῶν ἀρχαίων καὶ τὴν ἄγνοιαν καὶ λήθην τῶν παλαιοτάτων μινωϊκο-μυκηναϊκῶν παραδόσεων καὶ λατρειῶν τῆς Δήλου, ἐξ ὧν διὰ συνεχείας ἢ καὶ διὰ μεταβολῆς ἀπέρρευσεν ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτυχθεῖσα συστηματικὴ καὶ μεγάλη λατρεία. Τὴν

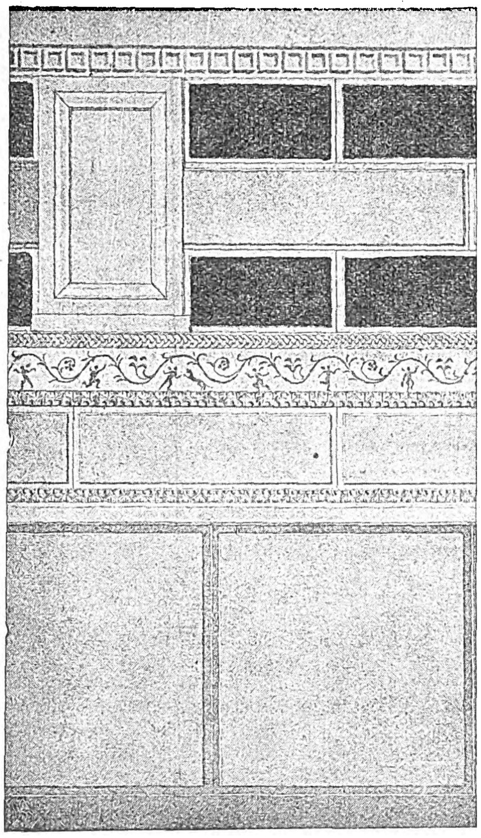

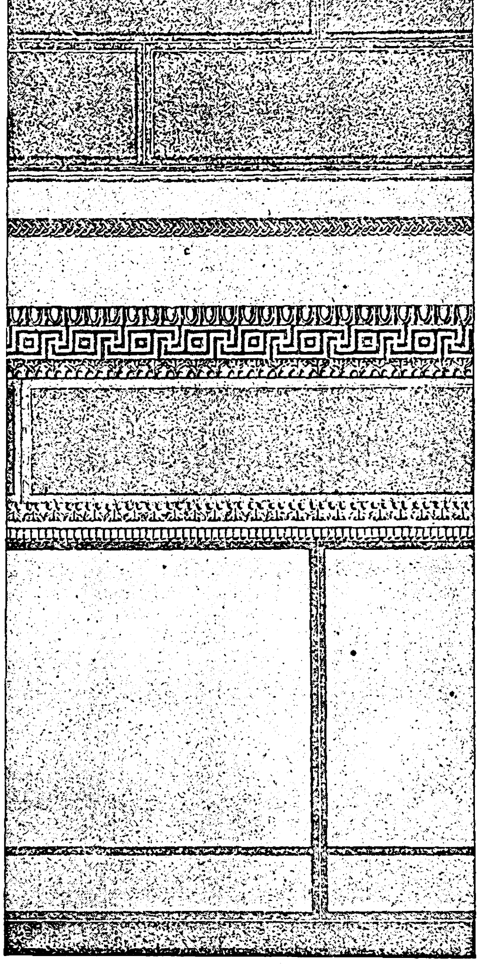

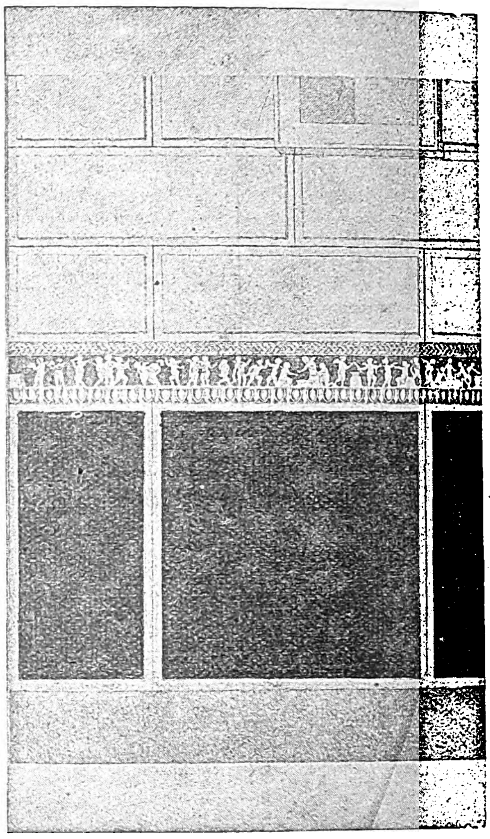

Τρία εἴδη τοιχογραφιῶν τῶν οἰκιῶν κατ' ἀναπαράστασιν.

[Ἐκ τῆς Explor. de Délos viii, εἰκὼν 233.]

δὲν θ' ἀνεχώρει αὐτῆς εἰς ἄλλην καλυτέραν χώραν, ἵν' ἀποκτήσῃ ἐκεῖ τὸν ναόν του, ἀλλὰ θὰ ἔμενε πιστὸς εἰς αὐτὴν καὶ θὰ τὴν καθίστα τὸν διηνεκῆ βωμόν του, ὥστε νὰ εἶναι τοῦ λοιποῦ ἄθικτος καὶ ἀπαραβίαστος ἀπὸ παντὸς καὶ ἱερά. Ἀκολουθεῖ εἶτα ἡ περιγραφὴ τοῦ τοκετοῦ τῆς Λητοῦς, μετὰ ὠδῖνας ἐννέα ἡμερῶν καὶ νυκτῶν, συμπαρισταμένων διαφόρων φίλων της γυναικείων θεοτήτων καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς Εἰλειθυίας, ἣν κρατουμένην ὑπὸ τῆς Ἥρας μετεκάλεσαν διὰ τῆς Ἴριδος, ὑποσχεθεῖσαι ἐννεάπηχυν ὅρμον χρυσοῦν μετὰ ἠλέκτρων. Μετὰ δὲ τὴν γέννησιν τοῦ λαμπροῦ θεοῦ ἡ πτωχὴ Δῆλος ἐγέλασεν ὅλη ἐκ χαρᾶς καὶ πρὸ τῶν γενομένων θαυμασίων «ἤνθησεν ἅπασα χρυσῷ». Οὕτως, ὁ μῦθος οὗτος δίδει θείαν τρόπον τινὰ ἐξήγησιν τῆς ἐκλογῆς τῆς Δήλου διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ γενεθλίου τόπου τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ἄλλοι μῦθοι, τροποποιημένοι καταλλήλως ἀπὸ τούτου, προβάλλουν ἢ οἱονεὶ ὑπεμφαίνουν ἀπίθανα γεωλογικὰ αἴτια τῆς τοιαύτης ἐκλογῆς τῆς Δήλου. Κατά τινα τῶν μύθων τούτων, τὴν Δῆλον, πρότερον ἀνήκουσαν εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἡ Λητώ, ἀνταλλάξασα διὰ τῆς Καλαυρίας. Κατ' ἄλλον, ἡ Δῆλος ἦτο πρότερον ὑπὸ τὰ κύματα καὶ τὴν ἀνήγαγεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὁ Ζεὺς ἢ ὁ Ποσειδῶν, στερεώσας αὐτὴν κάτωθεν, ἵνα ἔλθῃ καὶ γεννήσῃ ἐπ' αὐτῆς ἡ Λητώ. Κατ' ἄλλην, πρὸς ἐτυμολογικὴν ἐξήγησιν καὶ τοῦ ὀνόματός της, ἀνεφάνη ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης μετὰ τὸν Ὠγύγιον κατακλυσμὸν καὶ οὕτως ἐδηλώθη, ἤτοι ἐγένετο δήλη, πρότερον οὖσα ἀφανὴς ὑπὸ τὴν θάλασσαν, ἐξ οὗ καὶ Δῆλος τὸ ὄνομά της, ὅπερ ἄλλοι ἠτυμολόγουν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐν αὐτῇ γεννηθέντος θεοῦ καὶ ὡς δοθὲν οὕτως εἰς αὐτὴν πρὸς χαρακτηρισμόν της ὡς φαεινῆς καὶ φωτεινῆς μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ γέννησιν τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός. Κατ' ἄλλον, ἡ Ἀστερία, ἀδελφὴ τῆς Λητοῦς, φεύγουσα τὸν μετὰ τοῦ Διὸς γάμον, μετεβλήθη εἰς τὸ πτηνὸν ὄρτυγα καὶ ἐπήδησεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγένετο νῆσος, ἡ Ὀρτυγία, ἡ ὁποία κεκρυμμένη ὑπὸ τὴν θάλασσαν ἀνεδύθη νὰ ὑποδεχθῇ τὴν ἀδελφήν της Λητῶ, ἵνα γεννήσῃ τὸν Ἀπόλλωνα, ἐξ οὗ μύθου καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ὀρτυγίας ἐθεωρήθη, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀνῆκον εἰς αὐτὴν τὴν Δῆλον ἢ τὴν ὡσεὶ ἀδελφήν της γειτονικὴν αὐτῆς Ῥήνειαν.

Ἀλλ' ὅλοι οἱ μῦθοι οὗτοι εἶναι πολὺ μεταγενέστεροι· τοὺς γνωρίζομεν ἀτελῶς καὶ περιληπτικῶς

Ἀμφικλέους τοῦ Ῥηναέως, Ἀρίστωνος τοῦ Φωκαέως κλπ. Τοιοῦτος μεταγενέστερος ὕμνος, διασωθεὶς καὶ ἐξαίρετος ἐν τῷ συνόλῳ του, εἶναι ὁ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ Καλλιμάχου, τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, ὅστις ἐποιήθη περὶ τὸ 277—276 π. Χ., ὡς ἐδέχθη ὁ E. Cahen ἐν τῇ ἐκδόσει του τοῦ Καλλιμάχου τῷ 1922. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦ ὕμνου τούτου, ἡ Δῆλος πρὸ τοῦ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἄσυλον εἰς τὴν Λητῶ, καλουμένη Ἀστερία, ἐπλανᾶτο ἐπὶ τῆς

Τὸ μωσαϊκὸν τῶν Δελφίνων τῆς οἰκίας [τοῦ Ἀσκληπιάδου].

[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

θαλάσσης, ἕρμαιον τῶν ῥευμάτων καὶ τῶν ἀνέμων, διότι ὁ ἄρχων τῆς θαλάσσης Ποσειδῶν εἶχεν αὐτὴν ἄνευ ῥιζῶν, τῆς ἥπλωσε δὲ τοιούτας, ὅτε προσέφερε τόπον γενέθλιον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Οὕτω ἐπ' αὐτῆς κατόπιν ἐγέννησε τὸν λαμπρὸν θεὸν ἡ μήτηρ Λητώ, ἐξαπλωθεῖσα παρὰ τὸν Κύν-

ἐκ τῆς ἐν λόγῳ ὅμως ἐποχῆς ὕπαρξιν κατοίκων καὶ λατρειῶν παλαιῶν ἐν Δήλῳ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ὑποδηλοῦσιν, ἀποκαλοῦντες τὴν Δῆλον Πελασγίαν, ἤτοι κατοικηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Πελασγῶν, τῶν ἀρχαιοτάτων δι' αὐτοὺς κατοίκων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Τοὺς μινωϊκο-μυκηναϊκοὺς καὶ Κρῆτας κατοίκους τούτους τῆς Δήλου, περὶ τὸ τέλος τῆς Β' π. Χ. χιλιετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης, διεδέχθησαν εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἄλλων Κυκλάδων νήσων Ἴωνες ἐξ Ἀττικῆς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν διαφόρων ἀρχηγῶν, ὀνομαστὶ φερομένων. Οἱ Ἴωνες οὗτοι φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι ἄλλοι ἢ αὐτοὶ οὗτοι οἱ μυκηναϊκοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἐξωσθέντες ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἀπὸ βορρᾶ κατελθόντων Δωριέων καὶ συγκεντρωθέντες πρῶτον εἰς τὴν Ἀττικήν, ἐξ ἧς κατόπιν διὰ τῶν Κυκλάδων νήσων, εἰς ἃς ἐγκατέλειψάν τινας ἐξ ἑαυτῶν, διεπεραιώθησαν οἱ λοιποὶ εἰς ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ δὴ τὴν Ἰωνίαν, εἰς ἣν τοῦ λοιποῦ μονιμώτερον ἐγκαθιδρύθησαν. Τῶν ὅλων δὲ Ἰώνων, τῶν τε ἐντεῦθεν ἐν Ἀττικῇ καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῶν ἐν ταῖς Κυκλάσι, πατρῷος καὶ οἱονεὶ πανιώνιος θεὸς ὑπῆρχεν ὁ Ἀπόλλων. Διὰ τοῦτο οἱ ὅλοι οὗτοι Ἴωνες καὶ μάλιστα οἱ περίοικοι νησιῶται ὑπῆρξαν οἱ μάλιστα ἀναπτύξαντες τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ καὶ ἀρξάμενοι νὰ μεταβαίνωσιν εἰς αὐτὴν διὰ τῶν πλοίων των, καὶ συνερχόμενοι εἰς οὗ ἦν κατ' ἔτος ἢ κατὰ τετραετίαν (πεντετηρικῶς), μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των, ἵνα λατρεύσωσι τὸν πάτριον θεὸν (διὰ μεγάλων καὶ λαμπροτέρων συνεχῶς θυσιῶν καὶ ἑκατομβῶν), ἀγωνισθῶσιν εἰς τοὺς ἐπιτοπίως ἀναπτυχθέντας γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἀγῶνας, χορεύσωσι περὶ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἴδωσι τὰς Δηλιάδας κόρας νὰ χορεύωσι περὶ τὸν Κεράτινον βωμὸν (ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν συγκεντρωθέντων κεράτων τῶν ἐπὶ τοῦ Κύνθου ὑπὸ τοῦ θεοῦ φονευθεισῶν αἰγῶν κατὰ τὸν μῦθον, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῶν κεράτων τῶν θυσιασθέντων ζῴων, ἂν μὴ καὶ εἰς τοῦτον πρέπει νὰ ἀναμνησθῶμεν τὰ ἱερὰ κέρατα τῆς μινωϊκῆς λατρείας), τὸν ἱερὸν ἐπιτόπιον καὶ ὀνομαστὸν χορὸν γέρανον, καὶ ὑμνούσας τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Λητῶ καὶ τὴν Ἄρτεμιν τόσον θαυμασίως, ὥστε νὰ ἀποτελῶσι χάρμα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ θέλγητρον εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν συνελθόντων λατρευτῶν. Ὁ Θουκυδίδης, ἱστορῶν τὰ περὶ τοὺς χρόνους τούτους τῆς Δήλου, λαμβάνει ἐκ

Digitized by Google

τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου καὶ παραθέτει αὐτοὺς στίχους αὐτοῦ, ὡς ἐξαισίως περιγράφοντας τὰς τότε συγκεντρώσεις τῶν Ἰώνων ἐν Δήλῳ. Τ. ὺ στίχους τούτους (146–164 ὁ Θ υκι δίδη. εἶχεν ἐκ διαφόρου ἐν πολλοῖς κε μένου ἢ τὸ εἰς ἡμᾶς διασωθέν, ἀλλ' ἡμεῖς τοὺς μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ διασωθέντος εἰς ημᾶ κειμένου.

«Ἀλλὰ σὺ Δήλῳ, Φοῖβε, μάλιστ' ἐπιτέρπεαι ἦτορ,
ἔνθ. τοι ἑλκεχίτωνε. Ἰάονες ἠγερέθονται
αὐτοῖ σὺν παί σσι καὶ αἰδοίης ἀλόχοισιν.
οἱ δέ σε υγμαχίη τε καὶ ὀρχηθμῷ κα ἀ.ιδῇ
μνησάμενοι τέρπουσιν, ὅταν στησωνται ἀγῶνα.
φαίη κ' .θανάτους καὶ ἀγήρω ἔμ ιναι αἰεί,
ὃ τοτ' ἐπαντιάσει', ὅτ' Ι. ονε ἀθρόοι εἶεν·
πάντων γάρ κεν ἴδ .ιτο χάριν, τέρψαιτο δὲ θυμὸν
ἄνδρας τ' εἰσορόων καλλιζώνους τε γυναῖκας,
νῆας τ' ὠκείας ἠδ' αὐτῶν κτήματα πολλά.
πρὸς δὲ τόδε μεγα θα μα, ὅου κλέος οὔπο.' ὀλεῖται,
κο ραι Δηλι δε., Ἑκατηβελέταο θεράπναι·
αἵτ' ἐπεὶ ἂρ πρῶτον μὲν Ἀπόλλων' ὑμνήσωσιν,
αὖτις δ' αὖ Λητώ τε καὶ Ἄρ εμιν ἰοχέαιραν
μνησσάμεν. ι ἀνδρῶν τε παλαιῶν ἠδὲ γυναικῶν
ὕμνο. ἀείδουσιν, θέλγουσι δὲ φῦλ' ἀνθρώπων.
πάντων δ' ἀνθρώπων φωνὰς καὶ κρε.βα ιαστὺν
μιμεῖσθ' ἴσασιν φαίη δέ κεν αὐτ ς ἕκασ ος
φθέγγεσθ'· οὕτω σφιν καλὴ συνάρηρεν ἀοιδή».

(ἔκδ. *A. Baumeister*, 1882).

Ἐκ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῆς λατρείας, παραλλήλως τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἀγώνων, εἶναι φυσικὸν ὅτι εδημιουργήθη πρωΐμως καὶ ἀνεπτύχθη σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐπιτοπία ἐμπορικὴ πανήγυρις τῶν πολλαχόθεν συνερχομένων, ἥτις ἐγένετο ἡ ἀφορμὴ τῆς κατόπιν ἐξαιρέτου ἐμπορικῆς ἀκμῆς τῆς Δήλου.

Εἶναι δὲ εὔλογον ὅτι καὶ πολιτικοὶ δεσμοὶ μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν Κυκλάδων, μὲ κέντρον τὴν Δῆλον, ἀνεπτύχθησαν ἐπίσης ἐκ τῆς λατρείας ταύτης, καὶ τῆς ἕνεκα ταύτης συγκεντρώσεως αὐτῶν ἐν Δήλῳ ἥτις ἀπέβη καὶ ἦτο οὕτω τὸ κοινὸν κα οὕτως εἰπεῖν ὁμοσπονδιακὸν καὶ συμμαχικὸν ἱερόν των. Ἔκτοτε, κατόπιν ὅλων τούτων, ἀρχίζει ἡ Δῆλος νὰ κατοικῆται τοῦ λοιποῦ μονίμως ὑπὸ τῶν Ἰώνων-Ἑλλήνων, ἱστορικῶν πλέον αὐτῆς κατοίκων. Εἰς τοὺς παλαιοτέρους τούτων φαίνεται ὅτι ἀνήκουν οἱ ὀλίγοι «γεωμετρικοὶ» τάφοι, οἱ εἰς τὴν ΝΑ ἄκραν τοῦ ἱεροῦ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν εὑρεθέντες, παρὰ τὸν αὐτόθι κατόπιν ἱδρυθέντα βωμὸν τοῦ Διὸς Πολιέως, καὶ οἱ διαφυγόντες, ἐκ τύχης βεβαίως, τὴν σκαπάνην τῆς βραδύτερον γενομένης καθάρσεως τῆς νήσου ἀπὸ πασῶν τῶν ἐπ' αὐτῆς ταφῶν. Ἐπίσης μέχρις αὐτῶν, τῶν παλαιοτέρων τοιούτων κατοίκων, πρέπει ἴσως νὰ ἀναβιβασθῇ τὸ ὡς ἀττικο-δηλιακὸν βεβαιωθὲν γένος τῶν Πυρρακιδῶν, ὧν αἱ λατρευτικαὶ ἐσχάραι, τοῦ Τριτοπάτορος αὐτῶν καὶ τῶν Νυμφῶν, αἱ βραδύτερον μετὰ περιβόλου ἱδρυθεῖσαι ἐν Δήλῳ, εὑρέθησαν καλῶς παρεσκευασμέναι ἐκ τῆς πρὸς αὐτὰς βεβαίως προγονολατρείας καὶ εὐσεβείας. Ἐπίσης πολὺ παλαιὰ καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν τούτων κατοίκων θὰ ἀπετελεῖτο καὶ ἡ Ἀργαδὶς φυλή, ἧς μόνης ἔχομεν μνείαν ἐν Δήλῳ ἐξ ἐπιγραφῆς. Ἂν δὲ κατέλθωμεν εἰς τὸν Η' ἢ Ζ' αἰῶνα, εὑρίσκομεν, ὅτι μέχρι τότε δύναται νὰ χρονολογηθῇ ὁ παλαιότατος ἐν Δήλῳ μέχρι σήμερον ἀνασκαφεὶς ναός, τὸ Ἡραῖον, ὅστις εὑρέθη μετὰ ἰδίου τεμένους ὑπὸ τὸν νεώτερον τοιοῦτον εἰς τοὺς ΒΑ. πρόποδας τοῦ Κύνθου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἐπίσης παλαιὸς ναὸς τοῦ πατρὸς Διὸς καὶ κατόπιν καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἤτοι τοῦ Κυνθίου Διὸς καὶ τῆς Κυνθίας Ἀθηνᾶς. Τὴν Ἥραν, φαίνεται οὕτω, ὅτι παλαιότατα ἐτίμησαν οἱ Δήλιοι διὰ ἱεροῦ, ἵνα ἐξευμενίσωσιν αὐτήν, διὰ τὸ παρασχεθὲν ὑπὸ τῆς νήσου ἄσυλον εἰς τὴν ἀντίζηλόν της Λητώ, ἐν δὲ τῷ παναρχαίῳ ναῷ της εὑρέθη θαυμασία σειρὰ ἀρχαϊκῶν ἀνατολιζόντων ἀγγείων, ἣν μόλις πρὸ ὀλίγου χρόνου ἐδημοσίευσεν εἰ τόμον τῆς «Exploration de Délos» ὁ Charles Dugas. Ἡ δὲ λατρεία τοῦ Διός, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κύνθου, φαίνεται ἐπίσης ὅτι εἶναι ἀρκετὰ παλαιὰ καὶ ἂν δὲν ἀνέρχεται μέχρι τῶν ἐν λόγῳ αἰώνων, ἐξ εὑρημάτων ὅμως γενομένων ἐπὶ τοῦ λόφου δύναται νὰ ἀναβιβασθῇ ἴσως μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος.

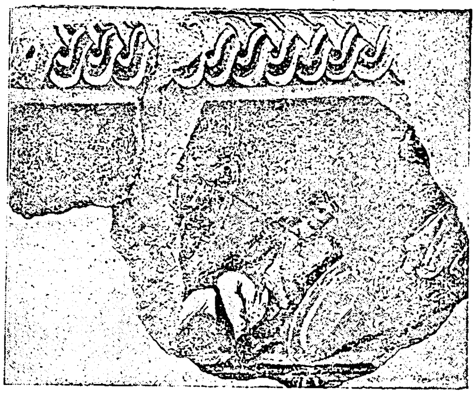

Τεμάχιον τοιχογραφίας τῆς οἰκίας [τοῦ Διονύσου].
[Ἐκ τῆς Explor. de Délos viii, πίναξ 49.]

Ἡ κατὰ τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς παράδοσις ὅτι ἡ Λητώ,

«Κεκλιμένη πρὸς μακρὸν ὄρος καὶ Κύνθιον ὄχθον
ἀγχοτάτω φοίνικος, ἐπ' Ἰνωποῖο ῥεέθροις»,

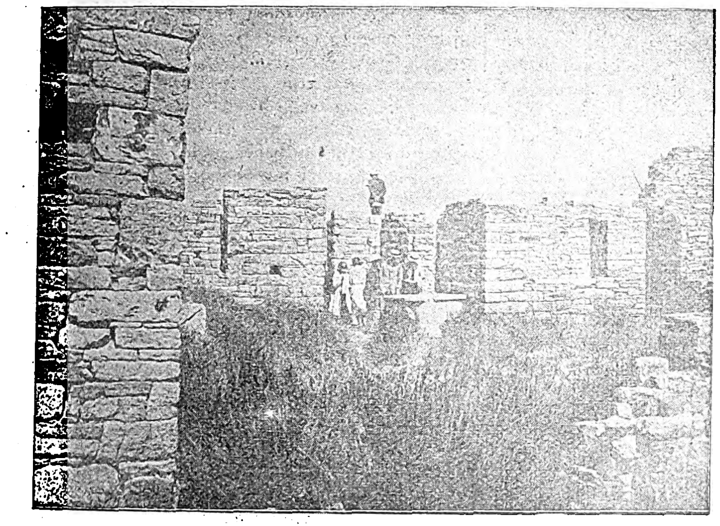

Ἐρείπια ἐμπορικῆς ἀποθήκης τοῦ λιμένος.
[Φωτογρ. Ἀ. Φραγκούλη.]

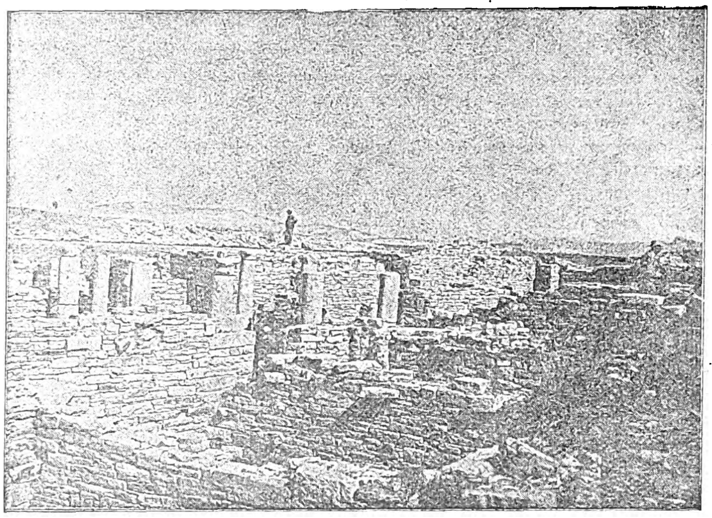

Ἐρείπια ἐμπορικοῦ καταστήματος τοῦ λιμένος.
[Φωτογρ. Ἀ. Φραγκούλη.]

ἐγέννησε τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν ἐπὶ τοῦ Κύνθου παλαιῶν τούτων ἱερῶν, τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος μυκηναϊκοῦ σπηλαίου, ὡς ἱεροῦ

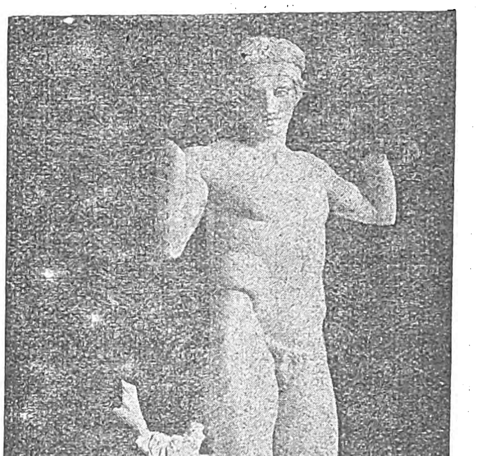

Μαρμάρινον ἀντίγραφον ἀρχαῖον τοῦ ἀγάλματος «τοῦ Διαδουμένου», ἐκ Δήλου.
[Ἀρχαιολ. Μουσεῖον Ἀθηνῶν.]

ἑλληνικοῦ κατόπιν, καὶ πιθανώτατα ἐκ τῶν παλαιοτέρων, καὶ ἄλλοι τοπογραφικοὶ καὶ ἀρχαιολογικοὶ λόγοι ἔκαμον νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἡ παλαιοτέρα Ἀπολλωνιακὴ λατρεία ἐν Δήλῳ ἦτο ἴσως ἐντοπισμένη ἀρχῆθεν ὑψηλά, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ταύτης πλευρᾶς τοῦ Κύνθου, ὁπόθεν ἀναχύζει καὶ ὁ Ἰνωπὸς ποταμός, παρὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐφύετο ἴσως καὶ ὁ ἱερὸς τοῦ μύθου φοῖνιξ, καὶ ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ὁποίου, τὸ πρῶτον, τὸ φυσικῶς καὶ τεχνητῶς ἐσχηματισμένον, εὐρὺ περιφερικὸν κοίλωμα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ παλαιοτέρα ἱερὰ τροχοειδὴς Λίμνη, καὶ ὅτι ἡ λατρεία αὕτη βραδύτερον, ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς, κατεβιβάσθη εἰς τὴν παρὰ τὸν λιμένα πεδιάδα, ὅπου εἶναι ἔκτοτε τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀλλ' οὔτε ἡ εἰκασία αὕτη ἐβεβαιώθη βασίμως μέχρι τοῦ νῦν, οὔτε λόγοι ἀποχρῶντες φαίνονται ὑπάρχοντες διὰ τὴν παραδοχὴν τοιαύτης μετατοπίσεως τόσον ἱερᾶς λατρείας, οὔτε ὅμοια παραδείγματα ἐξ ἄλλων ἱερῶν τόπων ἔχομεν.

Μεταξὺ τῶν περιοίκων νησιωτῶν, τῶν λατρευτῶν τοῦ Δηλίου ἱεροῦ, οἱ Νάξιοι, κατὰ τὸν Ζ καὶ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνα, κατίσχυσαν τῶν λοιπῶν Κυκλάδων, ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν δηλιακὴν τῶν νησιωτῶν ἀμφικτιονίαν καὶ ἔλαβον ὑπὸ τὴν προστασίαν των τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ ἐκόσμησαν αὐτὸ διὰ πολλαπλῶν ἱδρυμάτων καὶ ἀναθημάτων, τῶν πλείστων ἔργων τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Δήλου γνωρίζομεν στοὰν τῶν Ναξίων ἐν Δήλῳ, μετὰ πολλῆς πιθανότητος νῦν τοποθετηθεῖσαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Δήλου, καὶ οἶκον τῶν Ναξίων, ἤτοι θησαυρόν, ὡς κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς καλοῦνται ἐν Δήλῳ τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα, τὰ εἰς ἄλλα ἀνασκαφέντα ἑλληνικὰ ἱερὰ φέροντα τὸ ὄνομα τῶν θησαυρῶν. Ἀλλ' ὁ οἶκος τῶν Ναξίων, τέως θεωρούμενος ὅτι εἶχεν ἀσφαλῶς πως τοποθετηθῇ εἰς τὸ κτίριον τὸ παρὰ τὸ λείψανον τῆς ὀγκώδους βάσεως τοῦ κολοσσοῦ τῶν Ναξίων, νῦν ὅτε διὰ νεωτάτων ἐρευνῶν ἀπεδείχθη ὅτι ὁ κολοσσὸς οὗτος ἀλλαχοῦ εἶχε τὸ κτιστὸν ὑπόβαθρόν του, μένει ἀτοποθέτητος μεταξὺ τῶν ἄλλων πέντε ναϊδιοσχήμων κτιρίων τῶν περιβαλλόντων τοὺς ναοὺς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ θεωρουμένων ὡς τῶν ἄλλων οἴκων τῶν λοιπῶν νησιωτῶν, τῶν ὑπαρχόντων ἐν Δήλῳ, ὡς ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἔγινε γνωστόν. Διὰ τὴν ἐξακριβωτικὴν ταύτισιν καὶ τοπογραφίαν τῶν οἰκοδομημάτων τοῦ δηλιακοῦ ἱεροῦ οἱ ἀνασκαφεῖς καὶ μελετηταὶ αὐτοῦ εὑρίσκονται πρὸ μεγάλων δυσκολιῶν, διότι, πλὴν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν καὶ δι' αὐτῶν συγκριτικῆς καὶ εἰκαστικῆς ἐρεύνης, οὐδένα ἄλλον, ὡς ἀρχαῖόν τινα συγγραφέα, ἔχουσιν ὁδηγόν, καθὼς συνέβη εἰς ἄλλα ἀνασκαφέντα ἀρχαῖα ἱερά, εἰς ἃ ὁ Παυσανίας ὑπῆρξεν ὁ πολυτιμότατος χειραγωγὸς τῶν ἀνασκαφέων πρὸς ταυτισμὸν καὶ ὀνομασίαν τῶν διαφόρων ἀποκαλυφθέντων οἰκοδομημάτων. Ἀλλὰ διὰ τὴν Δῆλον δυστυχῶς οὐδὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων τῶν ἀσχολουμένων μὲ αὐτὴν καὶ τὴν τοπογραφίαν της, ἢ δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τοῦτο, διεσώθη, ὡς ἦτο ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους «Δηλίων πολιτεία» καὶ ἡ τοῦ Σήμου τοῦ Δηλίου «Δηλιὰς καὶ Νησιάς» καὶ ἄλλα. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Παυσανίας, ὑπὸ τῶν ἐτησίων ἀνέμων (μελτεμιῶν) ἐμποδισθείς, ὡς ἀναφέρει, δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Δῆλον, ἐνῷ προετίθετο τοῦτο.

Μεταξὺ τῶν ἀναθημάτων τῶν Ναξίων ἐν Δήλῳ, κατὰ τὴν παλαιὰν καὶ ἀρχαϊκὴν ἐκείνην ἐποχήν, πρωτίστως εἶναι ὁ μαρμάρινος κολοσσὸς τῶν Ναξίων, ὅστις δὲν ἦτο ἢ κοῦρος ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν κολοσσικός, 7 περίπου μέτρων ὕψους. Ὅμοιοι κοῦροι, ἄλλοτε «Ἀπόλλωνες» καλούμενοι, ἀρχαϊκοί, φυσικοῦ μεγέθους, εὑρέθησαν πολλοὶ ἐν Δήλῳ καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ W. Deonna ἐν τῷ βιβλίῳ του «Les Apollons archaïques» (19 9). Ἐξ ὅλων τούτων εἶναι πιθανὸν ὅτι πολλοὶ δύνανται καὶ νὰ εἶναι ναξιακὰ ὡσαύτως ἀναθήματα, ὡς ρη-

Digitized by Google

τῶς εἶναι ὁ τοῦ Ναξίου Εὐθυκαρτίδου, οὗ εὑρέθη ἡ ἐνεπίγραφος καὶ μετὰ γοργονείων καὶ κεφαλῆς κριοῦ γλυπτικῶς κεκοσμημένη τριγωνικὴ βάσις Οἱ κοῦροι οὗτοι, ἔργα ἀρχαϊκὰ τοῦ ΣΤ' π. Χ αἰῶνος, ἦσαν ἄνδρες γυμνοί, ὄρθιοι, προβεβλημένον ἔχοντες τὸν ἀριστερὸν πόδα, ἄνευ κάμψεως τοῦ γόνατος, τὰς χεῖρας μὲ συνεσφιγμένας τὰς πυγμάς, καθέτως συγκεκολλημένας εἰς τὸ σῶμα ἐπὶ τῶν μηρῶν, ἢ ἐνίοτε καμπτομένας εἰς ἀγκῶνα, ὅταν ἐκράτουν ἀντικείμενόν τι, τὴν κεφαλὴν ἠνωρθωμένην καὶ τελείως πρὸς τὰ ἐμπρὸς μετὰ κόμης, καὶ τὸ πρόσωπον μετὰ μειδιάματος τυπικοῦ καὶ χαρακτηριστικοῦ, τοῦ διὰ τοῦτο ἀποκληθέντος «ἀρχαϊκοῦ». Τοιοῦτος κοῦρος, ἀλλὰ μέγας, ἦτο καὶ ὁ ναξιακὸς κολοσσός, ὅστις ἐπὶ τῆς βάσεώς του ἔφερεν ἐπιγραφὴν λέγουσαν ὑπερηφάνως, ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου ἦτο καὶ τὸ ἄγαλμα καὶ ἡ βάσις του, βραδύτερον δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου τῆς πρώτης πλευρᾶς τῆς αὐτῆς βάσεως πολὺ νεωτέραν ἐπιγραφὴν λέγουσαν «Νάξιοι Ἀπόλλωνι». Ὁ κολοσσὸς οὗτος ἵστατο πιθανώτατα ἐπὶ κτιστοῦ βάθρου κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ ἱεροῦ, παρὰ τὸ κρηπίδωμα τοῦ λιμένος ἐν τῇ ἐκεῖ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ πλήρει ἀναθημάτων ὁδῷ, βλέπων πρὸς βορρᾶν, πρὸς τὴν ἐκεῖθεν παλαιοτέραν εἴσοδον τοῦ ἱεροῦ. Ἀρκετὰ πλησίον πρὸς αὐτὸν ἵστατο ὁ ἐξ ἀναθήματος μεταγενεστέρου τοῦ Ἀθηναίου Νικίου χαλκοῦς φοίνιξ, ὅστις ὑπὸ τῶν ἐτησίων ἀνέμων διασεισθεὶς ποτε κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ κολοσσοῦ καὶ κατέθραυσεν αὐτόν. Εἶναι ἀνεξακρίβωτον ποῖος κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀνασυνέθεσε τὰ συντρίμματα τῆς βάσεώς του, ἐκεῖ ὅπου σήμερον, πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, εὑρίσκονται. Τὰ συντρίμματα τοῦ ἀγάλματος ἐπεχείρησε κατὰ τὸν μεσαίωνα ν' ἀποκομίσῃ εἰς Βενετίαν προνοητής τις τῶν Βενετῶν ἐν Τήνῳ, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ἠδυνήθη καὶ ἀφῆκεν αὐτὰ εἰς τὴν θέσιν, μέχρι τῆς ὁποίας ἠδυνήθη νὰ τὰ μεταφέρῃ καὶ εἰς ἣν ἔκτοτε εὑρίσκονται, παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον. Τὰ συντρίμματα ταῦτα εἶναι σήμερον δύο, ἤτοι ὁ κορμὸς μέχρι τῆς ὀσφύος, ἄνευ χειρῶν καὶ ἀκέφαλος, διασῳζομένης κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ ἡ κοιλία ἀπὸ τῆς ὀσφύος του μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν μηρῶν. Ἡ ἀριστερὰ ἄκρα χεὶρ τοῦ κολοσσοῦ, διασωθεῖσα, ἀπεθησαυρίσθη εἰς τὸ μουσεῖον τῆς

Ἡ ἀρχαϊκωτάτη Ἄρτεμις τῆς Νικάνδρας ἐκ Δήλου.

[Ἀρχαιολ. μουσ. Ἀθηνῶν.]

Δήλου, τεμάχιον δὲ τῆς ἑτέρας τῶν κνημῶν ἀπόκειται νῦν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λονδίνου, ἀποξενωθὲν ἐκ τῆς Δήλου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας. Ἀνάθημα ἐπίσης ναξιακὸν ἐν Δήλῳ εἶναι ἡ μαρμαρίνη ξοανόμορφος ἀρχαϊκωτάτη κόρη τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος, ἡ ἀνατεθεῖσα εἰς τὴν Δηλίαν Ἀρτέμιδα ὑπὸ τῆς Ναξίας Νικάνδρας, ὡς λέγει ἐπιγραφὴ αὐτοῦ τοῦ ἀγάλματος, ὅπερ εὑρεθὲν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον τῆς Δήλου ἀπόκειται ἤδη εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Ἀγάλματα κορῶν ἀρχαϊκά, ἀλλὰ μᾶλλον προηγμένης τέχνης τοῦ τῆς Νικάνδρας καὶ δύο διαφερόντων τύπων, εὑρέθησαν πολλὰ

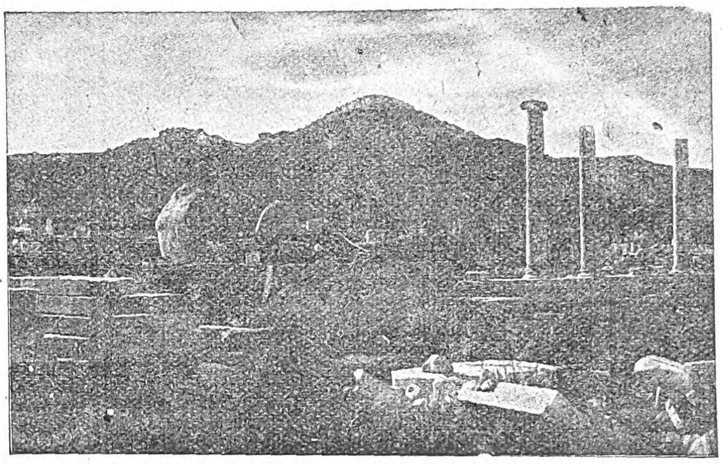

Τὰ λείψανα τοῦ κολοσσοῦ τῶν Ναξίων καὶ ρωμαϊκὴ στοά.

[Φωτογρ. Π. Καλονόρου.]

ἐν Δήλῳ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαλμάτων τούτων εὑρέθησαν ἐν τῷ Ἀρτεμισίῳ, ἄλλα δὲ παρὰ τὸν ἀνώνυμον ἀρχαϊκὸν ναὸν βορείως τοῦ ἱεροῦ, ἀριστερὰ τῶν προπυλαίων τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἰταλικῶν. Τὸν ἐν λόγῳ ναόν, διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ὡ. καὶ δι' ἄλλους ἐπίσης βασίμους, ὁ R. Vallois ἐθεώρησεν ὡς τὸ Λητῷον. (βλ. «Nouvelles archives des Missions scientifiques», τ. XXII, 1921, σ. 2(4), ὅτι δὲ ἡ τοποθέτησις αὕτη εἶναι πιθανωτάτη, ἀπέδειξαν αἱ ἀνατολικώτερον τοῦ τόπου τούτου γενόμεναι ἀνασκαφαὶ Δ. Πίππα καὶ ἰδίως ἐπιγραφὴ ἱεροῦ ἀπαγορευτικοῦ νόμου in situ εὑρεθεῖσα. Τὰ ἀγάλματα τῶν ἀρχαϊκῶν κορῶν τῆς Δήλου ἐδημοσίευσεν ἀπὸ ἀρκετοῦ ἤδη χρόνου ὁ Th. Homolle, ἐν τῇ διατριβῇ του «De antiquissimis Dianae simulacris» (1885). Πόσα ἐκ τῶν ἀγαλμάτων τούτων δύνανται νὰ εἶναι ναξιακὰ ἀναθήματα, βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ. Ἄλλο ἄγαλμα γυναικεῖον ἀρχαϊκόν, ἐν Δήλῳ εὑρεθέν, εἶναι τὸ τῆς πτερωτῆς Νίκης, ἀποκείμενον νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὅπερ ἄλλοτε μὲν ὑπετέθη ὅτι ἦτο ἡ ἐκ τῶν πηγῶν ἀναφερομένη Νίκη τοῦ Χίου γλύπτου Ἀρχέρμου, νῦν δὲ εἶναι, μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον, γενικῶς παραδεκτόν, ὅτι δὲν εἶναι ἢ ἀκρωτήριον ἀετώματος ναοῦ (βλ. καὶ εἰκ ἐν τ. Ε' σ. 716 β'). Ἐπίσης ἄλλα ἀρχαϊκὰ γλυπτὰ ἐν Δήλῳ εἶναι οἱ μαρμάρινοι λέοντες, οἱ ἐνοκλάζοντες ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ ὄρθιοι ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων ἐπὶ εἰδικοῦ ἀνδήρου ἀνατολικῶς τῆς Λίμνης ἱδρυμένοι καὶ ὡσεὶ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους ἄνευ ἰδίων βάσεων ἱστάμενοι, ὡσεὶ εἰς ἐπιφυλακήν, προσεκτικοί, ἄγρυπνοι καὶ ἕτοιμοι φύλακες τοῦ μέρους ἢ μᾶλλον πιθανώτερον τῆς πρὸς τὸ Λητῷον ὁδοῦ. Οἱ λέοντες οὗτοι φαίνεται ὅτι ἦσαν 14, ἀλλ' εἷς τούτων ἔχει μεταφερθῇ ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος εἰς τὴν Βενετίαν, ἕτερος εἰς τὴν Αἴγιναν, ἅμα τῇ συστάσει τοῦ κράτους μας καὶ τοῦ πρώτου ἐκεῖ γενικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, οἱ δ' ἄλλοι εὑρίσκονται ἐν Δήλῳ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐλλιπεῖς, μόνον δὲ ἕνα ἐγένετο δυνατὸν πλήρως ν' ἀποκαταστήσῃ καὶ ἀνιδρύσῃ ἐπὶ τῆς θέσεώς του ὁ Δ. Σταυρόπουλλος. Εἶναι δ' ἀγροίκου ἐκτελέσεως, ἄνισοι μεταξύ των καὶ οὐχὶ ὡς ἀπὸ φυσικοῦ προτύπου μελετηθέντες, ἀλλ' ὡσεὶ ἐξ ἄλλου ἔργου τέχνης ἀντιγραφέντες καὶ φαίνονται ἔργα τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος, ναξιακῆς πιθανῶς τέχνης. Ὡς ἄλλο ναξιακὸν ἀρχαϊκὸν ἀνάθημα ἐν Δήλῳ δυνάμεθα νὰ ἐκλάβωμεν τὴν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δήλου Σφίγγα, τὴν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον εὑρεθεῖσαν, ἥτις εἶναι ἡ μόνη διασωθεῖσα ἐκ ζεύγους τοιούτων, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν δύο παραλλήλων εὑρεθεισῶν βάσεων.

Ἡ ἐκ τῶν τοιούτων ἀναθημάτων καὶ ἱδρυμάτων ναξιακὴ προστασία καὶ ἀνάδειξις τοῦ δηλιακοῦ ἱεροῦ καὶ εἰρηνικὴ κυριαρχία τῆς Νάξου ἐπὶ τῆς Δήλου διήρκεσεν ἕως ὅτου οἱ Ἀθηναῖοι, κινούμενοι ἐκ τῆς Ἰωνικῆς των συγγενείας καὶ τῶν παλαιῶν σχέσεών των πρὸς τὴν Δῆλον, ἤρξαντο ἀναμιγνυόμενοι εἰς αὐτήν. Αἱ παλαιαὶ σχέσεις τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὴν Δῆλον ἀνήγοντο μέχρι τοῦ μυθικοῦ Ἐρυσίχθονος, ὅστις ὡδήγησε τὴν πρώτην θεωρίαν εἰς τὴν νῆσον καὶ ἐκόμισεν ἐκ Δήλου ἄγαλμα τῆς Εἰλειθυίας εἰς Ἀθήνας, καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Θησέως, ὅστις ὅτ' ἐπανήρχετο ἐκ τῆς Κρήτης, διασωθεὶς μετὰ τῶν νέων καὶ νεανίδων, ἀπεβιβάσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Δῆλον καὶ ἔστησε χορόν, διαιωνισθέντα ὕστερον, περὶ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ. Τὸ δὲ πλοῖον δι' οὗ ἦλθεν, ἀναφέρεται, ὅτι, κατὰ διαρκῆ ἀνανέωσιν τῶν φθειρομένων μερῶν του, ἐχρησίμευε τοῦ λοιποῦ τὸ αὐτό, ὑπὸ τὰ ὀνόματα «Δηλιάς», «Θεωρίς», «Πάραλος» κλπ., νὰ κομίζῃ εἰς Δῆλον τὰς ἐξ Ἀθηνῶν θεωρίας. Ἡ κυριαρχία τῶν Ἀθηναίων ἤρξατο ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἐπὶ Πεισιστράτου, ὅστις, περὶ τὸ 543 π. Χ., ὡσεὶ μὴ ἀνεχόμενος οἱ τάφοι τῶν νεκρῶν τῆς Δήλου νὰ περιβάλλωσι τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ ἀκόσμως καὶ ἐναγῶς, ἀνέλαβεν ἐπὶ τῇ βάσει δελφικοῦ χρησμοῦ καὶ ἐκάθηρεν ἐκ τῶν ταφῶν ὅσον μέρος τῆς Δήλου ἐφαίνετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως θὰ ἔδειξε τὸ ἐνδιαφέρον του ὁ Πεισίστρατος ὑπὲρ τοῦ δηλιακοῦ ἱεροῦ, διότι εἰς τοὺς χρόνους αὐτοῦ φαίνεται ὅτι πρέπει ν' ἀναχθῇ ὁ παλαιότατος σῳζόμενος πώρινος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, εἰς ὃν θὰ ἀπέκειτο βεβαίως καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενον ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ ποιηθὲν ὑπὸ τῶν ἀνδριαντοποιῶν Τεκταίου καὶ Ἀγγελίωνος καὶ ὅπερ ἄγαλμα δὲν ἦτο ἢ κοῦρος τοῦ τύπου τῶν ἀρχαϊκῶν, κολοσσικός, ἐπίχρυσος καὶ φέρων εἰς μὲν τὴν μίαν χεῖρα τόξον, εἰς δὲ τὴν ἄλλην τὰς τρεῖς Χάριτας ἢ τρεῖς Μούσας. Μετὰ τῆς πτώσεως ὅμως τῆς τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου ἐξέλιπε πρὸς στιγμὴν καὶ ἡ κυριαρχία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς Δήλου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πολυκράτης, ὁ τύραννος τῆς Σάμου, θαλασσοκρατήσας καὶ κυριαρχήσας τῶν νήσων, φαίνεται τιμήσας τὸ δηλιακὸν ἱερὸν καὶ τὴν Δῆλον, διότι, ὡς ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης, «ἰσχύσας χρόνον τινὰ ναυτικῷ καὶ τῶν ἄλλων νήσων ἄρξας καὶ Ρήνειαν ἑλὼν ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δηλίῳ ἁλύσει δήσας πρὸς τὴν Δῆλον». Τῷ 490 π. Χ., ὁ Δᾶτις ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Δῆλον μετὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἀντὶ καταστροφῆς, ὡς εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ ἱερὰ ἔπραξαν, ἐν Δήλῳ, πυρολάτραι αὐτοὶ καὶ ἀναγνωρίσαντες ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς Δηλίου Ἀπόλλωνος ὡσεὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον θεόν των, οὐ μόνον δὲν κατέστρεψαν τὸ δηλιακὸν Ἱερὸν καὶ ἐφείσθησαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μεγάλως τὸ ἐτίμησαν καὶ τὸ ἐσεβάσθησαν καὶ διὰ δώρων καὶ ἀναθημάτων τὸ ἐκόσμησαν καὶ τὸ ἐπλούτισαν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν τελικῶς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἀθηναῖοι εὐθὺς ἀνέλαβον νὰ ἡγηθῶσι τῆς ὀφειλομένης ἐναντίον ἐκείνων ἑλληνικῆς ἀντεκδικήσεως, διὸ καὶ ἀνασυνέστησαν, τῷ 478 π. Χ., ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν των τὴν παλαιὰν ἰωνικὴν καὶ νησιωτικὴν ἀμφικτιονίαν, ὡς ἀττικο-δηλιακὴν τοιαύτην, εἰς ἣν περιέλαβον τούς τε νησιώτας καὶ τοὺς κατοίκους τῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς συμμάχους καὶ τελοῦντας ἐτήσιον χρηματικὸν φόρον πρὸς συγκέντρωσιν τοῦ διὰ τὴν μέλλουσαν ἐκστρατείαν ἀναγκαίου ποσοῦ, ὅπερ κατετίθετο εἰς τὸν ὀπισθόδομον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ, ἥτις ἐξελέγη ὡς ταμεῖον,

Ἀκρωτήριον ἀρχαϊκῆς Νίκης ἐκ Δήλου, θεωρουμένης ἄλλοτε τοῦ Ἀρχέρμου.

[Ἀρχαιολ. μουσ. Ἀθηνῶν.]

ἐπειδὴ ἦτο καὶ ἐθεωρεῖτο τὸ κοινὸν θρησκευτικὸν κέντρον ἁπάντων τῶν συμμάχων. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς διαχειρίσεως τοῦ συμμαχικοῦ χρήματος οἱ Ἀθηναῖοι, ἀποστέλλοντες ἐξ Ἀθηνῶν ἰδίους ὑπαλλήλους, ἀμφικτίονας καλουμένους, εἰς Δῆλον, ἤρξαντο σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἀναμιγνύωι

Digitized by Google

ται μεγάλως εἰς τὰ πράγματα αὐτῆς, ὡς ἐν γένει περὶ ἰδίων, καὶ οὕτω ἡ Δῆλος κατήντησε τέλος ὅλως ἐξηρτημένη ἐκ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ μετηνέχθη μὲν ἐκ τῆς Δήλου τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 454 π. Χ., ὑπὸ τὴν πρόφασιν μείζονος ἐξασφαλίσεως αὐτοῦ, μακρὰν τῶν εὐπροσβλήτων ἀπὸ θαλάσσης νήσων, πράγματι δὲ χάριν οἰκειοποιήσεώς του ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ἡ ἐξάρτησις τῆς Δήλου ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἔπαυσε πλέον. Καὶ οὕτως, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις λοιμοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεχείρησαν τὸν χειμῶνα τοῦ 426—425 π. Χ. γενικὴν κάθαρσιν τῆς Δήλου ἀπὸ πασῶν τῶν ἐν αὐτῇ ταφῶν, δι' ἃς ἐθεωρήθη θυμωθεὶς ὁ Ἀπόλλων καὶ διὰ τοῦτο ἀποστείλας τὸν λοιμόν, διότι αἱ ταφαὶ αὗται ἐμίαινον καὶ ἐμόλυνον τὸ γενέθλιον καὶ ἱερὸν αὐτοῦ ἔδαφος. Ἐπραγματοποίησαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν κάθαρσιν ταύτην μετενεγκόντες τὰ μιαρὰ καὶ ἐναγῆ ὀστᾶ τῶν νεκρῶν καὶ τὰ κτερίσματα τῶν τάφων εἰς τὴν ἀπέναντι Ρήνειαν, ὅπου ἔθαψαν ταῦτα ἐντὸς μεγάλου κτιστοῦ τετραγωνικοῦ βόθρου, ὃ ἀνεῦρε καὶ ἀνέσκαψε κατὰ τὰ ἔτη 1898—1899 ὁ Δ. Σταυρόπουλλος. Τὰ ἐκ τῶν κτερισμάτων τούτων ἀγγεῖα, εἰς μέγα πλῆθος θραυσμάτων εὑρεθέντα, ἀνασυνιστώμενα μέχρι σήμερον, ἀποτελοῦν ἤδη τὴν ἐκ γεωμετρικῶν, ἀρχαϊκῶν, ἀνατολιζόντων καὶ ἀττικῶν ἀγγείων θαυμασίαν καὶ μοναδικὴν ἀγγειολογικὴν συλλογὴν τοῦ μουσείου τῆς Μυκόνου. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ τὴν κάθαρσιν τῆς Δήλου ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἐν αὐτῇ ταφῶν, ἀπηγόρευσαν ἐν αὐτῇ καὶ πᾶσαν ταφὴν νέων νεκρῶν, κατὰ δελφικόν τινα χρησμόν, καὶ ὡσεὶ μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ταραχὴν ταύτην τῶν νεκρῶν ἀπηγόρευσαν συγχρόνως καὶ τὴν γέννησιν ἀνθρώπων ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἠνάγκασαν τοῦ λοιποῦ τοὺς Δηλίους νὰ διαπεραιῶσι τὰς γυναῖκας αὐτῶν εἰς τὴν Ρήνειαν, ἵνα γεννῶσιν, εἰς καταλλήλους προπαρεσκευασμένους οἰκίσκους. Εἰς τὰ μέτρα ταῦτα τῶν Ἀθηναίων, ὑπὸ τοὺς λόγους ἱεροῦ καθαρμοῦ, πρέπει νὰ διίδωμεν πρωτίστως πολιτικοὺς λόγους, ὡς εἶναι ὁ τῆς στερήσεως τῶν Δηλίων ἀπὸ τῆς δηλιακῆς αὐτῶν ἐθνικότητος, ἥτις, ὡς καὶ τὸ πάλαι καὶ σήμερον, καθορίζεται ἐκ τοῦ γενεθλίου δι' ἕκαστον τόπου καὶ ἐκ τῆς γῆς ὅπου οἱ τάφοι τῶν προγόνων του.

Ἀλλ' οἱ Δήλιοι, στερούμενοι ἤδη καὶ τῶν δύο ἐν Δήλῳ, ὡς γεννώμενοι καὶ θαπτόμενοι αὐτοὶ καὶ οἱ πρόγονοί των ἐν Ρηνείᾳ, ἤτοι ἔξω τῆς Δήλου, θὰ εἶχον τοῦ λοιποῦ ἐπὶ τῆς Δήλου καὶ τοῦ δηλιακοῦ ἱεροῦ τὰ αὐτὰ δικαιώματα οἷα καὶ πᾶς ἄλλος ξένος, ὡς ὁμοίως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Ὑπέμειναν ταῦτα οἱ Δήλιοι, ἂν καὶ βεβαίως στενοχωρούμενοι καὶ δυσφοροῦντες, διὸ οἱ Ἀθηναῖοι, ὡσεὶ βαίνοντες εἰς τὴν συμπλήρωσιν συνολικῶς προμεμελετημένου σχεδίου, ἀπεφάσισαν, πρὸς κατάπνιξιν πάσης δυσφορίας, τὴν μετὰ τέσσαρα μόλις ἔτη, τῷ 422 π. Χ., γενικὴν ἔξωσιν καὶ ἀπομάκρυνσιν τῶν Δηλίων ἀπὸ τῆς Δήλου, ὡς αὐτῶν τούτων ἐναγῶν καὶ ἀκαθάρτων ὄντων καὶ οὐχὶ μόνον τῶν νεκρῶν των καὶ τῶν γεννήσεων αὐτῶν.

Ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος κυνηγέτιδος.
(Μουσεῖον Δήλου.)

Εἰς τοὺς ἐξωσθέντας Δηλίους παρεσχέθη ἄσυλον ὑπὸ τοῦ Φαρνάκου εἰς τὸ Ἀδραμύττιον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔνθα οὗτοι ἐγκατεστάθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ παρηκολούθησεν αὐτοὺς ἡ δυστυχία, διότι ὁ ὕπαρχος τοῦ Τισσαφέρνους Ἀρσάκης, συγκεντρώσας τοὺς βελτίστους ἐξ αὐτῶν, ὡσεὶ πρός τινα ἐκστρατείαν, τοὺς κατεφόνευσε δι' ἀκοντίων, ἕνεκα προσποιητῆς τινος ἔχθρας. Ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος οἱ Ἀθηναῖοι, ἕνεκα τῶν τότε συμφορῶν των, ἃς ἀπέδωσαν ὡς θείαν τιμωρίαν τῆς τοιαύτης πρὸς τοὺς Δηλίους σκληρότητός των, ἀνεκάλεσαν τὴν παλαιὰν ἀπόφασίν των καὶ ἐπέτρεψαν τὴν εἰς Δῆλον ἐπιστροφὴν τῶν ἐν Ἀδραμμυτίῳ ὑπολειφθέντων Δηλίων, οἵτινες ὄντως καὶ ἐπανῆλθον.

Οἱ Λέοντες.
Φωτογρ. Δ. Πίππα.

Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐξηκολούθουν συνεχῶς μετὰ ταῦτα ἔχοντες τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Δήλου καὶ πρωτοστατοῦντες εἰς τὴν λατρείαν τοῦ δηλιακοῦ ἱεροῦ, διὸ μετ' ὀλίγα μόλις ἔτη, τῷ 417 π. Χ., ἀρχηγὸς τῆς εἰς Δῆλον ἀθηναϊκῆς θεωρίας ἐγένετο ὁ πλουσιώτατος Ἀθηναῖος Νικίας, ὅστις ἐξέπληξε τότε τοὺς Δηλίους καὶ τοὺς ἄλλους ἔξωθεν λατρευτὰς τοῦ Ἀπόλλωνος, διὰ τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πλούτου του ἀναπτυχθείσης ἐπιδεικτικῆς εὐσεβείας του, ὡς μᾶς ἀφηγεῖται ὁ Πλούταρχος Παρουσίασε, δηλονότι, τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τὴν θεωρίαν τῶν Ἀθηναίων ἐρχομένην ἐκ τῆς πλησιεστάτης Ρηνείας εἰς τὴν Δῆλον ἐξαιρέτως εὔτακτον καὶ σεμνοπρεπῆ ἐπὶ γεφύρας, μεταξὺ τῶν δύο τούτων νήσων ζευχθείσης ἐπὶ πλοίων, μετὰ κατάλληλον γενομένην ἐκ τῶν προτέρων πρὸς τοῦτο μέτρησιν καὶ τεχνικὴν προπαρασκευήν. Τότε ἀνέθηκε συγχρόνως εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα χαλκοῦν φοίνικα καὶ χωρίον τι ἀγορασθὲν διὰ 10 000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους φαίνεται, ὅτι ᾠκοδόμησαν ἐν Δήλῳ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὸν ἴδιον αὐτῶν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸν ναὸν τῶν Ἀθηναίων διὰ τοῦτο κληθέντα, ὃν ὅμως, ὡς ἔχοντα ἑπτὰ ἀγάλματα, εἰκονίζοντα ἴσως ἐν λατρευτικῷ συμπλέγματι τὴν γέννησιν τοῦ Ἀπόλλωνος μὲ τὰς συμπαρασταθείσας εἰς αὐτὴν θεότητας, οἱ Δήλιοι βραδύτερον, ὅτε ἀπηλλάγησαν πρὸς καιρὸν τῆς ἀθηναϊκῆς κυριαρχίας, ἐκ μίσους καὶ ἀποστροφῆς οὐδέποτε ἠθέλησαν νὰ ἀποκαλέσωσι διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ὠνόμαζον «ναὸν τῶν ἑπτὰ ἀγαλμάτων» ἢ «ναὸν ἐν ᾧ τὰ ἑπτά», ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν συγχρόνων πρὸς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπιγραφῶν. Ὡς ἀκρωτήρια ἐπὶ τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ τούτου ἦσαν δύο μαρμάρινα γλυπτικὰ συμπλέγματα ἐξ ἀθηναϊκῶν μύθων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἁρπαγῆς γυναικὸς ὑπ' ἀνδρός, ἤτοι τοῦ Βορρέως ἁρπάζοντος τὴν κόρην τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Ἐρεχθέως Ὠρείθυιαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἁρπαγῆς νέου ὑπὸ γυναικός, ἤτοι τοῦ Κεφάλου ἁπαγομένου ὑπὸ τῆς Ἠοῦς. Τὰ λείψανα καὶ τῶν δύο συμπλεγμάτων τούτων, ἀξιολόγου ἀττικῆς τέχνης, ἀλλὰ πολὺ ἐφθαρμένα, ἀποκείμενα ἄλλοτε εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν, μετηνέχθησαν καὶ εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δήλου. Τοῦ πρώτου τούτων συμπληρωματικὴν ἀναπαράστασιν ἐδημοσίευσεν ὁ Furtwängler (ἐν «Archäol. Zeitung» τοῦ 1882). Μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ναοῦ των τούτου ἐν Δήλῳ οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ τὸν Furtwängler (ἔνθ. ἀνωτ.), ἵδρυσαν συνάμα καὶ τὴν πεντετηρίδα των, τὰ «Δήλια», ἤτοι τότε προέβησαν εἰς τὴν σύστασιν καὶ ἔναρξιν τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο πεντετηρικῶν ἀγώνων καὶ ἑορτῶν, διότι, ὡς ὁ Θουκυδίδης λέγει (III 104), τότε πρῶτον οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ τὴν κάθαρσιν, ἐποίησαν τὴν πεντετηρίδα, τὰ Δήλια, ὡσεὶ ἀνανεοῦντες τὴν ἕνεκα τῶν μεσολαβησάντων ἐθνικῶν πολέμων καὶ ἄλλων γεγονότων διακοπεῖσαν μεγάλην τὸ πάλαι εἰς τὴν Δῆλον τοιαύτην σύνοδον τῶν Ἰώνων καὶ τῶν περικτιόνων νησιωτῶν. Εἶναι δὲ πιθανόν, ὅτι τὰ πρῶτα Δήλια ἐτελέσθησαν, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἐρνέστου Κουρτίου, τότε ἀκριβῶς, ὅτε ἀρχιθέωρος τῆς εἰς Δῆλον ἀθηναϊκῆς θεωρίας ἐστάλη ὁ Νικίας. Ἦσαν δὲ τὰ Δήλια ταῦτα ἀγῶνες ἑορταστικοί, γυμνικοὶ καὶ μουσικοί, κατὰ τὸ ἔαρ τελούμενοι καὶ ἀρχόμενοι ὅτε ἔφθανεν εἰς Δῆλον ἡ ἀθηναϊκὴ θεωρία, ἧς τὴν προπαρασκευὴν ἐξ Ἀθηνῶν εἶχεν ὁ ἐκλεγόμενος διὰ ταύτην, ἐκ τῶν πρώτων ἐπὶ πλούτῳ πολιτῶν, ἀρχιθέωρος. Τὸν πρὸς ἀποστολὴν αὐτῆς χρόνον καθώριζον οἱ Δηλιασταί, οἵτινες ἦσαν μέλη οἴκου ἀθηναϊκοῦ, ἔχοντα πατροπαραδότως τὸ ἀξίωμα νὰ τηρῶσιν ἀπὸ τακτοῦ ἱεροῦ χώρου ἐν Ἀθήναις τὰς ἐπὶ τῆς Πάρνηθος ἀστραπάς, διὰ νὰ καθορίζωσι τὸν χρόνον τοῦτον, ὡς ἦσαν οἱ Πυθαϊσταὶ διὰ τοὺς Δελφούς. Ἡ θεωρία μετεφέρετο εἰς Δῆλον διὰ τοῦ πλοίου «Δηλιάδος» «Θεωρίδος» ἢ «Παράλου», φθάνουσα δὲ εἰς Δῆλον προσήρχετο εἰς τὸ ἱερὸν ᾄδουσα προσόδιον καὶ παιᾶνα, πρὸς ὕμνον τοῦ θεοῦ, καὶ προσέφερε θυσίας καὶ χρυσοῦν στέφανον εἰς τὸν ναόν. Αἱ Δηλιάδες παρθένοι ἐχόρευον τότε γύρῳ τοῦ βωμοῦ τῶν Κεράτων, τὸν ἀρχαῖον χορὸν τοῦ Θήσεως γέρανον, καὶ ἠκολούθουν οἱ γυμνικοί, μουσικοὶ καὶ ἱππικοὶ ἀγῶνες καὶ σχετικαὶ βεβαίως δραματικαὶ ἐπιδείξεις καὶ δημοθοινίαι, ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ διοργάνωσιν τῶν ἱεροποιῶν. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Δῆλον ἀπουσίας τῆς θεωρίας οὐδεμία θανατικὴ ἐκτέλεσις ἐπετρέπετο ἐν Ἀθήναις, ὡς συνέβη διὰ τὸν Σωκράτη, οὗ ἡ διὰ κωνείου θανατικὴ ἐκτέλεσις ἀνεβλήθη μέχρις ἐπιστροφῆς ἐκ Δήλου τῆς «Θεωρίδος». Ὁ Ἀριστοτέλης, ἐν «Πολιτείᾳ Ἀθηναίων» 55, 7, ἔκδ. *F. Blass* 1898), ἀναφέρει, ὅτι πλὴν τῆς ἄνω πεντετηρίδος ὑπῆρχεν ἐν Δήλῳ καὶ ἐπτετηρίς, ἀλλ', ὡς εἶναι πιθανόν, ἡ συμπλήρωσις τοῦ μέσου τῆς λέξεως, ὅπερ ἦτο ἐλλιπὲς εἰς τὸν εὑρεθέντα πάπυρον, δὲν ἐγένετο ὀρθῶς, κατὰ τὸν Π. Κ. Βιζουκίδην ἐν τῇ σχετικῇ μονογραφίᾳ του περὶ τῶν Δηλίων (1921), ἀλλ' ἔδει μᾶλλον νὰ ἀναγνωσθῇ ἐπετηρίς, διότι ὄντως, κατ' ἔτος, ἐτελεῖτο μετὰ μικροτέρας ἐπισημότητος ἐν Δήλῳ ἡ αὐτὴ ἑορτή, ἥτις ἀνὰ πεντετηρίδα ἐλάμβανε τὴν ὑψίστην ἐπίδοσίν της. Ἡ ἐτησία αὕτη ἑορτὴ ὑπετέθη ὅτι ἦσαν τὰ «Ἀπολλώνια», πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὰ πεντετηρικὰ Δήλια, ἀλλ' εἶναι πιθανώτερον, ὅτι Δήλια μὲν ὠνομάζετο ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐφ' ὅσον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυριάρχουν τῆς Δήλου, Ἀπολλώνια δέ, ὅτε βραδύτερον οἱ Δήλιοι ἀπηλλάγησαν τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Δήλου, ἀναφαίνονται πάλιν τὰ Δήλια, ἀλλ' ἐτησίως πλέον τελούμενα, καὶ δὴ καὶ συγχρόνως Δήλια καὶ Ἀπολλώνια, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἀνακαταλαβόντες διὰ Ρωμαίων τότε τὴν νῆσον, ὥρισαν ἔκτοτε δύο διαφόρους ἑορτὰς τοῦ θεοῦ ὑπὸ τὰ ὀνόματα ταῦτα, ἀνανεοῦντες οὕτω τὰ παλαιὰ ἀθηναϊκὰ «Δήλια» τροποποιημένα καὶ διατηροῦντες τὰ ὑπάρχοντα Ἀπολλώνια. Ἀλλ' εἰς τὰ νέα ταῦτα ἐτήσια Δήλια, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Δήλου, δὲν μετεῖχον πλέον οἱ τῶν Ἀθηνῶν Ἀθηναῖοι, οἵτινες δὲν ἀνενέωσαν μετὰ τῆς νέας κατοχῆς τῆς Δήλου τὴν παλαιὰν εἰς αὐτὴν θεωρίαν των, ἣν δὲν ἔπεμπον πλέον, ἀλλὰ μόνον οἱ ἐν Δήλῳ Ἀθηναῖοι, ἄποικοι καὶ κληροῦχοι ἐξ Ἀθηνῶν. Περὶ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἱδρυθέντος ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, φαίνεται ἐκ σαφῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἐνδείξεων, ὅτι καὶ οἱ Δήλιοι ἤρξαντο νὰ ἱδρύωσιν ἕτερον ἴδιον ναὸν τοῦ θεοῦ, τὸν μέγιστον δὲ πάντων καὶ παραπλεύρως πρὸς τὸν ἀθηναϊκὸν κείμενον. Οὗτος εἶναι ὁ ναὸς τῶν Δηλίων καλούμενος ἢ ἁπλῶς ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, διότι ἦτο ὁ κυρίως ναὸς τοῦ θεοῦ διὰ τοὺς Δηλίους. Ἀλλ' ὁ ναὸς οὗτος δὲν συνεπληρώθη εἰμὴ ἐπὶ ἐλευθέρας Δήλου βραδύτερον, περὶ

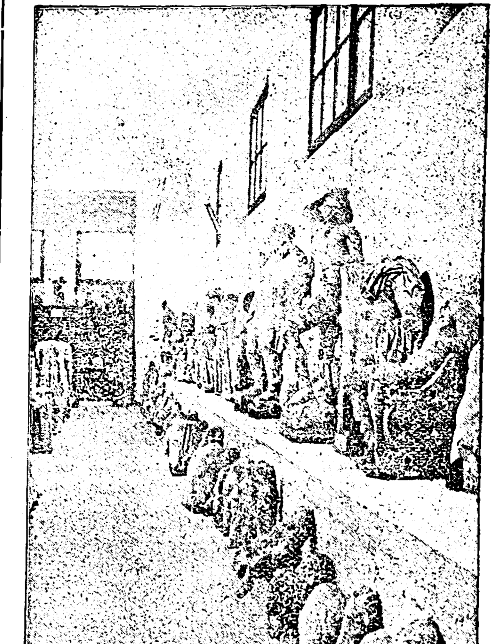

Πλευρὰ αἰθούσης τοῦ μουσείου μετ' ἀγαλμάτων.
(Φωτογρ. Δ. Πίππα.)

Digitized by Google

τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, ἐξ οὗ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς κυριαρχίας τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Δήλου θὰ διεκώλυσαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς Δηλίους ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν συμπληρώσωσι καὶ ἔπρεπε ν' ἀπαλλαγῇ πρὸς καιρὸν ἡ Δῆλος ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ νὰ γίνῃ δυ-

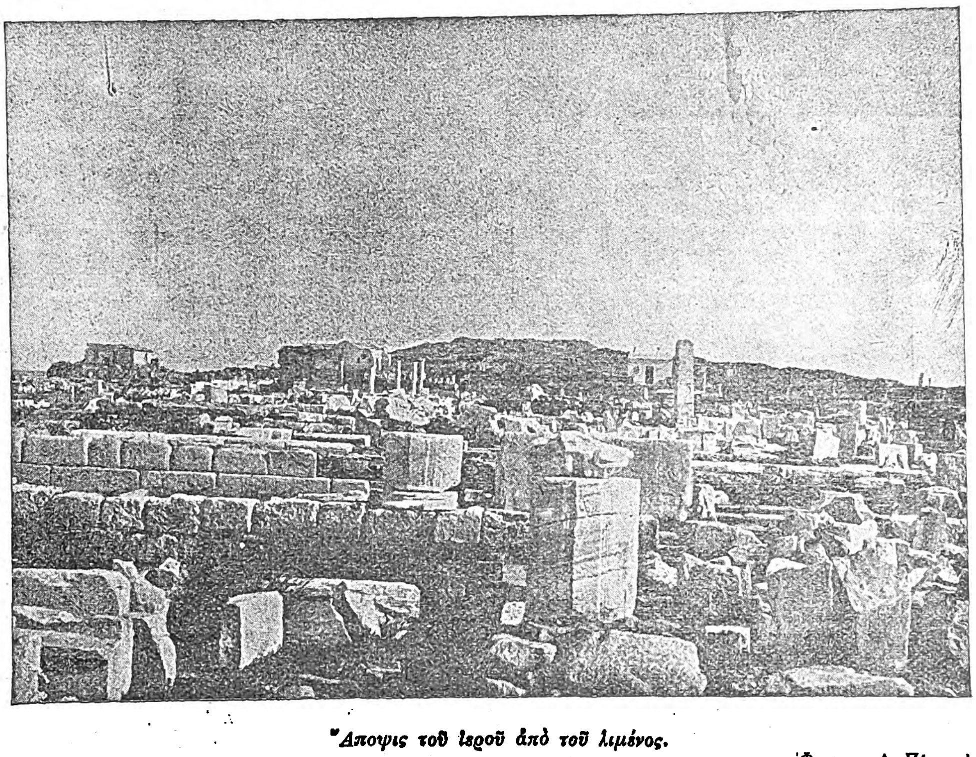

Ἄποψις τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ τοῦ λιμένος.

[Φωτογρ. Δ. Πίππα.]

νατὸν νὰ συνεχισθῇ καὶ περατωθῇ ἡ οἰκοδομὴ αὕτη ὑπὸ τῶν Δηλίων.

Καὶ ἔλαβον μὲν τὴν εὐτυχίαν οἱ Δήλιοι, μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, ν' ἀνακηρύξωσι τῷ 403 π. Χ. τὴν αὐτονομίαν των, τῇ βοηθείᾳ τῶν νικητῶν Λακεδαιμονίων, ὧν ἐσώθησαν μνεῖαι ἐπιγραφικαὶ ἐν Δήλῳ, ἀλλ' ἡ αὐτονομία των αὕτη δὲν διήρκεσεν ἢ ἐλάχιστα, διότι περὶ τὸ 394 π. Χ. πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέκτησαν τὴν προτέραν ἐπιβολήν των καὶ ἐπανῆλθον ἀμέσως εἰς Δῆλον, κυρίαρχοι ἐκ νέου τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς νήσου. Ἡ νέα αὕτη κυριαρχία των ἐπὶ τῆς Δήλου διήρκεσε καθ' ὅλον τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα, παρὰ τὴν ἐκ ταύτης δυσφορίαν τῶν Δηλίων. Περὶ τὸ 345 π. Χ. ἕνεκα τῆς τότε πολιτικῆς εὐκαιρίας, ἐτόλμησαν οἱ Δήλιοι ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς συνέδριον τῶν ἀμφικτιόνων, εἰς ὃ τὰς ἀποφάσεις ἐρύθμιζε τότε Φίλιππος ὁ Γ', ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, καὶ ν' ἀμφισβητήσωσι διὰ δίκης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τὸ δικαίωμα τῆς διοικήσεως τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήλου, ἀλλ' οὐδὲν ἐπέτυχον. Πρὸς συνηγορίαν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀπόψεως ἐν Δελφοῖς ἐξελέγη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ δήμου Ἀθηναίων ὁ ρήτωρ Αἰσχίνης, ἀλλ' ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀμέσως ἐματαιώθη, διότι ἐθεωρήθη, ὅτι ἡ δίκη θὰ ἐκινδύνευε νὰ χαθῇ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ ὁ Αἰσχίνης ἦτο ἐκ τῶν γνωστῶν φιλιππιζόντων· διὸ ἀντὶ τούτου ἐχειροτονήθη διὰ τὴν συνηγορίαν ὁ ρήτωρ Ὑπερείδης, οὗ ὁ ἐκφωνηθεὶς «Δηλιακὸς» λόγος μᾶς ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς περίφημος. Δυστυχῶς ὁ λόγος οὗτος τοῦ Ὑπερείδου δὲν διεσώθη. Ἐκ τῶν παρ' ἄλλοις μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι μνημονευομένων ἀποσπασμάτων αὐτοῦ, (ἔκδ. F. Blass, 1894 ἀπόσπ. XIII), γνωρίζομεν, ὅτι εἰς μέρος τοῦ λόγου ἀνέφερεν ὑπὲρ μὲν τῶν Ἀθηναίων, ὅτι ὄντως εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς διοικήσεως τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήλου, διότι αἱ σχέσεις τῆς Ἀττικῆς πρὸς τὴν Δῆλον ἦσαν ἱεραὶ καὶ παλαιόταται, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ Λητὼ μεταβαίνουσα εἰς Δῆλον, ἵνα γεννήσῃ τὸν θεόν, εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔλυσε καὶ ἀφῆκεν ἐκεῖ τὸν ζωστῆρά της, κατὰ δὲ τῶν Δηλίων κατηγόρει ἀνιερότητα καὶ ἑπομένως ἀκαταλληλότητα διὰ τὸ ἱερὸν διὰ γνωστὴν κακουργίαν αὐτῶν, διότι ἄλλοτέ ποτε ἐφόνευσαν πλουσίους Αἰολεῖς ἐλθόντας εἰς Δῆλον πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἱεροῦ. Φαίνεται, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Ὑπερείδου θὰ ἐπέδρασε πολὺ ἐπὶ τῶν συνέδρων, διότι οἱ Δήλιοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δικαιωθῶσι, διὸ καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἱερὸν αὐτῶν, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ νῆσός των, νὰ τελῇ καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων.

Ἀλλὰ τῷ 315 π. Χ., ἐν μέσῳ τῶν ἐμφυλίων διενέξεων τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐπέτυχεν ἡ Δῆλος ν' ἀπαλλαγῇ τῶν Ἀθηναίων καὶ ν' ἀνακτήσῃ ἐπὶ τέλους τὴν ἐλευθερίαν της, διὰ τῆς γενικῆς ἐλευθερίας τῆς κηρυχθείσης διὰ τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἐξ Αἰγύπτου. Ἔκτοτε ἡ Δῆλος, ἐλευθέρα πλέον καὶ αὐτοδιοίκητος, εἶχεν ἰδίας ἀρχὰς αὐτονόμου πολιτείας, καί, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἴδιον ἐτήσιον ἐπώνυμον ἄρχοντα, βουλὴν καὶ ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, πρὸς δὲ καὶ ἱεροποιοὺς διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ ἱεροῦ, διαδεχθέντας εἰς ταύτην τοὺς τῶν Ἀθηναίων ἀμφικτίονας. Ἀλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ αὐτοδιοίκησις καὶ ἡ ἐλευθερία αὕτη φαίνεται νὰ εἶχε σκιάν τινα νέαν, διότι μέχρι τοῦ 250 π. Χ. ἡ Δῆλος κατεστάθη τὸ συμμαχικὸν ἱερὸν τοῦ Κοινοῦ τῶν Νησιωτῶν, ὅπερ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῶν Πτολεμαίων καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐμπορικῆς Ρόδου εἶχεν ἔκτοτε ἱδρυθῇ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον. Ὑπάρχοντος δὲ τοῦ συνδέσμου τούτου πάντως ἐδεσμεύετο ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία τῆς Δήλου. Ἀλλὰ τῷ 250 π. Χ. τὸ Κοινὸν τῶν Νησιωτῶν διελύθη καὶ αἱ ἀποτελοῦσαι αὐτὸ νῆσοι ἔμειναν τελείως ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων, διὸ καὶ ἡ Δῆλος ἀπέκτησε τὴν τελείαν αὐτοδιοίκησίν της ἔκτοτε, μέχρι τοῦ 166 π. Χ. ὅτε καὶ πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανῆλθον ἐκ νέου εἰς τὴν Δῆλον, κυρίαρχοι ὅμως τοῦ λοιποῦ τελειωτικῶς. Μέχρι τοῦ 166 π. Χ. ὅμως ἡ Δῆλος ἦτο πράγματι πλήρως ἐλευθέρα, εἶχε νόμισμα ἴδιον καὶ ἐξέλεγε μόνη τοὺς ἄρχοντάς της διὰ τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως καὶ Δηλίους ἱεροποιοὺς διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ ἱεροῦ. Τῶν ἱεροποιῶν τούτων, κατ'

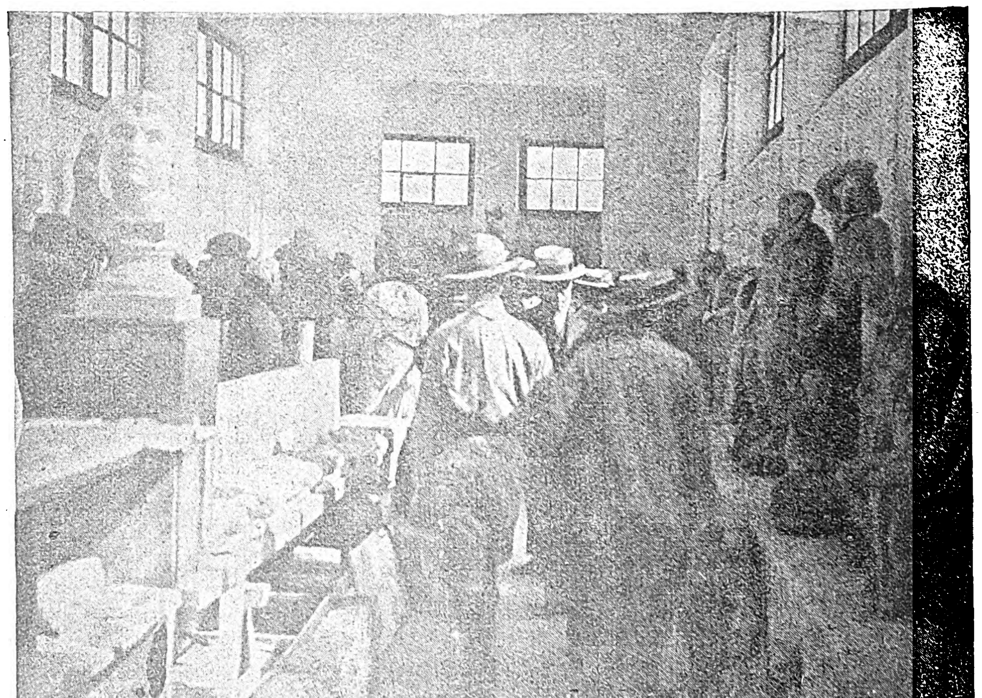

Ἡ αἴθουσα τῶν ἑλληνιστικῶν ἀγαλμάτων, μετὰ ἐπισκεπτῶν.

[Μουσεῖον Δήλου.]

ἔτος ἐκλεγομένων καὶ ἀντικαθισταμένων, γνωρίζομεν ἄριστα τὰ ἔργα, ἐκ τῶν πολλῶν σωθεισῶν ἐπιγραφῶν, εἰς ἃς ἐπέγραφον τὰς ἀλληλοπαραδόσεις των καὶ τὰς οἰκονομικὰς ἀναγραφάς των. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται, λόγοι ἱεροποιῶν καλούμεναι, ἦσαν πλάκες μαρμάριναι, μεγάλαι καὶ ὀρθογώνιοι, διὰ λεπτοτάτων ἐγχρώμων γραμμάτων κατὰ πάσας τὰς πλευρὰς ἐπιγεγραμμέναι καὶ περιλαμβάνουσαι τὴν συνολικὴν διαχείρισιν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν τῶν ἱεροποιῶν. Ἐξετίθεντο δὲ καθ' ἕκαστον ἔτος, μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἱεροποιῶν, πέριξ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ εἰς ἄλλους καταλλήλους τόπους τοῦ ἱεροῦ καὶ ἔμενον ἐκεῖ ἵνα λαμβάνωσι γνῶσιν πάντες καὶ ἐλέγχωσι τὴν διαχείρισιν τῶν ἱεροποιῶν.

Τὰ ἔργα τῶν ἱεροποιῶν φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐν συνόλῳ τὰ ἑξῆς: α') ἡ διαφύλαξις τῆς περιουσίας τοῦ θεοῦ, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν συναθροισθέντων κεφαλαίων, τοκιζομένων ἀσφαλῶς καὶ μὲ καλὸν τόκον, ἐκ τῶν δι' ἀφιερώσεων ἢ ἀγορῶν γενομένων κτημάτων εἰς ἀγρούς, οἰκίας, ἐργαστήρια καὶ εἴ τι ἄλλο, ἅτινα πάντα ἐξεμισθοῦντο ἐπὶ τῷ δυνατῷ μείζονι κέρδει καὶ τῇ ἠσφαλισμένῃ καταγραφῇ, καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἀναθημάτων, πολυτίμων καὶ σεβαστῶν ὡς κειμηλίων, φυλασσομένων ἐν τοῖς ναοῖς ἢ ἄλλοις θησαυροῖς· β') ἡ αὔξησις τῆς περιουσίας ταύτης δι' ἀσφαλεστέρας ἢ ἐπικερδεστέρας τοποθετήσεως τῶν κεφαλαίων, δι' ἀναμισθώσεως ἐν καιρῷ τῶν κτημάτων πρὸς μείζονα ἀπόληψιν, καὶ διὰ παραλαβῆς καὶ διαφυλάξεως τῶν νέων οἱωνδήποτε ἀφιερωμάτων τῶν λατρευτῶν· γ') ἡ συντήρησις τῶν ἱερῶν καὶ δημοσίων οἰκοδομῶν καὶ ἡ δημιουργία νέων μετ' ὑπευθύνου ἐπιστασίας διὰ τὴν ἀρτίαν ὑπὸ ἐργοληπτῶν ἐκτέλεσιν καὶ κατὰ τμήματα πληρωμὴν αὐτῶν· καὶ δ') ἡ διοίκησις τῶν διαφόρων ἱερουργιῶν καὶ ἄλλων συναφῶν ἢ μὴ λειτουργιῶν τῶν ἀνατεθειμένων αὐτοῖ, δι' ἐπιμελείας αὐτοπροσώπου πρὸς ἐκτέλεσιν ἐν πάσιν ὅλων τῶν θρησκευτικῶν ἢ νενομισμένων διατυπώσεων, διὰ προσλήψεως καὶ χρησιμοποιήσεως ἐν ταύταις παντὸς ἀναγκαίου προσώπου ἢ ὑπαλλήλου καὶ διὰ παροχῆς παντὸς ἀναγκαιοῦντος εἴδους ἢ ὑλικοῦ καὶ πάσης ὁπουδήποτε ἀπαιτουμένης δαπάνης. Ἐκ τῶν τοιούτων ἔργων τῶν ἱεροποιῶν εἶναι σαφῶς εὐνόητον ὅτι πολυτιμότατον ἀπόκτημα ὑπῆρξεν ἡ εὕρεσις αὐτῶν τῶν λιθίνων ἀπολογισμῶν τούτων, ἤτοι τῶν λόγων τῶν ἱεροποιῶν· διότι πάμπολλαι εἶναι αἱ πληροφορίαι ὅσαι ἀπροσδοκήτως συνεκομίσθησαν ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἂν δ' εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας προσθέσωμεν καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ψηφισμάτων τῆς πόλεως, δι' ὧν γνωρίζονται αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις αὐτῆς, καὶ τὰς ἀναθηματικὰς ἐν γένει ἐπιγραφάς, ἐξ ὧν προέρχονται πολλαὶ λεπτομέρειαι καὶ ἄλλαι πληροφορίαι περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων, συγκεντρώνομεν τὸ σύνολον τῶν λιθίνων δηλιακῶν κειμένων, ἐξ ὧν, ἐλλείψει εἰδήσεων ἐκ συγγραφέων, ἐγένετο δυνατὸν νὰ ἀναπλασθῇ ἱκανοποιητικώτατα ἡ ἐσωτερικὴ ἱστορία τῆς Δήλου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Γνωρίζομεν οὕτως ἐξ αὐτῆς, ὅτι οἱ Δήλιοι τῆς ἐποχῆς ταύτης, περὶ πολλοῦ ἔχοντες πᾶσαν φροντίδα πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ ἱεροῦ των, δὲν ἐλησμόνουν συγχρόνως νὰ δεικνύωσιν ἔκτακτον προθυμίαν, ὅπως περιποιῶνται καὶ κολακεύωσι πάντας τοὺς προσερχομένους ἔξωθεν λατρευτὰς καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἰσχυροὺς ἡγεμόνας τῶν χρόνων ἐκείνων. Οὕτω διὰ τῶν ἰδίων των προσπαθειῶν οἱ Δήλιοι ἵδρυσαν τότε ἐν Δήλῳ τὸ πρυτανεῖόν των, τὸ θέατρον, τὴν στοὰν πρὸς τῷ Ποσιδείῳ (salle hy-

Digitized by Google

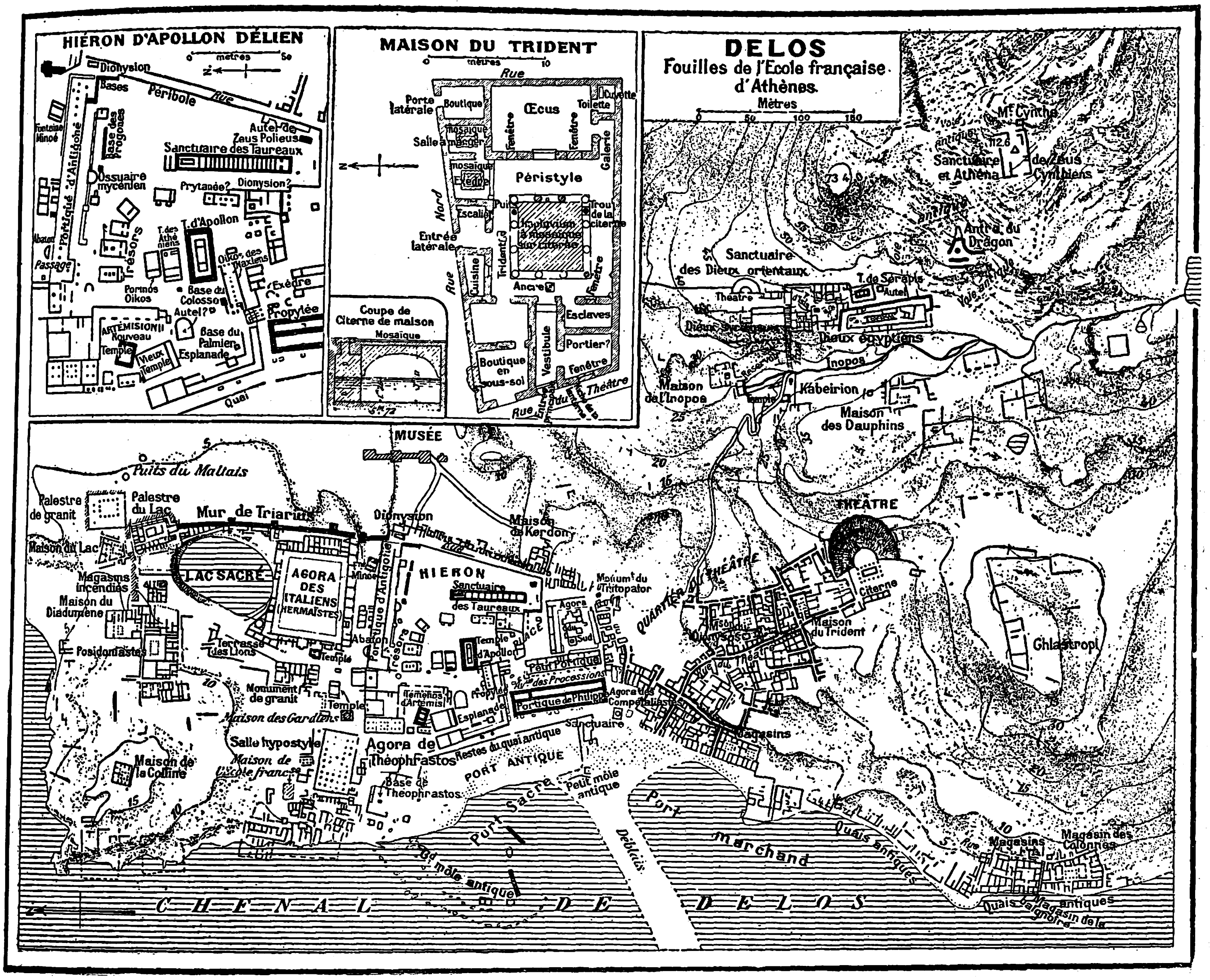

Διάγραμμα τοπογραφικὸν τῶν ἐν Δήλῳ ἀνασκαφῶν ("Ἄνω ἀριστερὰ τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ οἰκία [τῆς Τριαίνης].)
[Ἐκ τοῦ Cnude Toanne τοῦ 1911.]

postyle), τὸ Ἀφροδίσιον, τὸν παλαιότερον πιθανῶς βωμὸν τοῦ Διονύσου, τὸν βραδύτερον συμπληρωθέντα, παρ' ᾧ καὶ ὁ χορηγικὸς φαλλός, τὸ Ἀσκληπιεῖον, τὸ Διοσκούριον, τὸ Ἡραῖον (ἂν μὴ πριῦ.ῆρχε τοῦτο), τὸ ἱερὸν τοῦ Κύνθου, τὸ Πύθιον, διαφόρους ἀγορὰς μετὰ στοῶν καὶ ἄλλα δημόσια οἰκοδήματα, διὰ δαπανῶν προελθουσῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Διὰ δωρεῶν δὲ τῶν λατρευτῶν τοῦ θεοῦ καὶ τῶν κληροι όμων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάι δρου Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ὧν πάντων, ἔστω καὶ ἀντιμαχομένων μεταξύ των, δεξιῶς καὶ εὐστρόφως προσεπάθει νὰ ἐξασφαλίζῃ ἀδιατάρακτον τὴν εὔνοιαν καὶ προστασίαν ἡ ἀναπτυχθεῖσα διπλωματία τῶν Δηλίων, ἱδρύθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐν Δήλῳ τὰ ἐξόχως κοσμήσαντα τὸ ἱερὸν αὐτῆς μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα τῆς στοᾶ. τοῦ Ἀντιγόνου, τοῦ «Ἱεροῦ τῶν ταύρων» ἂν ὄντως ἦτο τοῦτο ὁ νεώσοικος τοῦ νικητηρίου πλοίου τοῦ Δημητρίου), ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου, ἡ στοὰ τοῦ Φιλίππου καὶ ἄλλα. Τὰς δωρεὰς ταύτας διῃώνισαν μετὰ τῶν ὀνομάτων των οἱ δωρηταί, ἀναγράφοντες αὐτὰ ἐπὶ τῶν ἐπιστυλίων τῶν οἰκοδομημάτων τούτων, ὡς ἐξηκριβώθη διά τινα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, καὶ κινοῦντες εἰς μίμησιν καὶ αὐτοὺς τοὺς Δηλίους, οἵτινες κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων ξένων δωρεῶν ἠναγκάσθησαν καὶ αὐτοὶ ἐντὸς τοῦ τόπου των νὰ ἀναγράψωσι τὸ ἴδιον ὄνομά των εἰς ὅσα οἰκοδομήματα ἵδρυον καὶ αὐτοὶ ἔξω τοὐλάχιστον τοῦ ἱεροῦ των (θέατρον). Ἀλλὰ πλὴν τῶν εἰς κτίρια δωρεῶν, καὶ δι' ἄλλων γλυπτικῶν ἔργων τέχνης, προσφερομένων εὐσεβῶς ἢ ἐπιδεικτικῶς, ἐκόσμησαν τότε προσέτι τὸ ἱερὸν τῆς Δήλου οἱ διάφοροι ἡγεμόνες. Οἱ ἐκ Μακεδονίας βασιλεῖς ἐξέθηκαν τοὺς ἀνδριάντας τῶν προγόνων των, οἱ Ἀτταλίδαι διεφήμισαν διὰ μαρμαρίνων καὶ χαλκῶν συμπλεγμάτων τὰς νίκας των κατὰ τῶν Γαλατῶν καὶ ἄλλοι ἤγειραν ἄλλα. Εἰς ἓν ἐκ τῶν τοιούτων ἔργων εἶναι πιθανὸν ὅτι δύναται ν' ἀνήκῃ ἡ θαυμασία χαλκῆ ἀνδρικὴ κεφαλή, ἡ ἐκ Δήλου ἀποθησαυρισθεῖσα εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ὡς καὶ τὸ μαρμάρινον ἄγαλμα τὸ λεγόμενον τοῦ Γαλάτου. Δι' ὅλων δὲ τούτων οἱ Δήλιοι φαίνονται πλέον δι' οὐδὲν ἄλλο ἐργαζόμενοι ἢ διὰ τὴν διακονίαν τοῦ εὐκόσμου ἤδη ἱεροῦ των καὶ μὴ ἀποζῶντες συγχρόνως εἰμὴ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ των, ὄντες δηλαδὴ πραγματικοὶ παράσιτοι τοῦ θεοῦ, ὡς οἱ ἀρχαῖοι τοὺς κατηγόρουν, καὶ φιλοξενοῦντες συνάμα καὶ περιποιούμενοι ὡς ξενοδόχοι καὶ ὑπηρέται τοὺς ἀφθόνους πλέον προσερχομένους ξένους. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐκτὸς τῆς γενομένης ἀναδείξεως τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήλου, ἤρχισε νὰ προάγεται προσέτι, διὰ τῶν πολλῶν λατρευτῶν καὶ ἐπισκεπτῶν καὶ τῆς γενικῆς προστασία; καὶ εὐνοίας τῶν ἰσχυρῶν ἡγεμόνων, καὶ αὐτὸς ὁ λιμὴν τῆς Δήλου, οὗ ἐγκαινιάζεται ἔκτοτε ἡ συνεχῶς τοῦ λοιποῦ αὐξάνουσα ἐμπορικὴ κίνησις. Οἱ μεγάλοι δωρηταὶ τῆς Δήλου βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, ἐλθόντες οὕτω. εἰς σχέσεις συχνοτέρας πρὸς αὐτὴν καὶ ἐκτιμήσαντες τὸ κατάλληλον τῆ: θέσεώ. της, εὗρον εὔλογον καὶ χρήσιμον νὰ ιὴν καταστήσωσι τὴν ἀποθήκην καὶ ἐμπορεῖόν των διὰ τὸν σῖτον καὶ τὰ δημητριακά των πρὸς εὐχερῆ κατανάλωσιν εἰς τὰς νοτιωτέρας καὶ ἀνατολικὰς χώρας, οἱ δὲ τῶι ἀνατολικῶν χωρῶν ἔμποροι, ἐφοπλισταί, τραπεζῖται καὶ ἐν γένει κερδοσκόποι, ἤρχισαν νὰ βλέπωσι πρόσφορον τὸν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἐν καλῇ θέσει κείμενον λιμένα τῆς Δήλου, ὅπως διευρύνωσι τὰς ἐπιχειρήσεις των, διὸ κα ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ συγκεντρώνωνται εἰς αὐτόν. Ἡ κοσμοπολιτικὴ ὄψις τῆς Δήλου καὶ ἡ ἐπέκτασις τῆς πόλεώς τη; τότε ἄρχεται νὰ συντελῆται, τῶν δὲ ὑπαρχουσῶν οἰκιῶν τὸ ἐνοίκιον αὐξάνει καὶ τῶν ἐν γένει οἰκοπέδων ἡ ἀξία ὑπερτιμᾶται, ὡς μᾶ; διδάσκουσιν αἱ ἐπιγραφαί.

Ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐκ παντοίων προελεύσεων, Μικρᾶς Ἀσίας, Φοινίκης, Α'γύπτου, εἰσρεύσαντος πολυμιγοῦς πληθυσμοῦ τούτου, τοῦ ὁσημέραι ἐγκοθισταμένου εἰς τὴν Δῆλον, ἄρχονται νὰ εἰσρέωσιν εἰς αὐτὴν καὶ νέαι καὶ διάφοροι ξέναι καὶ ἀνατολικαὶ λατρεῖαι, εἰς ἅ; ἦσαν πιστοὶ οἱ νέοι κάτοικοι τῆ; νήσου. Οὕτως εἶναι εὐεξήγητος ἡ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν διδομένη ἔνδειξις, ὅτι ἀπὸ αὐτῆς ἔτι τῆς ἐποχῆς φαίνονται ἀρχόμεναι ἐν Δήλῳ αἱ λατρεῖαι τῶν αἰγυπτιακῶν θεοτήτων. Ὁ Ἀπόλλων τῶν Δηλίων τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι καὶ οὗτος διπλωμάτης, δὲν ἐναντιοῦται πρὸς τὰς ξένας λατρείας, ἀλλ' εἰσδέχεται πάσας ὑπὸ τὴν σκέπην του, ἀρκεῖ νὰ γίνωνται ἀφορμὴ πρὸς προαγωγὴν τοῦ γενεθλίου τόπου του. Ὡς οἱ Δήλιοι ἐπαγγέλλονται πρὸς ὅλους οὐδετερότητα καὶ εἰσδέχονται τοὺς πάντας, οὕτω καὶ ὁ Ἀπόλλων παρέχει οὐδέτερον ἔδαφος εἰς τοὺς ξένους θεούς. Ἡ πρωτοκαθεδρία του οὐδέποτε ἔχει φόβον νὰ διασεισθῇ, οἱ δὲ θησαυροί του εἶναι κατάφορτοι πλέον πλουσίων ἀναθημάτων, προσκομιζομένων ὡσαύτως μετὰ τῆς αὐτῆς εὐλαβείας καὶ ὑπὸ τῶν ἰδιαιτέρων λατρευτῶν τῶν καινοφανῶν θεῶν τούτων. Περὶ τὸ τέλος ὅμως τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς περίπου τοῦ Β' π. Χ αἰῶνος, ἤρχισε ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἡ Ρώμη. Ρωμαῖοι πολῖται ἢ κάτοικοι τῶν ὑπαγομένων εἰς αὐτὴν χωρῶν καὶ δὴ ἐκ τῆς Κάτω Ἰταλίας μεμαρτυρημένως εἶχον ἔλθει ἐν τῷ μεταξὺ (ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς) εἰς σχέσεις πρὸς τὴν Δῆλον καὶ ἴσως καί τινες εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς αὐτὴν δι' ἐμπορικοὺς λόγους. Σχέσεις πρὸς αὐτὴν τὴν πολιτείαν τῆς Ρώμης ἐλαχίστας μέχρι τοῦδε θὰ ἔσχεν ἡ Δῆλος, καὶ ἂν ἔσχεν, εἶναι βέβαιον, ὅτι τὴν αὐτὴν καὶ πρὸς τὴν Ρώμην θὰ ἔδειξεν οὐδετερότητα, οἵαν καὶ πρὸς πάντας ἀνέκαθεν, παρὰ βεβαίως τὸν διὰ μακρῶν ἤδη ἐτῶν σύνδεσμον, ὃν εἶχε πρὸς τὴν Μακεδονίαν, τὴν πρὸ πολλοῦ κεκηρυγμένην ἐχθρὰν τῆς Ρώμης. Ἡ Ρώμη ὅμως, τῷ 166 π. Χ., ὅτε διὰ τῆς καταστροπώσεως τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως διέλυσε τὸ βασίλειον αὐτοῦ, δὲν ἐδίστασε νὰ παραχωρήσῃ τὴν Δῆλον εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες οὐδέποτε ἀπὸ τῆς παλαιᾶ; ἐκεῖθεν ἀπομακρύνσεώς των εἶχον λησμονήσει τὴν Δῆλον καὶ τὸ ἱερόν της καὶ πάντοτε τὸ ἐπωφθαλμίων. Μὲ τὴν παραχώρησιν ὅμως τούτων εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἡ Ρώμη δὲν συνεξεχώρησεν εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν λιμένα τῆς Δήλου, κηρύξασα τοῦτον ἐλεύθερον. Ἡ τοιαύτη ἐξαίρεσι; οὐδόλως προήρχετο ἐξ εὐνοίας τινὸς πρὸς τοὺς Δηλίους ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἡ Ρώμη ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ ἕνα ἐλεύθερον ἐμπορικὸν λιμένα διὰ μέσον τοῦ Αἰγαίου ὑπὸ τὴν σκέπην της, ἵνα διὰ τούτου δυνηθῇ νὰ μειώσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ μεγάλου τότε ἐμπορικοῦ λιμένος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῆς Ρόδου, ἥτις ὡς φιλτάτη τοῦ Περσέως ἦτο ἐχθρά της. Καὶ τοιοῦτον ἐλεύθερον ἐμπορικὸν λιμένα κατέστησε τὴν Δῆλον, ἥτις ἀμέσως ἀφῄρεσεν ἀπὸ τῆ; Ρόδου ὅλην τὴν

Digitized by Google

ἐμπορικὴν ἀκμήν. Ὅτι δὲ δὲν ἐνεθυμήθη ποτὲ νὰ φανῇ ἡ Ρώμη εὐνοϊκὴ πρὸς τοὺς Δηλίους, εἶναι φανερόν, διότι ἄνευ ἀντιρρήσεως εἰσήκουσε τὴν πρότασιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐπέτρεψε μετ' ὀλίγον τὴν ἔξωσιν καὶ ἐκδίωξιν ἐκ Δήλου ὅλων τῶν Δηλίων. Οὕτως οἱ Δήλιοι, οἱ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐλευθερίας των προπαρασκευάσαντες τὴν ἀκμὴν τῆς Δήλου, ἐξωρίσθησαν ἀπροσδοκήτως ἐκ τῆς πατρίδος των καὶ συμπαραλαβόντες ὅ,τι ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσιν ἐκ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν ἐγκατέλειψαν αὐτὴν οὕτω κατηρτισμένην εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τί ἀπέγινον τοῦ λοιποῦ οἱ Δήλιοι εἰς τὸν ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ τόπον τῆς ἐξορίας των δὲν γνωρίζομεν· εἶναι πιθανὸν μόνον, ὡς ἔχομεν ἐνδείξεις ἐξ ἐπιγραφῶν, ὅτι ὀλίγοι τινὲς ἐξ αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ παραμείνωσιν ἀρχῆθεν εἰς τὴν Δῆλον ἢ ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ ἐπανέλθωσιν ἐκ τῆς ἐξορίας των. Τὴν ἄνευ Δηλίων ἀπομείνασαν πλέον Δῆλον κατέστησαν τοῦ λοιποῦ οἱ Ἀθηναῖοι καθαρὰν ἀθηναϊκὴν ἀποικίαν καὶ ἀπῴκισαν δι' Ἀθηναίων κληρούχων, οἵτινες ὅμως, ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας ἐμπορικῆς μορφῆς τῆς Δήλου, ἥτις διετέλει ἐν τούτῳ καὶ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς Ρώμης, δὲν ἦσαν ἐν πᾶσιν ἐξηρτημένοι ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν.

Μετὰ εἴκοσιν ὅμως ἔτη, τῷ 146 π. Χ., ἡ Ρώμη ἐπιτελοῦσα τὸ κοσμοκρατορικόν της πρόγραμμα κατέστρεφε τελείως δύο μεγάλους καὶ ἐμπορικωτάτους λιμένας τῆς ἀρχαιότητος, τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Καρχηδόνα, καὶ μετὰ δέκα τρία ἔτη, τῷ 133 π. Χ., κατελάμβανεν ὡς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν καὶ αὐτὴν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ ἔμποροι τῶν ἰταλικῶν καὶ ἑλληνικῶν ἀκτῶν, οἱ διὰ τῆς Κορίνθου τέως ἐργαζόμενοι, καὶ οἱ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν, οἱ διὰ τῆς Καρχηδόνος τέως ἐκτελοῦντες τὰς ἐπιχειρήσεις των, εἶχον τώρα ἀνάγκην νέου ἐπιτηδείου ἐμπορικοῦ λιμένος, καὶ τοιοῦτος δὲν ὑπῆρχε πλέον ἄλλος ἢ ὁ ἐν μέσῳ ὅλων εὑρισκόμενος λιμὴν τῆς Δήλου, οὗ τὸν θεὸν συγχρόνως πάντες, καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Ρωμαῖοι καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ὁμοίως ἐσέβοντο. Οὕτως ἤρξαντο τοῦ λοιποῦ νὰ ἐγκαθίστανται ἐν Δήλῳ διάφοροι καὶ πολυπληθεῖς καὶ πάσης προελεύσεως ἐξ ὅλων τῶν γύρῳ ἀκτῶν ἔμποροι, πραγματευταί, μεταπράται, ἐκδοχεῖς, ἐφοπλισταί, τραπεζῖται καὶ παντὸς ἐπαγγέλματος ἄνθρωποι, οἵτινες, κάτοικοι τῆς Δήλου γινόμενοι καὶ τὰ γνωστὰ αὐτῶν ἔργα μετὰ μεγάλης ἐπιδόσεως ἀσκοῦντες, ὑπὸ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λιμένος, τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου, τὴν σκέπην τῆς κοσμοκράτορος Ρώμης καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῶν δραστηρίων πάντοτε Ἀθηναίων, προσέδωσαν τέλος εἰς τὴν Δῆλον τὴν μεγάλην ἐμπορικὴν ἀκμήν, ἣν μετὰ θαυμασμοῦ ἀναφέρει ἡ ἀρχαιότης καὶ ἥτις ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖόν της κατὰ τὰ ἔτη 100 ἕως 90 π. Χ.

Ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, οἱ ἐν συνόλῳ νῦν κάτοικοι τῆς Δήλου παρουσιάζονται διακεκριμένοι εἰς τρεῖς ἀνεξαρτήτους ὀργανώσεις. Πρώτη τούτων ἦτο ἡ τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἀναφέ-

Χορηγικὸν ἀνάθημα φαλλοῦ πρὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διονύσου.

[Φωτογρ Δ. Πίππα.]

ρεται εἰς τὰς ἐπιγραφάς. Οἱ Ἀθηναῖοι τῆς Δήλου δὲν ἦσαν μόνον οἱ πρῶτοι ἀποσταλέντες ἐξ Ἀθηνῶν ἄποικοι καὶ κληροῦχοι, ἀλλὰ πολλοὶ ἄλλοι προσέτι, οἵτινες αὐτοβούλως κινηθέντες ἐκ τοῦ ἐμπορίου εἶχον ἔλθει καὶ ἐγκατασταθῆ ἐν Δήλῳ.

Οἱ ἐν Δήλῳ Ἀθηναῖοι ἦσαν οἱ μονίμως δυνάμενοι νὰ θεωρηθῶσι κάτοικοι τῆς νήσου καὶ οἱ ἀξιώματι οὕτως εἰπεῖν, πολῖται καὶ κυρίαρχοι αὐτῆς, διὸ εἶχον συμπηχθῆ εἰς πολιτειακὸν κατασκεύασμα ἰδίου τύπου καὶ ἔκοψαν καὶ νόμισμα ἴδιον, τῶν ἐν Δήλῳ Ἀθηναίων καλούμενον. Ἐξ Ἀθηνῶν ἐδέχοντο τὸν ἄρχοντα αὐτῶν, ἐπιμελητὴν

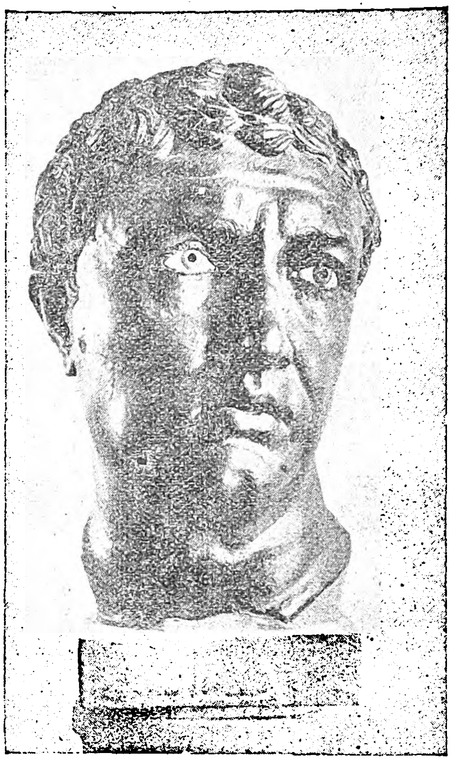

Χαλκῆ κεφαλὴ εἰκονιστική, ἐκ Δήλου.

[Ἀρχαιολ. μουσεῖον Ἀθηνῶν — Φωτογρ. Ἀ. Πετρίτση.]

τῆς νήσου καλούμενον, τοὺς ἐπὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἱερῶν χρημάτων τεταγμένους, οἵτινες εἶχον ἀντικαταστήσει, μέχρι τοῦ 130 π. Χ., ὅτε τελείως ἐξέλιπον, τοὺς προτέρους Δηλίους ἱεροποιούς, τὸν γυμνασιάρχην, ἄλλους τινὰς ἄρχοντας ἄλλων ὑπουργημάτων, καὶ τέλος τοὺς ἱερεῖς τῶν διαφόρων ναῶν τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν θεῶν, ὡς καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ξένων εἰσέτι, ὅσους ἤθελον νὰ εὐνοήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἐλάμβανον οἱ ἐν Δήλῳ Ἀθηναῖοι ἰδίας ἀποφάσεις, ἀνεξαρτήτως τῆς μητροπόλεως, δὲν ἐλογοδότουν πρὸς αὐτὴν καὶ δὲν ἐλάμβανον ἐπισήμους ἐντολὰς ἐκ μέρους τῶν Ἀθηνῶν. Ὡς θρησκευτικὴν ἀδελφότητα, οἱ ἐν Δήλῳ Ἀθηναῖοι ἀπετέλουν τὴν τῶν Ἀπολλωνιαστῶν λεγομένην. Δευτέρα ὀργάνωσις ἦτο ἡ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ὠνομάζοντο οὕτω κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, ἀλλ' ὡς προερχόμενοι ἐκ πάσης τῆς νοτίου Ἰταλίας ὠνομάζοντο καὶ διὰ τοῦ γεωγραφικοῦ ὀνόματος Ἰταλικοί. Οἱ ἐν Δήλῳ Ρωμαῖοι ἀνῆγον τὴν ἐξάρτησίν των εἰς τὴν ἐπικυρίαρχον τῆς Δήλου Ρώμην καὶ διὸ τοῦτο δὲν ὑπήγοντο εἰς τοὺς ἐν Δήλῳ Ἀθηναίους. Ἂν ὅμως ἀπετέλεσαν ἰδίαν πολιτειακὴν ὀργάνωσιν καὶ ποίαν, δὲν μᾶς πληροφοροῦν αἱ ἐπιγραφαί. Τὸ μόνον ὅπερ ἔγινε γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἀδελφότης τούτων ἐλάτρευεν ἰδιαιτέρως τὸν Ἑρμῆν, διὸ καὶ ἐκαλοῦντο Ἑρμαϊσταὶ καὶ εἶχον καὶ ἰδίους ἀγῶνας καὶ ἑορτάς, τὰ Ἑρμαῖα καὶ τὰ Ρωμαῖα. Ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν ἀδελφότητα τῶν Ἑρμαϊστῶν, ὧν οἱ προϊστάμενοι ἐκαλοῦντο Magistri, διὰ δωρεῶν τῶν πλουσιωτέρων ἐξ αὐτῶν καὶ διὰ συνεισφορῶν ἐν γένει, ᾠκοδόμησαν ὡς ἐντευκτήριον τῆς ἀδελφότητός των, περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, πρὸς νότον τῆς λίμνης, τὴν καλουμένην ἀγορὰν τῶν Ἰταλικῶν ἢ τῶν Ρωμαίων. Ἡ ἀγορὰ αὕτη εἶναι τὸ μέγιστον πάντων ἐν Δήλῳ εὑρεθὲν οἰκοδόμημα, ἔχει δύο ὀρόφους (πατώματα), εἰς τὸν κάτω δὲ ἰσόγειον ὄροφον ἦσαν ἐκτεθειμένα ἀγάλματα τῶν ὀνομαστῶν Ρωμαίων ὑπάτων καὶ στρατηγῶν, ὅσους ἐνόμιζον ὅτι ἔπρεπε νὰ τιμήσωσιν οἱ ἐν Δήλῳ Ρωμαῖοι. Ἐκ τῶν ἀγαλμάτων τούτων ἐσώθη ἐν τῇ κόγχῃ του τὸ τοῦ Γαΐου Ὀφελλίου, ὅπερ, ἀκέφαλον καὶ μὲ στάσιν πλησιάζουσαν πρὸς τὴν τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους, εἶναι ἔργον δύο Ἀθηναίων τεχνιτῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν τῷ οἰκοδομήματι τούτῳ ἐλάτρευον συγχρόνως οἱ ἐξ Ἰταλίας προερχόμενοι κάτοικοι οὗτοι τῆς Δήλου τὰς τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος θεότητας. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς θρησκευτικῆς ἀδελφότητος τῶν Ἑρμαϊστῶν, ὑπῆρχε καὶ ἄλλη ἐν Δήλῳ ρωμαϊκῆς προελεύσεως θρησκευτικὴ ἀδελφότης, ἡ τῶν Κομπεταλιαστῶν, ἐκ τοῦ λατινικοῦ compitum, εἰς ἣν οἱ μετέχοντες φαίνονται μὴ ἐλεύθεροι, ἀλλὰ μόνον ἀπελεύθεροι καὶ δοῦλοι. Τῶν Κομπεταλιαστῶν ἀναθήματα εὑρέθησαν βορείως τοῦ κεντρικοῦ λιμένος καὶ ἰδίᾳ νοτίως, διὸ ἡ ἐνταῦθα ὕπαιθρος ἀγορὰ ἐπωνομάσθη σήμερον τῶν «Κομπεταλιαστῶν», διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ πραγματικοῦ ἀρχαίου ὀνόματος αὐτῆς. Τρίτη τέλος ὀργάνωσις ἦτο ἐν Δήλῳ ἡ τῶν πάντοθεν εἰς αὐτὴν προσελθόντων ξένων, ἐκ τῶν διαφόρων τέως ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ τὴν τότε διεθνῆ ἐμπορικὴν γλῶσσαν ὁμιλούντων, ἤτοι τὴν ἑλληνικήν, διὸ καὶ κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς Ἑλλήνων καλουμένων. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι φαίνεται, ὅτι εἰς οὐδεμίαν πολιτειακὴν σύνταξιν συνῆλθον, ἀλλὰ μόνον εἰς μερικὰς θρησκευτικὰς ἀδελφότητας, ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς προελεύσεώς των καὶ τῆς ἐν τῇ πατρίδι των κοινῆς λατρείας. Οὕτως οἱ Βηρύτιοι, λατρεύοντες ἰδιαιτέρως τὸν Ποσειδῶνα, συνέπηξαν τὴν ἀδελφότητα τῶν Βηρυτίων Ποσειδωνιαστῶν, ἧς ἔργον ὑπῆρξεν ἐν Δήλῳ τὸ φερώνυμον Κοινόν, λέσχη καὶ ἐντευκτήριον τῆς ἀδελφότητος, οἰκοδομηθὲν μεγαλοπρεπῶς δυτικῶς τῆς λίμνης. Ἐν τούτῳ ἐλατρεύετο ὡς θεὰ ἡ Ρώμη, ἧς εὑρέθη ἐκεῖ ἀκέφαλον τὸ ἄγαλμα, ὡς ἐκεῖ ἐπίσης εὑρέθη τὸ μαρμάρινον σύμπλεγμα Ἀφροδίτης ἐξερχομένης τοῦ λουτροῦ καὶ ἀπωθούσης τὴν λάγνον ἐπίθεσιν τοῦ Πανός, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἄνωθεν αὐτῆς Ἔρωτος, ὅπερ μετενεχθὲν ἤδη ἐκ Δήλου ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Ὡσαύτως οἱ Τύριοι, λατρεύοντες ἰδιαιτέρως τὸν Ἡρακλῆ, εἶχον θρησκευτικὴν ἀδελφότητα τῶν Τυρίων Ἡρακλεϊστῶν, ἥτις καὶ αὕτη εἶχεν ἰδίαν λέσχην ἐν Δήλῳ, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν. Ἂν αἱ ὡς ἄνω ἀδελφότητες εἶχον καὶ ἄλλον μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς σύνδεσμον, ἐκτὸς τοῦ θρησκευτικοῦ, ὡς ἐμπορικὸν διὰ κοινὰς ἐπιχειρήσεις δὲν ἐμάθομεν. Οἱ Αἰγύπτιοι παραλλήλως, λατρεύοντες ἰδιαιτέρως τοὺς ἰδίους των θεούς των Σάραπιν, Ἶσιν, Ἄνουβιν, Ὄσιριν καὶ Ἁρποκράτην, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τὸν Σάραπιν, οὗ εἶχον οἰκοδομήσει τρεῖς διαφόρους ναοὺς κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Κύνθου, παρὰ τὸν Ἰνωπόν, εἶχον ἰδίαν ἀδελφότητα, τὴν τῶν Σαραπιαστῶν, καὶ λέσχην βεβαίως αὐτῶν παρὰ τὸν ἕνα τῶν ναῶν τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' οἱ ἐξ ἄλλων τόπων Ἕλληνες ἐν Δήλῳ, ἐπειδὴ ἦσαν ὀλίγοι ἐξ ἑκάστης κοινῆς πατρίδος καὶ ἰδίας λατρείας, δὲν παρουσιάζονται ἔχοντες ἰδίας ἀδελφότητας μὲ τὸ ὄνομα θεοῦ τινος. Οὗτοι κατετάσσοντο ἀδιακρίτως εἰς οἱανδήποτε θρησκευτικὴν ἀδελφότητα ἐκ τῶν ἄλλων, ἢ καὶ διὰ συνεισφορῶν μεταξύ των ἵδρυσαν μικρὰ πτωχικὰ ἱερὰ διαφόρων ἄλλων θεῶν, οὓς ἀπὸ κοινοῦ ἀπεφάσιζον νὰ λατρεύσωσιν ἰδιαιτέρως, καὶ ἐκεῖ συνήρχοντο πρὸς λατρείαν των. Τοιαῦτα ἱερὰ ἦσαν τὸ τῆς Ἁγνῆς Ἀφροδίτης τῶν Συρίων, τὸ τοῦ Ἀδαδ καὶ πολλὰ ἄλλα μὲ διάφορα ξενόφωνα ἢ ἑλληνόφωνα ὀνόματα διαφόρων ἀνατολικῶν θεῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων ἱερῶν εὑρίσκονται πέριξ τοῦ Κύνθου, ὅπου συνεκεντρώθησαν αἱ περισσότεραι καὶ συγγενεῖς τοιαῦται λατρεῖαι. Εἰς τοὺς ἐν Δήλῳ Ἕλληνας

Μαρμάρινον σύμπλεγμα Ἀφροδίτης - Πανὸς - Ἔρωτος, ἐκ Δήλου. Δεξιὰ τὸ ἄγαλμα [τοῦ Γαλάτου], *ἐκ Δήλου.*

[Ἀρχαιολ. μουσεῖον Ἀθηνῶν.]

περιελαμβάνοντο ἐπίσης καὶ οἱ ὁμοίας προελεύσεως ἀσταθεῖς κάτοικοι τῆς Δήλου ἢ οἱ ἐπισκέπται τῆς νήσου δι' ἐργασίας των, ὡς ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι, οἵτινες σωθέντες ἐκ μεγάλων θαλασσίων κινδύνων ἢ ἕνεκα ἄλλων θρησκευτικῶν λόγων κατέλιπον εἰς Δῆλον μονομερῆ ἀναθήματα

Digitized by Google

ων εἰς σπανιώτερον γνωστούς θεοὺς τῆς πατρίδος των.

Ὁ Στράβων (Χ. 5. 4) μᾶς ἀναφέρει περὶ τῶν Ἀθηναίων ὅτι «λαβόντες τὴν νῆσον καὶ τῶν ἱερῶν ἅμα καὶ τῶν ἐμπόρων ἐπεμελοῦντο ἱκανῶς». Τοῦτο τὸ ἐβεβαίωσαν πλήρως αἱ ἀνασκαφαί. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰ ἱερὰ οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης κατεσκεύασαν τὰ νότια προπύλαια τοῦ ἱεροῦ, ἔκτισαν τὸ νέον Ἀρτεμίσιον, παρὰ τὸ παλαιόν, ὅπερ φαίνεται ν' ἀνέρχεται μέχρι τοῦ Ζ΄ αἰῶνος π. Χ. καὶ ἴσως καὶ πλέον, συνεπλήρωσαν τὸ Διοσκούριον, ὥστε ν' ἀποβῇ τὸ τότε μεγαλύτερον Καβείριον, καὶ ἐν γένει ἐπεσκεύασαν καὶ συνεπλήρωσαν πάντα τὰ ἀρχῆθεν ἱερὰ καὶ ἐπροστάτευσαν τὴν ἵδρυσιν νέων ἱερῶν εἰς τοὺς ξένους ἀνατολικοὺς θεούς. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἐμπόριον πράγματι ἐπεμελήθησαν αὐτοῦ ἱκανῶς. Τότε ἐσχηματοποιήθη ὁ κεντρικὸς λιμὴν μετὰ λιμενοβραχιόνων καὶ προκυμαιῶν, τότε ἐτακτοποιήθησαν αἱ δύο, βορείως καὶ νοτίως τοῦ κεντρικοῦ λιμένος, ὕπαιθροι ἀγοραί, ὧν ἡ βορεία, ὡς ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ βάθρου τοῦ ἀγάλματος τοῦ ἐπιμελητοῦ Θεοφράστου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ κατασκευάσας πάντα τὰ περὶ τὸν λιμένα ἔργα, ὠνομάσθη «ἀγορὰ τοῦ Θεοφράστου», τότε ἐπεξετάθη ἡ στοὰ τοῦ Φιλίππου πρὸς δυσμὰς διὰ τῆς προσθήκης νέας πρὸς τὰ ἐκεῖ στοᾶς, πρὸς τὸν λιμένα βλεπούσης, διὰ προχειροτάτας ἐκθέσεις ἐμπορευμάτων καὶ διὰ τοῦτο Δεῖγμα καλουμένης. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἀθηναϊκὴν ἐποχὴν ὁ Πτολεμαῖος ὁ Ι΄ κατεσκεύασε στοὰν παρὰ τὸ γυμνάσιον καὶ στάδιον, ἅτινα φαίνονται τότε τελειοποιηθέντα· τότε τέλος φαίνονται οἰκοδομηθέντα ὅλα τὰ τμήματα τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Δήλου, τὰ μέχρι σήμερον ἀνασκαφέντα. Μεταξὺ τῶν οἰκιῶν τῆς ἀνασκαφείσης πόλεως ὑπάρχουσιν ἀρκεταὶ οἰκίαι πλουσίων, μεγάλαι καὶ καλλιμάρμαροι, μετὰ μωσαϊκῶν δαπέδων καὶ ἐγχρώμων κονιαμάτων καὶ ἱστορημένων τοιχογραφιῶν, αἵτινες πᾶσαι, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀρχαίων κυρίων αὐτῶν, ἔλαβον ὑπὸ τῶν ἀνασκαφέων σήμερον διάφορα συμβατικὰ ὀνόματα πρὸς διάκρισιν, ἐκ τῆς παραστάσεως τῶν μωσαϊκῶν αὐτῶν, ἐξ ἀκιδογραφημάτων (graffiti) ἐν τοῖς τοίχοις αὐτῶν μετὰ ὀνομάτων καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων λόγων. Ἐν τισιν οἰκίαις τῆς ἀρχαίας πόλεως πρὸς κόσμον αὐτῶν, ἐν ἄλλαις δὲ διότι ἦσαν ἐργαστήρια γλυπτικῆς, εὑρέθησαν διάφορα ἀγάλματα τῆς τελευταίας ταύτης ἀθηναϊκῆς ἐποχῆς τῆς Δήλου, δεικνύοντα τὴν ἀσκουμένην γλυπτικὴν τέχνην τότε, βιοτεχνικῶς πλέον καὶ μακρὰν πάσης καλλιτεχνικῆς πρωτοτύπου ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ κατ' ἐπιτυχεστάτην ἐνίοτε ἀντιγραφὴν παλαιοτέρων περιωνύμων καὶ κλασσικῶν προτύπων. Τοιαῦτα ἀγάλματα

Χαλκοῦν ἀνάγλυφον [ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγαθῆς Τύχης]
[Μουσεῖον Δήλου—Φωτογρ. Π. Καλονάρου.]

εἶναι τὰ εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἐκ Δήλου μετενεχθέντα, τοῦ «διαδουμένου» (κατὰ τὸν Πολυκλείτιον), τοῦ «ἀθλητοῦ», τῆς «Ἀρτέμιδος», τῆς «ἀγνώστου γυναικὸς» καὶ ἄλλα, ἐν δὲ τῇ Δήλῳ, τῆς Ἀρτέμιδος μετὰ τῆς ἐλάφου ἐν τῷ μουσείῳ, τῆς γυναικὸς Κλεοπάτρας ἐν τῇ φερωνύμῳ οἰκίᾳ της, τῆς θεᾶς Ἴσιδος ἐν τῷ Ἰσιείῳ, τῆς θεᾶς Ῥώμης ἐν τῇ λέσχῃ τῶν Βηρυτίων Ποσειδωνιαστῶν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν τῷ μουσείῳ. Κατὰ τὸ σχέδιον αὐτῶν, αἱ οἰκίαι τῆς Δήλου (αἱ μεγάλαι καὶ πλούσιαι), ἀποτελοῦνται ἐκ κεντρικῆς ὑπαίθρου αὐλῆς, μετὰ κιονοστοιχίας καὶ δωματίων γύρω, εἰς ἕνα ἢ δύο ὀρόφους. Ἡ κεντρικὴ αὐλὴ ἔχει κάτωθεν δεξαμενήν, ἥτις στεγάζεται διὰ τοῦ μωσαϊκοῦ δαπέδου. Ὅμοια πρὸς τὰς οἰκίας κατὰ τὸ σχέδιον

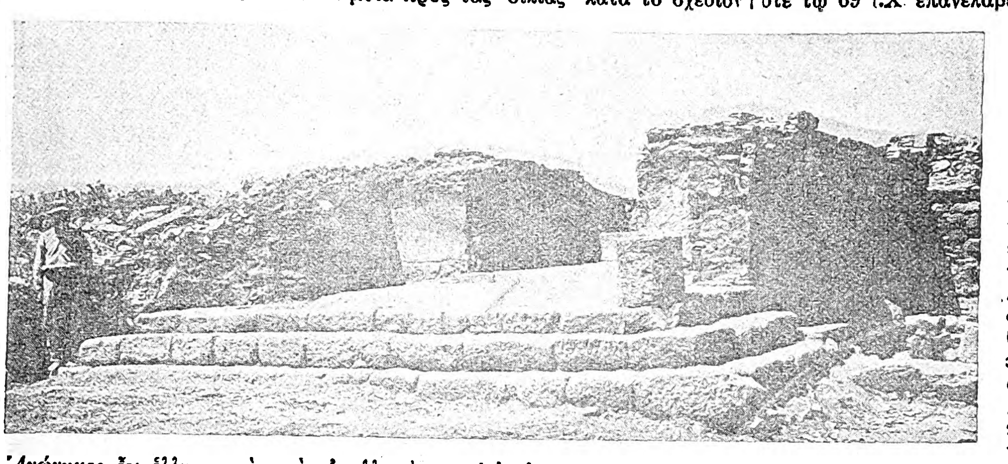

Ἀνώνυμος ἔτι ἑλληνιστικὸς ναὸς ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἐπ' αὐτοῦ τείχους τοῦ Τριαρίου, κατὰ τὰς νεωτάτας ανασκαφὰς τοῦ ἐφόρου Δ Πιππα.
[Φωτογρ. Γαλλ. Σχολῆς.]

εἶναι καὶ τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα τοῦ λιμένος καὶ αἱ αὐτόθι ἐμπορικαὶ ἀποθῆκαι. Αἱ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν ὁδοὶ εἶναι στεναί, πλακόστρωτοι, ἔχουσιν ὑπονόμους διὰ τὰ ὕδατα καὶ ἀκολουθοῦσι τὴν φυσικὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους. Ἡ ὅλη πόλις τῆς Δήλου ἐξετείνετο συνεχῶς ἐπὶ τεσσάρων λοφίσκων τῆς νήσου καὶ εἰς τὰς μεταξὺ τούτων κοιλάδας. Εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἐκ τούτων εὑρίσκεται τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος περιβεβλημένον διὰ περιβόλου, ὅστις φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ τρίτος τῶν ἀνέκαθεν γενομένων. Οὔτε ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων τμημάτων τῆς πόλεως, οὔτε ἐξ οἱουδήποτε ἄλλου μέσου εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ μετὰ πιθανότητος ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς πόλεως τῆς Δήλου, κατὰ τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἐπίδοσιν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ὑψίστη ἀκμὴ τῆς Δήλου, ὅτε ἀπροσδοκήτως ἐσήμανε τὸ τέλος τοῦ βίου της. Ὁ Μιθριδάτης ὁ Ε΄ ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου, συμπλακεὶς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπηγγέλθη τὴν ἀπαλλαγὴν Ἀνατολῆς καὶ Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς καταπιέσεως ἂν συνετάσσοντο μετ' αὐτοῦ πρὸς νικηφόρον ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, οἵτινες συνηγέρθησαν πρὸς τοῦτο, ὑπῆρξαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἡ Δῆλος, ἡ ἀποικία τῶν Ἀθηναίων, ἕνεκα τῶν ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων καὶ διότι ὅλην της τὴν ἐμπορικὴν ἀκμὴν ἐστήριζεν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν προστασίαν, δὲν συνετάχθη μετὰ τῆς μητροπόλεώς της, ἀλλὰ παρέμεινε πιστὴ εἰς τὴν Ῥώμην. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε, ἢ μᾶλλον ἀπεσταλμένος ἐν Ἀθήναις τοῦ Μιθραδάτου Ἀριστίων ἢ Ἀθηνίων, ὅστις ἦγε καὶ ἔφερε τότε τὰς Ἀθήνας, ἀπέστειλεν εἰς Δῆλον μετὰ στρατοῦ τὸν φίλον του Ἀπελλικῶντα τὸν Τήιον, τῷ 88 π. Χ., λόγιον καὶ φιλόβιβλον καὶ ἔκδοτον εἰς τὰς διασκεδάσεις, νὰ φέρῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Μιθριδάτου τὴν Δῆλον καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτὴν διὰ τὴν προτέραν παρακοήν της, συλῶν τὰ χρήματα αὐτῆς. Ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ Ἀπελλικῶντος, οἱ ἐν Δήλῳ Ῥωμαῖοι φαίνεται ὅτι ἐφυγαδεύθησαν ἐξ αὐτῆς, εἰσβάντες εἰς πλοῖα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Ὀριβίου, ὡς λέγει αὐτὸν ὁ Ποσειδώνιος. Ὁ Ἀπελλικῶν ὅμως ἀντὶ νὰ φυλάσσῃ τὴν Δῆλον ἐξετρέπετο εἰς μέθας καὶ διασκεδάσεις. Κατὰ μίαν τοιαύτην νύκτα, καθ' ἣν ἡ Δῆλος ἐφυλάσσετο ἀμελῶς καὶ ἐμέθυεν ὁ Ἀπελλικῶν μετὰ τῶν στρατιωτῶν του, ἀποβιβάσας ὁ Ὀρίβιος τοὺς ἄνδρας του ἐπετέθη κατὰ τῶν τοῦ Ἀπελλικῶντος καὶ ἐφόνευσεν ἐξ αὐτῶν 600, ᾐχμαλώτισε 400, ἔκαυσε πολλοὺς ἐντὸς τῶν οἰκιῶν εἰς ἃς κατέφυγον, καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἀπελλικῶντα νὰ σπεύσῃ νὰ διασωθῇ διὰ φυγῆς ἀπὸ τῆς Δήλου. Οὕτως ἡ Δῆλος ἐπανῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ στόλος τοῦ Μιθριδάτου ἦλθεν εἰς Δῆλον καὶ ἔλαβεν ἀντεκδίκησιν, ἐκτὸς δὲ τῆς ἄλλης συμφορᾶς ἣν ἐπέφερεν εἰς ὅλην τὴν πόλιν, κατέστρεψε κυρίως πᾶν ὅ,τι ἦτο ῥωμαϊκὸν ἐν Δήλῳ, καὶ ἐφόνευσεν, ὡς λέγεται, περὶ τὰς 20.000 Ἰταλῶν. Ἡ Δῆλος ἐπανῆλθεν οὕτω πάλιν ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διετήρησαν αὐτὴν καὶ μετὰ τὴν κατατρόπωσίν των, τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ὅστις φαίνεται ὅτι ἦλθε καὶ εἰς τὴν Δῆλον, ἔνθα ἐτιμήθη διὰ δύο μνημείων, βορείως καὶ νοτίως, ἔξωθεν τοῦ Ἱεροῦ εὑρεθέντων. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ Σύλλα ἐπανῆλθον εἰς Δῆλον καὶ οἱ τέως Ῥωμαῖοι αὐτῆς κάτοικοι, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ ἐπισκευάσωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς μιθριδατικὰς ζη- σκευάσωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς μιθριδατικὰς ζη-

μίας καὶ νὰ ἀνιδρύσωσι τὰ ἀγάλματά των.

Τοιουτοτρόπως ἡ Δῆλος ἐπανέλαβε τὴν προτέραν εἰρηνικὴν ζωήν της, ἀλλὰ κατὰ πολὺ μεμειωμένην, ὡς ἐκ τῶν μεσολαβησασῶν συμφορῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐσύχναζον εἰς τὴν Δῆλον οἱ πειραταὶ τῶν θαλασσῶν, ἕνεκα τοῦ ἐνταῦθα ἐμπορίου τῶν δούλων, ὅπερ ὁ Στράβων μᾶς ἀναφέρει ὅτι ἦτο τόσον μέγα, ὥστε ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἠδύναντο νὰ γίνωσιν ἀγοροπωλησίαι μυριάδων δούλων. Τοὺς γνωρίμους τῆς Δήλου πειρατὰς τούτους ἔσπευσε νὰ μεταχειρισθῇ ὁ Μιθριδάτης, ὅτε τῷ 69 π.Χ. ἐπανέλαβε τὰς κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐχθροπραξίας. Ἵνα βλάψῃ τοὺς Ῥωμαίους, καταστρέφων τὴν Δῆλον καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ Ἰταλούς, ἐζήτησε συνεργὸν τὸν ἀρχιπειρατὴν Ἀθηνόδωρον, ὅστις ἐπιθυμῶν λείαν ἀνθρώπων καὶ χρημάτων καὶ ἐλπίζων τοιαύτην ἄφθονον ἐκ Δήλου, εὐχαρίστως κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπετέθη κατὰ τῆς Δήλου καὶ κατέστρεψεν αὐτὴν τελείως, παραλαβὼν εἰς δουλείαν τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων αὐτῆς. Καὶ προσῆλθε μὲν εἰς Δῆλον ἐγκαίρως κατόπιν ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Τριάριος, ἀλλ' εὗρε πλέον τὴν πόλιν ἡμικατεστραμμένην καὶ κενωθεῖσαν τοῦ μεγίστου μέρους τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἔσπευσε δὲ κατ' ἀνάγκην καὶ νὰ τειχίσῃ πλέον ταύτην, τέως ἀτείχιστον οὖσαν, κατὰ τὸ ἐλάχιστον κατοικούμενον μέρος αὐτῆς παρὰ τὸν λιμένα. Διὰ τὸ τεῖχος μετεχειρίσθη τοὺς λίθους καὶ τὰ ὑλικὰ τῶν πέριξ κατεστραμμένων οἰκιῶν καὶ οἰκοδομημάτων, ἐφ' ὧν μάλιστα καὶ ἐστήριξεν αὐτὸ τοῦτο τὸ τεῖχος. Οὕτως ἐφάνη τὸ τεῖχος τοῦτο καὶ κατὰ τὰς προτέρας ἀνασκαφάς, ἀλλ' ἰδίᾳ τὰς νεωτάτας γενομένας πέριξ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Δ. Πίππα. Κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἀνασκαφὰς εὑρέθη τὸ τεῖχος τοῦ Τριαρίου καὶ ἐπί τινος ναοῦ, ὅστις ἤδη ἀπηλλάγη αὐτοῦ. Διὰ τὸν ναὸν τοῦτον, τέως ἀταύτιστον καὶ ἀνώνυμον, ὑπάρχουν λόγοι νὰ θεωρήσωμεν ὅτι εἶναι ὁ τῆς Ἀγαθῆς Τύχης, εἰς μίαν τῶν παραστάδων τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὸ ἤδη ἐν τῷ μουσείῳ Δήλου ὡραῖον χαλκοῦν ἀνάγλυφον τοῦ Δ΄ μ. Χ. αἰῶνος. Εἰς ἐργαστήριον παραπλεύρως τῶν στοῶν τοῦ ναοῦ τούτου εὑρέθη καὶ ἡ πηλίνη μήτρα τῆς «Λακωνικῆς χορευτρίας».

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν πειρατῶν καταστροφήν της, ἡ Δῆλος παρέμεινε πλέον πτωχὴ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐμπορικῆς ζωῆς, διότι οἱ ἔμποροι ἐφυγαδεύθησαν ἐξ αὐτῆς καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς ἄλλους πλέον λιμένας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἰταλίας. Καὶ κατεστράφησαν μὲν τελείως βραδύτερον οἱ πειραταὶ τῶν θαλασσῶν ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου, ἀλλ' οὐδὲν ἐσήμαινε πλέον διὰ τὴν Δῆλον, διότι οἱ ἔμποροι ἅπαξ ἐγκατασταθέντες ἀλλαχοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανέλθωσι πλέον. Ὁ ῥωμαϊκὸς νόμος τοῦ 58 π. Χ. περὶ τῆς Δήλου παρέσχεν ἐπίσης ἐξαιρετικὰς εἰς αὐτὴν εὐνοίας, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἠδυνήθη καὶ οὗτος νὰ συντελέσῃ. Μόνον Ἰουδαῖοί τινες ἔμποροι κατέφυγον περὶ τοὺς χρόνους τούτους εἰς Δῆλον, ἱδρύσαντες καὶ ἰδίαν συναγωγὴν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου, ἀλλὰ πάντως καὶ οὗτοι φαίνονται πτωχοί τινες, ἐξ ὧν οὐδὲν μέγα ἦτο δυνατὸν περὶ τῆς νήσου νὰ προέλθῃ. Ὁ Κικέρων, ὅταν μετέβη εἰς τὴν Δῆλον, εὗρε ταύτην πολὺ ἀπέχουσαν τῆς ἄλλοτε ἀκμῆς της. Ἐγκαταλειπομένη οὕτω συνεχῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων της, ἡ Δῆλος κατήντησε περὶ τοὺς χρόνους τῶν Ἀντωνίνων ν' ἀπομείνῃ μὲ ἕνα ἰσόβιον ἱερέα τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις ἔφθανε διὰ νὰ εἶναι καὶ κυβερνήτης τῆς νήσου, ὀλίγον δὲ βραδύτερον, ὅτε ὁ Παυσανίας ἐπεχείρει νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτὴν καὶ δὲν τὸ κατώρθωνεν, ἡ Δῆλος θὰ ἦτο ἐντελῶς ἔρημος κατοίκων, ἂν δὲν ἀπεστέλ-

«Λακωνικὴ χορεύτρια», ἔκτυπον πηλίν. μήτρας πινακίδος. Εὕρημα τῶν νεωτάτων ἀνασκαφῶν τοῦ ἐφόρου Δ Πίππα.
[Μουσεῖον Δήλου.]

Digitized by Google

λοντο ἐξ Ἀθηνῶν φύλακες διὰ τὸ ἱερὸν αὐτῆς. Οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι, ἀντὶ τῶν παλαιῶν κερδῶν ἀπὸ τῆς Δήλου, ἔχουσιν ἤδη βάρος αὐτήν, καί, ὡς μᾶς παραδίδεται, ἐζήτουν νὰ πωλήσωσιν αὐτὴν ὡς ἀγρόν τινα πρὸς γεωργίαν. Εἶναι πλέον νῆσος ἔρημος καὶ κυριολεκτικῶς ἔχει καταντήσει ἡ Δῆλος ἄδηλος, ὡς προεμάντευσε περὶ αὐτῆς σιβυλλικός τις χρησμὸς καὶ ὡς τὴν ἀναφέρει αὐτολεξεὶ ὁ «Συνέκδημος» τοῦ Ἱεροκλέους.

Μετὰ τὴν ἐρήμωσιν ἑνὸς ἴσως αἰῶνος προσέρχονται καὶ κατοικοῦσιν εἰς Δῆλον Χριστιανοί τινες, οἵτινες ἐπὶ τῶν παλαιῶν ἐρειπίων ἱδρύουσι τὴν πολίχνην των καὶ κτίζουσι τὰς ἐκκλησίας των, εὑρεθείσας κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, διότι μὲ τὸ ὄνομα τῆς Δήλου τιτλοφορεῖται χριστιανικὴ ἐπισκοπή. Ἡ χριστιανικὴ αὕτη πολίχνη φαίνεται, ὅτι ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα ἐπὶ τῆς Δήλου μέχρι τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, ὡς βεβαιοῦσι σχετικὰ νομισματικὰ εὑρήματα. Κατόπιν ἡ Δῆλος, καθ' ὅλους τοὺς μετέπειτα αἰῶνας, εἶναι ἐντελῶς ἔρημος καὶ δὲν συχνάζεται ἢ μόνον ὑπὸ τῶν πειρατῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἵνα τοῖς χρησιμεύσῃ ὡς κρησφύγετον, καὶ ὑπὸ τῶν φιλαρχαίων περιηγητῶν διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειάν των. Κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας χρησιμεύει πρὸς γεωργίαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Μυκόνου καὶ ὡς πρόχειρον λατομεῖον μαρμάρου ὅλων τῶν πέριξ νησιωτῶν. Μεταβαίνουσιν ἐκεῖ οὗτοι, ἵνα εὕρωσι στύλους ὡς πρυμνησιοδέτας τῶν λιμένων των, ἵνα λαξεύσωσιν ἰγδία καὶ ἄλλα σύγχρονα μαρμάρινα σκεύη, ἵνα παρασκευάσωσιν ἄσβεστον, χάριν τῆς ὁποίας εἶχον γίνει τόσαι ἀσβεστοκάμινοι, ὥστε περὶ τὰς δέκα νὰ συναντήσῃ ἡ κατόπιν ἀνασκαφή. Οἱ γείτονες Τήνιοι καὶ Μυκόνιοι τὴν ἐχρησιμοποίησαν ἐπί τινα χρόνον καὶ πρὸς λῆψιν λίθων διὰ τὰς νέας οἰκοδομάς των, καὶ οὕτως ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Τήνου φέρει πολλοὺς λίθους δηλιακούς, ὡς πλάκας τοῦ δαπέδου τῆς αὐλῆς αὐτῆς, συνεχῶς δὲ ἀποτειχίζονται ἐκ Μυκόνου καὶ συγκομίζονται εἰς Δῆλον ἐνεπίγραφοι καὶ γλυπτοὶ λίθοι. Ἡ ἔναρξις τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἡ τοποθέτησις μονίμου ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας ἐν Δήλῳ ἔθεσε τέρμα εἰς τ' ἀνωτέρω τελευταῖα δεινά της καὶ ἐπανέφερε νέαν ζωὴν ἐπ' αὐτῆς, ἥτις, μὲ τὴν αἴγλην τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐρειπίων καὶ ἔργων τέχνης καὶ μὲ τὴν συρροὴν ἀδιακόπως περισσοτέρων ἐπισκεπτῶν ὁσημέραι βαίνει αὐξανομένη, ὥστε νὰ μὴ δύναται καὶ πάλιν ν' ἀποκαλῆται ἔρημος ἡ ἄλλοτε τόσον ἱερὰ καὶ περιώνυμος νῆσος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ περὶ τῆς Δήλου βιβλιογραφία, ὡς ἐκ τῶν ἀπὸ μακρῶν ἤδη ἐτῶν γιγνομένων ἐπ' αὐτῆς συστηματικῶν ἐρευνῶν καὶ μεγάλων ἀνασκαφῶν καὶ τῶν ἐκ τούτου προκυψασῶν διαφόρων μελετῶν καὶ δημοσιεύσεων, εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη. Αἱ δημοσιεύσεις περὶ τῆς Δήλου εἶναι κατεσπαρμέναι εἰς πολλὰ ἀρχαιολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ περιοδικά, πρὸ πάντων γαλλικά, διότι οἱ Γάλλοι ἀρχαιολόγοι τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρξαν οἱ ἀνασκάψαντες καὶ μελετήσαντες αὐτήν. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ ἄλλους Γάλλους ἐπιστήμονας, εἰδικοὺς εἰς διαφόρους ἄλλας ἐπιστήμας, συνεκόμισεν ἡ Γαλλικὴ Σχολή, πρὸς ἐξέτασιν καὶ μελέτην τῆς Δήλου ὑπὸ διαφόρους ἄλλας ἀπόψεις, χαρτογραφικήν, γεωλογικὴν κ.λ.π. Ἀλλὰ καὶ βιβλία καὶ συγγράμματα αὐτοτελῆ, ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς περιοδικοῖς δημοσιεύσεων, ἐξεδόθησαν ἤδη ἀρκετά, πρὸ πάντων ὡσαύτως γαλλικά, καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἐν συνεχείᾳ ἐκδιδόμενα. Καὶ εἰς ἄλλων δὲ γλωσσῶν ἀρχαιολογικὰ περιοδικά, ἢ καὶ εἰς ἰδιαίτερα βιβλία ἐδημοσιεύθησαν δηλιακαὶ μελέται. Μόνον δὲ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν αἱ γενόμεναι μέχρι σήμερον δημοσιεύσεις περὶ Δήλου εἶναι ἐλάχισται καὶ οὐχὶ πρωτότυποι, ἀλλὰ μικραὶ περιλήψεις, πρὸς χρῆσιν τῶν πολλῶν, ἐκ τῶν γαλλικῶν δημοσιεύσεων. Τὴν πρὸ τοῦ 1873 βιβλιογραφίαν τῆς Δήλου, περιλαμβάνουσαν δημοσιεύματα γενόμενα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ καταλέξωμεν. Ἐνταῦθα θὰ ἀναγραφῇ ἡ τῆς Δήλου βιβλιογραφία μόνον κεφαλαιωδῶς καὶ ὑπὸ γενικώτερον καταλογισμὸν τῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων, ἐν οἷς περιέχονται δηλιακαὶ δημοσιεύσεις, καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ὁμοίων βιβλίων, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης, ὁ ἐπιθυμῶν εὐρύτερον καὶ εἰδικῶς νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τῆς Δήλου, νὰ γνωρίζῃ ποῦ νὰ ἀνατρέξῃ διὰ νὰ ἐξεύρῃ λεπτομερῶς πάσας τὰς γενομένας περὶ Δήλου δημοσιεύσεις.

Καὶ περιοδικὰ μὲν συγγράμματα, εἰς ἃ ἔχουσι δημοσιευθῆ περὶ Δήλου δημοσιεύσεις, εἶναι τὰ ἑξῆς: Πρωτίστως τὸ περιοδικὸν τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν «Bulletin de correspondance hellenique» (=BCH), εἰς ἕνα τόμον κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ νῦν, πλὴν μικροῦ χάσματος κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ἔχουσι δημοσιευθῆ πάντα τὰ ἀποτελέσματα τῶν κατ' ἔτος ἀνασκαφῶν τῆς Δήλου καὶ τὰ εὑρήματα αὐτῶν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἰδιαίτεραι μονογραφίαι περὶ μνημείων τῆς Δήλου, ἀγαλμάτων, γλυπτῶν καὶ ἐν γένει παντοίων ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης εὑρεθέντων ἐν τῇ νήσῳ. Ἄλλο περιοδικὸν σύγγραμμα, εἰς ὃ ἔχουσι δημοσιευθῆ πολλαὶ ἐτήσιοι προσωριναὶ ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Δήλου ὑπὸ τῶν διευθυντῶν καὶ ἑταίρων τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, ὡς καὶ ἄλλαι ἐξ αὐτῶν προελθοῦσαι μελέται, εἶναι τὰ «Comptes rendus des séances de l'Académie des inscriptions et belles-lettres» (=CRAI). Ἄλλα δὲ γαλλικὰ περιοδικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς ὑπάρχουσι περὶ Δήλου δημοσιεύσεις, εἶναι κατὰ σειρὰν τὰ ἑξῆς: «Revue archéologique», «Revue de l'art ancien et moderne», «Revue des études grecques», «Revue des études anciennes», «Journal des savants», «Gazette des beaux-arts», «Monuments et mémoires Piot», «Archives des missions scientifiques» (παλαιὰ καὶ νέα σειρά), «Revue biblique» (ἰδίᾳ 1914), «Revue semitique» (ἰδίᾳ 1909), «Revue philologique» (ἰδίᾳ 1914), «Indépendance hellénique» τῶν Ἀθηνῶν (ἰδίᾳ 1873), «Revue générale de l'architecture et des traveaux publics» (ἰδίᾳ 1874), «Bulletin de la société de géographie de l'Est» (ἰδίᾳ 1881), «Monuments grecs» (ἰδίᾳ 1878—1882), «Musée Belge», «Bulletin bibliographique du Musée Belge» (ἰδίᾳ 1907), καὶ ἄλλα δευτερεύοντα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν. Εἰς ταῦτα δὲ δέον νὰ προστεθῇ καὶ ὁ μετὰ πολλῶν δηλιακῶν μελετῶν τόμος τῶν «Mélanges Holleaux» (Recueil de mémoires concernant l'antiquité grecque) τοῦ 1913. Ἐκ τῶν εἰς ἄλλας γλώσσας περιοδικῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ φιλολογικῶν συγγραμμάτων περὶ Δήλου μελέται ἔχουσι δημοσιευθῆ εἰς τὰ ἑξῆς: «Athenische Mitteilungen» τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, «Hermes» (ἰδίᾳ 1917), «Philologus» (ἰδίᾳ 1907), «Klio» (ἰδίᾳ 1907 καὶ 1908), «Archäologische Zeitung» (ἰδίᾳ 1875 καὶ 1882), «Journal of Hellenic Studies» τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, (ἰδίᾳ 1881, 1883 καὶ 1924), «Annual of the British School at Athens» (ἰδίᾳ VIII, 1896—1897), «American Journal of philology» (ἰδίᾳ 1906) κ.λ.π. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ περιληφθῶσι καὶ τὰ δηλιακὰ δημοσιεύματα τὰ εἰς τὰ ἑλληνικὰ περιοδικὰ περιεχόμενα, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἀθήναιον» (1873 καὶ 1875), «Διεθνὴς ἐφημερὶς τῆς νομισματικῆς ἀρχαιολογίας» (ἰδίᾳ 1913, καὶ ἀλλαχοῦ περὶ τῶν νομισμάτων τῆς Δήλου καὶ τῶν ἐν ταύτῃ γενομένων νομισματικῶν εὑρημάτων), «Ξένια» (τιμητικὸς τόμος τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1912), «Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον» τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας (ἰδίᾳ τόμ. Η' 1923 1925]), «Ἑλληνικὰ» (τόμ. 1ος 1928).

Εἰς τὰ περιοδικὰ συγγράμματα πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ ἐν μεγάλοις λεξικοῖς γενόμενα δηλιακὰ δημοσιεύματα, ὡς ἐν τῇ Reale Encyclopaedie τῶν *Pauly-Wissowa* ὑπὸ *V. von Schoeffer* τὸ ἄρθρον Delos ἐν τόμ. IV, 1891, σελ. 2459—2502), ἐν τῷ «Dictionnaire des antiquités» τῶν *Daremberg-Saglio* ὑπὸ *Th. Homolle* τὸ ἄρθρον Delia (ἐν τόμ. II, 1, 1892 σελ. 55—59 καὶ ἄλλα ἄρθρα ὑπὸ ἄλλων ἐν τῇ κατόπιν συνεχείᾳ τοῦ λεξικοῦ), ἐν τῷ Dizionario epigrafico di antiquità romane» τοῦ *E. de Ruggiero* τὸ ἄρθρον Delus ὑπὸ *L. Pernier* (ἐν τόμ. II, 1907 1910, σελ. 1604—1622).

Αὐτοτελῆ βιβλία δημοσιευθέντα περὶ τῆς Δήλου καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, εἰδικὰ ἢ γενικώτερα, εἶναι τὰ ἑξῆς: *A. Lebegue*, Recherches sur Délos (Paris 1876).—*Th. Homolle*, De antiquissimis Dianae simulacris deliacis (Paris 1885). — *Th. Homolle*, Les archives de l'intendance sacrée à Délos (315—166 av. J. C.) (Paris. 1887). — *Th. Homolle*, Les travaux de l'école française d'Athènes dans l'île de Délos (Conférences de l'exposition universelle internationale de 1889) (Paris 1890) — *V. von Schoeffer*, De Deli insulae rebus (Berliner Studien, IX) (Berolini 1879). — *M. Bulard*, Peintures murales et mosaïques de Délos (ὅλος ὁ XIV τόμος τῶν « Monuments Piot) (Paris 1908).— *W. Déonna*, Les «Apollons archaïques» (Genève. 1909) (ἐν ᾧ δημοσιεύονται πάντες οἱ ἐν Δήλῳ εὑρεθέντες ἀρχαϊκοὶ κοῦροι.— *G. Leroux*, Les origines de l'édifice hypostyle en Grèce, en Orient et chez les Romains (Paris. 1913).— *G. Leroux*, Lagynos (Paris. 1913).— *S. Molinier*, Les «maisons sacrées» de Délos au temps de l'indépendance de l'île (Paris. 1914). — *P. Roussel*, Les cultes égyptiennes à Délos du III au I siècle av. J. C. (Paris 1916.)- *P. Roussel*, Délos, colonie athénienne (Paris. 1916). — *J. Hatzfeld*, Les trafiquants italiens dans l'Orient hellénique (Paris. 1919). — *F. Dürrbach*. Choix d'inscriptions grecques de Délos, avec traduction et commentaire. Τόμ. Α'. τεῦχ. α' (1921), τεῦχ. β' (1927).— *F. Courby*, Les vases grecs à reliefs (Paris. 1922). — *Ch. Dugas*, Céramique des Cyclades (Paris 1925).— *M. Bulard*, La religion domestique dans la colonie romaine de Délos, d'après les peintures murales et les autels historiés (Paris 1926) καὶ τέλος τὸ μόλις ἐκδοθὲν καὶ μὴ κυκλοφορήσας εἰσέτι (1929) βιβλίον περὶ τοῦ Κύνθου τοῦ *A. Plassart*.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω καθαρῶς ἐπιστημονικὰ βιβλία προστίθενται ἐνταῦθα καὶ τὰ χάριν τῶν πολλῶν γραφέντα περιληπτικὰ βιβλία, ἢ περιγραφαὶ ἐν ὁδηγοῖς χάριν τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς Δήλου. Ἐκ τούτων σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς: *Ch. Diehl*, Excursions archéologiques en Grèce. Ἤδη 9η ἔκδοσις (1919). (Ἐν τούτῳ ἡ Δῆλος κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς 1873-1888. Ἐδημοσιεύθη καὶ μετάφρασις τῆς α' ἐκδόσεως τούτου ἑλληνιστί, ὑπὸ *Ἀλεξ. Μ. Καράλη*. Ἀρχαιολογικαὶ ἐκδρομαὶ ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι, 1896, σελ. 142-218).— *J. Vareka*, Dans l'île de Délos (Τσεχιστί) (1901). — *O. Fritsch*, Delos die Insel des Apollon (1908).— *G. Fougères*, Grèce («Guide-Joanne», σελ. 487-498) (1911). — *K. Baldeker*, Griechenland σελ. 236-242) (1904).— *P. Roussel*, Délos (Paris. 1925).— Ὅμοια βιβλία καὶ ὁδηγοὶ ταξιδιώτου, ἐκδοθέντα ἑλληνιστί, εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ἀλ. Θ. Φιλαδελφέως*, Δῆλος (Ἀθῆναι, 1909). — *Τρ. Εὐαγγελίδου*, Ἑλλάς, ὁδηγὸς (ἔκδοσις β' 1907, σελ. 562-570).

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλα τινὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ μελέται περὶ Δήλου, τὰ ἑξῆς: *[Ἀνωνύμου]*, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νήσων Δήλου καὶ Ρηνείας καὶ περὶ ἐμπορίας παρά τινος τῶν ἐμπορευομένων Ἑλλήνων (Σύρος. 1829). — *[Γ. Γρυπάρη]*, Ὑπόμνημα περὶ τῶν εἰς τὴν Μύκονον ἀνηκουσῶν ἐρημονήσων (Ἀθῆναι. 1862).— *[Σπ. Χ. Δουκάκη]*, Ἐκδρομὴ εἰς Δῆλον. Τὰ Δήλια. (Ἐν «Ἡμερολ. Γυμνασ. Σύρου», Ἔτος Β', 1889, σελ. 180-186). —*Π. Γ. Ζερλέντου*, Ἡ ἐπισκοπὴ Δήλου (ἐν « Ἐκκλησ. Ἀλήθεια », τόμ. ΚΗ'. σελ. 279-282 καὶ 303-305). — *Ι. Βελανιδιώτου*, Αἱ ἐπισκοπαὶ Πυροναξίας καὶ Δήλου (Ἐν «Ἱερομνήμονι» τοῦ Βόλου, ἔτει Β'. 1907, ἀριθ. 7). — *Γ. Θ. Γαϊτάνου* Περὶ τῆς νήσου Δήλου ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ μυθολογικὴν ἔποψιν (Σύρος 1903). (Συμπεπληρωμένη ἀναδημοσίευσις ἐν τῷ «Ἡμερολογ. Σύρου» τοῦ *Α. Φουστάνου*, ἔτει Β'. 1903).— *[Π. Μ. Στεφάνου]*, Ἡ νῆσος Δῆλος. (Ἐν «Κυκλαδ. ἡμερολογ.» *Π. Μ. Στεφάνου*, ἔτει Β'. 1928. σελ. 74-80).— Κεχωρισμένως δὲ προστίθενται καὶ αἱ ἑξῆς ἑλληνικαὶ ἐπιστημονικαὶ μελέται περὶ Δήλου: *Θ. Δὲ Χελδράϊχ*, Συμβολαὶ πρὸς σύνταξιν τῆς χλωρίδος τῶν Κυκλάδων Χλωρὶς Μυκόνου-Δήλου-Ρηνείας (Ἐκ τῆς ἐπετηρίδος τοῦ «Παρνασσοῦ», Τόμ. Ε', 1901, σελ. 239—255).—*Ph. Négris*, Délos et la transgression actuelle des mers (Athènes 1907).—*Π. Κ. Βιζουκίδου*, Περὶ τῶν Δηλίων (Λειψία 1921).—*Ἀντ. Κεραμοπούλλου*, Σανδαλοκρατία, ἐκ τοῦ « Ἡμερολογ. Μεγάλης Ἑλλάδος» τοῦ *Γ. Δροσίνη*, (1924, σελ. 71—80).

Ὡς κατακλεῖδα δ' εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς ὅλης βιβλιογραφίας περὶ Δήλου ἀφήσαμεν τὰς δύο μεγάλας σειρὰς τῶν κυρίως συνολικῶν δημοσιεύσεων περὶ Δήλου τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες εἰς ἐξόχους ἐκδόσεις ἀρξάμεναι ἀπὸ τοῦ 1909 θὰ συνεχισθῶσιν ἐπὶ πολὺ εἰσέτι μέχρι συμπληρώσεώς των. Εἶναι δ' αὗται αἱ ἑξῆς: 1) Τὸ Corpus τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Δήλου, αἵτινες ἀριθμοῦνται εἰς πολλὰς χιλιάδας. Ὑπὲρ τούτου εἶχε διατεθῆ, εἰς τὸ μέγα corpus τῶν ὅλων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῆς Πρωσσικῆς Ἀκαδημίας (Inscriptiones Graecae), ὁ XI τόμος, καὶ ἐν τούτῳ ἐξεδόθησαν ἀρχικῶς δύο τεύχη Λατινιστί, τὸ β' ὑπὸ *F. Dürrbach* τῷ 1912, καὶ τὸ δ' ὑπὸ *P. Roussel* τῷ 1914. Μετὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ὅμως, ἀντὶ νὰ συνεχισθῇ ἡ ἔκδοσις καὶ τῶν ὑπολοίπων τευχῶν εἰς τὴν αὐτὴν σειράν, ἐξεδόθη εἰς συνέχειαν τῆς ἀριθμήσεως τῆς σειρᾶς ἐκείνης (ἀριθμὸς ἐπιγραφῶν 290—371), νέον ἀνεξάρτητον τεῦχος γαλλιστί, εἰς νέαν ἰδίαν σειρὰν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν (fondation de Duc de Loubat), ὑπὸ *F. Dürrbach* (Inscriptions de Délos Nos 290—371) τῷ 1926.— 2) Ἡ μεγάλη ἔκδοσις τῶν περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐξερευνήσεως τῆς Δήλου τελικῶν δημοσιεύσεων τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν (Ecole Française d'Athènes. Exploration archéologique de Délos, publiée sous la direction des directeurs de l'école). Ἡ ἔκδοσις γίνεται κατὰ τεύχη ἀνεξάρτητα, ἅτινα μέχρι τοῦδε εἶναι τὰ ἑξῆς: I) *A. Bellot*, Carte de l'île de Délos au 1 : 10000, avec un commentaire explicatif (Paris 1909).—II) *G. Leroux*, La Salle Hypostyle (Paris 1909). II (Complément) *R. Valois - G. Poulsen*, Nouvelles recherches sur la Salle Hypostyle (Paris 1914).—III) *L. Gallois*, Cartographie de l'île de Délos (Paris 1910).— IV) (1) *L. Cayeux*, Description physique de l'île de Délos (Paris 1911). —V) *F. Courby*, La portique d'Antigone ou du Nord-Est, et les constructions voisines (Paris 1912).— VI) *Ch. Picard*, L'établissement des Poseidoniastes de Bérytos (Paris 1921). —VII) (1) *R. Vallois*, Les portiques au sud du Hiéron (Paris 1923).—VIII) (1 et 2 planches) *J. Chamonard*, Le Quartier du Théâtre (Paris 1922 et 1924).—IX) *M. Bulard*, Description des révêtements peints à sujets religieux (Paris 1926), καὶ X) *Ch. Dugas*, τὸ νεώτατον τεῦχος (1928), μὲ τὰ ἀρχαϊκὰ ἀγγεῖα τοῦ Ἡραίου τῆς Δήλου. Τὴν ἀπὸ τοῦ 1873 μέχρι τοῦ 1922 ἀρχαιολογικὴν βιβλιογραφίαν τῆς Δήλου ἐδημοσίευσεν ἐν συνόλῳ, δυστυχῶς ὅμως ὄχι ἄνευ ἐλλείψεων, ὁ Βέλγος ἀρχαιολόγος *H. Philippart*, ἐν τῇ «Revue belge de philologie et d'histoire», ἐν τῷ τόμῳ τοῦ 1922, σελ. 784—803 καὶ εἰς ἴδιον τεῦχος τῷ 1923.

Δ. Δ. ΠΙΠΠΑΣ

—Δῆλος *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα ὄρους τῆς Βοιωτίας ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρχαίαν βοιωτικὴν πολίχνην Τεγύραν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς διισχυρίζοντο ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐγεννήθη αὐτόθι, δι' ὃ καὶ ἐκάλουν *Δῆλον* τὸ παρὰ τὴν πόλιν ὄρος, παρ' ὃ ῥέει ὁ ποταμὸς Μέλας. Συνήθως ταυτίζεται τὸ ὄρος τοῦτο μετὰ τοῦ παρὰ τὸ χωρίον Πύργος τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος λόφου Καλάμου (ὕψ. 375 μ.), οἱ νεώτεροι ὅμως τὸ ταυτίζουσι πρὸς τὸν κατὰ πολὺ ὑψηλότερον καὶ βορειοδυτικώτερον Χλωμὸν (ὕψ. 1080 μ.). Ι. Σ. Σ.

— Δῆλος, *Μεγάλη* — *[Γεωγρ.]*. Σημερινὴ ὀνομασία τῆς νήσου Ρηνείας (βλ. λ.).

— Δῆλος, *Μικρὰ* — *[Γεωγρ.]*. Σημερινὴ ὀνομασία τῆς ἀρχαίας Δήλου (βλ. λ.).

— Δήλου *στενὸν* *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεταξὺ Ρηνείας καὶ Δήλου πορθμὸς (Dili strait: πλάτ. 37°24' Β, μῆκ. 25°15' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykonos, Rhenea and Delos), ἔχων τῆς Ρηνείας τὴν ἀκτὴν πρὸς δυσμὰς καὶ τὴν τῆς Δήλου πρὸς ἀνατολάς, καταμεσῆς δὲ τὰς νησῖδας Μικρὸς Ρεματιάρης καὶ Μεγάλος Ρεματιάρης. Τὸ ΝΑ κέρας τοῦ στενοῦ σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριον *Γρανίτης*, τὸ ΒΑ τὸ ἀκρωτήριον *Καμήλα* καὶ τὸ ΒΔ ἡ *Ι λαοόπουντα* τῆς Ρηνείας. Δύο ὕφορμοι σχηματίζονται ἐν τῇ ἀκτῇ τῆς Δήλου τῇ πρὸς τὸ στενόν. Ὁ *Σκαρδάνας* ΒΑ τοῦ Μικροῦ Ρεματιάρη καὶ οἱ *Φοῦρνοι* ΝΑ τοῦ Μεγάλου Ρεματιάρη. Ἡ μανία τῶν ἀνέμων ἐν τῷ στενῷ τῆς Δήλου, ἐν περιπτώσει καταιγίδων καὶ δὴ τῶν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «τῶν Ἁγίων Σαράντα», ἐκδηλοῦται ἀγρία. Σ. Ε. Λ.

δηλόστομον (τὸ) (Delostomum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιγνονιοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα ἰθαγενῆ τοῦ Περοῦ. Γνωστὰ 3 εἴδη. Δ. Ν. Π.

δηλῶ (*—όω*) καὶ ***δηλώνω***· φανερώνω, κάμνω τι γνωστόν: «ὁ λόγος του δηλοῖ τὴν προαίρεσίν του», «δηλῶ ὅτι ἀποκλείονται οἱ μεσῖται», ἀνακοινῶ τι ἐπισήμως, ὑπευθύνως (ἰδίως πρὸς τὰς ἀρχάς: «δηλώνω τὴν γέννησιν τέκνου», «ἐδήλωσα ἀπορίαν» || τὸ γ' ἑνικὸν *δηλοῖ*· σημαίνει: «αὐτὸ ποῦ λὲς τί δηλοῖ», «ὁ μῦθος δηλοῖ», «τὸ ὄνειρον δηλοῖ»· ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθη καὶ ἀόρ. *ἐδήλησε* ἐπὶ τῶν ὀνείρων: «τὸ ὄνειρο ἐδήλησε», ἐπραγματοποιήθη, τὸ ὑπονοούμενον ἐπηλήθευσε. Παθητ. μετ. δεδηλωμένος, *—η, —ον* (βλ. λ.).

Δήλων. Ἀθηναῖος, οἰκιστὴς τῆς παρὰ τὴν Δῆλον νήσου Ρηνείας.

δηλώνω βλ. δηλῶ.

δηλώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ δηλωθῇ, δηλωτέος.

δήλωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δηλοῦν*, φανέρωσις, γνωστοποίησις: «δήλωσις ἐπιθυμίας, —ἀρνήσεως», «κάμνω τὴν δήλωσιν ὅτι δὲν δέχομαι ἀστειότητας» || ὑπεύθυνος ἀνακοίνωσις (γινομένη ἰδίως πρὸς τὰς ἀρχάς): «δήλωσις περιεχομένου», «—ἐξαγωγῆς, —εἰσαγωγῆς», «δήλωσις καθαρᾶς προσόδου», «δήλωσις οἰκογενειακῶν βαρῶν» || ἐπίσημος ἀνακοίνωσις, ἐκ μέρους ἀρχῆς ἢ καὶ ἄλλου προσώπου ἐπὶ ζητημάτων κοινοῦ ἐνδιαφέροντος: «δηλώσεις τῆς κυβερνήσεως, — τοῦ πρωθυπουργοῦ, — τοῦ βασιλέως», «ἡ κυβέρνησις θὰ προβῇ εἰς δηλώσεις ἐν τῇ Βουλῇ».

— *[Δημόσ. Δίκαιον]* Καλεῖται *δήλωσις* ἡ ὑποχρεωτικὴ εἰς τὰς δημοσίας ἀρχὰς γνωστοποίησις ἐπὶ γάμου, γεννήσεως, θανάτου, υἱοθεσίας, διαζυγίου, ἀναγνωρίσεως, βαπτίσεως καὶ πολλῶν ἄλλων πράξεων, περὶ ὧν προβλέπει ὁ νόμος, ὁρίζων καὶ ποινὰς ἐν περιπτώσει παραλείψεως τῆς γνωστοποιήσεως ὑπὸ τῶν ὑποχρεουμένων (βλ. τὰς οἰκείας λέξεις καὶ λ. ληξιαρχεῖον).

— *[Διεθ. Δίκ.]* Βλ. διακήρυξις.

— δήλωσις *βουλήσεως* *[Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. δικαιοπραξία.

δηλωτέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ δηλωθῇ, δηλώσιμος: «τὸ δηλωτέον ποσόν».

Δηλώτης, *Νικόλαος*. Ἕλλην νομομαθὴς ἐκ Κερκύρας ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἦτο ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος «Φωνὴ τῶν χωρικῶν» καὶ πολέμιος τῆς ἀγγλικῆς προστασίας. Ἔγραψε: «Repertorio delle massime di giurisprudenza in materia civile e commerciale tratte delle decisioni ed atti resi dal Supremo Consiglio di Justizia degli Stati Ioni dall'anno 1818 al 1847» (Κέρκυρα 1848), «Εὑρετήριον τῆς ποινικῆς νομολογίας τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1841 μέχρι τοῦ 1852» (Κέρκυρα 1854). Π. Ν. Π.

Digitized by Google

δηλωτικὸν (τό)· οὐδετ. τοῦ *δηλωτικός*, λαμβανόμενον ὡ οὐσιαστ. (κατὰ παράλειψιν τῆς λ. *ἔγγραφον*)· ναυτιλιακὸν ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται τὸ ὄνομα, ἡ προέλευσις, ἡ χωρητικότης, τὸ φορτίον τοῦ πλοίου κλπ.

—*['Εγκυκλ.]* Βλ. πλοίαρχος.

δηλωτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ δηλῶν, ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλοι πρὸς δήλωσιν: «οἱ λόγοι του εἶναι δηλωτικοὶ τῆς προαιρέσεώς του»· || τὸ οὐδέτ. δηλωτικὸν ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

δῆμα (τό)· ἰδιωματ. ἀντὶ *βῆμα*: «ἄγιο δῆμα».

Δημαγόρας, ὁ *Σάμιος*. Ἕλλην ἱστορικὸς προγενέστερος τοῦ Διονύσου τοῦ Ἁλικαρνασέως, συγγράψας ἱστορίαν τῆς οἰκίσεως τῆς Σαμοθρᾴκης. Ταύτης σῴζονται τρία ἀποσπάσματα ἐν Müller Fragm. histor. graec. Δ' 378). —π.

δημαγωγία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δημαγωγοῦ, τὸ ἄγειν τὸν δῆμον, ἡ ἱκανότης τοῦ πείθειν τὰ πλήθη καὶ χειραγωγεῖν αὐτά· || ἡ δι' ἀπατηλῶν μέσων ἀπόκτησις τῆς εὐνοίας τοῦ δήμου, δημοκοπία.

δημαγωγικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δημαγωγίαν: «δημαγωγικὰ τεχνάσματα»· || ὁ κατάλληλος, ὁ ἔχων κλίσιν καὶ ἔμφυτον ἱκανότητα εἰς τὴν δημαγωγίαν: «ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπῆρξε δημαγωγικώτατος ἀνήρ». — Ἐπιρρ. *δημαγωγικῶς*.

δημαγωγικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δημαγωγικοῦ, ἡ ἱκανότης καὶ τέχνη τοῦ πείθειν τὸν δῆμον.

δημαγωγὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ἄγων τὸν δῆμον, ὁ ἱκανὸς νὰ πείθῃ τὰ πλήθη καὶ νὰ χειραγωγῇ αὐτά· || ὁ δι' ἀπατηλῶν μέσων ἀποκτήσας τὴν εὔνοιαν τοῦ δήμου, ὁ δημοκόπος.

—*['Εγκυκλ.]* Εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν διακεκριμένοι πολῖται, οἵτινες ἀσκοῦντες μεγάλην δύναμιν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὡς σύμβουλοι καὶ προστάται, ἡγοῦντο αὐτοῦ κατὰ τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας. Κατ' ἀρχὴν ἡ λέξις εἶχεν ἀγαθὴν σημασίαν, δηλοῦσα τὸν ἱκανὸν ῥήτορα καὶ δραστήριον ἄνδρα, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀπορωτέρων τάξεων ἐπροστάτευεν αὐτὰς ἐναντίον τῶν πλουσίων, οἱ ὁποῖοι ἔτεινον εἰς τὴν ἐπὶ τὸ ὀλιγαρχικώτερον μεταρρύθμισιν τοῦ πολιτεύματος. Οἱ δημαγωγοὶ οὗτοι, ὄντες ἐπίσης πλούσιοι καὶ συνήθως στρατηγοί, κατώρθωνον ὁπλίζοντες καὶ συντάσσοντες σωματοφυλακὰς νὰ καταλαμβάνουν τὴν ἀνωτάτην ἀπόλυτον ἀρχήν, γινόμενοι «τύραννοι», ὡς ἐν Ἀθήναις ὁ Πεισίστρατος, ἐν Μεγάροις ὁ Θεαγένης, ἐν Συρακούσαις ὁ Διονύσιος, ἐν Ἄργει ὁ Ἀριστόμαχος, ἐν Κύμῃ ὁ Ἀριστόδημος, ἐν Νάξῳ ὁ Λύγδαμις. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν τυραννιῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ῥήτορες, τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις ἠσκεῖτο κυρίως διὰ τοῦ λόγου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πόλεως. Τοιοῦτοι δημαγωγοὶ ὑπῆρξαν ἐν Ἀθήναις ὁ Μιλτιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Περικλῆς, ὁ Κίμων, οἵτινες ὄντες συγχρόνως καὶ στρατηγοὶ κατέστησαν πανίσχυροι. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, ὅτε τὸ πολίτευμα λόγῳ τῶν περιπετειῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μετετράπη εἰς ὀχλοκρατικόν, οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ἐπιτήδειοι πολῖται, στερούμενοι πολιτικῆς ἱκανότητος καὶ συνηθέστατα ἠθικοῦ χαλινοῦ, οἵτινες διὰ τῆς ῥητορικῆς των δεινότητος, κολακεύοντες τὸν δῆμον, παρέσυρον αὐτὸν εἰς ἀσυνέτους ἀποφάσεις ἐπὶ τῷ ἰδίῳ αὐτῶν συμφέροντι. Ὁ Κλέων, ὁ Ὑπέρβολος, ὁ Ἀλκιβιάδης κ. τ. λ. ἦσαν ἐξ αὐτῶν. Οὕτω παρ' Ἀριστοφάνει ἡ λέξις «δημαγωγὸς» εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν κακήν της σημασίαν, τοῦ ἐπιβλαβοῦς δημοκόπου (ἢ ὀχλοκόπου κατὰ Πολύβιον). Κυρίως, ἡ κακὴ δημαγωγία ἴσχυσεν ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα τυράννων μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Δημοσθένης συχνάκις ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ κατεφέρετο ἐναντίον τῶν δημαγωγῶν, οἵτινες ἀγόμενοι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὡς κολακεύοντες τὰς ἀδυναμίας του, ἢ ἄγοντες αὐτὸν «ἐχαρίζοντο αὐτῷ» ἢ «πρὸς χάριν ἔλεγον». Ὁ Ἀριστοτέλης λέγων «ἔστι γὰρ δημαγωγὸς ὁ τοῦ δήμου κόλαξ» παρατηρεῖ, ὅτι ἐν ἐκείναις ταῖς μορφαῖς τῆς δημοκρατίας ἐμφανίζονται οὗτοι, ἐν αἷς δὲν ἰσχύουν οἱ νόμοι, ὑποκαθιστάμενοι ὑπὸ τῶν ψηφισμάτων τῆς ἐκκλησίας. —Β.

δημαγωγῶ (*—έω*)· εἶμαι δημαγωγός, ἄγω καὶ φέρω τὸν δῆμον, καθιστῶ αὐτὸν πειθήνιον εἰς τὰς γνώμας μου.

Δημάδης. Ἀθηναῖος ῥήτωρ γεννηθεὶς κατὰ τὸ 380 π. Χ. ἐκ ταπεινῆς οἰκογενείας. Αἰχμαλωτισθεὶς κατὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338), ἀπελύθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ἀποσταλεὶς δ' ἔπειτα πρεσβευτὴς πρὸς Φίλιππον καὶ κατορθώσας νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ τοὺς λοιποὺς αἰχμαλώτους ἐγένετο μὲν φίλος τοῦ Φιλίππου καὶ συνειργάζετο ἐν Ἀθήναις μετὰ τῶν μακεδονιζόντων ῥητόρων, ἀπέκτησε δὲ μεγάλην δύναμιν ἐν τῇ πόλει, «πανοῦργος καὶ εὐτυχὴς» ὢν κατὰ τὸν Σουΐδαν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ηὐξήθη ἡ δύναμις αὐτοῦ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Θηβῶν, ὅτε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐζήτησε νὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτὸν ὀκτὼ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ῥητόρων τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος· ὁ Δημάδης πρεσβεύσας πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὄχι μόνον ἔσωσε τοὺς ῥήτορας, ἀλλὰ καὶ συνεφιλίωσεν αὐτὸν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλ' ἡ εὐτυχία δὲν παρηκολούθει μέχρι τέλους τὸν Δημάδην· πέμψας ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀντίγονον παρεκάλει αὐτὸν νὰ ἐπιφανῇ εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἕλληνας «ἀπὸ παλαιοῦ καὶ σαπροῦ στήμονος ἠρτημένους», ἐνόει δὲ τὸν Ἀντίπατρον· ἀλλὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης λαβὼν γνῶσιν ὁ Κάσσανδρος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, ὅτε ὁ Δημάδης ἦλθεν εἰς Μακεδονίαν, ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν Μουνιχίαν ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς φρουρᾶς, συλλαβὼν αὐτὸν καὶ τὸν υἱόν του, πρῶτον μὲν τὸν υἱὸν ἔσφαξεν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρός, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν πατέρα. Ὡς ῥήτωρ δὲ ὁ Δημάδης ἦτο μὲν εὐφυὴς καὶ διαμνημονεύονται ὑπὸ τῶν παλαιῶν πολλὰ αὐτοῦ εὔφυα σχήματα (λ. χ. ἔλεγε τὴν μὲν Αἴγιναν λήμην τοῦ Πειραιῶς, τὴν δὲ Σάμον ἀπορρῶγα τῆς πόλεως, ἔαρ δὲ τοῦ δήμου τοὺς ἐφήβους, τὸ δὲ τεῖχος ἐσθῆτα τῆς πόλεως, τὸν δὲ σαλπιγκτὴν κοινὸν Ἀθηναίων ἀλέκτορα· καὶ «οὐ τέθνηκεν Ἀλέξανδρος, ἄνδρες Ἀθηναῖοι· ὧζε γὰρ ἂν ἡ οἰκουμένη τοῦ νεκροῦ» καὶ ὅτι ὁ Δημοσθένης δὲν παρέστη εἰς τὴν δίκην τοῦ Ἁρπάλου ἀσθενῶν οὐχὶ ἐκ συνάγχης, ἀλλ' ἐξ ἀργυράγχης), ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀρθὴν παλαιοῦ τεχνογράφου παρατήρησιν, ἡ ῥητορική του δεινότης οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἔμφρασις μετ' ἀλληγορίας καὶ ὑπερβολῆς. Ὁ βίος δ' αὐτοῦ ἦτο ὅλως ἀκόλαστος, διὸ καὶ πολλάκις κατεδικάσθη εἰς πρόστιμα, καὶ αὐτὸς δ' ὁ ῥήτωρ Πυθέας, καίπερ πολιτικὸς φίλος τοῦ Δημάδου καὶ ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους, ὅμως παραβάλλων τοὺς βίους Δημοσθένους καὶ Δημάδου ἔλεγεν: «ἀλλὰ τοὺς νῦν δημαγωγοὺς ὁρᾶτε, Δημοσθένη καὶ Δημάδην, ὡς ἐναντίοις τοῖς βίοις διάκεινται· ὁ μὲν γὰρ ὑδροποτῶν καὶ μεριμνῶν τὰς νύκτας, ὁ δὲ πορνοβοσκῶν καὶ μεθυσκόμενος κατὰ τὴν ἡμέραν ἑκάστην προγάστωρ ἡμῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀνακυκλεῖται». Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ συμφωνῶν «ναυάγιον τῆς πόλεως» ἀποκαλεῖ τὸν Δημάδην καὶ «δεινὸν λυμεῶνα» (ingeniose nequam) ὁ Βελλήϊος Πάτερκλος. Λόγους δ' αὐτοῦ ῥητορικοὺς ἀναφέρει μὲν ὁ Σουΐδας δύο, «ἀπολογισμὸν πρὸς Ὀλυμπιάδα τῆς ἑαυτοῦ δωδεκαετίας» καὶ «ἱστορίαν περὶ Δήλου καὶ τῆς γενέσεως τῶν Λητοῦς παίδων», ἐσχάτως δὲ χειρόγραφον τῆς Φλωρεντίας ἀναγράφει 14 λόγους του, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Σουΐδα «ἀπολογισμόν», οὗτινος περιέχει τὸ πρῶτον μέρος καὶ ἀποσπάσματα τοῦ δευτέρου, ἀλλὰ πάντες οὗτοι θεωροῦνται νόθοι ὑπὸ τῶν φιλολόγων καὶ ἀληθὴς ἡ μαρτυρία τοῦ Κικέρωνος, ὅτι οὐδὲν ὁ Δημάδης ἔγραψεν («cuius nulla exstant scripta») καὶ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ, ὅτι ἦτο μὲν δεινὸς ῥήτωρ, ἀλλ' οὐδὲν ἐτόλμησε νὰ γράψῃ («neque enim orationes scribere est ausus, ut eum multum valuisse in dicendo sciamus»). Τὰ ἀποφθέγματα δ' αὐτοῦ, τὰ «Δημάδεια», ἐσχάτως ηὐξήθησαν εἰς τεσσαράκοντα ἔκ τινος χειρογράφου τῆς Βιέννης, ἐν δὲ τῷ Corpus inscriptionum Atticarum (Β', 124) ὑπάρχει ψήφισμα τοῦ Δημάδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ σῳζόμενα ὡς τοῦ Δημάδου ἐξέδωκεν ὁ *Blass* «Dinarchi orationes adjectis Demadis qui fertur fragmentis ὑπὲρ τῆς δωδεκαετίας» Lipsiae 1888.—*Ἀθήναιος*, 44 καὶ 99.—*Cicero*, Brutus 9.—*Quintiliani*, Institutiones oratoriae Β', ιζ', 13 καὶ ΙΒ, ι', 49.—*Velleius* Paterclus 2, 68 —*Δημήτριος*, περὶ ἑρμηνείας 282 κ.ἑξ.—*Πολυδεύκης*, Ζ' 104.—*Πλουτάρχου*, Δημοσθένης κγ' καὶ κη'.—*Διόδωρος*, ιη', 48. Ε.Γ.Π.

—**Δημάδης**, *Θεοδόσιος*. Ἕλλην κληρικὸς καὶ φιλόλογος ἐν Μουδανίοις (Ἀπαμείᾳ τῆς Βιθυνίας) γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1823. Διδαχθεὶς ἐν τῇ πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐγένετο ἐφημέριος τῆς ἑλληνικῆς ἐν Λιβόρνῳ κοινότητος, ὕστερον δὲ προσεκλήθη διδάσκαλος ἐν Ζακύνθῳ, ἀκροασάμενος πρότερον φιλοσοφικῶν μαθημάτων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίζας. Ἐξέδωκε, κατὰ τὸν Π. Χιώτην (Ἱστ. ἀπομν. Ἑπτανήσου, τ. ΣΤ' σ. 396), βιβλίον τι περὶ ναυτικῆς, ἐκ τοῦ γαλλικοῦ μεταφράσας. —Μ.

Δήμαινα *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐπιδαυρίων τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτοικοι (1928) 195.

Δημαίνετος. —1) Ἀθηναῖος στρατηγὸς καταγόμενος ἐκ τοῦ εὐγενοῦς ἱερατικοῦ γένους τῶν Βουζυγῶν. Μνημονεύεται ὡς διακριθεὶς κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον, ὅτε (394 π. Χ.) ἐφόνευσε τὸν ναύαρχον τῶν Σπαρτιατῶν Χείλωνα, κατὰ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Αἰγινητῶν (388 π. Χ.), ὅτε ἡγούμενος τῶν ἀποβιβασθέντων εἰς Αἴγιναν ὁπλιτῶν Ἀθηναίων ἐνίκησε μετὰ τοῦ Χαβρίου τοὺς ὑπὸ τὸν Γοργώπαν Λακεδαιμονίους καὶ Αἰγινήτας, ἐμπεσόντας εἰς τὴν στηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Χαβρίου ἐνέδραν, καὶ ἐν Ἑλλησπόντῳ κατὰ τὸ 387 π. Χ., ὅτε κατεδίωξε τὸν Ἀνταλκίδαν πρὸς τὴν Προκόννησον (Ξενοφ. Ἑλλ. V. I. 10 καὶ 26).

—2) Συρακόσιός τις πολιτικὸς κατηγορήσας τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Σικελίας Τιμολέοντα ὡς μὴ καλῶς διεξαγαγόντα τὸν πόλεμον. ΚΑΨ.

—3) Ἀθηναῖος γλύπτης, οὗ ἔργα ἀνευρέθησαν ἐν Χίῳ.

— **Δημαίνετος** *(Ἀρχ.)*. Ἐπίκλησις τοῦ θεοῦ Ἀσκληπιοῦ ἔν τινι ναῷ αὐτοῦ ἐν Ἤλιδι.

δημαιρεσία (ἡ)· νέα λέξις ἀπαντῶσα εἰς τὸν πληθυντικὸν συνήθως, *δημαιρεσίαι*: ἐκλογὴ δημοτικῶν ἀρχῶν, δημοτικοὶ ἐκλογαί.

—*['Εγκυκλ.]* Βλ. ἐκλογαὶ (*δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχῶν*).

Δημάκης. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται πλούσιος Ἀσπροποταμίτης ἀρχιποιμὴν ἐκ Χαλικίου τοῦ Μετσόβου, ζήσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ φιλοξενία τοῦ οἴκου του εἶχε καταστῇ παροιμιώδης, ἀλλὰ καὶ πολλάκις προεκάλεσε τὰς διαρπαγὰς καὶ ἄλλας φορολογίας ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Πολλὰ παθὼν εἰς τὸ δεκαετὲς διάστημα τῆς ἀναρχίας, ἣν ἠκολούθησεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770 (βλ. Ὀρλώφεια), ἠναγκάσθη νὰ κρυβῇ εἰς τὸ Μέτσοβον. Ὅταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς Τεπελενλῆς διωρίσθη δερβὲν-ναζίρης τῆς Ρούμελης (1778), ἐζήτησε διὰ δελεαστικῶν μέσων νὰ προσελκύσῃ τὸν Δημάκην εἰς Τρίκκαλα, ὅπως ἀποσπάσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὸ θρυλλούμενον μυστικὸν τῶν κρυμμένων θησαυρῶν του. Ὁ Δημάκης, παραπεισθείς, κατῆλθε τοῦ κρησφυγέτου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε καὶ μυστικὸν ν' ἀποκαλύψῃ, ἐκαρατομήθη ἐντολῇ τοῦ τυράννου. Γ. Δ. Κ.

Δημακόπουλος. —1) *Ἀντώνιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πατρῶν. Ἔπεσε μαχόμενος ἔξωθι τῆς γενετείρας εἴς τινα συμπλοκὴν πρὸς Αἰγυπτίους τῷ 1827. —2) *Παναγιώτης*. Ἀδελφὸς αὐτοῦ, φονευθεὶς κατὰ τὰς ταραχὰς τῆς πολυαρχίας τῷ 1831. —3) *Χαράλαμπος*. Πλοίαρχος, μέλος τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Συλληφθεὶς ἐν Ζακύνθῳ διότι μετέφερεν ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, κατεδικάσθη εἰς τριετῆ φυλάκισιν, ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος, τῷ 1824, ἐδραπέτευσε καὶ κατελθὼν ἐκ νέου εἰς Πελοπόννησον ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς εἰς πλείστας περιστάσεις, μάχας καὶ πολιορκίας. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔλαβε τὸ χαλκοῦν νομισματόσημον. Γ. Δ. Κ.

— **Δημακόπουλος**, *Ἰωάννης*. Ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατελθὼν εἰς Κρήτην κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ἀρχηγὸς μικροῦ σώματος ἐθελοντῶν εἰς τὸ διαμέρισμα Ρεθύμνης, τοῦ ὁποίου γενικὸς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κορωναῖος. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀρκαδίου ὡρίσθη φρούραρχος τῆς μονῆς, μετὰ τὴν ἅλωσιν δὲ ἤχθη μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων εἰς τὸ χωρίον Μέση, ὅπου εἶχε τὸ στρατηγεῖόν του ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς. Εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Χαρικλείας Δασκαλάκι, συναιχμαλώτου, νὰ φορέσῃ κρητικὴν ἐνδυμασίαν, ὅτε θὰ ἐσῴζετο, μεγαλοφρόνως ἀπήντησε: «Θέλω ν' ἀποθάνω φορῶν τὴν στολὴν τοῦ Ἕλληνος ἀξιωματικοῦ». Ὑπερηφάνως δὲ ἀποκριθεὶς καὶ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ πασᾶ ἐτυφεκίσθη μετὰ ὀκτὼ ἄλλων αἰχμαλώτων ἐθελοντῶν. Εἰς τιμητικὴν εὐγνώμονα ἀνάμνησιν ἐπωνυμεῖται ἐν Καλάμαις Μεσσηνίας Σύλλογος «Δημακόπουλος». Ε. Γ.

— **Δημακόπουλος**, *Λιμπέριος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Παύλιτσας τῆς Ὀλυμπίας. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἠκολούθησε τὸν διερχόμενον Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου παρὰ τὴν Καρύταιναν, τὸν Μάρτιον τοῦ 1821. Γ. Δ. Κ.

Δημᾶκος. Ἀγωνιστὴς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐκ Μπαρμπίτσας τῆς Λακεδαίμονος. Ἐπολέμησεν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Πέτρου Βαρβιτσιώτη καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα, ἰδιαιτέρως δράσας εἰς Κερασιάν, Δολιανά, Μαυροβούνι καὶ Βαλτέτσι. Ἐπίσης καλὰ ἐπολέμησεν εἰς τὰ Δερβενάκια. Ἐπὶ Ἰμβραὴμ μετῆλθε διάφορα τεχνάσματα διὰ νὰ προσελκύῃ στρατιώτας καὶ νὰ τοὺς φονεύῃ εἰς παράμερα μέρη. Τῷ 1825 προήχθη εἰς ὑποχιλίαρχον. Γ. Δ. Κ.

— **Δημᾶκος**, *Δημήτριος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Οἰτύλου. Ἠκολούθησε τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχάλην καὶ διεκρίθη εἰς Τρίπολιν καὶ τὰ Στῦρα, ὅπου ἐτραυματίσθη, ἀπομείνας δὲ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων ἐσώθη, ἐγκαταλειφθεὶς ὡς μελλοθάνατος. Ἰαθεὶς ἐπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἐξηκολούθησεν ἀγωνιζόμενος ὑπὸ τὸν Γεώργιον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην, τραυματισθεὶς ἐκ νέου εἰς τὸ Νεόκαστρον. Κατόπιν ἐπολέμησεν εἰς Ἀθήνας, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν εἰς τὴν ὀροφυλακήν. Γ. Δ. Κ.

— **Δημᾶκος**, *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ὅστις ὡς ἀξιωματικὸς ἐπολέμησε καθ' ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἐν Ἄργει ἔδρασαν τῷ 1832 ὡς ὁπλαρχηγοί, ἀνήκοντες εἰς τὴν συνταγματικὴν μερίδα.

Δημαμᾶς, *Ἀναγνώστης*. Ὑδραῖος πλοίαρχος, ὅστις ἔδρασε κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἰδίως ὡς

Digitized by Google

πυρπολητής. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀνδραγαθημάτων του ἀναφέρονται ἡ κατ' Ἀπρίλιον 1825 συμμετοχή του εἰς τὴν καταστροφὴν πολλῶν τουρκικῶν μεγάλων καὶ μικρῶν πλοίων ἐν Μεθώνῃ, ὡς καὶ ἡ κατ' Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους συμμετοχή του εἰς τὴν πυρπόλησιν τῆς τουρκικῆς φρεγάτας εἰς τὴν Σοῦδαν τῆς Κρήτης. Τὸν Δεκέμβριον πάλιν τοῦ 1825 εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἐπειράθη νὰ πυρπολήσῃ ἄλλην τουρκικὴν φρεγάταν καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ διασωθῇ ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ Σαχτούρη. Ἀπέθανε τῷ 1844. Γ. Δ. Κ.

— **Δημαμᾶς, *Λάζαρος*.** Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας. Ὑπηρέτει ὑπὸ τὸν Γκιοῦστον ἐπὶ τουρκικοῦ πολεμικοῦ τῷ 1821 καὶ μετὰ τῆς ἁρμάδας διέμενεν εἰς τὰ Σύβοτα, διὰ τὴν κατὰ θάλασσαν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Θεωρηθεὶς ὅτι ἐνείχετο εἰς τὴν ἐκραγεῖσαν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ὅτι παρεσκεύαζε κίνημα πρὸς καταβύθισιν τῶν τουρκικῶν πλοίων ἢ παράδοσίν των εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν, κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ καπετὰν πασᾶ Καρᾶ-Ἀλῆ εἰς θάνατον καὶ ἀπηγχονίσθη ἀπὸ μιᾶς κεραίας. Κατὰ τὰ ἔγγραφα τῆς οἰκογενείας του, τέσσαρες υἱοί του ἐσφάγησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἀπρίλιον 1821, πέμπτος ἐφονεύθη εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Μεθώνης τῷ 1825 καὶ ἕκτος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Καρύστου τῷ 1826. Γ. Δ. Κ.

Δημαρᾶς *[Γεωργ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Σιδηροχωρίου* (τέως Δεμιρλῆ) τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (τέως Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 128. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δελτζιλέρ*. Δ. Ε. Μ.

Δημαρᾶς, *Δημήτριος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ (1869—1926), προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Συμμετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897, μετὰ ταῦτα δ' ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἔτη παρὰ τῇ χαρτογραφικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ διετέλεσε συγχρόνως καθηγητὴς τῆς τοπογραφίας παρὰ τῷ σχολείῳ Εὐελπίδων συγγράψας πλήρες σύγγραμμα τοῦ μαθήματός του Κατὰ τοῦ Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, συμμετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τῆς 2ας μεραρχίας καὶ μετὰ τούτους διῴκησε τὰ σχολεῖα ἐφαρμογῆς τοῦ μηχανικοῦ. Τῷ 1918 διῴκησεν ἐπ' ὀλίγιστον χρόνον σύνταγμα μηχανικοῦ, κατὰ δὲ τὸ χρονικὸν διάστημα 1919—1920 διετέλεσεν εἰς αὐτεπάγγελτον διαθεσιμότητα. Ἐπανελθὼν τῷ 1920 εἰς τὴν ἐνέργειαν, μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ὑπηρέτησε παρὰ τῇ στρατιᾷ Μικρᾶς Ἀσίας, ἀρχικῶς ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ 2ου σώματος στρατοῦ καὶ εἶτα ὡς διοικητὴς τῆς 4ης μεραρχίας, προαχθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς ὑποστράτηγον, μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1922, ὁπότε ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τῷ 1923 ἐτέθη εἰς αὐτεπάγγελτον ἀποστρατείαν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Δημαρᾶς, *Νικόλαος*.** Καθηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ δικηγόρος, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1856 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1906. Περατώσας ἐν Ναυπλίῳ τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου τῷ 1872, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1886. Παρηκολούθησεν ἐπὶ τριετίαν εἰς τὰ πανεπιστήμια Μονάχου, Λειψίας καὶ Γοττίγγης τὰς παραδόσεις διαπρεπεστάτων νομοδιδασκάλων καὶ ἰδίᾳ τοῦ μεγάλου νομικοῦ καὶ φιλοσόφου R. Jhering.

Νικόλαος Δημαρᾶς.

Τῷ 1880 ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς Ἱστορίας καὶ τῶν Εἰσηγήσεων τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου μέχρι τοῦ 1892, ὁπότε ἐκλήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξελέγη καὶ ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ μαθήματος, ὅπερ ὡς ὑφηγητὴς ἐδίδασκε. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1894 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου καὶ ἐξηκολούθησε διδάσκων ἀόκνως καὶ δημηγορῶν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ ὁ Νικόλαος Δημαρᾶς ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἵνα «χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ νομικοῦ φροντιστηρίου πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν». Ἔγραψε: «Περὶ ἀντιπροσωπεύσεως ἐν τῇ Πολιτικῇ Δικονομίᾳ τῶν Ρωμαίων» (Ἀθῆναι 1879), «Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου» (τόμ. 2), τὸ σπουδαιότερον τῶν συγγραμμάτων του, χρησιμοποιούμενον καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν φοιτητῶν τῆς νομικῆς καὶ ἀριθμῆσαν τρεῖς ἐκδόσεις (1883—1884, 1891 καὶ 1896), «Ἡ Νομικὴ ἐπιστήμη τοῦ καθημερινοῦ βίου. Μέρος Α' Ζητήματα, Β' Λύσεις» (Ἀθῆναι 1880—1882) κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἔργου R. Jhering. «Ρωμαϊκὸν Δίκαιον» κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ συγγράμματος τοῦ Windscheid μετὰ προσθηκῶν (τ. Α' Ἀθῆναι 1882). Πλὴν τούτων ὁ Δημαρᾶς ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰς ἄλλας διατριβὰς καὶ γνωμοδοτήσεις εἰς περιοδικὰ κλπ., ἀναγομένας ἰδίᾳ εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον. Ι. Θ. Δ.

Δημάρατος. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ὅστις ἐγεννήθη περὶ τὸ 520 π. Χ. καὶ καθῃρέθη τῆς βασιλείας ὡς νόθος. Τὰ τῆς καθαιρέσεως αὐτοῦ ἀφηγεῖται διὰ μακρῶν ὁ Ἡρόδοτος (ΣΤ' 61 κ.ἑξ.) ὡς ἑξῆς: Συνεβασίλευεν ὁ Δημάρατος ἐν Σπάρτῃ μετὰ τοῦ ἑτέρου βασιλέως αὐτῆς, τοῦ φιλοδόξου Κλεομένους, οὗτινος πόθος ἦτο νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν τῆς Σπάρτης καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου· ἐπειδὴ δὲ ὁ Δημάρατος, συντηρητικὸς καὶ μετριοπαθὴς ὤν, ἀντέπραττεν εἰς τὰ φιλόδοξα σχέδιά του, ἐνήργησε τὴν καθαίρεσίν του τῇ συμπράξει τοῦ Σπαρτιάτου Λεωτυχίδου, συγγενοῦς τοῦ Δημαράτου καὶ διαδόχου του (ὡς ἀνήκοντος εἰς τὸ αὐτὸ γένους, τὸ τοῦ Προκλέους ἢ Εὐρυποντιδῶν) μετὰ τὴν ἐκθρόνισίν του. Οὗτος κατήγγειλε τὸν Δημάρατον ὡς νόθον, προσαγαγὼν ὡς μάρτυρας τοὺς ἐφόρους, οἵτινες συμπαρήδρευον μετὰ τοῦ πατρός του Ἀρίστωνος, ὅτε ἀνηγγέλθη εἰς αὐτὸν ἡ γέννησις τοῦ Δημαράτου, καὶ οἵτινες κατέθεσαν ὅτι τότε εἶχεν εἴπει ὁ Ἀρίστων, ὑπολογίσας τὸν παρελθόντα χρόνον ἀπὸ τῆς τελέσεως τοῦ γάμου του μετὰ τῆς μητρὸς τοῦ Δημαράτου, «Οὐκ ἂν ἐμὸς εἴη», καὶ τῆς ἐν Δελφοῖς προμάντιδος Περιάλλας, ἥτις ἀπήντησεν εἰς τοὺς ἐκ Σπάρτης ἀποσταλέντας θεοπρόπους, ὅτι ὁ Δημάρατος δὲν ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀρίστωνος. Ἀλλ' ἡ μὲν καταγγελία τοῦ Λεωτυχίδου εἶχεν ἀφορμὴν τὴν κατὰ τοῦ Δημαράτου ἔχθραν του, διότι εἶχε συζευχθῇ τὴν κόρην τοῦ Χίλωνος Πέρκαλον, μετὰ τῆς ὁποίας οὗτος εἶχε μνηστευθῇ πρότερον, ἡ δὲ ἀπάντησις τῇ Πυθίας ἐδόθη κατόπιν ἐνεργείας τοῦ Κλεομένους πρὸς τὸν μεγάλην ἰσχὺν ἔχοντα ἐν Δελφοῖς Κόβωνα, ὅστις καὶ ἔπεισε τὴν Περίαλλαν ν' ἀπαντήσῃ ὡς ἀπήντησε. Καθαιρεθεὶς τῆς βασιλείας ὁ Δημάρατος, ὡς θεωρηθεὶς υἱὸς τοῦ ἥρωος Ἀστροβάκου, ὅστις ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ἀρίστωνος συνῆλθε μετὰ τῆς μητρός του, ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας ἐξ ἀγάπης πρὸ αὐτὸν (ἐλέγετο ὅτι καὶ τὸ ὄνομα Δημάρατος ἢ *Δαμάρητος* ἐδόθη εἰς αὐτὸν διότι εἶχε γεννηθῇ κατόπιν εὐχῆς (ἀρῆς) τοῦ δήμου ν' ἀποκτήσῃ υἱὸν ὁ ἀγαπητότατος εἰς αὐτοὺς πατὴρ του Ἀρίστων), ἐν τῶν ἐν τῇ πόλει ἀξιωμάτων. Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ παραιτηθῇ αὐτοῦ καὶ νὰ ἐκπατρισθῇ, διότι ὁ Λεωτυχίδης, διὰ νὰ ταπεινώσῃ αὐτόν, ἔστειλε τὸν θεράποντά του κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν γυμνοπαιδιῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Λεωτυχίδης ἐτέλει θυσίας ὡς βασιλεύς, ὁ δὲ Δημάρατος ἐθεᾶτο ὡς ἄρχων καὶ ἠρώτησεν «ὁκοῖόν τι εἴη τὸ ἄρχειν μετὰ τὸ βασιλεύειν». Ἐκ Σπάρτης μετέβη ὁ Δημάρατος εἰς Ἦλιν, ἐκεῖθεν εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐκ ταύτης πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Δαρεῖον (περὶ τὸ 492—491 π. Χ.), τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν εἷς τῶν φρονίμων συμβούλων, καὶ παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβεν ὡς κληρονομικὸν δῶρον τὰς προσόδους πόλεών τινων τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Μυσίας (Πέργαμον, Τευθρανίαν καὶ Ἀλίσαρναν). Μεγαλυτέραν ἀκόμη ἰσχὺν εἶχε πλησίον τοῦ Ξέρξου, διότι ἡ γνώμη του νὰ προτιμηθῇ ὁ Ξέρξης ὡς διάδοχος τοῦ Δαρείου (ὡς πορφυρογέννητος) ἐβάρυνεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Περσῶν. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἰσχύν του δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποτρέψῃ τὸν Ξέρξην τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας του, τὴν ὁποίαν παρέστησεν εἰς αὐτὸν ὡς πολὺ σοβαρὰν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν, καὶ δὲν ἔπεισεν αὐτόν, πλησίον του μένων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας, ὅπως διὰ τῆς καταλήψεως τῶν Κυθήρων ἀναγκάσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ν' ἀνακαλέσωσιν εἰς Λακωνικὴν τὰς πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου πολεμικὰ των δυνάμεις. Τούτου ἀπόγονοι ἦσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου, Τευθρανίας καὶ Ἀλισάρνης Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς, οἵτινες κατὰ τὸ 399 π. Χ. ἡνώθησαν μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν (Ξεν. Ἑλλ. ΙΙΙ. 1. 6) πολεμούντων κατὰ τοῦ Τισσαφέρνους.

— **Δημάρατος.** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται δύο ἀπόγονοι τοῦ προηγουμένου, ὁ υἱὸς τοῦ Γοργίωνος, χάριν τοῦ ὁποίου ὁ φίλος του βασιλεὺς τῆς Θράκης Λυσίμαχος ἐμερίμνησε νὰ γίνωσι δεκτοὶ εἰς τὴν Σπάρτην οἱ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀπόγονοι τοῦ καθαιρεθέντος βασιλέως αὐτῆς, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Προκλέους καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους Πυθιάδος καὶ μαθητὴς τοῦ Θεοφράστου.

— **Δημάρατος** ὁ *Βακχιάδης*. Οὗτος καταδιωχθείς, ὡς μέλος τοῦ εὐγενοῦς οἴκου τῶν Βακχιαδῶν, ὑπὸ τοῦ τυράννου Κυψέλου, ἔφυγεν ἐκ Κορίνθου κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος εἰς Ἐτρουρίαν (Τυρρηνίαν) τῆς Ἰταλίας, ἔνθα κατώρθωσε διὰ τοῦ πλούτου του καὶ τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ του τόσον νὰ ἰσχύσῃ, ὥστε καὶ βασιλεὺς τῆς πόλεως Ταρκυνίων ἐγένετο. Θεωρεῖται ὡς εἰσηγητὴς τῶν καλῶν τεχνῶν εἰς τὴν Ἐτρουρίαν διὰ τῶν πολλῶν καλλιτεχνῶν οἵτινες εἶχον ἀκολουθήσει αὐτὸν ἐκ Κορίνθου. Τούτου ὁ υἱὸς Λουκούμων (γεννηθεὶς ἐξ ἐπιχωρίας γυναικός), μεταναστεύσας εἰς Ρώμην ἔγινε φίλος τοῦ βασιλέως ταύτης Ἄγκου Μαρκίου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ βασιλεὺς τῆς Ρώμης ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λεύκιος Ταρκύνιος Πρῖσκος* (Στρ. C. 219).

— **Δημάρατος** ὁ *Κορίνθιος*. Ὑπῆρξε φίλος καὶ συναγωνιστὴς τοῦ *Τιμολέοντος* κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Σικελίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου Β', τὸν ὁποῖον καὶ ἐξώθει νὰ γίνῃ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνικοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου. Τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ διηλλάγη ὁ Φίλιππος μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου καὶ ἐπείσθη ὁ δεύτερος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μακεδονίαν ἐξ Ἰλλυρίας, ὅπου εἶχε φύγει μετὰ τὸν γάμον τοῦ Φιλίππου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀττάλου Κλεοπάτρας. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ (334 π. Χ.) εὑρισκόμενος πλησίον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ἰδικόν του δόρυ, ὅτε συνετρίβη καὶ τὸ δεύτερον δόρυ τοῦ βασιλέως. Ἐν Περσεπόλει, ὅτε εἶδε τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ μεγάλου βασιλέως, εἶπε τὰ ἑξῆς, πιστεύσας πληρωθέντα τὸν πανελλήνιον πόθον: «Πόσον μεγάλης ἡδονῆς ἐστερήθησαν ὅσοι δὲν ἐπέζησαν νὰ ἴδωσι τὴν ἡμέραν ταύτην».

— **Δημάρατος.** Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων μνημονεύονται ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ ἄλλοι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων: —1) Εἷς στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (ΣΤ' 105) μνημονευόμενος ὡς συναρχηγὸς μετὰ τοῦ Πυθοδώρου καὶ Λαισποδίου, ὅτε στρατὸς τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τούτους ἐλεηλάτησε τὴν Ἐπίδαυρον Λιμηρὰν καὶ τὰς Πρασιάς. —2) Εἷς Ρόδιος, ὅστις ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τῶν Ροδίων ἐνίκησε κατὰ τὸ 321 π. Χ. τὸν στόλον τοῦ Μακεδόνος Ἀττάλου, ἐπιχειρήσαντος νὰ καταλάβῃ τὴν Ρόδον μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ μακεδονικοῦ κράτους Περδίκκου, γυναικαδέλφου του. —3) Εἷς μυθογράφος, ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου μνημονευόμενος, ὅστις διαφωνῶν πρὸς τοὺς ὑποστηρίξαντας ὅτι ὁ Ἡρακλῆς δὲν μετέσχε τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας, ἢ ὅτι ἀπεβιβάσθη τῆς Ἀργοῦς πρὶν ἢ αὕτη καταπλεύσῃ εἰς Κολχίδα, ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ εἰρημένος ἥρως μετέσχε τῆς ἐκστρατείας μέχρι τέλους αὐτῆς. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Δημάρατος *Κωνσταντῖνος*. Ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1760 ἐν Βουρμπιάνῃ τῆς Ἠπείρου. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι γνωστὸς κυρίως ὡς *Κώστας Γραμματικός*. Νέος ἔτι προσληφθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, δὲν ἐβράδυνε νὰ καταλάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου διὰ τῆς μεγάλης του φρονήσεως, ἥτις τὸν ἐχαρακτήριζε, καὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ. Ὁ σφραγιδοφύλαξ Λοιδωρίκης ἀναφέρει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ὅτι ὁ Κώστας Γραμματικὸς μετὰ τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου καὶ τοῦ Σπ. Κολοβοῦ ἀπετέλουν τὸν κυβερνῶντα νοῦν τῆς ἐπικρατείας τοῦ Ἀλῆ. Ὁ Κ. Γραμματικὸς εἶχεν εἰδικῶς τὴν διεύθυνσιν τῶν οἰκονομικῶν. Κατὰ τὸν Γεώργ. Οἰκονόμου, ὀλίγον πρὸ τῆς πολιορκίας εἶχε κάμει κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ γενικὴν τῆς περιουσίας του καταγραφήν. Ὁ Χρ. Περραιβὸς ἀναφέρει, ὅτι, ὅταν ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, εἰς τὸ Σοῦλι εὑρισκόμενον, νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν περὶ συνεργασίας μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐν πολιορκίᾳ διατελοῦντος, ὁ τελευταῖος ἀπέστειλεν ὡς ἀντιπρόσωπους του πρὸς διεξαγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων τὸν Κ. Γραμματικὸν μετὰ τοῦ Ἀλεξ. Νούτσου. Ὁ Περραιβὸς θαυμάζει τὴν φρόνησιν μεθ' ἧς οὗτος διεξήγαγε τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν. Ἀρκετὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ Γραμματικὸς ἐκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα δώσῃ ἐξηκριβωμένας πληροφορίας εἰς τὸν σουλτᾶνον Μαχμοὺτ περὶ τῆς περιουσίας τοῦ Ἀλῆ. Ὁ σουλτᾶνος ἐκφράσας, καθ' ἃ παραδίδεται, τὴν εὐαρέσκειάν του διὰ τὰς παρασχεθείσας πληροφορίας, δὲν ἐδίστασε νὰ στείλῃ κατόπιν τοῦ, ἀναχωρήσαντος εἰς Μοναστήριον, ὅπου ἐγραμμάτευε παρὰ τῷ στρατάρχῃ τῆς Ρούμελης Κιοσὲ Ἀχμὲτ πασᾶ, φιρμάνιον διατάσσον τὴν ἀποκεφάλισίν του, ἐκτελεσθεῖσαν ἐν ἔτει 1838. —Ο

— **Δημάρατος, *Φίλιππος*.** Ἕλλην φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Βουρμπιανῇ τῆς Ἠπείρου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1904. Υἱὸς τοῦ Ζωσιμᾶ Δημαράτου, διδάξαντος τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐπὶ τριακονταετίαν ἐν σχολείοις τῆς Β. Ἠπείρου, καὶ μικρανεψιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Δημαράτου. Ἀποφοιτήσας τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου καὶ μετὰ διετῆ φοίτησιν μετεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικήν. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καθηγητοῦ, διδάξας ἐν Σιατίστῃ, Σμύρνῃ, Κρήτῃ, Σάμῳ, Ἰωαννίνοις καὶ Πρεβέζῃ. Ἔργα του εἶναι: «Γαΐου Σαλουστίου Κρίσπου, ἡ συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα μετὰ

Digitized by Google

σημειώσεων, ἑρμηνευτικῶν καὶ κριτικῶν» (Ἀθῆναι 1893), προτασσομένης μακρᾶς εἰσαγωγῆς περὶ τοῦ συγγραφέως, «Σχόλια εἰς Οὐεργιλίου Αἰνειάδος βιβλίον α'» (Ἀθῆναι 1900) ἀποτελοῦντα περίληψιν ἀνεκδότου ἐκτενοῦς ἔργου, «Πουβλίου Οὐεργιλίου Μάρωνος Ἐκλογαί», κριτικὴ ἔκδοσις μετὰ εἰσαγωγῆς περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Βιργιλίου καὶ σχολίων ἐκ σελ. 371 (ἀνέκδοτον). Ὡσαύτως ἐσχολίασε τὴν «Ἑκάβην» τοῦ Εὐριπίδου, τὸν «Ἀρεοπαγιτικὸν» τοῦ Ἰσοκράτους τὸ «προοίμιον» τοῦ Θουκυδίδου (ἀνέκδοτα) καὶ τὸν «Ἰουγουρθικὸν πόλεμον» τοῦ Σαλλουστίου. —Ω.

Δημαρέτη· βλ. λ. Δαμαρέτη.

Δημαριὸν ἢ *Δημαργιὸ [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τεως δήμου Ἡρακλείας τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 460. Παράγει ὀλίγα δημητριακὰ καὶ ὄσπρια, ἔχει δὲ καὶ μικρὰν κτηνοτροφίαν. Μετὰ τῆς πόλεως Ἄρτης συνδέεται τὸ πλεῖστον διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 5'). Δ. Ε. Μ.

—**Δημαριὸν** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς κείμενος ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ 1881 ὁρίων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βάλτου. Κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1878, εἰς Δημαριὸν ἐστάθμευεν ἑλληνικὸν τάγμα στρατοῦ καὶ μέγας ἀριθμὸς ἑκουσίως στρατολογηθέντων Βαλτινῶν καὶ ἄλλων Ἀκαρνάνων, ἐπανειλημμέναι δὲ συμπλοκαὶ ἐγένοντο ἐκεῖ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων. Ξ. Γ. Μ.

Δημαρίστη. Οὕτως ὠνομάζετο κατὰ τὸν Πλούταρχον ἡ μήτηρ τοῦ μεγάλου Κορινθίου στρατηγοῦ Τιμολέοντος.

Δημαρίστικα, Μέσα— *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λαγείας* τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 53.

—**Δημαρίστικα, Πέρα—** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λαγεία*; τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 73.

Δήμαρος, Λάμπρος. Ἠπειρώτης λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀκαδημίας καὶ ἔγραψε διάφορα ῥητορικὰ «Ἐγκώμια». Γ. Δ. Κ

—**Δήμαρος, Παγαράος.** Ἀδελφὸς τοῦ *Παϊσίου Δημάρου*, χρηματίσας περὶ τὸ 1780 ἀρχιδιάκονος τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Συνέγραψε τὸ περίφημον πατριαρχικὸν χρονικὸν ἀπὸ τοῦ 1732 μέχρι τοῦ 1780. Κ. Μ. Κ.

—**Δήμαρος, Παγκράτιος.** Κληρικὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἰωαννίνων, τῆς πατρίδος αὐτοῦ, διαμείνας ἴσω. καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Συνέγραψεν ἀναγραφὴν τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Στάχυος μέχρι τοῦ 1756, καθ' ὃ ἔτος ὑπογράφει τὸν πρόλογον αὐτοῦ, εἰ καὶ φαίνεται ὅτι παρέτεινε τὴν ἀναγραφὴν ἕως τοῦ 1769. Συνέγραψε καὶ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν σουλτάνων Κωνσταντινουπόλεως ἀναγραφὴν μέχρι τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

—**Δήμαρος, Παΐσιος.** Λόγιος ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Διδάσκαλος ἐν Σιατίστῃ ἐκλήθη, μετὰ ἑπταετῆ αὐτόθι διδασκαλίαν, ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του διευθυντὴς τῆς β' σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ἐπὶ 8 ἔτη ἐδίδαξε τὴν γραμματικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1750 ἐγένετο ἐπίσκοπος Παραμυθίας καὶ Βουθρωτοῦ, παραιτηθεὶς δὲ τῷ 1754 ἀπῆλθεν εἰς Μολδαυΐαν, Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ. Συνέγραψεν ἐπιτομὴν τῆς Λογικῆς τοῦ Κορυδαλέως, ἔμμετρον περιγραφὴν τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ περιγραφὴν τῆς ἁγίας εἰκόνος τῆς Χρυσοβιτζῆς. Κ.Μ.Κ.

Δημαροῦ; *[Μυθ.]*. Υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ πατὴρ τοῦ Μελκάρθου, κατὰ τὴν μυθολογίαν τῶν Φοινίκων.

Δημαρόων. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Φοινίκης βασιλεύσας, κατὰ τὴν παράδοσιν, μετὰ τῆς Ἀστάρτης. Ἀργότερον κατετάγη μεταξὺ τῶν ἐπιχωρίων θεῶν. Π. Ν. Π.

δημαρχεῖον (τό)· τὸ ἀρχεῖον τοῦ δήμου, τὸ κατάστημα ὅπου εἶναι ἐγκατεστημέναι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ δήμου.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ δημαρχεῖον, ὡς κλειστὸς χῶρος συνελεύσεως τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων μιᾶς πόλεως, ἐμφανίζεται ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὁπότε ἐκαλεῖτο curia. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ δημαρχεῖα ἤρχισαν νὰ εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων κτιρίων τῶν πόλεων τῆς Δύσεως καὶ νὰ ἐμφανίζουν τὸν πλοῦτον, τὴν δύναμιν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ἰδίως δὲ ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Αἱ ἐλεύθεραι καὶ προνομιοῦχοι πόλεις προσέθετον, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἰς τὸ δημαρχεῖον καὶ πύργον μετὰ σκοπιᾶς (beffroi), ὁ ὁποῖος ἦτο ὠχυρωμένος καὶ ἀπετέλει τὸ σύμβολον τῶν προνομίων των. Εἰς τὰς πλέον περισσοτέρων μεγαλοπόλεων τῆς Δύσεως, καὶ ἰδίως τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὁλλανδίας, εἶναι ἀληθινὰ ἀριστουργήματα ἀρχιτεκτονικῆς. Τούτων ὀνομαστότερα εἶναι: τῆς Βρύγης, ἀνεγερθὲν ἀπὸ τοῦ 1377 μέχρι τοῦ 1398 ὑπὸ τοῦ Πέτρου Βὰν Ὄστ, τῶν Βρυξελλῶν (1401—1455) ὑπὸ Ἰακώβου Βὰν Τιένεν καὶ Ἰωάννου ντὲ Ρούυσμπραικ, τῆς Λουβαίν (1448—1463) ὑπὸ Ματθαίου ντὲ Λουάνς, καταστραφὲν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, τοῦ Μὸνς (1458), τῆς Γάνδης (1527—1580), τοῦ Ἀρρᾶς (1463—1554), τοῦ Μ. ρύνσβικ, τῆς Νυρεμβέργης, τῶν Ρημῶν, τῶν Παρισίων, τὸ Καπιτώλιον τῆς Ρώμης κτλ. Καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐπίσης ἐποχὴν τὰ δημαρχεῖα εἶναι μεταξὺ τῶν κυριωτέρων κτιρίων τῶν πόλεων, ἰδίως τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, τινὰ δὲ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐξ αὐτῶν περικλείουν εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν αἰθουσῶν των ἐνδιαφερούσας συλλογὰς πινάκων καὶ μεσαιωνικῶν παντοίων ἀντικειμένων, μετὰ πολυτίμων βιβλιοθηκῶν. —Η.

δημαρχεύω· ἐκτελῶ τὰ καθήκοντα τοῦ δημάρχου χωρὶς νὰ εἶμαι δήμαρχος: «δημαρχεύει ὁ πρῶτος πάρεδρος»

δημαρχία (ἡ)· ἡ ἀρχή, τὸ ἀξίωμα τοῦ δημάρχου· ‖ ἡ χρονικὴ περίοδος καθ' ἣν ὑπῆρξέ τις δήμαρχος: «ἐπὶ δημαρχίας τάδε» ‖ τὸ δημαρχεῖον.

δημαρχιακός, —ή, —όν· ὁ τῆς δημαρχίας: «δημαρχιακὴ ἐπιτροπή» (βλ. καὶ **δημαρχικός**).

—**δημαρχιακαὶ ἐκλογαί·** βλ. ἐκλογαὶ (*δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχῶν*).

—*δημαρχιακὴ ἐπιτροπή.* Ἐπιτροπὴ συγκροτουμένη ἐκ μελῶν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, συνδιοικοῦσα ἀφ' ἑνὸς μετὰ τοῦ δημάρχου καὶ ἀναπληροῦσα ἀφ' ἑτέρου ἐν πολλοῖς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον πρὸς γοργοτέραν διεξαγωγὴν τῶν δημοτικῶν ὑποθέσεων.

Ὁ θεσμὸς τῶν δημαρχιακῶν ἐπιτροπῶν εἰσήχθη διὰ τοῦ νόμου ΔΝΖ' τῆς 10 Φεβρουαρίου 1912 «Περὶ συστάσεως καὶ διοικήσεως δήμων καὶ κοινοτήτων», καταργήσαντος τὸ ἀπὸ τοῦ 1833 ἰσχῦον ἐν τῇ διοικήσει τῶν δήμων σύστημα.

Ἡ δημαρχιακὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖται εἰς μὲν τοὺς δήμους τοὺς ἐκλέγοντας 30 ἢ 24 συμβούλους, τοὺς ἔχοντας δηλαδὴ πληθυσμὸν ἄνω τῶν 30.000 κατοίκων, ἐκ πέντε μελῶν, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἐκ τριῶν. Τὰ μέλη ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἑκάστου συμβούλου ψηφίζοντος ἓν μόνον μέλος τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς. Κατὰ Δεκέμβριον μῆνα ἑκάστου ἔτους ἐξέρχεται ἓν τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀμέσως δὲ ἐνεργεῖται ἐκλογὴ τοῦ νέου μέλους. Ὁ ἐξελθὼν εἶναι ἐκ νέου ἐκλέξιμος. Τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς προεδρεύει ὁ δήμαρχος· ὅσων δὲ συνεδριάσεων δὲν μετέχει ὁ δήμαρχος προεδρεύει ὁ πρεσβύτερος ἐκ τῶν μελῶν. Ἡ δ' ἐπιτροπὴ ἀποφασίζει παρόντων ἐπὶ πενταμελῶν μὲν τριῶν μελῶν, ἐπὶ τριμελῶν δὲ δύο. Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν. Ἐν ἰσοψηφίᾳ νικᾷ ἡ ψῆφος τοῦ προέδρου. Ἐὰν ἐπὶ δύο συνεδριάσεις δὲν ἐπετεύχθη πλειοψηφία, ἵνα ληφθῇ ἀπόφασις, ἀποφασίζει ὁ δήμαρχος ὁριστικῶς.

Ἡ δημαρχιακὴ ἐπιτροπὴ ἔχει τὰ ἑξῆς καθήκοντα: Ἐπιβλέπει τὴν λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ δήμου· προεξελέγχει τὸν ἀπολογισμὸν· ἐν συμπράξει δὲ μετὰ τοῦ δημάρχου ἔχοντος καὶ ψῆφον ὁρίζει τὴν ἡμέραν τῆς συγκλήσεως τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου διορίζει καὶ ἀπολύει τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ δήμου, πλὴν τοῦ πρώτου γραμματέως, διοριζομένου καὶ ἀπολυομένου ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ δημάρχου· συντάσσει τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ δήμου· ἀποφασίζει τὴν διάθεσιν τῶν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγραφομένων δι' ἀπρόοπτα ἔξοδα πιστώσεων· συνάπτει δημοτικὰ δάνεια ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καθορισθέντων ὁρίων· διεξάγει καὶ ἐπικυροῖ τὰς δημοπρασίας· ἐγκρίνει τὴν ἄνευ δημοπρασίας ἐκτέλεσιν ἔργων ἢ προμήθειαν πραγμάτων ἀξίας μέχρι 200.000 δρχ.· ἀποφασίζει περὶ ἐγκρίσεως ἀγωγῶν, ἐπαγωγῆς ὅρκου κλπ. Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τούτων ἐπιτρέπεται προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Ἐν περιπτώσει προφανοῦς κινδύνου ἢ ζημίας δύναται ὁ δήμαρχος προσωρινῶς νὰ ἐπιληφθῇ τῶν θεμάτων τῆς ἁρμοδιότητος τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς, ὑποβάλλων ταῦτα ἀμέσως κατόπιν εἰς τὴν ἔγκρισιν αὐτῆς. Κ. ΓΕΡΑΓΑΣ

δημαρχικός, —ή, —όν· ὁ τῆς δημαρχίας ἢ τοῦ δημάρχου: «δημαρχικὸς πάρεδρος», «δημαρχικὰ ἔξοδα» ‖ (ἀρχ.) «δημαρχικοὶ νόμοι» οἱ κατὰ πρότασιν τῶν δημάρχων ψηφιζόμενοι νόμοι· «δημαρχικὸν βάθρον» τὸ θρανίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθηντο οἱ (Ρωμαῖοι) δήμαρχοι.

—**δημαρχικοὶ** *πάρεδροι.* Ἀναπληρωταὶ τοῦ δημάρχου, ἐκλεγόμενοι ὁμοῦ μετ' αὐτοῦ κατὰ τὰς δημοτικὰς ἐκλογάς. Ἐκλέγονται δὲ τέσσαρες μὲν πάρεδροι εἰς τοὺς δήμους τοὺς ἔχοντας ἄνω τῶν 30.000 κατοίκων καὶ τρεῖς εἰς τοὺς λοιπούς. Οἱ πάρεδροι δὲν ἔχουσιν ἰδίαν ἐκ τοῦ νόμου ἁρμοδιότητα, οὔτε ἀποτελοῦσι συλλογικὴν ἀρχήν. Εἶναι ἁπλῶς βοηθοὶ τοῦ δημάρχου ἐνεργοῦντες κατὰ τὰς παραγγελίας αὐτοῦ. Ὁ δήμαρχος δηλαδὴ δύναται ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ εὐθύνην του νὰ ἀναθέτῃ τὴν ἐκτέλεσιν μέρους τῶν καθηκόντων του εἰς ἕνα ἢ πλείονας παρέδρους. Πρὸς τούτοις ἀναπληροῦσι τὸν δήμαρχον κωλυόμενον (βλ. λ. δήμαρχος). Κ. Γ.

δημαρχῖνα, —ας (ἡ)· θηλ. τοῦ *δήμαρχος*, ἡ σύζυγος τοῦ δημάρχου, ἄλλως *δημάρχαινα*· ‖ ἡ γυνὴ δήμαρχος.

δήμαρχος (ὁ, ἡ)· (ἀρχ.) ὁ ἄρχων τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ὁ ἐπιμελούμενος ἰδίᾳ τῆς πληθύος (ἐν Ρώμῃ)· ‖ ὁ αἱρετὸς ἄρχων δήμου τινός: «δήμαρχος Ἀθηναίων,—Πειραιῶς» κλπ.

—[ΑΡΧ.] Ἐν Ἀθήναις οἱ δήμαρχοι, ὡς καὶ ὁ ὅρος δηλοῖ, ἦσαν ἄρχοντες τῶν δήμων, ἐγκατασταθέντες τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους, ὅτε, διὰ τῆς γνωστῆς αὐτοῦ μεταρρυθμίσεως τοῦ σολωνείου πολιτεύματος αὐξήσας τὰς 4 φυλὰς εἰς 10 καὶ καταργήσας τὰς 48 ναυκραρίας, ἀντικατέστησεν αὐτὰς διὰ τῶν δήμων. Οἱ δῆμοι, ἄρα καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, ἦσαν 174 κατὰ Στράβωνα (ἀλλὰ μόνον 156 ἐξ αὐτῶν εἶναι γνωστὰ τὰ ὀνόματα). Οἱ δῆμοι οὗτοι ἀπετέλουν κοινότητας, ἔχουσαι αὐτοτελῆ διοίκησιν τῶν ἰδίων ὑποθέσεων, οἱ δὲ δήμαρχοι, ὡς διαχειριζόμενοι χρήματα, ἐκληροῦντο ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν δημοτῶν («ἀγορᾶς») καὶ ἦσαν πιθανῶς ἐνιαύσιοι. Πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὴν ἀρχὴν «ἐδοκιμάζοντο» καὶ ὡρκίζοντο, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ἀρχῆς ἔδιδον εὐθύνας εἰς τὸν «εὔθυνον». Ἐπειδὴ δ' οἱ δῆμοι ἦσαν μέρος τῆς πόλεως, οἱ δήμαρχος εἶχον διττὰ καθήκοντα, καὶ δημόσια καὶ δημοτικά. Ὡς δημόσιοι μὲν ἄρχοντες εἰσέπραττον τὰ εἰς τὸ δημόσιον ὀφειλόμενα χρήματα, ἐνεχυριάζοντες ἐν ἀνάγκῃ τὴν περιουσίαν τῶν ὀφειλετῶν, συνέλεγον τὸ ἐκ τῶν ἀγρῶν τῶν δημοτῶν τεταγμένον ὑπὲρ τῶν ἐλευσινίων θεῶν ποσοστόν, συνέτασσον τὸν κατάλογον τῶν δημοτῶν, τοὺς χρησίμους διὰ τὴν ναυτολογίαν καὶ εἶχον καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ «ἐπιβολὴν (πρόστιμον) ἐπιβάλλειν». Ὡς δημοτικοὶ δὲ ἄρχοντες ἐφύλαττον τὸ «ληξιαρχικὸν γραμματεῖον», ἔνθα ἦσαν ἐγγεγραμμένοι πάντες οἱ δημόται, συνῆγον τὴν «ἀγοράν», ἧς καὶ προήδρευον, καὶ ἐφρόντιζον περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐψηφισμένων, προΐσταντο τῆς διαχειρίσεως τῶν χρημάτων τοῦ δήμου, ἔχοντες βοηθοὺς δύο ταμίας, ἐπίσης κληρωτούς, καὶ ἐπεμελοῦντο ὡρισμένων τινῶν θυσιῶν. Εἶχον ἐπίσης καὶ ἀστυνομικὰ καθήκοντα· μετὰ τῶν «κατὰ δήμους δικαστῶν» ἐπεβλέπον τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ διέτασσον τὴν ταφὴν τῶν ἐν τῷ δήμῳ αὐτῶν εὑρισκομένων ἀτάφων.

Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων οἱ ἐν Ρώμῃ προστάται τῆς πληθύος, οἱ tribuni plebis, ἐκλήθησαν «δήμαρχοι», ἀλλ' ἡ ὀνομασία αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι: α') οἱ Ρωμαῖοι δήμαρχοι δὲν ἦσαν ἀνέκαθεν ἄρχοντες καὶ β') διότι δὲν ἦσαν προστάται τοῦ ὅλου δήμου (populus), ἀλλὰ μόνον τῆς πληθύος (plebs). Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ δήμαρχοι οὗτοι κατεστάθησαν τῷ 494 π. Χ., ἤτοι μετὰ τὴν εἰς τὸ Ἱερὸν Ὄρος ἀποχώρησιν (secessio) τῆς πληθύος, ὡς ἡγήθησαν προφανῶς οἱ «tribuni militum», ἤτοι οἱ στρατιωτικοὶ χιλίαρχοι, γενόμενοι κατόπιν καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν πληβείων, ὁπότε καὶ μετήλλαξαν τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς «tribuni plebis». Οἱ δήμαρχοι οὗτοι κατ' ἀρχὰς ἦσαν δύο τὸν ἀριθμόν, ἀλλὰ τῷ 449 (κατὰ τὸν Κικέρωνα), ἤτοι μετὰ τὴν βιαίαν κατάλυσιν τῆς πρὸς σύνταξιν γραπτῶν νόμων δευτέρας δεκαρχίας (decemviri legibus scribundis), ηὐξήθησαν εἰς δέκα. Κύριον ἔργον αὐτῶν ἦτο νὰ ἐμποδίζωσι τὴν ἐκτέλεσιν πάσης ἀνεπιεικοῦς ἀποφάσεως τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἐναντίον ἀτόμων ἢ ἀτόμου τῆς πληθύος. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ Πουπλιλίου νόμου (lex Publilia Voleronis, 471 π. Χ.) αἱ ἀσύντακτοι συνελεύσεις τῆς πληθύος (conciones) δὲν ἀπετέλουν νόμιμον ἐκκλησίαν, ἡ δὲ ἐξουσία τῶν δημάρχων ἦτο ἁπλῶς ἐπικουρικὴ (auxilium), ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 471 αἱ συνελεύσεις τῶν πληβείων συνετάχθησαν κατὰ φυλὰς καὶ ἔλαβον τὸν τύπον ἐκκλησίας, ὀνομαζόντο τοῦ λοιποῦ «comitia plebis tributa» (=φυλέτιδες ἐκκλησίαι)· οἱ δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγόμενοι προστάται ἐγένοντο «magistratus plebis» (= ἄρχοντες τῆς πληθύος). Ἀλλ' ὅτε τῷ 449 π. Χ. διὰ τῶν Οὐαλερίων καὶ Ὁρατίων νόμων (lex Valeria Horatia) τὰ ψηφίσματα τῆς φυλέτιδος ἐκκλησίας ἐξωμοιώθησαν πρὸς τὰ τῆς λοχίτιδος τοῦ ὅλου ρωμαϊκοῦ δήμου (comitia populi tributa), ἤτοι ἔλαβον κῦρος νόμων, τότε καὶ οἱ εἰς δέκα αὐξηθέντες δήμαρχοι ἐγένοντο magistratus populi romani, ἤτοι νόμιμοι ἄρχοντες τῆς ὅλης πόλεως. Ἡ μεγάλη πολιτικὴ δύναμις τῶν δημάρχων ἐπήγασεν ἐκ τῆς ἱερότητος καὶ τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς ἐξουσίας αὐτῶν (sacrosancta potestas), καὶ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἔλαβον παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς πληθύος, ὅτε τὸ πρῶτον κατέστησε τοὺς προστάτας αὐτῆς (499 π. Χ.). Οὕτως οὐ μόνον παρεῖχον ἄσυλον ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν εἰς πάντα καταδιωκόμενον πληβεῖον, ἀλλὰ καὶ ἠδύναντο νὰ τιμωρῶσι καὶ φονεύωσι τοὺς ἀντιτασσομένους ἄρχοντας ἢ ἰδιοχείρως ἢ διὰ τῶν ἀγορανόμων. Διὰ νὰ δύνανται δὲ νὰ προστατεύωσιν οὕτω τὴν πληθύν, ἀπη-

Digitized by Google

γορεύετο εἰς αὐτοὺς ἡ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως διανυκτέρευσις ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν.

Πλὴν τοῦ δικαίου τοῦ τιμωρεῖν, οἱ δήμαρχοι εἶχον καὶ τὰ ἀκόλουθα: 1) Τὸ δίκαιον τῆς ἐνστάσεως (intercessio). Ἀφ' ὅτου οἱ δήμαρχοι ἐγένοντο ἄρχοντες τῆς ὅλης πόλεως, τὸ δικαίωμα τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν ἐπεξετάθη ἀπὸ τῶν περιπτώσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ κατὰ τῶν πληβείων ἀδικήματα τῶν ἀρχόντων εἰς πᾶσαν πολιτικὴν πρᾶξιν παντὸς ἄρχοντος. Οὕτως ἠδύναντο νὰ καταστήσωσιν ἀτέλεστα τὰ δόγματα τῆς συγκλήτου, νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς διαψηφισμοὺς τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας κλπ., ἐνῷ αὐτοί, λόγῳ τῆς ἀσυλίας των, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς ἐνστάσεως παντὸς ἄλλου ἄρχοντος πλὴν τῆς τῶν συναρχόντων αὐτῶν. 2) Τὸ δίκαιον τοῦ πρὸς τὴν πληθὺν χρηματίζειν (jus cum populi agendi). Ἐκ τούτου τοῦ δικαίου ἐπήγασε τριπλῆ ἐξουσία: α) Ἡ τοῦ νομοθετεῖν. Ἀφ' ἧς τὰ ψηφίσματα τῆς πληθύος κατέστησαν ἰσοδύναμα πρὸς τὰ τοῦ ὅλου δήμου, ἡ φυλέτις ἐκκλησία δὲν ἐκύρου πλέον γνώμας τῶν δημάρχων ἀναφερομένας εἰς τὰ συμφέροντα μόνον τῆς πληθύος, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶν ζήτημα τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ τῆς ὅλης πόλεως δικαίου, οἱ δὲ ψηφιζόμενοι οὕτω νόμοι ἀπετέλουν μέρος τῆς ὅλης τῶν Ρωμαίων πολιτικῆς νομοθεσίας καὶ δὴ τὸ κυριώτατον αὐτῆς. Καὶ αὐτὴ ἡ σύγκλητος πολλάκις εἰσῆγε πρὸς ψήφισιν νόμους εἰς τὴν φυλέτιν ἐκκλησίαν, ὁσάκις ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τὰς πολλὰς διατυπώσεις, ἃς ἀπῄτει ἡ σύγκλησις τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας. β) Ἡ τοῦ ζητεῖν εὐθύνας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐπιβάλλειν εἰς αὐτοὺς ποινάς, πλὴν τῆς κεφαλικῆς, δι' ἣν κατὰ τὴν Δωδεκάδελτον μόνον ἡ λοχῖτις ἐκκλησία ἦτο ἁρμοδία. γ) Ἡ τοῦ καθιστάναι διὰ τῆς φυλέτιδος ἐκκλησίας τοὺς δημάρχους τοῦ ἐπιόντος ἔτους, τοὺς κατωτέρους ἀγορανόμους (aediles plebis) καὶ πολλάκις καὶ στρατιωτικοὺς ἄρχοντας. 3) Τὸ δίκαιον τοῦ πρὸς τὴν σύγκλητον χρηματίζειν (jus cum patribus agendi). Ἐπειδὴ κατ' ἀρχάς, ὡς φαίνεται, τὰ ψηφίσματα τῆς πληθύος ἔδει νὰ ὦσι προβεβουλευμένα ὑπὸ τῆς συγκλήτου, φυσικὸν ἦτο νὰ ζητῶσι τὴν σύγκλησιν τοῦ συνεδρίου τῶν «πατέρων», ἵνα ἐρωτῶσι τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μελλόντων νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν φυλέτιν ἐκκλησίαν. Ὅτε δὲ βραδύτερον κατηργήθη ἡ ὑποχρέωσις αὕτη τῆς προβουλεύσεως, οἱ δήμαρχοι διετήρησαν τὸ δικαίωμα τοῦ συγκαλεῖν τὴν σύγκλητον, κυρίως μὲν ὅτε ἦσαν ἀπόντες οἱ ἁρμόδιοι ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ ὅτε οὗτοι δὲν ἤθελον νὰ συγκαλέσωσι τὴν σύγκλητον, ἐπειδὴ ἀντεπολιτεύετο αὐτούς. Ἡ ἀπόλυτος αὕτη δημαρχικὴ ἐξουσία συνεστάλη ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ὅστις ἐπανέφερε τὴν ὑποχρέωσιν τῆς προβουλεύσεως, ἤτοι τῆς ὑπὸ τῆς συγκλήτου προηγουμένης ἐγκρίσεως τῶν εἰς τὸ πλῆθος εἰσφερομένων νόμων, ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἀποδημαρχεύσαντας νὰ καταλαμβάνωσιν ἄλλην εἰς τὸ μέλλον ἀρχὴν καὶ τέλος περιώρισε καὶ τὸ δίκαιον τῆς ἐνστάσεως. Ἀλλὰ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Σύλλα οἱ δήμαρχοι ἀνέλαβον πλήρη τὴν παλαιὰν αὐτῶν ἐξουσίαν, ἰδίᾳ ἐπὶ Πομπηΐου (70 π. Χ.).

Κ. Ι. Β.

— [ΔΙΟΙΚ. ΔΙΚ.] Κατὰ τὸν δημοτικὸν νόμον τοῦ 1833 ἡ ἐκλογὴ τῶν δημοτικῶν συμβουλίων ἐν Ἑλλάδι ἦτο ἄμεσος, ἀλλὰ τοῦ δημάρχου ἔμμεσος. Ἰδιαίτερον δημαιρεσιακὸν συμβούλιον, ἐκ τῶν μελῶν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ ἴσου ἀριθμοῦ ἐκ τῶν μᾶλλον φορολογουμένων ἐκλογέων, ἐξέλεγε τρεῖς ὑποψηφίους, ἐξ ὧν διώριζε τὸν δήμαρχον ὁ βασιλεὺς προκειμένου περὶ τῶν δήμων α' καὶ β' τάξεως, καὶ ὁ νομάρχης διὰ τοὺς γ' τάξεως δήμους. Τὸ σύστημα τοῦτο κατέλυσε τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, ὅπερ καθιέρωσε τὴν ἄμεσον, καθολικὴν καὶ μυστικὴν διὰ σφαιριδίων ψηφοφορίαν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκλέγονται καὶ νῦν οἱ δήμαρχοι, ἀλλὰ διὰ ψηφοδελτίων. Διὰ νὰ ἐκλεγῇ τις δήμαρχος ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι πολίτης Ἕλλην, ἔχων συμπεπληρωμένον τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἔχων τὰ γενικὰ προσόντα τοῦ ἐκλογίμου. Δὲν ἀπαιτεῖται δὲ νὰ εἶναι καὶ δημότης τοῦ δήμου καὶ ἐγγεγραμμένος ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγου αὐτοῦ.

Ὡς ὅλαι αἱ νομοθεσίαι, καὶ ἡ ἡμετέρα ἀνέγραψε τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀμίσθου τῶν τοπικῶν αἱρετῶν ἀξιωμάτων. Λαμβάνουσα ὅμως ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν πραγματικότητα, ἐπιτρέπει, ἵνα τὸ δημοτικὸν συμβούλιον χορηγῇ εἰς τὸν δήμαρχον ἐτησίως ἔξοδα παραστάσεως, ἀναλόγως τῶν πραγματικῶν ἐσόδων τοῦ δήμου.

Ἁρμοδιότης Ὅπως ὁ δῆμος (βλ. λ.) ἔχει διπλοῦν χαρακτῆρα, οὕτω καὶ ὁ δήμαρχος εἶναι διφυής: ὄργανον ἀφ' ἑνὸς τῆς διοικήσεως τῶν ὑποθέσεων τοῦ δήμου ὡς νομικοῦ προσώπου, ἐξ ἑτέρου δὲ τῆς γενικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους, ἀρχὴ τοπικὴ καὶ λειτουργὸς τοῦ κράτους, ἐκτελῶν δημοσίας ὑπηρεσίας. Ὑπὸ τὴν πρώτην ἰδιότητα ὁ δήμαρχος εἶναι ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρχὴ τοῦ δήμου. Ἐκπροσωπεῖ αὐτὸν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ πάσης ἀρχῆς. Ὡς κεφαλὴ τῆς δημοτικῆς διοικήσεως κινεῖ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς. Συγκαλεῖ τὴν δημαρχιακὴν ἐπιτροπὴν καὶ προεδρεύει αὐτῆς. Προτείνει τὰ πρὸς συζήτησιν θέματα ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ τῆς ἐπιτροπῆς. Ἐκτελεῖ ὅλας τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν, ὑπογράφει τὰς σχετικὰς πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ δήμου πράξεις καὶ συμβόλαια, πλὴν τῶν ἀφορώντων συνομολόγησιν δανείων. Ἐνεργεῖ πᾶσαν ἐν γένει πρᾶξιν, ἐντὸς τῶν τεθέντων δι' ἀποφάσεων τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ὅρων, ἀναφερομένην εἰς τὴν διοίκησιν τῆς περιουσίας καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ δήμου, καὶ λαμβάνει πᾶν μέτρον ἐξασφαλιστικὸν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ρητῶς ὁ νόμος δὲν κατέστησεν ἁρμοδίαν τὴν δημαρχιακὴν ἐπιτροπήν. Ὑπὸ τὴν δευτέραν ἰδιότητα ἔχει ὁ δήμαρχος πολλαπλᾶ καθήκοντα, τινὰ μὲν ὁριζόμενα ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ νόμου, τὰ ἄλλα δὲ διὰ διατάξεων τῆς γενικῆς νομοθεσίας, ἀναφερόμενα εἰς τὴν γενικὴν ἀσφάλειαν, τὴν δημοσίαν ὑγείαν, τὴν στρατολογίαν, τὴν βεβαίωσιν τῶν δημοσίων φόρων, τὴν κατάστασιν τῶν δημοτῶν, καὶ ἐν γένει τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας, αἵτινες ἀπὸ τὸν δῆμον ἀρχίζουσιν ἢ εἰς αὐτὸν καταλήγουσιν, ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ κρατικοῦ ὀργανισμοῦ.

Τὸν δήμαρχον κωλυόμενον ἀναπληροῖ εἷς τῶν παρέδρων, καθ' ἣν σειρὰν ἐξελέγησαν οὗτοι. Ἀπόντα δέ, ἓν τῶν μελῶν τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐκλογῆς τοῦ δημάρχου [βλ. λ. δημαρχικὸς *πάρεδρος* καὶ δημαρχιακὴ *ἐπιτροπή*].

Εὐθῦναι καὶ ποιναί. Ὁ δήμαρχος εὐθύνεται διὰ πᾶσαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας του γενομένην εἰς τὸν δῆμον ζημίαν ἐκ δόλου ἢ μεγάλης ραθυμίας. Ὁ νόμος ἀναγράφει πειθαρχικὰς ποινάς, εἰς περιπτώσεις ὁριζομένας, καὶ τὰς ἐγγυήσεις ὑφ' ἃς ἀσκεῖται ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία. Αἱ ποιναὶ ἐπιβάλλονται ὑπὸ τοῦ νομάρχου. Διὰ διατάγματος ἐξ ἄλλου, ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, δύναται ν' ἀπολυθῇ δήμαρχος, ἐὰν ἐπιληφθῇ ἐνεργείας ἐξερχομένης τῶν ὁρίων τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ ἢ ἕνεκα ἀποδεδειγμένου δόλου ἢ μεγάλης ραθυμίας, ἐξ ἧς ἐπῆλθε ζημία προφανὴς εἰς τὸν δῆμον. Αἱ διατάξεις αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν ἰδιότητα τοῦ δημάρχου, ὡς τοπικοῦ ἄρχοντος. Ἀλλ' ὁ δήμαρχος εἶναι καὶ δημόσιος λειτουργός. Ἐκλέγεται μὲν ὑπὸ τοῦ δήμου, ἡ ἐκτελεστικὴ ὅμως ἐξουσία τοῦ κράτους δύναται νὰ θέσῃ αὐτὸν εἰς ἀργίαν, μέχρι 15 ἡμερῶν ὁ νομάρχης, μέχρι τριῶν μηνῶν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, καὶ ν' ἀπολύσῃ αὐτὸν διὰ διατάγματος, μετ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Πρὸς πρόληψιν δὲ καταχρήσεων καθιεροῖ ὁ νόμος ἐγγυήσεις, ἐπιτρέπων τὰ αὐστηρὰ ταῦτα μέτρα κατ' ἀρχόντων αἱρετῶν τοῦ λαοῦ μόνον «διὰ βαρεῖαν ἀμέλειαν, ἢ διὰ λόγους σοβαροὺς δημοσίας τάξεως».

Κ. ΓΕΡΑΓΑΣ

δημαρχῶ (*—έω*)· εἶμαι δήμαρχος· || ἐκτελῶ καθήκοντα δημάρχου, *δημαρχεύω*.

δήμας (ὁ) (Demas) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιπαριδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν μᾶλλον μικρὰν καταλήγουσαν εἰς προβοσκίδα καὶ θώρακα ἀνεπτυγμένον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπίων. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ἔχουσι σῶμα βραχὺ καὶ πολυτριχωτὸν καὶ ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως τῶν λεπτοκαρυῶν.

Δ. Ν. Π.

Δήμας, ***Δημήτριος***. Σύγχρονος Ἕλλην ζωγράφος. Ἐγεννήθη τῷ 1886 εἰς τὸ χωρίον Τόποβα τῆς Β. Ἠπείρου, ἐλθὼν δὲ λίαν ἐνωρὶς εἰς Ἀθήνας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν καλῶν τεχνῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1908 ἤρχισε νὰ μετέχῃ τακτικῶς τῶν λαμβανουσῶν χώραν καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων. Τῷ 1911 ἀπέστειλεν ἔργα του εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τῆς Ρώμης. τῷ δὲ 1918 ἐγένετο ἀξιωματικὸς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς προσωπογράφος καὶ ὡς ζωγράφος θρησκευτικῶν θεμάτων, διακοσμήσας πλείστους ναοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἑτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Πίνακές του ἀπόκεινται εἰς τὸ δημαρχιακὸν κατάστημα τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Ι. Μ. Π.

— **Δήμας**, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀθηνῶν. Διατελέσας ἐπί τινα χρόνον γραμματεὺς τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, προσεκολλήθη μετὰ ταῦτα εἰς τὸν Ἰωάννην Γκούραν καὶ ἐπολέμει ὑπ' αὐτόν. Σταλεὶς τὸν Αὔγουστον ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπως μεταδώσῃ πληροφορίας τινὰς εἰς τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην, συνελήφθη ὑπὸ Ἀλβανῶν παρὰ τὸ Σέγγιον, ἐβασανίσθη διὰ νὰ προβῇ εἰς ἀποκαλύψεις περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει συμβαινόντων καὶ τέλος ἀπηγχονίσθη εἰς κοινὴν θέαν τῶν πολιορκουμένων εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον τὸν Λουμπαρδιάρην.

Γ. Δ. Κ.

Δημᾶς (πιθανώτατα συντετμημένος τύπος τοῦ *Δημήτριος*). Συνεργάτης τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ρωμαϊκῇ δεσμεύσει (Φιλήμ. 24, Κολοσ. δ' 14), ὅστις κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ ἀποστόλου ἐν Ρώμῃ δέσμευσιν «ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην» (Β' Τιμοθ. δ' 9).

Π. Ι. Μ.

Δημάτρα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεσαιωνικὸν φρούριον ἐν Πελοποννήσῳ, κτισθὲν περὶ τὸ 1278 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Α' Δελλαρός, δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ βαΐλου Μορέως, εἰς τὴν κλεισώρειαν τῶν Σκορτῶν, καὶ καταστραφὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὸν Μίλλερ, ἡ θέσις τοῦ φρουρίου εἶναι παρὰ τὸ Καστρί, ἀριστερᾷ τῆς ἀπὸ Τριπόλεως εἰς Σπάρτην ὁδοῦ. Ὁ Παπαρρηγόπουλος τοποθετεῖ αὐτὸ παρὰ τὴν Καρύταιναν.

Π. Ν. Π.

Δημέας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ κυρίως δύο ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι: —1) Ὁ πατὴρ τοῦ κατὰ τὸ 416 π. Χ. ἀποσταλέντος ἐναντίον τῶν Μηλίων στρατηγοῦ Φιλοκράτους. —2) Ὁ υἱὸς τοῦ ρήτορος Δημάδου, σφαγεὶς ἐνώπιον τοῦ πατρός του καὶ ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀντιπάτρου, ὅτε ἀμφότεροι ἦλθον πρὸς αὐτὸν ὡς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων, διὰ νὰ ζητήσωσι τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἐν Μουνιχίᾳ μακεδονικῆς φρουρᾶς.

ΚΑΨ.

δημεγερσία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δημεγέρσου, ἡ ἐξέγερσις, ἡ παρακίνησις πρὸς στάσιν τοῦ δήμου, ὀχλαγωγία.

δημεγέρτης (ὁ)· ὁ ἐξεγείρων τὸν δῆμον, ὁ προκαλῶν ἢ ὑποκινῶν τὸν λαὸν ἐναντίον τῶν κρατούντων, ταραχοποιός, δημοκόπος.

δημεγερτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δημεγέρτην, ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος νὰ διεγείρῃ τὸν λαόν: «δημεγερτικοὶ λόγοι». — Ἐπίρρ. *δημεγερτικῶς*.

Δῆμερ (Diemer), ***Κυλιανός***. Γερμανὸς φιλέλλην, καταταχθεὶς εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν τὸν κατελθόντα εἰς Πελοπόννησον τῷ 1828 ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα, πρὸς ἐκδίωξιν τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμβραήμ. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἅλωσιν διαφόρων φρουρίων, κατόπιν δὲ παρέμεινεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, εἰς τὸν ὁποῖον, ἐπὶ Ὄθωνος, προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας.

Γ. Δ. Κ.

δημεύσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος δημεύσεως, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀφείλει ἢ δύναται νὰ δημευθῇ.

δήμευσις, *—εως*· ἡ εἰς τὸν δημόσιον μεταβίβασις τῆς περιουσίας τινός, ἡ πώλησις αὐτῆς ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ δημοσίου· || συνεκδ. ἡ διάθεσις ἰδιωτικῆς περιουσίας ὑπὲρ ἄλλων ἰδιωτῶν κατ' ἐπέμβασιν τοῦ κράτους, οἷον ἡ ἀπαλλοτρίωσις κτημάτων, ἡ κατακράτησις μισθίων κτλ.

— [*Ἀττ. Δίκ.*] Βλ. δημιόπρατα.

— [*Ποιν. Δικ.*] Ὑπὸ τὸν ὅρον *δήμευσις* νοεῖται ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀφαίρεσις εἴτε τοῦ ὅλου ἢ μέρους τῆς περιουσίας τοῦ ἐγκληματήσαντος (γενικὴ δήμευσις), εἴτε ἀντικειμένων τινῶν μόνον, ἐχόντων ἄμεσον σχέσιν πρὸς ὡρισμένον ἔγκλημα, ἤτοι ἀντικειμένων ἀποτελούντων τὸ σῶμα, τὰ ὄργανα ἢ τὰ προϊόντα τοῦ ἐγκλήματος (εἰδικὴ δήμευσις). Καὶ ἡ μὲν γενικὴ δήμευσις (καθολικὴ ἢ μερική), ἰσχύουσα ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις νομοθεσίαις (ὡς λ.χ. ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ καὶ ταῖς νομοθεσίαις τοῦ μεσαίωνος), εἴτε ὡς αὐτοτελὴς ποινή, εἴτε καὶ ὡς συνέπεια τῆς εἰς ἄλλην ποινὴν καταδίκης, καταδικασθεῖσα ὅμως ὡς ἄνισος καὶ ἄδικος ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐξέλιπε βαθμηδὸν ἐκ τῶν νεωτέρων ποινικῶν νομοθεσιῶν. Οὐχ ἧττον ὁ γαλλικὸς νόμος τῆς 14 Νοεμβρίου 1918 καθιέρωσε τὴν καθολικὴν δήμευσιν ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τῆς προδοσίας καὶ κατασκοπείας. Παρ' ἡμῖν οὐ μόνον δὲν περιελήφθη ἐν τῷ ποινικῷ νόμῳ ἡ γενικὴ δήμευσις, ἀλλὰ καὶ συνταγματικῶς ἀνέκαθεν ἀπηγορεύθη ἡ ἐπιβολὴ αὐτῆς διὰ τοῦ συντάγματος τοῦ 1843 (ἄρθρ. 13), τοῦ 1864 (ἄρθρ. 18) καὶ τοῦ ἤδη ἰσχύοντος τῆς 3 Ἰουνίου 1927 (ἄρθρ. 17).

Ἡ εἰδικὴ δήμευσις, ἀντιθέτως, τόσον ἐν τῷ ἰσχύοντι παρ' ἡμῖν ποινικῷ δικαίῳ, ὅσον καὶ ἐν ταῖς συγχρόνοις ξέναις ποινικαῖς νομοθεσίαις, καθιεροῦται εἴτε ὡς συμπληρωτικὸν τῆς κυρίας ποινῆς ἢ καὶ ὡς αὐτοτελὲς ἀσφαλιστικὸν μέτρον, εἴτε ὡς παρεπομένη κατὰ τῆς περιουσίας ποινή. Εἰς δύο δὲ συστήματα δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὰς περὶ αὐτῶν διατάξεις τῶν ποινικῶν νομοθεσιῶν. Κατὰ τὸ ἕν, ὅπερ καὶ τὸ θεωρητικῶς ὀρθότερον, ὁ νόμος ἐπιβάλλει ἢ ἐπιτρέπει διὰ γενικῆς αὐτοῦ διατάξεως τὴν δήμευσιν τῶν ἐχόντων ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ τελεσθὲν ἔγκλημα ἀντικειμένων. Τοῦτο λ. χ. εἶναι τὸ σύστημα τοῦ βελγικοῦ ποινικοῦ κώδικος (ἄρθρα 42 καὶ 43), τοῦ γερμανικοῦ (§ 40), τοῦ ἰταλικοῦ (ἄρθρ. 36), ὡς καὶ τοῦ σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος (ἄρθρ. 59). Κατὰ τὸ δεύτερον σύστημα δήμευσις χωρεῖ μόνον ἐπὶ ἐκείνων τῶν ἀντικειμένων καὶ ἐν ἐκείναις ταῖς περιπτώσεσι, περὶ ὧν εἰδικῶς καὶ ρητῶς προβλέπει ὁ νόμος. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀκολουθεῖ μεταξὺ ἄλλων ὁ γαλλικὸς ποινικὸς κῶδιξ καὶ ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος (ἄρθρ. 20). Οὕτω λ. χ. κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἐπιβάλλεται ἡ εἰδικὴ δήμευσις: 1) τῶν εἰς παραχάραξιν ἢ κιβδηλίαν χρησίμων, οἷα νομισματοσήμαντρα, τύποι, σκεύη κλπ., ὡς ἐπίσης καὶ τῶν παραχαραγμένων ἢ κιβδήλων νομισμάτων (ἄρθρ. 243)· 2) τῶν εἰς παραποίησιν ἢ νοθείαν δη-

Digitized by Google

μοσίων ἀποδεικτικῶν χρέους ἢ ἐνεχύρου χρησίμων, ὡς ἐπίσης καὶ αὐτῶν τῶν παραποιηθέντων ἢ νοθευθέντων (ἄρθρ. 260)· 3) τῶν παραπεποιημένων, νενοθευμένων ἢ ἀθεμίτως καταληφθέντων σημάντρων, σφραγίδων κλπ., ὡς ἐπίσης καὶ τῶν δι' αὐτῶν ἐπισημανθέντων ἐγγράφων ἢ ἀντικειμένων (ἄρθρ. 261)· 4) τῶν παρὰ ψευδόρκου ληφθέντων χρημάτων ἢ ἄλλων δώρων (ἄρθρ. 268)· 5) τῶν νενοθευμένων μέτρων καὶ σταθμῶν, ὧν ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἀπάτην (ἄρθρα 399 ἐδ. 5 καὶ 400)· 6) τῶν σκευῶν καὶ ἐργαλείων κλπ. τῶν παρανόμως ἁλιευόντων (ἄρθρ. 448 Π. Ν. καὶ 6 τοῦ ἀπὸ 17 'Οκτωβρίου/14 Νοεμβρίου 1923 Διατάγματος περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἁλιείας διὰ δυναμίτιδος κλπ.)· 7) τῶν ληφθέντων ἢ ὑπεσχημένων δώρων ἐπὶ δωροδοκίας δημοσίου ὑπαλλήλου ἢ ἐνόρκου (ἄρθρ 460)· 8) τῶν παρανόμως φερομένων, εἰσαγομένων ἢ κατασκευαζομένων ἐν τῷ κράτει ὅπλων (ἄρθρ. 15 τοῦ Ν. 286 τῆς 18 Μαΐου/30 'Ιουλίου 1914 «περὶ ὁπλοφορίας») κλπ. Τὰ δημευόμενα ἀντικείμενα κατ' ἀρχὴν περιέρχονται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ κράτους. Ὑπάρχουν οὐχ ἧττον περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐξαιρετικῶς ταῦτα περιέρχονται εἰς ἄλλο πρόσωπον, ὡς λ. χ. ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἄρθρου 460 Π Ν., καθ' ὃ τὰ δημευθέντα δῶρα κατατίθενται πάντοτε εἰς τὸ ταμεῖον τῶν πτωχῶν τοῦ τόπου, ἔνθα κατοικεῖ ὁ δωρολήπτης δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ἔνορκος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἠλιοπούλου*, Σύστημα, τόμος Α' ἔκδ. 4η (1927), σελ. 533, 535 ἑπ.—*Κωστῆ-Μπουροπούλου*, Ἑρμηνεία, τόμος Α' ἔκδ. 4η (1926), σελ. 76 ἑπ.—*Garraud*, Traité du droit pénal français, τόμος 2ος, ἔκδ. 3η (1914, σελ. 413 ἑπ. —*Vidal-Magnol*, Cours de droit criminel, ἔκδ. 6η 1921), σελ. 708 ἑπ —*Meyer-Allfeld*, Lehrb des deutsch. Strafrechts, ἔκδ. 8η (1922, σελ. 266 ἑπ.—*Goldschmidt*, Vergl. Darstellung des deutsch. u. ausländ. Strafrechts, Allg. Teil. Τόμ 42, σελ. 282, 443.

Ν. Α. Χ.

δημευτὴς (ὁ)· ὁ δημεύων: «τὸ κράτος εἶναι πολλάκις δημευτὴς τῶν ἰδιωτικῶν περιουσιῶν».

δημευτικός.—*ή*,—*όν*· ὁ δημεύων, ὁ ἱκανὸς ἢ ἁρμόδιος νὰ δημεύσῃ: «νόμοι δημευτικοί».

δημεύω· κάμνω δημοσίαν ἰδιωτικήν τινα περιουσίαν, ἐκθέτω πρὸς πώλησιν ἰδιωτικὴν περιουσίαν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κράτους.

δημηγορία (ἡ)· ἀγόρευσις, ὁμιλία ἐνώπιον τοῦ δήμου. λόγος πολιτικὸς πρὸς διαφώτισιν τοῦ λαοῦ: «δημηγορίαι τοῦ Περικλέους» οἱ λόγοι τοῦ Περικλέους· || δημηγορίαι τοῦ Θουκυδίδου» οἱ λόγοι ρητόρων, εἴτε πολιτικῶν εἴτε στρατηγῶν, οἱ περιλαμβανόμενοι εἰς τὴν περὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου συγγραφὴν τοῦ Θουκυδίδου.

—*[Ρητορ.]* Ἡ δημηγορία ἀνήκει εἰς τὸ συμβουλευτικὸν γένος τοῦ ρητορικοῦ λόγου. Λέγεται συνάμα δημηγορικὸς λόγος ἢ δημηγορικὴ (δηλαδὴ τέχνη). Εἶναι δημοσία ἀγόρευσις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, ἡ σήμερον πολιτικὴ καλουμένη, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐν τοῖς δικαστηρίοις (δικανικήν). Αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι ἦσαν εὐνοϊκώταται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ εἴδους τούτου τοῦ λόγου. Ἰδίως αἱ Ἀθῆναι ἐξέθρεψαν μεγάλους πολιτικοὺς ρήτορας, λόγῳ τῆς δημοκρατικῆς των ὀργανώσεως, καθ' ἣν πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν πόλιν ζητήματα συνεζητοῦντο δημοσίᾳ, ἐδημιουργεῖτο δ' οὕτως ἅμιλλα μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ διεξήγοντο ἀγῶνες πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἑκατέρωθεν ἀντιλήψεων. Ὁ πολιτικὸς δηλαδὴ τῶν χρόνων ἐκείνων θέλων νὰ δράσῃ καὶ κατορθώσῃ τι, δὲν ἔπρεπε ν' ἀρκῆται εἰς τὴν συγγραφὴν φυλλαδίων καὶ πολιτικῶν ἄρθρων, ἀλλὰ δημηγορῶν αὐτὸς ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἦτο ἠναγκασμένος διὰ τῆς δεινότητος τοῦ λόγου νὰ προσελκύῃ ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν του ἀρχῶν τὴν γνώμην τοῦ δήμου. Οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τῶν Σπαρτιατῶν ἡδραίωσαν ἐν τῇ πέμπτῃ ἤδη ἑκατονταετηρίδι τὴν δύναμιν αὐτῶν, διασαφοῦντες διὰ πειστικωτάτων λόγων τὰς πολιτικάς των ἀρχὰς καὶ ἐπικαλούμενοι θερμότατα τὴν φιλοπατρίαν τοῦ δήμου. Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Περικλῆς οὐ μόνον ἦσαν ὀξυδερκεῖς καὶ ἐνεργητικώτατοι πολιτικοί, ἀλλὰ καὶ μετέδιδον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου τὰς λαμπρὰς αὐτῶν ἰδέας εἰς τὸν λαόν. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ἤρξαντο γράφοντες τοὺς λόγους, οὓς ἀπέτεινον πρὸς τὸν λαόν, ἵνα οὕτω διαρκέστερον ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτὸν καὶ προσεταιρίζωσι πλείονας πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν πολιτικῶν των σκοπῶν. Παρεῖχον δ' εὐκαιρίαν πρὸς τὸν διττὸν τοῦτον ἀγῶνα πρὸ πάντων αἱ στάσεις καὶ αἱ πολιτικαὶ θύελλαι, αἵτινες προηγήθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου τῆς καταλύσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο τὸ θέλγον καὶ συναρπάζον ἡμᾶς ἀναγινώσκοντας τοὺς λόγους τῶν χρόνων ἐκείνων, δὲν εἶναι μόνη ἡ ρητορικὴ τέχνη, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ἐν αὐτοῖς ἀντήχησις τῶν φοβερῶν ἀγώνων περὶ τῶν ὑψίστων ἀγαθῶν τοῦ ἔθνους. Καὶ δεινότατος μὲν τῶν ρητόρων τῶν χρόνων ἐκείνων ἀνεδείχθη ὁ Δημοσθένης, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ ἀνεδείχθη τότε καὶ πλῆθος ἄλλο ἀξίων λόγου ρητόρων. Ὡσαύτως καὶ ἐν Ρώμῃ μεγάλως ἀνεπτύχθη τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου.

Οἱ ρήτορες, ὁμιλοῦντες, δὲν ἤρχοντο διὰ προοιμίου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ προοιμιώδους τινὸς εἰσαγωγῆς. Ὑπέθετον ὅτι ὁ λαός, ἐν γνώσει διατελῶν τῆς ὑποθέσεως, ἦτο ὅλως εὐδιάθετος ν' ἀκροασθῇ τὸν παριστάμενον ρήτορα· τὰ δὲ ζητήματα περὶ ὧν ἐπραγματεύοντο οἱ δημηγορικοὶ λόγοι ἦσαν περὶ πόρων, περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, περὶ φυλακῆς τῆς χώρας, περὶ εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων καὶ περὶ νομοθεσίας. Οἱ ἀγορεύοντες πρὸς τὸν δῆμον ἢ προέτρεπον αὐτὸν ἢ ἀπέτρεπον. Εἰς ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιστάσεις ἐπρώτευε πρὸ παντὸς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως, οἱ δὲ ὁμιλοῦντες ὤφειλον νὰ ἔχωσιν ἐπιχειρήματα. Καὶ ὁ μὲν προτείνων ὤφειλε νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος εἶναι νόμιμον, συμφέρον, καλόν, ἡδύ, ρᾴδιον καὶ πρὸς τούτοις δυνατὸν καὶ ἀναγκαῖον, ὁ δὲ ἀποτρέπων τοὐναντίον (βλ. καὶ λ. ἀγόρευσις, βῆμα *[Ρητορ.]* καὶ ρήτορες).

Ι. Φ. Δ.

δημηγορικός,—*ή*, —*όν*· ὁ τῆς δημηγορίας, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δημηγορίαν: «δημηγορικὸν τέχνασμα». — Ἐπίρρ. ***δημηγορικῶς***.

δημηγόρος (ὁ)· ὁ ἀγορεύων ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ὁ πολιτικὸς ρήτωρ.

δημηγορῶ (— *έω*)· ἀγορεύω ἐνώπιον τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ὁμιλῶ δημοσίᾳ λόγον πολιτικόν· || λέγω πολλά, φλυαρῶ: «τί δημηγορεῖς αὐτοῦ;».

Δημήνιον (ἢ *Δημηνιό*), ***Ἄνω***— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Σικυωνίων τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 473.

— **Δημήνιον** ***Κάτω***— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Σικυωνίας* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 389.

Δημηνιτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Κεῖται ἐν τῷ τμήματι τῶν Χασίων καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ ἐν μέσῳ πυκνοτάτων δασῶν δρυός, ἐν οἷς διαιτῶνται ἄπειροι δορκάδες καὶ ἀγριόχοιροι. Τὰ ἤθη τῶν κατοίκων εἶναι ἀρχέγονα, ἀφοῦ ἔτι καὶ νῦν διατηρεῖται ἡ παράδοσις τῆς θυσίας μέλανος ἀμνοῦ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ τυφῶνος, ὅστις ἐνίοτε ἐνσκήπτει ἀπὸ τοῦ ἔναντι ὄρους τῆς Βουνάσσας.

Οἱ κάτοικοι ἀνερχόμενοι εἰς 274 ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Δήμης *(μάρτυς)*. Οὗτος καὶ ὁ *Πρωτίων* ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε ἐμαρτύρησαν. Ἡ μνήμη δ' αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 12 Ἀπριλίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

Ε. Γ. Π.

Δημῆται *[Ἀρχ.]*. Οἱ δυσμικώτατοι τῶν κατοίκων τῆς Ἀλουΐωνος Βρεττανικῆς νήσου (*Πτολ.* Β, γ, 23), δηλαδὴ οἱ τότε κατοικίσαντες τὴν σύγχρονον Νοτίαν Οὐαλίαν. Κατῴκουν πρὸς τὰ ΝΔ. τῶν Σιλούρων εἰς τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀποτελοῦν τὰς κομιτείας τοῦ Πέμπρεκ καὶ Καρμάρθεν

—Μ

Δημήτηρ *[Θρησκειολ.]*. Μία τῶν μεγάλων θεαινῶν τοῦ Ὀλύμπου. Τὸ ὄνομα *Δημήτηρ* (δωρ. *Δαμάτηρ*) κατὰ παλαιὸν ἤδη ἐτυμολογίαν παράγεται ἐκ τοῦ γῆ—μήτηρ καὶ ἡ παραγωγὴ αὕτη θεωρεῖται ὀρθή. Ἄλλη παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος εἶναι ἐκ τοῦ κρητικοῦ δηαί (=κριθαί)—μήτηρ (=ἡ μήτηρ τῶν καρπῶν τῆς γῆς). Ὁ αἰολικὸς τύπος *Δωμάτηρ* ὑπεσημειώθη ὅτι ὑποδηλοῖ τὴν μητέρα τοῦ δώματος, τοῦ οἴκου.

Ἡ Δημήτηρ ἐλατρεύθη καθ' ὅλην τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἡ δὲ λατρεία της διαφερόντως ἀναπτυχθεῖσα συνεδέθη μὲ τὴν τέλεσιν εἰς πολλὰ μέρη ἰδιαιτέρων μυστηρίων, ἀποκρύφων δηλαδὴ τελετῶν, εἰς τὰς ὁποίας συμμετεῖχον ὡρισμένοι μεμυημένοι (μύσται). Ἂν καὶ ἄλλως ἤρχισε, διεδόθη καὶ ἐξειλίχθη ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος κατὰ τόπους, ἐν τούτοις ἐπεκράτησε σὺν τῷ χρόνῳ ὁ περὶ τῆς θεᾶς ἐλευσινιακὸς κυρίως μῦθος, ὃν διεφύλαξεν ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος «εἰς Δήμητρα», ποιηθεὶς κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα π. Χ. Κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραδιδόμενα ὁ ἄρχων τοῦ Ἅδου Πλούτων, συναινοῦντος καὶ τοῦ Διός, ἀπήγαγεν εἰς τὸν κάτω κόσμον τὴν θυγατέρα τῆς Δήμητρος *Περσεφόνην*, τὴν λεγομένην *Κόρην*, ἐνῷ ἡμέραν τινὰ ἔδρεπεν ἄνθη πλησίον τῆς μητρός της. Κρατοῦσα δᾷδας ἡ Δημήτηρ, ἐπλανήθη ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας εἰς ἀναζήτησιν τῆς Κόρης, ὁπότε ἐπληροφορήθη τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ τοῦ Ἡλίου. Τότε ἐγκατέλιπεν ὠργισμένη τὸν Ὄλυμπον καὶ μεταμορφωθεῖσα εἰς γραῖαν περιέτρεχε νῆστις τὴν γῆν φθάσασα μέχρι τῆς Ἐλευσῖνος, ὅπου ἐφιλοξενήθη ἄγνωστος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κελεοῦ. Λησμονήσασα πρὸς στιγμὴν τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς της ὡς ἐκ τῶν διασκεδαστικῶν σκωμμάτων τῆς γραίας ὑπηρετρίας Ἰάμβης, ἅτινα τῆς ἀπέσπασαν τὸ πρῶτον μειδίαμα, διέκοψε καὶ τὴν νηστείαν της δεχθεῖσα νὰ πίῃ τὸν κυκεῶνα, περίεργον ποτὸν κατὰ τὴν ὁδηγίαν της κατασκευασθέν. Εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν περιποιήσεων ἡ θεὰ ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μικροῦ βασιλόπαιδος Δημοφῶντος, τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ ἀθάνατον, θέτουσα αὐτὸν νύκτωρ εἰς τὴν πυράν. Ἡ παρομονεύουσα μήτηρ τοῦ παιδὸς ἀφῆκε κραυγήν, ἥτις καὶ τὸ ἔργον διέκοψε καὶ τὴν θεὰν ἐξώργισεν. Ἡ Δημήτηρ ἀποκαλύψασα ἑαυτὴν διέταξε τοὺς Ἐλευσινίους νὰ κτίσωσι ναὸν ὑπὲρ αὐτῆς, ὑποδείξασα συνάμα καὶ τὸν τρόπον τῆς λατρείας της. Κλεισθεῖσα ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θεὰ ἠμπόδιζεν ἐν τῇ ὀργῇ της τὴν γῆν νὰ παράγῃ καρποὺς πρὸς με-

Β

Δημήτηρ.

[Τερρακόται ἐκ Τεγέας, τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου.]

γάλην φθορὰν τῶν ἀνθρώπων καὶ δυσανασχέτησιν καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν. Τότε ὁ Ζεὺς ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ἅδην τὸν Ἑρμῆν διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν Περσεφόνην πλησίον τῆς μητρός της, μετὰ τῆς ὁποίας ἐπῆλθε συμβιβασμὸς νὰ μένῃ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἐπὶ τῆς γῆς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐπὶ τέσσαρας δὲ μῆνας παρὰ τῷ Πλούτωνι. Οὕτω κατέπαυσεν ἡ ὀργὴ τῆς Δήμητρος καὶ ἡ γῆ ἤρχισε νὰ παράγῃ καὶ πάλιν καρπούς. Οἱ ἄρχοντες τῆς Ἐλευσῖνος ἐδιδάχθησαν παρ' αὐτῆς τὰ μυστήρια, τὰ σεμνὰ ὄργια ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα ὁ ὕμνος τοῦτο μόνον ἀναφέρει, ὅτι ἦσαν εὐτυχεῖς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων οἱ μυηθέντες εἰς αὐτά, διότι μόνον ἐκεῖνοι ἐξησφάλισαν εὐδαιμονίαν μετὰ θάνατον εἰς τὸν σκοτεινὸν Ἅδην. Ὁ ὕμνος προφανῶς θέλει νὰ τονίσῃ τὴν παλαιότητα τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος ἐν Ἐλευσῖνι.

Ἡ οὐσία τῆς μορφῆς. Κατὰ τὸ οὐσιαστικόν της περιεχόμενον ἡ Δημήτηρ μᾶς παρουσιάζεται κατὰ πρῶτον ὡς ἐφορεύουσα τὴν καλλιέργειαν. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὁπόθεν καὶ προέρχεται προφανῶς ἡ λατρεία τῆς θεᾶς, αὐτὸ εἶναι τὸ κύριον καὶ τὸ μόνον χαρακτηριστικόν της (δαματρίζειν= συνάγειν τοὺς δημητριακοὺς καρπούς), ὅλοι δὲ οἱ καρποὶ καὶ τὰ ὄσπρια ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς αὐτήν, ἐκτὸς τῶν κυάμων, ἀφ' ὧν ἐκηρύσσετο ἀποχὴ ὑπὸ τῶν ὀρφικῶν καὶ τῶν πυθαγορείων. Εἰς τὰς περὶ αὐτὴν θεότητας ἀνήκει ἐνταῦθα ἐκτὸς τοῦ Τριπτολέμου καὶ ὁ Ἀδρεύς, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἡ σχέσις της μὲ τὸν Διόνυσον καὶ τὸν Ποσειδῶνα ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν ἀναφερθεῖσαν ἰδιότητά της. Κατ' ἐπέκτασιν τῶν καρπῶν καὶ τῶν δένδρων ἡ προστασία της περιλαμβάνει καὶ τὰ ζῷα καὶ δι' αὐτὸ ἐν Φιγαλείᾳ τῆς ἀφιέρωνον τὸ μαλλίον τῶν προβάτων. Ὡς θεὰ τῆς γῆς εἶναι εἰρηνοποιὸς (*Καλλιμάχου* Ὕμν. Δημ. 137), ἐν τούτοις εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μετ' αὐτῆς τιμωμένου Τριπτολέμου φαίνεται ἡ ἀπήχησις τῶν ἀγώνων, οὓς κατέβαλεν ἄλλοτε διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν καλλιέργειαν. Εἰς Βοιωτίαν ἄλλωστε ἐτιμᾶτο καὶ ὡς *ξιφηφόρος*. Ἐπειδὴ ἡ καλλιέργεια εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ πολι-

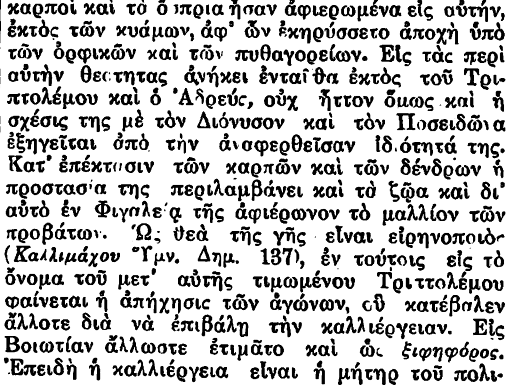

Δημήτηρ, Τριπτόλεμος καὶ Κόρη.

[Ἀγγειογραφία τοῦ Ἥρωνος.]

τισμοῦ καὶ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μόνιμον ἐγκατάστασιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ὀργάνωσιν εἰς κοινότητα, ἡ Δημήτηρ ἐθεωρήθη καὶ ὡς θεὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς πολιτείας. Ὡς τοιαύτη ἐλατρεύετο ὑπὸ τὸ ὄνομα *Θεσμοφόρος*, ἐτελεῖτο δὲ καὶ ἑορτὴ Θεσμοφόρια εἰς πολλὰ μέρη. Εἰς τὴν Κρήτην ἐλατρεύθη καὶ ὡς θεὰ τοῦ τοκετοῦ καὶ ἐκεῖθεν φαίνεται ἀρχίζει νὰ πηγάζῃ ἡ ἰδιότης

Digitized by Google

της ὡς χθονίας θεότητος, ἥτις πάντως εἶναι μεταγενεστέρα. Ὡσαύτως τιμωμένη ὡς *Ἐλευσινία* ἢ *Ἐπιλυσαμενη*, ὡς προστάτις τοῦ καρποῦ τῆς κοιλίας, ἀπεκλήθη ἐξακολουθητικῶς καὶ *Κουροτρόφος*, καθ' ὃ ἀνατρέφουσα τοὺς παῖδας. Ὁ κύκλος τῆς δράσεως τῆς Δήμητρος Θεσμοφόρου σὺν τῷ χρόνῳ ηὐρύνθη, διότι μεταγενεστέρως ἀνεγνωρίσθη ἐνιαχοῦ ὡς προστάτις θεὰ τῆς πολιτείας, εἰς αὐτὴν δὲ κυρίως ἐθυσίαζεν ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία *(Παναχαία Δημήτηρ)*. Τελευταίως ἀνεγνωρίσθη καὶ θεραπευτικὸς χαρακτὴρ εἰς τὴν Δήμητρα.

Σχέσεις μὲ ἄλλους θεούς. Συμφώνως πρὸς τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα μῦθον, ἡ Δημήτηρ σχετίζεται στενότατα πρὸς τὴν θυγατέρα της Περσεφόνην ἢ ἁπλῶς Κόρην. Ἐν τούτοις ἀρχικῶς ἡ Κόρη ἦτο ἀνεξάρτητος χθονία θεότης, τιμωμένη ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἅδου, ὅστις εἰς τὴν Ἐλευσῖνα πρῶτον ὠνομάσθη Πλούτων. Ὁ μῦθος περὶ τῶν γάμων τῆς Κόρης μετὰ τοῦ θεοῦ Ἅδου εἶναι ἄγνωστος εἰς τοὺς παλαιοτάτους Θεσσαλοὺς καὶ Βοιωτούς. Ἡ Περσεφόνη, ἥτις ἐλατρεύετο κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἦτο αὐστηρὰ θεὰ τῶν νεκρῶν καὶ μόνον κατόπιν τῆς συσχετίσεώς της μὲ τὴν Δήμητρα μετεβλήθη ὀλίγον ὁ χαρακτήρ της. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σχέσις τῆς Δήμητρος μὲ τὸν Ἵππειον Ποσειδῶνα εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ὁπόθεν αὕτη ὡς προστάτις τῶν ποιμνίων εἶχεν ἐκτοπίσει παλαιὰν ἐγχωρίαν θεότητα. Εὐρύτατα ἐπίσης εἶναι διαδεδομένη ἡ σχέσις της μὲ τὸν Διόνυσον, μὲ τὸν ὁποῖον ἔχει ὁμοιότητάς τινας, διότι καὶ ἐκεῖνος προστατεύει τὴν ὑγρὰν παραγωγήν, τὴν ὁποίαν καὶ διαδίδει εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ Ἰκαρίου, ὅστις κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὸν Τριπτόλεμον. Τέλος ἡ Δημήτηρ συνελατρεύθη καὶ μὲ τὴν Ἥραν εἰς τὴν Πάρον καὶ μὲ τὴν Ἀθηνᾶν εἰς τὴν Τεγέαν, καθὼς καὶ μὲ τὴν Ἄρτεμιδα εἰς τὴν Λυκόσουραν. Σχετίζεται δὲ ἡ Δημήτηρ καὶ πρὸς τὰς Νύμφας, αἵτινες κατά τινα παράδοσιν πρῶται τῆς ὑπέδειξαν τὸν στάχυν. Εἰς τὴν Ἐλευσῖνα ἀνεκαλύφθη ἀνάγλυφον παριστάνον τὴν Δήμητρα μετὰ τῶν Νυμφῶν.

Προέλευσις καὶ ἐξάπλωσις τῆς λατρείας. Ἡ Δημήτηρ δὲν ἐμφανίζεται συχνὰ εἰς τοὺς μύθους, διότι ἡ δρᾶσίς της ὡλοκληρώθη εἰς τὸν ἀναφερθέντα μῦθον. Διὰ τῆς ἐξαπλώσεως σὺν τῷ χρόνῳ τῶν μυστηρίων ἡ δρᾶσις αὐτῆς ἔλαβε περισσοτέραν ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν ἠθικοῦ περιεχομένου. Ἐλατρεύετο συνήθως εἰς τὴν ἡσυχίαν ἐξοχικῶν τόπων ἢ εἰς ὑψώματα καὶ δὴ πλησίον κρηνῶν, εἰς τὴν Λακωνίαν δὲ ἐδίδετο καὶ ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος, τὰ Ἐπικρήναια. Ὁ συμβολισμός, ὅστις παρατηρεῖται εἰς τὸν μῦθον τῆς θεᾶς περὶ τῆς ἀνανεουμένης ζωῆς, προέρχεται ἐκ τῆς σχέσεώς της μετὰ τῆς Κόρης, ἥτις ἦτο ἡ κυρίως χθονία θεότης. Ἀρχικῶς ὅμως ἡ Δημήτηρ, ὅταν ἐλατρεύθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν παρὰ τὸ Δώτιον πεδίον, οὐδὲν χθόνιον στοιχεῖον εἶχε. Τὸ Δώτιον πεδίον εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς λατρείας της, ὡς θεᾶς προστατευούσης τὴν καλλιέργειαν. Εἰς τὴν λοιπὴν Β. Ἑλλάδα, ὡς εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἡ λατρεία της ἦτο ἐλάχιστα διαδεδομένη. Ἐκ τῆς Θεσσαλίας ἠκολούθησεν ἡ διάδοσις τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος δύο ὁδούς. Πρὸς νότον διεδόθη εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἁπλουστέρα ὅμως παρ' ὅ,τι τὴν εὑρίσκομεν μεταγενεστέρως εἰς τὴν Ἐλευσῖνα καὶ ἀπηλλαγμένη πάσης βαθυτέρας ἐννοίας. Τὸν μυστηριακὸν χαρακτῆρα ἀπέκτησε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ λατρεία της εἰς τὴν Κρήτην, ὁπόθεν πάλιν διεδόθη εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐκεῖθεν ἀνεπτύχθη εἰς τὴν γνωστὴν κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν ὑπόστασίν της ἐν Ἐλευσῖνι, ὅπου συνηντήθη μετὰ τῆς ἁπλουστέρας ἐκ Βοιωτίας λατρείας διὰ τῶν Βοιωτῶν μεταδοθείσης. Ἀρχικῶς ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος ἦτο ξένη πρὸς τοὺς Δωριεῖς καὶ αὐτὸ ἦτο ἤδη γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους. Ὁ Ἡρόδοτος μάλιστα (ΙΙ, 171) λέγει, ὅτι ἡ τελετὴ τῆς Δήμητρος ἦλθεν ἐξ Αἰγύπτου διὰ τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ συγχώνευσις τῆς Δήμητρος μὲ ἄλλας τοπικὰς θεότητας, ἥτις παρατηρεῖται ἐν Ἀρκαδίᾳ, εἰς τὰς εὐφόρους κοιλάδας τῆς ὁποίας ἐλατρεύοντο παλαιόθεν ἀγροτικοὶ δαίμονες. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον μόνον ἐνταῦθα ἐσώθη ἡ παλαιὰ πελασγικὴ λατρεία. Εἰς τὸν Φενεὸν ἐγίνετο τελετὴ μὲ δρώμενα ὅπως καὶ ἐν Ἐλευσῖνι, τὸν δὲ κανονισμὸν τῶν μυστηρίων ἐλάμβανον ἀπὸ δύο μεγάλους λίθους, εἰς τοὺς ὁποίους ὡρκίζοντο οἱ Φενεᾶται. Ὁ ἱερεὺς φέρων προσωπεῖον Δήμητρος Κιδαρίας ἐκτύπα τὴν γῆν διὰ τῆς ράβδου του διὰ νὰ τὴν ἐξυπνήσῃ. Εἰς τὴν Κυλλήνην ὑπῆρχεν ἡ παράδοσις, ὅτι ἡ Δημήτηρ καταδιωκομένη ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἠναγκάσθη νὰ μεταμορφωθῇ εἰς φορβάδα, τὰ δὲ ὕδατα τῆς Στυγὸς ἔγιναν μαῦρα ἀφ' ὅτου κατωπτρίσθη εἰς αὐτά. Κατ' ἄλλας δὲ ἀρκαδικὰς παραδόσεις, προδιδούσας σχέσεις τῆς Δήμητρος μὲ τὸν Ποσειδῶνα, καὶ ὁ θεὸς οὗτος (ὁ Ἵππειος) μετεμορφώθη εἰς ἵππον καὶ συνευρέθη μετὰ φορβάδος Δήμητρος, ἥτις θυμωθεῖσα ἔσπευσε νὰ λουσθῇ εἰς τὸν Λάδωνα (ἐξ οὗ *Ἐρκὶς* διὰ τὸν θυμὸν καὶ *Λουσία* διὰ τὸ λουτρὸν ἐκλήθη). Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι προϋπῆρχεν ἡ λατρεία μιᾶς θεότητος τῆς γῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρκίς, ὅπερ ἀπεδόθη κατόπιν ὡς ἐπίθετον τῆς Δήμητρος, ὁ δὲ ἵππος ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ τὸν ἔρωτα Δήμητρος καὶ Ποσειδῶνος δὲν εἶναι παρὰ ὁ δαίμων τῆς ὀρεινῆς ἐκείνης πεδιάδος. Εἰς τὴν Φιγαλείαν ἐλατρεύετο ξόανον τῆς θεᾶς ἱπποκέφαλον. Εἰς τὴν Λυκόσουραν ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος προσετέθη ἀργότερον εἰς τὴν προϋπάρχουσαν τοπικὴν λατρείαν τῆς *Δεσποίνης*. Ὡς ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἐκ τῶν ἀρκαδικῶν μύθων περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ ἰδίας ἀγροτικῆς θεᾶς, ἀναγκαζόμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐκ Κρήτης ἐρχομένη εἰς τὴν Πελοπόννησον λατρεία τῆς Δήμητρος δὲν διεδόθη εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἀλλὰ διὰ τῆς Ἀργολίδος ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀργότερον ὡς Ἐλευσινία πλέον ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τὴν Ἀρκαδίαν. Βεβαίως τὰ διάφορα ρεύματα τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος συνεχωνεύθησαν ἐν Ἐλευσῖνι, ὅπου ἀνεπτύχθη τελικῶς καὶ τὸ τυπικὸν τῶν ἑορτῶν της, τῶν περιφήμων μυστηρίων. Κατόπιν δὲ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Ἀθηνῶν ἡ λατρεία διεδόθη εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον.

Ἡ Δημήτηρ τῆς Κνίδου.
[Μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου.

Ἡ Δημήτηρ ἐν τῇ τέχνῃ. Ὡς θεὰ τῆς καλλιεργείας ἡ Δημήτηρ φέρει ὡς σύμβολα ἐν τῇ τέχνῃ συνηθέστατα στάχυς, τοὺς ὁποίους ἰδίως παραδίδει εἰς τὸν Τριπτόλεμον, ὅστις ἐκκινεῖ ἐφ' ἅρματος διὰ τὴν διάδοσιν τῆς καλλιεργείας των. Ἐπίσης κάλαθον πλήρη καρπῶν καὶ ἀνθέων. Ἐκ τῶν καρπῶν κυρίως χαρακτηρίζει τὴν θεὰν ἡ ροιά, σύμβολον γονιμότητος, ἐκ δὲ τῶν ζῴων ὁ χοῖρος, ἕνεκα τῶν καθαρτικῶν ἰδιοτήτων του (καθαρμοὺς χοιροκτόνους *Αἰσχ.* Εὐμ 283). Ὡς θεὸ δὲ τῶν μυστηρίων καὶ τοῦ κάτω κόσμου, κρατεῖ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν δᾷδα (πῦρ καθαρτήριον), τὴν δὲ σχέσιν της μὲ τὴν γῆν χαρακτηρίζει ὁ ὄφις. Ἐπίσης χαρακτηριστικὰ τῆς θεᾶς εἶναι ἡ μύρτος, οἱ ἀσφόδελοι καὶ οἱ νάρκισσοι.

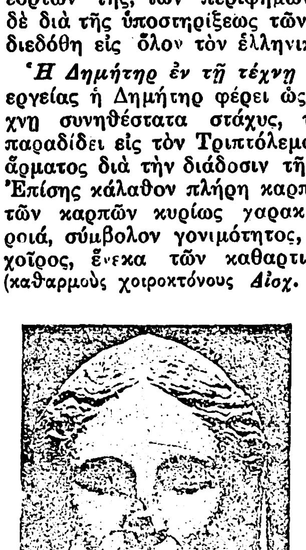

Κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος τῆς Κνιδίας Δήμητρος.
[Βρεττανικὸν μουσεῖον.]

Μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ὀργανώσεως τῶν μυστηρίων αἱ ἀρχαιόταται εἰκόνες τῆς θεᾶς ἦσαν πολὺ μέτριαι. Ἀπὸ παραδόσεις γνωρίζομεν παλαιὰ ἀγάλματά της, ξόανα ἢ ἀκρόλιθα. Πήλινα εἰδώλια τῆς Δήμητρος εὑρεθέντα δὲν παρέσχον ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Σὺν τῇ ἀναπτύξει ὅμως τῶν μυστηρίων, τέχνη εὗρεν εἰς τὴν μορφὴν τῆς Δήμητρος εὐκαιρίαν ν' ἀποτυπώσῃ βαθὺ αἴσθημα σοβαρότητος καὶ θρησκευτικότητος, τὸ ὁποῖον διακρίνεται κυρίως εἰς τὰ διάφορα συμπλέγματα αὐτῆς μετὰ τῆς Κόρης καὶ τοῦ Τριπτολέμου, τόσον ἐν τῇ πλαστικῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ ἀγγειογραφίᾳ. Περίφημον εἶναι τὸ ἐκ τοῦ Ε' αἰῶνος μέγα ἀνάγλυφον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, τὸ ἐν Ἐλευσῖνι εὑρεθέν. Εἰς αὐτὸ εἰκονίζεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης ὁ Τριπτόλεμος λαμβάνων τὸν κόκκον ἐκ τῆς χειρὸς τῆς πρώτης καὶ στεφανούμενος ὑπὸ τῆς δευτέρας. Ἡ θαυμασία ἁπλότης τοῦ ὅλου ἔργου, ἡ καθαρότης τῶν γραμμῶν, ὁ χαρακτηρισμός, διὰ τῆς πτυχώσεως τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῆς ἀναδέσεως τῆς κόμης, τῆς γηραιοτέρας μητρὸς καὶ τῆς μᾶλλον νεωτεριζούσης Κόρης, ἡ ἱεροπρεπὴς τέλος ἀκινησία καὶ ἡ σοβαρὰ προσήλωσις εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς, ἐμποιοῦν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν καὶ ἀποπνέουν αἴσθημα βαθυτάτου σεβασμοῦ, προερχόμενον ἐκ τῆς ὄντως λατρευτικῆς ταύτης εἰκόνος. Ἐπίσης καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἡ τέχνη διετύπωσεν ἄριστα τὸν μητρικὸν πόνον ἐπὶ ἑνὸς ἀγάλματος καθημένης Δήμητρος καλυπτούσης τὴν κεφαλὴν διὰ τοῦ ἱματίου της καὶ μελαγχολικῶς ἀναλογιζομένης τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Κόρης. Ἡ πονοῦσα αὕτη μήτηρ εἶναι ἔργον βαθείας ἐκφράσεως καὶ ἀποδίδεται ὑπό τινων εἰς αὐτὸν τὸν Πραξιτέλην. Τὸ ἔργον εὑρέθη ἐν Κνίδῳ καὶ ἀπόκειται εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Kern*, Religion der Griechen.—*Roscher*, Lex. der Myth. ἐν. λ.—*Daremberg-Saglio* ἐν. λ. Ceres.

Γ. ΜΗΛ.

— **Δημήτηρ** *['Αστρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς *Παρθένου*, ἀπαντῶσα παρ' Ἕλλησι καὶ Λατίνοις (βλ. λ. Παρθένος).

— **Δήμητρος *σκοπιᾶς, ἄκρα*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς «Αἰθιοπίας τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον», ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Δ, ζ, 5) καὶ ἀποτελοῦν προχώρησιν τῆς τοποθεσίας Δημητρίου *σκοπιαὶ* (βλ. λ.). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Κουμερὲ* (Shab Kumeré: πλάτ. 21°14' Β, μῆκ 37°11' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8 c: Red Sea, sheet 3), τὸ εἰς 100 μιλ. παράπλου βορείως τοῦ Πὸρ Σουδάν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δήμητρα. Μεταγενεστέρα μορφὴ τοῦ *Δημήτηρ*, μὴ ἀπαντῶσα σχεδὸν οὐδαμοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς, σπανίως δὲ παρὰ τοῖς πεζογράφοις. Παρ' Ἀριστοτέλει ἀπαντᾷ ἅπαξ, συχνότερον δὲ παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ (βλ. λ. Δημήτηρ).

— **Δήμητρα** καὶ ***Δημητρία.*** Νεώτερον κύριον ὄνομα γυναικῶν, εἴτε ἀπὸ τοῦ Δημήτριος (βλ. λ.), εἴτε κατὰ διατήρησιν τοῦ ἀρχαίου *Δημήτηρ*, *Δήμητρα*. Ὑποκοριστικὰ *Δημητρούλα*, *Δημήτρω*, *Δημητροῦ*, *Μήτρω* κτλ. (βλ. *Μπούτουρα* Νεοελλ. κύρ. ὀνόμ. 63).

Δήμητρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐλευσῖνος τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 857. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δίβριτσα*.

Δ. Ε. Μ.

— **Δήμητρα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος (τέως Ζίχνης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 824. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσεπελτζές*. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου διαβρεχόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμίσκου Μεσοραχώβης, μαστίζεται ὑπὸ ἑλονοσίας καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Παράγει σημαντικὴν ποσότητα καπνοῦ καὶ δημητριακῶν. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Νέας Ζίχνης συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 7).

Δ. Ε. Μ.

— **Δήμητρα** *['Αστρον.]*. Ὁ πρῶτος κατὰ σειρὰν ἀνακαλύψεως ἀστεροειδὴς καὶ δι' αὐτὸ φερόμενος ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 1. Ἀνεκαλύφθη τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1801 ὑπὸ τοῦ Piazzi ἐν Παλέρμῳ. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἦτο ὅλως τυχαία, καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς μετακινήσεως τοῦ μικροῦ τούτου πλανήτου ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀπλανεῖς τῆς περιοχῆς αὐτοῦ. Ὁ Piazzi παρηκολούθησε τὸν ἀστεροειδῆ τοῦτον ἐπί τινας ἑβδομάδας, μέχρις οὗ ἀσθενήσας ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς παρατηρήσεις του. Ὅταν ἀνέρρωσε δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐπανεύρῃ, διότι εἶχε πλέον βυθισθῆ εἰς ἔντονον λυκόφως. Ἐν τούτοις περὶ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἀστεροειδὴς ἐπανευρέθη τῇ βοηθείᾳ τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ Gauss, ὅστις ἐξ ἀφορμῆς τοῦ μικροῦ τούτου πλανήτου ἀνεκάλυψε τὴν μέθοδον τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν πλανητικῶν τροχιῶν ἐπὶ τῇ βάσει τριῶν παρατηρήσεων τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἡ *Δήμητρα*, παρατηρουμένη διὰ τηλεσκοπίου κατὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς φαίνεται ὡς ἀστὴρ μεγέθους 7ου περίπου. Ἡ διάμετρος αὐτῆς ὑπολογίζεται εἰς 770 χιλιόμετρα, ἤτοι ἰσοῦται πρὸς 0,06 τῆς μέσης διαμέτρου τῆς Γῆς. Ἡ ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασίς της ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 413 58 ἑκατ. χιλιομέτρων, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς της διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1920 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha = 2.767$, $P = 1681$, $i = 10^\circ 37'$, $\Omega = 80^\circ 45'$, $\omega = 149^\circ 26'$, $e = 0.0765$ καὶ $E = 223^\circ 19'$.

Σ. Π.

Δημητρακαρᾶκος, ***Γεώργιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Καρβελᾶ τῆς Λακεδαίμονος, μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν τῷ 1818 ἀπὸ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν. Εἰργάσθη μὲ πολὺν ζῆλον εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ κινήματος καὶ εἰς τὴν κατήχησιν τῶν ἀμορφώτων χωρικῶν. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς δεκάδος συγχωρίων του, μετὰ

Digitized by Google

τῶν ὁποίων ἐπολέμησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος. Τῷ 1824 ταχθεὶς εἰς τὸ πλευρὸν τῆς κυβερνήσεως προήχθη εἰς ταξίαρχον καὶ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραὴμ τῷ 1825 εἰς στρατηγόν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὅμως δὲν διετήρησε τοῦ βαθμοῦ, ἀλλ' ἐτιμήθη μὲ τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον.

Γ. Δ. Κ.

Δημητράκη, ὁ *πύργος τοῦ*—. Τοποθεσία μετ' ἐρειπίων πύργου παρὰ τὸ Καρπενήσιον. Εἰς αὐτόν, φερόμενον εἰσέτι, ἐνεκλείσθη ὁ ἐκ Προυσοῦ ὁπλαρχηγὸς Δημήτριος Παπαγεωργίου τῷ 1823 διὰ ν' ἀμυνθῇ κατὰ τοῦ προελαύνοντος Ἀμπὰζ πασᾶ Νιβρα, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ ἀφοῦ τὸν ἐπυρπόλησε. Ὁ αὐτὸς καλεῖται καὶ *Παλιόπυργος*.

Γ. Δ. Κ.

Δημητρακόπουλος. Ὄνομα ἀγωνιστῶν. —1) *Ἀδάμ*, ἐξ Ὀλυμπίας καταγόμενος μετέσχεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Λάλα, ὅπου καὶ ἐτραυματίσθη εἰς τὰς πολιορκίας τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Τριπόλεως. Ἀπέθανεν ἐκ τύφου εἰς Ναύπλιον τῷ 1823.

—2) *Βασίλειος*, ὁ καὶ *Τουρκοβασίλης* ἐπικληθεὶς διὰ τὴν ἀγριότητα καὶ σκληρότητα τοῦ ἤθους. Διέπρεψεν ὡς στρατηγὸς καὶ ἰδίως εἰς τὴν προσπάθειαν ὅπως στρατολογῇ τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀπεβίωσε τῷ 1862.

—3) *Γεώργιος*, ἐξ Ἀλωνισταίνης. Προσκολληθεὶς μετὰ πίστεως εἰς τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην ἠρίστευσεν εἰς διαφόρους περιστάσεις ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ Στερεᾷ. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραὴμ ἠγωνίσθη ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου σώματος εἰς τὴν Δραμπάλαν καὶ εἰς τὰ Τρίκορφα, ἐκεῖ δὲ ἐφονεύθη.

—4) *Δημήτριος*, υἱὸς τοῦ πυροτεχνίτου Παναγιώτη Δημητρακοπούλου ἢ Μπαρουξῆ. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ εἶτα τὸν Χατζῆ-Χρῆστον. Ἐτραυματίσθη εἰς τὸ Νεόκαστρον τῷ 1825, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις.

—5) *Δημήτριος*. Γορτύνιος μεγαλέμπορος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅταν ἐξερράγη ὁ πόλεμος. Μεμυημένος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν συνειργάσθη μετὰ τοῦ Παναγιώτη Σέκκερη καὶ ὅταν ἤρχισαν οἱ διωγμοὶ ἐκρύβη. Οἱ Τοῦρκοι, λεηλατήσαντες τὸν ἐν Βλάγκᾳ οἶκόν του, κατέσφαξαν τὴν μητέρα του, τὴν σύζυγόν του καὶ ὅλα του τὰ τέκνα. αὐτὸς δὲ κατορθώσας μετ' οὐ πολὺ ν' ἀναχωρήσῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ καταταχθεὶς ὑπὸ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην ἐπολέμησε μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος.

—6) *Εὐστράτιος* ἢ *Διακουμάκης*, ἐκ Ζακύνθου, ἐγκατεστημένος εἰς Καλάμας πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐπολέμησεν ἐν Τριπόλει καὶ Ναυπλίῳ, εἰς τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ.

—7) *Ἰωάννης*, ἐξ Ὀλυμπίας. Ἐπολέμησεν εἰς Λάλα καὶ Τρίπολιν.

—8) *Ἰωάννης*, ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν πεσόντων ἐν τῇ Ἀκροπόλει κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1827.

—9) *Ἰωάννης*, γεννηθεὶς ἐν Ἀνδριτσαίνῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1810 ἐμπορευόμενος ἐν Ρωσίᾳ. Μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν μετέσχε κατ' ἀρχὰς τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, εἶτα δὲ κατῆλθεν ἐκ Μολδαυΐας εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀνησυχῶν διὰ τὴν οἰκογένειάν του. Καταφθάσας τὸν Ἀπρίλιον 1821 εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Τριπόλεως, μετέσχε τῶν πολιορκιῶν τῆς Τριπόλεως, τῆς Κορίνθου, τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Ναυπλίου. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 σταλεὶς μετὰ τοῦ ἁγίου Βρεσθαίνης εἰς τὸ πολιορκούμενον Ναύπλιον, ὅπως διαπραγματευθῇ τὰ τῆς ἐπικειμένης παραδόσεώς του, ἐκρατήθη ὡς ὅμηρος, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἀνεθάρρησαν ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ Δράμαλη. Ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους διεκρίθη διὰ τὸ διαλλακτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰμβραὴμ ἔδραξε πάλιν τὰ ὅπλα καὶ ἐπολέμησεν εἰς Δραμπάλαν, Καρυὰς καὶ Τρίκορφα. Τούτου ἔγγονοι ὑπῆρξαν ὁ πολιτευτὴς *Νικόλαος* καὶ ὁ λογογράφος *Πολύβιος Δημητρακόπουλοι*.

—10) *Λιμπέριος*, ἐξ Ἀετοῦ τῆς Τριφυλίας καταγόμενος. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως κατήρτισε σῶμα, ὅπερ εἶχε προηγουμένως κατηχήσει ὡς Φιλικός, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ἐπολέμησε καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα. Τῷ 1825 προήχθη εἰς ὑποχιλίαρχον διὰ τὴν ἐξαιρετικήν του γενναιότητα.

—11) *Μιχαήλ*, ἐκ Μακεδονίας. Ἐπολέμησεν εἰς Λαγκαδᾶν καὶ Νάουσαν καὶ κατῆλθε μετὰ τοῦ Καρατάσσου διὰ τοῦ Ἀσπροποτάμου. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ κατόπιν, ἐπὶ Ἰμβραήμ, εἰς τὴν Πελοπόννησον, διακριθεὶς εἰς τὸ Χάνι τῆς Τσακώνας ὑπὸ τὸν Πλαπούταν. Συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Βάσσου Μαυροβουνιώτου μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τοῦ Λιβάνου καὶ ἠκολούθησε τὸν Φαβιέρον εἰς Χίον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔλαβε τὸ χαλκοῦν νομισματόσημον, ἐπανελθὼν δὲ ἐν Μακεδονίᾳ ἐδολοφονήθη τῷ 1844.

—12) *Νικόλαος*, ἐκ Λεβιδίου. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, διετήρει δὲ ἰδίαις δαπάναις σῶμα συγχωρίων του. Τῷ 1826 μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην.

—13) *Παναγιώτης*. Πρόκριτος ἐκ Πάρου, ἤγειρε κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοὺς κατοίκους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε μεριμνήσει νὰ διαδώσῃ τὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐστάλη κατ' ἐπανάληψιν πληρεξούσιος καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ τακτικοῦ τοῦ Φαβιέρου διὰ τῆς στρατολογίας Κυκλαδίων, τῷ 1825. Ἀπέθανε τῷ 1832.

—14) *Παναγιώτης*, ὁ καὶ *Μπαρουξῆς*, ἢ *Βαρουξῆς* ἐπιλεγόμενος, διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πυριτιδοποιοῦ, ὅπερ μετήρχετο. Καιήγετο ἐκ Σπάρτης, καὶ ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος εἰργάσθη πρὸς παρασκευὴν πυρίτιδος ἐν Ἄργει. Ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς τὸ Τακτικόν, κατόπιν δὲ διωρίσθη εἰς τὴν ἐπιμελητείαν τοῦ στρατοῦ καὶ διέμενεν εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικοὺς ἐν Ἄργει.

—15) *Παναγιώτης*. Πρόκριτος ἐξ Ἀλωνισταίνης κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγῶνος, προσενεγκὼν πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα. Μετασχὼν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως ἐτραυματίσθη κατ' αὐτὴν καὶ ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγον ἐκ τοῦ τραύματος.

—16) *Σταῦρος*, ἐξ Ἀλωνισταίνης. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο «κάπος» εἰς τὴν Γορτυνίαν, ἀνεγνωρισμένος ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον, καθ' ἣν ἠγέρθησαν πολλαὶ ὑπόνοιαι ἐπὶ τοῦ μελετωμένου κινήματος, ὁ Σταῦρος Δημητρακόπουλος ἐπέτυχε διὰ διαφόρων τεχνασμάτων νὰ καθησυχάσῃ τοὺς Τούρκους. Ἁλωθείσης τῆς Τριπόλεως προσεβλήθη ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἐνσκήψαντος λοιμοῦ καὶ ἀπέθανε τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822.

— **Δημητρακόπουλος**, *Ἀνδρόνικος*. Ἐκ Καλαβρύτων καταγόμενος, ἐγεννήθη τῷ 1825 καὶ σπουδάσας τὴν θεολογίαν ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ καὶ τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἀπεστάλη τῷ 1857 ἐφημέριος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος εἰς τὴν Λειψίαν. Ἐνταῦθα ἐπεδόθη συστηματικῶς εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων. Πρὸς τοῦτο μετέβη τῷ 1863 εἰς Μόσχαν καὶ Κίεβον καὶ ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν πόλεων τούτων πολλὰ πολύτιμα ἀνέκδοτα κείμενα ἀπεκόμισε. Μετὰ πολυπόνους ἐρεύνας ἐξέδωκε: 1) «Νικολάου Μεθώνης λόγοι δύο κατὰ τῆς αἱρέσεως κλπ.» (Λειψία 1865). 2) «Ἐκκλησιαστικὴ Βιβλιοθήκη κλπ.» (τόμ. Α' Λειψία 1866), ἐν ᾗ περιλαμβάνονται ἔργα τοῦ Ζαχαρίου Μυτιλήνης (ΣΤ' αἰ.), Νικήτα Στηθάτου (ΙΑ' αἰ.), Ἰωάννου Φουρνῆ (ΙΑ'. ΙΒ' αἰ.), Εὐστρατίου Νικαίας (ΙΑ', ΙΒ' αἰ.), Νικολάου Μεθώνης (ΙΒ' αἰ.), Νικηφόρου Βλεμμύδου (ΙΓ' αἰ.) καὶ Γεωργίου Ἀκροπολίτου (ΙΓ' αἰ.), μετὰ μακρῶν προλεγομένων καὶ παρατηρήσεων. 3) «Ἱστορία τοῦ σχίσματος τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» (Λειψία 1867), 4) «Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως περὶ μουσικῆς κλπ.» ἐν «Νέᾳ Ἡμέρᾳ» Τεργέστης τοῦ 1868 (ἀρ. 653—655) καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει. 5) «Ναθαναὴλ Χύχα ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα» (Λειψία 1869) μετὰ βιογραφίας τοῦ Ἀθηναίου τούτου διδασκάλου τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου (1614—1617), ὅπερ μεταφρασθὲν ἀραβιστὶ διενεμήθη εἰς τοὺς ἀραβοφώνους ὀρθοδόξους τῆς Συρίας. 6) «Δοκίμιον περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας» (Λειψία 1870), ἐξ οὗ προεκλήθη δημοσιογραφικός, ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Κλειοῦς» καὶ «Νέας Ἡμέρας», ἀγὼν μεταξὺ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ Κ. Σάθα, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν δύο κάλλιστα συγγράμματα τοῦ Δημητρακοπούλου. 7) «Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κ. Σάθα» (Λειψία 1871) καὶ 8) «Ἐπανορθώσεις σφαλμάτων παρατηρηθέντων εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κ. Σάθα κλπ.» («Ν. Ἡμέρα» 1872, ἀρ. 873—879). Ἐπίσης ἔργον αὐτοῦ εἶναι: 9) ἡ «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» κλπ. (Λειψία 1872).

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τελευταίου τούτου συγγράμματος, ὁ Δημητρακόπουλος, ἐπιχειρήσας μακρὸν καὶ ἐπίπονον ταξίδιον εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους πρὸς ἀντιγραφὴν χειρογράφων διὰ τὸ μέγα ἔργον ὅπερ παρεσκεύαζε: «Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ιθ' ἑκατονταετηρίδος», ἔπαθεν ἐκ κρυολογήματος καὶ ἐπανελθὼν εἰς Λειψίαν ἀπέθανε τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1872, ἐν ἡλικίᾳ 47 ἐτῶν.

Ὁ Δημητρακόπουλος διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ τούτων οὐ μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ξένοις μεγάλης ἀπέλαυε τιμῆς. Ἡ σύγκλητος τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας τῷ 1869 ἔχουσα ὑπ' ὄψιν «οὐ μόνον τὰς ἀξιολόγους αὐτοῦ συγγραφάς, ἀλλὰ καὶ τὴν παραδειγματικὴν αὐτοῦ πολιτείαν», ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον ἐπιτίμου διδάκτορος. Καὶ ὁ μακαριώτατος δὲ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, κρίνων τὸν ἄνδρα, χαρακτηρίζει αὐτὸν μὲν ὡς «ἕνα τῶν περιφανεστέρων ἐπιστημόνων κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, φυσιογνωμίαν ἀληθῶς ἐξέχουσαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλήρῳ τῶν νεωτέρων χρόνων», τὴν δὲ συγγραφικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν ὡς «γονιμωτάτην, πλουσίους ἀποδοῦσαν τοὺς πνευματικοὺς καρποὺς» («Θεολογία» Β' 277 κ.ἑξ.).

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

— **Δημητρακόπουλος**, *Νικόλαος*. Πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Καρυταίνῃ τῆς Γορτυνίας τῇ 28 Ἰανουαρίου 1864, ἐκ πατρὸς Πέτρου Δημητρακοπούλου, νομικοῦ. Διανύσας ἐν τῇ γενετείρᾳ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐσπούδασε κατόπιν νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀποφοιτήσας αὐτοῦ (1888) ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον. Δικηγορήσας ἐπὶ ὁλόκληρον τριακονταετίαν (κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη περιωρίζετο μόνον εἰς γνωμοδοτήσεις), συνετέλεσε σημαντικῶς εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος, διά τε τοῦ ἤθους, τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἐντιμότητός του. Ὁ Ν. Δημητρακόπουλος ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς ἐν Ἀρκαδίᾳ τῷ 1910 κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς Διπλῆς Βουλῆς. Προηγουμένως τῷ εἶχε προταθῇ θέσις καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἣν δὲν ἀπεδέχθη. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης συνεδρίας τῆς Βουλῆς, ἐγερθείσης θυελλώδους συζητήσεως περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ σώματος, ὁ Δημητρακόπουλος, ἡγούμενος ὁμάδος βουλευτῶν, ὑπεστήριξε μέσην λύσιν, εὐρείας δηλαδὴ ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος. Αἱ γνῶμαί του αὗται συνέπεσαν πρὸς ὅσα μετά τινας ἡμέρας ὑπεστήριξεν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὅτε δὲ ὁ τελευταῖος ἐσχημάτισε τὸ πρῶτον κυβέρνησιν, ὁ Δημητρακόπουλος μετέσχεν αὐτῆς ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Διπλῆς ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ὁ Δημητρακόπουλος παρεσκεύασε τὸ σχέδιον τῶν ἀναθεωρητέων ἄρθρων τοῦ συντάγματος, εἶτα δὲ ὑπέβαλεν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Βουλῆς εὐρὺ πρόγραμμα ἀνακαινίσεως τῶν δικαστικῶν πραγμάτων τῆς χώρας. Ἵδρυσε τὸν θεσμὸν τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου, κατήρτισεν ἐπιτροπὰς ἐκ διαπρεπῶν νομομαθῶν διὰ τὴν σύνταξιν νέων κωδίκων καὶ ἐν γένει κατώρθωσε νὰ ἐμπεδώσῃ ἐν τῷ κράτει τὴν ἰσχὺν τῶν νόμων.

Νικόλαος Δημητρακόπουλος.

Διαφωνήσας κατόπιν πρὸς τὸν Ἐ. Βενιζέλον διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀποδοχῆς τῶν Κρητῶν βουλευτῶν ἐν τῇ Βουλῇ, ἀπεχώρησε τῆς κυβερνήσεως (18 Μαΐου 1912), ἱδρύσας ἴδιον κόμμα ἐπικληθὲν «Προοδευτικόν». Ὡς ἡγέτης τοῦ κόμματος τούτου ἐκλήθη τῇ 30 Αὐγούστου 1916 ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὅπως σχηματίσῃ κυβέρνησιν. Διαπιστώσας ὅμως, κατόπιν συνομιλίας ἣν ἔσχε μετὰ τοῦ Ἄγγλου πρεσβευτοῦ, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ θέσις τῆς χώρας δὲν ἦτο εὐμενὴς πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς του, κατέθεσε τὴν ἐντολήν. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 αὐτὸς μὲν λόγῳ ὑγείας δὲν ἐξέθηκεν ὑποψηφιότητα, τὸ κόμμα του ὅμως ἀντεπροσωπεύθη ἐν τῇ Γ' Συνελεύσει διὰ 14 βουλευτῶν. Τελευταία ἐκδήλωσις τῆς πολιτικῆς δράσεως τοῦ Δημητρακοπούλου ἦτο ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐκφωνηθεὶς ἐπικήδειος εἰς τὸν Δημήτριον Ράλλην (8 Αὐγούστου 1921). Μεταβὰς μετ' ὀλίγον εἰς Βιέννην πρὸς θεραπείαν ἀπεβίωσεν αὐτόθι (21 Δεκεμβρίου 1921). Ὁ νεκρός του μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἐτάφη.

Ὁ Δημητρακόπουλος ἦτο χαρακτὴρ ἄκαμπτος μέχρι σκληρότητος ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντός του, εὐθὺς καὶ θεληματικός. Παροιμιώδους μελετηρότητος καὶ φύσει εὐφραδής, κατώρθωσε νὰ ἀναδειχθῇ καὶ ὡς δικηγόρος καὶ ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς κοινοβουλευτικὸς ἀνήρ. Ἔγραψε πλῆθος ἐπιστημονικῶν μελετῶν καὶ ἄρθρων, ἐξ ὧν ἐξεδόθησαν τέσσαρες τόμοι («Ἄπαντα»—«Ἔργα

Digitized by Google

καὶ πάρεργα»), ὑπολείπονται δὲ ἀνέκδοτοι ἰσάριθμοι. Τοὺς κοινοβουλευτικούς του λόγους εἶχεν ἐκδώσει εἰς ἴδιον τόμον ὑπὸ τὸ τίτλον «Πολιτικά», βραδύτερον δ' ἐξέδωκεν ἀγόρευσίν του ἐνδιαφέρουσαν: «Τὰ λεχθέντα ἐν τῇ Βουλῇ ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος» (1919). Δ. Α. ΠΕΤΡΑΚΑΚΟΣ

— **Δημητρακόπουλος**, *Πολύβιος*. Ἕλλην δραματικὸς συγγραφεύς, ποιητής, μυθιστοριογράφος καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Κυπαρισσίᾳ τῷ 1864 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 28 Ἰουλίου 1922. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν, νεανίας ἔτι, κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν, σκοπὸν ἔχων ν' ἀκολουθήσῃ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός του. Ἐν τῇ φρουρᾷ Ναυπλίου ὑπηρετῶν κατὰ τὸ 1852 ὡς λοχίας, ἔγραψε τὴν πρώτην κωμῳδίαν του, ἡ ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλία τῆς ὁποίας δὲν κατωρθώθη νὰ ἔλθῃ εἰς πέρας, ἕνεκα πυρκαϊᾶς ἐκραγείσης ἐν τῇ σκηνῇ κατὰ τὴν δευτέραν τῆς κωμῳδίας πρᾶξιν. Ἐκ τοῦ ἀπροόπτου αὐτοῦ γεγονότος, ὅπερ ἐθεωρήθη ἐν τοῖς θεατρικοῖς κύκλοις ὡς καλὸς οἰωνὸς διὰ τὴν μέλλουσαν θεατρικὴν σταδιοδρομίαν τοῦ νεανίου, ἐνθαρρυνθεὶς ὁ συγγραφεύς, παρῃτήθη τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ θέατρον, ἐν ᾧ ἐνωρίτατα κατέλαβε πρωτίστην θέσιν, γράψας περὶ τὰ ἑκατὸν ἔργα ὅλων τῶν εἰδῶν. Τὸ πρῶτόν του σοβαρὸν ἔργον ἦτο «ἡ Μάρκελλα», τετράπρακτον δρᾶμα παρασταθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου «Ἀθήναιον» τὴν 19 Ἰουλίου 1895 ὑπὸ τοῦ θιάσου Δ. Κοτοπούλη καὶ περὶ οὗ σύσσωμος ὁ τότε ἀθηναϊκὸς τύπος ἐξεφράσθη εὐμενέστατα. Μὲ τοιαύτας εὐοιώνους ἀπαρχὰς ἐξηκολούθησε τὸ θεατρικόν του στάδιον μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1922, ὁπότε ἔγραψε τὸ τελευταῖόν του ἔργον, «τὸ Κριτήριον», ὅπερ παρεστάθη τότε ἐν τῷ Δημοτικῷ θεάτρῳ, καθ' ὃν χρόνον ὁ συγγραφεύς του ἐπάλαιε πρὸς τὸν θάνατον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔγραψε τὰς τραγῳδίας: «Ὁ Βελισσάριος», «Ὁ γελωτοποιὸς τοῦ βασιλέως», «Ἡ Διδώ», «Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία», «Ὁ Θεὸς κελεύει», τὰ δράματα: «Ἡ μυλόπετρες», «Τὸ ψωμί», «Ἡ Μέλισσα», «Τὸ Μαυσωλεῖον» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ν. Λάσκαρη), «Ἡ Βουλγάρα», «Ἡ αἰωνία γυναῖκα», «Ἡ ἔξωσις τοῦ Ὄθωνος» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Α. Κυριακοῦ), «Ὁ Ἴκαρος», «Ὁ Ἰωάννης Κωλέττης», «Ὁ Κουρσάρος», τὰς κωμῳδίας: «Ἀντίο Γλαρέντζα», «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου», «Ἐνοικιάζεται» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ν. Λάσκαρη), «Ἡ ζωντοχῆρες», «Τὰ κουλουβάχατα», «Ὁ λουλουδόκοσμος», τὰς ὀπερέττας: «Ἡ Κρητικοπούλα» καὶ «Ἡ πριγκήπισσα τῆς Σασσών», (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ν. Λάσκαρη καὶ μουσικὴ Σαμάρα), τὰς ἐπιθεωρήσεις: «Τὰ Παναθήναια», «Ἐδῶ κ' ἐκεῖ», «Τὸ χαμπαρέ», «Ὁ κινηματογράφος», «Ἡ Ρωμηοπούλα», «Ἡ μαντὰμ Μαρῆ», «Ἡ ἀναμπαμπούλα», τὰς μὲν μόνος, τὰς δὲ ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων.

Πολύβιος Δημητρακόπουλος.

Ἐκτὸς τῶν θεατρικῶν του ἔργων, ὁ Δημητρακόπουλος ἔγραψε καὶ πολλὰ μυθιστορήματα, ἐξ ὧν «Τὸ μυστικὸν τοῦ Βοσπόρου», μεταφρασθὲν εἰς τὴν γαλλικήν, ἐξεδόθη εἰκοσάκις ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ οἴκου F. Juvin μὲ τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ συγγραφέως Paul Arcas. Ἐκ τῶν ἄλλων του μυθιστορημάτων μνημονευτέα τὰ ἑξῆς: «Ὁ Γελωτοποιὸς τοῦ βασιλέως», «Μάγδα ἡ Ἑβραία», «Ἡ χρυσωμένη λάσπη», «Ἡ Ραλλοῦ», «Ἡ Δούκισσα τῆς Πλακεντίας», «Ὁ αὐτόχειρ» καὶ «Τὰ ἄνθη τῆς λεμονιᾶς». Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ἔγραψε τὴν ψυχοφυσιολογικὴν μελέτην «Τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς», περὶ ἧς ὡμίλησεν εἰς δύο συνεχῆ μαθήματά του ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Βάφας, καὶ τὴν κοινωνιολογικὴν τοιαύτην «Αἱ δύο διαθῆκαι», περὶ ἧς ἔγραψαν εὐμενέστατα ὁ Μὰξ Νορδάου, ὁ Ἰούλιος Κλαρετί, ὁ Φρ. Μιστράλ, ἡ Ἰουλιέττα Ἀδάμ, ὁ Μαρσὲλ Πρεβὼ καὶ ὁ Πὼλ Μαργκερίτ.

Ὡς δημοσιογράφος ὁ Δημητρακόπουλος εἰργάσθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας, ἐκδόσας καὶ ἰδίαν τοιαύτην, πρὸς δὲ καὶ τὸ ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν «Ἡ Πρωτεύουσα». Μετέφρασεν ἐμμέτρως ἁπάσας τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τὸν «Ἀετιδέα» τοῦ Ροστάν. Ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων, διετέλεσεν ἐπὶ δύο περιόδους ἀντιπρόεδρος αὐτῆς. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Δημητράντος ἢ *Γιαννέλλος (Δημήτριος Ἰωαννίδης)*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀγρινίου, πολεμήσας εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ πληγωθεὶς ἐπανειλημμένως. Ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῷ 1824 διὰ τὴν δίωξιν τῶν ἀνταρτῶν, τῷ δὲ 1825 ἔλαβε δίπλωμα στρατηγίας. Μετὰ ὀλιγοήμερον ἀπουσίαν ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ Γιαννέλλος ἐπέστρεψεν εἰς Μεσολόγγιον, ἐκεῖ δὲ κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἔξοδον διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Τῷ 1828 λαβὼν μέρος εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἀποπείρας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως, ἐφονεύθη ὑπὸ Τουρκαλβανοῦ. Γ. Δ. Κ.

Δημήτρης *[Παρ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον, ἡ ΝΝΔ τῆς νήσου Κύθνου ἐσχατιὰ (πλάτ. 37°10′ Β, μῆκ. 24° 21′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Thermia island). —2) Λιμὴν τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου (πλάτ. 40°13′ Β, μῆκος 23°47′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos, 1679: Port Dimitri) ἐπὶ τῆς Ἀν. ἀκτῆς τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου Σιθωνίας. Ὀνομάζεται καὶ *Βαβοροῦ*. —3) Ὕφαλος τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς Σκύρου (πλάτ. 38°55′ Β, μῆκ. 24° 35′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island) εἰς ⅛ μιλλίου ἀπὸ τῆς πρὸ τῆς κωμοπόλεως ἀκτῆς. —4) Ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς Τρῳάδος (πλάτ. 39°57′40″ Β, μῆκ 25°10′35″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1599: Eski Samboul to Kum Kalè) εἰς 2 ½ μίλ. Ν. τοῦ ἀρχαίου Σιγείου. Ἐπιστέφεται ὑπὸ τύμβου. —5) Ἄκρα τῆς Ἀν. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης (πλάτ. 40° 33′ 45″ Β, μῆκ. 22°58′50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to Gulf of Kassandra, ἐφ' οὗ ἡ ἄκρα ἀνώνυμος) 2 μίλ. ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Κουτσοὺκ Καραμπουρνοῦ. —6) Αὐλὼν τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς νήσου Ἀγκίστρι (πλάτ. 37° 40′ 55″ Β, μῆκ. 23° 21′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1154: Aegina and Methana, ἐφ' οὗ ὁ αὐλὼν ἀνώνυμος). —7) Ὕφαλος κινδυνωδεστάτη ἐν τῷ λιμένι Ζακύνθου, ½ μίλ. ΑΝΑ τοῦ κυματοθραύστου (πλάτ. 37°46′45″ Β, μῆκ. 20° 55′ 00″, χάρτ. ἀγγλ. 207: Castro Tornese to Venetico). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δημήτρια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος. Τοιαῦται ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δημήτρια» μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων: α') Ἐν Ἐλευσῖνι. Ἦτο αὕτη προγενεστέρα τῆς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἐπεσκιάσθη. Φαίνεται ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ἔπαυσε τελουμένη. β') Ἐν Ἀττικῇ. Περὶ τῶν Δημητρίων τούτων παλαιότεραι μὲν μαρτυρίαι τῶν γραμματικῶν πληροφοροῦσιν ἡμᾶς ὅτι οἱ ἑορτάζοντες κατ' αὐτὰ ἔτυπτον ἀλλήλους διὰ ξύλων πεπλεγμένων διὰ φλοιῶν δένδρων. νεώτεραι δέ, ὅτι κατ' αὐτὰ αἱ ἑορτάζουσαι ὄχι μόνον ἔλεγον πρὸς ἀλλήλας φράσεις οὐχὶ εὐσχήμους, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐτέλουν ἀσχημοσύνας. γ') Ἐν Συρακούσαις. Ἡ ἑορτὴ τῶν ἐν Συρακούσαις Δημητρίων, κατὰ τὸν Διόδωρον, ἐτελεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σπορᾶς καὶ διήρκει ἐπὶ δέκα ἡμέρας. δ') Ἐν Γυθείῳ (βλ. λ.). Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦτο τριήμερος. ε') Ἐν Σύρῳ. Αὕτη ἐκαλεῖτο, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἀνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, *Δημητρίεια*.

— **Δημήτρια** (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ· ἦσαν δὲ δύο: Τὰ ἐν Ἀθήναις ἱδρυθέντα πρὸς τιμήν του *Δημήτρια* κατὰ τὸ 307 π.Χ., ὅτε αἱ Ἀθῆναι ἀνεκήρυξαν αὐτὸν (βλ. λ. Δημήτριος *Πολιορκητής*) καὶ τὸν πατέρα του Ἀντίγονον θεοὺς Σωτῆρας καὶ τὸ μετονομασθέντα εἰς Δημήτρια Διονύσια. Ἡ πρώτη ἑορτὴ ἐτελεῖτο κατ' ἔτος κατὰ τὸν μῆνα Μουνιχιῶνα, ὅστις εἶχε μετονομασθῆ εἰς Δημητριῶνα. Πρὸς τέλεσιν δὲ τῆς ἑορτῆς ἐχειροτόνουν οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἔτος ἱερέα τοῦ βωμοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἐπεμελεῖτο καὶ τῆς δημοτελοῦς πομπῆς καὶ τῶν τελουμένων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, καλουμένην Δημητριάδα, θυσιῶν καὶ ἀγώνων. Τὰ Δημήτρια δέ, ἅτινα ἦσαν ἡ ἐπί τινα χρόνον μετονομασθεῖσα ἑορτὴ τῶν Διονυσίων, ἐψηφίσθησαν πρὸς κολακείαν τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὅστις ἤθελε νὰ παραβάλλεται πρὸς τὸν Διόνυσον. ΚΑΦ.

Δημήτρια (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Χίῳ, σῳζόμενον εἰς τόπους, ἔνθα πάλαι ὑπῆρχε *Δημήτριον* (=ἱερὸν τῆς Δήμητρος), οὕτω κατὰ πληθυντικὸν ἐκφερόμενον κατά τινα τοπικὴν συνήθειαν (πρβ. ἡ *Καρδάμυλος* = τὰ Καρδάμυλα, τὸ *Ἀφροδίσιον* = τὰ Φροδίσια). Σῴζεται δὲ τὸ τοπωνύμιον εἰς δύο θέσεις: 1) παρὰ τὸ χωρίον τῆς νήσου Χίου Ἐφάταν (παλαιὰ Ἐλοίτεια) εἰς θέσιν Λουτρὸν μὲ παλαιῶν κτισμάτων ἐρείπια καὶ 2) παρὰ τὸ χωρίον Μέση-Διδύμαν.

Δημητρία (ἡ)· κύριον ὄνομα γυναικῶν, ὡς θηλ. τοῦ *Δημήτριος* (βλ. καὶ Δήμητρα).

— *[Ἀρχ.]* Ἐν Ἀθήναις ἀνευρέθησαν ἐπιτύμβιοι στῆλαι, εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει ἀνάγλυπτος γυναικεία μορφή, «Δημητρία» καλουμένη. Ἀρίστη εἶναι ἡ ἐν τῷ Κεραμεικῷ, ἔνθα παρίστανται δύο γυναικεῖαι μορφαί, μία ὀρθία, «Δημητρία», ἥτις φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἐπιζήσασα μήτηρ, καὶ ἑτέρα καθημένη, «Πομφίλη» καλουμένη, ἥτις θὰ εἶναι ἡ ἀποθανοῦσα θυγάτηρ της.

— **Δημητρία** *(μάρτυς)*. Ἔζη κατὰ τοὺς χρόνους Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἐν Ρώμῃ, ἦτο κόρη Φλαβιανοῦ καὶ Δαφροσίας καὶ ἀδελφὴ Βιβιανῆς. Ὁ διοικητὴς τῆς Ρώμης μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τῶν γονέων της, συλλαβὼν τὴν Δημητρίαν καὶ τὴν Βιβιανὴν καὶ εἰς τὴν φυλακὴν ρίψας αὐτὰς καὶ δεινῶς βασανίσας δὲν κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτὰς ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ὅθεν καὶ ἀμφοτέρας τῇ διαταγῇ αὐτοῦ ἐνώπιόν του οἱ δήμιοι ἀπεκεφάλισαν τῷ 363. Ὁ πάπας Σιμπλίκιος (468—483) καθιέρωσεν ἴδιον ναὸν εἰς τὴν Βιβιανήν, ὁ δὲ Οὐρβανὸς ὁ Η' τῷ 1628 ἀνακαινίσας τοῦτον, μετεκόμισεν εἰς αὐτὸν καὶ τὰ λείψανα τῆς Δημητρίας καὶ τῆς μητρὸς αὐτῆς. Ἡ μνήμη τῆς Δημητρίας ἑορτάζεται τὴν 21 Ἰουνίου κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

Δημητριὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νησῖδος Ἅγιος Ἀντώνιος ἢ Νικολονήσι (πλάτ. 35°12′ Β, μῆκ. 25°44′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2850: Port Nikolo) ἐν τῷ κολπίζοντι ὅρμῳ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ κόλπου Μιραμπέλλου τῆς Κρήτης. Σ. Ε. Λ.

Δημητριάδη *(ἁγία)*. Ἐκ τῆς ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Ἀνικίων καταγομένη, ἦτο θυγάτηρ Ὀλυβρίου καὶ Ἰουλιανῆς, κόρης τῆς ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ Αὐγουστίνου ὑμνουμένης ἁγίας Πρόβης. Ὅτε οἱ Γότθοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ Δημητριάδη μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῆς μάμμης κατέφυγεν εἰς Ἀφρικὴν καὶ ἐν Καρχηδόνι ἐφόρεσε τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Ἐπανελθοῦσα μετὰ ταῦτα εἰς Ρώμην τῇ προτροπῇ τοῦ ἁγίου Λέοντος ἔκτισε τὴν βασιλικὴν τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ περὶ τὸ 425 ἀποθανοῦσα κατετάχθη εἰς τοὺς ἁγίους καὶ ἑορτάζεται τὴν 24 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

Δημητριάδης *(Ἀγωνισταί)*. —1) *Γεώργιος*, ἐκ Καρπενησίου. Τῷ 1826 ἀναφέρεται ὡς προαχθεὶς εἰς ὑποχιλίαρχον. —2) *Γεώργιος*, ἐκ Σάμου. Διεκρίθη καὶ κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον, καθ' ἣν προσεπάθησε νὰ μυήσῃ τοὺς προὔχοντας τῆς νήσου εἰς τὴν Φιλικήν, καὶ κατὰ τὸ στάδιον τῆς Ἐπαναστάσεως, καθ' ἣν ἐπολέμησε γενναιότατα καὶ ἐπολιτεύθη σωφρόνως. —3) *Κωνσταντῖνος*, ἐκ Κορίνθου. Οὗτος πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου, διατελέσας καὶ γραμματεὺς διαφόρων ἀρχηγῶν. Τῷ 1823 ἐπληγώθη εἰς τὸν Μαραθῶνα.— 4) *Κωνσταντῖνος*, ὁ καὶ *Δημητρέλλος* ἐπικαλούμενος, διακριθεὶς εἰς διάφορα περιστατικὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἀκολουθήσας, μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην ἐπολέμησεν εἰς Ἀθήνας, ἐτραυματίσθη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Πέτρας.

— **Δημητριάδης**, *Γεώργιος*. Ἕλλην ἠθοποιὸς τοῦ 1847. Ἡ μόνη περὶ αὐτοῦ σῳζομένη μαρτυρία εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τῶν διασωθέντων ἑλληνικῶν προγραμμάτων, εὑρισκόμενον ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ἀρχείοις τοῦ Γ. Βλαχογιάννη, ἐν ᾧ ἀναγράφεται ὅτι ἐδίδαξε τότε τὸν Λεώστρατον ἐν τῇ πρωτοτύπῳ τραγῳδίᾳ τοῦ Γ. Πραντούνα «Ἡ ἐλευθέρωσις τῶν Ἀθηνῶν» (βλ. Ἀθῆναι *ἐλευθερωμέναι*). Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **Δημητριάδης**, *Γεώργιος*. Ἕλλην μηχανικός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Συγγραφικὸς καὶ ἐφευρετικὸς νοῦς, συνέγραψεν ἐνωρὶς δίτομον «Γεωμετρίαν μετ' ἐφαρμογῶν», ἐξεπόνησε δὲ τὸ ἀρτιώτερον σχέδιον τῶν ἀρχαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν ὑδατογραφίᾳ, μετὰ πλήρων ἱστορικῶν σημειώσεων. Ἀρχιμηχανικός, βραδύτερον, τοῦ ἐπὶ τουρκοκρατίας βιλαετίου Θεσσαλονίκης, ἐφεῦρε συσκευὴν χρήσιμον εἰς τὰς χαράξεις ὁδῶν («ὁδογράφον») καὶ ταχύμετρον («χωροβάτην»). Κορύφωμα τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀπετέλεσεν ἡ ὀλίγον πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου συγγραφὴ Ὑδραυλικῆς, εἰς τὴν γαλλικήν, περιλαμβάνουσα νέους τύπους τῆς ποσοτικῆς πιέσεως τῶν ὑδάτων τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει κατεῖχεν ἀνωτάτην θέσιν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Δημοσίων Ἔργων καὶ ἦτο μέλος τῆς Ἀνωτάτης Τεχνικῆς Ἀποστολῆς δι' ὅλα τὰ ἐν Τουρκίᾳ γενόμενα δημόσια ἔργα. Ἀπεβίωσεν αὐτόθι τῷ 1917.

— **Δημητριάδης**, *Γεώργιος*. Σύγχρονος Ἕλλην γλύπτης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὴν αὐτόθι σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐξετέλεσε μακρὰν σειρὰν ἔργων, κατὰ τὸ πλεῖστον μνημειακῶν, ὧν πλεῖστα ἀπόκεινται εἰς τὸ Α' Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν. Ἐξεπόνησε, κατόπιν διαγωνισμοῦ, τὸ Ἡρῷον τοῦ Κιλκίς. Ὁμοίως δέ, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Πανεπιστημίου, τὰς προτομὰς τῶν βασιλέων Γεωργίου καὶ Κωνσταντίνου. Ι. Μ. Π.

— **Δημητριάδης**, *Δημήτριος*. Ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ὠτολογίας καὶ λαρυγγολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, γεννηθεὶς τῇ 12 Νοεμβρίου 1867 ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἔλαβε καὶ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ μόρφωσιν. Τῷ 1884 ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτοῦ (1887), ἀφοῦ ἐπὶ διετίαν ὑπηρέτησεν ὡς βοηθὸς ἐν τῇ χειρουργικῇ κλινικῇ τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Γαλβάνην, με-

Digitized by Google

τέβη εἰς Βιέννην, ἔνθα ἐπὶ τετραετίαν (1889—1893) ἠκολούθησεν εἰδικὰς σπουδὰς περὶ τὴν ὠτολογίαν καὶ λαρυγγολογίαν, γενόμενος εἶτα εἰσηγητὴς τῶν κλάδων τούτων ἐν Ἑλλάδι. Τῷ 1895 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῶν μαθημάτων τούτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1915 διατελεῖ ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ὠτολογίας καὶ λαρυγγολογίας καὶ διευθυντὴς ἰδίου τμήματος τῶν νοσημάτων τοῦ λάρυγγος καὶ τῶν ὤτων ἐν τῇ Ἀστυκλινικῇ τοῦ Ἀθήνησι πανεπιστημίου. Ἔγραψε πλείστας διατριβάς, ὧν κυριώτεραι: «Αἱ διαπυητικαὶ φλεγμοναὶ τοῦ μέσου ὠτὸς καὶ αἱ ἐκ τούτων συνέπειαι» (1895). Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ: «Ἱστορία τῆς ὠτολαρυγγολογίας» (Γαληνὸς 1896). «Ueber fremder Körper, Würmer und Insekten im menschlichen Ohr, und ihre Behandlung von ältesten Zeiten bis heute» «Περ. ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων, τῆς τούτων θεραπείας καὶ τῆς παρ' ἡμῖν συχνότητος αὐτῶν» (Ἀθῆναι 1911), «Ἡ ὠτολογία ἐν Ἑλλάδι» (γερμανιστὶ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ καθ. *Politzer*, Die Geschichte der Ohracheilkunde 1913 «Περὶ ὀζαίνης» (1914). «Ueber Inhalationen im Altertum und die mannifachen Methoden derselben zur Heilung der verschiedenen Krankheiten etc.» (1909) «Ueber Verwundungen an den Ohren, der Nase und dem Kehlkopf. aus den beiden letzten Kriegen Griechenlands 1912—1913 (1914) κ.λ.π. Συνεργάτης τῆς «Μ. Ἑ. Ἐγκυκλοπαιδείας». ΑΡ. Π. Κ.

—Δημητριάδης, *Δημήτριος*. Ἕλλην ποιητὴς γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ρήγας Γκόλφης* (βλ. Γκόλφης).

—Δημητριάδης, *Θεόδωρος*. Υἱὸς τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου *Δημ. Δημητριάδου*, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Φεβρουαρίου 1896. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις σπουδῶν, ἐνεγράφη ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, λαβὼν τὸ πτυχίον αὐτοῦ τῷ 1917. Εἶτα μετέβη εἰς Βιέννην, ἔνθα μετὰ συνεχεῖς σπουδὰς καὶ ἐρεύνας ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς ὠτολαρυγγολογίας (1927). Ἔγραψε πολλὰς διατριβὰς ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστί, ὧν κυριώτεραι: «Νέα μέθοδος προσθίου ἐπιπωματισμοῦ τῆς ρινὸς μετὰ διασωληνώσεως δι' ἠθμοειδοῦς σωληναρίου καὶ σύγχρονος ἐπέμβασις ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ρινικῶν κοιλοτήτων» (Ἀρχ. Ἰατρικῆς καὶ Βιολογίας 1920). «Ἀνάλυσις τοῦ πειραματικοῦ ὀπτικοῦ νυσταγμοῦ, ἑρμηνεία τῆς ἀντιστροφῆς καὶ κλινικὴ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ἰστολογίᾳ» (1923 Ἀθῆναι). «Der Einfluss des vegetativen Nervensystems auf die Erregbarkeit des Vestibularapparates» (Kongressbericht aus Bad Kissingen) (Ztschrft. f Hals-, Nasen-u. Ohrh. Band VI, 1923). Aus 5 Seiten. «Der Einfluss des Vestibularapparates auf die Darmbewogungen» (Arch Band 58, 1924) Aus 7 Seiten. «Der Zentral Mechanismus der vestibulären Blutdrucksenkung und ihre Bedeutung für die Entstehung des Labyrinthschwindels» (Pflüger's Arch. Band 2?5, 1925). Aus 10 Seiten. «Der Einfluss des Vestibularapparates auf das Gefässystem» (Pflüger's Arch. Band 196, Heft 2. Aus 14 Seiten. «Die Zentrale Kompensation des Labyrinthverlust» (Pflüger's Arch. 1925). Aus 7 Seiten. Συνεργάτης τῆς «Μ. Ἑ. Ἐγκυκλοπαιδείας». ΑΡ. Π. Κ.

—Δημητριάδης, *Ἰωάννης*. Ἕλλην διδάσκαλος, ὃν οἱ σύγχρονοι φιλόσοφον ἐπωνόμαζον, γεννηθεὶς ἐν Φουρνᾷ τῶν Ἀγράφων. Ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἐπὶ τῆς σχολαρχίας Θεοτόκη καὶ Ζαρζούλη ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ἰασίου τῆς Μολδαυΐας (1761—1765), καὶ συνάμα (1777) ἐγένετο διδάσκαλος τῶν υἱῶν τοῦ ἡγεμόνος Μολδαυΐας Γρηγορίου Ἀλεξ. Γκίκα. Ἔζη πιθανῶς μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸν «Θησαυρὸν» τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου, ἐκ δὲ τοῦ χειρογράφου τούτου ὁμὰς Ἑλλήνων διδασκάλων κατεσκεύασε τὴν «Κιβωτὸν» (βλ. λ.). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

—Δημητριάδης, *Κωνσταντῖνος*. Σύγχρονος Ἕλλην γλύπτης γεννηθεὶς εἰς τὴν Στενήμαχον τῷ 1881 καὶ διαμένων ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας εἰς Παρισίους. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, τῷ δὲ 1904 μεταβὰς εἰς Παρισίους εἰσῆλθεν εἰς τὴν «Ἐθνικὴν Σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν», ἔνθα ἐτιμήθη διὰ βραβείων. Ἀπὸ τοῦ 1907 ἤρχισε ν' ἀποστέλλῃ ἔργα του εἰς τὰς παρισινὰς ἐκθέσεις, ἐξέθηκε δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ὁ Κωνσταντῖνος Δημητριάδης ἐτράπη ἰδίᾳ εἰς τὴν δημιουργίαν μεγάλων μνημειωδῶν συνθέσεων. ἐξετέλεσεν ὅμως καί τινα αὐτοτελῆ πλαστικὰ ἔργα, ἐξόχως ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς κριτικῆς. Ἡ δύναμις, μεθ' ἧς ἀποδίδει τὴν ἐσωτερικὴν ἔκφρασιν, ἡ ζωηρὰ κίνησις, ἡ ἔντονος ζωὴ καὶ τὸ πλῆρες ἀρχαίας ἁρμονίας ὕφος τῶν πλαστικῶν του δημιουργιῶν προὐκάλεσαν εὐνοϊκωτάτας κρίσεις διὰ τὸ τάλαντόν του. Ἓν ἐκ τῶν πρώτων του ἔργων ὑπῆρξε τὸ «Δίλημμα». Μετὰ ταῦτα ἐξέθηκε τὸν «Σκεπτικιστήν», τὴν «Βακχίδα», τὴν «Λουομένην» καὶ τὸν «Δισκοβόλον», ὅστις ἐβραβεύθη εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τῶν Παρισίων (1924) καὶ ἐστήθη εἰς τὸ «Κεντρικὸν πάρκον» τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀντίγραφον τοῦ ἔργου τούτου ἐτοποθετήθη ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τὴν ἔναντι τοῦ Σταδίου ἀπόληξιν τοῦ κήπου τοῦ Ζαππείου. Ἐπὶ πλέον ὁ Δημητριάδης ἠσχολήθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλου μνημειακοῦ ἔργου ἐκ δώδεκα παραστάσεων, ὅπερ ἐτιτλοφόρησεν «Εἰς τοὺς ἡττημένους τῆς ζωῆς», καὶ ἀνέλαβε τὴν κατασκευὴν τῶν ἀναμνηστικῶν μνημείων τῆς Ἁγίας Λαύρας καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Χίου. Ὡς προσωπογλύπτης ἐξετέλεσεν ἰδίᾳ τὰς ἐξαιρέτους προτομὰς τοῦ Ζὰν Μορεάς, τοῦ Μαρίου Μενιέ, τοῦ πρώην βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἐ. Βενιζέλου, τοῦ Ἀ. Ρωμάνου, τοῦ ποιητοῦ Στ. Μαρτζώκη, τοῦ διασήμου Γάλλου τεχνοκρίτου G. Séailles, τῆς ἠθοποιοῦ Ναπιερκόφσκας κλπ. Ι. Μ. Π.

—Δημητριάδης, *Ραϊνόλδος*. Γερμανὸς τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ τελείως ἑλληνοποιηθείς. Ἐγεννήθη εἰς Βερολῖνον (1863—1919) καὶ υἱοθετηθεὶς ὑπὸ τοῦ δευτέρου συζύγου τῆς μητρός του, διατελέσαντος διευθυντοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς, μετωνομάσθη εἰς Δημητριάδην. Ἐξεπαιδεύθη εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐσπούδασε τὴν γεωπονίαν εἰς Μομπελιὲ καὶ εἶτα εἰς τὴν Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν Σχολὴν τοῦ Grignon. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Sanson καὶ ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ κλίσις εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, πρὸς μελέτην τῆς ὁποίας περιῆλθε διαφόρους εὐρωπαϊκὰς χώρας. Τῷ 1888 προσληφθεὶς διευθυντὴς τῆς Γαλακτοκομικῆς Ἑταιρείας «Γλυκόρρυσις», κατέγινεν ἀνεπιτυχῶς, λόγῳ τοῦ κλίματος τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὴν κατασκευὴν εὐρωπαϊκῶν τυρῶν. Ἐκεῖθεν ἐτράπη εἰς τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας, ἱδρύσας εἰς μίαν τῶν χιονοσκεπῶν κορυφῶν τῶν ὀρεινῶν Ἀγράφων καὶ εἰς θέσιν «Γκιβέλον» (2000 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) μέγα τυροκομεῖον. Ἐκεῖ χρησιμοποιῶν τὸ γάλα 2000 προβάτων ἐπεχείρησε τὴν κατασκευὴν τυροῦ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἑλβετικοῦ. Ἀντὶ τούτου αἱ τοπικαὶ κλιματολογικαὶ συνθῆκαι ἀπέδωσαν ἴδιον τύπον ἑλληνικώτατον, ὅστις ἔκτοτε ἀπεκλήθη «τυρὸς Ἀγράφων». Τότε ἐπενόησε καὶ ἴδιον τυροπιεστήριον κατάλληλον διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τυροῦ. Κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ ἐπὶ μακρὸν διετέλεσεν ὑποδιευθυντὴς καὶ διευθυντὴς τῆς «Κασσαβετείου καὶ Τριανταφυλλιδείου Σχολῆς Ἀϊδινίου». Ἐκεῖθεν μετεπήδησεν εἰς τὰς ἐν Λειμογαρδίῳ γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἑταιρείας Ζάννου καὶ Ρώς, ἐπιδοθεὶς κυρίως εἰς τὴν καπνοκαλλιέργειαν. Μετέπειτα ἐγκατεστάθη εἰς ἓν ἀγρόκτημα τῆς Καλιφορνίας ὅπου καὶ ἀπέθανε. Πολύγλωσσος, συνέγραψε πλεῖστα ἔργα καὶ ἐδημοσίευσε πολυπληθεῖς μελέτας εἰς ἐφημερίδας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ «Νέα Γεωπονικά», εἰς τὸν «Ἀγροτικὸν Ταχυδρόμον» καὶ εἰς τὰ παλαιὰ γεωργικὰ δελτία τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἐδημοσίευσε τὴν «Ἑλληνικὴν Κτηνοτροφίαν», τὰ «Γεωργικά», τὸν «Μικρὸν Κτηνοτρόφον», τὸ «Γάλα», τὰ «Χημικὰ λιπάσματα», τὸν «Καπνόν», τὸν «Γεωργόν», τὸν «Μικρὸν κτηνίατρον» κ.λ.π. Δ. Λ. Ζ.

—Δημητριάδης, *Στέφανος* Σκιαθίτης λόγιος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Διαμένων ἐν Βιέννῃ ἐξέδωκε τῷ 1797 «Ἀπανθίσματα» ἐκ διαφόρων βιβλίων. Ὑπῆρξε φίλος καὶ ἔν τισι συνεργάτης τοῦ Ρήγα. Γ. Δ. Κ.

—Δημητριάδης (*Τζῆτος Σπυρίδων*). Διδάσκαλος τοῦ Γένους ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ αἰῶνος. Γεννηθεὶς ἐν Μεσουραγίῳ τῶν Καλαβρύτων ἐσπούδασεν εἰς Δημητσάναν, ἐσχολάρχησε δὲ ἐν Πόρῳ, Ἁγίῳ Ἰωάννῃ, Τριπόλει καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Δ. Κ.

—Δημητριάδης, *Φωκίων*. Σύγχρονος Ἕλλην σχεδιογράφος καὶ γελοιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1894. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, ἀπὸ ἡλικίας δὲ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ γελοιογραφικὰ σκίτσα εἰς τὰς πλείστας ἐφημερίδας καὶ τὰ σατιρικὰ περιοδικὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τοῦ 1918 ἐγκατασταθεὶς ὁριστικῶς εἰς τὰς Ἀθήνας διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς διὰ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν εὐφυΐαν τῆς γραμμῆς του. Τακτικὸς σκιτσογράφος τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» συνεργασθεὶς εἰς πλείστας ἄλλας ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, μετέσχε τῶν ἀπὸ τοῦ 1927 χιουμοριστικῶν ἐκθέσεων δι' εὐαρίθμων, ἀλλ' ἐκλεκτῶν ἔργων, καὶ ἐξετέλεσε τὴν εἰκονογράφησιν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ι. Μ. Π.

—Δημητριάδης, *Χριστόφορος*. Εἶναι γνωστότερος ὡς *Προδρομίτης*, καθὸ μοναχὸς τῆς παρὰ τὰς Σέρρας, πατρίδα αὐτοῦ, μονῆς τοῦ Προδρόμου. Μετὰ τὰς ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ Χάλκης σπουδάς του (1848), ἐσπούδασεν ἐπὶ διετίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ὁπόθεν ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ σχολὴν ταύτην, εἶτα εἰς Σέρρας, μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ ἐξελέγη ἡγούμενος καὶ διετέλεσε τοιοῦτος ὑπὲρ τὰ δέκα ἔτη. Ἀπεβίωσεν ὀλίγῳ πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, πλησιάζων τὸ ἐνενηκοστὸν τῆς ἡλικίας. Ἐκτὸς τινων διατριβῶν ἀξιαναγνώστων ἐκδοθεισῶν ἐν τῇ «Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ» καὶ ἐν τῷ «Εὐαγγελικῷ Κήρυκι», συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε (1904) Προσκυνητάριον τῆς μονῆς αὐτοῦ. Εἶχεν ἀδελφὸν *Ἰωάννην*, ἐν Γερμανίᾳ σπουδάσαντα τὴν φιλοσοφίαν, ἐκδόντα δὲ (1872) βιβλίον τι περὶ ψυχῆς, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ. Μ. Ι. Γ.

δημητριακός, -ή, -όν· ὁ τῆς Δήμητρος: «δημητριακοὶ καρποὶ» οἱ χρησιμεύοντες πρὸς παραγωγὴν ἄρτου, οἷον σῖτος, κριθὴ κττ. ἄλλως *σιτηρά*.

— *[Βοτ.]* Καλοῦνται *δημητριακά*, φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, ἅτινα καλλιεργοῦνται διὰ τὸ χόρτον των καὶ τὰ ἐδώδιμα, ἀλεύρώδους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συστάσεως, σπέρματά των, χρησιμεύοντα αὐτούσια μὲν ὡς τροφὴ διαφόρων ζῴων, διὰ καταλλήλου δὲ παρασκευῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ δημητριακοὶ καρποί, λόγῳ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν, καλλιεργοῦνται εἰς μεγάλας ἐκτάσεις εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἐνισχύουσι σημαντικῶς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Ἐκ τῶν δημητριακῶν καρπῶν τινές, ὡς π. χ. ὁ *ἀραβόσιτος*, ἡ *βρίζα*, ἡ *βρόμη*, ἡ *κριθή*, ἡ *ὄρυζα*, ὁ *σῖτος*, ἔχουσι γενικὴν σημασίαν, διότι ἀφθονώτερον καταναλίσκονται καὶ ἀποτελοῦσιν εἶδος πρώτης ἀνάγκης, ἕτεροι δὲ ἔχουσι περιωρισμένην σημασίαν καὶ καλλιεργοῦνται πρὸς ὡρισμένον σκοπόν, ὅπως π. χ. τὸ *σόργον*. Τὰ δημητριακὰ γενικῶς φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Εἶναι πόαι μὲ λεπτὸν καυλὸν μὴ διακλαδιζόμενον, μὲ φύλλα ἀντίθετα, ἄνευ μίσχων καὶ λογχοειδῆ, καὶ ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Ὁ καρπός των εἶναι ἐπιμήκης ἢ σφαιροειδής. Δ. Ν. Π.

—*['Εμπορ.]* Βλ. σιτηρά.

Δημητριὰς *(Ἀρχ. Γεωγρ.)*. —1) Ἀρχαία πόλις τῆς Θεσσαλίας. Ταύτην ἔκτισε κατὰ τὸ 294—3 π.Χ. ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς εἰς τὸν μεταξὺ τῆς Νηλείας καὶ τῶν Παγασῶν παραθαλάσσιον ἐπὶ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου χῶρον καὶ ἐχώρισε διὰ περιβόλου καὶ ἀκροπόλεων, ἀφοῦ συνῴκισεν εἰς αὐτὴν τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων τῶν πλησίον πόλεων (Νηλείας, Παγασῶν, Ὀρμενίου, Ριζοῦντος, Σηπιάδος, Ὀλιζῶνος, Βοίβης καὶ Ἰωλκοῦ). Ἡ Δημητριάς, ἕνεκα τῆς τοποθεσίας της καὶ τῆς ὀχυρότητός της, ἐκυριάρχησεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς κτίσεώς της ὄχι μόνον τῆς περιοχῆς τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὄσσης, ἀλλὰ καὶ συμπάσης τῆς Θεσσαλίας (*Στρ.* C. 436). Δὶς διέφυγε τὸν κίνδυνον καταλήψεως κατὰ τὸ 288 π. Χ., ὅτε κηρυχθέντος τοῦ κατὰ τοῦ Δημητρίου πολέμου τοῦ Λυσιμάχου, Πτολεμαίου, Σελεύκου καὶ Πύρρου παρέμεινε μετὰ συμπάσης τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Δημητρίου, καὶ κατὰ τὸ 286, ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Δημητρίου Ἀντίγονος, συμμαχῶν μετὰ τοῦ Πύρρου, ἡττήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης Λυσιμάχου, ὅστις κατέλαβε τότε ὁλόκληρον τὴν ἄλλην Θεσσαλίαν. Μετὰ ταῦτα διετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἀνενόχλητον κυριαρχίαν τοῦ Ἀντιγόνου, ὅστις εἰς ταύτην μετέφερε πρὸς ταφὴν ἐντὸς χρυσηλάτου ὑδρίας καὶ τὴν τέφραν τοῦ ἱδρυτοῦ της μετὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐν Κορίνθῳ ἐπικήδειον τελετήν. Ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν ἡ Δημητριὰς ὑπῆρξεν ὁ πολεμικὸς ναύσταθμος τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπί τινα χρόνον καὶ ἡ ἕδρα αὐτῶν, ἔφθασε δὲ εἰς μεγάλην ἐμπορικὴν ἀκμήν. Κυρία οὖσα τῶν στενῶν τῶν Τεμπῶν εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων κατοχὴν τῆς νοτίου Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐκαλεῖτο αὕτη ὑπ' αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Χαλκίς, ἐπίδεσμος (*Στρ.* C. 428). Ἡ πόλις ἤκμαζε καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, οὖσα ἕδρα ἐπισκοπῆς καὶ πλουσία, κατεστράφη δὲ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐπιδραμόντων ἐκ Κρήτης κατὰ τὸ 902 μ. Χ. ὑπὸ τὸν ἀρνησίθρησκον Δαμιανόν, ὅστις διήρπασε τὰς περιουσίας τῶν πλουσίων κατοίκων της καὶ ἔσφαξεν αὐτούς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Δημητριάδος μνημονεύεται ἡ ἐν τῷ Παγασιτικῷ καὶ παρ' αὐτὴν συγκροτηθεῖσα ναυμαχία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Λομβαρδοὺς εὐπατρίδας τῆς Εὐβοίας ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ (1261—1300). Ἐπὶ φραγκοκρατίας ἦτο ἕδρα κόμιτος. Τῆς ἀρχαίας Δημητριάδος διεσώθησαν καὶ νομίσματα, κοπέντα περὶ τὸ 290 π. Χ., ἅτινα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως φέρουσι τὴν προτομὴν τῆς Ἀρτέμιδος, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΔΗΜΗΤΡΙΕΩΝ καὶ πρῷραν. Ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ 1907 καὶ ἐντεῦθεν γενομένων ἀνασκαφῶν (βλ. *Ἀ. Ἀρβανιτοπούλου* Γραπταὶ στῆλαι Δημητριάδος - Παγασῶν) ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἀρχαία Δημητριὰς δὲν ἔκειτο ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Γορίτσα, ὡς ἐπιστεύετο πρότερον, ἀλλ' ἐπὶ τῶν Ν. τοῦ Βόλου καὶ εἰς ἀπόστασιν ¾ τῆς ὥρας ἀπ' αὐτοῦ ἐρειπίων τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βόλου—Ἀλμυροῦ.

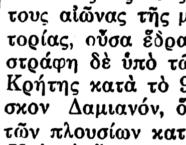

Νόμισμα τῆς Δημητριάδος.

—2) Ἀρχαία πόλις τῆς Κοίλης Συρίας ἢ τῆς Παλαιστίνης, ἧς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένος ὁ χῶρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο. Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν νομίσματα, καὶ τῶν χρόνων τῆς αὐτονομίας της καὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου.

Digitized by Google

—3) Ἀρχαία πόλις τῆς Φοινίκης. Ταύτης διεσώθησαν νομίσματα τῶν χρονων τῆς αὐτονομίας της. Ὑπὸ τινων ταυτίζεται μὲ τὴν τῆς Κοίλης Συρίας.

—4) Αρχαία πόλις τῆς Ἀσσυρίας (Στρ. C. 738), ἥτις ἔκειτο παρὰ τὰ Ἄρβηλα.

—5) Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀραχωσίας κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ υἱοῦ καὶ συμβασιλέως τοῦ Εὐθυδήμου, βασιλέως τοῦ Ἑλληνοβακτριανοῦ κράτους. Εἶχεν ὀνομασθῆ ὑπ' αὐτοῦ *Εὐθυδήμεια* εἰς μνήμην τοῦ πατρός του ἀλλὰ μετωνομάσθη, πρὸς τιμήν του, ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Δημητριάς. Ἔκειτο πλησίον καὶ πρὸς Δ. τῆς σημερινῆς Κανδαχάρης.

— 6) Ἕτερον ὄνομα τῆς Σικυῶνος, δοθὲν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ.

— 7) Ἕτερον ὄνομα τῆς νήσου Πάρου.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Δημητριάς**, *Νέα —[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βόλος.

Δημητριὰς *[Ἀρχ.]*. Μία τῶν ἐν Ἀθήναις ἱερῶν τριήρων.

— **Δημητριὰς** *[Ἀρχ.]*. Μία τῶν ἐν Ἀττικῇ φυλῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν κατανεμημένοι πάντες οἱ πολῖται τῆς χώρας. Ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τιμὴν Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ κατὰ τὸ 306 π. Χ. Ἡ Δημητριὰς εἶχεν ἐν τοῖς δημοσίοις γράμμασι τὴν δευτέραν θέσιν, διετηρήθη δὲ μέχρι τοῦ 200 π. Χ., ὅτε κατηργήθη ἐξ ἀγανακτήσεως τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀπογόνου τοῦ Δημητρίου, Φιλίππου τοῦ Ε', λεηλασίαν τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὴν Δημητριάδα εἶχον κατανεμηθῆ οἱ δῆμοι Ἁγνοῦς, Ἀτήνη, Θοραί, Ἱπποτομάδαι, Κοθωκίδαι, Κοίλη, Μελίτη, Ξυπετή, πιθανῶς δὲ καὶ οἱ Δειραδιῶται.

— **Δημητριὰς** *[Ἀρχ.]*. Τελευταία ἡμέρα τοῦ μηνὸς Μουνιχιῶνος, ὀνομασθεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. ΚΑΨ.

δημητριὰς (ἡ) (Demetrias) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, μᾶλλον ᾠοειδές, κομψόν, πεπιεσμένον ἐλαφρῶς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μὲ κεραίας πολυαρθρωτάς, λεπτοτάτας καὶ ἐπιμήκεις, κεφαλὴν τριγωνικήν, καταλήγουσαν εἰς ἀμβλὺ ρύγχος, θώρακα τριγωνικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ χρῶμα ὑποκίτρινον μὲ φαιοϋποκυάνους ἀποχρώσεις. Ἐκ τῶν 10 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δημητριὰς ἡ κομψὴ* (Demetrias gracilis), ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ κομψοῦ σώματος μὲ λευκοκυανᾶς ἐπιμήκεις ραβδώσεις. Ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῶν καλαμώνων. Δ. Ν. Π.

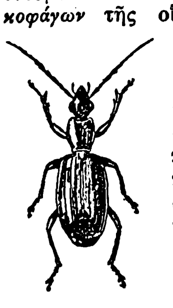

Δημητριὰς ἡ κομψή.

δημητριάτικα (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν τοῦ γένους *χρυσάνθεμον* (Chrysanthemum).

Δημήτριε *Δεμέτερ*· βλ. Δημητρίου *Δημήτριος*.

Δημητρίεβιτς (Dimitrievic), *Ντράγκουτιν*. Σέρβος ἀξιωματικὸς (1876—1917). Κατέστη κατ' ἀρχὰς γνωστὸς ὡς ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας, ἥτις κατέληξεν εἰς τὸν φόνον τῶν βασιλέων τῆς Σερβίας Ἀλεξάνδρου καὶ Δράγας (1903). Κατόπιν ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς μυστικῆς ἐθνικιστικῆς ὀργανώσεως «Ἕνωσις ἢ θάνατος» (γνωστῆς ἄλλως καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς «Μαύρης χειρός»), διευθυντὴς τῆς ὑπηρεσίας πληροφοριῶν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου καὶ ὠργάνωσε τῷ 1911 τὴν ἀπόπειραν δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστροουγγαρίας Φραγκίσκου Ἰωσήφ, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1914 τὴν ἀπόπειραν δολοφονίας τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδου καὶ τὴν 28 Ἰουνίου 1914 τὴν δολοφονίαν τοῦ αὐστροουγγρικοῦ διαδοχικοῦ ζεύγους ἐν Σεραγέβῳ. Τῷ 1916 εἶχεν ὀργανώσει καὶ ἀπόπειραν δολοφονίας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τῆς Ἑλλάδος. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν σερβικῶν ἀρχῶν, κατηγορηθεὶς ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τοῦ τότε διαδόχου τῆς Σερβίας Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Σέρβου πρωθυπουργοῦ Πάσιτς. Εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν καὶ τὴν καταδίκην του εἰς θάνατον συνέβαλον τὰ μέγιστα καὶ πολιτικοὶ λόγοι, ἕνεκα τῶν προσπαθειῶν τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως πρὸς σύναψιν εἰρήνης μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας, εἰς τὴν μετὰ τῆς ὁποίας συνεννόησιν ὁ Δημητρίεβιτς ἀπετέλει μέγιστον κώλυμα. Μ. Δ. Β.

Δημητριεὺς (ὁ)· ὁ ἀπὸ τῆς πόλεως Δημητριάδος τῆς θεσσαλικῆς καταγόμενος.

Δημήτριεφ (ἢ *Δμήτριεφ*), *Ἰβὰν Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος ποιητὴς καὶ πολιτικὸς (1760—1837). Δεκατετραετὴς εἰσήχθη εἰς τὴν ἐν Πετρουπόλει σχολὴν τοῦ συντάγματος Σεμενώφ. Καταταχθεὶς εἶτα εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν ἀπεστρατεύθη ἐπὶ αὐτοκράτορος Παύλου Α' μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου καὶ διωρίσθη γενικὸς αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ἐν τῇ Γερουσίᾳ, ἐπὶ δὲ Ἀλεξάνδρου Α' διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Παραμείνας εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐπὶ τετραετίαν, παρῃτήθη κατόπιν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἐγκατασταθεὶς ἐν Μόσχᾳ. Ὁ Δημήτριεφ εἶναι ὁ δημιουργὸς ἐν Ρωσίᾳ τῆς ἐλαφρᾶς καὶ φιλοπαίγμονος ποιήσεως. Ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Νικολάου Καραμζίν, κατεπολέμησε τὰς προκαταλήψεις τῆς ἀρχαίας σλαυικῆς σχολῆς. Πλεῖστα τῶν ποιημάτων του ἐγένοντο δημοτικώτατα, τὸ δὲ ἐπικοδραματικὸν ποίημά του «Γέρμακ» προεκάλεσε μεγάλας συζητήσεις εἰς τὰ τότε ἐκδιδόμενα φιλολογικὰ περιοδικά. Εὑρίσκετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ποιητὴς εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βόλγα, ὅπου ἐνεπνεύσθη τὸ ποίημα τοῦτο, ἀναφερόμενον εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Σιβηρίας, ὡς καὶ δύο ἕτερα, τὴν «Φωνὴν ἑνὸς πατριώτου» καὶ τὴν «Ὠδὴν ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Βαρσοβίας». Ἡ συνάντησίς του μετὰ τοῦ Νικολάου Καραμζίν εἰς Μόσχαν μετέβαλε τὰς φιλολογικάς του ἰδέας, ἤρξατο δὲ μεταφράζων τοὺς μύθους τοῦ Λαφονταίν, εἰς οὓς ἐπέδειξεν ὄχι μόνον μεγάλην δεξιότητα στιχουργικήν, ἀλλὰ καὶ γλωσσοπλαστικὴν δύναμιν ἀληθῶς ἀριστοτεχνικήν. Συνέγραψεν ἐπίσης πλεῖστα διηγήματα, εἰκονίζοντα τὰ ἤθη τοῦ τόπου, ὅπου ἐγεννήθη. Τὰ δὲ φιλολογικὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν πλειστάκις. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθε συγγράφων τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ φιλολογικοῦ του βίου. Ὁ Δημήτριεφ εἶναι ἐκ τῶν πρώτων συγγραφέων τῆς Ρωσίας, ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὴν φιλολογίαν στοιχεῖα τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Δημήτριεφ**, *Ράτκο*. Εἷς τῶν διασημοτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ (1859—1919), σπουδάσας εἰς ρωσικὰς στρατιωτικὰς σχολὰς καὶ τελειοποιηθεὶς ἐν τῇ ἄλλοτε στρατιωτικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Πετρουπόλει. Ὡς λοχαγὸς συμμετέσχε τοῦ Σερβοβουλγαρικοῦ πολέμου τοῦ 1885. Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, διετέλεσε διοικητὴς τῆς 3ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς, ἥτις προελάσασα ἐν ἄκρᾳ μυστικότητι διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Στράντζα, κατώρθωσε νὰ ὑπερκεράσῃ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ ἐν Κιρκιλισὲ τουρκικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον διετέλεσεν ἀπὸ τῆς 21 Ἰουνίου 1913 μέχρι πέρατος τῶν ἐχθροπραξιῶν βοηθὸς ἀρχιστράτηγος, ἀντικαταστήσας τὸν στρατηγὸν Σάβωφ. Ὁ Δημήτριεφ ἐφήρμοσε τὸ σχέδιον ἀμύνης ἀπέναντι τῶν Σέρβων καὶ ἐνισχύσεως τῆς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων 2ας στρατιᾶς, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοπουμένου. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τῷ 1914, κατετάχθη ὁ Δημήτριεφ εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν καὶ συμμετέσχε τῶν ἐν Γαλικίᾳ ἀγώνων ὡς διοικητής, ἀρχικῶς μὲν σώματος στρατοῦ, κατόπιν δὲ στρατιᾶς· ἡττηθεὶς ὅμως ἐν Γαλικίᾳ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1915 ἀπεσύρθη τοῦ στρατεύματος καὶ περέμεινεν ἰδιωτεύων ἐν Ρωσίᾳ. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Δημήτριον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. —1) Ἱερὸν τῆς Δήμητρος ἐν Ρώμῃ, τὸ ὁποῖον ἐκόσμει εἷς πίναξ τοῦ ζωγράφου Ἀριστείδου, ἐκ Σικυῶνος μεταφερθείς, ὅστις παρίστα τὸν Διόνυσον καὶ ἦτο κάλλιστον ἔργον. Συνηφανίσθη μετὰ τοῦ ναοῦ ἐκ πυρκαϊᾶς (*Στρ.* C. 381).

—2) Ἱερὸν τῆς Δήμητρος ἐν Πλαταιαῖς, πλησίον τοῦ ὁποίου ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσας (479 π.Χ.).

—3) Ἱερὸν τῆς Δήμητρος ἐν Μυκάλῃ τῆς Ἰωνίας, πλησίον τοῦ ὁποίου ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ ἐν Πλαταιαῖς.

—4) Ἱερὸν τῆς Δήμητρος ἐν Σαμοθρᾴκῃ. ΚΑΨ.

Δημήτριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Προάστειον τῆς Πυράσου, πόλεως τῆς Φθιώτιδος Ἀχαΐας, ὀνομασθὲν Δημήτριον (ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου Δήμητρος τέμενος) ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος.

—2) Πόλις τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Βιθυνίας, μεταξὺ Σαγγαρίου ποταμοῦ καὶ Κλαυδιουπόλεως. ΚΑΨ.

δημήτριον (τὸ) (Cerium, Cer, σύμβολον Ce) *[Χημ.]*. Στοιχεῖον ἀτομικοῦ βάρους 140,25, τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη συγχρόνως τῷ 1803 ὑπὸ τῶν Hisinger καὶ Berzelius καὶ ὑπὸ τοῦ Klaproth ἔν τινι ὀρυκτῷ ἐν Σουηδίᾳ, ὅπερ βραδύτερον ὠνομάσθη *δημητρίτης*. Τὸ στοιχεῖον ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Hisinger καὶ τοῦ Berzelius *δημήτριον*, πρὸς τιμὴν τῆς τότε γενομένης ὑπὸ τοῦ Piazzi (1801) ἀνακαλύψεως τοῦ πλανήτου Δήμητρος. Εἶναι μέταλλον χαλυβδόχρουν, λίαν ὄλκιμον, λαμβανόμενον ἐν καθαρᾷ καταστάσει δι' ἠλεκτρολύσεως τετηγμένου χλωριούχου δημητρίου. Εἰς τὸν ἀέρα ἀναφλέγεται καὶ δι' ἁπλῆς μηχανικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του. Τήκεται εἰς 623° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 6,73. Σύρμα ἐκ δημητρίου φερόμενον εἰς φλόγα ἀναφλέγεται καὶ καίεται μὲ λάμψιν ἐντονωτέραν τῆς τοῦ καιομένου μαγνησίου. Διαλύεται εὐκόλως εἰς ἀραιὰ ἀνόργανα ὀξέα. Αἱ ἑνώσεις δημητρίου εὑρίσκονται εἰς διάφορα ὀρυκτά, ἐξάγονται δὲ ἤδη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ *μοναζίτου*, ὀρυκτοῦ εὐκόλως συντηκομένου καὶ ἀποτελουμένου κυρίως ἐκ φωσφορικοῦ δημητρίου καὶ φωσφορικοῦ θορίου. Σχηματίζει δύο σειρὰς ἑνώσεων, ὡς τριδύναμον καὶ ὡς τετραδύναμον. Τὰ ἅλατα τοῦ τριδυνάμου ὑδροξειδίου $Ce(OH)_3$ εἶναι ἄχροα, τοῦ δὲ τετραδυνάμου $Ce(OH)_4$ τὰ ἅλατα σχηματίζουσι διαλύματα καστανόχροα. Τὰ τοῦ τετραδυνάμου ἔχουσι μεγίστην τάσιν νὰ ἀναχθῶσι πρὸς ἅλατα τριδυνάμου εὐσταθῆ· ἐκ τούτων τὸ θειικὸν ἅλας ἀποτελεῖ ὀξειδωτικὸν μέσον ἴσης ὀξειδωτικῆς ἐντάσεως πρὸς τὸ ὑπερμαγγανικὸν κάλιον. Κυριωτέρα ἐφαρμογὴ τῶν ἑνώσεων τοῦ δημητρίου γίνεται κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν φωτοβολίδων Auer (βλ. ἀμίαντα). Τὸ σπουδαιότερον τῶν κραμάτων τοῦ δημητρίου εἶναι τὸ μετὰ τοῦ σιδήρου. Παρασκευάζεται ἐξ ἀκαθάρτου δημητρίου (περιέχοντος καὶ ἕτερα μέταλλα τῶν σπανίων γαιῶν) μετὰ 30% σιδήρου (ἢ ἐπίσης καὶ μετὰ νικελίου, κοβαλτίου, μαγγανίου), καὶ ἔχει τὴν ἰδιότητα προστριβόμενον ἰσχυρῶς νὰ σπινθηροβολῇ. Ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται διάφορα ἐναύσματα (πέτρες ἀναπτήρων).

δημήτριος, *—α, —ον*· ὁ τῆς Δήμητρος: «δημήτριοι καρποὶ» ἄλλως «δημητριακοὶ —».

Δημήτριος. Ὄνομα κύριον ἤδη παρ' ἀρχαίοις, κοινότατον δὲ κατὰ τὸν μεσαιωνικὸν καὶ νέον Ἑλληνισμόν. Ἡ συχνότης τοῦ ὀνόματος ὀφείλεται εἰς τὸν ὁμώνυμον ἅγιον, ὅστις μετὰ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀποτελεῖ τὴν δυάδα τῶν δημοφιλεστέρων μεγαλομαρτύρων τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἰδίᾳ λόγῳ τῆς στρατιωτικῆς των ἀρετῆς· κοιν. *Δημήτρης* καὶ καθ' ὑποκορ. ἢ θωπευτ. *Δημητράκης*, *Δημητρός*, *Δῆμος*, *Δημάκης*, *Μῆτρος*, *Μῆτσος*, *Μήμης* κτλ. (βλ. *Μπούτουρα* Νεοελλ. Κύρ. Ὀνόμ. σ. 62 κ. ἑ.).—Θηλ. **Δημητρία** καὶ **Δήμητρα** (βλ. λ.).

[Ἐν τῇ κατατάξει τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Δημήτριος ἱστορικῶν προσώπων ἐτηρήθη ἡ ἀκόλουθος σειρά: Προὐτάχθησαν οἱ δράσαντες κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, μέχρι τοῦ μεσαίωνος, διῃρημένοι εἰς δύο κατηγορίας: α') οἱ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ὀνομάτων τῶν χωρῶν αὐτῶν· β') αἱ λοιπαὶ προσωπικότητες κατὰ χρονολογικὴν μὲν τάξιν διὰ τοὺς μὴ φέροντας ἄλλο ἐπωνύμιον, διὰ δὲ τοὺς ὑπολοίπους κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ἐπωνυμίου των. Ἀκολουθοῦσιν ὁ Μεγαλομάρτυς Δημήτριος, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ὑπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα μάρτυρες, νεομάρτυρες καὶ ἅγιοι. Ἐν τέλει ἐτάχθησαν οἱ ζήσαντες κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους: α') οἱ ἡγεμόνες καὶ πρίγκιπες, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ὀνομάτων τῶν χωρῶν αὐτῶν· β) οἱ ἱεράρχαι, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ὀνόματος τῆς ἕδρας των· γ) τὰ λοιπὰ ἱστορικὰ πρόσωπα, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ἐπωνυμίου των.]

ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΟΧΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΟΝΕΣ

— **Δημήτριος**, *βασιλεὺς* τῆς *Βακτριανῆς*. Ἦτο υἱὸς τοῦ Εὐθυδήμου, ὅστις κατέκτησε τὸ βακτριανικὸν κράτος ἀπὸ τοὺς Διοδοτίδας (βλ. λ.), περὶ τὸ 200 π. Χ. Ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου ἐστάλη πρεσβευτὴς πρὸς τὸν Ἀντίοχον τὸν Μέγαν, βασιλέα τῆς Συρίας, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπέτυχε τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ πατρός του ὡς βασιλέως. Ὁ Ἀντίοχος τοσοῦτον ἐξετίμησε μάλιστα τὸν Δημήτριον, ὥστε ἔδωκε πρὸς αὐτὸν καὶ σύζυγον τὴν θυγατέρα του. Ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ἰνδιῶν καὶ κατέλαβε μέγα μέρος αὐτῶν. Τότε εἰς τὴν καταχτηθεῖσαν χώραν (τὸ Παντζὰβ) ἔκτισε πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε πρὸς μνήμην τοῦ πατρός του Εὐθυδήμειαν. Βραδύτερον, ἀπολέσας τὴν κυρίως Βακτριανήν, καταληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μενάνδρου, ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ πάλιν μέχρι τῶν Σηρῶν, ὁπόθεν προμηθευόμενοι οἱ ὑπήκοοί του διενήργουν τὸ ἐμπόριον τῶν σηρικῶν (μεταξωτῶν) ὑφασμάτων, μεταφέροντες ταῦτα εἰς τὰς πόλεις τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τὰς χώρας τοῦ Δημητρίου ἥνωσε μετὰ τῆς Βακτριανῆς καὶ πάλιν εἰς ἓν κράτος ὁ υἱὸς τοῦ Μενάνδρου Εὐκρατίδας. Τὰ διασωθέντα νομίσματα τοῦ Δημητρίου φέρουσιν ἐπιγραφὰς εἰς δύο γλώσσας, τὴν ἰνδικὴν καὶ τὴν ἑλληνικήν. ΚΑΨ.

— **Δημήτριος** (*βασιλεῖς ἐν Θρᾴκῃ*). —1) *Δημήτριος βασιλεὺς τῶν Βισαλτῶν*, θρᾳκικοῦ λαοῦ κατοικοῦντος πρὸς δυσμὰς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ περὶ τὰ 450 π. Χ. Τοῦ βασιλέως τούτου σῴζονται ἀργυρᾶ νομίσματα, φέροντα ἔμπροσθεν κεφαλὴν ἀνδρὸς μετὰ ταινίας, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΔΗΜΗΤΡΙΟ καὶ ἵππον βαδίζοντα (Head-*Σβορώνου*, Ἱστορ. τῶν Νομισμ. τόμ. Α' σελ. 267).— 2) *Δημήτριος βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν*, ζήσας κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα. Τούτου σῴζεται ἀργυροῦν τετράδραχμον βαρβάρου τεχνοτροπίας. Ἔμπροσθεν φέρει κεφαλὴν τοῦ Διονύσου, ἀγροίκου τέχνης, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΔΗΜΗΤ καὶ ἱππέα κραδαίνοντα δόρυ. Κατὰ τὸν Head τὸ νόμισμα τοῦτο εἶναι κίβδηλον, καὶ συνεπῶς ὁ δυνάστης οὗτος δέον νὰ διαγραφῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν βασιλέων τῆς Θρᾴκης (αὐτόθι, τόμ. Α', σελ. 358). Α. Θ. ΣΑΜ.

—**Δημήτριος**, *δυνάστης τῆς Ἰλλυρίας*, ὁ ἐπικαλούμενος *Φάριος*. Ἰλλυριὸς τὴν ἐθνικότητα ἐκ τῆς νήσου τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους Φάρου, εἶχεν ἐν

Digitized by Google

τούτοις ἑλληνικὴν μόρφωσιν. Οὗτος κατὰ τὸ 229 π. Χ., ὅτε οἱ Ἰλλυριοί, τῶν ὁποίων ἐβασίλευε τότε ἡ *Τεύτα*, ἐπιδραμόντες κατέλαβον τὴν νῆσον Κέρκυραν, διωρίσθη διοικητὴς αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως διαβληθεὶς πρὸς τὴν βασίλισσαν ἐφοβήθη περὶ τῆς ζωῆς του, δὲν ἐδίστασε νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ὑπ' αὐτῶν προστασίας του. Οἱ Ρωμαῖοι εὐχαρίστως ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν καὶ καταπλεύσαντες εἰς τὴν νῆσον κατέλαβον ταύτην διὰ τοῦ στρατηγοῦ Γναίου Φουλουίου. Ἐκ Κερκύρας ὁ Φουλούιος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Δημητρίου ἀπέπλευσεν εἰς Ἀπολλωνίαν, ἥτις ἑκουσίως παρεδόθη, καὶ ἐκ ταύτης εἰς Δυρράχιον, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκουν οἱ Ἰλλυριοί. Ἀφοῦ δὲ κατέλαβον καὶ τοῦτο, προθύμως προσχωρῆσαν πρὸς τοὺς Ρωμαίους, μετὰ τὴν φυγὴν τῶν πολιορκούντων αὐτό, προεχώρησαν οἱ δύο Ρωμαῖοι ὕπατοι (ἐν Ἀπολλωνίᾳ συνηνώθη ὁ Φουλούιος καὶ μετὰ τοῦ συνυπάτου του Ποστουμίου διαπεράσαντος ἐκεῖ ἐκ Βρινδησίου) εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ὑπέταξαν τοὺς Ἀρδιαίους. Ἀφοῦ δὲ μετ' αὐτοὺς ὑπέταξαν καὶ ἄλλα φῦλα τῶν Ἰλλυριῶν καὶ ἐγκατέστησαν δυνάστην αὐτῶν τὸν Δημήτριον, ἀπῆλθον, διότι εἶχον ἐξαναγκάσει καὶ τὴν Τεύταν, τῆς ὁποίας ἡ κυριαρχία εἶχε περιορισθῆ εἰς μικρὸν μέρος τῆς Ἰλλυρίας, νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ παύσῃ τοῦ λοιποῦ νὰ ἐνοχλῇ τὸ ρωμαϊκὸν ἐμπορικὸν ναυτικόν. Ὁ Δημήτριος ὡς δυνάστης τῆς Ἰλλυρίας εἶχε συνδεθῆ διὰ δεσμῶν συμμαχίας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου Δώσωνος· διὰ τοῦτο, ὅτε ἐκεῖνος ἐπῆλθε κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους (221 π. Χ.), ὁ Δημήτριος ἔσπευσε πρὸς βοήθειάν του μετὰ 1600 Ἰλλυριῶν. Κατὰ τὸ 219 ὁ Δημήτριος ἐξεβλήθη τοῦ κράτους του, τῇ ἐνεργείᾳ, φαίνεται τῶν Ρωμαίων, διότι εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς πειρατικὰς ἐπιδρομάς, καὶ κατέφυγε πρὸς τὸν τότε βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Ε', ὃν ἠγωνίσατο νὰ πείσῃ ὅπως συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Ἀννίβα κατὰ τῶν Ρωμαίων. Μετὰ τῆς αὐτῆς θέρμης ὡμίλησε κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ὑπέδειξε τοὺς ἀπειλοῦντας τοὺς Ἕλληνας ἐκ Ρώμης κινδύνους καὶ κατὰ τὸ συνέδριον τῆς Ναυπάκτου (217 π. Χ.), ὅτε συνωμολογήθη ἡ μετὰ τῶν Αἰτωλῶν εἰρήνη τοῦ Φιλίππου. Ὁ Δημήτριος ἐφονεύθη κατά τινα ἔφοδον πρὸς κατάληψιν τῆς ἀκροπόλεως τῆς Μεσσήνης Ἰθώμης, ὅπου εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸ 214 π. Χ. ΚΑΨ.

—Δημήτριος *(βασιλεῖς ἐν Μακεδονίᾳ)*. Ἐκ τῶν βασιλέων καὶ τῶν μελῶν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Ἀντιγονιδῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἄξιοι μνείας εἶναι οἱ ἑξῆ.:

—1) *Δημήτριος*, ὁ ἀδελφὸς τοῦ *Ἀντιγόνου* (τοῦ Μονοφθάλμου, ἱδρυτοῦ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Ἀντιγονιδῶν). Ἦτο πατὴρ τοῦ στρατηγοῦ Πτολεμαίου, τὸν ὁποῖον ὁ θεῖός του Ἀντίγονος ἔστειλεν ὡς ὅμηρον εἰς τὸ φρούριον Νῶρα κατὰ τὸ 320 π. Χ., ὅτε ὁ στρατηγὸς Εὐμένης ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀντιγόνου νὰ διαπραγματευθῇ τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ συμφιλίωσις τῶν δύο μεγάλων ἐκείνων στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ διετέλεσε ναύαρχος τοῦ μακεδονικοῦ στόλου ἐπὶ τῆς βασιλείας Φιλίππου τοῦ Β'.

—2) *Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς* (337—283 π.Χ.). Ὁ μεγαλοφυέστερος τῶν *Ἐπιγόνων*, ὡς ἐκλήθησαν οἱ υἱοὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀντιγόνου (τοῦ Μονοφθάλμου, ἢ Κύκλωπος τοῦ μεγάλου) καὶ τῆς Στρατονίκης καὶ ἐγεννήθη κατὰ τὸ 337 π. Χ. Δεκαπενταετὴς τὴν ἡλικίαν ἠκολούθησε τὸν πατέρα του (322 π. Χ.) φυγόντα ἐκ Μ. Ἀσίας πρὸς τὸν Ἀντίπατρον, ὅτε περιῆλθεν εἰς ἔχθραν πρὸς τὸν ἐπιμελητὴν Περδίκκαν (βλ. λ. Ἀντίγονος). Κατὰ τὸ 319 π. Χ συνεζεύχθη τὴν Φίλαν, χήραν τοῦ Κρατέρου καὶ κόρην τοῦ Ἀντιπάτρου, ἵνα συνδεθῇ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Κασσάνδρου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχον συμμαχήσει, στρεφόμενοι ἐναντίον τοῦ Πολυσπέρχοντος καὶ Εὐμένους, ὁ πατήρ του Ἀντίγονος καὶ ὁ Πτολεμαῖος. Κατὰ τὸ 317 π. Χ., μόλις εἰκοσαετὴς ὤν, μετέσχε τὸ πρῶτον μάχης ὡς ἀρχηγὸς 1000 ἑταίρων, πολεμήσας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του ἐναντίον τοῦ Εὐμένους ἐν τῇ Παραιτακηνῇ, ἔνθα ἐθαυμάσθη διὰ τὴν γενναιότητά του, καὶ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος (316) μετέσχε τῆς ἐν Γαβιηνῇ μάχης ἡγούμενος τοῦ δεξιοῦ κέρατος τοῦ στρατοῦ τοῦ πατρός του, ὅτε καὶ ἠγωνίσθη εἰς μάτην, μετὰ τὴν αἰσίαν ὑπὲρ τοῦ πατρός του ἔκβασιν τῆς μάχης, μετὰ τοῦ Νεάρχου νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ παραδοθέντος ἀπὸ τοὺς ἀργυράσπιδας εἰς τὸν Ἀντίγονον Εὐμένους. Αἱ κατὰ τὰς δύο εἰρημένας μάχας ἐπιδειχθεῖσαι πολεμικαὶ ἀρεταὶ τοῦ Δημητρίου κατέστησαν αὐτὸν ἄξιον τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ πατρός του. Κατὰ τὸ 313, τρίτον ἔτος τοῦ ἐναντίον τοῦ πατρός του πολέμου τῶν συμμάχων Πτολεμαίου, Σελεύκου καὶ Κασσάνδρου, ὁ Δημήτριος ἦτο ἀρχιστράτηγος τοῦ ἐν Συρίᾳ στρατοῦ τοῦ πατρός του, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπῆλθε κατὰ τὸ 312 κατὰ τοῦ ἐστρατοπεδευμένου παρὰ τὴν Γάζαν Πτολεμαίου. Μολονότι ὅμως καὶ ὁ Δημήτριος καὶ ὁ θαυμάσιος αὐτοῦ στρατός του ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου των μετὰ πολλῆς τόλμης, δὲν ἐκέρδισαν τὴν μάχην, ἀποβᾶσαν ὑπὲρ τοῦ ἐμπειροπολέμου Πτολεμαίου, ὅστις μετ' αὐτὴν ἔγινε κύριος ὄχι μόνον τῆς Γάζης, ἀλλὰ καὶ τῆς Τύρου καὶ τῆς Σιδῶνος καὶ ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης. Ἀλλὰ τὰ ὑπέροχα στρατιωτικὰ προσόντα τοῦ Δημητρίου ἐπανήγαγον αὐτόν, ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἰς τὴν νίκην, διότι ἐπελθὼν ἐκ Κιλικίας, ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ μετὰ τὴν ἐν Γάζῃ ἧτ:άν του, κατὰ τοῦ περὶ τὸν Μυοῦντα τῆς Συρίας ἐστρατοπεδευμένου στρατηγοῦ τοῦ Πτολεμαίου Μακεδόνος Κίλλη, ἐνίκησεν αὐτὸν κατὰ κράτος, αἰχμαλωτίσας καὶ τὸν ἴδιον τὸν Κίλλην καὶ 7.000 ἄνδρας ἐκ τοῦ στρατοῦ του. Διὰ τῆς νίκης του ταύτης ἠδυνήθη ὁ Δημήτριος καὶ ν' ἀνταποδώσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλοφροσύνην τοῦ Πτολεμαίου, ἀφήσας ἐλεύθερον καὶ τὸν Κίλλην καὶ πολλοὺς τῶν φίλων τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὡς εἶχε πράξει καὶ ἐκεῖνος κατὰ τὴν ἐν Γάζῃ μάχην. Μετὰ ἐπακολουθήσασαν ἄκαρπον ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῶν Ναβαταίων τῆς Ἀραβίας ἐπῆλθε κατὰ τῆς Βαβυλῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπανέλθει μετὰ τὴν ἐν Γάζῃ μάχην ὁ Σέλευκος, καὶ κατέλαβεν αὐτήν, ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Σελεύκου, πλὴν τῶν δύο ἀκροπόλεών της. Διαταραχθείσης δὲ τῆς μετὰ τὰ εἰρημένα γεγονότα συναφθείσης κατὰ τὸ 311 εἰρήνης μεταξὺ πάντων τῶν ἀντιπάλων, ὁ Δημήτριος ἐξέβαλε τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα ἐκ τῆς Κιλικίας κατὰ τὸ 310 καὶ διέλυσε τὴν ὑπὸ αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων πολιορκίαν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ κατὰ τὸ 309 π. Χ.

Κατὰ τὸ 307 διετάχθη ὑπὸ τοῦ πατρός του ὁ Δημήτριος ν' ἀπελευθερώσῃ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς ἐπ' αὐτῶν κυριαρχίας τοῦ Κασσάνδρου, ὅστις παραβαίνων τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης τοῦ 311 δὲν ἄφινεν ἐλευθέρους τοὺς Ἕλληνας. Τὴν διαταγὴν ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, διότι ἡ ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος της αἴγλη τῆς πόλεως εἶχεν ἐμβάλει εἰς τὴν ψυχήν του τὸν πόθον νὰ ἐξυμνηθῇ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐλευθερωτὴς καὶ σωτὴρ αὐτῶν. Τὴν δόξαν ταύτην ἐπροτίμα ἀπὸ τὰς δάφνας νικῶν ἐν Ἀσίᾳ. Ἀποπλεύσας ἐξ Ἐφέσου μετὰ στόλου ἐκ 250 πλοίων κατέπλευσεν εἰς τὸ Σούνιον, ὁπόθεν μετὰ 20 ἐπιλέκτων πλοίων μόνον κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, εὑρὼν ἄκλειστον τὸ στόμιον αὐτοῦ. Ἐπιφανεὶς δὲ ἐν ὅλῃ τῇ λάμψει τῆς πανοπλίας του ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ναυαρχίδος, ἐκήρυξε διὰ κήρυκος, ὅτι ἤρχετο εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὰς καὶ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ πάτριον πολίτευμα. Τὸ κήρυγμα ἐκεῖνο ἐπηκολούθησεν ἡ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως παράδοσις τῆς πόλεως, ἡ κατάληψις τῆς Μουνιχίας, μετὰ προηγηθεῖσαν περιχαράκωσιν τοῦ φρουρίου, ἡ ἅλωσις τῶν Μεγάρων καὶ τέλος ἡ εἴσοδος τοῦ Δημητρίου εἰς τὰς Ἀθήνας ἐν μέσῳ ἀπεράντων ἐπευφημιῶν (βλ. καὶ λ. Ἀθῆναι τ. Β' σ 57). Θεῖαι ἦσαν αἱ ἀπονεμηθεῖσαι τότε εἰς αὐτὸν τιμαί, διότι ὁ δῆμος ἐψήφισε νὰ στηθῶσι χρυσᾶ ἅρματα μετὰ τῶν εἰκόνων τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ πατρός του Ἀντιγόνου, παρὰ τοὺς ἀνδριάντας τῶν τυραννοκτόνων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, καὶ νὰ στεφανωθῶσιν αὗται διὰ χρυσῶν στεφάνων· νὰ ἱδρυθῇ βωμὸς εἰς αὐτοὺς μετὰ τῆς προσηγορίας τῶν «Σωτήρων» καὶ νὰ διορίζεται κατ' ἔτος ἱερεὺς πρὸς λατρείαν αὐτῶν· ν' αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀττικῶν φυλῶν κατὰ δύο καὶ νὰ ὀνομασθῶσιν αὗται Ἀντιγονὶς καὶ Δημητριάς, νὰ καθιερωθῶσι πρὸς τιμήν των ἐνιαύσιοι ἀγῶνες μετὰ πομπῶν καὶ θυσιῶν καὶ νὰ ἐνυφανθῶσιν εἰς τὸν κατὰ τὰ Παναθήναια ἀνατιθέμενον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν πέπλον αἱ εἰκόνες αὐτῶν· νὰ μετονομασθῇ ὁ Μουνιχιὼν Δημητριὼν καὶ τὰ Διονύσια Δημήτρια. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων τιμῶν, τότε προσηγορεύθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ αὐτὸς καὶ ὁ πατήρ του βασιλεῖς. Τοὺς Ἀθηναίους ἐγοήτευον ἡ σοβαρά, γλυκεῖα καὶ ὡραία μορφή του, τὸ μεγαλοπρεπές, τῷ ὄ τι βασιλικὸν παράστημά του, ἡ πνευματικὴ εὐστροφία του, καὶ αἱ φιλόπολιδες πράξεις του (ὡς ὁ γάμος του μετὰ τῆς Εὐρυδίκης, χήρας τοῦ Κυρηναίου Ὀφέλα καὶ απογόνου τοῦ Μιλτιάδου). Διὰ τοῦτο ἦσαν καὶ ἐπιεικεῖς εἰς τὰς κρίσεις των διὰ τὸν ἀκόλαστον βίον του. Ἐξ Ἀθηνῶν ἀπῆλθεν ὁ Δημήτριος κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος (306), ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ τοῦ Πτολεμαίου νέου πολέμου. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐνίκησε παρὰ τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου κατὰ ξηρὰν μὲν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πτολεμαίου Μενέλαον, κατὰ θάλασσαν δὲ τὸν σπεύσαντα πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του Πτολεμαῖον. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν καὶ ἡ προσωνυμία τοῦ «Πολιορκητοῦ» διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν τεχνικὴν πρὸς πολιορκίαν αὐτῆς δεινότητα καὶ ἐπινοητικότητα εἰς πολιορκητικὰς μηχανὰς καὶ μέσα καὶ ἡ προσηγορία τοῦ «βασιλέως» διὰ τῆς ἀποσταλείσης πρὸς αὐτὸν συγχαρητηρίου διὰ τὰς νίκας του ἐπιστολῆς τοῦ πατρός του. Μετὰ τὰς νίκας του ταύτας διετάχθη ὁ Δημήτριος ὑπὸ τοῦ πατρός του νὰ προσβάλῃ τὸν ἐξησθενωμένον τῆς Αἰγύπτου λέοντα (τὸν Πτολεμαῖον) ἐν αὐτῇ τῇ φωλεᾷ του, πρὶν ἔλθωσιν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς οἱ ἐλέφαντες τοῦ Σελεύκου πρὸς σωτηρίαν του. Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὕτη, ἂν καὶ μέγισται ἦσαν αἱ διατεθεῖσαι πολεμικαὶ δυνάμεις (80 χιλ. πεζῶν, 8 χιλ. ἱππέων, 83 ἐλέφαντες, 150 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 100 μεταγωγικά), ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπεδίωξαν ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ Δημήτριος, διότι σφοδρὰ μὲν θύελλα ἐκραγεῖσα μετὰ τὸν ἀπὸ Γάζης (ἥτις ὑπῆρξεν ὁ τόπος τῆς συγκεντρώσεως τῶν τε τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν τῆς θαλάσσης πολεμικῶν δυνάμεών των) ἀπόπλουν τοῦ στόλου, ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Αἰγύπτου, πλήμμυρα δὲ τοῦ Νείλου καὶ ὁ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην αὐτοῦ στρατὸς τοῦ Πτολεμαίου κατέστησαν δυσχερῆ τὴν διάβασιν τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὁ Δημήτριος ἐπῆλθε, κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους (306), κατὰ τῆς Ρόδου, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶχεν ἐξαίρετον ναυτικὴν δύναμιν, διότι καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου συμμαχίαν της εἶχεν ἀποκρούσει καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κατὰ τοῦ Πτολεμαίου πολέμου ἐξηκολούθησε τὴν μετὰ τῆς χώρας του ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν. Καὶ ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὕτη ἠστόχησε, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τοῦ Δημητρίου κατὰ τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ τόλμη αὐτοῦ καὶ ἡ ἐφευρετικότης εἰς κατασκευὴν πολιορκητικῶν μηχανῶν ἐθαυμάσθη ὑπὸ πάντων, καὶ κατὰ τὸ 304 ἀπῆλθε τῆς νήσου μετὰ συνομολογηθεῖσαν πρὸς αὐτὴν εἰρήνην ὑπὸ τοὺς ὅρους νὰ εἶναι μὲν ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι οἱ Ρόδιοι, ἀλλὰ καὶ σύμμαχοι τοῦ Ἀντιγόνου καὶ Δημητρίου, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τοῦ Πτολεμαίου (βλ. λ. Ρόδος). Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 304 κατέπλευσεν εἰς Αὐλίδα τῆς Βοιωτίας καὶ κατέλαβε τὴν Χαλκίδα, ἠνάγκασε δ' οὕτω τὸν Κάσσανδρον, φοβηθέντα, νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἰσῆλθε θριαμβευτὴς ὁ Δημήτριος κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 303, ἀφοῦ ἐξέβαλεν ἐν τῷ μεταξὺ τὰς φρουρὰς τοῦ Κασσάνδρου ἐκ τῶν πόλεων τῆς Εὐβοίας, τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν Κεγχρεῶν τῆς Κορίνθου. Ἐν Ἀθήναις ἔτυχε πάλιν θείων τιμῶν, κατοικήσας εἰς τὸν ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος, διότι ἡ παρθένος θεὰ ἤθελεν αὐτή, ὡς ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι, νὰ ξενίσῃ τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς πόλεώς της. Μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χειμῶνος μετέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐξεδίωξεν ἐκ τῶν πόλεων αὐτῆς (Κορίνθου, Ἄργους, Σικυῶνος καὶ πόλεων Ἀρκαδίας, πλὴν τῆς Μαντινείας) τὰς φρουρὰς τῶν αἰγυπτιακῶν καὶ μακεδονικῶν στρατευμάτων. Ἐν Ἄργει ἐτέλεσε καὶ τοὺς γάμους του μετὰ τῆς Δηϊδαμείας, ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνέδεε τὸν Δημήτριον τότε κοινότης συμφερόντων, διότι ἀμφότεροι ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ Κασσάνδρου, ἐν Κορίνθῳ δὲ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ συνελθόντος ἐκεῖ συνεδρίου τῶν ἀντιπροσώπων ἁπασῶν σχεδὸν τῶν νοτίως τῶν Θερμοπυλῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων, ὡς εἶχον ἀνακηρυχθῆ πρὸ αὐτοῦ ἐν αὐτῇ ὁ Φίλιππος Β' καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Ἐκ Πελοποννήσου μετέβη εἰς τὴν Κέρκυραν, τὴν ὁποίαν ἀπηλευθέρωσεν ὡσαύτως καὶ ἐκ ταύτης ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

Κατὰ τὸ 302 ὁ Δημήτριος ἡτοίμασεν ἀξίας λόγου στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς (50 χιλ.) καὶ τῆς θαλάσσης διὰ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Κασσάνδρου εἰς Μακεδονίαν, ὁ Κάσσανδρος ὅμως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔσπευσε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Λυσιμάχου, Πτολεμαίου καὶ Σελεύκου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔστειλε ταχέως στρατὸν εἰς Θερμοπύλας διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ τοῦ Δημητρίου. Μαθὼν τοῦτο ὁ Δημήτριος μετέφερε διὰ θαλάσσης τὸν στρατόν του εἰς Κρεμαστὴν Λάρισαν καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ἐπορεύθη εἰς Φεράς, ὅπου εἶχε σπεύσει ἐκ Θερμοπυλῶν καὶ ὁ Κάσσανδρος. Ἐκεῖ ἀντιμέτωποι οἱ δύο στρατοὶ ἠδράνουν ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας, ἕως ὅτου ὁ Δημήτριος ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν εἰς Ἔφεσον κατὰ πρόσκλησιν τοῦ πατρός του πιεζομένου ὑπὸ τῶν στρατιῶν τοῦ Λυσιμάχου καὶ τοῦ Σελεύκου. Ἐν Μ. Ἀσίᾳ ηὐτύχησε μὲν ἐν ἀρχῇ ὁ Δημήτριος νὰ νικήσῃ τὰ στρατεύματα τοῦ Λυσιμάχου ἐν Λαμψάκῳ καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ μίαν μοῖραν τοῦ στόλου, ὅστις μετέφερεν ἐπικουρίας πρὸς τὸν Λυσίμαχον, ἀποστελλομένας ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, ἀπώλεσεν ὅμως τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Ἴψου (βλ. λ. Ἀντίγονος καὶ Ἴψος), κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐφονεύθη ὁ πατήρ του, ἐνῷ αὐτὸς κατεδίωκε τὸν υἱὸν τοῦ Σελεύκου Ἀντίοχον, ἡγούμενον τῶν ἱππέων τῶν ἀντιπάλων των. Ὡπλισμένος μὲ τὴν ἀνεξάντλητον εὐφυΐαν του καὶ τὸν ἀδάμαστον καὶ ἐν ταῖς ἀτυχίαις ἀκόμη χαρακτῆρά του, ἔσπευσε μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του (5 χιλ. πεζῶν καὶ 4 χιλ. ἱππέων) εἰς Ἔφεσον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κιλικίαν πρὸς παραλαβὴν τῆς μητρός του (Στρατονίκης) καὶ εἰς Κύπρον, ἔνθα ἔζη ἡ σύζυγός του Φίλα, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἀφοῦ πλέων πρὸς τὸν Πειραιᾶ ἐπληροφορήθη ἐν μέσῳ πελάγει ὑπὸ ἀποσταλέντων πρὸς αὐτὸν ἐπὶ ἀττικοῦ πλοίου πρέσβεων τῶν Ἀθηναίων, ὅτι ἡ πόλις δὲν θὰ ἐδέχετο αὐτόν. Μὴ δυνάμενος ὅμως ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν κατοχὴν μόνον τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Μεγάρων, ἔπλευσε πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, ἔνθα ἐλαφυραγώγησε τὰς ἐπὶ τῶν

Digitized by Google

ἀκιῶν αὐτοῦ καὶ τῆς Προποντίδος πλουσίας πόλεις καὶ ἀπεκόμισε πλούσια λάφυρα, διὰ τῶν ὁποίων ἠδυνήθη νὰ συντηρῇ ἱκανοὺς μισθοφόρους. Ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Κιλικίαν, ἔνθα συνεφιλιώθη πρὸς τὸν Σέλευκον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε σύζυγον τὴν κόρην του Στρατονίκην. Ἐκεῖθεν ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, τὰς ὁποίας καὶ κατέλαβε (294 π. Χ.) μετὰ τετραετῆ πόλεμον, δειχθεὶς πολὺ ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς κατοίκους. Μετὰ ταῦτα ἐπῆλθε κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησεν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Εὐρώτα, ἀπῆλθεν ὅμως, πρὶν καταλάβῃ τὴν Σπάρτην, εἰς Μακεδονίαν, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος Κασσάνδρου Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἤριζε περὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἀντίπατρον. Ἀφοῦ δὲ ἐφόνευσεν ἐν Λαρίσῃ τὸν προσκαλέσαντα αὐτὸν Ἀλέξανδρον, ἀποπειραθέντα νὰ δηλητηριάσῃ αὐτόν, ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς τῆς χώρας (294—293 π. Χ.).

Ὅτε κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ὁ Δημήτριος εἶχεν ἀπολέσει ὅ,τι εἶχε περισωθῇ ἐν Ἀσίᾳ ἐκ τοῦ μεγάλου κράτους τοῦ πατρός του μετὰ τὴν ἐν Ἴψῳ μάχην, ἀλλ' ἔχων τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἦτο ἱκανῶς ἰσχυρὸς ἡγεμών, εἶχεν ὅμως τὸ ἀτύχημα νὰ εἶναι ἀνήσυχον πνεῦμα καὶ νὰ ἔχῃ γείτονας τῆς χώρας του δύο βασιλεῖς, οἵτινες ἐπωφθαλμίων τὴν Μακεδονίαν, τὸν Λυσίμαχον καὶ τὸν Πύρρον, καὶ ἱκανοὺς δὲ ἐχθροὺς (Θηβαίους ἰδίως καὶ Λακεδαιμονίους) ἐν τῇ νοτίῳ Ἑλλάδι· καὶ ἀπὸ μὲν τὸν Λυσίμαχον οὐδὲν ἔπαθεν ἐν ἀρχῇ, κατέβαλε δὲ δὶς καὶ τοὺς ἀποστατήσαντας Θηβαίους, ἠτύχησεν ὅμως εἰς τὰς πολεμικὰς κατὰ τοῦ Πύρρου ἐπιχειρήσεις του, ὅστις προσχωρήσας εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν ἀντιπάλων τοῦ Δημητρίου (Σελεύκου, Πτολεμαίου καὶ Λυσιμάχου), εἰσέβαλεν εἰς Μακεδονίαν κατὰ τὸ 288 καὶ ἔφθασε μέχρι Βεροίας, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβεν. Ἔσπευσε τότε κατ' αὐτοῦ ὁ Δημήτριος, ἀλλ' ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Μακεδονίας, μετὰ ἑπταετῆ βασιλείαν, κατὰ τὸ 287, διὰ τῆς Κασσανδρείας εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα, ἔνθα συνηντήθη μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀντιγόνου ἐν Βοιωτίᾳ. Ἐκήρυξε τότε τὰς Θήβας ἐλευθέρας διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν Βοιωτίαν καὶ ἡτοιμάσθη νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ προσέγγισις ὅμως τοῦ Πύρρου ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ συνάψῃ εἰρήνην μετά τε τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Πύρρου καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς Μακεδονίαν, ἀφοῦ ἄφησε κύριον τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὑπὸ τῶν φρουρῶν του κατεχομένων πόλεων τὸν ἀνδρεῖον υἱόν του Ἀντίγονον. Κατόπιν ἔφυγεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἔγινε κύριος τῶν Σάρδεων, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Κιλικίας, συνεκρούσθη πρὸς τὸν Ἀγαθοκλέα, υἱὸν τοῦ Λυσιμάχου, καὶ μετὰ περιπετειώδεις ἐπιδρομὰς καὶ περιπλανήσεις ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Σέλευκον, ὅστις ἔκλεισεν αὐτὸν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἀπαμείας, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε κατὰ τὸ 284—283 π. Χ., ἐκ τῶν πότων καὶ τῶν ἀκολάστων ἡδυπαθειῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε παραδοθῇ. Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ μεγαλοφυέστερος τῶν Ἐπιγόνων, ἐξέχουσα πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ φυσιογνωμία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ πιστὴ εἰκὼν τῆς ἐποχῆς του, κατὰ τὴν ὁποίαν συνεκράθησαν τὰ στοιχεῖα τοῦ μακεδονικοῦ, τοῦ ἰδίως ἑλληνικοῦ, καὶ τοῦ ἀσιατικοῦ βίου. Τὸ σῶμά του μεταφερθὲν ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, ὅστις ἐλάτρευε τὸν πατέρα του, παρὰ τὴν ἀντίθεσιν τῶν χαρακτήρων των, ἐν Κορίνθῳ, ἡ δὲ τέφρα του ἐτάφη ἐν Δημητριάδι.

Τὸν βίον τοῦ Δημητρίου ἔγραψεν ὁ Πλούταρχος, περιλαβὼν τοῦτον εἰς τοὺς παραλλήλους βίους του καὶ συγκρίνας αὐτὸν πρὸς τὸν Ρωμαῖον Ἀντώνιον.

—3) *Δημήτριος ὁ Ἰσχνός*. Ἦτο υἱὸς τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (Α').

—4) *Δημήτριος ὁ Καλός*. Ἦτο υἱὸς ὡσαύτως τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τῆς Πτολεμαΐδος, θυγατρὸς Πτολεμαίου τοῦ Α' (τοῦ *Σωτῆρος*) καὶ τῆς Εὐρυδίκης, ἀδελφῆς τῆς Φίλας (πρώτης συζύγου τοῦ Πολιορκητοῦ). Κατὰ τὸν Χρεμωνίδειον πόλεμον (266—263 π. Χ.), νικήσας τὸν βασιλέα τῆς Ἠπείρου Ἀλέξανδρον τὸν Β', υἱὸν τοῦ Πύρρου, εἰσβαλόντα εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐν Δερδίᾳ, ὄχι μόνον ἐξησφάλισε τὸν θρόνον αὐτῆς εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν, ἀλλὰ καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀκαρνανίαν πρὸς σωτηρίαν του. (Ὑπό τινων ὑπεστηρίχθη ὅτι ὁ νικητὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιγόνου ἢ ὁ ἕτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Δημήτριος, ὁ ἐπιλεγόμενος Ἰσχνός. (Ἱστ. τῶν Ἐπιγόνων ΙΙΙ Α' 294 σημ.). Κατὰ τὸν δεύτερον μεταξὺ Ἀντιόχου Β' καὶ Πτολεμαίου Β' συριακὸν πόλεμον (258—248 π. Χ.), ὁ Δημήτριος, εἴτε κατὰ πρόσκλησιν τῆς Ἀπάμας, χήρας βασιλίσσης τῆς Κυρήνης, εἴτε ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀντιγόνου πρὸς ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου, ἐπεκτείνοντος ἐν Μ. Ἀσίᾳ τὰς κτήσεις του καὶ ἀποβαίνοντος οὕτως ἐπικινδύνου εἰς τὸν Ἀντίγονον, μετέβη εἰς Κυρήνην καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον αὐτῆς, συζευχθεὶς τὴν Βερενίκην, θυγατέρα τῆς Ἀπάμας, ἐκήρυξε δὲ συγχρόνως καὶ πόλεμον κατὰ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Ἀπὸ τοῦ κινδύνου ὅμως ἀπηλλάγη ἐνωρὶς ὁ Πτολεμαῖος, διότι ὁ Δημήτριος, ἕνεκα τῶν ἐνόχων πρὸς τὴν πενθεράν του Ἀπάμαν σχέσεων, ἐγένετο μισητὸς εἴς τε τὴν Βερενίκην καὶ τοὺς πολίτας καὶ στρατιώτας τῆς Κυρήνης, οἵτινες ἐν συνεννοήσει πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἐδολοφόνησαν αὐτὸν ἐν τῷ κοιτῶνί του. Μετὰ τὸν φόνον του ἡ Βερενίκη συνεζεύχθη τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου (τὸν μετὰ ταῦτα Πτολεμαῖον Γ'), συμφώνως μὲ τὴν διαθήκην τοῦ πατρός της Μάγα, καὶ οὕτως οὐσιαστικῶς ἡ Κυρήνη περιῆλθεν εἰς τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων. Τοῦ Δημητρίου τούτου υἱὸς ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος Δώσων (263—220), γεννηθεὶς ἐκ τῆς Λαρισαίας Ὀλυμπιάδος, τὴν ὁποίαν εἶχε συζευχθῇ ὁ Δημήτριος πρὸ τῆς εἰς Κυρήνην μεταβάσεώς του.

—5) *Δημήτριος ὁ Β', ὁ Αἰτωλικός*. Ἦτο υἱὸς Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ καὶ τῆς Φίλας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Σελεύκου τοῦ Α', καὶ ἔγγονος Δημητρίου τοῦ Α' τοῦ Πολιορκητοῦ, ἐβασίλευσε δὲ ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ τοῦ 239—229 Νυμφευθεὶς τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Β' Στρατονίκην, θυγατέρα τῆς ὁμωνύμου της ἀδελφῆς τοῦ πατρός του, ἀπέπεμψε ταύτην κατὰ τὸ 239 καὶ συνεζεύχθη τὴν Ἠπειρώτιδα Φθίαν, θυγατέρα Ἀλεξάνδρου τοῦ Β', μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ βασιλεὺς καὶ τῆς Ἠπείρου. Μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον (239) ὁ Δημήτριος, εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν του οἱ Δάρδανοι, ἐνῷ δὲ ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἀπόκρουσιν αὐτῶν, ἐκήρυξαν πόλεμον κατ' αὐτοῦ οἱ Αἰτωλοὶ ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ οἱ Ἠπειρῶται ἀνεκήρυξαν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν τὴν δημοκρατίαν. Ὁ κατὰ τοῦ Δημητρίου πόλεμος τῶν Ἀχαιῶν καὶ Αἰτωλῶν, ὀνομασθεὶς Δημητριακός, ἀπέβη, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῶν συμμάχων, ἐναντίον των, διότι ὄχι μόνον ἐνίκησεν ὁ Δημήτριος διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Βίθυος τὸν Ἄρατον ἐν Φυλακίᾳ (*Πλουτ.* Ἄρατος 34), ἥτις ἦτο, πιθανώτατα, ἡ θεσσαλικὴ Φυλάκη, καὶ ἀπώθησεν ἐκ Θεσσαλίας τοὺς εἰσβαλόντας εἰς αὐτὴν Ἀχαιοὺς καὶ Αἰτωλούς, ἀλλ' εἰσβαλὼν ὁ ἴδιος εἰς Βοιωτίαν ἠνάγκασε τοὺς Βοιωτοὺς νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν μετὰ τῶν Αἰτωλῶν συμμαχίαν των. Μετὰ ταῦτα δὲ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Αἰτωλίαν κατέστρεψε τὴν ἀρχαίαν πόλιν αὐτῆς Πλευρῶνα, ὑπεβοήθησε τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἀκαρνάνων, οἵτινες ἠδυνήθησαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ ὅρια τῆς χώρας των καὶ πάλιν μέχρι τοῦ Ἀχελῴου, ἀπήλλαξε τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροῆς τῶν Αἰτωλῶν, ἐστερέωσε καὶ ἐπηύξησε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ μακεδονικὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐπέτυχε τὴν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν ἐπίθεσιν τῶν Ἰλλυριῶν, ὅτε οὗτοι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ἀκαρνανικῆς πόλεως Μεδεῶνος, ἀρνουμένης νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν Αἰτωλικὴν Συμπολιτείαν. Διὰ πάσας ταύτας τὰς ἐπιτυχίας του, καὶ ἰδίως ὡς ταπεινώσας τοὺς Αἰτωλούς, ἔλαβε τὸν τιμητικὸν τίτλον «Αἰτωλικός». Τὸ διὰ τῶν εἰρημένων ὅμως ἐπιτυχιῶν του ἀνεγερθὲν πολιτικὸν οἰκοδόμημα κατέρρευσε κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του (229 π. Χ.), ἐπελθόντος εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Δαρδάνων ἧτταν του, διότι κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος οἱ Ρωμαῖοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, οἱ Αἰτωλοὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐκήρυξαν τὴν αὐτονομίαν των, καὶ ὁ Ἄρατος ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Τοῦ Δημητρίου τούτου υἱὸς ἦτο, ἐκ τῆς αἰχμαλώτου του Χρυσηΐδος, ὁ Φίλιππος Ε', διαδεχθεὶς τὸ 220 π. Χ. τὸν ἐξάδελφον τοῦ πατρός του (υἱὸν Δημητρίου τοῦ Καλοῦ) Ἀντίγονον Δώσωνα.

—6) *Δημήτριος ὁ Φιλίππου τοῦ Ε'*. Ἦτο υἱὸς τοῦ Φιλίππου Ε', βασιλέως τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ 228—178 π.Χ., καὶ ἀδελφὸς τοῦ τελευταίου βασιλέως αὐτῆς Περσέως. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ 206 π. Χ. καὶ ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ πατρός του, διότι ὁ ἀδελφός του Περσεὺς δὲν εἶχε γεννηθῇ ἐκ νομίμου γάμου. Τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου ὅμως δικαιώματά του ὑπῆρξαν καὶ ἡ αἰτία τοῦ οἰκτροῦ τέλους του. Ὁ πατήρ του ἠγάπα περισσότερον τὸν Περσέα, ὡς αἰσθανόμενον τὸ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος κατὰ τῶν Ρωμαίων μῖσος καὶ αὐτὸν προώριζεν ὡς διάδοχόν του. Μετὰ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς ἧτταν του (197 π. Χ.), ὁ Φίλιππος ἀπέστειλε τὸν Δημήτριον ὡς πρεσβευτὴν εἰς Ρώμην. Κατὰ τὴν ἀποστολήν του ταύτην συνεδέθη φιλικῶς μετὰ τοῦ ἐπισήμου Ρωμαίου Κοϊγκτίου Τίτου Φλαμινίνου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀλληλογραφίαν ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν. Ἡ σχέσις αὕτη ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Περσέα νὰ διαβάλλῃ τὸν Δημήτριον πρὸς τὸν πατέρα του, καὶ ὅτε ὁ Δημήτριος φοβηθεὶς τὸν Περσέα ἐζήτησε νὰ καταφύγῃ κρυφίως εἰς Ρώμην, λαβὼν ἐπιστολὴν τοῦ Φλαμινίνου, διὰ τῆς ὁποίας παρείχετο ἡ ὑπόσχεσις τῆς προστασίας του, ὁ Περσεὺς ἐφόνευσε τὸν Δημήτριον (181 π. Χ.) ἐν γνώσει τοῦ πατρός των, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φλαμινίνου, δικαιολογηθεὶς ὅτι ἐφόνευσε προδότην τῆς πατρίδος.

Νόμισμα Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ.

Νομίσματα. Τῶν εἰρημένων βασιλέων τῆς Μακεδονίας διεσώθησαν νομίσματα μόνον Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ) καὶ Δημητρίου τοῦ Β', τοῦ Αἰτωλικοῦ. Τὰ χρυσᾶ νομίσματα τοῦ Πολιορκητοῦ φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Ἀθηνᾶς ἢ τοῦ Δημητρίου μετὰ κέρατος βοὸς ἢ Νίκην σαλπίζουσαν ἀπὸ πρῴρας, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ μόνον ἢ καὶ ἱππέα ὡπλισμένον διὰ δόρατος. Τὰ φέροντα τὴν Νίκην (κοπέντα μετὰ τὴν ἐν Κύπρῳ ναυμαχίαν, 306), ἥτις ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον ἀπεικονίσθη καὶ εἰς μνημεῖον τῆς Σαμοθρᾴκης, ἀποκείμενον νῦν εἰς τὸ Λοῦβρον, ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως φέρουσι τὴν εἰκόνα τῆς Ἀθηνᾶς Προμάχου ὡπλισμένης μὲ ἀσπίδα καὶ δόρυ. Τὰ δὲ ἀργυρᾶ, ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως Νίκην ἢ κεφαλὴν τοῦ Δημητρίου κερασφόρον, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ Ποσειδῶνα καθήμενον ἐπὶ βράχου ἢ κραδαίνοντα τρίαιναν μετὰ τῆς εἰρημένης ἐπιγραφῆς. Τὰ τοῦ Δημητρίου τοῦ Β' ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως μακεδονικὴν ἀσπίδα ἢ κεφαλὴν Ἡρακλέους, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ μακεδονικὴν περικεφαλαίαν ἢ ἱππέα στέφοντα τὸν ἵππον του μὲ ἐπιγραφὴν πλήρη ἢ ἐλλιπῆ (ΔΗ). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Δημήτριος** *(βασιλεῖς τῆς Συρίας)*. — 1 *Δημήτριος Α' ὁ Σωτήρ*. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Σελεύκου τοῦ Δ' τοῦ Φιλοπάτορος καὶ ἔγγονος Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου, γεννηθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 187 π. Χ. Κατὰ τὸ 175 π. Χ., παῖς ἀκόμη ὤν, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του ὡς ὅμηρος πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ θείου του Ἀντιόχου, ὅστις κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς Συρίαν (175 π. Χ.), δολοφονηθέντος τοῦ ἀδελφοῦ του Σελεύκου Δ', ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Συρίας ὡς Ἀντίοχος Δ' ὁ Ἐπιφανής. Ἐν Ρώμῃ, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν περίπου, ὁ Δημήτριος συνεδέθη φιλικῶς μετὰ τῶν νέων τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκογενειῶν τῆς Ρώμης καὶ τῶν καλυτέρων ἐκ τῶν διαμενόντων ἐν αὐτῇ ξένων, οἵτινες ἐξετίμων τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν δραστηριότητά του. Μεταξὺ τούτων ἦσαν ὁ Ρωμαῖος Σκιπίων ὁ νεώτερος καὶ ὁ Ἕλλην ἱστοριογράφος Πολύβιος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του Ἀντιόχου τοῦ Δ', κατὰ τὸ 164 π. Χ., ὁ Δημήτριος ὑπέβαλε πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν σύγκλητον αἴτησιν ἀναχωρήσεως ἐκ Ρώμης, ὅπως καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Συρίας ἀντὶ τοῦ ἀνακηρυχθέντος ὡς βασιλέως αὐτῆς ἐξαδέλφου του Ἀντιόχου Ε' τοῦ Εὐπάτορος, υἱοῦ τοῦ θείου του Ἀντιόχου Δ'. Ἡ σύγκλητος ὅμως ἀπέρριψε τὴν αἴτησίν του ἐξ εὐνοίας πρὸς τὸν Ἀντίοχον· τότε ὁ Δημήτριος τῇ συμβουλῇ τῶν φίλων του ἐδραπέτευσεν ἐκ Ρώμης καὶ κατέφυγεν εἰς Τρίπολιν τῆς Φοινίκης. Ἐκεῖθεν ὁρμηθεὶς κατέλαβε τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐφόνευσε τὸν ἐξάδελφόν του Ἀντίοχον καὶ τὸν κηδεμόνα του Λυσίαν (162 π. Χ.). Ἀνελθὼν οὕτως εἰς τὸν θρόνον ἐπεδίωξε τὴν εὔνοιαν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἐπιφανεστέρων Ρωμαίων δι' ἀποστολῆς δώρων καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Λεπτίνης, ἥτις εἶχε δολοφονήσει τὸν εἰς Συρίαν μεταβάντα ὡς ἀπεσταλμένον τῆς Ρώμης Ὀκτάβιον. Ἡ ὑπὸ τῆς Ρώμης ὅμως ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὡς βασιλέως, παρὰ τὰς περιποιήσεις αὐτάς, ἐβράδυνε νὰ γίνῃ, διότι οἱ Ρωμαῖοι ὑπεστήριζον πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου τὸν Τίμαρχον. Ὁ Δημήτριος ὅμως ἐπέτυχε νὰ ἐκδιώξῃ τοῦτον, ὡς καὶ ἐκ τῆς πόλεως Βαβυλῶνος τὸν τύραννον αὐτῆς Ἡρακλείδην, μισητότατον εἰς τοὺς κατοίκους της, οἵτινες διὰ τοῦτο καὶ Σωτῆρα προσηγόρευσαν τὸν Δημήτριον. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βαβυλῶνος ἀπέστειλε στρατὸν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βακχίδην ἐναντίον τοῦ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, ὅστις δὲν ἐδέχετο ὡς Μέγαν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων τὸν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου ὑποστηριζόμενον Ἄλκιμον. Ὁ Βακχίδης ἐνίκησε τὸν Ἰούδαν καὶ κατέλαβε τὴν Ἱερουσαλήμ, μετ' αὐτὴν δὲ καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἰουδαίαν, τῆς ὁποίας τὴν ὁλοσχερῆ καθυπόταξιν ἐπεδίωξεν ὁ Δημήτριος διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ἐν αὐτῇ φρουρίων καὶ διὰ τῆς παραλαβῆς ὡς ὁμήρων τῶν παίδων τῶν ἐπισημοτέρων ἰουδαϊκῶν οἰκογενειῶν.

Ἡ πρὸς τὴν Ἰουδαίαν ὅμως συμπεριφορὰ αὐτὴ τοῦ Δημητρίου ἀπήρεσεν εἰς τὴν Ρώμην, ὡς καὶ ἡ ἀνάμιξίς του εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Καππαδοκίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεδίωξε τὸν βασιλέα αὐτῆς Ἀριαράθην τὸν Ε', ἐπωφεληθεὶς τῶν ἐρίδων αὐτοῦ πρὸς τὸν Ὀροφέρνη. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναμιχθεῖσα ἐνεργῶς αὐτὴ ἐγκατέστησε καὶ πάλιν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀριαράθη τῇ ὑποστηρίξει καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου τοῦ Β' καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἐξεδίωξαν ἐκ τῆς χώρας των τὸν Νικάτορα. Εἰς τοὺς εἰρημένους ἐχθρούς του ὁ Δημήτριος προσέθεσε βραδύτερον καὶ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον τὸν Φιλομήτορα, ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ ὁποίου ἐπεδίωξε ν' ἀποσπάσῃ

Digitized by Google

διὰ προδοσίας. Εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς αὐτοὺς ἐχθρούς του προσέθεσε διὰ τῶν ἀσωτειῶν του καὶ τῆς ἀκολασίας του καὶ τὴν δυσαρέσκειαν τῶν ὑπηκόων του. Ἀπὸ τὴν συρροὴν ταύτην τῶν ἐναντίον τοῦ Δημητρίου ἐχθροτήτων καὶ δυσαρεσκειῶν ὠφεληθεὶς τότε ὁ μνησικακῶν ἐχθρός του Ἡρακλείδης, ὤθησεν εἰς ἐπανάστασιν τὸν Βάλαν, ὅστις ἔλεγεν ὅτι ἦτο υἱὸς Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς καὶ εἶχε μετονομάσει ἑαυτὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Βάλας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν καὶ κατέλαβε τὴν Πτολεμαΐδα κατὰ τὸ 153 π. Χ. Καὶ ἡττήθη μὲν οὗτος κατ᾽ ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, κατὰ τὸ 150 ὅμως, συνενωθέντων ἐναντίον του ἁπάντων τῶν προμνημονευθέντων ἐχθρῶν του, Ρωμαίων, Ἀττάλου, Ἀριαράθου καὶ Πτολεμαίου, καὶ προστεθέντος εἰς αὐτοὺς καὶ τοῦ Ἰωνάθαν τοῦ Μακκαβαίου ἡττήθη, παρὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν γενναιότητα καὶ στρατηγικότητά του, δὶς καὶ εὗρε τὸν θάνατον εἰς αὐτὸ τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του συνελήφθησαν καὶ ἐφονεύθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Βάλα ἡ σύζυγός του Λαοδίκη καὶ ὁ υἱός του Ἀντίγονος, διεσώθησαν δὲ οἱ υἱοί του Δημήτριος καὶ Ἀντίοχος, ὁ ἐπικαλούμενος Σιδήτης, ὡς ἀνατραφεὶς κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἐν Σίδῃ τῆς Παμφυλίας, οἵτινες καὶ ἐβασίλευσαν ἐν Συρίᾳ.

—2) ***Δημήτριος Β΄ ὁ Νικάτωρ.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 166 π. Χ. Ὅτε ὁ Βάλας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν, ὁ Δημήτριος, δεκατριετὴς ὤν, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Κνίδον καὶ οὕτω διέφυγε τὴν σφαγήν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἔμεινεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ μέχρι τοῦ 147, ὅτε μαθὼν ὅτι ὁ Βάλας καὶ ἕνεκα τοῦ ἀκολάστου βίου του καὶ διότι πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἶχεν ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν εὐνοούμενόν του Ἀμμώνιον, ὅστις ἐχρηματίζετο ἐκ ταύτης, εἶχε κατασταθῇ μισητότατος εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ἀπεβιβάσθη μετὰ μισθοφόρων, ἰδίως Κρητῶν, εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ὁ Βάλας ἐζήτησε τότε τὴν βοήθειαν τοῦ πενθεροῦ του Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, ὅστις καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν· ἐπειδὴ ὅμως ὅσας πόλεις αὐτῆς κατελάμβανεν οὗτος προσήρτα εἰς τὸ ἰδικόν του κράτος, ὁ Βάλας κατέστρωσε μετὰ τοῦ Ἀμμωνίου σχέδιον δολοφονίας του. Ὁ Πτολεμαῖος ἀνεκάλυψε τὴν συνωμοσίαν καὶ ἐκδικούμενος ἀνεκάλεσε πλησίον του τὴν κόρην του Κλεοπάτραν, σύζυγον τοῦ Βάλα, καὶ συζεύξας ταύτην μετὰ τοῦ Δημητρίου ἐβοήθησεν αὐτὸν ἐναντίον τοῦ Βάλα, ὅστις οὕτως ἡττήθη ὑπὸ τῶν ἡνωμένων δυνάμεων Δημητρίου καὶ Πτολεμαίου παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν κατὰ τὸ 146 π. Χ. καὶ φεύγων ἐφονεύθη. Συγχρόνως δὲ μὲ αὐτὸν ἀπέθανε καὶ ὁ Πτολεμαῖος, τραυματισθεὶς κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ Δημήτριος ἀνακηρυχθεὶς βασιλεύς, προσλαβὼν μετὰ τὴν προρρηθεῖσαν νίκην του τὸ ἐπώνυμον τοῦ Νικάτορος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ προέβη εἰς διωγμὸν τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸν Βάλαν. Ἡ διαγωγή του αὕτη προεκάλεσε μετά τινα χρόνον ἐπανάστασιν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ταύτην ὅμως κατέβαλεν ὁ Δημήτριος διὰ τῶν πιστῶν του μισθοφόρων καὶ 3000 Ἰουδαίων, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀποστείλει εἰς αὐτὸν ὁ Μακκαβαῖος Ἰωνάθαν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε παραχωρήσει πόλεις τινὰς τῆς Ἰουδαίας καὶ εἶχεν ἀναγνωρίσει ὡς μέγαν ἀρχιερέα αὐτῆς ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς πληρωμῆς φόρου 300 ταλάντων καὶ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ εἶναι σύμμαχός του.

Ἂν κατεστάλη ὅμως ἡ ἐπανάστασις, δὲν ἐξέλιπε καὶ τὸ ἐναντίον τοῦ Δημητρίου μῖσος τῶν Ἀντιοχέων διὰ τὴν σκληρὰν πρὸς αὐτοὺς συμπεριφοράν του. Τὴν ἐναντίον τοῦ Δημητρίου ταύτην ἀντιπάθειαν γνωρίζων ὁ υἱὸς τοῦ Βάλα Διόδοτος, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν ὑπόσχεσιν βοηθείας παρὰ τοῦ Μακκαβαίου Ἰωνάθαν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πληρωνομένου φόρου, ἐξήγειρε τοὺς κατοίκους τῆς Συρίας εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἠνάγκασε τὸν Δημήτριον, ἡττηθέντα καὶ ἐγκαταλειφθέντα ἐν τῇ μάχῃ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Σελεύκειαν, ἥτις παρέμεινεν εἰς αὐτὸν πιστή. Ἐκ τῆς Σελευκείας ὁρμώμενος κατέλαβε τὴν Κιλικίαν καὶ τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Συρίας. Κατὰ τὸ 140 π. Χ. προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν πόλεων τῆς ἀπωτέρω ἑλληνιζούσης Ἀνατολῆς, πιεζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Πάρθων Μιθριδάτου, ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου καὶ αἰχμαλωτισθεὶς περιήγετο ὑπ᾽ αὐτοῦ ἁλυσίδετος ἀνὰ τὰς πόλεις τῶν Πάρθων. Βραδύτερον ὅμως κατώρθωσε νὰ τύχῃ τῆς συμπαθείας τοῦ Μιθριδάτου, ὅστις καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν κόρην του καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον του, τὸν ὁποῖον εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τρύφων (βλ. λ.). Ὁ Μιθριδάτης ὅμως ὄχι μόνον ἀνεκάλεσε τὴν ὑπόσχεσίν του, ὅτε ὁ Δημήτριος ἡτοιμάσθη, κατὰ τὸ 138, νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ ἅρπαγος τοῦ θρόνου, ἀλλὰ καὶ συλλαβὼν αὐτὸν ἐφυλάκισεν ἐν Ὑρκανίᾳ, ἐπιχειρήσαντα νὰ ἐπέλθῃ ἄνευ ἐπικουριῶν τοῦ πενθεροῦ του κατὰ τοῦ Τρύφωνος. Μὲ τὸν ἐν Ὑρκανίᾳ περιορισμὸν τοῦ Δημητρίου ἔληξεν ἡ πρώτη περίοδος τῆς βασιλείας του (146—138 π. Χ.). Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς βασιλείας του (130—125 π. Χ.) ἤρχισε μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Πάρθων ἀποφυλάκισίν του, οἵτινες προέβησαν εἰς τοῦτο διὰ νὰ φέρωσιν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀντίοχον τὸν Ζ΄ (τὸν Εὐεργέτην καὶ Σιδήτην ἐπικαλούμενον), ἀφαιρέσαντα ἀπ᾽ αὐτῶν τὴν Βαβυλῶνα καὶ καταλαβόντα πολλὰς πόλεις των. Ὁ Ἀντίοχος οὗτος μετὰ τὴν ἐν Ὑρκανίᾳ φυλάκισιν τοῦ Δημητρίου εἶχε κατορθώσει νὰ καταβάλῃ τὸν ἐπιβάτην τοῦ θρόνου Τρύφωνα, νὰ νικήσῃ τοὺς Ἰουδαίους καὶ νὰ ἀπειλῇ τοὺς Πάρθους. Ὁ Δημήτριος ἀνακατέλαβε τὸν θρόνον του καὶ ἐνίκησε πολλάκις τοὺς ἐχθρούς του. Κατὰ τὸ 125 ὅμως π. Χ. ἡττήθη παρὰ τὴν Δαμασκὸν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Πτολεμαίου Ἀλεξάνδρου Ζαβίνα, ὅστις ἐξεθρόνισεν αὐτὸν καὶ ἐσφετερίσθη τὸν θρόνον τῆς Συρίας. Ὁ Δημήτριος ἐκθρονισθεὶς κατέφυγεν εἰς Πτολεμαΐδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τύρον, ἔνθα ἐφονεύθη τῇ ἐνεργείᾳ τῆς πρώτης συζύγου του Κλεοπάτρας ἐκ μίσους αὐτῆς πρὸς τὴν δευτέραν σύζυγόν του, τὴν θυγατέρα τοῦ Μιθριδάτου. Ἀμφότεροι, καὶ ὁ πατὴρ Δημήτριος ὁ Σωτὴρ καὶ ὁ υἱὸς Δημήτριος ὁ Νικάτωρ, θεωροῦνται ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ἐκ τῶν δραστηριωτέρων καὶ εὐφυεστέρων βασιλέων τῆς δυναστείας τῶν Σελευκιδῶν.

—3) ***Δημήτριος Γ΄, ὁ Εὔκαιρος.*** Ἦτο ὁ τέταρτος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Η΄, τοῦ ἐπικαλουμένου Γρυποῦ, υἱοῦ Δημητρίου τοῦ Νικάτορος. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε τῇ βοηθείᾳ Πτολεμαίου τοῦ Λαθύρου ἐκθρονίσας Ἀντίοχον τὸν Ι΄, ἔγγονον Ἀντιόχου τοῦ Σιδήτου, ὅστις καὶ πρὸ τοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Δημήτριον ἐμάχετο περὶ ἐπικρατήσεως πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Δημητρίου Φίλιππον καὶ Ἀντίοχον, διότι ἡ Συρία κατεσπαράσσετο τότε ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων διεξαγομένων μεταξὺ τῶν ἀπογόνων Δημητρίου τοῦ Νικάτορος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀντιόχου τοῦ Σιδήτου, διεκδικοῦντος ἑκάστου αὐτῶν δι᾽ ἑαυτὸν τὸν θρόνον τῆς Συρίας (βλ. καὶ λ. Ἀντίοχος Θ΄—Ἀντίοχος ΙΒ΄). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς ἐκθρονίσεώς του (95 π. Χ.) ὁ Δημήτριος κατέλαβε τὴν Κοίλην Συρίαν. Κατὰ τὸ 88 π. Χ. ἀνεμίχθη εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἰουδαίας, ἐπελθὼν κατὰ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἰανναίου μετὰ πρόσκλησιν τῶν ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένων ὁμοφύλων του. Ἡ ὑποταγὴ τῆς Ἰουδαίας θὰ ἦτο τότε ἀναπόφευκτος μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ἰανναίου, ἂν μὴ 6.000 Ἰουδαῖοι ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Δημητρίου συντεταγμένων δὲν ἐγκατέλειπον αὐτὸν καὶ ἡνοῦντο μετὰ τοῦ Ἰανναίου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπῆλθε κατὰ τῆς πόλεως Βεροίας, ἀφωσιωμένης εἰς τὸν ἀδελφόν του Φίλιππον, ὅστις διεξεδίκει τὸν θρόνον τῆς Συρίας. Οἱ Βεροιαῖοι ὅμως ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Πάρθων, οἵτινες προθύμως προσελθόντες περιέκλεισαν πανταχόθεν τὸν Δημήτριον καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ. Τούτου ἀποθανόντος ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ του διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἀντίοχος ὁ ΙΒ΄, ὁ νεώτατος τῶν πέντε υἱῶν Ἀντιόχου τοῦ Η΄ τοῦ Γρυποῦ.

Νομίσματα. Τῶν τριῶν εἰρημένων Δημητρίων διεσώθησαν νομίσματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, μάρτυρες τοῦ πλούτου τῆς χώρας. Τὰ χρυσᾶ νομίσματα τοῦ Δημητρίου Α΄ ἔφερον τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ ἐπωνύμου ΣΩΤΗΡΟΣ καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως Τύχην καθημένην ἐπὶ θρόνου, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ διπλοῦν κέρας Ἀμαλθείας. Τὰ ἀργυρᾶ (τετράδραχμα καὶ δραχμαί) τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν τοῦ Δημητρίου μετὰ διαδήματος, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ Ἀπόλλωνα ἐπὶ ὀμφαλοῦ ἢ Τύχην κρατοῦσαν σκῆπτρον καὶ κέρας Ἀμαλθείας ἢ μόνον κέρας Ἀμαλθείας. Τὰ χαλκᾶ ἔχουσι ποικίλα σύμβολα, ὅσα δ᾽ ἐκόπησαν ἐν Φοινίκῃ εἶναι καὶ δίγλωσσα. Ταῦτα ἐκόπησαν ἐν Συρίᾳ, ἐν Φοινίκῃ (ἐν Τύρῳ ἔχοντα σύμβολον πρύμνην πλοίου καὶ ἐν Σιδῶνι ἔχοντα σύμβολον πηδάλιον πλοίου), ἐν Πτολεμαΐδι (Ἄκῃ) τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐν Γάζῃ τῆς Ἰουδαίας, ἔχοντα τὸ μονόγραμμα ΓΑ.

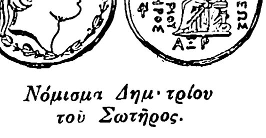

Νόμισμα Δημητρίου τοῦ Σωτῆρος.

Ἐκ τῶν ἀργυρῶν Δημητρίου τοῦ Β΄ τὰ μὲν κοπέντα ἐν Φοινίκῃ φέρουσιν ὄπισθεν τὸν πτολεμαϊκὸν ἀετόν, τὰ δ᾽ ἐν Συρίᾳ Ἀπόλλωνα ἐπὶ ὀμφαλοῦ, ἢ Δία νικηφόρον ἐπὶ θρόνου, ἢ Ἀθηνᾶν νικηφόρον ἱσταμένην ἢ Τύχην ἐπὶ θρόνου. Τὰ χαλκᾶ εἶναι ποικίλων τύπων καὶ τὰ κοπέντα ἐν Φοινίκῃ δίγλωσσα. Πάντα δὲ φέρουσι μίαν τῶν ἑξῆς ἐπιγραφῶν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ μετὰ ἢ ἄνευ τῆς προσθήκης ΘΕΟΥ ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ ἢ ΘΕΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ ἢ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ ἢ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΟΥ ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ.

Τὰ ἀργυρᾶ Δημητρίου τοῦ Γ΄ τύπον μὲν Δία νικηφόρον ἐπὶ θρόνου ἢ εἴδωλον ἀρχαϊκὸν ἀσιατικῆς θεᾶς κρατοῦσης στάχυ, ἐπιγραφὴν δὲ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΟΥ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ἢ ΦΙΛΟΜΗΤΟΡΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ. Τὰ χαλκᾶ εἶναι διαφόρων τύπων.
Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

ΑΛΛΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

— **Δημήτριος.** Ἀθηναῖος γλύπτης τοῦ Ε΄ αἰῶνος π. Χ. καταγόμενος ἐκ τοῦ δήμου Ἀλωπεκῆς. Ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Σωκράτους καὶ διεκρίθη διὰ τὴν μεγίστην φυσικότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπέδιδε τὰς μορφὰς τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ εἰκονιζομένων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Κορινθίου στρατηγοῦ Πελλίχου καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς γραίας ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς Λυσιμάχης. Εἰς τὸν αὐτὸν καλλιτέχνην ἀνήκει καὶ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἱππάρχου Σίμωνος. Ὁ Δημήτριος ἠσχολήθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἀνθρώπων, δι᾽ ὃ καὶ «ἀνθρωποποιὸς» ἐπωνομάσθη, ἀγάλματα δὲ θεῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ ποιηθέντα ἐλάχιστά τινα μνημονεύονται, ἐν οἷς καὶ χαλκῆ Ἀθηνᾶ μετ᾽ αἰγίδος. Ὁ Κοϊντιλιανὸς τὸν κατηγορεῖ, ὅτι ἔμεινε πολὺ πιστὸς εἰς τὴν φύσιν ἐπὶ βλάβῃ τῆς αἰσθητικῆς ὡραιότητος.
Ι. Μ. Π.

— **Δημήτριος.** Ἀρχαῖος Ἕλλην κωμῳδιογράφος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου. Συνέγραψε κωμῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Σικελία», ἐκ τοῦ περιεχομένου δὲ τῶν περισωθέντων ἀποσπασμάτων φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔζησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ε΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.
Π. Ν. Π.

— **Δημήτριος.** Ἰατρός, ὀπαδὸς τῆς περὶ «τετρακτύος» πυθαγορείου διδασκαλίας, ἧς τὴν συμβολικὴν σημασίαν ἐπεξέτεινε καὶ ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Συμφώνως ταύτῃ φέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου καὶ συγγραφεὺς τῆς περὶ «Ἡρακλείας τετρακτύος» («Herculanus numerus quarternarius») (H. N. XVIII 64) πραγματείας, ἧς τὸ ὄνομα πιθανώτατα εὕρηται ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ μνημονευόμενον «ἅμμα τοῦ Ἡρακλέους» («Nodus Herculis»), τὸ ἐν χρήσει πιθανῶς ἐκ δεισιδαιμονίας κατὰ τὴν ραφὴν καὶ ἐπίδεσιν τῶν τραυμάτων. Οὗτος ἐπεχείρησε παρὰ ταῦτα νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὸν λόγον, δι᾽ ὃν οἱ πίνοντες κοινῶς ἀπέφευγον τοὺς «4 κυάθους» ἢ τοὺς «4 ἐκτεῖς», καὶ ν᾽ ἀποδείξῃ κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ τὸ ὀρθὸν τῆς συνηθείας ταύτης.
ΑΡ. Π. Κ.

— **Δημήτριος.** Ἱππίατρος, πάππος τοῦ Ἀψύρτου τοῦ ἱππιάτρου (Ἱππιατρικὰ Ι, 10).
ΑΡ. Π. Κ.

— **Δημήτριος.** Συγγραφεὺς ἔργου περὶ γεωμετρίας, ἀποτελουμένου ἐκ 5 βιβλίων, ἐκ τοῦ ὁποίου ὅμως μόνον μικρὸν ἀπόσπασμα διεσώθη. Ἐκ τινων δὲ ἀποσπασμάτων κεκαυμένων παπύρων φαίνεται, ὅτι ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ τὰ θεωρίας τοῦ Εὐκλείδου. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Πολυαίνου, μαθητοῦ τοῦ Ἐπικούρου, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ δεδομένου τούτου ἡ ἀκμὴ τῆς δράσεώς του ἀνάγεται εἰς τὸ ἀπὸ 300—275 χρονικὸν διάστημα.
Ι. Δ. Σ.

— **Δημήτριος.** Κωμικὸς ποιητής, τοῦ ὁποίου σῴζεται ἐννεάστιχον ἀπόσπασμα ἐξ ἔργου ἐπιγραφομένου «Ἀρεοπαγίτης» (παρ᾽ *Ἀθηναίῳ* Θ΄ 405). Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος ἐξάγεται ὅτι ὁ Δημήτριος εἶναι μεταγενέστερος τοῦ 295 π. Χ.
—Π.

— **Δημήτριος.** Σοφιστὴς τοῦ Β΄ πιθανῶς αἰῶνος π. Χ., ζήσας πλησίον τῆς Ἀλεξανδρείας, συγγραφεὺς ἔργου περὶ ρητορικῆς, μνημονευομένου ὑπὸ Διογένους Λαερτίου, ἀλλὰ μὴ διασωθέντος. Ὑπό τινων ταυτίζεται μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ ἀναφερόμενον Δημήτριον Ἀλεξανδρέα.
Ι. Δ. Σ.

— **Δημήτριος.** Ἀρχιτέκτων μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του ἀφιερώθη εἰς τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ὡς «ἱερὸς παῖς τῆς θεοῦ», συνεπλήρωσε δ᾽ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Παιωνίου τὸν ὑπὸ τοῦ Χερσίφρονος οἰκοδομηθέντα ναὸν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἦλθον εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικά τινα μέλη τοῦ ναοῦ τούτου ὀφειλόμενα εἰς τὸν Δημήτριον, ἐν οἷς ἐξαίρετον κιονόκρανον ἰωνικοῦ ρυθμοῦ.
Ι. Μ. Π.

— **Δημήτριος.** Ἀρχαῖος Ἕλλην ὑποκριτής, θεωρούμενος μετὰ τοῦ Στρατοκλέους ὡς ὁ καλύτερος εἰς τὸ εἶδός του. Κατὰ τὸν Κοϊντιλιανὸν (Institut. orator. ΙΑ΄ 3, 178 κ. ἑ.) ὑπεδύετο θαυμασίως ρόλους θεῶν, ἐρωμένων, πιστῶν δούλων καὶ καλῶν πατέρων, αἱ δὲ χειρονομίαι, ἡ φωνὴ καὶ αἱ κινήσεις του ἦσαν ἀμίμητοι.
Π. Ν. Π.

— **Δημήτριος.** Πλατωνικὸς φιλόσοφος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἐν τοῖς «Εἰς ἑαυτὸν» (VIII, 25). Ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ «περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ» ποιεῖται μνείαν Δημητρίου τινὸς πλατωνικοῦ, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὴν πρώτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα καὶ ἔζησεν ἐν τῇ αὐλῇ Πτολεμαίου τοῦ ΙΒ΄.
Α. Δ.

— **Δημήτριος.** Γλύπτης τοῦ α΄ ἡμίσεος τοῦ Α΄ αἰῶνος π. Χ. ἐκ Ρόδου καταγόμενος, ἀδελφὸς τοῦ γλύπτου Πλουτάρχου. Τὸ ὄνομά του φέρεται ἐπὶ βάσεως ἀναθήματος πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν Λινδίαν

Digitized by Google

καὶ τὸν Δία Πολιέα, εὑρεθείσης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῆς ἐν Ῥόδῳ Λίνδου. Ι. Μ. Π.

— **Δημήτριος.** Γλύπτης ἐκ Ῥόδου τοῦ Α΄ αἰῶνος π. Χ. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐξ Ἀντιοχείας Θέωνος ἐξειργάσθη ἄγαλμα ἱππέως. Ὑπό τινων ταυτίζεται πρὸς τὸν *Δημήτριον* τὸν ἀναφερόμενον ἐπὶ βάσεως ἀνευρεθείσης εἰς τὸ θέατρον τῆς ἐπὶ Μαιάνδρῳ Μαγνησίας. Ι. Μ. Π.

— **Δημήτριος.** Ἐφέσιος ἀργυροχόος. Ἐγένετο ἰδίᾳ γνωστὸς ὡς κατασκευαστὴς εἰδώλων τῆς Ἀρτέμιδος. Κατὰ τὰ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἀναφερόμενα, ὑπεκίνησεν ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα, ἀπαρνούμενον τοὺς χειροποιήτους θεούς, ἔθιγε σπουδαιότατα ἐμπορικὰ συμφέροντα τῶν Ἐφεσίων. Ι. Μ. Π.

— **Δημήτριος.** Ὁ «Περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον γράψας» κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου καὶ «Περὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν πυραμίδων» κατὰ Πλίνιον. Ἐκ τοῦ ἔργου του διεσώθη ἓν ἀπόσπασμα (ἐν *Müller,* Fragm hist. graec. Δ΄ 383), ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος πραγματεύεται περὶ τῆς ἐν Ἀβύδῳ «ἀκάνθης», κομμιφόρου τινὸς δένδρου, καὶ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Τιθωνοῦ ἀποστολῆς Αἰθιόπων εἰς Τροίαν. —Π.

— **Δημήτριος.** Ἀρχίατρος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὃν διεδέχθη ὁ Γαληνός. ΑΡ. Π. Κ.

— **Δημήτριος.** Ποιητής, μνημονευόμενος παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ (V. 85) «ὡς ἐπῶν ποιητής, οὗ μόνα σῴζεται πρὸς τοὺς φθονεροὺς εἰρημένα τάδε..» (ἀκολουθοῦσι τρία ἑξάμετρα). —Β.

— **Δημήτριος.** Ἄρχων ἐπώνυμος ἐν Χίῳ, γνωστὸς ἐκ νομισμάτων.

— **Δημήτριος.** Γλύπτης Χῖος, γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῶν.

— **Δημήτριος.** Μαθηματικός, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Γ΄ αἰῶνος μ. Χ., ἀναφερόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Πρόκλου ὡς «γεωμέτρης μέν, Πορφυρίου δὲ διδάσκαλος». Οὗτος ἠσχολήθη μὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ γεωμετρικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ Πλάτωνος. Ι. Δ. Σ.

— **Δημήτριος** ἐξ *Ἀλεξανδρείας*. Κυνικὸς φιλόσοφος ἀκμάσας περὶ τὸ 300 π. Χ. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Θεομβρότῳ, μαθητῇ τοῦ Μητροκλέους (*Λαέρτ.* VI, 95). Α. Δ.

— **Δημήτριος.** Μέγας ῥήτωρ καὶ ὑπατικὸς (consularis) ἐν Φοινίκῃ, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς Δ΄ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ γνωστὸς ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνομένων 42 ἐπιστολῶν τοῦ Λιβανίου. Ἦτο εἰδωλολάτρης, εἰκάζεται δ' ὅτι κατήγετο ἐκ Λαοδικείας. —Π.

— **Δημήτριος** *Ἀναγνώστης*. Συγγραφεὺς γραμματικῆς, ἀντίτυπον τῆς ὁποίας ὑπάρχει, κατά τινα πληροφορίαν, ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας (Πρβλ. *Montfaucon* Diar. Ital. σελ. 368). — Β.

— **Δημήτριος** ὁ *Ἀπαμεύς*. Ἡροφίλειος ἰατρὸς ζήσας κατὰ τὸ μέσον τῆς β΄ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν παθολογίαν, σημειωτικήν, φαρμακολογίαν καὶ μαιευτικήν. Ἔγραψε «περὶ παθῶν», εἰς 12 τοὐλάχιστον βιβλία, «σημειωτικὸν» καὶ φαρμακολογικὰ συγγράμματα. Εἴκαζε τὸν λήθαργον ὡς ὀξεῖαν νόσον, τὴν πνευμονίαν ὡς ἐξοίδησιν τοῦ ὅλου πνεύμονος, τὴν δὲ πλευρίτιδα μόνον μέρους τούτου. Πρῶτος μνημονεύει τοῦ διαβήτου (*Cael. Aurel.* Chron. III, 8). Τὰ νοσήματα τῶν γυναικῶν ἐθεώρει διάφορα τῶν ἀνδρῶν, περιέγραψε τὰς δυστοκίας, τάς τε ἀπὸ μέρους τῆς μητρὸς καὶ τὰς ἐκ τοῦ ἐμβρύου προερχομένας, σημειοῖ τὸν πρόδρομον πλακοῦντα, τὴν πρόωρον ἀποκόλλησιν τοῦ πλακοῦντος, διενεργεῖ τὸν μετασχηματισμὸν καὶ ἀναφέρει διαφόρους γυναικολογικὰς παθήσεις (φλεγμονὴ μήτρας, ῥύσεις κλ.). ΑΡ. Π. Κ.

— **Δημήτριος** ὁ *Ἀργεῖος*. Ἕλλην ἱστοριογράφος ἐξ Ἀργολίδος, γράψας, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, «Ἀργολικὰ» εἰς δύο βιβλία. Ἐξ αὐτῶν ἐσώθη μικρότατον ἀπόσπασμα περὶ τοῦ ἐν Τίρυνθι ξοάνου τῆς Ἥρας (ἐν *Müller* Fragm. hist. Graec. Δ΄ 383). — Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Βυζάντιος*. Ἕλλην ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου (Ε΄ 83) ἔγραψεν εἰς δεκατρία βιβλία «Γαλατῶν διάβασιν ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν» καὶ εἰς ὀκτὼ βιβλία «Περὶ Ἀντίοχον καὶ Πτολεμαῖον». —Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Βυζάντιος*. Περιπατητικὸς φιλόσοφος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Α΄ αἰῶνος π. Χ. Ὁ Ἀθήναιος ἐν τοῖς «Δειπνοσοφισταῖς» ἀναφέρει τρὶς τὸ ὄνομα Δημητρίου τινὸς Βυζαντίου, εἰς ὃν ἀποδίδει τὸ ἔργον «Περὶ ποιημάτων». Φαίνεται, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου. Δὲν εἶναι βέβαιον ἐὰν τὸ ἔργον «Δημητρίου πρὸς τὰς Πολυαίνου ἀπορίας», ὅπερ περιεσώθη ἠκρωτηριασμένον, ἐγράφη ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Βυζαντίου. Α. Δ.

— **Δημήτριος** ὁ ἐκ *Βιθυνίας*. Ἕλλην ἐπιγραμματοποιός, ἀκμάσας πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τῶν προχριστιανικῶν χρόνων, ὡς συνάγεται ἀπὸ τοῦ ὕφους τῶν διασωθέντων δύο ἐπιγραμμάτων αὐτοῦ (ἐν «Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ» Θ΄ 730—731), ὧν τὸ ἓν ἔχει μεταφράσει λατινιστὶ ὁ Αὐσώνιος. —Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Γαδαρηνός*. Ἀπελεύθερος καὶ εὐνοούμενος τοῦ Πομπηΐου ἐκ Γαδάρων. Ἦτο ἐκτάκτου κάλλους καὶ αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγός του καὶ ἤσκει ἐπὶ τοῦ Πομπηΐου τοσαύτην ἐπιρροήν, ὥστε χάριν αὐτοῦ καὶ κατ' αἴτησίν του ἔκτισεν ἐκ νέου ὁ Πομπήϊος τὴν πατρίδα του Γάδαρα, καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Ἐξ ἀδυναμίας πρὸς αὐτὸν ἠνείχετο νὰ περισυλλέγῃ οὗτος κατὰ τὰς ἐκστρατείας του, εἰς τὰς ὁποίας τὸν παρηκολούθει, ἄπειρα λάφυρα, διὰ τῶν ὁποίων συνεσώρευσε τόσα πλούτη, ὥστε παρὰ τὸν ἄσωτον βίον του καὶ τὰς κολοσσιαίας δαπάνας του (δι' ἐξόδων του εἶχεν ἀνεγερθῇ τὸ ἐν τῇ πατρίδι του θέατρον) ἀφῆκεν εἰς τοὺς κληρονόμους του, κατὰ τὸν Πλούταρχον, 4000 τάλαντα χρυσᾶ. Ἔκαμνε τόσην κατάχρησιν ὁ Δημήτριος τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ Πομπηΐου, ὥστε λέγεται ὅτι ἔφθανε μέχρι τῆς θρασύτητος πρῶτος νὰ λαμβάνῃ θέσιν εἰς τὰ ἐπίσημα συμπόσια. Περὶ δὲ τῆς ματαιοδοξίας του διηγοῦνται τὰ ἑξῆς: Ὅτε ἐπεσκέφθη ὁ Κάτων, ὁ Οὐτικαῖος ἐπικαλούμενος, τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσήρχετο αὐτὸς μὲν πεζῆ, οἱ δὲ συνοδεύοντες αὐτὸν φίλοι ὀχούμενοι ἐπὶ ζῴων, ἐξεπλάγη (καθ' ὃ στωϊκὸς ἀποστέργων τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκδήλωσιν καὶ τῆς μικροτέρας τιμῆς), ὅτε εἶδεν ὅτι εἶχε παραταχθῆ πλῆθος λευχειμονούντων πολιτῶν εἰς δύο γραμμάς· ᾐσθάνθη ὅμως ἀνακούφισιν, ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ ὑποδοχὴ αὕτη δὲν ἐγίνετο πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀναμενόμενον Δημήτριον τὸν Γαδαρηνόν, τὸν ὁποῖον πάντες, γνωρίζοντες τὴν ματαιοδοξίαν του, ἐθεράπευον, διὰ νὰ ἔχωσι τὴν παρὰ τῷ Πομπηΐῳ προστασίαν του. ΚΑΨ.

— **Δημήτριος** ὁ *Γονύπεσος*. Γραμματικὸς ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ὁμηρικῶν κειμένων. Πιθανῶς ἔζησεν ἐν Ῥώμῃ. Π. Ν. Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Γραφικός*. Ἕλλην πολιτικὸς ῥήτωρ καὶ ζωγράφος, ἀκμάσας περὶ τὴν Γ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδα.

— **Δημήτριος** *Ἐρυθραῖος*. Ποιητής, ῥήτωρ καὶ ἱστορικός, οὗ ποιεῖται μνείαν Διογένης ὁ Λαέρτιος (V. 85). Ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ ἕτερος *Δημήτριος Ἐρυθραῖος* γραμματικός. —Β.

— **Δημήτριος** ὁ *Ἰξίων*. Ἕλλην γραμματικὸς τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἐξ Ἀδραμυτίου τῆς Μοισίας, ἐπιδοθεὶς ἰδίως εἰς λεξικογραφικάς, γραμματικὰς καὶ ἐξηγητικὰς ἐργασίας. Διδάσκαλοι αὐτοῦ ὑπῆρξαν Ἀρίσταρχος ὁ Σαμόθρᾳξ καὶ Κράτης ὁ Μαλλώτης. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Πρὸς τὰς ἐξηγήσεις» ἢ «Ἐξήγησις εἰς Ὅμηρον» καὶ «Πρὸς Ἀρίσταρχον», πιθανὸν δε ἕτερος τίτλος ἔργου τοῦ Ἰξίωνος «Πρὸς τοὺς ἠθετημένους» νὰ δηλοῖ τὸ αὐτὸ σύγγραμμα· «Ἐτυμολογούμενα» ἢ «Περὶ ἐτυμολογίας» ἢ «Ἐτυμολογία», «Περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων διαλέκτου», «Ἀττικαὶ λέξεις», «Περὶ ἀντωνυμιῶν» κ. ἄ.

[*Staesche*, de Demetrio Ixione Grammatico, Χάλλη 1883.] Π. Ν. Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Ἵππαρχος*. Εἷς τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὑπηρετήσας ἐν τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ καὶ πολεμήσας ὑπ' αὐτὸν ἐν Ἀρβήλοις (331 π. Χ.) ὡς διοικητὴς μιᾶς τῶν ὀκτὼ ἰλῶν, τῶν συναποτελουσῶν τοὺς «ἱππεῖς τῶν ἑταίρων», τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Παρμενίωνος Φιλώτας. Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ὑδάσπου (326 π. Χ.) ἦτο ἵππαρχος μιᾶς τῶν τριῶν ἱππαρχιῶν, αἵτινες μετ' ἄλλων τμημάτων τῆς στρατιᾶς ἀπετέλεσαν τὸ σῶμα τὸ διαβὰν τὸν ποταμὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ ἐνῷ ἐμαίνοντο καταιγίδες καὶ λαίλαπες. Μετὰ τὴν παρὰ τὸν Ὑδάσπην ἧτταν τοῦ βασιλέως Πώρου ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἱππαρχίας του ἠκολούθησε τὸν Ἡφαιστίωνα, ὅστις ὑπέταξε τοὺς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ὑαρώτιδος καὶ Ἀκεσίνου αὐτονόμους ἰνδικὰς φυλάς. Κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐναντίον τῶν Μαλλῶν ἐπιχειρήσεις, ὁ Δημήτριος ἔφερεν εἰς αἴσιον πέρας τὸ δύσκολον ἔργον νὰ ὑποτάξῃ ἢ φονεύσῃ τοὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν πόλεών των σκορπισθέντας εἰς τὰ δάση καὶ τὰ ἕλη τῆς χώρας των Μαλλούς. ΚΑΨ.

— **Δημήτριος** ὁ *Ἰουδαῖος*. Ἱστορικὸς ἀκμάσας ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος (222—204 π.Χ.) καὶ γράψας κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως «Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων» (ἐν *Müller,* Fragm. histor. graec. Γ΄ 214 κ. ἑ.). —Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Καλλατιανός*. Ἕλλην ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος, ἀκμάσας πιθανῶς μετὰ τὸ 216 π. Χ. καὶ καταγόμενος ἐκ Καλλάτιος, πολίχνης τοῦ Πόντου. Ἔγραψε, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Διογένους Λαερτίου (Ε΄ 83), εἴκοσι βιβλία «Περὶ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης» (*Müller,* Fragm. histor. graec. Δ΄ 380). Π. Ν. Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Κυδώνης*. Περίφημος Βυζαντινὸς θεολόγος ἀγνώστου πατρίδος, ἀκμάσας περὶ τὸ 1320—1400 μ. Χ. καὶ διατρίψας τὸ πλεῖστον ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει. Ἀνεμίχθη εὐρύτατα εἰς τὰς θρησκευτικὰς διενέξεις τῆς ἐποχῆς του, ἰδίως εἰς τὴν ἔριδα τῶν «ἡσυχαστῶν», χρησιμοποιήσας συχνάκις τὸ μοναχικὸν ὄνομα *Νίφων*· κατ' ἀρχὰς ἦτο ὀπαδὸς τοῦ μοναχοῦ Βαρλαάμ, κατόπιν μετέστη εἰς τὸ ὑπὲρ τῶν Λατίνων στρατόπεδον, ἦτο δὲ στενότατος γνώριμος τῶν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν δρώντων προσώπων. Φίλος καὶ σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ΣΤ΄ Καντακουζηνοῦ, ἠκολούθησε τοῦτον εἰς τὴν μονήν, ἔνθα ἀπεσύρθη (1335)· ἐπίσης ἐσχετίζετο μετὰ τοῦ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου, μετὰ τοῦ ὁποίου διεξήγαγε μακροτάτην ἀλληλογραφίαν. Ἐσπούδασεν ἐν Μιλάνῳ τὴν λατινικήν, συνέγραψε δὲ ἔργα ῥητορικὰ καὶ θεολογικά, μιμηθεὶς ἐπιτυχῶς τὸν Πλάτωνα. Μεταξὺ αὐτῶν καταλέγονται: «Μονῳδία τοῖς ἐν Θεσσαλονίκῃ πεσοῦσιν», δύο «Συμβουλευτικοὶ λόγοι», ὧν ὁ πρῶτος συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς συμφιλιώσεως μὲ τοὺς Λατίνους, ὁ δὲ δεύτερος ἀποτρέπει τὴν εἰς τὸν Μουρὰτ παραχώρησιν τῆς Καλλιπόλεως, ἕτεροι δύο «Λόγοι» εἰς Ἰωάννην Καντακουζηνὸν καὶ Ἰωάννην Παλαιολόγον, τρία «Προοίμια» εἰς χρυσόβουλλα, γραφέντα τῷ 1355 καὶ 1370, ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος, τρία «Ἀντιρρητικὰ συγγράμματα», «Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», «Περὶ ἐνανθρωπίσεως» καὶ «Περὶ θεότητος τοῦ Χριστοῦ», «Περὶ καταφρονήσεως τοῦ θανάτου» καί τινες ὁμιλίαι. Εἰς ταῦτα προσθετέα ἡ «Ἀλληλογραφία» αὐτοῦ, ἀποτελοῦσα σπουδαίαν ἱστορικὴν πηγήν, καὶ μεταφράσεις ἐκ τοῦ λατινικοῦ τοῦ Θωμᾶ Ἀκουΐνου, Ἀνσέλμου, Φουλγεντίου, Ῥιχάρδου Φλωρεντίου καὶ Αὐγουστίνου (βλ. *Κρουμβάχερ,* Ἱστ τῆς βυζ. λογοτ. Α΄ 159 καὶ Β΄ 160). Π. Ν. Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Κυνικός*. Κυνικὸς φιλόσοφος, ὅστις ἔζησε καὶ ἐδίδαξεν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Γαΐου, Νέρωνος καὶ Οὐεσπασιανοῦ. Ἀνῆκεν εἰς τὸ ῥιζοσπαστικὸν ἀντιμοναρχικὸν κόμμα τῶν κυνικῶν. Ὁ Καλιγούλας προσέφερεν εἰς αὐτὸν 200.000 σεστερτίους, ἵνα μεταβάλῃ τὰ πολιτικά του φρονήματα, ἀλλ' ὁ φιλόσοφος ἀπέκρουσε τὴν γενναίαν αὐτοκρατορικὴν προσφορὰν μετ' ἀγανακτήσεως. Ὁ Σενέκας, ὅστις εἶδε πολλάκις τὸν Δημήτριον καὶ ἤκουσεν αὐτὸν ὁμιλοῦντα, ἐξαίρει τὴν ἀνεπιτήδευτον ῥητορικὴν τέχνην του, τὴν σθεναρὰν καὶ πειστικὴν εὐγλωττίαν του καὶ τὸν ἀσκητικὸν τρόπον τῆς ζωῆς του. Ὑπερήφανος ἀπὸ χαρακτῆρος, ἐδίδασκεν, ὅτι εἰς οὐδένα φιλόσοφον ἐπετρέπετο οἱαδήποτε ἐξάρτησις ἀπ' ἄλλων, ἰδίᾳ δὲ ἡ ταπεινωτικὴ ἐπαιτεία. Κατὰ τὸν Λουκιανὸν ὁ Δημήτριος ἐδίδαξεν ἐπί τινα χρόνον καὶ ἐν Κορίνθῳ. Ὁ Φιλόστρατος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Δημήτριος συνηντήθη ἐν Ἀθήναις μετ' Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως. Τὰ πολιτικά του φρονήματα δὲν μετεβλήθησαν καὶ ἐπὶ τῆς κατόπιν ῥωμαϊκῆς δυναστείας. Τοὐναντίον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ ἐπιθέσεις αὐτοῦ κατὰ τοῦ «τυραννικοῦ καθεστῶτος» ὑπῆρξαν σφοδρότεραι καὶ ἐγένοντο ἀφορμή, ὅπως οἱ φιλόσοφοι ἀπελαθῶσιν ἐκ Ῥώμης τῷ 71 μ. Χ. Ὁ Δημήτριος ἠπειλήθη δι' ὑπερορίας (relegatio in insulam), ὅτε δὲ καὶ παρὰ τὴν ἀπειλὴν ταύτην ἐσυνέχισε τὴν ἀντιδυναστικὴν δρᾶσίν του, ὁ Οὐεσπασιανὸς φέρεται εἰπὼν πρὸς αὐτόν: «Σὺ μὲν πάντα ποιεῖς ἵνα σε ἀποκτείνω, ἐγὼ δὲ κύνα ὑλακτοῦντα οὐ φονεύω» (*Διον. Κάσσ.* LXVI, 13.—*Σουετ.* Vesp. 13). Ὁ ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου ἀναφερόμενος δεσμὸς μεταξὺ τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τοῦ Δημητρίου εἶναι ἁπλῆ ἐπινόησις. Ὁ Δημήτριος οὐδὲν ἔγραψεν, ὡς φαίνεται, ὁ δὲ Σενέκας ποιεῖται μνείαν ἀποκλειστικῶς τῶν προφορικῶν λόγων του καὶ τῶν ἀποφθεγμάτων αὐτοῦ. Α. Δ.

— **Δημήτριος** ὁ *Λάκων*. Περιώνυμος ἐπικούρειος φιλόσοφος. Ὁ Σέξτος ποιεῖται μνείαν ἀνασκευῆς τινος τῆς ἀποδεικτικῆς μεθόδου (γενικὴ καὶ εἰδικὴ ἀπόδειξις), ἥτις συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου καὶ ἀπηυθύνετο προφανῶς πρὸς τὸν Καρνεάδην. Ὁ Σέξτος ἀναφέρει τὸν Δημήτριον καὶ ὡς ἑρμηνευτὴν τῆς διδασκαλίας τῶν ἐπικουρείων περὶ τοῦ χρόνου. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται καὶ τὰ δυσανάγνωστα ἀποσπάσματα ἐπικουρείου τινὸς Δημητρίου, ἀνευρεθέντα ἐν Ἡρακλείῳ (Herculaneum) καὶ φέροντα τὸν τίτλον: «Δημητρίου περί τινων συζητηθέντων δίαιτα» καὶ «Δημητρίου περὶ γεωμετρίας». Α. Δ.

— **Δημήτριος** ὁ *Μάγνης*. Ἕλλην συγγραφεύς, σύγχρονος τοῦ Κικέρωνος (106—43 π. Χ.), ἀλλὰ πρεσβύτερος τούτου. Ἔγραψε: «Περὶ ὁμωνύμων ποιητῶν καὶ συγγραφέων» καὶ «Περὶ ὁμωνύμων πόλεων». Ἐκ τοῦ πρώτου ἔργου του ἠρύσθησαν πλείστας εἰδήσεις ὁ Διογένης, ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Ἀθήναιος, ἴσως δὲ καὶ ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Ἡσύχιος. Π. Ν. Π.

— **Δημήτριος** ὁ *Πύκτης*. Ἀρχαῖος Ἕλλην γραμματικός, γράψας ἔργον «Περὶ διαλέκτων».

— **Δημήτριος** ὁ *Σαγαλασσεύς*. Ἕλλην ἱστοριογράφος ἀκμάσας πρὸ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἀναφερόμενος ὑπ' αὐτοῦ («Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν»

Digitized by Google

32), μετὰ σκωπτικῶν παρατηρήσεων, ὡς συγγραφεὺς «Παρθονικῶν», ἤτοι ἔργου περὶ τῶν παρθικῶν πολέμων. —Π.

—**Δημήτριος** *ὁ Σκήψιος*. Ἕλλην ἱστορικὸς ἐκ Σκήψεως τῆς Τρωάδος, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ συνδέσας τὰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ποιητῶν πρὸς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας. Ἔγραψεν εἰς τριάκοντα βιβλία «Τρωϊκὸν διάκοσμον», στηριχθεὶς ἰδίως εἰς τὰς ἐργασίας τῆς προγενεστέρας αὐτοῦ Ἀλεξανδρινῆς λογίας *Ἑστιαίας*. Ἡ ἐσφαλμένη ἐργασία τοῦ Δημητρίου παρεπλάνησε πλείστους τῶν νεωτέρων πρὸ τῶν γενομένων ἐν Τροίᾳ ἀνασκαφῶν. Π. Ν. Π.

—**Δημήτριος** *ὁ Σῦρος*. Διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἤκουσεν αὐτοῦ ὁ Κικέρων τῷ 79 π. Χ. Ἐγεννήθη πιθανῶς περὶ τὸ 140 π. Χ. —Β.

—**Δημήτριος** *ὁ Σωματοφύλαξ*. Μακεδὼν στρατηγός. Ἦτο εἷς τῶν ἑπτὰ σωματοφυλάκων τοῦ στρατοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Τοῦ ἀξιώματός του καθῃρέθη ἀντικατασταθεὶς εἰς αὐτὸ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Λάγου κατὰ τὸ 330 π. Χ., διότι ἐθεωρήθη ὕποπτος συνεννοήσεως πρὸς τὸν Φιλώταν, ὅτε ἐκεῖνος ἐξύφανε τὴν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνωμοσίαν του. Μετὰ τὴν καθαίρεσίν του ἀπὸ σωματοφύλακος ὁ Δημήτριος ἐφυλακίσθη. ΚΑΨ.

—**Δημήτριος** *ὁ Ταρσικός*. Σατιρικὸς ποιητής, οὗ ποιεῖται μνείαν Διογένης ὁ Λαέρτιος (V. 85). (Πρβλ. *Susemihl*, Geschichte der Griechischen Litteratur in der Alexandrinerzeit, I, 3.) —Β.

—**Δημήτριος** *ὁ Τορνίκης*. Βυζαντινὸς λόγιος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, σφοδρὸς πολέμιος τῶν Λατίνων. Πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνονται ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου Γρηγορίου Ἀντιόχου καὶ ἑτέρα τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου. —Π.

—**Δημήτριος** *ὁ τοπογράφος* ἢ *τοπιογράφος*. Ζωγράφος τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων διαπρέπων, ὡς ἐκ τοῦ παρωνυμίου του φαίνεται, εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοπίων. Κληθεὶς εἰς τὴν αὐλὴν Πτολεμαίου ΣΤ' τοῦ Φιλομήτορος εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν ἐκεῖσε. Ι. Μ. Π.

—**Δημήτριος** *ὁ Τρικλίνιος*. Βυζαντινὸς φιλόλογος, ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς ἐποχῆς του, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν κριτικὴν τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ τὴν μετρικήν. Ἔγραψε: Σχόλια εἰς Πίνδαρον, Παράφρασιν τοῦ Πινδάρου, Σχόλια εἰς πέντε δράματα τοῦ Αἰσχύλου, εἰς τὸν Ἡσίοδον, Ἀριστοφάνην, Θεόκριτον, δύο Πραγματείας περὶ Μετρικῆς καὶ ἐξέδωκε μετὰ σχολίων τὸν Σοφοκλέα. Εἰς τὸν Τρικλίνιον ἀποδίδονται ἐπίσης καὶ ἐπιγράμματα εἰς τοὺς ἁγίους Βασίλειον, Γρηγόριον καὶ Ἰωάννην Χρυσόστομον καί τινες προσθῆκαι εἰς τὰ ῥηθέντα ἀρχαῖα κείμενα. Ὁ Τρικλίνιος ὡς κριτικὸς ὑπερτερεῖ πάντας τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, συνήγαγε δὲ εἰς τὰ ἔργα του τὰ σχόλια τοῦ Τζέτζη, Πρόκλου τοῦ Διαδόχου, Μανουὴλ Μοσχοπούλου, Ἰωάννου Πεδιασίμου, Ἰωάννου Γαληνοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ πρωτοσπαθαρίου Π.Ν.Π.

—**Δημήτριος** *ὁ Τροιζήνιος*. Γραμματικὸς ἐκ Τροιζῆνος, συγγραφεὺς φιλολογικοϊστορικῆς πραγματείας ὑπὸ τὸν τίτλον «Κατὰ σοφιστῶν». Ἀναφέρεται παρὰ Διογένῃ τῷ Λαερτίῳ (VIII, 74). —Β.

—**Δημήτριος** *ὁ Φαληρεύς*. Ἀθηναῖος πολιτικὸς καὶ φιλόσοφος, ῥήτωρ καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 350 π. Χ. ἐκ πατρὸς δούλου, τοῦ Φανοστράτου, καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὸ 283 π.Χ.

α') Ὡς πολιτικὸς ἀνήρ. Ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ ὁ Δημήτριος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀντιμακεδονικὴν φατρίαν· διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ Ἀντίπατρος δεχθεὶς ἐν Θήβαις, ἔνθα εἶχε φθάσει ἐπερχόμενος κατὰ τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὴν νίκην του ἐν Κραννῶνι (322 π. Χ.), τοὺς πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀποσταλέντας πρέσβεις, ὅπως ἐπιτύχωσιν ὅρους ἐπιεικεστέρους παραδόσεως, ἀπήντησεν ὅτι ἡ πόλις ὀφείλει νὰ παραδοθῇ ἄνευ ὅρων, ἔφυγεν ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ τῶν ὁμοφρόνων του πολιτικῶν καὶ ῥητόρων (Δημοσθένους, Υπερείδου, Ἀριστονίκου, Ἱμεραίου τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἄλλων), φοβηθεὶς ὅτι θὰ παρέδιδεν αὐτὸν ὁ δῆμος εἰς τὸν Ἀντίπατρον. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας μετά τινα χρόνον ἐτάχθη μὲ τὸ ὀλιγαρχικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκυβέρνα τὰς Ἀθήνας συμφώνως μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ἐπιβληθὲν τιμοκρατικὸν πολίτευμα· καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν δημοκρατικὴν ἀντίδρασιν τοῦ 318 π.Χ., ὅτε μετ' ἄλλων ὀλιγαρχικῶν κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Ἀγνωνίδου ὡς προδότης τῆς πατρίδος, δὲν προσῆλθε νὰ κριθῇ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Πολυσπέρχοντος, ἐπιμελητοῦ τοῦ κράτους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ προστάτου τοῦ δήμου, ἀφοῦ διὰ διατάγματός του κατήργει τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ἐπιβληθέντα ἐν Ἑλλάδι ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα, ὡς ἔπραξαν ἄλλοι τινὲς (Φωκίων καὶ ἄλλοι), ἀλλ' ἔφυγε καὶ πάλιν μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, καταδικασθεὶς ἐρήμην εἰς θάνατον. Ἐπανῆλθε δὲ πάλιν εἰς αὐτὰς μετὰ τὴν κατίσχυσιν τοῦ Κασσάνδρου, ὅτε ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, σύμφωνα μὲ τὸ ὑπ' ἐκείνου κατασταθὲν καὶ πάλιν τιμοκρατικὸν πολίτευμα, ἐπιμελητὴς τῆς πόλεως, ἀνέλαβε τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς του, τῶν Ἀθηνῶν, ὧν ὑπεύθυνος πρὸς τὸν Κάσσανδρον διὰ τὴν ἀφοσίωσιν τῆς αὐτονόμου, κατὰ πρόσχημα μόνον, πόλεως. Ὁ Δημήτριος διῴκησε τὰς Ἀθήνας ὡς ἐπιμελητὴς αὐτῶν ἐπὶ μίαν περίπου δεκαετίαν (318—307 π.Χ.), ἤτοι μέχρι τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως εἰς τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν. Ὡς ἄρχων τῆς πόλεως ὁ Δημήτριος, κατά τινας μὲν ἀπεδείχθη εὐπροσήγορος, νοήμων, δεινὸς οἰκονομολόγος, καὶ ἐξαίρετος ἐν γένει πολιτικός, κατ' ἄλλους δὲ (Δοῦριν τὸν Σάμιον) ἄσωτος καὶ σπάταλος καὶ ἀκόλαστος καὶ διαφθορεύς. Ἕνεκα τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων περὶ αὐτοῦ τούτων πληροφοριῶν τῶν ἀρχαίων καθίσταται δυσχερὴς ἡ ἀμερόληπτος περὶ αὐτοῦ κρίσις καὶ περιορίζονται εἰς ἐλάχιστα τὰ συμπεράσματα, ἅτινα μετά τινος πιθανότητος δύναται νὰ ἐξαγάγῃ τις περί τε τῆς διοικήσεως αὐτοῦ καὶ τῆς καταστάσεως τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Διὰ τῆς περὶ τὰ οἰκονομολογικὰ δεινότητός του κατώρθωσε ν' ἀναβιβάσῃ τὰς προσόδους τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τῶν ἐκ Μακεδονίας καὶ Αἰγύπτου ἐπιχορηγιῶν εἰς 1200 τάλαντα, χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὸ ὁποῖον δὲν εἶχον ἀνέλθει αἱ πρόσοδοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀκμῆς αὐτῶν. Ἐπίσης φαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς διοικήσεώς του ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις μεγάλη ὑλικὴ εὐημερία (βλ. λ. Ἀθῆναι Β' 57 α') ἕνεκα τῆς ἀκμῆς τοῦ ἐμπορίου τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀφθόνων εἰς τὰ καλλιτεχνικὰ ἐργαστήρια αὐτῆς παραγγελιῶν ξένων δυναστῶν καὶ πλουσίων καὶ ὅτι τὴν τοιαύτην οἰκονομικὴν κίνησιν ὑπεβοήθει δεξιῶς ὁ Δημήτριος. Ἀληθὴς ὅμως φαίνεται καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ κατηγορία, ὅτι τὸν δημόσιον πλοῦτον κατησώτευεν εἰς θεραπείαν τοῦ ἀκολάστου βίου του, ὅτι ἐν τῇ διοικήσει τῆς πόλεως ὢν τυφλὸν ὄργανον τοῦ Κασσάνδρου εἶχε γίνει παραίτιος νὰ ἐκλίπῃ πᾶσα ἠθικὴ πολιτική, καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἀκολάστου βίου του γινόμενος ὡς ἄρχων τῆς πόλεως ὁδηγὸς εἰς τὴν διαφθοράν, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔκλυσιν τῶν ἐν Ἀθήναις ἠθῶν. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀφθονία τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν εἶχε παρασύρει τοὺς Ἀθηναίους εἰς παντὸς εἴδους ἀπολαύσεις· διὰ τοῦτο καὶ ἐτίμων τὸν τοῦ τοιούτου βίου ὁδηγόν των, ψηφίζοντες τὴν ἀνέγερσιν ἀνδριάντων αὐτοῦ (λέγεται ὅτι 360 ἀνδριάντες του ἀνηγέρθησαν ἐντὸς ἑνὸς μηνός). Ὁ ἐν τοιαύτῃ ἐκλύσει ἠθῶν ζῶν Δημήτριος δὲν ἐδίσταζεν ἐν τούτοις νὰ γράφῃ νόμους κατὰ τῆς πολυτελείας, διὰ τὴν συγγραφὴν τῶν ὁποίων ἐχλευάσθη, δικαίως, ὑπὸ τοῦ Δούριδος, εἰπόντος «ὁ τοῖς ἄλλοις τιθέμενος θεσμοὺς ἀνομοθέτητον ἑαυτῷ τὸν βίον κατεσκεύαζε». Ἐπὶ τοῦ Δημητρίου τούτου ἔγινε καὶ ἡ πρώτη γνωστὴ ἐπίσημος ἀπογραφὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (309 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιστοποιήθη ὅτι αὕτη κατῳκεῖτο ὑπὸ 21.000 πολιτῶν, 10.000 ξένων καὶ 400.000 δούλων· ἅμα τῇ ἀποβιβάσει τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ εἰς τὸν Πειραιᾶ (307 π. Χ.), ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, ἂν καὶ εἶχε πολλοὺς ἐν τῇ πόλει ὀπαδούς, ἂν καὶ ἐκυριάρχει τῆς Μουνιχίας ἀκόμη ἡ ὑπὸ τὸν γενναῖον Διονύσιον ἰσχυρὰ μακεδονικὴ φρουρά, ἔσπευσεν, ἐγκαταλείπων τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα, νὰ ὑπογράψῃ τὴν πρᾶξιν ἀπελευθερώσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ νὰ μεριμνήσῃ μόνον νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν τὴν εἰς Θήβας φυγήν του, ὅθεν μετέβη εἰς Μακεδονίαν πρὸς τὸν Κάσσανδρον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (297 π. Χ.), ἀποπλεύσας μετὰ ταῦτα εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν Πτολεμαῖον (*Στρ.* C. 398).

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διατρίβων ὁ Δημήτριος εἶχε μεγάλην ἰσχὺν πλησίον τοῦ γέροντος βασιλέως (Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος), ἀπώλεσεν ὅμως ταύτην ἐπὶ τοῦ διαδόχου του Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, διότι εἶχε συμβουλεύσει τὸν πατέρα του ἀντὶ τούτου νὰ προτιμήσῃ ὡς διάδοχόν του τὸν πρεσβύτερον υἱόν του Πτολεμαῖον τὸν Κεραυνόν. Περὶ τοῦ θανάτου του ὑπάρχουσι δύο πληροφορίαι: μία ὅτι ἐφονεύθη ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπαχθῇ ὡς ὕποπτος πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἡ δὲ ὅτι ἀπέθανεν ἐν Ἄνω Αἰγύπτῳ, ἔνθα ἔζη ἐξόριστος, δηχθεὶς ὑπὸ ἀσπίδος (ὄφεως).

β') Ὡς φιλόσοφος, ῥήτωρ καὶ συγγραφεύς. Γεννηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ εὐπατρίδου Ἀθηναίου Τιμοθέου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κόνωνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο δοῦλος ὁ πατήρ του, ἔτυχεν εὐρείας μορφώσεως ὁ Δημήτριος, ἐκπαιδευθεὶς ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Θεοφράστου· διὰ τοῦτο ἀπέβη εἷς τῶν λογιωτέρων τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐφημίζετο διὰ τὸ ἐπαγωγὸν τοῦ λόγου του. Ὡς συγγραφεὺς ἀποτελεῖ τὴν γέφυραν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν γραμματικήν. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἅτινα ἀπαριθμεῖ ὁ Λαέρτιος Διογένης (V 80), ἦσαν λόγοι πολιτικοὶ καὶ ἱστορικοί, πραγματεῖαι πολιτικαί, ῥητορικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς (τὸ βιβλίον περὶ τύχης ἐγκωμιάζει πολὺ ὁ Πολύβιος ἐν Ἱστ. ΚΘ' 21), λόγων Αἰσωπείων συναγωγαί, γνῶμαι τῶν ἑπτὰ σοφῶν κ.ἄ. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν συγγραμμάτων του τὰ ἀξιολογώτερα ἦσαν: ἡ χρονολογικὴ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων ἀναγραφή, ὁ Σωκράτης, «Τὰ ὑπομνήματα περὶ τῆς δεκαετίας», ἤτοι ἡ λογοδοσία του κατὰ τὸ δεκαετὲς διάστημα τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχῆς του, καὶ ἡ θεωρητικὴ ἅμα καὶ πρακτικὴ πραγματεία του «Περὶ τῆς Ἀθήνησι νομοθεσίας». Ἦτο δὲ καὶ οὗτος ἐκ τῶν πρώτων περιπατητικῶν, οἵτινες, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς σχολῆς των Ἀριστοτέλους, ἠσχολήθησαν εἰς βιογραφικὰς περὶ τῶν ἀρχαίων λογοτεχνῶν ἐρεύνας, γενόμενοι οὕτως ἱδρυταὶ τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Ὡς ῥήτωρ θεωρεῖται ὁ πρόδρομος τῆς Ἀσιανῆς ῥητορικῆς. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν εἰρημένων συγγραμμάτων του σπουδαῖοι καὶ ὡς ἐπιστημονικαὶ μελέται, ἦσαν οἱ θεσμοί του «Περὶ νομοφυλάκων» καὶ «Περὶ γυναικονόμων» καὶ ἔτι σπουδαιοτέρα ἡ ὤθησις τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς πνευματικὰς ἐργασίας καὶ ὡς ἄρχων (ἐν Ἀθήναις) καὶ ὡς πολιτικὸς σύμβουλος (ἐν Ἀλεξανδρείᾳ) καὶ ὡς λόγιος. Οὕτως ἐν Ἀθήναις ἀνασυνέστησε τὴν ῥαψῴδησιν τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἔδωκε τὴν πρώτην ὤθησιν εἰς τὰς μελέτας τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς φιλολογίας, συνέστησε τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τῶν ἱερογλυφικῶν χρονικῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῶν Ἰουδαίων, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ μουσείου καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς πρώτης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κρατικῆς βιβλιοθήκης. Διὰ τῆς δράσεώς του τούτης, ἥτις μαρτυρεῖ ὅτι ἐκοσμεῖτο μὲν δι' εὐρείας μορφώσεως, ἐκέκτητο δὲ πρωτοβουλίαν καὶ διορατικότητα ἐξαιρετικήν, ἔγινεν ὁ πρωτεργάτης τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πνευματικῆς κινήσεως, ἥτις ἀνέδειξε τὴν πόλιν τῶν Πτολεμαίων ὡς τὴν φωτεινοτέραν ἑλληνικὴν πνευματικὴν ἑστίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δυναστείας των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως εἶχε γράψει ὁ Ἀσκληπιάδης ὁ Ἀρείου, ἀλλὰ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ δὲν διεσώθη. Σποραδικῶς μνημονεύουσιν αὐτὸν εἰς συγγράμματά των ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Κικέρων, οἵτινες πολὺ ἐπαινοῦσιν αὐτὸν ὡς ῥήτορα (οἱ Ἀττικοὶ ὅμως ἐξήλειψαν αὐτὸν ἐκ τοῦ κανόνος τῶν κλασσικῶν), ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, ὁ Πλούταρχος, ὁ Διόδωρος, ὁ Στράβων κ.ἄ. Ἐκ τῶν νεωτέρων περὶ αὐτοῦ πραγματειῶν ἄξιαι λόγου ἰδίως εἶναι ἡ τοῦ *Ostermann*, de Demetrii vita, ὅστις ἀντιθέτως πρὸς τὸν *Δρόϋζεν* κρίνει αὐτὸν εὐμενέστατα, καὶ ἡ τοῦ *Παπάζη*, «Demetrius Phalereus. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Δημήτριος** *ὁ Φυσικός*, ἀναφερόμενος παρὰ Πλινίῳ (Η Ν VIII. 59, 60). ΑΡ. Π. Κ.

—**Δημήτριος**, ὁ ἐπιλεγόμενος *Χύτρας*. Ἕλλην κυνικὸς φιλόσοφος καὶ ποιητὴς ζῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου. Κατηγορηθεὶς οὗτος ὡς μετασχὼν συνωμοσιῶν καὶ ἐνόχων διαβημάτων, συνελήφθη καὶ ὑπεβλήθη εἰς ἀνηκούστους βασάνους. Ἀλλ' οὔτε αἱ διεξαχθεῖσαι ἀνακρίσεις ἀπέδειξαν τὴν ἀνάμιξιν τοῦ Δημητρίου εἰς μελετωμένας στάσεις, οὐδὲ αἱ βάσανοι ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὁμολογήσῃ τι, δι' ὃ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ. Περὶ τοῦ βίου τοῦ φιλοσόφου τούτου δὲν ὑπάρχουσιν ἕτεραι πληροφορίαι. Τινὲς ταυτίζουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ φιλόσοφον Χύτρωνα. Θ. Β.

ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΙ

—**Δημήτριος** *ὁ Μεγαλομάρτυς*. Ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Γ' αἰῶνος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας. Καταταχθεὶς εἰς τὸν ῥωμαϊκὸν στρατὸν διέπρεπεν ὡς ἀξιωματικὸς αὐτοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ. Χριστιανὸς ὢν εἰς τὸ φανερόν, παρὰ τοὺς διωγμοὺς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἐξετέλει τὰ θρησκευτικά του καθήκοντα τακτικῶς καὶ πολλοὺς τῶν νέων τῆς Θεσσαλονίκης εἶχεν ἑλκύσει εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὸ 303, ἐκδοθέντος αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος κατὰ τῶν ὁμολογούντων ἑαυτοὺς Χριστιανούς, ὁ Δημήτριος ἐφυλακίσθη μετ' ἄλλων πολλῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐτελοῦντο ἐν Θεσσαλονίκῃ δημόσιοι ἀγῶνες ἐν τῷ σταδίῳ τῆς πόλεως καὶ ἐθνικός τις, Λυαῖος καλούμενος, «μεγέθει σώματος καὶ ῥώμῃ τοὺς κατ' αὐτὸν ὑπερβάλλων», ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ ἀθλητικῇ αὐτοῦ δυνάμει προεκάλει τοὺς πολίτας εἰς τὸν στίβον, Χριστιανός τι νεανίας, φίλος τοῦ Δημητρίου, ὁ *Νέστωρ*, εἰς τὴν φυλακὴν μεταβὰς ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἂν ἔπρεπε νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὸν Λυαῖον. Ὁ Δημήτριος θαρρύνας τὸν Νέστορα καὶ «τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ κατασφραγίσας τὸ μέτωπον αὐτοῦ», ηὐχήθη αὐτῷ νίκην καὶ πλήρης ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Λυαῖον. Ἐκ τούτου ἔμπλεως θάρρους καὶ πίστεως ὁ Νέστωρ, μεταβὰς εἰς τὸ στάδιον, ἀγωνίζεται πρὸς τὸν Λυαῖον καὶ καταπαλαίσας φονεύει αὐτόν. Ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιανὸς παρὼν ἐν τῷ σταδίῳ, τοσοῦτον ἐλυπήθη ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Νέστορος καὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Λυαίου, ὥστε τῇ διαταγῇ αὐτοῦ ὁ μὲν Νέστωρ παραχρῆμα ὑπὸ στρατιωτῶν ἐν τῷ σταδίῳ ἐφονεύθη, ὁ δὲ ἐν τῇ φυλακῇ Δημήτριος, εἰς τὸν χριστιανικὸν σύλ-

Digitized by Google

λογον τοῦ ὁποίου ἀνῆκεν ὁ Νέστωρ, ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς «λόγχῃ τρωθεὶς τὴν πλευράν». Μετὰ δὲ ταῦτα Χριστιανοί τινες παραλαβόντες τὸ μαρτυρικὸν λείψανον ἔθαψαν καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τῷ 412 ὁ ἔπαρχος τοῦ Ἰλλυρικοῦ Λεόντιος «τήν τε δόξαν λαμπρός, τήν τε πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν μάλα θερμός», ἔκτισε ναὸν «μέσον τοῦ σταδίου καὶ τοῦ δημοσίου λουτροῦ κάλλιστα διῃρημένον». Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 26 Ὀκτωβρίου μετὰ βιογραφίας καὶ ἀκολουθίας ἰδίας, περιεχούσης δύο κανόνας, ὧν ποιηταὶ εἶναι Θεοφάνης ὁ Γραπτὸς καὶ Φιλόθεος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ παραδόσεις περὶ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων θαυμάτων τῶν γενομένων ἐν τῷ ναῷ τοῦ Δημητρίου καὶ ἡ ἐκ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἀέναος ἀνάβλυσις θείου μύρου (ὅθεν καὶ ἡ ἐπωνυμία μυροβλήτης), μεταδιδόμεναι ἀνὰ τὸ βυζαντινὸν κράτος, ἀνύψωσαν αὐτὸν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Χριστιανῶν τοσοῦτον, ὥστε μετὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον ὁ Δημήτριος κατέστη ὁ δημοφιλέστερος τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καθ' ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς. Ἰδίᾳ δὲ ἡ Θεσσαλονίκη, ἧς ὑπῆρξεν «ὁ μέγας καὶ ὑπερένδοξος προστάτης, τὸ σέμνωμα καὶ τὸ καύχημα, ὁ ὑπέρλαμπρος στέφανος», εἰς αὐτὸν πολλάκις, ὑπὸ Ἀβάρων καὶ Σλαύων καὶ Βουλγάρων καὶ ἄλλων ποικιλωνύμων βαρβάρων πολιορκηθεῖσα καὶ κινδυνεύσασα, ἀπέδωκε τὴν σωτηρίαν αὐτῆς. Κατὰ τὴν α' πολιορκίαν τῆς πόλεως (583), ὁ Δημήτριος «ὤφθη ἐν ὀφθαλμοφανεῖ ἐνεργείᾳ ἐν ὁπλίτου σχήματι κατὰ τὸ τεῖχος» καὶ κατέρριψεν ἐξ αὐτοῦ νεκρὸν τὸν πρῶτον ἀναβάντα βάρβαρον. Κατὰ τὴν β' πολιορκίαν αὐτῆς οἱ Ἄβαροι «μετὰ τοῦ θηριώδους γένους τῶν Σκλαβήνων (Σλαύων) ἔφυγον νυκτός», διότι «πρὸ τοῦ αὔγους εἶδον μυριάδας στρατοῦ καὶ καθηγούμενον τούτου ἄνδρα πυρράκτην καὶ λαμπρὸν ἵππῳ λευκῷ ἐφεζόμενον». Κατ' ἄλλην δὲ πάλιν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπὸ Δραγουβιζιτῶν, Σαγουδατῶν, Βελεγιζιτῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων, ὁ Δημήτριος παρὰ πλείστων ἐθεάθη «χλαμύδα λευκὴν φορῶν καὶ πρῶτον μὲν τὸ τεῖχος διατρέχων, εἶτα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὡς ἐδάφους δρομαίως περιπατῶν»· ὅθεν οἱ σωθέντες Θεσσαλονικεῖς, εὐγνωμονοῦντες εἰς τὸν Δημήτριον, κατεσκεύασαν εἰκόνα ψηφιδωτὴν αὐτοῦ μετὰ τῶν κτιτόρων τοῦ ναοῦ, ἣν ἐτοποθέτησαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παραστάδος τοῦ τέμπλου καὶ ἐπέγραψαν ἐν αὐτῇ τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα:

κτίστας θεωρεῖς τοῦ πανενδόξου δόμου
ἐκεῖθεν, ἔνθεν μάρτυρος Δημητρίου
τοῦ βάρβαρον κλύδωνα βαρβάρων στόλου
μετατρέποντος καὶ πόλιν λυτρουμένου.

Ὅτε ὁ χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων μετὰ Βουλγάρων πολλῶν ἐπεφάνη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Δημήτριος ρίψας κατὰ τῶν ξυλίνων αὐτῶν πύργων λίθον φέροντα κεχαραγμένον τὸ ὄνομά του, κατέστρεψε τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς αὐτῶν καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ τραπῶσιν εἰς ἄτακτον φυγήν· ἔκτοτε δ' οἱ Θεσσαλονικεῖς ὀμνύοντες ἔλεγον: «μὰ τὸν σὸν καὶ ἡμῶν ἁπάντων Δημήτριον, τὸν κηδεμόνα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πολιοῦχον», ὁ δ' ὅρκος οὗτος «πλέον τῶν ἄλλων ἴσχυε». Βασίλειος ὁ Β', στήσας τὸ στρατηγεῖόν του ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τοὺς πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολέμους αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην ἐπιδρομήν του κατὰ τῶν πολεμίων πρῶτον προσηύχετο εἰς τὴν λάρνακα τοῦ Δημητρίου καὶ ἔπειτα ἐβάδιζεν εἰς τὴν μάχην. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα τὸν Βούλγαρον βασιλέα Ἰωάννην, τὸν διὰ τὴν ἀγριότητα αὐτοῦ Σκυλογιάννην ἐπονομασθέντα, πολιορκοῦντα τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ Δημήτριος διὰ δόρατος ἔπληξεν εἰς τὴν πλευρὰν ἐν τῷ στρατηγείῳ καὶ οὕτως ἔσωσε τὴν πόλιν (1207). Καὶ κατὰ τὰς πολιορκίας δὲ τῆς πόλεως ὑπὸ Σαρακηνῶν (904), Νορμαννῶν (1118) καὶ Τούρκων (1430) «ὅσοι τὴν πόλιν ᾤκουν καὶ ὅσοι ἐξ ἀλλοδαπῆς ἦσαν ἐπήλυδες, κατελάμβανον τὸν πανευτρεπέστατον οἶκον τοῦ πανενδόξου μάρτυρος Δημητρίου καὶ θρηνώδεις χοροὺς συνιστάμενοι ἐπεβόων τῷ μάρτυρι προστάτην αὐτοῖς γενέσθαι».

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Δημητρίου ἐτελεῖτο ἐν Θεσσαλονίκῃ διεθνὴς ἐμπορικὴ πανήγυρις, τὰ «Δημήτρια», «ὥσπερ τὰ Ἀθήνησι Παναθήναια». Κατὰ τὴν ἑορτὴν δὲ ταύτην συνέρρεον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην «οὐ μόνον αὐτόχθων ὄχλος καὶ ἰθαγενής, ἀλλὰ πάντοθεν καὶ παντοῖος, Ἑλλήνων τῶν ἁπανταχοῦ, Μυσῶν τῶν παροικούντων γένη παντοδαπὰ Ἴστρου μέχρι καὶ Σκυθικῆς, Καμπανῶν, Ἰταλῶν, Ἰβήρων, Λυσιτανῶν καὶ Κελτῶν τῶν ἐπέκεινα Ἄλπεων καὶ συλλήβδην εἰπεῖν ὠκεάνιοι θῖνες ἱκέτας καὶ θεωροὺς ἐπὶ τὸν μάρτυρα πέμπουσι». Ἐπιφανεῖς ἄρχοντες καὶ ἀνώτατοι κληρικοὶ καὶ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου πολλάκις ἤρχοντο ἐπίτηδες εἰς Θεσσαλονίκην, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ λείψανον τοῦ Δημητρίου ἢ ἐκζητήσωσιν ἰατρείαν νόσου τινὸς παρ' αὐτοῦ ἢ ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ ἀντίληψιν κατὰ πολεμίων. Πολυάριθμοι ναοὶ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δημητρίου ὑπάρχουσι, πολλαὶ μοναὶ εἰς τὸν Δημήτριον εἶναι ἀφιερωμέναι καὶ πλεῖσται κῶμαι καὶ χωρία ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπονομάζονται. Πλεῖστοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ρητόρων καὶ ποιητῶν ἐγκώμια καὶ ποιήματα εἰς τὸν Δημήτριον ἔγραψαν, ἐγκώμια μὲν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Μακάριος ὁ Κωφός, Λέων ὁ Σοφός, Ἰωάννης ὁ Θεσσαλονίκης χαρτοφύλαξ, Φιλόθεος ὁ πατριάρχης, Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, Νικόλαος Καβάσιλας, Φωτεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, Γρηγόριος ὁ διάκονος καὶ ἄλλοι, ποιήματα δὲ (ὕμνους καὶ κανόνας) Ρωμανὸς ὁ μελῳδός, Στέφανος ὁ μελῳδός, Θεοφάνης ὁ Γραπτός, Φιλόθεος ὁ πατριάρχης, Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης, Μάξιμος ὁ Πλανούδης καὶ ἄλλοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων συλλογῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Δημητρίου τὴν πρώτην ἔγραψε κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης *Ἰωάννης*, ἥτις ἐκδοθεῖσα εἰς τὰ Acta Sanctorum Octobris (Δ', 104 κ. ἑξ.) συνεπληρώθη διὰ προσθηκῶν τοῦ *Haase*, («Leonis Diaconi historia» Parisiis 1819) καὶ εἶτα τοῦ *Tougard* («De l'histoire profane dans les actes grecs des Bollandistes» Paris 1874. —*H. Delehaye*, «Les légendes grecques des saints militaires» Paris 1909, «Les origines du culte des martyrs» Bruxelles 1912 καὶ «Les légendes hagiographiques» Bruxelles 1927).

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Ο ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ. Ἡ ὡραιοτέρα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα βασιλικὴ τῆς Ἀνατολῆς παλαιῶν χριστιανικῶν χρόνων, κτισθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα καὶ γενομένη παρανάλωμα τοῦ πυρὸς τὴν 5 καὶ 6 Αὐγούστου 1917, κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἀπετέφρωσε τὰ τρία τέταρτα τῆς πόλεως. Ἡ μακρὰ παράδοσις, ἡ τέχνη μὲ ὅλα της τὰ πλούσια μέσα, τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου τὰ τελούμενα ὑπὸ τὴν στέγην αὐτῆς, αἱ τύχαι καὶ περιπέτειαι, τὰς ὁποίας μόνη ὑπέστη ἢ συνεμερίσθη μὲ ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς μεγάλης πόλεως, ἔπλεξαν γύρω της μαγικὸν θρῦλον ποιήσεως, δόξης καὶ μαρτυρίου. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου τοῦ Ἰλλυρικοῦ Λεοντίου (412—413), ὁ ὁποῖος, θεραπευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀπὸ ἀνίατόν τινα ἀσθένειαν, ἀνήγειρεν αὐτὴν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦσαν τὰ λείψανα τοῦ μάρτυρος ἐπάνω εἰς τὸν τάφον του. Κατὰ τὰς Πράξεις ἢ τὰ Θαύματα τοῦ ἁγίου μετὰ τὴν θανάτωσιν αὐτοῦ ἐντὸς τῆς φυλακῆς, ἥτις ἔκειτο εἰς μίαν καμάραν τοῦ λουτροῦ πλησίον τοῦ Σταδίου, ἐκτίσθη ἐκεῖ παρεκκλήσιον εἰς μνήμην τοῦ μάρτυρος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἀνεκαίνισεν ὁ ἔπαρχος Λεόντιος. Διάφοροι γνῶμαι ὑπάρχουν περὶ τοῦ σχεδίου τῆς πρώτης αὐτῆς βασιλικῆς. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀρ. Ζάχου, τὴν ὁποίαν συνεμερίζετο μέχρι τινὸς καὶ ὁ καθηγητὴς Γ. Σωτηρίου ἔχων τὸ προηγούμενον τῆς βασιλικῆς τῶν Σαλώνων, ἦτο κατ' ἀρχὰς σταυρικὴ βασιλική, εἶχε δηλαδὴ τὸ σχῆμα λατινικοῦ σταυροῦ μὲ ἐσωτερικὰς κιονοστοιχίας καὶ τροῦλλον κατὰ τὴν διασταύρωσιν, τελευταῖον ὅμως ὁ καθηγητὴς Γ. Σωτηρίου κλίνει μᾶλλον νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἦτο πεντάκλιτος βασιλική. Πάντως ἡ μεγάλη μεσαία διπλῆ κιονοστοιχία εἶναι τοῦ Ε' αἰῶνος, πιθανῶς δὲ καὶ αἱ ἑκατέρωθεν μικραὶ πλάγιαι, τῶν ὁποίων τὰ μέτωπα ἦσαν κεκοσμημένα μὲ μωσαϊκὰ ἐπίσης παλαιά. Ἀμφισβητήσιμον εἶναι τὸ ζήτημα τῆς μορφῆς τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς ἁψῖδος, τὸ ὁποῖον, ὅπως καὶ πλεῖστα ἄλλα, μόνον διὰ μεθοδικῶν ἀνασκαφῶν θὰ λυθῇ. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ μεσαία στοὰ ἀνεῖχε τὴν ὑψηλὴν στέγην, ἥτις ἦτο ξυλίνη καὶ ὑψώνετο ὑπεράνω τῶν ἄλλων πλαγίων, αἱ ὁποῖαι χαμηλότεραι ἐστέγαζον τὰ πλάγια κλίτη. Πλουσία διακόσμησις ἐξῆρε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξωτερικὴ ἄποψις βαρεῖα καὶ συμπαγής, ὅπως τὸ ἐξωτερικὸν ὅλων τῶν παλαιῶν βασιλικῶν, οὐδεμίαν παρεῖχε θελκτικὴν ἐντύπωσιν. Σπουδαιότατον ὅμως κέντρον τῆς λατρείας τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἦτο τὸ περίφημον κιβώριον αὐτοῦ, ὅπου ἐτοποθετεῖτο ὁ τάφος τοῦ μάρτυρος. Τοῦτο κατ' ἀρχὰς εὑρίσκετο ὑπὸ τὸ ἱερὸν Βῆμα, ὅπου συνήθως κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐφυλάσσοντο τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ὑπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ ὅπου μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1917 εὑρέθη κρύπτη ἔχουσα τοιοῦτον κτίσμα. Ἀλλ' ἡ παράδοσις ἐξυμνεῖ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ναοῦ κιβώριον πολυτελέστατον, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνήκει τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας καὶ ὀλίγον ἀριστερὰ εὑρεθὲν μετὰ τὴν πυρκαϊὰν ἑξάγωνον βάθρον. Τοῦτο ἦτο ἑξάγωνον κτίσμα στηριζόμενον ὑπὸ ἓξ ἀργυρῶν κιόνων, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι ἦσαν κεκοσμημένοι μὲ ἀργυρᾶς τορευτὰς πλάκας, ἡ δὲ στέγη ἀπετελεῖτο ἐξ ἀργυροῦ ἐπίσης τρούλλου, ἐφ' οὗ ὑψοῦτο σταυρός. Ἀργυρᾶ πύλη παρεῖχεν εἴσοδον εἰς δωμάτιον ἐντὸς αὐτοῦ, ὅπου ἔβλεπέ τις χρυσῆν κλίνην μεταξὺ δύο χρυσῶν θρόνων, οἱ ὁποῖοι ἤστραπτον ἀπὸ τοὺς πολυτίμους λίθους. Τὴν πολυτέλειαν ταύτην συνεπλήρωνεν ἀργυροῦς κρατήρ, ὅστις ἐκρέματο μὲ σιδηρᾶν ἅλυσιν ἀπὸ τοῦ θόλου τοῦ κιβωρίου. Ἀπὸ τὸ ἡγιασμένον κιβώριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἡ λαϊκὴ εὐλάβεια εἶχε κατασκευάσει τόσον πολυτελὲς καὶ ἡ λαϊκὴ πίστις εἶχε συνδυάσει μὲ τὴν θαυματουργὸν δρᾶσιν τοῦ ἁγίου, ἐξερράγη τῷ 583 πυρκαϊά, ἥτις κατέστρεψεν αὐτὸ τὴν νύκτα τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου, καὶ ἡ παράδοσις διηγεῖται ὅτι ὁ ἄργυρος τακεὶς ἐκ τῆς θερμότητος ἔρρεεν εἰς τὸ δάπεδον ὡς ὕδωρ. Φαίνεται ὅτι τότε οὐδὲν ἄλλο ἔπαθεν ὁ ναὸς πλὴν τοῦ κιβωρίου, τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη καὶ πάλιν διὰ τῆς μερίμνης τοῦ ἀρχιεπισκόπου Εὐσεβίου ἐξ ἐράνων καὶ δωρεῶν. Ἀλλὰ νέα πυρκαϊὰ ἐπέπρωτο νὰ ἐπιφέρῃ σημαντικὰς βλάβας εἰς τὸ κτίριον, χωρὶς νὰ καταστρέψῃ ἐντελῶς τὴν ἐκκλησίαν. Τοῦτο συνέβη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος, ὅτε ἀσφαλῶς πλὴν τῶν ἄλλων ἐκάη καὶ ἡ στέγη, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Βιβλίου τῶν Θαυμάτων, τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι ὁ ναὸς ἔμεινεν «αἴθριος καὶ ἀσχήμων». Ἀλλ' οἱ Θεσσαλονικεῖς ἐφρόντισαν ταχέως περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεώς του, ἥτις φαίνεται ὅτι εἶχε συντελεσθῆ κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος. Τότε ἡ ἐκκλησία ἔλαβε τὴν ὁριστικὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν διετήρησε καὶ μέχρι σήμερον. Σπουδαῖαι μεταβολαὶ ἐπῆλθον εἰς τὸ σχέδιον τῆς ἐκκλησίας, διότι εἶναι πιθανὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐπισκευὴν αὐτὴν διηυρύνθησαν τὰ ἑκατέρωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης τετράγωνα διαμερίσματα καὶ ἐκτίσθησαν τὰ ἐντὸς αὐτῶν περιστύλια, ἀποτελοῦντα μετὰ τοῦ πρὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης χώρου τὸ ἐγκάρσιον κλίτος τοῦ ναοῦ. Πάντως ὅμως φαίνεται ὅτι καὶ βραδύτερον, κατὰ τὸν Η' καὶ Θ' αἰῶνα, ἐξηκολούθησαν ἐπισκευαὶ καὶ μάλιστα ἡ διακόσμησις, ἥτις μετὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰκονομάχων συνεπληρώθη. Ἡ ἐποχὴ αὕτη τῶν πρώτων μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν αἰώνων εἶναι ἡ λαμπροτέρα τοῦ ναοῦ. Ἡ φήμη τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἶχε λάβει μεγίστην διάδοσιν καὶ πλεῖστοι συνέρρεον πανταχόθεν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἵνα

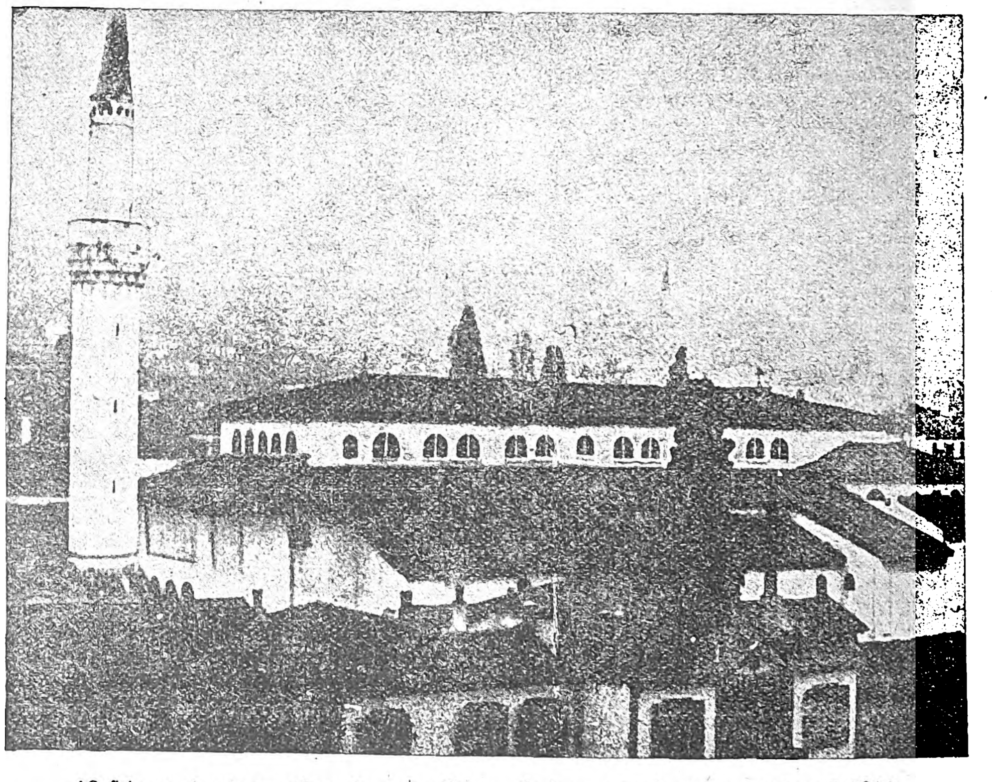

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης, ἐξωτερικὴ ἄποψις (πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1917).

Digitized by Google

τύχωσι τῆς θαυματουργοῦ θεραπείας, τὴν ὁποίαν ἐπεδαψίλευεν ἡ χάρις του. Αἱ Πράξεις τοῦ ἁγίου βρίθουσι διηγήσεων περὶ τῶν θαυμάτων τούτων,

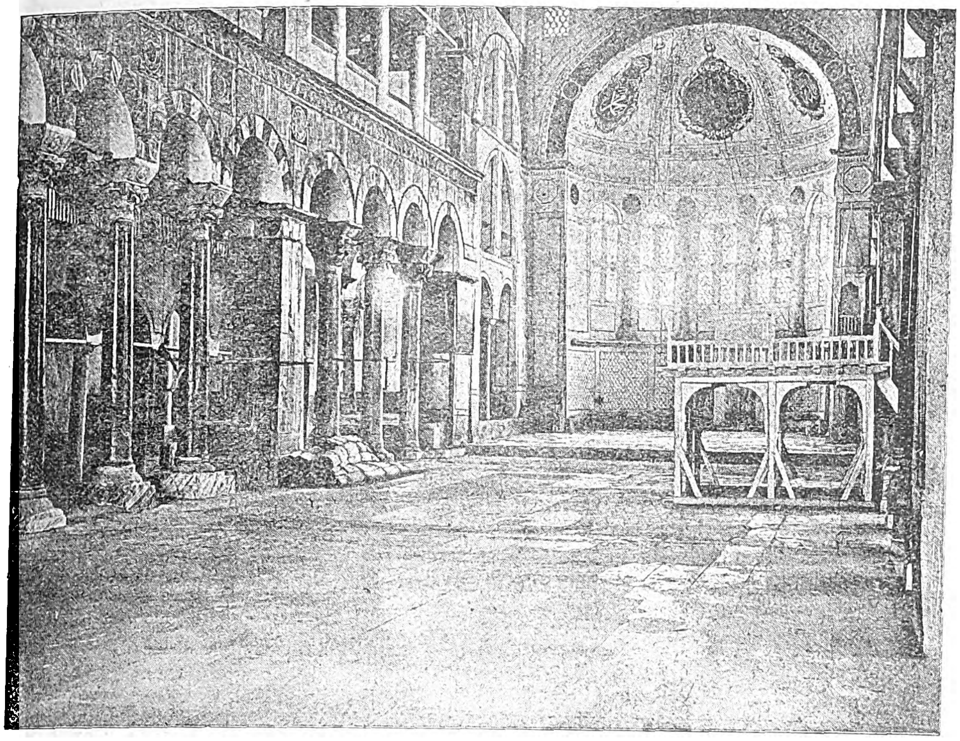

Ἐσωτερικὴ ἄποψις τοῦ ναοῦ ἐκ τοῦ νάρθηκος πρὸς τὸ ἅγιον Βῆμα (πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς).

εἰς τὰ ὁποῖα συνετέλεσεν ἡ ἀνάβλυσις τοῦ μύρου ἐκ τοῦ τάφου του, διασκευασθέντος τότε καταλλήλως εἰς τὴν ὑπόγειον κρύπτην πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος τοῦ πλήρους θείας εὐωδίας. Πλεῖστα ἀναθήματα ἐκθειάζουν τὰ θαύματα ταῦτα καὶ ἀνομολογοῦν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἰαθέντων εἰς ἀφελῆ καὶ ἀπέριττα χαράγματα, εἰς ἐπιγραφὰς μωσαϊκῶν διακοσμήσεων, εἰς μωσαϊκὰς παραστάσεις θαυμάτων τοῦ ἁγίου, εἰς μωσαϊκὰς τιμητικὰς εἰκόνας του. Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς ἐχθρῶν ἢ βαρβάρων, ὁ ἅγιος Δημήτριος εἶναι ὁ σῴζων τὴν πόλιν, ἐπεμβαίνων ὡς ἁπλοῦς ὁπλίτης καὶ τρέπων αὐτοὺς εἰς φυγὴν ἢ βυθίζων τὸν ἐχθρικὸν στόλον.

Κατὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους περιπετείας τῆς πόλεως καὶ ἡ βασιλικὴ συνεμερίσθη τὰς τύχας αὐτῆς. Τῷ 904, ὁπότε οἱ Σαρακηνοὶ ἐπολιόρκησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Θεσσαλονίκην, ἐλεηλατήθη καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος ὑπ' αὐτῶν, τῷ δὲ 1185 ὑπέστη μεγαλυτέρας ζημίας ἐκ μέρους τῶν Νορμαννῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπυρπόλησαν τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ διὰ τοῦ ἁγίου μύρου τοῦ ἀναβλύζοντος ἐκ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου ἐπήλειψαν τὰ ὑποδήματά των καὶ ἐτηγάνισαν τοὺς ἰχθῦς των, ὡς διηγεῖται ὁ Νικήτας, καὶ κατέκοψαν μὲ πελέκεις τὸ ἀργυροῦν κιβώριον. Τῷ 1430 οἱ Τοῦρκοι καταλαβόντες τὴν πόλιν διήρπασαν τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους ἐκ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν ἐκκλησίαν, κατέλιπον ὅμως αὐτὴν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ἑλλήνων μέχρι τοῦ 1480, ὁπότε ἐτάφη ἐν αὐτῇ ὁ πρόκριτος Λουκᾶς Σπαντούνης (βλ. κατ.). Μόνον τῷ 1493 μετετράπη ἡ ἐκκλησία εἰς τζαμίον, ὀνομασθεῖσα Κασσιμιὲ Τζαμί, καὶ τοιοῦτον παρέμεινε μέχρι τοῦ 1912, ὅτε διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως ἀπεδόθη εἰς τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν. Μετὰ πέντε ἔτη, τῷ 1917, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, καταστρεπτικὴ πυρκαϊὰ ὀλίγα μόνον ἀφῆκε λείψανα τῆς ἀρχαίας αἴγλης. Καὶ πάλιν, ὅπως κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχήν, ἤρχισεν ὄχι πλέον ἡ ἀνοικοδόμησις νέου, ἀλλ' ἡ ἀναστύλωσις τοῦ παλαιοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία τῇ συνδρομῇ τῶν Θεσσαλονικέων βαίνει βραδέως κατὰ τὰ σχέδια καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀρ. Ζάχου. Ἡ πυρκαϊὰ ὅμως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἀνασκαφικὰς ἐρεύνας καὶ νέας μελέτας, αἱ ὁποῖαι διαλευκαίνουν πλεῖστα σημεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ ναοῦ, ἄλλοτε σκοτεινὰ καὶ ἀμφισβητούμενα, καὶ θέτουν νέα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀναμένουν τὴν λύσιν των μὲ νέας ἀνασκαφάς. Τὰς ἐργασίας ταύτας ἐξετέλεσε μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Α. Ζάχου ὁ καθηγητὴς Γ. Σωτηρίου.

Ἡ τέχνη τοῦ ναοῦ. Ὅπως ἐσῴζετο πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1917, ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀπετέλει μέγα ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα μήκους 43.58 μ. καὶ πλάτους 33, τὸ ὁποῖον διηρεῖτο ἐσωτερικῶς εἰς τὸν νάρθηκα, τὸν κυρίως ναόν, ὁ ὁποῖος ἐχωρίζετο μὲ τέσσαρας κατὰ μῆκος αὐτοῦ κιονοστοιχίας εἰς πέντε διαμερίσματα ἢ κλίτη, καὶ εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα μὲ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν ἡμικυκλικὴν ἀψῖδα εἰς τὸ βάθος, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτοῦ εἰς δύο τετράγωνα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μὲ περιστύλια ἐντὸς διὰ τοὺς χοροὺς καὶ ἀποτελοῦντα

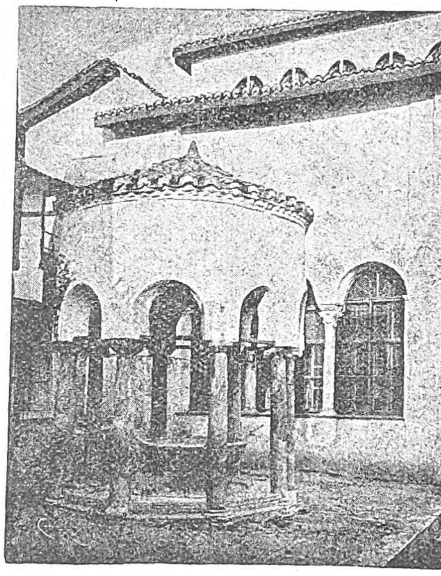

Ἡ ἔξω τοῦ νάρθηκος φιάλη.

τους τοῦ ναοῦ, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῆς ἤρχοντο αἱ χαμηλότεραι τῶν πλαγίων κλιτῶν, ἐνῷ πρὸς ἀνατολὰς διέκοπτε τὴν γραμμήν των ἡ ἐγκάρσιος

οἱονεὶ τὸ ἐγκάρσιον κλίτος τοῦ ναοῦ. Ἐξωτερικῶς, τοῦ ὅλου ἐδέσποζεν ἡ ὑψηλὴ ἀμφικλινὴς στέγη, ἡ διήκουσα ὑπεράνω τοῦ μεσαίου μεγάλου κλί-

στέγη τοῦ ὑπ' αὐτὴν κλίτους μὲ τὰ πτερύγια. Τοξωτὰ παράθυρα ὑπὸ τὰς στέγας ἐπὶ τῶν τοίχων ἔχυνον ἄφθονον φῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ἦτο τὸ ἄτριον τῆς βασιλικῆς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ἦτο ἱδρυμένη ἡ φιάλη. Αὕτη ἦτο κυκλικὸν περίστυλον κτίσμα μὲ στέγην στηριζομένην ὑπὸ ὀκτὼ μαρμαρίνων κιόνων, ἐντὸς δ' αὐτῆς εὑρίσκετο ἡ λεκάνη τοῦ ἁγιασμοῦ ἐκ μαρμάρου, μὲ ραβδώσεις ἔξωθεν κεκοσμημένη. Ἀπέναντι τῆς φιάλης ἠνοίγετο ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τρίλοβον παράθυρον πρὸς τὸν νάρθηκα μὲ κίονας καὶ κατὰ τὴν δεξιὰν γωνίαν ἦτο ἡ εἴσοδος ἡ φέρουσα πρὸς τὸν νάρθηκα, ὁ ὁποῖος δὲν κατελάμβανεν ὁλόκληρον τὸ πλάτος τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἔφθανε μόνον μέχρι τῆς ἐπεκτάσεως τῶν πλαγίων αὐτῆς κιονοστοιχιῶν. Ἐκ τοῦ νάρθηκος εἰσέρχεταί τις εἰς τὸν ναὸν διὰ τριπλοῦ τοξωτοῦ ἀνοίγματος σχηματιζομένου ὑπὸ δύο κιόνων ἐκ πρασίνου μαρμάρου μὲ θεοδοσιανὰ κιονόκρανα. Δεξιᾷ τούτου ὑπάρχει θύρα ἄγουσα εἰς τὸ πρῶτον δεξιὸν πλάγιον κλίτος, ἐνῷ ἀριστερὰ ἑτέρα θύρα ἄγει εἰς διάδρομον, τὸν ὁποῖον κλείει δεξιὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Σπαντούνη, ἀριστερὰ δὲ μικρὰ θύρα ὁδηγοῦσα εἰς τὸν λεγόμενον τάφον τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην καὶ τὴν περαιτέρω τετραγωνικὴν μὲ τρουλλωτὴν στέγην πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὸ βαπτιστήριον τῆς ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον βραδύτερον μετετράπη εἰς σκευοφυλάκιον. Εἰς αὐτὸ φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφυλάσσοντο τὰ λείψανα ἢ αἱ εἰκόνες τοῦ ἁγίου καὶ ἐντεῦθεν ἔμεινεν ἡ παράδοσις ὅτι ἐκεῖ ἦτο ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Εἰσερχόμενοι ἐκ τοῦ μέσου τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν ναὸν εὑρισκόμεθα εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς μεσαῖον κλίτος, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ ἁγία Τράπεζα. Τοῦτο σχηματίζουν δύο μεγάλαι κιονοστοιχίαι, ἡ μία δεξιὰ καὶ ἡ ἑτέρα ἀριστερά, τῶν ὁποίων ἑκάστη ἀποτελεῖται κατ' ἀκριβῆ ἀντιστοιχίαν κατὰ σειρὰν ἀπὸ τρεῖς κίονας, ἕνα πεσσὸν (στῦλον κτιστόν), τέσσαρας κίονας, ἕνα πεσσὸν καὶ τρεῖς κίονας, δηλαδὴ ἀπὸ τέσσαρας κίονας ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀπὸ τρεῖς ἑκατέρωθεν αὐτῶν, χωριζομένους μὲ πεσσοὺς ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη τῶν κιόνων πρὸς τοὺς πεσσοὺς καὶ ἡ ρυθμικὴ αὐτῶν διάταξις ἀποτελεῖ καλῶς ὑπολογισμένην καὶ αἰσθητικῶς εὐχάριστον ἁρμονικὴν ποικιλίαν τῶν στηριγμάτων. Οἱ κίονες μὲ τοὺς πεσσοὺς βαστάζουν τόξα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνοίγονται οἱ ἄνω τοῖχοι, ὑπὲρ τοὺς ὁποίους ὑψοῦται δευτέρα χαμηλοτέρα κιονοστοιχία, ἀντίστοιχος τῆς κάτω καὶ ὑπὲρ τὸν νάρθηκα σχηματίζουσα τὸν γυναικωνίτην. Ὑπεράνω τῆς κιονοστοιχίας ταύτης μεγάλα παράθυρα ἀφήνουν νὰ εἰσέρχεται τὸ φῶς εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐκκλησίας. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν κάτω κιονοστοιχιῶν καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν πλαγίων τοίχων τῆς ἐκκλησίας παρεμβάλλονται ἀνὰ μία ἑκατέρωθεν χαμηλοτέρα κιονοστοιχία, ὧν ἡ δεξιὰ μὲ δώδεκα κίονας, ἡ δὲ ἀριστερὰ μὲ ἕνδεκα, τῆς θέσεως τοῦ ἑνὸς κατεχομένης ὑπὸ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς πάλιν τοίχους ὑπῆρχεν εἰς τὸ ὑπερῷον σειρὰ παραθύρων, ἤτοι ἓξ ἐν τῷ μέσῳ χωριζόμενα διὰ κιόνων καὶ ἀνὰ τρία ἑκατέρωθεν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἐντοιχισμένα πρότερον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπεκαλύφθησαν μετὰ τὴν πυρκαϊάν. Εἰς δὲ τὸν κάτω ὄροφον ἠνοίγοντο ἀνὰ δύο παρά-

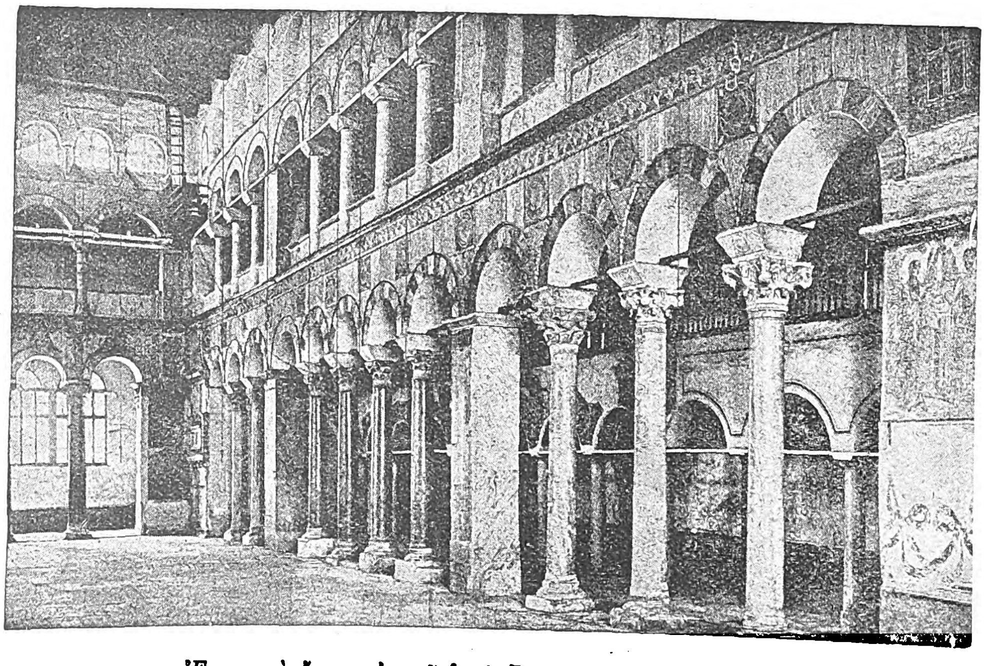

Ἐσωτερικὴ ἄποψις ἐκ τοῦ ἱεροῦ Βήματος πρὸς τὸν Νάρθηκα.

θυρα. Εἰς τὸ τέλος τῆς μεσαίας κιονοστοιχίας καὶ ὡς συνέχεια αὐτῆς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀνοίγονται δύο μεγάλα τόξα, τὰ ὁποῖα φέρουν εἰς

Digitized by Google

δύο ἑκατέρωθεν περιστήλια σχηματίζοντα μὲ τὸν πρὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης χῶρον τὸ ἐγκάρσιον κλίτος τοῦ ναοῦ. Τὰ περιστύλια, τὰ ὁποῖα συγκοινωνοῦν πρὸς τὰ πλάγια κλίτη, ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων γωνιαίων στύλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται δύο κίονες μὲ θεοδοσιανὰ κιονόκρανα καὶ ὑψηλὰ ἐπιθήματα καὶ ὑποβαστάζουν τὸν ἄνωθεν αὐτῶν φθάνοντα γυναικωνίτην. Διάφοροι ἀνωμαλίαι, ὡς ἡ ἀνισότης τοῦ ὕψους τῶν κιόνων, τὰ ποικίλα μεταξύ των διαστήματα καὶ ἄλλαι, δεικνύουν βιαστικὴν αὐτῶν κατασκευήν.

Πέντε μέτρα βαθύτερον ἀπὸ τὸ δάπεδον της βασιλικῆς εὑρέθη μετὰ την πυρκαϊὰν ὑπὸ τὸ Ἱερὸν Βῆμα ὁλόκληρον σύμπλεγμα στοῶν καὶ διαδρόμων ὑποβασταζομένων ὑπὸ ἰσχυρῶν στύλων, ὑπὸ σταυροθολίων καὶ τόξων. Τὸ δάπεδον τῶν ὑπογείων τούτων διαμερισμάτων ἦτο ἐστρωμένον διὰ μικρῶν πλακῶν καὶ συνεκοινώνει πρὸς τὴν βασιλικὴν διὰ κλιμάκων, τῶν ὁποίων σῴζονται οἱ πρὸς τὰ πτερύγια. Φαίνεται ὅτι αἱ εἴσοδοι αὗται μετεβάλλοντο κατὰ καιρούς. Τὰ κτίσματα ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν κρύπτην τοῦ ναοῦ, τὸ δὲ κύριον μέρος αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸ κάτω ἀκριβῶς τοῦ ἱεροῦ εὑρισκόμενον τμῆμα. Τέσσαρες μεγάλοι πεσσοὶ (στῦλοι κτιστοὶ) ὑποβαστάζουν, ἡμικυκλικῶς διατεθειμένοι, τὴν ἀψῖδα τοῦ ἱεροῦ, συνδεόμενοι μὲ τόξα, ἔναντι δὲ αὐτῶν ὁ ἡμικυκλικὸς οὗτος χῶρος κλείεται διὰ τοίχου ἔχοντος δύο ὀρθογωνίους καὶ δύο καὶ ἡμίσειαν κυκλικὰς κόγχας. Πρὸ τῆς μεσαίας ἡμικυκλικῆς προβάλλει ἐπίσης ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα ἐπὶ ὑψηλοῦ ὑπὸ κυματίων κοσμουμένου ποδίου. Τὴν ἐξέδραν ταύτην σχηματίζουν ἑπτὰ κίονες μὲ θεοδοσιανὰ κιονόκρανα βαστάζοντα τοξωτὴν στεφάνην ἔχουσαν ἀνάγλυπτον διακόσμησιν φυτικῶν θεμάτων. Οἱ δύο ἄκροι κίονες τῆς ἐξέδρας εἶναι προσκεκολλημένοι εἰς τὸν τοῖχον, μετ' αὐτοὺς δὲ πλάκες θωρακείων μετὰ ἀναγλύφων σταυρῶν κλείουν τὴν ἑκατέρωθεν ζώνην μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου, στηριζόμεναι καὶ αὗται ἐπὶ ὁμοίου καὶ οἱ κίονες ποδίου συνεχιζομένου. Ὡσαύτως πλάκες θωρακείων κλείουν καὶ τὸ κάτω μετακιόνιον διάστημα ἡμικυκλικῶς. Τὸ ὅλον εἶναι ἐκ μαρμάρου κατεσκευασμένον καὶ ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον κιβώριον τοῦ ἁγίου. Πρὸ τοῦ κιβωρίου ἀνευρέθη μεγάλη μαρμαρίνη λεκάνη, εἰς τὴν ὁποίαν διωχετεύετο διὰ σωλῆνος ὕδωρ ἐρχόμενον ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἄνω ναῷ εὑρισκομένου φρέατος. Ἐκτὸς τοῦ κυρίου τούτου μέρους, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αὐτοῦ ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι στοαί, τῶν ὁποίων ἡ δεξιὰ μετεσχηματίσθη εἰς παρεκκλήσιον καὶ παρ' αὐτὸ τάφος, ἀριστερὰ δὲ ἄλλη μεγάλη στοά, ὅπου ἴσως ἐθάπτοντο ἀρχιερεῖς. Εἰς πολλὰ μέρη τῶν τοίχων τῶν στοῶν ἐσώθησαν τοιχογραφίαι, εἰς δὲ τὸ παρεκκλήσιον καὶ ἐπιγραφὴ διὰ μωσαϊκοῦ. Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τῆς κρύπτης δύναται

Κιβώριον τῆς κρύπτης ὡς ἔχει σήμερον μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν μερῶν αὐτοῦ.

νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἰς τὰ κτίσματα ταῦτα πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ παλαιὸν κιβώριον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι ἐγένετο ἡ θανάτωσις τοῦ ἁγίου, κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὰς Πράξεις. Ἄγνωστον ὅμως διὰ ποῖον λόγον βραδύτερον ἐκτίσθη ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ δὴ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ καὶ ὀλίγον ἀριστερὰ τὸ πολυτελὲς κιβώριον, τὸ ὁποῖον περιεγράψαμεν ἀνωτέρω καὶ τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1917 τὰ ἑξάγωνα θεμέλια. Ἡ δὲ ὑπόγειος ἐξέδρα συνεδυάσθη, φαίνεται, μόνον μὲ τὴν λατρείαν τοῦ ἁγίου ὡς μυροβλήτου καὶ θαυματουργοῦ, ἥτις ἔλαβε μεγίστην ἐπίδοσιν

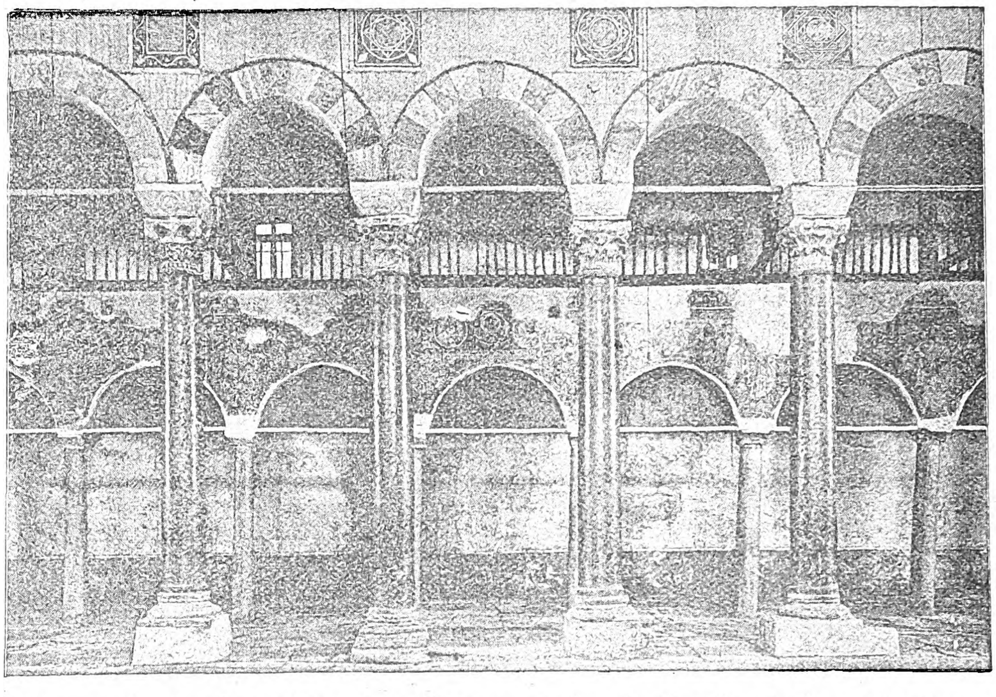

Ἄποψις πρὸς τοὺς μέσους κίονας τῆς μεγάλης κιονοστοιχίας καὶ πρὸς τοὺς μικροὺς τοῦ β. κλίτους.

ἀφότου ἀνεφάνη ἡ ἀνάβλυσις τοῦ μύρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται οἱ σωλῆνες οἱ διοχετεύοντες τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πρὸ τῆς ἑξακιόνου ἐξέδρας λεκάνην, ὅπου τόσα θαύματα ἐξετελέσθησαν, συντελέσαντα εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς φήμης καὶ τῆς λατρείας τοῦ ἁγίου.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ λαμπρότης ἔγκειται κυρίως εἰς τὴν ἐσωτερικήν του διακόσμησιν. Ταύτην δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τὴν πολύχρωμον μαρμαροθετικὴν καὶ ὀρθομαρμάρωσιν, εἰς τὴν γλυπτὴν διακόσμησιν, εἰς τὰ μωσαϊκὰ καὶ τὰς τοιχογραφίας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη περιορίζεται μόνον εἰς τὸ μεσαῖον κλίτος τοῦ ναοῦ, τὰ μωσαϊκὰ εἰς τὸν νάρθηκα, τὰ πλάγια κλίτη καὶ τοὺς πρὸ τοῦ ἁγίου Βήματος πεσσούς, αἱ δὲ τοιχογραφίαι εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους καὶ τὸ παρεκκλήσιον καὶ τὴν πρὸς τὰ πλάγια κλίτη ὄψιν τῶν τοίχων τῶν μεσαίων κιονοστοιχιῶν. Πλουσία εἶναι ἡ ὀρθομαρμάρωσις τῆς ἐπιφανείας τοῦ μεσαίου κλίτους. Τὸ πρὸς τὸν ναὸν βλέπον μέρος τοῦ νάρθηκος ἔχει τὰς παραστάδας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν κιόνων, ἐπενδεδυμένας μὲ ὀρθογωνίους πλάκας ἐκ μαρμάρου μὲ χρωματιστὰς φλέβας, ταύτας δὲ πλαισιώνουν λεπταὶ ῥάβδοι. Ὑπεράνω τῶν τόξων ὁ τοῖχος εἶναι διῃρημένος εἰς πέντε διαμερίσματα διὰ παραστάδων ἐξ ἰώδους μαρμάρου, εἰς τὰ δύο δὲ ἄκρα μεγάλαι πλάκες μὲ ἰδιαίτερα πλαίσια ἑλκύουν τὴν προσοχήν, μάλιστα ἀριστερά, ὅπου δι' ἐνθέτων πολυχρώμων πλακῶν σχηματίζεται τοξωτὴ πύλη μὲ κόγχην καὶ κίονας. Ὁμοίως διακεκοσμημένα εἶναι καὶ τὰ μέτωπα τῶν τόξων τοῦ ὑπερῴου, μεταξὺ δὲ τῶν κιόνων αὐτοῦ εἶναι ἐντεθειμένα μαρμάρινα θωρακεῖα μὲ ἀναγλύπτους σταυροὺς ἐντὸς κύκλων, πλὴν τοῦ μέσου, ὅπερ εἶναι διάτρητον. Μᾶλλον ἀνοικτοὺς τόνους ἔχουν τὰ χρώματα τῆς ὀρθομαρμαρώσεως τῶν τοίχων τῆς κιονοστοιχίας. Τὸ περιθώριον ἢ ἡ στεφάνη τῶν τόξων ἔχει ἐναλλὰξ λευκὰς καὶ πρασίνας πλάκας μαρμάρου ἢ λευκὰς καὶ ἐρυθράς, ἢ λευκὰς καὶ φαιάς, ἢ λευκὰς καὶ ἰώδεις. Τὰ μέτωπα τῶν τοίχων εἶναι μὲ λευκὰς πλάκας ἐπενδεδυμένα, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἄξονα τῶν κιόνων ὑπάρχουν τετράγωνοι πίνακες, ἐντὸς τῶν ὁποίων σχηματίζονται ποικίλα γεωμετρικὰ σχήματα διὰ πολυχρώμου μαρμαροθετικῆς. Τὸ ὅλον ἐπιστέφεται ὑπὸ κορωνίδος μὲ ἔνθετα μάρμαρα σχηματίζοντα γεισίποδας καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ὑπὸ ζώνης ἀστραγάλου. Ὁλόκληρος ἡ κορωνὶς αὕτη φαίνεται οἱονεὶ στηριζομένη ὑπὸ δύο ὀρθογωνίων πινάκων ἐκ μαρμάρου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν παρὰ τὸ ἅγιον Βῆμα εἰκονίζει πύλην, ὁ δὲ παρὰ τὸν νάρθηκα περικλείει ῥομβοειδὲς κόσμημα μὲ μαίανδρον εἰς τὰς πλευρὰς καὶ στρογγύλον ἔμβλημα ἐν τῷ μέσῳ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι διακεκοσμημένα τὰ μέτωπα τῶν τόξων τοῦ ὑπερῴου, αἱ στεφάναι τῶν τόξων μὲ πλάκας ἐναλλασσομένων χρωμάτων, τὰ μεταξὺ δὲ τῶν τόξων μὲ τετράγωνα καὶ κυκλικὰ ἐναλλὰξ πινάκια πολύχρωμα. Ἐπίσης ἐκ πολυτελῶν μαρμάρων ἦσαν κατεσκευασμένοι καὶ οἱ κίονες. Οἱ δύο τοῦ νάρθηκος ἐκ πρασίνου ἢ αἰγυπτίου μαρμάρου, οἱ τρεῖς πρῶτοι τῆς κιονοστοιχίας, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος καλύπτεται ὑπὸ τοῦ μνημείου τοῦ Σπαντούνη, εἶναι ἐκ καρυστίου, οἱ τέσσαρες μεσαῖοι ἐκ πρασίνου καὶ οἱ τρεῖς τελευταῖοι πρὸς τὸ ἅγιον Βῆμα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ὁμοίως διὰ μεγάλων πλακῶν μαρμάρου ἦσαν ἐπενδεδυμένοι καὶ οἱ χωρίζοντες τοὺς κίονας τούτους πεσσοί. Οἱ κίονες τῶν πλαγίων κιονοστοιχιῶν ἦσαν ἐκ κιτρίνου μαρμάρου, τῶν δὲ πτερυγίων οἱ μὲν βλέποντες πρὸς τὰ πλάγια κλίτη ἐκ πορφυρίτου, οἱ δὲ ἐσωτερικοὶ ἐκ καρυστίου μαρμάρου. Ὡς εἴπομεν, τὸν πρῶτον ἀριστερὸν κίονα τῆς μεσαίας κιονοστοιχίας καλύπτει τὸ μνημεῖον τοῦ προκρίτου Σπαντούνη. Τοῦτο εἶναι ῥυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, ἁπλοῦν καὶ λιτὸν εἰς τὴν διάρθρωσιν, καθαρὸν εἰς τὰς γραμμὰς καὶ τὴν λεπτολόγον διακόσμησιν μάλιστα τῶν παραστάδων, ἡ ὁποία ὅμως ἀποπνέει ὅλην τὴν χάριν τῆς φλωρεντινῆς τέχνης.

Ἐξαιρετικῶς ποικίλη καὶ ἄφθονος εἶναι ἡ γλυπτὴ διακόσμησις παρατηρουμένη ἐπὶ τῶν κιονοκράνων. Τὰ πλεῖστα αὐτῶν εἶναι τοῦ τύπου τοῦ λεγομένου θεοδοσιανοῦ, καθόσον διεμορφώθη καὶ ἐπεκράτησεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θεοδοσίου Β' κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος. Κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι ὁ ἰδιαίτερος σχηματισμὸς τῶν περιβαλλόντων τὸ σῶμα τοῦ κιονοκράνου φύλλων τῆς ἀκάνθου, τὰ ὁποῖα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχασαν τὴν φυσικὴν αὐτῶν πλαστικότητα, ἀναπτυσσόμενα πλέον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τὴν ὁποίαν καλύπτουν μὲ τὴν δαντέλλαν των, πλὴν τῆς κορυφῆς των, ἥτις προέχουσα κάμπτεται πρὸς τὰ ἔξω, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἐργασίας τοῦ τρυπανίου, ἀνοίγοντος σειρὰν ὀπῶν πρὸς δήλωσιν τῆς ἐσωτερικῆς των διαιρέσεως μὲ τὴν προκαλουμένην σκιάν, καταλήγουν εἰς πολλὰς αἰχμηρὰς ἀκμάς, ἐπιτεινούσας ἔτι μᾶλλον τὴν ἀντίθεσιν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς, ἡ ὁποία δίδει τὸν κύριον τόνον εἰς τὴν διακοσμητικὴν ἐντύπωσιν. Μεγίστη εἶναι ἡ ποικιλία τῆς διαθέσεως τῶν φύλλων μὲ τὴν βασικὴν αὐτὴν διαμόρφωσιν. Ἀξιοσημείωτος ὅμως εἶναι ὁ τύπος μὲ τὰ ἀνεμιζόμενα φύλλα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν τῆς κάτω σειρᾶς στρέφονται πρὸς τὰ δεξιά, τὰ δὲ τῆς ἄνω πρὸς ἀριστερά, σχηματίζοντα οὕτως ὡραίαν καμπύλην μὲ τὴν ἀντιθετικήν των κίνησιν, ἐνῷ μεταξὺ τῶν ἑλίκων ἐξέρχονται ἐκ τῶν κάτω μὲ ὁρμὴν ἀπειλητικαὶ αἰχμαὶ ἄλλων φύλλων. Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ κιονόκρανον τοῦ τρίτου ἀριστερὰ κίονος τοῦ μεσαίου κλίτους ἅμα τῇ εἰσόδῳ. Ἔχει σχῆμα

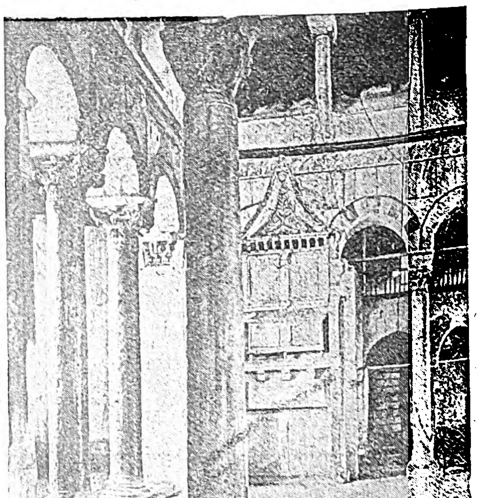

Τὸ τρίβηλον τοῦ νάρθηκος (ἀριστερά) καὶ παρ' αὐτὸ τὸ μνημεῖον τοῦ Σπαντούνη.

καλάθου μὲ ὀκτὼ κυρτὰς ῥαβδώσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια εἶναι οἱονεὶ λίθινον κέντημα: ται- νίαι διασταυρούμεναι σχηματίζουν κύκλους, οἱ ὁποῖοι περικλείουν τρίφυλλα, τετράφυλλα ἢ ἀνθέμια. Ἐκ τῶν τεσσάρων κιονοκράνων τῆς μεσαίας ὁμάδος διακρίνεται τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ὑπε-

Digitized by Google

ράνω ἐπιπέδου ζώνης φύλλων ἔχει κατὰ τὰς γωνίας τέσσαρας ἀετοὺς μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας πρὸς τὰ πλάγια, ὅπου μεταξὺ αὐτῶν παρεντίθεται δέσμη φύλλων ἢ κέρας ἀφθονίας. Ὅμοιον περίπου εἶναι καὶ ἄλλο κιονόκρανον περαιτέρω, τὸ ὁποῖον κάτω μὲν ἔχει φύλλα θεοδοσιανά, ὑπὲρ αὐτὸ δὲ κατὰ γωνίας κεφαλὰς κριῶν, τῶν ὁποίων τὰ κέρατα ἑλίσσονται ἑκατέρωθεν. Ὅλα τὰ κιονόκρανα αὐτὰ ἔχουν ὑπεράνω πρὸς ὑποδοχὴν τῶν τόξων ἐπιθήματα σχήματος κολούρου πυραμίδος ἀνεστραμμένης, τῆς ὁποίας αἱ πλευραὶ ἄλλοτε μὲν ἔχουν ἀνάγλυπτον σταυρὸν ἐντὸς κύκλου, ἄλλοτε δὲ πλουσίαν διακόσμησιν φύλλων ἀκάνθου μὲ σταυρόν, ὅπως εἰς κιονόκρανον τοῦ ἀριστεροῦ πτερυγίου. Ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι τὸ ἐπίκρανον τῆς παραστάδος τοῦ νάρθηκος μὲ τὸν ἐξαιρετικὸν αὐτοῦ γλυπτικὸν διάκοσμον. Ἐπὶ σειρᾶς φύλλων θεοδοσιανῶν ἵστανται ἑκατέρωθεν κανθάρου δύο ἀντιμέτωπα πτηνά, τὰ ὁποῖα κύπτοντα πίνουν ἐντὸς αὐτοῦ. Ἡ αὐτὴ παράστασις ἐπαναλαμβάνεται δίς. Ὕπερθεν τῆς ζώνης ταύτης ὑψοῦται ἄλλη μὲ φύλλα στέφοντα τὸ ὅλον.

Μεγίστην σημασίαν ἔχει ἡ ψηφιδωτὴ καὶ ζωγραφικὴ διακόσμησις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, διότι ὄχι μόνον σπουδαίως συνέβαλλεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτοῦ ἐμφάνισιν, ἀλλὰ καὶ διότι ἀνήκουσα εἰς διαφόρους ἐποχὰς μᾶς δίδει λαμπρὰν ἰδέαν περὶ τῆς τέχνης αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ε΄ μέχρι τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος. Τὰ μωσαϊκὰ εἶναι διαφόρων χρόνων, πάντως ὅμως εἰς τὸν ἀρχικὸν ναὸν τοῦ Ε΄ αἰῶνος ἀνήκουν τὰ κοσμοῦντα τὸν νάρθηκα, τῶν ὁποίων τινὰ ἐσχάτως ἀνευρέθησαν. Ὑπεράνω τῶν τόξων τοῦ τριλόβου παραθύρου καὶ ἄνωθεν τοῦ πεφραγμένου σήμερον παραθύρου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ὑπὲρ τὴν εἴσοδον, διάφορα φυτικὰ καὶ γεωμετρικὰ κοσμήματα εἰς ποικίλα συμπλέγματα ἐκόσμουν τοὺς τοίχους. Ἀπέναντι δὲ ἀριστερὰ τοῦ τριβήλου τοῦ νάρθηκος, ὑπεράνω τοῦ ἀριστεροῦ ἀνοίγματος, ἀπεκαλύφθη μωσαϊκόν, εἰκονίζον ἄγγελον ἱπτάμενον ἐν μέσῳ νεφῶν καὶ σαλπίζοντα ἄνωθεν τοῦ ἁγίου, τοῦ ὁποίου σῴζεται τὸ ἄνω μέρος μετὰ τῆς νεανικῆς κεφαλῆς ἐν φωτοστεφάνῳ. Καὶ δεξιὰ τοῦ τριβήλου ὑπεράνω τῆς παραστάδος ἀνεφάνη ἄλλο μωσαϊκόν, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται ἐπὶ χρυσοῦ βάθους παγώνιον καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀγγεῖον. Τὰ περισσότερα ὅμως μωσαϊκὰ ὑπῆρχον εἰς τὰ νότια μέτωπα τῶν τόξων τῆς μικρᾶς κιονοστοιχίας τοῦ βορείου πλαγίου κλίτους. Πιθανὸν ὅτι καὶ τὸ ἀντίστοιχον μέρος τῆς κιονοστοιχίας τοῦ νοτίου πλαγίου κλίτους θὰ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ μωσαϊκῶν, ὡς φαίνεται ἐκ διασωθέντος μεμονωμένου τεμαχίου. Τὰ μέχρι τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1917 σῳζόμενα μωσαϊκὰ τοῦ βορείου πλαγίου κλίτους ἀνεφέροντο εἰς θαύματα τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἀνήκουν τοὐλάχιστον εἰς τὸν ἕκτον αἰῶνα

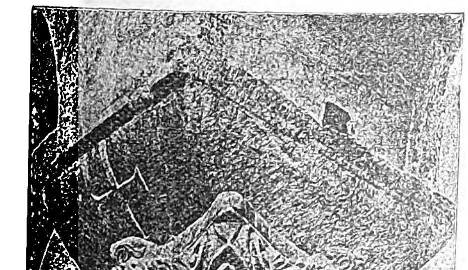

Κιονόκρανον μὲ ἀνεμιζόμενα φύλλα.

ἐκτὸς τοῦ ἄνω μέρους αὐτῶν, ὅπου βραδύτερον προσετέθη μία ζώνη μετὰ τὴν πρώτην πυρκαϊὰν τῆς ἐκκλησίας. Τὰ παλαιότερα ἐκεῖνα μωσαϊκὰ εἰκόνιζον εἰς τὴν πρώτην παράστασιν τὸν ἅγιον Δημήτριον νεαρὸν ἀξιωματοῦχον, μὲ τὴν λευκὴν χλαμύδα συγκρατουμένην διὰ χρυσῆς πόρπης ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, ὄρθιον καὶ ἐν στάσει δεομένου μὲ ἀνοικτὰς τὰς χεῖρας. Ὄπισθεν αὐτοῦ ὑπάρχει κόγχη, πρὸ τῆς ὁποίας κρέμαται παραπέτασμα. Πλαγίως αὐτοῦ πιστός τις δέεται τοῦ ἁγίου. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἵστανται δύο μικρότεραι μορφαί, ἐνῷ ἄνω τὰς γωνίας κοσμοῦν δύο προτομαὶ

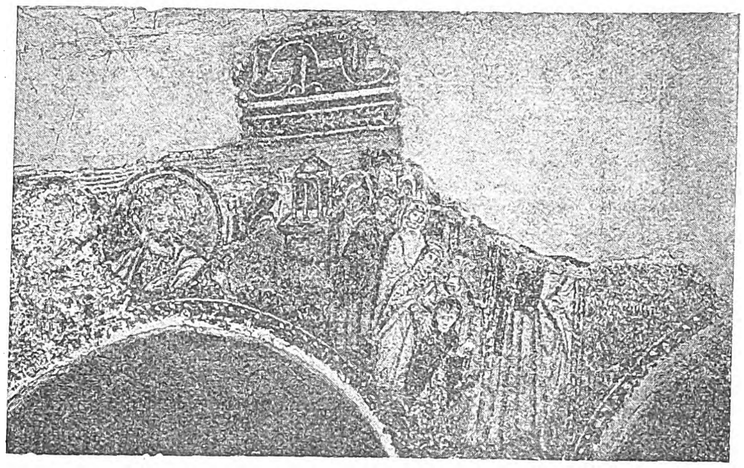

Μωσαϊκὸν ἐκ τοῦ βορείου κλίτους.

ἁγίων ἐν κυκλικῷ πλαισίῳ Περαιτέρω ἐξελίσσεται μία σκηνὴ μὲ συμμετρικὰς παραστάσεις. Ἐν τῷ κέντρῳ εἰκονίζεται ἡ Παναγία φοροῦσα ἰῶδες ἔνδυμα και καθημένη ἐπὶ θρόνου κρατοῦσα τὸν Ἰησοῦν παιδίον. Ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἵστανται δύο ἄγγελοι μὲ ὡραῖα νεανικὰ πρόσωπα, ξανθὴν κό

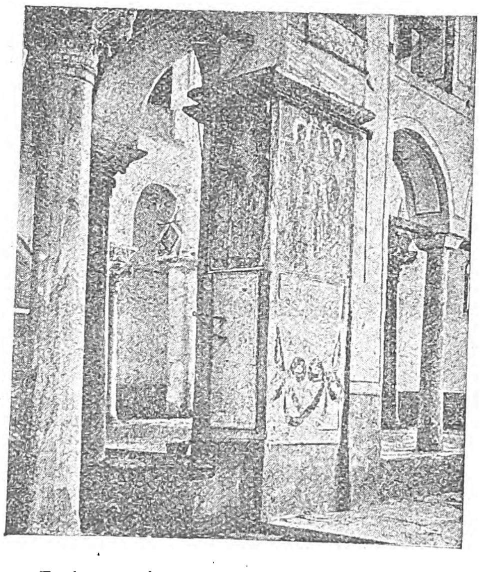

Στῦλος παρὰ τὸ ἅγιον Βῆμα μὲ μωσαϊκά.

μην καὶ ἀργυροῦν φωτοστέφανον. Ἐξ ἀριστερῶν ὁ ἅγιος Δημήτριος παρουσιάζει εἰς τὴν Παναγίαν ἕνα πιστόν, δεξιὰ δὲ καὶ ἀντιστοίχως εἷς ἅγιος μὲ ὀξὺ γένειον ἐν στάσει δεομένου, εἰκονίζων τὸν ἅγιον Θεόδωρον, ὡς ἐβεβαιώθη μετὰ τὴν πυρκαϊάν, εὑρεθέντος ὁμοίου ἁγίου μετ' ἐπιγραφῆς. Εἰς τὰ δύο ἄκρα ὑπάρχουν προτομαὶ ἁγίων ἐντὸς κυκλικῶν πλαισίων, τῶν ὁποίων μόνον δεξιὰ ἐσῴζοντο τὰ ὀνόματα τῆς ἁγίας Πελαγίας καὶ τῆς ἁγίας Ματρώνας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν γονυπετεῖ γυναικεία μορφή. Μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ προσεχὴς παράστασις, τῆς ὁποίας τὴν ὑπόθεσιν γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτις ἔλεγε: Καὶ σύ, δέσποτά μου ἅγιε Δημήτριε, βοήθει ἡμῖν τοῖς δούλοις σου καὶ τῇ δούλῃ σου Μαρίᾳ, ἣν ἔδωκας ἡμῖν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἰκονίζετο εἰς τέσσαρα ἐπεισόδια. Εἰς τὸ πρῶτον ὁ ἅγιος Δημήτριος κάθηται πρὸ ἑξαγώνου κτίσματος, τοῦ κιβωρίου αὐτοῦ, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι ἐξετέλει τὰ θαύματά του, καὶ παραδίδει μικρὸν παιδίον εἰς γυναῖκα πλουσίως ἐνδεδυμένην, ἡ ὁποία ἵσταται πρὸ αὐτοῦ. Περαιτέρω ἵσταται εἷς ἅγιος πρὸ σαρκοφάγου καὶ ἀπέναντι αὐτῆς ὑπάρχει ναΐσκος μὲ τέσσαρας κίονας Εἰς τὸ δεύτερον ἐπεισόδιον εἰκονίζεται ἡ Παναγία, ἡ ὁποία προσδέχεται μίαν γυναῖκα μὲ διάχρυσον ἔνδυμα κρατοῦσαν μικρὸν παιδίον, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ὁ δεξιὰ τῆς Παναγίας ἱστάμενος ἄγγελος, ἐνῷ ἀριστερόθεν ἕτερος ἄγγελος προσάγει ἄνδρα. Τὸ τρίτον ἐπεισόδιον παριστάνει τὸν ἅγιον Δημήτριον ἱστάμενον πρὸ τῆς ἐκκλησίας του πιθανῶς, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτοῦ δύο γυναῖκας, τῶν ὁποίων μία κρατεῖ παιδίον. Εἰς τὸ τέταρτον ἐπεισόδιον ὁ ἅγιος Δημήτριος προσδέχεται τοὺς δεξιόθεν ἐρχομένους πιστούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ μὲ δύο γυναῖκας προσάγουν τὸ βαδίζον τώρα παιδίον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ δύο περιστεράς. Τὸ βάθος καταλαμβάνει τοπίον, ὅπου ἀναγνωρίζει τις τὸ ἑξάγωνον κιβώριον τοῦ ἁγίου καὶ δεξιὰ κῆπος, μὲ κρήνην ἐν αὐτῷ. Δύο προτομαὶ ἁγίων ἐντὸς κυκλικῶν πλαισίων χωρίζουν τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Μια ἄλλη παράστασις εἰκονίζει τὸν ἅγιον Δημήτριον ἐν στάσει δεομένου πρὸ κόγχης, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ τριῶν προσώπων. Ἄνω δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὑπάρχουν αἱ προτομαὶ τῶν ἁγίων ἰατρῶν Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ Ὑπεράνω τῆς κεντρικῆς παραστάσεως μὲ τὸ θαῦμα τοῦ μικροῦ παιδίου ἦσαν τρεῖς προτομαὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ δύο ἄλλων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ ἐπιγραφή: Ἐπὶ χρόνων Λέοντος ἡβῶντα βλέπεις καυθέντα τὸ πρὶν τὸν ναὸν Δημητρίου, ἥτις δεικνύει ὅτι ταῦτα ἐτέθησαν ἐκεῖ μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ Ζ΄ αἰῶνος. Ἐξαιρετικὴν ζωηρότητα καὶ παρατήρησιν τῆς πραγματικότητος δεικνύουν τὰ μωσαϊκὰ ταῦτα. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ποικιλία τῆς ἐξεικονίσεως τοῦ τοπίου, ὅπου ἀρχιτεκτονικὰ κτίσματα, δένδρα καὶ κῆποι δίδουν φυσιογνωμίαν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ φαιδρύνουν καὶ ζωντανεύουν τὴν παράστασιν. Μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔχουν ἐκτελεσθῆ τὰ πρόσωπα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ψηφιδωτὴς ἔχει δώσει τὸν κατάλληλον χαρακτηρισμὸν καὶ τὴν ἀτομικότητα.

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ σκηνὴ ἡ εἰκονίζουσα τὴν ἐνθρονισμένην μὲ τὸν Ἰησοῦν Παναγίαν μεταξὺ τῶν δύο ἀρχαγγέλων ἐν πάσῃ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ ἐπιβλητικότητι.

Θαυμασία εἶναι ἡ λεπτότης τῆς ἐκτελέσεως τῶν κεφαλῶν τῆς Παναγίας, τοῦ Χριστοῦ καὶ μάλιστα τοῦ δεξιὰ αὐτῆς ἱσταμένου ἀρχαγγέλου μὲ τὸ ἐπιχαρίτως κλῖνον ᾠοειδὲς ῥόδινον πρόσωπον καὶ τὴν γλυκεῖαν ἔκφρασιν. Εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦτο παρατηρητέα ἡ φυσικὴ καὶ ἐλευθέρα διάταξις τῶν ἐνδυμάτων, ἡ ἀβίαστος στάσις καὶ ἡ συγκεντρωμένη σύνθεσις, ἐξαίρουσα αὐτὸ ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα τῆς σειρᾶς αὐτῆς. Ἐπίσης ἐξέχουν τὰ τῆς δευτέρας σειρᾶς μωσαϊκά, τὰ κοσμοῦντα τὰς δύο παραστάδας τοῦ τέμπλου ἑκατέρωθεν τοῦ ἁγίου Βήματος, ὅπου ταῦτα εἶναι προσκεκολλημένα ὡς μεγάλαι ἀναθηματικαὶ εἰκόνες. Εὐτυχῶς τὰ μεγάλα ταῦτα ἔργα ἐσώθησαν τελείως, ἀνευρέθησαν δὲ καὶ εἰς τὰς ἄλλας πλευρὰς τῶν παραστάδων νέα ὅμοια, συμπληροῦντα τὴν περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς τέχνης των ἐντύπωσιν. Εἰς τὴν ἀριστερὰν παραστάδα, εἰς τὸν ἕνα πίνακα βλέπομεν τὸν ἅγιον Δημήτριον μὲ τὴν συνήθη του στολὴν ὑψοῦντα εἰς δέησιν τὴν δεξιὰν καὶ πλησίον αὐτοῦ ἑκατέρωθεν δύο παιδία· εἰς τὸν ἄλλον πίνακα εἰκονίζονται ἡ Παναγία καὶ εἷς ἅγιος μὲ ὀξὺ γένειον ἐν στάσει δεομένου, ὅστις πιθανώτατα εἶναι ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης, λατρευόμενος ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μετὰ τῆς Παναγίας. Ὑπεράνω ἐπιφαίνεται ὁ Χριστὸς ἐν προτομῇ ἐντὸς οὐρανίου τόξου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξέρχονται δέσμαι φωτεινῶν ἀκτίνων. Εἰς τὴν δεξιὰν παραστάδα εἰκονίζεται ὁ ἅγιος Σέρ-

Κιονόκρανον μὲ κεφαλὰς κριῶν εἰς τὰς γωνίας.

γιος μὲ λευκὴν χλαμύδα πλουσίως κεντημένην εἰς στάσιν δεομένου. Εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν παρίστανται ἐπίσης ὁλόσωμοι τρεῖς μορφαί, ἐν τῷ μέσῳ ὁ ἅγιος Δημήτριος, δεξιὰ αὐτοῦ εἷς ἐπίσκοπος καὶ ἀριστερὰ εἷς πρόκριτος, ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν ὁποίων ἔχει θέσει προστατευτικῶς τὰς δύο

Digitized by Google

χεῖρας ὁ ἅγιος Δημήτριος. Ὑποκάτω ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ λέγει ὅτι οὗτοι εἶναι οἱ κτίσται τοῦ ναοῦ. Εἰς ἓν τῶν νέων ἀνακαλυφθέντων εἰς τὰς ὀπισθίας πλευρὰς τῶν παραστάδων μωσαϊκῶν εἰκονίζεται πάλιν ὁ ἐπίσκοπος οὗτος μὲ τὸν ἅγιον Δημήτριον. Θαυμαστὴ εἶναι ἡ εἰς τὰ μωσαϊκὰ ταῦτα ἀπόδοσις τῆς ἀτομικότητος τῶν προσώπων, ὅπως καὶ τὸ λεπτὸν αἴσθημα τὸ κυριαρχοῦν εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν χρωμάτων εἰς τὰς μεγάλας πτυχὰς τῶν ἐνδυμάτων. Μεγίστη ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ τεχνικὴ δεξιότης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν: εἰς τὰ πρόσωπα ἔγινε χρῆσις μικροτάτων ψηφίδων, ὥστε νὰ ἀποδοθοῦν μὲ λεπτότητα αἱ μεταβάσεις τῶν τόνων τῶν διαφόρων χρωματικῶν πεπέδων.

Ἐκτὸς τῶν μωσαϊκῶν ὁ ναὸς εἶχε καὶ γραπτὴν διακόσμησιν, τῆς ὁποίας εὑρέθησαν ἴχνη μετὰ τὴν πυρκαϊάν. Αὕτη συνίσταται κυριώτατα εἰς τοιχογραφίας κοσμούσας τὸν νότιον ἐσωτερικὸν τοῖχον, ὅπου παριστάνονται σκηναὶ ἁλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ ἐχθρῶν, ἐνῷ οἱ κάτοικοι συρρεύσαντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειον αὐτοῦ ἐναντίον τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι προβαίνουν εἰς ἀνεκδιήγητα μαρτύρια κατ' αὐτῶν ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὄχι μικροτέρας σημασίας εἶναι καὶ αἱ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου ἀνακαλυφθεῖσαι τοιχογραφίαι, τῶν ὁποίων ἔχομεν ὁλόκληρον τὸν εἰκονογραφικὸν κύκλον καὶ μάλιστα χρονολογημένον ἀπὸ τοῦ 1303. Ἀναφέρομεν ἐξ αὐτῶν τὴν «Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ», τῆς ὁποιας σῴζεται τὸ κάτω τμῆμα, ὅπου μὲ μεγάλην παρατηρητικότητα ὁ ἁγιογράφος ἐξεικονίζει τὰ συναισθήματα τῶν διαφόρων μορφῶν ἐκ τοῦ θαύματος τῆς Ἀναλήψεως, καθ' ὅσον ἄλλοι μὲν μὲ ἔκπληξιν, ἄλλοι μὲ θαυμασμόν, ἄλλοι μὲ θρησκευτικὴν ἔκστασιν καὶ ἄλλοι μὲ φόβον καὶ ἀγωνίαν εἰς ποικίλας στάσεις καὶ κινήσεις παρακολουθοῦν τὸν ἀνερχόμενον Χριστόν. Καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἐκκλησίας μικροτέρας σημασίας τοιχογραφίαι συνεπλήρουν τὴν γενικὴν διακόσμησιν, ἥτις ἀπετέλει τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ καλλιτεχνικοῦ συνόλου. Διότι ὅσον ἁπλῆ εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις καὶ λιτὴ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ σκέψις, ἐξωτερικῶς μὲν μὲ βαρεῖαν καὶ καταθλιπτικὴν μορφήν, ἐσωτερικῶς δὲ μὲ στοιχειώδη διάρθρωσιν καὶ τεχνικὴν διαμόρφωσιν, τόσον πλουσία εἶναι τοὐναντίον ἡ διακόσμησις, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρετοῦν καὶ αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ μορφαί. Οἱ κίονες μὲ τὸν χρωματικὸν καὶ γλυπτικόν των διάκοσμον δὲν εἶναι παρὰ μέλη μιᾶς διακοσμητικῆς ἰδέας: μὲ τὴν ἐπανάληψίν των δὲν μᾶς ὑποβάλλουν ἢ δὲν ἐνισχύουν τὸν ἀρχικὸν τεκτονικόν των προορισμὸν τῆς ὑποστηρίξεως, ἀλλὰ μὲ τοὺς χρωματικούς των τόνους συντελοῦν εἰς τὴν ἐντονωτέραν χρωματικὴν ἐντύπωσιν καὶ μὲ τὸν γλυπτικόν των πλοῦτον προσθέτουν νέα στοιχεῖα εἰς τὴν ποικιλωτέραν ἐμφάνισιν τῆς ὅλης εἰκόνος. Διότι ἡ διακόσμησίς των δὲν ἐκφράζει καμμίαν ὀργανικὴν ἰδέαν συντονιζομένην μὲ τὴν λειτουργίαν των, δηλαδὴ τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ βάρους· εἶναι μόνον πεδίον διακοσμητικοῦ παιγνίου διὰ τὴν φαντασίαν τοῦ καλλιτέχνου, ὅστις διὰ νὰ δώσῃ περισσοτέραν ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα ἀναβιβάζει ἐκεῖ ἐπάνω στοιχεῖα τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ κόσμου, κεφαλὰς κριῶν καὶ τανυπτέρυγας ἀετούς, ἐκφυλισμένα ἴσως παλαιὰ χριστιανικὰ σύμβολα, προσηρμοσμένα λίαν καταλλήλως εἰς τὰς διακοσμητικὰς ἀνάγκας, καὶ ἐξ ἄλλου φύλλα ἀκάνθου μὲ τὰς ἀπειλητικὰς αἰχμάς των ἢ τὰ συμπαγῆ καὶ ἀνοικτὰ ἄκρα των, τὰ ὁποῖα ἐξαφνικὴ πνοὴ ἀνέμου ἔχει συνταράξει καὶ κλίνει ἄλλα πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν. Πολὺ περισσότερον οἱ τοῖχοι συντελοῦν εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ ἐπικρατοῦντος διακοσμητικοῦ αἰσθήματος. Μὲ τὴν ἄσχετον πρὸς τὸν προορισμόν των πολυτελῆ καὶ ποικίλην διακόσμησιν ἔχασαν τὴν ὀργανικήν των ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξαίρουν τὰ παριστανόμενα, φυτικὰ κοσμήματα ἢ ἀνθρώπιναι παραστάσεις. Τοὐναντίον ταῦτα καλύπτουν αὐτὴν καὶ μᾶς παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν ἁπλῆς διακοσμουμένης ἐπιφανείας, ἡ ὁποία σκοπεῖ νὰ θέλξῃ καὶ συγκρατήσῃ τὴν προσοχήν. Μὲ ὅσην πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν ἔσπευδον οἱ προσκυνηταὶ εἰς τὴν χάριν τοῦ μεγαλομάρτυρος, μὲ ἄλλην τόσην κατάπληξιν καὶ θάμβος εἰσήρχοντο εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ κατάκοσμον ἐκκλησίαν. Αἱ χρωματισταὶ ἀνταύγειαι τῶν πολυτίμων ποικίλων μαρμάρων τοῦ μεσαίου κλίτους μὲ ἁρμονικοὺς συνδυασμοὺς καὶ πλοῦτον ἐμφανίσεως μοναδικόν, προσέδιδον πανηγυρικὴν ὄψιν εἰς τὸν φωτεινὸν καὶ εὐρὺν χῶρον τόσον καλλιτεχνικὰ διηρθρωμένον μὲ τὰς ἐπαλλήλους στοὰς καὶ τὴν ρυθμικὴν διάταξιν τῶν στηριγμάτων, ἡ ὁποία ἐναλλάσσει τοὺς βαρεῖς στύλους μὲ τοὺς ἐλαφροὺς κίονας καὶ ὁδηγεῖ βαθμηδὸν καὶ μὲ ποικιλίαν πλαστικῆς διακοσμήσεως καὶ χρωματικοῦ τονισμοῦ πρὸς τὸ ἱερόν. Εἰς ταῦτα προσέθετε τὴν λάμψιν τῆς πολυτελοῦς του ἐπιδείξεως, διακόπτον κάπως τὴν κανονικὴν συμμετρίαν, τὸ κομψοτέχνημα τοῦ κιβωρίου, ἐνῷ εἰς τὰ πλάγια κλίτη καὶ τὸν νάρθηκα ἥνωναν εἰς ἠπιώτερον τόνον ἐπάνω ἀπὸ τὰ χρυσᾶ βάθη τὰ ἤρεμα χρώματά των αἱ μωσαϊκαὶ συνθέσεις. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς τὸ βάθος τὰ περιστύλια τῶν πτερυγίων προσέδιδον περισσότερον φῶς καὶ ἐλαφρότητα εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπου ἐπλανᾶτο ἡ χάρις τοῦ ἁγίου, τοῦ ὁποίου ἡ νεαρὰ μορφὴ ἐκόσμει τοὺς τοίχους καὶ τὰς παραστάδας θεραπεύουσα, εὐλογοῦσα, δεομένη ὑπὲρ τῶν πιστῶν.

Μέγα μωσαϊκὸν τοῦ ναοῦ μὲ τὸν ἅγιον Δημήτριον καὶ τοὺς δύο κτίτορας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Παπαγεωργίου*, Μνημεῖα τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ λατρείας τοῦ μεγαλομάρτυρος ἁγίου Δημητρίου ἐν Byzantinische Zeitschrift (1908).—*Οὐσπένσκη*, Περὶ τῶν προσφάτως εὑρεθέντων μωσαϊκῶν τοῦ ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Ρωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. XIV (1909, ρωσιστί).—*Diehl* et *Le Tourneau*, Les mosaïques de Saint Démétrius de Salonique ἐν Monuments Piot (1911).—*Tafrali*, Topographie de Thessalonique (1912), καὶ Mélanges d'archéologie et d'épigraphie byzantine (1913).—*Ἀδ. Ἀδαμαντίου*, Ἡ βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη (1914).—*Γ. Σωτηρίου*, Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ («Ἔκθεσις ἐργασιῶν». Συμπλήρωμα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου 1918).—*Diehl, Le Tourneau et Saladin*, Les monuments chrétiens de Salonique (1918).—*Γ. Σωτηρίου*, Ueber die Ausgrabungen der antiken christlichen Denkmäler in Griechenland ἐν τῷ Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine τ. XI, Bucerest (1924).

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

— **Δημήτριος** ***(μάρτυρες)***. —1) Ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ Διοκλητιανοῦ συλληφθεὶς τῷ 298 καὶ πολλὰ βασανισθείς, τελευταῖον «ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται». Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 15 Νοεμβρίου μετὰ βραχυτάτης βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

— 2) Ἕτερος *Δημήτριος*, ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε ζήσας «λιμῷ τελειωθεὶς» μετὰ τῆς συζύγου Εὐανθίας καὶ τοῦ υἱοῦ Δημητριανοῦ. Ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 11 Σεπτεμβρίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

— 3) Εἷς τῶν δέκα μαρτύρων τῶν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου τῷ 716 μαρτυρησάντων (βλ. μάρτυρες δέκα *οἱ ἐν Χαλκῇ Πύλῃ*).

Σ. Ι. Π.

— **Δημήτριος** ***(ἅγιοι)***.— 1) *Δημήτριος ὁ θαυματουργός*. Ρῶσος φίλος τοῦ ἁγίου Σεργίου καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων τοῦ ἡγεμόνος Δημητρίου Δόνσκοϊ ἤκμαζε κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα διαπρέπων διὰ τὴν ὁσιότητα τοῦ βίου. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐτιμήθη ὡς ἅγιος προστάτης τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπωνομάσθη θαυματουργὸς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν θαυμάτων, ἅτινα εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται.

—2) *Δημήτριος ὁ Λατρηνός*. Μοναχὸς ἐν τῷ ἄνω τῆς Μιλήτου βουνῷ Λάτρῳ (Λάτμῳ), οὗτινος ὑπῆρχε καὶ βιογραφία μὴ ἀνευρεθεῖσα εἰσέτι. Κατετάγη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἁγίους.

— 3) Ἕτερος *Δημήτριος*, σκευοφύλαξ ὢν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ἀναγράφεται ὡς ἅγιος ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 25 Ἰανουαρίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

Ε. Γ. Π.

— **Δημήτριος** *(νεομάρτυρες)*.—1) *Δημήτριος ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει*. Οὗτος ὑπηρετῶν ἐν οἰνοπωλείῳ, τοῦ Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὸ 1784, ἐπενέβη ἡμέραν τινά, ὅπως διαχωρίσῃ Λαζούς τινας Μωαμεθανοὺς διαπληκτισθέντας ἐντὸς τοῦ οἰνοπωλείου. Καταγγελθεὶς εἰς τὴν ἀστυνομίαν ὅτι κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐκείνην δολίως ἐπλήγωσε μὲ μάχαιραν ἕνα τῶν Λαζῶν, ὃν ἄλλος Λαζὸς πράγματι εἶχε πληγώσει, παρεπέμφθη εἰς τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως, ὅστις καλέσας τὸν Δημήτριον εἶπεν εἰς αὐτόν· «ἕνα ἀπὸ τὰ δύο πρέπει νὰ διαλέξῃς, ἢ νὰ γίνῃς Τοῦρκος ἢ ἔχεις νὰ θανατωθῇς». Ἐπειδὴ δ' ὁ Δημήτριος μετὰ παρρησίας ἀπεκρίθη εἰπών: «ἐγὼ οὔτε Τοῦρκον ἐζάρεσα οὔτε Τοῦρκος γίνομαι» καὶ παρ' ὅλας τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ διοικητοῦ ἔμενεν ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστιν του, ὁ διοικητὴς διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ ἐν ᾧ ὑπηρέτει οἰνοπωλείου. Ἡ μνήμη τοῦ νεομάρτυρος τούτου ἑορτάζεται τὴν 27 Ἰανουαρίου κατά τε τὸν Συναξαριστὴν καὶ τὸ Νέον Μαρτυρολόγιον.

— 2) ***Δημήτριος ὁ Πελοποννήσιος***. Ἐν Λιγουδίστῃ τῆς Πελοποννήσου γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, κατέφυγε νέος μετὰ τὸν θάνατον

Digitized by Google

τῆς μητρός του εἰς Τρίπολιν πλησίον Τούρκου κουρέως, ὑπὸ τοῦ ὁποίου περιτμηθεὶς μετωνομάσθη Μεχμέτης. Μετά τινα ἔτη συναισθανθεὶς ὁ Δημήτριος τὸ ἁμάρτημά του, φεύγει εἰς Ἄργος καὶ ἀπ' ἐκεῖ φοβηθεὶς μὴ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων καταφεύγει εἰς τὴν Σμύρνην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μεταξὺ Κυδωνιῶν καὶ Μοσχονησίων μονὴν τοῦ Προδρόμου, ὅπου ἐξομολογηθεὶς εἰς πνευματικὸν πατέρα ἐζήτησε συγχώρησιν τοῦ ἁμαρτήματός του. Λαβὼν δὲ συστατικὸν γράμμα παρὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς πρός τινα ἐν Χίῳ διάσημον πνευματικόν, μετέβη ἐκεῖ καὶ διαμείνας ἐπί τινα χρόνον ἐν μετανοίᾳ καὶ προσευχῇ, ἀπεφάσισε τέλος διὰ μαρτυρικοῦ θανάτου νὰ ἀποπλύνῃ τὸ ἁμάρτημά του. Ἐπανέρχεται λοιπὸν ἐκ Χίου εἰς Ἄργος καὶ μείνας ὀλίγον χρόνον παρά τινι σακελλαρίῳ Ἀντωνίῳ, κατευθύνεται ἔπειτα εἰς Τρίπολιν καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν διοικητὴν ὡμολόγησεν ὅτι εἶναι Χριστιανὸς καὶ ὡς Χριστιανὸς θέλει νὰ ἀποθάνῃ. Ὁ διοικητής, μὴ δυνηθεὶς οὔτε μὲ ἐπαγγελίας οὔτε μὲ ἀπειλὰς κολαστηρίων νὰ μεταπείσῃ τὸν Δημήτριον ν' ἀλλάξῃ γνώμην, διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν τῇ 13 Ἀπριλίου τοῦ 1803. Οἱ Χριστιανοὶ δ' ἔπειτα παραλαβόντες τὸ μαρτυρικὸν λείψανον τὴν μὲν κάραν ἔθαψαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῇ ἐπονομαζομένῃ τῆς Βάρσης. Τὸ μαρτύριον τοῦ νεομάρτυρος τούτου καὶ ᾀσματικὴν ἀκολουθίαν ἔγραψεν ὁ ἱερομόναχος Νικηφόρος ὁ Χῖος ἐν Νέῳ Λειμωναρίῳ (σελ 124—146).

—3) ***Δημήτριος (Μῆτρος) ὁ ἐκ Πελοποννήσου.*** Ἑνδεκαετὴς ἡρπάγη, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὑπὸ Τούρκων καὶ περιτμηθεὶς μετωνομάσθη Μουσταφᾶς. Προσκολληθεὶς εἰς διαφόρους πασάδες ἀπέκτησε πλοῦτον πολὺν καὶ ἀξιώματα καὶ τελευταῖον ἐγένετο καὶ ἔπαρχος (Ἰμπροχόραγας). Ἀλλ' «εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ὁ καλὸς οὗτος Μῆτρος καὶ ταῦτα πάντα ὡς σκύβαλα λογισάμενος», ἐξωμολογήθη εἰς πνευματικὸν πατέρα τὴν ἁμαρτίαν του καὶ ἔκτοτε «ἐπολιτεύετο ὡς εὐλαβὴς Χριστιανὸς χρόνους δέκα». Ὁ διοικητὴς τῆς Τριπόλεως πληροφορηθεὶς τὴν ἀλλαξοπιστίαν τοῦ Δημητρίου καὶ ματαίως προσπαθήσας νὰ μεταπείσῃ αὐτόν, τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακήν, εἶτα δὲ διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν τῇ 21 Μαΐου τοῦ 1794. Τὸ μαρτύριον αὐτοῦ γραφὲν ὑπὸ Μακαρίου, τοῦ πρῴην Κορίνθου, εὕρηται ἐν τῷ Νέῳ Λειμωναρίῳ (σελ. 199).

—4) *Δημήτριος ὁ ἐκ Σαμαρίνης.* Οὗτος μοναχὸς ὢν ἐν Σαμαρίνῃ τῆς Πίνδου συνελήφθη τῷ 1808 ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ὡς ὀπαδὸς τοῦ Εὐθυμίου Βλαχάβα καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, ὃν περιέγραψεν ὁ Πουκεβίλ, πρόξενος τότε τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ Ἀλῇ, αὐτόπτης γενόμενος. «Ἡ παρὰ φύσιν ἐπὶ δεκαήμερον καρτερία αὐτοῦ, ἐπιλέγει ὁ Πουκεβίλ, εἰς σκληροτάτας βασάνους κατέπληξε τὴν Ἤπειρον καὶ παρευθὺς ὁ Δημήτριος ὡς ἅγιος ἐδοξάσθη Τοῦρκος ἐκ Καστορίας, παρευρεθεὶς εἰς τὸ μαρτύριόν του, ἐζήτησε τὸ βάπτισμα, διὸ καὶ κατόπιν ἠξιώθη καὶ οὗτος τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου. Ἐγίνετο λόγος περὶ θαυμάτων γενομένων διὰ μόνης τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ λειτουργοῦ τούτου τοῦ Κυρίου. Ἓν δ' ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκόρεσε τὴν λύσσαν τοῦ σατράπου καὶ ὁ Δημήτριος ἔγινε τὸ ἐξιλαστήριον θῦμα τῆς Θεσσαλίας, ὅπου αἱ βάσανοι καὶ οἱ διωγμοὶ ἔπαυσαν» («Voyage dans la Grèce», Paris 1920, Γ', 92—96 καὶ «Histoire de la régénération de la Grèce», Paris 1829, Α', 294. Πρβλ. *Σάθα* «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς», ἐν Ἀθήναις 1869, σ. 591.—*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, «Οἱ νεομάρτυρες» 197).

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

—5) *Δημήτριος ὁ ἐν Σμύρνῃ.* Ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν χωρίῳ Οὐζοὺν-Κιοπροῦ γεννηθείς, μετέβη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς Σμύρνην, ὅπου ὡς ἁλιεὺς εἰργάζετο. Μείνας ὅμως χρεώστης εἰς τὸν Ὀθωμανὸν ἐνοικιαστὴν τοῦ ἰχθυοτροφείου, ἀπέρριψε πρότασιν τούτου ὅπως συνεχίσῃ τὴν ἐργασίαν του μέχρις ἀποπληρωμῆς τοῦ χρέους του. Ὁ Ὀθωμανὸς συκοφαντεῖ τότε τὸν Δημήτριον, ὅτι δῆθεν εἶχε κάμει ὅρκον νὰ γίνῃ Τοῦρκος ἐὰν ἠρνεῖτο νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐργασίαν του. Ὅθεν προσαχθεὶς πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Σμύρνης καὶ προτρεπόμενος ὑπ' αὐτοῦ ν' ἀλλαξοπιστήσῃ κατὰ τὸν ὅρκον του, ὁ Δημήτριος ἐντόνως ὡμολόγησεν ὅτι Χριστιανὸς γεννηθεὶς ἐννοεῖ καὶ Χριστιανὸς ν' ἀποθάνῃ. Ταῦτα δ' εἰπὼν «ραβδίζεται σκληρότατα καὶ μὲ πολλὰς ἄλλας παιδείας ἀνηλεῶς τιμωρεῖται καὶ ἔπειτα βάλλεται εἰς τὴν φυλακήν». Οὐδενὸς δὲ μέσου ἰσχύσαντος ὅπως μετασαλεύσῃ τὸν Δημήτριον ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ἔδωκεν ὁ διοικητὴς κατ' αὐτοῦ «τὴν τελευταίαν τοῦ θανάτου ἀπόφασιν καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὁ μακάριος» τῇ 10 Ἀπριλίου τοῦ 1763. Ἀγοράσαντες δ' οἱ Χριστιανοὶ τῆς Σμύρνης τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐνεταφίασαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τῇ 10 Ἀπριλίου κατὰ τὸν Συναξαριστὴν καὶ τὸ Νέον Μαρτυρολόγιον (σελ. 183).

—6) *Δημήτριος ὁ Τορναρᾶς.* Ἄγνωστον πόθεν καταγόμενος, ἐγεννήθη κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Οἱ Τοῦρκοι, βασανίσαντες αὐτὸν καὶ ἰδόντες τὸ ἀμετάθετον τῆς γνώμης του ὅπως γίνῃ Τοῦρκος, «διὰ προστάγματος τοῦ κριτοῦ τὸν ἀπεκεφάλισαν» τῇ 19 Μαρτίου τοῦ 1564, καθ' ἃ ἀναγράφει ὁ Συναξαριστὴς καὶ τὸ Νέον Μαρτυρολόγιον (σελ. 54).

— 7) ***Δημήτριος ὁ ἐκ Φιλαδελφείας.*** Ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Μ. Ἀσίας γεννηθεὶς (1632), παρεπείσθη τῷ 1645 ὑπὸ Τούρκων ὅπως ἐξισλαμισθῇ. Εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πρώτου Τούρκου τῆς Φιλαδελφείας «τόσον πολλὰ ηὐδοκίμησε κοντὰ εἰς αὐτόν, ὥστε εἰς ὀλίγον χρόνον ἀπόκτησεν ἀξίαν μεγάλην καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον καὶ ζῷα καὶ ὑπάρχοντα». Ὅταν ὅμως ἔφθασεν εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 25 ἐτῶν, ἐνθυμηθεὶς ὁ Δημήτριος τὴν προγονικὴν εὐσέβειαν ὁμολογεῖ ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῶν συμπαρόντων αὐτῷ μεγιστάνων μὲ παρρησίαν μεγάλην καὶ ζῆλον, ὅτι εἶναι Χριστιανὸς «καὶ διὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἕτοιμος νὰ θυσιασθῇ καὶ νὰ ἀποθάνῃ». Καὶ τότε μὲν ὁ ἡγεμὼν διέταξε καὶ ἐμαστίγωσαν ἀνηλεῶς τὸν Δημήτριον καὶ ἔπειτα ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακήν, ὅπου ὁτὲ μὲν δι' ὑποσχέσεων, ὁτὲ δὲ δι' ἀπειλῶν καὶ τιμωριῶν προσεπάθησαν νὰ πείσουν αὐτὸν νὰ μείνῃ ἐν τῇ πίστει των. Ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπον τὸ ἀμετάθετον τῆς ἀποφάσεώς του, ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκ τῆς φυλακῆς ἐλπίζοντες ὅτι θὰ συνήρχετο μόνος εἰς ἑαυτὸν καὶ θὰ ἔμενε πιστὸς ἐν τῇ θρησκείᾳ των. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος ἐκ τῆς φυλακῆς εἰς τὸ κεντρικώτατον μέρος τῆς Φιλαδελφείας μεταβάς, ὅπου ἦσαν πολλοὶ Τοῦρκοι, ὕβρισε τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ ῥίψας κατὰ γῆς τὸ λευκὸν σαρίκι καὶ τὸ πράσινον ἔνδυμά του ὡμολόγησεν ὅτι εἶναι Χριστιανὸς καὶ Χριστιανὸς θὰ ἀποθάνῃ. Οἱ Ἀγαρηνοὶ παρευθὺς «ἄλλοι μὲ ξύλα, ἄλλοι μὲ πέτρας κτυπῶντάς τον, τὸν ἔρριψαν κατὰ γῆς ὡς νεκρόν». Ἀπ' ἐκεῖ δὲ παραλαβόντες ὡδήγησαν αὐτὸν «εἰς τὸν τόπον τῆς τελειώσεως», ἐκεῖ δὲ φθάσαντες πρῶτον μὲν ἀπέκοψαν ἀμφοτέρους τοὺς πόδας του, ἔπειτα δὲ «παίρνοντες ξύλα καὶ κάρβουνα ἀπὸ ἓν λουτρὸν ἄναψαν φωτίαν καὶ νεκρὸν ὂν τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου τὸ ἔβαλαν εἰς τὴν πυρκαϊάν», καὶ οὕτως ἔλαβεν ὁ Δημήτριος τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου ἐν ἡλικίᾳ 25 ἐτῶν, τῇ 2 Ἰουνίου τοῦ 1657, ὅτε καὶ ἡ μνήμη του ἑορτάζεται κατὰ τὸν Συναξαριστὴν καὶ τὸ Νέον Μαρτυρολόγιον (σελ. 74).

— 8) ***Δημήτριος ὁ Χῖος.*** Γεννηθεὶς ἐν Παλαιοκάστρῳ τῆς Χίου ἐκ γονέων πτωχῶν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς συνάντησιν τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Ζαννῆ καὶ ἐκεῖ συνειργάζετο μετ' αὐτοῦ. Μετά τινα δ' ἔτη ἀρραβωνισθεὶς μετά τινος νέας ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀπεπέμφθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ περιελθὼν εἰς μεγάλην πενίαν μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ σεϊχουλισλάμη πρὸς εἴσπραξιν χρημάτων, ἅτινα ὠφείλοντο αὐτῷ ἐκ πωλήσεως ὑφασμάτων. Ἡ κόρη τῆς οἰκογενείας τρωθεῖσα ἐξ ἔρωτος πρὸς τὸν Δημήτριον, ἐδέχθη αὐτὸν καὶ προσφέρουσα «καφὲ καὶ ἕνα τσιμπούκι τοῦ λέγει τώρα δὲν ἔχεις νὰ γλυτώσῃς ἀπὸ τὰς χεῖράς μου· ἢ πρέπει νὰ γένῃς Τοῦρκος ἢ νὰ κοπῇ ἡ κεφαλή σου καὶ νὰ χάσῃς τὴν ζωήν σου». Ταραχθεὶς ὁ Δημήτριος ἐκ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης ὁμιλίας τῆς κόρης καὶ φοβηθεὶς μὴ χάσῃ τὴν ζωήν του ἠλλαξοπίστησε καὶ ἔμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ σεϊχουλισλάμη. Ἀλλὰ μετὰ δύο μῆνας συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν δραπετεύει εἰς τὴν οἰκίαν Χριστιανοῦ τινος ἐν Σταυροδρομίῳ ὅπου καλέσας κρυφὰ τὸν ἀδελφόν του καὶ πνευματικὸν πατέρα ἐξωμολογήθη πρὸς αὐτόν, μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἔγραψε δ' ἔπειτα καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πατέρα του ἐξιστορῶν τὸ φοβερὸν πάθημά του καὶ παρουσιασθεὶς θαρραλέος πρὸς τὸν καϊμακάμην ὡμολόγησεν ὅτι ἐν παραφροσύνῃ ἀλλαξοπιστήσας βεβαιώνει νῦν ὅτι Χριστιανὸς ἐγεννήθη καὶ Χριστιανὸς θέλει νὰ ἀποθάνῃ. Ὁ καϊμακάμης δι' ἠπίων λόγων καὶ ὑποσχέσεων κατ' ἀρχάς, δι' ἀπειλῶν καὶ ποικίλων βασάνων κατόπιν μὴ δυνηθεὶς νὰ κάμῃ τὸν Δημήτριον ν' ἀλλάξῃ γνώμην, παρέπεμψεν αὐτὸν πρὸς τὸν κριτὴν τῆς πόλεως, ὅστις τὰ αὐτὰ μέσα μάτην μεταχειρισθεὶς διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν τῇ 29 Ἰανουαρίου 1802. Τὸ δ' ἱερὸν λείψανον παραλαβόντες Χριστιανοί τινες ἔθαψαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς νήσου Πρώτης. Τὸν βίον τοῦ Χιοπολίτου νεομάρτυρος Δημητρίου καὶ ᾀσματικὴν ἀκολουθίαν εἰς αὐτὸν ἔγραψεν ὁ ἐπιφανὴς διδάσκαλος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος ἐν Νέῳ Λειμωναρίῳ (σελ. 18—35)

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ

— **Δημήτριος**, *ἡγεμὼν τῶν Ἀλβανῶν.* Ἔζησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἑνετοὶ ἤρχισαν ἐγκαθιστάμενοι ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου. Τότε ὁ Δημήτριος οὗτος, ἡγεμὼν ἔθνους ἀναφαινομένου καὶ λαμβάνοντος πολιτικὴν ὕπαρξιν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ἑνετοῦ δουκὸς τοῦ Δυρραχίου Μαρίνου Βαλαρέσσου, τῇ ὑποκινήσει τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Ἀγγέλου Κομνηνοῦ. Ἡ ἐπιδρομὴ ὅμως τοῦ Δημητρίου ἀπέτυχε, διότι ὁ Ἑνετὸς δοὺξ κατώρθωσε νὰ κινήσῃ ἐναντίον του τὰς πρὸς Β. τοῦ Δυρραχίου ἐγκατεστημένας σλαυϊκὰς φυλὰς καὶ οὕτως ἠνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὰ δυσπρόσιτα ὄρη τῆς χώρας του. Ἡ ἀποτυχία αὕτη τοῦ Δημητρίου ἠνάγκασε τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῶν Ἑνετῶν καὶ νὰ συνομολογήσῃ τὴν σύμβασιν τοῦ 1210.

ΚΑΨ.

— **Δημήτριος** *ὁ* ***Μομφερρατικός,*** *βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης.* Ἦτο υἱὸς τοῦ πρώτου Φράγκου βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφατίου, τὸν ὁποῖον, πεσόντα ἔν τινι συμπλοκῇ κατὰ τῶν Βουλγάρων 1207), διεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀνήλικος ἐτέθη ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ κόμιτος τῆς Βιανδράτης (πόλεως τῆς Ἰταλίας) Ὀβέρτου. Ἀντὶ τοῦ νεαροῦ Δημητρίου ἀνέλαβε τότε τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ὡς ἐπίτροπος αὐτοῦ, ἡ μήτηρ του Μαργαρίτα ἡ Οὐγγαρική, ἔχουσα ὡς κυριώτατον σύμβουλον τὸν μαρκίονα τῆς Βοδονίτζης, μέχρι τοῦ 1222, ὅτε ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Ἄγγελος ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης κατέλαβεν αὐτὴν καὶ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα. Κατὰ τοῦ Θεοδώρου ἐπῆλθε πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου του ὁ Δημήτριος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του μαρκίωνος Γουλιέλμου τοῦ Μομφερρατικοῦ, ἡγούμενος στρατοῦ, ὅστις συνηθροίσθη τῇ μερίμνῃ καὶ ταῖς δαπάναις τοῦ πάπα Ὁνωρίου τοῦ Γ'. Ὅτε ὅμως ὁ στρατὸς οὗτος ἔφθασεν εἰς Θεσσαλίαν, ἀπέθανεν ὁ Γουλιέλμος, δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται. Τὸ ἀτύχημα τοῦτο κατετάραξε τὸν Δημήτριον, ἄνθρωπον ἀσθενοῦς χαρακτῆρος, καὶ προεκάλεσε τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε μετά τινα ἔτη (1227).

ΚΑΨ.

— **Δημήτριος** ***Ἄγγελος,*** *δεσπότης Θεσσαλονίκης.* Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου, ὅστις ἠναγκάσθη, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Ἰωάννου Βατάτζη, νὰ παραιτηθῇ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος καὶ νὰ δεχθῇ νὰ ἄρχῃ τῆς Θεσσαλονίκης ὡς ὑποτελὴς τοῦ Βατάτζη, μὲ τὸν τίτλον τοῦ δεσπότου (1242). Ὁ Δημήτριος διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην ἦτο τόσον ἀδέξιος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ δεσποτάτου του καὶ ἔζη τόσον ἀκόλαστον βίον, ὥστε ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς δεσποτείας του προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Θεσσαλονικέων. Τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπωφελήθη ὁ Βατάτζης καὶ εἰσελθὼν εἰς Θεσσαλονίκην μετὰ τὰς κατὰ τῶν Βουλγάρων νίκας του συνέλαβε τὸν Δημήτριον καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς τὰ Λεντιανά, ἥνωσε δὲ τὸ δεσποτᾶτον Θεσσαλονίκης μετὰ τοῦ κράτους του. Οὕτως ὁ Δημήτριος Ἄγγελος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος δεσπότης τῆς Θεσσαλονίκης.

ΚΑΨ

— **Δημήτριος Α'**, ***Ἀλεξάνδροβιτς,*** *μέγας ἡγεμὼν τῆς* ***Ρωσίας.*** Ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος ἁγίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νιέφσκη, γεννηθεὶς τῷ 1234 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1294. Διεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν θεῖον αὐτοῦ Βασίλειον Ἰαροσλάβιτς, ἀνεγνώρισαν δὲ αὐτὸν ὡς ἡγεμόνα των καὶ οἱ πολῖται τοῦ Νόβγοροδ. Οἱ Ρῶσοι ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦσι τρομερὰν τὴν περίοδον τῆς βασιλείας αὐτοῦ, διότι ἡ Ρωσία ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους ἐμφυλίους σπαραγμοὺς καὶ ἔπαθε πολλὰ ἐκ τῶν ταταρικῶν στιφῶν. Ὁ Δημήτριος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς ῥῆξιν μετὰ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Νόβγοροδ, ἣν καθυπέταξεν αἰχμαλωτίσας πολλοὺς τῶν κατοίκων της, διότι οὗτοι πιστεύσαντες εἰς βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐπεχείρησαν ν' ἀνακτήσωσι τοὺς ἀρχαίους δημοκρατικούς των θεσμούς. Ὅπως παρακωλύσῃ τοῦ λοιποῦ τὸν ἐλεύθερον κατάπλουν τῶν Σουηδῶν καὶ τῶν Γερμανῶν εἰς τὰ παράλια τοῦ Φιννικοῦ κόλπου, ἀνήγειρε τὸ λίθινον φρούριον τοῦ Κοπόριγιε. Ἀλλ' ἡ ἀνέγερσις τούτου ἐγένετο ἀφορμὴ δεινοτάτης ῥήξεως μεταξὺ λαοῦ καὶ ἡγεμόνος, καθ' ὅσον οἱ πολῖται ἀνθίσταντο εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ὅπως ἐγκαταστήσῃ ἰδίαν φρουράν. Ἀποχωρήσας τότε ὁ Δημήτριος εἰς Βλαδιμίρ παρεσκευάσθη εἰς πόλεμον, εἶτα δὲ εἰσελάσας εἰς τὴν ἡγεμονίαν ἐπόρθησε πολλὰς κωμοπόλεις αὐτῆς, οὕτω δὲ ἐξηνάγκασε τοὺς πολίτας της νὰ δεχθῶσι φρουρὰν ἐν Κοπόριγιε. Ἀλλ' οἱ πολῖται ἐμελέτων ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ, ἥτις καὶ ἐπῆλθε μετ' ὀλίγον. Ὁ ὑστερότοκος ἀδελφὸς τοῦ Δημητρίου Ἀνδρέας, θέλων νὰ σφετερισθῇ τὸν θρόνον τῆς μεγάλης ἡγεμονίας, μετέβη εἰς τὰ ταταρικὰ στίφη, διὰ κολακειῶν δὲ καὶ δώρων κατώρθωσε ν' ἀποστάσῃ παρὰ τοῦ χάνη διάταγμα ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὡς μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ρωσίας. Ταταρικὸς στρατὸς προελάσας πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως καὶ ἐνθρόνισιν τοῦ Ἀνδρέου, ἐξεπόρθησε καὶ ἠρήμωσε τὰς ἡγεμονίας τοῦ Μουρόμ, Σουσδάλ, Βλαδιμίρ, Ροστὶβ καὶ Τβέρ. Ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ φρούριον Κοπόριγιε, ἀλλ' ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τῶν πολιτῶν τοῦ Νόβγοροδ, οἵτινες κατεδαφίσαντες τὸ φρούριον προσεκάλεσαν ὡς ἡγεμόνα αὐτῶν τὸν Ἀνδρέαν. Ὁ Δημήτριος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔδαφος τῆς χώρας του. Πληροφορηθεὶς ὅμως ὅτι οἱ Μογγόλοι ἀπῆλθον τῆς Ρωσίας, μετέβη εἰς Τερεσλάβ, ἔνθα οἱ κάτοικοι ἐτάχθησαν μετ' αὐτοῦ, οὕτω δὲ ἤρξατο ἐκ νέου ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Ἀνδρέας ἐκάλεσεν ἐκ νέου εἰς βοήθειαν αὐτοῦ τοὺς Μογγόλους, οἵτινες εἰσελάσαντες εἰς Ρωσίαν τὴν ἐλεηλάτησαν,

Digitized by Google

τοιουτοτρόπως δὲ χάριν τῆς φιλαρχίας των οἱ Ρῶσοι ἡγεμόνες ἐθυσίαζον καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως. Ὁ Δημήτριος μετεχειρίσθη τὰς αὐτὰς δολοπλοκίας τοῦ ἀδελφοῦ του· διὰ κολακειῶν καὶ δώρων ἐπεδίωξε τὴν βοήθειαν τοῦ πανισχύρου στρατηγοῦ τῶν Τατάρων Νογάϊ, ὅστις πεισθεὶς περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἐκπτώτου ἡγεμόνος τὸν ἀποκατέστησαν εἰς τὰς κτήσεις του. Οἱ δύο ἀδελφοὶ διηλλάγησαν φαινομενικῶς, διότι ὁ Ἀνδρέας ἐρραδιούργει ἀδιακόπως τὸν Δημήτριον πρὸς τὸν Νογάϊ ὡς ἐπικίνδυνον. Οὗτος ἐπιληφθεὶς τῆς εὐκαιρίας ἐξαπέλυσεν ἐκ νέου τοὺς στρατούς του πρὸς λαφυραγωγίαν εἰς τὴν Ρωσίαν, οἵτινες ἐθανάτουν τοὺς ἀνθρώπους ὡς πτηνά, ὡς λέγει Ρῶσος χρονογράφος, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου εἰς τὸ θηριῶδες ἔργον των. Ἄπειροι πόλεις καὶ κωμοπόλεις ἐκυριεύθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι ᾐχμαλωτίσθησαν, αἱ γυναῖκες καὶ αἱ νεάνιδες ἠτιμάσθησαν καὶ οἱ κληρικοὶ ἐκρεουργήθησαν. Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστροφῆς οἱ εὐπατρίδαι καὶ ὁ λαὸς ὤμοσαν ἀντίστασιν μέχρις ἐσχάτων καὶ συνήγειραν στρατὸν πολυάριθμον. Ὁ λαὸς προσέτρεχε πανταχόθεν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ἡ δὲ κοινὴ ἀγαλλίασις ἐπετάθη, ὅτε ὁ εἰκοσαετὴς πρίγκιψ Μιχαὴλ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν. Ὁ ἀνάξιος ἡγεμὼν Ἀνδρέας ὡδήγησε τοὺς Ταταρους κατὰ τῆς Τβέρ, ὅπου ἐστρατοπέδευεν ὁ Μιχαὴλ μετὰ τοῦ ὁπλισθέντος λαοῦ. Ἀλλ' οἱ Τάταροι πληροφορηθέντες ὅτι παρεσκευάζετο ἰσχυρὰ ἀντίστασις ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐστράφησαν πρὸς τὸ Νόβγοροδ, ὅπου ἐγκαταστήσαντες τὸν Ἀνδρέαν ἡγεμόνα ἀπῆλθον τῆς Ρωσίας. Ὁ Δημήτριος, κατάπονος ἐκ τῶν ἀδιακόπων πολέμων, συνδιαλλάγη πρὸς τὸν Ἀνδρέαν, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. Θ. Β.

— **Δημήτριος Β' *Μιχαήλοβιτς*,** *μέγας ἡγεμὼν τῆς* ***Ρωσίας.*** Ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Μιχαήλ, φονευθέντος κατὰ διαταγὴν τοῦ χάνη τῶν Τατάρων Οὐσβέκ, κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἀμφισβητοῦντος τὸν θρόνον πρίγκιπος Γεωργίου, γαμβροῦ τοῦ χάνη, ὅστις ἀνηγόρευσεν αὐτὸν μεγάλον ἡγεμόνα· ἐγεννήθη τῷ 1285 καὶ ἀπέθανε τῷ 1325. Ὁ Δημήτριος Μιχαήλοβιτς εὑρίσκετο ἐν τῇ πόλει Τβέρ, ὅπου ἐπληροφορήθη τὰ καθέκαστα τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Γεωργίου εἰς τὴν πρωτεύουσαν Βλαδιμίρ. Ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Δημητρίου καὶ οἱ μεγιστᾶνες τῆς Τβὲρ εὑρίσκοντο εἰς χεῖρας τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Γεωργίου, ὅστις ἐκράτησε τούτους αἰχμαλώτους καὶ παρεσκευάζετο ὅπως ἐκστρατεύσῃ εἰς Τβὲρ καὶ ἐξολοθρεύσῃ πάντας τοὺς ἀπογόνους τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Μιχαήλ. Ὁ Δημήτριος, οὐδόλως φοβούμενος τὸν πόλεμον, ἐπεθύμει ν' ἀπαλλάξῃ πρότερον τὸν ἀδελφόν του καὶ τοὺς μεγιστᾶνας τῆς Τβέρ, διὸ πέμψας πρὸς τὸν Γεώργιον τὸν ἐπίσκοπον τῆς Τρὲβ Βαρσάνωφ, συνωμολόγησεν εἰρήνην μετ' αὐτοῦ, καταβαλὼν δισχίλια ρούβλια καὶ ὑποσχεθεὶς ὅτι δὲν θὰ διημφεσβήτει οὐδέποτε τὴν μεγάλην ἡγεμονίαν. Ἐξαπατηθεὶς ὁ Γεώργιος ἐκ τῆς ὁμολογίας ταύτης διέτριβεν ἥσυχος εἰς Νόβγοροδ ὅπου ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Δημήτριος ἀθετήσας τὴν ὑπόσχεσίν του μετέβη εἰς τὸν χάνην Οὐσβὲκ καὶ ἐζήτει τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος. Τῷ 1323 ὁ χάνης πεισθεὶς παρ' αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς Ρωσίαν τὸν πρεσβευτήν του Μπούγαν μετὰ διατάγματος ἀνυψοῦντος τὸν Δημήτριον εἰς μεγάλον ἡγεμόνα τοῦ Βλαδιμίρ. Κινηθεὶς κατὰ τῆς πόλεως ταύτης ὁ Γεώργιος ἐκινδύνευσε καθ' ὁδόν, καθ' ὅσον ὁ ἀδελφὸς τοῦ Δημητρίου Ἀλέξανδρος, ἐπιτεθεὶς ἐναντίον του, διήρπασε τὰς ἀποσκευάς του καὶ τὸ ταμεῖον αὐτοῦ. Ἠναγκάσθη οὕτω νὰ καταφύγῃ εἰς Πσκὸβ καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν κατοίκων του. Οὗτοι ὅμως, καίτοι δεχθέντες αὐτὸν εὐνοϊκῶς, οὐδεμίαν τῷ παρέσχον στρατιωτικὴν βοήθειαν, ὡς ἐκ τούτου δ' ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ καὶ πάλιν εἰς Νόβγοροδ. Μαθὼν ὅμως ὅτι ὁ Δημήτριος Μιχαήλοβιτς ἡγεῖτο ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ὁ δὲ λαὸς εὐγνωμονῶν πρὸς τὸν πατέρα ἐτάσσετο ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ πενθερῷ του χάνῃ, πιστεύων ὅτι θ' ἀνέκτα τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτῆς τὸν θρόνον τῆς μεγάλης ἡγεμονίας. Ἀλλὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀπῆλθεν εἰς τὸν χάνην καὶ ὁ Δημήτριος Μιχαήλοβιτς. Οὕτω κατὰ τὴν ἀνώμαλον ταύτην ἐποχὴν ὑφίσταντο δύο μεγάλοι ἡγεμόνες, τῶν ὁποίων τὰς ἀξιώσεις ἐπρόκειτο νὰ κρίνῃ τελεσιδίκως ὁ Τάταρος ἡγεμών. Ὁ Δημήτριος πρὸ τῆς θέας τοῦ ἐχθροῦ ἀναμνησθεὶς τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός του καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ παραφορᾶς ἐνέπηξε τὸ ξίφος του εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν Γεώργιος ἀπέθανεν ἀμέσως, ὁ δὲ Δημήτριος, ἀφοῦ ἐπὶ δεκάμηνον ἐκρατήθη ἐγκάθειρκτος, ἐθανατώθη εἰς ἣν θέσιν καὶ ὁ πατήρ του ἐσφάγη. Θ. Β.

— **Δημήτριος Γ' *Κωνσταντίνοβιτς*.** Μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας, γεννηθεὶς ἐν Σουσδὰλ τὴν 7 Ἀπριλίου 1338 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1391. Μετὰ τὸν θάνατον ἐν Μόσχᾳ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Ἰβὰν Ἰβάνοβιτς (1359), ὁ χάνης τῶν Τατάρων ἐξέλεξε μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων ὡς διάδοχον τοῦ Ἰωάννου τὸν Δημήτριον Κωνσταντίνοβιτς, ἀπόγονον τοῦ Ἰαροσλὰβ Β' (1360). Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐπῆλθε περίοδος ἐμφυλίων σπαραγμῶν τῶν Τατάρων. Τότε ὁ υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος μεγάλου ἡγεμόνος Ἰβὰν Ἰβάνοβιτς Δημήτριος, μόλις ἄγων τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀμφισβητήσας τὴν μεγάλην ἡγεμονίαν προσεκάλεσε τὸν Δημήτριον Κωνσταντίνοβιτς παρὰ τῷ νέφ χάνῃ, ὅπως εἰρηνικῶς λύσῃ οὗτος τὸ ζήτημα. Ὁ χάνης Μουροὺτ δικάσας ἀνεκήρυξε μέγαν ἡγεμόνα τὸν Δημήτριον Ἰβάνοβιτς τῆς Μόσχας, ἄρχοντα πάντων τῶν Ρώσων ἡγεμόνων. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χάνης δὲν ἠδύνατο, ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ κράτους του περισπασμῶν, ν' ἀποστείλῃ στρατεύματα εἰς Ρωσίαν, ὅπως ἐπιβάλῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὁ δὲ Δημήτριος Κωνσταντίνοβιτς, ἀδιαφορῶν περὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ χάνη, ἀπέφευγε νὰ ἐκκενώσῃ τὸ Βλαδιμὶρ καὶ ἀπέλθῃ εἰς Σουσδάλ, οἱ εὐπατρίδαι τῆς Μόσχας ἐξεστράτευσαν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δεκατετραετοῦς ἡγεμόνος των. Ὁ Δημήτριος Κωνσταντίνοβιτς, μὴ προσδοκῶν τὴν ἐκ Μόσχας ἐπίθεσιν, εὑρέθη ὅλως ἀνέτοιμος ὅπως ἀντιμετωπίσῃ αὐτὴν καὶ παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου ἀπῆλθεν εἰς Σουσδὰλ τῷ 1362, ὁμολογήσας πίστιν εἰς τὸν μεγάλον ἡγεμόνα. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Δημήτριος Δ' *Ἰβάνοβιτς*,** *μέγας ἡγεμὼν τῆς* ***Ρωσσίας***, ἐπικληθεὶς *Ντονσκόη*. Ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ρωσίας Ἰβὰν Ἰβάνοβιτς, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1349 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1389. Ἐστερήθη τοῦ πατρός του εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἡγεμονὶς Ἀλεξάνδρα, κηδεμονεύουσα τὸν ἀνήλικον ἡγεμόνα, ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον τὴν 12 Νοεμβρίου 1359, ἀνέθεσεν εἰς τὸν μητροπολίτην Μόσχας Ἀλέξιον καὶ εἰς πιστοὺς μεγιστᾶνας, ὅπως μεριμνῶσι περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων καὶ τοῦ ἀνηλίκου ἡγεμόνος. Ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τούτων παῖς ἔτι ὁ Δημήτριος Ἰβάνοβιτς ἠμφεσβήτησε τὴν μεγάλην ἡγεμονίαν (βλ. λ. Δημήτριος Γ') καὶ κατέλαβε ταύτην τῷ 1362. Ἡ φιλαρχία ὅμως τῶν ἡγεμόνων τῆς Ρωσίας προεκάλει ἀδιακόπως ταραχὰς καὶ ἐμφυλίους πολέμους, εἰς οὓς ἀνεμίγνυον τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ρωσίας· οὕτω καὶ ἐκ τρίτου εἰσέβαλον εἰς τὴν Ρωσίαν οἱ Λιθουανοί, ἀλλ' ὑπεχρεώθησαν εἰς ὑπογραφὴν νέας συνθήκης εἰρήνης μετὰ τοῦ Δημητρίου Δ'. Ἕτεροι ὅμως πολὺ μεγαλύτεροι κίνδυνοι ἠπείλουν τὴν Ρωσίαν, ἀπὸ τοῦ Ρᾶ, διότι ἐν Νόβγοροδ ἐσφάγησαν οἱ χίλιοι ἄνδρες τῆς φρουρᾶς τῶν Τατάρων, ὧν ὁ ἀρχηγὸς ὤμοσε τὸν ὄλεθρον τοῦ Δημητρίου Δ'. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἀνέπτυξεν οὗτος ἔκτακτον δραστηριότητα, ὅπως ἀντιταχθῇ κατὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἑνώσας πάντας τοὺς ἡγεμόνας ὑπὸ τὰς σημαίας του, ἡγούμενος δὲ φοβερᾶς στρατιᾶς ἐπολιόρκησε κατ' ἀρχὰς τὴν Τβέρ, τῆς ὁποίας ὁ ἡγεμὼν μόνος ἀνθίστατο ἐξ ὅλων καὶ εὑρίσκετο εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν Τατάρων. Μετὰ μικρὸν ἐξηνάγκασεν αὐτὸν εἰς ὑποταγήν. Εἶτα κηρυχθεὶς πολέμιος τῶν Τατάρων ἐστράφη κατὰ τῶν Βουλγάρων τοῦ Καζάν. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς πυρπολήσας τὰς κώμας καὶ τὰ ποταμόπλοια τούτων ἠνάγκασε τοὺς κυριάρχους αὐτῶν Ὀσμὰν καὶ Μακμὰτ-Σαλτὰν νὰ ὑποταχθῶσι.

Τῷ 1377 ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τατάρων ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ρωσίας, ὁ δὲ ἀρχηγός των Ἀράπσας, νᾶνος μὲν τὸ ἀνάστημα, κατὰ τοὺς χρονογράφους, μεγάθυμος ὅμως στρατηγός, ἐπέπεσε κατὰ τῶν Ρώσων, οἵτινες μὴ προσδοκῶντες ἐπίθεσιν ἦσαν ἀπαράσκευοι, διεσκόρπισεν αὐτοὺς καὶ ἐφάνη πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Κάτω Νόβγοροδ. Ἐκδικήσας οὕτω τὴν σφαγὴν τῆς ταταρικῆς φρουρᾶς ὁ Ἀράπσας, ἀπεχώρησε συναποκομίζων ἄπειρα λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους. Ἀντεπελθὼν ὁ Δημήτριος Δ' καὶ συναντήσας τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρεζάν, ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγήν, χιλιάδες δὲ Τατάρων ἐφονεύθησαν καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὸν ποταμόν. Ἡ περίλαμπρος αὕτη νίκη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τῶν Ρώσων κατὰ τῶν Τατάρων ἀπὸ τοῦ 1224, καταδείξασα τὴν ἀλλοίωσιν ἣν ὑπέστη ὁ πολεμικὸς χαρακτὴρ τῶν ἀπογόνων τοῦ Τζιγκὶς χάν.

Ὁ Τάταρος μονάρχης Μαμάϊ, ὅπως ἐκδικήσῃ τὴν ἧτταν τῶν στρατευμάτων του καὶ θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας του, συνεμάχησε μετὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Λιθουανίας καὶ τῆς Ρεζάν, συνεκέντρωσε δὲ τὸν στρατόν του πέραν τοῦ Δόνα. Τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1380 ὁ ρωσικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Δημήτριον διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Τατάρων ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κολκόβ, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν αὐτούς. Ὁ Δημήτριος Δ', συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ εὐπατριδῶν, περιῆλθε τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, κατὰ τοὺς χρονογράφους, οἱ πεσόντες ἀμφοτέρωθεν ἀνήρχοντο εἰς διακοσίας χιλιάδας. Εἰς τεκμήριον εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς πεσόντας ἀγωνιστάς, ἡ ρωσικὴ Ἐκκλησία ὥρισεν ὅπως ἑορτάζεται εἰς αἰῶνας ἡ μνήμη αὐτῶν κατὰ τὸ κληθὲν Σάββατον τοῦ Δημητρίου, μεταξὺ τῆς 18 καὶ 26 Ὀκτωβρίου. Οὕτω διὰ μιᾶς καὶ μόνης μάχης ἀπήλλαξε τὴν Ρωσίαν τοῦ φοβεροῦ αὐτῆς ἐχθροῦ. Δοξάζοντες τὸν Δημήτριον οἱ Ρῶσοι ἀπεκάλεσαν αὐτὸν δεύτερον Ἰαροσλὰβ τὸν Μέγαν καὶ Ντονσκόη, ὡς ἐκ τοῦ μέρους ὅπου διεξήχθη ἡ μάχη, ἥτις ἦτο ἡ μεγίστη τῆς Ρωσίας μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Πέτρου.

Ὁ Μαμάϊ, ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του, κατέφυγεν εἰς Θεοδοσίαν, ὅπου ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων τοὺς ὁποίους πρὸς ἁρπαγὴν τῶν θησαυρῶν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ. Ὁ νέος χάνης Τοκταμὺσχ παρεσκεύασε νέαν εἰσβολὴν εἰς Ρωσίαν, ἐπειδὴ δὲ οἱ Ρῶσοι δὲν ἐφαίνοντο πρόθυμοι πρὸς ἀνάληψιν νέου ἀγῶνος, ἀκωλύτως ἐβάδισεν οὗτος κατὰ τῆς Μόσχας, ἣν καὶ ἐπολιόρκησεν. Ὁ Δημήτριος Δ' εὑρίσκετο ἐν Κοστρομᾷ προσπαθῶν νὰ συλλέξῃ στρατόν, κατὰ τὴν ἀπουσίαν δὲ αὐτοῦ ἡ πόλις ἐστασίασεν. Ὁ Τοκταμὺσχ ἀποτυχὼν ὅπως καταλάβῃ δι' ἐφόδου τὴν πόλιν κατέφυγεν εἰς δόλον· ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους ὅτι ἀγαπῶν αὐτοὺς ὡς ὑποτελεῖς του, ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀποχωρήσῃ ἂν προσεφέροντο εἰς αὐτὸν δῶρα δηλωτικὰ τῆς ὑποταγῆς των, τὴν διαβεβαίωσιν δὲ ταύτην ἔδιδον καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν Τάταρον ἡγεμόνες τοῦ Κάτω Νόβγοροδ. Ἀπατηθέντες οἱ πολῖται τῆς Μόσχας ἠνέωξαν τὰς πύλας αὐτῆς, δοθέντος δὲ συνθήματος ἤρξατο ὑπὸ τῶν Τατάρων ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία της. Ὁ Τοκταμὺσχ ἀπῆλθε τέλος, ἀφοῦ ἐπέφερε τὸν ὄλεθρον εἰς πλείστας τῶν ἐπαρχιῶν τῆς μεγάλης ἡγεμονίας.

Ἐπιστρέψας εἰς Μόσχαν ὁ Δημήτριος, ἀνέλαβε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δραστηριότητα, ὅπως ἀνορθώσῃ τὴν Ρωσίαν ἐκ τῶν ἐρειπίων. Οὕτω τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς χώρας του, ὁτὲ μὲν πολεμῶν τοὺς ἀδιαλλάκτους ἡγεμόνας, οὓς ὑπέτασσε χωρὶς ν' ἀφαιρῇ τὰ δικαιώματα αὐτῶν, ὁτὲ δὲ φιλικῶς συμβιβαζόμενος μετ' αὐτῶν. Οὕτως ἠδυνήθη νὰ ἐπαναδώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τοὺς ὑπηκόους του. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν, κηρύξας διάδοχον τῆς μεγάλης ἡγεμονίας τὸν υἱόν του Βασίλειον, ἄγοντα τὸ δέκατον ἕβδομον ἔτος. Ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, τὴν δὲ ἐπικήδειον τελετὴν ἐτέλεσεν ὁ παρεπιδημῶν ἐν Μόσχᾳ Ἕλλην μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Θεογνώστης.

Μεταξὺ τῶν ἀξιομνημονεύτων τῆς βασιλείας του εἶναι καὶ αἱ μετὰ τῶν Ἑλλήνων σχέσεις. Οἱ Ἕλληνες καταπιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπεδήμουν εἰς Ρωσίαν. Ἡ Ἑλλὰς ἐγγίζουσα εἰς τὴν πτῶσίν της συνεδέθη στενῶς μετὰ τῆς ἀναδεικνυομένης τότε Ρωσίας, οἱ δὲ λόγιοι αὐτῆς τοσοῦτον ἠγάπων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὥστε ὁ μητροπολίτης Ἀλέξιος ὑπέγραφεν ἑλληνιστὶ τὰ ἔγγραφά του. Ὁ Δημήτριος ἐπεδαψίλευε τὰς περιποιήσεις αὐτοῦ εἰς πάντας τοὺς μεταβαίνοντας εἰς Μόσχαν Ἕλληνας, οἱ πολυάριθμοι δὲ Ρῶσοι, μεταβαίνοντες χάριν ἐμπορίας ἢ εὐλαβείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, διέτριβον ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δημητρίου προσηλυτίσθησαν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Πέρμ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Δημήτριος, *Ἰβάνοβιτς, τσάρεβιτς τῆς Ρωσίας.*** Γεννηθεὶς τῷ 1581 ἐν Μόσχᾳ, ἀπέθανεν ἐν Οὔγλιτς τὴν 15 Μαΐου 1591, ἡ δὲ ρωσικὴ Ἐκκλησία ἔταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μαρτύρων. Ἦτο υἱὸς τοῦ τσάρου Ἰβὰν Δ' τοῦ Τρομεροῦ ἐκ τοῦ ἑβδόμου γάμου του, ἀπεδόθη δὲ εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ τσάρεβιτς, ἤτοι τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου, καθ' ὅσον ὑπῆρχε φόβος μὴ ἀποθάνῃ ἄτεκνος ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς Θεόδωρος· οὗτος ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον κατέλιπε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν γυναικάδελφόν του Βορὶς Γκουτουνώφ, ὅστις, φιλοδοξῶν τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου, ἀπεφάσισε ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ Δημητρίου. Περιώρισεν οὕτω τὸν νεαρὸν τσάρεβιτς εἰς Οὔγλιτς μετὰ τῆς μητρός του Μαρίας Θεοδώροβνας.

Ἐν Ρωσίᾳ εἶχεν ἐμπνεύσει ὁ παῖς οὗτος μεγάλας ἐλπίδας, αἵτινες διεσκεδάσθησαν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του. Ὁ θάνατός του παρέμεινε μυστηριώδης, μεταξὺ δὲ τῶν ἱστορικῶν ὑπάρχουν διαφωνίαι ἐὰν ἐπῆλθε τυχαίως ἢ κατόπιν ἐγκλήματος. Τὸ παιδίον εὑρίσκετο μετὰ τῆς παιδαγωγοῦ του Βασιλικῆς Βολκώφ καὶ δύο ἑτέρων γυναικῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἀνακτόρου, ἐκράτει δὲ μάχαιραν, δι' ἧς ἔκοπτε ξύλα. Αἴφνης μία τῶν γυναικῶν εἶδε τὸν Δημήτριον ἀσπαίροντα καὶ φέροντα εὐρὺ τραῦμα ἐπὶ τοῦ λάρυγγος, μετ' ὀλίγον δὲ ὁ τσάρεβιτς ἐξέπνευσε, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ὁμιλήσῃ. Εἰς τὰς κραυγὰς τῆς τσαρίνας ἐπληρώθη ὁ περίβολος πλήθους ἀνθρώπων προσδραμόντων μετὰ δικράνων καὶ πελέκεων, μετ' αὐτῶν δὲ κατέφθασε καὶ ὁ Βιτιαγκόφσκι, ὃν εἶχε τοποθετήσει πλησίον τοῦ τσάρεβιτς ὁ Γκουτουνώφ. Ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτοῦ ἡ τσαρῖνα ἐκραύγασεν, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ υἱοῦ της μετὰ τῆς παιδαγωγοῦ Βουλκώφ. Ὁ λαὸς ἐκμανεὶς ἐφόνευσεν αὐτόν, τὸν υἱόν του καὶ δώδεκα ὑπαλλήλους τοῦ τσάρου, πρὸς δὲ καὶ πάντας τοὺς θεωρουμένους ἐν τῇ πόλει ὡς ὑπόπτους τῆς δολοφονίας. Οἱ διαπραχθέντες φόνοι κατὰ τὴν αἰφνιδίαν ταύτην στάσιν ἐτιμωρήθησαν αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Γκουτουνώφ, ὅστις τὴν μὲν τσαρῖναν περιώρισεν εἰς μοναστήριον, δύο τῶν ἀδελφῶν της ἐξώρισε, καὶ ἐθανάτωσεν ὑπὲρ τοὺς διακοσίους κατοίκους τοῦ Οὔγλιτς με-

Digitized by Google

τασχόντας εἰς τὴν στάσιν, ἐκτὸς δισχιλίων ἄλλων, τοὺς ὁποίους ἐξώρισεν εἰς Σιβηρίαν. Διὰ τὸν θάνατον τοῦ τσάρεβιτς Δημητρίου διεξήχθησαν μακραὶ ἀνακρίσεις, τῶν ὁποίων τὸ συμπέρασμα ἦτο, ὅτι οὗτος ηὐτοκτόνησεν ἐν στιγμῇ ἐπιληπτικῆς κρίσεως. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐν Ρωσίᾳ ἐπίστευσε τοῦτο καὶ ἡ ἱστορία ἐστιγμάτισε τὸν Γκουτουνὼφ ὡς φονέα τοῦ τσάρεβιτς. Θ. Β.

— **Δημήτριος** *Σαμοσβάνιετς, τσάρος τῆς Ρωσίας*, γνωστὸς ὡς *Ψευδοδημήτριος Α'*. Ἐγεννήθη ἐν Γαλίτσᾳ τῷ 1580 καὶ ἀπέθανεν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1606. Υἱὸς πτωχοῦ εὐπατρίδου, τοῦ Βογδάνου Οὐτρέπιεφ, ὑπηρέτει εἰς τὸν οἶκον τῶν Ρωμανώφ· εἶχε λάβει ἐπιμεμελημένην παίδευσιν καὶ ἐδείκνυε πολλὴν εὐφυΐαν, ἀλλ' ἀνεπαρκῆ σύνεσιν. Τὸ ὄνομα Σαμοσβάνιετς ἐδόθη εἰς πολλοὺς λαοπλάνους, οἵτινες, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ὡς υἱοὶ τοῦ τσάρου Ἰωάννου Δ' τοῦ Τρομεροῦ ἐμφανισθέντες, διήγειρον ἐν Ρωσίᾳ αἱματηροτάτας ἐπαναστάσεις. Βαρυνθεὶς οὗτος τὴν ταπεινὴν κατάστασίν του, ἐζήτησεν ἀνάπαυσιν εἰς τὸν ἀμέριμνον μοναστικὸν βίον. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ τσάρεβιτς Δημητρίου Ἰβάνοβιτς συνέλαβε τὴν ἰδέαν, ὅπως, ἐπωφελούμενος τὴν εὐπιστίαν τῶν Ρώσων, ἐμφανισθῇ ὡς ὁ δολοφονηθεὶς Δημήτριος, ὃν διέσωσαν δῆθεν ἔμπιστοι θεράποντες αὐτοῦ. Οὕτως ἤρξατο ἀπερισκέπτως διακηρύττων ὅτι θὰ καθίστατο ἡμέραν τινὰ τσάρος τῆς Ρωσίας. Ὁ τσάρος Γκουτουνὼφ πληροφορηθεὶς τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Σαλοβέσκ πρὸς διαρκῆ μετάνοιαν. Οὗτος ὅμως δραπετεύσας ἐκεῖθεν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1602 μετὰ δύο ἄλλων μοναχῶν ἤρξατο τὸν συνήθη τότε πλάνητα βίον τῶν μοναχῶν, καὶ μετέβη εἰς Κίεβον, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Λιθουανίαν, ἐχθρὰν ἄσπονδον τῆς Ρωσίας. Ἐνταῦθα διῆγε σκανδαλώδη βίον, ἀπέβαλε δὲ καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ὅπως εὐχερέστερον ἐπιδιώξῃ τοὺς σκοπούς του. Οὕτως ἀναμιχθεὶς μὲ τὰς συμμορίας τῶν Κοζάκων ἐξέμαθε παρ' αὐτῶν τὴν σπαθασκίαν, τὴν ἱππικήν, ἐξῳκειώθη πρὸς τοὺς κινδύνους καὶ ἀπέκτησεν ἱκανὴν πολεμικὴν πεῖραν. Μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ ἀπάτας κατώρθωσε νὰ γίνῃ δεκτὸς τῷ 1603 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Σιγισμόνδου, ὅστις τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς τὸν νόμιμον τσάρον τῆς Ρωσίας καὶ τῷ ἐχορήγησε καὶ ἐτησίαν πρόσοδον. Ὁ Ψευδοδημήτριος τῇ ὑποκινήσει τοῦ κόμητος Ραγκῶνι, πρεσβευτοῦ τοῦ πάπα, ἐδέχθη τὸν καθολικισμὸν εἰς τὴν κατοικίαν τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Κρακοβίᾳ. Οὕτω τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμφέροντα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τὰ πολιτικὰ τοιαῦτα τῆς Πολωνίας ἐνεφάνισαν εἰς τὴν κατάπληκτον Εὐρώπην τὸν Οὐτρέπιεφ ὡς νόμιμον τσάρον τῆς Ρωσίας. Ἡ ὥρα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν τούτου ἦτο καταλληλοτάτη. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Γκουτουνὼφ εἶχε προκαλέσει γενικὴν δυσαρέσκειαν, οἱ δὲ Κοζάκοι δὲν ἠνείχοντο τὸν τακτικὸν ὀργανισμόν, ὃν ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς ὁ τσάρος, καὶ εὑρίσκοντο ἐν ἐπαναστατικῇ διεγέρσει. Ὁ Γκουτουνώφ, μὴ ἀποδίδων κατ' ἀρχὰς σημασίαν εἰς τὰς προκηρύξεις τοῦ Ψευδοδημητρίου, περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ γνωστοποιῇ τὰ κατὰ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, μόνον δὲ ὅταν οὗτος εἰσέβαλε μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ προεκήρυξεν ὅτι βαδίζει εἰς Μόσχαν, ὅπως καταλάβῃ τὸν προγονικόν του θρόνον, ἀπέστειλε στρατὸν εἰς Οὐκρανίαν. Ὁ ἀπατεὼν ἐν τούτοις ἰσχυροποιεῖτο καὶ χωρὶς νὰ συγκροτήσῃ μάχην τινὰ ἐξέτεινε μεγάλως τὰς κατακτήσεις του, αἱ δὲ ρωσικαὶ πόλεις ἔσπευδον ν' ἀναγνωρίσουν αὐτὸν ὡς τὸν ἀληθῆ τσάρον. Τὴν πρόοδον τοῦ Δημητρίου διηυκόλυνεν ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Γκουτουνώφ. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐπρόδοσαν τὸν νόμιμον διάδοχον Θεόδωρον, ὁ δὲ ὄχλος ὁρμήσας εἰς τὰ ἀνάκτορα συνέλαβεν αὐτὸν καὶ ὤμοσε πίστιν εἰς τὸν Δημήτριον. Ὁ Θεόδωρος κατὰ διαταγὴν τοῦ Ψευδοδημητρίου ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν πριγκίπων Μασάλσκι καὶ Γαλίτσιν. ὁμοίαν τύχην δὲ ἔσχε καὶ ἡ μήτηρ του. Τὴν 20 Ἰουνίου 1605 εἰσῆλθεν ὁ Ψευδοδημήτριος εἰς τὴν Μόσχαν θριαμβευτικῶς. Ἀλλὰ τὸ γόητρόν του δὲν ὑπῆρξε μακρόν. Ἡ ἔπαρσίς του καὶ αἱ ἀπερισκεψίαι του ἐψύχραναν τοὺς πολίτας τῆς Μόσχας. Οἱ μεγιστᾶνες ὡσαύτως δυσηρεστήθησαν, διότι οὗτος πληροφορηθεὶς περὶ τῶν θελγήτρων τῆς πριγκιπίσσης Ξενίας, ἀδελφῆς τοῦ Θεοδώρου, μετέβαλεν αὐτὴν ἄκουσαν εἰς παλλακήν του. Ἀλλ' ἰδίως ἐξήγειρεν οὗτος ἐναντίον του τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τοῦ λαοῦ, διότι ηὐνόει ἐξαιρετικῶς τοὺς Ἰησουΐτας καὶ ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ τελῶσι λατινικὰς λειτουργίας εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Κρεμλίνου. Εἰς ἄκρον φιλογύνης ἐβεβήλου τὰς μονὰς ἁρπάζων ὡραίας μοναχάς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισε νὰ κυκλοφορῇ ἡ διασπαρεῖσα ὑπὸ τῶν ἱερέων φήμη ὅτι ἦτο ἀπατεών.

Ἀμφιβάλλων καὶ ὁ ἴδιος περὶ τῆς πίστεως τῶν ὑπηκόων του συνεκρότησε σωματοφυλακὴν ἐκ Γερμανῶν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ πάπας Παῦλος Ε' ἐζήτει παρ' αὐτοῦ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεώς του περὶ ἑνώσεως τῆς ρωσικῆς μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ τσάρος εἰς ταῦτα ἀπήντα, ὅτι, ὅπως κατασταθῇ εὐχερεστέρα ἡ ἕνωσις, ὤφειλε νὰ παρασκευασθῇ πρότερον σταυροφορία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν ἀπίστων, ὡς ὑπεδείκνυεν ὁ πατριάρχης Ἰγνάτιος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπηρεαζόμενος ᾐσθάνετο ἐλαττουμένην τὴν προθυμίαν του πρὸς ἐκπαπισμὸν τῆς Ρωσίας. Κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1605 ἀπέστειλε πρεσβείαν πρὸς τὸν βασιλέα Σιγισμόνδον καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασίν του περὶ καταλύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Βηθλεὲμ καὶ τῆς Βιθυνίας. Ὁ ρωσικὸς κλῆρος ἐν τούτοις ἀπέβη ἀδιάλλακτος ἐχθρός του, ἡ δὲ διαγωγὴ τῶν πολυπληθῶν Πολωνῶν, οἵτινες κατῆλθον μετὰ τοῦ Ψευδοδημητρίου εἰς Μόσχαν, ἐξῆπτε τὸν λαόν. Παραδιδόμενοι εἰς τὴν μέθην ἐξήρχοντο εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ γυμνὰ ξίφη καὶ προσέβαλλον τὰς εὐγενεστέρας τῶν δεσποινῶν, εἰς οὐδένα ὑποκύπτοντες νόμον. Τότε ὁ πρίγκιψ Σουΐσκι, καλέσας πλείστους τῶν ἀρχόντων τῆς πρωτευούσης, διεκήρυξεν ἀπροκαλύπτως ὅτι ἡ θρησκεία καὶ τὸ κράτος κατεστρέφοντο παρ' ἑνὸς αὐτοκράτορος, ὅστις πλαστοπροσωπῶν τὸν ἀποθανόντα τσάρεβιτς Δημήτριον, ἐπέβη τοῦ ρωσικοῦ θρόνου. Ἐκθέσας τὰς ἐκμανεῖς πράξεις του, ἠρώτησεν ἐν τέλει ἂν οἱ Ρῶσοι δύνανται νὰ μείνωσιν ἀσυγκίνητοι πρὸ τοῦ ἀφεύκτου ὀλέθρου τῆς αὐτοκρατορίας, ἂν θὰ ἐξηκολούθουν νὰ βλέπουν λατινικοὺς ναοὺς εἰς τὴν χώραν των καὶ τὰ σύνορα τοῦ κράτους μετατιθέμενα εἰς τὰ τείχη τῆς Μόσχας. Πάντες ἐτάχθησαν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ πρίγκιπος Σουΐσκι καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτὸν ἀρχηγόν των. Οὕτως ἐξυφάνθη κατὰ τοῦ τσάρου συνωμοσία ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Μόσχας, μετ' ὀλίγον δὲ ἐτάχθησαν ὑπὸ τὸν Σουΐσκι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ οἱ μεγιστᾶνες μετὰ τῶν δουλοπαροίκων των. Τὴν 16ην Μαΐου δεκακισχίλιοι ὁπλῖται στρατοπεδεύοντες ἐκτὸς τῆς πόλεως, εἰσῆλθον λάθρα εἰς αὐτὴν καὶ ἡνώθησαν μετὰ τῶν συνωμοτῶν, ἐνῷ οἱ περὶ τὸν Σουΐσκι κατέλαβον τὴν νύκτα τὰς πύλας αὐτῆς. Τὴν ἐπομένην, ἐνῷ ὁ Ψευδοδημήτριος οὐδὲν ὑπωπτεύετο, ὁ λαὸς ὁρμήσας κατέλαβε τὰ ἀνάκτορα, εἷς δ' ἐκ τοῦ πλήθους πυροβολήσας ἐφόνευσε τὸν Ψευδοδημήτριον. Τὸ πλῆθος ἐπιπεσὸν κατὰ τοῦ νεκροῦ καθύβρισεν αὐτόν, κατόπιν δὲ τὸν μετέφερον εἰς τὸν Κρανίου τόπον, ὅπου ὁ νεκρός του ἐτέθη ἐπὶ τραπέζης μετὰ προσωπίδος, αὐλοῦ καὶ ἀσκοῦ, σημείων τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸ θέατρον καὶ τὴν μουσικήν. Ὁ ὄχλος, μεταξὺ τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο πολλοὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ μετημφιεσμένοι εἰς χωρικούς, ἐπεδόθη εἰς σφαγὰς Πολωνῶν καὶ ἄλλων ξένων. Αἱ σφαγαὶ κατέπαυσαν τὴν μεσημβρίαν, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν σφαγέντων ὑπερέβη τοὺς δισχιλίους. Ὁ λαὸς ἀνεκήρυξε τσάρον τὸν Βασίλειον Σουΐσκι.

Πλεῖστοι ξένοι ἱστορικοὶ διατείνονται ὅτι ὁ ἱστορούμενος ὡς Ψευδοδημήτριος ἦτο ὁ ἀληθὴς υἱὸς τοῦ τσάρου Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ καὶ ὅτι τὰ γραφέντα ὑπὸ τῶν Ρώσων ἱστορικῶν ἐπλάσθησαν μόνον ὅπως καλύψωσι τὸ ἔγκλημα τῶν στασιαστῶν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Δημήτριος**, *ψευδοτσάρος τῆς Ρωσίας*, γνωστὸς ὡς *Ψευδοδημήτριος Β'*. Ὁ ἀπατεὼν οὗτος ἀνεφάνη ἐν Λιθουανίᾳ τῷ 1606. Ὠνομάζετο *Μιχαὴλ Μολτσάνωφ*, ἦτο εὐγενὴς καὶ εἶχεν ἀναμιχθῆ εἰς τὸν φόνον τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Βόριδος Γκουτουνώφ, ἐγεννήθη περὶ τὸ 1578 καὶ ἀπέθανε τῷ 1610. Τοῦτον ἐδημιούργησεν ὁ πρίγκιψ Γρηγόριος Σιαχόβσκι, ἀνὴρ γεννηθεὶς εἰς χρόνους ταραχῶν καὶ παρανομίας, φλεγόμενος δ' ἐκ μίσους κατὰ τοῦ ἀναδειχθέντος τσάρου Βασιλείου Σουΐσκι, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς τὸν πρωτουργὸν τοῦ ὀλέθρου τοῦ Ψευδοδημητρίου Α', εἰς ὃν εἶχεν ἀφοσιωθῆ. Εἶχεν ἀποσταλῆ οὗτος στρατηγὸς εἰς Ποντίβλ καὶ γινώσκων τὴν διάθεσιν τοῦ λαοῦ τῆς ἐπαρχίας Σεβέρσκ καὶ τὴν ἀγανάκτησιν πλείστων μεγιστάνων, οἵτινες δὲν μετέσχον τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου τσάρου, ἐζήτησε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν κατάστασιν ταύτην κατὰ τοῦ Σουΐσκι. Συγκαλέσας τοὺς πολίτας τοῦ Πουτίβλ εἶπεν εἰς αὐτούς, ὅτι εἰς τὴν Μόσχαν δὲν ἐφόνευσαν τὸν Δημήτριον, ἀλλὰ Γερμανόν τινα, καὶ ὅτι ἐκεῖνος κατορθώσας νὰ διαφύγῃ ἐκρύπτετο, ἀναμένων κατάλληλον στιγμήν, ὅπως καταλάβῃ τὸν ἀφαιρεθέντα ὑπὸ τῶν στασιαστῶν θρόνον του. Πλεῖσται πόλεις πιστεύσασαι εἰς ταῦτα ἐπανεστάτησαν. Ἐνῷ δὲ οὐδαμοῦ ἐφαίνετο Δημήτριος, οἱ ἐπαναστάται ἐφόνευον, ἀπηγχόνιζον καὶ ἐκρήμνιζον ἀπὸ τῶν τειχῶν πάντα ἀντίθετον. Καὶ οἱ δουλοπάροικοι αὐτοί, ἐπαναστατήσαντες, ἥρπαζον τὰς περιουσίας τῶν κυρίων των, ἠτίμαζον τὰς γυναῖκάς των, ἐνυμφεύοντο τὰς θυγατέρας των καὶ διαπράττοντες φόνους ἀνέμενον τὸν Δημήτριον. Τέλος ἐνεφανίσθη οὗτος, ὅστις κατ' οὐδὲν ὡμοίαζε πρὸς τὸν πρῶτον, διότι καὶ ὑψηλότερος ἦτο κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ μελάγχρους καὶ σιμὸς τὴν ρῖνα. Ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ Δημήτριος καὶ νὰ ὑποθάλψῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς ἐπαρχίας. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Μόσχᾳ, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς μετέσχεν εἰς τὸν φόνον τοῦ Ψευδοδημητρίου Α', ἐγένετο πιστευτὸς ὁ πλασθεὶς μῦθος ὑπὸ τοῦ Σιαχόβσκι, ὁ δὲ ὄχλος τῆς πρωτευούσης ἐτάχθη μετ' αὐτοῦ, ἐξ ἔρωτος, ὅπως καθαιρῇ καθ' ἑκάστην τοὺς βασιλεῖς καὶ παρανομῇ ἐν ἀναρχίᾳ. Ὁ στρατὸς τῶν στασιαστῶν αὐξηθεὶς μεγάλως ὡδηγεῖτο ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Βαλοτνικώφ. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1606 ὁ ἐπαναστατικὸς στρατός, εὑρισκόμενος πρὸ τῆς Μόσχας, προέβη εἰς καθαίρεσιν τοῦ Σουΐσκι καὶ ἐπυρπόλησε τὰς πέριξ τῆς πρωτευούσης κώμας. Ὁ Σουΐσκι κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐχθρούς, χωρὶς ὅμως νὰ διαλύσῃ αὐτούς. Ὁ Ψευδοδημήτριος Β' δὲν κατέθεσε τὰ ὅπλα, ἀλλ' ὀργανώσας νέον στρατὸν ἐκ Κοζάκων, Πολωνῶν καὶ Ρώσων ἀπηύθυνε προκήρυξιν τῷ 1608 προσκαλῶν τὸν ρωσικὸν λαόν, ὅπως ταχθῇ μετ' αὐτοῦ. Ἐξαπολύσας τὰς συμμορίας του ἐδῄου τὰς ἐπαρχίας καὶ διαρκῶς ἐπλησίαζε πρὸς τὴν Μόσχαν. Ὁ τσάρος Βασίλειος ἐξεστράτευσε τὸν Ἀπρίλιον 1608 καὶ συνήντησε τὸν νέον Ψευδοδημήτριον εἰς Βολχόβ. Ἐπελθούσης συρράξεως ἐθραύσθησαν αἱ τάξεις τοῦ μοσχοβιτικοῦ στρατοῦ, καὶ οἱ Κοζάκοι κατέσφαζον τοὺς αἰχμαλωτιζομένους. Ἡ Μόσχα κατελήφθη ὑπὸ πανικοῦ, διότι οἱ φυγάδες παρίστανον ὄχι μόνον ὑπερβολικὰς τὰς δυνάμεις τοῦ Ψευδοδημητρίου, ἀλλὰ καὶ ἐβεβαίουν ὅτι ὁ δεύτερος οὗτος ἦτο αὐτὸς ὁ πρῶτος Δημήτριος. Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης ἀποκαρτερήσεως οἱ εὐπατρίδαι καὶ τὰ τέκνα των ἔσπευσαν πανταχόθεν τῆς Ρωσσίας εἰς Μόσχαν, ἔνθα ὁ τσάρος ὠργάνωσε νέον στρατὸν ὑπὸ ἀρχηγοὺς τὸν ἡρωϊκὸν Σκόπιν καὶ τὸν Ἰωάννην Ρωμανώφ. Ὁ Ψευδοδημήτριος Β' ἐστράτευσεν ἐκ νέου κατὰ τῆς Μόσχας καὶ ἐπεχείρησεν ἔφοδον κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ τσάρος Βασίλειος προλαβὼν ἔπεμψε στρατὸν κατ' αὐτοῦ, συγκροτηθείσης δὲ μάχης ὁ στρατὸς τοῦ Ψευδοδημητρίου ἐτράπη εἰς φυγήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγισμόνδος, ἐπιθυμῶν τὴν καθαίρεσιν τοῦ Σουΐσκι, ἠθέλησε ν' ἀπαλλαγῇ καὶ τοῦ Ψευδοδημητρίου, ἀλλ' ὁ δεύτερος προβλέπων τὸν ἄφευκτον κίνδυνον ἐνεδύθη ὡς γεωργὸς καὶ ἀπῆλθε νύκτωρ εἰς Καζούλαν, ὅπου συγκεντρώσας τάγματα Κοζάκων κατέσφαζε τοὺς Πολωνοὺς καὶ Γερμανούς, οὓς συνήντα. Παρ' οὐδενὸς ἐνοχλούμενος, ἔχων δὲ πεντακισχιλίους Κοζάκους ἠπείλει διαρκῶς τὴν Μόσχαν. Ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ τῶν Χριστιανῶν ἐστράφη πρὸς τοὺς Μωαμεθανούς, σκοπεύων νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἀστραχὰν καὶ ἱδρύσῃ ἐκεῖ νέον κοζακικὸν βασίλειον. Ἀλλὰ τὴν 11 Δεκεμβρίου ἐξελθὼν εἰς θήραν μετὰ τοῦ Ταтάρου Ἀρασλὰν ἐφονεύθη παρ' αὐτοῦ, ἀποκόψαντος τὴν κεφαλήν του. Οἱ Κοζάκοι ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ φόνου κατέσφαξαν μέχρις ἑνὸς τοὺς διατρίβοντας ἐν τῇ πόλει Τατάρους καὶ ἔθαψαν τὸ ἀκέφαλον πτῶμα τοῦ Ψευδοδημητρίου Β' εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς πόλεως.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

— **Δημήτριος** *ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας*. Ἀνέβη εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας τῷ 190, κατεῖχε δ' αὐτὸν μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος τῷ 233. Γνωστὸς εἶναι μόνον ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ὠριγένην συμπεριφορᾶς του. Ἐνῷ δηλαδὴ κατ' ἀρχὰς ἦτο φίλος αὐτοῦ καὶ θαυμάζων τὴν σοφίαν του εἶχε διορίσει αὐτόν, ἄγοντα τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας, διευθυντὴν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Κατηχητικῆς σχολῆς ὡς διάδοχον τοῦ Κλήμεντος, κατόπιν ἐγένετο ἀμείλικτος αὐτοῦ πολέμιος (βλ. λ. Ὠριγένης). Ε. Γ. Π.

— **Δημήτριος** *ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας*. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀκμάσας οὗτος καὶ ὑπηρετήσας κατ' ἀρχὰς ὡς χαρτοφύλαξ, προήχθη κατόπιν εἰς ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας καὶ ὡς τοιοῦτος ἔστεψεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1222 αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως τὸν Θεόδωρον Δούκαν Ἄγγελον, τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης διστάσαντος νὰ οἰκειοποιηθῇ τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Ἔγραψε μεγάλην συλλογὴν κανονικῶν ἀποκρίσεων ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Pitra («Analecta sacra et classica» Romae 1891), καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ ἱστορικὰ ἔργα. Ε. Γ. Π.

— **Δημήτριος** *μητροπολίτης Ἡρακλείας*. Ἤκμασε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Θ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος. Ἦτο φίλος τοῦ σοφοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Ἀρέθα, ὅστις καὶ ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν παλαιὸν χειρόγραφον τῶν «Εἰς ἑαυτὸν» Μάρκου Αὐρηλίου, φίλος δὲ καὶ τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Εὐθυμίου (907—911), διὸ καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ, διαδόχου τοῦ Εὐθυμίου. Ε. Γ. Π.

— **Δημήτριος** *ὁ Σύγγελος, μητροπολίτης Κυζίκου*. Ἕλλην θεολόγος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος μ.Χ. Διετέλεσε μητροπολίτης Κυζίκου καὶ διέπρεψεν ὡς συγγραφεὺς καὶ ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ. Ἔγραψε περὶ τῆς θρησκευτικῆς αἱρέσεως τῶν Ἰακωβιτῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Χατζησαρκανῶν. Ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα ἐξετυπώθησαν μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως εἰς τὸ «Auctarium Novum» τοῦ Combefis. Τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως πραγματεία ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «Jus Graeco-Romanum» τοῦ Λεουγκλαβίου.

Digitized by Google

Τὸ Δημητρίου τούτου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα συγγράμματα χειρόγραφα εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν Παρισίων, τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Μιλάνου, τῶν ὁποίων τὴν ἐκτύπωσιν εἶχεν ἀναγγείλει ὁ Ἐμμανουὴλ Μπέκερ κατὰ τὸ 1821, ἀλλ' αὕτη δὲν ἐπετεύχθη ἄγνωστον ἐκ τίνος λόγου. Ὡς ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων τῆς ἐποχῆς του, ἀλλ' ἐκ τῶν λόγων του οὐδεὶς διεσώθη. Θ.Β.

ΑΛΛΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

— **Δημήτριος.** Βυζαντινὸς στρατιωτικὸς τῶν μέσων τῆς ΣΤ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀρχηγὸς τμήματος τοῦ ὑπὸ τὸν Βελισσάριον στρατοῦ τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ τοῦ Τοτίλα, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων. Ἐπελθὼν κατὰ τοῦ Τοτίλα χωρὶς νὰ διαθέτῃ ἐπαρκεῖς δυνάμεις, ἡττήθη κατὰ κράτος· ἐπελθὼν καὶ διὰ δευτέραν φοράν, ἡττήθη καὶ πάλιν, συλληφθεὶς δὲ ἐδέθη καὶ καταβιβασθεὶς εἰς τὸν περίβολον τῆς Νεαπόλεως, ὑπεχρεώθη ὑπὸ τοῦ Τοτίλα νὰ προτρέψῃ τοὺς πολιορκουμένους ὅπως παραδοθοῦν. —Π.

— **Δημήτριος** *ὁ ἐκ Γραμμένου.* Ἠπειρώτης διδάσκαλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἀναφέρεται ὡς διδάξας ἐν Βάλτῳ καὶ εἰς διάφορα σχολεῖα τῆς πατρίδος του. Γ. Δ. Κ.

— **Δημήτριος** *διάκονος.* Εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸν τοπωνυμικὸν χαρακτηρισμὸν *Μυσός.* Διέμεινεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐν Καΐρῳ, κατόπιν ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεστάλη εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, ὅπως ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐξετάσῃ τὰ κατὰ τὴν νέαν αἵρεσιν τῶν διαμαρτυρομένων, πρὸς τοῦτο δὲ διέτριψεν ἐπὶ ἑξάμηνον ἐν Βιττεμβέργῃ. Ἐπὶ τῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστροφῇ (1559), Φίλιππος ὁ Μελάγχθων ἔδωκεν εἰς τὸν Δημήτριον ἐπιστολήν, ὡς καὶ τὴν λεγομένην Αὐγουσταίαν ὁμολογίαν, ὅπως ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸν πατριάρχην Ἰωάσαφ. Γνωστὴ εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Δημητρίου πρὸς Μελάγχθονα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ζαβίρα,* Θέατρον σ. 109.— *Παρανίκα,* Σχεδίασμα σ. 46. Μ. Ι. Γ.

— **Δημήτριος** *ὁ δομέστικος.* Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ἔφερε δὲ τὸ ἐπώνυμον *Ἀντωνιάδης.* Ἐγένετο μαθητὴς τοῦ περιωνύμου Νικολάου Σμύρνης τοῦ πρωτοψάλτου καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ πρωτοψάλτου προσελήφθη ὡς δομέστικος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἐδίδαξε δὲ καὶ ἐν τῇ Ε' πατριαρχικῇ μουσικῇ σχολῇ καὶ ἀποθανὼν κατέλιπε διάφορα μουσουργήματα. Ε. Γ. Π.

—**Δημήτριος** *ὁ Κρής.* Ἕλλην τυπογράφος ἐν Ἰταλίᾳ· ὅλ. Δαμαλᾶς, *Δημήτριος.*

—**Δημήτριος** *ὁ Κυζικηνός.* Χρονογράφος Βυζαντινός, ὅστις πιθανῶς εἶναι ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Δημήτριος *ὁ Σύγγελος* (ὅλ. λ.) Ε. Γ. Π.

— **Δημήτριος** *ὁ ἐκ Λάμπης.* Ἐγεννήθη ἐν Λάμπῃ τῆς Φρυγίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Πολλάκις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ μάλιστα τὴν Γερμανίαν μεταβὰς ἔγραψε πραγματείαν περὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ χωρίου «ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστιν», ἥτις θεωρηθεῖσα ὡς ἀπᾴδουσα τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μακρὰς συζητήσεις. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνὸς συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον τῷ 1166 ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ τοῦ Χρυσοβέργη (1156—1169), ἥτις κατεδίκασε τὰς αἱρετικὰς δοξασίας τοῦ Δημητρίου. Ε. Γ. Π.

—**Δημήτριος** *νοτάριος Θεσσαλονίκης.* Μετέγραψε τῷ 1548 τὴν «Λογικὴν» τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, καθὰ μαρτυρεῖ παλαιὸς ἀνέκδοτος κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Φαναρίῳ Κωνσταντινουπόλεως ἁγιοταφικῆς βιβλιοθήκης. Μ. Ι. Γ.

— **Δημήτριος** *ὁ Πεπαγωμένος.* Ἰατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου (1261—1283) γράψας τῇ ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου «Σύνταγμα περὶ τῆς ποδάγρας» (ἐκδ. ἑλλην. καὶ λατιν. ὑπὸ Turnebus, Παρίσιοι 1558, ἑλλην. ἐν «Βυζαντινῶν ἰατρῶν τὰ εὑρισκόμενα» ὑπὸ *Ἀρ. Π. Κούζη,* 1909) καὶ «Περὶ τῆς τῶν ἱεράκων ἀνατροφῆς τε καὶ θεραπείας» (ἑλλην. καὶ λατιν. ἐν *Rigaltius* Hierakosophion s. rei accipitrariae scriptores. Παρίσιοι 1612). Κακῶς ἀποδίδεται αὐτῷ καὶ τὸ «Περὶ κυνῶν ἐπιμελείας ἢ Κυνοσόφιον» (ἐν ἐκδ. *Αἰλιανοῦ* ὑπὸ *R. Herscher,* 1863. Πρὸς προφυλακὴν ἀπὸ τῆς ποδάγρας συμβουλεύει ἀποφυγὴν ἀπεψιῶν, καὶ «ἐσθίειν καὶ πίνειν ὅσα εἰσὶν ἀρκετὰ εἰς τὸ καλῶς πεφθῆναι». Θεραπευτικῶς συνιστᾷ καθαρτικά, τὸν ἔμετον, φλεβοτομίαν καὶ ἐξωτερικὰ διάφορα ἐπιθέματα. ΑΡ. Π. Κ.

— **Δημήτριος** *ὁ πρωτόπαππας.* Πρωτόπαππας τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1796. Ἐδιδάχθη τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ὑπὸ Πέτρου τοῦ Ἁγιοταφίτου, παρ' ᾧ ἐχρημάτισε καὶ δομέστικος, χειροτονηθεὶς δὲ ἱερεὺς ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἐξηκονταετίαν ἐν διαφόροις ναοῖς τῆς Πόλεως, ἐκτιμώμενος διὰ τὴν νοημοσύνην, τὴν χρηστότητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν του. Ἀπολαύων διὰ τὰς ἀρετάς του ταύτας τῆς εὐνοίας πάντων τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων του πατριαρχῶν, ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ διὰ τοῦ ὀφφικίου πρωτόπαππα τῆς Μ. Ἐκκλησίας, προσληφθεὶς κατόπιν καὶ ὡς μέλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου τῶν πατριαρχείων. Ἀπέθανεν ἐν βαθεῖ γήρατι τῷ 1884.

[*Γ. Παπαδοπούλου,* «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορ. τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστ. μουσικῆς» σελ. 363.] Ε. Γ. Π.

— **Δημήτριος** *Σπαρτιάτης.* Ἕλλην λόγιος ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· ἐχρημάτισε διδάσκαλος Φραγκίσκου τοῦ Τισσάρδου (ὅλ. «Annales Typographici» ὑπὸ *Maittaire,* τ. Β', σ. 96). Μ. Ι. Γ.

— **Δημήτριος** *ὁ Χῖος.* Ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐμαθήτευσεν ἐν Χίῳ τῷ 1580 παρὰ τῷ περιωνύμῳ Ληστάρχῳ, κατόπιν δὲ ἐγένετο νοτάριος τοῦ ὁσποδάρου τῆς Μολδαυΐας. Γ. Δ. Κ.

— **Δημήτριος** *Χωματιανός.* Ἕλλην κληρικὸς ἐκ τῶν ἐνωτικῶν καὶ νομομαθὴς ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς χαρτοφύλαξ καὶ εἶτα ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας ἐν Ἀχρίδι. Ὅτε ὁ Θεόδωρος Δούκας Ἄγγελος, δεσπότης Ἠπείρου, ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλονίκην (1222), ἔστεψεν αὐτὸν αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως ὁ Χωματιανός, τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ἀρνηθέντος νὰ οἰκειοποιηθῇ δικαιώματα ἀνήκοντα εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ (ἐκδοθέντα ὑπὸ *J. B. Pitra* ἐν τόμ. Δ' τῶν «Analecta sacra et classica spicilegio Solesmensi parara», Ρώμη 1891) ἀναφέρονται πλὴν ἄλλων εἰς ζητήματα τοῦ κανονικοῦ δικαίου ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Σερβίᾳ, λίαν ἐνδιαφέροντα, διότι ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἡρμηνεύετο διαφόρως τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀσκούμενον δίκαιον τοῦτο. Ἐπίσης ἐν τοῖς ἔργοις καὶ τῇ ἀλληλογραφίᾳ αὐτοῦ περιέχονται σπουδαῖαι πληροφορίαι περὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων ἐν ταῖς σλαυϊκαῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους. —Β.

Δημητρίου Σκοπιαὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἡ πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν παραλία, ἡ τερματιζουσα τὴν χώραν τοῦ *Κοραχίου* καὶ τῆς *Ἐνδέρας* «Γυμνὴ τῶν ἀνθρώπων κατοικία, τόξοις χρωμένων καλαμίνοις καὶ πεπυρακτωμένοις οἰστοῖς.. ἐπὰν δὲ μηδὲν θηρεύσωσι, τὰ ξηρὰ δέρματα ἐπ' ἀνθρακιᾶς ὀπτῶντες, ἀρκοῦνται τῇ τοιαύτῃ τροφῇ» (*Στράβ.* Didot 656, 29). Τερματισμὸς δὲ τῆς παραλίας ἄκρας ἦτο ἡ Δήμητρος σκοπιᾶς ἄκρα (ὅλ. Δημήτρ). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δημητρίου (*Ἀγωνισταί*). Ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἀναφέρονται οἱ κατωτέρω δράσαντες κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα: —1) *Ἀθανάσιος.* Πρόκριτος Ζατούνης. Ἐφρόντιζε περὶ ἀποστολῆς τῶν ἐπιτηδείων εἰς τὸ στράτευμα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. —2) *Ἀναστάσιος* Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἠπείρου, ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου Δημητρίου. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς Μεσολόγγιον. —3) *Ἀπόστολος.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Κοσκινᾶ τῆς Ἀμβρακίας, ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Τριανταφύλλον Ἀποκορίτην, εἰς τὸ Δίστομον ὑπὸ τὸν Πανουργιᾶν καὶ εἰς τὴν Πέτραν ὑπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην. —4) *Βέλκος.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Χορμόβου. Εὑρισκόμενος ἐν Βλαχίᾳ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος μετέσχε τῶν διαφόρων περιπετειῶν του καὶ κατόπιν, ἀγοράσας εἰς Οὐγγαρίαν ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, ἀτέστειλεν αὐτὰ εἰς Ἑλλάδα, κατῆλθε δὲ καὶ ὁ ἴδιος. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐναντίον τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ, τραυματισθεὶς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Καρύστου. —5) *Γεώργιος.* Κατήγετο ἐκ Μυκόνου. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἦτο τραπεζίτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' ἐδημεύθη ἡ περιουσία του καὶ ἐσφάγη ἡ οἰκογένειά του. Σωθεὶς μετ' ἄλλων Ἑλλήνων κατῆλθεν εἰς τὴν γενέτειραν καὶ ἐκεῖ ὠγάνωσε μικρὸν σῶμα, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας. Τῷ 1825 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον. — 6) *Γεώργιος.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεσολογγίου, πολεμήσας ὡς μπουλουκτζῆς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὑπὸ τὸν Μακρῆν, Βλαχόπουλον καὶ Τζαβέλλαν. Διέπρεψε κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, τῷ δὲ 1828 κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ρίου ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος. —7) *Γιαννούλης.* Ἐξ Ἀμολόχου τῆς Ἄνδρου. Ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς συμπατριωτῶν του καὶ ἐπολέμησεν εἰς διαφόρους μάχας τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Τῷ 1825 ἐνεγράφη ὑπαξιωματικὸς τοῦ τακτικοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον παρέμεινε καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, προαχθεὶς εἰς ἀξιωματικόν. — 8) *Ζαχαρίας.* Ναυτικὸς ἐκ Σκοπέλου. Εἶχεν ἰδιόκτητον πλοῖον κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὸ ἐξώπλισε προσθέσας αὐτὸ εἰς τὸν στολίσκον τῶν Ψαρῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ μετέσχε διαφόρων περιπετειῶν τοῦ Ἀγῶνος εἰς Θεσσαλίαν, Ἄθω καὶ λοιπὴν Μακεδονίαν, διασώσας πολλὰς οἰκογενείας προσφύγων, ὡς καὶ τιμαλφῆ κειμήλια τῶν Ἁγιορειτικῶν μοναστηρίων. —9) *Ἱερόθεος.* Ἱερεὺς καὶ Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀθηνῶν, διακριθεὶς διὰ τὸ θάρρος του. Ἠκολούθησε τὸν Δῆμον Ἀντωνίου καὶ κατόπιν τὸν Ζαχαρίτσαν, εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὁποίου πολλὰς ὑπηρεσίας προσέφερε μὲ τὸ ἄριστον παράδειγμά του. Ἀπέθανεν ἐκ λοιμοῦ ἐπὶ τῆς πολιορκουμένης Ἀκροπόλεως τῷ 1827. —10) *Ἰωάννης.* Προύχων ἐξ Αἰτωλικοῦ, λαβὼν ἐνεργότατον μέρος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Κατὰ τὴν τοπικὴν συνέλευσιν τῶν προκρίτων καὶ στρατιωτικῶν τῆς Δ. Ἑλλάδος τῆς 8ης Ἰανουαρίου 1824 ἐν Αἰτωλικῷ, ὁ Ἰ. Δημητρίου φέρεται ὡς πληρεξούσιος Ἀνατολικοῦ. —11) *Ἰωάννης,* ὁ καὶ *Πλουμόπουλος* ὀνομαζόμενος, ἐξ Ἀμόργιανης. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς, εἰς τὰ Βασιλικά, εἰς τὴν Ἄμφισσαν, τὰ Πέντε Ὄρνια, καὶ τέλος κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς, καθ' ἣν ἐπανειλημμένως ἐτραυματίσθη καὶ ἠνδραγάθησε. 12)— *Κῶτσος.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Θηβῶν. Μετεῖχε τῆς φρουρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως, πολιορκουμένης τῷ 1827 ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσε. —13) *Νικόλαος* ἢ *Κολτζᾶκος.* Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο Κλέφτης εἰς Ἠπειρομακεδονίαν, κατὰ τὸν τελευταῖον δὲ διωγμὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατέφυγεν εἰς Βλαχίαν, ὅπου ὑπηρέτει εἰς τὰ σώματα τῶν ὁσποδάρων. Ἀπρακτῶν τῷ 1819 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐνεγράφη εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον, μετέσχε μετ' αὐτοῦ διαφόρων μαχῶν, κατορθώσας δὲ νὰ σωθῇ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπρόλαβε τὴν πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ὁ υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Καντακουζηνοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ Κολτζᾶκος ὑπῆρξεν ἄνθρωπος τῆς ἐμπιστοσύνης. Τῷ 1826 κατελέχθη μεταξὺ τῶν Τακτικῶν, οἵτινες εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν Φαβιέρον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, φέροντες πυρίτιδα ἐπὶ τῆς ῥάχεως. — 14) *Πᾶνος.* Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἁγίου Βλασίου τῆς Αἰτωλίας. Μετέσχεν ὑπὸ τὸν Κ. Βλαχόπουλον τῶν πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ Βραχωρίου καὶ τοῦ ὀχυροῦ Ζαπαντίου μαχῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς μάχας Μακρυνόρους, Πέτα, Ἁγίου Βλασίου, Νεοκάστρου, Ἀραχώβης καὶ Γραβιᾶς. Ἐγκλεισθεὶς καὶ ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὰς πολιορκίας διεκρίθη.— 15) *Σπῦρος.* Ἐκ Κύμης καταγόμενος, ἠκολούθει τὸν Κριεζώτην, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπολέμησεν εἰς ὅλας τὰς μάχας. Διεκρίθη ἔξω τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1826. Εἰσελθὼν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του εἰς τὴν πολιορκουμένην Ἀκρόπολιν, ἀπέθανεν αὐτόθι ἐκ νόσου λοιμικῆς τῷ 1827. Γ. Δ. Κ. — Ξ. Γ. Μ.

— **Δημητρίου,** ***Ἀνδρέας.*** Ἕλλην συγγραφεὺς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, συγγράψας φλαμανδιστὶ μὲν «Der Griecken opganck en oderganck» (Derdraci, 1599) Ἑλληνικὴν ἱστορίαν μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ λατινιστὶ «De proemiis concinnandis rhetoris».

— **Δημητρίου,** ***Γεώργιος.*** Ἕλλην λόγιος ἐξ Ἀργυροκάστρου τῆς Ἠπείρου, υἱὸς Δημητρίου τοῦ προσκυνητοῦ, οὗτινος γνωστὸν σύγγραμμα εἶναι: «Γραμματικὴ ἑλληνο-λατινὶς... ἰδίαις παρατηρήσεσι καὶ σημειώσεσιν, ἐπιστολαῖς, ἀποφθέγμασιν ἑλληνολατινικοῖς, ἐνδόξων τινῶν ἀνδρῶν βίοις καὶ ἐπιστημῶν ὁρισμοῖς πλουτισθεῖσα» (Βιέννη, 1785), ἥτις θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Παπαδοπούλου Βρετοῦ (Νεοελ. Φιλολ. Β' σ. 78) ὅτι εἶναι ἡ πρώτη συνταχθεῖσα λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ ὑπὸ Ἕλληνος. Μ. Ι. Γ.

— **Δημητρίου,** ***Δημήτριος*** (*Δεμέτερ Δημήτριε*). Ἕλλην τὸ γένος ποιητὴς τῆς Κροατίας, γεννηθεὶς τὴν 21 Ἰουλίου 1811 καὶ γενόμενος ὁ ἱδρυτὴς καὶ πατὴρ τῆς κροατικῆς θεατρικῆς φιλολογίας καὶ τοῦ κροατικοῦ θεάτρου ἐν γένει.

Κατήγετο ἐξ ἑλληνικῆς οἰκογενείας τῆς Σιατίστης τῆς Μακεδονίας, μεταναστευσάσης εἰς Αὐστρίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς ἵδρυσεν ἐν Τεργέστῃ τὸν κατόπιν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν σιτηρῶν διακριθέντα ἐμπορικὸν οἶκον «Ἰωάννης Δημητρίου». Ἔτυχε κατ' ἀρχὰς ἑλληνικῆς μορφώσεως, γράψας εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν ἑλληνικοὺς στίχους καὶ δρᾶμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιργινία», τοῦ ὁποίου τὸ θέμα ἔλαβεν ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Βραδύτερον ἐσπούδασεν εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦ Ἄγραμ (Ζάγρεμπ) καὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Γράτς ὅπου καὶ ἤρχισε νὰ ἐμποτίζεται τὰς σερβοκροατικὰς ἰδέας ἐν τῇ ἐκεῖ ἰλλυρικῇ λέσχῃ. Τῷ 1829 ἠκολούθησεν ἐν Βιέννῃ σπουδὰς ἰατρικῆς, τὰς ὁποίας συνεπλήρωσεν ἐν Παδούῃ, ἀναγορευθεὶς τῷ 1836 διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Ἐν Βιέννῃ ὅμως εὑρισκόμενος ἠσχολήθη πολὺ καὶ μὲ τὸ τότε γερμανικὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον εἵλκυσεν αὐτὸν τόσον, ὥστε, ἀφοῦ ἐξήσκησεν ἐπί τινα ἔτη τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Ἄγραμ, ἐγκατέλειψεν αὐτὸ τῷ 1841, ὅπως ἐπιδοθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ θέατρον, ἐνῷ συγχρόνως ἀνελάμβανε δημοσίαν ὑπηρεσίαν παρὰ τῇ αὐστριακῇ κυβερνήσει, διορισθεὶς τῷ 1850 ἐπίσημος μεταφραστὴς παρὰ τῷ ἀντιβασιλεῖ (βάνῳ) τῆς Κροατίας μὲ τὰ πρόσθετα καθήκοντα συντά-

Δημήτριος Δημητρίου.

Digitized by Google

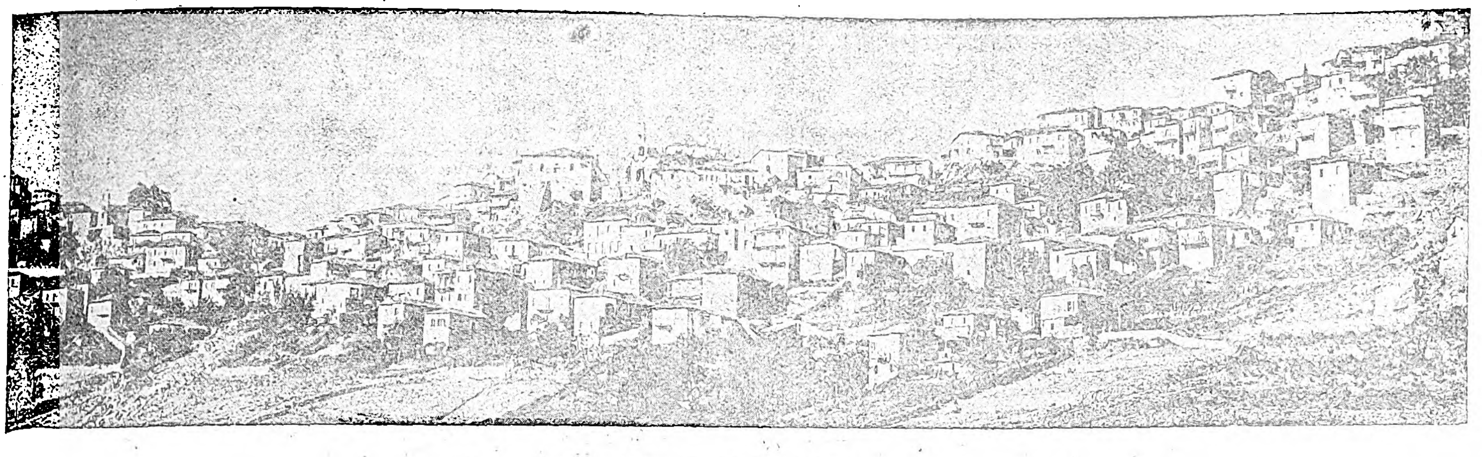

Γενικὴ ἄποψις τῆς Δημητσάνης.

κτου τῆς κροατικῆς «Ἐθνικῆς ἐφημερίδος» («Ναρόδνε Νόβινε»). Τῷ 1854 προήχθη εἰς γραμματέα τῆς γενικῆς διοικήσεως Κροατίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογεῖται καὶ ἡ ὡς Κροάτου θεατρικοῦ συγγραφέως δρᾶσις τοῦ Δημητρίου ἐν Ζάγρεμπ, ὅπου προηγουμένως ἦτο γνωστὸν μόνον τὸ ἰταλικὸν μελόδραμα καὶ τὸ γερμανικὸν δρᾶμα. Διορισθεὶς καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ Ζάγρεμπ (1864—1868), ἀφιερώθη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς κροατικῆς σκηνῆς καὶ τῆς κροατικῆς δραματικῆς φιλολογίας. Τὰ πρῶτα θεατρικά του ἔργα, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1868, εἶναι· «Ἔρως καὶ καθῆκον» ἀναβιβασθὲν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1838 καὶ τὸ «Αἱματηρὰ ἐκδίκησις», ἀμφότερα μετασκευαὶ ἀρχαίων παλαιῶν κροατικῶν καὶ δαλματικῶν ἔργων. Τὸ κυριώτερον ὅμως ἔργον του εἶναι τὸ πεντάπρακτον δρᾶμα «Τεύτα», παιχθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1864, εἰς τὸ ὁποῖον ὑμνεῖ τοὺ ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ἀγῶνας τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν. Ἔγραψεν ἐπίσης τὸ λιμπρέττο τοῦ πρώτου κροατικοῦ μελοδράματος «Ἔρως καὶ κακία», τοῦ ὁποίου τὴν μουσικὴν συνέθεσεν ὁ Βρατοσλὰβ Σιτσίνσκι, βραδύτερον δὲ καὶ τὸ λιμπρέττο τοῦ μεγάλου κροατικοῦ ἱστορικοῦ μελοδράματος «Πόριμ», τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς θέμα τοὺς ἐναντίον τῶν Φράγκων ἀγῶνας τῶν Κροατῶν.

Τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ Δημητρίου ὑπέστη κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ Βύρωνος, ἀλλ' εἰς τὸ θεατρικὸν εἶναι ἐμφανὴς ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Γρίλλπάρτσερ, ὅστις ἐδέσποζε τότε ἐν Βιέννῃ. Ἡ «Τεύτα» πρὸ πάντων, γραφεῖσα εἰς στίχους δεκασυλλάβους, ἔχει καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ὕφος τοῦ Βιενναίου Γερμανοῦ δραματουργοῦ, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε καὶ ὁ Δημητρίου ὡς μαθητὴς τοῦ Burgtheater τῆς Βιέννης. Μετὰ τὸν Δημητρίου ἤρχισεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἐπὶ τῆς κροατικῆς θεατρικῆς φιλολογίας. Ν. Μ.

— Δημητρίου, *Θωμᾶς*. Ἔμπορος καὶ λόγιος ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας, γνωστὸς κατὰ τὰ ἔτη 1779—1810 ὡς ἐγκατεστημένος ἐν Βιέννῃ καὶ συγγραφεὺς τῶν ἔργων: «Ἰταλικῆς γραμματικῆς», δὶς ἐκδοθείσης (1779 καὶ 1810), «Σκριτούρας Δόπιας» (Scritura dopia), δηλαδὴ διπλογραφικοῦ λογιστικοῦ συστήματος, καὶ «Χειραγωγοῦ ἐμπείρου τῆς πραγματείας». Π. Ν. Π.

— Δημητρίου, *Θεόδωρος*. Λόγιος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἀποδημήσας μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς Ρώμην, ἀναφέρεται ὡς εἷς ἐκ τῶν μεταλαμπαδευσάντων τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν εἰς τὴν Δύσιν. Γ. Δ. Κ.

— Δημητρίου, *Ἰωάννης*. Λόγιος, μαθητὴς τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς σχολῆς τοῦ Αἰτωλικοῦ, ὁπόθεν κατήγετο, ἀπὸ τοῦ 1810 μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς γενετείρας τῷ 1825, ὁπότε καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν πολιορκίαν. Γ. Δ. Κ.

— Δημητρίου, *Πολυχρόνιος*. Ἰατρὸς καὶ συγγραφεὺς ἔκ τινος χωρίου τῶν ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γεννηθεὶς τῷ 1752. Ἔγραψεν ἱερὸν ἀπάνθισμα, περιέχον ἱστορίας τῆς Π. καὶ Νέας Διαθήκης (Λειψία 1775)· «Περὶ τοῦ πόσον ἡ δύναμις τοῦ ἀέρος βοηθεῖ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ αἵματος» (1777, Λειψία), «Περὶ τῆς λοιμικῆς νόσου» (Λειψία, 1778). Μ. Ι. Γ.

δημητρίτης (ὁ) (Cerit ἢ Cerinstein) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν σπάνιον, πυριτικὸν ἅλας τοῦ τύπου $H_4(CaFe)CeSi_8O_{18}$, εἰς τὸ ὁποῖον μέρος τοῦ Ce ἀντικαθίσταται ὑπὸ La, Di καὶ Al. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα, ἀπαντᾷ εἰς λεπτοκοκκώδη καὶ στιφρὰ συσσωματώματα καὶ ἔχει σκληρότητα 5 1/2, εἰδικὸν βάρος 4,9—5, χρῶμα τεφρόφαιον μέχρις ἐρυθροτέφρου καὶ λάμψιν στεατώδη. Γ. Β.

Δημητρίτσιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (τέως Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1070. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Λυγαριὰ* τέως Μέργιανη (κάτ. 256). Δ. Ε. Μ.

Δημητρίων *(μάρτυς)*. Ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ ζήσας, «τοξευόμενος» ἐτελειώθη καὶ ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 6 Μαΐου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. Ε. Γ. Π.

Δημητριὼν (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτω μετωνομάσθη δι' ὀλίγον διάστημα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τιμὴν καὶ κολακείαν *Δημητρίου* τοῦ *Πολιορκητοῦ* ὁ δέκατος μὴν τοῦ ἀττικοῦ ἡμερολογίου Μουνιχιὼν (Ἀπρίλιος — Μάϊος). —Β.

Δημητρὸβ (Dmitrov) καὶ *Δημητρόβσκα* (Dmitrovsk) *[Γεωγρ.]*· βλ. Ντμιτρόβ.

Δημητρόπουλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αἰγιέων τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος. Κάτ. (1928) 482.

Δημητρόπουλος, ***Κωνσταντῖνος***, ὁ ἐπονομαζόμενος *Ἑβραῖος*. Ἕλλην τιμαριοῦχος ἐν Αἰγίῳ τῆς Πελοποννήσου, ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Οὗτος, θανὼν ἄκληρος, ἐδώρησε διὰ χαριστικοῦ ἐγγράφου εἰς τὸν Μιχαὴλ Καβάκην, «οἰκεῖον» τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ οἴκου τῶν Παλαιολόγων, τὸ εἰς αὐτὸν ἀνῆκον χωρίον *Δυλιβῆνα*, κείμενον παρὰ τὴν γυναικείαν μονὴν «Ἐλπὶς τῶν Ἀπηλπισμένων» ἢ «Πεπεληνίτζα». Κατὰ παράκλησιν ὅμως τῆς κυρᾶς Ὑπομονῆς Παλαιολογίνας, πιθανῶς συζύγου τοῦ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, τὰ κτήματα τοῦ Δημητροπούλου ἐδόθησαν εἰς τὴν μονήν, ὁ δὲ Καβάκης ἔλαβε χρηματικὸν ἀντάλλαγμα. Π. Ν. Π.

— Δημητρόπουλος, ***Παναγιώτης***. Φιλικὸς καταγόμενος ἐκ Μάνης. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπηρέτει εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ἐν Ἑπτανήσῳ. Μεταβὰς τῷ 1817 εἰς Ρωσίαν, ἐμυήθη ἐν Ὀδησσῷ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, μετ' ὀλίγον δ' ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ ἐπαγρυπνῇ τὸν Νικόλαον Γαλάτην. Ἀκολουθήσας αὐτόν, κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφορείας, προέβη μετὰ τοῦ Ἀθανασίου Τσακάλωφ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Ν. Γαλάτη. Φυγαδευθεὶς εἰς Ἰταλίαν κατώρθωσε νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν δίωξιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Γ. Δ. Κ.

Δήμητρος ***σκοπιᾶς ἄκρα*** *[Γεωγρ.]*· βλ. Δημήτηρ.

Δημήτρουλας, ***Νικόλαος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζατούνης, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Σταϊκόπουλον. Ν. Κ. Σ.

Δημητρουλιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γεωργιουπόλεως, τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου Χανίων Κρήτης. παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Κουρνᾶ, ἔχον 33 κατ. (1928). Παράγει γλυκυτάτους ὑδροπέπονας. Ε. Γ.

Δημητρούλλιας, ***Σπυρίδων***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεσολογγίου, ὅπου ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον. Γ. Δ. Κ.

Δημητσάνα. Ἱστορικὴ κωμόπολις ἐν Πελοποννήσῳ, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

— [ΓΕΩΓΡ] Ἡ Δημητσάνα εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ βραχώδους βουνοῦ (τοῦ ὀρεινοῦ Ἀρκαδικοῦ συστήματος), τὸ ὁποῖον πρὸς Δ καταπίπτει ἀποτόμως εἰς τὸν Λούσιον (ἢ Γορτύνιον) ποταμόν. Αἱ οἰκίαι αὐτῆς (420 περίπου τὸν ἀριθμὸν) κατέχουν τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ἐκ τοῦ δυτικοῦ σημείου ὁρωμένη ἡ πολίχνη φαίνεται ἀναρριχωμένη εἰς τὴν πρὸς Α κορυφήν, ἥτις λαμβάνει μορφὴν κωνοειδοῦς βουνοῦ. Τὸ μέσον ὕψος τῆς Δημητσάνης ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἶναι 958 μ. Κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον, ἀνερχόμενός τις πρὸς τὸν βυζαντινὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ταξιαρχῶν, ὅστις ἀνεκαινίσθη τῷ 1655, συναντᾷ πρὸ τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ἀρχαῖον τεῖχος πολυγωνικόν, περιβάλλον ἀρχαίαν ἀκρόπολιν, ὡς καὶ μεσαιωνικὰ ἐρείπια. Ἐκ τῆς ἐνταῦθα ἀκροπόλεως (κοινῶς Κάστρο), ὡς καὶ ἐν γένει ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς κωμοπόλεως, εἶναι θαυμασία ἡ ἄποψις τῆς πεδιάδος τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τοῦ ὄρους Ταϋγέτου.

Ἡ ἐκ Τριπόλεως ἁμαξιτὴ ὁδὸς (μήκους 60 χλμ.) διέρχεται εἰς τὸ χαμηλότερον σημεῖον τῆς ράχεως, ἐφ' οὗ ἡ πολίχνη, καὶ συνεχίζεται πρὸς Ν μέχρι Καρυταίνης (μήκους 26 χλμ.). Κατὰ τὸν αὐχένα τοῦτον καὶ τὴν δημοσίαν ὁδὸν δεικνύεται ἡ οἰκία τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ἡ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ (μεταπεποιημένη). Ὀλίγον ἀνατολικώτερον, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Δημητσάνης, εἶναι μικρὰ πλατεῖα, ὅπου ἡ μητρόπολις Ἁγία Κυριακὴ καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Γρηγορίου Ε', δῶρον τοῦ Μαρασλῆ. Πρὸς τὴν πλατεῖαν αὐτὴν εἶναι καὶ τὸ ἑλληνικὸν καὶ δημοτικὸν σχολεῖον, ὡραῖον ἵδρυμα τοῦ εὐεργέτου Ν. Μακρῆ. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ διατηρουμένη βιβλιοθήκη, λείψανον τῆς ἄλλοτε πλουσιωτάτης. Ἐνταῦθα ἔτι ὑπάρχει καὶ μικρὰ ἀρχαιολογικὴ συλλογὴ ἐκ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαίας πόλεως, κατάκεινται δὲ καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Π. Πατρῶν Γερμανοῦ. Παρὰ τὴν πλατεῖαν ταύτην εἶναι ἑτέρα μικρὰ πλατεῖα, ἔνθα ἡ ἀγορὰ καὶ τὸ κοινοτικὸν κατάστημα. Ἐνταῦθα ὑψοῦται τὸ ἡρῷον τῶν ἐν τοῖς τελευταίοις πολέμοις πεσόντων Δημητσανιτῶν. ἐγείρεται δὲ πλησίον σήμερον μεγαλοπρεπὲς ὡρολογοστάσιον, εἰς τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ τοποθετηθῇ κολοσσιαῖον ὡρολόγιον σταλὲν ἐκ Νέας Ὑόρκης τῇ φροντίδι τῶν ἐν Ἀμερικῇ Δημητσανιτῶν. Τὸ ὡρολογοστάσιον κατασκευάζεται ἐκ μαρμάρου ὕψους 27 μ. καὶ βάσεως 7 τετρ. μ. Ἄλλοι ἀξιόλογοι ναοί, πλὴν τῶν ἀναφερθέντων δύο βυζαντινῶν, εἶναι ὁ Ἅγιος Βασίλειος, ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος καὶ ἔξω τῆς πόλεως ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἁγία Παρασκευὴ καὶ ἡ μονὴ Ἰωάννου Χρήσια (μετὰ 5 μοναχῶν).

Λόγῳ τοῦ ἀπολύτου ὕψους τῆς κωμοπόλεως τὸ κλῖμα τὸν χειμῶνα εἶναι παγερόν, μὴ παρέχον εὐκολίαν πρὸς ἄνετον βίον. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ Τοῦρκοι ἀπέφευγον τὴν ἐκεῖ διαμονήν των. Προσέτι διὰ τὸ ἀνώμαλον τοῦ ἐδάφους καὶ ἕνεκα τῶν πολλῶν βροχῶν αἱ ὁδοὶ τῆς Δημητσάνης εἶναι ἀκανόνιστοι καὶ λιθόστρωτοι (καλδιρίμια). Τὸ κλῖμα ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ ἄγονον τοῦ ἐδάφους ἀφ' ἑτέρου καθίστων τοὺς κατοίκους δραστηρίους, εὐπαιδεύτους, φιλαποδήμους, ὡς τοιοῦτοι δὲ χαρακτηρίζονται μέχρι σήμερον. Δημητσανῖται εὑρίσκονται ἐγκατεστημένοι σχεδὸν πανταχοῦ, ἔν τε ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Κατὰ τὸ 1851 ἡ Δημητσάνα εἶχε 1933 κατ., τῷ 1897 2400, τῷ 1920 2174, τῷ δὲ 1928 2010. Διάφοροι σύλλογοι ἐργάζονται διὰ τὴν πρόοδον αὐτῆς. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ «Ἐμποροβιομηχανικὸς σύλλογος», ὁ «Κτηματικὸς σύλλογος» ἡ φιλόπτωχος ἀδελφότης «Ἅγιος Εὐθύμιος», ὁ «Ἀλληλοβοηθητικὸς σύνδεσμος τῶν ἐξ Ἀμερικῆς Δημητσανιτῶν» (παράρτημα τοῦ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τοιούτου) καὶ ὁ «Σύνδεσμος φιλοπροόδων Δημητσάνης», ἱδρυθεὶς τῷ 1911. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἐπιτελεσθέντων μέχρι σήμερον ὑπὸ τοῦ τελευταίου συνδέσμου εἶναι ἡ ἀναδάσωσις τοῦ τέως γυμνοῦ ὄρους τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἡ κατασκευὴ ὡραίας δενδροστοιχίας ἐξ ἀκακιῶν καὶ πτελεῶν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς πολίχνης καὶ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Στεμνίτσαν, μέχρις ἀποστάσεως ἑνὸς χιλιομέτρου, ἡ δενδροφύτευσις ἐξοχικῶν χώρων διὰ πευκῶν καὶ ἄλλων δένδρων, ἡ ἀγορὰ πρὸς δενδροφύτευσιν τοῦ κάτωθι τοῦ δημοσίου δρόμου ἀγροῦ, ὁ ἐμβολιασμὸς πλείστων ἐν τῇ περιφερείᾳ ἀγρίων ἀχλαδεῶν, ἡ δωρεὰν διανομὴ εἰς τοὺς ἀπόρους κτηματίας 500 καρυδεῶν πρὸς μεταφύτευσιν εἰς τὰ κτήματά των καὶ πλεῖστα ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα. Ἤδη δὲ ἐπίκειται διὰ τῆς μελλούσης συνδρομῆς τῶν ἁπανταχοῦ ἐγκατεστημένων Δημητσανιτῶν ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἀναδασωτικοῦ ἔργου ἐφ' ὅλων τῶν πέριξ γυμνῶν λόφων, ἡ κατασκευὴ φυτωρίου καὶ ἀγροκηπίου, ἡ εἰσαγωγὴ τῆς καλλιεργείας τῆς ἐλαίας, ἡ ἵδρυσις γυμναστηρίου, ἡ ἵδρυσις προσκοπικοῦ σώματος, ἡ ὀργάνωσις φιλαρμονικῆς κ.τ.λ.

Ἡ κωμόπολις ὑδρεύεται ἀπὸ πηγῆς τῆς θέσεως Λουμένι παρὰ τὸν Λούσιον, ἐξ ἀποστάσεως 20' ΒΔ., τῆς διοχετεύσεως γενομένης ἐπιμελείᾳ τοῦ

Digitized by Google

Εὐθυμίου Κωστόρχη. Ἄλλη πηγὴ νοτίως τῆς Δημητσάνης, εἰς τὴν θέσιν Ἅγιος Ἰωάννης, ἀρδεύει τὰ κτήματα τοῦ χωρίου Παλιοχωρίου, ἔνθα παράγονται καρύδια, κεράσια, διάφοροι ὀπῶραι καὶ ὄσπρια. Ἡ αὐτὴ πηγὴ ἐχρησίμευε καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν περιφήμων 14 πυριτιδομύλων, οἵτινες εἰργάζοντο ἐν καιρῷ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πρὸς ἐφοδιασμὸν πυρίτιδος διὰ τὸ μαχόμενον ἔθνος. Πέντε τούτων ἐξακολουθοῦν ἔτι ἐργαζόμενοι. Τὸ ὕδωρ τοῦτο χύνεται ὡσαύτως εἰς τὸν Λούσιον. Ἐκ τῶν ἄλλων προϊόντων ἀξιόλογα εἶναι τὰ τῆς μικρᾶς βιομηχανίας, ὡς τῶν ἐγχωρίων ὑφασμάτων, τῆς σανδαλοποιίας, τῆς τσαρουχοποιίας, σιδηρουργίας, κεραμοποιίας καὶ τῆς μνημονευθείσης πυριτιδοποιίας.

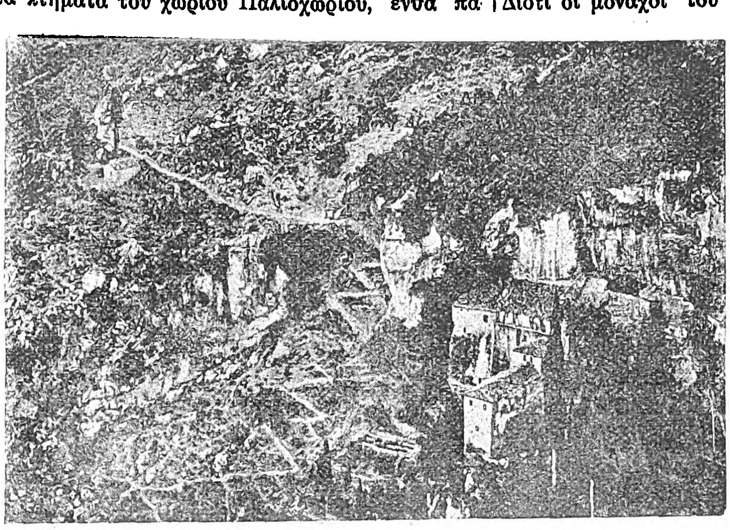

Μονὴ Αἰμυαλῶν.

Ἡ Δημητσάνα ἀπὸ τῆς 27 Νοεμβρίου 1840 μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ ἦτο πρωτεύουσα δήμου β΄ τάξεως (*Δημητσάνης* ἢ *Θεισόας*), περιλαμβάνοντος πλὴν τῆς νῦν κοινότητος Δημητσάνης καὶ τὰς νῦν κοινότητας Ζατούνης, Ζυγοῦ (Ζυλοβιστίου), Μελισσοπέτρας (Τρεστενῶν), Παναγιᾶς (Ζερζόβης), καὶ Ριζοσπηλιᾶς (Στρεύζης). Σήμερον ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ παρακειμένου Παλαιοχωρίου (κάτ. 158) καὶ τῆς μονῆς Αἰμυαλῶν κοινότητα ἀριθμοῦσαν 2168 κατοίκους. Εἶναι ἕδρα τῆς ἐπισκοπῆς Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως, ἔχει δὲ γυμνάσιον, ἑλληνικὸν σχολεῖον, δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, εἰρηνοδικεῖον, ταμεῖον, ἐφορείαν, δασαρχεῖον καὶ ἀποθήκην μονοπωλίου. Συγκοινωνεῖ δὲ καθ' ἑκάστην δι' ἐπιβατικῶν αὐτοκινήτων μετὰ τῆς Τριπόλεως (60 χλμ.), ὡς καὶ μετὰ τῆς Στεμνίτσης καὶ Καρυταίνης, ἐκ τῆς ὁποίας συνεχίζεται ἡ συγκοινωνία δι' Ἀνδρίτσαιναν ἢ Μεγαλόπολιν.

Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Δημητσάνα, κειμένη ἐπὶ παναρχαίων ἐρειπίων, ἐκτίσθη πιθανῶς ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Τευθίδος. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ἐνισχύει καὶ ἡ αὐχμηρότης τῆς περιοχῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀσφαλῶς θὰ ἐγεννήθη καὶ ὁ θρῦλος τῆς κώμης. Ὁ Τεῦθις, ὀργισθεὶς ἐναντίον τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς τὴν Αὐλίδα, ἀπεχώρησε παρασύρων οἴκαδε καὶ τὰ στρατεύματά του. Πληγώσας ὅμως διὰ τοῦ δόρατος εἰς τὸν μηρὸν τὴν Ἀθηνᾶν, παρεμβᾶσαν ὅπως τὸν ἀναχαιτίσῃ, ἐτιμωρήθη σκληρῶς μετὰ τῆς χώρας. «Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου, ἱστορεῖ ὁ Παυσανίας, κατέλαβε Τευθὶν φθινώδης νόσος, μόνοις δὲ Ἀρκάδων τοῖς ἐνταῦθα οὐκ ἀπεδίδου καρπὸν οὐδένα ἡ γῆ». Καὶ αὐτὴ μὲν οὕτη ἡ Τεῦθις δὲν ἐσῴζετο ἐπὶ Παυσανίου, ἦτο δὲ «Ἀφροδίτης τε ἱερὸν καὶ Ἀρτέμιδος». Εἰς τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν, τὸ ἱερὸν τοῦτο πιθανώτατα κατεστράφη, ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων του προφανὲς εἶναι ὅτι Σλαῦοι ἐπιδρομεῖς ἀνήγειραν τὴν νέαν κώμην, ἥτις δὲν ἐβράδυνε νὰ προαχθῇ. Ὑπ' αὐτῶν δέ, φαίνεται, διὰ τὴν ἐξαίρετον ψυχρότητα τῶν ὑδάτων της ἐπωνομάσθη «Δημητσάνα», δηλαδὴ δροσερά. Τὸ ὄνομα διὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρεται εἰς σιγιλλιῶδες γράμμα τοῦ εὐνούχου πατριάρχου Πολυεύκτου, ἐκδοθὲν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, τῷ 963 μ. Χ. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὑποπεσὼν εἰς δυσμένειαν ὁ ἔμπιστος Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ πρωτασηκρήτης Ἰωάννης Λαμπαρδόπουλος, ὁ ἐπιλεγόμενος Φιλόσοφος, ἀπεφάσισε νὰ ἐφησυχάσῃ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, κτίζων μοναστήριον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Καὶ ὁ πατριάρχης περιέβαλε μὲ σταυροπηγιακὰ δικαιώματα «τὴν ἱερὰν μονήν, ἣν ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων Ἰωάννης Λαμπαρδόπουλος, Φιλόσοφος, ὁ πρωτασηκρήτης, ἐν τῇ Πελοποννήσῳ τῆς ἐπαρχίας τῆς μητροπόλεως Παλαιῶν Πατρῶν, κατὰ τὴν ἐνορίαν τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ Λακεδαίμονος, πλησίον χώρας Δημητσάνης, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς μονοπόρου, ἐπ' ὀνόματι τιμωμένην τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἣν διὰ τὴν τοῦ Φιλοσόφου ἐπωνυμίαν, Μονὴν τοῦ Φιλοσόφου ἐκάλεσαν». Τὸ καθίδρυμα τοῦτο ἐπὶ σειρὰν αἰώνων ἐξυπηρέτησε τὴν Πελοπόννησον, διὰ τῶν φώτων τῆς παιδείας. Διότι οἱ μοναχοί του ἦσαν καὶ διδάσκαλοι, εἰς δὲ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας γενεαὶ γενεῶν ἔλαβον τὰ στοιχεῖα τῶν γραμμάτων. Τοῦτο συνέβη ἰδίως μετὰ τὴν Ἅλωσιν, καθότι τὸ ἀπόμερον καὶ αὐχμηρὸν τῆς Δημητσάνης δὲν προσείλκυε τοὺς δορικτήτορας. Πλὴν τούτου ἐνωρὶς οἱ ξενητευμένοι Δημητσανῖται ἐφρόντιζον νὰ περιβάλουν τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα μὲ προνομίας.

Ἡ μονὴ τοῦ Φιλοσόφου, ὡς καὶ ἡ πλησιόχωρος τῶν Αἰμυαλῶν, ἦσαν σταυροπηγιακαί, καὶ συνεπῶς, ὡς ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τῶν πατριαρχείων, ἠδύναντο νὰ ἐπεκτείνουν καὶ διὰ τὴν ὅλην περιοχὴν τὰς προνομίας. Καίτοι δὲ ἡ ἐξάρτησις τῆς Δημητσάνης ἀπὸ σουλτανικοῦ τζαμίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνεπῶς ἡ σχετικὴ ἀσυδοσία της διαπιστοῦται μόνον τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα, ἔχομεν πάντα λόγον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ αὐτοτέλεια ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν, καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης ἀκόμη τουρκικῆς κατακτήσεως. Ὀλίγον βραδύτερον τῆς κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τὸν Φραγκῖσκον Μοροζίνην, βλέπομεν ἕνα Δημητσανίτην διδάσκαλον, τὸν Καράκαλον, θέτοντα τὰς πρώτας βάσεις τῆς μετέπειτα ἱδρυθείσης σχολῆς. Εἰς ἀπρόσιτον ὕψος κτίζει κελλία διὰ νὰ ξενισθοῦν διδάσκαλοι, μαθηταὶ καὶ ὑπηρέται. Ἐκεῖ τακτοποιεῖται ἡ στοιχειώδη διδασκαλία, κατ' ἀπομίμησιν πενιχρὰν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ σχολῶν. Ἀλλὰ ἡ σχολὴ ταχέως παρακμάζει, προφανῶς μὲ τὴν νέαν κατάκτησιν καὶ τὴν παγίωσιν αὐτῆς τῷ 1718.

Ὁ ἐν Δημητσάνῃ ἀνδριὰς Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

Τῆς σχολῆς ταύτης μαθητὴς ὁ *Γεώργιος* Γούνας (βλ. λ.), ἀφοῦ ἐπλούτησεν ἐν Σμύρνῃ εἰς τὸ ἐμπόριον, ὠρέχθη νὰ μορφωθῇ περὶ τὸ γῆρας. Καρεὶς μοναχὸς ἐφοίτησεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἱεροθέου, ὅπου ἐκράτησε καὶ τὸν συμπατριώτην του Ἀσημάκην Λεονάρδον, τὸν καὶ Χατζῆ-Ἀγάπιον μετονομασθέντα κατόπιν. Τῷ 1764 ἐπέστρεψαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν γενέτειραν καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς σχολῆς, ἥτις ἐπωνομάσθη «Φροντιστήριον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων». Παρὰ τὴν μονήν, καὶ εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς ἐμίσθωσαν μίαν οἰκίαν, τὴν ὁποίαν διέθεσαν οὕτως, ὥστε νὰ περιλάβῃ περὶ τοὺς 40 μαθητάς. Ἀλλ' ἡ προθυμία τὴν ὁποίαν εὗρον ἐκ μέρους τῶν γονέων τους ἔπεισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ μεγαλώσουν τὸ οἴκημα. Ἐστάλη λοιπὸν ὁ Ἀγάπιος εἰς Σμύρνην, ὅπου μεταξὺ τῶν Δημητσανιτῶν καὶ ἄλλων φιλογενῶν συνέλεξε δι' ἐράνων ὅσα ἐχρειάζοντο διὰ νὰ κτισθῇ πολύδομος ἡ σχολή. Ταυτοχρόνως ἐτέθη ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν προστασίαν, τότε δὲ καὶ ἀνενεώθησαν τὰ βεράτια, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Δημητσάνα, καταβάλλουσα ἐτησίως 1000 γρόσια εἴς τι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικῶν τζαμίων, ἀπηλλάσσετο παντὸς χαρατσίου ἢ ἄλλου «βασιλικοῦ δοσίματος». Εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ νέου καθιδρύματος μεγάλως συνετέλεσε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Λακεδαίμονος Ἀνανίας ὁ Λαμπάρδης, ἀπόγονος τοῦ κτίτορος τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου καὶ ἀκραιφνὴς Δημητσανίτης. Ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ἐπρόλαβε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του, καρατομηθεὶς τῷ 1767. Ἡ νέα σχολὴ ἤρχισεν ἀνεγειρομένη τῷ 1769. Μετά τινας ὅμως μῆνας ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀρλώφ, ἐπέδραμον ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον αἱ ἄγριαι ὀρδαὶ τῶν Τουρκαλβανῶν, ἡ δὲ ἀνέγερσις τοῦ πολυδόμου κτιρίου ἀνεβλήθη δι' εὐθετωτέρας στιγμάς. Αὐτὴ αὕτη ἡ σχολὴ διεσκορπίσθη. Ὁ Γούνας μετέβη εἰς Σμύρνην, ὁ Λεονάρδος εἰς Ζάκυνθον καὶ Πάργαν, ὅπου ἐσχολάρχει μέχρι τοῦ 1780. Ὅταν κατεστράφησαν οἱ Τουρκαλβανοί, καὶ ἡ Πελοπόννησος ἀπεδόθη εἰς τὴν γαλήνην, ὁ Ἀγάπιος Λεονάρδος ἐπέστρεψε καὶ ἀνασυνέστησε τὴν σχολήν. Τῷ 1781 ὅμως κληθεὶς νὰ διευθύνῃ τὴν σχολὴν τῆς Σμύρνης, ἀπέστειλεν εἰς Δημητσάναν τὸν λεγόμενον νεώτερον Ἀγάπιον (*Ἀντώνιον Ἀντωνόπουλον*), ὅστις καὶ μέχρι τοῦ 1812 ἐπὶ 32 ἔτη διηύθυνεν εὐδοκίμως τὴν σχολήν. Θανόντος τούτου κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος, ὁ Χατζῆ-Ἀγάπιος ἐπέστρεψε τὸ τρίτον εἰς Δημητσάναν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε περιέλθει πολλὰς χώρας κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον καὶ συλλέγων ἐράνους διὰ τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης. Ἐπίσης συνέλεξεν ἄπειρον πλῆθος βιβλίων καὶ χειρογράφων κωδίκων, διὰ τῶν ὁποίων κατήρτισε τὴν περιώνυμον καταστᾶσαν βιβλιοθήκην αὐτῆς.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ σχολὴ τῆς Δημητσάνης ἁλματικὰς ἐπετέλει προόδους ἐν παντί. Διάφοροι Δημητσανῖται ἐπηύξανον τοὺς πόρους της, καὶ ἡ πατριαρχικὴ ὅσον καὶ ἡ κρατικὴ προστασία τὴν περιέβαλλε μὲ τόσην στοργήν, ὥστε δὲν ἐβράδυνε νὰ προκαλέσῃ τὸ μῖσος τῶν γειτόνων της, καὶ δὴ τῶν κατοίκων τῆς Καρυταίνης. Προσκτήσασα καὶ τὰς μεγάλας ἰδιοκτησίας τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου, ἀσύδοτος ἐν πολλοῖς, δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ, δεδομένου ὅτι ἅπαντες δωρεὰν καὶ ἐδίδασκον καὶ ἐξεπαιδεύοντο. Οἱ μαθηταὶ τῆς σχολῆς ἀνήρχοντο εἰς ἑκατοντάδας, ἀφοῦ τὰ ὑπάρχοντα κελλία της ἐπήρκουν διὰ τριακόσια ἄτομα. Ἀναφέρεται ὅτι ἐκ τούτων εἴκοσι καὶ ἓξ ὑπῆρξαν πατριάρχαι, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, πλῆθος δ' ἄλλων κληρικῶν ἀπὸ τὴν Δημητσάναν ἐξῆλθεν. Ἄπειρος ὡσαύτως εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Πελοποννησίων, Ἑπτανησίων καὶ Στερεοελλαδιτῶν, οἵτινες ἀπ' αὐτῆς ἔλαβον τὰ νάματα τῆς παιδείας. Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ἀπεκλήθη ἡ σχολὴ τὸ φυτώριον τῆς Πελοποννήσου.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος, ἡ σχολὴ καὶ ἐν γένει ἡ Δημητσάνα κατέστη τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Γενέτειρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄, ὅστις καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς νεότητός του δωρητὴς ἐγένετο τῆς σχολῆς εἰς ἣν ἐξεπαιδεύθη, διὰ τῆς προσαυξήσεως τῶν κελλίων πρὸς χρῆσιν τῶν πενεστέρων Πελοποννησίων μαθητῶν, καὶ τοῦ μητροπολίτου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ἡ Δημητσάνα ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν κατήχησιν τῶν Φιλικῶν, τοὺς ὁποίους ὥρκιζαν ἐπὶ πολυτίμου Εὐαγγελίου. Ὑπῆρξε συνάμα μέγα κέντρον καὶ δι' ἄλλον λόγον. Ἐκεῖ, παρὰ τὸ

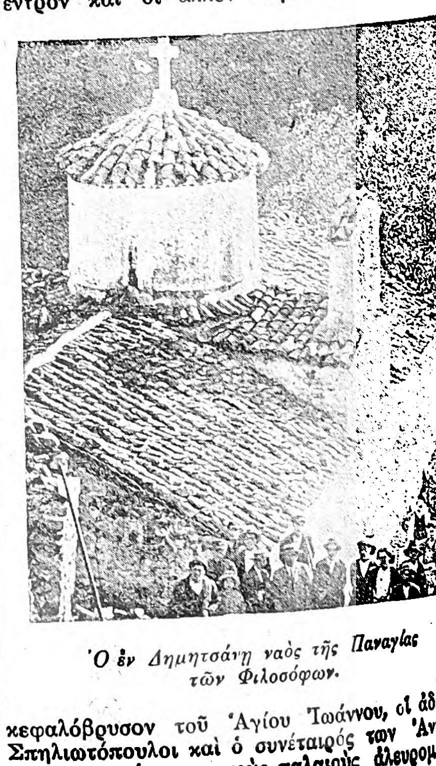

Ὁ ἐν Δημητσάνῃ ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Φιλοσόφων.

κεφαλόβρυσον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, οἱ ἀδελφοὶ Σπηλιωτόπουλοι καὶ ὁ συνέταιρός των Ἀντωνόπουλος μετέτρεψαν τοὺς παλαιοὺς ἀλευρομύλους

Digitized by Google

εἰς πυριτιδομύλους, καὶ κατεσκεύαζον εἰς αὐτοὺς τὴν ἔκτοτε καταστᾶσαν περιώνυμον δημητσανίτικην *μπαρούτην* (βλ. λ.). Κατ' ἀρχὰς ἦσαν δύο οἱ

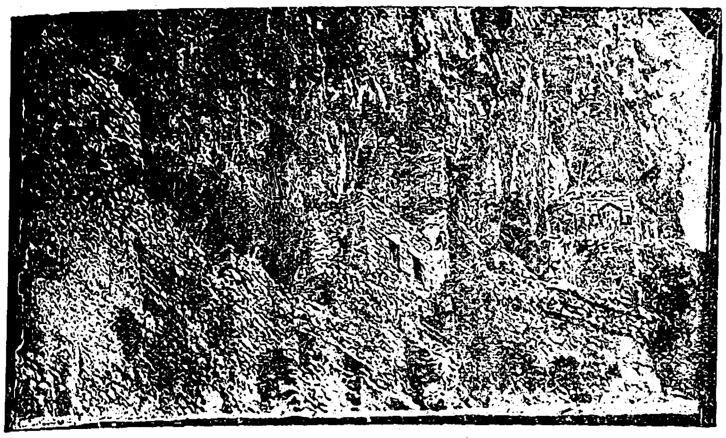

Τὰ ἐν Δημητσάνῃ ἐρείπια τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου.

μύλοι. Κατόπιν ὅμως παραγγελιῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τῷ 1820, οἱ μύλοι ηὐξήθησαν εἰς πέντε μὲ ἡμερησίαν παραγωγὴν ἑκατὸν περίπου ὀκάδων κατὰ εἰκοσιτετράωρον. Τὸν χειμῶνα ὅμως τοῦ 1821, ὅταν ἐγεννήθησαν ὑπόνοιαι περὶ ἐπικειμένης ἐπαναστατικῆς κινήσεως, οἱ μύλοι τῶν «Διδύμων Ἡφαίστων» ὡς λίαν προσφυῶς εἶχον ἀποκληθῆ οἱ ἀδελφοὶ Σπηλιωτόπουλοι, ἐγένοντο ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας ἐρεύνης ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Τὰ δῶρα καὶ ἡ εὐφυΐα τῶν ἐνδιαφερομένων ἐπεβράδυναν τὴν αὐτοψίαν, κατὰ τὸ διάστημα δὲ ὁλονυκτίου συμποσίου, οἱ Δημητσανῖται, ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδία, ἐν θρησκευτικῇ εὐλαβείᾳ, ἀπεκόμισαν τὰ τεκμήρια τῆς ἐνοχῆς καὶ οὕτω τὴν ἑπομένην ἀνευρέθησαν κεναὶ καὶ ἐσφραγίσθησαν αἱ ἀποθῆκαι, ἐνῷ οἱ μύλοι εἶχαν μετατραπῆ εἰς σταύλους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν κατηδαφίσθησαν οἱ μύλοι, ἀλλὰ τοὐναντίον ηὐξήθησαν. Διότι κατὰ τὸ στάδιον τῆς Ἐπαναστάσεως δέκα τέσσαρες μύλοι παρεσκεύαζον περὶ τὰς τριακοσίας ὀκάδας πυρίτιδος ἡμε

Ὁ ἐν Δημητσάνῃ ναὸς τῶν νεομαρτύρων Εὐθυμίου καὶ Γρηγορίου τοῦ Ε'.

ρησίως. Ἡ Δημητσάνα κατέστη τὸ ἀληθινὸν ὁπλοστάσιον τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς, τοὐλάχιστον κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη, παρέβλαψε θανασίμως τὰ γράμματα. Διότι, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν «φυσεκίων», ἡ τρομακτικὴ ἔλλειψις χάρτου ἠνάγκασε τοὺς πατριώτας νὰ θυσιάσουν τὰ πολύτιμα συγγράμματα τῆς βιβλιοθήκης. «Ὅταν, γράφει ὁ Φωτᾶκος, αἱ Δημητσανίτισσαι ἔσωσαν τὸ χαρτί, καὶ πλέον δὲν εἶχον ἄλλο, ἐχάλασαν τὴν περίφημον Βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς, διὰ νὰ προφθάσουν ὅλα τὰ στρατόπεδα τῆς Πελοποννήσου». Τῷ 1823, ὁπότε ἐκομίσθη πρὸς ἀποτροπὴν περαιτέρω ζημίας χάρτης ἀπὸ τὴν Ἑσπερίαν Εὐρώπην, ἡ βιβλιοθήκη μόλις χίλια πεντακόσια βιβλία διέσῳζεν. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἡ σχολὴ εἶχε παραμεληθῆ. Ματαίως ὁ μινίστρος τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰωάννης Κωλέττης ἐπεκαλέσθη τὴν μέριμναν τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον της ἡ περίπυστος σχολή. Ματαίως καὶ αἱ διοικήσεις τῷ 1824 καὶ τῷ 1825 ἔλαβον διάφορα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις δὲν ὑπῆρξαν ἀποτελεσματικά. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὴν τελείαν καταστροφὴν ἐπήνεγκεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἰμβραήμ, ἐπανειλημμένως λεηλατησασῶν τὴν ἱστορικὴν κωμόπολιν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἡ σχολὴ τῆς Δημητσάνης ἐδέχθη νέον πλῆγμα. Ἡ ἀντιβασιλεία, τῷ 1834, μετὰ τῶν ἄλλων μονῶν, διέλυσε καὶ τὴν τοῦ Φιλοσόφου, τῆς ὁποίας τὰ κτήματα ἐνίσχυον τὰ πενιχρὰ πλέον εἰσοδήματα τῆς σχολῆς. Καὶ ἀντὶ νὰ συμπληρωθῶσι τὰ χαίνοντα τραύματα τῶν προθηκῶν τῆς βιβλιοθήκης, ὡς λίαν προσφυῶς γράφει ὁ ἱστορικὸς τῆς Γορτυνίας, ἀφη-

ρέθη ἀντιθέτως καὶ αὐτὸ τὸ πολύτιμον ἐπὶ μεμβράνης Εὐαγγέλιον, τὸ λεγόμενον τοῦ Βλαχομαιώλη, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὡρκίζοντο οἱ Φιλικοί. Ἐν τούτοις κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον δι' ἄλλου τέκνου της ἡ Δημητσάνα ἐπέπρωτο ν' ἀνακτήσῃ τὴν παλαιάν της αἴγλην. Ὁ ἐν Κισνοβίῳ τῆς Βεσσαραβίας πλουτήσας Δημητσανίτης Νικόλαος Ἀθαν. Μακρῆς Λεονάρδος, ἀνεψιὸς τοῦ Ἀγαπίου Λεονάρδου, διέθεσε ποσὸν 18,000 δρ. καὶ ἐκ βάθρων ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Λυσάνδρου Καυταντζόγλου ἀνῳκοδομήθη ἡ σχολή. Ἐπίσης διέθεσεν ἑτέρας 7,000 δρ. πρὸς εὐπρεπισμὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, καὶ ποσὸν 13,000 δρ. κατέθεσεν ἵνα ἐκ τοῦ εἰσοδήματός των καταβάλλωνται μισθοὶ εἰς τοὺς διδασκάλους. Οἱ τελευταῖοι σχολάρχαι ὑπῆρξαν ὁ Π. Παπασπυρίδης καὶ ὁ Ἱερ. Βογιατζῆς, λογιώτατοι κληρικοὶ ἐπὶ τριακονταετίαν ἀμφότεροι διδάξαντες, μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἱδρύθη τὸ ἐν Δημητσάνῃ γυμνάσιον (1881). Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

δημητσανίτικος, *—η, —ο*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Δημητσάναν, ὁ ἐκ τῆς Δημητσάνης προερχόμενος.

—**Δημητσανίτικη** *μπαρούτη*. Ἐκαλεῖτο οὕτω, κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ἡ κατασκευαζομένη εἰς τοὺς ἐν Δημητσάνῃ πυριτιδομύλους πυρῖτις (βλ. ἀνωτ.). Ἄνευ αὐτῆς, πολλὰ ὅπλα θὰ ἀπέβαινον ἄχρηστα. Τὸν ἄνθρακα οἱ Δημητσανῖται παρεσκεύαζον ἀπὸ ἐλελίφασκον, τὸ θεῖον δὲ καὶ τὸ νίτρον ἐξωρύσσετο εἰς τὰ σπήλαια τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ἕλους. Ἐκλιπόντος τοῦ μολύβδου, ἀφῃρέθησαν αἱ μολύβδιναι στέγαι τῶν τζαμίων, καὶ μεταφερόμεναι εἰς τεμάχια μετεβάλλοντο εἰς βλήματα. Ἐπίσης ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ βιβλία τῆς σχολῆς Δημητσάνης. Ἡ πυρῖτις τῆς Δημητσάνης ἐγένετο περιζήτητος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μάχης τοῦ Βαλτετσίου, ὁπότε ἐδοκιμάσθη ἡ ἀρίστη ποιότης αὐτῆς, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν νοθευμένην, τὴν ὁποίαν, ἐξαναγκασθέντες Δημητσανῖται πυροτεχνῖται, εἶχον κατασκευάσει διὰ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα. Μετὰ τὴν μάχην οἱ Τοῦρκοι ἐκάλεσαν τοὺς τεχνίτας καὶ τοὺς ἐπετίμησαν διὰ τὴν κακὴν ποιότητα. Ἐκεῖνοι ὅμως ἀπήντησαν ὅτι ἡ πυρῖτις ἐχρησιμοποιήθη πολὺ νωπή, καὶ ἐκ τούτου, ἔκοβεν «ὡς μοῦστος». Ἔκτοτε, περιφρονητικῶς οἱ Τοῦρκοι ἀπεκάλουν κάθε πυρίτιδα κακῆς ποιότητος «δημητσανίτικην μπαρούτην». Κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχήν, τὴν καὶ πιθανωτέραν, ἡ φράσις «βρωμᾷ δημητσανίτικη μπαρούτη» σημαίνει τὴν ἀπειλὴν ἐπερχομένου κινδύνου, προῆλθε δὲ ἀπὸ τὴν ἰδιάζουσαν ὀσμήν, τὴν ὁποίαν ἄφηνε τὸ κακῶς εἰργασμένον θεῖον, μεταβαλλόμενον εἰς ὑδρόθειον. Ἡ κατασκευὴ τῆς πυρίτιδος ταύτης ἐξηκολούθησε μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος, διότι καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1827 παρήγγειλεν ἡ κυβέρνησις δέκα χιλιάδας «φυσεκίων». Γ. Δ. Κ.

Δημίδης, ***Κωνσταντῖνος***. Ὁπλοποιὸς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, καταγόμενος ἀπὸ τὰ Γρεβενὰ τῆς Μακεδονίας. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Κέρκυραν περὶ τὸ 1805 προεκάλεσε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, ὅστις ἐφρόντισε νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς Γαλλίαν διὰ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὴν σιδηροτεχνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδείκνυεν ἔκτοτε μέγα τάλαντον. Ἐκ Γαλλίας ἐπέστρεψε τυπογράφος, καὶ κληθεὶς μετά τινα χρόνον εἰς τὰς Κυδωνίας ἐγκατεστάθη αὐτόθι ὡς χειριστὴς τοῦ τυπογραφείου τῆς σχολῆς Κυδωνιῶν. Περὶ τὸ 1820 ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς ἀπὸ τὸν Σπετσιώτην πλοίαρχον Δημήτριον Ὀρλὼφ καὶ ἐστάλη εἰς Τεργέστην νὰ προμηθευθῇ μικρὸν τυπογραφεῖον διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὸ ἤδη ὑπάρχον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις, ὁ δὲ Δημίδης, γνωστὸς ἔκτοτε ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κυδωνιάτης* καὶ *Ἀϊβαλιώτης*, ἐγκατέστησε τὸ μικρὸν τυπογραφεῖον εἰς τὰ Ψαρά, τὰ ὁποῖα ὑπελόγιζεν ἀπόρθητα. Ἐκεῖ ἐξετύπωνε τὰς προκηρύξεις τῶν Ψαριανῶν. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἐγκατέστησε καὶ ἐργαστήριον ἐπισκευῆς τῶν ὅπλων, παρέμεινε δὲ εἰς τὰ Ψαρὰ μέχρι τῆς καταστροφῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἀποστόλην. Τῷ 1824 ἐγκατεστάθη ἐν Ναυπλίῳ, ἐκεῖ δὲ πολλοὺς ἐδίδαξε καὶ τὴν ὁπλοτεχνίαν καὶ τὴν τυπογραφίαν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ βασιλείου παρέμεινε τυπογράφος εἰς Ναύπλιον. Γ. Δ. Κ.

δημιόπρατα *[Ἀττικ. Δίκ.]*. Ὑπὸ τὸ γενικὸν τοῦτο ὄνομα, ἐδηλοῦτο πᾶν τὸ ἐκ *δημεύσεως* προερχόμενον καὶ ἐν δημοπρασίᾳ ὑπὸ τῶν «πωλητῶν» πωλούμενον ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ.

Αἱ περιπτώσεις ἐπιβολῆς τῆς δημεύσεως ἦσαν τόσον συχναί, ὥστε νὰ ἐμφανίζεται αὕτη προσλαμβάνουσα χαρακτῆρα ἀμέσου τακτικῆς προσόδου τοῦ δήμου. Αὕτη ἐπιβαλλομένη εἴτε ὡς κυρία ποινὴ εἴτε ὡς παρακολούθημα ἰδίως τῶν σωματικῶν λεγομένων ποινῶν (θάνατος, ἀειφυγία κλπ.), ἦτο ἢ *γενικὴ* ἢ *μερικὴ* (περὶ ἧς βλ. λ. στέρησις). Ἐκ τῶν δημευομένων, ὁσάκις δὲν περιήρχοντο πάντα εἰς τὸν δῆμον, μέρος ἐλάμβανεν ὁ μηνυτὴς (ἐπὶ «φάσεως» ὁ «φαίνων» ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ), δι' ὃ πολλάκις ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τοῦ κατηγόρου ἦτο εἴτε ἡ αὔξησις τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, ἐὰν ὁ μηνυτὴς ἦτο ἄρχων, εἴτε τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας του, ἐὰν ἦτο ἁπλοῦς πολίτης· μέρος ἐπίσης, τὸ δέκατον, ἀφιεροῦτο εἰς τοὺς ναοὺς (Δήμητρος, Περσεφόνης, «ἐπιδέκατον τῆς θεοῦ»). Ἡ δήμευσις, ἣν οἱ τριάκοντα εἶχον ἀναγάγει εἰς σύστημα, ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων ὡς ἀντικειμένη εἰς αὐτὴν τὴν προσωπικότητα τῆς ποινῆς καὶ ὡς δυναμένη, διὰ τῆς δημιουργίας προθύμων κατηγόρων, νὰ ἀποτελέσῃ μέγαν κίνδυνον διὰ τὴν ἠθικήν. (Ὁ «Ἰσοκράτης ἰσχυρίζεται ὅτι εἰς ἡμέρας κρισίμους μεγαλύτερον κίνδυνον διατρέχει ὁ ἀγαθὸς ἀλλὰ πλούσιος πολίτης ἀπὸ ἕνα «κακοῦργον».) Ἡ δήμευσις δὲν προσέβαλλε δικαιώματα τρίτων ἐπὶ τῶν δημευθέντων γεννηθέντα πρὸ τῆς καταδίκης τοῦ κατηγορουμένου. Οὕτω ἡ σύζυγος ἐδικαιοῦτο εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς προικός· οἱ ἐνυπόθηκοι δανεισταὶ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν δανεισθέντων. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἀνεγινώσκοντο αἱ ἀπογραφαὶ τῶν ἀπὸ τῆς προτέρας μέχρι τῆς νέας ἐκκλησίας ἐνεργηθεισῶν δημεύσεων. Πᾶς ἐγείρων δικαιώματα ἐπὶ δημευθέντος ὤφειλε νὰ καταβάλῃ τὸ πέμπτον τῆς ἀξίας, ὅπερ ἐπὶ ἀτυχοῦς δι' αὐτὸν ἐκβάσεως τῆς δίκης περιήρχετο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Τὸ β' ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος ἡ καταβολὴ ἀπὸ 2 τοῖς ἑκατὸν ἠλαττώθη εἰς ἕν.

Ἡ δήμευσις ἀπήντα ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, Ἄργος, Φλιοῦντα, Σπάρτην κλπ. Α. Ν. Φ.

δήμιος (ὁ)· ὁ κατ' ἐντολὴν τῆς πολιτείας ἢ ἄρχοντός τινος ἐκτελεστὴς θανατικῶν ποινῶν· κοιν. *μπόγιας*. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐλέγετο «δήμιος δοῦλος» (ἐκ τοῦ ἐπιθ. *δήμιος* = ὁ τοῦ δήμου).

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ εἰς θάνατον καταδίκη καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς ὑφ' ἑνὸς ἢ ὑπὸ πολλῶν συνοδεύει τὴν ἀνθρωπότητα ἤδη ἀπὸ τοῦ λίκνου αὐτῆς. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ ἄνθρωπος ἀπετέλεσε μέλος κοινωνικῶς ὠργανωμένου συνόλου, διεπομένου ὑπὸ ὑποχρεώσεων καὶ κυρώσεων, ἐνόμισε δίκαιον νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς παραβάτας ἐνίων ἐξ αὐτῶν τὴν θανατικὴν ποινήν. Καὶ εἰς τὰς πλέον ἀπομεμακρυσμένας ἐποχὰς θεωρεῖται ἐπιτετραμμένη, ἔτι μᾶλλον ἐπιβαλλομένη, ἡ θανάτωσις τῶν μελῶν ἐκείνων τῆς ὁμάδος, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο ἑκουσίως πρόξενα θανάτου εἰς ἄλλους. Ἡ ἐμφάνισις ὅμως τοῦ δημίου, ὡς ὡρισμένου προσώπου, ἔργον ἔχοντος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τῆς ὠργανωμένης ὁμάδος ἐπιβαλλομένων θανατικῶν ποινῶν, δὲν εἶναι σύγχρονος πρὸς τὴν θέσπισιν τῆς θανατικῆς ποινῆς. Παρ' Ἑβραίοις δὲν ὑπῆρχον δήμιοι· οἱ γονεῖς τοῦ θύματος, οἱ φίλοι του, ὁ λαός, ἐξεδικοῦντο λιθοβολοῦντες τὸν ὑπὸ τῶν δικαστῶν καταδικασθέντα εἰς θάνατον δολοφόνον. Αἱ παραβάτιδες τῆς κρατούσης ἀφροδισίου ἠθικῆς ἐξήγοντο ἐκ τοῦ οἴκου των καὶ ἐλιθοβολοῦντο ὑπὸ τοῦ οἰκειοθελῶς προστρέχοντος λαοῦ. Ἡ πρώτη κοινωνία, ἐν ᾗ τὸ θανατοῦν τοὺς εἰς θάνατον καταδικασθέντας ἐλογίσθη ὡς ἰδιαιτέρα λειτουργία ὡρισμένου προσώπου, εἶναι ἡ αἰγυπτιακὴ θεοκρατικὴ κοινωνία. Παρ' Ἕλλησι δήμιος μὲ τὴν σημερινὴν σημασίαν τῆς λέξεως δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ εἰς θάνατον καταδικασθεὶς παρεδίδετο εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν «ἕνδεκα», οἱ ὁποῖοι χρόνον τινὰ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως, ἂν δὲν ὑπῆρχε θρησκευτικόν τι κώλυμα, τοῦ παρέδιδον διὰ τοῦ ὑπηρέτου των δηλητήριόν τι, κώνειον συνήθως, τὸ ὁποῖον — προωρισμένον νὰ τοῦ ἐπιφέρῃ ταχὺν καὶ ἀνώδυνον θάνατον — ἔπινε μόνος του ὁ καταδικασθεὶς ἐν μέσῳ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του. Οὕτως ἡ ἐκτέλεσίς του ἐλάμβανε χαρακτῆρα ἑκουσίου θανάτου, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν παρίσταντο παρὰ μόνον οἱ οἰκεῖοι, ἀποκλειομένου παντὸς ξένου προσώπου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς περιεργείας ἢ τῆς ἐχθρότητός του θὰ ἠδύνατο νὰ πικράνῃ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ μελλοθανάτου. Ἐν Ῥόδῳ αἱ ἐκτελέσεις ἐγίνοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως, καταβαλλομένης πάσης φροντίδος ὅπως μὴ κινοῦν τὴν περιέργειαν τοῦ λαοῦ. Ἡ ἰδέα τῆς θεαματοποιήσεως μιᾶς ἐκτελέσεως ἦτο ἀλλοτρία διὰ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Ῥώμῃ, ὅπως καὶ ἐν Ἰουδαίᾳ, τὴν ἀπόφασιν ἐξετέλουν οἱ γονεῖς καὶ οἱ φίλοι τοῦ καταδικασθέντος. Ἀργότερον ἡ ἐκτέλεσις ἐγίνετο ὑπὸ τῶν ῥαβδούχων (lictores)· ἀλλ' εἶναι σπανιώταται αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς εἷς μόνον ῥαβδοῦχος ἐθανάτωνε τὸν κατάδικον. Συνήθως ὁ ἔνοχος ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡδηγεῖτο μέχρι τῆς Ταρπηΐας πέτρας, ὁπόθεν κατεκρημνίζετο. Ἐν Γερμανίᾳ τὸ θλιβερὸν ἔργον τῆς ἐκτελέσεως τῶν θανατικῶν ποινῶν ἀνετίθετο ὑποχρεωτι-

Digitized by Google

κῶς εἰς τὸ νεαρώτερον μέλος τῆς κοινότητος. Ἐν Φραγκωνίᾳ, εἰς κάθε ἐμφανιζομένην περίπτωσιν, ἐπεστρατεύετο ὡς δήμιος τὸ πλέον προσφάτως συζευχθὲν μέλος τῆς κοινότητος, ἀλλαχοῦ δὲ ὁ τελευταῖος ἐκλεγεὶς σύμβουλος ἢ ὁ τελευταῖος ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ πόλει κάτοικος. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γερμανίας ὁ δήμιος ἐλάμβανε, κατόπιν ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἐκτελέσεων, τίτλους καὶ προνόμια εὐγενείας. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἑκάστοτε ἀνεζητεῖτο ὁ προτιθέμενος νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον τοῦ δημίου ἀντὶ ὡρισμένης ἀμοιβῆς. Ἐν Ἰσπανίᾳ ὁ δήμιος ἠμείβετο, ἀλλὰ καὶ ἐμισεῖτο μεγάλως. Ἡ οἰκία του ἔκειτο ἀπομεμονωμένη, μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ ἔφερεν ἐρυθρὰν ἐπίχρωσιν διὰ νὰ εἰδοποιοῦνται οἱ διαβάται καὶ νὰ τὴν ἀποφεύγουν. Ἐφόρει εἰδικὸν ἔνδυμα ἐκ φαιοῦ ὑφάσματος μὲ ἐρυθρὰς παρυφὰς καὶ πλατύγυρον πῖλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο κεντημένη μία κλῖμαξ. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημίου ἦτο κληρονομικὸν καὶ ἐπιγαμία μόνον μεταξὺ οἰκογενειῶν δημίων ὑπῆρχεν. Ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐκτελεσταὶ τῶν ἀποφάσεων ἐγίνοντο οἱ ἐκδόσαντες αὐτὰς δικασταί. Δὲν ἦτο δὲ σπανία ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν μεταξὺ πολλῶν καταδίκων ἐχαρίζετο ἡ ζωὴ εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀνελάμβανε ν' ἀποκεφαλίσῃ τοὺς ἄλλους. Ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τὸ ἔργον τοῦ δημίου ἀνετίθετο εἰς ὡρισμένον πρόσωπον ἐπὶ τακτῇ ἀντιμισθίᾳ. Τὸ πρόσωπον τοῦτο πολλάκις συνέβαινε νὰ συνδυάζῃ καὶ εὐεργετικὰς ἰδιότητας, πραγματικὰς ἢ θρυλικάς: ἐγνώριζε πολλὰς θεραπευτικὰς μεθόδους καὶ οὕτω, ἐνῷ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἔδιδε τὸν θάνατον εἰς τοὺς καταδίκους, διὰ τῆς ἄλλης ἐθεράπευε τοὺς ἀσθενεῖς. Ὁ δήμιος, πλὴν τῆς ἀποκεφαλίσεως ἢ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ, ἔργον εἶχε καὶ τὸν βασανισμόν, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει ἢ ἀνακριτικὴν μέθοδον ἢ συμπλήρωμα τῆς ποινῆς καὶ ἀπῄτει ἰδιαιτέρας ἱκανότητας καὶ ἐξάσκησιν, λόγῳ τῆς πολυπλοκότητος καὶ τῆς ποικιλίας τῶν χρησιμοποιουμένων ὀργάνων καὶ μεθόδων. Ἐν Ἑλλάδι ὁ δήμιος—καλούμενος καὶ τζελάτης καὶ μπόγιας—ἐφ' ὅσον ὑφίστατο ἡ διὰ τῆς λαιμητόμου ἢ δι' ἀπαγχονισμοῦ ἐκτέλεσις τῶν καταδίκων, ἐλαμβάνετο συνήθως ἐκ τῶν εἰς θάνατον καταδεδικασμένων, χαριζομένης εἰς αὐτὸν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς, ἠμείβετο δὲ καὶ χρηματικῶς κατὰ κεφαλήν. Ὅπως δὲ ἐν ἄλλαις χώραις, ὅπου ἐπεκράτει τοιοῦτον σύστημα στρατολογήσεως δημίων, οὕτω καὶ ἐν Ἑλλάδι ἱκανὰ εἶναι τὰ φρικιαστικὰ παραδείγματα, τὰ δεικνύοντα πόσον ἰσχυρὰ εἶναι παρά τισιν ἀνθρώποις ἡ φιλοζωΐα καὶ πόσον πρὸ αὐτῆς ὑποχωροῦν τὰ ἄλλα αἰσθήματα: τῆς φιλίας, τῆς στοργῆς, τῆς ἀγάπης κλπ.

Σήμερον εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας—τῆς θανατώσεως ἐκτελουμένης διὰ τυφεκισμοῦ ἢ διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ—ὁ δήμιος ἔχει ἐκλείψει, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκτελεστικῶν ἀποσπασμάτων ἢ εἰδικῶν ἠλεκτρολόγων ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι κανονίζουν τὴν ἠλεκτρικὴν ἐκκένωσιν. —Ω.

δημιούργημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δημιουργῶ*, κατασκεύασμα, ἀποτέλεσμα, ἔργον, πλάσμα: «ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ», «ὅσα λέγει εἶναι δημιούργημα τῆς φαντασίας του»· «δημιούργημα τῶν χειρῶν μου».

δημιουργία (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ δημιουργεῖν, κατασκευή, παραγωγή, γέννησις, ἀποτέλεσις: «ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου», «δημιουργία σκανδάλων»· || ὡς συγκεκριμένον, τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ συνόλῳ των, ὁ κόσμος ὅλος, ἡ κτίσις: «τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας»· || χαρακτηριστικὸν παντὸς νέου, πρωτοτύπου ἔργου: «ἐκλεκτὴ δημιουργία».

—[ΦΙΛΟΣΟΦ.] *Δημιουργία* φιλοσοφικῶς εἶναι ἡ θεωρια περὶ γενέσεως τοῦ κόσμου, στηριζομένη ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου καὶ ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Κατ' ἀκολουθίαν συμμεταβάλλεται μετὰ τῆς ἑκάστοτε καταστάσεως τῆς ἐπιστήμης, ὡς ὑπερβαίνουσα δὲ τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας ἐμφανίζει διαφόρους μορφὰς καὶ ποικιλίας, ἀναλόγως τῆς φαντασίας καὶ τῆς ψυχοσυνθέσεως τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρώπου. Ἀλλ' ὅμως, ὅπως τὰ μεταφυσικὰ συστήματα καθόλου, οὕτω καὶ αἱ περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου θεωρίαι, ἀναπόσπαστον ἄλλως τε τμῆμα καὶ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς μεταφυσικῆς, δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς ὡρισμένους τύπους. Σημειωτέον ὅτι, ὅπου ὁ κόσμος θεωρεῖται αἰώνιος, ὡς λ. χ. παρ' Ἀριστοτέλει, δημιουργία ὑπὸ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν δὲν ὑπάρχει, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θεωρεῖται ὡς ἀρχιτέκτων ἁπλῶς τοῦ κόσμου, ὡς πρῶτον κινοῦν ἢ ὡς ὀργανωτὴς καὶ διακοσμητὴς αὐτοῦ.

Γενικώτατα εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνωμεν τὰς περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου φιλοσοφικὰς θεωρίας εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τὴν ὑλιστικήν, ἥτις πειρᾶται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν γέννησιν τοῦ κόσμου κατὰ τὸν μηχανικὸν νόμον τῆς αἰτιότητος, καὶ τὴν τελολογικήν, ἥτις ἀφορμᾶται ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ κόσμου σκοπῶν, ὑπάγουσα ὑπ' αὐτοὺς τοὺς μηχανικοὺς νόμους τῆς αἰτιότητος. Πρὸς τὴν πρώτην ἑρμηνείαν ῥέπουσιν οἱ αὐστηρῶς νοησιαρχικοί, τὴν δευτέραν προτιμῶσιν ὅσοι ἔχουσι κατὰ βάθος μᾶλλον καλλιτεχνικὴν διάθεσιν, χωρὶς βεβαίως νὰ σημαίνῃ τοῦτο ὅτι ὁ σκοπὸς εἶναί τι μόνον ψυχολογικόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔννοια τοῦ σκοποῦ προϋποθέτει τὸ πνεῦμα, δέχεται ἡ τελολογικὴ ἑρμηνεία τοῦ κόσμου πρῶτον πνευματικὸν αἴτιον. Τοῦτο ὅμως πάλιν ἢ ἐκλαμβάνει ὡς ἀπρόσωπον δημιουργικὴν δύναμιν ἀνεπιγνώστως δρῶσαν, ἢ ὡς προσωπικὴν ἀρχήν, θέτουσαν ἐν ἐπιγνώσει σκοποὺς καὶ μεριμνῶσαν περὶ πραγματοποιήσεως αὐτῶν. Ὅπου ὁ θεὸς ἐκλαμβάνεται ὡς ἀπρόσωπος καὶ ἀνεπιγνώστως δρῶσα ἀρχή, ἔχομεν τὰ πανθεϊστικὰ συστήματα ὅπου δὲ τοὐναντίον δέχονται αὐτὸν κεκτημένον αὐτοσυνείδησιν, ὁμιλοῦμεν περὶ θεϊστικῶν συστημάτων. Ἐνταῦθα πάλιν ἔχομεν δύο τινά: ἢ δηλαδὴ θεωρεῖται καὶ ἡ ὕλη αἰωνία, ὁπότε καταντῶμεν εἰς διαρχίαν, ἢ γίνεται ἀπόλυτος καὶ πλήρης διάκρισις μεταξὺ κόσμου καὶ θεοῦ.

Ἀντιπρόσωποι τῆς μηχανικῆς ἑρμηνείας τοῦ κόσμου ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶναι ὑπό τινα ἔννοιαν οἱ Ἴωνες φυσιολόγοι, καὶ δὴ ὁ εἰς τοὺς νεωτέρους αὐτῶν ἀνήκων Δημόκριτος. Τὰ εἰς τὸν τύπον τοῦτον ἀνήκοντα συστήματα ὠνόμασεν ὁ Dilthey φυσιοκρατικά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τελολογικά, ἅπερ διακρίνει εἰς ἀντικειμενικὸν ἰδανισμὸν (πανθεΐα) καὶ εἰς ἰδανισμὸν τῆς ἐλευθερίας (θεϊσμός). Βάσις αὐτῶν εἶναι ἡ πίστις, ὅτι ὁ κόσμος ἀποτελεῖται ἐκ συνδυασμοῦ ὑλικῶν στοιχείων αἰωνίων. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰ συστήματα ταῦτα· μεταβάλλεται μόνον ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον, ὅπου δέχονται αὐτὸν ὑπάρχοντα. Ἡ προβληματικὴ ὕπαρξις τοῦ θεοῦ μεταβάλλεται ἐν τῇ πανθεΐᾳ εἰς πραγματικήν. Κατὰ τὴν πανθεϊστικὴν περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐκδοχήν, οὗτος δὲν παράγεται ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ δὴ οὐχὶ κατ' ἐλευθέραν ἐνέργειαν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ κατ' ἀναγκαιότητα τῆς θείας οὐσίας. Νοοῦσι δὲ τὸν κόσμον, ἢ ὡς ἀπόρροιαν τῆς θείας οὐσίας, ὡς ὁ θεϊσμὸς τῶν νεοπλατωνικῶν, τῶν γνωστικῶν καὶ τῶν Ἀράβων, ἢ ὡς προϊὸν τῆς ἐξελίξεως τῆς θείας οὐσίας, ὡς λ. χ. ὁ Ἔγελος καὶ ὁ Μπέρξον, ὁ Σπινόζας καὶ ὁ Χαρτμανν, οἵτινες ὅμως δέχονται τὴν ἐξελισσομένην ἑνιαίαν ἀρχὴν ὡς ὑλικὴν ἅμα καὶ πνευματικήν. Διάφορος τοῦ μονισμοῦ τούτου, ὡς ὠνομάσθη τὸ σύστημα τοῦ Σπινόζα, εἶναι ἡ θεϊστικὴ διαρχία. Αὕτη συνίσταται εἰς τὸν συνδυασμὸν δύο ἀντιθέτων ἀρχῶν, τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ ἢ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης. Κατὰ τὸν τύπον τοῦτον ὁ θεὸς δὲν παρήγαγε τὴν ὕλην, ἅτε αἰωνίαν καὶ ἄχρονον, ἀλλὰ διωργάνωσεν αὐτὴν καὶ διεκόσμησεν, ὡς ἤδη ἐδίδασκεν ὁ Ἀναξαγόρας.

Τέλος ἡ θεωρία τοῦ αὐστηροῦ θεϊσμοῦ διδάσκει, ὅτι πλήρως καὶ ἀληθῶς μόνος ὁ θεὸς ὑπάρχει, καὶ δὴ κατ' ἀνάγκην δυνάμει τῆς τελειότητος τῆς φύσεως αὐτοῦ. Τοὐναντίον ὁ κόσμος εἶναί τι ἐνδεχόμενον, δυνάμενος νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ, σχετικὸς καὶ οὐχὶ κατ' ἀνάγκην, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δόξαν τῆς πανθεΐας. Πᾶσαι αὗται αἱ θεωρίαι ὑφίστανται παρ' ἀλλήλαις μέχρι τοῦ παρόντος· δέον μόνον νὰ προστεθῇ εἰς αὐτὰς ὁ ἀγνωστικισμός, ὅστις ὅμως κηρύττων τὸν θεὸν ὥς τι ἀνεξερεύνητον καὶ εἰς τὸν ἀνθρώπινον λόγον ἀπρόσιτον, δὲν ἐπιλαμβάνεται κατὰ συνέπειαν τοῦ προβλήματος τῆς δημιουργίας. Τὴν μηχανικὴν περὶ γενέσεως τοῦ κόσμου θεωρίαν κατέστησε κοινὸν κτῆμα τοῦ λαοῦ ὁ Γερμανὸς φυσιοδίφης Ἐρνέστος Haeckel. Κατ' αὐτὸν ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως ἀπέδειξεν ὡς φυσικὴν καὶ καταληπτὴν τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου. Συνέπεια τούτου εἶναι ὁ ἐξοβελισμὸς τοῦ ὑπερφυσικοῦ, διότι τὸ μὲν ἐξηγοῦνται τὰ πάντα φυσικῶς, τὸ δὲ εἶναι ἀσυμβίβαστος ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως πρὸς τὴν περὶ δημιουργίας θεϊστικὴν διδασκαλίαν. Ἐννοεῖται ὅτι παρὰ τῷ Haeckel ἐπικρατεῖ τοιαύτη σύγχυσις καὶ τηλικαύτη ἔλλειψις φιλοσοφικῆς προπαιδείας, ὥστε ὁ Wundt κατέτασσεν αὐτὸν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀρχαιοτέρων Ἰώνων φυσιολόγων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, δὲν πρόκειται παρ' αὐτῷ περὶ θεωρίας ἀναγομένης εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν γένεσιν τῆς ὕλης ἀλλὰ περὶ ὑποθέσεως πειρωμένης νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μορφὴν τοῦ κόσμου τῇ βοηθείᾳ τῆς περὶ ἐξελίξεως θεωρίας.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὑλόφρονας διδασκαλίας αὐτοῦ δέχονται οἱ νεοβιταλισταὶ (βλ. λ. βιταλισμὸς) τὸ πνεῦμα ὡς συστατικὸν παράγοντα τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως καὶ μορφῆς, προσεγγίζοντες πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη καὶ πρὸς τὰ πανθεΐζοντα συστήματα. Καὶ ἡ μεταξὺ δὲ μηχανικῆς καὶ τελολογικῆς ἑρμηνείας σχέσις συζητεῖται πάλιν σοβαρῶς ἐν τῷ παρόντι, δὲν ἐλλείπουσι δὲ καὶ γενναῖαι ἀπόπειραι ἐκ μέρους φυσιοδιφῶν, θεολόγων καὶ φιλοσόφων πρὸς συμβιβασμὸν αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο ὅμως παρίσταται ἀνάγκη ἄρσεως παρανοήσεων, ὡς εἶναι λ. χ. ἡ σύγχυσις τῶν ἐννοιῶν φυσικὸς καὶ μηχανικός, βαθυτέρας κατανοήσεως τῆς θεϊστικῆς θεωρίας, ἥτις ἀνάγει τὴν ὅλην ἐξέλιξιν εἰς διεπούσας ἰδέας τοῦ θεοῦ κατὰ σκοπὸν δρώσας, διακρίσεως μεταξὺ πρώτου αἰτίου καὶ ἐμπειρικῶν ἐπὶ μέρους αἰτίων.

N. I. Δ.

— [ΘΡΗΣΚΕΙΟΛ.] *Δημιουργια* λέγεται ἡ ἐνέργεια ἢ ἡ πρᾶξις, δι' ἧς ἔλαβεν ὕπαρξιν ὁ κόσμος. Ἡ ἰδέα τῆς δημιουργίας ἀναφαίνεται πανταχοῦ, ὅπου οἱ λαοὶ ὑψοῦνται εἰς ὡρισμένην βαθμίδα πολιτισμοῦ. Οἱ αἰτιολογικοὶ λεγόμενοι μῦθοι δεικνύουσιν ἤδη, ὅτι οἱ πρωτογενεῖς ἀναζητοῦσι τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως διαφόρων φαινομένων τῆς φύσεως, ὡς λ. χ. τῆς θυέλλης, τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, τῆς ἴριδος, τῶν μορφῶν καὶ σχημάτων τῶν ὀρέων, τῶν ζῴων κλπ. Πρὸς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα συνδέεται τὸ γενικώτερον ἐρώτημα περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν πάντα ταῦτα ὁμοῦ συνέστησαν. Ὁ τρόπος οὗτος, καθ' ὃν φαντάζονται τὴν δημιουργίαν, ἐξαρτᾶται ἐκ δύο προϋποθέσεων, τὸ μὲν δηλαδὴ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς γνώσεως καὶ παρατηρήσεως τῆς φύσεως, καθ' οὓς χρόνους πλάττεται ἑκάστοτε μῦθος περὶ δημιουργίας, τὸ δὲ ἐκ τῆς περὶ θεοῦ παραστάσεως καὶ τῆς πρὸς τὸν κόσμον σχέσεως αὐτοῦ.

Ἐφ' ὅσον ἡ γῆ πιστεύεται ὡς τὸ ἀκίνητον κέντρον τοῦ σύμπαντος, ὁ δὲ οὐρανὸς ὡς κρυστάλλινος θόλος, τὴν δημιουργίαν φαντάζονται ὡς στερέωσιν τῆς γῆς ὑπὸ τῆς θεότητος, καμπύλωσιν τοῦ οὐρανοῦ ὑπεράνω αὐτῆς καὶ ἐνσφήνωσιν ἐν αὐτῷ τῶν ἀστέρων. Ποικιλία ὡσαύτως ὑπάρχει καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους τῶν χωρῶν, ἐν αἷς συνέστη ὁ περὶ δημιουργίας μῦθος. Ἐν τῇ ὑδροφόρῳ Βαβυλωνίᾳ κύριον ἔργον τῆς δημιουργούσης θεότητος εἶναι ὁ περιορισμὸς καὶ ἡ δέσμευσις τῶν ὑδάτων. Τοὐναντίον ἐν τῇ ξηρᾷ Συρίᾳ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ προσαγωγὴ τῶν ὑδάτων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου ἐξηγεῖται διατὶ ἐν μὲν τῇ Βαβυλῶνι ἡ βροχὴ θεωρεῖται πληγή, ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ, τοὐναντίον, εὐλογία. Ὡς ἡ περὶ τὴν φύσιν γνῶσις, οὕτω ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν μῦθον περὶ δημιουργίας καὶ ἡ περὶ θεοῦ παράστασις. Ἡ εἰς πολλοὺς θεοὺς πίστις καταμειγνύει μετὰ τῆς κοσμογονίας καὶ τὴν θεογονίαν. Αἱ φυσικαὶ δυνάμεις προσωποποιοῦνται, ὅπως ἐμψυχοῦνται καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως. Αἱ δυνάμεις αὗται συσχετίζονται ἔπειτα πρὸς ἀλλήλας καὶ δημιουργοῦνται διάφοροι σχέσεις συγγενείας. Ἐπειδὴ λ. χ. τὸ φῶς καὶ ἡ ἡμέρα διαδέχονται τὸ σκότος καὶ τὴν νύκτα, τὸ Ἔρεβος καὶ ἡ Νὺξ ἐγέννησαν τὸν Αἰθέρα καὶ τὴν Ἡμέραν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κοσμογονίαν καὶ θεογονίαν. Συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω οἱ περὶ δημιουργίας μῦθοι ἐμφανίζουν μεγάλην ποικιλίαν κατὰ τὰς ἐποχάς, τοὺς λαοὺς καὶ τὰς χώρας, ἐν αἷς συνέστησαν. Παρὰ τὴν γενικωτάτην συγγένειαν πολλῶν τοιούτων μύθων, αἱ διαφοραὶ αὐτῶν εἶναι μεγάλαι τόσον ὡς πρὸς τὰ οὐσιώδη, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας. Κοινὸν ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους οἱ κοσμογονικοὶ μῦθοι τοῦ πολυθεϊσμοῦ τὸ γνώρισμα, ὅτι δηλαδὴ παρ' αὐτοῖς δὲν πρόκειται κυρίως περὶ δημιουργίας, ἀλλὰ περὶ συναρμολογήσεως τῶν στοιχείων τοῦ χάους εἰς κόσμον, περὶ διακοσμήσεως. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σύμπαν εἶναι παρ' ἐθνικοῖς *φύσις*, οὐχὶ *κτίσις*. Τοιαύτη ἀποβαίνει ἐν τῷ μονοθεϊσμῷ, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται ἀναποσπάστως ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας ἐκ τοῦ μηδενὸς διὰ τοῦ δημιουργικοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. Διότι ὁ θεὸς ἐνταῦθα, ὡς παντοδύναμος καὶ πάνσοφος, δύναται τὰ πάντα, μὴ περιοριζόμενος ἄλλως τε ὑπὸ τῆς παρουσίας ἄλλων θεῶν ἰσοτίμων ἢ κατωτέρων. Ἐξ ἄλλου τὸ αἰώνιον τῆς ὕλης θὰ ἀπετέλει καὶ αὐτὸ περιορισμόν, τὸν ὁποῖον δὲν ἀνέχεται ἡ ἀνεπτυγμένη θρησκευτικὴ συνείδησις τοῦ μονοθεϊσμοῦ. Τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίαν ἀπαντῶμεν ἐν τῷ λαῷ Ἰσραήλ, οὐχὶ ὅμως ἄνευ ἐπιδράσεως τῶν μυθολογικῶν δοξασιῶν τῶν πέριξ λαῶν, ὡς δεικνύουσι λ. χ. αἱ διάφοροι περὶ δημιουργίας ἐκδοχαί, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ Πεντατεύχῳ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς περὶ δημιουργίας διδασκαλίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐμόρφωσεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ δογματικὴ τὴν περὶ δημιουργίας ἔννοιαν αὐτῆς, ἐν ἀντιθέσει πρός τε τὸν ἀρχαῖον ὑλοζωϊσμόν, τὸν πανθεϊσμὸν τῶν στωϊκῶν καὶ τῶν νεοπλατωνικῶν καὶ τὴν διαρχίαν τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀναξαγόρα καὶ τοῦ Παρσισμοῦ. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κόσμος δὲν εἶναι αἰώνιος, ἀλλ' ἔλαβεν ἀρχὴν ἐν χρόνῳ, καὶ δὴ οὐχὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς παντοδυναμίας τοῦ θεοῦ, τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τῆς θελήσεως. Εἶναι προϊὸν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ, ὅστις χρησιμοποιεῖ τὴν δημιουργίαν ὡς βάσιν τῶν πρὸς τὰ ἔξω ἢ τῶν μεταβατικῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ὧν κυριωτάτη ἡ οἰκονομία τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω μετὰ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου συνδέεται τὸ μὲν ἡ συντήρησις αὐτοῦ χάριν τῶν θείων σκοπῶν, ἡ συνεχὴς δημιουργία τῶν σχολαστικῶν καὶ τῶν καρτεσιανῶν, τὸ δὲ ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ διαπαιδαγώγησις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. N. I. Λ.

δημιουργικός, —ή, —όν· ὁ ἔχων τὴν ἱκανότητα τοῦ δημιουργεῖν, ἐφευρετικός, ἐπινοητικός: «δημιουργικὸς νοῦς», «δημιουργικὸν πνεῦμα».

— **δημιουργικὴ φαντασια** (*Ψυχολ.*). Καλοῦμεν οὕτω τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ἀναπλάσεως τῶν παρα-

Digitized by Google

στάσεων, κατὰ τὸ ὁποῖον δημιουργοῦνται νέα σχήματα, ἅπερ ὡς τοιαῦτα δὲν ἀπαντῶσιν εἰς τὴν πραγματικότητα, ἢ ἄλλως συγκροτοῦνται συνδέσεις παραστάσεων τέως ἄγνωστοι. Καὶ ἡ ἀνάπλασις αὕτη τῶν παραστάσεων στηρίζεται ἐπὶ τῶν νόμων τοῦ συνειρμοῦ, τὸ δὲ ὑλικὸν αὐτῆς παραλαμβάνει καὶ αὐτὴ ἐκ τῶν κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεων. Τὸ δημιουργικὸν ἑπομένως αὐτῆς ἔγκειται οὐχὶ εἰς τὴν παραγωγὴν νέου ὑλικοῦ, ὅπερ φυσικῶς ἀδύνατον, ἀλλ' εἰς τὸν κατὰ νέον τρόπον συνδυασμὸν δεδομένου ὑλικοῦ, εἰς τὸ κανοφανὲς (πρβλ. λ. χ. τὴν χίμαιραν, τὴν σφίγγα, τοὺς ἀγγέλους). Ἡ φαντασία αὕτη τὸ μὲν ζῇ καὶ δρᾷ καθ' ἑαυτήν, ὡς παρὰ τῷ ποιητῇ, ὅστις ἐνορᾷ ἁπλῶς καὶ ἐκφράζει τὰς φανταστικὰς αὐτοῦ ἐνοράσεις, τὸ δὲ σχετίζεται πρὸς πρακτικοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν οὐδαμοῦ σχεδὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλλείπῃ, ἂν καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν πραγματικότητα εἶναι ἑκάστοτε διάφορος. Ἡ ἐπιστημονικὴ ὑπόθεσις, ἥτις ρυθμίζει τὴν πορείαν τῆς ἐρευνης, εἶναι ἔργον τῆς δημιουργικῆς φαντασίας, συνδυαζούσης κατὰ νέον τρόπον τα δεδομένα. Αἱ ἐφευρέσεις ὀφείλονται εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς. Ἀλλὰ ταύτην προϋποθέτουσι καὶ αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ καὶ ἐν τῷ οἰκονομικῷ πεδίῳ, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουσι τὴν ὄψιν τῆς πραγματικότητος. Ἰδιάζουσαν σημασίαν κέκτηται ἡ δημιουργικὴ φαντασία διὰ τὰς καλὰς τέχνας. Ἄνευ αὐτῆς παραμένουσιν ἁπλῆ μίμησις τοῦ πραγματικοῦ, κακόζηλος ἀντιγραφή. Διότι καὶ ἡ νέα ἰδέα ἢ ἡ ἰδιόρρυθμος διάθεσις, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐκφράσωμεν διὰ τῆς τέχνης, ἀποβάλλει τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ τὸ θέλγητρον, ἐφ' ὅσον δὲν περιβάλλεται ὑπὸ ἀναλόγου μορφῆς. Κατ' ἐξοχὴν δημιουργικὸν εἶναι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς φαντασίας ἐν τῇ μουσικῇ, ἥτις κατορθώνει διὰ νέων συνδυασμῶν ἐλαχίστου ὑλικοῦ νὰ ἐκφράζῃ ποικιλωτάτας διαθέσεις καὶ ἰδέας, ἀκόμη καὶ ὁλόκληρον κοσμοθεωρίαν. Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἶναι καθόλου ἀπαραίτητος ἡ δημιουργικὴ φαντασία, διότι μόνον δι' αὐτῆς κατορθοῦμεν ὅ,τι εἶναι ἀνέφικτον εἰς τὴν νόησιν, τὴν πλήρη τουτέστι καὶ τελείαν σύνδεσιν καὶ συνεξάρτησιν τῶν βιωμάτων ἡμῶν καὶ τῶν τοῦ κόσμου δεδομένων, καθὼς καὶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐν αὐτοῖς κενῶν πρὸς ἀποτέλεσιν ἀπηρτισμένης εἰκόνος τοῦ σύμπαντος. Διὰ τῆς φαντασίας τέλος ταύτης κτώμεθα ἐποπτείαν τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, τὰ ὁποῖα δὲν εὑρίσκομεν πραγματοποιούμενα ἐν τῇ πραγματικότητι. Οὕτω παρέχονται εἰς τὴν βούλησιν ἡμῶν ὕψιστα ἰδανικά, ρυθμίζοντα τὴν ἐν τῷ βίῳ ἡμετέραν δρᾶσιν. Ν. Ι. Λ.

δημιουργὸς (ὁ, ἡ)· κατασκευαστής, ἐπινοητής, πλάστης: «δημιουργὸς τῆς παρούσης καταστάσεως», «δημιουργὸς σκανδάλων»· || εὑρετικός, καινοτόμος, καινουργός: «δημιουργὸς καλλιτέχνης, — πολιτικός»· || ὁ *Δημιουργός*· ὁ Θεός, ὡς κατ' ἐξοχὴν δημιουργός.—Ἐν τῇ ἀρχ. γλώσσῃ, ὁ ἐπ' ἀμοιβῇ διὰ λογαριασμὸν ἄλλου ἐργαζόμενος τεχνίτης ἢ ἐργάτης.

—*[Θρησκειολ.] Δημιουργὸς* καλεῖται ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ὁ θεὸς ὡς κατ' ἐλευθέραν ἐνέργειαν καὶ διὰ τῆς παντοδυναμίας καὶ τῆς πανσοφίας αὐτοῦ παράγων τὸν κόσμον. Ὁ ὅρος ὅμως κέκτηται καὶ ἄλλην σημασίαν παρὰ τοῖς συστήμασιν ἐκείνοις, τὰ ὁποῖα ἤθελον νὰ διατηρήσωσι τὸν θεὸν ἀμόλυντον ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ὕλην ἐπαφῆς. Τοιαῦτα εἶναι λ. χ. τὰ τοῦ μεταγενεστέρου πλατωνισμοῦ, παρ' οἷς δημιουργὸς ἴσα δύναται πρὸς τὸ δεύτερος θεός, ὑφ' οὗ καὶ δι' οὗ δημιουργεῖται ὁ κόσμος. Τοιοῦτος νομίζεται καὶ ὁ Χριστὸς ἔν τισι τῶν χριστιανικῶν αἱρέσεων. Παρὰ γνωστικοῖς ἐξ ἄλλου δημιουργὸς καλεῖται ὁ θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅστις εἶναι θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως. Τέλος ὁ Πλάτων ποιεῖται χρῆσιν τοῦ ὅρου δημιουργὸς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀρχιτέκτων, ἐφ' ὅσον διδάσκει ὅτι ὁ θεὸς κατεσκεύασε τὸν κόσμον ἀποβλέπων εἰς τὰς ἰδέας ὡς εἰς ὑποδείγματα. Ν. Ι. Λ.

—*[Ἀρχαιολ.]* Ὁ Θησεὺς κατὰ τὴν παράδοσιν κατένειμε τοὺς κατοικοὺς τῶν Ἀθηνῶν εἰς τρεῖς τάξεις, ὧν πρώτη τῶν «εὐπατριδῶν» (εὐγενῶν), ἑτέρα τῶν «γεωμόρων» (γαιοκτημόνων καλλιεργητῶν) καὶ τρίτη ἡ τῶν «δημιουργῶν», ἤτοι τῶν τεχνιτῶν, ἐργαζομένων ἐπ' ἀμοιβῇ δι' ἄλλους. Οὗτοι μισθούμενοι ὡς καλλιεργηταὶ ὠνομάζοντο καὶ «ἐπιγεώμοροι». Ὁ Ὅμηρος κατατάσσει μεταξὺ τῶν «δημιουργῶν» καὶ τοὺς ἰατρούς, τοὺς μάντεις, τοὺς κήρυκας, τοὺς ἀοιδοὺς καὶ τέκτονας, οἵτινες δὲν εἶναι χειροτέχναι, ἀλλ' ἐπαγγελματίαι. Ὡς ὅμως δηλοῖ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως *(δῆμος·ἔργω)* καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν ἦτο κοινωφελές. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐκαλοῦντο ἔν τισι πελοποννησιακαῖς πολιτείαις ἀνώτατοι ἄρχοντες, ὧν τὰ καθήκοντα ἐποίκιλλον κατὰ τόπους. Οὕτως ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία εἶχε συμβούλιον δέκα δημιουργῶν, ἵνα βοηθῇ καὶ διαφωτίζῃ τὸν στρατηγόν, ὅστις προΐστατο ὡς ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τῆς ὅλης συμπολιτείας. Φαίνεται ὅτι ἕκαστος τῶν δημιουργῶν ἀντεπροσώπευεν ἐν τῷ συμβουλίῳ μίαν τῶν δέκα παλαιοτέρων τῆς συμμαχίας πόλεων, αἵτινες ἦσαν Πάτραι, Δύμη, Φαραί, Τρίταια, Αἴγιον, Βοῦρα, Κερύνεια, Λεόντιον, Αἴγειρα καὶ Πελλήνη. Διὰ νὰ μείνῃ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν δημιουργῶν ἀμετάβλητος καὶ μετὰ τὴν προσχώρησιν καὶ ἄλλων πόλεων εἰς τὴν συμμαχίαν ὑπέθεσάν τινες, ὅτι ἑκάστη νέα πόλις ὑπήγετο εἰς μίαν τῶν παλαιοτέρων καὶ οὕτω εἶχε κοινὸν μετὰ ταύτης ἀντιπρόσωπον. Ἄλλοι ὅμως εἰκάζουσιν ὅτι ὁ ἀριθμὸς θὰ ηὐξήθη σὺν τῷ χρόνῳ. Οἱ δημιουργοὶ συνεκάλουν τὰς συνόδους τῶν συμμάχων δὶς τοῦ ἔτους, παρεσκεύαζον τὰς συζητητέας προτάσεις περὶ πολέμου ἢ εἰρήνης, περὶ ἀποδοχῆς νέων συμμαχίδων πόλεων κτλ. (βλ. Ἀχαϊκὴ *συμπολιτεία*). Ἐν Αἰγίῳ οἱ δημιουργοὶ ἦσαν ἐπώνυμοι ἄρχοντες. Ἡ ἀρκαδικὴ συμπολιτεία εἶχε συμβούλιον πεντήκοντα δημιουργῶν. Ἐν Ἤλιδι ἑκάστη πόλις εἶχεν ἄρχοντας δημιουργούς, καλουμένους διαλεκτικῶς «ζαμιωργούς», οἵτινες συνερχόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀπετέλουν εἶδος γερουσίας προϊσταμένης τῆς Ἤλιδος. Ὁμοίως ὑπῆρχον δημιουργοὶ ἐν Ἄργει, Ἑρμιόνῃ, Στυμφάλῳ κτλ., ἤτοι πανταχοῦ τῆς Πελοποννήσου πλὴν τῆς Λακωνικῆς. Οἱ αὐτοὶ ἄρχοντες ὑπῆρχον καὶ ἐν Φωκίδι, Θεσσαλίᾳ (Λαρίσῃ), νήσοις τοῦ Αἰγαίου (Ἀστυπαλαίᾳ, Σάμῳ), ὡς καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ (Κνίδῳ), ἔνθα κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς ἀναφέρεται καὶ «σίτησις ἐν δαμιωργίῳ», ἐνθυμίζουσα τὴν τῶν Ἀθηνῶν «σίτησιν ἐν Πρυτανείῳ» κτλ. Οἱ Κορίνθιοι κατὰ Θουκυδίδην ἔπεμπον κατ' ἔτος εἰς Ποτίδαιαν, ἀποικίαν αὐτῶν, ἄρχοντας, ἁρμοστάς, καλουμένους «ἐπιδημιουργούς», τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεδίωξαν, ὅτε κατέλαβον τὴν πόλιν. Κ. Ι. Β.

δημιουργῶ (—*έω*)· κατασκευάζω, παράγω, ἀποτελῶ, πλάττω: «ἐδημιούργησεν ἀρίστην θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν», «ἕκαστος μόνος δημιουργεῖ τὸ μέλλον του», «ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον»· || ἀπεργάζομαι, ἀποτελῶ τι νέον: «ἡ μεγαλοφυΐα δημιουργεῖ»· || γίνομαι πρόξενος, παραίτιός τινος: «μᾶς δημιουργεῖ διαρκῶς ζητήματα».

Δημισιᾶνος, *Ἰωάννης.* Κεφαλλὴν λόγιος γεννηθεὶς πρὶ τὸ 1572. Ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γυμνάσιον διδάξας καὶ ἐπὶ τριετίαν αὐτόθι, εἶτα δὲ εἰς Πάδουαν, ὅπου ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ. Ὁ Δημισιᾶνος ἀσπασθεὶς τὸν καθολικισμὸν ἐπέστρεψε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος εἰς τὴν πατρίδα του, ἀποκτήσας δὲ φήμην ἐπὶ σοφίᾳ προσεκλήθη εἰς Ζάκυνθον ὡς διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ σχολῆς. Ἀλλ' ἐν Ζακύνθῳ κατηγορήθη διὰ προσηλυτισμὸν καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ εἰς Ρώμην, ὅπου πολλοὶ ἡγεμόνες ἐκτιμήσαντες τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν πνευματικὴν εὐστροφίαν του τῷ ἀνέθεσαν ποικίλας διπλωματικὰς ἀποστολάς. Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς τοιαύτης ἀποστολῆς εἰς Παρισίους, ὅπου ἐστάλη ὑπὸ τῶν δουκῶν τῆς Μαντούης, ἀπέθανεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Τοῦ Δημισιάνου σῴζονται μόνον ἐλάχιστα ἐπιγράμματα. (Τοῦ ὀνόματος φέρονται καὶ οἱ τύποι Δημησιᾶνος, Δεμυσιᾶνος, Δαμισιᾶνος ἢ Δαμισιανός. Οἱ δύο τελευταῖοι ἀπορρέουσιν ἐκ σφάλματος τῆς πρώτης πηγῆς.) Λ. Ν. Τ.

Δημιφῶν *[Μυθολ.].* Βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης. Κατὰ τοὺς περὶ αὐτοῦ μύθους, ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐνέσκηψεν ἀκαρπία εἰς τὴν χώραν καὶ λοιμὸς εἰς τοὺς κατοίκους της. Διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἡ χώρα του τῆς θεομηνίας ταύτης, ὁ Δημιφῶν συνεβουλεύθη τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἡ δὲ Πυθία ἐχρησμοδότησεν ὅτι ὁ ὄλεθρος αὐτὸς τῆς χώρας καὶ τῶν κατοίκων της ὠφείλετο εἰς τὴν ὀργὴν τῶν ἐπιχωρίων θεῶν καὶ ὅτι διὰ νὰ ἐξιλεώσωσιν αὐτοὺς ὤφειλον νὰ θυσιάζωσι κατ' ἔτος διὰ κλήρου μίαν παρθένον ἐκ τῶν ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν τῆς χώρας. Ἐνῷ ὅμως εἶχον θυσιασθῆ ἱκαναὶ τὸν ἀριθμὸν παρθένοι, ὅτε ἐκληρώθη ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημιφῶντος οὗτος ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ ταύτην πρὸς θυσίαν, ἀντ' αὐτῆς δὲ διέταξε να θυσιασθῇ ἡ κόρη τοῦ Μαστουσίου, ἐπιφανοῦς Θρᾳκός, ὅστις εἶχε διαμαρτυρηθῆ κατὰ τοῦ βασιλέως Δημιφῶντος διὰ τὴν παράβασιν τοῦ πρὸς τοὺς θεοὺς καθήκοντός του. Ἐξεδικήθη ὅμως ὁ Μαστούσιος πολὺ ταχέως. Ἐκάλεσεν εἰς τὸν οἶκόν του τὸν βασιλέα μετὰ τῆς οἰκογενείας του πρὸς τέλεσιν θυσίας τινός. Ὁ Δημιφῶν, ὅλως ἀνύποπτος, ἔστειλε πρῶτον τὰς θυγατέρας του καὶ κατόπιν μετέβη αὐτός. Πρὸ τῆς μεταβάσεώς του ὅμως ὁ Μαστούσιος ἔσφαξε τὰς θυγατέρας του καὶ τὸ αἷμά των ἀνέμιξε μὲ οἶνον ἐντὸς κρατῆρος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔδωκεν εἰς τὸν Δημιφῶντα νὰ πίῃ· οὗτος ὅμως ἐκ τῆς γεύσεως ἀντιληφθεὶς τὸ ἀνοσιούργημα ἐπέταξε τὸν κρατῆρα εἰς τὴν θάλασσαν, ἥτις διὰ τοῦτο ὠνομάσθη εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο «Μαστουσία», ὡς ὠνομάσθη καὶ ὁ λιμὴν «Κρατήρ». ΚΑΦ.

δημοβόρος (ὁ, ἡ)· (ἀρχ.) ὁ βιβρώσκων τὰ δημόσια, ὁ καταδαπανῶν τὰ τοῦ δήμου: «δημοβόρος βασιλεύς».

δημοβούλευμα (τό)· βούλευμα, γνώμη τοῦ δήμου· (νέα λέξις σχηματισθεῖσα κατὰ τὸ *δημοψήφισμα*).

Δημογένης. Ἄρχων ἐπώνυμος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν 115ην (ἔτος τέταρτον) ὀλυμπιάδα.

δημογεροντία (ἡ)· τὸ σύνολον τῶν *δημογερόντων*, οἱ δημογέροντες ὡς συναρχία: «ἡ δημογεροντία τῆς Ὕδρας, — τῶν Σπετσῶν».

—*[Ἱστορ.] Δημογεροντίαι* ἐκαλοῦντο ἐπὶ τουρκοκρατίας συλλογικῶς αἱ διὰ τὴν ἀμάθειαν, νοητικὴν ἀδράνειαν καὶ ὑπεροπτικὴν περιφρόνησιν τῶν δορικτητόρων Ὀθωμανῶν ἀναβιώσασαι *κοινοτικαὶ ἀρχαὶ* (βλ. λ. κοινότης *[Ἱστορ.]*), *δημογέροντες* δὲ οἱ ἐνασκοῦντες αὐτὰς αἱρετοὶ ἐπιτόπιοι ἄρχοντες. Οὕτως αἱ Ἀθῆναι καὶ ἅπασαι αἱ χριστιανικαὶ ἐν Τουρκίᾳ ἐπαρχίαι, κοινότητες, πόλεις καὶ κῶμαι εἶχον διττὴν τὴν διοίκησιν. Καὶ ἡ μὲν μία ἦτο τουρκικὴ καὶ ἐπήγαζεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ ἄλλη, καθαρῶς ἑλληνικὴ καὶ δὴ ἐπιτοπία, ἐκ τῆς ἐπιχωρίου χριστιανικῆς κοινότητος καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πηγάζουσα. Ἐκ τούτων ἡ ἐπιχώριος συνεκροτεῖτο ἐξ ἀμίσθων ἢ ἐμμίσθων ἀντιπροσώπων, ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν μὲν ἐκλεγομένων, ὑπὸ δὲ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς ἐπικυρουμένων. Ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι ἄρχοντες, ἢ προεστῶτες, ἢ ἐπίτροποι, ἢ δημογέροντες, ὅπερ συνηθέστερον, ἢ καὶ ἁπλῶς γέροντες καὶ ἰταλοφώνως βεκκιάδοι. Δημογεροντία δὲ τὸ ἐκ τούτων ἀπαρτιζόμενον ἑκασταχοῦ σῶμα τῶν δημογερόντων. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐξηκολούθει λανθάνουσα ἐνιαχοῦ, ἀλλαχοῦ δὲ ἀδιάκοπος καὶ ἐμφανής, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὁπότε οἱ τοιοῦτοι ἄρχοντες ἐκαλοῦντο κεφαλατικεύοντες ἢ κοινότερον κεφαλάδες, κατόπιν δὲ παρὰ τοῖς Τούρκοις κοτζαμπάσηδες. Αἱ ἐκλογαὶ αὐτῶν ἐν Ἀθήναις ἐγίνοντο δι' ἓν ἔτος, κατὰ Μάρτιον, ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, ἤτοι τῶν προϊσταμένων τῶν συντεχνιῶν, τῶν προυχόντων καὶ τοῦ κλήρου, ἐν τῇ πλατείᾳ τῇ πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Καθολικοῦ. Τοιαῦται δημογεροντίαι ὑπῆρχον εἰς ὅλας τὰς κατακτηθείσας ἐπαρχίας, ἐκτὸς ἐκεῖ, ἔνθα ἢ διότι κατεκτήθησαν ἄνευ συνθήκης καὶ ἐξ ἐφόδου, ἢ διὰ τὸ ἐξόχως ὀχυρὸν αὐτῶν, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἐπέτρεπεν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος αὐτονομίας εἰς τοὺς Χριστιανούς. Τοιοῦτο παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ἡ Χαλκίς, γενομένη περιβόητος ὡς ἐκ τῆς αἱματηρᾶς καὶ μυριονέκρου ἐκπορθήσεως αὐτῆς παρὰ τῶν Τούρκων.

Οἱ δημογέροντες ἐμισθοδοτοῦντο ὑπὸ τῆς κοινότητος, ὁ δὲ μισθός των ἐκανονίζετο ἑκάστοτε, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς, ἀναλόγως τῆς ἀτομικῆς ἀξίας ἢ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν. Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα τῶν Ἀθηνῶν ἐποικίλλετο καὶ ἐτροποποιεῖτο ἄλλοτε ἄλλως, ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐκλογῆς καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλεγομένων. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τῆς δημογεροντίας καὶ ἐν γένει τῶν κοινοτήτων διέφερεν ἀπὸ μέρους εἰς μέρος, ἐκ διαφόρων αἰτιῶν. Γενικοὶ ὅμως κανόνες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν οἱ ἀκόλουθοι: 1) Ἐκτὸς τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅπου ἐχορηγήθησαν προνόμια δι' ἀχτιναμέδων ἢ αὐτοκρατορικῶν χαρτῶν, πανταχοῦ ἀλλοῦ οἱ κοινοτικοὶ οὗτοι θεσμοὶ ἦσαν ἄγραφοι. 2) Ὁ τρόπος τοῦ διορισμοῦ των ἦτο ἔμμεσος, ἢ ἡ ἐκλογὴ ἄμεσος, ἢ σύστημα ἐκλογικὸν ἐκ τῶν δύο σύμμικτον. 3) Οἱ διοριζόμενοι ἄρχοντες, πότε μὲν ἦσαν εἷς μόνος, πότε δύο, τρεῖς, πέντε, ἀλλ' ὅλοι εἶχον τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, συνάπτοντες τὴν σκέψιν μετὰ τῆς ἐκτελέσεως καὶ μὴ διῃρημένοι εἰς βουλευτικὸν καὶ ἐκτελεστικὸν σῶμα. 4) Ἡ διάρκεια τῶν ἐκλεγομένων ἀρχόντων περιωρίζετο εἰς ἓν ἔτος, ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἐλευθέρα νὰ φέρῃ τοὺς αὐτοὺς εἰς τὰ πράγματα, καὶ πολλάκις ἡ δοθεῖσα ἐντολὴ ἀνεκαλεῖτο πρὸ τοῦ ἔτους, ὅταν ἀνεκαλύπτοντο σφετερισμοὶ καὶ βιαιοπραγίαι. Συνέβαινε δὲ ἐνίοτε οἱ ἐκλογεῖς νὰ παραβιάζωνται, ἐκλεγομένων τῶν δημογερόντων διὰ τῆς βίας καὶ διὰ τῶν πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς σχέσεων αὐτῶν. 5) Τὰ καθήκοντα τῶν δημογερόντων ἦσαν γενικὰ καὶ ἀόριστα, πανταχοῦ δὲ σχεδὸν ὑπερεπήδων τὸν κύκλον τῆς δημοτικῆς καὶ ἐπαρχιακῆς διαχειρίσεως. Ἀλλὰ τὰ κυριώτερα ἦσαν ἡ διανομὴ καὶ εἴσπραξις τῶν γενικῶν καὶ τοπικῶν φόρων, ἡ ἐξοικονόμησις τῶν χρεῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἦσαν βεβαρημέναι ὅλαι σχεδὸν αἱ κοινότητες ἐπὶ Τουρκίας, ἡ διάλυσις δικαστικῶν διενέξεων τῇ συμβιβαστικῇ συμπράξει τοῦ κλήρου, ἡ ἀστυνομία, τόσῳ περισσότερον ἀναγκαία, καθόσον, λόγῳ τῆς ἀλληλεγγύου ὑποχρεώσεως τῶν μελῶν τῆς κοινότητος, ἐπεβάλλετο πρόστιμον (τζερεμὲς) ἐφ' ὅλης τῆς κοινότητος δι' ἰδιωτικὰ ἀδικήματα. Εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἡ ἐκλογὴ τῶν δημογερόντων καὶ ἡ σύστασις ἦτο περίεργος διὰ τὴν ἄκραν ἁπλότητά της. Καθ' ὅλην τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνανεώσεως τῶν ἀρχῶν, εἰς ἕκαστον χωρίον, εἰς ἑκάστην κωμόπολιν ἢ πόλιν, συνήρχοντο ὅλοι οἱ ἐνήλικοι ὑπὸ δένδρον πολύφυλλον, ἢ ἐντὸς ἐκκλησίας, ἥτις, τόσον παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῆς βυζαντιακῆς περιόδου, ὅσον καὶ κατὰ τὸν ἰταλικὸν μεσαίωνα, ἦτο ὁ τόπος τῆς ἀσκήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς τόπους, δι' ἐπιφωνήσεως ἐξελέγοντο οἱ δημογέροντες τοῦ χωρίου. Εἶχον δὲ διπλῆν ἐντολήν: πρῶτον νὰ διαχειρίζωνται τὰ τοῦ

Digitized by Google

χωρίου πράγματα καὶ δεύτερον νὰ ἐκλέγωσι τοὺς ἐπαρχιακοὺς προεστῶτας μετὰ τῶν ἐκλογέων τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας. Ἀφοῦ ἐπεραιοῦτο ἡ ἐκλογή, ὁ δημογέρων προσήρχετο εἰς τὸν καδῆν τῆς περιφερείας, ὅστις τοῦ ἐνεχείριζε δίπλωμα περιέχον βεβαίωσιν, ὅτι τῷ ὄντι οἱ ἐκλογεῖς παρεχώρησαν τοιαύτην ἐντολὴν εἰς τὸν παρουσιαζόμενον πρὸς διαχείρισιν κοινοτικῶν πραγμάτων. Εἰς τὴν Πελοπόννησον κάθε χωρίον ἐξέλεγε τὸν δημογέροντά του, οἱ τῶν χωρίων τοὺς ἐπαρχιακοὺς προεστῶτας, καὶ κατὰ τρίτον βαθμὸν οἱ ἐπαρχιακοὶ ἐξέλεγον τοὺς κεντρικοὺς προεστῶτας τοῦ Μορέως, τοὺς κοινῶς Μορα-ἀγιάννηδες καλουμένους, οἵτινες ἥδρευον παρὰ τῷ βαλῇ τοῦ Μορέως, καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπον παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Πύλῃ, ὅστις ἐκαλεῖτο βεκίλης. Εἰς τὴν Μάνην καὶ τὰς διαφόρους νήσους, ὡς καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς (Ἀμπελάκια, Βλαχοχώρια, Μαντεμοχώρια, κ. ἄ.) αἱ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ ἦσαν διάφοροι καὶ ἐξετάζονται κατὰ τόπους. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 αἱ διάφοροι συνελεύσεις δὲν ἐπρόσεξαν ἐπαρκῶς τὸ ζήτημα τῆς κοινοτικῆς διοικήσεως, ἕκαστον ὅμως χωρίον, κατὰ τὰ εἰθισμένα, ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῇ καὶ νὰ ἐκλέγῃ τὸν δημογέροντά του. Τὸ σύστημα καθιερώθη κατόπιν διὰ τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελεύσεως, ἀλλ' ὑπέστη ριζικὰς μεταβολὰς διὰ τῶν δύο διαταγμάτων τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου, ἀπὸ 16 Ἀπριλίου 1828 καὶ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1830. Κατὰ τὸ πρῶτον οἱ δημογέροντες τῶν χωρίων, κωμῶν καὶ πόλεων διωρίζοντο δι' ἀμέσου ἐκλογῆς, οἱ δὲ ἐπαρχιακοὶ ἐξελέγοντο διὰ συμμίκτου τινὸς μεθόδου ἐμμέσου καὶ ἀμέσου ἐκλογῆς. Τὸ περὶ καθηκόντων τῶν δημογεροντιῶν κεφάλαιον εἶναι βραχύτατον. Τὸ δεύτερον διάταγμα τῆς 1 Ἰανουαρίου 1830 κατέλυσε σχεδὸν τὸ αἱρετὸν τῶν δημογερόντων, οἵτινες διωρίζοντο ἐν συμβουλίῳ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Οὕτως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, αἱ δημογεροντίαι καὶ οἱ δημογέροντες ἐξέλιπον, διὰ τοῦ περὶ δήμων νόμου, ψηφισθέντος ἐπὶ ἀντιβασιλείας. Γ. Δ. Κ.

δημογέρων, *—οντος* (ὁ) καὶ ἰδίᾳ πληθ. *δημογέροντες*· οἱ πρεσβύτεροι τοῦ δήμου, οἱ γέροντες τόπου τινὸς οἱ ἐπιτετραμμένοι διοικητικὰ καὶ δικαστικὰ καθήκοντα· ἡ λέξις ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου· ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι αἱρετοὶ τοπικοὶ ἄρχοντες ἐπιφορτισμένοι διοικητικὰ καὶ ἀστυνομικὰ καθήκοντα (βλ. λ. κοινότης *[Ἱστορ.]* καὶ δημογεροντία).

δημογραφία (ἡ)· ἡ καταγραφὴ τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ἡ στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ.—Ἐπιθ. ***δημογραφικός, —ή, —όν.***

—[Ἐγκυκλ.] Τὸν ὅρον *δημογραφία* μετεχειρίσθη πρῶτος ἐν Γαλλίᾳ ὁ Achille Guillard, ὅστις κατὰ τὸ 1855 ἔγραψεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Στοιχεῖα ἀνθρωπίνης στατιστικῆς ἢ συγκριτικὴ δημογραφία». Ἔκτοτε δὲ καθιερώθη ὁ ὅρος οὗτος διεθνῶς. Ἡ δημογραφία δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ ἀφ' ἑνὸς εἰς στατιστικὴν τῆς καταστάσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐν δεδομένῳ τόπῳ καὶ ἐν δεδομένῃ χρονικῇ στιγμῇ (στατικὴ δημογραφία) καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς στατιστικὴν τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, δηλαδὴ τῆς τε φυσικῆς αὐξομειώσεως (στατιστικὴ τῶν γάμων, διαζυγίων, γεννήσεων καὶ θανάτων) καὶ τῶν μετατοπίσεων τῶν ἀτόμων (δυναμικὴ δημογραφία). Ἡ κατάστασις τοῦ πληθυσμοῦ μελετᾶται κυρίως διὰ τῶν *ἀπογραφῶν*, δι' ὧν ἐξακριβοῦται κατὰ τοπικὰς περιφερείας ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώντων καὶ ἡ κατανομὴ αὐτῶν εἰς ὁμάδας φύλου, ἡλικίας, οἰκογενειακῆς καταστάσεως (ἄγαμοι, ἔγγαμοι, χῆροι, διεζευγμένοι), παιδεύσεως, ὑπηκοότητος καὶ δημοτικότητος, θρησκείας, γλώσσης, τόπου γεννήσεως, ἐπαγγέλματος καὶ κοινωνικῆς τάξεως (ἐργοδόται, ἀνεξάρτητοι, ὑπάλληλοι, ἐργάται) κλπ., ὡς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν, ὁμαδικῶν συμβιώσεων, κατοικιῶν καὶ οἰκιῶν ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τὸν πληθυσμόν. Ἡ σχέσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων μιᾶς περιφερείας πρὸς τὴν εἰς τετρ. χιλιόμετρα ἔκτασιν αὐτῆς δίδει τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ ἀνὰ τετρ. χιλιόμετρον. Ἡ πυκνότης αὕτη ἐξαρτᾶται τόσον ἀπὸ τὴν γεωργικήν, βιομηχανικὴν καὶ λοιπὴν παραγωγικότητα τοῦ τόπου, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς ἀνάγκας καὶ τὸν τρόπον τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς διαβιώσεως τῶν ἀτόμων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ κατοίκων ἑνὸς τόπου ὀνομάζεται πραγματικὸς πληθυσμὸς αὐτοῦ. Οὗτος ἀποτελεῖται καὶ ἀπὸ ἄτομα ἀνήκοντα νομίμως εἰς τὸν τόπον (δημότας αὐτοῦ) καὶ ἀπὸ δημότας ἄλλων περιφερειῶν τοῦ κράτους καὶ ἀπὸ ξένους ὑπηκόους. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων (ἀνεξαρτήτως φύλου καὶ ἡλικίας), τῶν ἀνηκόντων νομίμως εἰς περιφέρειάν τινα, ὀνομάζεται νόμιμος πληθυσμὸς αὐτῆς. Εἰς ἄλλα κράτη ὁ νόμιμος πληθυσμὸς συμπίπτει πρὸς τὸν μόνιμον πληθυσμὸν ἑκάστης περιφερείας, δηλαδὴ πρὸς τὰ ἄτομα τὰ μονίμως κατοικοῦντα ἐν αὐτῇ.

Ἡ *φυσικὴ κίνησις* τοῦ πληθυσμοῦ μελετᾶται κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων γάμων, γεννήσεων καὶ θανάτων. Ἡ φυσικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐξαρτᾶται τόσον ἀπὸ τὴν αὔξησιν τῶν γεννήσεων, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν ὑγιεινῶν ὅρων κλπ. μείωσιν τῶν θανάτων· τὴν αὔξησιν δηλαδὴ ταύτην τοῦ πληθυσμοῦ δεικνύει ἡ ὑπεροχὴ τῶν γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων.

Ἡ διὰ τῶν μετατοπίσεων κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ μελετᾶται ποικιλοτρόπως, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, διὰ συγκρίσεως τῆς μιᾶς ἀπογραφῆς πρὸς τὴν ἄλλην, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς φυσικῆς κινήσεως. Αἱ μετατοπίσεις γίνονται εἴτε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ αὐτοῦ κράτους, εἴτε ἀπὸ κράτους εἰς κράτος. Ἡ μελέτη τῶν ἐσωτερικῶν μετατοπίσεων δεικνύει ἐὰν ὑπάρχῃ ἰσχυρὸν ρεῦμα ἐκ τῶν χωρίων πρὸς τὰς πόλεις (ἀστυφιλία). Διὰ τὴν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κίνησιν, ὁ καλύτερος τρόπος ἐξακριβώσεως εἶναι ὁ διὰ τῶν λιμενικῶν καὶ συνοριακῶν ἀρχῶν, ὅστις καὶ ἐφαρμόζεται ἐπιτυχῶς ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1928. Τὴν διὰ τῶν μετατοπίσεων κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ διακρίνομεν εἰς μετανάστευσιν καὶ περιηγητισμὸν (τουρισμόν), ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ μετατόπισις γίνεται πρὸς μόνιμον ἐγκατάστασιν ἢ οὔ. Διεθνῶς ὅμως δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπιτευχθῇ ἀκριβὴς ὁρισμὸς τοῦ μετανάστου πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸν περιηγητήν, ἀφοῦ καὶ ἡ ἔννοια τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως εἶναι ἀρκετὰ ἀκαθόριστος. Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀσχολεῖται εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου Στατιστικῆς, ὡς καὶ ἐν γένει διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἑνοποιήσεως τῶν μεθόδων τῶν στατιστικῶν τῆς μεταναστεύσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Διὰ μὲν τὰς στατιστικὰς τῆς καταστάσεως καὶ φυσικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἡ παρὰ τοῦ Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου Στατιστικῆς (ἐν Χάγῃ) κατὰ διετίαν ἐκδιδομένη «Σύνοψις τῆς Δημογραφίας τῶν διαφόρων χωρῶν τοῦ κόσμου» (Aperçu de la Démographie des divers Pays du Monde», διὰ δὲ τὰς στατιστικὰς τῆς μεταναστεύσεως ἡ «Διεθνὴς Ἐπιθεώρησις Ἐργασίας» («Revue Internationale du Travail») καὶ ἄλλα εἰδικὰ δημοσιεύματα τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας (ἐν Γενεύῃ).

Ν. Ι. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

δημογράφος (ὁ)· ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν δημογραφίαν, ὁ καταγράφων τὸν δῆμον, τὸν λαόν.

Δημοδάμας. Στρατηγὸς τοῦ Σελεύκου Α' καὶ Ἀντιόχου Α', εἷς ἐκ τῶν περιηγητῶν, τοὺς ὁποίους οἱ πρῶτοι Σελευκίδαι, ἀκολουθοῦντες πιστῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀπέστελλον εἰς τὴν ἄπω Ἀνατολήν. Περιηγήθη τὴν βόρειον Ἀνατολὴν προχωρήσας καὶ πέραν τοῦ ποταμοῦ Ἰαξάρτου (τοῦ σημερινοῦ Σὺρ-Δάρυα), εἰς δὲ τὸ ἀκρότατον σημεῖον τῆς περιηγήσεώς του ἵδρυσε βωμοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τῆς πατρίδος του, τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος. Εἰς τὸ σύγγραμμά του, περιέχον τὰς περιηγήσεις του, γίνεται λόγος καὶ περὶ ἰνδικῶν τόπων, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ διασαφηνίζηται, ἂν καὶ πῶς μετέβη εἰς Ἰνδίας. Φαίνεται ὅτι ὁ Δημοδάμας οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφερόμενον Δημοδάμαν Ἁλικαρνασσέα ἢ Μιλήσιον, τὸν ἐπεξεργαστὴν τῶν χρονικῶν τῆς πόλεως Ἁλικαρνασσοῦ. Ι. Δ. Σ.

δημοδιδασκαλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δημοδιδάσκαλον: «δημοδιδασκαλικαὶ θέσεις», «δημοδιδασκαλικὸς μισθός».

δημοδιδάσκαλος (ὁ)· ὁ διδάσκαλος τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ὁ διδάσκαλος τῶν στοιχειωδῶν, τῶν πρώτων γραμμάτων τῶν διδασκομένων εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.—Θηλ. *δημοδιδάσκαλος* (ἡ) καὶ *δημοδιδασκάλισσα*.

—[Ἐγκυκλοπ.]· βλ. ἐκπαιδευτικοὶ *λειτουργοί*.

Δημοδίκη —1) Μητρυιὰ τοῦ Φρίξου, σύζυγος τοῦ Ἀθάμαντος (βλ. Βιαδίκη).—2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ μήτηρ τοῦ Θεστίου ἐκ τοῦ Ἄρεως· ὡς τοιαύτη ἀναφέρεται καὶ ὡς *Δημονίκη* καὶ ὡς *Δημοδόκη*.— 3) Σύζυγος τοῦ Κορύβαντος καὶ μήτηρ τοῦ Σκαμάνδρου. — 4) Ἀδελφὴ τοῦ Πακτωλοῦ, ὅστις ηὐτοκτόνησε διότι ἠσέλγησεν ἐπ' αὐτῆς.— 5) Θυγάτηρ τοῦ Τεγεάτου Ρεξιμάχου, φονευθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της Κριτολάου. Ι. Δ. Σ.

Δημόδικος ἢ ***Δημόδοκος ὁ Λέριος***. Γνωμικὸς ποιητὴς ἀκμάσας περὶ τὸ 550 π. Χ. Ἔγραψεν ἐπιγράμματα εἰς ἐλεγειακὸν μέτρον, ἀρχόμενα ἅπαντα διὰ τῆς φράσεως «καὶ τόδε Δημοδόκου». —Π.

Δημόδοκος. Ἀοιδὸς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Ἀλκινόου, βασιλέως τῶν Φαιάκων, ἀναφερόμενος εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ὀδυσσείας καὶ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ὡς «Κερκυραῖος παλαιὸς μουσικός». Ὁ Παυσανίας (Γ' 18,11) εἶδεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου ζωγραφικὴν παράστασιν εἰκονίζουσαν χορὸν Φαιάκων καὶ τὸν Δημόδοκον ᾄδοντα. —Π.

δημοθοινία (ἡ)· (ἀρχ.) θοίνη, συμπόσιον, εὐωχία παρεχομένη εἰς τὸν λαόν.

δημοκατάρατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατηραμένος ὑπὸ τοῦ δήμου, ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Δημοκήδης *ὁ Κροτωνιάτης*. Διαπρεπὴς Ἕλλην ἰατρὸς τῶν προϊπποκρατικῶν χρόνων, υἱὸς τοῦ Κνιδίου Ἀσκληπιάδου Καλλιφῶντος. Οὗτος φεύγων τὴν ὀργὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (526 π. Χ.), κατέφυγεν εἰς Αἴγιναν, ἔνθα διεκρίθη ὡς ἰατρός, καίτοι «ἀσκευὴς» (=ἄνευ ἐργαλείων), λαβὼν κατὰ τὸ β' ἔτος τὸ ἀξίωμα τοῦ δημοσίου ἰατροῦ. Εἶτα ἤσκησεν ἐπὶ ἓν ἔτος τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, μεθ' ὃ μετέβη εἰς Σάμον ὡς ἰατρὸς τοῦ τυράννου Πολυκράτους, παρ' ᾧ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου τούτου (522). Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος μετεφέρθη εἰς Σοῦσα πρὸς Δαρεῖον τὸν Α', τὸν Ὑστάσπου, ὃν κληθεὶς ἐν δεσμοῖς ἐθεράπευσεν ἐκ διαστρέμματος τοῦ ποδός, ὅπερ οἱ τῆς αὐλῆς Αἰγύπτιοι ἰατροὶ ἠδυνάτουν νὰ θεραπεύσωσι. Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ θεραπείαν, γενόμενος ὁμοτράπεζος τοῦ βασιλέως, ἐθεράπευσε καὶ τὴν βασίλισσαν Ἄτοσσαν ἐξ ἐξελκωθέντος ὄγκου τοῦ μαστοῦ αὐτῆς («φύματος, ὅπερ ἐκραγὲν ἐνέμετο πρόσω» *Ἡρόδ.* Γ' 133). Μετὰ ταῦτα ἀποσταλεὶς εἰς Ἑλλάδα ὡς μέλος ἐπιτροπείας, ἐπέτυχεν ἵνα ἀποδράσῃ καὶ καταφύγῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Κρότωνα, ἔνθα ἀνεμίχθη εἰς πολιτικὰς διαμάχας (*Ἰαμβλ.* Vit. Pyth. 257). Ὁ Δημοκήδης φέρεται ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν ἀνατομίαν καὶ γράψας ἰατρικόν τι ἔργον *(Σουΐδας)*. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῦτο εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ Πλίνιος, ὅστις ἐν ταῖς πηγαῖς αὐτοῦ ἀναφέρει καὶ τὸν Δημοκήδην. Εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ διασήμου ἀθλητοῦ Μίλωνος. ΑΡ. Π. Κ.

δημοκῆρυξ, *—υκος* (ὁ)· ὁ κῆρυξ τοῦ δήμου, ὁ δημόσιος κῆρυξ.

Δημοκλείδης. Ἀθηναῖος, εἰσηγητὴς τῆς προτάσεως κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὁποίας ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐξέδωκε τὸ ψήφισμα τῆς ἱδρύσεως τῆς ἀποικίας Βρέας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βισαλτῶν, περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Διὰ τοῦ ψηφίσματος ἐκείνου ἐγίνετο ἡ ἀνάθεσις αὐτοκράτορος ἐξουσίας εἰς τὸν Δημοκλείδην πρὸς κτίσιν τῆς ἀποικίας καὶ καθωρίζοντο αἱ πρὸς τὴν μητρόπολιν (τὰς Ἀθήνας) ὑποχρεώσεις τῶν ἀποίκων (βλ. λ. Βρέα). ΚΑΨ

Δημοκλῆς. —1) Ἀθηναῖος ἄρχων ἐπώνυμος κατὰ τὸ β' ἔτος τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. —2) Ἀθηναῖος δημαγωγὸς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ρήτορος Δημοσθένους. —3) Φιγαλεὺς λογογράφος, ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (C. 58) μνημονευόμενος, ὅστις εἶχε γράψει ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ταντάλου εἶχον γίνει σεισμοὶ ἐν Ἰωνίᾳ καὶ Λυδίᾳ, κατὰ τοὺς ὁποίους πόλεις εἶχον καταποθῆ, λίμναι εἶχον ἀναφανῆ καὶ ἡ Τροία εἶχε κατακλυσθῆ ὑπὸ κυμάτων.

—**Δημοκλῆς** ***ὁ Καλός***. Ἀθηναῖος νέος, σπανίου σωματικοῦ κάλλους, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπωνύμιον *Καλός*. Οὗτος, διὰ νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀνόσιον ἐπιθυμίαν τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ἔπεσεν ἐντὸς λέβητος πλήρους ζέοντος ὕδατος «ἀνάξια μὲν παθών, ἄξια δὲ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ κάλλους φρονήσας», ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος.

Δημόκλητος (καὶ ***Δημόκλειτος***). Ἐφευρέτης ἑνὸς συστήματος τηλεγραφίας διὰ νυκτερινῶν πυρῶν, τὸ ὁποῖον ἐτελειοποίησεν ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος. Φαίνεται ὅτι ἔζησε τὰ τέλη τοῦ Γ' καὶ ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. Ι. Δ. Σ.

δημοκόλαξ, *—ακος* (ὁ, ἡ)· ὁ κόλαξ τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, δημαγωγός.

δημοκόπημα, *—ατος* (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δημοκοπεῖν, τέχνασμα πρὸς κολακείαν τοῦ δήμου.

δημοκοπία (ἡ)· ἔντεχνος ἐνέργεια, διὰ κολακειῶν καὶ ἄλλων φαύλων μέσων, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐνοίας τοῦ δήμου (τοῦ λαοῦ), δημαγωγία.—Ἐπίθ. ***δημοκοπικός, —ή, —όν.***—Ἐπίρρ. ***δημοκοπικῶς.***

δημοκόπος (ὁ, ἡ)· ὁ κολακεύων τὸν δῆμον (λαὸν) πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐνοίας του, δημαγωγὸς (βλ. δημοκοπία).—Ρῆμα *δημοκοπῶ* (*—έω*).

Δημοκόρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 178. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Φαλακροῦ (Κασιδιάρη), ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Δελβινακίου διὰ βατῆς ὁδοῦ μέχρι Χανίου (ὧρ. 3) καὶ ἐκεῖθεν δι' ἁμαξιτῆς (χμτρ. 2 ½). Δ. Ε. Μ.

Δημοκόων. Νόθος υἱὸς τοῦ Πριάμου ἔκ τινος δούλης Ἀβυδηνῆς (Ἰλ. Δ. 499).

Δημοκράνεια (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης, ἐπὶ τῆς Προποντίδος. Πλησίον του σῴζονται λείψανα βυζαντινῶν κτιρίων. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπήγετο διοικητικῶς εἰς τὸν Μικρὸν Τσεκμετζὲν καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὰς Μέτρας. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Σηλυβρίας τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ καὶ ἦτο τὸ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλησιέστερον χωρίον τῆς τότε ἑλληνικῆς Θράκης. Εἶχε σχολεῖον καὶ ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας, ἐξ οὗ καὶ *Παναγιὰ* ἐλέγετο τὸ χωρίον. Κάτοικοι 420 (1920), πάντες Ἕλληνες, καταγινόμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἀμπελουργίαν. Ἀπὸ τοῦ 1922 οἱ κάτοικοί του ἔχουν διασπαρῆ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ε. Σ. Σ.

Digitized by Google

δημοκράτης (ὁ), θηλ. *—τις, —τιδος*· ὁ ἀσπαζόμενος τὴν δημοκρατίαν, ὁ ὀπαδὸς τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος (ἀντὶ *δημοκρατικός*) || παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὁ ἀρχηγὸς ἑκάστου ἐκ τῶν *δήμων* (Βενέτων καὶ Πρασίνων)· || ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῆς λ. *δημοκράτης* πρὸς τὴν λ. *ἀριστοκράτης*, χρησιμοποιεῖται αὕτη κατ' ἐπέκτασιν ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ πρὸς χαρακτηρισμὸν σημαίνοντος προσώπου ἔχοντο. ἁπλοῦς τοὺς τρόπους, προσηνοῦς, καταδεκτικοῦ.

Δημοκράτης. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο διεσώθησαν τὰ σπουδαιότερα ἠθικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Δημοκρίτου (βλ. λ.).

— **Δημοκράτης.** Ἰατρὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (βλ. Δαμοκράτης).

— **Δημοκράτης** *ὁ ἐξ Ἀφιδνῶν.* Ἀθηναῖος ῥήτωρ, σύγχρονος τοῦ Δημοσθένους, ἀρεσκόμενος εἰς τὰς συχνὰς παραβολὰς καὶ λογοπαίγνια. Ἀνῆκεν εἰς τὴν μακεδονίζουσαν μερίδα, ψεγόμενος διὰ τοῦτο ὑπὸ Ὑπερείδου «ὅτι λοιδωρεῖ ἐν τῇ ἀγορᾷ τὰ ἀτυχήματα τῆς πόλεως». Ὁ Αἰσχίνης ἀναφέρει ὅτι, εἰσελθὼν εἰς τὴν Βουλήν, ἐπέτυχε τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ὑποκριτοῦ Ἀριστοδήμου, ἀποσταλέντος πρέσβεως εἰς Μακεδονίαν (Περὶ Παραπρεσβ. Β' 17). Ἐκ τῶν παραβολῶν του γνωστὴ εἶναι ἡ ἐξομοιάζουσα τοὺς ῥήτορας πρὸς τροφούς, αἱ ὁποῖαι καταπίνουσαι τὸ «ψώμισμα» (βουκιάν), δίδουν εἰς τὰ βρέφη τὸν σίελον (*Ἀριστ.* Ρητορ. Γ' δ' 3). Τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματά του εὕρηνται ἐν Beiter-Sauppe (Oratores Attici, τόμ. Β' σ. 320). Ὁ Δημοκράτης ἐφέρετο ὡς ἀπόγονος τοῦ Ἁρμοδίου ἢ τοῦ Ἀριστογείτονος. —π.

δημοκρατία (ἡ)· τὸ πολιτικὸν καθεστὼς τὸ βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ (τοῦ *δήμου*) καὶ ῥυθμιζόμενον ὑπὸ τῆς βουλήσεως τῆς πλειοψηφίας τούτου· || τὸ διὰ τοιούτου πολιτεύματος κυβερνώμενον κράτος: «Ἑλληνικὴ Δημοκρατία»· || φρ. «δημοκρατία μελισσῶν», «δημοκρατία τῶν γραμμάτων», ἐν τῇ ἐννοίᾳ μιᾶς ὁλότητος, τῆς ὁποίας τὰ μέλη συνεργάζονται καὶ ἀλληλοβοηθοῦνται.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ λέξις δημοκρατία ἀποτελεῖ ὅρον, ὅστις χρησιμοποιεῖται παρ' ἡμῖν πρὸς ὑποδήλωσιν ὡρισμένης μορφῆς πολιτεύματος, ὅσον καὶ ἑνὸς ἐκ τῶν περιεχομένων, ἅτινα λαμβάνει αὕτη ὡς μορφὴ πολιτεύματος. Μὴ διαθέτοντες δύο διακρινομένους ἀπ' ἀλλήλων ὅρους, ὡς εἶναι οἱ ὅροι «république» (Republik) καὶ «démocratie» (Demokratie), εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ διατηρήσωμεν τὸν ὅρον δημοκρατία πρὸς ὑποδήλωσιν ἀμφοτέρων τῶν ὡς ἄνω ἐννοιῶν. Ὁ ὅρος λαοκρατία, ὅστις χρησιμοποιεῖται ὑπό τινων, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ὅρον δημοκρατία ἐν τῇ σημασίᾳ τούτου ὡς ἑνὸς ἐκ τῶν περιεχομένων, ἅτινα λαμβάνει ἡ δημοκρατία ὡς μορφὴ πολιτεύματος, ἐὰν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἀπέμενεν ὁ ὅρος δημοκρατία πρὸς ἀποκλειστικὴν ὑποδήλωσιν ἐννοίας, ἧς ἀκριβῶς στερεῖται ἐν τῇ ἀλλαχοῦ καθιερωθείσῃ χρήσει αὐτοῦ. Τὴν δημοκρατίαν ὡς μορφὴν πολιτεύματος θὰ ἠδύνατο ἐπιτυχῶς νὰ σημάνῃ ὁ ὅρος πολυαρχία. Μέχρις ἐπικρατήσεως ὅμως τούτου εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ χρησιμοποιῶμεν τὸν ὅρον δημοκρατία τόσον ἐν τῇ γενικῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ εἰδικῇ ἐννοίᾳ αὐτοῦ.

Τὸ πρόβλημα τῶν μορφῶν τῶν πολιτευμάτων εἶναι ἐξαιρέτως δυσχερὲς καὶ δὲν ἔτυχε μέχρι τοῦδε λύσεως γενικῶς ἀναγνωρισθείσης. Ὡς γνωστόν, αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι, ἰδίᾳ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἠσχολήθησαν περὶ αὐτό, ἡ ὑπὸ τοῦ δευτέρου μάλιστα διάκρισις τῶν πολιτευμάτων ἤσκησεν ἐπὶ τοὺς μεταγενεστέρους ἐπίδρασιν μεγίστην, αὐτοῦ τούτου τοῦ Montesquieu βασισθέντος ἐν μέρει ὑπ' αὐτῆς. Ἡ σύγχυσις ἐν τούτοις τῶν ὁρίων μεταξὺ τῶν διαφόρων διακρινομένων ἀπ' ἀλλήλων πολιτευμάτων ἐξακολουθεῖ, παρὰ τὰς γενομένας ἐρεύνας, νὰ εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ ἀναζητῆται, ὡς ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Rehm, τὸ διακριτικὸν σημεῖον τῆς μοναρχίας εἰς τὰς ἀπονεμομένας τῷ ἀνωτάτῳ ἄρχοντι ἡγεμονικὰς τιμάς, ὡς ἐὰν ἦτο δυνατὸν αὗται, ἀπονεμόμεναι εἰς μὴ ἰσόβιον καὶ δι' ἐκλογῆς χριόμενον ἄρχοντα, νὰ μεταβάλωσι τοῦτον εἰς μονάρχην. Λύσις σχετικῶς ἀσφαλὴς τοῦ προβλήματος τῶν πολιτειακῶν μορφῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ εἰ μὴ μόνον ἐὰν τοποθετηθῇ τοῦτο ἐντὸς τῶν στενῶν νομικῶν ὁρίων του. Ὡς κριτήριον πρὸς νομικὴν διάκρισιν τῶν μορφῶν τῶν πολιτευμάτων ἀπ' ἀλλήλων χρησιμεύει ἡ φύσις καὶ σύστασις τοῦ ὀργάνου ἢ τῶν ὀργάνων, δι' ὧν ἐκδηλοῦται ἡ βούλησις τῆς πολιτείας. Πανταχοῦ ὅπου πρὸς ἐκδήλωσιν ταύτης ἀπαιτεῖται—ὡς παρατηρεῖ ὁ Georg Jellinek—οὐχὶ ἁπλῶς ψυχολογικὴ διαδικασία, ἀλλὰ νομικὴ διαδικασία, πανταχοῦ ὅπου ἐκδηλοῦται αὕτη ὑπὸ ὀργάνου συλλογικοῦ ἢ καὶ ὑπὸ πολλῶν ὀργάνων, ἔστω καὶ ἐὰν ἕκαστον τούτων εἶναι πρόσωπον φυσικόν, εὑρισκόμεθα πρὸ δημοκρατίας. Αὕτη ἀποτελεῖ νομικῶς τὴν λογικὴν ἄρνησιν τῆς μοναρχίας. Δημοκρατία εἶναι τὸ γένος, ὑφ' ὃ ὑπάγονται πάντα τὰ μὴ μοναρχικὰ πολιτεύματα. Ὁ τοιοῦτος ὁρισμὸς τῆς δημοκρατίας ὀφείλεται εἰς τὸν Machiavelli, ὅστις πρῶτος ἐχαρακτήρισε πᾶν μὴ μοναρχικὸν πολίτευμα ὡς δημοκρατίαν. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς φύσεως τοῦ ἀμέσως ἐκδηλοῦντος τὴν βούλησιν τῆς πολιτείας ὀργάνου, οὐδόλως πρέπει νὰ παραπλανώμεθα ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως ἢ τοῦ τρόπου τοῦ διορισμοῦ τοῦ «ἀνωτάτου ἄρχοντος» ἢ «ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας». Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπαντῶνται αἱρεταὶ βασιλεῖαι, αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὸν τύπον τῆς μοναρχίας, ἐνῷ ὑπάρχουν κληρονομικαὶ βασιλεῖαι, αἵτινες ἀνήκουν ἀντιθέτως εἰς τὸν τύπον τῆς δημοκρατίας, τοῦ ἀμέσως ἐκδηλοῦντος τὴν πολιτειακὴν βούλησιν ὀργάνου μὴ συμπίπτοντος κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα. Ἡ δημοκρατία ἐν τῇ γενικωτάτῃ ταύτῃ ἐννοίᾳ, δηλαδὴ ὡς μορφὴ πολιτεύματος ἀρνουμένη τὴν μοναρχίαν, διακρίνεται εἰς δύο κυρίως εἴδη: εἰς τὴν ἰσόνομον ἢ ἐπὶ τῆς ἰσότητος βασιζομένην, καὶ εἰς τὴν μὴ ἰσόνομον ἢ ἐπὶ τῆς ἀνισότητος βασιζομένην δημοκρατίαν. Ἡ ὡς ἄνω γενομένη διάκρισις ὁδηγεῖ εἰς τὸν ταυτισμὸν τῆς μὲν ἐπὶ τῆς ἀνισότητος βασιζομένης δημοκρατίας πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν ἢ ὀλιγαρχικὴν δημοκρατίαν, τῆς δὲ ἰσονόμου πρὸς τὸ πολίτευμα ἐκεῖνο, ὅπερ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ἐν τῇ ἀριστοκρατικῇ ἢ ὀλιγαρχικῇ δημοκρατίᾳ ἀσκεῖ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν τάξις τις ἀνθρώπων διακριθεῖσα καὶ ἐπιβληθεῖσα, ὡς ἐκ τῆς οἰκονομικῆς, φυσικῆς, ἐθνικῆς ἢ πνευματικῆς ὑπεροχῆς της, ἀπέναντι τῶν ἄλλων τάξεων κοινωνίας τινός. Περὶ δημοκρατίας πρόκειται καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ἀσκουμένη ὀλιγαρχικὴ ἐξουσία συγκεντροῦται εἰς χεῖρας ὁμάδος περιλαμβανούσης ἐλάχιστα φυσικὰ πρόσωπα, ἔστω καὶ δύο.

Εἰς τὸ εἶδος τῆς μὴ ἰσονόμου δημοκρατίας ἀνήκει καὶ ἡ δημοκρατία νεωτέρου ἀντιπροσωπευτικοῦ τύπου, ἐφ' ὅσον δὲν ἀναγνωρίζει εἰς τὸν λαὸν ἰσότητα ἢ καθολικότητα ἐκλογικῶν δικαιωμάτων. Ἡ ἰσόνομος δημοκρατία, ἣν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν καὶ ὡς τὴν καθ' αὐτὸ δημοκρατικὴν δημοκρατίαν (demokratische Republik), βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ἡ λαϊκὴ κυριαρχία ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸ ἓν ἐκ τῶν περιεχομένων, ἅτινα λαμβάνει ἡ δημοκρατία ὡς μορφὴ πολιτεύματος, τὸ περιεχόμενον, ὅπερ ἐχαρακτηρίσαμεν ὡς δημοκρατίαν ἐν τῇ στενῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ. Πρὸς νομικὸν χαρακτηρισμὸν δημοκρατίας τινὸς ὡς ἰσονόμου, δηλαδὴ ὡς βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς, ἀρκεῖ ὡς δεδομένον τὸ γεγονὸς τῆς ὑπὸ τοῦ συντάγματος προβλεπομένης ἴσης καὶ καθολικῆς συμμετοχῆς πασῶν τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἔμμεσον ἢ ἄμεσον ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἀδιάφορον ἐὰν ἐν τῇ πραγματικῇ πολιτικῇ ζωῇ ἡ συμμετοχή των αὕτη κέκτηται συνήθως χαρακτῆρα μᾶλλον ὀνομαστικόν, τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀσκουμένης πράγματι ὑπὸ τοῦ πλειοψηφοῦντος κόμματος, ὑπὸ τῶν μονίμων δημοσίων λειτουργῶν, ὑπὸ λαηγέτου τινὸς χαρισματικῶς ἀναδειχθέντος κλπ. Ἡ ἰσόνομος δημοκρατία ἐξακολουθεῖ νομικῶς ὑφισταμένη καὶ ἐν περιπτώσει πραγματικῆς ἀναστολῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἐφ' ὅσον ὑποτίθεται, ὅτι ὁ συγκεντρώσας εἰς χεῖράς του τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν περιβάλλεται ὑπὸ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ λαοῦ. Ἡ ἰδέα τῆς ἰσονόμου δημοκρατίας ἐμφανίζεται μάλιστα συχνότατα συνδεδεμένη πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν δικτατορίαν. Ἡ ἀρχὴ τῆς καθ' ὑπόθεσιν λαϊκῆς κυριαρχίας, ἀναγομένη εἰς τὴν lex regia τῶν Ῥωμαίων, ἀπεκρυσταλλώθη κυρίως ὑπὸ τῶν διδασκαλιῶν τῆς σχολῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου. Ὁ Johannes Althusius ἐθεώρησε καὶ τὰ μοναρχικὰ ἀκόμη πολιτεύματα ὡς βασιζόμενα ἐπὶ τῆς καθ' ὑπόθεσιν ὑφισταμένης βουλήσεως τῶν ἐκ φύσεως ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἀνθρώπων, χαρακτηρίσας μάλιστα τὴν μοναρχίαν, τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὴν δημοκρατίαν ὡς ἁπλᾶς μορφὰς διοικήσεως, ὑπαγομένας ὑπὸ τὴν μίαν καὶ μόνην ἐκ φύσεως δεδομένην μορφὴν πολιτεύματος. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐξηκολούθησεν ἡ δημοκρατικὴ ἰδεολογία βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἁπλῆς ὑποθέσεως τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν φιλελευθερισμὸν (Liberalismus), ὁ δημοκρατισμὸς ἀρκεῖται πολλάκις εἰς τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσιν καὶ ἐμφανίζεται συχνότατα συνδεδεμένος καὶ πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν δικτατορίαν.

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω γενομένης διακρίσεως τῆς δημοκρατίας εἰς ἰσόνομον καὶ μή, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τρόποι, καθ' οὓς εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῇ αὕτη. Τόσον ἡ ἐπὶ τῆς ἀνισότητος ὅσον καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἰσότητος βασιζομένη δημοκρατία εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄμεσος, ἔμμεσος ἢ καὶ μεικτή. Ἄμεσος εἶναι ἡ δημοκρατία, ὅταν ἡ ἀσκοῦσα τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν τάξις ἢ καὶ ὁλόκληρος ὁ λαὸς ἀσκεῖ ταύτην ἀμέσως καὶ ἄνευ ἀντιπροσώπων. Ἔμμεσος εἶναι ἡ δημοκρατία, ὅταν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἀσκοῦν ἀντιπρόσωποι ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τάξεώς τινος ἢ πασῶν τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ καὶ ὅταν ἡ εἰς αὐτοὺς διδομένη ἐντολὴ εἶναι ἀπεριόριστος, μὴ δυναμένου τοῦ ἐκλέξαντος τοὺς ἀντιπροσώπους ἀρχικοῦ πολιτικοῦ σώματος νὰ ἀνακαλέσῃ τούτους. Μεικτὴ τέλος εἶναι ἡ δημοκρατία ἐκείνη, ἥτις γνωρίζει τόσον τὴν ἔμμεσον (συνήθως μάλιστα κυρίως αὐτήν), ὅσον καὶ τὴν ἄμεσον συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ ἢ τῆς εἰδικῶς πρὸς τοῦτο τεταγμένης τάξεως εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τῆς ἀμέσου συμμετοχῆς συνισταμένης πολλάκις καὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῆς λαϊκῆς διαλύσεως τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος.

Ἡ ἔμμεσος καὶ ἡ μεικτὴ δημοκρατία ἐμφανίζονται συνήθως ὑπὸ δύο μορφάς: ἢ ὑπὸ τὴν μορφὴν συνταγματικῆς δημοκρατίας (konstitutionelle Demokratie ἢ Republik) ἢ ὑπὸ τὴν μορφὴν κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας (parlamentarische Demokratie ἢ Republik). Συνταγματικὴ δημοκρατία ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται αὐτοτελῶς, δηλαδὴ ὑπὸ προσώπων διοριζομένων ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ἐφ' ὅσον οὗτος εἶναι αἱρετὸς καὶ ἐκλέγεται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἀρχικοῦ πολιτικοῦ σώματος. Κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου κρατεῖ σύγχυσις μεταξὺ νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, δηλαδὴ ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ προσώπων ἀρυομένων τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται, ὅτι, ἐνῷ ἡ κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία συμβιβάζεται καὶ πρὸς τὸν θεσμὸν τοῦ κληρονομικοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, τῆς ὑπάρξεως τούτου καθισταμένης ἁπλῶς ὀνομαστικῆς, ἡ συνταγματικὴ δημοκρατία εἶναι πάντοτε καὶ κατ' ἀνάγκην συνδεδεμένη πρὸς τὴν ὕπαρξιν αἱρετοῦ καὶ μὴ ἰσοβίου ἀνωτάτου ἄρχοντος. Ὅταν ἡ ἀσκοῦσα τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν κυβέρνησις δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, τότε ἡ διοίκησις εἶναι εἰς χεῖρας τοῦ λαοῦ μόνον, ἐφ' ὅσον τὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως διορίζονται ὑπὸ ῥυθμιστοῦ τοῦ πολιτεύματος ἐκλεγομένου ὑπὸ τούτου. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ὁ Richard Thoma, ὅστις προβαίνει εἰς ἐνδιαφέρουσαν τυπολογικὴν ἔρευναν τῶν πολιτευμάτων, ἐμφανίζει τὴν βασιλείαν συμβιβαζομένην πρὸς τὴν δημοκρατίαν μόνον ἐφ' ὅσον ἡ κληρονομικὴ κορυφὴ τοῦ πολιτεύματος παραμερίζεται ὑπὸ ὑπευθύνου κυβερνήσεως, ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς πλειοψηφίας τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος. Ἡ συνταγματική, ἀλλὰ μὴ κοινοβουλευτικὴ βασιλεία εἶναι πολίτευμα κυμαινόμενον μεταξὺ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας, πολίτευμα μεικτόν. Ἡ ὕπαρξις μεικτῶν πολιτευμάτων εἶχε πιστοποιηθῆ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ δὲ Πολύβιος ἐθεώρησε ταῦτα ὡς τὰ προσεγγίζοντα περισσότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὸ ἰδανικὸν πολίτευμα.

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἁπλῶς συνταγματικὴ καὶ μὴ κοινοβουλευτικὴ βασιλεία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ καθαρὰν δημοκρατίαν, ἡ βασιλευομένη καὶ ἡ ἀβασίλευτος δημοκρατία ἐμφανίζονται ὡς ὑποδιαίρεσις εἰδικῶς τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας. Ὑπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην ὑπάγεται τέλος καὶ ὁ τύπος τῆς ἐστερημένης ἀνωτάτου ἄρχοντος δημοκρατίας. Αὕτη εἶναι πάντοτε κοινοβουλευτική, διότι, μὴ ὑπάρχοντος ἀνωτάτου ἄρχοντος, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ προσώπων ἐξηρτημένων κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς ψήφου τοῦ νομοθετικοῦ σώματος. Εἰς τὸν εἰδικὸν τοῦτον τύπον δημοκρατίας δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀνῆκον τὸ πολίτευμα ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖον τὴν θέσιν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καταλαμβάνουν περιοδικῶς μέλη κυβερνήσεως ἐκλεγομένης μὲν ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, διοριζομένης ὅμως ἀνεκκλήτως ἐπὶ ὡρισμένῃ χρονικῇ θητείᾳ. Κοινοβουλευτισμὸς ὑπάρχει μόνον ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἄρσις τῆς χορηγηθείσης εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐμπιστοσύνης ὁδηγεῖ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν παραίτησιν ταύτης ἤ, ὑπάρχοντος ἀνωτάτου ἄρχοντος, εἰς τὴν ἐπέμβασιν τούτου καὶ εἰς διάλυσιν τοῦ νομοθετικοῦ σώματος.

Τοιουτοτρόπως καταλήγομεν εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα: Ἡ δημοκρατία διαιρεῖται: α') εἰς ἰσόνομον καὶ μή, καὶ β') εἰς ἄμεσον, ἔμμεσον καὶ μεικτήν. Ἡ ἔμμεσος ἢ καὶ μεικτὴ δημοκρατία ὑποδιαιρεῖται εἰς συνταγματικὴν καὶ κοινοβουλευτικήν, τῆς συνταγματικῆς συνδεομένης κατ' ἀνάγκην πρὸς τὴν ὕπαρξιν αἱρετοῦ καὶ μὴ ἰσοβίου ἀνωτάτου ἄρχοντος. Ἡ κοινοβουλευτικὴ τέλος δημοκρατία διαιρεῖται εἰς βασιλευομένην, προεδρικὴν (ἢ διευθυντηριακὴν) καὶ εἰς ἐστερημένην ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δημοκρατίαν. Διὰ τῶν ἀνωτέρω διαιρέσεων δὲν ἐξαντλοῦνται βεβαίως ἀπολύτως πάντα τὰ εἴδη δημοκρατίας, ἅτινα ἐγνώρισεν ἡ πολιτειακὴ ζωὴ ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῆς ἐμφανίσει. Πάντως δὲν ὑπάρχει δημοκρατικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἀνταποκρίνεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς ἕνα τῶν ἀνωτέρω ἐννοιολογικῶς διακριθέντων ἀπ' ἀλλήλων τύπων δημοκρατίας. Περὶ ἀπολύτου ταυτισμοῦ ἐννοίας καὶ πραγματικότητος οὐδέποτε σχεδὸν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος ἐν τῇ πολιτικῇ ἐπιστήμῃ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ. — α') *Δημοκρατίαι τῆς ἀρχαιότητος.* Ὅ,τι χαρακτηρίζει, κατὰ Hegel, τὴν ἑλληνικὴν καὶ ῥωμαϊκὴν ἀρχαιότητα καὶ διακρί-

Digitized by Google

νει ταύτην ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐλευθέρου ἀτόμου. Ἡ ἀνάπτυξις τούτου ἦτο φυσικὸν νὰ ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν δημοκρατίαν. Ταύτην συναντῶμεν ἀναπτυχθεῖσαν κυρίως εἰς τὰς τρεῖς λαμπροτέρας τῶν πόλεων τῆς δυτικῆς ἀρχαιότητος: εἰς τὴν Σπάρτην, τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ρώμην. Ἐν συνδυασμῷ ὅμως πρὸς τὴν παρατήρησιν ταύτην δέον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ τονίσωμεν καὶ τοῦτο: ὅτι, παρὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου, ἥτις ὡδήγησεν εἰς τὴν δημοκρατίαν, ἡ δυτικὴ ἀρχαιότης ἐγνώρισε καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δουλείας καὶ τοιουτοτρόπως, ἐνῷ ᾐσθάνθη τὴν ἀντινομίαν, ἥτις ὑφίστατο μεταξὺ ἐλευθέρου καὶ ἀνελευθέρου ἀτόμου, ἐπιδιώξασα μάλιστα τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῆς, δὲν ᾐσθάνθη ἐν τούτοις τὴν ἀντινομίαν, ἥτις ὑφίστατο μεταξὺ ἐλευθέρου καὶ δούλου ἀνθρώπου. Τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐλευθέρου ἀτόμου ἐπέτρεψεν αὕτη μόνον ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Εἶναι μάλιστα γεγονός, ὅτι αἱ καθαρῶς δημοκρατικαὶ περίοδοι τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαιότητος προεκάλεσαν αὔξησιν τῆς ἐκτάσεως τῆς δουλείας. Τοῦτο ἐξηγεῖται, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ δημοκρατοποίησις τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐξηρτήθη ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν πόλεων, ὧν ἡ ἀκμὴ ἐξηρτήθη πάλιν ἐν πολλοῖς ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς δουλείας. Ἡ προέλευσις τῶν δημοκρατιῶν τῶν πόλεων ἦτο καθαρῶς ἀριστοκρατική. Τὰ γένη τῶν εὐγενῶν ὑπῆρξαν ἐκεῖνα, ὧν ἡ λιακὴ ἐγκατάστασις («συνοικισμός») καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις φαίνονται ἐκτοπίσασαι τὰς εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν πόλεων συμβαλούσας κατ' ἀρχὰς βασιλικὰς ἐξουσίας. Ἀργότερον, ὅταν τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν ἤρξατο συναγωνιζομένη ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τῆς μικροαστικῆς τάξεως τῶν ἀτλῶν δημιουργῶν ἢ ἐμπόρων προελθοῦσα τάξις τῶν ἐστερημένων εὐγενοῦς καταγωγῆς πλουσίων (πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον συνέβη κυρίως εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ Μέγαρα), ἡ δημοκρατία ἐμφανίζεται ἀποβάλλουσα σὺν τῷ χρόνῳ τὸν ἀριστοκρατικόν της χαρακτῆρα καὶ τείνουσα εἰς τὸ νὰ περιλάβῃ πάντας τοὺς ἐλευθέρους. Πρὸς καταπολέμησιν τῶν πολιτικῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν ἐμφανίζονται οἱ ταπεινῆς καταγωγῆς πλούσιοι συνασπιζόμενοι μετὰ τῶν κοινῶν τάξεων τοῦ λαοῦ ἢ καὶ μετ' αὐτῶν τούτων τῶν ἀνέκαθεν ἐπαναστατικῶς διατεθειμένων χωρικῶν, ὁ δὲ συνασπισμὸς οὗτος, ὅστις εἰς τὰ Μέγαρα π. χ. προεκάλεσε τὴν μῆνιν τοῦ πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν μεταστραφέντος Θεόγνιδος, ὡδήγησεν ἐν Ἀθήναις εἰδικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἰσότητα μεταξὺ εὐγενῶν καὶ κοινῶν.

Ἐν Ἀθήναις ἡ πολιτικὴ ἰσότης (πάντως μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων) καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ σχετικῶς ἰσόνομος δημοκρατία ἐθεσπίσθη κυρίως διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἃς εἰσήγαγεν ὁ Κλεισθένης, γενόμενος τύραννος τῶν Ἀθηνῶν (508 π. Χ.). Ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ γεγονὸς τοῦτο δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι πᾶσαι αἱ οὐχὶ μόνον πρὸς πολιτικὴν ἰσότητα, δηλαδὴ πρὸς ἄρσιν τῆς πολιτικῆς ὑπεροχῆς τῶν γενῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς καταπολέμησιν τῆς οἰκονομικῆς ὑπεροχῆς τῶν πλουσίων, στραφεῖσαι ἐν Ἑλλάδι μεταρρυθμίσεις ὠφείλοντο εἰς τοὺς νομοθέτας καὶ τοὺς τυράννους. Ἤδη πρὸ τοῦ Κλεισθένους, αἱ νομοθεσίαι τοῦ Δράκοντος καὶ τοῦ Σόλωνος καὶ τὰ μέτρα αὐτῶν τούτων τῶν τυράννων Περιάνδρου, Θεαγένους καὶ Πεισιστράτου ἀπέβλεψαν πρὸς κοινωνικοπολιτικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ἐστράφησαν συστηματικῶς κατὰ τῆς παντοδυναμίας τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων. Αὐτὴ αὕτη ἡ νομοθεσία τοῦ Φιλολάου ἐν Θήβαις, δὲν ὡδήγησε μὲν πρὸς πλήρη δημοκρατοποίησιν, εἰσήγαγεν ὅμως—ὡς λέγει ὁ Ranke—τὴν «ἰσονομίαν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ». Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ προσκληθέντος Κλεισθένους εὗρεν ἐν Ἀθήναις τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος ἐν καταστάσει παρακμῆς. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἑνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Πεισιστράτου, τοῦ Ἱππάρχου, ὁ Ἱππίας προσέβαλε τὴν δημοκρατικὴν παράδοσιν τῆς πόλεως κατὰ τρόπον προκαλέσαντα τὴν ἀντίθεσιν τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν καὶ τὴν πτῶσιν τῆς τυραννίδος. Ὁ Κλεισθένης δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ θέσῃ ἐκ νέου εἰς ἰσχὺν τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος, ἀλλὰ προέβη—παρὰ τὰς σημειωθείσας ὀλιγαρχικὰς ἀντιδράσεις τῶν γενῶν—καὶ εἰς μεταρρυθμίσεις ταύτης ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον. Αἱ μεταρρυθμίσεις του ἀνεφέροντο κυρίως εἰς τὰ ἑξῆς σημεῖα: α') εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν κατοίκων, β') εἰς τὴν μείζονα δημοκρατοποίησιν τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος καὶ γ') εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς σημασίας τῆς λαϊκῆς συνελεύσεως. Τοὺς κατοίκους τῶν Ἀθηνῶν, οὓς ὁ Σόλων εἶχε διαιρέσει εἰς τέσσαρας φυλάς, ἐξ ὧν ἡ τελευταία μετεῖχε μάλιστα ἀτελῶς τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν δικαστηρίων, διήρεσεν ὁ Κλεισθένης εἰς δέκα φυλάς, ἐπεκτείνας οὕτω τὰ πολιτικὰ δικαιώματα εἰς πάντας τοὺς πολίτας. Εἰς τὴν βουλήν, ἥτις ἀπηρτίζετο ἐκ τετρακοσίων μελῶν καὶ εἶχεν ἀνέκαθεν προβουλευτικὴν ἁπλῶς ἐξουσίαν, προσέθεσεν ὁ Κλεισθένης ἄλλα ἑκατὸν μέλη, ὁρίσας, ὅπως ἐξ ἑκάστης τῶν δέκα φυλῶν ἀποστέλλωνται πεντήκοντα ἀντιπρόσωποι εἰς αὐτήν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, τὴν ἐκκλησίαν, αὕτη κατέστη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἰδίᾳ τοῦ Κλεισθένους τὸ «κύριον» τῆς πολιτείας ὄργανον, χορηγηθέντος εἰς πάντας τοὺς πολίτας τοῦ δικαιώματος τῆς συμμετοχῆς εἰς ταύτην καὶ ἐπεκταθείσης τῆς ἁρμοδιότητός της εἰς πᾶν ζήτημα, νομοθετικόν, διοικητικὸν ἢ δικαστικόν, ὅπερ ἀφεώρα εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἐὰν δὲν προέβαινεν ἡ ἐκκλησία ἀμέσως εἰς τὴν θέσπισιν νέων νόμων καὶ τὴν κατάργησιν τῶν παλαιῶν, ἀλλ' ἐξέλεγε πρὸς τοῦτο εἰδικοὺς νομοθέτας προερχομένους ἐκ τῆς τάξεως τῶν δόντων τὸν ἡλιαστικὸν ὅρκον, δηλαδὴ χρηματισάντων δικαστῶν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀνάγκη τοῦ εἰδικοῦ καταρτισμοῦ ἐκείνων, εἰς οὓς θὰ ἀνετίθετο τὸ ἔργον τῆς συντάξεως νόμων. Πάντως τὸ ἔργον τῶν νομοθετῶν δὲν ἦτο αὐτοτελές, ἀλλ' ἀπῃτεῖτο, πρὸ τῆς ἐκλογῆς τούτων, ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας περὶ μεταρρυθμίσεως τῶν νόμων καὶ γνωμοδότησις τῆς βουλῆς. Ὅταν ἀργότερον, ἀρξαμένης τῆς παρακμῆς τῆς δημοκρατίας, ἡ παντοδυναμία τῆς ἐκκλησίας, καταστᾶσα ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως τῶν δημαγωγῶν, ὡδήγησεν εἰς ὀχλοκρατίαν, ἐλήφθησαν κατὰ περιόδους μέτρα περιορίζοντα τὴν δύναμιν τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ. Πάντως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι κατὰ τὴν κλασσικὴν περίοδον ἐκράτει ἐν Ἀθήναις δημοκρατία ἰσόνομος (ἐφ' ὅσον περὶ τῶν δούλων ὡς ἀνθρώπων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος) καὶ ἀμέσου μᾶλλον χαρακτῆρος.

Τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστὼς τῆς Σπάρτης θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ —ἐὰν ἤθελέ τις να περιλάβῃ εἰς ὀλίγας λέξεις πάντα τὰ προσδιορίσαντα τοῦτο στοιχεῖα—ὡς ἀριστοκρατικὴ δημοκρατία βασισθεῖσα ἐπὶ κομμουνιστικοῦ μιλιταρισμοῦ. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰδιαιτέρου τύπου τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας (τύπου, ὅστις ἐμφανίζεται ἐκτὸς τῆς Σπάρτης ἐν μέρει ἴσως πραγματοποιηθεὶς καὶ εἰς τὸ παλαιὸν Περοῦ) ἦσαν τὰ ἑξῆς: α') τὸ ὅτι ἐβασίζετο ἐπὶ ἀριστοκρατίας ἀποτελεσάσης—ὡς παρατηρεῖ ὁ Max Weber—τὸν ἀντίποδα ἀκριβῶς τῆς συνήθους τάξεως τῶν εὐγενῶν, τῆς συμμετοχῆς τινος εἰς ταύτην ἐξαρτηθείσης οὐχὶ ἐκ τῆς γεννήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς εἰδικῆς περὶ τὰ στρατιωτικὰ ἔργα ἀνατροφῆς του καὶ β') τὸ ὅτι μεταξὺ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν ἐξ ἀνατροφῆς εὐγενῶν ἴσχυεν ἀπόλυτος κομμουνισμός, οὗτινος χαρακτηριστικὸν σύμπτωμα ὑπῆρξεν ὁ θεσμὸς τῶν «συσσιτίων». Ὁ ὀλιγαρχικὸς χαρακτὴρ τῆς δημοκρατίας τῆς Σπάρτης οὐδέποτε ἤρθη τελείως. Εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν «ἀπέλλαν», ἥτις ἀπετέλεσε τὴν λαϊκὴν συνέλευσιν τῆς Σπάρτης, ἐμφανίζονται λαμβάνοντες μέρος μόνον οἱ εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἔργα ἀφιερούμενοι καὶ εἰς τὰ συσσίτια συνεισφέροντες, ἀποκλειομένων οὕτω, πλὴν τῶν εἱλώτων καὶ τῶν περιοίκων (δηλαδὴ μὴ Σπαρτιατῶν Λακεδαιμονίων), πάντων τῶν μὴ τυχόντων στρατιωτικῆς ἀνατροφῆς καὶ μὴ δυναμένων νὰ ἀντεπεξέρχωνται εἰς τὰ οἰκονομικὰ βάρη τῆς στρατιωτικῆς κοινωνίας Σπαρτιατῶν. Ἡ ἀπέλλα, ἥτις ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως τὸ κυρίαρχον ὄργανον τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας, ἐξέλεγε κατ' ἔτος καὶ τοὺς πέντε ἐφόρους, εἰς οὓς ἐχορήγει δύναμιν ἀπεριόριστον, δύναμιν, πρὸ τῆς ὁποίας οἱ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν παράδοσιν διατηρηθέντες δύο βασιλεῖς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου ἱδρυθεῖσα γερουσία ἀπετέλουν ἁπλᾶς σκιάς.

Ἐν Ρώμῃ ἡ δημοκρατία ἔμελλε νὰ ἐξελιχθῇ ἔτι περισσότερον ἢ ἐν Ἑλλάδι. Τοῦτο ὀφείλεται ἴσως ἐν μέρει καὶ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἐν Ρώμῃ ἀπῃτήθησαν ἀγῶνες πολὺ σκληρότεροι πρὸς κατάκτησιν τῆς ἰσονόμου δημοκρατίας, ἀγῶνες, οἵτινες ἐν Ἀθήναις π. χ., ὅπου οἱ εὐγενεῖς εἶχον πρὸ τῆς ἀφυπνίσεως τῶν μεγάλων μαζῶν θεσπίσει τὴν ἀριστοκρατικὴν δημοκρατίαν, οὐδέποτε ἔλαβον τὸν καθαρὸν χαρακτῆρα λαϊκῆς ἐπαναστάσεως. Μέχρι τοῦ ἔτους 509 π. Χ. βλέπομεν τὴν Ρώμην κυβερνωμένην ἀπολύτως μοναρχικῶς. Ἡ σύγκλητος καὶ αἱ συνελεύσεις τῶν πατρικίων (comitia curiata), αἵτινες ὡς βάσιν εἶχον τὴν κατὰ φρατρίας διαίρεσιν τῶν φυλῶν (ἑκάστης φρατρίας ὑποδιαιρουμένης εἰς δέκα γενῶν), ἀπετέλουν σώματα, ὧν αἱ ἀποφάσεις, ἐκτὸς τοῦ ὅτι προεκαλοῦντο μόνον ὑπὸ τοῦ βασιλέως, δὲν ἐδέσμευον τοῦτον, ἀλλ' ἐκέκτηντο μόνον γνωμοδοτικὸν χαρακτῆρα. Ὅταν, ἐπὶ Ταρκυνίου τοῦ ὑπερηφάνου, ἡ βασιλεία μετετράπη εἰς κληρονομικήν, ὁ λαὸς ἐξανέστη καὶ καταργήσας ταύτην ἵδρυσε τὸν θεσμὸν τῶν δύο ἐνιαυσίων καὶ ὑπευθύνων ὑπάτων. Ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς βασιλείας ἤρχισεν ἡ δημοκρατοποίησις τῆς πολιτείας τῶν Ρωμαίων. Παρὰ τοὺς ὑπάτους ἱδρύθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλαι ἀρχαί, ὧν σπουδαιοτέρα ἡ τῶν δημάρχων. Διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ θεσμοῦ τῶν δημάρχων, οἵτινες κατ' ἀρχὰς εἶχον ἀνεπίσημον χαρακτῆρα καὶ ἐξετροσώπουν μόνον τοὺς πληβείους, ἐσημειώθη ἡ πρώτη νίκη τῶν πληβείων κατὰ τῶν πατρικίων, οἵτινες ἐπὶ ἡμίσειαν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα ἐνέμοντο προνομιακῶς καὶ ὀλιγαρχικῶς τὴν δημοκρατίαν. Ὡσαύτως μεταβολὰς οὐσιώδεις ὑπέστησαν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς βασιλείας οἱ θεσμοὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν λαϊκῶν συνελεύσεων. Καὶ τῆς μὲν συγκλήτου ἡ ἐξουσία ηὐξήθη μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν, ἐνῷ αἱ λαϊκαὶ συνελεύσεις ἔλαβον σὺν τῷ χρόνῳ χαρακτῆρα, ὅστις ἐνεφάνισε τὸ πολίτευμα τῶν Ρωμαίων ὡς δημοκρατίαν ἰσόνομον καὶ ἄμεσον. Ἐκ τῶν τεσσάρων τύπων συνελεύσεως, οὓς ἐγνώρισεν ἡ Ρώμη, αἱ ὀλιγαρχικῶς συγκεκροτημέναι, δηλαδὴ ἡ καὶ ἐπὶ βασιλείας λειτουργήσασα συνέλευσις τῶν κατὰ φρατρίας διῃρημένων πατρικίων καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ἱδρυθεῖσα καὶ ἐπὶ τῶν φυλῶν βασισθεῖσα συνέλευσις τούτων (comitia populi tributa) εἶχον ἁρμοδιότητα ἐξαιρετικῶς περιωρισμένην, ἐνῷ ἡ λοιπὴ ἡ καθ' ἑκατονταρχίας διῃρημένη ἐκκλησία (comitia centuriata), εἰς ἣν μετεῖχον πατρίκιοι καὶ πληβεῖοι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἴσων εἰς πάντας δικαιωμάτων στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, καὶ ἡ πληβεία ἐκκλησία (comitia plebis tributa), ἥτις προῆλθεν ἐκ τῶν φυλῶν τῶν πληβείων, ἔλαβον χαρακτῆρα εὐρύτατον καὶ κυριαρχικόν. Ἡ τελευταία μάλιστα ἐμφανίζεται ἐκτοπίσασα αὐτὴν ταύτην τὴν λοιπὴν ἐκκλησίαν, ἀναγνωρισθέντων τῶν ψηφισμάτων της (plebiscita) ἀπὸ τοῦ 287 π. Χ. ὡς ἰσοδυνάμων πρὸς τοὺς νόμους. Ὡς ἐν Ἀθήναις, οὕτω καὶ ἐν Ρώμῃ, ἡ ἄμεσος δημοκρατία ὡδήγησε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ὀχλοκρατίαν καὶ μέτρα ἤρξαντο λαμβανόμενα πρὸς περιστολὴν ταύτης. Τῷ 29 π. Χ. καταλύεται αὕτη καὶ ἱδρύεται ὁ θεσμὸς τοῦ ἡγεμόνος, παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὁποίου ἐμφανίζεται ἰσχυροποιουμένη καὶ ἡ σύγκλητος. Περὶ πλήρους καταργήσεως τῆς δημοκρατίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀκόμη λόγος. Ὑπὸ τὴν ἡγεμονικὴν δικτατορίαν ἐμφανίζεται ἡ δημοκρατία λαμβάνουσα τὴν μορφήν, πρὸς ἣν καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐνεφανίσθη αὕτη συχνότατα συνδυασθεῖσα, τὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματος τοῦ καθ' ὑπόθεσιν βασιζομένου ἐπὶ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ὁ δημοκρατισμός, ὡς δογματικὴ ἰδεολογία, ἐπληρώθη κυρίως κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἡγεμονικῆς δικτατορίας ὑπὸ τοῦ ἰδιάζοντος αὐτῷ περιεχομένου.

β') ***Δημοκρατίαι τῶν μέσων αἰώνων.*** Δύο ὑπῆρξαν οἱ τύποι δημοκρατίας, οὓς ἐγνώρισαν ἐν Εὐρώπῃ οἱ μέσοι αἰῶνες: ἡ φεουδαλικὴ δημοκρατία (Republik des Lehnswesens) καὶ ἡ δημοκρατία τοῦ μεσαιωνικοῦ συστήματος τῶν τάξεων (Republik der ständischen Gesellschaft). Ἀμφότεραι ἀνήκουν εἰς τὸν τύπον τῆς ὀλιγαρχικῆς δημοκρατίας.

Ἡ δευτέρα, ἐκτοπίσασα τὴν προηγηθεῖσαν αὐτῆς χρονικῶς φεουδαλικὴν δημοκρατίαν, ἕλκει τὴν καταγωγήν της ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν μεσαιωνικῶν πόλεων. Ἡ φεουδαλικὴ δημοκρατία διείπετο—ὡς παρατηρεῖ ὁ Lorenz von Stein—ὑπὸ τῶν ἑξῆς θεμελιωδῶν ἀρχῶν: α') ὑπὸ τῆς κυριαρχικῆς βουλήσεως τῆς συνελεύσεως τῶν ἐλευθέρων φεουδαρχῶν, β') ὑπὸ τῆς συμβατικότητος τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὀργάνου, ὅπερ ἐξεπροσώπει καὶ ἐξετέλει τὴν βούλησιν ταύτην, ἀδιάφορον ἐὰν ὡς τοιοῦτον ὄργανον ἐχρησίμευεν ὡρισμένον φυσικὸν πρόσωπον, π. χ. ἡγεμών τις, ἢ νομικὸν πρόσωπον συλλογικόν, καὶ γ') ὑπὸ τῆς ἐξαρτήσεως πάντων ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι μεγαλογαιοκτήμονες καὶ ἐστεροῦντο τοῦ δικαιώματος, ὅπως μετέχουν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἐκ τῶν φεουδαρχῶν. Ἡ δημοκρατία τοῦ μεσαιωνικοῦ συστήματος τῶν τάξεων ἐγεννήθη εὐθὺς ὡς εἰς τὴν τάξιν τῶν μεγάλων καὶ ἐλευθέρων γαιοκτημόνων προσετέθησαν αἱ τάξεις τῶν πνευματικὰ ἢ ὑλικὰ ἀγαθὰ ἀποκτησάντων, τῶν μὲν πνευματικῶν ἀγαθῶν ἀποτελεσάντων τὴν βάσιν ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη ἡ ἐξουσία τοῦ κλήρου, τῶν δὲ ὑλικῶν ἀγαθῶν ἀναδειξάντων τὰς διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς χειροτεχνίας οἰκονομικῶς ἰσχυροποιηθείσας κοινότητας τῶν πόλεων. Μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων τάξεων ἐκράτησε—παρὰ τὸν οἰκονομικὸν ἀνταγωνισμὸν των—ἀπόλυτος πολιτικὴ ἰσονομία, καὶ μόνον ἡ ἐν ἑκάστῃ τῶν τάξεων τούτων ἐξουσία ἐξηρτήθη ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς κατοχῆς, ἥτις διέκρινεν ἕκαστον ἐκ τῶν μελῶν της. Εἰς τὰς πόλεις ἰδίᾳ, ὅπου ἐκράτει ὁ διὰ τῆς ἐργασίας ἀποκτηθεὶς ὑλικὸς πλοῦτος, ἡ σχέσις τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρρυθμίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ συντεχνιακοῦ καθεστῶτος, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία ἐξηρτήθη ἐκ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἱεραρχίας. Ὅταν ἡ ἱεραρχία αὕτη προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἀναπτυχθέντος σὺν τῷ χρόνῳ, παρὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ συντεχνιακοῦ καθεστῶτος, ἐμπορικοῦ πνεύματος, αἱ δημοκρατίαι τοῦ μεσαίωνος ἤρξαντο παρακμάζουσαι, οἱ ἀγῶνες ἐντὸς τῶν συντεχνιῶν ἢ καὶ μεταξὺ διαφόρων οἰκονομικῶς διαφοροποιηθεισῶν συντεχνιῶν ἔλαβον χαρακτῆρα ἐπαναστατικόν καί, συμβαδίσαντες μετὰ τῶν ἀγώνων τῶν χωρικῶν, ὡδήγησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν καὶ τῶν μεγάλων πνευματικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς (Χουσιτισμοῦ, Ἀναγεννήσεως καὶ Μεταρρυθμίσεως) εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος, τῶν μέσων αἰώνων. Καὶ διετηρήθησαν μὲν αἱ τρεῖς τάξεις ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ οἰκονομικῇ αὐτῶν ὑποστάσει μέχρις αὐτοῦ τούτου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὸ πολιτικὸν ὅμως καθεστὼς τῆς μεταξὺ τούτων κρατήσασης ἰσορροπίας διελύθη, καὶ μόνον ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν γαιοκτημόνων κατώρθωσεν, εἴτε ὑπὸ τὴν βα-

Digitized by Google

σιλικὴν ἐξουσίαν, εἴτε παραλλήλως πρὸς αὐτήν, νὰ διατηρήσῃ πολιτικὴν ὀντότητα.

γ') *Αἱ νεώτεραι δημοκρατίαι.* Ἡ ἰδέα τῆς νεωτέρας δημοκρατίας ἐξεπορεύθη ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ πνεύματος τῆς Ἀναγεννήσεως, τὸ ὁποῖον, ἐνῷ ἀπὸ μιᾶς ἐπόψεως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ λεγομένου «πεφωτισμένου ἀπολυταρχισμοῦ», ἀπὸ ἄλλης ἐπόψεως συνέβαλεν εἰς τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τῆς πρὸς τὴν νέαν πολιτείαν ὁδηγησάσης πολιτικῆς συνειδήσεως. Ἡ ἀντινομία αὕτη, ἥτις ἐπήγασεν ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐξηγεῖ καὶ τὸν πολιτικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἀναπτυχθέντων κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα θρησκευτικῶν ἀγώνων, οἵτινες δὲν ἦσαν ἄλλο τι εἰμὴ ἀγῶνες τῶν πολιτικὴν συνείδησιν ἀποκτησασῶν τάξεων κατὰ τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, ὅστις ἐξηπλοῦτο νικηφόρος. Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν ἡ πλήρης μοναρχικὴ συγκέντρωσις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας (ἐὰν δὲν λάβη τις ὑπ' ὄψιν περιόδους τινάς, καθ' ἃς ἠτόνησεν ὁ κοινοβουλευτισμός, ἰδίᾳ τὴν ἐποχὴν τῶν *Τυδώρ*) δὲν ἐπετεύχθη καὶ ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν τὸ πολίτευμα ταύτη, λαμβάνον ἀπὸ τῆς πρώτης ἀποκρυσταλλώσεως αὐτοῦ χαρακτῆρα δημοκρατικὸν (κατ' ἀρχὰς βεβαίως μόνον ἀριστοκρατικῶς δημοκρατικόν), τὸν βασιλέα δεσμευόμενον ὑπὸ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξέλιξιν ἀκολουθοῦσαν ὁδὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις ἀκολουθηθεῖσαν. Ἐν Γαλλίᾳ ὅμως, ὅπου, ὡς ἀκριβῶς καὶ ἐν Ρώμῃ, ἡ ἀριστοκρατία δὲν κατώρθωσε νὰ διεκδικήσῃ ἰσοτιμίαν ἀπέναντι τοῦ μονάρχου, ὅπου τὰ πάντα συνεκεντρώθησαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως καὶ οἱ ἀγῶνες ὑπῆρξαν ὡς ἐκ τούτου ὀξύτεροι, ἡ ἐξέλιξις ὡδήγησεν εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν δημοκρατίαν ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς ἐκτάσει. Τὴν ἐπαναστατικὴν τάσιν ἐτόνωσαν καὶ αἱ παραλλήλως πρὸς τὴν πολιτικὴν κίνησιν ἀναπτυχθεῖσαι κινήσεις τῆς διανοήσεως, ἐκ τῶν κόλπων τῆς ὁποίας πρὸ τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἶχον ἐκπορευθῆ αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος. Αἱ ἀρχαὶ αὗται, ἀναγόμεναι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰς διδασκαλίας τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐν ταῖς ἀγγλικαῖς ἀποικίαις τῆς βορείου Ἀμερικῆς πολιτικὴν κατεύθυνσιν, λαβοῦσαν πουριτανικὴν ἰδεολογίαν, ἀπεκρυσταλλώθησαν ἐν Εὐρώπῃ κυρίως ὑπὸ τοῦ Rousseau καὶ τοῦ Montesquieu, τοῦ πρώτου μὲν ζητήσαντος τὴν ἀπόλυτον δημοκρατίαν καὶ θεωρήσαντος αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρχὴν τῆς πλειονοψηφίας ὡς μὴ συμβιβαζομένην ἐν πολλοῖς πρὸς αὐτήν, τοῦ δὲ Montesquieu περιορισθέντος εἰς τὴν ἰδεολογικὴν θεμελίωσιν τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ χρησιμοποιήσαντος ὡς πρότυπον εἰς τὰς ἐρεύνας του τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα.

Ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις μᾶλλον τοῦ Montesquieu συνετάχθη τὸ πρῶτον σύνταγμα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τὸ σύνταγμα τοῦ 1791. Διὰ τοῦ συντάγματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον εἰς πολλὰ μεταγενέστερα συντάγματα, ἰδίᾳ εἰς τὸ ἱσπανικὸν τοῦ 1812, τὸ νορβηγικὸν τοῦ 1814 καὶ τὸ πορτογαλικὸν τοῦ 1822, ἐθεσπίσθη ἡ συνταγματικὴ βασιλεία. Κατ' ἀπομίμησιν τῶν πολιτικῶς χειραφετηθεισῶν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως ἀγγλικῶν ἀποικιῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἰδίᾳ μάλιστα τῆς κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1776 ψηφισθείσης Bill of Rights τῆς Βιργινίας, ἀφιερώνει καὶ τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1791 κεφάλαιον ὁλόκληρον εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, τὸ ὁποῖον, ἠλλοιωμένον βεβαίως ἐν πολλοῖς, περιελήφθη καὶ εἰς τὰ δύο ἑπόμενα συντάγματα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις μᾶλλον τοῦ Rousseau συνετάχθη τὸ σύνταγμα τοῦ 1793. Δι' αὐτοῦ ἐθεσπίσθη ἰσόνομος καὶ μεικτὴ δημοκρατία ἄνευ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ἀναγνωρισθέντος εἰς πάντας τοὺς πολίτας ἴσου καὶ καθολικοῦ δικαιώματος ψήφου.

Οἱ νόμοι, κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦτο, προτείνονται ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος καὶ τελειοῦνται μόνον ἐφ' ὅσον ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας αἱ «assemblées primaires» τοῦ λαοῦ δὲν ἀπαιτοῦν τὴν εἰς αὐτὸς παραπομπὴν τούτων. Ἐκ τῶν ἑπομένων συνταγμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τὸ μὲν «διευθυντηριακὸν» τοῦ 1795 ἔχει σημασίαν μόνον διότι εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην τὸ σύστημα τῶν δύο Βουλῶν, ὅπερ ἐν Γαλλίᾳ ἐπεβλήθη καὶ διετηρήθη—ἂν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεχειρήθη δὶς ἡ ἐγκατάλειψις του—μέχρι σήμερον, ἐνῷ τὸ σύνταγμα τοῦ 1799 ἐμφανίζεται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν τριῶν διακρινομένων ἱεραρχικῶς ἀπ' ἀλλήλων ὑπάτων, ὡς ἡ προβαθμὶς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συντάγματος τοῦ 1804. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἡγεμονικῆς περιόδου τῆς ρωμαϊκῆς πολιτικῆς ἱστορίας, εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν καισαριστικὴν ἰδεολογίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς καθ' ὑπόθεσιν λαϊκῆς κυριαρχίας, πρὸς ἣν συχνότατα ἐνεφανίσθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ συνδεόμενος ὁ δημοκρατισμός. Ὁ συνταγματικὸς χάρτης τοῦ 1814, ὃν «παρεχώρησεν» ἐν Γαλλίᾳ Λουδοβῖκος ὁ ΙΗ' εἰς τὸν λαόν, ἐθέσπισε πολίτευμα μεικτόν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς ἐμφανίζεται δεσμευόμενος μόνον ἐφ' ὅσον ρητῶς ἐκ τοῦ συντάγματος πηγάζει δέσμευσίς τις. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύνταγμα ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ 1814 μέχρι τοῦ 1848 συνταχθέντα συντάγματα τῶν γερμανικῶν κρατῶν, εἰς τὰ συντάγματα τῶν Κάτω Χωρῶν τοῦ 1815, τῆς Πολωνίας τοῦ 1815, τοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας τοῦ 1848 (ὅπερ ἀπετέλεσε μετὰ ταῦτα καὶ τὸ σύνταγμα τῆς Ἰταλίας), ὡς καὶ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἐν πολλοῖς ἰδιάζοντα χαρακτῆρα φέροντα θεμελιώδη νόμον τῆς Αὐστρίας τοῦ 1861. Ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἐπελθοῦσα κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1830 μεταπολίτευσις προεκάλεσε τὴν δημιουργίαν νέου συνταγματικοῦ χάρτου, ὅστις, βασιζόμενος ἐν πολλοῖς ἐπὶ τοῦ συντάγματος τοῦ 1791, ἔφερε τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν πλησιέστερον εἰς τὴν δημοκρατίαν καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ἡ ἀμεσωτέρα τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἠρύσθη τὰς ἀρχάς του τὸ βελγικὸν σύνταγμα τοῦ 1831. Τοῦτο, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς στερεῖται παντὸς δικαιώματος μὴ παραχωρουμένου εἰς αὐτὸν ρητῶς ὑπὸ τοῦ συντάγματος, ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον εἰς τὰ πλεῖστα τῶν μέχρι τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δημιουργηθέντων συνταγμάτων, ἐμπνεῦσαν ἐν πολλοῖς καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1849 λειτουργησάσας ἐν Γερμανίᾳ ἐθνοσυνελεύσεις (κυρίως τὴν τῆς Φραγκφούρτης). Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ βελγικοῦ συντάγματος συνετάχθη καὶ τὸ ἑλληνικὸν σύνταγμα τοῦ 1864, τοῦ ἀμέσως προηγουμένου ἑλληνικοῦ συντάγματος περιορίσαντος μὲν τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν, ἀγνοήσαντος ὅμως καὶ τὴν ἀρχήν, ἣν ἐθεωρήσαμεν ἀνωτέρω ὡς κατ' ἐξοχὴν χαρακτηρίσασαν τὸ βελγικὸν σύνταγμα. Ἀλλὰ καὶ τὰ συντάγματα βελγικοῦ τύπου, ἂν καὶ ἐθέσπισαν τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν κατὰ τρόπον πληρέστερον ἢ ὁ γαλλικὸς συνταγματικὸς χάρτης τοῦ 1814, δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἁπλοῦ γράμματος αὐτῶν νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς δημοκρατικὰ συντάγματα. Ἡ συνταγματικὴ βασιλεία, ἐμφανίζουσα τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἐξηρτημένην πλήρως ἐκ τοῦ μονάρχου, ἀποτελεῖ, ὡς ἐλέχθη ἤδη, πολίτευμα μεικτόν, κυμαινόμενον μεταξὺ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας. Ἐὰν τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τοιαῦτα συντάγματα τελεσάντων κρατῶν ἐξειλίχθησαν εἰς δημοκρατίας, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ ἄγραφοι πολιτικοὶ κανόνες παρεβίασαν τὸ γράμμα τῶν συνταγμάτων. Αἱ συνταγματικαὶ βασιλεῖαι ἐξειλίχθησαν εἰς κοινοβουλευτικὰς βασιλείας (κατὰ τὸ ἀγγλικὸν πρότυπον) καὶ κατ' ἀκολουθίαν, παρὰ τὴν διατήρησιν τοῦ κληρονομικοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, εἰς δημοκρατίας. Ἐν Ἑλλάδι ἡ μεταστροφὴ αὕτη τοῦ πολιτεύματος εἰς κοινοβουλευτικὸν ἐγένετο τελικῶς ἐν ἔτει 1875, ὁπότε ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐν τῷ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Τρικούπη συνταχθέντι λόγῳ τοῦ θρόνου, προέβη εἰς ρητὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος καὶ εἰς διακήρυξιν τῆς ἀρχῆς τῆς δεδηλωμένης (βλ.λ.).

Μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οἱ κύριοι τύποι τῶν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων ἦσαν οἱ ἑξῆς: α') ὁ εἰς κοινοβουλευτικὴν βασιλείαν διὰ τοῦ πολιτικοῦ ἐθίμου μετατραπεὶς τύπος τῆς συνταγματικῆς βασιλείας, β') ὁ τύπος τῆς ἐστερημένης κληρονομικοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, ὡς ἴσχυσε καὶ ἐξακολουθεῖ ἰσχύων οὗτος ἐν Γαλλίᾳ, γ') ὁ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πλήρους διακρίσεως μεταξὺ νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας βασιζόμενος τύπος τῆς συνταγματικῆς προεδρικῆς δημοκρατίας, ὡς ἴσχυσεν οὗτος ἀνέκαθεν καὶ ἐξακολουθεῖ ἰσχύων ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, δ') ὁ τύπος δημοκρατίας, ἐν ᾗ τὰ χρέη ἀρχηγοῦ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀναλαμβάνουν περιοδικῶς μέλη κυβερνήσεως ἐκλεγομένης μὲν ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος, διοριζομένης ὅμως ἀνεκκλήτως ἐπὶ ὡρισμένῃ θητείᾳ, ὡς ἰσχύει οὗτος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συντάγματος τοῦ 1874 ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ε') ὁ τύπος τῆς ἀμέσου δημοκρατίας, ὡς ἐξακολουθεῖ ἔτι ἰσχύων εἴς τινα καντόνια τῆς Ἑλβετίας. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος ἐπήνεγκε πολλὰς μεταβολὰς καὶ εἰς τὴν πολιτειακὴν ζωήν. Τὰ δημοκρατικὰ συντάγματα, ἅτινα προῆλθον ἐκ τῶν ἀμέσως πρὸς τὴν λῆξιν τούτου συνδυασθεισῶν πολιτειακῶν μεταβολῶν, ἐνίσχυσαν δύο κυρίως ἰδέας: α') τὴν ἰδέαν τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, ἥτις ἐμφανίζεται πλέον κυρωθεῖσα καὶ ὑπὸ νομικῶν διατάξεων περιληφθεισῶν ἐν αὐτοῖς, καὶ β') τὴν ἰδέαν τῆς μεικτῆς δημοκρατίας, δηλαδὴ τὴν ἰδέαν τοῦ συνδυασμοῦ ἀντιπροσωπευτικῆς καὶ ἀμέσου δημοκρατίας. Ἐπὶ ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἰδεῶν ἐβασίσθη τὸ σύνταγμα τῆς Γερμανικῆς δημοκρατίας τοῦ 1919, τῆς ἀμέσου δημοκρατίας εἰδικῶς καταχτησάσης ἔδαφος καὶ εἰς ἄλλας τινὰς τῶν νεωτέρων δημοκρατιῶν, ὡς ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Ἐσθονίᾳ. Ἐπίσης δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι αἱ μεταπολεμικαὶ δημοκρατίαι, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων, προέβησαν καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ κληρονομικοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος δι' αἱρετοῦ, θεωρήσασαι καὶ τὴν σκιὰν ἀκόμη τῆς παλαιᾶς μοναρχικῆς ἐξουσίας ὡς ἀντιφάσκουσαν πρὸς τὴν δημοκρατικὴν ἰσονομίαν. Ἐν Ἑλλάδι αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ κατέληξαν εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ 1927, δι' οὗ κατηργήθη ἡ βασιλεία καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ 1875 ἰσχύων κοινοβουλευτισμὸς ἐκυρώθη καὶ διὰ συνταγματικῆς διατάξεως. Τέλος δέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι αἱ μεταπολεμικαὶ μεταβολαὶ ἐνεφάνισαν καὶ συντάγματα, δι' ὧν θεσπίζεται κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία ἄνευ ἀνωτάτου ἄρχοντος. Τοιαῦτα συντάγματα εἶναι συγκεκριμένως τὰ τῶν «χωρῶν» τοῦ γερμανικοῦ κράτους καὶ τὸ τῆς Ἐσθονίας.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν, αἵτινες εἰσήχθησαν διὰ τῶν μεταπολεμικῶν συνταγμάτων, οὐσιώδης μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν δημοκρατικῶν κρατῶν καὶ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς τὰς γυναῖκας. Εἴς τινα κράτη ἡ ἀναγνώρισις αὕτη εἶχε γίνει μάλιστα πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἡ πολιτικὴ ἐξίσωσις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐπεξετάθη μεταπολεμικῶς μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε ἐμφανίζονται, ἐξαιρέσει κυρίως τῶν λατινικῶν κρατῶν, τῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ μέρους τῶν ἀνατολικῶν κρατῶν, πάντα τὰ ἄλλα κράτη βασιζόμενα ἐπ' αὐτῆς. Κατόπιν τῆς τοιαύτης ἀναγνωρίσεως καὶ τῶν γυναικῶν ὡς ἐνεργῶν μελῶν τῆς πολιτικῆς ἑνότητος τοῦ λαοῦ, πρέπει νὰ θεωρῆται πλέον πᾶσα δημοκρατία μὴ θεσπίζουσα ἰσότητα ἐκλογικῶν δικαιωμάτων μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὡς ἐστερημένη ἰσονομίας, ὡς ἀνήκουσα δηλαδὴ εἰς τὸν τύπον τῆς μὴ ἰσονόμου δημοκρατίας. Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν ἰδεολογίαν τῆς ἰσονόμου δημοκρατίας, ἡ τελευταία δεκαπενταετία ἐνεφάνισε τονωθεῖσαν καὶ τὴν ἰδεολογίαν τῆς μὴ ἰσονόμου ὀλιγαρχικῆς δημοκρατίας. Τὸ σοβιετικὸν πολίτευμα, προελθὸν ἐκ τῆς μεγάλης ρωσικῆς ἐπαναστάσεως, ἀνήκει ἐξ ἐπόψεως πολιτειολογικῆς εἰς τὸν τύπον τῆς ὀλιγαρχικῆς δημοκρατίας, ἀδιάφορον ἐὰν ὁ σκοπός, πρὸς ὃν τείνει τοῦτο, εἶναι ἡ διὰ βιαίων ἢ καὶ παιδαγωγικῶν μέτρων μεταβολὴ ὁλοκλήρου τοῦ ἐφ' οὗ ἐπεβλήθη λαοῦ εἰς ἐνεργὸν μέλος τοῦ νέου τούτου κοινωνικοῦ, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ πολιτικοῦ, συστήματος. Ὡσαύτως αἱ προελθοῦσαι ἐκ τῶν μεταπολεμικῶν συνθηκῶν δικτατορίαι, ἔστω καὶ ἐὰν ἐμφανίζωνται συνδεόμεναι ἢ καὶ ἐὰν ὑπῆρξαν κατ' ἀρχὰς συνδεδεμέναι πρὸς μονοκρατορικὰς τάσεις, ἀποτελοῦν ὀλιγαρχικὰς δημοκρατίας. Ὁ φασισμὸς π. χ. καὶ ὡς ἰδεολογικὴ κατεύθυνσις βασίζεται ἐπὶ τῆς συγκεκριμένης συνειδήσεως μειονότητός τινος περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς ὑπὸ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ εἰς ἄμορφον ὄχλον μεταβληθείσης πλειονότητος τοῦ λαοῦ. Ὡς ὀλιγαρχικαὶ («unegalitäre») δημοκρατίαι ἐμφανίζονται εἰς τὰ ὄμματα τινῶν αὐταὶ αὗται αἱ κατ' ἐπίφασιν ἰσόνομοι δημοκρατίαι, κατόπιν τῆς ἐξελίξεως ἣν ὑπέστησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας. Αἱ δημοκρατίαι αὗται, ἃς ὀνομάζει ὁ Alfred Weber καὶ «δημοκρατίας τῶν ἡγετῶν» (Führerdemokratien) καὶ εἰς τὸν τύπον τῶν ὁποίων θεωρεῖ οὗτος ἀνήκοντα αὐτὰ ταῦτα τὰ πολιτεύματα τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Γαλλίας, ἐμφανίζονται οὐσιαστικῶς κυβερνώμεναι ὑπὸ ὀλιγαρχίας ἡγετῶν, ὧν ἡ κοινωνικὴ προέλευσις ποικίλλει ἀναλόγως τῶν κρατουσῶν ἐν ἑκάστῃ τούτων κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν, πνευματικῶν κλπ. συνθηκῶν. Ἐὰν τὴν διάκρισιν τῶν πολιτευμάτων ἀπ' ἀλλήλων θελήσωμεν νὰ βασίσωμεν οὐχὶ ἐπὶ νομικῶν καὶ τυπικῶν, ἀλλ' ἐπὶ πραγματικῶν καὶ οὐσιαστικῶν κριτηρίων, τότε δέον ἀναντιρρήτως, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Alfred Weber, νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὰς περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος δημοκρατίας ὡς ἀντιφασκούσας πρὸς τὴν ἰσονομίαν, ἐφ' ἧς ἐμφανίζονται τυπικῶς βασιζόμεναι, καὶ ὡς ἀνηκούσας εἰς τὸν τύπον τῶν ὀλιγαρχικῶν δημοκρατιῶν, πρὸς ὃν φαίνεται ἄλλως τε ἐν γένει τείνουσα ἡ πολιτικὴ πραγματικότης τῆς ἐποχῆς μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κατ' ἀρχὴν πάντα τὰ ἔργα, τὰ ἀναφερόμενα συστηματικῶς εἰς τὴν γενικὴν πολιτειολογίαν καὶ τὸ γενικὸν συνταγματικὸν δίκαιον, ὡς τὰ τῶν *Rehm, G. Jellinek, Esmein, R. Schmidt* καὶ *Kelsen*. Ὡσαύτως ἔργα ἱστορικά, ἰδίᾳ τὰ ἀναφερόμενα εἰδικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος, ὡς τὰ τῶν *Mommsen* καὶ *Βάσση*. Ἰδιαιτέρως συμβάλλουν εἰς τὴν ἐμβάθυνσιν τῶν περὶ τὴν δημοκρατίαν προβλημάτων: *Alfred Weber*, Die Krise des modernen Staatsgedankens in Europa, Berlin und Leipzig 1925 καὶ *Richard Thoma*, Staat (Allgemeine Staatslehre), Artikel im Handwörterbuch der Staatswissenschaften, Siebenter Band, Jena 1926. — Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων: *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Τὸ σύστημα τῆς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ νεωτάτῃ αὐτοῦ ἐξελίξει, ἐν Ἀθήναις 1921. — *Ἠλία Κυριακοπούλου*, Αἱ νέαι δημοκρατίαι, ἐν Ἀθήναις 1926. — *Α. Ι. Σβώλου*, Τὸ νέον σύνταγμα καὶ αἱ βάσεις τοῦ πολιτεύματος, ἐν Ἀθήναις 1928. — *Χρήστου Σγουρίτσα*, Τὸ δημοψήφισμα ἐν τῇ δημοκρατίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1929.

Π. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΕΙΚΟΝΟΓΡ.] Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ προσωποποιίαι τῆς δημοκρατίας ὑπὸ τῶν Γάλλων μετὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1793, 1848 καὶ 1870. Αἱ προσωποποιίαι αὗται εἶναι ποικίλαι. Πᾶσαι ὅμως δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὸν κοινὸν τύπον γυναικὸς ρωμαλέας, ἀνδροπρεποῦς ὡραιότητος, ἐχούσης ὡς σύμβολα τὸν γνώμονα καὶ τὸν φρύγιον πῖλον μετὰ τριχρώμου ρόδακος πλαγίως, κατ' ἀπομίμησιν τῆς ὑπὸ τῶν Ρω-

Digitized by Google

μαίων παραστάσεως τῆς Ἐλευθερίας. Ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν προσωποποιιῶν τούτων δέον νὰ μνημονευθῶσι τὰ δύο γλυπτικὰ ἐν Παρισίοις συμπλέγματα, τὸ ἓν τοῦ Μορὶς ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Δημοκρατίας, λιτὸν μὲν ἀλλὰ στερούμενον κινήσεως, καὶ τὸ ἕτερον τοῦ ὀνομαστοῦ γλύπτου Νταλού, τὸ ἀνώτερον πάντων τῶν ὁμοίων του κατά τε τὴν δύναμιν τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. —Β.

—**«Δημοκρατία»**. —1) Εφημερὶς ἐκτάκτως ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1922 ἐν Ρεθύμνῳ τῆς Κρήτης. Διευθυντὴς Ν. Ἀνδρουλιδάκης.

—2) Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις, ὄργανον τῆς «Δημοκρατικῆς ἑνώσεως τῆς Ἑλλάδος». Πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Σπ. Μελᾶς. Ἡ ἔναρξις τῆς ἐκδόσεώς της ἐγένετο τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1923 ὡς ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδος, ἀπὸ δὲ τῆς 11 Νοεμβρίου 1923 ἐγένετο καθημερινή. Ἐξεδόθη μετά τινων διακοπῶν μέχρι τοῦ 1927, ὑπεστήριζε δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπὸ τὸν Παπαναστασίου δημοκρατικοῦ κόμματος.

—3) Ὄργανον τοῦ δημοκρατικοῦ συλλόγου Κερκύρας. Διευθυντὴς Π. Μπαριάμης (1924—1926).

—4) Καθημερινὴ πρωϊνὴ ἐφημερὶς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ὑπεύθυνος διευθυντὴς Θ. Α. Ἀθανασιάδης. Ἐξεδίδετο ἐν Δράμᾳ τῷ 1925.

— **Δημοκρατία, *Νεανική*** — (George Junior Republic). Ὀργάνωσις μὲ σκοπὸν τὴν διάπλασιν χαρακτῆρος ἐφήβων, ἔχουσα ὡς βάσιν τὴν αὐτοδιοίκησιν, τὸ πρῶτον δοκιμασθεῖσα ἐν Freeville (Νέας Ὑόρκης) τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Νταλού: Ὁ θρίαμβος τῆς Δημοκρατίας.
[Ὀρειχάλκινον σύμπλεγμα ἐπὶ τῆς Place de la Nation τῶν Παρισίων.]

Κατὰ τὸ 1890 ὁ William R. George μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἐφημερίδος «Βῆμα» τῆς Νέας Ὑόρκης, προσέφερε δύο ἑβδομάδων θερινὰς διακοπὰς εἰς μερικὰ πτωχόπαιδα τῆς ἀμερικανικῆς μητροπόλεως. Τὸ τοιοῦτον ἐπανελήφθη καὶ κατὰ τὸ ἀκόλουθα ἔτη. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν πρώτων ἐτῶν διεπιστώθη, ὅτι τόσον οἱ γονεῖς ὅσον καὶ τὰ παιδία θεωροῦντες τὰς διακοπὰς αὐτὰς ὡ δικαίωμά των ηὔξανον τὰς ἀπαιτήσεις των. Ἐκ τούτου δὲ ἤχθη οὗτος εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι θ.. ἦτο καλύτερον νὰ βασίσῃ ἐφεξῆς τὴν ἀνθρωπιστικήν του προσπάθειαν οὐχὶ ἐπὶ τῆς φιλανθρωπίας, ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐργασίας. Κατ' ἀρχὰς οἱ παραθερίζοντες ἀντέταξαν ἄρνησιν, ἀλλὰ βαθμηδὸν ὑπέκυψαν καὶ ἐπεδόθησαν εἰς παραγωγικὰ ἔργα. Πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους τὰ ἀνυπότακτα χαμίνια ἤρχισαν ν' ἀνησυχοῦν διὰ τὴν τύχην τῶν προϊόντων καὶ τῶν ἐργαλείων των καὶ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ George συνέταξαν νόμους πρὸς προστασίαν των, ὡς καὶ εἶδος δικαστηρίου πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν των. Δικασταὶ καὶ ἄλλοι «δημόσιοι ὑπάλληλοι» ἐξελέγησαν ἀπὸ τὸν κύκλον των καὶ πρὸ τοῦ τέλους τῶν διακοπῶν τοῦ 1894 αἱ δυσαρέσκειαι καὶ τὰ παράπονα εἶχον σχεδὸν ἐκλίπει.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω μικρᾶς ἀρχῆς ὁρμώμενος ὁ W. George συνέλαβε τὴν παιδαγωγικὴν καὶ κοινωνικὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως αὐτοδιοικουμένης παιδικῆς ἢ ἐφηβικῆς κοινότητος, ἐχούσης ὡς πρότυπον τὴν ἀμερικανικὴν δημοκρατίαν. 144 παιδία ἄρρενα καὶ θήλεα, τῶν πτωχοτέρων τάξεων τῆς Νέας Ὑόρκης, ἀπετέλεσαν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1895 τοὺς «πολίτας» τῆς δημοκρατίας αὐτῆς καὶ τὴν 10 Ἰουλίου 1895 ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς πρώτης δημοκρατικῆς κυβερνήσεως, ἀποτελουμένης ἀπὸ παιδία πρὸς ἐξυπηρέτησιν παιδίων. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς *Νεανικῆς Δημοκρατίας*. Σήμερον ἔχει ὁλόκληρον τιμητικὴν ἱστορίαν καὶ εἶναι διεθνῶς γνωστὴ διὰ τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἀπέδωκε πρὸς μόρφωσιν ἐναρέτων πολιτῶν μὲ δημοκρατικὰς ἀρχάς, πεποιθήσεις καὶ χαρακτῆρα. Εἶναι δὲ τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα τοσοῦτον μᾶλλον ἀξιοθαύμαστα, ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὸ ποιόν, παρελθὸν καὶ κοινωνικὸν περιβάλλον τῶν «πολιτῶν» τῆς δημοκρατίας.

Ἡ παιδαγωγικὴ βάσις τοῦ πειράματος στηρίζεται εἰς τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις καὶ ἀντιλήψεις τοῦ William George: Ἀνέκαθεν ἡ νεολαία δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἐκ μέρους τῶν πρεσβυτέρων διὰ τὴν διακυβέρνησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων. Τὸ πᾶν προετοιμάζεται ἀπὸ τὰς σοφὰς κεφαλὰς τῶν πρεσβυτέρων καὶ προσφέρεται εἰς τοὺς νεωτέρους, ὑποχρεωμένους νὰ ὑποταχθοῦν ἀσυζητητί. Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπέναντί των συμπεριφορᾶς οἱ νεώτεροι δυστυχῶς καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ἀφοῦ δὲν ἐρωτῶνται διὰ τὸ «γενικὸν καλόν», δὲν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ συμμερίζωνται κοινωνικὰς καὶ δημοσίας εὐθύνας. Οἱ καλῆς φύσεως γενικῶς ἀδιαφοροῦν ἀπέναντι τῶν δημοσίων συμφερόντων, οἱ δὲ κακῆς ἀντιπράττουν παραβαίνοντες τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους θεωροῦν κατασκευάσματα καὶ ἰδιοκτησίαν τῶν πρεσβυτέρων, πάντα δὲ δικαστικόν, ἀστυνομικὸν ἢ κυβερνητικὸν ὑπάλληλον ὡς ἐχθρόν των. Ὁ W. George μὲ τὴν εὐρεῖάν του ἀντίληψιν ἐσχημάτισε τὴν γνώμην, ὅτι τοῦτο εἶναι σοβαρὰ ἀδικία καὶ ἐπείσθη, ὅτι τότε μόνον δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν χρηστοὺς πολίτας δυναμένους νὰ ὑπηρετήσουν δημοκρατικὴν πολιτείαν, ὅταν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας γυμνάζωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐξάσκησιν χρηστῶν, κοινωνικῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν καὶ τὴν απόκτησιν ἀναλόγων ἕξεων.

Μὲ αὐτὴν τὴν βάσιν δρᾷ καὶ ἐξελίσσεται ἡ ἐν Freeville Νεανικὴ Δημοκρατία. Ἐξωτερικῶς τὸ Freeville ὁμοιάζει μὲ κάθε ἄλλο χωρίον τῆς Ἀμερικῆς. Καταστήματα, κατοικίαι, δρόμοι κλπ. κατ' οὐδὲν διαφέροντα τῶν συνήθων. Ὑπάρχει ὅμως ἡ ἑξῆς μεγάλη διαφορά: Ἐξαιρέσει ὀλιγίστου ἀριθμοῦ ἐνηλίκων, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία, ὁ λοιπὸς πληθυσμὸς τῆς δημοκρατίας εἶναι ἐφηβικῆς ἡλικίας ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Καὶ μία ἄλλη ἀκόμη σπουδαιοτέρα: Οἱ «πολῖται» ἀποκτοῦν καὶ ἐξασκοῦν τὰ πολιτικά των δικαιώματα ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ δεκάτου ἕκτου ἔτους τῆς ἡλικίας των.

Τὸ σύνθημα τῆς Νεανικῆς Δημοκρατίας εἶναι: «Οὐδὲν ἄνευ ἐργασίας». Οὐδεὶς ὑποχρεοῦται νὰ ἐργασθῇ. Ἡ πεῖνα ὅμως τὸν ἐξαναγκάζει, καθότι οὐδὲν δίδεται δωρεάν, οὐδὲ ἐξωτερικὴ βοήθεια ἐπιτρέπεται. Πᾶς «πολίτης» εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰ καθημερινά του ἔξοδα. Ἄλλοι τῶν «πολιτῶν» ἀσχολοῦνται μὲ γεωργικάς, κηπουρικάς, ξυλουργικάς, τυπογραφικὰς ἐργασίας, ἄλλοι μὲ τὴν ραπτικήν, τὴν πιλοποιίαν κλπ., ἄλλοι δὲ ἐργάζονται εἰς τὸ ἀρτοποιεῖον καὶ τὸ ἐμπορικὸν τοῦ χωρίου. Οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες διαμένουν εἰς ἓν ἀπὸ τὰ «οἰκοτροφεῖα» τῆς δημοκρατίας ἐπὶ πληρωμῇ καὶ ἀποτελοῦν «οἰκογενείας» 5—15 μελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν οἰκονόμου γνωστῆς ὡς «μητέρας». Αἱ τιμαὶ διαφέρουν ἀναλόγως τῶν ἐξόδων συντηρήσεως, τὰ ὁποῖα εἶναι διατεθειμένη νὰ δαπανήσῃ ἡ οἰκογένεια. Ἡ οἰκονομική του θέσις πρὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν δημοκρατίαν οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν τάξιν τοῦ «οἰκοτροφείου», ὅπου ἐνδιαιτᾶται. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ «πόσα κερδίζει» ἀπὸ τὴν καθημερινήν του ἐργασίαν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ. Πλούσια παιδία δυνατὸν ὡς ἐκ τῆς ὀκνηρίας των νὰ διαιτῶνται εἰς κατωτέρας τάξεως οἰκοτροφεῖα, πτωχὰ δέ, ἐξ ἀντιθέτου, εἰς ἀνωτέρας τάξεως ὡς ἐκ τῆς ἐργατικότητός των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀμείβεται ἐξ ἰδίων ἡ ἀτομικὴ ἱκανότης.

Πλὴν τῆς ἐργασίας τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν τῆς Νεανικῆς Δημοκρατίας εἶναι ἡ κυβέρνησίς της. Ἅπαξ τοῦ μηνὸς οἱ καὶ αἱ πολῖται συνέρχονται πρὸς συζήτησιν δημοσίων ζητημάτων καὶ πρὸς νομοθέτησιν. Ἐπὶ κεφαλῆς ὑπάρχει ὁ πρόεδρος, ἐκλεγόμενος ὑφ' ὅλων τῶν πολιτῶν. Μετ' αὐτοῦ δὲ ὁ ἀντιπρόεδρος, γραμματεὺς καὶ ταμίας ἀποτελοῦν τὸ συμβούλιον τῶν ἀρχόντων τῆς δημοκρατίας. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουν Ἀνώτερος Δικαστής, Εἰσαγγελεὺς καὶ Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας πρὸς ἐξάσκησιν τῶν σχετικῶν δικαστικῶν καὶ ἀστυνομικῶν καθηκόντων. Ἅπαντες εἶναι ἡλικίας 16—21 ἐτῶν καὶ ἅπαντες εἶναι αἱρετοί. Εἰς χεῖράς των ὑπάρχει ἅπασα ἡ νομοθετική, δικαστικὴ καὶ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία. Ὁ W. George οὐδεμίαν θέσιν κατέχει ἐκτὸς τῆς τοῦ ἐφέτου, ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ δικαστήριον τῆς δημοκρατίας δὲν κατορθώσῃ νὰ ἐπιλύσῃ τὰς μεταξὺ τῶν «πολιτῶν» του δυσκόλους διαφορὰς—πρᾶγμα σπανιώτατον. Τὰ μέχρι τῆς σήμερον γνωστὰ ἀποτελέσματα τοῦ πειράματος ἀποδεικνύουν περιτράνως, ὅτι, δοθείσης σχετικῶς εὐθύνης, οἱ θεωρούμενοι ἀνίκανοι λόγῳ ἀνηλικιότητος, δύνανται ν' ἀρθοῦν εἰς τὸ ὕψος τῆς θέσεώς των καὶ νὰ αὐτοκυβερνηθοῦν.

Δεκτοὶ γίνονται εἰς τὴν δημοκρατίαν νέοι καὶ νέαι πάσης κοινωνικῆς τάξεως. Γενόμενοι ὅμως δεκτοί, θεωροῦνται πάντες ὡς εὑρισκόμενοι ἐν ἴσῃ μοίρᾳ, ἀδιακρίτως τῆς πρὸ τῆς εἰσόδου των ἐπιδειχθείσης διαγωγῆς. Ἀποκλείονται μόνον οἱ σωματικῶς καὶ διανοητικῶς πάσχοντες. Τὸ ἓν τρίτον τῶν κατοίκων ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἰδίᾳ βουλήσει προσερχομένων. Ἕτερον τρίτον τοποθετεῖται ἐν τῇ δημοκρατίᾳ κατόπιν αἰτήσεως τῶν γονέων, κηδεμόνων ἢ σωματείων. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ παιδία αὐτῆς τῆς τάξεως ἔχουν ἀποβληθῆ ἀπὸ ἄλλα ἰδιωτικὰ σχολεῖα. Τὸ τελευταῖον τρίτον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνηλίκους ἀμφοτέρων τῶν φύλων καταδικασθέντας εἰς φυλάκισιν ὑπὸ δικαστηρίων διὰ σοβαρὰ πλημμελήματα. Ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας ὁ δικαστής, ἀντὶ νὰ ἐγκλείσῃ τούτους εἰς τὴν φυλακήν, χαρίζει τὴν ποινήν των, ἐὰν ἡ Νεανικὴ Δημοκρατία δεχθῇ τοὺς καταδικασθέντας ὡς πολίτας της. Ὁ χρόνος τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς των ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν «θεραπείαν» των.

Ἡ ἄποψις αὐτὴ παρουσιάζει τὴν δευτέραν βάσιν—τὴν κοινωνιολογικήν—, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἱδρύθη ἡ Νεανικὴ Δημοκρατία. Ὁ W. George ἀντελήφθη ὅτι ὁ κόσμος πάσχει τόσον κοινωνικῶς ὅσον καὶ σωματικῶς. Διὰ τὰς σωματικὰς παθήσεις ὑπάρχουν οἱ ἰατροί, ἐνῷ διὰ τὰς κοινωνικὰς ὑπάρχουν μόνον αἱ φυλακαί. Ἀλλὰ κατὰ τὸν W. George πᾶς παραβάτης νόμου εἶναι ἀσθενὴς καὶ ὡς τοιοῦτος ἔχει ἀνάγκην οὐχὶ τιμωρίας, ἀλλὰ θεραπείας. Ἡ θεραπεία ἔγκειται κυρίως εἰς τὴν ἀποδοχὴν καὶ ἐφαρμογὴν ὡρισμένων κοινωνικῶς χρησίμων ἀντιλήψεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρωτεύουσαν θέσιν κατέχουν ἡ αὐτοδιοίκησις, ἡ αὐτοσυντήρησις καὶ ἡ διασκέδασις. Μὲ αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν εἰργάσθη καὶ ἐργάζεται ὁ ἱδρυτὴς τῆς δημοκρατίας τῶν νέων πῶς νὰ προλάβῃ δι' αὐτῆς κοινωνικὰ ναυάγια καὶ πῶς ν' ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν ὑγιαίνοντα τὰ προώρως ἀσθενήσαντα μέλη της, οὐχὶ διὰ τῆς ποινικῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς θεραπευτικῆς ὁδοῦ. Πράγματι εἰς διάστημα 23 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Νεανικῆς Δημοκρατίας ἄνω τῶν 2500 «πολιτῶν» αὐτῆς ἔχουν ἀποδοθῆ ὡς χρήσιμα μέλη τῆς κοινωνίας, πολλὰ τῶν ὁποίων διεκρίθησαν καὶ κατέλαβον ἀνωτάτας θέσεις.

Τὸ παράδειγμα τῆς George Junior Republic ἔχουν μιμηθῆ καὶ ἄλλοι ὀργανισμοί, τῷ δὲ 1908 διωργανώθη ὁμοσπονδία τοιούτων Νεανικῶν Δη-

Digitized by Google

μοκρατιῶν λειτουργουσῶν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀμερικῆς. **Γ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ**

δημοκρατίζω· φρονῶ τὰ τῆς δημοκρατίας, εἶμαι ὀπαδὸς τῆς δημοκρατίας· ‖ κλίνω πρὸς τὴν δημοκρατίαν, εὐνοῶ τὴν δημοκρατίαν.

δημοκρατικός,—ή,—όν· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν δημοκρατίαν: «δημοκρατικὸν πολίτευμα», «δημοκρατικοὶ νόμοι», «δημοκρατικαὶ ἀρεταί», «δημοκρατικὸν πνεῦμα»· ‖ ὁ ὀπαδὸς τῆς δημοκρατίας, ὁ ἀσπαζόμενος τὴν δημοκρατίαν, ἄλλως *δημοκράτης*· ‖ ὁ δημοκρατούμενος, ὁ κυβερνώμενος διὰ τῆς δημοκρατίας: «ἡ δημοκρατικὴ Ἑλλάς»· ‖ ὁ μὴ ἐπιτηδευόμενος τὸν ἀριστοκράτην, ὁ ἁπλοῦς τοὺς τρόπους, ὁ καταδεκτικός.—Ἐπίρρ. ***δημοκρατικῶς.***

—δημοκρατικὰ *κόμματα* ἢ ***δημοκρατικαὶ ἑνώσεις.*** Αἱ πολιτικῶς ὠργανωμέναι ὁμάδες, ὧν σκοπὸς εἶναι ἡ ἐπικράτησις τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας (βλ. λ. κόμματα).

—«Δημοκρατικὴ *Ἕνωσις*». Πολιτικὸν κόμμα τοῦ ὁποίου αἱ βάσεις ἐτέθησαν τὸν Μάρτιον τοῦ 1921. Τὴν 12ην Φεβρουαρίου τοῦ 1922 ἑπτὰ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν του, οἱ: Α. Παπαναστασίου, Π. Καραπάνος, Θ. Πετιμεζᾶς, Κ. Μελᾶς, Δ. Πάζης, Σ. Θεοδωρόπουλος καὶ Γ. Βηλαρᾶς, ὑπέγραψαν μανιφέστον, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου κατεδικάσθησαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1922 ὑπὸ τοῦ κακουργιοδικείου Λαμίας εἰς τριετῆ φυλάκισιν. Τὸ πρόγραμμα τῆς «Δημοκρατικῆς Ἑνώσεως» ἐδημοσιεύθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1922 καὶ στηρίζεται ἐπὶ δημοκρατικῶν καὶ μεταρρυθμιστικῶν σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1922, ἡ «Δημοκρατικὴ Ἕνωσις» εἰργάσθη δραστηρίως πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1923, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Φιλελευθέρων, ἔφερε περὶ τοὺς 60 βουλευτὰς καὶ ἠξίωσε τὴν ἄμεσον ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκθρόνισιν τῆς δυναστείας, τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας καὶ τὴν κύρωσιν τῆς μεταπολιτεύσεως διὰ δημοψηφίσματος. Μετὰ τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Ἐ. Βενιζέλον καί, βραδύτερον, ὑπὸ τὸν Γ. Καφαντάρην, ἐσχημάτισεν, ὑποστηρίξει Φιλελευθέρων, κυβέρνησιν ἡ «Δημοκρατικὴ Ἕνωσις» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Α. Παπαναστασίου, προκαλέσασα τὴν 25 Μαρτίου 1924, διὰ ψηφίσματος τῆς Συνελεύσεως, τὴν ἐκθρόνισιν τῆς δυναστείας καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας, κατόπιν δὲ (15 Ἀπριλίου) δημοψήφισμα.

Ἡ πρώτη αὕτη δημοκρατικὴ κυβέρνησις, μειοψηφήσασα εἰς τὴν Συνέλευσιν, κατόπιν στάσεως ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, παρῃτήθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1924. Ἔκτοτε ἐξειλίχθη περισσότερον ὡς «κόμμα ἀγροτικὸν καὶ ἐργατικόν», λαβοῦσα καὶ αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν ὡς ὑπότιτλον. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1926 ἐκέρδησε 17 ἕδρας καὶ μετέσχεν εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν, λαβοῦσα τὸ ὑπουργεῖον καὶ ὑφυπουργεῖον τῆς Γεωργίας. Ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ εὐρυτέρου συνασπισμοῦ ἀπεχώρησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1928. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1928, συμπράξει μετὰ τῶν Φιλελευθέρων, ἐκέρδησε 17 ἕδρας.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς «Δημοκρατικῆς Ἑνώσεως» στηρίζεται εἰς ἑνώσεις, συλλόγους, νεολαίας καὶ πολιτευτάς. Ἡ πολιτική της κανονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει ἀποφάσεων τῆς κοινοβουλευτικῆς αὐτῆς ὁμάδος, τῆς συνελεύσεως, τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτευτῶν τοῦ κόμματος καὶ τῶν συνεδρίων αὐτοῦ.

—δημοκρατικὸν *ἡμερολόγιον* (calendrier républicain). Οὕτως ἐκλήθη τὸ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως θεσπισθὲν ἡμερολόγιον τὴν 24 Νοεμβρίου 1793 (βλ. ἡμερολόγιον).

— δημοκρατικὸς *συγκεντρωτισμός.* Καλεῖται οὕτως ὁ ἐν ταῖς ἐπαναστατικαῖς ὀργανώσεσιν, ἰδίᾳ ταῖς κομμουνιστικαῖς, συνδυασμὸς δημοκρατικῶν καὶ συγκεντρωτικῶν ὀργανωτικῶν μορφῶν, ὁ ἐπιτρέπων τὴν ταυτόχρονον ἔν τινι ὀργανώσει συνύπαρξιν δημοκρατικοῦ τρόπου ἐκλογῆς καὶ ἐλέγχου, ἀλλὰ καὶ ἀπολυταρχικῆς ἐκτελέσεως διαταγῶν.

δημοκρατισμὸς (ὁ)· ἡ πρὸς τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας τάσις (βλ. λ. δημοκρατία καὶ κόμματα).

δημοκρατοῦμαι (*—έομαι*)· διοικοῦμαι δημοκρατικῶς, ἔχω δημοκρατικὸν πολίτευμα: «ἡ Ἑλλὰς δημοκρατεῖται».

Δημόκριτος. Τριήραρχος καὶ διοικητὴς τοῦ ἐκ τεσσάρων πλοίων στόλου τῶν Ναξίων κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Οὗτος, ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων πολιτῶν τῆς πόλεως ὤν, εἶχε λάβει ἐντολὴν παρὰ τῶν συμπολιτῶν του ἀποπλεύσας ἐκ τῆς νήσου νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν, πανελλήνια ὅμως ἔχων φρονήματα δὲν ἐτήρησε τὴν ἐντολήν, ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. **ΚΑΥ.**

—Δημόκριτος. Ἀρχαῖος Ἕλλην διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἐκ Περγάμου, διδάξας αὐτόθι τὴν ῥητορικὴν πρὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου. **Π. Ν. Π.**

—Δημόκριτος. Ἐφέσιος ἱστορικὸς τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Συνέγραψεν ἱστορίαν τῆς πόλεως Σαμοθράκης καὶ δύο βιβλία περὶ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ἱεροῦ· ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου διεσώθη ἀπόσπασμα παρ' Ἀθηναίῳ (Δειπνοσ. ΙΒ' 525c), ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφεται λεπτομερέστατα ἡ χλιδὴ τῶν συμπατριωτῶν τοῦ Δημοκρίτου. **Π. Ν. Π.**

—Δημόκριτος ὁ *Ἀβδηρίτης.* Μέγας φιλόσοφος καὶ φυσιοδίφης, υἱὸς τοῦ Ἡγησιστράτου, κατ' ἄλλους δὲ τοῦ Ἀθηνοκρίτου ἢ τοῦ Δαμασίππου. Ὁ χρόνος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένος κατ' ἄλλους μὲν ἐγεννήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 470—469 π. Χ., κατ' ἄλλους δὲ τῷ 460. Αὐτὸς ὁ Δημόκριτος ἐν τῷ «Μικρῷ Διακόσμῳ», τὸν ὁποῖον συνέγραψε περὶ τὸ 420 π. Χ., λέγει περὶ ἑαυτοῦ ὅτι ἦτο νέος, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀναξαγόρας ἦτο πρεσβύτης· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει ἁπλῶς περὶ τοῦ Δημοκρίτου ὅτι ἦτο πρεσβύτερος τοῦ Σωκράτους. Λίαν φιλομαθὴς ὢν ὁ Δημόκριτος καὶ ἐκ τῆς πατρικῆς του περιουσίας, τὴν ὁποίαν μετὰ τῶν δύο ἄλλων ἀδελφῶν του διενεμήθη, ἱκανὸν μερίδιον λαβὼν (ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν τάλαντα, κατὰ τὸν Δημήτριον τὸν Φαληρέα), ἐπεχείρησε μακρὰς περιηγήσεις ἀνὰ τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Περσίαν, τὰς Ἰνδίας, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Αἰθιοπίαν καὶ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα. Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας

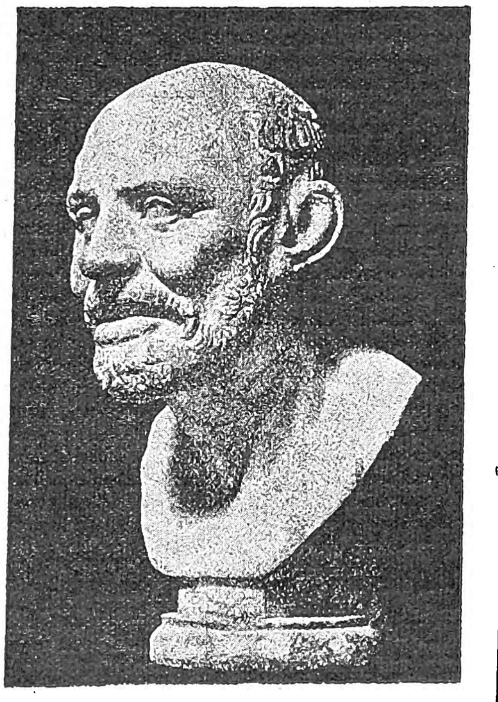

Προτομὴ τοῦ Δημοκρίτου.
(Μουσεῖον Καπιτωλίου.)

ἦλθεν, ἀλλὰ δὲν ἐξετιμήθη διὸ καὶ παραπονούμενος ἔλεγεν: «ἦλθον εἰς Ἀθήνας καὶ οὔτις με ἔγνωκεν». Μετὰ πενταετῆ περιήγησιν ἐπανελθὼν ὁ Δημόκριτος εἰς τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ κατηνάλωσε τὴν πατρικήν του περιουσίαν, ἔζη κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀντισθένους ταπεινότατα, τρεφόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Δαμάσου. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἀβδήροις ὑπῆρχεν νόμος, καθ' ὃν ὁ καταναλώσας τὴν πατρικήν του περιουσίαν δὲν ἔπρεπε νὰ ἀξιοῦται ταφῆς, φοβηθεὶς ὁ Δημόκριτος, μήπως μηνυθῇ διὸ τοῦτο ὑπό τινος φθονεροῦ καὶ συκοφάντου, ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς συμπολίτας του τὸ διαφημισθὲν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σύγγραμμά του «Μικρὸς Διάκοσμος», διὰ τὸ ὁποῖον οἱ συμπολῖται του ἔδωκαν εἰς αὐτὸν ὡς βραβεῖον τιμητικὸν μέγα χρηματικὸν ποσόν. Τὸν Δημόκριτον ἐν Ἀβδήροις διαμένοντα ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Ἱπποκράτης, μεθ' οὗ διὰ στενῆς συνεδέετο φιλίας. Οὕτως ἤρεμον βίον ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατρίδι διάγων ὁ Ἀβδηρίτης φιλόσοφος καὶ ἐνθέου δόξης παρὰ τοῖς συμπολίταις ἀπολαύων, ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας καὶ ἐτάφη δημοσίᾳ δαπάνῃ, ζήσας ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη. Ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντα μεγάλως ἐτίμησαν τὸν Δημόκριτον οἱ συμπολῖταί του, ἀνεγείραντες εἰς αὐτὸν χαλκοῦς ἀνδριάντας καὶ νομίσματα κόψαντες πρὸς τιμὴν αὐτοῦ.

Ὡς διανοούμενος ὁ Δημόκριτος κρίνεται ὡς ὁ πολυμαθέστατος καὶ ὀξυνούστατος πάντων τῶν πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀκμασάντων φιλοσόφων, ὡς συγγραφεὺς δὲ ὑπῆρξε πολυγραφώτατος, γράψας εἰς τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον τῆς πατρίδος του πλεῖστα συγγράμματα ἀναφερόμενα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς κύκλους τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Ὁ πλατωνικὸς Θράσυλλος, ὅστις ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τιβερίου, περισυλλέξας 60 συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου, κατέταξεν αὐτὰ εἰς 15 τετραλογίας ὡς ἑξῆς: α') ἠθικά, τετραλογίαι 2, β') φυσικά, τετραλογίαι 4, γ') ἀσύντακτα, τετραλογίαι 2, δ') μαθηματικά, τετραλογίαι 3, ε') μουσικά, τετραλογίαι 2, καὶ στ') τεχνικά, τετραλογίαι 2. Πλὴν τούτων καὶ 9 ἄλλα συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου ἀναφέρει ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, μὴ περιληφθέντα εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Θρασύλλου καταρτισθείσας τετραλογίας τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα οὐχὶ γνήσια ἔργα τοῦ Δημοκρίτου ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν καλλιέπειαν ὁ Κικέρων κρίνει τὰ συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου ὡς ἐφάμιλλα πρὸς τὰ τοῦ Πλάτωνος. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων τούτων συγγραμμάτων οὐδὲν διεσώθη εἰς ἡμᾶς πλῆρες, ἀλλὰ μόνον ἀποσπάσματα, ὧν τὰ πλεῖστα, ἐκ τῶν «ἠθικῶν» εἰλημμένα, διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Στοβαῖος ἐν τῷ «Ἀνθολογίῳ» του. Πλήρη συλλογὴν τῶν περισωθέντων ἀποσπασμάτων ἐξέδωκεν ὁ Diels (Fragm. τόμ. ΙΙ).

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Θεοφράστου, διδάσκαλος τοῦ Δημοκρίτου ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὑπῆρξεν ὁ Λεύκιππος, ὅστις πρῶτος διέγραψεν ὡς πρὸς τὰ κύρια σημεῖα τὴν περὶ ἀτόμων φιλοσοφικὴν θεωρίαν. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην τοῦ Λευκίππου ἀνέπτυξε καὶ ἐσυστηματοποίησεν ὁ Δημόκριτος, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐπισκιάσας τὸν διδάσκαλόν του ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα διανοουμένων ὡς ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος τῆς περὶ ἀτόμων θεωρίας, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ συγγράμματα τοῦ Λευκίππου ἀπεδίδοντο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὸν Δημόκριτον. Πλὴν τοῦ Λευκίππου καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀρχαιοτέρους καὶ συγχρόνους του φιλοσόφους ἐγνώρισεν ὁ Δημόκριτος, ὡς τὸν Παρμενίδην τὸν Ζήνωνα κ. ἄ., τοὺς ὁποίους καὶ μνημονεύει εἰς τὰ συγγράμματά του, ἰδίᾳ δὲ θαυμαστὴς ὑπῆρξε τοῦ Πυθαγόρου, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἴδιον ἔγραψε σύγγραμμα («Πυθαγόρης»), ὅπερ ὁ Θράσυλλος πρῶτον κατέταξεν εἰς τὴν πρώτην τετραλογίαν τῶν ἠθικῶν τοῦ Δημοκρίτου. Ὅσα περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Δημοκρίτου γινώσκομεν παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς ἐν μέρει μὲν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ ὑπομνηματισταὶ αὐτοῦ, ἐν μέρει δὲ ὁ Θεόφραστος καὶ οἱ δοξογράφοι καὶ ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος. Ὁ Ἀριστοτέλης μεγάλως ἐκτιμῶν τὸν Δημόκριτον πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων του κάμνει μνείαν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἐνῷ ὁ Πλάτων, τοῦ ὁποίου ἡ περὶ ἰδεῶν θεωρία ἀποτελεῖ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τὴν ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περὶ ἀτόμων διδασκαλίαν τοῦ Δημοκρίτου, οὐδαμοῦ τῶν ἔργων του οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ Δημοκρίτου ἀναφέρει. Κατά τινα μάλιστα πληροφορίαν τοῦ Ἀριστοξένου, ὁ Πλάτων περισυλλέξας ὅσα ἠδυνήθη συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου, ἤθελε νὰ κατακαύσῃ αὐτά, ἀλλ' ἠμπόδισαν αὐτὸν οἱ πυθαγορικοὶ Ἀμύκλας καὶ Κλεινίας, εἰπόντες, ὅτι οὕτω δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Δημοκρίτου, τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα ἦσαν ἤδη εὐρέως διαδεδομένα. Ἡ εἴδησις αὕτη, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀπίθανος, πάντως μαρτυρεῖ τὴν προσωπικὴν τοῦ Πλάτωνος δυσμένειαν πρὸς τὸν Δημόκριτον καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Καὶ ὅμως ὁ Δημόκριτος ἀπέλαυε πολλῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τιμῆς, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Τίμων ἐπῄνει οὕτον, γράφων:

> οἷον Δημόκριτόν τε περίφρονα, ποιμένα μύθων,
> ἀμφίνοον λεσχῆνα, ἐν πρώτοισιν ἀνέγνων.

Ἡ θεωρία τῶν ἀτόμων. Ἡ κοσμογονικὴ καὶ γνωσιολογικὴ θεωρία τῶν ἀτόμων, ὅπως ἰδίᾳ ἀνέπτυξεν αὐτὴν ὁ Δημόκριτος, ἔχει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς ἑξῆς: Αἱ ἀρχαί, ἤτοι τὰ πρῶτα ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν γένεσιν πάντων τῶν ὄντων, εἶναι τὸ ὂν καὶ τὸ μὴ ὄν· καὶ ὂν μὲν εἶναι τὸ πλῆρες, τὸ πληροῦν δηλαδὴ τὸν χῶρον, ἤτοι ἡ ὕλη τῶν ὄντων, μὴ ὂν δὲ εἶναι τὸ κενόν, ἤτοι ὁ κενὸς χῶρος, ὅστις εἶναι ἄπειρος. Ἀλλ' αὕτη καὶ ἡ ὕλη τῶν ὄντων ἐξ ἀπείρων μικρῶν σωματίων ἀποτελεῖται, ἅτινα τοσοῦτον μικρὰ εἶναι, ὥστε δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν ἡμῶν· τὰ σωμάτια ταῦτα, χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχοντος κενοῦ χώρου, εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἁπλᾶ καὶ ἀδιαίρετα, διὸ καὶ ἄτομα ἐκλήθησαν· ὡς τοιαῦτα δὲ τὰ ἄτομα εἶναι αἰώνια, ἄφθαρτα καὶ ἀναλλοίωτα· καὶ ποιοτικῶς μὲν τὰ ἄτομα εἶναι ἐντελῶς ὅμοια πρὸς ἄλληλα, κατὰ τὸ σχῆμα δ' ὅμως καὶ τὸ μέγεθος ἂν καὶ δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν) διαφέρουν ἀπ' ἀλλήλων. Ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν ἀπείρων τούτων καὶ ποικίλων κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος ἀτόμων παρήχθησαν πάντα τοῦ σύμπαντος τὰ ὄντα, ἅτινα μόνον διὰ τὴν τοιαύτην διάφορον αὐτῶν σύνθεσιν ἐμφανίζονται εἰς ἡμᾶς ὡς διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων ἢ κατὰ τὸ σχῆμα ὅπως τὸ γράμμα Α διαφέρει τοῦ Ν, ἢ κατὰ τὴν διάταξιν τῶν ἐξ ὧν σύγκεινται ἀτόμων, ὅπως τὸ σύμπλεγμα ΑΝ διαφέρει τοῦ ΝΑ, ἢ κατὰ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ταῦτα ἐν τῷ χώρῳ κατέχουν, ὅπως τὰ γράμματα Ζ καὶ Ν διαφέρουν ἀπ' ἀλλήλων ὡς πρὸς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχουν ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ἀλφαβήτου, ποιοτικῶς δ' ὅμως πάντα τὰ ὄντα ἐκ τῆς αὐτῆς συνίστανται ὕλης. Ἐὰν δὲ δύο σύνθετα σώματα τὸν αὐτὸν ἔχοντα ὄγκον διαφέρουν ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὸ βάρος, τοῦτο συμβαίνει διότι ἐν τῷ ἐλαφροτέρῳ σώματι ὑπάρχουν πολὺ περισσότερα μεταξὺ τῶν ἀτόμων αὐτοῦ κενὰ διαστήματα, ἐν δὲ τῷ βαρυτέρῳ πολὺ ὀλιγώτερα. Κατὰ ταῦτα μόνον τὰ ἄτομα, ἅτινα ἀποτελοῦν τὴν

Digitized by Google

ὕλην τῶν ὄντων, καὶ ὁ κενὸς χῶρος εἶναι τὰ ὄντως ὄντα, πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ποιότητες, τὰς ὁποίας ἡμεῖς διὰ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως ἀποδίδομεν εἰς τὰ διάφορα ὄντα, εἶναι νόμῳ μόνον ποιότητες, δηλαδὴ ὁποίας ἡμεῖς μόνον κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν νομίζομεν, ὅτι ἔχουν τὰ διάφορα ὄντα (νόμῳ πικρόν, νόμῳ θερμόν, νόμῳ ψυχρόν, νόμῳ χροιή· ἐτεῇ δὲ ἄτομα καὶ κενόν). Ἀλλ' ἵνα τὰ ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ αἰωρούμενα ἄτομα συνέλθουν καὶ συνενωθοῦν εἰς συμπλέγματα, ἤτοι σώματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ κινηθοῦν ταῦτα ἐν τῷ κενῷ χώρῳ· ἡ κίνησις αὕτη, ἄναρχος οὖσα, δὲν παράγεται ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας ἔξω τῶν ἀτόμων κειμένης, ἀλλὰ προέρχεται ἐξ αὐτῶν τῶν ἀτόμων, τῶν ὁποίων τὰ μὲν μεγαλύτερα καὶ βαρύτερα κινοῦνται πρὸς τὰ κάτω, καὶ ἐκ τούτων ἐσχηματίσθη ἡ γῆ, τὰ δὲ λεπτότερα καὶ ἐλαφρότερα πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἐκ τούτων ἐσχηματίσθησαν ὁ ἀήρ, τὸ πῦρ καὶ πάντα τὰ οὐράνια σώματα. Ἐκ τῆς τοιαύτης κινήσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν παραγομένης δίνης καὶ συστροφῆς τῶν διαφόρων κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος ἀτόμων, οὐ μόνον παράγονται τὰ διάφορα συμπλέγματα τῶν ὄντων, ἤτοι τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ σχηματίζονται ταῦτα, ἤτοι λαμβάνουν ὡρισμένην περιφερειακὴν μορφήν. Καὶ τὰ μὲν οὕτως ἐκ τῶν ἀτόμων συντιθέμενα σώματα δύνανται ὁμοίως καὶ νὰ διαλύωνται εἰς τὰ ἐξ ὧν σύγκεινται ἄτομα, καὶ αὕτη εἶναι ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ τῶν συνθέτων ὄντων, ἡ πρώτη δ' ὅμως ὕλη, ἤτοι τὰ ἄτομα, ἐξ ὧν τὰ διάφορα σώματα σύγκεινται, εἶναι, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἄφθαρτος καὶ ἀναλλοίωτος. Ἐπειδὴ δὲ ἄπειρος εἶναι ὁ κενὸς χῶρος, ἄπειρα δ' ὡσαύτως εἶναι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ αἰωνίως κινούμενα ἄτομα, διὰ τοῦτο ἄπειροι εἶναι καὶ οἱ ἐκ τῆς κινήσεως αὐτῶν παραγόμενοι ὅμοιοι ἢ ἀνόμοιοι πρὸς ἀλλήλους κόσμοι, οἵτινες παραλλήλως ἢ κατὰ διαδοχὴν γεννῶνται, διατηροῦνται καὶ παρέρχονται ἐν αἰωνίᾳ ἐναλλαγῇ. Εἷς ἐκ τῶν ἀπείρων τούτων κόσμων εἶναι καὶ ὁ ἡμέτερος κόσμος μὲ τὴν γῆν εἰς τὸ μέσον, ἥτις σχῆμα στρογγύλης πλακὸς ἔχουσα ὀχεῖται ἐν τῷ ἀέρι, περὶ αὐτὴν δὲ κυκλικῶς στρέφονται οἱ ἀστέρες κατὰ διεύθυνσιν ὁριζοντίαν.

Ἰδιαιτέρως ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ Δημοκρίτου ἡ σύνθεσις τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Δημοκρίτου, ὑλικά, ἐξ ἀτόμων συγκείμενα, ἀλλὰ τὰ ψυχικὰ ἄτομα, λεπτότατα καὶ στρογγύλα ὡς τὰ τοῦ πυρὸς ἄτομα ὄντα, εἶναι πολὺ τιμιώτερα ἢ τὰ τοῦ σώματος. Διὸ καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ εὐγενέστατον καὶ θειότατον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τὰ πυρώδη τῆς ψυχῆς ἄτομα ἐξαπλούμενα καθ' ὅλον τὸ σῶμα ζωογονοῦν καὶ κινοῦν αὐτό· τὸ πῦρ δὲ τοῦτο τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ αἰτία οὐ μόνον τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς νοήσεως. Ἐκ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως προέρχεται ἡ νόησις, διὸ καὶ ἐταύτιζεν ὁ Δημόκριτος τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἀναξαγόραν, ὅστις τὸν νοῦν διέκρινε τῆς ψυχῆς. Ἀλλ' ἂν καὶ οὕτως ἐταύτιζεν ὁ Δημόκριτος τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχήν, παρεδέχετο δ' ὅμως, ὅτι μόνον ἡ νόησις παρέχει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων γνῶσιν (γνώμη γνησίη), ἐνῷ ἡ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντίληψις πολλάκις ἀπατᾷ ἡμᾶς (γνώμη σκοτίη). Διὸ καὶ ἐφρόνει ὁ Δημόκριτος, ὅτι ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῷ βίῳ μεγάλην ἔχει ἀξίαν διὰ τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἡ ἀνύψωσις αὐτοῦ ὑπὲρ τὸ κατ' αἴσθησιν. Ἡ δὲ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις τῶν ἐκτὸς τῆς ψυχῆς εὑρισκομένων ἀντικειμένων γίνεται διὰ τῶν ἀπορροῶν, ἤτοι διὰ τῆς ἐπαφῆς τῆς ψυχῆς ἡμῶν πρὸς τὰ ἐκ τῶν ἀντιληπτῶν ἀντικειμένων ἀπορρέοντα εἴδωλα αὐτῶν, ἅτινα διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων εἰσέρχονται εἰς τὸ σῶμα ἡμῶν. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπαφῆς ἐπέρχεται ἀλλοίωσίς τις ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν καὶ οὕτως αὕτη ἀντιλαμβάνεται τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐκτὸς αὐτῆς ἀντικειμένων. Καθ' ὅμοιον τρόπον διὰ τῶν ἀπορροῶν τελεῖται καὶ πᾶσα ἀλληλεπίδρασις καὶ ἀλληλοπάθεια τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, οἷον τοῦ μαγνήτου καὶ τοῦ σιδήρου. Ὅπως δὲ ἐκ σωματικῶν καὶ ψυχικῶν ἀτόμων συνέστη ὁ ἄνθρωπος, ὁ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ σύνθεσιν καλούμενος μικρόκοσμος, ὁμοίως ἐκ τοιούτων σωματικῶν καὶ ψυχικῶν ἀτόμων συνέστη καὶ τὸ σύμπαν, ἤτοι ὁ μέγας κόσμος, τὸν ὁποῖον ὁ Δημόκριτος ἀντελαμβάνετο ὡς ἔμψυχον. Ὅπως δὲ ἄπειρα ἐν τῷ σύμπαντι ὑπάρχουν τὰ σωματικὰ ἄτομα, ὁμοίως ἄπειρα ὑπάρχουν καὶ τὰ ψυχικὰ ἄτομα. Διὰ τοῦτο οὐχὶ εἷς μόνον θεός, ἀλλ' ἄπειροι εἶναι οἱ ἐν τῇ φύσει ὑπάρχοντες θεοί, ὄντα δηλαδὴ ὅμοια μὲν κατὰ τὴν σύνθεσιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀνώτερα αὐτοῦ. Οἱ θεοὶ οὗτοι, ὡς ἀγαθοὶ ἢ κακοὶ δαίμονες, κατοικοῦν ἐν τῷ ἀέρι, διὰ δὲ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπορρεόντων εἰδώλων ἐμφανίζονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἴτε ἐν ὀνείροις, εἴτε ἐν χρησμοῖς καὶ μαντείαις, εἴτε ἐν ἄλλαις διοσημίαις. Κατὰ ταῦτα ἡ περὶ τῆς κοσμογονίας θεωρία τοῦ Δημοκρίτου, ὡς παράγουσα τὸν κόσμον ἐκ μιᾶς μόνον ἀρχῆς, ἐκ τῆς ὕλης τῶν ἀτόμων, διὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ὕλης προερχομένης ἀναγκαίας μηχανικῆς κινήσεως, εἶναι καθαρῶς ἑνιστικὴ ὑλικὴ θεωρία, ὡς τοιαύτη δὲ εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δυϊστικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀναξαγόρου.

Ἠθικὴ τοῦ Δημοκρίτου θεωρία. Ὅπως ἐν τῇ γνωσιολογικῇ του θεωρίᾳ τὴν διανόησιν ἐθεώρει ὁ Δημόκριτος ὡς πολὺ ὑπερτέραν τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ αὐτοῦ θεωρίᾳ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὲρ τὸν αἰσθητικὸν κόσμον, ἤτοι τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου, ἐθεώρει ὡς ἔχοντα πολὺ μεγαλυτέραν ἀξίαν ἢ τὸν κατ' αἴσθησιν βίον. Ὡς ὕψιστον δὲ σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ὑπελάμβανε τὴν σύμμετρον εὐθυμίαν καὶ φαιδρότητα τῆς ψυχῆς (εὐθυμίη, εὐεστώ ἀθαμβίη), οὐχὶ τὴν εὐθυμίαν τὴν ἐκ τῆς κατ' αἴσθησιν ἡδονῆς προερχομένην, ὅπως τινὲς τῶν ἀρχαίων, παρανοήσαντες τὴν διδασκαλίαν τοῦ Δημοκρίτου, ὑπέλαβον, ἀλλὰ τὴν εὐθυμίαν ἐκείνην, «καθ' ἣν γαληνῶς καὶ εὐσταθῶς ἡ ψυχὴ διάγει, ὑπὸ μηδενὸς ταραττομένη φόβου ἢ δεισιδαιμονίας ἢ ἄλλου τινὸς πάθους» (*Διογ. Λαέρτιος*). Ἐξ ὁμοίας, φαίνεται, παρανοήσεως τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς αἰσιοδοξίας τοῦ Δημοκρίτου προῆλθε καὶ ἡ μωρὰ τῶν ἀρχαίων περὶ τοῦ Δημοκρίτου παράδοσις, τὸ πρῶτον παρὰ τῷ Ὁρατίῳ ἀπαντῶσα, καθ' ἣν ὁ Δημόκριτος, ὡς γελῶν διὰ πάντα τὰ ἀνθρώπινα, ἐπωνομάζετο γελασῖνος, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἡράκλειτον, ὅστις διὰ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἔκλαιεν. Ὡς ἀνωτάτην δὲ βαθμῖδα τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου διαγωγῆς ἐθεώρει ὁ Δημόκριτος τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς οὐχὶ ἕνεκα ἀμοιβῆς τινος καὶ ἰδιοτελείας, ἀλλὰ χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρετῆς, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας οὐχὶ ἕνεκα φόβου ἢ δεισιδαιμονίας, ἀλλὰ διότι ἡ ἁμαρτία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἀξία ἀποστροφῆς.

Ἡ ἀτομικὴ θεωρία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἡ ἀνωτέρω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς διατυπωθεῖσα ἀτομικὴ θεωρία, ὅπως ἰδίᾳ ἀνέπτυξεν αὐτὴν ὁ Δημόκριτος, ἐπειρᾶτο ἐν θαυμαστῇ, ὡς εἴδομεν, ἀκολουθίᾳ νὰ λύσῃ πάντα καὶ τῆς κοσμογονίας καὶ τῆς γνωσιολογίας καὶ τῆς ἠθικῆς τὰ προβλήματα. Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη, παρὰ τὴν χρησιμοποίησίν της ὑπὸ τοῦ Ἐπικούρου, ἐπὶ δύο περίπου χιλιετηρίδας παρέμεινεν ἐν ἀφανείᾳ. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἄγγλου φυσιοδίφου Φραγκίσκου Βάκωνος (1561—1626) καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς πολλοὶ τῶν μεγάλων φιλοσόφων καὶ φυσιοδιφῶν ἐγκύψαντες εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀτομικῆς θεωρίας, ὅπως ἰδίᾳ ἀνέπτυξεν αὐτὴν ὁ Δημόκριτος, κατενόησαν τὴν μεγίστην σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἡ θεωρία αὕτη ἔχει διὰ τὰς φυσικὰς ἐν γένει ἐπιστήμας (βλ. ἄτομον, ἀτομικὴ θεωρία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schleiermacher* ü. d. Verzeichn. d. Schrift. Demokrit. Werke Abt. III Bd 2,292.—*Papencord*, De atomic doctr. Berl. 1832 —*Lange* Geschichte d. Materialismus.— *Natorp*, For schungen (Berl. 1884) σ. 164—208 —*Hart*, Zur Seelen—und Erkenntnisslehre des Demokrit. Gymnas. Pr. Müllhausen 1886.—*Bäumker*, Das Problem d. Materie, Münster 1890.—*Natorp*, Die Ethika des Demokritos, Marburg 1893 —*Dyroff* Demokritstudien, Leipzig 1899. —*Löwenstein*, Die Wissenschaf Demokritos und ihr Einflus auf die moderne Naturwis senschaft, Berlin 1914. — *Laue*, de Democriti fragmentis ethicis, Göttinger, 1921.—*Καὶ* αἱ γενικαὶ ἱστορίαι τῆς φιλοσοφίας.
Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

— **Δημόκριτος ὁ *μυσταγωγός***, ἢ ***Ψευδοδημόκριτος*** βλ. Βῶλος. —Β.

— **Δημόκριτος.** Ἀρχαῖος Ἕλλην μουσικὸς ἐκ Χίου, σύγχρονος τοῦ φιλοσόφου Δημοκρίτου κατὰ μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου. Ἀναφέρεται ὡς πρῶτος μετὰ τοῦ συγχρόνου του Θεοξενίδου τοῦ Σιφνίου τάξας ἐπὶ χρώματος (βλ. λ.) τὴν ποίησιν αὐτοῦ. —Π.

— **Δημόκριτος.** Σικυώνιος γλύπτης τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις σχολὴν τοῦ Κριτίου καὶ ἐξειργάσθη πολυάριθμα ἀγάλματα καὶ τινας προτομὰς φιλοσόφων. Ι. Μ. Π.

Δημολᾶς, *Κωνσταντῖνος*. Ἠπειρώτης ὁπλαρχηγός, χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διὰ τὰς πυροτεχνικάς του γνώσεις, τὰς ὁποίας ἀπέκτησεν ἐργαζόμενος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος πλησίον τοῦ Ἕλληνος τὴν καταγωγὴν Γάλλου συνταγματάρχου Νικὸλ (Χατζῆ-Νικολῆ τοῦ Τσεσμελῆ). Ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ Σουλίου ἐπὶ τῆς τελευταίας ἐπιθέσεως τοῦ 1820—1822 ὁ Δημολᾶς ἀνέλαβε τὴν φρουραρχίαν τῆς Ρινιάσας, παραθαλασσίου προμαχῶνος τῆς Λάμαρης, ὅπου ἐπιτυχῶς μετὰ τοῦ Χριστοφόρου Περραιβοῦ διηύθυνε τὴν ἄμυναν ἐναντίον τῶν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐπιθέσεων τῶν τουρκικῶν δυνάμεων. Μετὰ ταῦτα ἀγνοεῖται ἡ τύχη τοῦ Δημολᾶ· φαίνεται ὅτι ἐφονεύθη κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὴν Δυτικὴν Χέρσον Ἑλλάδα. Γ. Δ. Κ.

Δημολέων [*Μυθολ.*]. Εἷς τῶν κενταύρων, ὅστις κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων τοῦ Πειριθόου ἐφόνευσε τὸν Κράντορα. Ὁ Δημολέων ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Πηλέως.

— **Δημολέων.** Ἕλλην πολεμιστής, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Αἰνείου, ὅστις ἔταξεν εἰς ἆθλον τὸν θώρακα αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀγῶνας ταχύτητος τῶν πλοίων του.

— **Δημολέων** *ὁ ἐκ* ***Τρίκκης*** [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Δειμάχου. Μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Αὐτολύκου καὶ Φλογίου συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τῶν Ἀμαζόνων. Ὑπολειφθεὶς παρὰ τὸν Ἅλυν ποταμόν, εὑρέθη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν, τοὺς ὁποίους καὶ ἠκολούθησεν.

— **Δημολέων** *ὁ ἐκ* ***Τροίας***. Υἱὸς τοῦ Ἀντήνορος καὶ τῆς Θεανοῦς, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. —Β.

δημολογιστὴς (ὁ)· ὁ λογιστὴς τοῦ δήμου· ‖ ὑπάλληλος παρὰ τῇ νομαρχίᾳ διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς διαχειρίσεως ἀρχικῶς τῶν δήμων, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν κοινοτήτων. Ἀπὸ τοῦ 1926 ἡ διάκρισις τῶν ὑπαλλήλων τούτων κατηργήθη, ἡ δὲ ὑπηρεσία των διεξάγεται παρὰ τῶν τακτικῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων τοποθετημένων εἰς τὰ λογιστήρια τῶν νομαρχιῶν.

Δημομέλης. Ἀθηναῖος, Παιανιεὺς τὸν δῆμον καὶ συγγενὴς τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους. Οὗτος πρῶτος ὑπεστήριξεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἦτο ἄξιος στεφάνου διὰ τὰς πρὸς τὴν πόλιν ὑπηρεσίας του. ΚΑΨ.

Δημόνησος [*Ἀρχ. Παρ. Γεωρ.*]. Νῆσος τῆς Β Α. τῆς Προποντίδος πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου «περὶ τὴν Χαλκηδόνα, ἀπὸ Δημονήσου τινος· ἔχει δὲ ὁ τόπος Κυανοῦ μέταλλον καὶ χρυσοκόλλης. Καὶ χρυσίον δὲ εὑρίσκεται τίμιον, ὀφθαλμοῦ τε φάρμακον ἐστιν. Ὁ νησιώτης, *Δημονήσιος*». Ταύτας τὰς εἰδήσεις παρέλαβε Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀσφαλῶς παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους (Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων), προσθέτοντες ὅτι εὑρίσκεται αὐτόθι «χαλκὸς κολυμβητὸς» ἐν τῷ θαλασσίῳ βυθῷ καὶ εἰς βάθος δύο ὀργυιῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι «οἱ τὸν χαλκὸν θρύπτοντες ὀξυδερκέστεροι γίνονται καὶ οἱ βλεφαρίδας μὴ ἔχοντες φύουσι». Ἡ ὡς πρὸς τὸν χαλκὸν λεπτομέρεια ἄγει εἰς ταυτισμὸν τῆς *Δημονήσου* πρὸς τὴν σύγχρονον *Χάλκην* (τουρκ. *Χλεϋμπελῆ Ἀντὰ*) ἣν ὅμως Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος ταυτίζων διὰ τὸ πευκόφυτον αὐτῆς, πρὸς τὴν ἀρχαίαν *Πιτυοῦσσαν*, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἀποκλείῃ καὶ τὴν ταυτότητα τῆς ἀρχαίας *Ποτιούσσης* πρὸς τὴν ἐξ ἴσου πευκόφυτον σύγχρονον *Πρίγκηπον* (Κωνσταντινούπολις ΙΙ, 217) ὁπότε καὶ πάλιν ἀπομένει ἡ ταυτότης τῆς *Δημονήσου* πρὸς τὴν *Χάλκην*. *Χαλκῖτιν* ἄλλως τε ὀνομάζουσι τὴν *Δημόνησον* καὶ ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος. Ἡσύχιος ὅμως ὁ Μιλήσιος, τονίζων ὅτι *Δημόνησος* δὲν ἦτο τὸ ὄνομα νήσου, ἀλλὰ τὸ ὄνομα ζεύγους νήσων, ἐν συστάδι θεωρουμένων «Δύο εἰσὶ πρὸς τοῦ Βυζαντίου νῆσοι, κοινῇ μὲν Δημόνησοι λεγόμεναι, ἰδίᾳ δὲ διαλάττουσαι· ἡ μὲν γὰρ *Χαλκῖτις*, ἡ δὲ *Πιτυοῦσα*». Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος, τέλος, τονίζων ὅτι *Δημόνησοι* ἢ *Δαιμόνησοι* ὠνομάζοντο αἱ σύγχρονοι *Πριγκηπόνησοι* πᾶσαι. Δὲν ἀναφέρει ὅμως τὴν πηγήν του ἣν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνεύρωμεν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δημονίκη [*Μυθολ.*]. Ἡρωῒς ἐξ Αἰτωλίας, θυγάτηρ τοῦ Ἀγήνορος, ἀδελφὴ τοῦ Πορθάονος, σύζυγος τοῦ Ἄρεως, μήτηρ τοῦ Εὐήνου, τοῦ Μόλου, τοῦ Πύλου καὶ τοῦ Θεστίου. —Δ.

— **Δημενίκη.** Νεαρὰ κόρη ἐξ Ἐφέσου, ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν ἐπρόδωσε τὴν πατρίδα της. Ὅτε οἱ Γαλάται ἐπολιόρκουν τὴν Ἔφεσον καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ τὴν κυριεύσουν ἀπεφάσισαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν, παρουσιάσθη εἰς αὐτοὺς ἡ Δημονίκη καὶ προέτεινεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν νὰ τὸν βοηθήσῃ, ὅπως καταλάβῃ τὴν πόλιν, ἐὰν ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ὅλα τὰ κοσμήματα, ἅτινα θὰ εὕρισκεν ἐν Ἐφέσῳ. Τῆς συμφωνίας γενομένης ἀποδεκτῆς, ἡ Δημονίκη ἤνοιξε κατὰ τὴν νύκτα μίαν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως. Ὅτε δ' ἐζήτησε τὴν ἀμοιβήν της, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν διέταξε τοὺς στρατιώτας του ὅπως ρίψουν κατὰ τῆς κεφαλῆς της ὅλα τὰ κοσμήματα, ἅτινα εἶχον ἁρπάσει κατὰ τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως, οὕτω δὲ ἡ Δημονίκη εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον. —Β

Δημόνικος. Υἱὸς τοῦ Ἱππονίκου, τύραννος τῶν Κιτιέων, ἀκμάσας περὶ τὸ 394 π. Χ. Ὁ Ἰσοκράτης ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν ἕνα ἐκ τῶν λόγων του.

— **Δημόνικος.** Ποιητὴς τῆς μέσης κωμῳδίας. Διεσώθησαν ὀλίγοι μόνον στίχοι αὐτοῦ ἐκ τῆς κωμῳδίας «Ἀχελώνιον», περιγράφοντες τὴν ἑστίασιν τοῦ ἀδηφάγου Ἡρακλέους. —Β

Δημόνοος. Πατὴρ τοῦ Πενθύλου, στρατηγοῦ τῶν Παφίων τῆς Κύπρου, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου. Ἡγούμενος δώδεκα πολεμικῶν σκαφῶν, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκστρατείαν ὑπὸ τὸν Ξέρξην. Τὰ πλοῖα αὐτοῦ κατεστράφησαν, οὗτος δὲ συλληφθεὶς παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐστάλη δέσμιος εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. —Β.

δημοποίητος (ὁ)· ὁ γενόμενος πολίτης, ὁ ἐγγραφεὶς εἰς τοὺς δημότας τόπου τινός.

— [*Ἀρχ.*] Ἐκαλοῦντο *δημοποίητοι* (ἐν. πολῖται) ἐν Ἀθήναις οἱ ἐκ πολιτογραφήσεως πολῖται, ἄλλως «ποιητοί». Ἦσαν ξένοι, μέτοικοι, ἀπελεύθεροι ἢ δοῦλοι, εὐεργετήσαντες τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ τοῦτο λαβόντες τὴν «δωρεὰν τῆς πολιτείας»

Digitized by Google

(=πολιτικὰ δικαιώματα) διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου. Ἡ «δωρεὰ τῆς πολιτείας» δὲν ὑπεχρέου τὸν δι' αὐτῆς τιμηθέντα ν' ἀρνηθῇ τὴν προτέραν αὐτοῦ πατρίδα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἰσχύουσαν μέχρι σήμερον, καθ' ἣν δὲν δύναταί τις νὰ ἔχῃ πλείονας τῆς μιᾶς πατρίδας. Οὕτω πολλοὶ Ρωμαῖοι μεταλαβόντες τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ χρηματίσαντες δικασταὶ καὶ ἀρεοπαγῖται δὲν ἔπαυσαν ὄντες διὰ τοῦτο cives Romani.

α) *Ἱστορία.* Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἡ δωρεὰ τῆς πολιτείας ἐγίνετο μετὰ φειδοῦς καὶ εἰς περιστάσεις ἐξαιρετικῆς εὐεργεσίας. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς ἐγίνετο κατάχρησις τῆς τιμητικῆς ταύτης διακρίσεως, ὥστε Ἀριστόνικος ὁ Καρύστιος ἐγένετο πολίτης, μόνον διότι ἦτο ἐπιδέξιος σφαιριστής. Ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ περὶ εἰρήνης λόγῳ του (355 π. Χ.) ψέγει τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι παρέχουν τὴν πολιτείαν μετὰ πλείονος εὐκολίας ἢ οἱ Τριβαλλοὶ καὶ Λευκανοί, ὁ δὲ Δημοσθένης ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους λόγῳ του (352 π. Χ.) λέγει, ὅτι μεταξὺ τῶν ἤδη δημοποιήτων ὑπάρχουν οἱ βλάψαντες τὴν πόλιν περισσότερον τῶν δεδηλωμένων πολεμίων.

Ἐνίοτε ἐγίνετο καὶ κατὰ μάζας πολιτογράφησις ξένων. Οὕτω κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Θησεὺς προσεκάλεσε πάντοθεν κατοίκους εἰς Ἀθήνας, εἰς οὓς ἔδωκε δικαίωμα πολίτου. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς δὲ χρόνους ὁ Κλεισθένης, ἐξορίσας τοὺς Πεισιστρατίδας μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν, ἐζήτησε ν' ἀναπληρώσῃ τὰ δημιουργηθέντα κενὰ διὰ τῆς ἀθρόας εἰσαγωγῆς εἰς τὰς φυλὰς μετοίκων καὶ ἀπελευθέρων. Ὁμοίως, ὅτε κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, τῷ 427, κατεστράφησαν αἱ Πλαταιαὶ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωσαν εἰς πάντας τοὺς ἐπιζήσαντας Πλαταιεῖς τὸ δικαίωμα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου, ἐγκαταστήσαντες αὐτοὺς ἐν Σκιώνῃ τῆς Παλλήνης. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν τῷ 406 διὰ τοὺς συνναυμαχήσαντας ἐν Ἀργινούσαις δούλους, οὓς ἐγκατέστησαν ἐπίσης ἐν Σκιώνῃ.

β) *Διατυπώσεις τῆς πολιτογραφήσεως* Πρῶτον ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀναγνωρίζουσα τὰς εὐεργεσίας ξένου τινὸς παρεῖχεν εἰς αὐτὸν τὴν δωρεὰν τῆς πολιτείας διὰ ψηφίσματος, ἐν ᾧ ἀνεφέρετο ἡ δικαιολογία τῆς δωρεᾶς. Ἀλλ' ἡ δωρεὰ αὕτη δὲν ἦτο «κυρία», ἂν μὴ ἐπεκυροῦτο εἰς ἐπιοῦσαν «πλήρη» ἐκκλησίαν ἐξ ὑπερεξακισχιλίων πολιτῶν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας. Ἀλλὰ καὶ τούτου γενομένου ἡ δωρεὰ δὲν ἦτο ὁριστική, ἐφόσον ἠδύνατο ὁ βουλόμενος τῶν πολιτῶν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσιν αὐτῆς διὰ τῆς «γραφῆς παρανόμων», ἀναλαμβάνων ν' ἀποδείξῃ ἐπὶ δικαστηρίου, ὅτι ὁ διὰ ταύτης τιμηθεὶς δὲν ἦτο ἄξιος αὐτῆς ἢ ὅτι παρὰ τοὺς κειμένους νόμους ἐγένετο πολίτης. Ἀπὸ τοῦ τέλους ὅμως τοῦ Δ' αἰῶνος καθιερώθη ἡ τακτικὴ δοκιμασία τῶν «δημοποιήτων» ἐν δικαστηρίῳ ἐκ 501 δικαστῶν, ἣν εἰσῆγον οἱ θεσμοθέται. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ Δ' αἰῶνος ὁ νεοπολίτης ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ὁ ἴδιος τὴν φυλήν, τὸν δῆμον καὶ φρατρίαν, ἐν οἷς ἤθελε νὰ ταχθῇ. Ἐν τοῖς παλαιοτέροις, ὅσον καὶ νεωτέροις ψηφίσμασιν, ἐπαναλαμβάνεται ὁ τύπος: «γράψασθαι φυλῆς καὶ δήμου καὶ φρατρίας, ἧς ἂν βούληται». Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ Δ' αἰῶνος ὁ τύπος οὗτος συμπληροῦται διὰ τῆς φράσεως «ὧν οἱ νόμοι λέγουσιν» ἢ «κατὰ τὸν νόμον», ὅπερ σημαίνει, ὅτι τὸ δικαίωμα ἐκλογῆς φυλῆς, δήμου καὶ φρατρίας περιωρίσθη. Εἶναι ὅμως πολὺ πιθανὸν ὅτι τινὲς τῶν δημοποιήτων ξένων, ὅσοι κυρίως δὲν κατῴκουν ἐν Ἀθήναις καὶ δι' οὓς ἡ δωρεὰ τῆς πολιτείας ἦτο ἁπλῶς τιμητικὸς τίτλος, δὲν ἐνεγράφοντο ἐν δήμῳ καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἐν φρατρίᾳ, ὡς π.χ. οἱ βασιλεῖς τοῦ Βοσπόρου Λεύκων, Σπάρτοκος, Εὔμηλος, Σάτυρος.

Τὸ κείμενον τοῦ ψηφίσματος τῆς «δημοποιήσεως» κατετίθετο εἰς τὸ μητρῷον, ἤτοι τὸ ἀρχεῖον τῆς πόλεως. Ἐνίοτε ὅμως ἐχαράσσετο ἐπὶ πλακὸς καὶ ἀνετίθετο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως δαπάναις τοῦ δημοποιήτου. Οὐχὶ σπανίως ὅμως τὴν δαπάνην τῆς ἀναγραφῆς καὶ ἀναθέσεως ἀνελάμβανε τιμῆς ἕνεκα αὐτὴ ἡ πόλις.

γ) *Πολιτικὰ δίκαια τῶν δημοποιήτων.* Οἱ «δημοποίητοι» ἢ θέσει πολῖται δὲν ἐξωμοιοῦντο ἀμέσως καθ' ὅλα πρὸς τοὺς φύσει πολίτας, ὧν τὰ πολιτικὰ δικαιώματα ἐξεπήγαζον ἐκ τῆς γεννήσεώς των. Οὕτω δὲν ἠδύναντο νὰ ἄρξωσιν ἀρχήν τινα τῶν ἐννέα ἀρχόντων μηδὲ νὰ μετάσχωσιν ἱερωσύνης τινός. Οἱ υἱοὶ ὅμως αὐτῶν, οἱ γεννηθέντες μετὰ τὴν πολιτογράφησιν τοῦ πατρὸς ἐκ γάμου νομίμου, ἤτοι ἐκ μητρὸς ἀστῆς καὶ ἐγγυητῆς, μετεῖχον ἁπάντων τῶν δικαιωμάτων, ἃ εἶχον οἱ γένει πολῖται. Ἂν ὅμως οἱ υἱοὶ εἶχον γεννηθῇ πρὸ τῆς ἀπονομῆς τῆς πολιτείας εἰς τὸν πατέρα, ἐγίνοντο μὲν καὶ οὗτοι πολῖται, ἀλλ' εἶχον ὡς ὁ πατὴρ περιωρισμένα ὡς ἄνω τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Κ. Ι. Β.

Δημόπουλος *(ἀγωνισταί).* — 1) ***Ἀθανάσιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεθώνης. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς γενετείρας του καὶ τοῦ Νεοκάστρου, κατόπιν δὲ ἠκολούθησε τὸν Γεώργιον Μαυρομιχάλην καὶ τῷ 1824 διωρίσθη ταξίαρχος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὑπηρέτησεν ὡς δημόσιος ὑπάλληλος. Ἀπέθανε τῷ 1850. —2) ***Δημήτριος.*** Ἐκ Τριπόλεως. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Σέκκερην, ἐτραυματίσθη εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη καὶ μετέσχε τῆς ἀμύνης κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰμβραήμ. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ἀδὰμ Δούκαν εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν τουρκικῶν κτημάτων τῆς Ἀττικῆς, Βοιωτίας καὶ Εὐβοίας τῷ 1832. — 3) ***Ζήσιμος.*** Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Μακρῆν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὸ Ζαπάντι, ὅπου ἐτραυματίσθη, διακριθεὶς ἐπίσης εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα. Μετασχὼν καὶ τῶν δύο πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου, μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ κατὰ τὴν ἔξοδον. Μεταβὰς μετὰ τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη εἰς Πελοπόννησον, τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς. Μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Καποδιστρίου περιελήφθη εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα καὶ ἔδρασε κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ναυπάκτου. Γ. Δ. Κ.

— **Δημόπουλος,** ***Ἰάκωβος.*** Μοναχὸς τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Βατοπεδίου, γεννηθεὶς ἐν Ἐλατείᾳ (Λοκρίδος) τῷ 1852. Ἐσπούδασεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, τὰ δὲ θεολογικὰ μαθήματα ἐν τῇ τῆς Χάλκης σχολῇ, λαβὼν τὸ πτυχίον τῷ 1879. Ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη εἰργάσθη εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ μονῆς, ὕστερον εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν ὡς ἀρχιδιδάσκαλος καὶ ὡς ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἱερᾶς κοινότητος. Τῷ 1894 ὁ πατριάρχης Νεόφυτος Η' ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μόσχαν ἀντιπρόσωπον τοῦ πατριαρχείου, ἡγούμενον τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πατριαρχικοῦ μετοχίου τοῦ Ἁγίου Σεργίου, ὅπου ἔμενε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1923). Ἐδημοσίευσεν: «Ἐπιτομὴν καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς συνοδικῆς ἐν Μόσχᾳ βιβλιοθήκης» τῷ 1896, καὶ μετ' ὀλίγον «Τὸ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικὸν Σκευοφυλάκιον». Ἐπίσης ἐξέδωκε μικρὰ φυλλάδια: «Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ Χριστιανισμῷ τελειουμένη» καὶ «Βραχέα τινὰ περὶ θεολογίας ὡς ἐπιστήμης», ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον (1888), ἐν Μόσχᾳ τὸ δεύτερον (1898).

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Δημόπουλος,** ***Ἰωάννης.*** Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Ἐγεννήθη τῷ 1840 καὶ ἀπέθανε τῷ 1925. Τῷ 1862 συμμετέσχε τῆς ἐν Ναυπλίῳ ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ τότε βασιλέως Ὄθωνος, κατόπιν δ' ὑπηρέτησεν ἐπὶ συνεχῆ ἔτη εἰς διαφόρους μονάδας πεζικοῦ, τῷ δὲ 1882, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, ἀπετέλεσε μέρος τοῦ στρατοῦ καταλήψεως Θεσσαλίας ὡς διοικητὴς τάγματος πεζικοῦ. Κατὰ τὰ χρονικὰ διαστήματα 1883—1885 καὶ 1886—1889, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, διετέλεσε διοικητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ὑπαξιωματικῶν, σημειώσας χαρακτηριστικὸν σταθμὸν διὰ τὸ σχολεῖον τοῦτο, κατὰ δὲ τὰς συμπλοκὰς τοῦ 1885 συμμετέσχεν ὡς ὑποδιοικητὴς συντάγματος πεζικοῦ. Κατὰ τὰ κατόπιν ἔτη ὑπηρέτησεν ὡς προσωπάρχης τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν (1892), ὡς ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς (1893—1894), ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ ἐν Ἀθήναις 3ου ἀρχηγείου στρατοῦ (1896) Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, διετέλεσε διοικητὴς τῆς 1ης ταξιαρχίας, δράσας λίαν ἐπιτυχῶς, ἰδίᾳ εἰς Φάρσαλα καὶ εἰς Δερβὲν Φοῦρκα Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνακωχῆς διετέλεσε διοικητὴς τῆς 1ης μεραρχίας. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1899—1905 διετέλεσε διοικητὴς τῆς ἐν Λαρίσῃ 1ης μεραρχίας, προαχθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς ὑποστράτηγον, κατὰ δὲ τὸ 1906—1909 διοικητὴς τῆς ἐν Ἀθήναις 2ας μεραρχίας. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1909. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

δημοπρασία (ἡ)· ἡ δημοσίᾳ γινομένη, ἐκποίησις πράγματός τινος, πωλουμένου τελικῶς εἰς τὸν τὰ πλείονα προσφέροντα ἀγοραστὴν (πλειοδοτικὴ δημοπρασία, ἄλλως *πλειστηριασμός*): ἡ πώλησις ἐν ἐλευθέρῳ πλειστηρισμῷ: «ἐπώλησε τὴν περιουσίαν του εἰς τὴν δημοπρασίαν», κοιν. «τοῦ τά 'βγαλαν 'ς τὴ δημοπρασία», ἢ «— σ' τὸ σφυρί» || ἀγορά, ἢ ἀνάθεσις ἔργου, ἐνεργουμένη κατόπιν συναγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν προσφερόντων πρὸς πώλησιν τὸ ζητούμενον εἶδος, ἢ τῶν ἐπιθυμούντων ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου (μειοδοτικὴ δημοπρασία).

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως ἡ ἐνέργεια δημοπρασίας ἐπιβάλλεται εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ ὅταν ἀκόμη ρητῶς δὲν παρακελεύῃ τοῦτο ὁ νόμος, προκειμένου ὅπως τὸ κοινὸν συμβάλλῃ διὰ προσφορᾶς εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου των.

Σκοπὸς τῆς ἐνεργείας ταύτης εἶναι ἡ περιφρούρησις τοῦ δημοσίου συμφέροντος διὰ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ. Ἰδιαίτατα ὅμως ἡ περὶ τὸ σημεῖον τοῦτο εὐαισθησία τῆς ἀρχῆς, ἀφορῶσα κατ' ἀρχὴν τὴν διασφάλισιν τῶν κοινῶν συμφερόντων, ἀποβλέπει συγχρόνως καὶ εἰς τὸ νὰ μὴ φθείρεται ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τὴν χρηστότητα τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας.

Ἀπὸ νομικῆς καθαρῶς ἀπόψεως *δημοπρασία* εἶναι σύμβασις ἀμφοτεροβαρὴς μεταξὺ τοῦ προκηρύσσοντος ταύτην καὶ τοῦ θεματιστοῦ, τελοῦσα ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς μὴ κρείττονος παρ' ἄλλου προσφορᾶς. Ἡ δημοπρασία ἄρχεται διὰ τῆς διακηρύξεως καὶ τελειοῦται διὰ τῆς ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς ἐγκρίσεως τῆς κατακυρώσεως. Ἡ διακήρυξις ἀποτελεῖ πρόσκλησιν εἰς ἄδηλα πρόσωπα πρὸς ὑποβολὴν προσφορῶν, δηλαδὴ καλοῦνται οἱ τρίτοι ὅπως ὑποβάλουν προτάσεις πρὸς καταρτισμὸν συμβάσεως. Ὁ θεματιστὴς προτείνει καὶ ὁ προκηρύσσων δέχεται. Κατ' ἀντίθετον ὅμως γνώμην ἡ διακήρυξις αὐτὴ αὕτη εἶναι πρότασις πρὸς σύναψιν συμβάσεως. Ὁ προκηρύσσων προτείνει καὶ ὁ θεματιστὴς δέχεται. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐκδοχὰς ἡ συμφωνία τελεῖ ὑπὸ τὴν ἀναβλητικὴν αἵρεσιν τῆς μὴ κρείσσονος παρ' ἄλλου προσφορᾶς. Ἐπίρρωσιν τῆς δευτέρας γνώμης ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς τῆς σαφοῦς καὶ ἐπακριβοῦς ὑπὸ τοῦ προκηρύσσοντος τὴν δημοπρασίαν διατυπώσεως τῶν ὅρων της, ἀποτελούσης κατὰ τὴν συνήθη ἐν χρήσει τεχνικὴν ἔκφρασιν ἀληθῆ συγγραφὴν ὑποχρεώσεων. Ἐπεκράτησεν ἐν τούτοις ἡ πρώτη γνώμη, ὡς εὐνοοῦσα μᾶλλον τὸ κοινὸν συμφέρον, τυχοῦσα νομοθετικῆς κυρώσεως ἐν τῷ γερμανικῷ ἀστικῷ κώδικι καὶ υἱοθετουμένη ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ ἀστικοῦ κώδικος.

Ἡ δημοπρασία ἦτο γνωστὴ ἐν τῷ ἀρχαίῳ δικαίῳ, ὑφ' ἣν σχεδὸν μορφὴν καὶ ἔννοιαν σήμερον, ὡς ἐξάγεται ἐκ παλαιῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων. Ι. Κ. Π.

δημοπρατήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου γίνονται αἱ δημοπρασίαι.

— **Δημοπρατηρίου** *πλατεῖα.* Μικρὰ πλατεῖα ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ἑρμοῦ καὶ Αἰόλου, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ χρησιμοποιεῖται ἔτι ὡς τόπος διεξαγωγῆς δημοπρασιῶν.

δημοπρατῶ (*—έω*)· πωλῶ εἰς τὴν δημοπρασίαν, πλειστηριάζω.

δημοπρόβλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ δήμου προβαλλόμενος ἢ προβεβλημένος, ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεχθείς.

Δημοπτόλεμος *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Ὀδυσσεύς. —Β.

δῆμος (ὁ)· (ἀρχ.), ὁ λαὸς ἐν γένει, ὁ πολὺς λαὸς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ὀλίγους, τοὺς ἀρίστους· || ὁ λαὸς ὡς πολιτικὸν συγκρότημα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Βουλήν: «ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου»· || παρὰ Βυζαντ. δῆμοι ἐλέγοντο αἱ δύο ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ φατρίαι τῶν Πρασίνων καὶ Βενέτων· || (νεωτ.), τοπικὴ περιοχὴ ἀποτελοῦσα μικρὰν διοικητικὴν ἑνότητα: «δῆμος Ἀθηναίων, — Βόλου» κτλ.· || συνεκδ. καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου, οἱ δημόται. Παροιμ. «τὰ ἐν οἴκῳ μὴ ἐν δήμῳ», ὅτι δὲν πρέπει νὰ κοινολογοῦνται τὰ ἐν τῷ οἴκῳ συμβαίνοντα.

—[ΑΡΧ.] Οἱ *δῆμοι* ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοπικῶν συνοικισμῶν ὑπῆρχον ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐν Ἀττικῇ, ἀφότου δηλονότι ἀριθμός τις οἰκογενειῶν κατῴκησεν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Οὕτως ἀναφέρονται ἔν τινι νόμῳ τοῦ Σόλωνος, καὶ συνήθως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀντὶ τῆς λέξεως δῆμος γίνεται ἀδιαφόρως χρῆσις τῆς λέξεως *κώμη*. Διὰ τῆς περιφήμου ὅμως μεταρρυθμίσεως τοῦ Κλεισθένους (509 π. Χ.), οἱ δῆμοι κατέστησαν διοικητικαὶ ὀργανώσεις, μὴ ἔχουσαι μὲν κυριαρχικὰ δικαιώματα, πλὴν τοῦ δήμου Ἐλευσινίων, ὅστις ἀπὸ τῶν χρόνων ἴσως τῆς παλαιᾶς του αὐτονομίας εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα, διοικοῦσαι ὅμως αὐτοτελῶς τὰ ἴδια συμφέροντα καὶ πράγματα. Ὁ Κλεισθένης αὐξήσας τὰς τέσσαρας φυλὰς τοῦ Σόλωνος εἰς δέκα, ἀντικατέστησε τὰς φορολογικὸν μόνον σκοπὸν ἐχούσας 48 «ναυκραρίας» διὰ τῶν τοπικῶν δήμων. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἑκάστη φυλὴ διῃρέθη εἰς δέκα δήμους, ἤτοι ὁ ὅλος ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνήρχετο εἰς ἑκατόν, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ προσετέθησαν νέοι δῆμοι, ὥστε κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα ἐγένοντο 174, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Πολέμωνος μνημονευομένην ὑπὸ Στράβωνος (ΙΧ, 396, 6). Τὰ γνωστὰ δ' εἰς ἡμᾶς ὀνόματα δήμων ἀνέρχονται εἰς 156. Κατένειμε δ' ὁ Κλεισθένης εἰς δήμους οὐ μόνον τοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἄστεως, καθώρισε τὰ ἀκριβῆ αὐτῶν ὅρια καὶ ὠνόμασεν αὐτοὺς ἢ ἀπὸ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων, ἃ εἶχον ἤδη, ἢ ἀπὸ τῶν ἐπωνύμων αὐτῶν ἡρώων Τὰ ὀνόματα ταῦτα παρέμειναν τοῦ λοιποῦ ἀμετάβλητα. Ἑκάστου δὲ δήμου προέταξεν ἴδιον ἄρχοντα, τὸν δήμαρχον (βλ. λ.).

Τὸ ὅλον πλῆθος τῶν πολιτῶν ἑκάστου δήμου ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν δημοτῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐγκεκτημένων. Οἱ πρῶτοι ἦσαν οἱ γνήσιοι πολῖται τοῦ δήμου, ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ «ληξιαρχικῷ γραμματείῳ», οἱ δὲ δεύτεροι ἦσαν οἱ κατοικοῦντες μὲν ἐν τῷ δήμῳ, ὄντες ὅμως δημόται ἄλλων δήμων. Οὗτοι δὲν ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ ληξιαρχικῷ γραμματείῳ, κατέβαλλον δὲ ὡρισμένον τέλος (φόρον), τὸ «ἐγκτητικόν», ὡς δικαίωμα διαμονῆς ἢ ἐγκτήσεως ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ δι' αὐτοὺς δήμῳ. Κατὰ ψήφισμα ὅμως τῶν δημοτῶν ἠδύνατο νὰ δοθῇ

Digitized by Google

εἰς αὐτοὺς ἀτέλεια, ἤτοι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ ἐγκτητικοῦ τέλους. Πάντες οἱ δῆμοι δὲν εἶχον τὴν αὐτὴν ἔκτασιν καὶ τὸν αὐτὸν πληθυσμόν. Μεγαλύτερος πάντων ἦτο ὁ δῆμος Ἀχαρνέων, ὅστις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου παρέσχε 300 ὁπλίτας, ἐνῷ ὁ τῶν Ἁλιμουσίων καὶ τῶν Μυρρινουσίων ἦσαν οἱ μικρότεροι. Ἵνα ἔχωσι κῦρος αἱ ἀποφάσεις τῆς «ἀγορᾶς» τῶν Μυρρινουσίων, ἔδει νὰ ὁμοψηφίσωσι τοὐλάχιστον 30 δημόται. Αἱ πρόσοδοι τῶν δήμων ἀπετελοῦντο ἐκ τοῦ ἐγκτητικοῦ τέλους, ἐκ τῆς μισθώσεως τῶν δημοτικῶν κτημάτων (π. χ. θεάτρων), ἰδίᾳ ὅμως ἀγρῶν, καὶ ἐκ τῶν τόκων, τοὺς ὁποίους ἀπέφερον δανειζόμενα τὰ περισσεύματα τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ αἱ ἔκτακτοι «ἀπαρχαί», ἤτοι εἰσφοραὶ τῶν δημοτῶν, εἰς ἃς μετεῖχον καὶ οἱ ἐγκεκτημένοι καὶ οἱ μέτοικοι, κυρίως ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ καλυφθοῦν αἱ μεγάλαι σχετικῶς δαπάναι διὰ τὴν τέλεσιν τῶν δημοτικῶν ἑορτῶν.

Αἱ πρόσοδοι αὗται ἐβάρυνον πάντας, πλουσίους καὶ πτωχούς. Οἱ πλούσιοι ὅμως ἐπὶ πλέον εἶχον τὰς ὑποχρεώσεις τῶν «λειτουργιῶν», ἤτοι τῆς «χορηγίας», τῆς «γυμνασιαρχίας» καὶ τῆς «ἑστιάσεως». Περὶ πάντων τῶν πραγμάτων τοῦ δήμου τὴν «κυρίαν» ψῆφον εἶχεν ἡ ἀγορὰ αὐτοῦ, ἤτοι ἡ συνέλευσις πάντων τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν τῷ ληξιαρχικῷ γραμματείῳ, οἵτινες ἦσαν νόμιμα φυσικὰ ἢ εἰσποιητὰ τέκνα δημοτῶν ἢ ξένοι λαβόντες τὴν δωρεὰν τῆς πολιτείας (βλ. λ. δημοποίητος) καὶ ἐγγραφέντες κατ' ἰδίαν αὐτῶν ἐκλογὴν ἐν τῷ δήμῳ. Ἡ ἐγγραφὴ τῶν νέων δημοτῶν ἐγίνετο ἅπαξ τοῦ ἔτους, πιθανῶς κατὰ τὸν πρῶτον ἢ τελευταῖον μῆνα τοῦ ἀττικοῦ ἡμερολογίου. Ἐνώπιον τῆς ἀγορᾶς ὁ πατὴρ ἢ ὁ κύριος αὐτοῦ (ὁ πλησιέστερος αὐτῶν συγγενὴς) εἰσῆγε τὸν συμπληρώσαντα τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας του νέον, εὐθὺς δ' ἐνένετο ἡ «δοκιμασία» αὐτοῦ, ἤτοι ἡ ἐξέλεγξις, ἂν ἦτο γόνος νομίμου γάμου ἢ νομίμως εἰσποιητὸς υἱὸς καὶ περὶ τούτου ἐμαρτύρουν οἱ φράτορες καὶ τὸ ὑπ' αὐτῶν φυλασσόμενον «φρατερικὸν γραμματεῖον»· ἐπίσης ἐγίνετο καὶ ἡ ἐξέλεγξις τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτο ἐγίνετο μυστικὴ ψηφοφορία τῶν δημοτῶν, τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα, ἂν ἦτο εὐνοϊκὸν διὰ τὸν αἰτοῦντα, ἐνεγράφετο ἐν τῷ ληξιαρχικῷ γραμματείῳ καὶ τοῦ λοιποῦ ἠδύνατο οὗτος νὰ μετέχῃ τῆς ἀγορᾶς. Ἂν ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο δυσμενές, ὁ ἀπορριφθεὶς ἠδύνατο νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον τῶν Ἡλιαστῶν καὶ ἐὰν τὸ δικαστήριον ἐπεκύρου τὴν ψῆφον τῶν δημοτῶν, ὁ αἰτῶν ἐπωλεῖτο ὡς δοῦλος· τοὐλάχιστον τοῦτο συνέβαινεν ὁσάκις, κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ἐξηλέγχοντο τὰ ληξιαρχικὰ γραμματεῖα ἂν κατὰ τὸν νόμον ἐγένετο ἡ ἐγγραφὴ τῶν δημοτῶν, ἵνα ἐκβληθῶσιν οἱ παρέγγραπτοι, ἢ ὁσάκις δι' οἱονδήποτε λόγον τὰ ληξιαρχικὰ γραμματεῖα συνέβαινε ν' ἀπολεσθῶσι καὶ ἀπῃτεῖτο σύνταξις νέων. Τὰ καθήκοντα ταῦτα τῆς ἀγορᾶς ἦσαν δικαστικά· τῆς αὐτῆς φύσεως ἦτο καὶ ἡ κρίσις τῶν εὐθυνῶν τῶν ἀρχόντων τοῦ δήμου κτλ. Διοικητικὰ δὲ καθήκοντα αὐτῆς ἦσαν τὸ ν' ἀπονέμῃ στεφάνους, προεδρίας καὶ ἀτελείας, νὰ ὁρίζῃ τοὺς ὅρους μισθώσεως τῶν δημοτικῶν κτημάτων, νὰ δίδῃ ἐκ τῶν ἐτησίων προσόδων τοῦ δήμου χρήματα δι' ὡρισμένας δαπάνας, νὰ διαγράφῃ τὰ καθήκοντα τῶν ἀρχόντων καὶ νὰ κανονίζῃ τὰ τῆς διοικήσεως τῶν δημοτικῶν χρημάτων. Ἐπίσης ἡ ἀγορὰ ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας τοῦ δήμου. Πλὴν τοῦ δημάρχου, τὸν ὁποῖον εἶχον πάντες οἱ δῆμοι, ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι κατώτεροι ἄρχοντες (ταμίαι, λογισταί, εὔθυνοι, κήρυκες). Ἐν τισι δήμοις ἀναφέρονται «ὁρισταί» (ἐν Πειραιεῖ καὶ Σουνίῳ), ὧν τὰ καθήκοντα εἶναι ἄγνωστα, «μεράρχαι» (ἐν δήμῳ Ἀθμονέων), ἤτοι ἐπιμεληταὶ θυσιῶν, «ἱεροποιοὶ» καὶ δύο «σωφρονισταὶ» (ἐν δήμῳ Αἰξωνέων). Ἕκαστος δῆμος εἶχε τὰς τοπικὰς αὐτοῦ λατρείας (τὰ «ἱερὰ δημοτικά»), διαφόρους τῶν τῆς ὅλης πόλεως («ἱερὰ δημοτελῆ»). Σπουδαιοτέρα αὐτῶν τῶν λατρειῶν ἦτο ἡ τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος, ὅστις συνεκέντρου τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς μύθους ἑκάστου δήμου.

Ὁ δῆμος ἐν τῇ θρησκείᾳ. Ὁ δῆμος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ συνόλου τῶν πολιτῶν, τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ γενικώτερον τῆς πατρίδος, ἔτυχεν εἰδικῆς λατρείας ἐν Ἀθήναις. Ἡ λατρεία ὅμως αὕτη συνεδυάζετο μετὰ τῆς τῶν χαρίτων· οὕτως ἐν ἐπιγραφαῖς τὸ μὲν ἱερὸν τοῦ *δήμου* ἀναφέρεται πάντοτε ὡς «τέμενος τοῦ Δήμου καὶ τῶν Χαρίτων», ὁ δὲ ἱερεὺς αὐτοῦ ὡς «ἱερεὺς τοῦ τε Δήμου καὶ Χαρίτων». Ὁ συνδυασμὸς οὗτος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Δῆμος δὲν ἐλατρεύετο τιμῆς ἕνεκα μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνης («χάριτος»), διότι οἱ θεσμοὶ αὐτοῦ ἐξησφάλιζον τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν αὐτὴν σημασίαν εὐγνωμοσύνης εἶχε καὶ ἡ ὑπὸ Βυζαντίων καὶ Περινθίων ἵδρυσις βωμοῦ «χάριτος καὶ δήμου Ἀθηναίων», ἐπειδὴ οὗτοι τῷ 390 π. Χ. ἔσωσαν τὰς πόλεις αὐτῶν ἀπειλουμένας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου. Ἄγνωστον ὅμως ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο τὸ «τέμενος τοῦ Δήμου καὶ τῶν Χαρίτων». Τοῦτο μόνον εἶναι δεδομένον, ὅτι μετὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν ἐφήβων εἰς τὰ ληξιαρχικὰ γραμματεῖα ἐγίνετο θυσία ἐν τῷ πρυτανείῳ ἐπὶ «τῆς κοινῆς ἑστίας τοῦ δήμου», ἧ μετεῖχε καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ Δήμου καὶ τῶν Χαρίτων, μνημονευόμενος ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς εὐθὺς μετὰ τὸν προϊστάμενον τῆς θυσίας ταύτης κοσμητήν. Διὸ ἐν τῷ ἀκολουθοῦντι ὅρκῳ των οἱ ἔφηβοι ἐπεκαλοῦντο μεταξὺ τῶν μαρτύρων («ἰστόρων») θεῶν καὶ τὰς Χάριτας *Αὐξὼ* καὶ *Ἡγουμένην*.

Ὁ δῆμος ἐν τῇ τέχνῃ. Ὁ Ἀριστοφάνης ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς (εἰς τοὺς «Ἱππῆς») τὸν *Δῆμον* ὡς γέροντα ἀσθενῆ, ὀξύχολον καὶ βαρήκοον, ὃν ἐκμεταλλεύεται διὰ ψευδῶν καὶ κολακειῶν ὁ δοῦλος αὐτοῦ Παφλαγὼν (*Κλέων*). Εἰς τὸ τέλος τῆς κωμῳδίας ὁ Δῆμος ἀπαλλαγεὶς τοῦ Παφλαγόνος ἐπανακτᾷ τὴν προτέραν νεότητα καὶ κάλλος καὶ γίνεται οἷος ἦτο ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μιλτιάδου καὶ Ἀριστείδου. Ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἀναφέρονται πολλαὶ φυσικαὶ καὶ πλαστικαὶ παραστάσεις τοῦ Δήμου ἀπολεσθεῖσαι. Ἐξ αὐτῶν μεγάλην φήμην εἶχεν ὁ πίναξ τοῦ ζωγράφου Παρρασίου τοῦ ἐξ Ἐφέσου, ὅστις, διατρίψας ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἐποίησε Δῆμον, ὃν ἐχαρακτήρισε κατὰ τρόπον γριφώδη, προκαλέσαντα πολλὰς ἀμφιλογίας τῶν ἀρχαιολόγων, Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος (Hist. Nat. 35,69). Ὁμοίως ὁ Εὐφράνωρ ὁ Ἴσθμιος (Δ' αἰὼν) ἐξωγράφησεν ἐπὶ μιᾶς τῶν βραχυτέρων πλευρῶν τῆς ἐν Ἀθήναις στοᾶς τοῦ Διὸς Ἐλευθερίου τὸν Θησέα, τὴν Δημοκρατίαν καὶ τὸν Δῆμον. Γλυπταὶ δὲ παραστάσεις τοῦ Δήμου ὑπῆρχον μία τοῦ Λύσωνος ἐν τῷ βουλευτηρίῳ Ἀθηνῶν, ἓν σύμπλεγμα Διὸς καὶ Δήμου ὑπὸ Λεωχάρους (Δ' αἰὼν) ἐν Πειραιεῖ ὄπισθεν τῆς Μακρᾶς Στοᾶς, ἓν σύμπλεγμα τοῦ Ἀθηναίων Δήμου στεφομένου ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Περίνθου ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου κτλ. Αἱ περισσότεραι τῶν σῳζομένων παραστάσεων τοῦ Δήμου εὑρηνται ἀνάγλυφοι ἐπὶ κεφαλῆς δημοσίων ἐπὶ λίθου ψηφισμάτων (συνθηκῶν συμμαχίας, τιμητικῶν δογμάτων τῆς ἐκκλησίας, δημοσίων λογισμῶν κτλ.). Ἐν αὐτοῖς ὁ Δῆμος παρίσταται ὁτὲ μὲν καθήμενος ἐπὶ βράχου, συμβολίζοντος τὴν Πνύκα, ἢ ἐπὶ ἐδωλίου, ὁτὲ δὲ ὄρθιος καὶ ἐρειδόμενος

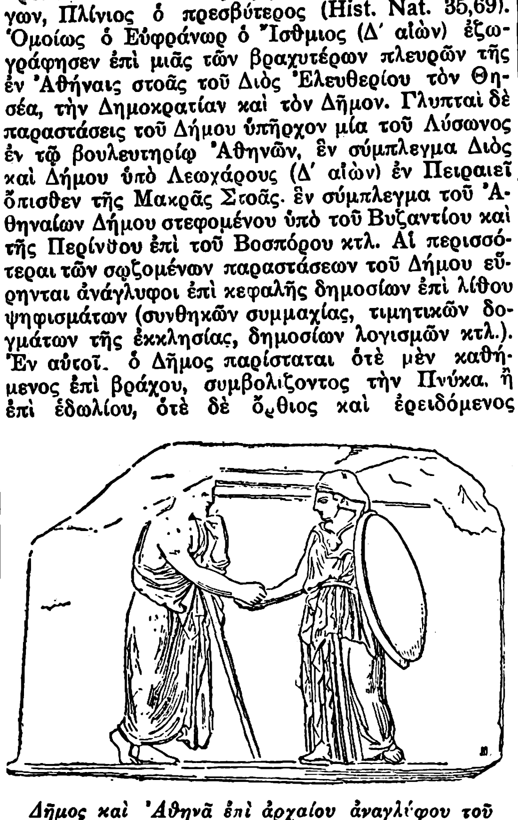

Δῆμος καὶ Ἀθηνᾶ ἐπὶ ἀρχαίου ἀναγλύφου τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ.

ἐπὶ βακτηρίας. Φαίνεται ἀνὴρ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του, πωγωνοφόρος, ἐνίοτε ἐστεμμένος καὶ ἔχων μέρος τοῦ κορμοῦ ἀκάλυπτον. Πλησίον του ἵσταται ἡ Ἀθηνᾶ συνήθως κρατοῦσα αὐτὸν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς· ἐνίοτε ὑπάρχει καὶ τρίτη προσωποποιία, ἡ τῆς πόλεως εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ ψήφισμα. Αἱ μικραὶ αὗται γλυπταὶ σκηναὶ διακρίνονται διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν σεμνότητα τῆς ἐκτελέσεως. Ὁ Δῆμος ἐν αὐταῖς δὲν εἶναι θεότης, ἀλλὰ παράστασις ἀλληγορικὴ τῆς πόλεως. Ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχεν ἱδρυμένον οὐ μακρὰν τῆς ἀγορᾶς κολοσσαῖον ἄγαλμα τοῦ Δήμου, ὡς καὶ ἐν Ῥόδῳ.

Δευτέρα κατηγορία ἀπεικονίσεων τοῦ Δήμου εἶναι αἱ ἐπὶ μολυβδίνων δισκίων, ποικίλης χρήσεως (ἐμπορικῶν σφραγίδων, εἰσιτηρίων θεάτρων ἢ ἀγώνων, κτλ.), ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος, ἔνθα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τοῦ δισκίου παρίσταται ἡ κεφαλὴ τοῦ Δήμου ἐστεμμένη, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας αἱ τρεῖς Χάριτες μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΔΗΜ. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι καὶ αἱ ἐπὶ νομισμάτων ἰδίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ Ῥηγίου καὶ Τάραντος ἀπεικονίσεις τοῦ Δήμου, συνήθεις κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὁπότε ἦσαν λίαν ἀσπασταὶ αἱ ἀλληγορικαὶ παραστάσεις. Μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῶν «θεὸς σύγκλητος», «ἱερὰ βουλή», εὕρηται καὶ «ἱερὸς δῆμος» — οὐδέποτε «θεὸς δῆμος». Τινὲς ἀρχαιολόγοι δέχονται ὅτι καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Κρήτης (Φαιστοῦ, Τυλισσοῦ) ὡς καὶ τῶν ἐπὶ αὐτοκρατορίας νομῶν τῆς Αἰγύπτου ὑπάρχουσι παρόμοιαι παραστάσεις. Κ. Ι.Β.

Μολύβδινον δισκίον φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὸν Δῆμον, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ τὰς Χάριτας.

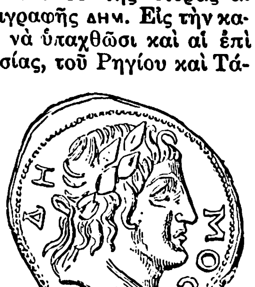

Νομίσματα Λαοδικείας καὶ Ῥηγίου φέροντα ἀνάγλυφον τὸν Δῆμον.

—[ΔΙΟΙΚ.] Ὁ ὀργανικὸς νόμος ΔΝΖ' τῆς 10 Φεβρουαρίου 1912 «Περὶ συστάσεως καὶ διοικήσεως δήμων καὶ κοινοτήτων», δι' οὗ κατελύθη τὸ δημοτικὸν σύστημα τὸ εἰσαχθὲν ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας τῶν Βαυαρῶν διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ 1833, καθιέρωσε διάκρισιν ἐν τῇ ὀργανώσει τῆς ἐκπροσωπήσεως καὶ διοικήσεως μεταξὺ *δήμων* καὶ *κοινοτήτων*, δηλαδὴ μεταξὺ τῶν πόλεων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν κωμοπόλεων καὶ ἀγροτικῶν ἐν γένει συνοικισμῶν.

Δήμους ἀποτελοῦσι κατὰ τὸν νόμον α') αἱ πρωτεύουσαι τῶν νομῶν, β') αἱ πόλεις αἱ ἔχουσαι ἄνω τῶν 10000 κατοίκων. Ἡ ἀναγνώρισις γίνεται διὰ διατάγματος. Ὑπάρχουσι καθ' ὅλον τὸ κράτος 53 δῆμοι, ἤτοι οἱ τῶν πρωτευουσῶν τῶν νομῶν: Ἁγίου Νικολάου (Λασιθίου Κρήτης), Ἀθηναίων Ἀλεξανδρουπόλεως, Ἀργοστολίου, Ἀρταίων, Δράμας, Ἐδέσσης, Ἑρμουπόλεως, Ζακυνθίων, Ἡρακλείου, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, Καβάλλας, Καλαμῶν, Κερκυραίων, Κοζάνης, Κομοτηναίων, Λαμιέων, Λαρίσης, Λιμένος Βαθέος, Μεσολογγίου, Μυτιλήνης, Ναυπλιέων, Πατρέων, Πολυγύρου, Πρεβέζης, Ρεθύμνης, Σερρῶν, Σπαρτιατῶν, Τρικκαίων, Τριπόλεως, Φλωρίνης, Χαλκιδέων, Χανίων, Χίου· καὶ τῶν ἑξῆς πόλεων: Ἀγρινίου, Αἰγίου, Ἀμαλιάδος, Ἄργους, Βερροίας, Βοοντάδων, Γιαννιτσῶν, Διδυμοτείχου, Καρδίτσης, Λαυρεωτικῆς (Λαυρίου), Λετρίνων (Πύργου Ἠλείας), Μεγαρέων, Ναούσης, Ξάνθης, Παγασῶν (Βόλου), Πειραιῶς, Πλωμαρίου, Σουφλίου. Μετὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ κράτους τῆς 15—16 Μαΐου 1928 ἀνεγνωρίσθησαν λόγῳ πληθυσμοῦ ὡς δῆμοι αἱ πόλεις Λεβαδείας, Κατερίνης καὶ Καστορίας, καὶ δι' εἰδικῆς διατάξεως ἡ κοινότης Τήνου, καίτοι μὴ ἔχουσα τὰ κατὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον ὡς ἄνω προσόντα.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν λειτουργίᾳ 53 δήμων ἀνέρχεται κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν εἰς 1,895,459, ἐξ ὧν 955,550 εἶναι ὁ πληθυσμὸς τῶν δήμων Ἀθηναίων, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης.

Χαρακτὴρ καὶ ἀποστολή. Ὁ δῆμος ἔχει διπλοῦν χαρακτῆρα. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποτελεῖ νομικὸν πρόσωπον, ἔχον αὐτοδιοίκησιν τῶν ἰδίων τοπικῶν ὑποθέσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιφέρειαν διοικητικὴν τοῦ κράτους. Ὑπὸ τὴν πρώτην ἰδιότητα, ἔχει περιουσίαν ἰδίαν, ψηφίζει προϋπολογισμόν, εἰσπράττει φόρους, συμβάλλεται, ἀγοράζει, πωλεῖ, εἶναι πιστωτὴς καὶ ὀφειλέτης, ἐκτελεῖ ἔργα, ἱδρύει καὶ διοικεῖ ὑπηρεσίας. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην, τὴν ἐπικρατεστέραν, ἀποτελεῖ, κατὰ τὸ σύνταγμα, τὴν πρώτην βαθμῖδα τῶν ὀργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

Ὑπὸ τὸν δεύτερον χαρακτῆρα ἀποτελεῖ μονάδα τοῦ ὅλου κρατικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐπικουρῶν εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ὅλης διοικητικῆς μηχανῆς διὰ τῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἐπιβαλλομένων διὰ τῆς γενικῆς νομοθεσίας.

Ὄργανα διοικήσεως τοῦ δήμου εἶναι ὁ δήμαρχος, οἱ πάρεδροι, τὸ δημοτικὸν συμβούλιον καὶ ἡ δημαρχιακὴ ἐπιτροπή.

Τὴν ἀποστολὴν τοῦ δήμου ὁρίζει ὡς ἑξῆς ὁ νόμος: «Οἱ δῆμοι ἔχουσι τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ δημοσίου αὐτῶν σκοποῦ ἀπορρεουσῶν ἰδίων τοπικῶν ὑποθέσεων...». Καὶ ὁ περὶ δήμων νόμος τοῦ 1833 περιεῖχεν ὁμοίαν διάταξιν. Περιελαμβάνοντο δὲ κατὰ τὴν νομοθεσίαν ἐκείνην μεταξὺ τῶν καθηκόντων τῶν δήμων λειτουργίαι δημοσίου προορισμοῦ, ὡς ἡ τοπικὴ ἀστυνομία, ἡ ἀγορανομία, ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ ἀγροφυλακή, ἡ ἀνωτέρα διοίκησις τῶν ἐνοριακῶν ναῶν. Ὅλαι αἱ ὑπηρεσίαι αὗται δὲν ἀνήκουν εἰς τοὺς νῦν δήμους. Τοὐναντίον συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κράτη καὶ τῆς Βαλκανικῆς.

Διοικητικὸς ἔλεγχος. Αἱ σύγχρονοι νομοθεσίαι ἔχουσι προαγάγει τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν. Ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ πρωτοβουλία πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν, ἡ διοίκησις τῶν ἰδιαιτέρων τοπικῶν ὑποθέσεων, ἀνετέθη εἰς αἱρετὰ ὄργανα τοῦ λαοῦ μὲ ἀποφασιστικὴν ἁρμοδιότητα, τῶν ὁποίων δηλαδὴ αἱ ἀποφάσεις εἶναι ἀφ' ἑαυτῶν ἐκτελεσταί, μὴ χρῄζουσαι τῆς προηγουμένης ἐγκρίσεως τῆς κρατικῆς διοικήσεως. Δὲν κατηργήθη ὅμως ἐντελῶς ἡ ἐποπτεία τοῦ κράτους. Οἱ δῆμοι εἶναι τμήματα τοῦ ἔθνους, ἡ δὲ ἐναρμόνισις τῆς δράσεως τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον ἐξασφαλίζεται διὰ τοῦ διοικητικοῦ ἐλέγχου. Ἀσκεῖται δὲ οὗτος ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν ὀργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν δήμων καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων αὐτῶν. Ὁ ἐκ τῶν πράξεων ἔλεγχος περιορίζεται, κατ' ἀρχήν, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς νομιμότητος καὶ ὄχι τοῦ περιεχομένου· ἂν τοῦτο εἶναι ὀρθὸν καὶ συμφέρον εἰς τὸν δῆμον, δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἐξετάσῃ ἡ διοικητικὴ ἀρχή.

[Βλ. *Κ. Γεραγᾶ*, Ἑρμηνεία τοῦ νόμου περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων 1929, ὡς καὶ τὴν ἐκεῖ μνημονευομένην βιβλιογραφίαν, ἑλληνικὴν καὶ ξένην.] Κ. ΓΕΡΑΓΑΣ

—[ΛΟΓΙΣΤ.] Αἱ διατάξεις αἱ ῥυθμίζουσαι τὴν διαχείρισιν τῶν δημοτικῶν ἐσόδων καὶ τὰς δα-

Digitized by Google

πάνας τῶν δήμων ἀποτελοῦσι τὸ *λογιστικὸν* αὐτῶν. Αἱ διατάξεις αὗται σκοποῦσι τόσον νὰ προλάβωσι τὰς καταχρήσεις, ὅσον καὶ νὰ περιορίσωσι τὴν διακριτικὴν ἐξουσίαν τῶν τοπικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ οἰκονομικῇ διοικήσει τῶν δήμων. Ὁ προϋπολογισμός, ἡ ταμειακὴ διαχείρισις καὶ ὁ ἀπολογισμὸς εἶναι αἱ κεφαλαιώδεις βάσεις τοῦ ὅλου λογιστικοῦ τούτου συστήματος τῶν δήμων.

Ὁ δήμαρχος ὀφείλει νὰ εἰσαγάγῃ ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ δήμου πρὸς ψήφισιν. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ὑποχρεοῦται, ὅπως μέχρι τῆς πρώτης Μαρτίου περατώσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἐπιόντος ἔτους ἐργασίας του καὶ ἀποστείλῃ τοῦτον εἰς τὸν νομάρχην. Τὸ οἰκονομικὸν ἔτος τῆς δημοτικῆς διαχειρίσεως ἄρχεται τὴν 1 Ἀπριλίου καὶ λήγει τὴν 31 Μαρτίου τοῦ ἑπομένου ἔτους, ἡ δὲ χρῆσις ἄρχεται μαζὶ μὲ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος, παρατείνεται ὅμως ἐπὶ 4 μῆνας ἀπὸ τῆς λήξεως αὐτοῦ. Συνεπῶς ἡ ἐντὸς τῶν ἄνω προθεσμιῶν ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιβάλλεται· ἐξασφαλίζεται δὲ διὰ πειθαρχικῶν διατάξεων, ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τοῦ νομάρχου διαφόρων προστίμων εἰς τὸν δήμαρχον καὶ τοὺς συμβούλους.

Ὁ προϋπολογισμὸς διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, *γενικὸν καὶ εἰδικόν*. Συμφώνως μὲ τὴν διαίρεσιν ταύτην ὡρισμένα ἔσοδα διατίθενται δι' ὡρισμένους σκοπούς. Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη, ὀρθὴ θεωρητικῶς, σήμερον φαινομενικῶς μόνον ὑφίσταται, διότι ἐπετράπη ἡ διάθεσις ἐκ τῶν δι' εἰδικοὺς σκοποὺς εἰσπραττομένων ἐσόδων, ἐφ' ὅσον πλεονάζουν, διὰ τὰς γενικὰς δαπάνας τῶν δήμων. Συνιστᾶται σήμερον καὶ ἐπικρατεῖ εἰς ἄλλα κράτη τὸ σύστημα τῆς τυπικῆς ἑνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν αὐτοδιοικουμένων περιφερειῶν. Ὁ προϋπολογισμὸς ψηφιζόμενος ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου εἶναι ἐκτελεστὸς καὶ δὲν χρῄζει κυρώσεως τοῦ νομάρχου. Οὗτος ἐλέγχει τοῦτον, μόνον ἀπὸ ἀπόψεως νομιμότητος, καὶ δύναται ν' ἀπαγγείλῃ ἀκυρότητα ἐὰν συντρέχῃ λόγος τις (παράβασις νόμου ἢ διατάγματος)· τὸ περιεχόμενον τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ἐξετάζει. Μόνον ἔχει ἐξουσίαν εἴτε αὐτεπαγγέλτως εἴτε τῇ αἰτήσει ἐκλογέως ἢ παντὸς ἐνδιαφερομένου νὰ ἐγγράψῃ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τὰς ὑποχρεωτικὰς δαπάνας, ἐὰν αὗται δὲν ἀνεγράφησαν παρὰ τοῦ συμβουλίου. Ὑποχρεωτικαὶ δαπάναι εἶναι αἱ ὑπὸ τῶν νόμων καὶ αἱ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἐκτελεστῆς ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς δήμους (π. χ. αἱ δαπάναι τῆς διοικήσεως, τὰ ἔξοδα διὰ τὰ χρέη, διὰ τὴν ὑγείαν κτλ.).

Ἐπίσης κατ' ἐξαίρεσιν δύναται ὁ νομάρχης νὰ ἐπιβάλῃ δι' ἀποφάσεώς του νέους φόρους, ἐὰν τὰ ἔσοδα δὲν ἐπαρκέσουν πρὸς κάλυψιν τῶν ὑποχρεωτικῶν δαπανῶν. Τὴν ἄσκησιν ὅμως τῆς τελευταίας ἐξουσίας τοῦ νομάρχου, ἀποτελούσης οὐσιώδη ἐπέμβασιν τῆς διοικήσεως εἰς τὴν διοίκησιν τῶν δήμων, λίαν περιωρισμένως ἐπέτρεψεν ἡ νομολογία τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ νομάρχου ἐπιβαλλουσῶν φορολογίας ἐπιτρέπεται προσφυγὴ εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας.

Ἐὰν συμβῇ ὥστε ἀρχομένου τοῦ νέου οἰκονομικοῦ ἔτους ὁ προϋπολογισμὸς νὰ εἶναι ἐκτελεστός, τότε διὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἰσχύει ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ παρελθόντος ἔτους.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀνήκει εἰς τὸν δήμαρχον. Οὗτος διατάσσει τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐντέλλεται τὴν πληρωμὴν τῶν δαπανῶν, ὑπογράφων τὰ ἐντάλματα, ἐντὸς τῶν χορηγηθεισῶν πιστώσεων παρὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἢ δι' εἰδικῶν ἀποφάσεων τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Πληρωμὴ δαπάνης ἄνευ ἐντάλματος, ἢ δυνάμει ἐντάλματος ἀλλὰ καθ' ὑπέρβασιν πιστώσεως, εὐθύνει τὸν πληρώσαντα δημοτικὸν ταμίαν. Ἐὰν ὅμως πρόκειται περὶ ὑποχρεωτικῆς δαπάνης τοῦ δήμου, ἀναγνωρισθείσης παρὰ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἀπολογισμοῦ, κατὰ τὴν νομολογίαν τοῦ Ἐλ. Συνεδρίου ἀπαλλάσσεται τῆς εὐθύνης ὁ ταμίας (ἀποφ. Ἐλ. Συν. 197 καὶ 256/1927). Ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς χρήσεως ὁ δημοτικὸς ταμίας ὑποβάλλει τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ λήξαντος ἔτους εἰς τὸν δήμαρχον καὶ δημαρχιακὴν ἐπιτροπήν. Ὁ ἀπολογισμὸς ἐξελέγχεται παρὰ τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς ἐντὸς μηνός. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην μαζὶ μὲ τὸν ἀπολογισμὸν ὑποβάλλει ὁ δήμαρχος εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον. Τοῦτο ἐξετάζει τὸν ἀπολογισμὸν καὶ ἐπιφέρει τὰς κρίσεις του, ἀποφαινόμενον καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ὑπέρβασιν τῶν πιστώσεων τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν. Ὁ ἀπολογισμὸς ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς χρήσεως δέον ν' ἀποσταλῇ μεθ' ὅλων τῶν δικαιολογητικῶν εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον πρὸς ἔλεγχον. Ὁ ἀπολογισμὸς ἀποστέλλεται εἰς τὸ Ἐλ. Συνέδριον μετὰ τὴν ἐξέτασίν του παρὰ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Γεραγᾶ*, Ἑρμηνεία τοῦ Νόμου περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων (1929).—*Δ. Σωτηρίου - Θ. Βελλιανίτη*, Κῶδιξ Δημ. καὶ Κοιν. Νομοθεσίας (1925). Πρακτικὰ Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπείας πρὸς σύνταξιν διοικ. Κωδίκων, τ. Β΄ τεῦχος γ΄.

Γ. ΓΡ. Μ.

— [ΔΗΜΟΤ. ΦΟΡΟΛ.] Κατὰ τὸν νόμον ΔΝΖ΄ «περὶ συστάσεως καὶ διοικήσεως δήμων καὶ κοινοτήτων», ὡς οὗτος συνεπληρώθη καὶ ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων νόμων, πόροι τῶν δήμων εἶναι: 1) Αἱ πρόσοδοι τῆς δημοτικῆς περιουσίας. 2) Τὰ πρόστιμα. 3) Τὰ τέλη καὶ δικαιώματα. 4) Οἱ ἔμμεσοι φόροι. 5) Τὰ δυνάμει νόμων χορηγούμενα εἰς τοὺς δήμους ποσοστὰ ἐκ δημοσίων φόρων. 6) Οἱ ἄμεσοι φόροι. 7) Οἱ ἔρανοι. 8) Ἡ προσωπικὴ ἐργασία.

Περιουσίαν, ἐκ κτημάτων, καταστημάτων, ἀγρῶν κλπ., οἱ σύγχρονοι δῆμοι δὲν ἔχουσι σπουδαίαν. Ὥστε πηγὴ ἐσόδων ἀπομένει ἡ φορολογία. Ὡ. κυρίαν δὲ τοιαύτην ὥρισεν ὁ νόμος τὴν ἄμεσον ἐν γένει φορολογίαν, ἀλλ' αἱ σχετικαὶ τοῦ νόμου διατάξεις ἦσαν ἀτελεῖς ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων. Τῷ 1920 ἐγένετο σειρὰ νόμων, δι' ὧν ἐπεδιώχθη διαμόρφωσις πληρεστέρα καὶ μεθοδικωτέρα τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων. Σπουδαιότεροι εἶναι ὁ νόμος 2125 «Περὶ καταργήσεως τῶν εἰσφορῶν τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων διὰ τὰς δαπάνας τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καὶ μεταρρυθμίσεως τῶν νόμων περὶ δημοτικῶν δασμῶν» καὶ ὁ 2435 «Περὶ δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν φόρων».

Τὸ σύστημα ἀκολουθεῖ τὴν φορολογικὴν πολιτικὴν τοῦ νόμου ΔΝΖ΄, ὅστις ἀπέβλεψε πρὸς τὴν ἄμεσον φορολογίαν, ἀποκλείων τὴν ἔμμεσον. Κατὰ τὸν νόμον 2125 τὴν δαπάνην τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἀνελάμβανε τὸ κράτος, παρέχον εἰς τοὺς δήμους παγίως καθορισθεῖσαν ἀποζημίωσιν, καὶ πρὸς κάλυψιν τῆς δαπάνης ταύτης ἐπέβαλεν ἔμμεσον δημοτικὸν φόρον ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων ὠνίων καὶ ἐμπορευμάτων. Ὁ ἴδιος νόμος 2125 ἐπέτρεψε τὴν ὑπὲρ τῶν δήμων ἐπιβολὴν καὶ ἰδίου ἐμμέσου δημοτικοῦ φόρου ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων προϊόντων τῶν μεταφερομένων εἰς αὐτοὺς πρὸς τοπικὴν κατανάλωσιν. Διὰ τοῦ νόμου δὲ 2435 ἐρρυθμίσθησαν τὰ τῆς ἀμέσου δημοτικῆς φορολογίας.

Κατὰ τὰς ἰσχυούσας διατάξεις τὴν δημοτικὴν φορολογίαν ἀποτελοῦσι:

Α΄) *Τέλη καὶ δικαιώματα*: 1) Τέλος ἐπὶ τῶν ἀδειῶν οἰκοδομῶν ἀπὸ $^1/_2$ μέχρι 1 $^1/_4$ τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐκτελουμένων ἔργων ἀναλόγως τῆς τάξεως τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν, πρωτευουσῶν καὶ μή. 2) Τέλος ἐπὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πεζοδρομίων, τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν τῆς πόλεως διὰ τοποθετήσεως καθισμάτων, τραπεζῶν, ἐκθεμάτων καὶ κινητῶν ἐν γένει. Κανονίζεται δι' ἀποφάσεως τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβῇ, προκειμένου περὶ πεζοδρομίων, ἐτησίως τὰς 500 δρχ. κατὰ τ. μ. χώρου. 3) Τέλος ἐπὶ τῶν διαφημίσεων. Κατατάσσεται ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς κατηγορίας, εἰσπράττεται δι' ἐπικολλήσεως κινητοῦ δημοτικοῦ ἐπισήματος, διὰ τὰς σπουδαιοτέρας δὲ βάσει δηλώσεων κανονιζόμενον ἀναλόγως τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς χρησιμοποιουμένης ἐπιφανείας. 4) Τέλος ἐπὶ ἀσκεπῶν ἐν γένει χώρων, καθοριζόμενον κατὰ τρέχον μέτρον προσόψεως τῶν χώρων τούτων ἐπὶ δημοσίας ἢ δημοτικῆς ὁδοῦ, μὴ δυνάμενον δὲ νὰ ὑπερβῇ τὰς 50 δρ. ἐτησίως δι' ἕκαστον μέτρον προσόψεως καὶ τὰς 100 διὰ δήμους πληθυσμοῦ ἄνω τῶν 50 χιλ. κατ. (Ἐδημιουργήθη ἐσχάτως διὰ τοῦ νόμου 4108 ἄρθρ. 36 ἐφ.). 5) Τέλος διαμονῆς παρεπιδημούντων, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἔλαττον τοῦ ἔτους, μέχρι 10% τοῦ καταβαλλομένου μισθώματος· βαρύνει τὸν μισθωτήν. 6) Τέλος ἐπὶ τῶν ξενοδοχείων ὕπνου, πανσιὸν κλπ., μέχρι 500 δρ. ἐτησίως κατὰ κλίνην. 7) Τέλος ἐπὶ τῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τῶν ξενοδοχείων, πανσιὸν κλπ. λογαριασμῶν μέχρι 10% τοῦ ποσοῦ ἑκάστου. 8) Τέλος ἐπὶ τῶν λουομένων εἰς φυσικὰς ἰαματικὰς πηγὰς ἢ εἰς τὴν θάλασσαν μέχρι 10% τοῦ ἀντιτίμου ἑκάστης λούσεως. 9) Σταθμικὰ καὶ μετρικὰ δικαιώματα, διὰ τὴν προαιρετικὴν χρῆσιν τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν τοῦ δήμου, προσδιοριζόμενα ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. 10) Δικαίωμα διὰ τὴν χρησιμοποίησιν δημοσίων καὶ δημοτικῶν τόπων διὰ διαφημίσεις, ἀνεξάρτητον τοῦ τέλους διαφημίσεως. 11) Δικαιώματα σφαγείων καὶ ζωαγορᾶς. 12) Δικαιώματα χρήσεως τῶν βοσκησίμων γαιῶν. 13) Δικαιώματα ἐπὶ τῆς χρήσεως δημοτικοῦ ὕδατος δι' ἄρδευσιν.

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἀνωτέρω δικαιοῦνται οἱ δῆμοι νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν πληρωμὴν τελῶν καὶ δικαιωμάτων διὰ τὴν χρῆσιν δημοτικῶν κτημάτων, ἔργων καὶ ὑπηρεσιῶν. Τὸ ποσοστὸν ὁρίζει τὸ δημοτικὸν συμβούλιον.

Β΄) *Ἔμμεσοι φόροι*: 1) Ἐπιχορήγησις παγία ἐκ τῶν ἀποδόσεων τοῦ ὑπὸ τοῦ κράτους εἰσπραττομένου πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως δημοτικοῦ φόρου ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων 25% τοῦ εἰς μεταλλικὰς δραχμὰς δημοσίου εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ. 2) Φόρος ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων ἐν γένει προϊόντων τῶν μεταφερομένων πρὸς κατανάλωσιν εἰς τοὺς δήμους ἐξ ἄλλων μερῶν τοῦ κράτους, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν διὰ ταχυδρομικῶν δεμάτων, ὁριζόμενος ἐν τῷ ἑκάστοτε ἰσχύοντι δημοτικῷ δασμολογίῳ. 3) Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δημοτικῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων φόρος τῶν ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων ἢ ἐξ ἄλλων μερῶν τοῦ κράτους μεταφερομένων ἀλλοδαπῶν ἐμπορευμάτων, μὴ δυνάμενος νὰ ὑπερβῇ τὰ 4% τῶν ἀντιστοίχων δημοσίων τελῶν εἰς μεταλλικὰς δραχμάς. 4) Φόρος ἐπὶ τοῦ μεταφερομένου ἐξ ἄλλων μερῶν ζύθου. 5) Ἔμμεσοι φόροι ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς διὰ νόμου ἐπιβεβλημένοι, ἰσχύοντες ἐν Ἑπτανήσῳ.

Γ΄) *Ποσοστὰ ἐκ δημοσίων φόρων*: 1) Ἐκ φόρου ὑπερτιμήσεως 30 ἑκατοστὰ ἐκ τοῦ εἰσπραττομένου δημοσίου φόρου. 2) Ἐκ φόρου εἰσοδημάτων ἐκ γαιῶν, πρόσθετα ποσοστὰ 15% τοῦ δημοσίου φόρου. 3) Ἐκ φόρου καπνοῦ εἰς φύλλα, ποσοστὸν ἴσον πρὸς τὰ 20% τοῦ ὑπὸ τοῦ δημοσίου εἰσπραττομένου ἑνιαίου φόρου ἀποδίδεται εἰς τοὺς δήμους καὶ κοινότητας, ἐν οἷς παρήχθη ὁ καπνός.

Δ΄) *Ἄμεσοι φόροι*: 1) *Προαιρετικοὶ πρόσθετοι εἰς τοὺς δημοσίους*. α΄) Ἐπὶ μεταλλείων, ὀρυχείων, λατομείων μέχρι 10% καὶ ἐπὶ τῶν δασικῶν προϊόντων μέχρις 25% τοῦ ἀντιστοίχου δημοσίου φόρου ἢ δικαιώματος. β) Ἐπὶ εἰσοδημάτων ἐξ οἰκοδομῶν καὶ γαιῶν. Ἐπὶ κερδῶν ἐξ ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπὶ ἀμοιβῶν ἐξ ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων. Ἡ δημοτικὴ φορολογία δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 20 ἑκατοστὰ τοῦ δημοσίου φόρου. γ) Ἐπὶ τοῦ ἐλαίου, ἐλαιῶν καὶ ἐλαιωδῶν προϊόντων εἰς ποσοστὸν ἀπὸ 20—40, κατὰ περιφερείας ὁριζομένας ἐν τῷ νόμῳ, τοῦ ἀντιστοίχου δημοσίου φόρου.

2) *Προαιρετικοὶ αὐτοτελεῖς δημοτικοὶ φόροι*: α) Ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ δήμου παραγομένων προϊόντων γῆς ἐν γένει, συμπεριλαμβανομένων τῶν μελισσοκομικῶν, ἐλαιωδῶν, τοῦ γλεύκους, τῶν κουκουλίων, τῆς σταφίδος, τῶν σύκων, πλὴν τῶν δασικῶν προϊόντων καὶ τοῦ καπνοῦ. Ὁ φόρος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 2% τῆς ἀξίας τῆς παραγωγῆς, τὰς δέκα δραχμὰς κατὰ χιλιόλιτρον διὰ τὴν σταφίδα καὶ τὰς δύο κατὰ στατῆρα διὰ τὰ σῦκα. β) Ἐπὶ τῶν βοσκησίμων γαιῶν τῶν νεμομένων ὑπὸ ζῴων τῶν ἰδιοκτητῶν μέχρι 4% τῆς ἀξίας τῆς βοσκῆς. γ) Ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων μεγάλων ζῴων μέχρι 5 δρχ. κατὰ κεφαλὴν διὰ τοὺς ὄνους καὶ μέχρι 10 διὰ τὰ λοιπά. δ) Ἐπὶ τῶν ἰχθύων καὶ λοιπῶν ὑδροβίων μέχρι 0,50 δρχ. κατ' ὀκᾶν, εἰς δὲ τὰς Ν. χώρας μέχρι 10% τῆς ἀξίας. ε) Ἐπὶ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν δήμων παραγομένων παντὸς εἴδους προϊόντων βιομηχανίας, χειροτεχνίας, ζῳοκομίας, γαλακτοκομίας, μεταλλείων, καὶ λατομείων ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἰαματικῶν ἢ μή. Τὸ ποσὸν τῶν φόρων ἐπὶ ἑκάστου προϊόντος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ἐν τῷ ἰσχύοντι ἑκάστοτε δημοτικῷ δασμολογίῳ ὁριζόμενον ποσὸν δημοτικοῦ φόρου. Ἡ βεβαίωσις καὶ εἴσπραξις γίνεται κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἢ τὴν εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κράτους μεταφοράν.

Ε΄) *Ἐκ νόμου παγίως ἐπιβεβλημένοι φόροι*: 1) Ἐπὶ τῶν ἰχθύων ἐξ ἀνοικτῆς θαλάσσης διὰ τὰς Ν χώρας καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, 20% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἁλιευομένων. 2) Ἐπὶ τῶν σφαζομένων ζῴων, αἰγῶν καὶ προβάτων κατὰ κεφαλὴν δρχ. 7,20, βοῶν, ἀγελάδων καὶ βουβάλων δρχ. 21 60, ἐπὶ τῶν χοίρων 18 δρχ., εἰσπραττόμενος ὑπὸ τοῦ δήμου, ἐν ᾧ καταναλίσκονται τὰ σφάγια. 3) Ἐπὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ κλπ. σταφίδος καὶ τῶν σύκων, ἑνιαῖος φόρος εἰσπραττόμενος κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἢ μεταφορὰν ἐντὸς τοῦ κράτους, 25 δρχ. κατὰ χιλιάδα ἑνετικῶν λιτρῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ 10 ἐπὶ τῆς χλωρᾶς, ἐπὶ δὲ τῶν σύκων 2,50 δρχ. κατὰ στατῆρα· αἱ ἐξ αὐτοῦ εἰσπράξεις κατανέμονται κατ' ἔτος ὑπὸ ἐπιτροπῆς εἰς τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας ἀναλόγως τῆς παραγωγῆς ἑκάστου. 4) Ἐπὶ τοῦ ἐλαίου, ἐλαιῶν, καὶ ἐλαιωδῶν προϊόντων ἴσος πρὸς τὸ $^1/_4$ τοῦ δημοσίου φόρου. 5) Ἐπὶ αἰγοπροβάτων εἰς δραχμὴν μίαν καὶ ἐπὶ τῶν χοίρων εἰς δρχ. 3 κατὰ κεφαλήν. 6) Φόρος ἐπιτηδεύματος καὶ ξενογλώσσων ἐπιγραφῶν εἰς τὸ $^1/_{10}$ τοῦ δημοσίου.

Διὰ τοῦ νεαροῦ νόμου 4108 (ἄρθρ. 41) ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς δήμους ἵνα ἐπιβάλλωσι φόρον ἐπὶ παντὸς εἴδους ἐντὸς τῆς περιφερείας αὐτῶν ἀντικειμένου ὑποκειμένου ἢ μὴ εἰς δημόσιον ἄμεσον φόρον ἢ τοιοῦτον καταναλώσεως, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπόκειται τοῦτο εἰς οἱονδήποτε δημοτικὸν φόρον, τέλος ἢ δικαίωμα. Ὁ φόρος οὗτος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἐπὶ μὲν τῶν ὑποκειμένων εἰς δημόσιον φόρον τὸ τέταρτον αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν μὴ ὑποκειμένων εἰς δημόσιον φόρον τὰ δύο ἑκατοστὰ τοῦ ἀκαθαρίστου εἰσοδήματος, ἢ ἐπὶ ἀπροσόδων τὰ δύο χιλιοστὰ τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Ἡ ἀπόφασις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ὑπόκειται εἰς ἔγκρισιν τῶν ὑπουργῶν Οἰκονομικῶν, Ἐσωτερικῶν καὶ Ἐθν. Οἰκονομίας.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐξ ἄλλου ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ δι' εἰδικῶν διατάξεων ἐπιβεβλημένοι τοπικοὶ δημοτικοὶ φόροι ὑπὲρ εἰδικῶν σκοπῶν, ἔργων ἢ ὑπηρεσιῶν.

ΣΤ΄) *Ἔρανοι*. Πλὴν τῶν ἀμέσων φόρων καὶ πρὸς ἐξυπηρέτησιν εἰδικῶν τοπικῶν ἀναγκῶν δύνανται οἱ δῆμοι νὰ ἐπιβάλλωσι καὶ ἀμέσους ἐράνους, γενικοὺς ἢ ἐπὶ ὡρισμένης κατηγορίας φορολογουμένων, οἵτινες ἀμέσως ὠφελοῦνται ἐκ τοῦ ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργου. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐράνου δι' οὐδένα τῶν φορολογουμένων δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς 5,000 δραχμάς.

Digitized by Google

Ζ΄) Προσωπική ἐργασία. Αὐτη δύναται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς κατοίκους μέχρι δέκα ἡμερῶν κατ' ἔτος. Ὑπόκεινται δὲ εἰς ἐργασίαν καὶ τὰ ὑπὸ τῶν κατοίκων κατεχόμενα κτήνη, φορτηγὰ ἢ ἐλάσεως, καὶ τὰ ὀχήματα. Οἱ ὑπόχρεοι εἰς ἐργασίαν δύνανται νὰ καταβάλλωσιν εἰς χρῆμα τὸ ἀντίτιμον αὐτῆς.

Κ. ΓΕΡΑΓΑΣ

— Δήμων *Ἑνώσεις*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ ὡς *Ἑνώσεις πόλεων* εἶναι γνωσταὶ αἱ ὀργανώσεις αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦνται εἴτε ἀπὸ τοὺς δήμους μόνους εἴτε ἀπὸ τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας καὶ γενικῶς ἀπὸ τοὺς ὀργανισμοὺς τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἑκάστης χώρας.

Ἀπὸ τὴν εὐρύτητα τῆς ἀποστολῆς τῶν ὀργανισμῶν τούτων, τεταγμένων νὰ ἀσχολοῦνται διὰ πᾶν ὅ,τι προάγει τὴν φυσικήν, πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐκπροσωπουμένου κοινωνικοῦ συνόλου, καὶ ἀπὸ τὴν ποικιλίαν τῶν μεθόδων ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀσκηθῶσι περὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῶν, προέκυψεν ὡς ἀνάγκη ἡ συνδυασμένη καὶ συστηματικὴ μελέτη τῶν ἐμφανιζομένων πρὸ αὐτῶν ζητημάτων καὶ ἡ δι' αὐτῆς συναγωγὴ συμπερασμάτων, ὧν ἡ καθιέρωσις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ βελτιώσῃ τὴν κοινωφελῆ δρᾶσίν των.

Τὴν τοιαύτην, ἀδύνατον διὰ μεμονωμένους δήμους ἢ κοινότητας, μελέτην τῶν ζητημάτων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως κατέστησαν νοητὴν κατ' ἀρχὰς καὶ ἐπιβεβλημένην κατόπιν αἱ χαρακτηρίζουσαι τὰ ζητήματα ταῦτα, ἀσχέτως οἱωνδήποτε εἰδικῶν συνθηκῶν διὰ τὰς διαφόρους πόλεις (καὶ χώρας ἀκόμη), μεγάλαι ὁμοιότητες. Ἐκ τοῦ οὕτω πως προσδιορισθέντος σκοποῦ τῶν ἑνώσεων τούτων ἀποβαίνει εὐχερὴς καὶ ἡ διαστολὴ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς συνδέσμους δήμων καὶ κοινοτήτων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τοπικῆς περιφερείας, τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις ὡς νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὰς σχετικὰς νομοθεσίας διαφόρων χωρῶν καὶ οἵτινες συνιστῶνται πρὸς ἐκτέλεσιν κοινωφελῶν ἔργων ἢ συντήρησιν ὑπηρεσιῶν καὶ ἱδρυμάτων γενικωτέρας, διὰ τὴν περὶ ἧς ἑκάστοτε πρόκειται περιφέρειαν, χρησιμότητος.

Ἑνώσεις δήμων ἢ κοινοτήτων ἱδρύθησαν ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἐντεῦθεν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ὁπωσδήποτε ἀνεπτυγμένου πολιτισμοῦ χώρας τοῦ κόσμου, καὶ ἀνεγνωρίσθησαν ὡς νομικὰ πρόσωπα εἴτε δι' εἰδικῶν νόμων εἴτε διὰ πράξεων τῆς διοικήσεως ἐκεῖ ὅπου ἡ σύστασίς των ἀπέβαινεν ἐκ τοῦ νόμου δυνατή. Αὗται διοικοῦνται κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ καταστατικοῦ των, τοῦ νόμου μὴ παρεμβαίνοντος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν λειτουργίαν.

Ἕνωσις τῶν Δήμων τῆς Ἑλλάδος. Αὕτη συνεστήθη ἀπὸ τὸ συνελθὸν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς 9 Νοεμβρίου 1927 Α΄ συνέδριον τῶν ἑλλήνων δημάρχων. Σκοπὸν εἰδικώτερον ἔχει «τὴν προαγωγὴν τῆς δημοτικῆς καὶ κοινοτικῆς διοικήσεως, τὴν ἐπαγρύπνισιν ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῶν ὀργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, τὴν διευκόλυνσιν τῆς μεταξὺ αὐτῶν συνεργασίας καὶ τὴν παροχὴν πρὸς αὐτοὺς πάντων τῶν διοικητικῶν, οἰκονομικῶν καὶ τεχνικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν χρήσιμα διὰ τὴν πληρεστέραν ἐπαλήθευσιν τοῦ προορισμοῦ των, τὴν συγκέντρωσιν, κατάταξιν καὶ διανομὴν πληροφοριῶν καὶ στατιστικῶν δεδομένων, τὴν παρακολούθησιν τῆς συγκριτικῆς δημοτικῆς νομοθεσίας καὶ τῆς σχετικῆς νομολογίας, τὴν ἔρευναν τῶν ἐνδιαφερόντων τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας ζητημάτων κλπ».

Ἡ ἕνωσις αὕτη ἑδρεύει ἐν Ἀθήναις καὶ διοικεῖται ἀπὸ τὰ ἑκάστοτε συνέδρια αὐτῆς, τὴν διευθύνουσαν ἐπιτροπὴν καὶ τὸ κεντρικὸν γραφεῖον της. Εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ ἰσχῦον καταστατικόν της συμμετέχουσιν οἱ δῆμοι, οἱ σύνδεσμοι δήμων καὶ κοινοτήτων καὶ αἱ κοινότητες, αἱ ὁποῖαι τυγχάνουσι πρωτεύουσαι ἐπαρχίας. Οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι συνεισφέρουσιν ὑπὲρ αὐτῆς ποσοστὸν 3 ‰ ἐπὶ τῶν τακτικῶν ἐσόδων των.

Διεθνὴς Ἕνωσις τῶν Πόλεων. Ἡ ἀνάγκη τῆς μελέτης τῶν ζητημάτων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῆς συνεργασίας τῶν ὀργανισμῶν της ἔτυχε καὶ διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως, διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀπὸ τοῦ 1913 ἐν Βρυξέλλαις τῆς «Διεθνοῦς Ἑνώσεως τῶν Πόλεων». Τὸ καταστατικὸν αὐτῆς ἐνεκρίθη ἀπὸ τὸ συνελθὸν τότε εἰς Γάνδην τῆς Ὀλλανδίας Α΄ διεθνὲς συνέδριον τῶν πόλεων. Εἰς τὴν ὀργάνωσιν ταύτην συμμετέχουσιν αἱ κατὰ χώρας ἑνώσεις πόλεων, μεμονωμένοι δῆμοι ἢ κοινότητες, σωματεῖα ἐνδιαφερόμενα διὰ τὰ ζητήματα τῶν πόλεων καὶ ἄτομα εἰδικῶς ἀσχολούμενα περὶ τὰ ζητήματα ταῦτα. Αἱ οὕτω πως συνεργαζόμεναι ἐντὸς τῶν κόλπων της πόλεις ἀνέρχονται εἰς 52.000 περίπου, ὁ πληθυσμὸς δὲ αὐτῶν ὑπερβαίνει τὰ 190 ἑκατομμύρια κατοίκων.

Τ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δῆμος. Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Πυριλάμπους, ζήσας κατὰ τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα. Ἐφημίζετο διὰ τὸ ἐξαίσιον κάλλος του, πολλοὶ δὲ τῶν συγχρόνων του ἀνέγραφον, κατὰ τὸν κωμικὸν Ἀριστοφάνη, τὴν φράσιν «Δῆμος καλὸς» εἰς θύρας καὶ τοίχους τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκιῶν· ὑπό τινων ὅμως, ὡς τοῦ Εὐπόλιδος, ἐσκώπτετο ὡς μωρός. Μνεία τοῦ κάλλους τοῦ Δήμου γίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Γοργ. λζ΄ Ο). Ἐπίσης πεφημισμένος ἦτο ὁ οἶκος τοῦ Πυριλάμπους καὶ τοῦ υἱοῦ του Δήμου ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὰ πτηνοτροφεῖά των, εἰς τὰ ὁποῖα ἐτρέφοντο ὡραῖοι ταοί. Εἰς τὸν Δῆμον εἶχε δωρηθῆ ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως, πιθανώτατα ὅτε εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν πατέρα του συμπρεσβευτὴν τοῦ Καλλίου (448 π.Χ.) εἰς τὴν αὐλὴν ἐκείνου, χρυσῆ φιάλη, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει, κατὰ πληροφορίας τοῦ ῥήτορος Λυσίου (ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων 25), ὡς ἐνέχυρον καὶ εἶχε λάβει 16 μνᾶς διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰς δαπάνας του ὡς τριήραρχος, ὅτε ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς Κύπρον.

ΚΑΨ.

Δῆμος (ὁ)· ὑποκορ. τῆς νεωτέρας γλώσσης, κατὰ συγκοπήν, τῶν ὀνομάτων *Δημήτριος* καὶ *Δημοσθένης*.

Δῆμος, *Ἀναστάσιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Προυσοῦ τῆς Εὐρυτανίας, λαβὼν μέρος εἰς πλείστας μάχας καὶ ἀναδειχθεὶς ἀξιωματικός. Κατὰ τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ἐνεκλείσθη μέχρι τέλους ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης.

Ξ. Γ. Μ.

—Δῆμος *ὁ Ζαβερδινός*. Διδάσκαλος τοῦ Γένους, ἐξ ἐκείνων οἵτινες παρεσκεύασαν τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνεγερσίας κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα.

Γ. Δ. Κ.

δημοσθένειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τοῦ Δημοσθένους, ὁ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Δημοσθένους: «δημοσθένειον ὕφος».

Δημοσθένης. Ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἐπιφανέστατος πολιτικὸς τῶν Ἀθηναίων. Ἐγεννήθη τῷ 383 π. Χ. ἐκ πατρὸς Δημοσθένους καὶ μητρὸς Κλεοβούλης, ἦτο δὲ τὸν δῆμον Παιανιεύς. Ὁ πατήρ του ἦτο λίαν εὔπορος, κύριος δύο μεγάλων ἐργαστηρίων, ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν ὁποίων κατεσκευάζοντο ὅπλα, μάχαιραι καὶ σκεύη. Ἡ μήτηρ του εἷλκε τὸ γένος ἐκ Σκυθίας, εἰς τὴν καταγωγὴν δ' αὐτοῦ ταύτην ἀργότερον, ὅτε ὁ ὁμώνυμος τοῦ πατρὸς υἱὸς Δημοσθένης προΐστατο τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Ἀθήναις, ἀνεφέροντο οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ, ὅπως τὸν παραστήσωσιν ὡς παρείσακτον, μὴ ἔχοντα δικαίωμα ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος, ἐπειδὴ οὔτε γνήσιος κἂν Ἕλλην ἦτο, ἀλλὰ ξένος καὶ ἡμιβάρβαρος. Ἔλεγον δέ, ὅτι ὁ πρὸς μητρὸς πάππος Γύλων εἶχεν ἀποβάλει τὰ πολιτικὰ δικαιώματα ἕνεκα προδοσίας καὶ ὅτι ἡ μάμμη αὐτοῦ ἦτο ἀπὸ τοῦ γένους τῶν νομάδων Σκυθῶν (*Αἰσχ.* κατὰ Κτησιφῶντος 171). Ἡ πρώτη τῶν κατηγοριῶν ἀπετέλει καθαρὰν συκοφαντίαν, διότι οὐδεμία ὀφειλὴ ἢ ἄλλη τις ὑποχρέωσις ὠφείλετο πρὸς τὴν πόλιν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γύλωνος. Ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν ἡ κατηγορία βεβαίως ἦτο εὐλογωτέρα, ἀλλὰ παρόμοιαι ἐπιμειξίαι δὲν ἦσαν ἀσυνήθεις τότε. Εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν ὁ Δημοσθένης ἀπώλεσε τὸν πατέρα του, καταλιπόντα περιουσίαν δεκατεσσάρων ταλάντων. Οἱ οἰκειότατοι τῶν φίλων τοῦ οἴκου του εἶχον ὁρισθῆ ὡς ἐπίτροποι ἢ κηδεμόνες· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Θηριππίδης καὶ οἱ ἀνεψιοὶ τοῦ διαθέτου Ἄφοβος καὶ Δημοφῶν, πάντες ἄνδρες εὔποροι, εἰς οὓς ἄλλως τε ὁ θανὼν ἀφῆκεν ἴδια κληροδοτήματα, ὡς ἀμοιβὴν τῆς ἐπιμελείας των κατὰ τὴν κληρονομίαν. Οἱ ἐπίτροποι οὗτοι ἐπωφελήθησαν μὲν μετὰ μεγίστης πλεονεξίας ἅπαντα τὰ παρεχόμενα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς διαθήκης, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐμερίμνησαν νὰ ἐκτελέσωσι καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβον διὰ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς. Παρημέλησαν τὸ ἐργαστήριον, οὗ ἐξέπεσεν οὕτως ἡ ἀξία, διεσπάθισαν τὰ κατατεθειμένα χρήματα καὶ διεχειρίσθησαν τὴν περιουσίαν μετὰ τοιαύτης ἀσυνειδησίας, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ πλεῖστον τῶν κεφαλαίων ἀπωλέσθη. Οἱ ἐπίτροποι ὀχυρούμενοι ὄπισθεν τῆς διαθήκης ἠρνοῦντο νὰ λογοδοτήσωσι καὶ περιεφρόνουν τὰ παράπονα τῆς μητρὸς ἢ τὰς συστάσεις τῶν φίλων, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτῆς τῆς κοινῆς γνώμης τὴν ἀγανάκτησιν.

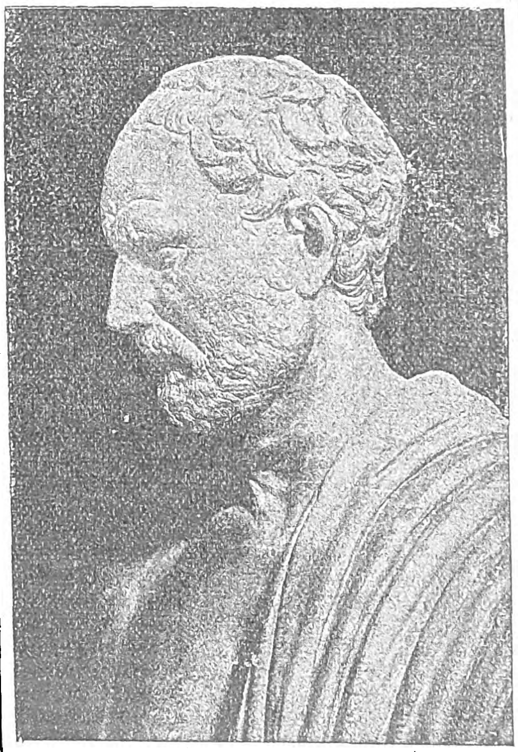

Δημοσθένης.
[Ἐκ τοῦ ἐν Βατικανῷ ἀνδριάντος.]

Ἐν μέσῳ τοιούτου περιβάλλοντος ἐδιδάχθη τὰ τοῦ βίου αὐξανόμενος ὁ νεανίας. Ἐκάθητο ἐν τῷ οἴκῳ παρὰ τῇ μητρὶ καὶ ἀπέφευγε τὰς παιδιὰς τῶν παίδων, οἵτινες τὸν ἐμυκτήριζον ὡς ἀσθενικόν. Ἀλλ' ἐν τῷ ὠχρῷ ἐκείνῳ παιδίῳ ἀνεπτύχθη προώρως θέλησις ἀνδρική. Ἠσχολεῖτο μετὰ ζήλου, ὅπως παιδεύσῃ τὸ πνεῦμα διὰ τῶν ἔργων τῶν μεγάλων συγγραφέων, ὀξύνῃ τὴν διάνοιαν καὶ δεσπόσῃ τῆς γλώσσης, ἵν' ἀποκτήσῃ οὕτω τὰ ὅπλα τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἦτο ἠναγκασμένος νὰ διεξαγάγῃ πρὸς τοὺς νοσφισθέντας τὴν περιουσίαν του. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν εἶχε πρὸ πάντων ἀνάγκην τῆς εὐγλωττίας, ἧς τὴν κραταιὰν ἐπίδρασιν λέγεται κατανοήσας διὰ τυχαίας τινὸς εὐκαιρίας. Ὢν ἀκόμη παῖς, παρέστη εἰς τὴν δίκην τοῦ Καλλιστράτου, κινδυνεύοντος τὸν περὶ ζωῆς ἀγῶνα· εἶδε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν παρισταμένων, τὴν δεινὴν θέσιν τοῦ κατηγορουμένου, καὶ παρέστη ἔπειτα εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου μεταβολὴν τῆς γνώμης τῶν ἡλιαστῶν καὶ τὴν μετὰ τὸ πέρας τῆς δίκης ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς ἡλιαίας δίκην νικητοῦ. Τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο ὑπῆρξε κρίσιμον ἐν τῷ βίῳ τοῦ Δημοσθένους. Ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ ῥήτωρ καὶ ἐνηλικιωθεὶς μετέβη πρὸς τὸν Ἰσαῖον, τὸν ἄριστον γνώστην τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου τῶν Ἀθηναίων. Λέγεται δέ, ὅτι οὐ μόνον εἰς τὴν μελέτην τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπεδόθη μετὰ μεγίστου ζήλου, ἀλλὰ παρέλαβεν αὐτὸν τὸν ῥήτορα εἰς τὸν ἴδιον οἶκον καὶ ὑπεχρέωσεν ἐπὶ ἀμοιβῇ δεκακισχιλίων δραχμῶν ν' ἀφιερωθῇ ὅλος εἰς αὐτόν, ὅπως διὰ τῆς διδασκαλίας ἀποκτήσῃ τελείαν γνῶσιν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ῥητορικῆς τέχνης, χάριν τιμωρίας τῆς ἀδικίας τῶν ἐπιτρόπων τῆς πατρικῆς κληρονομίας. Ὁ πρὸς τοὺς σφετεριστὰς τῆς πατρικῆς κληρονομίας ἀγὼν τοῦ Δημοσθένους διεξήχθη κατὰ διάφορα στάδια. Τὸ πρῶτον ὑπῆρξεν ἡ παρ' αὐτῶν ἀξίωσις εὐθυνῶν καὶ καθολικὴ κατηγορία περὶ τῆς ἐπιτροπείας. Ἔπειτα ἐπεζήτησε λύσιν τῆς διαφορᾶς διὰ διαιτησίας. Ἀλλ' οἱ ἐπίτροποι ἠρνήθησαν ν' ἀποδεχθῶσι καὶ αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος κατασταθέντων διαιτητῶν. Τὸ τρίτον ἔτος μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν ὁ Δημοσθένης ὑπέβαλεν εἰς τὸν πρῶτον ἄρχοντα κατηγορίαν καὶ προέτεινεν ἐν αὐτῇ καθ' ἑκάστου τῶν ἐπιτρόπων ζημίαν 10 ταλάντων. Οἱ ἀντίπαλοί του κατέφευγον διαρκῶς εἰς διαφόρους δόλους, ἵνα περιπλέκωσι τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐξαναγκάσωσι τὸν Δημοσθένη νὰ παραιτηθῇ τῆς δίκης. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἀποδεικτικῶν ἐγγράφων, οὐδ' αὐτῆς τῆς διαθήκης ἐξαιρουμένης, εἶχον ὑπεξαιρεθῆ, καὶ ὁ Δημοσθένης ὑπεβλήθη εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς εὑρέσεως ἀποδείξεων καὶ μαρτύρων πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐν ἀρχῇ ἀξίας τῆς περιουσίας. Κατώρθωσεν ἐν τέλει νὰ ἀποδείξῃ ἀναμφισβητήτως τὴν ἐνοχὴν τῶν ἐπιτρόπων, ἐπιδείξας νομικὰς γνώσεις καὶ ἐμπειρίαν τῶν ῥητορικῶν τεχνασμάτων, ἅτινα εἶχε διδαχθῆ παρὰ τοῦ Ἰσαίου. Σῴζονται δ' οἱ δύο λόγοι, ἡ κατηγορία κατὰ Ἀφόβου καὶ ἡ ἀναίρεσις τῶν ἀντιρρήσεων αὐτοῦ ἀπολογηθέντος. Παρὰ πάντα ταῦτα ὅμως ὁ Δημοσθένης ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς πατρικῆς του κληρονομίας. Κύριον ζήτημα δι' αὐτὸν δὲν ὑπῆρξε τὸ χρῆμα, ἀλλ' ἡ τιμωρία τῆς ἀδικίας, ἡ ἀποκάλυψις τῆς προδοσίας καὶ ἡ ἐπανόρθωσις τῆς τιμῆς τοῦ οἴκου. Ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του ἀφιέρωσεν ἓξ ἔτη, ἀλλ' αἱ δίκαι αὗται ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτὸν ὡς σχολεῖον πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἐνδομυχούσης ἐν αὐτῷ δυνάμεως καὶ ἀπόκτησιν γνώμης καὶ θελήσεως ἀκάμπτου. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του ἀγῶνος συνετέλεσεν, ὥστε νὰ πλησθῇ ὁ Δημοσθένης πεποιθήσεως εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν χρηστότητα, τὴν πεποίθησιν δὲ ταύτην οὐδέποτε πλέον ἀπέβαλε. Ὁ Δημοσθένης ἀφορμώμενος ἀπὸ τῶν ἰδίων καὶ τῶν τοῦ οἴκου προέβαινεν ὁσημέραι εἰς εὐρυτέρους κύκλους ἐνεργείας, τὸ μὲν πρῶτον ὡς λογογράφος ἐν δίκαις ἰδιωτικαῖς, ἔπειτα δὲ ὡς συνήγορος ἐν γραφαῖς δημοσίαις. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξαν τὸ βάθρον ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ἵνα ἀνέλθῃ βαθμιαίως εἰς τὴν λαμπροτάτην βαθμῖδα τῆς ῥητορικῆς καὶ τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν τοῦ ἰθύνοντος τὰ τῆς πόλεως πολιτικοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲν ἦτο ἄμοιρος καὶ ἐμφύτων ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων, διότι καὶ ψυχὴν ζωηρὰν καὶ εὐκόλως συγκινουμένην ἐκέκτητο

Digitized by Google

καὶ εὐγένειαν αἰσθημάτων ἁγνῶν καὶ διάνοιαν ὀξεῖαν εἶχε, καλλιεργηθεῖσαν καὶ ἐκτραφεῖσαν δι' ἐπιμελοῦς καὶ ἐπιπόνου μελέτης τῶν ἔργων τῶν ἐπιφανεστέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Παρὰ πάντα ταῦτα διῆλθε διὰ πολλῶν δοκιμασιῶν καὶ ἀπογοητεύσεων μέχρις οὗ ἀποβῇ τέλειος ῥήτωρ. Τὰ σωματικά του ἐλαττώματα ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε, παρὰ πάσας τὰς ἄλλας φυσικὰς καὶ ἐπικτήτους ἀρετάς του, δὲν τοῦ ἐπέτρεπον ὅπως ἀνέλθῃ ἐκεῖ ὅπου ἐπεδίωκεν. Ἡ φωνή του δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς βαθείας συγκινήσεις τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ πάθος τοῦ λόγου ἀπέβαινε γελοῖον, τοῦ φωνήματος ὄντος βραχέος. Ἐν δὲ τῇ προφορᾷ εἶχέ τι τὸ βατταρίζον, τὸ στόμα αὐτοῦ ἦτο πεπλασμένον ἀπροσφυῶς πρὸς τὸ λέγειν, ἡ δὲ στάσις του ἦτο περιδεὴς καὶ σκαιά. Καὶ τὴν μὲν ψυχὴν εἶχε καρτερικὴν καὶ εὔτολμον, ἐπειδὴ εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ἐν ἑαυτῷ μεγάλης δυνάμεως, ἣν ᾐσθάνετο ἑαυτὸν ὑπόχρεων νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τῶν συμπολιτῶν, εἶχε δὲ ἀκλόνητον συναίσθησιν τοῦ ἰδίου προορισμοῦ, θεωρῶν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου τὸ εὐγενέστατον τῶν σωζομένων ἀγαθῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑπολαμβάνων τὴν εὐαισθησίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου ὡς τὴν ἀρίστην ἰδιότητά του. Ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ σκληρὰς δοκιμασίας. Ὑποκείμενος εἰς ἀλλεπαλλήλους ταπεινώσεις, καθ' ὃν χρόνον κοῦφοι ἀδολέσχαι ἀπεκόμιζον ἀκόπως ἄφθονον εὐδοκίμησιν, καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ πεπτίπτῃ εἰς νέους δισταγμοὺς μήπως ὁ σκοπός, εἰς ὃν ἔτεινε μετὰ συντόνου προσπαθείας, ἀποτύχῃ τυχὸν τέλος ἕνεκεν εὐτελῶν δυσχερειῶν. Πρὸς δὲ τούτοις ἠγωνίζετο μόνος, οἱονεὶ ὢν ξένος πρὸς τοὺς συμπολίτας καὶ ἀναμένων τὰ πάντα ἐξ ἑαυτοῦ. Ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν εὑρέθησαν φίλοι ἀναθαρρύνοντες αὐτὸν διστάζοντα. Πρῶτος δὲ διαγνοὺς ἐν αὐτῷ ῥητορικὴν δεινότητα ὁμοιοτάτην πρὸς τὴν τοῦ Περικλέους λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν Εὔνομος ὁ Θριάσιος· ἄλλοι δέ, οἷος ὁ ὑποκριτὴς Σάτυρος, ἐφείλκυσαν ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν ἀπαγγελίαν ἐλαττώματα. Καὶ ἐπερρώννυε μὲν τὸ στῆθος καὶ τὴν φωνήν, μέγα βοῶν ἐν τῇ ἀναβάσει κρημνῶν ἀποτόμων, ἵνα δὲ μὴ ταράττεται ὑπὸ τοῦ θορύβου τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἀπήγγελλε συχνάκις ἐν τῇ παραλίᾳ, ὁσάκις ἡ θάλασσα ἦτο τεταραγμένη· ἐφοίτα δὲ χάριν διδασκαλίας παρὰ τοὺς δραματικοὺς ὑποκριτάς, εἰ καὶ τοῦτο ἀντετάσσετο εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ὅπως προσλάβῃ ἀξιοπρεπῆ στάσιν τοῦ σώματος, σχήματα κατάλληλα, ὀρθὴν προφορὰν καὶ σύμμετρον ἀναπνοήν. Ἐρωτηθεὶς δέ ποτε, τί τὸ κύριον ἐν τῷ λόγῳ, εἶπεν ἡ ὑπόκρισις τὸ πρῶτον, δεύτερον ἡ ὑπόκρισις καὶ τρίτον ἡ ὑπόκρισις. Ἐνῷ δὲ οἱ προγενέστεροι ῥήτορες ἀγορεύοντες ἵσταντο ψυχροὶ καὶ ἀκίνητοι, τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐντὸς τοῦ ἱματίου ἔχοντες, ὁ Δημοσθένης πρῶτος ἠγόρευσε ζωηρῶς καὶ ἐλευθέρως τὴν χεῖρα κινῶν. Ἡ σιδηρᾶ αὕτη δύναμις, μεθ' ἧς οὗτος ἐπεδίωκε τὸ σκοπούμενον, ἐξήγειρε τὴν κατάπληξιν τῶν συμπολιτῶν. Ἦτο συνάμα λίαν γενναιόδωρος· ἐπροίκιζε θυγατέρας ἀπόρων πολιτῶν, ἀπελύτρωνεν αἰχμαλώτους καὶ τέλος ἐξώπλισε τριήρη, ἐτέλεσε δηλαδὴ μίαν τῶν δαπανηροτάτων λειτουργιῶν τῶν πολιτῶν. Οὕτως ἠναγκάσθη πρὸς πορισμὸν χρημάτων νὰ γράφῃ λόγους.

Ὡς λογογράφος ὁ Δημοσθένης ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀσκήσῃ πρακτικῶς τὴν ῥητορικὴν καὶ νὰ ἐφελκύσῃ ἐπ' αὐτὸν τὴν προσοχὴν τῶν συμπολιτῶν του. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν λόγων, οὓς ἐν ἰδιωτικαῖς ὑποθέσεσιν ἔγραψε, μαρτυρεῖ ὅτι καὶ πολλῆς ἐκτιμήσεως ἀπέλαυε καὶ μεγάλην πελατείαν εἶχε. Δυστυχῶς ἐστερεῖτο τῆς ἐπιβαλλούσης δυνάμεως τῆς ἀπαγγελίας, ὥστε ἐκ τούτου δὲ τοὺς λόγους ἀπήγγελλεν ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὁ κατηγορῶν ἢ ὁ ἀπολογούμενος, μόνον δὲ ἅπαξ παρῆλθεν αὐτὸς ὡς συνήγορος τοῦ Φορμίωνος εἰς τοὺς δικαστὰς καὶ ἐξεφώνησε τὸν ὑπὲρ Φορμίωνος λόγον κατ' Ἀπολλοδώρου. Αἱ δίκαι αὗται, εἰς ἃς ὑπεστήριξε συμπολίτας ἀδικουμένους, τὸν ὠφέλησαν πολλαχῶς· ἀντελήφθη ἀκριβέστερον τὰ ἐλατήρια τὰ διαταράσσοντα τὴν εἰρήνην τοῦ δήμου, δηλαδὴ τὸν στασιασμὸν καὶ τὴν πλεονεξίαν· σύνοιδε τὴν ὁσημέραι αὐξάνουσαν διάστασιν τῶν πενομένων καὶ τῶν πλουσίων, ἥτις, συντελοῦσα εἰς τὴν ἀτοχὴν τοῦ πλήθους ἀπὸ τῆς πολιτείας, συντελεῖ ὥστε οἱ ἑταῖροι φατρίας τινὸς συμπράττοντες νὰ γίνωνται κύριοι τῶν πραγμάτων τῆς πόλεως. Ἠσθάνετο οὕτω τὴν ἀνάγκην ν' ἀντεπεξέλθῃ ἐναντίον τῆς διαφθορᾶς ταύτης τῶν πολιτικῶν ἠθῶν καὶ νὰ πατάξῃ τὰς καταχρήσεις ἐν τῇ διοικήσει τῶν κοινῶν. Ἀλλὰ προτοῦ ἀκόμη ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ δήμου ἀνέλαβεν ὑποθέσεις εἰς τὸ δικαστήριον καὶ τὴν βουλήν, αἵτινες ἥπτοντο τῶν δημοσίων συμφερόντων. Ὁ πρῶτος τοιοῦτος λόγος ἦτο ὁ «Περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας» (359), ὃν εἶπε μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ παρὰ τὴν Πεπάρηθον ναυμαχίᾳ ὑπὲρ ἀγνώστου τινὸς ἀξιοῦντος νὰ λάβῃ κατὰ τὸν νόμον παρὰ τῆς βουλῆς τὸν στέφανον, διότι αὐτὸς πρῶτος παρέσχε τὴν τριήρη πεπληρωμένην καὶ «περιώμισεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ χῶμα». Τὸ ἑπόμενον ἔτος περιῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα ὡς κατήγορος τοῦ στρατηγοῦ Κηφισοδότου κρινομένου περὶ θανάτου.

Εἰς τὸν ἀμέσως μετὰ ταῦτα χρόνον ἀνήκουσιν οἱ μεγάλοι ἐν πολιτικαῖς δίκαις ἐκφωνηθέντες λόγοι, οὓς ἐδημοσίευσε καὶ ἐν οἷς καταδεικνύει τὰς πολιτικάς του ἀρχὰς γράφων γραφὰς παρανόμων. Τῷ 355 ἔγραψε τοιαύτην γραφὴν ὑπὲρ τοῦ κατηγόρου Διοδώρου κατὰ Ἀνδροτίωνος προτείναντος νὰ στεφανώσωσι τὴν βουλὴν τοὺς πεντακοσίους. Ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ λόγῳ κατέδειξε τὸ παράνομον τῆς γενομένης προτάσεως καὶ τὸ ἀβάσιμον αὐτῆς, διότι ἡ βουλὴ δὲν εἶχεν ἐκπληρώσει τὰς ὑποχρεώσεις της, ἰδίως τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν στόλον· ἀπεκάλυψε συνάμα τὰς ῥαδιουργίας καὶ σκευωρίας, εἰς ἃς προέβαινεν ὁ προτείνας τὴν στεφάνωσιν τῆς βουλῆς, στηριζόμενος εἰς τὰς ἰσχυρὰς αὐτοῦ φιλίας. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Δημοσθένης ἀνέλαβε δευτέραν τινὰ δίκην, ἐν ᾗ παρέστη αὐτὸς ἐν δημοσίᾳ ὑποθέσει ὡς συνήγορος τοῦ Κτησίππου, υἱοῦ τοῦ Χαβρίου, ἐναντίον τοῦ ὑπὸ τοῦ δημαγωγοῦ Λεπτίνου προταθέντος νόμου καταργήσεως πάσης ἀτελείας ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἑορτῶν λειτουργιῶν τῶν πολιτῶν. Ὁ Δημοσθένης κατέδειξε μετ' εὐγλωττίας ἀναδειχθείσης νικηφόρου, τὸ ἀπόβλητον τοῦ νόμου τούτου. Κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀνέλαβε νέον ἀγῶνα κατὰ τοῦ περιβοήτου ἐπὶ κακομηχανίᾳ δημαγωγοῦ Τιμοκράτους, φίλου τοῦ Ἀνδροτίωνος, ὅστις ἐπρότεινεν ἀπροσδοκήτως ψήφισμα περιλαμβάνον ἀξίαν λόγου μεταβολὴν τῶν περὶ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου κειμένων νόμων, ἐπιτρεπομένης τὸ ἑξῆς εἰς αὐτοὺς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς δεσμεύσεως, ἐὰν καταστήσωσιν ἐγγυητάς, ὅτι θὰ ἐκτίσωσι τὸ χρέος ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας.

Διὰ τοῦ πρὸς Λεπτίνην λόγου ηὐτύχησεν ὁ Δημοσθένης νὰ κάμῃ ἔναρξιν τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου καὶ τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων. Ἀλλ' αἱ περιστάσεις ὑφ' ἃς ἤρξατο τῆς πολιτικῆς του δράσεως ἦσαν ἐξόχως δυσμενεῖς διὰ τὰς Ἀθήνας, ἡ δὲ πόλις εἶχεν ὅσον ποτὲ ἀνάγκην ἡγέτου. Οἱ ἀναλαβόντες τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων ἦσαν ἄβουλοι, ἀνίκανοι καὶ ἐστερημένοι δραστηριότητος, ὁ δὲ δῆμος, δεσποζόμενος ὑπὸ διαθέσεων ἀστάτων, ἤγετο καὶ ἐφέρετο κατὰ τὰς διαθέσεις τῆς ἡμέρας. Ἔρως τῆς εὐεστοῦς καὶ τῆς εὐμαρείας, φιλοπροδοσία, ἀντιδημοκρατικαὶ διαθέσεις, μακροθυμία, βραχύτης γνώμης, πολιτικὴ μυωπία καὶ τὸ κράτος τῆς συνηθείας, πάντα ταῦτα ἐστήριζον μὲν τοὺς κρατοῦντας ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' ἀπειργάζοντο μεγάλα δεινὰ κατ' αὐτῆς. Ἡ ὅλη κατάστασις ἦτο κρισιμωτάτη· ὁ μὲν Φωκικὸς πόλεμος ἠπείλει νὰ λάβῃ ὁσημέραι μείζονας διαστάσεις, ὁ Φίλιππος ἦτο ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀμφιπόλεως ἄμεσος πολέμιος τῶν Ἀθηναίων, ὁ δὲ Μαύσσωλλος ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὰς νήσους καὶ ὄπισθεν τοῦ ὠθοῦντο ἀπειλητικὸν τὸ περσικὸν βασίλειον, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως Ἀρταξέρξου Γ', τοῦ ἐπονομαζομένου Ὤχου (359 π. Χ.), ἐπεδίωκε τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀρχαίας ἐν τῇ Μεσογείῳ κυριαρχίας. Ἡ πολεμικὴ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ἦτο λίαν ἀσθενής, τῶν πολιτῶν τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν κοινῶν εἶχεν ἀτονήσει, ἡ ὅλη δὲ κατάστασις τῶν δημοσίων πραγμάτων ἦτο οἰκτροτάτη· ὥστε δικαίως ἐπλήρου τὸν Δημοσθένην αἰσχύνης καὶ ἀγανακτήσεως. Ἀνὴρ ἄλλως τε τῆς ἀδόλου φιλοπατρίας, τῆς ἀδαμάστου θελήσεως, τῆς εὐθύτητος καὶ τῆς πολιτικῆς ὀξυνοίας τοῦ Δημοσθένους, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀσυγκίνητος ἐνώπιον τοιούτων ἀμέσων κινδύνων, ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν. Ἡ προσοχὴ τοῦ ῥήτορος ἐστράφη πρωτίστως εἰς τὴν ὑπόδειξιν τῶν καταλλήλων μέτρων, δι' ὧν ἤθελεν ἐπέλθει διόρθωσις τῶν κακῶς ἐχόντων· ἡ ἀφετηρία ἐξ ἧς ἀφωρμᾶτο ὁ ῥήτωρ ἦτο πολιτικωτάτη καὶ τὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοπουμένου ἀνταπεκρίνοντο κατὰ πάντα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος. Συνάμα ἐπεδίωκε νὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πολιτῶν, νὰ κινήσῃ ἀμέριστον τὸ διαφέρον αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐπικρεμαμένους κατὰ τῆς πόλεως μεγάλους κινδύνους ἐκ τῆς κατακτητικῆς πολιτικῆς τοῦ Φιλίππου, νὰ τοὺς διαφωτίσῃ τέλος τίνων πραγμάτων ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ἂν ἤθελον ν' ἀνορθώσωσι τὴν δόξαν τῶν προγόνων. Διὸ ἐπωφελήθη ἤδη τὴν πρώτην παρουσιασθεῖσαν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐκθέσῃ τὰς ἐλλείψεις τῶν στρατιωτικῶν θεσμῶν καὶ προτείνῃ μεταβολὰς ἀποσκοπούσας εἰς τὴν δικαιοτέραν κατανομὴν τῶν δημοσίων λειτουργιῶν. Πᾶσαι αὗται αἱ προσπάθειαι τοῦ Δημοσθένους ἀποτελοῦν οἱονεὶ τὸ προκαταρκτικὸν στάδιον τῆς ἐναντίον τοῦ Φιλίππου πολιτικῆς του δράσεως. Πρὸς τοῦτο ἐξεφωνήθησαν ὑπ' αὐτοῦ αἱ ἑξῆς δημηγορίαι: 1) Ὁ «Περὶ συμμοριῶν» λόγος (354), δι' οὗ προσεπάθησε ν' ἀποτρέψῃ τὴν πόλιν ἀπὸ ἐπικινδύνων πολεμικῶν περιπετειῶν ἐναντίον τοῦ μεγάλου βασιλέως, εἰς ἃς παρέσυρον αὐτὸν οἱ δημαγωγοί, ὑποδαυλίζοντες τὰς ἀρεστὰς εἰς τὰ πλήθη ἀναμνήσεις τῆς Σαλαμῖνος καὶ τοῦ Μαραθῶνος. Ὁ Δημοσθένης τὸ πρῶτον ἤδη παρήρχετο πρὸ τοῦ δήμου ἄνευ ἑταίρων, ἄνευ φίλων ἰσχυρῶν, ἄνευ τῶν συστάσεων ἀνδρὸς δυνατοῦ καὶ δημοφιλοῦς, διὰ λόγου αὐστηροῦ, δι' οὗ ἀντέταξεν ὁ ῥήτωρ εἰς τὴν ἐνθουσιώδη ἐκείνην ἐξέγερσιν τῆς φιλοπατρίας τὴν ψυχρὰν φωνὴν τῆς συνέσεως, ὑποδείξας πρὸ παντὸς τὴν ἀνάγκην σοβαρᾶς πολεμικῆς παρασκευῆς. Τοιαύτη τακτικὴ πᾶν ἄλλο ἢ εὐνοϊκὴ διὰ τὴν δημοτικότητα τοῦ ῥήτορος ἦτο. Ἀλλ' ἀνὴρ οἷος ἐκεῖνος δὲν ἐκαραδόκει εὐκαιρίας εὐνοϊκὰς εἰς αὐτόν, ὅπως παραστῇ πρὸ τοῦ δήμου, ἀλλ' ὑπήκουσεν ἁπλῶς εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὴν ἐπικίνδυνον ὁρμὴν διὰ νουθεσιῶν. Ἡ δὲ μετ' ἐπιδοκιμασίας ἀποδοχὴ ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ αὐτῆς τῆς ξηρᾶς ἐκθέσεως τῶν προταθέντων διὰ τοῦ λόγου τούτου μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων ἐξηγεῖται μόνον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀνδρικὴ ὡριμότης τοῦ εἰκοσιεννεαετοῦς νεανίου, ἡ ἀπέριττος ἁπλότης, μεθ' ἧς ἐστοχάζετο μόνον τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ σοβαρὰ διανοητικὴ ἐργασία ἡ ἐκ τοῦ λόγου ἐκείνου ἐκφαινομένη δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ἐμποιήσωσιν αἴσθησιν. Συνετέλεσε δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἡ δεινότης τῆς βραχυλογίας, ἣν ὁ Δημοσθένης ἐκ τοῦ δικανικοῦ λόγου μετήγαγεν εἰς τὸν πολιτικόν, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸν ἀντίπαλον, προλαμβάνων πᾶσαν δυνατὴν αὐτοῦ ἀντίρρησιν καὶ κατορθώνων δεξιῶς νὰ καταστήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς γνώμης αὐτοῦ ἰσχυροτέραν καὶ βεβαιοτέραν δι' ἐπιχειρημάτων, εἰς ὧν τὴν δύναμιν καὶ τὴν πειθὼ ὁ ἀκροατὴς ἠναγκάζετο νὰ ὑποκύψῃ. Οὕτω τὸ πρῶτον ἐπῆλθε προσπέλασις τις μεταξὺ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ δήμου· οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανήχθησαν εἰς τὴν ὀρθοφροσύνην ἐκ τῆς κατεχούσης αὐτοὺς ἐπικινδύνου παρανοίας, ὁ δὲ ῥήτωρ ἐνεφορήθη πεποιθήσεως ἐφ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμπολίτας, γινώσκοντας νὰ ἐκτιμῶσιν ἐπαξίως τὰς εἰς αὐτοὺς παρεχομένας ὑπηρεσίας. 2) Ὁ «Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν» λόγος, ὃν ἐξεφώνησε τῷ 353, ὅτε ἦλθον εἰς Ἀθήνας πρέσβεις τῶν τε Σπαρτιατῶν καὶ τῆς Μεγάλης πόλεως, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐστράφησαν οἱ πρῶτοι. Ἀμφότεραι αἱ πρεσβεῖαι εὗρον συνηγόρους ἐν Ἀθήναις, φυσικῷ δὲ τῷ λόγῳ ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδύνατο νὰ σιωπήσῃ, ἀλλὰ προέτρεψε τὸν δῆμον διὰ σαφοῦς καὶ ἁπλοῦ πολιτικοῦ προγράμματος νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ καταστραφῶσιν οἱ Μεγαλοπολῖται, μηδὲ νὰ παρίδωσι τοὺς Λακεδαιμονίους αὐξανομένους, ἀπ' ἐναντίας δὲ πρέπει νὰ ἐπωφεληθῶσι μετὰ προσοχῆς πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὅπως διὰ σθεναρᾶς προστασίας τῶν μικρῶν πόλεων ἀποκτήσωσι τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ προκαλέσωσι τὴν θαρραλέαν προσχώρησιν νέων συμμάχων. Δυστυχῶς δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν δῆμον ὅπως προβῇ εἰς ἀποφάσεις ἀνταποκρινομένας πρὸς τὴν σύνεσιν καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον. Διὸ ἀφέθησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἀκώλυτοι τὰς ἐναντίον τῆς Μεγάλης πόλεως ἐχθρικὰς ἐπιχειρήσεις. 3) Ὁ «Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας» λόγος (351). Ὁ Δημοσθένης ἐπὶ τῇ ἀφίξει πρεσβείας τῶν δημοκρατικῶν τῆς Ῥόδου, ζητούσης τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐπρότεινε χάριν τῶν γενικωτέρων συμφερόντων τῆς πόλεως, ἂν καὶ οἱ Ῥόδιοι δὲν ἦσαν ἄξιοι μεγαλοφροσύνης, νὰ παράσχωσι τὴν αἰτουμένην προστασίαν. Ὁ ῥήτωρ οὕτω πολιτευόμενος ἐπεδίωκε τὴν ἐφαρμογὴν εὐρέος ἐθνικοῦ προγράμματος, συνισταμένου σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς τὴν συνομολόγησιν ἐπωφελῶν καὶ ἐντίμων συμμαχιῶν, ἰδίως μετὰ τῶν νησιωτικῶν πόλεων.

Ἀγῶνες ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ὁ Δημοσθένης διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἀγώνων του κατέλαβεν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰδιάζουσαν θέσιν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ὅμως τούτου σύμπασα ἡ πολιτική του δράσις συνεκεντρώθη ἐναντίον τοῦ ἀπὸ βορρᾶ ἐχθροῦ τῆς πατρίου πόλεως, ὅστις δὲν ἔμελλε νὰ ἡσυχάσῃ, πρὶν ἢ ἐξολοθρεύσῃ τὴν ὑπολειπομένην αὐτῆς δύναμιν καὶ αὐτονομίαν. Ὁ Δημοσθένης εἶχε διαγνώσει καλύτερον παντὸς ἄλλου τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον καὶ ἔβλεπε τὸν πρὸς τὸν Φίλιππον πόλεμον, τὸν ἔτι περιοριζόμενον εἰς χώρας μακρὰν κειμένας, ἐπαγόμενον κατ' αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ὁ ἀγών, ὃν ἀνελάμβανεν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ἦτο μέγας, ἡ δὲ κυρία δυσκολία τοῦ ἔργου ἐνέκειτο εἰς τοῦτο, ὅτι ὤφειλεν οὐ μόνον νὰ ὑποδείξῃ τοὺς πόρους καὶ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβάλῃ τὰς ψυχὰς καὶ ὑψώσῃ πρῶτον τὸ φρόνημα τῶν πολιτῶν. Ὁ Δημοσθένης ὤφειλε νὰ παλαίσῃ κατὰ πρῶτον ἐναντίον ἰσχυρᾶς συμπράξεως ῥοπῶν παντοίων. Καὶ δὴ οἱ περὶ τὸν Εὔβουλον προσεπάθουν παντὶ τρόπῳ ν' ἀποκρύπτωσι τὴν σοβαρότητα τῶν πραγμάτων καὶ ἀποφεύγωσι πάσας τὰς συζητήσεις τὰς δυναμένας νὰ ἐξεγείρωσι τὰ πνεύματα, διότι ἄλλως ἤθελον ἀπολέσει τὴν ἐν τῇ πόλει πολιτικήν των ἰσχύν. Εἰς τὴν τοιαύτην τακτικήν των εὕρισκον βοηθοὺς καὶ ἀντιλήπτορας τοὺς φροντίζοντας κυρίως περὶ τῆς τοῦ βίου εὐμαρείας καὶ τοὺς ὑποθάλποντας τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ νυσταλέου δήμου πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Φιλίππου· εἶχε δὲ ἤδη οὗτος ἐν Ἀθήναις ἄνδρας γνωρίζοντας εἰς αὐτὸν πάντα τὰ τελούμενα ἐν τῇ πόλει, ἀνθρώπους ἀσυνειδήτους, φιλοδόξους, αὐξηθέντας ἀπὸ ἀφανῶν, προδότας, οὓς ἐν τῷ ὑπὲρ

Digitized by Google

τῶν Ροδίων λόγῳ ὑπηνίχθη σαφῶς ὁ Δημοσθένης. Προσήρχοντο δὲ εἰς τούτους ἀρωγοὶ καὶ οἱ ἀντιδρῶντες ἐναντίον τῆς δημοκρατίας καὶ μισοῦντες πᾶσαν συγκίνησιν τοῦ πλήθους καὶ πᾶσαν ἐπίδοσιν τῶν δημοκρατικῶν. Πάντες δὲ οἱ συμμεριζόμενοι τὰς γνώμας τοῦ Ἰσοκράτους ᾐσθάνοντο ἀντιπάθειαν ἐναντίον τῶν προσημαινόντων κινδύνους καὶ κηρυσσόντων, ὅτι ἠπειλεῖτο ἡ ἐλευθερία Αὐτὸς ὁ χρηστὸς Φωκίων ὑπερεμάχει τοῦ φιλειρηνικοῦ προγράμματος καὶ ἦτο ἐκ τῶν κυριωτάτων ἐρεισμάτων τῆς πολιτείας τοῦ Εὐβούλου. Ὁσάκις ἠγγέλλετο εἰς τὰς Ἀθήνας νέα τις βιαιοπραγία τοῦ Φιλίππου, ἐξήπτετο μὲν ἡ ὀργὴ τῶν πολιτῶν καὶ ἐξέπεμπον κεραυνοὺς ἀπειλητικῶν λόγων οἱ δημοκόποι, ἀλλὰ μετὰ τὰς τοιαύτας ἐξάψεις ἐπανήρχετο καὶ πάλιν τελεία ἀτολμία, οἱ δὲ πολῖται ἵσταντο ἄβουλοι θεαταὶ τῆς ἀκαταπονήτου δραστηριότητος τοῦ Φιλίππου, ὅστις ἤδη ἀπὸ τοῦ 357 ἤρξατο καταλαμβάνων τὰς ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι κτήσεις τῶν Ἀθηνῶν, τὴν Ἀμφίπολιν, τὴν Ποτίδαιαν, τὴν Πύδναν, τὴν Μεθώνην. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τὸ ἔαρ τοῦ 351, συζητουμένου πρὸ τοῦ δήμου τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ πρὸς τὸν Μακεδόνα πολέμου, παρῆλθε τὸ βῆμα ὁ Δημοσθένης καὶ ἐξεφώνησε τὸν «α' φιλιππικόν», εἰς τὸν ὁποῖον ἐτόνιζεν ὅτι ὁ χείριστος ἐχθρὸς ὁ ἀπειλῶν τὰς Ἀθήνας δὲν εἶναι ὁ Φίλιππος, ἀλλ' ἡ ἀμέλεια τῶν πολιτῶν, ὅτι πρέπει νὰ παρασκευασθῇ πολεμικὴ δύναμις ἀνάλογος πρὸς τοὺς πόρους τῆς πόλεως. Ὁ λόγος οὗτος συνετάραξε τὰς ψυχὰς τῶν πολιτῶν καὶ ἀνησύχησε τοὺς ὑπνώττοντας ὀπαδοὺς τῆς εἰρηνικῆς πολιτικῆς. Ἅπαντες οἱ περὶ τὸν Εὔβουλον ἡνώθησαν πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ Δημοσθένους, εἷς δ' ἐξ αὐτῶν, ὁ Μειδίας (βλ. λ.), κατήνεγκεν ἐν ἑορτῇ κατὰ τοῦ ῥήτορος, ὄντος χορηγοῦ, κόνδυλον κατὰ πρόσωπον καὶ οὕτως ἐτάραξε τὴν ἑορτήν. Ὁ Δημοσθένης κατήγγειλε τὸν ὑβριστήν, πρὸς τοῦτο δ' ἔγραψε τὸν σῳζόμενον «Κατὰ Μειδίου» λόγον ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων τοῦ ῥήτορος, ὃν δὲν ἀπήγγειλε, διότι, ὡς φαίνεται, συνεβιβάσθη μετ' αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου (351) ὁ Φίλιππος ἐπεχείρησε τὴν κατάληψιν τῆς *Ὀλύνθου*. Ὁ Δημοσθένης διὰ τῶν τριῶν «Ὀλυνθιακῶν», οὓς ἐξεφώνησεν ἠγωνίσθη ματαίως νὰ κινήσῃ τοὺς συμπολίτας του εἰς σωτηρίαν τῆς ὀχυρᾶς πόλεως, ἥτις ἐν τέλει ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φιλοκράτης τότε προέτεινεν εἰρήνην, ὁ Δημοσθένης ὑπεστήριξεν αὐτὴν καὶ ἐχειροτονήθη εἷς τῶν δέκα πρέσβεων, ὅσοι ἐστάλησαν νὰ διαπραγματευθῶσι μετὰ τοῦ Φιλίππου· ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν οὐδένα εἶχεν ὁμόφωνον. Μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις καὶ παρελκύσεις ὑπεγράφη ἡ Φιλοκράτειος *εἰρήνη* (βλ. λ.) τῷ 346. Ὁ Δημοσθένης βεβαίως συνέπραξεν εἰς τὴν εἰρήνην ταύτην, μολονότι διαφωνῶν ἐν παντὶ πρὸς τοὺς συμπρεσβευτὰς καὶ ἐλαχίστην τρέφων ἐλπίδα ὅτι ἦτο δυνατὸν ὁ Φίλιππος νὰ τηρήσῃ τὰ συμπεφωνημένα. Πράγματι πρὸ τῆς παρελεύσεως μηνὸς ὁ Φίλιππος διῆλθε τὰς Θερμοπύλας, ἐκυρίευσε τὴν Φωκίδα καὶ ἠξίωσεν, ὡς ἀνήκων ἤδη εἰς τὴν Ἀμφικτιονίαν, ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔξαλλοι ἐξ ὀργῆς ἤθελον νὰ κηρύξωσι λυθεῖσαν τὴν εἰρήνην· ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἐκφωνήσας τὸν «Περὶ εἰρήνης» λόγον, ἀπέδειξε πόσον ὀλέθριον θὰ ἦτο τοῦτο. Ἡ ἀγανάκτησις κατὰ τῶν πρέσβεων ἦτο φοβερὰ καὶ οἱ ἀντίπαλοι κατῆλθον εἰς δικαστικοὺς ἀγῶνας. Ὁ Τίμαρχος καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Δημοσθένης κατεδίωξαν τὸν Αἰσχίνην διὰ τὸν «Περὶ παραπρεσβείας» λόγον. Ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης, ἀποδείξας τὸν πρῶτον ἑταιρικὸν βίον διάγοντα καὶ συνεπῶς ἄτιμον, κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὴν δίκην, ἥτις ἐγένετο βραδύτερον, τῷ 343. Τοῦ τε Δημοσθένους ἡ κατηγορία καὶ τοῦ Αἰσχίνου ἡ ἀπολογία διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ πρώτου δὲν πείθει ἀναντιλέκτως ὅτι ὁ Αἰσχίνης ἐπρόδωκε τὴν πατρίδα δωροδοκηθείς· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀπηλλάγη τῆς κατηγορίας.

Ὁ Δημοσθένης καταστὰς πλέον ἡγέτης τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, ἐπειρᾶτο πάσῃ δυνάμει νὰ ἀποδείξῃ τὸν Φίλιππον αἴτιον τῆς διαλύσεως τῆς εἰρήνης. Πρὸς τοῦτο ἐξεφώνησε τὸν «β' φιλιππικόν» (342), τὸν «Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ» καὶ τὸν «γ' φιλιππικόν» (341), ὅστις εἶναι ὁ ἄριστος πάντων καὶ δι' οὗ καταγγέλλει πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας τὴν πανουργίαν τοῦ Φιλίππου καὶ ἐκφράζει τὸ προαίσθημα τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς. Τῷ 340 ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος εἰσηγήσει τοῦ Δημοσθένους, κατορθώσαντος ὄχι μόνον νὰ συνδιαλλάξῃ τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τῶν Θηβαίων, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ συμμάχους. Παρὰ πάντα ταῦτα ὁ Φίλιππος κατενίκησεν αὐτούς, ἡ δὲ ἧττα ἐπεσφραγίσθη τελειωτικῶς διὰ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ (βλ. λ.) μάχης (338), εἰς ἣν μετέσχε καὶ ὁ Δημοσθένης. Οἱ Ἀθηναῖοι οὐ μόνον δὲν τὸν ἐθεώρησαν ὑπαίτιον τῶν γενομένων, ἀλλὰ καὶ ἀνέθεσαν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκωμιάσῃ τοὺς πεσόντας ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ὁ Δημοσθένης καὶ ἐκ τῆς καταστροφῆς ταύτης δὲν ἀπεθαρρύνθη, ἀλλὰ προέτεινε τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ μετέσχε τῆς ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπείας, προκατέβαλε δὲ ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῆς πόλεως τεταγμένων χρηματικῶν εἰσφορῶν καὶ ἱκανὰ ἐκ τῶν ἰδίων χρημάτων. Διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας ὁ Κτησιφῶν ἔγραψε ψήφισμα (336) νὰ στεφανωθῇ ὑπὸ τῆς πόλεως ὁ Δημοσθένης καὶ δὴ ἐν τῷ θεάτρῳ, κατὰ τὰ Διονύσια, πρὸ τῶν συμμάχων ἁπάντων. Κατὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου προέβαλεν ἐνστάσεις ὁ Αἰσχίνης, ἡ δὲ κατηγορία, κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἐστρέφετο κατὰ τοῦ προτείναντος, πράγματι ὅμως ἀπέβλεπε τὸν Δημοσθένην καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ. Τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Κτησιφῶντος ἀνέλαβεν ὁ Δημοσθένης, ἡ δὲ δίκη διεξήχθη μετὰ ἓξ ὅλα ἔτη (330), καταστᾶσα περιβόητος, ὅσον οὐδεμία ἄλλη δημοσία. Κατ' αὐτὴν δὲν ἐπρόκειτο ἁπλῶς νὰ διεξαχθῇ ἀγὼν μεταξὺ δύο προσώπων, ἀλλὰ νὰ κριθοῦν δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι πολιτικαὶ μερίδες: ἡ ἀντιμακεδονική, ἣν ἐξεπροσώπει ὁ Δημοσθένης, καὶ ἡ τῶν μακεδονιζόντων, ὧν ὑπέρμαχος ἦτο ὁ Αἰσχίνης. Τὸ ἐνδιαφέρον ἐκινήθη ἔτι μᾶλλον ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἀντίπαλοι ἦσαν δύο τῶν μεγίστων ῥητόρων τῶν χρόνων ἐκείνων. Πρὸς τοῦτο δὲ συνέρρευσαν εἰς Ἀθήνας ἀκροαταὶ ἐξ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δικασταὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ Δημοσθένους, ὁ δὲ Αἰσχίνης ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν (βλ. λ. Αἰσχίνης). Ἀμφοτέρων οἱ λόγοι διεσώθησαν, ὁ δὲ «Ὑπὲρ Κτησιφῶντος περὶ τοῦ στεφάνου» λόγος τοῦ Δημοσθένους «εἶναι ἀνυπέρβλητόν τι ἀριστούργημα, ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ, συγκαλύπτων δι' εὐφυοῦς διατάξεως τῆς ὕλης τὰ ἀσθενῆ μέρη καὶ συνηγορῶν ὑπὲρ τοῦ πελάτου, καταδεικνύει μὲν λαμπρῶς τὰς εἰς τὴν πόλιν εὐεργεσίας αὐτοῦ, κατασυντρίβει δ' ἠθικῶς τὸν ἀντίπαλον. Ἀληθῶς δ' ὁ λόγος εἶναι λαμπρὸν μνημεῖον τῆς φιλοπατρίας καὶ ἐν ταὐτῷ τῆς ῥητορικῆς δεινότητος τοῦ ἀνδρός, ὃς διὰ τοῦ φλογεροῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ τῆς καταπληκτικῆς δυνάμεως τοῦ λόγου περιῆψε μεγάλην λαμπρότητα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς δύσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας» (*W. Christ*, Ἱστορ. ἑλλ. λογοτεχνίας, ἑλλην. μετ. Α' 723 ἑξ.). Αὐτὸς ὁ Αἰσχίνης μεταβὰς εἰς Ρόδον «ἐν ᾧ τοῖς Ροδίοις τὸν κατὰ Κτησιφῶντος ἐπεδείξατο λόγον, θαυμαζόντων δὲ εἰ ταῦτα δημηγορήσας ἡττήθη, οὐκ ἄν, εἶπε, θαῦμα κατεῖχεν ὑμᾶς, ὦ Ρόδιοι, εἰ Δημοσθένους ἀντιδημηγοροῦντος ἠκούσατε».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου καὶ τὰς νίκας Ἀλεξάνδρου *τοῦ Μεγάλου* (βλ. λ., τ. Γ', σ. 641 β), ὁ Δημοσθένης ἦτο πλέον ὁ ἀντιπρόσωπος χρόνων παρῳχημένων. Καὶ ἐτύγχανε μὲν ἀκόμη συμπαθείας καὶ τιμῆς, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ παρορμήσῃ πρὸς καρτερίαν καὶ θάρρος. Ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμοφρόνων του ἦτο ἐλάχιστος, ἐκτὸς δὲ αὐτῶν ὁ ἀγών του ἐλαχίστην εὕρισκεν ἀπήχησιν. Περιπλακεὶς δὲ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἁρπάλου (βλ. λ.), ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Τροιζῆνα. Ἐκεῖθεν ἔγραφε πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον αἰτιολογούμενος καὶ ἱκετεύων ὅπως τοῦ ἐπιτραπῇ ἡ κάθοδος, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο· μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου (323), ὅτε αἱ Ἀθῆναι, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος ἐπαναστάτησαν κατὰ τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς, ὁ δῆμος, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Δημοσθένης, καίπερ φυγάς, συνηκολούθησε μετὰ τῶν Ἀθηναίων πρέσβεων, οἵτινες ἐκήρυττον τὸν πρὸς τοὺς Μακεδόνας πόλεμον, ἐψήφισε τὴν κάθοδον αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἴδῃ ἐκπληρούμενον τὸν δεύτερον αὐτοῦ πόθον τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν πατρίδα, αἱ Ἀθῆναι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐδέχθησαν μακεδονικὴν φρουράν. Ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Ὑπερείδης κριθέντες «τὴν ἐπὶ θανάτῳ», κατὰ ψήφισμα τοῦ Δημάδου, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ Δημοσθένης ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπου, ἵνα μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν δημίων τοῦ Ἀντιπάτρου, ἔπιε τὸ δηλητήριον, ὅπερ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐν δακτυλίῳ, καὶ οὕτως ἀπέθανεν (Ὀκτώβριος τοῦ 323). Τεσσαράκοντα καὶ δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δημοσθένους, ὅτε τὴν ἔξαψιν τῶν κομματικῶν παθῶν διεδέχθη ἤρεμος περὶ τῶν γεγονότων κρίσις, οἱ Ἀθηναῖοι, τιμῶντες τὴν φιλοπατρίαν, τὴν ἐθελοθυσίαν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ ἀνδρός, ἀνέστησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ χαλκῆν εἰκόνα, εἰς τὴν βάσιν τῆς ὁποίας ἐπέγραψαν τὸ θρυλλούμενον ἐπίγραμμα:

Εἴπερ ἴσην ῥώμην γνώμῃ, Δημόσθενες, εἶχες,
οὔ ποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακεδών.

Λόγοι τοῦ Δημοσθένους. Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους περιεσώθησαν πάντες σχεδὸν οἱ φερόμενοι ὡς γνήσιοι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ὡσαύτως περιῆλθε μέχρις ἡμῶν καὶ συλλογή τις προοιμίων καὶ ἓξ ἐπιστολαί, ὧν ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης, γραφεῖσαι (πλὴν τῆς πέμπτης) ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ ἐξορίᾳ πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον. Οἱ λόγοι διαιροῦνται εἰς 27 δημοσίους καὶ 34 ἰδιωτικούς, ἀλλὰ δὲν θεωροῦνται πάντες γνήσιοι. Οὕτως ὁ «Ἐπιτάφιος», ὁ «Ἐρωτικός», οἱ δύο «Πρὸς Ἀριστογείτονα», ὁ «Κατὰ Νεαίρας», ὁ «Πρὸς Κάλλιππον», ὁ «Πρὸς Νικόστρατον», ὁ «Πρὸς Τιμόθεον» καὶ ἄλλοι θεωροῦνται νόθοι. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ὅμως τούτου, τῶν γνησίων καὶ μὴ λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ δὲν ἔφθασεν ἀκόμη εἰς ἀπηκριβωμένα συμπεράσματα.

Χαρακτηρισμὸς τοῦ Δημοσθένους. Ὁ Δημοσθένης εἶναι εἷς τῶν τελευταίων ἡρώων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς πολιτικῆς κονίστρας τῶν κλασσικῶν χρόνων. Ἔδρασεν, ἀνεδείχθη καὶ ἐπεβλήθη ἐν μέσῳ τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου, γνωστοῦ διὰ τὰ μεγάλα αὐτοῦ ἐλαττώματα, ἅτινα τότε ἐξηνέμιζον τὰς ἀρετάς του, καὶ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἔβλεπε τοὺς πολίτας φιλειρηνικοὺς μέν, ὅτε ἐπεβάλλετο πόλεμος, ἐπιθυμοῦντας δὲ πόλεμον, ὅτε μόνον ἐν τῇ εἰρήνῃ ἐνέκειτο σωτηρία. Ἐξωτερικῶς εἶχε ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς ἐπικινδυνωδέστατον ἐχθρόν, τὸν Φίλιππον, ὅστις παρασπονδῶν, ἐξαπατῶν, διαφθείρων συνειδήσεις, τὰ πάντα μηχανευόμενος, ἐρρύθμιζε κατὰ βούλησιν τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι δὲ ἀξιοθαύμαστος ὁ Δημοσθένης, διότι ἀνήχθη εἰς τόσον μεγάλην περιωπὴν δι' ἀδαμάστου θελήσεως. Ἡ παίδευσις αὐτοῦ καὶ αἱ δεξιότητες ἐκτήθησαν μετὰ μόχθου πολλοῦ, κυρίως μὲν ἐν ταῖς μελέταις του κατὰ μόνας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μετ' ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀναστροφῇ, ἐτελειώθησαν δὲ διὰ τῶν ἔργων ἅτινα ἀνέλαβεν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ· πανταχοῦ ὅμως ἀπετύπωσε τελείως τὴν σφραγῖδα τῆς ὑπερόχου του διανοίας καὶ τῆς ἰδιορρύθμου του φύσεως. Ἡ εὐγλωττία του ἐμφορεῖται τῆς πλουσίας παιδεύσεως τῆς πατρίου πόλεως καὶ τρέφεται ἀπ' αὐτῆς, εἶναι ἡ ἄνθησις καὶ ἡ τελείωσις πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ προϋπαρξάντων χαρισμάτων, ἅτινα συνήνωσεν ἐν ἑαυτῷ ὁ ῥήτωρ, χωρὶς διὰ τοῦτο ν' ἀποβάλῃ τὴν ἰδιορρυθμίαν αὐτοῦ. Τὸ ὕφος του δὲν εἶναι πάντοτε τὸ αὐτό. Παρατηρεῖται διαφορὰ τοῦ λόγου, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν πραγμάτων. Ἡ ἔκφρασις οὐδέποτε εἶναι σκοτεινὴ καὶ δυσχερής, ὁ λόγος εἶναι βραχὺς καὶ πυκνός, περιοριζόμενος αὐστηρῶς εἰς τὸ προκείμενον. Καταπληκτικὴ εἶναι ἡ δύναμις τῶν διὰ τεκμηρίων ἀποδείξεων, ἐνῷ ἐξ ἄλλου καταφανὴς τυγχάνει ἡ ἀντιπάθεια πρὸς πᾶσαν ῥητορικὴν φλυαρίαν, ἡ ἔλλειψις κενοφροσύνης καὶ φιλαυτίας. Ἀποφεύγει ἐπιμελῶς τὴν χασμῳδίαν, ὁ δὲ λόγος του εἶναι ζωηρός, θερμὸς καὶ δραματικός, εὐκόλως ἀποτυπούμενος εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀκροατοῦ καὶ εὐκόλως ἐννοούμενος. Πρὸς τοῦτο μετεχειρίζετο τὴν τότε κοινὴν γλῶσσαν τῆς πατρίδος του, ἐπιμελῶς καὶ μετὰ προσοχῆς προβαίνων εἰς τὴν κατάλληλον ἐκλογὴν καὶ σύνταξιν τῶν λέξεων. Ἐμπειρότατος τῆς ῥητορικῆς τέχνης, ἐγνώριζε τὰ μὲν ἀσθενῆ μέρη νὰ συγκαλύπτῃ διὰ τῆς τεχνικῆς τάξεως, ἤτοι δι' εὐφυοῦς διατάξεως τῆς ὕλης, τὰ δ' ἀσθενῆ τεκμήρια νὰ ὑπερηχῇ διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς πεποιθήσεως μεθ' ἧς ὡμίλει. Οὕτως ἐν τῷ «Περὶ τοῦ στεφάνου» λόγῳ τὸ ἀσθενὲς μέρος ἀποτελοῦσι τὰ ἐκ τῶν νόμων καὶ τοῦ δικαίου ἐπιχειρήματα. Διὰ τοῦτο περιέλαβε ταῦτα ἐν τῷ μέσῳ, ὥστε διὰ τῆς καταδείξεως τῆς τιμίας καὶ πατριωτικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει διαθέτει εὐνοϊκῶς τοὺς δικαστὰς ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ προσελκύει μὲν αὖθις ἐκείνους, οἵτινες ἕνεκα τῶν ἀσθενῶν ἐκ τοῦ δικαίου ἐπιχειρημάτων ἐταλαντεύοντο, διὰ δὲ τοῦ πάθους τοῦ ἐπιλόγου συναρπάζει καὶ πείθει ἀόκνως ὑπὲρ αὐτοῦ νὰ ψηφίσουν. Δραστικωτάτη δ' εἶναι παρ' αὐτῷ ἰδίως ἡ ῥητορικὴ τέχνη τῆς τάξεως τῶν λέξεων καὶ ἡ ἀσμένως ἐπιζητουμένη διακόσμησις τῶν λόγων διὰ σχημάτων τινα, ὡς τὴν κλίμακα, αὐτὸς πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὸν τρόπον τῆς λέξεως. Οὕτω δὲ οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους συνενοῦσι κάλλιστα τό τε πῦρ καὶ τὸ σθένος, ἅπερ ἐγέννα ἡ θέρμη τοῦ τῶν λόγων ἀγῶνος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ λεκτικοῦ, ἣν προσεποίει εἰς τὴν πρώτην ἔκχυσιν τοῦ λόγου ἡ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ ἐπιμελεστάτη ἐπεξεργασία αὐτῶν. (Παραδείγματα βλ. παρὰ *Christ*, ἔ. ἀ. Α' σ. 730 ἑ. ὡς καὶ σ. 729.)

Ἡ ἀπεσφιγμένη ἁπλότης τῆς ἐκφράσεως, τὸ αὐστηρὸν τῶν ἐπιχειρημάτων, αἱ βραχεῖαι ἐρωτήσεις αἱ διακόπτουσαι τὸν λόγον, ἀλλ' ἅμα καθιστάνουσαι αὐτὸν ζωηρότερον, ἅπαντα ταῦτα ἦσαν ἰδιώματα ἅτινα εἶχε παραλάβει παρὰ τοῦ διδασκάλου του Ἰσαίου. Ἀλλ' ἰδίως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτόν, ὡς εἰκός, ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰσοκράτους, ἐπειδὴ οὗτος οὐ μόνον ἦτο ὁ μάλιστα θαυμαζόμενος τῶν συγχρόνων ῥητοροδιδασκάλων, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρον ὁμάδος ἰσχυροτάτης καὶ ἐχούσης σαφέστατα καθωρισμένον πολιτικὸν πρόγραμμα. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ῥητόρων ἡ διαφορὰ εἶναι μεγίστη. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἰσοκράτη ὁ Δημοσθένης ἀντεπεξήρχετο μετὰ τόλμης εἰς πάντα κίνδυνον καὶ ἐπεζήτει τὸν ἀγῶνα, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ τὸν βίον χάριν τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πλατωνικούς, οἵτινες τότε ἀπετέλουν ἰσχυρὰν δύναμιν ἐν Ἀθήναις, εὑρίσκετο ἐν τραχείᾳ ἀντιθέσει ὁ Δημοσθένης, διότι κατείχετο ὑπὸ ὀρρωδίας πρὸς πᾶσαν φιλοσοφίαν ἀπομακρύνουσαν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν καθηκόντων του ὡς πολίτου καὶ μετάγουσαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς πρακτικῆς ἐνεργείας εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν. Ἐνεβάθυνεν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἰδεῶν τοῦ Σόλωνος, οὗ αἱ γνῶμαι καὶ οἱ νόμοι ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν ἡ τελειοτάτη ἐκδήλωσις τοῦ ἠθικοῦ προορισμοῦ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ ἐπερρωννύετο διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ μεγάλου παρελθόντος τῆς πατρίου ἱστορίας. Διὰ τοῦτο δὲ εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλον τῶν συγγραφέων ἠγάπα τὸν

Digitized by Google

Θουκυδίδην, πρὸς ὃν ᾐσθάνετο ἐσωτερικὴν συγγένειαν. Λέγεται δέ, ὅτι ὀκτάκις ἀντέγραψεν αὐτὸν ἰδίᾳ χειρὶ καὶ μέγα μέρος αὐτοῦ εἶχεν ἀπομνημονεύσει. Κατὰ τὸν Διονύσιον ὁ ῥήτωρ «οὐδενὸς ἠξίωσε γενέσθαι μιμητής, οὔτε χαρακτῆρος οὔτ' ἀνδρός, ἡμιέργους τινὰς ἅπαντας οἰόμενος εἶναι καὶ ἀτελεῖς· ἐξ ἁπάντων δ' αὐτῶν ὅσα κράτιστα καὶ χρησιμώτατα ἦν συνύφανε, καὶ μίαν ἐκ πολλῶν διάλεκτον ἀπετέλει, μεγαλοπρεπῆ, λιτήν· περιττήν, ἀπέριττον· ἐξηλλαγμένην, συνήθη· πανηγυρικήν, ἀληθινήν· αὐστηράν, ἱλαράν· σύντονον, ἀνειμένην· ἡδεῖαν, πικράν· ἠθικήν, παθητικήν». Ὁ αὐτὸς δὲ προσθέτει, ὅτι ὁσάκις ἐλάμβανεν ἐν χερσὶ λόγον τινὰ τοῦ Δημοσθένους «ἤγετο δεῦρο κἀκεῖσε μεταβαλλόμενος ἀπὸ πάθους εἰς πάθος, ἀπιστῶν, ἀγωνιῶν, δεδοικώς, καταφρονῶν, μισῶν, ἐλεῶν, εὐνοῶν, ὀργιζόμενος, φθονῶν». Πρὸς τὰς μεγάλας ταύτας ἀρετὰς τῆς διαλεκτικῆς καὶ ῥητορικῆς τέχνης τοῦ Δημοσθένους, ἃς ὁ Διονύσιος συλλήβδην περιέλαβεν ὑπὸ τὸ ὄνομα δεινότης, συνεδέετο κραταιὰ ἠθικὴ πεποίθησις ἐπὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς πολιτικῆς του, ἄγριον μῖσος ἐναντίον παντὸς ὅ,τι χυδαῖον, ἀκλόνητον θάρρος ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος καὶ διάπυρος φιλοπατρία. Χαρακτὴρ καὶ εὐγλωττία, λόγος καὶ ἔργον ἦσαν παρ' αὐτῷ ἓν καὶ τὸ αὐτό. Τοιαῦται ἀρεταὶ ἐν χρόνοις καταπτώσεως τοῦ πατριωτικοῦ φρονήματος, ἠθικῆς ἀποχαλινώσεως καὶ κρατικῆς ἀποσυνθέσεως, ἀπετέλουν μοναδικὸν φαινόμενον, λαμπρυνόμεναι δὲ καὶ ζωπυρούμεναι αὗται ἀπὸ τὸ θεῖον πῦρ, ὅπερ ἐνεφώλευεν ἐν τῇ ψυχῇ του, τὸν καθίστων ἱκανὸν νὰ ἀνέρχηται εἰς ἀπροσπέλαστα ὕψη ῥητορικῆς δυνάμεως καὶ νὰ συναρπάζῃ τοὺς ἀκροατάς. Ἐλαττωμάτων ἀναμφισβητήτως δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος· ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀπετέλουν ἐμπόδιον εἰς τὴν σταδιοδρομίαν του. Αὐτὸς ὁ Φίλιππος ὡμολόγησε τὸ ἀδέκαστον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ῥήτορος· ἀκούσας τοὺς συμβούλους του νὰ ὑβρίζωσιν αὐτὸν εἶπε: «δίκαιος ὁ Δημοσθένης παρρησίας τυγχάνειν· μόνος γε τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δημαγωγῶν οὐδαμοῦ ἀπολογισμοῖς ἐγγέγραπται τῶν ἐμῶν ἀναλωμάτων».

Ὁ Δημοσθένης δὲν εἶναι εὔκολον νὰ κριθῇ σήμερον ὡς πολιτικός, διότι τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν ἱστορικῶν προβλημάτων, ὧν ἡ ἐπίλυσις δὲν εἶναι ἔργον τοῦ παρόντος ἄρθρου. Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ G. Murray (Ἱστορ. ἑλλ. λογοτ. ἑλλην. μετάφρ. σ. 371), ὅτι «ὁ Δημοσθένης πρέπει νὰ κρίνεται μετὰ τῶν τότε καιρῶν. Ἦτο ἀνὴρ μεγαλοφυὴς καὶ ὑπό τινας ἐπόψεις ἥρως· βεβαίως φανατικός, πάντοτε δὲ πολιτευόμενος». Μετὰ βεβαιότητος μόνον δύναται νὰ λεχθῇ τοῦτο: ὅτι ὁ Δημοσθένης εἶχε προβλέψει πάντας τοὺς σκοπούς, τούς τε ἐγγυτέρους καὶ ἀπωτέρους, τοῦ Φιλίππου, καὶ εἶχε συνάμα πεισθῆ ἀκραδάντως, ὅτι πρὸς ἀντίκρουσιν ἐπιτυχῆ τοῦ ἀπὸ βορρᾶ κινδύνου ἀπῃτεῖτο ἀρτία καὶ διαρκὴς πολεμικὴ παρασκευή, φρόνημα ἀκμαῖον καὶ εὐρὺ δίκτυον συμμαχιῶν. Τοιαύτην πολιτικὴν ὀξυδέρκειαν καὶ προβλεπτικότητα ἐν συνδυασμῷ μετὰ πρακτικῆς ἐνεργείας, μόνον εἰς μεγάλους πολιτικοὺς νεωτέρων κρατῶν δυνάμεθα νὰ συναντήσωμεν.

ΠΗΓΑΙ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ὁ Δημοσθένης δὲν ἠξιώθη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἀξίου λόγου ἱστοριογράφου, ἐπαξίως παριστάνοντος τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν, τῶν δ' ἔργων ἐν οἷς ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου ἔχομεν μόνον σποραδικὰ λείψανα ἢ ἀποσπάσματα παραδεδόμενα ἐμμέσως διὰ δευτέρας καὶ τρίτης χειρός, οἷον *Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου* καὶ τοῦ *Ἰουστίνου*. Τὰς πηγὰς τοῦ βίου τοῦ Δημοσθένους ἐξέδωκεν ὁ *Westermann* (Biographi Graeci σ. 281—312 καὶ Quaestiones Demosth. IV), ἀλλ' οἱ βιογράφοι τοῦ Δημοσθένους εἶναι ἄκριτοι. Σπουδαῖαι συγγραφαὶ συντελοῦσαι εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἰδίως κρίσιν τοῦ ῥήτορος εἶναι *Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως* «περὶ τῆς λεκτικῆς τοῦ Δημοσθένους δεινότητος» καὶ «Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμμαῖον πρώτη». Ἐκ τῶν ἑρμηνευτικῶν συγγραφῶν διεσώθησαν αἱ ὑποθέσεις τοῦ ῥήτορος Λιβανίου καὶ τὰ σχόλια Ζησίμου τοῦ Ἀσκαλωνίτου καὶ τοῦ γραμματικοῦ Οὐλπιανοῦ. Τὰς ἐλλείψεις τῶν ἀρχαίων πηγῶν καὶ τὰς ἀκρίτους πληροφορίας ἀνεπλήρωσαν σοφαὶ φιλολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἐργασίαι τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ *Niebuhr* ἡ ἐπιστήμη εἰργάσθη μετὰ δραστηριότητος ἀκαταπονήτως, ὅπως εὐθετήσῃ τὰ τῆς ἱστορίας τῶν δημοσθενείων χρόνων. Τὰ δὲ πορίσματα ἁπασῶν τῶν γενομένων ἐργασιῶν, πολλαχῶς προαχθέντα δι' ἰδίας ἐρεύνης, συνηνώθησαν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ *Arnold Schäfer* «Demosthenes und seine Zeit» (Λειψία 1856—1858, β' ἐκδ. ἐπιτεθεωρημένη ὑπὸ τοῦ *M. Hoffmann*, εἰς 3 τόμ. 1885—1887).—*M. Croiset*, Les idées morales dans l'éloquence polit. de Demosthène (1874). —*H. Ouvré*, Demosthène (1888). — Βιβλιογραφία τῶν περὶ Δημοσθένους ἔργων ἀπὸ τοῦ 1887 — 1914 ὑπὸ *K. Emminger*, - *Ch. D. Adams*, Demosthenes' avoidance of bréves (1917).—*P. Cloché*, La politique de Demosthène (1923).—*K. Seeliger*, Sind die Staatsreden des Demosthenes ans dem dessestoff des griechischen Unterrichts zu streichen? — *E. Drerup*, Demosthenes im Urteile des Altertums (1923)—*Fr. Gebhard*, Das Demosthenes problem (1925). — *P. Huber*, Zur Würdirung der Demosthenes (1925)—*G. Clemenceau*, Demosthène (1927). Ἐκδόσεις: *Shäfer*, (Lips. 1821 εἰς 5 τόμους) μετὰ τῶν σημειώσεων τῶν προτέρων ἐκδοτῶν καὶ σχολίων, *Bekker* (1824), *Sauppe* (1843). —*F. A. Wolf*, Demosth. αον. Lept. cum comment. perp. (Halle 1790). — *Buttmann*, In Midiam (1862). — *Weil*, Les harangues (1873), Les plaidoyers politiques (Paris 1877 καὶ 1886 μετὰ κριτικῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων). — Ὑπὸ τῶν: *Rehdantz - Blass* (Λειψία 1865), *Goodwin* (Cambridge 1901), *Kahle* (Γοτίγγη 1909) ἐξεδόθησαν διάφοροι λόγοι κατ' ἐκλογὴν μετὰ σχολίων. — *Κ. Ἡρακλέους Βασιάδου*, Δημοσθένους Φιλιππικοὶ μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων (Κωνσταντινούπολις 1848). — *Ν. Βάμβα*, Σημειώσεις εἰς λόγους Δημοσθένους (Ἀθῆναι 1849). — *Ν. Γ. Νικοκλέους*, Δημοσθένους Ὀλυνθιακοὶ (Ἀθῆναι 1875), Περὶ εἰρήνης, περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ, περὶ Ἀλοννήσου (1877). — *Γαβριὴλ Σοφοκλέους*, Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου (κείμενον μετὰ σχολίων κτλ.) (Βλ. καὶ τὰς λ. Φίλιππος Β' καὶ Ἑλλὰς *[Ἱστορ.]*).

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— **Δημοσθένης ὁ *Ἀλεξανδρινός*.** Ἐπικὸς ποιητὴς τοῦ Γ' ἢ Β' π. Χ. αἰῶνος. Τούτου μνημονεύεται τὸ δέκατον βιβλίον συγγραφῆς τιτλοφορουμένης «Βιθυνιακά», ἐσώθη δὲ ἀπόσπασμα ἄλλου ἔργου ἐπιγραφομένου «Κτίσεις» (ἐν *Müller*, Fragm Histor. Graec. Δ' 384—386). —Π.

— **Δημοσθένης ὁ *Θρᾷξ*.** Ἕλλην συγγραφεὺς ἀγνώστου ἐποχῆς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Σουΐδα. Ἔργα αὐτοῦ μνημονεύονται: «Μεταβολαὶ Ὀδυσσείας», «Μετάφρασις Ἰλιάδος» ἐν πεζῷ λόγῳ γενομένη, «Περὶ διθυραμβοποιῶν». Π. Ν. Π.

— **Δημοσθένης ὁ *ἐκ Καισαρείας*.** Ἁπλοῦς πολίτης ὢν οὗτος, ἐξελέγη στρατηγὸς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, ὅτε ἐπῆλθε κατὰ τῆς Καισαρείας, κατοικουμένης ὑπὸ 400 χιλ. κατοίκων, ὡς λέγεται, τότε, ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Σαπώρ, μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἔδεσσαν ἧτταν καὶ αἰχμαλωσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης Βαλεριανοῦ (260 μ. Χ.) καὶ τὴν δῄωσιν τῆς Ἀντιοχείας, Χαλκίδος, Ταρσοῦ καὶ πλείστων ἄλλων ἑλληνίδων πόλεων. Κατώρθωσε δὲ ν' ἀντιτάξῃ τοσοῦτον κρατερὰν ἄμυναν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥστε ἐσταμάτησεν ἐκεῖ τὴν ὁρμὴν τῶν Περσῶν. Ὅτε δὲ ἐκυριεύθη ἡ Καισάρεια (πρωτεύουσα τῆς Καππαδοκίας) διὰ προδοσίας δοριαλώτου τινὸς ἰατροῦ, Δημοσθένης, ξιφήρης καὶ ἔφιππος, διέσχισε τὰς τάξεις τῶν περικυκλωσάντων αὐτὸν Περσῶν, οἵτινες εἶχον ἐντολὴν νὰ τὸν συλλάβωσι ζῶντα, καὶ οὕτω διέφυγε τὴν αἰχμαλωσίαν. ΚΑΦ.

— **Δημοσθένης ὁ *νομικός*.** Ἕλλην νομοδιδάσκαλος ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Ε' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, γνωστὸς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς «ἐπιφανής», «πανάριστος». Τούτου ἐσώθησαν ἐλάχιστα ἀποσπάσματα.

— **Δημοσθένης ὁ *στρατηγός*.** Εἷς τῶν ἱκανωτέρων καὶ ἐμπειροπολεμωτέρων στρατηγῶν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀλκισθένους, Ἀφιδναῖος τὸν δῆμον, ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὸ 457 π.Χ. Ἐνωρὶς διεῖδεν, ὡς καὶ ὁ συμπολίτης του Φορμίων, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἄμεσον ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως τῶν κατὰ ξηρὰν πολεμικῶν δυνάμεών των καὶ ὅτι, διὰ νὰ κατορθώσωσι τοῦτο, ἔπρεπε μετὰ δεξιότητος νὰ χειρισθῶσι τὰς πολεμικὰς δυνάμεις τῶν συμμάχων των. Πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ πολεμικοῦ τούτου προγράμματος ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ στείλωσιν αὐτὸν μετὰ στόλου εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας (426 π. Χ.), ἵνα διὰ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῶν συμμάχων των Ἀκαρνάνων, Κερκυραίων καὶ τῶν Μεσσηνίων τῆς Ναυπάκτου συντρίψῃ τὴν κατὰ τὸ Ἰόνιον πέλαγος δύναμιν τῶν Κορινθίων. Κατὰ τὰς πολεμικὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις κατὰ πρῶτον ἐπῆλθεν ὁ Δημοσθένης μετὰ τῶν Ἀκαρνάνων ἐναντίον τῆς Λευκάδος, ἥτις ἦτο ἀφωσιωμένη εἰς τοὺς Κορινθίους. Ἡ νῆσος ἐδῃώθη τότε καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατέφυγον εἰς τὴν τετειχισμένην πόλιν, τῆς ὁποίας οἱ Ἀκαρνᾶνες ἐζήτησαν τὴν ἄμεσον πολιορκίαν. Ὁ Δημοσθένης ὅμως δὲν ἱκανοποίησε τὴν ἀξίωσιν ταύτην τῶν Ἀκαρνάνων καὶ διότι ἡ ἐκπολιόρκησις τῆς πόλεως θ' ἀπῄτει μακρὸν χρόνον καὶ διότι ἀντελαμβάνετο ὅτι οὗτοι δὲν θὰ ἐπέτρεπον τὴν εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν ἅλωσίν της ἐγκατάστασιν ἀττικῆς φρουρᾶς· διὰ τοῦτο ἀντὶ τῆς πολεμικῆς ταύτης ἐπιχειρήσεως προετίμησε τὸ ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων τῆς Ναυπάκτου ὑποδειχθὲν πολεμικὸν σχέδιον, ἤτοι τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἰτωλίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἠνώχλουν πάντοτε τὴν Ναύπακτον. Ὁ Δημοσθένης ἤλπισεν ὅτι διὰ ταχείας προελάσεως θὰ δυνηθῇ νὰ προλάβῃ τὴν συνένωσιν τῶν Αἰτωλῶν, ὅτι εἰς τὴν πολεμικὴν ταύτην ἐπιχείρησιν θὰ ἔχῃ εὔνους τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς καὶ τοὺς Φωκεῖς καὶ ὅτι θὰ δυνηθῇ μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἰτωλίας νὰ ἐπέλθῃ ἔπειτα μετὰ μεγάλης δυνάμεως κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ νὰ συντρίψῃ αὐτούς, χωρὶς νὰ ληφθῇ κἂν ἀνάγκη νὰ στρατευθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον ὑπῆρξε τολμηρότερον τοῦ δέοντος, διότι ὁ Δημοσθένης ὑπετίμησε τὰς δυσχερείας τῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν δυσπρόσιτον Αἰτωλίαν· διὸ τοῦτο, ἐπιχειρήσας μάλιστα τὴν ἐκστρατείαν χωρὶς ν' ἀναμείνῃ τὴν ἄφιξιν ἐπικουρίας τῶν Λοκρῶν καὶ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν Ἀκαρνάνων, μόλις μέχρι τοῦ Αἰγιτίου, τὸ ὁποῖον ἀπεῖχε περὶ τὰς 3 ὥρας τῆς θαλάσσης, ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ, ἀναγκασθεὶς μετὰ μεγάλας ἐν αὐτῷ ἀπωλείας ὑπὸ τῶν περιβαλλόντων τὸ στράτευμά του τοξοτῶν εἰς ἐσπευσμένην ὑποχώρησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπωλέσθη ὁ συστράτηγός του Προκλῆς καὶ 120 πολῖται Ἀθηναῖοι ἐκτὸς τῶν ἀπολεσθέντων συμμάχων. Τὸ ἁμάρτημά του ὅμως ἐκεῖνο ἐπηνώρθωσε ταχέως, διασώσας τὴν Ναύπακτον, ὅτε ἐξεστράτευσαν κατ' αὐτῆς Αἰτωλοὶ καὶ Πελοποννήσιοι. Βραδύτερον δὲ ἠδυνήθη, νὰ νικήσῃ κατὰ κράτος διὰ τῆς στρατηγικῆς δεξιότητός του περὶ τὰς Ὄλπας τῆς Ἀμφιλοχίας (426—425 π. Χ.) τὰς ἡνωμένας δυνάμεις τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀμβρακιωτῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυπτόλεμον καὶ ἐν τῷ στενῷ τῆς Ἰδομένης τοὺς ἀποστελλομένους πρὸς ἐπικουρίαν Ἀμβρακιώτας. Ὡς λάφυρα ἐκ τῶν μαχῶν τούτων ἀπέστειλεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Ἀθηνῶν 300 πανοπλίας τῶν πολεμίων. Μετὰ τὰς νίκας ταύτας τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοσθένους ἀπέβη μέγα παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, οἵτινες ἐπανηγύρισαν διὰ τὰς νίκας του, ἀφιερώσαντες καὶ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπέτυχε μετὰ πολλὰς ἀντιδράσεις τῶν ἄλλων ἐν Ἀθήναις στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, ν' ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ μόνιμος κατάληψις πελοποννησιακῆς τινος ἀκτῆς, ἵνα χρησιμεύσῃ αὕτη ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς καταφύγιον τῶν κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων δυσηρεστημένων, Μεσσηνίων ἰδίως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ὁρμητήριον πολεμικῶν κατ' αὐτῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἐκλεχθεῖσα πρὸς κατάληψιν πελοποννησιακὴ γωνία ἦτο τὸ Κορυφάσιον, φύσει ὀχυρὸν χωρίον μετὰ κρήνης καλοῦ ὕδατος, κείμενον εἰς τὸ βόρειον, τὸ καὶ στενότερον, στόμιον τοῦ λιμένος τῆς Πύλου τὸ σχηματιζόμενον μεταξὺ τῆς ἀκτῆς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας. Κατόπιν ἀντιδράσεως τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων καὶ ἐπανειλημμένας δυστροπίας τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στόλου, Εὐρυμέδοντος καὶ Σοφοκλέους, ἡ κατάληψις τοῦ Κορυφασίου εἶχεν ὡς ἄμεσον συνέπειαν τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ἐν Ἀττικῇ ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἆγιν πελοποννησιακοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ πελοποννησιακοῦ στόλου. Οὕτως Ἀθηναῖοι καὶ σύμμαχοι ἀνεκουφίσθησαν ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Κορυφασίου ἄπειρον μὲν πλῆθος μαχητῶν προσέβαλεν αὐτὸ ἀπὸ ξηρᾶς, στόλος δὲ ἐκ 43 τριήρων, ἐνῷ ὁ Δημοσθένης εἶχε μόνον 5, ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ Δημοσθένης ὅμως μὲ τοὺς καταφυγόντας εἰς τὸ Κορυφάσιον Μεσσηνίους ἀπέκρουσε τὰς ἐπανειλημμένας ἐπὶ διήμερον ἐφόδους, παρὰ τὴν πεισμόνα ἐπίθεσιν τῶν Λακεδαιμονίων, μιμουμένων τὴν γενναιότητα τοῦ τραυματισθέντος κατὰ τὴν ἔφοδον Βρασίδα. Μόνον τὴν Σφακτηρίαν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβωσιν οἱ Σπαρτιᾶται καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν ἐν αὐτῇ 420 ὁπλίτας, διὰ δὲ τὴν ἐκπολιόρκησιν τοῦ Κορυφασίου ἔστειλαν νὰ φέρωσι ξυλείαν ἐξ Ἀσίνης, ὅπως κατασκευάσωσι πολιορκητικὰς μηχανάς. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων, ὅστις μετὰ νικηφόρον ναυμαχίαν περιέκλεισε τὴν νῆσον Σφακτηρίαν. Ἔντρομοι τότε οἱ Σπαρτιᾶται ἔστειλαν πρέσβεις εἰς Ἀθήνας, μετὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν ἀνακωχὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ζητοῦντες σύναψιν εἰρήνης· οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἐστάθησαν ἀνίκανοι νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς εὐνοίας ταύτης τῆς τύχης, τὴν ὁποίαν εἶχε παρασκευάσει τὸ στρατηγικὸν δαιμόνιον τοῦ Δημοσθένους. Ἡ κατ' Αὔγουστον τοῦ 425 παράδοσις τῆς Σφακτηρίας, ἐπελθοῦσα μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου ἐπιθέσεως τοῦ Δημοσθένους, ἀνύψωσε μὲν πολὺ τὸ κῦρος αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, ἀνύψωσεν ὅμως πολὺ περισσότερον καὶ τὸ τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος, εἰς τὸν ὁποῖον, ἀποσταλέντα ἐξ Ἀθηνῶν ὡς ἀνώτατον στρατηγόν, παρεδόθησαν οἱ ἐν Σφακτηρίᾳ Σπαρτιᾶται. Κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐξελέγη τὸ τρίτον στρατηγὸς ὁ Δημοσθένης, ὅτε ἐπέτυχε μὲν τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῆς ἐν Νισαίᾳ τῆς Μεγαρίδος πελοποννησιακῆς φρουρᾶς, δὲν ἐπέτυχεν ὅμως καὶ εἰς τὰς κατὰ τῶν Θηβαίων πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις του, τὸ μὲν ἕνεκα προδοσίας τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου τῶν Ἀθηναίων, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς μὴ συγχρονίσεως τῆς πολεμικῆς προσβολῆς τῶν ἄλλων (τοῦ συστρατήγου του Ἱπποκράτους) μὲ τὴν ἰδικήν του, ὡς εἶχεν ἀποφασισθῆ. Κατὰ τὸ 418 κατέλαβε τὴν Ἐπίδαυρον, τὴν ὁποίαν ἐσκόπει νὰ καταστήσῃ δεύτερον Κορυφάσιον ἐν τῇ βορείῳ παραλίᾳ τῆς Πελοποννήσου, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ παραδώσῃ αὐτήν, ὑπερισχυσάσης τῆς φιλειρηνικῆς ἐν Ἀθήναις φατρίας. Τέλος ἐκλεγεὶς στρατηγὸς κατὰ τὸ 414 π. Χ. ἀπεστάλη μετὰ στόλου ἐξ 73 τριήρων καὶ στρατοῦ ἐκ 5.000 ὁπλιτῶν καὶ μεγάλου πλήθους ψιλῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐν Συρακούσαις στρατιᾶς τῶν Ἀθηναίων. Ἡ εἰς Συρακούσας ἄφιξις τοῦ στρατοῦ τούτου ὑπὸ τὸν τολμηρὸν Δημοσθένη ἔδωκε θάρρος εἰς τὴν ἀποτεθαρρυμένην παλαιοτέραν στρατιάν, ἥτις ἠκολούθησε μετ' ἐμπιστοσύνης τὸν Δημοσθένη εἰς τὴν ἐπίθεσίν του κατὰ τοῦ ὑψώματος τῶν Ἐπιπολῶν. Ἀτυχῶς ὅμως ἡ μετὰ θάρρους καὶ συνέσεως, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐπιτυχοῦσα, γενομένη αὕτη ἔφοδος ἀπέβη ἄκαρπος, διότι νυκτερινὴ ἔξοδος τῶν συντεταγμένων δυνάμεων τῶν Συρακοσίων ἐξέβαλεν ἐκ τῶν Ἐπιπολῶν τὴν στρατιὰν τοῦ Δημοσθένους, ἥτις καὶ ἕνεκα τῆς ἀγνοίας τοῦ ἐδάφους ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ὑπέστη μεγάλας ἀπωλείας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὁ Δημοσθένης διεῖδεν ὅτι μία ὁδὸς σωτηρίας ὑπελείπετο, ἡ διὰ τῆς ὑποχωρήσεως, ἀντέστη ὅμως εἰς τοῦτο ὁ ἄτολμος καὶ διστακτικὸς Νικίας, ὡς εἶχεν ἀντιταχθῆ καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Ἐπιπολῶν. Ἐν τούτοις κατίσχυσεν ἡ γνώμη τοῦ Δημοσθένους, συμφωνήσαντος μετ' αὐτοῦ τοῦ τρίτου στρατηγοῦ, τοῦ Εὐρυμέδοντος, ἀλλὰ τυχαῖον φυσικὸν φαινόμενον, ἡ ἔκλειψις τῆς σελήνης, ἐπέφερε νέαν ἀναβολὴν τῆς ὑποχωρήσεως. Τέλος ὅτε ἀπεφασι-

Digitized by Google

σθη αὕτη, οἱ Συρακόσιοι διὰ πεισματώδους μάχης παρὰ τον λιμένα παρημπόδισαν τὴν ἔξοδον τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναιων και οὕτως ἠναγκάσθησαν οὗτοι νὰ ὑποχωρήσωσι διὰ ξηρᾶς. Οἱ ἀπεγνωσμένοι ἀγῶνες τῆς ὑποχωρούσης στρατιᾶς περὶ τὸ Ἀκραῖον Λέπας καὶ ὁ ἀποχωρισμὸς αὐτῆς ἀπὸ τῆς τοῦ Νικίου, ἥτις ἔσπευσε νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, χωρὶς ν' ἀναμείνῃ τὴν στρατιὰν τοῦ Δημοσθένους, ἠνάγκασαν τοῦτον μετὰ ἀπεγνωσμένον ἐν Πολυζηλείῳ ἀγῶνα νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Γύλιππον μετὰ 6.000 ἀνδρῶν. Λέγεται ὅτι πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας του ἀπεπειράθη ν' αὐτοκτονήσῃ, ἀλλ' ἐκρατήθη ἡ χείρ του. Ἀπέθανε θανατωθεὶς ὑπὸ τῶν Συρακοσίων, ὡς καὶ ὁ Νικίας, μετὰ τὴν δημοσίᾳ καταδίκην των, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης (VII, 86) καὶ ὁ Συρακόσιος ἱστορικὸς Φίλιστος, ἢ αὐτοκτονήσας, παρασχεθέντων τῶν μέσων ὑπὸ τοῦ Συρακοσίου Ἑρμοκράτους, ὅστις εἶχεν ἀντιστῇ εἰς τὴν εἰς θάνατον καταδίκην των, ὡς καὶ ὁ Γύλιππος, ὅστις ἤθελε νὰ παραδώσῃ αὐτοὺς ζῶντας εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Σπάρτης.

Ὁ Δημοσθένης διὰ τῆς χρήσεως ψιλῶν στρατιωτῶν καὶ ἄλλων στρατηγικῶν καινοτομιῶν, αἵτινες ἦσαν ὁ ὥριμος καρπὸς τῶν κατὰ τὰς μάχας παρατηρήσεών του καὶ τῆς ἀπ' αὐτῶν ἀποκομιζομένης πείρας του, ἀπέβη ὁ πρόδρομος τοῦ συμπολίτου του στρατιωτικοῦ μεταρρυθμιστοῦ Ἰφικράτους. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Δημοσθένης ὁ *φιλαλήθης*.** Διάσημος Ἕλλην ἰατρός, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νέρωνος, ἀσχοληθεὶς ἰδίᾳ περὶ τὴν ὀφθαλμολογίαν. Ἦτο μαθητὴς Ἀλεξάνδρου τοῦ φιλαλήθους, δι' ὃ καὶ φιλαλήθης ἐκλήθη (*Γαλ.* VIII, 727), ὀπαδὸς δὲ τῆς Ἡροφιλείου σχολῆς, τῆς ὑπὸ τοῦ Ζεύξιδος ἱδρυθείσης ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μεταξὺ Λαοδικείας και Καρουρων ἐν Μηνὸς Κάρου ἱερῷ. Ἔγραψε «Περὶ σφυγμῶν» σύγγραμμα εἰς τρία βιβλία, καὶ ἕτερον ἐξαίρετον ἔργον εἰς τρία βιβλία περὶ ὀφθαλμικῶν παθῶν (Ὀφθαλμικός), έν ᾧ ἐπραγματεύετο περὶ ἀνατομίας, παθῶν καὶ ἐγχειρήσεων τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅπερ καὶ ὑπῆρξεν ἡ κυρία πηγή, ἐξ ἧς ἤντλησαν οἱ πλεῖστοι τῶν μεταγενεστέρων ὀφθαλμολόγων συγγραφέων. Τὸ ἔργον διεσώζετο μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἐγνώριζε δὲ τοῦτο ὁ πάπας Σίλβεστρος ὁ Β' («Demosthenes ophthalmicus») καὶ ὡς πηγὴν ἔσχον ὁ ἐκ Γενούης Σίμων (ΙΓ' αἰών) καὶ ὁ Mathaeus Sylvaticus (ΙΔ' αἰών). Τούτου ἀποσπάσματα σῴζονται παρ' Ὀρειβασίῳ ἰδίᾳ (περὶ χυμώσεως φλυκταινῶν, ὑποχύσεις κτλ.). Πιθανῶς ὁ παρὰ Γαληνῷ (XIII 855) *Δημοσθένης ὁ φαρμακίων*, ὁ ἐκ Μασσαλίας, νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν φιλαλήθη. Ἂν δὲ πράγματι δέον κατὰ τὸν Ermerius ν' ἀναγνωσθῇ παρὰ Σωρανῷ ἀντὶ τοῦ Δαμ κοστης (βλ. λ.) *Δημοσθένης*, οὗτος ἔγραψε καὶ περὶ νοσημάτων τῶν παίδων. ΑΡ. Π. Κ.

δημόσια (ἡ)· δημοτ., χαρακτηριστικὸν γυναικὸς κοινῆς, πόρνης: «αὐ ἡ κατάντησε δημόσια».

δημοσίᾳ· ἐπιρρ.· βλ. λ. δημόσιος.

δημοσιὰ (ἡ) καὶ *δεμοσιά*· ἡ δημοσία ὁδός, ἡ ἁμαξιτός: «θὰ πάτε ἀπὸ τὴ δημοσιὰ ἢ ἀπὸ τὸ μονοπάτι;».

δημοσίευμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δημοσιεύειν* ἰδικῶς διὰ τύπου: «τὰ δημοσιεύματα τῆς τάδε ἐφημερίδος,—τοῦ δεῖνα ἐπιστήμονος» κττ., «δημοσίευμα ἀνήθικον, -αἰσχρόν».

δημοσίευσις, —*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ δημοσιεύειν, ἡ πρὸς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ ἔκθεσις: «δημοσίευσις διαθήκης, -νόμου, —δικαστικῆς ἀποφάσεως». «—μυστικῆς συνθήκης»· || ἡ διὰ τῶν ἐφημερίδων κοινοποίησις: «δημοσίευσις εἰδήσεως,—ἀγγελίας,—διατριβῆς» || κατ' ἐπέκτασιν, ἔκδοσις, ἐκτύπωσις: «δημοσίευσις βιβλίου,—συγγράμματος».

— **δημοσίευσις *διαθήκης*** *[Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. διαθήκη

— **δημοσίευσις *καταδικαστικῶν ἀποφάσεων*** *[Ποιν. Δικ.]*. Τὰ ἄρθρα 28 καὶ 29 Ποιν. νόμου ὁρίζουσιν ὡς παρεπομένην ποινήν, προσβάλλουσαν τὴν τιμὴν τοῦ καταδικασθέντος, τὴν *δημοσίευσιν* τῆς ἀπαγγελθείσης κατ' αὐτοῦ *καταδικαστικῆς ἀποφάσεως*· ἡ δημοσίευσις αὕτη, ἐπαγομένη τὴν εὐρεῖαν εἰς τὸ κοινὸν ἀνακοίνωσιν τῆς καταδίκης, ἐκτίθησι τὸν καταδικασθέντα εἰς τὴν κοινὴν κατάκρισιν και μειοῖ προφανῶς τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ. Ἡ δημοσίευσις αὕτη γίνεται: 1) διὰ τοῦ τύπου καὶ 2) διὰ τοιχοκολλήσεως ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ νομοῦ, ἔνθα ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις, ἐν τῷ δήμῳ, ἔνθα ἐξετελέσθη ἡ πρᾶξις, καὶ ἐν τῷ δήμῳ, ἐν ᾧ κατοικεῖ ὁ καταδικασθείς· δημοσιεύεται δ' οὐχὶ ὁλόκληρος ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις, ἀλλὰ μόνον συνοπτικὴ ἔκθεσις αὐτῆς, περιέχουσα τὸ ὄνομα, τὸ ἐπάγγελμα, τὴν τελευταίαν κατοικίαν τοῦ καταδικασθέντος, τὸ ἀδίκημα ἐφ' ᾧ κατεδικάσθη, καὶ τὴν καταγνωσθεῖσαν ποινήν. Ἡ τοιαύτη δημοσίευσις γίνεται ὅταν ἀπηγγέλθη καταδίκη εἰς θάνατον, εἰς δεσμὰ ἢ εἰς εἱρκτήν· ἐπὶ δὲ καταδίκης εἰς βαθμὸν πλημμελήματος ἢ πταίσματος εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: α') ὅταν κατεδικάσθησαν τοὐλάχιστον εἰς τρίμηνον φυλάκισιν ἢ κράτησιν ἀγύρται ἐπικίνδυνοι λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν συνοδευσασῶν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως περιστάσεων, κλέπται, παραχαράκται ἢ κιβδηλοποιοὶ καὶ ἀπατεῶνες· καὶ β') ὅταν ῥητῶς ὁ Ποιν. νόμος διατάσσῃ ἐν συγκεκριμένῃ τινὶ περιπτώσει τὴν δημοσίευσιν, ὡς ἐν ἄρθρῳ 232 ἐπὶ ἀντιποιήσεως ἀρχῆς, ἄρθρ. 435α ἐπὶ τοκογλυφίᾳ κατὰ συνήθειαν ἢ κατ' ἐπάγγελμα, ἄρθρ. 346 (ἄρθρ. 39 νόμου περὶ ἐξυβρίσεως) ἐπὶ τῶν διὰ τοῦ τύπου πραχθέντων πλημμελημάτων. Ἐπὶ πάσης ἄλλης καταδίκης εἰς βαθμὸν πλημμελήματος ἢ πταίσματος τριμήνου τοὐλάχιστον φυλακίσεως ἢ κρατήσεως ἢ χρηματικῆς ποινῆς τριακοσίων τοὐλάχιστον δραχμῶν, ἡ αὐτὴ μὲν γίνεται δημοσίευσις, ἀλλὰ παραλείπεται ἐν τῇ δημοσιευομένῃ περιλήψει τῆς ἀποφάσεως τὸ ὄνομα τοῦ καταδικασθέντος, ἐκτὸς ἂν τὸ δικαστήριον, κρῖνον ὅτι εἶναι ἀναγκαία ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος τούτου πρὸς ἀποτροπὴν ἐνδεχομένης βλάβης ἢ ζημίας τοῦ κοινοῦ, διατάξῃ ταύτην εἰδικῶς ἐν τῇ καταδικαστικῇ ἀποφάσει.

Ἡ δημοσίευσις τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως γίνεται ἅμα αὕτη καταστῇ τελεσίδικος, ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς καὶ δημοσίᾳ δαπάνῃ· εἰς τὰς ἀνωτέρω ὅμως περιπτώσεις τῶν ἄρθρ. 232 Ποιν. νόμου καὶ 39 τοῦ περὶ ἐξυβρίσεων καὶ τύπου νόμου, γίνεται δαπάνῃ τοῦ καταδικασθέντος καὶ εἰς ἐφημερίδας ὁριζομένας ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου. Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **δημοσίευσις *νόμου*** *[Νομ.]*. Ἡ δημοσίευσις ἑνὸς νόμου ἀποτελοῦσα ἰδιαιτέραν πρᾶξιν, οὐδόλως συγχεομένη οὐσιαστικῶς ἢ χρονικῶς μετὰ τῆς ἐκδόσεως (ἢ κυρώσεως) τοῦ νόμου, εἶναι πρᾶξις τῆς διοικήσεως, ἥτις καὶ ἐκ τῶν καθηκόντων αὐτῆς ἐπιμελεῖται τῆς κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμενον τρόπον δημοσιεύσεως αὐτοῦ. Ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι οὐχὶ πᾶσα ὁπωσδήποτε γενομένη δημοσίευσις τοῦ νόμου θεωρεῖται ἀρκετή, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐπίσημος τοιαύτη, ἡ παρὰ τῆς διοικήσεως γενομένη, καὶ δὴ ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, τυγχάνει ἀπαραίτητος ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ δι' αὐτῆς ἐπιδιωκομένη γνωστοποίησις καὶ καταστῇ οὕτω πως ὁ νόμος γνωστὸς τοῖς πᾶσι κατὰ τεκμήριον juris et de jure. Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐπισήμου καθίσταται ὁ νόμος ἐνεργός, κτᾶται τυπικὴν ἰσχύν, ἀποβαίνει γνωστὸς καὶ πληροῦται οὕτω πως ὁ ὅρος, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ὑποχρεοῦται, ἔστω καὶ ἂν ἄλλως πως ἔλαβε γνῶσιν αὐτοῦ, εἰς τήρησιν τῶν διατάξεων αὐτοῦ. Μάλιστα ἡ δημοσίευσις τοῦ νόμου, ὡς ἰδιαιτέρα πρᾶξις, εἶναι ἡ πρώτη πρᾶξις ἐκτελέσεως τῆς ἐν τῷ νόμῳ ὑπαρχούσης «νομοθετικῆς προσταγῆς» καὶ τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Διὰ τοῦ ἀπὸ 1/13 Φεβρουαρίου 1833 διατάγματος ὡρίσθη, ὅτι ἡ ὑποχρεωτικὴ ἰσχὺς τοῦ νόμου ἄρχεται διὰ τοὺς κατοίκους ἑκάστου δήμου ἀφ' ἧς ἡμέρας γνωστοποιηθῇ οὕτως εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐφημερίδος, τῶν δημάρχων ὑποχρεουμένων νὰ δημοσιεύσωσι διὰ τοὺς κατοίκους τῆς περιφερείας των τὸ περιεχόμενον ἑκάστου φύλλου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Βραδύτερον, διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Οκτωβρίου 1856 νόμου (ἄρθρ. 1) ὡρίσθη, ὅτι ἡ δημοσίευσις τῶν νόμων ἐνεργεῖται κατὰ δήμους, τῆς ἰσχύος αὐτῶν ἀρχομένης εἰς μὲν τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐν τῇ νομαρχίᾳ ἢ ἐπαρχίᾳ τοιχοκολλήσεως τοῦ φύλλου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς δήμους, μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν ἐν τῷ δημαρχείῳ τοιχοκόλλησιν αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει ὅμως νεωτέρου νόμου τῆς 1 Μαΐου 1882, ἰσχύοντος μέχρι σήμερον, ὁ νόμος κέκτηται ὑποχρεωτικὴν ἰσχὺν δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ, τῆς ἡμερομηνίας τοῦ φύλλου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως λαμβανομένης ὡς βάσεως ἀριθμήσεως τοῦ δεκαημέρου διαστήματος καθ' ὃ θέλει ἀργήσει ὁ νόμος. Τοῦτο ἰσχύει ἐφόσον αὐτὸς ὁ νόμος δὲν ὁρίζει βραχυτέραν ἢ μεγαλυτέραν προθεσμίαν τοῦ δεκαημέρου ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἡ ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως δημοσίευσις τοῦ νόμου δηλοῖ τὴν τυπικὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου, ἥτις καθορίζει τίς τῶν νόμων ὑπῆρξε προγενέστερος τοῦ ἄλλου. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς οὐσιαστικῆς ἰσχύος τοῦ νόμου δὲν συγχωρεῖται ἄγνοια νόμου. Ἐπὶ πλέον ἀπαιτεῖται καὶ τοιχοκόλλησις τοῦ δημοσιευθέντος νόμου ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ τυπογραφείου, τῆς νομαρχίας καὶ τῆς δημαρχίας, πλὴν ὅμως, ὡς γενικῶς ἀποδεκτὸν ἐγένετο παρὰ τῶν συγγραφέων παρ' ἡμῖν, ἡ παράλειψις τῆς τοιχοκολλήσεως εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐνεργείας τοῦ νόμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον» τ. II (1914), σ. 94-97.—*Κρασσᾶ*, «Σύστημα Ἀστικοῦ Δικαίου» τ. I (1895), σ. 68-72. — *Γ. Ἀγγελοπούλου*, «Σύστημα Διοικητικοῦ Δικαίου» τ. 1, σ. 78-80.—*Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Περὶ τῶν προθεσμιῶν κυρώσεως, ἐκδόσεως καὶ δημοσιεύσεως τῶν νόμων» (1911). Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **δημοσίευσις *προκηρύξεων ἐχθροῦ*** *[Ποιν. Νόμ.]*. Ὡς συγκοινωνίαν μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐπικρατείας χαρακτηρίζει ὁ ποινικὸς νόμος καὶ τιμωρεῖ εἰς βαθμὸν πταίσματος (ἄρθρ. 522 καὶ 524) τὴν καθ' οἱονδήποτε τρόπον δημοσίευσιν, ἢ διάδοσιν προκηρύξεων ἢ ἄλλων παρομοίων ἐγγράφων τοῦ ἐχθροῦ, δηλαδὴ τοῦ κράτους, μεθ' οὗ ἡ χώρα διατελεῖ εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, ἢ τῶν στασιαστῶν, οὓς ῥητῶς τὸ ἄρθρον 524 ἐξομοιοῖ πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἄνευ συναινέσεως τῆς ἀρχῆς ἢ ἄνευ προφανοῦς κινδύνου τοῦ προσώπου ἢ τῆς περιουσίας τοῦ πράξαντος, ὡς καὶ τὴν μὴ ἄμεσον παράδοσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοιούτων προκηρύξεων ἢ ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ δράστης εἴτε ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἴτε ἐκ τόπου κατεχομένου ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ παρ' οἱουδήποτε προσώπου, ἔστω καὶ ἀγνώστου αὐτῷ.

Ἂν διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἢ διαδόσεως τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων τοῦ ἐχθροῦ ἐσκόπει ὁ δράστης τὴν ὑποστήριξιν τῆς εἰσβολῆς ἢ τῆς προόδου τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν ἐπικράτειαν, ἡ πρᾶξις λαμβάνει, κατὰ τὸ ἄρθρον 123 § 8 Ποιν. νόμου, τὸν χαρακτῆρα τοῦ κακουργήματος τῆς *ἐσχάτης προδοσίας*. Α. Ν. Μ.

δημοσιευτὴς (ὁ)· ὁ δημοσιεύων, ὁ κοινολογῶν τι.

δημοσιεύω· κάμνω τι δημόσιον, ἐκθέτω εἰς γνῶσιν πάντων, κοινολογῶ ἰδίως διὰ τοῦ τύπου: «δημοσιεύω νόμον,—ἀπόφασιν,—ἄρθρον,—ἀγγελίαν».

δημοσιογραφία (ἡ)· τὸ ἔργον, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοσιογράφου· || κατ' ἐπέκτασιν τὸ σύνολον τῶν δημοσιογράφων, ὁ τύπος, αἱ ἐφημερίδες.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. δημοσιογράφος.

δημοσιογραφικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἰδιάζων εἰς τὸν δημοσιογράφον ἢ τὴν δημοσιογραφίαν, ἢ καὶ τὰ ὄργανα αὐτῆς: «δημοσιογραφικὸν ἐπάγγελμα», «δημοσιογραφικὴ ἐπιτυχία», «δημοσιογραφικὸς χάρτης» ὁ διὰ ἐκτύπωσιν ἐφημερίδων προοριζόμενος· || «δημοσιογραφικὸν ὕφος» λέγεται περιφρονητικῶς ὁ δημοσιογραφικὸς τρόπος τοῦ γράφειν, ζωηρός, ἐντυπωσιακός, εὔληπτος, ἀλλὰ κάπως πρόχειρος, χωρὶς βαθύτερον νόημα καὶ λογοτεχνικὴν λεπταισθησίαν, μὲ κοινοτόπους εἰκόνας καὶ τετριμμένας φράσεις — Ἐπιρρ. *δημοσιογραφικῶς*.

δημοσιογραφίσκος (ὁ)· ὑποκοριστικὸν μετὰ μειωτικῆς ἐννοίας: ὁ μικρός, ὁ ἀνάξιος, ἢ ἄσημος δημοσιογράφος.

δημοσιογραφισμὸς (ὁ)· ἰδίᾳ εἰς τὸν πληθ. *δημοσιογραφισμοί*· λέγεται εἰρωνικῶς καὶ περιφρονητικῶς ἐπὶ τῶν δημοσιογραφικῶν μεθόδων πρὸς πρόκλησιν ἐντυπώσεων παρὰ τῷ κοινῷ || ἐπιπολαιότης περὶ τὴν ἐπιλαβὴν τῶν ζητημάτων, κενοσπουδία, ἀβασάνιστος ἔκθεσις τῶν γεγονότων, προχειρολογος κριτικὴ αὐτῶν, κλίσις πρὸς τὴν ὑπερβολήν, ἀκαλαισθησία ὕφους, κενὴ ἠχηρότης φράσεων, ἀδιαφορία περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων ἐν τῇ ἐπιδιώξει ἐφημέρων ἐντυπώσεων || τὸ ἀδιστάκτως καὶ ἀναρμοδίως γράφειν περὶ παντὸς θέματος· || βιαστικὸν καὶ ἀνεπιμέλητον ὕφος.

δημοσιογράφος (ὁ)· ὁ ἔχων ὡς κύριον ἐπάγγελμα νὰ γράφῃ ἐπὶ ἀμοιβῇ εἰς τὰς ἐφημερίδας ἢ περιοδικὰ καὶ ἐκ τούτου κυρίως ἀποζῶν· || ὁ ἐκδίδων ἐφημερίδα ἢ περιοδικόν, ὅταν τοῦτο εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία του καὶ ἡ προσωπική του συμβολὴ δὲν περιορίζεται εἰς τὸ καθαρῶς βιομηχανικὸν μέρος τῆς ἐκδόσεως ἢ τὴν ἁπλῆν χρηματοδοσίαν. Ἡ λέξις ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, εἰς ἀπόδοσιν τῶν γαλλικῶν publiciste καὶ journaliste. Μέχρι τῶν μέσων ὅμως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος οἱ ἐκδόντες καὶ συντάσσοντες ἐφημερίδας ἐκαλοῦντο ἐν Ἑλλάδι μᾶλλον *ἐφημεριδογράφοι*, ἀργότερον δὲ ἐπεκράτησεν ὁλοκληρωτικῶς ἡ λέξις *δημοσιογράφος*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὁ δημοσιογράφος ὡς ἐπαγγελματίας ἐμφανίζεται ἀφ' ἧς ἤρχισεν ἡ βιομηχάνευσις τοῦ τύπου, αἱ δὲ ἐφημερίδες ἤρχισαν νὰ ἀποκτοῦν αὐτόνομον ὑπόστασιν, ἀπὸ τοῦ ΙΗ'—ΙΘ' αἰῶνος· ἐν Ἑλλάδι κυρίως ἀφ' ἧς ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις καθημερινῶν ἐφημερίδων, κατὰ τὸ τελευταῖον δηλαδὴ τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Προηγουμένως οἱ ἐκδόται τῶν ἐφημερίδων ἦσαν σχεδὸν καὶ οἱ μόνοι συντάκται αὐτῶν, συνήθως δὲ καὶ οἱ τυπογράφοι των καὶ δὲν εἶχε παρ' αὐτοῖς μορφωθῇ ἐπαγγελματικὴ συνείδησις. Σὺν τῇ προόδῳ τοῦ τύπου, ἡ σύνταξις τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες δὲν ἦσαν πλέον ἁπλῶς πληροφοριακὰ δελτία, οὔτε ἐξηρτημένα ὄργανα πολιτικῆς, ἀλλ' αὐτόνομοι ὁδηγοὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ἀπῄτει πολυαριθμότερον ὁσημέραι προσωπικόν, ἀφιερῶνον ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ἀφωσιωμένον, μὲ ἰδιαιτέραν ἐπαγγελματικὴν νοοτροπίαν καὶ συνείδησιν καὶ μὲ εἰδικὴν μόρφωσιν, ἀποκτωμένην διὰ τῆς πείρας καὶ μεταδιδομένην διὰ τῆς ἐπαγγελματικῆς παραδόσεως. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισαν ἱδρυόμεναι καὶ σχολαὶ δημοσιογραφικαὶ καὶ εἰδικαὶ ἕδραι προσαρτώμεναι εἰς τὰ πανεπιστήμια

Digitized by Google

Παρόμοιαι σχολαὶ λειτουργοῦσιν ἀρκεταὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Παρ' ἡμῖν ἔχει ἱδρυθῆ δημοσιογραφικὴ σχολὴ ὑπὸ τῆς «Ἑνώσεως συντακτῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων», ἐγκριθέντος τοῦ ὀργανισμοῦ της ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τοῦ κράτους ἐρχομένου ἀρωγοῦ διὰ μικροῦ χρηματικοῦ ἐπιδόματος κατ' ἔτος.

Ἡ λειτουργία της, δι' ἐλευθέρων μαθημάτων-διαλέξεων, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1925, δὲν ἐξηκολούθησε κανονική, πλὴν τῆς τοῦ τμήματος ξένων γλωσσῶν. Σημειωτέον ὅτι ἡ σχολὴ αὕτη, ὅπως καὶ αἱ περισσότεραι τοῦ εἴδους της, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν δημοσιογραφικὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν ἀνιδέων σπουδαστῶν, ἀλλ' εἰς τὴν καλυτέραν κατάρτισιν τῶν ἤδη ἐργαζομένων εἰς τὰς ἐφημερίδας δημοσιογράφων διὰ τῆς μεταδόσεως ἐγκυκλοπαιδικῶν καὶ εἰδικῶν γνώσεων ἀπαραιτήτων ἢ ὠφελίμων διὰ τὴν πρόοδόν των ἐν τῷ ἐπαγγέλματι.

Ὁ δημοσιογράφος, λόγῳ τοῦ τεραστίου ρόλου τὸν ὁποῖον παίζει εἰς τὴν σημερινὴν ζωὴν ὁ τύπος, ἀσχολεῖται περὶ παντὸς θέματος· τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ἢ ὅτι χρειάζεται νὰ εἶναι πανδαήμων· οὔτε ἐξ ἄλλου δικαιολογεῖ μομφὴν ἐπιπολαιότητος. Ὁ δημοσιογράφος εἶναι ὁδηγὸς καὶ πληροφορητὴς τῆς κοινῆς γνώμης. Διὰ τὸ ἔργον του δὲ τοῦτο δὲν τοῦ χρειάζεται οὔτε πανεπιστημοσύνη, οὔτε πανδαημοσύνη, ἀλλὰ τοῦ εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἱκανότης: 1) νὰ διαγιγνώσκῃ τί θέλει ἢ τί ἐπιδέχεται ἡ κοινὴ γνώμη· 2) νὰ γνωρίζῃ ποῦ θὰ ζητήσῃ ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὴν κοινὴν γνώμην καὶ 3) νὰ δύναται νὰ τῆς τὸ καταστήσῃ τοῦτο προσιτόν. Ὁδηγὸν καὶ βοηθὸν ἔχει ἐν τούτῳ ὁ δημοσιογράφος τὴν ἐπικαιρότητα. Ὁ ροῦς τῆς ζωῆς φέρει ἑκάστοτε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ζητήματα ποικίλα, τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῆς ζωτικῆς των σημασίας, προσελκύουν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ, γινόμενα ἀντικείμενον κοινῆς συζητήσεως καὶ καθιστάμενα οὕτως εἰς ὅλους προσιτά, ἐν τῇ ἁπλουστέρᾳ των οὐσίᾳ. Ἐν τούτῳ εἶναι δημιουργικὴ ἡ συμβολὴ τοῦ δημοσιογράφου ἐξάγοντος καὶ προσφέροντος εἰς τὸ κοινὸν εὔληπτον τὸ ἐκχύλισμα πάσης ἰδέας, θεωρίας, τεχνικῆς, ἐπιστημονικῆς, ἱστορικῆς, φιλοσοφικῆς γνώσεως, εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὁσάκις συμβάν τι τοῦ καθημερινοῦ βίου ἐξαίρει τὴν σημασίαν της. Ἐξ ἴσου δημιουργικὸς εἶναι ὁ ρόλος τοῦ δημοσιογράφου ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς κοινῆς γνώμης. Δι' αὐτοῦ τὸ ἄμορφον, ἀσυνάρτητον, ἀνοργάνωτον καὶ ἀσυνεχὲς ὑλικὸν τῆς κοινῆς γνώμης προσλαμβάνει μορφὴν συγκεκριμένην, σαφῆ, βαρύνουσαν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐν κοινῷ ζωῆς. Ὁ δημοσιογράφος ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς κοινῆς γνώμης δὲν κάμνει ἁπλῆν ἄθροισιν τῶν ἐπὶ μέρους γνωμῶν, ἀλλὰ δημιουργικὴν σύνθεσιν αὐτῶν. Ὄχι ὀλιγώτερον δημιουργικὸν εἶναι τὸ ἔργον τοῦ δημοσιογράφου καὶ εἰς τὸ καθαρῶς πληροφοριακὸν μέρος: τὸ εἰδησεογραφικόν. Δὲν εἶναι ἁπλοῦς συλλέκτης εἰδήσεων. Αἱ εἰδήσεις δὲν ὑπάρχουν ἄνευ αὐτοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀποχωρίζων ἐκ τοῦ συνεχοῦς ροῦ τοῦ καθημερινοῦ βίου μερικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ὅτι ἐνδιαφέρουν ἢ θὰ ἐνδιαφέρουν τὴν κοινὴν γνώμην, καὶ τὰ διαμορφώνει εἰς εἰδήσεις. Τὰ πλεῖστα τούτων θὰ παρήρχοντο ἀπαρατήρητα, ἐὰν ὁ δημοσιογράφος δὲν τὰ ἐξέθετεν εἰς τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Πολλάκις εἶναι καὶ κυριολεκτικώτερον δημιουργὸς αὐτῶν, προκαλῶν γεγονότα διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης. Σὺν τῇ προόδῳ τοῦ ἐπαγγέλματος ὁ κύκλος τῆς εἰδησεογραφίας εὐρύνεται, δηλαδὴ ὁ δημοσιογράφος ἐφελκύει τὴν προσοχὴν τῆς κοινῆς γνώμης ἐπὶ περισσοτέρων καὶ ποικιλωτέρων γεγονότων τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Γενικῶς ὁ δημοσιογράφος δὲν ἀνταποκρίνεται ἁπλῶς πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον ἐνημερότητος παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ τοιοῦτον ἐνδιαφέρον. Τὸ ἔργον τοῦ δημοσιογράφου, προορισμὸν ἔχοντος νὰ διαφωτίζῃ καὶ νὰ χειραγωγῇ τὴν κοινὴν γνώμην, δύναται κατά τινα τρόπον νὰ διακριθῇ εἰς καθαρῶς πληροφοριακὸν καὶ εἰς κριτικὸν ἐπαγγελματικώτερον: εἰς εἰδησεογραφικὸν καὶ εἰς ἀρθρογραφικόν. Εἰδησεογραφικῶς ὁ δημοσιογράφος ἐκθέτει ὅσα γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς κρίνει κατάλληλα νὰ διαμορφωθοῦν εἰς εἰδήσεις, ἀρθρογραφικῶς δὲ σχολιάζει, κρίνει ταῦτα. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἔκθεσις, οὔτε ἡ κριτικὴ τῶν γεγονότων εἶναι αὐθαιρέτως προσωπική, διότι καὶ ἐν τῇ μιᾷ περιπτώσει καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ ὁ δημοσιογράφος ἐνεργεῖ ἐν ὀνόματι τῆς κοινῆς γνώμης, ὡς ἐντολοδόχος αὐτῆς. Ἡ ἀνωτέρω διάκρισις, σημειωτέον, δὲν δύναται νὰ εἶναι σαφῶς καθωρισμένη, διότι καὶ ἐν τῇ καθαρᾷ εἰδησεογραφίᾳ ὁ δημοσιογράφος ἀσκεῖ κριτικὴν διὰ τῆς ἐπιλογῆς τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐξαίρει εἰς εἰδήσεις, διὰ τοῦ τρόπου τῆς διαμορφώσεως τῶν εἰδήσεων, διὰ τοῦ τόνου τὸν ὁποῖον δίδει εἰς αὐτάς, διὰ τῆς θέσεως εἰς ἣν τὰς καταχωρεῖ ἐν τῇ ἐφημερίδι κλπ., ἡ δὲ ἀρθρογραφία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἐστερημένη εἰδησεογραφικῆς ἀποχρώσεως. Ἐκτὸς τούτου ὁ δημοσιογράφος πολλάκις δὲν ἀποβλέπει οὔτε εἰς τὴν ἐνημέρωσιν οὔτε εἰς τὴν διαφώτισιν καὶ παντοίαν μόρφωσιν τοῦ κοινοῦ, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ τέρψῃ. Πάντοτε ὅμως τὸ ἔργον του βασίζεται εἰς τὴν ἐπικαιρότητα, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης, πολλάκις δὲ οὔτε νὰ καταστῇ νοητός.

Ὁ δημοσιογράφος, ὑπηρετῶν μίαν ἰδεολογίαν (πολιτικήν, κοινωνικήν, ἐθνικήν, θρησκευτικήν, φιλοσοφικήν, φιλολογικὴν κλπ.), ἐκτὸς τῶν ἐκ ταύτης πηγαζόντων σκοπῶν, ἐπιδιώκει καὶ αὐτονόμους δημοσιογραφικοὺς σκοποὺς (αὔξησιν τῆς κυκλοφορίας τῆς ἐφημερίδος του, τόνωσιν τῆς ἐπιρροῆς του κλπ.). Ἀναλόγως δὲ τῶν μέσων δι' ὧν ἐπιδιώκουν τοὺς σκοποὺς τούτους οἱ δημοσιογράφοι διακρίνονται εἰς κιτρίνους καὶ μή. Ὁ κίτρινος δημοσιογράφος ἀποβλέπει εἰς τὴν δημιουργίαν ζωηρῶν ἐντυπώσεων, ἐπιζητῶν νὰ συγκρατῇ τὴν κοινὴν γνώμην συνεχῶς ἐν διεγέρσει ἐνδιαφέροντος, ὑποδαυλίζων τοῦτο ὅταν ὑπάρχῃ καὶ δημιουργῶν ὅταν λείπῃ, διὰ τῆς ὑπερβολῆς εἴς τε τὴν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων καὶ εἰς τὰ ἐπ' αὐτῶν σχόλια, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὰ ταπεινότερα ἔνστικτα τοῦ κοινοῦ, κεντρίζων τὴν περιέργειαν καὶ τὴν φαντασίαν, ἱκανοποιῶν τὰς λαϊκὰς κλίσεις πρὸς τὴν περιπέτειαν καὶ τὸ μυστήριον καὶ ἀδιαφορῶν διὰ τὰς συνεπείας. Ὁ κίτρινος δημοσιογράφος δρᾷ ὡς δημεγέρτης. Ὁ μὴ κίτρινος ἐπιδιώκει βεβαίως καὶ οὗτος τὴν ἐντύπωσιν, ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ κρατῇ ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλ' εἶναι ἐπιφυλακτικώτερος ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν μέσων, ἀποφεύγει τὴν ὑπερβολήν, συνέχεται ἐν συναισθήσει τῶν συνεπειῶν, προσπαθεῖ νὰ σταθμίζῃ μετ' ἀκριβείας γεγονότα, πρόσωπα καὶ πράγματα, ἀπευθύνεται πρὸς τὴν λογικὴν μᾶλλον τοῦ κοινοῦ παρὰ πρὸς τὸ αἴσθημα, φιλοδοξεῖ νὰ πείσῃ παρὰ νὰ ἐνθουσιάσῃ ἢ νὰ φανατίσῃ. Παρατηρητέον ἐν τούτοις ὅτι δόσις τις κιτρινισμοῦ ἀποδίδεται εἰς πάντα δημοσιογράφον. Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ἔχει καμμίαν ἠθικὴν ἀπόχρωσιν. Εἷς κίτρινος δημοσιογράφος δύναται κάλλιστα νὰ εἶναι ἠθικώτατος καὶ ὁ μὴ κίτρινος δὲν εἶναι ἀναγκαίως καὶ ἠθικὸς ὑπὸ τὴν συνήθη ἔννοιαν τῆς λέξεως.

Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἠθικὴ τοῦ δημοσιογράφου, ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ προορισμοῦ του, δὲν συμπίπτει πάντοτε οὔτε καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν μὲ τὴν κοινὴν ἠθικήν. Ἀσκῶν μίαν κοινωνικὴν λειτουργίαν, διαχειριζόμενος μίαν ἐξουσίαν, ἀνεπίσημον μέν, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἰσχυρὰν καὶ ἐπιβλητικήν, ἔρχεται πολλάκις εἰς σύγκρουσιν πρὸς ἄλλας ἐξουσίας ἐν τῷ κράτει καὶ πρὸς κοινωνικοὺς θεσμούς. Τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ φέρῃ εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ νὰ ἐλέγχῃ πρόσωπα καὶ πράγματα δὲν τῷ ἀναγνωρίζεται πάντοτε οὔτε ὑπὸ πάντων εὐχαρίστως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κοινὴ γνώμη, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ὁ δημοσιογράφος ἀσκεῖ τὸ δικαίωμα τοῦτο, δὲν εἶναί τι τὸ σαφῶς ἑκάστοτε καθωρισμένον, ἀλλὰ κἄτι τὸ πολύτροπον καὶ πολύμορφον, ἢ μᾶλλον κἄτι τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ διερμηνεύοντος αὐτὴν δημοσιογράφου, καὶ ἀλλοίαν ἀναλόγως ἑκάστου δημοσιογράφου λαμβάνει μορφήν, προκύπτει πολλάκις φυσικῶς ἐκ τούτου ἀμφιλογία, ὅσον ἀφορᾷ τὸ θεμιτὸν ἢ μὴ τοῦ δικαιώματος τῆς δημοσιότητος καὶ τοῦ ἐλέγχου κατ' ἀρχὴν καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος τούτου. Ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ ταύτῃ ὁ δημοσιογράφος ὁδηγὸν ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν προθέσεων, τὴν καλὴν πίστιν καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ βαθυτέρα δὲ συναίσθησις τῆς ἐλευθερίας δημιουργεῖ ἐσωτερικὰς δεσμεύσεις ἐπαγγελματικῆς ἠθικῆς. Ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπάρξῃ κοινὴ γνώμη, χρειάζεται ὡς φυσικὸν ὑπέρεισμα ἀριθμός τις ἀνθρώπων, λαμβανόμενος ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, συνεχόμενος διὰ δεσμῶν φυλετικῶν, ἱστορικῶν, γεωγραφικῶν, οἰκονομικῶν, εἴτε συγκεκροτημένος εἰς κράτος, εἴτε ὠργανωμένος εἰς κοινωνίαν, εἴτε ἰδεολογικῶς ἢ θρησκευτικῶς ἢ ἐπαγγελματικῶς ἡνωμένος εἰς κοινωνίαν μικρὰν ἢ μεγάλην, ἐκτὸς κρατικῶν ἢ ἐθνικῶν ὁρίων, ἢ καθ' ὑπέρβασιν αὐτῶν εἰς κοινωνίαν διεθνῆ ἢ παγκόσμιον. Ἐκ τῆς διαπιστώσεως ταύτης προκύπτουν ὅροι καὶ περιορισμοὶ τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἔργου καὶ ἀπορρέουσιν ἠθικαὶ ἐπιταγαί· ὡσαύτως καὶ ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ ἐπαγγέλματος (ἐπαγγελματικὸν μυστικόν, ἀλληλεγγύη, περιστολὴ τοῦ ἀθεμίτου συναγωνισμοῦ, καλὴ πίστις, ἱεραρχία ἐπαγγελματικῶν ἀξιῶν). Ἐκ τῆς κοινωνικῆς λειτουργίας, ἣν ἐπιτελεῖ, ἀπορρέει διὰ τὸν δημοσιογράφον ἡ ὑποχρέωσις σεβασμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ φρονήματος. Οἱανδήποτε ἰδεολογίαν, ἔστω καὶ ἀνελευθέραν, ὑποστηρίζων ὁ δημοσιογράφος, ἐργάτης ἐλευθερίας παραμένει πάντοτε, ὁσονδήποτε δὲ φανατικῶς ὑπηρετῶν μίαν ἀρχήν, λόγῳ τῆς καθημερινῆς καὶ ὑποχρεωτικῆς ἐπαφῆς του πρὸς τὴν ζωντανὴν πραγματικότητα, δὲν δύναται παρὰ νὰ ἐπιδεικνύῃ σχετικήν, ἂν μὴ ἀπόλυτον, ἀνεξαρτησίαν, καὶ νὰ γίνεται ἑκούσιος ἢ ἀκούσιος κήρυξ τῆς ἀληθείας· ἄλλως κινδυνεύει νὰ ὑστερήσῃ εἰς ἐνημερότητα, τῆς ὁποίας τὴν ἔλλειψιν δὲν τῷ συγχωρεῖ ἡ κοινὴ γνώμη. Ὑπάρχει κἄτι χειρότερον ἀπὸ τὴν κακομεταχείρισιν τῆς ἀληθείας: ἡ ἄγνοια ἢ ἡ ἀπόκρυψις αὐτῆς.

Ὁ δημοσιογράφος ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἐπαγγέλματός του φέρεται εἰς στενὴν ἐπαφὴν πρὸς τὸν πολιτικόν, μετὰ τοῦ ὁποίου τὸν συνδέει συνήθως κοινότης σκοπῶν, ταυτότης βλέψεων καὶ ὁμοιότης μέσων δράσεως. Ἐὰν δὲ ὁ πολιτικὸς μεταχειρίζεται πολλάκις τὸν δημοσιογράφον πρὸς προσεταιρισμὸν τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ ὁ δημοσιογράφος, ὅμως, ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν αὐτονόμων ἐπαγγελματικῶν του σκοπῶν, δημιουργεῖ συχνάκις ἀπροόπτους, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνεπιθυμήτους εἰς τὸν πολιτικόν, πραγματικότητας, πρὸς ἃς ὁ τελευταῖος οὗτος ἀναγκάζεται νὰ προσαρμοσθῇ. Ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐπαγγέλματός του ὁ δημοσιογράφος προάγεται εἰς ταχύτητα καὶ ἑτοιμότητα ἐνεργείας, ἀποκτᾷ τὴν ἱκανότητα σφυγμομετρήσεως τῆς κοινῆς γνώμης, διεκπεραιωτικότητα, εὑρετικότητα, ἀναπτύσσει εὐθυκρισίαν καὶ ὀξύτητα ἀντιλήψεως, προσόντα χρήσιμα εἰς πᾶν ἐπάγγελμα. Ὡς ἐκ τούτου τὸ δημοσιογραφικὸν ἐπάγγελμα ἀκολουθεῖται ὑπὸ πολλῶν μὴ σκοπούντων νὰ τὸ ἀσκήσουν μονίμως, ἀλλ' ἀποβλεπόντων εἰς τὸ ν' ἀποκτήσουν ἐκ τῆς προσκαίρου παραμονῆς ἐν αὐτῷ κοινωνικὴν πεῖραν, πνευματικὴν εὐστροφίαν καὶ δεξιότητα. Τυγχάνει παγκοίνου πίστεως τὸ ἀπόφθεγμα ὅτι: ἡ δημοσιογραφία ὁδηγεῖ παντοῦ, ἀρκεῖ νὰ ἐξέλθῃ τις ἐγκαίρως αὐτῆς. Ἐκτὸς τούτου τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοσιογράφου, παρέχον τὴν δυνατότητα δημιουργίας φήμης, ἐλευθερίαν κινήσεως, καθὼς καὶ τὰ μέσα διὰ πάντα ἰδεολογικὸν ἀγῶνα, μὴ ἀπαιτοῦν δὲ ὡρισμένα προσόντα, προσελκύει πολλούς, νέους ἰδίᾳ, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως ἐλάχιστοι παραμένουν, καθόσον καὶ κοπιῶδες εἶναι καὶ δύσκολον, τραχύτερος δὲ ἐν αὐτῷ ὁ ἀγὼν ἐπικρατήσεως. Ὁ δημοσιογράφος ζῇ βίον ἔντονον, ὅστις παρουσιάζει τὰ θέλγητρα τῆς καθημερινῆς ἐναλλαγῆς, ἀλλὰ τελῶν ἐν διαρκεῖ ἀνησυχίᾳ, συγκινήσει καὶ ἐπιφυλακῇ ὁ δημοσιογράφος φθείρει ταχύτερον τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικάς του δυνάμεις, λόγῳ καὶ τῶν σκληρῶν συνθηκῶν τοῦ ἐπαγγέλματος (νυκτερινὴ ἐργασία, ἀταξία διαίτης καὶ ὕπνου κλπ.). Εἰς τὸν δημοσιογράφον διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐν τῷ σταδίῳ του χρειάζεται πρὸ παντὸς τάλαντον: ἔμφυτος ἱκανότης περὶ τὴν σύλληψιν τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουν τὴν κοινὴν γνώμην καὶ προκαλοῦν ἐντύπωσιν, ἀφομοιωτικὴ δύναμις, εὑρετικότης, εὐστροφία, ταχύτης ἀντιλήψεως, κριτικὴ ἑτοιμότης, κινητικότης, κυρίως ἱκανότης ἐκλαϊκεύσεως. Βοηθεῖ πολὺ ἡ κοινωνικότης, τὸ κοσμικὸν θάρρος, ἡ κοσμία ἐμφάνισις. Διὰ τῆς πείρας ἀποκτῶνται τὰ ἐπίκτητα ἐκ τῶν προσόντων τούτων, ἀνεπαρκῶς ὅμως ἀναπληροῦνται τὰ φυσικά. Ἡ μόρφωσις ὀξύνει τὰς ἐμφύτους ἱκανότητας, ἀλλὰ δὲν τὰς ἀντικαθιστᾷ ἐλλειπούσας. Συνήθως εἰς τὴν δημοσιογραφίαν προσέρχονται φοιτηταί, ἀπόφοιτοι ἢ τελειόφοιτοι γυμνασίου, οὐχὶ σπανίως ἐπιστήμονες, ἐνίοτε ὅμως καὶ δημοτικοῦ σχολείου ἀπόφοιτοι, μορφωθέντες ὑστέρως ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ἐπαγγέλματος καί τινες λίαν ἐπιτυχῶς σταδιοδρομοῦντες, ὅταν ἔχουν τάλαντον.

Διάκρισις τῶν δημοσιογράφων. Συνήθως ὁ δημοσιογράφος ἀρχίζει τὸ ἐπάγγελμά του ὡς δόκιμος: κατατάσσεται εἰς μίαν ἐφημερίδα ἄμισθος καὶ ἐργάζεται ὑπὸ δοκιμήν, μέχρις οὗ ἀποδείξῃ ἐν δράσει ὅτι ἔχει τὰς ἀπαιτουμένας ἐμφύτους ἱκανότητας καὶ τὸν ἀπαραίτητον ζῆλον, ἀποκτήσῃ δὲ τὴν στοιχειώδη τεχνικὴν κατάρτισιν. Οἱ περισσότεροι τῶν προσερχομένων δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν δοκιμήν. Σὺν τῇ προόδῳ τοῦ τύπου, ἐπῆλθε καταμερισμὸς ἐργασίας ἐν τῷ δημοσιογραφικῷ ἐπαγγέλματι. Καὶ κατὰ τὸ σύστημα μὲν ἐργασίας καὶ ἀμοιβῆς διακρίνονται οἱ δημοσιογράφοι εἰς συνεργάτας καὶ συντάκτας. Συνεργάται μιᾶς ἐφημερίδος εἶναι οἱ γράφοντες ὁσάκις ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς εἰδικότητός των καὶ ἀμειβόμενοι κατ' ἄρθρον. Ὑπάρχουν τακτικοὶ καὶ ἔκτακτοι συνεργάται. Λέγονται, σημειωτέον, συνεργάται καὶ ὅσοι μὴ δημοσιογράφοι γράφουν, ἐπ' ἀμοιβῇ ἢ καὶ ἄνευ εἰς τὰς ἐφημερίδας. Τοῦ ὅρου συνεργάτης γίνεται ἐσφαλμένως χρῆσις πρὸς τιμητικὴν διάκρισιν συντακτῶν κατεχόντων ὀργανικὰς θέσεις εἰς ἐφημερίδας καὶ γραφόντων ἐπὶ τακτικῷ μισθῷ. Συντάκται εἶναι οἱ οἱανδήποτε δημοσιογραφικὴν ἐργασίαν ἐκτελοῦντες ἔν τινι ἐφημερίδι ἐπὶ μισθῷ. Διὰ νὰ εἶναί τις συντάκτης προϋποτίθεται ὅτι ἐργάζεται εἰς μίαν ἐφημερίδα. Κατὰ τὴν αὐστηρὰν κυριολεξίαν, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ἀορίστως ὅτι ὁ Α εἶναι συντάκτης, ἀλλὰ δέον νὰ ὁρισθῇ ὅτι εἶναι συντάκτης τῆς τάδε ἐφημερίδος. Ἔξω ἢ ἄνευ αὐτῆς πρέπει νὰ λέγεται δημοσιογράφος.

Ἐν τῇ ἐφημερίδι, ἡ δημοσιογραφικὴ ἱεραρχία ἀπαρτίζεται ὡς ἑξῆς: Διευθυντὴς (συνήθως δὲ διευθυντὴς εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἐκδότης), ἔχων τὴν γενικὴν διεύθυνσιν καὶ ἐπίβλεψιν τῆς ἐφημερίδος, τόσον τὴν πολιτικήν, ὅσον καὶ τὴν ἐπιχειρηματικήν, τὴν συντακτικήν, τὴν τυπογραφικὴν καὶ τὴν οἰκονομικήν, καθορίζων τὴν πολιτικὴν τῆς ἐφημερίδος καὶ τὴν ἐν γένει πορείαν αὐτῆς, διέπων τὴν ἀρθρογραφίαν, ἐγκρίνων τὸν καταρτισμόν, τὰς μεταβολὰς καὶ τὴν μισθοδοσίαν ὁλοκλήρου τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐφημερίδος. Ἀρχισυντάκτης ἢ διευθυντὴς τῆς συντάξεως, λαμβάνων τὰς γενικὰς

Digitized by Google

κατευθύνσεις παρὰ τοῦ διευθυντοῦ καὶ ἀναπτύσσων αὐτὰς εἰς τεχνικὰς ὁδηγίας πρὸς τὸ συντακτικὸν προσωπικόν, ὅπερ αὐτός, τῇ ἐγκρίσει τοῦ διευθυντοῦ, καταρτίζει καὶ μεταβάλλει ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν, ἀσκῶν πειθαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν συντακτῶν, διδων εἰς ἕκαστον καθημερινῶς ἐντολὰς διὰ τὴν εἰδησεογραφίαν καὶ τὴν ἀρθρογραφίαν, ἐκλέγων τὸ εἶδος καὶ ὁρίζων τὴν μορφὴν τῆς ὕλης, ἀποφασίζων περὶ τῆς ἑκάστοτε μορφῆς τοῦ φύλλου, καθορίζων τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς σελιδοποιήσεως καὶ δίδων τὸν τόνον διὰ τὴν διαμόρφωσιν, τιτλοφόρησιν καὶ κατάταξιν τῶν ἄρθρων καὶ τῶν εἰδήσεων, ἔχων τὴν πρωτοβουλίαν ἐν παντὶ ἀφορῶντι τὸ συντακτικὸν μέρος τῆς ἐφημερίδος καὶ ἐνεργῶν ὡς ἐντολοδόχος τοῦ διευθυντοῦ. Βοηθὸς ἀρχισυντάκτου, ἢ γραμματεὺς τῆς συντάξεως, ἢ συντάκτης ἐπὶ τῆς ὕλης, ἐκτελῶν τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀρχισυντάκτου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαμόρφωσιν καὶ κατάταξιν της ὕλης, παραλαμβάνων τὰ χειρόγραφα ὅλων τῶν συντακτῶν, ἐπιθεωρῶν καὶ διορθώνων ἐν ἀνάγκῃ ταῦτα συμφώνως πρὸς τὸ ἐν γένει πνεῦμα τῆς ἐφημερίδος, καθορίζων τὸ εἶδος τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων δι' ἑκάστην εἴδησιν ἢ ἄρθρον, τιτλοφορῶν καὶ κατατάσσων ταῦτα εἰς τὰς σελίδας, ἐπιβλέπων τὴν τυπογραφικὴν ἐργασίαν. Συντάκται, γράφοντες τὰς εἰδήσεις, τὰ ἄρθρα καὶ τὴν λοιπὴν ὕλην τῆς ἐφημερίδος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τοῦ ἀρχισυντάκτου. Εἰς τὰς μεγάλας εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας ὑπηρετοῦν πλείονες τοῦ ἑνὸς ἀρχισυντάκται καὶ συντάκται ἐπὶ τῆς ὕλης, διαιρουμένης τῆς ἐφημερίδος κατὰ σελίδας καὶ κατ' εἶδος ὕλης. Ἐπίσης ὑπάρχουν διευθυνταὶ τομέων (διευθυντὴς τῆς πολιτικῆς εἰδησεογραφίας, οἰκονομικῶν, τῆς κινήσεως κλπ.), οἱονεὶ ἀρχισυντάκται ἐπὶ μέρους, τελοῦντες ὑπὸ τὸ γενικὸν πρόσταγμα τοῦ διευθυντοῦ τῆς συντάξεως καὶ ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγάς των ἀνάλογον ἀριθμὸν συντακτῶν, τοὺς ὁποίους κινοῦν. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς ὅμως ἐφημερίδας δὲν ὑπάρχουν μέχρι τῆς στιγμῆς τοιοῦτοι διευθυνταὶ τμημάτων, ἐπαρκεῖ δὲ εἷς ἀρχισυντάκτης καὶ εἷς συντάκτης ἐπὶ τῆς ὕλης. Οἱ συντάκται, ἀναλόγως τῆς εἰδικότητος καὶ τοῦ ἔργου ὅπερ ἐπιτελοῦν ἔν τινι ἐφημερίδι, εἶναι: ἀρθρογράφοι, γράφοντες τὰ ἄρθρα καὶ τὰ ἀρθρίδια τῆς ἐφημερίδος, ὅταν δὲν γράφουν ταῦτα ὁ διευθυντὴς καὶ ὁ ἀρχισυντάκτης· χρονογράφοι, γράφοντες τὰ χρονογραφήματα· φιλολογικοὶ συντάκται, γράφοντες τὴν φιλολογικὴν ὕλην (ἄρθρα φιλολογικά, μυθιστορήματα, ἀναγνώσματα, ἐπιφυλλίδας κλπ.)· μεταφρασταί, μεταφράζοντες ἀπὸ ξένας ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ βιβλία τὴν ἀναγκαιοῦσαν ὕλην· συντάκται γραφείου, βοηθοῦντες τὸν ἀρχισυντάκτην καὶ τὸν γραμματέα τῆς συντάξεως, ἐκτελοῦντες πᾶσαν ἐσωτερικὴν συντακτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὴν διάθεσιν τελοῦντες τοῦ γραφείου διὰ πᾶσαν τυχὸν ἔκτακτον ἀνάγκην· ἀνταποκριταί, διαμένοντες ἔξω τῆς ἕδρας τῆς ἐφημερίδος, εἰς διαφόρους πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὁπόθεν τηροῦσι διὰ τηλεγραφικῶν εἰδήσεων καὶ ταχυδρομικῶν ἀνταποκρίσεων ἐνήμερον τὴν ἐφημερίδα περὶ τῆς κινήσεως τοῦ τόπου ἐν ᾧ διαμένουν· περιοδεύοντες συντάκται, ταξιδεύοντες ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἢ τῷ ἐξωτερικῷ καὶ γράφοντες εἰδησεογραφικάς, πολιτικὰς ἢ φιλολογικὰς ἀνταποκρίσεις· ἀπεσταλμένοι, μεταβαίνοντες ἐκτάκτως ὁπουδήποτε τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ παρακολουθήσουν συμβάν τι ἢ κίνησίν τινα δυναμένην νὰ ἐνδιαφέρῃ τὴν κοινὴν γνώμην· κριτικοί, παρακολουθοῦντες καὶ κρίνοντες τὰς θεατρικὰς παραστάσεις, διαλέξεις, μουσικὰς συναυλίας, καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις, ἐκδόσεις βιβλίων καὶ πᾶσαν καλλιτεχνικὴν ἢ πνευματικὴν ἐκδήλωσιν, ἀναλόγως τῆς εἰδικότητός των· συντάκται ρεπορτάζ ἢ πευθῆνες, ὅπως ἐλέγοντο παλαιότερον, παρακολουθοῦντες τὴν πολιτικήν, οἰκονομικήν, κοσμικήν, τὴν δημοσίαν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν καὶ ἐκ ταύτης ἀρυόμενοι καὶ συντάσσοντες τὰς εἰδήσεις. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἀναλόγως τῆς εἰδικῆς ἐπιδόσεώς των (ἥτις δὲν εἶναι παγία πάντοτε), διακρίνονται εἰς πολιτικοὺς συντάκτας, ἀσχολουμένους μὲ τὴν πολιτικὴν εἰδησεογραφίαν (κυβερνητικὰς ἀποφάσεις, ὑπουργικὰ συμβούλια, πολιτικὰς μεταβολάς, δηλώσεις ὑπουργῶν καὶ πολιτικῶν, μὲ ὅλην τὴν ἐπίσημον καὶ παρασκηνιακὴν πολιτικὴν κίνησιν)· συντάκτας ὑπουργείων, ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἐν τοῖς ὑπουργείοις καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὰ δημοσίαις ὑπηρεσίαις κίνησιν (ἀποφάσεις, συνεργασίας, διατάγματα, νόμους, μεταβολὰς κλπ.)· οἰκονομικοὺς συντάκτας, ἐπιφορτισμένους μὲ τὴν εἰδησεογραφίαν τὴν ἀφορῶσαν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ λοιπὰς οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας, τὸ χρηματιστήριον καὶ τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν κίνησιν· ἀστυνομικοὺς συντάκτας, παρακολουθοῦντας καὶ περιγράφοντας πᾶν εἰς τὸ ὁποῖον παρευβαίνει ἡ ἀστυνομικὴ καὶ δικαστικὴ ἀρχὴ (ἐγκλήματα, αὐτοκτονίας, ταραχάς, δίκας κλπ.)· συντάκτας ἐλευθέρου ρεπορτάζ, θηρεύοντας καὶ γράφοντας εἰδήσεις οἱασδήποτε κατηγορίας, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἀρχισυντάκτου ἢ καὶ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἐνεργοῦντας ὡσαύτως ἐρεύνας δημοσιογραφικὰς (καμπάνιες) ἐπὶ ζητημάτων ἐπικαίρων ἢ δυναμένων νὰ προκαλέσουν ἐνδιαφέρον· πρακτικογράφους, κρατοῦντας πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, μεγάλων δικῶν, συνεδρίων κλπ.· συντάκτας τῆς μόδας (κυρίας ἢ δεσποινίδας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον), παρακολουθοῦντας τὴν ἐξέλιξιν τῆς μόδας· κοσμικοὺς συντάκτας, ἐντεταλμένους τὴν παρακολούθησιν τῆς κοσμικῆς κινήσεως (χορῶν, δεξιώσεων, ἑορτῶν, τεΐων κλπ.)· ἀθλητικοὺς συντάκτας, ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἀθλητικὴν κίνησιν, κ. ἄ. Σὺν τῷ χρόνῳ αὐξάνονται καὶ παγιοῦνται αἱ εἰδικότητες τῶν συντακτῶν, ἀποτελούντων οὕτω διακρίτους ὁμάδας. Ὁ προσωπικὸς δὲ ἀνταγωνισμὸς — ἕκαστος καθ' ὅλων τῶν ἄλλων — ἐξέλιπε βαθμηδὸν καὶ διεξάγεται ἤδη ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ δύο, τριῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁμάδων τῆς αὐτῆς εἰδικότητος (τράστ). Εἰς τοῦτο συνέτεινε κατὰ πολὺ τὸ γεγονός, ὅτι ἐνῷ προηγουμένως ἕκαστος συντάκτης εἰργάζετο εἰς μίαν μόνην ἐφημερίδα, τελευταίως ὁ ἴδιος συντάκτης ἀναλαμβάνει ἐργασίαν εἰς δύο καὶ περισσοτέρας ἐφημερίδας, ἐπιφορτιζόμενος τὸ ἴδιον ρεπορτάζ, ἐνίοτε ὅμως καὶ διάφορον· ἐξ οὗ κατέστη ἀναγκαία ἡ συνεργασία καὶ ἀνταλλαγὴ εἰδήσεων μεταξὺ δύο, τριῶν καὶ περισσοτέρων συντακτῶν, συγκροτούντων τράστ. Ὅταν ὁ δημοσιογράφος γράψῃ εἰς τὴν ἐφημερίδα εἰς ἣν ἐργάζεται μίαν εἴδησιν, σοβαρὰν ἢ ὁπωσδήποτε ἐνδιαφέρουσαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουν αἱ ἄλλαι ἐφημερίδες, λέγεται ὅτι ὁ δημοσιογράφος αὐτὸς ἔχει μίαν ἐπιτυχίαν· ὅταν δὲ τοῦ λείπῃ μία τοιαύτη εἴδησις, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἄλλαι ἐφημερίδες, ὁ δημοσιογράφος «παθαίνει γκάφαν». Ἐπιτυχίαν ὡσαύτως ἀποτελεῖ καὶ ἡ προσήκουσα εἰς τὴν σημασίαν τῆς εἰδήσεως σύνταξις, διαμόρφωσις, τιτλοφόρησις καὶ κατάταξις αὐτῆς, γκάφαν δὲ ἀντιθέτως ἡ πλημμελὴς ἢ ἐλλιπὴς σύνταξίς της, ἢ καὶ ἡ δυσανάλογος πρὸς τὴν σημασίαν της — πρὸς τὸ πλειότερον ἢ τὸ ὀλιγώτερον — τονισμός της. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρθρογραφίαν, ἐπιτυχίαν ἢ γκάφαν ἀποτελεῖ ἡ ἐν τῇ κριτικῇ τῶν γεγονότων, τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων ὀρθὴ ἢ ἐσφαλμένη ἐκτίμησις τῆς σημασίας καὶ τῆς ἀπηχήσεως αὐτῆς παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ, πρὸς ἣν εἰδικῶς ἀπευθύνεται ὁ δημοσιογράφος.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι δημοσιογράφοι. Ἐν Ἑλλάδι ἐπαγγελματίαι δημοσιογράφοι ἐργάζονται εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ πλεῖστοι, εἰς Θεσσαλονίκην, Πειραιᾶ, Βόλον, Πάτρας. Εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχιακὰς πόλεις οἱ συντάκται τῶν ἐκδιδομένων ἐφημερίδων δὲν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπαγγελματίαι δημοσιογράφοι. Οἱ ἐν Ἀθήναις ἐργαζόμενοι σήμερον ἐπαγγελματίαι δημοσιογράφοι ἀνέρχονται εἰς 350 περίπου, ἀνήκοντες κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς δύο ἀνεγνωρισμένα σωματεῖα: τὴν «Ἕνωσιν Συντακτῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων» (ἱδρυθεῖσαν τῷ 1914 ὡς συνέχειαν προηγουμένων δημοσιογραφικῶν σωματείων διαλυθέντων, προσχωρήσασαν εἰς τὴν Διεθνῆ Ὁμοσπονδίαν τοῦ Τύπου, διατηροῦσαν «Ταμεῖον Προνοίας καὶ Ἀλληλοβοηθείας», τὴν Δημοσιογραφικὴν σχολήν, περὶ ἧς ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, ἱδρύσασαν τῷ 1926 «Ταμεῖον Συντάξεως», εἰς ὃ περιελήφθησαν καὶ οἱ ἐκτὸς αὐτῆς δημοσιογράφοι καὶ τὸ προσωπικὸν τῶν διαχειρίσεων τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων) καὶ τὸν «Σύνδεσμον τῶν Δημοσιογράφων». Δημοσιογραφικὰ σωματεῖα ὑπάρχουν ἐπίσης ἐν Πειραιεῖ, Θεσσαλονίκῃ, Βόλῳ, Πάτραις καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ μηνιαῖος μισθὸς τῶν ἐν Ἀθήναις δημοσιογράφων ποικίλλει ἀναλόγως τῆς προσωπικῆς των ἀξίας, τῆς ἐφημερίδος ἐν ᾗ ἐργάζονται καὶ τῆς ἐργασίας ἣν ἐπιτελοῦν, τῶν μὲν διευθυντῶν καὶ ἀρχισυντακτῶν ἀπὸ 5,000—15.000 δραχμῶν μηνιαίως, τῶν συντακτῶν ἐπὶ τῆς ὕλης ἀπὸ 4.000—8.000, τῶν πολιτικῶν ἀρθρογράφων ἀπὸ 5.000—10.000, τῶν λοιπῶν συντακτῶν ἀπὸ 1,000—7,000· ἡ ἀμοιβὴ δὲ κατ' ἄρθρον ἀπὸ 75—500 δραχμῶν. Αἱ ἀποδοχαὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ καὶ ταῖς ἐπαρχίαις δημοσιογράφων εἶναι σημαντικῶς κατώτεραι. Τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀνταποκριτῶν αἱ ἀποδοχαὶ ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς χώρας ἐν ᾗ διαμένουν. Διὰ τὴν εὐχερεστέραν καὶ καλυτέραν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των οἱ ἐν Ἑλλάδι δημοσιογράφοι, ἐνεργείαις τῶν ὀργανώσεών των, ἐξησφάλισαν ἐλευθερίαν καὶ ἀτέλειαν εἰσόδου εἰς τὰ δημόσια θεάματα, ἐλευθέραν κυκλοφορίαν διὰ τῶν τράμ, ἐπαρκῆ ἀριθμὸν δωρεὰν σιδηροδρομικῶν εἰσιτηρίων καὶ τινας ἄλλας εὐκολίας.

Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

δημοσιογραφῶ· ἐπαγγέλλομαι τὸν δημοσιογράφον. ἐργάζομαι ὡς δημοσιογράφος εἰς τὰς ἐφημερίδας ἢ περιοδικά· || γράφω ἐκτάκτως εἰς ἐφημερίδα ἐπὶ ὡρισμένῳ σκοπῷ, χωρὶς νὰ εἶμαι καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ γίνω δημοσιογράφος: «θὰ δημοσιογραφήσω ἐναντίον τινός», «θὰ δημοσιογραφήσω, διὰ νὰ ὑποστηρίξω τὸ δίκαιόν μου».

δημόσιοι (οἱ) (κατὰ παράλειψιν τοῦ «δοῦλοι», «οἰκέται», «ὑπηρέται») *[Ἀρχαιολ.]*. Οἱ εἰς τὸ δημόσιον ἀνήκοντες δοῦλοι καὶ ἐργαζόμενοι εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας, οἱ παρὰ Ρωμαίοις servi publici ἢ ἁπλῶς publici, γνωστοὶ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «δημόσια ἀνδράποδα».

Παρ' Ἀθηναίοις, γνωρίζομεν ὅτι *δημοσίους* ἐπρομηθεύετο ἡ πολιτεία δι' ἀγορᾶς ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Θρᾴκης, ὅπου ἤκμαζε τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, ἐκ τούτου δὲ προέρχεται καὶ ἡ εἰς τοὺς δημοσίους προσδιδομένη ἐπωνυμία «Σκύθαι». Παρὰ Ρωμαίοις γνωρίζομεν ποικιλωτέρους τρόπους προμηθείας δημοσίων ὑπηρετῶν. Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καρχηδόνος ὑπο τοῦ Σκηπίωνος (210 π. Χ.), δύο χιλιάδες χειροτεχνῖται ἐγένοντο δημόσιοι καὶ διῳκοῦντο ἀνὰ τριάκοντα ἀπὸ Ρωμαῖον ἐπιμελητήν· μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἀννίβα ἐξ Ἰταλίας οἱ Βρέττιοι, Λευκανοὶ καὶ Πίκεντες περιῆλθον ὡς δοῦλοι εἰς τὸ δημόσιον διὰ τὴν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους εὔνοιάν των· ἐπὶ Κορνηλίου Δολαβέλλα, οἱ δοῦλοι τῶν προγραφομένων καθίσταντο δημόσιοι, ἔτι δὲ δημοσίους προσεπορίζετο ἡ Ρώμη δι' ἀγορᾶς καὶ ἐκ τῶν δωρεῶν τῶν ἐξεχόντων ἀνδρῶν ἐπι πλούτῳ, ὡς ὁ Ἀγρίππας, Ἀλέξανδρος Σεβῆρος κ. ἄ.

Κατ' ἀρχήν, οἱ δημόσιοι ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὀνομαζομένας «ὑπηρετικὰς ἀρχάς», τὰς ὁποίας ἀπέφευγον οἱ ἐλεύθεροι πολῖται. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ὁδοκαθαρισταὶ (κοπρῶναι, ὁδοποιοί), οἱ δήμιοι καὶ ἐργάται ποικίλης φύσεως· ἐν Ἐπιδάμνῳ πάντα τὰ δημόσια ἔργα ἐξετελοῦντο ὑπὸ δούλων τοῦ δημοσίου. Δημόσιοι δοῦλοι ἐπίσης ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν Ἀθήναις καὶ δι' ἀστυνομικὰ καθήκοντα, τοιοῦτοι δὲ φέρονται οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀνδοκίδου κατασταθέντες ἐν Ἀθήναις χίλιοι διακόσιοι ἱππεῖς καὶ ἰσάριθμοι τοξόται. Ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς (Corp. inscr. att. τόμ. Β', σ. 193, στ. 41 καὶ 51) φαίνεται ὅτι οἱ δημόσιοι ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς βοηθοὶ τῶν ἱεροφυλάκων. Ἐχρησίμευον ἐπίσης καὶ ὡς γραφεῖς, λογισταί, φύλακες τῶν ἐν τῷ Θόλῳ, Πειραιεῖ καὶ Ἐλευσῖνι μέτρων καὶ σταθμῶν, φύλακες ἐν τῷ Μητρῴῳ, ἀκόλουθοι τῶν Ἕνδεκα κλπ. Ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ «Περὶ πόρων» (Δ', 14 κ. ἑ.) συνεβούλευε τὴν πολιτείαν νὰ ἐνοικιάζῃ δημοσίους δούλους εἰς τοὺς ἰδιώτας, ἐκ τῶν κερδῶν δὲ νὰ ἀγοράζῃ νέους τοιούτους. Παραπλησία ἦτο καὶ ἐν Ρώμῃ ἡ χρησιμοποίησις τῶν publici. Ἀναφέρονται ἔτι δημόσιοι ὡς χειρώνακτες εἰς τὰς οἰκίας πλουσίων στρατιωτικῶν, ἐργάται εἰς τὰς ὑδρευτικὰς ἐργασίας τοῦ δήμου (servi publici stationis aquarum), πυροσβέσται, δήμιοι (carnifices), κλπ. Ἐν Ρώμῃ ὅμως σπανιώτατα οἱ δημόσιοι ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν τῷ πολέμῳ, ἐνῷ ἐν Ἑλλάδι συχνότατα ἐβοήθησαν τον στρατὸν τῶν ἐλευθέρων εἰς κρισίμους στιγμάς.

Ἡ κοινωνικὴ θέσις τῶν δημοσίων διέφερεν οὐσιωδῶς τῆς τῶν ἰδιωτικῶν. Ἐν Ἀθήναις ἦσαν ὁμαδικῶς κατεσκηνωμένοι εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κατόπιν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, ἀλλ' ὁ Πιττάλακος, δημόσιος δοῦλος, «εὐπορῶν ἀργυρίου» εἶχεν ἰδίαν οἰκίαν καὶ περιουσίαν, ἤγειρε δὲ δίκην ἐναντίον τοῦ Τιμάρχου, ὅστις ἐκακοποίησεν αὐτόν. Ἐχορηγεῖτο εἰς αὐτοὺς πλήρης ἀμφίεσις, ἐνδύματα, πῖλοι, ὑποδήματα, ὡς καὶ τροφή, ἀναγκαιοῦντα ὑλικά, κ. ἄ. Εἴς τινα ἐπιγραφὴν τοῦ 329 π. Χ. ἀναγράφονται ειδικὰ ἔξοδα τοῦ δημοσίου διὰ θῦμα προσφερθὲν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν δημοσίων κατὰ τὴν ἑορτην τῶν Χοηφόρων, ὡς καὶ ποσὸν διὰ τὴν μύησιν δύο δημοσίων οἰκετῶν. Ὁμοία περίπου ἦτο καὶ ἡ θέσις αὐτῶν ἐν Ρώμῃ. Πλὴν ὅμως τῆς ὑλικῆς αὐτῆς ὑπεροχῆς ἔναντι τῶν ἰδιωτικῶν δούλων, οἱ δημόσιοι ἀπέλαυον καὶ ἀρκετῆς ἠθικῆς ἐκτιμήσεως. Ἐν Ρώμῃ παρίστανται εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἑορτάς, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ μικρῶν ζητημάτων εἶναι καὶ δικαστικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς πολιτείας. Ἐν Ἀθήναις, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Δημοσθένους, ἐξήσκουν ἔλεγχόν τινα εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν προϊσταμένων των, ὁ ἴδιος δὲ ρήτωρ προτείνει ὅπως χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς φύλακες τῶν δημοσίων θησαυρῶν. Εἰς ἀττικὴν ἐπιγραφήν, μετὰ τὸν ἐπιστάτην τῶν πρυτάνεων, ἀναγράφονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δημοσίων Λέοντος, Ζωπυρίωνος κ. ἄ.

Συνήθως οἱ δημόσιοι προσωπικῶς ἔφερον ἓν ὄνομα. Ἐν Ρώμῃ, οι ἐν πολέμῳ καταστάντες τοιοῦτοι συχνάκις ἔφερον καὶ ἐπίθετον ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νικηφόρου στρατηγοῦ. Ἐν Ἀθήναις, παραλλήλως πρὸς τὴν κοινήν των ὀνομασίαν «δημόσιοι», ἐλέγοντο καὶ «τοξόται» ἀπὸ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκτελουμένην ἐργασίαν, «Σκύθαι» ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς ἀγορᾶς των, «Σπευσίνιοι», κ. ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Roeck*, Staatshaushaltung der Athener.— *H. Wallon*, Histoire de l'esclavage dans l'antiquité. τόμ. Α', 1879, σελ. 192 κ. ἑ.— *L. Halkin*, Les esclaves publiques sous les Romains. Βρυξέλλαι, 1897.

Π. Ν. Π.

δημοσιολογία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ δημοσιολόγου, ἡ περὶ δημοσίων πραγμάτων ἐπιστημονικὴ ἐνασχόλησις.

δημοσιολόγος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὰ δημόσια πράγματα, κυρίως περὶ τὸ Δημόσιον δίκαιον, εἴτε διὰ συγγραφῆς ἄρθρων εἰς τὸν Τύπον ἢ ἐκδόσεως βιβλίων, εἴτε δι' ὁμιλιῶν καὶ διαλέξεων.

δημοσιολογῶ (*—έω*)· ἀσχολοῦμαι, ἐρευνῶ ἐπιστημονικῶς ζητήματα δημοσίου ἐνδιαφέροντος.

δημόσιον (τό)· οὐδ. τοῦ ἐπιθέτου δημόσιος ὡς οὐσιαστ., τὸ σύνολον τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ ὡς ἑνιαῖον

Digitized by Google

τι, ἡ πολιτεία, τὸ κράτος: «κτήματα —, ταμεῖον τοῦ δημοσίου», «ἀγωγὴ κατὰ τοῦ δημοσίου»· || τὸ κοινόν: «πληροφορῶ τὸ σεβαστὸν δημόσιον»· || ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἀρχείου (βλ. λ.).

—*[Νομ.]* Μεταξὺ τῶν νομικῶν προσώπων, καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, συγκατελέγετο καὶ τὸ κράτος, ἤτοι ἡ πολιτεία καθόσον ἀφορᾷ τὰς ἰδιωτικὰς αὐτῆς σχέσεις, ὡς πρόσωπον δηλαδὴ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου παρισταμένη καὶ ὡς τοιοῦτον δυναμένη ν' ἀγοράζῃ καὶ πωλῇ, νὰ συμβάλλεται καὶ κληρονομῇ, γενικῶς δὲ νὰ πράττῃ ὅ,τι καὶ πᾶν ἄλλο πρόσωπον φυσικὸν ἢ νομικὸν κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἡ πολιτεία ὑπὸ τὴν ἔποψιν οἰκονομικῆς προσωπικότητος ἀσκούσης νομικὴν ἱκανότητα ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ὀνόματος δημόσιος θησαυρὸς (aerarium populi Romani).

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου ὑπῆρχεν εἷς μόνον δημόσιος θησαυρός, ὁπότε ἱδρύθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου στρατιωτικὸν ταμεῖον (aerarium militare), ὅπερ ἐξέλιπεν ὅμως κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, καὶ ἕτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα fiscus Caesaris, ὅπερ παρίστα τὴν αὐτοκρατορικὴν δημοσίαν περιουσίαν καὶ ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον τοῦ αὐτοκράτορος διάθεσιν· διεχειρίζοντο δὲ τοῦτο οἱ procuratores Caesaris ἢ rationales, ἐπὶ δὲ δικαστηρίου παρίστατο ὁ fisci patronus ἢ advocatus fisci. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοῦτο, τὰ aerarium, εἰς τὰ ὁποῖα συνέρρεον πάντα τὰ δημόσια ἔσοδα, ὑπήγοντο εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς γερουσίας ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ αὐτοκράτορος. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος τὴν ἐν γένει διαχείρισιν τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἀνέλαβον οἱ αὐτοκράτορες, ἀσχέτως τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἔφερε τὸ ταμεῖον, οὕτω δέ πως fiscus καὶ aerarium ἀπέβησαν ταυτόσημα πρὸς δήλωσιν τῆς περιουσίας τοῦ κράτους· παρὰ τοῖς νεωτέροις ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία *fiscus* (=δημόσιον) πρὸς δήλωσιν τῆς περιουσίας τοῦ κράτους, ἤτοι τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία τοῦ στέμματος, ἂν καὶ ἡ τοιαύτη διάκρισις μᾶλλον θεωρητικὴν σημασίαν εἶχεν ἀφ' ὅτου οἱ αὐτοκράτορες ἐπελήφθησαν καὶ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἰδίως ἀφ' ὅτου, ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, καὶ τὰ προνόμια τοῦ δημοσίου ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τοὺς αὐτοκράτορας. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον τὸ δημόσιον (fiscus) ἀπελάμβανε πολυαρίθμων προνομίων, ἡ δὲ διαχείρισις τοῦ δημοσίου θησαυροῦ διενηργεῖτο παρὰ διαφόρων κατὰ τόπους σταθμῶν διαχειρίσεως (stationes fisci), ἕκαστος δὲ τούτων εἶχεν ἀνεξάρτητον ταμιευτικὴν ὑπηρεσίαν, χωρὶς αὕτη ν' ἀποτελῇ ἴδιον νομικὸν πρόσωπον· δὲν ἐπετρέπετο ὅμως ὅ,τι ὤφειλέ τις εἰς ἓν ταμεῖον νὰ συμψηφίσῃ πρὸς ὅ,τι εἶχε λαμβάνειν παρ' ἄλλου ταμείου.

Ἡ νομοθεσία ἑκάστου κράτους ὁρίζει τὸν τρόπον καθ' ὃν ἀντιπροσωπεύεται τὸ δημόσιον. Παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1833 διατάγματος περὶ σχηματισμοῦ καὶ καθηκόντων τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀντιπρόσωπος τοῦ δημοσίου εἶναι ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργός, χωρὶς καὶ ἡ ἐξουσία τούτου περὶ τὴν διοίκησιν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας νὰ εἶνε ἀποκλειστικὴ ἢ ἀπεριόριστος. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν ἀντ' αὐτοῦ ἐνεργούντων δικαστικῶν καὶ νομικῶν συμβούλων, τὸ δημόσιον ἀντιπροσωπεύουσι καὶ οἱ οἰκονομικοὶ ἔφοροι ἐπὶ πάσης δίκης εἰσαγομένης εἰς τὰ δικαστήρια τῆς περιφερείας των· ὅπως ἐγείρωσιν ὅμως ἀγωγὴν ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωσιν εἰδικὴν ἐντολὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ταμίαι δύνανται ν' ἀντιπροσωπεύσωσι τὸ δημόσιον, ἀλλὰ μόνον προκειμένου περὶ δικῶν ἀναφυομένων ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς ἐκποιήσεως τῆς περιουσίας τῶν ὀφειλετῶν αὐτοῦ, ἢ τῆς προσωπικῆς αὐτῶν κρατήσεως· ἡ ἀντιπροσώπευσις τοῦ δημοσίου παρὰ τῶν ταμιῶν κατ' ἐξαίρεσιν καθιερώθη, καθόσον κυρίως ἀντιπρόσωπος τοῦ δημοσίου εἶναι ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς καὶ κατὰ δεύτερον λόγον οἱ ἔφοροι, «ἐκτὸς τῶν δι' ἰδιαιτέρων νόμων ἢ διαταγμάτων κανονισθέντων ἄλλως περὶ τούτου» κατὰ τὴν φράσιν τοῦ ἐδ. ιγ' ἄρθ. 1 τοῦ ἀπὸ 27 Ἰουνίου 1858 διατάγματος.

Τὸ δημόσιον, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν, ἀπολαύει πλήρως τῆς περὶ τὸ δικαιοπρακτεῖν ἱκανότητος, δυνάμενον νὰ κέκτηται καὶ ν' ἀποκτήσῃ παντὸς εἴδους περιουσιακὰ δικαιώματα, λ. χ. ἐμπράγματα δίκαια, ἀπαιτήσεις, ἐνοχικὰς ὑποχρεώσεις, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο φυσικὸν ἢ νομικὸν πρόσωπον διὰ καταλήψεως, παραγραφῆς, κληρονομίας κλπ. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἀπολαύει παρ' ἡμῖν καὶ πολλῶν προνομίων· οὕτω τὰ χρέη τοῦ δημοσίου παραγράφονται μετὰ πενταετίαν (ἄρθρ. 69 τοῦ περὶ δημοσίου λογιστικοῦ νόμου), ἡ κατ' αὐτοῦ κτητικὴ παραγραφὴ εἶναι τριακονταετής, ἡ περὶ τὴν ἀναγκαστικὴν εἴσπραξιν τῶν ἀπαιτήσεών του διαδικασία τυγχάνει ἐξαιρετικὴ (νόμος υλστ' τοῦ 1871) κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου*, Στοιχεῖα Ἀστικοῦ Δικαίου β' ἐκδ. 1893 σ. 89 ἑπ.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον Πολιτικῆς Δικονομίας, δ' ἐκδ. 1883 σ. 164 ἑπ.

Η. Γ. Κ.

δημοσιονομία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη περὶ τὰ δημόσια οἰκονομικά.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. δημοσία *οἰκονομία*.

δημοσιονομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δημοσιονομίαν.

—**δημοσιονομικὴ** *πολιτική*. Τὸ σύνολον τῶν πρακτικῶν προσπαθειῶν πρὸς ἀρίστην διαρρύθμισιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Ὁ πορισμὸς τῶν πρὸς τοῦτο μέσων γίνεται δυνάμει τοῦ φορολογικοῦ κυριαρχικοῦ δικαιώματος τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ὅμως πάλιν καθορίζεται συνήθως αὐστηρῶς εἰς τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς χώρας (παρ' ἡμῖν ἄρθρ. 51 τοῦ συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927).

Ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἤρτηται γενικῶς ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν τοῦ κράτους, ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς κρατικῆς ἰδιοκτησίας, ἐκ τῆς ἀποδοτικότητος τῶν διαφόρων πηγῶν τῶν ἐσόδων τοῦ κράτους, ἐκ τῶν ἐξόδων του κλπ. Προϋποθέσεις ἐπιτυχοῦς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς εἶναι, πλὴν ἄλλων, καλὴ λειτουργία τῆς φοροτεχνικῆς καὶ ταμειακῆς ὑπηρεσίας, καθὼς καὶ τελείως λειτουργοῦν δημόσιον λογιστικόν. Ἡ ἐφαρμογὴ ὡρισμένης δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ὑποβοηθεῖται πολὺ διὰ τῆς γνώσεως τῆς δημοσιονομικῆς ἱστορίας ἑνὸς τόπου, καθὼς καὶ τῆς στατιστικῆς, ἰδίως τῆς συγκριτικῆς, ἐφόσον κατορθώνει αὕτη νὰ παρουσιάζῃ εἰς ἡμᾶς πραγματικῶς συγκρίσιμα δημοσιονομικὰ δεδομένα διαφόρων χωρῶν καὶ ἐποχῶν.

Γενικῶς (ἀνεξαρτήτως δηλαδὴ εἰδικῶν τοπικῶν ἀπόψεων) θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀναγάγῃ τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν εἰς τὰ συστήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνάγεται καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἱστορία τῆς δημοσίας οἰκονομίας. Ἡ κτηματικὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ τιμαριωτισμοῦ, ἡ νομισματικὴ παρακολουθεῖ τὴν μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐποχήν, ἡ φορολογικὴ καταλαμβάνει τοὺς χρόνους τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καὶ ἡ κοινωνικὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἐπικρατεῖ κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα. Χαρακτηριστικὸν τῆς τελευταίας ταύτης εἶναι, ὅτι ἐπιδιώκει τὴν ἐθνικοποίησιν ὡρίμων πρὸς τοῦτο ἢ μονοπωλιακὸν χαρακτῆρα ἐχουσῶν βιομηχανιῶν, ὑπερμαχεῖ τῆς προσωπικῆς προοδευτικῆς φορολογίας καὶ ἐπιζητεῖ ἰδιαιτέραν προστασίαν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ἐργαζομένων τάξεων (βλ. ἀσφάλειαι *κοινωνικαὶ* τ. ΣΤ', σ. 33 α').

Δ. Ε. Κ.

δημοσιονόμος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος ἐπιστημονικῶς περὶ τὰ δημόσια οἰκονομικά.

δημοσιοποίησις (ἡ). Ἡ πρόσκτησις ὑπὸ τοῦ κράτους, δήμων (δημοποίησις) κλπ. νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, εἴτε καὶ ἐθνικοποίησις ὡρισμένων ἐκμεταλλεύσεων, ὡρίμων πρὸς τοῦτο ἢ φερουσῶν μονοπωλιακὸν χαρακτῆρα (σιδηρόδρομοι, τηλέφωνα, μεταλλεῖα, φωταέριον, τράπεζαι, ἀσφάλειαι κλπ.). Ἡ πρόσκτησις ἀκινήτου ἰδιοκτησίας γίνεται συνήθως ὑπὸ τῶν δήμων δι' ἀγορᾶς γηπέδων, τὰ ὁποῖα μεταπωλοῦνται κατόπιν εἰς τοὺς δημότας, οὕτω δὲ ἀποφεύγεται ὑπέρογκος αὐτόματος ὑπερτίμησις τούτων ὑπὸ ἰδιωτικῶν κτηματικῶν ἑταιρειῶν.

Ἡ δημοσιοποίησις αὕτη, ἡ καὶ ἄλλως ἐθνικοποίησις ἢ κρατοποίησις (μὲ μικρὰς ἐννοιολογικὰς παραλλαγάς) σημαίνει ὁλοκληρωτικὴν διεύθυνσιν κλάδων τινῶν τῆς παραγωγῆς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὁμαδικῆς οἰκονομίας. Μέχρι ποίου σημείου πρέπει νὰ ἐπεκταθῇ ἡ συγκέντρωσις καὶ διεύθυνσις αὕτη καὶ ποίας ἐσωτερικῆς φύσεως πρέπει νὰ εἶναι, ταῦτα ἀποτελοῦν ζητήματα ἀμφισβητούμενα, ἐκ τῶν ὁποίων γεννῶνται διάφοροι κοινωνικαὶ θεωρίαι. Πάντως αἱ τάσεις αὗται τῆς δημοσιοποιήσεως ἐνεφανίσθησαν μεταπολεμικῶς (1914—1918) μετὰ μεγαλυτέρας τῆς συνήθους ἐντάσεως, ἰδίως ἐν Ρωσίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Εἰς ἀποτελέσματα αἱ δημοσιοποιητικαὶ ἀρχαὶ αὗται δὲν φαίνονται, μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον, τόσον ἀποδοτικαί, ὅσον παράλληλοι ἐν Ἀμερικῇ κινήσεις (ὡς τῆς ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας), ἢ ὅσον ἄλλαι τάσεις, ὡς ἡ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἐργασίας ὡς κοινωνικῆς λειτουργίας καὶ τοῦ κεφαλαίου ὡς ἐξυπηρετικοῦ αὐτῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Καλιτσουνάκι*, Αἱ σημεριναὶ τάσεις πρὸς ἐθνικοποίησιν, 1921.—*Γ. Χαριτάκη*, Ἡ δημοποίησις ἐπιχειρήσεων, 1922.

Δ. Ε. Κ.

δημόσιος, *—α, —ον*· ὁ τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, κοινός· ἀντίθ. *ἰδιωτικὸς καὶ ἴδιος*: «δημόσιος τόπος»· || ὁ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ (δημοσίᾳ) γινόμενος: «δημοσία τελετή» «—συνάθροισις»· || ὁ τοῦ κράτους, τῆς πολιτείας, κρατικός: «δημόσιος ὑπάλληλος, — ταμίας», «δημόσια κτήματα», «δημόσιος δρόμος»· || «δημόσια ἔργα» τὰ ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν καὶ ἐπίβλεψιν τοῦ κράτους ἔργα, οἷον ὁδοί, γέφυραι, λιμένες, οἰκοδομήματα κτλ.· || «δημόσιος» (ὁ), ὁ εἰς τὸ δημόσιον ἀνήκων δοῦλος ἐν τῇ ἀρχαιότητι (βλ. λ. δημόσιοι)· || «δημόσιαι γυναῖκες», αἱ πόρναι (βλ. λ. δημόσια)· || τὸ οὐδ. δημόσιον (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ., τὸ κοινόν, τὸ κράτος.—Ἐπίρρ. *δημοσίᾳ* καὶ *δημοσίως*, ἐν τῷ φανερῷ, ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ, ἀντίθ. *ἰδίᾳ* ἢ *κατ' ἰδίαν*: «ὡμίλησε δημοσίᾳ».

—**δημόσια** (ἢ *κοινὰ*) *γράμματα [Ἀρχ.]*.—1) Ἐν Ἀθήναις: Τὰ δημόσια γράμματα ἦσαν αἱ ἐπίσημοι πράξεις, αἵτινες χαρασσόμεναι ἐπὶ λιθίνων ἢ χαλκίνων πλακῶν ἢ γραφόμεναι διὰ χρωστῆρος ἐπὶ μεγάλων σανίδων ἀνετίθεντο εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως πρὸς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἐφυλάσσοντο τὰ πρωτότυπα τῶν πλακῶν τούτων, εἰμὴ κατ' ἐξαίρεσιν ὑπό τινων ἀρχόντων. Καὶ εἰς μὲν τὸν Ἐφιάλτην (460 π. Χ.) ἀποδίδεται ἡ ἵδρυσις ἀρχείων τῆς πόλεως, ἀποτελούντων παράρτημα τοῦ Βουλευτηρίου, πρὸς Ν. τῆς Ἀγορᾶ, τῷ δὲ 350 π. Χ. πάντα τὰ δημόσια γράμματα συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Μητρῷον, ἤτοι τὸν ναὸν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Κυβέλης. Τὴν ὑψηλὴν διοίκησιν τοῦ Μητρῴου εἶχον οἱ πρυτάνεις, τὴν πραγματικὴν ὅμως ὁ «γραμματεὺς τῆς βουλῆς», βοηθούμενος ὑπὸ ἑνὸς «ὑπογραμματέως» καὶ ἀριθμοῦ τινος δημοσίων δούλων. Ἐνταῦθα ὑπῆρχον κατατεθειμένοι ἐπὶ παπύρων ἢ δέλτων οἱ νόμοι, τὰ ψηφίσματα, τὰ πρακτικὰ τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις, οἱ κατάλογοι τῶν ἐφήβων, οἱ λογαριασμοὶ ἐσόδων καὶ δαπανῶν τοῦ δημοσίου κτλ. Ἐν αὐτῷ, πιθανῶς ἐφυλάσσετο καὶ τὸ ἐπίσημον κείμενον τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ὡς καὶ ἡ διαθήκη τοῦ Ἐπικούρου.

—2) Ἐν Ρώμῃ: Καὶ ἐνταῦθα τὰ δημόσια γράμματα ἐξετίθεντο ἐπὶ πλακῶν ἐκ στερεᾶς ὕλης εἰς τοὺς ναούς, τὴν ἀγορὰν κτλ., δὲν ἐφυλάσσοντο δὲ κατ' ἀρχὰς ἀντίγραφα αὐτῶν. Οὕτως, ὅτε τῷ 70 μ. Χ. ἐκάη ὁ ναὸς τοῦ Καπιτωλίου, κατεστράφησαν τρισχίλιαι ἀνακείμεναι ἐν αὐτῷ χάλκιναι πλάκες, τῶν ὁποίων μετὰ δυσκολίας ἀνεζητήθησαν παντοῦ ἀντίγραφα, ὅπως ἀποκατασταθῇ τὸ κείμενον αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἐφυλάσσοντο τὰ πρωτότυπα τῶν νόμων, τῶν συγκλητικῶν δογμάτων καὶ τῶν ψηφισμάτων τῆς πληθύος ἐν τῷ θησαυροφυλακείῳ (Aerarium), ὅπερ ἔκειτο ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κρόνου. Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο ὠνομάζετο Tabularium. Τῶν ἐπισήμων γραμμάτων διακριτέα τὰ acta diurna ἢ publica ἢ urbana, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἶδος ἡμερησίων χρονικῶν, ἀναφερομένων εἰς γεγονότα ἀποκλειστικῶς τῆς πόλεως Ρώμης (ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία των acta urbana). Ταῦτα ἦσαν ἀποσπάσματα συγκλητικῶν δογμάτων, ἔργα διασήμων ἀνδρῶν, λόγοι ἀρχόντων, γάμοι, κηδεῖαι, διαζύγια, θαύματα, περίεργα, δίκαι κτλ. Ἐπὶ αὐτοκρατόρων περιελήφθησαν εἰς τὰ acta diurna τὰ γεγονότα τῶν αὐτοκρατορικῶν οἴκων (domus augusta). Πρῶτος ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ὠργάνωσε κανονικῶς τὰ δημόσια ταῦτα γράμματα, τῶν ὁποίων εἶναι ἄγνωστον τίς προΐστατο. Ἐγράφοντο πιθανῶς ἐπὶ λευκοῦ τοίχου καὶ ἀντιγραφόμενα ὑπὸ τῶν librarii ἐπωλοῦντο εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀναγιγνωσκόμενα ἀπλήστως. Δὲν εἶναι γνωστὸν μέχρι τίνος ἐποχῆς ὑπῆρχεν ἡ χρῆσίς των. Ἡ τελευταία μνεία αὐτῶν εἶναι παρὰ Βοπίσκῳ, ἱστορικῷ τοῦ αὐτοκράτορος Πρόβου (271—282 μ. Χ.). Φαίνεται ὅτι μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης εἰς Κωνσταντινούπολιν κατηργήθησαν.

Κ. Ι. Β.

—**δημόσια** *δικαιώματα [Δημοσ. Δίκ.]*· βλ. λ. ἀτομικὰ *δικαιώματα*.

—**δημόσια** *ἔγγραφα [Δικον. Δίκ.]*· βλ. λ. ἔγγραφα *δημόσια*.

—**δημόσια** *θεάματα*· βλ. θεάματα.

—**δημόσια** *κτήματα [Δημ. Δίκ.]*. Κτῆμα δημόσιον εἶναι πᾶν ἀντικείμενον περιουσιακοῦ δικαιώματος τοῦ δημοσίου. Τὴν ἔννοιαν τοῦ δημοσίου κτήματος διεμόρφωσεν ἐν Ἑλλάδι ὁ νόμος περὶ διακρίσεως τῶν κτημάτων τῆς 21 Ἰουνίου 1837. Καὶ τὸ μὲν ἄρθρ. 1 τοῦ νόμου ὁρίζει, ὅτι «κτῆμα εἶναι πᾶν ὅ,τι εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ἰδιοκτησίας». Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἄρθρ. 2 ὁρίζει, ὅτι τὰ κτήματα εἶναι ἐνσώματα ἢ ἀσώματα, προκύπτει, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας κατὰ τὸ νόημα τοῦ νόμου τούτου δὲν εἶναι μόνον τὸ ὁλοκληρωτικὸν ἐμπράγματον δικαίωμα, ἀλλὰ πᾶν δικαίωμα ἐπὶ οἱουδήποτε ἀντικειμένου.

Τὰ κτήματά του ἀποκτᾷ τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον πρωτοτύπως ἢ κατὰ τρόπον παράγωγον, ἔναντι ἀνταλλάγματος ἢ καὶ ἄνευ. Πρωτοτύπως ἀπέκτησε τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον ἰδίως διὰ τοῦ πολέμου καὶ ἀποκτᾷ διὰ νόμων καὶ διὰ δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ διοικητικῶν πράξεων. Παραγώγως ἀπέκτησε καὶ ἀποκτᾷ τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον ἐξ ἀγορῶν καὶ δωρεῶν. Διὰ τοῦ πολέμου ἐκτήσατο τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον κτήματα εὑρισκόμενα εἰς χώρας ἃς ἐκυρίευσεν, ἀλλὰ καὶ κτήματα κείμενα ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὁρίων τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, τῶν ὑπηκόων τῆς πολεμίας πολιτείας. Διὰ νόμου ἐκτήσατο καὶ κτᾶται τὸ δημόσιον πᾶν ὁπωσδήποτε ἀδέσποτον κτῆμα, διότι ὅλα τὰ παρ' ἰδιωτῶν ἢ κοινοτήτων μὴ δεσποζόμενα κτήματα ἢ τὰ ἐγκαταλελειμμένα ὑπὸ τῶν κληρονόμων κτήματα ἢ τῶν ἀκλήρων ἀποθανόντων κτήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουν ἄλλων ἀποδεδειγμέναι ἀπαιτήσεις, ἀνήκουν εἰς τὸ δημόσιον (ἄρθρ. 16 τοῦ νόμου τῆς 21 Ἰουνίου 1837).

Διὰ νόμου, ὃν ἐμπεριέχει δυνάμει τὸ ἄρθρ. 17 τοῦ

Digitized by Google

συντάγματος τοῦ 1864/1911 καὶ 19 τοῦ 1927, τὸ δημόσιον ἐκτήσατο δικαιώματα διὰ περιορισμοῦ τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως ἐπὶ τῶν μεταλλείων, τῶν ὀρυχείων, τῶν ῥεόντων ὑδάτων, τῶν ἰαματικῶν πηγῶν, τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν μονοπωλίων.

Διὰ δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ διοικητικῶν πράξεων ἀποκτᾷ τὸ δημόσιον ὁσάκις ἐπιβάλλεται εἰδικὴ δήμευσις ἢ κατάσχεσις περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ ὀφειλέτου, κατὰ τὸν νόμον ΥΛΣΤ' ἢ κατακυροῦται κτῆμα ὀφειλέτου τοῦ δημοσίου εἰς τὸ δημόσιον κατὰ τὰς διατάξεις τῶν νόμων ΥΩΣΤ' καὶ ΑΡΝΔ'. Τὸ δημόσιον ἀγοράζει τὰ κινητὰ ἐκεῖνα ὅσων ἡ ἀξία καθ' ὑπουργεῖον καὶ συνολικῶς ὑπερβαίνει ἐτησίως τὰς 150.000 δρχ., ἐκτὸς τῶν ἐξαιρουμένων κατὰ τὸ ἄρθρ. 8 τοῦ νόμου 4010 καὶ τῶν προμηθειῶν ἃ. ἐνεργοῦν οἱ δευτερεύοντες διατάκται, διὰ διαγωνισμοῦ πρὸς τοῦτο, καθὼς ὁρίζει ὁ νόμος 4010. Τὰ τῶν δωρεῶν τέλος ρυθμίζει ἑκάστοτε ἡ βούλησις τοῦ διαθέτου, ἰσχυουσῶν τῶν κοινῶν διατάξεων.

Τὰ ἀκίνητα, ὅσα κατέχουσιν αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ δημοσίου, διαχειρίζονται αἱ ἑκάστοτε κατέχουσαι ὑπηρεσίαι, ἡ διαχείρισις δὲ τούτων ἔγκειται εἰς συντήρησιν ἢ καὶ διευθέτησιν, ἀλλ' οὐδέποτε εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν, ἔστω καὶ ἂν τὸ ἀντάλλαγμα εἶναι ἀκίνητον. Ἐξαιρεῖται ἡ περίπτωσις ὅπου ὁ νόμος ἐπιβάλλει τὴν ἀπαλλοτρίωσιν, ἔστω καὶ ἂν ὁ νόμος εἶναι γενικός, μὴ ἀναφερόμενος εἰδικῶς εἰς τὰ δημόσια κτήματα. Παράδειγμα εἶναι ἡ διάταξις περὶ ὀρθογωνισμοῦ τῶν οἰκοπέδων κατὰ τὰ ἰσχύοντα ἐπὶ σχεδίου πόλεων, ὁπόταν ἐνδεχομένως ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἐνεργῆται ἀντὶ παραχωρήσεως ἑτέρου ἀκινήτου, τοῦ ὀρθογωνισμοῦ ἐπεργομένου δι' ἀνταλλαγῆς. Οἱ συντηρηταὶ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ πᾶσαν ἀσυνήθη φθορὰν καὶ ὑπόκεινται εἰς τὸν σχετικὸν ἔλεγχον. Τὰ λοιπὰ κτήματα τοῦ δημοσίου, ὅσα διεχειρίζετο κατ' ἀρχὰς ἡ διεύθυνσις δημοσίων κτημάτων τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας, διαχειρίζεται ἡ Ἀεροπορικὴ *Ἄμυνα* (βλ. λ. τ. Α', σ. 790 γ'). Κτήματα δημόσια, κατὰ τὸ νόημα τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς συστάσεώς της (26/13 Αὐγούστου 1925), εἶναι τὰ ἀκίνητα μόνον, ἀλλ' ὅλα τὰ ἀκίνητα, ἀγροτικὰ καὶ ἀστικά. Ἐκτὸς τῶν δημοσίων κτημάτων δυνάμει πολλαπλῶν διαταγμάτων περιῆλθον εἰς τὴν Ἀεροπορικὴν Ἄμυναν διάφορα ἀπαλλοτριωθέντα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, ἀλλ' ἠκυρώθησαν αἱ σχετικαὶ διατάξεις διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 4 Νοεμβρίου 1926, τοῦ κυρωθέντος διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 13 Νοεμβρίου 1927. Δὲν περιῆλθον εἰς τὴν Ἀεροπορικὴν Ἄμυναν τὰ δημόσια κτήματα τὰ κατεχόμενα ὑπὸ δημοσίων ὑπηρεσιῶν, τὰ δάση, τὰ μεταλλεῖα, τὰ ὀρυχεῖα, τὰ ῥέοντα ὕδατα, αἱ ἰαματικαὶ πηγαὶ καὶ αἱ ἀρχαιότητες.

Ἡ Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα, καίτοι διαθέτει μόνον ἔναντι ἀνταλλάγματος τὰ κτήματά της, προκειμένου περὶ τοῦ δημοσίου, δύναται, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεοῦται, μετ' ἀπόφασιν τῆς κυβερνήσεως καὶ ἤδη μετ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, νὰ τὰ διαθέτῃ ἄνευ ἀνταλλάγματος εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα δὲν ἀπέκτησεν αὐτοτέλειαν καὶ παραμένει κατ' οὐσίαν διαχειριστὴς τῶν κτημάτων τοῦ δημοσίου καὶ ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος εἰς αὐτὴν τελεῖ διαρκῶς ὑπὸ διαλυτικὴν αἵρεσιν, πίπτουσαν ἅμα ὡς παρουσιασθῇ δημοσία ἀνάγκη βεβαιουμένη ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Τῶν δημοσίων κινητῶν πραγμάτων, ὅσα προωρίσθησαν διὰ τὴν χρῆσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἐπιτρέπεται ἡ διάθεσις ἐκ μέρους τῶν διαχειριστῶν κατὰ τὰ ἐντεταλμένα εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ἡ χρῆσις ἢ καὶ κατανάλωσις ἐνδεχομένως τῶν οὕτω παρεχομένων εἰδῶν. Ἀλλ' ἡ χρῆσις καὶ κατανάλωσις ἐπιτρέπεται μόνον ἐν ὑπηρεσίᾳ, καὶ μόνον ἄχρηστον ὑλικὸν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκποιηθῇ. Ἐπιτρέπεται νὰ ἐκποιοῦνται, κατὰ τὰ εἰδικῶς ἰσχύοντα, τὰ δημόσια κινητὰ πράγματα, ὅσα προορίζονται εἰς τοῦτο κατὰ τὰ εἰδικῶς ἰσχύοντα, ὑπὸ τῶν διαχειριστῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὰ ἀντικείμενα τοῦ μονοπωλίου, τὰ γραμματόσημα καὶ ὁ σφραγιστὸς χάρτης.

Τὰ μὴ πραγματικὰ δικαιώματα τοῦ δημοσίου διαχειρίζεται κατ' ἀρχὴν ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν μετὰ τοῦ δικαστικοῦ συμβούλου καὶ τοῦ νομικοῦ συμβουλίου κατὰ τὸν νόμον ΑΚΑ'.

Πρὸ τοῦ συντάγματος τοῦ 1844 ἡ πρωταρχικὴ ἐνάσκησις τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν οἱανδήποτε ἀπαλλοτρίωσιν δημοσίου κτήματος. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς (Β.Δ. 6/18 Φεβρουαρίου 1833) δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο εἰς τοὺς ὑπουργούς του καὶ πρὸ πάσης διαθέσεως δημοσίου κτήματος ἔπρεπε νὰ προηγῆται νόμος ἢ Β. διάταγμα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ νόμος τοῦ 1836 περὶ ἐκποιήσεως τοῦ φθαρτῶν ἀκινήτων κτημάτων τοῦ δημοσίου, καὶ κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 (ἄρθρ. 16 καὶ 105) πρὸ πάσης διαθέσεως δημοσίου κτήματος δέον νὰ προηγῆται ἐπὶ τούτῳ νόμος ἢ τῇ ἐξουσιοδοτήσει τῆς Βουλῆς διάταγμα νομοθετικόν. Ὥστε μετὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 οὐδεμία ἀρχὴ ἐπετρέπετο νὰ ἀπαλλοτριώσῃ μηδ' ἐλάχιστον μέρος τῶν ὑπ' αὐτῆς κατεχομένων ἀκινήτων καὶ τοῦ ἐν τῇ διαχειρίσει της ὑλικοῦ. Τὸ νόημα αὐτὸ ἐνέχει καὶ τὸ ἄρθρ. 102 τοῦ συντάγματος τοῦ 1864, ἐν ᾧ καθορίζεται ὅτι «δι' ἰδιαιτέρων νόμων καὶ ὅσον ἔνεστι ταχύτερον θέλει ληφθῇ πρόνοια περὶ διαθέσεως καὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς». Τοιαύτη διάταξις δὲν ἐμπεριέχεται εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ 1927. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ εἰδικῆς συνταγματικῆς διατάξεως, γενικῶς τεκμήριον ἁρμοδιότητος ὑπάρχει μόνον ὑπὲρ τῶν Βουλῶν. Ὥστε καὶ κατὰ τὸ ἰσχῦον ἤδη σύνταγμα ἀπαιτεῖται νόμος πρὸ πάσης διαθέσεως δημοσίου κτήματος. Τοιοῦτος νόμος δυνατὸν νὰ ἐμπεριέχῃ γενικωτέραν διάταξιν ἢ καὶ εἰδικῶς νὰ καθορίζῃ τὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως πολλῶν εἰδικῶς ὁριζομένων ἢ ἑνὸς ἀντικειμένου μόνον. Οἱ ὑπόλογοι διαχειρισταὶ δημοσίων κτημάτων ὑπόκεινται εἰς διοικητικὸν ἀφ' ἑνός, δικαστικὸν ἀφ' ἑτέρου ἔλεγχον, ἀσκούμενον ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα, οὖσα κατὰ τοῦτο αὐτόνομος. Ἐκτὸς τῶν δημοσίων κτημάτων ὑπάρχουν ἄλλα πολλὰ κτήματα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ προσώπων δημοσίου δικαίου, ὧν εἰδικῶς ἑκάστοτε κανονίζεται ἡ διαχείρισις. Ἀλλὰ γενικῶς, ἐκτὸς εἰς περίπτωσιν ἐναντίας διατάξεως, καὶ ἡ περιουσία παντὸς προσώπου δημοσίου δικαίου θεωρουμένη δημοσία κατὰ τὸ τέλος, δέον, ἀφοῦ παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ τὸ πρόσωπον εἰς ὃ ἀνῆκε, νὰ παραμείνῃ δημοσία καὶ νὰ περιέλθῃ διὰ τοῦτο εἰς τὸ δημόσιον, τὸν γενικόν, ἀρχικὸν καὶ τελικὸν φορέα τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Ἀλλ' αὐτὰ τὰ κτήματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν εὐθὺς ἀμέσως δημόσια.

Θ. ΤΣΑΤΣΟΣ

— **Δημόσια** *Οἰκονομικὰ [Δημοσιον.]*. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην συμπήξεως ἑνώσεων ἀτόμων ἐντὸς ἑνὸς ὡρισμένου περιβάλλοντος πρὸς διατήρησιν καὶ τελειοποίησιν τῶν εἰς ἑκάστην φυλὴν ἰδιαζουσῶν σωματικῶν, πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων, καλλιτέρευσιν τῶν βιωτικῶν συνθηκῶν καὶ ἐπίτευξιν ὑψηλοτέρων ἰδανικῶν σκοπῶν. Ἐκ τῶν φυλετικῶν τούτων ἑνώσεων προῆλθον οἱ σύγχρονοι πολιτικοὶ ὀργανισμοὶ ἀναγκαστικῆς χροιᾶς ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς πολιτείας καὶ τῶν κατωτέρων πολιτικῶν ἑνώσεων (δήμων, κοινοτήτων, ἐπαρχιῶν, νομῶν κλπ.). Αἱ ἑνώσεις αὗται ἐδημιούργησαν ἰδίας συλλογικὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι διαφέρουν τῶν κοινῶν ἀναγκῶν, καθ' ὅτι αἱ πρῶται ἀνάγονται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πολιτικῆς ὁλότητος, ὡς αὐτοτελοῦς μονάδος, ἐνῷ αἱ τελευταῖαι δὲν ἀποτελοῦν εἰ μὴ ὁμοειδεῖς ἀνάγκας τῶν ἐν τῇ ἑνώσει συνδεδεμένων ἀτόμων. Πρὸς θεραπείαν τῶν συλλογικῶν τούτων ἀναγκῶν ἀπαιτοῦνται ὑλικὰ ἀγαθά. Τὰ ἀγαθὰ ταῦτα δύνανται νὰ εἶναι τεχνικὰ ἢ οἰκονομικὰ μέσα. Τεχνικὰ μέσα καλοῦμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς θεραπείαν τῶν συλλογικῶν ἀναγκῶν ἀμέσως, ἄνευ οὐσιώδους τινὸς μεταβολῆς. Οἰκονομικὰ δ' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, διὰ νὰ πληρώσουν συλλογικὰς ἀνάγκας, δέον προηγουμένως νὰ μεταβληθῶσιν ἐν τῇ οὐσίᾳ των πρὸς κτῆσιν τῶν καταλλήλων διὰ τὴν πολιτείαν τεχνικῶν μέσων. Ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων κατέχει τὸ χρῆμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν κινητήριον δύναμιν τῆς νεωτέρας πολιτειακῆς ζωῆς. Ὁ κλάδος ὅθεν ἐκεῖνος τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς, ὅστις ἐνσαρκώνει τὰς εἰδικὰς λειτουργίας κτήσεως, διοικήσεως καὶ χρησιμοποιήσεως τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν θεραπείαν τῶν συλλογικῶν ἀναγκῶν ἀγαθῶν, ὀνομάζεται δημόσια οἰκονομικά. Τὴν δ' ἐπιστήμην, τῆς ὁποίας τὸ ἀντικείμενον ἐρεύνης ἀποτελοῦν τὰ δημόσια οἰκονομικὰ καλοῦμεν Δημοσιονομίαν ἢ Δημοσίαν Οἰκονομίαν. Οὕτω τὰ δημόσια οἰκονομικὰ ἀποτελοῦν τὸ κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον ὁλόκληρος ὁ πολιτειακὸς ὀργανισμὸς κινεῖται, εὐδοκιμεῖ καὶ ἐξελίσσεται. Ταῦτα ὑποδιαιροῦνται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τρεῖς εἰδικὰς λειτουργίας: κτήσεως, διοικήσεως καὶ χρησιμοποιήσεως αὐτῶν. Ἡ πρώτη τούτων περιλαμβάνει τὴν οἰκονομίαν τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἡ δευτέρα τὴν διαχείρισιν αὐτῶν, καὶ ἡ τρίτη τὴν οἰκονομίαν τῶν δημοσίων ἐξόδων ἢ δαπανῶν.

Δημόσια ἔσοδα. Τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὴν πολιτείαν οἰκονομικὰ μέσα δύνανται νὰ κτηθῶσιν εἴτε δι' ἰδίας οἰκονομικῆς ἐνεργείας καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὅπως καὶ εἰς μίαν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς, εἴτε δι' ἀφαιρέσεως ἐκ ξένων οἰκονομιῶν, διὰ τῆς ἐπιβολῆς ἀναγκαστικῶν εἰσφορῶν ἄνευ εἰδικοῦ ἀνταλλάγματος, εἴτε, τέλος, κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους τούτους. Δὲν ἀποτελεῖ, ἀντιθέτως, δημόσιον ἔσοδον ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως, καὶ οὔτε δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ εἰς αὐτά, τὸ ποσὸν ἐκεῖνο τῶν οἰκονομικῶν μέσων, τὸ ὁποῖον διαθέτει ἡ πολιτεία ἐκ τῆς συνομολογήσεως χρεῶν μετ' ἄλλων πολιτικῶν ὀργανισμῶν ἢ ἀτόμων. Ἡ δημοσία οἰκονομία τῶν νεωτέρων ἰδίᾳ πολιτειῶν χαρακτηρίζεται διὰ τῆς δευτέρας τῶν μνημονευθεισῶν μεθόδων κτήσεως οἰκονομικῶν μέσων, τουτέστι διὰ τῆς ἐπιβολῆς ἀναγκαστικῶν εἰσφορῶν εἰς βάρος τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν καὶ εἰδικώτερον τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν της, ἢ τῶν ἐντὸς τῶν τοπικῶν ὁρίων τῆς ἐξουσίας της οἰκονομούντων ἀτόμων, ὡς γενικὸν ἀντιστάθμισμα τῶν παρ' αὐτῆς προσφερομένων ἀΰλων παροχῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Ἐπειδὴ τὰς ἀναγκαστικὰς ταύτας παροχὰς καλοῦμεν φόρους, ἡ δημοσία οἰκονομία τῶν νεωτέρων ἰδίᾳ πολιτικῶν ὀργανισμῶν χαρακτηρίζεται καὶ ὡς φορολογικὴ οἰκονομία. Ἡ δι' ἀναγκαστικῶν εἰσφορῶν κτῆσις τῶν οἰκονομικῶν μέσων δὲν εἶναι προϊὸν τῆς νεωτέρας ἐξελίξεως. Ἀναφέρεται αὕτη εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους καὶ ἰδίᾳ ἀπαντᾶται εἰς τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν τῶν πόλεων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ἐξειλίχθη ὅμως κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν εἰς τὸ κύριον μέσον συντηρήσεως τῆς πολιτικῆς μηχανῆς. Ἡ ὑποχρεωτικὴ αὕτη κτῆσις εἶναι διφυὴς καὶ ἐφαρμόζεται εἴτε διὰ προσταγῆς πρὸς παροχὴν οἰκονομικῶν μέσων (φόροι, εἰσφοραί, ὑπηρεσίαι κλπ.), εἴτε δι' ἀπαγορεύσεως συντελούσης εἰς τὴν εἴσπραξιν τοιούτων (μονοπώλια, νομήματα). Ἀναγκαία προϋπόθεσις τῆς ὑποχρεωτικῆς εἰσφορᾶς εἶναι ἡ ὕπαρξις κρατικῆς ἐξουσίας ὑπὲρ τὰς μεμονωμένας πολιτικὰς ὀργανώσεις κατωτέρου βαθμοῦ καὶ τὰ ἄτομα.

Ἀναλύοντες ἤδη, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω, τὸ σύστημα τῶν δημοσίων ἐσόδων ἑνὸς πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ, διακρίνομεν τὰς ἑξῆς κατηγορίας: 1) Πρόσοδοι τοῦ δημοσίου α') ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ β') ἐκ τῆς ἐνασκήσεως τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων του (μονοπώλια, νομήματα, ποιναί)· 2) τέλη· 3) φόροι καὶ 4) τὰ οὐχὶ κατ' οὐσίαν ἀλλὰ κατὰ συνθήκην ἐνταῦθα ὑπαγόμενα δάνεια. Ἐκ τούτων, ὅσα καθ' ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους ἐπαναλαμβάνονται καὶ καλύπτουν ἀνάγκας ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένας, καλοῦμεν τακτικὰ ἔσοδα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν πρὸς πλήρωσιν παρεμπιπτόντων ἐλλειμμάτων ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν καὶ τὰ ὁποῖα ὀνομάζομεν ἔκτακτα ἔσοδα. Ἐπίσης διακρίνομεν τὰ δημόσια ἔσοδα εἰς πρωτότυπα, ὅσα ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τῆς πολιτείας καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου εἰσπράττονται, καὶ παράγωγα, ὅσα προέρχονται ἐκ τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς περιουσίας ἀλλοτρίων τῇ πολιτείᾳ οἰκονομιῶν, ἐπὶ τῇ βάσει διατάξεων δημοσίου δικαίου (φόροι, τέλη, νομήματα, ποιναί, μονοπώλια, δασμοί). Τὰ ἔσοδα ἐξ ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας τῆς πολιτείας κατέχουσιν εἰς τὰ δημόσια οἰκονομικὰ θέσιν ἐξαιρετικῶς ποικίλην. Εἰς μὲν τὰς ἀρχαίας μοναρχίας ἐπεκράτουν, κατὰ τοὺς νεωτέρους ὅμως χρόνους κατέχουσι δευτερεύουσαν θέσιν, πολλάκις μάλιστα ἐκλείπουν τελείως. Ἀκόμη καὶ κρατικαὶ βιομηχανικαὶ ἐκμεταλλεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἐχρησίμευον οὐ μόνον πρὸς ἐπίτευξιν περισσευμάτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς παροχὴν ὑποδειγμάτων (ταπητουργία, πορσελλάνη), τείνουσι σήμερον νὰ παραχωρήσωσι τὴν θέσιν των εἰς ἐκμεταλλεύσεις περισσότερον ὠφελίμους εἰς τὴν ζωϊκὴν οἰκονομίαν, ἤτοι σιδηροδρόμους, ταχυδρομεῖα, τηλέφωνα, τηλεγράφους. Τὰ μονοπώλια καὶ νομήματα ἔσχον, ἰδίᾳ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐξαιρετικὴν εἰς τὰ δημόσια οἰκονομικὰ θέσιν καὶ σκοπὸν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ταμιευτικόν. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ οἰκονομίᾳ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ τὸ μονοπώλιον παρουσιάζεται ὡς ἐξαίρεσις καὶ ἐμπόδιον τῆς παραγωγῆς καὶ κυκλοφορίας. Ὅπου δὲ ἐξακολουθεῖ τοῦτο νὰ ὑφίσταται ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χροιὰν φορολογικήν, ἀντικαθιστᾷ τοὺς φόρους καταναλώσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδὲν κοινὸν παρουσιάζει μὲ τὸν κύριον θεσμὸν καὶ ἀρχικὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Τὰ νομήματα ἐξ ἀντιθέτου ἀπώλεσαν σχεδὸν τελείως τὴν ταμιευτικήν των χρησιμότητα καὶ ὑφίστανται μόνον διὰ λόγους καλῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν, ὡς τὰ ταχυδρομεῖα, ἡ κοπὴ νομισμάτων κλπ.

Τὰ τέλη εἶναι δημόσια ἔσοδα εἰσπραττόμενα ὑπὸ τῆς πολιτείας ὡς εἰδικὸν ἀντιστάθμισμα παρεχομένων ἰδιαιτέρων ὠφελημάτων πρὸς κάλυψιν τῶν δι' αὐτῶν δημιουργηθεισῶν δημοσίων δαπανῶν. Ταῦτα δύνανται νὰ εἰσπραχθῶσιν εἴτε διὰ τὴν παροχὴν ὑπηρεσίας ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως (δικαστικά, ἐκπαιδευτικά, ὑγειονομικὰ τέλη, τέλη ἐκ δικαιοπραξιῶν, ἐξ ἐπαληθεύσεως μέτρων καὶ σταθμῶν, ἐκδόσεως πιστοποιητικῶν, ἐπικυρώσεων κ.λ.π.), εἴτε διὰ τὴν παροχὴν πλεονεκτημάτων (ἄδειαι παντὸς εἴδους, νομιμοποιήσεις, ἀλλαγαὶ ὀνομάτων, ἀπονομὴ παρασήμων, διπλώματα εὑρεσιτεχνίας κλπ.). Ὁ ἐξαναγκασμὸς ἐνταῦθα ἐκ μέρους τοῦ κράτους πρὸς καταβολὴν τελῶν δὲν ὑφίσταται, ὑπάρχει ὅμως ὁ μονομερὴς ὑπὸ τῆς πολιτείας καθορισμὸς τοῦ μεγέθους αὐτῶν. Τὸ κυριώτερον μέρος τῶν δημοσίων ἐσόδων ἀποτελοῦν οἱ φόροι. Φόρον δὲ καλοῦμεν τὴν ὑπὸ τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας πρὸς κάλυψιν τῶν δημοσίων δαπανῶν ὑποχρεωτικῶς ἐπιβαλλομένην συμβολὴν τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας καὶ ἐργασίας (εἰσοδήματος), ὡς γενικὸν ἀντιστάθμισμα τῶν παρ' αὐτῆς παρεχομένων γενικῶς ὠφελημάτων καὶ ὑπηρεσιῶν. Τοὺς φόρους διακρίνομεν κυρίως ὡς ἑξῆς: 1) Εἰς προσωπικοὺς καὶ πραγματικούς. Καὶ προσωπικοὶ μὲν (ἢ ὑποκειμενικοί), ὀνομάζονται ὅταν ἀφορῶσι τὰ πρόσωπα καθ' ἑαυτά, ἢ ἐπιβάλλωνται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οἰκονομικῆς ἀντοχῆς τοῦ φορολογου-

Digitized by Google

μένου, πραγματικοὶ δὲ (ἢ ἀντικειμενικοί), ὅταν ἡ ἐκτίμησις γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει πραγματικῶν τεκμηρίων, ἀνεξαρτήτως τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τοῦ φορολογουμένου. 2) Εἰς τακτικούς, ὅταν εἰσπράττωνται καθ' ἑκάστην οἰκονομικὴν περίοδον εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ὕψος, καὶ ἐκτάκτους, ὅταν ἐπιβάλλωνται ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐξαιρετικῶν γεγονότων καὶ ἐκτάκτων ἀναγκῶν, παύουσι δὲ ὑφιστάμενοι μὲ τὴν ἔκλειψιν τούτων. 3) Εἰς εἶδος, ὡς εἰσεπράττοντο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους εἰς κράτη πρωτογόνου οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, κα εἰς χρῆμα, ὡς ἦτο πρότερον ἡ ἐξαίρεσις καὶ ἤδη ὁ κανών. 4) Διανεμητούς, ὅταν ἡ πολιτεία ὁρίζῃ τὸ σύνολον τοῦ ὑπὸ μιᾶς ὡρισμένης περιφερείας καταβλητέου ὁλικοῦ ποσοῦ καὶ ἀφίνῃ ἐλευθέρους τοὺς φορολογουμένους νὰ διανείμωσι τὴν ἀτομικήν των συμβολὴν ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς των ἀντοχῆς, καὶ ποσοτικούς, ὅταν ὁρίζεται τὸ ποσοστὸν τοῦ ἐκ τοῦ εἰσοδήματος ἢ τῆς περιουσίας εἰς τὴν πολιτείαν καταβλητέου φόρου. 5) Εἰδικοὺς καὶ γενικούς, ἐὰν α') ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ εἰσοδήματος ἢ τῆς περιουσίας ἢ ἐπὶ μέρους μόνον αὐτῶν· καὶ β') ὅταν τὸν ἀναλογοῦντα φόρον καταβάλλουν πάντες ἢ μέρος μόνον τῶν ἰδιωτῶν. 6) Ἀναλογικούς, ὅταν τὸ ποσοστὸν παραμένῃ πάντοτε τὸ αὐτό, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀξία τοῦ φορολογητέου ἀντικειμένου, καὶ προοδευτικούς, ὅταν τὸ ποσοστὸν μεταβάλλεται μεταβαλλομένης καὶ τῆς ἀξίας τοῦ φορολογητέου ἀντικειμένου· ἔχομεν δ' ἐνταῦθα αὔξουσαν προοδευτικότητα (γεωμετρικὴν ἢ ἀριθμητικήν), ὅταν αὐξανομένης τῆς ἀξίας τοῦ φορολογητέου ἀντικειμένου αὐξάνεται καὶ ἡ βάσις τοῦ ποσοστοῦ, φθίνουσαν δὲ προοδευτικότητα, ὅταν τὸ ποσοστὸν-βάσις ἔχῃ καθορισθῇ ὑψηλὸν καὶ ἐλαττοῦται ἀναλόγως τῆς ἀξίας τοῦ φορολογητέου ἀντικειμένου. 7) Ἀμέσους καὶ ἐμμέσους. Ἐνταῦθα δὲν ἐπετεύχθη ἀκόμη πλήρης ἁρμονία μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσιονομικῶν θεωριῶν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάκρισιν τούτων. Αἱ ἐπικρατέστεραι θεωρίαι εἶναι: α') Τῆς ἐπιπτώσεως τῶν φόρων. Ἄμεσοι καλοῦνται οἱ φόροι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ νομοθέτου βαρύνουν τελικῶς τὸν καταβάλλοντα (φόροι προσόδων, εἰσοδήματος, περιουσίας, κληρονομιῶν κλπ.), ἔμμεσοι δέ, ὅσοι κατὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ νομοθέτου δὲν καταβάλλονται τελικῶς ὑπὸ τῶν πληρωνόντων αὐτοὺς ἀλλὰ ὑπὸ ἄλλων, τῶν τελικῶν φορέων αὐτῶν (φόρος καταναλώσεως, κινήσεως ἀξιῶν, δασμοί). Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη ἄγει εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα, καθ' ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐπιπτώσεως τῶν φόρων, ἐν τῇ σημερινῇ πολυπλόκῳ μορφῇ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, δὲν εἶναι τόσον ἁπλοῦν οὔτε τελείως διηυκρινισμένον, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ἀσφαλῆ διάκρισιν τῶν φόρων εἰς ἐπιδεκτικοὺς ἐπιπτώσεως καὶ μή. β') Τῆς μεθόδου εἰσπράξεως. Ἄμεσοι εἶναι ὅσοι εἰσπράττονται ὑπὸ τοῦ κράτους (ἐνταῦθα ὑπάγονται καὶ οἱ δασμοί), ἔμμεσοι δέ, ὅσοι διὰ μεσαζόντων προσώπων καταβάλλονται εἰς αὐτὸ (π. χ. οἱ ἐκμισθούμενοι ὑπὸ τοῦ κράτους φόροι, οἱ φόροι μερίσματος εἰσπραττόμενοι ὑπὸ τῶν τραπεζῶν κλπ.). γ') Ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ θεωρία τῆς βεβαιώσεως τῶν φόρων, καθ' ἣν ἄμεσοι καλοῦνται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι βασίζονται ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων καὶ διαρκῶν σχέσεων μεταξὺ φορολογουμένου καὶ δημοσίου καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰσπράττονται καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ὀνομαστικῶν καταλόγων (φόροι εἰσοδήματος, προσόδων, περιουσίας κλπ.), ἔμμεσοι δὲ ὅσοι βασίζονται ἐπὶ καθαρῶς τυχαίων καὶ προσωρινῶν σχέσεων καὶ εἰσπράττονται συνήθως ἐπὶ τῇ βάσει δασμολογίου (φόροι κινήσεως περιουσιῶν, συμπεριλαμβανομένων τῶν φόρων κληρονομιῶν, προικῶν, καταναλώσεως κλπ.).

Ἀναλύοντες συστηματικῶς τοὺς φόρους διακρίνομεν: α') φόρους προσόδων (ἔγγειος φόρος, φόρος οἰκοδομῶν, ἐπιτηδευμάτων, προσόδων ἐκ κεφαλαίου, ἐξ ἐργασίας), β') φόρους εἰσοδήματος (γενικὸς φόρος εἰσοδήματος), γ') φόρους περιουσίας, δ') ἰδιαιτέρους φόρους περιουσίας καὶ εἰσοδήματος (ὡς ὁ κύκλος ἐργασιῶν κλπ.), ε') φόρους κινήσεως περιουσιῶν (ἀκινήτου περιουσίας ἐν ζωῇ καὶ αἰτίᾳ θανάτου, κινητῶν κεφαλαίων κλπ.) καὶ στ') φόρους καταναλώσεως (φόροι καταναλώσεως, πολυτελείας, δασμοί). Ἰδίαν μορφὴν δημοσίων ἐσόδων, μὴ ἐχόντων οὐσιαστικήν τινα σχέσιν μετὰ τῶν προαναφερθέντων τοιούτων, ἀποτελοῦν τὰ δημόσια δάνεια. Ἡ δημοσία πίστις ἐξαρτᾶται τόσον ἐκ τῶν ἐπικρατουσῶν πολιτικῶν, διοικητικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν ἐν τῷ κρατικῷ ὀργανισμῷ, ὅσον καὶ ἐκ τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν ὅρων ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ κεφαλαίου. Διακρίνομεν δὲ καὶ ἐνταῦθα: 1) ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ δάνεια, καθ' ὅσον ταῦτα συνομολογοῦνται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἢ τῇ διεθνεῖ ἀγορᾷ· 2) ἑκούσια καὶ ἀναγκαστικά· 3) προσοδοφόρα ἢ μή, ἐφ' ὅσον ἀποδίδουσι τόκον τινὰ ἢ ὄχι· 4) ἠσφαλισμένα ἢ μή· καὶ 5) κυμαινόμενα (μὴ ὁριστικῶς κανονισθέντα καὶ κατ' ἀκολουθίαν συνεχῶς ποικίλλοντα κατὰ τὸ σύνολον, ἤτοι προκαταβολαί, βραχυπρόθεσμοι δοσοληψίαι, ἔντοκα γραμμάτια, χαρτονόμισμα) καὶ πάγια ἢ διαρκῆ, τουτέστι δάνεια ὁριστικῶς τακτοποιηθέντα, ὧν ἡ ὑπηρεσία ἐξυπηρετεῖται διὰ τακτικῶν δημοσίων ἐσόδων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα δύνανται νὰ εἶναι χρεωλυτικά, ἐφ' ὅσον συμφωνεῖται ἡ ἀπόσβεσις αὐτῶν ὑπὸ σταθεροὺς ὅρους καὶ κατὰ ἐποχὰς ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένας, ἢ μὴ χρεωλυτικά, ὅταν ἡ πολιτεία ἀναλαμβάνῃ μόνον τὴν πληρωμὴν τοῦ τόκου, ἐπιφυλάσσει δὲ ἐνίοτε ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα τῆς πληρωμῆς τοῦ κεφαλαίου εἰς τὸ ἄρτιον.

Δημόσια ἔξοδα (Δαπάναι). Ὁ κυριώτερος σκοπὸς ἑκάστης ἀναγκαστικῆς πολιτικῆς ἑνώσεως εἶναι ἡ θεραπεία τῶν συλλογικῶν αὐτῆς ἀναγκῶν. Τὸ σύνολον τῶν εἰς χρῆμα ἀποτιμωμένων ποσῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα προορίζονται διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τούτων καλοῦμεν δαπάνας κυβερνήσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔξοδα συντηρήσεως αὐτῆς τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς, τὰ ὁποῖα καλοῦμεν δαπάνας διοικήσεως. Ὅπου ὑφίσταται ἰδιωτικὴ περιουσία τοῦ πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ, δέον τὰ ἐκ ταύτης προκύπτοντα ἔσοδα ἰδιωτικοῦ δικαίου νὰ συμψηφίζωνται, κατὰ τὸ δυνατόν, μὲ τὰς δαπάνας διοικήσεως, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποκαθίσταται πλήρης ἁρμονία μεταξὺ τῶν ἀναγκαστικῶς εἰσπραττομένων ἐσόδων ἐξ ἀλλοτρίων οἰκονομιῶν πρὸς τὸ μέγεθος τῶν δι' αὐτῶν καλυφθησομένων συλλογικῶν ἀναγκῶν.

Τὰ κυριώτερα κριτήρια πρὸς κατάταξιν τῶν δαπανῶν ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν εἶναι ἡ μορφή, ὑφ' ἣν αὗται ἐμφανίζονται, ὁ τόπος καὶ χρόνος, ἐν οἷς συντελοῦνται, ἡ σπουδαιότης των, τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα καὶ ὁ σκοπός, ὃν αὗται ἐξυπηρετοῦσιν. Ἀναλόγως τῆς μορφῆς ἢ τῆς ὕλης, ἐξ ἧς συνίστανται, διακρίνονται εἰς δαπάνας εἰς εἶδος καὶ εἰς χρῆμα. Αἱ τελευταῖαι ἀποτελοῦσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πρώτας, τὸν κανόνα διὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν. Ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν διακρίνονται ποικιλοτρόπως εἰς δαπάνας δι' ἀμοιβὴν ὑπηρεσιῶν, μίσθωσιν ἀκινήτων, προμηθείας εἰδῶν κλπ., ἀναλόγως τοῦ τόπου εἰς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς δαπάνας, ἐφ' ὅσον αὗται συντελοῦνται ἐκτὸς ἢ ἐντὸς τῶν συνόρων τῆς ἐπικρατείας, εἰς παραγωγικάς, ἐὰν προορίζωνται ν' αὐξήσουν τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, καὶ μὴ παραγωγικάς, ἐὰν διατίθενται πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐκτάκτων ἀναγκῶν, ὧν ἡ τελικὴ ὠφέλεια δὲν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ἠσφαλισμένη (πόλεμοι κλπ.). Τέλος διακρίνομεν τὰς δαπάνας καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρόνον, καθ' ὃν αὗται συντελοῦνται, εἰς τακτικάς, ὅσαι ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σταθερῶς εἰς ἑκάστην οἰκονομικὴν περίοδον (χρῆσιν) καὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τακτικὰς καὶ συνεχεῖς συλλογικὰς ἀνάγκας τῆς ὁλότητος, καὶ ἐκτάκτους, ὅσαι, μὴ οὖσαι ἐκ τῶν προτέρων γνωσταί, ἐμφανίζονται ἀπροσδοκήτως ἢ τοὐλάχιστον οὐχὶ ἐπακριβῶς καθωρισμέναι καθ' ἑκάστην οἰκονομικὴν περίοδον καὶ διατίθενται πρὸς θεραπείαν ἐκτάκτων συλλογικῶν ἀναγκῶν.

Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

— δημοσία *διαθήκη ['Αστικ. Δίκ.]*· βλ. διαθήκη.

— Δημοσία *Οἰκονομία.* Ἡ ἐπιστήμη περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου (ἐπικρατείας, κράτους, δήμων, κοινοτήτων κλπ.) ἢ ἡ ἐπιστήμη περὶ τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη περιλαμβάνει ἑπομένως τὸ σύνολον τῶν μεθοδικῶν μέτρων καὶ διατάξεων, δι' ὧν ἐξευρίσκονται καὶ διοικοῦνται τὰ μέσα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀναγκαιοῦν εἰς τὰ ἄνω νομικὰ πρόσωπα διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν αὐτῶν. Ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ἐπιστήμης ταύτης ὡς Δημοσίας Οἰκονομίας ἢ μᾶλλον Οἰκονομικῆς, τονίζεται περισσότερον ἡ ἐξεύρεσις καὶ διοίκησις τῶν μέσων τούτων, ἐνῷ ἐν τῷ καθορισμῷ αὐτῆς ὡς ἐπιστήμης περὶ τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ τονίζονται ἐξ ἴσου τά τε ἔσοδα καὶ ἔξοδα. Ὡσαύτως ἡ Δημοσία Οἰκονομία ὑποδηλοῖ δυναμικὴν ἔρευναν ἐν τῇ μεθοδικῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ, ἐνῷ ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς στατικήν τινα κατάστασιν τῶν οἰκονομικῶν εἰς ὡρισμένην στιγμήν. Μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ ἐπιστήμη τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἠσχολεῖτο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι μεταξὺ τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου τὸ κράτος κατελάμβανε τὴν ὑπάτην θέσιν λόγῳ τοῦ μεγέθους τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας του, τῶν πολλαπλῶν αὐτοῦ καθηκόντων εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς δημοσίας ζωῆς κλπ. Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ συμμετοχὴ τῶν διαφόρων ἄλλων νομικῶν προσώπων τῆς αὐτοδιοικήσεως εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν δημοσίων ἀναγκῶν, εἴτε δυνάμει ἐντολῆς τοῦ κράτους, εἴτε ἰδίῳ δικαίῳ, ηὐξήθη μεγάλως. Φυσικὸν ἦτο λοιπὸν νὰ ἐπιζητήσουν ταῦτα, ἐν συνεννοήσει πρὸς τὸ κράτος, ὅπως διὰ φορολογικῶν ἐπιβαρύνσεων τῶν δημοτῶν των ἀνταποκριθοῦν πρὸς τὰς δαπάνας ταύτας. Ὁ ἐρευνῶν σήμερον μόνον τὰς δαπάνας τοῦ κράτους δὲν λαμβάνει γνῶσιν τῶν ἀπαραιτήτων συμπληρωτικῶν λειτουργιῶν τῶν δήμων, κοινοτήτων κλπ. ἐν τῇ συνολικῇ ἐξυπηρετήσει τοῦ λαοῦ δι' ὑλικῶν καὶ ἀΰλων ἀγαθῶν. Ὡσαύτως ὁ ἐρευνῶν τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους, καὶ ἰδίως τὰ ἐκ τῆς φορολογίας, λαμβάνει ἀτελῆ εἰκόνα τῶν ποσῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ συνόλου τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Σκοπὸς τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας εἶναι νὰ ἐρευνήσῃ, περιγράψῃ καὶ συστηματικῶς καὶ μεθοδικῶς ταξινομήσῃ τοὺς θεσμοὺς καὶ τὰ μέτρα δημοσιονομικοῦ περιεχομένου, τὰ ὁποῖα λαμβάνονται ὑπὸ τῶν προσώπων τούτων. Ἐν τῇ ἐρεύνῃ ταύτῃ ἡ Δημοσία Οἰκονομία ὀφείλει νὰ ἀναχθῇ μέχρι τῶν αἰτίων τῶν ἐκδηλώσεων, νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἑρμηνεύσῃ ταῦτα διὰ τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, ν' ἀποκαλύψῃ τοὺς ἐσωτερικοὺς αἰτιώδεις συνδέσμους των διὰ συγκρίσεως τῶν διαφόρων Δημοσίων Οἰκονομιῶν, νὰ καθορίσῃ τὰς παρατηρουμένας συμφωνίας ἢ διαφορὰς καὶ ν' ἀναπτύξῃ τοὺς λόγους τούτων. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία ὅμως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας δὲν σταματᾷ ἐνταῦθα. Ὁ τελευταῖος σκοπός της συνίσταται ἐν τούτῳ: νὰ ἀναγάγῃ εἰς γενικὰ συμπεράσματα καὶ κανόνας τὴν διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς ὁδοῦ κτηθεῖσαν γνῶσιν, οὕτω δὲ συντελέσῃ εἰς τὴν λύσιν δημοσιονομικῶν προβλημάτων. Ἡ Δημοσία Οἰκονομική, ὅπως πᾶσα ἐπιστήμη ἀπασχολουμένη μὲ τὴν πρακτικὴν ζωήν, ἐπηρεάζεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἐπηρεάζει, καίτοι βέβαια σκοπὸς τῆς Δημοσίας Οἰκονομικῆς δὲν εἶναι νὰ μετέρχεται πρακτικὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν. Ὁ πολιτικὸς δημοσιονόμος θὰ ἐπιζητήσῃ τὰ μέτρα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑφ' ὡρισμενας συνθήκας καὶ ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει ἑνὸς δεδομένου σκοποῦ, θὰ ἀποδώσουν τὴν μεγίστην ἀπόδοσιν. Ὁ δημοσιονόμος πολιτικὸς ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ καὶ τὴν κοινὴν γνώμην, τὴν κοινοβουλευτικὴν πλειοψηφίαν, τὴν ἑκάστοτε οἰκονομικὴν κατάστασιν κλπ. Εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ θυσιασθῇ ἐνίοτε γενική τις ἀρχὴ τῆς θεωρίας, ἕνεκα λόγων πρακτικῶν. Ἡ ἐπιστήμη ὅμως δὲν παρεκτρέπεται ἀπὸ τοιαύτας ἀλλοτρίας ἐπιδράσεις, διότι ἔργον αὐτῆς εἶναι νὰ διδάσκῃ καὶ ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὸ ὑπ' αὐτῆς ὡς ἀντικειμενικῶς ὀρθὸν διαπιστωθέν. Δὲν πρέπει ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπιστήμη νὰ παραιτηθῇ τῆς προσπαθείας νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῆς δημοσιονομικῆς νομοθεσίας καὶ πολιτικῆς. Διότι ἐρευνῶσα κριτικῶς τὴν σκοπιμότητα ὑφισταμένων θεσμῶν, ἀνάγουσα τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης προκύπτοντα δεδομένα εἰς γενικὰς ἀρχάς, ἐξυπηρετεῖ οὕτω τὴν πρακτικὴν φορολογικὴν πολιτικήν, τὴν βελτιώνει καὶ τὴν προάγει. Αἱ σπουδαιότεραι πρόοδοι εἰς τὴν φορολογίαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὀφείλονται κατὰ τελευταῖον λόγον εἰς τὰς νύξεις, τὰς ὁποίας ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία προηγουμένων δεκαετηρίδων εἶχε δώσει εἰς τὴν πρᾶξιν. Οὐδὲν σχεδὸν πρόβλημα φορολογικόν, σπουδαιότητός τινος, δὲν λύεται χωρὶς νὰ προσφύγωμεν πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Τέλος πᾶσα συλλογὴ ὑλικοῦ, παρατηρήσεων, συμπερασμάτων κλπ. δὲν θὰ εἶχε καμμίαν ἀξίαν, ἐὰν ἐγίνετο μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ H. Rau, καὶ ἐνωρίτερον ἔτι, διαιροῦν συνήθως τὴν ὕλην τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας εἰς τρία τμήματα: Εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ ἐξόδων, περὶ ἐσόδων καὶ περὶ τῶν σχέσεων ἀμφοτέρων τούτων. Τὸ πρῶτον τμῆμα, ἡ διδασκαλία περὶ ἐξόδων, καταλαμβάνει μικρὰν σχετικῶς ἔκτασιν. Διότι ὁ καθορισμὸς τῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους καὶ τῆς δικαιολογίας αὐτῶν εἶναι ὑπόθεσις τῶν κλάδων ἐκείνων τῆς διοικήσεως, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν τὰς δαπάνας ταύτας· ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ ἐπιψήφισις κατόπιν αὐτῶν εἶναι ἔργον τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Ἡ ἐπιστήμη τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας δὲν ἐκφέρει τελειωτικὴν κρίσιν περὶ τῆς ὠφελιμότητος, προσφορότητος κλπ. τῶν δαπανῶν τούτων. Ἀλλ' ἡ Δημοσία Οἰκονομία θὰ παρουσίαζε χάσμα, ἂν δὲν περιελάμβανεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς καὶ τὰ τῶν ἐξόδων. Ἡ Δημοσία λοιπὸν Οἰκονομία ὑφίσταται κυρίως διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἐξόδων τούτων, καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς εἶναι ἀνάλογος πρὸς ταῦτα. Σπουδαία εἰς τὴν περὶ ἐξόδων διδασκαλίαν εἶναι ἡ ἔρευνα περὶ τῆς διακρίσεως τούτων εἰς τακτικὰ καὶ ἔκτακτα· ἀπὸ τὴν ὀρθὴν διάκρισιν ταύτην ἤρτηται ἡ ἐκλογὴ τῶν μέσων διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἐξόδων τούτων καὶ ἑπομένως καὶ ἡ ὅλη διάταξις τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τὸ κέντρον λοιπὸν τῆς βαρύτητος τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας εἶναι ἡ ἔκθεσις τῶν ἐσόδων καὶ ἰδίως τῶν φόρων. Τὸ τρίτον μέρος συσχετίζει τὰ ἔσοδα πρὸς τὰ ἔξοδα καὶ τί μέσα δέον νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐν περιπτώσει δυσαναλογίας τούτων, μὴ ἐπαρκείας δηλαδὴ τῶν συνήθων ἐσόδων διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν. Κυρίως ἐρευνᾶται ἐνταῦθα τὸ ζήτημα τῶν δημοσίων δανείων, εἰς ὃ τμῆμα προσαρτῶνται καὶ τὰ ζητήματα τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ προϋπολογισμοῦ, τὰ τῆς καταρτίσεως αὐτοῦ, τὰ τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ κλπ. Ἐνίοτε ἐρευνᾶται τὸ τυπικὸν τοῦτο μέρος τῆς Δημοσιονομίας καὶ αὐτοτελῶς ὡς τέταρτον τμῆμα.

Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι. Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας εἶναι ἡ Ἱστορία (πολιτική, οἰκονομική, πολιτισμοῦ, ἱστορία τοῦ δικαίου), ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ἡ Γενικὴ Πολιτειολογία, τὸ Συνταγματικὸν καὶ Διοικητικὸν δίκαιον, ἡ Γε-

Digitized by Google

νικὴ Στατιστική. Τέλος ἡ Τεχνολογία καὶ Ἰδιωτικὴ Οἰκονομία καθὼς καὶ τὸ Δημόσιον Λογιστικὸν ὑποβοηθοῦν ὡσαύτως τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν. Κλάδοι τινὲς τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας καὶ τῆ Διοικήσεως τῶν Οἰκονομικῶν ἠξιώθησαν λεπτομεροῦς καὶ αὐτοτελοῦς ἐρεύνης, τούτου δ' ἕνεκα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἑδραιωθῇ ἡ ἐπιστήμη τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἐπὶ ἀσφαλεστέρων βάσεων. Οἱ κλάδοι οὗτοι εἶναι ἰδίως ἡ Ἱστορία τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας καθὼς καὶ τῆς σχετικῆς φιλολογίας της, ἡ Δημοσιονομικὴ στατιστική, τὸ Φορολογικὸν δίκαιον, τὰ τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ κλπ. Ἡ πρώτη περιγράφει τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῶν διαφόρων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν διαμορφώσει. Ἡ Δημοσιονομικὴ στατιστικὴ ἐπιζητεῖ νὰ διαμορφώσῃ εἰς μεθοδικὴν δι' ἀριθμῶν στατιστικὴν διάταξιν τὸν προϋπολογισμὸν (ἔσοδα - ἔξοδα - χρέη) τῶν καθ' ἕκαστον νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου. Καθόσον ἐπιτυγχάνομεν ἐν τῇ μεθοδικῇ ταύτῃ στατιστικῇ ἐκθέσει ἀριθμοὺς ἐκ διαφόρων ἐποχῶν, παρέχοντας ἀσφαλὲς πεδίον συγκρίσεως, κατὰ τοσοῦτον ἡ συμβολὴ τοῦ κλάδου τούτου εἶναι σπουδαιοτέρα. Πάντως ἡ σύγκρισις αὕτη εἰς τὰς διαφόρους ἀπόψεις αὐτῆς δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐπιτευκτή. Τὸ ποσοστὸν π. χ. τῶν διαφόρων ἐσόδων ἑνὸς κράτους εἰς τὸν ὅλον προϋπολογισμὸν αὐτοῦ, ἢ τὸ μέγεθος τῶν δαπανῶν του κλπ. ἕνεκα τῆς διαφόρου καταρτίσεως τῶν προϋπολογισμῶν, ἕνεκα τῆς διαφόρου συμμετοχῆς τῶν πολλῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου εἰς τὸ γενικὸν σύνολον τῶν δαπανῶν, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τοῦ νομίσματος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος κλπ., δὲν εἶναι εὔκολον νὰ συγκριθῇ ἀσφαλῶς. Πάντως ἡ δημοσιονομικὴ στατιστικὴ μᾶς ἔχει δώσει μέχρι σήμερον ἀσφαλῆ πως σημεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἀντικατεστήσαμεν τοὺς τελείως ἀστηρίκτους ἄλλοτε ὑπολογισμούς. Οὕτω δυνάμεθα σήμερον νὰ ἔχωμεν εἰκόνα τινὰ συγκριτικὴν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐσόδων, τῶν ἐξόδων, τῶν χρεῶν, τοῦ βάρους τῆς φορολογίας κλπ. τῶν διαφόρων κρατῶν. Τὸ Φορολογικὸν δίκαιον, δηλαδὴ οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ἐκτέλεσιν, εἰς τοὺς φόρους, τὰ τέλη κλπ. ἐν τῇ συστηματικῇ αὐτοῦ διαμορφώσει ὑποβοηθεῖ ἐξόχως τὴν ἐπιστήμην τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας. Τελος εἰς τὰ τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ ἐκτίθεται λεπτομερῶς ἡ ὅλη τυπικὴ διάταξις τοῦ προϋπολογισμοῦ μιᾶς χώρας.

Ἱστορία καὶ φιλολογία τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας. Αἱ πρακτικαὶ λειτουργίαι τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας συνδέονται στενότατα, ὅπως καὶ ὅλα τὰ περὶ κράτους καὶ οἰκονομίας ζητήματα, μὲ τὴν γένεσιν καὶ ὕπαρξιν ὁμαδικῆς κρατικῆς καὶ κοινωνικῆς συμβιώσεως. Ὑπῆρχον ἐπομένως ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ὄργανα δημοσιονομικά, εἰσφοραὶ διάφοροι τῶν πολιτῶν, δάνεια, δημοσιονομικὴ διαχείρισις κλπ., προτοῦ ἀρχίσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ ζητήματα ταῦτα ἐπιστημονικῶς, προτοῦ ἀρχίσῃ νὰ ἐρευνήσῃ γνωσιολογικῶς καὶ μεθοδικῶς τὰς σχετικὰς λειτουργίας καὶ πράξεις. Εἰς τὰς ἐπιστήμας δηλαδὴ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι στηρίζονται ἐπὶ εὐρέος πεδίου γεγονότων, πρέπει, πλὴν ἄλλων λόγων, νὰ δημιουργήσῃ πρῶτον ἡ πρακτικὴ ζωὴ ταῦτα, διὰ ν' ἀσχοληθῇ κατόπιν μετ' αὐτῶν θεωρητικῶς ἡ ἐπιστήμη. Δὲν συναντῶμεν λοιπὸν οὔτε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οὔτε κατὰ τὸν μεσαίωνα μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ὄχι μόνον γενικὰς συστηματικὰς δημοσιονομικὰς ἐρεύνας, ἀλλ' οὔτε τοιαύτας ἐπὶ εἰδικῶν μόνον θεμάτων.

Ἀρχαία Ἑλλάς: Ὅσα σήμερον γνωρίζομεν περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς δημοσιονομικῆς διοικήσεως, ἰδίως τῆς τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ὀλίγα, σποραδικά, ἐπισφαλῆ εἰς τὰς λεπτομερείας των καὶ ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων τούτων δὲν εἶναι γενικῶς γνωστή. Ἐν τούτοις ἀρκοῦν ταῦτα διὰ νὰ σχηματίσωμεν εἰκόνα τινὰ περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῆς δημοσιονομικῆς ὑπηρεσίας. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἰδίως ὑφίστατο, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως αὐτῶν, φοροτεχνικὴ καὶ νομοτεχνικὴ δημοσιονομικὴ διοίκησις λίαν διαμορφωμένη, ἡ ὁποία εἰς τὰ τυπικὰ αὐτῆς χαρακτηριστικὰ ὡμοίαζε πρὸς τὰς νεωτέρας διαρρυθμίσεις. Τοῦτο βεβαίως νοητέον ὑπὸ τὴν σημασίαν, ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ σταθερῶν λογικῶν καὶ φυσικῶν κατηγοριῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται εἰς τὴν ἱστορικὴν μεταβολήν, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐμφάνισιν. Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν 500 ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ δημοσιονομικὴ διοίκησις. Ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ταύτης ἐλειτούργουν ἀρχαὶ καὶ ὑπάλληλοι ἰδιαιτέρως δι' ἑκάστην τῶν τριῶν κατηγοριῶν: τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων, τὴν ταμειακὴν ὑπηρεσίαν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν διοικήσεως καὶ ἑνὸς τμήματος τῶν ἐξόδων (οὗτοι ἦσαν οἱ «ἀποδέκται», οἱ λαμβάνοντες τὰ χρήματα, ὡς ἀνωτάτη ἀρχή, καὶ παραπέμποντες ταῦτα κατόπιν εἰς εἰδικὰ ταμεῖα), καὶ τὴν λογιστικὴν καὶ διοικητικὴν τοιαύτην (λίαν αὐστηρὰ ὑποχρέωσις περὶ διαχειριστικῆς λογοδοσίας, πλήρης πρὸς τοῦτο διαδικασία καὶ δημοσιότης). Πολλαὶ κατηγορίαι δημοσιονομικῶν ὑπαλλήλων ὑπήγοντο εἰς τὰς τρεῖς ταύτας κλάσεις. Τυπικὸν δημόσιον λογιστικόν, ὑπὸ μορφὴν προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ὡς βάσις διὰ τὴν δημοσιονομικὴν ὑπηρεσίαν καὶ διὰ τὸ ὑπεύθυνον τῶν δημοσιονομικῶν διοικητικῶν ἀρχῶν δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Τοιοῦτος προϋπολογισμός, λέγει ὁ Böckh, δυσκόλως θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παρασκευάζεται τακτικῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων εἰς οἱονδήποτε ἑλληνικὸν κράτος.

Εἰδικώτερον ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς δύο κυρίως δημοσιονομικὰ ἔργα: τὸ «Περὶ πόρων» τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν «Οἰκονομικῶν» τοῦ Ἀριστοτέλους. Εἰς τοὺς «Πόρους» (ἢ «Περὶ προσόδων») ὁ Ξενοφῶν προτίθεται νὰ παράσχῃ συμβουλάς τινας πρακτικάς, περὶ τῶν μέτρων δι' ὧν οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἐξήρχοντο ἐκ τῶν δεινῶν δημοσιονομικῶν δυσχερειῶν, αἱ ὁποῖαι κατέτρυχον αὐτούς, μετὰ τὴν ἀπώλειαν μεγάλου μέρους τοῦ φόρου τῶν συμμάχων. Τὰ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος πρὸς τοῦτο προτεινόμενα μέτρα ἦσαν: ἡ προσέλκυσις τῶν μετοίκων, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορίας καὶ ἡ συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ Λαυρείου. Γενικῶς εἰπεῖν ὁ Ξενοφῶν διῃσθάνθη βαθέως τὴν σημασίαν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας καὶ κλασσικῶς διετύπωσεν αὐτήν. Ἡ ἐπαρκεῖς προσόδους ἔχουσα πόλις εἶναι, κατ' αὐτόν, «οὐ μόνον εὐπορωτέρα, ἀλλὰ καὶ εὐπολεμωτέρα καὶ εὐπειθεστέρα καὶ εὐτακτοτέρα». Τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν «Οἰκονομικῶν» τοῦ Ἀριστοτέλους ἀφιερώνεται εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν, ἀπαρτίζεται δὲ ἀπὸ δύο διάφορα κεφάλαια, ἅτινα φαίνονται ὡς συγκολληθέντα ἁπλῶς καὶ μόνον διότι ἀνάγονται εἰς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Τὸ πρῶτον κεφάλαιον διακρίνει τὰς διαφόρους οἰκονομίας: βασιλικήν, σατραπικήν, πολιτικήν, ἐπομένως παριστᾷ σοβαρὰν ἀπόπειραν συστηματικῆς ἐρεύνης τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας. Τὸ δεύτερον κεφάλαιον ἀπαριθμεῖ ποικίλα τεχνάσματα δημοσιονομικά, εἰς τὰ ὁποῖα κατέφευγον οἱ κατὰ καιροὺς σατράπαι, τύραννοι πολιτειῶν, κτλ. πρὸς χρηματισμόν. Μεταξὺ τῶν δύο κεφαλαίων οὐδεμία ἀλληλουχία παρατηρεῖται. Πιθανὸν εἶναι τὸ πρῶτον κεφάλαιον νὰ εἶναι ἀκροαματική τις παράδοσις τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸ δὲ δεύτερον ἔργον φιλοπόνου ἀλλὰ μετρίου μαθητοῦ του, ἀφοῦ ἄλλως τε ὁ φιλόσοφος εἶχε συμβουλεύσει ἀλλαχοῦ τὴν συλλογὴν τοιούτων δημοσιονομικῶν τεχνασμάτων. Ὁ Ἀριστοτέλης θίγει καὶ ἀλλαχοῦ (ἐν τῇ «Ρητορικῇ» καὶ τῇ «Πρὸς Ἀλέξανδρον Ρητορικῇ») δημοσιονομικὰ ζητήματα καὶ γενικώτερον ἀπέδωκεν ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν.

Ἀρχαία Ρώμη: Παρὰ τὰ σοβαρὰ χάσματα ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῆς ρωμαϊκῆς δημοσιονομικῆς διοικήσεως, ἡ ὑπάρχουσα φιλολογία ἀρκεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ παρακολουθήσωμεν ἱστορικῶς τὰς σπουδαιοτέρας μεταβολάς, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν τὴν ἐξύψωσιν τῆς Ρώμης εἰς κοσμοκράτειραν καὶ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς δημοκρατίας εἰς τὴν μοναρχίαν. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Mommsen, H. Marquardt, O. Hirschfeld, L. Bouchard καὶ ἄλλων, χρησιμοποιοῦσαι καὶ ἐπιγραφικὸν ὑλικόν, ἠδυνήθησαν νὰ μᾶς παράσχουν ἀρκετὰς λεπτομερείας. Ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα καθήκοντα τῶν Quaestores urbani ἦτο ἡ ταμειακὴ διαχείρισις. Οὗτοι ἐπώπτευον τὸ aerarium. Εἰς τοῦτο καίτοι δὲν εἰσήρχοντο ὅλα τὰ ἔσοδα, διότι ὑπῆρχον καὶ εἰδικὰ ταμεῖα, ἐν τούτοις ἕνεκα τῆς ἑνιαίας λογιστικῆς διαχειρίσεως ταῦτα ἀνεγράφοντο εἰς τὰ βιβλία τῶν Quaestores. Ἀναγραφὴ τακτικὴ ἐσόδων καὶ ἐξόδων δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δημοκρατίας. Πρῶτος ὁ Αὔγουστος, ἐπὶ τῇ βάσει λεπτομερῶν προεργασιῶν, παρουσίασε τοιοῦτον προϋπολογισμόν. Ἐλάχιστα ὅμως σῴζονται περὶ τοῦ περιεχομένου τούτου, ὥστε αἱ ὑποθέσεις τῶν νεωτέρων περὶ τῶν ρωμαϊκῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων νὰ εἶναι ἐπισφαλεῖς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς αὐτοκρατορίας ἡ ἐργασία τῆς ταμειακῆς διαχειρίσεως ἐξειλίχθη καὶ εἶναι ἀξία πολλῆς προσοχῆς ἀπό τε τῆς φορολογικῆς ἀπόψεως καὶ τῆς τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, ἀναλόγως πρὸς τὴν αὔξουσαν δύναμιν τῶν μοναρχῶν, γίνεται ἀπολυταρχικωτέρα καὶ μᾶς παρέχει τὴν ἀντίστροφον ἐξέλιξιν, ἣν παρουσιάζει ἡ Δημοσία Οἰκονομία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συνταγματικῆς διαμορφώσεως τοῦ κράτους. Πάντως αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κοσμοκρατορίας δημοσιονομικαὶ διαρρυθμίσεις, παρ' ὅλα τὰ χάσματα τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ ἔρευνα, εἶχον πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς τῶν σημερινῶν μεγάλων κρατῶν.

Μεσαίων: Ἀφοῦ λοιπὸν εἴς τε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ Ρώμην, αἱ ὁποῖαι ἀνήγαγον τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν εἰς περιωπήν, δὲν προήχθησαν ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι, δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον, ὅτι οὔτε κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ὁ ὁποῖος βραδέως μόνον ὑπερέβη τὴν βαθμίδα τῆς φυσικῆς οἰκονομίας, δὲν ηὔξησε τὸ διαφέρον ἐπιστημονικῆς δημοσιονομικῆς ἐρεύνης. Ὁ πρῶτος μεσαιωνικὸς συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος, καίτοι οὐχὶ συστηματικῶς, πάντως ὅμως μὲ λογικόν τινα συσχετισμόν, ἠσχολήθη μὲ δημοσιονομικὰ ζητήματα εἶναι ὁ Θωμᾶς Ἀκινᾶτος (1227—1274). Οὗτος ἀναγνωρίζει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅπου ἔχομεν τὰς πρώτας ἐπισφαλεῖς περὶ γενικῆς φορολογίας προσπαθείας, εἰς τὸν κυρίαρχον τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς φόρων διὰ κοινὴν ὠφέλειαν ἢ συντήρησιν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προσώπου, εἰς ἐκτάκτους ὅμως περιστάσεις, ὅταν δηλαδὴ δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς τοῦτο ἡ κτηματικὴ ἰδιοκτησία τοῦ κράτους. Ὁ ἡγεμὼν ἐπιδιώκει τὸ γενικὸν καλὸν καὶ ἐπομένως δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ μέσα τῆς ὁλότητος. Ὡσαύτως τονίζει ὁ Θωμᾶς, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ὀφείλει να διατηρῇ δημόσιόν τινα θησαυρόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τὸν ἐνισχύει ἠθικῶς, τὸν εὐκολύνει εἰς τὰς σχέσεις του μὲ τὰ ἄλλα κράτη καὶ τὸν ἀποτρέπει ἀπὸ τοῦ νὰ χρεώνεται ὁ ἴδιος, νὰ καταπιέζῃ τοὺς ὑπηκόους του καὶ νὰ ἐκπίπτῃ καὶ ἠθικῶς ἐνώπιον αὐτῶν. Καὶ ὁ Φραγκῖσκος Πετράρχης (1304—1374) εἰς τὸ ἔργον του «De republica optime administranda», ὁρίζει ὅτι ὁ ἡγεμὼν πρέπει νὰ εἶναι καλὸς διαχειριστής, νὰ καταφεύγῃ μόνον εἰς τὰς ἐκτάκτους περιστάσεις εἰς φόρους καὶ νὰ ἀποτρέπῃ τὰς ὑπερβασίας τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν φόρων, οἱ ὁποῖοι ἔκτοτε δὲν ἦσαν ἀσυνήθεις ἐν Ἰταλίᾳ. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἔχομεν ἐντατικὴν πλέον θεωρητικὴν ἀπασχόλησιν μὲ τὰ ζητήματα τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ἐν Ἰταλίᾳ ἰδίως, ἕνεκα τῆς κακῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τῶν ἡγεμόνων. Οὕτω προεξάρχει ὁ Carafa († 1487) διὰ τοῦ ἔργου του «De regis et boni principis officio», (δημοσιευθέντος τῷ 1668), μὲ τὰς προτάσεις τοῦ ὁποίου συνδέονται στενῶς αἱ μετὰ ταῦτα ἐπακολουθήσασαι δημοσιονομικαὶ μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως. Ὡσαύτως ἡ Φλωρεντία διακρίνεται διὰ τῶν προηγμένων αὐτῆς δημοσιονομικῶν διαρρυθμίσεων ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος (κτηματικὰ βιβλία, Mons dei debiti). Ἐνταῦθα ἔχομεν τοὺς συγγραφεῖς Βερνάρδον τῆς Siena (1330—1444), Ἀντώνιον τῆς Φλωρεντίας (1339—1459), ἰδίως ὅμως τὰ ἔργα τοῦ Palmieri («Della vita civile», 1529), Λουδοβίκου Guetti («Inventiva d'una imposizione di nuova gravezza») καὶ τον τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν Φλωρεντίνων δημοσιονόμων συγγραφέων κατέχοντα Φραγκῖσκον Guicciardini (1483—1540) διὰ τοῦ ἔργου του «Del reggimento di Firenze» (ἐν τῷ β' τόμῳ τῶν κατὰ τὸ 1857—1867 τὸ πρῶτον δημοσιευθέντων ἀνεκδότων ἔργων του). Τέλος καὶ ὁ Φλωρεντῖνος πολιτικὸς Macchiavelli εἰς τὰ ἔργα του «Il Principe» καὶ «Discorsi» θίγει καὶ δημοσιονομικὰ ζητήματα.

Νεωτέρα ἐποχή: Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα συναντῶμεν ἐν Ἰταλίᾳ δημοσιονομικοὺς συγγραφεῖς τοὺς Sabba de Castiglione (1484—1554), Πέτρον Bizzari, Φραγκῖσκον Sansovino. Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν μεταβατικὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἔχομεν τὸν Jean Bodin (Johannes Bodinus, 1530—1596), ὁ ὁποῖος πρῶτος ὡς θεωρητικὸς οἰκονομολόγος περιέλαβεν εἰς τὰς ἐρεύνας του μεγαλύτερόν τινα κύκλον οἰκονομικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἐπραγματεύθη αὐτὰς συστηματικῶς. Ὁ Bodinus διακρίνει καλῶς τὰ ἄτοπα τοῦ δημοσιονομικοῦ συστήματος τῆς ἐποχῆς του, συγκρίνει δὲ μάλιστα τὰ γαλλικὰ μέτρα πρὸς τὰ τῶν ἄλλων χωρῶν. Κατηγορεῖ τὰς σπατάλας τῶν αὐλῶν, τὴν νοθείαν κατὰ τὴν κοπὴν τῶν νομισμάτων, τὴν πώλησιν τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων πρὸς αὔξησιν τῶν δημοσίων ἐσόδων κλπ. Ἐξ αὐτοῦ προέρχεται καὶ ἡ ρῆσις «Les finances sont les nerves de la République». Ἀπὸ τὸν Bodinus φαίνονται ἐπηρεασμένοι ὁ Ἰταλὸς Botero (1540—1617) καὶ ὁ Γερμανὸς Obrecht (1542—1612). Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἔχομεν ἐν Γερμανίᾳ δημοσιονομικοὺς συγγραφεῖς τὸν Ἰάκωβον Bornitz («De aerario», 1612, καὶ «Tractatus politicus de rerum sufficientia in republica procuranda», 1625), τὸν Χριστόφορον Besold (1577—1638), Kaspar Klock (1583—1655), Seckendorff (1626—1692), τὸν πολυΐστορα Hermann Conring (1606—1681) καὶ τὸν Σαμουὴλ Pufendorff (1631—1694). Ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἔχομεν τὸν Θωμᾶν Hobbes («Elementa philosophica de Cive» 1642). Οὗτος ὑποστηρίζει τοὺς ἐμμέσους φόρους ἐπὶ τῆς καταναλώσεως. Βάρος τὸ ὁποῖον φέρεται εὐκόλως ὑπὸ πάντων καθίσταται ἀφόρητον ἂν ἐκφύγουν ἀπὸ αὐτὸ πολλοί. Διὰ τῶν ἐμμέσων φόρων καταναλώσεως πληρώνει ἕκαστος ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῶν δαπανῶν του. Φόροι ἐπὶ τῶν περιουσιῶν εἶναι ἄδικοι, διότι τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ αὐτὸ εἰσόδημα δὲν ἔχουν καὶ τὴν αὐτὴν περιουσίαν· ὁ εἷς σπαταλᾷ τὸ εἰσόδημά του, ἐνῷ ὁ ἕτερος χρησιμοποιεῖ αὐτὸ μετὰ φειδοῦς. Διὰ τῶν δικαιολογιῶν τούτων μᾶς παρουσιάζει ὁ Hobbes τὴν τότε ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπικρατοῦσαν κοινὴν γνώμην περὶ τῶν φόρων, τὴν ὁποίαν ἀποδέχονται καὶ ὁ J. Child καὶ W. Petty. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐστράφη βαθμηδὸν ἡ δημοσία γνώμη ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς τοὺς ἀμέσους φόρους. Πρακτικῶς εὗρεν ἡ ἀντίδρασις αὕτη πρὸς τοὺς ἐμμέσους φόρους, τὴν ἐφαρμογήν της εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Land-Tax καὶ τῶν κτηματικῶν βιβλίων τοῦ 1662, θεωρητικῶς δὲ ὑπεστηρίχθη ἀπὸ τὸν Locke («Some considerations of the consequences of the lowering of interest

Digitized by Google

and raising of the value of money» 1691, Halifax) κλπ.

Ὁ ΙΗ' αἰὼν παρουσιάζει ἐν Γαλλίᾳ συγγραφεῖς δημοσιονόμους, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν πάσῃ δυνάμει νὰ περιορίσουν τὸ ἀφόρητον βάρος τῆς φορολογίας τοῦ αἰῶνος τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου (1638—1715). Ὁ Vauban εἰς τὸ ἔργον του «La dime royale» (1707) ὑπερμαχεῖ τῆς καταργήσεως τῶν ἀρχαίων, αὐθαιρέτων, ἀνίσων καὶ ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν οἰκονομίαν φόρων καὶ προτείνει διὰ τῆς «dime royale» ἁπλοῦν σύστημα φορολογικόν, μὴ ἐμποδίζον τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν: «C' est le système le moins susceptible de corruption de tous, parce qu' il n' est soumis qu' à son tarif et nullement à l' arbitrage de l' homme... Ce serait une rente foncière suffisant sur tous les biens de royaume, la plus belle, la plus noble, la plus assurée qui fit jamais». Εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον ἰδεῶν κινοῦνται καὶ τὰ ἔργα τοῦ P. de Boisguillebert («Le Detail de la France» 1695 καὶ «Factum de la France» 1707) καθὼς καὶ τῶν Ἰταλῶν Pascoli («Testamento politico etc» 1733) καὶ Bandini («Discorso economico» 1737), καθὼς καὶ τοῦ σπουδαιοτέρου τῆς ἐποχῆς ταύτης, τοῦ Καρόλου Broggia («Trattato dei tributi della monete, e del governo della sanita» 1743). Ὁ Montesquieu (1689—1755) θεωρεῖται γενικῶς καὶ μέχρι σημείου τινὸς ὀρθῶς ὁ συγγραφεὺς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὸν Ἀδὰμ Σμίθ, προήγαγε περισσότερον τὴν δημοσιονομίαν Εἰς τὸ βιβλίον του «Esprit des lois» (1748) ἔχομεν δημοσιονομικὰς παρατηρήσεις, ὄχι μὲν συστηματικάς, συσχετιζούσας ὅμως τὰ δημόσια οἰκονομικὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ μορφὴ τῶν ἐσόδων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πολιτειακῆς διαμορφώσεως μιᾶς χώρας: «on peut lever des tributs plus forts à proportion de la libérté des sujets». Ὡς φιλοσοφικὴν δικαιολογίαν τῶν φόρων θεωρεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ Pufendorff ἀντιπροσωπευθεῖσαν ἤδη ἀντίληψιν, ὅτι ὁ φόρος παριστᾷ τὸ τμῆμα τῆς περιουσίας ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀφείλουν νὰ πληρώνουν οἱ ὑπήκοοι πρὸς τὸ κράτος διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν τὸ ὑπόλοιπον τῆς περιουσίας των ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἀνέσει. Κατακρίνει τὴν δανειακὴν πολιτικήν, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰς γαλλικὰς συνθήκας. Τὴν αὐτὴν ἀντιδανειακὴν πολιτικὴν ἀντιπροσωπεύουν καὶ οἱ Ἄγγλοι συγγραφεῖς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος Ch. Davenant, Δαυΐδ Hume καὶ Richard Price.

Οἱ φυσιοκράται: Ὁ Quesnay (1694—1794) καὶ οἱ φυσιοκράται ἐν Γαλλίᾳ ἀνέπτυξαν ἀντιλήψεις περὶ ἑνιαίου φορολογικοῦ συστήματος εἴτε ἐκ λόγων φοροτεχνικῶν εἴτε καὶ φορολογικῆς δικαιοσύνης. Πάντως οἱ ἔμμεσοι φόροι ἀποκρούονται ἀπὸ αὐτούς, ὡς δυσχεραίνοντες τὰς συναλλαγὰς καὶ πλήττοντες τὴν κατανάλωσιν. Πάντες οἱ φόροι βαρύνουν κατὰ τελευταῖον λόγον τοὺς ἰδιοκτήτας τῆς γῆς, διότι αὐτοὶ μόνον πολλαπλασιάζουν τὰς πρώτας ὕλας. Ἰδιαιτέρως ἠσχολήθη μὲ τοὺς φόρους ἐκ τῶν φυσιοκρατῶν ὁ πρεσβύτερος Mirabeau εἰς τὸ ἔργον του «Théorie de l'impot» (1761), καίτοι οὗτος διακρίνει τὸ ἀνεπαρκὲς τοῦ ἑνιαίου φόρου διὰ τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας τοῦ κράτους. Εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ ἐποχὴν αὐτὴν ἔχομεν δημοσιονομικοὺς συγγραφεῖς τὸν Justi (1705—1771) καὶ τὸν Sonnenfels (1732—1817).

Ἀδὰμ Σμίθ: Ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ (1723—1790) χρονολογεῖται νέα ἄνθησις τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιστήμης, ἰδίως διὰ τῶν τεσσάρων γνωστῶν περὶ φόρου κανόνων αὐτοῦ (καθολικότητος, βεβαιότητος, προσφορότητος, συμφορότητος). Αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Σμὶθ κατὰ τὰ ἄλλα εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν συνίστανται γενικῶς εἰς τὸ ὅτι ἐξήτασε τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους ὡς τι ὅλον καὶ συνεσχέτισεν αὐτὰ μὲ τὴν Ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Οὕτως ἀντι ἐπισφαλῶν καὶ ἀορίστων ἀντιλήψεων περὶ φόρων καὶ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, καθωρίσθησαν ὡρισμέναι ἀρχαὶ γενικαί, ἐξασφαλιστικαὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου. Πάντως ὁ Σμὶθ δὲν διεμόρφωσε συστηματικῶς εἰς ἰδιαιτέραν ἐπιστήμην τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν, διότι ἁπλῶς μόνον ἐν παραρτήματι ἔκαμε λόγον περὶ αὐτῆς εἰς τὸ κλασσικόν του ἔργον («An Inquiry in to thenatur and causes of Wealth of Nations» 1776) καὶ δὲν ἐθεώρησεν ὡς καθήκοντα τοῦ κράτους πολλοὺς ἐκπολιτιστικοὺς αὐτοῦ σκοπούς. Εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο ὀφείλεται ἴσως καὶ ἡ ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας αὐτόθι καθυστέρησις τῆς συστηματικῆς διαμορφώσεως τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἰδιαιτέρα κλίσις τῶν Ἄγγλων πρὸς τὴν ἔμμεσον φορολογίαν διαπιστοῦται καὶ παρὰ τῷ Σμίθ, καίτοι οὗτος θέλει αὐτην μόνον εἰς εἴδη μὴ πρώτης ἀνάγκης, καθὼς καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἄμεσον φορολογίαν. Ὡς ἀμέσους φόρους προτείνει τὴν ἔγγειον φορολογίαν, τὰ εἰσοδήματα ἐκ κεφαλαίων, βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐργασίας, καθὼς καὶ φορολογίαν τῆς συνολικῆς προσόδου. Καθόσον ἀφορᾷ τὰ δάνεια ὁ Σμὶθ εἶναι προκατειλημμένος διὰ τὰς σπατάλας ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων καὶ διὰ τὰς τάσεις τῶν ἡγεμόνων πρὸς πολυτέλειαν, δι' ὃ ἀντιπροσωπεύει ἐν προκειμένῳ τὰς ἐναντίον αὐτῶν γνώμας τοῦ φίλου του Hume. Γενικῶς ὁ Σμὶθ δὲν διεκρίθη οὔτε εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, τόσον ἐπὶ πρωτοτυπίᾳ, ὅσον διὰ τὸν ἐπαγωγικὸν αὐτοῦ τρόπον ἐν τῇ ἐκθέσει, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ σύνθεσιν τῆς ὕλης καὶ τὴν ὀρθὴν συσχέτισιν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν ἀντιλήψεων. Ἡ ἐπιτυχὴς περὶ κράτους ἀντίληψις αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀποφύγῃ τὰς δογματικὰς μονομερείας τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ ν' ἀποβῇ οὕτως ἐπωφελέστερος εἰς τὴν πρακτικὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν.

Νεωτάτη ἐποχή: Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἔχομεν τελείως νέαν διαρρύθμισιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, ὄχι μόνον ἕνεκα ἱστορικῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς προαγωγῆς συναφῶν ἐπιστημῶν, ἰδίως τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, καὶ τῆς ἀντιλήψεως περὶ τῆς φύσεως τοῦ κράτους καὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Ἐν Γερμανίᾳ εὗρεν ἡ Δημοσία Οἰκονομία ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Καρόλου Rau κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συστηματικὸν ἐργάτην. Τῷ 1832 ἐξέδωκεν οὗτος ὡς τρίτον τμῆμα τοῦ περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἔργου του τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν του. Ὁ Rau ἀντιπροσωπεύει φιλελευθέρους δημοσιονομικὰς ἀρχάς, τὸ δὲ ἔργον του ἐπέδρασε πολὺ εἰς τὴν πρᾶξιν, καίτοι δὲν διακρίνεται ἰδιαιτέρως διὰ βαθύτητα καὶ ὀξύτητα. Ἡ διαίρεσίς του εἰς τέσσαρα μέρη: ἔξοδα, ἔσοδα, σχέσις αὐτῶν (δάνεια) καὶ ἐξωτερικὴ διαρρύθμισις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν (φορολογικαὶ ἀρχαί, προϋπολογισμοί, δημόσιον λογιστικὸν) παρέμεινεν εἰς τὰ πλεῖστα τῶν μετὰ ταῦτα ἐπιστημονικῶν ἐγχειριδίων. Μετὰ τὸν Rau σοβαρὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας εἰς τὴν δημοσιονομικὴν ἐπιστήμην ἔχομεν ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τὸν L. v. Stein («Lehrbuch der Finanzwissenschaft» 1860, ε' ἔκδ. 1885 εἰς 2 τόμ.), Γουλιέλμον Roscher («System der Finanzwissenschaft» 1885) καὶ ἰδίως τὴν σπουδαιοτάτην πασῶν τοῦ Ἀδόλφου Wagner. Τὴν ὅλως ἰδιαιτέραν θέσιν, ἣν ἔδωκεν ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, δὲν συναντῶμεν τόσον εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν ἄλλων χωρῶν. Ὁ Ricardo (1772—1823) κινεῖται τελείως εἰς τὸν κύκλον τοῦ Σμίθ, ἀποκλίνων μόνον εἰς εἰδικά τινα φορολογικὰ ζητήματα καὶ δίδων βαθυστοχάστους τινὰς νύξεις διὰ τὴν ἐπίπτωσιν τῶν φόρων. Πλέον συνεισφέρει εἰς τὴν ἐπιστήμην ὁ J. Stuart Mill (1806—1873). Τέλος εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ἔχομεν τὸ ἔργον τοῦ C. Bastable («Public finances» 1892). Εἰς τὴν ἀμερικανικὴν φιλολογίαν ἔχομεν τὰ ἔργα τοῦ A. Seligmann («Essays in Taxation» New York 1895 καὶ «The shifting and incidence of Taxation» 1921) καὶ τοῦ H. Adams («The science of finance» New York 1898). Ὁ πρῶτος τούτων ἠσχολήθη μεθοδικῶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐπιπτώσεως τῶν φόρων. Εἰς τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν ἔχομεν μεγαλύτερά πως ἔργα δημοσιονομικά, κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἀπὸ τὸν P. Leroy-Beaulieu, R. Stourm, M. Boucard, G. Jèze, E. Worms, C. Colson, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν ἀπὸ τοὺς A. Graziani, Fr. Nitti, F. Flora, L. Einaudi. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔχομεν κατὰ μὲν τὸν ΙΘ' αἰῶνα τὰ ἔργα τοῦ Ἰ. Σούτσου (1804—1890) καὶ Ἰ. Ζωγράφου (1844—1927), κατὰ δὲ τὸν Κ' αἰῶνα τὰ ἔργα τοῦ Α. Ἀνδρεάδου εἴς τε τὸ ἱστορικὸν πεδίον καθὼς καὶ εἰς τὴν συστηματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας καὶ τὰ τοῦ Περ. Ρεδιάδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Handworterbuch der Staatswissenschaften[4] (1927) (ἄρθρον Finanzwissenschaft ὑπὸ *K. Eheberg*.- Handbuch der Finanzwissenschaft herausg. v. *W. Cerloff* und *Fr. Meisel* (Τόμοι 1—3) 1926-1929).—*P Leroy-Beaulieu*, Traité de la science des Finances (2 τόμ. 1877, καὶ ἔκτοτε εἰς πολλὰς ἐκδόσει) —*C. Jèze*, Traité de science des finances καὶ Cours élementaires de Science des Finances et de législation financière Française —*C. Bastable*, Public finances[3] 1893.—*F. Nitti*, Principii di scienza della finanze[3] 1907.—*L Einaudi*, Lezioni sulla scienza della finanze 1913.—*Ἰ. Σούτσου*, Δημοσιολογία (1864 / 1890) —*Ἰ. Ζωγράφου*, Δημοσιονομικὴ (1882—1925).—*Α. Ἀνδρεάδου*, Μαθήματα Δημοσίας Οἰκονομίας (1924—1927) καὶ Σύστημα Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας (Μέρος α'. Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν μέχρι τῶν ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων, 1918—1928).—*L. Cossa* (Μετάφρ. *Κ. Παπακωνσταντίνου*), Πρῶτα στοιχεῖα τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας (1925).—*G. Jèze - Β. Γεωργαντᾶ*, Τὰ Δημόσια Οἰκονομικὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ οἰκονομικὴ νομοθεσία (τόμ. 1-3, 1914-1917).—*O. Gerlach*, Geschichte der Finanzwissenschaft εἰς Festschrift zu Schmollers 70. Geburtstag 1908.—*G. Ricca-Salerno*, Storia delle dottrine finanziarie in Italia[2] 1896.—*A. Böckh*, Die Staatshaushaltung der Athener (1817 καὶ εἰς πολλὰς ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις: ἀγγλικὴν ὑπὸ *Lewis*, γαλλικὴν ὑπὸ *Laligand*).—*Ed. Meyer*, Griechische Finanzen εἰς H. d. Staatswissenschaften[3] 1910.—*Francotte*, Les finances des cités grecques 1910.—Reallexikon (8η ἔκδ. ὑπὸ *Geffcken-Ziebart*) ἄρθρ. Finanzwesen.—*G. Dessau*, Finanzen des alten Rom εἰς H. d. Staatswissenschaften[3] 1910.—*H. Marquardt*, Römische Staatsverwaltung 1876 τόμ. II (Das Finanzwesen).—*G. Schmoller*, Historische Betrachtungen über Staatenbildung und Finanzentwicklung (Skizze einer Finanzgeschichte von Frankreich, Oesterreich, England und Preus en 1500-1900, εἰς Schmollers Jahrbuch (ἔτος 33).—*St. Dowel*, History of Taxation and taxes in England from the earliest times to the present day (Τόμ. 4, 1884).

Περιοδικά: Finanzarchiv ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ *G. Schanz* ἀπὸ τοῦ 1884, τὴν Revue de Science et de législation Financières, ἐκδιδομένην ὑπὸ τῶν *M. Boucard* καὶ *G. Jèze* ἀπὸ τοῦ 1903, καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὴν Μηνιαίαν Οἰκονομικὴν καὶ Κοινωνικὴν Ἐπιθεώρησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐκδιδομένην ὑπὸ *Α. Κοτρόζου* ἀπὸ τοῦ 1924. Βλ. τέλος καὶ *Stammhamer*, Bibliographie der Finanzwissenschaft (Jena 1903).

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

—δημοσία τάξις *[Ποιν Δίκ.]*. *Δημοσία τάξις* ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν τῆς λέξεως εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν νόμων κράτους τινὸς δημιουργηθεῖσα τάξις τῆς ἐν κοινωνίᾳ συμβιώσεως, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ *ἔνδικος τάξις*. Πᾶσα κοινωνία ἀνθρώπων προϋποθέτει κατ' ἀνάγκην τάξιν τινὰ συμβιώσεως, δηλαδὴ τὸν καθορισμὸν τοῦ κύκλου τῆς ἐλευθερίας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ κινῆται ἕκαστον ἄτομον καὶ τῆς δικαίας μερίδος ἡ ὁποία τῷ ἀνήκει ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν. Ἄνευ τάξεως οὐδεμιᾶς κοινωνίας ἀνθρώπων ἡ ὑπόστασις εἶναι δυνατὴ καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν θέλουν τὴν ἐν κοινωνίᾳ συμβίωσιν, θέλουν κατ' ἀνάγκην καὶ τὴν ὀρθὴν καὶ δικαίαν ἐν τάξει κοινωνίαν. Καὶ ἡ πολιτεία συνεπῶς, ἥτις καὶ αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν μορφῶν τῆς ὠργανωμένης κοινωνίας, δεῖται τάξεως, ἣν καὶ πράγματι δημιουργεῖ καὶ ἥτις καλεῖται ἔνδικος τάξις, ὡς ἀποτελουμένη ἐκ κανόνων δικαίου. Ἡ τὴν ἔνδικον τάξιν δημιουργοῦσα πολιτεία ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν κοινὴν ἐκείνην βούλησιν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως συμβιοῦν ἐν δικαίᾳ τάξει, τυγχάνει δὲ οὖσα πεπροικισμένη μὲ ἰσχὺν καὶ αὐθεντίαν, εἰς τρόπον ὥστε ἐξασφαλίζεται ἡ συντήρησις τῆς δημιουργηθείσης ἐνδίκου τάξεως.

Ἡ δημιουργία τῆς ἐνδίκου τάξεως προϋποθέτει κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον τὴν πιστοποίησιν ὅτι ὡρισμένη τις κατάστασις πραγμάτων ἢ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων προάγει τὴν δικαίαν τάξιν ἢ παραβλάπτει αὐτήν. Ὅταν τοῦτο πιστοποιηθῇ, ἡ πολιτεία διακανονίζει τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἀνθρώπων συμφώνως πρὸς τὰ διαγνωσθέντα συμφέροντα τῆς δικαίας τάξεως καὶ ἐκδίδει τὰς διὰ τὸν διακανονισμὸν τοῦτον ἀναγκαίας προσταγὰς ἢ ἀπαγορεύσεις. Ὥστε οἱ κανόνες τῆς ἐνδίκου τάξεως στηρίζονται ἐπὶ τῆς διαγνώσεως τῆς σημασίας τῶν διαφόρων πράξεων τῶν ἀνθρώπων ἐν σχέσει πρὸς αὐτήν, διαγνώσεως μεθ' ἧς αὐτομάτως συνδέεται ἡ ὑποχρέωσις τῶν ἐν δικαίᾳ τάξει συμβιούντων, ὅπως ἀποφεύγουν τὴν συγκεκριμένην διαγνωσθεῖσαν συμπεριφοράν, ἥτις παραβλάπτει τὴν δικαίαν τάξιν, καὶ πραγματοποιοῦν τὸ συγκεκριμένον ἐκεῖνο ὅπερ διεγνώσθη ὡς προάγον αὐτήν.

Ἀλλ' ἂν ἡ πολιτεία δημιουργοῦσα τὴν ἔνδικον τάξιν ἐκπροσωπῇ τὴν κοινὴν βούλησιν τῶν ἐν κοινωνίᾳ συμβιούντων προσώπων, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ κοινὴ αὕτη βούλησις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος πασῶν τῶν ἀτομικῶν βουλήσεων. Ἀντάρτιδες φύσεις ἀπὸ χαρακτῆρος ἢ ἐκ συμφέροντος ὑπάρχουν εἰς πᾶσαν κοινωνίαν, καθὼς καὶ οἱ μὴ ἐπαρκῶς νοοῦντες τὴν ἀνωτέραν σημασίαν τῆς ἐνδίκου τάξεως καὶ συνεπῶς μὴ καταβάλλοντες τὴν ἀναγκαίαν προσοχὴν ἐν τῇ τηρήσει τῶν κελευσμάτων αὐτῆς. Κατὰ τῶν παντοειδῶν παραβιάσεων τῶν κανόνων τῆς ἐνδίκου τάξεως ἀναγκαία τυγχάνει ἡ ἀντίδρασις, ἥτις ὡς ἐμπρέπει εἰς τὸ κῦρος καὶ τὴν αὐθεντίαν τῆς πολιτείας δέον νὰ ᾖ σώφρων καὶ λελογισμένη. Κατὰ πάσης λοιπὸν συγκεκριμένης παραβιάσεως τῶν κανόνων τῆς ἐνδίκου τάξεως δέον νὰ ἐκλέγηται ὡς ἀντίδρασις τὸ πρόσφορον μέσον, τουτέστι τὸ μέσον ἐκεῖνο ἐξ οὗ οὐδεὶς κίνδυνος ὑπάρχει ὅπως ἀπορρεύσῃ κακὸν μεγαλύτερον τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖον σκοπεῖ ὅπως προξενήσῃ. Πολλὰ μέσα ἀντιδράσεως ὑπάρχουν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πολιτείας. Τὸ πρακτικώτερον ὅμως πάντων εἶναι ἡ ποινή.

Αἱ ἐπὶ ποινῇ ἀπαγορευόμεναι πράξεις καλοῦνται ἐγκλήματα, συνιστάμενα εἰς τὴν προσβολὴν ἢ κατακινδύνευσιν σπουδαίων ἐνδίκων ἀγαθῶν. Ἔνδικον δὲ ἀγαθὸν εἶναι πᾶν ὅ,τι εἰς τὰ ὄμματα τοῦ νομοθέτου ἔχει ἀξίαν διὰ τὴν ἔνδικον τάξιν καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἀλώβητον συντήρησιν δέον οὗτος νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ τῶν κανόνων. Ἀναλόγως τοῦ ὑπὸ τῆς πράξεως προσβαλλομένου ἐνδίκου ἀγαθοῦ διαιροῦνται αἱ ἐπὶ ποινῇ ἀπαγορευόμεναι πράξεις εἰς ἐγκλήματα κατὰ τῆς ζωῆς, τῆς περιουσίας, τῆς τιμῆς, τῆς ἐλευθερίας, κλπ. Πάντα τὰ ἐγκλήματα ἀμέσως μὲν προσβάλλουν ἔνδικόν τι ἀγαθόν, ἐμμέσως δὲ τὴν ἔνδικον τάξιν. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν ἐγκλήματα, ἅτινα ἐθεωρήθησαν ὡς προσβάλλοντα ἀμέσως τὴν ἔνδικον τάξιν καὶ ἅτινα ὠνομάσθησαν ἐγκλήματα κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως. Ὁ κύκλος τῶν ἐγκλημάτων ἅτινα προσβάλλουν τὴν δημοσίαν τάξιν δὲν εἶναι ἐπακριβῶς καθωρισμένος ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ἐν τῷ ἰσχύοντι ποινικῷ ἡμῶν νόμῳ δὲν ὑπάρχει ἰδιαίτερον κεφάλαιον μὲ τὸν τίτλον ἐγκλήματα: κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως, τοὐναντίον τοιοῦτον κεφάλαιον εὑρίσκεται ἐν τῷ σχεδίῳ ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος (1924) καὶ δὴ τὸ 11ον κεφάλαιον τοῦ εἰδικοῦ μέρους ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἐπιβουλὴ τῆς δημοσίας τάξεως, περιλαμβάνον τὰ ἄρθρα 151—165. Ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τοῦ σχεδίου τούτου (σελ. 300) ἀναπτύσσεται ὅτι, ἐνῷ τὰ ἄλλα ἀδικήματα ἀποτελοῦσιν ἅμα ὡς διαπραχθῶσι τετελεσμένην προσβολὴν παραβιάζοντα εὐθέως δικαίωμά τι, εἴτε τοῦ φυσικοῦ προσώπου εἴτε τῆς πολιτείας, εἴτε ἑτέρου τινὸς νομικοῦ προσώπου, τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀδικήματα τελοῦνται χωρὶς εἰσέτι οὐδὲν νὰ παραβιασθῇ τοιοῦτον δικαίωμα, ἐνέχουσιν ὅμως ἐν ἑαυτοῖς τὸ σπέρμα τῆς παραβιάσεως ταύτης, ἤτοι τὴν ἐπιβουλήν. Ὡς ὑπόδειγμα τοῦ τοιούτου διακανονισμοῦ ἐχρησίμευσε καὶ ἐνταῦθα εἰς τοὺς συντάκτας τοῦ ἑλληνικοῦ σχε-

Digitized by Google

δίου ὁ ἰσχύων γερμανικὸς ποινικὸς κώδιξ, τὸ γερμανικὸν καὶ ἑλβετικὸν προσχέδιον καὶ τὸ αὐστριακὸν σχέδιον. Ἐν τοῖς νεωτέροις ἐν τούτοις γερμανικοῖς σχεδίοις τοῦ 1925 καὶ 1927 τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῷ μνησθέντι κεφαλαίῳ περιεχομένων ἐγκλημάτων μετετέθησαν εἰς ἕτερα εἰδικώτερα κεφάλαια, ὥστε ἐν αὐτῷ παρέμειναν ἐλάχιστα, ρυθμιζόμενα ὑπὸ τὸν τίτλον: Διάταξις τῆς δημοσίας τάξεως.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **δημόσιοι** *εἰσπράκτορες*. Ὀνομάζονται *δημόσιοι εἰσπράκτορες* τὰ βοηθητικὰ ὄργανα τῶν ταμιῶν, ἅτινα ἐνεργοῦσι κατ' ἐντολὴν αὐτῶν τὴν εἴσπραξιν δημοσίων, δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν ἐσόδων ἐντὸς τῶν τασσομένων αὐτοῖς προθεσμιῶν, ἐφαρμόζοντες ἅμα κατὰ τῶν δυστροπούντων ὀφειλετῶν τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων προβλεπόμενα καταδιωκτικὰ μέτρα. Οἱ δημόσιοι εἰσπράκτορες δὲν δύνανται νὰ εἰσπράξωσιν ἄλλα ἔσοδα ἐκτὸς ἐκείνων δι' ἃ ἐδόθη εἰδικὴ ἐντολὴ ἐκ μέρους τοῦ προϊσταμένου των ταμίου καὶ βάσει τοῦ παραδιδομένου αὐτοῖς ἀντιγράφου τοῦ σχετικοῦ τίτλου τοῦ δημοσίου ἐπικεκυρωμένου ὑπὸ τοῦ ταμίου, π. χ. τοῦ φορολογικοῦ καταλόγου, ἀποφάσεως διοικητικῆς ἀρχῆς, ἐξαιρέσει ὡρισμένων εἰδικῶν νομίμων περιπτώσεων, π. χ. στρατιωτικοῦ ἀντισηκώματος. Ἡ εἴσπραξις ἐσόδου τινὸς βεβαιοῦται δι' ἐκδόσεως εἰδικῆς διπλοτύπου ἀποδείξεως ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν εἴσπραξιν δημοσίου εἰσπράκτορος, ἐκκοπτομένης ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ ταμίου χορηγηθέντος αὐτῷ βιβλίου. Τὰ εἰσπραττόμενα χρήματα οἱ δημόσιοι εἰσπράκτορες παραδίδουσιν εἰς τὸν προϊστάμενον αὐτῶν ταμίαν ἐντὸς τῆς καθορισθείσης αὐτοῖς προθεσμίας, ἥτις δὲν δύναται πάντως νὰ ὑπερβαίνῃ τὸν μῆνα.

Διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων εἰσπρακτόρων εὐθύνονται ἀπέναντι τοῦ δημοσίου οἱ προϊστάμενοι αὐτῶν ταμίαι, πρὸς οὓς καὶ λογοδοτοῦσιν οὗτοι, ποινικῶς ὅμως εὐθύνονται αὐτοὶ οὗτοι οἱ εἰσπράκτορες διὰ τὰς ὑπ' αὐτῶν γενομένας παραβάσεις τῶν διατάξεων τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἐὰν δημόσιός τις εἰσπράκτωρ προβαίνῃ εἰς εἴσπραξιν φόρων ἢ ἄλλων ἐσόδων ἄνευ τῶν κεκανονισμένων τίτλων, καταδιώκεται ποινικῶς ἐπὶ καταπιέσει καὶ ὡς ἔνοχος ὑπεξαιρέσεως.

Οἱ δημόσιοι εἰσπράκτορες λογοδοτοῦντες εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἢ τῆς διαχειρίσεώς των πρὸς τοὺς ἐντολεῖς αὐτῶν ταμίας, παραδίδουσι συγχρόνως εἰς αὐτοὺς καὶ ὅλα τὰ βιβλία τῆς διαχειρίσεώς των. Οἱ ταμίαι ἐξελέγχοντες τὴν διαχείρισιν τῶν ὑπ' αὐτοὺς εἰσπρακτόρων ἐκδίδουσιν ἀπόφασιν ἐπ' αὐτῆς, ἥτις καὶ ἐπιδίδεται εἰς τὸν εἰσπράκτορα ὃν ἀφορᾷ ἐπὶ ἀποδείξει. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ ταμίου ἀναφέρεται εἰς ἐλλείμματα τοῦ εἰσπράκτορος, ἐφ' ὅσον δὲν παρεδόθησαν εἰς τὸ ταμεῖον ὅλαι αἱ ἐνεργηθεῖσαι εἰσπράξεις, ἢ εἰς λογιστικὰ προσκόμματα, ἐφ' ὅσον δὲν εἰσεπράχθησαν ὅσα ἔπρεπε νὰ εἰσπραχθῶσι, π. χ. τόκοι ὑπερημερίας, τέλη χαρτοσήμου κλπ. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ ταμίου ἐπιτρέπεται μόνον τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως ἐνώπιον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν, ἀρχομένων ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως. Ἡ ἔφεσις ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἐκδόντα τὴν ἀπόφασιν ταμίαν ἢ τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν. Αἱ ἀνέκκλητοι καταστᾶσαι ὡς ἀνωτέρω ἀποφάσεις τῶν ταμιῶν, ἢ αἱ κατόπιν ἐφέσεως ἐκδοθεῖσαι μεταρρυθμιστικαὶ ἢ μὴ ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἐκτελοῦνται διοικητικῶς διὰ λογαριασμὸν τοῦ ταμίου, εὐθυνομένου ἀπέναντι τοῦ δημοσίου, μὴ ἐπιτρεπομένης οὐδεμιᾶς κατ' αὐτῶν προσφυγῆς εἰς τὸ πολιτικὰ δικαστήρια (βλ. καὶ λ. διπλότυποι ἀποδείξεις).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Β. Λαμπρινάκη*, «Γενικαὶ ἀρχαὶ δημοσίου λογιστικοῦ» (ἔκδ. 1921) σελ. 157—159 καὶ 108—115.— *Μ. Οἰκονομίδου* «Ἑρμηνεία τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ» (ἔκδ. 1928, σελ. 682—707).

Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

— **δημόσιοι** *ὑπάλληλοι* *(Διοικ. Δίκ.)*. Καλεῖται δημόσιος ὑπάλληλος ὁ Ἕλλην πολίτης, ὅστις δυνάμει συμβάσεως ὑποταγῆς πρὸς τὸ κράτος—ἥτις καταρτίζεται διὰ τοῦ διορισμοῦ εἰς νενομοθετημένην θέσιν καὶ τῆς ἀποδοχῆς αὐτοῦ παρὰ τοῦ διορισθέντος—διατελεῖ εἰς ἄμεσον ὑπηρεσιακὴν σχέσιν δημοσίου δικαίου πρὸς τὴν πολιτείαν ἐπὶ σκοπῷ ἐξασκήσεως πολιτειακοῦ λειτουργήματος. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τῆς ἐννοίας τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου δὲν περιέχεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ, ἀλλὰ προκύπτει ἐκ τῶν γενικῶν θεωριῶν τοῦ Γενικοῦ Δημοσίου Δικαίου καὶ ἐκ τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ὑπαλληλίαν διατάξεων τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν λοιπῶν νόμων. Ἡ σπουδαιότης ὅμως τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐννοίας τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου εἶναι μεγίστη, καθόσον ὁσάκις τὸ Σύνταγμα ἢ νόμος τις χρῆται τοῦ ὅρου *δημόσιος ὑπάλληλος*, δέον νὰ εἶναι γνωστὸν εἰς τίνας ἐφαρμόζεται ἡ σχετικὴ διάταξις. Οὕτω λ.χ. τὸ ἄρθρον 71 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 ὥριζεν ὅτι «τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ τοῦ ἐμμίσθου δημοσίου ὑπαλλήλου», τὸ δὲ ἄρθρον 40 τοῦ νῦν ἰσχύοντος συντάγματος τοῦ 1927 ὁρίζει ὅτι «ἔμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι.... δὲν δύνανται νὰ ἐκλεγῶσι βουλευταὶ οὐδὲ νὰ ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι ἐὰν δὲν παραιτηθῶσι πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ὑποψηφίων.... Οἱ ἔμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι.... δὲν δύνανται νὰ ἐκλεγῶσι βουλευταὶ οὐδὲ νὰ ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι εἰς τὴν περιφέρειαν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρέτησαν κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐκλογῆς τριετίαν». Ἀλλὰ καὶ προκειμένου περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ποινικοῦ νόμου, μεγίστην ἀξίαν ἐνέχει ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, ἰδίως προκειμένου περὶ τῶν διατάξεων ἐκείνων, δι' ὧν ἰδιαιτέρα προστασία παρέχεται εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων των, ὡς λ.χ. διὰ τῶν ἄρθρων 158—162 καὶ 164 ἐπ. καὶ 169 ἐπ. τοῦ ποινικοῦ νόμου. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ πλείστων ἄλλων νόμων, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ δημοσίων ὑπαλλήλων.

Διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἐννοίας τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου δέον ἐν πρώτοις νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ διάκρισις τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας, δι' ὧν αὕτη ἐκδηλοῖ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ τὴν βούλησιν αὐτῆς, εἰς ἄμεσα καὶ ἔμμεσα ὄργανα. Ἔμμεσα ὄργανα εἶναι, κατὰ κανόνα, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἵτινες δὲν ἐκφράζουσιν ἐλευθέρως τὴν βούλησιν τῆς πολιτείας, ἀλλὰ διατελοῦσιν εἰς ὑπηρεσιακὴν σχέσιν ὑποταγῆς, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, πρός τι ἄμεσον ὄργανον τῆς πολιτείας, ὑποκείμενοι εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, πρὸς τὰς ὁποίας ὀφείλουσι νὰ ὑπακούωσιν. Ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἐξασκεῖ κατὰ κανόνα δημόσιον λειτούργημα, ἤτοι ὡρισμένον παρὰ τοῦ δημοσίου δικαίου κύκλον πολιτειακῶν ὑποθέσεων· δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀντιθέτως δημόσιος ὑπάλληλος πᾶς ἀσκῶν δημόσιον (πολιτειακὸν) λειτούργημα, εἴτε διότι εἶναι ἄμεσον καὶ οὐχὶ ἔμμεσον ὄργανον τῆς πολιτείας, εἴτε διότι ἐξασκεῖ τὸ λειτούργημα οὐχὶ οἰκειοθελῶς, δυνάμει συμβάσεως ὑποταγῆς, ἀλλὰ καθ' ὑποχρέωσιν καὶ καθῆκον παρὰ τοῦ νόμου ἐπιβαλλόμενον. Οὕτω λ. χ. οἱ ἔνορκοι καὶ οἱ στρατιῶται ἐξασκοῦσι πολιτειακὸν λειτούργημα, δὲν εἶναι ὅμως δημόσιοι ὑπάλληλοι. Δυνατὸν ὅμως νὰ συμβῇ καὶ τὸ ἀντίστροφον: δημόσιος ὑπάλληλος νὰ μὴ ἐξασκῇ πάντοτε πολιτειακὸν λειτούργημα, ὡς λ. χ. οἱ ἐν διαθεσιμότητι ἀξιωματικοί, οἱ ἐν διαθεσιμότητι δημόσιοι πολιτικοὶ ὑπάλληλοι (ἐν Γερμανίᾳ), οἱ ἐν ἀνεργίᾳ πολιτικοὶ μηχανικοὶ τῆς ὑπηρεσίας τῶν δημοσίων ἔργων, οἱ ἐν προσωρινῇ παύσει διατελοῦντες ὑπάλληλοι· πάντες οὗτοι εἶναι δημόσιοι ὑπάλληλοι ἄνευ πολιτειακοῦ λειτουργήματος. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται σαφῶς ὅτι τὸν δημόσιον ὑπάλληλον δὲν χαρακτηρίζει ἡ ἐξάσκησις δημοσίου λειτουργήματος, ὡς ὑποστηρίζεται παρά τινων συγγραφέων. Ἐπίσης οὐδεμίαν κέκτηται σημασίαν διὰ τὴν ἐν γένει ἰδιότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων τὸ εἶδος τοῦ λειτουργήματος, τὸ ὁποῖον οὗτος ἀσκεῖ· συνεπῶς εἴτε πολιτικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, εἴτε «πράξεις διαχειρίσεως» (actes de gestion) ἐκτελεῖ, εἴτε πράξεις μὴ νομικάς, ἤτοι τεχνικὰς ἢ ἐπιστημονικάς, εἶναι δημόσιος ὑπάλληλος, ἐφόσον τὰς πρὸς τὴν πολιτείαν ὑπηρεσίας του παρέχει οὐχὶ κατόπιν συμβάσεως ἰδιωτικοῦ δικαίου (μίσθωσις ὑπηρεσίας), ἀλλ' ὡς διατελῶν εἰς ὑπηρεσιακὴν σχέσιν ὑποταγῆς πρὸς τὸ κράτος. Κατὰ συνέπειαν, δὲν εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως πᾶς δημόσιος ὑπάλληλος ἐξασκῇ πολιτικὴν ἐξουσίαν· μάλιστα εἶναι δυνατόν, ἀντιθέτως, νὰ ἐξασκῆται πολιτικὴ ἐξουσία δυνάμει συμβάσεως ἰδιωτικοῦ δικαίου παρὰ προσώπων μὴ ὄντων δημοσίων ὑπαλλήλων, ὡς λ. χ. παρὰ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν δημοσίων προσόδων, οἵτινες ἀφομοιοῦνται ἐνίοτε διὰ ρητῆς διατάξεως τοῦ νόμου πρὸς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους (ἄρθρ. 18 τοῦ ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου 1847 νόμου, καθ' ὃ εὑρίσκουσιν ἐφαρμογὴν τὰ ἄρθρ. 461 καὶ 462 τοῦ Ποινικοῦ νόμου περὶ καταπιέσεως), χωρὶς καὶ νὰ ἔχωσι τὴν ἰδιότητα τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου. Ἐπίσης οὐδεμίαν, ἀπολύτως, ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ἡ ὑψηλὴ ἢ ταπεινὴ φύσις τῆς παρεχομένης παρά τινος ὑπηρεσίας· οὕτω καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου καὶ κατώτερος κλητὴρ δημοσίου γραφείου συναδελφοῦνται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου.

Ἡ δὲ γινομένη παρὰ τοῦ ἡμετέρου Ποινικοῦ νόμου διάκρισις μεταξὺ *δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ δημοσίων ὑπηρετῶν* οὐδεμίαν βαθυτέραν τινὰ σημασίαν κέκτηται, καθόσον καὶ οἱ δημόσιοι ὑπηρέται εἶναι δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐν τῇ εὐρείᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ, ἐφαρμοζομένων καὶ δι' αὐτούς, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 489 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, τῶν αὐτῶν διατάξεων, κατὰ ρητὴν δὲ μόνον ἐξαίρεσιν ἐφαρμοζομένων εἰδικῶν διατάξεων. Συνεπῶς, ὁσάκις ἡ ἡμετέρα νομοθεσία ὁμιλεῖ ἐν γένει περὶ δημοσίων ὑπαλλήλων, δέον νὰ μὴ ἐξαιρεθῶσι τῶν σχετικῶν διατάξεων αὐτῆς καὶ οἱ δημόσιοι ὑπηρέται. Ἐπίσης οὐδόλως τυγχάνει χαρακτηριστικὸν τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ἡ διάρκεια τοῦ ἀνατεθέντος λειτουργήματος, καθόσον ὑπάρχουσι λειτουργήματα ἐξασκούμενα ἐπὶ βραχὺν χρόνον καὶ προσωριναὶ ὑπηρεσιακαὶ σχέσεις. Ἀναγκαῖον ἐπίσης γνώρισμα δὲν εἶναι, προκειμένου περὶ δημοσίου ὑπαλλήλου, ἡ ἀποκλειστικὴ καὶ κυρία ἐνασχόλησις αὐτοῦ εἰς τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ λειτούργημα. Ἐξ ἄλλου, καὶ αὐτὸς ὁ μισθὸς δὲν τυγχάνει χαρακτηριστικὸν τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, καθόσον ὑπάρχουσι καὶ ἄμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι. Ἀλλὰ καὶ τὸ πόθεν, ἤτοι παρὰ τίνος ἐνεργεῖται ὁ διορισμός, παρὰ τοῦ (βασιλέως) προέδρου τῆς δημοκρατίας ἢ ὄχι, τοῦτο οὐδόλως ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, διότι δὲν διορίζονται πάντες οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι παρὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, εἰς ὃν ἔχει ἀνατεθῇ ὁ διορισμὸς καὶ ἡ παῦσις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων γενικῶς, ἐξαιρουμένων ὅμως τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, καθ' ἃς νόμος τις ἄλλο τι ὁρίζει· οὕτω κατώτεροί τινες ὑπάλληλοι διορίζονται παρὰ τῶν ὑπουργῶν. Ἀντιθέτως δὲ οἱ δυνάμει (βασιλικοῦ) προεδρικοῦ διατάγματος διοριζόμενοι ὡς μέλη ἐπιτροπῆς τινος πρὸς συλλογὴν ἐράνων, πρὸς σύνταξιν κωδίκων (εἰ καὶ δυνατὸν ν' ἀμείβωνται παρὰ τοῦ κράτους), δὲν εἶναι δημόσιοι ὑπάλληλοι. Ἀλλὰ καὶ δυνατὸν δημόσιοι ὑπάλληλοι νὰ ἐκλέγωνται, νὰ εἶναι τουτέστιν αἱρετοί· ὥστε οὐδ' ὁ διορισμὸς εἶναι πάντοτε στοιχεῖον τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, ἐφόσον οἱ ἐπίσκοποι λ. χ., ἂν καὶ διορίζονται παρὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, δὲν εἶναι δημόσιοι ὑπάλληλοι. Χαρακτηριστικὸν ὅμως τῆς ἰδιότητος τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου εἶναι ὁ διορισμὸς αὐτοῦ εἰς νενομοθετημένην θέσιν δυνάμει τῆς § β' τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Συντάγματος, καθ' ἣν «Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ δημόσιος ὑπάλληλος εἰς μὴ νομοθετημένην θέσιν». Εἴ τινα κράτη, ὡς λ. χ. ἐν Γερμανίᾳ, διακρίνουσι τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους εἰς «ἀμέσους» καὶ «ἐμμέσους»· ἄμεσοι μὲν καλοῦνται οἱ διατελοῦντες, δυνάμει συμβάσεως ὑποταγῆς πρὸς τὴν πολιτείαν, εἰς ἄμεσον ὑπηρεσιακὴν πρὸς αὐτὴν σχέσιν, ἔμμεσοι δὲ οἱ ὑπάλληλοι τῶν δήμων, κοινοτήτων κλπ., ἤτοι τῶν νομικῶν προσώπων τοῦ δημοσίου δικαίου.

Παρ' ἡμῖν ἡ τοιαύτη θεωρητικῶς λίαν ὀρθὴ διάκρισις δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν κρατοῦσαν νομοθεσίαν, ἥτις συνεχῶς ἀντιτάσσει τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους πρὸς τοὺς δημοτικοὺς τοιούτους, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἐφαρμόζονται αἱ σχετικαὶ περὶ δημοσίων ὑπαλλήλων διατάξεις τῶν νόμων ἄνευ ρητῆς νομοθετικῆς διατάξεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὁ δήμαρχος, ὄργανον ὢν τοῦ δήμου, εἶναι δημοτικὸς ὑπάλληλος, ἤτοι, ὡς ἐν Γερμανίᾳ ὑποστηρίζεται, ἔμμεσος ὑπάλληλος τοῦ κράτους, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν μὴ δημόσιος ὑπάλληλος, καθόσον δὲν διατελεῖ εἰς ἔμμεσον ὑπηρεσιακὴν σχέσιν πρὸς τὴν πολιτείαν δυνάμει συμβάσεως ὑποταγῆς, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύει τὴν πολιτείαν δυνάμει τοῦ νόμου, ὅστις ἐπιβάλλει αὐτῷ ὡς ἐπακολούθημα τῆς κυρίας αὐτοῦ ἰδιότητος ὡς ὀργάνου τοῦ δήμου πρόσθετα ὑπηρεσιακὰ πρὸς τὴν πολιτείαν καθήκοντα.

Ἐφόσον διὰ τῶν ἀνωτέρω καθωρίσθησαν ποῖα στοιχεῖα δὲν ἀποτελοῦσιν ἀπαραίτητον γνώρισμα τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, ἀνάγκη ἤδη νὰ καθορισθῇ ἡ νομικὴ φύσις τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως καὶ ὁ τρόπος τῆς καταρτίσεως αὐτῆς, ὅ,τι ἰδίως προσδιορίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «δημόσιος ὑπάλληλος». Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἡ σχέσις τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου πρὸς τὴν πολιτείαν ἐθεωρεῖτο ὡς σχέσις ἐνοχικοῦ δικαίου, καταρτιζομένη δυνάμει συμβάσεως ἰδιωτικοῦ δικαίου (ἐντολῆς: mandatum), τοῦτο δὲ ἦτο συνέπεια τῆς ἀσαφείας περὶ τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτείας ὡς νομικοῦ προσώπου καὶ τοῦ βασιλέως ὡς ὀργάνου αὐτῆς καὶ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι οἱ ὑπάλληλοι εἶναι μᾶλλον προσωπικοὶ ὑπηρέται τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ καὶ σήμερον θεωρεῖται παρὰ πολλῶν ὅτι ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις εἶναι σχέσις ἐντολῆς ἢ μίσθωσις ὑπηρεσίας. Βραδύτερον ἀνεπτύχθη παρὰ τοῦ Γερμανοῦ Gönner ἐν ἔτει 1808 ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις εἶναι σχέσις δημοσίου δικαίου, καταρτιζομένη διὰ μονομεροῦς πράξεως τῆς πολιτείας, διὰ πράξεως ἐξουσίας, δηλαδὴ τοῦ διορισμοῦ (ἢ τῆς ἐκλογῆς). Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ θεωρίαν ὁ ὑπάλληλος δύναται νὰ μὴ δεχθῇ τὸν διορισμόν, ἡ δὲ θέλησις τοῦ διορισθέντος δὲν ἀποτελεῖ γενεσιουργὸν στοιχεῖον τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως, ἀλλ' ἁπλῶς αἵρεσιν· ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις παράγεται διὰ μόνης τῆς βουλήσεως τοῦ κράτους, ὁ δὲ διορισμὸς εἶναι πρᾶξις τελεία, ἔχων μορφὴν μονομεροῦς πράξεως τῆς πολιτείας. Οὐδεμία ὅμως τῶν θεωριῶν τούτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀρθή· ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις δὲν ἀποτελεῖ μονομερῆ πρᾶξιν τῆς βουλήσεως τῆς πολιτείας, καθόσον τὸ κράτος δὲν ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ νὰ γίνωσι δημόσιοι ὑπάλληλοι, οὐδὲ δύναται κατὰ νόμον ν' ἀπαιτήσῃ πολλὰς ὑπηρεσίας ὧν ἔχει ἀνάγκην. Τοῦτο μόνον διὰ συμβάσεως δύναται νὰ ἐπιτύχῃ· καὶ ἐπὶ ὑπαλληλικῆς σχέσεως ὑπάρχει σύμπτωσις βουλήσεων κράτους τε καὶ διοριζομένου, ὑφίστανται ἀμοιβαῖα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις, ὡς ἐκ τούτου μόνον διὰ δικαιοπραξίας ἱδρύεται ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις. Τὸ ὅτι ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις εἶναι δικαιοπραξία ἔχει μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν, διότι οὕτω λύεται καὶ τὸ ζήτημα τοῦ χρονικοῦ σημείου καθ' ὃ ἱδρύεται ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις καὶ κτᾶται ἡ ἰδιότης τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, καθόσον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ σύμβα-

Digitized by Google

σις θεωρεῖται τελειωθεῖσα διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ γενομένου διορισμοῦ, ὅστις εἶναι ἁπλῶς προσφορά, μέχρις οὗ ἐκδηλωθῇ ἡ βούλησις τοῦ διορισθέντος, ἐνῷ, ἂν διὰ μόνου τοῦ διορισμοῦ (δηλαδὴ διὰ μονομεροῦς πράξεως τῆς πολιτείας) κτᾶται ἡ ἰδιότης τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ διατάγματος τοῦ διορισμοῦ.

Καθήκοντα τοῦ ὑπαλλήλου. Τελειοποιηθείσης τῆς ὑπαλληλικῆς συμβάσεως διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ διοριζομένου γεννῶνται δι' αὐτὸν ὡρισμένα καθήκοντα καὶ δικαιώματα. Μεταξὺ τῶν καθηκόντων πρωτεύει ἡ δόσις τοῦ ὅρκου, εἰς τὸν ὁποῖον ὑποχρεοῦται κατὰ κανόνα πᾶς δημόσιος ὑπάλληλος. Ἕτερον καθῆκον εἶναι τὸ τῆς ἐγγυοδοσίας διά τινας μόνον ὑπαλλήλους. Ὁ ὑπάλληλος ὑποχρεοῦται νὰ ἐκτελῇ προθύμως καὶ αὐτοπροσώπως τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ὑπηρεσίαν ἐν τῷ τόπῳ καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁρίζουσιν οἱ νόμοι. Ἐν περιπτώσει κωλύματος τὰ χρέη τοῦ κωλυομένου ὑπαλλήλου ἐκπληροῖ ὁ ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς ὁριζόμενος ἀναπληρωτής. Ἀπουσία τοῦ ὑπαλλήλου ἐπιτρέπεται μόνον κατόπιν ἀδείας. Τὰ περὶ ἀδειῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἄνευ ἀποδοχῶν δὲν ἔχουσιν ὁμοιομόρφως διαρρυθμισθῆ· ὡς ἐκ τούτου ἰσχύουσιν αἱ εἰδικαὶ διατάξεις τῶν ὀργανικῶν καὶ ἄλλων σχετικῶν νόμων· τὰ περὶ ἀδειῶν μετὰ πλήρων ἀποδοχῶν διέπει τὸ ἄρθρ. 31 τοῦ νόμου περὶ δημοσίου λογιστικοῦ τοῦ 1852 ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΖΔ' τοῦ 1905, καθ' ὃ ὁ ἁρμόδιος ὑπουργὸς δικαιοῦται νὰ χορηγῇ εἰς πάντα δημόσιον ὑπάλληλον ἢ ὑπηρέτην ἄδειαν ἀπουσίας μετὰ πλήρων ἀποδοχῶν μέχρις ἑνὸς μηνὸς κατ' ἔτος, ἐξαιρετικῶς δὲ καὶ μέχρι τριῶν μηνῶν ἐν περιπτώσει ἀσθενείας ἐπὶ τῇ βάσει ἐνόρκων πιστοποιήσεων δύο ἰατρῶν, τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου δικαιουμένου νὰ λάβῃ τὸν μισθὸν ὁλόκληρον τοῦ πρώτου μηνὸς καὶ τὸ ἥμισυ τῶν δύο ἑπομένων· ἐπίσης δύναται νὰ χορηγηθῇ εἰς τὸν ὑπάλληλον δίμηνος ἄδεια ἐπὶ ἀπολήψει ὁλοκλήρου τοῦ μισθοῦ, ὅταν δυνάμει εἰδικῶν κανονισμῶν τῆς ὑπηρεσίας ὁ αἰτῶν τὴν ἄδειαν διορίζῃ ἐπὶ ἰδίᾳ εὐθύνῃ καὶ μισθοδοτῇ ἀναπληρωτὴν αὐτοῦ.

Ἐπὶ πλέον ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ὑποχρεοῦται νὰ παρευρίσκεται διαρκῶς ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς ὑπηρεσίας του, ἐξ οὗ ἀπορρέει τὸ καθῆκον αὐτοῦ νὰ διαμένῃ διαρκῶς ἐντὸς τῆς ἕδρας του. Ἐπὶ τούτοις ὑποχρεοῦται νὰ εἶναι ἐχέμυθος, ἀπέχων πάσης ἐνεργείας δυναμένης νὰ παραβλάψῃ ὁπωσδήποτε τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, τέλος δὲ νὰ διάγῃ ἀξιοπρεπῶς ἐν τῷ ἰδιωτικῷ του βίῳ καὶ νὰ φέρῃ τὴν κεκανονισμένην στολὴν (ἐφόσον, ἐννοεῖται, τοῦτο ἐπιβάλλεται αὐτῷ). Πρὸ παντὸς ὅμως ὁ ὑπάλληλος δέον νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων του. Ἀλλ' ἐρωτᾶται, δέον ὁ ὑπάλληλος νὰ ὑπακούῃ εἰς πᾶσαν διαταγὴν καὶ νὰ ἐκτελῇ αὐτήν; Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος διίστανται οἱ συγγραφεῖς. Κατά τινας ὁ ὑπάλληλος ὀφείλει ὑπακοὴν καὶ εἰς τὰς παρανόμους διαταγὰς τῆς προϊσταμένης ἀρχῆς, δικαιούμενος καὶ δὴ ὀφείλων νὰ προβῇ ἁπλῶς εἰς παραστάσεις πρὸς τὸν διατάσσοντα, εἰς τὸν ὁποῖον δέον ἐν τέλει νὰ ὑπακούσῃ τούτου ἐπιμένοντος *(Gerber)*. Κατ' ἄλλους ὅμως συγγραφεῖς *(Labaud)* ὁ δημόσιος ὑπάλληλος δέον νὰ ὑπακούῃ εἰς πᾶσαν διαταγὴν ἀπευθυνομένην: α) κατὰ τοὺς νομίμους τύπους, β) ὑπὸ προϊσταμένου ὑπαλλήλου ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ὑπηρεσίας του καὶ τοπικῶς ἁρμοδίου, καὶ γ) εἰς ὑφιστάμενον ὑπάλληλον ἁρμόδιον ἀπὸ ἀπόψεως ὑπηρεσίας («ὕλης») καὶ τόπου νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐν λόγῳ διαταγήν. Κατὰ τὴν θεωρίαν συνεπῶς ταύτην ὀφείλεται ὑπακοὴ εἰς διαταγὴν κατ' οὐσίαν παράνομον καὶ μόνον τυπικῶς νόμιμον· οὕτω διαταγὴ πρὸς σύλληψιν βουλευτοῦ τινος διδομένη παρ' ἁρμοδίας ἀρχῆς ὑπὸ ἔποψιν ὕλης καὶ τόπου πρὸς κατωτέραν ὁμοίως ἁρμοδίαν, δέον νὰ ἐκτελεσθῇ ἔστω καὶ ἂν εἶναι παράνομος καὶ ἀντιβαίνῃ εἰς τὸ Σύνταγμα, δι' οὗ θεσπίζεται ἡ βουλευτικὴ ἀσυλία. Ἕτεροι συγγραφεῖς *(G. Meyer, von Rônne* κλπ.) ὑποστηρίζουσιν ὅτι δὲν ὑφίσταται διὰ τὸν δημόσιον ὑπάλληλον ὑποχρέωσις πρὸς ἐκτέλεσιν διαταγῆς καίπερ τυπικῶς νομίμου ἀλλὰ *προφανῶς* ἀντισυνταγματικῆς, παρανόμου· κατὰ τὴν ἐν λόγῳ θεωρίαν ἐπιτρέπεται ἐν περιωρισμένῳ βαθμῷ τὸ δικαίωμα τῆς ἐξετάσεως τῆς κατ' οὐσίαν νομιμότητος. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν θεωρίαν *(Duguit, Ν. Ν. Σαρίπολος)* ὁ ὑπάλληλος ὀφείλει ὑπακοὴν μόνον εἰς *οὐσιαστικῶς* καὶ *τυπικῶς* νόμιμον διαταγήν, ἥτις οὐχὶ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως τύπων ἀλλὰ καὶ περιεχομένου εἶναι νόμιμος: σύμφωνος πρὸς τὸ Σύνταγμα, τὸν νόμον, τὸ διάταγμα κλπ.

Περιορισμοὶ τοῦ ὑπαλλήλου. Ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ὑπόκειται εἰς ὡρισμένους περιορισμούς. Οὕτως, ἐνῷ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 δὲν ἐξῃροῦντο τῆς εἰς τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα ἐκλογιμότητος οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἀντιθέτως βραδύτερον διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 καθιερώθη τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς ἰδιότητος τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου πρὸς τὸ τοῦ βουλευτοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1911 γενομένην ἀναθεώρησιν αὐτοῦ ὡρίσθη ὅτι οἱ ἔμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι δὲν δύνανται νὰ ἐκλεχθῶσι βουλευταί, ἐὰν μὴ παραιτηθῶσι πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ὑποψηφίων· τὸ νῦν ἰσχῦον σύνταγμα τοῦ 1927 (ἄρθρ. 40) δὲν ὁρίζει ἁπλῶς ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἐκλογὴ ὡς βουλευτῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι, ἐὰν δὲν παραιτηθῶσι πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ὑποψηφίων. Ἡ παραίτησις αὐτῶν συντελεῖται διὰ τῆς ἐγγράφου ὑποβολῆς της, ἡ δὲ ἐπάνοδός των εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀπαγορεύεται πρὸ τῆς παρόδου ἑξαμήνου ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς. Ἐπίσης ὅτι οἱ ἔμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δὲν δύνανται νὰ ἐκλεχθῶσι βουλευταί, οὐδὲ νὰ ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι εἰς τὴν περιφέρειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρέτησαν κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐκλογῆς τριετίαν. Τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ἔχοντος τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δὲν τεκμαίρεται ὅτι κέκτηται οὗτος τὸ δικαίωμα τῆς ἐνεργοῦ ἀναμίξεως εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ τοῦ θορυβωδῶς κομματίζεσθαι· τοῦτο ἀποτελεῖ ἕτερον γενικὸν περιορισμὸν τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου. Ἐκ τῶν εἰδικῶν περιορισμῶν τυγχάνει σπουδαῖον τὸ ὅτι ἀπαγορεύεται εἰς τὸν δημόσιον ὑπάλληλον νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς κερδοσκοπικὰ ἐπαγγέλματα καὶ λοιπὰς ὁμοίας φύσεως ἐπιχειρήσεις, νὰ λαμβάνῃ δῶρα καὶ ἄλλας ἀμοιβὰς διὰ γενομένην παρ' αὐτοῦ ὑπηρεσιακὴν ἐνέργειαν, πρᾶξιν ἢ παράλειψιν (βλ. λ. **δωροδοκία**). Τοῦ δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι δὲν κωλύονται οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, κατὰ κανόνα, ἐφόσον διὰ τοῦ τοιούτου μέσου δὲν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετηθῶσι σκοποὶ πολιτικοὶ ἢ κερδοσκοπικοί.

Δικαιώματα καὶ προνομίαι τοῦ ὑπαλλήλου. Διὰ τῆς ὑπαλληλικῆς συμβάσεως δημιουργοῦνται διὰ τὸν ὑπάλληλον διάφορα δικαιώματα, ἄλλα μὲν ἠθικά, ἄλλα δὲ περιουσιακὰ καὶ ἕτερα μικτά. Μεταξὺ τῶν ἠθικῶν δικαιωμάτων συγκαταλέγεται ὁ *τίτλος* καὶ ὁ *βαθμός*. Ὁ *μισθὸς* δ' ἀποτελεῖ ἓν τῶν περιουσιακῶν δικαιωμάτων τοῦ ὑπαλλήλου, ἐν οἷς δέον νὰ προστεθῶσι τὸ ἐπιμίσθιον, τὰ ποσοστὰ ὡς καὶ τὰ δικαιώματα τὰ διδόμενα συνήθως εἰς μέλη ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν καὶ αἱ ἀμοιβαὶ ἢ ἀποζημιώσεις, αἱ διδόμεναι εἰς τοὺς ἀπαρτίζοντας τὰ διάφορα συμβούλια τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν, ἡ δωρεὰν διδομένη οἴκησις καὶ τροφή, ἐπὶ πλέον δέ, ἐμμέσως, τὰ ὁδοιπορικὰ ἔξοδα καὶ αἱ ἡμερήσιαι ἀποζημιώσεις. Αἱ εἰς τὸν δημόσιον ὑπάλληλον ἀναγνωριζόμεναι προνομίαι εἶναι ἡ εἰδικὴ ποινικὴ προστασία αὐτοῦ κατ' ἀδίκων προσβολῶν, ἡ ἀπαλλαγὴ τούτου ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐνόρκου, ὡς καὶ (τινῶν ὑπαλλήλων) τῆς ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας.

Εὐθῦναι τοῦ ὑπαλλήλου. α') Ἀστικὴ εὐθύνη. Ἡ ἀστικὴ εὐθύνη τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ἀπέναντι τοῦ κράτους γεννᾶται ἐκ παντὸς οἱουδήποτε πταίσματος καὶ ἐνέχεται οὗτος εἰς ἀποζημίωσιν ἕνεκα δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἐλαφρὸν πταῖσμα. Ἀλλὰ καὶ ἔναντι τῶν ἰδιωτῶν εὐθύνεται ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἀστικῶς, ὑποχρεούμενος μάλιστα εἰς ἀνόρθωσιν καὶ αὐτῆς τῆς ἐξ ἐλαφρᾶς ἀμελείας προξενηθείσης ζημίας.

β') Ποινικὴ εὐθύνη. Αἱ διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ δικαίου, δι' ὧν κολάζονται τὰ παρὰ τῶν πολιτῶν διαπραττόμενα κακουργήματα καὶ πλημμελήματα, ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, πλὴν ὅμως διά τινας τούτων προβλέπει ὁ νόμος βαρυτέραν ποινήν, ἐὰν ἡ ἄδικος πρᾶξις διεπράχθη παρὰ δημοσίου ὑπαλλήλου· παρὰ τοῦ Ποινικοῦ νόμου καθορίζονται καὶ ἰδιώνυμα ποινικὰ ἀδικήματα, ὡς λ. χ. 1) ἡ παράνομος ἔναρξις, ἐξακολούθησις καὶ ἀπέκδυσις τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, 2) ἡ παράβασις τῆς περὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἀπαιτουμένης ἐχεμυθείας, 3) ἡ δωροδοκία, 4) ἡ ἀποσιώπησις τῆς ἰδίας συμμετοχῆς, 5) ἡ καταπίεσις, 6) ἡ συμμετοχὴ εἰς ἔργα μὴ συμβιβαζόμενα πρὸς τὰ ἔργα τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, 7) ἡ κατάχρησις ἐξουσίας, 8) ἡ ὑπέρβασις καθηκόντων, 9) ἡ ἄρνησις ὑπηρεσίας ἐπὶ οἱαδήποτε προφάσει καὶ μετὰ προσηκόντως γενομένην πρόσκλησιν τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ προτροπὴν ἢ παραγγελίαν τῶν ἁρμοδίων προϊσταμένων, καὶ 10) ἡ ἀπιστία. Πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς δίκην τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 26 τοῦ Συντάγματος, οὐδεμία προηγουμένη ἄδεια τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ἀπαιτεῖται διὰ τὰς περὶ τὴν ὑπηρεσίαν των διαπραχθείσας ἀξιοποίνους πράξεις.

γ') Πειθαρχικὴ εὐθύνη. Ἐκτὸς τῆς ἀστικῆς καὶ ποινικῆς εὐθύνης, ὁ ὑπάλληλος ὑπέχει καὶ πειθαρχικὴν εὐθύνην· αἱ συνήθεις δὲ ποιναὶ ταύτης εἶναι: 1) ἡ ἐπίπληξις, ἥτις οὖσα ἡ ἠπιωτάτη τῶν πειθαρχικῶν ποινῶν θίγει πρωτίστως τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ὑπαλλήλου, 2) τὸ πρόστιμον, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται παρακράτησις μέρους τοῦ μηνιαίου μισθοῦ τοῦ ὑπαλλήλου, 3) ἡ προσωρινὴ παῦσις, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεταί τι πλέον τοῦ προστίμου καὶ πλήττεται ἠθικῶς ὁ ὑπάλληλος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ πολιτεία ὑπηρεσιακῶς· καὶ 4) ἡ ὁριστικὴ παῦσις, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν αὐστηροτέραν πειθαρχικὴν ποινήν. Ἡ μετάθεσις καὶ ὁ ὑποβιβασμὸς ἀποτελοῦσιν ἐπίσης εἶδος πειθαρχικῆς ποινῆς. Ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται εἴτε κατὰ τὸ καλούμενον ἀτομικὸν σύστημα, δηλαδὴ παρὰ τῆς ἐμμέσως ἢ ἀμέσως προϊσταμένης ἀρχῆς, εἴτε κατὰ τὸ συλλογικὸν ἐπικαλούμενον σύστημα, ἤτοι παρὰ πολυμελῶν συμβουλίων.

Μεταβολὴ καταστάσεως τοῦ ὑπαλλήλου. Μεταβολὴ ἐν τῇ καταστάσει τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ἐπέρχεται: 1) διὰ προβιβασμοῦ, ἤτοι διὰ τοποθετήσεως τούτου εἰς ἀνωτέρου βαθμοῦ θέσιν, ἐνεργουμένου εἴτε κατ' ἀρχαιότητα ὑπηρεσίας, εἴτε κατ' ἐκλογήν, εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν προσόντων κατόπιν νέας δοκιμασίας· 2) διὰ μεταθέσεως, ἤτοι ἡ τοποθέτησις τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ἀπὸ τῆς θέσεως ἣν κατέχει εἰς ἄλλην ὁμοιόβαθμον· 3) διὰ τῆς διαθεσιμότητος· 4) τῆς προσωρινῆς παύσεως· καὶ 5) τοῦ ὑποβιβασμοῦ εἰς κατωτέραν θέσιν τῆς ἣν κατεῖχε μέχρι τοῦδε.

Λύσις ὑπαλληλικῆς σχέσεως. Ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις λύεται: 1) διὰ τοῦ θανάτου τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, 2) διὰ τῆς ποινικῆς καταδίκης τοῦ ὑπαλλήλου, 3) λόγῳ ἀπωλείας τῶν προσόντων τοῦ διορισμοῦ καὶ τῶν ἐπιγενομένων κωλυμάτων, 4) κατόπιν ἀπολύσεως, εἴτε κατ' αἴτησιν τοῦ ὑπαλλήλου, εἴτε αὐτεπαγγέλτως, ὁπότε ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ λόγος περὶ παραιτήσεως τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει περὶ παύσεως ἐκ μέρους τοῦ κράτους. Ἡ παῦσις ἢ ἀπόλυσις τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου δυνατὸν εἴτε νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διακριτικῆς ἐξουσίας τῆς ἐκδιδούσης τὴν πρᾶξιν ἀρχῆς, εἴτε νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα οὐσιαστικῆς ἐνεργείας δικαστικῶν ἢ διοικητικῶν συμβουλίων, τυπικῶς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐνεργούσης τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς. Ἀναλόγως τῆς μείζονος ἢ ἥσσονος ἐλευθερίας τῆς νομοθετικῆς ἢ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας περὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ τρόπου τῆς ἀπολύσεως, διακρίνομεν: 1) τοὺς ἰσοβίους ὑπαλλήλους καὶ 2) τοὺς μονίμους. Μόνιμοι δὲ εἶναι πάντες οἱ τακτικοὶ ὑπάλληλοι «ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ αὐτῶν, ἐφόσον ὑφίστανται αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ θέσεις, πλὴν δὲ τῶν περιπτώσεων τῆς παύσεως δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως, οὔτε μετατίθενται ἄνευ γνωμοδοτήσεως, οὔτε ἀπολύονται, οὔτε ὑποβιβάζονται ἄνευ εἰδικῆς ἀποφάσεως κατὰ νόμον ὠργανωμένου συμβουλίου καὶ ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τοὐλάχιστον ἀπὸ μονίμους ὑπαλλήλους. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐπιτρέπεται προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, καθὼς εἰδικώτερον νόμος ὁρίζει» (ἄρ 114 τοῦ Συντ.). [Περὶ συντάξεως τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων βλ. λ. **συντάξεις**.]

Τὸ δημοσιοϋπαλληλικὸν ζήτημα. Εἰς πᾶν κράτος ὑφίσταται ζήτημα δημοσιοϋπαλληλικόν, ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν ὅρων καὶ τῶν κρατουσῶν συνθηκῶν ἐν ἑκάστῳ τούτων. Καὶ ἐν Ἑλλάδι τὸ δημοσιοϋπαλληλικὸν ζήτημα ἔχει ἴδιον χαρακτῆρα, ὅστις μᾶλλον συγκεκριμένως καθωρίσθη ὑπὸ τοῦ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1927 συνελθόντος Α' πανυπαλληλικοῦ συνεδρίου. Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦτο, ἐν ᾧ ἀντεπροσωπεύθησαν ὅλαι αἱ ὀργανώσεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἐλήφθησαν ὡρισμέναι ἀποφάσεις, αἵτινες, ἂν καὶ ἔχουσι χαρακτῆρα μᾶλλον εὐχῆς, προσδιορίζουσιν ὅμως ἀρκούντως τὸ ἐσωτερικὸν περιεχόμενον καὶ τὴν οὐσιαστικὴν ἀξίαν τῆς θέσεως τοῦ παρ' ἡμῖν δημοσιοϋπαλληλικοῦ ζητήματος. Αἱ τοιαῦται ἀποφάσεις συνοψίζονται εἰς τὰς ἑξῆς γενικὰς γραμμάς: α) Θέσπισις καταστατικοῦ χάρτου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἤτοι ρύθμισις τῶν νομικῶν ἐγγυήσεων, αἵτινες πρέπει νὰ διέπωσι τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρόσληψίν των, τὴν προαγωγήν, τὰς μεταθέσεις, τὰς ἀδείας καὶ ἐν γένει τὴν πρόσκτησιν, ἐξασφάλισιν καὶ ἀπώλειαν τῆς καταστάσεως αὐτῶν. β) Ἡ συμμετοχὴ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δι' αἱρετῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν εἰς τὰ συμβούλια τὰ ἀσκοῦντα ἀμέσως ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, συνιστώμενα ἐπὶ ἄλλων βάσεων καὶ κηρυσσόμενα ἐντελῶς ἁρμόδια ἐπὶ παντὸς ζητήματος σχετικοῦ πρὸς τὴν προσωπικὴν κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων (διορισμόν, μετάθεσιν, προαγωγήν, διαθεσιμότητα κλπ.), τῆς ἀποφάσεως αὐτῶν οὔσης ὑποχρεωτικῆς διὰ τὸν ὑπουργὸν (βλ. σχετικῶς ἄρθρ. 114 τοῦ Συντάγματος). γ) Ἡ δικαιοτέρα διαβάθμισις ὡρισμένων κατηγοριῶν ὑπαλλήλων καὶ δ) Ἡ ἰσοπέδωσις τῶν μισθῶν ὅλων τῶν κρατικῶν ὀργάνων βάσει νέας διαβαθμίσεως αὐτῶν. Τὰ τέσσαρα ταῦτα ζητήματα ἀποτελοῦσι τὴν οὐσίαν τοῦ παρ' ἡμῖν δημοσιοϋπαλληλικοῦ ζητήματος, ὁ διακανονισμὸς τοῦ ὁποίου ἀναβαλλόμενος συνεχῶς ἐπίκειται πάντοτε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Μελέται περὶ δημοσίων ὑπαλλήλων», 1906.—*Θ. Ἀγγελοπούλου*, «Δίκαιον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων ἐν Ἑλλάδι», 1913—1914.—*Κ. Πολυχρονιάδη*, «Περὶ δημοσίου ὑπαλλήλου· μελέτη συγκριτικῆς νομοθεσίας» τόμ. Α', τεῦχος α' καὶ β', 1915, 1918.—*Κ. Β. Δεμερτζῆ*, «Περὶ τῆς εὐθύνης τοῦ Κράτους ἐκ τῶν παρανόμων πράξεων καὶ παραλείψεων τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ», 1903.—*Θ. Φλογαΐτου*, «Ὁδηγὸς τῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν ὑπαλλήλων», 1890.—*Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Περὶ τῶν ὁρίων τοῦ καθήκοντος τῆς ὑπακοῆς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς τὰς προϊσταμένας ἀρχάς», 1908.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—δημόσιοι ὑπόλογοι. Καλοῦνται *δημόσιοι ὑπόλογοι* οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι οἱ ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν εἴσπραξιν, διαχείρισιν, ἢ πληρωμὴν δημοσίων

Digitized by Google

χρημάτων, ἢ μὲ διαχείρισιν ἐνσήμου χάρτου ἐν γένει ἢ ὑλικῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ κράτος, καθὼς καὶ οἱ χαρακτηριζόμενοι ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου, ὡς οἱ διαχειριζόμενοι χρήματα ἢ ὑλικὸν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου π. χ. διαφόρων εἰδικῶν ταμείων δημοσίου δικαίου κλπ.

Ὁ δημόσιος ὑπάλληλος καθίσταται δημόσιος ὑπόλογος εὐθὺς ὡς δι' ἀποδείξεώς του λάβῃ χρήματα ἢ ὑλικόν τι παρὰ τοῦ δημοσίου πρὸς διαχείρισιν ἢ διάθεσιν. Οἱ διαχειρισταὶ δημοσίων χρημάτων διατελοῦσιν ὑπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, προτείνονται ὑπ' αὐτοῦ, δίδουσι λόγον τῶν πράξεών των εἰς αὐτὸν καὶ εἶναι ὑπόλογοι ἐνώπιον τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Εἰδικῶς οἱ διαχειρισταὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, τῶν προξενείων καὶ τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων, ὑπάγονται συνάμα καὶ ὑπὸ τοὺς ἁρμοδίους ὑπουργούς, πρὸς οὓς λογοδοτοῦσιν ἐπίσης καὶ ὑφ' ὧν καὶ προτείνονται.

Πᾶς ὑπόλογος πρέπει νὰ δώσῃ ἐγγύησιν εἰς χρήματα ἢ κτήματα πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεώς του εἰς τὴν θέσιν εἰς ἣν ἐτοποθετήθη. Οἱ ὑπόλογοι ἐπιτηροῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τὸ ὁποῖον δικαιοῦται νὰ ἐνεργῇ ἐπιθεώρησιν τῶν ὑπηρεσιῶν των δι' ὑπαλλήλων του ἢ νὰ προκαλῇ τοιαύτην διὰ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοσίων ὑπολόγων. Τὰ βιβλία τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων ὑπολόγων ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον καὶ κλείονται τακτικῶς τὴν 31ην Μαρτίου ἑκάστου ἔτους, ἢ ἐκτάκτως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς παύσεως ἢ μεταθέσεως αὐτῶν. Τὸ κλείσιμον τῶν βιβλίων ἐνεργεῖται ἐνώπιον τῶν διοικητικῶν ἢ ἄλλων ἀρχῶν τοῦ κράτους, εἴτε ἐνώπιον οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων ὁριζομένων πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἢ οἰκονομικῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς ἢ τῆς θαλάσσης διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἢ ναυτικὰς διαχειρίσεις, οἵτινες καὶ καταγράφουσι συγχρόνως τὰ ἀντίτιμα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἐν τοῖς ταμείοις χρηματικὸν ὑπόλοιπον, καταμετροῦντες τὰ ὑπάρχοντα μετρητὰ καὶ τὸν ὑπάρχοντα σφραγιστὸν χάρτην ἐν γένει, ὡς καὶ τὸ ὑπάρχον δημόσιον ὑλικόν. Οἱ ὑπόλογοι ὀφείλουσι νὰ καταμετρῶσι τὰ εἰς τὸ ταμεῖόν των χρήματα κατὰ πᾶσαν δεκάτην, εἰκοστὴν καὶ τελευταίαν ἡμέραν τοῦ μηνός, βεβαιοῦντες διὰ τῆς ὑπογραφῆς των εἰς τὸ καθημερινὸν βιβλίον αὐτῶν ὅτι τὸ ποσὸν τῶν εἰς χεῖράς των χρημάτων εἶναι ἀκριβῶς σύμφωνον μὲ τὸ ἐπὶ τοῦ βιβλίου των παρουσιαζόμενον ὑπόλοιπον. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε πιστοποιηθῆ ἔλλειμμα χρημάτων ἢ χαρτοσήμου, εἴτε κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ ταμείου, εἴτε κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λογαριασμῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, δέον τοῦτο νὰ ἀναπληρωθῇ παρὰ τοῦ ὑπολόγου ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς του, ἄλλως οὗτος ἀπολύεται ὁριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, ἐνεργουμένης ἅμα τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ κρατήσεως καὶ τοῦ δημοσίου ἀποζημιουμένου ἐκ τῆς ἐγγυήσεώς του καὶ τῆς λοιπῆς αὐτοῦ περιουσίας, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ καταδιώξεως τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου. Ἐὰν ἀντιθέτως ἤθελε πιστοποιηθῆ πλεόνασμα, τοῦτο παραμένει εἰς τὸ ταμεῖον μέχρις οὗ ἀποδειχθῇ ἡ αἰτία αὐτοῦ.

Ἐν περιπτώσει ἐλλείμματος ὑλικοῦ τοῦ δημοσίου, καταλογίζεται ὁ ὑπόλογος διαχειριστὴς αὐτοῦ εἰς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν συνισταμένην εἰς τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν ἐπλήρωσε τὸ δημόσιον σὺν τῷ ἀναλόγῳ τόκῳ καὶ προσθήκῃ 20 % λόγῳ ἐξόδων καὶ τελῶν. Ἡ ἔλλειψις χαρτοσήμου, γραμματοσήμου, εἰδῶν τῶν μονοπωλίων τοῦ δημοσίου, καταλογίζεται εἰς χρήματα ἐπὶ τῇ τιμῇ τῆς πωλήσεως αὐτῶν εἰς τὸ κοινὸν ἄνευ μειώσεώς τινος.

Οἱ ὑπόλογοι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἐν ἀσφαλείᾳ διαφύλαξιν τῶν ἐν τῷ ταμείῳ των χρημάτων τοῦ δημοσίου, καὶ δέον νὰ κατοικῶσιν εἴτε αὐτοὶ οὗτοι ἢ ἄλλος τις ὑπ' εὐθύνην αὐτῶν εἰς τὸ κατάστημα τοῦ ταμείου. Οἱ δημόσιοι ὑπόλογοι εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ διὰ τὴν ἀκριβῆ εἴσπραξιν τῶν βεβαιωθέντων δημοσίων ἐσόδων, ὀφείλοντες νὰ δικαιολογήσωσιν ἀποχρώντως πᾶσαν καθυστέρησιν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, ἀποφαινόμενον περὶ τῆς εὐθύνης αὐτῶν καὶ διατάσσοντα τὴν ἄμεσον κατάθεσιν τῶν ποσῶν, διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν ὁποίων δὲν παρέσχον τὰς ἀποχρώσας δικαιολογίας. Κατὰ τοιαύτης ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν οἱ ὑπόλογοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα τῆς ἐφέσεως ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ὁ ὑπόλογος ὁ καταβαλὼν ἐξ ἰδίων τὰ ὀφειλόμενα ὑπὸ ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου, ὑποκαθίσταται εἰς ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ δημοσίου, ἐνεργῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ καταδιώξεως ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς πληρωμὰς οἱ ὑπόλογοι ὀφείλουσι, πρὸ τῆς πληρωμῆς ποσοῦ τινος πρὸς δικαιοῦχον εἰς βάρος τοῦ δημοσίου, νὰ ἐξετάζωσιν ὑπὸ ἰδίαν των εὐθύνην τὴν γνησιότητα, καθὼς καὶ τὸ ἔγκυρον καὶ νόμιμον τοῦ προσαγομένου αὐτοῖς τίτλου πληρωμῆς, εἰδικῶς δὲ προκειμένου περὶ χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐκδιδομένων ὑπὸ δευτερευόντων διατακτῶν δέον νὰ ἐξελέγξωσι πρὸ τῆς πληρωμῆς αὐτῶν, ἐὰν εἰς ταῦτα εἶναι ἐπισυνημμένα ὅλα τὰ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δαπάνης ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ ἔγγραφα, ὡς καὶ ἐὰν εἶναι ὑπογεγραμμένα ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου διατάκτου. Ὀφείλουσιν ἐπίσης νὰ ἐξετάζωσι τὴν γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς τοῦ δικαιούχου ἐν τῇ ἐξοφλητικῇ ἀποδείξει. Ἐν γένει δὲ διὰ τῆς γενομένης παρ' αὐτῶν πληρωμῆς πρέπει νὰ ἀποσβέννυται πραγματικὸν χρέος τοῦ δημοσίου καὶ νὰ πληρώνεται ὁ πραγματικὸς δικαιοῦχος, ἄλλως εὐθύνονται εἰς ἀποζημίωσιν ἀπέναντι τοῦ δημοσίου, μὴ γινομένου ἀποδεκτοῦ τοῦ πληρωθέντος ποσοῦ εἰς πίστωσίν των.

Οἱ δημόσιοι ὑπόλογοι ἐκτὸς τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπόκεινται διὰ τὴν ἐλλιπῆ ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των κατὰ τὰς εἰδικὰς διατάξεις ἑκάστης ὑπηρεσίας, ὑπόκεινται καὶ εἰς ἰδίαν πειθαρχικὴν ἐξουσίαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας των τῆς σχετιζομένης πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ ἐν περιπτώσει ἀπειθείας ἢ ἀμελείας.

Οἱ δημόσιοι ὑπόλογοι τυγχάνουσι καὶ ποινικῶς ὑπεύθυνοι κατὰ τὰς εἰδικωτέρας περὶ αὐτῶν διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου καὶ δὴ τῶν ἄρθρων 461, 462, 482, 483, 484 καὶ 486 αὐτοῦ. Ὁ δημόσιος ὑπόλογος ἀποβάλλεται ὁριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις, ὑποχρεωτικὰς διὰ τὸν ἁρμόδιον ὑπουργόν: α') ἐὰν δὲν ἀναπληρώσῃ ἐντὸς 24 ὡρῶν τὸ ἀνακαλυφθὲν ἔλλειμμα τοῦ ταμείου του, β') ἐὰν δὲν καταβάλῃ τὸ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καταλογισθὲν αὐτῷ ποσόν, γ') εἰς τὰς διὰ τοῦ ποινικοῦ νόμου καθοριζομένας περιπτώσεις, δ') ἐὰν ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς ἕδρας του πλέον τῶν 24 ὡρῶν χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν ἢ ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἡμέρας χωρὶς νὰ λάβῃ ἄδειαν καὶ ε') τῇ αἰτήσει τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου διὰ τὴν μὴ ὑποβολὴν τῶν λογαριασμῶν του. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων οἱ δημόσιοι ὑπόλογοι ἀπολύονται τῆς ὑπηρεσίας καὶ κατὰ τὰς σχετικὰς διατάξεις τῶν περὶ προσόντων νόμων τῆς ὑπηρεσίας εἰς ἣν ὑπάγονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Β. Λαμπρινάκη*, «Γενικαὶ ἀρχαὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ» (ἔκδ. 1921, σελ. 137—142 καὶ 165—176).— *Μιλτ. Οἰκονομίδου*, «Ἑρμηνεία τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ» (ἔκδ. 1928, σελ. 462—507).—*Β. Γεωργαντᾶ*, «Δημόσιον Λογιστικὸν» (ἔκδ. 1919, σελ. 194—208).

Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

—Δημόσιον *δίκαιον*. Τὸ ἕτερον μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον διαιρεῖται κατ' ἀρχὴν τὸ δίκαιον καθόλου, καλεῖται, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Ἰδιωτικόν, *Δημόσιον δίκαιον* (droit public, Staatsrecht ἢ öffentliches Recht). Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν καθορίζεται ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἐπιδιωκομένων συμφερόντων, ἐφόσον καὶ γενικὰ συμφέροντα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιδιωχθῶσι δυνάμει κανόνων Ἰδιωτικοῦ δικαίου, οὐδὲ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ὑποκειμένων τοῦ δικαίου, ἐφόσον τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον δικαίου, δηλαδὴ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, δύναται νὰ εὑρίσκεται τόσον εἰς σχέσεις Ἰδιωτικοῦ, ὅσον καὶ εἰς σχέσεις Δημοσίου δικαίου, ἀλλ' ἐκ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κέκτηνται τὰ ὑποκείμενα δικαίου ἐν ταῖς ἐννόμοις σχέσεσι. Πρὸς κατανόησιν δὲ τῆς σημασίας τοῦ ὅρου Δημόσιον δίκαιον, δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι πᾶσα πολιτεία συνάπτει ἐννόμους σχέσεις τόσον ἐσωτερικῶς, ὅσον καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐσωτερικῶς μὲν μετὰ τῶν ἐντὸς τῶν γεωγραφικῶν αὐτῆς ὁρίων, ἐν οἷς ἐκτείνεται καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἐξουσία, εὑρισκομένων προσώπων (φυσικῶν ἢ νομικῶν), ἐξωτερικῶς δὲ πρὸς ἄλλα νομικὰ μόνον πρόσωπα, ἤτοι πρὸς ἄλλας πολιτείας. Ἅπασαι αἱ ἔννομοι σχέσεις τὰς ὁποίας συνάπτει ἡ πολιτεία, ἐμφανιζομένη ἐξωτερικῶς μὲν ὡς κυρίαρχος, ἐσωτερικῶς δὲ ὡς ἀρχή, ἀποτελοῦσι τὸ Δημόσιον δίκαιον· καὶ εἰδικώτερον ἐκεῖναι αἱ ἔννομοι σχέσεις αἵτινες συνάπτονται παρὰ τῆς πολιτείας ἐξωτερικῶς ἀποτελοῦσι τὸ *ἐξωτερικὸν Δημόσιον δίκαιον*, ὅπερ συνηθέστερον καλεῖται Διεθνὲς *Δημόσιον δίκαιον* (βλ. λ.), ἐκεῖναι δὲ αἵτινες συνάπτονται παρ' αὐτῆς ἐσωτερικῶς συναπαρτίζουσι τὸ *ἐσωτερικὸν Δημόσιον δίκαιον*, περὶ οὗ ἐνταῦθα.

Ἐν τῇ εὐρείᾳ τοῦ ὅρου σημασίᾳ (lato sensu) ἐσωτερικὸν Δημόσιον δίκαιον καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων ἐκείνων, διὰ τῶν ὁποίων καθορίζεται ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τῶν ἀσκούντων ἐξουσίαν προσώπων καὶ ῥυθμίζονται αἱ τῶν ἐν λόγῳ προσώπων σχέσεις ἐξουσίας πρὸς τὰ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ὑπαγόμενα διάφορα πρόσωπα, φυσικὰ ἢ νομικά. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ἐξάγονται τὰ ἑξῆς συμπεράσματα: α') Τὸ ἐσωτερικὸν Δημόσιον δίκαιον συναπαρτίζεται ἐκ κανόνων, οἵτινες ῥυθμίζουσι σχέσεις ἀνίσων προσώπων, ἤτοι τῶν προσώπων τῶν ἀσκούντων ἐξουσίαν, τῶν καὶ ὑπερκειμένων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἐν λόγῳ ἐξουσίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑποκειμένων εἰς αὐτήν. β') Μεταξὺ τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν προσώπων δὲν ὑπάγονται μόνον οἱ ὑπήκοοι δεδομένης τινὸς πολιτείας, οἱ ἔχοντες τὴν ἰθαγένειαν ταύτης, ἀλλὰ γενικῶς πᾶν πρόσωπον (φυσικὸν ἢ νομικὸν ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑπερτέραν βούλησιν τοῦ ἀσκοῦντος ἐξουσίαν νομικοῦ προσώπου, δηλαδὴ τῆς πολιτείας, καὶ ὡς τοιοῦτον δύναται νὰ εἶναι ἰθαγενὴς ἢ ἀλλοδαπός, πολίτης ἢ ὄχι, φυσικὸν ἢ νομικὸν πρόσωπον καὶ δὴ νομικὸν πρόσωπον τοῦ τε Ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὡς λ. χ. ἀνώνυμος ἑταιρεία, σύλλογος κλπ., ὡς καὶ τοῦ Δημοσίου δικαίου, λ. χ. ὁ δῆμος, ἡ κοινότης κλπ. γ') Ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν Δημόσιον δίκαιον ῥυθμίζει σχέσεις ἀνίσων προσώπων, προκύπτει ἡ ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἰδιωτικὸν δίκαιον, ὅπερ ῥυθμίζει σχέσεις ἴσων προσώπων, φυσικῶν ἢ νομικῶν, ἐν οἷς συγκαταλέγεται καὶ αὐτὴ ἡ πολιτεία, ἐμφανιζομένη πολλάκις ὑπὸ τὸν ἐπενδύτην τοῦ ἰδιώτου, ὡς fiscus.

Διὰ νὰ ἐμβαθύνῃ τις εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου Δημόσιον δίκαιον, δέον ν' ἀποδεχθῇ τὴν νομικὴν προσωπικότητα τῆς πολιτείας, τὴν ὁποίαν προϋποθέτει ἐν γένει τὸ Δημόσιον δίκαιον, ὡς ῥυθμίζον ἐπίσης, ὡς καὶ τὸ Ἰδιωτικόν, σχέσεις προσώπων, πλὴν ὅμως ἀνίσων, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς πολιτείας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν ἐν αὐτῇ διαβιούντων προσώπων. Διὰ τοῦ Δημοσίου δικαίου καθορίζονται τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας τῆς βουλήσεως τῶν προσώπων, περὶ τῶν ἐννόμων σχέσεων τῶν ὁποίων διαλαμβάνει ὁ κλάδος οὗτος τοῦ καθόλου δικαίου, ἰδίως τὰ ὅρια τῆς ὑπερτάτης βουλήσεως τῆς πολιτείας καθόσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰ λοιπὰ πρόσωπα, φυσικὰ καὶ νομικά, Δημοσίου ἢ Ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ δὴ πρὸς τὰς βουλήσεις αὐτῶν, αἵτινες ὑπόκεινται τῇ βουλήσει τῆς πολιτείας, ἥτις εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ πολιτικὴ ἐξουσία. Οὕτω πως ἡ πολιτικὴ ἐξουσία τῆς πολιτείας περιορίζεται παρὰ τοῦ Δημοσίου δικαίου, διὰ τοῦ ὁποίου καθιεροῦνται αἱ ὑποχρεώσεις αὐτῆς, πρὸς ἑκάστην τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ δικαίωμά τι ἀνάλογον τῶν ὑπὸ τὴν τοιαύτην πολιτικὴν ἐξουσίαν διατελούντων προσώπων. Πᾶς φραγμὸς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας παρὰ τοῦ Δημοσίου δικαίου εὑρίσκει ἀνταπόκρισιν εἰς ἀνάλογον ἐλευθεριότητα τοῦ ὑπ' αὐτὴν διατελοῦντος προσώπου πρὸς πρᾶξιν ἢ παράλειψιν.

Εἰς τὸ ἐρώτημα ποία εἶναι ἡ ἔκτασις τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐσωτερικοῦ Δημοσίου δικαίου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ σαφὴς καὶ ἀπολύτου περιεκτικότητος ἀπάντησις, λόγῳ τοῦ εὐρυτάτου κύκλου τῆς δράσεως καὶ ἐνεργείας τῆς πολιτείας, τῶν ποικίλων ὀργάνων δι' ὧν κινεῖται καὶ ἐκφράζει ἑκάστοτε τὴν βούλησιν αὐτῆς καὶ τῆς εὐρύτητος τῶν πολιτειακῶν σκοπῶν καὶ τῶν ποικίλων κατευθύνσεων πρὸς ἃς δέον νὰ στραφῇ ἡ φροντὶς καὶ ἡ μέριμνα τοῦ κράτους. Βεβαίως ἡ νομοθεσία, ἡ τελειότης τοῦ δικαίου, ἡ μέριμνα διὰ τὰ ποικίλα ὑλικὰ καὶ πνευματικὰ συμφέροντα τῶν ὑπηκόων, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ κλπ., περιέχονται ἐν τῷ κύκλῳ τῶν φροντίδων καὶ τῶν μεριμνῶν τῆς πολιτείας, ἀλλὰ πάντα ταῦτα σχετίζονται ἁπλῶς πρὸς τὸ Δημόσιον δίκαιον, χωρὶς καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἐξαντλῆται τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Κυρίως τῶν ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ περιεχομένων προέχει ἀφ' ἑνὸς ἡ συγκρότησις τῆς πολιτείας, ὡς αὕτη κατοπτρίζεται ἐν τῷ Συντάγματι, ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐξασκεῖται ἡ πολιτικὴ ἐξουσία καὶ ἡ ἔκτασις τῶν δικαιωμάτων ταύτης, τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῶν ὑπηκόων ἀπέναντι τῆς πολιτείας, ἀφ' ἑτέρου ἡ καθόλου σχέσις αὐτῆς ἔναντι τῶν ἐν τοῖς κόλποις της διαβιούντων διαφόρων ὀργανισμῶν, οἵτινες, ταυτιζόμενοι κατὰ τὴν ἐμφάνισιν πρὸς τὸ κράτος, συγγενεύουσι ταυτοχρόνως μετ' αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν σκοπόν, καὶ τοιοῦτοι ὀργανισμοὶ εἶναι αἱ κοινότητες, οἱ δῆμοι, οἱ νομοί. Οἱ τοιοῦτοι ὀργανισμοὶ κέκτηνται, ὡς καὶ ἡ πολιτεία, ἰδίαν τοπικὴν περιφέρειαν, ἥτις ὅμως ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ σώματος τῆς πολιτείας. Πάντα ταῦτα ἐν τῇ πληθώρᾳ τῶν λεπτομερειῶν των ὡς καὶ ἡ καθ' ἕκαστον λειτουργία τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων ἀποτελοῦσι τὸ Συνταγματικὸν δίκαιον καὶ τὸ Διοικητικὸν δίκαιον. Ἐκτὸς ὅμως τῶν διοικητικῶν κοινοτήτων ὑφίστανται καὶ ἕτεραι ἰδιόρρυθμοι, ἔχουσαι ἐμφάνισιν ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ δικαίου. αἱ καλούμεναι ἐκκλησιαστικαὶ κοινότητες, ἡ καθολικὴ ἐκκλησία καὶ αἱ εὐαγγελικαὶ τοπικαὶ ἐκκλησίαι, τὰς μετὰ τῶν ὁποίων σχέσεις τῆς πολιτείας ῥυθμίζει τὸ καλούμενον (ἐξωτερικὸν) Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον. Ὡς πᾶσα ζῶσα ὕπαρξις εὕρηται συνεχῶς ἐκτεθειμένη εἰς μυρίους κινδύνους, οὕτω καὶ ἡ πολιτεία, οὐχὶ ἁπλῶς ὡς τοιαύτη, ἀλλὰ καὶ ὡς σύνολον ἀνθρώπων, ἀντιμετωπίζει διαρκῶς ἀναλόγους κινδύνους, καθ' ὧν δέον νὰ περιφρουρήσῃ τόσον ἑαυτήν, ὅσον καὶ τοὺς συναποτελοῦντας αὐτήν, θεσπίζουσα ἰδίους κανόνας περὶ ποινῶν, ἀλλὰ καὶ συνιστῶσα ἴδια ὄργανα πρὸς ἐκδίκασιν τῶν κατ' αὐτῆς ἢ τῶν μελῶν της κατευθυνομένων παρανόμων πράξεων καὶ καθορισμὸν τῆς ἀναλόγου τιμωρίας. Οἱ τοιοῦτοι κανόνες ἀποτελοῦσι τὸ Ποινικὸν δίκαιον καὶ τὸ Δικονομικὸν δίκαιον (Πολιτικὴ δικονομία, Ποινικὴ δικονομία).

Διὰ τῶν ἀνωτέρω καθορίζεται περιληπτικῶς τὸ καθόλου περιεχόμενον τοῦ ἐσωτερικοῦ Δημοσίου δικαίου, ἐκ τοῦ ὁποίου καταδηλοῦται καὶ ἡ ὑποδιαίρεσις τούτου εἰς Συνταγματικόν, Διοικητικόν, Ἐκκλησιαστικόν, Ποινικὸν καὶ Δικονομικὸν δίκαιον. Εἰς τὰς διακρίσεις ταύτας τοῦ ἐσωτερικοῦ Δημοσίου δικαίου προστίθεται, καὶ ὀρθῶς, παρά τινων συγ

Digitized by Google

γραφέων καὶ τὸ Διεθνὲς (ἐξωτερικὸν) Δημόσιον δίκαιον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλους, οἵτινες ἁπλῶς παραδέχονται τὴν ἐν ἀρχῇ γενομένην διαστολὴν τούτων, χωρὶς νὰ κατατάσσωσι τὸ Διεθνὲς Δημόσιον δίκαιον εἰς τὸ καθόλου Δημόσιον δικαιον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦ. Α. *Jellinek*, «System des subjektiven öffentlichen Recht», 2 ἔκδ. 1905 σ. 314 ἑπ. Allgemeine Staatslehre 3 ἔκδ. 1921 σ. 383—393.— *Fleiner*, «Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts» 4 ἔκδ. 1919 σ. 49 ἑπ. καὶ 137 ἑπ. — *Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Περὶ Πολιτείας καὶ τῶν στοιχείων αὐτῆς ἐν γένει» 1921 σ. 19 ἑπ.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— δημόσιον *λειτούργημα*. Ὑπὸ τὸν ὅρον *δημόσιον* ἢ ἄλλως *πολιτειακὸν λειτούργημα*, ἐννοεῖται ὁ ὡρισμένος παρὰ τοῦ Δημοσίου δικαίου κύκλος τῶν πολιτειακῶν ὑποθέσεων, ὡς λέγει ὁ Laband, αἵτινες ἐνασκοῦνται ὑπὸ τοῦ *δημοσίου λειτουργοῦ*. Διὰ τοῦ ὅρου δημόσιον λειτούργημα ἐξητήθη ν' ἀποδοθῇ ὅ,τι ἐν Γερμανίᾳ δηλοῦται διὰ τοῦ ὅρου «öffentliches Amt», ἐν ᾧ περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἔμμεσοι πολιτειακαὶ λειτουργίαι, ἤτοι αἱ λειτουργίαι τῶν δημοσίων σωματείων. Η. Γ. Κ.

— Δημόσιον *Λογιστικόν*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν διατάξεων, καθ' ἃς ἐνεργεῖται ἡ εἴσπραξις καὶ ἡ διάθεσις τῶν δημοσίων χρημάτων ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο ἁρμοδίων ὀργάνων τῆς πολιτείας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν διαφόρων σκοπῶν αὐτῆς, π.χ. τῆς ἀμύνης τῆς χώρας, τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου κτλ. Τὸ Δημόσιον Λογιστικὸν εἶναι κλάδος τοῦ καθόλου Λογιστικοῦ.

Πᾶσα διαχείρισις (χρημάτων ἢ ὑλικοῦ) διὰ νὰ παρέχῃ τὴν ἀπαιτουμένην τάξιν καὶ ἀκρίβειαν πρέπει νὰ ἐνεργῆται καθ' ὡρισμένους κανόνας καὶ τύπους. Οἱ κανόνες οὗτοι προκειμένου περὶ διαχειρίσεως τοῦ δημοσίου πλούτου ὁρίζονται ὑπὸ τῆς προσηκόντως ἐκφραζομένης (καθ' ὃν τρόπον ὁρίζει τὸ πολίτευμα ἑκάστης χώρας) βουλήσεως τοῦ κράτους, ἥτις ὁρίζει τὰς θυσίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπαιτηθοῦν παρ' ἑκάστου πολίτου διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς πολιτείας καὶ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον θέλουσι διατεθῆ αἱ διάφοροι πρόσοδοι. Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης σ η ρίζονται σήμερον πάντα τὰ λογιστικὰ συστήματα, διαφέροντα μεταξύ των κατὰ τὰς λεπτομερείας τῆς ψηφίσεως τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν. Παρ' ἡμῖν αἱ θεμελιώδεις καὶ γενικαὶ διατάξεις, δι' ὧν ρυθμίζεται τὸ ζήτημα τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους, λόγῳ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν, ἐτέθησαν εἰς τὸν καταστατικὸν μας χάρτην.

Ὀργανικὸς νόμος ρυθμίζων παρ' ἡμῖν τὸ θέμα εἶναι ὁ νόμος ΣΙΒ' τοῦ 1852 «Περὶ διοικήσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων καὶ περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ τοῦ κράτους», ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ νεωτέρων νόμων καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ νόμου 1555 τοῦ ἔτους 1918 καὶ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ νόμου 3779 τοῦ 1929.

Παρ' ἡμῖν ἡ ἀκρίβεια, τάξις καὶ νομιμότης τῶν διαχειριστικῶν πράξεων ἐξασφαλίζεται διὰ τριπλοῦ ἐλέγχου: α') προληπτικοῦ, ἐνασκουμένου ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου κατὰ τὴν θεώρησιν τῶν ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν ἐκδιδομένων χρηματικῶν ἐνταλμάτων, β') δικαστικοῦ, ἐνασκουμένου ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, εἰς ὃ δίδουσι λογαριασμὸν οἱ δημόσιοι ὑπόλογοι, ὅπερ κάτοχον ὅλων τῶν στοιχείων τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν ἀποφαίνεται ὁριστικῶς ἂν καλῶς ἐγένετο ἡ διαχείρισις τοῦ ὑπολόγου, ὁπότε ἀπαλλάσσει αὐτόν, ἢ κακῶς, ὁπότε καταλογίζει αὐτὸν δι' ἀποφάσεώς του, καὶ γ') νομοθετικοῦ ἐλέγχου, ἐνασκουμένου ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ τοῦ νόμου περὶ ἀπολογισμοῦ, δι' οὗ αὕτη κυροῖ ἂν ὀρθῶς ἐξετελέσθη ὁ νόμος περὶ προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τῶν κυρίων διατακτῶν, μὴ εἰσερχομένη εἰς λεπτομερείας, ὧν τὴν ἐξέτασιν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον.

Αἱ διατάξεις τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ διακρίνονται εἰς γενικὰς καὶ εἰδικάς· καὶ γενικαὶ μὲν εἶναι αἱ ἐφαρμοζόμεναι ἐπὶ πάσης ἐν γένει διαχειρίσεως, εἰδικαὶ δὲ αἱ ἐφαρμοζόμεναι εἰδικῶς ἐπὶ ὡρισμένων κλάδων αὐτῆς (π. χ. ἐπὶ τοῦ λογιστικοῦ τοῦ στρατοῦ, τοῦ ναυτικοῦ, τῆς χωροφυλακῆς, τῶν δημοσίων ἔργων, τῆς τηλεγραφικῆς καὶ ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας κτλ.).

Κατὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον ΣΙΒ' τοῦ 1852 «Περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ», τὸ Δημόσιον Λογιστικὸν διακρίνεται: α') εἰς Νομοθετικόν, κανονίζον τὰς σχέσεις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους ὑπὸ τῆς τελευταίας, β') εἰς Διοικητικόν, κανονίζον τὸν τρόπον τῆς διαχειρίσεως τοῦ δημοσίου πλούτου ὑπὸ τῶν δημοσίων ὑπολόγων καὶ τὴν εὐθύνην αὐτῶν, καὶ γ') τὸ Δικαστικόν, κανονίζον τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐνεργεῖται ὁ ἔλεγχος τῆς διαχειρίσεως ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑπολόγων.

Κεντρικὰ ὄργανα τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ εἶναι ἡ *Γενικὴ Διεύθυνσις Δημοσίου Λογιστικοῦ* (ὑπαγομένη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν) καὶ τὰ εἰς τὴν ἁρμοδιότητα αὐτῆς ὑπαγόμενα Εἰδικὰ Λογιστήρια τῶν διαφόρων ὑπουργείων. Ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις Δημοσίου Λογιστικοῦ εἶναι ἡ ἀνωτάτη κρατικὴ λογιστικὴ ὑπηρεσία, ἡ ρυθμίζουσα τὸ λογιστικὸν καὶ ἐπιστατοῦσα εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν εἰς αὐτὸ ἀναγομένων νόμων καὶ διατάξεων ἐν γένει, διὰ τῆς ἐνασκήσεως ἰδίᾳ ἐποπτείας ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἐντεταλμένων τὴν δημοσίαν χρηματικὴν διαχείρισιν πρὸς πρόληψιν ζημιῶν τοῦ δημοσίου. Τὰ κυριώτερα τῶν καθηκόντων τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Δημοσίου Λογιστικοῦ εἶναι: α') νὰ συντάσσῃ τοὺς προϋπολογισμούς, τὰ διὰ τὴν χορηγίαν πιστώσεων νομοσχέδια καὶ τοὺς ἀπολογισμοὺς τοῦ κράτους, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὑπηρεσιῶν χορηγουμένων στοιχείων· β') νὰ ἐξετάζῃ πάντα τὰ ὑπὸ τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν προτεινόμενα σχέδια νόμων ἢ διαταγμάτων τὰ χρήζοντα τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἢ ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν ἢ τὴν περιουσίαν καὶ τὸ λογιστικὸν τοῦ κράτους, πρὸς ἐκτίμησιν τῶν οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν ἐπὶ τῆς συστάσεως καὶ διαχειρίσεως ἐν γένει τῆς κρατικῆς περιουσίας, καὶ εἰσηγῆται περὶ τούτων εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν· γ') νὰ ἀνακεφαλαιοῖ καὶ παρουσιάζῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ταμιακῶν εἰσπράξεων, ὡς καὶ τὰς μεταβολὰς αἵτινες πραγματοποιοῦνται εἰς τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ κράτους· δ') νὰ προκαλῇ καὶ θέτῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ λογιστικοῦ ἐλέγχου ἐφ' ὅλης τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ κράτους· ε') νὰ λαμβάνῃ πρόνοιαν περὶ τῶν λοιπῶν ὑπηρεσιῶν, αἵτινες εἶναι ἀνατεθειμέναι ἢ ἤθελον ἀνατεθῆ αὐτῇ δι' εἰδικῶν νόμων.

Τὸ προσωπικὸν τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Δημοσίου Λογιστικοῦ διαιρεῖται εἰς προσωπικὸν τοῦ διοικητικοῦ κλάδου καὶ προσωπικὸν τοῦ λογιστικοῦ κλάδου. Εἰς τὸν *λογιστικὸν κλάδον* ἀνήκει ἡ λογιστικὴ ἐργασία, δηλαδὴ ἡ τήρησις τῶν λογιστικῶν βιβλίων καὶ λογαριασμῶν, ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ληψοδοσίας τοῦ δημοσίου ταμείου, ὁ καταρτισμὸς τοῦ ἀπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, τῶν μηνιαίων καταστάσεων καὶ τοῦ γενικοῦ ἰσολογισμοῦ τῆς διαχειρίσεως τῆς κρατικῆς περιουσίας. Εἰς τὸν *διοικητικὸν κλάδον* ὑπάγεται ἡ ἐργασία πρὸς κατάρτισιν τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, ἡ διαχείρισις τῶν πιστώσεων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἡ ἐνέργεια πρὸς διεξαγωγὴν κατὰ τοὺς κειμένους νόμους τῆς ὑπηρεσίας τῶν ταμείων, ἡ παρακολούθησις τῆς εἰσπράξεως τῶν ἐσόδων, ἡ σχετικὴ πρὸς τὸ δημόσιον χρέος καὶ τὰς συντάξεις ὑπηρεσία καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν ἐξωφλημένων ὁμολογιῶν τῶν δανείων καὶ τοκομεριδίων. Ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις Δημοσίου Λογιστικοῦ διαιρεῖται εἰς τὰς ἑξῆς Διευθύνσεις καὶ Τμήματα: 1) εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν, ὑφ' ἣν ὑπάγεται τὸ τμῆμα τοῦ προσωπικοῦ. 2) Εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ Κινήσεως Κεφαλαίων, ἀσχολουμένην ἰδίᾳ εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους καὶ τὴν κίνησιν τῶν χρημάτων τοῦ δημοσίου ταμείου. Αὕτη διαιρεῖται· α') εἰς τὸ τμῆμα τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἐντελλομένων ἐξόδων, β') εἰς τὸ τμῆμα κινήσεως κεφαλαίων, καὶ γ') εἰς τὰ τμήματα τῶν παρὰ τοῖς διαφόροις ὑπουργείοις Εἰδικῶν Λογιστηρίων. 3) Εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ταμιακῆς Ὑπηρεσίας, ἀσχολουμένην ἰδίᾳ μὲ τὴν διοίκησιν τῶν ταμείων τοῦ κράτους καὶ μὲ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων αὐτοῦ. Αὕτη διαιρεῖται: α') εἰς τὸ τμῆμα τῆς διοικήσεως ταμείων καὶ β') εἰς τὸ τμῆμα εἰσπράξεων. 4) Εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, ἀσχολουμένην ἰδίᾳ μὲ τὴν τήρησιν τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὡς καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων λογαριασμῶν τοῦ δημοσίου ταμείου τὴν συγκέντρωσιν καὶ καταχώρισιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ληψοδοσίας τοῦ δημοσίου ταμείου, καθὼς καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ τῆς κρατικῆς ἐν γένει περιουσίας, τῶν ἐπερχομένων διὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, τὴν σύνταξιν τοῦ ἀπολογισμοῦ ἑκάστης χρήσεως, τῆς μηνιαίας καταστάσεως καὶ τοῦ γενικοῦ ἰσολογισμοῦ τοῦ δημοσίου ταμείου, τοῦ δημοσίου χρέους καὶ τῆς κρατικῆς καθόλου περιουσίας. Ἡ διεύθυνσις αὕτη διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα: α') τμῆμα ἀπολογισμῶν, β') τμῆμα διαφόρων λογαριασμῶν, γ') τμῆμα εἰδικῶν ὑπολόγων, καὶ δ') τμῆμα καταχωρίσεως καὶ συγκεντρώσεως. 5) Εἰς τὴν Διεύθυνσιν Συντάξεων, ἀσχολουμένην μὲ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν στρατιωτικῶν, ναυτικῶν, πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν συντάξεων καὶ διαιρουμένην: α') εἰς τὸ τμῆμα τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν συντάξεων καὶ β') εἰς τὸ τμῆμα τῶν πολιτικῶν συντάξεων. 6) Εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἀσχολουμένην μὲ τὴν ὑπηρεσίαν τὴν σχετιζομένην πρὸς τὸ δημόσιον χρέος ἐν γένει. Αὕτη διαιρεῖται: α') εἰς τὸ τμῆμα τοῦ διοικητικοῦ καὶ λογιστικοῦ τοῦ δημοσίου χρέους καὶ β') εἰς τὸ τμῆμα δανείων καὶ τοκομεριδίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Β. Λαμπρινάκη*, «Γεν. Ἀρχαὶ Δημ. Λογιστικοῦ» (ἔκδ. 1921, σελ. 5—8 καὶ 177—186). — *Μ. Οἰκονομίδου*, «Ἑρμηνεία τοῦ Δημ. Λογιστικοῦ» (ἔκδ. 1928, σελ. 709—716).

Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

— δημόσιος *κατήγορος* (*Ποιν. Δίκ.*). Καλεῖται γενικῶς οὕτως ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ κλητεύῃ τὸν κατηγορούμενον εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, ἵνα δικασθῇ καὶ ὑποστηρίζων τὴν κατηγορίαν κατὰ τὴν ἐκδίκασιν αὐτῆς. Ὁ δημόσιος κατήγορος ὅθεν παρίσταται παρὰ τῷ ποινικῷ δικαστηρίῳ ὡς ἐκπρόσωπος τῆς πολιτείας, ἐντεταλμένος νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ παραβισθέντος ποινικοῦ νόμου. Τοιοῦτος κατ' ἐξοχὴν εἶναι ὁ εἰσαγγελεὺς (βλ.λ.). Εἰδικώτερον ὅμως δημόσιος κατήγορος καλεῖται ὁ ἐνώπιον τοῦ πταισματοδικείου ἀσκῶν τὰ ἀνωτέρω καθήκοντα. Κατὰ νόμον, ταῦτα ἔχουσιν ἀνατεθῆ ἐν μὲν ταῖς ἕδραις τῶν ὑποδιοικήσεων χωροφυλακῆς α' τάξεως εἰς ἀξιωματικὸν τῆς χωροφυλακῆς, ὁριζόμενον ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς, παρὰ δὲ τοῖς πταισματοδικείοις τοῖς ἑδρεύουσιν εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις τοῦ κράτους εἰς τὸν διοικοῦντα τὴν ἐν τῷ τόπῳ χωροφυλακὴν ἀξιωματικόν, ἀνθυπασπιστὴν ἢ ἐνωμοτάρχην (ἄρθρ. 85 νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 18/27 Ὀκτωβρίου 1925 «Περὶ ὀργανισμοῦ τῆς χωροφυλακῆς»)· εἰς τὰς πόλεις ὅμως Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης, Πατρῶν καὶ Κερκύρας καθήκοντα δημοσίου κατηγόρου ἐκπληροῦσιν ὑπάλληλοι τῆς ἀστυνομίας πόλεων, ἔχοντες βαθμὸν ἀστυνόμου β' τάξεως καὶ ἄνω καὶ διοριζόμενοι δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν (ἄρθρ. 3 § γ' νόμου 2815 «Περὶ ἀστυνομίας πόλεων» καὶ ἄρθρ. 141 Β. Δ. 17 Ἰουνίου 1921 «Περὶ συνθέσεως τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἀστυνομικῶν ὑπηρεσιῶν»). Οἱ ἀνωτέρω δημόσιοι κατήγοροι εἶναι *γενικοί*, ἀσκοῦντες τὴν κατηγορίαν ἐπὶ πάσης πταισματικῆς παραβάσεως. Διὰ τινας ὡρισμένας τοιαύτας ὑπάρχουσιν *εἰδικοὶ* δημόσιοι κατήγοροι. Οὕτω: α') Εἰς τὰς δασικὰς καὶ τὰς περὶ τὴν θήραν πταισματικὰς παραβάσεις καθήκοντα δημοσίου κατηγόρου ἐκπληροῖ ὁ δασάρχης, ὃν κωλυόμενον ἢ ἀπόντα ἀναπληροῖ ὁ δασονόμος, τοῦτον δ' ὁ δασοκόμος α' τάξεως, ἂν δὲ καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος ἀπουσιάζῃ ἢ κωλύηται, ἀναπληροῦται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ δημοσίου κατηγόρου (ἄρθρ. 243 νομ. διατ. 11 Μαΐου 1929 «Περὶ δασικοῦ κώδικος»). β') Εἰς τὰς περὶ τοὺς συνεταιρισμοὺς πταισματικὰς παραβάσεις χρέη δημοσίου κατηγόρου ἐκτελεῖ καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς γεωργικῶν συνεταιρισμῶν (Διάτ. 2 Ἀπριλίου 1927 περὶ ἐκτελέσεως ἄρθρ. 82 νόμου 682 «Περὶ συνεταιρισμῶν»). Οἱ εἰδικοὶ οὗτοι δημόσιοι κατήγοροι δύνανται ν' ἀναπληρῶσι καὶ τὸν εἰσαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν ἐν τῇ ἀσκήσει ἔργων δημοσίου κατηγόρου παρὰ τῷ πλημμελειοδικείῳ εἰς τὰς εἰς βαθμὸν πλημμελήματος παραβάσεις περὶ τὰ δάση ἢ τοὺς συνεταιρισμούς. Τέλος καθήκοντα δημοσίου κατηγόρου δικαιοῦται ν' ἀσκήσῃ ὁ εἰσαγγελεὺς τῶν πλημμελειοδικῶν ἐνώπιον πάντων τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ του πταισματοδικείων (ἄρθρ. 331 Ποιν. Δικονομίας). Τὸν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἁρμόδιον δημόσιον κατήγορον, κωλυόμενον ἢ ἀπόντα, ἀναπληροῖ ὁ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ πταισματοδικείου ἀστυνόμος (ἄρθρ. 332 Ποιν. Δικονομίας). Ἡ μὴ παρουσία δημοσίου κατηγόρου καθ' ὅλην τὴν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ συζήτησιν ἀποτελεῖ κακὴν σύνθεσιν τοῦ δικαστηρίου, ἐπαγομένην τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 369 §2, 407 § 3, 458 § 3 Ποιν. Δικον.).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— δημόσιος *λειτουργός*. Περὶ τοῦ ὅρου *δημόσιος λειτουργὸς* πολλαὶ ἑρμηνεῖαι ἐδόθησαν παρ' ἡμῖν. ὁ Ν. Ι. Σαρίπολος (Σύστημα Ποινικῆς Νομοθεσίας, 1870, τ. ΙΙΙ σ. 582) ἀποκαλεῖ δημοσίους λειτουργοὺς τοὺς διοικητικούς, δικαστικούς, ἐκκλησιαστικοὺς καὶ δημοτικοὺς ὑπαλλήλους, ὁ δὲ Θ. Φλογαΐτης («Ὁδηγὸς δημοσίων καὶ δημοτικῶν ὑπαλλήλων», 1890 σ. 6) δίδει εἰς τὸν ὅρον τοῦτον ἐντελῶς εἰδικὴν σημασίαν. Δημόσιος λειτουργός, *γενικῶς*, καλεῖται πᾶς ὁ ἐξασκῶν δημόσιον λειτούργημα, ὡς λ. χ. ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, οἱ βουλευταί, οἱ δικασταί, οἱ ἐκλογεῖς, οἱ δήμαρχοι, οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐφόσον οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀσκοῦσι δημόσιον λειτούργημα. *Εἰδικῶς* δὲ δημόσιος λειτουργὸς καλεῖται ὁ ἀσκῶν δημόσιον λειτούργημα, ὑπὸ τὴν περιωρισμένην ἔννοιαν πολιτειακὸν λειτούργημα, ἤτοι, ὡς λέγουσιν ἐν Γερμανίᾳ, Staatsamt, δηλαδὴ ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὁ βουλευτής, ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ δήμαρχος, οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι κλπ., ἤτοι τὰ ὄργανα τῶν ἐντὸς τῆς πολιτείας διαβιούντων νομικῶν προσώπων τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 6 §1 ἐδ. β' τοῦ Συντάγματος χρῆσις τοῦ ὅρου «δημόσια λειτουργία» («Εἰς τὰς δημοσίας λειτουργίας εἶναι δεκτοὶ μόνον πολῖται Ἕλληνες...») ἐκλαμβάνεται γενικῶς, καὶ δὲν ἐννοεῖ μόνον τὰς πολιτειακὰς ἀλλὰ καὶ τὰς δημοτικὰς κλπ. τοιαύτας. Ἐνίοτε, παρ' ἡμῖν, ὁ ὅρος δημόσιος λειτουργὸς ἐκλαμβάνεται ὡς συνώνυμος τοῦ ὅρου δημόσιος *ὑπάλληλος* (βλ. λ.).

Η. Γ. Κ.

— δημοσίου *δρόμου ὑπηρεσία*. Ἡ ὑπηρεσία τῶν ταχυδρομείων παρὰ Βυζαντινοῖς, ἧς προΐστατο ὁ *λογοθέτης τοῦ δρόμου*, ἀνάλογος πρὸς τοὺς σημερινοὺς ὑπουργοὺς ἐπὶ τῆς Συγκοινωνίας (βλ. λ. Βυζάντιον, τ. Ζ', σ. 878 6).

Digitized by Google

δημοσιότης (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι δημοσίως γνωστόν· || ἡ ἐνέργεια τοῦ φέρειν τι εἰς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ. Ἡ δημοσίευσις, ἐπὶ παραδείγματι, τοιχοκόλλησις ἢ δημοσία ἀνάγνωσις μιᾶς προκηρύξεως, μιᾶς δικαστικῆς ἀποφάσεως κλπ. εἶναι πρᾶξις δημοσιότητος· φρ. «φέρω εἰς τὴν δημοσιότητα».

—*[Ἐγκυκλ.]* Διὰ τῆς λέξεως *δημοσιότης* ἀπεδόθη εἰδικῶς ὁ ξένος ὅρος *publicite*, ἐν τῇ γενικῇ καὶ πρωταρχικῇ του σημασίᾳ. Εἰς τὰς ἄλλας ὅμως εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἡ λέξις publicité λαμβάνεται συνώνυμος τῆς λέξεως *réclame* καὶ τῶν ταύτῃ ἀναλόγων. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν δύναται καὶ πρέπει νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ *δημοσιότητος* (publicité καὶ *διαφημίσεως* (réclame), τῆς πρώτης λαμβανομένης ὡς γένους καὶ τῆς δευτέρας ὡς εἴδους. Πᾶσα δηλαδὴ διαφήμισις δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν γενικὸν ὁρισμὸν τῆς δημοσιότητος ἀλλ' ὑπάρχουν ἄλλα εἴδη δημοσιότητος, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν διαφήμισις (ἡ προπαγάνδα ἐν γένει, ἡ δημοσίευσις ψηφισμάτων, πρακτικῶν, δικαστικῶν περιλήψεων καὶ ἀποφάσεων, ἡ τοιχοκόλλησις προκηρύξεων, κατασχετηρίων, χρηματιστηριακὰ κλπ. δελτία, ἀνακοινωθέντα παντὸς εἴδους, ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως», ἀγγελίαι κηδειῶν, διατριβαί, εὐχαριστήρια, συλλυπητήρια, εὐχετήρια δημοσιευόμενα ἐν τῷ τύπῳ, προκηρύξεις διαγωνισμῶν κ. ἄ.). Πρόκειται περὶ δημοσιότητος, καὶ ὅταν ὁ ὁπωσδήποτε ἐνεργῶν ταύτην δὲν ἔχῃ ἄλλον ἀπώτερον σκοπόν, πλὴν τοῦ νὰ καταστήσῃ τι δημοσίᾳ γνωστόν, ἢ ὅταν ὁ σκοπὸς εἰς ὃν ἀποβλέπει δὲν εἶναι ἡ ἀποκόμισις ὑλικοῦ κέρδους. Ὅταν ἡ δημοσιότης γίνεται ἐπὶ ὡρισμένῳ ἐμπορικῷ σκοπῷ, τότε προσλαμβάνει τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα τῆς διαφημίσεως (βλ. λ.). Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν δύναται νὰ τεθῇ ἀπόλυτος. Ὑπάρχουν περιπτώσεις καὶ εἴδη τινὰ δημοσιότητος (ἐνοικιαστήρια, προσφορὰ καὶ ζήτησις ἐργασίας διὰ τοῦ τύπου κ. ἄ.) γινόμενα πρὸς σκοπὸν ὄχι καθαρῶς ἐμπορικόν, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀποκλείοντα τὴν πρόσκτησιν ὑλικοῦ τινος ὀφέλους, ἀμέσου ἢ ἐμμέσου. Κατὰ ταῦτα, θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ἐμπορικὴ μορφὴ τῆς δημοσιότητος ἡ διαφήμισις, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀποβλέπει αὕτη, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, εἰς τὴν σύναψιν πράξεως ἀγορᾶς ἢ πωλήσεως, εἴτε οἱασδήποτε ἄλλης χρηματικῆς συναλλαγῆς.

Ἐν τῇ εὐρείᾳ λοιπὸν καὶ πρώτῃ ἐννοίᾳ ἡ δημοσιότης περιλαμβάνει πᾶσαν γνωστοποίησιν πρὸς τὸ δημόσιον, πρὸς τὸ κοινόν. Ἡ δημοσίευσις βιβλίου, ἡ ἐφημερίς, πᾶν ἔντυπον, πᾶσα δημοσία ὁμιλία, πολιτική, ἐπιστημονική, θρησκευτικὴ ἢ ἄλλη, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρᾶξις ἢ ὄργανον δημοσιότητος. Ὑπὸ τὴν σημερινήν της ὅμως ἐκδοχὴν ἡ λέξις δὲν ἔχει τόσον εὐρὺ περιεχόμενον. Λέγοντες σήμερον δημοσιότητα ἐννοοῦμεν: α') Δημοσίαν γνωστοποίησιν ἀπαραίτητον εἰς τὸ κῦρος, τὴν ἰσχύν, ἢ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπισήμου τινὸς πράξεως. Π. χ. ἡ δημοσίευσις ἑνὸς νόμου, διατάγματος ἢ ἀποφάσεως οἱασδήποτε ἀρχῆς, ἄνευ τῆς ὁποίας δημοσιεύσεως οὔτε κῦρος ἔχει, οὔτε δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ οἱαδήποτε ἀπόφασις· ἡ δημοσία ἀπαγγελία δικαστικῶν ἀποφάσεων· ἡ δημοσίευσις πρακτικῶν· ἡ πρόσκλησις ἡλικιῶν ὑπὸ τὰ ὅπλα, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ ἀπόφασις περὶ ἀποστρατεύσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ· ἡ ἐπικήρυξις· αἱ προκηρύξεις διαγωνισμοῦ καὶ δημοπρασιῶν κλπ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἄνευ τῆς δημοσιότητος, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ θεσπισθῇ ὅτι «ἄγνοια νόμου δὲν ἐπιτρέπεται». β') Δημοσίαν γνωστοποίησιν, εἰς ἣν εἶναι νόμῳ ὑποχρεωμένα ἄτομα ἢ νομικὰ πρόσωπα. Π χ. ἡ δημοσίευσις τῶν ἰσολογισμῶν, προσκλήσεων εἰς γενικὴν συνέλευσιν, τοῦ δελτίου τοῦ χρηματιστηρίου, ἡ δημοσία ἀναίρεσις ἀνακριβείας καὶ ἔκφρασις συγγνώμης κλπ. γ') Δημοσίαν γνωστοποίησιν, εἰς ἣν προβαίνει ἀρχή τις ἢ ἰδιώτης καὶ ἥτις ἀνταποκρίνεται πρὸς ἔκδηλον ἢ λανθάνουσαν ἀπαίτησιν τοῦ κοινοῦ. Π. χ. Τὰ ἐπίσημα ἀνακοινωθέντα, τὰ πολιτικὰ προγράμματα, ἡ δημοσίευσις διατιμήσεων, προγράμματος τελετῶν, ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις, ἰατρικὰ δελτία, δελτίον ἀστεροσκοπείου κλπ. δ') Τὴν δημοσίαν γνωστοποίησιν ἢ πρόσκλησιν, εἰς ἣν προβαίνει τις, ὅταν δὲν δύναται ἢ δὲν θέλῃ νὰ τὴν ἀπευθύνῃ κατ' ἰδίαν εἰς ἕκαστον. Π. χ. ἡ δημοσίευσις ἀγγελίας κηδείας, ὅταν ζητῇ τις ἢ δ.δ. πληροφορίας σχετικῶς μὲ ἀπώλειαν ἢ εὕρεσιν προσώπου, ἀντικειμένου, ἀνοικταὶ ἐπιστολαὶ κλπ. ε') Πᾶσαν ἐν γένει ὁπωσδήποτε γινομένην δημοσίᾳ γνωστοποίησιν, ἥτις, ἐκτὸς τοῦ ἁπλοῦ σκοποῦ τοῦ καταστῆσαί τι δημοσίᾳ γνωστόν, ἔχει καὶ ἄλλην τινὰ βλέψιν πρὸς ἠθικὴν ἢ ὑλικὴν ὠφέλειαν, θετικὴν ἢ ἀρνητικήν, εἴτε ἀνταποκρίνεται πρὸς δημοσίαν τινὰ ἀνάγκην ἢ ζήτησιν, ἐξαιρουμένων τῶν καθαρῶς πνευματικῶν ἢ καλλιτεχνικῶν σκοπῶν. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑπάγονται καὶ αἱ πρὸς ἔπαινον ἢ ψόγον τινὸς γινόμεναι δημοσιεύσεις, ἡ προπαγάνδα καὶ ἡ ἐμπορικὴ διαφήμισις. Ἀπαραίτητον στοιχεῖον δημοσιότητος εἶναι ν' ἀπευθύνεται ἡ γνωστοποίησις πρὸς τὸ κοινόν, ἔστω καὶ ἂν ἀφορᾷ ὡρισμένον ἄτομον.

Ἡ ἀνάγκη τῆς δημοσιότητος ὑπῆρξεν αἰσθητὴ ἀνέκαθεν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ. Πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ τύπου, ἡ δημοσιότης ἐξυπηρετεῖτο διὰ τῶν κηρύκων καὶ δι' ἐπιγραφῶν εἰς δημοσίους τόπους ἀναρτωμένων. Αἱ κυβερνήσεις διὰ νὰ γνωστοποιήσουν πρὸς τὸν λαὸν τὰς ἀποφάσεις των ἀπέστελλον κήρυκας, οἵτινες ἱστάμενοι εἰς δημοσίους τόπους καὶ σημαίνοντες διὰ τυμπάνων συναγερμὸν ἀπήγγελλον μεγάλῃ τῇ φωνῇ τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχόντων. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν αἱ ἀποφάσεις καὶ οἱ νόμοι ἐχαράσσοντο ἐπὶ πλακῶν λιθίνων ἢ ἐγράφοντο ἐπὶ σανίδων, αἵτινες ἐξετίθεντο ἢ ἀνηρτῶντο εἰς δημοσίους τόπους. Οἱ κήρυκες δὲ καὶ οἱ γραφεῖς ἦσαν δημόσιοι λειτουργοί. Τῶν δύο τούτων πρωτογόνων μέσων γίνεται καὶ σήμερον ἀκόμη χρῆσις· εἰς πολλὰς μάλιστα περιπτώσεις ἐπιβάλλονται καὶ νόμῳ (τοιχοκόλλησις δημοσίων ἐγγράφων, οἱ κήρυκες τῶν δημοπρασιῶν, ἡ ἀπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσις κυβερνητικῶν διαταγμάτων κ.λ.π.). Εἰς πολλὰ κράτη, ἔχοντα μεγάλην ἔκτασιν, ἡ ἀνάγκη τῆς εὐρείας δημοσιότητος ἤγαγεν εἰς χρησιμοποίησιν μέσου, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ὑπότυπον καὶ ὁ πρόγονος τῶν σημερινῶν ἐφημερίδων. Εἰς τὴν Αἴγυπτον δηλαδὴ καὶ τὴν Κίναν, πολλοὺς αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ, αἱ ἐπίσημοι πράξεις ἀνεγράφοντο ἐπὶ παπύρου εἰς πολλὰ ἀντίγραφα, τὰ ὁποῖα ἀπεστέλλοντο εἰς τὰ πέρατα τοῦ κράτους πρὸς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ. Ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης προέκυψαν καὶ ἐν Ῥώμῃ τὰ Acta diurna, εἰς τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος ἐδημοσιεύοντο τὰ πρακτικὰ τῆς συγκλήτου, ἀργότερον δὲ ὅλα τὰ σοβαρώτερα γεγονότα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Τῶν μέσων τούτων, ἐκτὸς τῶν ἀρχῶν, ἐποιοῦντο καὶ οἱ ἰδιῶται χρῆσιν. Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Πομπηΐας ἀνευρέθησαν ἐπὶ τῶν τοίχων ἐπιγραφαί, δι' ὧν διάφοροι ὑποψήφιοι ζητοῦν τὴν ψῆφον τῶν πολιτῶν, ἐξαίροντες τὰ προσόντα των ἢ κατηγοροῦντες τοὺς ἀντιπάλους των. Εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἀγορὰν εὑρέθησαν διατιμήσεις χαραγμέναι ἐπὶ ξυλίνων πινακίδων. Περὶ δὲ τοῦ Κικέρωνος εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐξέδωκε δι' ἐγγραμμάτων δούλων πολλὰ ἀντίγραφα τῶν κατὰ Κατιλίνα λόγων του, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλεν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας, ἡ ἔντυπος ἐφημερὶς κατέστη τὸ κυριώτερον ὄργανον δημοσιότητος. Αἱ κυβερνήσεις ἔσπευσαν ἀμέσως νὰ χρησιμοποιήσουν διὰ τὰς κρατικὰς ἀνάγκας δημοσιότητος τὸ νέον τοῦτο μέσον, πολλαχοῦ δὲ αἱ πρῶται ἐφημερίδες ἐλάμβανον κρατικὴν ἐπιχορήγησιν, ἀντὶ τῆς ὁποίας ὅμως ὑφίσταντο αὐστηρὰν λογοκρισίαν. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τύπου οὐ μόνον περιώρισεν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν χρῆσιν τῶν ἄλλων μέσων δημοσιότητος, ἀλλὰ καὶ σπεύδων οὗτος, ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς ἐνημερότητός του, νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν δημοσιότητα, προλαμβάνει ἢ καθιστᾷ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀφανῆ τὴν ἀνάγκην αὐτῆς τόσον παρὰ τῇ ἀρχῇ ὅσον καὶ παρὰ τοῖς ἰδιώταις. Εἰς πλείστας περιπτώσεις, ἂν ὁ τύπος δὲν προσήρχετο πρὸς ἰδιώτας καὶ ἀρχὰς ζητῶν, θὰ προσήρχοντο ἐκεῖναι πρὸς αὐτὸν παρέχουσαι στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχουν αὗται συμφέρον νὰ περιέλθουν εἰς τὴν δημοσιότητα. Ἐπίσημον ὄργανον δημοσιότητος εἶναι ἡ «Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως». Ἀλλὰ πλὴν αὐτῆς καὶ διαφόρων ἄλλων ἐκδόσεων, εἰς ἃς διὰ λόγους δημοσιότητος προβαίνει τὸ κράτος (διπλωματικαὶ βίβλοι, ἐφημερὶς πρακτικῶν Βουλῆς κλπ.), χρησιμοποιεῖ πρὸς τοῦτο καὶ τὴν κυκλοφορίαν καὶ ἐπιρροὴν τοῦ ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ τύπου

Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

— **δημοσιότης** *διαδικασίας [Νομ.]*· βλ. διαδικασία.

δημοσιῶ (*—όω*)· (ἀρχ.) γνωστοποιῶ τι πρὸς τὸ κοινόν, δημοσιεύω· || μεταχειρίζομαι πρὸς δημοσίαν ὠφέλειαν ἢ ἀνάγκην, δημεύω.

δημοσιώνης (ὁ)· (ἀρχ.), ὁ ὠνούμενος (ὁ ἐνοικιάζων) δημοσίας προσόδους.

Δημόστρατος. Ἀθηναῖος πολιτικὸς ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας τῶν Ἀθηναίων. Ἀναφέρεται ὡς ἐκ τῶν φανατικωτέρων δημαγωγῶν, συμβαλὼν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου, Λαμάχου καὶ Νικίου ὡς στρατηγῶν τῆς ἐκστρατείας (*Θουκυδ.* ΣΤ' 25 καὶ 26). Π. Ν. Π.

—**Δημόστρατος**. Ἱστορικὸς ἀκμάσας κατὰ τοὺς πρώτους ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἔγραψεν «Ἁλιευτικά», ἅτινα ἐχρησίμευσαν ὡς πηγή, ἐκ τῆς ὁποίας ἤντλησαν ὁ Αἰλιανὸς καὶ ὁ Πλίνιος, καὶ περὶ «Ἐνύδρου μαντικῆς». Διετέλεσε καὶ Ῥωμαῖος συγκλητικός.

δημοσυντήρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ δήμου συντηρούμενος: «δημοσυντήρητον γυμνάσιον» γυμνάσιον τοῦ ὁποίου τὰς ἀναγκαίας δαπάνας καταβάλλει ὁ δῆμος.

Δημοτέλης. —1) Ἀρχαῖος Ἕλλην ἱστορικός, ἀγνώστου ἐποχῆς, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου μεταξὺ τῶν δώδεκα ἱστορικῶν τῶν γραψάντων περὶ τῆς Σφιγγὸς τῆς Αἰγύπτου (*Müller*, Fragm. Hist. graec. Δ' 386). —2) Λακεδαιμόνιος πρεσβευτής, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀρεῖος ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ὀνίαν, ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων, πρὸς σύσφιγξιν τῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν (*Ἰωσὴπ* Ἰουδ. ἀρχ. ΙΓ' 5, 8). —3) Στρατηγὸς τῶν Λοκρῶν καὶ Μεσσηνίων ἐν Σικελίᾳ, ὅπου οὗτοι, πολιορκούμενοι κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ Λεοντίνων, ἐπεχείρησαν ἐπιτυχῆ ἔξοδον. Π. Ν. Π.

δημοτελὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ δήμου τελούμενος, μετέχοντος τοῦ λαοῦ, πανηγυρικός: «δημοτελὴς ἑορτή».—Ἐπίρρ. *δημοτελῶς*.

δημότης (ὁ), θηλ. *—τις, —τιδος*· ὁ ἀνήκων εἰς δῆμόν τινα, ὁ εἰς τὸ μητρῷον τοῦ δήμου ἐγγεγραμμένος: «δημότης Πειραιῶς,—Πατρῶν», ἀλλὰ καὶ «δημότης Ἀθηναῖος»· || (ἀρχ.) ὁ ἐκ τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ἰδιώτης.

—[ΑΡΧ.] Παρ' Ἀθηναίοις *δημότης* ἐλέγετο ὁ πολίτης ὁ ἐγγεγραμμένος εἰς ἕνα τῶν δήμων τῆς πολιτείας. Ἐνεγράφοντο δὲ εἰς τοὺς δήμους («εἰσήγοντο εἰς τοὺς δημότας») τῆς Ἀττικῆς μόνον οἱ γνήσιοι υἱοὶ τῶν δημοτῶν οἱ συμπληρώσαντες τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας των, τὰ θετὰ τέκνα αὐτῶν ὡς καὶ οἱ ξένοι, εἰς οὓς παρεχωρεῖτο ὑπὸ τῆς πολιτείας τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου· οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐκαλοῦντο «δημοποίητοι». Οἱ ἐκ πατρὸς δημόται ἐνεγράφοντο ἀναγκαστικῶς εἰς ὃν δῆμον ἀνῆκεν ὁ πατὴρ αὐτῶν οἱ δὲ ξένοι ἐξέλεγον μόνοι τὸν δῆμόν των. Ἡ ἐγγραφὴ νέων δημοτῶν ἐγίνετο κατ' ἔτος εἰς γενικὴν συνέλευσιν ἑκάστου τῶν δήμων. Ὁ πατὴρ ἢ ὁ «κύριος» τοῦ ὑποψηφίου δημότου εἰσῆγεν αὐτὸν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἢ καὶ ὡμίλει ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν ὁ ἔφηβος· ἠδύνατο ὅμως νὰ παρουσιασθῇ ὁ ὑποψήφιος καὶ μόνος, ἄνευ κηδεμόνος, ἢ νὰ ἐξουσιοδοτήσῃ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ἕνα τῶν μελλόντων συνδημοτῶν του νὰ εἰσηγηθῇ τὸ ζήτημα εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ δήμου. Προηγεῖτο «δοκιμασία», καθ' ἣν ἐξετίθεντο τὰ τεκμήρια τῆς γνησιότητος τῆς γεννήσεως ἢ τῆς υἱοθεσίας τοῦ ὑποψηφίου, ὡς καὶ τὰ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἀκολούθως δὲ ἐγίνετο μυστικὴ ψηφοφορία. Ἐὰν ἀπεφασίζετο ἡ παραδοχὴ τοῦ νέου δημότου, οὗτος ἐνεγράφετο εἰς τὸ «ληξιαρχικὸν γραμματεῖον» τοῦ δήμου καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ συμμετέχειν τῆς «ἀγορᾶς» τοῦ δήμου καὶ τοῦ φέρειν τὸ δημοτικὸν ὄνομα (*Κολωνεύς, Παιανιεὺς* κτλ.) παρὰ τὸ μικρὸν καὶ τὸ πατρικὸν αὐτοῦ ὄνομα. Ἐὰν ἡ ἀπόφασις τῆς συνελεύσεως ἦτο ἐναντία, ὁ ἀποκλεισθεὶς ἠδύνατο νὰ κάμῃ «ἔφεσιν» εἰς τὸ δικαστήριον τῶν «Ἡλιαστῶν». Ἐν συνελεύσει ἐπίσης τοῦ δήμου ἐγίνετο ἡ δι' οἱουσδήποτε λόγους διαγραφὴ δημοτῶν, πλὴν τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς κατεδικάζετο δημότης τις ὑπὸ δικαστηρίου διὰ κατάχρησιν τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων ἢ δι' «ἀτιμίαν», ὁπότε ἡ ἐκ τοῦ ληξιαρχικοῦ γραμματείου τοῦ δήμου διαγραφή του, προσωρινὴ ἢ μόνιμος, ἦτο ἀναγκαία συνέπεια τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως καὶ δὲν ἀπῃτεῖτο πρᾶξις τῆς συνελεύσεως τοῦ δήμου. Ὅταν κατόπιν οἱουδήποτε συμβάντος ἐξηφανίζετο τὸ μητρῷον τοῦ δήμου, ἐγίνετο «διαψήφισις», δηλαδὴ ἡ συνέλευσις ἀπεφάσιζε τὴν παραμονὴν ἐν τῷ δήμῳ δι' ἕνα ἕκαστον τῶν πολιτῶν καὶ κατηρτίζετο νέον μητρῷον· οἱ ἀποκλειόμενοι («ἀποψηφιζόμενοι») ἠδύναντο νὰ κάμουν ἔφεσιν ἐνώπιον τῶν Ἡλιαστῶν. Γενικὴ ἀναθεώρησις τῶν δημοτικῶν ληξιαρχικῶν γραμματείων ἐγένετο ἐν Ἀττικῇ δύο φοράς· πρῶτον ἐπὶ ἄρχοντος Λυσιμαχίδου (445 π. Χ.) καὶ δεύτερον ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρχίου (346), ὁπότε ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα τοῦ δημότου καὶ ἐγένοντο «μέτοικοι» ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς δὲν ἦσαν ἀστοί.

Π. Ν. Π.

—[ΔΙΟΙΚ. ΔΙΚ.] Ὁ *δῆμος* ἢ ἡ *κοινότης* εἶναι κοινωνία ἀνθρώπων, σύνολον οἰκογενειῶν. Τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτὸν μέλη, ἄνευ διακρίσεως φύλου ἢ ἡλικίας, λέγονται *δημόται*, ἀπολαύουσι δὲ τῶν δημοτικῶν δικαιωμάτων καὶ ὑπόκεινται ἀφ' ἑτέρου εἰς ὑποχρεώσεις, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν νόμων. Ἡ ἰδιότης τοῦ δημότου ἔχει καὶ ἄλλην σπουδαίαν σημασίαν, διότι, κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν, αὕτη εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τῆς ἰθαγενείας. Οὐδεὶς δηλαδὴ μὴ Ἕλλην δύναται νὰ εἶναι δημότης δήμου ἢ κοινότητος τοῦ κράτους. Ἐξαιρετικῶς μόνον ἀπονέμεται, τιμῆς ἕνεκεν, εἰς ἐπιφανεῖς ξένους τὸ ἀξίωμα τοῦ δημότου, μὴ ἐπαγόμενον ὅμως πραγματικόν τι δικαίωμα. Καὶ ἀντιθέτως, ὡς ὁρίζει ὁ νόμος «Περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων», πᾶς Ἕλλην πολίτης ἕκαστος ὑπήκοος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὀφείλει νὰ εἶναι μέλος δήμου τινὸς ἢ κοινότητος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν δηλαδὴ ἂν διαμένῃ. Ὥστε ἡ ἰθαγένεια ἀποδεικνύεται διὰ τῆς προσκτήσεως τῆς ἰδιότητος τοῦ δημότου καὶ αὕτη διὰ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸ γενικὸν μητρῷον τῶν δημοτῶν, τὸ δημοτολόγιον.

Ἡ ἰδιότης καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ δημότου ἀποκτῶνται: α') Διὰ τῆς γεννήσεως. Τὰ μὲν γνήσια τέκνα ὑπάγονται εἰς τὸν δῆμον ἢ τὴν κοινότητα τοῦ πατρός, τὰ δὲ νόθα εἰς τὸν τῆς μητρός. β') Διὰ τῆς κατατάξεως. Ἔκθετα τέκνα κατατάσ-

Digitized by Google

σονται προσωρινῶς καὶ μέχρις ἀνακαλύψεως τῶν γονέων εἰς τὸν δῆμον ἢ τὴν κοινότητα, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν ἢ ἀνετράφησαν. καὶ ἀγνοουμένου τοῦ τόπου τῆς ἀνατροφῆς, εἰς τὸν δῆμον ἢ τὴν κοινότητα, ὅπου ἐσχάτως ἀπηντήθησαν. γ') Δι' ἐγγραφῆς συνεπείᾳ αἰτήσεως. δ') Διὰ νυμφεύσεως ἐντὸς τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητος. Τοῦτο ἰσχύει διὰ τὴν γυναῖκα, λαμβάνουσαν αὐτοδικαίως τὴν δημοτικότητα τοῦ ἀνδρός, ὄχι δὲ καὶ διὰ τοῦτον. ε') Διὰ τῆς κατὰ τὰς νομίμους διατάξεις γενομένης τελείας ἀποκαταστάσεως εἴς τινα δῆμον ἢ κοινότητα. Ἡ δημοτικότης ἀπόλλυται διὰ τῆς προσκτήσεως ἄλλης ἐν ἑτέρῳ δήμῳ ἢ κοινότητι.

Δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις: Πᾶς δημότης δικαιοῦται νὰ ἀπαιτῇ παρὰ τοῦ δήμου διαμονὴν καὶ εἰς περίπτωσιν ἐνδείας καὶ ἀποδεδειγμένης περὶ τὸ ἐργάζεσθαι ἀνικανότητος ἀναγκαίαν περίθαλψιν. Εἰς μετοχὴν τῆς καρπώσεως τῆς δημοτικῆς ἢ κοινοτικῆς περιουσίας δικαιοῦνται πάντες οἱ δημόται, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν νόμων, ἤτοι οἱ ἀποκτήσαντες τὸ δημοτικὸν δικαίωμα α') δι' ἐγγραφῆς συνεπείᾳ αἰτήσεως, καὶ β') διὰ τῆς τελείας ἀποκαταστάσεως· οὗτοι ὅμως δικαιοῦνται εἰς κάρπωσιν μόνον μετὰ διετῆ πραγματικὴν καὶ σταθερὰν ἐν τῷ δήμῳ ἢ τῇ κοινότητι κατοικίαν. Εἰδικαὶ διατάξεις, π. χ. ὅσον ἀφορᾷ τὴν κάρπωσιν κοινοτικῶν βοσκησίμων γαιῶν τοῦ νομοῦ Τρικκάλων καὶ τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ ἀπαιτοῦσιν, ὅπως οἱ δημόται ἔχωσι δεκαετῆ ἐγκατοίκησιν ἐν τῷ δήμῳ ἢ τῇ κοινότητι, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ λιβάδιον. Εἰς δὲ τοὺς δήμους καὶ κοινότητας τοῦ νομοῦ Λαρίσης δικαίωμα χρήσεως ἔχουσι καὶ οἱ μὴ ἐγγεγραμμένοι ὡς δημόται, ἔχοντες ὅμως ἀκίνητον περιουσίαν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητος ἀξίας 100 χιλιάδων δραχμῶν. Ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ διατάξεις αὗται ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν καλουμένων κοινοτικῶν κτημάτων, ἅτινα ἐπιφυλάσσονται διὰ τὴν χρῆσιν τῶν δημοτῶν. Εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ὅμως τῆς κατηγορίας τῶν κτημάτων τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων τῶν προωρισμένων πρὸς δημοσίαν χρῆσιν (τῶν «κοινοχρήστων»), ὡς νοσοκομεῖα, νεκροταφεῖα, πλατεῖαι, ὁδοί, ὑδραγωγεῖα, δημόσιοι κῆποι, τόποι περιπάτων, ἀναψυχῆς, δικαιοῦνται πάντες, ἀδιαφόρως τῆς ἐθνικότητος ἢ τοῦ δήμου εἰς ὃν ἀνήκουν ἢ τοῦ τόπου τῆς μονίμου αὐτῶν διαμονῆς, ἐφ' ὅσον συμμορφοῦνται πρὸς τοὺς σχετικοὺς κανονισμούς. Πᾶς δημότης ὀφείλει νὰ συνεισφέρῃ ἀναλόγως τῶν δυνάμεών του εἰς ὅλας τὰς κοινὰς ὑποχρεώσεις καὶ βάρη πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν δημοτικῶν σκοπῶν κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν νόμων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν σημαίνει ὅτι οἱ ἑτεροδημόται ἢ ἀλλοδαποὶ ἀπαλλάσσονται τῶν ὑποχρεώσεων ἰδίως τῆς φορολογίας.

[*Κ. Γερανᾶ*, Ἑρμηνεία τοῦ νόμου περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων (1929), ἔνθα καὶ βιβλιογραφία ἑλληνικὴ καὶ ξένη.]

Κ. ΓΕΡΑΓΑΣ

Δημοτικά /*Γεωγρ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ Διδυμοτείχου (βλ. λ.).

δημοτική (ἡ) (κατὰ παράλ. τοῦ *γλῶσσα*). Καλεῖται οὕτως ἡ κοινὴ γλῶσσα τῆς καθ' ἡμέραν ὁμιλίας, ἡ κοινὴ ἡμῶν ὁμιλουμένη, ἐν ἀντιδιαστολῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὸν ἔχοντα ἀρχαϊκώτερον χαρακτῆρα γραπτόν μας λόγον—τὴν λεγομένην καθαρεύουσαν—τὸν ὁποῖον τείνει νὰ ὑποκαταστήσῃ καὶ ὑποκατέστησεν ἤδη εἴς τινα εἴδη αὐτοῦ (τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, τὴν λυρικὴν καὶ δραματικὴν ποίησιν), ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους. Ἡ δημοτικὴ καλεῖται ἄλλως καὶ δημώδης, ἁπλοελληνική καθωμιλημένη κ. τ. λ. Ἐπειδὴ ὁ ὅρος δημοτικὴ γλῶσσα δὲν φαίνεται ἀκριβής, διότι λαλουμένη τοῦ λαοῦ μας εἶναι κατὰ μέγιστον μέρος αἱ διάλεκτοι αἱ νεοελληνικαί, οὐχὶ δὲ ἡ κοινὴ ὁμιλουμένη, ὅπερ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, δηλοῖ ὁ ὅρος δημοτική, διὰ τοῦτο ὁ μὲν Krumbacher — συμφωνῶν πρὸς τὸν διάσημον γερμανιστὴν καὶ γλωσσολόγον H. Paul — θεωρεῖ ὡς ὀρθότερον τὸν ὅρον «φυσικὴ γλῶσσα» (natürliche Sprache), ὁ δὲ Γ. Χατζιδάκις προτιμᾷ τὸν ὅρον «πολιτικὴ γλῶσσα», δι' οὗ δηλοῦται ἡ γλῶσσα τῶν πόλεων, τῶν ἀστῶν, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν χωρικῶν, ἥτις εἶναι αἱ νέαι μας διάλεκτοι. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ὁ ὅρος οὗτος, παρ' ὅλην τὴν ἀκρίβειάν του, δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος συγχύσεως ἕνεκα τῆς συνήθους ἐννοίας καὶ χρήσεως τῆς λέξεως πολιτική («ἀσχολεῖται ἢ ἀναμειγνύεται εἰς τὴν πολιτικήν», «τὸν τραυάει ἡ πολιτική», «ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως» κτλ.), διὰ τοῦτο ὀρθότερος καὶ ἀκριβέστερος καθ' ἡμᾶς εἶναι ὁ ὅρος νεοελληνικὴ κοινὴ πρὸς δήλωσιν τῆς κοινῆς μας λαλουμένης καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς στηριζομένης ἁπλῆς γραφομένης, ἢ ὁ ὅρος κοινὴ ὁμιλουμένη πρὸς δήλωσιν τοῦ κοινοῦ ὀργάνου τῆς προφορικῆς τῶν Πανελλήνων ἐπικοινωνίας (γερμ. Umgangssprache), ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς διαλέκτους.

Γ. Π. Α.

— /*Γλωσσολ.*/· βλ. Ἑλλὰς /*Γλῶσσα*/.

δημοτικίζω· εἶμαι δημοτικιστής, ἀσπάζομαι τὰς περὶ προτιμήσεως τῆς δημοτικῆς γλώσσης γνώμας || κλίνω πρὸς τὸν δημοτικισμόν.

δημοτικισμὸς (ὁ). Οὕτως ὀνομάζεται τὸ γλωσσικὸν κίνημα τῶν ὀπαδῶν τῆς ὁμιλουμένης νεοελληνικῆς, τῆς δημοτικῆς (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου ἰδανικὸν εἶναι ἡ πλήρης κατίσχυσις ταύτης ἔν τε τῷ γραπτῷ καὶ προφορικῷ λόγῳ πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἐπισήμου καθαρευούσης. Τὸν δημοτικισμὸν οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ ἀποκαλοῦσιν ὑβριστικῶς: «χυδαϊσμόν» καὶ «μαλλιαρισμόν», ἐνῷ οἱ δημοτικισταὶ τὴν χρῆσιν τῆς καθαρευούσης «λογιωτατισμόν», «μακαρονισμόν», «δασκαλισμόν» (βλ. Ἑλλὰς /*Γλῶσσα*/).

δημοτικιστὴς (ὁ), θηλ. —*ίστρια*· ὁ ἐπιθυμῶν ἢ ἐπιδιώκων τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης· ἀντίθ. *καθαρεύων* ἢ *καθαρευουσιάνος*.

δημοτικὸν (τὸ) (κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγγραφον* ἢ *πιστοποιητικόν*)· πιστοποιητικὸν τοῦ δημάρχου βεβαιοῦν ὅτι ὁ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενος εἶναι δημότης τοῦ δήμου.

δημοτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ τοῦ δήμου (τοῦ λαοῦ): «δημοτικὴ γλῶσσα», «δημοτικὰ ᾄσματα» || ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀγαπώμενος ἢ εὐνοούμενος (παραθ. —*ώτερος*, —*ώτατος*· ἀντίθ. *ἀντιδημοτικός*): «ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπῆρξε δημοτικώτατος» || ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς δημότας, εἰς τὸν δῆμον ὡς διοικητικὴν ἑνότητα: «δημοτικὸν θέατρον», «δημοτικαὶ ὁδοί», «δημοτικὸς φόρος», «δημοτικὴ νομοθεσία», «δημοτικαὶ ἀρχαί», «δημοτικαὶ ἐκλογαί» || «δημοτικὸν σχολεῖον», «δημοτικὴ ἐκπαίδευσις», τὸ σχολεῖον, ἡ ἐκπαίδευσις κατ' ἐξοχὴν τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ἡ στοιχειώδης καὶ ἀναγκαιοτάτη παίδευσις τοῦ λαοῦ || «δημοτικὰ ᾄσματα» τὰ παραδιδόμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ προφορικῶς, τὸ μὲν πρῶτον ὑπ' ἀγνώστων ποιητῶν ποιηθέντα, ἔπειτα δὲ σὺν τῷ χρόνῳ μεταβαλλόμενα ἐν ταῖς λεπτομερείαις || τὸ θηλ. δημοτικὴ (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *γλῶσσα*. —Ἐπίρρ. ***δημοτικὰ*** καὶ ***δημοτικῶς***.

—**δημοτικὰ** *ᾄσματα*· βλ. λ. ᾄσματα *λαϊκά*.

— **δημοτικαὶ** ἢ ***λαϊκαὶ ἀγωγαὶ*** (actiones populares). Εἶναι, κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον, αἱ κατὰ τῶν παραβατῶν διατάξεως εἰς τὸ δημόσιον συμφέρον ἀφορώσης, ἀσκούμεναι παρὰ παντὸς πολίτου. Τῶν ἀγωγῶν τούτων εἶναι σπανία σήμερον ἡ χρῆσις, ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων αὐτεπαγγέλτου ἐπεμβάσεως τῶν ἁρμοδίων δημοσίων ἀρχῶν, διόπερ καὶ κατηργημένας αὐτάς τινες ἐνόμισαν. Ἀλλ' ἐν τῇ θεωρίᾳ, ὡς καὶ τῇ πράξει, ἐξενίκησε, δύναταί τις εἰπεῖν, ἡ ἀντίθετος γνώμη, ἡ δεχομένη αὐτὰς οὐχὶ ὁλοσχερῶς ἐκλιπούσας. Καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν νομοθεσίᾳ διορῶσί τινες θέματα δημοτικῶν ἀγωγῶν, ὡς λ. χ. ἐν τοῖς τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας ἄρθροις 646, 656. 658, 672, 490 § 2, ἐδ. β' καὶ ε', νόμου περὶ ὑποθηκῶν ἄ θρ. 61 §§ 3, 4.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου*, Στοιχεῖα ἀστικοῦ δικαίου Α' § 82 σημ. 11 καὶ § 97 σημ. 17.—*Μομφερράτου*, Ἐγχειρίδιον ἀστικοῦ δικαίου Α' σελ. 403—404, ὡς καὶ τὰ ἄλλα περὶ Γενικῶν ἀρχῶν συγγράμματα τῶν ἡμετέρων *Καλλιγᾶ*, *Παπαρρηγοπούλου* καὶ *Κρασσᾶ*.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—**δημοτικαὶ** *ἀρχαί*· βλ. λ. δήμαρχος, δημαρχιακὴ *ἐπιτροπή*, δημαρχικοὶ *πάρεδροι*, δημοτικὸν *συμβούλιον*.

—**δημοτικὴ** *γραφή*. Καλεῖται οὕτω (ἢ ἁπλῶς *δημοτική*) ἡ συνήθης δι' ἱερογλυφικῶν γραφὴ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων (βλ. λ. γραφή, τ. Η', σ. 702 γ').

—**δημοτικὴ** *ἐκπαίδευσις*· βλ. λ. ἐκπαίδευσις καὶ λ. Ἑλλάς.

—**δημοτικὴ** *ποίησις*· βλ. λ. δημώδης *ποίησις*.

— **δημοτικὴ** *φορολογία*· βλ. λ. δῆμος /*Διοικητ.*/.

— **δημοτικοὶ** *ὑπάλληλοι*. Οἱ *δημοτικοὶ ὑπάλληλοι*, κατὰ τὴν προϊσχύουσαν νομοθεσίαν τοῦ 1883, δὲν εἶχον δημόσιον χαρακτῆρα, νομικὴν θέσιν ἐντὸς τοῦ δημοτικοῦ ὀργανισμοῦ. Μὴ ἔχοντες ἴδια ἐκ τοῦ νόμου καθήκοντα, ἦσαν ἁπλοῖ βοηθοὶ τοῦ δημάρχου, μόνου διοικοῦντος καὶ ὑπευθύνου. Τὴν ἀρχὴν αὐτὴν διετήρησε καὶ ὁ νόμος ΔΝΖ' τοῦ 1912. ἤτοι ἀφῆκε τοὺς ὑπαλλήλους εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν δήμων. Ἀλλὰ πρό τινος ἡ ἀπόλυτος ἀρχὴ αὕτη ἐτροποποιήθη διὰ διατάξεως, ἥτις ἐπιτρέπει, ἵνα δι' ἀποφάσεως τῆς Δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς ἀνατίθεται εἰς προϊσταμένους δημοτικῶν ὑπηρεσιῶν ἡ ὑπογραφὴ ἐγγράφων ἀναγομένων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δημάρχου.

Κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1833 ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις ὑπαλλήλων ἀνῆκεν εἰς τὸν δήμαρχον. Διὰ τοῦ νόμου ΔΝΖ' ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις αὐτῶν ἀνετέθη εἰς τὴν δημαρχιακὴν ἐπιτροπήν, πλὴν τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως τοῦ δημάρχου, διοριζομένων καὶ ἀπολυομένων ὑπὸ τούτου. Διὰ τοῦ μεταγενεστέρου νόμου 3194 εἰσήχθη μονιμότης τῶν ὑπαλλήλων δήμων πληθυσμοῦ ἄνω τῶν 20,000 κατ., οἵτινες ἔχουσι ὑπηρεσίαν πενταετῆ, πλὴν τοῦ γενικοῦ καὶ ἰδιαιτέρου γραμματέως τοῦ δημάρχου καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν δημοσυντηρήτων ἱδρυμάτων. Τέλος διὰ νομ. διατάγματος τῆς 2 Σεπτεμβρίου 1926 ἐχορηγήθη αὐτοῖς καὶ δικαίωμα συντάξεως. Ὑπ' ὄψιν τῆς Βουλῆς ὑπάρχει ἤδη (1929) νομοσχέδιον «Περὶ καταστάσεως τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων» καταρτισθὲν κατὰ μίμησιν τοῦ σχεδίου νόμου «Περὶ καταστάσεως τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων τῆς διοικήσεως» καὶ ρυθμίζον τὰ τῶν προσόντων, μονιμότητος, πειθαρχίας, συντάξεως καὶ ταμείου προνοίας τῶν ὑπαλλήλων ὅλων τῶν δήμων τοῦ κράτους, ἐπιτρέπον ἅμα τὴν ἐπέκτασιν τῶν διατάξεων αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ὡρισμένων κατηγοριῶν κοινοτήτων ὡς καὶ δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν φιλανθρωπικῶν καὶ κοινωφελῶν ἐν γένει ἱδρυμάτων.

Κ. ΓΕΡΑΓΑΣ

— **δημοτικὸν** ***συμβούλιον***. Συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐξ αἱρετῶν προσώπων, ἐκλεγομένων ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ δημάρχου ἐν ἑκάστῳ δήμῳ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοτικῶν συμβούλων ὁρίζεται εἰς 30 διὰ τοὺς δήμους τοὺς ἔχοντας ἄνω τῶν 100000 κατοίκων, εἰς 24 διὰ τοὺς ἔχοντας ἄνω τῶν 30.000 καὶ 18 διὰ τοὺς λοιπούς.

Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον συγκροτεῖται εἰς σῶμα διὰ τῆς ἐκλογῆς προεδρείου (ἐκ προέδρου, ἀντιπροέδρου καὶ γραμματέως), ὅπερ ἀνανεοῦται κατ' ἔτος, συνέρχεται δὲ εἰς συνεδρίασιν ὁσάκις αἱ ὑποθέσεις τοῦ δήμου ἀπαιτοῦσι τοῦτο. Συνεδριάζει δημοσίᾳ, δύναται ὅμως νὰ ἀποφασίσῃ καὶ τὴν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν συνεδρίασιν. Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται κατ' ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν παρόντων συμβούλων. Εὑρίσκεται δ' ἐν ἀπαρτίᾳ τὸ συμβούλιον, ἐὰν παρίστανται τὸ $^1/_2$ πλέον ἑνὸς τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτοῦ, μετὰ δύο ὅμως συνεχεῖς προσκλήσεις ἀποφασίζει παρόντων καὶ τοῦ $^1/_3$ μόνον τῶν μελῶν.

Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐκλέγει τὴν δημαρχιακὴν *ἐπιτροπὴν* (βλ. λ.) καὶ εἶναι τὸ βουλευόμενον ὄργανον τοῦ δήμου, δι' οὗ ἐκφράζεται ἡ θέλησις αὐτοῦ. Ὁ νόμος ἀναφέρει καθήκοντά τινα τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἀλλ' ἡ ἀπαρίθμησις αὕτη δὲν εἶναι περιοριστική. Ὅ,τι δὲ χαρακτηρίζει τὸ σῶμα εἶναι ἡ ἀποφασιστικὴ ἁρμοδιότης αὐτοῦ. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἔχει πρωτοβουλίαν καὶ ἀποφασίζει ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως ἀναφερομένης εἰς τὰ τοπικὰ συμφέροντα τοῦ δήμου, πλὴν τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ῥητῶς ὁ νόμος κατέστησεν ἁρμοδίαν τὴν δημαρχιακὴν ἐπιτροπήν. Εἶναι δὲ αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ κατὰ κανόνα ἀφ' ἑαυτῶν ἐκτελεσταί, μὴ χρῄζουσαι δηλαδὴ προηγουμένης ἐγκρίσεως τῆς διοικήσεως.

Ἀποφασίζει ἰδίᾳ: Ἐπὶ τοῦ ἐτησίου προϋπολογισμοῦ καὶ ἀπολογισμοῦ τοῦ δήμου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων, τῶν καθ' ὑπέρβασιν τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν καὶ ἐν γένει τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοτικῶν προσόδων. Ἐπὶ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν δημοτικῶν κτημάτων, τῆς ἀνάγκης ἐκποιήσεως, ἀνταλλαγῆς ἢ ἀγορᾶς κτημάτων. Ἐπὶ παντὸς ἔργου καὶ πάσης προμηθείας ἢ ἐργοληπτικῆς συμφωνίας ἐγκρίνον καὶ τὸν προϋπολογισμὸν τῆς δαπάνης. Ἐπὶ τῆς ἀνάγκης συνάψεως δανείων καὶ τῶν ὅρων αὐτῶν. Περὶ συμμετοχῆς τοῦ δήμου δι' εἰσφορᾶς κεφαλαίων εἰς ἀνωνύμους ἑταιρείας ἐκτελέσεως δημοτικῶν ἔργων καὶ ὑπηρεσιῶν.

Οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι εὐθύνονται διὰ πᾶσαν γενομένην εἰς τὸν δῆμον ζημίαν ἐκ δόλου ἢ μεγάλης αὐτῶν ῥαθυμίας. Πᾶς δ' ἐκλογεὺς δικαιοῦται νὰ καταγγέλλῃ τὰ μέλη τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου διὰ πᾶσαν αὐτῶν ὡς τοιούτων κολάσιμον πρᾶξιν καὶ ν' ἀσκήσῃ κατ' αὐτῶν τὴν ὑπὲρ τοῦ δήμου ἀγωγὴν ἐπὶ ἀποζημιώσει.

Διὰ διατάγματος ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου δύναται νὰ διαλυθῇ δημοτικὸν συμβούλιον, ἐὰν ἐπελήφθη ἐνεργείας ἐξερχομένης τῶν ὁρίων τῆς ἁρμοδιότητός του ἢ ἕνεκα ἀποδεδειγμένου δόλου ἢ μεγάλης ῥαθυμίας, ἐξ ἧς ἐπῆλθε ζημία προφανὴς εἰς τὸν δῆμον.

Κ. Γ.

—**δημοτικὸν** ***σχολεῖον***. Τὸ κατώτερον σχολεῖον, ἔνθα παρέχεται ἡ ἀπαραίτητος γενικὴ κοινὴ μόρφωσις εἰς πάντα τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν. Ἡ εἰς αὐτὸ εἴσοδος τελεῖται μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 6ου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν παιδίων ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Κατὰ τὸ φῦλον τῶν ἐν αὐτῷ φοιτώντων διακρίνομεν δημοτικὰ σχολεῖα *ἀρρένων*, *θηλέων* καὶ *μεικτά*. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ μόρφωσις ἦτο προνόμιον τῶν τέκνων τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ὅμως μεταρρυθμίσεως ἐν Γερμανίᾳ ἤρξατο νὰ λαμβάνεται συστηματικὴ μέριμνα πρὸ ἵδρυσιν σχολείων διὰ τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ καὶ μόρφωσιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Ἡ κίνησις δ' αὕτη ἐνισχύθη ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ πρῶτον ἐπεδιώκετο ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις κυρίως ἡ διδασκαλία τῆς ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ τῶν θρησκευτικῶν. Βαθμηδὸν ὅμως ἡ ἀπόκτησις ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἡ κρατικὴ ὀργάνωσις καὶ αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς συνέβαλον εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ προγράμματος τῶν δημοτικῶν σχολείων, τὴν ἐπαύξησιν τῆς διαρκείας τῶν ἐν αὐτῷ σπουδῶν καὶ τὴν λῆψιν μέτρων πρὸς βελτίωσιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Οὕτως εἰς τὰ μνημονευθέντα μαθήματα προσετέθη ἡ διδασκαλία τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας, τῆς ἱστορίας, στοιχείων ἐκ τῶν φυσικο-μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, προσέτι δ' εἰσήχθη ἡ γυμναστικὴ καὶ ἠσκοῦντο αἱ χειροτεχνικαὶ ἐπιτηδεύσεις.

Digitized by Google

Ὁ χρόνος τῆς ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ φοιτήσεως ηὐξήθη, καὶ σήμερον εἰς πολλὰ κράτη αὕτη διαρκεῖ ἐπὶ ὀκταετίαν (π. χ. εἰς Γερμανίαν, Αὐστρίαν, Τσεχοσλοβακίαν, Ἡνωμένας Πολιτείας, Ἀγγλίαν κλπ.), ἀλλαχοῦ ἑπταετίαν (π. χ. Γαλλίαν, Ρουμανίαν, Βουλγαρίαν καὶ ἀλλαχοῦ), ἑξαετίαν, ὡς παρ' ἡμῖν, ἐν Ἰταλίᾳ κλπ. Πανταχοῦ ἐπίσης λαμβάνεται σοβαρὰ φροντὶς πρὸς ὅσον ἔνεστι ἀρτιωτάτην μόρφωσιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ (βλ. καὶ λ. διδασκαλεῖον).

Ἡ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μετάβασις εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως τελεῖται διαφόρως εἰς τὰ διάφορα κράτη. Αὕτη γίνεται δηλαδὴ ἢ μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὅλου δημοτικοῦ σχολείου ἢ μετὰ τὸ πέρας ὡρισμένης τάξεως αὐτοῦ, συνήθως τῆς δ' τάξεως.

Περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ σχολείου βλ. λ. Ἑλλὰς (*Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις*).

δημοτικότης.—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δημοτικός, ἀγαπητὸς εἰς τὸν λαόν: «ἡ δημοτικότης τοῦ Ἀριστείδου,—τοῦ Θεμιστοκλέους» || τὸ νὰ εἶναί τι δημοτικὸν προϊόν, τοῦ λαοῦ: «ἡ δημοτικότης τοῦ ᾄσματος ἀμφισβητεῖται»

Δημοτιωνίδαι (*Ἀρχ.*). Μία τῶν ἐν Ἀττικῇ φρατριῶν. Ἐκ τριῶν ψηφισμάτων τῆς φρατρίας ταύτης (τοῦ ἔτους 39.—395 π. Χ.) μανθάνομεν, ὅτι αὕτη (ὡς καὶ πᾶσα ἐν Ἀττικῇ φρατρία) ὑποδιῃρεῖτο εἰς *θιάσους* (θρησκευτικοὺς συλλόγους ἢ θρησκευτικὰς ἑταιρείας), ὅτι οἱ φράτερες αὐτῆς συνήρχοντο εἰς τὸν ἐν Δεκελείᾳ βωμὸν τοῦ φρατρίου Διός, ἔνθα ὑπῆρχον καὶ τὰ κοινὰ ἱερὰ αὐτῶν καὶ τὸ φράτριον. δηλαδὴ ἡ ἀγορά των (πιθανώτατα ἀνῆκον ἢ πάντες ἢ οἱ πλεῖστοι καὶ εἰς τὸν δῆμον Δεκελειέων ἢ Δεκελέων) καὶ ὅτι ἄρχοντες τῆς φρατρίας ἦσαν ὁ τὰς θυσίας ταύτης τελῶν ἱερεὺς καὶ ὁ φρατρίαρχος. Ὡσαύτως μανθάνομεν ἐκ τῆς εἰρημένης ἐπιγραφῆς τίς ἦτο ὁ τύπος τῆς εἰς τὴν φρατρίαν εἰσαγωγῆς τῶν παίδων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀπατουρίων καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς ἀνακρίσεως, διαδικασίας καὶ διαψηφισμοῦ τῶν θιασωτῶν καὶ φρατέρων (βλ. φρατρία). ΚΑΦ

δημοτολόγιον (τό)· ὁ κατάλογος εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι καταγεγραμμένοι οἱ δημόται δήμου τινός: «τὸ δημοτολόγιον τοῦ δήμου Ἀθηναίων».

—(*Ἐγκυκλ.*) Βλ. λ. μητρῷον.

Δήμου, ***Ἀνδρέας***, ἢ ***Κυριακόπουλος***. Ὑδραῖος Ἀγωνιστής, ὅστις εἶχεν ἐκμάθει τὴν πυροβολικήν. Ὡς ὑποπλοίαρχος τοῦ Μεθενίτου, ὑπηρέτησεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κόρινθον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως, αὐτὸς δὲ ἔστησε τὰ πυροβολεῖα εἰς Κεγχρεὰς καὶ Πεντεσκούφια διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν συγκεντρωθέντων εἰς Ἀκροκόρινθον Δραμαλικῶν. Τραυματισθεὶς ἔκ τινος ἀστόχου ἐκπυρσοκροτήσεως ἐπέζησε βαρυτάτου τραύματος, κατόπιν δὲ ἐπολέμησεν ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Γ. Δ. Κ.

—**Δήμου** ***Βασίλειος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βάλτου, πολεμήσας εἰς Ἄρταν, εἰς Μεσολόγγιον, Καρπενήσιον καὶ τέλος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον, λαβὼν δίπλωμα ὑποχιλιάρχου, ἐτραυματίσθη εἰς Τρίκκαλα τῆς Κορινθίας, ἐκεῖ δὲ παρέμεινε κρυμμένος, διότι κατεδιώκετο ὑπὸ Πελοποννησίων, εἰς οὓς μετὰ τοῦ σώματός του εἶχεν ἐπιφέρει μεγάλας ζημίας. Ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν, τὸν ἐκράτησε δὲ καὶ ὁ Κριεζώτης εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα. Γ. Δ. Κ.

—**Δήμου**, ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Τατοΐου τῆς Ἀργολίδος. Ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς συγχωρίων του καὶ ἐπολέμησε μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως, τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς μὲ βαθμὸν ἀξιωματικοῦ. Γ. Δ. Κ.

—**Δήμου**, ***Στογιάννης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ναούσης τῆς Μακεδονίας. Πρὸ τοῦ Ἀγῶνος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κάπος καὶ ὡς σούμπασης, γενναιότατος δὲ εἶχε προκαλέσει τὸν φθόνον τῶν συμπολιτῶν του, οἵτινες, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀμπτοὺλ-Ἀμπούτ, κατεδίωξαν ἀπηνῶς καὶ τέλος ἐξώντωσαν τὴν οἰκογένειάν του. Ὁ Στογιάννης ἠκολούθησε τὸν Καρατάσσον εἰς τὴν διὰ τοῦ Ἀσπροποτάμου ὑποχώρησιν, ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας καὶ συνέπηξε δευτέραν οἰκογένειαν, τὴν ὁποίαν εἶχε πάλιν τὴν ἀτυχίαν ν' ἀπολέσῃ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Καρατάσσος τὸν ἐξετίμα ἰδιαιτέρως καὶ τὸν μετεχειρίζετο, διὰ τὴν σύνεσίν του, ὡς ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὰς διαφόρους διαπραγματεύσεις του. Γ. Δ. Κ.

Δημουλίτσας, ***Θεόδωρος***. Πάργιος ἔμπορος ἐν Ὀδησσῷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυσάντων τὰς Γραικικὰς ἀσφαλείας, τῷ 1816, διὰ τῶν κερδῶν τῶν ὁποίων συνετηροῦντο τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐμυήθη μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὴν Φιλικήν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς συνέχειαν τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἱδρύσει ὁ Καποδίστριας, καὶ ἐκθύμως τὴν ὑπεστήριξε μέχρι τοῦ 1820, ὁπότε ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν καταγγείλῃ εἰς τὰς ρωσικὰς ἀρχάς, διότι ἐνόμισεν ὅτι οἱ μυήσαντες αὐτὸν εἶχον καταχρασθῆ τῆς ἐμπιστοσύνης του. Εἰς τοῦτο συνέβαλεν ἡ ἄρνησις τοῦ Καποδιστρίου ὅτι μετέχει ἢ προΐσταται τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλικῶν. Μαθὼν ὅμως τὰ συμβαίνοντα ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἀρχηγίαν, τὸν ἐνημέρωσεν εἰς τὸ ζήτημα, καὶ ὁ Δημουλίτσας ἐκθύμως ὑπεστήριξε τὸ ἔργον, πολλὰ εἰσενεγκὼν καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως. Γ.Δ.Κ.

—**Δημουλίτσας**. ***Ἰωάννης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πάργας. Ἦτο ναυτικὸς καὶ μὲ τὸ πλοῖόν του ἔλαβε μέρος εἴς τινας ναυμαχίας τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐφονεύθη εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον τῷ 1822. ἡ δὲ ἐπιτροπὴ τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ὑποπλοιάρχους. Γ. Δ. Κ.

Δημούσης, ***Ἀλέξανδρος***. Ἰατρὸς ἐξ Ἰωαννίνων· σπουδάσας ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ ἐξέδωκε γαλλιστί, τῷ 1812, ἱστορίαν παθήσεών τινων τῆς σπονδυλικῆς στήλης κτλ. Μ. Ι. Γ.

Δημοῦτσα (*Γεωγρ.*). Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀμαράντων* (τέως Σουλόβου) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 110. Ἤδη καλεῖται *Ἅγιος Χαράλαμπος*.

Δημοφάνης Φιλόσοφος ἐκ Μεγαλοπόλεως· βλ. Μεγαλοφάνης. —Β.

Δημόφαντος. —1) Ἀθηναῖος δημαγωγὸς ζήσας ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς τελευταίους τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος χρόνους. Οὗτος, μετὰ τὴν κατὰ τὸ 411 π. Χ. κατάλυσιν τῶν 400 καὶ τὴν καταδίκην τοῦ ρήτορος Ἀντιφῶντος εἰς θάνατον, εἰσήγαγε ψήφισμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς προδότας τιμωρία, δηλαδὴ ὁ θάνατος, ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς ἀποδεχομένους ἀξίωμά τι ἐν τῇ πολιτείᾳ παρὰ κυβερνήσεως παρανόμου.

—2) Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἱππικῶν δυνάμεων τῶν Ἠλείων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Αἰτωλῶν ἐν τῇ κατὰ τὸ 209 π.Χ. συναφθείσῃ μάχῃ κατὰ τῶν Μακεδόνων καὶ Ἀχαιῶν, οἵτινες ἐπῆλθον ἐναντίον τῆς Ἠλείας ὡς συμμάχου τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὴν εἰρημένην μάχην, συναφθεῖσαν παρὰ τὸν Λάρισον (νῦν Μάναν) ποταμόν, χωρίζοντα τὴν ἀρχαίαν Ἠλείαν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας, ἐφονεύθη ὁ Δημόφαντος (καὶ Δαμόφαντος) ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Φιλοποίμενος, ἀρχηγοῦ τοῦ ἱππικοῦ τῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε' εἰσβαλούσης εἰς τὴν Ἠλείαν ἀχαιομακεδονικῆς στρατιᾶς. ΚΑΦ.

Δημοφίλη. Μία τῶν Σιβυλλῶν· βλ. Δημώ.

δημοφιλής (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ἀγαπώμενος, δημοτικός: «δημοφιλὴς ἄρχων.—πολιτικός».

Δημόφιλος. Πυθαγόρειος φιλόσοφος· ὁ Elter θεωρεῖ αὐτὸν σύγχρονον περίπου τοῦ Ἰαμβλίχου. Ἔγραψεν «Ὅμοια ἢ βίου θεραπεία ἐκ τῶν Πυθαγορείων», τὸ ὁποῖον συνωδεύετο ὑπὸ προσφωνήσεως πρός τινα Ἀσκληπιάδην. —Π.

—**Δημόφιλος** Ἕλλην κωμικὸς ποιητὴς τῆς μέσης κωμῳδίας. Κατὰ τὸν Fleckeisen κ. ἄ. φιλολόγους εἶναι συγγραφεὺς τῆς κωμῳδίας «Ὀναγός», τὴν ὁποίαν ἐμιμήθη ὁ Πλαῦτος εἰς τὸ ἔργον του «Asinaria»· κατ' ἄλλους ὅμως τὸ ἑλληνικὸν πρότυπον τοῦ Πλαύτου εἶναι συγγραφὴ τοῦ Διφίλου καὶ ὄχι τοῦ Δημοφίλου. Π. Ν. Π.

—**Δημόφιλος**. Ἕλλην ἱστορικός, υἱὸς τοῦ Ἐφόρου, ζήσας, κατὰ τὸν Κρίστ, μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἔγραψεν ἱστορίαν τοῦ Ἱεροῦ πολέμου, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς καταλήψεως τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ καὶ τῆς συλήσεως τοῦ μαντείου ὑπὸ Φιλομήλου τοῦ Φωκαέως (357/6 π. Χ.) καὶ ἀποτελοῦσαν συνέχειαν τῆς «Ἱστορίας Κοινῶν Πράξεων» τοῦ πατρός του, ἥτις ἔληγεν εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Περίνθου (341/0 π. Χ.)· τὸ ἔργον τοῦ Δημοφίλου ἀπετέλει ἴσως τὸ τριακοστὸν βιβλίον τῆς ἱστορίας τοῦ πατρός του ἣ συνέκειτο ἐκ τριάκοντα βιβλίων. Ὁ Ἀθήναιος (ΣΤ 232 θ) μνημονεύει καὶ ἱστορίαν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, ἔργον τοῦ Ἐφόρου ἢ τοῦ Δημοφίλου. Π. Ν. Π.

—**Δημόφιλος** Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 369—379, ἐκλεγεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν, καθ' ὃ ὁμοφρονῶν αὐτοῖς. Θεσσαλονικεὺς τὴν πατρίδα, ἐγένετο ἐπίσκοπος τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Βεροίας, μετετέθη δ' εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως ἐνεργείᾳ Θεοδώρου ἐπισκόπου Ἡρακλείας, τοῦ λαοῦ μὴ θέλοντος αὐτόν. Θεοδόσιος ὁ Μέγας, ἀφαιρέσας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ ναοὺς ἀπὸ τῶν Ἀρειανῶν, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους, τῷ 379, ἀποδιώξας καὶ τὸν Δημόφιλον, ὅστις ἐξέλει τὰς ἱερὰς αὐτοῦ συνάξεις ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ καὶ Λουκίου Ἀλεξανδρείας, Ἀρειανοῦ καὶ τούτου. Μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Βέρροιαν ὁ Δημόφιλος, ἐκεῖ δὲ (πιθανῶς) ἀπεβίωσε τῷ 385, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τῶν παρὰ Σωκράτει (Ἐκκλ. Ἱστ. Ε', 12). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δημοφῶν (*Μυθολ.*).—1) Υἱὸς τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Ἐλευσῖνος Κελεοῦ καὶ τῆς Μετανείρας. Τοῦτον εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ καταστήσῃ ἀθάνατον ἡ Δημήτηρ (βλ. λ.).—2) Υἱὸς τοῦ Θησέως καὶ τῆς Φαίδρας. Ὅτε ὁ Μενεσθεὺς κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, ὁ Θησεύς, ἀναγκασθεὶς νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν, ἀπέστειλε τὸν Δημοφῶντα ὡς καὶ τὸν ἕτερον υἱόν του Ἀκάμαντα εἰς Εὔβοιαν, ὁπόθεν οὗτοι ἀπῆλθον εἰς Τροίαν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, εὑρόντες μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων τὴν μάμμην των Αἴθραν, ἥτις εἶχε παρακολουθήσει εἰς Τροίαν τὴν Ἑλένην, ὡδήγησαν ταύτην εἰς Ἀθήνας πλησίον τοῦ πατρός των, ὅστις, ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Μενεσθέως, εἶχεν ἀναλάβει τὴν βασιλείαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θησέως ὁ Δημοφῶν διεδέχθη αὐτὸν ὡς βασιλεὺς τῆς χώρας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του δὲ προσῆλθον πρὸς αὐτὸν ὡς ἱκέται οἱ υἱοὶ τοῦ Ἡρακλέους, διωκόμενοι ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως. Τούτους ὄχι μόνον ἐπροστάτευσεν ἀρνηθεὶς τὴν παράδοσίν των, ἀλλὰ καὶ ἐπολέμησε χάριν αὐτῶν κατὰ τοῦ Εὐρυσθέως, τὸν ὁποῖον καὶ ἐφόνευσε κατὰ τὴν συναφθεῖσαν μάχην. Ὁ Δημοφῶν ἀπέθανε βασιλεύσας, κατὰ τὴν παράδοσιν, 33 ἔτη. Γ. Δ. ΚΑΦ

—**Δημοφῶν**. —1) Ἀθηναῖος στρατηγός, ὅστις μετὰ τοῦ Χαβρίου, κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν (379 π. Χ.) ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ἐβοήθησεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας τοὺς Θηβαίους. Ὁ μὲν Χαβρίας κατέλαβε τὴν πάροδον τῶν Ἐλευθερῶν, ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν διὰ τοῦ στενοῦ ἐκείνου διάβασιν στρατοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ δὲ Δημοφῶν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς, ὅπου εἶχε σταλῆ διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὰ συμβησόμενα ἄνευ ἐνεργῆς ἀναμείξεως εἰς αὐτά, καὶ ἐβοήθησε τοὺς Θηβαίους. Εἶναι ἄγνωστον ἂν κατεδικάσθη καὶ αὐτὸς διὰ τὴν ἐνέργειάν του ταύτην (*Ξεν.* Ἑλλ. V. 4. 19). —2) Ἀθηναῖος, εἷς τῶν τριῶν ἐπιτρόπων τοῦ Δημοσθένους (βλ. λ.). ΚΑΦ.

Δημοχάρης. Ἀθηναῖος, ἀποσταλεὶς πρέσβυς πρὸς τὸν Φίλιππον, βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Σενέκα (De ira Γ' 23) ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου: «τί πρέπει νὰ κάμω διὰ νὰ γίνω ἀρεστὸς εἰς τὰς Ἀθήνας», ἀπήντησε: «νὰ ἀπαγχονισθῇς».

—**Δημοχάρης**. Ἀθηναῖος ρήτωρ, ἱστορικὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, υἱὸς τοῦ Λάχητος καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ ρήτορος Δημοσθένους, Λευκονοεὺς τὸν δῆμον, γεννηθεὶς περὶ τὸ 355 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 270. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀντιμακεδονικὴν μερίδα, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἦλθεν εἰς προστριβὰς μὲ τὸν Ἀντίπατρον, Δημήτριον τὸν Φαληρέα καὶ Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου, ὅτε συνεζητεῖτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου 322 π. Χ.) ἡ εἰς τὸν Ἀντίπατρον παράδοσις τῶν ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Μακεδόνας διακειμένων ρητόρων, ὁ Δημοχάρης «περιεζωσμένος τῷ ἱματίῳ ξίφος» εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ καὶ ἠγόρευσε κατὰ τῆς παραδόσεως, ἐσῴζετο δὲ κατὰ τοὺς ἑλληνορωμαϊκοὺς χρόνους ἐν τῷ Πρυτανείῳ ἀναμνηστικὸς ἀνδριὰς παριστῶν τὸν Δημοχάρη φέροντα ξίφος. Τῷ 302 π. Χ. ἐξωρίσθη ἐκ τῆς πόλεως, ἐπανῆλθε δὲ μετὰ δεκαετίαν διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου. Τῷ 286 ἐξελέγη μεταξὺ τῶν «ἐπὶ τῇ διοικήσει» τῆς πόλεως καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς. Ἦτο λίαν εὐθαρσής, ὅτε δὲ ὁ Θεόφραστος παρεπονέθη εἰς αὐτὸν διὰ τὴν δίκην του, τῷ ἀπήντησεν: «Ἀθηναῖοι καὶ οὐχὶ οἱ δώδεκα θεοὶ σὲ ἐδίκασαν». Ὡς ρήτωρ ἔγραψε λόγον «Ὑπὲρ Σοφοκλέους πρὸς Φίλωνα» (306 π. Χ.), ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπερήσπιζε τὸν Σοφοκλέα κατηγορούμενον ὑπὸ τοῦ Φίλωνος ὡς εἰσηγητὴν ψηφίσματος ἐξορίας ἁπάντων τῶν φιλοσόφων ἐξ Ἀττικῆς. Πράγματι ὁ Δημοχάρης ἐθεώρει τοὺς φιλοσόφους ἐχθροὺς τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ παρέβαλλε τὸν Σωκράτη ὡς πολίτην πρὸς λόγχην κατεσκευασμένην ἐκ θύμβρας. Ἐπίσης ἔγραψεν «Ἀπαράσημα», ὧν διεσώθησαν τρία ἀποσπάσματα πραγματευόμενα περὶ «συναθροισμοῦ», «παλιλλογίας» καὶ «ἀναγκαίου». Ὡς ἱστορικὸς ἔγραψεν «Ἱστορίας» εἰς 21 τοὐλάχιστον βιβλία (*Ἀθήν.* ΣΤ' 253 δ). Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Δημοχάρους συνέλεξεν ὁ Müller (Fragm. Hist. Graec. Β' 445—449). Π. Ν. Π.

—**Δημοχάρης**. Ἀθηναῖος ἀπελεύθερος ὑπηρετήσας ἐπιτυχῶς ἐν τῷ ναυτικῷ τοῦ Σέξτου Πομπηΐου. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ὑποστράτηγος, ὡς τοιοῦτος δὲ τῷ 38 π. Χ. ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Κύμης ἐνίκησε τὸν Καλουΐσιον, συνέλαβε τοὺς ἄνδρας αὐτοῦ καὶ ἐπυρπόλησε τὸν στόλον του, κατόπιν δὲ ἐλθὼν εἰς Μεσσήνην ἀνηγορεύθη μετὰ τοῦ Ἀπολλοφάνους ναύαρχος ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου ἀντὶ τοῦ Μενεκράτους καὶ Μηνοδώρου φονευθέντων. Ἐν Σικελίᾳ, παρὰ τὸ στενὸν τῆς Μεσσήνης, ἐνίκησε τὸν Ὀκταβιανὸν καὶ τῷ 36 π. Χ. εἰς τὰ νότια παράλια τῆς νήσου τὸν Λέπιδον. Παρὰ τὰς Μύλας, ἡγούμενος

Digitized by Google

40 πλοίων, ἀπέκρουσεν ἐπίθεσιν τοῦ Ἀγρίππα, συγκροτηθείσης δὲ ναυμαχίας ὁ Δημοχάρης, βοηθούμενος ὑπὸ 45 πλοίων τοῦ Ἀπολλοφάνους καὶ 70 τοῦ Πομπηΐου, ἐξῆλθε νικητής. Μετ' οὐ πολύ, κατὰ τὴν ἐν Ναυλόχῳ ναυμαχίαν, ἐσφάγη μόνος του, ἀπειλούμενος νὰ αἰχμαλωτισθῇ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ. **Π. Ν. Π.**

δημοχαρὴς (ὁ, ἡ), —ές (τὸ) καὶ *δημοχάρης*· ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ δῆμος χαίρει, ὁ ἀρεστὸς εἰς τὸν δῆμον.

Δημόχαρις. Στρατηγὸς καὶ λογοθέτης γενικοῦ. Ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος, ἦτο δέ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, ἀνὴρ εὐσεβής, ῥίζης εὐφυοῦς ἀγαθὸν βλάστημα, φρονήσεως δεξιᾶς ἀποτέλεσμα, καὶ σέμνωμα ποικίλης παιδεύσεως. **Μ. Ι. Γ.**

δημοψήφισμα (τό)· ψήφισμα τοῦ δήμου, γνώμη τοῦ λαοῦ ἀμέσως, ἀπ' εὐθείας ἐκδηλουμένη.

— *Συνταγ. Οἰκ.*/ Πᾶσα ἀπόφασις ἐπὶ κυβερνητικοῦ τινος ζητήματος, προερχομένη ἀμέσως ἐκ τοῦ λαοῦ ὡς κυριάρχου ὀργάνου τῆς πολιτείας, ὀνομάζεται *δημοψήφισμα*. Ἐν ταῖς δημοκρατικαῖς πολιτείαις ὁ λαός, ὢν τὸ κυρίαρχον ὄργανον τοῦ κράτους, δύναται ν' ἀσκῇ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν εἴτε ἐμμέσως δι' ἀντιπροσώπων παρ' αὐτοῦ ἐκλεγομένων, εἴτε ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἄσκησις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐκδηλοῦται διττῶς: ἢ συγκεντροῦνται οἱ ἐνεργοὶ πολῖται εἰς ὡρισμένα μέλη καὶ συγκροτοῦν συνελεύσεις, ἔνθα ὁμαδικῶς ἀποφασίζουν τὴν ἐπίλυσιν τῶν κυβερνητικῶν ζητημάτων, ἢ προσέρχονται εἰς τὰς κάλπας καὶ ἐκεῖ ψηφίζουν κατὰ μόνας ἐπ' αὐτῶν. Τὴν πρώτην μορφὴν συναντῶμεν ἐν τῇ ἀμέσῳ δημοκρατίᾳ, τὴν δὲ δευτέραν ἐν τῇ μικτῇ δημοκρατίᾳ. Ἡ δευτέρα αὕτη μορφή, συνδυάζουσα ἐπιτυχῶς ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τὴν ἄμεσον λαϊκὴν ἐνέργειαν μὲ τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα, ἐπεκράτησε γενικῶς εἰς τὰς νέας πολιτείας λόγῳ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως καὶ τοῦ μεγάλου πληθυσμοῦ αὐτῶν. Δι' ὃ λέγοντες σήμερον *δημοψήφισμα* (referendum) νοοῦμεν τὸν θεσμὸν ἐκεῖνον τῆς πολιτείας, καθ' ὃν νόμοι ἢ ἀποφάσεις ληφθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν σωμάτων ὑποβάλλονται εἰς τὸν λαὸν πρὸς ἔγκρισιν ἢ ἀπόρριψιν αὐτῶν. Ἵνα δηλαδὴ νομοσχέδιον ψηφισθὲν ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἀποκτήσῃ ὑποχρεωτικὴν ἰσχύν, γίνῃ νόμος, ὅπως ἄλλως θὰ ἐλέγομεν, ἔχει ἀνάγκην τῆς λαϊκῆς ψήφου. Πρὸς τοῦτο ὑποβάλλεται εἰς τὸν λαόν, ὅστις διὰ δημοψηφίσματος κυροῖ ἢ ἀπορρίπτει αὐτό.

Τοῦ δημοψηφίσματος οὕτως ὁρισθέντος ὑπάρχουν διάφοροι διακρίσεις βάσιν ἔχουσαι εἴτε τὸ ἀντικείμενον ἐφ' οὗ ἐφαρμόζεται εἴτε τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς του. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἀπόψεως τὸ δημοψήφισμα διακρίνεται εἰς συνταγματικὸν καὶ νομοθετικὸν δημοψήφισμα, ἐφ' ὅσον ἐφαρμόζεται ἐπὶ συνταγματικῶν νόμων ἢ κοινῶν τοιούτων, ἀπὸ τῆς δευτέρας δὲ εἰς ὑποχρεωτικὸν καὶ προαιρετικόν, ἐφ' ὅσον ἡ ἐφαρμογή του εἶναι ἐπιβεβλημένη κατὰ νόμον ἢ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως ὡρισμένων παραγόντων. Τόσον τὸ συνταγματικὸν δημοψήφισμα ὅσον καὶ τὸ νομοθετικὸν δύνανται νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὰ ἢ προαιρετικά. Κατὰ τὸ ὑποχρεωτικὸν δημοψήφισμα ἅπαντες οἱ νόμοι ἢ αἱ ἀποφάσεις τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, τότε μόνον λαμβάνουν νομικὴν ἰσχύν, ὅταν τύχουν τῆς διὰ δημοψηφίσματος λαϊκῆς ἐγκρίσεως. Συνήθως ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἔτους, ἐνίοτε καὶ περισσότερον, καλοῦνται οἱ ἐκλογεῖς, ἵνα ψηφίσουν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐπὶ τῶν υἱοθετηθέντων σχεδίων κατὰ τὸν ἐνδιάμεσον χρόνον ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Κατὰ τὸ προαιρετικὸν δημοψήφισμα, εἰς διάστημα τὸ ὁποῖον κυμαίνεται ἀπὸ 1—12 μῆνας, ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας ἢ τὸ νομοθετικὸν σῶμα, ἢ καὶ ὡρισμένος ἀριθμὸς πολιτῶν, δύνανται νὰ ζητήσουν τὴν ὑποβολὴν ψηφισθέντος νόμου τινὸς ἢ ἀποφάσεως εἰς τὴν λαϊκὴν ψῆφον. Διαρκούσης τῆς προθεσμίας ταύτης ὁ νόμος δὲν εἶναι τέλειος, καθίσταται δὲ τοιοῦτος ἢ διὰ τῆς λαϊκῆς ἐγκρίσεως, ἂν ἐν τῷ μεταξὺ διαταχθῇ δημοψήφισμα, ἢ διὰ τῆς παρόδου τῆς ὡρισμένης ταύτης προθεσμίας. Πλὴν τῆς διακρίσεως ταύτης συναντᾶται ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ὁ ὅρος «οἰκονομικὸν δημοψήφισμα» προκειμένης ἐφαρμογῆς τοῦ δημοψηφίσματος ἐπὶ δανείων φόρων καὶ ἐκτάκτων δαπανῶν, ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν δὲ πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς γίνεται χρῆσις τοῦ «συμβουλευτικοῦ δημοψηφίσματος», ὁσάκις ἡ κυβέρνησις συμβουλεύεται τὸν λαὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς νόμου τινός, τὸν ὁποῖον ἔχει ὑπ' ὄψει νὰ συντάξῃ.

Τοῦ δημοψηφίσματος, ὑπὸ τὴν ἄνω ἐκτεθεῖσαν ἔννοιαν δὲν πρέπει νὰ γίνεται σύγχυσις μὲ τὸ «προσωπικὸν δημοψήφισμα», τὸ γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα plebiscite. Τοῦτο δὲν εἶναι, ὅπως ἐκεῖνο, θεσμὸς τῆς πολιτείας προβλεπόμενος ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, ἀλλ' εἶναι ἁπλῶς πρᾶξις πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως, δι' ἧς ὑποβάλλονται πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸν λαὸν γεγονότα ἢ τετελεσμένα ἢ μέλλοντα ἀσφαλῶς νὰ ἐπέλθουν ὑπὲρ προσώπου τινός. Ἡ γένεσις τοῦ τοιούτου δημοψηφίσματος ἀνάγεται εἰς τοὺς Ναπολεοντείους χρόνους, καθ' οὓς πολλάκις ἐφηρμόσθη, ἐφηρμόσθη δὲ καὶ παρ' ἡμῖν τρὶς μέχρι σήμερον, τὸ πρῶτον τῷ 1863 διὰ τὴν ἐκλογὴν νέου βασιλέως, εἶτα τῷ 1920 διὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τέλος τῷ 1924 διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς δημοκρατίας.

Ἀρχὴ καὶ ἐξέλιξις. Τὴν ἀρχικὴν ἐμφάνισιν τοῦ δημοψηφίσματος ὡς μέσου ἐπιλύσεως κυβερνητικῶν ζητημάτων συναντῶμεν εἰς τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς κοινωνίας, εἰς τὸ γένος κατ' ἀρχάς, εἰς τὴν φρατρίαν καὶ τὴν φυλὴν κατόπιν, τέλος δὲ εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀπετέλει τὸ τελευταῖον πολιτειακὸν ἐξελικτικὸν στάδιον. Εἰς πάσας τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐκυβερνῶντο δημοκρατικῶς, συνήρχετο ὁ λαὸς εἰς συνελεύσεις, χρονικῶς καὶ τοπικῶς συνήθως καθωρισμένας, καὶ ἐκεῖ ὡς κυρίαρχον ὄργανον ἤσκει ἀμέσως τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν ἐξουσίαν, ῥυθμίζων κυριαρχικῶς τὰς ὑψίστας ὑποθέσεις τῆς πολιτείας. Ἡ ἀντιπροσώπευσις ἔλειπεν ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῶν λαῶν ἐκείνων καὶ αἱ δημοκρατίαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ἄμεσοι δημοκρατίαι, πᾶσαι δηλαδὴ αἱ πολιτειακαὶ ὑποθέσεις, ἢ αἱ σπουδαιότεραι τούτων, ἐλύοντο ἀμέσως ὑπὸ τοῦ λαοῦ συνερχομένου εἰς συνελεύσεις καὶ ἀποφασίζοντος ἐπ' αὐτῶν διὰ τῶν λεγομένων ψηφισμάτων. Αἱ τοιαῦται συνελεύσεις εἶχον καὶ ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν· οὕτω ἡ συνέλευσις τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων ἐλέγετο ἀγορά, ἡ τῆς Σπάρτης ἀπέλλα, ἡ τῶν Ἀθηνῶν ἐκκλησία. Τὴν ἄμεσον δημοκρατίαν ἐγνώρισαν ἐπίσης, πλὴν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων, κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν μὲν ἐποχὴν οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ πρῶτοι γερμανικοὶ λαοί, κατὰ τὴν νεωτέραν δὲ ὡρισμένα ἑλβετικὰ καντόνια καὶ οἱ ἄποικοι τῆς Β. Ἀμερικῆς. Καὶ οἱ λαοὶ οὗτοι, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἔλυον τὰς πολιτειακάς των ὑποθέσεις εἰς τὰς λαϊκὰς συνελεύσεις, τὰς ὁποίας καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ συνεκρότουν. Ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀσκήσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τότε μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ, ὅταν ἡ κοινωνία εἶναι ἀρκετὰ μικρά, ὥστε νὰ δύνανται οἱ πολῖται καὶ εὐκόλως νὰ συναθροίζωνται καὶ εὐκόλως νὰ ἀκούωνται· ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ κοινωνία αὐξάνεται, ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται δυσεφάρμοστος. Δι' ὃ κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ὅτε αἱ μικραὶ κοινότητες συνεχωνεύοντο εἰς μεγάλα κράτη, αἱ λαϊκαὶ συνελεύσεις ἤρχισαν νὰ ἀχρηστεύωνται καὶ ἡ παλαιὰ πολιτικὴ ἐλευθερία ν' ἀφανίζεται. Ἐξαίρεσις παρετηρήθη μόνον εἰς ἓξ ὀρεινὰ ἑλβετικὰ καντόνια, ὅπου ἔκτοτε ἡ συνέλευσις τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν (Landsgemeinde) ἀποφασίζει περὶ τῶν σπουδαιοτέρων νομοθετικῶν καὶ διοικητικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐκλέγει τοὺς πλείστους διοικητικοὺς καὶ δικαστικοὺς ὑπαλλήλους. Εἰς πάσας σήμερον τὰς πολιτείας, ἐν αἷς ἐπιτρέπεται ἡ ἄμεσος λαϊκὴ ἐπέμβασις πρὸς ἐπίλυσιν τῶν κυβερνητικῶν ζητημάτων, αὕτη τελεῖται διὰ τοῦ νεωτέρου δημοψηφίσματος, τῆς προσελεύσεως δηλαδὴ τῶν πολιτῶν εἰς τὰς κάλπας καὶ τῆς ψηφοφορίας. Τὸ δημοψήφισμα ὑπὸ τὴν τοιαύτην του μορφὴν ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον τῷ 1778 ἐν Μασσαχουσέτῃ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ὅπου ὑπεβλήθη πρὸς ψήφισιν εἰς τὸν λαὸν τὸ σχέδιον τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπερρίφθη, μετὰ δύο δὲ ἔτη ὑπεβλήθη δεύτερον σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Τὸ νέον τοῦτο Σύνταγμα ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συντάγματος τοῦ 1787 καὶ τῶν Συνταγμάτων τῶν λοιπῶν πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, αἱ ὁποῖαι διαδοχικῶς καθιέρωσαν τὸν θεσμὸν τοῦ δημοψηφίσματος. Ἐκ τῆς Ἀμερικῆς μετεφυτεύθη τὸ δημοψήφισμα εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ ὁποία πρώτη ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ὑποβάλλει τὸ ἐπαναστατικὸν Σύνταγμά της εἰς τὴν ψῆφον τοῦ λαοῦ. Τόσον τὸ Σύνταγμα τοῦ 1793 ὅσον καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1795 ὑπεβλήθησαν πρὸς τελικὴν κύρωσίν των εἰς τὴν ψῆφον τοῦ λαοῦ, ἦσαν ὅμως καὶ αἱ τελευταῖαι περιπτώσεις ἐφαρμογῆς τοῦ δημοψηφίσματος, διότι τὰ μετέπειτα Συντάγματα εἰσήγαγον τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα, μὴ ἐπιτρέψαντα τὴν ἄμεσον ἀνάμιξιν τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ δημοψηφίσματος σταματᾷ οὕτως ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1795, ἐξ αὐτῆς ὅμως εἰσάγεται εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ὅπου τῷ 1802 ἐφαρμόζεται διὰ πρώτην φορὰν τὸ νεώτερον δημοψήφισμα πρὸς κύρωσιν τοῦ Συντάγματος τῆς νεοϊδρυθείσης Ἑλβετικῆς δημοκρατίας. Ἐν Ἑλβετίᾳ ἐπίσης γίνεται καὶ ἡ πρώτη ἐφαρμογὴ τοῦ νομοθετικοῦ δημοψηφίσματος τῷ 1831, ἐκεῖ δὲ λαμβάνει σὺν τῷ χρόνῳ τὸ δημοψήφισμα τὴν τελειοτέραν του μορφὴν καὶ ἔκτοτε ἀπετέλεσεν ἡ Ἑλβετία τὸ πρότυπον ἐξαπλώσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῆς ἐν γένει λαϊκῆς νομοθεσίας.

Πλὴν τῆς Ἑλβετικῆς δημοκρατίας καὶ τῶν κατ' ἰδίαν πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, οὐδεμία ἄλλη πολιτεία πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εἶχεν υἱοθετήσει τὸν θεσμὸν τοῦ δημοψηφίσματος. Μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν ὅμως πόλεμον τὰ πλεῖστα τῶν μέχρι πρό τινος μοναρχικῶς κυβερνώμενα κράτη ἐν τῇ μεταβολῇ τῶν πολιτευμάτων των εἰσήγαγον καὶ τὴν ἄμεσον λαϊκὴν νομοθεσίαν, αἱ πλεῖσται δὲ μεταπολεμικαὶ δημοκρατίαι εἶναι σήμερον μικταὶ δημοκρατίαι. Τοιαῦται εἶναι ἡ Γερμανία καὶ αἱ χῶραί της, ἡ Αὐστρία, ἡ Τσεχοσλοβακία καὶ ἡ Ἐσθονία. Μεταξὺ τῶν μεταπολεμικῶν δημοκρατιῶν συγκαταλέγεται καὶ ἡ Ἑλλάς, αὕτη ὅμως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς πλείστας τῶν συγχρόνων της, ἐθεμελίωσε τὸ δημοκρατικόν της πολίτευμα ἐπὶ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος. Ἐν τούτοις δὲν ἔλειψαν καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἀπόπειραι εἰσαγωγῆς τῆς ἀμέσου λαϊκῆς νομοθεσίας, τῆς πρώτης τοιαύτης χρονολογουμένης ἀπὸ τοῦ 1911, ὅτε ὑπεβλήθη πρότασις εἰσαγωγῆς τοῦ ὑποχρεωτικοῦ συνταγματικοῦ δημοψηφίσματος. Ἐπίσης βραδύτερον, τῷ 1921, ἐγένετο νέα πρότασις εἰσαγωγῆς τοῦ ὑποχρεωτικοῦ συνταγματικοῦ δημοψηφίσματος καὶ τοῦ προαιρετικοῦ νομοθετικοῦ τοιούτου, ἀλλὰ τόσον αὕτη, ὅσον καὶ ἡ πρώτη, ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος. Τὸ νέον Σύνταγμα τῆς 3 Ἰουνίου 1927 καθιερώνει γενικῶς τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα, μόνον δὲ ἐν ἄρθρῳ 125 ἐδ. 5 προβλέπει περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τοῦ προαιρετικοῦ συνταγματικοῦ δημοψηφίσματος (**βλ. δημοκρατία**).

[Βλ. *Χρ. Γ. Σγουρίτσα*, Τὸ δημοψήφισμα ἐν τῇ δημοκρατίᾳ 1929.] **ΧΡ Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ**

Δημὼ (καὶ *Δημοφίλη*) /*Μυθολ.*/. Ὄνομα τῆς Κυμαίας Σιβύλλης. Παρὰ Βιργιλίῳ καλεῖται αὕτη καὶ *Δηϊφόβη*. Οὗτος λέγει ὅτι ἦτο κόρη τοῦ Γλαύκου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μίνωος. Κατῴκει δὲ εἰς τὴν Κύμην τῆς Ἰταλίας εἴς τι ἄντρον παρὰ τὴν Ἄορνον λίμνην, πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ζωστηρίου Ἀπόλλωνος. Τὸ ἄντρον ἦτο ὑπερμέγεθες, ἑκατὸν εἴσοδοι ἦγον εἰς αὐτὸ καὶ ἑκατὸν φωναὶ ἐξήρχοντο ἀπὸ τὰς ἑκατὸν θύρας αὐτοῦ. Ἡ Σίβυλλα ἦτο ὑπέργηρως, ἀκαθορίστου ἡλικίας. Κατά τινα λαϊκὴν δοξασίαν, αὕτη ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος τόσων ἐτῶν ζωήν, ὅσους κόκκους ἄμμου ἠδυνήθη νὰ περιλάβῃ διὰ τῆς χειρός της. Ταύτην τῆς παρεχώρησεν ὁ Ἀπόλλων ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τοῦ γίνῃ προφῆτις. Ἔκτοτε ἡ Σίβυλλα ζῇ εἰς τὸ ἄντρον καὶ δίδει χρησμούς, εἴτε διὰ τῆς φωνῆς, εἴτε γράφουσα αὐτοὺς εἰς ἐλαφρὰ φύλλα δένδρου. Καθ' ὃν χρόνον αὕτη χρησμοδοτεῖ, καθίσταται ἔνθους· οὐδὲν τὸ θνητὸν μένει εἰς αὐτήν, ἡ δὲ φωνή της ἐξέρχεται ὡς ἄνεμος ἀπὸ τὸ ἀφρίζον στόμα της. Λέγεται ὅτι ἡ Σίβυλλα αὕτη ἐκόμισεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ρώμης Ταρκύνιον Πρῖσκον ἐννέα βιβλία χρησμῶν, ἅτινα, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τὰ κατεφρόνησεν, ἔκαυσεν ἐνώπιόν του. Ὁ Παυσανίας λέγει ὅτι οἱ Κυμαῖοι κατὰ τοὺς χρόνους του οὐδένα χρησμὸν τῆς Σιβύλλης ταύτης εἶχον νὰ ἐπιδείξουν, παρὰ μόνον ὑδρίαν λιθίνην κειμένην ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφυλάττοντο τὰ ὀστᾶ αὐτῆς. Ὁ Κυμαῖος συγγραφεὺς Ὑπέροχος ἐπραγματεύετο περὶ τῆς Σιβύλλης ταύτης εἰς σύγγραμμα αὐτοῦ ἀπολεσθέν. **Μ. ΜΠΙΣΤΗ**

— **Δημὼ** /*Μυθολ.*/. Θυγάτηρ τοῦ Κελεοῦ καὶ τῆς Μετανείρας ἐξ Ἐλευσῖνος, ἥτις πρώτη μετὰ τῆς ἀδελφῆς της συνήντησαν ἐν Ἐλευσῖνι τὴν Δήμητρα, καθημένην παρά τινα κρήνην.

— **Δημώ.** Φίλη τις τοῦ βασιλέως Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Εἶναι, πιθανώτατα, ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Μανίαν* ἢ τὴν *Μέλισσαν*, περὶ τῆς ὁποίας ἔγραφεν ὁ κωμικὸς ποιητὴς Μάχων. Περὶ τῆς Δημοῦς ἐλέγετο, ὅτι ὑπῆρξε καὶ φίλη τοῦ Ἀντιγόνου, πατρὸς τοῦ Δημητρίου, ὅστις ἐν τούτοις ἐφημίζετο ὡς σωφρονέστατος. Διὰ τοῦτο πιστεύεται, ὅτι τὰ περὶ αὐτῆς γραφέντα καὶ τῶν βασανιστηρίων τῶν θεραπαινίδων της ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Μάχωνος διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἀντιπάλους τῶν δύο εἰρημένων βασιλέων. **ΚΑΨ'**

— **Δημώ.** Ἑλληνὶς γραμματικὸς τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, ἥτις ἐν ταῖς ἑρμηνείαις αὐτῆς, ὁρμωμένη ἐκ τῶν κοσμογονικῶν ἰδεῶν τῶν νεοπλατωνικῶν, ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας τοῦ Πορφυρίου. **—Π.**

δημώδης (ὁ ἡ), —ες (τό)· ὁ τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ὁ συνήθης εἰς τὸν λαόν, λαϊκός, ἄλλως *δημοτικός*: «δημώδης ποίησις, —μουσική, —τέχνη», «δημώδη ᾄσματα».—Ἐπιρρ. ***δημωδῶς***.

— **δημώδης** ***ποίησις*** Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν ἀνωνύμων καὶ αὐθορμήτων ποιητικῶν δημιουργημάτων ἑνὸς λαοῦ, τὰ ὁποῖα, προερχόμενα ἐκ τῶν μᾶλλον πεπροικισμένων ἀτόμων αὐτοῦ, ἀποβαίνουσι κοινὸν κτῆμα, υἱοθετούμενα ὑπὸ πάντων, καὶ ἐκφράζουν τὸ φυλετικὸν πνεῦμα, τὰ συναισθήματα, τὰς ἀγωνίας καὶ τὴν ἰδιοτυπίαν ἑκάστης ἐθνότητος. Ἡ δημώδης ποίησις, ὅπως συμπεραίνομεν ἀπὸ τὰ ᾄσματα τῶν σημερινῶν ἀγρίων λαῶν, συνδέεται στενῶς πρὸς τὰς ῥυθμικὰς σωματικὰς κινήσεις τῆς ἐργασίας καὶ ἐγεννήθη αὐθορμήτως καὶ αὐτοσχεδιαστικῶς ἤδη ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ὁμαδικῆς συμβιώσεως. Σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς καλλιεργείας τὰ πρωτόγονα ᾄσματα ἐτελειοποιήθησαν, ἡ μελῳδία των ἔγινε συνθετωτέρα, καὶ τὸ περιεχόμενόν των ἀπέκτησεν ἀληθῆ ἀξίαν, ἐφά-

Digitized by Google

μιλλον καὶ πολλάκις ἀνωτέραν τῶν ἀρτιωτέρων ἐντέχνων προσωπικῶν δημιουργημάτων τῶν λογίων ἑκάστου ἔθνους. Βασικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς δημώδους ποιήσεως, πολεμικῆς ἢ ἀγρίας, τρυφερᾶς, ἢ ἡδονιστικῆς, σκωπτικῆς ἢ εὐτραπέλου, ἀναλόγως τῆς ιδιοφυΐας ἑκάστου ἔθνους, εἶναι ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ λιτότης της.

Δημώδη ποίησιν ἔχουν ὅλοι οἱ λαοί. Τὰ δημώδη ᾄσματα τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας, συντεθειμένα εἰς τὰς τοπικὰς διαλέκτους, χαρακτηρίζονται ἀπὸ εὐτράπελον καὶ παιγνιώδη διάθεσιν. Εἴτε τὸν ἔρωτα ἐξυμνοῦν, εἴτε τὴν φιλίαν, εἴτε τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν, εἴτε ἀναπολοῦν τὰς ἱστορικὰς περιπετείας τῆς φυλῆς, ἔχουν πάντοτε τὴν φιλοπαίγμονα σφραγῖδα τοῦ γαλατικοῦ πνεύματος. Πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν γαλλικὴν δημώδη ποίησιν ἔχει ἡ ποίησις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας. Ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐπικρατεῖ τὸ ἐρωτικὸν στοιχεῖον, τὰ δὲ δημώδη ᾄσματά των διακρίνονται διὰ τὴν ἔντονον συναισθηματικότητα. Ὁ ρουμανικὸς λαός, ἀφ' ἑτέρου, ἐπὶ αἰῶνας ὑποδουλωμένος καὶ ἐστερημένος τῶν μέσων τῆς ἐκπολιτίσεώς του, ἐτραγούδησε τὴν τύχην του μὲ ᾄσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναζῇ ἡ ἱστορία του, αἱ δυστυχίαι του καὶ οἱ ἐλπίδες του. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του δὲν ἔχασε τὴν ποίησίν του. Περίφημα εἶναι τὰ «τραγούδια τοῦ πόνου» τῆς Βλαχίας. Εἰς τοὺς κελτικοὺς λαούς, ἀπὸ τὴν αὐγὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἡ δημώδης ποίησις κατὰ μέγιστον μέρος ἔχει θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Διὰ τοὺς Γερμανοὺς μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ Τάκιτος. Διὰ τοὺς Σκανδιναυοὺς τὸ ἀποδεικνύει ἡ ὕπαρξις τῶν σκάλδων των. Τὴν ψυχὴν τῶν δύο τούτων λαῶν διακρίνει περίλυπος καὶ βαρεῖα συναισθηματικότης. Τὰ ποιήματά των εἶναι πάντοτε μελαγχολικὰ καὶ νεφελώδη. Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους τοὺς περιβάλλει μία μυστηριώδης ὁμίχλη, ἡ ὁποία δὲν στερεῖται θελγήτρου. Οἱ λαοὶ αὐτοί, καὶ ὅταν ἀκόμη τραγουδοῦν τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἡδονήν, ἀφίνουν νὰ ἐκχυθῇ μία μελαγχολία, ἡ ὁποία ξενίζει καὶ δυσαρεστεῖ τοὺς λατινικοὺς λαούς. Παρὰ τοῖς σλαυικοῖς λαοῖς τὰ δημώδη ᾄσματα ἀποτελοῦν τὴν ἐκ παραδόσεως διήγησιν τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Ἀφελῆ, ἁπλᾶ, εἰρωνικά, ὑψιπετῆ, χαρίεντα ἢ ἡρωϊκά, ἀπαστράπτοντα ἐκ χαρᾶς ἢ δακρύβρεκτα, κυκλοφοροῦν ἐν Ρωσίᾳ, Βοημίᾳ, Μοραβίᾳ, Λιθουανίᾳ, Πολωνίᾳ, καὶ προδίδουν τὸν μυστικισμὸν τῆς σλαυικῆς φυλῆς. Τὰ βουλγαρικὰ δημώδη ᾄσματα, ἐν πολλοῖς ἐφάμιλλα πρὸς τὰ ἑλληνικά, γεννηθέντα ἐκ σχεδὸν παρομοίων συνθηκῶν ἐθνικῆς διαβιώσεως τῶν δημιουργῶν των, διακρίνονται διὰ τὴν ἔντονον καὶ ἀγρίαν συναισθηματικότητά των, ἡ ὁποία ἐνίοτε ἐγγίζει τὰ ὅρια τοῦ σκληροῦ. Ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης δημώδη ποίησιν, τὴν ὁποίαν μάλιστα διαφυλάσσουν στοργικῶς, ἔχουν καὶ οἱ ἡμιάγριοι λαοὶ τῆς Γουϊνέας, τῆς Ὠκεανίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου ὅπως ἀναμνησθῇ τοῦ παρελθόντος, ὅπως ἐξυμνήσῃ πᾶν ὅ,τι εἶναι μέγα, θεοὺς καὶ ἥρωας, ὅπως ἐκδηλώσῃ τὴν θλῖψιν ἢ τὴν χαράν του, τὰ ποικίλα του συναισθήματα, τὴν ἀπολυτρωτικὴν ἀγωνίαν του, μὲ λόγους, ρυθμὸν καὶ χειρονομίας, εἶναι μεγάλη, ἔμφυτος καὶ ἀκατανίκητος. (Βλ. καὶ λ. ᾄσματα *λαϊκά* περὶ δὲ τῆς ἑλληνικῆς δημώδους ποιήσεως βλ. Ἑλλὰς *[Λογοτ.].*) —Β.

Δήμων ὁ *Ἀτθιδογράφος*. Ἕλλην ἱστορικὸς ἀγνώστου ἐποχῆς. Συνέγραψεν: «Ἀτθίδα», δηλ. ἱστορίαν τῆς Ἀττικῆς, ἥτις κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου (Δειπνοσ. Γ' 96 d) συνέκειτο τοὐλάχιστον ἐκ τεσσάρων βιβλίων· «Περὶ παροιμιῶν» καὶ «Περὶ θυσιῶν» *(Müller,* Fragm. Hist. Graec. Α' 378. Π.Ν.Π.

Δημῶναξ. Κυνικὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Κύπρῳ, ἀκμάσας κατὰ τὴν Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Καίτοι ἀνήκων εἰς διαπρεπῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν, προετίμησε νὰ ζήσῃ ὡς κυνικός, πενόμενος καὶ ἀσκητεύων. Διδάσκαλοι αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ Ἐπίκτητος, ὁ Τιμοκράτης, ὁ Ἀγαθόβουλος καὶ ὁ Δημήτριος. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον τὰ μόνα ἀγαθὰ τῆς ζωῆς εἶναι ἡ αὐτάρκεια, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδος καὶ ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς. Ἀνώτερος τῆς μεγάλης μάζης τῶν κυνικῶν ὡς πρός τε τὴν παιδείαν καὶ τὴν μόρφωσιν, ἀπέφυγε πάντοτε τὰς ἐκτρόπους καὶ ἀνοικείους ἐκείνας πράξεις, τὰς χαρακτηριζούσας τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ κυνισμοῦ. Πλὴν τοῦ Διογένους, ὃν ἐμιμεῖτο ὡς πρός τε τὴν περιβολὴν καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, ἐθαύμαζε τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Ἀρίστιππον. Διὰ τοῦ ἐκλεκτικισμοῦ του κατέστησεν ὀλιγώτερον τραχεῖαν τὴν περὶ τῆς ζωῆς διδασκαλίαν τῶν κυνικῶν. Ὁ Δημῶναξ οὐδὲν προσέφερεν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν φιλοσοφίαν. Ἔζησεν ἑκατὸν ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἑκουσίως, ἀρνηθεὶς νὰ λάβῃ τροφήν. Α. Δ.

Δημώνασσα *[Μυθολ.].* Θυγάτηρ τοῦ Ἀμφιαράου καὶ τῆς Ἐριφύλης καὶ σύζυγος τοῦ Θερσάνδρου, υἱοῦ τοῦ Πολυνείκους, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησεν αὕτη τὸν Τισαμενόν. Καὶ ταύτης ἡ μορφὴ μετὰ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀμφιαράου εἶχε γλυφῆ εἰς τὴν περίφημον ἐν Ὀλυμπίᾳ λάρνακα τοῦ Κυψέλου.

—**Δημώνασσα.** Ἑταίρα τις ἐν Κορίνθῳ.

δημωφελὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὠφέλιμος εἰς τὸν δῆμον, εἰς τὸν λαόν, κοινωφελής.—Ἐπίρρ. *δημωφελῶς.*

δηνάριον (τό)· ὀνομασία ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ νομίσματος, διατηρηθεῖσα καὶ εἰς νομίσματα ἄλλων χωρῶν ὄχι μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ι) Παρὰ Ρωμαίοις. Ἀργυροῦν νόμισμα, τοῦ ὁποίου τὸ βάρος, ἡ ἀξία, ὁ βαθμὸς περιεκτικότητος καὶ ὁ τύπος ὑπέστησαν πολλὰς διὰ τοῦ χρόνου μεταβολάς. Τὰ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων διὰ τήξεως ἢ κοπῆς κατασκευασθέντα κατ' ἀρχὰς νομίσματα ἦσαν μόνον χαλκᾶ. Ἀλλ' ὅτε τῷ 342 π. Χ. κατέλαβον τὴν Καπύην, ἔκοψαν ἐνταῦθα πρὸς διευκόλυνσιν τῶν τοπικῶν τῆς Καμπανίας συναλλαγῶν τὰ πρῶτα ἀργυρᾶ, χρυσᾶ καὶ ἠλέκτρινα (ἐκ μίγματος χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ), πλὴν τῶν ὀρειχαλκίνων, νομίσματα. Πρότυπον τῶν ἀργυρῶν ἐλήφθη

Ἀργυροῦν τῆς Καμπανίας.

ἡ αὐτόθι ἐν χρήσει φοινικικὴ δραχμή, ἧς τὸ βάρος ἦτο 3,5 γραμμ. Μετ' ὀλίγα ἔτη (317 π. Χ.) ἔκοψαν δευτέραν σειρὰν καμπανῶν νομισμάτων, τῶν ὁποίων τὰ ἀργυρᾶ ἦσαν ἠλαττωμένου κατά τι βάρους, ὥστε νὰ προσεγγίζωσι πρὸς τὰς τῶν αὐτονόμων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας δραχμάς. Ἀλλ' ἐνῷ τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκυκλοφόρουν ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ρώμης (τὰ ἀργυρᾶ εἶχον ἀξίαν 9 «λυτραίων ἀσσαρίων», «as libralis»)

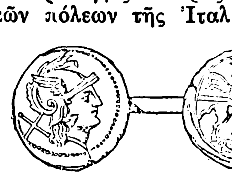

Ρωμαϊκὸν δηνάριον.

μόνον μετὰ τὴν πλήρη ἑδραίωσιν τῆς κυριαρχίας των ἐν Καμπανίᾳ, τὴν ὑποταγὴν τῶν Σαμνιτῶν, τὴν ἧτταν τοῦ Πύρρου καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ Τάραντος οἱ Ρωμαῖοι ἀπεφάσισαν νὰ μεταρρυθμίσωσι τὸ νομισματικόν των σύστημα ἐπὶ ὑπάτων Κοΐντου Ὀγουλνίου καὶ Γαΐου Φαβίου, τῷ 266 π. Χ., ἤτοι πέντε ἔτη πρὸ τοῦ α' Καρχηδονιακοῦ πολέμου. Τὸ ἑπόμενον δὲ ἔτος ἐκυκλοφόρησαν τὰ πρῶτα ρωμαϊκὰ ἀργυρᾶ νομίσματα: τὸ «δηνάριον» (Denarius, ἐκ τοῦ deni=ἀνὰ δέκα), ἀξίας δέκα ἀσσαρίων, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, ὁ «quinarius», ἀξίας πέντε ἀσσαρίων, καὶ ὁ «σηστέρτιος», («sestertius»), ἀξίας $2^1/_2$. Τὸ βάρος τοῦ δηναρίου τούτου ἦτο 4,57 — 4,45 γραμμ., ἤτοι τὸ $^1/_{72}$ τῆς λίβρας, ὀλίγον ἀνώτερον τῆς ἀττικῆς δραχμῆς, τὴν ὁποίαν οἱ Ρωμαῖοι ἐγνώρισαν

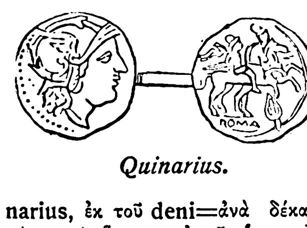

Quinarius.

ἤδη ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Πύρρου καὶ τοῦ Τάραντος ἐπαφῆς αὐτῶν. Πάντα τὰ νομίσματα ταῦτα ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν κεφαλὴν τῆς θεᾶς Ρώμης μετὰ κράνους πτερωτοῦ καὶ συνήθως τὰ ἀριθμητικὰ σήματα X, V, HS, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τοὺς Διοσκούρους ἐφίππους μετὰ δύο ἀστέρων ὑπὲρ τὰ κωνικὰ πιλίδιά των καὶ κάτωθεν τὴν ἐπιγραφὴν «ROMA». Βραδύτερον ἐπὶ τῆς ὄψεως ταύτης

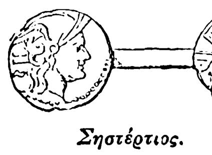

Σηστέρτιος.

παρεστάθη ἡ Νίκη ἐπὶ διίππου ἅρματος («biga») ὅθεν καὶ ἡ λαϊκὴ ὀνομασία τῶν δηναρίων «bigati». Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ σχέσις ἀργύρου καὶ χαλκοῦ ἦτο 1:240. Ὁ «σηστέρτιος», ὀνομαζόμενος καὶ «nummus», ἐκ τοῦ συρακοσίου «νούμμου», ἦτο τὸ $^1/_4$ τοῦ δηναρίου καὶ ἡ βασικὴ νομισματικὴ μονάς, καὶ ἐκ τούτου οἱ Ρωμαῖοι ἠρίθμουν τὰ χρηματικὰ ποσὰ εἰς «σηστερτίους» καὶ οὐχὶ εἰς δηνάρια,

«Bigatus».

διότι ὁ χαλκὸς καὶ οὐχὶ ὁ ἄργυρος ἦτο τὸ ρυθμιστικὸν πρότυπον τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ κατὰ τὸν α' Καρχηδονιακὸν πόλεμον αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι τῆς Ρώμης ἐπέβαλον νέαν νομισματικὴν μεταρρύθμισιν. Τὸ βάρος τοῦ ἀσσαρίου ἠλαττώθη

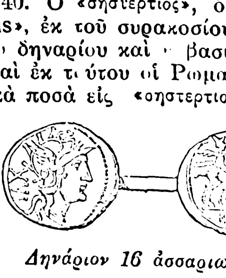

Δηνάριον 16 ἀσσαρίων.

κατὰ τὸ ἥμισυ, ἤτοι ἀπὸ 4 οὐγγιῶν ἐγένετο δύο (ἑκάστη λίβρα ὑποδιῃρεῖτο εἰς 12 οὐγγίας), ἠλαττώθη δὲ καὶ τοῦ δηναρίου οὐχὶ ὅμως κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν. Οὕτω τὸ βάρος τοῦ δηναρίου ἐγένετο τὸ $^1/_{84}$ τῆς λίβρας (3,9 γραμμ.), δηλαδὴ διετηρήθη ἀκόμη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀττικῆς δραχμῆς μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος. Διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης, ἥτις ἐσήμαινε χρεοκοπίαν τοῦ κράτους κατὰ 50 %, ἡ ἀξία τοῦ δηναρίου δὲν ἐμειώθη πολύ, διότι λόγῳ τῆς πληθώρας ἀργύρου ἐν Ρώμῃ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν χαλκὸν κατῆλθεν εἰς 1: 140, ὁ δὲ χαλκὸς ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἡ βάσις μετρήσεως τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων.

Τῷ 217 π. Χ., τῷ αὐτῷ ἔτει τῆς παρὰ τὴν Τρασιμένην λίμνην μάχης, ὁ ὕπατος Γάϊος Φλαμίνιος, διὰ νόμου ἠλάττωσεν ἐκ νέου τὸ βάρος τοῦ ἀσσαρίου ἀπὸ 2 οὐγγιῶν εἰς 1, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ δηναρίου ἀνῆλθεν ἀπὸ 10 εἰς 16 ἀσσάρια, τοῦ βάρους αὐτοῦ μείναντος ἀμεταβλήτου, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἤρξατο νὰ σημειοῦται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς ἀξίας του XVI. Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη ἦτο νέα χρεωκοπία τοῦ κράτους κατὰ 37%, ἀλλ' ἡ σχέσις ἀργύρου καὶ χαλκοῦ κατῆλθεν εἰς 1: 112, διότι πάλιν μεγάλη ποσότης ἀργύρου συνεκεντρώθη ἐν Ρώμῃ καὶ τοῦ λοιποῦ οὗτος ἐγένετο ἡ μεταλλικὴ νομισματικὴ βάσις. Ἤδη ἀλλάσσει καὶ ὁ τύπος τῶν δηναρίων. Ἐγκαταλείπεται βαθμηδὸν ἡ ἐπιγραφὴ «ROMA», ἀντικαθισταμένη ὑπὸ τοῦ μονογράμματος ἢ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ὀνόματος τῶν ταμειακῶν ἀρχόντων καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς θεᾶς Ρώμας ὑπὸ τῶν εἰκόνων τῶν ἀρχόντων τούτων καὶ βραδύτερον τῆς τῶν αὐτοκρατόρων. Ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὄψεως ἀντὶ τῆς Νίκης παρεστάθη τέθριππον ἅρμα («quadriga») μετὰ τοῦ Διός, ὅθεν καὶ ἡ νέα λαϊκὴ ὀνομασία τῶν δηναρίων «quadrigati». Ἀφοῦ δὲ ἡ τιμὴ αὐτῶν ἐγένετο 16 ἀσσαρίων, ἡ τῶν σηστερτίων ἀνῆλθεν ἀπὸ $2^1/_2$ εἰς 4.

Μετὰ τὸν Φλαμίνιον τοῦτον νόμον παύει ἡ κοπὴ ὑποδιαιρέσεων τοῦ δηναρίου, ἤτοι τῶν «quinarius» καὶ τῶν «σηστερτίων». Καὶ ἐξακολουθεῖ μὲν ὁ σηστέρτιος νὰ λαμβάνεται ὡς νομισματικὴ μονὰς κατὰ τοὺς λογαριασμούς, ἀλλ' εἶναι τοῦ λοιποῦ μόνον θεωρητικὴ μονὰς ἄνευ πραγματικῆς ὑποστάσεως ὡς κέρματος μεταλλίνου. Ἀντ' αὐτοῦ ἐκόπησαν ὁ «victoriatus», ἀξίας 12 ἀσσαρίων (τὰ $^3/_4$ τοῦ δηναρίου) καὶ ὁ «semi-victoriatus», ἀξίας 6 ἀσσαρίων (τὰ $^3/_8$ τοῦ δηναρίου) κατ' ἀπομίμησιν τῶν λίαν διαδεδομένων νομισμάτων τῆς Ἀπολλωνίας καὶ τοῦ Δυρραχίου μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατάληψιν τῆς Ἰλλυρίας (229—228 π. Χ.). Ἐκ τούτων τὰ μὲν πρῶτα ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν κεφαλὴν τοῦ Διός, τὰ δὲ δεύτερα τὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας των ὄψεως τὴν Νίκην στήνουσαν τρόπαιον. Ἀλλὰ διὰ τοῦ Κλαυδίου νόμου (104 π. Χ.) ἡ ἀξία τῶν «victoriatus» ἠλαττώθη εἰς 8 ἀσσάρια, τοῦ δὲ semi-victoriatus εἰς 4 καὶ τὸ βάρος ἀμφοτέρων ἀναλόγως.

Ὁ Σύλλας ὅμως γενόμενος δικτάτωρ ἐπανέφερε τὰ τοιαῦτα δηνάρια καὶ ἔκοψε καὶ χρυσᾶ νομίσματα βάρους 10,915 καὶ 9,096 γραμμ. Ἀλλ' ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ κατήργησε τοὺς «victoriatus» καὶ «semi-victoriatus», ἐπανέφερε τὸν ἀργυροῦν quinarius καὶ σηστέρτιον, κατέστησε δὲ τοῦ λοιποῦ τὸν χρυσὸν βάσιν τοῦ νομισματικοῦ του συστήματος, τούτου δὲ ἡ σχέσις πρὸς τὸν ἄργυρον ἐκανονίσθη εἰς 1: 11 $^{19}/_{21}$. Ὁ «aureus nummus» ἢ «denarius aureus» του Καίσαρος ἦτο 8,186 γραμμ. καὶ ἀξίας 25 δηναρίων, ἤτοι 100 σηστερτίων. Ἀπὸ Αὐγούστου μόνον τὸ δηνάριον καὶ ὁ «quinarius» ἐκόπτοντο ἐξ ἀργύρου, ὁ δὲ «σηστέρτιος» ἐκ χαλκοῦ. Ὁ Νέρων ἠλάττωσε τὸ δηνάριον εἰς τὸ $^1/_{96}$ τῆς ἀργυρᾶς λίβρας, ὁ δὲ Καρακάλλας εἰσήγαγε νέον εἶδος νομίσματος, τὸν «antoninianus», ἔχοντα ἀξίαν $1\ ^1/_4$ τοῦ δηναρίου. Βαθμηδὸν τὸ δηνάριον ὑπετιμᾶτο, ἐπὶ δὲ Διοκλητιανοῦ ἐκόπτετο ἐκ χαλκοῦ μὲ ἐλάχιστον ποσοστὸν ἀργύρου καὶ ἰσοδυνάμει πρὸς τὸ $^1/_{150}$ τοῦ «χρυσοῦ δηναρίου». Ἀπὸ δὲ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, κόψαντος τὸν χρυσοῦν «solidus» (βάρους 4,55 γραμμ.) τὸ δηνάριον ἰσοδυνάμει κατὰ ἐπαρχίας πρὸς τὸ $^1/_{6160}$ μέχρι τοῦ $^1/_{7200}$ αὐτοῦ.

ΙΙ) Παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς. Οἱ Γερμανοὶ πρῶτοι ἐδέχθησαν τὰ ρωμαϊκὰ δηνάρια, προετίμων δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τακίτου τοὺς «bigati» τῆς δημοκρατουμένης Ρώμης, ὡς ὄντας ἐκ καθαρωτέρου ἀργύρου καὶ τοὺς «serrati» δηνάρια μὲ ὀδοντωτὴν περιφέρειαν). Κατ' ἀρχὰς ὁ χρυσοῦς «solidus» ἰσοδυνάμει πρὸς 40, βραδύτερον δὲ πρὸς 12 δηνάρια. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, ἰδίᾳ δὲ περὶ τὸ τέλος τῆς μεροβιγγιανῆς περιόδου, ἡ κατασκευὴ ἀργυρῶν δηναρίων («saigas») ἐγένετο ἀφθονωτάτη, ἐνῷ τῶν χρυσῶν νομισμάτων περιωρίσθη κατὰ πολὺ ἐν Γαλατίᾳ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ οἱ Ἀγγλοσάξωνες ἔκοπτον ἀργυρᾶ δηνάρια, ὀνομαζόμενα «sceatae». Τῷ 755 ὁ βασιλεὺς Πιπῖνος ηὔξησε τὸ βάρος τῶν «saigas» ἀπὸ 1,10 γραμμ. εἰς 1,30 καὶ ἔκοψεν αὐτὰ λεπτότερα καὶ μεγαλύτερα, οὗτος δὲ ὁ τύπος διετηρήθη σχεδὸν σταθερὸς καθ' ἅπαντα τὸν Μεσαίωνα. Ὑπὸ τῶν Ἀγγλοσαξώνων τὸ νόμισμα τοῦτο ἐκλήθη τοῦ λοιποῦ «penny». Ἐπὶ Καρλομάγνου τὸ δηνάριον πλατύνεται περισσότερον («denier Carolus»), κόπτονται δὲ καὶ ὀβολοὶ (ἡμίση δηνάρια) φέροντες

Digitized by Google

τὸ μονόγραμμα τοῦ βασιλέως ἐπὶ δὲ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ (864) καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Dei gratia». Ἐπὶ Καπετιδῶν ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς σχεδὸν τύπος τοῦ δηναρίου, ἀλλάσσουν δὲ μόνον αἱ ἐπιγραφαί, ἐπὶ δὲ Λουδοβίκου τοῦ Η΄ κόπτονται καὶ χαλκᾶ δηνάρια παρὰ τὰ ἀργυρᾶ. Ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ Ἁγίου μεταρρυθμίζεται τὸ νομισματικὸν σύστημα, κόπτονται χρυσᾶ κέρματα, ἅπαντα δέ, εἴτε χαλκᾶ εἴτε ἀργυρᾶ εἴτε χρυσᾶ, τὰ νομίσματα ὠνομάζοντο «δηνάρια» (deniers). Οὕτω, παρὰ τὰ «deniers d'or à l'agnel», τὰ «deniers d'or à l'écu» καὶ τὰ «deniers d'or à la fleur de lis» (τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀγαθοῦ), τὸ «δηνάριον» λαμβάνεται ὑπὸ τὴν εἰδικὴν σημασίαν τῆς θεωρητικῆς λογιστικῆς μονάδος εἰς τὸ $^1/_{22}$ τοῦ σολδίου καὶ τοῦτο μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ΄ κόπτονται ἀργυρᾶ νομίσματα ἀξίας 30 δηναρίων ὡς καὶ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν, ἐπὶ δὲ Λουδοβίκου ΙΣΤ΄ χαλκᾶ 12, 6 καὶ 3 δηναρίων. Ἐν Λονδίνῳ τὸ δηνάριον «sterling» ἀπέβη ὁμοίως θεωρητικὴ λογιστικὴ μονάς, ἰσοδυναμοῦσα κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος πρὸς τὰ $9\,^3/_4$ τοῦ γαλλικοῦ. Τὸ αὐτὸ συνέβη ἐν Κάτω Χώραις μὲ τὸ «denier gros».

Ἐν Ἰταλίᾳ ὑπῆρχεν ἐπίσης νόμισμα «denaro», τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι μέχρι σήμερον ἐν χρήσει ὑπὸ τὴν γενικὴν ἔννοιαν τοῦ νομίσματος. Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ μετρικὴ μονὰς «denaro», ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ $^1/_{288}$ τῆς λίβρας. Τὸ πάλαι ἐν Χιλῇ ὑπῆρχε νόμισμα «denaro» ἀξίας περίπου 0,51 τῆς «πεσέτας».

Οἱ βασιλεῖς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου εἶχον κόψει χρυσοῦν δηνάριον ἀξίας 30 ἀργυρῶν καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ μετεδόθη καὶ παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς. Οὕτως οἱ Ἄραβες (ἐπὶ Ἀβδοὺλ-Μελίκ, 860) ἔκοψαν χρυσᾶ δηνάρια διαφόρου ἀξίας κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Ἐν Περσίᾳ δὲ καὶ μικρὰ νομισματικὴ μονάς, ἴση πρὸς τὸ $^1/_{50}$ τοῦ «σαχῆ» ἐκ τούτων δὲ 20 ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἀργυροῦν «κράν» (0,92 τοῦ φρ.).

Ἐν Σερβίᾳ εἰσήχθη τὸ δηνάριον τῷ 1873 ὡς νομισματικὴ μονάς, ὑποδιαιρουμένη εἰς 100 παρᾶδες καὶ ἰσοδυναμοῦσα πρὸς ἓν χρυσοῦν φράγκον. (Βλ. Νοτιοσλαυΐα *[Νομισμ.]*.) Κ. Ι. Β.

—δηνάριον τοῦ ***Ἁγίου Πέτρου.*** Εἰσφορὰ τῶν καθολικῶν Χριστιανῶν ἀποστελλομένη εἰς τὸν πάπαν. Καθιερώθη κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἴνα, βασιλέως τοῦ Βέσσεξ κατὰ τὸν Η΄ αἰῶνα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἱδρύσεως ἀγγλοσαξωνικοῦ σεμιναρίου εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ εἰσφορὰ αὕτη ἐπανελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Ὄφφα, βασιλέως τῆς Μερσίας, καὶ ὠργανώθη ὁριστικῶς ὑπὸ τοῦ Ἔθελβουλφ καὶ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του βασιλέως ἁγίου Ἀλφρέδου. Διὰ διατάγματος εἶχεν ὑποχρεωθῆ ἑκάστη οἰκογένεια νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως ὡς φόρον μίαν πένναν, ἐπειδὴ δὲ ὁ φόρος οὗτος συνελέγετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὠνομάσθη λατινιστὶ denarius sancti Petri (δηνάριον τοῦ ἁγίου Πέτρου). Τὰ συλλεγόμενα χρήματα ἀπεστέλλοντο εἰς τὸν πάπαν, ὁ ὁποῖος διέθετεν αὐτὰ πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ σεμιναρίου. Τὰ περισσεύματα τῆς εἰσφορᾶς διετίθεντο ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ Ἁγίου Παύλου. Ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα πᾶσα οἰκογένεια ἔχουσα περιουσίαν εἰς κτήματα ἢ εἰς κτήνη ἀξίας τριάκοντα δηναρίων, ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ καταβάλλῃ ἓν δηνάριον ἐτησίως. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ πάπαι κατώρθωσαν νὰ ἐξεύρουν τὰ μέσα τῆς αὐξήσεως τῆς εἰσφορᾶς, ἡ ὁποία εἶχεν ἀποβῆ σημαντικωτάτη πρόσοδος διὰ τὸ Βατικανόν. Ὑπὸ τὸν τύπον δὲ τοῦ δηναρίου τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐπεβάλλοντο κατόπιν ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ ἄλλου εἴδους φορολογίαι πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὸ 1365 ὁ Ἐδουάρδος Γ΄ ἐπεχείρησε νὰ καταργήσῃ τὸν φόρον τοῦτον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ἐπετεύχθη ὅμως ἡ κατάργησις αὐτοῦ ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ Η΄, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀγγλικοῦ σχίσματος, δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς τῷ 1534. Ἡ ὑποχρεωτικὴ εἰσφορὰ ἀνασυνεστήθη ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Μαρίας Τυδώρ, ἀλλὰ κατηργήθη ὁριστικῶς ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ. Κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα τὸ δηνάριον τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἶχε καθιερωθῆ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Σουηδίαν ὑπὸ τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ βασιλέως αὐτῆς Ὀλάφ. Ἐπίσης εἰσεπράττετο καὶ εἰς τὴν Σκωτίαν, τὴν Δανίαν, τὴν Βοημίαν καὶ τὴν Πολωνίαν. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ Καρλομάγνος διέταξε πάντας τοὺς ἰδιοκτήτας οἰκιῶν νὰ καταβάλλουν ἐτησίως ἓν δηνάριον εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ πάπα. Κατὰ τὸ 1860 μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν παπικῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῶν Πεδεμοντίων, οἱ Βέλγοι καθολικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀντικαταστήσουν δι' ἑκουσίων εἰσφορῶν τὰ ἔσοδα, τὰ ὁποῖα εἶχε στερηθῆ ὁ πάπας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρύθη ἰδιαίτερον «Ἵδρυμα τοῦ δηναρίου τοῦ Ἁγίου Πέτρου». Τὸ παράδειγμα τῶν Βέλγων ἐμιμήθησαν ταχέως οἱ καθολικοὶ τῶν ἄλλων κρατῶν, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ οἱ ἐπίσκοποι διέταξαν, ἕκαστος εἰς τὴν περιοχήν του, τὴν συλλογὴν ἐράνων εἰς ὡρισμένας ἐποχάς, ἵδρυσαν εἰδικὰς ἐπιτροπὰς καὶ ὠργάνωσαν τελείως τὰς εἰσφοράς, ὑπὸ τύπον ἐλεημοσύνης ἢ προαιρετικῶν δώρων. Τῷ 1875 ὁ πάπας Πῖος ὁ Θ΄ δι' ἰδιαιτέρας ἐγκυκλίου καθιέρωσεν ἐπισήμως τοὺς ἐράνους, οἵτινες κατὰ τύπους μὲν εἶναι προαιρετικοί, κατ' οὐσίαν ὅμως ἀποτελοῦν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν τῶν πιστῶν καθολικῶν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχορηγουμένων διαφόρων προπαγανδιστικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ἱδρυμάτων. Τὰ διὰ τοῦ τρόπου τούτου συλλεγόμενα ποσὰ κατ' ἔτος ἀνέρχονται εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια λιρεττῶν, κατατιθέμενα εἰς διαφόρους τραπέζας τοῦ κόσμου καὶ χρησιμοποιούμενα πρὸς τροφοδότησιν τοῦ εὐρυτάτου δικτύου τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον ὑπηρεσιῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπίσης τὰ χρήματα ταῦτα διατίθενται καὶ πρὸς ὑποστήριξιν διαφόρων ἐπιχειρήσεων καθολικῶν, καθὼς καὶ τραπεζῶν, καὶ γίνονται πολλάκις ἀντικείμενον πολιτικῶν καὶ χρηματιστηριακῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ κερδοσκοπιῶν. Μ. Δ. Β.

— **δηνάριον** τοῦ ***Καίσαρος.*** Ὀνομάζεται οὕτως ἐν τῇ διεθνεῖ εἰκονογραφίᾳ ἡ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου (ΙΒ΄, 13—17) ἀναφερομένη σκηνὴ ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ φαρισαῖοι ἠρώτησαν τὸν Ἰησοῦν: «Ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὔ; Δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; Ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν εἶπεν αὐτοῖς· τί με πειράζετε; Φέρετέ μοι δηνάριον ἵνα ἴδω. Οἱ δὲ ἤνεγκαν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; Οἱ δὲ εἶπον· Καίσαρος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Καὶ ἐθαύμασαν αὐτῷ». Ἡ σκηνὴ αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς ζωγράφους νὰ ἐμπνευσθοῦν διαφόρους πίνακας, ὧν ὀνομαστότεροι εἶναι τοῦ Τιτιανοῦ (εὑρισκόμενος ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Δρέσδης), τοῦ Καραβάτζιο (ἐν Φλωρεντίᾳ), τοῦ Β. Σιντόνε (ἐν Νεαπόλει), τοῦ Β. Στρότσι (ἐν Φλωρεντίᾳ), τοῦ Ρέμπραντ κτλ. Ὁ Ροῦμπενς ἐζωγράφησε πολλάκις τὴν σκηνὴν τοῦ δηναρίου τοῦ Καίσαρος. Εἷς δὲ τῶν πινάκων αὐτοῦ τούτων θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του. Ἡ σκηνὴ αὕτη ὀνομάζεται ἐπίσης «ὁ φόρος τοῦ Καίσαρος», «ὁ Χριστὸς μὲ τὸ δηνάριον» καὶ «ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ Φαρισαῖοι». —Ξ.

δηναρισμὸς (ὁ) (denarismus) *[Ἀρχ.]*. Φόρος εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ κατόπιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, εἰσπραττόμενος ἐπὶ τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τῶν «κουριαλίων» (curialis), τῆς περιερχομένης διὰ διαθήκης ἢ δωρεᾶς εἰς πρόσωπα μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν κουρίαν (φράτραν) εἰς ἣν ὁ δωρῶν ἢ κληροδοτῶν. Τὸ ἐκ τοῦ φόρου ποσὸν διετίθετο ὑπὲρ τοῦ ταμείου τῆς φράτρας τοῦ δωροῦντος. Ὁ δηναρισμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 384 μ. Χ., πιθανὸν ὅμως νὰ ὑπῆρχε καθιερωμένος καὶ εἰς προγενεστέραν ἐποχήν. Τὸ καθοριζόμενον ποσοστὸν εἶναι ἄγνωστον διὰ χρόνους προγενεστέρους τοῦ 428 π. Χ., ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους τούτου γνωρίζομεν ὅτι διὰ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν ἦτο τέσσαρα «κεράτια» (siliquae) ἐνιαυσίως κατὰ «ἄρουραν» (jugum) γῆς. Ἐπὶ τῆς κινητῆς περιουσίας κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Προκοπίου, εἰσεπράττετο τὸ τεταρτημόριον. — Π.

δῆξις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ δάκνειν, δάγκαμα· || μεταφ. πείραγμα δηκτικόν.

Δηούανα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς χώρας τῶν Κορναυΐων, τῆς Ἀλουΐωνος νήσου Βρεττανικῆς, εἰς τὰς ἐκβολὰς φερωνύμου ποταμοῦ Δηούα, ἐκβάλλοντος κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτήν της, εἰς ἣν παράκεινται ὁ Ἰουέρνιος καὶ Οὐεργιουΐος ὠκεανοί. Ἡ Deva καὶ Flavia Caesariensis Cornavii τῶν Ρωμαίων ἀποικία καὶ ἕδρα λεγεῶνος. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Τσεστερ* (Chester, πλάτ. 53°11΄ Β, μῆκ. 2°53΄ Δυτ.). —2) Πόλις ἐπίσης ἐπὶ τῆς Ἀλουΐωνος, ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ταιξάλων πρὸς ἀνατολὰς τῆς Καληδονίας. Εἶναι τὸ σύγχρονον τῆς Σκωτίας *Ἀμπερντήην* (Aberdeen Ἀστεροσκοπεῖον: πλάτ. 57°08΄58΄΄ Β, μῆκ. 2°05΄37΄΄ Δυτ.). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δηούας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1). Δύο ποταμοὶ τῆς Ἀλουΐωνος νήσου (Μ. Βρεττανίας), ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ὁ εἷς, ποταμὸς τῆς Καληδονίας, ἐκβάλλων εἰς τὸν Γερμανικὸν ὠκεανόν, εἶναι ὁ σύγχρονος Don, εἰς οὗ τὰς ἐκβολὰς τὸ Ἀμπερντήην. Ὁ ἕτερος, κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ *Ἰουερνίου* καὶ *Οὐεργιουΐου* ὠκεανῶν ἐκβάλλων, εἶναι ὁ σύγχρονος Dee εἰς οὗ τὴν ἐκβολὴν τὸ Τσέστερ. —2) Ποταμὸς Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας, διαρρέων τὴν χώραν τῶν Καριστῶν *(Πτολεμ.* Β, στ., 8). Εἶναι ὁ σύγχρονος Deva, ἐκβάλλων μεταξὺ Βαϊώνης καὶ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ ἐν τῷ ΝΔ μυχῷ τοῦ Γασκωνικοῦ κόλπου. Σ. Ε. Λ.

δήποτε· μόριον ἀοριστολογικὸν συνδεόμενον ὡς ἐπίθημα μετὰ τῶν ἀντωνυμιῶν ὅστις, οἷος, ὁποῖος, τῆς ἐπιθετικῆς ἀντωνυμίας ὅσος καὶ τῶν ἐπιρρημάτων ὅπως, ὅπου, ὅτε, ὁπότε: «ὁσοσδήποτε» = ὅσος καὶ ἂν εἶναι, «ὁπουδήποτε» = ὅπου καὶ ἂν εἶναι κλπ.

δήπου, ἢ *δή που*· βεβαιωτικὸν μόριον· βεβαίως, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, κατὰ τὴν γνώμην μου (ἄχρηστον εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν).

Δήραινος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιότατος τόπος ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πινδάρου καὶ Λυκόφρονος, καλούμενος «Δηραίνου τόπος», κείμενος παρὰ τὰ Ἄβδηρα τῆς Θράκης, ὅπου ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Δηραίνου Ἀπόλλωνος. Α. Θ. ΣΑΜ.

Δηριεῖς (οἱ)· βλ. Δεριεῖς.

Δηρουσιαῖοι ἢ *Δηρούσιοι.* Γεωργικὴ περσικὴ φυλή, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Α΄ 125, 3) μετὰ τοὺς Πανθιαλαίους καὶ πρὸ τῶν Γερμανίων. Π. Ν. Π.

Δήρτων *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Δέρθων.

Δηὼ (καὶ *Δῃὼ* (ἡ). Συγκεκομμένος τύπος τῆς λέξεως «*Δημήτηρ*», ἐν χρήσει παρὰ ποιηταῖς. Ὡς Δῃὼ ἐλατρεύετο ἡ Δημήτηρ ἐν Τανάγρᾳ τῆς Βοιωτίας καλουμένη Δῃὼ Γεφυραία καὶ ἐν ταυτῷ Δημήτηρ Ἀχαιά. Δῃὼ καλεῖται ἡ Δημήτηρ ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν πρὸς τοὺς Φιγαλεῖς δοθέντα χρησμὸν τῆς Πυθίας, ὅτε ἠρώτησαν ταύτην πῶς θ' ἀποδώσῃ καὶ πάλιν καρποὺς ἡ ὑπὸ ἀκαρπίας πάσχουσα χώρα των καὶ ἐχρησμοδότησεν ὅτι ὀφείλουσι νὰ ἐξιλεώσωσι τὴν ἐν τῷ παρὰ τὴν πόλιν των ἄντρῳ λατρευομένην Μέλαιναν Δήμητρα. Τὴν θεὰν ἐξιλέωσαν παραγγείλαντες εἰς τὸν Αἰγινήτην Ὀνάταν νὰ κατασκευάσῃ ἄγαλμα τῆς θεᾶς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐν τῷ ἄντρῳ ὑπὸ πυρκαϊᾶς πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθέντος ξοάνου της. Τῆς Δηοῦς καὶ τοῦ Διὸς υἱὸς ἐλέγετο καὶ ὁ Διόνυσος, κατά τινα παραλλαγὴν τῶν περὶ τῆς γεννήσεώς του μύθων. Ἐκ τοῦ τύπου Δηὼ ἐκλήθη *Δηωίνη* καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Δήμητρος Περσεφόνη. ΚΑΦ.

δῃῶ (—*όω*)· ἐπιτίθεμαι ἐχθρικῶς κατὰ χώρας, λεηλατῶ, δενδροτομῶ, καταστρέφω, ἐρημώνω: «οἱ Πελοποννήσιοι ἐδῄωσαν τὴν Ἀττικὴν ἐπανειλημμένως».

δῄωσις, —*εως* (ἡ)· λεηλασία, καταστροφή, ἐρήμωσις χώρας.

— *[Ποιν. Δίκ.] Δῄωσις τῆς χώρας* εἶναι ἡ ἐπὶ σκοπῷ παρανόμου ὠφελείας διάδοσις ἀνησυχίας καὶ τρόμου εἰς ὁλοκλήρους τόπους, ἤτοι εἰς τοὺς κατοίκους συλλήβδην πόλεως, κοινότητος, δήμου, ἐπαρχίας κλπ. (ἄρθρ. 370 Ποιν. Ν.). Κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρει ἡ δῄωσις τῆς χώρας ἀπὸ τῆς *ἐκβιάσεως*, ἥτις ἀπευθύνεται καθ' ὡρισμένου προσώπου. Κατὰ τὸν νόμον, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀδικήματος διάδοσις ἀνησυχίας καὶ τρόμου δέον νὰ γίνηται δι' ὑψώσεως ἐμπρηστικῶν σημείων ἢ δι' ἀπειλῶν θανάτου, λῃστείας ἢ ἐμπρησμοῦ, γινομένων δι' ἐπιστολῶν, ἐνυπογράφων ἢ ἀνωνύμων, εἴτε ἀποστελλομένων εἰς διάφορα συγχρόνως τοῦ τόπου πρόσωπα, εἴτε τοιχοκολλωμένων ἢ ριπτομένων ἀνοικτῶν ἐν δημοσίῳ τόπῳ καὶ πρὸς πάντας τοὺς κατοίκους ἀπευθυνομένων.

Οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς πράξεως εἶναι ἡ δολία προαίρεσις τοῦ δράστου, τείνουσα εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ἀθεμίτου ὠφελείας. Θεωρεῖται δὲ τετελεσμένον τὸ ἀδίκημα ἅμα τῇ διαδόσει εἰς τοὺς κατοίκους ἀνησυχίας καὶ τρόμου· ἡ ἐπίτευξις τοῦ σκοπουμένου παρανόμου ὀφέλους δὲν εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς συντέλεσιν τοῦ ἀδικήματος, ἀλλὰ λαμβάνεται ἐν τῷ νόμῳ ὑπ' ὄψιν μόνον ὡς ἐπιβαρυντικὴ αἰτία τῆς ποινῆς, ἥτις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι πρόσκαιρα δεσμὰ δεκαπέντε ἕως εἴκοσιν ἐτῶν, ἐνῷ, ἂν δὲν ἐπέτυχεν ὁ δράστης τοῦ σκοποῦ του, τιμωρεῖται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ δέκα ἕως δέκα πέντε ἐτῶν. Τὸ ἀδίκημα ὅθεν εἶναι τυπικόν, δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἡ ὕπαρξις ἀποπείρας· ὡς ἀπόπειρα αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ὕψωσις ἐμπρηστικῶν σημείων ἢ ἡ διαβίβασις ἀπειλῶν ἐπὶ σκοπῷ διαδόσεως ἀνησυχίας καὶ τρόμου πρὸς παράνομον ὄφελος, ἐάν, ἐκ τύχης καὶ ἐκ λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τοῦ δράστου, δὲν ἐπῆλθεν ἡ διάδοσις τῆς ἀνησυχίας καὶ τοῦ τρόμου. Α. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

δι—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν τῶν ἀπὸ τοῦ *δύο* συνθέτων· π. χ., δίγλωσσος, δίθυρος, δίκερως, δικέφαλος, δικόνδυλος, δικότυλος, δίκροτος, δίκωπος, διμερής, δίμετρος, δίμιτος, δίπους, διπρόσωπος, δίσημος, δίστεγος, δίστοιχος, δίστομος, δισύλλαβος, δισχιδής, διτόκος, δίφθογγος, διφυής, δίφυλλος, δίχειρ, δίχηλος, δίχρονος, διώροφος κτλ.

Δία ἢ *Δῖα [Μυθολ.]*.—1) Θεὰ λατρευομένη ἐν Φλιοῦντι καὶ Σικυῶνι, καὶ θεωρουμένη ὡς *Γανυμήδη* μὲν κατ' ἀρχάς, ὡς *Ἥβη* δὲ βραδύτερον. Ἐν Φλιοῦντι ἐλατρεύετο ὡς ἀπελευθερώτρια ἀπὸ τῶν ἁλύσεων καὶ τῶν δεσμῶν· ὁ ναός της ἦτο ἄσυλον τῶν σκλάβων καὶ ἔκειτο παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς ἀκροπόλεως, εἶχον δὲ καθιερωθῆ πρὸς τιμήν της καὶ ἐτήσιοι ἑορταί, *Κισσοτόμοι* λεγόμεναι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο καταδεικνύει τὴν ταυτότητα τῆς Δίας πρὸς τὴν Ἥβην, καὶ ὅτι ἡ λέξις δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ ἐπίθετον δῖα, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὴν Ἀφροδίτην (*δῖα Ἀφροδίτη*).—2) Σύζυγος τοῦ Ἰξίωνος, ὅστις ἠσέλγησεν ἐπὶ τῆς Ἥρας. Ὁ Ζεὺς ἐπλησίασε τὴν Δίαν φέρων μορφὴν ἵππου, ἐξ οὗ καὶ *Πειρίθους* ὁ υἱὸς ὠνομάσθη. Ὁ Αἰσχύλος ἐπραγματεύθη τὸν μῦθον τοῦ-

Digitized by Google

τον τοῦ Ἰξίωνος καὶ τῆς Δίας εἰς δύο τραγῳδίας του («*Ἰξίωνα*» καὶ «*Περραιβίδας*») μὴ διασωθείσας.—3) Σύζυγος τοῦ Πειρίθου.—4) Θυγάτηρ τοῦ Αἰόλου.—5) Θυγάτηρ τοῦ Λυκάονος, μήτηρ τοῦ Δρύοπος ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος. — 6) Θυγάτηρ τοῦ Πορθάωνος, σύζυγος τοῦ Ἀγρίου καὶ μήτηρ τοῦ Θερσίτου. Ι. Δ. Σ.

Δία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Νῆσος τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τοῦ Ἀραβίου κόλπου (Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Αἰλανίτου *κόλπου* (βλ. λ. καὶ λ. Ἀκάμπας *κόλπος* τ. Γ. σ 44α). Εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος Τιρὰν (Tiran island: πλάτ. 27°54′ Β, μῆκ. 34°33′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8a: Red sea sheet I, περιγραφὴ εἰς Red sea and gulf of Aden Pilot ἔκδ. 1921 σελ. 192).—2) Πόλις τῆς Βιθυνίας ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, μεταξὺ Ἡρακλείας Πόντου καὶ Ἐλάτα ποταμοῦ ἐκβολῶν (*Πτολεμ.* Ε, α, 7) ἢ κατὰ τὸν Ἀνώνυμον τοῦ «Περίπλου τοῦ Εὐξείνου» (§ 9) μεταξὺ τοῦ Ὑπίου ποταμοῦ καὶ τοῦ ἐμπορείου Δίλιον. Ἐκ τῆς περιγραφῆς δὲ τοῦ Περίπλου τοῦ Ἀνωνύμου (§ 9), συνδυαζομένης πρὸς τὴν τοῦ Ἀρριανοῦ, συνάγεται ὅτι ἡ *Δία πόλις* ἢ καὶ *Διόσπολις* αὕτη «ἐν ᾗ ὅρμος ναυσὶ μικραῖς», ἦτο ἐγγὺς τοῦ ἐπινείου ἂν μὴ τὸ ἐπίνειον τῆς Προσιάδος, καὶ ὡς τοιοῦτο ταυτίζεται πρὸς τὸν σύγχρονον ὕφορμον Ἀκντζὲ Σεὴρ (πλάτ. 41°07′, μῆκ. 31°07′ Α., χάρτ. ἀγγλ. 2238: Bosporus to Kerempeh), 20 μίλ. ΝΔ. τοῦ Ζουγκουλδὰκ (Ποντοηρακλείας). —3 Νῆσος εἰς 6 1/2 μίλ. Β. τοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης (*Στράβ.* Didot 416, 10) καὶ κατέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Δῖον. Ἡ ταυτωνυμία πρὸς τὴν Νάξον καὶ ἡ ὕπαρξις ἐγγὺς ἐκεῖ τῆς συστάδος τῶν Διονυσιάδων ἀποδεικνύουν τὸν συσχετισμὸν τῆς νήσου πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἀριάδνης καὶ τοῦ Διονύσου. Εἶναι ἡ σύγχρονος Στανδία (ἄκρα αὐτῆς Παναγία: πλάτ. 35°23′ Β., μῆκ. 25°04′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia, Western port of Candia) (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β′ σ 393 β).—4) Ἑτέρα ὀνομασία τῆς νήσου Νάξου, «καθ' ὃν δὴ χρόνον μυθολογοῦσι Διόνυσον ἐπιφανέντα καὶ διὰ τὸ κάλλος τῆς Ἀριάδνης ἀφελόμενον τοῦ Θησέως τὴν παρθένον, ἔχων αὐτὴν ὡς γυναῖκα γαμετὴν ἀγαπωμένην διαφερόντως» (*Διοδ. Σικελ.* Δ, μα′, 5). Σ. Ε. Λ.

— **Δία** (ἡ) ἢ *Ζᾶς* (*Ζεὺς*) (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Ἡ κεντρικὴ καὶ ὑψηλοτέρα βουνοκορυφὴ τῆς νήσου Νάξου ὕψους 3290 ἀγγλικῶν ποδῶν (1004 μ. περίπου).

δία (ἡ) (Dia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα διακρινόμενα διὰ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν πτερύγων καὶ τὸ μικρότατον μέγεθός των. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

διά· πρόθεσις τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας γλώσσης συντασσομένη μετὰ γενικῆς καὶ αἰτιατικῆς, ἐνῷ ὁ δημοτικὸς αὐτῆς τύπος γιὰ (βλ. λ.) συντάσσει μετ' αἰτιατικῆς μόνον.

α′) Μετὰ γενικῆς σημαίνει: τὸ διάστημα, τὸν τόπον διὰ μέσου τοῦ ὁποίου συμβαίνει τι: «ἦλθε διὰ ξηρᾶς, —διὰ θαλάσσης», «ἐπέρασε διὰ τῶν Ἀθηνῶν, —διὰ τῆς Μακεδονίας», «—διὰ τοῦ ποταμοῦ,—διὰ τῆς γεφύρας»· || χρονικὴν διάρκειαν: «δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, —τῆς ἑβδομάδος», «διὰ παντὸς τοῦ βίου ὑπῆρξεν ἐνάρετος» καὶ ἁπλῶς «—διὰ βίου» ἢ «—διὰ παντός»· φρ. «τὸν ἔχω διὰ βίου» ὑβριστικῶς εἰς ἔνδειξιν ἐσχάτης περιφρονήσεως· || «διὰ μιᾶς» κοιν. «μὲ μιά», «μὲ μιᾶς», ἢ «γιὰ μιᾶς» ἀμέσως, εἰς τὴν στιγμήν: «τοῦ ζήτησα χίλιες δραχμὲς καὶ μοῦ τὶς ἔδωσε γιὰ μιᾶς»· || τὸ μέσον ἢ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου συντελεῖταί τι: «ἔστειλα τὰ ἐμπορεύματα διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου,—διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, κτλ.», «διὰ τοῦ ταχυδρομείου», «τὸν ἐφόνευσε διὰ πελέκεως», «φαίνονται διὰ μικροσκοπίου,—διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ», «ἐπιγραφὴ διὰ κεφαλαίων γραμμάτων»· || φρ. «διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου» καίων καὶ τέμνων, πυρπολῶν καὶ δενδροτομῶν: «διῆλθε τὴν Μακεδονίαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου»· || «ὁμιλῶ δι' ὀλίγων,—διὰ βραχέων,—διὰ πολλῶν,—διὰ μακρῶν»: μὲ πολλὰ ἢ μὲ λίγα λόγια.

β′) Μετ' αἰτιατικῆς σημαίνει: τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον: «διὰ ποῖον λόγον,—ποίαν αἰτίαν δὲν ἦλθες;», «ἀπελύθη δι' ἀσθένειαν,—δι' ἀνεπάρκειαν», «ὅλα αὐτὰ τὰ παθαίνει διὰ τὴν μωρίαν του,—διὰ τὴν ἐπιπολαιότητά του», «περίφημος διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του»· || «διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων» (Κ. Δ. Ἰω. 19,38) φρ. λεγομένη, ὅταν λαμβάνεται ἢ πρέπῃ νὰ ληφθῇ πρόνοια ἔναντι παντὸς ἐνδεχομένου· || μετὰ τοῦ *τί* ἐρωτηματικῶς: *διὰ τί*, κοιν. *γιατί*: «διὰ τί ἄργησες νὰ ἔρθῃς;» || «διὰ λογαριασμὸν» κοιν. «γιὰ λογαριασμό»: «αὐτὰ τὰ ἔξοδα εἶναι διὰ λογαριασμόν σου», «ἐντρέπομαι διὰ λογαριασμόν σου»· || τελικὸν αἴτιον: «μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ θεραπείαν», «καλὸς διὰ συμβουλάς», «εἶναι πρόθυμος δι' ὅ,τι τὸν χρειασθῇς»· || «βαρέλλι διὰ κρασί,—διὰ λάδι», «βάζο διὰ βούτυρον»· || τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος: «διὰ ποῖον ὁμιλεῖτε;», «ὅσα ὁ δι' αὐτά, ἐγὼ δὲν τὰ πιστεύω»· || χρονικὴν διάρκειαν ἢ ἁπλῶς χρονικὸν προσδιορισμόν: «ἐνοικιάσθη διὰ πέντε ἔτη», «ἔχει προμηθείας δι' ὁλόκληρον ἔτος»· ὁμοίως: «διὰ σήμερον», «δι' αὔριον», «διὰ τὸ μέλλον», «διὰ πάντοτε»· || «ἀνεβλήθη διὰ τὴν Δευτέραν,—διὰ τὴν προσεχῆ δικάσιμον»· || τοπικὴν διεύθυνσιν: «ἀναχωρεῖ δι' Ἀμερικήν,—διὰ Γαλλίαν»· || ἐξορκισμόν: «δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ», «διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ μὴ θυμώνῃς». Αἱ πλεῖσται τῶν χρήσεων τῆς *διὰ* μετ' αἰτιατικῆς λέγονται κατ' ἀποκατάστασιν τῆς *γιὰ* μετ' αἰτιατικῆς π. χ. «καλὸς γιὰ συμβουλές,—διὰ συμβουλάς», «βαρέλλι γιὰ κρασί,—διὰ κρασί», ««γιὰ ποιὸν μιλεῖτε,—διὰ ποῖον ὁμιλεῖτε», «γιὰ τὴν Ἀμερική,—διὰ τὴν Ἀμερικήν», «γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ,—δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ» κτλ. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις βλ. λ. γιά.

Ἐν συνθέσει ἡ πρόθεσις *διὰ* σημαίνει χωρισμόν: διαζευγνύω, διαλαμβάνω, διατειχίζω· || διαφορὰν καὶ διάκρισιν: διαφέρω, διαφωνῶ, διαστέλλω, διαγινώσκω, διίσταμαι· || διανομὴν καὶ διάταξιν: διανέμω, διαμοιράζω, διατάσσω, διατίθημι· || διασκορπισμόν: διαρρίπτω, διαχέω, διασπῶ· || ἀμοιβαιότητα καὶ ἅμιλλαν: διαγωνίζομαι, διαξιφίζομαι, διαμάχομαι· || συνηθέστατα ἐπίτασιν: διαπρέπω, διάσημος, διαβόητος, διαστρέφω, διαστρεβλῶ, διαπράττω, διεργάζομαι, διαμαρτύρομαι, διακωλύω, διαπυνθάνομαι κ.λ.π. Β. Φ.

—**διὰ** *[Μαθημ.]*. Σύμβολον τῆς διαιρέσεως ἐκφερόμενον και γραφόμενον (: ἢ ⌊) μεταξὺ διαιρετέου καὶ διαιρέτου· *διὰ* ἐπίσης λέγομεν καὶ τὴν γραμμὴν τὴν διαχωρίζουσαν τοὺς δύο ὅρους ἑνὸς κλάσματος κατὰ τὴν ἐκφωνησίν του: 3/5 «τρία διὰ πέντε».

διάβα (ἡ καὶ τό), πληθ. *διάβατα* (τά)· δημοτ., ἡ διάβασις διὰ τόπου τινός: «ἐπάνω 'ς τὴ διάβα τοῦ ποταμοῦ μᾶς ἐπετέθη ὁ ἐχθρός»· || ὁ τόπος διὰ τοῦ ὁποίου διαβαίνει τις: «ἔχω διάβα ἀπὸ τὴν αὐλή σου», «διάβα μοῦ τὸ κάματε τ' ἀμπέλι μου καὶ περνᾶτε ἀπὸ μέσα»· || καθόλου, ἡ πάροδος: «μὲ τοῦ καιροῦ τὰ διάβατα», παροιμ. «ἄφσε διάβα ὅθε φυτεύεις, κι' ὅθε σπέρνεις μονοπάτι» ὅτι ὁ συνετὸς ἄνθρωπος ἀφίνει διέξοδον εἰς τοὺς ἀντιπάλους του (ἡ λ. ἀπὸ τῆς προστακτικῆς *διάβα*, πρβλ. *ἔβγα, ἔμπα*).

Διάβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αἰγινίου τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 667. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πρεβέντα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Παρασκευὴ* (κάτ. 189) καὶ *Περιστέρα* (τέως *Τσάσι*, κάτ. 193) καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κορομηλιὰ* (κάτ. 22). Δ. Ε. Μ.

διαβάζω· ἀναγινώσκω: «διαβάζω ἐφημερίδα» «αὐτὸς δὲν ξέρει νὰ διαβάζῃ», δὲν γνωρίζει ἀνάγνωσιν· «πολὺ κακογραμμένο γράμμα, δὲν διαβάζεται»· || μελετῶ: «πολὺ ἀμελὴς μαθητής, καθόλου δὲν διαβάζει». || διδάσκω, ἰδίως ἀνάγνωσιν: «ὁ δάσκαλος διαβάζει τὰ παιδιά»· καὶ μεταφ. κατηχῶ, συμβουλεύω: «ὅλοι οἱ μάρτυρες ἦλθαν διαβασμένοι»· || ἐπὶ τῶν ἱερέων, ἀπαγγέλλω εὐχὰς ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων: «φέρε τὸν παπᾶ νὰ διαβάσῃ τὸν ἄρρωστο», «τὸν ἔθαψαν χωρὶς νὰ τὸν διαβάσουν», «ποῦ νὰ σὲ διαβάσῃ ὁ παπᾶς!», «τρελλὸς παπᾶς σὲ διάβασε!»· || ἐπιπλήττω: «τὸν διάβασα ὅπως τοῦ ἄξιζε», «θὰ τοῦ διαβάσω τὸν ἑξάψαλμο». Ἡ παθητ. μετ. **διαβασμένος,—η,—ο**, ὁ ἔχων πολλὰς γνώσεις, σοφός: «διαβασμένος ἄνθρωπος—γιατρός,—δικηγόρος κλπ.». (Ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται, ὡς προελθοῦσα κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *διαβιβάζω*).

—*[Λαογρ.]*· βλ. λ. διάβασμα.

διαβαθμίζω· χαρακτηρίζω διὰ βαθμοῦ, διακρίνω κατὰ βαθμούς· χωρίζω εἰς βαθμούς: «διαβαθμίζω τὸ θερμόμετρον» χωρίζω τὴν ὑδραργυρικὴν στήλην εἰς βαθμούς· «διαβαθμίζω τοὺς ὑπαλλήλους,—τοὺς ἀξιωματικούς» κατατάσσω εἰς βαθμούς.

διαβάθμισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαβαθμίζειν*, ὁ χωρισμός, ἡ κατάταξις εἰς βαθμούς: «ἡ διαβάθμισις τοῦ θερμομέτρου», «ἡ διαβάθμισις τῶν ὑπαλλήλων» κττ.

διαβάθρα (ἡ) *[Ναυτ.]*.—1) Σανὶς μετὰ βαθμιδίων, δι' ἧς μετάγεταί τις ἀπὸ τῆς προκυμαίας εἰς τὴν

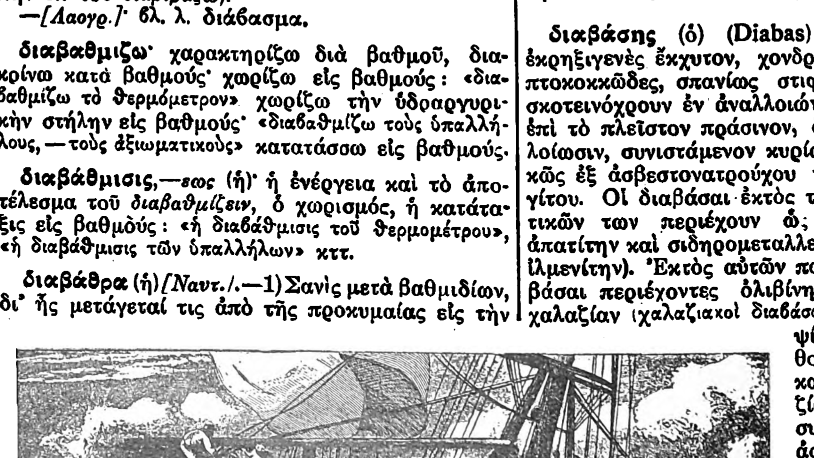

Ναῦται ἐπὶ διαβάθρας πρὸς σειροδέτησιν.

πρύμναν πρυμνοδετημένου μικροῦ πλοίου.—2) Ξύλινον κατασκεύασμα μετὰ στηλίσκων καὶ χειραγωγῶν, δι' οὗ ὡς διὰ γεφύρας μετάγονται οἱ ἐπιβάται ἀπὸ τοῦ κρηπιδώματος εἰς πλευρισμένον εἰς αὐτὸ ἀτμόπλοιον.—3) Κατασκεύασμα ἐκ σχοινίου (κοιν. *πασσαδοῦρος*, γαλλ le marchepied de vergue, ἀγγλ. foot rope, βλ. σχῆμα εἰς λ. ἀκροκέραιον) ἀνηρτημένον ὑπὸ τὰς σταυρωτὰς κεραίας τῶν ἱστιοφόρων, ὡς καὶ ὑπὸ τὰ δοράτια καὶ τὰς ἐπιδορατίδας τῶν προβόλων των διὰ κατακορύφων σχοινίων ὀνομαζομένων ἀναβολέων. Ἐπὶ τῆς διαβάθρας πατῶντες οἱ ναῦται καὶ στηρίζοντες τὴν κοιλίαν ἐπὶ τῆς κεραίας, ἔχοντες δὲ τὴν ράχιν πρὸς πρύμναν, ἐκτελοῦσι τοὺς χειρισμοὺς ἀναδέσεως, ἀνέσεως, σειροδετήσεως, καὶ πτύξεως τῶν τετραγώνων ἱστίων καὶ τὸν εὐτρεπισμὸν καὶ τὴν πτύξιν τῶν ἀρτεμόνων Ἐπειδὴ ὅμως πρὸς τὰ ἀκροκέραια τῶν δολόνων καὶ τῶν μειζόνων ἡ ἀπόστασις τῆς διαβάθρας ἀπὸ τῆς κεραίας βραχύνεται, τοποθετεῖται παραδιαβάθρα. Αἱ διαβάθραι τῶν φωσώνων ἔχουσι τὸ πολὺ δύο ἀναβολεῖς εἰς ἕκαστον ἥμισυ αὐτῶν, αἱ δὲ τῶν σιπάρων οὐδένα. Σ. Ε. Λ.

—*[Στρατ. Γεφυροπ.]* Καλεῖται *διαβάθρα* πρόχειρος γέφυρα ἐπιτρέπουσα τὴν διάβασιν εἰς φάλαγγα πεζικοῦ κατ' ἄνδρα, ἢ εἰς φάλαγγα ἱππικοῦ κατὰ κτῆνος. Αἱ διαβάθραι κατασκευάζονται παρὰ τῶν παρακολουθούντων τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς τμημάτων σκαπανέων, ἢ καὶ παρ' αὐτῶν τούτων τῶν πεζῶν ἢ ἱππέων, ὁσάκις, λόγῳ ἀπασχολήσεως εἰς ἑτέρας ἐργασίας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατεθῇ μονὰς μηχανικοῦ. Διάφορα εἴδη διαβαθρῶν κα μέθοδον κατασκευῆς βλ. λ. γέφυρα

Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Διαβαϊδὲ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καστελλίου Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἐπὶ ὡραίας ὑψηλῆς τοποθεσίας. Κάτ. (1928) 188. Ε. Γ.

διαβαίνω, ἀόρ *διέβην*, κοιν. *διάβηκα* καὶ ἰδιωματ *διάκα* καὶ *διάηκα*, παθ. μετχ. *διαβασμένος*· ἔχω τ σκέλη διεστηκότα οἱονεὶ ἐν κινήσει (ἀρχ.)· || βαίνω, πορεύομαι διά τινος τόπου: «διαβαίνω τὸν ποταμόν, —τὴν γέφυραν», «διέβη τὸν Ἰσθμόν.—τὸν Ἑλλήσποντον», «—ἀπὸ τῆς νήσου εἰς τὴν ἤπειρον»· || δημοτ. *διαβαίνω* (τρισυλλάβως): «διάβη πέρα 'ς τὰ κλεφτοχώρια», «εἶναι διαβασμένος 'ς τὸ βουνό», «μιὰ μέρα τὸ γιόμα διάκα 'ς τὸ μύλο»· || «ὁ καιρὸς διαβαίνει περνᾷ· || ἀποθνήσκω, τελευτῶ: «ὁ Κώστας διάβη, δὲν τὸν εἶναι πιά»

—«**διάβαινε**» *[Στρατ.]*. Προσφώνησις τὴν ὁποίαν, κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχάς, ἔδιδε σκοπός τις πρὸς περίπολον ἢ ἔφοδον ἢ ἔνοπλον στράτευμα, ὅπως ἀντιπαρέλθῃ, μετὰ τὴν ἀναγνώρισίν των. Ν. Θ. Κ.

διαβάλλω, ἀόρ *διέβαλον* καὶ παθ. *διεβλήθην*, παθ. μετχ. *διαβεβλημένος*· κατηγορῶ τινα ὑπούλως καὶ ἐντέχνως, δυσφημῶ, συκοφαντῶ: «τὸ ἔργον του εἶναι νὰ διαβάλλῃ πάντα τίμιον ἄνθρωπον», «διέβαλε ἄνδρα χρηστόν», «εἶναι διαβεβλημένος παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ»· || ναυτ. διαπερῶ σχοινίον ἐν τῇ ὀπῇ πόρπης, τροχίλου ἢ ἐντρόχου.

διαβαντιτης (ὁ) (Diabantit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν (καλούμενον καὶ *διαβανταχρωννύνης*) συγγενὲς πρὸς τὸν δελεσσίτην τῆς σειρᾶς τῶν λεπτοχλωριτῶν. Ἀπαντᾷ συνήθως εἰς στιφρὰ συσσωματώματα χρώματος σκοτεινοπρασίνου, ἐντὸς διαβασικῶν πετρωμάτων τοῦ Voigtland καὶ Frankenwald. Παρουσιάζει ἰσχυρὸν πλεοχρωϊσμὸν καὶ ἔχει σκληρότητα 1—1 1/2 καὶ εἰδικὸν βάρος 2,8—3,9. Γ. ΒΟΡΕΑΔΗΣ

διαβάσης (ὁ) (Diabas) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἐκρηξιγενὲς ἔκχυτον, χονδροκοκκῶδες μέχρι λεπτοκοκκῶδες, σπανίως στιφρὸν ἢ πορφυριτικόν, σκοτεινόχρουν ἐν ἀναλλοιώτῳ καταστάσει καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πράσινον, ὅταν ἔχῃ ὑποστῇ ἀλλοίωσιν, συνιστάμενον κυρίως καὶ χαρακτηριστικῶς ἐξ ἀσβεστονατρούχου τινὸς ἀστρίου καὶ αὐγίτου. Οἱ διαβάσαι ἐκτὸς τῶν δύο κυρίων συστατικῶν των περιέχουν ὡς πρόσθετα συστατικὰ ἀπατίτην καὶ σιδηρομεταλλεύματα (μαγνητίτην καὶ ἰλμενίτην). Ἐκτὸς αὐτῶν παρουσιάζονται καὶ διαβάσαι περιέχοντες ὀλιβίνην (ὀλιβινικοὶ διαβάσαι), χαλαζίαν (χαλαζιακοὶ διαβάσαι), περαιτέρω δὲ διοψίδιον, ὑπερσθενῆ, ὀρθοαυγίτην, κεροστίλβην ἢ καὶ βιοτίτην καὶ χαλαζίαν εἰς γραμμοποίκιλτον συνανάπτυξιν μετὰ τοῦ ἀστρίου. Ὁ ἀσβεστονατροῦχος ἄστριος εἶναι πλαγιόκλαστα τῆς σειρᾶς κυρίως τοῦ λαβραδορίτου καὶ οὐχὶ σπανίως τοῦ ἀνδεσίνου. Ὁ αὐγίτης εἰς τοὺς διαβάσας, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται εἰς τὰ πτυχωσιγενῆ ὄρη, συχνὰ ἔχει μεταβληθῆ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς χλωρίτην, ὁπότε καὶ οἱ διαβάσαι λαμβάνουν πράσινον χρῶμα καὶ ὁμοιάζουν πρὸς προπυλίτας. Διαβάσαι περιέχοντες καλιοῦχον ἄστριον καὶ νατροῦχον αὐγίτην καλοῦνται ἐσσεξιτικοὶ διαβάσαι (εἰς τὸ Χὰρτζ καὶ τὸ Νασσάου).

Οἱ διαβάσαι παρουσιάζουν κοκκώδη ἢ τυπι-

Digitized by Google

κῶς ὀφειτικὸν ἱστόν, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ μὲν πλαγιόκλαστον ἀποτελεῖ ἀκανονίστως κείμενα ῥαβδία, ὁ δ' αὐγίτης πληροῖ τὰ μεταξὺ τῶν ῥαβδίων ἐνδιάμεσα διαστήματα. Παρουσιάζονται ὅμως καὶ διαβάσαι, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάρχει πολλὴ ὑαλώδης μᾶζα καὶ τότε οὗτοι παρουσιάζουν ὑαλοπιλιτικὸν ἢ καὶ ὑαλοφυρικὸν ἱστόν. Τοιαῦται διαβασικαὶ ὕαλοι καλοῦνται ὑαλοδιαβάσαι (γνωσταὶ π. χ. ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς λίμνης Ladoga καὶ ἐκ τῆς Φινλανδίας). Σπανίως ὁ ἱστὸς τῶν διαβασῶν παρουσιάζει φαινόμενα ῥοῆς ἢ ῥευστικά. Τοὐναντίον παρουσιάζονται στιφροί, πρασινωποὶ διαβάσαι περιέχοντες μικρά, φαιὰ ἢ ἰώδη, φλοιώδη ἢ ἀκτινωτὰ σφαιρίδια ἐξ ἀστρίου ἢ αὐγίτου καὶ καλοῦνται βαριολῖται ἢ βαριολιτικοὶ διαβάσαι (μαργαριτοδιαβάσης, Perldiabas). Διὰ δυναμομεταμορφώσεως οἱ διαβάσαι καθίστανται σχιστολιθικοὶ καὶ προκύπτουν τότε παραλλαγαὶ φέρουσαι διάφορα ὀνόματα ὡ π. χ. διαβασικὸς σχιστόλιθος, πρασινολιθικὸς σχιστόλιθος, χλωριτικὸς σχιστόλιθος κ. λ π. Ἐκ διαβασικοῦ ὑλικοῦ ἔχουν σχηματισθῆ καὶ τόφφοι, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται διαβασικοὶ τόφφοι. Οὗτοι συχνὰ εἶναι παραμεμιγμένοι μὲ ἀργιλλώδη καὶ ἀσβεστολιθικὰ ἰζήματα. Οἱ διαβασικοὶ τόφφοι εἰς τὰ πτυχωσιγενῆ ὄρη ἔχουν ὑποστῆ πολλάκις μεταμόρφωσιν καὶ συνεπείᾳ ταύτης ἔχουν λάβει πλακώδη ἱστόν, καλοῦνται δὲ τότε φλοιόλιθοι. Τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν διαβασῶν κυμαίνεται μεταξὺ 2, 8 καὶ 3. Ἡ χημική των σύνθεσις ποικίλλει. Περιέχουν διοξείδιον πυριτίου (SiO_2) 42,5% (διαβασικὴ ὕαλος) μέχρι 60,% (χαλαζιακὸς διαβάσης), ἄργιλλον (Al_2O_3) 18,5% μέχρις 11.70%, ἄσβεστον (CaO) 4,75% μέχρις 11,70 %, κάλι (K_2O) 0,39 % μέχρι 2,73 % καὶ νάτρον (Na_2O) 4 %—1,7 %.

Εἰς μέτρια κλίματα οἱ διαβάσαι ἀποσαθροῦνται ἐν μεγάλῃ κλίμακι. Διὰ σχηματισμοῦ λειμονίτου χάνουν τὸ πράσινον χρῶμά των. Τελικῶς καταθρύπτονται εἰς σιδηρομιγῆ πηλόν, ἀποτελοῦντα καλόν, γόνιμον ἔδαφος διὰ φυτά. Οἱ διαβάσαι παρουσιάζονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς γῆς εὐρέως διαδεδομένοι. Μεγάλην ἐξάπλωσιν ἔχουν ἐν Σουηδίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Βορ. Ἀμερικῇ (Pallisaden τοῦ Hudson). Συναντῶνται ἀποτελοῦντες κοίτας καὶ φλέβας (ὅπως π. χ. οἱ πλεῖστοι τῶν διαβασῶν τῆς Γερμανίας μεταξὺ τῶν παλαιοζωϊκῶν στρωμάτων). Ἐνίοτε παρουσιάζονται συμπεπιεσμένοι μεταξὺ ἰζηματογενῶν πετρωμάτων, σχηματίζοντες στρωματοειδεῖς φλέβας, ἢ καὶ ἄλλοτε παρουσιάζονται ἐκχυθέντες ἐπὶ τοῦ πυθμένος παλαιῶν θαλασσῶν καὶ καλυφθέντες κατόπιν ὑπὸ τῶν ἐντὸς τῶν θαλασσῶν τούτων σχηματισθέντων ἰζηματογενῶν πετρωμάτων. Αἱ κοῖται καὶ αἱ στρωματοειδεῖς φλέβες συνεπτυχώθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων πετρωμάτων καὶ τούτου ἕνεκα παρουσιάζονται κατατεμαχισμέναι καὶ κατεθρυμματισμέναι.

Ἡ μᾶζα τῶν διαβασῶν συχνὰ παρουσιάζει στηλοειδῆ ἢ καρβελοειδῆ ἀποχωρισμόν. Ἐνίοτε εὑρίσκονται καὶ ἡφαιστειακαὶ βόμβαι ἐκ διαβάσου. Οἱ διαβάσαι εὑρίσκουν ἐφαρμογὰς ἐν τῇ τέχνῃ. Ἐξορύσσονται ἐντὸς λατομείων καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς λίθοι λιθοστρώτων καὶ ὡς σκῦρα. Ἡ ἀντοχή των εἰς θλῖψιν εἶναι συνήθως 2000 χιλιόγραμμα ἀνὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον ἢ καὶ 2600. Οἱ φλοιόλιθοι χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε ὡς οἰκοδομικοὶ λίθοι. Ἐν Ἑλλάδι παρουσιάζονται διαβάσαι σπανίως ἐντὸς τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν μεταμορφωμένων περιοχῶν, ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Χίον (εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Καμπιῶν ὑπὸ μορφὴν καλύμματος, τόφφων καὶ βολίδων) καὶ τὴν Πελοπόννησον (παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν πρὸς Μολάους χλμ. 61—63, διαβασικὸν ὑλικὸν τοφφοειδές). Γ. Κ. Γ.

διαβασικὸς ***σχιστόλιθος*** **(Diabasschiefer)** *[Πετρογρ.]* βλ. διαβάσης.

διάβασις, *—εως,* **(ἡ)**· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαβαίνειν, τὸ πέρασμα: «ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ, —τοῦ πορθμοῦ, —τοῦ χάσματος» κττ., «ἡ διάβασις τοῦ Ἀχελῴου γίνεται ἀλλαχοῦ διὰ γεφυρῶν καὶ ἀλλαχοῦ διὰ σχεδιῶν», «κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ ὑπέστησαν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν»· || τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ ἔνθα διαβαίνεται εἴτε διὰ τὴν πλατύτητα πεζῇ εἴτε διὰ τὴν στενότητα διὰ ζεύξεως, τὸ διαβατὸν μέρος.

—*[Τακτ.]* Καλεῖται *διάβασις* ἡ ὅδευσις δι' ἧς δύναται στράτευμά τι νὰ προσπεράσῃ φυσικὸν ἢ τεχνητόν τι κώλυμα (ὀροσειράν, ποταμόν, ἀμυντήρια κωλύματα κτλ), καὶ ἥτις ὅδευσις δυνατὸν νὰ εἶναι εἴτε φυσικὴ (π. χ. αὐχήν, ἀτραπός, πόρος κτλ), εἴτε τεχνητὴ (διὰ χωματουργικῆς ἐργασίας, διὰ λέμβων κτλ.), εἴτε βίᾳ παραγομένη (π. χ. ῥῆγμα ἐπὶ τοῦ συρματοπλέγματος διὰ βολῆς πυροβολικοῦ). Αὐθυπονόητον καθίσταται ὅτι ἡ διάβασις δὲν εἶναι ἄνετος καὶ ὁμαλὴ ὅδευσις, οὐχ ἧττον χρησιμοποιεῖται ἐφ' ὅσον ἡ βατότης εἶναι κατάλληλος δι' ἓν ἕκαστον ὅπλον (βλ. λ. βατότης). Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται *διάβασις* ἡ προσπέρασις στρατεύματός τινος δι' ἐδαφικῆς τινος διαβάσεως. Ἐφ' ὅσον ἡ διάβασις ἐκτελεῖται μακρὰν τοῦ ἐχθροῦ, ἀντιμετωπίζει τὰς ἐδαφικὰς καὶ πορευτικὰς μόνον δυσκολίας· ἐφ' ὅσον ὅμως ἐκτελεῖται ἐγγὺς τῷ ἐχθρῷ, παρεμβάλλονται πάντοτε καὶ δυσκολίαι τακτικῆς φύσεως, ἐπαυξανόμεναι λόγῳ τῶν ἐδαφικῶν δυσχερειῶν, ὁπότε ἀπαιτεῖται μαχητικὴ ἐνέργεια. Ν. Θ. Κ.

—*[Ἀστρον.]* Καλεῖται *διάβασις* τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ μικρὸν οὐράνιον σῶμα διέρχεται πρὸ τοῦ φωτεινοῦ δίσκου ἑτέρου σχετικῶς μεγαλυτέρου, προκαλοῦν οὕτως ἔκλειψιν κυκλικοῦ τμήματος τοῦ τελευταίου τούτου, κειμένου ἐπὶ τῆς εὐθείας, ἥτις ἄγεται ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ πρὸς τὸ διαβαῖνον σῶμα.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται ὅταν καθ' ὡρισμένας περιόδους διέρχωνται πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου οἱ ἐσωτερικοὶ πλανῆται Ἑρμῆς καὶ Ἀφροδίτη, συνηθέστερον δὲ ἐπὶ τοῦ Διός, οὗτινος οἱ δορυφόροι ἐν τῇ διαγραφῇ τῆς τροχιᾶς των, ὁσάκις εὑρίσκονται μεταξὺ τοῦ πλανήτου τούτου καὶ τῆς Γῆς, φαίνονται προβαλλόμενοι ἐπὶ τοῦ δίσκου αὐτοῦ.

Καὶ κατὰ μὲν τὰς διαβάσεις τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης οἱ πλανῆται οὗτοι φαίνονται ὡς μαῦραι κυκλικαὶ κηλῖδες κινούμεναι ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἐν δὲ τῇ περιπτώσει τῶν δορυφόρων τοῦ Διὸς ἡ παρακολούθησις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ πλανήτου εἶναι δυσκολωτέρα, ἐπειδὴ ἀμφότερα τὰ σώματα εἶναι φωτεινά. Συνήθως πλὴν τῆς διαβάσεως τῶν δορυφόρων παρατηροῦνται καὶ αἱ διαβάσεις τῆς σκιᾶς, τὴν ὁποίαν οὗτοι ῥίπτουσιν ἐπὶ τοῦ πλανήτου, καὶ ἡ ὁποία εἶναι πολὺ μᾶλλον εὐδιάκριτος ἔστω καὶ διὰ μικρᾶς ἐντάσεως τηλεσκοπίου.

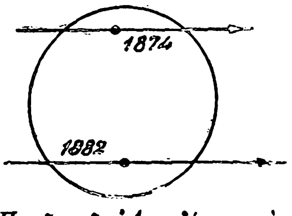

Πορεῖαι τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὰς διαβάσεις αὐτῆς πρὸ τοῦ Ἡλίου κατὰ τὸ 1874 καὶ 1882.

Αἱ διαβάσεις τοῦ Ἑρμοῦ συμβαίνουσιν ὅταν ἡ σύνοδος αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἡλίου συμβαίνῃ εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ὁ πλανήτης εὑρίσκεται ἐγγὺς τοῦ συνδέσμου τῆς τροχιᾶς του. Συνεπῶς ἐπειδὴ ἡ Γῆ διέρχεται διὰ τῶν συνδέσμων τοῦ πλανήτου τὴν 7ην Μαΐου καὶ τὴν 9ην Νοεμβρίου, αἱ διαβάσεις τοῦ Ἑρμοῦ συμβαίνουσι μόνον περὶ τὰς ἡμερομηνίας ταύτας.

Ἡ συχνότης τῶν κατὰ Νοέμβριον διαβάσεων εἶναι σχεδὸν διπλασία τῆς τῶν κατὰ Μάϊον, διότι κατὰ τὸν Νοέμβριον ὁ πλανήτης εὑρίσκεται ἐγγύτερον τοῦ Ἡλίου καὶ ἡ μεγίστη ἀπὸ τοῦ συνδέσμου ἀπόστασις αὐτοῦ εἶναι τότε 4° 45′, ἤτοι περίπου διπλασία τῆς κατὰ Μάϊον (2°40′), ὁπότε ὁ Ἑρμῆς εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀφήλιον. Τὸ διάστημα μεταξὺ δύο διαδοχικῶν διαβάσεων τοῦ Μαΐου ἢ τοῦ Νοεμβρίου ἰσοῦται πρὸς 13 ἔτη, ἐνίοτε ὅμως δύο διαβάσεις τοῦ Νοεμβρίου ἀπέχουσιν ἀλλήλων κατὰ 7 μόνον ἔτη, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀδύνατον διὰ τὰς διαβάσεις τοῦ Μαΐου. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς συνοδικῆς περιόδου τοῦ Ἑρμοῦ, ὅταν δοθῇ ἡ ἡμερομηνία μιᾶς διαβάσεως, εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι μετὰ 46 ἔτη θὰ συμβῇ ἑτέρα διάβασις ἐγγὺς τοῦ αὐτοῦ συνδέσμου.

Αἱ παρατηρήσεις τῶν διαβάσεων τοῦ Ἑρμοῦ παρέχουσι τὴν εὐκαιρίαν πρὸς προσδιορισμὸν τῶν διορθώσεων τῆς θέσεως τοῦ πλανήτου καὶ τῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς βεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως ἀτμοσφαίρας περὶ αὐτὸν διὰ τῆς παρουσίας φωτεινῆς ἅλω περὶ τὸν δίσκον τοῦ πλανήτου.

Ἐνῷ αἱ διαβάσεις τοῦ Ἑρμοῦ, ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος αὐτοῦ, εἶναι ὁραταὶ μόνον διὰ τηλεσκοπίου, αἱ τῆς Ἀφροδίτης δύνανται νὰ παρατηρηθῶσι διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ τῇ βοηθείᾳ αἰθαλωμένης ἢ χρωματιστῆς ὑάλου. Αἱ διαβάσεις τῆς Ἀφροδίτης εἶναι πολὺ σπανιώτεραι, διότι, ἵνα συμβῇ τὸ φαινόμενον, ὁ πλανήτης κατὰ τὴν σύνοδον αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἡλίου πρέπει νὰ εὑρίσκηται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ συνδέσμου τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ οὐχὶ μείζονα τῆς 1°.45′ περίπου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ διάβασις μόνον μίαν ἢ δύο ἡμέρας περὶ τὴν ἡμερομηνίαν, καθ' ἣν ἡ Γῆ διέρχεται διὰ τῶν ἀντιστοίχων συνδέσμων, ἤτοι περὶ τὴν 7ην Ἰουνίου ἢ τὴν 8ην Δεκεμβρίου.

Ἡ πρώτη παρατήρησις διαβάσεως ἐγένετο ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1639 ὑπὸ τῶν Crabtree καὶ Harrocks. Αἱ βραδύτερον ἐπακολουθήσασαι τέσσαρες διαβάσεις κατὰ Ἰούνιον 1761 καὶ 1769 καὶ κατὰ Δεκέμβριον 1874 καὶ 1882 παρετηρήθησαν ὑπὸ πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν, τὰς ὁποίας διάφοροι κυβερνήσεις ἀπέστειλαν εἰς τὰ σημεῖα ὁπόθεν τὸ φαινόμενον ἦτο ὁρατόν. Ὁ κύριος σκοπὸς τῶν παρατηρήσεων τούτων, πλὴν τῆς βεβαιώσεως τῆς ὑπάρξεως ἀτμοσφαίρας περὶ τὴν Ἀφροδίτην, ἦτο καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς παραλλάξεως καὶ ἑπομένως τῆς ἀποστάσεως τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Halley τῷ 1679 ὑποδειχθεῖσαν μέθοδον. Αἱ προσεχεῖς διαβάσεις τῆς Ἀφροδίτης θὰ συμβῶσι τὴν 8ην Ἰουνίου 2004 καὶ τὴν 6ην Ἰουνίου 2012, ἤτοι ἡ πρώτη 235 καὶ ἡ δευτέρα 243 ἔτη μετὰ τὴν τελευταίαν κατὰ τὸ 1769 διάβασιν εἰς τὸν αὐτὸν σύνδεσμον, συμφώνως πρὸς τὸν διέποντα ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ φαινόμενον νόμον, καθ' ὃν λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς συνοδικῆς περιόδου τοῦ πλανήτου μετὰ δύο διαδοχικὰς διαβάσεις αὐτοῦ, ἀπεχούσας ἀλλήλων κατὰ ὀκταετίαν, ἡ τρίτη συμβαίνει εἰς τὸν αὐτὸν σύνδεσμον μετὰ πάροδον 235 ἐτῶν.

Προκειμένου τέλος περὶ τῶν διαβάσεων τῶν δορυφόρων τοῦ Διός, ἡ παρατήρησις αὐτῶν εἶναι δυνατὴ καὶ διὰ μετρίας ἐντάσεως τηλεσκοπίων. Ὡς ἐκ τούτου τὸ φαινόμενον καταλέγεται μεταξὺ τῶν προσιτῶν εἰς τοὺς ἐρασιτέχνας ἀστρονόμους, ὧν ἡ συμβολὴ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ὡρῶν ἐνάρξεως καὶ λήξεως τῆς διαβάσεως ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν ἁπλουστάτων μέν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πολυτιμοτάτων ἀρωγῶν πρὸς τὴν ἐπιστήμην.

Ἐκτὸς τούτου ὁ ὅρος *διάβασις* εἶναι ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἀστρονομίᾳ πρὸς δήλωσιν τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀστήρ τις φαίνεται διερχόμενος ὄπισθεν τῶν κατακορύφων νημάτων τοῦ μικρομέτρου, ἢ τῶν στιγμῶν καθ' ἃς εὑρίσκεται εἰς ὡρισμένα σημεῖα τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει αἱ διαβάσεις λαμβάνονται διὰ τῆς μεθόδου ὁράσεως καὶ ἀκοῆς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀναγράφονται ἐπὶ ταινίας χρονογράφου διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ἠλεκτρικοῦ κυκλώματος, συνεπείᾳ ἠλεκτρικῶν ἐπαφῶν καθ' ὡρισμένα διαστήματα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ὡρισμένας θέσεις, δι' ὧν διέρχεται τὸ κινητὸν νῆμα ὀρθῶν διαφορῶν τοῦ ἀπροσώπου μικρομέτρου κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου (βλ. μεσημβρινὸς *κύκλος*). Σ. Π.

Διάβασις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τις τῆς Θρᾴκης κειμένη ἐννέα ὥρας δυτικῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μεταξὺ τῆς λεγομένης πεδιάδος τῶν Χοιροβάκχων καὶ τῆς πόλεως τῶν Μετρῶν (Τσατάλτζα), ὅπου ἕνεκα τῆς συμβολῆς τοῦ Ἀθύρα καὶ Βαθυνίου ποταμοῦ, καθιστώσης τὴν χώραν ἑλώδη καὶ δύσβατον, κατεσκεύασαν οἱ Ῥωμαῖοι δι' ἐπιχώσεως λεωφόρον, ἥτις ἕνεκα τούτου ὠνομάσθη ἔκτοτε *Διάβασις*. Ἐνταῦθα κατενίκησε Μιχαὴλ ὁ Β′ ὁ Τραυλός, κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 823, τὸν ἐπαναστατήσαντα στρατηγὸν Θωμᾶν, παλαιὸν φίλον καὶ συστράτηγον, ὅστις, ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἀπεβιβάσθη εἰς Θρᾴκην μετὰ τοῦ θετοῦ υἱοῦ του Ἀναστασίου, ἀπειλῶν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ λεωφόρος αὕτη διατηρηθεῖσα ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα, πολλὰ δ' αὐτῆς τμήματα σῴζονται μέχρι σήμερον. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

διάβασμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαβάζω*, ἀνάγνωσις τῶν γεγραμμένων, μελέτη: «ἀπὸ διάβασμα ἄλλο τίποτε, ὅλη μέρα εἶναι σκυμμένος 'ς τὸ βιβλίο», «τό'ριξε 'ς τὸ διάβασμα»· || ἡ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἀνάγνωσις τῆς ἀκολουθίας ἢ θρησκευτικῶν εὐχῶν: παροιμ. «θέλει διάβασμα» ἐπὶ ἀνοηταίνοντος, ὅτι εἶναι ἀνάγκη ὁ ἱερεὺς νὰ ἀναγνώσῃ εὐχὰς χάριν αὐτοῦ ὡς νοσοῦντος διανοητικῶς.

—[ΛΑΟΓΡ.] Τὸ «διάβασμα» συναντᾶται παρ' ὅλοις γενικῶς τοῖς λαοῖς ὡς λαϊκὴ δεισιδαίμων θεραπευτικὴ μέθοδος, συνισταμένη εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς, πραγματικοῦ ἢ νομιζομένου τοιούτου, διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἢ ἀπαγγελίας περικοπῶν ἐξ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἢ ἄλλων μαγικῶν φράσεων ὑπὸ προσώπου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἡ ἰδιότης τοῦ θεραπευτοῦ.

Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πίστις τῶν ἀνθρώπων εἰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας ὡρισμένων ἀναγιγνωσκομένων κειμένων ἀσφαλῶς ἀνάγεται εἰς ἄλλην δεισιδαίμονα δοξασίαν, τὴν πίστιν ὅτι πᾶν κακὸν ἢ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προϊὸν τῶν βουλήσεων καὶ πράξεων τῶν «δαιμόνων» (θεῶν, παρ' ἀρχαίοις· ἁγίων, διαβόλων κλπ. παρὰ νεωτέροις), ὄντων ὑπερφυσικῶν καὶ κατευθυνόντων τὰς τύχας τῶν θνητῶν. Τῆς «δαιμονιακῆς» αὐτῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς ἄμεσον ἀποτέλεσμα ἦτο καὶ ἡ παραδοχὴ τῶν δαιμόνων ὡς παθογόνων αἰτίων πάσης νόσου (πρβλ. τὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων «*εὐδαίμων*»: ὁ εὖ τὸν δαίμονα διακείμενον ἔχων καὶ τοὐναντίον «*κακοδαίμων*»). Ἄμεσος λοιπὸν σκοπὸς τοῦ διαβάσματος εἶναι ἡ ἀποπομπὴ τοῦ κακοῦ δαίμονος τοῦ κατέχοντος τὸν ἀσθενῆ καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος. Τοῦτο παρὰ Ῥωμαίοις ἦτο κατορθωτὸν καὶ διὰ μιᾶς μόνης συλλαβῆς ἀπαγγελλομένης παρὰ τὸν ἀσθενῆ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑποτίθεται ὅτι ἐγκατεστάθη ὁ κακὸς δαίμων.

Ὡς πρὸς τὴν προέλευσίν των τὰ χρησιμοποιούμενα κείμενα δύνονται νὰ ταξινομηθοῦν εἰς δύο κατηγορίας: εἰς *θρησκευτικά*, παρὰ τῶν ἱερέων ἀναγιγνωσκόμενα συνήθως καὶ ἀποτελούμενα ἐκ γνησίων ἢ ἠλλοιωμένων ἀποσπασμάτων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, προσευχῶν, κ. ἄ., καὶ εἰς καθ' αὐτὸ *μαγικά*, δεισιδαίμονα δημιουργήματα, ἀσυνάρτητα συνήθως συμφύρματα φράσεων. Ποικίλον εἶναι τὸ περιεχόμενον τῶν κειμένων αὐτῶν. Δύναται νὰ εἶναι ἁπλῆ εὐχὴ ὑπὲρ τῆς ἀναρρώσεως τοῦ πάσχοντος, ὡς τὸ «τροπάρι τοῦ βυζιοῦ», ἀναγιγνωσκόμενον ἐν Πόντῳ καὶ Κρήτῃ ἐπὶ πόνων θηλαζούσης γυναι-

Digitized by Google

κὸς καὶ τὸ ὁποῖον ἄρχεται διὰ τῆς φράσεως: «ἂς ἔδγ' ἡ τρίχα ἀπ' τὸ βυζί». Συνθετωτέρα εἶναι ἡ εὐχὴ ἡ συνοδευομένη καὶ διὰ παρομοιώσεως, ὡς ἡ ἐπὶ πάσχοντος ζῴου: «ὡς ρίχνει ὁ ἥλιος τσ' ἀχτῖνες του | κι' ἡ μουριὰ τὰ φύλλα τση | ἔτσι νὰ πέσουνε τα φτυσομάμουνα | ἀπὸ τοῦ ροδωποῦ τράου τὴν κεφαλή.» Ἄλλοτε πάλιν τὸ διάβασμα συνίσταται εἰς προτροπὴν τοῦ δαιμονίου νὰ ἐγκαταλείψη τὸν ἀσθενῆ, συνηθεστάτη δὲ εἶναι ἡ φράσις «στὰ ὄρη, στὰ βουνά»· ἐνίοτε δὲ ἡ προτροπὴ αὕτη συνοδεύεται καὶ ἀπὸ βαρυτάτας κατάρας κατὰ τοῦ δαιμονίου. Διὰ τοῦ διαβάσματος ἐπίσης ἐπιδιώκεται ἡ ἐπίκλησις πρὸς βοήθειαν τῆς Παναγίας, τῶν ἁγίων καὶ ἄλλων ἀγαθοποιῶν προσώπων. Ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ δυσκόλου τοκετοῦ ἀναγιγνώσκονται προσευχαὶ πρὸς τὸν ἅγιον Ἐλευθέριον, διὰ νὰ «λευτερώση» τὴν ἔγκυον καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ ὀφθαλμικῶν νοσημάτων ἐπικαλοῦνται τὴν Θεοτόκον. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὡς ἀνωτέρω χρησιμοποιουμένων διαφόρων κειμένων παρήχθησαν ὑπὸ τῶν λαῶν πληθὺς ἐμμέτρων ἢ πεζῶν τεμαχίων διὰ διάβασμα.

Ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ διάφοροι διατυπώσεις τοῦ διαβάσματος. Ἄλλοτε τοῦτο συνοδεύεται διὰ σταυροκοπήματος εἰς ὡρισμένα σημεῖα τοῦ κειμένου ἢ διὰ διαφόρων κινήσεων, ὡς ἡ ἐπίθεσις τοῦ δακτύλου εἰς τὴν κοιλίαν προκειμένου διὰ κωλικόπονον. Εἴς τινας περιπτώσεις χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀντικείμενα τοποθετούμενα ἐν τῷ δωματίῳ ἢ τιθέμενα ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους· οὕτως ἐν Ἰταλίᾳ, μετὰ τὸ διάβασμα πάσχοντος ἐξ ἐγκαυμάτων, τοποθετοῦν ἐπὶ τῆς πληγῆς φραγκοστάφυλα. Εἰς μερικὰ νοσήματα τὸ διάβασμα πρέπει νὰ γίνεται καθ' ὡρισμένας χρονικὰς στιγμὰς τοῦ εἰκοσιτετραώρου (σεληνόφως, δύσις ἡλίου κλπ.) ἢ τῆς ἑβδομάδος (Σάββατον κτλ.), ἀπαιτεῖται δὲ ἐνίοτε καὶ ἡ κατὰ τακτὰ διαστήματα ἐπανάληψις αὐτοῦ. Συνήθως ὁ ἀσθενὴς δέον νὰ εἶναι νῆστις κατὰ τὸ διάβασμα.

Πρόσωπα τῶν ὁποίων τελεσφόρον θεωρεῖται τὸ διάβασμα εἶναι οἱ ἱερεῖς, γραῖαι πολύπειροι, κομπογιαννῖται φημιζόμενοι παρὰ τῷ λαῷ ὡς θεραπευταί, μάγοι ἢ καὶ εἰς ἐλαχίστας κοινὰς περιπτώσεις οἱοσδήποτε.

Κατὰ παλαιοτέρους χρόνους τὸ διάβασμα ἦτο συστηματοποιημένον ὡς μέθοδος θεραπευτική, ὑπῆρχον δὲ εἰδικὰ κείμενα δι' ἕκαστον νόσημα. Ὁ Ἀέτιος, ἰατρὸς τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, συνέλεξε πλεῖστα παρ' ἀρχαιοτέρων αὐτοῦ ἰατρῶν. Ὁ πάπας Λέων ὁ Γ' (795—810), διωκόμενος ὑπὸ ληστῶν καὶ καταφυγὼν εἰς τὸν Καρλομάγνον, ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν ὡς ἀνταμοιβὴν «Ἐγχειρίδιον», εἰδικῆς του ἴσως συντάξεως, ἐν ᾧ πλεῖστα σχετικὰ μὲ τὸ διάβασμα τεμάχια, μέχρι δὲ σήμερον κυκλοφορεῖ ἐν Γαλλίᾳ τομίδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Le médecin des pauvres» (Ὁ ἰατρὸς τῶν πτωχῶν), συναγωγὴ ἐκκλησιαστικῶν ἀποσπασμάτων καὶ μαγικῶν κειμένων. Ἡ χρησιμοποίησις ἐκκλησιαστικῶν κειμένων διὰ διάβασμα κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα εἶχεν ἀπαγορευθῆ ὑπὸ τοῦ «Συμβουλίου τῶν Τριάκοντα».

[Βλ. καὶ λ. γητειά, ἐξορκισμός, ἐπῳδός, ἰατροσόφιον.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Crédulité et Superstition (ἐν Revue des Progrès Thérapeutiques, 1928, σ. 248—251 καὶ 286—290). — «Λαογραφία», ἀπὸ τοῦ 1900 (ἐν τοῖς περιεχομένοις ἑκάστου τόμου τμήματα «Ἐπῳδαὶ» καὶ «Δημώδης Ἰατρική»).

Π. Ν. Π.

διαβασμένος, *—η, —ο*· παθ. μετχ. τοῦ *διαβάζω*· ὁ πολλὰ ἀναγνούς, πολυμαθής, σοφός: «διαβασμένος γιατρός, — δικηγόρος, — δάσκαλος, — ἄνθρωπος»· || ἰδίᾳ, ὁ ἐπὶ θεολογικῇ σοφίᾳ διακρινόμενος· || καθόλου, ὁ γινώσκων γράμματα, ἄλλως *γραμματισμένος*.

Διαβατὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαχανοκήπου (τέως Ἀραπλῆ) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 606. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δουδουλάρ*.

διαβατάρης, *—α, —ικο*· ὁ διαβάτης, διαβατικός, περαστικός: «διαβατάρικα πουλιά», ᾆσμ. «δὲν εἶναι διαβατάρικο πουλὶ ποῦ γιὰ μιὰ μέρα | σχίζει τὰ νέφη καὶ περνᾷ γοργὸ σὰν τὸν ἀγέρα...» (*Βαλαωρίτης*)· || «διαβατάρικα πρόβατα» τὰ μεταφερόμενα ἀπὸ τῶν ὀρέων εἰς τὰ χειμαδιά.

διαβαταριίδαι (οἱ) (Diabatariidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῆς τρίτης ἀρθρώσεως τῶν ποδῶν των, ἥτις ἔχει μορφὴν χρωστῆρος. Γνωστότερα γένη εἶναι: *διαβατάριος*, *στρογγυλόρυγχος* κ. ἄ.

Δ. Ν. Π.

διαβατάριος (ὁ) (Diabatarius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *διαβαταριιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ χρῶμα ὑπόφαιον μὲ φαιὰς καὶ κιτρίνας κηλῖδας. Γνωστὰ 6 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας.

Δ. Ν. Π.

Διαβάτες *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς τεσσάρων νησίδων παρὰ τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τῆς Σύμης (πλάτ. 36° 35' Β., μῆκ. 27° 42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulf of Kos, Doris and Symi). Λέγονται καὶ *Γιαβαλές*. Εἶναι αἱ *Ἀραιαὶ* τῶν ἀρχαίων.

Σ. Ε. Λ.

Διαβατὲς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Λήμνου, 1 1/2 μίλ. Δ ΝΔ. τοῦ λιμένος Κάστρο, καὶ ζεῦγος βραχονησίδων εἰς 2/3 μιλ. πρὸ αὐτοῦ καὶ ἑνουμένων πρὸς αὐτὸ δι' ἀβαθοῦς βραχώδους ἐδάφους, ἀφ' οὗ κατὰ διαστήματα ἀναδύουν μύρμηκες (πλάτ. 39° 50' 45'' Β., μῆκ. 25° 02' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island καὶ 1891: Kastro).

Σ. Ε. Λ.

Διαβατήρια (τὰ) ἢ *Ὑβερβατήρια* *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ στρατιᾶς τινος τελουμένη κατὰ τὰς ἐκστρατείας θυσία ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς χώρας του καὶ πρὸ τῆς διαβάσεως αὐτῶν ἢ ἡ τελουμένη πρὸ τῆς διαβάσεως ποταμοῦ τινος θυσία ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ στρατιᾶς τινος πρὸς ἐξιλασμὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ποταμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ διαβῇ οὗτος. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ τὴν θυσίαν ταύτην, ἥτις ἐκαλεῖτο καὶ Ὑπερβατήρια, ἐτέλει ὁ βασιλεὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς πρὶν διαβῇ τὰ ὅρια τῆς Λακωνικῆς. Τὸ πρὸς τέλεσιν τῆς θυσίας πῦρ ἔφερεν ἐκ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀγήτορος Διός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτέλει θυσίαν ὁ βασιλεὺς πρὸ τῆς ἐκ τῆς πόλεως ἐξόδου του, ὁ πυρφόρος, ὅστις καὶ ἀπὸ τῆς πυρᾶς τῶν Διαβατηρίων λαμβάνων πάλιν πῦρ ἔφερε τοῦτο ἄσβεστον, προηγούμενος τῆς στρατιᾶς, διὰ νὰ χρησιμεύῃ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τελουμένας ὑπὸ τοῦ βασιλέως θυσίας. Ἂν ἡ θυσία τῶν Διαβατηρίων δὲν ἐφαίνετο καλή, ὁ βασιλεὺς δὲν ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῆς Λακωνικῆς, ἀλλ' ἐπανήρχετο εἰς τὴν Σπάρτην, ἀναβάλλων τὴν ἐκστρατείαν *(Θουκ.* Ε' 54).

ΚΑΨ.

διαβατήριον (τό)· οὐσιαστικοποιηθὲν οὐδ. τοῦ διαβατήριος (κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγγραφον*)· πιστοποιητικὸν ταυτότητος ἀποτελοῦν καὶ ἄδειαν ἀναχωρήσεως ὑπηκόου χώρας τινὸς εἰς τὸ ἐξωτερικόν· κοιν. *πασσαπόρτι* (γαλ. passeport).

— *[Ἐγκυκλ.]* Πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τὰ διαβατήρια ἦσαν ὑποχρεωτικὰ μόνον ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ρωσίᾳ, μετ' αὐτὸν ὅμως ἔγιναν ὑποχρεωτικὰ δι' ὅλα τὰ κράτη, ἀπαιτουμένης τῆς θεωρήσεως αὐτῶν (visa) ὑπὸ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν τοῦ κράτους, διὰ τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ διέλθῃ τις ἢ νὰ μεταβῇ. Τὸ διαβατήριον ἰσχύει δι' ὡρισμένον χρόνον, συνήθως ἓν ἔτος, καὶ δι' ὡρισμένον τόπον. Τὰ διαβατήρια εἶναι συνήθη, προσωπικὰ δι' ἓν πρόσωπον ἢ οἰκογενειακά, περιλαμβάνοντα τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα (κάτω τῶν 15 ἐτῶν) τοῦ αἰτοῦντος διαβατήριον, καὶ διπλωματικά, χορηγούμενα ἢ εἰς διπλωματικοὺς ὑπαλλήλους ἢ εἰς μέλη ἐπισήμων ἀποστολῶν. Ἀντὶ διαβατηρίου χορηγεῖται ἁπλοῦν πιστοποιητικὸν ταυτότητος εἰς τοὺς ἀπόλιδας, ἤτοι τοὺς μὴ ὑπηκόους κράτους τινὸς ἢ τοὺς ὁπωσδήποτε μὴ δυναμένους νὰ λάβωσι τακτικὸν διαβατήριον. Εἰς τοὺς ἀπελαυνομένους χορηγεῖται ὑποχρεωτικὸν διαβατήριον. Διὰ τὴν μεταφορὰν νεκρῶν ἰσχύουν εἰδικοὶ κανόνες ἐκδόσεως διαβατηρίων εἰς τὰ διάφορα κράτη. Ἀπό τινος παρατηρεῖται ζωηρὰ κίνησις καταργήσεως τῶν διαβατηρίων.

Δ. Σ. Δ.

— *[Ποιν. Δικ.]* Τὰ τῆς ἐκδόσεως εἰς τοὺς ἡμεδαποὺς τῶν διαβατηρίων κανονίζει νῦν τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 7/9 Ὀκτωβρίου 1925 «Περὶ διαβατηρίων καὶ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν» κυρωθὲν διὰ Π. Δ. τῆς 3/6 Μαΐου 1927. Ἁρμοδία πρὸς ἔκδοσιν τῶν διαβατηρίων ἀρχὴ εἶναι, διὰ μὲν τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἡ ἐν Ἀθήναις ἑδρεύουσα εἰδικὴ ὑπηρεσία διαβατηρίων, διὰ δὲ τὸ λοιπὸν κράτος ὁ νομάρχης. Ὁ ἄνευ διαβατηρίου ἀποδημῶν ἢ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ κράτος, ἢ ὁ παραβαίνων τὰς περὶ διαβατηρίων ἐν γένει διατάξεις (π. χ. θεωρήσεως αὐτῶν παρὰ τῆς οἰκείας προξενικῆς ἀρχῆς), τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρ. 650 Ποιν. νόμου μὲ πρόστιμον τὸ πολὺ 200 δραχμῶν. Διὰ τὸν λόγον ὅμως τοῦτον ἡ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος εἴσοδος Ἑλλήνων πολιτῶν δὲν δύναται ν' ἀπαγορευθῇ, ἐνῷ τῶν ἀλλοδαπῶν, τῶν μὴ ἐφωδιασμένων διὰ διαβατηρίου, ἔχοντος τὴν θεώρησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκδόσεως προξενικῆς ἀρχῆς, ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος, δυναμένη νὰ ἐπιτραπῇ εἰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις τῇ διαταγῇ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὁ δ' ἄνευ διαβατηρίου εἰσερχόμενος εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος ἀλλοδαπὸς τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον τοὐλάχιστον 50 δραχμῶν, ἢ μὲ κράτησιν, ἢ καὶ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας, δύναται δὲ καὶ ν' ἀπελαθῇ (ἄρθρ. 3, 5 καὶ 25 Π. Δ. 17/23 Ἰουνίου 1927 «Περὶ ἐγκαταστάσεως καὶ κινήσεως ἀλλοδαπῶν κλπ.»).

Α. Ν. Μ.

— *[Στρατολ.]* Διαβατήριον δὲν χορηγεῖται: α') Εἰς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἀπογραφὴν τῶν στρατευσίμων τοῦ ἐρχομένου ἔτους καὶ εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε ἀκολουθοῦντας αὐτούς. β') Εἰς τοὺς ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας ὀφείλοντας στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν, δηλαδὴ ἀνυποτάκτους μὴ ὑπερβάντας τὸ 50ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των (ἄρθρ. 105 Ν. 3644 τοῦ 1928 «Περὶ στρατολογίας τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ»), καὶ γ') Εἰς τοὺς ἄγοντας ἡλικίαν 15—20 ἐτῶν, ἐκτὸς ἐὰν κατέβαλον τὴν ὑπὸ τοῦ νομάρχου καθοριζομένην χρηματικὴν ἐγγύησιν, ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν ἐγκαίρως πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς στρατιωτικῆς των ὑποχρεώσεως.

Δ. Σ. Δ.

διαβατήριος, *—α, —ον*· ὁ πρὸς διάβασιν ἢ ἐπὶ τῇ διαβάσει· || ἀρχ. τὰ **διαβατήρια** (βλ. λ.), θυσία, θρησκευτικὴ τελετὴ ἐπὶ τῇ διαβάσει· || τὸ οὐδ. **διαβατήριον** (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστικόν.

διαβάτης (ὁ), κοιν. *διαβάτης* (τρισυλλάβως) κ. θηλ. *διαβάτρα*· ὁ διαβαίνων, ὁ μεταβαίνων που καὶ διερχόμενος διά τινος τόπου, ἄλλως *στρατολάτης*, *στρατοκόπος*: «συλλαμβάνει τοὺς διαβάτας καὶ τοὺς ληστεύει»· || «διαβάτης πόνος» περαστικός, ὁ μεθιστάμενος ἀπὸ ἑνὸς μέρους τοῦ σώματος εἰς ἄλλο, *διαβατικός*.

Διαβάτης· τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Ἰωάννου* **Κονδυλάκη** (βλ. λ.).

Διαβάτης *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δύο νησίδων, ἀποτελουσῶν τὸ ΝΔ καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Καλαμίτζα τῆς Σκύρου, διαστελλομένων δὲ ὡς *Ἔξω Διαβάτης* καὶ *Μέσα Διαβάτης* (πλάτ. 38° 47' 1/2 Β., μῆκ. 24° 30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island). Κατέναντι αὐτῶν ὁ φάρος **Βαλάξας** (βλ. λ.) προφυλάσσων ἀπὸ τὰς νησῖδας Διαβάτες (ἀλλὰ καὶ *Διαβατὲς* παρ' ἄλλων ὀνομαζομένας), διὰ τῆς εὐθυγραμμίας του πρὸς τὸν φάρον Πρασούδας.

Σ. Ε. Λ.

Διαβατικὸν *[Ἐκκλ. Τέχν.]*. Ἐπιμήκης στοὰ μετὰ κυλινδρικοῦ θόλου, διαπερῶσα τὸ παχὺ τεῖχος τῶν ὠχυρωμένων μοναστηρίων, διερχομένη κάτωθι τῶν προσεκτισμένων κτιρίων καὶ καταλήγουσα εἰς τὴν αὐλὴν τῆς μονῆς. Ἀποτελεῖ τὴν εἴσοδον τῆς μονῆς, συνήθως δέ, ἄνωθεν τοῦ πρὸς τὰ ἔξω μέρους τῆς στοᾶς, ὑπῆρχεν ὀπὴ διὰ τὴν ἐπίχυσιν ζέοντος ὕδατος ἢ τετηγμένου μολύβδου κατὰ τῶν εἰσβαλλόντων ἐχθρῶν. Τοιοῦτοι πυλῶνες ὑπάρχουν εἰς τὴν «Ὀλυμπιώτισσαν» τῆς Ἐλασσῶνος, τὴν μονὴν «Ἀστερίου» ἐν Ἀττικῇ, κ. ἄ.

[Πρβλ. *Α. Κ. Ὀρλάνδου*, Μοναστ. Ἀρχιτ. σ. 10.]

διαβατικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς διαβάσεως, ὁ μὴ μόνιμος, περαστικός: «διαβατικὰ πτηνά», «κακὸν διαβατικόν»· || «διαβατικὸς δρόμος» ὁ διαβαινόμενος, ὁ συχναζόμενος.—Ἐπίρρ. **διαβατικῶς**.

— **διαβατικὰ** ***πτηνά***. Καλοῦνται οὕτω τὰ μὴ ἔχοντα σταθερόν, διαρκῆ τόπον διαμονῆς, ἀλλ' ἐναλλάσσοντα τοῦτον εἴτε πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τροφῆς των, εἴτε πρὸς εὕρεσιν καταλλήλων τόπων πρὸς πολλαπλασιασμόν των. Ἡ κίνησις αὐτῶν γίνεται εἰς ὡρισμένας τοῦ ἔτους περιόδους, ἀντιστοιχούσας πρὸς μεγάλας καιρικὰς μεταβολάς, οἷαι εἶναι ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ ἔαρος καὶ κατ' αὐτό, ἢ ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ φθινοπώρου καὶ κατ' αὐτό. Τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον εἶναι αἱ κύριαι ἐποχαὶ τῆς διαβάσεώς των καὶ ἐξ Ἑλλάδος. Ταξιδεύοντα τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐν καιρῷ νυκτὸς μὲ οὔριον συνήθως ἄνεμον, σταθμεύουσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας αὐτῆς, πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ τροφὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ὥρας ἢ μίαν ἡμέραν, μεθ' ἣν ἐξακολουθοῦσι τὸ ταξίδιόν των πρὸς βορρᾶν, ὅταν ἐκ νότου προέρχωνται τελευτῶντος τοῦ χειμῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ ἔαρος, ἢ πρὸς νότον, ὅταν ἐκ βορρᾶ κατέρχωνται τελευτῶντος τοῦ θέρους καὶ ἀρχομένου τοῦ φθινοπώρου (βλ. λ. *ἀποδημητικά*).

Τὰ πλεῖστα τῶν πτηνῶν τῆς ἑλληνικῆς χώρας εἶναι διαβατικά, οἷα εἶναι οἱ ἔποπες, οἱ κόκκυγες, οἱ κόνδυλοι, αἱ τρυγόνες, αἱ ὄρτυγες, οἱ κορακίαι, οἱ μέροπες, οἱ συκοφάγοι, οἱ αἰγοθῆλαι, οἱ δρυοκολάπται, οἱ ἴυγγες, οἱ χελιδόνες, τὰ πλεῖστα τῶν ἁρπακτικῶν καὶ τοῦ μικροκόσμου τῶν πτηνῶν, αἱ σκολόπακες, αἱ φάτται, τὰ ἀγριοπερίστερα, αἱ σκολοπακίδες, οἱ ἀγριόγαλλοι, αἱ ἄγριαι νῆσσαι καὶ χῆνες, αἱ καλλιμάναι, αἱ κίχλαι, οἱ κόσσυφοι, οἱ ψᾶρες, οἱ κορυδαλλοί. Τῶν διαβατικῶν οὕτων θηραμάτων τὸ κυνήγιον ὑπὸ τοῦ περὶ θήρας ἑλληνικοῦ νόμου ἐπιτρέπεται, πλὴν τῶν μικροτέρων τοῦ κορυδαλλοῦ (σιταρήθρας) πτηνῶν, τοῦ ἔποπος, τοῦ κόκκυγος, τοῦ δρυοκολάπτου, τοῦ ἴυγγος (μυρμηκοφάγου).

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

διαβατός *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ διαβαθῇ· «διαβατὸς ποταμός»· || τὸ οὐδ. ***διαβατὸν*** (τό)· τὸ διαβαινόμενον μέρος τοῦ ποταμοῦ, ἰδιωματ. *διαβατό*.

Διαβατὸς (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἡμαθίας (τέως Βερροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 496.

Διαβατὼ (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐκ τῶν περὶ τὴν Σαρδηνίαν ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ἡ ταυτότης ἄγνωστος.

Σ. Ε. Λ.

διαβεβαιῶ (*—όω*) καὶ ***διαβεβαιώνω***· καθιστῶ τινα βέβαιον, πιστοποιῶ, βεβαιῶ.

Digitized by Google

διαβεβαίωσις,—εως (ἡ)· πιστοποίησις, βεβαίωσις: «δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου» βεβαιωθῆτε περὶ τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐκτιμήσεώς μου, φράσις συνήθης εἰς τὰς ἐπιστολάς.

—[*Κανον. Δίκ.*] Κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐν Ἑλλάδι νομοθεσίαν οἱ κληρικοὶ δὲν ἀπέλαυον προνομίου τινὸς ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ὅρκου, ὑπαγόμενοι τῇ γενικῇ διατάξει τοῦ ἄρθρου 121 τῆς Ποινικῆς δικονομίας καὶ τοῦ ἄρθρου 335 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας· ὤφειλον δηλαδὴ νὰ ὀμνύωσιν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1833 καταστατικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, οἱ συνοδικοὶ ὤμνυον ὅρκον κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν συνοδικῶν αὐτῶν καθηκόντων. Καὶ διὰ τῆς ἀπὸ Ἰουνίου 1849 ἐγκυκλίου αὐτῆς ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δεξαμένη ὅτι ὁ ὅρκος καθόλου δὲν ἀντίκειται τῇ ἐκκλησιαστικῇ διδασκαλίᾳ, οὐδένα ἐποιήσατο λόγον περὶ τῆς ἀπὸ τῆς ὁρκοδοσίας ἐξαιρέσεως τῶν κληρικῶν. Θεόκλητος δὲ ὁ Φαρμακίδης κατὰ τοῦ τὰ ἀντίθετα διδάσκοντος πρεσβυτέρου Κωνσταντίνου τοῦ Οἰκονόμου, ὅστις μάλιστα καὶ ἐπὶ δικαστηρίου ἐναχθεὶς ἠξίωσεν ἵνα ἀντὶ τοῦ ἐπαχθέντος αὐτῷ ὅρκου διαβεβαιώσῃ ἐπὶ τῇ ἱερατικῇ αὐτοῦ συνειδήσει τὴν τοῦ πράγματος ἀλήθειαν, ἀνωνύμως ἐξεπόνησε περὶ ὅρκου βιβλίον, ἐν ᾧ, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀθηνᾶ», ἰσχυρίσατο ὅτι ὁ ἐν δικαστηρίοις ὅρκος δὲν ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας οὔτε τοῖς λαϊκοῖς, οὔτε τοῖς κληρικοῖς. Ἡ Μ. Ἐκκλησία «προνοίᾳ κεκινημένη τῶν πνευματικῶν αὐτῆς τέκνων, ὅπως ἂν τὰ θεοπαράδοτα καὶ πατρῷα ὅρια βέβαια καὶ ἀσάλευτα παρ' αὐτοῖς συντηρῶνται», ἐξέδωκε κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1849 κοινῇ ψήφῳ τῆς τῶν πατριαρχῶν τετρακτύος καὶ τῶν προκρίτων ἀρχιερέων ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξους περὶ ὅρκου, ἐλέγξασαν τὴν μνημονευθεῖσαν ἐγκύκλιον τῆς συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τὸ περὶ ὅρκου βιβλίον τοῦ Φαρμακίδου καὶ στηλιτεύσασαν αὐτὸ ὡς «βιβλιάριον σαπρόν, σκότιον γέννημα, βλάσφημον καινοφανοῦς κακοφροσύνης συρραφὴν καὶ ἀνταρτικὸν κατὰ τῆς ὑγιαινούσης εὐαγγελικῆς διδασκαλίας φρόνημα ἔχον».

Διὰ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης ἀπεφήνατο ἡ Ἐκκλησία ὅτι παντελῶς ἀπαγορεύεται ὁ ὅρκος πᾶσι μὲν τοῖς ὀρθοδόξοις, μάλιστα δὲ τοῖς κληρικοῖς, ἀρχιερεῦσί τε καὶ ἱερεῦσι, διακόνοις τε καὶ μοναχοῖς, οἵτινες ἁγνοὺς ἑαυτοὺς ὀφείλουσι νὰ διατηρῶσιν ἀπὸ παντὸς ὅρκου, ἐπιτρέψασα μόνον τὴν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς ἢ μοναστικῆς αὐτῶν συνειδήσεως διαβεβαίωσιν καὶ ἀπειλήσασα τοῖς παροβάταις, ὡς ἀντιφερομένοις τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ καταπατοῦσι τὰς ἱερὰς παραδόσεις, βαρύτατα ἐπιτίμια. Ὁ ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 καταστατικὸς νόμος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, δεξάμενος περὶ τοῦ ὅρκου τὰ τῆς ῥηθείσης ἐγκυκλίου τῆς Ἐκκλησίας, ὥρισε διὰ τῶν ἄρθρων Δ' καὶ ΚΓ', ὅτι οἱ κληρικοὶ δὲν ὀμνύουσιν ὅρκον, ἀλλὰ ποιοῦνται *διαβεβαίωσιν*, οἱ μὲν ἀρχιερεῖς ἐπὶ τῇ ἀρχιερωσύνῃ αὐτῶν, οἱ δὲ λοιποὶ κληρικοὶ ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ αὐτῶν. Ταῦτα ὥρισε καὶ τὸ ἄρθρον 77 τοῦ τανῦν ἰσχύοντος καταστατικοῦ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923. Ἡ μνημονευθεῖσα τροποποίησις τοῦ ὅρκου τῶν κληρικῶν ἐπεξετάθη διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Μαΐου 1860 νόμου καὶ ἐπὶ τῶν κληρικῶν τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἀκύρως δ' ὁρκίζεται ὁ κληρικὸς οὐχὶ ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ ἱερωσύνῃ ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ παράβασιν τοῦ ἄρθρου 77 τοῦ καταστατικοῦ. Τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἀναφέρον τὴν τροποποίησιν ταύτην, προστίθησι τὰ στοιχεῖα κ.τ.λ. Ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἄλλως ὁ ὅρκος τῶν κληρικῶν θὰ ἦτο ἐλλιπὴς καὶ ἀόριστος, δῆλον γίνεται ὅτι κατὰ τὰ λοιπὰ ἐξακολουθεῖ ἡ ἰσχὺς τοῦ ἄρθρου 335 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας καὶ 121 τῆς Ποινικῆς δικονομίας. Ὅθεν ὁ πλήρης τύπος τῆς διαβεβαιώσεως τῶν κληρικῶν τιθεμένων τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ στήθους εἶναι οὗτος: «διαβεβαιῶ ἐπὶ τῇ ἀρχιερωσύνῃ μου (ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ μου) ὅτι θέλω ὁμιλήσει ἀφόβως καὶ ἀπαθῶς καὶ ὅτι θέλω εἴπει τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν».

Πᾶσα παράλειψις τοῦ τύπου τούτου ἐπάγεται ἀκυρότητα. Ἐν τῇ ἐκθέσει ἢ τοῖς πρακτικοῖς ἀπαιτεῖται νὰ μνημονεύωνται τὸ ἄρθρον 77 τοῦ καταστατικοῦ νόμου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρον 335 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ἢ τὸ 121 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἵνα δήλῃ γίγνηται ἡ τήρησις τοῦ τύπου τοῦ ὅρκου. Ἀκυρότητα ἐπάγεται ἡ ὁρκοδοσία τῶν κληρικῶν μόνον κατὰ τὸ καταστατικὸν ἄνευ μνείας τῶν οἰκείων ἄρθρων τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἢ τῆς Ποινικῆς, ὡς καὶ ἡ κατὰ ταῦτα μόνον τὰ ἄρθρα γιγνομένη. Ἐκ τῆς μνείας τοῦ καταστατικοῦ καὶ τῶν οἰκείων ἄρθρων τῶν δικονομιῶν Πολιτικῆς ἢ Ποινικῆς, δῆλον γίνεται ὅτι ὁ κληρικὸς διεβεβαιώσατο ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ, εἰ καὶ ἐγένετο χρῆσις τῆς λέξεως ὡρκίσθη.

Οἱ καθῃρημένοι κληρικοὶ ὁρκίζονται ὡς λαϊκοὶ κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον, ἤτοι μόνον κατὰ τὰ οἰκεῖα ἄρθρα τῶν δικονομιῶν. Ὡσαύτως κατὰ τὸ ἄρθρον 32 τοῦ χρητικοῦ καταστατικοῦ οἱ ἀρχιερεῖς παρέχουσιν ἀντὶ ὅρκου τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην: «Διαβεβαιοῦμαι ἐπὶ τῇ ἀρχιερωσύνῃ μου ὅτι . . . .», οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ διάκονοι: «Διαβεβαιοῦμαι ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ μου ὅτι . . . .».

Καὶ τὸ ἄρθρον 284 τῆς Σαμιακῆς Πολιτικῆς δικονομίας ὥριζεν ὅτι οἱ κληρικοὶ φέροντες τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ στήθους διαβεβαίωσιν ἐποιοῦντο ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς ἢ μοναστικῆς αὐτῶν συνειδήσεως ὅτι θὰ ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν.

[Πρβλ. *Κ. Μ. Ῥάλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907, σελ. 558—561.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α' 1927 σελ. 158—159. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

διαβεβαιωτικός,—ή,—όν· ὁ διαβεβαιῶν, βεβαιωτικός.

διάβημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαβαίνειν, βῆμα, περιπάτημα, προχώρησις· || μεταφ. προσπάθεια τολμηρά, ἀποφασιστικὴ πρᾶξις: «διάβημα πρὸς τὸν πρωθυπουργόν,—πρὸς τὸν πρόεδρον», «ἀποτελεσματικὸν διάβημα»· || «ἀπονενοημένον διάβημα» πρᾶξις ὡς ἀποτέλεσμα ἐσχάτης ἀπελπισίας, συνήθως καλεῖται οὕτως ἡ αὐτοκτονία.

Διαβῆται [*Παραλ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. Διαβατές.

διαβήτης (ὁ)· τεκτονικὸν ἐργαλεῖον πρὸς χάραξιν κύκλων ἢ μέτρησιν διαστάσεων, κοιν. *κομπάσσο*· || (παρ' ἀρχαίοις) εἶδος σίφωνος διὰ τὴν ἄντλησιν καὶ μετάγγισιν ὑγρῶν, ἄλλως *ἀγγεῖον τοῦ Ταντάλου* καλούμενον· || εἶδος νόσου τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων, διὰ τὴν ἄφθονον οὔρησιν: «διαβήτην καλοῦσιν, οἱ δὲ διάρροιαν οὔρων, ἔνιοι δὲ δίψακον ὀνομάζουσι διὰ τὴν ἄμετρον τοῦ πάσχοντος ἐνεδρεύουσαν δίψαν» (*Παῦλ. Αἰγιν.*).

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ ἐπινόησις τοῦ διαβήτου ἐμυθολογεῖτο ὡς ἔργον τοῦ Πέρδικος, ἀνεψιοῦ τοῦ Δαιδάλου, παρ' ἄλλων δὲ ἀπεδίδετο εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Δαίδαλον. Φαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι, μολονότι ἀρχαιοτάτη, δὲν ἀνάγεται εἰς τοὺς μυθολογικοὺς χρόνους, διότι εἰς τὰ διασωθέντα πρωτόγονα τεχνικὰ ἔργα οἱ κύκλοι εἶναι χαραγμένοι διὰ χειρός. Πάντως κατὰ τὴν προκλασικὴν ἑλληνικὴν ἐποχὴν ἡ χρῆσις τοῦ διαβήτου ἦτο εὐρύτατα, ὅσον περίπου καὶ σήμερον, διαδεδομένη, ὡς πιστοποιεῖται ἐκ διαφόρων γλυφῶν ἐπὶ διασωθέντων τάφων, ὅπου εἰκονίζονται διαβῆται ὁμοῦ μετ' ἄλλων ἐργαλείων χρησίμων εἰς ξυλουργούς, ἀρχιτέκτονας, οἰκοδόμους, γλύπτας κλπ. Διεσώθησαν μάλιστα ἀκέραια καί τινα τῶν ὀργάνων τούτων μέχρις ἡμῶν. Εἰς παρατιθεμένην εἰκόνα (1) φαίνονται εἰς εὐθύγραμμος καὶ εἷς σφαιρικὸς διαβήτης, ὡς εἶναι χαραγμένοι ἐπὶ ἑλληνικοῦ τάφου τῆς Η' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἐπὶ ἑτέρου τάφου τῶν Ἠλυσίων Πεδίων τῆς Ἄρλης εἰκονίζεται ἀλφάδιον καὶ παρ' αὐτῷ διαβήτης (εἰκ. 2), μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἔλασμα εἰς σχῆμα τόξου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναμφιβόλως ἦσαν χαραγμέναι ὑποδιαιρέσεις. Ἐν Πομπηΐᾳ τέλος, εἴς τινα οἰκίαν γλύπτου, εὑρέθησαν εἰ. διαβήτης ἀναγωγικός, ὅμοιος καθ' ὅλα πρὸς τοὺς σημερινούς, καὶ ἄλλος ἔχων τὰς αἰχμὰς αὐτοῦ κεκαμμένας πρὸς τὰ ἔξω, ὅπως οἱ χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἐσωτερικῆς διαμέτρου τῶν σωλήνων.

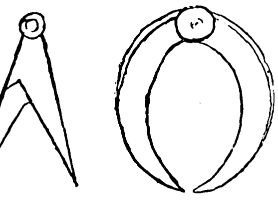

Εἰκ. 1. *Διαβῆται ἐπ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ τάφου.*

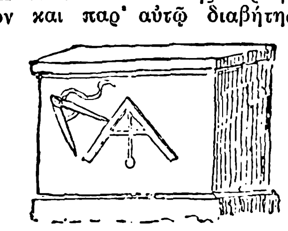

Εἰκ. 2. *Διαβήτης ἐπὶ τάφου τῆς Ἄρλης.*

Οἱ σήμερον ἐν χρήσει διαβῆται ἀποτελοῦνται κατὰ βάσιν ἐκ δύο ἴσων μεταλλικῶν ἢ ξυλίνων στελεχῶν (εἰκ. 3—α'), ἀποληγόντων κατὰ τὸ ἓν ἄκρον αὐτῶν εἰς ἀκίδα καὶ συνδεδεμένων κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον των διὰ πείρου. Τὰ σκέλη δύ-

α β γ δ ε

Εἰκ. 3. *Διάφοροι σύγχρονοι τύποι διαβητῶν.*

νανται νὰ ἀπομακρύνωνται ἀλλήλων ἢ νὰ συμπλησιάζωσι, μεθ' ἱκανῆς ὅμως τριβῆς κατὰ τὸν ἄξονα τῆς περιστροφῆς των, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἑκάστοτε διδόμενον εἰς τὸν διαβήτην ἄνοιγμα νὰ παραμένῃ σταθερόν. Συνήθως ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ διαβήτου φέρεται μικρὸς στυλίσκος, εὐχεραίνων τὴν χρῆσιν τοῦ ὀργάνου, ὅταν πρόκειται νὰ χαραχθῶσι δι' αὐτοῦ κύκλοι μικρᾶς διαμέτρου. Οἱ μεγάλου μεγέθους διαβῆται φέρουσι κατὰ τὸ μέσον τοῦ μήκους τῶν σκελῶν των μεταλλικὸν τόξον (εἰκ. 3—γ') συνηνωμένον σταθερῶς πρὸς τὸ ἓν σκέλος καὶ δυνάμενον νὰ συσφιγχθῇ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου διὰ κοχλίου εἰς οἱανδήποτε θέσιν, ἐξασφαλιζομένης οὕτως ἑκάστοτε τῆς σταθερότητος τοῦ ἀνοίγματος. Τὸ ἴδιον τόξον φέρει ἐνίοτε χαραγμένας γραμμικὰς ὑποδιαιρέσεις.

Εἰς ἄλλους διαβήτας τὸ κάτω τμῆμα τοῦ ἑνὸς σκέλους εἶναι ἀφαιρετόν, δύναται δὲ οὕτως ἡ ἀκὶς αὐτοῦ ν' ἀντικατασταθῇ διὰ μολυβδίδος ἢ γραμμοσύρτου διὰ τὴν γραφὴν κύκλων καὶ τόξων (εἰκ. 3—β'). Οἱ λεγόμενοι *ἀναγωγικοὶ* διαβῆται (εἰκ. 3—δ') φέρουν ἀκίδα κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα ἑκάστου ἐκ τῶν σκελῶν, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς ἄλληλα σύνδεσις γίνεται, εἰς διαφόρους θέσεις, διὰ κοχλίου μετακινουμένου κατὰ μῆκος εἰδικῶν πρὸς τοῦτο ἐγκοπῶν· συναποτελοῦνται οὕτω δύο «κατὰ κορυφὴν» διαβῆται, τῶν ὁποίων τὰ γραμμικὰ ἀνοίγματα ἔχουσι σταθερὸν πρὸς ἄλληλα λόγον. Ὁ λεγόμενος *σφαιρικὸς* διαβήτης ἢ *καρκίνος* (εἰκ. 3—ε') ἔχει τὰ σκέλη κεκαμμένα πρὸς τὰ ἔσω εἰς σχῆμα τόξου, χρησιμεύει δὲ πρὸς μέτρησιν τῆς διαμέτρου σφαιρικῶν ἢ κυλινδρικῶν ἐπιφανειῶν. Ἄλλοι πάλιν, ἀντιστρόφως, ἔχουσι τὰς ἀκίδας αὐτῶν κεκαμμένας πρὸς τὰ ἔξω διὰ τὴν λῆψιν τῶν ἐσωτερικῶν διαστάσεων κοίλου τινὸς ἀντικειμένου, καὶ ἄλλοι τέλος (εἰκ. 3—ζ') ἀποτελοῦσι συνδυασμὸν τῶν δύο τελευταίων προαναφερθέντων τύπων, χρήσιμοι οὕτω διὰ τὴν μέτρησιν τόσον τῆς ἐξωτερικῆς ὅσον καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διαμέτρου ἑνὸς σωλῆνος. Οἱ γλύπται μεταχειρίζονται καὶ διαβήτην μὲ τρία σκέλη, συνδεόμενα εἰς μίαν ἑνιαίαν κορυφήν, διὰ τὴν ἀντιγραφὴν λεπτοφυῶν γλυφῶν ἐξ ἑνὸς πρωτοτύπου. —Ρ.

—[ΕΡΑΛΔ.] Ὁ διαβήτης περιλαμβάνεται εἰς τὰ τεχνικὰ λεγόμενα ἐμβλήματα (figures artificielles), ἀπεικονίζεται δὲ συνήθως ἡμιανοικτὸς μὲ τὰς αἰχμὰς πρὸς τὰ ἄνω. Συμβολίζει τὴν φρόνησιν. Γ. Ε. Τ.

—[ΤΕΚΤΟΝ.] Ὁ διαβήτης ὡς τεκτονικὸν ἔμβλημα ἐπιδέχεται πλεῖστας ὅσας ἐξηγήσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐσωτερικάς. Οὕτω συμβολίζει τὴν ἀκρίβειαν, μεθ' ἧς δέον ὁ τέκτων νὰ ἐκτελῇ τὰς πράξεις καὶ νὰ ἐκδηλώνῃ τὰς σκέψεις του. Ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ ὅτι ὁ διαβήτης χαράσσει περιφερείας μὲ κέντρον (⊙ σύμβολον τοῦ Ἡλίου) ἐθεωρήθη ὡς κατ' ἐξοχὴν ἡλιακὸν ἔμβλημα, εἰκονίζων τὴν ἄπειρον περιφέρειαν τοῦ Σύμπαντος καὶ τὴν στιγμὴν ἀλληγοροῦσαν τὸ σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκκινεῖ πᾶσα ἐκδήλωσις.

Ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν γνώμονα ἀποτελεῖ τὸ κόσμημα τοῦ διδ.·, παριστῶν τὸν ἑξάκτινον ἀστέρα ἢ ἄλλως τὴν σφραγῖδα τοῦ Σολομῶντος. Π.ΓΚΡ.

—**διαβήτης** *ἄποιος* [*Ἰατρ.*]. Ἐκλήθη οὕτω κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν σακχαρώδη διαβήτην, διὰ τὴν ἔλλειψιν γλυκείας γεύσεως τῶν οὔρων. Τὸ νόσημα εἶναι σχετικῶς σπάνιον, ἀναπτύσσεται δὲ πρωτοπαθῶς εἰς ἄτομα φαινομενικῶς ὑγιῆ καὶ διακρίνεται ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ ποσοῦ καὶ ἰδίᾳ τῶν ὑδαρῶν συστατικῶν τῶν οὔρων (πολυουρία), ἥτις εἶναι ἐπακολούθημα πολυποσίας, μετὰ ἐντόνου αὐξήσεως τῆς δίψης (πολυδιψία). Ἡ αἰτιολογία τῆς νόσου παρέμεινεν ἐπὶ καιρὸν ἄγνωστος, παρὰ τὰ πειράματα τοῦ Claude Bernard, τὰ ἀποδείξαντα τὰς σχέσεις τῆς πολυουρίας μετὰ τῶν ἐγκεφαλικῶν κέντρων. Κατὰ τὸ 1901 ἀπεδείχθη πειραματικῶς ἐπὶ ζῴων, ὅτι ἐκχύλισμα τῆς ὑποφύσεως ἐπενεργεῖ διουρητικῶς καὶ πρῶτος ὁ Frank κατὰ τὸ 1910, εἰς περιπτώσειν τραυματισμοῦ κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς ὑποφύσεως, ἐξέφερε τὴν γνώμην ὅτι ἀφορμὴ τοῦ ἀποίου διαβήτου εἶναι ἡ ὑπόφυσις. Εἶναι γνωστὸν τὴν σήμερον ὅτι ὀργανικαὶ βλάβαι κατὰ τὸν διάμεσον ἐγκέφαλον, ἔνθα καὶ ἡ ὑπόφυσις, καθὼς καὶ διαταραχαὶ ἑτέρων ὁρμονογόνων (ἐνδοκρινῶν) ἀδένων, χρησιμεύουσιν ὡς αἴτια πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ νοσήματος. Τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας καὶ εἰς τὴν παιδικὴν ἀκόμη, καθὼς καὶ εἰς μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Μολονότι τὰ κλινικὰ φαινόμενα τοῦ ἀποίου διαβήτου ἐκ πρώτης ὄψεως ἐμφανίζουσι ποιάν τινα ὁμοιότητα, ἀκριβὴς ὅμως παρατήρησις ἀποδεικνύει παραλλαγὰς ἐν ταῖς λεπτομερείαις εἰς ἑκάστην τῶν περιπτώσεων. Τὸ τοιοῦτον ἐξηγεῖται ἐκ τῶν διαφόρων παθολογοανατομικῶν ἀλλοιώσεων ἐν τῷ διαμέσῳ ἐγκεφάλῳ ἰδίᾳ· κατὰ τὰς νεκροτομὰς ἀνευρέθησαν ἀλλοιώσεις κατὰ τὴν ὑπόφυσιν (ὄγκοι·σύφιλις) καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὀπισθίου αὐτῆς λοβοῦ καὶ τῆς διαμέσου οὐσίας καθὼς καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν (χοάνης, φαιοῦ φύματος καὶ τῆς ἐπιφύσεως). Παρὰ τὰς ἀνευρεθείσας σχετικῶς μονίμους ἀλλοιώσεις τῆς ὑποφύσεως καὶ τοῦ φαιοῦ φύματος, ἡ αἰτιολογία τῆς νόσου παραμένει ἐπίπλοκος· σύγχρονος διαταραχὴ τῆς λειτουργίας καὶ ἄλλων ὁρμονογόνων ἀδένων δὲν εἶναι σπανία. Παρετηρήθησαν περιπτώσεις ἀποίου διαβήτου μετὰ μυξοιδήματος, εἰς ἃς ἡ χρῆσις

Digitized by Google

θυρεοειδίνης ἐπέφερεν αὐτόχρημα βελτίωσιν· ἐπίσης συνύπαρξις τοῦ νοσήματος μετὰ σακχαρουρίας, ἥτις δὲν ὀφείλεται εἰς συγγένειαν πρὸς τὸν σακχαρώδη διαβήτην, ἀλλ' εἶναι ἐκδήλωσις ἐπεκτάσεως τῆς ἐγκεφαλικῆς παθήσεως πρὸς τὴν τετάρτην κοιλίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ἔνθα τὸ σημεῖον τοῦ Cl. Bernard.

Πλὴν τούτων περιεγράφη καὶ περίπτωσις παιδικοῦ ἀποίου διαβήτου, εἰς ὃν ἐπῆλθε κατὰ τὸ 20ὸν ἔτος, ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐπιβραδυνθείσης ἥβης, τελεία ἴασις καὶ σύγχρονος ἅμα ὡριμότης τῶν ὑποπλαστικῶν γεννητικῶν ὀργάνων (ἔσω ἔκκριμα τῶν γεννητικῶν ἀδένων). Ὡς αἴτιον προδιαθετικὸν θεωρεῖται καὶ ἡ ἐγκυμοσύνη, ἥτις λόγῳ τῶν διαταραχῶν, ἃς προκαλεῖ εἰς τοὺς ἐνδοκρινεῖς ἀδένας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑπόφυσιν, ἐπιφέρει ἐπιδείνωσιν ἐπὶ ὑπάρξεως τῆς νόσου. Τραύματα καὶ κατάγματα τοῦ κρανίου, καθὼς καὶ παλαιὰ σύφιλις, ἀποβαίνουσι συχνὰ τὰ αἴτια τῆς νόσου. Τὰ κύρια τῆς νόσου συμπτώματα εἶναι ἡ πολυουρία καὶ ἡ πολυδιψία, ἡ ἡμερησία ποσότης τῶν οὔρων ἀνέρχεται εἰς 5—7 ἢ καὶ 10 λίτρας ἢ καὶ ἐπέκεινα, ἡ χροιὰ αὐτῶν εἶναι διαυγής, σχεδὸν ὑδατώδης, τὸ δὲ εἰδικὸν βάρος μικρὸν (1001—1004) καὶ ἡ ἀντίδρασις ἀσθενῶς ὄξινος ἢ καὶ οὐδετέρα, τὰ δὲ χλωριοῦχα ἅλατα εὕρηνται μονίμως ἠλαττωμένα. Ἡ συχνουρία δ' ἐμφανίζεται ἰδίᾳ κατὰ τὴν νύκτα (νυκτουρία). Παρ' ὅλην τὴν λαμβανομένην ποσότητα ὕδατος, ἡ γλῶσσα καὶ τὸ δέρμα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ξηρά, ἡ δὲ ἄδηλος διαπνοὴ ἐπιτελεῖται πλημμελῶς· σπανίως οἱ πάσχοντες ἐμφανίζουσιν ἱδρῶτας, διότι διὰ τῆς πόσεως ψυχροῦ ὕδατος καὶ τῆς ἀφθόνου διουρήσεως ἀπόλλυσιν ἱκανὴν θερμότητα. Ἡ γενικὴ κατάστασις τῶν ἀρρώστων σπανίως διατηρεῖται καλή· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπέρχεται ἀπίσχνανσις αὐτῶν, ἀτονία καὶ ἀδυναμία, δι' ὃ καὶ παρατηρεῖται ἀνικανότης πρὸς πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ἐργασίαν. Τὸ νόσημα διαρκεῖ ἐπὶ ἔτη ἢ καὶ δεκαετηρίδας, ἡ δὲ πορεία αὐτοῦ εἶναι βραδεῖα καὶ ἡ πρόγνωσις μᾶλλον δυσμενής. Κανονισμὸς τῆς διατροφῆς ἐπιβάλλεται ἰδίᾳ εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ἐδεσμάτων, γενικῶς δ' αἱ τροφαὶ δέον νὰ συνίστανται ἐκ λαχανικῶν καὶ νὰ περιέχωσι κατὰ τὸ δυνατὸν ἐλάχιστον μαγειρικὸν ἅλας. Μετριασμὸς εὐμέθοδος τῆς πολυποσίας ἐπιζητεῖται διὰ τοῦ δυνατοῦ περιορισμοῦ τοῦ ὕδατος καὶ τῆς καταπόσεως τεμαχίων πάγου. Ὁ πάσχων δέον νὰ διατελῇ ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν, διότι δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ πᾶν εἶδος καὶ ῥυπαροῦ ἔτι ὑγροῦ πρὸς καταστολὴν τῆς ἀφορήτου δίψης. Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ αἰτίου δέον νὰ εἶναι ταχεῖα, ταχεῖα δὲ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς εἰδικῆς θεραπείας· πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται εἰς ἕκαστον πάσχοντα νὰ ἐρευνᾶται τὸ αἷμα, διὰ τυχὸν ὑπάρχουσαν κληρονομικὴν ἢ ἐπίκτητον συφίλιδα.

Α. ΤΣΙΒΙΔΗΣ

— **διαβήτης** ***σακχαρώδης*** (diabetes mellitus) *Ἰατρ.*). Ὡς νόσημα τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης τῶν ὑδατανθράκων, ἀποτελεῖ σύμπλεγμα νοσηρῶν φαινομένων, πρὸς κατανόησιν τῶν ὁποίων προαπαιτοῦνται στοιχειώδεις γνώσεις τῆς φυσιολογικῆς χημείας τῶν θρεπτικῶν τούτων οὐσιῶν. Οἱ ἐν τῷ ὀργανισμῷ διὰ τῆς τροφῆς εἰσερχόμενοι ὑδατάνθρακες εἶναι: μονοσακχαρίδαι, σταφυλοσάκχαρον (=γλύκωμα), ἢ δισακχαρίδαι, καλαμοσάκχαρον, ἢ πολυσακχαρίδαι, ἄμυλον· ἡ δὲ πέψις αὐτῶν εἶναι ἁπλῆ σχετικῶς διὰ τοὺς μονοσακχαρίδας καὶ δισακχαρίδας. Οἱ τελευταῖοι ἀποσχίζονται εἰς μονοσακχαρίδας καὶ ὡς τοιοῦτοι ἀπορροφῶνται· ἐπίπλοκος ὅμως ἀποβαίνει ἡ πέψις τοῦ ἀμύλου (πολυσακχαρίδης), ἐφ' οὗ ἐπιδρᾷ ἡ πτυελίνη τοῦ σιέλου, καθὼς καὶ τὰ φυράματα τοῦ παγκρέατος ἐν τῷ ἐντέρῳ, ἅτινα μεταβάλλουσιν αὐτὸ δι' ἐπιπλόκου ἀποσχίσεως εἰς σταφυλοσάκχαρον καὶ ὡς τοιοῦτον ἀπορροφᾶται ὑπὸ τῆς πυλαίας φλεβὸς καὶ ἐναποτίθεται εἰς τὸ ἧπαρ.

Ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ εἰδικῶς τοῦ ἥπατος πρὸς τὸ σάκχαρον, ἡ περαιτέρω ἐν τῷ ἥπατι τύχη αὐτοῦ εἶναι διάφορος. Ἐφ' ὅσον ὑφίστανται περιφερειακαὶ ἀνάγκαι τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῶν μυῶν τὸ σταφυλοσάκχαρον μεταβαίνει κατ' εὐθεῖαν, ἄνευ τινὸς ἐπιδράσεως ἡπατικῆς, διὰ τῆς ἡπατικῆς φλεβὸς εἰς τὸ κυκλοφοροῦμενον αἷμα· μὴ ὑπαρχούσης περιφερειακῆς ἀνάγκης, μέρος αὐτοῦ καίεται, τῇ παρουσίᾳ πιθανῶς γαλακτικοῦ ὀξέος, εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὕδωρ, μέρος δὲ παραμένει διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἥπατος, ὑφίσταται ἐκ νέου χημικὴν σύνθεσιν, τῇ ἐπιδράσει ἀγνώστου ἡπατικοῦ φυράματος, καὶ ἐναποτίθεται ὡς γλυκογόνον (=ζωϊκὸν ἄμυλον) καὶ λίπος. Τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ ἀνασυνδέειν τὸ σάκχαρον ἀπόλλυσι τὸ ἧπαρ, ἐπὶ πειραματικῆς εἰς ζῷα ἐξαιρέσεως τοῦ παγκρέατος (βλ. κατ.). Τὰ ὅρια τῆς ἐν τῷ αἵματι φυσιολογικῆς ποσότητος τοῦ σταφυλοσακχάρου κυμαίνονται μεταξὺ 0.9—1,2 ‰· αὔξησις αὐτοῦ ἄγει εἰς σακχαρουρίαν, ἐλάττωσις δὲ ἐπιφέρει φαινόμενα δηλητηριάσεως (ὑπογλυκαιμία). Ἡ ἐν τῷ αἵματι ποσότης τοῦ σακχάρου ῥυθμίζει πιθανῶς τὸν χρόνον τῆς κινητοποιήσεως σακχάρου ἐκ τοῦ ἥπατος, καθὼς ἐπίσης, κατὰ νεωτέραν θεωρίαν, χρησιμεύει καὶ ὡς ὁρμόνη διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς ἰνσουλίνης (=ἔσω ἔκκριμα τῶν νησιδίων τοῦ παγκρέατος). Διὰ τὸν λειτουργικὸν δὲ αὐτὸν διακανονισμόν, θεωρεῖται βέβαιον καὶ ἀπεδείχθη διὰ πειραμάτων, ὅτι ἐπενεργοῦσι τὰ ἐπινεφρίδια καὶ τὸ αὐτόνομον νευρικὸν σύστημα.

Ἐπειδὴ ἡ ἐν τῷ ἥπατι ὑπάρχουσα ποσότης σταφυλοσακχάρου εἶναι μικρά, κυρία πηγὴ τοῦ ἐν τῷ αἵματι σακχάρου, ἰδίᾳ ἐν καταστάσει νηστείας, εἶναι τὸ ἐν τῷ ἥπατι ἀποταμιευθὲν γλυκογόνον τὸ ὁποῖον πιθανῶς δι' ἡπατικῶν φυραμάτων, ἀποσχίζεται ἐκ νέου εἰς σταφυλοσάκχαρον καὶ ὡς τοιοῦτον εἰσέρχεται ἐν τῷ αἵματι. Κατὰ νεωτάτην θεωρίαν τὰ ἡπατικὰ κύτταρα ἐκκρίνουσιν οὐσίαν (ἔσω ἔκκριμα), κληθεῖσαν γλυκαιμίνην (glykämin), ἥτις ἐπενεργεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν διαλυτικῶς ἐπὶ τοῦ γλυκογόνου τοῦ ἥπατος, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐλαττοῖ καὶ τὴν διαχωρητότητα τῶν κυττάρων τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς τὸ σταφυλοσάκχαρον. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἐκ τῶν ὑδατανθράκων παράγεται λίπος, ἐπίσης δ' ὅτι ἐκ τῶν λευκωμάτων τοῦ ὀργανισμοῦ παράγονται ὑδατάνθρακες, ἐπὶ παρουσίᾳ δ' ἀμμωνίας παράγονται ἐκ τῶν ὑδατανθράκων καὶ προϊόντα ἀποσχίσεως τῶν λευκωμάτων (ἀμινοξέα). Ἄγνωστον ὅμως παραμένει μέχρι τοῦδε ἂν καὶ ἀπὸ τὰ λίπη παράγονται ὑδατάνθρακες. Σακχαραιμία (=γλυκαιμία) καὶ σακχαρουρία (=γλυκωματουρία), μὴ διαβητική, παρατηρεῖται καὶ εἰς ὑγιεῖς μετὰ δαψιλῆ βρῶσιν σακχάρου (τροφικὴ γλυκωματουρία), ἐφ' ὅσον ἡ ληφθεῖσα ποσότης σακχάρου ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς πρὸς αὐτὸ ἀνεκτικότητος τοῦ ὀργανισμοῦ (tolérance).

Ἔστιν ὅτε ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν φαρμάκων καὶ δηλητηρίων (μορφίνη, αἰθήρ, διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, νιτρῶδες ἀμύλιον, ὑδροκυανικὸν ὀξὺ κτλ.) ἐπέρχεται παροδική τις γλυκωματουρία· πιθανώτατα αἰτία ταύτης εἶναι ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ αὐτονόμου νευρικοῦ συστήματος καὶ ἡ ἔλλειψις ὀξυγόνου. Μεταξὺ τῶν φαρμάκων τῶν προκαλούντων τὴν γλυκωματουρίαν κυριώτερα εἶναι ἡ ἀδρεναλίνη καὶ ἡ φλωριζίνη. Καὶ ἡ μὲν ἀδρεναλίνη, δρῶσα ἀνταγωνιστικῶς ἐπὶ τῆς ἰνσουλίνης, ἐπιδρᾷ διὰ τῶν κλώνων τοῦ συμπαθητικοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐπὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἥπατος, τὸ ὁποῖον ἐκχέει οὕτω, ὑπὸ μορφὴν σταφυλοσακχάρου, τὴν ἣν κέκτηται προμήθειαν γλυκογόνου. Ἡ δὲ διὰ φλωριζίνης προκαλουμένη σακχαρουρία, ἐμφανίζουσα ἐνίοτε τὰς ἰδιότητας ἀληθοῦς παγκρεατικοῦ διαβήτου (βιαία ἀνύψωσις τῆς ἀποσχίσεως τῶν λευκωμάτων καὶ τοῦ λίπους, ὀξέωσις), ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ νεφρικοῦ ἐπιθηλίου, τὸ ὁποῖον οὕτω παύεται παρέχον ἀντίστασιν πρὸς τὴν διάβασιν τοῦ σακχάρου, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τοξικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἥπατος καὶ τῶν νησιδίων τοῦ παγκρέατος. Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐπέρχονται μορφαὶ ὅμοιαι πρὸς τὴν διὰ φλωριζίνης σακχαρουρίαν ἄνευ ὑπεργλυκαιμίας· εἶναι ὁ καλούμενος νεφρικὸς διαβήτης, ὅστις ἀπαντᾷ ἐπὶ νεαρῶν ἀτόμων καὶ ἐγκύων γυναικῶν, ὡς μὴ προκαλῶν δὲ ὑποκειμενικὰ ἐνοχλήματα, ἀνευρίσκεται τυχαίως. Ὡς αἴτιον θεωρεῖται εἰδικὴ εὐπάθεια τοῦ αὐτονόμου νευρικοῦ συστήματος, δι' ὃ καὶ ἡ πρόγνωσις εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καλοήθης. Ἡ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ὑδατανθράκων παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Claude Bernard (1851)· διὰ νυγμοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς 4ης κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου (γραφικὸς κάλαμος) προκαλεῖται σακχαρουρία καὶ σακχαραιμία· ἐπὶ δὲ τοῦ ἥπατος μεταδίδεται ἡ ἐπίδρασις αὕτη διὰ τῶν συμπαθητικῶν νευρικῶν ὁδῶν. Βαρεῖαι ψυχικαὶ συγκινήσεις, παθήσεις ἐγκεφαλικαί, τραύματα κατὰ τὴν 4ην κοιλίαν ἐπιφέρουσι σακχαρουρίαν· τοῦ τοιούτου ἀπόδειξις εἶναι καὶ αἱ ἀθρόαι περιπτώσεις ἐκ τραυματισμῶν τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Τῷ 1890 ὁ Mering καὶ ὁ Minkowski ἀπέδειξαν, ὅτι ὁλικὴ ἐξαίρεσις τοῦ παγκρέατος ἐπὶ ζῴων προκαλεῖ τὴν εἰκόνα βαρέος διαβήτου, παραμονὴ δὲ μικροῦ τμήματος τοῦ ἀδένος τούτου ἐπιφέρει παροδικὴν σακχαρουρίαν, ἥτις ἐπιδεινοῦται μετὰ ἄφθονον βρῶσιν ἀμυλούχου τροφῆς καὶ ἐπέρχεται οὕτως ἡ εἰκὼν βαρέος διαβήτου μέχρις ἐκδηλώσεως καὶ κώματος ἀκόμη. Τὸ τοιοῦτον σημαίνει ὅτι τὸ πάγκρεας χορηγεῖ οὐσίαν (ἔσω ἔκκριμα), χρήσιμον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἱστοῖς καῦσιν τοῦ σακχάρου, καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτοῦ ἐπέρχεται ὁ διαβήτης· τὰ πειράματα δὲ ταῦτα εἶναι τὰ χρησιμεύσαντα εἰς τοὺς Banting καὶ Best διὰ τὸν θεραπευτικὸν θρίαμβον τῆς ἀνακαλύψεως ὑπ' αὐτῶν τῆς ἰνσουλίνης.

Ὀνομασία καὶ αἰτιολογία. Τὸ νόσημα, γνωστὸν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, ἐκλήθη οὕτω λόγῳ τῆς διαβάσεως ἀφθόνου οὔρου διὰ τῶν νεφρῶν. Πρῶτος ὁ Thomas Willis (1674) καθώρισε τὴν γλυκεῖαν τῶν οὔρων γεῦσιν καὶ διέκρινε τὸν σακχαρώδη διαβήτην τοῦ *ἀποίου* **διαβήτου** (βλ. λ.). Αἴτια διάφορα παθολογικὰ καὶ κληρονομικά, καθὼς καὶ ἄλλα βλαπτικὰ στοιχεῖα, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νόσου. Μέλη εὐπόρων κοινωνικῶν τάξεων καὶ ἰδίᾳ τὸ ἄρρεν γένος προσβάλλεται συχνότερον· καὶ ἐνῷ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν σπανίζει, ἀποβαίνει συχνὴ κατὰ τὴν μέσην καὶ προβεβηκυῖαν ἡλικίαν. Ὡρισμέναι φυλαί, φέρουσαι ἐν ἑαυταῖς ἐκφυλιστικὰ στίγματα, νοσοῦσι συχνότερον. Εἰς τοιαῦτα δ' ἐνδογενῆ αἴτια ὀφείλεται καὶ ἡ συχνὴ ἐμφάνισις τοῦ διαβήτου εἰς μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὡς καὶ ἐπὶ πλειόνων γενεῶν. Πιθανῶς τὸ τοιοῦτον ἀνάγεται εἰς κληροδοτηθεῖσαν πλημμελῆ λειτουργίαν τῶν ἐν γένει ἐνδοκρινῶν ἀδένων. Ὁ παράδοξος τῶν συζύγων διαβήτης, ὁ σχετικῶς σπανίως ἐμφανιζόμενος, ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ταυτότητα τῶν ὅρων τῆς ζωῆς, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὴν μεταδοθεῖσαν διὰ τοῦ γάμου συφίλιδα. Ἠθικαὶ συγκινήσεις καὶ ψυχικαὶ ἐπιδράσεις, νοσήματα ἐγκεφάλου, πνευματικὸς κάματος, ἄγουσι δευτεροπαθῶς πρὸς τὸ νόσημα. Συνθῆκαι ὡρισμέναι τῆς ζωῆς, δαψιλὴς χρῆσις ἀμυλωδῶν οὐσιῶν καὶ σακχάρου, ἀκινησία σωματική, πολυφαγία, ζυθοποσία ἄφθονος, χρόνιος ἀλκοολισμός, ἐπιφέρουσιν ἐναπόθεσιν ἐν τῷ ὀργανισμῷ λίπους, καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ παγκρέατος καὶ ἥπατος, καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν διαβήτου (λιπογενὴς ἢ διαβήτης τῶν πολυσάρκων). Λοιμώδη νοσήματα (ἐξωγενῆ αἴτια), συφιλιδικαὶ ἀλλοιώσεις, νοσήματα τοῦ παγκρέατος (κίρρωσις, ὄγκοι, φλεγμοναί, λίθοι κτλ.) προκαλοῦσιν ἔκδηλον διαβήτην.

Παθολογοανατομικὰ εὑρήματα. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πειραματικὸν διαβήτην (ὁλικὴ ἐξαίρεσις τοῦ παγκρέατος), τὰ μικροσκοπικὰ εὑρήματα ἐν τῷ παγκρέατι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μόλις ἀντιληπτά· συνήθως συνίστανται εἰς ἀτροφίαν τοῦ ὀργάνου καὶ εἰς ὕπαρξιν φλεγμονωδῶν ἑστιῶν, μικροσκοπικῶς δὲ εἰς ἀλλοίωσιν τῶν νησιδίων τοῦ Langerhaus. Τὰ ἀνατομικὰ ταῦτα εὑρήματα δὲν εἶναι πάντοτε σταθερά, διότι ἀναφέρονται καὶ περιπτώσεις εἰς ἃς τὸ πάγκρεας ἀνευρέθη τελείως ἀνέπαφον. Ἰδιάζουσαν παθολογοανατομικὴν σημασίαν ἐνέχει ὁ λεγόμενος χαλκόχρους διαβήτης (diabète bronze), εἰς ὃν ἀνευρίσκονται κιρρωτικαὶ ἐπεξεργασίαι οὐχὶ μόνον τοῦ παγκρέατος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἥπατος, διόγκωσις τοῦ σπληνὸς ἔκδηλος καὶ ἀσυνήθης χρῶσις (αἱμοχρωμάτωσις) ἰδίᾳ τῶν κοιλιακῶν σπλάγχνων.

Συμπτώματα. Παθογνωμικὸν γνώρισμα τῆς διαβητικῆς φύσεως τῶν οὔρων εἶναι ἡ σακχαρουρία ἢ γλυκωματουρία καὶ ἡ διὰ χημικῶν μέσων ἀνεύρεσις ἐν τοῖς οὔροις σταφυλοσακχάρου. Τὸ ἀποβαλλόμενον ποσὸν εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον κυμαίνεται μεταξὺ 100—300 γρ. μὲ οὐσιώδεις αὐξομειώσεις διαρκούσης τῆς ἡμέρας, ἰδίᾳ ἐν περιπτώσει ἐφαρμογῆς διαίτης, ἐξ οὗ καὶ ἀποβαίνει ἀπαραίτητος, πρὸς ποσοτικὸν καθορισμόν, ἡ ἐξέτασις οὔρων τοῦ εἰκοσιτετραώρου. Ἡ τῶν οὔρων ποσότης εἶναι συνήθως διπλασία ἢ καὶ τριπλασία τῆς φυσιολογικῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλλείπει ἡ πολυουρία· ἡ χροιὰ εἶναι διαυγῶς κιτρίνη, τὸ δ' εἰδικὸν βάρος ἐλέγχεται λίαν ηὐξημένον. Πλὴν τοῦ σταφυλοσακχάρου, ἡ παρουσία ἑτέρων ὑδατανθράκων ἐν τοῖς οὔροις ἐνέχει μικρὰν σημασίαν· συχνὰ ἀνευρίσκεται γαλακτοσάκχαρον εἰς τὰς ἐγκύους καὶ κατὰ τὸν θηλασμόν, ἐπίσης δὲ καὶ ὀπωροσάκχαρον καὶ πεντόζαι (πεντοζουρία), ἄνευ εἰδικῆς τινος σημασίας. Ἡ ἐν τῷ αἵματι αὔξησις τοῦ φυσιολογικῶς ὑπάρχοντος σακχάρου ἀποτελεῖ τὴν κατάστασιν ἐκείνην, ἥτις ἐκλήθη ὑπεργλυκαιμία ἢ σακχαραιμία, ἀπαντᾷ δὲ ἐπὶ παντὸς γνησίου διαβήτου. Ἐν τοῖς οὔροις, εἰς βαρείας διαβητικὰς καταστάσεις, ἀνευρίσκεται οὐσία τις ὄξινος, ἥτις εἶναι τὸ β-ὀξυβουτυρικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἡ πρόδρομος μορφὴ δύο ἄλλων ὀργανικῶν οὐσιῶν, τοῦ διοξεικοῦ ὀξέος καὶ τῆς ὀξόνης, στοιχείων ἅτινα παράγονται ἐξ αὐτοῦ δι' ἁπλῆς ὀξειδώσεως· ἡ παρουσία τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, αἵτινες ἐκλήθησαν καὶ ὀξονικὰ σώματα (ὀξονουρία), εἶναι δεῖγμα βαρείας κλινικῆς εἰκόνος καὶ σημεῖον δυσοίωνον ἀπὸ προγνωστικῆς ἀπόψεως. Παράγονται δὲ ἐξ ἀποσχίσεως τοῦ ἐν τῷ ὀργανισμῷ λευκώματος καὶ ἰδίᾳ λίπους, διότι ὁ πάσχων ἐμφανίζει ἀδυναμίαν πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν ὑδατανθράκων. Ἡ ἐν τῷ αἵματι παρουσία τῶν στοιχείων αὐτῶν ἐπιφέρει τὴν ὀξοναιμίαν, δηλητηρίασιν τουτέστι δι' ὀξέων, ἐλάττωσιν ἢ καὶ ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀλκαλικότητος τοῦ αἵματος καὶ ἀδυναμίαν τοῦ δεσμεύειν καὶ ἀπελαύνειν τὸ ἐκ τῆς καύσεως παραγόμενον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Ἡ μικροῦ βαθμοῦ τοιαύτη κατάστασις (ὀξέωσις) ἐπιφέρει ἐλάχιστα ὑποκειμενικὰ φαινόμενα, ἐνῷ ἡ βαρεῖα τοιαύτη προκαλεῖ τὴν κλινικὴν ἐκείνην εἰκόνα τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα διαβητικὸν κῶμα. Αἱ ἐλαφραὶ διαβητικαὶ καταστάσεις δὲν ἐπιφέρουσι καταβολὴν τῆς θρέψεως, ἐνῷ εἰς τὰς βαρείας μορφὰς ἐπέρχεται ἀπίσχνανσις, ἀτονία, κόπωσις καὶ διανοητικὴ ἀνικανότης καὶ γενικῶς οἱ πάσχοντες περιπίπτουσιν εἰς τὴν μαρασμώδη ἐκείνην κατάστασιν, ἥτις ἐκλήθη καὶ ἰσχνὸς διαβήτης (diabète maigre)· τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ διαβήτου ἀπαντᾷ ἰδίᾳ εἰς νεαρὰ ἄτομα, δύναται δὲ νὰ προέλθῃ καὶ ἐξ ἐλαφρῶν διαβητικῶν μορφῶν, ἰδίᾳ κατόπιν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ἐπιδοάσεων, ὅπως παρετηρήθη συχνάκις κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Πλὴν τῆς πολυουρίας, ἕτερα σχετικῶς σταθερὰ συμπτώματα εἶναι ἡ πολυδιψία καὶ πολυφαγία, φαινόμενα, ἅτινα ἀποβαίνουσι τὰ μάλα ἔκδηλα εἰς βαρείας

Digitized by Google

περιπτώσεις, κατ' άντιθεσιν πρὸς τὴν ἀεὶ αὐξανομένην σωματικὴν καταβολήν. Τὰ κλινικὰ συμπτώματα τοῦ διαβήτου ἐξελίσσονται κατὰ κανόνα βραδέως· εἰς περιπτώσεις σπανίας, κατὰ τὴν διαδρομὴν ἰδίᾳ ὀξέων νοσημάτων καὶ εἰς νεαρὰ ἄτομα, προσλαμβάνει ταχεῖαν θανατηφόρον ἐξέλιξιν· παρατηρεῖται δὲ καὶ παροδικὴ ἐξάλειψις τοῦ σακχάρου μέχρι καὶ τελείας ἰάσεως ἢ καὶ στασιμότης ἐν τῇ πορείᾳ τῆς νόσου, κατόπιν μάλιστα ἐφαρμογῆς θεραπείας δι' ἰνσουλίνης. Ἐλαφρὰς περιπτώσεις θεωροῦμεν ἐκείνας, αἵτινες κατέχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονον ἀνεκτικότητα (tolérance) πρὸς τοὺς ὑδατάνθρακας, μέσης βαρύτητος, ἐκείνας εἰς ἃς διὰ λήψεως τροφῆς ἐστερημένης ὑδατανθράκων ἐξαλείφεται τὸ ἐν τοῖς οὔροις σάκχαρον, καὶ βαρείας, ἐκείνας εἰς ἃς οὐδεμία ἐπέρχεται βελτίωσις τῆς καταστάσεως. Ἡ διαίρεσις αὕτη σήμερον στηρίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δι' ἰνσουλίνης θεραπείας.

Διάγνωσις. Ὁ καθορισμὸς τῆς νόσου ἀποβαίνει εὐχερὴς διὰ τῆς παρουσίας σακχάρου ἐν τοῖς οὔροις, ἡ δὲ διάκρισις ἀπὸ τῆς παροδικῆς (ἐπεισοδιακῆς) γλυκοζουρίας καθίσταται δυνατὴ ἐκ τῶν λοιπῶν νοσηρῶν φαινομένων κατὰ τὴν πορείαν τῆς νόσου. Ἐπὶ ἀμφιβολίας διαγνωστικῆς, ἡ καταμέτρησις τῆς ἐν τῷ αἵματι ποσότητος τοῦ σακχάρου ὑποβοηθεῖ κατ' ἐξοχὴν τὴν τοιαύτην διαφορικὴν διάγνωσιν. Αὔξησις τοῦ ἐν τῷ αἵματι σακχάρου ἀπαντᾷ μόνον ἐπὶ γνησίου διαβήτου

Ἐπιπλοκαὶ καὶ ἐπιγενῆ νοσήματα. Γνώρισμα χαρακτηριστικὸν τοῦ βαρέος διαβήτου εἶναι ἡ παρὰ τὴν μικρὰν ἐνίοτε ποσότητα τοῦ ἐν τοῖς οὔροις σακχάρου παραγωγὴ ἐν τῷ ὀργανισμῷ ὀξέων (ὀξυαιμία—ὀξονουρία) Ἡ βαρεῖα αὕτη συμπτωματικὴ συνδρομή, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ ἐπὶ ἀριθμοῦ ἀρρώστων ἀρκούντως μεγάλου, χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὀνόματος διαβητικὸν κῶμα· τῆς κλινικῆς ταύτης εἰκόνος συχνὰ προηγοῦνται προδρομικά τινα φαινόμενα (ναυτία, κεφαλαλγία, ἄγχος, παραλήρημα διέγερσις), τὰ ὁποῖα ἐπακολουθεῖ ὑπνηλία, ἥτις βαθμηδὸν αὐξανομένη καταλήγει εἰς κῶμα βαθύτατον· συνήθης ἐκδήλωσις εἶναι ἡ ἀλλοίωσις τοῦ κέντρου ἀναπνοῆς μὲ βαθείας καὶ ἰσχυρὰς ἀναπνευστικὰς κινήσεις («μεγάλη ἀναπνοὴ *Kussmaul*»). ὁ σφυγμὸς ἀποβαίνει μικρὸς καὶ συχνὸς καὶ ἡ θερμοκρασία κατέρχεται· ἡ εἰκὼν αὕτη προσομοιάζει πρὸς τὸ οὐραιμικὸν καὶ ἀποπληκτικὸν κῶμα καὶ διακρίνεται τούτου ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ ὑπὸ τῶν διαβητικῶν ἐκπνεομένου ἀέρος (ἀπὸ ὀπωρῶν ἢ χλωροφορμίου) ἢ καὶ ἐκ τῆς ὑποτονίας τῶν ὀφθαλμικῶν βολβῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη, ἐφ' ὅσον δὲν ἐφαρμοσθῇ ταχέως ἡ δι' ἰνσουλίνης θεραπεία, ἐξελίσσεται ταχύτατα καὶ ἐντὸς ἡμερῶν ἢ καὶ ὡρῶν ἐπακολουθεῖ ὁ θάνατος. Ἐνίοτε εἰς τὰς βαρείας ταύτας μορφὰς ἐπέρχονται φαινόμενα ἀνεπαρκείας καρδιακῆς μετὰ πτώσεως τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως καὶ καταρρίψεως (collapsus), ἄνευ ἐκδηλώσεως κώματος· παρετηρήθη δὲ σχετικῶς συχνὰ τὸ τοιοῦτον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἄνευ ὅμως δυνατῆς ἑρμηνείας. Ἡ θνητότης τῶν τοιούτων περιπτώσεων σήμερον, χάρις εἰς τὴν δι' ἰνσουλίνης θεραπείαν, κατῆλθε μεγάλως καὶ σχεδὸν τὰ $^{2}/_{3}$ τῶν ἐκ κώματος πασχόντων σῴζονται ἐκ βεβαίου θανάτου. Λόγῳ τῆς καθόλου βαρείας διαταραχῆς τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ὁ διαβήτης καθ' ἅπαντα τὸν ὀργανισμόν, ἀποβαίνει ἔκδηλος καὶ ἡ ἀλλοίωσις διαφόρων ὀργάνων καὶ ὀργανικῶν συστημάτων. Ἡ ἐν τῷ αἵματι ηὐξημένη ποσότης σακχάρου ἀποτελεῖ ἔδαφος πρόσφορον πρὸς καλλιέργειαν πυογόνων κόκκων καὶ ἄλλων μικροβίων καὶ ἐλαττοῖ πιθανῶς καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς παραγωγὴν ἀντισωμάτων.

Ἀπὸ τοῦ δέρματος: Ἐπὶ πλείστων περιπτώσεων ἀποβαίνει ξηρόν. Ἀναπτύσσεται λόγῳ τοῦ ἰσχυροῦ ὀδαξησμοῦ δερματῖτις καὶ ἔκζεμα, κνησμὸς τοῦ αἰδοίου τῶν γυναικῶν, καὶ ἔντονος βαλανῖτις μετὰ φλεγμονώδους φιμώσεως. Ἐκ τῆς εἰσόδου δὲ ὑπὸ τὸ δέρμα ἢ τὴν ἐπιδερμίδα σταφυλοκόκκων ἢ στρεπτοκόκκων, δοθιήνωσις καὶ πυοδερμιτίδες ἢ καὶ βαρεῖς φλέγμονες (ψευδάνθρακες), οἵτινες, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπεμβῇ τις θεραπευτικῶς δι' ἰνσουλίνης, ἐπιπλέκονται διὰ καθολικῆς σηψαιμίας. Ἐνίοτε παρατηρεῖται εἰδικὴ κιτρίνη χροιὰ τῆς παλάμης καὶ τοῦ πέλματος, κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ v. Noorden διαβητικὴ ξάνθωσις. Συχνὰ ἐπέρχεται ὑγρὰ ἢ ξηρὰ γάγγραινα τῶν δακτύλων τοῦ ποδὸς ἢ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἄκρου.

Ἀπὸ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων: Αἱ ἐπιπλοκαὶ αὐτῶν συνίστανται εἰς τὴν εὐχερῆ ἀνάπτυξιν βρογχιτίδων ἢ βρογχοπνευμονίας, τὰς ὁποίας καὶ ἐπακολουθεῖ γαγγραινώδης ἐπεξεργασία τοῦ πνεύμονος, εἰς νεαρὰ δὲ ἄτομα ἰδίᾳ ἀναπτύσσεται συχνὰ καὶ φυματίωσις, μὲ πορείαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαρεῖαν.

Ἀπὸ τῶν πεπτικῶν ὀργάνων: Ἡ γλῶσσα εἰς τὰς βαρείας μορφὰς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ξηρά· ἀναπτύσσεται στοματῖτις. οὐλῖτις ἐνίοτε καὶ πυώδης, περιοστῖτις καὶ τερηδὼν τῶν ὀδόντων μετὰ συγχρόνου χαλαρώσεως ἢ καὶ ἀποπτώσεως ἰδίᾳ τῶν τομέων, φαινόμενα τὰ ὁποῖα εἰσβάλλουσι καὶ πρωΐμως κατὰ τὸ προδιαβητικὸν στάδιον. Διαταραχαὶ τοῦ στομάχου, παρ' ὅλην τὴν ὑπάρχουσαν βουλιμίαν τῶν ἀρρώστων, ἐλλείπουσιν· ἡ ὄρεξις παραμένει συνήθως καλὴ καὶ διαταράσσεται μόνον εἰς βαρείας διαβητικὰς καταστάσεις. Ἡ δυσκοιλιότης εἶναι σύμπτωμα σύνηθες, συχνὰ δ' ἐνυπάρχει καὶ παροδικὴ διάρροια. Τὸ ἧπαρ καὶ ὁ σπλὴν ἐλέγχονται συνήθως φυσιολογικὰ τὸ μέγεθος· διόγκωσις αὐτῶν ἀπαντᾷ εἰς τὸν κληθέντα χαλκόχρουν διαβήτην, ὅστις χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς σκοτεινῶς φαιᾶς χροιᾶς τῶν ὀργάνων τῆς κοιλίας (πάγκρεας, ἧπαρ), ὅπως καὶ εἰς τὴν νόσον *Addison*. Τὸ δέρμα τῶν πασχόντων παραμένει ἀνέπαφον, ἐν τοῖς οὔροις δὲ ἀνευρίσκεται ἄφθονος οὐροχολίνη καὶ αἱματοπορφυρίνη· ἡ καθόλου κλινικὴ πορεία τῆς διαβητικῆς ταύτης μορφῆς εἶναι συνήθως ἐλαφρά, αἱ δὲ ἐπιπλοκαὶ καὶ ἡ πρὸς τὸ κῶμα τάσις σπανία.

Ἀπὸ τῶν ὀργάνων κυκλοφορίας: Ἐμφανίζεται ἀνεπάρκεια καρδιακὴ κατὰ τὸ διαβητικὸν κῶμα (collapsus) προκαλοῦσα καὶ ταχὺν θάνατον· ἀπὸ δὲ τῶν ἀγγείων ἀλλοίωσις τοῦ τοιχώματος αὐτῶν (ἀρτηριοσκλήρυνσις), ἥτις καὶ ἀποβαίνει ἡ κυρία ἀφορμὴ τῆς γαγγραίνης τῶν ἄκρων. Καταστάσεις ὅμως ἀρτηριοσκληρυντικαὶ καὶ ὑπερτονικαὶ δυνατὸν νὰ ὑπάρξωσιν εἰς προβεβηκότας διαβητικοὺς καὶ ἄνευ ἐμφανίσεως γαγγραίνης.

Ἀπὸ τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων: Οἱ νεφροί, παρὰ τὸ πολλαπλοῦν τῆς λειτουργίας, διατηροῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνέπαφοι· ἡ χρονία ὅμως ἀπέκκρισις ὀξονικῶν στοιχείων προκαλεῖ ἔκδηλον νεφρικὴν ἀλλοίωσιν, τὴν καλουμένην διαβητικὴν νεφροπάθειαν, διὰ τοῦ χρόνου δ' ἐνίοτε καὶ νεφροσκλήρυνσιν βαρείας μορφῆς, ἰδίως εἰς γεγηρακότα ἄτομα. Ἐνίοτε ἀναπτύσσεται κυστῖτις καὶ πυελῖτις, συχνὰ δὲ καὶ βαρείας μορφῆς.

Ἀπὸ τῶν ἄλλων ὁρμονογόνων (ἐνδοκρινῶν) ἀδένων: Ἐμφανίζονται διαταραχαὶ τῆς γενετησίου ἱκανότητος τοῦ ἄρρενος, σύμπτωμα συνήθως πρώϊμον· ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς ἡ γενετήσιος ὁρμὴ ἐλαττοῦται, καταπαύει δὲ συνήθως καὶ ἡ ἔμμηνος ῥύσις. Ἡ ἐγκυμοσύνη καὶ ὁ τοκετὸς ἐπιδεινοῦσι τὴν διαβητικὴν κατάστασιν. ἂν καὶ σήμερον διὰ τῆς καταλλήλου θεραπείας οἱ κίνδυνοι ἐμειώθησαν τὰ μάλα.

Ἐπιπλοκαὶ διαβητικαὶ μετὰ νοσημάτων τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος *(ν. Basedow)*, τῶν ἐπινεφριδίων καὶ τῆς ὑποφύσεως ἀπαντῶσι σπανίως· συνύπαρξις μόνον μετὰ ἀποίου διαβήτου ἀπαντᾷ εἰς ὄγκους τῆς ὑποφύσεως ἢ ἐπὶ παθήσεων τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου, λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ὄγκου πρὸ τὸ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ σημεῖον τοῦ Cl. Bernard (γραφικὸς κάλαμος)

Ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος: Ἐμφανίζονται ἀλλοιώσεις ἰδίᾳ τῶν περιφερικῶν νεύρων, ὑπὸ μορφὴν νευραλγιῶν καὶ νευριτίδων (ἰσχιὰς- νευραλγία τοῦ τριδύμου νεύρου κ.τ.λ.), γενικῶς δ' αἰσθητικαὶ διαταραχαὶ εἶναι συνήθεις, ἐνῷ αἱ κινητικαὶ λίαν σπάνιαι καὶ ἀπαντῶσι μόνον εἰς βαρείας μορφὰς τῆς νόσου (παράλυσις τοῦ περονιαίου νεύρου, ἀπαγωγοῦ κ.τ.λ.). Φαινόμενα τροφικῶν διαταραχῶν ἐκδηλοῦνται ἀπὸ τῶν ὀδόντων, ὀνύχων, τριχῶν καὶ ὑπὸ μορφὴν διατιτραίνοντος ἕλκους τοῦ ποδός. Παρὰ τὰς τοιαύτας διαταραχάς, ἐνίοτε ἐπέρχεται καὶ μείωσις ἢ καὶ ἐξάλειψις τῶν ἀντανακλάσεων τῆς ἐπιγονατίδος καὶ ἐμφανίζεται εἰκὼν πολυνευρίτιδος ἢ καὶ ψευδοῦς διαβητικῆς νωτιάδος φθίσεως, ὀφειλομένη εἰς περιφερικὰς νευρικὰς ἀλλοιώσεις, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς ἀληθῆ ἐκφύλισιν τῶν ὀπισθίων δεσμίδων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Ψυχικαὶ διαταραχαί, μελαγχολία, ψυχώσεις, πρωτόγονος ἄνοια, σπανίως ἐμφανίζονται.

Ἀπὸ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων: Ἐπέρχονται ἐπιπλοκαὶ τῆς γεύσεως καὶ ἰδίᾳ τῶν ὀφθαλμῶν (μυωπία μὲ ταχυτάτην ἐξέλιξιν, συχνότατα δὲ καταρράκτης), γενικῶς δὲ οἱ διαβητικοὶ ἔχουσι τάσιν πρὸς πρώϊμον θόλωσιν τοῦ φακοῦ· «ὁ φακὸς τῶν διαβητικῶν γηράσκει ταχέως». Ἀγγειακαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, λιπαιμία καὶ ἐκ ταύτης ἀμφιβληστροειδῖτις εἶναι συνήθεις εἰς βαρείας καταστάσεις· ἐπίσης ὀπτικὴ νευρῖτις μετὰ ἀμβλυωπίας καὶ τελείας ἀπωλείας τῆς ὁράσεως. Αἱ ἐπιπλοκαὶ αὗται σήμερον ἀπέβησαν κατ' ἐξοχὴν σπάνιαι, ὡς ἐκ τῆς θεραπευτικῆς ἐπιδράσεως τῆς ἰνσουλίνης.

Διαιτητικὴ θεραπεία. Ἡ ἄλλοτε ὡς ἀνίατος καὶ θανατηφόρος λογιζομένη νόσος ἀπέβη τὴν σήμερον ἰάσιμος, οὐχὶ ὅμως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς λειτουργικῆς ἢ ἀνατομικῆς ἐπανόδου εἰς τὸ κατὰ φύσιν, ὅπως εἰς τὰ ὀξέα λοιμώδη νοσήματα, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν διαρκῆ βελτίωσιν ἢ καὶ ἴασιν τῶν ὑποκειμενικῶν καὶ κλινικῶν ἐκδηλώσεων· τὴν μεγάλην ταύτην πρόοδον ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς νόσου ὀφείλομεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἰνσουλίνης καὶ τὴν μεθοδικὴν χρῆσιν τῆς συνταλίνης (Synthalin b.). Ἐν τούτοις ἡ ἀπὸ πολλοῦ ἐφαρμοζομένη διαιτητικὴ τοῦ διαβήτου διεφύλαξε τὴν θεραπευτικὴν της ἀξίαν, διότι ἀπεδείχθη ὅτι τὰ ἐκ τῶν φαρμάκων αὐτῶν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐπέρχονται τότε, ὅταν ἐπιβάλλεται ἐκ παραλλήλου καὶ ἡ σχετικὴ κατάλληλος δίαιτα. Πρὸς ῥύθμισιν τῆς ὅλης διαίτης δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ γενικὴ κατάστασις τῶν διαβητικῶν· διότι εἶναι προτιμότερον νὰ ὑφίσταται ἔστω καὶ ἄφθονος σακχαρουρία μετὰ καλῆς γενικῆς καταστάσεως, ἢ ἀτονία σωματικὴ μετὰ μικρᾶς ποσότητος σακχάρου. Ἡ πρώτη ἐνέργεια πρὸς καθορισμὸν τῆς διαιτητικῆς ἀγωγῆς συνίσταται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ τῶν ὑδατανθράκων (βαθμὸς ἀνοχῆς), τὸ ὁποῖον ὁ διαβητικὸς ὀργανισμὸς δύναται νὰ καταναλώσῃ· πρὸς ἀνεύρεσιν δὲ τῆς τοιαύτης ἀνεκτικότητος τοῦ πάσχοντος, ἐπιβάλλεται ἡ ἑξῆς διαιτητικὴ δοκιμασία: Χορηγεῖται ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας λεύκωμα ἀνάλογον πρὸς τὸ βάρος τοῦ σώματος, ὑδατάνθρακες καὶ λίπος, τὰ δὲ ποσὰ καὶ ἡ περιεκτικότης τῶν τροφῶν ὑπολογίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν χρήσει διαιτητικῶν πινάκων. Ἐφ' ὅσον ὁ πάσχων διατελῶν ὑπὸ τοιαύτην δίαιταν δὲν ἤθελεν ἐμφανίσει σάκχαρον, χορηγεῖται αὐτῷ ποσότης τις λευκοῦ ἄρτου ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν ἢ τρίτην ἡμέραν, μέχρις ὅτου ἐμφανισθῇ σάκχαρον ἐν τοῖς οὔροις· τὸ χορηγηθὲν ποσὸν τοῦ ἄρτου ἀποτελεῖ τὸ ὅριον τῆς ἀνεκτικότητος τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς τοὺς ὑδατάνθρακας. Ἅμα τῷ καθορισμῷ τοῦ ὁρίου τούτου, ἡ δοθεῖσα ποσότης ἄρτου ἐλαττοῦται κατὰ τὸ $^{1}/_{3}$ καὶ ἀντικαθίσταται δι' ἀναλόγου λευκώματος καὶ λίπους· π. χ. ἐὰν ἡ ἀνεκτικότης εἶναι 60 γρ. λευκοῦ ἄρτου, ἡ ἐπιτρεπομένη ποσότης δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ 40 γραμμάρια. Διὰ τῆς τεχνικῆς ταύτης ἀποβαίνει δυνατόν, οὐχὶ μόνον νὰ βελτιωθῇ ἡ πρὸς τοὺς ὑδατάνθρακας ἀντοχὴ τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἡ βαρεῖα ἔτι διαβητικὴ κατάστασις νὰ μεταβληθῇ εἰς καλοήθη. Ἐνίοτε εἰς ἐλαφρὰς μορφὰς ἐπέρχεται ἐξάλειψις τοῦ σακχάρου καὶ δι' ἁπλοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀμυλούχου τροφῆς. Εἰς τὰς βαρείας ὅμως μορφάς, ἡ ἀναγραφὴ τῆς διαίτης δέον νὰ ἀποβαίνῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας προσοχῆς, καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν ἐπιπλοκῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ διαβητικοῦ κώματος. Κυρία τροφὴ τῶν διαβητικῶν εἶναι τὰ λευκώματα καὶ τὰ λίπη· τὸ ποσὸν τοῦ λευκώματος δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ γραμμάριον κατὰ χιλιόγραμμον βάρους σώματος, τὸ δὲ λίπος οὐχὶ πλέον τῶν 2—5 γραμμαρίων. Ἐκ δὲ τῶν λευκωμάτων εἶναι προτιμότερον τὸ φυτικὸν τοῦ ζωϊκοῦ.

Τροφαὶ ἐπιτρεπόμεναι καὶ ἀπηλλαγμέναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑδατανθράκων εἶναι: τὰ κρέατα παντὸς εἴδους (ἐξαιρέσει ἥπατος), οἱ ἰχθύες, τὰ ᾠά, ὁ τυρός, ἀφρόκρεμα (καϊμάκι), βούτυρον, ἔλαια, λίπη. Ἐκ τῶν λαχανικῶν δέ: ἡ κράμβη (λάχανον), πικρὶς (ἀντίδι), ὀνόβλιτον (σπανάκι), ἀσπάραγος, σίκυος (ἀγγούρι), ἀνθοκράμβη, τὸ ξυνολάχανον, φασίολοι, κρόμμυα, σκόροδον, κάρδαμον, ἀνδράχνη (ἀντράκλα), πετροσέλινον (μαϊδανός), σέλινον, ἄνηθον, λυκοπέρσιον (τομάτα), ῥαφανὶς (ῥεπανάκι), σκόλυμος (ἀγγινάρα) καὶ γενικῶς περίπου ὅλα τὰ λαχανικὰ καὶ ὑπὸ μορφὴν συντετηρημένην (κονσέρβες). Ἐκ δὲ τῶν ὀπωρικῶν τὸ φραγκοστάφυλον καὶ τὸ πορτοκάλλι. Ποτά, ὅλα τὰ ὕδατα καὶ ἀλκαλικὰ τοιαῦτα, ἐπίσης τὰ οἰνοπνευματώδη καὶ ὁ μέλας οἶνος (μπρούσικος). Τροφαὶ περιέχουσαι μικρὰν ποσότητα ὑδατανθράκων εἶναι: ὁ διπυρίτης ἄρτος, ὁ μέλας ἄρτος, τὸ γάλα, τὸ κακάον, τὰ κάρυα, τὰ λεπτοκάρυα, οἱ ὄξινοι καρποὶ (μῆλα, ῥοδάκινα, κεράσια). Οἱ ἐλαφρῶς πάσχοντες κάμνουσι μετρίαν αὐτῶν χρῆσιν. Τροφαὶ δὲ πλούσιαι εἰς ὑδατάνθρακας εἶναι: πάντα τὰ γλυκέα ἐδέσματα, τὰ γεώμηλα, ἡ ὄρυζα, τὰ ζυμαρικά, τὰ ὄσπρια, ὁ σάγος, οἱ γλυκεῖς καρποί, ὁ γλυκὺς οἶνος, ὁ ζῦθος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παρασκευὴν τῶν φαγητῶν, ἐμφανίζεται ποιά τις δυσχέρεια· αἱ σάλτσαι καὶ τὰ χορταρικὰ προετοιμάζονται οὐχὶ δι' ἀλεύρου, ὅπως συνήθως, ἀλλὰ διὰ προσθήκης ᾠῶν, ἐλαίου, ἀνθογάλακτος, βουτύρου ἢ μικρᾶς ποσότητος ἀλεύρου (aleuronat). Τὸ γάλα χορηγεῖται μετὰ φειδοῦς ἢ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ὀλιγώτερον ἐπιβλαβοῦς γιαούρτης καὶ κεφίρ. Τὴν σήμερον παρασκευάζονται εἰδικοὶ ἄρτοι μὴ περιέχοντες ποσότητα ἀμύλου πλέον τοῦ 1%. Πολλοὶ διαβητικοὶ διακρίνονται ἀπὸ εἰδικὴν ἀντοχὴν πρὸς τὸ ὀπωροσάκχαρον, δηλαδὴ πρὸς τὰ ὀπωρικά· εἰς αὐτοὺς δέον νὰ ἐπιτρέπηται ἡ χρῆσις ὀπωρῶν. Αἱ σαλάται συνιστῶνται ἰδιαιτέρως καθὼς καὶ τὰ γλυκέα ἐδέσματα, ἐφ' ὅσον παρασκευάζονται διὰ σακχαρίνης καὶ ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ στομάχου. Ὡ ποτὰ δὲ ὅλα τὰ ἀλκαλικὰ ὕδατα, τεχνητὰ ἢ αὐτοφυῆ, αἱ λεμονάδαι παρεσκευασμέναι μὲ σακχαρίνην, τὸ τέϊον, ὁ καφές, τὸ ἀνθόγαλα, τὸ ἄνευ σακχάρου κακάον (κακάο Rademan), ὁ μέλας καὶ λευκὸς οἶνος. Ἐφ' ὅσον ἡ πρὸς τοὺς ὑδατάνθρακας ἀντοχὴ τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι σχετικῶς καλὴ (150—250 γραμμάρια ἄρτου), ἡ τεχνικὴ τῆς διαίτης ἀποβαίνει εὐχερής· ἐπὶ ἠλαττωμένης ὅμως τοιαύτης (30—60 γραμμ. ἄρτου), ὁ καθορισμὸς τῆς διαίτης ἀποβαίνει ἐπίπλοκος, διότι τὴν ἐπὶ μακρὸν ἀποστέρησιν τῆς ἀμυλούχου τροφῆς δυσκόλως ἀνέχονται οἱ πάσχοντες· διὰ τοῦτο καὶ ἐπιτρέπεται ποιά τις ἐνίοτε ἐπιείκεια πρὸς τὴν δίαιταν, ἐφ' ὅσον ὁ πάσχων δὲν προβῇ μόνος εἰς τὴν κατάργησιν τῆς τηρουμένης τοιαύτης. Εἰς τὰς βαρείας ταύτας μορφὰς ἐπιβάλλεται ὁ τακτικὸς ἔλεγχος τοῦ ἐν τοῖς οὔροις σακχάρου, οὕτως ὥστε

Digitized by Google

ἡ ποσότης αὐτοῦ νὰ μὴ εἶναι ἀνωτέρα τοῦ 5—10%. Ἐνδείκνυται πρὸς τοῦτο ὁ προσδιορισμὸς εἰδικῆς διαιτητικῆς νηστείας, ἥτις εἶναι μὲν εὔκολος εἰς εἰδικὰς πρὸς τοῦτο κλινικάς, ἀποβαίνει ὅμως δυσχερὴς ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς κατ' οἶκον· εἶναι δυνατὴ μόνον ἐπὶ συνετῶν καὶ λογικῶν ἀρρώστων. Ἡ τήρησις μιᾶς τοιαύτης διαίτης ἐπιβάλλεται πολλάκις τοῦ ἔτους καὶ εἶναι τοσοῦτον συχνοτέρα, ὅσον ἡ πρὸς τὰς ἀμυλούχους οὐσίας ἀντοχὴ τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι μικροτέρα. Ἐφ' ὅσον δ' ἡ γενικὴ σωματικὴ κατάστασις ἐπιτρέπει, ἐπαναλαμβάνεται ἀνὰ 8—14 ἡμέρας. Κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τῆς νηστείας, ὁ πάσχων τρέφεται μὲ κύπελλον ζωμοῦ, τέϊον καὶ μεταλλικὰ ὕδατα κατὰ βούλησιν. Εἰς πολλοὺς ἡ τήρησις τῆς τοιαύτης διαίτης ἀποβαίνει ἀνέφικτος καὶ τότε ἀντικαθίσταται αὕτη διὰ διαίτης χορταρικῶν ἐπὶ τινας ἡμέρας (3 - 4), καθ' ἃς ὁ πάσχων λαμβάνει 500 γραμμάρια περίπου λαχανικῶν βρασμένων μετὰ ἅλατος καὶ βουτύρου, λαρδίου, ᾠά τινα, τέϊον, καφὲ καὶ οἰνόπνευμα (οἶνος, ρῶμι, κονιάκ). Τοιαύτη ἀπόλυτος δίαιτα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ μακρὸν εἰς βαρεῖς διαβητικούς, διότι ὑφίσταται κίνδυνος διαβητικοῦ κώματος· τοὐναντίον μάλιστα ἐπιβάλλεται εἰς ἐκείνας τῶν περιπτώσεων, εἰς ἃς ἀνιχνεύεται ὀξόνη ἐν τοῖς οὔροις, ἡ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας (3—4) ἀναγραφὴ τῆς διὰ τῆς βρόμης διαίτης *(v. Noorden).*

Ὁ πάσχων εἰς διάφορα γεύματα λαμβάνει καθ' ἑκάστην 250 γραμμάρια ἀλεύρου βρόμης βρασθέντος δι' ὕδατος, μετὰ προσθήκης 50 γραμμαρίων φυτικοῦ λευκώματος (roborat-glidin κ.τ.λ.), 5—8 ᾠῶν, 250 γραμ. λίπους ἢ βουτύρου, ὡς ποτὰ δὲ χορηγοῦνται ἀλκαλικὰ ὕδατα, καφές, τέϊον, λεμονάδαι, κονιὰκ ἢ οἶνος. Τῆς τοιαύτης διαίτης προηγεῖται πάντοτε ἡ ἀπηλλαγμένη ἀμυλούχου τροφῆς αὐστηρὰ δίαιτα ἐπὶ τινας ἡμέρας, ἕπονται εἶτα 2—3 ἡμέραι διαίτης χορταρικῶν καὶ μετὰ ἀναγράφεται ἡ διὰ βρόμης δίαιτα, τῆς ὁποίας πάλιν ἕπεται ἐπὶ τινας ἡμέρας δίαιτα λαχανικῶν. Ἐφ' ὅσον διὰ τῆς τηρήσεως τοιαύτης διαίτης δὲν ἐπέλθῃ βελτίωσις, ἐπαναλαμβάνεται ἐπὶ 1—2 φορὰς ἀκόμη. Ἡ ἐφαρμοσθεῖσα δίαιτα γάλακτος, γεωμήλων, ὀρύζης στηρίζεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς θεραπευτικῆς σκέψεως, ὡς καὶ ἡ διὰ βρόμης δίαιτα.

Πρὸς τῇ διαιτητικῇ ἀγωγῇ ἐπίκουρος δέον νὰ προσέλθῃ καὶ ἡ ρύθμισις τοῦ λοιποῦ βίου τῶν πασχόντων· ἐπιβάλλεται ἐπαρκὴς σωματικὴ κίνησις (ἰδίᾳ ἐπὶ παχυσάρκων) καὶ μυϊκὴ ἐργασία· ἀπαιτεῖται ὅμως μεθοδικότης καὶ προσοχὴ εἰς τοῦτο, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀρρώστων ἰσχνῶν καὶ ἐξηντλημένων. Κοπώσεις πνευματικαί, συγκινήσεις, λῦπαι, ἐπιδρῶσιν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν διαβητικῶν. Α. ΤΣΙΒΙΔΗΣ

Διαβήτης (ὁ) *['Αστρον.].* Νότιος ἀστερισμὸς ἐν τῷ Γαλαξίᾳ παρὰ τὸν Κένταυρον.

διαβητικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν νόσον *διαβήτην*: «διαβητικὰ φαινόμενα»· ‖ ὁ πάσχων διαβήτην.

διαβητόμετρον (τό)· βλ. σακχαρόμετρον.

διαβιβάζω· μεταφέρω, μετακομίζω ἀπὸ ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον: «διεβίβασε τὸ στράτευμα ἐκ τῆς νήσου εἰς τὴν ἤπειρον»· ‖ μεταβιβάζω: «διαβιβάσατε τὰ σέβη μου εἰς τὴν σύζυγόν σας»· ‖ ἀποστέλλω: «σᾶς διαβιβάζω ἀντίγραφα τοῦ ὑπογραφέντος συμβολαίου».

διαβίβασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαβιβάζειν*, μεταφορά, μεταβίβασις, ἀποστολή· ‖ μεταφ. ἡ διὰ μέσου τινὸς μεταφορά: «διαβίβασις διαταγῆς, —αναφορᾶς κττ.».

— *[Στρατ. Τηλεγρ.]* Καλοῦνται *διαβιβάσεις* τὰ μέσα (ἔμψυχα ἢ ἄψυχα), ἅτινα ἐξασφαλίζουσι τὴν διαρκῆ ἐπαφὴν εἴτε μεταξὺ διοικητῶν καὶ ἐκτελεστῶν, εἴτε μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν ἐκτελεστῶν. Αἱ διαβιβάσεις, καλούμεναι μέχρι τοῦ 1926 *μεταβιβάσεις*, ὑφίσταντο καὶ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῆς δραστικότητος τοῦ πυρός, ἐξειλίχθησαν τεραστίως, ἐπεκταθεῖσαι καὶ μέχρι τῶν μικροτέρων τμημάτων. Αἱ διαβιβάσεις διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1ον) ἔμψυχα μέσα διαβιβάσεων, 2ον) τηλεγραφικαὶ διαβιβάσεις καὶ 3ον) σηματοδοσία.

1) *Ἔμψυχα μέσα διαβιβάσεων*: Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται οἱ διαβιβασταί, αἱ ἀγγελιοφόροι περιστεραὶ καὶ οἱ ἀγγελιαφόροι κύνες.

Οἱ *διαβιβασταί*, ἀναλόγως τοῦ μέσου δι' οὗ ἐκτελοῦν τὴν ἀποστολήν των, διακρίνονται εἰς δρομεῖς, ἐφίππους διαβιβαστάς, ποδηλάτας, ἐπ' αὐτοκινήτου καὶ ἐπὶ ἀεροπλάνου. Ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα τῆς εὐκόλου ὀργανώσεώς των, ἄνευ ἀνάγκης γνώσεων τεχνικῶν καὶ ἀπωλείας χρόνου. Ἔχουσιν ἀπ' ἐναντίας τὸ μειονέκτημα, ὅτι λόγῳ τῶν δυσαναλόγων μετώπων καὶ τῆς δραστικότητος τοῦ πυρὸς καθίσταται δυσχερὴς ἡ κυκλοφορία των, λόγῳ δὲ τῆς καταχρήσεως εἰς τὴν χρησιμοποίησίν των ἐλαττοῦται ἡ δύναμις ἡ μαχητικὴ τῶν τμημάτων.

Αἱ *ἀγγελιαφόροι περιστεραὶ* εἶναι μέσον εὐκόλου χρησιμοποιήσεως, ὑπὸ οἱανδήποτε τακτικὴν κατάστασιν, μὲ ταχύτητα φθάνουσαν καὶ 60 χιλιόμετρα καθ' ὥραν καὶ ἀκτῖνα ἐνεργείας μέχρι καὶ 400 χιλιομέτρων. Ἐπανευρίσκουσι τὸν περιστερεῶνα, ἔστω καὶ ἂν μετακινῆται οὗτος, ἀρκεῖ νὰ παραμείνῃ εἴς τινα θέσιν ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον ἡμέρας. Ἔχουσι τὸ μειονέκτημα, ὅτι εἶναι μέσον συνεννοήσεως μονόπλευρον, καὶ ἡ πληροφορία φθάνει κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν περιστερεῶνα χωρὶς νὰ λάβωσι γνῶσιν οἱ ἐνδιάμεσοι (βλ.λ. περιστερά).

Οἱ *ἀγγελιαφόροι κύνες* χρησιμοποιοῦνται ὡς διαβιβασταὶ μόνον εἰς περίοδον στασιμότητος καὶ δι' ἀποστάσεις μὴ ὑπερβαινούσας τὰ πέντε χιλιόμετρα. Χρησιμοποιοῦσι τὴν ἔμφυτον ἰδιότητα τοῦ κυνὸς νὰ τρέχῃ πρὸς τὸν κύριόν του. Οἱ μᾶλλον ἐνδεδειγμένοι διὰ τὴν ἄνω ὑπηρεσίαν εἶναι οἱ ποιμενικοὶ κύνες, οἱ δὲ ὀλιγώτερον ὅλων οἱ κυνηγετικοὶ (βλ. λ. κύων).

Τηλεγραφικαὶ διαβιβάσεις. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται: 1) ὁ ἐνσύρματος τηλέγραφος, 2) τὸ ἐνσύρματον τηλέφωνον, 3) ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος καὶ 4) ὁ ὀπτικὸς τηλέγραφος.

Ἐνσύρματος τηλέγραφος. Εἶναι τὸ ἔχον τὴν μείζονα ἀπόδοσιν μέσον, ὡς καὶ τὰς ὀλιγωτέρας παρεξηγήσεις, λόγῳ τῆς ἀναγραφῆς τῶν τηλεγραφημάτων ἐπὶ τῆς ταινίας. Ἀπαιτεῖ ὅμως χρόνον διὰ τὴν ἐγκατάστασίν του καὶ τὸ ὑλικόν του εἶναι βαρὺ καὶ δυσμετακόμιστον. Χρησιμοποιεῖται συνήθως ἀπὸ σῶμα στρατοῦ καὶ ἄνω, σπανίως ἀπὸ μεραρχίαν καὶ οὐδέποτε κάτω ταύτης. Τὰ συνηθέστερα μηχανήματα ἐν χρήσει εἰς τὸν στρατὸν εἶναι τὰ μηχανήματα μὲ ἀλφάβητον Morse, σπανίως δὲ τὰ μηχανήματα μὲ ἀλφάβητα Hughes καὶ Baudot (βλ. λ. τηλέγραφος).

Ἐνσύρματον τηλέφωνον. Ἡ χρῆσίς του κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐπεξετάθη μέχρι καὶ τῶν λόχων. Ἡ ὀργάνωσις τῶν τηλεφωνικῶν διαβιβάσεων ἐν ἐκστρατείᾳ γίνεται κατὰ δίκτυα. Διακρίνομεν τρία δίκτυα: 1ον) Τὸ γενικὸν δίκτυον, ὅπερ συνδέει τοὺς σταθμοὺς διοικήσεων τῶν μεγάλων μονάδων, καὶ εἰδικὰ τηλεφωνικὰ κέντρα, προωρισμένα νὰ διευκολύνωσι τὸν σύνδεσμον μὲ τὰς μικρὰς μονάδας (συντάγματα, μοίρας κτλ.). Τὸ γενικὸν δίκτυον ὀργανοῦται καὶ ἐκμεταλλεύεται παρ' ὁπλιτῶν τῶν ἀποσπασμάτων τηλεγραφητῶν (βλ. λ. ἄξων *διαβιβάσεων*, τόμ. Ε σ. 53 β'). 2ον) δίκτυα μονάδων. Ταῦτα συνδέουσι τὰ σώματα καὶ τὰς μοίρας πυροβολικοῦ μὲ τὸ γενικὸν δίκτυον ἀφ' ἑνὸς καὶ μὲ τὰ κέντρα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν μονάδων ἀφ' ἑτέρου. Τὰ γενικὰ δίκτυα κατασκευάζονται κατ' ἀρχὴν μὲ καλώδιον ἐκστρατείας, ἐνῷ τὰ δίκτυα τῶν μονάδων ἀπὸ ἐλαφρὸν καλώδιον. Αἱ τηλεφωνικαὶ διαβιβάσεις εἶναι εὐκόλου καὶ σχετικῶς ταχείας κατασκευῆς, πλὴν ὅμως διατρέχουσι τὸν κίνδυνον καταστροφῆς ἐκ τῆς κυκλοφορίας καὶ ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ βομβαρδισμοῦ.

Ἀσύρματος τηλέγραφος. Ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος ἐπεκτείνεται μέχρι καὶ τῶν συνταγμάτων πεζικοῦ ἢ μοιρῶν πυροβολικοῦ. Εἶναι μέσον ταχείας ἐγκαταστάσεως καὶ ἀμέσου ἐπαφῆς, πλὴν ἀπαιτεῖ εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν, προσοχὴν καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὴν σύγχρονον λειτουργίαν μεγάλου ἀριθμοῦ σταθμῶν. Ἡ ὀργάνωσίς των ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης γίνεται κατὰ δίκτυα, ὧν διακρίνομεν δύο εἴδη: τὰ ἁπλᾶ καὶ τὰ πολλαπλᾶ. Ἡ ἐργασία ἐν ἁπλῷ δικτύῳ εἶναι ἁπλουστέρα, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει τὴν σύγχρονον λειτουργίαν πλειόνων τῶν δύο σταθμῶν· τὰ πολλαπλᾶ δίκτυα παρουσιάζουσι δυσχέρειαν εἰς τὴν ὀργάνωσίν των, πλὴν ἐπιτρέπουσι τὴν σύγχρονον λειτουργίαν πολλῶν σταθμῶν (βλ. λ. ἀσύρματος).

Ὀπτικὸς τηλέγραφος. Διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, λόγῳ τῆς ὀρεινῆς διαμορφώσεως τῶν ἐδαφῶν καὶ τῆς δυσχερείας κατασκευῆς τηλεφωνικῶν γραμμῶν, ἡ ὀπτικὴ τηλεγραφία ἔχει πρωτεύουσαν σημασίαν. Ὁ ὀπτικὸς καὶ ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος θὰ εἶναι αἱ κυριώτεραι *διαβιβάσεις* τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἔχουσι τὸ μειονέκτημα τῆς βραδύτητος εἰς τὴν λῆψιν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς δυσχερείας εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἀνταποκριτοῦ.

Μέσα σηματοδοσίας. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται τὰ *βεγγαλικά*, αἱ *φωτοβολίδες*, τὰ *πλαίσια* καὶ οἱ διάφοροι *σηματοδόται.* Εἶναι μέσα ἁπλᾶ καὶ χρησιμοποιήσιμα εἰς πᾶσαν τακτικὴν κατάστασιν, πλὴν ὅμως περιωρισμένης ἀποδόσεως. Ὑφίσταται ὁ κίνδυνος νὰ ἐπέλθῃ σύγχυσις μετὰ τῶν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἡ χρῆσίς των δέον νὰ ἀποφεύγηται, ὅταν δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ θέσις τῶν τμημάτων μας (βλ. καὶ λ. φωτοβολίδες, πλαίσια κλπ.). Π. Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

διαβιβαστήριος, *—α, —ον·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαβίβασιν: «διαβιβαστήριος διαταγή».

διαβιβρώσκω, *ἀόρ. διέβρωσα* καὶ παθ. *διεβρώθην*, παθ. μετχ. *διαβεβρωμένος*· κατατρώγω, φθείρω σταθερῶς καὶ ὑπούλως: «ὁ σὴς διαβιβρώσκει τὸ ξύλον», «ἡ σκωρία διαβιβρώσκει τὸν σίδηρον».

διαβιῶ (*—όω*), *ἀόρ. διεβίωσα*· ζῶ, διάγω τὸν βίον, περνῶ τὴν ζωήν μου: «διεβίωσεν ἐν μέσῳ πάσης εὐτυχίας καὶ γαλήνης».

διαβίωσις, *—εως* (ἡ)· τὸ πέρασμα τῆς ζωῆς, ἡ ζωή· ‖ «ἐρημικὴ διαβίωσις» ἐρημική, μοναχικὴ ζωή.

διαβλέπω, *ἀόρ. διεῖδον*· βλέπω οἱονεὶ δι' ἄλλου τινός, συμπεραίνω τι ἐκ δοθέντος τινὸς γεγονότος: «εἰς τοὺς λόγους του (ἢ ἐκ τῶν λόγων του) διαβλέπω μίαν προσπάθειαν ὕπουλον», «εἰς τὸ διάβημά του αὐτὸ διαβλέπω μίαν ἀπεγνωσμένην προσπάθειαν».

διαβλητικός, *—ή, —όν·* ὁ ἱκανὸς ἢ ἁρμόδιος πρὸς διαβολήν, συκοφαντικός: «διαβλητικὸς χαρακτήρ, —ἄνθρωπος»· ‖ ὁ διαβάλλων, ὁ πρὸς διαβολὴν γινόμενος: «διαβλητικὸς λόγος». — Ἐπίρρ. **διαβλητικῶς.**

Διαβλίνται (Diablintes) *['Αρχ.].* Μικρὰ γαλατικὴ φυλή, κατοικοῦσα μεταξὺ τῶν Ρηδόνων καὶ τῶν Βενέτων. Βραδύτερον ἡ περιοχὴ αὐτῶν ἀπετέλεσε τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Μάν. Πρωτεύουσα ἦτο ἡ *Νοιόδουνον πόλις*, ἣν ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος. —Π.

διαβόησις, *—εως* (ἡ)· οἱονεὶ διὰ βοῶν, διὰ φωνῶν γνωστοποίησις, διαφήμισις.

διαβόητος, (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαβεβοημένος, περιβόητος, περίφημος, πολυθρύλητος, γνωστότατος.

διαβολάκι (τό)· ὑποκορ. τοῦ *διάβολος*· μικρὸς διάβολος ‖ εὐφυές, ζωηρόν, ἄτακτον παιδίον· ‖ ἀλιευτ. μικρὸν μολύβδινον ὁμοίωμα ἰχθύος χρησιμεῦον ὡς τεχνητὸν δόλωμα (βλ. λ. ἁλιεία τ. Γ' σ. 769 β').

διαβολάνθρωπος (ὁ)· ἄνθρωπος διαβολεμένος, πανοῦργος, ἐπιτήδειος, δεξιός.

διαβολεμένος, *—η, —ο·* ὁ ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἐμπνεόμενος, πανοῦργος, ἐπιτήδειος, δεξιός: «διαβολεμένος ἄνθρωπος, ἀπὸ πουθενὰ δὲν πιάνεται», «εἶναι μιὰ διαβολεμένη γυναῖκα»· ‖ «διαβολεμένη ζέστη», «διαβολεμένο κρύο», «διαβολεμένος καιρός», ὑπερβολικός, ἀνυπόφορος.

διαβολεὺς (ὁ), *—έως·* ὁ διαβάλλων, ὁ ψευδῶς κατηγορῶν, ὁ συκοφάντης.

— *[Κανον. Δικ.] Διαβολεῖς* ἀπαγορεύεται νὰ ὦσιν οἱ κληρικοί. Εἰς τοὺς κληρικοὺς τοὺς παραβάτας τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης ἐπιβάλλονται αὐστηραὶ ἐκκλησιαστικαὶ ποιναί. Κατὰ τὴν βυζαντιακὴν νομοθεσίαν οἱ κληρικοὶ οἱ μὴ ἀποδεικνύντες τὰς κατ' ἄλλων κατηγορίας ἐκβάλλονται τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ δ' ἐν δικαστηρίῳ συκοφαντοῦντες ἐπίσκοποι καταδικάζονται εἰς χρηματικὴν ποινὴν τεσσαράκοντα λιτρῶν χρυσοῦ τῷ δημοσίῳ θησαυρῷ ἐπιδικαζομένων. Τινὰ τῶν μοναστηριακῶν τυπικῶν ἀπειλοῦσι κατὰ τῶν διαβολέων καὶ ὑβριστῶν μοναχῶν τὴν ποινὴν τῆς ἀπὸ τῆς μονῆς ἀποβολῆς.

[*Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1907) σελ. 402.] Κ. Μ. Ρ.

διαβολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαβάλλειν*, ψευδὴς κατηγορία, ἡ ἔντεχνος συκοφαντία, ἔμμεσος κατηγορία.

—*[Ρητορ.]* Ὁ ρήτωρ ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ λόγου του προσπαθεῖ νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς ἀκροατὰς εὐμενῶς. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνει, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ἐκ διαβολῆς τῶν ἐναντίων. Διεγείρεται δὲ συνήθως κατὰ τῶν ἐναντίων μῖσος, φθόνος ἢ περιφρόνησις. Τὸ μὲν μῖσος διεγείρεται ἐὰν δεικνύεται ἡ αὐθάδεια, ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ κακία αὐτῶν, ὁ φθόνος ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι παρ' ἀξίαν δυνατοί, πλούσιοι ὀνομαστοί, ὅτι κακὴν χρῆσιν τούτων ποιοῦντες, ἔχουσι πεποίθησιν μᾶλλον εἰς ταῦτα ἢ εἰς τὰ δίκαιά των· ἡ δὲ περιφρόνησις ἐὰν ἀποκαλύπτεται ἡ ἀδράνεια αὐτῶν, ἡ χαυνότης, ἡ ἡδυπάθεια, ἡ ἀναλγησία, ὁ φαῦλος καὶ ὀκνηρὸς βίος, καὶ προσέτι ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀπειρία. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχῃ εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀκροατῶν διαβολή τις, πρέπει αὕτη νὰ ἀναφέρεται ἢ πρὸς τὸν λέγοντα ἢ πρὸς τὰ πράγματα περὶ τῶν ὁποίων λέγει ἢ πρὸς τὸν λόγον· καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχὴν ἢ ἐκ τοῦ παρόντος χρόνου ἢ ἐκ τοῦ παρελθόντος (βλ. λ. εὔνοια *[Ρητορ.]*).

διαβολιὰ (ἡ), ἰδιωματ. *διαολιά*· ἐνέργεια διαβολική, πανουργία, σκευωρία· ‖ ἡ εἰς τὰ παιγνίδια παράβασις ἢ παρεκτροπή, ἄλλως *ζαβολιά*: «παῖζε καλὰ κι' ἄφησε τὶς διαολιές»· ‖ σατανικὴ παρέμβασις, πρόσκομμα, περιπέτεια: «τί διαβολιὰ ἤτανε αὐτὴ ποῦ μᾶς βρῆκε ἀπάνω 'ς τὴ δουλειά μας».

διαβολικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διάβολον, ὁ τοῦ διαβόλου, σατανικός: «διαβολικὴ σύμπτωσις» οἱονεὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου παρασκευασθεῖσα· ‖ «διαβολικὸν μειδίαμα» πονηρόν, σαρκαστικόν· ‖ «διαβολικαὶ ἐνέργειαι» πονηραί, ὕπουλοι, δεξιαί. —Ἐπίρρ. **διαβολικῶς.**

— **διαβολικὸν** (ἢ *μαγικὸν*) ***τετράγωνον***· βλ. τετράγωνον.

Digitized by Google

—**διαβολικὸς** *ἦχος [Ἰατρ.].* Ἰδιαίτερος παθολογικὸς ἦχος ἐν χρήσει ὡς ὅρος ἐν τῇ ἰατρικῇ, ὅπως χαρακτηρίσῃ μουσικόν τινα ἦχον, ὅστις παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἐλάττωσιν τῆς πυκνότητος τοῦ αἵματος εἰς τὰς ἀναιμικὰς καταστάσεις, τὴν χλώρωσιν καὶ τὴν ὑδραιμίαν. Τὴν προσωνυμίαν τούτην προσέλαβεν ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτοῦ πρὸς τὸν ἦχον, ὃν παράγει ἀπηρχαιωμένον παιδικὸν παίγνιον, τὸ ὁποῖον σήμερον δὲν ὑφίσταται. Εἶναι δὲ οὗτος μουσικὸς ἦχος συνεχής, ποικίλης ἐντάσεως καὶ μετὰ παραλλαγῶν ἀκουόμενος ἐπὶ τῶν φλεβῶν. Τὸ μέγιστον τῆς ἐντάσεως αὐτοῦ ἀκούεται ἄνωθεν καὶ ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς κλειδὸς καὶ προσομοιάζει πρὸς τὸ ρονρόνισμα γαλῆς καὶ τὸν ἐκ τοῦ μακρὰν ἀκουόμενον ἦχον τῆς θαλάσσης. Διὰ νὰ γίνῃ καλῶς ἀντιληπτός, πρέπει νὰ ἐφαρμόσωμεν ἐλαφρῶς τὸ στηθοσκόπιον ἐπὶ τῆς φλεβός. Ἡ ἔντασις καὶ ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ ποικίλλουσιν εἰς τὰ διάφορα ἄτομα, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἄτομον, οὐχὶ μόνον εἰς τὰς κατ' ἐπανάληψιν γινομένας ἐξετάσεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκόμη καθ' ἣν ἐξετάζομεν τὸν ἄρρωστον. Παύει καὶ ἐμφανίζεται ἐκ νέου μὲ ποικιλίαν ἐντάσεως κατὰ τὰς διαφόρους στάσεις τῆς κεφαλῆς καὶ ἀναλόγως τῆς πιέσεως, ἣν ἐξασκοῦμεν διὰ τοῦ στηθοσκοπίου ἐπὶ τῆς φλεβός. Δ. Ι. Α.

διαβολικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διαβολικοῦ, πανουργία, πονηρία, δεξιότης.

Διάβολις ἢ *Δεάβολις* ἢ *Δεβόλη* (σλαυ. καὶ ἀλβ. Devol) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Βυζαντινὴ πόλις ἀναφερομένη τὸ πρῶτον εἰς χρυσόβουλλον τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου (963—1025), ὡς ἓν ἐκ τῶν πέντε πολισμάτων τῆς Καστορίας. Ἔκειτο ἐν Νέᾳ Ἠπείρῳ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἐορδῶν ἢ Ἐορδιτῶν παρὰ τὴν λεγομένην κλεισούραν τῆς Δεβόλης, ὡς στρατιωτικὸν δὲ σημεῖον παρωμοιάζετο πρὸς τὰς Θερμοπύλας. Τινὲς τῶν νεωτέρων ἐνόμισαν, ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Σελασφόρου, νεώτεροι ὅμως ἐρευνηταί, διακρίναντες τὰς δύο αὐτὰς πόλεις, τοποθετοῦν τὴν μὲν Διάβολιν παρὰ τὰ νῦν ἔρημα ἐρείπια τοῦ Ἐσκῆ-Ντεβόλ, τὴν δὲ Σελασφόρον παρὰ τὸ χωρίον Τζβέτζα (Dzvedza). Ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος, ἡ πόλις ἀπετέλεσε σπουδαῖον στήριγμα τῶν κατὰ τῶν Νορμανδῶν Σταυροφόρων στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Βυζαντίου. Ὡρμηθεὶς ἐξ Ἀχρίδος καὶ προχωρῶν διὰ τῆς Πελαγονίας ὁ Ἀλέξιος, κατέλαβε τὴν Διάβολιν καὶ ὀχυρώσας τὸ παρὰ τὸν Δεβόλην ποταμὸν «Μύλου Πόλισμα», ἠμπόδισε τὴν κάθοδον τοῦ Βοεμούνδου εἰς Μακεδονίαν καὶ λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἐν Διαβόλει, ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἀναφέρεται ἕδρα ἐπισκοπῆς, ὑπαγομένης εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου Καστορίας· ἡ ἐπισκοπὴ ὠνομάζετο «Δεβόλης καὶ Κολωνείας», περιελάμβανε δ' ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ της καὶ τὸ ἀξιόλογον τότε Βυθκούκιον. Τῷ 1361 ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφαῖς ὁ Γρηγόριος, ἀρχιεπίσκοπος «Διαβόλεως τῆς Σελασφόρου», «πρωτόθρονος» Ἀχρίδος, ἰδιοκτήτης τῆς ἐν Ἀχρίδι ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς μονῆς Θεοτόκου τῆς «Ζαγλουμιτίσσης», πεντάωρον ἔξω τῆς πόλεως. Ἀργότερον, ἐπὶ Παρθενίου τοῦ ἐκ Κορυτσᾶς, γενομένου ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος (1680—1676), ἡ ἐπισκοπὴ Δεβόλης καὶ Κολωνείας συνεχωνεύθη μετὰ τῆς Κοριτσᾶς; ἥτις ἐγένετο μητρόπολις ὀνομαζομένη «Κορυτζᾶς καὶ Σελασφόρου». Ἐκκλησιαστικῶς ἡ Διάβολις παρέμεινε πλέον ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Καστορίας, ἀκολουθήσασα τὰς τύχας αὐτῆς. Π. Ν. Π.

διαβόλισσα (ἡ)· θηλ. τοῦ διάβολος (βλ. λ.).

Διαβολ'τσιον *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀνδανίας τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1537. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μοναστηράκι* (κάτ. 314) καὶ *Παραπούγγι* (κάτ. 389). Δ. Ε. Μ.

διαβολο—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν χρησιμεύει εἰς μέγα πλῆθος οὐσιαστικῶν καί τινα ῥήματα πρὸς δήλωσιν: 1) πονηρίας, ἐπιβουλῆς, ἀποστροφῆς, δυσχερείας, περιφρονήσεως, ὕβρεως, καὶ 2) εὐφυΐας, εὐτραπελίας, ζωηρότητος, ἀταξίας, ἱκανότητος, δεξιότητος κττ.· π. χ. διαβολογιατρός, διαβολοδάσκαλος, διαβολοθάλασσα, διαβολοθρησκεία, διαβολοκαιρός, διαβολόκαφα, διαβολόσπιτο, διαβολότοπος, διαβολοφόρεμα, διαβολοφυλλάδα κττ. διαβολοστέλλω, διαβολοπαίρνω κττ.

διαβολὸ (τό)· παιδικὸν παιγνίδιον· βλ. διάβολος.

διαβολόκαιρος (ὁ)· καιρὸς τοῦ διαβόλου, ἄθλιος, ἐλεεινός, κακός.

Δια(β)ολολίμανο *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὕφορμος τῆς δυτικῆς Σάμου (πλάτ. 37° 46' Β, μῆκ. 26° 40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3446: Paspargo islet to Samos Strait) εἰς 2½ μίλ. ΝΔ τοῦ λιμένος Καρλόβασι. Ὑπὸ τῶν Τούρκων ὠνομάζετο ταυτοσήμως *Σεϊτανὴ λιμάν.* Σ. Ε. Λ.

διαβολομάζωμα (τό)· μόνον εἰς τὴν παροιμίαν: «διαβολομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα» ἐπὶ τῶν ἀδίκως κτηθέντων χρημάτων, ὅτι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου διασκορπίζονται.

διαβολόπαιδο (τό)· παιδὶ τοῦ διαβόλου, πονηρόν, δεξιόν, ἔξυπνον, ἄτακτον: «μαζεύονται τὰ διαβολόπαιδα καὶ δὲ μᾶς ἀφήνουν νὰ κοιμηθοῦμε».

διαβολοπούλι (τὸ) *[Ζῳολ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ἀκριδοθήρας.*

Διαβολόρεμμα (τὸ) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Αἱ ἐπιφοβώταται ῥοθιάδες δῖναι τοῦ Βοσπόρου (ἀγγλ. Devil's current, γαλλ. Courrant du Diable, τουρκ. *Σεϊτὰν δερεσί),* καλούμεναι οὕτω καὶ διὰ τὴν ὁρμήν των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν συστροφῶν των, ἐκδηλούμεναι μεταξὺ τῶν Ἀνατολοῦ Χισσὰρ καὶ Ρουμελῆ Χισσάρ, ὅπου ὁ Βόσπορος παρουσιάζει τὴν μεγίστην του στενότητα (4/10 μιλ.) καὶ ἐκτρεπόμεναι πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Ἀρναοὺτ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς (βλ. λ. Βόσπορος). Σ. Ε. Λ.

— **Διαβολόρεμμα** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὀνομασία ὑφ' ἣν ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν ἄλλοτε ἱστιοφόρον μικροακτοπλοΐαν τοῦ Σαρωνικοῦ διασφὰξ τοῦ Ὑμηττοῦ παρὰ τὴν θέσιν Πιρναρή· ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἀπὸ τῶν ῥιπῶν (σπιλιάδες), αἵτινες ἐκχυνόμεναι ἀπὸ τῆς διασφάγος ἦσαν ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς ἀπεγγὺς παραπλέοντας τὴν ἀκτήν. Σ. Ε. Λ.

διάβολος (ὁ)· ὁ διαβάλλων, ὁ συκοφαντῶν, ὁ ψευδῶς κατηγορῶν, ὁ καταμηνυτής· || θρησκ. δαίμων, πονηρὸν πνεῦμα, κακὸς ἄγγελος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀνταρσίας, τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, ὁ ἐχθρὸς τοῦ θεοῦ, ὁ σατανᾶς· || μεταφ. κακός, μοχθηρός, ἐπιβλαβής· συνηθέστερον ὅμως: εὐφυής, ἐφευρετικός, ἀκαταπόνητος, δραστήριος, ζωηρός, μὴ ἐξαπατώμενος, θελκτικός, πειράζων. Φράσεις: «εἶναι διάβολος μεταμορφωμένος», «διάβολος μὲ τὰ κέρατα», «μεγάλος διάβολος», «διάβολος ξιδᾶτος», «ὄμορφος σὰ διάβολος», «τὰ καταφέρνει ὁ διάβολος», «σωστὸς διάβολος», «διάβολος στὸ παιχνίδι», «διάβολος στὴ δύναμι», «θηλυκὸς διάβολος»· || εἰς ἐκφράσεις ἀρᾶς: «στὸ διάβολο!», «ἄει στὸ διάβολο», «νὰ πάρῃ ὁ διάβολος», «ποὺ νὰ πάρῃ ὁ διάβολος», «νὰ σὲ πάρῃ ὁ διάβολος», «κατὰ διαβόλου» ἐπὶ ἀγανακτήσεως, περιφρονήσεως, ἀρᾶς· || φράσεις ἐκ σχετικῶν ἀρῶν: «στέλνω στὸ διάβολο», «τὸν ἔστειλα στὸ γεροδιάβολο», «δὲν πᾶς στὸ διάβολο!» «φοβοῦμαι μὴ πᾶνε κατὰ διαβόλου»· || παροιμιώδεις φράσεις: «αὐτὸ εἶναι στοῦ διαβόλου τὴ μάνα» ἐπὶ τῶν μακρὰν εὑρισκομένων, «ἀνάβει ἕνα κερὶ στὸ Θεὸ καὶ ἕνα στὸ διάβολο» ἐπὶ τῶν ἐπιθυμούντων νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἀγαθὰς σχέσεις μεθ' ὅλων, διὰ κολακείας, «ὁ διάβολος νὰ σκάσῃ θὰ τὸ κάμω» ἐπὶ ἀμετατρέπτου ἀποφάσεως, «τὸν ἔχει πάρει ὁ διάβολος» ἐπὶ τῶν ἀπολωλότων, τῶν διεφθαρμένων, τῶν κατεστραμμένων, «ἔχει τὸ διάβολο μέσα του» ἐπὶ τῶν πονηρῶν ἢ ἀνησύχων καὶ εὐφυῶν, «πουλᾷ τὴν ψυχή του στὸ διάβολο» ἐπὶ τῶν μὴ ὀρρωδούντων πρὸ οὐδενὸς ἠθικοῦ κωλύματος, «εἶναι δοσμένος στὸ διάβολο» ἐπὶ τῶν πονηρὰ διαλογιζομένων ἢ πραττόντων, «σὰν τὸ διάβολο τὸ θυμίαμα» ἐπὶ ἰσχυρᾶς ἀποστροφῆς, μεγάλου φόβου, «κάλτσα τοῦ διαβόλου» ἐπὶ τῶν διακρινομένων δι' εὐφυΐαν, «ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια» ἐπὶ ἐνδεχομένου καὶ μὴ δυναμένου νὰ ἀποτραπῇ ἢ προβλεφθῇ κακοῦ, «τὸν ἔχει στοῦ διαβόλου τὸ κατάστιχο» ἐπὶ τῶν ἐχόντων περί τινος χειρίστην γνώμην, «ὁ διάβολος δουλειὰ δὲν εἶχε....» ἐπὶ τῶν ἀργοσχόλων, «τὸ παπὶ καὶ τὸ χηνάρι τοῦ διαβόλου τὸ ζευγάρι» ἐπὶ συντροφίας φαύλων, «τρέχει σὰν νὰ τὸν κυνηγᾷ ὁ διάβολος» ἐπὶ τῶν σφόδρα ἐπειγομένων, «τρώει ἕνα διάβολο καὶ μισὸ» ἐπὶ τῶν κοιλιοδούλων καὶ λαιμάργων, «ὁ διάβολος σὰν ἐγέρασε γίνηκε καλόγερος» ἐπὶ τῶν ὀψίμως μετανοούντων, «πτωχὸς διάβολος» ἐπὶ ἀναξιοπαθούντων ἢ δυστυχῶν, «μικρὸς διάβολος μὲ μεγάλα τσαρούχια» ἐπὶ τῶν ἀνελπίστως εὐφυῶν, ἐπὶ τῶν ἐπιδεικνυόντων ἱκανότητα δυσανάλογον πρὸς τὴν ἡλικίαν ἢ τὴν νομιζομένην εὐφυΐαν των· «ἀπὸ στραβοῦ διαβόλου» ἢ «ἔσπασε ὁ διάβολος τὸ πόδι του» ἐπὶ παρὰ προσδοκίαν ἐπιτυχίας, «βρῆκα τὸ διαβολό μου» ἐπὶ συρροῆς κωλυμάτων ἢ στενοχωριῶν, «θὰ γελάσῃ ὁ διάβολος», «τὸ πῆρε ὁ διάβολος καὶ τὸ σήκωσε» ἐπὶ μεγάλης ἀναστατώσεως, «ὁ διάβολος νὰ μὲ πάρῃ ἂν καταλαβαίνω τίποτε»· || ἐπιφωνηματικῶς: «διάβολε!», «ποῦ στὸ διάβολο;», «πῶς διάβολο;», «τὸ διάβολο!», «ποιὸς διάβολος χτυπᾷ;», «τί διάβολο, φοβᾶσαι;», «διάβολε, αὐτὸ εἶναι πολὺ χοντρό», «στὸ διάβολο! ποτὲ δὲ θὰ τὰ καταφέρω!», «χίλιοι διάβολοι!»

— [ΔΟΓΜ.] Οἱ ἄγγελοι δημιουργηθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαθοὶ ἀλλὰ καὶ ἐλεύθεροι, ἠδύναντο «μένειν καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπεσθαι». Τινὲς τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθέντων ἀγαθῶν ἀγγέλων, θέλοντες νὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς τὸν Θεόν, ἐξέπεσαν κινούμενοι εἴτε ὑπὸ φθόνου πρὸς τὸν Θεὸν (*Εἰρηναῖος, Λακτάντιος, Γρηγόριος Νύσσης*), εἴτε ὑπὸ ὑπερηφανείας (*Ὠριγένης, Εὐσέβιος, Κυπριανός, Αὐγουστῖνος*), καὶ οὕτως ἀπέβησαν πονηροί, κακοὶ ἄγγελοι. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πονηρῶν ἀγγέλων ἵσταται ὡς ἀρχηγὸς αὐτῶν ὁ διάβολος, ὅστις ἔπεσεν ἀπ' ἀρχῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ (*Α' Ἰωάν.* 3, 8, *Ἰωάν.* 8,44) παρασύρας ἐν τῇ πτώσει του πλείστους ἄλλους ἀγγέλους (*Μάρκ* 5, 9, *Λουκ.* 8,30). Ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ χαρακτηρίζεται καὶ καλεῖται οὗτος διάβολος, ὡς διαβάλλων καὶ κατηγορῶν τοὺς ἀνθρώπους παρὰ τῷ Θεῷ (Ἀποκ. 12,10, *Ἰωβ.* 1,6 ἑ., *Ζαχ.* 3,2 ἑ.), σατανᾶς ὡς ἀνθιστάμενος τῷ Θεῷ καὶ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ (*Ματθ.* 4.10), ψεύστης καὶ πατὴρ τοῦ ψεύδους (*Ἰωάν.* 8,44), ἀνθρωποκτόνος, ὅστις ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ (*Ἰωάν.* 8,44, Α' Πέτρ. 5,8), πειράζων, πειρασμός, ὡς σκανδαλίζων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ζητῶν νὰ κινήσῃ αὐτοὺς εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ (*Ματθ.* 4,3, Β' Τιμ. 2,26), ἐχθρὸς ζητῶν νὰ βλάψῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ (*Ματθ.* 13,39, Β' Κορ. 12,11), πονηρὸς (*Ματθ.* 13,19, Ἐφ. 6,16), ἄρχων καὶ θεὸς τοῦ κόσμου τούτου, ὑποκειμένου τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ, ἔχων ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν οὐ μόνον ἠθικήν, ἀλλὰ καὶ πραγματικὴν (*Α' Ἰωάν.* 5,19, *Ἰωάν.* 14,30, Β' Κορ. 4, 4), ὁ δράκων, ὁ ὄφις ὁ μέγας ὁ ἀρχαῖος (Γεν. 3,1, Ἀποκ. 12,9. 20,2, Β' Κορ. 11,3), Βεελζεβοὺλ (*Ματθ.* 12,24), Βελίαλ (Β'. Κορ. 6,15).

Ὡς τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων, τῶν μεινάντων πιστῶν εἰς τὸν Θεόν, ἐξυψώθησαν αἱ ἀρχικῶς κατὰ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν δοθεῖσαι αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δυνάμεις καὶ ἡ τάσις αὐτῶν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐμονιμοποιήθη ἄνευ ἄρσεως τῆς ἐλευθερίας, οὕτως ὥστε πράττουσι διαρκῶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἀγαθόν, μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσι τὸ κακόν, οὕτω καὶ τῶν πεσόντων ἀγγέλων αἱ δυνάμεις ἐξησθένησαν καὶ ἡ τάσις αὐτῶν πρὸς τὸ κακὸν ἐμονιμοποιήθη, ὥστε διαρκῶς καὶ ἐλευθέρως πράττουσι τὸ κακόν, μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσι τὸ ἀγαθόν. Ὡς δὲ ὑπάρχουσι διάφοροι τάξεις ἀγαθῶν ἀγγέλων οὕτω καὶ κακῶν.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ τείνει εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πραγμάτωσιν τῆς πρὸς σωτηρίαν βουλήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ βλάψῃ καὶ διαφθείρῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος κωλύουσα αὐτὸ τῆς σωτηρίας καὶ ῥίπτουσα εἰς τὸν θάνατον (*Ματθ.* 13, 27 ἑξ., Α' Θεσ. 2, 18, *Λουκ.* 8, 13, Ἑβρ 2, 14). Κυρίως στρέφεται πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς, οὓς προσπαθεῖ νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἁμαρτίαν καὶ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν αὐτῆς ἐξουσίαν. Ὁ Θεὸς ὅμως, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὁποίου τελοῦσι τὰ πάντα, ἐπιτρέπει μέχρις ὡρισμένου ὁρίου τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ διαβόλου, οὐ μόνον πρὸς ἄσκησιν εἰς καρτερίαν (Ἐφεσ. 6, 10), ἀλλὰ καὶ πρὸς τιμωρίαν τῶν κακῶν καὶ ἐνίσχυσιν καὶ καθοδήγησιν τῶν εὐσεβῶν εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἡ ἐπήρεια ἄλλως τε αὕτη τοῦ διαβόλου δὲν αἴρει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις δύναται νὰ ἀντιστῇ πρὸς ταύτην τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Ἐφεσ. 4, 27. 6, 13 ἑ.). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον ὅτι ἡ περὶ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ χριστιανικὴ διδασκαλία οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν παρσισμόν, τὸν δεχόμενον δύο ἀρχὰς τοῦ κόσμου, καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ προελθούσας διδασκαλίας τῶν Μανιχαίων, τῶν Γνωστικῶν καὶ ἄλλων αἱρετικῶν, διότι ἐνῷ τὰ συστήματα ταῦτα στηρίζονται ἐπὶ δύο ἀρχῶν ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων, εἶναι δηλαδὴ διιστικὰ συστήματα, ὁ Χριστιανισμός, δεχόμενος μίαν ἀρχήν, ἐξ ἧς προῆλθον οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι, τινὲς τῶν ὁποίων ἐκ κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἀπέβησαν κακοί, εἶναι σύστημα μονιστικόν. Κατὰ ταῦτα ἡ γνώμη, ὅτι ἡ περὶ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ χριστιανικὴ διδασκαλία προῆλθεν ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ παρσισμοῦ εἶναι ἄτοπος.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ὁ διάβολος παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ προσωποποίησις τῆς ἰδέας τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ αἰσχροῦ καὶ ὡς τοιοῦτος ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Θεόν, ἀφοῦ ὁ μόνος τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ ἡμέτερον πνεῦμα δύναται νὰ νοήσῃ τὸν Θεόν, εἶναι νὰ τὸν φανταθῇ ὡς ὑπερκόσμιον προσωπικόν τι ὄν, περικλεῖον ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀγαθὸν καὶ ὡραῖον. Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν θρησκειῶν δεικνύει, ὅτι ἡ πίστις εἰς ἕνα ἢ περισσοτέρους κακοὺς θεοὺς ἐγεννήθη ταυτοχρόνως τοὐλάχιστον μὲ τὴν πίστιν εἰς ἀγαθοποιοὺς θεούς, ἂν ὄχι καὶ προγενεστέρως. Ὁ ἄνθρωπος ἀνέκαθεν εἶδεν ἑαυτὸν ὑποκύπτοντα εἰς σωματικὰς ἀσθενείας, εἰς δυσάρεστα συμβάντα, τῶν ὁποίων ἠθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴν αἰτίαν χάριν εἰς μίαν περιέργειάν του ἐξ ἴσου φυσικὴν μὲ ἐκείνην, ἥτις τὸν ὤθει εἰς τὴν γνῶσιν τῆς αἰτίας παντὸς ἀγαθοῦ, ὅπερ προσεγίγνετο αὐτῷ. Μὴ δυνάμενος ν' ἀνεύρῃ τὴν διπλῆν ταύτην αἰτίαν εἰς τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ὑπέπιπτον εἰς τὴν ἀντίληψίν του, τὴν μετέφερεν εἰς ὑπερφυσικὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα διῃρέθησαν εἰς ἀγαθοὺς μὲν θεούς, ὡς αἰτίας τῶν ἀγαθῶν, εἰς κακοὺς δὲ ἢ διαβόλους, ὡς αἰτίας τῶν κακῶν. Τὸν δυισμὸν τοῦτον συναντῶμεν καθαρώτατον εἰς τὴν θρησκείαν τῆς Ζένδ-Ἀβέστας παρὰ τοῖς παλαιοῖς Πέρσαις. Ὁ Ὡρομάσδης, ὁ ὑπέρτατος θεός, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις εἶναι πάντοτε ἀγαθοποιός, ἔχει ὡς ἀμείλικτον καὶ διαρκῆ ἀντίπαλον τὸν *Ἀριμάν,* τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ. Αἱ δύο δυνάμεις, ἡ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ τοῦ κακοῦ, εὑρίσκονται εἰς διαρκῆ πάλην· εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἐπὶ πολὺ

Digitized by Google

ἀκόμη ἰσόπαλοι, καὶ ἂν ὁ Ἀριμὰν θὰ νικηθῇ κάποτε εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, κανεὶς ὅμως δὲν δύναται οὔτε νὰ προΐδῃ, οὔτε νὰ συμπεράνῃ τὴν ἀκριβῆ ἐποχὴν τῆς ἥττης ταύτης. Τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας μυθολογίας. Ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ μυθολογίᾳ καλεῖται *Τυφών*· ἐν τῇ ἑλληνικῇ δὲν τυγχάνει εἰδικῆς ἀντιπροσωπεύσεως. Ὁ Πλούτων καὶ αἱ Ἐρινύες εἶναι εἴδη τιμωρῶν δαιμόνων. Ἐν τῇ σκανδιναυϊκῇ μυθολογίᾳ τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ συμβολίζεται ὑπὸ τοῦ λύκου *Φένρις*. ὁ ὁποῖος πληγώνει θανασίμως τὸν νεαρὸν θεὸν Μπάλντερ.

Παρὰ τοῖς Γαλάταις τὴν πίστιν εἰς διάβολον ἀντικαθίστα ἡ πίστις εἰς τρομερόν τινα καὶ αἱμοδιψῆ θεόν, τὸν *Ἰομενσούλ*, τὸν θεὸν τοῦ πολέμου. Ἐνίοτε καὶ ὁ *Θευπάτης*, ἡ σκιὰ τοῦ ὑπερτάτου θεοῦ, ἀπέβαινε θεὸς τῆς ἐκδικήσεως, πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ ὁποίου ἔκαιον σωροὺς ἀνθρωπίνων θυμάτων. Παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὁ διάβολος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ ὄφεως *Σισσιάχ*. ὅστις ἄλλοτε μὲν εὐνοεῖ τὴν φυγὴν τοῦ Κρίσνα κατὰ τὴν νεότητά του, ἄλλοτε δὲ τὸν καταπολεμεῖ καὶ ζητεῖ νὰ τὸν καταφάγῃ. Ὁ ὄφις οὗτος ἀποτελεῖ τὸ ἔμβλημα δυνάμεως, ἡ ὁποία δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπ' ἀγαθῷ ἢ ἐπὶ κακῷ. Παρ' Ἑβραίοις τὴν ἱστορίαν τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ κακοῦ ἐπὶ τῆς γῆς εὑρίσκομεν ἐν τῇ «Γενέσει». Ἐν αὐτῇ ἱστορεῖται ὅτι ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα εἶχον πλασθῆ διὰ νὰ εἶναι εὐτυχεῖς· ἠδύναντο νὰ συλλέγουν ἐλευθέρως ὅλους τοὺς καρποὺς γονίμου καὶ μὴ ἐχούσης ἀνάγκην καλλιεργείας γῆς καὶ μόνον «ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν» δὲν ἔπρεπε νὰ φάγουν. Ὁ ἐν τῷ Παραδείσῳ ὅμως ὄφις, «φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς», ὑπεκίνησε δι' ἀπατηλῶν λόγων τὴν περιέργειαν τῆς Εὔας, ἥτις «λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ, ἔφαγε· καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς καὶ ἔφαγον». Οὕτως ὑπεδουλώθη τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὴν κραταιὰν δύναμιν τοῦ κακοῦ καὶ ἐξωρίσθη ἐκ τοῦ «παραδείσου τῆς τρυφῆς». Τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον διεδραμάτισεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ ὄφις ἔκαμε πολλοὺς νὰ ὑποθέσουν—παρορῶντες τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ καταδίκη του, ὅπως «ἐπὶ τῷ στήθει του καὶ τῇ κοιλίᾳ» πορεύηται, εἶναι ἐπακολούθημα τῆς παραπλανήσεως τῆς Εὔας—, ὅτι ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ διάβολος, ὅστις εἶχε λάβει τὴν μορφὴν τοῦ ζῴου τούτου διὰ νὰ ὑποβάλῃ εἰς δοκιμασίαν τὴν μητέρα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ τὸ ὄνομα τοῦ διαβόλου ἀπαντᾷ διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ «Ἰώβ». Ἐκεῖ ὁ διάβολος παρίσταται ὡς κατοικῶν ἔτι ἐν τῷ οὐρανῷ, ὡς ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ ἐμφανίζεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς λαμβάνων τὴν ἄδειαν καὶ τὴν διαταγὴν παρ' αὐτοῦ, ὅπως δοκιμάσῃ τὸν «ἄκακον, θεοσεβῆ, ἄμεμπτον, ἀληθινὸν» κτλ. Ἰώβ. Πολλὰ χωρία τῶν Εὐαγγελίων ἀποδεικνύουν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰησοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστευον εἰς τὴν ὕπαρξιν πολλῶν πονηρῶν πνευμάτων, ὅπως ὁ *Σατανᾶς*, ὁ *Βεελζεβούλ*, ὁ *Μαμμωνᾶς* κλπ. Τὰ κακὰ ταῦτα πνεύματα ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθοῦν ὁριστικῶς ἐντὸς τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ὑπ' αὐτῶν καταληφθέντες παρουσίαζον συμπτώματα μανίας, παραφροσύνης, σεληνιασμοῦ καὶ ἄλλων ἀσθενειῶν. Φαίνεται ἐπίσης ὅτι, κατὰ δοξασίαν εὐρύτατα διαδεδομένην παρὰ τῷ ἰουδαϊκῷ λαῷ, πᾶσα ἀσθένεια ἐθεωρεῖτο ἀποτέλεσμα δαιμονικῆς κατοχῆς. Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐδοκιμάσθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ παράδοξον τοῦτο ἐπεισόδιον ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδυθῇ εἰς προσωπικὸν κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀγῶνα. Τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ συμπλέκεται πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπως ὁ Ἀριμὰν πρὸς τὸν Ὡρομάσδην. Οὕτως ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰησοῦ ὁ περσικὸς δυισμὸς ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένος.

Εἰς τὰς χριστιανικὰς δοξασίας, ὅπως αὗται ἀνεπτύχθησαν σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων διὰ τῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Σατανᾶς, ἀρχηγὸς τῶν ἀνταρτῶν ἀγγέλων, ἐκρημνίσθη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ μεθ' ὅλων τῶν ὀπαδῶν του. Τῆς δοξασίας ὅμως ταύτης δὲν ὑπάρχει ὑπαινιγμὸς εἰς οὐδὲν κανονικὸν βιβλίον. Περὶ τῆς πτώσεως τοῦ ἀντάρτου ἀγγέλου μόνον τὸ βιβλίον τοῦ «Ἐνὼχ» ὁμιλεῖ. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πάλης ἐναντίον τοῦ δημιουργοῦ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν ἀγγέλων εἶναι ὁ Σαμιαξᾶς, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ μεταβληθῇ εἰς ἄνθρωπον, διὰ νὰ συνευρίσκεται μὲ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων. Εἴκοσιν ἄλλοι ἄγγελοι, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων ἀναφέρονται ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ «Ἐνώχ», συμμερίζονται τὴν ἐπιθυμίαν του. Συγκεντρώνονται ὅλοι καὶ ὁρκίζονται νὰ γίνουν ἄνθρωποι ἐξ ἔρωτος πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐκ τῆς συνευρέσεώς των πρὸς αὐτὰς γεννῶνται οἱ γίγαντες, τὰ ἐγκλήματα τῶν ὁποίων προκαλοῦν τὸν κατακλυσμόν. Αὐτοί, οἱ ἐκπεσόντες εἰς ἀνθρώπους ἄγγελοι, ἀνεκάλυψαν τὴν μαγείαν καὶ ἐδίδαξαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν μαντείαν. Ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, οἱ θεολόγοι δὲν ἐκράτησαν παρὰ μόνον τὴν παράδοσιν τῆς ἀνταρσίας ἀγγέλων τινῶν κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ διδάσκουν ὅτι οἱ κακοὶ οὗτοι ἄγγελοι ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἠγωνίσθησαν κρατερῶς κατὰ τοῦ στρατοῦ τῶν ἐναπομεινάντων πιστῶν εἰς τὸν Θεὸν ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τοὺς ἐνίκησαν, τοὺς ἐξεδίωξαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν Κόλασιν, ὅπου εἶναι καταδικασμένοι νὰ ὑφίστανται αἰωνίαν τιμωρίαν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ διάβολοι, τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα εἶναι κτίσματα καὶ οὐχὶ φάσματα, ὑπάρχουν κατὰ τὰς βεβαιώσεις τῶν θεολόγων, καὶ πρὸς δυστυχίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἔχουν λάβει παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπισκέπτωνται τοὺς ἀνθρώπους, νὰ τοὺς ὑποβάλλουν εἰς διαφόρους δοκιμασίας καὶ πειρασμοὺς καὶ νὰ μετέρχωνται πᾶν μέσον, ὅπως προμηθευθοῦν λείαν διὰ τὴν Κόλασίν των. Οἱ θεολόγοι πολὺ ἐνωρὶς ἐθεώρησαν τὴν ὕπαρξιν τοῦ διαβόλου ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τοῦ δυνατοῦ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Καταδικάζοντες τὸν διάβολον εἰς αἰωνίαν ἀμετανοησίαν, τὸν ἐπιφορτίζουν μὲ τὸ σπουδαιότατον ἔργον τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ θείου θελήματος, ἀφορῶντος εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διαμαρτύρονται κατὰ πάσης τυχὸν ἀποπείρας πρὸς ὀρθολογιστικὴν ἑρμηνείαν τῶν προχριστιανικῶν τούτων δοξασιῶν. Δι' αὐτούς, καὶ σήμερον ἀκόμη, τὸ κακὸν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος οὕτως ἀπαλλάσσει τὴν θεολογίαν ἀπὸ πολλά, ἄλλως δυσεπίλυτα, προβλήματα. Ἡ πίστις εἰς τὸν διάβολον ἔλαβε τεραστίαν ἔκτασιν κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνος. Τότε ἔβλεπον τὸν δάκτυλον τοῦ διαβόλου εἰς πᾶν ὅ,τι εἶχε τρομακτικὸν χαρακτῆρα καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ κατὰ τρόπον ἁπλοῦν καὶ φυσικόν. Δὲν εἶναι δὲ οὔτε ὀλίγα, οὔτε ἀξιοκαταφρόνητα, τὰ ἐγκλήματα καὶ αἱ θυσίαι, αἱ ὁποῖαι προεκλήθησαν ἐκ τῆς πίστεως ταύτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schwindenius*, Histoire du diable (Amsterdam 1729).—*D. de Foë*, Histoire du diable (Amsterdam 1729). —*Pascal*, L' histoire de Satan, prince des démons (Vannes 1859).—*F. Denis*. Traité analytique et critique des sciences occultes (Paris 1830).—*Lecanu*, Histoire de Satan, ses manifestations, ses œuvres (Paris 1861). —*A. Morel*, Histoire générale du diable (Paris 1861). — *Rastoff*, Geschichte des Teufels (Wien 1869).—*X. Ἀνδρούτσου*, Δογματική. Θ. Π.

—[ΛΑΟΓΡ.] Ὁ διάβολος εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔχει ἀποκτήσει μίαν πολυπραγμοσύνην, ἡ ὁποία, χωρὶς νὰ τὸν καταστήσῃ ὀλιγώτερον ἐπίφοβον, τὸν ἐγελοιοποίησεν ὁπωσδήποτε, διότι τὸν ἀνέμιξεν εἰς ἔργα ἀλλότρια ἢ κατώτερα τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ ὁποῖον τοῦ ὥρισεν ἡ δογματικὴ θεολογία καὶ τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὴν σοβαρὰν καὶ ἐπικίνδυνον ἀντίδρασιν κατὰ τῶν λυτρωτικῶν καὶ σωτηρίων διὰ τὸν ἄνθρωπον προσπαθειῶν τοῦ θείου. Ἐδῶ ὁ *διάβολος*—ἢ *διάβοντρος* ἢ *διάσκαντζο* ἢ *δαίμονας*, φορτωμένος μὲ σωρείαν ἐπιθέτων: λυκοφαγωμένος, μονοπόδης, κουτσός, τρισκατάρατος, κουτσοδαιμόνι, χαμοτσάρουχος, ὀξαποδῶ, καταργίτης, καταραμένος, καλὸς ἄνθρωπος, περίδρομος, ἀφωρισμένος, πειρασμὸς κλπ.—ἡττᾶται συνεχῶς ἐν τῇ πάλῃ του κατὰ τοῦ θείου γελοιοποιούμενος, ἐκβιάζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξαπατᾶται καὶ ὅταν τοὺς ὑποβάλλῃ εἰς δοκιμασίαν εἶναι πάντοτε μικροπρεπής. Ἡ γελοιοποίησις ὅμως αὕτη καὶ ἡ φθορὰ τοῦ διαβόλου δὲν προέρχεται ἀπὸ καμμίαν ὀρθολογιστικὴν σατιρικὴν διάθεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἶναι ἁπλῶς ἀποτέλεσμα λεπτολόγου ὠθήσεως τῶν δογματικῶν δεδομένων μέχρι τῶν τελευταίων λογικῶν των συνεπειῶν. Διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὑπάρχει διάβολος, καὶ καθίσταται ὁρατὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ διαφόρους μορφάς, κατὰ βούλησιν. Οἱ σαββατογεννημένοι μάλιστα δύνανται ν' ἀντιληφθοῦν τὴν ὕπαρξίν του καὶ νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ ἄκοντα ἀκόμη. Φυσικὰ ἡ βασική του ἰδιότης εἶναι ἡ δύναμις ὅπως καθιστᾷ ἑαυτὸν ἀόρατον. Ὅταν ὅμως παραιτῆται τῆς δυνάμεώς του ταύτης διὸ λόγους σκοπιμότητος, τότε φαίνεται ὡς κουτσὸς ἄνθρωπος, ὡς μαυροφόρος, ὡς γριοῦλα, ὡς παιδί. ὡς «τραγογένης μὲ τράγεια κέρατα, μὲ μάτια γουρλωτὰ καὶ γύρω ὅλο τρίχες καὶ μὲ φωνὴ σὰν τοῦ τράγου», ὡς τέρας «ψιλό, λιγνό, μὲ πόδια σὰ γίδια καὶ μὲ οὐρά, μὲ κεφάλι στενομάκρουλο καὶ πελώρια κέρατα», ὡς «μισὸς ἄνθρωπος καὶ μισὸς σκυλί», ὡς χασάπης, ὡς «μαῦρο σκυλὶ ἢ γίδι ἢ μυῖγα» κλπ. Ὁσάκις γίνῃ ἀντιληπτὸς καὶ διατρέχῃ κίνδυνον ἢ ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἶναι περιττὴ ἡ παρουσία του, φεύγει μεγαλοπρεπῶς μὲ «λάμψι καὶ βουητὸ μεγάλο». Δὲν εἶναι δὲ εἷς, ὁ διάβολος. Εἷς εἶναι ὁ ἀρχηγός· οἱ ὑπήκοοί του ἀποτελοῦν στρατιὰν ὁλόκληρον καὶ διατελοῦν πρὸς αὐτὸν εἰς σχέσεις ὑφισταμένων πρὸς ἀνώτερον. Συνέρχονται εἰς ὡρισμένους τόπους, τὴν μεσημβρίαν συνήθως ἢ τὰ μεσάνυκτα, καὶ τοῦ δίδουν εὐσυνείδητον ἀναφορὰν τῶν ἀγώνων των ὅπως παρασύρουν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν των, δεχόμενοι ἴσως καὶ ἀνταμοιβὰς παρ' αὐτοῦ. Τὰ ἔργα των εἶναι ἀρκετὰ κωμικά. Χωρὶς νὰ συντρέχῃ λόγος, συναθροίζονται κατὰ σμήνη καὶ προκαλοῦν «χλαγωήν, φωνὲς καὶ ντόρους». Ἄλλοτε «γυρίζουν τὰ φύλλα τοῦ παπᾶ» διὰ νὰ χάσῃ τὴν συνέχειαν καὶ νὰ θυμώσῃ, «κόβουν τὸ σχοινὶ τῆς καμπάνας» εἰς τὴν κρισιμωτέραν στιγμήν, ξινίζουν τὸ κρασὶ τῶν ἑστιάσεων, κρύβουν τὰ πράγματα τῶν γυναικῶν διὰ νὰ καθυστερήσουν τὴν ἔξοδόν των, «κυνηγοῦν τὶς λεχῶνες καὶ τὶς γκαστρωμένες καὶ τὶς κουτουλᾶνε μὲ τὰ κέρατα στὴν κοιλιά», «στρώνουν τὴν τάβλα τους στὰ ἔρημα σταυροδρόμια» καὶ «πέρνουν τὸ νοῦ» ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θὰ πατήσῃ τυχὸν ἐπ' αὐτῆς, καὶ τέλος ὡρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας—τὸ μεσάνυκτα—μετέρχονται τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κρεοπώλου, ἐξαπατῶντες τοὺς ἀφελεῖς καὶ πωλοῦντες εἰς αὐτοὺς βρωμερὸν κρέας. Πρὸς τὸ παρὸν αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα των. Ὀλίγον πρὸ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, πρόκειται νὰ βοηθήσουν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν πιστῶν· ἀλλὰ καὶ τότε ὁ τρόπος τὸν ὁποῖον θὰ μεταχειρισθοῦν θὰ εἶναι κάπως κωμικός. Ἐπειδὴ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος θὰ προηγηθῇ μεγάλη λειψυδρία, «ὁ διάβολος μ' ἕνα ἀσκὶ ἢ κολοκύθα γεμάτη νερὸ θὰ γυρίζῃ μεταμορφωμένος τὸν κόσμο καὶ θὰ δίνῃ στοὺς διψασμένους ἀνθρώπους νερὸ νὰ πιοῦν, ἂν δέχωνται νὰ τοὺς βουλλώσῃ μὲ τὴν κολοκύθα. Ὅσοι δεχτοῦν, δὲ θὰ βροῦν ποτὲ συχώρεσι ἀπὸ τὸ Θεό. Γιὰ νὰ γελάῃ τὸν κόσμο θὰ κάνῃ ψεύτικα θάματα· θὰ βαστᾷ στο χέρι ἕνα κομμάτι χλωρὸ τυρὶ καὶ θὰ λέῃ πῶς εἶναι μάρμαρο· καὶ θὰ τὸ στίβῃ νὰ βγάνῃ νερό, γιὰ νὰ λέῃ πῶς εἶναι ἀντρειωμένος καὶ πῶς καὶ τὴν πέτρα στίβει καὶ βγάζει νερό».

Ὁ διάβολος εἶναι ἀναμεμιγμένος καὶ εἰς πολλὰς παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν κάπως αἰτιολογικὸν χαρακτῆρα. Ὁσάκις ἐπεχείρησε νὰ μιμηθῇ τὸν Θεὸν ὡς δημιουργὸς ἀπέτυχε. Κάποτε κατεσκεύασε τὸν λαγωὸν καὶ τὸν ἐπροίκισε μὲ ταχύτητα· ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐξαπέλυσεν ἀμέσως τὸ λαγωνικό. Ὁ διάβολος λυπηθεὶς ἔζευξε τὸν λαγωὸν καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ τοῦ ἀροτριᾷ τὰς γαίας, «καὶ ἔτσι ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ ἀλετριοῦ τοῦ διαβόλου ἔχουν οἱ λαγοὶ στὸ λαιμὸ τὴ μαύρη γραμμή». Ἄλλοτε πάλιν κατεσκεύασε τὴν αἶγα, ἀλλὰ τῆς ἔδωκε μίαν ὀλεθρίαν ἀκαμψίαν, ὥστε νὰ χρειασθῇ ἡ ἐπέμβασις τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν «ἐβούλλωσε στὰ γόνατα καὶ ἀμέσως ἐκάθισε. Γιὰ τοῦτο τὰ γίδια ἔχουν στὰ δύο μπροστινὰ ποδάρια δυὸ βοῦλλες στὰ γόνατα». Ἐν Ζακύνθῳ, πάλαι ποτέ, κάποιος διάβολος ἐπεχείρησε νὰ γίνῃ βασιλεύς. Συνελήφθη ὅμως ὑπὸ τῶν Γιγάντων καὶ κατεκρημνίσθη εἰς τὰ «καταχόμπια τῆς γῆς», μεταβληθεὶς εἰς πίσσαν. Ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ ὕπαρξις πίσσης ἐν Ζακύνθῳ. Ἀλλὰ τὸν μεγαλύτερον ἐξευτελισμὸν ὑπέστη ὁ διάβολος ἐκ μέρους τοῦ δημιουργήματός του, τοῦ λύκου, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ὡς ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ζῶντα ἔσπευσε ν' ἀκρωτηριάσῃ τὸν πατέρα του, καταφαγὼν τὸν ἕνα του πόδα καὶ ἀφήσας οὕτως αὐτὸν χωλὸν διὰ παντός. Ἐν τούτοις ὁ διάβολος πολλάκις, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἔγινε πρόξενος ὠφελείας εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αὐτὸς ἐφεῦρε τὸν «τζουρλᾶν» (σφυρίκτραν)—καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ σφυρίζουν τὴν νύκτα, διότι μαζεύονται οἱ διάβολοι—καὶ τὰ «ταβούλια» (τύμπανα), μὲ τὰ ὁποῖα διασκεδάζουν οἱ ἄνθρωποι, ἂν καὶ ὁ κύριος σκοπός του ἦτο νὰ προκαλῇ ἔριδας διὰ τῆς ἐξ αὐτῶν εὐθυμίας. Ἀλλὰ ἡ σπουδαιοτέρα ὠφέλεια εἶναι ἡ περὶ τὴν κίνησιν καὶ κατασκευὴν τῶν μύλων ὑποκλαπεῖσα δι' ὠτακουστίας σοφία. Ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὁ διάβολος, οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ ἐγνώριζον ὅτι διὰ νὰ κατασκευασθῇ ὁ μύλος χρειάζεται «σφῆνα καὶ λιθάρι», καὶ ὅτι διὰ νὰ κινηθῇ πρέπει νὰ «γυρίζῃ ἀριστερά». Ὁ διάβολος ὑπάγεται καὶ εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς διαιωνίσεως τοῦ γένους. Ἐρχόμενος εἰς ἀφροδισιακὴν ὁμιλίαν μετὰ γυναικῶν καὶ ἰδίᾳ μαγισσῶν, ἀποκτᾷ τέκνα, τὰ ὁποῖα εἶναι πεπροικισμένα μὲ ὅλας τὰς ἱκανότητας τοῦ πατρός των. Ἐκ τῆς δοξασίας ταύτης προῆλθε καὶ ἡ ὡς ὕβρις θεωρουμένη ὀνομασία τῶν ἀνηθίκων καὶ κακῶν ἀνθρώπων: διαβολόσπερμα. Πολλάκις δὲν παρίσταται κἂν ἀνάγκη χρησιμοποιήσεως, διὰ τὸν πολλαπλασιασμόν, τῶν θυγατέρων τῶν ἀνθρώπων, διότι ὑπάρχουν καὶ θήλεις διάβολοι ἀξιοθαυμάστου γονιμότητος.

Προφυλακτικὰ μέσα κατὰ τῶν διαβολικῶν πειρασμῶν εἶναι διάφοροι θρησκευτικοῦ περιεχομένου πράξεις καὶ ἐξορκισμοί. Ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ, τῶν ἁγίων, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὁ ῥαντισμὸς δι' ἁγιασμοῦ κλπ. εἶναι ἀλάνθαστα προφυλακτικά. Εἰς ταῦτα ἤ δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ὀσμὴ θυμιάματος ἢ καιομένων τεμαχίων παλαιῶν τσαρουχιῶν. Ἂν κατορθώσῃ κανεὶς νὰ χαράξῃ διὰ τῆς ἀριστερᾶς του χειρὸς καὶ δι' ἐγχρώμου ὕλης (μελάνης κλπ.) τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ διαβόλου, μεταμορφωμένου εἰς ἄνθρωπον, τότε οὗτος «στερεώνεται στὴν ἀνθρώπινη μορφή» καὶ γίνεται ταπεινὸς θεράπων τοῦ σταυρώσαντος αὐτόν. Ἡ δύναμις τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἐξαφανίζεται, ἂν τυχὸν ἐξαλειφθῇ τοῦτο ἐκ τοῦ μετώπου, καὶ ὁ διάβολος ἀνακτᾷ τὴν ἐλευθερίαν του. Δὲν εἶναι σπάνιαι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ διαβόλου συνάπτεται εἶδος συμβολαίου ἀνταλλαγῆς ὑπηρεσιῶν. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὁ διάβολος προσφέρει ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας, λαμβάνων ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ψυχὴν τοῦ βοηθηθέντος, ὅταν δὲν ἔχῃ ὑποδουλωθῇ ὑπ' αὐτοῦ διὰ σταυρώματος. Τῶν συμβάσεων τούτων ἔχουν ἀπομείνει ἐν τῇ γῇ ἁπτὰ μαρτύρια, διάφορα κτίσματα διακρινόμενα διὰ τὴν ταχύτητα ἢ τὴν τολμηρότητα τῆς κατασκευῆς των. Οὕτως ἐν Ζα-

Digitized by Google

κύνθφ ἀναφέρεται ἡ στέρνα τοῦ διαβόλου, κτισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ἐξαναγκασθέντος «μονονυχτὶ» καὶ διακρινομένη ὡς διαβολικὸν κτίσμα ἐκ τοῦ ὕδατός της, ὅπερ εἶναι «θολὸ πάντα καὶ μαῦρο, ποῦ δὲν τὸ πίνουν οὔτε τὰ ζᾶ». Ἐν Τροιζηνίᾳ ὑπάρχει τὸ γεφύρι τοῦ διαβόλου, ἀποτελούμενον ἐξ ἑνώσεως δύο προεκβολῶν βράχων ἄνωθεν ἀβύσσου καὶ κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅστις ἔλαβεν εἰς ἀντάλλαγμα τὴν ψυχὴν τοῦ τεχνίτου, ὁ ὁποῖος ἐκινδύνευε νὰ θανατωθῇ, διότι ἠδυνάτει νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν πρὸς τὸν πασᾶν τοῦ τόπου δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν περὶ κατασκευῆς στερεᾶς γεφύρας. Ἐν Δίβρῃ ἐπίσης τῆς Ἠλείας ὑπάρχει τὸ διαβολογέφυρο, κατασκευασθὲν ὑπὸ διὰ σταυρώματος ἐνανθρωπισθέντος διαβόλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Γ. Πολίτου*, ἐν «Μελέτῃ» τ. Β′, σ. 421 κ. ἑξ.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Παροιμίαι ἐν λ. διάβολος καὶ Παραδόσεις σ. 514 ἑξ.—*B. Schmidt*, Volksleben σ. 175 ἑξ.—*Σ. Π. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α′, σ. 103.—*Ν. Γ. Πολίτου*, Νεοελληνικὴ Μυθολογία σ. 451. Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

διάβολος (ὁ) [*Ζῳολ.*]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὰ πλεῖστα ζῷα διαφόρων ζῳολογικῶν ἀθροισμάτων, ἅτινα ἔχουσιν ἰδιόρρυθμον φυσιογνωμίαν ἢ χρῶμα μελανόν. Οὕτω διάβολος τῶν δασῶν καλεῖται εἶδός τι πιθήκων, διάβολος τῆς Ἰάβας τὸ πτηνὸν παγκολῖνος, διάβολος τῆς θαλάσσης πλεῖστοι ἰχθύες, ὡς τὸ βατραχόψαρο, ἡ ῥίνη κτλ.· *διάβολοι* ἐπίσης καλοῦνται διάφορα ἔντομα, ἅτινα ἔχουσι κεραίας μακροτάτας, κερατοειδεῖς καὶ μελανὸν χρωματισμόν. Δ. Ν. Π.

διάβολος (ὁ) ἢ *διαβολὸ* (diabolo). Ὄνομα δοθὲν εἰς παιδιάν, ἥτις εἶναι ἀθλητικὴ ἀνασύστασις τοῦ παλαιοῦ διαβόλου τῶν Ἰαπώνων, καὶ εἰς τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἐκτελεῖται. Τὸ ὄργανον τοῦτο συνιστῶσι: 1) Ὁ διάβολος κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀποτελούμενος ἐκ ξυλίνου ἀντικειμένου ἔχοντος σχῆμα δύο κώνων, ἡνωμένων κατὰ τὰς κορυφάς. 2) Δύο ῥάβδοι, εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὁποίων εἶναι προσδεδεμένον λεπτὸν σχοινίον. Ἡ παιδιὰ ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: Ὁ διάβολος, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ σχοινίου, τοποθετεῖται εἰς τὸ ἔδαφος, ὁ δὲ παίκτης ἀνυψοῖ τὴν ῥάβδον, ἣν κρατεῖ εἰς τὴν δεξιάν χεῖρά του. Ὁ διάβολος κινεῖται ἐπὶ τοῦ σχοινίου. Ὁ παίκτης ἀνυψοῖ καὶ τὴν ῥάβδον, ἣν κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, χαμηλώνων ἐν τῷ μεταξὺ τὴν τῆς δεξιᾶς. Τὰς κινήσεις ταύτας ἐπαναλαμβάνει πολλάκις, ἕως ὅτου ὁ διάβολος ἀρχίσῃ νὰ περιστρέφηται ἐπὶ τοῦ σχοινίου ταχύτατα ὁπότε ὁ παίκτης τεντώνων τὰς δύο ῥάβδους ἐκσφενδονίζει αὐτὸν ὑψηλὰ εἰς τὸ κενόν. Εἶτα, διὰ καταλλήλου στάσεως καὶ τοποθετήσεως τοῦ σχοινίου, ὁ παίκτης προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ ἐκ νέου τὸν διάβολον κατερχόμενον καὶ νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς τὴν προτέραν θέσιν του. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν εὑρίσκονται δύο ἢ πλείονες παῖκται, ἡ σύλληψις τοῦ διαβόλου γίνεται ὑφ' ἑνὸς τῶν ἄλλων παικτῶν, ὅστις ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐκσφενδόνισιν.

Χαλκογραφία τοῦ 1806 παριστῶσα παίκτας τοῦ παιγνιδίου διάβολος.

—διαβόλου *συνήγορος* [*Κανον. Δίκ.*]· βλ. συνήγορος τοῦ διαβόλου.

Διάβολος [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία ὑφ' ἣν γνωρίζουσιν οἱ ναυτικοί μας τὸν φάρον τῆς νήσου Ντόμινο τῆς συστάδος Τρεμίτι ἐν τῷ Ἀδρίᾳ (Diavolo: πλάτ. 42° 06′ 20″ Β, μῆκ. 15° 28′ 44″ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 199: Brindisi to Ortona, ἐκπέμποντα λευκὸν σκορδαμυσσον 18 μιλλίων. Σ.Ε.Λ.

διαβολοσκορπίσματα (τά)· βλ. διαβολομαζώματα.

διαβολόσπερμα (τό)· σπέρμα τοῦ διαβόλου, οἱονεὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου σπαρείς, φυτευθείς, γέννημα τοῦ διαβόλου· χαρακτηριστικὸν κακοῦ καὶ ἀτάκτου παιδίου.

Διαβόλου *νῆσος* (Ile du Diable) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀπαισία μικρὰ νῆσος, ἀνήκουσα εἰς τὴν συστάδα τῶν νήσων Iles de Salut (= Νῆσοι σωτηρίας) καὶ ἀπέχουσα τῆς Καϋέννης 25 μίλ. ΒΔ. (πλάτ. 5° 16′½ Β, μῆκ. 52° 35′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 99: East coast of South America: Salut islands anchorages καὶ 1802: North east coast of South America, Surinam to Cabo do Norte). Ἔχουσα ὕψος 29 μόλις μέτρων καὶ ἔκτασιν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὸ τετραγωνικὸν ναυτικὸν μίλλιον (West Indies Pilot N° 66, τόμ. II, σελ. 38), ἀνθυγιεινότατον δὲ κλῖμα, χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς Γαλλίας, εἰς ἣν ἀνήκει, ὡς τόπος καθείρξεως βαρυποίνων. Ἐκεῖ δὲ ἔζησεν ὡς τοιοῦτος, ἐπὶ τετραετίαν ὅλην, ὁ Δρεϋφούς. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—Διαβόλου *τεῖχος* [*Ἀρχ.*]. Γραμμὴ ὀχυρώσεως ἐν τῇ Ραιτικῇ Γερμανίᾳ.

διαβολόψειρα (ἡ) [*Ζῳολ.*]. Κοινὴ ὀνομασία διαφόρων ἀκάρεων καὶ ἰδίως τοῦ σαρκοκόπτου (βλ. λ.).

Διαβόρνιτσα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Κούκλαινα *Νέα*.

διαβουκόλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐξαπάτησις διὰ ματαίων ἐλπίδων.

διαβουκολῶ (*—έω*)· ἐξαπατῶ διὰ λόγων, κάμνω τινὰ νὰ ἐλπίζῃ ματαίως· ‖ παθ. *διαβουκολοῦμαι*, πλανῶμαι, κατέχομαι ὑπὸ ἀπατηλῶν ἐλπίδων: «διαβουκολεῖται ὅτι ταχέως θὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα».

διαβουλεύομαι· σκέπτομαι κατ' ἐμαυτόν, συλλογίζομαι· ‖ μηχανεύομαι, ἐνεργῶ διὰ τεχνασμάτων.

διαβούλιον (τό)· συμβούλιον, σύσκεψις, συνήθως ἐπὶ κακῷ: «συνῆλθον εἰς ἐπανειλημμένα μυστικὰ διαβούλια».

διαβοῶ (*—άω*)· βοῶν γνωστοποιῶ τι, καθιστῶ τι πασίγνωστον, διαφημίζω.

διάβρεξις (ἡ), *—εως*· ἡ πρᾶξις ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαβρέχειν.

—[*Σηροτροφ.*] Καλεῖται *διάβρεξις* ἡ πρᾶξις διὰ τῆς ὁποίας ἀφαιρεῖται τὸ φυσικὸν κόμμι διὰ πλύσεως ἀπὸ τοὺς βόμβυκας (κουκούλια). —Α.

διαβρέχω· βρέχω, μουσκεύω ὅλως διόλου, μέσα καὶ μέσα, καθιστῶ τι διάβροχον: «διαβρέχω τὸ ὕφασμα,—τὸν χάρτην,—τὸ δέρμα,—τὸ ξύλον»·

διάβροχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐντελῶς βεβρεγμένος, μουσκευμένος: «ἔγινα διάβροχος ἀπὸ τὸν ἱδρῶτα».

διάβρωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαβιβρώσκειν, τὸ φαγωμένο μέρος, οἷον ὑπὸ τοῦ σητός, τῶν σκωλήκων κ.τ.τ.

διαβρωσιγενῆ *ὄρη* (Frosionsgebirge) [*Γεωλογ.*]. Ὄρη τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν διὰ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων, ἀπὸ μίαν πεδινὴν κατ' ἀρχὰς χώραν, κατατεμαχισθεῖσαν ὑπὸ τῶν σχηματισθεισῶν διὰ τῆς διαβρώσεως κοιλάδων εἰς τεμαχοειδῆ ἢ στυλοειδῆ ὑψώματα (βλ. ὀρέων *γένεσις*). Τοιαῦτα ὄρη εὑρίσκομεν πολλαχοῦ, ὡς π.χ. εἰς τὸν Hainleite, Solling Rhön κλπ.

Τοιοῦτοι *διαβρωσιγενεῖς* λόφοι εἶναι ἐπίσης οἱ λόφοι τοῦ ἀθηναϊκοῦ λεκανοπεδίου, τῶν Τουρκοβουνίων, Λυκαβηττοῦ, Ἀκροπόλεως, Μουσείου, Φιλοπάππου καὶ Σφαγείων. Ὅλοι οἱ λόφοι αὐτοὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμά των συνίστανται ἀπὸ κρητιδικὸν ἀσβεστόλιθον. Εἶναι φανερόν, ἐξ ὅλων τῶν γεωλογικῶν ἐνδείξεων, ὅτι ἡ ἀσβεστολιθικὴ τράπεζα τῆς Ἀκροπόλεως συνεδέετό ποτε μετὰ τῆς τοῦ Μουσείου καὶ Φιλοπάππου καὶ τῶν ἀσβεστολίθων τῶν Σφαγείων. Ἐπίσης δὲ πρὸς βορρᾶν θὰ συνεδέετο αὕτη μετὰ τῶν κυανοτέφρων στιφρῶν ἀσβεστολίθων τῆς κορυφῆς τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ τῶν κορυφῶν τῶν Τουρκοβουνίων. Οὕτω πως εἰς παλαιοτέρους γεωλογικοὺς χρόνους οἱ λόφοι οὗτοι ἀπετέλουν πεδινήν τινα περιοχήν, ἡ ὁποία καὶ πρὸς δυσμὰς συνεδέετο μετὰ τοῦ Κορυδαλοῦ καὶ τοῦ Αἰγάλεω. Ἡ διάβρωσις ἐχώρισε τὴν πεδινὴν ταύτην ἀσβεστολιθικὴν ἔκτασιν, διανοίξασα μεταξὺ τούτων ῥεύματα καὶ μικρὰς χαράδρας, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπέμεινον μόνον οἱ ῥηθέντες λόφοι. Γ. Κ. Γ.

διάβρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαβιβρώσκειν, ἡ ἀθρόα, τὸ φάγωμα: «ἡ διάβρωσις τοῦ ξύλου,—τοῦ βιβλίου ὑπὸ τῶν σητῶν», «ἡ διάβρωσις τοῦ δέρματος ὑπὸ τῆς νόσου».

—[ΙΑΤΡ.] Ἐκ διαφόρων παθολογικῶν ἐπεξεργασιῶν δύναται νὰ ἐπέλθῃ διάβρωσις ἱστῶν τοῦ σώματος, π. χ. ἐκ κακοήθους νεοπλασίας (καρκίνου), ἐκ φυματιάσεως (τερηδὼν ὀστοῦ), ἐκ φλεγμονώδους καὶ μάλιστα σηπτικῆς ἐπεξεργασίας, ἐξ ἑλκώσεων παντοειδῶν· ἐπίσης χημικαὶ καυστικαὶ οὐσίαι (ὀξέα, ἀλκάλεα) διαβιβρώσκουσι τοὺς ἱστούς. Ἡ σημασία τῆς διαβρώσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἕδρας καὶ τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς, ὡς καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ προκαλοῦντος αὐτὴν αἰτίου. Δύναται δὲ ἡ διάβρωσις ν' ἀποβῇ καὶ ἀμέσως κινδυνώδης ὡς πρὸς τὴν ζωήν. Οὕτω π.χ. ἡ διάβρωσις μεγάλου τινὸς αἱμοφόρου ἀγγείου ὑπὸ νεοπλάσματος ἢ ὑπὸ σηπτικῆς ἐπεξεργασίας δύναται νὰ ἐπιφέρῃ θανατηφόρον αἱμορραγίαν· ἡ διάβρωσις τοῦ τοιχώματος τοῦ στομάχου ἢ τοῦ ἐντέρου ὑπὸ ἑλκώσεώς τινος δύναται νὰ προκαλέσῃ διάτρησιν αὐτοῦ καὶ περιτονίτιδα. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

—[ΓΕΩΛΟΓ.] Ἐν τῇ Γεωλογίᾳ καλεῖται *διάβρωσις* ἡ ἐκσκαπτικὴ ἐνέργεια, ἡ ἐπιτελουμένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἴτε μόνον ὑπὸ τοῦ ῥέοντος ὕδατος, εἴτε, κατ' ἄλλους, γενικῶς ὑπὸ τοῦ κινουμένου ἐν ὑγρᾷ ἢ καὶ στερεᾷ (πάγου) μορφῇ ὕδατος καὶ ὑπὸ τῶν ἀνέμων.

Ὁ Baschin καλεῖ διάβρωσιν τὴν ἀπομάκρυνσιν μικρῶν τεμαχίων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς ἀπὸ τῆς θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκονται, τὴν γινομένην

Καταρράκτης εἰς τὸ Καμερούν, διαρκῶς ὀπισθοχωρῶν συνεπείᾳ τῆς διαβρώσεως τοῦ τοίχου του ὑπὸ τοῦ ὕδατος.

ὑπὸ διαφόρων ὑλῶν (παραγόντων), ἐν κινήσει εὑρισκομένων (ῥέοντος ὕδατος, παγετώνων, ὕδατος τῶν θαλασσῶν, ἀνέμου).

Ἡ διάβρωσις δύναται νὰ εἶναι χημικὴ ἢ μηχανική.

Α′) *Χημικὴ διάβρωσις.* Ταύτην διενεργεῖ μόνον τὸ ῥέον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διαλύῃ σημαντικὰ ποσὰ ἐξ ὅλων τῶν διαλυτῶν πετρωμάτων καὶ νὰ ἀποκομίζῃ ταῦτα. Οὕτω πως π. χ. εἰς περιοχάς, ὅπου συντελεῖται μεγάλη κυκλοφορία ὑδάτων καὶ ὅπου ὑπάρχουν κοιτάσματα ἁλάτων καλίου, ὀρυκτοῦ ἅλατος, γύψου, παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον ὅτι μεγάλα ποσὰ τῶν κοιτασμάτων τούτων διαλύονται καὶ ἀποκομίζονται. Ἐπίσης διὰ τῆς διαλυτικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων ἐπὶ ἀσβεστολιθικῶν καὶ δολομιτικῶν ὀρέων γεννῶνται τὰ καρστικὰ (βλ. λ.) *φαινόμενα* (δολῖναι, σπήλαια κτλ.).

Β′) *Μηχανικὴ διάβρωσις.* Μηχανικὴν διάβρωσιν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς δύνανται νὰ προκαλέσουν τὸ ῥέον ὕδωρ τῶν βροχῶν, τῶν χειμάρρων καὶ τῶν ποταμῶν, ἡ αἱ κινούμεναι μᾶζαι τῶν παγετώνων ἢ τὸ διὰ τῶν κυμάτων εἰς κίνησιν τιθέμενον ὕδωρ τῶν θαλασσῶν ἢ τέλος ὁ ἄνεμος.

Τὸ διαυγὲς ῥέον ὕδωρ τῶν βροχῶν, τῶν χειμάρρων καὶ τῶν ποταμῶν δὲν προσβάλλει μηχανικῶς τὰ διάφορα στερεὰ πετρώματα. Ἀποσπᾷ ὅμως τμήματα ἀπὸ ἔκλυτα ἢ μὴ στερεά, μαλακά, πετρώματα (ἄμμους, χαλικοπαγῆ, πηλούς, ἀργίλλους κ.τ.λ.) καὶ συναποκομίζει ταῦτα πρὸς τὰ κατάντη. Μόνον ὅπου τὸ τοιοῦτον ὕδωρ καταπίπτει ὑπὸ μορφὴν καταρρακτῶν, ἐκεῖ φαίνεται νὰ ἐξασκῇ καταστρεπτικὴν μηχανικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν στερεῶν πετρωμάτων, ἡ ὁποία εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ μεγαλύτερα εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ὕψος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καταπίπτει τὸ ὕδωρ, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ποσὸν αὐτοῦ. Παράδειγμα τῆς τοιαύτης ἀποπλυντικῆς καὶ διαβρωτικῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος τῶν βροχῶν ἐπὶ ἐκλύτων μαλακῶν πετρωμάτων εἶναι αἱ γεωπυραμίδες (βλ. λ.).

Ὅπου ὁλόκληροι κλιτύες ὀρέων συνίστανται ἐκ λεπτῶν πηλῶν ἢ ἄλλων μαλακῶν θραυσματογενῶν πετρωμάτων, ἐκεῖ τὸ ὕδωρ τῶν βροχῶν ἀποσπᾷ εἰς μεγάλην ἐπιφανειακὴν ἔκτασιν ἐκ τῶν κλιτύων τὰ λεπτὰ κοκκία τῶν πετρωμάτων τούτων καὶ συναποκομίζει ταῦτα, ῥέον πρὸς τὰ κάτω. Οὕτω πως ἐν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου ἀποκομίζονται αἱ κλιτύες αὗται. Ἐπ' αὐτῶν τῶν κλιτύων πρὸς τούτοις σχηματίζονται ταχέως μεθ' ἑκάστην βροχὴν αὔλακες μικραί, αἱ ὁποῖαι, συγκλίνουσαι πρὸς τὰ κάτω, συνενοῦνται εἰς μεγαλυτέρας. Ἐὰν νῦν τὸ ῥέον ὕδωρ τῶν βροχῶν, τῶν χειμάρρων καὶ τῶν ποταμῶν εἶναι φορτωμένον μὲ αἰωρούμενα τεμαχίδια πετρωμάτων ἢ προσθεῖ

Digitized by Google

καὶ κυλίει πρὸς τὰ κάτω (κατὰ τὴν ροήν του) μεγαλύτερα τεμάχια πετρωμάτων, προσβάλει τότε ἐνεργῶς καὶ αὐτὰ τὰ στερεὰ πετρώματα καὶ τὸ ροκανίζει, διαβιβρώσκον αὐτά.

Ἡ τοιαύτη μηχανικὴ διαβρωτικὴ ἐνέργεια τοῦ ρέοντος ὕδατος συντελεῖται κατὰ δύο διαφόρους τρόπους.

α') Διάβρωσις διὰ σχηματισμοῦ χυτρῶν στροβιλισμοῦ. Ἐὰν ἐντὸς στερεοῦ βραχώδους πετρώματος μιᾶς κοίτης ποταμοῦ ὑπάρχουν ρηγματίδια ἢ μεγάλαι ρωγμαί, καὶ ἐντὸς αὐτῶν τῶν κοιλοτήτων καταπίπτουν κοκκία ἄμμου ἢ μικροὶ λίθοι, ἐκεῖ τὸ ὕδωρ, εὐθὺς ὡς ἀποκτήσῃ ἀρκετὴν ταχύτητα, προκαλεῖ στροβιλοειδῆ κίνησιν καὶ προστρίβει τὰ στερεὰ ταῦτα σώματα ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῶν ρωγμῶν. Διὰ τῆς προστριβῆς αὐτῆς διαβιβρώσκονται τὰ τοιχώματα ταῦτα καὶ αἱ ρωγμαὶ εὐρύνονται καὶ ἐκβαθύνονται. Οὕτω πως ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰς θέσεις αὐτὰς σχηματίζονται κοιλώματα χυτροειδῆ ἢ λεβητοειδῆ. Ὁ ποταμὸς μετὰ ταῦτα ρίπτει εἰς τὰ κοιλώματα ταῦτα μεγαλυτέρους λίθους, τοὺς ὁποίους θέτει ἐπίσης εἰς στροβιλοειδῆ κίνησιν καὶ δι' αὐτῶν διαβιβρώσκει πλέον ἐνεργῶς τὰς κοιλότητας σχηματίζων ἐν τέλει τὰς καλουμένας *χύτρας ἢ λέβητας στροβιλισμοῦ*. Ὅταν αὗται καθίστανται πολὺ μεγάλαι (ὅπως π. χ. ὑπὸ καταρράκτας), τότε ὀνομάζονται *λέβητες ἢ χύτραι γιγάντων*. Ἂν δύο τοιαῦται χύτραι κεῖνται πλησίον ἀλλήλων, διὰ τῆς ἐξακολουθούσης διαβρωτικῆς ἐνεργείας ὁ χωρίζων αὐτὰς τοῖχος διαβιβρώσκεται βαθμηδὸν καὶ ἐν τέλει καταπίπτει. Αἱ δύο χύτραι ἑνώνονται εἰς μίαν, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς μὲν ἔχει τὴν μορφὴν τοῦ ἀριθμοῦ 8, κατόπιν ὅμως καθίσταται ᾠοειδὴς καὶ ἐν τέλει κυκλοειδής. Οὕτως αἱ βραχώδεις κοῖται τῶν ποταμῶν ἐν τῷ παρελεύσει τοῦ χρόνου διαβιβρώσκονται σημαντικῶς, καθιστάμεναι βαθύτεραι.

β') Διάβρωσις δι' ὁμοιομόρφου ἀποκομίσεως τοῦ ἐδάφους. Ἂν εἰς βραχώδεις κοίτας ποταμῶν δὲν ὑπάρχουν ρωγμαί, αἱ ὁποῖαι νὰ συντελέσουν εἰς τὴν γένεσιν τῶν χυτρῶν στροβιλισμοῦ, τότε ὁ ποταμὸς προωθεῖ καὶ κυλίει τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μεταφερομένους λίθους καὶ τὰς μάζας τῆς ἄμμου ὑπὲρ τὴν ὅλην ἐπιφάνειαν τῆς κοίτης καὶ δι' αὐτῶν ροκανίζει καὶ διαβιβρώσκει αὐτὴν κατὰ χιλιοστόμετρον πρὸς χιλιοστόμετρον.

Ἡ ταχύτης τῆς διαβρώσεως ἐξαρτᾶται: 1) ἀπὸ τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἱκανότητα ἀντοχῆς τοῦ βραχώδους ἐδάφους, 2) ἀπὸ τὴν σκληρότητα, τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν μεταφερομένων τεμαχίων πετρωμάτων καὶ τῶν ὀρυκτῶν κοκκίων, 3) ἀπὸ τὴν ταχύτητα τοῦ ὕδατος, ἡ ὁποία πάλιν ἐξαρτᾶται κυρίως μὲν ἀπὸ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους καὶ ἀπὸ τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος, ἐν τούτοις ὅμως καὶ ἀπὸ τὸ ἀνώμαλον ἢ τραχὺ τῆς ἐπιφανείας τῆς κοίτης. Ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας, ἡ μεγαλυτέρα ταχύτης διαβρώσεως παρατηρεῖται εἰς τοὺς καταρράκτας.

Ταχύτης τῆς διαβρώσεως. Πόσον ταχέως τὸ ὕδωρ δύναται (ὑπὸ εὐνοϊκὰς περιστάσεις) νὰ διαβρώσῃ τὴν κοίτην, καταδεικνύεται ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ μικροῦ ποταμοῦ τῆς Σικελίας Σιμέτου, ὁ ὁποῖος εἰς ρεῦμά τι λάβας τῆς Αἴτνης,

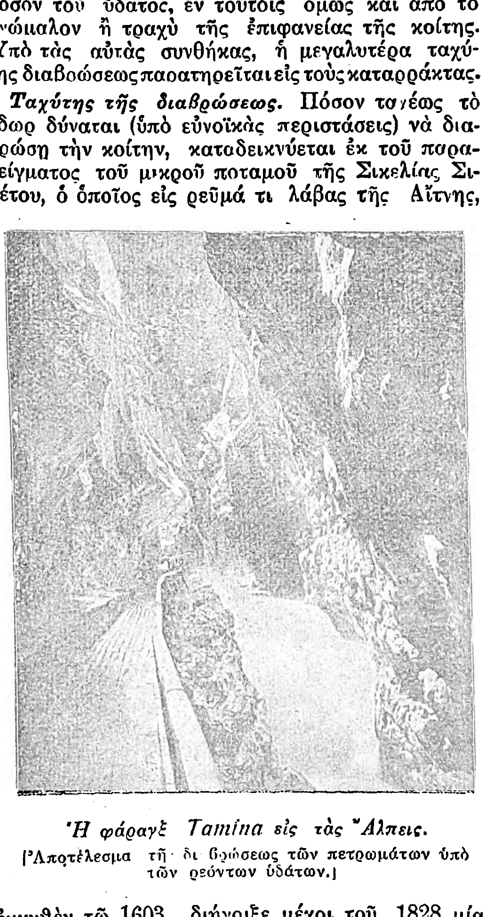

Ἡ φάραγξ Tamina εἰς τὰς Ἄλπεις.
[Ἀποτέλεσμα τῆς διαβρώσεως τῶν πετρωμάτων ὑπὸ τῶν ρεόντων ὑδάτων.]

ἐκχυθὲν τῷ 1603, διήνοιξε μέχρι τοῦ 1828 μίαν εὐρεῖαν αὔλακα 12—15 μέτρων βάθους. Ὁ Νεῖλος ποταμὸς ἐπίσης κατέστησε τὴν κοίτην του εἰς τὸ ρεῦμα Semna, συνισταμένην ἐκ στερεοῦ γνευσίου, κατὰ 8 μ. βαθυτέραν ἐντὸς 4000 ἐτῶν. Ὁ ποταμὸς Glan εἰς τὸ Pfalz ἐβάθυνε τὴν κοίτην του, συνισταμένην ἐξ ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου, κατὰ 3 μ. ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ὁ Schlocke, μικρὸς ποταμὸς παρὰ τὴν Ρίγαν, ἀναγκασθεὶς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1900 νὰ ἀλλάξῃ κοίτην, διήνοιξεν ἐντὸς δεβονίων ἀσβεστολιθικῶν καὶ ἀργιλλικῶν στρωμάτων ἐντὸς 34 ὡρῶν μίαν κυρίαν χαράδραν μήκους 98 μ. καὶ τινας συμβαλλούσας χαράδρας 30—14 μ. μήκους. Ἡ κυρία χαράδρα εἶχε πλάτος 5 ½—8 ½ μέτρων καὶ βάθος 1,6—3 ⅓ μέτρων. Ὁ διαβρωθεὶς καὶ ἀποκομισθεὶς ὑπὸ τοῦ Schlocke ὄγκος πετρώματος ἀνῆλθεν εἰς 2250 κυβ. μέτρα.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων καταφαίνεται, ὅτι οἱ ἀριθμοί, οἱ δίδοντες τὴν ταχύτητα τῆς διαβρώσεως, κυμαίνονται ἐντὸς πολὺ εὐρέων ὁρίων.

Διάβρωσις εἰς καταρράκτας. Ἰσχυροτέρα εἶναι ἡ διαβρωτικὴ ἐνέργεια εἰς τοὺς καταρράκτας. Εἰκόνα τοιύτης δίδει ὁ καταρράκτης τοῦ Νιαγάρα. Εἰς αὐτὸν τὸ ὕδωρ κατακρημνίζεται ἀπὸ βράχου ὕψους 50 σχεδὸν μέτρων, συνισταμένου ἄνω μὲν ἐξ ὁριζοντίων σκληρῶν πετρωμάτων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως εὑρίσκονται μαλακώτερα, εὐκόλως καταστρεφόμενα, στρώματα. Τὰ κατὰ τὴν πτῶσιν τῶν ὑδάτων σχηματιζόμενα κύματα διαβιβρώσκουν τὰ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ βράχου κείμενα μαλακώτερα πετρώματα καὶ ὑποσκάπτουν καὶ ὑπονομεύουν τὰ ἐπικείμενα σκληρά. Ταῦτα, ὅταν ἡ ὑπόσκαψις προχωρήσῃ κατὰ πολύ, δὲν ἀντέχουν καὶ καταπίπτουν κατὰ τεμάχια. Οὕτω πως ὁ καταρράκτης ὀπισθοχωρεῖ, μετακινούμενος βραδέως πρὸς μεσημβρίαν. Αἱ μετρήσεις ἔδειξαν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν παγετώνων ὁ καταρράκτης τοῦ Νιαγάρα ὀπισθοχώρησε κατὰ 12 χιλιόμετρα. Κατὰ

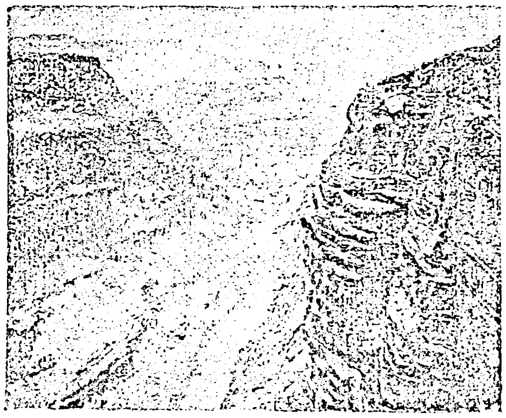

Τὸ μέγα Κάνεν (Cañon) *τοῦ ποταμοῦ Κολοράδο εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν.*
[Ἀποτέλεσμα τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν καταρρακτῶν ἐπὶ μιᾶς τραπεζοειδοῦς χώρας.]

τὸν ἴδιον τύπον ἐργάζονται διαβρωτικῶς καὶ ὁ μεγαλοπρεπὴς καταρράκτης τοῦ Iguazu ἐν Ἀργεντινῇ καὶ ὁ Godafoss ἐν Ἰσλανδίᾳ.

Διὰ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας τῶν καταρρακτῶν γεννῶνται κατωτέρω τούτων αἱ φάραγγες (Klammen), αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὰς κλιτῦς των σχεδὸν κατακορύφους ἢ καὶ ὑπερκρεμαμένας. Ἐπίσης γεννῶνται καὶ αἱ μὲ ἀπόκρημνα τοιχώματα κοιλάδες, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται κάνεν (βλ. λ.) (Cañon), καὶ αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται κυρίως εἰς τὸν ποταμὸν Κολοράδον εἰς τὰς δυτικὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Γένεσις κοιλάδων. Οὐσιῶδες ἀποτέλεσμα τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν ρεόντων ὑδάτων εἶναι καὶ ἡ γένεσις καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν κοιλάδων. (Τὰ διάφορα φαινόμενα τῆς κοιλαδογενέσεως, ὡς καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν κοιλάδων βλ. εἰς τὰς λ. κοιλαδογένεσις, κοιλάς.) Τοιαῦται διαβρωσιγενεῖς κοιλάδες εἶναι ἐν Ἑλλάδι ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν, ἡ τοῦ Βουραϊκοῦ (Διακοφτοῦ-Καλαβρύτων). Σημαντικὰ ἐπίσης εἶναι τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τῆς διαβρώσεως, ἡ ὁποία συστηματικῶς καὶ ἐπὶ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα ἐνεργεῖ εἰς μίαν περιοχήν. Διὰ τῆς τοιούτης διαβρωτικῆς ἐνεργείας, βοηθουσῶν καὶ τῆς ἀποπλύσεως καὶ τῆς ἀποσαθρώσεως, εἶναι δυνατὸν μία ὀρεινὴ χώρα νὰ μεταβληθῇ εἰς σχεδὸν τελείαν πεδιάδα, ἡ ὁποία νὰ διασχίζηται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μόνον ὑπό τινων χθαμαλῶν ὁμαλῶν ἀνυψωμάτων τοῦ ἐδάφους καὶ ὑπό τινων χθαμαλῶν λόφων, οἱ ὁποῖοι παριστῶσι τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τῆς ἄλλοτε ὀρεινῆς χώρας.

Αἱ τοιαῦται οὕτω πως γεννηθεῖσαι πεδιναὶ χῶραι ὀνομάζονται *ἐρημιμέναι* ἢ *ἠρειπωμέναι χῶραι* ἢ *ἐρημιμένα* ἢ *ἠρειπωμένα ὄρη* ἢ *ἐρείπια ὀρέων* ἢ καὶ *ἰσοπιδωθεῖσαι χῶραι* (Peneplain, pénéplaines, Fastebene, Rnmpfebene, Abtraguns ἢ Einebnungs fläche). Περὶ τοῦ τρόπου τῆς γενέσεως τῶν χωρῶν τούτων βλ. λ. ἠρειπωμέναι χῶραι.

Διάβρωσις ὑπὸ τῶν παγετώνων. Τὰ φαινόμενα τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν παγετώνων βλ. λ. παγετών.

Διαβρωτικὴ ἐνέργεια τῆς θαλάσσης καὶ διάβρωσις ἀκτῶν βλ. λ. θάλασσα.

Διάβρωσις ὑπὸ τοῦ ἀνέμου βλ. ἀτμόσφαιρα *(Γεωλ.)* (τ. ΣΤ', σ. 114 α' καὶ β').

— [ΚΡΥΣΤΑΛΛΟΓΡ.] Καλεῖται *διάβρωσις* τὸ φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον, διὰ διαφόρων ἀπορρευστωτικῶν ἢ διαβρωτικῶν ὑγρῶν (π. χ. ὀξέων), προκαλοῦνται ἐπὶ κρυσταλλιδρῶν ἑδρῶν κρυστάλλων ὀρυκτῶν μικροσκοπικαὶ κοιλότητες περατούμεναι ὑπὸ ἐπιπέδων ἐπιφανειῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται ἐν στενοτάτῃ σχέσει πρὸς τὴν συμμετρίαν τοῦ κρυστάλλου.

Ὅταν κρύσταλλός τις προσβληθῇ ὑπό τινος διαλυτικοῦ ὑγροῦ (π. χ. ὕδατος, ὀξέος, ἀτμοῦ ἢ

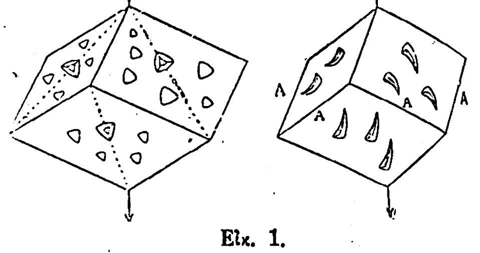

Εἰκ. 1.
[Β=Ρομβόεδρον ἀσβεστίτου μὲ τὰ ἐπ' αὐτοῦ παραχθέντα δι' ὑδροχλωρίου ὀξέος διαβρωσιγενῆ σχήματα. Αἱ διακεκομμέναι γραμμαὶ δεικνύουν τὰ ἐπίπεδα συμμετρίας· Α=Ρομβόεδρον δολομίτου μὲ τὰ ἐπ' αὐτοῦ παραχθέντα δι' ὑδροχλωρίου ὀξέος διαβρωσιγενῆ σχήματα.]

ἀερίου τινός), δυναμένου νὰ τὸν διαλύσῃ, ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ διαλυτικοῦ ὑγροῦ εἶναι ὄχι μόνον νὰ διαλύσῃ τὰ προεξέχοντα τμήματα τοῦ κρυστάλλου, οὕτως ὥστε νὰ ἀποστρογγυλεύσῃ τὰς ἀκμὰς καὶ τὰς στερεὰς γωνίας, ἀλλ' ἐπίσης (καὶ ἐνίοτε μάλιστα πρὶν παραχθῇ ἡ ἀποστρογγύλευσις αὐτὴ) νὰ προσβάλλῃ καὶ αὐτὰς ταύτας τὰς ἕδρας τοῦ κρυστάλλου. Ἡ πορεία τῆς προσβολῆς καὶ τῆς διαλύσεως δὲν προχωρεῖ ὁμοιομόρφως ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας ἑκάστης ἕδρας, ἀλλ' ἀρχίζει εἰς διάφορα σημεῖα καὶ συνεχίζεται εὐκολώτερον κατά τινας ὡρισμένας διευθύνσεις ἢ πρὸς ἄλλας. Ἐν τέλει ἡ ἕδρα καλύπτεται ἀπὸ κοιλότητας, περατουμένας ὑπὸ ἐπιπέδων ἑδρῶν καὶ ἐχούσας κανονικὰς μορφάς. Αἱ κοιλότητες αὗται καλοῦνται *διαβρωσιγενῆ σχήματα*.

Αἱ κοιλότητες αὗται εἶναι συνήθως ὀλίγον βαθεῖαι, αἱ πλευραί των δὲ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μικροσκοπικὰς ἕδρας, λοξῶς διηκούσας πρὸς τὴν διαβρωθεῖσαν ἐπιφάνειαν. Αἱ ἕδραι αὗται ἀνήκουν γενικῶς εἰς μορφὰς διαφορετικὰς τῶν μορφῶν τῶν ἑδρῶν τοῦ κρυστάλλου, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ εἰς μορφὰς ἑδρῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι κάθετοι πρὸς τὰ ἐπίπεδα καὶ τοὺς ἄξονας συμμετρίας τοῦ κρυστάλλου, ὅπως εἶναι συχνὰ αἱ φυσικαὶ αὐτοῦ ἕδραι.

Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, τὰ διαβρωσιγενῆ σχήματα ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν διάγνωσιν τῆς πραγματικῆς συμμετρίας ὀρυκτοῦ τινος. Π. χ. σχισμογενὲς ρομβόεδρον ἀσβεστίτου, τιθέμενον ἐντὸς ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, καλύπτεται ἀπὸ μικρὰς κοιλότητας (εἰκὼν 1). Αὗται εἶναι οὕτω πως διατεταγμέναι, ὥστε εὑρίσκονται ἐν συμφωνίᾳ τελείᾳ μὲ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ κρύσταλλος ἔχει τρία ἐπίπεδα συμμετρίας, καθέτως διήκοντα πρὸς τὰς ἕδρας τοῦ ρομβοέδρου. Ἐξ ἄλλου σχισμογενὲς ρομβόεδρον δολομίτου δεικνύει διαβρωσιγενῆ τεμάχια, οὕτω πως διατεταγμένα, ὥστε δεικνύουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπίπεδον συμμετρίας κάθετον πρὸς τὴν ἕδραν τοῦ ρομβοέδρου (εἰκ. 2). Ἐπίσης ἐκ τῶν διαβρωσιγενῶν σχημάτων εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ οὐ μόνον τὸ κρυσταλλικὸν σύστημα τοῦ κρυστάλλου, ἀλλὰ καὶ ἂν αἱ ἐξεταζόμεναι ἕδραι εἶναι ἡμιεδρικαί, τεταρτοεδρικαί, ὡς καὶ ἂν ὁ ἐξεταζόμενος κρύσταλλος εἶναι δίδυμος ἢ πολύδυμος.

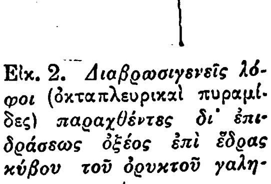

Εἰκ. 2. *Διαβρωσιγενεῖς λόφοι* (ὀκταπλευρικαὶ πυραμίδες) *παραχθέντες δι' ἐπιδράσεως ὀξέος ἐπὶ ἕδρας κύβου τοῦ ὀρυκτοῦ γαληνίτου.*

Ἐνίοτε κατὰ τὴν διάβρωσιν αἱ κοιλότητες προσαρμόζονται πρὸς ἀλλήλας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ μεταξὺ τούτων προεξοχαὶ προσλαμβάνουν χαρακτηριστικὴν οὐτοτελῆ μορφὴν καὶ καλοῦνται *διαβρωσιγενεῖς λόφοι*. Οὕτω ὁ Becke ἐπέτυχεν ἐπὶ ἑδρῶν κύβου ὀρυκτοῦ γαληνίτου διὰ μακροτέρας ἐπιδράσεως τοῦ ὀξέος νὰ παραγάγῃ διαβρωσιγενεῖς λόφους, ὀκταπλευρικὰς δηλαδὴ προεξοχὰς πυραμίδας, αἱ ὁποῖαι βοηθοῦσιν ἐπίσης σημαντικῶς εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς συμμετρίας τοῦ κρυστάλλου. Γ. Κ. Γ.

— [ΠΥΡΟΒΟΛ.] Καλεῖται *διάβρωσις* ἐλαφρὰ ἐκδορὰ ἢ μικρὰ χαράδρωσις (φάγωμα), ἐπερχομένη ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν βολὴν ἀερίων τῆς πυρίτιδος, εἴτε ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου ἢ τῆς κάννης τοῦ ὅπλου, εἴτε ἐπὶ ὡρισμένων μερῶν τοῦ κλείστρου ἢ τοῦ οὐραίου (κατὰ τὰς ἐπιφανείας τῆς ἐμφράξεως). Ἡ βαθεῖα διάβρωσις ἐπιδρᾷ οὐσιωδῶς ἐπὶ τῶν βληκῶν ἀποτελεσμάτων, καθ' ὅ, λόγῳ τῆς διεκφυγῆς ἀερίων, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν χρησιμοποίησιν ἁπάντων τοῦ ποσοῦ τῶν παραγομένων ἀερίων τῆς πυρίτιδος. Ν. Θ. Κ.

Digitized by Google

διαβρωτικὴ (ἡ) (Diabrotica) *Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι μέγεθος μικρὸν ἢ μέτριον, σῶμα ᾠοειδές, λεῖον καὶ χρῶμα ποικίλον. Ἐκ τῶν 150 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι: *διαβρωτικὴ ἡ στικτὴ* (Diabrotica maculata), ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς, ἀπεστρογγυλωμένου κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ σώματος καὶ τοῦ κωνοειδοῦς κεφαλοθώρακός της. Ἡ κεφαλὴ καταλήγει εἰς βραχύτατον ρύγχος, αἱ κεραῖαι εἶναι ἐπιμήκεις, λεπτόταται καὶ πολυαρθρωταί, οἱ πόδες μετρίου μεγέθους, καταλήγοντες εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις καὶ τὸ χρῶμα φαιοκαστανὸν μὲ μελανὰς εὐμεγέθεις κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς.

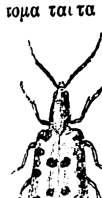

Διαβρωτικὴ ἡ στικτη.

Δ. Ν. Π.

διαβρωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐπιφέρων, ὁ προκαλῶν διάβρωσιν. φθοράν: «φάρμακα διαβρωτικά». —Ἐπίρρ. ***διαβρωτικῶς***.

διαγγελεύς,— *έως* (ὁ)· ὁ διαγγέλλων, ὁ μηνύων, ὁ γνωστοποιῶν τὰς διαταγάς τινος, ὁ ἀγγελιαφόρος.

—/*Στρατ. - Ναυτ.*] *Διαγγελεὺς* καλεῖται ἐν μὲν τῷ *στρατῷ* κατώτερος ἀξιωματικός, συνήθως τοῦ Ἱππικοῦ, προσκολλώμενος παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ μονάδος τινός, ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ τὴν διαβίβασιν ἐγγράφων ἢ προφορικῶν διαταγῶν. ἐν δὲ τῷ *ναυτικῷ* κατώτερος ἀξιωματικός, συνήθως σημαιοφόρος, προσκολλώμενος παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ ναυτικῆς τινος μονάδος ἵνα βοηθῇ τὸν ὑπασπιστήν.

Διαγγελεὺς ἐπίσης καλεῖται κατώτερος ἀξιωματικὸς προσκολλώμενος παρὰ βασιλεῖ ἢ παρὰ προέδρῳ δημοκρατίας, καὶ ἐκτελῶν καθήκοντα παραπλήσια πρὸς τὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ. Ἐν Ἑλλάδι διαγγελεῖς προσελάμβανεν ὁ βασιλεὺς Ὄθων, οἵτινες ἀπεκαλοῦντο τότε ἀργυροῦφαντοι, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ κοσμήματα καὶ τ' ἀμφιμασχάλια αὐτῶν ἦσαν ἐπάργυρα, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν τῶν ὑπασπιστῶν, ὄντων ἐπιχρύσων. Κατὰ τὰς μετέπειτα ἐποχάς, διαγγελεῖς δὲν προσελαμβάνοντο εἰς τὴν αὐλὴν μέχρι τοῦ 1922, ὁπότε ἐπ' ὀλίγιστον χρόνον προσέλαβε τοιούτους ὁ τότε βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

Ν. Θ. Κ.

διαγγελία (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ διαγγελέως μεταβιβαζομένη διαταγή, γνωστοποίησις.

διαγγέλλω· ἀγγέλλω, μηνύω, γνωστοποιῶ δι' ἀγγελιαφόρου· || καθόλου, γνωστοποιῶ, κοινοποιῶ.

διάγγελμα (τό)· τὸ διαγγελλόμενον ἢ διαγγελθέν, μήνυμα, γνωστοποίησις.

—/*Δημ. Δικ.*] Τὸ *διάγγελμα* ἀποτελεῖ ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀνώτατος ἄρχων πολιτείας τινὸς ἐκθέτει προσωπικὰς ἀντιλήψεις ἢ γνώμας ἐπί τινος οὐσιώδους ζητήματος, εἴτε πρὸς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν ἢ τὴν Βουλήν, εἴτε ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν λαόν. Παρ' ἡμῖν οὐδεμία διάταξις σχετικῶς μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τοῦ ἐκδίδειν διαγγέλματα περιείχετο εἴτε εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ 1844, εἴτε εἰς τὸ τοῦ 1864 καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1911 γενομένην ἀναθεώρησιν αὐτοῦ· ἐν τούτοις πλέον ἢ ἅπαξ ἐξεδόθησαν τοιαῦτα διαγγέλματα. Οὕτως, ἐπὶ Ὄθωνος, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Α' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγματος, ἐξεδόθη παρὰ τούτου τὸ ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1844 διάγγελμα, ὅπερ κοινοποιηθὲν διὰ τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Συνελεύσεως, ἀνεγνώσθη αὐθημερὸν ἐν αὐτῇ· διὰ τοῦ διαγγέλματος τούτου διετυποῦντο αἱ ἐπὶ τοῦ Συντάγματος παρατηρήσεις τοῦ βασιλέως, τινὰς τῶν ὁποίων ἀπεδέξατο καὶ ἡ Συνέλευσις. Ἐπίσης, ἐν ἔτει 1864, δὶς προέβη ὁ βασιλεὺς Γεώργιος εἰς ἔκδοσιν διαγγέλματος. τὴν 6 Ὀκτωβρίου 1864 δι' οὗ, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν γενικὴν συνέλευσιν, ἠπείλει νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν αὕτη δὲν ἤθελε «περαιώσει τὰ ἔργα ταῦτα» (τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ περὶ ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν νόμου) ἐντὸς τοῦ ταχθέντος ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος καὶ β') τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1864, ἀπευθυνόμενον ἐπίσης πρὸς τὴν Συνέλευσιν. δι' οὗ ἐγνωρίζετο αὐτῇ ὅτι ὁ βασιλεὺς «ἀποδεχθεὶς» τὸ Σύνταγμα θέλει «τὸ ὑπογράψει καὶ ὁμόσει τὸν ἐν αὐτῷ διαγραφόμενον ὅρκον» Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 καὶ τὸ τοῦ 1864 καὶ μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν αὐτοῦ τῷ 1911, τὸ νῦν ἰσχῦον Σύνταγμα τοῦ 1927 περιέχει ἐν ἄρθ. 78 διάταξιν, καθ' ἣν ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας «ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῶν Βουλῶν διὰ διαγγελμάτων, ἀνακοινουμένων διὰ τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου». Ἡ ἀναγραφὴ τῆς διατάξεως ταύτης ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὸ νῦν ἰσχῦον Σύνταγμα ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (πρόεδρος τῆς δημοκρατίας), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844, ὡς καὶ τοῦ τοῦ 1864, δὲν δικαιοῦται νὰ ἐμφανίζεται αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ κοινοβουλίου, οὐδὲ διὰ νὰ κηρύξῃ τὴν ἔναρξιν ἢ λῆξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, οὐδὲ ἵνα ἐκφωνήσῃ προεδρικὸν λόγον. Οὕτω πως, κατ' ἀναλογίαν πρὸς ὅ,τι ἰσχύει καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς, παρ' ἡμῖν δι' οὐδενὸς ἄλλου μέσου δύναται νὰ ἐπικοινωνήσῃ ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας μετὰ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ὅπως ἐκθέσῃ προσωπικὰς αὐτοῦ ἀπόψεις ἐπὶ οὐσιώδους τινὸς ὑποθέσεως τοῦ κράτους ἢ διὰ διαγγελμάτων, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὁποίων ἐνώπιον τῶν Βουλῶν θέλει προβαίνει ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ἡ τοιαύτη ἀρχή, ἥτις ἴσχυσε καὶ ἰσχύει κατὰ κανόνα καὶ μέχρι σήμερον εἰσέτι ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ὀφείλεται εἰς τὸν ἐντελῆ χωρισμὸν τῶν ὑφισταμένων σχέσεων μεταξὺ ἀνωτάτου ἄρχοντος καὶ κογκρέσσου, ἐκείνου μὴ ἐκλεγομένου παρὰ τῶν Βουλῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τῶν ἐκλεκτόρων. Πλὴν ὅμως, ἂν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ προέδρου Jefferson, οὐδεὶς πρόεδρος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ κογκρέσσου, ὁ πρόεδρος Οὐίλσων κατ' ἐπανάληψιν ἐνεφανίσθη κατὰ τὸ ἔτη 1916 καὶ 1917 ἐνώπιον αὐτοῦ, ὅπως ἐκθέσῃ προφορικῶς τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, ἀποφεύγων τὴν διὰ διαγγελμάτων μετὰ τῶν Βουλῶν ἐπικοινωνίαν. Ἂν καὶ παρ' ἡμῖν ἡ μεταξὺ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν Βουλῶν ὑφισταμένη σχέσις τυγχάνῃ πολὺ διάφορος τῆς τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τοῦ κογκρέσσου, ἐπειδή, ἐκτὸς ἄλλων λόγων, ἰδίως ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τυγχάνει ὁ ἐκλεκτὸς τῆς πλειοψηφίας τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἐν τούτοις, διὰ λόγους σκοπιμότητος, καθιερώθη ὅπως ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἐπικοινωνῇ οὐχὶ ἀμέσως, προσωπικῶς, μετὰ τῶν Βουλῶν, ἀλλ' ἐμμέσως διὰ διαγγελμάτων, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὁποίων ὑποχρεοῦται ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

διάγγελος (ὁ)· ὁ ἀπεσταλμένος, ὁ κομιστὴς διαταγῶν, *διαγγελεύς*· || οὕτως ἀπεδόθη τὸ λατινικὸν internuntius, διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς παπικῆς αὐλῆς παρά τινι κυβερνήσει, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ὁ πάπας δὲν ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ πρεσβευτοῦ (nuntius).

διαγεντροπία (ἡ) /*Βιολ.*/· βλ. τροπισμός.

διαγελῶ (—*άω*)· ἔχω ὕφος γελαστόν, φαιδρόν, προσηνές: «τὸ πρόσωπόν του διαγελᾷ»· || γελῶ ὀλίγον, μειδιῶ· || «διαγελᾷ ἡ ἡμέρα» ὑποφώσκει, γλυκοχαράζει.

διαγένεσις (ἡ) (Diagenese) /*Γεωλογ.-Πετρογρ.*/. Τὸ σύνολον τῶν ἐπιγενῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας ὑφίσταται πέτρωμά τι μετὰ τὴν ἀρχικὴν ἀπόθεσίν του, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀπεργάζονται καὶ ἀποτελειώνουν τὸν ὁριστικὸν σχηματισμὸν τοῦ πετρώματος.

Πρόχειρα παραδείγματα *διαγενέσεως* εἶναι: ἡ στερεοποίησις τῶν ἐκλύτων καὶ ἀσυνδέτων κοκκίων τῶν ἄμμων εἰς στερεὸν πέτρωμα ψαμμίτην, ἡ μετατροπὴ τῆς ἀργιλλώδους ἰλύος εἰς ἀργιλλικὸν σχιστόλιθον, ἡ μεταβολὴ τῶν ξύλων εἰς ὀρυκτοὺς ἄνθρακας, ἡ μεταβολὴ ἀποθεμάτων ἀραγονίτου εἰς σταθερώτερον ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, τὸν ἀσβεστίτην κλπ. Αἱ μεταβολαί, αἱ ἐπιφέρουσαι τὴν διαγένεσιν τῶν πετρωμάτων, προκαλοῦνται ἀπὸ φαινόμενα *φυσικὰ* καὶ *χημικά*. Δὲν συμπεριλαμβάνονται δ' εἰς αὐτὰς αἱ μεταβολαὶ καὶ αἱ ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας ὑφίστανται τὰ πετρώματα συνεπείᾳ ὀρεσιγόνων πιέσεων καὶ ἐπιδράσεως ἡφαιστειακῆς θερμότητος.

Ἐν τῷ συνόλῳ των θεωρούμενα τὰ διαγενετικὰ φαινόμενα παρουσιάζονται εἴτε ὡς φαινόμενα στερεοποιήσεως, ἢ ὡς φαινόμενα διαλύσεως καὶ ἀποπλύσεως, ἢ ὡς χημικαὶ ἀλλοιώσεις τῶν πετρωμάτων, ἢ τέλος ὡς μετακρυσταλλώσεις.

α') Στερεοποίησις τῶν πετρωμάτων. Τὰ νεώτατα καὶ ὅλως πρόσφατα ἀποθέματα ἐντὸς τῶν θαλασσῶν, τῶν λιμνῶν ἢ καὶ εἰς τοὺς ποταμούς, ὡς καὶ τὰ σημερινὰ αἰολικὰ ἀποθέματα εἶναι ὅλα ἔκλυτα, ἀποτελούμενα ἀπὸ ἀσύνδετα ὑλικά. Βεβαίως κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀπετέθησαν ἀρχικῶς παρόμοια ἀποθέματα παλαιοτέρων γεωλογικῶν ἐποχῶν, τὰ ὁποῖα ὅμως σήμερον παρουσιάζονται ὡς στερεὰ πετρώματα. Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ τῆς καταστάσεώς των ἐξηγεῖται διὰ τῆς ἀποξηράνσεως τῆς ἰλύος, ἡ ὁποία ἦτο διεσκορπισμένη μεταξὺ τῶν διαφόρων ὑλικῶν τῶν ἀποθεμάτων. Εἰς τὴν στερεοποίησιν αὐτὴν συνετέλεσεν ἐπίσης καὶ ἡ πίεσις τῶν στρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπεστρώθησαν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν ἀσυνδέτων ἐκλύτων ἀποθεμάτων. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πιέσεως αὐτῆς παρήχθη μία συμπίεσις καὶ συνάμα στερεοποίησις, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον διὰ μηχανικῆς πιέσεως εἶναι δυνατὸν νὰ συμπιεσθῇ κόνις ἀργίλλου εἰς ἀρκούντως στερεὰν μᾶζαν. Οὕτω πως π. χ. ἀποθέματά τινα, ἀρχικῶς συνιστάμενα ἐξ ἰλύος, μετεβλήθησαν εἰς σχιστὰς ἀργίλλους.

Ἄλλος τρόπος στερεοποιήσεως γίνεται δι' ἐπιγενοῦς πληρώσεως τῶν διακένων διαστημάτων καὶ τῶν κοιλωμάτων, τὰ ὁποῖα τὰ ἔκλυτα πετρώματα παρουσιάζουν, ὑπὸ ὀρυκτῆς τινος οὐσίας. Π. χ. κροκάλαι, λατύπαι, ἢ ἄμμοι κ. λ. π. διὰ πληρώσεως τῶν μεταξὺ τῶν κροκαλῶν ἢ τῶν κοκκίων τῆς ἄμμου κενῶν ὑπὸ ὀρυκτῆς οὐσίας (π. χ. ἀσβεστίτου, χαλκηδονίου ἢ ὀπαλίου, χαλαζίου), μεταβάλλονται εἰς κροκαλοπαγῆ. λατυποπαγῆ, ψαμμίτα κ.τ.λ. Ἡ συνδετικὴ αὐτὴ οὐσία ἄλλοτε μὲν προέρχεται ἀπὸ διαλύματα, κυκλοφοροῦντα διὰ μέσου τῶν κροκαλῶν, τῶν ἄμμων κ.λ.π., ἐκ τῶν ὁποίων (διαλυμάτων) καθιζάνει, εἰς ἄλλας δὲ περιπτώσεις προέρχεται ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα τμήματα τοῦ ἰδίου πετρώματος, ὡς π. χ. πορώδεις ψαθυραὶ μᾶζαι ἀσβεστολιθικῶν τραβερτινῶν μετατρέπονται εἰς στιφρότερον ἀσβεστόλιθον, διὰ πληρώσεως τῶν κενῶν ὑπὸ ἀσβεστολίθου, προερχομένου ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα τμήματα τῶν τραβερτινῶν. Τέλος ἡ συνδετικὴ οὐσία δύναται νὰ προέρχηται καὶ νὰ εἶναι τὸ προϊὸν πολυπλόκων χημικῶν μεταβολῶν τῶν ἐκλύτων ἀποθεμάτων (π. χ βαρίτης ἢ φθορίτης ὡς συνδετικὴ ὕλη ψαμμιτῶν, χαλαζιακὴ συνδετικὴ ὕλη εἰς γρανιτικὰς ἄμμους, κ.τ.λ.

β') Ἀπόπλυσις (Auslaugung) τῶν ἰζημάτων. Αἱ μεταβολαὶ δι' ἀποπλύσεως συντελοῦνται δι' ἀπομακρύνσεως οὐσιῶν ἐκ τῶν πετρωμάτων. Τοιαύτη μεταβολὴ εἶναι ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἁλάτων ἀπὸ θαλασσογενῆ ἰζηματογενῆ πετρώματα. Οὕτω πως π. χ. ἀπομακρύνεται τὸ εἰς πολλὰ θαλασσογενῆ πετρώματα ἀρχικῶς ἐνυπάρχον ὀρυκτὸν ἅλας, διαλυόμενον καὶ μεταφερόμενον ὑπὸ ὑπογείως κυκλοφορούντων ὑδάτων. Πολλαὶ ἁλιτοῦχοι πηγαὶ ὀφείλουν τὸ ἐν αὐταῖς ἐμπεριεχόμενον ἅλας (χλωριοῦχον νάτριον) εἰς ἀπόπλυσιν ἁλατούχων πετρωμάτων.

Μεγαλυτέραν σημασίαν ἔχει ἡ *ἐξασβέστωσις* (Entkalkung) τῶν πετρωμάτων ὑπὸ τῶν ὑδάτων, διότι ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὰ πετρώματα καὶ ἀπὸ ἐδάφη, τὸ ἀναγκαῖον (διὰ τὴν καλλιέργειαν) ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον.

γ') Χημικαὶ μεταβολαί. Εἰς τὰ χημικὰ φαινόμενα διαγενέσεως, ὁ χημικὸς χαρακτὴρ τῶν ἀρχικῶν πετρωμάτων μεταβάλλεται ἰσχυρῶς. Τοιαῦτα διαγενετικὰ φαινόμενα εἶναι π. χ. ἡ *δολομιτίωσις* καὶ ἡ *ἀποπυριτίωσις* τῶν ἀσβεστολίθων. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους τὸ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον ἀντικαθίσταται ὑπὸ πυριτικοῦ ὀξέος (ὡς π. χ. χαλαζίου, χαλκηδονίου ἢ ὀπαλλίου). Κατὰ τὴν ἀντικατάστασιν ταύτην πολλάκις διατηροῦνται οἱ ἱστοὶ τῶν ἀρχικῶν πετρωμάτων, ὡς καὶ αἱ μορφαὶ καὶ ὁ ἱστὸς πολλῶν ἀπολιθωμάτων (π. χ κοραλλίων ξύλων). Ἐξ ἀσβεστολίθων ἐπίσης δύνανται νὰ γεννηθῶσι διὰ χημικῶν διαγενετικῶν φαινομένων σιδηρίτης καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐρυθροὶ σιδηρόλιθοι κ.ο.κ.

Διαγενετικὸν φαινόμενον εἶναι ἐπίσης ἡ *ἀνθράκωσις* (Verkohlung) (βλ. ἄνθραξ), ἡ μεταβολὴ δηλαδὴ τῆς οὐσίας τῶν ξύλων εἰς ὀρυκτοὺς ἄνθρακας.

δ') Μετακρυσταλλώσεις. Πολλάκις ἡ διαγένεσις συνίσταται εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν κρυστάλλων τοῦ ἀρχικοῦ πετρώματος. Ἐκ τοιαύτης διαγενέσεως π. χ. προέρχεται τὸ πολὺ χονδροκρυσταλλικὸν ὀρυκτὸν ἅλας πολλῶν κοιτασμάτων, ἡ μεταβολὴ τῆς χιόνος εἰς χονδροκρυσταλλικὸν πάγον (τῶν παγετώνων) καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀραγονίτου εἰς ἀσβεστίτην.

Γ. Κ. Γ.

διαγινώσκω, *ἀόρ.* *διέγνων* καὶ νεώτ. *διέγνωσα*, παθ. *ἀόρ.* *διεγνώσθην*, παθ. μετχ. *διεγνωσμένος*· διακρίνω, διαβλέπω, συνάγω ὡς συμπέρασμα· ἡ λέξις συνήθως ἰατρική: «οἱ ἰατροὶ διέγνωσαν πνευμονίαν», «δὲν διεγνώσθη ἀκόμη ἡ νόσος του».

διαγκωνίζομαι· διὰ τοῦ ἀγκῶνος διωθῶ καὶ διωθοῦμαι, συνωθοῦμαι, σπρώχνομαι.

διαγκωνισμὸς (ὁ)· ἡ διὰ τοῦ ἀγκῶνος ὤθησις, ἀπώθησις, συνωθισμός.

διάγλυμμα (τὸ) καὶ *διαγλυφὴ* (ἡ)· γλύμμα, γλυφή, σμίλευμα, τόρευμα.

διάγλυπτος (ὁ, ἡ),— *ον* καὶ *διάγλυφος*· ἐσκαλισμένος, κεκοσμημένος μὲ γλυφάς.

διαγλύφω· σκάπτω, σκαλίζω διὰ τῆς γλυφίδος λίθον, ξύλον κττ.

διαγνώμη (ἡ)· συζήτησις, σκέψις, διάσκεψις· || γνώμη, ἀπόφασις.

διάγνωσις,— *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαγιγνώσκειν, κρίσις, ἀπόφασις, συμπέρασμα· ἡ λέξις κυρίως ἰατρική: «ἡ διάγνωσις τῆς ἀσθενείας» ἡ κατανόησις καὶ διατύπωσις τῆς ἀσθενείας.

—/*Ἰατρ.*] Καλεῖται *διάγνωσις* ἡ ἀναγνώρισις ὡρισμένης νόσου καὶ ἡ διάκρισις ταύτης ἀπὸ οἱασδήποτε ἄλλης. Στηρίζεται δὲ ἡ διάγνωσις ἐπὶ τῆς λεπτομεροῦς ἐξετάσεως τοῦ κληρονομικοῦ, τοῦ ἀναμνηστικοῦ (βλ. λ.) καὶ τῶν κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀσθενοῦς προσπιπτόντων συμπτωμάτων τοῦ πάσχοντος. Τὰ συμπτώματα ταῦτα ἀναλύονται ὑπὸ τοῦ ἐξετάζοντος ἰατροῦ, ὅστις καθορίζει τὸν τύπον, τὸ εἶδος, τὴν ἔντασιν καὶ τὴν φύσιν ἑκάστου συμπτώματος, συγκρίνει δὲ

Digitized by Google

τὰ κλινικὰ καὶ ἐργαστηριακὰ δεδομένα μὲ τὰ συμπτώματα νόσων δυναμένων νὰ παρουσιάσωσιν ἀνάλογον κλινικὴν εἰκόνα, ἐκ τῆς λεπτομεροῦς δὲ ταύτης συγκρίσεως γίνεται ἡ διαφορικὴ διάγνωσις, ἐξ ἧς ἐξάγεται ὡς ἀσφαλὲς συμπέρασμα ἡ ἀπομόνωσις τῆς νόσου ἤτοι ἡ *διάγνωσις*. Οὕτω π. χ. πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἑλώδους πυρετοῦ ὀφείλομεν ν' ἀποκλείσωμεν τοὺς γνωστοὺς ἐφημέρους πυρετούς, τὸν τριήμερον, τὸν δάγγειον, τὸν ὑπόστροφον, τὴν φυματίασιν, τοὺς σηπτικοὺς πυρετοὺς κτλ. Πολλάκις διὰ τοῦ ἐργαστηρίου προβαίνομεν εἰς συμπληρωματικὰς ἐξετάσεις, ἵνα διὰ νέας συγκρίσεως καταλήξωμεν εἰς τὴν αἱματολογικήν, τὴν κυτταρολογικήν, οὐρολογικήν, γαστρικὴν κτλ. ἢ ἀκτινολογικὴν διάγνωσιν. Αἱ συμπληρωματικαὶ αὗται ἐξετάσεις δυνατὸν νὰ προσθέσωσι σοβαρὰ στοιχεῖα, ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ καταλήξωμεν τέλος εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα. Οὕτω π. χ. ἀναζητοῦντες δι' αἱμοκαλλιεργείας τὸ βακτηρίδιον τοῦ τύφου ἐπὶ ὑπόπτων τυφικῆς λοιμώξεως καὶ ἀνευρίσκοντες τοῦτο, ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας θετικὸν στοιχεῖον πρὸς ἀσφαλῆ διάγνωσιν τῆς λοιμώξεως ταύτης. Ἀναζητοῦντες ὡσαύτως τὸ βακτηρίδιον τοῦ Κὼχ εἰς τὰ πτύελα καὶ ἀνευρίσκοντες τοῦτο πειθόμεθα μετὰ τῆς αὐτῆς βεβαιότητος ὅτι πρόκειται περὶ φυματικῆς μολύνσεως. Κατὰ γενικὸν ὅμως κανόνα ἀπαραίτητον θεωρεῖται ὅπως τὰ ἐργαστηριακὰ πορίσματα συμβαδίζουν μὲ τὴν κλινικὴν εἰκόνα τοῦ πάσχοντος, καθ' ὅσον καὶ τώρα ἐξακολουθεῖ ἡ κλινικὴ ἐξέτασις νὰ θεωρῆται σπουδαῖος παράγων τῆς διαγνώσεως, τὰ δὲ ἐργαστηριακὰ πορίσματα δέον πάντοτε μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν συμπίπτουν μὲ τὰ πορίσματα τῆς κλινικῆς ἐξετάσεως. Ν. Ι. ΛΟΡΑΝΔΟΣ

διαγνωστικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἐπιτήδειος, ὁ κατάλληλος πρὸς διάγνωσιν: «σύμπτωμα διαγνωστικόν»· || ***διαγνωστική*** (ἡ), κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἐπιστήμη* ἢ *τέχνη*· ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ ἄλλη γνῶσις πρὸς διάγνωσιν τῶν ἀσθενειῶν· || ***διαγνωστικὸν*** (τό) κατὰ παράλειψιν τοῦ *μέρος*· τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν διάγνωσιν: «ποῖον εἶναι τὸ διαγνωστικὸν τῆς νόσου».

—*[Ἰατρ.]* Ἡ *διαγνωστικὴ* ἀποτελεῖ κλάδον τῆς ἰατρικῆς, οὗτινος σκοπὸς εἶναι ἡ διάκρισις εἰς συγκεκριμένας νόσους τῶν διαφόρων παθολογικῶν καταστάσεων τοῦ ὀργανισμοῦ. Βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῶν κλινικῶν ἢ ἐργαστηριακῶν πορισμάτων, πραγματεύεται περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν σταθερῶν σχέσεων μεταξὺ βλαβῶν ἢ διαταραχῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ συμπτωμάτων ἀφ' ἑτέρου, ἐπιτυγχάνουσα οὕτω νὰ διακρίνῃ εἰς συγκεκριμένας νόσους ἢ σύνδρομα τὰς διαφόρους παθολογικὰς καταστάσεις τοῦ ὀργανισμοῦ. Διαιρεῖται δὲ αὕτη εἰς τὴν κλινικὴν διαγνωστικὴν καὶ τὴν ἐργαστηριακήν, ἥτις πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν μικροβιοχημικὴν καὶ τὴν ἠλεκτροδιαγνωστικήν.

Ἡ κλινικὴ διαγνωστικὴ ἤρχισε διαμορφουμένη ἀφ' ἧς ἐποχῆς καὶ ἡ ἰατρική, εὑρίσκομεν δὲ τὰς βάσεις αὐτῆς εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους· ἔκτοτε ἠκολούθησε τὴν κλινικὴν παρατήρησιν, ἥτις μέχρι πρό τινος ἦτο τὸ μοναδικὸν μέσον τῆς διαγνωστικῆς. Αἱ ἐργαστηριακαὶ διαγνωστικαὶ μέθοδοι εἶναι λίαν μεταγενέστεραι, χρονολογοῦνται δὲ ἰδίως μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ Pasteur, τοῦ Κώχ, τοῦ Roentgen καὶ Widal. Ἡ κλινικὴ διαγνωστικὴ χρησιμοποιεῖ φυσικὰ μόνον μέσα ἐρεύνης, ἅτινα βασίζονται ἰδίως ἐπὶ τῶν γνώσεων, τῆς πείρας καὶ τῆς διανοητικῆς ἱκανότητος τοῦ ἐξετάζοντος ἰατροῦ. Αἱ μέθοδοι δὲ αὗται εἶναι ἡ ἐπισκόπησις, ἡ ψηλάφησις, ἡ ἐπίκρουσις καὶ ἡ **ἀκρόασις** (βλ. τὰς λ.), ὡς καὶ ἡ ἀναζήτησις τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἀναμνηστικοῦ τοῦ πάσχοντος.

Πρὸς διαγνωστικὸν σκοπὸν ἡ κλινικὴ ἐξέτασις γίνεται κατὰ συστήματα, ἀναπνευστικόν, κυκλοφορικόν, πεπτικόν, νευρικὸν κλπ., ἐρευνᾶται δὲ ἓν ἕκαστον χωριστά, ὡς καὶ ἡ σχέσις ἀλλήλων, ἀναλόγως δὲ τῶν ἀνευρισκομένων παθολογικῶν σημείων καὶ συμπτωμάτων χαράσσεται ἡ κατεύθυνσις πρὸς τὴν τελικὴν διάγνωσιν. Κατὰ τὴν σύγχρονον ὅμως ἰατρικὴν δὲν τίθεται μόνον πρὸς διάγνωσιν τὸ ὄνομα τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ ἡ φυσιοπαθολογικὴ κατάστασις, ἡ παθολογοανατομικὴ βλάβη, ὡς καὶ ἡ αἰτιολογία αὐτῆς. Διὰ τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τούτων ἐπικουρικῶς ζητοῦμεν τὴν βοήθειαν τοῦ ἐργαστηρίου διὰ τὴν χημικὴν καὶ μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν τῶν οὔρων, πτυέλων, κοπράνων, τῶν ἱστῶν καὶ τοῦ αἵματος, ἐξετάζοντες τοῦτο εἴτε διὰ νωπῶν καὶ ξηρῶν παρασκευασμάτων, εἴτε ζητοῦντες καλλιεργείας, αἱμοκαλλιεργείας, ὀρροαντιδράσεις (*Wasserman, Widal* κτλ.), περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἄρθροις. Τέλος ἀποτεινόμεθα εἰς τὴν ἠλεκτροδιαγνωστικὴν πρὸς ἐξέλεγξιν τῆς μυατροφίας ἢ παραλύσεώς τινος ἢ τοῦ ἰλίγγου, καὶ τὴν ἀκτινοδιαγνωστικὴν πρὸς ἀνεύρεσιν ὡρισμένης πνευμονικῆς, καρδιακῆς, ἢ ἄλλων τινῶν ὀργάνων βλάβης, ἢ εἰδικῶς ἐπιδιώκομεν τὴν τελειοτέραν ἐπισκόπησιν ὀργάνου τινὸς (λαρυγγοσκόπησις, ἀκτινοσκόπησις, οὐρηθροσκόπησις, κυστοσκόπησις, οἰσοφαγοσκόπησις, βρογχοσκόπησις, ὀφθαλμοσκόπησις, ὠτοσκόπησις κτλ.), ἢ τέλος ζητοῦμεν τὴν ἐξέλεγξιν τῆς λειτουργικῆς ἱκανότητος τοῦ ἐξεταζομένου ὀργάνου (καθετηριασμὸς οὐρητήρων, στομάχου, ἠλεκτροκαρδιογραφήματα, σφυγμομανομέτρησις, ποιοτικὸς καὶ ποσοτικὸς καθορισμὸς τῶν θρεπτικῶν ἐναλλαγῶν, ἀκτινοσκοπικὴ ἐξέτασις τοῦ στομάχου, ἀναζήτησις τῆς κολλοειδοῦς κρίσεως τοῦ *Widal* διὰ τὴν ἡπατικὴν ἀνεπάρκειαν, πειραματικὴ σακχαρουρία, πειραματικὴ ἔνεσις ἀδρεναλίνης, θυροειδίνης, ὑποφυσίνης κτλ.), ἢ τέλος ζητοῦμεν τὰς παθολογοανατομικὰς βλάβας τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν βλαβῶν, διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως, ἀκτινογραφίας, ἱστολογικῆς ἐξετάσεως, βιοψίας, παρακεντήσεως κτλ.

Ν. Ι. ΛΟΡΑΝΔΟΣ

διαγογγύζω· γογγύζω διαρκῶς, βογγάω.

Διαγόρας. Περίφημος ἀθλητής, γεννηθεὶς ἐν Ἰαλυσῷ τῆς Ρόδου καὶ ζήσας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ. Ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἐρατιδῶν καὶ κατήγετο πρὸς πατρὸς μὲν ἀπὸ τοῦ Δημαγέτου, βασιλέως τῆς Ἰαλυσοῦ, πρὸς μητρὸς δ' ἀπὸ τοῦ Μεσσηνίου ἥρωος Ἀριστομένους. Ἄριστος πυγμάχος, ἐνίκησεν ἅπαξ ἐν Ὀλυμπίοις, τετράκις ἐν Ἰσθμίοις, δὶς ἐν Νεμέοις καὶ ἅπαξ τοὐλάχιστον ἐν Πυθίοις, γενόμενος οὕτω περιοδονίκης, ἤτοι νικητὴς στεφθεὶς καὶ εἰς τοὺς 4 μεγάλους ἀγῶνας. Σημαντικὰς ἐπίσης νίκας ἤρατο πολλάκις ἐν Ἀθήναις, Αἰγίνῃ, Μεγάροις, Πελλήνῃ καὶ Ρόδῳ. Νικητῶν δόξαν ἀπέκτησαν καὶ υἱοὶ καὶ ἔγγονοι αὐτοῦ. Ὅτε δὲ οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ Ἀκουσίλαος, Δημάγετος καὶ Δωριεὺς ἐνίκησαν ἐν Ὀλυμπίοις, τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἔθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ παρευρεθέντος γέροντος πατρός των, ὃν καὶ ἀνεγείραντες περιήγαγον περὶ τὸ στάδιον ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας πάντων τῶν παρεστώτων (εἰκόνα βλ. ἐν λ. ἀθλητισμός, τ. Β', σ. 315) ἀναφωνούντων «Κάτθανε, Διαγόρα, οὐκ εἰς τὸν Ὄλυμπον ἀναβήσει». Ὁ γέρων Διαγόρας τότε ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς χαρᾶς ἀπέθανεν. Ἡ δόξα τοῦ Διαγόρα καὶ τῶν ἀπογόνων του ὑμνήθη ὑπὸ τοῦ Πινδάρου (Ὀλ. 7,24), ἡ ᾠδὴ δ' αὕτη ἐπεγράφη χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Κνίδῳ τῆς Ρόδου. Πρὸς τιμὴν τῆς ἐνδόξου γενεᾶς τοῦ Διαγόρα εἶχον ἱδρυθῆ ἐν Ὀλυμπίᾳ 5 ἀνδριάντες, ὧν λείψανα τῆς βάσεως ἀνευρέθησαν. Κόρη τοῦ Διαγόρα ἦτο καὶ ἡ περίφημος Καλλιπάτειρα. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—**Διαγόρας** Ἰατρός, τοῦ Γ' αἰῶνος, ὑπομνηματιστὴς τοῦ Ἱπποκράτους, ἀπορρίπτων τὴν μήκωνα (τὸ ὄπιον) ἐπὶ ὀφθαλμικῶν καὶ ὠταλγικῶν «διὰ τὸ ἀμβλυωπὲς εἶναι καὶ καρωτικόν» (*Διοσκορ.* IV 65). Συνέθετο ὀφθαλμικὸν κολλύριον, τὸ *διάρροδον τὸ μέγα*, πρὸς διαφόρους ὀφθαλμικὰς παθήσεις, οἷον χυμώσεις, περιωδυνίας, παλαιὰ ρεύματα, χρονίας ὀφθαλμίας, ὑπωπίους ὀφθαλμοὺς καὶ σταφυλώματα (*Ὀρειβ* V, 141. *Ἀέτ.* VII, 108).

—**Διαγόρας** ὁ ἐπικαλούμενος ***Ἄθεος***. Μήλιος διθυραμβοποιὸς καὶ σοφιστής, ἀκμάσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Τόσον ὡς πρὸς τὰς δοξασίας αὐτοῦ, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς του ὑπάρχουν πολλαὶ διαφωνίαι. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον τὸν Μιλήσιον (ἀπ. 17), ὁ Διαγόρας δοῦλος ὢν ἠγοράσθη ἀντὶ μυρίων δραχμῶν ὑπὸ τοῦ ἐκτιμήσαντος τὴν εὐφυΐαν του Δημοκρίτου, ὅστις καὶ τὸν κατέλεξε μεταξὺ τῶν μαθητῶν του. Ἀσχολούμενος περὶ τὴν λυρικὴν ποίησιν ἀπώλεσε τὸν παιᾶνά του, κλαπέντα ὑπὸ ὁμοτέχνου του, ὁ ὁποῖος διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς διώξεως ὡρκίσθη ψευδῶς ὅτι δὲν ἔκλεψεν· ἐκ τῆς ἀτιμωρησίας τούτου ἀπογοητευθεὶς ὁ Διαγόρας ἐγένετο ἄθεος. Κατ' εἰκασίας νεωτέρων ἡ μεταστροφὴ τοῦ Διαγόρου ὀφείλεται εἰς βασιμωτέρους λόγους: εἰς τὴν ὑπὸ τῶν θεῶν ἀτιμώρητον μείνασαν φρικιαστικὴν σφαγὴν τῶν συμπατριωτῶν του Μηλίων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, τὴν γενομένην τῷ 416. Σήμερον σῴζονται τοῦ Διαγόρου πέντε μόνον στίχοι διαφυλαχθέντες ὑπὸ τοῦ Φιλοδήμου (Περὶ Εὐσεβ. 85) καὶ οἱ τίτλοι δύο εἰς πεζὸν ἔργων: «Ἀποπυργίζοντες» καὶ «Φρύγιοι λόγοι», τοὺς ὁποίους ὁ Gomperz θεωρεῖ ὡς τίτλους ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔργου. Οἱ στίχοι οὗτοι προδίδουν βαθὺ θρησκευτικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἀντιφάσκει πρὸς τὴν περὶ αὐτοῦ παραδεδομένην φήμην. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Διαγόρας, ἐμφορούμενος κατ' ἀρχὰς ὑπὸ θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων, μειεστράφη εἰς δριμὺν ἄθεον καὶ βλάσφημον, καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχε καταφύγει, τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον (415) ἐπὶ ἀθεΐᾳ, ὡς ἀσεβῆ εἰπόντα καὶ δράσαντα καὶ τὰ μυστήρια κοινολογήσαντα καὶ παρῳδήσαντα, ἐπικηρύξαντες μάλιστα ταλάντου τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (*Ἀριστοφ.* Ὄρν. 1073). Καὶ δὲν ὑπέστη μὲν ὁ Διαγόρας τὰς συνεπείας τῆς καταδίκης του, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Πελοπόννησον ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐκ δυστυχήματος ἢ φυσικῶς, ἄγνωστον πότε. Ἡ ἀθεΐα τοῦ Διαγόρα ἐκ συναισθηματικῶν προκληθεῖσα λόγων, παρέμεινε συναισθηματικὴ καὶ ἐστερεῖτο φιλοσοφικῆς βάσεως, ἴσως δὲ διὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνος καὶ διώξιμος ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὸν Διαγόραν, ὡς συγγραφέα τῶν «Φρυγίων λόγων», ἀποδίδεται καὶ προδρομικός τις εὐημερισμὸς (Arnov. Adv. gent. IV, 29).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Münchenbergi*, De Diagora Melio (Halle 1878).—*Zeller - Εὐαγγελίδου*, Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας (Ἀθῆναι 1901), σ. 252, 329.—*Κ. Θ. Δημαρᾶ*, Δοκίμιον περὶ τῆς φυσικῆς θεολογίας τῶν σοφιστῶν τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος (Ἀθῆναι 1926) σ. 22 κ. ἑξ.
Θ. Π.

διαγορεύω· ἀγορεύω, λέγω σαφῶς, ὡρισμένως, ὁρίζω, προσδιορίζω.

Διαγορίδαι (οἱ). Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ υἱοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ περιφήμου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Ροδίου ἀθλητοῦ Διαγόρα (βλ. λ.). ΚΑΨ.

διαγουμίζω καὶ ***διαγουμάω***· ἰδιωματ. διασκορπίζω, σπαταλῶ, διαχέω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ || διαρπάζω, λεηλατῶ, λαφυραγωγῶ· (ἡ λ. ἀπὸ τὸ τουρκ. γιάγμα —γιάγουμα, ὅθεν γιαγουμίζω, *Φιλήντ.* Γλωσσογρ 1, 139).

διάγραμμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαγράφειν*· ἡ διὰ θεμελιωδῶν γραμμῶν σχεδιαγράφησις: «διάγραμμα ἀγροῦ, οἰκοπέδου, οἰκίας, πόλεως, χώρας κττ.» || ἡ διατύπωσις εἰς γενικὰ καὶ θεμελιώδη κεφάλαια ἔργου τινὸς μεγαλυτέρου, ἡ οἰκονομία τῆς ὕλης καὶ τοῦ περιεχομένου: «διάγραμμα τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος».

—*[Τεχνικ.]* Καλεῖται διάγραμμα ἡ γραφικὴ παράστασις τῆς πορείας ὡρισμένων συμβαινόντων καὶ καταστάσεων. Ἐν τῇ φυσικῇ, τῇ μετεωρολογίᾳ καὶ τῇ τεχνικῇ ὀνομάζονται ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων *διαγράμματα* μόνον τὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα γράφουν αἱ γραφίδες αὐτογράφων ὀργάνων, ὡς βαρομέτρων, θλιψιοδεικτῶν, σεισμογράφων κ.τ.λ. Ὑπὸ ἄλλων ὅμως συγγραφέων, ἰδίως Ἄγγλων, καλοῦνται διαγράμματα ὅλαι αἱ γραμμαὶ καὶ τὰ σχήματα, ἅτινα παριστῶσι τὸ χαρακτηριστικὸν ἑνὸς ἀντικειμένου. Οὕτω διαγράμματα καλοῦνται ὑπ' αὐτῶν αἱ καμπύλαι αἱ περιλαμβάνουσαι σημεῖα τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας, τῆς αὐτῆς ὑγρότητος κτλ., ἐπίσης καμπύλαι παριστῶσαι τὴν καθ' ὡρισμένον νόμον μεταβολὴν οἱασδήποτε συναρτήσεως· ἀλλ' ὡσαύτως καὶ αἱ καμπύλαι αἱ παριστῶσαι τὴν μεταβολὴν τῶν διατομῶν δοκοῦ κατασκευῆς. Εἰδικῶς διὰ τὴν μηχανολογίαν τὰ διαγράμματα εἶναι κατ' ἐξοχὴν κατάλληλα διὰ νὰ μᾶς παρέχουν σαφῆ ἐποπτείαν ὡρισμένων συμβαινόντων κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανῶν. Οὕτω τὸ *διάγραμμα τοῦ θλιψιοδείκτου*, προκειμένου περὶ ἐμβολοφόρων μηχανῶν, ἀτμομηχανῶν, συμπιεστῶν, μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως κτλ., δεικνύει δι' ἑκάστην θέσιν τοῦ ἐμβόλου τὴν πίεσιν καὶ τὸν ὄγκον τοῦ λειτουργοῦντος μέσου (ἀτμοῦ, ἀέρος κτλ.) καὶ ἐπὶ πλέον ἐπιτρέπει τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀπορροφᾷ ἢ παρέχει ἡ ὑπ' ὄψει μηχανή.

Κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν κινητικῶν συνθηκῶν τῆς λειτουργίας τῶν μηχανῶν καὶ τῶν μηχανημάτων ἢ ἐν γένει τῶν μηχανισμῶν γίνεται ἀποτελεσματικὴ διὰ τὴν σαφήνειαν χρῆσις διαγραμμάτων πορειῶν, σχετικῶν ἀπομακρύνσεων, ταχυτήτων, ἐπιταχύνσεων καὶ κινητικῆς ἐνεργείας ὡρισμένων στοιχείων ἢ ἀρθρώσεων τοῦ ὑπὸ ἔρευναν μηχανισμοῦ. Μεγάλης σημασίας διὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς λειτουργίας τῶν θερμοκινητηρίων μηχανῶν, τῶν ψυχογόνων ἐγκαταστάσεων καὶ τῶν συμπιεστῶν ἀέρος, εἶναι τὰ καλούμενα *θερμοτρεπτικὰ διαγράμματα*. Ταῦτα εἶναι πίνακες κατασκευαζόμενοι τῇ βοηθείᾳ τῆς σκοτεινῆς ἐννοίας τῆς ἐντροπῆς (βλ. λ.), διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνομεν νὰ φωτίζωμεν ἀπὸ πάσης ἐνδιαφερούσης ἀπόψεως τὰς ἀλλαγὰς καταστάσεως, ἃς ὑφίσταται τὸ λειτουργοῦν ρευστὸν (ἀτμός, ἀὴρ κττ.) κατὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Μαθημ.] Διάγραμμα* μιᾶς μεταβλητῆς ποσότητος ἐξαρτωμένης ἀπὸ ἄλλην μεταβλητὴν καλεῖται ἡ καμπύλη, ἥτις εἶναι τόπος τῶν σημείων τῶν ἐχόντων συντεταγμένας τὰς ἀντιστοίχους τιμὰς τῶν δύο μεταβλητῶν· π. χ. τὸ διάγραμμα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς θερμοκρασίας κατασκευάζεται, ἐὰν ὡς τετμημέναι ληφθοῦν αἱ ὧραι καὶ αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν, ὡς τεταγμέναι δὲ αἱ ἀντίστοιχοι θερμοκρασίαι τῆς ἡμέρας. Τότε ἀμέσως εὑρίσκομεν εἰς ὡρισμένην ὥραν τῆς ἡμέρας τὴν ἀντίστοιχον θερμοκρασίαν. Τῶν διαγραμμάτων γίνεται μεγάλη χρῆσις εἰς τὰς ἐφηρμοσμένας ἐν γένει ἐπιστήμας. Σ. Μ.-Ο.

—*[Μουσ.]* Αἱ πέντε παράλληλοι γραμμαὶ αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ ***πεντάγραμμον*** τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Τὸ διάγραμμα τοῦτο, ὑπὸ τὴν σημερινήν του σημασίαν, δὲν ἦτο βεβαίως γνωστὸν οὔτε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, οὔτε παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, οἵτινες μετεχειρίζοντο ἴδιον σύστημα μουσικῆς γραφῆς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος ἀπαντῶμεν διὰ πρώτην φορὰν τὴν χρῆσιν μιᾶς ἢ δύο παραλλήλων γραμμῶν (ἐρυθρᾶς διὰ τὸν φα καὶ κιτρίνης διὰ τὸν *ντο)*. Ἀργότερον ὁ *Γκὺ ντ' Ἀρέτζο*, τελειοποιῶν τὸ σύστημα, προσθέτει τὴν τρίτην καὶ τετάρτην γραμμήν, καὶ τοποθετεῖ ἐπ' αὐτῶν τὰ μουσικὰ σημεῖα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμῶν ἐξακολουθεῖ ἐν τούτοις ἀκόμη νὰ ποικίλῃ

Digitized by Google

ἰδίως διὰ τὰς συνθέσεις δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, αἵτινες γράφονται πολλάκις, μέχρι τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος, ἐπὶ διαγράμματος ἐκ πλειόνων τῶν πέντε γραμμῶν. Τὸ λαοῦτο ἐπίσης ἐχρησιμοποίησεν ἐπὶ πολὺ ἴδιον διάγραμμα ἐκ περισσοτέρων γραμμῶν (βλ. λ. *πεντάγραμμον*). Γ. Σ.

—*[Πειραμ. Ψυχολ.]* Καλεῖται *διάγραμμα* εὐθύγραμμον γεωμετρικὸν σχῆμα, τὸ ὁποῖον μεταξὺ ἄλλων χρησιμοποιοῦν οἱ ψυχολόγοι πρὸς διάγνωσιν τοῦ βαθμοῦ τῆς νοημοσύνης τινός. Τοῦτο διαιρεῖται διὰ παντοίων γραμμῶν, ἑνουσῶν τὰς γωνίας αὐτοῦ, εἰς παντοειδῆ ἄλλα μικρότερα σχήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον περικλείει ἀνὰ ἓν γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου. Ὁ ὑποβαλλόμενος εἰς τὴν ἐξέτασιν ὑποχρεοῦται ν' ἀπομνημονεύσῃ ἕκαστον γράμμα μετὰ τοῦ περικλείοντος αὐτὸ σχήματος οὕτως, ὥστε νὰ δύναται ὕστερον νὰ σχηματίζῃ λέξεις χρησιμοποιῶν ἀντὶ τῶν γραμμάτων τὰ περικλείοντα ταῦτα σχήματα. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

—διάγραμμα *ἀνθέων* (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. ἄνθος (τόμ. Δ', σ. 727 ἑ.).

—διάγραμμα τοῦ *Ἱππάρχου [Ἀστρον.]*· βλ. λ. ἐκλείψεις.

διάγραμμα (τὸ) (Diagramma) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῇ οἰκογενείας τῶν *πριστιπωματιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου ἔχουσι μέγεθος μέτριον, σῶμα ὑψηλόν, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἐπίμηκες, ὑψηλὸν ῥαχιαῖον πτερύγιον. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος,

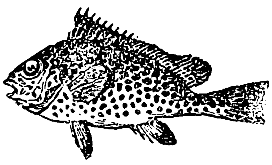

Διάγραμμα τὸ πολύστικτον.

γνωστότερον εἶναι *διάγραμμα τὸ πολύστικτον* (Diagramma punctatissimum), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰς παρὰ τὴν Βραζιλίαν θαλάσσας καὶ ἔχει μῆκος μέτριον, κεφαλὴν μετρίου μεγέθους, ἀπολήγουσαν εἰς βραχὺ ῥύγχος, στοματικὸν ἄνοιγμα στενόν, σιαγόνας μὲ πολυαρίθμους ὀδόντας, ῥαχιαῖον πτερύγιον μακρότατον καὶ ὑψηλόν, στηθαῖα πλατέα καὶ μετρίου μεγέθους καὶ κοιλιακὰ στενὰ καὶ μᾶλλον ἐπιμήκη. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κυανομέλας κατά τε τὴν ῥάχιν καὶ τὸ ῥαχιαῖον πτερύγιον καὶ ἐρυθροκίτρινος κατά τε τὴν κεφαλήν, τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν, μὲ πολυάριθμα μελανὰ στίγματα. Δ. Ν. Π.

διαγραμματογράφος (ὁ). Ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου χαράσσεται αὐτομάτως ἐπὶ χάρτου τὸ διάγραμμα τῆς λειτουργίας μιᾶς ἀτμομηχανῆς. Ὁ εἰς τὸ παρατιθέμενον σχῆμα εἰκονιζόμενος διαγραμματογράφος συνδέεται πρὸς τὸ στέλεχος Β τοῦ διωστῆρος τοῦ ἀτμοσύρτου καὶ χαράσσει τὰς καμπύλας διὰ τῆς μολυβδίδος Α ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου C. — Ρ.

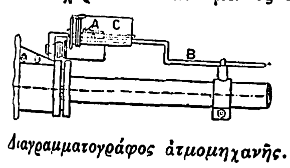

Διαγραμματογράφος ἀτμομηχανῆς.

διαγραμμίζω· διαιρῶ διὰ γραμμῶν, χαράσσω γραμμάς, κοιν. *χαρακώνω*.

διαγράμμισις (ἡ), *—εως*· ἡ πρᾶξις τοῦ διαγραμμίζειν.

διαγραμμισμὸς (ὁ) (καὶ *γραμμαί*) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαία παιδιά, εἶδος πεσσείας (τάβλι)· περὶ τούτου οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο ὅμοιον πρὸς συνηθέστατον παιγνίδιον, διὰ πεσσῶν παιζόμενον καὶ ὀνομαζόμενον πόλεις ἢ πλινθίον (λατιν. ludus latrunculorum), καὶ ὅτι ἐπαίζετο (καθὼς ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνο) δι' 60 πεσσῶν. Ι. Δ. Σ.

διαγραφεῖς (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ὑπάλληλοι ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις, τῶν ὁποίων ἡ ὑπηρεσία καθιερώθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 378 π. Χ., ἀφ' ὅτου δηλαδὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ναυσινίκου ἡ μεταρρύθμισις τοῦ φορολογικοῦ συστήματος. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν, οὗτοι καθώριζον ἐντὸς τῶν συμμοριῶν τὰς συνεισφοράς, τὰς ὁποίας ἕκαστος ἐκ τῶν συγγενῶν των θὰ ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ (ἀναλόγως πάντοτε τῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν ἐδήλωνεν ὅτι εἶχε) πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ποσοῦ τῆς εἰσφορᾶς, ἥτις ἀνελόγει εἰς ὁλόκληρον τὴν συμμορίαν· ἦσαν δηλαδὴ οὗτοι κάτι ἀνάλογον πρὸς τὰς σημερινὰς φορολογικὰς ἐκτιμητικὰς ἐπιτροπάς. Οἱ ὑπ' αὐτῶν καταρτιζόμενοι κατάλογοι ὠνομάζοντο διαγράμματα. Δὲν εἶναι γνωστὸν πόσοι ἦσαν οἱ διαγραφεῖς, κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα, ἑκάστη συμμορία εἶχεν ἕνα διαγραφέα. Ι. Δ. Σ.

διαγραφὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαγράφειν*· ἡ διὰ γραφῆς παράστασις, σχεδίασμα, ἄλλως *διάγραμμα*· || ἐξάλειψις, ἀπάλειψις, σβήσιμο: «διαγραφὴ ὀνόματος ἀπὸ καταλόγου», «διαγραφὴ χρέους».

διαγράφω· παριστάνω τι διὰ θεμελιωδῶν γραμμῶν, σχεδιαγραφῶ· || καθόλου, σχεδιάζω, διατυπῶ ἐν σχεδίῳ· || φέρω γραμμὴν διὰ μέσου τινὸς πρὸς ἀκύρωσιν, σβήνω, ἐξαλείφω, ἀκυρῶ: «διαγράφονται δύο λέξεις», «διεγράφησαν ἐκ τοῦ καταλόγου οἱ μὴ ἀποτίσαντες τὴν συνδρομὴν ἑταῖροι».

διαγρυπνῶ (*—έω*)· διατελῶ ἄγρυπνος, κατάκειμαι ἐπὶ τῆς κλίνης ἀκοίμητος.

διάγω, *ἀόρ. διήγαγον*· μετὰ τῆς αἰτιατ. βίον, ζωήν, χρόνον, ὥρας κττ. ἢ ἄνευ αὐτῆς· ζῶ, περνῶ τὸν καιρόν μου, δαπανῶ τὸν χρόνον μου, διατρίβω: «διήγαγε ἅπαντα τὸν βίον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ», «διάγει φιλοσοφῶν,—μελετῶν».

διαγωγὴ (ἡ)· τὸ διάγειν τὸν βίον, ὁ τρόπος τοῦ ζῆν, ἡ πρὸς τοὺς ἄλλους συμπεριφορά: «καλή—, κακή—, κοσμία διαγωγή»· || ἡ διά τινος ἀγωγή, διάβασις (ἀρχ.).

—*[Ἠθικ.] Διαγωγὴν* σήμερον λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸν τρόπον τοῦ βίου ἀνθρώπου τινὸς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἠθικῆς· καὶ ἂν μὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἠθικῆς, τότε χαρακτηρίζεται ὡς καλή, χρηστή, κοσμία, ἄμεμπτος, ἢ ἀνεπίληπτος διαγωγή, ἐὰν δὲ τοὐναντίον δὲν συμφωνῇ πρὸς τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆ, τότε χαρακτηρίζεται ὡς διαγωγὴ κακή, αἰσχρά, ἐπίμεμπτος, ἢ ἐπίψογος, ἢ ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ καθῆκον. Ἡ ἀναστροφὴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῶν ὁμοίων του καὶ ἡ ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας δρᾶσίς του εἶναι ὁ ἀκριβέστερος ἔλεγχος τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς. Τὴν ἀληθῆ τοῦ ἀνθρώπου ἀξίαν δὲν ἀποτελοῦν μόνον αἱ γνώσεις καὶ αἱ ἄλλαι αὐτοῦ δεξιότητες, ἀλλὰ καὶ αἱ πράξεις του, ἤτοι ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ διαγωγή. Διὰ τοῦτο ἡ κοινωνία παρὰ τοῦ ζητοῦντος θέσιν καὶ ἐργασίαν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ἀπαιτεῖ πιστοποιητικὸν καλῆς διαγωγῆς.

Ἡ καλὴ τοῦ ἀνθρώπου διαγωγὴ εἶναι προϊὸν τῆς καλῆς αὐτοῦ ἀγωγῆς· ταύτης τὰς πρώτας βάσεις θέτει ἡ οἰκογένεια, συμπληροῖ δ' ἔπειτα τὸ ἔργον αὐτῆς τὸ σχολεῖον. Διὰ τοῦτο, κατὰ τοὺς σημερινοὺς μάλιστα χρόνους, ἐπιβάλλεται μεγαλυτέρα ἡ προσοχὴ καὶ ἡ φροντὶς τῶν διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς τῶν παίδων ἀγωγῆς. Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

—*[Στρατ.-Ναυτ.]* Ἡ διαγωγὴ τῶν μὲν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ ἀναγράφεται, κατὰ τὸ ἀπόλυτον ἐκτίμησιν τοῦ σχετικοῦ διοικητοῦ, ὡς χαρακτηρισμὸς ἐν τῷ φύλλῳ ποιότητος, τῶν δὲ ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν ἢ ναυτῶν ἐν τῷ σχετικῷ φύλλῳ, ἐκτιμωμένη ὅμως ἀνάλογως πρὸς τοῦ εἴδους καὶ τοῦ αἰτίου τῶν ἐπιβληθεισῶν ἑνὶ ἑκάστῳ ποινῶν. Χαρακτηρίζεται ἐν μὲν τῷ στρατῷ διά τινος τῶν ὅρων ἐξαίρετος, ἄμεμπτος, καλή, μετρία, κακή, ἐν δὲ τῷ ναυτικῷ δι' ἀριθμῶν *0 ἕως 10*. Ν. Θ. Κ.

—*[Ναυτ.]* Ἐν τῷ ναυτικῷ καλεῖται *διαγωγὴ* ἡ διαφορὰ τοῦ πρωραίου καὶ πρυμναίου βυθίσματος τοῦ πλοίου, ἰσουμένη πρὸς τὸ ἄθροισμα τῆς αὐξήσεως τοῦ βυθίσματος κατὰ τὸ ἓν ἄκρον καὶ τῆς ἐλαττώσεως αὐτοῦ κατὰ τὸ ἕτερον.

διαγωγικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαγωγήν· || ὁ τῆς διαγωγῆς, τῆς διαβάσεως: «διαγωγικὸν τέλος» (ἀρχ.).

διαγώγιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Δασμὸς ἐπιβληθεὶς ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων τῶν διαμετακομιζομένων διὰ τῆς θαλάσσης τοῦ Βυζαντίου. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἐπίσης εἶχε καθιερωθῆ τοιοῦτος δασμός, ἐν εἴδει πορθμείων, ὡς τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους πιθανώτατα, ὡς *δεκάτη*. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔπειτα, ἀφοῦ ὠχύρωσε τὴν Χρυσόπολιν, κειμένην ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Κυζίκου, ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ ἓν δεκατωτήριον, ὡς σταθερὸν σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ ἐνεργῆται ἀσφαλὴς ἐποπτεία ἐπὶ τοῦ διάπλου τῶν πλοίων. Μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Αἰγὸς Ποταμοὺς ναυμαχίαν ὁ δασμὸς οὗτος κατηργήθη, τὸν ἐπανέφερεν ὅμως ὁ Θρασύβουλος κατὰ τὸ 390 π. Χ., ὅστις μάλιστα τὸν ἐνοικίασεν εἰς τοὺς Βυζαντίους. Ἡ εἰρήνη τοῦ Ἀνταλκίδα κατήργησε, φαίνεται, τὸν θεσμὸν τοῦτον, οἱ κάτοικοι ὅμως τοῦ Βυζαντίου μετὰ μακρὰν διακοπὴν ἐπανέφεραν καὶ πάλιν ἐν ἰσχύι τὸ διαγώγιον (τὰ διόδια) κατὰ τὸ 220 π. Χ., εὑρεθέντες εἰς στενόχωρον οἰκονομικὴν κατάστασιν. Ἀλλ' οἱ Ῥόδιοι, τῶν ὁποίων ὁ πλούσιος ἐμπορικὸς στόλος ὑφίστατο μέγα πλῆγμα ἐκ τοῦ μέτρου τούτου, διεμαρτυρήθησαν καὶ προέβαλον σημαντικὰς ἀπαιτήσεις, αἱ ὁποῖαι τέλος ὡδήγησαν εἰς πόλεμον, κατὰ δὲ τὰς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης ἔθεσαν ὡς βασικὸν ὅρον τὴν ἄρσιν τοῦ δασμοῦ τῶν διοδίων. Παρὰ Πολυβίῳ συναντᾷ ὁ ὅρος *παραγώγιον*. Ι. Δ. Σ.

Διάγων *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ τῆς Πελοποννήσου (κοινῶς Τσεμπεροῦλα), ὁρίζων πάλαι τὴν Ἠλειακὴν Τριφυλίαν ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας. Σήμερον ἐξ ὁλοκλήρου εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀλυμπίας. Ῥέει ἐκ τοῦ ὄρους Μίνθης καὶ διευθύνεται πρὸς Β. διὰ τῆς τριτογενοῦς αὐτόθι λοφώδους χώρας, συμβάλλων μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ ἀπέναντι τοῦ ἐκ δεξιῶν κατερχομένου Ἐρυμάνθου. Ι. Σ. Σ.

διαγωνίζομαι, *ἀόρ. διηγωνίσθην*· ἀγωνίζομαι ἁμιλλώμενος πρός τινα, διεκδικῶ, διαφιλονικῶ περὶ τῶν πρωτείων: «διαγωνίζονται εἰς ἀρετήν,—εἰς ἐγκράτειαν», «διηγωνίσθησαν εἰς τὸν δρόμον,—εἰς τὴν πάλην».

διαγώνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν φερόμενος, ἰδίως ἐν τετραγώνῳ ἢ πολυγώνῳ: «διαγώνιος εὐθεῖα» ἡ ἑνοῦσα δύο γωνίας χωρὶς νὰ εἶναι πλευρὰ τοῦ σχήματος.—Ἐπίρρ. *διαγωνίως*.

—*[Τεχν.]* Εἰς τὰς σιδηρᾶς κατασκευὰς γεφυρῶν, δικτυωτῶν δοκῶν, γερανῶν κλπ. καλοῦνται *διαγώνιοι* αἱ σιδηραὶ ῥάβδοι ἢ ταινίαι ἢ δοκοί, αἵτινες καθηλοῦνται εἰς θέσιν κεκλιμένην ὡς πρὸς τὰ πέλματα καὶ τοὺς ὀρθοστάτας τῶν κυρίων δοκῶν. Ἡ γωνία, ἣν σχηματίζουν αἱ διαγώνιοι πρὸς τὰ πέλματα, εἶναι κατὰ κανόνα 45°. Εἰς δοκοὺς ὅμως μὲ πέλματα οὐχὶ παράλληλα ἡ κλίσις τῶν διαγωνίων ἀφίσταται οὐσιωδῶς τῆς ὡς ἄνω μέσης θέσεως. Αἱ διαγώνιοι δυνατὸν νὰ ἐπιβαρύνωνται μόνον ἐπὶ ἐφελκυσμῷ ἢ μόνον ἐπὶ θλίψει ἢ ἄλλοτε ἐπὶ θλίψει καὶ ἄλλοτε ἐπὶ ἐφελκυσμῷ. Κατὰ τὰς δύο τελευταίας περιπτώσεις ὑπολογίζονται ἐπὶ λυγισμῷ λόγῳ τοῦ μεγάλου αὐτῶν σχετικῶς πρὸς τὴν διατομὴν μήκους. Α. Μ.

— *[Γεωμετρ.]* Καλεῖται *διαγώνιος* ἑνὸς πολυγώνου μὲ *ν* πλευράς, πᾶσα εὐθεῖα ἑνοῦσα δύο κορυφὰς αὐτοῦ μὴ διαδοχικάς. Τὸ πλῆθος τῶν διαγωνίων ἑνὸς τοιούτου πολυγώνου ἰσοῦται μὲ $\frac{\nu}{2}(\nu-3)$.

Διαγώνιοι εὐθεῖαι ἑνὸς *πλήρους* τετραπλεύρου καλοῦνται αἱ εὐθεῖαι αἱ ὁριζόμεναι ὑπὸ τῶν ἀπέναντι κορυφῶν αὐτοῦ, ὑπάρχουν δὲ τρεῖς: ἡ ΒΓ, ΑΔ καὶ ΕΖ σχ. 1). Ἑκάστη διαγώνιος ἑνὸς *πλήρους* τετραπλεύρου χωρίζεται ἁρμονικῶς ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων. Ἡ διαγώνιος π.χ. ΕΖ τοῦ τετραπλεύ-

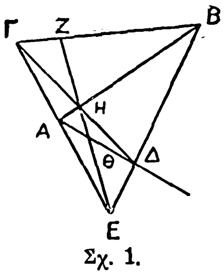

Σχ. 1.

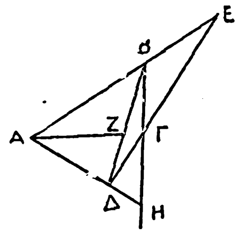

Σχ. 2.

ρου ΑΗΔΕΓΒ τέμνεται ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων εἰς τὰ σημεῖα Θ καὶ Ζ. Ἡ τετρὰς τῶν σημείων ΖΗΘΕ εἶναι ἁρμονικὴ (σχ 1).

Διαγώνια σημεῖα (Nebeneckpunkte) ἑνὸς πλήρους τετρακορύφου ΑΒΓΔ καλοῦνται τὰ σημεῖα τομῆς δύο ἀπέναντι πλευρῶν αὐτοῦ· τοιαῦτα εἶναι τρία τὰ Ε, Ζ, Η, (σχ. 2). *Διαγώνια ἐπίπεδα* ἑνὸς *πλήρους* τετραέδρου καλοῦνται τὰ ἐπίπεδα τὰ ὁριζόμενα ὑπὸ δύο ἀπέναντι ἀκμῶν αὐτοῦ. Διαγώνιοι εὐθεῖαι ἑνὸς *πλήρους* τετραάκμου καλοῦνται αἱ εὐθεῖαι καθ' ἃς τέμνονται δύο ἀπέναντι ἕδραι αὐτοῦ. Ἀνάλογα στοιχεῖα καλοῦνται διαγώνια εἰς τὸ πλῆρες ν-πλευρον, ν-κόρυφον, ν-εδρον καὶ ν-ακμον. Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

διαγώνισμα (τό)· ἡ πρᾶξις τοῦ διαγωνίζεσθαι, διαγωνισμός: «σήμερον ἔχει διαγώνισμα»· || θέμα εἰς τὸ ὁποῖον διαγωνίζεταί τις καὶ ἡ ἔκθεσις ἢ ἐκτέλεσις τοῦ θέματος τούτου: «τὸ διαγώνισμά σου ἦτο ἱκανοποιητικόν,—ἐπιτυχές».

διαγωνισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαγωνίζεσθαι*, ἅμιλλα περὶ πρωτείων μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων: «ποιητικὸς διαγωνισμός», «διαγωνισμὸς κάλλους» || ἡ λ. συνήθης ἐν τῇ σχολικῇ γλώσσῃ: «διαγωνισμὸς εἰς τὰ Ἑλληνικά,—εἰς τὰ Μαθηματικὰ κ.τ.λ.», ἤτοι γραπταὶ ἐξετάσεις πρὸς διαβάθμισιν τῆς ἱκανότητος ἑκάστου μαθητοῦ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Οἱ *διαγωνισμοὶ* χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν. Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐκαλοῦντο ἀγῶνες οἱ ἀναφερόμενοι ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου καὶ καλλιστεῖα οἱ διαγωνισμοὶ καλλονῆς. Ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ οἱ διαγωνισμοὶ ἐπεξετάθησαν ἐπὶ ὅλων τῶν πεδίων τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως καὶ κατέστησαν πολυπληθέστατοι, διοργανούμενοι ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων, τῶν ἀκαδημιῶν, τῶν πανεπιστημίων, τῶν διαφόρων ἱδρυμάτων, συλλόγων, ἑταιρειῶν ἢ ἐπιχειρήσεων, εἰς ὅλα τὰ κράτη τοῦ κόσμου, καθ' ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους ἢ καὶ ἐκτάκτως. Εἰς τοὺς νικητὰς τῶν διαγωνισμῶν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου καὶ τῆς καλλονῆς δίδονται βραβεῖα ἀποτελούμενα ἀπὸ στέφανον δάφνης, ἀπὸ διάφορα καλλιτεχνικὰ δῶρα ἢ καὶ χρηματικὰ ποσά. Τὰ βραβεῖα ταῦτα ἀπενέμοντο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπὸ ἰδιαιτέρων ἐπιτροπῶν καλουμένων ἑλλανοδικῶν. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους εἰς τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων ἐπενέβαινον

Digitized by Google

ναὶ οἱ ἄρχοντες ἢ οἱ αὐτοκράτορες, χαριζόμενοι πε) νικ.ουμένων των καὶ διὰ τοῦτο οἱ διαγωνισμοὶ εἶχον ἀπολέσει τὴν μεγάλην ἠθικὴν των ἀξίαν. Μετὰ τὸν Μεσαίωνα ἐπανῆλθε καὶ πάλιν τὸ σύστημα τῶν ανεπηρεάστων ἑλλανοδικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν διοργανούντων τὸν διαγωνισμόν, τῶν ἀθλοθετῶν ἢ καὶ αὐτῶν τῶν διαγωνιζομένων καὶ ἀπετελοῦντο συνήθως ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα.

Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, πολλοὶ πλούσιοι Ἕλληνες, ἰδίως τοῦ ἐξωτερικοῦ, διὰ διαθήκης ἢ καὶ ζῶντες ἔτι, καθὼς καί τινες τράπεζαι, ἐπιμελητήρια, δῆμοι κτλ. προσέφερον εἰς διάφορα ὑπουργεῖα, εἰς τὰ πανεπιστήμια, εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς φιλανθρωπικὰ ἢ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα διάφορα ποσά, ἐκ τῶν τόκων τῶν ὁποίων ὥρισαν χρηματικὰ βραβεῖα, εἰς διαγωνισμοὺς ὀνομασθέντας ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν ἀθλοθετῶν, γινομένους καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα καὶ ἀναφερομένους εἰς τὴν βράβευσιν φιλολογικῶν, καλλιτεχνικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν ἔργων ἢ εἰς τὴν ἐκλογὴν σπουδαστῶν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν των ἐν ὑποτροφίᾳ. Τοιοῦτοι διαγωνισμοὶ εἶναι ὁ τοῦ Ἀμβροσίου Στ. Ράλλη, ὁ τοῦ Ἰ. Γ. Βουτσινᾶ, ὁ τοῦ Κ. Τσοκάνου, ὁ τοῦ Θ. Π. Ροδοκανάκη, ὁ τοῦ Γ. Μελᾶ, ὁ τῶν Μεν. καὶ Ὀδ. Νεγρεπόντη, ὁ τοῦ Συμβουλίδου, ὁ τοῦ Γ. Σουλίνα, ὁ τοῦ Γρ. Κ. Σούτσου, ὁ τοῦ Χρ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, ὁ τοῦ Κ. Σ. Σεβαστοπούλου, ὁ τῆς χήρας τοῦ Δ. Θεοφανοπούλου ὁ τοῦ Ἐ. Μπενάκη κτλ.

—*[Ἐκπαιδ.] Διαγωνισμὸς* ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει καλεῖται ὁ μεταξὺ ἐκπαιδευομένων (μαθητῶν τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἢ φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου) γινόμενος ἀγὼν πρὸς ἐπιτυχίαν ὑποτροφίας ἔκ τινος κληροδοτήματος διὰ περαιτέρω σπουδάς· ὁ τοιοῦτος διαγωνισμὸς προκηρύσσεται ἢ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἢ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου, διενεργεῖται δὲ ἢ ἐνώπιον τοῦ συλλόγου τῶν καθηγητῶν γυμνασίου τινὸς ἢ ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπιτροπείας κατὰ τὰς περὶ τῶν τοιούτων κληροδοτημάτων κειμένας διατάξεις. Ἐν τῇ συνήθει σχολικῇ γλώσσῃ *διαγωνισμοὶ* καλοῦνται, οὐχὶ ὀρθῶς, καὶ αἱ κατὰ τρίμηνον ἢ ἑξάμηνον γινόμεναι ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως γραπταὶ δοκιμασίαι τῶν μαθητῶν. Διότι αἱ τοιαῦται δοκιμασίαι δὲν γίνονται, ὅπως οἱ διαγωνισμοί, πρὸς ἐπιτυχίαν ὑποτροφίας ἢ ἄλλου τινὸς βραβείου, ἀλλὰ διενεργοῦνται ἁπλῶς πρὸς ἔλεγχον τῆς ἐν ἑκάστῳ μαθήματι μέχρι τοῦ χρόνου τῆς τοιαύτης δοκιμασίας κτηθείσης ἱκανότητος ἑκάστου μαθητοῦ. Οἱ περὶ τῶν ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως νόμοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τὰ σχετικὰ διατάγματα τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν καλοῦν γραπτὴν δοκιμασίαν καὶ οὐχὶ διαγωνισμόν. Α. Π. Σ.

διαδεκτὴρ (ὁ), *—ῆρος [Ναυτ.].* Σπουδαιοτάτης σκοπιμότητος πλοῖον εἰς τὴν τάξιν πορείας ἢ ἐπὶ μάχην κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς, ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Ἦτο ἐλαφρὸν πλοῖον, συνήθως φρεγάτα, ὅπερ πλέον ἔξωθεν τῆς γραμμῆς καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτήν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπεσήμαινε τὰ σήματα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, ὅπως ταῦτα ὁρῶνται συγχρόνως ἀπ' ὅλα τὰ πλοῖα τῆς ἐν γραμμῇ παρατάξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπληροφόρει τὸν ναύαρχον περὶ τῆς καλῆς ἢ μὴ τηρήσεως τῶν πρεπουσῶν θέσεων ὑπὸ τῶν πλοίων τῆς ναυτικῆς δυνάμεως. Τὸ σημαιόγραφον τῆς φρεγάτας «Themis», διαδεκτῆρος τοῦ γαλλοϊσπανικοῦ στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφαλγκάρ, ὑπῆρξεν ἡ ἀρίστη τῶν πηγῶν διὰ τοὺς ἱστορικούς, ὡς πρὸς τὰς φάσεις τῆς ναυμαχίας ἐκείνης. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας ἡ χρησιμοποίησις τῶν διαδεκτήρων ἐμειώθη πολύ. Σ. Ε. Λ.

διάδελφα (τὰ) *[Βοτ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, ἅτινα εἶναι συνηνωμένα κατὰ τὸ κατώτερον αὐτῶν τμῆμα, ἤτοι ἔχουσι κοινὸν μίσχον. Δ. Ν. Π.

διαδελφῆ (τὰ) *[Βοτ.].* Μία ἐκ τῶν ὑποδιαιρέσεων των φυτικῶν ἀθροισμάτων, προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λινναίου, ἀλλὰ μὴ χρησιμοποιουμένη νῦν. Δ. Ν. Π.

διαδελφία (ἡ) *[Βοτ.].* Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βοτανικῇ πρὸς δήλωσιν τῶν ἀπὸ τινος κοινοῦ τμήματος ἀναφυομένων διαφόρων μορίων τοῦ φυτοῦ. Δ. Ν. Π.

διαδελφίτης (ὁ) (Diadelphit) ἢ *αἱματόλιθος* (Hämatolith) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτόν, ἀποτελοῦν ὑπερβασικὸν ἀρσενικικὸν ἅλας μετ' ἀργιλλίου καὶ μαγγανίου τοῦ χημικοῦ τύπου

$$AsO_4\ [Al_8, Mn].\ 4\ Mn\ [OH]_2.$$

Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα κατὰ ρομβόεδρα καὶ σκαληνόεδρα καὶ ἔχει χρῶμα ἐρυθρόφαιον μέχρις αἱματερύθρου. Γ. Β.

διάδελφοι (οἱ) *[Βοτ.].* Καλοῦνται ἐν τῇ βοτανικῇ οἱ στήμονες, ὅταν εὑρίσκωνται συνηνωμένοι κατὰ τὴν βάσιν τῶν νηματίων των καὶ ἀποτελῶσι δύο διακεκριμένους θυσάνους. Δ. Ν. Π.

διαδένιον (τὸ) (Diadenium) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον ποώδη ἢ θαμνώδη φυτὰ ἰθαγενῆ τοῦ Περού. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διαδένιον τὸ μικρανθὲς* (Diadenium micranthum, ὅπερ εἶναι πόα ἐπίφυτος μὲ ρίζωμα ἕρπον, καυλὸν πολυκλαδώδη καὶ ἄνθη μικρότατα κατὰ βότρυς καταληκτικοὺς διατεταγμένα. Δ. Ν. Π.

διαδένω, *ἀόρ. διέδεσα — διεδέθην, ἀρχ. διαδῶ, ἀόρ. διέδησα — διεδέθην, παθ. μετχ. διαδεδεμένος·* δένω πέριξ, γύρω, περιδένω· ‖ παθ. *διαδοῦμαι*, φορῶ, δένω εἰς τὴν κεφαλὴν διάδημα.

διάδεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαδένω· δέσις ὁλογυρα.

διάδεσμος (ὁ) *[Ναυτ.].* Δεσμὸς ναυτικὸς (κοιν. *κρούζα*) περιδένων ἕτερον τοιοῦτον. Εἰς τὸ παρατιθέμενον σχῆμα, ὅπερ παριστᾷ πλατύδεσμον, φαίνονται αἱ διάφοροι περιπτώσεις χρήσεως τοῦ διαδέσμου, κατασκευαζομένου συνήθως ἐκ δετηρίας ἢ βαθμιδοσχοίνου. Σ. Ε. Λ.

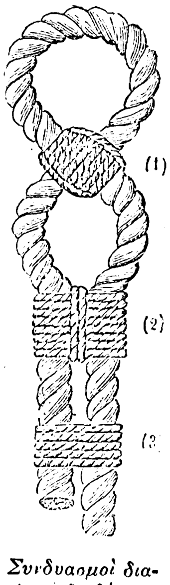

Συνδυασμοὶ διαφόρων διαδέσμων.
[1) Στρογγυλόδεσμος μετὰ διαδέσμου. 2) Πλατύδεσμος μετὰ διαδέσμου. 3) Πλατύδεσμος ἄνευ διαδέσμου.]

διαδέτης (ὁ)· σχοινίον πρὸς διάδεσιν.

—*[Ναυτ.]* Ὁ *διαδέτης* (κοιν. *σάγουλα*, γαλλ. aiguillette, ἀγγλ. rope band) εἶναι τεμάχιον δετηρίας ἢ βαθμιδοσχοίνου, χρησιμεῦον διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα πρόσδεσιν τῶν ἄκρων σχοινίων (ἐφωδιασμένων διὰ ψελλίων ἢ ἀγκυλῶν), ἢ ἀγκύλης εἴτε ψελλίου ἄκρου σχοινίου πρὸς δοράτιον ἢ στυλίσκον. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἐραλδ.]* Ὁ *διαδέτης* (lacet d'amour) εἶναι ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν κοσμημάτων τοῦ θυρεοῦ. Ἀπαρτίζεται ἀπὸ δύο συμπεπλεγμένας ταινίας, μεταχειρίζονται δὲ αὐτὸν αἱ γυναῖκες ἀντὶ τῶν κρανῶν (basques) καὶ τῶν ὑποστηριγμάτων (supports), τῶν ὁποίων δὲν ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις εἰς γυναικείους θυρεούς. Γ. Ε. Τ.

διάδετον (τὸ) *[Ναυτ.].* Στεφάνη σιδηρᾶ (κοιν. *τρίγκες τῆς κόφας*) περιβάλλουσα, ὑπὸ τὰ ὠμίδια, τὴν στήλην τοῦ ἱστοῦ. Εἶναι ἐφωδιασμένη διὰ ψελλιωτῶν ἀγκυλίων, εἰς ἃ ἀπολήγουσιν αἱ ρίζαι τοῦ θωρακίου, πρὸς ἃ ἑνοῦνται διὰ τριοπῶν οἱ ἐπίτονοι τῶν ἐπιστηλίων τῶν δολώνων. Διάδετον ὅμως καλεῖται γενικῶς καὶ πᾶν σιδηροῦν στεφανοειδές, συντελοῦν διὰ περισφίγξεως εἰς τὴν καλὴν συναρμογὴν ξυλίνων συμβλημάτων. Οὕτω διάδετον τῶν σκηνῶν φέρον κάρυα, δι' ὧν διείρονται οἱ ἀνέκται των, καὶ διάδετον τῆς *σκαλιοδόκης* (κοιν. *ἀρμπόυρα*) ἐφούμενον εἰς $1\ ^1/_4$ μέτρου ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα καὶ φέρον σκαλμοὺς διὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν δέσιν τῶν ἀγομένων τοῦ ἐξαρτισμοῦ. Σ. Ε. Λ.

διάδετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ στερεῶς δεδεμένος.

διαδέχομαι *ἀόρ. διεδέχθην·* δέχομαι τὴν θέσιν ἄλλου ὁποιοδήποτε ἀποχωροῦντος: «ὁ υἱὸς διαδέχεται τὸν πατέρα», «τὸν μετατιθέμενον ὑπάλληλον διαδέχεται ἄλλος» ‖ ἐνεργῶ τι ἢ πάσχω κατὰ διαδοχήν: «τὸν πρωθυπουργὸν διεδέχθη εἰς τὸ βῆμα ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως», «πρῶτος ὡμίλησεν ὁ εἰσαγγελεύς, τοῦτον δὲ διαδέχεται ὁ συνήγορος».

διάδηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· δῆλος, ὁλοφάνερος, καταδηλος.

διαδηλῶ *(—όω)* καὶ *διαδηλώνω·* κάμνω τι διάδηλον, ὁλοφάνερον, διακηρύττω.

διαδήλωσις (ἡ), *—εως·* ἡ ἐκδήλωσις τῆς γνώμης ἢ τῶν αἰσθημάτων ‖ ἡ ὁμαδικὴ καὶ σκόπιμος συνάθροισις πολλῶν ὁμοφρόνων πρὸς κοινὴν ἐκδήλωσιν τῶν γνωμῶν ἢ ἐπιθυμιῶν των, ἢ διὰ συγκεντρώσεως ἐπίδειξις δυνάμεως.

— διαδήλωσις *Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου*. Ὀνομάζεται οὕτως ἡ ἔγγραφος πρᾶξις τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἡ ἐκδιδομένη ὑπ' αὐτοῦ ἐν ὁλομελείᾳ, δι' ἧς τοῦτο ἀποφαίνεται περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ ἰσολογισμοῦ τοῦ κράτους ἐν σχέσει πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ στοιχεῖα. Ὁ ἀπολογισμὸς καὶ ἰσολογισμὸς ἀποστέλλονται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον ἅμα τῇ εἰς τὴν Βουλὴν ὑποβολῇ τούτων ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ ἔγγραφος αὕτη πρᾶξις ἀποστέλλεται τῷ αὐτῷ ὑπουργῷ. Μ. Σ.

διαδηλωτὴς (ὁ), θηλ. *διαδηλώτρια·* ὁ διαδηλῶν τι, ὁ καθιστῶν ἔκδηλον τὴν περί τινος γνώμην του ‖ ὁ λαμβάνων μέρος εἰς πολιτικὰς διαδηλώσεις: «οἱ διαδηλωταὶ διαλύονται ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας», «πλῆθος διαδηλωτῶν παρέμεινε μέχρι νυκτός».

διάδημα (τὸ) (ἐκ τοῦ διὰ καὶ δέω=δένω)· ταινία ἐξ ὑφάσματος, «διαδένουσα» τὴν κόμην ἢ ὁ ἐπὶ τῆς κόμης κάλυπτρον τῆς κεφαλῆς: «τιάρα διαδηματοφόρος», «καυσία διαδηματοφόρος» ‖ ἔμβλημα καθαγιάσεως ἢ ἀποθεώσεως, φερόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἱερέων ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων, ὑπὸ τῶν νικησάντων ἀθλητῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀποθεουμένων αὐτοκρατόρων ‖ ἐντεῦθεν, ἔμβλημα κυριαρχίας φερόμενον ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων μόνον καὶ τῶν παπῶν, αὐτὸ τοῦτο τὸ «στέμμα» ‖ μεταφορ. ἡ ἡγεμονικὴ ἐξουσία: «τὸ διάδημα τῆς Ἀγγλίας» ἀντὶ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία τῆς Ἀγγλίας.

— *[Ἀρχαιολ.]* Ἡ χρῆσις τοῦ διαδήματος καὶ ὡς μέρους τῆς κομμώσεως καὶ ὡς θρησκευτικοῦ ἢ ἡγεμονικοῦ ἐμβλήματος ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς. Τὸ διάδημα παρὰ Πέρσαις ἦτο ἁπλῆ κυανόλευκος ταινία, πλατεῖα περὶ τὸ μέτωπον, περισφίγγουσα τὴν κόμην ἢ τὸν πῖλον. Ὁ Φαρνάκης, ἀναγορευθεὶς βασιλεύς, περιεβλήθη διάδημα ἐκ πλατείας βύβλου. Οἱ Ἀσσύριοι ἐχρησιμοποίησαν καὶ οὗτοι τὸ ἐξ ὑφάσματος διάδημα, συνηθέστερον ὅμως ἔφερον διάδημα συντεθειμένον ἐκ πεποικιλμένων χρυσῶν πλακῶν. Ποικιλώτερα εἶναι τὰ αἰγυπτιακὰ διαδήματα· ταῦτα συνήθως ἀπετελοῦντο ἐξ ἐλλειψοειδῶν χρυσῶν κύκλων, ἐπὶ τοῦ μετώπου δὲ ἔφερον πολυτελὲς ὁμοίωμα ὄφεως. Ὁ Τροφώνιος Ζεὺς τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις φέρει διάδημα ἐκ βαΐων, οἱ ἐξ ἐλαφαντοστοῦ μικροὶ Ἡρακλεῖς τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου φέρουν χρυσᾶ διαδήματα, ὁ Διόνυσος συχνάκις παρίστατο φέρων στέφανον ἐκ σταφυλῆς, ὑπάρχει δὲ καὶ παράστασις τοῦ Βάκχου φέροντος περὶ τὴν κεφαλὴν ὄφιν. Εἰς τάφους τῶν Μυκηνῶν εὑρέθησαν διαδήματα ἐκ συνεχομένης ἄκρως λεπτῆς χρυσῆς πλακός, πλατείας περὶ τὸ μέτωπον καὶ δενομένης ὑπὲρ τὸν αὐχένα διὰ κλωστῆς διερχομένης ἐξ ὀπῶν κειμένων εἰς τὰ δύο

Ἀφροδίτη φέρουσα διάδημα.
[Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως.]

Ἶσις φέρουσα διάδημα.
[Ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου τῶν Παρισίων.]

Digitized by Google

ἄκρα τοῦ διαδήματος. Ἐν τούτοις εὐρεῖα ἦτο καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἐξ ὑφάσματος διαδήματος· ὁ Περσεύς, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, παρίσταται φέρων τοιοῦτον διάδημα, θυσανωτὸν εἰς τὰ δύο ἄκρα καὶ σειριτωμένον εἰς τὰ πλάγια. Παρόμοιον ἦτο καὶ τὸ διάδημα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅπερ ἔφερε πέριξ τῆς «καυσίας» (πίλου) καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἔδεσε τὴν πληγὴν τοῦ Λυσιμάχου. Τὸ διάδημα τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, καὶ τοῦτο ἐξ ὑφάσματος, ἔφερεν ἐπιπάσεις χρυσοῦ. Ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸ τῆς χρήσεως τοῦ διαδήματος παρὰ τῶν Ρωμαίων, οἱ Ἐτροῦσκοι ἔφερον πολυτελῆ διαδήματα, ἀδαμαντοκόλλητα καὶ παριστῶντα γοργόνας.

Σύγχρονον διάδημα, τὸ ὑπὸ τῶν βασιλέων Ἀλφόνσου ΙΒ' καὶ Μαρίας Χριστίνας δωρηθὲν εἰς τὴν δόναν Εὐλαλίαν.

Τὸ ἐξ ὑφάσματος διάδημα τοῦ Βαλεντιανοῦ ἔφερε σειρήτια ἐκ μαργαριτῶν, ὁ δὲ Καρακάλας εἰς νόμισμα τῆς Ταρσοῦ φέρει πάνινον διάδημα μὲ πολύτιμον λίθον ἐπὶ τοῦ μετώπου. Πολυτελεστάτην ὅμως μορφὴν ἔλαβε τὸ διάδημα παρὰ Βυζαντινοῖς· τὸ διάδημα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου συνέκειτο ἐκ μαργαριτοφόρων τετραγώνων καὶ κύκλων ἐναλλασσομένων μὲ δίφυλλα δάφνης, τοῦ δὲ Κωνσταντίου ἐκ διηρθρωμένων στρογγύλων καὶ τετραγώνων πολυτίμων λίθων ἱκανοῦ μεγέθους. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν τὸ διάδημα διεδόθη εἰς τὴν Δύσιν ἄνευ οὐσιωδῶν μεταβολῶν, ὁ δὲ γοτθικὸς θησαυρὸς τοῦ Guerrezar περιέχει διαδήματα ὅμοια καθ' ὅλα πρὸς τὰ περιγραφέντα· ἐξ αὐτῶν δὲ προῆλθον τὰ γνωστὰ σήμερον συνθετώτατα βασιλικὰ διαδήματα.

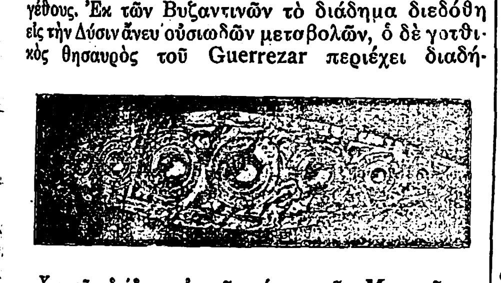
Χρυσοῦν διάδημα ἐκ τῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν.
[Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.

Ποικίλη ἦτο παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς ἡ σημασία, ἥτις ἐδίδετο εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ διαδήματος. Ἐν Ἀνατολῇ ἦτο ἀποκλειστικῶς θρησκευτικὸν καὶ ἡγεμονικὸν ἔμβλημα, ἔφερον δὲ τοῦτο οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς. Ἐν Περσίᾳ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφῶντος, μόνον ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ ἔφερον τοῦτο. Εἰς τὰ Κόμανα τοῦ Πόντου, λέγει ὁ Στράβων, διάδημα ἔφερεν ὁ ἱερεὺς δύο φορὰς κατ' ἔτος, κατὰ τὰς τελετὰς τῆς θεᾶς Μᾶ, καὶ ἐθεωρεῖτο δεύτερος μετὰ τὸν βασιλέα. Οἱ Ἀσσύριοι ἐχρησιμοποίουν αὐτὸ πρὸς περιτύλιξιν τῆς κυλινδροκωνικῆς βασιλικῆς μίτρας. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ διαδήματος ἐν Αἰγύπτῳ διδάσκουν ἡμᾶς αὐτὰ ταῦτα τὰ σήματα, τὰ ὁποῖα ἐκόσμουν αὐτό· ὁ ὄφις ναΐα ἦτο σύμβολον θειότητος καὶ κυριαρχίας, ἡ ἔχιδνα δὲ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἱερὸν ζῷον. Ἐν Ἑλλάδι, μετὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχήν, ἐφέρετο μὲν ὑπὸ τῶν ἱερέων ὡς θρησκευτικὸν ἔμβλημα, ἀλλ' ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς κόσμημα ὑπὸ πολλῶν κοινῶν θνητῶν, ἑορταστῶν, ἀθλητῶν κλπ. Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Μακεδόνες βασιλεῖς ὡς κόσμημα ἔφερον τοῦτο, μόνον δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐπισήμου βασιλικῆς κομμώσεως. Ὁμοίως ἐν Ρώμῃ ἀπεφεύγετο ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ, ἐκ φόβου τῆς ἐπὶ τυραννίδι κατηγορίας· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες ἔφερον αὐτὸ ὡς κόσμημα, ἰδίως δὲ ὁ Ἡλιογάβαλος, ὅστις ἠρέσκετο εἰς τὰ γυναικεῖα ἐνδύματα. Ρωμαῖοι δέ τινες, στέψαντες διὰ διαδήματος ἀνδριάντας τοῦ Καίσαρος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Λουπερκαλίων, ἐρρίφθησαν ὑπὸ τῶν δημάρχων Φλαουνίου καὶ Μαρύλλου εἰς τὴν φυλακήν. Πρῶτος ὁ Αὐρηλιανὸς εἰσήγαγε τοῦτο εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν στολήν, ὁριστικῶς δὲ καθιερώθη ἐν Βυζαντίῳ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔφερον αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς υἱοί του Κρίσπος, Κώνστας καὶ Κωνσταντῖνος. Ἐν τῇ Δύσει τὸ διάδημα διετηρήθη ὡς κόσμημα ἐπὶ μακρὸν καὶ ὡς τοιοῦτον παρέλαβον αὐτὸ οἱ Ἄραβες διὰ τὰς γυναῖκάς των. Μόλις ἐπὶ Καρλομάγνου εἰσήχθη ἐπισήμως ἐν τῇ αὐλῇ ὑπὸ τὴν ἀρχικήν του μορφήν, ὡς ἁπλῆ ταινία, ὁριστικῶς δὲ καθιερώθη ὡς βασιλικὸν ἔμβλημα κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἐν τούτοις διετηρήθη καὶ ὡς λαϊκὸν κόσμημα τῆς κεφαλῆς, κατὰ τὸν ΙΔ' δὲ καὶ ΙΕ' αἰῶνα ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένον μεταξὺ τῶν εὐπατριδῶν νέων. Διάδημα ἐπίσης ἔφερον κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ εἰκόνες ἁγίων, ὡς ὁ ἅγιος Λουδοβῖκος ἐν ὑαλογραφίᾳ τῆς Σάρτρ.

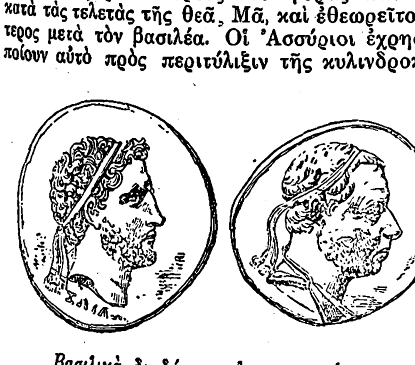
Βασιλικὰ διαδήματα ἐκ νομισμάτων.
[Ἀριστερά: Περσεύς, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Δεξιά: Ὁ Μιθριδάτης Δ' βασιλεὺς τοῦ Πόντου.]

Πέρσαι βασιλεῖς διαδηματοφόροι
[Ἀριστερά: Διάδημα ἐπὶ γυμνῆς κεφαλῆς. Δεξιά: Διάδημα περισφίγγον τιάραν.]

[Πρβλ. *Fontenay,* Les bijoux anciens et modernes. — *Ch Lénormant,* Trésor de numismatique] Π. Ν. Π.

διάδημα (τὸ) (Diadema) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *διαδηματιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐχίνους μὲ σῶμα μᾶλλον πεπιεσμένον, κεκαλυμμένον ὑπὸ μακροτάτων ἀκτινωτῶν ἀκανθῶν. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *διάδημα τὸ μακράκανθον* (Diadema longispinum), ἀπαντῶν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ συχνότατα. Δ. Ν. Π.

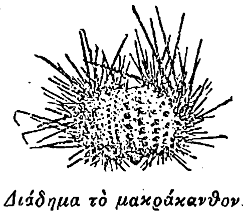
Διάδημα τὸ μακράκανθον.

Διάδημα ***οὐρανοῦ*** *['Αστρον.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Βορείου Στεφάνου (βλ. Στέφανος). Σ. Π.

διαδηματίδαι (οἱ) (Diadematidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐχίνων*, περιλαμβάνουσα ἐχίνους μὲ σῶμα κανονικόν, πολυακανθωτὸν καὶ ἰσχυρὰς σιαγόνας τοξοειδεῖς. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι διαδεδομένα εἰς πάσας τὰς θερμὰς θαλάσσας. Γνωστότερα γένη εἶναι: *διάδημα, ἐχινόθριξ, κοτταλδία* καὶ *τεμνόπλευρον*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Ἡ οἰκογένεια αὕτη τῶν *ἐχινοειδῶν* ζῴων παρουσιάσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ὅμως ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἐξηπλώθη γενικῶς. Γ. Κ. Γ.

Διάδης. Ἕλλην μηχανικός, μαθητὴς τοῦ Πολυείδου, λαβὼν μέρος μετὰ τοῦ ὁμοτέχνου του Χαρία εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὁ Βιτρούβιος τὸν ἀναφέρει ὡς ἕνα ἐκ τῶν κυριωτέρων συγγραφέων περὶ μηχανημάτων, καὶ μᾶς παρέχει περιγραφὰς διαφόρων μηχανῶν ἐφευρεθεισῶν ὑπὸ τοῦ Διάδου (ἤτοι λυομένων πολιορκητῶν πύργων, κριῶν, τειχοτρυπάνων, κινητῶν γεφυρῶν κ. ἄ.). Ι. Δ. Σ.

διαδητέγναθος (ὁ) (Diadetognathus Miall) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τεμνοσπονδύλων στεγοκεφάλων* ἀμφιβίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς κεϋπερίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

διαδιάφορος (ὁ) (Diadiaphorus Amegh.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *προτεροθηριειδῶν ὀνυχωτῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου καὶ τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

διαδίδω, ἀρχ. *διαδίδωμι*, ἀόρ. *διέδωκα* καὶ *διέδωσα — διεδόθην*, παθ. μετχ. *διαδεδομένος*· διαμοιράζω, διασκορπίζω, ἐξαπλώνω, κάμνω νὰ ἐπεκταθῇ: «διαδίδω τὸν Χριστιανισμὸν εἰς εἰδωλολάτρας», «συνελήφθη διότι διέδιδεν ἀναρχικὰς ἰδέας», «ἡ ἐπιδημία διεδόθη εἰς ὅλην τὴν πόλιν», «τὸ κακὸν διαδίδεται ταχέως» || κοινολογῶ, δημοσιεύω, κάμνω νὰ λέγεται, νὰ ἐπαναλαμβάνεται λόγος τις: «διαδίδει ὅτι θὰ γίνῃ πόλεμος», «διαδίδονται καθ' ἑκάστην ψεύδη», «τὸ συνοικέσιον διεδόθη εἰς ὅλην τὴν πόλιν».

διαδικασία (ἡ) δίκη ἀμφισβητήσεως, δίκη καθ' ἣν ἀμφισβητεῖται τίς ὁ ἁρμοδιώτερος πρὸς ἀπόκτησιν δικαιώματός τινος || ἡ διεξαγωγὴ δικαστικῆς τινος ὑποθέσεως, ἡ πορεία τῆς δίκης ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς μέχρι τῆς ἐκδικάσεως κατὰ τοὺς νομικοὺς κανόνας || συνεκδ. ἡ ἐκτέλεσις πολυμεροῦς τινος πράξεως, ἡ σειρὰ τυπικῶν πράξεων καὶ ἀναγκαίων διατυπώσεων: «ἡ διαδικασία τῆς ἐκλογῆς, — τῆς ἀγορᾶς, — τῆς πωλήσεως».

— [ΑΤΤ. ΔΙΚ.] Ὁ ὅρος *διαδικασία* ἀπαντᾷ προκειμένου περὶ δίκης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκ δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων ἕκαστον ἰσχυρίζεται ὅτι ἔχει τὰς μεγαλυτέρας ἀπαιτήσεις ἐπὶ ἑνὸς δικαιώματος ἢ τὰς ὀλιγωτέρας ὑποχρεώσεις διὰ μίαν παροχήν. Τὸ ἀντικείμενον, περὶ τὸ ὁποῖον περιεστρέφετο ἡ ἔρις, ἐκαλεῖτο διαδίκασμα. Τὸ διαμφισβητούμενον δικαίωμα ἠδύνατο ἐν πρώτοις νὰ εἶναι τὸ δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἐπὶ μεμονωμένου πράγματος, χωρὶς βέβαια τοῦτο νὰ σημαίνῃ, ὅτι εἰς τὴν διαδικασίαν ἀνῆκε καὶ κάθε δίκη σχετιζομένη μὲ τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ βασιζομένη ἐπὶ μιᾶς ἁπλῆς μηνύσεως. Δικανικοὶ ὅμως λόγοι σχετικοὶ μὲ τοιαύτας δίκας δὲν διεσώθησαν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν γνωρίζομεν καὶ πολλὰ πράγματα περὶ τῆς τοιαύτης μορφῆς διαδικασίας. Ἀπ' ἐναντίας ἐδημιουργεῖτο μία διαδικασία καὶ μεταξὺ πολίτου καὶ κράτους, ὁσάκις ὁ πρῶτος ἰσχυρίζετο, ὅτι κατὰ τὴν δήμευσιν περιουσίας τινὸς συμπεριελήφθη ἀδίκως καὶ πρᾶγμά τι ἀνῆκον εἰς αὐτόν· οὕτως ἡ λέξις ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἐπὶ διαφορῶν ὑφισταμένων μεταξὺ πόλεων καὶ σχετιζομένων μὲ τὰ ὅρια καὶ γενικῶς μὲ τὴν ἰδιοκτησίαν ἑκάστης ἐξ αὐτῶν. Τοιούτου εἴδους διαδικασία φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ ἔν τινι λόγῳ τοῦ Δεινάρχου ἀναφερομένη περὶ καρπῶν χωρίου. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης μνημονεύεται καὶ μία διαδικασία μεταξὺ πολλῶν μηνυτῶν διὰ τὴν ὑπὸ τῆς πολιτείας καθωρισμένην ἀμοιβήν. Τοιαῦται ἐπίσης εἶναι καὶ αἱ μεταξὺ δύο γενῶν ἢ προσώπων διαδικασίαι περὶ δικαιώματος ἐπὶ ἱερατικῶν θέσεων καὶ τῶν ἐκ τούτων ἀπορρεουσῶν προσόδων, αἱ ἀναφερόμεναι ἐν τῇ «Ἀθηναίων Πολιτείᾳ» τοῦ Ἀριστοτέλους, καθὼς καὶ παρὰ τῷ Λυκούργῳ καὶ τῷ Δεινάρχῳ.

Ὑπῆρχον ἐπίσης διαδικασίαι ἐπιτροπῆς, ἔχουσαι δηλαδὴ ὡς ἀντικείμενον τὸ δικαίωμα τῆς κηδεμονίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκ δικαιώματος ἐπὶ ἑνὸς δημοσίου ἀξιώματος ἠδύνατο νὰ προκύψῃ διαδικασία. Συχνότατα παρουσιάζοντο περιπτώσεις διαδικασίας κυρίως ἐπὶ κληρονομικῶν διαφορῶν, ὁσάκις δηλαδὴ πολλοὶ συγχρόνως ἤγειρον ἀξιώσεις ἐπὶ μιᾶς κληρονομίας, καὶ μάλιστα ὅταν εἷς διεξεδίκει δι' ἑαυτὸν κληρονομίαν καταλειπομένην εἰς ἄλλον διὰ διαθήκης, ὁπότε ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ δικανικὴ ἔννοια: διαμαρτυρία μὴ ἐπίδικον εἶναι τὸν κλῆρον. Περίπτωσις διαδικασίας περὶ ὑποχρεώσεως παρουσιάζετο καὶ κατὰ τὰς χορηγίας (πιθανὸν καὶ τὰς γυμνασιαρχίας), τὰς προεισφορὰς καὶ τὰς τριηραρχίας, ὁσάκις τις ἐνόμιζεν ὅτι κάποιος ἄλλος ἦτο περισσότερον ὑποχρεωμένος νὰ ἐπιβαρυνθῇ μὲ τὸ δημόσιον λειτούργημα, ὡς ἔχων μεγαλυτέραν περιουσίαν. Ἀποσπάσματα ἀποφάσεων ἐκ τοιούτων διαδικασιῶν εὑρέθησαν ἐν ἐπιγραφαῖς. Σχετικῶς μὲ τὰς τριηραρχίας ἠδύνατο νὰ προκύψῃ καὶ διαδικασία μεταξὺ τριηράρχου καὶ πόλεως, ὁσάκις ὁ πρῶτος προέβαλλε τὴν ἀξίωσιν ν' ἀπαλλαγῇ — λόγῳ ἀνωτέρας βίας, π.χ. βλάβης ἐκ τρικυμίας — τῆς ὑποχρεώσεως νὰ παραδώσῃ, μετὰ τὸ τέλος τῆς ὑπηρεσίας του, πλοῖον καὶ ἐξαρτήματα ἐν καλῇ καταστάσει. Τοιαῦται διαδικασίαι μνημονεύονται καὶ δι' ἄλλας πόλεις ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, π.χ. ἐν Ζελείᾳ τῆς Τρωάδος. Ι. Δ. Σ.

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] *Διαδικασία* λέγεται ὁ τρόπος καὶ αἱ διατυπώσεις, καθ' ἃς γίνεται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὀργάνων τῆς πολιτείας ἡ βεβαίωσις τοῦ πραχθέντος ἀδικήματος, ἡ ἀνακάλυψις καὶ παραπομπὴ τοῦ δράστου εἰς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον καὶ ἡ ἐνώπιον τούτου ὁριστικὴ ἐκδίκασις τῆς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου ἀπειλουμένης ποινῆς, ἂν ὁ δράστης ἀποδειχθῇ ἔνοχος, ἢ ἡ ἀθώωσις τούτου ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει. Διαδικασία ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ποινικοῦ νόμου· δι' ὃ πολλάκις οἱ ὅροι *διαδικασία* καὶ *δικονομία* ταυτίζονται. Διακρίνεται ὅθεν ἡ διαδικασία εἰς τὴν *προδικασίαν*, περιλαμβάνουσαν τὴν ἀνάκρισιν (βλ. λ.) καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἐπακολουθοῦσαν ἐνώπιον τῶν δικαστικῶν συμβουλίων διαδικασίαν, καὶ εἰς τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίαν, ἧς ἀντικείμενον εἶναι ὁ τρόπος καὶ αἱ διατυπώσεις τῆς ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου δικαστοῦ εἰσαγωγῆς καὶ ἐκδικάσεως τῆς ὑποθέσεως. Ἡ ἐνώπιον τῶν καθ' ἕκαστον ποινικῶν δικαστηρίων διαδικασία διαφέρει ἔν τισιν οὐσιωδῶς· εἰδικοὶ δηλαδὴ κανόνες διέπουσι τὴν ἐνώπιον τοῦ πταισματοδικείου διαδικασίαν, ἄλλοι τὴν ἐνώπιον τοῦ πλημμελειοδικείου, διάφοροι ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου καὶ ἄλλοι τὴν ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου καὶ τὴν ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὑπάρχουσιν ὅμως γενικοί τινες κανόνες ἐφαρμοζόμενοι εἰς ἅπαντα τὰ ποινικὰ δικαστήρια, περὶ τούτων δ' ἔσται ἐνταῦθα ὁ λόγος.

Πρώτιστος γενικὸς κανὼν τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας εἶναι ἡ δημοσιότης αὐτῆς, ἐπιβαλλο-

Digitized by Google

μένη οὐ μόνον ἐκ διατάξεως τῆς ποινικῆς δικονομίας ἄρθρ. 77), ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 98), συνισταμένη δὲ εἰς τὴν ἐλευθέραν προσέλευσιν καὶ παράστασιν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τοῦ δικαστηρίου παντὸς βουλομένου, καίπερ μὴ μετέχοντος τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος. Ἡ δημοσιότης τῆς διαδικασίας ἀφ' ἑνὸς ἀσφαλίζει τὸν κατηγορούμενον ἀπὸ πάσης τυχὸν μεροληψίας ἢ αὐθαιρεσίας τοῦ δικαστοῦ, ἔχοντος παρόντας καὶ παρακολουθοῦντας τὸν τρόπον τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ καθήκοντος τοὺς ἀμέσως ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν τιμωρίαν τῶν ἀδικούντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἀδίκως κατηγορηθέντων πολίτας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐξυψώνει παρὰ τῷ λαῷ τὸ αἴσθημα τοῦ δικαίου καὶ κεντρίζει τοὺς δικαστὰς εἰς τὴν ἐπιμελῆ καὶ εὐσυνείδητον ἐκπλήρωσιν τῶν ἔργων των. Ἡ δημοσιότης ὑφίσταται μέν, ὡς εἴρηται, ὅταν παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπιτρέπεται ἡ προσέλευσις καὶ παράστασις, θεωρεῖται ὅμως ὑπάρχουσα καὶ ὅταν, ἐλλείψει χώρου, λόγῳ δηλαδὴ πληρώσεως τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων ἀκροατῶν, ἀπαγορευθῇ εἰς ἄλλους ἡ εἰς αὐτὴν εἴσοδος. Ἀπαιτεῖται δ' ἡ δημοσιότης καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς συζητήσεως καὶ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς ἀποφάσεως· μόνον δ' ἡ πρὸ αὐτῆς διάσκεψις τῶν δικαστῶν δὲν εἶναι δημοσία, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον, θέλον νὰ διασκεφθῇ, δύναται ἢ ν' ἀποχωρῇ τοῦ τόπου τῆς συνεδριάσεως ἢ ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς ἀκροατὰς καὶ τοὺς διαδίκους καὶ διασκέπτηται μυστικῶς (ἄρθρ. 77 Ποιν. Δικον.). Ἡ μὴ δημοσίᾳ διεξαγωγὴ τῆς διαδικασίας συνεπάγεται τὴν ἀναίρεσιν (βλ. λ.) τῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 360 § 3, 407 § 5 και 458 § 8 Ποιν. Δικον.). Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἡ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν διεξαγωγὴ τῆς διαδικασίας, ὁσάκις ἡ δημοσία συζήτησις ἤθελεν εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη ἢ τὴν δημοσίαν τάξιν· πότε συντρέχει τοιαύτη περίπτωσις ἀπόκειται εἰς τὸ δικαστήριον νὰ κρίνῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀκούσῃ τοὺς διαδίκους, ὀφείλει δ' ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας νὰ ἐκδώσῃ περὶ τούτου ἠτιολογημένην ἀπόφασιν (ἄρθρ. 78 Ποιν. Δικον. καὶ 98 τοῦ Συντάγματος). Ἐκ τῆς διατάξεως τῶν ἄρθρων 77 καὶ 78 τῆς Ποινικῆς Δικονομίας, καθ' ἣν δημοσίᾳ διεξάγεται ἡ συζήτησις, ἕπεται ὅτι αἱ θύραι θὰ κλεισθῶσι μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ταυτότητος τοῦ κατηγορουμένου καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ παραπεμπτικοῦ βουλεύματος καὶ τοῦ καταλόγου τῶν μαρτύρων, διότι μετὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἄρχεται ἡ συζήτησις, θ' ἀνοιγῶσι δ' αἱ θύραι μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀγορεύσεων τῶν συνηγόρων τοῦ κατηγορουμένου, διότι, ὡς ἐρρέθη, ἡ ἀπόφασις πρέπει πάντοτε ν' ἀπαγγέλληται δημοσίᾳ. Διαταχθείσης τῆς κεκλεισμένων τῶν θυρῶν συζητήσεως, παρίστανται κατ' αὐτὴν μόνον οἱ μετέχοντες τοῦ δικαστηρίου καὶ οἱ διάδικοι μετὰ τῶν συνηγόρων αὐτῶν.

Ἑτέρα γενικὴ ἀρχὴ τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας εἶναι ἡ κατ' αὐτὴν αὐτοπρόσωπος παράστασις τοῦ κατηγορουμένου, ἥτις καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας συμβάλλει διὰ τῆς δεούσης ἐξετάσεως καὶ τῆς ἐνδεχομένης ὁμολογίας τούτου, ἥτις εἶναι ἓν τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων, καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἐνδεχομένης καταδικαστικῆς ἀποφάσεως εὐχερῆ καθιστᾷ. Δύναται ὅμως ὁ κατηγορούμενος νὰ παρίσταται διὰ πληρεξουσίου: α') Ὁσάκις ἡ εἰς τὸ δι' ὃ κατηγορεῖται ἀδίκημα ἀπειλουμένη ὑπὸ τοῦ ποιν. νόμου ποινὴ εἶναι χρηματικὴ ἢ πρόστιμον (ἄρθρ. 25 Ποιν. Δικ.)· ἀλλὰ τὸ δικαστήριον δύναται νὰ διατάξῃ τὴν αὐτοπρόσωπον ἐμφάνισιν τοῦ κατηγορουμένου, ὅστις δὲν δύναται μὲν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ προσαχθῇ βιαίως, ἀλλά, μὴ ἐμφανιζόμενος ἐκ νέου, δικάζεται ἐρήμην. β') Ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου, ὁσάκις εἰσάγεται εἰς δίκην κατὰ τὴν διαδικασίαν κατ' ἀπόντων καὶ φυγοδίκων· τότε εἶναι δεκτὸς πᾶς τις, ὅστις ἐμφανίζεται διὰ νὰ δικαιολογήσῃ ἀποδεδειγμένως τὴν ἀπουσίαν τοῦ κατηγορουμένου· ἐὰν τὸ δικαστήριον ἀποδεχθῇ τὰς δικαιολογίας, δύναται ν' ἀναβάλῃ τὴν δίκην καὶ νὰ τάξῃ προθεσμίαν εἰς τὸν κατηγορούμενον, ἵνα ἐμφανισθῇ· ἂν δὲ καὶ πάλιν οὗτος δὲν ἐμφανισθῇ δικάζεται ἐρήμην (ἄρθρ. 465 Ποιν. Δικ.). γ') Ἐπὶ πλημμελημάτων ἐνώπιον τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ προξενικοῦ πλημμελειοδικείου, ὡς καὶ κατ' ἔφεσιν τῆς καταδικαστικῆς τοῦ δικαστηρίου τούτου ἀποφάσεως, ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου Ἀθηνῶν, ἐφ' ὅσον δὲν διατελεῖ ἐν προφυλακίσει ἢ ἀπελύθη ἐπ' ἐγγυήσει (ἄρθρ 176 νομ. διατ. 31 Αὐγούστου 1926 «Περὶ ὀργανώσεως τῆς κεντρικῆς, πρεσβευτικῆς καὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν»). δ') Ἐὰν εἶναι λεπρὸς διαιτώμενος ἐν τῷ λεπροκομείῳ (ἄρθρ. 33 ν. δ. 26 Ἰουλίου 1925 «Περὶ λεπροκομείου Σπιναλόγγας κλπ.», καὶ ε') Ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐὰν κρατῆται ἐν φυλακῇ (Β. Δ. 22 Ἰανουαρίου 1837). Μὴ συντρεχούσης τινὸς τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων, ὁ κατηγορούμενος ὀφείλει νὰ ἐμφανίζηται αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἄλλως δικάζεται ἐρήμην, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, ἐκλητεύθη προσηκόντως καὶ ἐμπροθέσμως· ἂν ἐμφανισθῇ καὶ ἀπέλθῃ πρὸ τοῦ πέρατος τῆς διαδικασίας, θεωρεῖται δικαζόμενος κατ' ἀντιμωλίαν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ συνήγορος αὐτοῦ δὲν ἀκούεται (ἄρθρ. 336 καὶ 403 Ποιν. Δικον.). Ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ κατηγορουμένου ἀπορρέει τὸ δικαίωμα αὐτοῦ νὰ ἔχῃ συνήγορον ἐνώπιον τοῦ πταισματοδικείου καὶ τοῦ πλημμελειοδικείου· δύνανται δὲ τὰ δικαστήρια ταῦτα καὶ νὰ ὑποχρεώσωσιν αὐτὸν πρὸς πρόσληψιν συνηγόρου, ἐὰν κρίνωσι τοῦτο ἀναγκαῖον (ἄρθρ. 35 § 4 ν. δ. 5 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων»). Ἐνώπιον ὅμως τοῦ κακουργιοδικείου ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως ἡ παρουσία συνηγόρου· δι' ὃ, ἐὰν δὲν ἔχῃ ἢ δὲν θέλῃ ὁ κατηγορούμενος τοιοῦτον, ὁ πρόεδρος τῶν συνέδρων ὑποχρεοῦται νὰ διορίσῃ αὐτῷ συνήγορον ἐξ ἐπαγγέλματος (ἄρθρ. 26 Ποιν. Δικον.), ὅστις δὲν δύναται ν' ἀποποιηθῇ τὸν διορισμόν, εἰμὴ δι' ἀπογρῶντας καὶ σπουδαίους λόγους, περὶ ὧν ἀποφασίζει τὸ δικαστήριον (ἄρθρ. 42 § 3 ν. δ. 5 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων»). Ὁ οὕτω διορισθεὶς ἢ ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου ὁρισθεὶς συνήγορος δέον νὰ ᾖ παρὼν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διαδικασίας μέχρι καὶ τῆς ἀπαγγελίας τῆς ἀποφάσεως, διότι ἐὰν πρὸ ταύτης ἀποχωρήσῃ ὁ συνήγορος καὶ δὲν διορισθῇ ἀμέσως ἄλλος, ἀκυροῦται ὅλη ἡ διαδικασία καὶ συνεπῶς ὑπάρχει λόγος πρὸς ἀναίρεσιν τῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 458 § 6 Ποιν. Δικον.). Παρ' ἅπασι τοῖς ποινικοῖς δικαστηρίοις δέον νὰ διορίζωνται συνήγοροι ἐκ τῶν δικηγόρων, ἐκτὸς τῶν πταισματοδικείων, παρ' οἷς, ἂν δὲν ὑπάρχωσι διωρισμένοι τέσσαρες τοὐλάχιστον δικηγόροι, ὁ κατηγορούμενος δύναται ὡς συνήγορον νὰ προσλάβῃ δικολάβον, ἂν δὲ δὲν ὑπάρχωσι τρεῖς τοὐλάχιστον δικολάβοι διωρισμένοι παρὰ τῷ πταισματοδικείῳ, δύναται νὰ προσλάβῃ ὡς συνήγορον πάντα πολίτην Ἕλληνα, ὅταν ὅμως δὲν εἶναι παρόντες δικηγόροι νομίμως διωρισμένοι (ἄρθρ. 79 § 3 καὶ 4 ν. δ. 5 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων»). Διὰ τὴν προσήκουσαν ἄσκησιν τῶν ἔργων τοῦ συνηγόρου, δικαιοῦται οὗτος νὰ λάβῃ γνῶσιν πάντων τῶν περὶ τὴν ἀνάκρισιν ἐγγράφων καὶ νὰ ἐπικοινωνῇ ἐλευθέρως πάντοτε μετὰ τοῦ τυχὸν ἐν προφυλακίσει διατελοῦντος κατηγορουμένου (ἄρθρ. 165 Ποιν. Δικον.).

Ἡ ἐνώπιον τῶν ποινικῶν δικαστηρίων διαδικασία διεξάγεται προφορικῶς (ἄρθρ. 79 Ποιν. Δικον.). Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς προφορικῆς ἐν ταῖς ποινικαῖς δίκαις συζητήσεως καθιερώθη ἐν πάσαις ταῖς ποινικαῖς νομοθεσίαις ὡς ἐγγύησις διὰ τὴν ὀρθὴν τῆς δικαιοσύνης ἀπονομήν, διότι οὕτως οἱ δικασταί, ἀκροώμενοι ἀμέσως τῶν μαρτύρων καὶ τοῦ κατηγορουμένου, τῆς κατηγορίας καὶ τῆς ὑπερασπίσεως, καὶ ὁδηγούμενοι ἐκ τῶν διδαγμάτων τῆς δικαστικῆς καὶ ἐγκληματολογικῆς ψυχολογίας, δύνανται νὰ ἐξευρίσκωσι τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ κρίνωσιν ὀρθῶς περὶ τῆς ἐνοχῆς ἢ τῆς ἀθῳότητος τοῦ κατηγορουμένου. Ἐν τούτοις, εἴς τινας ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ὁ νόμος ἐπιτρέπει, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιβάλλει, εἰς τὸ δικαστήριον νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἐγγράφως κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ληφθείσας καταθέσεις μαρτύρων, μὴ ἐμφανισθέντων ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ, ὁσάκις αὗται ἐλήφθησαν ἐνόρκως (ἄρθρ. 120, 124, 384, 406 δ ς Ποιν. Δικον.). Περὶ τῶν κατὰ τὴν προφορικὴν διαδικασίαν γενομένων πρέπει νὰ συντάσσηται ἔγγραφος ἔκθεσις ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου, ἥτις εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἐτηρήθησαν κατὰ τὴν συζήτησιν αἱ νόμιμοι διατυπώσεις. Ἡ ἔκθεσις, ἢ τὰ πρακτικὰ τῆς συζητήσεως, πρέπει νὰ περιέχῃ τὰς προτάσεις καὶ αἰτήσεις τῶν δικαζομένων καὶ τοῦ εἰσαγγελέως, τὰς μαρτυρίας, ἐὰν οἱ μάρτυρες δὲν εἶχον ἐξετασθῇ κατὰ τὴν ἀνάκρισιν, ἤ, ἂν εἶχον ἐξετασθῇ, τὰς μεταξὺ τῶν ἐν τῇ ἀνακρίσει καὶ τῶν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ καταθέσεων των διαφοράς, τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποφάσεως καὶ ἐν γένει ὅ,τι λόγου ἄξιον συνέβη διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως (ἄρθρ. 79 καὶ 80 Ποιν. Δικον.).

Τὰ πρακτικὰ ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ προεδρεύσαντος εἰς τὴν συζήτησιν καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως συμπράξαντος δικαστοῦ καὶ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου ἐντὸς 24 ὡρῶν, ἐπὶ πειθαρχικῇ ποινῇ κατ' αὐτῶν (ἄρθρ. 88 Ποιν. Δικ.)· ἂν δ' οὗτοι δὲν ὑπάρχωσιν, εἴτε συνεπείᾳ ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἢ θανάτου κλπ., τὰ πρακτικὰ συντάσσονται ὑπὸ τοῦ διαδόχου γραμματέως ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ καὶ ὑπογράφονται ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν κατάρτισιν ὑπηρετοῦντος ἐν τῷ αὐτῷ δικαστηρίῳ προέδρου ἢ τοῦ νομίμου ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, γινομένης ἐν αὐτοῖς μνείας περὶ τῶν ἐλλείψεων τούτων κατὰ τὴν ὑπογραφὴν (νόμος 1583 τῆς 24 Δεκεμβρίου 1918). Ἂν ὁ πρόεδρος φρονῇ ὅτι δὲν ἐξετέθησαν ἐπακριβῶς τὰ ἐν τοῖς πρακτικοῖς σημειούμενα ὑπὸ τοῦ γραμματέως ὡς λαβόντα χώραν κατὰ τὴν διαδικασίαν, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιφέρῃ πρὸ τῆς ὑπογραφῆς των οἱανδήποτε μεταβολὴν κρίνει ἀναγκαίαν καὶ σύμφωνον πρὸς τὰ πράγματα. Ἡ μετὰ τὸ πέρας τῆς προφορικῆς συζητήσεως λαμβανομένη ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου ἀπαγγέλλεται μὲν ὑπὸ τοῦ προέδρου προφορικῶς, συντάσσεται ὅμως καὶ αὕτη ἐγγράφως καὶ ὑπογράφεται ὅπως καὶ τὰ πρακτικὰ (βλ. ἀπόφασις). Τὸ δικαστήριον, ἐκτὸς τῆς ἐνοχῆς ἢ τῆς ἀθῳότητος τοῦ κατηγορουμένου, πρέπει ν' ἀποφασίζῃ καὶ περὶ τῶν δικαστικῶν ἐξόδων καὶ τῶν πειστηρίων, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν ἀπαιτήσεων περὶ ἀποζημιώσεως τοῦ παθόντος καὶ τοῦ κατηγορουμένου.

Διὰ τὴν ἐν εὐπρεπείᾳ καὶ σοβαρότητι διεξαγωγὴν τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας ἐχορηγήθησαν ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς τὸν διευθύνοντα τὴν συζήτησιν πρόεδρον ἢ πταισματοδίκην διάφορα, ἀστυνομικὰ οὕτως εἰπεῖν, δικαιώματα. Οὕτω, πάντα θορυβοῦντα ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἢ ἐναντιούμενον εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ προέδρου ἢ τοῦ δικαστηρίου λαμβανόμενα μέτρα δικαιοῦται ὁ διευθύνων τὴν συζήτησιν νὰ τιμωρήσῃ δι' εἰκοσιτετραώρου κρατήσεως (ἄρθρ. 350, 366 κα 417 συνδ. 181 καὶ 182 Ποιν. Δικον.). Ἡ κράτησις αὕτη δὲν εἶναι ποινή, κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀλλὰ μέτρον ἀστυνομικὸν λαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος τὴν διαδικασίαν, ὅστις ἐκδίδει περὶ τούτου πρᾶξιν, ἔνταλμα ἐν τῇ πρακτικῇ καλούμενον. Ἐὰν δ' ὁ αἴτιος τοῦ θορύβου εἶναι δικηγόρος, κλητὴρ ἢ ἄλλος ἐκτελῶν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ δημόσια καθήκοντα, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω κρατήσεως, δύναται προσέτι νὰ τιμωρηθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου καὶ διὰ προσωρινῆς παύσεως ἑνὸς μέχρις ἓξ μηνῶν (ἄρθρ 370 Ποιν. Δικον. καὶ 58 ν. δ. 5 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων»). Ἐπίσης ἐὰν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ πραχθῇ πλημμέλημά τι ἢ κακούργημα, εἴτ' ἐκ μέρους τινὸς τῶν διαδίκων εἴτ' ἐκ μέρους οἱουδήποτε παρισταμένου κατὰ τὴν συζήτησιν, ὁ πρόεδρος ἢ ὁ πταισματοδίκης προβαίνει εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ παραβάτου, καί, σημειώνων τοῦτο εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς συζητήσεως, βεβαιώνει τὴν παράβασιν καὶ παραπέμπει τὸν δράστην εἰς τὸν ἁρμόδιον εἰσαγγελέα, διὰ τὴν νόμιμον δίωξίν του (ἄρθρ. 368 Ποιν. Δικον.). Ἐὰν ὅμως πρόκειται περὶ πλημμελήματος ἢ πταίσματος συνδεομένου μετὰ θορύβου ἢ ἀντιστάσεως εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ προέδρου ἢ τοῦ δικαστηρίου λαμβανόμενα μέτρα, βεβαιοῦται τὸ πλημμέλημα ἢ τὸ πταῖσμα καὶ ἐκδικάζεται παραχρῆμα ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, οἱανδήποτε ἰδιότητα καὶ ἂν φέρῃ ὁ δράστης (ἄρθρ. 367 Ποιν. Δικον.). Ἐπίσης ὁ πρόεδρος ἢ ὁ πταισματοδίκης ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς συλλήψεως μάρτυρος, καθ' οὗ διεγείρονται ὑποψίαι ψευδομαρτυρίας, ὃν (βεβαιῶν ταύτην) παραπέμπει εἰς τὸν ἁρμόδιον εἰσαγγελέα πρὸς δίωξιν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δικαιωμάτων τοῦ διευθύνοντος τὴν διαδικασίαν τοῦ προέδρου ἢ πταισματοδίκου, ἔχει τὸ δικαίωμα τὸ δικαστήριον νὰ τιμωρῇ πειθαρχικῶς τοὺς ὡς συνηγόρους παρισταμένους δικηγόρους ἢ δικολάβους διὰ τὰ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ πραττόμενα ὑπ' αὐτῶν ἢ ἀνακαλυπτόμενα πειθαρχικὰ παραπτώματά των (ἄρθρ. 292 ἐπ. Ὀργαν. Δικαστ. καὶ 66 καὶ 81 ν. δ. 5 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων»).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΚΑΝΟΝ. ΔΙΚ.] Ἡ Ἐκκλησία ὡς πρὸς τὴν κατὰ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ποινικὴν διαδικασίαν ὑπόδειγμα ἔσχε τὰς τῆς κοσμικῆς τῶν Ρωμαίων ποινικῆς δικονομίας διατάξεις, ὧν ἐποιοῦντο χρῆσιν καὶ οἱ εἰς τὰς συνόδους πεμπόμενοι αὐτοκρατορικοὶ ἐπίτροποι. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου ὁριζομένην ἡμέραν ὀφείλουσι νὰ προσέλθωσιν εἰς αὐτὸ αὐτός τε ὁ κατήγορος καὶ ὁ κατηγορούμενος. Ὡς δ' ἐν τῇ κοσμικῇ διαδικασίᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ πρὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, δὲν ἐπετρέπετο ἡ δι' ἀντιπροσώπου παράστασις τοῦ κατηγόρου καὶ τοῦ κατηγορουμένου. Οὕτω τοῦ κατηγορουμένου Εὐτυχοῦς θέλοντος νὰ παραστῇ ἐνώπιον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου τῷ 448 διὰ τοῦ ἡγουμένου Ἀβραὰμ καί τινων μοναχῶν, ὡς ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τοῦτο ὁ τῆς συνόδου πρόεδρος.

Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους γενικὴ ἤδη συνήθεια τοῦ προσάγειν συνηγόρους κατὰ τὴν κοσμικὴν διαδικασίαν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κατηγορίας ἢ τῆς ὑπερασπίσεως δὲν ἐκράτει ἐν τῇ ἐνώπιον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου διαδικασίᾳ, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων, ἐν οἷς οὐδεμία γίγνεται μνεία παραστάσεως συνηγόρων.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 62 τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923 καταστατικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ κατηγορούμενος δύναται νὰ καταστήσῃ συνήγορον κληρικὸν καὶ δή, εἴτε διὰ πληρεξουσίου ἐγγράφου, εἴτε καὶ ἐπὶ δικαστηρίου. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὸ δικαστήριον, ὑποβληθείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ περαιωμένης τινὸς δικογραφίας, ἐπιλαμβάνεται ταύτης· καὶ ἂν μὲν κρίνῃ ταύτην χρῄζουσαν συμπληρώσεως, ἐντέλλεται ταύτην ὑποδεικνύον καὶ τὰ ἐλλείποντα στοιχεῖα, εἰ δὲ μή, ὁρίζει τὴν δικάσιμον, εἰς ἣν προσκαλεῖται ἐγκαίρως καὶ ἐγγράφως ὁ κατηγορούμενος, ὅπως ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ δικαστηρίου πρὸς ἀπολογίαν. Ἡ βεβαίωσις τῆς ἐγκαίρου προσκλήσεως τοῦ κατηγορουμένου γίγνεται δι' ἀποδεικτικοῦ ἐπιδόσεως τοῦ κατηγορητηρίου ἐγγράφου, ἐν ᾧ διατυποῦνται ἡ δι' ἣν προσκαλεῖται νὰ ἀπολογηθῇ κατηγορία, ἅμα δὲ καὶ ὁ χρόνος τῆς πρὸ τοῦ δικαστηρίου ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Ἡ πρόσκλησις τοῦ ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους διατρίβοντος κατηγορουμένου γίνεται διὰ τῆς ἁρμοδίας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Ἀγνώστου δ' ὄντος τοῦ τόπου τῆς διατριβῆς αὐτοῦ, ἡ πρόσκλη-

Digitized by Google

σις κοινοποιεῖται τῇ ᾗ ἀνήκει μονῇ, μετὰ πάροδον δὲ δύο ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως μηνῶν, ὁπότε λογίζεται νομίμως κοινοποιηθεῖσα τῷ κατηγορουμένῳ ἡ πρόσκλησις, δύναται τὸ δικαστήριον νὰ ἐπιληφθῇ τῆς ἐκδικάσεως τῆς ὑποθέσεως. Ἐμφανισθέντος τοῦ κατηγορουμένου πρὸ τοῦ δικαστηρίου κατὰ τὴν ταχθεῖσαν δικάσιμον ἡμέραν, ἀναγιγνώσκεται, μετὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ταυτότητος αὐτοῦ, τὸ κατηγορητήριον ἔγγραφον, αἱ μαρτυρίαι καταθέσεις καὶ τὰ λοιπὰ ἔγγραφα, μεθ' ὃ καλεῖται εἰς ἀπολογίαν ὁ κατηγορούμενος, δυνάμενος πρὸς τῇ προφορικῇ ἀπολογίᾳ νὰ καταθέσῃ καὶ ἔγγραφον τοιαύτην.

Ὁ κατηγορούμενος, μὴ δυνάμενος νὰ παρασταθῇ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν μαρτύρων, ἐπιτρέπεται πρὸ τῆς ἑαυτοῦ πρὸ τοῦ ἀνακριτοῦ ἢ τοῦ δικαστηρίου ἀπολογίας, νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς δικογραφίας ἵνα ἀποκρούσῃ τὴν κατηγορίαν.

[Βλ. Καταστατικὸν Ἁγίου Ὄρους ἄρθρα 58—62.— *Κ. Μ. Ράλλη*, «Ποινικὸν δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» (1907 σελ. 540). — Τοῦ *αὐτοῦ*, «Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου» τεῦχ. Α' (1907, σελ. 151—153.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—διαδικασία ἐπ' ἀκροατηρίου *(Πολ. Δικ.).* Εἶναι τὸ σύνολον τῶν κανόνων, καθ' οὓς διεξάγεται μία δίκη εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν δημοσίαν συνεδρίασιν οἱουδήποτε δικαστηρίου. Ἀρχικῶς εἰς τ' ἀπολίτιστα κράτη ἡ διεξαγωγὴ τῆς δίκης ἢ εἰς οὐδένα ἢ εἰς πρωτογόνους τινὰς κανόνας ὑπέκειτο. Προϊούσης ὅμως τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου, διερρυθμίσθησαν ἀναγκαίως κανόνες ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ὁμαλὴν καὶ εὔρυθμον διεξαγωγὴν τῆς δίκης. Τό τε ρωμαϊκὸν καὶ τὸ ἀττικὸν δίκαιον ἐγνώρισαν τὴν ἀξίαν ὡρισμένου τρόπου διεξαγωγῆς τῆς δίκης. Τὸ ρωμαϊκὸν ἰδίως δίκαιον ἀπέδωκεν ἐνωρὶς εἰς τὸν τύπον τῆς διεξαγωγῆς τῆς δίκης τὴν σημασίαν ἐκείνην, ἣν σήμερον κέκτηται εἰς τὰ πολιτισμένα κράτη. Ἡ διαδικασία, τῆς τακτικῆς ἰδίως δίκης, ἔχει λάβει σήμερον οὐ μόνον μορφὴν ἁπλῆς τάξεως καὶ εὐρυθμίας ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικὴν τοιαύτην. Τοῦτο δέ, διότι παρέκκλισις ἀπό τινος τῶν ὑπὸ τῆς Δικονομίας διατεταγμένων κανόνων διεξαγωγῆς τῆς δίκης δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἐπιζήμια ἀποτελέσματα εἰς τὸ οὐσιαστικὸν δίκαιον τοῦ ὑπαιτίου τῆς παραλείψεως διαδίκου. Οἱ κανόνες οὗτοι, οἵτινες ρυθμίζουσι τὸν τρόπον ἐν γένει τῆς διεξαγωγῆς τῆς δίκης καὶ τὰ δικαιώματα τῶν κατὰ ταύτην λαμβανόντων μέρος προσώπων, ἤτοι τῶν διαδίκων, τῶν δικαστῶν, τοῦ εἰσαγγελέως κλπ., διαφέρουσιν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν δικῶν, αἵτινες ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης διαιροῦνται εἰς δίκας συνήθους διαδικασίας (ordinariae cognitiones) καὶ ἐξαιρετικῆς τοιαύτης (extraordinariae cognitiones).

Συνήθης διαδικασία. Παρ' ἡμῖν τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίαν τῶν συνήθων δικῶν κανονίζουσι τὰ ἄρθρα 579—610 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας, ὁ νόμος περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, ὡς καὶ εἰδικοί τινες νόμοι. Κηρυσσομένης τῆς ἐνάρξεως τῆς συνεδριάσεως τοῦ δικαστηρίου παρὰ τοῦ προέδρου αὐτοῦ, ἄρχονται ἐκφωνούμενα ὑπὸ τοῦ κλητῆρος τὰ ὀνόματα τῶν διαδίκων ἑκάστης δίκης κατὰ σειρὰν ἐγγραφῆς των εἰς τὸ σχετικὸν πινάκιον. Οἱ πληρεξούσιοι δικηγόροι τῶν παρισταμένων ἢ μὴ διαδίκων δηλοῦντες, ἅμα τῇ ἐκφωνήσει τοῦ ὀνόματος τοῦ πελάτου των, ἐὰν συζητῆται ἡ ὑπόθεσις, ἢ ζητοῦν ἀναβολὴν τῆς συζητήσεώς της ἐὰν ἔχουν λόγους τοιούτους. Ἐπὶ αἰτήσεως ἀναβολῆς ἀποφαίνεται παραχρῆμα τὸ δικαστήριον, ἀναβάλλον ταύτην ἢ διατάσσον τὴν πρόοδον τῆς δίκης. Ἐν ᾗ περιπτώσει οὐδεὶς τῶν διαδίκων τῆς δίκης παρίσταται, αὕτη διαγράφεται τοῦ πινακίου καὶ ἵνα ἐπανέλθῃ ἐκ νέου εἰς συζήτησιν ἐν ἄλλῃ δικασίμῳ ἀπαιτεῖται ὡρισμένη προδικασία καὶ νέα ἐγγραφή της εἰς τὸ πινάκιον. Ἀναβαλλομένης τῆς ὑποθέσεως ἀπαιτεῖται καὶ πάλιν νέα ἐγγραφὴ εἰς τὸ πινάκιον. Συζητουμένης τῆς ὑποθέσεως, κατὰ τὸν νόμον μὲν ἀναγιγνώσκουσιν οἱ διάδικοι τὰς ἐγγράφους αὐτῶν προτάσεις (Π Δ. ἄρθ. 580), ἀρχομένου τοῦ ἐνάγοντος καὶ τῶν ὁμοδίκων του καὶ ἑπομένου τοῦ ἐναγομένου καὶ τῶν συγκοινωνῶν ἢ ἐγγυητῶν· ἐν τῇ πράξει ὅμως οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα λαμβάνουσι τὸν λόγον οἱ διάδικοι, ἀλλὰ καταθέτουσι παρὰ τῷ γραμματεῖ τὰς ἐγγράφους προτάσεις των. Ἡ δίκη, παρόντων ὅλων τῶν διαδίκων, συζητεῖται «κατ' ἀντιμωλίαν». Ἐν περιπτώσει ἀπουσίας οἱουδήποτε ἐξ αὐτῶν οὗτος δικάζεται «ἐρήμην» καὶ ἐὰν μὲν ἀπουσιάζῃ ὁ ἐνάγων, ἀπορρίπτεται ἡ ἀγωγή του, ἐὰν δὲ ὁ ἐναγόμενος, γίνεται δεκτὴ ἡ ἀγωγὴ καὶ καταδικάζεται οὗτος. Δὲν ἐξετάζεται δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς τὰς ἄνω δύο περιπτώσεις τὸ πραγματικὸν δίκαιον καὶ τὸ βάσιμον ἢ ἀβάσιμον τῆς ἀγωγῆς, εἰμὴ μόνον τὸ νόμιμον τῶν αἰτουμένων, ἐὰν δηλαδὴ ἐτηρήθη ἡ προδικασία (κοινοποίησις ἀγωγῆς νόμιμος καὶ ἐμπρόθεσμος κλπ.) καὶ αἱ αὐτεπαγγέλτως ἐξεταζόμεναι ἐνστάσεις. Ὁ ἐρήμην δικασθεὶς δικαιοῦται ν' ἀνακόψῃ τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν ἐντὸς τῶν προθεσμιῶν τοῦ ἄρθρου 596 ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν ἢ τὸν ἀντίκλητόν του κοινοποιήσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως. Ὁ εἰσαγγελεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀγορεύσῃ ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως καὶ νὰ προτείνῃ τὴν ἀναβολὴν αὐτῆς. Ἐπὶ ὑποθέσεων ὅμως ἀφορωσῶν τὸ δημόσιον, κοινότητας, καθιδρύματα, ἐπὶ ζητημάτων δημοσίας τάξεως καὶ ἐπ' ὡρισμένων ἄλλων περιπτώσεων, ἀναφερομένων εἰς τὸ ἄρθρον 588, δὲν δύναται τὸ δικαστήριον ν' ἀποφασίσῃ εἰμὴ μόνον μετ' ἀκρόασιν τοῦ εἰσαγγελέως. Κατὰ τὴν πρώτην ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησιν δύνανται νὰ γίνουν διορθώσεις τῶν ἐν τῇ προδικασίᾳ ἡμαρτημένων, ἀλλὰ καὶ τότε πᾶσα διόρθωσις τῆς προδικασίας δὲν εἶναι ἐπιτρεπτή. Ὁ νόμος συγχωρεῖ μόνον ἐκείνας τὰς διορθώσεις, αἵτινες περιέχονται σιωπηρῶς ἢ ἐμμέσως εἰς τὸ ἀρχικὸν δικόγραφον ἢ εἰσὶν ἁπλῶς ἐπιβοηθητικαί.

Οἱ ὅροι τῶν διορθώσεων τούτων δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τοὺς ἑξῆς κανόνας: α') Ὁ ἐνάγων δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ οὐσιώδη μέρη τῆς ἀγωγῆς, οὔτε τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, δύναται ὅμως νὰ ὑποβάλῃ προτάσεις ἀφ' ἑαυτῶν ἐννοουμένας ἢ ἐπικουρικάς. β') Ὁ ἐναγόμενος δύναται νὰ προτείνῃ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἐνστάσεις, ἃς παρέλειψεν ἐν τῇ προδικασίᾳ, ἢ νὰ διορθώσῃ τὰς ἤδη προταθείσας ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὅμως ὡς ὁ ἐνάγων περιορισμόν. γ') Αἱ γενόμεναι διορθώσεις δὲν μεταβάλλουσι τὰ ἐν τῇ προδικασίᾳ ὁμολογηθέντα, καὶ ἂν δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς ἀναβολὴν τῆς δίκης, ἡ ἐντεῦθεν προογενομένη δικαστικὴ δαπάνη βαρύνει τὸν ποιήσαντα τὰς διορθώσεις διάδικον. Μετὰ τὴν πρώτην ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησιν πᾶσα διόρθωσις κατὰ τ' ἀνωτέρω εἶναι ἀπαράδεκτος καὶ ἀπορριπτέα, ἀνεξαρτήτως τῆς νομιμότητός της ἢ ἀληθείας της. Αἱ ἐνστάσεις ὑποβάλλονται καθ' ὡρισμένην σειράν, ἣν κανονίζει τὸ ἄρθρον 582 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας, προηγουμένων, ἐπὶ ποινῇ ἀπορρίψεως, ἐὰν γίνουν βραδύτερον, τῶν ἐνστάσεων: 1) τῆς ἐξαιρέσεως δικαστοῦ, 2) τῆς ἀναρμοδιότητος καὶ 3) τῆς ἀκυρότητος.

Ἐξαιρετικὴ διαδικασία. Ἡ ἐκτεθεῖσα διαδικασία, οὖσα περιβεβλημένη πάντα τὰ δυνατὰ ἐχέγγυα πλήρους καὶ ἐξηκριβωμένης διεκδικάσεως τῶν διαφορῶν, ἀποτελεῖ τὸν τελειότερον τύπον διαδικασίας. Διάφοροι ὅμως λόγοι προεκάλεσαν τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαιρετικῶν ἢ εἰδικῶν διαδικασιῶν, αἵτινες διαφέρουσι τῶν συνήθων εἴτε κατὰ τὸ διαδικαστικὸν αὐτῶν μέρος, ἤτοι τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς των, εἴτε κατὰ τὸ δικάζον πρόσωπον. Τοῦ πρώτου εἴδους εἶναι αἱ συνοπτικαὶ δίκαι καὶ αἱ ἐπ' ἀναφορᾷ δικαζόμεναι, τοῦ δὲ δευτέρου αἱ παρὰ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν ὡς μόνου δικαστοῦ κρινόμεναι. Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—διαδικασία ἐπ' ἀναφορᾷ *(Πολιτ. Δικον.).* Καλεῖται οὕτως ὁ εἰδικὸς ἐκεῖνος τρόπος εἰσαγωγῆς καὶ ἐκδικάσεως αἰτήσεων, αἵτινες, μὴ περιέχουσαι στοιχεῖα ἀγωγῆς, ἔχουν δικαστικῆς ἀνορθώσεως δικαιώματος ὑπὸ ρητοῦ προσώπου προσβληθέντος, δικάζονται ἐπὶ τῇ ἁπλῇ προτάσει τοῦ ἐνδιαφερομένου. Τὴν διαδικασίαν ταύτην κανονίζουν τ' ἄρθρα 640—694 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας. Αἱ τοιαῦται αἰτήσεις ἀναφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς πράγματα τῆς ἑκουσίου δικαιοδοσίας καὶ ὑποβάλλονται ὁτὲ μὲν εἰς ὁλόκληρον τὸ δικαστήριον ὁτὲ δὲ εἰς τὸν πρόεδρον αὐτοῦ. Εἰς ὁλόκληρον τὸ δικαστήριον ὑποβάλλονται, ἐὰν αἰτῆται: α') διορισμὸς ἐπιτρόπου, κηδεμόνος ἢ δικαστικοῦ ἀντιλήπτορος, β') ἐπικύρωσις βουλεύματος συγγενικοῦ συμβουλίου, γ') ἀπαγόρευσις παθόντος τὰς φρένας κλπ., δ') προσωρινὴ ἐγκατάστασις εἰς τὴν νομὴν τῆς περιουσίας ἀφάντου, ε') διόρθωσις ληξιαρχικῆς πράξεως, στ') ἄδεια γυναικὸς ὑπάνδρου ἐπὶ τῷ κινῆσαι ἀγωγήν, ζ') χωρισμὸς κτημάτων, η') ἔκστασις ὑπαρχόντων, θ') αἴτησις ἀδείας πρὸς εἰσαγωγὴν δίκης κακοδικίου. Πλὴν τούτων ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα θέματα κατὰ τὴν οὐσίαν διαδικασίαν εἰσαγόμενα καὶ δικαζόμενα. Ἡ ἀναφορὰ (αἴτησις) πρέπει νὰ φέρῃ τὸν τύπον δικογράφου, εἰσάγεται δὲ χωρὶς νὰ κοινοποιηθῇ εἰς τινα ὡς ἀντίδικον, ἐκτὸς ἂν τὸ δικαστήριον διατάξῃ τοῦτο, ὁπότε ἡ δίκη μετατρέπεται εἰς συνοπτικήν. Ὁ ἀναφερόμενος ὑποχρεοῦται νὰ ἐπισυνάπτῃ εἰς τὴν αἴτησίν του τ' ἀποδεικτικὰ ἔγγραφα, ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ μαρτύρων νὰ ὁρίζῃ τούτους ἐν ταύτῃ. Ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης διορίζει ὁ πρόεδρος εἰσηγητὴν δικαστήν, ὁρίζει τὴν δικάσιμον καὶ διατάσσει τὴν εἰς τὸν εἰσαγγελέα, ἐπιμελείᾳ τοῦ αἰτοῦντος, κοινοποίησιν ἀντιγράφου αὐτῆς, καθότι εἰς τὰς δίκας ταύτας ὀφείλει ν' ἀγορεύσῃ ὁ εἰσαγγελεὺς καὶ δέον νὰ λάβῃ ἐκ τῶν προτέρων γνῶσιν τῆς ὑποθέσεως. Ἡ συζήτησις, γινομένη καὶ ἀπόντων τῶν διαδίκων, ἄρχεται ἀναγιγνωσκομένης τοῦ εἰσηγητοῦ τὴν ἔγγραφον ἔκθεσίν του, ἀγορεύοντος τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τῶν παρόντων διαδίκων, μεθ' ὃ ἐκδίδεται ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου ἐπ' ἀκροατηρίου συνήθως ἀπαγγελλομένη. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης δὲν συγχωρεῖται ἀνακοπή, εἰμὴ μόνον ἔφεσις, ἥτις ὡσαύτως εἰσάγεται δι' ἀναφορᾶς, ἐκτὸς ἐὰν πρωτοδίκως παρέστη ἢ ἐκλητεύθη ὁ ἀντίδικος, ὁπότε ἡ ἔφεσις τῶν συνοπτικῶν δικῶν διαδικασίας. Ἡ ἀπόφασις ἀποτελεῖ δεδικασμένον μόνον μεταξὺ τῶν κεκλημένων διαδίκων καὶ ὑπόκειται εἰς τριτανακοπὴν παρ' οἱουδήποτε τρίτου καὶ μὴ βλαπτομένου προσωπικῶς (οἷον τριτανακοπὴ ἀποφάσεως ἐπικυρώσεως βουλεύματος συγγενικοῦ συμβουλίου, παρὰ συγγενοῦς μὴ λαβόντος μέρος εἰς τὸ συγγενικὸν συμβούλιον). Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—διαδικασία ἀποδεικτική *(Πολιτ. Δικ.)* βλ. λ. ἀποδεικτικὴ διαδικασία.

—διαδικασία εἰρηνοδικῶν. Α') *Γενική.* Ἡ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῶν εἰρηνοδικείων γενικὴ διαδικασία εἰς τὰς ἀμφισβητουμένας ὑποθέσεις, δι' ἃ εἶναι ἁρμόδια ἐκ τοῦ ἄρθρου 490 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας, καθορίζεται εἰς τὰ ἄρθρα 494—520 Ἐπίσης τὰ ἄρθρα 521—527 διαγράφουν διαδικασίαν συμβιβαστικῆς λύσεως τῶν διαφορῶν, ἥτις ὅμως ἐν τῇ πράξει οὐδέποτε σχεδὸν χρησιμοποιεῖται.

Ἡ πρώτη πρᾶξις, δι' ἧς εἰσάγεται ἡ ὑπόθεσις πρὸς ἐκδίκασιν ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδικείου, εἶναι ἡ ἀγωγὴ ἥτις δέον νὰ περιέχῃ ὅλα καὶ ἡ ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου ἀγωγὴ προσόντα, καὶ μόνον ἡ ἔκθεσις τῶν λόγων ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδικείου ἀγωγὴ δέον νὰ εἶναι ἁπλῆ καὶ σύντομος, ὡς εἶναι καὶ ἡ ὅλη διαδικασία τοῦ εἰρηνοδικείου.

Ἡ ἀγωγὴ αὕτη, ἥτις πρότερον ἐκοινοποιεῖτο ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν ἐναγόμενον, ἤδη, συμφώνως τῷ Ν. Δ. τῆς 4/9 Σεπτεμβρίου 1925 «Περὶ τροποποιήσεως τῶν περὶ πινακίου κτλ διατάξεων τῆς Πολ. Δικονομίας», δέον νὰ κατατίθεται γεγραμμένη ἐπὶ χαρτοσήμου 5 δραχ. παρὰ τῷ γραμματεῖ τοῦ εἰρηνοδικείου, συντασσομένης κάτωθι αὐτῆς ἐκθέσεως καταθέσεως ἐμφαινούσης τὴν ἡμερομηνίαν καὶ ὑπογραφομένης παρὰ τοῦ γραμματέως.

Ἡ οὕτω κατατιθεμένη ἀγωγὴ ἀποτελεῖ τὸ πρωτότυπον αὐτῆς, ὅπερ φυλάσσεται εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ εἰρηνοδικείου, ἀφοῦ πρῶτον πρωτοκολληθῇ εἰς εἰδικὸν βιβλίον καὶ λάβῃ αὔξοντα ἀριθμόν. Τούτου τοῦ πρωτοτύπου λαμβάνων ὁ ἐνάγων, εἴτε καὶ ὁ ἐναγόμενος ὁ θέλων νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐκδίκασίν της, ἀντίγραφον, κοινοποιεῖ πρὸς τὸν ἀντίδικόν του, ἀφοῦ πρότερον, ἐγγράψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ πινάκιον καὶ ὁρισθῇ ἡ ἡμέρα τῆς συζητήσεώς της, προσθέτων παρὰ πόδας καὶ τὴν σχετικὴν παραγγελίαν κλήσεως ἐμφανίσεώς του κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν καὶ ὥραν. Προθεσμία κοινοποιήσεως τῶν ἀγωγῶν ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδικείου εἶναι ὀκτὼ ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς συζητήσεως, μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν τῷ ὀκταημέρῳ τούτῳ οὔτε τῆς ἡμέρας τῆς συζητήσεως, οὔτε τῆς ἡμέρας τῆς κοινοποιήσεως. Ἡ προθεσμία αὕτη ἐπεκτείνεται, ὡς εἰκός, κατὰ τὰ ἄρθρα 195 καὶ 196 τῆς Πολ. Δικονομίας.

Τ' ἀνωτέρω ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον μέρος τῆς ὅλης διαδικασίας, ἥτις εἰδικώτερον καλεῖται προδικασία καὶ ἣν ἐπακολουθεῖ ἡ *ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασία* (βλ. λ.). Διαφέρει ὅμως ἡ τελευταία κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν τοῖς εἰρηνοδικείοις δὲν παρίσταται εἰσαγγελεὺς καὶ ὅτι τὸ δικαστήριον σύγκειται ἐκ μόνου τοῦ εἰρηνοδίκου, ὅστις καὶ μόνος δικάζει, καὶ τοῦ τηροῦντος τὰ πρακτικὰ γραμματέως.

Β') *Εἰδική.* Πλὴν τῆς *γενικῆς διαδικασίας* (βλ. ἀνωτέρω), οἱ εἰρηνοδικαι ἀκολουθοῦν εἰς ὡρισμένας διαφορὰς *εἰδικάς τινας διαδικασίας*, καθοριζομένας ὑπὸ εἰδικῶν νόμων. Αὗται εἶναι: 1) Διαδικασία προσωρινῶν μέτρων ἐν ταῖς περὶ διακατοχῆς διαφοραῖς. 2) Διαδικασία συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων εἰς διαταγήν, ἐφ' ὅσον ἡ ποσότης δὲν ὑπερβαίνει τὰς δραχ. 3 000. 3) Διαδικασία ἐξώσεως δυστροπούντων μισθωτῶν, κατὰ τὸν νόμον ΒΧΗ', ὡς ἐτροποποιήθη, ἐφ' ὅσον τὸ μίσθωμα δὲν ὑπερβαίνει τὰς δραχ. 400 μηνιαίως καὶ κατὰ τὸ ἰσχῦον ἐνοικιοστάσιον. 4) Εἰδικὴ διαδικασία τοῦ νόμου 551 «Περὶ εὐθυνῶν πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων ἐργατῶν ἢ ὑπαλλήλων», ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τῶν νόμων 2114 καὶ 2193 καὶ ἐκωδικοποιήθη διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 24ης Ἰουλίου 1920. 5) Εἰδικὴ διαδικασία νόμου ΓϠΟΔ' «Περὶ ἐκδικάσεως τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν διαφορῶν», καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερβαίνουσιν αὗται τὸ ποσὸν τῶν δρχ. 5.000. 6) Εἰδικὴ διαδικασία ἀποζημιώσεως ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων ἐκ τῆς μὴ νομίμου καταγγελίας τῆς ὑπαλληλικῆς συμβάσεως, δυνάμει τοῦ νόμου 2112. 7) Εἰδικὴ διαδικασία ἐκδικάσεως τῶν μεταξὺ ἰατρῶν καὶ ἰδιωτῶν διαφορῶν, συμφώνως τῷ νόμῳ 2235 τοῦ 1920, ἐφ' ὅσον τὸ ποσὸν τῶν αἰτουμένων ἀμοιβῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰς δραχ. 5000. 8) Εἰδικὴ διαδικασία μικροδιαφορῶν, δυνάμει τοῦ Ν.Δ. τῆς 9/16 Νοεμβρίου 1925, ἐφ' ὅσον τὸ ποσὸν αὐτῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰς 600 δραχ. 9) Εἰδικὴ διαδικασία ἐκδικάσεως μεταξὺ μηχανικῶν καὶ πελατῶν αὐτῶν διαφορῶν, ὅταν αὗται δὲν ὑπερβαίνωσι τὸ ποσὸν τῶν δραχ. 1000. 10. Δικηγορικοὶ πίνακες δικηγορικῶν ἀμοιβῶν καὶ πελατῶν ἐξόδων δι' ἐργασίαν γενομένην ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδικείου, δυνάμει τοῦ νόμου περὶ δικηγόρων. Ἐπίσης δυνάμει τοῦ ἄρθρου 492 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας καὶ τῶν σχετικῶν νόμων «Περὶ ἐπιτροπείας ἀνηλίκων κλπ.» ὑπάρχουν εἰδικαὶ διαδικασίαι ἀκολουθούμεναι παρὰ τοῦ εἰρηνοδικείου εἰς ὑποθέσεις μὴ ἀμφισβητουμένας, ὡς ἡ εἰδικὴ διαδικασία σφραγίσεως καὶ ἀποσφραγίσεως, διασκέψεως συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ λογοδοσιῶν αὐτοῦ. Ν. Ι. Θ.

—διαδικασία ἐμπορική βλ. ἐμπορικὴ διαδικασία.

Digitized by Google

— **διαδικασία** *ἐνώπιον προέδρου πρωτοδικῶν*. Ἡ διαδικασία αὕτη, οὖσα ἁπλουστάτη καὶ ἀπηλλαγμένη προθεσμιῶν εἰσαγωγῆς τῶν ὑποθέσεων, ἀφορᾷ κυρίως τὴν ἐκδίκασιν διαφορῶν, αἵτινες ἀπαιτοῦσιν ἐξαιρετικὴν ταχύτητα καὶ αἵτινες ρητῶς ὑπὸ τῆς Πολ. Δικονομίας καὶ ἄλλων νόμων ὑπήχθησαν εἰς ταύτην. Τὴν διαδικασίαν ταύτην διαγράφουσι τὰ ἄρθρα 634—639 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας καὶ εἰδικοί τινες νόμοι, ὡς ὁ «Περὶ ἐξώσεως δυστροπούντων μισθωτῶν» καὶ ἄλλοι. Γενικῶς ἡ ἁρμοδιότης αὕτη τοῦ προέδρου ὁρίζεται ἐκ τοῦ κατεπείγοντος τῆς ὑποβαλλομένης αὐτῷ αἰτήσεως καὶ ἐκ τοῦ προσωρινοῦ τοῦ μέτρου, δι' ὃ καὶ αἱ ἀποφάσεις τοῦ προέδρου εἶναι κατὰ κανόνα προσωριναί, ἐκτὸς περιπτώσεών τινων, καθ' ἃς αἱ ἀποφάσεις του εἶναι ὁριστικαί. Τὸ ζήτημα τοῦ κατεπείγοντος καὶ προσωρινοῦ τῆς διαφορᾶς ὁ νόμος ἀφῆκεν εἰς τὴν ἀπεριόριστον κρίσιν τοῦ προέδρου. Ἁρμόδιος πρόεδρος εἶναι ὁ πρόεδρος τοῦ πρωτοδικείου, εἰς οὗ τὴν ἁρμοδιότητα ὑπάγεται κατὰ τοὺς γενικοὺς κανόνας ἡ κυρία διαφορά, τοῦ πρωτοδικείου τῆς τοποθεσίας τοῦ ἀκινήτου, ἢ τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως, ὅταν πρόκειται περὶ δυσχερειῶν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τόπου τοῦ μισθίου προκειμένου περὶ ἐξώσεως κ. ο. κ. Ἵνα ὁ πρόεδρος ἐπιληφθῇ τοιαύτης ὑποθέσεως, ὁ αἰτῶν καταθέτει παρὰ τῷ γραφείῳ τοῦ προέδρου αἴτησιν, ἐν ᾗ ἐκτίθεται περιληπτικῶς τὸ ἱστορικὸν τῆς ὑποθέσεως μετὰ τοῦ αἰτητικοῦ. Ἐπὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης ὁ πρόεδρος σημειοῖ αὐθωρεὶ τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τῆς συζητήσεώς της, δίδων πρὸς τὸν αἰτοῦντα κλῆσιν ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου, ὅπως τὴν κοινοποιήσῃ πρὸς τὸν ἀντίδικον, δι' ἧς καλεῖται οὗτος νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ προέδρου ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ, ἥτις εἶναι τοσοῦτον σύντομος ὅσον ἀπαιτεῖ τὸ κατεπεῖγον τῆς ὑποθέσεως. Εἴς τινας περιπτώσεις δύναται νὰ κληθῇ ὁ ἀντίδικος καὶ αὐθημερὸν ἢ καὶ αὐθωρεί, εἰς ἐξαιρετικὰς δ' ὅλως τοιαύτας δύναται ὁ πρόεδρος νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῆς αἰτήσεως καὶ ἄνευ κλήσεως τοῦ καθ' οὗ ἡ αἴτησις.

Κατὰ τὴν ὡς ἄνω ὁρισθεῖσαν ἡμέραν καὶ ὥραν προσέρχονται οἱ διάδικοι μετὰ τῶν πληρεξουσίων των καὶ ἄρχεται ἡ συζήτησις τῆς ὑποθέσεως προφορικῶς, πρῶτον ἀναπτύσσοντος τὴν ὑπόθεσιν τοῦ αἰτοῦντος καὶ ἑπομένου τοῦ καθ' οὗ αὕτη στρέφεται. Ἔγγραφοι προτάσεις δὲν κατατίθενται, εἰμὴ μόνον εἰς ἐξαιρετικῶς πολυπλόκους ὑποθέσεις καὶ ἐφ' ὅσον ὁ πρόεδρος ἐπεφυλάχθη διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεώς του. Ὁ πρόεδρος κρίνει ἐκ τῶν ἐνόντων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προφορικῶς ἀναπτυχθέντων καὶ τῶν ὑποβληθέντων αὐτῷ ἐγγράφων καὶ τῶν καταθέσεων τῶν ἐνώπιον αὐτοῦ ἐξετασθέντων μαρτύρων. Ἡ ἀπόφασις τοῦ προέδρου προσωρινὸν ἔχει ἀποτέλεσμα, εἰς τὰς πλείστας τῆς ἁρμοδιότητός του ταύτης ὑποθέσεις, καὶ δὲν ἐπηρεάζει τὴν κυρίαν δίκην, ἐφ' ἧς ὁριστικῶς θ' ἀποφανθῇ μόνον τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον. Ἂν ὁ πρόεδρος θεωρῇ ἑαυτὸν ἀναρμόδιον ν' ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῆς ὑποβληθείσης αὐτῷ διαφορᾶς ἢ διστάζῃ νὰ ἐκφέρῃ μόνος αὐτὸς κρίσιν ἐπ' αὐτῆς, δύναται, κατὰ τὸ ἄρθρον 635 Πολ. Δικονομίας, νὰ παραπέμψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ δικαστήριον, ὁπότε αὐτὴ αὕτη ἡ ὑποβληθεῖσα εἰς τὸν πρόεδρον αἴτησις εἰσάγεται εἰς αὐτὸ ἄνευ ἄλλης προδικασίας, εἰμὴ δι' ἁπλῆς κλήσεως τοῦ ἐπισπεύδοντος διαδίκου, γραφομένης κάτωθι τῆς πράξεως τοῦ προέδρου, ὅστις ὁρίζει καὶ τὴν ἡμέραν τῆς συζητήσεώς της, καὶ κοινοποιουμένης πρὸς τὸν ἀντίδικον.

Αἱ ἀποφάσεις αὗται τοῦ προέδρου, αἵτινες ὀνομάζονται *πράξεις*, καὶ δι' ἃς τηρεῖται εἰδικὸν χρονολογικὸν εὑρετήριον, εἰς οὐδὲν ἔνδικον μέσον ὑπόκεινται, ἐξαιρουμένων τῶν ἀποφάσεων ἐξώσεων. Τοὐναντίον αἱ παρὰ τοῦ δικαστηρίου, κατὰ παραπομπὴν τοῦ προέδρου, ὡς ἀνωτέρω, ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις ὑπόκεινται εἰς πάντα τὰ ἔνδικα μέσα. Ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τοῦ προέδρου ἐπιτρέπεται ἡ τριτανακοπή, ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας ἀνακοπή, καὶ ἡ ἀνάκλησις τῆς ἀποφάσεως παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Ἡ τριτανακοπὴ εἰσάγεται κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω διαδικασίαν ἐνώπιον τοῦ προέδρου δι' αἰτήσεως τοῦ βλαπτομένου τρίτου ἢ καὶ διὰ τριτανακοπῆς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας. Ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας ἀνακοπή, κατὰ τὸ ἄρθρον 235 Πολ. Δικονομίας, ἐκδικάζεται συνοπτικῶς, δυναμένου τοῦ δικαστηρίου νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ προσωρινοῦ διακανονισμοῦ τῆς διαφορᾶς, μολονότι εἶναι παρ' αὐτῷ εἰσηγμένη καὶ ἡ ἀγωγὴ τῆς οὐσίας, δι' ἐπικυρώσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ προέδρου ἢ μεταρρυθμίσεως αὐτῆς. Ἀνάκλησις τῶν πράξεων τοῦ προέδρου παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου εἶναι δυνατὴ ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις καὶ δὴ ἐφ' ὅσον συνέτρεξαν νεώτερα γεγονότα μεταβαλόντα τὴν κατάστασιν. Τὰ θέματα ἐφ' ὧν εἶναι ἁρμόδιος νὰ δικάσῃ κατὰ τὴν ἄνω διαδικασίαν ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν εἶναι: 1) προσωρινὰ μέτρα εἰς κατεπειγούσας ὑποθέσεις· 2) δυσχέρειαι ἀναφυόμεναι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀποφάσεώς τινος ἢ ἄλλου τινὸς ἐκτελεστοῦ ἐγγράφου· 3) περὶ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως φυγάδος ἢ ὑπόπτου φυγῆς ἡμεδαποῦ ὀφειλέτου ἢ τινος ἀλλοδαποῦ χρεώστου ἐν τῇ ἡμεδαπῇ εὑρισκομένου· 4) συντηρητικὴ κατάσχεσις εἰς χεῖρας τοῦ ὀφειλέτου ἢ εἰς χεῖρας τρίτου καὶ τετάρτου· 5) περὶ ἐγγραφῆς προσημειώσεως καὶ ὑποθήκης (ἄρθρ. 23 τοῦ νόμου περὶ ὑποθηκῶν, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρ 8 τοῦ νόμου 2431)· 6) προσωπικὴ κράτησις ὡς συντηρητικὸν μέτρον (ἄρθρ. 1045 Πολ. Δικονομ.)· 7) διαφοραὶ ἐκ συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων κατὰ εἰδικὴν σύντομον διαδικασίαν τοῦ Ν.Δ. τῆς 13 Σεπτεμβρίου 19 5, ἐφ' ὅσον τὸ ποσὸν τῆς συναλλαγματικῆς ἢ γραμματίου ὑπερβαίνει τὰς 3000 δραχμάς· 8) περὶ ἐξώσεως δυστροπούντων μισθωτῶν δυνάμει τοῦ νόμου ΒΧΗ', ὡς ἐτροποποιήθη, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ἐνοίκιον ὑπερβαίνει τὰς 400 δρχ.· 9) διαφοραὶ ἐνοικιαστῶν καὶ ἰδιοκτητῶν, δυνάμει τοῦ διατάγματος περὶ ἐνοικιοστασίου· 10) διαφοραὶ μεταξὺ ἰατρῶν καὶ πελατῶν αὐτῶν ὑπερβαίνουσαι τὸ ποσὸν τῶν δραχ. 2000, κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ νόμου 2235 τοῦ 1920· 11) διαφοραὶ μεταξὺ μηχανικῶν καὶ πελατῶν των ὑπερβαίνουσαι τὰς δρχ. 1000, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 15/17 Ὀκτωβρίου 1927 Ν. Δ. κυρώσαντος καὶ τροποποιήσαντος τὸ ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1926 τοιοῦτον· 12) διαφοραὶ μεταξὺ μεσιτῶν καὶ πελατῶν των ὑπερβαίνουσαι τὰς δραχ. 3000 καὶ κατώτεραι τῶν 5000, δυνάμει τοῦ νόμου 3505 «Περὶ μεσιτῶν»· 13 οἱ πίνακες δικηγορικῶν ἐξόδων καὶ ἀμοιβῶν συμφώνως τῷ κώδικι περὶ δικηγόρων.

Πλείστας δ' ἄλλας ὑποθέσεις δύναται νὰ δικάσῃ ὁ πρόεδρος κατὰ τὴν γενικὴν ἐνώπιόν του διαδικασίαν, λόγῳ τῆς περιεκτικότητος τῆς φράσεως τοῦ ἄρθρου 634 «Περὶ προσωρινῶν μέτρων». Αἱ ἀποφάσεις αὗται, ἐπειδὴ τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον δὲν ποιεῖται διάκρισιν, δύνανται νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὸν διάδικον οὐ μόνον τὴν κατάληψιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐκκρεμοῦς ἢ μὴ δίκης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτοῦ, ὡς λ. χ. ἐν τῇ ἐπιδικάσει νομῆς κληρονομιαίων. Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

διάδικος (ὁ)· ὁ ἐν τῷ δικαστηρίῳ δικαζόμενος εἴτε ὡς ὁμόδικος εἴτε ὡς ἀντίδικος.

— *[Πολιτ. Δικον.]* Ὀνομάζονται γενικῶς *διάδικοι* ἅπαντα τὰ οὐσιώδη πρόσωπα τὰ λαμβάνοντα μέρος ἐν τῇ δίκῃ καὶ ἐξαρτῶντα ἐκ τῆς ἐκβάσεως αὐτῆς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον συμφέρον. Οἱ διάδικοι ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης τῆς συμπράξεώς των ἐν τῇ δίκῃ διαιροῦνται εἰς οὐσιώδεις καὶ ἐπουσιώδεις. Οὐσιώδεις διάδικοι εἶναι ἐκεῖνοι, ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ συγκροτηθῇ πολιτικὴ δίκη, ὡς ὁ ἐνάγων καὶ ὁ ἐναγόμενος ἢ ὁ ἐνάγων μόνος ἔν τισι δίκαις. Ἐπουσιώδεις διάδικοι εἶναι ἐκεῖνοι, ὧν ἡ παρουσία εἶναι ἐπικουρική, πρὸς διασφάλισιν μόνον τῆς δίκης χρησιμεύουσα. Ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἐξεταζόμενοι οἱ διάδικοι καλοῦνται ἀντίδικοι, ὅταν ἔχωσιν ἀντικρουόμενα συμφέροντα, καὶ ὁμόδικοι ὅταν ἐπιδιώκωσι τὸ αὐτὸ συμφέρον. Οἱονδήποτε ὅμως τῶν ὡς ἄνω χαρακτήρων καὶ ἂν φέρωσιν οἱ διάδικοι δέον νὰ ἔχωσι τὰ ἑξῆς προσόντα: 1) Καθῆκον ὑποταγῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν δικαιοδοσίαν. Κατὰ κανόνα δὲ πᾶς ἰδιώτης, ἀστὸς ἢ ξένος, καὶ πᾶν νομικὸν πρόσωπον (σωματεῖα, κοινότητες, εὐαγεῖς οἶκοι, δημόσιον) ὑπόκεινται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων. 2) Ἱκανότητα τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου (legitima persona standi in judicio). Ἡ ἰσχύουσα σήμερον νομοθεσία δὲν ἀναγνωρίζει τελείαν ἀνικανότητα εἰς τὸ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου, ἀλλὰ περιορισμοὺς μόνον αὐτῆς· περιωρισμένην ἱκανότητα ἔχουν οἱ πτωχεύσαντες, πάντες οἱ διατελοῦντες ὑπὸ ἐπιμέλειάν τινα (ἐπιτροπείαν ἢ κηδεμονίαν), οἱ ὑπεξούσιοι ὡς πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς περιουσίας των ἧς ἡ διοίκησις ἀνήκει τῷ πατρί, αἱ ὕπανδροι γυναῖκες ὡς πρὸς τὴν προικῴαν περιουσίαν. Πάντες οὗτοι χρῄζουσι, διὰ τὴν ἐπὶ δικαστηρίου παράστασίν των, τῆς ἐπικουρίας τοῦ ἐπιμελητοῦ, πατρὸς ἢ συζύγου, μόνον δὲ ὡς πρὸς τὴν ἀποτροπὴν ἐπικειμένου ἢ ἀπειλοῦντος κινδύνου δύνανται αὐτοτελῶς νὰ ἐνεργήσωσι. Τέλος αἱ κοινότητες καὶ τὰ ἀγαθοεργὰ καταστήματα, ἵνα ἔλθωσιν εἰς δικαστικὸν ἀγῶνα ὡς ἐνάγοντες ἢ ἐναγόμενοι ἢ καὶ παρεμβαίνοντες, χρῄζουσιν ἀδείας τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς. 3) Συμφέρον ἴδιον καὶ ἄμεσον, ἤτοι ἀναφερόμενον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸ τοῦ διαδίκου.

Ἡ ἐν ταῖς δίκαις σχέσις τῶν διαδίκων, εἴτε πρὸς ἀλλήλους εἴτε πρὸς τὸ δικαστήριον, στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος, δικαιουμένων πάντων νὰ παρευρίσκωνται εἰς πάσας τὰς δικαστικὰς ἢ ἐξωδίκους πράξεις, εἴτε μυστικῶς εἴτε δημοσίως ἐνεργουμένας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιχειρῶσιν αὐτοπροσώπως ἢ διὰ πληρεξουσίου τὰς διὰ τὴν δίκην ἀναγκαίας δικαστικὰς πράξεις. Καθῆκον ἔχουσιν οἱ διάδικοι νὰ λέγωσι τὴν ἀλήθειαν καὶ ὦσι κόσμιοι καὶ εὐθεῖς πρὸς τὸ δικαστήριον καὶ τοὺς ἀντιδίκους ἐπὶ ποινῇ ἀποστερήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοπροσώπου διεξαγωγῆς τῆς δίκης καὶ ἄλλαις τοιαύταις· ἀπολαύουσι δὲ ἴσης ἀξιοπιστίας. Ἡ δικαστικὴ δαπάνη βαρύνει κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης ἀμφοτέρους τοὺς διαδίκους, ἕκαστον δὲ χωριστὰ ἡ δαπάνη ἐκείνων τῶν δικαστηριακῶν ἢ ἐξωδίκων πράξεων, ἃς οὗτος ἐκίνησε. Μετὰ τὴν περαίωσιν ὅμως τῆς δίκης, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ δικαστικὴ δαπάνη βαρύνει τὸν ἡττηθέντα διάδικον, καθὸ γενόμενον αἴτιον αὐτῆς. Ὁσάκις ἀμφότεροι οἱ διάδικοι φέρουσιν ὑπαιτιότητα, αὕτη συμψηφίζεται. Ποῖον βαρύνει καὶ εἰς ποῖον ποσὸν ἀνέρχεται αὕτη, περὶ τούτου ἀποφασίζει ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις, ἡ ἀποφαινομένη περὶ τῆς διαφορᾶς. Πάντως ὅμως ἐν ταύτῃ δὲν δύνανται νὰ περιληφθῶσιν εἰμὴ αἱ ἀναγκαῖαι δαπάναι, καὶ οὐχὶ αἱ ἐξ ἀμελείας, ἢ ὑπερβαλλούσης προνοίας τοῦ διαδίκου προκληθεῖσαι. Ἐξαιρετικῶς ἐν δίκῃ περὶ διατροφῆς, πάντοτε προκαταβάλλει τὰ δικαστικὰ δαπανήματα ὁ εἰς διατροφὴν ὑπόχρεως. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἐπίσης τὸ εὐεργέτημα τῆς πενίας. Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

διαδοκίς, *—ιδος* (ἡ)· πλαγία δοκὸς ἐν σχέσει πρὸς ἄλλην δοκόν· || *(ναυτ.)* ξυλίνη δοκὸς βραχεῖα (κοιν. *μπιμπεριά)*, ζευγνύουσα δύο ἐπάλληλα ζυγά, μεθ' ὧν καὶ συνεπικουρεῖ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ καταστρώματος.

— *[Ἑραλδ.]* Ἡ *διαδοκὶς* (traverse) εἶναι ὑποδιαίρεσις τῆς *δοκίδος* (barre), ἧς ἔχει τὸ ἓν πέμπτον τοῦ πάχους. Ἡ διαδοκὶς δὲν θίγει τὰς ἑκατέρωθεν πλευρὰς τοῦ θυρεοῦ καὶ λέγεται *ῥάβδος* μὲν (bâton), ἐὰν εἶναι τοποθετημένη κατὰ τελαμῶνα (en bande), ἤτοι ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερὰ—ὡς τοιαύτη δὲ ἐδήλου ἄλλοτε τὴν δευτεροτοκίαν—*ῥάβδος* δὲ *ἀντίστροφος* (contre-bâton) ἐὰν εἶναι τοποθετημένη κατὰ δοκίδα (en barre), ἤτοι ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, ὁπότε ἐδήλου συνήθως μὴ νόμιμον γέννησιν. Γ. Ε. Τ.

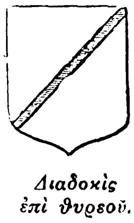

Διαδοκὶς ἐπὶ θυρεοῦ.

διαδορατίζομαι· (ἀρχ.) διαγωνίζομαι πρός τινα χρησιμοποιῶν δόρυ ἢ λόγχην, μάχομαι πρός τινα διὰ δόρατος ἢ λόγχης.

διαδορατισμὸς (ὁ)· διαγωνισμός, μάχη διὰ χρησιμοποιήσεως δόρατος ἢ λόγχης.

διαδοσίας, *—ου*· ὁ ἀγαπῶν νὰ διαδίδῃ, νὰ διασπείρῃ φήμας ψευδεῖς.

διαδόσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπιτήδειος ἢ ἄξιος νὰ διαδοθῇ: «ἡ εἴδησις αὐτὴ εἶναι διαδόσιμος» || ἐπὶ ἀσθενείας: κολλητικός, μεταδόσιμος.

διάδοσις, *—εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ διαδίδειν || ἡ ἐπέκτασις, ἡ ἐξάπλωσις: «ἡ διάδοσις τῆς ἐπιδημίας, —τῆς καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ», «ἡ διάδοσις τῆς ἐπιστήμης, —τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ» || ἡ διασπορά, ἡ κοινολόγησις: «ἡ διάδοσις τοῦ μυστικοῦ, – τοῦ συνοικεσίου» || ἀδέσποτος φήμη, λόγος περιφερόμενος μεταξὺ τοῦ κοινοῦ: «πολλαὶ διαδόσεις κυκλοφοροῦν», «μὴ πιστεύετε τὰς διαδόσεις» || ἐπὶ ἀσθενείας, μετάδοσις: «διάδοσις μολυντικῶν νόσων».

— *[Ἀρχ.]* Ἐκαλοῦντο *διαδόσεις* (ἢ *διανομαί*) δημοσίᾳ γινόμεναι διανομαὶ φυσικῶν προϊόντων, εἴτε ὡς δωρεαὶ τῆς πόλεως πρὸς τὸν λαόν, εἴτε ὡς χορηγήματα ἰδιωτῶν πρὸς τὸ σύνολον ἢ πρὸς ὡρισμένα ἄτομα. Κυρίως μνημονεύονται δωρεαὶ σιτηρῶν εἰς περιόδους σιτοδείας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ δωρεαὶ ἐλαίου διὰ γυμνασιακοὺς σκοπούς, καθὼς καὶ δωρεαὶ ἐπιχορηγήσεων εἰς τὰ μέλη ὡρισμένων συλλόγων. Κυρίως ἡ δωρεὰ ἐλέγετο ἐπίδοσις, καὶ μόνον ἡ διανομὴ τῆς δωρεᾶς ἐλέγετο διάδοσις· ἐν τούτοις ὁ ὅρος διάδοσις ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν δωρεάν. Ἡ διανομὴ τῶν δελτίων, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προσαγωγῆς τῶν ὁποίων ἐλάμβανον τὸν μισθόν των οἱ λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, ἐκαλεῖτο διάδοσις τῶν συμβόλων. Πολυάριθμοι ἦσαν ἰδίως αἱ ὑπὸ ἰδιωτῶν γινόμεναι δωρεαὶ διὰ γυμνασιακοὺς σκοποὺς ἢ δι' ὡρισμένας ἑορτάς· μία τοιαύτη δωρεὰ χαρακτηρίζεται ὡς γυμνασιαρχικὴ διανομὴ ἔν τινι ἐπιγραφῇ τῆς Μαγνησίας τοῦ Μαιάνδρου. Γενικῶς δὲ πλεῖσται ἐπιγραφαὶ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἄλλων μερῶν ὁμιλοῦσι περὶ τοιούτων διαδόσεων. Μία ἱέρεια τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μεγάροις, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, ἐπαινεῖται ἐν ἐπιγραφαῖς διὰ τὴν μεγάλην της γενναιοδωρίαν κατὰ διαφόρους διανομάς. Ι. Δ. Σ.

διαδόται (οἱ) *[Ἀρχ.]* Οἱ ἐντεταλμένοι παρὰ Βυζαντινοῖς τὴν διανομὴν τῶν τροφίμων εἰς τὰς διαφόρους στρατιωτικὰς μονάδας (ἐκ τοῦ λατ. erogatores).

διαδοῦμαι· βλ. διαδένω.

Διαδουμενιανὸς (ἢ *Διαδούμενος*) *Μᾶρκος Ὀπέλλιος - Σεβῆρος - Μακρῖνος - Ἀντωνῖνος*. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (217—218 μ. Χ.), υἱὸς τοῦ ἐπάρχου Μακρίνου, βασιλεύσας ἐπί τινας ἑβδομάδας καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡλιογαβάλου. Π. Ν. Π.

διαδούμενος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ περιβάλλων τὴν κεφαλήν του διὰ διαδήματος, ἤτοι ταινίας, ὡς κυρίως ἐσυνήθιζον παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν οἱ νικηταὶ τῶν ἀγώνων. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸς ὡραῖος χαλκοῦς ἀνδριὰς νέου νικήσαντος

Digitized by Google

εἰς ἀγῶνας καὶ περιβαλλομένου τὴν ταινίαν κατὰ τὴν κεφαλήν. Τὸ ἔργον εἶναι τοῦ Πολυκλείτου, περισωθὲν εἰς μαρμάρινα ἀντίγραφα ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἐξ ὧν ἓν τῶν καλυτέρων, ἀνακαλυφθὲν ἐν Δήλῳ, κατέχει καὶ τὸ ἡμέτερον Ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Γ. ΜΗΛ.

διαδοχὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαδέχεσθαι*, ἡ μεταβίβασις θέσεως ἢ δικαιώματος εἰς ἄλλον: «ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου εἶναι κληρονομική»· || ἡ ἀλλεπάλληλος σειρά: «ἡ διαδοχὴ τῶν παραστάσεων,—τῶν ἐντυπώσεων»· || «κατὰ διαδοχήν», διαδοχικῶς: «τὴν θέσιν τοῦ ἀρχηγοῦ λαμβάνουν πάντες οἱ παίζοντες κατὰ διαδοχήν».

—*[Νομ.]* Καλεῖται *διαδοχὴ* (successio) ἐν τῇ δικανικῇ σχέσει ἡ ἀντικατάστασις τοῦ μέχρι τοῦδε δικαιούχου ἢ τοῦ ὀφειλέτου δι' ἄλλου· διακρίνεται δὲ εἰς καθολικὴν (successio universalis ἢ generalis), ἤτοι τὴν δι' ἧς ὑπεισέρχεταί τις εἰς τὸ σύνολον δικαιωμάτων μόνον (aquisitio per universitatem Gai III 82. 84) ἢ εἰς τὸ σύνολον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων ἑτέρου (successio in omne jus, in universum jus. L. 3 pr. D. 37. 1 καὶ εἰς εἰδικὴν (successio singularis, specialis), δι' ἧς μεταβιβάζονται ἓν ἢ πλείονα δικαιώματα, ἀλλὰ μεμονωμένως. Θέματα παρὰ Ρωμαίοις τῆς μὲν καθολικῆς διαδοχῆς ὑπῆρχον: α') ἡ arrogatio (=υἱοθεσία) καὶ β') ἡ manus conventio, ἤτοι διὰ τοῦ γάμου τοῦ αὐστηροῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, τῆς δὲ εἰδικῆς διαδοχῆς: α') ἡ κληρονομία καὶ β') ἡ δήμευσις (confiscatio). Παρ' ἡμῖν ὅμως μόνον τοῦ δευτέρου εἴδους ὑπάρχει καθολικὴ διαδοχὴ καὶ μόνον ἡ κληρονομία. Ἐν γένει διαδοχῆς δεκτικαὶ εἶναι πᾶσαι αἱ ἔννομοι σχέσεις, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ φυσικαί, οἷον νομή· οὐχ ἧττον ὅμως καὶ τῶν νομικῶν σχέσεων δὲν εἶναι πᾶσαι διαδεκτικαί, καθότι αἱ συνηνωμέναι ἀναποσπάστως μετὰ τοῦ δικαιούχου, οἷον αἱ οἰκογενειακαὶ σχέσεις, οὐδέποτε μεθίστανται διὰ διαδοχῆς ἀλλ' ἀποσβέννυνται ἐκλιπόντος τοῦ δικαιούχου. Ἐξαιρετικῶς δὲ αἱ ἐκ τῆς περιουσίας ἔννομοι σχέσεις εἶναι ὡσαύτως ἀνεπίδεκτοι διαδοχῆς, οἷον αἱ ἑταιρικαὶ σχέσεις, αἱ προσωπικαὶ δουλεῖαι, ἡ ἐπαχθεῖσα καὶ μήπω κτηθεῖσα κληρονομία, τὸ πρὸς διατροφὴν δικαίωμα, αἱ ἰσόβιοι πρόσοδοι, σύνταξις κλπ. Ι.Κ.Π.

—**«Διαδοχαὶ φιλοσόφων»**. Ἐκαλοῦντο οὕτω κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἱστορίαι τῆς φιλοσοφίας ἐκτιθέμεναι μὲ βάσιν τὴν χρονικὴν διαδοχὴν τῶν φιλοσόφων εἴτε μεμονωμένως διὰ μίαν σχολὴν μόνον, εἴτε διὰ τὴν συνόλην φιλοσοφίαν. Τοιαύτας «διαδοχὰς» συνέταξαν ὁ Φιλόδημος, ὁ Σωτίων, Νικίας ὁ Νικαεύς, κ. ἄ. Κ. Θ. Δ.

—**διαδοχή, καλλιεργησίμων φυτῶν** (ἡ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀντικατάστασις φυτοῦ τινος ἀπαντῶντος ἔν τινι ἐδάφει διὰ τῆς φυτεύσεως ἑτέρου φυτοῦ. Κατὰ τὴν καλλιέργειαν δέον εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τμῆμα ἐδάφους νὰ μὴ σπείρωνται διαρκῶς φυτὰ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἢ τοῦ αὐτοῦ γένους, διότι ἡ διαδοχικὴ σπορὰ ὁμοειδῶν γενῶν καὶ εἰδῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἐλαττώνει τὰς ποιοτικὰς καὶ ποσοτικὰς αὐτῶν ἰδιότητας, ἐνῷ ἡ σπορὰ διαδοχικῶς διαφόρων εἰδῶν φυτῶν παρέχει εἰς τὸν καλλιεργητὴν προϊόντα καὶ ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς ἀνώτερα. Τὸ τοιοῦτον κατορθοῦται διττῶς, ἢ διὰ τῆς ἀλλαγῆς τῶν σπειρομένων εἰδῶν ἢ διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἐπιπολαίου στρώματος τοῦ πρὸς σπορὰν τμήματος τοῦ ἐδάφους. Εἶναι παρατηρημένον, ὅτι, ὅταν φυτευθῶσι νέα δένδρα ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχον πρότερον μεγάλης ἡλικίας τοιαῦτα, οὐδέποτε τὰ νέα δένδρα φθάνουσι τὸ ὕψος καὶ τὸν ὄγκον τῶν παλαιῶν. Προσέτι παρετηρήθη ὅτι φυτά τινα δύνανται νὰ ζήσωσι καὶ νὰ ἀναπτυχθῶσι πλησίον ἀλλήλων, ἐνῷ ἀντιθέτως ἄλλα διὰ νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἔχουσιν ἀνάγκην ἀναπεπταμένου ἐδάφους. Εἰς πλεῖστα φυτὰ ἡ γειτνίασις ἐπιφέρει ἐπίσχεσιν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄγρια χόρτα γενικῶς παραβλάπτουσι τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παρ' αὐτὰ καλλιεργουμένων φυτῶν. Τὸ τοιοῦτο συμβαίνει διότι αἱ ρίζαι τῶν διαφόρων εἰδῶν ἔχουσι διάφορον διεύθυνσιν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους, τοῦ μεγέθους τοῦ φυτοῦ καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους, ἐὰν δὲ τυχὸν τὰ διάφορα ζιζάνια ἔχουσι βαθυτέρας ρίζας, τότε, ὡς ἀπορροφῶντα μεγαλυτέρας ποσότητας θρεπτικῶν οὐσιῶν, παρεμποδίζουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βραχυρρίζων καλλιεργησίμων φυτῶν. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, φυτά τινα δύνανται νὰ ζήσωσι διαδοχικῶς ἢ ταυτοχρόνως πλησίον ἀλλήλων, ἐφ' ὅσον ἡ τροφή των εἶναι διάφορος. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὴν νικοτιανήν, ἥτις σπείρεται μετὰ τὸν σῖτον καὶ ἀναπτύσσεται θαυμασίως, διότι ἄλλα ἅλατα χρειάζονται πρὸς τροφὴν τοῦ σίτου καὶ ἄλλα πρὸς τροφὴν τῆς νικοτιανῆς. Ἡ διαδοχὴ εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων βάσεων τῆς γεωργίας, διότι ὁ καλλιεργητὴς δέον νὰ γνωρίζῃ τί φυτὸν δύναται νὰ διαδεχθῇ ἕτερον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Δ. Ν. Π.

—**διαδοχῆς, πόλεμος περί—**. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τρεῖς πόλεμοι: ὁ τῆς Ἰσπανίας (1701—1713), ὁ τῆς Πολωνίας (1733—1735) καὶ ὁ τῆς Αὐστρίας (1741—1748). Τὰ αἴτια, τὰ προκαλέσαντα ἕνα ἕκαστον τῶν πολέμων τούτων, ὠφείλοντο εἰς ἔριδας τῶν διεκδικούντων τὴν διαδοχὴν τῶν βασιλικῶν θρόνων (βλ. λ. **Ἰσπανία, Πολωνία, Αὐστρία**).

Α') *Ἰσπανία*. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι ὁ Μέγας συνασπισμὸς τῆς Χάγης (Grande Ligue de la Have) τοῦ 1701, ἤτοι ὁ αὐστριακός, ἀγγλικός, ὀλλανδικός, πρωσσικὸς καὶ πορτογαλικὸς στρατός, ὑποστηρίζων τὴν εἰς τὸν ἱσπανικὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου, καὶ ὁ γαλλικός, ἱσπανικὸς καὶ βαυαρικὸς στρατός, ὑποστηρίζων τὴν εἰς τὸν θρόνον τοῦτον ἀνάρρησιν τοῦ Φιλίππου d'Anjou. Ὁ στρατὸς τοῦ συνασπισμοῦ ἐσκόπει νὰ καταλάβῃ ἀρχικῶς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰσπανίας, μεθ' ὃ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ προκατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀποστειλάντων στρατὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Villars, ἵνα καταλάβῃ τὴν Αὐστρίαν, καθ' ὃν χρόνον θὰ παρέμενον ἐν ἀμύνῃ εἰς τὰς Κάτω Χώρας (Βέλγιον) καὶ Ἰταλίαν. Κατὰ τὴν πρὸς τὴν Αὐστρίαν προέλασίν του ὁ Βιλλὰρ ἐνίκησε τοὺς ἀντιπάλους του εἰς τὰς μάχας Friedlingen (1702) καὶ Hochstedt (1703), κατόπιν ὅμως ἡττηθεὶς εἰς τὴν μάχην Blenheim 1704), ἀπωθήθη μέχρι τοῦ Ρήνου (τῆς περιοχῆς Βάδης). Ἐν Βελγίῳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἡ κατάστασις παρέμενε στάσιμος, ἀλλὰ τῷ 1707 ἐνικήθη ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὴν μάχην τῆς Ramillies Εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ πόλεμος παρέμεινεν ἐν ἀρχῇ ἰμφίρροπος, καθόσον τὰς ἀτυχεῖς κατὰ τῶν Γάλλων μάχας (Chiari 1701, Crémone 1702 διεδέχθησαν εὐτυχεῖς τοιαῦται (Luzzara 1702, Cassano 1705), ἀλλὰ τῷ 1706 ὁ διοικῶν τὸν ἀντίπαλον στρατὸν πρίγκιψ Εὐγένιος ἀπώθησε τοὺς Γάλλους μέχρι τῶν Ἄλπεων. Κατὰ τὰ ἔτη 1708—1711 οἱ στρατοὶ τοῦ συνασπισμοῦ ἐνέτειναν ἁπάσας τὰς προσπαθείας των εἰς τὸ Βέλγιον, ἐξ ὧν ἐπῆλθον πλεῖσται πολιορκίαι καὶ μάχαι ἀπολήξασαι μᾶλλον ὑπὲρ αὐτῶν. Τὰ ἐπακολουθήσαντα μετέπειτα εἴς τινα κράτη γεγονότα ἐσωτερικῆς φύσεως (ἡ Ἀγγλία ἤθελε ν' ἀποχωρήσῃ ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ) ἐξηνάγκασαν τὸν συνασπισμὸν νὰ συγκεντρώσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1712 περὶ τὴν Denain (εἰς Φλάνδραν) στρατὸν ἐξ 100,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Γαλλία συνεκέντρωσε περὶ τὰς 80.000 εἰς Φλάνδραν ὑπὸ τὸν Βιλλάρ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν, καθόσον τὰ πλεῖστα τῶν γαλλικῶν φρουρίων τοῦ βορρᾶ ἢ κατείχοντο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἢ διετέλουν ἐν πολιορκίᾳ ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Εὐγένιος ἐπεζήτησε κατὰ Μάϊον τοῦ 1712 νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βιλλάρ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη νὰ συμμετάσχῃ ἐπιθετικοῦ ἀγῶνος, δὲν προέβη εἰς τοῦτο. Ὁ Βιλλὰρ ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν Εὐγένιον εἰς τὴν μάχην τῆς Denain τὴν 24ην Ἰουλίου 1712, ἀναγκασθέντα νὰ ὑποχωρήσῃ ἕνεκα τοῦ κινδύνου ἀποκοπῆς τῶν συγκοινωνιῶν του. Ἐπηκολούθησαν τέλος κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος μικροί τινες ἀγῶνες παρὰ τὸν Ρῆνον. Ὁ πόλεμος οὗτος ἔληξε διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης τῆς Utrecht τῷ 1713.

Β) *Πολωνία*. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι οἱ Γάλλοι ὑποστηρίζοντες τὴν εἰς τὸν πολωνικὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Στανισλάου Leczinski, ἀπέναντι τῶν Αὐστρορρώσων ὑποστηριζόντων τὸν Αὔγουστον τῆς Σαξωνίας. Μόνη ἀξιόλογος πολεμικὴ ἐπιχείρησις εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν τελευταίων πολιορκία τοῦ φρουρίου Dantzig (1733) ὅπου ὁ Λεκζίνσκι εἶχε κλεισθῇ. Ἅμα ὡς οὗτος ἐδραπέτευσεν ἐξ αὐτοῦ τῷ 1734, αἱ ἀφορμαὶ τοῦ πολέμου ἐξέλιπον, ἀλλ' ἡ ὑπογραφὴ τῆς εἰρήνης δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰμὴ τῷ 1738 ἐν Βιέννῃ μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις.

Γ') *Αὐστρία*. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ σύμμαχοί των Ἄγγλοι, Ὀλλανδοὶ καὶ Ρῶσοι, ὑποστηρίζοντες τὴν εἰς τὸν αὐστριακὸν θρόνον ἀνάρρησιν τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἀπέναντι τῶν Γάλλων καὶ τῶν συμμάχων των Πρώσσων, Βαυαρῶν, Ἰσπανῶν, ὑποστηριζόντων τοὺς ἀνταπαιτητὰς τοῦ θρόνου τούτου. Αἱ κατὰ τὰ ἔτη 1741 καὶ 1742 ἐπιχειρήσεις ἐν Βοημίᾳ ἀπέβησαν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν προσωρινὴν ἀποχὴν τῶν Πρώσσων κατώρθωσαν οἱ Αὐστριακοὶ νὰ νικήσωσι τοὺς Γάλλους καὶ Βαυαροὺς εἰς τὴν μάχην τῆς Dettingen (1743), καὶ νὰ τοὺς ἀπωθήσωσι μέχρι τοῦ Ρήνου. Κατὰ τὰ ἔτη 1744 καὶ 1745 οἱ Γαλλοϊσπανοὶ ἐνίκησαν τοὺς Αὐστριακοὺς ἐν Ἰταλίᾳ εἰς τὰς μάχας τῶν Coni καὶ Bassignano. Τὴν 11 Μαΐου 1745 ὁ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Maurice de Saxe γαλλικὸς στρατὸς ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Ἀγγλοαυστριακοὺς εἰς τὴν μάχην τοῦ Φοντενουὰ (βλ. λ.). Ἐπειδὴ τὸ τέλος τοῦ 1745 κατώρθωσαν οἱ Αὐστριακοὶ ν' ἀπομονώσωσι τοὺς Γάλλους ἀπὸ τῶν συμμάχων των Πρώσσων καὶ Ἰσπανῶν, δι' αὐτὸ ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τοὺς ἀπώθησαν μέχρι τῶν Ἄλπεων. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1746—1748 διεξήχθησαν ἀγῶνες μεταξὺ Γάλλων καὶ Αὐστριακῶν ἐν Βελγίῳ, οἵτινες ἀπέβησαν ὑπὲρ τῶν Γάλλων (Raucoux, Lawfeld, πολιορκία τῆς Maëstricht). Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου διεξήχθησαν ναυμαχίαι ἀρκεταὶ μεταξὺ γαλλικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ στόλου. Τῷ 1748 ἔπαυσεν ὁ πόλεμος διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης τῆς Aix la Chapelle. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

διαδοχικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαδοχήν, ὁ λαμβάνων ὑπόστασιν κατ' ἐναλλαγὴν ἀδιάλειπτον: «βασιλεία διαδοχική».—Ἐπίρρ. **διαδοχικῶς**, κατὰ διαδοχήν.

—**διαδοχικαὶ παροχαὶ** *[Νομ.]*. Ἐπὶ ἐνοχῆς τινος ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ὀφειλέτου δυνατὸν νὰ συνίσταται εἰς παροχὴν κατὰ γένος ὡρισμένων πραγμάτων εἰς δόσεις χρονικῶς ἀπεχούσας ἀλλήλων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ δόσεις αὗται ἀποτελοῦσι παροχὰς διαδοχικὰς ἢ περιοδικάς. Ἐπὶ τῶν παροχῶν τούτων εἰδικώτερον παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς: 1) Ἐνοχαὶ ἔχουσαι ἀντικείμενον διαδοχικὰς παροχὰς εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῶσιν ὡς πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἐνοχαί, ἤτοι: α') ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ νόμου (obligatio ex lege), ὡς π. χ. ἡ ὑποχρέωσις πρὸς διατροφὴν τῆς συζύγου· β') δυνάμει συμβάσεως, ὡς π. χ. ἡ ὑποχρέωσις καταβολῆς μηνιαίων μισθωμάτων ἐπὶ μισθώσεως ἐτησίας· γ') ἐξ ἀδικήματος, ὡς εἶναι ἡ ὑποχρέωσις τοῦ φονέως (τοῦ πρὸς διατροφὴν ὑποχρέου) πρὸς διατροφὴν τῶν δικαιουμένων εἰς ταύτην προσώπων· δ') δυνάμει οἱονεὶ συμβάσεως, ὡς π. χ. ἐπὶ κληροδοσίας προσόδου καὶ ε') ἐξ οἱονεὶ ἀδικήματος, ὡς π. χ. ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐργοδότου πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐξόδων νοσηλείας τοῦ ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντος ἐργάτου (ἄρθρ. 7 νόμ. 551). 2) Αἱ διαδοχικαὶ παροχαὶ δυνατὸν ν' ἀποτελῶσι προσόδους ἢ εἰσοδήματα, ὡς π. χ. συμβαίνει ἐπὶ τόκων, μισθωμάτων, συντάξεων κλπ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐπὶ ἑκάστης τῶν πολλῶν παροχῶν ὀφείλεται τόκος ὑπερημερίας μόνον «ἐὰν συμφωνηθῇ τοιοῦτος, ἢ ἐὰν ζητηθῇ δι' ἀγωγῆς· κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιπτώσεις ταύτας μόνον ἐπὶ τῶν καθυστερουμένων τοιούτων ἐπὶ ὁλόκληρον τοὐλάχιστον ἔτος ἢ ἐπὶ μίαν χρῆσιν ὡς πρὸς τὸ δημόσιον. Ἡ περὶ πληρωμῆς τοιούτου τόκου συμφωνία πρέπει νὰ γίνηται, ἡ δ' ἀγωγὴ νὰ ἐπιδίδηται μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἀνωτέρω ἔτους ἢ τῆς χρήσεως» (νόμ. ,ΆΞΕ'/1882 «Περὶ τόκου ὑπερημερίας» ἄρθρ. 3. Πρβλ. ΑΠ. 142/1923, Ἐφ. Ἀθ. 428/1924 καὶ 558/1924 κτλ.). 3) Αἱ διαδοχικαὶ παροχαὶ εὕρηνται ἐν ποιᾷ τινι αὐθυποστάσει ἑκάστη ἀπὸ τῆς ἑτέρας καὶ ἀπὸ τῆς ὅλης ἐνοχῆς. Παρὰ ταῦτα ὑφίσταται ἑνιαία ἐνοχικὴ σχέσις, ἥτις συνδέει ταύτας πρὸς ἀλλήλας. α') Ἡ πρώτη ἀρχὴ ἐμφανίζεται ἔκδηλος εἰς τὴν παρ' ἡμῖν ἰσχύουσαν διάταξιν, καθ' ἣν ἡ «ἐκ πάσης περιοδικῶς ἐπαναλαμβανομένης παροχῆς» ἀξίωσις παραγράφεται κατ' ἀνώτατον ὅριον μετὰ πέντε ἔτη, ἀνεξαρτήτως τῆς παραγραφῆς τῆς ὅλης ἐνοχῆς (ἄρθρ. 2 νόμ. ,ΓΥΛΓ'/1909 «Περὶ βραχυπροθέσμων παραγραφῶν», βλ. καὶ ἄρθρ. 1 ἀριθ. 6 τοῦ αὐτοῦ νόμου, πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 443/1924). Συνέπεια τῆς αὐτῆς ἀρχῆς εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι, συντρεχουσῶν καὶ τῶν λοιπῶν προϋποθέσεων τοῦ νόμου, τόκοι ὑπερημερίας ὀφείλονται καὶ ἐπὶ ἑκάστης τῶν πολλῶν παροχῶν (βλ. ἀνωτ.) Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς τέλος ἕπεται ὅτι ὁ δικαιούμενος πολλῶν διαδοχικῶν παροχῶν δὲν δύναται κατὰ κανόνα νὰ αἰτήσηται ἀντ' αὐτῶν τὸ σύνολον τούτων συγκεφαλαιωτικῶς (πρβλ. ΑΠ. 226/1924, Ἐφ. Ἀθ. 558/1924 καὶ ἐξαίρεσιν ἄρθρου 15 ἐδ. 3 τοῦ νόμ. 2228/1920 «Περὶ διαζυγίου». β') Τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ πολλαὶ διαδοχικαὶ παροχαὶ συνδέονται πρὸς ἀλλήλας δι' ἑνιαίας ἐνοχικῆς σχέσεως ἐκδηλοῦται κυρίως εἰς τὰς ἐκ συμβάσεως προερχομένας τοιαύτας παροχάς, ἐν αἷς ὁ ὀφειλέτης ἐναγόμενος πρὸς καταβολὴν παροχῆς τινος ἔχει τὴν ἔνστασιν τῆς μὴ ἐκτελέσεως τῆς συμβάσεως καὶ ἂν ἀκόμη καθυστερῆται ἡ ἀντιπαροχὴ προγενεστέρας παροχῆς. Ἐπίσης ἡ ὑπερημερία τοῦ ὀφειλέτου ἐπὶ μιᾶς τῶν πολλῶν παροχῶν παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς τὸν δικαιούμενον εἰς ταύτας κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ ὑπαναχωρήσῃ τῆς ὅλης συμβάσεως ἢ νὰ αἰτήσηται τὸ διαφέρον λόγῳ μὴ πλήρους ἐκτελέσεως τῆς ὅλης συμβάσεως κτλ. 4) Τὸ μέγεθος ἑκάστης παροχῆς, τὰ χρονικὰ διαστήματα, καθ' ἃ ἑκάστη παροχὴ εἶναι καταβλητέα, ὡς καὶ ἡ διάρκεια τῆς ὅλης ὑποχρεώσεως πρὸς καταβολὴν διαδοχικῶν παροχῶν συνήθως εἶναι σαφῶς ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμέναι, ὡς π. χ. ἐπὶ τόκων α % πληρωτέων καθ' ἑξαμηνίαν δανείου ἐξοφλητέου μετὰ τριετίαν· δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι ἀόριστοι, ὡς π. χ. ἐπὶ ὑποχρεώσεως πρὸς παροχὴν πραγμάτων κατὰ γένος ὡρισμένων κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας τοῦ ἀγοραστοῦ ἀντὶ ἑνιαίου τιμήματος κατὰ μονάδα ὡρισμένου, ἢ κατ' ἀνώτατον ὅριον ὡρισμέναι, ὡς π. χ. ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐργοδότου πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐξόδων νοσηλείας τοῦ ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἐξ ἀτυχήματος παθόντος ἐργάτου, ἥτις δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ὡρισμένον ποσὸν ἡμερησίως, οὐδὲ νὰ διαρκέσῃ πέραν ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος (ἄρθρ. 7 ἐδάφ. 3 νόμ. 551· βλ. καὶ λ. διατροφή). Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

διαδοχικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι διαδοχικόν: «ἡ διαδοχικότης τοῦ θρόνου,—τῆς βασιλείας».

Digitized by Google

διαδοχίτης (ὁ) (Diadochit) *['Ορυκτ.]*. 'Ορυκτόν, ὅπερ εἶναι φωσφορικὸν ἅλας τοῦ σιδήρου μετὰ θειικοῦ ὀξέος $[PO_4]_2 [SO_4H] FeO_4 [OH]_2$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα. 'Απαντᾷ εἰς τὸ Gräfenthal καὶ Saalfeld. Γ. Β.

διαδοχοκινησία (ἡ) *[Φυσιολ.]*. 'Ιδιότης, ἣν κέκτηται τὸ ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει ἄτομον, τοῦ νὰ ἐκτελῇ ταχείας διαδοχικὰς κινήσεις μέλους τινός, οἷαι λ. χ. ὁ πρηνισμὸς καὶ ὁ ὑπτιασμὸς τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς κλπ. 'Η λειτουργία αὕτη διαταράσσεται ἐπὶ νόσων τῆς παρεγκεφαλίδος καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ πλάκας σκληρώσεως (*Babinski*). Ι. Π.

διάδοχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαδεχόμενος τὴν θέσιν ἄλλου ὁπωσδήποτε ἀποχωρήσαντος: «ποῖος θὰ εἶναι ὁ διάδοχος τοῦ ἀποχωρήσαντος διευθυντοῦ μας;», «τὸν ἕνα τῶν υἱῶν μου θὰ τὸν ἀφήσω διάδοχον εἰς τὴν ἐργασίαν μου»· || ἐν τοῖς μοναρχικοῖς πολιτεύμασιν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως ὁ διαδεχόμενος τὸν πατέρα εἰς τὸν θρόνον: «ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου», «ὁ διάδοχος τῆς 'Ιταλίας,—τῆς 'Αγγλίας»· || συνεκδοχ. καὶ πρὸς παιδιὰν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς οἱουδήποτε· || «οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου» ἢ ἁπλῶς «οἱ διάδοχοι», οἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ 'Αλεξάνδρου ἄρξαντες ἐκ τῶν στρατηγῶν τῶν κτηθεισῶν χωρῶν: «ἐπὶ τῶν διαδόχων» εἰς τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἔζησαν οἱ διάδοχοι· || οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐν 'Αθήναις νεοπλατωνικῆς σχολῆς ὡς διαδεχθέντες τὸν Πλάτωνα.

— *[Συνταγμ. Δίκ.]* Καλεῖται *διάδοχος* ὁ ἐπὶ τὸν θρόνον προωρισμένος ν' ἀνέλθῃ μετὰ τὸν θάνατον ἢ τὴν παραίτησιν τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένου βασιλέως. 'Επὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου δὲν πρόκειται περὶ κληρονομίας δικαιωμάτων ἑνὸς προσώπου παρ' ἄλλου, οὐδὲ περὶ μεταβιβάσεως παρ' ἑνὸς εἰς ἕτερον δικαιωμάτων προσωπικῶν ἢ ἐμπραγμάτων κτλ., ἀλλ' ἁπλῶς, κατὰ τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν, τὸ βασιλικὸν ὄργανον τῆς πολιτείας δέχεται νέον «προσωπικὸν φορέα», τοῦ ὀργάνου παραμένοντος τοῦ αὐτοῦ καὶ μόνον τοῦ προσώπου ἀλλάσσοντος. Καὶ ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη τοῦ προσώπου γίνεται ipso jure, τοῦ διαδόχου περιβαλλομένου εὐθὺς τὰς πολιτειακὰς ἁρμοδιότητας τοῦ βασιλέως. Τούτου ἕνεκα οὐχὶ ἀδίκως λέγεται ἐν 'Αγγλίᾳ: The King never dies, ἤτοι ὁ βασιλεὺς οὐδέποτε ἀποθνήσκει· ἐπίσης καὶ τὸ γαλλικὸν Le Roi est mort vive le Roi, ἤτοι ὁ βασιλεὺς ἀπέθανε, ζήτω ὁ βασιλεύς, ἀποδίδει πιστῶς πραγματικότητα ἀληθοφανῆ. Διὰ τοῦ θανάτου ἢ τῆς παραιτήσεως τοῦ τέως βασιλέως, ὁ νέος βασιλεὺς εἶναι αὐθωρεὶ ἀνεύθυνος καὶ ἀπαραβίαστος, ἀλλὰ παρ' ἡμῖν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, δὲν ἠδύνατο καὶ αὐθωρεὶ οὗτος νὰ ἐνασκήσῃ τὰ βασιλικὰ δικαιώματα.

Καὶ κατὰ τὸ βελγικὸν Σύνταγμα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς συνταγματικὰς μοναρχίας εἰς τὰς ὁποίας ὁ ὅρκος τοῦ μονάρχου εἶναι ἁπλοῦν καθῆκον αὐτοῦ, ἀπετέλει ὁ ὅρκος ἀναγκαῖον ὅρον πρὸς νόμιμον ἐξάσκησιν τῶν βασιλικῶν δικαιωμάτων. Τὸ μεταξὺ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἐξασκήσεως τῶν βασιλικῶν δικαιωμάτων ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως μεσολαβοῦν χρονικὸν διάστημα ἦτο, κατὰ κανόνα, βραχύτατον. 'Ο νέος βασιλεὺς ἔδιδε τὸν ὅρκον ἐν τῇ Βουλῇ ἐνώπιον τῶν βουλευτῶν, τῶν ὑπουργῶν, τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου καὶ τῶν λοιπῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν· ἂν ὅμως ἡ Βουλὴ δὲν ἦτο παροῦσα, ὁ ὅρκος θὰ ἐδίδετο «ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑπουργῶν, τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου, τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ βουλευτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀνωτέρων ἀρχῶν», θὰ συνεκαλεῖτο δὲ ἡ Βουλὴ «τὸ πολὺ ἐντὸς δύο μηνῶν» καὶ θὰ ἐπαναλαμβάνετο ὁ ὅρκος «ἐνώπιον τῶν βουλευτῶν», ὡς ὥριζε τὸ ἄρθρ. 49 τοῦ Συντάγματος. Πλὴν τοῦ ὅρκου οὐδεμία ἄλλη διατύπωσις, οὔτε στέψις, οὐδὲ χρίσις, ἀπῃτεῖτο, ὅπως ἀναλάβῃ ὁ νέος βασιλεὺς τὴν ἐξάσκησιν πολιτειακῆς ἐξουσίας.

'Ο καλούμενος εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου ἀπῃτεῖτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην (ἀσχέτως ποῖον δόγμα ἠκολούθει προηγουμένως) νὰ πρεσβεύῃ τὸ ἀνατολικὸν ὀρθόδοξον δόγμα, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 47 τοῦ Συντάγματος, ἀποκλειόμενος ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει. Οὐδόλως δὲ ἀπηγορεύετο νὰ εἶναι, ὅτε θὰ ἐκαλεῖτο ἐπὶ τοῦ θρόνου, βασιλεὺς ἑτέρας πολιτείας, ἀλλ' ἔδει νὰ παραιτηθῇ προηγουμένως τοῦ στέμματος ταύτης, καθόσον, κατὰ τὸ ἄρθρ. 48 τοῦ Συντάγματος, «οὐδέποτε τὰ στέμματα τῆς 'Ελλάδος καὶ ἄλλης οἱασδήποτε ἐπικρατείας δύνανται (ἠδύναντο) νὰ συνενωθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς»· κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ συντάγματος ἀπηγορεύετο οὐ μόνον ἡ «πραγματικὴ» ἀλλὰ καὶ ἡ «προσωπικὴ» ἕνωσις μεταξὺ 'Ελλάδος καὶ ἑτέρας πολιτείας. Σωματικὴ ἢ πνευματικὴ πάθησις οὐδέποτε ἦτο δυνατὸν ν' ἀποτελέσῃ αἰτίαν ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὸν θρόνον, ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ τὸ ἄρθρ. 53 § 1 ἐδ. β' περίπτωσιν 'Αντιβασιλείας. 'Εὰν ὁ διάδοχος, ἐξ ἄλλου, ἤθελεν ἀποβάλει τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν (λ. χ. ἂν ἦτο γυνὴ καὶ διὰ τοῦ γάμου μετ' ἀλλοδαποῦ ἀπέβαλε τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν), οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε μὲ τὴν ἱκανότητα πρὸς ἀνάληψιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Ἂν δὲ ἀλλοδαπὸς ἐκαλεῖτο εἰς τὸν θρόνον, οὗτος ἀπέκτα εὐθὺς ἀμέσως καὶ ipso jure τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἕλληνος βασιλέως. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὑπεστηρίχθη, ὅτι ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ διαδόχου διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ θρόνου.

Αἱ περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἀπετέλουν δημόσιον ἐξ ἀντικειμένου δίκαιον. Τὰ τῆς ἐπὶ τὸν θρόνον διαδοχῆς εἶχον οὕτω πως ρυθμισθῆ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, ὥστε *εἷς* μόνον ἐκαλεῖτο εἰς τὴν διαδοχήν. Τὸ ἄρθρ. 45 τοῦ Συντάγματος ὥριζεν ὅτι: «Τὸ ἑλληνικὸν στέμμα καὶ τὰ συνταγματικὰ αὐτοῦ δικαιώματα εἶναι διαδοχικὰ καὶ περιέρχονται εἰς τοὺς κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίους καὶ νομίμους ἀπογόνους τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας, προτιμωμένων τῶν ἀρρένων». 'Επὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. τούτου διάδοχος ἦτο ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως, ἐλλείψει δὲ διαδόχου πρωτοτόκου, ὁ πρωτότοκος τούτου υἱὸς (ἐπίδοξος διάδοχος)· γυνὴ ἦτο δυνατὸν νὰ κληθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐὰν καὶ ἐφόσον δὲν ὑπῆρχεν ἄρρην ἀπόγονος δυνάμενος ἀλλὰ καὶ θέλων νὰ διαδεχθῇ τὸν θρόνον. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω ἄρθρου ἀπεκλείοντο τοῦ θρόνου τὰ μὴ ἐκ νομίμου γάμου τέκνα. 'Εὰν δὲν ὑφίστατο διάδοχος γνήσιος ἀπόγονος καὶ ἐκ κατ' εὐθεῖαν γραμμῆς τοῦ βασιλέως, κατὰ τὸ ἄρθρ 46 «ὁ βασιλεὺς διορίζει (διώριζεν) αὐτὸν μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Βουλῆς, ἐπὶ τούτῳ συγκαλουμένης, διὰ τῆς ψήφου τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, καὶ διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας»· ὁ οὕτω πως διορισθεὶς διεδέχετο τὸν βασιλέα ἐν περιπτώσει, καθ' ἥν, κατὰ τὸν θάνατον ἢ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, δὲν ὑπῆρχε διάδοχος, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 45 τοῦ Συντάγματος. 'Επὶ παραιτήσεως ἢ θανάτου τοῦ βασιλέως χωρὶς νὰ ὑφίσταται διάδοχος, ὁ θρόνος ἐθεωρεῖτο ἐν χηρείᾳ, ἐνηργεῖτο δὲ ἐκλογὴ νέου βασιλέως συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 52 ἐδ. β' τοῦ Συντάγματος (βλ. θρόνος).

[Πρβλ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*. 'Ελληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον, τ. Α' (1915), σ. 151 ἐπ. καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ μνημονευομένους συγγραφεῖς.] Η. Γ. Κ.

—**Διάδοχοι** (οἱ). Οὕτως ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, 'Ελλήνων καὶ Ρωμαίων, οἱ στρατηγοὶ τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (323 π. Χ.) καὶ μετὰ πολλὰς πρὸς ἀλλήλους διαμάχας διένειμαν μεταξύ των τὰς ἀπεράντους χώρας τοῦ βασιλείου του. 'Επειδὴ ὁ 'Αλέξανδρος ἀποθνήσκων οὐδεμίαν ἀφῆκε παραγγελίαν περὶ διαδόχου του καὶ περὶ διοικήσεως τοῦ βασιλείου του, ἡ πρώτη μέριμνα τῶν παρόντων ἐκ τῶν «ἑπτὰ σωματοφυλάκων», οἵτινες ἦσαν οἱ ἀνώτατοι μετὰ τὸν 'Αλέξανδρον ἀξιωματικοὶ τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ, τοῦ Περδίκκα, Λεοννάτου, Πύθωνος καὶ 'Αριστόνου, ἦτο ἡ δημιουργία μιᾶς οἱασδήποτε προσωρινῆς καταστάσεως, ἡ ἀπόδοσις εἰς τὸ κράτος κυβερνήσεως καὶ τάξεως. Συνεφώνησαν δὲ μεταξύ των, ὅτι ἔπρεπε νὰ πράξωσιν ὅ,τι καὶ ὁ 'Αλέξανδρος ἔπραττεν ἐν κρισίμοις καιροῖς: νὰ συγκαλέσωσι δηλαδὴ εἰς συνέλευσιν τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἑταίρων καὶ τῶν ἄλλων ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν (τοὺς πρώτους τῶν φίλων) διὰ νὰ λάβωσι τὴν προσήκουσαν ἀπόφασιν. Τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας εἶχεν ὁ Περδίκκας, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ 'Αλέξανδρος εἶχε παραδώσει, ὅτε εἶχεν ἐπιδεινωθῆ ἡ νόσος του, τὸν σφραγιστήριον δακτύλιόν του. Εἰς τὴν συνέλευσιν ὁ Περδίκκας, προεδρεύσας ταύτης, ἔθεσε τὸ ζήτημα ἂν καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ πληρώσωσι τὴν θέσιν τοῦ 'Αλεξάνδρου. Μετὰ μακρὰς συζητήσεις φαίνεται ὅτι κατέληξαν, οὐχὶ εὐχερῶς, εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ διατηρηθῇ καὶ ὁ θεσμὸς τῆς μοναρχίας καὶ ἡ ἑνότης τοῦ κράτους. Πολὺ ὅμως δυσχερέστερον ἦτο νὰ συμφωνήσωσι καὶ τίς θὰ ἦτο ὁ διάδοχος τοῦ 'Αλεξάνδρου βασιλεύς. Καὶ αὐτὴ ὅμως ἡ δυσχέρεια ὑπερενικήθη διὰ συμβιβασμοῦ, ὅστις ἐπῆλθε μετὰ τὴν σύγκρουσιν τοῦ πεζικοῦ πρὸς τοὺς ἑταίρους, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ συνετοῦ Εὐμένους τοῦ Καρδιανοῦ, ἀρχιγραμματέως τοῦ 'Αλεξάνδρου. 'Απεφασίσθη λοιπὸν ἡ ἀνακήρυξις ὡς βασιλέως τοῦ ἀμβλύνου *'Αρριδαίου* ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φίλιππος*, ἐπιβληθέντος ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς φάλαγγος (τῶν πεζῶν) Μελεάγρου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ συμβασιλεύσῃ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ μέλλων νὰ γεννηθῇ ἀπὸ τῆς Ρωξάνης υἱὸς τοῦ 'Αλεξάνδρου. Μετὰ ταῦτα, μετὰ νέας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀξιωματούχων τοῦ κράτους συγκρούσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφονεύθη μετὰ 300 περίπου ἄλλων ὁ ἔχθιστος εἰς τὸν Περδίκκαν Μελέαγρος, ἀπεφασίσθη, τῇ προτάσει τοῦ Περδίκκα, πρὸς εὐχερεστέραν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἡ διαίρεσις τοῦ κράτους εἰς ἐπαρχίας καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς διοικήσεως ἑκάστης αὐτῶν εἰς ἕνα τῶν ἐπιφανεστέρων τοῦ κράτους στρατηγῶν.

Οὕτω, μετὰ τὸν διακανονισμὸν τῶν ἀνωτάτων ἐν τῷ βασιλείῳ θέσεων, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ περιστοιχίζοντες τὸν βασιλέα θὰ ἦσαν ὁ Περδίκκας, ὅστις, ἔχων ὡς ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν ἐπὶ πάντων τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, θὰ ἔφερε τὴν βασιλικὴν σφραγῖδα καὶ θὰ ἔδιδε τὰς βασιλικὰς διαταγὰς πρὸς πάσας τὰς ἀρχὰς τοῦ βασιλείου, ἔν τε τῷ στρατῷ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ διοικήσει, ὁ Σέλευκος ὡς χιλίαρχος καὶ ὁ υἱὸς τοῦ 'Αντιπάτρου Κάσσανδρος ὡς ἡγεμὼν τοῦ ἀγήματος τῶν εὐγενῶν, ἡ διανομὴ τῶν ἐπαρχιῶν ἔγινεν ὡς ἑξῆς: Εἰς τὸν 'Αντίπατρον, στρατηγὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὸν Κράτερον, προστάτην τῆς βασιλείας, ἐδόθη ἡ Μακεδονία, ἡ 'Ελλάς, ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ 'Ιλλυρία. Εἰς τὸν Λυσίμαχον ἡ Θρᾴκη. Εἰς τὸν Εὐμένη ἡ Καππαδοκία καὶ Παφλαγονία. Εἰς τὸν 'Αντίγονον ἡ Μεγάλη Φρυγία. Εἰς τὸν ναύαρχον Νέαρχον ἡ Λυκία καὶ Παμφυλία, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ διοίκησις προσωρινῶς ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν 'Αντίγονον, διότι ὁ Νέαρχος ἐκράτησε προσωρινῶς τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου. Εἰς τὸν Πτολεμαῖον ἡ Αἴγυπτος μὲ ὕπαρχον τὸν Ναυκρατίτην Κλεομένη. Εἰς τὸν Λαομέδοντα τὸν Λαρίχου ἡ Συρία. Εἰς τὸν ταξίαρχον Φιλώταν ἡ Κιλικία. Εἰς τὸν Μέναιδρον ἡ Λυδία. Εἰς τὸν Ἄσανδρον ἡ Καρία. Εἰς τὸν Λεοννᾶτον ἡ παρὰ τὸν 'Ελλήσποντον Φρυγία. Εἰς τὸν Πύθωνα ἡ Μεγάλη Μηδία. Εἰς τὸν Νεοπτόλεμον ἡ 'Αρμενία. Εἰς τὸν Φίλιππον ἡ Σογδιανή. Αἱ ἀνατολικαὶ τοῦ κράτους σατραπεῖαι ἐδόθησαν εἰς ἐκείνους ὑπὸ τῶν ὁποίων κατείχοντο κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου, ἤτοι τοὺς βασιλεῖς Πῶρον καὶ Ταξίλην, ἀνεξαρτήτους σχεδὸν ἀπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, τὸν 'Οξυάρτην, τὸν πατέρα τῆς Ρωξάνης, τὸν Σιβύρτιον, τὸν Στασάνορα, τὸν 'Αμύνταν, τὸν Φραταφέρνην κ. ἄ. Πάντες οἱ εἰρημένοι ὠνομάσθησαν Διάδοχοι, διότι ἕκαστος αὐτῶν, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν μιᾶς ἐπαρχίας (σατραπείας), ἐπεδίωξε νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν ταύτης. 'Η ἀντίληψις αὕτη τῶν σατραπῶν, προελθοῦσα ἐκ τῆς φιλοδοξίας των, ἔγινεν ἀφορμὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς διασπάσεως τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ μακρῶν μεταξύ των πολέμων. 'Εκ τῶν εἰρημένων ὑπερέχουσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θέσιν εἶχον, ἰδίως μετὰ τὸν θάνατον τῶν ὑπὲρ τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους ἀγωνισθέντων Περδίκκα καὶ Εὐμένους, ὁ 'Αντίπατρος, ὁ 'Αντίγονος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Σέλευκος. 'Εκ τῶν πέντε ἀνωτέρω ὁ 'Αντίγονος ἠγωνίσθη ἐπίσης ὑπὲρ τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους, ἀλλὰ πρὸς ἴδιον ὄφελος, δηλαδὴ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν. 'Η ἐν 'Ιψῷ ὅμως μάχη (301 π. Χ.), ἀποβᾶσα κατ' αὐτοῦ, ἐπήνεγκε τὴν πλήρη τοῦ κράτους διάσπασιν. Οἱ υἱοὶ ἢ διάδοχοι τῶν εἰρημένων, οἵτινες ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς βασιλεῖς κατὰ τὸ 306 π. Χ., ἐκλήθησαν 'Επίγονοι (βλ. λ.). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

διάδοχος (diadochus) *['Αρχαιολ.]*. Πολύτιμος λίθος ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Hist, natur. 37,57), ὡς ὁμοιάζων κατὰ πολὺ πρὸς τὴν βήρυλλον (beryllus). —Π.

Διάδοχος *(μάρτυς)*. 'Εν τῷ Συναξαριστῇ τῆς 31 Αὐγούστου ἀναγράφεται οὗτος ὡς μάρτυς ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας. Ε. Γ. Π.

—**Διάδοχος** Βυζαντινὸς σχολιαστὴς τοῦ 'Ιωάννου τοῦ Σιναΐτου, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Τὰ σχόλια αὐτοῦ εὕρηνται ἐν τῷ 'Αμβροσιανῷ κώδικι.

Διαδόχου πόλις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Περσικὴ πόλις παρὰ τὴν Κτησιφῶντα, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου. Τὸ ἐθνικὸν *Διαδοχηνός*. —Π.

διαδραματίζω· παριστάνω ὡς ἐν δράματι, κοιν. παίζω ρόλον: «εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν διεδραμάτισε ἕνα πρόσωπον ἐλεεινόν»· || παθ. *διαδραματίζομαι*· παριστάνομαι, ἐκτυλίσσομαι: «διεδραματίσθη μία σκηνὴ ἀφθάστου στοργῆς καὶ αὐτοθυσίας».

διαδρομεὺς *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου (γαλλ. croiseur, ἀγγλ. cruizer) σημαίνων τὸ διὰ καταδρομὰς καὶ καταδιώξεις ταχὺ πλοῖον. 'Υποκατεστάθη σιωπηρῶς διὰ τοῦ *εὔδρομος*. Σ. Ε. Λ.

διαδρομεύω *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου (ἀρ. 1762: γαλλ. croiser ἀγγλ. to cruize) σημαίνων τὴν διὰ τῶν διαδρομέων (τῶν εὐδρόμων) ἐνέργειαν ἀνιχνεύσεων καὶ καταδρομῶν. Οὐδεμία συγγένεια ἐννοίας πρὸς τὸ *διαδρομῶ*. Σ. Ε. Λ.

διαδρομὴ (ἡ)· ἡ διάνυσις ἑνὸς ὡρισμένου διαστήματος: «ἡ ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ δευτέρου σταθμοῦ διαδρομὴ ἔγινεν εἰς δύο ὥρας»· || αὐτὸ τοῦτο τὸ διανυόμενον διάστημα: «ἡ διαδρομὴ τοῦ ἐμβόλου τῆς ἀτμομηχανῆς», ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο ἀκραίων σημείων τῆς παλινδρομικῆς κινήσεως τοῦ ἐμβόλου· || κατ' ἐπέκτασιν, πορεία, περίπατος: «ἐκάμαμεν μίαν διαδρομὴν μὲ τὴν βενζινάκατον εἰς τὸν λιμένα».

—*[Ναυτ.]* Προκειμένου περὶ ἱστιοφόρου πνέοντος τὴν ἐξ οὐρίας ἢ τὴν φορὸν ἱστιοδρομίαν καὶ συνεπῶς δυναμένου νὰ τηρῇ πορείαν διὰ τῆς πυξίδος ἢ περὶ ἀτμοπλοίου, ὀνομάζεται *διαδρομὴ* τὸ δίαρμα ὅπερ διηνύθη ἄνευ ἀλλαγῆς πλεύσεως. 'Επὶ ἱστιοφόρου ὅμως πλέοντος τὴν ἐγγυτάτην διαδρομὴ εἶναι τὸ δίαρμα, ὅπερ τὸ πλοῖον διήνυσεν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς πρόποδας εἴτε δεξιήνεμον

Digitized by Google

εἴτε ἀριστερήνεμον. Κατ' ἐπέκτασιν ἡ διαδρομὴ συγχέεται καὶ πρὸς τὴν χρονικὴν διάρκειαν καθ' ἣν διετηρήθησαν οἱ αὐτοὶ πρόποδες ἢ ἡ αὐτὴ πλεῦσις.
Σ. Ε. Λ.

—[Στρατ. Τακτ.] Καλεῖται διαδρομὴ (raid) μακρὰ πορεία, ἐκτελουμένη μετὰ μεγάλης ταχύτητος καὶ αἰφνιδιαστικότητος ὑπὸ ἐλαφρῶν ὅπλων (ἱππικοῦ, ποδηλατῶν, ἀεροπλοΐας) διὰ μέσου ἐχθρικῆς χώρας, ἀποβλέπουσα δ' εἰδικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν καταστροφὴν διαφόρων συναντωμένων πόλεων, χωρίων, τεχνικῶν ἔργων τοῦ ἀντιπάλου κλπ., κατὰ τὸ δυνατὸν δ' ἄνευ διεξαγωγῆς ἀγῶνος· συνεπῶς, ἡ διαδρομὴ δὲν ἀποσκοπεῖ τὴν συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ τοὐναντίον τὴν πάσῃ θυσίᾳ ἀποφυγήν της. Τοιούτου εἴδους δράσεις ἐξετελοῦντο ἀνέκαθεν, περιελαμβάνοντο δ' εἰς τὰς λεγομένας ἐπιχειρήσεις τοῦ ἀτάκτου πολέμου, τὰς συνήθως ἐκτελουμένας δι' ἐθελοντικῶν σωμάτων (ὡς π. χ. ἐθελοντῶν τοῦ Τυρόλου τῷ 1866, γαριβαλδινῶν καὶ ἐθελοντῶν τῶν Βοσγίων τῷ 1870 κλπ.), ἀλλὰ συστηματικὴ ὀργάνωσις τοιούτων ἐπιχειρήσεων διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάσθη κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον 1904—1905, μετὰ τὸν ὁποῖον μάλιστα καθιερώθη ἐν τῇ στρατιωτικῇ φρασεολογίᾳ ὁ διεθνὴς ὅρος *raid*. Εἶναι πασίγνωστοι αἱ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον διαδρομαί· ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Michtchenko 69 ἴλαι, ἤτοι 7,000 κοζᾶκοι, μετὰ 6 ἐφίππων πυροβολαρχιῶν), ἡ διατρέξασα κατὰ Ἰανουάριον 1905 περὶ τὰ 300 χιλιόμετρα καὶ καταστρέψασα ἀρκετὸν τμῆμα τῆς πρὸς Λιαογιάνγκ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, καὶ συνεπῶς παρακωλύσασα τὴν ταχεῖαν μεταφορὰν τῆς 3ης ἰαπωνικῆς στρατιᾶς ἐκ τοῦ Πὸρτ Ἀρθοὺρ εἰς τὴν Λιαογιάνγκ· ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ τῶν Ἰαπώνων ἰλάρχων Naganouma καὶ Sasegawa (150 μόνον ἱππεῖς), ἡ διατρέξασα κατὰ τὰ μέσα Φεβρουαρίου μέχρι μέσων Μαρτίου 1905 περὶ τὰ 450 χιλιόμετρα καὶ καταστρέψασα εἰς ἀρκετὰ σημεῖα τὴν ἐκ Kharbin πρὸς Μοῦκδεν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν μοναδικὴν γραμμὴν συγκοινωνιῶν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ.

Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918, τὰ μέσα τῆς διεξαγωγῆς τῶν διαδρομῶν ἐξειλίχθησαν ἐπὶ τὸ τεχνικώτερον, δι' ὃ ἐξετελέσθησαν αὗται διὰ τῆς ἀεροπλοΐας, ὁπότε καὶ ὁ αἰφνιδιασμὸς καὶ ἡ εὐρύτης τοῦ χώρου ἐνεργείας εἶναι ἀσυγκρίτως μείζονες, ὡς συνέβη εἰς τὰς ὑφ' ἁπάντων τῶν ἐμπολέμων ἐκτελεσθείσας ἐναερίους διαδρομὰς τὰς καταστρεψάσας σιδηροδρομικοὺς σταθμούς, πόλεις, διαφόρους ἐγκαταστάσεις κ.τ.λ. εἰς πολὺ μεγάλας ἀποστάσεις.
Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—[Ἱπποδρ.] Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἱπποδρομιῶν καλεῖται διαδρομὴ ἡ ἀπόστασις τὴν ὁποίαν διανύουσιν οἱ ἵπποι εἰς ἑκάστην ἱπποδρομίαν. Αἱ διαδρομαὶ παρ' ἡμῖν ποικίλλουσιν ἀπὸ τῶν 800 μέτρων, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μικροτέρα διαδρομὴ ταχύτητος, μέχρι τῶν 3000 μέτρων, τῆς μακροτάτης διαδρομῆς ἀντοχῆς (βλ. λ. ἱπποδρομίαι). Ὁ ὅρος διαδρομὴ ἀναφέρεται συχνὰ καὶ εἰς τὸν τρόπον ἢ τὸν χρόνον καθ' ὃν διανύεται αὕτη: «ἡ διαδρομὴ ἦτο βραδεῖα, —κανονικὴ κλπ».

διάδρομος (ὁ)· δίοδος, πέρασμα· ‖ «διάδρομος τῆς οἰκίας» τὸ μέρος τῆς οἰκίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἰσέρχεταί τις εἰς τὰ δωμάτια, γαλλ. corridor· ‖ γενικῶς, ἐπιμήκης χῶρος χρησιμεύων πρὸς ἐπικοινωνίαν τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ὁριζοντίῳ ἐπιπέδῳ διαφόρων διαμερισμάτων ἑνὸς συνόλου: «διάδρομος πλοίου, —κήπου κλπ.».

—[ΟΙΚΟΔ.] Ὁ *διάδρομος* πρέπει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος μετὰ τῶν διαμερισμάτων, τὰ ὁποῖα συνδέει εἴτε μεταξύ των εἴτε πρὸς τὴν κλίμακα ἀνόδου. Ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς πρέπει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένος μὲ τὰ κατάλληλα μέσα ἀερισμοῦ. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ διάδρομος καταλαμβάνεται ἐκ τῆς μιᾶς μόνον πλευρᾶς ὑπὸ δωματίων, τοποθετοῦνται συνήθως παράθυρα πρὸς ἐσωτερικὴν αὐλὴν ἐπὶ τῆς ἑτέρας. Ἐὰν καταλαμβάνεται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, πρέπει νὰ τοποθετοῦνται παράθυρα εἰς τὰ ἄκρα αὐτοῦ. Εἰς πλῆθος οἰκοδομημάτων οἱ διάδρομοι εἶναι ἀντικείμενα ἰδιαιτέρας διακοσμητικῆς, ἀρχαϊκῆς, μεσαιωνικῆς, ἢ ἐπιχωρίου ρυθμοῦ. Εἰς μικρὰ διαμερίσματα ἀποτελούμενα ἐκ δύο ἢ τριῶν δωματίων, ὁ διάδρομος λαμβάνει, πρὸς ἐξοικονόμησιν χώρου, μορφὴν δωματίου, καλούμενος χὼλλ (βλ. λ.). —Ρ.

—[ΝΑΥΤ.] Καλεῖται *διάδρομος* (Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 1298) σύσκευον ἐκ σχοινίων, ἀποσκοποῦν ἀποκατάστασιν ἐπικοινωνίας μεταξὺ ναυαγοσωστικοῦ σταθμοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τοῦ πληρώματος ναυαγήσαντος πλοίου, χειριζόμενον δὲ συμφώνως πρὸς ὁδηγίας ἐκδοθείσας ὑπὸ τῆς Société centrale de sauvetage des naufragés, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κρατούντων εἰς πάντας τοὺς ναυαγοσωστικοὺς σταθμούς, πάντων τῶν ἐθνῶν. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀποκατάστασις τρόπου «ἀποστολῆς—ἐπαναφορᾶς» (κοιν. «πήγαιν' ἔλα» ἢ καὶ «πὰςς-ρόπ», γαλλ. va-et-vient, ἀγγλ. life rope ἢ pass-rope) μεταξὺ ξηρᾶς καὶ ναυαγήσαντος πλοίου, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μεταφορᾶς τῶν ναυαγῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, χρησιμοποιεῖ τὰ ἀκόλουθα μέσα, τὰ ἀποτελοῦντα τὸν *διάδρομον*, καὶ περιλαμβάνει τοὺς ἀκολούθους χειρισμούς:

1) Σχοινοβόλον μηχάνημα, πυροβόλον ἢ σωστικὸς πύραυλος, ἐκσφενδονίζει πρὸς τὸ ναυαγημένον πλοῖον βλῆμα προσδεδεμένον εἰς τὴν ἄκραν ὁρμιᾶς (ὁρμιδίου) 2—5 χιλ. διαμέτρου, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ὁρμίδιον, ὅπερ παρασυρόμενον ὑπὸ τοῦ βλήματος ἐκτυλίσσεται ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ, νὰ πέσῃ εἴτε ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, εἴτε εἰς τὴν ἐξαρτίαν τοῦ ναυαγήσαντος πλοίου. Τότε οἱ ναυαγοὶ λαμβάνουσι τὸ ὁρμίδιον καὶ εἰδοποιοῦσι περὶ αὐτοῦ τοὺς εἰς τὴν ξηρὰν ναυαγοσώστας διὰ προχείρου σημείου. 2) Μόλις οἱ ναυαγοσῶσται ἴδωσι τὸ σημεῖον τοῦτο, προσδένουσιν εἰς τὸ ὁρμίδιον (τοῦ ὁποίου ἡ ἄλλη ἄκρα εὑρίσκεται πλέον εἰς τὸ πλοῖον) τὰ δύο μέσα (κοιν. μπεντένι) ἁπλοῦ ἀτέρμονος ἐπάρτου ἐκ σχοινίου, διαβεβλημένου δὲ ἐντὸς ἐνούρου τροχίλου μετὰ στρεπτῆρος καὶ ἔχοντος τὴν οὐρὰν πρὸς τὰ ἐμπρός· μετὰ τοῦτο ποιοῦσι σημεῖον εἰς τοὺς ναυαγούς, οἱ ὁποῖοι ἕλκοντες τὸν ἐπάρτην (βιράρουν) διὰ τοῦ ὁρμιδίου των, τὸν φέρουσιν ἔνδον. Δένουσι τότε τὸν ἔνουρον τρόχιλον διὰ τῆς οὐρᾶς του ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ ἢ εἰς ἄλλο στερεὸν μέρος τοῦ πλοίου ὅσον δὲ τὸ δυνατὸν ὑψηλότερα, δοκιμάζοντες ἐὰν ὁ ἐπάρτης κυκλοφορῇ καλῶς διὰ τοῦ τροχίλου, τότε δὲ καὶ μόνον, λύουσι τὸ ὁρμίδιον καὶ ποιοῦσι σημεῖον πρὸς τοὺς ναυαγοσώστας.

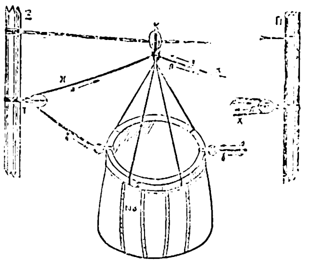

Ναυαγοσωστικὸς διάδρομος.

[Ξ=Στῦλος ἐν εἴδει ἱστοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. α='Ανάδρομος σωσιβίου σάκκου. Τ=Τρόχιλος ἐπὶ τοῦ στύλου τῆς ξηρᾶς. Π.=Ἱστὸς ναυαγημένου πλοίου εἰς ὃ προσδένεται ὁ ἀνάδρομος α. Χ='Ατέρμον σχοινίον. Σ=Σωσίβιον μέγα κυκλικόν, ἀφ' οὗ ἀρτᾶται ὁ ναυαγοσωστικὸς σάκκος. Κ=Τρόχιλος ὑποβαστάζων τὸν ναυαγοσωστικὸν σάκκον καὶ ὀλισθαίνων ἐπὶ τοῦ ἀναδρόμου. Νσ=Ναυαγοσωστικὸς σάκκος. 6=Διεύθυνσις καθ' ἣν ἕλκεται ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ὁ ναυαγοσωστικὸς σάκκος διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ναυαγῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν ἀκτήν. γ=Διεύθυνσις καθ' ἣν ἕλκεται τὸ ἀτέρμον σχοινίον διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ναυαγοσωστικοῦ σάκκου εἰς τὸ πλοῖον πρὸς παραλαβὴν ἄλλου ναυαγοῦ.]

3. Οἱ ναυαγοσῶσται δένουσι τότε ἐπὶ τοῦ ἀτέρμονος ἐπάρτου (τοῦ ὁποίου κατέχουν τὸ ἄλλο μέσον) ἄλλο σχοινίον τοῦ ἑνὸς δακτύλου καὶ ἕλκοντες τὸν ἐπάρτην καταλλήλως ἀποστέλλουσι τὸ σχοινίον τοῦτο εἰς τὸ πλοῖον· ὅταν δὲ ἡ ἄκρα του φθάσῃ εἰς τὸ πλοῖον, οἱ ναυαγοὶ τὴν δένουσιν ἥμισυ μέτρον ὑψηλότερον τοῦ τροχίλου τοῦ ἀτέρμονος ἐπάρτου καὶ κάμνουν σημεῖον πρὸς τὴν ξηράν. 4) οἱ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἐντείνουν (φερμάρουν καλά) τὸ σχοινίον διὰ συσπάστου (παλάγκου), ἀφοῦ προηγουμένως τὸ περάσουν διὰ μιᾶς καρδίας (μπιγότας), σχηματιζομένου οὕτω τοῦ ἀναδρόμου τοῦ διαδρόμου. Ἀπὸ τὴν καρδίαν δὲ ταύτην κρέμαται εἶδος κυκλικοῦ σωσιβίου μετὰ σάκκου ἐξ ὀθόνης, προωρισμένου νὰ δέχηται τοὺς ναυαγούς, ἕνα πρὸς ἕνα, καὶ νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς τὴν ξηράν. Οὕτως ἅμα ὁ ἀνάδρομος ἐνταθῇ, ἕλκουσι τὸν ἀπέρατον ἐπάρτην καὶ ἡ καρδία ὀλισθαίνουσα ἐπὶ τοῦ σχοινίνου ἀναδρόμου μεταφέρει τὸν σάκκον εἰς τὸ πλοῖον. Τότε, ἅμα εἷς τῶν ναυαγῶν ἐπιβιβασθῇ, ἕλκουν τὸν ἐπάρτην ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἀντιθέτως, κατόπιν προχείρου σήματος ἀπὸ τοῦ πλοίου, καὶ οὕτως ὁ πρῶτος ναυαγὸς ἔρχεται εἰς τὴν ξηράν. Ἅμα τῇ ἀποβιβάσει του, ἐπαναφέρεται δι' ὁμοίου τρόπου ὁ σάκκος τοῦ διαδρόμου εἰς τὸ πλοῖον πρὸς παραλαβὴν δευτέρου ναυαγοῦ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, τηρουμένης διεθνῶς σειρᾶς προτιμήσεως μεταξὺ γυναικῶν, παιδίων, ἐπιβατῶν καὶ τῶν ἀσθενεστέρων τοῦ πληρώματος.

Ἡ διάσωσις τῶν ναυαγῶν ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ὡς ἄνω κανόνων χρήσεως τοῦ διαδρόμου· διὰ τοῦτο οἱ ναυαγοσῶσται ἀποστέλλουσι πρὸς τοὺς ναυαγοὺς δύο πινακίδας, τὴν μὲν μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀπεράτου ἐπάρτου, τὴν δὲ μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀναδρόμου, ἐφ' ὧν ἀναγράφονται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ναυαγοῦ οἱ κανόνες χρήσεως τοῦ διαδρόμου.

Ὅταν ἐν τούτοις τὸ ναυαγημένον πλοῖον πτερνοκοπῇ βιαίως (πέρνει σκόλπα), προτιμότερον εἶναι νὰ μὴν ἐνταθῇ ὁ ἀνάδρομος μονίμως (νὰ μὴ φερμάρῃ γερνέ), ἀλλὰ νὰ τὸν κρατοῦν ὅλα τὰ παρόντα ἐν τῷ σταθμῷ πρόσωπα καὶ νὰ τὸν ἐντείνωσιν ἢ νὰ τὸν παρεῶσι (νὰ τὸν φερμάρουν ἢ νὰ τὸν λασκάρουν) διὰ κελεύματος τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ναυαγοσωστῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διατηρῆται ὁμοιόμορφος σχεδὸν ἡ τάσις (τέντωμα) τοῦ ἀναδρόμου τοῦ διαδρόμου. Ἀφ' ἑτέρου, δεδομένου ὅτι ἡ ἐγκατάστασις ἀναδρόμου διὰ τὴν «ἀποστολὴν-ἐπαναφορὰν» τοῦ ναυαγοσωστικοῦ σάκκου ὡς καὶ ἡ ἔντασις αὐτοῦ ἀπαιτοῦσι πολὺν χρόνον, παραιτοῦνται τοῦ ἀναδρόμου ἐὰν ὑπάρχῃ φόβος ἀποσυνθέσεως τοῦ πλοίου ἐν τῷ μεταξύ, καὶ ὁ διάδρομος ἀποτελεῖται τότε μόνον ἀπὸ τὸν ἀτέρμονα ἐπάρτην, εἰς τὸ μέσον (μπεντένι) τοῦ ὁποίου καθάπτεται ψέλλιον (ροδάντζα) εἰς τὴν ὁποίαν δένεται ὁ ναυαγοσωστικὸς σάκκος. Ἐννοεῖται ὅτι κατὰ τοιαύτην περίπτωσιν οἱ ναυαγοὶ περιλούονται (κουκουλώνονται) ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἕως οὗ φθάσουν εἰς τὴν ξηράν. Καθ' ὅμοιον τρόπον περιορίζεται ὁ διάδρομος εἰς μόνον τὸν ἀπέρατον ἐπάρτην, ὅταν τὸ ναυαγημένον πλοῖον εἶχεν ἀφιστωθῇ (ἔχασε τὰ ἄρμπουρά του), ἡ δὲ ἀκτὴ εἶναι πολὺ χθαμαλή· διότι τότε ὁ ἀνάδρομος οὐδεμίαν βοήθειαν παρέχει εἰς τὸν διάδρομον.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διαδρομῶ (—έω)· ἐκτελῶ διαδρομάς.

—[Ναυτ.] Ὁ ὅρος *διαδρομῶ* (κοιν. *βολτετζάρω*, γαλλ. louvoyer, ἀγγλ. to beat, to play, to wind ward) προσαρμόζεται ἰδίως εἰς ἱστιοφόρον πλοῖον καὶ δὴ πλέον τὴν ἐγγυτάτην ἐκ κεραίας (τόκα μπουρίνα), σημαίνει δὲ τὸ ὑψοῦσθαι αὐτὸ πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου καὶ ἐναντίον τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ διὰ *διαδρομῶν*, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεσολαβεῖ ἀλλαγὴ προπόδων, δι' ἀναστροφῆς ἢ ἐν ἀνάγκῃ δι' ὑποστροφῆς. Οὕτω *διαδρομεῖ* (βλ. σχῆμα) τὸ πλοῖον Π, ὅπερ ὂν ἐν ἀρχῇ εἰς Α καὶ ἐκτελέσαν τὴν πρώτην διαδρομήν του ΑΒ ὑπὸ ἄνεμον Λ δεξιήνεμον, ἀνέστρεψε φθάσαν εἰς Β, διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν δευτέραν διαδρομὴν ΒΓ ἀριστερήνεμον μέχρι τοῦ Γ, ὅπου ἀνέστρεψε καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρι τοῦ Ε π. χ. Ἐπὶ ἀτμοπλοίων τὸ διαδρομεῖν σημαίνει ἐκτελεῖν διαδρομὰς συχνάς, ὥστε τὸ πλοῖον καίτοι κινούμενον συνεχῶς νὰ μὴ ἀπομακρύνηται ὡρισμένου σημείου, ὡς λ. χ. στίγματος ὅπερ τῷ ἐδόθη ὡς συγκείμενον (βλ. λ.) ἢ στομίου λιμένος, πρὸ τοῦ ὁποίου ἀναμένει πρὸς εἴσπλουν.
Σ. Ε. Λ.

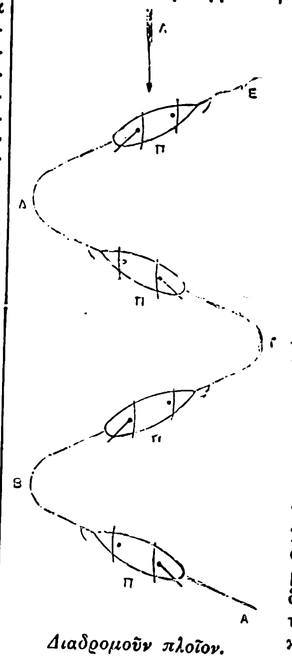

Διαδρομοῦν πλοῖον.

διαδύομαι· (ἀρχ.) εἰσερχόμενος διαπερῶ, διεισδύω.

διάδυσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαδύεσθαι, εἰσχώρησις, διείσδυσις, διαπέρασις.

Διὰζ (Diaz). Τοπωνύμιον καὶ ἐπίθετον, ἀπαντῶν ἰδίᾳ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὅπου μετηνάστευσαν ἱσπανικαὶ καὶ πορτογαλικαὶ οἰκογένειαι, φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦτο. Προφέρεται ἐν μὲν τῇ ἱσπανικῇ Ντιάθ, ἐν τῇ πορτογαλικῇ Ντιάς, ἐν τῇ ἰταλικῇ Ντίατς, ἐν δὲ τῇ γαλλικῇ Ντιὰζ (βλ. οἰκείας λ.). —Δ.

διαζανιλίου *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι τεχνητὰ ἐμφανιζόμενα χρώματα. Οἱ σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι αὐτῶν εἶναι τὸ κυανοῦν τοῦ διαζανιλίου, τὸ μπορντώ, τὸ ἐρυθρόν, τὸ ὕσγινον καὶ τὸ μέλαν τοῦ διαζανιλίου.
Σ. Γ.

διάζευγμα (τό)· πᾶν ὅ,τι διαζευγνύει, διαχωρίζει· χώρισμα.

Διάζευγμα *[Ἀρχ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τοῦ Πειραιῶς, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶναι ἐκ τῶν σφόδρα ἀκαθορίστων μέχρι τοῦδε σημείων. Ἀναφέρεται ἡ λέξις ἅπαξ καὶ δὴ μόνον παρὰ Θεοφράστῳ (Χαρακ. 23,2) λέγοντι ἐν τῷ περὶ ἀλαζόνος: «Ὁ δὲ ἀλαζὼν τοιοῦτός τις, οἷος ἐν τῷ διαζεύγματι ἑστηκώς...», καίτοι ἄλλα κείμενα ἔχουσιν ἐν τῷ δείγματι (βλ. λ.). Κατὰ τὸν Θεόφραστον ὑπονοεῖται τόπος, ἐν ᾧ οἴκημα διὰ τοὺς ξένους καὶ τὴν συνάντησιν αὐτῶν. Ἐπαναλαμβάνεται δ' ἡ λέξις καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ Λονδινείου Ἀριστοτελείου χειρογράφου. Πάντως τὸ μέρος τοῦτο τοῦ λιμένος ἐσχετίζετο πρὸς τὴν κίνησιν αὐτοῦ, ἦτο δὲ σταθμός τις τῶν πρὸς ἀπόπλουν ἑτοίμων τριήρων ἢ ὡς σταθμὸς γενικῶς πλοίων ἢ τῶν ἐκ τοῦ Πόντου πλοίων βραδύτερον.

Ἐξ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τοῦ πράγματος φαίνεται σαφῶς, ὅτι τὸ Διάζευγμα ἦτο τὸ ἀρχικῶς καλούμενον *Χῶμα* ἢ *Διὰ μέσου χῶμα*, ὅπερ, ὅτε ὁ Κόνων ἔκτισε τὰ τείχη, ἐκλήθη *Διάζευγμα*. Εἶναι δὲ τὸ μέρος τὸ πέραν τῆς θέσεως τῶν Πέντε στοῶν, ἐκεῖ ὅπου τελειώνουσι τὰ σημερινὰ ἀτμοπλοϊκὰ πρακτορεῖα, καὶ ἔνθα ἐφαίνοντο αἱ βάσεις τῶν τειχῶν τοῦ Κόνωνος, τὰ ὁποῖα ἀπέφραττον τὸ πρὸς τὸν κακῶς λεγόμενον λιμένα τῶν Ἀλῶν, ἢ Ζέαν ὑπ' ἄλλων, ἄνοιγμα καὶ διεπεραιοῦντο ἀντικρὺ πρὸς τὴν βάσιν τῆς Ἠετιωνείας ἄκρας καὶ τοὺς δύο πύργους (Καστράκι). Περὶ τοῦ *Διὰ μέσου χώματος* ἀναφέρει ἡ μεγάλη ἐπιγραφὴ τῆς ἐπισκευῆς τῶν

Digitized by Google

τειχῶν τῆς Μουνιχίας, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Ἰακ. Χ. Δραγάτση (ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι τοῦ 1900, σ. 97. Πρβλ. καὶ *Zudeich* Topogr. von Athen σ. 392 καὶ ὑποσημ.). ΙΑΚ. Χ. Δ.

διαζευγνύω (ἀρχ. *διαζεύγνυμι*), ἀόρ. *διέζευξα*, παθ. μετοχ. *διεζευγμένος*· λύω ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοὺς ἵππους, τοὺς βοῦς· ‖ διαχωρίζω συζύγους ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου: «διεζευγμένοι σύζυγοι.»

— [*Ὁπλομαχ.*] Βλ. διάζευξις.

διαζευκτικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος, ὁ ἁρμόδιος πρὸς διάζευξιν, ὁ διαζευγνύων.—Ἐπίρρ. ***διαζευκτικῶς***.

— **διαζευκτικὴ** *ἐνοχή, ἢ ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐνοχὴ* [*Νομ.*]. Καλεῖται οὕτω (λατιν. obligatio alternativa) ἡ ἐνοχή, ἧς ἀντικείμενον εἶναι δύο ἢ πλείονα πράγματα, ὀφειλόμενα διαζευκτικῶς· π. χ. σοὶ ὑπόσχομαι νὰ παράσχω ἕνα ἵππον ἢ χιλίας δραχμάς.

Ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ἐνοχῆς δείκνυται, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐνοχὴ δὲν εἶναι ὑπὸ αἵρεσιν, δὲν τυγχάνει τουτέστιν ἀόριστον τὸ ἐὰν ὀφείλῃ νὰ παράσχῃ ὁ ὀφειλέτης, ἀλλὰ τὸ τί ὀφείλει νὰ παράσχῃ· συνεπῶς ἐπὶ διαζευκτικῶν ἐνοχῶν δὲν τυγχάνουσιν ἐφαρμογῆς οἱ περὶ αἱρέσεων κανόνες. Οὕτω λ. χ. ἂν κληροδοτήσω εἴς τινα α ἢ β πρᾶγμα, ἡ κληροδοσία μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ κληροδόχος ἀποθάνῃ, πρὶν ἢ ὁ κληρονόμος ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐπιλογήν.

Τὰ περὶ διαζευκτικῶν ἐνοχῶν ἔχουσιν οὕτω: 1) Ἡ ἀοριστία αἴρεται, τουτέστι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς μονοῦται: α) διὰ τῆς ἐπιλογῆς, ἥτις κατὰ κανόνα ἀνήκει εἰς τὸν ὀφειλέτην, δικαιούμενον νὰ παράσχῃ οἱονδήποτε τῶν ἐν τῇ ἐνοχῇ πραγμάτων θέλῃ. Οὐχ ἧττον τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς δύναται δυνάμει συμφωνίας (ῥητῆς ἢ σιωπηρᾶς) ν' ἀφεθῇ τῷ δανειστῇ· ὡσαύτως δύναται ἡ ἐπιλογὴ ν' ἀνατεθῇ τρίτῳ τινὶ προσώπῳ. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς δέον νὰ ἐνασκηθῇ ἐντὸς τῆς τυχὸν ταχθείσης προθεσμίας, ἄλλως ὁ μὲν δανειστὴς ἀπόλλυσι τοῦτο ὑπὲρ τοῦ ὀφειλέτου, ὁ δὲ ὀφειλέτης δύναται νὰ ἐναχθῇ πρὸς ἐπιλογήν, ἐὰν δὲ δὲν ἐτάχθη προθεσμία, ἑκάτερος δύναται νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικαστοῦ ὅπως ὁρίσῃ τοιαύτην. Ἐπὶ ἅπαξ γενομένης χρήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπιλογῆς, ἐὰν τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔχῃ ὁ δανειστής, ἡ λύσις τοῦ ἀνωτέρω ζητήματος ἤρτηται ἐκ τῆς ἐκφράσεως τῆς συμβάσεως. Ἐὰν τουτέστι τὸ δικαίωμα εἶναι ἐκπεφρασμένον διὰ τῶν λέξεων (utrum quem voluam) ὃν θέλω, ὁ δανειστὴς δύναται μέχρι τῆς ἀγωγῆς ν' ἀλλάξῃ γνώμην. Ἐὰν ὅμως ἐγένετο χρῆσις τῶν λέξεων «ὃν θελήσω» (quem voluero), ὁ δανειστὴς δὲν δύναται ν' ἀνακαλέσῃ τὴν γενομένην ἐπιλογήν. Ἂν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἔχῃ ὁ ὀφειλέτης, δύναται οὗτος ν' ἀνακαλέσῃ μέχρι καταβολῆς τὴν γενομένην ἐπιλογήν, ἐκτὸς ἂν ὁ δανειστὴς ἀπεδέχθη ταύτην καὶ κατηρτίσθη οὕτω σύμβασις περιέχουσα παραίτησιν τοῦ jus variandi.

Ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἐκ συγγνωστῆς πλάνης παράσχῃ ἀμφότερα τὰ ἀντικείμενα τίς ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς πρὸς ἐπιστροφήν; Τὴν ὑφισταμένην ἔριν ἔλυσεν ὁ Ἰουστινιανός, ὁρίσας ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀνήκει τῷ ὀφειλέτῃ.

β') Δι' ἐπιγενομένης συμβάσεως περὶ τοῦ ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀντικειμένων θὰ παρασχεθῇ. Π. χ. σοὶ ὑποσχεθῶ τὸ α ἢ τὸ β πρᾶγμα καὶ εἶτα συμφωνήσωμεν νὰ σοὶ παράσχω τὸ α· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἴρεται ἡ ἀοριστία δι' ἐπιγενομένης συμφωνίας, συγκεντρουμένης τῆς ἐνοχῆς ἐπὶ τοῦ καθορισθέντος ἀντικειμένου α.

γ') Δι' ἀπωλείας θατέρου τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐνοχῆς αἴρεται ἡ ἀοριστία, καθισταμένης τῆς ἐνοχῆς ἁπλῆς, ὀφειλομένου μόνον τοῦ σῳζομένου ἀντικειμένου. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουσι τροποποιήσεις: 1) Ἂν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἔχῃ ὁ δανειστὴς καὶ τὸ ἓν τῶν ἀντικειμένων τῆς παροχῆς καταστραφῇ πταίσματι τοῦ ὀφειλέτου, ἡ ἐνοχὴ δὲν συγκεντροῦται ἐπὶ τοῦ σῳζομένου ἀντικειμένου, δυναμένου τοῦ δανειστοῦ νὰ ζητήσῃ ἢ τὸ διαφέρον διὰ τὸ καταστραφὲν ἀντικείμενον ἢ τὸ σῳζόμενον. 2) Ἂν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἔχῃ ὁ ὀφειλέτης καὶ τὸ ἓν τῶν ἀντικειμένων καταστραφῇ ἐκ τύχης, τότε αἴρεται ἡ ἀοριστία, συγκεντρουμένης τῆς ἐνοχῆς ἐπὶ τοῦ σῳζομένου ἀντικειμένου, οὐχ ἧττον ὁ τὴν ἐπιλογὴν ἔχων ὀφειλέτης δύναται νὰ παράσχῃ τὴν ἀξίαν τοῦ τύχῃ καταστραφέντος ἀντικειμένου.

2) Ἡ ἐνοχὴ καθίσταται ὁριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος: α) διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ ἐπιλεχθέντος ἀντικειμένου, ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἔχῃ ὁ ὀφειλέτης.

β) Διὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης, ἐὰν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἔχῃ ὁ δανειστής. Π. χ. ὑπόσχομαι τὸ α ἢ τὸ β πρᾶγμα καὶ ὁ δανειστὴς δυνάμει συμφωνίας ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἐγείρει ἀγωγὴν καὶ μοὶ ζητεῖ τὸ α. Τότε ἡ ἐνοχὴ καθίσταται ὁριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος, συγκεντρουμένη ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου α, μὴ δυναμένου τοῦ δανειστοῦ πλέον νὰ ζητήσῃ τὸ ἕτερον.

Ἐννοεῖται, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς δὲν ὑποχρεοῦται ὁ δανειστὴς νὰ ἐνασκήσῃ κατὰ τὴν ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ δύναται διαζευκτικῶς νὰ αἰτήσηται τὴν παροχήν, ἐνασκῶν τὸ δικαίωμά του τοῦτο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποφάσεως.

— **διαζευκτικὴ** *εὐχέρεια, ἢ ὑπαλλακτικαὶ ἐνοχαὶ* [*Νομ.*]. Ἐν ταῖς *ὑπαλλακτικαῖς ἐνοχαῖς* τὸ ἀντικείμενον τῆς παροχῆς εἶναι ἕν, οὐχ ἧττον παρέχεται τῷ ὀφειλέτῃ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπαλλαγῆς τοῦ ἀντικειμένου τούτου δι' ἑτέρου.

Αἱ ὑπαλλακτικαὶ ἐνοχαὶ διαφέρουσι τῶν διαζευκτικῶν, καθότι ἐπὶ διαζευκτικῶν ἐνοχῶν τὰ ἀντικείμενα τῆς παροχῆς εἰσὶ δύο πράγματα, ἐξ ὧν ὀφείλεται τὸ ἕν, ἐνῷ ἐπὶ ὑπαλλακτικῶν ἐνοχῶν ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς εἶναι ἕν, ὅπερ καὶ μόνον δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ὁ δανειστής, ὁ ὀφειλέτης ὅμως δικαιοῦται ἀντὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου νὰ παράσχῃ καὶ ἕτερον, ἀπαλλασσόμενος πάσης περαιτέρω ὑποχρεώσεως (facultas alternativa).

Θέματα ἐφαρμογῆς τῆς τοιαύτης εὐχερείας εἶναι:

α) Ἐπὶ ὑπερόγκου βλάβης (laesio enormis), τουτέστιν ἐπὶ τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ἐάν τις πωλήσῃ πρᾶγμά τι κατωτέρω τοῦ ἡμίσεος τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ ἀξίας δύναται κατόπιν νὰ αἰτήσηται διὰ τῆς actio ex laesionem enormen (actio oenditi) τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἀγοραπωλησίας. Ὁ ἀγοραστὴς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δικαιοῦται ἢ νὰ παράσχῃ τὸ ἀγορασθὲν πρᾶγμα ἢ νὰ συμπληρώσῃ τὸ τίμημα μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς πραγματικῆς ἀξίας τοῦ πράγματος.

β) Ἐπὶ τῶν actiones noxales ὁ κύριος τοῦ βλάψαντος ἄνευ πταίσματος αὐτοῦ ζῴου ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τῆς πρὸς ἀποζημίωσιν ὑποχρεώσεώς του παρέχων τῷ ζημιωθέντι τὸ βλάψαν ζῷον κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bernstein*, zur Lehre von alternativem Willen und den alternativen Rechtsgeschäften Abt. I. Berlin 1878. Ι. Κ. Π.

— **διαζευκτικὴ** *κρίσις* [*Λογ.*]. Κατὰ τὸν Κάντιον, συμφωνοῦντα μὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Μεσαίωνος παραδεδεγμένην παράδοσιν, διαζευκτικὴ λέγεται ἡ κρίσις, καθ' ἣν ἐκ δύο ὡρισμένων σχέσεων ἡ ἄρνησις τῆς μιᾶς ἀναγκάζει εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἑτέρας, καὶ τἀνάπαλιν, ὡς Α=Β ἢ Γ. Ἀπεδείχθη ὅμως ἔκτοτε ὅτι δὲν ὑπάρχουσι διαζευκτικαὶ κρίσεις (βλ. κρίσις).

— **διαζευκτικὴ** *πρότασις* [*Λογ.*]. Καλοῦνται αἱ προτάσεις, καθ' ἃς μεταξὺ δύο ὡρισμένων σχέσεων ἡ ἄρνησις τῆς μιᾶς συνεπάγεται ἀναγκαίως τὴν βεβαίωσιν τῆς ἑτέρας, καὶ τἀνάπαλιν. Διαζευκτική τις πρότασις ἐγκλείει πραγματικῶς δύο ὑποθετικὰς κρίσεις ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων. Ἡ πρότασις π. χ. Α=Β ἢ Γ σημαίνει:

1) Ἐὰν $Α \neq Γ$, Α=Β.
2) Ἐὰν $Α \neq Β$, Α=Γ.

Ὅταν συμβῇ νὰ εἶναι αἱ δύο αὗται κρίσεις προδήλως ἀντιφατικαί, ἡ διαζευκτικὴ πρότασις εἶναι φανερὰ καὶ δὲν χρῄζει ἀποδείξεως. Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν ἡ ἀπόδειξις αὐτῆς συνίσταται εἰς τὸ νὰ φανερώνῃ ὅτι δὲν χωρεῖ τρίτη κρίσις, δηλαδὴ αἱ δύο ἐν λόγῳ εἶναι πραγματικῶς ἀντιφατικαί, καίτοι δὲν ἐφαίνοντο ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἐκ τούτου συνεπάγεται ὅτι πάντως ἡ μία ἐκ τῶν δύο θὰ εἶναι ἀληθής. Διακρίνονται τριῶν εἰδῶν διαζευκτικαὶ προτάσεις:

1) Τὰ δύο μέρη τῆς διαζεύξεως δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, ὡς: ἢ Α εἶναι Β, ἢ Γ εἶναι Δ ἤ, ἄλλοις λόγοις: Ἐὰν Α εἶναι Β, Γ δὲν εἶναι Δ. Ἐὰν Γ εἶναι Δ, Α δὲν εἶναι Δ.

2) Α εἶναι Β ἢ Γ. Προκειμένου δηλαδὴ περὶ τοῦ ὑποκειμένου Α, αἱ ἰδιότητες Β καὶ Γ, αἱ μόναι δυναταί, ἀλληλοαποκλείονται. Τοῦτο δὲν σημαίνει οὔτε ὅτι ἀλληλοαποκλείονται, οὔτε ὅτι εἶναι αἱ μόναι δυναταί, προκειμένου περὶ οἱουδήποτε ὑποκειμένου.

3) Α εἶναι Β ἢ Γ, ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι, δηλαδή, οἱονδήποτε ὑποκείμενον δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο ἢ Β ἢ Γ, καὶ δὲν δύναται νὰ εἶναι ταυτοχρόνως τὰ δύο. Μ. Π.

— **διαζευκτικὴ** *σύνταξις* [*Συντακτ.*]· βλ. διάζευξις.

— **διαζευκτικὸς** *συλλογισμὸς* [*Λογ.*]. Συλλογισμὸς μείζονα ἔχων διαζευκτικὴν πρότασιν (βλ. συλλογισμός). Μ. Π.

— **διαζευκτικὸς** *σύνδεσμος* [*Συντακτ.*]· βλ. διάζευξις.

διάζευξις, *—εως* (ἡ)· χωρισμός, ἀπομάκρυνσις ἀπ' ἀλλήλων, διαζύγιον· ἀντίθ. *σύζευξις*.

— [*Συντακτ.*] *Διάζευξις* λέγεται ἡ κατὰ παράταξιν σύνδεσις δύο προτάσεων ἢ ὅρων προτάσεως, καθ' ἣν τιθεμένου τοῦ ἑνὸς μέλους τῆς διαζεύξεως ἀποκλείεται τὸ ἕτερον. Τὰ διαζευγνυόμενα μέλη δύνανται νὰ εἶναι πλείονα τῶν δύο, ὁπότε ἡ σύνδεσις λέγεται καὶ παραδιάζευξις. Γίνεται δὲ ἡ διάζευξις διὰ τῶν ἑξῆς διαζευκτικῶν συνδέσμων: ἢ—ἢ καὶ εἴτε—εἴτε· ἐνίοτε δὲ διὰ τοῦ κάνε—κάνε (ἀρχ. κἂν) καὶ τοῦ ῥήματος θέλεις—θέλεις ἢ θές—θές, θέλετε—θέλετε· π. χ. «ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖττον ἢ σιγὴν ἔχε», «ἔλα ὅταν θέλῃς, εἴτε σήμερον εἴτε αὔριον εἴτε μεθαύριον», «δὲ θυμοῦμαι ποιὸς ἦρθε, κάνε ὁ Γιάννης κάνε ὁ Κώστας», «θέλεις μὲ πέτρα βάρει μου, θέλεις μὲ τὸ μαχαίρι», «θέλετε δένδρα ἀνθήσετε, θέλετε μαραθῆτε», «θέλεις μῆλον ἔπαρε, θέλεις καὶ κυδώνι». Τὰ διαζευγνυόμενα μέλη δύνανται καὶ νὰ μὴ ἀποκλείουν ἄλληλα· π. χ. «ἀργύριόν μοι δὸς ἢ καὶ ἱμάτιον» ζητεῖ μὲν τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἂν λάβῃ δὲν δυσαρεστεῖται.

Ὁμοίως δὲν ἀποκλείουν ἄλληλα τὰ μέλη τῆς διαζεύξεως, ὅταν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα χαρακτηρίζεται ὑπὸ δύο ἢ πλειόνων ὀνομάτων· π. χ. «Φαίδων ἢ Περὶ ψυχῆς», «Τίμων ἢ Μισάνθρωπος», «ἀρνητικὰ ἢ ἀποφατικὰ ἢ στερητικὰ μόρια». Ὅταν ἡ διάζευξις γίνεται διὰ τοῦ ἢ—ἤ, δύναται ὁ τοῦ πρώτου μέλους σύνδεσμος νὰ λείψῃ· π. χ. «ἢ πλούσιος ἢ πένης δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα», ἢ «πλούσιος ἢ πένης δύναται . . .» «ἢ ἐκ τύχης ἢ διὰ σκοπίμου ἐνεργείας κατώρθωσε νὰ . . .», ἢ «ἐκ τύχης ἢ διὰ σκοπίμου ἐνεργείας . . .» Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ σύνδεσις γίνεται διὰ τοῦ ἢ μόνον. Ἡ διάζευξις ἐκφέρεται καὶ ἄνευ διαζευκτικοῦ συνδέσμου, ὅταν ὁ λόγος εἶναι γοργότερος· «ἔχεις δὲν ἔχεις θὰ μοῦ δώσῃς», ἀντὶ τοῦ: «εἴτε ἔχεις εἴτε δὲν ἔχεις...», «θέλεις δὲ θέλεις θά 'ρθῃς» ἀντὶ τοῦ: «εἴτε θέλεις εἴτε δὲ θέλεις . . .» «θά 'ρθω αὔριο, μεθαύριο,—Τρίτη Τετάρτη» ἀντὶ τοῦ: «αὔριο ἢ μεθαύριο», «Τρίτη ἢ Τετάρτη». Καὶ διὰ τοῦ συμπλεκτικοῦ συνδέσμου καὶ συνδέονται ἐνίοτε διαζευγνυόμεναι ἔννοιαι· π. χ. «θά 'ρθῃς θέλεις καὶ δὲ θέλεις», «γιορτὴ καὶ καθημερινὴ ἕνα τό 'χει»

Ἀπὸ τοῦ διαζευκτικοῦ προῆλθεν ὁ λεγόμενος ἐπανορθωτικὸς ἤ, διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται ὅτι τὸ δεύτερον μέλος τῆς συνδέσεως εἶναι σπουδαιότερον καὶ σημαντικώτερον: «πήγαινε νὰ μοῦ φέρῃς τὰ πράγματά μου, ἤ, καλύτερον, πηγαίνω ὁ ἴδιος». Ποικίλαι εἶναι αἱ ἀποχρώσεις τοῦ ἐπανορθωτικοῦ ἤ: «ἢ βρίσκω ὄμορφη γυναῖκα, ἢ (προτιμότερον) μένω λεύθερος», «ἐλευθερία ἢ (προτιμότερον) θάνατος»· ‖ «δῶσέ μου τὸ πορτοφόλι σου ἢ σὲ σκοτώνω» ἄλλως, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει . . ‖ «πᾶρε ἕνα καφέ, ἢ προτιμᾷς γλυκό»· ‖ «τί κάμνει ὁ γέρο Δημητρός; ἢ τάχα πέθανε». Ἀπὸ τοῦ διαζευκτικοῦ ἢ σημαίνοντος οὐχὶ ἄρσιν καὶ ἀποκλεισμὸν τοῦ ἑτέρου μέλους, ἀλλ' ἁπλῶς διαφορὰν προῆλθεν ὁ συγκριτικός (βλ. λ.). Β. Φ.

—[*Οἰκογ. Δίκ.*] Βλ. διαζύγιον.

—[*Ὁπλομαχ.*] Ἡ διὰ τῶν δακτύλων μεταφορὰ τῆς ἀκμῆς τοῦ ξίφους ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τῆς ζεύξεως πρὸς ἐπίθεσιν. Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς διεξεύξεως δέον ἡ ἀκμὴ τοῦ ξίφους νὰ διέρχεται εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος ἐγγύτατα τοῦ ἀντιπάλου ξίφους, χωρὶς ὅμως νὰ ἐγγίζῃ τοῦτο, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἡ χεὶρ ἐντείνεται καὶ ὁ ἐπιτιθέμενος προβάλλει. Τ. Ι. Κ.

διαζίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις περιέχουσα ἐν τῷ μορίῳ αὐτῆς ἑξαμελὲς ἑτεροκυκλικὸν σύστημα μετὰ δύο ἀτόμων ἀζώτου. Σ. Γ.

—**διαζίνης** *χρώματα* [*Βιομ. Χημ.*]. Τεχνητὰ ἀζωχρώματα τῆς σαφρανίνης βάπτοντα τὸν διὰ ταννίνης κατεργασθέντα βάμβακα. Εἶναι λίαν ἀνθεκτικὰ εἰς τὴν πλύσιν. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι: τὸ *κυανοῦν τῆς διαζίνης* ἢ *βεγκαλίνη*, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1891 ὑπὸ τοῦ Julius, παρασκευαζόμενον ἐκ διαζωτωθείσης σαφρανίνης καὶ β-ναφθόλης· καὶ περαιτέρω τὸ *πράσινον* καὶ τὸ *μέλαν τῆς διαζίνης*. Σ. Γ.

διάζομαι· ἑτοιμάζω τὸ στημόνι διὰ τὸν ἀργαλειόν.

διαζουρίνη (ἡ) [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ συνισταμένη ἐκ διανισιδίνης καὶ δύο μορίων α-ναφθυλαμινο-β-σουλφοξέος. Σκοτεινοκύανος κόνις παρέχουσα διὰ διαζωτώσεως ἐπὶ τῶν ἰνῶν καὶ ἐμφανίσεως διὰ β-ναφθόλης λίαν ἀνθεκτικὸν θαλασσοκύανον χρῶμα. Σ. Γ.

διαζύγιον (τό)· διάλυσις γάμου, διάζευξις ἀνδρογύνου.

— [ΑΡΧ.] 1) ***Παρ' Ἕλλησι.*** Τὸ *διαζύγιον* ἦτο σχεδὸν ἄγνωστον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, συνηθέστατον δὲ κατὰ τοὺς κλασσικούς, ὥστε παρὰ τῶν δικανικῶν ῥητόρων συχνάκις ἀναφέρεται ἡ προσφορὰ προικὸς ὑπὸ τῆς νύμφης ὡς ἀναγκαία ἀσφάλεια αὐτῆς κατὰ τοῦ διαζυγίου. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ γίνῃ κατὰ δύο τρόπους: α') Ὁ ἀνὴρ ἠδύνατο ν' ἀποπέμψῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως οὐδεμιᾶς ἀρχῆς· αὕτη ἐπέστρεφε τότε παρὰ τῷ πατρὶ ἢ «κυρίῳ» (κηδεμόνι) αὐτῆς, ἐνῷ τὰ τέκνα παρέμενον εἰς τὸν οἶκον τοῦ συζύγου. Ἡ «ἀποπομπὴ» αὕτη ἐγίνετο συνήθως οὐχὶ ὅμως καὶ ὑποχρεωτικῶς, ἐνώπιον μαρτύρων. Ἂν ἡ γυνὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἀδίκως ἀπεπέμφθη, ἠδύνατο αὐτὴ ἢ οἱ κύριοι αὐτῆς νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν λεγομένην «ἀποπομπῆς» ἢ «ἀποπέμψεως δίκην», ἧς σκοπὸς δὲν ἦτο, ὡς φαίνεται, ὁ ἐξαναγκασμὸς τοῦ ἀνδρὸς νὰ τὴν δεχθῇ ἐκ νέου εἰς τὸν οἶκον, ἐφόσον οὗτος ἐδικαιοῦτο πάντοτε νὰ τὴν ἀποπέμπῃ, ἀλλ' ἡ ἐπιστροφὴ τῆς προικὸς εἰς αὐτήν. β') Ἡ γυνὴ ἠδύνατο νὰ ἀπολίπῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ τότε ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν ἐπώνυμον ἄρχοντα, ἀνώτατον ἐπόπτην τῶν οἰκογε-

Digitized by Google

νειῶν, αἴτησιν διαζυγίου («ἀπολείψεως γράμματα»), τὸ ὁποῖον αὕτη οὐχὶ εὐκόλως ἐπετύγχανε, λόγῳ τῆς ὑποδεεστέρας θέσεώς της ἐν τῷ οἴκῳ. Ἔπρεπε λοιπὸν οἱ ὑπ' αὐτῆς προβαλλόμενοι λόγοι νὰ εἶναι πολὺ ἰσχυροί. Ἀλλ' ἐὰν ὁ σύζυγος δὲν ἤθελε νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον, κατέφευγεν εἰς τὴν λεγομένην «ἀπολείψεως δίκην», καθ' ἣν προσεπάθει ν' ἀναιρέσῃ τὰς ὑπὸ τῆς γυναικός του προβληθείσας αἰτιάσεις καὶ ν' ἀναλάβῃ πάλιν αὐτὴν εἰς τὸν οἶκόν του.

Πλὴν τῶν δύο τούτων περιπτώσεων διαζυγίου ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι. Ὁ πατὴρ ἠδύνατο νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον τῆς θυγατρός του ἄνευ οὐδενὸς λόγου, ὅπως ἢ κρατήσῃ αὐτὴν παρ' αὐτῷ ἢ συζεύξῃ μετ' ἄλλου. Τὸ αὐτὸ δικαίωμα φαίνεται, ὅτι εἶχε καὶ ὁ νόμιμος κληρονόμος τοῦ ἀποθανόντος πατρός, δυνάμενος νὰ διαζεύξῃ τὴν ὀρφανήν, ὅπως αὐτὸς νυμφευθῇ αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ ὁ σύζυγος ἐδικαιοῦτο, ἀντὶ ν' ἀποπέμψῃ τὴν γυναῖκα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπιστρέψῃ καὶ τὴν προῖκα αὐτῆς, νὰ τὴν συζεύξῃ μετ' ἄλλου· καὶ φαίνεται, ὅτι διὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην δὲν προσαπῃτεῖτο ἡ συγκατάνευσις τῆς γυναικός. Οὕτως ὁ Περικλῆς συνέζευξε τὴν σύζυγον αὐτοῦ μετ' ἄλλου ἀνδρός, ὁ δὲ Στρυμόδωρος ὁ ἐξ Αἰγίνης καὶ Σωκράτης ὁ τραπεζίτης συνέζευξαν τὰς γυναῖκας αὐτῶν μετ' ἀνηκόντων εἰς αὐτοὺς δούλων. Τὸ αὐτὸ ἠδύναντο ἄλλως τε νὰ πράξωσιν οἱ σύζυγοι καὶ διὰ τῆς διαθήκης αὐτῶν.

Κατὰ τὰς περιπτώσεις τῆς «ἀποπομπῆς» καὶ τῆς «ἀπολείψεως» ὁ σύζυγος ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καί, ἂν ἐβράδυνεν, ἐπλήρωνεν ἐπὶ πλέον 18 % τόκον ἐπὶ τῆς προικός. Πιθανῶς, ὅτε τὸ διαζύγιον ἐγίνετο κατ' ἀκολουθίαν ἀπιστίας (μοιχείας) τῆς γυναικός, ὁ σύζυγος κατεκράτει τὴν προῖκα αὐτῆς· τοῦτο τοὐλάχιστον συνέβαινεν εἰς ἄλλας ἰωνικὰς πόλεις καὶ δὴ τὴν Ἔφεσον. Τὸ μετὰ τὸ διαζύγιον γεννώμενον τέκνον ἐθεωρεῖτο τοῦ συζύγου, ὅστις καὶ ἐκαλεῖτο νὰ τὸ παραλάβῃ. Ἠδύνατο ὅμως οὗτος ν' ἀρνηθῇ ἐνόρκως τὴν πατρότητα πρὸ τῶν φρατέρων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀπατουρίων, ἰδίᾳ ὅτε ἐπρόκειτο περὶ διαζυγίου ἕνεκα μοιχείας.

Ἐν Σπάρτῃ τὸ διαζύγιον ἐπετρέπετο ἐν περιπτώσει στειρώσεως τῆς γυναικός. Οὕτω κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (V, 39—40), οἱ ἔφοροι ὑπεχρέωσαν τὸν βασιλέα Ἀναξανδρίδην (570 π.Χ.) νὰ διαζευχθῇ τὴν στεῖραν σύζυγον αὐτοῦ, καὶ τούτου ἀρνηθέντος ἐπέβαλον αὐτῷ νὰ λάβῃ δευτέραν νόμιμον σύζυγον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀρίστων (τέλη ΣΤ αἰῶνος π.Χ.) ἀπέπεμψεν ἀλληλοδιαδόχως δύο συζύγους ὡς στείρας. Δίων ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει, ὅτι πολλαὶ γυναῖκες συνήθιζον νὰ ὑποβάλλωσιν ἑαυταῖς ὑποβολιμαῖα τέκνα, ὅπως ἀποφύγωσι τὸ διαζύγιον.

Ἐν Κρήτῃ, κατὰ τὴν νομοθεσίαν τῆς Γόρτυνος, ἀνευρεθεῖσαν τῷ 1888, ἤρκει ἡ θέλησις ἑνὸς τῶν συζύγων, ὅπως ὑπάρχῃ νόμιμος «χήρευσις» («κέρευσις»). Ἔπρεπεν ὅμως νὰ συντρέχωσι λόγοι ἰσχυροὶ πρὸς τοῦτο. Δὲν ἠδύνατο ὁ σύζυγος νὰ ἀποπέμψῃ τὴν γυναῖκα ἄνευ σοβαρῶν ἐλατηρίων: ἀπιστίας, κακοῦ χαρακτῆρος· ἐπίσης οὔτε ἡ γυνὴ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν συζυγικὸν οἶκον, ἐὰν ἡ διαγωγὴ τοῦ συζύγου δὲν καθίστα τὸν βίον αὐτῆς δύσκολον. Ὅτε οἱ σύζυγοι ἐπέρριπτον εἰς ἀλλήλους τὴν εὐθύνην τοῦ διαζυγίου, ἔκρινε τότε περὶ αὐτοῦ τὸ δικαστήριον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ γυνὴ ἐλάμβανεν ὀπίσω τὴν προῖκα αὐτῆς, ὡς καὶ τοὺς ἡμίσεις τῶν καρπῶν τοῦ ἔτους τοῦ διαζυγίου καὶ τὰ ἡμίση τῶν ὑπ' αὐτῆς ὑφανθέντων ἱματίων. Ἐὰν ὁ σύζυγος ἦτο ὑπεύθυνος, κατέβαλλεν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ πέντε «στατῆρας». Ἐὰν ἐγεννᾶτο τέκνον (πιθανῶς ἐντὸς δέκα μηνῶν ἀπὸ τοῦ διαζυγίου), ἡ γυνὴ συνοδευομένη ὑπὸ τριῶν μαρτύρων ἔφερε τὸ τέκνον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πρώην συζύγου, ἀλλ' ἐὰν οὗτος δὲν τὸ ἐδέχετο, ἠδύνατο αὕτη νὰ τὸ κρατήσῃ ἢ νὰ τὸ ἐκθέσῃ.

2) *Ἐν Ῥώμῃ* (divortium). Ὑπὸ τῶν ρωμαϊκῶν νόμων ἀνεγνωρίζετο μόνον εἰς τὸν ἄνδρα τὸ δικαίωμα τοῦ διαλύειν τὸν γάμον αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ Ρωμύλος ἐπέτρεπεν εἰς τὸν σύζυγον ν' ἀποπέμψῃ («ἐκβαλεῖν») τὴν γυναῖκα αὐτοῦ δι' ἀπόπειραν δηλητηριάσεώς του ὑπ' αὐτῆς, δι' ὑποβολὴν ὑποβολιμαίων τέκνων, διὰ χρῆσιν ἀντικλείδος καὶ διὰ μοιχείαν. Ἄλλως ἐτιμωρεῖτο οὗτος δι' ἐπιδικάσεως τοῦ ἡμίσεος τῆς περιουσίας του εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος εἰς τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος. Ἡ ἀνισότης αὕτη δικαιωμάτων ἐξηγητέα ἐκ τοῦ ὅτι ἡ γυνὴ διὰ τοῦ γάμου ἐγίνετο ὑποχειρία τοῦ ἀνδρός, ἤτοι ἐτίθετο ἐν μοίρᾳ θυγατρὸς καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὗτος ἠδύνατο καὶ νὰ τὴν πωλήσῃ ὡς τὰ φυσικά του τέκνα. Διὰ τοῦ διαζυγίου ὁ ἀνὴρ ἀπέβαλλε τὴν ἐπὶ τῆς γυναικός του κυριότητα, διότι ἄλλως αὕτη θὰ εἶχε κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος.

Κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχήν, ὁπότε ἴσχυεν ὁ γάμος «sine manus», καθ' ὃν τουτέστιν ἡ γυνὴ δὲν ἐγίνετο ὑποχειρία τοῦ ἀνδρός, ἡ διάλυσις τοῦ γάμου δὲν ἦτο πλέον ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ ἀνδρός. Ὁ πατὴρ ἠδύνατο νὰ λάβῃ ὀπίσω (abducere) τὴν συζευχθεῖσαν θυγατέρα του, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία, οὖσα sui juris, ἠδύνατο νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον. Ἡ ἄνευ λόγου ἀποπομπὴ τῆς γυναικὸς εἶχεν ὡς ἀκολουθίαν τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικὸς εἰς αὐτήν. Ἀπὸ τοῦ β' Καρχηδονιακοῦ πολέμου μέχρι τέλους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας τὸ διαζύγιον ἐγίνετο δι' ἀσημάντους αἰτίας ἢ προφάσεις καὶ μάλιστα τῇ κοινῇ συγκαταθέσει τῶν συζύγων («divortium concensu», «bona gratia»).

Οἱ Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες περιώρισαν τὴν μεγάλην ἐλευθερίαν τοῦ διαζυγίου. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐπέτρεπεν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου μόνον, ἐὰν ὁ σύζυγος αὐτῆς ἦτο φονεύς, φαρμακευτής, τυμβωρύχος κτλ., ἄλλως αὕτη ἔχανε τὴν προῖκα καὶ ἐξωρίζετο. Ὁμοίως ὁ ἀνὴρ διέλυε τὸν γάμον μόνον, ἐὰν ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἦτο φαρμακεύτρια ἢ μοιχός· ἄλλως οὗτος ἐστερεῖτο τοῦ δικαιώματος νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψε τὸ διαζύγιον «bona gratia» μόνον κατὰ τὰς περιπτώσεις στειρώσεως τῆς γυναικὸς μετὰ τριετῆ δοκιμασίαν τοῦ πράγματος, αἰχμαλωσίας τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ δεκαετίαν κτλ., ἕως οὗ ἀπηγόρευσε τελείως τοῦτο.

—Β.

— [ΒΙΒΛ.] Ἡ Π. Διαθήκη ὄχι μόνον ἐμφανίζει τὴν μονογαμίαν τῶν ἀνθρώπων ὡς τὸν ἀρχέγονον καὶ θεοσύστατον θεσμόν, ἀλλὰ καὶ ἐκδέχεται τὸν θεσμὸν τοῦτον ὡς ἀδιάλυτον, καθὼς ἐμφαίνεται ἐν τοῖς ἑξῆς λόγοις τῆς Γενέσεως (β' 24): «ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Τοῦτο δὲ ὑπέδειξε πρὸς τοὺς πειράζοντας αὐτὸν περὶ τοῦ διαζυγίου Φαρισαίους καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, λέγων: «Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτω» (*Ματθ.* ιθ' 8). Ὅθεν κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τῆς Γραφῆς τὸ διαζύγιον ἦτο ἓν ἐκ τῶν παρεπομένων τῆς ἁμαρτίας καὶ εἰδικώτερον τῆς πολυγαμίας. Πράγματι δὲ ὁ Μωϋσῆς εὑρὼν ἰσχῦον πρὸ πολλοῦ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὸ παλαιὸν βαβυλωνιακὸν περὶ διαζυγίου δίκαιον, ὅπερ ἐπέτρεπε μὲν εἰς τὸν ἄνδρα ν' ἀπολύῃ τὴν γυναῖκα ἄνευ δηλώσεως τῆς αἰτίας, ἐμερίμνα δὲ καὶ περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐξασφαλίσεως τῆς τυχὸν ἀδίκως ἀπολυομένης, παρεῖχε δὲ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ δικαίωμα τῆς κατὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς αἰτιάσεως ἐπὶ παραμελήσει τῶν συζυγικῶν αὐτοῦ καθηκόντων (βλ. Νομοθεσίαν Χαμμουράμπι § 137 κ. ἑξ.), διετήρησε καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ νομοθεσίᾳ τὸν θεσμὸν τοῦ διαζυγίου διὰ πρακτικοὺς λόγους («διὰ τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν»), ἅμα δ' ἐφρόντισε περὶ σχετικῆς ὑπερασπίσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικός. Οὕτως ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ταύτῃ παρατηροῦμεν προσπάθειαν πρὸς παρεμπόδισιν τῶν ἀναιτίων διαζυγίων (Δευτερονομ. κδ' 1), εὑρίσκομεν δὲ καὶ τὴν ἀξίωσιν περὶ παροχῆς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν ἀπολυομένην γυναῖκα τοῦ λεγομένου «βιβλίου ἀποστασίου», οὗ δικαιώματος ἐστερεῖτο ὁ ἀνὴρ ὅτε διέβαλλε τὴν γυναῖκά του, ὅτι δὲν εὗρεν αὐτὴν παρθένον (Δευτερ. κβ' 13. 19) καὶ ὅτε ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ παρθένον διεφθαρμένην ὑπ' αὐτοῦ (Δευτερ. κβ' 78 ἑξ.). Καὶ δὲν ἐμφανίζεται μὲν ἡ μωσαϊκὴ νομοθεσία ἀναγνωρίζουσα εἰς τὴν γυναῖκα τὸ δικαίωμα τῆς αἰτήσεως διαζυγίου, οὐχ ἧττον δ' ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αἰχμαλωσίας δὲν εἶναι παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἀνήκουστον τοιοῦτον δικαίωμα (Πρβ. Παπύρους Ἐλεφαντίνης καὶ *Μάρκ.* ι' 12, Α' Κορ. ζ' 10 καὶ *Ἰωσήπου* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. ΙΕ ζ' 10).

Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους φαίνεται ὅτι ὡς αἰτία διαλύσεως τοῦ γάμου ἐθεωρεῖτο ἡ συζυγικὴ ἀπιστία (Παροιμ. λ' 23 καὶ *Ἠσαΐου* ν' 1 καὶ *Ἱερεμ.* γ' 7). Ὁ δὲ προφήτης Μαλαχίας κατεδίκασε κατηγορηματικῶς τὸ διαζύγιον (β' 14). Ὁπωσδήποτε ὅμως ἕνεκεν τῆς σχετικῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀσαφείας τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου ἀνεφύη μεταξὺ τῶν μεγάλων Ἰουδαίων ραββίνων σχολαρχῶν, τοῦ Χιλλαὶλ καὶ τοῦ Σαμαεί, ὀξεῖα ἀντιλογία, ἐκείνου μὲν ἐπιτρέποντος εὐκόλως τὸ διαζύγιον, τούτου δὲ μὴ ἀναγνωρίζοντος ἄλλην αἰτίαν πλὴν τῆς ἀθετήσεως τῆς συζυγικῆς πίστεως. Τῆς ἀντιλογίας δὲ ταύτης ἀπήχησις εἶναι ἡ τῶν Φαρισαίων πειραστικὴ ἐρώτησις πρὸς τὸν Ἰησοῦν «εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν», ἐξ οὗ λαβὼν ἀφορμὴν οὗτος ἐδίδαξε τὰ ἑξῆς: «Οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν ἢ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν ἕνεκεν τούτου.. Ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὃ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται» (*Ματθ.* ιθ' 3 ἑξ.). Κατὰ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς οὐδένα ἄλλον λόγον διαζυγίου ἀναγνωρίζει εἰμὴ τὴν ἀθέτησιν τῆς συζυγικῆς πίστεως.

Π. Ι. Μ.

— [ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Τὸ διαζύγιον εἶναι τόσον ἀρχαῖον, ὅσον καὶ ὁ γάμος, ἐμφανισθὲν κατ' ἀρχάς, λόγῳ τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑφισταμένης ὑπεροχῆς τοῦ ἀνδρός, ὡς δικαίωμα αὐτοῦ μόνου καὶ ἐπεκταθὲν βραδύτερον καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Παρ' ὅλην τὴν κατ' αὐτοῦ καταφορὰν τῆς Ἐκκλησίας, στηριζομένης εἰς ῥήσεις τοῦ Εὐαγγελίου (*Ματθ.* 5 32. 19, 9, *Μάρκ.* 10, 11, *Λουκ.* 16, 18. Πρβλ. καὶ Α Κορινθ. 7, 10) καὶ τὴν συνεπείᾳ αὐτῆς περιοδικὴν ἐν τῷ μεταξὺ ἐξαφάνισίν του καὶ ἀντικατάστασίν του ἑνιαχοῦ διὰ τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης χωρισμοῦ (πρβλ. καὶ παρ' ἡμῖν τὸ ἀργοῦν λόγῳ ἐλλείψεως ἐν τῷ ἀστικῷ νόμῳ διατάξεων χωρισμοῦ ἄρθρ. 682 ἀστικοῦ δικονομικοῦ κώδικος), σήμερον, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς νομοθεσίας ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν.

Παρ' ἡμῖν, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐν ἔτει 1835, εἰσήχθησαν καὶ αἱ περὶ διαζυγίου διατάξεις αὐτοῦ, αἵτινες ἀπετέλουν τὸ ἰσχῦον δίκαιον μέχρι τοῦ 1920. Ἀλλ' οὕτως ἴσχυον παρ' ἡμῖν λόγοι διαζυγίου, οἵτινες ἀπεδοκιμάζοντο πλέον ὑπὸ τῆς νεωτέρας κοινῆς συνειδήσεως, ὅπως λ. χ. ἡ ἐν ἀγνοίᾳ ἁπλῶς τοῦ ἀνδρὸς μετάβασις τῆς γυναικὸς εἰς ἱπποδρομίας, θέατρα ἢ κυνήγια, δὲν ἀπετέλουν δέ, ἀντιθέτως, λόγους διαζυγίου πράξεις τοῦ ἀνδρός, αἵτινες κατὰ τὴν σύγχρονον ἀντίληψιν δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου, οἷον τὸ ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς μαστίγωμα ἢ ξυλοκόπημα τῆς γυναικός. Ἑτέρωθεν, κατὰ τὸ ρωμ. δίκαιον, οἱ ἐν αὐτῷ ἀναγραφόμενοι λόγοι δὲν ἦσαν οἱ μόνοι, δι' οὓς ἐπετρέπετο διαζύγιον, ἀλλὰ τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἄνευ λόγου τινός, μόνον ἀποτέλεσμα ἔχον ὡρισμένας ποινὰς εἰς βάρος τοῦ ἀποστέλλοντος αὐτό· μόνον βραδύτερον κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν ἀπῃτήθη δικαστικὴ ἀπόφασις, λύουσα τὸν γάμον μόνον ἕνεκα λόγου ἐκ τῶν ἐν τῷ νόμῳ (ἐλευθεριώτερον ἑρμηνευομένων καὶ ἐκτεινομένων πολλάκις εἰς ἀναλόγους περιπτώσεις), συνεπείᾳ δὲ μόνον τῆς πράξεως ταύτης καὶ τῆς ἑρμηνείας διατάξεών τινων τοῦ ἀστικοῦ δικονομικοῦ κώδικος (682—686) καὶ τοῦ τότε ἰσχύοντος καταστατικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου νόμου (ἄρθρ. ΙΖ') ἐδιδάσκετο, ὅτι τοῦτο κρατεῖ καὶ παρ' ἡμῖν, ἂν καὶ κατελείποντο ἱκαναὶ ἀμφιβολίαι (*Ρακτιβάν*, τύχαι τῆς προικὸς § 60α ἐν τέλει, *Σουλιώτη*, ἔχομεν λόγους διαζυγίου; 1914), οὕτως ὥστε ἡ ἀνάγκη νομοθετικῆς ρυθμίσεως τοῦ ὅλου ζητήματος, ἐνισχυομένη καὶ ἐκ τῆς ἰσχύος παραλλασσόντων τοπικῶν δικαίων, ἀπέβαινεν ἀναπόφευκτος. Οὕτως εἶδε τὸ φῶς ὁ νεώτερος νόμος 2228 τῆς 24 Ἰουνίου 1920, καταρτισθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου τῆς ἐπιτροπείας τοῦ ἀστικοῦ κώδικος, οὗ εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ καθηγητὴς Κ. Τριανταφυλλόπουλος, καὶ τὸ ὁποῖον ἐψηφίσθη μὲ μικρὰς μόνον μεταβολὰς (πρβ. τὰ σχετικὰ κείμενα μετὰ σημειώματος τοῦ εἰσηγητοῦ, ἐν ἐκδ. Γ. Βασιλείου, Ἀθῆναι 1921). Ὁ νόμος οὗτος κατηρτίσθη κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γερμανικοῦ καὶ ἑλβετικοῦ, ἑνιαχοῦ δὲ καὶ τοῦ γαλλικοῦ ἀστικοῦ κώδικος.

Λόγοι διαζυγίου, ἀπόσβεσις αὐτῶν κλπ. Κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον τὸ διαζύγιον ἀπαγγέλλεται μόνον δι' ἀμετακλήτου δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἐκδιδομένης κατόπιν ἀγωγῆς ἑνὸς τῶν συζύγων κατὰ τοῦ ἑτέρου. Αὕτη δέον νὰ στηρίζηται εἴς τινα τῶν κατωτέρω λόγων. (Οὗτοι δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς *ἀπολύτους*, ἐπαγομένους τὴν λύσιν τοῦ γάμου ὁπωσδήποτε, καὶ *σχετικούς*, ἐπιφέροντας τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο κατόπιν ἐρεύνης ἑκάστης συγκεκριμένης περιπτώσεως, ἐὰν ὡς ἀποτέλεσμα ἔσχον τὴν καταρράκωσιν τοῦ συζυγικοῦ δεσμοῦ, ὡς καὶ εἰς ἐξ *ὑπαιτιότητος* τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων ἢ ἐξ *ἀγαθῆς αἰτίας* προερχομένους.)

1) Μοιχείαν ἢ διγαμίαν τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων. Δὲν ἀρκεῖ ἄρα ἀπόπειρα τῶν ἀδικημάτων τούτων, ἥτις ὅμως στηρίζει σχετικὸν λόγον διαζυγίου κατὰ τὰ κατωτέρω (ἀριθ. 4) ἀναπτυσσόμενα. Ἐξαιρετικῶς τῆς ἀγωγῆς στηριζομένης εἰς μοιχείαν τοῦ ἀνδρός, ἡ ἀγωγὴ δύναται ν' ἀπορριφθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου «ἐὰν συντρέχωσι πρὸς τοῦτο σπουδαῖοι λόγοι», οἷον ὑπαίτιος ἀπουσία τῆς γυναικός, μακρὰ ἀσθένεια αὐτῆς κλπ. Ἡ ἀγωγὴ τοῦ συζύγου, ὅστις συνῄνεσεν εἰς τὴν μοιχείαν ἢ τὴν διγαμίαν τοῦ ἑτέρου (πρὸ τῆς τελέσεως ἢ μετ' αὐτήν, διὰ γενικῆς ἢ εἰδικῆς συναινέσεως) εἶναι ἀπαράδεκτος. Ἐν τῇ συναινέσει περιλαμβάνεται καὶ ἡ κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ποινικοῦ νόμου συμμετοχὴ εἰς τὸ ἀδίκημα.

2) Ἐπιβουλὴν τῆς ζωῆς τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων ὑπὸ τοῦ ἑτέρου. Ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ λόγου φαίνεται, ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται κολάσιμος ἀπόπειρα φόνου ἢ ἀναιρέσεως, ἀλλ' ἀρκεῖ καὶ ἀπρόσφορος ἀπόπειρα καὶ προπαρασκευαστικαὶ πράξεις, ἐνῷ δὲν ἀρκοῦσιν ἁπλαῖ ἀπειλαὶ κατὰ τῆς ζωῆς, ἐκδηλούμεναι προφορικῶς, ὡς μὴ ἐξικνούμεναι εἰς ἐπιβουλήν, οὐδὲ κακώσεις, ἐφ' ὅσον ἐλλείπει ἡ πρόθεσις ἀφαιρέσεως τῆς ζωῆς, οἵαν νοεῖ ἡ ἐπιβουλή, ἅτινα ὅμως στηρίζουσι σχετικὸν λόγον διαζυγίου κατὰ τὰ κατωτέρω ἀριθμ. 4 ἀναπτυσσόμενα. Μολονότι ὁ νόμος δὲν ὁρίζει τοῦτο ρητῶς, ἡ συναίνεσις τοῦ συζύγου, καθ' οὗ στρέφεται ἡ πρᾶξις, ἀποκλείει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιβουλῆς (λ. χ. ἡ ὑπόδειξις πάσχοντος συζύγου ἀπόπειρα θανατώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἑτέρου).

3) Κακόβουλον ἐγκατάλειψιν τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων παρὰ τοῦ ἑτέρου, διαρκέσασαν ἐπὶ διετίαν τοὐλάχιστον. Πρόσκλησις ἐκ μέρους τοῦ ἐγκαταλειφθέντος πρὸς τὸν ἐγκαταλείψαντα, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν συζυγικὴν ἑστίαν, δὲν ἀπαιτεῖται. Κακόβουλος ὅμως

Digitized by Google

ἐγκατάλειψις διαρκέσασα ἧσσον τῆς διετίας, στηρίζει σχετικὸν λόγον κατὰ τὸ ἄρθρ. 5

Ἐγκατάλειψις ὑπάρχει ὄχι μόνον ὅταν ὁ εἷς τῶν συζύγων ἀπομακρύνεται τῆς συζυγικῆς ἑστίας, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξαναγκάζῃ τὸν ἕτερον εἰς ἀπομάκρυνσιν, ἐκδιώκων αὐτον. Ἡ ἐγκατάλειψις πρέπει νὰ εἶναι καὶ κακόβουλος, δηλαδὴ δὲν ἀρκεῖ ἁπλῆ ἀπομάκρυνσις, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ πρόθεσις ἐγκαταλείψεως. Ἐὰν ἡ πρόθεσις αὕτη ἐλλείπῃ μὲν κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν, ἐπακολουθήσῃ ὅμως κατόπιν, ἔκτοτε μόνον ἄρχεται ἡ προθεσμία, διότι ἔκτοτε ὑπάρχει κακόβουλος ἐγκατάλειψις. Πότε ὑπάρχει τοιαύτη, εἶναι ζήτημα πραγματικόν. Εἶναι, ὅμως, φανερόν, ὅτι τοιαύτη δὲν ὑπάρχει, ἐὰν ὁ ἀπομακρυνόμενος σύζυγος ἔχῃ κατὰ τοῦ ἑτέρου λόγους διαζυγίου, ἔστω καὶ ἐξ ἀγαθῆς αἰτίας προερχομένους (οἷον φρενοβλαβείας), ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ἀπεσβέσθησαν διὰ συγγνώμης ἢ παραγραφῆς· διότι δικαιούμενος νὰ διαζευχθῇ, δικαιοῦται, κατὰ μείζονα λόγον, ν' ἀποστῇ τῆς συμβιώσεως. Τοῦτο καὶ μετὰ τὴν διαγραφήν του ἐκ τοῦ προσχεδίου παραμένει αὐτονόητον. Ἐπίσης δὲν ὑφίσταται προφανῶς κακόβουλος ἐγκατάλειψις, ἐὰν ἡ ἀπομάκρυνσις ἐγένετο συναινέσει τοῦ ἑτέρου συζύγου, ἢ ἂν ἡ ἀπομάκρυνσις ἢ ἡ μὴ ἐπιστροφὴ ὀφείλεται εἰς ἀδυναμίαν ἢ σοβαρὸν λόγον (αἰχμαλωσίαν, νόσον, ἢ ἔλλειψιν μέσων ἢ δαπανῶν ταξιδίου, φόβον ποινικῆς διώξεως, κλπ.). Ἡ μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ λόγου τοῦ διαζυγίου (συμπλήρωσιν διετοῦς κακοβούλου ἐγκαταλείψεως) ἐπιστροφὴ τοῦ ἀπομακρυνθέντος δὲν ἐπάγεται ἀπόσβεσιν αὐτοῦ.

4) Κλονισμὸν τῆς γαμικῆς σχέσεως ὑπαιτιότητι τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων τόσον ἰσχυρόν, ὥστε νὰ καθιστᾷ βασίμως εἰς τὸν ἐνάγοντα ἀφόρητον τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως. Οὗτος εἶναι ὁ γενικώτερος λόγος, ὁ δυνάμενος νὰ περιλάβῃ ἐν ἑαυτῷ τοὺς πλείονας τῶν λοιπῶν. Ὁ λόγος οὗτος εἶναι σχετικός, ἐξεταζομένου ἐν ἑκάστῃ περιπτώσει, ἂν ἡ ὑπαιτία διαγωγὴ τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων ἐπέφερεν ἢ μὴ εἰς τὴν γαμικὴν σχέσιν τὸν τοιοῦτον ἰσχυρὸν κλονισμόν. Τουτέστι λόγον διαζυγίου δὲν ἀποτελεῖ ὡρισμένη τοῦ ἑτέρου συζύγου συμπεριφορά, ἀλλὰ ὁ ἐξ αὐτῆς ἐπελθὼν ἰσχυρὸς κλονισμὸς καὶ τοῦτον πρέπει ὁ ἐνάγων νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ ἀποδείξῃ, διότι δυνατὸν ἡ αὐτὴ συμπεριφορὰ ἐπὶ ἑνὸς γάμου νὰ ἐπαγάγῃ ἰσχυρὸν κλονισμόν, ἐπὶ ἑτέρου δ' οὐχὶ (λ. χ. ὕβρεις ἢ ξυλοκόπημα μεταξὺ συζύγων χαμηλῆς κοινωνικῆς τάξεως εἶναι τι ὄχι ἀσύνηθες, δὲν δημιουργοῦσιν ἑπομένως συνήθως κλονισμὸν καὶ λόγον διαζυγίου, ἐνῷ μεταξὺ συζύγων ἀνωτέρας τάξεως ἀντιθέτως ἐπιφέρουσι συνήθως κλονισμὸν καὶ δημιουργοῦσιν ἑπομένως λόγον διαζυγίου). Οἱαδήποτε συμπεριφορὰ τοῦ ὑπαιτίου, δημιουργοῦσα κλονισμόν, δύναται ν' ἀποτελέσῃ λόγον διαζυγίου, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ αἰτιώδης συνάφεια μεταξὺ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ὑπαιτίου καὶ τοῦ ἐπελθόντος κλονισμοῦ, διότι ἂν ἐπῆλθε μὲν κλονισμός, ἀλλ' οὗτος ὀφείλεται εἰς ἄλλο αἴτιον καὶ οὐχὶ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ὑπαιτίου, δὲν ὑφίσταται λόγος διαζυγίου. Οὕτως ἀποτελοῦσι λόγον τοιοῦτον ἐὰν ἐπέφερον ἰσχυρὸν τῆς γαμικῆς σχέσεως κλονισμὸν ἐγκληματικὴ ἢ ἀτιμωτικὴ διαγωγή, κακοποίησις, ὕβρεις, ἀπόπειρα μοιχείας ἢ διγαμίας, κακόβουλος ἐγκατάλειψις διαρκέσασα ἔλασσον τῆς διετίας, κακὴ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺ γονεῖς ἢ τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνα τοῦ ἑτέρου συζύγου, οἰνοποσία, παρὰ φύσιν ἀσέλγεια, μορφινομανία, αἰθερομανία κλπ. (τὸ ἐφετ. Ἀθηνῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 608/1921 ἀποφάσεώς του δὲν ἐδίστασε νὰ λύσῃ γάμον λόγῳ διαφορᾶς ἡλικίας καὶ ἀνομοιότητος χαρακτῆρος μεταξὺ τῶν συζύγων).

Κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου δέον λόγῳ τοῦ ἰσχυροῦ κλονισμοῦ τῆς γαμικῆς σχέσεως ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως ν' ἀποβαίνῃ «εἰς τοὺς συζύγους» ἀφόρητος. Ἀλλ' ἡ φραστικὴ αὕτη διατύπωσις, ἀποτέλεσμα τῶν πολλῶν τροποποιήσεων, ἃς ὑπέστη τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, δέον βεβαίως νὰ ἑρμηνευθῇ συσταλτικῶς, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ ἀξίωσιν, ὅπως ὁ ἰσχυρὸς κλονισμὸς προέρχηται ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων (τοῦ ἐναγομένου), δεδομένου ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀξιωθῇ, ὅπως ὁ ὑπαιτιότητι τοῦ ἐναγομένου ἐπελθὼν ἰσχυρὸς κλονισμὸς τῆς γαμικῆς σχέσεως καταστήσῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀφόρητον τὴν συμβίωσιν. Ὑφισταμένων ἑκατέρωθεν παραβάσεων τῶν γαμικῶν καθηκόντων κατὰ τρόπον, ὥστε ἑκατέρα ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπάγηται τὸν ἰσχυρὸν τῆς γαμικῆς σχέσεως κλονισμὸν δὲν ἐπέρχεται μὲν συμψηφισμὸς τῶν ἀμοιβαίων λόγων, πρὸς ἐκτίμησιν ὅμως τοῦ ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ ἐναγομένου ἐπελθόντος ἰσχυροῦ κλονισμοῦ τῆς γαμικῆς σχέσεως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ ἐνάγοντος, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας, ἐνδεχομένως, ἡ παράβασις τοῦ ἐναγομένου, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ ἀγωγή, νὰ μὴ ἀπορρέῃ ἐξ ὑπαιτιότητός του, ἢ νὰ μὴ εἶναι αὐτὴ ἡ αὐτὴ μόνη ἡ τὸν κλονισμὸν ἐπενεγκοῦσα, οὕτω δὲ ἐλλείποντος νομίμου στοιχείου, ἡ ἀγωγὴ καθίσταται ἀπορριπτέα.

5) Φρενοβλάβειαν τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων εἰς βαθμὸν αἴροντα τὴν πνευματικὴν τῶν συζύγων κοινωνίαν καὶ ἀποκλείοντα πᾶσαν ἐλπίδα περὶ ἀποκαταστάσεως αὐτῆς, διαρκέσασαν δὲ ἐπὶ τριετίαν τοὐλάχιστον συνεστῶτος τοῦ γάμου, ἢ λέπραν τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ κειμένου, ἀρκεῖ νὰ διήρκεσεν ἁπλῶς ἡ φρενοβλάβεια συνεστῶτος τοῦ γάμου ἐπὶ τριετίαν, ἑπομένως ἡ ἔναρξις αὐτῆς δυνατὸν καὶ νὰ ἐπῆλθε πρὸ τοῦ γάμου.

6) Ἀφάνειαν τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων. Ἤδη διὰ τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ περὶ ἀφανείας νόμου 292 (1914) εἶχεν ὁρισθῆ, ὅτι ἡ κήρυξις τῆς ἀφανείας δὲν λύει αὐτοδικαίως τὸν γάμον, ἀλλ' ἀποτελεῖ λόγον διαζυγίου ὑπὲρ τοῦ συζύγου τοῦ ἀφάντου. Δέον, ἑπομένως, νὰ ἔχῃ προηγηθῆ ἡ κήρυξις τοῦ ἐναγομένου ὡς ἀφάντου κατὰ τὴν σχετικὴν διαδικασίαν τοῦ εἰδικοῦ νόμου εἴτε παρὰ τοῦ συζύγου του, εἴτε καὶ παρ' ἄλλου τινός. Ἀλλὰ δέον ἐπίσης καὶ νὰ ἔχῃ παρέλθει ἔτος ἀπὸ τῆς, κατὰ τὸν περὶ ἀφανείας νόμον, τελευταίας δημοσιεύσεως τῆς κηρυττούσης τὴν ἀφάνειαν ἀποφάσεως, πρὸς ἀποκλεισμὸν τῆς κατ' αὐτῆς τριτανακοπῆς, ἧς ἡ προθεσμία εἶναι ἐνιαυσία. Τὸ δικαστήριον δὲν δεσμεύεται ἐκ τῆς περὶ ἀφανείας ἀποφάσεως, δικαιούμενον νὰ διατάξῃ νέας περὶ αὐτῆς ἀποδείξεις, ἀλλὰ καὶ δυνάμενον ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἀπόφασιν· ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐμφάνισις τυχὸν τοῦ ἀφάντου μέχρι τοῦ ἀμετακλήτου τῆς λυούσης τὸν γάμον ἀποφάσεως, ὡς καὶ ἡ ἀπόδειξις τοῦ θανάτου τοῦ ἀφάντου καὶ ἡ λῆψις εἰδήσεων περὶ αὐτοῦ, ἐπάγονται ἀπόρριψιν τῆς ἀγωγῆς, διότι δὲν ὑπάρχει πλέον ἀφάνεια, ἀλλά, ἐνδεχομένως, ἄλλος λόγος διαζυγίου (οἷον κακόβουλος ἐγκατάλειψις), ἢ λύσις τοῦ γάμου διὰ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου.

7) Ἀνικανότητα τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων πρὸς συνουσίαν, ἥτις, ὑφισταμένη κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου καὶ ἄγνωστος οὖσα εἰς τὸν αἰτοῦντα, διήρκεσε τριετίαν μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου καὶ ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα κατὰ τὴν ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς. Ἡ ἀνικανότης, ἐπερχομένη μετὰ τὸν γάμον, δὲν στηρίζει λόγον διαζυγίου ἐκ τοῦ ἄρθρου 8, καὶ δὴ ἐὰν ἐπῆλθεν ἀναιτίως· ἐὰν δ' ὑπαιτίως, δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν σχετικὸν λόγον διαζυγίου τοῦ ἄρθρου 5.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων οἱ ὑπ' ἀριθ. 1—4 προϋποθέτουσιν *ὑπαιτιότητα* τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων, εἰδικώτερον δὲ οἱ μὲν 1—3 δόλον, ὁ δὲ 4 δόλον ἢ ἀμέλειαν αὐτοῦ. Ἀντιθέτως οἱ ὑπ' ἀριθ. 5—7 δὲν προϋποθέτουσιν ὑπαιτιότητα, ἀλλ' εἶναι λόγοι διαζυγίου ἐξ *ἀγαθῆς αἰτίας*.

Οἱ ὑπ' ἀριθ. 2—3 καὶ 5—7 ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων καὶ ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 ἡ μοιχεία τῆς συζύγου καὶ ἡ διγαμία, εἰσὶν *ἀπόλυτοι*, ἐπαγόμενοι τὸ διαζύγιον ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἄνευ ἐρεύνης τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων, ὁ δὲ ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 ἡ μοιχεία τοῦ συζύγου εἰσὶ *σχετικοί*, ἐρευνωμένων ἐν ἑκάστῃ δεδομένῃ περιπτώσει τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἐτελέσθη ἡ μοιχεία τοῦ συζύγου καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα ἐπέφερεν ἐπὶ τῆς γαμικῆς σχέσεως ἡ ὑπαιτία συμπεριφορὰ τοῦ ἐναγομένου.

Ἄλλοι λόγοι διαζυγίου, πλὴν τῶν ἀνωτέρω ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ ἀναγραφομένων, δὲν ὑπάρχουσιν οὐδ' ἐπιτρέπεται ἡ ἀναλογικὴ ἐπέκτασις αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις· ἑπομένως οὔτε ἡ «ἀσυμφωνία χαρακτήρων», οὔτε ἡ ἀμοιβαία συναίνεσις τῶν συζύγων, οὔτε μεταγενεστέρα τοῦ γάμου ἀνικανότης τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων πρὸς συνουσίαν, οὔτε ἄλλη ἀσθένεια τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, ὁσονδήποτε βαρεῖα καὶ ἂν ᾖ, ἔστω καὶ μεταδοτικὴ καὶ ἀνίατος, δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὴν λύσιν τοῦ γάμου.

Ἐὰν ἑκάτερος τῶν συζύγων ἔχῃ λόγους διαζυγίου κατὰ τοῦ ἑτέρου, δικαιοῦται ἑκάτερος νὰ ἐναγάγῃ (ἑπομένως καὶ ἀντεναγάγῃ, βλ. κατωτέρω) τὸν ἕτερον, μὴ ἐπερχομένου συμψηφισμοῦ τῶν ἑκατέρωθεν ὑφισταμένων λόγων, ὡς δὲν ἐπέρχεται συμψηφισμὸς μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν παραβάσεων τῶν γαμικῶν καθηκόντων, ὧν ἑκατέρα ἐπήγαγεν ἰσχυρὸν τῆς γαμικῆς σχέσεως κλονισμὸν καί, ἑπομένως, λόγον διαζυγίου κατὰ τ' ἀνωτ. ἀριθ. 4 εἰρημένα.

Τὸ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 1—4 λόγων στηριζόμενον δικαίωμα πρὸς διάζευξιν ἀποσβέννυται διὰ συγγνώμης, παρεχομένης εἴτε πρὸ τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς, εἴτε μετ' αὐτὴν καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ τόπον καὶ σιωπηρῶς ἀκόμη· οὕτω λ. χ. ἡ ἐκτέλεσις τοῦ γαμικοῦ καθήκοντος ἐκ μέρους τοῦ ἔχοντος λόγον διαζυγίου καὶ γνωρίζοντος τοῦτο συζύγου ἐμφαίνει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, χορήγησιν συγγνώμης. Ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ ἄρθρου φαίνεται, ὅτι ἡ συγγνώμη προτείνεται καὶ μετὰ τὴν πρώτην συζήτησιν καὶ παρ' Ἐφέταις τὸ πρῶτον (οὐχὶ ὅμως καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου) καὶ ὅταν δὲν εἶναι ὀψιγενής, δὲν δύναται ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω 1, 2 καὶ 4 ἀναφερομένων λόγων διαζυγίου ἡ ἀγωγὴ παραγράφεται μετὰ ἔτος ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ προσβληθεὶς σύζυγος ἔλαβε γνῶσιν τοῦ λόγου, ἄλλως μετὰ δεκαετίαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς δημιουργίας τοῦ λόγου, τῆς παραγραφῆς λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου· ὑπεστηρίχθη ἔν τε τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ νομολογίᾳ, ὅτι ἡ παραγραφὴ αὕτη ἔχει τὸν χαρακτῆρα ἀποκλειστικῆς προθεσμίας (ὅπως καὶ ἐν § 1571 γερμαν. ἀστικ. κώδ.), ἀντλουμένου ἐπιχειρήματος καὶ ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ εἰσηγητοῦ (σ. 62), τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ὀρθόν. Τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς παραγραφῆς ταύτης ὡς ἀποκλειστικῆς προθεσμίας ἢ καθαρᾶς παραγραφῆς δὲν εἶναι μόνον θεωρητικόν, ἀλλ' ἔχει καὶ πρακτικὴν σημασίαν σημαντικήν· διότι, ἐν παραδείγματι, ἂν πρόκειται περὶ ἀποκλειστικῆς προθεσμίας, αὕτη δὲν διακόπτεται, οὐδ' ἀναστέλλεται, ὡς ἡ παραγραφή, τὸ δὲ δικαιοστάσιον, μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν δικῶν διαζυγίου καὶ τῶν προθεσμιῶν αὐτῶν, δὲν ἔχει ἐπ' αὐτῆς ἐπιρροήν.

Ἐπὶ τῆς παραγραφῆς ταύτης ἐφαρμόζεται τό τε ἄρθρ. 5 τοῦ νόμου ‚ΓΥΛΓ' καὶ τὰ ἄρθρ. 2—3 τοῦ νόμου ΓΧΞ', δηλαδὴ αὕτη τρέχει καὶ κατὰ τῶν διατελούντων ὑπὸ ἐπιτροπείαν, κηδεμονίαν ἢ δικαστικὴν ἀντίληψιν, διακοπεῖσα δὲ δι' ἀγωγῆς ἄρχεται ἐκ νέου ἀπὸ τῆς τελευταίας διαδικαστικῆς πράξεως τῶν διαδίκων ἢ τοῦ δικαστηρίου καὶ λογίζεται μὴ διακοπεῖσα, ἂν ὁ ἐνάγων παραιτηθῇ τῆς ἀγωγῆς ἢ ἡ ἀγωγὴ ἀπορριφθῇ τελεσιδίκως διὰ λόγους μὴ οὐσιαστικούς, ἐκτὸς ἂν ὁ δικαιοῦχος ἐγείρῃ ἐντὸς ἑξαμήνου νέαν ἀγωγήν, ὁπότε ἡ διακοπὴ λογίζεται ἐπελθοῦσα διὰ τῆς προηγουμένης ἀγωγῆς.

Γεγονότα μὴ δυνάμενα ν' ἀποτελέσωσι πλέον βάσιν ἀγωγῆς διαζυγίου (λόγῳ παραγραφῆς ἢ συγγνώμης) δύνανται νὰ προταθῶσι πρὸς ἐνίσχυσιν ἀγωγῆς ἐπὶ ἄλλων λόγων ἐρειδομένης, ἔστω καὶ ἂν οἱ ἐν τῇ ἀγωγῇ λόγοι δὲν θὰ ἴσχυον καθ' ἑαυτοὺς νὰ ἐπαγάγωσι τὸ διαζύγιον. Οὕτω λ. χ., ἐὰν ἡ σύζυγος ἐπιδεικνύῃ ἀνάρμοστον οἰκειότητα πρὸς τρίτον, τοῦτο καθ' ἑαυτὸ δὲν ἀποτελεῖ λόγον διαζυγίου· ἐὰν ὅμως προηγουμένως αὕτη ἐμοιχεύετο μετὰ τοῦ ἐν λόγῳ τρίτου, ὁ ἐντεῦθεν δὲ δημιουργηθεὶς λόγος διαζυγίου ἀπεσβέσθη διὰ παραγραφῆς ἢ συγγνώμης, δύναται νὰ ἐπικληθῇ οὐχ ἧττον οὗτος πρὸς ἐνίσχυσιν, δημιουργουμένου οὕτω λόγου διαζυγίου.

Ἡ λύσις τοῦ γάμου ἐπέρχεται, ὡς εἴρηται, δι' ἀμετακλήτου δικαστικῆς ἀποφάσεως. Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις ὅταν ἐκδίδηται ἐπὶ ἀγωγῆς διαζυγίου μὴ στηριζομένης εἰς ἀγαθὴν αἰτίαν, ἀλλ' εἰς ὑπαιτιότητα τοῦ ἐναγομένου, δέον (καὶ ἄνευ αἰτήσεως, αὐτεπαγγέλτως) νὰ κηρύσσῃ τὸν ἐναγόμενον ὑπαίτιον. Ἐπὶ αἰτήσει τοῦ ἐναγομένου διὰ τῶν προτάσεων ὑποβαλλομένῃ) κηρύσσεται διὰ τῆς ἀποφάσεως ὑπαίτιος καὶ ὁ ἐνάγων, ἐὰν ὁ ἐναγόμενος προτείνῃ (καὶ ἀποδεικνύῃ) γεγονότα, ὧν ἕνεκα θὰ ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ δι' ἀγωγῆς τὸ διαζύγιον, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἐπὶ τῶν γεγονότων τούτων στηριζόμενος λόγος διαζυγίου τοῦ ἐναγομένου εἶναι, καθ' ὃν χρόνον προτείνεται, ἀπεσβεσμένος διὰ παραγραφῆς ἢ συγγνώμης, δὲν ἦτο ὅμως καὶ καθ' ὃν χρόνον παρήχθη ὁ ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος προτεινόμενος λόγος διαζυγίου. Κατὰ μείζονα λόγον ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἐναγόμενον ν' ἀντεναγάγῃ τὸν ἐνάγοντα, εἰ καὶ δὲν ὁρίζεται τοῦτο ἐν τῷ νόμῳ ῥητῶς· ὁπότε, δεκτῶν μὲν καθισταμένων τῆς τε ἀγωγῆς καὶ ἀνταγωγῆς, θὰ λυθῇ ὁ γάμος ὑπαιτιότητι ἀμφοτέρων, δεκτῆς δὲ καθισταμένης μόνης τῆς ἀγωγῆς ἢ μόνης τῆς ἀνταγωγῆς, ὁ γάμος θὰ λυθῇ ὑπαιτιότητι μόνου τοῦ ἐναγομένου ἢ μόνου τοῦ ἐνάγοντος.

Διαδικασία τοῦ διαζυγίου. Ἡ τὸ διαζύγιον ἀπαγγέλλουσα ἀμετάκλητος δικαστικὴ ἀπόφασις ἐκδίδεται κατόπιν ἀγωγῆς τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων κατὰ τοῦ ἑτέρου. Τὴν ἀγωγὴν ταύτην ἐγείρει ὁ σύζυγος αὐτός, ἂν ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην δικαστικὴν ἱκανότητα, ἐνῷ ὁ ἀνήλικος σύζυγος, χειράφετος ὢν ὡς ἐκ τοῦ γάμου καὶ τελῶν ὑπὸ κηδεμόνα, χρῄζει τῆς συναινέσεως αὐτοῦ ὡς ἐνάγων ἐπὶ διαζυγίου καὶ ὡς ἐναγόμενος (διοριζομένου εἰδικοῦ κηδεμόνος ὁσάκις ἐνάγει γυνὴ ἀνήλικος, ὀρφανὴ πατρός, τελοῦσα ὡς ἐκ τούτου ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἐναγομένου συζύγου). Ὁ τελῶν ὑπὸ (νόμιμον ἢ δικαστικὴν) ἀπαγόρευσιν ἐνάγει διὰ τοῦ ὑφ' ὃν τελεῖ ἐπιτρόπου μετὰ ἄδειαν συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ γνώμην δικηγόρου καὶ ἐνάγεται δι' αὐτοῦ (διοριζομένου εἰδικοῦ ἐπιτρόπου ὁσάκις ἐνάγει ἢ ἐνάγεται ἀπηγορευμένη γυνή, ἧς ὁ ἀνὴρ εἶναι ἐκ τοῦ νόμου ἐπίτροπος ἢ ἀπηγορευμένος ἀνήρ, οὗ ἡ σύζυγος διωρίσθη ἐπίτροπος), ὁ δ' ὑπὸ ἀντίληψιν λόγῳ διφορουμένων φρενῶν τελῶν χρῄζει ὡς ἀνήκων ἢ ἐναγόμενος τῆς συναινέσεως τοῦ ἀντιλήπτορος, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ λόγῳ ἀσωτείας ὑπὸ ἀντίληψιν.

Ἡ ἀγωγὴ εἰσάγεται ἐνώπιον τοῦ, ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ συζύγου (ἣν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ σύζυγος) κατὰ τὴν ἐγγραφὴν τῆς ἀγωγῆς εἰς τὸ πινάκιον, ἁρμοδίου ἀστικοῦ δικαστηρίου (διότι μόνα τὰ πολιτικὰ δικαστήρια εἰσὶν ἁρμόδια πρὸς τοῦτο) μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ἀποπείρας συμφιλιώσεως διεξαγομένης παρὰ τῷ ἐκ τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον κατοικίας τοῦ συζύγου, ἁρμοδίῳ μητροπολίτῃ συνεπείᾳ αἰτήσεως τοῦ ἐπιδιώκοντος τὸ διαζύγιον (ἥτις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ περιέχῃ λόγους διαζυ-

γίου), καλοῦντι πρὸς τοῦτο τοὺς συζύγους καὶ ἀποφαινομένῳ ἀδύνατον τὴν συμφιλίωσιν ἢ τὴν πάροδον ἀπράκτου τριμήνου ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆ αἰτήσεως (Καταστ. Ἱερᾶς Συνόδου 31 Δεκεμβρίου 1923, ἄρθρ. 72). Ἡ πρὸς τὸν μητροπολίτην αἴτησις ἀποπείρας ἑνώσεως, ὑπάρχοντος τυχὸν διατετιμημένου προικῴου ἀκινήτου, σημειοῦται πρὸ πάσης εἰς αὐτὸν ἐπιδόσεως ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς μεταγραφῆς τοῦ διατετιμημένου ἀκινήτου, ἐπὶ ποινῇ ἀπαραδέκτου τῆς περὶ διαζυγίου ἀγωγῆς (Ν. 3237, ἄρθρ. 3 § 2), τοῦτο δὲ πρὸς προστασίαν τοῦ διὰ τοῦ νόμου τούτου εἰσαγομένου δικαιώματος διεκδικήσεως τῶν διατετιμημένων προικῴων ἀκινήτων μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου. Ἡ ἀπόπειρα δὲν προϋποθέτει δικανικὴν ἱκανότητα, οἵαν ἡ ἀγωγή, διὸ καὶ ὁ δικανικῶς ἀνίκανος δὲν ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ νομίμου του ἀντιπροσώπου, οὐδὲ παρίσταται ἕτερος συναινῶν μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς προσωπικῶς ἐμφανίζεται ἐνώπιον τοῦ μητροπολίτου, εἶναι δὲ κοινὴ δι' ἀμφοτέρους τοὺς συζύγους, ὧν ὁ εἷς ἢ ὁ ἕτερος μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς δύναται νὰ ἐγείρῃ ἀγωγήν. Ἐπὶ συζύγων, οἵτινες ἀμφότεροι ἢ ὧν ὁ εἷς δὲν εἶναι ὀρθόδοξος, ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ δὲν ἀπαιτεῖται, ἀλλ' ἐγείρεται ἀπ' εὐθείας ἡ ἀγωγή, διότι ὁ καταστατικὸς νόμος τῆς Ἱ. Συνόδου ἰσχύει μόνον ἐπὶ ὀρθοδόξων. Ἐπίσης ἐπὶ ἀγωγῆς διαζυγίου στηριζομένης εἰς ἀφάνειαν τοῦ ἐναγομένου δὲν ἀπαιτεῖται ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ (Νόμ. 292, ἄρθρον 15 § 2).

Διαδικασία τηρεῖται ἡ ἐπὶ τῶν κοινῶν δικῶν μέ τινας ἐξαιρέσεις: οὕτως ἡ ὁμολογία γεγονότων, ἐπιφερόντων τὴν λύσιν τοῦ γάμου, δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν, ἑπομένως ἀποκλείεται καὶ ὁ ἐπακτὸς ὅρκος, ἀλλὰ καὶ ὁ δικαστικὸς καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐρημοδικίας τοῦ ἐναγομένου τεκμήριον ὁμολογίας (Ν 3222, ἄρθρ. 2), παρ' ἐφέταις δέ, ἐκκαλοῦντος μὲν τοῦ (ἀπολέσαντος τὴν δίκην) ἐνάγοντος ἡ ἐρημοδικία τοῦ ἐφεσιβλήτου ἐναγομένου δὲν συνεπάγεται παραδοχὴν τῆς ἐφέσεως ἄνευ ἐρεύνης, διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρηθῶσιν ὁμολογούμενοι, ὡς ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ ἐφεσιβλήτου, οἱ πραγματικοὶ τοῦ ἐνάγοντος ἰσχυρισμοί, ἐκκαλοῦντος δὲ τοῦ (ἀπολέσαντος τὴν δίκην) ἐναγομένου, ἡ ἐρημοδικία αὐτοῦ δὲν συνεπάγεται ἀπόρριψιν τῆς ἐφέσεως ἄνευ ἐρεύνης, διότι τοῦτο θὰ ἐξωμοιοῦτο πρὸς παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἐφέσεως, τεῖνον εἰς λύσιν καὶ οὐχὶ διατήρησιν τοῦ γάμου, ὅπερ κατὰ τὰ κατωτέρω δὲν ἐπιτρέπεται. Τὰ ἐκτεθέντα δὲν ἰσχύουσιν ἐπὶ συγγνώμης, ἥτις τείνει εἰς διατήρησιν καὶ οὐχὶ λύσιν τοῦ γάμου καὶ ἀποδεικνύεται ἑπομένως καὶ δι' ὅρκου καὶ δι' ὁμολογίας κλπ. Ἐπίσης κατ' ἀπόκλισιν τῶν κοινῶν ἀρχῶν δύνανται νὰ ἐξετασθῶσιν ὡς μάρτυρες οἵ τε συγγενεῖς τῶν διαδίκων (ἐξαιρέσει τῶν παίδων καὶ τῶν ἀπογόνων, οἵτινες εἶναι ἐξαιρετέοι αἰτήσει τοῦ καθ' οὗ ἡ ἀπόδειξις) καὶ οἱ ὑπηρέται, τῆς περὶ τῆς ἀξιοπιστίας των κρίσεως ἀποκειμένης εἰς τὸ δικαστήριον. Ἀποκλείεται ἐπίσης ἡ ἀποδοχὴ ἐκ μέρους τοῦ ἐναγομένου τῆς λυούσης τὸν γάμον ἀποφάσεως καὶ ἡ ἐκ μέρους αὐτοῦ παραίτησις ἀπὸ τῶν ἀσκηθέντων ἐνδίκων μέσων.

Ἀνταγωγὴ ἐν δίκῃ διαζυγίου δὲν ἀποκλείεται· ἡ μὲν ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ ἦτο (Ν. 9 Ἰουλίου 1852 ἄρθρ. ιζ') καὶ εἶναι (καταστατικὸν Ἱερᾶς Συνόδου 31 Δεκεμβρίου 1923, ἄρθρ. 72, § 3) κοινὴ δι' ἀμφοτέρους τοὺς συζύγους καὶ ἂν παρὰ τοῦ ἑνὸς μόνον ὑπεβλήθη, ἑπομένως δύναται μετ' αὐτὴν ὁ εἷς ἢ ὁ ἕτερος νὰ ἐναγάγῃ, ἑπομένως καὶ ν' ἀντεναγάγῃ τὸν ἕτερον. Ἐν περιπτώσει ἀσκήσεως ἀνταγωγῆς δυνατόν, δεκτῆς αὐτῆς καθισταμένης καὶ ἀπορριπτομένης τῆς ἀγωγῆς, νὰ λυθῇ ὁ γάμος ὑπαιτιότητι μόνον τοῦ ἐνάγοντος, ἐνῷ ἐπὶ αἰτήσεως τοῦ ἐναγομένου ὅπως κηρυχθῇ ὑπαίτιος τοῦ διαζυγίου καὶ ὁ ἐνάγων, ἀπορριπτομένης τῆς ἀγωγῆς συναπορρίπτεται καὶ ἡ αἴτησις τοῦ ἐναγομένου. Ἡ παρ' ἡμῖν θεωρία καὶ πρᾶξις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀδίκως, δὲν διάκεινται συμπαθῶς πρὸς τὴν ἀνταγωγὴν ἐπὶ διαζυγίου, οὐ μόνον καθ' ὃν χρόνον ἀπῃτεῖτο ἡ κατὰ τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν χορηγουμένη ἄδεια πρὸς ἔγερσιν τῆς περὶ διαζυγίου ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν αὐτῆς, ἐνῷ καὶ πρὸ αὐτῆς καὶ ἤδη κατὰ μείζονα λόγον ἡ ἀνταγωγὴ συγχωρεῖται, ἀπαιτουμένου, ἐννοεῖται, μόνον ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀδείας, ὅπως ἔχει προηγηθῇ καὶ διὰ τὴν ἀνταγωγὴν ἡ τήρησις τῆς διατυπώσεως ταύτης.

Ἡ ἀναίρεσις καὶ ἡ ἀναψηλάφησις καὶ ἡ προθεσμία αὐτῶν (ἐφ' ὅσον τοῦτο δυνατόν, ἐπὶ τῆς προθεσμίας τῆς ἀναψηλαφήσεως, λόγῳ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ χρόνου ἐνάρξεως αὐτῆς κατὰ τὸ ἄρθρ 791 ἀστικοῦ δικονομ. κώδικος) ἔχουσιν ἐν δίκῃ διαζυγίου ἀνασταλτικὴν δύναμιν, μόνον δὲ μετὰ τὸ ἀμετάκλητον τῆς ἀποφάσεως αὕτη διαβιβάζεται διὰ τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὸν ἁρμόδιον (τῆς περιφερείας τοῦ ἐκδόντος τὴν ἀπόφασιν δικαστηρίου) μητροπολίτην, πρὸς πνευματικὴν λύσιν τοῦ γάμου (καταστατ. Ἱ. Σ. 31 Δεκεμβρίου 1923, ἄρθρ. 72)· μὴ καθοριζομένου ὅμως τύπου τινὸς τῆς τοιαύτης πνευματικῆς λύσεως, καὶ ἡ ἄδεια δευτέρου γάμου περιέχει πνευματικὴν τοῦ πρώτου λύσιν. Ἡ τὸν γάμον λύουσα ἀπόφασις, ἐντὸς μηνὸς ἀφ' ἧς κατέστη ἀμετάκλητος, ἀδείᾳ τοῦ εἰσαγγελέως καταχωρίζεται εἰς τὸ περιθώριον τῆς οἰκείας ληξιαρχικῆς πράξεως γάμου, ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐνάγοντος (Νόμ. 2430, ἄρθρ. 30).

Μετὰ τὴν διὰ τοῦ νόμου 3222 ἄρθρ. 1 κατάργησιν τοῦ ἄρθρ. 686 ἀστικοῦ δικον. κώδικος, τοῦ παραπέμποντος εἰς τὰ ἄρθρα 682—685 αὐτοῦ, αἱ ἐν ἄρθροις 683—684 διατάξεις περὶ προσωρινῶν μέτρων φαίνεται, ὅτι δὲν ἐφαρμόζονται ἐν δίκῃ διαζυγίου· ἀλλ' ὁ αὐτὸς νόμος ἐν ἄρθρ. 2 § 4 ὁρίζει, ὅτι κατὰ τὰ λοιπὰ ἰσχύουσι τὸ ἄρθρ. 12 τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἱ. Συνόδου νόμου ΣΑ' ἔτους 1882 (γραπτέον: ἄρθρ. 72 καταστατικοῦ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923), ὁ νόμος 2228 περὶ διαζυγίου καὶ αἱ περὶ νομίμου διατροφῆς διατάξεις· τοῦ καταστατικοῦ δὲ τῆς Ἱ. Συνόδου παραπέμποντος καὶ πάλιν εἰς τὸ ἄρθρ. 683 § 3—5 ἀστικοῦ δικον. κώδικος, τοῦ ἐν ἄρθρῳ 684 δικαιώματος ὑπάρχοντος καὶ ἄνευ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ἄρθρ. 619, τὰ ἄρθρ. ταῦτα ἰσχύουσι καὶ νῦν, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι τὰ ἐν ἄρθρ. 683 § 3—5 ἀστικοῦ δικον. κώδικος προφυλακτικὰ μέτρα δύνανται νὰ ληφθῶσι μόνον ἐὰν ἐχορηγήθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἡ ἄδεια μετοικήσεως. Κατὰ ταῦτα, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περὶ ἑνώσεως ἀποπείρας, ὁ μητροπολίτης δύναται, ἂν θεωρήσῃ τοῦτο ἀναγκαῖον, νὰ δώσῃ ἐγγράφως ἄδειαν εἰς τὴν γυναῖκα νὰ μετοικήσῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς εἰς οἰκίαν προσδιοριζομένην κατὰ κύριον λόγον παρὰ τῶν συζύγων ἤ, ἐν διαφωνίᾳ τούτων, παρ' αὐτοῦ, μόνον δὲ μετὰ τὴν χορήγησιν τῆς τοιαύτης ἀδείας τὸ δικαστήριον, κατ' αἴτησιν τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων, δύναται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν ἔτι τῆς περὶ ἑνώσεως ἀποπείρας, κατὰ μείζονα ἄρα λόγον διαρκούσης τῆς κυρίας δίκης, νὰ διατάξῃ: 1) τὴν εἰς τὴν γυναῖκα χορήγησιν ἐκ μέρους τοῦ συζύγου: α) τῶν διὰ τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τοῦ βίου ἀπαιτουμένων πραγμάτων (ἐνδυμάτων, ἐπίπλων, σκευῶν) καὶ β') διατροφῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ συζύγου, ἐφ' ὅσον ἡ γυνὴ εἶναι ἄπορος, ἀδιαφόρως τοῦ τίς εἶναι ὁ ἐνάγων καὶ τίς ὁ ὑπαίτιος τοῦ διαζυγίου. Μὴ συντρεχουσῶν τῶν προϋποθέσεων τούτων τοῦ νόμου (ἀδείας τοῦ μητροπολίτου πρὸς μετοίκησιν, ἀπορίας τῆς γυναικὸς κλπ.), ἡ γυνὴ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ διατροφὴν μόνον διὰ τῆς περὶ αὐτῆς ἀγωγῆς καὶ προσωρινὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαδικασίας ὡς προφυλακτικὸν μέτρον· 2) τὰ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαδικασίας τοῦ διαζυγίου, ἐφ' ὅσον ἡ μήτηρ, ἤ τις τῶν συγγενῶν ἢ ὁ εἰσαγγελεὺς προτείνῃ ν' ἀφαιρεθῶσι τὰ τέκνα ἀπὸ τοῦ πατρός. Ἄλλα προφυλακτικὰ μέτρα, ἀναγόμενα ἰδίᾳ εἰς τὰς περιουσιακὰς τῶν συζύγων σχέσεις (ἐξασφάλισις ἐπιστροφῆς προικῴας ἢ ἐξωπροίκου περιουσίας ἢ προγάμου δωρεᾶς κλπ.), διατάσσονται ὑπὸ τοῦ προέδρου ἢ τοῦ δικαστηρίου.

Ἀποτελέσματα τοῦ διαζυγίου. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διαζυγίου εἶναι:

Α') *Προσωπικά.* Ἡ διαζευχθεῖσα ἀναλαμβάνει τὸ οἰκογενειακὸν αὐτῆς ἐπώνυμον, δὲν ἀποβάλλει ὅμως τὴν ἣν ἐκτήσατο διὰ τοῦ γάμου ἰθαγένειαν τοῦ συζύγου, ἄνευ τῆς τηρήσεως ἰδίων διατυπώσεων, οὐδὲ τὴν ἣν εἶχεν ἀποκτήσει κατοικίαν τοῦ ἀνδρὸς μέχρι τῆς ἀποκτήσεως νέας. Ἐξ ἄλλου αἴρεται ἀπὸ τοῦ συζύγου ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ὡς κηδεμόνος τῆς ἀνηλίκου ὀρφανῆς πατρὸς συζύγου του, ὡς ἐπιτρόπου τῆς ἀπηγορευμένης συζύγου του καὶ ὡς συνεπιτρόπου αὐτῆς ἐν τῇ ἐπιτροπείᾳ τῶν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνων της, ἐνῷ ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενος καὶ μετὰ τὸ διαζύγιον λόγος ἐξαιρέσεως τῶν τέως συζύγων ὡς μαρτύρων εἰς ὑποθέσεις τοῦ ἑτέρου αὐτῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν ἐκ τοῦ λυθέντος γάμου ὑπαρξάντων ἀγχιστέων μέχρι τοῦ 4ου βαθμοῦ, διότι λυομένου τοῦ γάμου λύεται καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ συγγένεια. Ἐξακολουθοῦσιν ἐπίσης ὑφιστάμενα καὶ μετὰ τὸ διαζύγιον ὡρισμένα κωλύματα γάμου μεταξὺ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὑπαρξάντων συγγενῶν.

Ἐὰν τὸ ἀποτελέσαν τὸν λόγον τοῦ διαζυγίου γεγονὸς συνετελέσθη ὑπὸ περιστάσεις τοιαύτας, ὥστε ἐπῆλθε βαρεῖα προσβολὴ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀναιτίου συζύγου, τὸ δικαστήριον δύναται διὰ τῆς περὶ διαζυγίου ἀποφάσεως νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ἐναγόμενον, ἐφ' ὅσον οὗτος κηρύσσεται μόνος ὑπαίτιος τοῦ διαζυγίου, νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν ἀναίτιον ἐνάγοντα χρηματικὸν ποσὸν (καθοριζόμενον ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου) λόγῳ ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης δὲν ἐπέρχεται διάκρισις μεταξὺ τῶν λόγων διαζυγίου εἰς βαρεῖς καὶ μή, καὶ δὲν χορηγεῖται ἀποζημίωσις ἐπὶ τῶν πρώτων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν δευτέρων, ἀλλ' ἐρευνᾶται ἡ ἐκ τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς συνετελέσθη ὁ λόγος τοῦ διαζυγίου, ἐπελθοῦσα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἑτέρου συζύγου βαρεῖα προσβολή· δύνανται ἄρα, λόγοι καθ' ἑαυτοὺς βαρύτατοι, οἷοι ἡ μοιχεία, ἡ ἐπιβουλὴ τῆς ζωῆς κλπ., νὰ μὴ ἐπαγάγωσι τοιαύτην προσβολήν, ἀντιθέτως δὲ ἐλαφρότεροι λόγοι διαζυγίου καὶ ἐκ τῶν ἐν ἄρθρῳ 5 ἀκόμη (τῶν σχετικῶν) νὰ ἐπιφέρωσι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ νόμου φαίνεται, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀναιτίων λόγων διαζυγίου ἡ τοιαύτη ἱκανοποίησις ἀποκλείεται.

Ὁ ἐκ τῶν συζύγων κηρυχθεὶς μόνος ὑπαίτιος τοῦ διαζυγίου ὑποχρεοῦται, ἀναλόγως πρὸς τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, νὰ διατρέφῃ τὸν ἐν ἀπορίᾳ διατελοῦντα ἕτερον σύζυγον, ἐὰν δὲ τὸ διαζύγιον ἐπῆλθε διὰ παραφροσύνην τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων, ὑποχρεοῦται ὁ ἕτερος νὰ παρέχῃ αὐτῷ διατροφήν, ὡσεὶ ἐκηρύσσετο μόνος ὑπαίτιος. Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς διατροφὴν παύει ἐρχομένου τοῦ δικαιούχου εἰς νέον γάμον καὶ δὲν ἀποσβέννυται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ὑποχρέου, ἡ δὲ διατροφὴ δύναται, αἰτήσει τοῦ δικαιούχου, νὰ καταβληθῇ καὶ ἐφάπαξ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει σπουδαῖος πρὸς τοῦτο λόγος. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται αἱ περὶ διατροφῆς διατάξεις (Νόμ. 2228, ἄρθρ. 15). Τὸ στοιχεῖον τῆς ἀπορίας δέον νὰ ὑπάρχῃ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ διαζυγίου, διὰ νὰ στηριχθῇ ἡ περὶ διατροφῆς ἀξίωσις.

Ἐπὶ ὑπαιτίου διαζυγίου, ἐὰν ζῶσιν ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι, ἡ περὶ τοῦ προσώπου τῶν ἐκ τοῦ λυθέντος γάμου τέκνων ἐπιμέλεια ἀνήκει εἰς τὸν ἐξ αὐτῶν ἀναίτιον, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας καὶ φύλου τῶν τέκνων. Ἀμφοτέρων κηρυχθέντων ὑπαιτίων, εἰς τὴν μητέρα ἀνήκει ἡ ἐπιμέλεια τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ μὴ ὑπερβάντος τὸ ὄγδοον ἔτος υἱοῦ, εἰς δὲ τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ τοῦ ὑπερβάντος τὸ ὄγδοον ἔτος. Τῶν διατάξεων τούτων δύναται ν' ἀπομακρυνθῇ τὸ δικαστήριον καί, ἐν περιπτώσει κατεπείγοντος, ὁ ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ πατρὸς ἁρμόδιος πρόεδρος, ἀναθέτοντες ἰδίᾳ εἰς τρίτον τὴν ἐπιμέλειαν τῶν τέκνων, ἀλλὰ δυνάμενοι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὑπαίτιον ν' ἀναθέσωσιν αὐτήν, ἐὰν ἡ τοιαύτη ἀπόκλισις ἐπιβάλληται ἐκ τοῦ συμφέροντος αὐτῶν (λ. χ. τῆς ἀνάγκης θηλασμοῦ ἢ μητρικῆς περιποιήσεως) οὐ μόνον μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτήν, ἐάν, ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει, λάβωσι χώραν νεώτερα γεγονότα (Ν. 2228, ἄρθρ. 17).

Τῶν διατάξεων τούτων ἀναγομένων εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, συμφωνίαι μεταξὺ τῶν γονέων πρὸ τοῦ διαζυγίου ἢ μετ' αὐτὸ συναφθεῖσαι καὶ ῥυθμίζουσαι τὰ τῆς ἐπιμελείας τῶν τέκνων κατὰ τρόπον διάφορον τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ δικαστικῆς ἀποφάσεως καθοριζομένου εἰσὶν ἄνισχυροι.

Ὁ σύζυγος, εἰς ὃν δὲν ἀνήκει ἡ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ τέκνου ἐπιμέλεια, διατηρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς προσωπικῆς μετὰ τοῦ τέκνου ἐπικοινωνίας, τῶν περὶ τούτου κανονιζομένων διὰ συμφωνίας μεταξὺ τῶν γονέων, ὧν διαφωνούντων ἢ ῥυθμιζόντων τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ τὸν τρόπον αὐτῆς ἐπιβλαβῶς διὰ τὰ τέκνα, ἐπεμβαίνει τὸ δικαστήριον, αἰτήσει τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, τῶν συγγενῶν ἢ τοῦ εἰσαγγελέως, μὴ δυνάμενον ὅμως ποτὲ νὰ φθάσῃ μέχρι πλήρους ἀποκλεισμοῦ τῆς ἐπικοινωνίας.

Ἡ δαπάνη τῆς διατροφῆς τῶν τέκνων βαρύνει ἀμφοτέρους τοὺς συζύγους ἀναλόγως τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν δυνάμεων, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἐν τῷ διαζυγίῳ ὑπαιτιότητα καὶ τὸ εἰς ποῖον ἐκ τῶν συζύγων ἀνετέθη ἡ ἐπιμέλεια τῶν τέκνων, τὸ δικαστήριον δὲ διὰ τῆς ἀπαγγελλούσης τὸ διαζύγιον ἀποφάσεως λαμβάνει καὶ πάντα τὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν τέκνων κατὰ τὴν κρίσιν του πρόσφορα μέτρα (ἐπιμελείας τοῦ προσώπου αὐτῶν, προσωπικῆς μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνίας τῶν γονέων, διατροφῆς), ὧν μεταξὺ ὅμως δὲν περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἀναγόμενα εἰς τὰ περιουσιακὰ τῶν τέκνων συμφέροντα.

Β') *Περιουσιακά.* Ἡ προίξ, λυθέντος τοῦ γάμου, ἐπιστρέφει πάντοτε εἰς τὴν γυναῖκα, ἡ δὲ πρόγαμος δωρεὰ παραμένει εἰς τὸν ἄνδρα, κηρυσσομένης ἀκύρου πάσης ἐναντίας μεταξὺ τῶν συζύγων (καὶ πρὸ τοῦ γάμου ἔτι καὶ κατὰ τὴν σύστασιν τῆς προικὸς καὶ τῆς προγάμου δωρεᾶς) συμφωνίας.

Περὶ ἑτέρων περιουσιακῶν τοῦ διαζυγίου συνεπειῶν, ἐξερχομένων τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος, οἷον τοῦ δικαιώματος διεκδικήσεως καὶ ἐν περιπτώσει λύσεως τοῦ γάμου διαζυγίῳ τῶν παρὰ τῷ ἀνδρὶ σῳζομένων διατετιμημένων προικῴων ἀκινήτων καὶ ἀναλήψεως τῶν ὑπὸ τὸν ὅρον ἐπιστροφῆς ἐν περιπτώσει διαζυγίου διατηρουμένων τῶν αἰτίᾳ διαζυγίου συναπτομένων μεταξὺ συζύγων δωρεῶν, τῆς διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ διαζυγίου ἀνατροπῆς τῶν αἰτίᾳ θανάτου δωρεῶν, τῆς ἐπιρροῆς τοῦ διαζυγίου ἐπὶ τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος τῶν συζύγων κλπ. βλ καὶ λ. προίξ, δωρεὰ κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν ἡμεδαπῶν: Πρὸ παντὸς *Γ. Σ. Μαριδάκης*, Τὸ διαζύγιον (1921—1928).—*Πράτσικας*, Προσθήκη ἐν ἐκδόσει Οἰκογεν. Κρασᾶ § § 170, 173, 174, 180.—*Τριανταφυλλόπουλος*, Ἔκθεσις καὶ προσχέδιον (ἔκδ. Γ. Βασιλείου, 1921).—Ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν αἱ ἑρμηνεῖαι τοῦ γερμανικοῦ, ἑλβετικοῦ καὶ γαλλικοῦ κώδικος ὑπὸ *Staudinger (Engelmann), Planck-Strohal* κλπ., *Dernburg, Wolff-Kipp-Enneccerus, Cosack, Gmür, Egger, Curti-Forrer, Rossel-Mentha, Baudry-Lacantinerie Planiol-Ripert-Rouast* καὶ αἱ ἑξῆς μονογραφίαι: *Erler*, Ehescheidungsrecht u. Ehescheidungsprozess, ἔκδ. β' (1910).—*Davidson*, Das Recht der Ehescheidung nach dem B.G.B. (1900).—*Toop*, Ehescheidung u. Aufhebung der ehelichen Gemeinschaft (1908).—*Sauer*, Das deutsche Eheschliessungs u. Ehescheidungsrecht (1909).—*Tunica*, Ehescheidungsgründe des B. G. B. durch die Rechtsprechung erläutert (1911).—*Müser*, Bedeutung, Umfang u. Wirkungen der Ehescheidungsgründe (1913).—*Weiss*, Die berechtigte Verweigerung der ehelichen Lebensgemeinschaft u. ihre Wirkungen (1915)—.*Coulon*, Le divorce et la sépara-

Digitized by Google

tion de corps, 1—5 (1890—1893).—*Piérard*, Divorce et séparation de corps, 1—3 (1927).—*Godard*, Le divorce et la séparation de corps (1928).—*Richard-Prassinos*, Le divorce et la séparation de corps en droit comparé et en droit international privé (1923).—*Gervésie*, Pension alimentaire après divorce (1928).—*Brüner*, die Ehescheidungsgründe in Ziv. St. G. u. im Z. G. B. (1911).—*Vallotton*, Le divorce et la séparation de corps en droit international privé (1914).—*Raymond*, Du divorce et de la séparation de corps en Suisse (1915).

Π. Α. ΑΓΓΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ

Κατὰ τὸ Κρητικὸν καταστατικόν. Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐν Κρήτῃ ἰσχύοντος «καταστατικοῦ», τὴν διάζευξιν δύναται νὰ αἰτήσηται: Α΄) Ἑκάτερος τῶν συζύγων διά: α΄) μοιχείαν, β΄) ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, γ΄) καταδίκην τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων εἰς ποινὴν κακουργήματος, δ΄) ἀφάνειαν, ε΄) μανίαν παρατεινομένην ἐπὶ τετραετίαν, στ΄) λέπραν τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, ζ΄) ἀνικανότητα ὑφισταμένην κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου καὶ παρατεινομένην πέραν τῆς τριετίας, η΄) ἀποδεδειγμένως ἀδύνατον καὶ ἀσυμβίβαστον συμβίωσιν τῶν συζύγων, παρατεινομένην πέραν τῆς τριετίας μετὰ ἐπανειλημμένους τοπικοὺς χωρισμούς. Β΄) Ὁ σύζυγος διὰ α΄) τὴν ἐπίμονον ἄρνησιν τῆς συζύγου νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν συζυγικὸν οἶκον μετὰ πρόσκλησιν τοῦ ἐπισκόπου. Γ΄) Ἡ σύζυγος διὰ α΄) τὴν κακόβουλον ὑπὸ τοῦ συζύγου ἐγκατάλειψιν πέρα τῆς τριετίας, β΄) τὴν ὑπὸ τοῦ συζύγου ἐπιβουλὴν τῆς σωφροσύνης αὐτῆς, ἐπιχειρήσαντος νὰ ἐκδώσῃ εἰς ἄλλους αὐτὴν πρὸς μοιχείαν.

Ἡ διάζευξις ἕνεκα μοιχείας δύναται νὰ αἰτηθῇ ὁσάκις ἡ μοιχεία ἀποδεικνύεται δι᾿ ἀμετακλήτου καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου. Ἡ διάζευξις διὰ τὴν μετὰ τὸν γάμον καταδίκην τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων εἰς ποινὴν κακουργήματος δύναται νὰ αἰτηθῇ, ὅταν ἡ κατ᾿ ἀντιμωλίαν καταδικαστικὴ ἀπόφασις καταστῇ ἀμετάκλητος διὰ τῆς παρόδου τῆς πρὸς ἀναθεώρησιν προθεσμίας ἢ τῆς ἀπορρίψεως τῆς περὶ ἀναθεωρήσεως αἰτήσεως ἢ μετὰ πάροδον πενταετίας ἀφ᾿ ἧς ἡ ἐρήμην καταδικαστικὴ ἀπόφασις κατέστη τελεσίδικος.

Ἐπὶ ἀφανείᾳ ἡ περὶ διαζεύξεως αἴτησις δὲν εἶναι δεκτὴ ἢ μετὰ πενταετίαν, ἀφ᾿ ἧς ἐξέλιπεν ὁ σύζυγος ἢ ἀφ᾿ ἧς ἐλήφθησαν αἱ τελευταῖαι περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς κηρυττούσης τὴν ἀφάνειαν ἀποφάσεως.

Ἡ περὶ διαζεύξεως αἴτησις ὑποβάλλεται εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς κατοικίας τῶν συζύγων. Ἐὰν ἡ αἴτησις ἐρείδηται ἐπί τινας τῶν ἐν στοιχ. Α΄, α΄, γ΄ καὶ δ΄ μνημονευθέντων λόγων, ὁ ἐπίσκοπος ἀπαγγέλλει τὴν διάζευξιν ἐφ᾿ ὅσον οἱ λόγοι οὗτοι ἀποδεικνύονται διὰ τῆς προσαγωγῆς τῶν ἐν τοῖς ἄρθρ. 54—56 τοῦ καταστατικοῦ ἀναγραφομένων ἀποφάσεων. Ἐὰν δ᾿ ἡ διάζευξις ζητῆται διά τινα τῶν λοιπῶν λόγων, τότε ὡς πρὸς μὲν τοὺς ἐν στοιχ. Α΄, ε΄, στ΄ καὶ ζ΄ ἀναγραφομένους λόγους ὁ ἐπίσκοπος παραπέμπει πάραυτα τὴν ἐξέτασιν περὶ τοῦ βασίμου τοῦ προτεινομένου λόγου διαζεύξεως εἰς τὸ ἁρμόδιον πολιτικὸν δικαστήριον, ὡς πρὸς δὲ τοὺς λοιποὺς λόγους ὁ ἐπίσκοπος πειρᾶται πρῶτον νὰ διαλλάξῃ τοὺς συζύγους, ὁρίζων ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς τῆς τε συζύγου καὶ τῶν τέκνων, ἐὰν δὲ κρίνῃ τὴν διαλλαγὴν ἀδύνατον, ἢ ἐὰν μὴ κατορθωθῇ αὕτη ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς αἰτήσεως, παραπέμπει εἰς τὰ ἁρμόδια πολιτικὰ δικαστήρια τὴν ἐξέτασιν περὶ τοῦ βασίμου τοῦ προτεινομένου λόγου διαζεύξεως.

Προσαχθείσης δ᾿ ἀμετακλήτου ἀποφάσεως τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου, ἀποφαινομένης ὑπάρχοντα τὸν προταθέντα λόγον διαζεύξεως, ὁ ἐπίσκοπος ἀπαγγέλλει τὴν διάζευξιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν μνημονευομένων ἐν στοιχ. Α΄, η΄ ὁ ἐπίσκοπος δύναται ν᾿ ἀναβάλῃ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ διαζυγίου καὶ νὰ πειραθῇ αὖθις τὴν διαλλαγὴν τῶν συζύγων, ἀλλ᾿ ἡ ἀναβολὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ παραταθῇ πέραν τοῦ ἔτους, ἀφ᾿ ἧς ἡ ἀπόφασις τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου κατέστη ἀμετάκλητος. Ἡ τῆς διαζεύξεως αἴτησις ἀποσβέννυται, ἐὰν διαλλαγῶσιν οἱ σύζυγοι μετὰ τὰ γεγονότα, δι᾿ ἃ ἠδύνατο νὰ ζητηθῇ ἢ ἐζητήθη ἡ διάζευξις. Ἀλλ᾿ ἐὰν ἡ διάζευξις ζητηθῇ καὶ αὖθις, ἕνεκα νεωτέρων λόγων, δύναται ὁ αἰτῶν νὰ ἐπικαλεσθῇ πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ τὰ πρὸ τῆς διαλλαγῆς γεγονότα. Ἡ διαλλαγὴ ἀποδεικνύεται καὶ διὰ μαρτύρων.

Κατὰ τὸ Κυπριακὸν καταστατικόν. Κατὰ τὸ ἐν Κύπρῳ ἰσχῦον «καταστατικόν», τὴν διάζευξιν δύναται νὰ αἰτήσηται: Α΄) Ἑκάτερος τῶν συζύγων διὰ 1) μοιχείαν· 2) ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς ζωῆς ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων· 3) καταδίκην τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων οὐχὶ μικροτέραν τῶν δέκα ἐτῶν· 4) ἀφάνειαν τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων 5) μανίαν παρατεινομένην ἐπὶ τετραετίαν· 6) λέπραν τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων· 7) ἀνικανότητα ὑφισταμένην κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου καὶ παρατεινομένην πέραν τῶν τριῶν ἐτῶν. Β΄) Ὁ σύζυγος διά: 1) διαπαρθένευσιν τῆς γυναικὸς γνωριζομένην ὑπὸ τοῦ συζύγου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῇ ἐπαύριον τοῦ γάμου· 2) ἐπίμονον ἄρνησιν τῆς συζύγου εἰς τὸ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν συζυγικὸν οἶκον μετὰ πρόσκλησιν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου· 3) διανυκτέρευσιν τῆς συζύγου ἐν μὴ συγγενικῷ οἴκῳ, ἐκτὸς ἐὰν ἐξωθῇ ἴσως ταῦ συζυγικοῦ οἴκου δὲν εἶχεν οἶκον συγγενικόν· 4) παρεμπόδισιν τῆς τεκνοποιίας. Γ΄) Ἡ σύζυγος διά: 1) τὴν ὑπὸ τοῦ συζύγου κακόβουλον ἐγκατάλειψιν αὐτῆς πέραν τῆς τριετίας· 2) δι᾿ ἐπιβουλὴν τῆς σωφροσύνης αὐτῆς ὑπὸ τοῦ συζύγου· καὶ 3) διὰ κατηγορίαν κατ᾿ αὐτῆς ἐπὶ μοιχείᾳ, ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ.

Ἐπὶ ἀφανείᾳ ἢ καταδίκῃ εἰς φυλάκισιν, ἡ περὶ διαζεύξεως αἴτησις δὲν εἶναι δεκτὴ ἢ μετὰ τριετίαν ἀπὸ τῆς καταδίκης, ἢ ἀφ᾿ ἧς ἐγένετο ἄφαντος ὁ σύζυγος καὶ δὲν ἐλήφθησαν εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ.

Ἡ περὶ διαζεύξεως αἴτησις ἀποσβέννυται, ἐὰν διαλλαγῶσιν οἱ σύζυγοι μετὰ τὰ γεγονότα, δι᾿ ἃ ἠδύνατο νὰ αἰτηθῇ ἡ τοῦ γάμου λύσις. Ἀλλ᾿ ἐὰν ἡ διάζευξις αἰτηθῇ καὶ αὖθις ἕνεκα νεωτέρων λόγων, δύναται ὁ αἰτῶν νὰ ἐπικαλεσθῇ πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ τὰ πρὸ τῆς διαλλαγῆς γεγονότα.

Ὁ γάμος λύεται δι᾿ ἀποφάσεως τοῦ ἐπισκόπου μετὰ διαδικασίας ἐνώπιον τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου· τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δύο κληρικῶν ὑπὸ πρόεδρον τὸν ἐπίσκοπον ἢ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ, κληρικὸν ὡσαύτως. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπισκοπῇ δύνανται νὰ ὑπάρχωσι πλείονα τοῦ ἑνὸς ἐπισκοπικὰ δικαστήρια, ἐὰν κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἐπισκόπου ἀπαιτῶσι τοῦτο αἱ ἀνάγκαι τῆς ἐπαρχίας.

Ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως τῶν δικαστηρίων δύναται κατ᾿ αὐτῆς νὰ ἀσκηθῇ τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναψηλαφήσεως ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου, ἐφέσεως δὲ ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου, ὅστις μετὰ δύο κληρικῶν ἄλλων, ἤτοι οὐχὶ τῶν μετασχόντων τῆς πρωτοδίκου ἀποφάσεως, δικάζει ἀνεκκλήτως ἐπὶ τῆς ἐφέσεως. Ἡ περὶ διαζεύξεως αἴτησις ὑποβάλλεται εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς τοῦ αἰτοῦντος κατοικίας, ἤτοι τοῦ τόπου ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ κέντρον τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτοῦ ἀπὸ ἑνὸς τοὐλάχιστον ἔτους. Ἡ ἀνατροφὴ τῶν ἐκ τοῦ λυθέντος γάμου τέκνων προσήκει τῷ μὴ ὑπαιτίῳ συζύγῳ, ἐκτὸς ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος νομίσῃ συμφερώτερον νὰ ὁρίσῃ ἄλλως. Τὰς πρὸς διατροφὴν καὶ ἀνατροφὴν αὐτῶν δαπάνας καταβάλλει ὁ ὑπαίτιος σύζυγος. Ἐν περιπτώσει δ᾿ ἀπορίας αὐτοῦ βαρύνουσι τὸν ἕτερον σύζυγον ἢ καὶ ἀμφοτέρους κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου.

[Πρβλ. Κρητικὸν Καταστατικὸν ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 ἄρθρ. 53—58 καὶ Κυπριακὸν Καταστατικὸν ἀπὸ 21 Μαΐου 1914 ἄρθρα 71—79]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

διαζωαιθάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CH{<}\overset{N}{\underset{N}{\|}}$ ἀνάλογος πρὸς τὸ *διαζωμεθάνιον*.

Σ. Γ.

διαζωαιθοξάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $C_2H_5.O.N:N.O.C_2H_5$ θεωρουμένη ὡς ἐστὴρ τοῦ ὑπονιτρώδους ὀξέος. Ἄχρουν εὐχάριστου ὀσμῆς ὑγρόν, λίαν ἐκρηκτικόν.

Σ. Γ.

διαζωαμινοβενζόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα *διαζωαμινοένωσις* καὶ ἔχει τὸν τύπον $C_6H_5N:N.NH.C_6H_5$. Κρυσταλλοῦται εἰς ὠχροὺς κρυστάλλους ἀδιαλύτους εἰς τὸ ὕδωρ, τὰ ἀραιὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια καὶ διαλυτοὺς εἰς τὴν θερμὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα, τὸ βενζόλιον καὶ τὴν βενζίνην. Τήκεται εἰς 98° καὶ ἐκρήγνυται θερμαινόμενον εἰς ἀνωτέραν θερμοκρασίαν.

Σ. Γ.

διαζωαντίδρασις (ἡ) (Diazoreaktion Ehrlich) *[Φαρμ. Χημ.]*. Παθολογικά τινα οὖρα (ὡς π. χ. τὰ τῶν πασχόντων ἐκ τύφου, ἐκ βαρέων περιπτώσεων φυματιώσεως τῶν πνευμόνων κλπ.) μειγνύμενα μετ᾿ ἀραιοῦ διαλύματος διαζωβενζολοσουλφοξέος, εἰς τὸ ὁποῖον προστίθεται εἶτα καὶ ἀμμωνία, προσλαμβάνουν καρμινέρυθρον ἢ πορφυρέρυθρον χρῶσιν, ἐνῷ εἰς τὰ κανονικὰ οὖρα παράγεται κιτρίνη μόνον ἢ πορτοκαλλιόχρους χρῶσις. Εἶναι ἄγνωστος ἡ φύσις τῶν σωμάτων ἢ τοῦ σώματος τοῦ προκαλοῦντος τὴν χρωστικὴν ταύτην ἀντίδρασιν, ἥτις ὠνομάσθη *διαζωαντίδρασις*. Ἀρχικῶς ἐχρησιμοποιήθη αὕτη ὡς ἀσφαλὲς διαγνωστικὸν μέσον τοῦ τύφου, προέκυψαν ὅμως πλεῖσται ἀμφισβητήσεις, καθότι καὶ εἰς μὴ παθολογικὰ οὖρα κατεδείχθη ἡ ἀντίδρασις αὕτη θετική, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ εἰς περιπτώσεις τινὰς παθολογικῶν οὔρων ἡ ἀντίδρασις ἀπέβη ἀρνητική. Τελευταίως ἡ θετικὴ περίπτωσις τῆς διαζωαντιδράσεως ἐπὶ φυματιώσεως θεωρεῖται ὡς μὴ εὐνοϊκὸν προγνωστικὸν σημεῖον. Πάντως μόνον ἐπὶ ἰσχυρᾶς θετικῆς περιπτώσεως δέον νὰ ὑπολογίζεται.

Κ. Γ. Μ.

διαζωβενζολιμίδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5N_3$, παράγωγον τοῦ ὑδραζωτικοῦ ὀξέος, λαμβανομένη δι᾿ ἐπιδράσεως ὀξέων ἐπὶ τῆς *νιτρωδοφαινυλυδραζίνης*.

Σ. Γ.

διαζωγόνα *χρώματα* *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι τεχνητὰ ἐμφανιζόμενα χρώματα. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι: τὸ κυανοῦν, τὸ μπορντώ, τὸ φαιόν, τὸ πράσινον, ἡ κορίνθη, τὸ πορτοκαλλιόχρουν, τὸ ἐρυθρόν, τὸ ὤχρινον, τὸ μέλαν.

Σ. Γ.

διαζωενώσεις *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. διαζωσώματα.

διαζωηλεκτρικὸς *διαιθυλεστήρ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$C_2H_5OOC.CH_2CN_2.COOC_2H_5$$

Χρυσοκίτρινον ἔλαιον ἐκρηγνυόμενον κατὰ τὴν θέρμανσιν.

Σ. Γ.

διαζωϊκαὶ *ἑνώσεις* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἐκλήθησαν οὕτως ὑπό τινων κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς γαλλικῆς γλώσσης αἱ *διαζωενώσεις* ἢ διαζωσώματα (βλ. λ.).

Σ. Γ.

διάζωμα (τό)· ταινία, λωρὶς πρὸς περίδεσιν, ζώνη· || πᾶν ὅ,τι ἔχει μορφὴν ζώνης (ἐν τῇ οἰκοδομικῇ ἰδίως).

— *[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *διάζωμα* τὸ ὕφασμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἀγῶνας ἐτύλισσον περὶ τὴν ὀσφύν των οἱ Ἕλληνες ἀθληταί, ἀποφεύγοντες τὴν παντελῆ γυμνότητα. Ὁ Ὅμηρος κατὰ τοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Πατρόκλου ἀγῶνας περιγράφει τοὺς ἀγωνισθέντας διεζωσμένους. Πρῶτοι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπηλλάγησαν καὶ τοῦ διαζώματος καὶ ἐνεφανίζοντο κατὰ τὰς ἀσκήσεις ἐντελῶς γυμνοί. Τούτους δ᾿ ἐμιμήθησαν βραδύτερον, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος, καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες. Τὸ διάζωμα κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἐφέρετο μέχρι τῆς ΙΕ΄ Ὀλυμπιάδος (720 π. Χ.), ὁπότε καὶ κατηργήθη. Κατὰ τὴν Ὀλυμπιάδα ταύτην εἶχε πέσει τὸ διάζωμα τοῦ σταδιοδρόμου καὶ νικητοῦ Ὀρσίππου τοῦ Μεγαρέως, τοῦτο δ᾿ ἔδωκεν ἀφορμήν, ὥστε τοῦ λοιποῦ οἱ ἀγωνισταὶ νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐντελῶς γυμνοί. Ὁ Παυσανίας ἐν τούτοις ὑποπτεύεται, ὅτι ἡ πτῶσις τοῦ ζώματος ἐκείνου δὲν ἦτο τυχαία, ἀλλὰ σκόπιμος, ἵνα ὁ Ὄρσιππος δυνηθῇ νὰ τρέξῃ πλειότερον ἐλεύθερος (*Παυσ.* 1. 44, 1). Κατὰ Θουκυδίδην, μόνον οἱ βάρβαροι καὶ οἱ Ἀσιανοὶ ἠγωνίζοντο διεζωσμένοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἀκμῆς (*Θουκ.* 1. 6, 5).

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— *[Ἀρχιτεκτ.]* Καλεῖται *διάζωμα* ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τὸ τμῆμα τῆς οἰκοδομῆς τὸ εὑρισκόμενον μεταξὺ τοῦ ἐπιστυλίου καὶ τοῦ γείσου ἢ τῆς κορωνίδος, ὅπερ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καλεῖται καὶ *κοσμοφόρος* ὁσάκις περιέχει διάφορα κοσμήματα ἢ *ζωοφόρος* ὁσάκις περιλαμβάνει παραστάσεις ἀνθρώπων ἢ ζῴων ἢ ἐξιστορήσεις γραφικὰς ἢ ἀναγλυφικάς. Γενικῶς πᾶσα ἐπιμήκης ἐπιφάνεια παρεμβαλλομένη μεταξὺ δύο τμημάτων τῆς προσόψεως δομικοῦ τινος ἔργου.

—Ρ

— *[Ἀρχ. Θέατρ.]* Ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρεῖα δίοδος, ἡ χωρίζουσα τὰς ἡμικυκλικὰς σειρὰς τῶν ἑδωλίων τοῦ θεάτρου εἰς δύο συνήθως τμήματα ἢ καὶ πλείονα, ὅταν αἱ τοιαῦται δίοδοι εἶναι περισσότεραι τῆς μιᾶς, ὡς συμβαίνει λ. χ. εἰς τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου, ὅπερ ἔχει δύο διαζώματα, καὶ εἰς τὰ τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Ἐφέσου τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνὰ τρία τοιαῦτα. Τὸ διάζωμα, τὸ ὁποῖον περιθέει τὰς τελευταίας πρὸς τὰ ἄνω σειρὰς τῶν ἑδωλίων, ἀπετέλει εἴς τινα θέατρα στοὰν περίστυλον καὶ ἐστεγασμένην, τῆς ὁποίας ὁ τοῖχος, κατὰ πολὺ ὑψηλότερος ὢν τῶν ἀπέναντι αὐτοῦ οἰκοδομημάτων, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιεβάλλετο ἡ σκηνή, συνετέλει εἰς αὔξησιν τῆς ἀκουστικῆς τῶν θεάτρων.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

διαζωμεθανοδισουλφονικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$\overset{N}{\underset{N}{\|}}{>}C(SO_3H)_2$$

Εὐκόλως ἀποσυντιθεμένη ἕνωσις.

Τὸ μετὰ καλίου ἅλας εἶναι πορτοκαλλοκίτρινοι βελόναι καὶ διὰ μακρᾶς θερμάνσεως ἐν ρεύματι ὑδρογόνου εἰς 128—130° μετατρέπεται εἰς *ἀζινομεθανοτετρασουλφονικὸν κάλιον*

$$2\overset{N}{\underset{N}{\|}}{>}C(SO_3K)_2 = (KO_3S)_2C:N.N:(SO_3K)_2 + N_2$$

Σ. Γ.

διαζωμηλονικὸν *διαμίδιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $H_2N.OC.CN_2.CO\,NH_2$. Κίτρινοι κρύσταλλοι τηκόμενοι εἰς 175°.

Σ. Γ.

διαζωναφθαλινοσουλφοξέα *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις λαμβανόμεναι δι᾿ ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος ἐπὶ τῶν ναφθυλαμινῶν καὶ τῶν παραγώγων αὐτῶν.

Σ. Γ.

διαζώνιον (τὸ) καὶ *διαζωνίου* *ἅλατα*, καὶ *ἑνώσεις* *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. διαζωσώματα.

διαζωννύω, ἀόρ. διέζωσα,—διεζώσθην, παθ. μετ. διεζωσμένος· ζώνω τι ὁλόγυρα, περιζώνω· || διαζωνίζω τι ὡς διὰ ζώνης· || περιβάλλω διὰ ζώνης, περικυκλόω.

διάζωνον (τὸ) (Diazonum) *[Ζωολ.]*. Γένος χιτωνοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαλπιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον τὸ *διάζωνον τὸ ἰῶδες* (Diazonum violaceum), ἀπαντῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ διακρινόμενον ἐκ τοῦ πιθανοῦ σώματος καὶ τῶν ὀπῶν τοῦ χιτῶνος, αἵτινες εἶναι τοποθετημέναι ἔναντι ἀλλήλων.

Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

διαζωομὰς (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ τὸ δισθενὲς σύμπλεγμα — N_2 — εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἑνοῦται διὰ τῆς μιᾶς μονάδος ἡνωμένον πρὸς ἄνθρακα καὶ διὰ τῆς ἑτέρας πρὸς ὑδρόριζαν (πλείονα βλ. ἐν λ. διαζωσώματα), ἐνῷ ὅταν εὑρίσκεται καὶ διὰ τῶν δύο μονάδων ἡνωμένον πρὸς ἄνθρακας καλεῖται *ἀζωομὰς* (βλ. ἀζωενώσεις). σ. γ.

διαζωοξικὸς *αἰθυλεστὴρ* (ὁ — *ἐστὴρ*) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$C_2H_5O.OC.CHN_2$$

ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1883 ὑπὸ τοῦ Curtius καὶ ἀποτελοῦσα τὴν σπουδαιοτέραν ἀλειφατικὴν διαζωένωσιν. Λαμβάνεται τῇ ἐπιδράσει νιτρώδους ὀξέος ἐν τῷ γεννᾶσθαι ἐπὶ ὑδροχλωρικοῦ γλυκοκολλικοῦ ἐστέρος, εἶναι δὲ χρυσοκίτρινον ἔλαιον ἰδιαζούσης ἰσχυρᾶς ὀρμῆς, μιγνύμενον μετ' αἰθέρος καὶ ἀλκοόλη, σχεδὸν ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, εἰδικοῦ βάρους 1.083. Εἰς μικρὸς δὲ ποσότητας καθαρὸς ἀποστάζεται εἰς 140° Εἶναι σῶμα ἀντιδραστικώτατον, τοῦ ὁποίου ἡ διαζωομὰς ἀντικαθίσταται εὐκόλως ὑπ' ἄλλων ὁμάδων. Δι' ἰσχυρῶν ἀναγωγικῶν μέσων μετατρέπεται εἰς ἀμμωνίαν καὶ γλυκόκολλαν, δι' ἀσθενῶν δ' ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι εἰς *ὑδραζιοξικὸν ὀξὺ*

$$\left.\begin{matrix}HN\\ |\\ HN\end{matrix}\right\rangle CH.CO_2H \text{ ἢ } H_2N.N{:}CH.COOH.$$ σ. γ.

α-διαζωπροπιονικὸς *μεθυλεστὴρ* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3\,CN_2\,COOCH_3$. Βράζει ὑπὸ πίεσιν 13 χστμ. εἰς 53—55°. σ. γ.

διάζωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαζωννύειν, ζώσιμον· || περικύκλωσις.

διαζωστὴρ (ὁ) [*Ἀνατομ.*]. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ δωδεκάτου θωρακικοῦ σπονδύλου τῆς σπονδυλικῆς στήλης (*Πολυδεύκης*, Β' 179).

διαζώστρα (ἡ)· τὸ δι' οὗ διαζώννυταί τις πρὸς κάλυψιν τῶν αἰδοίων· || καθόλου, τὸ περιβάλλον τι ὡς ζώνη.

διαζωσώματα (τὰ) [*Ὀργ. Χημ.*], ἢ *διαζωενώσεις* ἢ καὶ *διαζωτικαὶ ἑνώσεις*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τὴν ρίζαν —N_2— ἡνωμένην ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἀρωματικὴν ρίζαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ἄλλην τινὰ ρίζαν, πάντως ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ἀτόμου ἄνθρακος.

Διαζωενώσεις παρατηροῦνται καὶ εἰς τὴν λιπαρὰν σειρὰν καὶ *διαζωπαραφῖναι* καλούμεναι, λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος ἐπὶ ἀλειφατικῶν ἀμινῶν· ἡ διαφορὰ ὅμως εἶναι ὅτι αὐτόθι αἱ ἐλεύθεραι μονάδες συγγενείας τῆς ὁμάδος —N=N— εἶναι ἡνωμέναι πρὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον ἄνθρακος. Ὁ ἁπλούστερος ἀντιπρόσωπος αὐτῶν δὲ εἶναι τὸ *διαζωμεθάνιον*, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον:

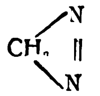

Διὰ τὰς ἑνώσεις αὐτὰς ὑπάρχει ἀκόμη ἡ ἐκδοχή, ὅτι ἔχουσι τὴν κάτωθι ἄκυκλον σύνταξιν=C:N ⁚ N, ἤτοι τὸ ἓν ἄζωτον τρισθενὲς καὶ τὸ ἄλλο πενταθενές. Πάντως ὑπάρχει ἡ οὐσιώδης διαφορά, ὅτι εἰς μὲν τὰς ἀρωματικὰς ἀμίνας ἡ ὁμὰς N_2 εἶναι ἡνωμένη διὰ τῆς μιᾶς μονάδος συγγενείας πρὸς ἄτομον ἄνθρακος, εἰς δὲ τὰς ἀλειφατικὰς καὶ διὰ τῶν δύο μονάδων πρὸ τὸ αὐτὸ ἄτομον ἄνθρακος. Παρεσκευάσθησαν ὅμως καὶ μεμονωμέναι ἑνώσεις τῆς λιπαρᾶς σειρᾶς μὲ τὴν ὁμάδα —N=N—, ὡς λ.χ. τὸ *διαζωαμινομεθάνιον* $CH_3.N{:}N.NHCH_3$ ὅπερ εἶναι ἐκρηκτικὸν ἄχρουν ὑγρὸν σχηματίζον ἅλατα μετὰ βαρέων μετάλλων, τὸ *διαζωαιθανοσουλφονικὸν κάλιον*, $C_2H_5.N\,N.SO_3K$, ἐπίσης ἐκρηγνυμένη κατὰ τὴν θέρμανσιν ὕλη, καὶ τὸ *μεθυλοδιαζωτικὸν κάλιον* $CH_3\,N{:}N.OK$, ἐντόνως ἐκρηκτικὸν σῶμα.

Τὰ ἀρωματικὰ διαζωσώματα διακρίνονται εἰς δύο τελείως διαφόρους συντακτικῶς ὁμάδας. Ἡ μία ὁμὰς ἀποτελεῖ τὰ καλούμενα *ἅλατα τοῦ διαζωνίου* ἢ *διαζωνιακὰ ἅλατα* ἢ *ἑνώσεις τοῦ διαζωνίου* καὶ χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ συμπλέγματος:

$$\begin{matrix}Ar—N—X\\ |||\\ N\end{matrix}$$

ὅπερ περιέχει ἓν τρισθενὲς καὶ ἓν πεντασθενὲς ἄτομον ἀζώτου (τὸ Ar σημαίνει ἀρωματικὴν ρίζαν καὶ τὸ X ἀνόργανον ὀξύρριζαν). Ἡ ἑτέρα ὁμὰς χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ συμπλέγματος Ar—N=N—X. ἤτοι περιέχει δύο τρισθενῆ ἄτομα ἀζώτου καὶ ἀποτελεῖ τὰ καλούμενα *διαζωτικὰ ἅλατα* ἢ *διαζωσώματα* ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν. Τὰ σώματα ταῦτα, ἀποτελοῦντα, οὕτως εἰπεῖν, τὴν μεταβατικὴν μορφὴν πρὸς τὰ *ἀζωσώματα* ἢ *ἀζωενώσεις*, Ar—N=N—Ar, εἶναι γνωστὰ εἰς δύο στερεοϊσομερεῖς μορφάς. Ἡ κανονικὴ *συν-μορφὴ*

$$\begin{matrix}Ar—N\\ \|\\ X—N\end{matrix}$$

εἶναι ἀσταθὲς ἅλας, ἐνῷ ἡ *ἰσο-* ἢ *ἀντι-μορφὴ*

$$\begin{matrix}Ar—N & \\ \| & \\ N—X\end{matrix}$$

εἶναι σταθερὰ ἅλατα καὶ καλοῦνται εἰδικώτερον *ἰσοδιαζωτικὰ ἅλατα*.

Τὰ ἀρωματικὰ διαζωσώματα ἔχουσι μεγάλην βιομηχανικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν σημασίαν, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν χρησιμεύουσι παρασκευαζόμενα ἐν μεγάλῳ πρὸς παρασκευὴν τῶν *ἀζωχρωμάτων*, ἀφ' ἑτέρου δέ, λόγῳ τῆς εὐκινησίας τῆς ὁμάδος τοῦ *διαζωνίου*, —N_2—X, χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀρχικὴ ὕλη πρὸς σύνθεσιν πολυαρίθμων ὀργανικῶν ἑνώσεων, ὡς *φαινολῶν*, *ἀλογονοπαραγώγων* κλπ.

Διαζωνιακὰ ἅλατα. Ταῦτα παρασκευάζονται ἐκ τῶν ἁλάτων τῶν ἀρωματικῶν βάσεων τῇ ἐπιδράσει νιτρώδους ὀξέος κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$C_6H_5\,NH_3.Cl + HNO_2 = C_6H_5.N_2\,Cl + 2H_2O$$

Εἰς στερεὰν κατάστασιν σπανίως παρεσκευάσθησαν, εἰς τὰς τυπικὰς δὲ αὐτῶν ἰδιότητας ἐμελετήθησαν κυρίως τὰ ἅλατα τοῦ διαζωβενζολίου. Κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἄχροα κρυσταλλικὰ σώματα ἁλατούχου χαρακτῆρος, δυνάμενα νὰ παρομοιωθοῦν πρὸς τὰ ἐντόνως ἠλεκτροθετικὰ παράγωγα τοῦ *φαινυλοτριμεθυλαμμωνίου*. Διαλύονται εἰς τὸ ὕδωρ μετ' οὐδετέρας ἀντιδράσεως καὶ δεικνύουσι βαθμὸν ἀφεταιροιώσεως προσόμοιον πρὸς τὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλίων καὶ τοῦ ἀμμωνίου, δηλαδὴ εἰς ἀραιὸν ὑδατικὸν διάλυμα εἶναι ἀφεταιροιωμένα σχεδὸν τελείως εἰς τὰ ἰόντα $C_6H_5\,N_2\pm$ καὶ Cl'—. Περαιτέρω παρέχουσιν ἀνθρακικὰ ἅλατα ἀλκαλικῶς ἀντιδρῶντα καὶ ἐν διαλύματι μόνον ὑφιστάμενα. Τὰ χλωρίδια εἶναι εὐδιαλυτώτατα, τὰ νιτρικὰ ἅλατα ὀλίγον δυσκολώτερον διαλυτὰ καὶ τὰ θετικὰ ἀκόμη δυσκολώτερον. Ὑπὸ τῆς ἀλκοόλης διαλύονται δυσκόλως, ὑπὸ τοῦ χλωριοφορμίου κατ' ἴχνη καὶ ὑπὸ τοῦ αἰθέρος καὶ τῶν λοιπῶν οὐδετέρων ὀργανικῶν διαλυτικῶν μέσων σχεδὸν οὐδόλως. Τοὐναντίον διαλύονται εὐκόλως εἰς τὸ μυρμηκικὸν ἢ ὀξικὸν ὀξύ. Τὰ διαζωνιακὰ ἅλατα εἶναι ἐντόνως ἐνδοθερμικαὶ ἑνώσεις, δι' ὃ καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ μεγάλης ἐκρηκτικότητος, προκαλουμένης εἴτε διὰ θερμάνσεως εἴτε διὰ κρούσεως. Ἡ εἰσαγωγὴ ἀλκυλίων ἐλαττώνει τὴν σταθερότητα καὶ τοιουτοτρόπως τὰ ἅλατα τοῦ διαζωξυλολίου εἶναι ὀλιγώτερον σταθερὰ τῶν ἁλάτων τοῦ διαζωβενζολίου. Ἐν ὑδατικῷ διαλύματι τὰ διαζωνιακὰ ἅλατα ἀποσυντίθενται εὐθὺς ὡς ἡ θερμοκρασία ὑπερβῇ τὸ 0° κατ' ὀλίγους βαθμούς, σχηματιζομένων ὑπὸ ἔκλυσιν ἀζώτου τῶν ἀντιστοίχων φαινολῶν· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἀρκετὰ διαζωνιακὰ ἅλατα σταθερὰ ἐν ὑδατικῷ διαλύματι καὶ εἰς ὑψηλοτέρας θερμοκρασίας.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτὸς ὑποβοηθεῖ πολὺ τὴν διάσπασιν. Ἐνῷ τὰ χλωρίδια ἐν ὑδατικῷ διαλύματι καὶ στερεᾷ μορφῇ εἶναι ἄχροα, τὰ βρωμίδια, τὰ ἰωδίδια καὶ τὰ ροδανίδια ἐν στερεᾷ καταστάσει εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κεχρωσμένα καὶ δὴ τόσον ἐντονώτερον ὅσον μᾶλλον ἐκρηκτικὰ εἶναι ταῦτα. Χρῶμα καὶ ἐκρηκτικότης ἐλαττοῦνται σὺν τῇ ἐλαττώσει τῆς θερμοκρασίας.

Ἀναλόγως πρὸς τὰ τρισαλογονοπαράγωγα τῶν τεταρτογενῶν ἀμμωνιοβάσεων, ἔχομεν τὰ τρισαλογονοπαράγωγα τοῦ διαζωνίου, ἅτινα λαμβάνονται εὐκόλως καὶ κρυσταλλοῦνται καλῶς. Ὁ γνωστότερος ἀντιπρόσωπος τούτων εἶναι τὸ *διαζωβενζολυπερβρωμίδιον*, $C_6H_5\cdot N_2\,Br_3$, λαμβανόμενον σχεδὸν εἰς ποσοτικὴν ἀπόδοσιν δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ διαζωβενζολοχλωριδίου παρουσίᾳ καλιοβρωμιδίου.

Ἐσωτερικὰ ἅλατα τοῦ διαζωνίου βεταϊνοειδοῦς χαρακτῆρος εἶναι τὰ καλούμενα διαζωβενζολοσουλφοξέα καὶ διαζωβενζολοκαρβονοξέα:

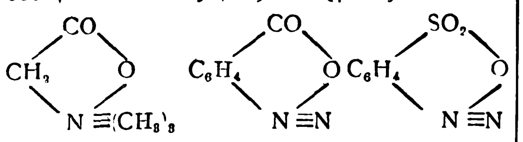

βεταΐνη — διαζωανθρανιλικὸν ὀξὺ — διαζωβενζολοσουλφοξὺ

Ταῦτα εἶναι οὐδετέρας ἀντιδράσεως σώματα γνωστὰ εἰς ὀρθο—, μετα— καὶ παρα—μορφήν. Εἰς τὸ ὕδωρ εἶναι δυσδιάλυτα, εἶναι σχετικῶς ἀνθεκτικώτερα, ἀνακρυσταλλοῦνται ἐκ θερμοῦ ὕδατος καὶ ἐκρήγνυνται δυσκολώτερον. Ὑδρῖται τοῦ διαζωνίου ἢ *διαζωτικοὶ ὑδρῖται*, Ar—N_2—OH, παρασκευάζονται δι' ἐπιδράσεως ὀξειδίου τοῦ ἀργύρου ἐπὶ τῶν χλωριδίων τοῦ διαζωνίου ἢ ἐκ τῶν θειικῶν ἁλάτων τῇ ἐπιδράσει βαρυτίου ὕδατος καὶ εἶναι γνωστὰ μόνον ἐν ὑδατικῷ διαλύματι ἀποσυντιθέμενα ἤδη εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0°. Δι' ὀξινίσεως τοῦ μετὰ καλίου ἅλατος οὕτων ἀποχωρίζονται ὡς κίτρινα λίαν ἀσταθῆ καὶ ἐκρηκτικὰ ἰζήματα, οἱ *ἀνυδρῖται* αὐτῶν, ὡς π. χ. ὁ *διαζωβενζολικὸς ἀνυδρίτης*, $(C_6H_5N_2)_2O$. Οἱ ἀνυδρῖται οὗτοι διαλύονται εἰς μὲν τὰ ὀξέα πρὸς ἅλατα τοῦ διαζωνίου, εἰς δὲ τὰ ἀλκάλια πρὸς διαζωτικὰ ἅλατα, ἅτινα ἐν ψυχρῷ ἤδη σχηματίζουν μετ' ἀλκοολῶν διαζωτικοὺς ἐστέρας, ὡς π. χ. τὸν *διαζωβενζολικὸν μεθυλεστέρα*, $C_6H_4N{=}N\,O.CH_3$ Σουλφοξέα διαζωτικὰ εἶναι γνωστὰ πρῶτον μὲν τὰ πρὸς ἄζωτον, ὡς τὸ *βενζολοδιαζωσουλφοξύ*, $C_6H_5.N{:}N\,SO_3H$ λίαν ἀσταθές, καὶ δεύτερον τὰ γνήσια σουλφοξέα μετὰ τῆς σουλφομάδος ἐν τῷ πυρῆνι, ὡς π.χ. $HO_3S\,C_6H_4.N{:}N\,OH$.

Αἱ σπουδαιότεραι ἀντιδράσεις τῶν διαζωνιακῶν ἁλάτων κατατάσσονται ἀναλόγως τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀζωτούχου συμπλέγματος εἰς τρεῖς ὁμάδας δηλαδὴ ἢ ἀπομακρύνεται τὸ ἀζωτοῦχον σύμπλεγμα τελείως ἐκ τοῦ μορίου ἢ παραμένει τοῦτο ἀντιδρῶντος τοῦ μορίου ὁλοκλήρου ἢ μετατρεπομένου τούτου. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ταύτας δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀπομόνωσις τοῦ ἅλατος, ἀλλ' ἀρκεῖ ἡ ὕπαρξις τούτου ἐν ὑδατικῷ διαλύματι.

α') Τὸ ἄζωτον ἀπομακρύνεται ἐκ τοῦ μορίου. Διὰ βρασμοῦ διαζωνιακοῦ ἅλατος μεθ' ὕδατος ἀντικαθίσταται τὸ διαζώνιον δι' ὑδροξυλίου

$$C_6H_5N_2Cl + H_2O = C_6H_5OH + N_2 + HCl$$

Δι' ἐπιδράσεως ἁλάτων τοῦ χαλκοῦ ἀντικαθίσταται τὸ διαζώνιον δι' ἀλογόνου, σχηματιζομένου ἐνδιαμέσως εὐαποσυνθέτου διπλοῦ ἅλατος (ἀντίδρασις τοῦ Sandmeyer),

$$C_6H_5.N_2\,Cl.2\,CuCl = C_6H_5\,Cl + 2\,CuCl + N_2$$

Διὰ κατεργασίας ἅλατος τοῦ διαζωνίου μετ' ἀλκοόλης ἀντικαθίσταται τὸ διαζώνιον δι ὑδρογόνου, ὀξειδουμένης τῆς ἀλκοόλης εἰς ἀλδεΰδην,

$$NO_2\cdot C_6\cdot H_4\cdot N_2\,HSO_4 + C_2H_6O =$$
$$= C_6H_5\,NO_2 + N_2 + H_2SO_4 + C_2H_4O$$

Ὁμοίως δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πυρῆνα καὶ ἀλκοξυλικὴ ὁμάς:

$$C_6H_5N_2Cl + C_2H_6O = C_6H_5.O.C_2H_5 + N_2 + HCl.$$

Ἐξαρτᾶται δὲ ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀλκοόλης, τοῦ διαζωνιακοῦ ἅλατος καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀντιδράσεως ποία ἐκ τῶν δύο τελευταίων ἀντιδράσεων θὰ λάβῃ χώραν.

β') Ἡ ἀζωτοῦχος ὁμὰς παραμένει ἀμετάβλητος. Δι' ἐπιδράσεως πρωτοταγοῦς ἀρωματικῆς ἀμίνης ἐπὶ διαζωνιακῶν ἁλάτων ἐν οὐδετέρῳ ἢ ὀξικῷ διαλύματι λαμβάνονται *διαζωαμινοενώσεις*:

$$C_6H_5N_2Cl + C_6H_5NH_2 = C_6H_5N_2\cdot NH.C_6H_5 + HCl$$

Αἱ ἀρωματικαὶ διαζωαμινοενώσεις, παράγωγα τοῦ ἀγνώστου τριαζωνίου $HN{:}N.NH_2$ τῆς ἀμιδίνης τοῦ νιτρώδους ὀξέος, αἵτινες λαμβάνονται δι' ἐπιδράσεως πρωτοταγῶν ἢ δευτεροταγῶν ἀρωματικῶν ἀμινῶν ἐπὶ διαζωνιακῶν ἁλάτων εἶναι κιτρίνως κεχρωσμένα κρυσταλλικὰ σώματα ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, τὰ ἀραιὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαλυτὰ εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸ βενζόλιον, τὴν λιγροΐνην καὶ ἄλλα οὐδέτερα ἀντιδραστήρια, ἐξ ὧν καὶ ἀνακρυσταλλοῦνται ἀναποσύνθετα.

Ἐκ τῶν ἁλάτων τοῦ διαζωνίου σχηματίζονται *ἀζωενώσεις* κατὰ τοὺς ἀκολούθους τύπους:

$$C_6H_5N_2Cl + C_6H_5OH \rightarrow C_6H_5.N_2\,C_6H_4.OH$$
$$C_6H_5N_2Cl + C_6H_5N(CH_3)_2 \rightarrow$$
$$\rightarrow C_6H_5N_2C_6H_4N(CH_3)_2$$

τοιουτοτρόπως δὲ φερόμεθα πρὸς τὰ ἀζωχρώματα.

γ') Τὸ ἄζωτον αὐτὸ τοῦτο ἀντιδρᾷ. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐνταῦθα ἀνήκουσα ἀντίδρασις εἶναι ἡ ἀναγωγὴ τῶν ἁλάτων τοῦ διαζωνίου εἰς *ὑδραζίνας*. Ἡ ἀναγωγὴ ἐπιτελεῖται δι' ἰσχυρῶς ὀξίνου διαλύματος κασσιτεροχλωριδίου

$$C_6H_5\,N_2\,Cl + 4H = C_6H_5\,NH.NH_2.\,HCl$$

Δι' ἐπιδράσεως διαζωβενζολυπερβρωμιδίου ἐπὶ ἀμμωνίας ἢ ἁλάτων τοῦ διαζωβενζολίου ἐπὶ ὑδραζίνης καὶ ὑδροξυλαμίνης λαμβάνονται τὰ *διαζωϊμίδια*, $Ar—N\left\langle\begin{matrix}N\\ \|\\ N\end{matrix}\right.$, ἅτινα εἶναι ἐλαιώδη ἢ κρυσταλλικὰ σώματα οὐδετέρας ἀντιδράσεως καὶ χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς, ἐκρηγνύμενα κατὰ τὴν θέρμανσιν. σ. γ.

διαζωτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς διάζωσιν, ὁ διαζωννύων.

— [*Χημ.*] Ὁ τοῦ *διαζωνίου* ἢ τῶν διαζωενώσεων (βλ. διαζωσώματα).

— **διαζωτικὴ** *ἀντίδρασις* τοῦ *Pauly* [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι χρωστικὴ ἀντίδρασις τῶν πρωτεϊνῶν, ὀφειλομένη εἰς τὴν *τυροσίνην* καὶ *ἱστιδίνην*. Διὰ προσθήκης διαλύματος σόδας καὶ διαζωβενζολοσουλφοξέος εἰς σοδοῦχον διάλυμα πρωτεΐνης ἀναφαίνεται κερασέρυθρος χροιά, ἥτις μετὰ τὴν ὀξίνισιν μετατρέπεται εἰς πορτοκαλλέρυθρον. σ. γ.

διαζωτυπία (ἡ) (Diazotypie) [*Φωτογρ.*]. Φωτογραφικὴ μέθοδος, καθ' ἣν χρησιμοποιοῦνται πρὸς τύπωσιν ὡς φωτοπαθεῖς ὗλαι αἱ διαζωενώσεις. κ. γ. Ν.

διαζώτωσις (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἀμινικῆς ὁμάδος μιᾶς ἀρωματικῆς ἀμίνης διὰ τῆς ρίζης N_2Cl ἢ N_2-ONO_2

Digitized by Google

κλπ. Διαζώτωσις ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀζωχρωμάτων καὶ διαφόρων ἄλλων διαζωενώσεων. Ἡ διαζώτωσις ἐπιτελεῖται σχεδὸν πάντοτε ἐν ψυγρῷ καὶ δὴ συνήθως εἰς θερμοκρασίαν κυμαινομένην μεταξὺ 5 καὶ 10°, δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος. Τὸ νιτρῶδες ὀξὺ ἢ διοχετεύεται ὡς ἀέριον, λαμβανόμενον διὰ θερμάνσεως ἀρσενικώδους ὀξέος μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος, εἰς πόλτον τοῦ πρὸς διαζώτωσιν σώματος μεθ' ὕδατος ἢ πρακτικώτερον καὶ συνηθέστερον παράγεται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀντιδράσεως διὰ προσθήκης τῆς ἰσοδυνάμου ποσότητος νιτρώδους νατρίου εἰς ὄξινον διάλυμα ἅλατος τῆς διαζωτουμένης ἑνώσεως.

Διὰ τὴν διαζώτωσιν ὑπάρχουσι πολλαὶ μέθοδοι. ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς φύσεως τῆς διαζωτουμένης ἀρωματικῆς ἀμίνης. Σ. Γ.

διαζωφαινυλίου *χρώματα [Βιομ. Χημ.].* Εἶναι τεχνητὰ ἐμφανιζόμενα χρώματα, τὰ σπουδαιότερα δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ *κυανοῦν* καὶ τὸ *μέλαν*. Σ. Γ.

διαζωφωτοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.].* Εἶναι τεχνητὰ χρώματα χαρακτηριζόμενα ἐκ τῆς ἐξόχου αὐτῶν ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι: τὸ *μπορντώ*, τὸ *κίτρινον*, τὸ *πράσινον*, τὸ *ἐρυθρόν*, τὸ *ὕσγινον*, τὸ *ἰῶδες*. Σ. Γ.

διαζωχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.].* Τεχνητὸ ἐμφανιζόμενα χρώματα. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι: τὸ *κυανοῦν*, τὸ *κυανομέλαν*, τὸ *μπορντώ*, τὸ *φαιόν*, τὸ *μπριλλαντοπράσινον*, τὸ *μπριλλαντοπορτοκαλλόχρουν*, τὸ *μπριλλαντοῦσγινον*, τὸ *μπριλλαντομέλαν*, τὸ *σκοτεινοκυανοῦν*, τὸ *γνήσιον μέλαν*, τὸ *κίτρινον*, ἡ *γερανίνη*, τὸ *ἰνδικοκυανοῦν*, τὸ *θαλασσοκυανοῦν*, τὸ *ἐλαιόχρουν*, τὸ *πορτοκαλλόχρουν*, τὸ *καθαρὸν κυανοῦν*, τὸ *ἐρυθροκυανοῦν*, ἡ *ρουβίνη*, τὸ *μέλαν*. Σ. Γ.

διαηλιοτροπία (ἡ)· βλ. τροπισμός.

διαθείωσις (ἡ) *[Χημ.].* Καλεῖται οὕτως ἡ ἐν κλειστῷ χώρῳ χρησιμοποίησις τοῦ ἀερίου θειώδους ὀξέος (SO_2) πρὸς ἀπολύμανσιν καὶ ἰδίως πρὸς καταστροφὴν τῶν συντελούντων εἰς τὴν μετάδοσιν λοιμωδῶν νοσημάτων αἱμομυζητικῶν ἐντόμων, ὡς φθειρῶν, κορέων, ψύλλων, προσέτι δὲ καὶ πρὸς θανάτωσιν τῶν ποντικῶν. Ἡ διαθείωσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἑξῆς μεθόδων:

1) Διὰ καύσεως θείου εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἡ ἁπλουστέρα καὶ ἡ εὐωνοτέρα ὅλων τῶν μεθόδων τῆς ἀπολυμάνσεως καὶ ἐντομοκτονίας διὰ SO_2. Τὸ ἀεριῶδες θειῶδες ὀξὺ ἀναπτύσσομεν καίοντες θεῖον ἐντὸς τοῦ πρὸς ἀπολύμανσιν χώρου (δωματίου, ἀποθήκης, διαμερίσματος πλοίου κλπ). ἐπὶ πυραύνου ἢ ἑτέρου ἀβαθοῦς σιδηροῦ ἢ πηλίνου δοχείου, ἐφ' οὗ τίθεται ποσότης ἄμμου. Τὸ ποσὸν τοῦ καιομένου θείου δέον νὰ ὑπολογίζεται εἰς 50 γραμμάρια θείου εἰς ραβδία ἢ 20 γρ. ἀνθέων θείου δι' ἕκαστον κυβικὸν μέτρον ἀπολυμαντέου χώρου. Ἐὰν ὁ ἀπολυμαντέος χῶρος εἶναι πλήρης ἐπίπλων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων, τότε τὸ ποσὸν τοῦ καιομένου θείου διπλασιάζεται. Τὴν καῦσιν τῶν μὲν ραβδίων θείου ὑποβοηθοῦμεν διαβρέχοντες αὐτὰ δι' οἰνοπνεύματος (1 χιλιόγρ. θείου διαβρέχεται διὰ 40 γρ. οἰνοπνεύματος), τῶν δὲ ἀνθέων θείου ἀναμιγνύοντες ταῦτα μετ' ἴσου ποσοῦ κόνεως ξυλανθράκων. Ὅταν πρόκειται περὶ διαθειώσεως εὐρέος χώρου, ὡς μεγάλης ἀποθήκης, ἢ κύτους πλοίου, τότε, ἐπειδὴ τὸ πρὸς καῦσιν ποσὸν θείου εἶναι σχετικῶς ὀγκῶδες, διαμοιράζομεν αὐτὸ εἰς πλείονας σωροὺς ἡμίσεος περίπου χιλιογράμμου ἑκάστου, χρησιμοποιοῦντες πρὸς τοῦτο ἀνάλογον ἀριθμὸν πυραύνων ἢ ἄλλων καταλλήλων δοχείων. Τοῦ πρὸς διαθείωσιν χώρου πρὸ τῆς καύσεως τοῦ θείου φράσσομεν στεγανῶς τὰς θύρας, τὸ παράθυρα καὶ τὰς ὀπὰς διὰ βάμβακος ἐμβεβαπτισμένου εἰς διάλυμα ἄχνης ὑδραργύρου 1 ‰ καὶ κλείομεν τὰς ρωγμὰς τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας ἐπὶ τῶν ὑελοπινάκων καὶ τῶν θυρῶν δι' ἀμυλοκόλλης καὶ ταινιῶν χάρτου, οὕτως ὥστε νὰ καταστήσωμεν ἀδύνατον τὴν διεκφυγὴν τοῦ ἀερίου. Τὰ τυχὸν ἐν τῷ δωματίῳ ὑπάρχοντα ἐνδύματα, σκεπάσματα κλίνης κλπ. ἀναρτῶμεν ἐπὶ σχοινίων, τὰ ὁποῖα προσδένομεν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τοῦ δωματίου. Τὸ θειῶδες ὀξὺ ἀφίνομεν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ ἑπτάωρον ἐν τῷ πρὸς ἀπολύμανσιν χώρῳ, μεθ' ὃ ἀνοίγομεν ἔξωθεν τὴν θύραν καὶ τὰ τυχὸν προσιτὰ παράθυρα τοῦ δωματίου, μετὰ πάροδον δὲ $^3/_4$ τῆς ὥρας εἰσερχόμεθα εἰς τὸ δωμάτιον φέροντες πρὸ τοῦ στόματος ρινόμακτρον ἢ διάβροχον σπόγγον, ἀνοίγομεν τὰ ὑπόλοιπα παράθυρα καὶ θύρας καὶ ἐξερχόμεθα πάλιν ταχέως. Τὸ δωμάτιον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ μετὰ δίωρον εὐρὺν ἀερισμόν.

2) Δι' ὑγροποιημένου θειώδους ὀξέος. Ἡ μέθοδος αὕτη, καίτοι δεκάκις δαπανηροτέρα τῆς προηγουμένης, προτιμᾶται εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ὡ ἐκ τῆς εὐχερείας μεθ' ἧς ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἀπολαμβάνομεν μεγάλην ποσότητα ἀερίου: Τὸ τοιοῦτον θειῶδες ὀξὺ ὑγροποιημένον διὰ συμπιέσεως φυλάσσεται ἐντὸς σιδηρῶν ἢ ἐκ κασσιτέρου δοχείων, ἐκτοξεύεται δ' ἐκ τούτων τὸ ἀέριον ἐντὸς τοῦ πρὸς ἀπολύμανσιν χώρου τῇ βοηθείᾳ σωλῆνος προσαρμοζομένου εἰς τὸ δοχεῖον καὶ διαπερωμένου διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου ἢ δι' ἄλλης καταλλήλου ὀπῆς τοῦ ἐν λόγῳ χώρου.

3) Διὰ τοῦ μηχανήματος *Clayton* ἢ τοῦ μηχανήματος *Marot*. Τὸ μηχάνημα Clayton ἀποτελεῖται ἐξ ἡμικυλινδρικῆς ἑστίας (generator), ἐντὸς τῆς ὁποίας καίεται τὸ θεῖον εἰς ραβδία τῇ βοηθείᾳ ἰσχυροῦ ρεύματος ἀέρος, σχηματιζομένου ὑπὸ ἰσχυρᾶς ἀτμοκινήτου ἢ βενζινοκινήτου ἀεριστικῆς συσκευῆς, ἥτις τῇ βοηθείᾳ μακροῦ σωλῆνος ἀπορροφᾷ τὸν ἐν τῷ πρὸς διαθείωσιν χώρῳ ἀέρα καὶ εἰσάγει τοῦτον ὑπὸ ἰσχυρὸν ρεῦμα ἐν τῇ ἑστίᾳ. Ἐντὸς τῆς ἑστίας, τῆς ὁποίας ἡ θερμοκρασία κατὰ τὴν καῦσιν τοῦ θείου ἀνέρχεται μέχρις 600—700°, παράγεται τὸ ἀέριον τοῦ *Clayton*, τὸ ὁποῖον διαφέρει τοῦ παραγομένου ἐκ τῶν ἄλλων δύο τρόπων, διότι εἶναι μῖγμα θειώδους ὀξέος (SO_2) μετὰ μικρᾶς ποσότητος ἀνυδρίτου τοῦ θειικοῦ ὀξέος (SO_3) καὶ ἔχει μεγάλην διεισδυτικὴν ἱκανότητα. Τὸ ἐντὸς τῆς ἑστίας παραγόμενον ἀέριον τοῦ Clayton, διερχόμενον διὰ ψυκτῆρος πτερωτοῦ καὶ ψυκτῆρος ὕδατος, εἰσάγεται τῇ βοηθείᾳ τῆς ἀεριστικῆς συσκευῆς διὰ μακροῦ εὐκάμπτου σωλῆνος εἰς τὸν πρὸς ἀπολύμανσιν χῶρον. Τὸ ἀέριον τοῦτο τοῦ Clayton φονεύει ὄχι μόνον τοὺς ποντικοὺς καὶ τὰ αἱμομυζητικὰ ἔντομα, ἀλλ' ἐν ἀναλογίᾳ 8 % ἀερίου πρὸς ἀέρα καὶ αὐτὰ τὰ μικρόβια τῆς πανώλους. Ἐπὶ πλέον τὸ ἀέριον τοῦτο ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ κατασβήνῃ καὶ τὰς πυρκαϊάς. Τὸ ἀέριον τοῦ Clayton μετὰ τὸ πέρας τῆς διοχετεύσεως αὐτοῦ εἰς τὸν πρὸς ἀπολύμανσιν χῶρον, δέον νὰ διατηρηθῇ ἐν αὐτῷ ἐπὶ ἑπτάωρον, τοῦ χώρου ὄντος κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα κεκλεισμένου ἐπιμελῶς πρὸς ἀποφυγὴν διεκφυγῆς τοῦ ἀερίου.

Τὰ μηχανήματα Clayton εἶναι μικρὰ καὶ μεγάλα. Τὰ μεγάλα χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ διαθείωσιν πλοίων πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐν αὐτοῖς ποντικῶν (μυοκτονία) ἐπὶ σκοπῷ καταπολεμήσεως τῆς πανώλους. Τὰ τοιαῦτα μυοκτόνα μηχανήματα Clayton ἐγκαθίστανται ἐπὶ ἀτμοκινήτων ἢ ρυμουλκουμένων πλοιαρίων καὶ πλευρίζουσιν εἰς τὸ πλοῖα, εἰς τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ διαθείωσις ἐπὶ σκοπῷ μυοκτονίας. Διὰ τὴν διαθείωσιν μεγάλων χώρων ἐν τῇ ξηρᾷ τὰ μεγάλα μηχανήματα Clayton ἐγκαθίστανται ἐπὶ αὐτοκινήτων ἁμαξῶν. Τὰ μικρὰ μηχανήματα Clayton, πρὸς διαθείωσιν δωματίων τοποθετοῦνται ἐπὶ μικρῶν χειραμαξῶν. Ἐν Γαλλίᾳ, ἀντὶ τοῦ μηχανήματος Clayton γίνεται χρῆσις πρὸς διαθείωσιν τοῦ μηχανήματος *Marot*, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ θειῶδες ὀξύ, λαμβανόμενον ἐκ δοχείου ἐν ᾧ εὕρηται ὑγροποιημένον, ἐξαεροῦται καὶ μίγνυται μετὰ ἀέρος, εἰσροφωμένου ἐκ τοῦ πρὸς διαθείωσιν χώρου, εἶτα τὸ μῖγμα εἰσάγεται εἰς ὑέλινον κύλινδρον, ἔνθα ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν ἠλεκτρικῶν σπινθήρων πρὸς παραγωγὴν ὄζοντος. Τὸ ἀέριον οὕτω πλουτιζόμενον δι' ὄζοντος καλεῖται ἀέριον *Marot*, εἰσάγεται δὲ τῇ βοηθείᾳ ἀεραντλίας εἰς τὸν πρὸς διαθείωσιν χῶρον. Κ. ΚΥΡΙΑΖΙΔΗΣ

διάθεμα (τὸ) *[Ἀστρονομ.].* Καλεῖται οὕτως ὑπό τινων ἡ θέσις τῶν πλανητῶν ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀστερισμοὺς τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου κατά τινα χρονικὴν στιγμήν. Ἐν τῇ *Ἀστρολογίᾳ* συντάσσεται τὸ ὡροσκόπιον ἐκ τοῦ *διαθέματος* κατὰ τὴν ὥραν τῆς γεννήσεως ἀνθρώπου τινός. ΑΝ. Δ

διαθερίζω· διέρχομαι τὸ θέρος, παραθερίζω.

διαθερμαίνω· θερμαίνω, θάλπω.

διαθέρμανσις, *—εως* (ἡ)· θέρμανσις.

διαθερμασία (ἡ)· θέρμανσις ὑπερβολικὴ κατὰ τὸ σῶμα, πύρωσις, ἄναμμα· || τὸ νὰ εἶναι σῶμά τι *διάθερμον* (βλ. λ. διάθερμον *σῶμα*), ἄλλως *διαθερμία*.

διαθερμία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τῶν διαθέρμων *σωμάτων* (βλ. λ.) || ἡ δι' ἠλεκτρικῶν ρευμάτων παραγωγὴ θερμότητος ἐντὸς τῶν ἱστῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (βλ. κατωτ. *[Ἰατρ.]*).

διαθερμία (συνών. *ἠλεκτροθερμία, ἐνδοθερμογονία, ἠλεκτρικὴ θερμοδιείσδυσις*). Ἡ *διαθερμία* ἀποτελεῖ μορφὴν τῶν ὑψισύχνων ρευμάτων τοῦ Ντ' Ἀρσονβάλ, εἰς ἣν αἱ θερμαντικαὶ ἰδιότητες τῶν ἠλεκτρικῶν διακυμάνσεων προάγονται εἰς τὸ μέγιστον καὶ οἱ ἱστοὶ τοῦ σώματος χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀντίστασις. Τὰ ἐκ τῆς θερμότητος ταύτης ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποτελέσματα εἶναι ποικίλα καὶ ἡ θεραπευτικὴ αὐτῶν ὠφελιμότης πολλαπλῆ. Αἱ θερμογόνοι ἰδιότητες τῶν ὑψισύχνων ρευμάτων ἐδοκιμάσθησαν ἐπὶ ζῴων ὑπὸ τῶν Bordier καὶ Lecomte τῷ 1900 καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῶν Zimmern καὶ Turchini τῷ 1908. Ἡ πρακτικὴ ὅμως ἐφαρμογὴ τῆς διαθερμίας ἐν τῇ ἰατρικῇ χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ μετὰ τὰς δημοσιεύσεις τῶν Zeyneck, Bernd, Doyen καὶ Nagelschmidt.

Μηχανήματα διαθερμίας. Αἱ πρῶται τεχνικαὶ τροποποιήσεις ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τοῦ Βιενναίου Zeyneck, τὸ δὲ πρῶτον μηχάνημα ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τοῦ Bernd. Ἔκτοτε τὰ μηχανήματα τῆς διαθερμίας ἐτροποποιήθησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὁμοιάζοντα κατὰ πολὺ πρὸς τὸν μηχανισμὸν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Πολλοὶ τύποι τούτων ὑπάρχουν ἐν χρήσει, ἐξ ὧν οἱ κυριώτεροι εἶναι τοῦ Gaiffe, Heitz-Boyer, Roucayrol, Walter, Drapier, καὶ ὁ νεώτερος τοῦ Ennuy, τοῦ Lœwenstein καὶ ὁ μεταγενέστερος τύπος διὰ λαμπτήρων, ὡς ὁ τοῦ Reiniger.

Τὰ μηχανήματα ταῦτα λειτουργοῦσιν ἐπὶ ρεύματος ἐναλλασσομένου ἢ ἐπὶ συνεχοῦς μετατρεπομένου εἰς ἐναλλασσόμενον ἐντάσεως συνήθως 110 volts, 50 περιόδων. Τὸ παραγόμενον ρεῦμα εἰς τὸ πρωτογενὲς τοῦ μεταλλάκτου κυμαίνεται, ἀναλόγως τῶν μηχανημάτων, μεταξὺ $2^1/_2$ μέχρι 25 ἀμπερίων, αἱ δὲ συχνότητες τούτου μεταξὺ 300.000 μέχρι 3 ἑκατομμυρίων κατὰ δευτερόλεπτον.

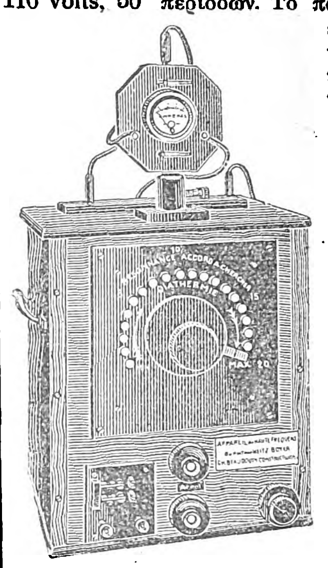

Μηχάνημα διαθερμίας τύπου Heitz-Boyer.

Κυρίως τὰ μηχανήματα ταῦτα παράγουν ἠλεκτροθερμογονίαν καὶ ἠλεκτροπηξίαν, ἥτις εἶναι βαθμὸς μείζων τῆς θερμογονίας, προκαλῶν πλῆρες ἠλεκτρικὸν ἔγκαυμα διὰ πήξεως τοῦ λευκώματος τῶν ἱστῶν ἐπὶ σκοπῷ καταστροφῆς παθολογικῶν ἑστιῶν. Παράγουν ἐπίσης σπινθῆρας θερμοὺς (μεγάλης ἐντάσεως καὶ χαμηλῆς τάσεως) καὶ διὰ μικρᾶς τροποποιήσεως σπινθῆρας ψυχροὺς (μικρᾶς ἐντάσεως καὶ ὑψηλῆς τάσεως). Ἐπί τινων δὲ μηχανημάτων διαθερμίας προστίθεται ἐπὶ πλέον γαλβανοκαυτὴρ καὶ παραγωγὴ φωτὸς δι' ἐνδοσκοπίαν.

Ἰδιότητες τῆς διαθερμίας. Τὰ ρεύματα τῆς διαθερμίας ἔχουν ἰδιότητας: 1) παρασιτοκτόνους, ἤτοι διερχόμενα διὰ καλλιεργειῶν μικροβίων φονεύουν αὐτά· 2) θερμογόνους, αἵτινες εἶναι ἀνάλογοι τῆς ζωτικότητος ἢ τῆς παθολογικότητος τῶν κυττάρων, τῆς ἀντιστάσεως τῆς χώρας τοῦ σώματος, ἐφ' ἧς ἐφαρμόζεται ἡ διαθερμία, τῆς ἀτροφίας ἢ ὑπερτροφίας αὐτῆς, τῶν συμπαρομαρτούντων νεύρων, ἀγγείων, ἀδένων κ.ο.κ.· 3) εἰσδύσεως κατὰ βάθος ἢ θερμοεισδύσεως. Ἐπὶ τούτων ἐβασίσθη ἡ διὰ τῆς διαθερμίας θεραπεία τῶν βλεννορροϊκῶν παθήσεων, δεδομένου ὅτι ὁ γονόκοκκος φονεύεται εἰς θερμοκρασίαν 42 βαθμῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ πράξει ἡ θερμοδιείσδυσις τῆς διαθερμίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταμετρηθῇ, διότι οὔτε τὸ χιλιοσταμπερόμετρον οὔτε τὰ μηχανήματα τοῦ θερμοηλεκτρικοῦ ἐλέγχου δύνανται νὰ δώσουν ἐπακριβεῖς ἀριθμούς, ἐφ' ὅσον ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν συμβαδίζει ἡ θερμοκρασία τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὴν τοῦ βάθους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ δευτέρα αὕτη ὑφίσταται τὴν ἐπήρειαν τοῦ ἱδρῶτος, τοῦ ρεύματος τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος καὶ τοῦ λέμφου, ὅπερ ἀπορροφᾷ θερμότητα, οὕτως ὥστε ἐνεργοῦντες ἐπὶ τῆς οὐρήθρας νὰ μὴ γνωρίζωμεν ἐὰν ματαιοπονοῦμεν, ἐφαρμόζοντες θερμοκρασίαν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὴν φυσιολογικὴν τοῦ σώματος, ἢ προκαλοῦμεν ἐγκαύματα διὰ πήξεως τοῦ λευκώματος κατὰ τόπους λόγῳ ὑπερβαλλούσης ἀνυψώσεως τῆς ἀνεξελέγκτου θερμοκρασίας· εἷς μόνος ρυθμιστὴρ ἀπομένει οὕτω, ἡ ὑποκειμενικὴ ἀντίληψις τοῦ ἀσθενοῦς. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ τόσας θεωρητικὰς ἐλπίδας παρασχοῦσα θεραπεία τῆς βλεννορροίας διὰ τῆς διαθερμίας, ἀπέτυχεν ἐν τῇ πράξει· 4) διαθερμικῆς σπινθηροβολίας, προκειμένου νὰ δράσῃ τις ἐπιφανειακῶς πρὸς καταστροφὴν τῶν ἱστῶν. Ἡ σπινθηροβολία αὕτη εἶναι ἐπώδυνος, ὁ δὲ σπινθὴρ παράγεται ὅταν ἡ διαθερμικὴ βελόνη κρατῆται εἰς ἀπόστασίν τινα ἐκ τοῦ δέρματος,

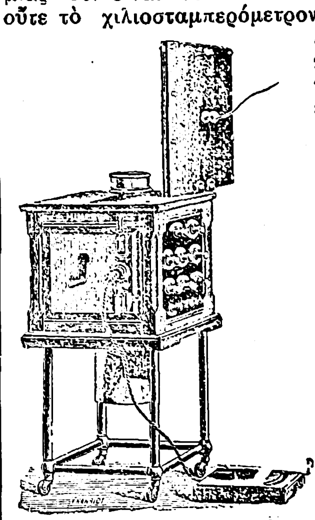
Μηχάνημα διαθερμίας μετ' ὀργάνου ἠλεκτροθερμικοῦ ἐλέγχου τύπου Roucayrol.

Digitized by Google

ὅπερ δέον νὰ εἶναι ξηρόν· 5) διαθερμοπηξίας ἢ ἠλεκτροπηξίας (diathermocoagulation ἢ éléctrocoagulation). Αὕτη παράγεται δι' αὐξήσεως τῆς ἐντάσεως καὶ τῆς ἀντιστάσεως (ἤτοι τὸ ἠλεκτρόδιον, ἀντὶ νὰ ἀποτελῆται ἐκ πλακὸς μεταλλικῆς, εἶναι λεπτὴ βελόνη). Ἡ διαθερμοπηξία εἶναι συν-

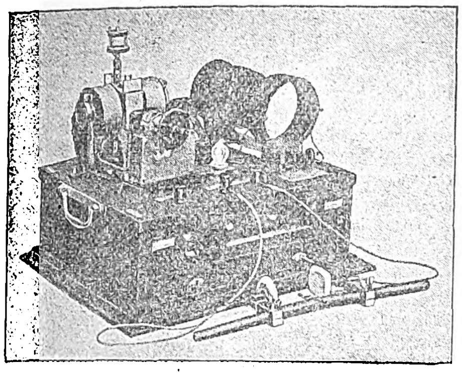

Τὸ πρῶτον μηχάνημα διαθερμίας τύπου Simon.

ήθως διπολικὴ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς καταστροφὴν ἱστῶν κατὰ βάθος. Σημειωτέον ὅτι τὰ θερμοκαταστρεπτικά της ἀποτελέσματα ἐκδηλοῦνται μόνον μετὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς τῆς βελόνης πρὸς τὸ δέρμα καὶ ἐξακολουθοῦν κατὰ βάθος ἀκτινηδὸν ἐλαττούμενα καὶ ἐπεκτεινόμενα ἰδίως εἰς τὰ παθολογικὰ κύτταρα. Δι' ὃ καὶ ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἐπωφελὴς διὰ τὰ ἐπιθηλιώματα τοῦ δέρματος. Ἡ ἔξω τοῦ δέρματος διαθερμοπηκτικὴ βελόνη παραμένει ψυχρά. Κατὰ τὴν διαθερμοπηξίαν προκαλεῖται αὐτόματος αἱμόστασις. Αἱ προκαλούμεναι ἐσχάραι ἀποπίπτουν μετὰ 3—4 ἑβδομάδας, δίδουσαι τόπον εἰς οὐλὴν αἰσθητικήν. Ἧττον ὀδυνηρὰ τῆς μονοπολικῆς ἢ διπολικῆς διαθερμοπηξίας εἶναι ἡ ἀσύρματος διαθερμοπηξία, ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Turrel ἐν ἔτει 1923. Εἰς ταύτην τὸ ἐνεργὸν διαθερμοπηκτικὸν ἠλεκτρόδιον διακρατεῖται ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ ἰατροῦ, χωρὶς νὰ εἶναι συνδεδεμένον πρὸς τὸ μηχάνημα.

Ἠλεκτρόδια. Τὰ διαθερμικὰ ἠλεκτρόδια εἶναι: 1) ἀδιάφορα, ἀποτελούμενα ἀπὸ μίαν πλάκα μεταλλίνην, 2) ἐνεργά. Ταῦτα εἶναι κυρίως μεταλλικά· κυριώτερα δὲ τούτων εἶναι: τὸ διαθερμικὸν μαχαίριον, ἡ διαθερμικὴ βελόνη, ἡ διαθερμικὴ σφαῖρα, ὁ διαθερμικὸς δίσκος διὰ τὰς γενικὰς διαθερμοποιητικὰς ἐπεμβάσεις καὶ ἄλλα διάφορα δι' εἰδικὰς τοιαύτας. Διὰ δὲ τὴν κυρίως διαθερμίαν ἢ διαθερμογονίαν χρησιμοποιοῦνται κυρίως πλάκες λεπταὶ καὶ εὐμετασχημάτιστοι ἐκ μετάλλου, εἰδικὰ δὲ ἠλεκτρόδια διὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς θερμότητος εἰς φυσιολογικὰς κοιλότητας καὶ ἀλλαχοῦ (οὐρήθρα, μήτρα, ὀφθαλμὸς κλπ.).

Ἐνέργεια ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διαθερμίας προκαλεῖ: α) ἐρύθημα τοῦ δέρματος παροδικόν, β) πτῶσιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως μόνον ἐπὶ ὑπερτάσεως, γ) αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, δ) ταχυσφυγμίαν, ε) ταχύ-

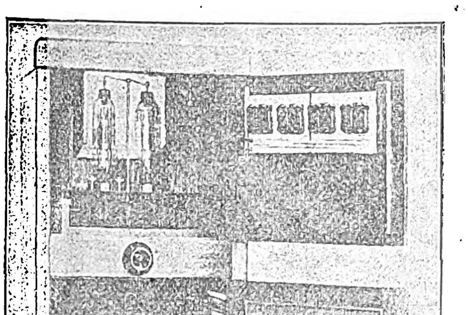

Μηχάνημα διαθερμίας μετὰ λαμπτῆρος τριῶν ἠλεκτροδίων τύπου Reiniger.

πνοιαν, στ) αὔξησιν τῶν διὰ τοῦ ἱδρῶτος ἀπεκκρινομένων ἁλάτων καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν, ζ) αὔξησιν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ τῆς αἱμοσφαιρίνης καὶ ἐλάττωσιν τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων, η) τόνωσιν τῶν λειτουργιῶν τῶν ἔσω ἐκκρίσεων, θ) ἔμμεσον αὔξησιν τοῦ βάρους τοῦ σώματος κατόπιν σειρᾶς συνεδριῶν (βλ. καὶ λ. αὐτεπαγωγή).

Θεραπευτικαὶ ἐφαρμογαί. Τὸ πεδίον τῶν θεραπευτικῶν ἐφαρμογῶν τῆς διαθερμίας ἐπεκτείνεται ὁσημέραι. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐνδείξεών της ἀναφερτέαι 1ον) ἐν τῇ χειρουργικῇ· 2ον) ἐν τῇ δερματολογίᾳ: δερμοειδεῖς κύστεις, ρινόφυμα, μυρμηκιαῖαι, ξανθέλασμα, μολυσματικὴ τέρμινθος, δερματικαὶ κερατιάσεις, χηλοειδῆ, διάστιξις, θηλώματα καὶ κονδυλώματα, ροδόχρους ἀκμὴ καὶ τελεαγγειεκτασία, ἕλκος μαλακόν, σπῖλοι, ὑπερτρίχωσις, ἀγγειώματα, λύκος φυματιώδης, λύκος ἐρυθηματώδης, φῦμα τῆς ἀνατολῆς, ἐπιθηλίωμα τοῦ δέρματος, ἀλωπεκία, κιρσώδεις ἑλκώσεις, χείμετλα κλπ.· 3ον) ἐν τῇ ὠτο-ρινο-λαρυγγολογίᾳ: πολύποδες, καρκινώματα, θηλώματα, ὄζαινα, ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις, ὑπερτροφία ἀμυγδαλῶν κλπ.· 4ον) ἐν τῇ γυναικολογίᾳ: πρόπτωσις τῆς μήτρας, σαλπιγγῖτις, δυσμηνόρροια καὶ ἀμηνόρροια, αἱμορραγικὴ μητρῖτις, γεννητικὴ ὑπεραισθησία κλπ.· 5ον) ἐν τῇ οὐρολογίᾳ: θηλώματα καὶ πολύποδες κύστεως καὶ οὐρήθρας, αἱμορραγίαι κύστεως, ὑπερτροφία τοῦ προστάτου, γονοκοκκιτικὴ οὐρηθρῖτις (ἀπέτυχε) κλπ.· 6ον) ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ: καταρράκτης, ἐπιπεφυκίτιδες, βλεφαρῖτις κλπ.· 7ον) ἐν τῇ νευρολογίᾳ: νευραλγίαι, προσωπικὴ παράλυσις, νόσος τοῦ Parkinson, ὑποθερμίαι, ἡμικρανίαι, παιδικὴ παράλυσις, πολιομυελῖτις, νόσος τοῦ Raynaud· 8ον) ἐν τῇ καρδιολογίᾳ: στηθάγχη, ἀρτηριοσκλήρωσις, διαλείπουσα χωλότης κλπ.· 9ον) ἐν τῇ γαστρεντερολογίᾳ: χρονία σκωληκοειδῖτις, γαστρίτιδες, ἐντεροκωλῖτις, χολοκυστῖτις κλπ.· 10ον) ἐν τῇ ἐν γένει παθολογίᾳ: διαβήτης, νόσος τοῦ Basedow, μυαλγίαι, ἀρθρῖτις, ρευματισμοί, φυματίωσις τῶν πνευμόνων, πλευρῖτις ἐξιδρωματικὴ κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λεπτομερείας τῆς ἐφαρμογῆς τῶν θεραπευτικῶν ἐνδείξεων ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, βλ. *H. Bordier*, Diathermie et diathérmothérapie, Paris 1928, éd. Baillière.— *P. Duhem*, La diathermie et ses applications médicales.— *Vignal*, La diathermie (Hôpital, Ἰούλ. Α. 1923).— *Josse*, Des avantages comparés des differents appareils diathermiques (Bul. of. de la Soc. Fr. d'Electr. Μάρτιος 1925).— *Jakson*, La diathermie en médecine (Journal de Radiol. et d'Electr. Φεβρ. 1925).— *Lehrmann*, La diathermie et ses applications (Bul. médical, 27—31 Μαΐου 1925) κλπ. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

διάθερμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· λίαν θερμός: «κατέστη διάθερμος ὑπὸ τοῦ ἡλίου» || θερμός, ὁρμητικὸς πρός τι.

— **διάθερμον** *σῶμα [Φυσ.]*. Τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν δι' αὐτοῦ δίοδον τῆς σκοτεινῆς θερμικῆς ἀκτινοβολίας, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν δίοδον τῆς φωτεινῆς ἀκτινοβολίας διὰ τῶν διαφανῶν σωμάτων. Σώματά τινα εἶναι συγχρόνως διαφανῆ καὶ *διάθερμα*, ὡς τὸ ὀρυκτὸν μαγειρικὸν ἅλας, ἄλλα πάλιν διάθερμα καὶ ἀδιαφανῆ, ὡς διάλυμα ἰωδίου ἐντὸς διθειάνθρακος. ΑΝ. Δ.

διαθέσιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ διατεθῇ, νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἐλεύθερος πρὸς χρησιμοποίησιν: «δὲν ἔχω χρόνον διαθέσιμον».

—*[Στρατ.—Ναυτ.] Διαθέσιμος* λέγεται ὁ εἰς κατάστασιν διαθεσιμότητος (βλ. λ.) διατελῶν ἀξιωματικός.

— **διαθέσιμος** *μοῖρα [Κληρον. Δίκ.]*· βλ. μοῖρα.

διαθεσιμότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι διαθέσιμον· || μία τῶν «καταστάσεων» τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαλλήλων (βλ. κατωτ.).

—*[Διοικ. Δίκ.]* Ὁ ὅρος *διαθεσιμότης* ἀποτελεῖ τὸν ἕνα τύπον τῆς μεταβολῆς, ἥτις ἐπέρχεται ἐν τῇ καταστάσει τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου. Κατὰ τὴν κειμένην παρ' ἡμῖν νομοθεσίαν δύνανται νὰ τεθῶσιν εἰς *διαθεσιμότητα* ἐκ τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων μόνον οἱ τῆς ὑπηρεσίας τῶν δημοσίων ἔργων καὶ ἐκ τῶν ὑπαλλήλων τῶν διαφόρων ὑπουργείων μόνον οἱ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἔχοντες τοὐλάχιστον βαθμὸν τμηματάρχου. Καὶ οἱ μὲν ὑπάλληλοι τῶν δημοσίων ἔργων τίθενται εἰς διαθεσιμότητα διὰ πράξεως τοῦ ἁρμοδίου ὀργάνου ὡς πρὸς τὸν διορισμόν, λόγῳ καταργήσεως θέσεως ἢ ἐλλείψει τοιαύτης, εἴτε ἐν τακτικῇ εἴτε ἐν ἐκτάκτῳ ὑπηρεσίᾳ· οἱ τοιοῦτοι ἐν διαθεσιμότητι τελοῦντες λαμβάνουσιν, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ τοιαύτη κατάστασις, τὰ δύο τρίτα τοῦ μισθοῦ οὐτῶν ἄνευ ἑτέρας τινὸς ἀποζημιώσεως. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, διπλωματικοὺς καὶ προξενικούς, οὗτοι τίθενται εἰς διαθεσιμότητα διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, προκαλουμένου παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, κατόπιν γνωμοδοτήσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ἡ διαθεσιμότης τούτων δύναται νὰ διαρκέσῃ, κατὰ κανόνα, ἐπὶ δύο ἔτη· ἀλλ' εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ παραταθῇ ἐπὶ ἓν ἀκόμη ἔτος δυνάμει προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδομένου κατόπιν νέας γνωμοδοτήσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, προκαλουμένης μετὰ ἠτιολογημένην ἔκθεσιν τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ. Τὰ τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἐν διαθεσιμότητι δημοσίου ὑπαλλήλου κανονίζονται παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ, μὴ δικαιουμένου ὅμως νὰ ὁρίσῃ ταύτην μεγαλυτέραν τοῦ μισθοῦ ὅστις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν βαθμόν, ἀλλὰ οὐδὲ καὶ μικροτέραν τῶν τριῶν τετάρτων τούτου. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ τεθεὶς εἰς διαθεσιμότητα δὲν ἀνακληθῇ εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν ἐντὸς τῆς ὡς ἄνω διετίας ἢ τριετίας, καθ' ἣν μὲν περίπτωσιν δὲν ἀπολαύει μονιμότητος θεωρεῖται αὐτοδικαίως ὡς παυθείς, ἄλλως παύεται δι' εἰδικῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν. Η. Γ. Κ.

—*[Στρατ.—Ναυτ.]* Ἡ κατάστασις τοῦ ἄνευ θέσεως ἢ ὑπηρεσίας προσωρινῶς διὰ διατάγματος διατελοῦντος ἀξιωματικοῦ ἐν ἐνεργείᾳ. Καὶ αὐτεπαγγέλτως μὲν τίθενται οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς *διαθεσιμότητα* εἴτε λόγῳ ποινῆς, εἴτε ἕνεκα ἐλλείψεως θέσεως, εἴτε δι' ἄλλον οἱονδήποτε λόγον, ὡς συμβαίνει διὰ τοὺς ἐξ αἰχμαλωσίας ἐπιστρέφοντας, οἵτινες τίθενται εἰς διαθεσιμότητα μέχρι καθορισμοῦ τῶν εὐθυνῶν των. Τῇ αἰτήσει των δὲ τίθενται εἰς διαθεσιμότητα, ἐφ' ὅσον αἱ ἀνάγκαι τῆς ὑπηρεσίας ἐπιτρέπουσι καὶ οἱ λόγοι τῆς αἰτήσεως κρίνονται ἀποχρῶντες, ἐν μὲν τῷ στρατῷ οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ καὶ συνταγματάρχαι καὶ ἐξαιρετικῶς οἱ λοιποὶ ἀνώτεροι, ἐν δὲ τῷ ναυτικῷ τὸ πολὺ ἐπὶ ἔτος πάντες ἀνεξαιρέτως, πλὴν τῶν κατωτέρων. Ἐν τῷ στρατῷ ἰσχύει διάταξις, καθ' ἣν τίθενται εἰς αὐτεπάγγελτον διαθεσιμότητα οἱ μετὰ ἐπανειλημμένας ἀναρρωτικὰς ἀδείας μὴ δυνάμενοι, κατὰ γνωμοδότησιν τῆς Ἀν. Στρ. Ὑγ. Ἐπιτροπῆς, νὰ ἀναλάβωσιν ἀμέσως ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν ἐπὶ ἑξάμηνον μὲ πλήρεις τὰς ἀποδοχάς, μεθ' ὃ μὴ ἰώμενοι ἀποστρατεύονται· ἐπίσης καθ' ἑτέραν διάταξιν οἱ διὰ διαφόρους λόγους, εἴτε συνεχῶς εἴτε ἐκ διαλειμμάτων, ἐντὸς τριετίας συμπληροῦντες δωδεκάμηνον ἐν διαθεσιμότητι χρόνον τίθενται εἰς ἀποστρατείαν. Ἐν δὲ τῷ ναυτικῷ ὑπάρχει διάταξις, δυνάμει τῆς ὁποίας καὶ ὑπαξιωματικοὶ τίθενται εἰς αὐτεπάγγελτον διαθεσιμότητα ἀποφάσει τοῦ ὑπουργοῦ.

Ὁ ἐν καταστάσει διαθεσιμότητος διατελῶν ὑπέχει πάσας τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ σχετικῶς μὲ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν τήρησιν τῶν κανόνων τῆς τάξεως, ἀξιοπρεπείας καὶ διαγωγῆς ἐν γένει. Ἡ διαθεσιμότης οὐδεμίαν ἄλλην ἐπάγεται συνέπειαν, εἰμὴ ὅτι ὁ διατελῶν ἐν ταύτῃ λαμβάνει τὰ 70% τοῦ συνόλου τῶν ἀποδοχῶν (μισθοῦ καὶ προσαυξήσεων) τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ ὁμοιοβάθμου τοῦ κλάδου του.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἀνακαλεῖται εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἐνεργείας εἴτε αὐτοδικαίως ἅμα τῇ λήξει τῆς τυχὸν καθωρισμένης ἐκ τῶν προτέρων χρονικῆς διαρκείας τῆς διαθεσιμότητός του, εἴτε διὰ διατάγματος.

Τιμητικὴ διαθεσιμότης. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην τίθενται μονίμως οἱ ἀποδεδειγμένως ἐν πολέμῳ λαμβάνοντες τραύματα, καθιστῶντα αὐτοὺς ἀνικάνους περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν στρατιωτικῶν των καθηκόντων, ἀπολαμβάνουσι δὲ οἱ μὲν ἀνώτεροι τὰ 100% τῶν ἀποδοχῶν τοῦ βαθμοῦ των, οἱ δὲ κατώτεροι τὰ 100% τοῦ ἀνωτέρου βαθμοῦ.

Ι. ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΣ — Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ

διάθεσις,—*εως* (ἡ)· τὸ *διατιθέναι*, ἡ τοποθέτησις, ἡ διάταξις: «ἡ διάθεσις τοῦ χρήματος εἰς ἐπιχειρήσεις,—εἰς ἔργα»· || τὸ διακεῖσθαι, τὸ νὰ εὑρίσκεταί τις εἰς τοιαύτην ἢ τοιαύτην κατάστασιν: «ἡ διάθεσις τῆς ψυχῆς,—τοῦ σώματος»· || «δὲν ἔχω διάθεσιν γιὰ δουλειά,—γιὰ γέλια,—διασκέδασι» καὶ ἁπλῶς «δὲν ἔχω διάθεσιν» δὲν ἔχω ἀκμαιότητα, ζωηρότητα, ἰσορροπίαν σωματικὴν καὶ ψυχικήν· || «ποῖαι εἶναι αἱ διαθέσεις του ὡς πρὸς τὸν γάμον» πῶς διάκειται, τί σκέπτεται, τί ἐπιθυμεῖ· || «τὸ ἀφίνω εἰς τὴν διάθεσίν σας» εἰς τὴν κρίσιν σας, εἰς τὴν ἀντίληψίν σας, εἰς τὴν ἀρέσκειάν σας, «τίθεμαι εἰς τὴν διάθεσίν τινος», ὑπὸ τὰς διαταγάς του· || «γιὰ σένα ἔχω τὰς καλυτέρας διαθέσεις» εἶμαι ἕτοιμος πᾶν καλὸν νὰ πράξω, «αἱ διαθέσεις του ἀπεδείχθησαν κακαί,—πονηραί», «ἄνθρωπος ἀγαθῶν—, κακῶν διαθέσεων»· || *διάθεσις τοῦ ρήματος* (βλ. κατωτέρω). Β. Φ.

— [ΙΑΤΡ.] Ἡ διάθεσις εἶναι λειτουργικὴ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ προδιαθέτουσα εἰς ἀνάπτυξιν νόσων τινῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι: 1) Χρονία καὶ σταθερά, ἀρχομένη συνήθως μετὰ τῆς γονιμοποιήσεως, λήγουσα δὲ μετὰ τῆς ζωῆς. 2) Εἶναι συχνάκις κληρονομική, καθότι τὸ ἔμβρυον φέρει στίγματά τινα τῆς καταστάσεως τοῦ πατρὸς καὶ μητρός, ἅτινα ἐκδηλοῦνται εἰς τὴν μεταγενεστέραν γενεὰν (atavisme) ἐν εἴδει οἰκογενειακῆς νόσου. 3) Ἄλλοτε ἡ διάθεσις εἶναι ἐπίκτητος, παράγεται δὲ συνεπείᾳ λανθανουσῶν ὑπούλων λοιμώξεων ἢ συνεπείᾳ ἐνέσεων ξένων λευκωμάτων (ἀναφυλαξία ἱππείου ὀροῦ κτλ.). 4) Δυνατὸν ἡ διάθεσις νὰ παραμείνῃ λανθάνουσα καθ' ὅλον τὸν βίον ἢ νὰ ἐκδηλωθῇ μόνον διὰ παροξυσμῶν.

Ἡ πλημμελὴς αὕτη λειτουργία τῆς θρέψεως δὲν εἶναι νόσος· ἔπρεπε κατὰ τὸν Bouchard, ἵνα ἀναπτυχθῇ αὕτη, ὅπως συντελέσωσι πρὸς τοῦτο διάφοροι παράγοντες ἐξαρτώμενοι ἐκ τῶν ὅρων ζωῆς, τῶν διαφόρων μολύνσεων καὶ χρονίων δηλητηριάσεων. Οὕτως ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς περιέγραψε, κατὰ τὸ 1881, τὸν διαβήτην, τὴν παχυσαρκίαν, τὸν χρόνιον ρευματισμόν, τὸν ἀρθριτισμόν, τὴν χολολιθίασιν καὶ νεφρολιθίασιν, ὡς νόσους ὀφειλομένας εἰς τὴν διαταραχὴν τῶν θρεπτικῶν ἐναλλαγῶν. Ἐκ τῆς διαταραχῆς δὲ ταύτης, προετοιμάζονται,

Digitized by Google

προκαλοῦνται καὶ ἐκτρέφονται νόσοι διαφορετικῆς συμπτωματολογίας, ἀνατομικῆς ἕδρας καὶ παθολογικῆς ἐξελίξεως. Διακρίνων οὗτος τὴν *διάθεσιν* (diathèse) ἀπὸ τῆς ἰδιοσυστασίας (constitution) καὶ ἰδιοσυγκρασίας (tempérament), περιώριζε ταύτην εἰς δύο: τὴν λεμφατικὴν καὶ τὴν ἀρθριτικήν. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Bouchard γενικῶς ἐγένετο δεκτὴ κατὰ τὰς παρελθούσας δεκαετηρίδας. αἱ μεταγενέστεραι ὅμως μελέται ἀπέδειξαν ὅτι μερικαὶ ἐκ τῶν νόσων, ἃς ὁ Bouchard ἀνάγει εἰς τὰς ἄνω διαθέσεις, εἶναι ἢ μικροβιακαὶ ἢ ὀφείλονται εἰς παθολογοανατομικὰς βλάβας ἀδένων τῆς ἔσω ἐκκρίσεως, π. χ. διαβήτης, τύπος τις παχυσαρκίας κ. ἄ., δὲν ἀποκλείεται δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀποδειχθῶσιν ἀνάλογα καὶ διὰ τὰς ὑπολοίπους. Πάντως ὅμως ἡ ῥοπὴ ὀργανισμῶν τινων πρὸς ὡρισμένας παθήσεις εἶναι ἀναμφισβήτητος, ὁ δὲ Ἱπποκράτης πραγματευόμενος περὶ τῶν χυμῶν λέγει: «τοὺς μὲν οὖν χυμοὺς εἰδέναι ἐν ᾗσιν ὥρῃσιν ἀνθέουσι καὶ οἷα ἐν ἑκάστῃ νοσήματα ποιέουσι καὶ οἷα ἐν ἑκάστῳ νοσήματι παθήματα. Τὸ δὲ σῶμα τὸ ἄλλο εἰς ὅ,τι μάλιστα ἡ φύσις ῥέπει». Ν. Ι. ΛΟΡΑΝΔΟΣ

—[ΓΡΑΜΜ.] *Διάθεσις* λέγεται ἡ ἔννοια τὴν ὁποίαν ἐκφράζει τὸ ῥῆμα, ἤτοι ἡ ἐνέργεια, τὸ πάθος καὶ ἡ κατάστασις. Ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν διαιροῦνται τὰ ῥήματα εἰς τέσσαρας τάξεις: 1) εἰς *ἐνεργητικὰ* ἢ *ἐνεργητικῆς διαθέσεως* ῥήματα, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ὅτι τὸ ὑποκείμενον ἐνεργεῖ· π.χ. «ὁ γεωργὸς σκάπτει τὸν ἀγρόν», 2) εἰς *παθητικὰ* ἢ *παθητικῆς διαθέσεως* ῥήματα, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ὅτι τὸ ὑποκείμενον *πάσχει*· π. χ. «ὁ ἀγρὸς σκάπτεται ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ», 3) εἰς *μέσα* ἢ *μέσης διαθέσεως* ῥήματα, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται συνήθως ὅτι τὸ ὑποκείμενον συγχρόνως ἐνεργεῖ καὶ πάσχει: π. χ. «κτενίζομαι» (=κτενίζω τὸν ἑαυτόν μου) καὶ 4) εἰς *οὐδέτερα* ἢ *οὐδετέρας διαθέσεως* ῥήματα: π. χ. «ὁ παῖς κοιμᾶται, ὑγιαίνει, κάθηται». Χαρακτηρίζονται ἐπίσης τὰ ῥήματα ὡς *μεταβατικῆς διαθέσεως* ἢ *μεταβατικά*· π. χ. «διαβαίνω τὸν ποταμόν» καὶ ὡς *ἀμεταβάτου διαθέσεως*· π. χ. «βαίνω», «περιπατῶ».

Αἱ διαθέσεις τοῦ ῥήματος κατ' ἀρχὰς ἦσαν δύο, ἐνεργητικὴ καὶ μέση, ἤτοι ὅσαι καὶ αἱ φωναὶ αὐτοῦ, παριστῶσαι ἄνευ προσδιορισμοῦ τινος τὴν σχέσιν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὴν ῥηματικὴν ἔννοιαν. Καὶ διὰ μὲν τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἐξῃρεῖτο ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἐνεργοῦν ὑποκείμενον, διὰ δὲ τῆς μέσης ὅτι τὸ ὑποκείμενον διετίθετο, ἐπαθαίνετο ὁπωσδήποτε ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης.

Δὲν εἶχεν ἐξ ἀρχῆς πᾶν ῥῆμα ἐνεργητικὴν ἅμα καὶ μέσην φωνήν, ἀλλ' ὑπῆρχον κεχωρισμένα ῥήματα ἐνεργητικῆς φωνῆς καὶ ῥήματα μέσης φωνῆς, ἔπειτα δὲ ἐπλάσθησαν ἀπὸ τῶν ἐνεργητικῶν ῥημάτων ῥήματα μέσης φωνῆς κατ' ἀναλογίαν τῶν μέσων, καὶ ἀπὸ τῶν μέσων ῥήματα ἐνεργητικῆς φωνῆς, ἵνα οὕτω ὑπάρχῃ ἀντίθεσις ἐνεργητικῆς καὶ μέσης σημασίας· π. χ. ἀπὸ τοῦ ἀπαντῶ ἐσχηματίσθη τὸ ἀπαντῶμαι καὶ ἀντιθέτως ἀπὸ τοῦ χαρίζομαι, ψηφίζομαι τὸ χαρίζω, ψηφίζω. Τοιουτοτρόπως παντὸς σχεδὸν ῥήματος ὑπάρχει ὁ ἐνεργητικὸς καὶ ἅμα μέσος (ἢ παθητικὸς) τύπος.

Ἀπὸ τῆς ἐνεργητικῆς καὶ τῆς μέσης διαθέσεως προέκυψαν ἀντιστοίχως ἡ οὐδετέρα καὶ ἡ παθητικὴ διάθεσις (βλ. ἀποθετικά, ἀμετάβατα, μεταβατικά, ἐνεργητικά, οὐδέτερα, παθητικά). Β. Φ

—[ΡΗΤΟΡ.] Ἡ *διάθεσις* εἶναι ἓν τῶν τμημάτων εἰς ἃ διαιρεῖται ἡ ῥητορική, καλούμενον συνάμα καὶ τάξις ἢ *οἰκονομία*. Δι' αὐτῆς προσδίδομεν μεθοδικὴν διάταξιν καὶ ἑνότητα εἰς τὰ εὑρεθέντα πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἰδίου ῥητορικοῦ λόγου· διδασκόμεθα δηλαδὴ διὰ τῆς διαθέσεως τὴν κατάλληλον συναρμολόγησιν καὶ τακτοποίησιν τῆς διὰ τῶν γνώσεων, τῆς σκέψεως καὶ τῆς μελέτης εὑρεθείσης καὶ συναθροισθείσης ὕλης εἰς ἕν τι ὅλον ἁρμονικόν, περιστρεφόμενον περὶ μίαν κεντρικὴν ἰδέαν, περὶ ἓν θέμα, ὅπερ ὁ ῥήτωρ ἐξελίξατο καὶ προσδιώρισεν ὡς ὑπόθεσιν τοῦ λόγου του. Ὁποιουδήποτε δὲ εἴδους καὶ ἂν εἶναι ὁ λόγος, τὰ μέρη αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: προοίμιον, πρότασις καὶ διαίρεσις τῆς ὑποθέσεως, διήγησις, πίστεις, παθοποιία καὶ ἐπίλογος. Τὰ μέρη ταῦτα ὑπαγορεύονται τρόπον τινὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ τοῦ ῥήτορος καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὁ ἀγορεύων ἔχει συμφέρον νὰ προπαρασκευάζῃ τοὺς ἀκροατάς του διά τινων εἰσαγωγικῶν λόγων νὰ προειδοποιῇ περὶ τίνος πρόκειται νὰ ὁμιλήσῃ· νὰ διηγῆται τὴν ὑπόθεσιν ἢ τὰ γεγονότα, ἐὰν ὑπάρχωσιν, ὡς συμβαίνει ἐν τοῖς δικανικοῖς μάλιστα λόγοις· νὰ ἀποδεικνύῃ τὰ προταθέντα· νὰ διεγείρῃ, ἂν παρίσταται ἀνάγκη, τὰ πρόσφορα εἰς τὸν σκοπὸν πάθη· τέλος, νὰ προβαίνῃ εἰς σύντομον ἀνακεφαλαίωσιν τῶν οὐσιωδεστέρων σημείων τοῦ λόγου. Ἡ διάθεσις λέγεται ὁμαλὴ μέν, ἐὰν κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον φυλάττωνται τὰ μέρη τοῦ ῥητορικοῦ λόγου· ἀνώμαλος δέ, ἐὰν δὲν φυλάττωνται τὰ μέρη ταῦτα (π. χ. ὅταν λείπῃ τὸ προοίμιον ἢ ἡ διήγησις ἢ ὁ ἐπίλογος) ἢ ἐὰν δὲν τηρῆται ἡ ὁμαλὴ διάταξις αὐτῶν (π. χ. ὅταν προηγῆται ἡ διήγησις τῆς προτάσεως, ἤ, ὡς ἐν ταῖς πίστεσιν, ἡ ἀνασκευὴ τῆς κατασκευῆς). Ι. Φ. Δ.

—[ΣΤΡ. ΝΑΥΤ.] Δυνάμει ἐφαρμοσθείσης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διατάξεως δύναται ἀξιωματικός τις νὰ τεθῇ «εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν ἢ Ναυτικῶν», παραμένων προσωρινῶς ἄνευ ὑπηρεσίας, μέχρις οὗ τοποθετηθῇ εἰς ὀργανικήν τινα θέσιν. Ἡ τοιαύτη παραμονὴ «εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργείου» δὲν εἶναι εἰμὴ κατάστασις προβλεπομένη ὑπὸ τοῦ «περὶ καταστάσεως τῶν ἀξιωματικῶν» νόμου· διὰ τοῦτο δὲ ὁ εἰς τὴν διαθεσιν τοῦ ὑπουργείου διατελῶν ἀξιωματικὸς λογίζεται ὡς ἐν ἐνεργείᾳ, λαμβάνων τὸν μισθὸν ἐνεργείας μετὰ τῆς προσαυξήσεώς του, ἄνευ ὅμως ἄλλων ἀποδοχῶν. Ι. Α. Λ.

—[ΝΟΜ.] Καλεῖται *ἀξία ἀπὸ διαθέσεως* (pretium raffectionis) ἡ ἀξία, τὴν ὁποίαν πρᾶγμά τι κέκτηται εἰδικῶς ὡς πρὸς ἓν πρόσωπον λόγῳ τῶν ἰδιαιτέρων τοῦ προσώπου τούτου προσωπικῶν διαθέσεων πρὸς τὸ πρᾶγμα. Οὕτω π. χ. ἀντικείμενόν τι ἀναμνηστικὸν δι' ὡρισμένον πρόσωπον κέκτηται εἰδικῶς ὡς πρὸς αὐτὸ πολὺ μείζονα ἀξίαν ἐκείνης μεθ' ἧς κοινῶς διατιμᾶται.

Κατὰ τὰ λοιπὰ βλ. λέξιν διαφέρον *[Νομ.]*. Δ. Φ. Π.

διαθέτης (ὁ) θηλ. *διαθέτις,—ιδος*· ὁ διαθέτων τὰ ἑαυτοῦ, τὴν περιουσίαν του ὑπέρ τινος (ἰδίως μετὰ θάνατον): «ἡ θέλησις —, ἡ ἐπιθυμία,— ἡ προαίρεσις τοῦ διαθέτου ἦτο...» || ὁ διατάκτης, ὁ κανονίζων τι.

διαθετικός,—*ή,—όν*· ὁ ἐπιτήδειος ἢ ἁρμόδιος νὰ διαθέσῃ τι, νὰ κανονίσῃ τι.

— **διαθετικός,**—*ή,—όν*. Ὅρος ἀποτελῶν μετάφρασιν τοῦ γαλλικοῦ diapositif καὶ χρησιμοποιούμενος πρὸς χαρακτηρισμὸν φωτογραφικῶν θετικῶν ἀντιτύπων λαμβανομένων ἐπὶ ὑαλίνων πλακῶν.

—*[Φωτογρ.]* Τὰ διαθετικὰ φωταντίτυπα χρησιμεύουν εἰς διακοσμήσεις παραθύρων διὰ φωτεινὰς προβολάς, εἰς τὸ στερεοσκόπιον ἔτι δὲ καὶ ὡς διάμεσος τύπος κατὰ τὴν μεγέθυνσιν εἰκόνος τινός. Εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν διαθετικῶν φωταντιτύπων δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πλὴν τῶν εἰδικῶς δι' αὐτὰ προοριζομένων διαθετικῶν πλακῶν καὶ αἱ κοιναὶ φωτογραφικαὶ πλάκες, πρέπει ὅμως νὰ προτιμῶνται αἱ διαθετικαὶ πλάκες, ἰδίᾳ ὅταν τὰ διαθετικὰ φωταντίτυπα προορίζωνται πρὸς προβολήν. Τῶν διαθετικῶν πλακῶν τὸ στρῶμα εἶναι πλέον λεπτόκοκκον, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν λαμβανομένη εἰκὼν παρουσιάζει μεγαλυτέραν λεπτότητα γραμμῶν. Αἱ διαθετικαὶ πλάκες παρουσιάζουν μικρὰν σχετικῶς εὐπάθειαν, ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ ἐπεξεργασία αὐτῶν δύναται νὰ γίνῃ μὲ κίτρινον φῶς. Αἱ διαθετικαὶ πλάκες δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τόσον εἰς τὴν διὰ τοῦ πλαισίου τυπώσεως τύπωσιν, ὡς καὶ ἐπὶ μεγεθύνσεων ἢ σμικρύνσεων. Ἡ τύπωσις αὐτῶν γίνεται ὡς καὶ εἰς τούς δι' ἐμφανίσεως χάρτας, τιθεμένων ἐντὸς τοῦ πλαισίου τυπώσεως τῇ ἀρνητικῆς πλακὸς μετὰ τῆς διαθετικῆς τοιαύτης καὶ ἐκτιθεμένων εἶτα αὐτῶν εἰς ἀπόστασιν $1\,^1/_2$ μ. ἀπὸ τῆς φωτεινῆς πηγῆς (λυχνίας πετρελαίου, ἀεριόφωτος, ἠλεκτρικοῦ λαμπτῆρος), ἡ δὲ διάρκεια τῆς ἐκθέσεως ταύτης ποικίλλει ἑκάστοτε εἰς δευτερόλεπτά τινα. Ἡ ἐμφάνισις τελεῖται ὡς καὶ ἐπὶ τῶν συνήθων φωτογραφικῶν πλακῶν, χρησιμοποιουμένων ὡς ἐμφανιστικῶν διαλυμάτων τῶν διὰ τὰς χλωριοβρωμαργυρούχους πλάκας συνιστωμένων καὶ ἰδίᾳ τοῦ διὰ μετολίου-ὑδροκινόνης ἐμφανιστοῦ. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν, ἥτις δὲν πρέπει νὰ παρατείνηται ἐπέκεινα τοῦ δέοντος, στερεοῦται ὡς συνήθως ἡ εἰκών. Μεταλλαγὴ τοῦ τόνου τῆς ἀποχρώσεως τῆς εἰκόνος δύναται νὰ γίνῃ ὡς καὶ εἰς τοὺς φωτογραφικοὺς χάρτας. Διαθετικὰ φωταντίτυπα δύνανται νὰ ληφθῶσι καὶ διὰ τῆς ἀνθρακοτυπικῆς πλακός. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

διαθέτω, ἀόρ. *διέθεσα—διετέθην*, παθ. μετχ. *διατεθειμένος*, καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαϊζόντων *διατίθημι*· διατάσσω, χωρίζω, κατανέμων τοποθετῶ, ἢ ἁπλῶς τοποθετῶ, προορίζω: «διέθεσε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ εὐεργετικῶν σκοπῶν,—ὑπὲρ τῶν συγγενῶν του,—ὑπὲρ τοῦ ἔθνους», «πᾶν ὅ,τι εἰσπράττω τὸ διαθέτω πρὸς συντήρησιν τῆς οἰκογενείας μου» || ἔχω πρὸς διάθεσιν, πρὸς τοποθέτησιν, πρὸς νόησιν: «δὲν διαθέτω χρόνον διὰ ματαιοπονίας», «διαθέτω ἓν δωμάτιον πρὸς ἐνοικίασιν», «διαθέτω περὶ τὰς χιλίας δραχμὰς κατὰ μῆνα» || ἔχω εἰς τὴν διάθεσίν μου, εἰς τὴν θέλησίν μου: «τὸν Α τὸν διαθέτω ἐγώ» || «σᾶς διαθέτω τὴ ἅμαξάν μου,—τὴν ἔπαυλίν μου» || κάμνω τινὰ νὰ διατεθῇ: «ἡ συμπεριφορά του μὲ διέθεσε κακῶς» || κάμνω διαθήκην, καταλείπω τὴν περιουσίαν μου διὰ διαθήκης «ἀπέθανε χωρὶς νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του» || παθ. *διατίθεμαι*, ἔχω τὴν διάθεσιν, προθυμοῦμαι, προσφέρομαι: «διατίθεμαι νὰ σᾶς ὑποστηρίξω δωρεάν», ἢ «εἶμαι διατεθειμένος νὰ..» || διατίθεμαι καλῶς,—κακῶς,—εὐμενῶς —δυσμενῶς,—ἀδιαφόρως κτλ. δεικνύω καλήν, κακὴν διάθεσιν, «διατίθεμαι καλῶς» ἀσπάζομαι, ἀποδέχομαι, «διατίθεμαι κακῶς» ὑποκρούω, ἀποστρέφομαι (βλ. διάκειμαι).

διαθέω· διατρέχω ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω: «ῥῖγος διαθέει τὸ σῶμά μου».

διαθήκη (ἡ)· ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεώς τινος περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του: «ἰδιόγραφος—, μυστική—, δημοσία διαθήκη», «διαθήκη δικαία,—ἄδικος.—ἄστοργος», «πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης τοῦ ἀποθανόντος...» || φρ. «κάμνω—, γράφω τὴ διαθήκη μου» || συμβουλαὶ ἀπευθυνόμεναι ὑπὸ προσωπικότητός τινος πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους: «ἡ πολιτικὴ διαθήκη τοῦ δεῖνα» || συμφωνία: «Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη», οἱονεὶ συμφωνία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ.

—[ΑΡΧ.] Ὁ θεσμὸς τῆς διαθήκης παρ' Ἕλλησιν ὑπῆρξε σχετικὸς νέος. Διότι δὲν ἦτο παλαιόθεν ἀνεγνωρισμένη ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία. Ὁ πατὴρ ἐθεωρεῖτο ἁπλῶς διαχειριστὴς τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας, ὥστε ἡ διὰ διαθήκης διάθεσις αὐτῆς νὰ θεωρῆται ἀκατανόητος καὶ μάλιστα ἀντίθετος καὶ πρὸς τὰς κρατούσας θρησκευτικὰς ἰδέας, καθ' ἃς ἡ οἰκογένεια, ἡ περιουσία καὶ αἱ ἰδιαίτεραι λατρεῖαι ἦσαν ἀρρήκτως συνδεδεμέναι. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς θεωροῦσι τὸν Σόλωνα εἰσηγητὴν τοῦ θεσμοῦ τούτου εἰς τὸ ἀττικὸν δίκαιον. Πρέπει ὅμως νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἦτο παλαιότερος, ἐφ' ὅσον πρὸ τοῦ Σόλωνος ἴσχυε τὸ δίκαιον τῆς υἱοθετήσεως («εἰσποιήσεως») ξένων τέκνων, ἅτινα οὕτω καθίσταντο ἰσόμοιροι κληρονόμοι τῆς κοινῆς περιουσίας.

Ἡ νομοθεσία τῆς Γόρτυνος ἀγνοεῖ τὸν θεσμὸν τῆς διαθήκης, ὡς καὶ ὁ περὶ ἀποικισμοῦ τῆς Ναυπάκτου νόμος (Ε' αἰὼν π. Χ.). Εἰς τὴν Σπάρτην εἰσήχθη μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (404 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ ἐφόρου Ἐπιτάδου. Εἰς Αἴγιναν, Σίφνον, Κίον καὶ ἀλλαχοῦ ὁ θεσμὸς εἰσήχθη ἐξ Ἀθηνῶν.

Ἡ μεταβίβασις τῆς πατρικῆς περιουσίας εἰς τρίτους ὑπέκειτο εἰς πολλοὺς περιορισμούς. Ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον νόμιμα τέκνα ἢ ἔγγονοι (υἱωνοὶ καὶ θυγατριδοῖ) δὲν ἠδύνατο νὰ στερήσῃ αὐτοὺς τὰ κληρονομικά των δικαιώματα κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Φαίνεται ὅμως, ὅτι καὶ τοῦτο ἠδύνατο μέχρι τινὸς βαθμοῦ, ἀφοῦ πρότερον ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους μοῖραν ἀνάλογον πρὸς τὴν περιουσίαν του· τῆς μοίρας ταύτης ἡ ἐκτίμησις ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὰ δικαστήρια, εἰς ἃ συνήθως κατέφευγον οἱ νόμιμοι κληρονόμοι. Ἐὰν ὁ πατὴρ πράγματι ἤθελε ν' ἀποκληρώσῃ αὐτούς, τότε ὤφειλε πρότερον νὰ τοὺς «ἀποκηρύξῃ», ἤτοι ν' ἀποξενώσῃ αὐτοὺς τῆς κοινῆς λατρείας καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῆς κοινῆς περιουσίας. Τὰ δικαστήρια συνήθως ἦσαν εὐνοϊκὰ ὑπὲρ τῶν νομίμων κληρονόμων, οὐχὶ δὲ σπανίως ἠκύρουν τὰς διαθήκας τῶν πατέρων.

Ὁ διαθέτης ἔγραφε συνήθως τὴν διαθήκην αὐτοῦ καὶ ἀνεγίγνωσκεν ἐνώπιον μαρτύρων, ὅπως μὴ αὕτη προσβληθῇ μετὰ τὸν θάνατόν του ὡς ὑποβολιμαία. Ὑπογραφομένην δὲ καὶ σφραγιζομένην ἢ ἐφύλαττεν ὁ ἴδιος ἢ παρέδιδεν εἰς φερέγγυον φίλον ἢ εἰς ἄρχοντα (τὸν ἐπώνυμον, τὸν πολέμαρχον, τὸν ἀστυνόμον). Καὶ ἡ προφορικὴ διαθήκη ἦτο ἔγκυρος, γινομένη ὅμως μόνον ἐνώπιον μαρτύρων. Διαθήκη δι' ἐπισήμου δημοσίας πράξεως ἦτο ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι, ἅτε μὴ ὑπαρχόντων τῶν παρ' ἡμῖν σήμερον συμβολαιογράφων. Ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῆς διαθήκης ἦτο ἡ «εἰσποίησις» ξένου τινὸς καὶ ἡ οὕτως εἰς αὐτὸν μεταβίβασις κληρονομικῶν δικαιωμάτων. Κατὰ δεύτερον λόγον διὰ τῆς διαθήκης διετίθεντο κληροδοτήματα, εἴτε εἰς ἰδιώτας εἴτε εἰς ναούς. Καὶ κατὰ τρίτον ἀπηλευθεροῦντο δοῦλοι ἀνήκοντες εἰς τὸν διαθέτην· διότι ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων ἀπετέλει πραγματικὸν κληροδότημα ἐπ' ὠφελείᾳ τούτων. Ὁ διαθέτης ἠδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ ὁρίσῃ καὶ τοὺς ἐκτελεστὰς («ἐπιμελητὰς») τῆς διαθήκης του, ὡς καὶ τοὺς κηδεμόνας τῶν τέκνων του. —Β.

—[ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Ἡ διαθήκη εἶναι διάταξις τελευταίας βουλήσεως περιέχουσα διορισμὸν κληρονόμου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κωδίκελλον, ὅστις εἶναι καὶ οὗτος τελευταίας βουλήσεως διάταξις, μὴ περιέχουσα ὅμως διορισμὸν κληρονόμου. Τὸ οὐσιῶδες ὅθεν στοιχεῖον τῆς διαθήκης εἶναι ὁ διορισμὸς κληρονόμου, ἐφ' ᾧ, ἂν ὁ διορισμὸς οὗτος εἶναι ἄκυρος, οὐδεμία ἐκ τῶν ἑτέρων διατάξεων τῶν περιεχομένων τυχὸν ἐν τῇ διαθήκῃ, ὡς π.χ. κληροδοτημάτων, κληρονομικῶν κληροδοσιῶν κλπ., ἔχει ἰσχύν. Ἐν τῷ ἀνωτέρω ὁρισμῷ δηλοῦται ἐπίσης, ὅτι ἡ διαθήκη διὰ νὰ ἔχῃ κῦρος πρέπει νὰ εἶναι πράγματι τελευταίας βουλήσεως διάταξις, συνεπῶς νὰ μὴ ἀνεκλήθη διὰ μεταγενεστέρας ἐγκύρου διαθήκης.

Διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐκ διαθήκης κληρονομικὴ διαδοχὴ πρέπει καὶ ὁ διαθέτης νὰ εἶναι πρόσωπον ἱκανὸν πρὸς σύνταξιν διαθήκης, ἐπίσης πρέπει νὰ ἐτηρήθησαν οἱ τύποι τῆς συντάξεως τῶν διαθηκῶν καὶ νὰ ὑπάρχουν ὅλαι αἱ προϋποθέσεις τοῦ κύρους τῆς κληρονομικῆς ἐγκυρότητος. Ἡ ἱκανότης πρὸς σύνταξιν διαθήκης ἀποτελεῖ τὸν κανόνα. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲν εἶναι ἱκανοὶ οἱ μήπω τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν συμπληρώσαντες ἀνήλικοι, οἱ διατελοῦντες ἐν καταστάσει νοσηρᾶς διαταράξεως τῆς λειτουργίας τοῦ νοῦ ἀποκλειούσῃ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν, οἱ δικαστικῶς ἀπηγο-

Digitized by Google

ρευμένοι, πάντες γενικῶς, χωρὶς νὰ ἐξετάζεται ὁ λόγος τῆς ἀπαγορεύσεως ἢ τὸ τυχὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως ὑφιστάμενον φωτεινὸν διάλειμμα ἢ ἡ ἐπελθοῦσα θεραπεία, οἱ ἕνεκα ἀσωτείας ὑπὸ δικαστικὸν ἀντιλήπτορα τελοῦντες, οἱ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης διατελοῦντες ἐν καταστάσει ἀσυνειδησίας ἢ παροδικῆς διαταράξεως τοῦ νοῦ. Ταῦτα τὰ περὶ ἱκανότητος συντάξεως διαθήκης ρυθμίζονται ἐν τοῖς ἄρθροις 4 καὶ 5 τοῦ νόμου ΓΨΠ' τῆς 14 Μαΐου 1911, καταργήσαντος πάσας τὰς προγενεστέρας διατάξεις αἵτινες ἀντιβαίνουν πρὸς αὐτόν, τουτέστι τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τοῦ ψηφίσματος τοῦ κυβερνήτου τοῦ ἔτους 1830.

Ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τύπους τῶν διαθηκῶν ἴσχυε μέχρι τοῦ 1911 τὸ ρηθὲν ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1830 περὶ διαθηκῶν ψήφισμα τοῦ κυβερνήτου, ὅπερ διέκρινε τέσσαρα εἴδη διαθηκῶν: τὴν δημοσίαν, τὴν μυστικήν, τὴν ἰδιόγραφον καὶ τὴν προφορικήν. Τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο κατηργήθη διὰ τοῦ ρηθέντος νόμου ΓΨΠ', ὅστις καὶ ρυθμίζει ἀποκλειστικῶς τὰ περὶ τοῦ τύπου τῶν διαθηκῶν.

Ὁ νόμος οὗτος διαιρεῖ καὶ αὐτὸς τὰς διαθήκας εἰς δύο κατηγορίας, εἰς κοινὰς καὶ ἐκτάκτους. *Κοιναὶ* διαθῆκαι εἶναι ἡ ἰδιόγραφος, ἡ δημοσία καὶ ἡ μυστική. *Ἔκτακτοι* δὲ αἱ συντασσόμεναι κατὰ τὴν διάρκειαν θαλασσίου ταξιδίου, αἱ διαθῆκαι τῶν στρατιωτικῶν ἐν ἐκστρατείᾳ κλπ., καὶ αἱ τῶν διαμενόντων ἐν τόπῳ ἀποκεκλεισμένῳ ἕνεκα νόσου ἢ ἄλλων περιστάσεων. Δι' ἑκάστην τῶν διαθηκῶν τούτων ὁρίζεται ἴδιος τύπος, ἡ παραβίασις τοῦ ὁποίου ἐπάγεται ἀκυρότητα, ἐκτὸς ἂν ἄλλως ὁρίζηται εἰδικῶς.

Ἰδιόγραφος διαθήκη εἶναι ἡ γραφομένη, χρονολογουμένη καὶ ὑπογραφομένη διὰ χειρὸς τοῦ διαθέτου. Ἡ διαθήκη αὕτη δύναται ἢ νὰ φυλάσσηται μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων τοῦ διαθέτου ἢ νὰ κατατεθῇ νομίμως παρὰ συμβολαιογράφῳ. Πρέπει δὲ νὰ εἶναι «καθ' ὁλοκληρίαν» γεγραμμένη διὰ χειρὸς τοῦ διαθέτου. Ἂν ἡ ἰδιόγραφος διαθήκη εἶναι γεγραμμένη δι' ἀσυνήθους τινὸς γραφῆς, π.χ. διὰ χρώματος, ἢ ἐπὶ ὑφάσματος, ἢ ἐπὶ ξύλου κ.λ.π., πρέπει νὰ ἐρευνηθῇ ἂν ὑπῆρχεν animus testandi, ἂν δηλαδὴ ὁ γράψας προὐτίθετο σοβαρῶς νὰ γράψῃ τὴν διαθήκην του ἢ ἁπλῶς ἐσχεδίαζε τοιαύτην. Οὕτω π. χ. (κατὰ *Πολυγένη*) ἀεροπόρος γράφων κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς καταστροφῆς τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πτέρυγος τοῦ ἀεροπλάνου ἐγκύρως διατίθησι τὴν περιουσίαν αὐτοῦ διὰ τῆς οὕτω γραφείσης ἰδιοχείρου διαθήκης. Ὁ animus testandi δέον ἐπίσης νὰ ἐξετάζηται καὶ ὅταν ἡ ἰδιόγραφος διαθήκη συνετάχθη εἰς γλῶσσαν νεκράν, λατινιστὶ π. χ., ἢ διὰ στενογραφικῶν σημείων. Ἡ ἰδιόγραφος διαθήκη δέον νὰ χρονολογῆται σαφῶς (ἡμέρα, μήν, ἔτος) καὶ νὰ ὑπογράφεται ἐπίσης σαφῶς. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπογραφή, ἔστω καὶ ἂν ὁ διαθέτης οὕτως ὑπέγραφε καὶ ἐν ζωῇ.

Ἡ *δημοσία* διαθήκη συντάσσεται ἐνώπιον συμβολαιογράφου καὶ τριῶν μαρτύρων ἢ δευτέρου συμβολαιογράφου καὶ ἑνὸς μάρτυρος. Ὁ διαθέτης δηλοῖ προφορικῶς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ βούλησιν (δυνάμενος καὶ νὰ ὑπαγορεύῃ ἀπὸ χειρογράφου) καὶ ὁ συμβολαιογράφος συντάσσει ἐνώπιον καὶ τῶν συμπραττόντων προσώπων τὴν πρᾶξιν, ἥτις δέον νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς τὸν διαθέτην εἰς ἐπήκοον τῶν συμπραττόντων προσώπων καὶ νὰ ὑπογραφῇ ὑπὸ πάντων. Ἐὰν ὁ διαθέτης εἶναι κωφός, πρέπει ἡ συνταχθεῖσα πρᾶξις νὰ τῷ δοθῇ πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ νὰ βεβαιωθῇ τοῦτο ἐν τῇ πράξει· ἐὰν ὁ κωφὸς δηλώσῃ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναγνώσῃ χειρόγραφον, πρέπει νὰ προσληφθοῦν πέντε μάρτυρες ἢ δεύτερος συμβολαιογράφος καὶ τρεῖς μάρτυρες. Ἐὰν ὁ διαθέτης ἀγνοῇ τὴν ἑλληνικήν, προσλαμβάνεται ἑρμηνεύς, ὅστις πρέπει νὰ εἶναι ἕτερον πρόσωπον, διάφορον τῶν προσληφθέντων μαρτύρων.

Ἡ *μυστικὴ* διαθήκη συντάσσεται ἐγχειρίζοντος τοῦ διαθέτου εἰς συμβολαιογράφον ἔγγραφον, ἐπὶ παρουσίᾳ τριῶν μαρτύρων ἢ δευτέρου συμβολαιογράφου καὶ ἑνὸς μάρτυρος, καὶ δηλοῦντος προφορικῶς ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο περιέχει τὴν τελευταίαν αὐτοῦ βούλησιν. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ διαθέτου εἰς τὸ τέλος καὶ εἰς ἕκαστον ἡμίφυλλον, πρέπει δὲ νὰ εἶναι καὶ σφραγισμένον εἴτε ὑπὸ τοῦ διαθέτου εἴτε ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἀνοιχθῇ ἄνευ βλάβης τοῦ σφραγίσματος. Ὁ συμβολαιογράφος συντάσσει πρᾶξιν, εἰς ἣν προσαρτᾶται ἡ διαθήκη καὶ τῆς ὁποίας πράξεως ὁ ἀριθμὸς σημειοῦται ἐπὶ τοῦ ἐγχειρισθέντος ἐγγράφου, ἐφ' οὗ σημειοῦται ἐπίσης τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ διαθέτου, ὡς καὶ ἡ χρονολογία τῆς ἐγχειρίσεως, τιθεμένης κάτωθι πάντων τούτων τῆς ὑπογραφῆς τοῦ διαθέτου, τοῦ συμβολαιογράφου καὶ τῶν συμπραττόντων προσώπων. Καὶ ἄλαλος δύναται νὰ συντάξῃ μυστικὴν διαθήκην, ἀλλὰ πρέπει νὰ γράψῃ ἰδιοχείρως ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου καὶ τῶν συμπραττόντων προσώπων ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου τῆς διαθήκης ἢ τοῦ προκαλύμματος αὐτῆς, ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶναι ἡ διαθήκη του. Ἐὰν ὁ διαθέτης ἀγνοῇ τὴν ἑλληνικήν, προσλαμβάνεται ἑρμηνεύς. Διαθήκη ἄκυρος ὡς μυστική, δύναται νὰ ἰσχύσῃ ὡς ἰδιόγραφος, ἂν φέρῃ ὅλα τὰ στοιχεῖα τοιαύτης. Κατὰ τὴν διάρκειαν θαλασσίου ταξιδίου συντάσσεται διαθήκη, ἐὰν τὸ πλοῖον, πολεμικὸν ἢ μή, δὲν εὑρίσκεται ἐντὸς ἡμεδαποῦ λιμένος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει συμβολαιογράφος, ἢ ἐὰν ὁ διαθέτης ἀδυνατῇ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ξηράν, τοῦθ' ὅπερ δέον νὰ βεβαιοῦται ἐν τῇ πράξει τοῦ συντάσσοντος τὴν ἔκτακτον ταύτην διαθήκην. Ἡ διαθήκη αὕτη συντάσσεται ἐπὶ μὲν πολεμικοῦ πλοίου ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τῆς οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου καὶ δύο μαρτύρων. Διατυπώσεις τῆς συντάξεως εἶναι οἷαι καὶ ἐπὶ δημοσίας διαθήκης. Ἡ διαθήκη τῶν στρατιωτικῶν συντάσσεται ἐν περιπτώσει ἐκστρατείας, ἀποκλεισμοῦ, πολιορκίας, αἰχμαλωσίας παρὰ τοῖς πολεμίοις, ὑπὸ ἀξιωματικοῦ ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ ἑτέρου ἀξιωματικοῦ ἢ δύο μαρτύρων, εἰς οὓς ὁ διαθέτης δηλοῖ προφορικῶς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ βούλησιν. Ἡ συντασσομένη πρᾶξις ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸν διαθέτην εἰς ἐπήκοον καὶ τῶν συμπραττόντων προσώπων καὶ βεβαιοῦται ἡ ἀνάγνωσις αὕτη. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο δέον νὰ φέρῃ χρονολογίαν καὶ ὑπογραφὴν τῶν συμπραττόντων προσώπων, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαραίτητος καὶ ἡ μνεία τοῦ τόπου τῆς συντάξεως. Τῇ προσλήψει διερμηνέως τοιαύτη διαθήκη δὲν δύναται νὰ συνταχθῇ. Οἱ διαμένοντες ἐν τόπῳ ἀποκεκλεισμένῳ ἕνεκα νόσου, πλημμύρας, σεισμοῦ, πολέμου, στάσεως κλπ., ἔνθα ἀδύνατος ἢ δυσχερὴς ἡ κατὰ τὰς συνήθεις διατυπώσεις σύνταξις διαθήκης, δύνανται νὰ συντάξουν διαθήκην κατὰ τοὺς τύπους τῆς ἐν θαλασσίῳ ταξιδίῳ συντασσομένης διαθήκης διὰ προφορικῆς δηλώσεως ἐνώπιον συμβολαιογράφου, εἰρηνοδίκου, δημάρχου, παρέδρου, ἀστυνόμου, διευθυντοῦ νοσοκομείου δημοσίου ἢ δημοτικοῦ, λοιμοκαθαρτηρίου, ὑγειονόμου καὶ δύο μαρτύρων. Ὡς μάρτυρες δύνανται νὰ παραστοῦν καὶ γυναῖκες ἢ ἀνήλικοι τοὐλάχιστον 16 ἐτῶν. Τῶν ἐκτάκτων διαθηκῶν ἡ ἰσχὺς εἶναι κατὰ χρόνον περιωρισμένη. Αἱ διαθῆκαι αὗται λογίζονται ὡς μὴ συνταχθεῖσαι μετὰ παρέλευσιν τριῶν μηνῶν, ἀφ' ἧς ἔπαυσαν ὑφιστάμεναι διὰ τὸν διαθέτην αἱ περιστάσεις, αἵτινες ἐπέτρεπον τὴν σύνταξιν αὐτῆς, καὶ ἂν ὁ διαθέτης ζῇ ἀκόμη.

Τὰ περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν μαρτύρων ἐν διαθήκῃ ρυθμίζει ὁ μνησθεὶς νόμος ἐν ἄρθροις 10—13, 22. Ἀνίκανοι ὅπως παραστοῦν ὡς μάρτυρες ἐν δημοσίᾳ καὶ μυστικῇ διαθήκῃ εἶναι οἱ ἐντελῶς ἐστερημένοι τῆς ὁράσεως ἢ τῆς ἀκοῆς, οἱ ἱερεῖς, οἱ γραφεῖς καὶ ὑπηρέται τοῦ συμβολαιογράφου, οἱ ἀνήλικοι, αἱ γυναῖκες, ὁ σύζυγος ἢ διατελέσας σύζυγος τοῦ διαθέτου, οἱ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἢ μέχρι καὶ τοῦ τρίτου βαθμοῦ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς ἐξ αἵματος ἢ κηδεσταὶ τοῦ διαθέτου, ὁ ἐν τῇ διαθήκῃ τετιμημένος ἢ ὁ διοριζόμενος ἐν αὐτῇ ὡς ἐκτελεστής. Ἡ σύμπραξις ὡς μάρτυρος προσώπου ἀνικάνου συνεπάγεται ἀκυρότητα ὁλοκλήρου τῆς διαθήκης ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων τῆς συμπράξεως προσώπου τετιμημένου ἐν τῇ διαθήκῃ ἢ ἐκτελεστοῦ, ὁπότε ἡ ἀκυρότης περιορίζεται εἰς τὸν διορισμόν.

Ὁ διορισμὸς τοῦ κληρονόμου εἶναι ἄκυρος, ὅταν δὲν ἐκπορεύηται ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ διαθέτου, ἀλλ' ἐκ τῆς βουλήσεως ἑτέρου, ὅταν π. χ. ὁρίζωνται ἐν τῇ διαθήκῃ κληρονόμοι ὁ Α ἐὰν τὸ θέλῃ ὁ Β. Ἐπίσης ἄκυρος εἶναι ὁ διορισμὸς κληρονόμου τὸν ὁποῖον θέλει ὁρίσει τρίτος κατὰ τὴν αὐθαίρετον αὐτοῦ κρίσιν, ἔγκυρος ὅμως ὁ διορισμὸς ὁ ἠρτημένος ἐκ τῆς λελογισμένης ἀποφάσεως τρίτου. Ἄκυρος ἐπίσης ὁ ἀσαφὴς διορισμὸς κληρονόμου, ὅταν δηλαδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ διὰ τῆς ἑρμηνείας ποῖον ἀκριβῶς τὸ διορισθὲν πρόσωπον. Ἡ ἐσφαλμένη ὅμως προσηγορία τοῦ προσώπου, ἐὰν ἡ βούλησις τοῦ διαθέτου ἐξάγεται ἑτέρωθεν, δὲν βλάπτει. Ἡ ἐν τῇ διαθήκῃ δήλωσις τῆς βουλήσεως δέον νὰ ᾖ πλήρης, ἐφ' ᾧ ἐὰν ἐξάγεται ὅτι ὁ διαθέτης ἤθελε νὰ γράψῃ πλείονας κληρονόμους, παρέλιπε δέ τινας ἐξ αὐτῶν, ἄκυρος ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως καὶ διὰ τοὺς γεγραμμένους. Ἐὰν ὁ διαθέτης ἐγκατέστησέ τινα κληρονόμον, διότι ἐθεώρει αὐτὸν τέκνον ἢ ἀδελφόν, ἢ ἐὰν ἐνέγραψεν αὐτὸν ἀγνοῶν ὅτι ἔχει ἴδια τέκνα, ἡ διαθήκη εἶναι ἀκυρώσιμος, προσβαλλομένη ὑπὸ τοῦ ἔχοντος συμφέρον, τουτέστιν ὑπ' ἐκείνου εἰς ὃν ἄνευ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ κληρονόμου θὰ περιήρχετο ἡ κληρονομία. Ἐπίσης ἀκυρώσιμος ἡ κατόπιν ἀπειλῶν γενομένη ἐγκατάστασις κληρονόμου, ἄκυρος δὲ ἡ κατόπιν σωματικῆς βίας (βλ. καὶ λ. κωδίκελλος).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κρασσᾶ*, Κληρονομικὸν (5η ἔκδ.), 50 ἑπ.— *Windscheid - Πολυγένη* Κληρονομικὸν (2α ἔκδ.), 39 ἑπ.— *Μπαλῆ*, Ἐγχειρίδιον Κληρονομικοῦ δικαίου (τεῦχος Α').

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΑΓ. ΓΡΑΦ.] Ἡ λέξις *διαθήκη*, ἐκτὸς τῆς συνήθους ἐν τῇ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ σημασίας αὐτῆς, ἔχει συνήθως ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ (Παλαιᾷ καὶ Καινῇ) καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως *μπερσὶθ* (=συνθήκη), ὑφ' ἣν νοεῖται ἡ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων συμφωνία. Καὶ δὴ ἡ μὲν Παλαιὰ μεταξὺ Θεοῦ καὶ Νῶε κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ καὶ μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἀβραὰμ καὶ ὅλου τοῦ Ἰσραὴλ συναφθεῖσα συμφωνία ὀνομάζεται ἐν αὐτῇ τῇ Γραφῇ Παλαιὰ Διαθήκη (Β' Κορινθ. γ' 14) καὶ Διαθήκη περιτομῆς (Πράξεων ζ' 8), ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν προφητῶν ἤδη ἐπηγγελμένη (Ἱερεμ. λη' 31) καὶ διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πραγματοποιηθεῖσα συμφωνία μεταξὺ Θεοῦ καὶ τῆς ανθρωπότητος χαρακτηρίζεται ἤδη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ ὡς Καινὴ Διαθήκη (Ματθ κστ' 28, Μάρκ. ιδ' 24, Λουκ κβ' 20: «τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς Κ. Διαθήκης»). Ἐπανειλημμένως δ' ἐν τῇ Κ. Δ. ἀντιδιαστέλλονται αἱ δύο αὗται διαθῆκαι (Γαλατ. δ' 24, Ἑβρ. δ' 22, ιγ' 20 κλπ.). Ἐντεῦθεν δὲ καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χωρίου τῆς Β' πρὸς Κορινθίους γ' 14 τοῦ Παύλου εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν οἱ ὅροι Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη (Vetus, Novum Testamentum) (βλ. λ. *Ἁγία Γραφή*).

Π. Ι. Μ.

— «Διαθῆκαι *δώδεκα πατριαρχῶν*». Ψευδεπίγραφον συνταχθὲν κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Γενέσεως διαλαμβανομένης διαθήκης τοῦ Ἰακώβ. Τὸ βιβλίον ἀνήκει εἰς τὴν ἀποκαλυπτικὴν *φιλολογίαν* (βλ. λ.) τῶν Ἰουδαίων, δὲν ἔχει ὅμως τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν κέκτηται τὸ βιβλίον λ. χ. τοῦ Ἐνὼχ ἢ ἡ ἀποκάλυψις Βαρούχ. Ὡς ἔχει σήμερον εἶναι μὲν ἰουδαϊκὸν προϊόν, ἀλλ' ἐπεξειργασμένον ἐλαφρῶς ὑπὸ χριστιανικῆς χειρός. Φαίνεται ἀναμφίβολον ὅτι συνέστη μετὰ Χριστόν, περιέχει δὲ πολλὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, ἐνῷ τοὐναντίον τὸ ἀποκαλυπτικὸν στοιχεῖον περιορίζεται ἐν αὐτῷ εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἡ γνώμη, καθ' ἣν συνεγράφη ἀρχικῶς ἑβραϊστί, ἔχει μὲν πολλὰς ὑπὲρ ἑαυτῆς πιθανότητας, ἀλλὰ παραμένει ἁπλῆ ὑπόθεσις. Εἰς ἡμᾶς διεσώθη τὸ βιβλίον ἐν ἑλληνικῇ, ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Charles (The Greek Versions of the Testaments of the Twelve Patriarchs) τῷ 1908.

Ν. Ι. Λ.

διαθηκῷος, -α, -ον· ὁ ἐν τῇ διαθήκῃ ἀναφερόμενος, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν διαθήκην, ὁ σχετικὸς μὲ τὴν διαθήκην: «διαθηκῴα ἐντολή».

διάθημα (τὸ) [*Πυροβ.—Τοπογρ.*]. Ἡ γωνία ἡ σχηματιζομένη ὑπὸ εὐθείας τινὸς (πυροβόλον—στόχος), μετὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ χάρτου σχεδίου βολῆς μεσημβρινοῦ ἢ ἄξονος τῶν Ψ. Τὸ διάθημα ἐκτιμᾶται διὰ τῶν ἐν χρήσει εἰς τὸ πυροβολικὸν μονάδων μετρήσεως τῶν γωνιῶν, λογιζόμενον κατὰ τὴν εὐθεῖαν φορὰν (ἀπὸ Β. πρὸς Α.), καθορίζεται δὲ εἴτε διὰ μετρήσεως τῇ βοηθείᾳ ἀναγωγέως, εἴτε δι' ὑπολογισμοῦ ἐκ τῶν συντεταγμένων τῶν δύο ὑπ' ὄψει σημείων.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

διαθλασίμετρον (τό). Συσκευὴ χρησιμεύουσα διὰ τὸν ταχὺν προσδιορισμὸν τοῦ δείκτου διαθλάσεως τῶν σωμάτων.

— [*Φυσ.*] Ἡ πλειονότης τῶν ὀργάνων τούτων ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ὁλικῆς ἀνακλάσεως τοῦ φωτός. Εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ φαινομένου τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτός, ὅτι ὅταν φωτεινὴ ἀκτὶς μεταβαίνῃ ἀπὸ μέσου, οὗτινος ὁ δείκτης διαθλάσεως εἶναι N, εἰς ἕτερον μέσον, οὗτινος ὁ δείκτης διαθλάσεως εἶναι ν μικρότερος τοῦ πρώτου, τότε ὅταν ἡ γωνία τῆς προσπτώσεως ἐπὶ τῆς ὁρικῆς ἐπιφανείας τῶν δύο μέσων ὑπερβῇ τὴν ὁρικήν, λαμβάνει χώραν ὁλικὴ ἀνάκλασις. Ἰσοῦται δὲ τὸ ἡμίτονον τῆς ὁρικῆς γωνίας, ἂν αὕτη κληθῇ λ, πρὸς ν/N, ἤτοι ἡμ λ=ν/N. Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης παρατηροῦμεν, ὅτι δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸν ἕνα τῶν δεικτῶν διαθλάσεως ν ἢ N, ὅταν ὁ ἕτερος τούτων εἶναι γνωστός, διὰ μετρήσεως τῆς γωνίας λ. Τὸ φαινόμενον τῆς ὁλικῆς ἀνακλάσεως τοῦ φωτὸς πρὸς μέτρησιν τοῦ δείκτου διαθλάσεως ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Wollaston ἐν ἔτει 1802. Ἀκολούθως ἡ διάταξις τοῦ Wollaston ἐτροποποιήθη (1811) ὑπὸ τοῦ Malin, κατὰ τὰ τελευταῖα δ' ἔτη αἱ μέθοδοι προσδιορισμοῦ τοῦ δείκτου διαθλάσεως διὰ τοῦ φαινομένου τῆς ὁλικῆς ἀνακλάσεως διεδόθησαν εὐρύτατα· διεμορφώθησαν δὲ ὄργανα παρέχοντα ταχέως καὶ μετὰ μεγίστης ἀκριβείας τὸν δείκτην διαθλάσεως, με-

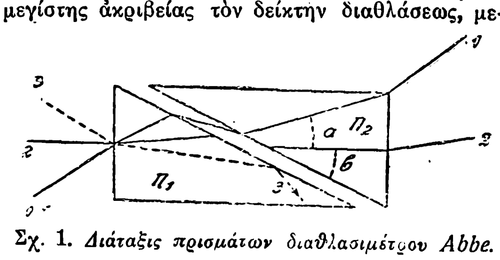

Σχ. 1. *Διάταξις πρισμάτων διαθλασιμέτρου Abbe.*

ταξὺ τῶν ὁποίων λίαν διαδεδομένα εἶναι τὸ *διαθλασίμετρον Abbe* καὶ τὸ *διαθλασίμετρον Pulfrich* (σχ. 4). Τὸ διαθλασίμετρον Abbe ἀποτελεῖται ἐκ δύο πρισμάτων Π_1 καὶ Π_2 (σχ. 1), μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεντίθεται τὸ πρὸς ἐξέτασιν ὑγρόν, ὅπερ σχηματίζει οὕτω μεταξὺ τῶν δύο πρισμάτων στιβάδα (πλάκα) μετὰ ἐπιπέδων παραλλήλων ἐπιφανειῶν. Φαντασθῶμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ πρίσματος προσπίπτει φωτεινὴ ἀκτὶς 1· αὕτη μετὰ τὴν διάθλασιν ἐξέρχεται καὶ φωτίζει τὸ ὀπτικὸν πεδίον. Ἡ ἀκτὶς 2 ἀποτελεῖ τὴν ὁρικὴν ἀκτῖνα τοῦ ἀνωτέρω εἴδους, δεδομένου ὅτι αὕτη διέρχεται διὰ

Digitized by Google

τοῦ ὑγροῦ ψαύουσα τὴν ὑγρὰν στιβάδα. Τέλος ἡ ἀκτὶς 3 ὑφίσταται ὁλικὴν ἀνάκλασιν εἰς $Π_1$ καὶ δὲν φθάνει μέχρι τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ πρίσματος $Π_2$. Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ πρίσματι $Π_2$ ὁ χῶρος ὁ περικλειόμενος ὑπὸ τῆς γωνίας α εἶναι φωτεινός, ἐνῷ ὁ χῶρος ὁ περικλειόμενος ὑπὸ τῆς γωνίας β εἶναι σκοτεινός. Διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ πρίσματος χρησιμεύει εἰδικὸν κοῖλον κάτοπτρον Κ, ἵνα ἐπὶ τοῦ πρίσματος $Π_1$ προσπίπτωσι ταυτοχρόνως ἀκτῖνες διαφόρου διευθύνσεως. Ἵνα μεταβάλωμεν τὴν γωνίαν προσπτώσεως τῶν ἐπὶ τοῦ πρίσματος $Π_1$ προσπιπτουσῶν ἀκτίνων, προσαρμόζεται τὸ σύστημα τῶν δύο πρισμάτων κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονα Η (σχ. 2) μετὰ τοῦ βραχίονος, τοῦ ΗΝ, ὅστις κινεῖται πρὸ τῶν διαιρέσεων κλίμακος. Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς παρατηρήσεως εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ ἀνωτέρω βραχίονος προσαρμόζεται κνημὶς μετὰ βερνιέρου. Ἐπὶ τῶν διαιρέσεων τῆς κλίμακος ἀντὶ ν' ἀναγράφωνται αἱ τιμαὶ τῆς γωνίας προσπτώσεως, ἀναγράφονται πρὸς οἰκονομίαν χρόνου αἱ τιμαὶ τοῦ δείκτου διαθλάσεως, ὅστις οὕτω παρέχεται δι' ἀμέσου ἀναγνώσεως. Ἡ παρατήρησις δὲ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου γίνεται τῇ βοηθείᾳ διόπτρας Μ, φερούσης λεπτὸν σταυρόνημα. Κατὰ τὴν παρατήρησιν τὸ ὀπτικὸν πεδίον φαίνεται ἐν μέρει σκοτεινόν, ἐν μέρει δὲ φωτεινόν, στρέφομεν δὲ τὸ σύστημα τῶν δύο πρισμάτων καὶ τοποθετοῦμεν ταῦτα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ γραμμὴ ἡ διαχωρίζουσα τὸ σκοτεινὸν μέρος τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου ἀπὸ τοῦ φωτεινοῦ νὰ διέρχεται διὰ τοῦ σημείου διασταυρώσεως τοῦ σταυρονήματος τῆς διόπτρας. Ὅταν ἐργαζώμεθα διὰ λευκοῦ φωτός, ἡ ὁρικὴ γραμμὴ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου φαίνεται κεχρωσμένη διὰ τῶν χρωμάτων τῆς ἴριδος ὡς ἐκ τοῦ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτός, ὁ ὁποῖος παράγεται ἐκ τῆς διόδου τοῦ φωτὸς διὰ τῶν πρισμάτων. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο αἴρεται τῇ βοηθείᾳ εἰδικῆς διατάξεως, ἥτις καλεῖται *ἀντισταθμιστὴς διασκεδασμοῦ* καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο πρισμάτων εὐθυσκοπίας, εἰς τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ δώσωμεν ἀντίθετον περιστροφὴν τῇ βοηθείᾳ τοῦ κοχλίου μ. Τὸ ὄργανον δέον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ ἐλέγχηται. Ἐὰν δὲ πράγματι τοῦτο εἶναι ρυθμισμένον καλῶς, δέον εἰς 15° C διὰ τὸ ὕδωρ νὰ παρέχῃ ὡς δείκτην διαθλάσεως ν=1,3336. Ἐὰν τοῦτο δὲν συμβαίνῃ, ἡ ρύθμισις τοῦ ὀργάνου δὲν εἶναι καλή, ὅπως δὲ ἐπαναφέρωμεν τὸ ὄργανον εἰς τὴν κανονικὴν θέσιν χαλαροῦμεν ὀλίγον τὸν κοχλίαν, δι' οὗ τὸ σύστημα τῶν πρισμάτων συνάπτεται πρὸς τὸν βραχίονα ΗΝ καὶ μετακινοῦμεν τοῦτο ἀκολούθως μέχρις ὅτου λάβωμεν τὸν ἀκριβῆ ἀριθμόν, ἀκολούθως δὲ στερεοῦμεν ἐκ νέου τὸ σύστημα. Ἡ κλῖμαξ παρέχει τὰς τιμὰς τοῦ δείκτου διαθλάσεως διὰ τὴν ὑπάρχουσαν θερμοκρασίαν καὶ διὰ τὴν ράβδωσιν D τοῦ νατρίου.

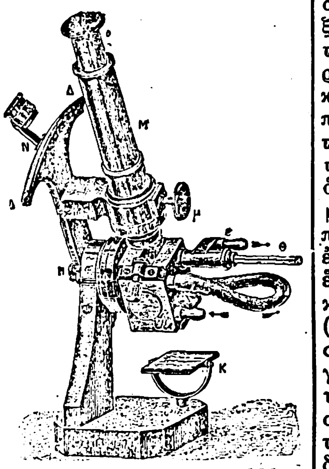

Σχ. 2. *Διαθλασίμετρον Abbe.*

Τὸ διαθλασίμετρον Pulfrich ἀποτελεῖται ἐκ βοηθητικοῦ ὑαλίνου κύβου Κ (σχ. 3), ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας ἕδρας τοῦ ὁποίου προσκολλᾶται ὑάλινος κύλινδρος Η, ὅστις χρησιμεύει πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ὑγροῦ. Ἐπὶ τῆς συσκευῆς προσπίπτει δέσμη φωτεινῶν ἀκτίνων Φ, συγκεντρουμένη διὰ φακοῦ, κατὰ διεύθυνσιν σχεδὸν παράλληλον πρὸς τὴν ἀνωτέραν ἕδραν τοῦ κύβου Κ. Ἡ δέσμη εἰσχωροῦσα ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ ὑφίσταται διάθλασιν, ἡ δὲ ἀκτὶς ΦΜ μετὰ τὴν διάθλασιν παρέχει διαθλωμένην ἀκτῖνα σχηματίζουσαν πρὸς τὴν κάθετον γωνίαν διαθλάσεως ἴσην τῇ ὁρικῇ. Ἡ φωτεινὴ δέσμη ἐξέρχεται ἐκ τοῦ κύβου εἰς τὸν ἀέρα, ἡ δὲ ὁρικὴ ἀκτὶς ἀναδύεται ὑπὸ γωνίαν α.

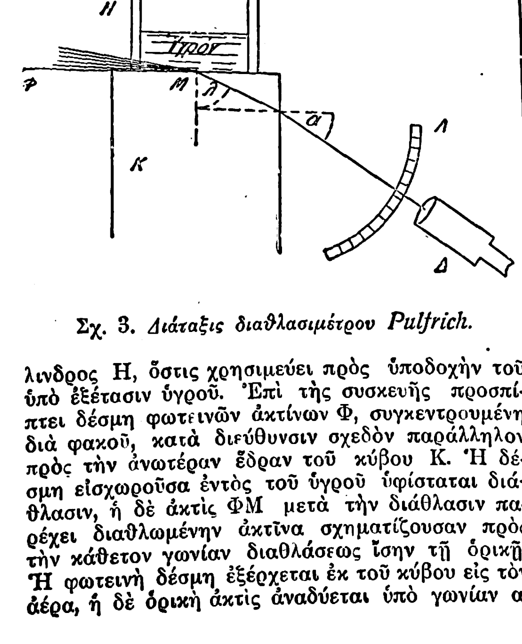

Σχ. 3. *Διάταξις διαθλασιμέτρου Pulfrich.*

Ἐὰν διὰ διόπτρας Δ δεχθῶμεν τὴν ἀναδυομένην δέσμην, βλέπομεν ὅτι μέρος τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου φαίνεται σκοτεινόν, μέρος δὲ φωτεινόν, ἡ δὲ γραμμὴ ἡ διαχωρίζουσα τὸ φωτεινὸν μέρος ἀπὸ τοῦ σκοτεινοῦ εἶναι τόξον κύκλου. Κατὰ τὴν παρατήρησιν φέρομεν τὸ τόξον κύκλου, ὥστε νὰ ἐφάπτηται τοῦ ὁριζοντίου σταυρονήματος τῆς διόπτρας, ὅτε ὁ ἄξων αὐτῆς σχηματίζει γωνίαν α πρὸς τὴν κάθετον ἐπὶ τῆς κατακορύφου ἕδρας τοῦ βοηθητικοῦ ὑαλίνου κύβου (σχ. 4). Διὰ μετρήσεως τῆς γωνίας α, γνωστοῦ ὄντος καὶ τοῦ δείκτου διαθλάσεως Ν τοῦ βοηθητικοῦ ὑαλίνου κύβου, δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸν δείκτην διαθλάσεως ν τοῦ ὑγροῦ. Ὄντως εἶναι:

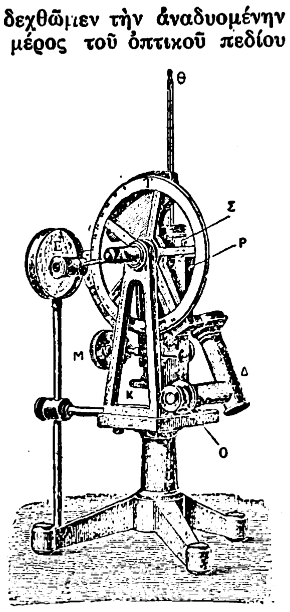

Σχ. 4. *Διαθλασίμετρον Pulfrich.*

$$Ν\ ημλ = ν\ ημ\ 90^{\circ} \quad ἢ \quad ν = Ν\ ημλ$$

Ἐξ ἄλλου εἶναι:

$$Ν\ συν.λ = ημ.α$$

Ἐκ τῶν ἰσοτήτων τούτων προκύπτει εὐκόλως:

$$ν = \sqrt{Ν^2 - ημ^2 α}$$

Τὴν γωνίαν α μετροῦμεν τῇ βοηθείᾳ κλίμακος Λ. Διὰ τῶν διαθλασιμέτρων Abbe καὶ Pulfrich δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸν δείκτην διαθλάσεως καὶ στερεῶν σωμάτων. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—**διαθλασίμετρον** ***βουτύρου*** *[Χημ. Τροφ.]*· βλ.λ. **βουτυροδιαθλασίμετρον.**

διάθλασις, —*εως* (ἡ)· ἡ θλάσις· ‖ ἡ ἐκτροπὴ τῆς διευθύνσεως φωτεινῆς τινος ἀκτῖνος μεταβαινούσης ἀπὸ ἑνὸς διαφανοῦς σώματος εἰς ἕτερον διαφόρου πυκνότητος (π.χ. ἀπὸ τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τἀνάπαλιν).

—[ΦΥΣ.] Ὅταν φωτεινή τις ἀκτὶς προσπίπτῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς διαχωριζούσης δύο διάφορα διαφανῆ μέσα, μέρος μὲν τῆς προσπιπτούσης ἀκτινοβολίας ἀνακλᾶται ἐν τῷ πρώτῳ μέσῳ κατὰ τοὺς γνωστοὺς νόμους τῆς ἀνακλάσεως τοῦ φωτός, ἕτερον δὲ μέρος εἰσχωρεῖ εἰς τὸ δεύτερον μέσον, ἐνῷ ταυτοχρόνως παρατηρεῖται ἀπότομος μεταβολὴ τῆς διευθύνσεως τῆς ἀκτῖνος· λέγομεν δὲ τότε ὅτι ἡ φωτεινὴ ἀκτὶς διαθλᾶται. Γενικῶς

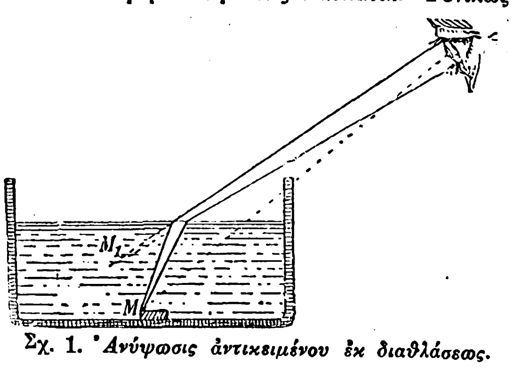

Σχ. 1. *Ἀνύψωσις ἀντικειμένου ἐκ διαθλάσεως.*

ἡ ἐκτροπὴ τῆς διευθύνσεως, ἣν ὑφίσταται φωτεινὴ ἀκτὶς ὅταν ἐξ ἑνὸς μέσου διαφανοῦς εἰσχωρῇ εἰς ἕτερον, καλεῖται διάθλασις τοῦ φωτός. Ὅτι δὲ πράγματι τοῦτο συμβαίνει, δεικνύεται ἐκ πολυαρίθμων πειραμάτων. Οὕτως ἐὰν ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἀδιαφανοῦς δοχείου τοποθετήσωμεν ἀντικείμενον, π.χ. μικρὸν νόμισμα, καὶ τοποθετηθῶμεν πρὸ τοῦ δοχείου κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ νόμισμα ν' ἀποκρύπτεται ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἡμῶν ὑπὸ τοῦ χείλους τῶν τοιχωμάτων τοῦ δοχείου,

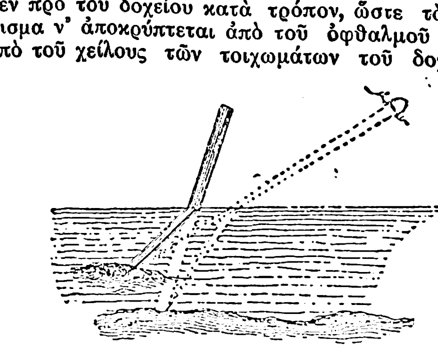

Σχ. 2. *Θλάσις ράβδου ἐκ διαθλάσεως.*

(σχ. 1), τὸ νόμισμα καθίσταται ὁρατὸν εὐθὺς ὡς θέσωμεν ἐν τῷ δοχείῳ ὕδωρ, καίτοι ὁ ὀφθαλμὸς τηρεῖται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος. Ὁμοίως ἐὰν ἐμβαπτίσωμεν ὑπὸ κλίσιν εὐθεῖαν ράβδον ἐντὸς δοχείου πλήρους ὕδατος, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη κατὰ τὸ σημεῖον τῆς εἰσόδου της εἰς τὸ ὕδωρ, φαίνεται κεκομμένη, φερομένη πρὸς τ' ἄνω (σχ. 2). Ταῦτα ἐξηγοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ φαινομένου τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτός, καθ' ὅσον λόγῳ τῆς διαφόρου διευθύνσεως ἣν ἀκολουθεῖ ἡ φωτεινὴ ἀκτὶς ἐν τῷ ὕδατι ἢ ἐν τῷ ἀέρι, τὰ ὑπὸ τὸ ὕδωρ εὑρισκόμενα ἀντικείμενα φαίνονται εἰς διαφόρους θέσεις ἐκείνων εἰς ἃς πραγματικῶς εὑρίσκονται. Δυνάμεθα νὰ σπουδάσωμεν λεπτομερῶς τὸν τρόπον καθ' ὃν συμπεριφέρεται φωτεινὴ ἀκτὶς ὅταν εἰσχωρῇ ἐκ τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ὕδωρ διὰ τῆς ἀκολούθου διατάξεως. Λαμβάνομεν δοχεῖον περιέχον ὕδωρ καὶ ἐμβαπτίζομεν ἐν αὐτῷ (σχ. 3) δίσκον μεταλλικόν, μέχρις ὅτου ἡ διάμετρος ΙΚ συμπέσῃ πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, ἐνῷ ἡ εὐθεῖα ΛΡ ἵσταται καθέτως ἐπὶ τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ἀφήσωμεν νὰ προσπέσῃ ὑπὸ κλίσιν δέσμη ἀκτίνων φωτὸς Ε κατὰ τὸ σημεῖον Μ, τότε παρατηροῦμεν ὅτι ἡ φωτεινὴ ἀκτὶς σχάζεται εἰς δύο μέρη: ἓν μὲν μέρος ΜΣ προερχόμενον ἐξ ἀνακλάσεως μέρους τῆς δέσμης ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, ἕτερον δὲ μέρος ΜΒ εἰσχωροῦν ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Τὸ ἐντὸς τοῦ ὕδατος ὅμως εἰσχωροῦν μέρος τῆς δέσμης δὲν ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχικὴν διεύθυνσιν τῆς δέσμης Ε, ἀλλ' ἐκτρέπεται ταύτης καὶ πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν κάθετον ΛΡ. Ἐὰν μεταβάλωμεν τὴν διεύθυνσιν τῆς προσπιπτούσης δέσμης, ἀλλάσσει ἐπίσης ἡ διεύθυνσις τῆς δέσμης τῆς ὁδευούσης διὰ μέσου τοῦ ὕδατος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται διάθλασις τοῦ φωτὸς καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν διάφορον ταχύτητα μεθ' ἧς διαδίδεται τὸ φῶς εἰς τὰ διάφορα μέσα καὶ ἀκολουθεῖ ὡρισμένους νόμους.

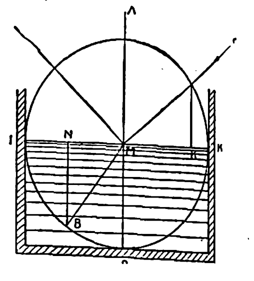

Σχ. 3. *Πειραματικὴ ἀπόδειξις νόμων διαθλάσεως.*

Θεωρήσωμεν ὅτι ΜΝ (σχ. 4) παριστάνει τὴν διαχωρίζουσαν ἐπιφάνειαν δύο διάφορα μέσα, π. χ. ἀέρα καὶ ὕδωρ. Ἔστω ΑΒ κάθετος ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν ΜΝ καὶ ΕΒ προσπίπτουσα φωτεινὴ ἀκτὶς καὶ ΒΓ ἡ ἐκ διαθλάσεως προερχομένη, ἥτις καλεῖται διαθλωμένη ἀκτίς. Ἡ γωνία ΕΒΑ = π καλεῖται γωνία τῆς προσπτώσεως, ἡ δὲ γωνία ΓΒΑ′ = δ καλεῖται γωνία διαθλάσεως. Οἱ νόμοι τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτὸς *(Snellius, Descartes)* εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

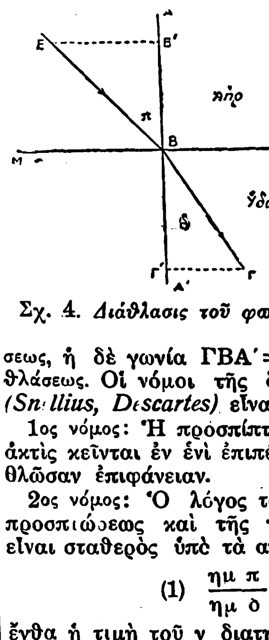

Σχ. 4. *Διάθλασις τοῦ φωτός.*

1ος νόμος: Ἡ προσπίπτουσα καὶ ἡ διαθλωμένη ἀκτὶς κεῖνται ἐν ἑνὶ ἐπιπέδῳ καθέτῳ ἐπὶ τὴν διαθλῶσαν ἐπιφάνειαν.

2ος νόμος: Ὁ λόγος τῶν ἡμιτόνων τῆς γωνίας προσπτώσεως καὶ τῆς γωνίας τῆς διαθλάσεως εἶναι σταθερὸς ὑπὸ τὰ αὐτὰ μέσα· ἤτοι:

$$(1) \quad \frac{ημ\ π}{ημ\ δ} = \frac{ΕΕ'}{ΓΓ'} = ν$$

ἔνθα ἡ τιμὴ τοῦ ν διατηρεῖται σταθερὰ οἱανδήποτε τιμὴν ἂν λάβῃ ἡ γωνία προσπτώσεως καὶ καλεῖται δείκτης διαθλάσεως. Οὕτως, ὅταν τὸ φῶς μεταβαίνῃ ἐκ τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ὕδωρ, ὁ δείκτης διαθλάσεως τοῦ ὕδατος ὡς πρὸς τὸν ἀέρα εἶναι 1,33=4/3, ὁμοίως ὁ δείκτης διαθλάσεως τῆς ὑάλου εἶναι 1,5=3/2 περίπου.

Ἡ ἐξίσωσις (1) καλεῖται συνήθως νόμος τοῦ *Snellius* ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὁλλανδοῦ φυσικοῦ Willebrod Snell von Royen (λατ. *Snellius*), ὅστις ἀνεῦρε πρῶτος τὸν ἀνωτέρω νόμον, ὅστις ἀκολούθως κατέστη γνωστὸς ὑπὸ τοῦ Καρτεσίου, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσε τὸν ἀνωτέρω νόμον, ἀνεξαρτήτως τοῦ Snellius, ἐν ἔτει 1637 εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Διοπτρική». Οἱ νόμοι τῆς διαθλάσεως ἀνευρέθησαν ἐν ἀρχῇ ἐμπειρικῶς, δύνανται ὅμως νὰ ἀνευρεθῶσι καὶ θεωρητικῶς. Πειραματικῶς δεικνύονται οἱ ἀνωτέρω νόμοι διὰ τῆς διατάξεως τοῦ σχ. 4. Οὕτως, ἐὰν μετρήσωμεν διὰ τὰς διαφόρους τιμὰς τῆς γωνίας προσπτώσεως τὰ μήκη ΜΚ καὶ ΜΝ καὶ σχηματίσωμεν τὸ πηλίκον ΜΚ/ΜΝ, παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο παραμένει σταθερὸν διὰ τὰς διαφόρους τιμὰς τῆς γωνίας προσπτώσεως. Πλὴν τῆς διατάξεως ταύτης, λίαν εὔχρηστος συσκευὴ διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῶν νόμων τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτὸς εἶναι ἡ συσκευὴ τοῦ Sillermann.

Τοὺς νόμους τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτὸς δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν καὶ θεωρητικῶς ἐκ τῶν προτέρων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῶν κυμάν-

Digitized by Google

σεων τοῦ Huygens. Θεωρήσωμεν ὅτι MN (σχ. 5) παριστᾷ τὴν ἐπιφάνειαν τὴν διαχωρίζουσαν δύο διάφορα περιέχοντα (1) καὶ (2), ἔστω δ' ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ περιέχοντι τὸ φῶς διαδίδεται ὑπὸ ταχύ-

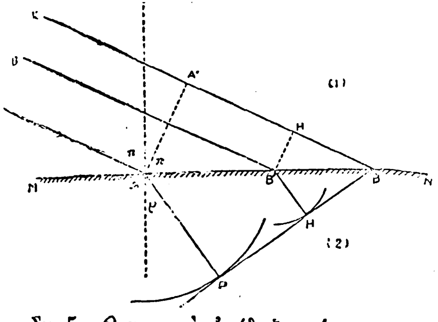

Σχ. 5. *Θεωρητικὴ ἀπόδειξις νόμων διαθ..άσεως τοῦ φωτός.*

τητα v_1, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὑπὸ ταχύτητα v_2. Ἔστω πρὸς τούτοις ὅτι ἐξετάζομεν τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ μέτωπον τοῦ φωτεινοῦ κύματος εὑρίσκεται εἰ. AA, ὅτι αἱ EA, BB′, E_1B ἀποτελοῦσι δέσμην παραλλήλων ἀκτίνων προσπιπτουσῶν ἐπὶ τῆς MN ὑπὸ γωνίαν προσπτώσεως π. Κατὰ τὴν θεωρίαν ὅμως τοῦ Huygens, εὐθὺς ὡς ἡ φωτεινὴ κύμανσις φθάσῃ εἰς A, τὸ σημεῖον A καθίσταται κέντρον κυμάνσεως, ἥτις διαδίδεται περαιτέρω ἐν τῷ μέσῳ (2) ὑπὸ ταχύτητα v_2 καθ' ὃν δὲ χρόνον ἡ κύμανσις διαδίδεται ἐκ τοῦ A_1 μέχρι τοῦ B, ἡ ἀπὸ τοῦ A κύμανσις μεταδίδεται ἐπὶ σφαιρικῆς ἐπιφανείας ἐχούσης κέντρον τὸ A καὶ ἀκτῖνα ἴσην πρὸς v_2t, ἔνθα t παριστᾷ τὸν χρόνον, ὅστις ἀπαιτεῖται ὅπως ἡ κύμανσις φθάσῃ ἐκ τοῦ A_1 εἰς B. Εἶναι δέ:

$$(2) \qquad \frac{A_1B}{AP} = \frac{v_1t}{v_2t} = \frac{v_1}{v_2}$$

Ὁμοίως τὸ σημεῖον B′ καθίσταται κέντρον κυμάνσεως, ἥτις διαδίδεται ἐν τῷ μέσῳ (2) ἐπὶ σφαιρικῆς ἐπιφανείας ἐχούσης κέντρον τὸ B′ καὶ ἀκτῖνα ἴσην πρὸς v_2t', ἔνθα t′ ὁ χρόνος καθ' ὃν κύμανσις διαδίδεται ἐκ τῆς H′ εἰς B. Εἶναι δὲ πάλιν:

$$(3) \qquad \frac{H'B}{B'M} = \frac{v_1}{v_2}$$

Ἐὰν ἀπὸ τοῦ B φέρωμεν ἐπίπεδον ἐφαπτώμενον τῆς σφαιρικῆς ἐπιφανείας κέντρου A καὶ ἀκτῖνος $AP = v_2t$, τοῦτο θὰ ἐφάπτεται καὶ τῆς σφαίρας τῆς γραφομένης μὲ κέντρον τὸ B′ καὶ ἀκτῖνα $B'H = v_2t'$. Πράγματι δέ, ἂν καλέσωμεν τὴν ἀπόστασιν τοῦ σημείου B′ ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου BΓ διὰ x, τότε εὑρίσκομεν ἐκ τοῦ x εὐκόλως τὰς σχέσεις:

$$\frac{AP}{x} = \frac{AB}{B'B} = \frac{A_1B}{H'B} \quad \text{ἢ}$$

$$\frac{H'B}{x} = \frac{A_1B}{AP} = \frac{v_1}{v_2}$$

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως ὅμως (3) προκύπτει ἀμέσως

$$\frac{H'B}{B'H} = \frac{H'B}{x} \quad \text{καὶ} \quad B'H = x$$

Ἐκ τούτων προκύπτει, ὅτι ἡ ἀπὸ τῶν σημείων τῆς MN προερχομένη κύμανσις φθάνει ταυτοχρόνως εἰς BP, ἥτις οὕτω ἀποτελεῖ τὸ νέον μέτωπον τοῦ κύματος ἐν τῷ μέσῳ (2). Αἱ ἐκ διαθλάσεως προερχόμεναι ἀκτῖνες εἶναι κάθετοι ἐπὶ τὸ νέον μέτωπον τοῦ κύματος, ἔχομεν δέ:

$$A_1B = AB \text{ ημ } \pi, \qquad AP = AB \text{ ημ } \delta \qquad \text{καὶ}$$

$$\frac{\text{ημ } \pi}{\text{ημ } \text{o}} = \frac{v_1}{v_2} = \nu$$

Τὴν διεύθυνσιν διαθλωμένης ἀκτῖνος δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν εὐκόλως διὰ τῆς ἀκολούθου γεωμετρικῆς κατασκευῆς (σχ. 6). Ἔστω MN ἡ ἐπιφάνεια ἡ διαχωρίζουσα δύο διάφορα μέσα, π. χ. ἀέρα καὶ ὕδωρ, καὶ AB ἡ προσπίπτουσα ἀκτίς. Μὲ κέντρον τὸ σημεῖον προσπτώσεως B καὶ μὲ ἀκτῖνα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἴσην τῇ μονάδι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἴσην ἀριθμητικῶς πρὸς τὸν δείκτην διαπλάσεως ν τοῦ ὕδατος ὡς πρὸς τὸν ἀέρα, γράφομεν

Σχ. 6. *Γεωμετρικὴ κατασκευὴ διαθλωμένης ἀκτῖνος.*

δύο ἡμιπεριφερείας κύκλου. Προεκβάλλομεν τὴν AB μέχρις ὅτου συναντήσῃ τὴν ἡμιπεριφέρειαν ἀκτῖνος μονάδος καὶ ἐκ τοῦ σημείου συναντήσεως φέρομεν κάθετον ἐπὶ τὴν MN, ἥτις συναντᾷ τὴν ἡμιπεριφέρειαν ἀκτῖνος ν εἰς τὸ σημεῖον Δ. Ἐὰν ἑνώσωμεν τὰ σημεῖα B καὶ Δ δι' εὐθείας, τότε ἡ BΔ παριστᾷ τὴν διαθλωμένην ἀκτῖνα. Πράγματι ἔχομεν: EB=BΔ ημ δ, καὶ EB=BΓ ἡμ π

ἐξ ὧν:

$$\frac{\text{ημ } \pi}{\text{ημ } \delta} = \frac{B\Delta}{B\Gamma} = \frac{\nu}{1} = \nu$$

ἄρα ἡ BΔ εἶναι ἡ διαθλωμένη ἀκτίς.

Ἡ γωνία ΓBΔ καλεῖται ἐκτροπὴ τῆς προσπιπτούσης ἀκτῖνος AB ἐκ διαθλάσεως καὶ εἶναι ἡ γωνία ἡ σχηματιζομένη ὑπὸ τῆς γεωμετρικῆς προεκβολῆς τῆς προσπιπτούσης μετὰ τῆς διαθλωμένης ἀκτῖνος, προκύπτει δ' εὐκόλως ὅτι, ἐὰν Δ καλέσωμεν τὴν γωνίαν ἐκτροπῆς, εἶναι $\Delta = \pi - \rho$. Ἐὰν $\nu > 1$, αὐξανομένης τῆς γωνίας π αὐξάνει καὶ ἡ ρ, ἀλλ' ὀλιγώτερον τῆς π, ἄρα ἡ ἐκτροπὴ αὐξάνει. Τοὐναντίον ἰσχύει ὅταν $\nu < 1$.

Τὰ διάφορα διαφανῆ σώματα διαθλῶσι διαφόρως τὸ φῶς. Ἡ ἰσχὺς τῆς διαθλάσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ δείκτου διαθλάσεως. Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ δείκτης διαθλάσεως τοῦ ἀέρος εἶναι ἴσος τῇ μονάδι, τότε πάντα τὰ σώματα τὰ ἔχοντα δείκτην διαθλάσεως μεγαλύτερον τῆς μονάδος εἶναι διαθλαστικώτερα τοῦ ἀέρος. Γενικῶς δὲ σῶμά τι εἶναι διαθλαστικώτερον ἑτέρου, ὅταν ὁ δείκτης διαθλάσεως τοῦ πρώτου ὡς πρὸς τὸν ἀέρα εἶναι μεγαλύτερος τοῦ δείκτου διαθλάσεως τοῦ δευτέρου. Ὁμοίως μέσον διαθλαστικώτερον ἑτέρου καλεῖται ὀπτικῶς πυκνότερον. Οὕτω πάντα τὰ μέσα, ἅτινα ἔχουσι δείκτην διαθλάσεως μεγαλύτερον τῆς μονάδος, εἶναι ὀπτικῶς πυκνότερα τοῦ ἀέρος, π. χ. τὸ ὕδωρ, ἡ ὕαλος. Τοὐναντίον τὸ ὕδωρ (ν=1,33) εἶναι σῶμα ὀπτικῶς ἀραιότερον τῆς ὑάλου (ν=1,5). Ὅταν φωτεινὴ ἀκτὶς βαίνῃ ἐκ μέσου ὀπτικῶς ἀραιοτέρου εἰς ἕτερον ὀπτικῶς πυκνότερον (π. χ. ἐκ τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ὕδωρ), ἡ διαθλωμένη ἀκτὶς πλησιάζει πρὸς τὴν κάθετον. Ἀντιστρόφως ὅταν φωτεινὴ ἀκτὶς βαίνῃ ἐκ μέσου ὀπτικῶς πυκνοτέρου πρὸς μέσον ὀπτικῶς ἀραιότερον (π. χ. ἐκ τῆς ὑάλου εἰς τὸν ἀέρα), ἡ διαθλωμένη ἀκτὶς ἀπομακρύνεται τῆς καθέτου. Ὁ δείκτης διαθλάσεως εἶναι διάφορος οὐ μόνον διὰ τὰ διάφορα σώματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ αὐτὸ σῶμα, ἐξαρτᾶται δ' ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ φωτός, ἤτοι ἐκ τοῦ μήκους τοῦ φωτεινοῦ κύματος. Συνήθως ἡ τιμὴ τοῦ δείκτου διαθλάσεως ἀναγράφεται διὰ τὴν ῥάβδωσιν D τοῦ νατρίου (διὰ κίτρινον φῶς) ἢ διὰ τὴν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ κίτρινον χρῶμα ῥάβδωσιν D Fraunhofer. Εἰς εἰδικοὺς πίνακας παρέχεται δι' ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς ὁ δείκτης διαθλάσεως διὰ τὰς κυριωτέρας τῶν ῥαβδώσεων Fraunhofer.

Ὁ κατωτέρω πίναξ παρέχει τὸν δείκτην διαθλάσεως σωμάτων τινῶν διὰ τὴν ῥάβδωσιν D τοῦ νατρίου καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀέρα.

Πίναξ δείκτου διαθλάσεως

Ὕαλος	1,54—1,8	Θειοῦχος ἄνθραξ	1,62204
Ἀδάμας	2,4173	Ὀξυγόνον	1,000271
Ὀρυκτὸν ἅλας	1,5443	Ὑδρογόνον	1,000139
Ὕδωρ	1,3332	Ἄζωτον	1,000298
Οἰνόπνευμα	1,3617	Ἀὴρ	1,000293

Ἡ παράστασις ν—1/δ, ἔνθα δ ἡ πυκνότης τοῦ σώματος, καλεῖται διαθλαστικὴ ἐνέργεια ἢ εἰδικὴ διαθλαστότης, ἥτις κατὰ τὸν Gladstone εἶναι σταθερά. Ἡ μεταβολὴ τοῦ δείκτου διαθλάσεως συναρτήσει τοῦ μήκους κύματος ἐκφράζεται διὰ διαφόρων τύπων μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν καὶ τὸν τοῦ Gauchy:

$$\nu = A + B/\lambda^2 + C/\lambda^4$$

Φαντασθῶμεν ὅτι φωτεινὴ ἀκτὶς μεταβαίνει ἐκ μέσου τινὸς εἰς ἕτερον διαθλαστικώτερον, π. χ. ἐκ τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ὕδωρ (σχ. 7)· τότε αὐξανομένης τῆς γωνίας προσπτώσεως αὐξάνεται καὶ ἡ γωνία διαθλάσεως. Ὅταν ὅμως ἡ γωνία τῆς προσπτώσεως λάβῃ τὴν μεγίστην αὐτῆς τιμὴν π=90°, ἤτοι ὅταν ἡ

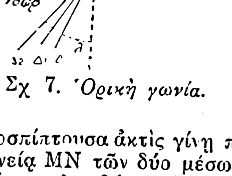

Σχ 7. *Ὁρικὴ γωνία.*

προσπίπτουσα ἀκτὶς γίνῃ παράλληλος τῇ ὁρικῇ ἐπιφανείᾳ MN τῶν δύο μέσων, τότε καὶ ἡ γωνία διαθλάσεως λαμβάνει τὴν μεγίστην αὐτῆς τιμήν. Καλοῦμεν δὲ τὴν μεγίστην ταύτην τιμὴν τῆς γωνίας διαθλάσεως ὁρικὴν γωνίαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ὁρικῆς γωνίας διαθλάσεως ἔχομεν:

$$\text{ημ } 90^\circ = \nu \text{ ημ } \lambda.$$

$$\text{καὶ} \qquad \text{ημ } \lambda = \frac{1}{\nu}$$

Διὰ τὸ ὕδωρ, δι' ὅπερ ν=4/3 εἶναι λ=48°.35′, διὰ τὴν ὕαλον, δι' ἣν ν=3/2, εἶναι λ=41°43′. Φαντασθῶμεν ἤδη ὅτι φωτεινὴ ἀκτὶς μεταβαίνει ἀπὸ μέσου τινὸς εἰς ἕτερον ὀλιγώτερον διαθλαστικόν, π. χ. ἐκ

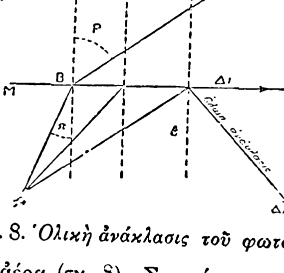

Σχ. 8. *Ὁλικὴ ἀνάκλασις τοῦ φωτός.*

τοῦ ὕδατος εἰς τὸν ἀέρα (σχ. 8). Συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω ἡ γωνία προσπτώσεως π παραμένει μικροτέρα τῆς γωνίας διαθλάσεως δ_1, αὐξανομένης δὲ τῆς γωνίας π αὐξάνεται καὶ ἡ γωνία δ, ἥτις ὅμως παραμένει πάντοτε μικροτέρα τῆς π. Ἐφ' ὅσον ἡ γωνία προσπτώσεως εἶναι μικροτέρα τῆς ὁρικῆς—εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν μικροτέρα τῶν 48°35′—τότε ὑφίσταται διαθλωμένη ἀκτίς, ἥτις ἀναδύεται ἐκ τοῦ ὕδατος. Ἐὰν ὅμως π=48°35′, τότε ἡ ἀναδυομένη ἀκτὶς ἐξέρχεται παράλληλος τῇ ὁρικῇ ἐπιφανείᾳ MN. Τέλος ὅταν ἡ γωνία προσπτώσεως π καταστῇ μεγαλυτέρα τῆς ὁρικῆς, ἤτοι τοῦ 48°, 35′ κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν, τότε δὲν ὑφίσταται διαθλωμένη ἀκτίς, ἥτις ν' ἀναδύηται ἐκ τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἡ ἀκτὶς ἀνακλᾶται καθ' ὁλοκληρίαν. Τὸ φαινόμενον καλεῖται ὁλικὴ ἀνάκλασις τοῦ φωτὸς καὶ ἔχει σπουδαιοτάτην ἐφαρμογὴν ἐν τοῖς ὀπτικοῖς ὀργάνοις.

Μέτρησις τοῦ δείκτου διαθλάσεως. Διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ δείκτου διαθλάσεως ἐφαρμόζονται διάφοροι μέθοδοι, ἐξ ὧν συνηθέστεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: Λίαν ἀκριβὴς μέθοδος πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ δείκτου διαθλάσεως εἶναι ἡ μέθοδος τῆς ἐλαχίστης ἐκτροπῆς. Ὁσάκις φωτεινὴ ἀκτὶς διέρχεται διὰ μέσου πρίσματος διαφανοῦς, τὸ δὲ πρῖσμα εὑρίσκεται ἐν τῇ θέσει τῆς ἐλαχίστης ἐκτροπῆς, ἰσχύει ἡ σχέσις

$$\nu = \frac{\text{ημ } \frac{A+\Delta}{2}}{\text{ημ } \frac{A}{2}}$$

ἔνθα ν εἶναι ὁ δείκτης διαθλάσεως τῆς οὐσίας τοῦ πρίσματος, A ἡ διαθλαστικὴ γωνία αὐτοῦ καὶ Δ ἡ γωνία τῆς ἐλαχίστης ἐκτροπῆς. Διὰ μετρήσεως τῶν A καὶ Δ τῇ βοηθείᾳ γωνιομέτρου ὑπολογίζομεν τὸν δείκτην διαθλάσεως ν. Κατὰ τ' ἀνωτέρω, πρὸς μέτρησιν τοῦ δείκτου διαθλάσεως στερεοῦ σώματος δέον νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τούτου πρῖσμα. Προκειμένου περὶ ὑγρῶν εἰσάγομεν ταῦτα ἐντὸς κοίλου πρίσματος, οὗτινος αἱ ἕδραι τῆς διέδρου γωνίας ἀποτελοῦνται ἐξ ὑαλίνων πλακῶν μὲ παραλλήλους ἐπιφανείας. Ὁμοίως προκειμένου περὶ ἀερίων εἰσάγομεν τὸ ἀέριον ἐντὸς καταλλήλου κοίλου πρίσματος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ δείκτης διαθλάσεως τῶν ἀερίων εἶναι λίαν μικρός, ἐκλέγονται πρίσματα μεγάλης διαθλαστικῆς γωνίας, ὅπως παράγεται ἱκανὴ ἐκτροπὴ τῶν ἀκτίνων. Ἀκριβέστερον ὁ δείκτης διαθλάσεως τῶν ἀερίων προσδιορίζεται διὰ μεθόδων συμβολῆς (βλ. ἀντισταθμιστής). Ἡ μέθοδος τῆς ἐλαχίστης ἐκτροπῆς ἀποτελεῖ ἐργαστηριακὴν μέθοδον ἀκριβείας. Ἐν τῇ πράξει διὰ τὸν ταχὺν προσδιορισμὸν τοῦ δείκτου διαθλάσεως, ἰδίᾳ διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς, χρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ συσκευαί, ἐρειδόμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ὁλικῆς ἀνακλάσεως τοῦ φωτὸς καὶ αἵτινες καλοῦνται διαθλασίμετρα (βλ. λ.).

Διπλῆ διάθλασις. Οὕτω καλεῖται τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ φωτεινὴ ἀκτὶς εἰσερχομένη ἐντὸς ὡρισμένης κατηγορίας σωμάτων παρέχει δύο διαθλωμένας ἀκτῖνας. Τὰ σώματα ἅτινα δεικνύουσι τὸ φαινόμενον τοῦτο καλοῦνται διπλοθλαστικὰ σώματα, πρότυπον δὲ σῶμα τῆς τάξεως τῶν διπλοθλαστικῶν σωμάτων εἶναι ἡ ἰσλανδικὴ κρύσταλλος (spath). Τὸ παρατιθέμενον σχῆμα δεικνύει πῶς φαίνονται τὰ εἴδωλα τυπογραφικῶν στοιχείων βιβλίου διπλᾶ, ἐὰν ἄνωθεν τούτων θέσωμεν πλάκα ἰσλανδικῆς κρυστάλλου. Τοὐναντίον τὰ σώματα ἅτινα δὲν δεικνύουσι τὸ φαινόμενον τῆς διπλῆς διαθλάσεως καλοῦνται ἁπλοθλαστικά. Ταῦτα καλοῦνται ἐπίσης ἰσότροπα σώματα, χαρακτηρίζον-

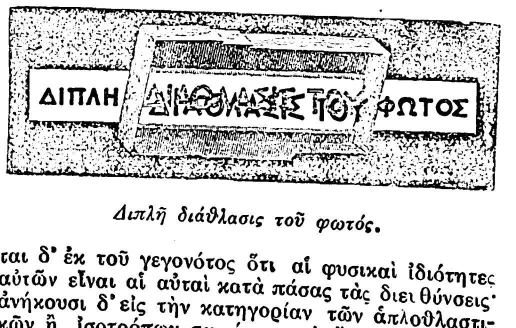

Διπλῆ διάθλασις τοῦ φωτός.

ται δ' ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες αὐτῶν εἶναι αἱ αὐταὶ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις· ἀνήκουσι δ' εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἁπλοθλαστικῶν ἢ ἰσοτρόπων σωμάτων τὰ ἄμορφα σώματα καὶ ἐκ τῶν κρυσταλλικῶν τὰ κρυσταλλούμενα εἰς τὸ κυβικὸν ἢ κανονικὸν σύστημα. Τὰ διπλοθλαστικὰ σώματα καλοῦνται καὶ ἀνισότροπα, εἰς ταῦτα δὲ αἱ φυσικαὶ αὐτῶν ἰδιότητες (δείκτης διαθλάσεως, θερμικὴ ἀγωγιμότης κλπ.) δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις. Εἰς τὰ διπλοθλαστικὰ ἢ ἀνισότροπα σώματα καταλέγονται τὰ κρυσταλλικὰ σώματα τὰ κρυσταλλούμενα εἰς τὰ λοιπὰ κρυσταλλικὰ συστήματα πλὴν τοῦ κυβικοῦ. Πολλάκις διὰ μηχανικῶν μέσων δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν ἰσότροπον σῶμα εἰς ἀνισότροπον· οὕτω π. χ. ἡ ὕαλος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πιέσεως ἢ κάμψεως καθίσταται διπλοθλαστική. Ἐὰν ἐξετάσωμεν συστηματικῶς τὰ διπλοθλαστικὰ σώματα, ἤτοι τοὺς κρυστάλλους, παρατηροῦμεν ὅτι εἰς ἄλλους μὲν τούτων ὑπάρχει μία διεύθυνσις, εἰς ἄλλους δὲ δύο διευθύνσεις, καθ' ἃς ἀκτὶς διερχομένη διὰ τοῦ κρυστάλλου δὲν ὑφίσταται διπλῆν διάθλασιν. Αἱ διευθύνσεις αὗται καλοῦνται ἄξονες ὀπτικοί. Καὶ οἱ μὲν κρύσταλλοι οἵτινες παρουσιάζουσι

Digitized by Google

ἕνα ὀπτικὸν ἄξονα καλοῦνται μονάξονες, οἱ δὲ παρουσιάζοντες δύο διάξονες. Εἰς τοὺς μονάξονας κρυστάλλους ἀνήκουσιν οἱ κρύσταλλοι τοῦ τετραγωνικοῦ καὶ ἑξαγωνικοῦ συστήματος, ἐνῷ εἰς τοὺς διάξονας οἱ κρύσταλλοι τοῦ ρομβικοῦ μονοκλινοῦς καὶ τρικλινοῦς συστήματος.

Τὸ φαινόμενον τῆς διπλῆς διαθλάσεως παρετήρησε πρῶτος ὁ Bartholin (1669) εἰς τὴν Ἰσλανδικὴν κρύσταλλον, ὁ δὲ Huygens ἐσπούδασε λεπτομερῶς τὸ φαινόμενον. Ἐκ τῶν δύο διαθλωμένων ἀκτίνων, ἃς παρέχει διπλοθλαστικὸν σῶμα, ἡ μία καλεῖται συνήθης καὶ ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτός, καὶ ἡ ἑτέρα ἔκτακτος, ἥτις ὅμως δὲν ἀκολουθεῖ ἐν γένει τοὺς νόμους τῆς ἁπλῆς διαθλάσεως τοῦ φωτὸς (βλ. *πόλωσις τοῦ φωτός*).

Κωνικὴ διάθλασις. Οὕτω καλεῖται τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ δέσμη παραλλήλων ἀκτίνων προσπίπτουσα ἐπὶ διπλοθλαστικοῦ κρυστάλλου ὑπὸ καταλλήλους συνθήκας μετατρέπεται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κρυστάλλου εἰς δέσμην ἀκτίνων κωνικῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀνεκάλυψε διὰ θεωρητικῆς ὁδοῦ ὁ Hamilton, ἐρευνῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας Fresnel τῆς διπλῆς διαθλάσεως τῆς διπλοθλαστικῆς κρυστάλλου, ἐπηλήθευσε δὲ πειραματικῶς ὁ Lloyd. κ. παλαιολογος

— διάθλασις *ἀτμοσφαιρικὴ [Φυσ.]*· βλ. ἀτμοσφαιρικὴ *διάθλασις*.

— *[Ἀστρονομ.]* Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθλάσεως εἶναι μηδαμινὴ διὰ τὰς ἀκτῖνας, αἵτινες προέρχονται ἐξ ἀστέρων εὑρισκομένων εἰς τὸ ζενίθ, ἔχει δὲ τὴν μεγίστην τιμὴν αὐτῆς ὅταν τὸ παρατηρούμενον σῶμα εὑρίσκεται παρὰ τὸν ὁρίζοντα. Ἡ τιμὴ τῆς διαθλάσεως ἐξαρτᾶται οὐ μόνον ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἀστέρος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν ἀτμοσφαιρικῶν στρωμάτων, ἥτις προσδιορίζεται τῇ βοηθείᾳ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως καὶ τῆς θερμοκρασίας.

Προκειμένου περὶ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τῆς θέσεως ἀστέρος, πλὴν ἄλλων διορθώσεων, σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ διόρθωσις τῆς διαθλάσεως. Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς διορθώσεως ταύτης ἐπιτυγχάνεται τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν πινάκων, ὅταν εἶναι γνωστὰ τὸ ὕψος τοῦ ἀστέρος, ἡ βαρομετρικὴ πίεσις καὶ ἡ θερμοκρασία. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα δὲν εἶναι γνωστὰ μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας οὔτε παραμένουσι σταθερὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρατηρήσεως, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, διὰ τοῦτο ἡ διόρθωσις τῆς διαθλάσεως δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβής. Ἑπομένως ἡ διάθλασις εἶναι αἰτία σφάλματος, ὅπερ ἐξαλείφεται διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρατηρήσεων. Πρὸς περιορισμὸν τοῦ σφάλματος τούτου εἰς τὸ ἐλάχιστον, αἱ παρατηρήσεις ἐκτελοῦνται εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος ὕψος. Εἰς μικρὰ ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος ὕψη ἡ διάθλασις μεταβάλλει ἐνίοτε τὸ ἀζιμούθιον τῶν ἀστέρων καὶ τότε καλεῖται *ἀζιμουθιακὴ ἢ πλαγία*.

Ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι λίαν τεταραγμένη, τότε παρατηροῦνται ἀλλεπάλληλοι αὐξομειώσεις τόσον τοῦ ὕψους, ὅσον καὶ τοῦ ἀζιμουθίου τῶν ἀστέρων καὶ τὰ εἴδωλα αὐτῶν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ τηλεσκοπίου παρουσιάζουσι μεγάλην ἀστάθειαν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας τόσον αἱ ἀκριβεῖς μετρήσεις, ὅσον καὶ ἡ διάκρισις λεπτομερειῶν ἐπὶ τῶν παρουσιαζόντων αἰσθητὸν δίσκον οὐρανίων σωμάτων εἶναι λίαν δυσχερεῖς ἂν μὴ ἀδύνατοι. Ἡ προκαλοῦσα τὴν τοιαύτην κίνησιν τῶν εἰδώλων διάθλασις καλεῖται *ἀνώμαλος*.

Σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τιμῆς τῆς διαθλάσεως ἀσκεῖ ἐπίσης ἡ ὑγρασία, ὡς καὶ ἡ ποσότης τῶν ἐν τῷ ἀέρι ξένων σωμάτων, ἤτοι καπνοῦ, μορίων κονιορτοῦ κτλ., ὡς καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ διαμόρφωσις, ἡ σύστασις καὶ ἡ πεφυτευμένη ἢ μὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους. σ. π.

— διάθλασις *ἀτομικὴ [Φυσ.—Χημ.]*· βλ. λ. ἀτομικὴ *διάθλασις*.

—διαθλάσεως *πίνακες [Ἀστρονομ.]*. Πίνακες εἰδικοὶ πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς ἀστρονομικῆς διαθλάσεως. Ἐκ τούτων εὐχρηστότεροι εἶναι οἱ συνταχθέντες ὑπὸ τοῦ Radeau καὶ δημοσιευόμενοι εἰς τὰ διάφορα χρονολόγια (Connaissance des Temps κτλ.) καὶ οἱ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Pulkova. σ. π.

διαθλάστης (ὁ)· τὸ δι' οὗ διαθλᾶται φωτεινή τις ἀκτίς.

διαθλαστικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος ἢ ἁρμόδιος πρὸς διάθλασιν, ὁ παράγων διάθλασιν.

διαθλαστικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα, ἡ ἰδιότης τοῦ διαθλαστικοῦ: «ἡ διαθλαστικότης τῆς φωτεινῆς ἀκτῖνος».

διαθλαστός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ διαθλασθῇ.

διαθλῶ *(—άω)*· θλῶ, σπάζω· || παράγω διάθλασιν φωτεινῶν ἀκτίνων· || συνθλῶ, μωλωπίζω, ἐρεθίζω διὰ συνθλίψεως (ἰατρ.).

διαθρεπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διάθρεψιν, τὴν διατροφήν: «διαθρεπτικὴ τέχνη, —μέθοδος τῶν σφαγίων, τῶν πτηνῶν κτλ.».

διάθρεψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διατρέφειν, τοῦ ἐκτρέφειν, κοιν. *θρέψιμο*· || ἡ ἐπιμεμελημένη παροχὴ τῆς τροφῆς πρὸς ἀποτελεσματικὴν καὶ ὑγιεινὴν θρέψιν.

διαθρύλημα (τό)· τὸ διαθρυλούμενον, τὸ λεγόμενον, ἡ κυκλοφοροῦσα ἀδέσποτος φήμη.

διαθρύλησις,*—εως* (ἡ)· κυκλοφορία θρύλου, διάδοσις, ἀδέσποτος φήμη.

διαθρυλῶ *(—έω)*· διαδίδω, κάμνω νὰ διαδοθῇ, διασαλπίζω, διατυμπανίζω· || συνήθ. παθ. *διαθρυλεῖται*· διαδίδεται, λέγεται, κυκλοφορεῖ ἀδέσποτος φήμη.

διαθρύπτω· συντρίβω, ἀδυνατίζω, ἐκθηλύνω (ἀρχ.)· || συνήθ. παθ. *διαθρύπτομαι*· κολακεύομαι, ὑπερηφανεύομαι, καμαρώνω· || ἐντεῦθεν ἐνεργ. κολακεύω, κάμνω τινὰ νὰ ὑπερηφανεύεται: «τὸν διαθρύπτει ἡ ἐλπὶς τοῦ κέρδους» ἀπὸ τοῦ «διαθρύπτεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος».

διάθυρον (τό)· ὁ μεταξὺ δύο θυρῶν ἢ παραθύρων χῶρος.

διαία (ἡ) (Diaea) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διαιδῶν*, περιλαμβάνον πλέον τῶν 100 εἰδῶν διαδεδομένων εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς, ἐξ ὧν τρία ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι *διαία ἡ δεμαίλιος* (Diaea demaelii), ἥτις ἔχει σῶμα μικρόν, μᾶλλον ἀπεστρογγυλωμένον, κοιλίαν ᾠοειδῆ, χηλογνάθους ἀρκετὰ ἰσχυροὺς καὶ βραχεῖς καὶ πόδας πολυακανθωτούς, ἀρκετὰ ἐπιμήκεις. Συνήθως ἀπαντᾷ ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ δυτικῇ Γαλλίᾳ. δ. ν. π.

Διαία ἡ δεμαίλιος.

β,β-διαιθοξυβουτυρικὸς *ἐστὴρ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀκετοξικὸν ὀξύ*.

διαιθοξυοξικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. γλυοξυλικὸν *ὀξύ*.

διαιθυλαιθὴρ (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. αἰθήρ.

N,N-διαιθυλαιθυλενοδιαμίνη *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH_2.CH_2.CH_2N(C_2H_5)_2$. Βράζει εἰς 145°. σ. γ.

διαιθυλακετάλη *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἀκετάλη.

α,α-διαιθυλακετοξικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $CH_3\,CO\,C(C_2H_5)_2.CO\,OH$. Σχηματίζει μετὰ βαρίου σταθερὰ κρυσταλλικὰ ἅλατα. σ. γ.

—α,α-διαιθυλακετοξικὸς *ἐστὴρ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3\,CO\,C(C_2H_5)_2.CO.OC_2H_5$. Βράζει εἰς 104°. σ. γ.

διαιθυλαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι δευτεροταγὴς ἀμίνη τοῦ τύπου $(C_2H_5)_2NH$. Ὑγρὸν βράζον εἰς 56° καὶ χρησιμοποιούμενον δίκην καταλύτου πρὸς διευκόλυνσιν ἀντιδράσεών τινων. σ. γ.

διαιθυλανιλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὁμόλογον τῆς *ἀνιλίνης* τοῦ τύπου $C_6H_5N(C_2H_5)_2$, παρασκευαζόμενον διὰ θερμάνσεως ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης μετ' αἰθυλικῆς ἀλκοόλης ὑπὸ πίεσιν. Εἶναι ὅμως ἀρκετὰ δύσκολος ἡ παρασκευὴ προϊόντος τελείως ἀπηλλαγμένου τῆς συμπαραγομένης μονοαιθυλανιλίνης. Τήκεται εἰς −38°,8 καὶ βράζει εἰς 215°,5, ἔχει δὲ εἰδικὸν βάρος 0,9389. Διὰ κατεργασίας μετὰ νιτρώδους ὀξέος παρέχει τὴν π-νιτρωδοδιαιθυλανιλίνην, ἥτις κατὰ τὴν θέρμανσιν μετὰ νατρορρύμματος δίδει καθαρὰν *διαιθυλαμίνην* καὶ νιτρωδοφαινόλην.

Ἡ διαιθυλανιλίνη χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τοῦ *μπριλλαντοπρασίνου*. σ. γ.

διαιθυλενοδιαμίνη (ἡ)· βλ. πεπεραζίνη.

διαιθυλενοδιοξείδιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πολυμερὴς τοῦ *αἰθυλενοξειδίου* ἕνωσις τοῦ τύπου $C_4H_8O_2$. Ἔχει ἑτεροκυκλικὴν σύνταξιν καὶ λαμβάνεται κατὰ τὴν ἀπόσταξιν γλυκόλης μετὰ θειικοῦ ὀξέος. Τήκεται εἰς 9°,5 καὶ βράζει εἰς 101°. Μεθ' ἁλατογόνων, ὀξέων καὶ ἁλάτων σχηματίζει διπλᾶς ἑνώσεις κρυσταλλικάς. σ. γ.

διαιθυλενοτριαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH(CH_2\,CH_2NH_2)_2$. Βράζει ὑπὸ μερικὴν ἀποσύνθεσιν εἰς 208°. σ. γ.

διαιθυλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. γλυκερίνης *παράγωγα*.

διαιθύλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βουτάνια.

— διαιθύλιον *θειικὸν [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. θειικὸν *διαιθύλιον*.

5,5-διαιθυλοβαρβιτουρικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βερονάλη.

διαιθυλοβενζόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὁμόλογον τοῦ βενζολίου τοῦ τύπου $C_6H_4(C_2H_5)_2$. Εἶναι γνωστοὶ τρεῖς ἰσομερεῖς ἑνώσεις τοῦ ἀνωτέρω τύπου, παρασκευασθεῖσαι ὅλαι συνθετικῶς. Εἶναι ὅλαι ὑγρὰ καὶ βράζουν τὸ ἓν εἰς 184°, τὸ δεύτερον εἰς 181—182° καὶ τὸ τρίτον εἰς 182—183°. σ. γ.

διαιθυλοδισουλφοφωσφινικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_2H_5)_2PSSH$. Ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ ἔλαιον. σ. γ.

διαιθυλοδιφαινυλουρία (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *οὐρίας* τοῦ τύπου:

$$\begin{matrix} C_6H_5 \\ C_6H_5 \end{matrix}\!\!>\!N.CO.N\!<\!\!\begin{matrix} C_2H_5 \\ C_2H_5 \end{matrix}$$

Παρασκευάζεται πρῶτον ἐκ διφαινυλαμίνης καὶ φωσγενίου ἐν διαλύματι χλωροφορμίου τὸ διφαινυλοουριοχλωρίδιον $\begin{matrix} C_6H_5 \\ C_6H_5 \end{matrix}\!\!>\!N.CO.Cl$ καὶ ἀκολούθως δι' ἐπιδράσεως διαιθυλαμίνης ἡ διαιθυλοδιφαινυλουρία. Τήκεται εἰς 54° καὶ εἶναι εὐδιάλυτον ἐν ἀλκοόλῃ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *κεντραλίτης I* χρησιμοποιεῖται ὡς ἔξοχον μέσον σταθεροποιήσεως τῆς νιτροκυτταρίνης. σ. γ.

β, β - **διαιθυλοθειοβουτυρικὸς** *ἐστὴρ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀκετοξικὸν ὀξύ*.

διαιθυλοκετόνη (ἡ) ἢ *προπιόνη*, ἢ *πεντανόνη [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι κετόνη τοῦ τύπου $C_2H_5\,CO\,C_2H_5$. Ἄχρουν ὑγρὸν εἰδικοῦ βάρους 0,821, βράζον εἰς 102°. σ. γ.

— *[Φαρμ.]* Ἡ *διαιθυλοκετόνη* ἀνεγράφη ὡς ὑπνωτικὸν ἐπὶ διαφόρων μορφῶν μανίας καὶ ὑστερισμοῦ. Δίδεται μεθ' ὕδατος μίνθης καὶ σιροπίου. κ. γ. μ.

διαιθυλολαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $[HO.CH_2.CH_2]_2NH$. Εἶναι ἰσχυρὰ βάσις καυτηριάζουσα τὸ δέρμα. Τήκεται εἰς 28° καὶ βράζει εἰς 270°. Διὰ θερμάνσεως μετὰ θειικοῦ ὀξέος παρέχει μορφολίνην. σ. γ.

διαιθυλολομεθυλαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.N(CH_2.CH_2OH)_2$. Βράζει εἰς 248°. σ. γ.

διαιθυλομηλεϊνικὸς *ἀνυδρίτης* ἢ *ξηρονικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

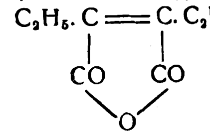

λαμβανομένη δι' ἀποσυνθέσεως τοῦ κιτρακονικοῦ ἀνυδρίτου. Βράζει εἰς 240°. σ. γ.

διαιθυλομηλονικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $(C_2H_5)_2C(COOH)_2$ τηκόμενον εἰς 124°. Ὁ διαιθυλεστὴρ αὐτοῦ βράζει εἰς 230°. σ. γ.

διαιθυλοσεληνίδιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. σεληνίου *ὀργανικαὶ ἑνώσεις*.

διαιθυλοσουλφίδιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_2H_5)_2S$ σχηματιζομένη κατὰ τὴν θέρμανσιν οὔρων κυνὸς μετ' ἀλκαλίων. Βράζει εἰς 92°. σ. γ.

διαιθυλοτελλουρίδιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. τελλουρίου *ὀργανικαὶ ἑνώσεις*.

διαιθυλυδραζίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* Ὑπάρχουσι δύο ἰσομερεῖς, ἤτοι ἡ συμμετρικὴ καὶ ἀσύμμετρος, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἔχει τὸν τύπον

$$(C_2H_5)NH.NH(C_2H_5)$$

καὶ βράζει εἰς 84—86° καὶ ἡ δευτέρα

$$(C_2H_5)_2N.NH_2$$

καὶ βράζει εἰς 96—99°. σ. γ.

N, N - **διαιθυλυδροξυλαμίνη** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_2H_5)_2N.OH$. Δυσάρεστου ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 130—134°. σ. γ.

διαιθυλυδροϋπεροξείδιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὑπεροξειδίων τῶν ἀλκυλίων. Ἔχει τὸν τύπον $C_2H_5.O.O.C_2H_5$ καὶ εἶναι δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ ὑγρόν, εὐδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,8273 καὶ βράζει

Digitized by Google

εἰς 65°. Μῖγμα ἀτμῶν αὐτοῦ μετ' ἀέρος ἐκπυρσοκροτεῖ ἰσχυρῶς. **Σ. Γ.**

διαιίδαι (οἱ) Diaeidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν*, περιλαμβάνουσα ἀράχνας μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους, μὲ χηλογνάθους ἰσχυρούς, πόδας πολυακανθωτούς, ἐπιμήκεις, καὶ ὀφθαλμοὺς ἐξωγκωμένους καὶ κατὰ τὰ πλάγια μέρη τῆς κεφαλῆς τοποθετημένους. Ἀπαντῶσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι: *διαία, ξυστικόν, ὀξύπτιλον, φίρμικος* καὶ *φυσοπλατίς*. **Δ. Ν. Π.**

Δίαιος. Μεγαλοπολίτης, στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἦτο οὗτος εἷς τῶν ἐπιζησάντων καὶ ἐπανελθόντων εἰς τὰς πατρίδας των 300 Ἀχαιῶν, ἐκ τῶν 1000 ἀχθέντων εἰς Ῥώμην καὶ κατακρατηθέντων ἐκεῖ ἐπὶ 17 ὅλα ἔτη. Ἐκλεγεὶς οὗτος ἓν ἔτος μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα του ἐπάνοδον (150 π. Χ.) στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, περιέπεσεν εἰς ἀτιμωτικώτατον ὀλίσθημα, λαβὼν δῶρον 3 τάλαντα διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν κατα τὸ προηγούμενον ἔτος στρατηγὸν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας Σπαρτιάτην Μεναλκίδαν, κατηγορηθέντα ὅτι ἠθέλησε ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς συμπολιτείας τὴν πατρίδα του Σπάρτην. Ἀποκαλυφθεὶς καὶ κινδυνεύων νὰ κατηγορηθῇ διὰ τὴν δωροληψίαν, προεκάλεσε σύγκρουσιν μεταξὺ Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ Σπάρτης, διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴν τῆς συμπολιτείας ἀλλαχοῦ. Οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες πάντοτε ἐπεδίωκον τὸν ἀπὸ τῆς συμπολιτείας ἀποχωρισμόν των, ἠπείλησαν τότε ὅτι θὰ προσέφευγον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, διὰ νὰ λύσωσι τὰς μεταξύ των καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας διαφοράς· οἱ Ἀχαιοὶ ὅμως, ὑποκινούμενοι ὑπὸ τοῦ Διαίου, ἠμπόδισαν τὴν ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἀποστολὴν πρέσβεων, ἰσχυρισθέντες ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη τῶν Σπαρτιατῶν ἀντέκειτο εἰς τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς συμπολιτείας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Σπάρτη ἀνῆκεν εἰσέτι. Ἐν τούτοις οἱ Σπαρτιᾶται κατώρθωσαν ν' ἀποστείλωσι τοὺς πρέσβεις, οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως ἀνέβαλλον ἐπίτηδες νὰ δώσωσιν ἀπάντησιν. Ἐνῷ δὲ εἶχε δημιουργηθῇ ἡ προστριβὴ αὕτη μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἐξερράγη ἐν Μακεδονίᾳ πόλεμος κατὰ τῆς Ῥώμης. Τὴν δυσμενῆ ταύτην διὰ τὴν Ῥώμην περίστασιν ἐθεώρησε κατάλληλον ὁ στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας Δαμόκριτος, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ τὸν Δίαιον καὶ ἦτο καὶ οὗτος ἐκ τῶν 300 ἐπανελθόντων Ἀχαιῶν, νὰ τιμωρήσῃ τὴν Σπάρτην, ὑποκινούμενος εἰς τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ Διαίου. Ἐπετέθη λοιπὸν κατὰ τῆς Σπάρτης καὶ ἐστέρησεν αὐτὴν πολλῶν χωρίων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Δίαιος ἐκλεγεὶς ἐκ νέου (148) στρατηγὸς τῆς συμπολιτείας, ἐξηκολούθησε τὰς κατὰ τῆς Σπάρτης ἐχθροπραξίας, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ διακόψῃ ταύτας μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς ἥττης καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἐξεγείραντος εἰς ἐπανάστασιν τὴν Μακεδονίαν Ἀνδρίσκου ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ Μετέλλου. Ἐν ἀρχῇ τοῦ 147 ἔφθασεν εἰς Κόρινθον πρεσβεία τῶν Ῥωμαίων ὑπὸ τὸν Αὐρήλιον Ὀρέστην, ὅστις εἰς τὴν συνελθοῦσαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σύνοδον εἶπεν ὅτι ἡ σύγκλητος τῶν Ῥωμαίων νομίζει δίκαιον ὄχι μόνον ἡ Σπάρτη, ἀλλὰ καὶ ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος καὶ ἡ παρὰ τὴν Οἴτην Ἡράκλεια καὶ ὁ ἀρκαδικὸς Ὀρχομενὸς νὰ χωρισθῶσι τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ὁ Δίαιος ἐρεθισθεὶς τότε ὕβρισε τοὺς Ῥωμαίους πρέσβεις, ὡς καὶ τοὺς μετ' ὀλίγον ἀποσταλέντας δευτέρους ὑπὸ τὸν Σέξτον Ἰούλιον Καίσαρα, μὴ περιορισθεὶς δὲ μόνον εἰς τοῦτο ἐξώθησε τὸν διάδοχόν του στρατηγὸν Κριτόλαον εἰς τὴν κήρυξιν φανεροῦ κατὰ τῆς Ῥώμης πολέμου. Κατὰ τοῦ Κριτολάου ἐπῆλθεν ἐκ Μακεδονίας ὁ Μέτελλος, ὅστις καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν περὶ τὴν Σκάρφειαν τῆς Λοκρίδος. Ἐπειδὴ δὲ ἔγινεν ἄφαντος οὗτος κατὰ τὴν μάχην, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ ὡς στρατηγὸς τοῦ προηγουμένου ἔτους καὶ πάλιν ὁ Δίαιος, ὅστις ὄχι μόνον ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ Μετέλλου περὶ περιορισμοῦ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας μόνον εἰς τὰς καθ' αὑτὸ ἀχαϊκὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ ἐστρατολόγησε νέας πολεμικὰς δυνάμεις, περὶ τὰς 14 χιλ. ἄνδρας, διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως πάντων τῶν δυναμένων νὰ φέρωσιν ὅπλα δούλων, τὰς ὁποίας καὶ συνεκέντρωσεν εἰς τὸν Ἰσθμόν. Τότε ἔφθασεν ἐκ τῆς Ῥώμης καὶ ὁ ὕπατος Λεύκιος Μόμμιος, σταλεὶς ὡς στρατηγὸς τοῦ κατὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας πολέμου. Πρὸς τοῦτον συνεκρούσθη ὁ Δίαιος ἐν τῇ θέσει Λευκοπέτρᾳ τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἡττηθεὶς ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του Μεγαλόπολιν ἐφόνευσε τὴν σύζυγόν του, παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας τὴν οἰκίαν του καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ζωήν του πιὼν δηλητήριον. Τὴν μάχην τῆς Λευκοπέτρας ἐπηκολούθησεν ἡ κατάληψις τῆς Κορίνθου καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὴν ὑποδούλωσιν ἐπέσπευσεν, ὡς ἔγινε φανερὸν ἐκ τῶν προλεχθέντων, ὁ Δίαιος διὰ τῆς μὴ συγκρατήσεως τοῦ κατὰ τῆς Ῥώμης μίσους του καὶ τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων του. **Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ**

διαίρεσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαιρεῖν*, χωρισμὸς εἰς μέρη, κατάτμησις: «ἡ διαίρεσις τοῦ κράτους εἰς νομούς, διοικήσεις κτλ.» || μία τῶν τεσσάρων *θεμελιωδῶν* λεγομένων πράξεων τῆς Ἀριθμητικῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἡ κατάτμησις ἑνὸς μεγέθους ἢ ἑνὸς ποσοῦ εἰς ἴσα μεταξύ των μέρη· || διαίρεσις ἀντίπαλος, ἐχθρική. διάστασις, διαφωνία, διχόνοια: «ἡ διαίρεσις ἔφθειρε τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους».

— [ΜΑΘΗΜ.] Καλεῖται *διαίρεσις* δύο ἀριθμῶν a καὶ b (διαιρετέου καὶ διαιρέτου) ἡ εὕρεσις ἑνὸς τρίτου ἀριθμοῦ c, ὅστις πολλαπλασιαζόμενος ἐπὶ τὸν δεύτερον νὰ δίδῃ τὸν πρῶτον, δηλαδὴ $a = c . b$. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος c εἶναι τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως τοῦ a διὰ τοῦ b καὶ ὁρίζεται ἐξ αὐτῶν μονοτίμως.

Ἐὰν οἱ ἀριθμοὶ a καὶ b εἶναι ἀκέραιοι καὶ δὲν ὑπάρχῃ ἀκέραιος ἀριθμὸς c, ὅστις πολλαπλασιαζόμενος ἐπὶ τὸν b νὰ δίδῃ τὸν a (μὴ ἀκέραιος ὑπάρχει πάντοτε), τότε διὰ τῆς διαιρέσεως ζητεῖται νὰ εὑρεθῇ τὸ μεγαλύτερον πολλαπλάσιον τοῦ b, τὸ ὁποῖον περιέχεται εἰς τὸν a, ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ὁ διαιρετέος a ἰσοῦται πρὸς ἓν ὡρισμένον πολλαπλάσιον τοῦ διαιρέτου b ηὐξημένον κατὰ ἕνα ἀκέραιον ἀριθμὸν μικρότερον τοῦ διαιρέτου.

Διαίρεσις δύο πολυωνύμων $f_1(n)$ καὶ $f_2(n)$ καλεῖται ἡ εὕρεσις δύο ἄλλων πολυωνύμων $P(n)$ καὶ $Q(n)$ τοιούτων, ὥστε

$$f_1(n) = f_2(n) . P(n) + Q(n).$$

Τὸ $P(n)$ εἶναι τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως τοῦ $f_1(n)$ διὰ τοῦ $f_2(n)$, τὸ δὲ $Q(n)$, πολυώνυμον βαθμοῦ μικροτέρου τοῦ βαθμοῦ τοῦ $Q(n)$, ὑπόλοιπον τῆς διαιρέσεως.

Διαίρεσις εὐθείας AB εἰς δοθέντα λόγον K καλεῖται ἡ εὕρεσις ἑνὸς σημείου M τοιούτου, ὥστε $\frac{AM}{BM} = K$. Τὸ σημεῖον τοῦτο M εἶναι ἓν καὶ μόνον ἐντὸς τοῦ τμήματος AB καὶ ὁρίζεται ἀπὸ τὴν σχέσιν $AM = AB\frac{K}{1+K}$. Ἐπίσης ἐκτὸς τοῦ τμήματος AB, δηλαδὴ ἐπὶ τῶν προεκτάσεών του ὑπάρχει ἓν σημεῖον M', τὸ ὁποῖον διαιρεῖ τὸ τμῆμα AB εἰς δοθέντα λόγον K', ἀρκεῖ ὁ $K' \neq 1$. Τὸ σημεῖον M' ὁρίζεται ἀπὸ τὴν σχέσιν $AM' = AB\frac{K'}{K-1}$. Τὰ δύο σημεῖα M καὶ M', τὰ ὁποῖα διαιροῦν, τὸ ἓν ἐσωτερικῶς καὶ τὸ ἄλλο ἐξωτερικῶς, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τμῆμα AB μὲ τὸν ἴδιον λόγον ($K = K'$), λέγομεν ὅτι διαιροῦσιν ἁρμονικῶς τὸ τμῆμα τοῦτο.

Ἐὰν τὸ τμῆμα MM' διαιρῇ ἁρμονικῶς τὸ τμῆμα AB, τότε καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο διαιρεῖ ἁρμονικῶς τὸ πρῶτον, δηλαδὴ ἂν ὑπάρχῃ ἡ σχέσις $\frac{MA}{MB} = \frac{M'A}{MB'}$, τότε ὑπάρχει καὶ ἡ σχέσις $\frac{MA}{MA} = \frac{MB}{MB}$.

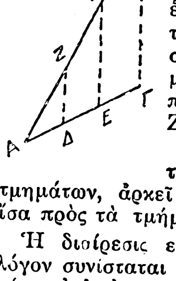

Ἡ διαίρεσις τμήματος εὐθείας AB εἰς ν ἴσα μέρη (ἔστω $\nu = 3$) γίνεται ἐὰν φέρωμεν διὰ τοῦ A τυχοῦσαν εὐθεῖαν AΓ διῃρημένην εἰς τόσα ἴσα μέρη, εἰς ὅσα θέλομεν νὰ διαιρέσωμεν καὶ τὴν δοθεῖσαν εὐθεῖαν AB, ἑνώσωμεν τὰ ἄκρα B καὶ Γ τῶν τμημάτων δι' εὐθείας καὶ ἀπὸ τὰ σημεῖα διαιρέσεως Δ, E τοῦ τμήματος AΓ φέρωμεν παραλλήλους πρὸς τὴν BΓ. Τὰ τμήματα AZ, ZH, HB εἶναι ἴσα μέρη μεταξύ των.

Διὰ νὰ διαιρέσωμεν τὴν AB εἰς τμήματα ἀνάλογα τριῶν δοθέντων τμημάτων, ἀρκεῖ νὰ λάβωμεν τὰ AΔ, ΔE, EΓ ἴσα πρὸς τὰ τμήματα ταῦτα.

Ἡ διαίρεσις εὐθείας AB εἰς μέσον καὶ ἄκρον λόγον συνίσταται εἰς τὴν εὕρεσιν σημείου Γ κειμένου ἐπ' αὐτῆς τοιούτου, ὥστε AB : AΓ = AΓ : BΓ. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλογίας ἔχομεν ὅτι

$$\frac{AB}{A\Gamma} = \frac{A\Gamma}{B\Gamma} = \frac{AB + A\Gamma}{AB} \quad ἢ \quad \frac{AB}{A\Gamma} = \frac{AB + A\Gamma}{AB},$$

ἐξ ἧς προκύπτει ὅτι ὁλόκληρον τὸ τμῆμα AB εἶναι μέση ἀνάλογος τοῦ AΓ καὶ τοῦ ἀθροίσματος AB + AΓ. Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ἡ γεωμετρικὴ κατασκευὴ τοῦ τμήματος AΓ. Ἀπὸ τὰ σημεῖα A καὶ B φέρομεν τὰς εὐθείας AA' καὶ BB' ἴσας πρὸς τὴν AB καὶ καθέτους ἐπ' αὐτὴν κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Ἡ μὲ

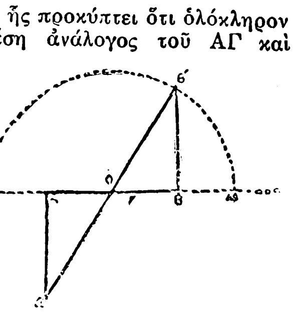

διάμετρον τὴν A' B' γραφομένη περιφέρεια κύκλου θὰ συναντήσῃ τὴν προέκτασιν τῆς AB εἰς τὰ σημεῖα M καὶ M'. Τὰ τμήματα BM = AM' εἶναι ἴσα μὲ τὸ AΓ. [Περὶ τῆς διαιρέσεως κύκλου εἰς ν ἴσα μέρη βλ. λ. ἐγγράψιμον.]

[Βλ. καὶ λ. ἀριθμητικὴ καὶ ἄλγεβρα.] **Σ. Μ.-Ο.**

— [ΛΟΓΙΚ.] Ἐν τῇ Λογικῇ καλεῖται *διαίρεσις* ἡ ἀνάλυσις γένους τινος εἰς τὰ ἐν αὐτῷ περιλαμβανόμενα εἴδη ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένου γνωρίσματος, οὐσιώδους ἢ ἐπουσιώδους, ἀλλ' ἁρμόζοντος πάντως εἰς ὅλον τὸ γένος. Ὡς τοιοῦτον τὸ γνώρισμα αὐτὸ πρέπει ἢ νὰ εἶναι ἐκ τῶν διακριτικῶν τοῦ διαιρετέου γένους ἢ νὰ ἁρμόζῃ καθ' ὅλου εἰς εὐρύτερον γένος ἐμπερικλεῖον τὸ διαιρετέον ἐν τῷ πλάτει αὐτοῦ. Ἕκαστον δὲ τῶν διακεκριμένων εἰδῶν διαστέλλεται ἀπὸ τῶν ἄλλων διὰ *εἰδοποιοῦ διαφορᾶς*, διὰ γνωρίσματος δηλαδὴ ἰδιάζοντος εἰς αὐτὸ καὶ μόνον. Τὰ διακριτικὰ ταῦτα γνωρίσματα τῶν εἰδῶν εἶναι ἐπιδιορισμοὶ τοῦ προρρηθέντος εἰς ὅλον τὸ διαιρετέον γένος ἁρμόζοντος γνωρίσματος. Π. χ. οἱ ἄνθρωποι διαιροῦνται εἰς τέσσαρες φυλάς: τὴν λευκήν, τὴν κιτρίνην, τὴν μέλαιναν καὶ τὴν ἐρυθράν.

1) Τὸ γένος τῶν «ἐγχρώμων», ὄχι μόνον εἶναι ἀπείρως εὐρύτερον τοῦ «ἀνθρωπίνου» (τοῦτο δὲν θὰ εἶχε σημασίαν οὐδεμίαν ἐὰν τὰ δύο γένη ἦσαν διαστατά, βλ. λ.), ἀλλὰ τὸ περιέχει ὁλόκληρον εἰς τὸ πλάτος του. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν χρῶμα.

2) Ἐπιδιορισμός τις τῆς γενικῆς ἐννοίας τοῦ χρώματος χαρακτηρίζει τὸ ἕκαστον ἐν τῷ γένει διακεκριμένον εἶδος, τὴν ἑκάστην φυλήν. Ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ γένους τοῦ διαιρετέου, δὲν ἁρμόζει ὁ ἐπιδιορισμὸς αὐτὸς εἰς οὐδὲν ἄλλο εἶδος, ἢ ὑποκείμενον, ἄλλως ἤδη χαρακτηρισμένον. Δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀνήκοντες εἰς δύο φυλὰς (ἤ τουλάχιστον, τοῦτο προϋποτίθεται διὰ τῆς ἀνωτέρω διαιρέσεως).

3) Παρατηροῦμεν ὅτι ἐνδέχεται, προκειμένου περὶ γένους ἔχοντος φυσικὴν ὑπόστασιν, νὰ μὴ ὑπάρχουν πάντα τὰ εἴδη τὰ ἀντίστοιχα εἰς πάντας τοὺς δυνατοὺς ἐπιδιορισμοὺς τοῦ κοινοῦ τοῦ γένους γνωρισματος, ἐξ οὗ ὁρμώμεθα ὡς ἀφετηρίας τῆς διαιρέσεως· δὲν ὑπάρχουν λ. χ. ἄνθρωποι μήτε κυανόδερμοι μήτε πρασινόδερμοι.

Μόνον προκειμένου περὶ διαιρέσεως ἀφῃρημένου γένους, δυνάμεθα, καὶ ὀφείλομεν, διὰ νὰ εἶναι τελεία ἡ διαίρεσις, νὰ ἐξαντλήσωμεν τοῦ κοινοῦ γνωρίσματος τοῦ γένους πάντας τοὺς δυνατοὺς (ἐπὶ τοῦ προκειμένου συλληπτοὺς) ἐπιδιορισμούς, ὧν ἕκαστος ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓν εἶδος· π. χ. τὰ τρίγωνα διαιροῦνται εἰς ἰσόπλευρα, ὀρθογώνια, ἰσοσκελῆ καὶ σκαληνά.

4) Ἡ ἀκριβὴς διαίρεσις πρέπει νὰ εἶναι: α') ὁλική, δηλαδὴ νὰ δύναταί τις νὰ κατατάξῃ εἰς ἓν τῶν διακεκριμένων εἰδῶν πᾶν ὑποκείμενον ἀνῆκον ἀναντιρρήτως εἰς τὸ γένος· β') τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα τῶν εἰδῶν νὰ εἶναι *ἀντίθετα*, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύναται ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον νὰ καταταχθῇ εἰς δύο εἴδη ἢ περισσότερα (βλ. λ. ταξινόμησις). Ἀμφότερα ἐπιτυγχάνονται τελείως εἰς τὴν διχοτομικὴν διαίρεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ διακριτικὰ τῶν δύο εἰδῶν γνωρίσματα δὲν εἶναι μόνον ἀντίθετα, ἀλλὰ καὶ ἀντιφατικὰ (βλ. διχοτόμησις). Τελεία διαίρεσις, πάντοτε δυνατὴ προκειμένου περὶ ἀφῃρημένων γενῶν, καθίσταται δυσχερεστάτη, ἂν ὄχι ἀκατόρθωτος μόλις ἔλθωμεν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκεῖ αἱ διαφοραὶ δὲν εἶναι ποτὲ καθαρῶς ἀντίθετοι, ἐὰν ὄχι κατὰ συνθήκην. Πράγματι, ὑπάρχουν πάντοτε σχεδὸν μεταξὺ δύο διακεκριμένων εἰδῶν πολλοὶ ἐνδιάμεσοι ὅροι μετέχοντες καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου εἴδους· π. χ. εἰς τὴν πρώτην διαιρετικὴν πρότασιν, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν, ἐπρόκειτο περὶ τῶν τεσσάρων ἀνθρωπίνων φυλῶν, διακεκριμένων κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο τι χαρακτηριστικὸν ἑκάστης φυλῆς ἢ τὸ χρῶμα, ἡ διαίρεσις αὕτη θὰ ἦτο πολὺ ἀτελὴς καὶ αὐθαίρετος, διότι μεταξὺ δύο τῶν χρωμάτων, τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ κιτρίνου λ. χ., ὑπάρχουν ἄπειρα ἐνδιάμεσα ἀπαντῶντα ἐν τῇ φύσει· θὰ ἦσαν ἑπομένως ὑποκείμενα δυνάμενα νὰ καταταχθοῦν εἰς τὰ δύο εἴδη ταυτοχρόνως. Διὰ τοῦτο χαρακτηρίζεται ἡ φυλή, εἰς τὴν ὁποίον ἀνήκει εἷς ἄνθρωπος, καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν γνωρισμάτων ἢ τοῦ χρώματος. Ἄλλοις λόγοις, προκειμένου περὶ φυσικοῦ γένους, σπανίως ἀρκεῖ μία διαίρεσις πρὸς ἱκανοποιητικὴν ταξινόμησιν τῶν εἰδῶν· ἀρκεῖ ὅμως ἐνίοτε· π. χ. τὰ ἀγγειόσπερμα φυτὰ διαιροῦνται εἰς μονοκοτυλήδονα καὶ δικοτυλήδονα.

Ὑπάρχουν τεσσάρων εἰδῶν διαιρετικαὶ προτάσεις:

1) Ἡ διαιροῦσα γένος τι εἰς τὰ εἰς αὐτὸ ὑπαγόμενα εἴδη: π. χ. τὰ φυτὰ διαιροῦνται εἰς κρυπτόγαμα καὶ φανερόγαμα. Τὰ φανερόγαμα διαιροῦνται εἰς ἀγγειόσπερμα καὶ γυμνόσπερμα κτλ.

2) Ἡ διαιροῦσα γένος δι' ὡρισμένης διαφορᾶς, π. χ. τὰ πολύγωνα διαιροῦνται εἰς ὁμαλὰ καὶ ἀνώμαλα.

3) Ἡ πρότασις, δι' ἧς θεωρεῖ τις ὑποκείμενόν τι μὲ τὰς ἀντιθέτους του ἰδιότητας· π. χ. ὁ ἠλεκτρισμὸς εἶναι θετικὸς ἢ ἀρνητικός.

4) Ἡ πρότασις, δι' ἧς θεωρεῖ τις ἰδιότητά τινα ἐν τοῖς διαφόροις ὑποκειμένοις ἐν οἷς ἀπαντᾷ: τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπνοῆς παρατηρεῖται εἰς τὰ ζῷα καὶ εἰς τὰ φυτά.

Οἱ σχολαστικοὶ δικαίως διέστελλον τὴν *διαίρεσιν*, δι' ἧς χωρίζεται τὸ γένος (omne), εἰς λογικῶς

Digitized by Google

ἢ φυσικῶς εἰς αὐτὸ ὑπαγόμενα εἴδη, ἀπὸ τὸν ἁπλοῦν χωρισμὸν (partitio) ἑνὸς συνόλου (totum) εἰς τὰ συνιστῶντα αὐτὸ μέρη.

Αἱ διαιρετικαὶ προτάσεις εἶναι διαζευκτικαὶ (βλ. διάζευξις).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Καρτέσιος*, Περὶ τῆς μεθόδου.—*Wundt*. Λογική.—*Γομπλώ*, Πραγματεία περὶ Λογικῆς.—Φιλοσοφικὸν λεξιλόγιον.

Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

— [ΓΡΑΜΜΑΤ.] Βλ. διέκτασις.

— [ΡΗΤΟΡ.] Ἡ *διαίρεσις* εἶναι ἓν τῶν μερῶν τοῦ ρητορικοῦ λόγου, καλεῖται δὲ οὕτως ἡ ἔκθεσις τῆς τάξεως τοῦ λόγου, ἤτοι τί θέλει ἀποδειχθῆ πρῶτον, τί δεύτερον κτλ. Αὕτη εἶναι ὠφέλιμος εἴς τε τὸν ρήτορα καὶ τὸν ἀκροατήν, διότι δι' αὐτῆς καὶ τὸ θέμα καθόλου σαφέστερον καὶ ἀναλυτικώτερον καθίσταται καὶ ὁ ρήτωρ δεσμεύεται οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τῆς ἐκτροπῆς εἰς ἀλλότρια θέματα. Κατὰ ταῦτα διαίρεσις εἶναι μερισμὸς τοῦ λόγου εἰς διάφορα μέρη, ἢ ὡς ἐκ τῶν προτάσεων, ἢ ὡς ἐκ τῶν διαφόρων τρόπων τῆς ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ μέρους, ἅτινα διαδοχικῶς ὑπόσχεται νὰ πραγματευθῆ ὁ ρήτωρ. Ταῦτα δὲ πρέπει νὰ ἀνάγωνται εἰς δύο ἢ τρία. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕκαστον τούτων δύναται νὰ ἀποδειχθῆ κατὰ διαφόρους τρόπους, διὰ τοῦτο δύνανται καὶ ταῦτα νὰ διαιρεθῶσι πάλιν, ὁπότε ἔχομεν τὴν ὑποδιαίρεσιν. Δὲν εἶναι ὅμως πάντοτε ἀναγκαία ἡ διαίρεσις εἰς πάντα λόγον, ἢ διότι ἡ πρότασις εἶναι ἁπλῆ καὶ δὲν ἐπιδέχεται τοιαύτην εἰς μέρη, ἢ διότι ὁ λόγος εἶναι σύντομος· ὡσαύτως ἡ συνάφεια τῶν ἀποδείξεων ὁδηγεῖ ἐνίοτε τὸν νοῦν ἄνευ τῆς τοῦ λόγου διαιρέσεως, ἐνίοτε δὲ πάλιν λυσιτελεῖ νὰ κρύπτωμεν τὴν τάξιν καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ λόγου. Ἐν γένει ὅμως συντελεῖ εἰς σαφήνειαν ἡ διαίρεσις, διακρίνουσα τ' ἀρχικὰ ζητήματα ἐκ τῶν παρεμπιπτόντων, ὅπερ καὶ τὸν λέγοντα καὶ τὸν ἀκούοντα ἀνακουφίζει. Ἡ μὲν ἔλλειψις τῆς διαιρέσεως περικλείει εἰς στενότατον κύκλον, καὶ στερεῖ τῆς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἀναφερομένης σαφηνείας· ἡ δὲ ὑπερβολὴ αὐτῆς εἰς διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις, κατακερματίζει τὸν λόγον, ἀφαιρεῖ τὴν βαρύτητά του, κατακόπτει δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ προσοχήν, ἀδυνατοῦντος νὰ ἐνθυμῆται τοιαύτας πολυσχιδεῖς διαιρέσεις. Διὰ ταῦτα εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ρήτορος ἀφίνεται μᾶλλον τὸ περὶ διαιρέσεως, τὴν φύσιν τῆς ὑποθέσεως ἔχοντος ὑπ' ὄψιν. Ἐνίοτε καὶ αὐτὸς ὁ ρήτωρ προκρίνει νὰ μὴ εἰδοποιήση τοὺς ἀκροατὰς περὶ τῆς τάξεως, τὴν ὁποίαν μέλλει ν' ἀκολουθήση, ἢ περὶ τοῦ τελευταίου συμπεράσματος, εἰς τὸ ὁποῖον σκοπεύει νὰ φέρη αὐτούς, ἀλλ' ἀφίνει νὰ γίνεται αὕτη λεληθότως, κατὰ τρόπον ὅμως ὥστε νὰ δύναται ὁ ἀκροατὴς νὰ ἐννοήση ἐκ ταύτης τὰ κύρια τοῦ λόγου μέρη. Ἡ διαίρεσις παραλείπεται εἰς θέματα περιστρεφόμενα περὶ μίαν κεντρικὴν ἰδέαν (προσφωνήσεις, ἐπιτάφιοι καὶ ἐπικήδειοι λόγοι κτλ). Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐν τῇ διαιρέσει τῶν ρητορικῶν λόγων ἰσχύουσι κανόνες τινὲς συνοψιζόμενοι ἐν τοῖς ἑξῆς: 1) Τὰ διάφορα μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα διαιρεῖται ἡ ὑπόθεσις, πρέπει νὰ εἶναι πραγματικῶς διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, νὰ περιλαμβάνωσι δὲ ἅπαν τὸ διαιρούμενον. 2) Νὰ διαιρῶμεν τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναλύεται εὐκολώτερον καὶ φυσικώτερον, ὥστε νὰ φαίνεται ἀφ' ἑαυτῆς οὕτω διαιρουμένη, ἀλλ' οὐχὶ βιαίως κατακερματιζομένη. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ προσέχωμεν τὴν φυσικὴν τάξιν, ἤτοι ν' ἀρχίζωμεν ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων καὶ πλέον εὐκαταλήπτων καὶ ἀναγκαίων νὰ προεξετασθῶσιν, ὥστε τὰ μέρη νὰ προβαίνωσιν αὐξητικῶς καὶ κατ' ἐπίβασιν, τὸ πρῶτον δηλαδὴ νὰ γίνεται βαθμὶς τοῦ δευτέρου καὶ τοῦτο τοῦ τρίτου κ.τ.λ. 3) Αἱ λέξεις αἱ ἐκφράζουσαι τὰ μέρη τῆς διαιρέσεως πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν σύντομοι, σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς· νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς περιφράσεις καὶ οὐδεμίαν λέξιν νὰ μεταχειριζώμεθα χωρὶς νὰ εἶναι ἀναγκαία. 4) Ὁ ρήτωρ δέον ν' ἀποφεύγη ἐπιμελῶς τὴν παρεμβολὴν ἐν τῷ λόγῳ του ἐννοιῶν ξένων πρὸς τὸ θέμα, ἢ τὴν ἐπέκτασιν σημείων τινῶν ὑπὲρ τὸ δέον καὶ ἀκαίρως, ὥστε νὰ ἐπικρατῆ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν μερῶν ἀνισότης καὶ σύγχυσις. Ἀφοῦ δὲ προεκτεθῆ ἡ τάξις, πρέπει νὰ διατηρῆται αὕτη εἰς ὅλον τὸν λόγον, διότι ἄλλως καὶ ἀσάφεια δύναται νὰ ἐπέλθη καὶ ἡ ὑποψία τῶν ἀκροατῶν κατὰ τοῦ λέγοντος νὰ κινηθῆ (βλ. καὶ διαίρεσιν [*Λογικ.*]).

Ι. Φ. Δ.

— [ΒΙΟΛ.] Ἐν τῇ Βιολογίᾳ ἡ *διαίρεσις* εἶναι ὁ κυριώτερος καὶ ἁπλούστερος τρόπος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κατωτάτων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὀργανισμῶν. Διακρίνομεν δὲ δύο μορφὰς διαιρέσεως, τὴν ἁπλῆν, ἥτις καὶ ἀμίτωσις καλεῖται, καὶ τὴν πολυσύνθετον ὀνομαζομένην καὶ μίτωσιν. Σπουδαιότερον ρόλον εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν παίζει ἡ μίτωσις, καθ' ἣν παρατηροῦνται εἰς τὸν πυρῆνα καὶ τὸ κυτόπλασμα μεταμορφώσεις πολύπλοκοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον (βλ. καὶ λ. καταμερισμὸς καὶ μίτωσις).

Δ. Ν. Π.

— [ΧΕΙΡΟΥΡΓ.] Βλ. διάσπασις.

— [ΝΑΥΤ.] Ἐν τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις τὸ πλήρωμα διαιρεῖται ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας ἢ τῆς πρὸς μάχην ἑτοιμασίας. Οὕτως ἔχομεν τὴν διαίρεσιν εἰς τμήματα, ἥτις εἶναι ἡ βάσις τῶν διαιρέσεων τοῦ πληρώματος. Κατὰ ταύτην τὸ πλήρωμα διαιρεῖται εἰς 4 κύρια τμήματα: τὸ Α′ ἢ πρωραῖον, τὸ Β′ ἢ ἀριστερόν, τὸ Γ′ ἢ δεξιὸν καὶ τὸ Δ′ ἢ πρυμναῖον. Εἰς ταῦτα προστίθεται τὸ Ε′ τμῆμα, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐπαγγελματιῶν τεχνιτῶν (ξυλουργῶν, διανακτῶν, δυτῶν, πυροβολοτεχνιτῶν, ἠλεκτρομηχανικῶν κ.λπ.), τὸ ΣΤ′ ἀποτελούμενον ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τῆς μηχανῆς, καὶ τὸ τμῆμα συνεννοήσεως, ἀποτελούμενον ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τῶν σηματωρῶν καὶ τῶν ραδιοτηλεγραφητῶν. Βάσις τῶν πολεμικῶν διαιρέσεων εἶναι ἡ πολεμικὴ ἔγερσις· κατὰ ταύτην τὸ σκάφος διαιρεῖται ἀπὸ καταστρώματος μέχρι τρόπιδος ἐξ αἰρέσει μηχανοστασίων, λεβητοστασίων καὶ διπυθμένων, εἰς 4 τμήματα περιλαμβάνοντα κατὰ τὸ δυνατὸν ἴσον ἀριθμὸν ὁπλισμοῦ. Καὶ τὸ μὲν Α′ ἢ πρωραῖον τμῆμα διαιρεῖται πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν πύργων, πυροβόλων, ταχυβόλων, ἐκσφενδονιστικῶν σωλήνων κ.λπ. εἰς τὸ πρωραῖον μέρος τοῦ πλοίου ἀπὸ τῆς πρώρας μέχρι τῆς γεφύρας καὶ τῶν κάτωθι τούτου ὑποφραγμάτων, διαβάσεων πυρομαχικῶν, πυριταποθηκῶν κ.λ.π. Τὸ Δ′ ἢ πρυμναῖον τμῆμα ἐξοπλίζει τὸ πρυμναῖον μέρος τοῦ πλοίου ἀπὸ τῆς πρύμνης μέχρι καὶ τοῦ πρυμναίου πύργου καὶ τῶν κάτωθι τούτου διαμερισμάτων. Το Β′ ἢ ἀριστερὸν καὶ τὸ Γ′ ἢ δεξιὸν ἐξοπλίζουσι τὰ δύο ἐναπομένοντα μέρη τοῦ σκάφους ἀριστερὸν καὶ δεξιόν. Τὸ Ε′ τμῆμα συντρέχει εἰς τὴν ἀναχορηγίαν τῶν πυρομαχικῶν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τραυματιῶν. Τὸ τμῆμα μηχανῆς εἶναι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς μηχανῆς, οἱ δ' ἐκτὸς φυλακῆς ἄνδρες τοῦ τμήματος τούτου σχηματίζουσι τὸ ἄγημα πυρκαϊᾶς. Ἡ διαίρεσις ἐπαγρυπνήσεως ἀφορᾷ τὴν νυκτερινὴν κατὰ ἐπιθέσεως τορπιλλικῶν σκαφῶν διανομὴν τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο τοιχαρχιῶν τοῦ πληρώματος. Διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν ὑπάρχουσιν ἡ διαίρεσις χειρισμοῦ, προβλέπουσα τὴν διανομὴν τοῦ πληρώματος διὰ τὴν ἄπαρσιν καὶ ἀγκυροβολίαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν γενικῶν κινήσεων. Ἡ διαίρεσις πυρκαϊᾶς καὶ διαρροῆς, προβλέπουσα τὴν διανομὴν τοῦ πληρώματος διὰ τὰς ὡς ἄνω περιπτώσεις. Ἡ διαίρεσις ἐγκαταλείψεως πλοίου, διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς πλήρους ἐκκενώσεως τοῦ πλοίου ἐν περιπτώσει ἐπικειμένης βυθίσεως τούτου. Ἡ διαίρεσις κατακλίσεως καὶ σακκοθεσίων, ἀφορῶσα τὴν διανομὴν τοῦ πληρώματος εἰς τὰς θέσεις κατακλίσεως καὶ ἀποθέσεως τῶν περιεχόντων τὸν ἱματισμόν των σάκκων. Ἡ διαίρεσις πληρωμάτων λέμβων, ἀφορῶσα τὴν διανομὴν πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν λέμβων. Ἡ διαίρεσις ἀποβατικοῦ ἀγήματος, προβλέπουσα τοὺς δι' ἀπόβασιν χρησιμοποιηθησομένους ἐνόπλους ἄνδρας. Ἡ διαίρεσις καθαρισμοῦ, ἀφορῶσα τὴν διανομὴν τῶν ἀνδρῶν εἰς τὰς διαφόρους θέσεις πρὸς καθαρισμὸν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σκάφους ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἡ διαίρεσις ἀνθρακεύσεως, προβλέπουσα διὰ τὴν τοῦ πλοίου ἀνθράκευσιν. Καὶ τέλος ἡ διαίρεσις πυρκαϊᾶς εἰς τὴν ξηράν, προβλέπουσα τὴν διανομὴν τοῦ πληρώματος πρὸς ἀποβίβασιν ἀντλιῶν καὶ τῶν ἀναγκαιούντων μέσων πρὸς κατάσβεσιν πυρκαϊᾶς ἐν τῇ ξηρᾷ ἢ ἑτέρῳ πλοίῳ.

Γ. Ν. Ν.

—διαιρέσεως *καὶ διζήσεως εὐεργέτημα* [*Αστικ. Δίκ.*] βλ. εὐεργέτημα.

διαιρετέος,—*α*,—*ον*· ὁ ὀφείλων νὰ διαιρεθῆ, ὁ διανεμητέος: «τὸ διαιρετέον ποσόν».

— **διαιρετέος** (ὁ) [*Μαθημ.*]. Ὁ ἀριθμὸς εἰς τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν διὰ τῆς διαιρέσεως (βλ. λ.) ποσάκις περιέχεται ἄλλος δοθεὶς ἀριθμὸς (ὁ *διαιρέτης*).

Σ. Μ.-Ο.

διαιρέτης (ὁ)· ὁ διαιρῶν, ὁ διαμερίζων.

—[*Μαθημ.*] Καλεῖται διαιρέτης ἑνὸς ἀκεραίου ἀριθμοῦ a ἀκέραιος ἀριθμὸς b, ὅταν ὑπάρχη ἀκέραιος ἀριθμὸς q, εἷς καὶ μόνος, ὅστις πολλαπλασιαζόμενος ἐπὶ b νὰ δίδη ἀκριβῶς τὸν a, δηλαδὴ $a=qb$· ὁ a λέγεται τότε καὶ πολλαπλάσιον τοῦ b ἢ ὅτι ὁ b διαιρεῖ τὸν a. Ἕκαστος ἀκέραιος ἀριθμὸς $a\neq 0$, ἔχει προφανῶς ὡς διαιρέτας τοὺς ἀριθμοὺς $\pm a, \pm 1$, δὲν ὑπάρχει δὲ διαιρέτης αὐτοῦ μεγαλύτερος τοῦ $|a|$, ἑπομένως τὸ πλῆθος τῶν διαιρετῶν του εἶναι πεπερασμένον. Τὸ 0 ἔχει ὡς διαιρέτην κάθε ἀριθμόν.

Κοινὸς διαιρέτης δύο ἢ περισσοτέρων ἀκεραίων ἀριθμῶν a, b, c... καλεῖται ὁ ἀκέραιος ἀριθμὸς γ, ὅστις διαιρεῖ ὅλους τοὺς ἀριθμοὺς a, b, c..., ὁ μεγαλύτερος δὲ ἐκ τῶν διαιρετῶν αὐτῶν καλεῖται μέγιστος κοινὸς διαιρέτης. Ἀκέραιος ἀλγεβρικὸς β λέγεται διαιρέτης ἑνὸς ἀκεραίου ἀλγεβρικοῦ ἀριθμοῦ α, ἢ ὁ τελευταῖος οὗτος διαιρετὸς διὰ τοῦ β, ὅταν ὑπάρχη ἀκέραιος ἀλγεβρικὸς ἀριθμὸς q, οὕτως ὥστε $\alpha=q.\beta$. Εἷς ἰδεώδης (ideal) t λέγεται διαιρέτης ἑνὸς ἰδεώδους a, ἢ ὁ τελευταῖος οὗτος διαιρετὸς διὰ τοῦ t, ὅταν ὁ a περιέχεται εἰς τὸν t, δηλαδὴ ὅταν ὅλοι οἱ ἀριθμοὶ τοῦ ἰδεώδους a εἶναι ἐπίσης ἀριθμοὶ τοῦ ἰδεώδους t. Συντόμως δέ, ὅταν ὑπάρχη τρίτος τις ἰδεώδης m τοιοῦτος ὥστε $a = mt$. Κοινὸς διαιρέτης δύο ἰδεωδῶν a_1 καὶ a_2 καλεῖται ὁ ἰδεώδης t, τοῦ ὁποίου οἱ ἀριθμοὶ περιέχουν τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τοῦ ἰδεώδους a_1 καὶ τοῦ ἰδεώδους a_2. Μεταξὺ ὅλων τῶν κοινῶν διαιρετῶν t τῶν ἰδεωδῶν a_1 καὶ a_2 ὑπάρχει εἷς t′, τὸν ὁποῖον διαιροῦν ὅλοι οἱ ἄλλοι κοινοὶ διαιρέται, καὶ ὅστις λόγῳ αὐτῆς τῆς ἀναλογίας μὲ τὸν μέγιστον κοινὸν διαιρέτην δύο ἀκεραίων ἀριθμῶν καλεῖται μέγιστος κοινὸς διαιρέτης τῶν a_1 καὶ a_2, ἂν καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς κοινοὺς διαιρέτας περιέχει τὸ μικρότερον πλῆθος ἀριθμῶν.

Διαιρέτης ἑνὸς πολυωνύμου f (n) μὲ συντελεστὰς ἀνήκοντας εἰς τὸ σῶμα τῶν ρητῶν ἀριθμῶν ἢ εἰς τυχὸν ἄλλο σῶμα k, καλεῖται ἓν πολυώνυμον g(n), τὸ ὁποῖον πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ τρίτον πολυώνυμον q (n) δίδει τὸ f (n), ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ συντελεσταὶ καὶ τοῦ g(n) καὶ τοῦ q (n) ἀνήκουν εἰς τὸ αὐτὸ σῶμα, εἰς ὃ καὶ οἱ συντελεσταὶ τοῦ f (n). Ὁ βαθμὸς τοῦ q (n) ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν βαθμῶν τοῦ g (n) ἀπὸ τὸν τοῦ f (n), εἶναι δὲ μηδὲν ὅταν ὁ βαθμὸς τοῦ f (n) εἶνε μικρότερος τοῦ βαθμοῦ τοῦ g (n).

Κοινὸς διαιρέτης δύο πολυωνύμων $f_1(n)$ καὶ $f_2(n)$ μὲ ἀκεραίους συντελεστὰς καλεῖται τὸ πολυώνυμον τὸ ὁποῖον διαιρεῖ καὶ τὰ δύο πολυώνυμα $f_1(n)$ καὶ $f_2(n)$. Μέγιστος δὲ κοινὸς διαιρέτης αὐτῶν καλεῖται τὸ πολυώνυμον d (n), τὸ ὁποῖον διαιροῦν ὅλοι οἱ κοινοὶ διαιρέται τῶν $f_1(n)$ καὶ $f_2(n)$. Οἱ κοινοὶ διαιρέται τῶν $f_1(n)$ καὶ $f_2(n)$ ἔχουν ἐπίσης ἀκεραίους συντελεστάς.

Κοινὸς διαιρέτης εἰς τὸ σῶμα k τῶν συντελεστῶν τῶν δύο πολυωνύμων $f_1(n)$, $f_2(n)$ καλεῖται τὸ πολυώνυμον, τὸ ὁποῖον διαιρεῖ καὶ τὰ δύο πολυώνυμα. Μέγιστος δὲ κοινὸς διαιρέτης αὐτῶν καλεῖται τὸ πολυώνυμον d (n), τὸ ὁποῖον διαιροῦν ὅλοι οἱ κοινοὶ διαιρέται τῶν πολυωνύμων $f_1(n)$ καὶ $f_2(n)$. Τὸ d (n) δύναται νὰ τεθῆ πάντοτε ὑπὸ τὴν μορφήν:

$$d(n) = g_1(n).\ f_1(n) + g_2(n).\ f_2(n),$$

ἔνθα τὰ $g_1(n)$ καὶ $g_2(n)$ εἶναι πολυώνυμα μὲ συντελεστὰς εἰς τὸ σῶμα k, ἄρα καὶ τὸ d (n) ἔχει συντελεστὰς ἀριθμοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ ἴδιον σῶμα k. Ἐκ δύο πολυωνύμων f(n) καὶ g(n) μὲ ἀκεραίους συντελεστὰς τὸ g (n) λέγεται διαιρέτης τοῦ f (n) ὡς πρὸς τὸ μέτρον n, ὅταν δύναται νὰ εὑρεθῆ ἓν πολυώνυμον $g_1(n)$ μὲ ἀκεραίους συντελεστάς, ὥστε:

$$f(n) \equiv g(n).\ g_1(n).\ (\text{μέτρ. } n),$$

(βλ. καὶ διαιρετότης)

Σ. Μ.-Ο.

— διαιρέτης *σταθερὸς* [*Ἐμπ. Ἀριθμ.*]. Ἐὰν παραστήσωμεν διὰ I τὸν τόκον, διὰ K τὸ κεφάλαιον, διὰ ν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς δανείζεται τὸ κεφάλαιον K καὶ διὰ i τὸ ἐπιτόκιον (τοῦ ἐπιτοκίου ὄντος τοῦ τόκου τῆς 1 νομισματικῆς μονάδος δι' 1 ἔτος), ὁ τύπος ὁ δίδων τὸν ἁπλοῦν τόκον εἶναι $I=\frac{K\nu i}{360}$ ἢ $I=\frac{K\nu i}{365}$, ἀναλόγως τοῦ ἂν θὰ ληφθῆ κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ τόκου τὸ ἔτος ὡς ἔχον 360 ἢ 365 ἡμέρας. Οἱ τύποι οὗτοι γράφονται καὶ ὡς:

$$I = K\nu : \frac{360}{i} \text{ ἢ } I = K\nu : \frac{365}{i}$$

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ τόκος θὰ εὑρεθῆ διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὰς ἡμέρας καὶ διαιρέσεως τοῦ γινομένου διὰ $\frac{360}{i}$ ἢ διὰ $\frac{365}{i}$.

Ἀλλὰ οἱ δύο οὗτοι διαιρέται εἶναι διὰ πάντα τὰ προβλήματα τὰ ἔχοντα τὸ αὐτὸ ἐπιτόκιον i οἱ αὐτοί, ἤτοι σταθεροί. Συνεπῶς διὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἁπλοῦ τόκου δι' ἀριθμόν τινα ἡμερῶν χρησιμοποιεῖται δι' ἕκαστον ἐπιτόκιον εἷς σταθερὸς διαιρέτης. Οὕτω τοῦ ἔτους λαμβανομένου ὡς ἔχοντος 360 ἡμέρας, ὁ σταθερὸς διαιρέτης τοῦ ἐπιτοκίου 0,06 εἶναι τὸ 6000, τοῦ 0,05 τὸ 7200, τοῦ 0,04 τὸ 9000 κτλ. Οἱ σταθεροὶ διαιρέται εἶναι χρήσιμοι, διότι λήγουσιν εἰς μηδενικὰ καὶ συνεπῶς ἡ δι' αὐτῶν διαίρεσις εἶναι εὔκολος, ἄρα καὶ ἡ εὕρεσις τοῦ τόκου.

Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—διαιρέτης *τάσεως* [*Ἠλεκτρ.*]. Ἕτερος ὅρος διὰ τὴν δυναμικομετρικὴν *διάταξιν* (βλ. λ.).

διαιρετικός,—*ή*,—*όν*· ὁ κατάλληλος ἢ ἁρμόδιος εἰς τὸ διαιρεῖν: «διαιρετικὴ μηχανή», «διαιρετικὰ μέτρα» τὰ διαίρεσιν προκαλοῦντα ‖ τὸ οὐδέτ. *διαιρετικὸν* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. μικρὰ ὁριζοντία κεραία (—), διὰ τῆς ὁποίας δύνανται νὰ χωρισθῶσιν αἱ λέξεις εἰς συλλαβάς.—Ἐπιρρ. *διαιρετικῶς*.

—διαιρετικὴ *μηχανή*. Μηχανὴ διὰ τῆς ὁποίας χαράσσονται αἱ ὑποδιαιρέσεις μετρητικῶν ὀργάνων.

—[*Τεχν.*] Αἱ εὐθύγραμμοι διαιρετικαὶ μηχαναὶ ἀποτελοῦνται ἐκ σιδηρᾶς ἐπιπέδου πλακός, ἐπὶ τῆς ὁποίας μετακινεῖται εὐθυγράμμως διὰ μικρομετρικοῦ κοχλίου εἶδος σύρτου φέροντος χαρακτικὴν συσκευήν. Ὁ κανὼν (ἢ ἄλλο εὐθύγραμμον ὄργανον), ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ χαραχθῶσιν αἱ ὑποδιαιρέσεις, στερεοῦται παραπλεύρως τοῦ σύρτου καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδρομῆς τοῦ τελευταίου τούτου. Περιστρεφομένου τοῦ μικρομετρικοῦ κοχλίου ὅσον ἑκάστοτε χρειάζεται, ὁ σύρτης προχωρεῖ κατὰ τὴν ἀπόστασιν μιᾶς ὑποδιαιρέσεως ὁπότε ἡ χαρακτικὴ συσκευή, κινουμένη διὰ τῆς

Digitized by Google

χειρὸς τοῦ τεχνίτου, χαράσσει ἐπὶ τοῦ κανόνος τὴν ἀντίστοιχον γραμμήν.

Εἰς τὰς κυκλικὰς διαιρετικὰς μηχανὰς ὁ σύρτης μετακινεῖται κατὰ περιφέρειαν κύκλου, τῆς ὁποίας ἡ ἀκτὶς κανονίζεται ἑκάστοτε κατὰ βούλησιν τοῦ τεχνίτου. Ὁ δὲ κύκλος ἢ τὸ τόξον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ χαραχθῶσιν αἱ μοῖραι καὶ αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν, στερεοῦται ἐπὶ μεταλλίνης πλακὸς ὁμοκέντρως πρὸς τὴν περιφέρειαν ἣν διαγράφει ὁ σύρτης. —Ρ.

διαιρετὸν *[Φυσ.]*. Καλεῖται *διαιρετὸν* ἡ ἰδιότης τῶν σωμάτων νὰ δύνανται νὰ διαιρῶνται εἰς διακεκριμένα μικρότερα μέρη. Τὸ διαιρετὸν θεωρεῖται γενικὴ ἰδιότης τῆς ὕλης, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἐκ τῶν οὐσιωδῶν. Θεωρητικῶς δύναται ἡ ἰδιότης αὕτη νὰ θεωρηθῇ ἐκτεινομένη ἐπ' ἄπειρον. Ἐν τούτοις ὑπάρχει πλῆθος περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας δύναται νὰ ὁρισθῇ τὸ ἔσχατον ὅριον τῆς διαιρετότητος τῆς ὕλης: Εἷς κόκκος καρμινίου, μόλις ὁρατῆς ποσότητος χρωστικῆς οὐσίας, δύναται νὰ χρωματίσῃ κατὰ δέκα ἑκατομμύρια φορὰς μεγαλύτερον ὄγκον ὕδατος. Ὁ Haüy διήρεσε μηχανικῶς μαρμαρυγίαν εἰς φυλλίδια ἀντανακλῶντα ὡραῖον κυανοῦν φῶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ Νεύτωνος, ἀντιστοιχεῖ εἰς τόσον λεπτὸν πάχος, ὥστε ν' ἀπαιτοῦνται 23.255 τοιαῦτα φυλλίδια διὰ τὸν σχηματισμὸν φύλλου πάχους ἑνὸς χιλιοστομέτρου.

Κατὰ τὰς νῦν ἐπικρατούσας ἀντιλήψεις, ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἐπ' ἄπειρον διαιρετή. Συνίσταται αὕτη ἀπὸ ἀδιαίρετα τεμαχίδια, τὰ ἄτομα καὶ τὰ μόρια, ἀποτελοῦντα τὸ ἔσχατον ὅριον τοῦ διαιρετοῦ, λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως φυσικοχημικῶν δυνάμεων. ΑΝ. Δ.

διαιρετός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ διαιρεθῇ: «ἀριθμὸς διαιρετὸς δι' ἄλλου» ὁ δυνάμενος νὰ διαιρεθῇ δι' αὐτοῦ εἰς ἴσα μέρη χωρὶς νὰ ἀφίνῃ ὑπόλοιπον (βλ. λ. διαιρετότης)· || ὁ διῃρημένος, ὁ ἐκ μερῶν συνιστάμενος· || τὸ οὐδετ. *διαιρετὸν* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.), ἡ ἰδιότης τοῦ νὰ δύναταί τις νὰ διαιρεθῇ εἰς μικρότερα μέρη (βλ. λ. διαιρετὸν καὶ διαιρετότης).

—διαιρετὰ *πράγματα [Ἀστ. Δίκ.]*· βλ. πρᾶγμα.

—διαιρετὴ *ἐνοχὴ [Ἀστ. Δικ.]*· βλ. ἐνοχή.

διαιρετότης (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ δυναμένου νὰ διαιρεθῇ εἰς μέρη.

—[Φυσ.] Βλ. λ. διαιρετόν.

—[Ἀριθμ.] Καλεῖται *διαιρετότης* τὸ μέρος τῆς ἀριθμητικῆς τὸ ἀσχολούμενον μὲ τὰς ἰδιότητας τῆς τελείας διαιρέσεως ἀκεραίων ἀριθμῶν καὶ τὴν σπουδὴν τῶν ὑπολοίπων εἰς μίαν ἀτελῆ διαίρεσιν. Πᾶν πολλαπλάσιον a ἑνὸς ἀριθμοῦ b εἶναι διαιρετὸν δι' αὐτοῦ καὶ ἀντιστρόφως πᾶς ἀριθμὸς διαιρετὸς δι' ἑνὸς ἄλλου εἶναι πολλαπλάσιον αὐτοῦ. Ὅταν ὁ a δὲν διαιρῆται ἀκριβῶς διὰ τοῦ b, ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πολλαπλασίων τοῦ b, τῶν μικροτέρων τοῦ a, ἓν μεγαλύτερον τὸ q. b· τότε ἡ διαφορὰ $a-qb=\upsilon$ εἶναι ἀριθμὸς οὐχὶ ἀρνητικός, ὅστις εἶναι μικρότερος τοῦ $|b|$. Ὁ ἀριθμὸς υ ὁ οὕτω μονοτίμως ἐκ τῶν a καὶ b ὁριζόμενος διὰ τῆς

$$a=qb+\upsilon, \quad q \text{ ἀκέραιος}, \quad 0\leq\upsilon<|b|$$

καλεῖται τὸ ὑπόλοιπον τῆς διαιρέσεως τοῦ a διὰ τοῦ b ἢ ὑπόλοιπον τοῦ a ὡς πρὸς μέτρον b (modulo b). Ὅταν υ εἶναι μηδέν, ὁ a εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ b. Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ ἄθροισμα ἢ ἡ διαφορὰ δύο ἀριθμῶν διαιρετῶν δι' ἑνὸς τρίτου εἶναι διαιρετὰ δι' αὐτοῦ. Τὸ ἄθροισμα ὅμως δύο ἀριθμῶν, ἐξ ὧν ὁ εἷς διαιρετὸς δι' ἑνὸς τρίτου καὶ ὁ ἄλλος οὐχὶ διαιρετός, δὲν εἶναι διαιρετὸν δι' αὐτοῦ, δίδει δὲ τὸ ἴδιον ὑπόλοιπον τὸ ὁποῖον δίδει τὸ μὴ διαιρετὸν μέρος τοῦ ἀθροίσματος.

Ἡ σπουδὴ τῶν ὑπολοίπων ἀποτελεῖ σπουδαῖον μέρος τῆς θεωρίας τῶν ἀριθμῶν. Ἐνδιαφέρει πολλάκις νὰ γνωρίζωμεν τὸ ὑπόλοιπον τῆς διαιρέσεως ἑνὸς ἀριθμοῦ δι' ἑνὸς ἄλλου χωρὶς νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν διαίρεσιν. Διὰ τῶν κανόνων δὲ τῆς διαιρετότητος δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἀμέσως πότε εἷς ἀριθμὸς εἶναι διαιρετὸς δι' ἄλλου δοθέντος, δηλαδὴ πότε τὸ ὑπόλοιπον υ τῆς διαιρέσεώς του δι' ἑνὸς δοθέντος b εἶναι μηδέν. Ἐπὶ παραδείγματι, ὅλοι οἱ ἄρτιοι ἀριθμοὶ εἶναι διαιρετοὶ διὰ τοῦ 2· ἀριθμὸς εἶναι διαιρετὸς διὰ 5, ὅταν τὸ τελευταῖον ψηφίον αὐτοῦ εἶναι 0 ἢ 5. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς διαιρέσεως ἑνὸς ἀριθμοῦ διὰ τοῦ 4 ἰσοῦται πρὸς τὸ ὑπόλοιπον, τὸ ὁποῖον δίδει ὁ ἀριθμὸς ὁ σχηματιζόμενος ἀπὸ τὰ δύο τελευταῖα ψηφία αὐτοῦ· ἄρα ἀριθμός τις εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ 4, ὅταν ὁ ὑπὸ τῶν δύο τελευταίων αὐτοῦ ψηφίων σχηματιζόμενος ἀριθμὸς εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ 4. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς διαιρέσεως ἑνὸς ἀριθμοῦ διὰ τοῦ 9 ἢ διὰ τοῦ 3 ἰσοῦται πρὸς τὸ ὑπόλοιπον τῆς διαιρέσεως τοῦ ἀθροίσματος τῶν ψηφίων του διὰ τοῦ 9 ἢ διὰ τοῦ 3· ἄρα εἷς ἀριθμὸς εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ 9 ἢ διὰ τοῦ 3, ὅταν τὸ ἄθροισμα τῶν ψηφίων του εἶναι διαιρετὸν διὰ τοῦ 9 ἢ διὰ τοῦ 3. Τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως ἑνὸς ἀριθμοῦ διὰ τοῦ 11 εὑρίσκεται ἂν ἀφαιρεθῇ τὸ ἄθροισμα τῶν ψηφίων του τάξεως ἀρτίας ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν ψηφίων του περιττῆς τάξεως, ηὐξημένον κατὰ 11 (ἂν ὑπάρξῃ ἀνάγκη)· ὅταν τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο εἶναι μηδὲν ὁ θεωρούμενος ἀριθμὸς εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ 11.

Ὅταν εἷς ἀριθμὸς q διαιρῇ δύο ἀριθμοὺς a καὶ b, τότε διαιρεῖ καὶ κάθε πολλαπλάσιον αὐτῶν ax καὶ by, ἄρα καὶ τὸ ἄθροισμα ax+by δύο τυχόντων πολλαπλασίων αὐτῶν. Οὕτω πᾶς κοινὸς διαιρέτης δύο ἀκεραίων ἀριθμῶν a καὶ b εἶναι ἐπίσης διαιρέτης παντὸς ἀριθμοῦ τῆς μορφῆς ax+by, ἔνθα x καὶ y εἶναι ἀριθμοὶ ἀκέραιοι. Στηριζόμενοι ἐπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ὅτι πᾶς ἀριθμὸς a δύναται πάντοτε νὰ γραφῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$a=bq+v \quad 0\leq v<|b|$$

εὑρίσκομεν τὸν μέγιστον κοινὸν διαιρέτην δύο ἀκεραίων ἀριθμῶν a καὶ b. Ἡ διαίρεσις τοῦ πρώτου διὰ τοῦ δευτέρου δίδει: $a=q.\,b+b_1$, ἔνθα q εἶναι τὸ ἀκέραιον μέρος τοῦ $\frac{a}{b}$ καὶ b_1 εἷς ἐκ τῶν ἀριθμῶν 0 1, 2, ... $b-1$. Ἐὰν ὁ $b_1\neq0$, διαιροῦμεν τὸν b διὰ τοῦ b_1 καὶ ἔχομεν: $b=q_1\,b_1+b_2$, ἔνθα πάλιν q_1 εἶναι τὸ ἀκέραιον μέρος τοῦ $\frac{b}{b_1}$ καὶ b_2 εἷς ἐκ τῶν ἀριθμῶν 0, 1, 2, . . . b_1-1 καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐπειδὴ οἱ ἀριθμοὶ b, b_1, b_2 . . . βαίνουσιν ἐλαττούμενοι, θὰ φθάσωμεν εἰς μίαν διαίρεσιν μὲ ὑπόλοιπον μηδὲν καὶ θὰ σταματήσωμεν. Οὕτω ἔχομεν ἕνα πεπερασμένον πλῆθος ἐξισώσεων τῆς μορφῆς:

$$\begin{cases} a=bq+b_1 \\ b=b_1.\,q_1+b_2 \\ b_1=b_2.\,q_2+b_3 \\ \ldots\ldots \\ b_{\nu-2}=b_{\nu-1}.q_{\nu-1}+b_\nu \\ b_{\nu-1}=b_\nu.\,q_\nu \end{cases}$$

ἃς καλοῦμεν εὐκλείδειον ἀλγόριθμον ἀντίστοιχον τῶν ἀριθμῶν a, b. Τὴν πρώτην ἐξίσωσιν δυνάμεθα νὰ γράψωμεν καὶ ὡς ἑξῆς:

$$b_1=a.1-b.q$$

ἐξ ἧς ἐξάγεται ὅτι πᾶς διαιρέτης τῶν a, b εἶναι διαιρέτης καὶ τοῦ b_1, ἄρα καὶ τῶν b, b_1. Ἐκ τῆς β' ἐξισώσεως ἔχομεν ὅτι πᾶς διαιρέτης τῶν b, b_1 εἶναι διαιρέτης καὶ τῶν b_1 b_2, πᾶς διαιρέτης τῶν $b_{\nu-1}$, b_ν εἶναι καὶ διαιρέτης τοῦ b_ν, ἄρα πᾶς διαιρέτης τῶν δοθέντων ἀριθμῶν a. b εἶναι διαιρέτης τοῦ b_ν. Οὕτως ὁ διὰ τοῦ εὐκλειδείου ἀλγορίθμου προσδιορισθεὶς ἀριθμὸς b_ν εἶναι ὁ μέγιστος κοινὸς διαιρέτης τῶν a καὶ b. Ὁ b_ν ὡς διαιρῶν τοὺς ἀριθμοὺς a καὶ b διαιρεῖ καὶ πάντα ἀριθμὸν τῆς μορφῆς ax+by (x καὶ y ἀκέραιοι)· ὑπάρχουν λοιπὸν δύο ἀριθμοὶ α καὶ β τοιοῦτοι ὥστε:

$$\alpha a+\beta b=b_\nu$$

ἡ ἐξίσωσις δηλαδὴ $ax+by=b_\nu$ ἔχει ἀκεραίας λύσεις (μία τοιαύτη λύσις εἶναι ἡ $x=\alpha$ $y=\beta$).

Παράδειγμα: Διὰ τοὺς ἀριθμοὺς a=60 καὶ b=36 ὁ εὐκλείδειος ἀλγόριθμος εἶναι:

$$60=1.36+24$$
$$36=1.24+12$$
$$24=2.12$$

ὅστις δεικνύει ὅτι ὁ μέγιστος κοινὸς διαιρέτης τῶν 60 καὶ 36 εἶναι ὁ 12, διὰ νὰ τὸν θέσωμεν δὲ ὑπὸ τὴν μορφὴν ax+by γράφομεν

$$12=\ 36-1.24$$
$$12=2.36-1.60$$

ὡς ἀριθμοὶ δὲ α καὶ β εἶναι οἱ 2 καὶ —1.

Ἐὰν ὁ μέγιστος κοινὸς διαιρέτης $b_\nu=1$, οἱ ἀριθμοὶ a καὶ b δὲν ἔχουν κοινὸν διαιρέτην (διάφορον τῆς μονάδος) καὶ καλοῦνται πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους. Ἡ δὲ ἐξίσωσις $ax+by=1$ λύεται μὲ ἀκεραίους ἀριθμοὺς x καὶ y.

Ἐὰν a καὶ b εἶναι δύο ἀκέραιοι ἀριθμοὶ πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ c τρίτος ἀκέραιος ἀριθμός, τότε πᾶς κοινὸς διαιρέτης τῶν ac καὶ b εἶναι ἐπίσης κοινὸς διαιρέτης τῶν c καὶ b. Φαίνεται ἀμέσως ἐκ τῆς $a\alpha+b\beta=1$, ἂν πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ c, ὁπότε θὰ γίνῃ $ac.\alpha+b.\,\beta c=c$.

Ἂν λοιπὸν οἱ ἀριθμοὶ d, c εἶναι πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους, τότε καὶ ac καὶ b εἶναι πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους, ἐξ οὗ προκύπτει ἡ θεμελιώδης πρότασις τῆς ἀριθμητικῆς: ἂν δύο ἀριθμοὶ a καὶ c εἶναι πρῶτοι πρὸς τὸν b, τότε καὶ τὸ γινόμενον αὐτῶν ac εἶναι ἀριθμὸς πρῶτος πρὸς τὸν b. Ἐξ αὐτῆς ἕπεται ἀμέσως, ὅτι ἐκ δύο σειρῶν ἀριθμῶν a, a', a''..., καὶ b, b', b''..., ἐξ ὧν ἕκαστος ἀριθμὸς τῆς πρώτης σειρᾶς εἶναι πρῶτος πρὸς ἕκαστον ἀριθμὸν τῆς δευτέρας, τὸ γινόμενον αὐτῶν a. a'. a''... εἶναι ἀριθμὸς πρῶτος πρὸς τὸ γινόμενον b. b'. b''... Ἐὰν οἱ ἀριθμοὶ τῆς πρώτης σειρᾶς εἶναι ὅλοι ἴσοι πρὸς a καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῆς δευτέρας ἴσοι πρὸς b, εἶναι δὲ τὸ πλῆθος τῶν πρώτων κ καὶ τῶν δευτέρων λ, καὶ οἱ a, b εἶναι πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους, τότε ἕπεται ὅτι καὶ τυχοῦσαι δυνάμεις αὐτῶν a^κ καὶ b^λ εἶναι πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους.

Ἀκέραιος ἀριθμὸς a ἔχων διαιρέτας μόνον τοὺς ±1 καὶ ±a καλεῖται πρῶτος. Πᾶς ἀκέραιος θετικὸς ἀριθμὸς $a>1$ εἶναι διαιρετὸς τοὐλάχιστον δι' ἑνὸς θετικοῦ πρώτου ἀριθμοῦ p_1, διότι ὁ μικρότερος θετικὸς διαιρέτης τοῦ a, ὅστις εἶναι >1, προφανῶς μόνον πρῶτος ἀριθμὸς δύναται νὰ εἶναι. Οὕτω $a=p_1.\,a_1$. Ἂν ὁ $a_1>1$ πάλιν δύναται νὰ τεθῇ $a_1=p_2.\,a_2$, ἔνθα p_2 πρῶτος ἀριθμὸς κ. ο. κ.. Ἐπειδὴ οἱ ἀριθμοὶ a_1. a_2,... διαρκῶς ἐλαττοῦνται καὶ εἶναι θετικοί, θὰ φθάσωμεν εἰς ἕνα ἀριθμὸν $a_\kappa=1$. Ὁ a καὶ ἑπομένως πᾶς θετικὸς ἀριθμὸς >1 δύναται νὰ τεθῇ ὡς γινόμενον πρώτων παραγόντων $a=p_1.\,p_2.\,p_3\ldots p_\kappa$. Ἐάν τινες ἐκ τῶν πρώτων ἀριθμῶν p_1, p_2, $p_3\ldots p_\kappa$ εἶναι ἴσοι μεταξύ των, τότε ὁ a δύναται νὰ τεθῇ ὡς γινόμενον δυνάμεων πρώτων ἀριθμῶν. Δηλαδὴ

$$a=p_1^{\kappa_1}.\,p_2^{\kappa_2}\ldots p_\lambda^{\kappa_\lambda}.$$

Μία ἀπὸ τὰς θεμελιωδεστέρας προτάσεις τῆς ἀριθμητικῆς εἶναι ἡ ἑξῆς: Πᾶς θετικὸς ἀριθμὸς >1 δύναται νὰ τεθῇ κατὰ ἕνα καὶ μόνον ἕνα τρόπον ὡς γινόμενον θετικῶν πρώτων ἀριθμῶν (τῆς τάξεως τῶν παραγόντων μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν). Ἡ διαιρετότης ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ σώματα τῶν ἀλγεβρικῶν ἀριθμῶν, ἔνθα τὴν θέσιν τῶν συνήθων ἀκεραίων κατέχουν οἱ ἀκέραιοι ἀλγεβρικοί. Ἐπίσης ἡ θεωρία τῆς διαιρετότητος ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς καλουμένους ἰδεώδεις (Ideale) ἀριθμούς.

[Βλ. καὶ λ. Ἀριθμητική.] Σ. Μ.-Ο.

—[Ἄλγεβρα] Διὰ τὴν διαιρετότητα τῶν πολυωνύμων ἰσχύουν οἱ ἴδιοι νόμοι ὡς καὶ διὰ τὴν διαιρετότητα τῶν ἀριθμῶν. Ὅταν ἓν πολυώνυμον F(x) εἶναι διαιρετὸν διὰ τοῦ πολυωνύμου f(x), τότε πᾶν πολυώνυμον q(x), τὸ ὁποῖον διαιρεῖ τὸ f(x) διαιρεῖ καὶ τὸ F(x). Ἐὰν τὸ F(x) εἶναι διαιρετὸν διὰ τοῦ f(x) καὶ Q εἶναι τυχὸν πολυώνυμον, τότε καὶ τὸ γινόμενον Q. F(x) εἶναι διαιρετὸν διὰ τοῦ f(x). Ἐὰν ἓν πολυώνυμον f(x) διαιρῇ δύο ἄλλα $F_1(x)$ καὶ $F_2(x)$, διαιρῇ τὸ ἄθροισμα καὶ τὴν διαφορὰν αὐτῶν, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ $Q_1(x)\,F_1(x)$ καὶ $Q_2(x)\,F_2(x)$, ἔνθα $Q_1(x)$ $Q_2(x)$ πολυώνυμα τοῦ x. Πᾶν πολυώνυμον εἶναι διαιρετὸν διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ διὰ πάσης σταθερᾶς. Ἐκ δύο πολυωνύμων ἴσου βαθμοῦ ἐὰν τὸ πρῶτον εἶναι διαιρετὸν διὰ τοῦ δευτέρου, διαφέρουν κατὰ σταθερὸν παράγοντα, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι ἐπίσης διαιρετὸν διὰ τοῦ πρώτου.

Ὁ μέγιστος κοινὸς διαιρέτης δύο πολυωνύμων F_1 καὶ F_2 εὑρίσκεται διὰ τοῦ ἀλγορίθμου τοῦ ἀντιστοίχου τῶν πολυωνύμων F_1 καὶ F_2, ὅπως εἰς τὴν ἀριθμητικήν. Διαιροῦμεν τὸ πολυώνυμον μεγαλυτέρου βαθμοῦ F_1 διὰ τοῦ F_2 καὶ ἔστω Q_1 τὸ πηλίκον καὶ F_3 τὸ ὑπόλοιπον βαθμοῦ μικροτέρου τοῦ βαθμοῦ τοῦ F_2, ὅτε $F_1=Q_1.\,F_2+F_3$· διαιροῦμεν τὸ F_2 διὰ τοῦ F_3 καὶ ἔστω Q_2 τὸ πηλίκον καὶ F_4 τὸ ὑπόλοιπον· σχηματίζομεν οὕτω τὸν πίνακα:

$$F_1=Q_1.\,F_2+F_3$$
$$F_2=Q_2.\,F_3+F_4$$
$$\ldots\ldots$$
$$F_{\nu-2}=Q_{\nu-2}.\,F_{\nu-1}+F_\nu$$
$$F_{\nu-1}=Q_{\nu-1}.\,F_\nu$$

ἔνθα ὁ βαθμὸς τῶν F_2, F_3, F_4... βαίνει ἐλαττούμενος. Πᾶς διαιρέτης τῶν F_1 καὶ F_2 εἶναι ἐπίσης διαιρέτης τῶν F_3, F_4... F_ν μέχρι τοῦ F_ν, ὅστις εἶναι καὶ ὁ μέγιστος κοινὸς διαιρέτης τῶν F_1 καὶ F_2. Ἐὰν τὸ F_ν εἶναι σταθερὰ διάφορος τοῦ μηδενός, τότε δὲν ὑπάρχει διαιρέτης πολυώνυμον καὶ τὰ F_1 καὶ F_2 εἶναι πρῶτα πρὸς ἄλληλα.

Ὁ μέγιστος κοινὸς διαιρέτης $F_\nu(x)$ δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν $F_\nu(x)=P_1(x)\,F_1(x)+P_2(x)\,F_2(x)$, ἔνθα $P_1(x)$ καὶ $P_2(x)$ εἶναι πολυώνυμα μὲ συντελεστὰς ῥητὰς συναρτήσεις τῶν συντελεστῶν τῶν πολυωνύμων $F_1(x)$ καὶ $F_2(x)$. Ἂν ὅμως τὰ $F_1(x)$ καὶ $F_2(x)$ εἶναι πρῶτα πρὸς ἄλληλα βαθμῶν m καὶ n, τότε δύνανται νὰ εὑρεθοῦν δύο πολυώνυμα $P_1(x)$ καὶ $P_2(x)$ βαθμῶν οὐχὶ μεγαλυτέρων τῶν $n-1$ καὶ $m-1$, οὕτως ὥστε νὰ ἐπαληθεύῃ ἐκ ταυτότητος ἡ ἰσότης:

$$P_1(x).\,F_1(x)+F_2(x).\,P_2(x)=1.$$

Ἓν πολυώνυμον F(x) εἶναι διαιρετὸν διὰ τῆς γραμμικῆς συναρτήσεως $x-a$ μόνον, ὅταν $F(\alpha)=0$. Ἂν λοιπὸν λάβωμεν m γραμμικὰς συναρτήσεις $(x-\alpha_1)$. $(x-\alpha_2)$,... $(x-\alpha_m)$, ἂν m εἶναι ὁ βαθμὸς τοῦ F(n), δηλαδή:

$$F(x)=x^m+A_1\,x^{m-1}+A_2x^{m-2}+\ldots+A_m,$$

καὶ τὰς πολλαπλασιάσωμεν μεταξύ των, προκύπτει ἓν πολυώνυμον m βαθμοῦ ἐπίσης, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι ἐκ ταυτότητος ἴσον πρὸς τὸ δοθέν, δηλαδὴ

$$(x-\alpha_1)\,(x-\alpha_2)\ldots(x-\alpha_m)=$$
$$=x^m+A_1x^{m-1}+\ldots+A_m=F(x)$$

ἂν ὑπάρχουν αἱ σχέσεις:

$$-A_1=\Sigma\alpha_1$$
$$+A_2=\Sigma\alpha_1\alpha_2$$
$$-A_3=\Sigma\,\alpha_1\,\alpha_2\,\alpha_3$$
$$\ldots\ldots\ldots\ldots$$
$$(-1)^m\,A_m=\alpha_1\,\alpha_2\ldots\alpha_m.$$

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ λέγομεν ὅτι τὸ πολυώνυμον F(x) ἀνελύθη εἰς τοὺς πρώτους αὐτοῦ

Digitized by Google

παράγοντας, ἡ δὲ ἀνάλυσις αὕτη ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι δυνατὴ κατὰ ἕνα καὶ μόνον τρόπον.

Ἐάν τινες ἐκ τῶν ἐν τῷ γινομένῳ παρουσιαζομένων γραμμικῶν συναρτήσεων συμπίπτουν, τότε

$$F(x) = (x - a_1)^{\kappa_1} (x - a_2)^{\kappa_2} (x - a_\lambda)^{\kappa_\lambda}.$$

Σ. Μ. - Ο.

διαιρῶ (—έω), ἀόρ. *διήρεσα—διηρέθην*, παθ. μετ. *διηρημένος*· χωρίζω ποσόν τι εἰς μέρη, κομματιάζω· || «ἡ τάξις εἶναι διῃρημένη εἰς τμήματα»· || διαχωρίζω, διασπῶ: «αἱ γνῶμαι διῃρέθησαν», «τὸ κόμμα διῃρέθη», «αἱ ῥαδιουργίαι διήρεσαν τὴν οἰκογένειαν»· || παροιμ. «διαίρει καὶ βασίλευε», λατ. «divide et rege» καταχθόνιον δόγμα, καθ' ὃ διαιρῶν τις τοὺς ἀντιπάλους του σπείρει μεταξὺ αὐτῶν τὴν διχόνοιαν, ἵνα κρατῇ αὐτῶν· || «διαιρῶ τὴν οἰκίαν εἰς δωμάτια», «οἰκία καλῶς—, κακῶς διῃρημένη»· || διαβαθμίζω, καθορίζω εἰς βαθμούς, διατάσσω: «ἡ ἐκπαίδευσις διαιρεῖται εἰς δημοτικήν, μέσην καὶ ἀνωτέραν», «οἱ ἄνθρωποι διαιροῦνται εἰς ἀστοὺς καὶ ἀγρότας».

διαισθάνομαι· ἀντιλαμβάνομαι, ἐννοῶ, πιστεύω τι οὐχὶ διά τινος τῶν πέντε αἰσθήσεων, οὐδὲ διὰ συλλογισμοῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὑποσυνειδήτου, δι' ἑνὸς alter ego, ὁ ὁποῖος δρᾷ ἐν ἐμαυτῷ καὶ οἱονεὶ μὲ καθοδηγεῖ τί νὰ ἐννοήσω ἢ τί νὰ πιστεύσω.

διαισθησιαρχία (ἡ) (intuitionismus καὶ intuitionalisme) *[Φιλοσ.]*· ἡ θεωρία περὶ ἀμέσου διαισθητικῆς βεβαιότητος τοῦ κύρους τῶν ἠθικῶν ἐννοιῶν καὶ νόμων· || ἡ δοξασία καθ' ἣν ἡ διαίσθησις εἶναι ἡ κυριωτάτη καὶ ἀσφαλεστάτη πηγὴ τῆς γνώσεως· || ἡ διδασκαλία τῶν Σκώτων ψυχολόγων καὶ τῶν Γάλλων ἐκλεκτικῶν, καθ' ἣν: 1) ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος εἶναι γνώσεις ἐκ διαισθήσεως καὶ 2) ἡ ὕπαρξις ὑλικῆς τινος πραγματικότητος εἶναι ἄμεσον δεδομένον.

διαίσθησις (ἡ), —εως· σαφὴς καὶ ἄμεσος γνῶσις ἀληθείας τινός, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ συλλάβῃ τὸ πνεῦμα, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη διαστοχασμοῦ· || προαίσθημα πηγάζον ἐκ τῆς ἐμπειρίας.

— *[Φιλοσοφ.]* Ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ, διὰ τῆς λέξεως *διαίσθησις* ἀπεδόθη ὁ γαλλικὸς ὅρος *intuition* (λατ. intuitus λατ. καὶ *intuitio*, ἀγγλ. *intuition*, γερμ. *Anschauung*, ἰταλ. *intuizione*) ὑπὸ τοῦ Πλάτ. Δρακούλη τὸ πρῶτον («Φῶς ἐκ τῶν Ἔνδον» ἐν περιοδικῷ «Ἔρευνα» Γ', σελ. 107—109 κ. ἑ.). Διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ αὐτοῦ ξένου ὅρου ἔγινεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ χρῆσις καὶ τῶν λέξεων *ἐνόρασις*, ἥτις εἶναι κατὰ γράμμα μετάφρασις αὐτοῦ (*in-tueri*=ἐν-ορῶ), *ἐποπτεία διόρασις* καὶ *ἐναίσθησις*. Συνηθέστερον συναντῶνται οἱ ὅροι *διαίσθησις* καὶ *ἐνόρασις*, χωρὶς τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας τούτων ἡ προτίμησις νὰ δικαιολογῆται ἐπαρκῶς. Προκειμένου περὶ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας ὁ ὅρος Anschauung μεταφραστέος μᾶλλον *ἐποπτεία*. Ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν ταύτην γίνεται πανταχοῦ κατωτέρω χρῆσις τῆς λέξεως διαίσθησις, διὰ νὰ μὴ διασπασθῇ ἡ ἑνιαία ἱστορικὴ ἐξέτασις τοῦ θέματος.

Ἐν τῇ χρήσει ταύτῃ ἡ λέξις *διαίσθησις* σημαίνει: τὴν ἱκανότητα τοῦ πνεύματος πρὸς ἄμεσον γνῶσιν, ἄμεσον νόησιν, χωρὶς τὴν παρέμβασιν τῆς διανοίας· τὴν ἄμεσον καὶ διὰ μιᾶς γνῶσιν κατ' ἀντίθεσιν τῆς διὰ διαδοχικῶν πράξεων ἐπιτυγχανομένης γνώσεως· τὴν πρᾶξιν δι' ἧς τὸ πνεῦμα θεωρεῖ μίαν ἰδέαν, συλλαμβάνον αὐτὴν ὁλόκληρον διὰ μιᾶς· ἀσφάλειαν καὶ ταχύτητα κρίσεως· γνῶσιν ἐκ τῶν ἔσω· γνῶσιν ἐπιτυγχανομένην δι' εἴδους τινὸς πνευματικῆς συμπαθείας μεταξὺ τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου καὶ τοῦ γινωσκομένου ἀντικειμένου· ὅ,τι τὸ πνεῦμα γινώσκει δι' ἑνιαίας καὶ ἀμέσου πράξεως· πᾶν ἀντικείμενον διαισθήσεως.

Ἡ διαίσθησις εἶναι δεδομένον τῆς ἐμπειρίας, εἴτε τῆς ἐσωτερικῆς εἴτε τῆς ἐξωτερικῆς, εἴτε ἁπλῆς εἴτε πολυπλόκου, ἀποτελεῖ δὲ ὅλον τι ὡρισμένον. Ἡ ἐξ αἰσθήσεως διαίσθησις εἶναι πᾶν ἄμεσον δεδομένον μιᾶς καὶ οὐχὶ πλέον τῆς μιᾶς αἰσθήσεως. Ἀλλὰ διαφέρει τοῦ αἰσθήματος ἡ διαίσθησις, καθ' ὃ μὴ περιλαμβάνουσα συναισθηματικὸν στοιχεῖον ὡς ἐκεῖνο· διαφέρει δὲ καὶ τῆς ἀντιλήψεως ὡς μὴ ἀποχωριζομένη τοῦ ἀντικειμένου της.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅρου παραλλάσσει τὴν ἀπόχρωσιν εἰς τοὺς διαφόρους φιλοσόφους.

Ὁ Καρτέσιος διὰ τῆς διαισθήσεως ἐννοεῖ τὴν γνῶσιν μιᾶς οἱασδήποτε φύσεως προφανοῦς ἀληθείας, τὴν χρησιμεύουσαν ὡς ἀρχὴν καὶ βάσιν τοῦ διαστοχασμοῦ: «ἐκ τούτων πάντων συνάγεται, ὅτι οὐδεμία ὁδὸς διὰ τὴν ἀσφαλῆ τῆς ἀληθείας γνῶσιν εἶναι ἀνοικτὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους πλὴν τῆς ἀποκαλυπτικῆς διαισθήσεως καὶ τῆς ἀναγκαίας παραγωγῆς. Πρὸς τούτοις εἶναι ἀποκαλυπτικὴ ἡ διαίσθησις τῆς νοήσεως εἴτε ἐπὶ πάσας ἐκείνας ἐπεκτεινομένη εἴτε πρὸς γνῶσιν τῶν μεταξὺ αὐτῶν σχέσεων, εἴτε τέλος διὰ πάντα τὰ λοιπά, περὶ ὧν ἡ νόησις θέλει νὰ μάθῃ ἐὰν εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἐν αὐτῇ ἢ ἐν τῇ φαντασίᾳ» (Regulae, XII). Ὁ Καρτέσιος ἀντιθέτει τὴν διαίσθησιν πρὸς τὴν ἀπαγωγήν, «ἥτις δὲν ἐπιχειρεῖται διὰ μιᾶς, ὁλόκληρος, ἀλλ' ἐπάγεται ἐγχείρημά τι τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, ἀναφέροντος ἓν πρᾶγμα εἰς ἄλλο» (Regulae XI).

Τὸ αὐτὸ περιεχόμενον δίδουν εἰς τὴν λέξιν ὁ Λόκκε καὶ ὁ Λεϊβνίτιος, ὅστις ὀνομάζων διαισθητικὴν τὴν γνῶσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν ἀλληλοδιαδόχως ὅλας τὰς ἐννοίας αἵτινες διὰ τοῦ συνδυασμοῦ των ἀποτελοῦν τὸ νοούμενον ἀντικείμενον, διακρίνει δύο εἰδῶν πρωταρχικὰς ἀληθείας γινωσκομένας διὰ τῆς διαισθήσεως: τὰς λογικὰς καὶ τὰς πραγματικάς.

Ὁ Κάντιος ὀνομάζει διαίσθησιν (Anschauung) «τὴν γνῶσιν τὴν ἀναφερομένην ἀμέσως εἰς ἀντικείμενα», ἄμεσον καὶ εὐθεῖαν ὄψιν ἑνὸς ἀντικειμένου νοήσεως συλλαμβανομένου ἐν τῇ ἀτομικῇ του πραγματικότητι, ἀντιθέτων πρὸς τὴν διαίσθησιν τὴν ἔννοιαν. Ἡ τοιαύτη γνῶσις δύναται νὰ ἔχῃ ὡς ἀντικείμενον μίαν ὑπερβατικὴν πραγματικότητα, εἴτε ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχει ἡ αἰσθητικότης. Ἐπίσης ἀντικείμενα διαισθήσεως εἶναι καὶ τὰ ἴδια ἡμῶν ψυχικὰ φαινόμενα. Διακρίνει δὲ τὴν *ἐμπειρικὴν* διαίσθησιν «τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἀντικείμενον διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως» καὶ τὴν *καθαρὰν* διαίσθησιν, ἥτις εἶναι ἡ μορφὴ τῆς ἐμπειρικῆς διαισθήσεως, μορφὴ γνώσεως. Καθαρὰ διαίσθησις κατὰ τὸν Κάντιον εἶναι ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος. Ὁ Κάντιος δὲν δέχεται νοητικὰς διαισθήσεις, γνώσεις δηλαδὴ ἐστερημένας ἐμπειρικοῦ περιεχομένου καὶ παρὰ τοῦτο ἀναφερομένας ἀμέσως εἰς ἀντικείμενα. «Τοιαύτην, λέγει, διαίσθησιν δίδουσαν καὶ τὴν ὑπόστασιν εἰς τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἔχῃ εἰμὴ μόνον τὸ Ὑπέρτατον Ὄν». Ἐν τούτοις ὁ Φίχτε ὑπεστήριξεν ὅτι δὲν διαφωνεῖ τις πρὸς τὸν Κάντιον παραδεχόμενος εἶδός τι νοητικῆς διαισθήσεως, τὴν τοῦ νοοῦντος ἐγώ. «Δὲν δύναμαι, λέγει, νὰ κάμω ἓν βῆμα, μίαν κίνησιν τῆς χειρός, χωρὶς νὰ ἔχω κατὰ τὰς πράξεις ταύτας τὴν νοητικὴν διαίσθησιν τῆς συνειδήσεως ἐμαυτοῦ· διὰ τῆς διαισθήσεως γινώσκω ὅτι δρῶ δι' αὐτῆς· διακρίνω τὴν δρᾶσίν μου καὶ ἐν αὐτῇ διακρίνω ἐμαυτὸν ἀπὸ τοῦ προτιθεμένου εἰς τὴν δρᾶσίν μου ἀντικειμένου». Ἀλλ' ἡ διαίσθησις αὕτη οὐδέποτε κατέχει μόνη τὴν συνείδησιν· εἶναι ἀχώριστος μὲ μίαν ἔννοιαν καὶ μίαν ἐξ αἰσθήσεως διαίσθησιν· τὸ κατέχον δηλαδὴ τὴν συνείδησιν εἶναι πάντοτε σύνθεσις μιᾶς ἐξ αἰσθήσεως διαισθήσεως, μιᾶς ἐννοίας ἀντικειμένου καὶ μιᾶς νοητικῆς διαισθήσεως, ἡ τελευταία ὅμως αὕτη εἶναι ἡ βάσις τοῦ συνειδητοῦ βίου.

Ὁ Σέλλιγγ εὐρύνει περισσότερον τοῦ Φίχτε τὸν κύκλον τῆς διαισθήσεως. Ἡ γνῶσις τοῦ ἐγώ, μόνον διὰ τῆς νοητικῆς διαισθήσεως εἶναι δυνατὴ ἀφοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρα (ἐπιτυγχανομένη χωρὶς ἀποδείξεις, συλλογισμοὺς καὶ ἐννοίας) καὶ τὸ ἀντικείμενόν της νὰ μὴ εἶναι ἀνεξάρτητον αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ τὸ παράγῃ ἡ ἰδία. «Ἡ νοητικὴ διαίσθησις εἶναι τὸ ὄργανον πάσης ὑπερβατικῆς νοήσεως. Κατέχομεν μίαν μυστηριώδη καὶ ἐξαιρετικὴν δύναμιν ν' ἀποσυρώμεθα, ἐκ τῶν μετατροπῶν τοῦ χρόνου, εἰς τὸ ἐσώτερόν μας ἐγώ, ἀπογυμνωμένου παντὸς ὅ,τι τοῦ ἔρχεται ἐκ τῶν ἔξω καὶ ἐκεῖ νὰ ἔχωμεν ἐν ἡμῖν τὴν αἴσθησιν τῆς αἰωνιότητος ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀναλλοιώτου. Ἡ διαίσθησις αὕτη εἶναι ἡ μυχιωτάτη καὶ ἡ ἰδιαιτάτη μας ἐμπειρία, ἐξ ἧς μόνης ἐξαρτᾶται πᾶν ὅ,τι γνωρίζομεν καὶ πιστεύομεν περὶ ὑπεραισθητοῦ τινος κόσμου. Αὐτὴ ἡ διαίσθησις ἀρχικῶς μᾶς πείθει ὅτι ὑπάρχει κάτι, ἐνῷ πᾶν ὅ,τι συνήθως λέγομεν ὅτι ὑπάρχει εἶναι μόνον ἐπίφασις. Διακρίνεται αὕτη πάσης αἰσθησιακῆς διαισθήσεως, καθ' ὅτι παράγεται ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ εἶναι ξένη καὶ ἄγνωστος εἰς πᾶν ἄτομον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐλευθερία, πιεζομένη ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων, μόλις ἀρκεῖ διὰ νὰ παραγάγῃ συνείδησιν . . . . Καὶ ὑπάρχει ἐπίσης αἰσθητική τις τετελειωμένη (ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως), δι' ἧς ἐπιτελοῦνται ἐμπειρικαὶ πράξεις μὴ δυνάμεναι νὰ ἐξηγηθοῦν εἰμὴ ὡς μίμησις τῆς νοητικῆς ταύτης πράξεως (τῆς διαισθήσεως) καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ μᾶς ἦσαν κατανοηταί, ἐάν, ὅπως εἶπεν ὁ Πλάτων, δὲν εἴχομεν ἴδει κάποτε τὸ πρότυπον αὐτῶν εἰς νοητόν τινα κόσμον. Ἀναμφιβόλως ἡ γνῶσις ἡμῶν ὀφείλει νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ἀλλὰ πᾶσα ἀντικειμενικὴ ἐμπειρία διέπεται ὑπὸ ἄλλης τινός, ὑπό τινος ἐμπειρίας ἀμέσου (μὲ τὴν κυριολεκτικωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως), προερχομένης ἐξ ἑαυτῆς καὶ ἀνεξαρτήτου ἀπὸ πάσης ἀντικειμενικῆς αἰτιότητος . . . Ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος ἐκλείπουν δι' ἡμᾶς· δὲν εἴμεθα πλέον ἡμεῖς ἐν τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ὁ χρόνος ἢ μᾶλλον ἡ καθαρὰ καὶ ἀπόλυτος αἰωνιότης ἐν ἡμῖν».

Ὁ Maine de Biran ἀντιθέτει τὴν διαίσθησιν εἰς τὸ συναίσθημα. Διὰ τῆς διαισθήσεως ἡ διάνοια προέρχεται ἐκ τῆς αἰσθητικότητος.

Ὁ Σοπενάουερ μεταχειρίζεται τὸν ὅρον μὲ εὐρυτάτην σημασίαν. Κατ' αὐτὸν ἡ διαίσθησις δὲν μᾶς δίδει τῶν πραγμάτων μόνον τὴν γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν γνῶσιν τῶν μεταξύ των σχέσεων. Τὴν μεταχειρίζεται προκειμένου καὶ περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀριθμῶν ἀκόμη, πανταχοῦ ὅπου ἡ γνῶσις συλλαμβάνεται δι' ἑνὸς βλέμματος καὶ ἄνευ συλλογισμοῦ. Κατὰ τὸν Σοπενάουερ ὄχι μόνον εἶναι δυνατὴ ἡ νοητικὴ διαίσθησις, ἀλλὰ «πᾶσα διαίσθησις εἶναι νοητική», «μᾶς θέτει δηλαδὴ ἀπέναντι τοῦ πραγματικοῦ». Ἡ νοητικὴ διαίσθησις τοῦ Σοπενάουερ φθάνει εἰς τὴν τελειοτάτην αὐτῆς μορφὴν ἐν τῇ αἰσθητικῇ θεωρήσει.

Ὁ Μπερξὸν ὁρίζει τὴν διαίσθησιν καὶ γνῶσιν sui generis, ὡς διαλογισμὸν τοῦ ἐνστίκτου λαμβάνοντος συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ ἀποβαίνοντος ἀνιδιοτελοῦς, ἀναδίπλωσιν τοῦ πνεύματος ἐφ' ἑαυτοῦ, ὡς λάμψιν τινὰ φευγαλέαν καὶ ἀμυδράν, τὴν ὁποίαν τὸ ἐνσυνειδητούμενον αἰφνιδίως ἔνστικτον ῥίπτει ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ πραγματικοῦ, εἰς κρισίμους τῆς ζωῆς μας στιγμάς, ὅταν πρόκειται περὶ ζωτικῶν συμφερόντων τοῦ βίου ἡμῶν, ὅταν συστειρώμεθα διὰ νὰ ἐξορμήσωμεν πρὸς δρᾶσιν. «Διαίσθησις, λέγει ἀκόμη, καλεῖται τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς πνευματικῆς συμπαθείας, δι' ἧς μεταφέρεταί τις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἑνὸς ἀντικειμένου διὰ νὰ συναντηθῇ μὲ ὅ,τι τὸ μοναδικὸν καὶ συνεπῶς τὸ ἀνέκφραστον ἔχει τοῦτο». Ἡ διαίσθησις, ὁμοιάζουσα μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ἓν ἔργον τέχνης, μᾶς ἀποκαλύπτει τί εἶναι καθ' ἑαυτὰ τὰ ὄντα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διάνοιαν, ἥτις, διαμορφωθεῖσα διὰ τὰς πρακτικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βίου, μᾶς δίδει τὴν ἐξωτερικὴν τῶν ὄντων γνῶσιν. Τὰ δεδομένα τῆς διαισθήσεως, ἐλεγχόμενα καὶ διακριβούμενα ὑπὸ τῆς διανοίας, χάνουν ἐκ τῆς πρωτοτυπίας καὶ ῥοϊκότητος αὐτῶν ἐκφραζόμενα διὰ τῆς γλώσσης, ἥτις εἶναι ποιὸν τῆς διανοίας. Ἐν τῇ συγχρόνῳ ὅμως καταστάσει τοῦ πνεύματος ἡμῶν, δέχεται ὁ Μπερξόν, τὸ πρωτότυπον τοῦτο ἐγχείρημα τοῦ πνεύματος, ὡς εἶναι ἡ διαίσθησις, δὲν εἶναι πλέον φυσικὴ καὶ εἶναι δύσκολος· διὰ νὰ τὴν ἐπιτύχωμεν πρέπει νὰ προπαρασκευασθῶμεν διὰ βραδείας καὶ εὐσυνειδήτου ἀναλύσεως, προσοικειούμενοι ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀφορῶντα τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης μας. Ἡ προπαρασκευὴ αὕτη εἶναι ἀναγκαία ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ γενικῶν καὶ πολυπλόκων πραγματικοτήτων, ὅπως ἡ ζωή, ἡ ἐξέλιξις, ὁ κόσμος κλπ. Διὰ τὴν μεταφυσικὴν διαίσθησιν, δι' ἧς θὰ συλλάβωμεν τὴν ἀρχήν, ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ἡ ἀκριβὴς καὶ ἐπιστημονικὴ γνῶσις τῶν φαινομένων. Περισσότερον παντὸς ἄλλου ὁ Μπερξὸν ἀνάγει τὴν διαίσθησιν εἰς τὸ ἔνστικτον, εἰς αὐτὴν δὲ καὶ μόνην ἀποδίδει τὴν ἐπὶ τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων γνῶσιν. Οἱ πολέμιοι τῆς φιλοσοφίας του κατηγόρησαν τὸν Μπερξὸν καὶ διὰ τὸν ῥόλον, ὃν διαγράφει εἰς τὴν διαίσθησιν καὶ διὰ τὸ μὴ σαφὲς τῶν ὁρισμῶν αὐτῆς. Οὕτως ὁ J. Benda (ἐν «Le Bergsonisme, ou une philosophie de la mobilité») γράφει: «ὅ,τι καλεῖ ὁ Μπερξὸν διαίσθησιν δὲν εἶναι ἄλλο τι παρ' ἁπλούστατα αὐτὴ αὕτη ἡ διάνοια, ἐν ἀντιθέσει πρὸς εἶδός τι γραφειοκρατικῆς λειτουργίας τοῦ πνεύματος, εἰς ἣν καὶ μόνον οὗτος δίδει τὸ ὄνομα τῆς διανοίας», εἰς ὃ ἀπαντοῦν οἱ Μπερξονισταί, ὅτι ἡ ἐπίκρισις αὕτη τοῦ Benda προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος συγχέει τὴν διάνοιαν μὲ τὸ πνεῦμα—τὸ μέρος μὲ τὸ ὅλον· τοῦ πνεύματος, λέγουν, εἶναι λειτουργία ἡ διαίσθησις, ἀλλ' ὄχι καὶ τῆς διανοίας, ἥτις ἀληθῶς εἶναι ἡ γραφειοκρατικὴ λειτουργία τοῦ πνεύματος.

Ὁ A. Fouillée ἐξ ἄλλου (ἐν «La pensée et les nouvelles écoles anti-intellectualistes»), ὅστις καὶ γενικῶς δέχεται θεμιτὴν μόνον ὑπὸ μεταφορικὴν ἔννοιαν τὴν χρῆσιν τοῦ ὅρου intuition, συνῆγεν ἐκ τῶν ὁρισμῶν τοῦ Μπερξὸν καὶ τῶν ἑρμηνειῶν τῶν ὀπαδῶν του ὀκτὼ ἀλληλοσυγκρουομένας καὶ ἀλληλαποκλειομένας, κατ' αὐτόν, σημασίας: 1) τὸ ζωϊκὸν αἴσθημα, 2) τὴν φευγαλέαν ἐντύπωσιν τὴν καταλειπομένην ὑπὸ παρερχομένης τινὸς καταστάσεως, 3) τὴν συγκεχυμένην καὶ συνθετικὴν ἀνάμνησιν, 4) τὴν αὐτόματον συνείδησιν τῆς ὑπάρξεώς μας, 5) τὸν ἐσωτερικὸν στοχασμόν, 6) τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἄλλους, 7) τὸ μαντικὸν καὶ αὐτοματικὸν ἔνστικτον καὶ 8) τὴν δημιουργικότητα τῆς φαντασίας. Εἰς ταῦτα παρετηρήθη ὑπὸ τῶν Μπερξονιστῶν ὅτι ἡ διαίσθησις, ἀποδίδουσα τὸ πραγματικόν, ἀλλ' ἀνέκφραστον, ἀνεξήγητον καὶ ἀδιανόητον, μοιραίως παραμορφοῦται ὅταν ἐξωτερικευθῇ διὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς γλώσσης, ὧν αἱ ἕξεις εἶναι ἀντίθετοι τῆς διαισθητικῆς γνώσεως.

Ὁ Πὼλ Γκωλτιὲ (εἰς τὸ ἔργον: «Les maîtres de la pensée française), ἑρμηνεύων τὴν σκέψιν τοῦ Μπερξόν, ὡς ἑξῆς παριστᾷ τὴν ἔκλαμψιν καὶ τὴν φύσιν τῆς διαισθήσεως: «Ὅταν τὸ ἔνστικτον, δι' ἀναδιπλώσεως ἐφ' ἑαυτοῦ, καταστῇ ἀδιάφορον πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτελουμένην πρᾶξιν, τότε ἡ συνείδησις ὑπεισέρχεται διολισθαίνουσα διὰ τοῦ μεταξὺ τῆς τάσεως καὶ τῆς παραστάσεως καταλειπομένου ἐν τῇ ἐντεταμένῃ ἡμῶν προσπαθείᾳ ἀνοίγματος· τότε τὸ ἔνστικτον δύναται νὰ διαλογισθῇ: ἔχομεν τὴν διαίσθησιν. Εἶναι αὕτη ἐπαφὴ μᾶλλον πρὸς τὸ πραγματικὸν παρὰ ἀπεικόνισίς του. Εἶναί τι πλέον τῆς ἀφῃρημένης ἰδέας ἢ τῆς εἰκόνος, εἶναι ἀληθινὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς πραγματικότητος. Εἶναι αἰφνίδιός τις καὶ φευγαλέος φωτισμός, ἀλλ' αἱ ἀκτῖνές του προσπίπτουν ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων». Τῶν φευγαλέων τούτων ἀναλαμπῶν τὴν συλλογὴν καὶ τὴν συνάρτησίν των πρὸς ἐξήγησιν τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς τάσσει ὁ Μπερξὸν ἔργον τῆς φιλοσοφίας.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω κατὰ συγγραφεῖς παραλλαγὰς τῆς σημασίας τοῦ ὅρου διαίσθησις πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ παρά τισι μυστικιστικὴ ἀπόχρωσις τῆς θρησκευτικῆς λεγομένης διαισθήσεως, ἥτις ὁρίζεται, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὡς τὸ αἴσθημα τῆς

Digitized by Google

ἀσυνειδήτου λογικῆς συστηματοποιήσεως τῶν μυστικιστικῶν καταστάσεων. Διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὸ ἄρρητον αἴσθημα τῆς ἑνώσεως τοῦ πνεύματος μετὰ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ προχωρήσῃ πέραν τῆς γνώσεως ἀντικειμένων καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς μέσα διάφορα τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ λογικοῦ, περιερχόμενος εἰς ἔκστασιν, ἥτις δύναται μὲν νὰ παραβληθῇ πρὸς κατάστασιν ὑπνώσεως ἢ παραισθήσεως, εἶναι δὲ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐργασίας βαθυτάτου συντονισμοῦ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ μυστικιστοῦ, συγκεντροῦντος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν σκέψιν του, ἵνα προσεγγίσῃ τὴν τελείαν ἑνότητα.

Ἡ τοιαύτη θρησκευτικὴ διαίσθησις εἶναι ἡ *ἔκστασις, συναρπαγή, ἀναγωγή, ἀνάτασις ἔλλαμψις* τῶν Νεοπλατωνικῶν, καθ' ἣν ὁ νοῦς μεταρσιούμενος εἰς τὰ ὕψη ὅπου δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ νοοῦντος καὶ νοουμένου, μεταξὺ ὁρῶντος καὶ ὁρωμένου, ἀλλ' ἀκτινοβολεῖ αὐτὴ αὑτῇ ἡ ὄψις τοῦ ἀνειδέου, ἡ γεννῶσα τὸν νοῦν αὐγή, ἑνοῦται μὲ τὸν Θεόν: «Δύο οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἓν αὐτὸς ὁ ἰδὼν πρὸς τὸ ἑωραμένον, ἀλλ' ἡνωμένον, ὁ δὲ Θεὸς παρίσταται ἐν ἡμῖν οὐ κατ' ὄψιν φανείς, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἐμπλήσας τοῦ θεωμένου, οὐ θέαμα, ἀλλ' ἄλλος τρόπος τοῦ ἰδεῖν, ἔκστασις καὶ ἅπλωσις καὶ ἔφεσις πρὸς ἀφὴν καὶ περινόησις πρὸς ἐφαρμογήν, μεταξὺ γὰρ οὐδέν, ἀλλ' ἓν ἄμφω». (*Πλωτίνου*: Ἐννεάδες ΣΤ' ζ'). Ἡ ἔκστασις τῶν Νεοπλατωνικῶν, δι' ὧν ἔφθανον εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ἐσωτερικὴν γνῶσιν, ἐπετυγχάνετο ἐπίσης δι' ἀφαιρέσεως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ ἐσωτερικῆς συγκεντρώσεως: «Ὁ νοῦς ἡμῶν, λέγει ὁ Πλωτῖνος, ἡσυχεῖ ἕως ἂν φανῇ παρασκευάσας ἑαυτὸν θεατὴν εἶναι, ὥσπερ ὀφθαλμὸς ἀνατολὰς ἡλίου περιμένει· ὁ δὲ ὑπερφανεὶς τοῦ ὁρίζοντος ἔδωκεν ἑαυτὸν θεάσασθαι τοῖς ὄμμασι. Συναγαγὼν δὲ ὁ νοῦς αὑτὸν εἰς τὰ εἴσω καὶ μηδὲν ὁρῶν θεάσεται οὐκ ἄλλο ἐν ἄλλῳ φῶς, ἀλλ' αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καθαρὸν ἐξ αἴφνης φανέν», (Ἐννεάδες Ε' ε'), μεταβαλλόμενος ἀπὸ νοῦ νοοῦντος εἰς νοῦν ὁρῶντα.

Ἐν συνόψει διαίσθησις εἶναι: α) Γνῶσις οἱασδήποτε προφανοῦς ἀληθείας χρησιμευούσης ὡς ἀρχῆς καὶ θεμελίου εἰς τὸν διανοητικὸν στοχασμὸν (*Καρτέσιος, Λόκκε, Λεϊβνίτιος* κλπ). β) Εὐθεῖα καὶ ἄμεσος ὄψις ὑπερβατικοῦ ἢ ἐξ αἰσθήσεων ἀντικειμένου τινὸς τῆς σκέψεως, συλλαμβανομένου ἐν τῇ ἀτομικῇ του πραγματικότητι (*Κάντιος, Φίχτε, Σέλλιγγ*). γ') Γνῶσις διδομένη διὰ μιᾶς, ὁλόκληρος καὶ ἄνευ ἐννοιῶν (*Σοπενάουερ*). δ') Γνῶσις sui generis, ἐπιτυγχανομένη δι' ἐλλάμψεως τοῦ ἐνστίκτου (*Μπεργσόν*). ε) Ἀσφάλεια καὶ ταχύτης κρίσεως, δι' ἐνστικτώδους τινὸς μαντικῆς (*Ρ. Πουανκαρέ*). στ') Γνῶσις εἰς ἣν φθάνει τις διὰ μυστικῆς ἐκστάσεως.

Ἔτι περαιτέρω εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνωμεν δύο τάσεις εἰς τὴν ἐκδοχὴν τοῦ ὅρου: τὴν *Καρτεσιανὴν* (α, γ) καὶ τὴν *Καντιανὴν* (β, δ, ε). Ἡ πρώτη τονίζει τὴν ἀπόλυτον σαφήνειαν καὶ τὸ πρόδηλον τῆς διαισθητικῆς γνώσεως. Ἡ δευτέρα τονίζει τὸ συγκεκριμένον τῆς γνώσεως. Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

διαισθητικός, -*ή*, -*όν*· ὁ κατάλληλος, ὁ ἱκανὸς νὰ διαισθάνεται, ὁ διαισθανόμενος. —Ἐπίρρ. *διαισθητικῶς*.

—*[Φιλοσοφ.]* Λέγεται *διαισθητικὸς* (intuitif, anschaulich) ὁ ἀνήκων εἰς τὴν διαίσθησιν, ὁ προερχόμενος ἐκ διαισθήσεως, ὅ,τι εἶναι ἀντικείμενον διαισθήσεως, ὁ προικισμένος μὲ διαίσθησιν. «Διαισθητικὴ ἀλήθεια», «διαισθητικὴ γνῶσις» εἶναι αἱ ὑπὸ τῆς διαισθήσεως διδόμεναι.

«Πνεῦμα διαισθητικὸν» — κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «στοχαστικόν», τὸ βαῖνον πρὸς τὴν γνῶσιν διὰ τῆς ἀναλύσεως καὶ τοῦ ἀφῃρημένου στοχασμοῦ — εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ βλέπον συνθετικῶς τὰ πράγματα, τὸ μαντεῦον τρόπον τινά.

«Διαισθητικὸς συλλογισμὸς» λέγεται ὁ ταχὺς συλλογισμός, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ πνεῦμα φθάνει κατ' εὐθεῖαν καὶ ἀμέσως πρὸς τὸ συμπέρασμα, χωρὶς νὰ σχηματίσῃ τὴν μείζονα καὶ ἐλάσσονα πρότασιν, ὅπως ὅταν αἰσθάνεταί τις τὴν προφάνειαν ἑνὸς θεωρήματος πρὶν τὸ ἀποδείξῃ. Ὁ τοιοῦτος ὅμως συλλογισμὸς εἶναι ἐπισφαλής, δι' ὃ ἀποφεύγεται εἰς τὰ μαθηματικά. Κ. Θ. Π.

διαισθητικότης, -*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διαισθητικοῦ, ἡ ἱκανότης πρὸς τὸ διαισθάνεσθαι.

δίαιτα, -*ης* (ἡ)· ὁ τρόπος τοῦ ζῆν, τοῦ διάγειν ὑγιεινῶς || ὁ ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς ἢ τῆς θεραπευτικῆς ἐπιβαλλόμενος τρόπος τοῦ τρέφεσθαι καὶ διάγειν ἐν γένει εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀναρρωννύοντας ἢ εὐπαθεῖς καὶ εὐπροσβλήτους: «ὁ ἰατρός μου ὥρισεν αὐστηρὰν δίαιταν».

—*[Ἰατρ.]* Ἡ *δίαιτα* δύναται νὰ εἶναι γενικὴ ἢ φυσιολογική, ἐφ' ὅσον γίνεται χρῆσις κατὰ βούλησιν ὅλων τῶν τροφῶν καὶ εἰς τὸ ποθούμενον ποσόν, τηροῦνται δ' ἁπλῶς ὑγιεινοί τινες κανόνες. Δίαιτα εἰδικὴ ἢ θεραπευτικὴ εἶναι ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ὁρίζεται τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, ἑκάστοτε εἰς ἄλλο ποσόν, τὰ γεύματα δίδονται εἰς ὡρισμένας ὥρας κ.λ.π. Εὐνόητον εἶναι ὅτι καὶ ἡ φυσιολογικὴ δίαιτα, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἡ θεραπευτική, ποικίλλει τὰ μέγιστα κατὰ τὰς περιστάσεις. Οὕτω μεγάλως διαφέρει ἡ δίαιτα ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς, τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, τοῦ ἐπαγγέλματος κλπ. Κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν π. χ. ἡ δίαιτα εἶναι ἀποκλειστικῶς γαλακτική, κατὰ τὴν ἐφηβικὴν πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον ἀζωτοῦχος, κατὰ δὲ τὴν γεροντικὴν γαλακτοχορταρική. Ὁ τόπος τῆς διαμονῆς ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαίτης· οὕτω κάτοικοι τῶν ψυχρῶν κλιμάτων τρέφονται δι' ἀφθόνων λευκωματωδῶν καὶ λιπαρῶν οὐσιῶν, ἐνῷ οἱ τῶν θερμῶν χωρῶν τρέφονται μᾶλλον διὰ φυτικῶν σιτίων. Ὁμοίως τὸν μὲν χειμῶνα προτιμῶνται αἱ ἀζωτοῦχοι καὶ λιπαραὶ τροφαί, ἐνῷ τὸ θέρος τὰ χορταρικὰ καὶ αἱ ὀπῶραι. Συζητεῖται πάντοτε ποία εἶναι ἡ προτιμητέα δίαιτα διὰ τὸν ὑγιᾶ ἐνήλικον. Πολλοί, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἐκ τῆς καταχρήσεως τῶν ἀζωτούχων σιτίων (ἰδίως κρεάτων) δυσάρεστα ἐπακόλουθα (ἀρθριτισμὸς κλπ.), συνιστοῦν τελείαν ἀποχὴν ἀπὸ τοῦ κρέατος. Τὸ τοιοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι ἡ σωματικὴ κατασκευὴ καὶ τὸ εἶδος τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς μεικτῆς καὶ ποικίλης διαίτης, ἀρκεῖ αὕτη νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὰς εἰδικὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας διατελεῖ ὁ διαιτώμενος. Ἀξιοσύστατον εἶναι ν' ἀποτελῆται ἡ τροφὴ τοῦ ἐνηλίκου κατὰ τὰ $^{2}/_{8}$ μὲν ἐκ φυσικῶν σιτίων, κατὰ τὸ $^{1}/_{8}$ δὲ ἐκ ζωϊκῶν. Εἶναι προφανὲς ὅτι οὐδεμία δίαιτα δύναται νὰ εἶναι καλὴ διὰ πάντα ἄνθρωπον· εἰς κάθε ἄτομον, ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς του καὶ τῆς οἰκονομικῆς του ἀκόμη καταστάσεως, ἁρμόζει ἄλλη δίαιτα. Αἱ εἰδικαὶ ἢ θεραπευτικαὶ δίαιται εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ προκείμενον νόσημα, ποικίλλουν δὲ καὶ ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἐπιστημονικῶν δοξασιῶν. Αἱ κυριώτεραι θεραπευτικαὶ δίαιται εἶναι αἱ ἑξῆς:

α') Νηστεία: Συνίσταται αὕτη εἰς τελείαν ἀποχὴν ἀπὸ οἱασδήποτε τροφῆς ἢ ποτοῦ, ἐφαρμόζεται δὲ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις (αἱμορραγία τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, μετεγχειρητικαὶ καταστάσεις) καὶ εἶναι δίαιτα προσωρινή, μὴ δυναμένη νὰ διαρκέσῃ πέραν τῶν 2—3 ἡμερῶν.

β') Δίαιτα ὑδατική: Συνίσταται εἰς τὴν παροχὴν μόνον ὕδατος κοινοῦ ἢ αὐτοφυοῦς, πάγου ἢ ἀρωματικῶν ἀφεψημάτων (χαμαίμηλον κλπ.). Ἡ δίαιτα αὕτη διαδέχεται συνήθως τὴν προηγουμένην καὶ δύναται νὰ παραταθῇ καὶ ἐπὶ ἑβδομάδα ἀκόμη. Ὁ ἀσθενὴς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιτηρῆται μετὰ προσοχῆς. Εὐθὺς ὡς παρατηρηθῇ ἰσχνανσις ὑπέρμετρος, σφυγμὸς κακὸς ἢ ἐλάττωσις τῶν οὔρων κάτω τῶν 400—500 γραμμαρίων, πρέπει νὰ διακόπτεται ἡ τοιαύτη δίαιτα. Ἐφαρμόζεται εἰς ὀξείας φλεγμονὰς τοῦ πεπτικοῦ συστήματος (ἕλκη, σκωληκοειδῖτις), τυφοειδῆ πυρετόν, παθήσεις τῆς καρδίας κλπ.

γ') Δίαιτα ὑδρoϋδατανθρακοῦχος: Συνίσταται εἰς τὴν παροχὴν ὕδατος μετὰ σακχάρου ἢ σιροπίου ἢ ἀφεψημάτων δημητριακῶν, ὀσπρίων κλπ. Συνήθως δίδεται καὶ ὀλίγον οἰνόπνευμα ὑπὸ μορφὴν ποτήματος Todd ἢ καμπανίτου ἢ ἄλλου οἴνου.

δ') Δίαιτα φυτική: Ἡ δίαιτα αὕτη δύναται νὰ εἶναι ἀπόλυτος, ἀποτελουμένη μόνον ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν (χορταρικῶν, λαχανικῶν, ὀσπρίων), συνήθως ὅμως προστίθενται καὶ ζωϊκά τινα σιτία (γάλα, προϊόντα γαλακτοκομίας, αὐγὰ κλπ.). Ἡ δίαιτα αὕτη ἔχει πλείστας ἐνδείξεις, διότι εἶναι τελείως ἐπαρκὴς πρὸς συντήρησιν τοῦ ὀργανισμοῦ, εἶναι κατ' ἐξοχὴν θερμογόνος, κατάλληλος καὶ διὰ τοὺς σωματικῶς ἐργαζομένους, ἰδίως ὅταν ἀποτελῆται ἐξ ὀσπρίων, εἶναι πραγματοποιήσιμος εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ τέλος εἶναι οἰκονομικωτέρα πάσης ἄλλης. Μειονέκτημα τῆς διαίτης ταύτης εἶναι ἡ πτωχεία εἰς λιπαρὰς οὐσίας καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προστίθενται αὗται κατὰ τὴν μαγειρικὴν παρασκευήν. Εἰς τὴν δίαιταν ταύτην πρέπει νὰ ὑπαγάγωμεν τὴν ὀπωροφαγίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἰδιαιτέρα μορφὴ τῆς φυτικῆς διαίτης καὶ ἐφαρμόζεται πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν (ὑποσιτισμόν, ἀποκαθαρμὸν τοῦ ὀργανισμοῦ κλπ.).

ε') Κρεοφαγία: Ὅταν λέγωμεν δίαιταν κρεατικήν, ἐννοοῦμεν μεικτὴν τοιαύτην μὲ περίσσειαν κρεατωδῶν σιτίων, δεδομένου ὅτι ἀπόλυτος κρεοφαγία εἶναι καὶ ἀδικαιολόγητος καὶ πρακτικῶς ἀνεφάρμοστος. Ἡ δίαιτα αὕτη ἐνδείκνυται εἰς τοὺς ἀνορέκτους, τοὺς δυσπεπτικούς, τοὺς ἐξησθενημένους. Ἰδιαιτέρως ἐνδείκνυται κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκην «φωλαστικῶν» λεγομένων σιτίων. Ἀντενδείκνυται τοὐναντίον εἰς τοὺς ἀρτηριοσκληρωτικούς, τοὺς καρδιακούς, νεφριτικούς, ἡπατικοὺς κλπ.

στ') Δίαιτα ὑπερσιτισμοῦ: Συνίσταται εἰς τὴν παροχὴν σχετικῶς ἀφθόνων, κυρίως ὅμως μεγάλης δραστικῆς ἀποδόσεως σιτίων καὶ ἔχει σκοπὸν ἢ ν' ἀντιρροπῇ τὰς ἀπωλείας φθοροποιοῦ νόσου (φυματίωσις) ἢ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν διαταραχθεῖσαν ἰσορροπίαν τῆς θρέψεως. Τοιαῦτα σιτία εἶναι τὸ κρέας, τὸ γάλα, τὰ αὐγά, τὰ λίπη καὶ τὰ σακχαρώδη.

ζ') Δίαιτα ὑποσιτισμοῦ: Πραγματοποιεῖται διὰ τῆς χορηγήσεως σιτίων μεγάλου μὲν ὄγκου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ κορεσμοῦ, μικρᾶς ὅμως θρεπτικῆς ἀξίας. Τοιαῦτα σιτία εἶναι τὰ λαχανικά. Πρὸς συντήρησιν τῶν δυνάμεων χορηγεῖται γάλα ἀποβουτυρωμένον, ζωμὸς κρέατος ἄνευ λίπους, καφὲς καὶ τσάϊ. Ἐνδείκνυται ἐπὶ παχυσαρκίας, ἡπατικῶν παθήσεων, ἀρθριτισμοῦ κτλ. Ἰδιαιτέρα μορφὴ ὑποσιτισμοῦ εἶναι ἡ κατὰ καιροὺς ἐφαρμοζομένη πεινοθεραπεία. Κατὰ ταύτην ὁ διαιτώμενος παραμένει ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα ἐντελῶς νῆστις λαμβάνων μόνον ὀλίγον τσάϊ ἢ καφέ.

η') Δίαιτα ὑποϋδρική ἢ ξηρά: Ἐφαρμόζεται εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς ὑπάρχει ὑδατοπλήθεια εἰς τὸν ὀργανισμὸν (ἀσκίτης, οἰδήματα), ἐπὶ πληθώρας, παχυσαρκίας κτλ. Συνίσταται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν χορηγουμένων ὑγρῶν. Ὑπάρχουν διάφοροι μέθοδοι ἐπιτεύξεως τῆς διαίτης ταύτης, ὡς τοῦ Karell, τοῦ Oertel, τοῦ Bouchard, τοῦ Senminger, τοῦ Schrott.

θ') Δίαιτα ὑποχλωριοῦχος καὶ ἀχλωριοῦχος: Συνίσταται εἰς τὴν χορήγησιν τροφῆς μικρᾶς περιεκτικότητος εἰς χλωριοῦχον νάτριον ἢ τελείως ἐστερημένης τοιούτου. Ἐφαρμόζεται ἐπὶ παθήσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ὑπάρχει διακράτησις χλωριούχου ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ (νεφρῖτις), ἐπὶ νόσων τῆς καρδίας καὶ ἀρτηριοσκληρώσεως. Ἤδη ἐφαρμόζεται καὶ κατὰ τῆς φυματιώσεως. Ἀντίθετος πρὸς ταύτην εἶναι ἡ ὑπερχλωριοῦχος δίαιτα, καθ' ἣν συνιστᾶται ἡ ἐν ἀφθονίᾳ χρῆσις τοῦ χλωριούχου νατρίου (ὑποπεψία, αἱμορραγίαι).

Εἰς τὰς ἀνωτέρω διαίτας καταλεκτέα καὶ ἡ γαλακτοτροφία (βλ. λ.). Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

δίαιτα· ἡ ὁμόσπονδος σύνοδος τῶν Γερμανῶν, τῶν Πολωνῶν, τῶν Ἑλβετῶν· ἀπόδοσις τῆς γερμαν. λ. *Dieten* (γαλλ. *diète*), ἥτις προῆλθεν ἀπὸ τῆς λατ. *diaeta*, ἥτις πάλιν εἶναι μεταγραφὴ τῆς ἑλλ. *δίαιτα* (=ἀπόφασις κριτοῦ, διαιτητοῦ) παραληφθείσης ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, παρ' οἷς ἐξειλίχθη εἰς τὴν σημασίαν τοῦ δωματίου, τῆς αἰθούσης, τῆς κατοικίας, ἔνθα τις διαιτᾶται· κατέστη δὲ εἰς τὴν σημασίαν τῆς ὁμοσπόνδου συνόδου συνεκδοχικῶς, καθὰ περίπου αἱ λέξεις kammer, chambre, camarilla, cabinet, Hot, Αὐλή, Ὑψηλὴ Πύλη κ. ἄ., αἵτινες ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς κατοικίας κατήντησαν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ πολιτικοῦ σώματος κττ. Κατά τινας ἡ γαλλ. λ. diète εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν diaeta—δίαιτα, προελθοῦσα ἀπὸ τῆς λατ. dies (βλ. *Κουμανούδη* Συναγωγὴ σ. 291.) Β. Φ.

—[ΠΟΛΙΤ.] Ἡ *δίαιτα* εἶναι παλαιὸς γερμανικὸς θεσμός. Πάντα τὰ σοβαρὰ ζητήματα, ἅτινα παρουσιάζοντο τότε, συνεζητοῦντο κατ' ἀρχὰς ἐν συνελεύσει τῶν προὐχόντων καὶ μετὰ ταῦτα ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς φυλῆς, εἰς ἣν μετεῖχεν ἐν γένει καὶ κατὰ κανόνα πᾶς ἐλεύθερος ἄνθρωπος μέλος τῆς φυλῆς. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἡ δίαιτα κατέστη συνέλευσις φεουδαρχικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος, ὅτε δὲ οἱ διάφοροι καὶ πολυάριθμοι φεουδάρχαι τῆς τότε Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ἤρχισαν νὰ γίνωνται ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες, ἡ δίαιτα κατέστη συνέδριον τῶν ἡγεμόνων τούτων, εἰς ὃ οὗτοι θὰ ἠδύναντο νὰ μετάσχωσι καὶ δι' εἰδικῶν ἀντιπροσώπων των, καὶ τοῦτο διότι τὸ πρὸς ψηφοφορίαν δικαίωμα ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ δὲν ἦτο δικαίωμα προσωπικὸν τῶν ἡγεμόνων, ἀλλὰ τῶν κρατιδίων, ἅτινα ἐκυβέρνων. Ἡ δίαιτα συνήρχετο ἐπὶ τῇ προσκλήσει τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις καὶ προσδιώριζεν ἑκάστοτε τὴν πόλιν, ἐν ᾗ θὰ συνεκροτεῖτο καὶ ἥτις συνήθως ἦτο ἑκάστοτε ἄλλη. Μετεῖχον δὲ ταύτης κληρικοί, δοῦκες, κόμιτες κτλ., ἀπὸ δὲ τοῦ 1255 προσήρχοντο καὶ εἰδικοὶ ἀπεσταλμένοι τῶν αὐτοκρατορικῶν πόλεων.

Ἡ δίαιτα ἀπηρτίζετο ἀπὸ τρία ἐν ὅλῳ σώματα:

1) Τὸ *σῶμα τῶν ἐκλεκτόρων*. Ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων δικαιωμάτων τῆς διαίτης ἦτο ἡ ἐκλογὴ τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον ἐνίων ἐκ τῶν μᾶλλον ἰσχυρῶν μελῶν τῆς διαίτης, ἅτινα εἶχον τὸ δικαίωμα οὐ μόνον τῆς ὑποδείξεως, ἀλλὰ προσέτι καὶ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ αὐτοκράτορος. Εἰς τὸ σῶμα τῶν ἐκλεκτόρων ἀνῆκεν ἡ ἐκλογὴ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, ἀπηρτίζετο δὲ τοῦτο ἀπὸ 8 μέλη, ἐξ ὧν 3 ἀνώτεροι κληρικοί, οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Μαγεντίας, τῆς Τρὴρ καὶ τῆς Κολωνίας, καὶ 5 λαϊκοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ δοὺξ τῆς Σαξωνίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Βοημίας. Πρόεδρος τοῦ σώματος τούτου ἦτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μαγεντίας.

2) *Τὸ σῶμα τῶν λαϊκῶν καὶ πνευματικῶν ἡγεμόνων*. Τοῦτο συνέκειτο ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Σαλτσβούργου, 20 ἐπισκόπων, 4 ἡγουμένων καὶ 44 λαϊκῶν ἡγεμόνων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἔβαινε διαρκῶς αὐξανόμενος, ὡς ἄλλως τε καὶ τῶν κληρικῶν. Μεταξὺ τῶν λαϊκῶν μελῶν ὁ ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ δοὺξ τῆς Βρουνσβίκης ἐθεωροῦντο ἀνώτεροι τῶν λοιπῶν κατὰ τάξιν καὶ δύναμιν. Τὸ σῶμα συνεδρίαζεν εἰς δύο στοίχους, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς περιελάμβανε 35 ἕδρας, ὁ δὲ λαϊκὸς 65 κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Πρόεδρος τοῦ σώματος ἦτο ἐναλλὰξ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σαλτσβούργου ἢ ὁ ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας.

3) *Τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων αὐτοκρατορικῶν πόλεων*. Τοῦτο διῃρεῖτο εἰς δύο τμήματα, ἐξ ὧν τὸ ἓν περιεῖχεν ὁμάδα ἐκ 37 ἐλευθέρων πόλεων, τὸ δ' ἕτερον 14 τοιούτων. Ἡ ἐξουσία, ἣν ἐκέκτητο τὸ σῶμα τοῦτο, δὲν ἦτο μεγάλη, διότι

Digitized by Google

ὑπεβάλλετο συνήθως εἰς αὐτὸ πρὸς ἔγκρισιν πᾶν ὅ,τι ἤθελον οἱ ἐκλέκτορες. Πρόεδρος τοῦ σώματος τούτου ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς πόλεως, ἐν ᾗ τοῦτο συνήρχετο ἑκάστοτε.

Ἕκαστον ἐκ τῶν τριῶν σωμάτων ἐψήφιζε κεχωρισμένως, μετὰ ταῦτα δὲ συνεδυάζοντο αἱ ληφθεῖσαι ἀποφάσεις, ὅπως τεθῶσιν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς ἀλλήλας. Τὸ κείμενον τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως ὑπεβάλλετο εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὡς «γνώμη» τῆς αὐτοκρατορίας, ἂν δ' αὕτη ἐνεκρίνετο παρ' αὐτοῦ, μετετρέπετο εἰς «ἀπόφασιν» τῆς αὐτοκρατορίας, καθίστατο δημοσίᾳ γνωστὴ καὶ ἐλάμβανεν ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα, ἰδίᾳ διὰ τὰ δικαστήρια. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠδύνατο νὰ ἐγκρίνῃ ἐν ὅλῳ ἢ καὶ ἐν μέρει ἀκόμη τὴν ὑπὸ τῆς διαίτης ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ τροποποιήσῃ τὸ κείμενον αὐτῆς ἢ μεταβάλῃ τοῦτο. Ἡ δίαιτα ἐκαλεῖτο κανονικῶς δὶς τοῦ ἔτους, τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον. Εἰς τὴν πρώτην σύνοδον συνεζητοῦντο τὰ γενικὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ ἡ σύναψις συμμαχιῶν ἐν γένει. Εἰς τὴν δευτέραν συνήθως οἰκονομικὰ ζητήματα.

Αἱ σπουδαιότεραι δίαιται ὑπῆρξαν ἡ τῆς Ἄουγκσμπουργ (1518), ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἐγένετο συζήτησις περὶ τῶν δογμάτων τοῦ Λουθήρου, ἀποδεχθέντος νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῆς διαίτης ταύτης, ἡ τῆς Βόρμς (1521), ἐν ᾗ ἐλήφθη ἀπόφασις κατὰ τῶν δοξασιῶν τοῦ Λουθήρου, ἡ τῆς Ρατισβόννης (1541), ἐν ᾗ συνεζητήθησαν τὰ σπαράσσοντα ὅλην τὴν Γερμανίαν θρησκευτικὰ ζητήματα, καί, ἐν τέλει, ἡ τῆς Ρέγκενσμπουργ (1806), ἐν ᾗ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Μ. Ναπολέοντος προεκήρυξε τὴν διάλυσιν τῆς Γερμ. αὐτοκρατορίας. Ἤδη ὅμως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου ἡ δύναμις τῆς διαίτης ἤρξατο νὰ μειοῦται αἰσθητῶς, καίριον δὲ κατ' αὐτῆς πλῆγμα ἐπέφερεν ἡ ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου 1648 συνθήκη περὶ εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας, ἥτις, ἀναγνωρίσασα τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν γερμανικῶν κρατῶν, περιώρισε κατ' ἀνάγκην τὴν ἐξουσίαν τῆς διαίτης, ἥτις κατέστη μᾶλλον σκιώδης. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία συνέκειτο ἐκ 1800—1900 μικρῶν κρατῶν, ἐξ ὧν τὰ 350 εἶχον ποιάν τινα ἐδαφικὴν ἔκτασιν, δυναμένην νὰ ὑπολογισθῇ. Ἡ δίαιτα ἐξέλιπε μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας (1806), συσταθείσης τῆς κληθείσης συνομοσπονδίας τοῦ Ρήνου.

Ἡ συνομοσπονδία αὕτη τοῦ Ρήνου (1806—1814) συνέστη διὰ τῆς ἀπὸ 12 Ἰουλίου 1806 διακηρύξεως δέκα ἓξ Γερμανῶν ἡγεμόνων καὶ διηυθύνετο ὑπὸ διαίτης ὡσαύτως, ἑδρευούσης ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ συγκειμένης ἀπὸ δύο σώματα, τὸ τῶν βασιλέων καὶ μεγάλων δουκῶν καὶ τὸ τῶν ἡγεμόνων. Πρόεδρος τοῦ πρώτου σώματος ἦτο ὁ προεστὼς ἡγεμὼν τῆς Μαγεντίας, μέγας δοὺξ τῆς Φραγκφούρτης. Πρόεδρος τοῦ δευτέρου ἦτο ὁ δοὺξ τοῦ Νασσάου. Αἱ μεταξὺ τῶν συνομοσπόνδων κρατῶν τυχὸν ἀναφυόμεναι διαφοραὶ θὰ ἐπελύοντο ὑπὸ τῆς διαίτης καὶ δύο δικαστηρίων, ἅτινα ὅμως οὐδέποτε συνέστησαν μετὰ ταῦτα. Ἡ ἧττα τοῦ Μ. Ναπολέοντος, ὑφ' οὗ τὴν προστασίαν διετέλει ἡ συνομοσπονδία, ἐπέφερε τὴν διάλυσιν αὐτῆς. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βιέννης (13 Νοεμ. 1814—25 Μαΐου 1815), ὡς καὶ πρὸ αὐτοῦ, συνεζητήθη εὐρέως τὸ πρόβλημα τῆς πολιτειακῆς μορφῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ἐλάμβανον τὰ πολυάριθμα γερμανικὰ κράτη. Λόγῳ ὅμως ριζικῶν διαφωνιῶν ἡ ἐπὶ τῶν γερμανικῶν ζητημάτων συσταθεῖσα εἰδικὴ ἐπιτροπὴ εἶχεν ἤδη ἀναγκασθῇ νὰ διακόψῃ τὴν 16 Νοεμβρίου 1814 τὰς περαιτέρω ἐργασίας της, αἵτινες ἐπανελήφθησαν καὶ μάλιστα ἐπεταχύνθησαν μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἔλβας ἀναχώρησιν τοῦ Μ. Ναπολέοντος καὶ ἐπιστροφὴν αὐτοῦ εἰς Παρισίους (20 Μαρτίου 1815). Πάντα τὰ γερμανικὰ κράτη, τόσον τὰ πέντε κυριώτερα ὅσον καὶ τὰ λοιπά, προσεκλήθησαν νὰ συστήσωσιν εἰδικὴν ἐπιτροπήν, ἥτις συνῆλθε τὴν 23 Μαΐου 1815 καὶ συνεζήτησεν ἐπειγόντως τὸ σχέδιον καταστατικοῦ χάρτου, τὸ ὁποῖον παρουσίασεν ἡ Αὐστρία ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Πρωσσίας καὶ τὸ ὁποῖον ἐγένετο μετά τινων τροποποιήσεων ἀποδεκτόν. Οὕτως, διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1815 πράξεως, ἐγκατεστάθη ἡ γερμανικὴ συνομοσπονδία (1815—1866). Τὰ ζητήματα τῆς συνομοσπονδίας θὰ ἀνετίθεντο πρὸς ἐξέτασιν εἰς δίαιταν, εἰς ἣν ὅλα τὰ μέλη θὰ ἐψήφιζον διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον (ἄρθρ. 56): Ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία, ἡ Βαυαρία, ἡ Σαξωνία, τὸ Ἀννόβερον, ἡ Βυρτεμβέργη, ἡ Βάδη, ἡ ἐκλεκτορικὴ Ἔσση, τὸ Μ. δουκᾶτον τῆς Ἔσσης, ἡ Δανία διὰ τὸ Ὁλστάϊν καὶ αἱ Κάτω-Χῶραι διὰ τὸ Λουξεμβοῦργον θὰ εἶχον ἀνὰ μίαν ψῆφον. Ἔπειτα οἱ οἶκοι τοῦ Μ. δουκάτου καὶ τοῦ δουκάτου τῆς Σαξωνίας θὰ εἶχον ὁμοῦ μίαν κοινὴν ψῆφον. Τὸ Βρούνσβικ καὶ τὸ Νασσάου ἑτέραν κοινὴν ψῆφον. Ὁμοίως: 1) τὸ Μέκλεμβουργ - Σβέριν καὶ Στρέλιτς, 2) τὸ Ὁλστάϊν - Ὄλδεμβουργ, Ἄνχαλτ καὶ Σβάρτσβουργ, 3) Χοχενζόλλερν, Λίχτενστάϊν, Ρόϋς, Σάουμβουργ - Λίππε, Βαλδὲκ καὶ Λίππε, καὶ 4) αἱ ἐλεύθεραι τέσσαρες πόλεις (Λιμπέκ, Φραγκφούρτη, Βρέμη καὶ Ἀμβοῦργον). Ψῆφοι ἐν ὅλῳ 17. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐλάμβανεν ἀποφάσεις ἐν τῇ συνήθει καὶ τακτικῇ αὐτῆς συνθέσει ἡ δίαιτα, ἥτις ἐν τοιαύτῃ συνθέσει ἐπέλυε μόνον ζητήματα τῆς τρεχούσης ἐν γένει ὑπηρεσίας. Ἡ δίαιτα θὰ μετετρέπετο ὅμως εἰς γενικὴν συνέλευσιν, ὅταν θὰ προὔκειτο περὶ ψηφίσεως θεμελιωδῶν νόμων ἢ περὶ τροποποιήσεων εἰς ὑφισταμένους ἤδη τοιούτους ἢ περὶ ληφθησομένων μέτρων ἀναφορικῶς πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν καταστατικὴν πρᾶξιν τῆς συνομοσπονδίας, ἢ περὶ ὀργανικῶν θεσμῶν ἢ ἑτέρων ζητημάτων κοινοῦ ἐνδιαφέροντος (ἄρθρ. 58). Τοιαῦτα ζητήματα θὰ ἦσαν π. χ. εἴσοδος νέου μέλους ἐν τῇ συνομοσπονδίᾳ, κήρυξις πολέμου, συνομολόγησις εἰρήνης. Εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ἡ δίαιτα θὰ μετεβάλλετο εἰς γενικὴν συνέλευσιν, ἐν ᾗ ὁ ἀριθμὸς τῶν ψήφων θ' ἀνήρχετο εἰς 69 ἐν ὅλῳ καὶ θὰ ἦτο, δι' ἕκαστον κράτος ἢ ὁμάδα μικρῶν κρατῶν, ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐδαφικὴν ἔκτασιν. Οὕτως, ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τῆς διαίτης, ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία, ἡ Βαυαρία, ἡ Σαξωνία, ἡ Βυρτεμβέργη, τὸ Ἀννόβερον θὰ εἶχον ἀνὰ 4 ψήφους ἕκαστον κράτος. Ἀνὰ 3 τοιαύτας θὰ εἶχεν ἡ Βάδη, ἡ ἐκλεκτορικὴ Ἔσση, τὸ Μ. δουκᾶτον τῆς Ἔσσης, τὸ Ὁλστάϊν, τὸ Λουξεμβοῦργον. Τὰ λοιπὰ κρατίδια ἀνὰ 2 ἢ 1 ψῆφον ἕκαστον ἢ καὶ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων τοιούτων, ἀναλόγως τῆς ἐδαφικῆς αὐτῶν ἐκτάσεως. Αἱ τέσσαρες ἐλεύθεραι πόλεις θὰ εἶχον ἀνὰ 1 ἑκάστη ψῆφον. Ἐν τέλει, τὸ ἄρθρ. 58 καθώριζεν ὅτι ἡ δίαιτα θ' ἀπεφαίνετο βραδύτερον, ὅταν θὰ συνέτασσε τοὺς ὀργανικοὺς νόμους τῆς συνομοσπονδίας, ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ παράσχῃ ψήφους τινὰς καὶ εἰς τὰ παλαιὰ γερμανικὰ κρατίδια, ὧν τὰ ἐδάφη προσηρτήθησαν εἰς ἕτερα τῷ 1806 καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη.

Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 57, θὰ προήδρευε τῆς διαίτης ἡ Αὐστρία. Οὐχ ἧττον ἕκαστον κράτος τῆς συνομοσπονδίας θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλῃ προτάσεις εἰς τὴν δίαιταν, τὰς ὁποίας τὸ προεδρεῦον κράτος θὰ ὑπεχρεοῦτο νὰ εἰσάγῃ ἐν τῇ διασκέψει ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον θὰ καθωρίζετο μεταγενεστέρως. Τὸ ζήτημα, ἂν ὑπόθεσίς τις δέον νὰ συζητηθῇ ἢ οὐ παρὰ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῆς διαίτης, θὰ ἀπεφασίζετο κατὰ πλειοψηφίαν ἐν τῇ συνήθει συγκροτήσει τῆς διαίτης. Ἡ συνήθης δίαιτα θὰ προπαρεσκεύαζε τὰ σχέδια ἀποφάσεων, ἅτινα θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν, καὶ θὰ παρεῖχεν αὐτῇ πᾶν χρήσιμον στοιχεῖον διὰ νὰ ἐγκρίνῃ ἢ ἀπορρίψῃ τὰ ὑποβληθέντα σχέδια ἀποφάσεων. Τόσον εἰς τὴν συνήθη ὅσον καὶ εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν αἱ ἀποφάσεις θὰ ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι διὰ τὴν πρώτην συνέλευσιν ἀπητεῖτο ἀπόλυτος πλειοψηφία, ἐνῷ διὰ τὴν δευτέραν τὰ δύο τρίτα τῶν ψήφων πρὸς σχηματισμὸν πλειοψηφίας. Ἡ γενικὴ συνέλευσις δὲν ἠδύνατο νὰ τροποποιήσῃ τὸ σχέδιον ἀποφάσεως τῆς συνήθους συνελεύσεως, ἀλλὰ μόνον νὰ ἀποδεχθῇ ἢ ν' ἀπορρίψῃ αὐτό. Ἐν περιπτώσει ἰσότητος ψήφων ἐν τῇ συνήθει συνελεύσει, ὁ πρόεδρος ἀπεφάσιζε περὶ τοῦ ζητήματος, κατ' ἀόριστον διάταξιν τοῦ 59 ἄρθρου. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο περὶ ψηφίσεως ἢ περὶ τροποποιήσεως θεμελιωδῶν νόμων, ὀργανικῶν θεσμῶν, ἀτομικῶν δικαιωμάτων τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν, ἢ περὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων, ἡ ἁπλῆ πλειοψηφία τῶν ψήφων, κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον, δὲν ἦτο ἀρκετὴ οὔτε ἐν τῇ συνήθει οὔτε ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τῆς διαίτης. Ἡ δίαιτα ἦτο διαρκής, ἠδύνατο ὅμως, ὅταν τὰ ζητήματα, δι' ἃ ἔδει ν' ἀποφασίσῃ, εἶχον ἐξαντληθῆ, νὰ διακόψῃ τὰς ἐργασίας της διά τινα χρόνον, μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβῇ τοὺς 4 μῆνας. Τὸ ἄρθρ. 60 καθώριζε τὴν τάξιν, καθ' ἣν τὰ κράτη ἔδει νὰ ψηφίζωσιν ἐν τῇ διαίτῃ. Μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν ὀργανικῶν νόμων τῆς συνομοσπονδίας ἡ δίαιτα θὰ ἐκανόνιζε τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ μονίμου σχετικοῦ κανονισμοῦ. Ἡ τάξις ψηφοφορίας ἄλλως τε, τὴν ὁποίαν θὰ ἐνέκρινε κατὰ τ' ἀνωτέρω ἡ δίαιτα, δὲν θὰ ἐπηρέαζε παντάπασι τὴν ταξεολογίαν καὶ τὴν προβάδισιν τῶν μελῶν τῆς συνομοσπονδίας εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν τὰς ἐκτὸς τῆς διαίτης. Ἡ δίαιτα θὰ ἥδρευεν ἐν τῇ Φραγκφούρτῃ ἐπὶ τῷ ποταμῷ Μοίνῳ. Αἱ ἐργασίαι της δὲ θὰ ἤρχιζον τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1815 (ἄρθρ. 61). Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν της, τὸ πρῶτον ζήτημα, τοῦ ὁποίου θὰ ἐπελαμβάνετο, θὰ ἦτο ἡ σύνταξις τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς συνομοσπονδίας καὶ τῶν ὀργανικῶν αὐτῆς θεσμῶν ἀναφορικῶς πρὸς τὰς ἐξωτερικάς, ἐσωτερικάς, ὡς καὶ τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς σχέσεις. Τὰ καθ' ἕκαστον μέλη τῆς συνομοσπονδίας ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπερασπίσωσι, κατὰ τὸ ἄρθρ. 63, ὄχι μόνον ὁλόκληρον τὴν Γερμανίαν, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἕκαστον κράτος τῆς συνομοσπονδίας, ἐν ᾗ περιπτώσει προσεβάλλετο τυχὸν τοῦτο. Ὅταν ὁ πόλεμος εἶχε κηρυχθῆ ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς συνομοσπονδίας, δὲν θὰ ἠδύνατο μέλος τι νὰ προέλθῃ εἰς ἰδιαιτέρας διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, οὔτε νὰ συνάψῃ γενικὴν ἀνακωχὴν ἢ εἰρήνην μετ' αὐτοῦ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν λοιπῶν μελῶν. Τὰ μέλη τῆς συνομοσπονδίας ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει θὰ ἐκήρυσσον τὸν πόλεμον πρὸς ἄλληλα ἢ θὰ ἐπεδίωκον τὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν των διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων, ἀλλὰ θὰ ἀνέθετον ταύτας εἰς τὴν δίαιταν, ἥτις, διά τινος εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, θὰ προσεπάθει νὰ διευθετήσῃ ταύτας διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς μεσολαβήσεως. Ἂν αὕτη δὲν ἐπετύγχανε καὶ παρίστατο ἀνάγκη δικαστικοῦ διακανονισμοῦ, τότε θὰ ἐγίνετο προσφυγὴ εἰς τὸ εἰδικὸν γερμανικὸν δικαστικὸν σύστημα, ὅπερ ἐκαλεῖτο «Austrägalinstanz» καὶ ὅπερ θ' ἀπεφαίνετο ἑκάστοτε ἀνεκκλήτως. Τὸ σύστημα τοῦτο ἴσχυεν ἐν Γερμανίᾳ ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Κατ' αὐτό, ἐν περιπτώσει διαφορᾶς μεταξὺ τῶν μελῶν δεδομένης ἑνώσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρυθείσης, διωρίζοντο τρεῖς διαιτηταί, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἐπέλυε τὴν διαφοράν. Ὁ ἐνάγων ἐξέλεγε, μεταξὺ τριῶν διαιτητῶν ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου του ἕνα, ὅστις θ' ἀπεφαίνετο ἐπὶ τῆς ἀναφυείσης διαφορᾶς. Τὸ σύστημα παρέμεινε μέχρι τῶν νεωτέρων ἐν γένει χρόνων, ὀργανωθὲν συστηματικώτερον μετὰ τὸ 1815. Ὁ κανονισμὸς τῆς 3 Αὐγούστου 1820 λέγει, ὅτι ἡ συνήθης δίαιτα θ' ἀπεφαίνετο ἑκάστοτε ἂν παρίστατο ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς τὴν ἔνοπλον βίαν πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως. Σημειωτέον ὅτι πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 63 δὲν ἐφηρμόσθησαν κατὰ κεραίαν ἐν τῇ πρακτικῇ. Οὕτως ἡ Πρωσσία παρέμεινεν οὐδετέρα ὅταν τῷ 1859 ἐξερράγη ὁ κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος τῆς Γαλλίας καὶ Σαρδηνίας. Βραδύτερον δὲ (1866), ἡ Πρωσσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, καίτοι ἀμφότερα τὰ κράτη ταῦτα ἦσαν μέλη τῆς συνομοσπονδίας.

Τὰ εἰδικὰ ὡσαύτως ἄρθρα (ὑπ' ἀρ. 11—20) τῆς ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1815 πράξεως, δι' ἧς ἱδρύθη ἡ συνομοσπονδία, παρουσιάζουσιν ἐνδιαφέρον. Οὕτως εἰς πάντα τὰ κράτη τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας θὰ ὑπῆρχον καὶ ἰδιαίτεραι συνελεύσεις (ἄρθρ. 13). Κατὰ τὸ 16 ἄρθρ. ἡ διαφορὰ θρησκευτικοῦ δόγματος δὲν θ' ἀπετέλει κώλυμα ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων. Η δίαιτα δὲ θὰ ἐμερίμνα περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς ἀστικῆς καταστάσεως τῶν ἐν Γερμανίᾳ Ἰσραηλιτῶν καὶ θὰ ἐλάμβανε τὰ προσήκοντα μέτρα, ὅπως ἐξασφαλισθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃς καὶ οἱ λοιποὶ πολῖται. Τὸ ἄρθρ. 18 ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς πολίτας δεδομένου κράτους μέλους τῆς συνομοσπονδίας ὡρισμένα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν λοιπῶν συνομοσπόνδων κρατῶν. Ἡ δίαιτα θὰ ἐξέδιδε, προκειμένου περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως, νόμον ὁμοιομόρφου ἐφαρμογῆς δι' ὅλα τὰ κράτη τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας. Κατὰ τὸ 20 ἄρθρ., ἡ πρᾶξις τῆς 8 Ἰουνίου 1815 θὰ ἐπεκυροῦτο ὑφ' ὅλων τῶν συμβληθέντων κρατῶν, αἱ ἐπικυρώσεις δὲ θὰ ἀντηλλάσσοντο κατὰ τὰ κεκανονισμένα ἐντὸς 6 μηνῶν καὶ θὰ κατετίθεντο εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς συνομοσπονδίας κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς διαίτης. Σημειωτέον, ὅτι τὰ γενικὰ ἔξοδα τῆς διαίτης θὰ ἔφερον τὰ κράτη τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας καὶ δὴ ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ, εἰς ὃν ἀνήρχετο ὁ πληθυσμὸς ἑκάστου κράτους. Αἱ δὲ συνεδριάσεις αὐτῆς θὰ ἦσαν ἢ μυστικαὶ ἢ ἐπίσημοι.

Ἅμα τῇ συστάσει αὐτῆς, ἡ δίαιτα ἤρξατο νὰ συντάσσῃ τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας. Ἡ δίαιτα ὡς κοινὸν σῶμα θὰ εἶχε κατ' αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ κηρύττῃ τὸν πόλεμον καὶ νὰ συνομολογῇ εἰρήνην, νὰ συνάπτῃ συμμαχίας μετὰ ξένων κρατῶν, ν' ἀποστέλλῃ καὶ ν' ἀποδέχεται διπλωματικοὺς ἀπεσταλμένους. Τοιούτους ἀπεσταλμένους εἶχον διαπιστεύσει παρὰ τῇ διαίτῃ μετὰ ταῦτα ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Σουηδία, τὸ Βέλγιον. Ἐννοεῖται, ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον κράτη τῆς συνομοσπονδίας εἶχον ὡσαύτως τὸ δικαίωμα ν' ἀποστέλλωσιν ἰδίους αὐτῶν διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους καὶ δὴ οὐ μόνον εἰς τὰ λοιπὰ κράτη τῆς συνομοσπονδίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ξένα κράτη, ὡς καὶ ν' ἀποδέχωνται διπλωματικοὺς αὐτῶν ἀπεσταλμένους παρ' αὐτοῖς, ὅλως ἀνεξαρτήτως πάντοτε τῶν παρὰ τῇ διαίτῃ τοιούτων. Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα, συνεπείᾳ τῆς ἐπαναστατικῆς τάσεως, ἥτις εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταλαμβάνῃ τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Γερμανίαν, ἡ Αὐστρία ἐθεώρησεν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῶσι διὰ τῆς διαίτης τὰ προσήκοντα αὐστηρὰ μέτρα. Μετὰ συνεννόησιν Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας (29 Ἰουλίου 1819), συνῆλθεν ἐν Κάρλσμπατ τὴν 7 Αὐγούστου 1819) συνδιάσκεψις, ἧς μετέσχεν ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία, ἡ Σαξωνία, τὸ Ἀννόβερον, ἡ Βαυαρία, ἡ Βάδη, τὸ Νασσάου, ἡ Βυρτεμβέργη, τὸ Μεκλεμβοῦργον, ἡ ἐκλεκτορικὴ Ἔσση καὶ ἡ Σαξωνία-Βαϊμάρη. Αἱ ἀποφάσεις, εἰς ἃς κατέληξεν ἡ συνδιάσκεψις αὕτη διεβιβάσθησαν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν ἐν Φραγκφούρτῃ δίαιταν, ἥτις καὶ τὰς ἐνέκρινε μεταβαλοῦσα αὐτὰς εἰς νόμους τῆς συνομοσπονδίας. Η πρώτη τῶν ἀποφάσεων τούτων ἀφεώρα εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ

Digitized by Google

ἐκτέλεσις τῶν μέτρων, ἅτινα ἀπεφάσιζεν ἡ δίαιτα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης πλήρης ἐλευθερία ἐνεργείας παρεχωρεῖτο εἰς πενταμελῆ ἐπιτροπὴν τῆς διαίτης, ἥτις θ' ἀνενεοῦτο καθ' ἑξαμηνίαν καὶ ἥτις θὰ ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς διαίτης εἴτε φιλικῶς εἴτε, ἐν ἀνάγκῃ, καὶ διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων ἀκόμη. Βραδύτερον καὶ ἄλλη συνδιάσκεψις συνῆλθεν ἐν Βιέννῃ (25 Νοεμβρίου 1819—15 Μαΐου 1820) πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας. Ἡ συνέλευσις παρεδέχθη τελικὴν πρᾶξιν (15 Μαΐου 1820), ἥτις ἐνεκρίθη τὴν 8 Ἰουνίου ὑπὸ τῆς διαίτης, ἧς ἡ ἐξουσία ηὐξάνετο. Αἱ ἀποφάσεις τῆς διαίτης θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκτελοῦνται βίᾳ κατὰ τὴν ἐν λόγῳ τελικὴν πρᾶξιν, ἂν τυχὸν ἡ πειθὼ δὲν θὰ ἤρκει πρὸς τοῦτο. Ἐν τῇ πρακτικῇ ὅμως δὲν θὰ ἦτο εὔκολον νὰ καταλήξῃ εἰς ἀπόφασιν ἡ δίαιτα ἐπὶ σπουδαίων ζητημάτων γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, καὶ τοῦτο διότι ἀπῃτεῖτο ὁμοφωνία ἐν τῇ διαίτῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Παρ' ὅλα ἐν τούτοις τὰ ληφθέντα δρακόντεια μέτρα, τὸ φιλελεύθερον ρεῦμα ηὐξάνετο καὶ ἐγένετο τόσον ἰσχυρόν, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ παραχωρήσῃ συνταγματικὸν χάρτην εἰς τοὺς ὑπηκόους του (3 Φεβρουαρίου 1847). Ἐν τῷ μεταξύ, τὴν 12 Ἰουλίου 1848, ὁ ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας Ἰωάννης ἀνέλαβε προσωρινῶς τὸν κενωθέντα αὐστριακὸν θρόνον ἐκ τῆς φυγῆς τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως δὲ ταύτης διελύθη καὶ ἐπισήμως ἡ παλαιὰ δίαιτα, ἥτις ἀπὸ μηνῶν ἤδη μόνον κατ' ὄνομα ὑφίστατο.

Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐπῆλθε σύγκρουσις ἀντιλήψεων μεταξὺ τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας, διότι ἡ τελευταία ἤθελε νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν δίαιταν τῶν 17 μελῶν, εἰς ἣν ἡ Πρωσσία δὲν ἀνεγνώριζε πλέον νόμιμόν τινα ἐξουσίαν. Ὅτε δὲ ἡ δίαιτα ἀπεφάσισε ν' ἀποστείλῃ στρατεύματα πρὸς παλινόρθωσιν τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Ἔσσης, ἀναγκασθέντος ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν συνεπείᾳ στάσεως ἐκραγείσης κατ' αὐτοῦ, ἡ Πρωσσία ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ στρατιωτικῶς τὴν Ἔσσην. Συνεπείᾳ αὐστριακοῦ τελεσιγράφου, ἡ Πρωσσία ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ τὴν 29 Νοεμβρίου 1850 ὑπεγράφη σύμβασις, δι' ἧς ἡ Πρωσσία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συμπράξῃ ἐν Ἔσσῃ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς διαίτης.

Τὴν 23 Δεκεμβρίου 1850 συνῆλθον ἐν Δρέσδῃ πληρεξούσιοι πάντων τῶν γερμανικῶν κρατῶν, ὅπως καθορίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸ μέλλον πολίτευμα τῆς Γερμανίας. Ἐν τῇ συνδιασκέψει ταύτῃ ἡ Αὐστρία προέτεινεν, ὅπως τοῦ λοιποῦ 8 μόνον κράτη ἀπαρτίζωσι τὴν δίαιταν τῆς Φραγκφούρτης, ἅτινα θὰ ἀντεπροσωπεύοντο διὰ ἐννέα ψήφων, ἐξ ὧν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία θὰ εἶχον ἑκάστη ἀνὰ δύο ψήφους καὶ ἀνὰ μίαν ἡ Βαυαρία, ἡ Βυρτεμβέργη, ἡ Σαξωνία, τὸ Ἀννόβερον καὶ τὰ δύο κράτη τῆς Ἔσσης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πολυάριθμα μικρὰ κράτη δὲν θὰ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν πραγμάτων. Αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Δρέσδῃ παρετάθησαν ἐπὶ μακρόν, ἐν τέλει δέ, ἐν ἀδυναμίᾳ ἐξευρέσεως ἄλλης δυνατῆς λύσεως, ἡ Πρωσσία προέτεινεν ὅπως ἐπανιδρυθῇ ἡ παλαιὰ δίαιτα τῶν 17 μελῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπολύτως μεταβολῆς ἐν τῇ προτέρᾳ της λειτουργίᾳ, τοῦθ' ὅπερ ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ ἄκουσα, καὶ οὕτως ἔληξε τὴν 15 Μαΐου 1851 ἡ συνδιάσκεψις. Τῷ 1864 ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Δανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα κράτη ἡ δίαιτα εἶχεν ἀναθέσει ἤδη τὴν βιαίαν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεών της ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, ἐν σχέσει πρὸς τὰ δουκᾶτα Σλέσβιχ καὶ Ὁλστάϊν. Ἡ ἡττηθεῖσα Δανία παρῃτήθη τῆς κατοχῆς τῶν δύο δουκάτων, ἀλλ' ἡ ἐπ' αὐτῶν πρωσσοαυστριακὴ συγκυριαρχία κατέληξεν εἰς πόλεμον, ὅστις ἔληξε διὰ τῆς ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1866 εἰρήνης τῆς Πράγας. Διὰ τοῦ ἄρθρ. 4 τῆς ἐν λόγῳ περὶ εἰρήνης συνθήκης, ἡ ἡττηθεῖσα Αὐστρία ἀπεδέχθη τὴν διάλυσιν τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας, ἥτις προεκηρύχθη καὶ ἐπισήμως ὑπὸ τῆς διαίτης ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 24 Αὐγούστου 1866.

Διὰ διαφόρων συμβάσεων, τὰς ὁποίας συνωμολόγησεν ἀπὸ τῆς 18 Αὐγούστου μέχρι τῆς 21 Ὀκτωβρίου 1866 μετὰ εἴκοσι δύο ἐν ὅλῳ Κρατῶν, ἡ Πρωσσία ἵδρυσε τὴν κληθεῖσαν *βορειογερμανικὴν συνομοσπονδίαν*, ἧς ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν. Τὴν 15 Δεκεμβρίου 1866 ἀντιπρόσωποι τῶν συμβληθέντων Κρατῶν συνῆλθον πρὸς σύνταξιν τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς νέας συνομοσπονδίας. Ἡ συντακτικὴ δίαιτα ἐξελέγη τὴν 12 Φεβρουαρίου 1867 καὶ τὴν 16 Ἀπριλίου ἀπεδέχθη τὸ νέον πολίτευμα. Κατὰ τὰς διατάξεις τούτου, ἡ δίαιτα ἢ ράϊχσταγ (Reichstag) θὰ ἐξελέγετο διὰ καθολικῆς ἀμέσου ψηφοφορίας διὰ τρία ἔτη, ἀποτελουμένη οὕτως ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Τὸ ἕτερον σῶμα, τὸ Bundesrat, θ' ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν τῆς συνομοσπονδίας. Τὴν 18 Ἰανουαρίου 1871 ἀνεκηρύχθη ἐν Βερσαλλίαις ἡ *Γερμανικὴ αὐτοκρατορία* (1871—1918), ἥτις διετήρησε τὰ δύο ἀνώτερα σώματα, ὡς διετήρησε ταῦτα καὶ ἡ νῦν *Γερμανικὴ δημοκρατία* (σύνταγμα τῆς 11 Αὐγούστου 1919).

Δίαιται ἄλλων χωρῶν. Ὁ θεσμὸς τῆς διαίτης ὑφίστατο κατὰ τοὺς παρῳχημένους χρόνους καὶ εἴς τινα ἕτερα κράτη ὡσαύτως:

α') *Πολωνία.* Ἡ Λιθουανία καὶ ἡ Πολωνία ἀνενέωσαν τῷ 1413 τοὺς δεσμούς, οἵτινες συνέδεον τὰς δύο ταύτας χώρας, καὶ ἀπεφάσισαν ὅπως ἀναθέσωσιν εἰς κοινὴν δίαιταν τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων, ἅτινα θὰ ἀφεώρων εἰς τὰ δύο κράτη. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις παρὰ τὴν κεντρικὴν δίαιταν ὑπῆρχον καὶ αἱ ἐπαρχιακαὶ δίαιται, ἀλλὰ ἐπεκράτει ἐν γένει ἐν αὐταῖς τοιαύτη ἀναρχία, ὥστε πᾶν οἱονδήποτε μέλος ἠδύνατο νὰ παραλύσῃ τὴν λῆψιν ἀποφάσεως διὰ τῆς καθιερωθείσης ἀρχῆς τῆς *ἐλευθέρας ἀτομικῆς ἀρνήσεως* (liberum veto). Ἡ δίαιτα τοῦ 1766 δὲν κατώρθωσε νὰ καταργήσῃ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἥτις συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν διάλυσιν τῆς Πολωνίας ὡς κράτους.

β') *Σουηδία.* Ὁ σουηδικὸς νόμος περὶ τῆς κυβερνητικῆς μορφῆς τῆς 6 Ἰουνίου 1809, ὅστις ὑπέστη μετὰ ταῦτα ἀρκετὰς τροποποιήσεις, ἀποτελεῖται ἐξ 114 ἄρθρων. Κατ' αὐτὸν ἡ δίαιτα ἀντιπροσωπεύει τὸν σουηδικὸν λαὸν καὶ διαιρεῖται εἰς δύο σώματα, ἅτινα εἶχον, ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων, τὴν αὐτὴν ἁρμοδιότητα καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν. Ἂν τὰ δύο σώματα ἐλάμβανον ἀντιθέτους ἀποφάσεις, αἵτινες δὲν καθίστατο δυνατὸν νὰ συμβιβασθῶσι πρὸς ἀλλήλας, τότε τὰ σώματα θὰ ἀπεφαίνοντο κεχωρισμένως ἐπὶ τῶν ληφθεισῶν ἤδη ἀποφάσεων παρ' ἑκάστου ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ ἀπόφασις, ἥτις θὰ συνεκέντρου τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ψήφων εἰς τὰ δύο σώματα, θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπόφασις τῆς διαίτης. Ἡ δίαιτα θὰ συνήρχετο κανονικῶς τὴν 15 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους, θὰ ἠδύνατο ὅμως ὁ βασιλεὺς νὰ συγκαλέσῃ ταύτην καὶ ἐκτάκτως. Ἡ δίαιτα θὰ συνήρχετο ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ βασιλείου, ἐκτὸς ἂν ἡ προσέγγισις τοῦ ἐχθροῦ, ἡ πανώλης ἢ ἕτερα κωλύματα τῆς αὐτῆς σπουδαιότητος, καθίστων τοῦτο ἀδύνατον ἢ ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν μελῶν της. Εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ὁ βασιλεὺς θὰ προσδιώριζεν ἑτέραν πόλιν, ὁ ἴδιος δὲ θὰ διώριζε τοὺς προέδρους καὶ ἀντιπροέδρους τῶν δύο σωμάτων. Ἡ τράπεζα τοῦ κράτους διετέλει ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς διαίτης. Ὁ καταστατικὸς χάρτης θὰ ἠδύνατο νὰ καταργηθῇ ἢ τροποποιηθῇ μόνον συνεπείᾳ ἀποφάσεως ληφθείσης ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ δύο κανονικῶν συνόδων τῆς διαίτης. Ἐν ἑκάστῃ τοιαύτῃ συνόδῳ θὰ ἐξελέγετο νομομαθής τις περιωπῆς καὶ γνωστῆς ἐντιμότητος, ὅστις θὰ διωρίζετο γενικὸς πληρεξούσιος τῆς διαίτης, ἐπιφορτισμένος νὰ ἐποπτεύῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων ἐκ μέρους τῶν δικαστῶν ἢ τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων καὶ νὰ καταδιώκῃ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων τοὺς διαπράξαντας ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς ὑπηρεσίας των παρανομίας ἐξ εὐνοίας, μεροληψίας ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας. Ἡ δίαιτα διώριζεν ἑκάστην τριετίαν εἰδικὴν ἐπιτροπήν, ἧς ἡ ἀποστολὴ ἦτο νὰ κρίνῃ ἂν πάντα τὰ μέλη τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου δέον νὰ διατηρήσωσι περαιτέρω τὰς θέσεις των. Τὰ μέλη τοῦ πρώτου σώματος ἐξελέγοντο δι' ἐννέα ἔτη ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν συνελεύσεων καὶ τῶν δημοτικῶν συμβουλίων διὰ τὰς πόλεις, αἵτινες δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς συνελεύσεις. Ἀπῃτεῖτο ἡλικία 35 ἐτῶν καὶ σχετικὴ περιουσία. Τὰ μέλη τοῦ δευτέρου σώματος θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν 25 ἐτῶν, ἐξελέγοντο δὲ διὰ τρία ἔτη.

γ') *Οὐγγαρία.* Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ συνεκάλεσε τὴν 10 Δεκεμβρίου 1865 δίαιταν, εἰς ἣν ἀνέθεσε νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸν καταστατικὸν χάρτην. Ἡ δίαιτα αὕτη ἐκανόνισεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἰσαχθέντος ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ δυαδικοῦ συστήματος τὰς σχέσεις τῆς Οὐγγαρίας μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν καὶ αὐτονόμων ἐν μέρει ἐπαρχιῶν τοῦ ὅλου κράτους διὰ σειρᾶς 18 νόμων, οἵτινες ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1867. Οἱ νόμοι οὗτοι δὲν ἀποτελοῦσι νέον καταστατικὸν χάρτην τοῦ οὐγγρικοῦ πολιτεύματος, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει αἱ δι' αὐτῶν εἰσαχθεῖσαι μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ ὑφιστάμενον ἐν Οὐγγαρίᾳ συνταγματικὸν καθεστὼς δὲν ἦσαν ἢ πολὺ ὀλίγον σημαντικαὶ ἐν γένει. Ἄλλως τε ἐν τῇ χώρᾳ δὲν ὑπῆρχεν ἓν καὶ μόνον κείμενον συντάγματος, ὡς εἰς τὰ λοιπὰ κράτη, ἀλλὰ πολλὰ τοιαῦτα κείμενα, ἐκδοθέντα κατὰ καιροὺς ἤδη ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου ἐγγράφου τοῦ βασιλέως Ἀνδρέου (1222), ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ θεμελιῶδες κείμενον τοῦ οὐγγρικοῦ καταστατικοῦ χάρτου. Ἡ δίαιτα τῆς Οὐγγαρίας διῃρεῖτο εἰς δύο σώματα. Ὁ πρόεδρος καὶ οἱ ἀντιπρόεδροι τῆς ἄνω Βουλῆς τῶν εὐπατριδῶν διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, ἐνῷ ὁ πρόεδρος καὶ οἱ δύο ἀντιπρόεδροι τῆς κάτω Βουλῆς ἐξελέγοντο ὑπὸ αὐτοῦ τούτου τοῦ σώματος. Ὁ παλαιὸς νόμος τοῦ βασιλέως Ματθία Β' περὶ τοῦ τρόπου συγκροτήσεως τῆς διαίτης (1608), ἀπετέλεσε τὴν θεμελιώδη βάσιν τῆς συγκροτήσεως τοῦ σώματος τῶν εὐπατριδῶν, ἐνῷ τὰ κατὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ἑτέρου σώματος ἐκανόνισεν ὁ ὑπ' ἀριθ. 5 νόμος τοῦ 1848.

δ') *Ἑλβετία.* Τὸ σύνταγμα τῆς 19 Φεβρουαρίου 1803, τὸ ὁποῖον παρεχώρησεν εἰς τὴν χώραν ὁ Βοναπάρτης, δυσηρέστησε τὰ παλαιὰ 13 ἑλβετικὰ καντόνια, διότι δι' ἀφαιρέσεως ἐδαφικῶν τμημάτων ἐξ αὐτῶν ἐσχημάτισεν 6 νέα καντόνια. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας (1813), τὰ ἐντεῦθεν ἀδικηθέντα καντόνια ἐπεχείρησαν νὰ ἐπανακτήσωσι διὰ τῆς βίας τὰ ἐδάφη, ὧν εἶχον στερηθῆ. Ἡ δίαιτα, συγκειμένη ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἀπειλουμένων ὡς καὶ τῶν παραμεινάντων οὐδετέρων ἐν τῇ ἐκραγείσῃ διαφορᾷ καντονίων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνήρχετο εἰς 10 διὰ τὰς δύο κατηγορίας, συνῆλθεν ἐν Ζυρίχῃ. Τὰ ἕτερα 9 καντόνια ἠρνήθησαν νὰ μετάσχωσι καὶ συνῆλθον εἰς Λουκέρνην. Τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1814 ἡ δίαιτα τῆς Ζυρίχης συνῆψε συνθήκην συμμαχίας ἐπεκτεινομένην ἐφ' ὅλων τῶν 19 καντονίων τῆς χώρας, ἀλλ' αὕτη δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὴ παρά τινων καντονίων. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βιέννης συνέστη εἰδικὴ ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἑλβετικοῦ προβλήματος, ἥτις ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τὴν 14 Νοεμβρίου 1814. Τὴν 20 Μαρτίου 1815 ἐξέδωκε τὸ ὡς ἄνω συνέδριον διακήρυξιν περὶ τοῦ ἑλβετικοῦ ζητήματος, ἣν ἡ ἑλβετικὴ δίαιτα παρεδέχθη διὰ τῆς ἀπὸ 27 Μαΐου 1815 πράξεως αὐτῆς. Ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἑλβετίας μετεβλήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Σεπτεμβρίου 1848 συντάγματος καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἐκδοθέντων.

ε') *Αὐστροουγγρικὴ δυαδικὴ μοναρχία.* Ὑπὸ ταύτην ὑπήγοντο αὐτόνομοί τινες ἐν μέρει ἐπαρχίαι, αἵτινες ἐκέκτηντο ἰδίας διαίτας:

1) Κροατία. Δυνάμει εἰδικῆς μετὰ τῆς Οὐγγαρίας συμφωνίας (1873), ἡ χώρα αὕτη ἀπετέλει ἀπέναντι τῆς Οὐγγαρίας αὐτόνομον κράτος ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν θρησκευμάτων. Ἡ δίαιτα ἣν ἐκέκτητο συνέκειτο ἐξ 112 μελῶν, ἐν ὅλῳ, ἅτινα ἐξελέγοντο διὰ 3 ἔτη. Οἱ ἐπίσκοποι, νομάρχαι τινὲς κλπ ἦσαν αὐτοδικαίως μέλη τῆς διαίτης. Ὁ διοικητὴς τῆς Κροατίας ἦτο ὑπεύθυνος ἀπέναντι αὐτῆς. Ἡ δίαιτα ἀπέστελλε δύο ἀντιπροσώπους εἰς τὴν ἄνω Βουλὴν τῶν εὐπατριδῶν τῆς Οὐγγαρίας καὶ τεσσαράκοντα εἰς τὴν κάτω τοιαύτην.

2) Βοημία. Διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ 1861 καὶ δι' ἄλλων μεταγενεστέρων πράξεων ἡ χώρα ὑπήχθη πολιτικῶς εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀπολαύουσα ποιᾶς τινος αὐτονομίας. Διετήρησεν ἰδίαν δίαιταν, ἧς ἡ δικαιοδοσία ἦτο λίαν περιωρισμένη, καθόσον ἐξετείνετο μόνον εἰς τὰ ἀστυνομικὰ ζητήματα, εἰς τὰ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τὰ τοπικὰ οἰκονομικά. Ἡ δίαιτα αὕτη συνέκειτο ἀπὸ τέσσαρας κατηγορίας μελῶν, τὴν κατηγορίαν τῶν μεγαλοϊδιοκτητῶν, τὴν τῶν πόλεων, τὴν τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων καὶ τὴν τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο πρώτων κατηγοριῶν ἐξελέγοντο δι' ἐκλογῆς δύο βαθμῶν, οἱ τῆς τρίτης δι' ἀμέσου ἐκλογῆς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πράγας, οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας καὶ οἱ πρυτάνεις τῶν δύο ἐν αὐτῇ πανεπιστημίων ἀπετέλουν αὐτοδικαίως μέλη τῆς διαίτης. Ἡ δίαιτα εἶχεν ἐν ὅλῳ 239 μέλη, ἐξ ὧν 70 τῆς κατηγορίας τῶν μεγαλοϊδιοκτητῶν, 72 τῆς τῶν πόλεων, 79 τῆς τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων καὶ 12 τῆς τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων. Τὰ μέλη, ἅτινα μετεῖχον αὐτοδικαίως, ἦσαν 6. Ἡ Βοημία θὰ ὤφειλε ν' ἀποστέλλῃ ἀντιπροσώπους καὶ εἰς τὸ κοινοβούλιον τῆς Βιέννης, μόλις ὅμως ἀπὸ τοῦ 1879 συγκατετέθη νὰ πράττῃ τοῦτο. Οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι, ὧν ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς ἀνήρχετο εἰς 92, κατ' ἀρχὰς ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς διαίτης, μετὰ ταῦτα ὅμως ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἡ δίαιτα προηδρεύετο ὑπὸ προέδρου διοριζομένου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ὡς βασιλέως τῆς Βοημίας, δι' ὅλην τὴν νομοθετικὴν αὐτῆς περίοδον, ἥτις ἦτο ἑξαετής. Ἡ δίαιτα ἐκλέγει μόνιμόν τινα ἐπιτροπήν, ἥτις διαχειρίζεται τὰς προσόδους τῆς ἐπαρχίας, ἐλέγχει τὴν διαχείρισιν τῶν κοινοτήτων, διοικεῖ τὰ εἰς τὸ παλαιὸν βασίλειον τῆς Βοημίας ἀνήκοντα ἱδρύματα, προπαρασκευάζει τὰ εἰς τὴν δίαιταν ἑκάστοτε ὑποβαλλόμενα νομοσχέδια καὶ ἐποπτεύει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων, ἃς ἡ δίαιτα λαμβάνει ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἁρμοδιότητός της.

3) Γαλικία. Κατὰ τοὺς νόμους τοῦ 1861, ἡ Γαλικία θὰ ἐκέκτητο ἰδίαν δίαιταν, ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς 3 ἀρχιεπισκόπους (τῆς ρωμαιοκαθολικῆς, τῆς ἑλληνοκαθολικῆς καὶ τῆς ἀρμενοκαθολικῆς Ἐκκλησίας), ἀπὸ 3 ρωμαιοκαθολικοὺς ἐπισκόπους, ἀπὸ τοὺς δύο πρυτάνεις τῶν δύο ἐν Κρακοβίᾳ καὶ Λεμπέργῃ πανεπιστημίων, ἀπὸ 44 ἀντιπροσώπους τῶν μεγαλοκτηματιῶν, 3 ἀντιπροσώπους τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων, 20 τοιούτους τῶν πόλεων καὶ τῶν βιομηχανικῶν κέντρων καὶ 74 τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων. Ἡ Γαλικία ἀπέστελλεν εἰς τὸ κοινοβούλιον τῆς Βιέννης 63 ἀντιπροσώπους.

Αἱ σύγχρονοι δίαιται. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ θεσμὸς τῆς διαίτης παρέμεινεν ὑπὸ τύπον βεβαίως συγχρονισμένον, ἡ ὀνομασία ὅμως αὕτη περιέπεσεν ἐν γένει εἰς ἀχρηστίαν, προτιμωμένων

Digitized by Google

νῦν ἑτέρων ὅρων σχετικῶς. Ἡ κάτω Βουλὴ τῆς συγχρόνου Πολωνίας ὡς καὶ αἱ μόναι Βουλαὶ τῆς Λιθουανίας καὶ Λεττονίας καλοῦνται συνήθως ἀκόμη *δίαιται*, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὀνομασίαν ταύτην κέκτηνται καὶ ἑτέρας, ὑφ' ἃς εἶναι μᾶλλον γνωσταὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν ἄνω κρατῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Rönne*, Die Verfassung des deutschen Reichs, 1888 (4η ἔκδ.).—*Le Fur*, Etat fédéral et confédération d'Etats, 1896.—*Flassan*, Histoire du congrès de Vienne, 1829.—*Angeberg*, Le congrès de Vienne et les traités de 1815, 1863.—*Perassi*, Confederazione di Stato e Stato federale, 1910.—*Apponyi*, Die rechtliche Natur der Beziechungen zwischen Oesterreich-Ungarn, 1911.—*Laband*, Staatsrecht des deutschen Reichs, 1888—1891.

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

διαιτάριος (ὁ). Ἐκάλουν οὕτως οἱ Βυζαντινοὶ τὸν εἰς ὃν ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ φροντὶς παλατίου τινός, τὸν καὶ προϊστάμενον τῆς διοικήσεως τοῦ προσηρτημένου τῷ παλατίῳ λουτροῦ, ἐν ᾗ περιπτώσει ἦν ᾠκοδομημένον τοιοῦτον. Κατὰ τὰς πληροφορίας Θεοδώρου τοῦ Ἀναγνώστου παρὰ Δαμασκηνῷ (ἐκδόσ. *Reading* σ. 589), τὸ λουτρὸν τῶν Ἐλενιανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχε κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα καὶ δεξαμενὴν ὕδατος ψυχροῦ, προερχομένου «ἐκ πηγῆς τικτομένης μέσον τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου» τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν Αὐρηλιαναῖς, ἦτο δὲ τὸ νερὸν ἡγιασμένον· φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ «διαιτάριος» τοῦ παλατίου καὶ τοῦ λουτροῦ ἐπεῖχε τὸν τόπον, ὃν εἰς τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνους ὁ τουρκιστὶ λεγόμενος «ἁγιασματζῆς», ἐπιμελούμενος τῆς δεξαμενῆς τοῦ ἁγιάσματος (Ζωοδόχου Πηγῆς, Βλαχερνῶν κλπ.) καὶ τῆς εἰς τοὺς προσκυνητὰς διανομῆς αὐτοῦ.

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

διαίτημα (τό)· ὁ τόπος ὅπου τις διαιτᾶται, ζῇ, κατοικία, ἐνδιαίτημα.

διαιτησία (ἡ)· ἡ κρίσις, ἡ ἀπόφασις τοῦ διαιτητοῦ· «θὰ λύσωμεν τὴν διαφορὰν διὰ διαιτησίας».

—[ΑΡΧ.] Βλ. διαιτητής.

—[ΠΟΛ. ΔΙΚΟΝ.] Καλεῖται *διαιτησία* ἡ διὰ δικαστῶν ὁριζομένων παρὰ τῶν διαφερομένων λύσις τῆς διαφορᾶς, γενικώτερον δὲ καὶ ἡ διαδικασία ἡ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῶν διαιτητῶν κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς διαφορᾶς ταύτης. Οἱ δικασταὶ οὗτοι ὀνομάζονται *διαιτηταὶ* (arbitri) καὶ ἡ σύμβασις δι' ἧς οἱ διαφερόμενοι ἐξέλεξαν αὐτούς, καθορίσαντες καὶ τὴν διαφορὰν ἐφ' ἧς θ' ἀποφανθοῦν, συνυποσχετικὸν (compromissum) (Πολ. Δικον. 106—123). Τὴν σύμβασιν τοῦ *συνυποσχετικοῦ* κατατάσσει ὁ νόμος εἰς τοὺς συμβιβασμούς, καθότι περιέχει καὶ ἐκποίησιν δικαίων. Ἡ διὰ διαιτησίας λύσις διαφορᾶς τινος καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν διαιτητῶν εἶναι κατὰ γενικὸν κανόνα δικαίωμα τῶν διαφερομένων, οὗτινος οὗτοι κάμνουσι χρῆσιν ὅταν θέλουν καὶ εἶναι σύμφωνοι περὶ τῶν προσώπων τῶν διαιτητῶν. Ἐνίοτε ὅμως οἱ διαφερόμενοι εἶναι ἐκ τοῦ νόμου ὑπόχρεοι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς διαιτησίαν. Ἐκ τούτου αἱ διαιτησίαι διαιροῦνται εἰς ἑκουσίας καὶ ἀναγκαστικάς. Οἱ ἐκλεγέντες διὰ τοῦ μεταξὺ τῶν διαφερομένων συνυποσχετικοῦ πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς διαιτηταὶ δὲν εἶναι ὑπόχρεοι ν' ἀποδεχθῶσι τὴν ἐντολὴν καὶ δικάσωσιν. Ἀπαιτεῖται ὅθεν, ἵνα τὸ συνυποσχετικὸν ἔχῃ ἀποτέλεσμα, καὶ ἑτέρα σύμβασις μεταξὺ τῶν διαφερομένων καὶ τῶν διαιτητῶν, δι' ἧς οὗτοι νὰ δηλοῦν ἀποδοχὴν τῆς διαιτησίας. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἀναγκαία ἦτο καὶ ἡ προσθήκη ποινικῆς ρήτρας ἐν τῷ συνυποσχετικῷ, ἣν ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ ὁ διαφερόμενος ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου ἐν περιπτώσει μὴ συμμορφώσεώς του πρὸς τὴν διαιτητικὴν ἀπόφασιν, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶχε παρὰ Ρωμαίοις ἰσχὺν δεδικασμένου. Παρ' ἡμῖν ὅμως αἱ ἀποφάσεις αὗται δὲν ἔχουσι μὲν ἀπ' εὐθείας ἰσχύν, ἀλλὰ δύνανται νὰ περιβληθῶσι τὸν ἐκτελεστήριον τύπον ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις καὶ ἐκτελεσθῶσιν ὅπως καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων.

Προαπαιτούμενα ἑκουσίας διαιτησίας. Πρὸς σύστασιν διαιτητικοῦ δικαστηρίου ἀπαιτεῖται: α') Ἱκανότης τῶν διαφερομένων. Ἱκανοὶ δὲ εἰς διορισμὸν διαιτητῶν εἶναι οἱ ἔχοντες ἐξουσίαν τοῦ διατίθεσθαι ἐλευθέρως τὰ ἑαυτῶν. Στεροῦνται ἑπομένως τῆς ἱκανότητος ταύτης πάντα τὰ νομικὰ πρόσωπα, πάντες οἱ ὑπὸ ἐπιμέλειάν τινα διατελοῦντες, οἱ ὑπεξούσιοι παῖδες ὡς πρὸς τὸ καλούμενον ὁμαλὸν ἀπροσπόριστον χρημάτιον. Ἐν ταῖς δύο τελευταίαις περιπτώσεσι δὲν δύναται νὰ γίνῃ διαιτησία ἀκόμη καὶ ἐὰν συναινῶσιν ὁ ἐπιμελητὴς καὶ ὁ πατήρ. Ἐπίσης δὲν ἔχουσι τοιοῦτο δικαίωμα οἱ σύνδικοι πτωχεύσεως.

β') Ἱκανότης ἐκλεχθέντων διαιτητῶν. Διαιτητὴς δύναται νὰ ἐκλεχθῇ πᾶς ἡμεδαπός, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν δικαστῶν καὶ ὁλοκλήρων δικαστηρίων ὡς τοιούτων. Ἀνίκανοι δέ εἰσιν οἱ ἀλλοδαποί, αἱ γυναῖκες, οἱ ἀνήλικοι καὶ οἱ τούτοις ὑπὸ τοῦ νόμου ἐξομοιούμενοι, ὡς οἱ φρενοβλαβεῖς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διαιτητῶν εἶναι ἀπεριόριστος καὶ ὁρίζεται ὑπὸ τῶν διαδίκων.

γ') Διαφορὰ δεκτικὴ διαιτησίας. Κατὰ κανόνα πᾶσα διαφορὰ δεκτικὴ συμβιβασμοῦ δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ διαιτησίαν καὶ λυθῇ. Καὶ αἱ ἀπὸ κολασίμων δὲ πράξεων προερχόμεναι ἰδιωτικαὶ ἀπαιτήσεις εἶναι δεκτικαὶ διαιτητικῆς λύσεως, διότι καὶ ἐπ' αὐτῶν χωρεῖ συμβιβασμὸς (βλ. λ.).

Ἀνεπίδεκτοι διαιτησίας εἶναι: α') Αἱ ἀφορῶσαι τὸν γάμον διαφοραί, καθὸ ἀνεπίδεκτοι συμβιβασμοῦ, δεδομένου ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἐνδιαφέρεται μεγάλως ἡ πολιτεία. Τοιαῦται διαφοραὶ εἶναι ἡ περὶ διαζυγίου, ἡ περὶ χωρισμοῦ ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης καὶ ἡ περὶ χωρισμοῦ κτημάτων. β') Αἱ περὶ διατροφῆς ἀπαιτήσεις. γ') Αἱ διαφοραὶ καθ' ἃς ὀφείλει ἐπὶ ἀκροατηρίου ν' ἀγορεύσῃ ὁ εἰσαγγελεὺς (βλ. λ. *διαδικασία ἐπ' ἀκροατηρίου*).

Προσόντα συμβάσεως συνυποσχετικοῦ. Τὸ συνυποσχετικὸν πρέπει νὰ φέρῃ τὰ προσόντα τοῦ νόμου κατά τε τὸν τύπον καὶ τὸ περιεχόμενον. Οὖσα δὲ σύμβασις ἡ συνυπόσχεσις, ὑπάγεται γενικῶς εἰς τὰς περὶ συμβάσεων γενικὰς διατάξεις, δυναμένη νὰ προσβληθῇ διὰ δόλον ἢ βίαν.

α') Κατὰ τύπον. Ἡ σύμβασις συνυποσχέσεως δύναται μόνον ἐγγράφως νὰ συνταχθῇ. Ὁ τύπος οὗτος ἀποτελεῖ στοιχεῖον τοῦ κύρους τῆς συμβάσεως.

β') Κατὰ περιεχόμενον. Ἡ σύμβασις τῆς συνυποσχέσεως ἀποτελεῖται ἀπὸ μέρη οὐσιώδη καὶ ἐπουσιώδη. Ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῶν ἐκλεγομένων διαιτητῶν καὶ τῆς πρὸς λύσιν ὑποβαλλομένης αὐτοῖς διαφορᾶς εἶναι οὐσιώδη στοιχεῖα ταύτης, πᾶσα δὲ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου δύναται νὰ καταστήσῃ τὴν σύμβασιν ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἐπουσιώδη δὲ στοιχεῖα εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῆς προθεσμίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἐκδοθῇ ἡ ἀπόφασις τῶν διαιτητῶν (ἥτις ἐν περιπτώσει σιωπῆς τοῦ συνυποσχετικοῦ ὁρίζεται διὰ τοῦ νόμου τρίμηνος), ἐπιδιαιτητοῦ διὰ τὴν περίπτωσιν διαφωνίας τῶν διαιτητῶν καὶ τῆς ἀκολουθητέας διαδικασίας κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς διαφορᾶς ὑπὸ τῶν διαιτητῶν. Ἐν περιπτώσει σιωπῆς τοῦ συνυποσχετικοῦ περὶ τῆς ἀκολουθητέας διαδικασίας ἐφαρμόζονται οἱ κείμενοι νόμοι καὶ ἡ τῶν εἰρηνοδικῶν διαδικασία. Ἐπίσης δύναται ἡ σύμβασις νὰ καταστήσῃ τὴν ἀπόφασιν τῶν διαιτητῶν ἀνέκκλητον διὰ ρητῆς διατάξεώς της. Ἄλλως αὕτη ὑπόκειται εἰς ἔφεσιν.

Μετὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ συνυποσχετικοῦ καὶ τῆς παρεπομένης συμβάσεως ἀποδοχῆς τῆς ἐντολῆς παρὰ τῶν διαιτητῶν, γεννῶνται ἑκατέρωθεν δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις. Οἱ διαιτηταὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκδώσωσι τὴν ἀπόφασίν των ἐντὸς τῆς ταχθείσης καὶ τῆς νομίμου προθεσμίας. Οἱ διάδικοι δικαιοῦνται νὰ ἀπαιτήσωσι παρὰ τῶν διαιτητῶν τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτήν. Ἀνάκλησις τῆς διαιτησίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰμὴ μόνον συμφωνούντων πάντων τῶν διαφερομένων καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως. Ἐξαίρεσις τῶν διαιτητῶν δύναται νὰ γίνῃ ἂν ζητηθῇ μόνον διὰ λόγους μεταγενεστέρους τοῦ συνυποσχετικοῦ καὶ δικάζεται, ὡς ἡ ἐξαίρεσις τῶν τακτικῶν δικαστῶν, ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Ἡ μεταξὺ τῶν διαφερομένων καὶ τῶν διαιτητῶν νομικὴ σχέσις εἶναι ἡ τῆς ἐντολῆς, ὅθεν ἀπαιτεῖται ἀποδοχὴ παρ' αὐτῶν. Ἀποδεχθέντες οὗτοι δὲν δύνανται ἀζημίως νὰ ἀποποιηθῶσι τὴν διαιτησίαν, ἀλλὰ μόνον ἐν περιπτώσει νομίμου κωλύματος μεταγενεστέρως τῆς ἀποδοχῆς ἐμφανισθέντος. Ἡ ἐξουσία τῶν διαιτητῶν καὶ τὸ κῦρος τῶν πράξεών των προσδιορίζεται ὑπὸ τῶν ἑξῆς ἀρχῶν: α') Ἐκτελοῦσι τὰ τῆς διαιτησίας αὐτοπροσώπως καὶ πάντες ὁμοῦ, ἀκολουθοῦντες τὴν διαδικασίαν, ἥτις καθορίζεται ἐν τῷ συνυποσχετικῷ καὶ ἐν ἐλλείψει τοιαύτης τὴν νόμιμον. Δύνανται ἑπομένως νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν ἐνώπιόν των συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἀπόψεων ἑκάστου τῶν διαφερομένων, νὰ διατάξωσιν ἀποδείξεις καὶ νὰ διεξαγάγωσι ταύτας κατὰ τοὺς νομίμους τύπους. β') Λαμβάνουσιν ἀπόφασιν περὶ τῆς διαφορᾶς κατὰ πλειοψηφίαν, προσλαμβάνοντες ἐπιδιαιτητὴν ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας, μεθ' οὗ συζητοῦσιν ἐκ νέου τὴν ὑπόθεσιν. Δέον συνάμα νὰ περιορίζωνται εἰς τὴν διάγνωσιν ἐκείνων μόνον τῶν θεμάτων, ἅτινα ἀνετέθησαν αὐτοῖς. Ἡ ἐξουσία τῶν διαιτητῶν παύει: 1) Παρελθόντος ἀπράκτου τοῦ καθορισθέντος ἢ νομίμου χρόνου. ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔδει νὰ ἀποφανθῶσι. 2) Ἐπισυμβάσης διαφωνίας μὴ δυναμένης ν' ἀρθῇ. 3) Θανόντος τινὸς τῶν διαιτητῶν. 4) Ἀνακληθείσης τῆς ἐντολῆς, κωλυθέντος ἢ ἐξαιρεθέντος τινὸς τῶν διαιτητῶν. 5) Ἐκδοθείσης τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως. Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις, ἐκδοθεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα παρὰ πάντων τῶν διαιτητῶν, ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν ὡς καὶ αἱ τῶν δικαστηρίων, ἤτοι ἀποτελεῖ, τελεσίδικος καταστᾶσα, δεδικασμένον, ἀφοῦ δὲ περιβληθῇ τὸν ἐκτελεστήριον τύπον ἀποτελεῖ τίτλον ἐγγραφῆς ὑποθήκης καὶ ἐκτελεῖται ἀναγκαστικῶς.

Ἔνδικα κατὰ τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως μέσα. Κατὰ τῶν διαιτητικῶν ἀποφάσεων τρία κυρίως ἔνδικα μέσα συγχωροῦνται, ἡ ἔφεσις, ἡ ἀναψηλάφησις καὶ ἡ περὶ ἀκυρώσεως ἀγωγή.

α') Ἔφεσις. Τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως ἐπάγεται καὶ ἐκδικάζεται ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων κατὰ τὴν παρ' αὐτοῖς ἰσχύουσαν διαδικασίαν. Ἐὰν ὅμως ἐν τῷ συνυποσχετικῷ ρητῶς συνωμολογήθη ἡ ἀπόφασις νὰ εἶναι ἀνέκκλητος, δὲν ἰσχύει τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον. Ἁρμόδιον πρὸς ἐκδίκασιν τῆς ἐφέσεως δικαστήριον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν ἡ διαφορὰ εἶχε δικασθῇ παρὰ τοῦ τακτικοῦ δικαστηρίου.

β') Ἀναψηλάφησις. Καὶ τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον συγχωρεῖται ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς λόγοις καὶ ἐκδικάζεται κατὰ τὰς αὐτὰς διατυπώσεις ὡς καὶ αἱ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, εἰσάγεται δὲ εἰς τὸ παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου σημειούμενον δικαστήριον.

γ') Ἀγωγὴ περὶ ἀκυρώσεως. Ἀντὶ τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἀναιρέσεως συγχωρεῖται κατὰ τῶν διαιτητικῶν ἀποφάσεων ἡ περὶ ἀκυρώσεως ἀγωγή, ἥτις δικονομικῶς παρίσταται ὡς ἀνακοπὴ κατὰ τοῦ ἐντάλματος τῆς ἐκτελέσεως, βάσιν δ' ἔχει τὴν ἀκυρότητα τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως, προερχομένην λόγῳ ἀνικανότητος τῶν ὑπογραψάντων τὸ συνυποσχετικόν, λόγῳ τῆς φύσεως τῆς διαφορᾶς, διὰ παράβασιν τύπου συντάξεως τοῦ συνυποσχετικοῦ, δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας τῶν διαιτητῶν κτλ. Αὕτη ἀπευθύνεται κατὰ τοῦ ἐντάλματος τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προέδρου πρωτοδικῶν, ὡς κηρύξαντος ἐκτελεστὴν ἀπόφασιν ἄκυρον. Εἰσάγεται δὲ εἰς τὸ πρωτοδικεῖον, οὗ ὁ πρόεδρος ἐκήρυξεν ἐκτελεστὴν τὴν ἀπόφασιν καὶ δικάζεται συνοπτικῶς.

Ἀναγκαία διαιτησία. Ἐνίοτε ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναγκασμὸς τῶν διαδίκων, ὅπως ὑποβληθῶσιν εἰς διαιτησίαν. Τοῦτο συμβαίνει ἰδίως εἰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων τῆς Ἑλλάδος.

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΕΡΓΑΤ. ΝΟΜΟΘ.] Βλ. διαφορά.

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] *Διαιτησία* (arbitrage) καλεῖται ὁ θεσμὸς καθ' ὃν δύο ἢ περισσότερα κράτη ἀναθέτουσιν οἰκείᾳ βουλήσει εἰς τρίτον, ἐλευθέρως παρ' αὐτῶν ἐκλεγόμενον, τὴν ἐπίλυσιν διεθνοῦς διαφορᾶς, ἣν δὲν κατώρθωσαν νὰ διευθετήσωσι δι' ἀπ' εὐθείας μεταξὺ αὐτῶν διαπραγματεύσεων. Ἡ διαιτησία διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς μεσολαβήσεως, καθόσον ὁ διαιτητὴς ἐκδίδει ἀπόφασιν, ἥτις εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰ διαφερόμενα μέρη. Ὁ μεσολαβῶν παρέχει μόνον συμβουλὰς εἰς τὰ μέρη πρὸς συμβιβασμὸν τῶν ἀξιώσεών των καὶ προτείνει σχετικῶς ἐπιλύσεις, ἃς ὅμως τὰ μέρη θὰ ἠδύναντο καὶ νὰ μὴ παραδεχθῶσιν ἐν τέλει, ὁπότε τὸ ἔργον τοῦ μεσολαβοῦντος θεωρεῖται ὅτι ἔληξεν. Ἡ μεσολάβησις δὲν ἔχει ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα. Ἡ διαιτησία θεωρεῖται γενικῶς ὡς λίαν ἀποτελεσματικὸν μέτρον πρὸς πρόληψιν τῶν πολέμων μεταξὺ τῶν κρατῶν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραγνωρίζηται ὁ ἀληθὴς χαρακτὴρ τοῦ θεσμοῦ τούτου καὶ νὰ ἀπαιτοῦνται παρ' αὐτοῦ ἔτεροι ἀνεξάρτητοι καὶ ἄσχετοι ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας ἐμμέσως μόνον θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ παράσχῃ, ὡς π.χ. ἡ διαρκὴς εἰρήνη καὶ ὁ γενικὸς ἀφοπλισμός. Ἔνιοι συγγραφεῖς διακρίνουσι μεταξὺ arbitrium (=καθαρᾶς διαιτησίας), δηλαδὴ διευθετήσεως διὰ τρίτου διαφορᾶς ἀναφυείσης μεταξὺ δύο κρατῶν, καὶ arbitratio, μᾶλλον πραγματογνωμοσύνης, τουτέστι προσδιορισμοῦ διὰ τρίτου ὡρισμένου μόνον σημείου ἀφεθέντος ἀκαθορίστου παρὰ δύο κρατῶν, ὡς εἶναι π.χ. τὸ τίμημα γενομένης ἀγοραπωλησίας. Ἡ γενομένη διάκρισις, ἥτις πολλάκις θὰ ἦτο δυσχερὲς νὰ διαγραφῇ ἀκριβῶς ἐν τῇ πρακτικῇ, δὲν ἔχει ἐπὶ πλέον καὶ οὐδένα νομικὸν λόγον ὑπάρξεως. Ἡ διαιτησία δέον νὰ διαιρεθῇ εἰς προαιρετικὴν καὶ εἰς ὑποχρεωτικήν. Ἡ πρώτη ὑπάρχει, ὅταν τὰ μέρη συμφωνοῦσιν ὅπως ἀναθέσωσι τὴν ἐπίλυσιν ἀναφυείσης ἤδη καὶ ἐκκρεμούσης ἔτι μεταξὺ αὐτῶν διαφορᾶς εἰς τρίτον. Ἡ δευτέρα ὑπάρχει, τοὐναντίον, ὅταν δύο κράτη ἀναλαμβάνουσιν ἐκ τῶν προτέρων διὰ διεθνοῦς συμβάσεως τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως πάσας τὰς μεταξὺ αὐτῶν ἀναφυησομένας ἐν τῷ μέλλοντι διαφορὰς ἢ μόνον ὡρισμένας τοιαύτας, ἃς καὶ καθορίζουσι γενικῶς, ἐπιλύωσι διὰ τρίτου. Ὁ τρίτος οὗτος θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἢ νομομαθής, ἀνώτατος ὑπάλληλος, ἀρχηγὸς κράτους, ἢ εἰδικὸν πολυμελὲς δικαστήριον, οὗ τὰ μέλη ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν διαφερομένων κρατῶν ἐν ἑκάστῃ περιπτώσει.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων εἶχον καταβληθῆ εὐγενεῖς προσπάθειαι πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν διὰ τῆς διαιτησίας, ἀποφευγομένου οὕτω τοῦ πολέμου καὶ ὅλων τῶν παρομαρτούντων δεινῶν. Συχνότατα ἀπαντᾶται ἡ διὰ διαιτησίας διευθέτησις ἐν τῇ κλασσικῇ ἀρχαιότητι, καθ' ἣν ἀνεπτύχθη ὁ θεσμὸς τῶν ἀμφικτυονιῶν, αἵτινες εἶχον θρησκευτικὴν τὴν βάσιν καὶ ὧν τὸ συμβούλιον ἐπέλυε διαιτητικῶς ὡρισμένας διαφοράς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα πολλάκις ἐξεπλήρωσαν καθήκοντα διαιτητοῦ οἱ πάπαι, οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, ἄλλοι βασιλεῖς ἢ αὐτοκράτορες, κοινοβούλια καὶ νομικαὶ σχολαὶ ἀκόμη. Ὁ Γρότιος (1583—1645), ὅστις θεωρεῖται πατὴρ τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, εἶχε προτείνει τὴν σύστασιν ἰδίου σώματος διαιτητῶν πρὸς διευθέτησιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Πλεῖστοι ὅσοι δημοσιολόγοι τοῦ ΙΖ' καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐκηρύχθησαν ἐπίσης ὑπὲρ τῆς διαιτησίας,

Digitized by Google

ὑπὲρ ἧς προπαρεσκεύαζον καταλλήλως τὸ ἔδαφος. Ὁ ΙΘ΄ αἰών, ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτοῦ ἔτη, ἐσημείωσε λίαν ἐνδιαφέρουσαν πρόοδον ὡς καὶ κίνησιν ἐν γένει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἧς μέγα μέρος δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς διαιτησίας μακρὰν καὶ ἐπίμονον δρᾶσιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Τὴν 20 Δεκεμβρίου 1882 ἡ Γερουσία ἔλαβε σημαντικὴν ἀπόφασιν, δι' ἧς ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν προσεκαλεῖτο νὰ διαπραγματευθῇ μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεων, αἵτινες θὰ συγκατετίθεντο πρὸς τοῦτο, τὴν ἐγκατάστασιν διεθνοῦς συστήματος, δι' οὗ αἱ διαφοραί, αἵτινες θ' ἀνέκυπτον μεταξὺ τῶν κρατῶν, ἅτινα θὰ προσεχώρουν εἰς τὸ ἐν λόγῳ σύστημα, θὰ ἐκανονίζοντο διὰ διαιτησίας καί, εἰ δυνατόν, ἄνευ προσφυγῆς εἰς τὸν πόλεμον. Τὴν 11 Μαΐου 1888 προσεκλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τὰ κράτη τῆς Κεντρικῆς ὡς καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς εἰς συνδιάσκεψιν πρὸς συζήτησιν σχεδίου διαιτησίας πρὸς διευθέτησιν τῶν διαφορῶν, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναφυῶσι μεταξὺ αὐτῶν. Προτάσεις ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἐν γένει πνεῦμα ὑπεβλήθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔτι κοινοβούλια. Οὕτω τὴν 24 Νοεμβρίου 1873 ὑπέβαλε πρότασιν εἰς τὸ ἰταλικὸν κοινοβούλιον ὁ Μαντσίνι, ἥτις ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Βισκόντι-Βενόστα καὶ Μποζέλι ἐγένετο ἀποδεκτὴ καὶ δι' ἧς παρεκαλεῖτο ὁ βασιλεὺς νὰ καταστήσῃ τὴν διαιτησίαν ὅσον οἷόν τε συχνοτέραν εἰς τὰ ἐπιδεκτικὰ διαιτητικοῦ διακανονισμοῦ ζητήματα καὶ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὰς συνθήκας, ἃς θὰ συνῆπτεν ἡ Ἰταλία διάταξιν, καθ' ἣν αἱ περὶ τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν δυσχέρειαι θὰ ἐκανονίζοντο διὰ διαιτησίας. Τὴν 22 Μαρτίου 1874 ἡ δευτέρα Βουλὴ τῆς σουηδικῆς δισίτης ἐψήφισεν ἀναφορὰν πρὸς τὸν βασιλέα, δι' ἧς παρεκαλεῖτο ὅπως καταβάλῃ προσπαθείας, καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐθεώρει προσήκοντα, πρὸς σύστασιν διαιτητικοῦ δικαστηρίου εἴτε μονίμου εἴτε συνιστωμένου δι' ἑκάστην παρουσιαζομένην περίστασιν, τὸ ὁποῖον νὰ ἐπιλύῃ τὰς μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφοράς. Ἡ ὀλλανδικὴ Βουλὴ διετύπωσε τῷ 1874 εὐχήν, ὅπως ἡ κυβέρνησις προβῇ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ξένων κρατῶν, ἵνα ἐπιτύχῃ ὅπως ἡ διαιτησία καταστῇ τὸ ἀποδεκτὸν μέσον πρὸς διευθέτησιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν προκειμένου περὶ ζητημάτων ἐπιδεκτικῶν διαιτησίας· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καὶ μέχρις ἐκπληρώσεως τοῦ σκοποῦ τούτου, ἡ κυβέρνησις νὰ προσπαθήσῃ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς πάσας τὰς συμβάσεις, ἃς θὰ συνῆπτεν ἐν τῷ μέλλοντι, διάταξιν, καθ' ἣν πᾶσαι αἱ ἐπιδεκτικαὶ διαιτητικῆς διευθετήσεως διεθνεῖς διαφοραὶ θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς ταύτην. Εὐχὴν ὑπὲρ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς πρακτικῆς τῆς διαιτησίας ἐξέδωκε καὶ ἡ βελγικὴ Βουλὴ τὴν 20 Ἰανουαρίου 1875. Εἰς τὴν ἀγγλικὴν Κάτω Βουλὴν ὑπέβαλε τὴν 12 Ἰουνίου 1849 πρότασιν ὑπὲρ τῆς διαιτησίας ὁ Κόβδεν, καταπολεμηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ λόρδου Πάλμερστον καὶ ἀπορριφθεῖσαν διὰ ψήφων 176 κατὰ 97, εἰς τὴν Ἄνω Βουλὴν δὲ τὴν 25 Ἰουλίου 1887 ὁ μαρκήσιος τοῦ Μπρίστολ, ὅστις καὶ εἰσηγήθη τὴν ἵδρυσιν διεθνοῦς δικαστηρίου, ἀλλὰ μετὰ τὰς παρατηρήσεις, ἃς ἐπήνεγκε σχετικῶς ὁ πρωθυπουργὸς μαρκήσιος τοῦ Σώλσβαρυ, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ τὴν πρότασιν. Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας ἐδήλωσε σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἐλπὶς ἱδρύσεως τοιούτου δικαστηρίου, διότι ἐφαίνετο ὡς ἀπολύτως ἀπίθανον νὰ συσταθῇ δικαστήριον, εἰς οὗ τὴν ἀμεροληψίαν πάντα τὰ κράτη νὰ ἔχουν πλήρη ἐμπιστοσύνην. Εἰς τὸ ἱσπανικὸν κοινοβούλιον πρότασιν ὑπὲρ ἐπεκτάσεως τῆς διαιτησίας ὑπέβαλεν ὁ Μαρκοάρτου τὴν 16 Ἰουνίου 1890. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς γενομένης προτάσεως, ἡ Γερουσία ἐψήφισε νομοσχέδιον, δι' οὗ θὰ ἐπετρέπετο εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ συνάψῃ συνθήκας διαιτησίας πρὸς διευθέτησιν ὅλων τῶν διαφορῶν, ἐξαιρέσει ἐκείνων, αἵτινες θ' ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν κρατῶν ἢ εἰς ἐσωτερικὴν αὐτῶν διοίκησιν. Εἰς τὸ γερμανικὸν κοινοβούλιον τὴν ἰδέαν τῆς διαιτησίας ὑπεστήριξεν ὁ Τσίμμερμαν (1878) καὶ εἰς τὸ ρουμανικὸν τοιοῦτον ὁ Τσιουφιέα (1893). Σημειωτέον ἔτι ὅτι τὸ ἀπὸ 14 Ἀπριλίου 1856 πρωτόκολλον τοῦ Συνεδρίου τῶν Παρισίων δὲν ποιεῖται βεβαίως λόγον περὶ διαιτησίας, ἀλλ' ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως τὰ κράτη, μεταξὺ τῶν ὁποίων θὰ ἀνεφύετο σοβαρὰ διχογνωμία, πρὶν ἢ καταφύγωσιν εἰς τὰ ὅπλα ἀναφερθῶσιν εἰς τὴν μεσολάβησιν φίλου τινὸς κράτους, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις ἐπιτρέπουσι τοῦτο. Ἡ τοιαύτη ζωηρὰ κίνησις δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποδώσῃ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, καθόσον οὐ μόνον συνέστησαν εἰδικοὶ σύλλογοι πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ἰδέας τῆς διαιτησίας, ἀλλὰ καὶ οὐκ ὀλίγα εἰδικὰ συνέδρια διωργανώθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον (1875, 1885, 1892, 1900). Τὰ καθ' ἕκαστον κράτη, ἀκολουθοῦντα τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων, ἀνέθηκαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οὐκ ὀλίγας διεθνεῖς αὐτῶν διαφορὰς εἰς τὴν διὰ διαιτησίας διευθέτησιν. Ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν τὸν εἰρηνικὸν τρόπον ἐπιλυθεισῶν διαφορῶν δέον ἰδίᾳ νὰ ἐξαρθῇ ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀναφυεῖσα ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατὰ θάλασσαν δρᾶσιν τῆς κανονιοφόρου «Ἀλαβάμα». Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, αἵτινες εὑρίσκοντο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1861 πρὸς τὰ ἑπτὰ νότια κράτη τῆς Ἑνώσεως, ἐπανειλημμένως διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, διότι αὕτη ἐπέτρεπε νὰ κατασκευάζωνται, ἐξοπλίζωνται καὶ ἐπισιτίζωνται, ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἐδάφους ἢ τῶν ἀποικιῶν, ἐχθρικὰ καταδρομικά, ἅτινα εἶχον προξενήσει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἡ «Ἀλαβάμα», κατασκευασθεῖσα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τελείως ἐξοπλισθεῖσα ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ διὰ πλοίων ἐλθόντων ἐκ Λονδίνου καὶ Λίβερπουλ, διεκρίθη κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν δρᾶσίν της, διότι συνέλαβεν 60 ἐν ὅλῳ πλοῖα, καταδιωχθεῖσα ὅμως ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπιμόνως, κατεβυθίσθη ἐν τέλει πρὸ τοῦ Χερβούργου παρά τινος βορειοαμερικανικοῦ πολεμικοῦ. Τὴν 7 Ἀπριλίου 1865 αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι διὰ διακοινώσεώς των διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν ἣν αὕτη ἐτήρησε στάσιν, ἥτις ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἀντικειμένη πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς αὐστηρᾶς οὐδετερότητος. Αἱ ἐπίσημοι μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σχέσεις ἐνετάθησαν ἐπὶ πλέον μετὰ ταῦτα διὰ νεωτέρων διακοινώσεων, ὧν τὸ ὕφος δὲν ἦτο τελείως φιλικοῦ χαρακτῆρος. Ἐν τέλει, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν ἐπιλύσεως τῆς ἀναφυείσης διαφορᾶς διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διαιτησίας. Πρὸς τοῦτο συνῆλθον εἰς Οὐάσιγκτων πέντε πληρεξούσιοι τῆς Ἀγγλίας καὶ ἄλλοι τόσοι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, οἵτινες τὴν 8ην Μαΐου 1871 ὑπέγραψαν τὴν κληθεῖσαν συνθήκην τῆς Οὐάσιγκτων, δι' ἧς θὰ παρεπέμπετο εἰς διαιτησίαν τὸ ζήτημα τῶν ἀμερικανικῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀξιώσεων κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ συνθήκη διαγράφει τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τῶν διαιτητῶν καὶ προβλέπει ἔτι καὶ τὴν περίπτωσιν θανάτου, ἀπουσίας ἢ ἀνικανότητός τινος ἐκ τῶν διαιτητῶν. Τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον θὰ ἀπηρτίζετο ἀπὸ 5 μέλη ἐν ὅλῳ, τὰ ὁποῖα θὰ συνήρχοντο ἐν Γενεύῃ καὶ θὰ ὑπεδεικνύοντο ἀνὰ ἓν ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Βραζιλίας, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ προέδρου τῆς Ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας. Ἡ συνθήκη τῆς Οὐάσιγκτων περιεῖχεν ὡσαύτως ἐν τῷ 6 ἄρθρῳ τρεῖς κανόνας ἐν σχέσει πρὸς τὴν τηρητέαν στάσιν ὑπὸ τῶν οὐδετέρων κρατῶν ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ. Ἐπὶ τῶν κανόνων δὲ τούτων, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ ὡς οἱ τρεῖς κανόνες τῆς Οὐάσιγκτων, θὰ ἐστηρίζετο τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον πρὸς ἐπίλυσιν τῆς διαφορᾶς, ἥτις εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτό. Τὸ δικαστήριον ἤρξατο τὴν 15 Δεκεμβρίου 1871 τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ καὶ μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἐπὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, κατεδίκασε τὴν Ἀγγλίαν διὰ τῆς ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου 1872 ἀποφάσεώς του νὰ καταβάλῃ ἐν συνόλῳ ποσὸν 15 500 000 δολλαρίων εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ὁ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ὑποδειχθεὶς διαιτητὴς Ἀλέξανδρος Κόκβερν ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν, ἐν ᾗ ρητῶς ἀναφέρεται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τεθέντων τριῶν ὡς ἄνω κανόνων, ὅτι ἡ Ἀγγλία πράγματι παρεβίασε τὴν ἣν ἔδει νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα. Οὐχ ἧττον, ἡ Ἀγγλία συνεμορφώθη πληρέστατα πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις πλεῖσται ὅσαι διεθνεῖς διαφοραί, αἱ μὲν οὐσιώδεις, αἱ δὲ μᾶλλον ἐπουσιώδεις, ἐκανονίσθησαν διὰ διαιτησίας, ἥτις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχιζε νὰ κερδίζῃ ὁσημέραι ἔδαφος καὶ ἐν τῇ πρακτικῇ ἔτι τῶν κρατῶν. Ἀξιοσημείωτον τυγχάνει ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Νικόλαος ὁ Β΄ ἐν τῷ ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1914 τηλεγραφήματί του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον τὸν Β΄ εἶχε προτείνει ὅπως ἡ μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας ἀναφυεῖσα διαφορά, ἥτις ἐπήνεγκε τὸν Μέγαν πόλεμον, ἀνατεθῇ πρὸς ἐπίλυσιν εἰς τὸ ἐν Χάγῃ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον. Δυστυχῶς ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἔσχε πρακτικόν τι ἀποτέλεσμα.

Αἱ ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεις. Σταθμὸν λίαν σημαντικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἰδέας τῆς διαιτησίας ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως ἡ ἐν Χάγῃ Α΄ Συνδιάσκεψις τῆς Εἰρήνης (18 Μαΐου—29 Ἰουλίου 1899), ἧς ἡ σύγκλησις ὀφείλεται εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας Νικόλαον τὸν Β΄. Δι' ἐγκυκλίου αὐτῆς ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1898 ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις προέτεινε τὴν σύγκλησιν διεθνοῦς συνδιασκέψεως, ἧς σκοπὸς θὰ ἦτο ἡ παγίωσις τῆς εἰρήνης ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὁ κατὰ τὸ δυνατὸν περιορισμὸς τῶν στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν. Διὰ δευτέρας ἐπεξηγηματικῆς ἐγκυκλίου ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1898 προσδιωρίζοντο τρία κύρια θέματα συζητήσεων: κανονισμὸς τοῦ πολέμου, περιορισμὸς αὐτοῦ διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν διαιτησίαν, κατὰ τὸ δυνατὸν περιορισμὸς τῶν στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν. Τῆς συνδιασκέψεως μετέσχον 26 κράτη. Ἡ ὑπογραφεῖσα τὴν 29 Ἰουλίου 1899 σύμβασις περὶ εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν καθορίζει λεπτομερῶς πάντα τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διὰ μεσολαβήσεως καὶ διαιτησίας διευθέτησιν τῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφορῶν. Ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα συνεκλήθη ἐν Χάγῃ ἡ Β΄ Συνδιάσκεψις τῆς Εἰρήνης (15 Ἰουνίου—18 Ὀκτωβρίου 1907), ἥτις, ἐπεξεργασθεῖσα ἐκ νέου τὴν ἀνωτέρω σύμβασιν, ἐπήνεγκεν εἰς ταύτην μερικὰς ὠφελίμους τροποποιήσεις. Ἡ ἀνάλυσις τῶν διατάξεων τῆς ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 νεωτέρας ταύτης συμβάσεως παρουσιάζει πραγματικὸν ἐνδιαφέρον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 37 ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν διαιτησίαν ἐπιβάλλει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς καλῇ τῇ πίστει ἐκτελέσεως τῶν διατάξεων τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως. Ἡ ἐκτέλεσις δὲν εἶναι ἔργον τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον κατὰ γενικὸν κανόνα διαλύεται μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ τοῦ καταδικασθέντος κράτους. Πράγματι δέ, τὸ συνομολογηθὲν συνυποσχετικόν, δι' οὗ ρητῶς συμφωνεῖται ὅπως δεδομένον ζήτημα ἐπιλυθῇ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διαιτησίας, ἀποτελεῖ ἀληθῆ διεθνῆ σύμβασιν, ἥτις κατὰ συνέπειαν δέον νὰ συναφθῇ καθ' ὃν τρόπον ἀπαιτοῦσιν αἱ ἐσωτερικαὶ διατάξεις δημοσίου δικαίου τῶν δύο συμβληθέντων κρατῶν. Τούτου δεδομένου, δὲν θὰ ἠδύνατο τὸ ἓν ἐκ τῶν κρατῶν τούτων νὰ παραγνωρίσῃ βραδύτερον τὸ κῦρος τῆς ἐκδοθείσης διαιτητικῆς ἀποφάσεως καὶ νὰ ἀρνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ ταύτην διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον. Τίνα λόγον θὰ εἶχεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ συναφθὲν συνυποσχετικὸν καὶ ἡ γενομένη διαιτησία; Τὰ συμβληθέντα κράτη δὲν δύνανται ὡσαύτως νὰ ἐπιφυλάξουν εἰς ἑαυτὰ δι' εἰδικῆς διατάξεως ἐν τῷ συνυποσχετικῷ τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκρίνωσιν ἢ μὴ τὴν διαιτητικὴν ἀπόφασιν, καὶ τοῦτο διότι αὕτη, ὡς ἐκ τῆς νομικῆς αὐτῆς φύσεως, κέκτηται ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα καὶ δέον πιστῶς νὰ ἐκτελεσθῇ καλῇ τῇ πίστει. Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις, δεόντως ἐκδεδομένη, κέκτηται τὸ κῦρος τοῦ δεδικασμένου. Τούτου δ' ἕνεκα, ἐν ἐλλείψει ρητῆς διατάξεως ἐν τῷ συνυποσχετικῷ περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀναθεωρήσεως ταύτης, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁριστικῶς πλέον διευθετήσασα τὴν διαφοράν. Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις δέον νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ δὴ ἀδιαιρέτως. Τὸ καταδικασθὲν κράτος δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἓν μέρος αὐτῆς καὶ νὰ ἀρνηθῇ τὸ ἕτερον. Ἡ βαθμιαία ὅμως ἐκτέλεσις εἶναι ἀναμφιβόλως ἐκτέλεσις. Ὁ σερ Ἀλέξανδρος Κόκβερν, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν διαιτητικὴν ἀπόφασιν διὰ τὴν «Ἀλαβάμαν», ἐν τῷ ὑπομνήματι, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποβάλει πρὸς δικαιολογίαν τῆς στάσεώς του ταύτης, ἐδήλωσεν ὅτι, ἂν καὶ τὸ κείμενον τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἀντιρρήσεις του ὅπως ὑπογράψῃ, ἐν τούτοις ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ ἀγγλικὸς λαὸς θὰ παραδεχθῇ τὴν ἀπόφασιν μετὰ τοῦ σεβασμοῦ ἐκείνου, ὅστις ὀφείλεται εἰς ἀπόφασιν δικαστηρίου, οὗ ἐλευθέρως συγκατετέθη ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἀπόφασιν. Ἂν ἡ ἐκπλήρωσις πασῶν ἢ μερικῶν ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων, ἃς τυχὸν ἐπιβάλλει ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις, ἀπαιτῇ τὴν προηγουμένην κύρωσιν αὐτῶν ἐκ μέρους τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ ζητήσῃ ταύτην δεόντως, καὶ ἀναμφιβόλως θὰ τὴν ἐπιτύχῃ. Διότι τὸ κοινοβούλιον ἔχει ἤδη ἐγκρίνει τὸ συνυποσχετικόν, καθ' ὃν τρόπον καθορίζει ὁ καταστατικὸς χάρτης, δὲν θὰ ἠδύνατο λοιπὸν μετὰ ταῦτα νὰ παραγνωρίσῃ τὸ κῦρος τῆς ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἐκδοθείσης διαιτητικῆς ἀποφάσεως καὶ ν' ἀπορρίψῃ τυχὸν τὰ νομοθετικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἡ κυβέρνησις ζητεῖ ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐπιβληθείσας εἰς τὸ κράτος ὑποχρεώσεις. Τὸ ἄρθρον 14 τῆς ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου 1905 συνθήκης περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας μεταξὺ Βραζιλίας καὶ Ἀργεντινῆς ὁρίζει, ὅτι ἡ διεθνὴς ἀπόφασις θὰ καθορίζῃ τὴν προθεσμίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας αὕτη θὰ ἔδει νὰ ἐκτελεσθῇ. Τὸ ἄρθρον 38 τῆς συμβάσεως περὶ εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὰ ζητήματα νομικῆς φύσεως καὶ κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὰ τῆς ἑρμηνείας ἢ ἐφαρμογῆς τῶν διεθνῶν συμβάσεων, ἡ διαιτησία ἀναγνωρίζεται ὡς τὸ ἀποτελεσματικώτερον καὶ δικαιότερον μέσον πρὸς διευθέτησιν τῶν διαφορῶν, αἵτινες δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διακανονισθῶσι διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ. Διὰ τὰς διαφορὰς ταύτας θὰ ἦτο ἐπιθυμητὸν ὅπως τὰ κράτη προσφεύγωσιν εἰς τὴν διαιτησίαν, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις ἐπιτρέπουσι τοῦτο. Οὕτω, κατὰ τὸ ὡς ἄνω ἄρθρον, μόνον αἱ νομικῆς φύσεως διαφοραὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιλυθῶσι διὰ διαιτησίας, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ πολιτικῆς φύσεως, αἵτινες, ἀναφερόμεναι εἰς ζητήματα ἐθνικῆς τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀφεθῶσι νὰ ἐπιλυθῶσι παρὰ τρίτου. Πότε πρόκειται διαφορὰ νομικῆς φύσεως καὶ πότε πολιτικῆς τοιαύτης; Πλεῖσται ὅσαι προσπάθειαι κατεβλήθησαν μέχρι τοῦδε πρὸς διατύπωσιν ἀκριβοῦς τινος γνώμονος, ἀλλ' οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Τὸ ἄρθρον 1 τῆς ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου 1905 συνθήκης περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας μεταξὺ Βραζιλίας καὶ Ἀργεντινῆς ὁρίζει, ὅτι πᾶσαι αἱ μεταξὺ αὐτῶν διαφοραί, συνεπῶς τόσον αἱ νομικῆς ὅσον καὶ αἱ πολιτικῆς φύσεως, θὰ ἐπελύοντο διὰ διαι-

Digitized by Google

τησίας, ἐφ' ὅσον αὗται δὲν ἀφεώρων ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὰς ὑφισταμένας εἰς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον τῶν δύο κρατῶν συνταγματικὰς διατάξεις. Ὁ τύπος οὗτος καθορισμοῦ τῆς ἐκτάσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας ἀποτελεῖ ἰδιάζοντα τύπον εἰσαχθέντα ὑπὸ τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ διευκολύνσεως τῆς ἀμέσου προσφυγῆς εἰς τὴν διαιτησίαν, τὰ συμβαλλόμενα κράτη ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατηρήσωσι τὸ ἐν Χάγῃ ἱδρυθὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1899 συμβάσεως (ἄρθρ. 20) Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον θὰ λειτουργῇ, ἐφ' ὅσον τὰ μέρη δὲν καθορίζουσιν ἄλλως, καθ' οὓς ὅρους διαδικασίας ἀναγράφει ἡ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 παροῦσα σύμβασις (ἄρθρ. 41). Ἡ προσφυγὴ εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰ διαμαχόμενα μέρη, ἅτινα ἔχουσι πλῆρες τὸ δικαίωμα νὰ καταφύγωσιν εἰς ἑτέρους διαιτητὰς κατόπιν συμφωνίας ἐπελθούσης ἐν τούτῳ μεταξύ των. Τὸ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον ἔχει τὴν ἕδραν του ἐν Χάγῃ, διεθνές δέ τι γραφεῖον θὰ χρησιμεύῃ ὡς γραμματεία, πρὸς ἣν θὰ γίνωνται πᾶσαι αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ δικαστηρίου ἀνακοινώσεις. Τὸ ἄρθρον 44 διαγράφει τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ συγκροτηθῇ ἐν τῷ συνόλῳ του τὸ δικαστήριον τοῦτο. Ἕκαστον κράτος δέον πρὸς τοῦτο νὰ ὑποδείξῃ τέσσαρα πρόσωπα ἀνεγνωρισμένης ἁρμοδιότητος εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, ἀπολαύοντα μεγάλης ἠθικῆς ὑπολήψεως ἐν τῇ χώρᾳ των καὶ διατεθειμένα ν' ἀποδεχθῶσιν ἐν δεδομένῃ περιπτώσει τὰ καθήκοντα τοῦ διαιτητοῦ. Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀναγράφονται ὡς μέλη τοῦ δικαστηρίου ἐν καταλόγῳ, ὅστις ἀνακοινοῦται εἰς πάντα τὰ κράτη. Δύο ἢ περισσότερα κράτη δύνανται νὰ συμφωνήσωσιν ὅπως ὑποδείξωσιν ἀπὸ κοινοῦ ἓν ἢ πλειότερα μέλη. Τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου ἐκλέγονται δι' ἓξ ἔτη, ἡ ἐντολή των ὅμως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνανεωθῇ. Ὅταν δύο κράτη ἀποφασίσωσι νὰ προσφύγωσιν εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο, ἡ ἐκλογὴ τῶν μελῶν, ἅτινα θὰ τὸ ἀπαρτίσωσι, δέον νὰ γίνηται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω γενικοῦ καταλόγου μελῶν. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὰ μέρη δὲν ἔχουσι συμφωνήσει ἐπὶ τοῦ τρόπου συστάσεως τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου, τοῦτο συνιστᾶται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον (ἄρθρον 45). Ἕκαστον τῶν διαφερομένων κρατῶν ὑποδεικνύει δύο διαιτητάς, ἐξ ὧν ὁ εἷς μόνον θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι μεταξὺ ἐκείνων, οὓς ἔχει ἤδη ὑποδείξει ὡς ἴδια μέλη τοῦ γενικοῦ καταλόγου τῶν μελῶν. Ὁ περιορισμὸς οὗτος εἶναι ὀρθός, διότι ἄλλως τὰ κράτη θὰ ἐξέλεγον ὡς διαιτητὰς τὰ ἴδια αὐτῶν μέλη, ὁπότε βεβαίως ταῦτα θὰ ἐκηρύσσοντο ἐξ ἐθνικῶν λόγων ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους ἐπὶ προφανεῖ ζημίᾳ τῆς ἀπονεμητέας ἀπολύτου δικαιοσύνης. Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις θὰ ἦτο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὸ ἔργον τοῦ ἐπιδιαιτητοῦ, ὅστις ὡς μόνος τρίτος θὰ ἠδύνατο νὰ κρίνῃ ἀμεροληπτως. Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου, ὡς ἔχει τοῦτο διατυπωθῇ, ἀποφεύγονται τὰ ἐντεῦθεν ἄτοπα. Οἱ ἐκλεγέντες διαιτηταὶ ἐκλέγουσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸν ἐπιδιαιτητήν, ὅστις εἶναι καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου (ἄρθ. 57). Ἐννοεῖται δ' ὅτι οἱ διαιτηταὶ καὶ ὁ ἐπιδιαιτητὴς δὲν δύνανται ν' ἀναθέσωσι τὴν ἐντολήν των ταύτην εἰς ἕτερον, καὶ τοῦτο διότι τὰ διαφερόμενα κράτη προέβησαν φυσικῷ τῷ λόγῳ εἰς τὴν ἐκλογὴν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ διαιτητοῦ ἔχοντα πρὸ πάντων ὑπ' ὄψει τὴν ἀρτίαν νομικήν του κατάρτισιν, τὴν ἠθικὴν περιωπήν, ὡς καὶ τὴν ἀδιαφιλονίκητον ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρός του. Ἅμα τῇ συστάσει τοῦ δικαστηρίου τὰ δύο μέρη κοινοποιοῦσιν εἰς τὴν γραμματείαν του τὸ κείμενον τοῦ συνυποσχετικοῦ. Τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων των καὶ ἐκτὸς τοῦ κράτους των ἀπολαύουσι τῶν διπλωματικῶν προνομίων. Τὰ συμβαλλόμενα κράτη θεωροῦσιν ὡς καθῆκόν των ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἀπειλεῖται νὰ ἐκραγῇ ὀξείας μορφῆς διαφορὰ μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν, νὰ ὑπομνήσωσιν εἰς ταῦτα τὴν ὕπαρξιν τοῦ Μονίμου Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου. Ἡ ὑπόμνησις δὲ αὕτη, ἥτις θὰ ἐγίνετο πρὸς τὸ συμφέρον τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, δὲν θὰ ἐχαρακτηρίζετο ἢ ὡς ἁπλῆ μεσολάβησις (ἄρθρ. 48). Ἡ διεύθυνσις καὶ ὁ ἔλεγχος τοῦ διεθνοῦς γραφείου ἔχουσιν ἀνατεθῆ εἰς διοικητικὸν συμβούλιον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῶν Κάτω Χωρῶν ὡς πρόεδρον καὶ τοὺς ἐν Χάγῃ διπλωματικοὺς ἀπεσταλμένους τῶν διαφόρων κρατῶν, οἵτινες εἶναι τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου. Τὰ ἔξοδα τοῦ γραφείου ἀναλαμβάνουσι πάντα τὰ συμβληθέντα κράτη κατ' ἀναλογικόν τι σύστημα, δεκτὸν γενόμενον. Τὰ ἄρθρα 51 καὶ ἐφεξῆς διαγράφουσι τὴν τηρητέαν διαιτητικὴν διαδικασίαν, ἐφ' ὅσον τὰ διαφερόμενα μέρη δὲν καθώρισαν διάφορον τοιαύτην, ὡς ἔχουσι βεβαίως πλῆρες τὸ δικαίωμα. Τὰ μέρη ταῦτα ὑπογράφουσι διεθνῆ σύμβασιν, καλουμένην συνυποσχετικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ καθορίζεται ἀκριβῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς, ἡ προθεσμία τοῦ διορισμοῦ τῶν διαιτητῶν, τὸ ποσὸν ὅπερ ἕκαστον κράτος ὀφείλει νὰ καταθέσῃ ὑπὸ τύπον προκαταβολῆς διὰ τὰ γενικὰ ἔξοδα τοῦ δικαστηρίου, ὡς καὶ ἕτερά τινα σχετικὰ ζητήματα, ἂν παραστῇ ἀνάγκη, π. χ. τυχὸν ἰδιαίτερα δικαιώματα, ἅτινα θὰ κέκτηται τὸ Διαιτητικὸν Δικαστήριον, τὰ κατὰ τὴν παρ' αὐτῷ ἐπίσημον γλῶσσαν, τὸν τρόπον τῆς ὑποδείξεως τῶν διαιτητῶν καὶ τὰ τούτοις παρεμφερῆ.

Τὸ ἄρθρον 4 τοῦ ἀπὸ 24 Νοεμβρίου 1908 γαλλογερμανικοῦ συνυποσχετικοῦ, πρὸς διαιτητικὴν ἐπίλυσιν τοῦ ἐν Καζαμπλάνκᾳ ἐπεισοδίου (25 Σεπτεμβρίου 1908) διὰ τοῦ ἐν Χάγῃ Μονίμου Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου, καθορίζει εἰς 3.000 φιορίνια τὸ ποσόν, ὅπερ ἕκαστον μέρος θὰ κατέθετεν ὑπὸ τύπον προκαταβολῆς διὰ τὰς γενικὰς δαπάνας. Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις θὰ ἐξεδίδετο γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ (ἄρθρ. 6). Ἂν τὰ διαφερόμενα κράτη συμφωνήσωσιν ἐν τούτῳ, θὰ ἠδύνατο τὸ συνυποσχετικὸν νὰ διατυπωθῇ καὶ παρ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ Μονίμου Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου ἀντὶ τῶν μερῶν (ἄρθ. 53, 54).

Ἡ θέσις τοῦ διαιτητοῦ. Ὅταν ὑποδεικνύεται ὡς διαιτητὴς ὁ ἀρχηγὸς τρίτου κράτους, ἡ διαιτητικὴ διαδικασία κανονίζεται παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου (ἄρθρ. 56). Τὰ ἄρθρα 4 καὶ 10 τοῦ ἀπὸ 28 Αὐγούστου 1875 κανονισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ὁρίζουσιν, ὅτι οἱ μονάρχαι καὶ ἀρχηγοὶ κυβερνήσεων θὰ ἠδύναντο ἄνευ περιορισμοῦ νὰ διορισθῶσι διαιτηταί, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει αἱ προφορικαὶ συζητήσεις θὰ ἐγίνοντο ἐνώπιον εἰδικοῦ ἐπιτρόπου τῇ συγκαταθέσει τῶν δύο μερῶν. Οὐχ ἧττον, ἡ εἰς τὸν ἀρχηγὸν κράτους ἀνάθεσις διαιτητικῶν καθηκόντων δὲν εἶναι πρακτικῶς ἀξιοσύστατος. Διότι οὗτος, κατὰ γενικὸν κανόνα στερούμενος εἰδικῶν νομικῶν γνώσεων, δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐρευνήσῃ ὁ ἴδιος τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ θὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἴσως ἀμφίβολον αὐθεντίαν ἐμπίστων αὐτῷ νομομαθῶν, οἵτινες ὅμως παραμένουσιν ἐπισήμως ἄγνωστοι καὶ ὡς τοιοῦτοι δὲν φέρουσι τὴν ἠθικὴν εὐθύνην τῶν συμβουλῶν, ἃς παρέσχον εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους πρὸς διατύπωσιν τῆς ἀποφάσεώς του. Ἐκτὸς δὲ τούτου πῶς θὰ εἶναι δυνατὸν οἱ ἐν λόγῳ νομομαθεῖς νὰ σχηματίσωσι πλήρη καὶ ἀκριβῆ γνώμην ἐπὶ τῆς διαφορᾶς, ἐφ' ὅσον δὲν θ' ἀκούσωσιν οἱ ἴδιοι προσωπικῶς τὰς προφορικὰς ἀπόψεις τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν; Ἀναμφιβόλως εὐστοχώτατα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐνήργησεν ὁ πρόεδρος τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, εἰς ὃν διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1902 συνυποσχετικοῦ αὐτῶν ἡ Βολιβία καὶ τὸ Περοὺ ἀνέθεσαν τὴν διευθέτησιν ἐκκρεμῶν ζητημάτων συνοριακῆς φύσεως (ἄρθρ. 1). Ὁ πρόεδρος συνέστησε διὰ διατάγματος ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου 1904 τριμελῆ συμβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ διαπρεπῶν νομομαθῶν, ἥτις ἐξήτασε τὸ ὅλον ζήτημα λεπτομερῶς καὶ παρέσχεν αὐτῷ ἐγγράφως τὰς συμβουλάς της ἐν τῇ διατυπώσει τῆς ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1909 διαιτητικῆς ἀποφάσεως. Ἡ ἀπόφασις ὅμως αὕτη δὲν ἱκανοποίησε τὴν Βολιβίαν, ἧς ὁ λαὸς προέβη εἰς θορυβώδεις διαμαρτυρίας πρὸ τῆς ἀργεντινῆς πρεσβείας, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων διεκόπησαν μετὰ ταῦτα αἱ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν διπλωματικαὶ σχέσεις. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἀναμφιβόλως πρέπει ν' ἀποφεύγηται κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν τῇ πρακτικῇ ἡ ἀνάθεσις διαιτητικῶν καθηκόντων εἰς τὸν ἀρχηγὸν τρίτου κράτους, μονάρχην ἢ πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, καθόσον ὁ λαὸς καὶ ὁ τύπος τοῦ διὰ τῆς ἀποφάσεως καταδικασθέντος κράτους εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ ὑποθέσωσι, παρασυρόμενοι ἐκ πατριωτικῶν λόγων, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τρίτου κράτους ἀπεφάνθη κατὰ τῶν ἀπόψεων τοῦ κράτους ἐκ πολιτικῶν μᾶλλον λόγων καὶ μεροληπτικῶν ἐπιρροῶν, ἃς καὶ δὲν θὰ διστάσωσι νὰ διατυπώσωσιν, ἔστω καὶ ἂν αὗται δὲν στηρίζωνται ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἀπολύτως βάσεως. Ὁ διαιτητὴς ὅμως δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἁπλοῦς ἰδιώτης, ἀλλ' ἀρχηγὸς τρίτου κράτους, συγκεντρῶν ἐν τῷ προσώπῳ του τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἰδίου κράτους. Τούτου δ' ἕνεκα, ἡ διατύπωσις διαμαρτυριῶν κατ' αὐτοῦ, ἢ καὶ αὐστηρᾶς ἔτι κριτικῆς, θίγει τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τρίτου κράτους ἐν τῇ ἰδιότητί του ταύτῃ. Τὰ ἐντεῦθεν ἄτοπα εἶναι καταφανῆ. Τῷ 1886 ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις συνυποσχετικὸν μεταξὺ Κολομβίας καὶ Κωσταρίκας, δι' οὗ θὰ ἀνετίθετο ἡ διαιτητικὴ ἐπίλυσις συνοριακῆς τινος διαφορᾶς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Ἀλφόνσον τὸν ΙΓ'. Ἀποβιώσαντος τούτου, ἡ ἐπίλυσις ἀνετέθη εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας Φελὶξ Φώρ, θανόντος δὲ καὶ τούτου εἰς τὸν νέον πρόεδρον Λουμπέ, ὅστις καὶ ἐξέδωκε τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1900 τὴν διαιτητικήν του ἀπόφασιν. Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις ταύτης ἀνεστάλη διότι ἐστηρίζετο ἐπὶ τοπογραφικῶν δεδομένων, ἅτινα καθίστων δυσχερῆ τὴν ἐκτέλεσιν. Τὴν 17 Μαρτίου 1910 συνωμολογήθη ἐν Οὐασιγκτῶνι νέον συνυποσχετικὸν μεταξὺ τῆς Κωσταρίκας καὶ τοῦ Παναμᾶ, δι' οὗ ἡ διευθέτησις τῆς διαφορᾶς ἀνετίθετο εἰς τὴν διαιτησίαν τοῦ προέδρου τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Τὸ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον. Τοῦτο ἑδρεύει κανονικῶς ἐν Χάγῃ. Τὰ διαφερόμενα μέρη διορίζουσι πράκτορας ἑκάστοτε παρ' αὐτῷ, ὡς καὶ δικηγόρους διὰ νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ δικαιώματά των καὶ τὰ συμφέροντα. Τὰ μέλη τοῦ γενικοῦ καταλόγου τοῦ δικαστηρίου δύνανται νὰ διορισθῶσι πράκτορες καὶ δικηγόροι μόνον τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ὑπέδειξε καὶ διώρισε ταῦτα ὡς μέλη. Ἡ διαιτητικὴ διαδικασία σύγκειται ἐκ τῆς ἐγγράφου διαδικασίας καὶ ἐκ τῆς προφορικῆς τοιαύτης (ἄρθ. 63), ἥτις δύναται νὰ εἶναι δημοσία μόνον κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, ληφθείσης μετὰ συγκατάθεσιν τῶν μερῶν (ἄρθρ. 66). Τὸ δικαστήριον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καθορίσῃ τὴν ἔκτασιν τῆς ἁρμοδιότητός του δι' ἑρμηνείας τῶν διατάξεων τοῦ συνυποσχετικοῦ καὶ τῶν λοιπῶν παρουσιαζομένων ἐγγράφων, γινομένης δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου (ἄρθρ. 73). Ἄλλοτε τὸ τοιοῦτον δικαίωμα εἶχεν ἀμφισβητηθῆ εἰς τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠδύνατο μόνον νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἁρμοδιότητός του, ἀλλὰ θὰ ἔδει ν' ἀναφερθῇ σχετικῶς εἰς τὰ δύο διαφερόμενα κράτη, ὅπως καθορίσωσι ταῦτα ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον τὸ συνυποσχετικὸν καὶ συμπληρώσωσι τοῦτο ἐν ἀνάγκῃ. Ἂν δὲ τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον ἐξέδιδε τυχὸν ἀπόφασιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συνυποσχετικοῦ εἰς ἣν αὐτοβούλως μόνον προέβη, ἡ ὅλη διαιτητικὴ ἀπόφασις θὰ ἦτο ἄκυρος, κατά τινας συγγραφεῖς, διότι τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον οὕτω προβαῖνον ὑπερέβη τὰ ὅρια, ἅτινα καθωρίσθησαν αὐτῷ σαφῶς ἐν τῷ συνυποσχετικῷ. Δὲν θὰ ἐπρόκειτο λοιπὸν περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀλλ' ἁπλῶς περὶ συμβιβαστικῆς προτάσεως, μὴ ἐχούσης ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα, γινομένης δ' ἐκ μέρους τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου ἐπὶ τῷ σκοπῷ διευθετήσεως ὁπωσδήποτε τῆς διαφορᾶς. Κατ' ἄλλους συγγραφεῖς, μόνον τὸ μέρος τῆς ἀποφάσεως, τὸ ὁποῖον οὕτω θεωρεῖται ὡς ὑπέρβασις τῶν ὅρων τοῦ συνυποσχετικοῦ, δὲν θὰ εἶχε νομικήν τινα ἰσχύν. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὅμως χρόνοις ἔχει παγίως πλέον γίνει ἀποδεκτόν, ὅτι τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον ἔχει πλήρως τὸ δικαίωμα νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ συνυποσχετικὸν καὶ νὰ καθορίσῃ τὴν ἔκτασιν τῆς ἁρμοδιότητός του ὡς καὶ ὅλα τὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν θὰ ἔδει ν' ἀποφανθῇ. Τὴν τοιαύτην νομικὴν ἄποψιν ὑπεστήριξεν ὁ Δ. Δρόσος πράκτωρ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως παρὰ τῷ Μονίμῳ Δικαστηρίῳ Διεθνοῦς Δικαιοσύνης τῆς Χάγης, εἰς ὃ εἶχε παραπεμφθῇ πρὸς ἔκδοσιν συμβουλευτικῆς γνωμοδοτήσεως ἡ ἑλληνοτουρκικὴ διαφορὰ περὶ ἑρμηνείας τοῦ ἄρθρου IV τοῦ τελικοῦ πρωτοκόλλου τῆς ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου 1926 συμφωνίας τῶν Ἀθηνῶν.

Κατὰ τὴν γενομένην τὴν 6 Αὐγούστου 1928 προφορικὴν συζήτησιν τῆς διαφορᾶς, ὁ εἰρημένος πράκτωρ ἀνέπτυξεν ὅτι «ὁ διαιτητής, κατ' ἀρχὴν τοῦ θετικοῦ Διεθνοῦς δικαίου, γενικῶς ἀποδεκτὴν γενομένην κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποφανθῇ ὁ ἴδιος, ἂν ἡ διαφορὰ ἥτις τῷ ὑπεβλήθη ὑπάγηται ἢ μὴ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του ὡς αὕτη καθορίζεται ἐν τῷ συνυποσχετικῷ ἢ τῇ συνυποσχετικῇ ῥήτρᾳ. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀποτελεῖ θεμελιώδη κανόνα τοῦ θετικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, κανόνα ὅστις νῦν εἶναι ὀρθότατα ἐκτὸς πάσης πλέον ἀμφισβητήσεως. Διότι ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν κέκτηται, εἶναι τὸ φυσικὸν χαρακτηριστικὸν πάσης οἱασδήποτε ἀρχῆς. Ἡ ἀντίθετος λύσις θὰ ἦτο πηγὴ θλιβερῶν ἀργοποριῶν ἐν τῇ ἐκδικάσει τῆς διαφορᾶς καὶ θὰ ηὐνόει τὴν κακὴν πίστιν τοῦ ἑνὸς μέρους, τὸ ὁποῖον διὰ νὰ κερδίσῃ χρόνον θὰ ἤγειρεν ἐνστάσεις ἀναρμοδιότητος». Τὰ ἄρθρα 9 καὶ 10 τῆς ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου 1905 συνθήκης ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας μεταξὺ Βραζιλίας καὶ Ἀργεντινῆς ὁρίζουσιν, ὅτι τὸ δικαστήριον εἶναι ἁρμόδιον ὅπως κρίνῃ τὸ ἔγκυρον τοῦ συνυποσχετικοῦ καὶ ἑρμηνεύσῃ τοῦτο. Τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον θὰ κρίνῃ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ἢ καὶ ex aequo et bono, τουτέστιν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σκοπιμότητος. Ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον δὲν δύναται διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον νὰ διευθετήσῃ τὴν ὑποβληθεῖσαν αὐτῷ διεθνῆ διαφορὰν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐστηροῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον τυχὸν εἶναι δυσδιάκριτον ἐν δεδομένῃ συγκεκριμένῃ περιπτώσει, θὰ ἠδύνατο ἆρά γε, ἑρμηνεῦον εὐρύτερον καὶ ἐλευθεριώτερον τοὺς ὅρους τοῦ συνυποσχετικοῦ, νὰ διευθετήσῃ τὴν διαφορὰν ἐν γένει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἁπλῆς σκοπιμότητος, ὡς φιλικὸς τρόπον τινὰ συμβιβαστής; Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δὲν ὑφίσταται ἀμφιβολία ὅτι τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἴτε τὸ συνυποσχετικὸν παρέχει αὐτῷ ῥητῶς τὸ τοιοῦτον δικαίωμα, εἴτε καὶ σιωπᾷ ἐντελῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἡ Γαλλία καὶ αἱ Κάτω Χῶραι εἶχον ἀναθέσει διὰ συνυποσχετικοῦ ἀπὸ 29 Νοεμβρίου 1888 εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας τὴν διαιτητικὴν ἐπίλυσιν τῆς μεταξὺ αὐτῶν διαφορᾶς ἐν σχέσει πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων ἐνίων ἐκ τῶν ἀποικιῶν των. Ὁ αὐτοκράτωρ, θεωρῶν ἴσως ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διακανονίσῃ τὸ ζήτημα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐστηροῦ μόνον δικαίου, ἐζήτησεν ὅπως ἐπιτραπῇ αὐτῷ νὰ διευθετήσῃ τοῦτο

Digitized by Google

ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σκοπιμότητος. Τὰ δύο διαφερόμενα κράτη συνωμολόγησαν νέον συνυποσχετικὸν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο. Ἀλέξανδρος ὁ Β' ἀπεδέχθη τὴν διαιτησίαν καὶ ἐξέδωκε τὴν 13 Μαΐου 1891 τὴν ἀπόφασίν του.

Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις. Αἱ συνδιασκέψεις τοῦ Μονίμου Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου εἶναι μυστικαὶ καὶ πᾶσα ἀπόφασις λαμβάνεται κατὰ πλειοψηφίαν (ἄρθρ. 78). Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον δέον τὰ ἐκλεγόμενα μέλη τοῦ δικαστηρίου ν' ἀποτελῶσι περιττὸν ἀριθμόν, ὅπως καταστῇ εἰς αὐτὸ δυνατὴ ἡ κατὰ πλειοψηφίαν ἔκδοσις ἀποφάσεως. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἠμφεσβήτησαν τὴν ἀπὸ 23 Νοεμβρίου 1877 διαιτητικὴν ἀπόφασιν, δι' ἧς κατεδικάζοντο οὐχὶ διὰ παμψηφίας, ἀλλὰ διὰ ψήφων δύο κατὰ μιᾶς. Κατέβαλον μὲν τὸ ποσόν, ὅπερ καθώριζεν ἡ ἀπόφασις, ἀλλὰ μετὰ διαμαρτυριῶν, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν ἦτο νομικῶς ὀρθόν, διότι εἰς τὰς διαιτητικὰς ἀποφάσεις ὑπερισχύει ἡ γνώμη τῆς πλειοψηφίας καὶ χωρὶς τὸ τοιοῦτον νὰ ἔχῃ ῥητῶς ἀναγραφῇ ἐν τῷ συναφθέντι συνυποσχετικῷ. Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις, ἥτις δέον νὰ εἶναι ἠτιολογημένη, ὑπογράφεται παρὰ τοῦ προέδρου καὶ τοῦ γραμματέως, ἀναγιγνώσκεται ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει καὶ ἐπιλύει ὁριστικῶς καὶ ἄνευ δικαιώματος ἐφέσεως τὴν διαφοράν. Τὰ μειοψηφοῦντα μέλη τοῦ δικαστηρίου ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ διατυπώσωσι τὴν τυχὸν ἀντίθετον γνώμην των; Κατὰ τὰ ἄρθρα 51 καὶ 52 τῆς ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1899 συμβάσεως, τὰ διιστάμενα μέλη τοῦ δικαστηρίου θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ διατυπώσωσι τὴν τοιαύτην γνώμην των, ἀλλὰ χωρὶς καὶ νὰ αἰτιολογήσωσι ταύτην. Κατὰ τὴν ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 νεωτέραν σύμβασιν, ἧς ἐρευνῶνται ἐνταῦθα αἱ διατάξεις, τὰ διιστάμενα μέλη δὲν φαίνεται νὰ ἔχωσι τοιοῦτόν τι δικαίωμα, διότι τὰ ἄρθρα 78–80 δὲν ἐπιφυλάσσουν εἰς αὐτὰ τοιοῦτον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 23 τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὴν διεθνῆ διαιτησίαν κανονισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου (1875), ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις δέον νὰ ὑπογραφῇ παρ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν μελῶν τοῦ δικαστηρίου. Ἂν ἡ μειοψηφία ἀρνῆται νὰ ὑπογράψῃ, ἡ ὑπογραφὴ τῆς πλειοψηφίας ἀρκεῖ, δέον ὅμως νὰ προστεθῇ ἔγγραφος δήλωσις ὅτι ἡ μειοψηφία δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἀπόφασιν. Τὸ ἄρθρον 83 τῆς ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 συμβάσεως διαγράφει τὰ κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως καὶ τὸ ἄρθρον 86 τὰ κατὰ τὴν συνοπτικὴν διαιτητικὴν διαδικασίαν, εἰσαχθεῖσαν κατὰ πρωτοβουλίαν τῆς Γαλλίας καὶ δυναμένην νὰ ἐφαρμοσθῇ κυρίως προκειμένου περὶ τεχνικῶν ζητημάτων ἢ περὶ ἐπουσιωδῶν διαφορῶν. Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις εἶναι ὑποχρεωτικὴ μόνον μεταξὺ τῶν διαφερομένων κρατῶν (ἄρθρ. 84). Τὰ ἐν λόγῳ κράτη αναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σεβασθῶσι καὶ ἐκτελέσωσι τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Τὰ τρίτα κράτη ὅμως δὲν δεσμεύονται ἐκ τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως. Σημειωτέον ὅτι ἡ Β' ἐν Χάγῃ Συνδιάσκεψις τῆς Εἰρήνης, ἐν ᾗ εὐρύτατα συνεζητήθη ἡ ἀνάγκη τῆς συστάσεως ἐκτὸς τοῦ ὡς ἄνω Μονίμου Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον θὰ παρέμενεν ὡς διαιτητικῆς φύσεως, καὶ ἑτέρου τοιούτου, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο καθαρῶς δικαστικῆς φύσεως καὶ θὰ ἐκαλεῖτο Δικαστήριον Διαιτητικῆς Δικαιοσύνης λειτουργοῦν μονίμως ἐν Χάγῃ, δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλήξῃ εἰς θετικόν τι ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Τούτου δ' ἕνεκα, ἡ συνδιάσκεψις περιωρίσθη μόνον ἐν ἀκαδημαϊκῇ αὐτῆς εὐχῇ νὰ συστήσῃ εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τὴν ἔγκρισιν τοῦ διατυπωθέντος σχεδίου συμβάσεως ἐκ 35 ἐν ὅλῳ ἄρθρων πρὸς ἵδρυσιν τοῦ Δικαστηρίου Διαιτητικῆς Δικαιοσύνης.

Ἡ ὑποχρεωτικὴ διαιτησία. Ἡ διαιτησία, ἥτις ἀνεπτύχθη ἀνωτέρω, ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην προαιρετικὴν διαιτησίαν ἐν γένει. Ἐκτὸς ταύτης ὅμως ὑπάρχει καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ διαιτησία, καθ' ἣν τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἀναλαμβάνουσιν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διευθετήσωσι διὰ διαιτησίας πάσας τὰς μεταξὺ αὐτῶν διαφοράς, αἵτινες θ' ἀνεφύοντο ἐν τῷ μέλλοντι, ἢ ὡρισμένας κατηγορίας ἐξ αὐτῶν, θεωρουμένας κατὰ τὴν ἀντίληψίν των ὡς τὰς μόνας ἐπιδεκτικὰς διαιτησίας, ἐπακριβῶς δὲ ἀναγραφομένας ἐν τῇ γενομένῃ σχετικῇ συμφωνίᾳ. Μεμονωμένα παραδείγματα μερικῆς ἰδίᾳ ἐφαρμογῆς τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας ἀπαντῶνται καὶ κατὰ τοὺς παρῳχημένους χρόνους. Οὕτω, κατὰ τὴν ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1783 συνθήκην μεταξὺ τοῦ τσάρου τῆς Ῥωσίας καὶ τοῦ τσάρου τῆς Γεωργίας, αἱ ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης δυσχέρειαι μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν θὰ διεκανονίζοντο διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διαιτησίας ὑποχρεωτικῶς. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἀρκεταὶ διεθνεῖς συμβάσεις συνωμολογήθησαν, περιέχουσαι τὴν διάταξιν τῆς δι' ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας διευθετήσεως ἐνίων μελλουσῶν διαφορῶν. Εἰς τὴν συνομολόγησιν τοιούτων συμβάσεων μεγάλως συνετέλεσαν τὰ κράτη τῆς Βορείου καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, κατ' ἐξοχὴν δὲ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, αἵτινες εἶχον ἀναλάβει ἐν τούτῳ τὴν εὐγενῆ πρωτοβουλίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Μόνον δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἐν λόγῳ αἰῶνος τὸ νέον τοῦτο σύστημα ἤρξατο νὰ εἰσάγηται ἐν εὐρείᾳ ὁπωσδήποτε κλίμακι καὶ ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ κράτη ταῦτα δὲν ἔστεργον ἐν γένει νὰ ἐφαρμόσωσι τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν ἢ εἰς μόνας τὰς διεθνεῖς διαφορὰς νομικῆς φύσεως. Ἡ ὑποχρεωτικὴ διαιτησία ὡς θεσμὸς τοῦ Διεθνοῦς δικαίου διεμορφώθη κυρίως μόνον κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους, καθ' οὓς σημαντικὰς προόδους ἐπετέλεσεν ἡ ἰδέα τῆς διὰ φιλειρηνικῶν μέσων διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Ἡ ἔκτασις τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας ποικίλλει νῦν κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς συμβατικῶς ληφθείσης πρὸς τοῦτο ὑποχρεώσεως. Οὕτω, δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰς διαφορὰς περὶ τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὸν τρόπον ἐκτελέσεως δεδομένης συνομολογηθείσης συμβάσεως, ἥτις δι' εἰδικοῦ αὐτῆς ἄρθρου, τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖται συνυποσχετικὴ ῥήτρα, κανονίζει περαιτέρω τὸ ζήτημα, ὡς π. χ. τὸ ἄρθρον 16 τῆς ἀπὸ 9 Ὀκτωβρίου 1874 συμβάσεως, δι' ἧς ἱδρύθη ἡ παγκόσμιος ταχυδρομικὴ ἕνωσις. Θὰ ἠδύνατο ὅμως ἀκόμη νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς ἄλλας τινὰς διαφοράς, ἀλλὰ νομικῆς φύσεως μόνον, αἵτινες τυχὸν θὰ ἀνέκυπτον ἐξ ἄλλων ἀφορμῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν καὶ αἵτινες εἴθισται ν' ἀπαριθμοῦνται εἴτε ἐνδεικτικῶς εἴτε ἀποκλειστικῶς. Ἐν τέλει, θὰ ἠδύναντο βεβαίως δύο κράτη νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν μεταξὺ αὐτῶν συνομολογηθεῖσαν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν εἰς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς μεταξύ των διαφοράς, τόσον νομικῆς ὅσον καὶ πολιτικῆς φύσεως, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τῷ ὄντι τὸ ἰδεῶδες πρότυπον συμβάσεως περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν διὰ διαιτησίας ἀναλαμβάνεται εἴτε διὰ συνυποσχετικῆς ῥήτρας ἀναγραφομένης ὅλως παρεμπιπτόντως ἔν τινι οἱᾳδήποτε συμβάσει συναφθείσῃ μεταξὺ δύο κρατῶν, εἴτε δι' εἰδικῆς μεταξὺ αὐτῶν συνθήκης ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Ὁ δεύτερος οὗτος τρόπος εἶναι ἀναντιρρήτως ὠφελέστερος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰδέας τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας καὶ τὴν παγίωσιν αὐτῆς. Καὶ τοῦτο, διότι εἰσάγει τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν δι' εἰδικῆς ἀνεξαρτήτου συνθήκης, ἧς ἀποτελεῖ τὸ μόνον ἀντικείμενον· ἐνῷ κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ἡ τυχὸν καταγγελία τῆς ὅλης συμβάσεως συμπαρασύρει μοιραίως καὶ τὴν συνυποσχετικὴν ῥήτραν, ἥτις ὅλως παρεμπιπτόντως εὕρηται ἐν τῇ συμβάσει καὶ κατ' ἀνάγκην ἀκολουθεῖ τὴν τύχην της. Ὁ Σαλβατὼρ καὶ ἡ Κολομβία ὑπῆρξαν τὰ μόνα κράτη, ἅτινα τὸ πρῶτον συνῆψαν τὴν 24 Δεκεμβρίου 1880 ἀνεξάρτητον συνθήκην μονίμου διαιτησίας. Τὸ παράδειγμα δὲ τῶν δύο τούτων κρατῶν ἐμιμήθησαν μετὰ ταῦτα καὶ ἕτερα. Τελευταῖα δ' ὅλων ἠκολούθησαν τὴν κίνησιν ταύτην τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης εἰς τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις των. Ἰδιαιτέρας μνείας χρῄζει ἡ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1890 πρᾶξις τοῦ ἐν Οὐάσιγκτων συνελθόντος παναμερικανικοῦ συνεδρίου (2 Ὀκτωβρίου 1889 — 19 Ἀπριλίου 1890), ἣν μόνη ἡ Χιλὴ δὲν ὑπέγραψε. Κατὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἡ διαιτησία θὰ ἐγίνετο ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν συμβληθέντων κρατῶν ὡς δόγμα τοῦ ἀμερικανικοῦ Διεθνοῦς δικαίου πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν, αἵτινες θ' ἀνεφύοντο μεταξὺ δύο ἢ πλειοτέρων ἐξ αὐτῶν (ἄρθρ. 1). Τὰ ἄρθρα 2 καὶ 3 καθώριζον θέματα, καθ' ἃ ἡ διαιτησία θὰ ἦτο ὑποχρεωτικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ ἄρθρον 4 ἀνέγραφεν ὡς μόνην ἐν τούτῳ ἐξαίρεσιν τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, ἅτινα κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἑτέρου ἐκ τῶν διαφερομένων κρατῶν θὰ ἠδύναντο νὰ θέσωσιν ἐν κινδύνῳ τὴν ὕπαρξίν του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ διαιτησία θὰ ἦτο προαιρετικὴ διὰ τὸ κράτος τοῦτο, ὁπότε διὰ τὸ ἕτερον αὕτη θὰ ἦτο ὑποχρεωτική. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν διαιτησίαν πᾶσαι αἱ νῦν ἐκκρεμεῖς διαφοραὶ καὶ ἀμφισβητήσεις, ἢ ἐκεῖναι, αἵτινες θὰ ἀνεφύοντο ἀκολούθως, ἔστω καὶ ἂν ἐπήγαζον ἐκ γεγονότων προγενεστέρων τῆς παρούσης πράξεως. Ἡ ἰσχὺς τῆς πράξεως ὡρίσθη εἰκοσαετής. Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, εἰς ἃ ἀνεκοινώθη ἐπισήμως ἡ πρᾶξις αὕτη, δὲν ὑπεδέχθησαν ταύτην εὐμενῶς, ἐξαιρέσει ἴσως τῆς Δανίας. Ἡ Ῥωσία ἀπήντησεν ὅτι τὸ ὅλον πρόβλημα δὲν ἦτο ὥριμον πρὸς οἱανδήποτε λύσιν, τὰ περισσότερα δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν κρατῶν περιωρίσθησαν μόνον ν' ἀνακοινώσωσι τυπικῶς τὴν λῆψιν τοῦ διαβιβασθέντος ἐγγράφου. Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Χιλῆς δὲν προσεχώρησεν εἰς τὴν τελικὴν πρᾶξιν τοῦ παναμερικανικοῦ συνεδρίου, διετύπωσε δὲ ἐν ἐνδιαφέροντι ὑπομνήματι τὴν ἄποψίν της, καθ' ἣν ἡ Χιλὴ θὰ προσφύγῃ βεβαίως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὴν διαιτησίαν, ὁσάκις θεωρήσῃ ὅτι δεδομένη διαφορὰ εἶναι πράγματι ἐπιδεκτικὴ διευθετήσεως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· ἀλλ' ἐδήλου περαιτέρω, ὅτι δὲν θὰ στέρξῃ, ὅπως διαφοραὶ σχετιζόμεναι ἀμέσως πρὸς τὴν τιμὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν κράτους τινὸς ὑποβληθῶσιν εἰς ξένην ἐκτίμησιν διὰ διαιτητῶν. Εἰς παρεμφερεῖς περιπτώσεις τὰ κράτη δὲν ζητοῦσι συνήθως δικαστάς, ἀλλ' ὑπερασπίζονται τὴν τιμὴν καὶ ἀξιοπρέπειάν των δι' ὅλων τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα διαθέτουσιν. Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Χιλῆς ἀπεδέχθη μόνον τὴν προαιρετικὴν διαιτησίαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ὑποχρεωτικὴν τοιαύτην, ἣν ἐν τούτοις ἐγκαθιστᾷ ἡ πρᾶξις τοῦ παναμερικανικοῦ συνεδρίου.

Σημαντικὴν ὤθησιν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἰδέας τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας παρέσχον αἱ δύο περὶ εἰρήνης συνδιασκέψεις τῆς Χάγης. Ἐν τῇ πρώτῃ ἡ Ῥωσία εἶχε προτείνει τὴν σύναψιν κοινῆς συνθήκης περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν δὲν θὰ ὑπήγοντο, κατὰ τὴν ῥωσικὴν ταύτην πρότασιν, πᾶσαι ἐν γένει αἱ διεθνεῖς διαφοραί, ἀλλ' ἔνιαι μόνον ἐπακριβῶς ἀπαριθμούμεναι, ἤτοι: 1) αἱ διαφοραί, αἵτινες ἀνεφέροντο εἰς χρηματικὰς ζημίας, ἃς κράτος τι ἢ οἱ πολῖταί του ὑπέστησαν ἐκ παρανόμων πράξεων ἢ ἐξ ἀμελείας ἑτέρου κράτους ἢ πολιτῶν αὐτοῦ· καὶ 2) αἱ διαφοραί, αἵτινες ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ ἐκτέλεσιν ὡρισμένων συνθηκῶν ἢ συμβάσεων, ῥητῶς κατονομαζομένων, ὡς π. χ. τῶν ταχυδρομικῶν καὶ σιδηροδρομικῶν συμβάσεων, τῶν τῆς ναυσιπλοΐας εἰς τοὺς καλουμένους διεθνεῖς ποταμούς, τῶν τῆς προστασίας τῆς φιλολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἰδιοκτησίας κτλ. Αἱ διαφοραὶ ὅμως αὗται θὰ ὑπέκειντο εἰς ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν, ἐφόσον δὲν θὰ ἔθιγον οὔτε τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῶν διαμαχομένων κρατῶν, οὔτε τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν τιμὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν. Ἡ συστᾶσα ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην τῆς ῥωσικῆς προτάσεως παρεδέχθη κατ' ἀρχὴν ταύτην, ἀφοῦ ἐθεώρησεν ὀρθὸν νὰ εἰσαγάγῃ τροποποιήσεις τινάς. Ἀλλ' ἡ Γερμανία ἀντέστη πεισμόνως εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς προτάσεως ταύτης περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Τούτου δ' ἕνεκα, ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς Γαλλίας, τὸ ἄρθρον 19 τῆς ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1899 συμβάσεως περὶ εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν περιωρίσθη νὰ ἐπιφυλάξῃ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον κράτη τὸ δικαίωμα νὰ συνομολογήσωσι μετ' ἀλλήλων νέας συνθήκας, γενικὰς ἢ εἰδικάς, πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας εἰς πάντα ἐκεῖνα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐθεώρουν δυνατὸν νὰ ὑποβάλωσιν εἰς ταύτην, καὶ τοῦτο ἀνεξαρτήτως τῶν ὑφισταμένων γενικῶν ἢ εἰδικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐπιβάλλουσι τὴν ὑποχρέωσιν τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν διαιτησίαν διὰ τὰ ὑπογράψαντα ταύτας κράτη. Ἡ νέα αὕτη διάταξις, ὡς ἐνθαρρύνουσα τὴν συνομολόγησιν συνθηκῶν ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς παρέλκουσα. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐν Χάγῃ συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης ὑπεβλήθησαν ἐνδιαφέρουσαι προτάσεις διὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν ἐκ μέρους τῆς Δομινικανικῆς δημοκρατίας, τῆς Δανίας, τῆς Βραζιλίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Σερβίας, τῆς Πορτογαλίας, τῆς Σουηδίας, τῆς Ἀγγλίας. Ἡ συστᾶσα ὑποεπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀνωτέρω προτάσεων κατέληξε κατὰ πλειοψηφίαν εἰς τὴν διατύπωσιν σχεδίου, καθ' ὃ θὰ ἐγίνετο προσφυγὴ εἰς τὴν διαιτησίαν προκειμένου περὶ διαφορῶν νομικῆς φύσεως καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν συμβάσεων καὶ συνθηκῶν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αὗται δὲν θὰ ἔθιγον οὔτε τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῶν διαφερομένων κρατῶν, οὔτε τὴν ἀνεξαρτησίαν ἢ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν τιμήν, ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ συμφέροντα τρίτων ἐν τῇ διαφορᾷ κρατῶν. Ἡ διαιτησία θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως εἰς ὡρισμένα ζητήματα, καθοριζόμενα ἐν τῷ σχεδίῳ. Οὕτω διατυπωθὲν τὸ σχέδιον τοῦτο τῆς ὑποεπιτροπῆς ἐγένετο δεκτὸν παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς μετά τινων τροποποιήσεων διὰ 32 ψήφων. Ἐννέα κράτη κατεψήφισαν τὸ σχέδιον (Γερμανία, Αὐστροουγγαρία, Βέλγιον, Βουλγαρία, Ἑλλάς, Μαυροβούνιον, Ῥουμανία, Ἑλβετία, Τουρκία), τρία δ' ἕτερα ἀπέσχον πάσης ψηφοφορίας (Ἰταλία, Ἰαπωνία, Λουξεμβοῦργον). Ἐπειδὴ δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπέλθῃ πλήρης μεταξὺ τῶν κρατῶν συνεννόησις ἐν τῷ συζητηθέντι προβλήματι, δὲν ἀνεγράφη σχετικὴ πρὸς αὐτὸ διάταξις ἐν τῇ συνομολογηθείσῃ συμβάσει πρὸς εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Ἡ Γερμανία, δεχομένη τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, ἀντέστη πεισμόνως εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν διατυπωθεισῶν συγκεκριμένων προτάσεων, αἵτινες θὰ ἔτεινον εἰς ἐγκατάστασιν τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Κυρίως ἡ γερμανικὴ κριτικὴ ἐστράφη κατὰ τῆς ἀμερικανικῆς προτάσεως, οὐχὶ ὀρθῶς ὅμως, καθόσον αὕτη ἀπετέλει αἰσθητὴν πρόοδον ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἰδέας τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Τῆς ἀμερικανικῆς προτάσεως μὴ ἐπιτυχούσης, ἐθεωρήθη ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ συνένωσις τῶν προτάσεων, τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Πορτογαλίας, εἰς μίαν κοινὴν τοιαύτην, δι' ἧς ἡ ὑποχρεωτικὴ διαιτησία θὰ περιωρίζετο εἰς ὡρισμένα ζητήματα, ῥητῶς ἀπαριθμούμενα ἐν τῷ καταρτισθέντι καταλόγῳ. Ἡ Γερμανία ἀντέστη εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ τῆς κοινῆς ταύτης προτάσεως, παρὰ τὴν ἐλαχίστην πρακτικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἐκέκτηντο τὰ ζητήματα, ἅτινα εἶχον ἀναγραφῇ ἐν τῷ συνταχθέντι καταλόγῳ. Πᾶσαι αἱ ἀντιρρήσεις τῆς Γερμανίας ἐξητάσθησαν ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἧς μετέσχον

Digitized by Google

διαπρεπεῖς διεθνολόγοι τῶν διαφόρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτῆς ὅπως δι' ὑποχωρήσεων καταλήξῃ εἰς πρότασιν, ἥτις νὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ὁμοφώνως δεκτή, δὲν ἐτελεσφόρησαν. Μετὰ τὴν τοιαύτην ἀποτυχίαν ἐπροτάθη ἐκ μέρους τῆς ρωσικῆς ἀντιπροσωπείας ὅπως τὰ κράτη, ἅτινα προσεχώρησαν κατὰ τ' ἀνωτέρω εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας συνάψωσιν εἰδικὴν σύμβασιν, ὑποχρεώνουσαν ταῦτα καὶ μόνον. Ἡ πρότασις δὲν ἐγένετο δεκτή. Ἐν τέλει, ἐπὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπείας, ἡ συνδιάσκεψις παρεδέχθη διακήρυξιν, καθ' ἥν: 1) ἀναγνωρίζει τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας καὶ 2) διαδηλοῖ ὅτι ἔνιαι διαφοραί, καὶ δὴ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διεθνῶν συμβατικῶν διατάξεων, εἶναι ἐπιδεκτικαὶ ἄνευ περιορισμοῦ τινος διευθετήσεως δι' ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Ἂν δὲν κατέστη δυνατή, ἐλέγετο περαιτέρω, ἡ σύναψις διεθνοῦς συμβάσεως ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο, αἱ διαφωνίαι, αἵτινες ἐξεδηλώθησαν σχετικῶς ἐν τῇ συνδιασκέψει, δὲν ὑπερέβησαν τὰ ὅρια νομικῆς συζητήσεως. Ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἄρθρου 40 τῆς ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 συμβάσεως πρὸς εἰρηνικὴν ἐπίλυσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν, συνωμολογήθησαν πλεῖσται ὅσαι συνθῆκαι ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας μεταξὺ τῶν κρατῶν. Διάφορα συστήματα ἐτέθησαν ὡς βάσις τῶν τοιούτων συνθηκῶν. Αἱ περισσότεραι ὅμως ἐξ αὐτῶν ὑποβάλλουσιν εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν μόνον τὰς διαφορὰς νομικῆς φύσεως καὶ ἰδίᾳ τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν συμβάσεων, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν θὰ ἔθιγον οὔτε τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῶν διαμαχομένων κρατῶν, οὔτε τὴν ἐθνικὴν τιμήν των καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν, οὔτε τὰ συμφέροντα τρίτων ἐν τῇ ἀναφυείσῃ διαφορᾷ κρατῶν. Τὰ κράτη, ἅτινα ἠκολούθησαν τὴν ἀνωτέρω τακτικὴν εἰς τὰς περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας συνθήκας των, ὡρμήθησαν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ πολιτικῆς φύσεως ζητήματα—καὶ τοιαῦτα εἶναι ἀναμφισβητήτως τὰ πολυαριθμότερα καὶ τὰ σημαντικώτερα ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ—δὲν θὰ ἠδύναντο κατὰ κανόνα νὰ διακανονισθῶσι διὰ διαιτησίας. Διότι οὐδὲν κράτος θὰ συγκατετίθετο νὰ παραιτηθῇ τῶν κυριαρχικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐσήμαινε παραίτησιν ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος, ὃν κέκτηται, τοῦ κυριάρχου καὶ ἀνεξαρτήτου κράτους. Εἰς τὰς διεθνεῖς διαφορὰς συνεπῶς, εἰς ἃς τὴν πρώτην θέσιν κατέχει τὸ πολιτικὸν στοιχεῖον, ἡ διαιτησία δὲν εἶναι πρακτικῶς ἐφαρμόσιμος, ὡς δυναμένη νὰ ἐπιφέρῃ διὰ τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως, ἂν αὕτη εἶναι καταδικαστική, προσβολὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ κράτους. Ἕτεραι συνθῆκαι ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας ὑποβάλλουσιν εἰς ταύτην πάσας ἐν γένει τὰς διαφορὰς εἴτε νομικῆς εἴτε καὶ πολιτικῆς φύσεως ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ ἢ ἐπιφυλάξεως ἐν τούτῳ. Τοιούτου εἴδους συνθήκας συνῆψαν τὴν 12 Φεβρουαρίου 1904 ἡ Δανία καὶ αἱ Κάτω Χῶραι, τὴν 20 Νοεμβρίου 1909 ἡ Ἰταλία καὶ αἱ Κάτω Χῶραι, τὴν 1 Ἰουνίου 1915 ἡ Κίνα καὶ αἱ Κάτω Χῶραι. Τέλος ἕτεραι συνθῆκαι ὑποβάλλουσιν εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν μόνον τὰς διαφοράς, αἵτινες πηγάζουσιν ἐξ ὡρισμένων ζητημάτων, ἅτινα ἀκριβῶς ἀπαριθμοῦνται ἓν πρὸς ἓν ἐν αὐταῖς καὶ τοῦτο εἴτε ἄνευ περιορισμοῦ τινος εἴτε ὑπὸ τὸν περιορισμόν, ὅτι αἱ τοιαῦται διαφοραὶ δὲν θὰ ἔθιγον τὴν ἐθνικὴν τιμήν, τὴν ἀνεξαρτησίαν ἢ τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῶν συμβληθέντων κρατῶν. Ὡς ἁρμόδιον δικαστήριον πρὸς διαιτητικὴν ἐπίλυσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν αἱ περισσότεραι συνθῆκαι ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας τῆς ἐποχῆς ταύτης καθώριζον τὸ ἐν Χάγῃ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον, ὅπερ πράγματι ἐξεδίκασεν οὐκ ὀλίγας διαφοράς. Ἡ Γερμανία, ἥτις τόσον ἐπιμόνως κατεπολέμησε τὴν ἰδέαν τῆς συνάψεως κοινῆς συνθήκης ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας ἐν ταῖς δύο ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεσι τῆς εἰρήνης, ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐκείνων, ἅτινα ἀνέθεσαν εἰς τὸ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον τὸν διακανονισμὸν ἐνίων ἐκ τῶν διεθνῶν αὐτῶν διαφορῶν.

Τὸ σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ προκύψαντα δεινὰ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα προώθησαν ἔτι μᾶλλον τὴν ἰδέαν τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐτερμάτισαν τὸν πόλεμον τοῦτον, ἐτέθη τὸ Σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (28 Ἀπριλίου 1919), τὸ ὁποῖον προβλέπει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τριῶν εἰδῶν μέτρα πρὸς εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν: 1) μέτρα διπλωματικά, ὡς αἱ διαπραγματεύσεις, συνέδρια καὶ συνδιασκέψεις, ἢ μεσολάβησις τρίτου τινὸς κράτους· 2) μέτρα νομικά, ὡς ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν διαιτησίαν ἢ εἰς τὸ ἐν Χάγῃ Μόνιμον Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης· καὶ (3 μέτρα πολιτικά, ὡς ἡ ἐξέτασις τῆς διαφορᾶς παρὰ τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἢ καὶ παρὰ τῆς συνελεύσεως αὐτῆς. Οὕτω, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ συμφώνου, τὰ συμβληθέντα κράτη δέον ὑποχρεωτικῶς νὰ καταφύγωσιν εἴτε εἰς τὸν διαιτητικὸν ἢ δικαστικὸν διακανονισμόν, εἴτε εἰς τὸν πολιτικὸν τοιοῦτον, ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἀνεφύη μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ τόσον νομικοῦ ὅσον καὶ πολιτικοῦ ἔτι χαρακτῆρος, ἥτις δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπιλυθῇ διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ συνεπιφέρῃ κήρυξιν πολέμου (ἄρθρ. 12). Ἐνδιαφέρουσαν εἰς τοῦτο ἐξαίρεσιν περιέχει τὸ ἄρθρον 15 § 8, καθ' ὃ τὰ ζητήματα ἅτινα τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ἀφίνει εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἁρμοδιότητα τῶν κρατῶν, τουτέστι τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 12. Τὰ διάφορα κράτη ἔχουσι τὴν εὐχέρειαν, κατ' ἐλευθέραν καὶ ἀπόλυτον αὐτῶν ἐκλογήν, νὰ καταφύγωσιν ἐν δεδομένῃ περιπτώσει εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἐκ τῶν ἀνωτέρω μέσων νομικοῦ ἢ πολιτικοῦ διακανονισμοῦ. Ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συνεννοηθῶσιν ἐν τούτῳ, ἡ διαφορὰ θὰ παραπεμφθῇ εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας (ἄρθρ. 15 § 1). Τὸ ἄρθρον 13 ἀναγράφει ἐνδεικτικῶς ζητήματα δυνάμενα νὰ διευθετηθῶσι διὰ διαιτησίας ἢ δικαστικοῦ διακανονισμοῦ. Τὰ ζητήματα ἅτινα θίγουσι τὴν ἐθνικὴν τιμήν, τὴν ἀνεξαρτησίαν, ὡς καὶ τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῶν διαμαχομένων κρατῶν δὲν ἐξαιροῦνται διαιτητικοῦ ἢ δικαστικοῦ διακανονισμοῦ, ἐν τῇ πρακτικῇ ὅμως τὰ τοιαῦτα ζητήματα λόγῳ τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος θὰ προσεπάθουν τὰ κράτη νὰ διευθετήσωσι μᾶλλον διὰ πολιτικοῦ διακανονισμοῦ, τουτέστι δι' ἐξετάσεως παρὰ τοῦ συμβουλίου ἢ καὶ τῆς συνελεύσεως. Τὰ μέσα τοῦ ἄρθρου 12 τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν διαφερομένων κρατῶν εἴτε εἶναι πάντα μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, εἴτε τινὰ μόνον ἐξ αὐτῶν, ὁπότε εἰς τὰ κράτη, ἅτινα δὲν εἶναι μέλη, ἀπευθύνεται εἰδικὴ πρόσκλησις ὅπως ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῶν μελῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν διευθέτησιν τῆς διαφορᾶς, εἴτε ἐν τέλει πάντα δὲν εἶναι μέλη, ὁπότε ἀπευθύνονται πρὸς ταῦτα, ὡς ἐν τῇ ἀνωτέρω περιπτώσει, εἰδικαὶ προσκλήσεις (ἄρθρ. 12, 17). Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς προσκλήσεως, τὸ συμβούλιον ἐπιλαμβάνεται τῆς διαφορᾶς καὶ προτείνει τὴν διευθέτησιν, ἥτις φαίνεται εἰς αὐτὸ ἡ μόνη ὀρθή. Ἂν αὕτη δὲν γίνῃ ἀποδεκτὴ παρὰ τοῦ κράτους τοῦ μὴ μέλους τῆς Κοινωνίας τότε γίνεται κατ' αὐτοῦ χρῆσις τῶν μέτρων τοῦ ἄρθρου 16, ἂν ἡ διαφορὰ ἔχει ἀναφυῆ μεταξὺ τούτου καὶ ἑτέρου κράτους μέλους τῆς Κοινωνίας (ἄρθρ. 17 § 3). Ἂν ὅμως ἡ διαφορὰ ἔχῃ ἀναφυῆ μεταξὺ δύο κρατῶν μὴ μελῶν τῆς Κοινωνίας, τότε κατὰ τοῦ κράτους τοῦ μὴ ἀποδεχθέντος τὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τὸ τελευταῖον τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ πάντα τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα πρὸς πρόληψιν τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου καὶ πρὸς διευθέτησιν τῆς ἀναφυείσης διεθνοῦς διαφορᾶς (ἄρθρ. 17 § 4). Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει τὰ κράτη θὰ ἠδύναντο νὰ καταφύγωσιν εἰς κήρυξιν πολέμου πρὸ τῆς παρελεύσεως προθεσμίας τριῶν μηνῶν, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς διαιτητικῆς ἢ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς ἐπὶ τῆς διαφορᾶς ἐκθέσεως τοῦ συμβουλίου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δίδεται καιρὸς εἰς τὰ διαμαχόμενα κράτη, ὅπως σκεφθῶσιν ὡριμώτερον, καταπραϋνομένου διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου τοῦ φιλοπολέμου ὀργασμοῦ τῶν πρώτων ἡμερῶν. Ἡ διαιτητικὴ ἢ δικαστικὴ ἀπόφασις δέον νὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς λογικῆς τινος προθεσμίας, ἡ δ' ἔκθεσις τοῦ συμβουλίου νὰ ἔχῃ ὑποβληθῇ ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀφ' ἧς τοῦτο ἐπελήφθη τῆς ἐπιλύσεως τῆς παρουσιασθείσης διαφορᾶς (ἄρθρ. 12). Ἐν περιπτώσει προσφυγῆς εἰς τὸν διαιτητικὸν ἢ τὸν δικαστικὸν διακανονισμὸν τὰ διαμαχόμενα κράτη εἶναι ἐλεύθερα εἴτε νὰ συστήσωσιν ἴδιον δικαστήριον τῆς ἀπολύτου αὐτῶν ἀρεσκείας καὶ ἐμπιστοσύνης, εἴτε νὰ καταφύγωσιν εἰς τοιοῦτον προβλεπόμενον ῥητῶς εἰς τὰς μεταξὺ αὐτῶν τυχὸν προϋπαρχούσας συνθήκας ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, εἴτε νὰ ἀναφερθῶσιν εἰς τὸ Μόνιμον Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης. Τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκτελέσωσι καλῇ τῇ πίστει τὰς ἐκδοθησομένας διαιτητικὰς ἢ δικαστικὰς ἀποφάσεις καὶ νὰ μὴ προσφύγωσιν εἰς πόλεμον κατὰ κράτους μέλους τῆς Κοινωνίας, τὸ ὁποῖον θὰ συνεμορφοῦτο πρὸς τὰς ἐν λόγῳ ἀποφάσεις. Ἐν περιπτώσει τυχὸν μὴ ἐκτελέσεως ἀποφάσεως, τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας θὰ δύναται νὰ προτείνῃ τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐν αὐτῇ ἐνδιαλαμβανομένων (ἄρθρ. 13 § 4). Ἂν τὰ διαφερόμενα κράτη ἀναθέσωσι τὴν διαφοράν των εἰς τὸ συμβούλιον, τοῦτο δέον νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως διευθετήσῃ ταύτην καὶ ὅπως ἡ διευθέτησις αὕτη γίνῃ ἀποδεκτή. Δὲν εἶναι βεβαίως ἀνάγκη ὅπως ἀμφότερα τὰ μέρη ἀναφερθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὸ συμβούλιον, ἀλλ' ἀρκεῖ ὅπως τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν εἰδοποιήσῃ τὸν γενικὸν γραμματέα τῆς Κοινωνίας περὶ τῆς ἀναφυείσης διαφορᾶς (ἄρθρ. 15 § 1). Τὸ συμβούλιον θ' ἀνακοινώσῃ τὸν τρόπον καθ' ὃν διηυθέτησε τὴν διαφορὰν δι' ἐκθέσεως, ἥτις δέον νὰ ἔχῃ ὑποβληθῇ ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀφ' ἧς τὸ συμβούλιον ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος. Ἂν ἀμφότερα τὰ μέρη ἀποδεχθῶσι τὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου, οὐδὲν ζήτημα θὰ ἠδύνατο νὰ προκληθῇ. Ἂν τοὐναντίον δὲν ἀποδεχθῶσι ταύτην ἀμφότερα, ἀλλὰ μόνον τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν, τότε τὸ συμβούλιον δημοσιεύει λεπτομερῆ ἔκθεσιν περιέχουσαν τὸ ἱστορικὸν τῆς διαφορᾶς, ὡς καὶ τὴν λύσιν, ἣν τοῦτο συνιστᾷ. Ἂν ἡ λύσις αὕτη ἐλήφθη καθ' ὁμοφωνίαν πάντων τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου, τότε τὸ κράτος ὅπερ δὲν ἀποδέχεται ταύτην ὑποχρεοῦται νὰ μὴ ἀντιστῇ ἐνόπλως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ συμβουλίου, ἣν τὸ ἕτερον κράτος ἀπεδέχθη ἤδη. Ἂν ἀμφότερα τὰ μέρη ἀρνοῦνται νὰ δεχθῶσι τὴν ἀπόφασιν, τὸ σύμφωνον δὲν καθορίζει εἰδικὸν τρόπον ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Θὰ εἶχε συνεπῶς τὸ συμβούλιον τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐθεώρει ἀναγκαῖον πρὸς διαφύλαξιν τοῦ δικαίου. Ἂν ὅμως ἡ ἀπόφασις τοῦ συμβουλίου ἐλήφθη οὐχὶ καθ' ὁμοφωνίαν, ἀλλὰ κατὰ πλειοψηφίαν, τότε τὸ συμβούλιον ἐπιφυλάσσεται τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως θὰ ἔκρινεν ἀναγκαῖον διὰ τὴν διαφύλαξιν τοῦ δικαίου. Τὰ διαφερόμενα κράτη θὰ ἠδύναντο ν' ἀναθέσωσι τὴν διαφοράν των καὶ εἰς τὴν συνέλευσιν ἔτι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (ἄρθρ. 15 § 9), ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ σχετικὴ αὐτῶν αἴτησις θὰ ὑπεβάλλετο ἐντὸς 14 ἡμερῶν ἀφ' ἧς τὸ συμβούλιον ἐπελήφθη τῆς διαφορᾶς, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπαραίτητον. Τὸ κράτος, ὅπερ ἀρνεῖται ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδὸν τοῦ διαιτητικοῦ ἢ τοῦ δικαστικοῦ διακανονισμοῦ ἢ τοῦ πολιτικοῦ τοιούτου, διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὸ συμβούλιον ἢ τὴν συνέλευσιν, ἢ δὲν ἀναμένει πρὸς κήρυξιν τοῦ πολέμου τὸ καθορισθὲν ὡς ἄνω χρονικὸν διάστημα, δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι διαπράττει ἐχθροπραξίαν καθ' ὅλων τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Κοινωνίας, ἅτινα οὕτω θὰ ἠδύναντο νὰ λάβωσι κατ' αὐτοῦ πάντα τὰ μέτρα ἐμπορικῆς, δημοσιονομικῆς ἢ στρατιωτικῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα ῥητῶς προσδιορίζει τὸ ἄρθρον 16 διὰ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον καταφεύγει εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ παραβίασιν τῶν ἄρθρων 12, 13 καὶ 15 τοῦ συμφώνου.

Τὰ ἐν Χάγῃ διεθνῆ δικαστήρια. Ἐν Χάγῃ ὑφίστανται νῦν δύο δικαστήρια εἰς τὴν διάθεσιν τῶν διαφόρων κρατῶν, ἐξ ὧν τὸ ἕν, τὸ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον, ἔχει διαιτητικὸν χαρακτῆρα καὶ εἶναι μόνον κατ' ὄνομα μόνιμον, διότι ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν εἶναι παρὰ ἁπλοῦς κατάλογος διαιτητῶν, ὡς ἀνεπτύχθη ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν. Τὸ ἕτερον, τὸ Μόνιμον Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης, ἔχει τοὐναντίον καθαρῶς καὶ αὐστηρῶς δικαστικὸν χαρακτῆρα καὶ εἶναι ἐπὶ πλέον πραγματικῶς μόνιμον. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν ἐν Χάγῃ τοῦ τελευταίου τούτου δικαστηρίου, τὸ πρῶτον φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀπέβαλε τὴν ἣν ἕως τότε ἐκέκτητο σημασίαν, διότι τὰ κράτη προτιμῶσι νῦν νὰ ἀναθέτωσι εἰς τὸ δεύτερον τὸν διακανονισμὸν τῶν μεταξὺ αὐτῶν διεθνῶν διαφορῶν. Οὐχ ἧττον, τὸ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τελείως πλέον περιττὸν παρὰ τὴν σπάνιν περιπτώσεων προσφυγῆς εἰς αὐτό, καὶ τοῦτο διότι ὑπάρχουσι κράτη, ἅτινα ὡς μὴ μετέχοντα εἰσέτι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἧς τὸ Μόνιμον Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὸ δικαστικὸν ὄργανον καὶ παράρτημα, ἢ δι' ἄλλον οἱονδήποτε λόγον, δὲν θὰ ἤθελον ν' ἀναθέσωσιν εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο τὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν των. Τὰ κράτη ταῦτα θὰ ἠδύναντο νὰ προσφύγωσιν εἰς παρεμφερεῖς περιπτώσεις εἰς τὸ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον, οὗ διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἡ περαιτέρω ὕπαρξις ἐν Χάγῃ εἶναι εἰσέτι ἀναγκαία, τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον οὐ μόνον δὲν πρέπει νὰ παρεμποδίζηται, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ διευκολύνηται κατὰ πάντα τρόπον ἡ πρόθεσις τῶν κρατῶν πρὸς διευθέτησιν τῶν διαφορῶν των διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διαιτησίας. Τὸ ἄρθρον 14 τοῦ συμφώνου ἀνέθεσεν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν νὰ προπαρασκευάσῃ προσχέδιον ἱδρύσεως Μονίμου Δικαστηρίου Διεθνοῦς Δικαιοσύνης, τὸ ὁποῖον θὰ ὑπεβάλλετο πρὸς ἔγκρισιν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας. Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης τὸ συμβούλιον ἐν τῇ ἐν Λονδίνῳ συνόδῳ αὐτοῦ ἀνέθεσε, τὴν 13 Φεβρουαρίου 1920, εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ δώδεκα νομομαθῶν διαφόρου ἐθνικότητος τὴν σύνταξιν τοῦ ἐν λόγῳ προσχεδίου. Συνελθοῦσα ἐν Χάγῃ τὴν 16 Ἰουνίου 1920 ἡ ἐπιτροπή, κατώρθωσε νὰ συντάξῃ τὸ παρ' αὐτῆς αἰτηθὲν προσχέδιον, ὅπερ συγκείμενον ἐξ 62 ἄρθρων ὑπεβλήθη εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τὸ συμβούλιον, ἀφοῦ ἐπήνεγκε τροποποιήσεις τινάς, ἀπεδέχθη τοῦτο τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1920 καὶ διεβίβασεν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἥτις ἐνέκρινε τὸ κείμενον ὁμοφώνως ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 13 Δεκεμβρίου 1920. Τὸ ἐγκριθὲν τοῦτο κείμενον ἀποτελεῖ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Μονίμου Δικαστηρίου Διεθνοῦς Δικαιοσύνης. Κατ' αὐτόν, τὸ δικαστήριον σύγκειται ἐξ 11 τακτικῶν δικαστῶν καὶ 4 ἀναπληρωματικῶν, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν

Digitized by Google

δὲ θὰ ἠδύνατο ν' αὐξηθῇ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως κατὰ πρότασιν τοῦ συμβουλίου μέχρι 15 τακτικῶν δικαστῶν καὶ 6 ἀναπληρωματικῶν (ἄρθρ. 3). Τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς συνελεύσεως καὶ τοῦ συμβουλίου κατ ἀπόλυτον πλειοψηφίαν καὶ ἐξ ὑποβληθέντος γενικοῦ καταλόγου εἰς τὰ δύο ταῦτα σώματα, ἅτινα προβαίνουσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ εἰδικὸς δι' ἕκαστον κράτος κατάλογος καταρτίζεται παρὰ τῶν καλουμένων ἐθνικῶν ὁμάδων, αἵτινες ἀντιπροσωπεύουσι τοῦτο ἐν τῷ Μονίμῳ Διαιτητικῷ Δικαστηρίῳ καὶ αἵτινες ὑποδεικνύουσι τέσσαρας ὑποψηφίους μεγάλης ἠθικῆς καὶ νομικῆς περιωπῆς, ἐξ ὧν μόνον οἱ δύο θὰ ἠδύναντο νὰ εἶναι πολῖταί του. Οὕτω καταρτίζεται ὁ γενικὸς κατάλογος τῶν ὑποψηφίων. Τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου ἐκλέγονται δι' ἐννέα ἔτη, ἀλλ' ἡ ἐντολή των θὰ ἠδύνατο ν' ἀνανεωθῇ μετὰ τὴν λῆξίν της. Ἐν ᾗ περιπτώσει, παρὰ τας ἐπανειλημμένως γενομένας ψηφοφορίας ἐκλογῆς, δὲν καταστῇ δυνατὸν νὰ συμφωνήσωσι τὸ συμβούλιον και ἡ συνέλευσις ἐν τῇ συμπληρώσει μιᾶς θέσεως δικαστοῦ, τότε κατὰ τὸ ἄρθρον 12 συνιστᾶται ἑξαμελὴς ἐπιτροπή, ἧς τρία μέλη ὑποδεικνύονται ὑπὸ τοῦ συμβουλίου καὶ ἕτερα τρία ὑπὸ τῆς συνελεύσεως, ἥτις ἐπιτροπὴ προτείνει δι' ἑκάστην κενὴν εἰσέτι ἕδραν δικαστοῦ ἕνα ὑποψήφιον, τὸν ὁποῖον καὶ συνιστᾷ εἰς τὴν κατ' ἰδίαν ἔγκρισιν τοῦ συμβουλίου καὶ τῆς συνελεύσεως. Τὸ δικαστήριον ἑδρεύει ἐν Χάγῃ (ἄρθρ. 22), ἔχει δ' ἐγκατασταθῇ ἤδη μετὰ τοῦ Μονίμου Διαιτητικοῦ Δικαστηρίου ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Εἰρήνης, ὅπερ ἱδρύθη δαπάναις τοῦ Ἀμερικανοῦ Ἀνδρέου Κάρνεζι. Τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων των ἀπολαύουσι τῶν διπλωματικῶν προνομίων, δὲν δύνανται ὅμως νὰ κατέχωσι δημοσίαν τινὰ ἢ διοικητικὴν θέσιν, οὔτε νὰ ἐκπληρώσωσι καθήκοντα πράκτορος, συμβούλου ἢ δικηγόρου ἔν τινι διαφορᾷ διεθνοῦς φύσεως (ἄρθρ. 16, 17, 19). Τακτικῶς τὸ δικαστήριον συνέρχεται ἐν συνόδῳ τὴν 15 Ἰουνίου ἑκάστου ἔτους, ἂν ὅμως παραστῇ ἀνάγκη, καὶ τοῦτο βεβαίως συμβαίνει συνηθέστατα, θὰ ἠδύνατο νὰ συνέλθῃ καὶ εἰς ἐκτάκτους συνόδους ἐντὸς τοῦ ἔτους (ἄρθρ. 23). Ὁ πρόεδρος καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος ἐκλέγονται διὰ τρία ἔτη, ὁ πρόεδρος δὲ καὶ ὁ γραμματεὺς δέον νὰ διαμένωσι μονίμως ἐν Χάγῃ (ἄρθρ 21, 22). Ἂν τὰ διαφερόμενα κράτη δὲν ἔχωσι τυχὸν δικαστὰς τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐθνικότητος ἐν τῷ Μονίμῳ Δικαστηρίῳ Διεθνοῦς Δικαιοσύνης, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐκδικάσῃ τὴν μεταξὺ αὐτῶν διαφοράν, δύνανται ταῦτα νὰ ὑποδείξωσιν, ἂν ἐπιθυμοῦν, ἀνὰ ἕνα ἕκαστον δικαστήν, καλούμενον ἐθνικὸν δικαστήν, ἔχοντα τὸ δικαίωμα νὰ μετέχῃ τοῦ δικαστηρίου καθ' ὅλα ἐν γένει τὰ στάδια τῆς διαδικασίας καὶ δὴ ἐπὶ ἴσοις δικαιώμασι πρὸς τοὺς λοιποὺς δικαστάς. Τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ ἐγγύησιν διὰ τὰ διαφερόμενα δύο κράτη, ὅτι ἡ νομικὴ ἄποψις, ἣν ὑποστηρίζουσιν ἐν τῷ ζητήματι, θέλει ἐκτεθῇ λεπτομερῶς ἐν ταῖς συνδιασκέψεσι τοῦ δικαστηρίου παρὰ τῶν ἐθνικῶν τούτων δικαστῶν (ἄρθρ. 31). Τὸ δικαστήριον εἶναι ἁρμόδιον νὰ κρίνῃ διαφορὰς ἀναφυείσας μόνον μεταξὺ κρατῶν (ἄρθρ. 34, 35) καὶ δὴ οὐ μόνον μελῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ μὴ μελῶν, λόγῳ μὴ προσχωρήσεως αὐτῶν εἰσέτι εἰς τὸ σύμφωνον, παρὰ τὴν γενομένην εἰς αὐτὰ πρὸς τοῦτο εἰδικὴν πρόσκλησιν ἐν τῷ παραρτήματι τοῦ συμφώνου. Ἐν περιπτώσει ἀμφιβολίας ἂν ἐν δεδομένῳ θέματι εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἁρμόδιον, τὸ δικαστήριον ἀποφαίνεται σχετικῶς (ἄρθρ. 36 § 4). Ἡ παραπομπὴ εἰς τὸ δικαστήριον εἶναι βεβαίως προαιρετικὴ διὰ τὰ διαμαχόμενα κράτη. Τὸ ἄρθρον 36 εἰσάγει ἐν τούτῳ ἐνδιαφέρουσαν ἐξαίρεσιν, ὁρίζον ὅτι τὰ κράτη θὰ ἠδύναντο νὰ δηλώσωσιν ὅτι ἀναγνωρίζουσιν ὡς ὑποχρεωτικὴν — καὶ τοῦτο αὐτοδικαίως και ἄνευ εἰδικῆς πρὸς τοῦτο συμβάσεως, σχετικῶς δὲ πρὸς ἕτερόν τι κράτος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀναλάβει τὴν ἰδίαν ὑποχρέωσιν — τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ ὡρισμένων νομικῶν διαφορῶν, ρητῶς ἀναγραφομένων ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος 36 ἄρθρῳ, ἢ τινων ἐξ αὐτῶν μόνον. Αἱ νομικῆς φύσεως διαφοραί, περὶ ὧν ὁ λόγος, εἶναι αἱ ἔχουσαι ὡς ἀντικείμενον: 1) τὴν ἑρμηνείαν συνθηκῶν, 2) πᾶν σημεῖον Διεθνοῦς δικαίου, 3) τὴν ὕπαρξιν παντὸς γεγονότος, ὅπερ ἂν ἐπεβεβαιοῦτο θὰ ἀπετέλει παραβίασιν ἀναληφθείσης διεθνοῦς ὑποχρεώσεως, και 4) τὴν φύσιν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ὀφειλομένης ἐπανορθώσεως διὰ τὴν διάρρηξιν διεθνοῦς ὑποχρεώσεως. Ἡ δήλωσις ἐκ μέρους τῶν κρατῶν, ἅτινα θὰ ἐπεθύμουν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν τοῦ ἄρθρου 36, θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ εἴτε ἀπολύτως εἴτε ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος, ἢ καὶ δι' ὡρισμένον μόνον χρονικὸν διάστημα, ὡς ἔπραξαν ἔνια κράτη, δηλώσαντα πενταετῆ προσχώρησιν μόνον. Οὐκ ὀλίγα κράτη προσεχώρησαν μέχρι τοῦδε μετὰ διαφόρων ἐπιφυλάξεων ἕκαστον εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 36, ὡς ἡ Αὐστρία, τὸ Βέλγιον, ἡ Βουλγαρία, ἡ Δανία, ἡ Γαλλία, ἡ Νορβηγία, αἱ Κατω Χῶραι, ἡ Πορτογαλία, ἡ Σουηδία, ἡ Ἑλβετία. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 38 τοῦ ὀργανισμοῦ τὸ Μόνιμον Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης, ἐν τῇ ἐκδικάσει διαφορᾶς τινος, θὰ ἐφαρμόσῃ κατὰ πρῶτον λόγον τὰς διατάξεις τῶν ὑφισταμένων τυχὸν γενικῶν ἢ εἰδικῶν διεθνῶν συμβάσεων, ἐν ἐλλείψει τοιούτων, τὸ διεθνὲς ἔθιμον καὶ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου, ἃς ἔχουσι παραδεχθῆ τὰ πεπολιτισμένα κράτη, ἐν τέλει δὲ τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς θεωρίας τῶν διαπρεπῶν διεθνολόγων τῶν διαφόρων κρατῶν. Ἂν τὰ μέλη συμφωνήσωσιν ἐν τούτῳ, τὸ δικαστήριον θὰ ἠδύνατο ἔτι ν' ἀποφανθῇ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σκοπιμότητος, ex aequo et bono. Τὰ ἄρθρα 39 καὶ ἐφεξῆς καθορίζουσι τὰ τῆς τηρητέας διαδικασίας, ἥτις εἶναι ἔγγραφος καὶ προφορική. Ἡ ἀπόφασις εἶναι ἠτιολογημένη, οἱ τυχὸν δὲ μειοψηφοῦντες δικασταὶ θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπισυνάψωσιν ἔκθεσιν τῆς ἀτομικῆς των γνώμης (ἄρθρ. 56, 57). Ἀναθεώρησις τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως ἐπιτρέπεται μόνον ἐν περιπτώσει ἀνακαλύψεως νέου τινὸς γεγονότος δυναμένου νὰ ἐξασκήσῃ ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν καὶ ὅπερ ἦτο ἄγνωστον εἴς τε τὸ δικαστήριον, καθ' ὃν χρόνον ἐξέδιδε τὴν ἀπόφασίν του, ὡς και εἰς τὸ κράτος ὅπερ ζητεῖ τὴν ἀναθεώρησιν. Ἡ πρὸς ἀναθεώρησιν αἴτησις δέον νὰ ὑποβληθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς 6 μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νέου τούτου γεγονότος. Ἡ ἀναθεώρησις δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν μετὰ παρέλευσιν δέκα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 61). Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος, ὅστις ὑπεβλήθη πρὸς μελέτην εἰς τὰ καθ' ἕκαστον κράτη, ἐκυρώθη κατ' Αὔγουστον τοῦ 1921 ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ κρατῶν, ὅστις ἀπαραιτήτως ἀπῃτεῖτο ἵνα τεθῇ ἐν ἰσχύϊ. Οὕτως, ἡ σύστασις τοῦ Μονίμου Δικαστηρίου Διεθνοῦς Δικαιοσύνης εἶχε πλέον καταστῆ πραγματικότης. Τὸ δικαστήριον συνέταξε καὶ ἐδημοσίευσε τὴν 24 Μαρτίου 1922 λεπτομερῆ κανονισμὸν τῆς ὅλης λειτουργίας του, ὅστις τελευταίως ἐτροποποιήθη εἴς τινας διατάξεις του. Το δικαστήριον ἐκδίδει ἢ δικαστικὰς ἀποφάσεις ἢ συμβουλευτικὰς γνωμοδοτήσεις. Σημειωτέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι τὰς ἐν λόγῳ γνωμοδοτήσεις ἐπὶ διεθνῶν διαφορῶν δὲν δύνανται τὰ κράτη νὰ ζητήσωσιν ἀπ' εὐθείας παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον μέσῳ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἥτις, ἐξετάζουσα τὸ ὅλον ζήτημα δι' ὃ ζητεῖται ἡ συμβουλευτικὴ γνωμοδότησις, ἀποφασίζει περὶ τῆς περαιτέρω παραπομπῆς ἢ οὐ αὐτοῦ εἰς τὸ Μόνιμον Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης πρὸς ἐκδίκασιν παρ' αὐτοῦ καὶ ἔκδοσιν συμβουλευτικῆς γνωμοδοτήσεως.

Τὸ πρωτόκολλον τῆς Γενεύης. Ἡ συνέλευσις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐν τῇ πέμπτῃ αὐτῆς συνόδῳ (Σεπτέμβριος 1924), ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ καθορίσῃ ἐπακριβῶς τὰ μέσα δι' ὧν θὰ ἐπήρχετο ἐν τῷ μέλλοντι ὁ περιορισμὸς τῶν στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν. Ὁ τοιοῦτος ὅμως περιορισμὸς θὰ ἦτο δυνατὸς μόνον ἂν εἰς τὰ κράτη παρείχοντο ἐγγυήσεις ἀσφαλείας, τοῦτο δὲ θὰ κατωρθοῦτο ἂν πᾶσαι αἱ μεταξὺ αὐτῶν διεθνεῖς διαφοραὶ διηυθετοῦντο δι' εἰρηνικῶν μέσων. Συνέστη λοιπὸν μία ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην τοῦ εἰρηνικοῦ διακανονισμοῦ τῶν διεθνῶν διαφορῶν καὶ ἑτέρα πρὸς ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀσφαλείας τῶν κρατῶν. Αἱ δύο ἐπιτροπαὶ κατέληξαν εἰς τὴν διατύπωσιν κοινοῦ σχεδίου πρωτοκόλλου διὰ τὴν εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν, συγκειμένου ἐξ 21 ἄρθρων. Τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1924 τὸ ἐν λόγῳ σχέδιον πρωτοκόλλου, ἐγκριθὲν ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς συνελεύσεως, ἀπεφασίσθη ὅπως διαβιβασθῇ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον κράτη πρὸς περαιτέρω μελέτην τῶν διατάξεών του, αἵτινες ἐπεξέτεινον καὶ ἐνίσχυον τὸν ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα τῆς διαιτησίας ἐν τῇ διευθετήσει τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ πόλεμος θὰ προεγράφετο, ἐκτὸς τῶν δύο περιπτώσεων, τὰς ὁποίας ἀναγράφει τὸ ἄρθρον 2 τοῦ πρωτοκόλλου, ἤτοι τῆς νομίμου ἀμύνης καὶ τῆς ἐνόπλου δράσεως κατ' ἐντολὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης ἐπεκτάσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας θὰ ἐξησφαλίζοντο τὰ κράτη ἐν τῇ ὑπάρξει των καὶ ὡς διατελοῦντα πλέον ἐν ἀσφαλείᾳ κατὰ πάσης ἔξωθεν ἐπιθέσεως θὰ ἠδύναντο νὰ προβῶσιν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν στρατιωτικῶν των ἐξοπλισμῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τὰ κράτη, ἅτινα θὰ ἀπεδέχοντο τὸ πρωτόκολλον, θὰ ἀνεγνώριζον ὡς ὑποχρεωτικήν, αὐτοδικαίως δὲ καὶ ἄνευ συνομολογήσεως εἰδικῆς πρὸς τοῦτο συμβάσεως, τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μονίμου Δικαστηρίου Διεθνοῦς Δικαιοσύνης εἰς τὰ θέματα, ἅτινα ἀπαριθμοῦνται ἐν τῷ ἄρθρῳ 36 § 2 τοῦ ὀργανισμοῦ του. Τὸ ἄρθρον 4 τοῦ πρωτοκόλλου εἰσάγει καὶ διαπραγματεύεται τὸν ὑποχρεωτικὸν πλέον χαρακτῆρα τῆς δικαιοδοσίας τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὅπερ προσπαθεῖ νὰ διευθετήσῃ ὁριστικῶς τὴν διεθνῆ διαφοράν, ἥτις μέχρι τοῦδε δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπιλυθῇ διὰ τοῦ καθαρῶς πολιτικοῦ τρόπου, ὃν καθορίζει τὸ σύμφωνον. Θὰ συνεκροτεῖτο διαιτητικὴ ἐπιτροπή, κατὰ συμφωνίαν τῶν διαφερομένων κρατῶν, ἥτις θὰ καθώριζε τοὺς διαιτητάς, τὴν δικαιοδοσίαν των, ὡς καὶ τὴν τηρητέαν διαδικασίαν. Ἐν ᾗ περιπτώσει τὰ ἐν λόγῳ κράτη δὲν συνεφώνουν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμιας ἐπὶ ὅλων ἢ ἐπί τινων ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημείων, τὸ συμβούλιον θὰ προέβαινε μόνον εἰς τὴν σύστασιν τῆς διαιτητικῆς ταύτης ἐπιτροπῆς, ἢ τὰ μέλη θὰ ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν προσωπικοτήτων ἐκείνων, αἵτινες θὰ ἐφαίνοντο ὅτι παρεῖχον πλήρεις ἐγγυήσεις ἀμεροληψίας καὶ ἁρμοδιότητος.

Ἡ οὕτως ἐκδιδομένη διαιτητικὴ ἀπόφασις θὰ ἦτο ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰ δύο κράτη. Τὸ ἄρθρον 6 ἐξετάζει τὴν παρεμφερῆ ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διαδικασίαν. Τὸ ἄρθρον 10 καθορίζει τὴν ἔννοιαν τῶν πράξεων ἐπιθέσεως καὶ θεωρεῖ, ὅτι εἶναι ἔνοχον τοιούτων τινῶν πράξεων πᾶν κράτος, ὅπερ καταφεύγει εἰς τὴν ἔνοπλον βίαν κατὰ παράβασιν τῶν παρ' αὐτοῦ ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων εἴτε διὰ τοῦ συμφώνου εἴτε διὰ τοῦ πρωτοκόλλου. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ὑπεγράφη μὲν παρὰ τῶν κυβερνήσεων τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου καὶ τινων ἄλλων κρατῶν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὸν παρὰ τῶν κυβερνήσεων τῆς Ἀγγλίας, Ἰταλίας, Ἰαπωνίας, Κάτω Χωρῶν καὶ πλείστων ὅσων ἄλλων κρατῶν. Οὕτως, ἡ γενομένη ἀπόπειρα ἐνισχύσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῆς ἰδέας τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας δὲν ἐπέτυχε. Τὴν παρατηρηθεῖσαν ἀποτυχίαν ἐπεβεβαίωσε τὴν 12 Μαρτίου 1925 καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Αἱ συμφωνίαι τοῦ Λοκάρνο. Ἡ Γερμανία, λαμβάνουσα κυρίως ἀφορμὴν ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἀποτυχίας, προέτεινε, τὴν 9 Φεβρουαρίου 1925, εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν συνομολόγησιν ἰδίου συμφώνου ἐγγυήσεως καὶ ἀσφαλείας, οὗ βάσις θὰ ἦτο ἡ σύναψις συνθηκῶν ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας. Τῆς προτάσεως δεκτῆς γενομένης, ἔπειτα ἀπὸ σχετικὰς ἐνδιαφερούσας διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις, ὧν μετέσχον καὶ ἕτερα ἐνδιαφερόμενα κράτη, συνῆλθον τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1925 ἐν Λοκάρνῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας, Γερμανίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας, Βελγίου, Πολωνίας και Τσεχοσλοβακίας, οἵτινες καὶ συνωμολόγησαν (16 Ὀκτωβρίου 1925), ἐκτὸς τῆς καλουμένης συνθήκης περὶ τοῦ Ρήνου, καὶ ἑτέρας ἐνδιαφερούσας συμβάσεις και συμφωνίας, ἐξ ὧν δέον νὰ ἐξαρθῶσιν αἱ τέσσαρες συμβάσεις ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, ἃς συνῆψεν ἡ Γερμανία μετὰ τῆς Γαλλίας, Βελγιου, Πολωνίας καὶ Τσεχοσλοβακίας. Διὰ τῆς περὶ τοῦ Ρήνου συνθήκης, τὰ μετασχόντα ταύτης κράτη ἠγγυῶντο κατ' ἰδίαν καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἕκαστον τὸ νῦν ἐδαφικὸν καθεστὼς ὡς καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τῶν μεταξὺ Γερμανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Γαλλίας καὶ Βελγίου ἀφ' ἑτέρου συνόρων. Τὰ τρία ταῦτα κράτη ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ κατέφευγον εἰς κήρυξιν πολέμου πρὸς ἄλληλα, ἐκτὸς ἐννοεῖται τῶν περιπτώσεων, αἵτινες ρητῶς ἀναφέρονται. Αἱ οιασδήποτε φύσεως μεταξὺ τῶν κρατῶν τούτων διεθνεῖς διαφοραί, αἵτινες δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπιλυθῶσι διὰ τῶν κανονικῶν διπλωματικῶν μέσων, καὶ δι' ὧν ἕκαστον τῶν μερῶν ἠμφεσβήτει δ' ἑαυτὸ δικαίωμά τι, θὰ ὑπεβάλλοντο πρὸς ἐπίλυσιν εἴτε εἰς διαιτητικὸν δικαστήριον εἴτε εἰς τὸ Μόνιμον Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης. Αἱ λοιπαὶ δὲ διαφοραὶ θὰ παρεπέμποντο εἰς συμβιβαστικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς διευθέτησιν παρ' αὐτῆς. Αἱ δύο συμβάσεις ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, αἵτινες συνήφθησαν μεταξὺ τῆς Γερμανίας ἀφ' ἑνὸς και τῆς Πολωνίας καὶ Τσεχοσλοβακίας ἀφ' ἑτέρου, ἐξασφαλίζουσι προσηκόντως τὰ κράτη ταῦτα.

Τὸ σύμφωνον Κέλλογκ. Τὴν 20 Ἰουνίου 1927 ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας Μπριὰν προέτεινε διὰ διακοινώσεώς του πρὸς τὸν ἐπι τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Κέλλογκ τὴν συνομολόγησιν διπλεύρου συμφώνου, δι' οὗ τὰ δύο κράτη θὰ παρῃτοῦντο πάσης προσφυγῆς εἰς τὸν πόλεμον, ὅστις και θὰ κατεδικάζετο ὡς ὄργανον ἐθνικῆς πολιτικῆς. Ἡ γαλλικὴ πρόσκλησις παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας νὰ ἐπανεξετάσωσι τὸ ὅλον ζήτημα τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, μεθ' ὃ ὁ Κέλλογκ, ἀποδεχόμενος κατ' ἀρχὴν τὴν γενομένην αὐτῷ πρότασιν, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ ἐπεθύμει ὅπως τὸ σύμφωνον συναφθῇ πολυπλεύρως, διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὸ καὶ τῶν λοιπῶν κυριωτέρων κρατῶν, συγχρόνως δὲ ν' ἀφεθῇ ἀνοικτόν, ὅπως οὕτω δυνηθῶσι νὰ προσχωρήσωσιν εἰς αὐτὸ βραδύτερον καὶ τὰ ἐπίλοιπα κράτη, ἅτινα θὰ ἐξεδήλουν τοιαύτην ἐπιθυμίαν. Μετα τινας ἐνδιαφερούσας διαπραγματεύσεις συνεφωνήθη, ὅπως συναφθῇ πολύπλευρον ἀντιπολεμικον σύμφωνον γενικῆς μορφῆς, ὑπεγράφη δὲ τοῦτο τὴν 27 Αὐγούστου 1928 ἐν Παρισίοις.

Διὰ τοῦ ἄρθρου 1 τὰ συμβληθέντα μέρη δηλοῦσιν, ὅτι καταδικάζουσι τὴν προσφυγὴν εἰς τὸν πόλεμον πρὸς διακανονισμὸν τῶν διεθνῶν διαφορῶν καὶ ἀποκηρύττουσιν αὐτὸν ὡς ὄργανον ἐθνικῆς πολιτικῆς εἰς τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις των. Διὰ τοῦ ἄρθρου 2 παραδέχονται, ὅτι ὁ διακανονισμὸς πασῶν τῶν διαφορῶν, ὁποιασδήποτε φύσεως καὶ ὁποιασδήποτε προελεύσεως, αἵτινες ἤθελον ἐγερθῇ μεταξὺ τῶν συμβληθέντων κρατῶν, θὰ ὤφειλε νὰ γίνῃ μόνον δι' εἰρηνικῶν μεσων. Τὸ σύμφωνον ἀφέθη ἀνοικτόν, ὅπως δυνηθῶσι νὰ

Digitized by Google

προσχωρήσωσιν εἰς τοῦτο καὶ τὰ λοιπὰ κράτη. Ἕκαστον ἔγγραφον, βεβαιοῦν τὴν προσχώρησιν, θὰ κατατίθεται ἐν Οὐάσιγκτων. Τὴν 27 Αὐγούστου 1928 ἡ ἐν Ἀθήναις πρεσβεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀνεκοίνωσε τὸ κείμενον τοῦ συμφώνου εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἣν καὶ προσεκάλει ὅπως προσχωρήσῃ εἰς τὰς διατάξεις του.

Διὰ τοῦ συμφώνου γενικεύεται ἡ ἠθικὴ ἀλληλεγγύη τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν πρὸς παγίωσιν τῆς εἰρήνης δι' ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν δι' εἰρηνικῶν μέσων καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διαιτησίας. Πᾶν κράτος, ὅπερ θὰ κατέφευγεν εἰς τὸν πόλεμον, θὰ κατεδικάζετο διὰ τὴν ἐνέργειάν του αὐτήν, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐξήσκει τεραστίαν ἠθικὴν πίεσιν πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Τὸ ὑπογραφὲν πολύπλευρον σύμφωνον εἶναι κατὰ ταῦτα νέον ἠθικὸν ἐμπόδιον κατὰ τοῦ πολέμου, ὅστις οὕτω τίθεται, τρόπον τινά, ἐκτὸς τοῦ Διεθνοῦς δικαίου καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν θὰ κυριαρχήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὰς μεταξὺ τῶν κρατῶν σχέσεις, καθ' ὃν τοὐλάχιστον ἀπόλυτον τρόπον ἐκυριάρχησεν ἐν τῷ παρελθόντι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Rouard de Card,* Les destinées de l'arbitrage international (1892). — *Dreyfus,* L'arbitrage international (1892). — *Mérignhac,* Traté de l'arbitrage international (1895 .—*Lammasch,* Die Rechtskraft internationaler Schiedssprüche (1913). — *Politis,* La justice internationale (1924).— *de Lapradelie - Politis,* Recueil des arbitrages internationaux (1905–1924).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— [ΑΘΛΗΤ.] Βλ. διαιτητής.

διαιτήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ὑποβληθῇ εἰς διαιτησίαν, ὑπὸ τὴν κρίσιν διαιτητοῦ: «διαιτήσιμον ζήτημα».

διαιτητήριον (τό)· ὁ τόπος, τὸ οἴκημα ὅπου τις διαιτᾶται, κατοικεῖ.

διαιτητὴς (ὁ)· ὁ κριτὴς τὸν ὁποῖον ὁρίζουν ἀμφότεροι οἱ ἀντίδικοι πρὸς λύσιν ὑφισταμένης μεταξύ των διαφορᾶς.

—*/Ἀρχ. Πολιτ./* Ἤδη παρ' Ὁμήρῳ ὁ Ἀγαμέμνων χρησιμεύει ὡς διαιτητὴς (ἵστωρ, ὅπως ἐκεῖ λέγεται) περὶ τοῦ ἐὰν τὸ ἅρμα τοῦ Ἰδομενέως ἢ τὸ τοῦ ἐκ Λοκρίδος Αἴαντος ἦλθε πρῶτον εἰς τὰς ἁρματοδρομίας. Καὶ ἡ μυθικὴ ἐποχὴ μᾶς παρέχει ἀρκετὰ παραδείγματα ἰδιωτῶν διαιτητῶν. Περισσότερα γνωρίζομεν περὶ τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου οἱ διαιτηταὶ διεκρίνοντο εἰς ἰδιωτικοὺς καὶ δημοσίους.

α') Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἰδιωτικοὺς διαιτητάς, τούτους ὥριζον οἱ διάδικοι («ἐπέτρεπον δίαιταν ἢ ἐπιτροπήν»). Τὰ πάντα κατ' ἀρχὴν ἐκανονίζοντο συμβιβαστικῶς μεταξὺ τῶν διαμαχομένων, τὸ δὲ κράτος ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἐθίμου αὐτοῦ, διότι οὕτως ἐπετυγχάνετο σημαντικὴ ἐλάττωσις τῶν συστηματικῶν δικανικῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο ἀπῄτει ἀπὸ τοὺς διαδίκους νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὰς διαιτητικὰς ἀποφάσεις («ἐμμένειν τοῖς γνωσθεῖσιν» ἢ «ἐμμένειν τῇ διαίτῃ» κατὰ Δημοσθένη), ἐπέτρεπε δὲ νὰ χρησιμοποιῇ τις τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐπί τινος διαφορᾶς διαιτητικὴν ἀπόφασιν ὡς ἔνστασιν ἐναντίον τῆς ἀποδοχῆς διὰ τὴν αὐτὴν διαφορὰν μηνύσεως (βλ. παραγραφή). Ὁ ἀριθμὸς τῶν διαιτητῶν ἐκυμαίνετο μεταξὺ 3 καὶ 4. Γενικῶς προσεπάθουν νὰ ἐπιτύχουν φιλικὸν συμβιβασμὸν ἐπὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου σημείου, καὶ δὲν ἀπέβλεπον τόσον εἰς τὸ αὐστηρὸν δίκαιον, ὅσον εἰς το ὠφέλιμον, διὸ καὶ ὠνομάζοντο ἐνίοτε διαλλακταί.

β') Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος *π. Χ.*, ὅτε αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων ἐπολλαπλασιάσθησαν, διωρίσθησαν καὶ δημόσιοι διαιτηταί. Οὗτοι ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν ἀγόντων τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ ἀποδεχθῶσι τὴν θέσιν των ταύτην, ἄλλως κατεδικάζοντο εἰς στέρησιν τῶν πολιτικῶν των δικαιωμάτων· μόνον ἄλλο δημόσιον ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον τυχὸν κατεῖχον, ἢ ταξίδιον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἠδύναντο νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ἄρνησίν των. Ὁ ἀριθμός των ἐποίκιλλε καθ' ἕκαστον ἔτος, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνηκόντων εἰς ἑκάστην φυλήν. Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν των ἀνῆκον ὅλαι αἱ χρηματικαὶ δίκαι, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ ποσοῦ ἄνω τῶν 10 δραχμῶν, ἐξαιρουμένων πιθανῶς μόνον τῶν ἐμμήνων δικῶν (ἢ τῶν ξενικῶν). Οἱ διαιτηταὶ ἦσαν τακτοποιημένοι κατὰ φυλὰς καὶ αἱ μηνύσεις κατενέμοντο μεταξύ των ἀναλόγως τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ μηνυτής. Ἐπίσης καὶ ὡρισμένος χῶρος εἶχε παραχωρηθῇ εἰς ἑκάστην φυλὴν πρὸς διεξαγωγὴν τῶν δικῶν της. Σχετικῶς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει, ὅτι καὶ ἐν τῇ Ἡλιαίᾳ «οἱ διαιτῶντες τὴν Οἰνηίδα καὶ τὴν Ἐρεχθηίδα φυλὴν» εἶχον ἰδιαιτέρας θέσεις. Ἕκαστος διαιτητὴς ὤφειλε νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὅλας τὰς μηνύσεις, αἱ ὁποῖαι τῷ ἐδόθησαν ὡς ἀναλογοῦν αὐτῷ μέρος. Ἔκαμνεν ἐν πρώτοις μίαν ἀπόπειραν συμβιβασμοῦ, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας ἐξήταζεν ἐκ νέου τὸ πρᾶγμα, συνέλεγεν ἀποδεικτικὰ μέσα, μαρτυρίας, ἐδέχετο ἐνστάσεις, αἰτήσεις παρατάσεως προθεσμιῶν, καὶ τέλος προσδιώριζε τὴν ἡμέραν διὰ τὴν τελικὴν ἀπόφασιν. Ταύτην ἐξήγγελλεν ὁ ἴδιος, ἀφοῦ πρῶτον ὡρκίζετο ἐπὶ λίθου τινὸς εὑρισκομένου ἐν τῇ ἀγορᾷ. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἔφεσις, ὁπότε ὁ διαιτητὴς ὑπέβαλλε τὰ ἀποδεικτικὰ μέσα τῶν διαδίκων, χωριστὰ εἰς δύο θήκας, καθὼς καὶ τὴν ἀπόφασίν του, εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῶν διαιτητῶν, ἥτις καὶ τοῦ εἶχε διαβιβάσει τὴν ὑπόθεσιν. Ἐπίσης ἠδύνατο νὰ ὑποβάλῃ ἔνστασιν ὁ ἐρήμην δικαζόμενος ἐντὸς 10 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐρημοδικίας, ἐφ' ὅσον θὰ ἐβεβαίωνεν ἐνόρκως, ὅτι ἡ ἀπουσία του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης ἦτο ἀποχρώντως δικαιολογημένη καὶ ὅτι δὲν ἔγινεν ἐκ προθέσεως. Δὲν εἶναι βέβαιον ποῖος ἀπεφαίνετο περὶ τοῦ ἀποδεκτοῦ ἢ μὴ τῆς τοιαύτης ἐνστάσεως· ἴσως δικαστήριόν τι. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἔνστασις ἀπερρίπτετο, ἡ ἀπόφασις, καθ' ἧς ἐστρέφετο ἡ ἔνστασις, ἦτο ἰσχυρά, ἐὰν δὲ ἐγίνετο δεκτή, ἡ ὑπόθεσις ἐπανήρχετο ἐκ νέου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν διαιτητῶν.

Τὸ ὑπὲρ τῶν διαιτητῶν καταβαλλόμενον δικαίωμα (χρηματικόν τι ποσὸν) ὠνομάζετο παράστασις. Παράπονα κατὰ διαιτητῶν ὑπεβάλλοντο κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῶν διαιτητῶν, ἥτις συνήρχετο πρὸς τὸν σκοπὸν ἀκριβῶς τοῦτον ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἑνὸς πρυτανεύοντος. Ὁ τυχὸν καταδικαζόμενος δι' ὑπηρεσιακὸν σφάλμα διαιτητὴς περιέπιπτεν εἰς ἀτιμίαν (στέρησιν πολιτικῶν δικαιωμάτων), ἠδύνατο ὅμως νὰ ἐφεσιβάλῃ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἐνώπιον δικαστηρίου. Φαίνεται, ὅτι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀπετέλουν χωριστὴν τρόπον τινὰ κοινότητα, διότι μαρτυρεῖται ἐξ ἐπιγραφῶν ὅτι ἐπῃνοῦντο ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, ἐτιμῶντο διὰ στεφάνου κλπ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ὑπῆρχον διαιτηταί, ἐκλεγόμενοι ὅμως ἐκεῖ μόνον ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ κοινῆς συμφωνίας. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει περὶ ἐκλογῆς τοιούτου διαιτητοῦ ἐν Σπάρτῃ, ὅστις δι' ὅρκου, ἐντὸς ναοῦ δοθέντος ὑπεχρέωσε τοὺς διαμαχομένους νὰ σεβασθῶσι τὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς θὰ ἐλάμβανεν. Ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης εἶχον ρυθμισθῆ διὰ νόμου τὰ κατὰ τὴν ἰδιωτικὴν διαιτησίαν. Ἐν Ἐφέσῳ ὡσαύτως ὡρίζετο διὰ νόμου οἱ διαμαχόμενοι νὰ δηλώσουν ἐνώπιον δικαστηρίου, ὅτι ἀπεδέχοντο τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἰδιώτου διαιτητοῦ. Ὡσαύτως ἐν Χίῳ, Λεβαδείᾳ καὶ Δελφοῖς. Ἐν δὲ τῇ Λαμψάκῳ καὶ Ἐφέσῳ πιθανώτατα ὑπῆρχον καὶ δημόσιοι διαιτηταί

Ι. Δ. Σ.

—*[Νομ.]* βλ. λ. **διαιτησία** καὶ **διαφοραί**.

—*[Ἀθλητ.]* Ὀνομάζεται *διαιτητὴς* (ἀγγλ. referee, γαλλ arbitre) ὁ κεκτημένος τὸ δικαίωμα νὰ ρυθμίζῃ ὁμαδικήν τινα ἀθλητικὴν παιδιὰν καὶ νὰ κανονίζῃ τελεσιδίκως τὰς ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς ἀναφυομένας διαφοράς. Οὕτω, διαιτητὴς διορίζεται εἰς τὰς παιδιὰς τῆς ποδοσφαιρίσεως, τῆς χειροσφαιρίσεως, τῆς ἀντισφαιρίσεως, τοῦ κρίκετ, τῆς πυγμαχίας κλπ. Ὁ διαιτητὴς ὀφείλει νὰ εἶναι κάτοχος πασῶν τῶν λεπτομερειῶν τῆς παιδιᾶς, καθὼς καὶ τῶν κανονισμῶν αὐτῆς, ἐν τῇ ἐκτελέσει δὲ τῶν καθηκόντων του νὰ εἶναι ὡπλισμένος διὰ πλήρους ἀμεροληψίας, ψυχραιμίας καὶ ὑπομονῆς.

Σ. Γ. Σ.

διαιτητικὴ (ἡ)· ὁ κλάδος τῆς ἐπιστήμης (ὑγιεινῆς—θεραπευτικῆς) ὁ ἀφορῶν τὸν τρόπον τῆς ὑπὸ ὡρισμένους κανόνας διατροφῆς· || διδασκαλία ἢ σύγγραμμα ἀσχολούμενον περὶ τὰς διαίτας. Γ.Η.Π.

διαιτητικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δίαιταν, εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς ἑκάστου· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διαιτητήν, τὴν διαιτησίαν «διαιτητικὴ ἀπόφασις»· || τὸ θηλ. **διαιτητικὴ** (ἡ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ. .

— **διαιτητικὰ** ***(φάρμακα)*** (Diaetetika) */Φαρμ./*. Οὕτω καλοῦνται μέσα, ἅτινα, χωρὶς νὰ παρουσιάζουν προέχουσαν φαρμακευτικὴν δρᾶσιν, χρησιμεύουν κατ' ἐξοχὴν πρὸς διατροφὴν τῶν ἀσθενῶν. Ἡ παλαιὰ διαίρεσις τῶν φαρμάκων εἰς χειρουργικὰ καὶ ἰατρικὰ διαιτητικὰ (Celsus) δὲν ἀναφέρεται πλέον σήμερον.

Κ. Γ. Μ.

— **διαιτητικὴ** *ῥήτρα [Ἀστ. Δίκ.]*. Πρόκειται περὶ *ῥήτρας* ἐν δημοσίῳ ἢ ἰδιωτικῷ ἐγγράφῳ, διὰ τῆς ὁποίας οἱ συμβαλλόμενοι ὑποχρεώνουσιν ἑαυτοὺς νὰ καταφύγουν εἰς τὴν διαιτησίαν τρίτου ἢ τρίτων προσώπων ἢ οἱασδήποτε πρὸς τοῦτο τεταγμένης καὶ ἀνεγνωρισμένης ὀργανώσεως πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀναφυομένων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συμβάσεως διαφορῶν. Ὡς τοιαύτη ἡ διαιτητικὴ ῥήτρα πάντοτε παρεπομένη συμφωνία, ἐπακολουθοῦσα δηλαδὴ τὴν σύναψιν κυρίας τινὸς συμφωνίας, δι' ὃ καὶ αὐτοτελῶς ἔν τινι συμβάσει ἀπαντῶσα, δέον νὰ ὀνομασθῇ σύμφωνον διαιτησίας καὶ οὐχὶ ῥήτρα. Ἐπίσης ἡ ἔγγραφος δήλωσις ἐμπόρων ἀποδεχομένων ὅπως ὑποβληθῶσι διὰ τὰς μελλούσας ἔκ τινων ἢ ἐξ ὅλων τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων προκυψούσας διαφορὰς αὐτῶν ὑπὸ τὴν διαιτητικὴν διαδικασίαν τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων, καίτοι ἐν τῇ πράξει φέρει τὸ ὄνομα ῥήτρα διαιτησίας, δὲν ὀνομάζεται διαιτητικὴ ῥήτρα, ἀλλ' ἀποτελεῖ σύμφωνον διαιτησίας.

Ἡ διαιτητικὴ ῥήτρα ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ νόμου 184 περὶ ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων καὶ τῆς ὑπαγωγῆς ὑπὸ τὴν διαιτητικὴν δοσιδικίαν αὐτῶν τῶν ἐν γένει ἐμπορικῶν διαφορῶν. Λίαν εὔχρηστος, σχεδὸν ἀπαραίτητος δύναταί τις εἰπεῖν, ἔχει καταστῆ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια ἱδρυτικὰ ἔγγραφα ὁμορρύθμων καὶ ἑτερορρύθμων ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν, καθοριζομένης ἐν αὐτοῖς τῆς ἁρμοδιότητος τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων πρὸς ἐπίλυσιν τῶν μεταξὺ τῶν συνεταίρων κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἑταιρείας ἀναφυομένων ἐνδοεταιρικῶν διαφορῶν. Ἐν τούτῳ περιορίζεται κατ' ἐξοχὴν ὁ κύκλος τῆς πρακτικῆς ἐμφανίσεως ἐν τῷ ἐμπορίῳ τῆς διαιτητικῆς ῥήτρας, οὐσῶν λίαν σπανίων τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς προκειμένου περὶ ἐμπορικῆς διαφορᾶς οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὑποβάλλονται ὑπὸ διαιτησίαν.

[Βλ. *Δ. Σ Στεφανίδη*, Ἐμπ. καὶ βιομ ἐπιμελητήρια κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι μορφήν των, Ἀθῆναι 1926 σελ. 308 ἑπ.]

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—**διαιτητικὸν** ***δικαστήριον***· βλ. λ. διαιτησία *Διεθν. Δίκ.]*.

διαιτολόγιον (τό)· πρόγραμμα διαίτης. Τὸ διαιτολόγιον διδεται συνήθως γραπτῶς ὑπὸ τοῦ θεράποντος ἰατροῦ πρὸς τὸν ὑπὸ δίαιταν ἀσθενῆ καὶ ἀναγράφει ὄχι μόνον τὸ εἶδος τῆς ἐνδεικνυομένης τροφῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ποσὸν αὐτῆς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς μαγειρικῆς αὐτῆς παρασκευῆς.

Γ. Η. Π.

διαιτῶ (*—άω*), παρατ. *διῄτων*· ἐπιβάλλω εἴς τινα ὡρισμένην δίαιταν, ὡρισμένον τρόπον διατροφῆς· || εἶμαι διαιτητής, κρίνω, δικάζω ὡς διαιτητής· || συνήθ. τὸ παθ. *διαιτῶμαι*, παρατ. *διῃτώμην*, ἀόρ. *διῃτήθην*· ἀκολουθῶ δίαιταν, τρόπον τῆς ζωῆς· || καθόλου, ζῶ, διατρέφομαι: «διαιτῶμαι λιτῶς,—πολυτελῶς,—ἀνεπαρκῶς»· || διαβιῶ, παραμένω: «διαιτῶμαι παρά τινι συγγενεῖ μου», «διαιτᾶται εἰς τοὺς ἀγρούς, — εἰς τὸ δάσος,—εἰς τὰ ὄρη,—εἰς τὸ ὕδωρ» κττ.

διαιωνίζω· διατηρῶ τινα αἰώνιον, διαρκῆ, ἀτελεύτητον: «οἱ δικηγόροι διαιωνίζουν τὰς ὑποθέσεις», «ἐπέσαμε 'ς τὰ δικαστήρια καὶ ἡ δίκη διαιωνίζεται»

διαιώνισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαιωνίζω*, ἡ ἐπ' ἄπειρον, ἐπὶ μακρὸν διατήρησις: «ἡ διαιώνισις τῆς δίκης».

—**διαιώνισις** ***τοῦ εἴδους***· βλ. λ. ἀναπαραγωγή

διαιωροῦμαι (*—έομαι*)· κινοῦμαι ὡς ἐν αἰώρᾳ κρέμαμαι μετέωρος, εἰς τὸ κενόν.

διακαὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ διακαιόμενος, διάπυρος, καυστικός· || μεταφ. σφοδρός, ἀκατανίκητος, ἀκράτητος: «διακαὴς πόθος, — ἐπιθυμία, — ἔρως» — Ἐπιρρ. *διακαῶς*.

διακαινήσιμος *ἑβδομάς*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἑβδομὰς ἀπὸ τοῦ *Πάσχα* μέχρι τῆς *Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ* (ἢ τοῦ *Ἀντίπασχα*). Ὠνομάσθη δὲ οὕτως ἡ ἑβδομὰς αὕτη, διότι, μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, πρέπει καὶ ἡμεῖς ν' ἀναστῶμεν καὶ ν' ἀναγεννηθῶμεν πνευματικῶς, ν' ἀνακαινισθῶμεν, δηλαδὴ νὰ γίνωμεν νέοι ἄνθρωποι· ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀποτελεῖ ἡ ἑβδομὰς αὕτη τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας λειτουργικῆς περιόδου, διότι ἐξ αὐτῆς ἄρχονται ἐκ νέου αἱ περίοδοι δι' ὅλου τοῦ ἔτους τῶν περικοπῶν τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐν τῇ Δύσει ἐκαλεῖτο ἡ ἑβδομὰς αὕτη Hebdomas in albis (ἑβδομὰς ἐν λευκοῖς), διότι κατ' αὐτὴν οἱ κατὰ τὸ Μ. Σάββατον βαπτισθέντες ἔφερον ὡς νεόφυτοι λευκὰ ἱμάτια (*Αὐγουστίνου*, Serm. 260 καὶ 376). Περὶ τοῦ πῶς ἑωρτάζετο ἡ διακαινήσιμος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, μανθάνομεν ἐκ τοῦ 66ου κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, ἔνθα συνιστᾶται τοῖς πιστοῖς ἡ καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα ταύτην ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις σχολή, ἡ ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς εὐφροσύνη, ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις κλπ. Ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἐξακολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ὡς καὶ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, ἅτινα ἄρχονται ἀναγιγνωσκόμενα ἀπὸ τοῦ Πάσχα.

Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

διακαίω· καίω λίαν, φλέγω, φλογίζω: «τὸν διακαίει ἡ ἐπιθυμία....» καὶ «διακαίεται ὑπό τινος ἐπιθυμίας, —ὑπό τινος φιλοδοξίας....»· || παθ. μετοχ. *διακεκαυμένος*· διάθερμος: «διακεκαυμένη *ζώνη*» (βλ.λ.).

Διακάκης. —1) ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κυνουρίας, διαπρέψας εἰς διαφόρους μάχας ἐν Πελοποννήσῳ, ἰδίως δὲ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Γάλλου ἐξωμότου Σουλεϊμὰν βέη δὲ Σὲζ εἰς τοὺς Μύλους τῆς Δαβιᾶς. —2) ***Γεώργιος***, ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ σώματος ἐπολέμησεν εἰς Τρίπολιν, Ναύπλιον καὶ κατόπιν ἐπὶ Ἰμβραήμ. — 3) ***Σπυρίδων***. Ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἔπεσεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας.

Γ. Δ. Κ.

Διακακιχνικα */Γεωγρ./*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λιβαδίου, τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας.

διακάλπη (ἡ) (Diacalpe) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἰάβας.

Digitized by Google

διακάμπτω· κάμπτω, λυγίζω, κάμνω τι καμπύλον.

διάκαμψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κάμπτειν, κάμψις, λύγισμα.

διάκανθα (ἡ) (Diacantha) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Αἱ διάκανθαι εἶναι ἔντομα μὲ σῶμα εὔρωστον, μᾶλλον ἀτρακτοειδὲς καὶ χρῶμα σκοτεινόν. Ἐκ τῶν 10 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *διάκανθα ἡ μικρά* (Diacantha minuta), ἥτις ἔχει μέγεθος μικρότατον, σῶμα ἀτρακτοειδές, θώρακα μᾶλλον τριγωνικόν, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη, κεραίας μακροτάτας, πόδας βραχεῖς καὶ ἰσχυροὺς καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ φαιῶν ἀποχρώσεων καὶ δύο λευκὰς κηλῖδας ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω μέρους τῆς ῥάχεως. Δ. Ν. Π.

Διάκανθα ἡ μικρά.

διακανονίζω· τακτοποιῶ, διευθετῶ, κανονίζω.

διακανόνισις, *—εως* (ἡ)· τακτοποίησις, διευθέτησις, κανονισμός: «ἡ διακανόνισις τῆς ὑποθέσεως, —τῶν χρεῶν» κτλ.

Διάκαρης, *Μιχαήλ*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κάσσου. Ἦτο ναυτικός, καὶ ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἐξώπλισε μετὰ τῶν συμπολιτῶν του Ἰωάννου καὶ Νικολάου τῆς Χατζίνας μικρὸν «κιρλαγκίτσι» (χελάνδιον), διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεχείρησαν πλείστας ἐπιδρομὰς εἰς τὰ μικρασιατικὰ καὶ ἰδίως τὰ συριακὰ παράλια. Ἐπίσης ἔφθασαν μέχρις Αἰγύπτου, προσβαλόντες αἰγυπτιακὰ ἁλιευτικὰ ἔξωθι τῆς Δαμιέττης. Τῷ 1824 ὅμως τὸ κιρλαγκίτσι τοῦ Διάκαρη συνελήφθη εἰς τὴν Κάσσον κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ ἀλγερινοαιγυπτιακοῦ στόλου, αὐτὸς δὲ μόλις κατώρθωσε νὰ διασωθῇ. Γ. Δ. Κ.

διακατέχω· κατέχω ἀσφαλῶς, ἔχω ὑπὸ τὴν κατοχήν μου, νέμομαι: «διακατέχω τὴν ἀρχήν,—τὴν περιουσίαν κλπ.».

διακατοχὴ (ἡ)· τὸ κατέχειν καὶ νέμεσθαι κτῆμά τι ἢ πρᾶγμα οἱονδήποτε.

διακάτοχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τι ὑπὸ διακατοχὴν (βλ. λ.), ὁ κατέχων τι καὶ νεμόμενος αὐτό.

διάκαυμα (τό)· καῦμα, καύσων.

διάκαυσις, *—εως* (ἡ)· καῦσις, θέρμανσις ὑπερβολική, καῦμα || εἶδος ἀσθενείας τοῦ ξύλου, καθ' ἣν τοῦτο ἄρχεται νὰ σήπεται.

διακαυστικός, *—ή, —όν* ὁ διακαίων, καυστικός.

— διακαυστικοὶ *φακοὶ [Ἰατρ.]*. Κρυσταλλικοὶ συγκλίνοντες φακοί, οἵτινες διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων χρησιμεύουν πρὸς καυτηρίασιν ἑλκῶν. Σ. Γ. Σ.

διάκειμαι, *ἀόρ. διετέθην*· εὑρίσκομαι ἔν τινι καταστάσει εἴτε σωματικῇ εἴτε ψυχικῇ, ἔχω διάθεσιν, ῥοπήν, κλίσιν, ἢ τοὐναντίον ἀπόκλισιν, ἀποστροφήν, εἶμαι διατεθειμένος: φρ. «διάκειμαι εὐμενῶς, — δυσμενῶς, — συμπαθῶς, — ἀντιπαθῶς, — καλῶς, — κακῶς, — φιλικῶς, — ἐχθρικῶς, — ἀδιαφόρως»: «διάκειται εὐμενέστατα πρὸς τοὺς φιλοτίμους νέους», «διετέθη πρὸς ἐμὲ πάντοτε φιλικῶς».

διακεκαυμένος, *— η, — ον*· παθ. μετοχ. τοῦ *διακαίω* μετ' ἐπιθετικῆς σημασίας· διάπυρος, διάθερμος.

— διακεκαυμένη *ζώνη*. Σφαιρικὴ ζώνη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἐκτεινομένη ἑκατέρωθεν τοῦ Ἰσημερινοῦ μέχρι τῶν δύο τροπικῶν κύκλων καὶ ἔχουσα πλάτος 46° 54′ (βλ. λ. ζῶναι). Σ. Π.

διακεκομμένος, *— η, — ον*· παθητ. μετ. τοῦ *διακόπτω* μετ' ἐπιθετ. σημασίας· ὁ μὴ συνεχής, ὁ παρουσιάζων διαλείψεις.

— διακεκομμένη *ἀναπνοὴ [Ἰατρ.]* βλ. λ. ἄπνοια (τ. Ε΄ σ. 110 β΄).

διακεκριμένος, *— η, — ον*· παθ. μετοχ. τοῦ *διακρίνω* μετ' ἐπιθετ. σημασίας· ὁ διακρινόμενος, ὁ ξεχωριστὸς διὰ τὰς ἐξαιρετικάς του ἰδιότητας: «διακεκριμένος ἰατρός,—δικηγόρος».—Ἐπίρρ. *διακεκριμένως*, ξεχωριστά, ἀσχέτως πρὸς ἄλλα.

διακελεύομαι· προτρέπω, παρακινῶ, ἄλλως *παρακελεύομαι*.

διακέλευσμα (τό)· κέλευσμα, διαταγή.

διακελευσμὸς (ὁ)· προτροπή, παρακίνησις, παρακέλευσις.

διακελλόζη (Diazellose) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται σῶμα ἐξαγόμενον ἐκ τῆς ἡμικελλουλόζης τοῦ ἄγαρ. Κιτρίνη οὐδετέρα κόνις διαλυτὸς ἐν ὕδατι. Ἡ διακελλόζη προϋπάρχει εἰς θρεπτικὸν τῶν διαβητικῶν, περιέχει 68 % γαλακτάνης καὶ δίδεται εἰς δόσιν 25—30 γρ. ἡμερησίως. Κ. Γ. Μ.

διάκενος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό) (ἀρχ.)· ὁ ἐντελῶς κενός, κατάκενος || ὁ ἔχων κενὰ ἐνδιάμεσα μέρη || τὸ οὐδέτ. *διάκενον (τὸ)* ὡς οὐσιαστ., τὸ ἐν τῷ μεταξὺ δύο μερῶν κενὸν διάστημα, κενὸς χῶρος: «διάκενον διπλοῦ τοίχου», «διάκενον διατρήτων πλίνθων»· «τὸ διάκενον τῆς θύρας, —τοῦ παραθυρίου», ὁ μεταξὺ τῶν πλευρῶν τοῦ πλαισίου ἐλεύθερος χῶρος.

— διάκενον *βλήματος [Πυροβολ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ στομίου γεμιζόμενα πυροβόλα ἐν γένει ὅπλα τὸ μεταξὺ βλήματος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κοίλου τοῦ πυροβόλου ὅπλου ἀπομένον κενὸν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀπὸ τοῦ στομίου γεμίσεως. Τὸ διάκενον τοῦτο, ἀπαραίτητον διὰ τὰ πυροβόλα ταῦτα, ἐγέννα ἐν τούτοις μειονεκτήματα· ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπήρχοντο διαφυγαὶ μέρους τῶν ἀερίων τῆς πυρίτιδος καὶ ἀφ' ἑτέρου ταλαντώσεις καὶ κρούσεις ἐν τῷ κοίλῳ, ἐξ ὧν παρεβλάπτετο οὐσιωδῶς ἡ ἀκρίβεια τῆς βολῆς, δι' ὃ καὶ ἐπεδιώκετο ὁ κατὰ τὸ δυνατὸν περιορισμὸς τοῦ διακένου τούτου. Κ. Ν. Γ.

διακέντησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ κέντρου διαπέρασις, διατρύπησις.

— *[Ἰατρ.]* Βλ. λ. *παρακέντησις*.

διακέντητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διὰ κέντρου, δι' αἰχμηροῦ ὀργάνου τρυπημένος, διάτρητος || ὁ καθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν κεντημένος, διάστικτος (κοιν. *πλουμιστός*).

διάκεντρος (ἡ) *[Μαθημ.]*. Ἡ εὐθεῖα ἡ ἑνοῦσα τὰ κέντρα δύο κύκλων ἢ δύο σφαιρῶν.

— *[Ἀστρον.]* Παλαιοτέρα ὀνομασία τῆς μικρᾶς διαμέτρου τῆς τροχιᾶς τῶν πλανητῶν.

διακεντῶ (*—έω*)· τρυπῶ διὰ κέντρου, δι' αἰχμηροῦ ὀργάνου, διατρυπῶ, παρακεντῶ.

διακένωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐντελὴς κένωσις, ἐκκένωσις.

διακεταλυλαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἔχει τὸν τύπον $HN\ [CH_2 . CH\ (O.\ C_2H_5)_2]_2$. Τήκεται εἰς 260°. Σ. Γ.

διακεταμίδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3 . CO)_2\ NH$. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, ἔχει οὐδετέραν ἀντίδρασιν, τήκεται εἰς 78° καὶ βράζει εἰς 223°. Σ. Γ.

διακετηλεκτρικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{array}{l} CH_3 .\ CO .\ CH .\ COOH \\ \qquad\qquad\ | \\ CH_3 .\ CO .\ CH .\ COOH \end{array}$$

καὶ παρουσιάζεται εἰς τρεῖς μορφὰς ἰσομερεῖς· ἐξ οὕτων τὸ α-*ὀξὺ* εἶναι ἀσταθὴς μορφὴ γνωστὴ μόνον ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν μετ' ἀλκαλίων ἁλάτων αὐτῆς, τὸ β-*ὀξὺ* εἶναι σταθερόν, κρυσταλλοῦται εἰς κύβους καὶ τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 185° καὶ τέλος τὸ γ-*ὀξὺ* εἶναι ἐπίσης σταθερόν, κρυσταλλοῦται δὲ εἰς βελόνας ἀποσυντιθεμένας εἰς 16 °.

Ὁ ἐστὴρ αὐτοῦ σχηματίζεται εἰς τρεῖς δεσμοτρόπους μορφάς, ἤτοι δικετονικήν, κετοενολικὴν καὶ διενολικήν. Σ. Γ.

διακετοναλκαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* ἢ 2-*μεθυλο* 2 *ἀμινοπεντανόλη*-4. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3)_2\ C(NH_2) .\ CH_2\ CH(OH) .\ CH_3$ Βράζει εἰς 174°.

διακετοναλκοόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* ἢ *διμεθυλακετονυλοκαρβινόλη* ἢ 2-*μεθυλοπεντανόλη*-(2-*όνη*-(4). Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν 1,3-*κετολῶν*. Ἔχει τὸν τύπον

$$CH_3CO .\ CH_2 .\ C(OH)\ (CH_3)_2$$

καὶ παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως δύο μορίων ἀκετόνης. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 164°. Σ. Γ.

διακετοναμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* ἢ β-*ἀμινοϊσοπροπυλακετόνη*, ἢ 2-*ἀμινο*-2-*μεθυλοπεντανόνη*-4. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$NH_2 .\ C(CH_3)_2 .\ CH_2 .\ CO .\ CH_3$$

ἀπαντῶσα μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἐπὶ ἀκετόνης, λαμβάνεται ἐπίσης δι' ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἐπὶ μεσιτυλοξειδίου. Εἶναι ἄχρουν, ἰσχυρῶς ἀλκαλικὸν ὑγρὸν μὴ μιγνύμενον εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν μεθ' ὕδατος. Διὰ θερμάνσεως διασπᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἀμμωνίαν καὶ μεσιτυλοξείδιον, διὰ νιτρώδους ὀξέος μετατρέπεται εἰς διακετοναλκοόλην. Δι' ἰσχυρῶν ὀξειδωτικῶν μέσων διασπᾶται εἰς α-ἀμινοϊσοβουτυρικὸν ὀξὺ καὶ β-ἀμινοϊσοβαλεριανικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

διακετοξικὴ *ἀλδεΰδη [Ὀργ. Χημ.]* βλ. ὀξυμεθυλενακετυλακετόνη.

διακετούρησις (ἡ) (Diacetur e) *Φαρμ. Χημ.* Οὕτως ἐκλήθη κατὰ τὸν von Jaksch ἡ ἐν τοῖς οὔροις ἀνεύρεσις ἀκετοξικοῦ ὀξέος (τοῦ ἄλλως καλουμένου καὶ διοξικοῦ ὀξέος). Τὸ ἀκετοξικὸν ὀξὺ σχηματίζεται πιθανὸν κατὰ τὴν ἄφθονον σχάσιν λευκωματοσωμάτων, ἥτις ἐπέρχεται κατὰ τὰς διαφορωτάτας βαρείας ἀσθενείας, ὡς ἐπὶ διαβήτου (ἰδίᾳ ὅταν ἡ τροφὴ τοῦ πάσχοντος εἶναι ἀπηλλαγμένη ὑδατανθράκων), ἐπὶ ὀξέων ἐξανθηματικῶν καὶ κυρίως ἐπὶ ὀστρακιᾶς, ἐπὶ πυρετωδῶν νόσων (ἰδίᾳ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος), ἐπὶ χολέρας κλπ. Ὁμοίως ἀκετοξικὸν ὀξὺ παρετηρήθη καὶ εἰς τὰ οὖρα φρενοβλαβῶν, οἵτινες ἀπέσχον τῶν τροφῶν. Μετὰ τοῦ ἀκετοξικοῦ ὀξέος ἀνευρίσκεται πάντοτε συγχρόνως καὶ ἀκετόνη (ὀξόνη) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ β-ὀξυβουτυρικὸν ὀξύ. Πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ ἀκετοξικοῦ ὀξέος τὰ δι' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος ἰσχυρῶς ὀξινισθέντα οὖρα ἀναταράσσονται μετ' αἰθέρος, ὅτε ὁ αἰθὴρ προσλαμβάνει τὸ ἀκετοξικὸν ὀξύ. Τὸ αἰθερικὸν τοῦτο διάλυμα ἀναταρασσόμενον μετ' ἀραιοῦ ὑδατικοῦ διαλύματος τριχλωριούχου σιδήρου, χρωματίζει αὐτὸ παροδικῶς καστανέρυθρον. Ἐπειδὴ ὅμως παρομοίας, πρὸ πάντων δὲ μονίμους, ἀντιδράσεις χρώσεως δίδουσι τὰ οὖρα καὶ παρουσίᾳ φαρμάκων τινῶν (ὡς σαλικυλικοῦ ὀξέος, ἀντιπυρίνης κλπ.), δέον νὰ ἐφαρμόζηται ἡ ἀντίδρασις αὕτη μετὰ προσοχῆς. Πρὸς ἀνίχνευσιν ἀκετοξικοῦ ὀξέος δέον νὰ χρησιμοποιῶνται πρόσφατα οὖρα, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ὀξὺ ἀρκετὰ ταχέως σχᾶται εἰς ἀκετόνην καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Οὖρα ἀπηλλαγμένα ἀκετόνης δὲν πρέπει νὰ ἐλέγχωνται δι' ἀκετοξικὸν ὀξύ. Κ. Γ. Μ.

διακετυδροξαμικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]* βλ. ἀκετυδροξαμικὸν ὀξύ.

διακετυλαιθυλιδενοδιαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CH_3 .\ CH(NH .\ CO .\ CH_3)_2.$$

Βράζει εἰς 169°. Σ. Γ.

διακετυλακετόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* ἢ *ἑπτανοτριόνη*-(2,4,6). Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CH_3 .\ CO .\ CH_2 .\ CO .\ CH_2 \cdot CO .\ CH_3$$

σχηματιζομένη ἐκ τῆς 2,6-διμεθυλοπυρόνης διὰ βρασμοῦ μεθ' ὕδατος. Εἶναι ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 49°. Μετὰ μακρὰν παραμονὴν ἢ ἀμέσως διὰ θερμάνσεως ἀποχωριζόμενον ὕδατος μετατρέπεται εἰς διμεθυλοπυρόνην. Τὸ ὑδατικὸν διάλυμα αὐτῆς χρώννυται δι' ὑπερχλωριοσιδήρου βαθέως ἐρυθρόν, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι εἶναι αὕτη ἐν μέρει τοὐλάχιστον ἐνολοποιημένη. Σ. Γ.

α,γ-διακετυλακετοξικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$$CH_3 .\ CO .\ CH_2 .\ CO .\ CH(COOH) .\ CO .\ CH_3$$

Λακτόνη τῆς ἐνολικῆς αὐτοῦ μορφῆς εἶναι τὸ *δεϋδρακετικὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

διακετυλαμιναζωτολουόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. πελλιδόλη.

διακετυλένιον (τὸ) ἢ *βουταδιΐνιον [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου C_4H_2 ληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Baeyer δι' ἀποσπάσεως διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐκ τοῦ *διακετυλενοδικαρβονικοῦ ὀξέος*. Μετὰ βαρέων μετάλλων παρέχει ἐντόνως κεχρωσμένας ἐκρηκτικὰς ἑνώσεις. Σ. Γ.

διακετυλενοδικαρβονικὸν ἢ *ἑξαδιινικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀκόρεστον δικαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $HOOC .\ C \vdots C .\ C \vdots C .\ COOH$. Διὰ θερμάνσεως ἄνω τῶν 100° ἐκρήγνυται, εἰς τὸ φῶς δὲ χρώννυται ἐντόνως ῥοδέρυθρον, μεταβαλλόμενον ἀχέως εἰς ἐρυθρὰν μᾶζαν. Σ. Γ.

α,η-διακετυλεπτάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι 1,9-δικετόνη τοῦ τύπου

$$CH_3 .\ CO\ [CH_2]_7 .\ CO .\ CH_3$$

Τήκεται εἰς 65°. Σ. Γ.

διακετύλιον (τό)· ἢ *βουτανοδιόνη* (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα δικετόνη καὶ ἔχει τὸν τύπον $CH_3 .CO\ CO.CH_3$. Ἀπαντᾷ εἰς διάφορα αἰθέρια ἔλαια, ὡς τὸ τῆς ἴριδος, τῆς δάφνης, τῶν γαρυφάλλων, τοῦ κυμίνου κλπ. Εἶναι κίτρινον ὑγρὸν χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς, βράζον εἰς 88°. Ἡ μονοξίμη αὐτοῦ τήκεται εἰς 76°. Ἡ διοξίμη (διακετυλοδιοξίμη ἢ διμεθυλογλυοξίμη) τήκεται εἰς 245°. Ἡ μονοσεμικαρβαζόνη αὐτοῦ

$$CH_3\ CO .\ C(:N .\ NH.CO.NH_2) .\ CH_3$$

τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 236° καὶ ἡ δισεμικαρβαζόνη

$$CH_3 .C(:N.NH.CO\ NH_2) .C(:N.NH.CO.NH_2) .CH_3$$

τήκεται εἰς 278—279°. Σ. Γ.

α,δ-διακετυλο-κ-βουτάνιον, ἢ *ὀκτανοδιόνη*-(2,7) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι δικετόνη τοῦ τύπου

$$CH_3 .\ CO .\ [CH_2]_4\ CO .CH_3$$

δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι, τηκομένη εἰς 43—44°. Σ. Γ.

διακετυλοδιοξίμη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. διακετύλιον καὶ διμεθυλογλυοξίμη.

Digitized by Google

διακετυλοδισουλφίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CO\,S.S.CO.CH_3$. Σῶμα κρυσταλλικὸν ἀσθενοῦς ὀσμῆς, ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, τηκόμενον εἰς 20°. σ. γ.

α,ζ **διακετυλο-κ-ἑξάνιον** (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δικετόνη τοῦ τύπου $CH_3\,CO.[CH_2]_6.CO.CH_3$. Τήκεται εἰς 46°. σ. γ.

διακετυλοκαρβονικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν κετονοξὺ τοῦ τύπου

$$CH_3\,CO.CO\,CH_2.COOH.$$

Τοῦτο εἶναι γνωστὸν μόνον ὑπὸ μορφὴν παραγώγων τινῶν αὐτοῦ, ὡς ἡ β- μονοξίμη (β- *ἰσονιτρωδολαιβουλικὸν ὀξὺ*)

$$CH_3\,CO.C(:N.OH).CH_2.COOH$$

ἥτις ἀποσυντίθεται εἰς 119°. σ. γ.

διακετυλομεθυλενοδιαμίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CH_2[NH.CO\,CH_3]_2.$$

Τήκεται εἰς 196° καὶ βράζει εἰς 288°. σ. γ.

διακετυλομεθυλομεθάνιον (τό), ἢ 3- *μεθυλοπεντανοδιόνη* 2 4, *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ὁμόλογον τῆς ἀκετυλακετόνης (βλ. λ.) τοῦ τύπου $CH_3.CO.CH(CH_3).CO.CH_3$. Βράζει εἰς 170°. σ. γ.

διακετυλομεθυστικίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Σῶμα τῆς συνθέσεως $C_{16}H_{16}(OC_2H_3O)_2$ ἀποτελοῦν ὀκτάεδρα τηκόμενα εἰς 122—123°, λαμβανόμενον δι' ἀκετυλιώσεως τῆς μεθυστικίνης (καβαΐνης) δι' ὀξικοῦ νατρίου καὶ ἀνυδρίτου ὀξικοῦ ὀξέος. κ. γ. μ.

διακετυλομηλονικὸς *ἐστὴρ* *['Οργ. Χημ.]*. Ἔχει τὸν τύπον $(CH_3CO)_2C(CO.OC_2H_5)_2$ καὶ βράζει εἰς 156° ὑπὸ πίεσιν 17 χστμ. σ. γ.

διακετυλομορφίνη (ἡ)· βλ. ἡρωΐνη.

διακετυλοξικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Κετονοξὺ τοῦ τύπου $(CH_3.CO)_2CH.COOH$· ὁ αἰθυλικὸς αὐτοῦ ἐστὴρ βράζει ὑπὸ πίεσιν 30 χστμ. εἰς 124°. σ. γ.

α, ε-**διακετυλο-ι-πεντάνιον**, ἢ *ἐννεαδιόνη*-(2,8). *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι 1,7-δικετόνη τοῦ τύπου $CH_3.CO\,[CH_2]_5\,CO.CH_3$. Τήκεται εἰς 46°. σ. γ.

διακετυλοπουρπουρίνη (ἡ)· βλ. πουργατίνη.

διακετυλορεσορκίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Σῶμα τῆς συνθέσεως $C_6H_4(OC_2H_3O)_2$, λαμβανόμενον δι' ἀκετυλιώσεως τῆς ρεσορκίνης δι' ἀκετυλοχλωριδίου. Εἶναι ὑγρὸν ζέον εἰς 278°. κ. γ. μ.

διακετυλορθονιτρικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3.CO.O)_2N(OH)_3$ λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ἀτμίζοντος νιτρικοῦ ὀξέος εἰδ. βάρους 1,52 ἐπὶ ἀνύδρου ὀξικοῦ ὀξέος. Εἶναι ἄχρουν ὑγρόν, ἀτμίζον ἐν τῷ ἀέρι καὶ βράζει ἄνευ ἀποσυνθέσεως εἰς 127°,7. Μετὰ τοῦ ὕδατος μίγνυται εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν καὶ ἀφεταιροιοῦται ἐν αὐτῷ εἰς δύο μόρια ὀξικοῦ ὀξέος καὶ ἓν νιτρικοῦ ὀξέος. Τὸ μετ' ἀργύρου ἅλας αὐτοῦ εἶναι ἐκρηκτικόν. σ. γ.

διακετυλοσουλφίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3.CO)_2S$. Ὑποκίτρινον λίαν δυσαρέστου ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 119°. σ. γ.

διακετυλοταννίνη (ἡ)· βλ. ταννιγόνον.

διακετυλοτρυγικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ἐστὴρ τοῦ τρυγικοῦ ὀξέος καὶ ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{array}{c} CH_3.CO.O.CH.COOH \\ | \\ CH_3.CO.O.CH.COOH \end{array}$$

Κρυσταλλοῦται μετὰ 3 μορίων ὕδατος καὶ τήκεται εἰς 58°. Σχηματίζει μετὰ πυριδίνης χαρακτηριστικὰ παράγωγα. Ὁ ἀνυδρίτης τοῦ διακετυλοτρυγικοῦ ὀξέος τήκεται εἰς 135° καὶ ὁ διμεθυλεστὴρ τοῦ διακετυλοτρυγικοῦ ὀξέος τήκεται εἰς 66°,5 καὶ βράζει εἰς 291°. σ. γ.

διακετυλουρία (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν οὐρεϊδίων τῶν λιπαρῶν ὀξέων. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3\,CO.NH.CO\,NH.CO.CH_3$ καὶ τήκεται εἰς 153°. σ. γ.

διακετυλυδραζίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Διακρίνομεν τὸ *συμμετρικὸν* καὶ τὸ *ἀσύμμετρον*. Τὸ πρῶτον ἔχει τὸν τύπον $CH_3\,CO\,NH\,NH\,CO.CH_3$ καὶ τήκεται εἰς 138°, τὸ δὲ δεύτερον τὸν τύπον $(CH_3.CO)_2N.NH_2$ καὶ τήκεται εἰς 132°. σ. γ.

διακετυλυπεροξείδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑπεροξειδίων τῶν ἀκυλίων. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3\,CO\,O.O.CO.CH_3$ καὶ παράγεται δι' ἐπιδράσεως ἀνύδρου ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 30° καὶ βράζον ὑπὸ πίεσιν 21 χλστμ. εἰς 63°. Λίαν ἐκρηκτικὴ ἕνωσις, διασπωμένη δι' ὕδατος ἢ ἀλκαλίων πρὸς ὀξικὸν ὀξὺ καὶ ἀκετυλυπεροξύ, ὅπερ διασπᾶται περαιτέρω εἰς ὀξικὸν ὀξὺ καὶ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου. σ. γ.

διακεχυμένος, *—η, —ον*· *παθ. μετχ. τοῦ διαχέω* μετ' ἐπιθετικῆς ἐννοίας· διάχυτος (βλ. διαχέω).

διακήρυξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διακηρύττειν, ἡ διὰ κήρυκος κοινοποίησις, διαλάλησις: «διακήρυξις πλειστηριασμοῦ»· ‖ ἐπίσημος δήλωσις: «διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου» (βλ. κατωτ.).

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Καλεῖται *διακήρυξις* ἡ διεθνὴς πρᾶξις, δι' ἧς δύο ἢ περισσότερα κράτη, συμβληθέντα, ἐπιβεβαιοῦσιν ὅτι ἐπῆλθε μεταξὺ αὐτῶν συμφωνία ἐπὶ ὡρισμένων γεγονότων ἢ ἐπὶ ὡρισμένων γενικῶν ἢ εἰδικῶν ἀρχῶν νομικῆς ἢ πολιτικῆς ἢ ἄλλης οἱασδήποτε φύσεως. Ἡ διακήρυξις ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω νομικὴν ἔννοιαν εἶναι ἀναμφιβόλως πραγματικὴ διεθνὴς σύμβασις, ἥτις ὑποχρεοῖ καὶ δεσμεύει τὰ συμβληθέντα κράτη ἀπὸ ἀπόψεως δικαίου. Δὲν εἶναι συνεπῶς ἁπλῆ προκήρυξις ἀρχῶν, ἣν μετὰ ταῦτα θὰ ἠδύναντο τυχὸν τὰ συμβληθέντα κράτη μονομερῶς καὶ αὐτοβούλως ν' ἀνακαλέσωσιν ἢ νὰ μὴ ἐφαρμόσωσιν. Ἡ διακήρυξις ὑπόκειται ὡς διεθνὴς σύμβασις εἰς πάσας τὰς διατυπώσεις διαπραγματεύσεως, συνομολογήσεως, ὡς καὶ ἐπικυρώσεως, αἵτινες ὑφίστανται νῦν ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ προκειμένου περὶ διεθνῶν συμβάσεων. Τὸ κείμενον τῆς διακηρύξεως καθορίζει τὴν ἔκτασιν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων, αἵτινες ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτῆς διὰ τὰ συμβληθέντα κράτη. Ἔνιαι διακηρύξεις κατέστησαν περίφημοι ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Τοιαῦται π.χ. εἶναι ἰδίᾳ:

1) Ἡ ἀπὸ 16 Ἀπριλίου 1856 διακήρυξις τοῦ Συνεδρίου τῶν Παρισίων (24 Φεβρ.—30 Μαρτ. 1856), δι' ἧς ὡρίζετο ὅτι: α) ἡ καταδρομὴ καταργεῖται καὶ διατελεῖ κατηργημένη, β) ἡ οὐδετέρα σημαία καλύπτει κατὰ θάλασσαν τὸ ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα, ἐξαιρέσει τοῦ λαθρεμπορίου τοῦ πολέμου· γ) τὸ οὐδέτερον ἐμπόρευμα ὑπὸ ἐχθρικὴν σημαίαν δὲν ὑπόκειται εἰς κατάληψιν, ἐξαιρέσει τοῦ λαθρεμπορίου τοῦ πολέμου· καὶ δ) οἱ ἀποκλεισμοὶ δέον νὰ εἶναι πραγματικοὶ ὅπως θεωροῦνται ὑποχρεωτικοί.

Ἡ διακήρυξις αὕτη, ἥτις οὕτως εἰσήγαγε νέας ἀρχὰς ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ, συνωμολογήθη μὲν κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Γαλλίας, Πεδεμοντίου, Ρωσίας, Πρωσσίας καὶ Τουρκίας, ἀλλ' εἰς τὰς διατάξεις ταύτης προσέβησαν βαθμηδὸν μετὰ ταῦτα πάντα τὰ κράτη, πλὴν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Ἱσπανίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Τὰ τρία ταῦτα κράτη ἐτήρησαν τοιαύτην στάσιν, διότι δὲν ἐθεώρουν ὡς συμφέρουσαν εἰς αὐτὰ τὴν κατάργησιν τῆς καταδρομῆς, δεδομένου μάλιστα ὅτι τὸ πολεμικὸν αὐτῶν ναυτικὸν δὲν ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἰσχυρὸν καὶ ἐν καιρῷ πολέμου θὰ ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῇ διὰ καταδρομέων. Ἡ Ἱσπανία καὶ τὸ Μεξικὸν προσεχώρησαν ἐν τέλει εἰς τὴν διακήρυξιν τῆς 16 Ἀπριλίου 1856 κατὰ τὴν β' ἐν Χάγῃ συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης (15 Ἰουνίου—18 Ὀκτωβρίου 1907) διὰ τῆς ἀπὸ 25 Σεπτεμβρίου 1907 διακηρύξεως αὐτῶν.

2) Ἡ ἀπὸ 11 Δεκεμβρίου 1868 διακήρυξις τῆς Πετρουπόλεως, ἥτις ἀπηγόρευσε τὴν χρησιμοποίησιν, τόσον ἐν τῷ κατὰ ξηρὰν πολέμῳ ὅσον καὶ ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν, βλημάτων ἐκρηκτικῶν ἢ εὐφλέκτων βάρους κατωτέρου τῶν 400 γραμμαρίων. Δικαιολογοῦσα τὴν ἀπαγόρευσιν, ἡ διακήρυξις ἀναφέρει ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ δέον νὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὸν περιορισμὸν τῶν συμφορῶν τοῦ πολέμου, οὗ μοναδικὸς νόμιμος σκοπὸς ρητῶς ἀναγράφεται, ὅτι δέον νὰ εἶναι ἡ ἐξασθένησις τῶν ἐχθρικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Θὰ ὑπερέβαινε δὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ χρησιμοποίησις μέσων, ἅτινα θὰ ἐπηύξανον ἀνωφελῶς τοὺς πόνους τῶν ἐκτὸς μάχης τεθειμένων πολεμιστῶν.

3) Αἱ τρεῖς ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1899 εἰδικαὶ διακηρύξεις τῆς ἐν Χάγῃ Α' συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης (18 Μαΐου—29 Ἰουλίου 1899): α) περὶ ἀπαγορεύσεως ἐπὶ μίαν πενταετίαν τῆς ἐκτοξεύσεως βλημάτων καὶ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἐκ τῶν ἀεροστάτων ἢ δι' ἄλλων νέων ἀναλόγων μέσων. Ἡ διακήρυξις αὕτη ἀνενεώθη διὰ τῆς ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 διακηρύξεως τῆς ἐν Χάγῃ Β' συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης μέχρι τοῦ τέλους τῆς Γ' συνδιασκέψεως, ἥτις ὅμως δὲν κατωρθώθη νὰ συνέλθῃ συνεπείᾳ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου· β) περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς χρησιμοποιήσεως βλημάτων, ὧν μοναδικὸς σκοπὸς θὰ ἦτο νὰ διαδώσωσιν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἀσφυκτικὰ ἢ δηλητηριώδη ἀέρια· καὶ γ) περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς χρήσεως σφαιρῶν, αἵτινες διαπλατύνονται εὐκόλως ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι.

4) Τέλος, ἡ ἀπὸ 26 Φεβρουαρίου 1909 διακήρυξις (ἐξ 71 ἄρθρων) τῆς ἐν Λονδίνῳ ναυτικῆς συνδιασκέψεως (4 Δεκεμβρίου 1908—26 Φεβρουαρίου 1909) ἐν σχέσει πρὸς τὸ δίκαιον τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου. Ἡ διακήρυξις αὕτη δὲν ἐπεκυρώθη ὅμως ὑπὸ τῶν συνομολογησάντων ταύτην κρατῶν, συνεπείᾳ τῆς ἀντιδράσεως, τὴν ὁποίαν συνήντησεν εἴς τινα ἐξ αὐτῶν. Κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918), ἐμπόλεμά τινα κράτη ἐδήλωσαν μὲν ἐν ἀρχῇ ὅτι θὰ ἐφήρμοζον ἐν τῇ πρακτικῇ τὰς διατάξεις τῆς διακηρύξεως μετά τινων τροποποιήσεων, ἃς θὰ ἐπέφερον εἴς τινας ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν 7 Ἰουλίου 1916 ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἀνέστειλαν τὴν περαιτέρω ἐφαρμογὴν τῆς διακηρύξεως. Σημειωτέον ὅτι ἡ διακήρυξις αὕτη τῆς 26 Φεβρουαρίου 1909 εἶχεν ἤδη συναντήσει σφοδροτάτην ἀντίδρασιν, ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίᾳ, ἧς ἡ Ἄνω Βουλὴ μετὰ μακρὰς συζητήσεις εἶχεν ἀπορρίψει ταύτην (Δεκέμβριος 1911).

Τοῦ αὐτοῦ ὅρου, *διακήρυξις*, γίνεται χρῆσις καὶ ὑπὸ ἄλλην τινὰ νομικὴν ἔννοιαν. Πολλάκις οἱ πληρεξούσιοι τῶν συμβαλλομένων κρατῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ὑπογράφουσι δεδομένην σύμβασιν, διατυποῦσι δι' ἰδίου ἐγγράφου, ὅπερ καλεῖται *διακήρυξις* ὡσαύτως, ἐπιφυλάξεις ἐπὶ δεδομένου ἄρθρου ἢ καθορίζουσι σαφέστερον τὴν ἀκριβῆ αὐτοῦ ἑρμηνείαν, κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ κράτους, ὅπερ ἀντιπροσωπεύουσιν, ἢ τὴν περαιτέρω νομικὴν ἢ καὶ πραγματικὴν αὐτοῦ ἔκτασιν. Αἱ τοιούτου εἴδους διακηρύξεις τῶν πληρεξουσίων καταχωρίζονται ἀμέσως εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς ὑπογραφῆς τῆς διεθνοῦς συμβάσεως. Οὕτω, κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀπὸ 14 Μαρτίου 1884 συμβάσεως τῶν Παρισίων περὶ διεθνοῦς προστασίας τῶν ὑποβρυχίων καλῳδίων, ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος ὑπέβαλεν ἔγγραφον διακήρυξιν, καθ' ἣν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἠννόει νὰ λάβῃ τὸ ἄρθρ. 15 τῆς συμβάσεως ὑπὸ ταύτην τὴν σημασίαν, ὅτι ἐν καταστάσει πολέμου ὁ ἐμπόλεμος, καίτοι ἔχων ὑπογράψει τὴν σύμβασιν, θὰ ἦτο ἐν τούτοις ἐλεύθερος νὰ ἐνεργήσῃ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ὑποβρύχια καλῴδια ὡς ἂν ἡ σύμβασις αὕτη δὲν ὑφίστατο. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Βελγίου ὡσαύτως διετύπωσεν, ἐν ὀνόματι τῆς βελγικῆς κυβερνήσεως, τὴν διακήρυξιν, ὅτι, κατ' αὐτήν, δὲν θὰ ἀφεώρα ἡ σύμβασις αὕτη εἰς τὰ δικαιώματα τῶν ἐμπολέμων κρατῶν. Ὁ δὲ Ὀλλανδὸς πληρεξούσιος ἀνεκοίνωσε διὰ διακηρύξεως, ὅτι ἡ ὀλλανδικὴ κυβέρνησις θὰ ἠδύνατο ἐπὶ τοῦ παρόντος ν' ἀναλάβῃ σχετικῶς ὑποχρεώσεις μόνον προκειμένου περὶ τῆς μητροπόλεως. Ἐπεφυλάσσετο δὲ ὅπως προσχωρήσῃ ἀργότερον εἰς τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως δι' ὅλας αὐτῆς τὰς ἀποικίας ἢ διά τινας μόνον ἐξ αὐτῶν.

Τέλος, τοῦ ὅρου *διακήρυξις* γίνεται ἐνίοτε ὡσαύτως χρῆσις ὅπως δηλώσῃ εἶδός τι ἐγγράφου ἀνακοινώσεως, καθοριζούσης συνήθως τὴν τηρηθησομένην στάσιν ἐν δεδομένῳ ζητήματι, ἣν ἀνακοίνωσιν ἡ κυβέρνησις κράτους τινὸς ἀπευθύνει πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν λοιπῶν κρατῶν διὰ μέσου τῶν διπλωματικῶν αὐτῆς ἀπεσταλμένων. Ὡς π. χ. αἱ ἀπὸ 29 καὶ ἀντιστοίχως 27 Μαρτίου 1854 διακηρύξεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν στάσιν, ἣν αὗται θὰ ἐτήρουν ἀπέναντι τῶν οὐδετέρων κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὡς καὶ ἀπέναντι τῶν εἰς τοὺς λιμένας των ἐχθρικῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—**διακήρυξις** ***τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου***. Ἡ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου εἶναι πρᾶξις τῆς γαλλικῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1789, ἔχουσα ἐκτεταμένην καὶ μακρὰν ἐπίδρασιν, μέχρι τῆς σήμερον ἐξικνουμένην. Τὸ πνεῦμα τῆς διακηρύξεως ταύτης διέπεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν τῆς ἐλευθερίας ἀφ' ἑτέρου, ἰδέας ἀναγομένας εἰς τὴν πολιτικὴν φιλοσοφίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἰδίως τοῦ Rousseau καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ σύστημα τοῦ φυσικοῦ δικαίου. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι βαθυτέρα ἡ σημασία τοῦ θορύβου, ὃν ἐδημιούργησεν ὁ Jellinek διὰ τοῦ δοκιμίου του περὶ τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, ἐν ᾧ ὑπεστήριξεν ὅτι ἄνευ τῶν ἀμερικανικῶν διακηρύξεων οὐδέποτε θὰ διεκηρύσσοντο ἐν Γαλλίᾳ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Διότι περὶ ἐξαρτήσεως τῆς γαλλικῆς διακηρύξεως ἀπὸ τὰς ἀμερικανικάς, μόνον ὡς πρὸς τὸν τύπον ἐνδέχεται νὰ γίνῃ λόγος, ἀφοῦ καὶ τῶν ἀμερικανικῶν διακηρύξεων τὸ πνεῦμα πάλιν εἰς τοῦ φυσικοῦ δικαίου τὴν διδασκαλίαν ἀνάγεται καὶ εἰς τὰ συστήματα τοῦ Montesquieu καὶ τοῦ Rousseau, διαμορφωμένων ὅπως οἱ Ἀμερικανοὶ μόνον μὲ τὰς ἰδέας των καὶ τὰς παραδόσεις των καὶ τὰς οἰκονομικάς των ἀνάγκας ἠδύναντο νὰ τὰ κατανοήσουν, μετατρέποντες ἀναλόγως τὸ νόημά των. Ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ Ἀμερικανοὶ διεκήρυξαν ὅλα τὰ δικαιώματά των εἶναι πολὺ μερικός. Οἱ Γάλλοι τοὐναντίον ᾐσθάνοντο πνεῦμα παγκόσμιον νὰ καθοδηγῇ τὰς πράξεις των. Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠθέλησαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα τῶν Γάλλων ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐν γένει.

Τὴν πρότασιν εἰς τὴν συνέλευσιν εἰσηγήθη ὁ ἐν Ἀμερικῇ πολεμήσας στρατηγὸς Λαφαγιὲτ (La Fayette) τὴν 11 Ἰουλίου 1789. Ἀλλ' εἶχε ζητηθῆ αὕτη προηγουμένως ἤδη, διὰ τῶν Cahiers, ἐν οἷς αἱ συνελεύσεις αἱ συνελθοῦσαι πρὸς ἐκλογὴν τῶν «Etats-Généraux» διετύπωσαν τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ παράπονά των. Ἡ πρότασις τοῦ Λαφαγιὲτ ἐγένετο μετὰ μακρὰς συζητήσεις δεκτὴ τὴν 14 Ἰουλίου καὶ ἀνετίθετο εὐθὺς ἀμέσως ἡ σύνταξις εἰς ἐπιτροπήν, ἧς συμμετεῖχον ὁ Mounier καὶ ὁ Sieyès.

Digitized by Google

Νέα συζήτησις ἤρχισε τὴν 1 Αὐγούστου, καθ' ἣν μερὶς κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ὑπεστήριξαν ὅτι μόνον ἐν τῷ συντάγματι ἔδει νὰ κηρυχθῶσι τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Ὑπερημύνθη τῆς ἰδέας τῆς διακηρύξεως ὁ Condorcet καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἐπεκράτησεν ἐν τέλει. Πρότασις περὶ διακηρύξεως καὶ τῶν *καθηκόντων* τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου ἀπερρίφθη διὰ ψήφων 570 κατὰ 433. Τὴν 20 Αὐγούστου ἤρχισεν ἡ τελικὴ συζήτησις καὶ τὴν 26 Αὐγούστου ἐπερατοῦτο διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἄρθρ. XVII περὶ τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας.

Τὸ νόημα τῆς διακηρύξεως ἀπαιτεῖ ἀφ' ἑνὸς ἐλευθέραν καὶ ἰσότιμον συμμετοχὴν εἰς τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν, ἀφ' ἑτέρου ἴσην ἀσφάλειαν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν. Τὴν ἐλευθέραν καὶ ἰσότιμον συμμετοχὴν ἀπαιτεῖ διὰ τῶν ἄρθρ. XIV καὶ XV τῆς διακηρύξεως. Διὰ τῶν δεκαπέντε ἄλλων ἄρθρων κηρύσσεται ἡ ἀσφάλεια τοῦ πολίτου ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ἡ διακήρυξις ἔχει οὕτω:

«Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, εἰς Ἐθνικὴν συνηγμένοι Συνέλευσιν, θεωροῦντες ὅτι ἡ ἄγνοια, ἡ λήθη ἢ ἡ περιφρόνησις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ μόνη αἰτία τῆς δημοσίας κακοδαιμονίας καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν κυβερνήσεων, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκθέσωσιν ἐν ἐπισήμῳ διακηρύξει τὰ φυσικά, ἀναπαλλοτρίωτα καὶ ἱερὰ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώματα, ἵνα ἡ διακήρυξις αὕτη, οὖσα διαρκῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων τῶν μελῶν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, τοῖς ὑπενθυμίζῃ ἀκαταπαύστως τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν· ἵνα εἶναι δυνατὸν αἱ πράξεις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας νὰ παραβάλλωνται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πρὸς τὸν σκοπὸν πάσης πολιτικῆς κοινωνίας καὶ νὰ καθίστανται τοιουτοτρόπως πλέον σεβασταί· ἵνα αἱ αἰτήσεις τῶν πολιτῶν, στηριζόμεναι τοῦ λοιποῦ ἐπὶ ἀρχῶν ἁπλῶν καὶ ἀναμφισβητήτων, στρέφωνται πάντοτε περὶ τὴν διατήρησιν τοῦ συντάγματος καὶ περὶ τὴν κοινὴν εὐτυχίαν.

Ὅθεν ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἀναγνωρίζει καὶ διακηρύσσει ἐνώπιον καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὑπερτάτου Ὄντος τ' ἀκόλουθα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου:

Ἄρθρ. I.—Ἄνθρωποι γεννῶνται καὶ παραμένουσιν ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι κατὰ τὰ δικαιώματα· αἱ κοινωνικαὶ διακρίσεις δύνανται νὰ στηρίζωνται μόνον ἐπὶ τῆς κοινῆς ὠφελείας.

Ἄρθρ. II.—Σκοπὸς πάσης πολιτικῆς κοινωνίας εἶναι ἡ διατήρησις τῶν φυσικῶν καὶ ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου· τὰ δικαιώματα ταῦτα εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰδιοκτησία, ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν τυραννίαν.

Ἄρθρ. III.—Ἡ κυριαρχία ἑδρεύει παρὰ τῷ ἔθνει· οὐδὲν σῶμα, οὐδὲν ἄτομον εἶναι δυνατὸν ν' ἀσκήσῃ ἐξουσίαν μὴ ἀπορρέουσαν ρητῶς ἀπ' αὐτοῦ.

Ἄρθρ. IV.—Ἡ ἐλευθερία συνίσταται εἰς τὸ νὰ δύναταί τις νὰ πράττῃ πᾶν ὅ,τι δὲν βλάπτει τὸν ἄλλον· ὅθεν ἡ ἐνάσκησις τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων ἑκάστου ἀνθρώπου περιορίζεται μόνον ὑπὸ τῶν ὁρίων, ἅτινα ἀσφαλίζουσιν εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κοινωνίας τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αὐτῶν δικαίων. Τὰ ὅρια ταῦτα μόνον ὑπὸ τοῦ νόμου εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῶσιν.

Ἄρθρ. V.—Ὁ νόμος δικαιοῦται ν' ἀπαγορεύσῃ μόνον τὰς ἐπιβλαβεῖς τῇ κοινωνίᾳ πράξεις. Ὅ,τι δὲν ἀπαγορεύει ὁ νόμος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμποδισθῇ, οὐδεὶς δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ πράξῃ τι μὴ διατασσόμενον ὑπὸ τοῦ νόμου.

Ἄρθρ. VI.—Ὁ νόμος εἶναι ἔκφρασις τῆς καθολικῆς βουλήσεως· πάντες οἱ πολῖται ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ μετέχωσι τῆς καταρτίσεως τοῦ νόμου, ἀμέσως ἢ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν· ὁ νόμος δέον νὰ εἶναι διὰ πάντας ὁ αὐτός, εἴτε προστατεύει εἴτε τιμωρεῖ. Ἐνώπιον αὐτοῦ πάντες οἱ πολῖται εἶναι ἴσοι· ἑπομένως πάντες εἶναι ἐξ ἴσου δεκτοὶ εἰς ἅπαντα τὰ ἀξιώματα, τὰς θέσεις καὶ τὰς δημοσίας λειτουργίας, ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος αὐτῶν καὶ τῶν ἑαυτῶν προτερημάτων.

Ἄρθρ. VII.—Οὐδεὶς εἶναι δυνατὸν νὰ κατηγορηθῇ, νὰ συλληφθῇ ἢ νὰ φυλακισθῇ εἰμὴ ὁπόταν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὁρίζῃ. Ὅσοι ζητοῦσιν, ἀποστέλλουσιν, ἐκτελοῦσιν ἢ δίδουσι διαταγὰς αὐθαιρέτους δέον νὰ τιμωρῶνται· πᾶς πολίτης ὅμως, προσκαλούμενος ἢ συλλαμβανόμενος ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου, ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ παραχρῆμα· διὰ τῆς ἀντιστάσεως καθίσταται ἔνοχος.

Ἄρθρ. VIII.—Ὁ νόμος ὀφείλει νὰ ὁρίζῃ ποινὰς ἀπολύτως καὶ προφανῶς ἀναγκαίας, δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ τιμωρηθῇ τις εἰμὴ δυνάμει νόμου ὑπάρχοντος πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ ἀδικήματος καὶ νομίμως ἐφαρμοζομένου.

Ἄρθρ. IX.—Πᾶς ἄνθρωπος ὑποτίθεται ἀθῷος μέχρις οὗ καταδικασθῇ· ὅθεν, ἐὰν θεωρηθῇ ἀπαραίτητον νὰ συλληφθῇ, πᾶσα αὐστηρότης μὴ ἀναγκαία πρὸς σύλληψιν αὐτοῦ δέον νὰ τιμωρῆται παραδειγματικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου.

Ἄρθρ. X.—Οὐδεὶς δέον νὰ παρενοχλῆται διὰ τὰς δοξασίας αὐτοῦ, οὐδὲ δι' αὐτὰς τὰς θρησκευτικάς, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ἡ ἐκδήλωσις αὐτῶν νὰ μὴ διαταράσσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου καθιερωθεῖσαν τάξιν.

Ἄρθρ. XI.—Ἡ ἐλευθέρα διάδοσις τῶν σκέψεων καὶ τῶν δοξασιῶν εἶναι ἐκ τῶν πολυτιμοτέρων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἑπομένως πᾶς πολίτης δύναται νὰ λέγῃ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ δημοσιεύῃ διὰ τοῦ τύπου ἐλευθέρως, εἶναι ὅμως ὑπεύθυνος, ἐν ὡρισμέναις ὑπὸ τοῦ νόμου περιπτώσεσι, διὰ κατάχρησιν τῆς ἐλευθερίας ταύτης.

Ἄρθρ. XII.—Πρὸς προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ὑπάρχῃ δημοσία δύναμις· ἡ ἐξουσία αὕτη ἑπομένως δημιουργεῖται πρὸς ὄφελος πάντων καὶ οὐχὶ πρὸς ἴδιον ὄφελος ἐκείνων, εἰς οὓς εἶναι ἐμπεπιστευμένη.

Ἄρθρ. XIII.—Πρὸς συντήρησιν τῆς δημοσίας ταύτης δυνάμεως καὶ διὰ τὰς δαπάνας τῆς διοικήσεως ἀπαραίτητος εἶναι κοινὴ συνεισφορά· αὕτη δέον νὰ κατανέμηται ἐξ ἴσου μεταξὺ πάντων τῶν πολιτῶν, ἀναλόγως τῶν δυνάμεων αὐτῶν.

Ἄρθρ. XIV.—Οἱ πολῖται δικαιοῦνται νὰ ἐξετάζωσιν αὐτοπροσώπως ἢ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν τὴν ἀνάγκην τῶν φόρων, νὰ συναινῶσιν ἐλευθέρως εἰς αὐτούς, νὰ παρακολουθῶσι τὴν χρῆσίν των καὶ νὰ καθορίζωσι τὴν ποσότητα, τὸ εἶδος, τὸν τρόπον τῆς εἰσπράξεως καὶ τὴν διάρκειαν αὐτῶν.

Ἄρθρ. XV.—Ἡ κοινωνία δικαιοῦται νὰ ζητῇ παρὰ παντὸς δημοσίου λειτουργοῦ λόγον διὰ τὴν διοίκησίν του.

Ἄρθρ. XVI.—Κοινωνία ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ προστασία τῶν δικαιωμάτων δὲν εἶναι ἐξησφαλισμένη, οὐδὲ καθωρισμένη ἡ διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν, δὲν ἔχει σύνταγμα.

Ἄρθρ. XVII.—Ἡ ἰδιοκτησία εἶναι δικαίωμα ἀπαραβίαστον καὶ ἱερόν· ὅθεν οὐδεὶς εἶναι δυνατὸν νὰ στερηθῇ ταύτης, εἰμὴ διὰ δημοσίαν ἀνάγκην προσηκόντως ἀποδεδειγμένην, μετὰ προηγουμένην καὶ δικαίαν ἀποζημίωσιν (μετάφρ. *Π. Ζαχαρίτσα*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Σύστημα συνταγματικοῦ δικαίου καὶ γενικοῦ δημοσίου δικαίου 1903, σελ. 41 κ. ἑ.—*Π. Ζαχαρίτσα*. Ἡ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, 1918. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄρθρ. 17 ειδικῶς βλ. *Θεμιστοκλέους Δ. Τσάτσου*, Ἡ συνταγματικὴ προστασία τῶν ἀτομικῶν περιουσιακῶν δικαιωμάτων, 1928, σελ. 46 κ. ἑ.

Θ. ΤΣΑΤΣΟΣ

διακηρύττω, ἀόρ. *διεκήρυξα—διεκηρύχθην*, παθ. μετοχ. *διακεκηρυγμένος*· κοινοποιῶ διὰ κήρυκος, δημοσιεύω, γνωστοποιῶ, λέγω πολλάκις, ὥστε νὰ γνωσθῇ ὑφ' ἁπάντων: «διακηρύττω τὰ κατορθώματά μου», «διεκήρυξεν ὅτι ἀπεχώρησε τῆς πολιτικῆς».

διάκι (τό). Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης σημαίνων τὸν οἴακα. Σ. Ε. Λ.

Διάκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χθαμαλὴ γλῶσσα τοῦ ὅρμου Γαυρείου τῆς Ἄνδρου, τερματίζουσα τὸν βουνὸν Κουβάρι εἰς 2 ²/₈ μιλ. ἀπὸ τοῦ νησίου Μεγάλο. Σ. Ε. Λ.

Διακίδης, *Θεμιστοκλῆς*. Ἕλλην ἀθλητὴς γεννηθεὶς ἐν Πάτραις τῷ 1886. Δεκαπενταετὴς ἐπιδοθεὶς εἰς τὸν ἀθλητισμὸν ἐνίκησεν εἰς τοὺς Πανελληνίους ἀγῶνας, ἐν τῷ ἀγωνίσματι τοῦ ἅλματος εἰς ὕψος μετὰ φορᾶς, μὲ τὴν ἐπίδοσιν 1,54 μ. Ἔκτοτε διαρκῶς ἐνίκα εἰς τὸ ἀγώνισμα τοῦτο, ἀναδειχθεὶς πρωταθλητὴς τῆς Ἑλλάδος μὲ τὰς ἐπιδόσεις 1,725 (1904), 1,70 (1905), 1,70 (1907), 1,655 (1908), 1,62 (1910). Τῷ 1906, κατελθὼν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἀνεδείχθη γ' ὀλυμπιονίκης τοῦ ἅλματος εἰς ὕψος μετὰ φορᾶς (ἐπίδοσις 1,725 μ.). Τῷ 1907 μετέβη καὶ εἰς Σμύρνην, ἔνθα μετέσχε τῶν Πανιωνίων ἀγώνων, νικήσας πάλιν μὲ ἐπίδοσιν 1,655 μ. Σ. Γ. Σ.

διακινδυνεύω· κάμνω τι νὰ κινδυνεύσῃ, θέτω τι ἐν κινδύνῳ: «διεκινδύνευσε τὴν περιουσίαν του εἰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις», «μὴ διακινδυνεύῃς τὴν ὑπόληψίν σου συναναστρεφόμενος ἀνηθίκους ἀνθρώπους»· || παθ. ὑφίσταμαι κίνδυνον, εὑρίσκομαι ἐν κινδύνῳ: «διακινδυνεύεται πολλάκις ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἔθνους εἰς χεῖρας μωρῶν πολιτικῶν».

διακίνημα (τό)· ἐλαφρὰ μετατόπισις τοῦ ὀστοῦ, κοιν. *στραγγούλημα*.

διακίνησις (ἡ),—*εως*· ἐν τῇ ἰατρικῇ, ἡ ἄλλως διάσεισις (βλ. λ.)· || ἐν τῇ βιολογίᾳ, ἓν τῶν σταδίων τῆς κινήσεως τῶν χρωματοσωμάτων κατὰ τὴν πυρηνοτομίαν.

διακινῶ (*—έω*)· κινῶ τι σφοδρῶς, φέρω τι εἰς ἀταξίαν καὶ ταραχήν.

Διακίστης, *Δημήτριος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Στερεᾶς προαχθεὶς τὴν 14 Μαρτίου 1825 εἰς ταξίαρχον. Γ. Δ. Κ.

διακλαδίζομαι· ἀποκτῶ ἔκτασιν μὲ κλάδους, φυτρώνω κλάδους: «οἱ θάμνοι διακλαδίζονται εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους».

διακλάδωσις, — *εως* (ἡ)· ἡ εἰς κλάδον ἀπόσχισις, ἡ ἀπὸ βασικῆς τινος γραμμῆς ἀπόσχισις ἑτέρας γραμμῆς: «διακλάδωσις ὄρους» ὅταν ἀπὸ ὀροσειρᾶς τινος οἱονεὶ ἐκφύεται ἄλλο ὄρος πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν· ὁμοίως «διακλάδωσις ὁδοῦ,— σιδηροδρομικῆς, — τηλεγραφικῆς γραμμῆς»· || συνεκδ. καὶ αὐτός ὁ ἀποσχιζόμενος κλάδος, γραμμή.

— [ΒΟΤ.] Ὁ ὅρος *διακλάδωσις* ἐν τῇ βοτανικῇ λαμβάνεται διαφόρως. Ἄλλοτε μὲν διὰ νὰ δείξῃ τὸν τρόπον καθ' ὃν διακλαδίζονται ἢ σχίζονται τὰ διάφορα φυτικὰ μόρια, ἄλλοτε εἰς δήλωσιν τοῦ συνόλου τῶν κλάδων, ἄλλοτε ἵνα ἐκφράσῃ τὸ φαινόμενον καθ' ὃ διακλαδοῦται εἴτε διευθύνεται φυτόν τι, καὶ ἄλλοτε, τὸ καὶ συνηθέστερον, φανερώνει τὸν τρόπον καθ' ὃν διαμορφοῦνται οἱ κλάδοι καὶ τὰ φύλλα.

Ἐν ἑκάστῳ φυτῷ, παρεκτὸς τοῦ φύτρου, ὅπερ ἀπὸ τοῦ σπέρματος αὐξάνεται, πάντα τὰ λοιπὰ φυτικὰ μόρια ἐκφύονται πλαγίως ἐκ μικροτάτων καὶ ἀφανῶν ἀρχεφύτρων προϋπαρξάντων μορίων, τινὰ μὲν ἐξ ὁμοειδῶν, ἕτερα δὲ ἐξ ἑτεροειδῶν τοιούτων. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, τὰ κυριώδη ἀρχέφυτρα τῆς ῥίζης παράγουσι νέα τοιαῦτα, δευτερεύοντα ἀρχέφυτρα καλούμενα, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται ὁμοειδεῖς πλευρικαὶ ῥίζαι· ὡσαύτως καὶ ἐκ τῶν βλαστῶν, πλὴν τῆς παραγωγῆς ὁμοειδῶν κλάδων, παράγονται καὶ ἀνομοειδῆ φύλλα. Κατὰ τὴν διακλάδωσιν, τὸ κύριον ἢ μητρικὸν ἀρχέφυτρον πλείστων φυτῶν ἐξακολουθεῖ διηνεκῶς καὶ εὐχερῶς ἐπαυξανόμενον, ἐκ τοῦ κυρίου δὲ τούτου ἀρχεφύτρου παράγονται δευτερεύοντα τοιαῦτα, εἶτα τριτεύοντα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζεται σύστημα διακλαδώσεων τῶν μορίων, ἐξ οὗ προσδιορίζεται ἡ κανονικὴ καὶ ἁρμονικὴ αὐτῶν μορφή.

Διακλάδωσις βλαστοῦ. Διακρίνομεν δύο εἰδῶν διακλάδωσιν βλαστοῦ: τὴν μονοποδικὴν διακλάδωσιν καὶ τὴν διχότομον ἢ δικρανοειδῆ. Κατὰ τὴν πρώτην, ὁ βλαστὸς αὐξάνεται ἀπὸ τοῦ ἄκρου αὐτοῦ κατὰ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν ἣν εἶχε καὶ μέχρι τοῦδε, ἐκφύων συνάμα ἀπὸ τῶν πλαγίων καὶ κατὰ διαφόρους διευθύνσεις νέα μόρια, ὁμοιοειδῆ καὶ κανονικῶς ἢ ἀκανονίστως ἀπ' ἀλλήλων ἀφιστάμενα, τοὺς κλάδους ἢ κλωνία. Τὸ κοινὸν τμῆμα τοῦ βλαστικοῦ ἄξονος, ἀφ' οὗ ἄρχονται αἱ νέαι ἐκφύσεις, καλεῖται πόδιον, ἡ δὲ διακλάδωσις μονοποδική. Συγχρόνως καὶ ἕκαστος κλάδος δυνατὸν νὰ διακλαδισθῇ περαιτέρω κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον. Μονοποδικὰς διακλαδώσεις ἔχουσιν οἱ βλαστοὶ τῶν φυτῶν ἐκουϊζέτη, ἐλάτη, πίτυς, τὰ ἔλλοβα φύλλα τῶν μονοκοτυληδόνων καὶ δικοτυληδόνων φυτῶν, καὶ αἱ πλεῖσται ῥίζαι ὡς καὶ οἱ θαλλοὶ πλείστων ὅσων φυκῶν. Ἡ μονοποδικὴ διακλάδωσις διαιρεῖται εἰς βοτρυώδη διακλάδωσιν καὶ εἰς κυματώδη τοιαύτην. Βοτρυώδης καλεῖται, ὅταν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὁ ῥωμαλεώτερος πάντων τῶν λοιπῶν βλαστὸς ἀναπτύσσεται περισσότερον τῶν πλευρικῶν καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος ἐκφυομένων βλαστῶν, οἵτινες διευθύνονται καθέτως ἢ πλαγίως πρὸς τοῦτον καὶ ἐξακολουθοῦσι διακλαδιζόμενοι κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν. Τοιαύτην βοτρυώδη διακλάδωσιν ἔχουσι πλεῖστα φυτά, ἰδίως τοῦ ἀθροίσματος τῶν κωνοφόρων, ὅπως π. χ. ἡ ἐλάτη, ἡ πίτυς, τὰ φύλλα τῶν σκιαδανθῶν κ.τ.λ. Κυματώδης καλεῖται ἡ διακλάδωσις, ὅταν πλάγιός τις κλάδος ἀναπτύσσεται περισσότερον τῶν λοιπῶν καὶ διακλαδίζεται περισσότερον τοῦ μητρικοῦ τοιούτου, ὅστις παύει πλέον ἀναπτυσσόμενος ἢ ἀναπτύσσεται ἐλάχιστα καὶ μέχρις ὡρισμένου ὁρίου. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς διακλαδώσεως, ἐὰν δύο κλάδοι μικροὶ ἀπέχοντες ἀλλήλων αὐξήσωσι σχεδὸν ταυτοχρόνως καὶ ὑπερτερήσωσιν ὡς πρὸς τὴν αὔξησιν τὸν μητρικὸν τοιοῦτον, τότε ἡ διχοτομία καλεῖται ψευδὴς ἢ νόθος. Ψευδὴς διχοτομία παρατηρεῖται εἰς τὰ φύλλα τῶν φυτῶν ἀμορφόφαλλος, βάτος, ἐλλέβορος καὶ ἄλλων.

Εἰς ἄλλα φυτὰ ἀναπτύσσονται ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ οὐδόλως ἢ ἀσθενῶς αὐξανομένου μητρικοῦ βλαστοῦ, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πλαγίων κλάδων, ἕτεροι κλάδοι, ὧν εἷς εἶναι ἰσχυρότερος τῶν λοιπῶν, ἐκ δὲ τῶν διαδοχικῶν ἐπαλλήλων ποδίων τῶν διακλαδώσεων παράγεται ἄξων τις δευτερευων, ψευδάξων καλούμενος. Ἐὰν τὸ πόδιον ἀποτελῆται ἐκ πλαγίων κλάδων διατεταγμένων ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς, τότε τὸ σύστημα τῆς διακλαδώσεως καλεῖται θύρσος, ὅταν δὲ διατάσσωνται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν καλεῖται θύσανος. Κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὁ βλαστὸς παύεται αὐξανόμενος ἀπὸ τοῦ ἄκρου αὐτοῦ κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε διεύθυνσίν του, παρὰ δὲ τὸ ἀρχέφυτρον, οὗ ἡ αὔξησις παρακωλύεται πρὸς πάσας αὐτοῦ τὰς διευθύνσεις, ἀριστερᾷ, δεξιᾷ, ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, ἀναφαίνονται δύο νέα ἀρχέφυτρα, ἀπομακρυνόμενα ἀλλήλων, ὧν ἕκαστον ἀναπτύσσεται εἰς κλάδον ἔχοντα διεύθυνσιν αὐξήσεως διάφορον τῆς τοῦ μητρικοῦ μορίου. Ἡ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον γινομένη διακλάδωσις καλεῖται διχότομος

Digitized by Google

ἢ δικρανώδης, τὸ δὲ κοινὸν τμῆμα ταύτης ὡσαύτως πόδιον. Ἕκαστον πόδιον ἅπαξ μόνον διακλαδίζεται δικρανοειδῶς, οἱ δὲ κλάδοι τοῦ σχηματιζομένου δικράνου δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν εἰς πόδιον διὰ περαιτέρω διακλαδώσεως καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον διακλαδίζεται ὁ βλαστὸς τῶν φυτῶν οὐαλλινσερία, σελαγινέλλη, ὑδροχάρις, τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ πτέρις, αἱ ρίζαι τῶν φυτῶν ἰσοετὴς καὶ λυκοπόδιον, ὡς καὶ ὁ θαλλὸς πλείστων ὅσων φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν βρύων, ὅπως π.χ. τῆς δικτυωτῆς.

Ἡ διχότομος διακλάδωσις διαιρεῖται εἰς τὴν κανονικὴν διχοτόμησιν καὶ τὴν σύμποδα διχοτομίαν. Κατὰ τὴν πρώτην ἀμφότεροι οἱ κλάδοι τοῦ ποδίου ἀναπτύσσονται περαιτέρω ὁμαλῶς, ἐνῷ κατὰ τὴν δευτέραν, ἐκ τῶν δύο κλάδων τοῦ ποδίου ἀναπτύσσεται μόνον ὁ εἷς, ὁπότε καὶ παράγεται ψευδάξων, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναφαίνονται οἱ πλάγιοι κλάδοι. Ἡ σύμπους διχοτομία διακρίνεται εἰς θυσανόμορφον διχοτομίαν καὶ εἰς θυρσόμορφον τοιαύτην. Θυσανόμορφος καλεῖται, ὅταν ἐκ τῶν κλάδων τοῦ δικράνου ἀναπτύσσωνται ἐναλλὰξ ἄλλοτε μὲν ὁ ἀριστερὸς καὶ ἄλλοτε ὁ δεξιός, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὸν βλαστὸν τῆς σελαγινέλλης καὶ τῶν φύλλων τῶν πτερίδων. Θυρσόμορφος καλεῖται ἡ διχοτομία, ὅταν ἐκ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ψευδάξονος ἀναφαίνωνται οἱ κλάδοι τοῦ δικράνου, ὁτὲ μὲν ἐξ ἀριστερῶν μόνον, ὁτὲ δὲ ἐκ δεξιῶν, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ ἀδίαντος καὶ εἰς ἄλλα. Εἰς τινας περιπτώσεις τὰ ἀρχέφυτρα ἀναπτύσσονται ἀπὸ τῶν ριζῶν τῶν πλατυφύλλων ἰδίως δένδρων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ παράγονται κλάδοι, οἵτινες καλοῦνται παρασπάδες· δυνατὸν ἐπίσης ν' ἀναπτυχθῶσι καὶ ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ βλαστοῦ, ὁπότε καλοῦνται παραβλαστήματα ἢ παροφυάδες. Αἱ διακλαδώσεις εἶναι κατοφανέστεραι εἰς τοὺς βλαστούς, κυρίως καὶ ὀλιγώτερον εὐδιάκριτοι εἰς τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη καὶ εἰς ἄλλα τμήματα ἢ μόρια τοῦ φυτοῦ.

Διακλάδωσις φύλλων. Ὅπως ὁ βλαστὸς οὕτω καὶ τὰ φύλλα, τόσον τὰ ἄνευρα, ὅσον καὶ τὰ ἔνευρα, διακλαδίζονται ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως τῶν νευρώσεων αὐτῶν. Ἡ διακλάδωσις τῶν ἐνεύρων φύλλων εἶναι ἀμφίπλευρος εἰς τὰ περισσότερα φυτά, δηλαδὴ πάντες οἱ κλαδίσκοι εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιφανείας· πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ φύλλα, τῶν ὁποίων οἱ κλαδίσκοι εὑρίσκονται ἐκτὸς τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰ φυτὰ ξανθόσωμα, ὀφιόγλωσσον καὶ ἄλλα πολλά. Οἱ κλαδίσκοι τῶν τελείως ἀνεπτυγμένων φύλλων ἢ ἀποτελοῦσιν ἴδια καὶ κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων ἄμισχα ἢ ἔμμισχα πλατύσματα, ὁπότε τὸ φύλλον καλεῖται σύνθετον καὶ αἱ πολλαπλαῖ διακλαδώσεις αὐτοῦ φυλλάρια, ἢ τὰ σχηματιζόμενα πλατύσματα συνάπτονται κατὰ τὴν βάσιν των διὰ πλατέων συνοχέων καὶ θεωροῦνται ὡς τμήματα ἑνὸς καὶ μόνου πλατύσματος, ὁπότε τὸ φύλλον καλεῖται βαθυσχιδές, ἔλλοβον, ἐσχισμένον. Ἡ διακλάδωσις τῶν φύλλων εἶναι πλέον κατάδηλος, ἐφ' ὅσον αἱ πρώιμοι αὐτῶν καταβολαὶ παράγουσιν ἐκβλαστήματα, ἅτινα ἢ παραμένουσιν ἀσχιδῆ ἢ διακλαδίζονται περαιτέρω ὁμοειδῶς. Ἡ διακλάδωσις τῶν φύλλων διακρίνεται, ὅπως καὶ τοῦ βλαστοῦ, εἰς βοτρυώδη, διχότομον καὶ κυματώδη.

Ἡ βοτρυώδης διακλάδωσις ἀπαντᾷ εἰς φύλλα, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐκφύονται πολλαὶ πλάγιαι διακλαδώσεις κατὰ κατιοῦσαν σειρὰν ἀναπτύξεως, ἀλλὰ καθ' ὡρισμένον ἀριθμόν· σπανίως παρατηρεῖται εἰς τινα φυτά, ὅπως εἰς τὴν πτέριδα, καὶ ἀόριστος ἀριθμὸς διακλαδώσεων. Τὸ κατὰ στοίχους καὶ ἐκ τῶν πλαγίων ἐσχισμένον φύλλον, οὗτινος τὰ τμήματα συνάπτονται ἀναλόγως τοῦ βάθους τῆς σχίσεως, καλεῖται πτερόλοβον ἢ πτεροσχιδές. Τὸ ὅμοιως ἐσχισμένον φύλλον, ἀλλ' ἔχον ἀσύναπτα τὰ τμήματα αὐτοῦ, καλεῖται πτερωτόν· ῥάχις καλεῖται τὸ μεσαῖον νεῦρον, ἐξ οὗ συνάπτονται τὰ φυλλάρια. Ἀναλόγως τῶν ζευγῶν τῶν φυλλαρίων, ἅτινα φέρει φύλλον τι, καλεῖται δίζυγον, τρίζυγον, τετράζυγον κτλ. Διττῶς ἢ τριττῶς πτερωτὸν κτλ. καλεῖται τὸ φύλλον, τοῦ ὁποίου ἡ σχίσις ἐπαναλαμβάνεται δίς, τρὶς κτλ. Ἡ διχότομος διακλάδωσις εἶναι σπανιωτάτη καὶ ἀπαντᾷ εἰς ἐλάχιστα φυτά, ὡς εἰς τὰ φύλλα τοῦ γκίγκο τοῦ διλόβου, τῆς σχιζαίας. Ἡ κυματώδης διακλάδωσις ἀπαντᾷ εἰς φύλλα, ἅτινα ἐκβλαστάνουσι κατὰ τὴν βάσιν αὐτῶν νέα τμήματα πρὸς τὰ ἔξω, ταῦτα ἕτερα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ὥστε τὰ ἑκατέρωθεν ἐκ τοῦ μέσου πρὸς τὰ ἔξω ἐκβλαστάνοντα φύλλα ἀποτελοῦσι διακλαδώσεις τῶν κυρίων ἢ βασικῶν ἀποβλαστημάτων. Εἰς φύλλα φυτῶν τινων ἡ κοινὴ βάσις τῶν κυματωδῶς ἐκβλαστησάντων φυλλικῶν τμημάτων αὐξάνεται βραδύτερον κατὰ μῆκος, ὥστε τὸ ἀναπτυχθὲν φύλλον οὐδόλως διαφέρει τοῦ πτεροειδοῦς, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὸ φυτὸν ρόδη. Ἐνίοτε κατὰ τὴν τοιαύτην οὐσιώδη ἀπαθοῦσιν ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως τμήματά τινα δευτερευουσῶν ἢ τριτευουσῶν διαιρέσεων, ὁπότε καὶ ἐμφανίζονται, ὑπὸ μορφὴν φυλλαρίων ἀναμὶξ μετὰ τῶν μεγαλυτέρων φυλλικῶν τμημάτων καὶ ἀποτελοῦσι τὸ καλούμενον διακεκομμένον πτερωτὸν φύλλον· τοιαῦτα φύλλα ἔχει τὸ φυτὸν ποτεντίλλη καὶ ἄλλα πολλά. Τὸ κατὰ κῦμα ἐσχισμένον φύλλον, ὅπερ σχηματίζει συνεχὲς πλάτυσμα, καλεῖται παλαμοειδῶς ἔλλοβον ἢ παλαμόσχιστον. Εἴς τινα φύλλα τὰ κεχωρισμένα φυλλάρια ἀναφαίνονται ἀκτινοειδῶς ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ μίσχου. τὰ τοιαῦτα δὲ φύλλα καλοῦνται παλαμοειδῆ καὶ ἐφ' ὅσον χωρίζονται εἰς δύο, τρία κτλ. τμήματα διμερῆ, τριμερῆ, τετραμερῆ παλαμοειδῆ. Σπανίως ἀπαντῶσι καὶ πενταμερῆ παλαμοειδῆ φύλλα, ὅπως εἴς τινα εἴδη βάτων.

Διακλάδωσις ἀνθέων. Εἰς ὀλίγα φυτὰ ἀπαντῶσιν ἄνθη μονήρη ἐκφυόμενα ἢ ἀπὸ τοῦ ἐπακρίου ἄκρου μονοστελέχους βλαστοῦ, ἢ ἀπὸ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων· κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν τὰ φύλλα καλοῦνται ἐπάκρια, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν μασχαλιαῖα. Εἰς τὸ μεγαλύτερον ὅμως πλῆθος τῶν φυτῶν τὰ ἄνθη διακλαδίζονται ποικιλοτρόπως καὶ διακρίνονται τελείως τῶν λοιπῶν φυτικῶν μορίων, σχηματίζοντα τὰς καλουμένας ταξιανθίας. Καὶ εἰς τὰ ἄνθη, ὅπως καὶ εἰς τὸ φύλλα, διακρίνομεν τὴν βοτρυώδη καὶ τὴν κυματώδη διακλάδωσιν (βλ. λ. ἄνθος). Δ. Ν. Π.

— [ΗΛΕΚΤΡΟΓ.] Καλεῖται *διακλάδωσις* ἠλεκτρικῆς τινὸς γραμμῆς εἴς τι σημεῖόν της, ὁ χωρισμὸς οὗτῆς εἰς δύο ἢ περισσοτέρους κλάδους. Εἰς τὸ σχ. 1 π. χ. ἑκάστη τῶν τεσσάρων γραμμῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διακλαδιζομένη εἰς τὰς τρεῖς ὑπολοίπους. Τὸ σημεῖον Α τῆς διακλαδώσεως καλεῖται κόμβος. Ὁ Kirchhoff, ἀναφερόμενος εἰς τὰς ἐντάσεις τῶν ρευμάτων τῶν διαρρεόντων τὰς γραμμὰς μιᾶς διακλαδώσεως, διετύπωσε τὴν ἑξῆς ἀρχήν: «Τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν στιγμιαίων τιμῶν τῶν ἐντάσεων ἁπάντων τῶν ρευμάτων τῶν διευθυνομένων ἢ ἀπομακρυνομένων πρὸς κοινὸν κόμβον εἶναι ἐν οἱᾳδήποτε χρονικῇ στιγμῇ ἴσον πρὸς μηδέν». Θεωροῦνται θετικαὶ μὲν αἱ ἐντάσεις αἱ πρὸς τὸν κόμβον διευθυνόμεναι, ἀρνητικαὶ δὲ αἱ ἐκ τούτου ἀπομακρυνόμεναι.

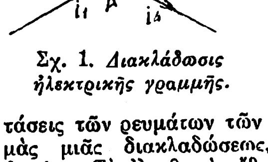

Σχ. 1. *Διακλάδωσις ἠλεκτρικῆς γραμμῆς*.

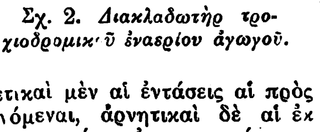
Σχ. 2. *Διακλαδωτὴρ τροχιοδρομικοῦ ἐναερίου ἀγωγοῦ*.

Ἡ ἀλγεβρικὴ διατύπωσις τοῦ νόμου τούτου εἶναι $\Sigma i = 0$.

Ἐν τῇ πράξει αἱ διακλαδώσεις τῶν ἀγωγῶν ἐκτελοῦνται εἴτε δι' ἁπλῆς συστροφῆς μεταξύ των τῶν πρὸς ἕνωσιν γραμμῶν ἢ καλύτερον ἐντὸς διακλαδωτήρων, κιβωτίων διακλαδώσεως κτλ. Οἱ διακλαδωτῆρες καὶ τὰ κιβώτια διακλαδώσεων ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς ἐγκαταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ χρησιμοποιηθῶσιν (ἐσωτερική, ἐξωτερική, ἐναέριος, ὑπόγειος κτλ.). Λ. Ν. Κ.

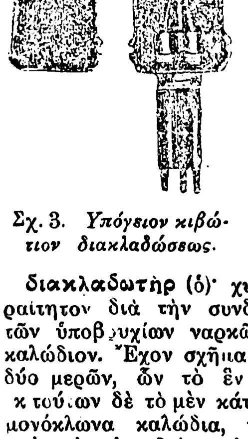
Σχ. 3. *Ὑπόγειον κιβώτιον διακλαδώσεως*.

διακλαδωτὴρ (ὁ)· χυτοσιδηροῦν σκεῦος, ἀπαραίτητον διὰ τὴν συνδεσμολογίαν τῶν ἀγωγῶν τῶν ὑποβρυχίων ναρκῶν πρὸς τὸ πολύκλωνον καλώδιον. Ἔχον σχῆμα κιβωτίου ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, ὧν τὸ ἓν ὑπερτίθεται τοῦ ἑτέρου, κ τούτων δὲ τὸ μὲν κάτω δέχεται καὶ στερεοῖ τὰ μονόκλωνα καλώδια, τὸ δὲ ἄνω, στερεούμενον πρὸς τὸ κάτω διὰ κοχλιωτῶν βλήτρων, συγκρατεῖ τὰ καλώδια ἐντὸς τῶν ἐγκαθιδρύσεων των. Ἐπὶ τοῦ ἄνω τμήματος ὑπάρχει λαβὴ σχήματος ἂνς χρησιμεύουσα διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ κατάδυσιν τοῦ διακλαδωτῆρος βλ. *Ἀλ. Δ. Σαχτούρη*, «Περὶ χειρισμοῦ ἠλεκτροαυτομ. ναρκῶν» σελ. 15)· || ἠλεκτρικὴ διακλάδωσις (βλ. λ.) Σ. Ε. Λ.

διακλαδωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς διακλάδωσιν: «διακλαδωτικὸς σωλὴν» σωλὴν ἀπολήγων ἀπὸ ἑνὸς εἰς πλείονα στόματα πρὸς διακλάδωσιν.

διάκλασις, *—εως* (ἡ)· θρυμματισμός, τσάκισμα· || διακοπή, ἀδυναμία, κατάπτωσις: «διάκλασις τῆς φωνῆς».

διάκλεισις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ φραγμοῦ ἀπαγόρευσις τῆς εἰσόδου εἰς τόπον τινά, ἀπόφραξις.

διακλείω· ἀποκλείω, ἀποφράττω, ἐμποδίζω τὴν εἴσοδον, καθιστῶ τόπον τινὰ ἄβατον.

διακληρῶ (*—όω*)· διαιρῶ εἰς κλήρους, εἰς μερίδας, διαμοιράζω.

διακλήρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ εἰς κλήρους, εἰς μερίδας διαίρεσις, διανομή, κλήρωσις.

διακλύζω· κατακλύζων τι πλύνω, κατακλύζω, ξεπλένω· || *παθ. διακλύζομαι*· πλύνω τὸ στόμα μου.

διάκλυσμα (τό)· τὸ μέσον δι' οὗ ἀποπλύνεταί τι, κλύσμα.

— *[Φαρμακ.]* Καλοῦνται εἰδικῶς *διακλύσματα* (collutoria) ἐκεῖνα τῶν γαργαρισμάτων, ἅτινα εἶναι ἀραιὰ καὶ χρησιμεύουν πρὸς πλύσιν ἢ περιάλειψιν μόνον τοῦ στόματος, ὡς π. χ. collutorium antiscorbuticum, C. boraxatum κλπ. Κ. Γ. Μ.

διακλυσμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διακλύζειν, ἀπόπλυσις, ξέπλυμα.

διακλυστήρ, *—ῆρος* (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ὁ διακλυσμός, ἡ ἀπόπλυσις, κλυστήρ, κλύσμα.

Διάκοβα ἢ *Γιάκοβα [Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυίας, ἐν τῇ λεγομένῃ παλαιᾷ Σερβίᾳ, ἕδρα ὑποδιοικήσεως, ἐξαρτωμένης ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκ τῆς διοικήσεως Ἰπεκίου, εἰς ἀπόστασιν 35 χμ. ΝΑ τῆς πόλεως Ἰπεκίου (Πέτσι) καὶ 30 χμ. ΒΔ τῆς Πρεζρένης, εἰς τὸ ἄκρον πεδιάδος περικυκλουμένης ὑπὸ ὀρέων, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρέκα, χυνομένου εἰς τὸν λευκὸν Δρῖνον. Ἔχει περὶ τὰς 16000 κατοίκων, τῶν πλείστων Μουσουλμάνων, οἵτινες ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀλβανοί. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσι 16 τζαμία, 1 ναὸς τῶν ὀρθοδόξων Σέρβων καὶ εἷς τῶν καθολικῶν Ἀλβανῶν.

Ἡ ὑποδιοίκησις Διάκοβας ἀριθμεῖ 149 χωρία μὲ 25000 κατοίκους, τοὺς πλείστους Ἀλβανοὺς Γκέγκηδες (Μαλισόρους). Ν. Μ.

— **Διακογιάννης**. Οἰκογένεια ἀγωνιστῶν ἐκ Ψαρῶν: —1) *Γεώργιος*. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου. —2) *Δημήτριος*, ἀδελφός του. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τοῦ Γ. Μικὲν καὶ Ν. Κοτζιᾶν, ἔδωκε δὲ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἰδιόκτητον σκάφος του, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς πυρπολικόν.—3) *Ἰωάννης*, ὁ καὶ κυρίως Διακογιάννης, ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω. Ἐπολέμησεν εἰς Κάσον, Σάμον καὶ Κασσάνδραν. Κατόπιν διαρρήξας τουρκικὸν ναυάγιον εἰς καταδρομικόν, ἀνέλαβε τὴν πλοιαρχίαν καὶ μὲ ἀπαράμιλλον ζῆλον διεκρίθη εἰς πλείστας περιστάσεις, ἰδίως δὲ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τουρκικῶν πλοίων. Εἰς Ναύπλιον δὲν ὤκνησε νὰ αἰχμαλωτίσῃ δύο πλοῖα φέροντα τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν, ἀλλὰ καὶ λαθρεμπόριον πολέμου. Εἰς δὲ τὴν Φώκαιαν συνῆψεν ἀληθῆ ναυμαχίαν πρὸς τουρκικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐν τέλει ἠχμαλώτισε. Γ. Δ. Κ.

διακοὴ (ἡ) *[Ἀποκρ.]*. Τὸ φαινόμενον τῆς ἀντιλήψεως ἠχητικῶν κραδασμῶν ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ φυσικοῦ ὠτός, βοηθείᾳ καταστάσεώς τινος τῆς συνειδήσεως, ἐνεργούσης ἐπὶ τῶν ὑπεράνω τοῦ φυσικοῦ ἢ ὑλικοῦ πεδίου καταστάσεων. Ἡ *διακοὴ* (clairaudience) δύναται νὰ λάβῃ χώραν εἴτε ἐν καταστάσει μαγνητικοῦ ὕπνου ὑπὸ μεσάζοντός τινος, ὁπότε ἡ θέλησις τοῦ μαγνητιστοῦ εἶναι ἡ διευθύνουσα καὶ ὄχι ἡ τοῦ ὑπνωτισμένου, εἴτε ἐν πλήρει ἐγρηγόρσει καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἰδίου διακούοντος. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὸ φαινόμενον ἐπιτελεῖται ἀσυνειδήτως, ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ ἐνσυνειδήτως, ὅπερ καὶ τὸ δυσκολώτερον, καὶ μόνον ὑπὸ μεμυημένων πραγματοποιούμενον. Ὅπως καὶ ἡ διόρασις, ἡ διακοὴ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τόσον ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου, ὑποβοηθεῖται δὲ διὰ καταλλήλων ἀκουστικῶν κεράτων, εἰς τὸν συγκεχυμένον θόρυβον τῶν ὁποίων ὁ μεσάζων διακρίνει τὰς ὁμιλίας ἢ τοὺς ἤχους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐνδιαφέρουσι.

Τὸ φαινόμενον τῆς διακοῆς ἐξηγεῖται ὑπὸ τῶν μαγνητιστῶν διὰ τῆς θεωρίας τῆς ἐξωτερικεύσεως τοῦ εἰδώλου καὶ τῆς αἰσθητικότητος. Π. ΓΚΡ.

διάκειλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῷ μεταξὺ κοίλος.

διακοινῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι κοινόν, γνωστοποιῶ, κοινοποιῶ, ἀνακοινῶ.

διακοινώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἢ ὁ δυνάμενος νὰ διακοινωθῇ.

διακοίνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διακοινοῦν, γνωστοποίησις, κοινοποίησις· || εἶδος διπλωματικοῦ ἐγγράφου, κοινὸν *νότα* (βλ. κατωτ.)

— *[Διεθν. Δίκ.]* Καλεῖται *διακοίνωσις* (note) εἶδός τι ἐγγράφου τῆς συνοπτικοῦ διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας, τῆς ἀνταλλασσομένης μεταξὺ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου κράτους τινὸς καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ξένων διπλωματικῶν ὑπαλλήλων. Αἱ διακοινώσεις διαιρεῖται εἰς *ὑπογεγραμμένην* καὶ εἰς *ρηματικήν*. Ἡ πρώτη, ἡ καὶ καλεῖται συνήθως *ὑπογεγραμμένη ἐπιστολή* ἐν τῇ διπλωματικῇ γλώσσῃ συντάσσεται εἰς πρῶτον πάντοτε πρόσωπον καὶ ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τῆς ἀποστελλούσης ἀρχῆς. Ἡ χρονολογία τίθεται εἰς τὴν πρώτην σελίδα πρὸς τὰ ἄνω, κάτωθεν δὲ τῆς σελίδος ταύτης πρὸς τ' ἀριστερὰ τίθεται τὸ ὄνομα μετὰ τῶν τίτλων τοῦ προσώπου πρὸς ὃν ἡ διακοίνωσις ἀπευ-

Digitized by Google

θύνεται. Τοὐναντίον, ἡ *ῥηματικὴ* διακοίνωσις (note verbale) συντάσσεται ὑποχρεωτικῶς εἰς τρίτον πρόσωπον, τόσον διὰ τὸν ἀποστέλλοντα ὅσον καὶ διὰ τὸν πρὸς ὃν αὕτη ἀπευθύνεται, ὡς π. χ.: «Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἔχει τὴν τιμὴν ν' ἀνακοινώσῃ τῇ πρεσβείᾳ τῆς Γαλλ. Δημοκρατίας τὴν λῆψιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 50 ῥηματικῆς αὐτῆς διακοινώσεως καὶ νὰ πληροφορήσῃ ταύτην κτλ. κτλ.». Κάτωθεν τῆς πρώτης σελίδος πρὸς τ' ἀριστερὰ τίθεται ἀπροσώπως ἡ ἀρχή, πρὸς ἣν ἀπευθύνεται ἡ ῥηματικὴ διακοίνωσις, εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς ὅλης διακοινώσεως τίθεται ἡ χρονολογία καὶ κάτωθεν αὐτῆς ἡ σφραγὶς τῆς ἀποστελλούσης ἀρχῆς. Ἐνίοτε εἰς τὸ τέλος τῆς ῥηματικῆς διακοινώσεως προστίθενται συνήθεις τινὲς φράσεις διεθνοῦς ἀβρότητος, ὡς: «ὁ κ. Α. Π., πρεσβευτὴς τῆς Ρουμανίας, δράττεται τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ὅπως διαβεβαιώσῃ τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τὸν κ. Γ. Δ., ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, περὶ τῆς ἐξιδιασμένης δι' αὐτὸν ὑπολήψεώς του». Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ χρονολογία θὰ ἠδύνατο νὰ μὴ τεθῇ εἰς τὸ τέλος τῆς ῥηματικῆς διακοινώσεως, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης αὐτῆς σελίδος. Δὲν ὑπάρχει γενικὸς κανὼν κανονίζων τὸ ζήτημα πότε δέον ν' ἀποσταλῇ ὑπογεγραμμένη διακοίνωσις καὶ πότε ῥηματικὴ τοιαύτη. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπαφίεται εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ προϊσταμένου τῆς ἀποστελλούσης ἀρχῆς. Πάντως, διὰ τὰ σπουδαῖα ζητήματα προτιμῶνται αἱ ὑπογεγραμμέναι διακοινώσεις, ἔχουσαι μεγαλυτέραν βαρύτητα ὡς τοιαῦται. Διὰ τὰ ἥσσονος σπουδαιότητος καὶ ἰδίᾳ διὰ τὰ ζητήματα τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας, γίνεται συνήθως χρῆσις τῶν ῥηματικῶν διακοινώσεων, αἵτινες ἀποστέλλονται ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας καὶ οὕτως ἀπαλλάσσονται οἱ ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς εἰδικῆς πρὸς ὑπογραφὴν συνεργασίας. Κατὰ τὰ διπλωματικὰ ἔθιμα, εἰς ὑπογεγραμμένην διακοίνωσιν θὰ δοθῇ ἀπαραιτήτως ἀπάντησις δι' ὑπογεγραμμένης διακοινώσεως καὶ εἰς ῥηματικὴν διακοίνωσιν διὰ ῥηματικῆς τοιαύτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Ch. de Martens*, Guide diplomatique, 5e édit. (1866).—*Meisel*, Cours de style diplomatique (1866).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

διακόλλημα (τό)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου κολλῶμεν, συγκολλῶμεν, ἡ κόλλα.

διακολλητικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ ἐπιτήδιος πρὸς διακόλλησιν, πρὸς συγκόλλησιν, συγκολλητικός.

διακολλῶ (—*άω*)· κολλῶ, συγκολλῶ, συναρμόζω, γομφῶ.

διακολυμβῶ (—*άω*)· διέρχομαι κολυμβῶν: «διακολυμβῶ ποταμόν,—θάλασσαν».

διακομιδὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διακομίζειν*, μεταφορὰ διά τινος τόπου: «ἡ διακομιδὴ ἀνδρῶν εἰς τὴν νῆσον»· || ἡ ἀπὸ τοῦ μετώπου τοῦ πολέμου μεταφορὰ τραυματιῶν ἢ ἀσθενῶν εἰς τὰ μετόπισθεν.

—*[Χειρουργ. Πολέμ.]* Ἡ μεταφορὰ τῶν τραυματιῶν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἰς τοὺς σταθμοὺς ἐπιδέσεως καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τὰ χειρουργεῖα καὶ περαιτέρω εἶναι τὸ κύριον ἔργον τῶν τραυματιοφόρων, οἵτινες, ἵνα ἐπιτελῶσι ταύτην προσηκόντως καὶ ὡς οἷόν τε ἧττον ἐπιβλαβῶς, δέον νὰ εἶναι τελείως ἐκ τῶν προτέρων ἠσκημένοι. Καὶ ἐπὶ μὲν βραχειῶν ἀποστάσεων ἡ διακομιδὴ ἐνεργεῖται διὰ τῶν βραχιόνων καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐπὶ τῶν νώτων, ἐπὶ δὲ μακρῶν χρησιμοποιοῦνται τὰ φορεῖα, οἱ θῶκοι, αἱ κλῖναι, αἱ τραυματιοφόροι ἅμαξαι, τὰ διάφορα ὀχήματα καὶ τὰ αὐτοκίνητα.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

διακομίζω· κομίζω διά τινος τόπου, μεταφέρω: «διεκομίσθησαν ἄνδρες εἰς τὴν νῆσον»· || εἰδικῶς. μεταφέρω τραυματίας ἢ ἀσθενεῖς ἐκ τοῦ μετώπου εἰς τὰ μετόπισθεν· || παθ. *διακομίζομαι*· διαβαίνω, εἰς τὴν ἀντιπέραν ἀκτὴν ἢ ὄχθην, διαπεραιοῦμαι: «διεκομίσθημεν εἰς τὴν νῆσον».

διάκομμα (τό)· τραῦμα διὰ τέμνοντος ὀργάνου, κόψιμο (ἀρχ.)· || ἰδιωματ. ἀπογαλακτισμός, κοιν. *ἀπόκομμα*.

Διακὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Θράκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 10, 5). Ἔκειτο δὲ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, μεταξὺ τῶν ἀρχαίων πόλεων Οἴσκου καὶ Νοβῶν, τῶν νῦν Gigen καὶ Σίστοβα τῆς Βουλγαρίας. Παρὰ τῷ Προκοπίῳ (Περὶ κτισμ. IV) φέρεται *Διμώ*.

Α. Θ. ΣΑΜ.

διακόνεμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια τοῦ *διακονεύω*, ἐπαιτεία, ἄλλως *διακονιά*: «τό 'ριξε 'ς τὸ διακόνεμα».

διακονεύω· δημοτ., ἐπαιτῶ, ζητιανεύω: «ἄφησε τὴ δουλειὰ καὶ διακονεύει»· || παροιμ. «ἀφορμὴ δὲν εἴχαμε καὶ τὴ διακονέψαμε» ἐπὶ ἀνθρώπου χρησιμοποιοῦντος τὴν τυχοῦσαν ἀφορμὴν πρὸς δικαιολογίαν τῆς πράξεώς του.

διακόνημα (τό)· ἔργον ὑπὸ τοῦ κυρίου διαταχθέν, ὑπηρέτημα: «δουλικὰ διακονήματα»· || πᾶσα ὑπηρεσία προσφερομένη εἰς προϊστάμενον· ἡ λ. ἰδίᾳ ἐν τῇ μοναστηριακῇ γλώσσῃ.

διακονητὴς (ὁ)· ὁ διακονῶν, ὁ ὑπηρετῶν· || ὁ ὑποτακτικὸς τῶν γερόντων μοναχῶν· ἡ λ. ἰδίᾳ ἐν τῇ μοναστηριακῇ γλώσσῃ.

διακονία (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ *διακονεῖν*· || τὸ ἔργον τοῦ *διακόνου*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι: Ἡ ὑπηρεσία, ἡ ἐκτέλεσις καθήκοντός τινος, ἡ φροντὶς διά τι: «ταμιεία καὶ διακονία τῆς οἰκίας», «οἰκετικαὶ διακονίαι» καὶ φράσ. «κριοῦ διακονία», ἡ ἀγνώμων ὑπηρεσία. Εἰδικώτερον, δευτερεῦον δημόσιον λειτούργημα («ἐγκύκλιοι διακονίαι») διαστελλόμενον ἀπὸ τὴν «ἀρχήν»: «ἐπιμέλεια καὶ διακονία ὅσα αἱρετός τις πράττει κατὰ ψηφίσματα» (*Αἰσχίν.*). Κατὰ μετωνυμίαν, τὸ σύνολον τῶν διακόνων, τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικόν: «παρεισαγαγὼν τῆς διακονίας τοὺς θρασυτάτους» (*Πολύβ.*). Ὑπηρετικὸν σκεῦος, σκηνοθήκη, σκευοφυλάκιον: «ξυλοθῆκαι, μαγειρεῖα, ὀπτανεῖα καὶ ἕτεραι διακονίαι» (*Ἀθήναιος*, ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ πλοίου τοῦ Ἱέρωνος).

Εἰς τοὺς παλαιοτέρους χριστιανικοὺς χρόνους: Ἐνιαύσιον μοναστηριακὸν ἀξίωμα ἀνατιθέμενον ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς εἰς μοναχοὺς καὶ συνιστάμενον εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὴν κανονικὴν προμήθειαν καὶ διανομὴν τῶν τροφίμων: «ὁ ἐπὶ τῆς διακονίας»· γενικώτερον δὲ πᾶσα φροντὶς καὶ περίθαλψις, φιλανθρωπία, ἐλεημοσύνη: «διακονία τοῦ πάσχοντος», «διακονία ἡ τῶν χρημάτων χορηγία». Ὁμοίως ὠνομάζετο διακονία, φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα, εἶδος ἀσύλου καὶ νοσοκομείου, εἰς τὰς παλαιοτάτας ἐκκλησίας πρὸς περίθαλψιν τῶν πασχόντων, τῶν πτωχῶν καὶ τῶν γερόντων.

Παρὰ τοῖς δυτικοῖς ὀνομάζονται *διακονίαι* ἐκκλησίδιά τινα ἐν Ρώμῃ, εἰς τὰ ὁποῖα προσήρτηται ἄσυλον πρὸς χορηγίαν ἐλεημοσύνης. Ὁ θεσμὸς οὗτος εἶναι λείψανον τῶν «διακονιῶν» (diaconia, diaconium) τῆς παλαιοτάτης Ἐκκλησίας. Τὰ ἐκκλησίδια ταῦτα κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἑπτά, ἓν κατὰ συνοικίαν, διοικούμενα ἀπὸ διακόνους, οἵτινες ὠνομάζοντο «καρδινάλιοι - διάκονοι», μεταγενέστερον δὲ ὑπῆρχον δεκαπέντε εἰς ὅλην τὴν πόλιν· ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀσύλου ἐκαλεῖτο «πατὴρ τῆς διακονίας».

Παρὰ τοῖς διαμαρτυρομένοις: Γραφεῖον προσηρτημένον εἰς τὸ πρεσβυτέριον καὶ ἐντεταλμένον τὴν διανομὴν ἐλεημοσύνης.

Παρ' ἡμῖν σήμερον: Τὸ ἀξίωμα τοῦ διακόνου, τὸ ἔργον τοῦ διακόνου· ἡ περιποίησις, ἡ ἐλεημοσύνη καὶ κατ' ἀντιστροφὴν ἡ ζήτησις ἐλεημοσύνης, ἡ ἐπαιτεία (βλ. διακονιά).

Π. Ν. Π.

διακονιὰ (ἡ)· τὸ διακόνεμα, ἡ ἐπαιτεία.

διακονιάρης (ὁ), θηλ. —*ιάρα* ἢ —*ιάρισσα*· αὐτὸς ποῦ διακονεύει, ἐπαίτης, ζητιᾶνος.

Διακονιάρης *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος τῆς Ἀχαΐας πηγάζων ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ καὶ ἐκχυνόμενος εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον. Λέγεται καὶ *Ἐλεκιστριανός*.

διακονικὸν (τό)· οὐσιαστικοποιηθὲν οὐδέτερον τοῦ *διακονικός*· ὁ ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι τῆς ἐκκλησίας τόπος, ἔνθα ἵστανται οἱ διάκονοι κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν.

—*[Λειτουργ.]* Τὸ *διακονικὸν* ἢ *σκευοφυλάκιον* ἦτο εἰς τοὺς ἀρχαίους ναοὺς ἰδιαίτερόν τι διαμέρισμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσοντο τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ ναοῦ, τὰ πρὸς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν ἀπαιτούμενα, πρὸς τούτοις δὲ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια. Τούτων ἡ φύλαξις καὶ ἡ ἐπιμέλεια ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς *διακόνους*, διὸ τοῦτο δὲ καὶ ὠνομάζετο εἰς πολλὰ μέρη διακονικὸν τὸ διαμέρισμα τοῦτο. Ἄλλοτε συνέκειτο ἐξ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων δωματίων, παρακειμένων τῷ ναῷ, ὡς ἐν τῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναῷ τοῦ Σολομῶντος, ἔνθα κατὰ μῆκος αὐτοῦ ἐξετείνοντο χῶροι ἰδιαίτεροι (παστάδες, θάλαμοι), εἰς τοὺς ὁποίους ἐφυλάσσοντο τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ, αἱ στολαὶ τῶν λειτουργῶν κλπ. Τοὺς χώρους τούτους ἀποκαλοῦσιν ἤδη οἱ Ο' «παστοφόρια εἰς τὰς ἀποθήκας οἴκου κυρίου» (Α' Χρον. κη' 12). Καὶ διὰ τὴν χριστιανικὴν λατρείαν ὡς καὶ διὰ τὰς ἀγάπας, ἦσαν ἀνέκαθεν ἐν χρήσει ἱερὰ σκεύη, εἶτα δὲ καὶ λειτουργικὰ βιβλία. Λίαν ἐνωρὶς ὅθεν προέκυψεν ἡ ἀνάγκη εἰδικοῦ διαμερίσματος, πλησιέστατα πρὸς τὸ ἅγιον Βῆμα κειμένου, ἵνα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν διακόνων φυλάσσωνται ἐκεῖ τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ λειτουργικὰ βιβλία κλπ. Μνείαν τῶν παστοφορίων τούτων ποιοῦνται ἤδη αἱ Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ (Β' 57 καὶ Η' 13). Κατὰ τὸν Νώλης Παυλῖνον (Ἐρ. 32, 16) ἔφερον τὰ παστοφόρια ταῦτα τὸ ὄνομα secretaria, σήμερον δὲ καλοῦνται ὑπὸ τῶν παπικῶν Sakristei καὶ ἐξακολουθοῦσι παρ' αὐτοῖς ν' ἀποτελῶσιν ἰδιαίτερον παράρτημα τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἢ τὸ νότιον μέρος τοῦ ἁγίου Βήματος, ἐνῷ παρ' ἡμῖν κατηργήθησαν ταῦτα καὶ γίνεται χρῆσις συνήθως ἑνὸς ἑρμαρίου ἢ κιβωτίου, διῃρημένου εἰς διαμερίσματα καὶ τοποθετουμένου δεξιᾷ τῆς ἁγίας Τραπέζης.

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

διακονικός, —*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διάκονον, ὁ τοῦ διακόνου: «διακονικὰ ἔργα» ἔργα ἐκτελούμενα ὑπὸ διακόνων, ὑπηρετῶν, ἄλλως *διακονήματα* ἢ *διακονίαι*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔργα τῶν ἐλευθέρων· || *διακονικὸν* (τὸ) ὡς οὐσ.

διακόνισσα (ἡ)· ἡ σύζυγος τοῦ διακόνου· || ἡ διάκονος, ἡ διακονοῦσα γυνὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἡ ἐκτελοῦσα καθήκοντα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ διακόνου (εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους).

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. διάκονος.

Διακονίτσης. Βυζαντινὸς στρατιωτικός, κατ' ἀρχὰς ὑποστράτηγος τοῦ Ρώσου ἡγεμόνος Χρυσοχείρου, κατόπιν δὲ στρατηγὸς τοῦ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας (8?5) ἐναντίον τῶν καταλαβόντων τὴν νῆσον Σαρακηνῶν, ὁ Διακονίτσης ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ταγμάτων ὅσα εἶχον ἀπαρτισθῆ ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς Παυλοϊωαννίτας κατετρόπωσε τοὺς ἐχθρούς.

—Ω.

διακονόθρεμμα (τό)· ἰδιωματ., θρέμμα τῆς διακονιᾶς, ὁ τραφεὶς διὰ τῆς ἐπαιτείας.

διάκονος (ὁ)· ὁ *διακονῶν*, ὁ ὑπηρετῶν τὸν κύριον, τὸν δεσπότην, ὁ δοῦλος, ὁ ὑπηρέτης: «διάκονοι καὶ ὑπηρέται καὶ μάγειροι καὶ ἀκόλουθοι καὶ θεράποντες»· || ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ κατώτερος βαθμὸς τῆς ἱεραρχίας, ὁ οἱονεὶ ὑπηρετῶν τὸν λειτουργὸν ἱερέα ἢ ἐπίσκοπον, κοιν. *διάκος*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Αἱ ἀρχαιότεραι περὶ *διακόνων* μαρτυρίαι ἀνάγονται εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν (Πράξ. στ' 1—6, Φιλιπ. α' 1, Α' Τιμόθ. γ' 8—13, Α' Κλήμεντος μβ' 4.5). Ἡ ὑπηρεσία τῶν διακόνων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ συνίστατο κυρίως εἰς τὰ ἑξῆς: Ὁ διάκονος, ἀποτελῶν τὸν τρίτον βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης, ἦτο ὁ ἀκόλουθος καὶ βοηθὸς τοῦ ἐπισκόπου, εἰς δὲ τὰ ἐπισκοπικὰ δικαστήρια παρεκάθηντο καὶ διάκονοι. Κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν οἱ διάκονοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ ναῷ, ἐνιαχοῦ δ' ἵσταντο πλησίον τῶν θυρῶν τῆς ἐκκλησίας· εἰς αὐτοὺς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἀνάγνωσις τοῦ εὐαγγελίου, ἐνῷ οἱ ἀναγνῶσται συνήθως ἀνεγίνωσκον τὰς περικοπὰς ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ Σωζόμενος (Ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ' 19), ἐν τούτοις, παρατηρεῖ, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ εὐαγγελίου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιδιακόνου, ἀλλαχοῦ δ' ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων· ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ Πάσχα ἀνεγίνωσκε τὸ Εὐαγγέλιον ὁ πατριάρχης. Ἐπίσης οἱ διάκονοι ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς λειτουργίαις ἐξεφώνουν τὰς εὐχὰς καὶ δεήσεις. Ἐν τῇ προπαρασκευῇ τῶν κατηχουμένων πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ βαπτίσματος, οἱ διάκονοι εἰς πολλὰς ἐκκλησίας ἐδοκίμαζον καὶ ἐδίδασκον αὐτούς, ὡς κήρυκες ὅμως σπανίως μνημονεύονται. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτάτη ὑπηρεσία τῶν διακόνων ἦτο ἐν τῷ ἱερῷ βήματι καὶ ἐν τῷ φιλανθρωπικῷ ἔργῳ τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω ἐδέχοντο τὰς προσφορὰς τῶν Χριστιανῶν, ἐμνημόνευον τὰ ὀνόματα τῶν προσενεγκόντων, ἐβοήθουν τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὸν πρεσβύτερον κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς λειτουργίας καὶ μετέδιδον τὴν θείαν κοινωνίαν εἰς τοὺς πιστούς. Εἰς τοὺς λιπόντας κατὰ τὴν λειτουργίαν οἱ διάκονοι μετέφερον τὴν θείαν εὐχαριστίαν κατ' οἶκον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διακόνων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους δὲν ἦτο καθωρισμένος· οὔτε ἡ διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων, οὔτε οἱ κανόνες τοῦ Ἱππολύτου, οὔτε ἡ αἰγυπτιακὴ ἐκκλησιαστικὴ διάταξις προσδιορίζουσι τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος κανονίζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν διακόνων εἰς ἑπτά. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος δὲν ἐτηρήθη πανταχοῦ καὶ πάντοτε· ἐν Ρώμῃ δέ, ὅπου ἡ διάταξις αὕτη ἐτηρήθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, διὰ νὰ μὴ αὐξήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν διακόνων, προετίμησαν νὰ δημιουργήσουν νέα κατώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα (ordines minores). Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἡ Ρώμη εἶχε διαιρεθῆ ἐκκλησιαστικῶς εἰς 7 τμήματα, ἀνάλογα δηλαδὴ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν διακόνων. Τὰ πρακτικὰ συνόδου τινὸς ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τὸν Σύμμαχον ὑπογράφουσιν ἓξ παρόντες διάκονοι, ὑποσημειῶν ἕκαστος καὶ τὸ τμῆμά του. Ἐπὶ τοῦ πάπα Ὀνωρίου τοῦ Β' (1124—1130) ἔπαυσε καὶ ἐν τῇ Δύσει νὰ ἔχῃ ἰσχὺν ἡ διάταξις περὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ τῶν διακόνων· οὗτος ὥρισε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς δεκαοκτώ, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δώδεκα (diaconi regionarii) ἐμερίμνων διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν, οἱ δὲ ἓξ (palatini) εἶχον καθαρῶς λειτουργικὰ καθήκοντα κατὰ τὰς παπικὰς ἱεροτελεστίας. Ἡ αὔξησις αὕτη ὀφείλεται εἰς νέαν διαρρύθμισιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνοριῶν ἐν Ρώμῃ. Ὁ πάπας Σίξτος Ε' κατὰ τὸ 1586 περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν διακόνων εἰς 14. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἤδη ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς ὁ ἀριθμὸς τῶν διακόνων, παρὰ τὸν καν. 15 τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καθ' ὃν «διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη εἴη ἡ πόλις», ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας (*Σωζομένου* Ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ' 19). Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ π. χ. ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρχον ἑκατὸν διάκονοι (Νεαρὰ γ' 1), ἐπὶ Ἡρακλείου (610—640) ἑκατὸν πεντήκοντα (*Σύνταγμα Κανόνων* α' 30).

Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν διακόνων κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας οὐδεμίαν διάταξιν ἀπαντῶμεν. Πρῶτος, φαίνεται, ὁ Σιρίκιος Ρώμης ὥρισε τὸ τριακοστὸν ἔτος τοὐλάχιστον διὰ τὴν χειροτονίαν διακόνου. Βραδύτερον ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ

Digitized by Google

Δύσει ὡς ἐλάχιστον ὅριον καθιερώθη τὸ 25ον ἔτος. Λίαν δὲ ἀρχαῖαι εἶναι αἱ διατάξεις, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὸν γάμον τῶν διακόνων. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτρέπεται ὁ γάμος τῶν διακόνων καὶ ἱερέων πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτῶν, ἐν τῇ παπικῇ ὅμως ἀπηγορεύθη ὁ γάμος εἰς ἅπαντας τοὺς κληρικούς. Ὁ κανὼν 10 τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ (314) συνόδου ὁρίζει: «Διάκονοι ὅσοι καθίστανται παρ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν εἰ ἐμαρτύραντο καὶ ἔφασαν χρῆναι γαμῆσαι, μὴ δυνάμενοι οὕτω μένειν...ἔστωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου· τοῦτο δὲ εἴ τινες σιωπήσαντες καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μένειν οὕτως μετὰ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς διακονίας». Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἐπισκόπου Παφνουτίου, ἐθέσπισε καὶ ἡ Σύνοδος τῆς Νικαίας (325) καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ (692, κανὼν 6).

Αἱ διακόνισσαι. Ἤδη ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πλινίου πρὸς τὸν Τραϊανὸν (ἀρχαὶ τοῦ Β' αἰῶνος) γίνεται λόγος περὶ διακονισσῶν. Ὁ θεσμὸς οὗτος εἶναι τόσον ἀρχαῖος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅσον καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων. Δὲν διετηρήθη ὅμως μέχρι σήμερον. Ὡς πρόδρομον τῶν διακονισσῶν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρήσωμεν τὴν Φοίβην, ἣν ὁ Παῦλος (Ρωμ. ΙΣΤ' 1) ὀνομάζει διάκονον τῆς ἐν Κεγχρεαῖς ἐκκλησίας. Βραδύτερον, ἐν ταῖς ποιμαντικαῖς ἐπιστολαῖς, ἀπαντῶμεν τὸ πρῶτον ὡς ἰδίαν τάξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰς διακονίσσας. Αὗται ὀνομάζονται ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ «χῆραι».

Εἰς τὴν τάξιν τῶν χηρῶν ἠδύναντο νὰ καταταχθῶσι μόνον ὑπερεξηκοντούτιδες γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἅπαξ ὑπανδρεύθησαν, ἦσαν μαρτυρούμεναι «ἐν ἔργοις καλοῖς, ἐτεκνοτρόφησαν, ἐξενοδόχησαν, ἁγίων πόδας ἔνιψαν, θλιβομένους ἐπήρκεσαν κλπ.». Τὰ καλὰ ἔργα, τὰ παρ' αὐτῶν ἀπαιτούμενα, περιωρίζοντο ἐν τῷ κύκλῳ τῆς χριστιανικῆς κοινότητος. Ὁ Πολύκαρπος (πρὸς Φιλιππησ. Δ' 3) ἀποκαλεῖ τὰς χήρας «θυσιαστήριον Θεοῦ». Αὕτη ἡ ὀνομασία ὑποδηλοῖ τὴν ὑποστήριξιν ἢ συντήρησιν, ἧς ἐτύγχανον αὗται ἐκ μέρους τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, ἐστεροῦντο οἰκογενειακῆς περιθάλψεως. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ ἐπιρροὴ τῶν διακονισσῶν ἢ χηρῶν ἦτο μεγαλυτέρα, ἢ ἐν τῇ Δύσει. Ἡ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας παραδοχὴ αὐτῶν ἐγίνετο δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν καὶ εὐχῆς τοῦ ἐπισκόπου. Ἡ χειροθεσία αὕτη, οὖσα κανονικῶς ὑποδεέστερόν τι τῆς χειροτονίας, δὲν παρεῖχεν εἰς αὐτὰς τὸ δικαίωμα τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, καθ' ὅσον οὐ μόνον συνοδικοὶ κανόνες (Λαοδικείας καν 44· πρβ. Ἀποστ. Διαταγ. Γ' 6), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἁγία Γραφὴ (Α' Κορ ιδ' 34, Α' Τιμ. β' 8 κ. ἑ. κλπ.) ἀπαγορεύει τοῦτο. Καὶ ναὶ μὲν προκειμένου περὶ χειροθεσίας διακονισσῶν οὐ σπανίως γίνεται χρῆσις τῶν ὅρων *χειροτονεῖσθαι*, manus imponere, ordinare κλπ., ὅτι ὅμως δὲν ἐπρόκειτο κυρίως εἰπεῖν περὶ χειροτονίας, ἀλλ' ἁπλῶς περὶ χειροθεσίας ἢ εὐλογίας, τοῦτο ἐξάγεται ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων μαρτυριῶν (π. χ. *Τερτυλλ.* De baptismo κεφ. 17. Ἀποστολικ. Διαταγαὶ Γ' 9, *Ἐπιφανίου*, Κατὰ Αἱρέσ. 79, 2 κλπ.). Ἤδη ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος κατατάσσει διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰς διακονίσσας μεταξὺ τῶν λαϊκῶν (καν. 19). Ἐν Γαλλίᾳ δὲ πρὸς ἀποφυγὴν ὑπερβασιῶν κατηργήθη ἐντελῶς ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ὁ θεσμὸς τῶν διακονισσῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ Η' αἰῶνος ἐν τῇ Δύσει ἐξέλιπε πανταχοῦ οὗτος, ὁσάκις δ' ἔκτοτε ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα *διακόνισσα* ἢ *ἀρχιδιακόνισσα*, σημαίνεται διὰ τούτου ἡ ἡγουμένη γυναικείας μονῆς. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἂν καὶ ἐν αὐτῇ (π. χ. ἐν Συρίᾳ) ὁ θεσμὸς ἐξηκολούθησεν ὑφιστάμενος ἐπὶ μακρὸν εἰσέτι χρόνον. Ὁ θεσμὸς οὗτος ἐπανιδρύθη ἐν ταῖς προτεσταντικαῖς ἐκκλησίαις. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ αἱ διακόνισσαι ἢ χῆραι ἔργον εἶχον κυρίως νὰ ἐπισκέπτωνται τὰς γυναῖκας τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, νὰ διδάσκωσιν αὐτὰς κατ' ἰδίαν, κατὰ δὲ τὴν λειτουργίαν νὰ ἵστανται παρὰ τὰς εἰσόδους τῶν γυναικῶν, νὰ ἐπαγρυπνῶσι διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ γυναικωνίτῃ καὶ νὰ παρίστανται ὡς βοηθοὶ κατὰ τὸ βάπτισμα γυναικῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Seidl.* Der Diaconat in der Apostelgeschichte und den paulinischen Briefen 1853. I, 586. I, 40.—*Τοῦ αὐτοῦ*. Der Diaconat in der Kathol. Kirche κλπ. 1884.—*Th. Schäfer*, Die weibliche Diakonie in ihrem ganzen Umfang. 1887.—*Joh. Wichern.* Gesammelte Schriften, τόμ. γ', Prinzipielles zur Inn. Mission 1902 κλπ.

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Διάκονος (Diaconus), ***Παῦλος***. Μεσαιωνικὸς ἱστορικὸς καὶ ποιητὴς γράψας λατινιστὶ καὶ ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ διακόνου, ὃν εἶχε (720 ἢ 725—800;). Ἐγεννήθη παρὰ τὴν Φριούλην τῆς Ἰστρίας καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Monte-Cassino, ὅθεν προσεπωνομάζετο καὶ Casinensis. Ἔζησεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῶν Λογγοβάρδων Διδιέρου ὡς καὶ ἐν τῇ τοῦ Καρλομάγνου. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ «De gestis Longobardorum» ἢ «Historia Longobardorum», ἀρχομένη ἀπὸ τῆς καθόδου τοῦ λαοῦ τούτου ἐκ Σκανδιναυΐας εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, φθάνει μέχρι τοῦ 744. Εἰ καὶ στερεῖται κριτικοῦ πνεύματος εἶναι ἔργον πολύτιμον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένας ἀφθόνους πληροφορίας καὶ γεγονότα, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἄλλος συγγραφεὺς ἀναφέρει. Ἕτερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι: «Gesta episcoporum Mettensium» (Ἱστορία τῶν ἐπισκόπων τοῦ Μέτς), ἡ «Vita de Gregori Magni» κτλ., ὡς καί τινα σῳζόμενα ποιήματα. Ἡ «Ἱστορία τῶν Λογγοβάρδων» ἀνεγινώσκετο πολὺ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ταύτης δὲ ἀνευρέθησαν πλεῖστα χειρόγραφα. —Β.

διακονῶ (*—έω*)· ὑπηρετῶ, προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας μου ὡς ὑπηρέτης: «οἱ διακονοῦντες δεσπότῃ, —βασιλεῖ», «οἱ νεώτεροι διακονοῦσι τοῖς πρεσβυτέροις» || ὑπηρετῶ ὡς διάκονος ἐν ἐκκλησίᾳ τινί.

διακοπὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διακόπτειν, χωρισμός, κατάπαυσις τῆς ἐνεργείας, κατάργησις τῆς συνεχείας: «ἡ διακοπὴ τῶν βοηθημάτων,—τῆς ἐργασίας,—τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανήματος,—τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος,—τῆς δίκης,—τῆς συνεδριάσεως,—τοῦ λόγου,—τῆς διδασκαλίας» || ἐν τῇ ρητορικῇ, ἡ παρεμπόδισις τοῦ ρήτορος πρὸς συνέχισιν τῆς ὁμιλίας του δι' ἐρωτήσεως ἢ ἄλλης ἐπεμβάσεως: «δὲν δέχομαι διακοπάς» || ***διακοπαὶ*** (αἱ)· ὁ ὡρισμένος χρόνος καθ' ὃν ἀργοῦσιν, οἷον τὰ σχολεῖα, τὰ δικαστήρια, ἡ Βουλὴ κτλ., γαλλ. vacances: «αἱ διακοπαὶ τῶν Χριστουγέννων».

— **διακοπαὶ** ***δικαστικαί***. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναπαύσεως τῶν δικαστῶν καὶ τῆς παροχῆς αὐτοῖς εὐκαιρίας πρὸς ἀπασχόλησίν των μὲ τὰς ἰδιωτικάς των ὑποθέσεις, ἀνεγνωρίσθη ἐνωρὶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἔτι τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον αἱ δικαστικαὶ ἐργασίαι διεκόπτοντο ἐπὶ δύο μῆνας (Βασ. 7,17).

Ἡ ἡμετέρα νομοθεσία εἰσήγαγε τὰς δικαστικὰς διακοπὰς διὰ τοῦ ἄρθρου 496 τῆς διαδικασίας τοῦ 1830, ὅπερ λέγει: «Διὰ νὰ ἔχῃ ἕκαστος τὴν ἀπαιτουμένην εὐκαιρίαν νὰ ἐνασχολῆται ἐς τοὺς ἀγρούς του, γίνεται κατάπαυσις εἰς τὰ δικαστήρια ἀπὸ 20 Ἰουλίου μέχρι 30 Σεπτεμβρίου». Ὁ νόμος ΡΠΑ' τῆς 5 Ἰουλίου 1851 ὥρισεν εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς περὶ τῶν δικαστικῶν διακοπῶν: 1) Τὰ πρωτοδικεῖα, ἐφετεῖα καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος διακόπτουσι κατ' ἔτος τὰς ἐργασίας αὐτῶν ἀπὸ 1 Ἰουλίου μέχρι 1 Σεπτεμβρίου. Τοῦ ὠφελήματος τούτου δὲν ἀπολαύουσι τὰ εἰρηνοδικεῖα, οἱ ἀνακριταί, ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ καὶ τὰ ποινικὰ δικαστήρια. Ὁ νόμος ὅμως ΒΚΗ' τῆς 20ῆς Ἰουλίου 1892 «Περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν» εἰσήγαγε διακοπὰς καὶ εἰς ταῦτα κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον, Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον. 2) Εἰς ἕκαστον τῶν σχολαζόντων δικαστηρίων σχηματίζεται κατὰ τὰς διακοπὰς τμῆμα ἐκδικάσεως τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν κατεπειγουσῶν πολιτικῶν τοιούτων ὀνομαζόμενον «τμῆμα διακοπῶν». Πρὸς ἐκδίκασιν πολιτικῆς ὑποθέσεως ὑπὸ τοῦ τμήματος τούτου ἀπαιτεῖται ὅπως αὕτη, τῇ αἰτήσει τοῦ ἐνδιαφερομένου, κηρυχθῇ πρότερον κατεπείγουσα ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τοῦ τμήματος διακοπῶν· δὲν συγχωροῦνται δὲ κατὰ τῆς ἀποφάσεώς του ταύτης τὰ ἔνδικα μέσα ἀνακοπῆς, ἐφέσεως καὶ ἀναιρέσεως. 3) Κατὰ τὰς διακοπὰς ἠρεμοῦσιν αἱ πρὸς διεξαγωγὴν ἀποδείξεων ταχθεῖσαι προθεσμίαι εἰς ὑποθέσεις μὴ ἐκδικασθείσας ὑπὸ τοῦ τμήματος τῶν διακοπῶν. Ἐξαιροῦνται τοῦ κανόνος τούτου αἱ ἀρξάμεναι ἤδη δικαστικαὶ πράξεις, καὶ ἰδίως αἱ διεξαγόμεναι ἀποδείξεις, αἵτινες συνεχίζονται καὶ κατὰ τὰς διακοπάς, καὶ αἱ ἐμπορικαὶ ὑποθέσεις αἱ ἄλλοτε ὑπαγόμεναι εἰς τὰ ἐμποροδικεῖα, αἵτινες μετὰ τὴν κατάργησιν αὐτῶν ὑπήχθησαν μὲν εἰς τὰ πρωτοδικεῖα, ἀλλ' ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦν τὰς οὐσιαστικὰς διαφοράς των ἀπὸ τῶν συνήθων ὑποθέσεων καὶ ἑπομένως, ἐπειδὴ τὰ ἐμποροδικεῖα δὲν ἀπέλαυον τοῦ εὐεργετήματος τῶν διακοπῶν, τρέχει καὶ κατὰ τὰς διακοπὰς ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τούτων ἡ πρὸς ἀπόδειξιν ταχθεῖσα προθεσμία πρὸς ὁρκωμοσίαν, ἐξέτασιν μαρτύρων κλπ.

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**διακοπαὶ** ***σχολικαί***. Ἐν τῇ σχολικῇ ἐργασίᾳ καλεῖται οὕτως ἡ ἐπὶ μίαν ἢ πλείονας ἡμέρας παῦσις αὐτῆς, ἥτις μετὰ τὴν διακοπὴν ἐπαναλαμβάνεται, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς παύσεως, ἥτις κατὰ τὸ ὡρολόγιον πρόγραμμα ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας μεθ' ἕκαστον ὡριαῖον ἢ καὶ ἡμιώριον μάθημα γινομένη καλεῖται διάλειμμα (βλ. λ.). Αἱ διακοπαὶ τῆς σχολικῆς ἐργασίας εἶναι: α') Τακτικαί, ἤτοι αἱ ὑπὸ τῶν κειμένων σχολικῶν διατάξεων ὁριζόμεναι. Αἱ τοιαῦται διακοπαὶ γίνονται ἢ διαρκοῦντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας θρησκευτικὰς ἢ ἐθνικὰς ἑορτάς, τὰς ὁποίας αἱ κείμεναι σχολικαὶ διατάξεις ὁρίζουν, ἢ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Αἱ τελευταῖαι διακοπαί, ὡς γινόμεναι κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, καλοῦνται καὶ θεριναὶ διακοπαί· αὗται εἰς τὰ διάφορα κράτη διαφέρουν κατὰ τὴν διάρκειαν, ἀναλόγως τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν ἑκάστης χώρας. Ἐν Ἑλλάδι αἱ θεριναὶ διακοπαὶ διαρκοῦν ἐπὶ δύο μῆνας, ἀπὸ τῆς 15 Ἰουλίου μέχρι τῆς 15 Σεπτεμβρίου ἑκάστου ἔτους. β') Ἔκτακτοι, ἤτοι αἱ κατόπιν εἰδικῆς πάντοτε διαταγῆς τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν γινόμεναι διακοπαί, διὰ λόγους ἐκτάκτους, δι' ἐπιδημίαν π. χ. ἢ ὑπερβολικὸν καύσωνα ἢ βαρὺν χειμῶνα. Ἐν Ἑλλάδι εἴς τινας ὀρεινὰς περιφερείας δύνανται νὰ ὁρίζωνται, κατόπιν ὑποδείξεως τῶν κατὰ τόπους ἐποπτικῶν συμβουλίων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀντὶ τῶν θερινῶν χειμεριναὶ διακοπαί, ἕνεκα τοῦ εἰς τὰς περιφερείας ταύτας ἐνσκήπτοντος βαρέος χειμῶνος· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν περιφερειῶν τούτων κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐξακολουθοῦν νὰ ἐργάζωνται. Αἱ διακοπαὶ τῆς σχολικῆς ἐργασίας, ὅταν γίνωνται ἐν μέτρῳ ἀναλόγῳ, εἶναι ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως ὠφέλιμοι, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν συντελοῦν εἰς τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν προφύλαξιν τῶν μαθητῶν ἀπὸ τῆς κοπώσεως, ἥτις δύναται νὰ ἐπέρχεται ἐκ τῆς συντόνου συνεχοῦς σχολικῆς ἐργασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνισχύουν τὸ θρησκευτικὸν καὶ τὸ ἐθνικὸν τῶν μαθητῶν φρόνημα, ἐφ' ὅσον αἱ διακοπαὶ γίνονται χάριν θρησκευτικῶν ἢ ἐθνικῶν ἑορτῶν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει αἱ τοιαῦται διακοπαὶ οὔτε λίαν συχναὶ νὰ εἶναι, οὔτε ἐπὶ πολλὰς νὰ διαρκοῦν ἡμέρας, ἵνα μὴ οὕτως ἐπέρχεται ἐλάττωσις καὶ χαλάρωσις τῆς σχολικῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀγωγῆς καθόλου τῶν μαθητῶν, οἵτινες κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν διακοπῶν ἐλεύθεροι ἀφιέμενοι δύνανται νὰ παρεκτρέπωνται εἰς πράξεις ἀπᾳδούσας εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς.

Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

— **διακοπὴ** ***δίκης*** *[Πολιτ. Δικ.]*. Ἡ ἀρξαμένη δίκη διακόπτεται, ἤτοι παύει προοδεύουσα, εἴτε τῇ ἑκουσίᾳ βουλήσει τῶν δικαζομένων, εἴτε καὶ ἀκόντων αὐτῶν. Ἑκουσία διακοπὴ ἐπέρχεται, ὅταν οἱ διάδικοι (καὶ ἰδίως ὁ δικαιούμενος κυρίως νὰ ἐνεργήσῃ) παραλείπουσι νὰ ἐνεργήσωσι τὰς ἀναγκαίας ἑκάστοτε πράξεις πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς δίκης. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐφαρμοζομένης εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ἀρχῆς, καθ' ἥν, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ποινικά, οὐδὲν ἐνεργεῖται αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου πρὸς ἐξακολούθησιν καὶ περαίωσιν τῆς πολιτικῆς δίκης, εἰμὴ μόνον ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐνδιαφερομένου ἐκ τῶν διαδίκων. Ἀκουσία διακοπὴ ὑπάρχει, ὅταν αὕτη προέλθῃ ἐκ μεταβολῶν ἀνωτέρας βίας καὶ μὴ ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς βουλήσεως τῶν διαδίκων. Τοιαῦται μεταβολαὶ εἶναι τρεῖς: μεταβολὴ εἰς τὸ πρόσωπον διαδίκου, ὡς ὁ θάνατος αὐτοῦ ἢ ἄλλο τι συμβεβηκὸς ἐπιρροὴν ἔχον εἰς τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ πρὸς παράστασιν ἐπὶ δικαστηρίου (φρενοβλάβεια, πτώχευσις κλπ.)· μεταβολὴ εἰς τὸν ἀντίκλητόν τινος τῶν διαδίκων, ὡς ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἡ παραίτησις ἢ ἀπόλυσίς του ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος (ἐὰν εἶναι δικηγόρος κλπ.)· μεταβολαὶ εἰς τὴν δίκην ἤγουν ἀνάκυψις κατὰ τὴν πρόοδον αὐτῆς προδικαστικῶν ζητημάτων, ὑπὸ ἄλλου δικαστηρίου ἐρευνητέων, διστακτικοὶ προτεινόμενοι κατὰ δικαστοῦ τινος ἢ καὶ ὁλοκλήρου δικαστηρίου (ἄρθρ 29—55 Πολιτ. Δικ.) καὶ τέλος ἡ περὶ ἀποδοκιμάσεως ἀγωγή. Ἡ διακοπὴ ἄρχεται, διὰ μεταβολὴν μὲν γενομένην εἰς τὸ πρόσωπον διαδίκου, ἀφ' ἧς γνωστοποιηθῇ ἡ μεταβολὴ εἰς τὸν ἀντίδικον, ἥτις δέον νὰ γίνηται δι' ἐγγράφου νομίμως κοινοποιουμένου ἢ διὰ δηλώσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, καταχωριζομένης εἰς τὰ πρακτικά, ἀποκλειομένου ἄλλου μέσου ἀποδείξεως τῆς γνωστοποιήσεως ταύτης. Ἡ δὲ διακοπὴ ἕνεκα μεταβολῆς εἰς τὸν ἀντίκλητον ἄρχεται ἀμέσως, ἐὰν οὗτος εἶναι δικηγόρος, ἢ ἀπὸ τῆς γνωστοποιήσεως τῆς μεταβολῆς. Τέλος ἡ διακοπὴ ἐκ μεταβολῶν ἐν τῇ δίκῃ ἄρχεται ἀφ' ἧς αὕτη ἐπισυμβῇ. Ἡ ἑκουσία διακοπὴ οὐδὲν ἀποτέλεσμα φέρει, ἐκτὸς ἐὰν ἐπέλθῃ ἀνατροπὴ τῆς δίκης. Ἡ ἀκουσία ὅμως διακοπὴ ἐπιφέρει ἀκυρότητα τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἐνεργηθεισῶν πράξεων.

Ἐπανάληψις διακοπείσης δίκης. Ἡ διακοπεῖσα ὡς ἄνω δίκη, ἐφόσον δὲν ἐπῆλθεν ἀνατροπὴ αὐτῆς διὰ παραγραφῆς, δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ. Εἶναι δὲ ἀναγκαία ἡ ἐπανάληψις αὐτῆς, διότι ὁ νόμος δὲν συγχωρεῖ τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτῆς καὶ τὴν ἔναρξιν νέας ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως. Ἐπὶ ἀναγκαίας διακοπῆς καθίσταται περιττὴ ἡ ἐπανάληψις, ἐὰν ἡ διακοπὴ συμβῇ ὡρίμου οὔσης τῆς δίκης. Ὡς πρὸς τὴν ἐπανάληψιν τῆς δίκης ἰσχύουσι τ' ἀκόλουθα: α') Ἐπαναλαμβάνει τὴν δίκην ὁ διάδικος ἐξ οὗ ἡ διακοπὴ προῆλθεν, ἤτοι ἐπὶ ἑκουσίας μὲν διακοπῆς ὁ διάδικος ὁ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς δικονομίας ὀφείλων νὰ ἐνεργήσῃ τὴν παραλειφθεῖσαν πρᾶξιν, ἐπὶ ἀκουσίας δὲ ὁ κληρονόμος τοῦ ἀποθανόντος διαδίκου ἢ ὁ αὐτεξούσιος γενόμενος διάδικος, ὁ ἐγείρας τὸ προδικαστικὸν ζήτημα ἢ τὴν περὶ ἀποδοκιμασίας ἀγωγὴν κλπ. β') Ἡ ἐπανάληψις γίνεται ἑκουσίως ἢ ἀναγκαίως. Ἡ ἑκουσία ἐπανάληψις ἐκτελεῖται ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ δικαστηρίου, εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῆς ἑκουσίας διακοπῆς τῆς δίκης διὰ μόνης τῆς ὑπὸ τοῦ διαδίκου ἐνεργείας τῶν πράξεων τῆς συνεχείας της, εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀναγκαστικῆς διακοπῆς διὰ γνωστοποιήσεως εἰς τὸν ἀντίδικον, γινομένης ὑπὸ τοῦ ἐπαναλαμβάνοντος καὶ διαδηλούσης, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ἐξέλιπεν ἡ αἰτία τῆς διακοπῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν βούλησίν του περὶ ἐπαναλήψεως. Ἡ ἀναγκαία ἐπανάληψις χρῄζει δικαστικῆς συμπράξεως. Ὁ ἀντίδικος δηλαδὴ

Digitized by Google

τοῦ μὴ δεχομένου ἑκουσίως νὰ ἐπαναλάβῃ την δίκην (εἴτε ἑκουσίως, εἴτε ἀναγκαστικῶς εἶχεν αὕτη διακοπῆ), εἰσάγει αἴτησιν περὶ τούτου εἰς τὸ δικαστήριον κατὰ τὰς διατυπώσεις καὶ προθεσμίας τῶν συνοπτικῶν δικῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἐναγόμενος ἐμφανισθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον ἐπαναλάβῃ ἑκουσίως τὴν δίκην, δὲν γίνεται συζήτησις περὶ ἐπαναλήψεως, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον προβαίνει εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως· ἐὰν δὲ φέρῃ ἀντιρρήσεις ἐπὶ τῆς ἐπαναλήψεως, ἀποφαίνεται περὶ αὐτῆς πρότερον. Ἐὰν δὲν ἐμφανισθῇ κηρύσσεται μόνον ἡ ἐπανάληψις καὶ ἡ ἐν ἄλλῃ δικασίμῳ τῆς κυρίας δίκης ἐξακολούθησις. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς τελευταίας περιπτώσεως ἐπιτρέπεται ἀνακοπή. γ') Διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς διακοπείσης δίκης ἐπαναφέρονται οἱ διάδικοι ἐν ᾗ στάσει ἦσαν κατὰ τὴν διακοπήν. Ἡ διακοπὴ ποινικῆς δίκης καλεῖται ἀναστολὴ (βλ. λ.). Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—διακοπὴ ***διπλωματικῶν σχέσεων.*** Καλεῖται οὕτως ἡ κατάστασις ἐκείνη, καθ' ἥν, πρὸς ἔνδειξιν ἐντάσεως τῶν μεταξὺ δύο κρατῶν ἐπισήμων σχέσεων, τὸ ἓν ἐκ τούτων ἀνακαλεῖ τὴν παρὰ τῷ ἑτέρῳ διπλωματικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Εἰς τὸ μέτρον δὲ τοῦτο τὸ κράτος ἀπαντᾷ συνήθως, ἐκτὸς ἂν θελήσῃ νὰ ὑποχωρήσῃ, διὰ διαταγῆς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διπλωματικὴν ἀντιπροσωπείαν, ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια. Ἡ διακοπὴ δύναται νὰ ἐπέλθῃ διὰ διαβήματος παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πρεσβείας ἐν ὀνόματι τοῦ κράτους του, ὁπότε οὗτος ζητεῖ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν διπλωματικῶν του διαβατηρίων καὶ ἐγκαταλείπει ἔπειτα τὸ ταχύτερον τὸ κράτος, παρ' ᾧ ἔχει διαπιστευθῆ. Δύναται ὅμως ὡσαύτως νὰ γίνῃ καὶ παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ ὁποῖον κοινοποιεῖ ἀπ' εὐθείας τὴν διακοπὴν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς πρεσβείας τοῦ περὶ οὗ πρόκειται κράτους, ἀνακαλοῦν συγχρόνως καὶ τὴν παρὰ τῷ κράτει τούτῳ διπλωματικὴν αὐτοῦ ἀντιπροσώπευσιν. Ἡ ἀνάκλησις συνήθως ἐπεκτείνεται ἐπὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πρεσβείας καὶ πάντων τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς μονίμου διπλωματικῆς ἀποστολῆς προκειμένου περὶ πλήρους καὶ ὁριστικῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Ἐνίοτε ὅμως ἀνακαλεῖται προσωπικῶς μόνον ὁ ἀρχηγὸς τῆς πρεσβείας, παραμένοντος ὡς προσωρινοῦ ἐπιτετραμμένου τοῦ συμβούλου ἢ γραμματέως αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη μερικὴ διακοπὴ τῶν σχέσεων δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς σοβαρὰ προειδοποίησις περὶ τῆς ἐπελθούσης ἤδη ψυχρότητος εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο κρατῶν, ὧν ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς στάσεως ἣν ἀναλόγως θὰ λάβῃ τὸ καθ' οὗ τὸ μέτρον τοῦτο κράτος.

Ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπέρχεται, ἐπειδὴ δὲν κατωρθώθη νὰ διευθετηθῇ μέχρι τοῦδε διὰ τῶν διεξαχθεισῶν ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεων διεθνής τις διαφορά, ἀναφυεῖσα μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων κρατῶν. Εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους, ἐπὶ παρευφερεῶν περιστάσεων, ἐπήρχετο διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἥτις συνεπήγετο συνήθως μετ' ὀλίγον τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. Πολλάκις ὅμως, καὶ ἰδίᾳ ὅταν ἐπρόκειτο περὶ μὴ ὁμόρων κρατῶν, ἡ διακοπὴ παρετείνετο ἐπὶ μακρὸν χωρὶς νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ κήρυξις πολέμου. Ἐνίοτε πάλιν ἡ διακοπὴ ἐγίνετο ταυτοχρόνως μετὰ τῆς ἐπισήμου κηρύξεως τοῦ πολέμου ἢ ἠκολούθει τὴν ἤδη γενομένην ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὡς συνέβη π. χ. κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας πόλεμον (1913) τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας. Ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ μάλιστα πρακτικῇ καὶ δὴ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπάρχει παράδειγμα, καθ' ὃ δύο κράτη, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, καίτοι διεξάγοντα πρὸς ἄλληλα ἐχθροπραξίας (ἀπὸ τῆς 27 Ἰουνίου 1743), ἐν τούτοις διετήρησαν περαιτέρω τοὺς ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ πρέσβεις των. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπικρατοῦσι νέαι πλέον ἀρχαί. Ἡ διεθνὴς διαφορά, ἥτις δὲν κατωρθώθη νὰ διευθετηθῇ διὰ τῶν ἀπ' εὐθείας διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἥτις παρουσιάζεται ὡς δυναμένη νὰ συνεπιφέρῃ κήρυξιν πολέμου, δέον ὑποχρεωτικῶς νὰ διακανονισθῇ, συμφώνως πρὸς τὰ ἄρθρα 12 13 καὶ 15 τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, κατ' ἐλευθέραν ἐπιλογὴν τῶν διαφερομένων μερῶν εἴτε διὰ διαιτητικοῦ ἢ δικαστικοῦ διακανονισμοῦ, εἴτε διὰ πολιτικοῦ τοιούτου, τουτέστι δι' ἐξετάσεως παρὰ τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἢ καὶ τῆς συνελεύσεως ἔτι ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις. Τούτου οὕτω νῦν ἔχοντος, τὸ μέτρον τῆς ἀμέσου διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ ἀπολύτως συμβιβαζόμενον πρὸς τὰς συγχρόνους τάσεις ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν μόνον διὰ φιλειρηνικῶν μέσων.

Ἡ ἀναχώρησις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πρεσβείας καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν αὐτῆς δέον νὰ συντελεσθῇ κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς διεθνοῦς ἀβροφροσύνης, ἀπαγορευομένου παντὸς μέτρου δυναμένου νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μειωτικοῦ τοῦ πρὸς τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὀφειλομένου σεβασμοῦ. Μετὰ τοῦ ἀνακληθέντος προσωπικοῦ τῆς πρεσβείας ἀπέρχονται καὶ αἱ ὑπ' αὐτὴν προξενικαὶ ἀρχαί, ὧν τὰ ἐκτελεστήρια ἄλλως τε ἀνακαλοῦνται παρὰ τοῦ κράτους, παρ' ᾧ ἐξετέλουν τὰ ὑπηρεσιακά των καθήκοντα, καίτοι ταῦτα δὲν θὰ ἠδύναντο βεβαίως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων ἢ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Τὰ κράτη, ἅτινα ἀνακαλοῦσι τὰς διπλωματικὰς καὶ προξενικὰς αὐτῶν ἀρχάς, ἀναθέτουσιν εἰς ἕτερον τρίτον κράτος, συγκατατιθέμενον εἰς τοῦτο, τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν πολιτῶν των, ὡς καὶ τὴν φύλαξιν τῶν ἀρχείων. Συνήθως μάλιστα ἔνιοι τῶν διπλωματικῶν ἢ προξενικῶν ὑπαλλήλων παραμένουσιν, ἀποσπώμενοι παρὰ τῇ πρεσβείᾳ, ἥτις ἀνέλαβε τὴν προστασίαν καὶ ἣν βοηθοῦσιν ἐν τῷ ἔργῳ, τὸ ὁποῖον τῇ ἀνετέθη. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον (1897), ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία ἀνέλαβον ἀπὸ κοινοῦ τὴν προστασίαν τῶν ἐν τῇ Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν συμφερόντων. διαιρέσασαι τὴν δρᾶσίν των κατὰ πόλεις. Κατὰ τὸν Ἱσπανοαμερικανικὸν πόλεμον (1898), αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἀνέθεσαν τὴν προστασίαν τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμφερόντων των εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ δ' Ἱσπανία εἰς δύο κράτη ταυτοχρόνως. τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Αὐστροουγγαρίαν. Κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον (1904—1905), ἡ Ἰαπωνία ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὰ ἐν Ρωσίᾳ συμφέροντά της, ἡ δὲ Ρωσία εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον (1911—1912), ἡ Γερμανία ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν δύο κρατῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν, εἰς ἃ δὲ μέρη τῆς Τουρκίας δὲν ὑπῆρχον γερμανικὰ προξενεῖα, θὰ ἐμερίμνων τὰ αὐστροουγγρικὰ τοιαῦτα. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912, 1913) τὴν προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ἐν Τουρκίᾳ εἶχον ἀπὸ κοινοῦ ἀναλάβει ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία, ἐν δὲ τῇ Βουλγαρίᾳ ἡ Γαλλία, ἐνῷ ἡ Ρωσία ἐπροστάτευσε τὰ βουλγαρικὰ συμφέροντα ἐν Ἑλλάδι καὶ Σερβίᾳ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἡ Ἱσπανία ἐπροστάτευσε τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἡ Ὁλλανδία ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Αὐστροουγγαρίᾳ. Ἡ ἔκτασις τῆς παρεχομένης ταύτης προστασίας καθορίζεται συνήθως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἢ εἰδικῶν ὁδηγιῶν, τὰς ὁποίας παρέχει ἑκάστοτε τὸ ἀντιπροσωπευόμενον κράτος· παρατηρητέον ὅμως ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι ἡ προστασία αὕτη εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, γενικῆς ὁπωσδήποτε μορφῆς, περιωρισμένη εἰς γενικὰ μέτρα προστασίας, ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν τοῦ ἀντιπροσωπευομένου κράτους. Τὴν 17 Αὐγούστου 1914 τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον, ἐν ᾗ καθωρίζετο ὁ χαρακτὴρ τῶν ἀμερικανικῶν διπλωματικῶν ἢ προξενικῶν ἀρχῶν, αἵτινες εἶχον ἀναλάβει ἐν ἐμπολέμῳ κράτει τὴν προστασίαν ἐχθρικῶν συμφερόντων. Κατὰ τὴν ἄποψιν τῆς ἐγκυκλίου, αἱ ἀνωτέρω ἀρχαὶ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀντιπροσωπεύουσαι τὸ κράτος, οὗ προστατεύουσι τὰ συμφέροντα. Μὴ ἐνασκοῦσαι ἐπίσημα καθήκοντα, ἀλλ' ἁπλῶς μὴ ἐπίσημον μεσολάβησιν, δέον ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ νὰ κανονίσωσι τὴν στάσιν των, δὲν θὰ ἦτο δὲ δυνατὸν διπλωματικοὶ ἢ προξενικοὶ ὑπάλληλοι κράτους τινὸς νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπισήμως ὡς τοιοῦτοι ξένου ἑτέρου κράτους. Παραμένοντες συνεπῶς οἱ ἀντιπρόσωποι οὐδετέρου κράτους, ὀφείλοντος ἀμερόληπτον στάσιν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μετὰ τῶν δύο ἐμπολέμων κρατῶν ἐπισήμους αὐτοῦ σχέσεις, ὀφείλουσιν ἐν ταῖς διαφόροις παρὰ ταῖς τοπικαῖς ἀρχαῖς ἐνεργείαις των νὰ προβαίνωσιν ἐν πνεύματι ἀμεροληπτου οὐδετερότητος καὶ διακριτικότητος, ἀποφεύγοντες πᾶσαν μεροληπτικὴν δρᾶσιν.

Ἡ διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων δὲν εἶναι νομικῶς ἀπαραίτητος ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει, οὐχ ἧττον, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρακτικὴν τῶν κρατῶν, αὕτη ἐπέρχεται μοιραίως διὰ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πρεσβείας ἢ ἡ ἄδεια αὐτοῦ δὲν διακόπτει τὰς διπλωματικὰς σχέσεις. Ἐν περιπτώσει προσωπικοῦ κωλύματος, ἀναπληροῦται ὑπὸ προσωρινοῦ ἐπιτετραμμένου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Raspiller*, Du passage de l'état de paix à l'état de guerre (1904).—*Soughimoura*. De la déclaration de guerre (1912).—*Malnoury*, L'état de guerre et ses conséquences juridiques (1914).—*Page*, The war and alien enemies (1914).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

Διακόπι (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ὑαίας τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 941. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γρανίτσα*.

—**Διακόπι** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κανδήλας* τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 105. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεντένι*.

Διάκοπο (τὸ) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον ὕψους 101 ποδῶν ἐν τῇ συστάδι τῶν Ὀθονῶν (πλάτ. 39° 45' 25" Β. μῆκ. 19° 36' 15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), εἶναι ἀπόσπασμα τῆς νησῖδος *Διάπλο*, ἐμφανίζον μικρὰν καὶ ἀβαθῆ τὴν διακοπὴν τῆς συνεχείας της πρὸς αὐτήν, ΝΔ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται. Ὀνομάζεται καὶ *Διακοφτό*. Σ. Ε. Λ.

διάκοπος (ὁ) (Diacopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*. Οἱ διάκοποι διακρίνονται διὰ τὸ μέγα μέγεθος, τὴν ἀνεπτυγμένην κεφαλήν, τὸ μέγα ραχιαῖον πτερύγιον καὶ τὴν πλατεῖαν οὐράν των. Γνωστὰ 8 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδικὰς θαλάσσας, περιζήτητα διὰ τὸ εὔγευστον καὶ μαλακὸν κρέας των.

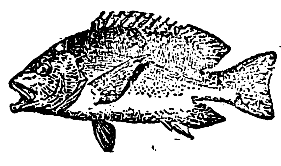

Διάκοπος ὁ χρυσόχρους.

Ἀξιολογώτερον εἶναι *διάκοπος ὁ χρυσόχρους* (Diacopus auratus), ὅστις ἔχει μῆκος ἑνὸς περίπου μέτρου, σῶμα πλατύτατον, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κεφαλὴν μεγάλην, στοματικὸν ἄνοιγμα μέγα. σιαγόνας ἰσχυρὰς μὲ πολυπληθεῖς μικρούς, ἀλλ' ἰσχυροὺς καὶ αἰχμηροὺς ὀδόντας, ραχιαῖον πτερύγιον ἐπιμηκέστατον, εὐρύτατον, πολυακανθωτόν, στηθιαῖα πτερύγια ἱκανῶς ἀνεπτυγμένα καὶ καταλήγοντα εἰς αἰχμήν, κοιλιακὰ μικρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἑδραῖον πλατὺ καὶ οὐραῖον εὐρύτατον, βραχὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ τετράγωνον κατὰ τὸ ἄκρον του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κιτρινέρυθρος κατὰ τὴν ράχιν καὶ ἐρυθρόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν μὲ χρυσᾶς ἀποχρώσεις. Δ. Ν. Π.

διακόπτης (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου διακόπτομεν τὸ ἠλεκτρικὸν κύκλωμα ἢ ἀποκαθιστῶμεν αὐτὸ κατὰ βούλησιν.

—*[Ἠλεκτρ.]* Καλεῖται ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ *διακόπτης* ἡ διασκευὴ διὰ τῆς ὁποίας ἐνεργεῖται ἡ παρεμβολὴ ἢ ἡ ἀπόζευξις τῶν ἠλεκτρικῶν κυκλωμάτων. Ἀναλόγως τῆς ἀποζεύξεως τῶν κυκλωμάτων, ἂν δηλαδὴ αὕτη γίνεται δι' ἐπεμβάσεως τοῦ χειριστοῦ ἢ αὐτομάτως, οἱ διακόπται διακρίνονται εἰς χειροκινήτους καὶ αὐτομάτους.

α') Χειροκίνητοι διακόπται: Γενικῶς οὗτοι παρουσιάζουσι δύο ἐπαφάς: τὴν μίαν κινητήν, συνδεδεμένην μετὰ τῆς λαβῆς, καὶ τὴν ἄλλην ἀκίνητον. Ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἡ κινητὴ ἐπαφὴ ἀπομακρύνεται τῆς σταθερᾶς, οἱ διακόπται διακρίνονται εἰς περιστροφικούς, μαχαιρωτοὺς κ.τ.λ., ἀναλόγως δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγωγῶν τοὺς ὁποίους διακόπτουσι λέγονται μονοπολικοί, διπολικοὶ κ.τ.λ. Τὸ μέγεθος τῶν διακοπτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ διακοπῇ, ἐνῷ ἡ τάσις ἢ αἱ τυχὸν ἐμφανιζόμεναι ὑπερτάσεις κανονίζουσι τὴν μόνωσιν μεταξὺ τῶν στοιχείων τοῦ διακόπτου.

Σχ 1. *Κοινὸς χειροκίνητος διακόπτης.*

Προκειμένου περὶ διακοπῆς ἰσχυρῶν ρευμάτων, ἰδιαιτέρα φροντὶς δέον νὰ ληφθῇ διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν διαβρωτικῶν ἀποτελεσμάτων ἐπὶ τῶν ἐπαφῶν τοῦ διακόπτου, συνεπείᾳ τοῦ κατὰ τὴν διακοπὴν ἀναπτυσσομένου βολταϊκοῦ τόξου. Πρὸς περιορισμὸν τούτου καὶ καλυτέραν μόνωσιν τοῦ διακόπτου, ὁ τελευταῖος οὗτος ἐμβαπτίζεται πολλάκις ὁλόκληρος ἐντὸς ἐλαίου χειριζόμενος φυσικὰ ἐκ τῶν ἔξω (βλ. λ. ἀπόσβεσις *σπινθήρων* καὶ ἀπόζευξις).

Σχ. 2 *Χειροκίνητος διπολικὸς διακόπτης.*

β') Αὐτόματοι διακόπται: Οὗτοι ἔχοντες ὡς προορισμὸν τὴν αὐτόματον διακοπὴν ἠλεκτρικοῦ τινος κυκλώματος, εὐθὺς ὡς αἱ συνθῆκαι λειτουργίας αὐτοῦ ἀποβῶσιν ἐπικίνδυνοι διὰ τὰς γραμμὰς καὶ διασκευὰς τοῦ κυκλώματος, ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀσφαλιστικῶν (βλ. λ.) ἐντάσεως τῶν ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων. Τὰ συνήθη εἴδη αὐτομάτων διακοπτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Αὐτόματοι

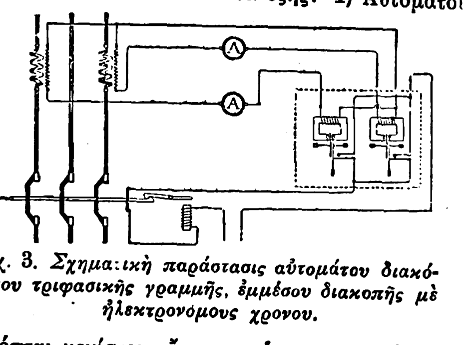

Σχ. 3. *Σχηματικὴ παράστασις αὐτομάτου διακόπτου τριφασικῆς γραμμῆς, ἐμμέσου διακοπῆς μὲ ἠλεκτρονόμους χρονου.*

διακόπται μεγίστου, ἔχοντες ὡς προορισμὸν τὴν αὐτόματον διακοπὴν ἐν περιπτώσει αὐξήσεως τῆς ἐντάσεως ροῆς πέραν τοῦ κανονικοῦ ὁρίου, συνεπείᾳ ὑπερφορτώσεως ἢ βραχυκυκλώσεως τῆς

Digitized by Google

γραμμή. 2) Αὐτόματοι διακόπται ἐλαχίστου, διακόπτοντες τὸ κύκλωμα εὐθὺς ὡς ἡ ἔντασις ἐλαττουμένη ἤθελε κατέλθει κάτω ἑνὸς τεθέντος ὁρίου. 3) Αὐτόματοι διακόπται ἀναστροφῆς, διακόπτοντες τὸ κύκλωμα εὐθὺς ὡς ἡ φορὰ τοῦ ρεύματος ἀλ-

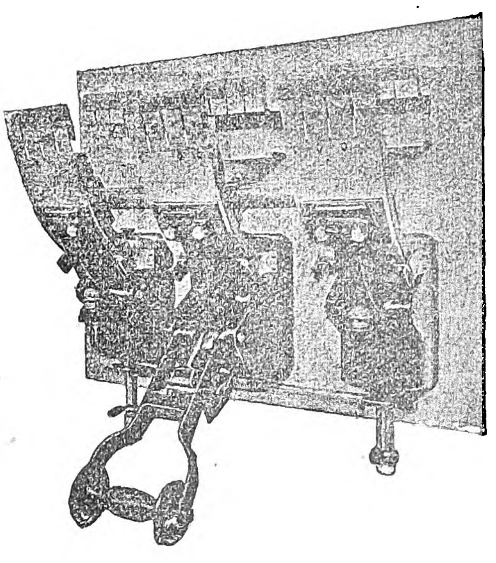

Σχ. 4. *Τριπολικὸς αὐτόματος διακόπτης συνήθους τάσεως 1000 ἀμπέρ.*

λάξη, τείνουσα νὰ τροφοδοτήσῃ τὴν μέχρι τοῦδε παραγωγὸν διασκευὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Οἱ αὐτόματοι διακόπται ἀποτελοῦσι γενικῶς μηχανισμούς, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ κινηταὶ ἐπαφαί, ἵνα ἐγγίσουν τὰς σταθεράς, ἑπομένως νὰ κλείσουν τὸ κύκλωμα, ὁπλίζονται δι' ἐξωτερικῆς δυνάμεως, συγκρατούμεναι εἰς τὴν θέσιν ταύτην δι' ἑνὸς ὄνυχος, ὅστις ἐὰν δράσῃ ἐπ' αὐτοῦ μικρὰ δύναμις ἐλευθερώνει τὸν ἤδη ὡπλισμένον μηχανισμόν, διακοπτομένου οὕτω πως τοῦ κυκλώματος. Ὁ ὄνυξ εὑρίσκεται μηχανικῶς συνδεδεμένος μὲ τὸν ὁπλισμὸν ἑνὸς ἠλεκτρομαγνήτου, τοῦ ὁποίου τὸ τύλιγμα (δυνάμενον ν' ἀποτελῆται καὶ ἐξ ἑνὸς μόνον ἢ καὶ τμήματος ἀκόμη ἑλίγματος) ἢ τὰ τυλίγματα, ἐπηρεάζονται ἐκ τῶν ἠλεκτρικῶν συνθηκῶν λειτουργίας τοῦ δικτύου. Ὅταν αἱ τελευταῖαι αὗται εἰσέλθωσιν εἰς τὰ ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένα ὡς ἐπικίνδυνα ὅρια, ὁ ἠλεκτρομαγνήτης, ἕλκων τὸν ὁπλισμόν του, ἐλευθερώνει τὸν ὄνυχα, ἐπερχομένης οὕτω πως τῆς διακοπῆς. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ διακοπὴ γίνεται δι' ἐνεργείας παρεχομένης ἐξ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ρεύματος, λέγομεν ὅτι ἔχομεν ἄμεσον διακοπήν. Εἶναι ὅμως δυνατὸν τὸ κύριον ρεῦμα ἢ τὰ ἐκ μετασχηματισμοῦ αὐτοῦ προερχόμενα ρεύματα νὰ κλείωσι τὸ κύκλωμα τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου διακοπῆς οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλὰ τὸ κύκλωμα ἑνὸς βοηθητικοῦ ἠλεκτρονόμου (relais), ὅστις πάλιν νὰ κλείῃ τὸ κύκλωμα τοπικῆς πηγῆς, πρὸ τούτου ὑπαρχούσης, ἀποστελλούσης δὲ ρεῦμα πρὸς τὸν πηνίον διακοπῆς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἔχομεν ἔμμεσον διακοπήν. Αὕτη ἐφαρμόζεται εὐρύτατα εἰς τὰς ἐναλλασσομένας διανομὰς ὑψηλῆς τάσεως. Ἡ συνδεσμολογία ἑνὸς τοιούτου διακόπτου φαίνεται εἰς τὸ σχ. 3. Τὸ σχ. 4 παριστᾷ τριπολικὸν αὐτόματον διακόπτην χαμηλῆς τάσεως 1000 ἀμπὲρ ἀμέσου διακοπῆς, τὸ δὲ σχ. 5 εἰκονίζει διακόπτην ὑψηλῆς τάσεως 150.000 βὸλτ ἐμμέσου διακοπῆς, ἐγκατεστημένον εἰς τὸ Venissieux ὑπὸ τῆς ἑταιρείας μεταφορᾶς ἐνεργείας τῶν Ἄλπεων.

Σπουδαῖος παράγων, χαρακτηριστικὸς τῶν αὐτομάτων διακοπτῶν ποιᾶς τινος σημασίας, εἶναι ὁ καλούμενος χρόνος διακοπῆς, δηλαδὴ ὁ χρόνος, ὅστις παρέρχεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ ἔντασις

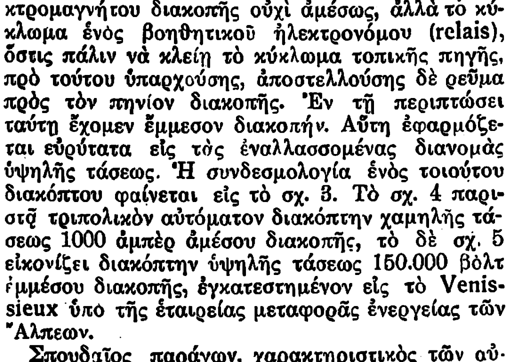

Σχ. 5. *Αὐτόματος διακόπτης τριφασικῆς γραμμῆς τάσεως 150,000 βόλτ.*

ὑπερβῇ τὴν κανονικὴν τιμὴν μέχρις ὅτου πραματοποιηθῇ ἡ διακοπή. Δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀνάγκη νὰ λειτουργήσῃ ὁ διακόπτης ἀκαριαίως μόλις ἐξέλθωμεν τῶν κανονικῶν συνθηκῶν λειτουργίας, ἀλλὰ πρέπει τοὐναντίον ν' ἀναμένῃ ἐπί τινα χρόνον (0 υ 30″ ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ διακόπτου ἐν τῇ ὅλῃ ἐγκαταστάσει παραγωγῆς—μεταφορᾶς—διανομῆς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας), μήπως τυχὸν τὸ αἴτιον τὸ προκαλέσαν τὴν διαταραχὴν ἦτο πρόσκαιρον, μὴ δυνάμενον κατὰ τὴν μικρὰν διάρκειαν αὐτοῦ νὰ βλάψῃ τὸ παράπαν τὰς ἐγκαταστάσεις. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως λοιπὸν ταύτης ἐξεταζόμενοι οἱ αὐτόματοι διακόπται διακρίνονται εἰς τοιούτους μετὸ καὶ ἄνευ χρόνου (ἀκαριαίας διακοπῆς). Τὸ σχ. 2 δεικνύει τὴν συνδεσμολογίαν διακόπτου μὲ ἠλεκτρονόμους χρόνου τύπου Ferranti.

γ') Εἰδικοὶ διακόπται: Πλὴν τῶν χειροκινήτων καὶ αὐτομάτων διακοπτῶν ὑπάρχει ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ πληθὺς εἰδικῶν διακοπτῶν, ὡς οἱ ὡρολογιακοὶ (διακόπτοντες ὡρισμένα κυκλώματα εἰς ὡρισμένας ὥρας), οἱ δι' ὑδραργύρου κ.τ.λ.

Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

διακοπτικός, —ή, —όν· ὁ ἁρμόδιος ἢ ἐπιτήδειος νὰ διακόψῃ τὴν συνέχειαν, τὴν ἐξακολούθησιν: «διακοπτικαὶ ἀναφωνήσεις,—ἐρωτήσεις».

Διακοπτὸν ἢ ***Διακοφτὸ*** (καὶ *Διακοπτίτικα*) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Βουρῶν τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 800. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ

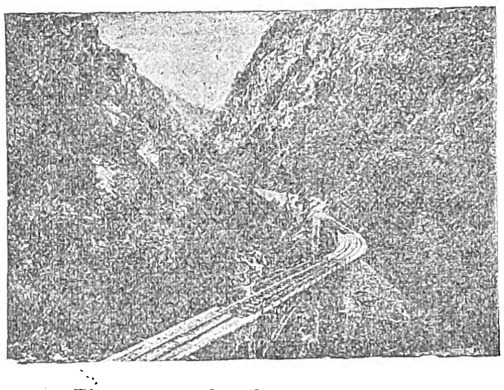

Γέφυρα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Διακοφτοῦ—Καλαβρύτων.

συνοικισμοὶ Βρώσταινα ἢ Βρέσταινα (κάτ. 120), Ζαχλωρίτικα (κάτ. 127), Καγιαννέϊκα (κάτ. 83), Καλυβίτιον (κάτ. 59), Κάστρον (κάτ. 49), Κερνίτσα (κάτ. 111), Νειάματα (κάτ. 9) καὶ Χαρκέϊκα (κάτ. 27).

Δ. Ε. Μ.

διακόπτω (ἀόρ. *διέκοψα—διεκόπην* παθ. μετοχ. *διακεκομμένος*)· κόπτω ἐν τῷ μεταξύ, λύω τὴν συνέχειαν, παρακωλύω τὴν ἐξακολούθησιν, καθόλου, παρεμποδίζω, ἀναστέλλω, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἐπαναλαμβάνω*: «διακόπτω τὴν ἐργασίαν μου,—τὸ φαγητόν μου,—τὸν ὕπνον μου», «ὕπνος διακεκομμένος». «διεκόπησαν αἱ συγκοινωνίαι», «διεκόπη ἡ παροχὴ τοῦ ὕδατος,—ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐφημερίδος»· || «διακόπτω τὸν ρήτορα,—τὸν ὁμιλοῦντα» τὸν κάμνω νὰ σταματήσῃ δι' ἐρωτήσεως ἢ ἄλλως· «μὴ μὲ διακόπτῃς»· || «διακόπτω τὰς μετά τινος σχέσεις,—διαπραγματεύσεις» καταργῶ· || «διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς,—τῶν δικαστηρίων», «διακόπτονται τὰ μαθήματα», ἀναστέλλονται, σταματῶσι πρὸς καιρόν· || «διηγεῖται διακοπτόμενος ὑπὸ λυγμῶν»· || «διέκοψε τὰς σπουδάς του ἕνεκα τῆς ἐπιστρατεύσεως» (βλ. καὶ **διακεκομμένος**).

διακόρευσις, —εως (ἡ)· ἡ φθορὰ τῆς παρθενίας τῆς κόρης, διαπαρθένευσις, κοιν. *ξεπαρθένεμα*.

— [*Ἀνατομ.-Ἰατροδικ.*] Διὰ τοῦ ὅρου *διακόρευσις* ἐννοεῖται ἡ πρᾶξις τῆς δι' ἐξωτερικῆς βίας ρήξεως τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος τοῦ αἰδοίου τῆς γυναικός. Αὕτη κανονικῶς ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν πρώτην συνουσίαν, διὰ τῆς εἰσδύσεως τοῦ ἀνδρικοῦ πέους, ὁπότε συνεπάγεται καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς παρθενίας τῆς νεάνιδος. Ἡ διακόρευσις δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ δι' ἄλλων ὀργάνων ποικίλων, ἐξαιρετικῶς ἐπενεργούντων, καὶ διὰ τῶν δακτύλων ἢ διὰ τυχαίου συμβεβηκότος, τραυματισμοῦ τινος λ.χ., ἐπενεγκόντος ἀκουσίως τὴν ρῆξιν τοῦ ὑμένος. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διακορεύσεως ἡ γυνὴ αἰσθάνεται ἄλγος, ἐνίοτε ἰσχυρὸν καὶ ἄλλοτε ἐλαφρόν, ἀναλόγως τῆς διατάξεως τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος καὶ ἀναλόγως τῆς εὐαισθησίας τοῦ ἀτόμου· πρὸς δὲ ἐμφανίζει καὶ μικράν τινα αἱμορραγίαν, ἀσήμαντον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πολλάκις ὅμως καὶ λίαν σοβαράν.

Εἰς τὰς *παρθένους* νεάνιδας τὰ μεγάλα χείλη τοῦ αἰδοίου εἶναι ἁδρὰ τὴν σύστασιν, ἐφηρμοσμένα πρὸς ἄλληλα καὶ ἐπικαλύπτοντα συνηθέστατα τὰ μικρὰ χείλη· ὁ δὲ κολεὸς εἶναι στενὸς καὶ αἱ πτυχαὶ τοῦ βλεννογόνου αὐτοῦ εἶναι εὐχερῶς ἀντιληπταὶ διὰ τῆς δακτυλικῆς ἐξετάσεως. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι δευτερευούσης σημασίας· τὸ μόνον ὅπερ ἔχει χαρακτηριστικὴν ἀξίαν, ἐκδηλωτικὸν δὲ τῆς παρθενίας, εἶναι ἡ ἀκεραιότης τοῦ *παρθενικοῦ ὑμένος*.

Ὅταν ὁ παρθενικὸς ὑμὴν εἶναι ἄθικτος, φέρει τρῆμά τι ἢ ὀπήν, σχήματος καὶ διαστάσεων ποικίλων. Μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν δέκα ἐτῶν διὰ τοῦ τρήματος τούτου δύναται νὰ διέλθῃ τὸ ἄκρον τοῦ στελέχους χηνείου πτεροῦ ἢ τὸ πέρας συνήθους καθετῆρος τῆς οὐρήθρας· κατὰ δὲ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ δι' αὐτοῦ ὁ μικρὸς μόνον δάκτυλος τῆς χειρός, μετὰ μεγάλης ὅμως πάντοτε προσοχῆς, διὰ τὸν φόβον τῆς ρήξεως τοῦ ὑμένος.

Ὁ παρθενικὸς ὑμὴν ἐμφανίζει σχήματα διάφορα εἰς τὰ διάφορα ἄτομα (βλ. λ. *παρθενικὸς ὑμήν*). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ τρῆμα ἢ στόμιον τοῦ ὑμένος δυνατὸν νὰ ἐμφανίζῃ ποικιλίας ὡς πρὸς τὸ μέγεθος αὐτοῦ. Ἐὰν εἶναι λίαν μικρόν, τοῦτο σημαίνει πιθανώτατα, ὅτι δὲν ἐγένετο δι' αὐτοῦ εἴσδυσις ξένου σώματος ἢ καὶ τοῦ πέους αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐπιτελεσθεῖσα ἤδη συνουσία καὶ αὗται ἔτι αἱ πρὸς συνουσίαν προσπάθειαι, διαπλατύνουσι τὸ στόμιον τοῦτο (ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐλαστικότητος αὐτοῦ), καὶ εἶναι δυνατὸν οὕτω νὰ ἐκτελεσθῇ συνουσία ὑφισταμένου τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ὅστις παραμένει πολλάκις τοιοῦτος καὶ μέχρι τοῦ τοκετοῦ. Ὅθεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἡ ἀκεραιότης τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἐγένετο συνουσία.

Μετὰ δὲ τὴν ρῆξιν τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ἢ τὴν διακόρευσιν ἐν γένει, καὶ μετὰ τὴν κατ' ἐπανάληψιν τελουμένην συνουσίαν, τὰ ὑπολείμματα τούτου σχηματίζουσι μικρὰ ἐρυθρὰ ἐπάρματα ἢ φύματα παραμένοντα πέριξ τῆς εἰσόδου τοῦ κολεοῦ, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *μύρτα*.

Πλὴν ὅμως τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ὁ ἰατροδικαστής, προκειμένου νὰ γνωματεύσῃ περὶ διακορεύσεως, ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει του καὶ τὴν παρθενικὴν καλουμένην κατάστασιν τῶν ἐξωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ἥτις ἐμφανίζει τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικά: Μεγάλα χείλη μόλις ἀποκεχωρισμένα ἀλλήλων· κλειτορὶς ἧττον εὐμεγέθης· μικρὰ χείλη λίαν ἐγγὺς ἀλλήλων, συγκεκολλημένα τρόπον τινὰ καὶ ἄθικτα· κολεὸς λίαν ἐστενωμένος (*Theinot*).

Ἡ ρῆξις τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ἢ διακόρευσις δυνατὸν νὰ τελεσθῇ κατὰ τοὺς ἀκολούθους τρόπους: α') διὰ τῶν γενετηρίων σχέσεων τῶν κανονικῶν ἢ φυσιολογικῶν, τῆς συνουσίας τουτέστι, τῆς εἰσαγωγῆς δηλαδὴ τοῦ ἀνδρικοῦ πέους· β') διὰ τῆς ἐν τῷ κολεῷ εἰσαγωγῆς ἀλλοτρίου τινὸς σώματος· γ') διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως.

Τὰ κύρια σημεῖα πάσης διακορεύσεως καὶ καθ' οἱονδήποτε τρόπον τελεσθείσης εἶναι τὸ *ἄλγος* καὶ ἡ *αἱμορραγία*· ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι σημεῖα σταθερά, εὐκόλως ἑρμηνευόμενα εἰς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς περιστάσεις καὶ ἔχοντα πάντοτε τοὺς αὐτοὺς κλινικοὺς τύπους, καθόσον εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς ἰατρούς, ὅτι ταῦτα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλλείπωσι πολλάκις· ἰδιαίτατα δὲ τὸ ἄλγος δυνατὸν νὰ ἐλλείπῃ εἰς πλείστας περιπτώσεις, ἐξαρτώμενον μάλιστα ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος καὶ ἐκ τῆς ἀντοχῆς αὐτοῦ. Εἰς ἀπείρους περιπτώσεις ἡ διακόρευσις ἐπιτελεῖται ἄνευ ρύσεως αἵματος· ὅθεν ἡ εἰς τοὺς γονεῖς τῶν νεονύμφων κλασσικὴ ἐπίδειξις τῶν αἱματηρῶν ἐνδυμάτων (λευχειμάτων) μετὰ τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου, ἡ γνωστὴ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, στερεῖται πάσης ἐπιστημονικῆς ἀξίας. Ἐν ταύτῃ ὅμως πρόκειται περὶ προλήψεω ἐπιμόνως ἐπικρατούσης καὶ λίαν εἰσέτι διαδεδομένης. Ἄλλοτε πάλιν ἡ ἐκ τῆς διακορεύσεως αἱμορραγία εἶναι ἀφθονωτάτη, δυναμένη νὰ προκαλέσῃ ἐνίοτε καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον τῆς διακορευθείσης γυναικός, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς μεγάλης ἀγγειοβριθείας τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ὁτὲ δὲ ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ κολεοῦ βιαίας ἀποκολλήσεως τοῦ ὑμένος καὶ ἄλλοτε ἐξ αἱμορροφιλικῆς διαθέσεως τῆς διακορευθείσης. Ἡ διακόρευσις ἐπιφέρει ἐνίοτε καὶ βλάβας τοῦ κολεοῦ ἢ τοῦ αἰδοίου, ὡς καὶ τῆς σκαφοειδοῦς κοιλότητος· ἄλλοτε πάλιν προκαλεῖ τὴν ρῆξιν τῆς κλειτορίδος καὶ τῆς οὐρήθρας, ἔτι δὲ καὶ τοῦ χαλινοῦ, τοῦ περινέου, ἐνίοτε καὶ αὐτοῦ τοῦ σφιγκτῆρος τοῦ δακτυλίου.

Ἡ διακόρευσις δυνατὸν νὰ προέλθῃ καὶ ἐξ ἄλλων λόγων, ἤτοι: ἐξ αὐνανισμοῦ ἢ μαλακίας μάλλον, τελουμένης διὰ τῶν δακτύλων τοῦ ἰδίου ἀτόμου ἢ ἄλλου ἀτόμου, ὡς καὶ δι' ἀντικειμένων ποικίλων καὶ πολυωνύμων (ἄγκιστρα κοκκάλινα τοῦ πλεξίματος, καρφίδες τῆς κόμης, ἐλαστικὰ κηρία, καθετῆρες, καρόττα πολλάκις, μακαρόνια κλπ.), καθὼς καὶ διὰ ξένης χειρὸς ἐπιτελούσης δακτυλικὰς ἐπιτριβὰς ἢ καὶ διὰ τῆς βιαίας εἰσαγωγῆς τοῦ δακτύλου. Ἀλλὰ καὶ πτῶσις τυχαία ἱππαστὶ ἢ τραυματισμὸς τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἐπὶ σκληροῦ καὶ προέχοντος ἀντικειμένου δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διακόρευσιν.

Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ *χειρουργικαὶ διακορεύσεις*, εἰς τὰς ὁποίας οἱ χειρουργοὶ ἀναγκάζονται νὰ προβαίνωσι πολλάκις, ἰδίᾳ ὅταν ὁ παρθενικὸς ὑμὴν προβάλλῃ μεγάλην ἀντίστασιν, δίκην ἱστοῦ ὑποχονδρώδους, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ σύζυγος δὲν κατώρθωσε νὰ διαρρήξῃ διὰ τῆς συνουσίας. Ἄλλοτε πάλιν ἡ χειρουργικὴ διακόρευσις ἐπιζητεῖται διὰ λόγους ἀνικανότητος τοῦ συζύγου ἢ μικροφιλοτιμίας κλπ.

Digitized by Google

Ἡ ρῆξις τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος δυνατὸν νὰ εἶναι *τελεία* ἢ *ἀτελής*. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὑπάρχουσιν ἐγκοπαὶ μόνον, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ λύσις τῆς συνεχείας καθ᾽ ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τοῦ ὑμένος· οὐχὶ σπανίως δὲ ὑπάρχουσι καὶ πολλαπλαῖ ρήξεις τοῦ ὑμένος, λ. χ. τέσσαρα ἢ πέντε τρήματα τούτου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κανονικά, ἐνίοτε δὲ καὶ πλείονα τούτων. Ἄλλως δὲ ὁ σχηματισμὸς τῶν ἐκ τῆς ρήξεως κρημνῶν ἐξαρτᾶται πολλῷ μᾶλλον ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ πέους τοῦ διενεργήσαντος τὴν διακόρευσιν καὶ ἐκ τῆς καταστάσεως καὶ ὑφῆς τοῦ ὑμένος ἢ ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑμένος.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ὁ ἰατρὸς πρέπει νὰ εἶναι λίαν προσεκτικός, ἄλλως διατρέχει τὸν κίνδυνον—ὡς τοῦτο πλειστάκις συνέβη—νὰ προκαλέσῃ αὐτὸς οὗτος ὁ ἰατρὸς τὴν ρῆξιν καὶ τὴν διὰ τοῦ δακτύλου διακόρευσιν, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ μικρῶν κορασίδων, αἵτινες ἐκτελοῦσι διαφόρους κινήσεις τῆς πυέλου κατὰ τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν.

Ὁ παρθενικὸς ὑμὴν εἶναι ἀπολύτως *σταθερός*· δύναται νὰ ὑποστῇ ρῆξιν ἢ παραμόρφωσίν τινα, οὐδέποτε ὅμως ἐξαφανίζεται χωρὶς νὰ καταλίπῃ τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἔχει μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ἰατροδικαστικήν. Ὁ ὑμήν, καίτοι εἶναι σταθερός, δὲν εὑρίσκεται ὅμως πάντοτε εὐκόλως· πρέπει νὰ γνωρίζωμεν πῶς νὰ ἀναζητήσωμεν αὐτὸν εἰς τὴν ἰατροδικαστικὴν ἡμῶν πρᾶξιν.

Πρὸς ἐξέτασιν τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, τοποθετοῦμεν τὴν γυναῖκα εἰς τὸ χεῖλος τῆς κλίνης, παραγγέλλοντες εἰς αὐτὴν νὰ κάμψῃ ἰσχυρῶς τὰ γόνατα, τοσοῦτον ὥστε αἱ πτέρναι αὐτῆς νὰ ἐγγίσωσι τοὺς γλουτούς· τότε δὲ ἀπάγομεν μεγάλως καὶ προσεγγίζομεν εἶτα κατ᾽ ἐπανάληψιν τοὺς οὕτως ἐν κάμψει εὑρισκομένους μηρούς, ὁπότε βλέπομεν ὄντως τὸν ὑμένα, ὁτὲ μὲν τεταμένον, ὁτὲ δὲ ἐπτυχωμένον, καὶ ἀντιλαμβανόμεθα τότε τῶν διαφόρων ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν αὐτοῦ. Παραγγέλλομεν ὡσαύτως εἰς τὴν γυναῖκα νὰ βήξῃ ἢ νὰ ἐνεργήσῃ προσπαθείας ὠθήσεως καὶ προσπαθείας ἀποπατήσεως. Ἐνίοτε εἰσάγομεν τὸν μικρὸν δάκτυλον εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ ὑμένος καὶ διατείνομεν τοῦτον ἐκ τῶν ἔσωθεν, ὅπως ἀντιληφθῶμεν οὕτω τῶν πτυχῶν αὐτοῦ.

Ὅταν ἡ διακόρευσις εἶναι *πρόσφατος*, ἀναγνωρίζομεν ταύτην εὐκόλως, τοποθετοῦντες τὴν γυναῖκα ἀνακεκλιμένην ἐπὶ τὴν ράχιν μὲ κεκαμμένα τὰ γόνατα καὶ τοὺς μηροὺς ἐν μεγίστῃ ἀπαγωγῇ· τότε βλέπομεν τὸν ὑμένα φέροντα ρῆξιν καὶ διακεχωρισμένον εἰς δύο πλαγίους κρημνούς, ἐνίοτε δὲ καὶ τρεῖς, οἵτινες ἔχουσι τὴν ὄψιν ζωηροῦ τραύματος, εἶναι μεμωλωπισμένοι, συντεθλασμένοι, διωγκωμένοι καὶ κεκαλυμμένοι ὑπὸ θρόμβων, ἐνίοτε δὲ καὶ πυορροοῦσι· ταῦτα ὅμως πάντα παρατηροῦνται κατὰ τὰς τρεῖς μόνον ἢ τέσσαρας πρώτας ἡμέρας ἀπὸ τῆς διακορεύσεως.

Τὸ δυσχερέστερον ὅμως ζήτημα, ὅπερ τίθεται ἐνώπιον τοῦ ἰατροδικαστοῦ πρὸς ἐπίλυσιν, εἶναι ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῆς διακορεύσεως : ἐὰν δηλαδὴ ἡ διακόρευσις εἶναι πρόσφατος ἢ παλαιά, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ πολλάκις ἡ παθοῦσα ὁδηγεῖται εἰς τὸν ἰατροδικαστὴν 8—10 ἡμέρας μετὰ τὴν πρᾶξιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀπαιτεῖται μεγίστη φρόνησις ἐκ μέρους τοῦ ἰατροδικαστοῦ, προκειμένου τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου τῆς διακορεύσεως, δεδομένου ὅτι μετὰ παρέλευσιν 4 ἢ 8 ἢ 12 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς διακορεύσεως, ὅτε δηλαδὴ ἐπετελέσθη ἡ ἴασις, εἶναι δυσχερὲς λίαν νὰ γνωρίσωμεν ἐὰν ἡ διακόρευσις εἶναι πραγματικὴ καὶ ὅτι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον ἐπιστημονικῶς νὰ καθορίσωμεν ἐπακριβῶς τὴν ἐποχὴν ταύτης.

Ὅταν τὸ τραῦμα τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ἑνοῦται δι᾽ οὐλῆς λευκῆς καὶ γραμμωτῆς, ἢ ὅταν οἱ προκύπτοντες ἐκ τῆς ρήξεως τοῦ ὑμένος κρημνοί, συγκεκολλημένοι κατ᾽ ἰδίαν, εἶναι πολλαπλοῖ καὶ κυμαινόμενοι, δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ὄντως ἐγένετο διακόρευσις· κατὰ μείζονα δὲ λόγον ὅταν αἱ γενετήριοι σχέσεις ἐξηκολούθησαν καὶ ἐσχηματίσθησαν ἀκολούθως τὰ μύρτα. Ἀλλ᾽ ὅταν ἐκ τῆς συνουσίας παρήχθησαν μόνον τοῦ ὑμένος ρήξεις ἐλάχισται καὶ λίαν περιωρισμέναι, μὴ διαφέρουσαι τῶν συγγενῶν ἐγκοπῶν, ἃς δυνατὸν νὰ ἐμφανίζῃ μεθ᾽ ἑαυτοῦ ὁ παρθενικὸς ὑμήν, εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβαιώσωμεν τὴν διακόρευσιν. Ἐνίοτε μάλιστα δυνατὸν ἡ συνουσία νὰ ἐπετελέσθη πολλάκις, χωρὶς νὰ ὑποστῇ ρῆξιν ὁ ὑμήν, καθ᾽ ὃ ἐλαστικὸς καὶ διασταλτός· εἴς τινας δὲ περιπτώσεις κατορθώνει τοιουτοτρόπως νὰ ἀπεωσθῇ ὁ ὑμὴν καὶ νὰ παραμείνῃ ἄνευ ρήξεως μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ τοκετοῦ. Τέλος ὑπάρχουσιν αἱ ἀμφίβολοι περιπτώσεις, ἐν αἷς ὁ πραγματογνώμων δὲν δύναται νὰ βεβαιώσῃ οὔτε τὴν διακόρευσιν, οὔτε τὴν ἀκεραιότητα τοῦ παρθενικοῦ ὑμένους, καθ᾽ ὅσον ἡ νεᾶνις δὲν εἶναι μὲν διακεκορευμένη κατὰ τὴν ἰατρικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀλλ᾽ ὁ σχηματισμὸς τῶν γεννητικῶν ὀργάνων αὐτῆς εἶναι τοιοῦτος, ὥστε δυνατὸν νὰ ἔσχεν αὕτη γενετηρίους σχέσεις—συνουσίαν—, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παραχθῇ ρῆξις τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος *(Vibert)*.

Παρὰ τῇ ὅλως νεαρᾷ παιδίσκῃ ἡ διακόρευσις σπανίως λαμβάνει χώραν, ἕνεκα τῆς δυσχερείας ἣν ἐμφανίζει ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ πέους ἐν τῷ κολεῷ αὐτῆς· παρετηρήθη ὅμως ἐν τούτοις αὕτη κατ᾽ ἐξαίρεσιν εἰς κορασίδας μεταξὺ 2 καὶ 11 ἐτῶν ἡλικίας. Συχνοτέρα εἶναι ἡ διακόρευσις εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην διὰ τῶν δακτύλων τελουμένη, ἕνεκα μαλακίας αὐτῶν τούτων τῶν κορασίδων, ἢ καὶ ἄλλων ἀτόμων ἐνεργούντων ἐπ᾽ αὐτῶν τὸν αὐνανισμὸν ἢ διενεργούντων προσπαθείας εἰσαγωγῆς τῶν δακτύλων ἐν τῷ κολεῷ. Ἀναγνωρίζεται δ᾽ εὐκόλως παρ᾽ αὐταῖς ἡ διακόρευσις προσέτι καὶ ἐκ τῶν κατ᾽ ἀνάγκην χρησιμοποιηθεισῶν ἐπ᾽ αὐτῶν βιαιοτήτων, ἤτοι ἐκ τῆς ρήξεως τοῦ χαλινοῦ, τῶν μικρῶν χειλέων καὶ αὐτοῦ τοῦ περινέου πολλάκις κλπ. (βλ. καὶ λ. βιασμός, παρθενία).

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

—*[Ποιν. Δικ.]* Βλ.λ. βιασμὸς καὶ ἠθῶν προσβολή.

διακορευτὴς (ὁ)· ὁ διακορεύσας κόρην βιαίως, ὁ ἀτιμάσας παρθένον, διαπαρθενευτής, διαφθορεύς.

διακορεύω· φθείρω τὴν παρθενίαν κόρης, διαπαρθενεύω, κοιν. *ξεπαρθενεύω*.

διακορὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τὸ) καὶ ***διάκορος***· ὁ λίαν κεκορεσμένος, χορτᾶτος.

διάκος (ὁ) ἢ ***διᾶκος***, δημοτ., ἀντὶ διάκονος (βλ. λ.).

Διᾶκος. Ἀπεκαλεῖτο ἐνίοτε μὲ τὸ παρεπώνυμον τοῦτο ὁ *Λιβέριος* Λιβερόπουλος (βλ. λ.), ἀπεσταλμένος τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς Ἀθήνας, λόγῳ τῆς μορφῆς του καὶ τῆς ἰσχνότητος, ὡς καὶ τῆς στενῆς μελαίνης στολῆς τοῦ Ἱερολοχίτου, ἣν ἔφερεν ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν. Γ. Δ. Κ.

— **Διᾶκος, *Ἀθανάσιος*.** Ὁ κατ᾽ ἐξοχὴν ἥρως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸ εὐγενέστατόν της θῦμα. Τὸ οἰκογενειακὸν αὐτοῦ ὄνομα δὲν εἶναι γνωστόν· ἄλλοι βεβαιοῦν, ὅτι πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ὁ Νικόλαος Γραμματικός, υἱὸς καὶ οὗτος τοῦ ἀρματολοῦ Ἀθανασίου Γραμματικοῦ, ἄλλοι δὲ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐκ Παρνασσίδος γενεὰν τῶν Κωνσταντέλλων. Ἐγεννήθη ἐν Μουσενίτσῃ τῆς Παρνασσίδος, κατ᾽ ἄλλους μὲν τῷ 1788, κατ᾽ ἄλλους δὲ τῷ 1791. Ἄγνωστον διὰ ποῖον λόγον «ταχθεὶς» μοναχός, εἰσῆλθε (περὶ τὸ 1805) ὡς δόκιμος εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, κείμενον πλησίον τῆς Ἀρτοτίνας, ὅπου διέμενεν ἐπὶ δύο ἔτη ὡς «καλογεροπαίδι». Κατόπιν δέ, χάρις εἰς τὰ γράμματα τὰ ὁποῖα εἶχε μάθει ἔκ τινος θείου του μοναχοῦ, ὅστις προϋπάρξας ποτὲ γραμματικὸς ἔδωκε λαβὴν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος τοῦ ἥρωος τῆς Ἀλαμάνας, ἐχειροτονήθη διάκονος, ἐξ οὗ καὶ ἔκτοτε ἐπεκράτησε νὰ γνωρίζεται ὑπ᾽ αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸν παρωνύμιον. Ὁ Διᾶκος ἦτο πολὺ ὡραῖος ἔφηβος· καὶ ἴσως κατέφυγεν εἰς τὴν μονήν, διότι ἤθελε νὰ διαφύγῃ τὴν δίωξιν τοῦ Ἀλβανοῦ Κονιτσιώτου Φερχὰτ-ἀγᾶ Δεβένη, ὅστις, πανίσχυρος βοέβοδας τῶν Σαλώνων, ἤθελε διὰ τῆς βίας νὰ παραλάβῃ αὐτὸν ὡς ψυχογυιόν, κατὰ τὴν ὀθωμανικὴν ἀντίληψιν. Περὶ τὸ 1808, ὁ Φερχὰτ ἀγᾶς παρεβίασε τὸ μοναστήριον, καὶ ἐζήτησε νὰ ὑπηρετηθῇ ἀπὸ τὸν ὡραῖον διάκονον, ἀλλ᾽ ὁ ἡγούμενος ἐφυγάδευσε τὸν νέον καὶ ἐδικαιολογήθη πρὸς τὸν ἀγᾶν, ὅτι τάχα ἐκεῖνος ἐδραπέτευσε. Τὸ γραφὲν ὅτι ὁ Διᾶκος ἐφόνευσε τὸν Φερχὰτ ἀγᾶν δὲν ἀληθεύει· ἀληθεύει ὅμως ὅτι, καταφυγὼν πρὸς τὸν Γούλαν (Γεώργιον) Σκαλτσᾶν, ἀρματολὸν μὲν ἄλλοτε, τότε δὲ κλέφτην ἀνυπότακτον, ὁ Ἀθανάσιος Διᾶκος ἀπὸ ρασοφόρου μοναστοῦ μετεβλήθη εἰς ἄνθρωπον τῶν ἁρμάτων. Παρ᾽ αὐτῷ ἔμεινεν ἔτη πολλά, ὑπηρετήσας εἰς τὸ ἀρματολίκιον τῆς Λεβαδείας.

Ἀθανάσιος Διᾶκος.

Ἔγινε δὲ τῷ 1812 τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του. Κατόπιν μετέβη εἰς Ἰωάννινα, ὅπου θελχθεὶς ἀπὸ τὴν ὡραιότητα τῆς στολῆς τῶν τζοχανταρέων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ ἐμποιήσας ἀρίστην ἐντύπωσιν εἰς τὸν σιλιχτάρην τοῦ τυράννου, κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦτο. Τὸ λεχθὲν παρά τινων, ὅτι μετέσχε τῆς ἐναντίον τοῦ Γαρδικίου ἐκστρατείας, χρονικῶς ἐλέγχεται ἀνακριβές. Ὑπάρχει μάλιστα καὶ ἄλλη πληροφορία, εἰς τὴν ἄγνωστον ταύτην περίοδον τῆς ζωῆς του, ὅτι ὁ Διᾶκος, ἀποσπασθεὶς τοῦ Σκαλτσᾶ, κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν δερβεναγάδων καὶ ζητῶν προστασίαν κατέφυγεν εἰς Ἰωάννινα.

Ἐκεῖ ὁ Ἰταλοέλλην συνταγματάρχης Ἀνδροῦτσος ἢ Ἀνδρούτσης (οὐχὶ δὲ ὁ πατὴρ τοῦ Ὀδυσσέως, φονευθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ 1799), ἐζήτησε νὰ τὸν παραλάβῃ ἀξιωματικόν του, διὰ τὸ ὡραῖον παράστημα τοῦ ἀνδρός, ἀλλ᾽ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπροτίμησε νὰ τὸν κατατάξῃ μεταξὺ τῶν τζοχανταρέων του. Μολαταῦτα, ὁ Διᾶκος δὲν ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ ὅταν ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος διωρίσθη ἀρματολὸς τῆς Λεβαδείας, τὸν ἠκολούθησε μαζὶ μὲ τὸν Βασίλειον Μποῦσγον καὶ ἄλλους ἐπιλέκτους ἄνδρας, διαπρέψαντας κατόπιν εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα. Ὁ Διᾶκος δὲν ἐβράδυνε, χάρις εἰς τὰ μεγάλα πλεονεκτήματά του, τὴν χάριν, τὴν εὐλυγισίαν, τὴν γοργότητα καὶ τὴν δεξιότητα, νὰ καταστῇ τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ ἑπτὰ πρωτοπαλλήκαρα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὁ Ὀδυσσεύς. Ἐνεργῶν πολλάκις μόνος εἰς μεγάλας περιφερείας, καὶ ἰδίως εἰσερχόμενος εἰς τὴν ἀπαραβίαστον περιοχὴν τοῦ πασᾶ τῆς Χαλκίδος, τοῦ τρομεροῦ διὰ τὴν ὠμότητά του Χασὰν πασᾶ Κασσάμπαση, ἐξήγειρε τέλος τὴν μῆνιν αὐτοῦ. Καὶ κατηγγέλθη εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ ἀρματολίκιον Λεβαδείας ἐξηρτᾶτο. Ὁ Διᾶκος ἐκλήθη ν᾽ ἀπολογηθῇ, ἀλλὰ διεσώθη ἀπὸ τὰ ἐν Ἰωαννίνοις φιλικῶς διακείμενα πρὸς τὸν Ὀδυσσέα πρόσωπα. Τῷ 1820 ὁ φιλικὸς Ἀθανάσιος Ζαρείφης ἐμύησε τὸν Ὀδυσσέα καὶ τὸν Διᾶκον. Ἀμφότεροι ἀσμένως ἀπεδέχθησαν τὸ ἐθνεγερτήριον σάλπισμα, καὶ ἤρχισαν ἔκτοτε παρασκευαζόμενοι εἰς αὐτό. Ἐντεῦθεν καὶ παρατηρεῖται ἡ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπεροχὴ τῆς Λεβαδείας ἔναντι τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Χέρσου Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ τῶν Ἀθηνῶν. Ἰδίως ὁ Διᾶκος ἔλαβεν ὑπὸ σοβαρωτάτην ἔποψιν τὸ νέον κήρυγμα καὶ τὰς γενικὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑποχρεώσεις, δι᾽ αὐτὸ δὲ καὶ ἀπέφευγε νὰ διαπράττῃ ἀδικίας, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τοὺς χριστιανούς. Ὁσάκις δὲ διωρίζετο νὰ ἐκτελέσῃ σκληρὰν καὶ ἄδικον διαταγὴν ρητῶς ἠρνεῖτο, ἢ ἀδυνατῶν νὰ τὸ πράξῃ μετὰ παρρησίας, εὕρισκε μυρίας προφάσεις διὰ νὰ παρακάμψῃ τὸν σκόπελον. Ἀποποιηθεὶς νὰ ἐκτελέσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας μίαν θανατηφόρον ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ρητῶς ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν (ἐκτελεσθεῖσαν δὲ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γκούρα), ἐκίνησε τόσον πολὺ τὰς ὑποψίας του, ὥστε, τῇ προτροπῇ τοῦ Φερχὰτ-ἀγᾶ Δεβένη, ἐκλήθη εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ θανατωθῇ. Ὁ Ὀδυσσεὺς γνωρίζων τὸ ἀπόρρητον, δὲν ἄφησε τὸν Διᾶκον νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἰωάννινα, κατόπιν δέ, ὑπευθύνως ἀνέλαβε νὰ μὴ ἐκτελέσῃ τὴν ρητὴν ἐντολὴν τοῦ τυράννου νὰ τοῦ σταλῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ Διάκου. Ἀλλ᾽ ἐν τῷ μεταξὺ ραγδαῖα τὰ γεγονότα εἶχον ἐπέλθει. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐκηρύχθη φιρμανλῆς, καὶ μεταξὺ ἄλλων, κατῆλθε διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ναυπακτίας ὁ περίφημος Μπαμπᾶ πασᾶς, ὁ Μπεχλιβάνης ἐπικαλούμενος, διὰ νὰ κυκλώσῃ τὸν τύραννον ἀπὸ Νότου. Ἐχθρὸς τούτου ἀμείλικτος ὁ Ὀδυσσεὺς ἠναγκάσθη, φεύγων τὴν ὀργήν του νὰ ἀποχωρήσῃ τοῦ ἀρματολικίου καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Πελοπόννησον. Τότε τὰ ἑπτὰ παλληκάρια ἀπὸ συμφώνου ἐξέλεξαν ὡς ἀρματολὸν καὶ συνεπῶς ὁπλαρχηγόν των τὸν Ἀθανάσιον Διᾶκον. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Λεβαδείας αὐτὸν ἤθελον, ὡς θεοσεβῆ καὶ εὐπροσήγορον, καὶ ὁ Καρᾶ-Ἰσμαήλ, ὁ βοέβοδας τῆς Λεβαδείας, ὡς προσωπικός του φίλος καὶ μάλιστα θαυμαστής. Τοιουτοτρόπως ὁ καδῆς τῆς πόλεως ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογήν του καὶ ὁ Διᾶκος ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1820 ἀνέλαβε τὰ νέα του καθήκοντα. Σημαίαν τότε δὲν ὕψωσε, σεβόμενος τὸν Ὀδυσσέα, τοῦ ὁποίου ἐλογίζετο τοποτηρητής, εἶχεν ὅμως σφραγῖδα φέρουσαν τὸν σταυροπηγιακὸν δικέφαλον, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ σταυρὸν μὲ τὰ γράμματα ΟΘΝΚ, διὰ τῶν ὁποίων συμβολίζεται ἡ ρῆσις «Ὁ Θεὸς νικᾷ». Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἔλαβε πλεῖστα μέτρα ἀσφαλείας κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1821, κατὰ τοὺς ὁποίους αὐτεξόριστος ἐπλανᾶτο ὁ Ὀδυσσεύς. Οἱ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὁ Δυοβουνιώτης, ὁ Πανουργιᾶς, ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς καὶ οἱ λοιποὶ ἐφησύχαζον, μὴ ἀποδίδοντες σημασίαν εἰς τὰς ἐκ Πελοποννήσου φήμας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βοέβοδας Καρᾶ-Ἰσμαὴλ ἀντιληφθεὶς τὴν κίνησιν τῶν ἑταίρων τῆς Φιλικῆς εἰς τὴν Λεβαδείαν, κατήγγειλεν εἰς τὸν νέον πασᾶν τῆς Χαλκίδος Γιουσοὺφ Σέρεζλην, πολιορκοῦντα τὸν Ἀλῆ πασᾶν, τὰ συμβαίνοντα καὶ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ θανατώσῃ τοὺς πρωταιτίους τῆς παρατηρουμένης ἐξεγέρσεως. Ἀλλὰ διά-

Digitized by Google

φορα δῶρα σταλέντα πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐν Λαρίσῃ ἀρχηγὸν τῶν Δερβενίων τῆς Στερεᾶς Μαχμοὺτ πασᾶν τὸν Δράμαλην, ὄχι μόνον διέλυσαν τὴν κατηγορίαν, ἀλλ' ἐπέτυχον τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Καρᾶ-Ἰσμαὴλ διὰ τοῦ Θεσσαλονικέως Χασὰν ἀγᾶ εἰς τὸ βοεβοδαλίκιον Λεβαδείας. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅταν τὴν 19 Μαρτίου οἱ ἐν Πάτραις ἀπεφάσισαν νὰ διαπεραιώσουν τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ἵνα τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυνάμεων τῆς Ρούμελης, διότι ἐπλησίαζεν ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος. Δύο ἡμέρας βραδύτερον ὁ Διάκος πληροφορηθεὶς τὰ συμβάντα εἰς διάφορα μέρη τῆς Αἰγιαλείας καὶ τῶν Καλαβρύτων, ἤτοι τὰ ἐπεισόδια τοῦ Ἀμπίμπαγα, τῆς Κλουκίνας καὶ τῶν Ἀρφαρῶν, ἐκάλεσεν εἰς σύσκεψιν περὶ τοῦ πρακτέου τοὺς προεστῶτας τῆς Λεβαδείας, τὸν Λογοθέτην, τὸν Λάμπρον Νάκον καὶ τὸν Φίλωνα. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ σταλῇ ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Διάκου Βασίλειος Μποῦσγος εἰς Πελοπόννησον, διὰ νὰ μάθῃ ἀσφαλῶς τὴν ἀποφασισθεῖσαν διὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἡμέραν. Ὁ Μποῦσγος ἔφυγε τὴν 24 Μαρτίου· εἰς τὸ Γαλαξίδι ἐπληροφορήθη θετικῶς περὶ τῶν γενομένων ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐπιστρέφων ἀπέκλεισε τὸν δρόμον τῆς Ἀμφίσσης—Λεβαδείας, διὰ τῶν Ἀραχωβιτῶν, τοὺς ὁποίους ἐξήγειρε· τὴν δὲ νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Μαρτίου ἐφόνευσε παρὰ τὸν Ζεμενὸν ἕνα Τάταρην (ταχυδρόμον) καὶ ἄλλον Τουρκαλβανόν. Τὸ πρᾶγμα γνωσθὲν προεκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ βοέβοδα Χασὰν ἀγᾶ, ὅστις ἐπετίμησε τοὺς προκρίτους διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Μπούσγου. Παρενέβη ὅμως ὁ Διᾶκος, καὶ ἀφοῦ διέψευσε τὴν πληροφορίαν, μετεχειρίσθη τὸ ἀκόλουθον τέχνασμα διὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν λύσιν. «Ξέρεις ἀγᾶ, εἶπεν, ὅτι τὸν μουκατᾶ σου δὲν θὰ μπορέσῃς νὰ συμμάσῃς ἐφέτος; Ἔμαθα ὅτι ὁ Λυσσέος (Ὀδυσσεὺς) ἐβγῆκε ζορμπᾶς (ἀποστάτης) εἰς τὸν Μοριᾶν μὲ δέκα χιλιάδες. Κι' ἂν κάνῃ ἐδῶθε, ἀλίμονον στὸν κόσμο, Τούρκους καὶ Ρωμιούς». Ὁ βοέβοδας κατεταράχθη, διότι, μετὰ τὴν βιαίαν ἀποχώρησιν τοῦ Ὀδυσσέως, ὅλοι ἐφοβοῦντο τὴν μῆνίν του. Καὶ ἠρώτησεν, ἂν ὁ Διᾶκος θὰ τὸν ἄφινεν ἀπολέμητον. «Καὶ πῶς μπορῶ νὰ τὸν βαρέσω, ἀγᾶ, μὲ μόνους ἑκατὸ στρατιώτας ποῦ ἔχω;» Ὁ βοέβοδας τοῦ παρετήρησεν ὅτι οἱ χωρικοὶ ἔχουν ὅπλα. «Ἄρματα, ἀπεκρίθη τέλος ὁ Διᾶκος, μπορῶ νὰ συνάξω ἀλλὰ πρέπει νἄχω καὶ μπουγιουρντὶ (ἄδειαν)». Ἀμέσως συγκατένευσεν ὁ Χασὰν ἀγᾶς. Καὶ οὕτως ὁ Διᾶκος, τῇ ἀδείᾳ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐστρατολόγησε καὶ ἐξώπλισε τὸ σῶμά του, βοηθήσας καὶ τοὺς λοιποὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου νὰ ἐξοπλισθῶσιν. Ἀλλ' ἡ ἀνησυχία εἶχε κυριεύσει τοὺς ἐν Λεβαδείᾳ Τούρκους, ἐκ τῶν ὁποίων μόνοι οἱ ὁπλοφοροῦντες ἀνήρχοντο εἰς ὀκτακοσίους. Καὶ ἄλλοι μὲν μετὰ τοῦ βοέβοδα καὶ τῶν δύο ὁμήρων Ἰωάννου Λογοθέτου καὶ Νικολάου Νάκου ἐκλείοντο εἰς τὸ Καταλανικὸν φρούριον, ἄλλοι εἰς τὸ φρούριον τῆς Ὥρας ὑπὸ τὸν Καρᾶ-Ἰσμαὴλ καὶ ἄλλοι, οἱ πλεῖστοι, εἰς τὰς ὀχυροτάτας οἰκίας των. Τότε ὁ Διᾶκος συνεκάλεσε μεγάλην σύσκεψιν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ὡς πρὸ ὀλίγου οἱ Ἀχαιοὶ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας, καὶ οἱ Ἀμφισσεῖς εἰς τὴν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ. Ἐκεῖ ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος, ὁ Σαλώνων Ἠσαΐας καὶ οἱ δημογέροντες τῶν χωρίων συνεσκέφθησαν μετὰ τοῦ Διάκου καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἄμεσον δρᾶσιν. Ἐχωρίσθησαν δὲ τὴν 27 Μαρτίου μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ φονεύσουν τοὺς σουμπασῆδες καὶ πάντας τοὺς ἄλλους Τούρκους ὑπαλλήλους. Ὁ Διᾶκος ὅμως συλλογισθείς, ὅτι εἰς τὸ Δίστομον ὑπῆρχεν ὡς ζαμπίτης (ἀστυνόμος) ὁ ἀδελφὸς τοῦ βοέβοδα Χασὰν ἀγᾶ, ἔσπευσε καὶ τὸν συνέλαβε διὰ νὰ προστατεύσῃ καὶ τὸν χρησιμοποιήσῃ εἰς ἀνταλλαγὴν τῶν ὁμήρων, ὡς καὶ ἔπραξεν ἀργότερον. Κατέφθασε δὲ εἰς Λεβάδειαν τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 Μαρτίου, καθ' ἣν ὥραν ἀθρόοι ἐξήρχοντο τῆς πόλεως ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρίδα των ὅσοι τῶν Τούρκων Θηβαίων ἔτυχε νὰ εὑρίσκωνται ἐκεῖ. Τρομερὰ συνήφθη τότε πάλη ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀνισχύρων Τούρκων τῆς Λεβαδείας, οἵτινες ἔτι μᾶλλον κατεταράχθησαν, ὅταν τὴν ἑπομένην διέκριναν κατακείμενα πολυάριθμα τὰ θύματα τῆς συμπλοκῆς. Ἐντεῦθεν διηυκολύνθη ἡ ἀνταλλαγή, ἀμέσως δὲ μετ' αὐτὴν ἐπῆλθεν ἡ συμφωνία περὶ ἁλώσεως τῶν κυριωτέρων σημείων τῆς πόλεως, ἥτις καὶ συνετελέσθη τὸ μεσονύκτιον τῆς 30 Μαρτίου. Εἰς τὸ φρούριον τῆς Ὥρας ὑψώθη ἡ ἑλληνικὴ σημαία τὴν 1 Ἀπριλίου. Τὴν ἡμέραν δ' ἐκείνην ἅπαντες οἱ Λεβαδεῖς, συναθροισθέντες εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καθηγίασαν τὴν ἐπανάστασίν των διὰ λαμπρᾶς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς, χοροστατοῦντος τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Διονυσίου. Ἐκεῖ διωρίσθησαν παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, «κόνσολοι» μὲν (δηλαδὴ ὕπατοι), ὁ Ν. Νάκος, ὁ Ι. Λογοθέτης καὶ ὁ Ι. Φίλωνος, «κολονέλλος» δὲ (συνταγματάρχης) ὁ Ἀθανάσιος Διᾶκος. Ἐκεῖ δὲ καὶ ὁ τελευταῖος ἀνεπέτασε τὸ «μπαϊράκι» του (σημαίαν) «χρῶμα μὲν φέρουσαν λευκόν, σύμβολον δὲ τὸν ἅγιον Γεώργιον καὶ ἐπιγραφὴν μεγάλοις γράμμασιν «Ἐλευθερία ἢ θάνατος». Ἔκτοτε ἀνέλαβε νὰ καθαρίσῃ ὅλην τὴν Βοιωτίαν, καὶ ἰδίως νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἄμυναν τῆς ἀπὸ Λαμίας ὁδοῦ. Δι' αὐτὸ δὲν μετέβη μὲν πρὸς Νότον εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ὑπερόπται καὶ λίαν ἐπικίνδυνοι οἱ Τοῦρκοι ἔπρεπε νὰ ἀφοπλισθοῦν, ὡς οἱ ἐν Λεβαδείᾳ, ἀπέστειλεν ὅμως τὸν Ἰωάννην Λάππαν μὲ ἰσχυρὸν σῶμα πρὸς τοῦτο. Καὶ ὁ μὲν Λάππας ἀπέτυχεν ἡττηθεὶς ὑπὸ δύναμιν Μουσουλμάνων ἱππέων, τὴν ὁποίαν διηύθυνε πελώριος Ἀράπης, ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους εἶχε φέρει ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων παλινοστήσας ὁ περιώνυμος Ὀμὲρ Βρυώνης. Ἀλλ' ὅταν ἐστάλη, ἂν καὶ τραυματίας ἀκόμη, ὁ Βασίλειος Μποῦσγος, οἱ Θηβαῖοι τόσον ἐφοβήθησαν, ὥστε παραλαβόντες μόνα τὰ γυναικόπαιδα καὶ τὰ τιμαλφῆ των, χωρὶς δὲ νὰ πειράξουν ἢ Χριστιανόν τινα ἢ κτίριον κανέν, ἀπεχώρησαν εἰς ἀτελεύτητον πομπὴν πρὸς τὴν ὠχυρωμένην Χαλκίδα. Ἐξ ἄλλου ὁ Διᾶκος, δικαιώνων τὴν ἐμπιστοσύνην διὰ τῆς ὁποίας περιεβλήθη ἐν Λεβαδείᾳ, εἶχεν ἀποστείλει καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοὺς ὑπαρχηγοὺς τοῦ σώματός του διὰ νὰ ὑψώσουν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Οὕτως ὁ Ἀντώνιος Κοντουσόπουλος, ἐξάδελφος αὐτοῦ, μετέβη εἰς τὸ Ταλάντιον, ὅπως ἐκαλεῖτο τότε ἡ Ἀταλάντη, καί, ἀκολουθῶν τὰς ὑποδείξεις τοῦ Διάκου, ἐπολιόρκησε τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα ἐνόπλους Τούρκους εἰς τὰς ὀχυρὰς των οἰκίας, διέσωσε δὲ αὐτοὺς παραδοθέντας ἀργότερον. Καὶ ἄλλοι πάλιν, ἀκολουθοῦντες τὰς ὑποδείξεις του, ἐξετέλουν γενικὴν ἐκκαθάρισιν τῆς περιφερείας ἐκείνης. Διότι ὁ Διᾶκος, στρατηγικώτατα σκεφθείς, δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ ἐνόπλους ἐχθροὺς εἰς τὰ νῶτά του, ἀντιλαμβανόμενος τὸν ἀγῶνα τὸν ὁποῖον θὰ εἶχε νὰ ὑποστηρίξῃ πρὸς τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, τὰ ὁλονὲν κατερχόμενα ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας. Διενοεῖτο δὲ νὰ καθαρίσῃ ἐντελῶς τὴν ἀπὸ Λεβαδείας εἰς Λαμίαν ὁδόν, καὶ διαβαίνων τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὴν Ἀλαμάναν, ὡς ἐκαλεῖτο τότε τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ Σπερχειοῦ, νὰ πολεμήσῃ τὰς τουρκικὰς δυνάμεις εἰς αὐτὴν τὴν περιοχὴν τῆς Λαμίας, ὥστε νὰ ἔχῃ ὡς ἔρεισμα τὰ περὰ τὰς Θερμοπύλας δύσβατα βουνά. Τὴν 8 Ἀπριλίου λοιπὸν ἔφθασε μὲ ἑξακοσίους Βοιωτοὺς εἰς τὴν Βοδονίτσαν, τὴν ἄλλως καὶ Μενδενίτσαν καλουμένην, ὅπου ὁ Ἰωάννης Δυοβουνιώτης, ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμά του, ὡς καὶ τὸ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ τοῦ Σκαλτσᾶ, εἶχεν ἤδη ἐπαναστατήσει καὶ μὲ τὰ τριακόσιά του παλληκάρια ἐπολιόρκει εἰς τὸ αὐτόθι φρούριον τοὺς Τούρκους κατοίκους, συμποσουμένους εἰς ἑβδομήκοντα οἰκογενείας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔφθασεν ἀπὸ τὴν Ἀγόργιανην καὶ ὁ Κομνᾶς Τράκας. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ φρούριον μόνον διὰ τῆς πολιορκίας καὶ διὰ τῆς πείνης θὰ ἠδύνατο ν' ἁλωθῇ, ὁ Διᾶκος μετὰ τοῦ Δυοβουνιώτη, ἀφήσαντες τοὺς ὑπαρχηγούς των νὰ ἐκτελέσουν τ' ἀναγκαῖα, προεχώρησαν εἰς Θερμοπύλας, τὰς διέβησαν τὴν 9 Ἀπριλίου καὶ τὴν 10 φθάσαντες εἰς τὸ Χάνι τῆς Ἀλαμάνας, παρὰ τὴν ἱστορικὴν γέφυραν, διεμήνυσαν εἰς τὸν ὁπλαρχηγὸν τῆς Ὑπάτης Μῆτσον Κοντογιάννην καὶ τὸν ἐκάλεσαν διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ Ζητουνίου (Λαμίας), καθαρᾶς τουρκοπόλεως κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅπου μάλιστα εἶχον ἀρχίσει νὰ συρρέουν καὶ τὰ πρῶτα ἐπικουρικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα, διαταχθέντα ἀπὸ ἡμερῶν, κατήρχοντο ἐκ Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Ἀλβανίας καὶ Μακεδονίας. Ὁ Κοντογιάννης ὅμως, παλαιὸς ἁρματολός, οὐδεμίαν ἔχων ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰ θεωρούμενα παρ' αὐτοῦ ὡς σκιρτήματα στασιαστικὰ κινήματα, μὴ πιστεύων ἀκόμη ὅτι ἡ ἀληθὴς ἐπανάστασις εἶχεν ἐκραγῆ, δὲν ἤθελεν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ κινηθῇ, παρὰ τ' ἀλλεπάλληλα μηνύματα τῶν ἄλλων καπετάνων. Τοὐναντίον μάλιστα τοὺς κατέκρινε, πιστεύων ἀκραδάντως ὅτι μὲ τὰ ἀπαράσκευα κινήματά των, θὰ ἔπαιρναν τὸν κόσμον εἰς τὸν λαιμόν τους. Δι' αὐτό, ὄχι μόνον δὲν παρεκώλυσε τὴν κάθοδον τῶν Τούρκων πρὸς τὴν Λαμίαν, ἀλλ' ἔως τότε οὐδὲν ἔπραξεν ὅπως περιστείλῃ τοὺς ἐν Ὑπάτῃ πολυαρίθμους καὶ μάλιστα πολεμικωτάτους Τούρκους. Ματαίως λοιπὸν ἀνέμειναν ὁ Διᾶκος καὶ ὁ Δυοβουνιώτης εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Ἀλαμάνας καὶ Λαμίας πεδίον. Διὰ νὰ δοκιμάσουν μάλιστα τὴν πολεμικότητα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀπέστειλαν σῶμα μέχρι τῶν γειτονικῶν τῆς Λαμίας Καλυβίων. Ἐκεῖ ὅμως, ἐξελθόντες πεζοὶ καὶ ἔφιπποι οἱ Τοῦρκοι, συνεπλάκησαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ ἐπικρατήσαντος ἐν τέλει τοῦ ἱππικοῦ, τοὺς ἐξηνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ χωρίον Βεκί, ὅπου πάλιν ἄλλη μάχη δίωρος συνεκροτήθη. Τότε, οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἐπείσθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ προχωρήσουν εἰς συνάντησιν τοῦ Κοντογιάννη, προεχώρησαν δὲ εἰς Κουποτάδες, χωρίον κείμενον βορειοδυτικῶς τῆς Ὑπάτης, ὅπου δὲν ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ καὶ ὁ Πανουργιᾶς μὲ πεντακοσίους περίπου Φωκεῖς. Τρὶς κληθεὶς ἠρνήθη νὰ προσέλθῃ ὁ Κοντογιάννης. Καὶ μόνον ὅταν, τῇ προτάσει τοῦ Διάκου, ἤρχισεν ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Ὑπάτης τὴν 18 Ἀπριλίου, εἶδε δὲ ὅτι ἐγκατελείπετο ἀπὸ τὰ παλληκάρια του καὶ τοὺς συγγενεῖς, ἔσπευσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πολιορκίαν. Ἀργὰ ὅμως ἐνηργήθη αὕτη. Διότι ἂν ὁ Διᾶκος μετὰ τοῦ Δυοβουνιώτου καὶ τοῦ Πανουργιᾶ ἐθαυματούργησεν εἰς τοὺς Βογομύλους, ἡ πολιορκία ἀνεκόπη καὶ οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Πράγματι, τὴν νύκτα τῆς 18 πρὸς τὴν 19 Ἀπριλίου τὰ στρατεύματα τοῦ Κιοσσὲ-Μεχμὲτ εἶχον ἐκχυθῆ εἰς τὸ πεδίον τῆς Λαμίας, ἄπειρα δὲ πυρὰ ἐπολλαπλασίαζον τὴν ἐντύπωσιν περὶ τῆς ἐνόπλου ἐκείνης δυνάμεως. Ἡμίκαυστα λοιπὸν τὰ προάστεια τῆς Ὑπάτης ἐγκατελείφθησαν, καθ' ἣν ὥραν εἰς τὴν Λεβάδειαν ἐπανηγυρίζετο ἐκ παρεξηγήσεως ἡ ἅλωσις τῆς περιωνύμου τουρκοπόλεως, τοῦ «Πατρατζικίου», ὡς ἐκαλεῖτο τότε. Καὶ ὁ μὲν Κοντογιάννης ἀπεχώρει εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγάθωνος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὁ Διᾶκος, ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Πανουργιᾶς, ἐπανήρχοντο εἰς Κουποτάδες, ὅπου ἐν συμβουλίῳ ἐλήφθη ἐκείνη ἡ σκληροτάτη, ἀλλ' ἀναγκαία ἀποδειχθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀπόφασις, περὶ τῆς θανατώσεως ὅλων τῶν συλληφθέντων εἰς τὰ Σάλωνα, Λεβάδειαν καὶ ἀλλαχοῦ Τούρκων αἰχμαλώτων. Ἀπὸ τοὺς Κομποτάδες, σύρριζα εἰς τὴν Οἴτην, μετέβησαν τὴν 20 Ἀπριλίου εἰς τὴν Χαλκομάταν οἱ τρεῖς συνεργαζόμενοι ἀρχηγοί. Ἐκεῖ, ἐν συμβουλίῳ ἀπεφασίσθη τὸ πολεμικὸν σχέδιον πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς προελάσεως τῶν στρατευμάτων τοῦ Κιοσσὲ-Μεχμὲτ καὶ Ὀμὲρ Βρυώνη. Ὁ Διᾶκος κατέλαβε τὸ κέντρον τῆς γραμμῆς τῆς ἀμύνης, παρὰ τὴν μονὴν τῆς Δαμάστας, μὲ τὴν γέφυραν καὶ τὸ χάνι τῆς Ἀλαμάνας ὡς προκάλυμμα, ὅπου καὶ ἤθλησε (βλ. Ἀλαμάνα). Τὰ ὅπλα του ἐπυρακτώθησαν καὶ ἔμειναν ἄχρηστα. Μια σφαῖρα ἔθραυσε τὴν σπάθην του, καὶ εἰς τὴν δεξιάν του μόνη ἀπέμεινεν ἡ λαβή. Μετ' ὀλίγην ὥραν ἄλλη σφαῖρα συνέτριψε τὸν δεξιόν του ὦμον. Καὶ τὸ τέλος τῆς τραγῳδίας ἤγγικεν εἰς τὸ μετόχι τῆς Δαμάστας. Ὁ Διᾶκος, συντετριμμένος ἐζωγρήθη ἀπὸ τοὺς Τσάμηδες τοῦ Τελεχᾶ Φέζου, οἵτινες τὸν ἐφόρτωσαν ἐπάνω εἰς ἡμίονον καὶ τὸν ἔφεραν εἰς Λαμίαν. Καθ' ὁδὸν ὁ ἥρως, νέος, συμπαθής, καλόκαρδος, ἐθρήνησε, κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν τὴν γύρω φύσιν, ἥτις, τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς 23 Ἀπριλίου 1821, παρεῖχε τὴν εἰκόνα τῆς ἀναγεννήσεως. Καὶ λέγεται ὅτι ἐστέναξε τὸ δίστιχον:

Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριὰ καὶ βγάζει ἡ γῆς χορτάρι.

Τὴν ἑπομένην ὁ Ὀμὲρ πασᾶς Βρυώνης, ἀπὸ πολλοῦ γνωρίζων προσωπικῶς τὸν Διᾶκον, παλαιὸν τζοχαντάρην τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὸν ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ. Οἱ χρόνοι ὅμως εἶχον ἀλλοιώσει τὴν μορφὴν τοῦ ἥρωος, καὶ ἡ γιγαντομαχία τῆς προτεραίας. Καὶ ὁ Τουρκαλβανὸς μεγιστὰν δὲν τὸν ἀνεγνώρισε: Τὸν ἠρώτησε λοιπόν: «Σὺ εἶσαι ὁ Διᾶκος;». Καὶ ἐκεῖνος κατένευσεν ἀποκριθεὶς ξηρῶς «Ναί». Ἔκπληκτος προφανῶς ἀκόμη διὰ τὴν ζώγρησιν, ἐπειδὴ ἐγνώριζε καλῶς τὸν ἄνδρα, ἐπέμεινεν ὁ Ὀμὲρ πασᾶς: «Πῶς σ' ἔπιασαν;». «Ἂν ἤξευρα ὅτι δὲν ἤθελα σκοτωθῆ, ἀπεκρίθη ὁ ἥρως τῆς Ἀλαμάνας, ἐκρατοῦσα ἕνα φουσέκι καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν μου». Τότε παρενέβη ὁ Κιοσσὲ-Μεχμέτ, ὅστις εἶχεν ἀκούσει πολλὰ περὶ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον τραυματίαν καὶ σιδηροδέσμιον ἔβλεπεν ἐνώπιόν του. Τὸν ἠρώτησε περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπαναστάσεως: «Ὅλοι οἱ Χριστιανοί, τοῦ ἀπεκρίθη ὁ Διᾶκος, ἐσηκώθησαν στ' ἅρματα γιὰ νὰ ξεσκλαβωθοῦν». Ὁ Κιοσσὲ-Μεχμὲτ τοῦ παρετήρησε τὸ ἄσκοπον καὶ ἐπικίνδυνον τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ καὶ ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὸ πάθημα τοῦ Πατρατζικίου καὶ τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ Διᾶκος ἐπέμενεν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ θὰ νικήσουν. Τὸν ἠπείλησαν διὰ θανάτου, τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι θὰ τὸν «παλουκώσουν», ἂν δὲν ὑποταχθῇ. «Ἔχει κι' ἄλλους σὰν κι' ἐμένα ὁ τόπος, πασᾶ μου» ἀπεκρίθη ὁ Διᾶκος. Ὁ Ὀμὲρ πασᾶς ἐζήτησε τότε νὰ παραπείσῃ τὸν ἥρωα. Τοῦ ὑπέδειξεν, ὅτι καὶ ἄλλοι ἀποστάται ἐπροσκύνησαν, τὸν ἐκάλεσε δὲ νὰ προσκυνήσῃ καὶ αὐτός: «Οὔτε σὲ δουλεύω, πασᾶ, τοῦ ἀπεκρίθη ὁ Διᾶκος, οὔτε καὶ σ' ὠφελῶ ἂν σὲ δουλέψω». Τότε μεταξὺ τῶν δύο πασάδων ἐπῆλθε διχογνωμία. Ὁ Ὀμὲρ ἤθελε νὰ μὴ θανατωθῇ ὁ Διᾶκος· ἦτο ὁπωσδήποτε χρήσιμος. Καλὸς ὅμηρος, θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀνταλλαγῇ μὲ σημαντικούς τινας Τούρκους κρατουμένους αἰχμαλώτους. Ὁ Κιοσσὲ-Μεχμὲτ ἐν τέλει ἐπείσθη καὶ ἐπρόκειτο νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν φυλάκισιν τοῦ Διάκου, ὅταν ὁ Χαλὴλ βέης, εἷς τῶν προκρίτων τῆς Λαμίας, προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Τούρκου στρατηλάτου καὶ ἐζήτησε τὴν παραδειγματικὴν μάλιστα θανάτωσιν τοῦ Διάκου, τὸν ὁποῖον ἐχαρακτήρισεν ὡς πρόσωπον λίαν ἐπίφοβον ἐὰν ἤθελε παραμείνει ἐν τῇ ζωῇ. Τοιουτοτρόπως ἀπεφασίσθη ὁ θάνατός του. Τὸ δειλινὸ ἀπήχθη εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου, ἐκεῖ ἀκριβῶς ἔνθα σήμερον μνημεῖον καθαγιάζει τὸν δεχθέντα τὸ τίμιόν του αἷμα χῶρον· τότε ἦτο μία μάνδρα. Πλησίον αὐτῆς ὡδηγήθη ἀπὸ τοὺς Ἀσιανοὺς στρατιώτας τοῦ Κιοσσὲ-Μεχμέτ, ὁδηγουμένους ἀπὸ τὸν Χαλὴλ βέην. Κατὰ τὸ βάρβαρον ἔθος, εἶχον φορτώσει εἰς τὸν αἱμοστάζοντα ὦμον τοῦ Διάκου τὸν πάσσαλον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐμαρτύρει. Τὴν ὥραν ἐκείνην, ἀντικρύσας Τουρκαλβανοὺς τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ Βρυώνη ὁ ἥρως, ἐπεκαλέσθη τὴν παρ' αὐτοῖς «μπέσσαν». Ὡς παλαιός των σύντροφος, τοὺς ἐκάλεσε νὰ τὸν ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸ ὄνειδος: «Δὲν βρίσκεται ἀπὸ σᾶς

Digitized by Google

κανένα παλληκάρι νὰ μοῦ ρίξῃ μιὰ πιστολιά, νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς Χαλτούπηδες (Ἀσιανούς);». Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐκινήθη. Καὶ τὴν ἀμφιλύκην τῆς 24 Ἀπριλίου 1821 ὁ Ἀθανάσιος Διᾶκος, μετὰ ὀλίγης ὥρας μαρτύριον ἐπὶ τοῦ πασσάλου, παρέδωσε τὴν ψυχήν. Τὴν ἰδίαν ὥραν, ὑπὸ παρομοίας συνθήκας, εἰς τὴν Κόρινθον ἁπλοϊκὸς ἀλβανόφωνος ταχυδρόμος ζωγρηθεὶς ὑπὸ τὸν Κεχαγιᾶ-Μουσταφᾶ βέην τὴν αὐτὴν τύχην, τὰς αὐτὰς περιπετείας καὶ τὸ ἴδιον τέλος μὲ τὸν ἥρωα τῆς Ἀλαμάνας ἔσχε, καὶ τοῦτο εἰς ἀπόδειξιν ἴσως ὅτι, ἂν ἡ μοῦσα καθιέρωσε τὸν Ἀθανάσιον Διᾶκον, ὅμως ἡ ἀγωνιζομένη πατρὶς διέθετε πολλαπλασίους ἥρωας τοῦ αὐτοῦ ψυχικοῦ μεγαλείου. Τὸ μαρτύριον τοῦ Διάκου ἐνέπνευσε τοὺς περισσοτέρους ποιητὰς τῶν πρώτων χρόνων, καὶ τὰ περισσότερα τῶν πατριωτικῶν δραμάτων περὶ αὐτὸν στρέφονται, διότι εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν περικλείει τὴν ὡραιότητα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων, ἀναγνωρίσασα τὸ ἔργον του καὶ πιστοποιοῦσα ὅτι ἐν πασσάλῳ καὶ ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὑπὲρ πατρίδος ἐτελεύτησε, κατέταξε τὸν Ἀθανάσιον Διᾶκον εἰς τοὺς ἀνωτάτους ἀξιωματικούς. Ἐν τούτοις ἡ μόνη συγγενής του, μία ἀδελφή, ἀνύμφευτος, ἥτις ἐπέζησεν, ἐλάμβανε σύνταξιν δραχμῶν δέκα τεσσάρων μέχρι τοῦ 1873, ὁπότε, βαθύγηρως ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις. Ἄλλος δὲ ἀδελφός του, ὀνομαζόμενος Μῆτρος, ἐπολέμησε μετ' αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας. Γ. Δ. Κ.

— Διάκος, *Ἀναστάσιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πύργου τῆς Ἠλείας. Ἐπολέμησεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος μέχρι τέλους μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως.

— Διᾶκος, *Διονύσιος*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἠγωνίσθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἰωάννου* (βλ. κατωτ.) καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Γεώργιον Σισίνην καὶ τὸν Αὐγερινόν.

— Διᾶκος, *Θεόδωρος*. Ἐκ Πύργου τῆς Ἠλείας καὶ οὗτος, ἐξάδελφος τῶν ἀνωτέρω. Διεκρίθη εἰς Δραμπάλαν καὶ κατὰ τὴν μάχην τῆς Πέτρας, ὑπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην.

— Διᾶκος, *Ἰωάννης*. Γενναῖος Ἀγωνιστὴς διακριθεὶς εἰς πλείστας περιστάσεις ἐπὶ κεφαλῆς Πυργίων καὶ Ζακυνθίων πολεμιστῶν. Ἀμυνόμενος τῷ 1825 εἰς τὸν Ἀλφειὸν ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων, ἐφονεύθη μετὰ πολλῶν ἐκ τοῦ σώματός του. Ἡ κεφαλή του ἐπὶ ἡμέρας περιήγετο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Γ. Δ. Κ.

— Διᾶκος, *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κυδωνιῶν. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν πεσόντων ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ πολιορκίαν αὐτῆς τῷ 1827. Γ. Δ. Κ.

— Διᾶκος, *Πᾶνος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δουνίστης τοῦ Βάλτου. Ἔλαβε μέρος εἰς πάσας σχεδὸν τὰς μάχας κατὰ τὴν Δ. Ἑλλάδα. Ἐγκλεισθεὶς καὶ ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὰς πολιορκίας αὐτοῦ, διεκρίθη προαχθεὶς εἰς ταγματάρχην. Ξ. Γ. Μ.

Διάκος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 248. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ ἀκατοίκητος ἤδη συνοικισμὸς *Καλαπόδι*. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης, ἔχει δὲ ἀκμαίαν κτηνοτροφίαν. Μετὰ τῶν Γρεβενῶν συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὧρ. 8). Ἡ ὀνομασία *Διάκος* ἐδόθη πρὸς τιμὴν τοῦ ἐθνομάρτυρος *Δημητρίου Ἀναγνώστου*, ἱεροδιακόνου, κατακρεουργηθέντος τῷ 1911 ὑπὸ τῶν Τούρκων. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λιμπίνοβον*. Δ. Ε. Μ.

διακοσάρης (θηλ. *—άρα*, οὐδ. *—άρι* καὶ *—ικο*)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ διακοσίων μονάδων, ὁ περιλαμβάνων διακοσίας μονάδας: «διακοσάρα μποτίλια», ἡ τῶν διακοσίων δραμίων ἡμισείας ὀκᾶς), «διακοσάρικο βαρέλλι», τὸ περιλαμβάνον διακοσίας μπότσας (400 ὀκάδας)· || «ἐπλήρωσα ἕνα διακοσάρι» ἢ «—μιὰ διακοσάρα», διακοσίας δραχμάς.

διακοσαριά (ἡ)· διακόσιαι μονάδες ὡς σύνολον, συνήθως μετὰ τοῦ καμμιὰ πρὸς δήλωσιν τοῦ περίπου: «ἔχει καμμιὰ διακοσαριὰ πρόβατα» περίπου διακόσια.

διακοσιάκις· ἐπίρρ., διακοσίας φοράς.

διακοσιαπλάσιος, *—α*, *—ον*· ὁ διακοσίας φορὰς πλειότερος ἢ μεγαλύτερος ἄλλου τινός. — Ἐπίρρ. ***διακοσιαπλασίως***.

διακοσιετηρὶς (ἡ)· χρονικὴ διάρκεια διακοσίων ἐτῶν· || ἡ ἑορτὴ ἡ ἀγομένη κατὰ τὴν διακοσιοστὴν ἐπέτειον γεγονότος τινός.

διακοσιόδραχμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διακοσίων δραχμῶν ἄξιος, ὁ ἰσοδυναμῶν πρὸς διακοσίας δραχμάς: «διακοσιόδραχμον τίμημα, — νόμισμα», «διακοσιόδραχμος ἀμοιβή».

διακόσιοι, *—αι*, *—α*· ἀριθμητικὸν ἀπόλυτον, πληθ. κλιτόν· ποσότης ἀποτελουμένη ἐκ δύο ἑκατοντάδων: «διακόσιοι στρατιῶται», «διακόσιαι αἶγες», «διακόσια ὅπλα», «καπέλλο ἀξίας διακοσίων δραχμῶν». Συμβολικῶς παρίσταται διὰ τοῦ ἀραβ. 200, τοῦ ἑλλην. Σ' ἢ σ' καὶ τοῦ λατ. CC.

διακοσιοστός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἐν τῇ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν τάξει φέρων τὸν ἀριθμὸν διακόσια.

διακόσμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διακοσμεῖν, ἡ διάταξις τῶν πραγμάτων ἑκάστου ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ, ἡ ἁρμοδία καὶ ἐπιμεμελημένη τοποθέτησις, ἡ διευθέτησις· || μεταφ. (ἀρχ.) «διακόσμησις τῆς πολιτείας» ἡ διὰ τῶν ἀναγκαίων νόμων ἐξασφάλισις τοῦ βίου τῶν πολιτῶν· || στολισμός, καλλωπισμὸς (ἐπὶ πραγμάτων μόνον): «ἡ διακόσμησις τῆς αἰθούσης, — τοῦ θεάτρου, — τῆς ἁμάξης», «διακόσμησις πένθιμος, — χαρμόσυνος, — σεμνή, — ἐπιδεικτική».

— *[Φιλοσ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *διακόσμησις* ὡς καὶ διὰ τοῦ παραπλησίου *διάκοσμος* ἐδηλώθη ὑπὸ πλείστων ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἡ ἁρμονικὴ διάταξις τοῦ σύμπαντος καὶ εἰδικώτερον ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῷ οὐρανῷ διαρρύθμισις τῶν σωμάτων: «ἡ τῶν ὅλων τάξις καὶ διακόσμησις» (*Ἀριστοτ.* Περὶ κόσμου), «σύμπας ὁ οὐρανοῦ διάκοσμος» (αὐτ.) «ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ διακόσμησις καὶ σύνταξις» (*Πλάτ.* Τίμ.), «ἡ τῆς διακοσμήσεως ἀρχή» (*Πλουτ.* Περικλ.). —Π.

διακοσμητὴς (ὁ)· ὁ ἱκανὸς καὶ ἁρμόδιος πρὸς ἐκτέλεσιν διακοσμήσεως.

διακοσμητικὴ (ἡ)· Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοεῖται σήμερον ἡ τέχνη, ἥτις ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν διακόσμησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κατοικιῶν ἢ καταστημάτων ἢ δημοσίων κέντρων, ἀσχολεῖται δ' αὕτη εἰς τὴν τοιχόστρωσιν κλειστῶν χώρων καὶ τὴν ἐπίπλωσιν τούτων ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων καλαισθητικῶν ἀρχῶν πρὸς ἀποτέλεσιν εὐαρέστων εἰς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ ἀνέτων συνόλων. Ἡ διακοσμητική, οὖσα, εἰς τοὺς συγχρόνους καιρούς, ἄμεσον προσάρτημα καὶ ἐπακολούθημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀσκεῖται ὑπὸ μεγάλων ἑταιρικῶν ὀργανώσεων καὶ καταστημάτων, ἀπασχολεῖ δὲ μέγα πλῆθος ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν. Ι. Μ. Π.

διακοσμητικός, *—ή*, *—όν*· ὁ συντελῶν εἰς τὴν διακόσμησιν, καλλωπιστικός: «τὰ ἄνθη, —οἱ λαμπτῆρες, αἱ βιβλιοθῆκαι εἶναι διακοσμητικά»· || τὸ θηλ. διακοσμητικὴ (βλ. λ.) ὡς οὐσ., ἡ τέχνη, ἡ ἐμπειρία τοῦ διακοσμεῖν. —Ἐπίρρ. ***διακοσμητικῶς***.

— **διακοσμητικὰ** ***ἄνθη*** καὶ ***φυτὰ*** (τὰ) *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ ἄνθρωπος πάσης ἐποχῆς καὶ πάσης χώρας ἐκαλλιέργησεν ὄχι μόνον τὰ χρήσιμα διὰ τὴν τροφήν του φυτά, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς κόσμον. Μὲ τὰ διακοσμητικὰ δένδρα διακοσμοῦσι τὰς δενδροστοιχίας καὶ τοὺς δημοσίους καὶ ἰδιωτικοὺς κήπους καὶ πάρκα, μὲ τὰ διακοσμητικὰ φυτὰ τοὺς κήπους, τὰς αἰθούσας, τοὺς ἐξώστας κτλ. Εἰς πάσας τὰς ἐποχὰς ἡ καλλιέργεια τῶν κήπων διὰ διακοσμητικῶν φυτῶν ἀπησχόλησε τὸν ἄνθρωπον. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους οἱ κῆποι ἐκοσμοῦντο κυρίως διὰ πύξων καὶ τάξων, οἵτινες ἐφυτεύοντο πέριξ τῶν πολυπληθῶν ἀγαλμάτων, ἅτινα ὑπῆρχον ἐν αὐτοῖς καὶ ἐκλαδεύοντο ποικιλοτρόπως ὥστε νὰ παρουσιάζουν ἐκτάκτως αἰσθητικὸν θέαμα. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ κῆποι ἐφυτεύοντο διὰ διαφόρων διακοσμητικῶν δενδρυλλίων καὶ φυτῶν κατ' ἀραιότατα διαστήματα, ὥστε νὰ παρουσιάζουν μορφὴν πάρκου μᾶλλον ἢ κήπου. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, οἱ κῆποι ἀπέκτησαν ἰδίαν ὅλως ἀρχιτεκτονικὴν (βλ. ἀρχιτεκτονικὴ *κήπων*) καὶ ἐκοσμοῦντο ὑπὸ ποικιλωτάτων διακοσμητικῶν δένδρων, θάμνων καὶ ποῶν. Σήμερον οἱ κῆποι παρουσιάζουσι μεγαλυτέραν τέχνην εἰς τὴν διάταξιν τῶν ἐν αὐτοῖς καλλιεργουμένων φυτῶν παρὰ ἀρχιτεκτονικήν.

Εἰς πάσας τὰς μεγάλας πόλεις αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ δαπανῶσι κατ' ἔτος μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς κατοίκους των ὡραῖα πάρκα, δενδροστοιχίας ἢ κήπους πλήρεις διακοσμητικῶν φυτῶν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς πλείστας πόλεις τῆς Ἀμερικῆς ὑπάρχουν πλουσιώτατα σωματεῖα φιλανθῶν, ἅτινα βραβεύουν τὰς ὡραιότερον δι' ἀνθέων καὶ πρασιῶν διακεκοσμημένας ἐπαύλεις καὶ ἀγροτικὰς οἰκίας. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ «Ἐπιτροπὴ τῆς Σχολικῆς τέχνης» φροντίζει νὰ διακοσμῇ καταλλήλως τοὺς σχολικοὺς κήπους καὶ διὰ τιμητικῶν διακρίσεων καὶ βραβείων νὰ προσελκύῃ τὸν μαθητικὸν κόσμον εἰς τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθέων. Πλὴν τῶν δύο μεγάλων δασῶν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῶν Παρισίων, τοῦ δάσους τῆς Βουλώνης (Bois de Boulogne), ὅπερ ἔχει ἔκτασιν 850 ἑκταρίων, καὶ τοῦ δάσους τῶν Βιγκεννῶν (Bois de Vincennes), ὅπερ ἔχει ἔκτασιν 650 ἑκταρίων, ἡ γαλλικὴ πρωτεύουσα ἔχει πλεῖστα πάρκα καὶ δημοσίους κήπους εἰς πλεῖστα σημεῖα αὐτῆς, ὅπως τὸ Parc Monceau, τὸ Bultes Chaumont, τὸ Montsouris, θαυμασίως φυτευμένα διὰ τῶν ὡραιοτέρων καὶ σπανιωτέρων διακοσμητικῶν φυτῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρὰ τὸ Auteuil διατηρεῖται θαυμάσιος κῆπος, ἐκ τοῦ ὁποίου κατ' ἔτος παράγονται καὶ διανέμονται καταλλήλως περὶ τὸ 1.000.000 διαφόρων διακοσμητικῶν φυτῶν, ὡς βιόλαι, βιολέται, βεγγονίαι, ἴα, μυοσωτίδες, πελαργόνια, ρόδα, ὑάκινθοι κτλ., καὶ περὶ τὰς 500.000 διακοσμητικῶν δένδρων καὶ δενδρυλλίων. Εἰς τὰ θαυμάσια θερμοκήπια τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τοῦ Βοτανικοῦ κήπου (Jardin des Plantes) διατηροῦνται τὰ σπανιώτερα διακοσμητικὰ φυτὰ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Ἐπίσης καὶ εἰς τὰ περίχωρα τῶν Παρισίων ὑπάρχουσιν ὡραιότατα πάρκα, ὡς τὸ τῶν Βερσαλλιῶν (Versailles), τοῦ Τριανὸν (Trianon) κτλ. Πλὴν τῶν δημοσίων κήπων καὶ πάρκων καὶ

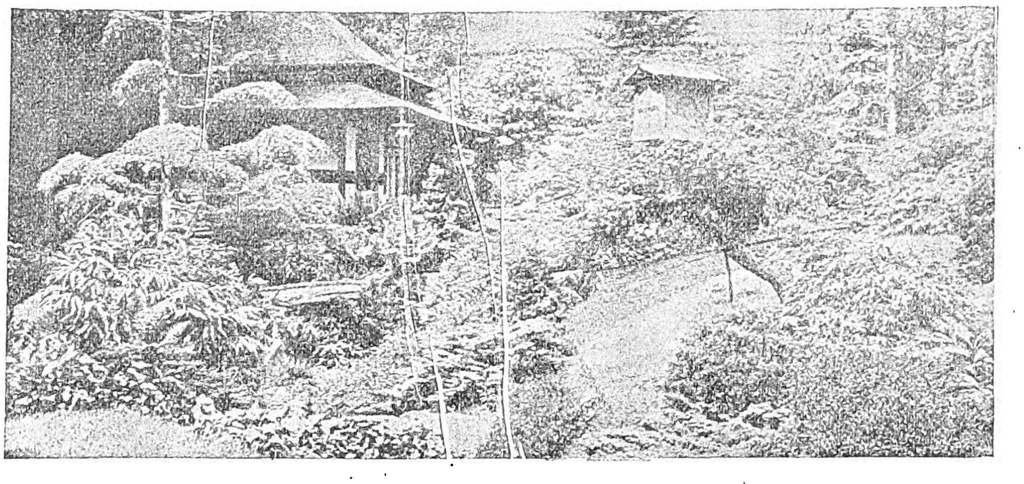

Διακόσμησις Ἰαπωνικοῦ κήπου.

διάφοροι ἐπαύλεις διακρίνονται διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἐν αὐταῖς διατηρουμένων κοσμητικῶν φυτῶν. Εἰς τὴν Κυανῆν ἀκτὴν ὑπάρχουσι θαυμάσιοι κῆποι, ὅπου ἀντιπροσωπεύονται ἐν ἀπολύτῳ ἁρμονίᾳ πάντα σχεδὸν τὰ διακοσμητικὰ φυτὰ τῆς Αὐστραλίας, τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Χιλῆς. Ἐπίσης ἀξιοσημείωτοι εἶναι οἱ κῆποι τοῦ Μόντε Κάρλο καὶ τοῦ Μονακό.

Τὸ Λονδῖνον περιλαμβάνει πάρκα 6.000 περίπου ἑκταρίων, ὧν ὀνομαστότατα τὰ Battersea, Regent's Park, καὶ τὸ ἀξιολογώτερον πάντων, τὸ Hyde Park, ὅπερ εὑρίσκεται σχεδὸν εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ ἔχει ἔκτασιν 240 περίπου ἑκταρίων. Ὁ ἐκ τῶν μεγαλυτέρων βοτανικῶν κήπων, ὁ τοῦ Kew, περιλαμβάνει χιλιάδας σπανιωτάτων διακοσμητικῶν ποῶν, θάμνων, δενδρυλλίων καὶ δένδρων.

Καὶ ἕτερα εὐρωπαϊκὰ κράτη οὐδόλως ὑστεροῦσιν εἰς κήπους καὶ πάρκα, ὅπου καλλιεργοῦνται διακοσμητικὰ φυτά. Παρ' ἡμῖν οἱ κῆποι καὶ τὰ πάρκα εἶναι ἐλάχιστα, πτωχὰ εἰς διακοσμητικὰ φυτὰ καὶ ἄνευ καλαισθησίας διατεταγμένα. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὑπάρχουν πλεῖστα ὅσα πάρκα καὶ δημόσιοι κῆποι παμμέγιστοι. Κατὰ τὴν ἔκτασιν γνωστότεροι εἶναι τὸ Central Park τῆς Νέας Ὑόρκης, τὸ Prospect Park τοῦ Μπρούκλιν, τὸ Washington Park τοῦ Σικάγου κ.τ.λ.

Οἱ Ἰάπωνες διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν κήπων των προτιμῶσι τὰ περιεργότατα καὶ τὰ σπανιώτερα τῶν φυτῶν μετὰ φημισμένης χάριτος καὶ κομψότητος διατεταγμένα. Συνήθως ἔχουν ἔκτασιν ὀλίγων τετραγωνικῶν μέτρων, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς προσπαθοῦσι νὰ καλλιεργήσουν πάσης μορφῆς καὶ πάσης χώρας φυτά. Τὰ νανώδη δένδρα τῆς Ἰαπωνίας διδουν εἰς τοὺς κήπους ἰδίαν ὅλως ὄψιν. Ἐν αὐτοῖς φυτεύονται νανοφυῆ κωνοφόρα καὶ ὀπωροφόρα δένδρα ἡλικίας πολλῶν ἐτῶν, ἅτινα παρήχθησαν δι' ἐντατικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς καλλιεργείας. Πάντα ταῦτα τὰ διακοσμητικὰ δένδρα κλαδεύονται ἰδιορρύθμως. Ἐπίσης ἐκ τῶν πολλῶν διακοσμητικῶν ποῶν ἐξαιρετικὴν ὅλως θέσιν κα-

Digitized by Google

τέχουσι τὰ χρυσάνθεμα, ἅτινα καλλιεργοῦνται εἰς πολυπληθεῖς ποικιλίας καὶ χρωματισμούς.

Ἐξωτερικὴ διακόσμησις τῶν οἰκιῶν. Τὰς ἐξοχικὰς ἰδίως ἐπαύλεις διακοσμοῦσι διὰ διαφόρων φυτῶν καὶ πρασιῶν καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ καλύπτηται ὁλόκληρος ἡ πρόσοψις τῆς

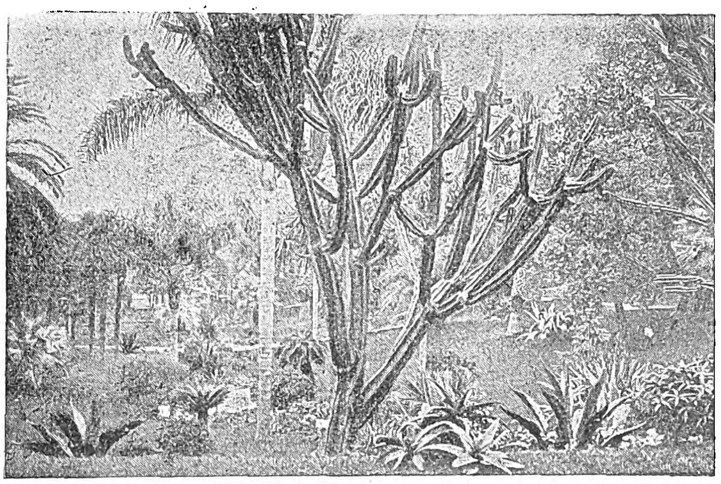

Τροπικὴ βλάστησις εἰς τοὺς κήπους τοῦ Μόντε-Κάρλο.

οἰκοδομῆς ὑπὸ διαφόρων ἀναρριχητικῶν κυρίως φυτῶν καὶ πρασιῶν. Ὡς διακοσμητικὰ φυτὰ τῶν οἰκιῶν συνήθως χρησιμοποιοῦν τὰς ἀριστολοχίας, τὰ αἰγοκλήματα, τὰς κληματίδας, τὰς τριανταφυλλέας κτλ. Πλὴν τῆς προσόψεως τῶν οἰκιῶν διακοσμοῦν καὶ τὰ παράθυρα διὰ διαφόρων φυτῶν. Ὁ Πλί-

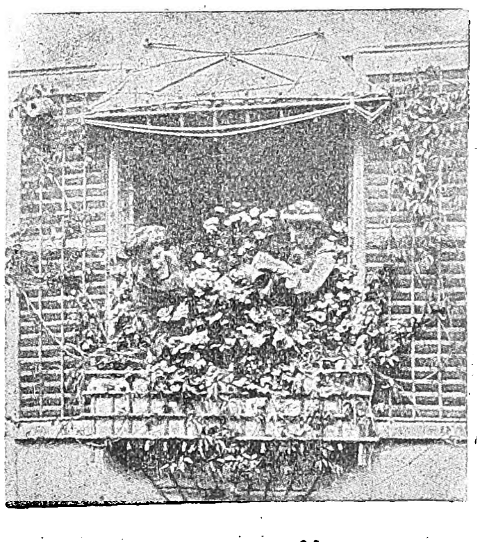

Διακόσμησις παραθύρου.

νιος λέγει, ὅτι: «Οἱ Ρωμαῖοι διεκόσμουν οὕτω τὰ παράθυρά των διὰ διαφόρων φυτῶν, ὥστε νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὰ ὄμματα τῶν θεατῶν ὡς τμῆμα διαρκῶς ἀνθισμένης φύσεως». Καὶ σήμερον πλείστων ὅσων οἰκιῶν τόσον τῶν πόλεων ὅσον καὶ τῶν χωρίων διακοσμοῦν καταλλήλως τοὺς παρα-

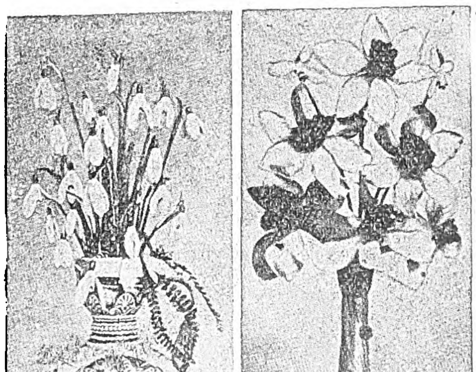

Διακόσμησις ἀνθοδοχείων.
[Ἀριστερὰ=Λευκόϊκοι. Δεξιὰ=Νάρκισσοι.]

στάτας τῶν παραθύρων καὶ τῶν ἐξωστῶν διὰ διαφόρων διακοσμητικῶν φυτῶν ἐν δοχείοις καὶ γάστραις καλλιεργουμένων. Ἐξαιρετικὴν καὶ ἰδιόρρυθμον διακόσμησιν δι' ἀνθέων τῶν παραθύρων καὶ τῶν ἐξωστῶν ἀπαντᾷ τις ἐν Ἀγγλίᾳ, Βελγίῳ, Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ.

Εἰς πλεῖστα μέρη καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐν Ἀμερικῇ, εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην κυρίως, καλλιεργοῦσιν εἰς τὰ ἄνδηρα τῶν οἰκιῶν ἢ τῶν δημοσίων κτιρίων ποικιλίαν διακοσμητικῶν ποῶν, δενδρυλλίων καὶ δένδρων, ἅτινα παρουσιάζουν ὄψιν κρεμαστῶν κήπων.

Διακοσμητικὰ φυτὰ τῶν αἰθουσῶν. Τὰ διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν αἰθουσῶν καλλιεργούμενα φυτὰ ἔχουν ἀνάγκην ἰδίας ὅλως προσοχῆς καὶ ἐξαιρετικῶν περιποιήσεων, ὅπως ἀναπτυχθῶσι καὶ διατηρηθῶσι, διότι ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν οὐδέποτε εἶναι ἐπαρκὲς τὸ φῶς, ἀπαραίτητον διὰ τὴν βλάστησιν. Καταλληλότερα φυτὰ πρὸς διακόσμησιν τῶν αἰθουσῶν εἶναι τὰ ἔχοντα φύλλωμα σκληρὸν καὶ χρώματος πρασίνου, διότι ταῦτα δὲν εἶναι εὔθραυστα, εὐκόλως καθαρίζονται καὶ ἀντέχουν περισσότερον εἰς τὴν ξηρασίαν. Διὰ τὴν ἀντοχήν των διακρίνονται περισσότερον αἱ ἀρωκαρίαι, αἱ ἀσπιδίστριαι, αἱ δράκαιναι καὶ τὰ φοινικοειδῆ. Τὰ ἐντὸς γαστρῶν ἢ δοχείων καλῶς διαρρυθμιζόμενα φυτὰ ἀποτελοῦν τὴν ὡραιοτέραν διακόσμησιν τῶν αἰθουσῶν.

Διάφοροι χρήσεις διακοσμητικῶν ἀνθέων. Ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἀπαιτήσεων τοῦ συρμοῦ, τὰ φυσικὰ ἄνθη ἀποτελοῦν τὴν πλέον ἀπαραίτητον διακόσμησιν τῶν καλλωπιστηρίων τῶν γυναικῶν. Εἰς τὰς δεξιώσεις, τοὺς χοροὺς καὶ γενικῶς εἰς τὰς κοσμικὰς συγκεντρώσεις αἱ γυναῖκες στολίζουν τὴν κόμην των ἢ τὰς ἐσθῆτάς των διὰ σπανίων ἀνθέων, ἰδίως δι' ἀνθεμίδων καὶ ὀρχεοειδῶν. Ὀνομαστοὶ διὰ τὰς στολισμένας δι' ἀνθέων κομβιοδόχας των ἦσαν ὁ λόρδος Palmerston, καὶ ὁ Disraeli. Ἐπίσης οἱ ὀπαδοὶ διαφόρων πολιτικῶν μερίδων φέρουσι διακριτικὰ ἄνθη ὡς σύμβολον.

Τὰ διακοσμητικὰ ἄνθη παίζουν σπουδαιότατον ῥόλον εἰς πάσας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ἄνθη προσφέρουν κατὰ τὰς βαπτίσεις, τοὺς γάμους, τὰς ὀνομαστικὰς ἑορτάς, καὶ ἄνθη καταθέτουν εἰς τοὺς νεκροὺς καὶ δι' αὐτῶν καλύπτουν τοὺς τάφους. Ἐπίσης εἰς πλείστας θρησκευτικὰς ἑορτάς, ὅπως τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα, τῶν Βαΐων καὶ τὰς ἑορτὰς τῶν νεκρῶν, τὰ ἄνθη οὐδέποτε ἐλλείπουν.

Χῶραι ἐν αἷς κυρίως καλλιεργοῦνται διακοσμητικὰ φυτά. Ἡ καλλιέργεια τῶν διακοσμητικῶν φυτῶν εἶναι τὰ μέγιστα ἀνεπτυγμένη εἰς τὸ Βέλγιον, τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Ὁλλανδίαν. Εἰς τὰ πέριξ τῶν Βρυξελλῶν καλλιεργοῦνται ποικιλώτατα διακοσμητικὰ φυτὰ εἰς παμμεγίστας ποσότητας. Ἡ Ὁλλανδία παράγει κατ' ἔτος περὶ τὰ 20 ἑκατομμύρια χιλιόγραμμα ἀνθέων καὶ ἰδίως ναρκίσσους, τολύπας καὶ ὑακίνθους, τῶν βολβῶν τῶν ὁποίων γίνεται μεγίστη ἐξαγωγὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κυρίως. Ἐκ τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν ἡ Ἰαπωνία ἐξάγει μεγάλας ποσότητας διακοσμητικῶνν φυτῶν. [Βλ. καὶ λ. κῆπος, πάρκον καὶ φυτόν.] Δ. Ν. Π.

—**διακοσμητικαὶ** ***τέχναι.*** Οὕτως ὀνομάζονται αἱ τέχναι, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ὡς ἀντικείμενον τὴν διακόσμησιν ποικίλων ἀντικειμένων· ὑποδιαιροῦνται δ' αὗται ἀναλόγως τῆς ὕλης τὴν ὁποίαν ἐξεργάζονται καὶ ἄλλων ἰδιαζόντων χαρακτηριστικῶν των εἰς διαφόρους κλάδους. Ἡ κοσμηματογραφία, ἡ κατασκευὴ ἀναγλύφων ἀνθεμίων, ἡ δημιουργία καλλιτεχνικῶν τοιχοστρώσεων, ἡ διακόσμησις χειρογράφων, ἡ τοιχογραφία, ἡ ποικιλτικὴ ἐπίπλων, ἡ βιβλιοδεσία, ἡ ὑφαντουργία, ἡ ταπητουργία, ἡ διακόσμησις ἀγγείων, ἡ ὑελογραφία, εἶναι τινὲς τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν. Καὶ περὶ μὲν ἑκάστης τούτων εἰδικῶς διαλαμβάνουν τὰ οἰκεῖα ἄρθρα, ἐνταῦθα δὲ γίνεται γενικωτέρα ἐξέτασις τούτων ὡς συνόλου λαμβανομένων.

Αἱ διακοσμητικαὶ τέχναι ὑπό τινα ἔποψιν, τὴν καὶ οὐσιωδεστάτην, ἀποτελοῦσιν ἐφαρμογὴν τῆς τέχνης εἰς τὴν ζωήν. Μακρὰν τοῦ ν' ἀπαιτῶσιν ἰδιαιτέρας προϋποθέσεις πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ πρὸς κατανόησίν των, ὡς ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ ζωγραφικὴ τοῦ ὀκρίβαντος καὶ ἡ πλαστική, εἰσέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς αὐτὸν τὸν καθ' ἡμέραν βίον τῶν ἀνθρώπων καὶ μορφώνουν ἀφ' ἑνός, ἐκφράζουν ἀφ' ἑτέρου τὸ καλλιτεχνικὸν αἰσθητήριον τούτων. Ἡ γένεσίς των ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀρχεγόνους προϊστορικοὺς χρόνους. Προϋπῆρξαν πάσης ἄλλης τέχνης καὶ ἐξεδήλωσαν κατὰ τρόπον πολλάκις ἀξιοθαύμαστον τὴν ἔμφυτον εἰς πάντα ἄνθρωπον καλαισθησίαν, ταπεινοτέραν ἢ ὑψηλοτέραν ἀδιάφορον, ἀναλόγως τῆς πολιτιστικῆς του ἀναπτύξεως, τοῦ περιβάλλοντος ἐν ᾧ διάγει καὶ τῆς ἀσκηθείσης ἐπ' αὐτοῦ ἀγωγῆς. Πρὶν ἔτι ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος οἰκοδομήσῃ κατοικίας ἀνταποκρινομένας πρὸς αὐτὰς τὰς στοιχειώδεις ἀνάγκας τῆς ζωῆς, ἐνῷ διῆγεν ἐν ἀπροσίτοις σπηλαίοις βίον τρωγλοδύτου, ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ποικίλλῃ τὰς ὥρας τῆς σκοτεινῆς του μονώσεως διὰ τῆς ἀπεικονίσεως ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν σπηλαίων του διαφόρων ἀπεικονίσεων, ἰδίᾳ ζῴων μεθ' ὧν συνέζη καὶ ἐξ ὧν διετρέφετο, ἢ διὰ τῆς ἐγχαράξεως ἐπὶ ποιμενικῶν ῥάβδων, κεράτων ταράνδου ἢ τεμαχίων λίθου, κεφαλῶν ἵππων ἢ ἄλλων τινῶν προσομοίων παραστάσεων. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν οἱ ἀρχαιολογικοὶ θησαυροὶ τοῦ Lorthet (ἐν τοῖς ἄνω Πυρηναίοις), τοῦ Brassempouy, τοῦ Menton (σπήλαια Grimaldi), τῶν Combarelles, τοῦ Derbyshire, τῆς Altamira, τοῦ Tuc d' Andoubert (Ariège), τῆς Δανίας, τοῦ Butmu τῆς Βοσνίας, τῆς Σουηδίας, τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Βοημίας, τῆς Σικελίας κλπ. Βραδύτερον, ἐφ' ὅσον προέβαινεν ἡ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τοσοῦτον προήγετο καὶ ἡ ἀξία τῶν διακοσμητικῶν του προσπαθειῶν. Ἀναλόγως δὲ τοῦ χαρακτῆρος τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνῆκεν οὗτος, τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἔζη, τῶν πολιτιστικῶν ἐπιδράσεων ἃς ἄλλοθεν προσεδέχετο καὶ ποικίλων ἄλλων ἀφορμῶν εἰσῆγεν εἰς τὴν τέχνην του ἐλάσσονα ἢ πλείονα διακοσμητικὰ στοιχεῖα. Κατὰ ταῦτα ἔχομεν λαούς, τῶν ὁποίων ὁλόκληρος ἡ τέχνη φέρει ἐμφανῆ διακοσμητικὸν χαρακτῆρα, ὡς εἶναι οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ἰάπωνες, λαοὺς τῶν ὁποίων ἡ τέχνη καθ' ὡρισμένας τινὰς περιόδους φέρει ἐντονώτερον διακοσμητικὸν χαρακτῆρα, ὡς εἶναι ἡ ἑλληνικὴ τέχνη τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἡ γαλλικὴ τέχνη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (ῥυθμὸς Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ ῥυθμὸς Λουδοβίκου ΙΣΤ'), τέλος δὲ λαούς, οἵτινες παρουσιάζουσιν ἰδιαιτέραν ὅλως ἐπίδοσιν εἰς μίαν τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν, ἀνυψώνοντες ταύτην εἰς ὅλως ἰδιάζουσαν περιωπήν. Τοιαύτην ἐπίδοσιν παρουσίασαν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὴν διὰ μικρογραφιῶν διακόσμησιν χειρογράφων, τὴν χρυσοχοΐαν, τὴν σμαλτοποικιλτικὴν καὶ τὴν μεταξουργίαν, οἱ Ἄραβες εἰς τὴν κατασκευὴν δοχείων ἐκ πορσελλάνης καὶ τὴν ταπητουργίαν, οἱ Φλαμανδοὶ καὶ οἱ Ἰρλανδοὶ εἰς τὴν δαντελλοπλεκτικήν.

Ἡ ποιότης καὶ ἡ ἔκτασις τῶν διακοσμητικῶν προσπαθειῶν ἑνὸς λαοῦ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς καλυτέρους καθρέπτας τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, εἰς ὃ εὑρίσκεται. Λαός, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ καλλύνῃ τὴν καθημερινήν του ζωὴν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως σκευῶν, εἰς ἃ ἐπιμελὴς δεξιοτεχνία ἐνεχάραξεν εὐαρέστους παραστάσεις, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἵσταται εἰς λίαν ὑψηλοτέραν βαθμίδα πολιτισμοῦ ἀπὸ τὸν ἀγροῖκον ἐκεῖνον, ὅστις ἀρκεῖται εἰς τὴν ἁπλῆν ἐκπλήρωσιν τῶν στοιχειωδῶν βιωτικῶν του ἀναγκῶν, χωρὶς νὰ προσέχῃ εἰς τὸν τρόπον καὶ εἰς τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκπληρώνει ταύτας. Ἄτομα προηγμένης καλαισθησίας διακρίνονται ἀπὸ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον διακοσμοῦν τὸ περιβάλλον των. Ἡ ἀποφυγὴ ἰσχυρῶν χρωμάτων, ἡ λιτὴ ἁρμονία τῶν γραμμῶν, ἡ ἔλλειψις ζωηρᾶς ἐκζητήσεως τοῦ κακοτρόπου καὶ τοῦ παραδόξου, ἡ δημιουργία ἁπλῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐντυπωτικῶν συνόλων, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ παντὸς φόρτου εἶναι ἐνδείξεις ἐξαιρέτως καλλιεργημένης καλαισθησίας. Δύναται δέ τις ταύτην νὰ συναντήσῃ οὐχὶ μόνον εἰς τὰς τάξεις τῶν εὐπαιδεύτων καὶ τῶν φίλων τῆς ὑψηλῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἁπλοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ καλλιτεχνικὴ παράδοσις, δημιουργουμένη διὰ τῆς συνεχοῦς προσπαθείας ἀλλεπαλλήλων γενεῶν, διαπνέεται πολλάκις ἀπὸ ὅλως ἔξοχον ἁβρότητα, ἀπὸ κομψὴν εὐγένειαν καὶ ἀπὸ λιτὴν καὶ θέλγουσαν γραφικότητα. Ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Ἑλλάδος, ἐν παραδείγματι, θαυμάζεται, καὶ δικαίως, διότι ἐκφράζει κατὰ τὸν μᾶλλον πιστὸν τρόπον τὴν ψυχικὴν σύνθεσιν καὶ τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ἀποφυγὴν ἐκείνην τῆς ὑπερβολῆς, τὴν τερπνὴν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν γραμμῶν, τὰς ὁποίας διδάσκει ἀείποτε εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ εὔγραμμος καὶ ἤρεμος φύσις, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διάγουν.

Ὡς εἶναι πολὺ φυσικόν, ἡ διακοσμητικὴ ἀντέγραψε κατ' ἀρχὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιστῶς τὰ πρότυπα, ἅτινα προσέφερεν εἰς αὐτὴν ἡ κύκλῳ φύσις. Τοιουτοτρόπως εἰς τὰς αἰγυπτιακὰς διακοσμήσεις βλέπομεν νὰ ἐπαναλαμβάνεται πολὺ συχνὰ τὸ ἄνθος τοῦ λωτοῦ καὶ ὁ φοίνιξ, εἰς τὰ κρητικὰ ἀγγεῖα καὶ τὰ μυκηναϊκὰ τοιαῦτα ἐνάλια ζῷα, εἰς τὰ μυκηναϊκὰ ξίφη, εἰς τὰ κύπελλα τοῦ Βαφειοῦ κυνηγετικαὶ σκηναί, εἰς τὰς σινικὰς πορσελλάνας καὶ τὰ ἰαπωνικὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα ὁ πελαργός. Ὁμοίως μεγάλην σειρὰν θεμάτων προσήνεγκον εἰς τὴν διακόσμησιν, παρὰ τὴν φύσιν καὶ τὰς πρὸς ταύτην στενῶς συνδεδεμένας ἀσχολίας ἑνὸς λαοῦ, αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις του. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀπεικόνιζον πολὺ συχνὰ τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου καὶ τὸν ὀβελίσκον, τὴν οἱονεὶ πεπηγυῖαν καὶ αὐθύπαρκτον πραγμάτωσιν μιᾶς ἀκτῖνός του. Οἱ Ἰνδοὶ ἐπλήρωσαν τὰς ἐπιφανείας τῶν γιγαντιαίων θυσιαστηρίων

Digitized by Google

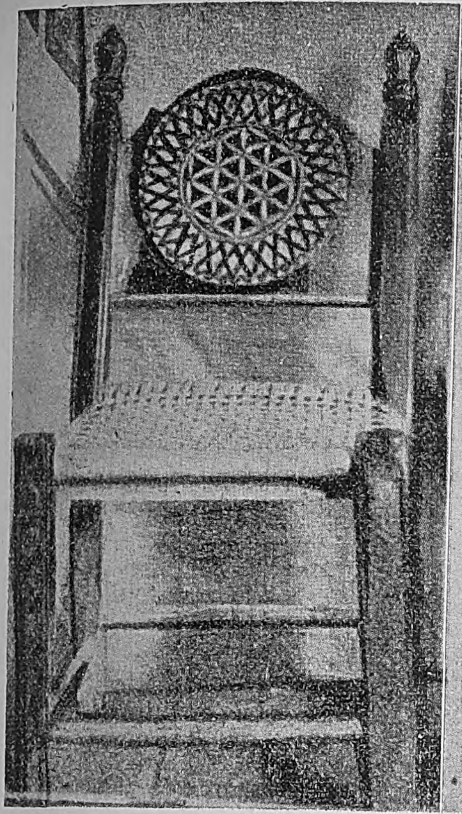

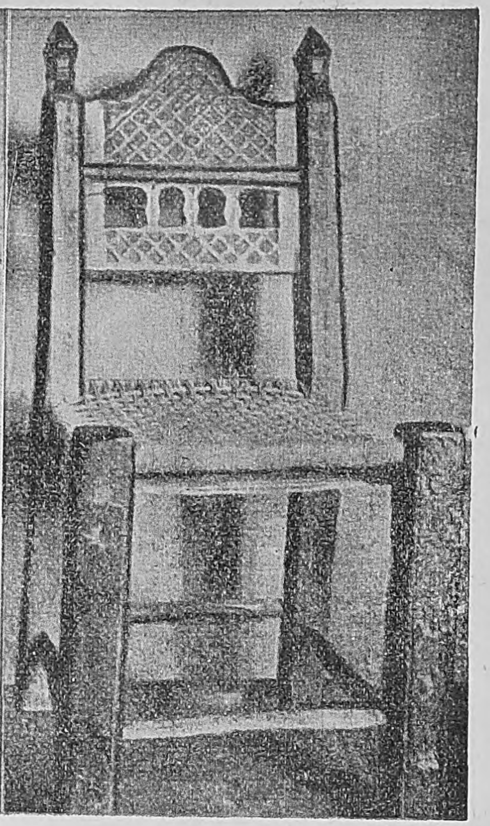

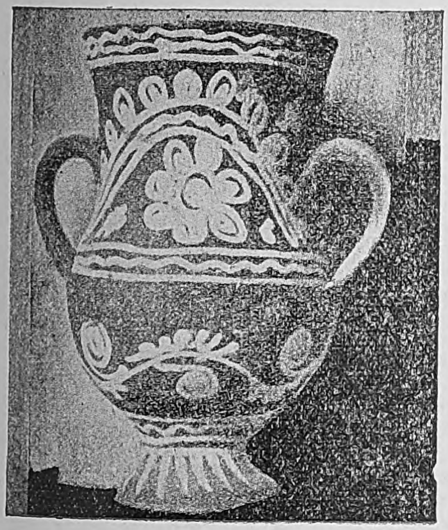

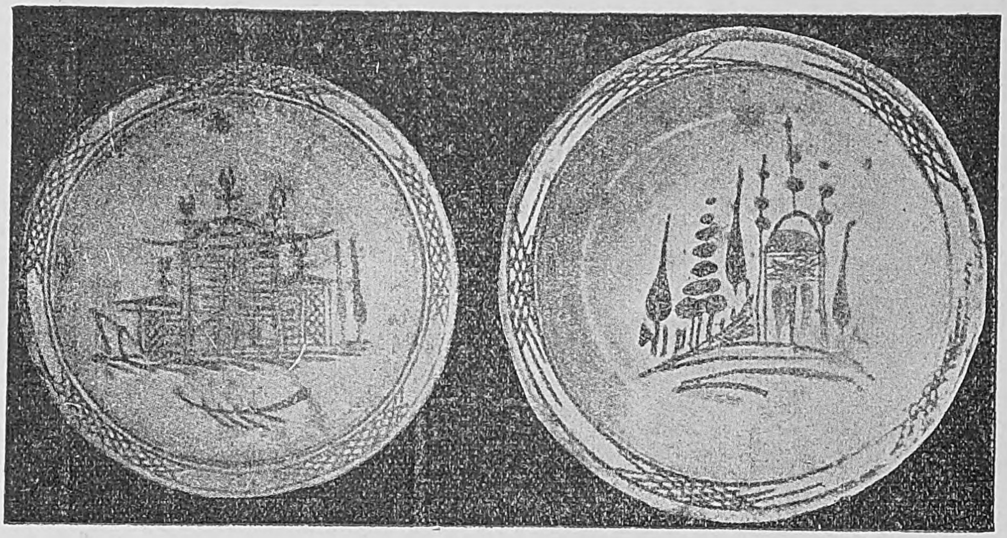

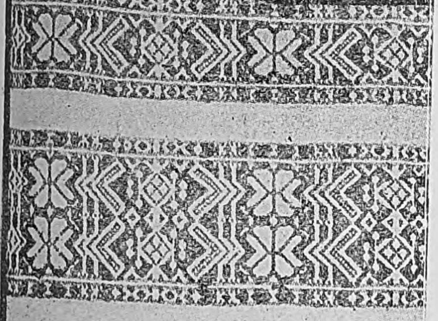

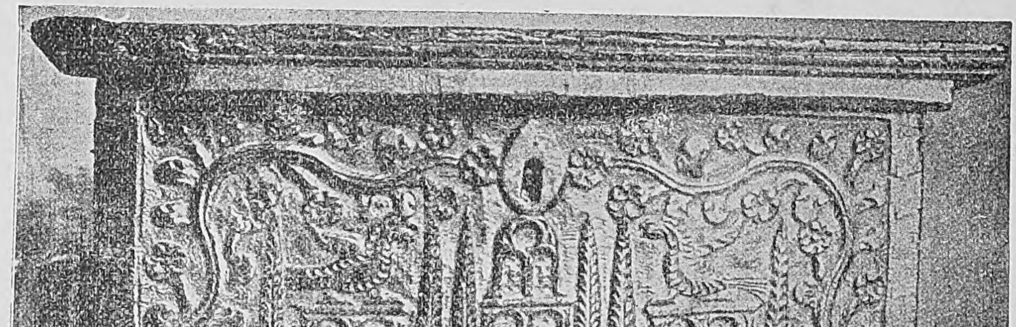

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΛΑΪΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΕΙΣ

Ἄνω: Εἰς τὸ μέσον: *Εἰκονοστάσιον καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ καθίσματα μετὰ ξυλογλυπτικῶν διακοσμήσεων.*— Εἰς τὸ μέσον: *Πηλίνη ὑδρία* (ἀριστερὰ) *μὲ γραπτὰς διακοσμήσεις καὶ Καστριανὰ πιάτα* (δεξιὰ) *τῆς νήσου Σκύρου, διακεκοσμημένα.*— Κάτω: *«Ταβλομάντιλο» μετὰ κεντητῶν κοσμημάτων* (ἀριστερά)· *καὶ εἶδος ξυλίνου κιβωτίου (καναβέτα) μὲ γλυπτὰς διακοσμήσεις* (δεξιά).

Digitized by Google

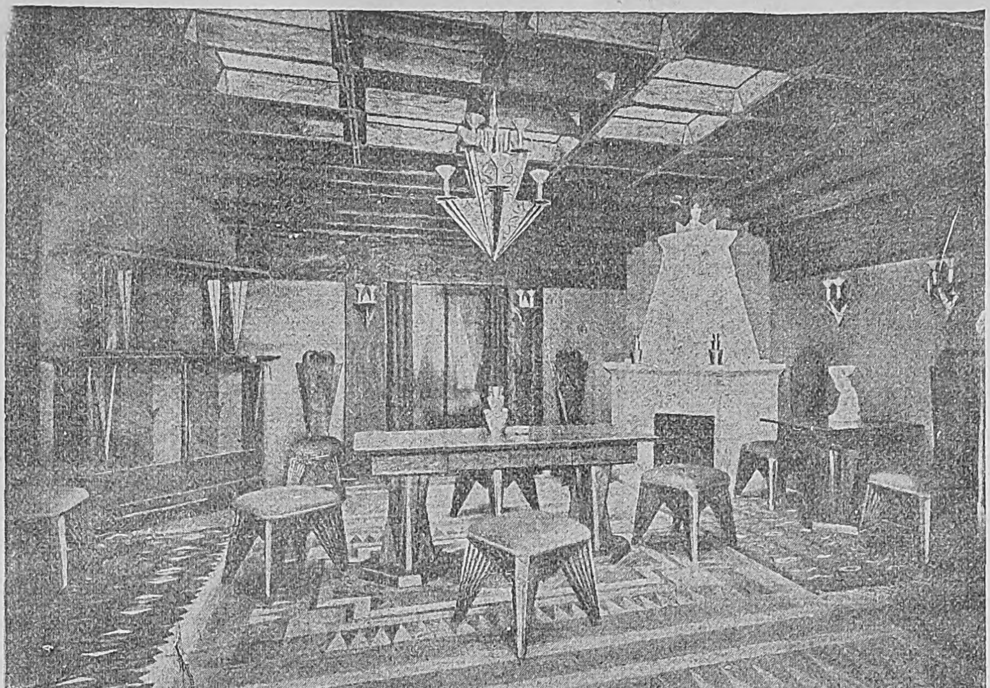

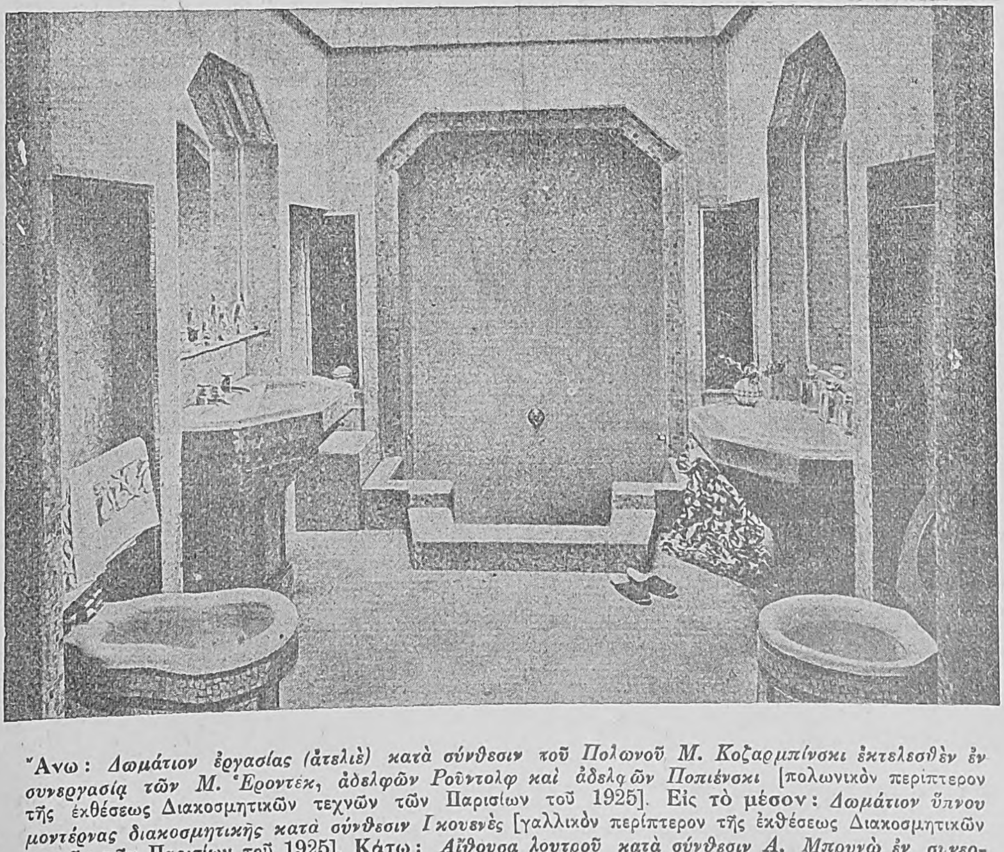

Ἄνω: *Δωμάτιον ἐργασίας (ἀτελιὲ) κατὰ σύνθεσιν τοῦ Πολωνοῦ Μ. Κοζαρμπίνσκι ἐκτελεσθὲν ἐν συνεργασίᾳ τῶν Μ. Ἐροντέκ, ἀδελφῶν Ροῦντολφ καὶ ἀδελφῶν Ποπιένσκι* [πολωνικὸν περίπτερον τῆς ἐκθέσεως Διακοσμητικῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων τοῦ 1925]. Εἰς τὸ μέσον: *Δωμάτιον ὕπνου μοντέρνας διακοσμητικῆς κατὰ σύνθεσιν Ἰκουνὲς* [γαλλικὸν περίπτερον τῆς ἐκθέσεως Διακοσμητικῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων τοῦ 1925]. Κάτω: *Αἴθουσα λουτροῦ κατὰ σύνθεσιν Α. Μπρυνὼ ἐν συνεργασίᾳ Ἐμπὲλ* [γαλλικὸν περίπτερον τῆς ἐκθέσεως Διακοσμητικῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων τοῦ 1925].

των διὰ τῶν τερατωδῶν συλλήψεων τῆς δαιμονοπλήκτου φαντασίας των, διὰ τῶν ἐξάλλων ὀπτασιασμῶν τῆς μυστηριώδους θρησκευτικῆς μυθοπλασίας των. Οἱ Ἄραβες, ἐμποδιζόμενοι ἀπὸ ρητὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κορανίου νὰ προβοῦν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ζώντων ὄντων, ἐρρίφθησαν εἰς τὴν ἀκόλαστον ἀπομίμησιν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου καὶ ἐδημιούργησαν τὸ γραμμικὸν ἐκεῖνο θαῦμα, τὸ ὁποῖον καλεῖται ἀραβούργημα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀναπαρέστησαν εἰς τὰ ἀγγεῖά των ἰδίως ὁλόκληρον τὴν περὶ θεῶν καὶ ἡμιθέων μυθολογίαν των. Παρὰ ταῦτα καὶ αἱ ἐθνικαὶ περιπέτειαι ἑκάστου λαοῦ εὑρίσκουν ἀπήχησιν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς διακοσμητικῆς του παραδόσεως, οὕτως ὥστε νὰ δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἐκ τῆς μελέτης τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων τῶν χρησιμοποιουμένων κατὰ προτίμησιν ἐν πάσῃ χώρᾳ δύναταί τις ὄχι μόνον, ὡς προηγουμένως ἐσημειώθη, νὰ συναγάγῃ ἀσφαλῆ πορίσματα περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων της, ἀλλὰ καὶ πολυτιμότατα ἐθνολογικὰ στοιχεῖα νὰ πορισθῇ.

Εἶναι δὲ ἡ διακοσμητικὴ καθ᾽ ὅλου εἰπεῖν κλάδος τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας σημαντικώτατος. Ἡ φήμη, τὴν ὁποίαν κατὰ καιροὺς ἔσχον διακοσμητικαὶ προσπάθειαι ὡρισμένων λαῶν, ἐδημιούργησεν ἐμπορικὴν κίνησιν ἐκ τῶν μάλιστα πλουτοφόρων. Ἤδη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους γνωρίζομεν πόσον ἐντεταμένη ἦτο ἡ ἐξαγωγὴ ἀγγείων καὶ ποικίλων ἄλλων διακοσμήτων ἀντικειμένων κοινῆς ἢ μὴ χρήσεως ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη, ἐν οἷς ἡ τόσας ἐκ ταύτης ὑποστᾶσα ἐπιδράσεις Κρήτη. Γνωρίζομεν πόσην ἔκτασιν εἶχε λάβει τὸ φοινικικὸν ἐμπόριον κομψοτεχνημάτων καὶ εἰδωλίων· ὡσαύτως πόσον εὐρεῖαν κατανάλωσιν εἶχον τὰ ἀττικὰ ἀγγεῖα εἰς τὴν Ἐτρουρίαν καὶ τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον καθόλου. Κατὰ δὲ τοὺς μέσους χρόνους καὶ μεταγενεστέρως μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ διάδοσις τῶν ὑφασμάτων τῆς Δαμασκοῦ, τῶν ὅπλων τοῦ Τολέδου, τῶν κεραμουργημάτων τῆς Μαλάγας καὶ τῆς Μαγιόρκας, τῶν φαγεντιανῶν πλακῶν καὶ ἀγγείων τῆς Τύνιδος, τῆς Κορδούης, τῆς Σεβίλλης, τῆς Βαλεντίας, τοῦ Παλέρμου. Οἱ τάπητες τῆς Βουχάρας, τὰ ὑφάσματα τῆς Ἀλγερίας καὶ τοῦ Μαρόκκου, αἱ δαντέλλαι τῆς Βαλανσιὲν καὶ τῆς Μπρὺζ ἀπετέλεσαν ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων σημαντικωτάτην πηγὴν ἐθνικοῦ πλούτου, ἀπησχόλησαν μυριάδας ἐργατικῶν χειρῶν καὶ παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὴν δημιουργίαν μεγάλου διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου. Δὲν πρέπει δέ τις νὰ λησμονήσῃ τὴν σπουδαίαν ἄνθησιν τῶν μικρῶν λεγομένων τεχνῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰ ἄλλα μεγάλα κέντρα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ δὴ τὴν μεγίστην διάδοσιν τῶν ἱστορημένων βυζαντινῶν χειρογράφων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ μικρογραφία, ἢ ἄλλως ἡ διακοσμητικὴ χειρογράφων, ἀπὸ διασπάρτων τινῶν ἀνατολικῶν καὶ ἑλληνικῶν στοιχείων ὁρξαμένη προήχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς μεγίστης σπουδαιότητος αὐτοτελῆ καὶ αὐθύπαρκτον τέχνην, ἡ ὁποία πολλαχῶς ἐπέδρασε σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς θρησκευτικῆς τέχνης τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Γνωστὴ εἶναι ἡ μεγίστη ἀνάπτυξις τῆς σμαλτοποικιλτικῆς εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τὰς χώρας, ἐν οἷς τοῦτο βαθεῖαν καὶ γόνιμον ἤσκησεν ἐπίδρασιν. Σῳζόμενά τινα ἔργα, ὡς ὁ σταυρὸς τοῦ Monza, ἐφ᾽ οὗ εἰκονίζεται ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἐγκόλπιον τῆς κομίσσης Dzvalinska, ὁ σταυρὸς τῶν Sancta Sanctorum τῆς Ρώμης, αἱ ἐσμαλτωμέναι πλάκες τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, τὰ κομψοτεχνήματα τῆς συλλογῆς Zwénigorodskoï, αἱ λειψανοθῆκαι τοῦ Limburg καὶ τοῦ Gran καὶ αἱ ἐσμαλτωμέναι εἰκόνες αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀναγέννησιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὁμιλοῦν σαφῶς περὶ τῆς ἀξίας τῆς βυζαντινῆς σμαλτοποικιλτικῆς. Καὶ τὰ πεποικιλμένα, τέλος, βυζαντινὰ ὑφάσματα, τόσον περιζήτητα κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἰς ὅλας τὰς ἀγορὰς τοῦ πολιτισμένου κόσμου, οἱ θαυμάσιοι ἐπιτάφιοι, αἱ μεγαλοπρεπεῖς δαλματικαί, τὰ πλήρη ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ἀπεικονίσεων τεμάχια μεταξίνων ὑφασμάτων, ὡς τὸ περίφημον ἐκεῖνο τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ ἐν Aix-la-Chapelle τάφου Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἀποτελοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξαίρετα ἀριστουργήματα διακοσμητικῆς. Δὲν ἐμνημονεύσαμεν μέχρι τοῦδε τὴν βυζαντινὴν ψηφιδοθετικήν, διότι παιθολογουμένως τὰ βυζαντινὰ ψηφοθετήματα, παρὰ τοὺς διακοσμητικοὺς σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἐξυπηρετοῦν, διὰ τὴν εὐρύτητα τῆς ἀντιλήψεως, ἡ ὁποία τὰ διαπνέει, καὶ διὰ τὴν μεγίστην ζωγραφικήν των ἀξίαν ἀνήκουν εἰς τὴν μεγάλην τέχνην. Τὸ αὐτὸ δὲν δύναται νὰ λεχθῇ διὰ τὰ διακεκοσμημένα ὑαλοστάσια (vitraux) τῶν ναῶν τῆς μέσης καὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Παρὰ πᾶσαν ἄλλην σημασίαν των, παραμένουν ταῦτα ἔργα καθαρῶς διακοσμητικά, ἐφ᾽ ὅσον ἡ πρόθεσις τοῦ τεχνίτου περιορίζει ἐν αὐτοῖς τὴν ἐκτέλεσιν ἐντὸς ὡρισμένων διακοσμητικῶν πλαισίων.

Ἀπὸ τῆς ἀπεικονίσεως φυσικῶν προτύπων ἀφορμηθεῖσα ἡ διακοσμητική, κατέστη λίαν ἐνωρὶς καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων τέχνη σχημάτων, ἐπιδιώκουσα μᾶλλον τὰς ἁρμονίας τῶν γραμ-

Digitized by Google

μῶν ἢ τῶν ὄγκων. Τοιουτοτρόπως τὰ ζῷα, τὰ ἄνθη, τὰ φυτά, αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔτι, ἀπώλεσαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς διακοσμητικῆς τὴν ἰδιαιτέραν των ὀντότητα καὶ κατέστησαν ἁπλαῖ συναρμογαὶ γραμμῶν, σχηματικαὶ διαγραφαί, σχέδια γεωμετρικά, τῶν ὁποίων ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη διάταξις ἐκανονίζετο ἀπὸ τὴν καλαισθησίαν τῆς ἐποχῆς. Τοῦτο μακρὰν τοῦ νὰ ἐπαναλαμβάνεται στερεοτύπως ἑκάστοτε, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις τὴν γενικὴν τάσιν τῆς διακοσμητικῆς, ἡ ὁποία καὶ μέχρις ἁπλουστεύσεως καὶ παραμορφώσεως πολλάκις τῶν φυσικῶν προτύπων ἔφθασε, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς μᾶλλον ἀρέσκοντας εἰς αὐτὴν συνδυασμούς. Ἔν τισι δὲ καὶ τέχνη ὅλως γεωμετρική, οὕτως εἰπεῖν, κατέστη. Λαμπρὸν παράδειγμα ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἡ ἀφθονία, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀραβουργημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ φαντασία ὑποκατέστησε τελείως τὴν φύσιν καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν παρατήρησιν. Σήμερον δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ὄχι μόνον ἡ μεγάλη τέχνη παρουσιάζει ἀπό τινων ἀπόψεων ἐντόνους διακοσμητικὰς τάσεις, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ καθόλου ἡ διακοσμητικὴ εὑρίσκεται εἰς ἀξιολογωτάτην ἄνθησιν. Ἔντονος εἶναι καὶ ἀποκλειστικὴ ἡ ὑπ᾽ αὐτῆς χρησιμοποίησις γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ ἁβρῶν χρωματισμῶν, ἡ ἀπόλυτος σχηματοποίησις τῶν πάντων, ἀξιοσημείωτος δὲ ἡ ἱκανοποιοῦσα τὴν προηγμένην καλαισθησίαν τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων μεθ᾽ ἁπλότητος ἐκζήτησις τοῦ καινοτρόπου καὶ τοῦ παραδόξου. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον καλλιεργουμένων ἐν τῇ δυτικῇ ἰδίᾳ Εὐρώπῃ διακοσμητικῶν τεχνῶν, δέον νὰ καταλέξωμεν ἐνταῦθα: α᾽) τὴν τοιχόστρωσιν δωματίων, β᾽) τὴν ἀγγειοπλαστικήν, γ᾽) τὴν ταπητουργίαν καὶ ὑφαντουργίαν, δ᾽) τὴν ἐπιπλοποικιλτικήν, ε᾽) τὴν διὰ χαλκογραφιῶν καὶ ξυλογραφιῶν διακόσμησιν βιβλίων, στ᾽) τὴν βιβλιοδετικήν, ζ᾽) τὴν σιδηρουργίαν. Κοινὴ κατέστη ἀνάγκη ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου ἰδίᾳ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν διὰ τὰς προηγμένας τάξεις ἡ διαβίωσις ἐντὸς δωματίων εὐαρέστως διακεκοσμημένων. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐπιστρώσεως τῶν τοίχων διὰ χάρτου διακοσμήτου ἢ καὶ διὰ τῆς δι᾽ ὑδροχρώματος ἀποτυπώσεως ἐπ᾽ αὐτῶν ποικίλων σχεδίων, ἰδίᾳ ἐναλλασσομένων ἢ συμπλεκομένων ποικιλοχρώμων ταινιῶν ἢ φυτικῶν ἐσχηματοποιημένων ἀπεικονίσεων, καρπῶν, ἀνθέων καὶ δένδρων. Τόνοι ἁπαλοὶ καὶ ὑποβλητικοὶ ἐνδείκνυνται ἐν τῇ τοιαύτῃ διακοσμήσει.

Συναφὴς πρὸς τὴν ἀνωτέρω τάσιν εἶναι ἡ ἐντονώτερον τελευταίως ἀναπτυχθεῖσα ἀγάπη πρὸς τὰ πολύτιμα ἀγγεῖα, τὰ ἁρμονικῶς διακεκοσμημένα ἀνθοδοχεῖα, τὰ ὑάλινα ἢ πορσελλάνινα ἢ ὀρειχάλκινα ἐπικαλύμματα ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἡ σαξωνικὴ βιομηχανία πορσελλάνης, ἡ τελευταίως διαδοθεῖσα τσεχοσλοβακικὴ ἀγγειοπλαστική, ἡ πεφημισμένη κεραμεικὴ τῶν Σεβρῶν καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἡ τελευταίως ἀναπτυχθεῖσα ὑαλουργία, παρέσχον νέας ὠθήσεις καὶ νέα σχέδια. Ἐπὶ πλέον ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ παλαιὰ κομψοτεχνήματα, ἡ τάσις πρὸς ἀγορὰν ἰαπωνικῶν πορσελλανῶν, σινικῶν ἀγγείων καὶ εἰδωλίων, μαροκκινῶν κεραμουργημάτων, ηὐξήθη εἰς ὅλως ἀξιοσημείωτον βαθμόν. Παρ᾽ αὐτὴν ἡ ταπητουργία καὶ ἡ ὑφαντουργικὴ ἐπετέλεσαν σπουδαιοτάτας προόδους. Σημαντικωτάτη ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι ἡ προσπάθεια ξένων τινῶν ἐπιχειρήσεων, ἰδίᾳ γαλλικῶν καὶ βελγικῶν, ὅπως δημιουργήσουν τάπητας καὶ διακεκοσμημένα ἔγχρωμα ὑφάσματα ἐπὶ σχεδίων ἐκφραζόντων τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συγχρόνου καλαισθησίας.

Ἡ ἐπιπλοποικιλτικὴ ἤχθη εἰς ἐντελῆ ἁπλούστευσιν. Ἀποβαλοῦσα τὸν φόρτον τῶν παρελθουσῶν ἐποχῶν, ἐπιζητεῖ ἤδη διὰ τῆς ἁρμονίας τῶν γραμμῶν, τῆς σημαντικότητος τῶν ὑλῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐργάζεται καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως ἁπλῶν τινῶν, ἀλλ᾽ ἐντυπωτικῶν σχημάτων, νὰ δημιουργήσῃ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εὐάρεστα σύνολα. Μικρὸν ὕψος, λιταὶ γραμμαὶ καὶ ἔλλειψις περιπλόκων συνδυασμῶν χαρακτηρίζουν σταθερῶς τὰ σημερινὰ ἔπιπλα, τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἡ πλήρης προσαρμογὴ πρὸς τὸ περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπόκεινται.

Αἱ πρόσφατοι πολυτελεῖς ἐκδόσεις κλασσικῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων ὁμιλοῦν εὐκρινῶς περὶ τῆς μεγίστης σημασίας, ἡ ὁποία ἀποδίδεται νῦν εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν βιβλίων. Διακρίνεται δ᾽ ἡ διακόσμησις αὕτη διὰ τὴν ἰσχυράν της ἐκφραστικότητα, τὴν θαυμαστὴν ἁπλότητα καὶ τὴν ἐξαίρετον ὑποβλητικότητά της. Καὶ εἶναι εὐχάριστον, ὅτι ἀπὸ τὴν διεθνῆ ταύτην κίνησιν δὲν λείπει ἡ ἑλληνικὴ τέχνη, ἡ ὁποία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἐν Εὐρώπῃ μὲν τὴν ἐργασίαν τοῦ Γαλάνη, ἐν Ἀμερικῇ τὴν ἐργασίαν τοῦ Ἰ. Βάσσου καὶ ἐν Ἑλλάδι τὰς γονίμους δημιουργίας σειρᾶς ὅλης καλλιτεχνῶν. Ἡ βιβλιοδετικὴ καλλιεργεῖται θαυμασίως ἐν Εὐρώπῃ, μάλιστα δ᾽ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ἡ δὲ πρὸς διακοσμητικοὺς σκοποὺς χρῆσις τοῦ σφυρηλάτου σιδήρου, ἡ ὁποία κατὰ τὸν ΙΣΤ᾽ αἰῶνα ἐδημιούργησε τὰ ἀριστουργήματα τῆς μητροπόλεως τῆς Λούκας, τοῦ παλάτσο Μπέστα (Teglio) καὶ τοῦ νοσοκομείου τοῦ Ἁγίου Μαυρι-

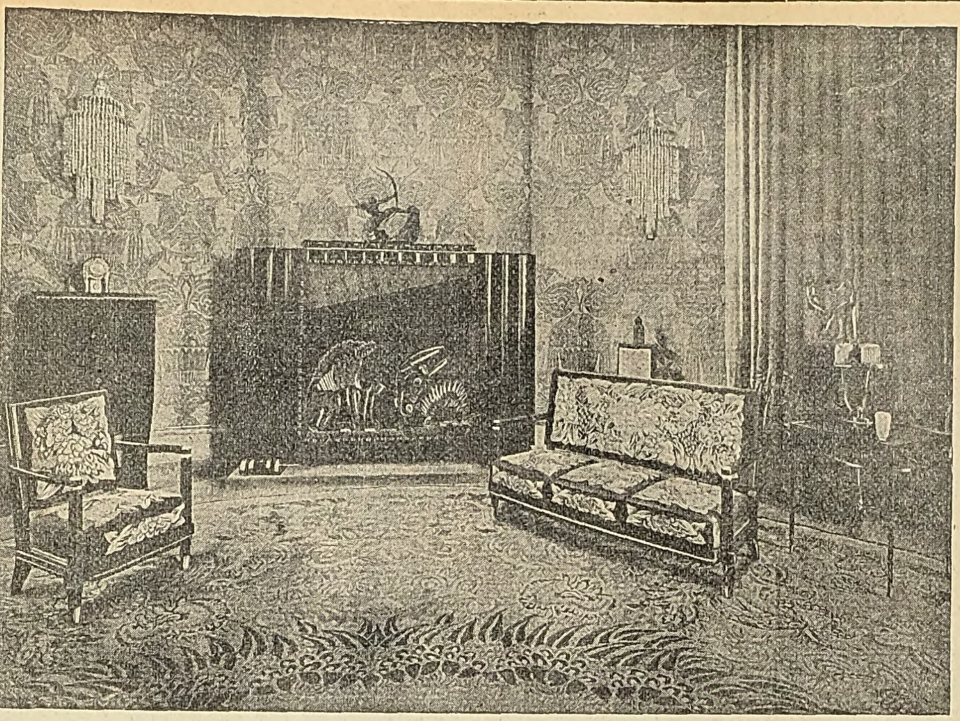

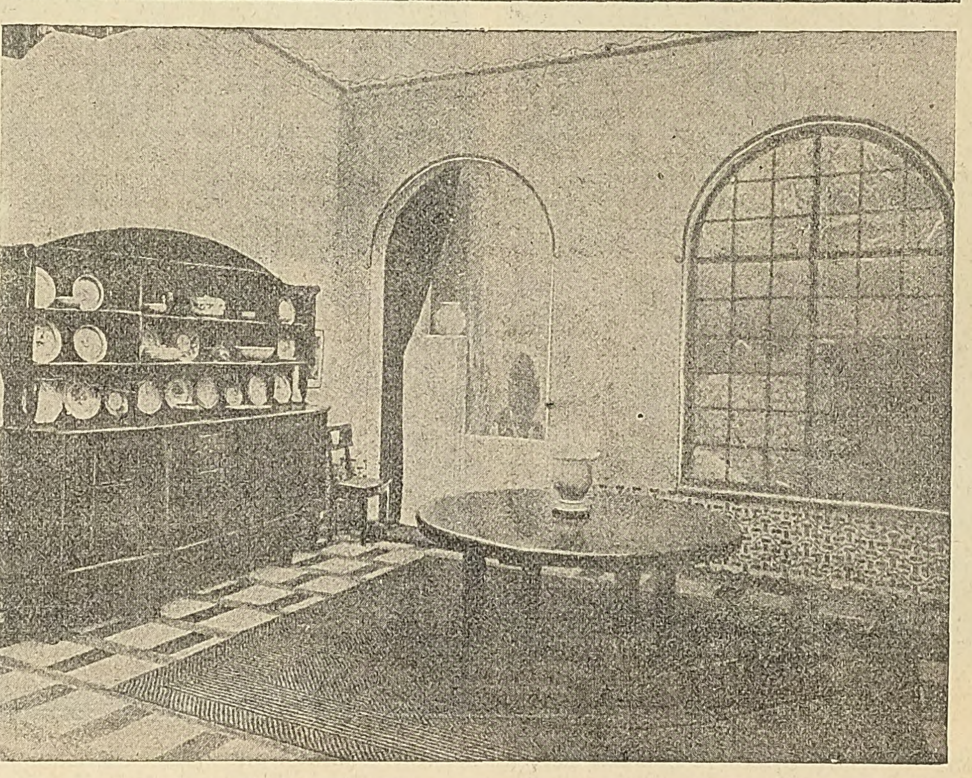

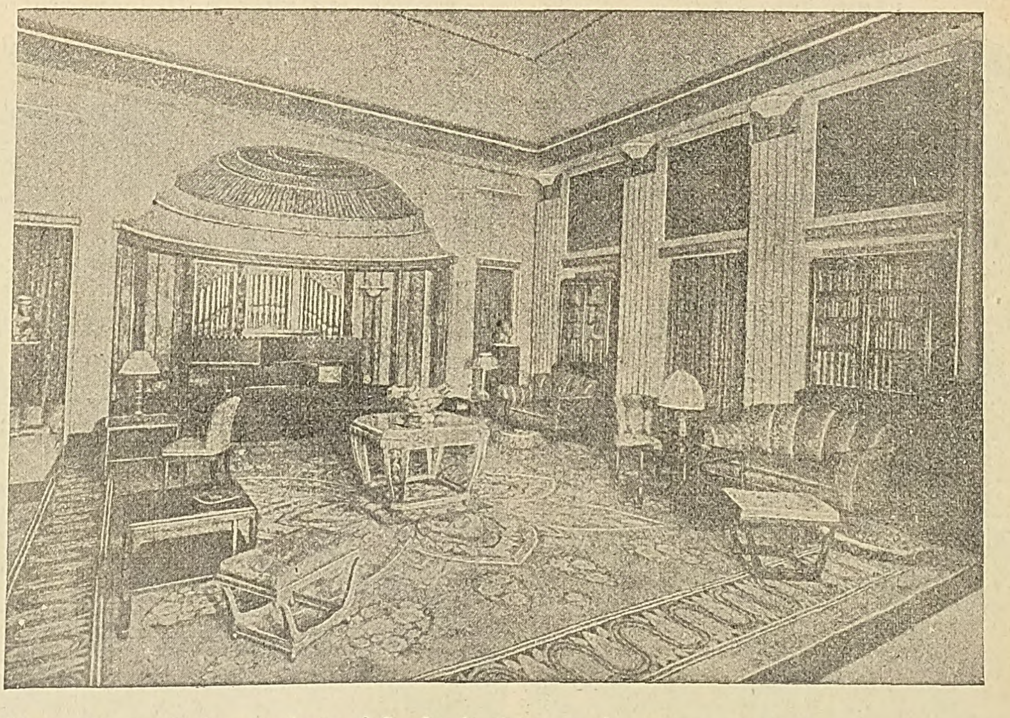

Ἄνω: *Γωνία αἰθούσης ὑποδοχῆς μὲ ἔπιπλα ἐξ ἐβένου κατὰ σύνθεσιν τοῦ Ρούλμαν ἐν συνεργασίᾳ τῶν Πορτνέβ, Ντυνάν, Ζαγιό, Ραπέν, Γκωντισσάο, Στεφανὺ καὶ Κορνὶλ* [Γαλλικὸν περίπτερον ἐκθέσεως Διακοσμητικῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων 1925]. Εἰς τὸ μέσον: *Αἴθουσα μουσικῆς μετ᾽ ἐπίπλων ἐξ ἐβένου καὶ παλισάνδρου κατὰ σύνθεσιν Π. Φολλὸ* [ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῶν καλλιτεχνῶν διακοσμήσεως τοῦ 1924 ἐν Παρισίοις]. Κάτω: *Αἴθουσα φαγητοῦ ἐξοχικῆς οἰκίας.*

Digitized by Google

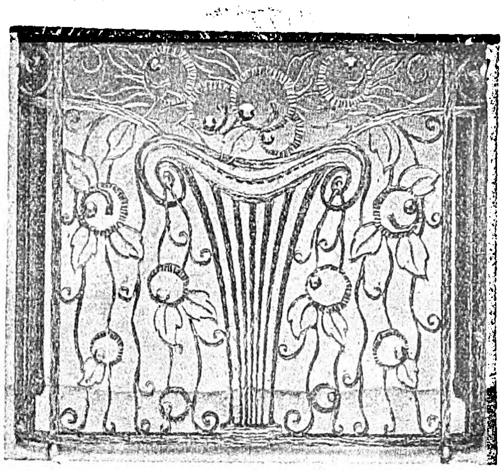

Κάλυμμα ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου χρησιμοποιούμενον πρὸς ἀπόκρυψιν θερμάστρας [ἔργον Ρ. Σύμπ].

Ἀνδρικὴ πιζάμα ἐκ μεταξωτοῦ ὑφάσματος μετὰ διακοσμήσεων [ἔργον Δίδος Ντυφώ].

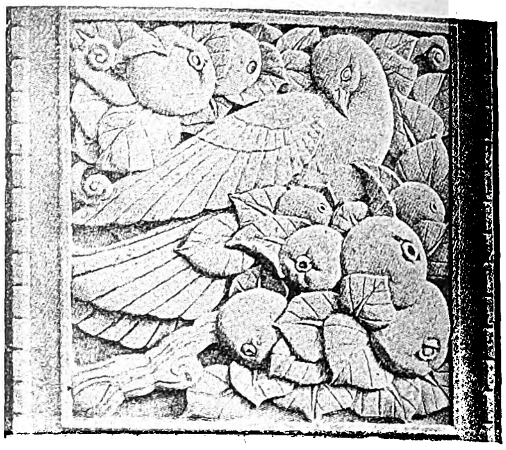

Νεωτεριστικὴ διακοσμητικὴ σύνθεσις δι' ἀνάγλυφον ἐπὶ ξύλου [ἔργον Μαλκλές].

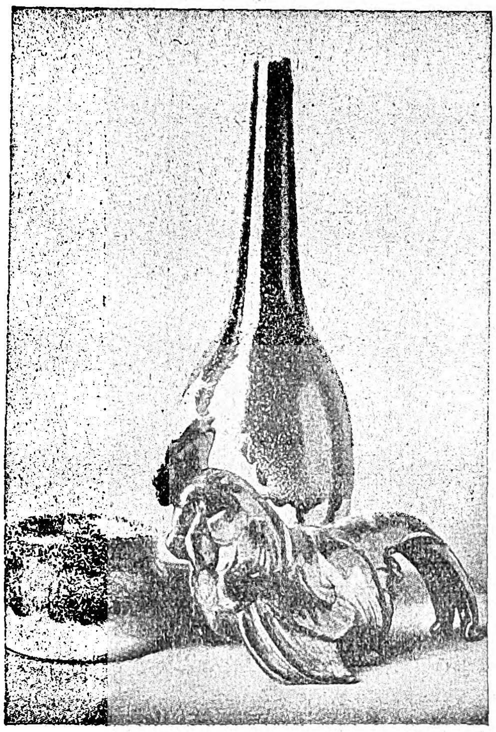

Ἀγγεῖα καὶ κομψοτεχνήματα ἐξ ἀμμολίθου ἐσμαλτωμένου [ἔργον Σαπλέ].

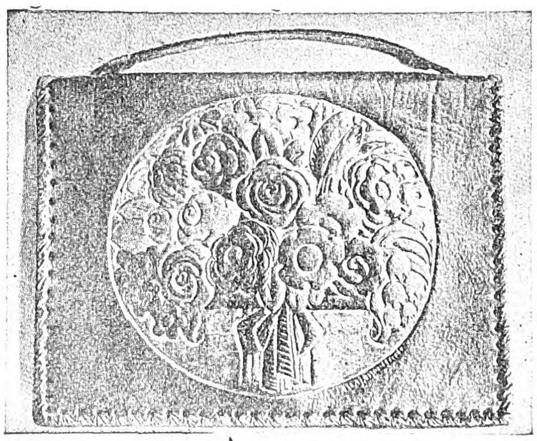

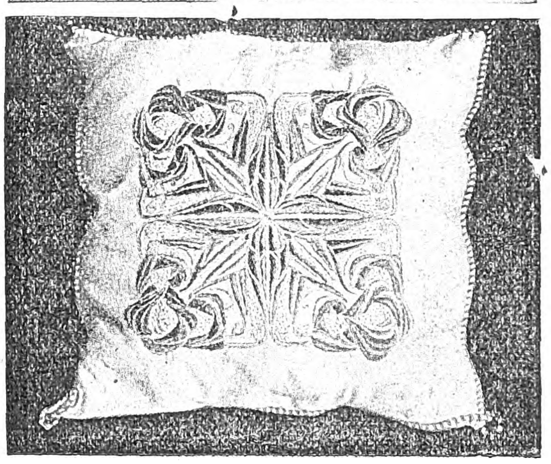

Ἄνω: *Γυναικεῖα τσάντα ἐκ δέρματος.* Κάτω: *Μαξιλαράκι μετὰ κεντημάτων* [ἔργον Μ. Ντυφρέν].

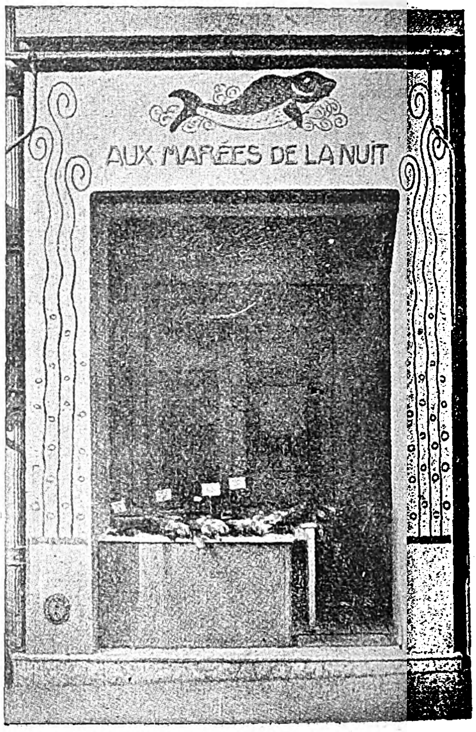

Ἐπιτυχὴς διακόσμησις προθήκης ἰχθυοπωλείου ἐν Παρισίοις [ἔργον Μ. Κρεβέλ].

Δαμασκηνὸς τάπης μετὰ διακοσμήσεων [ἔργον τῶν Μανζάνα Πισσάρο].

Παράστασις «λουομένων» ἐπὶ χάρτου ταπετσαρίας δι' αἴθουσαν λουτροῦ [ἔργον Π. Βερά].

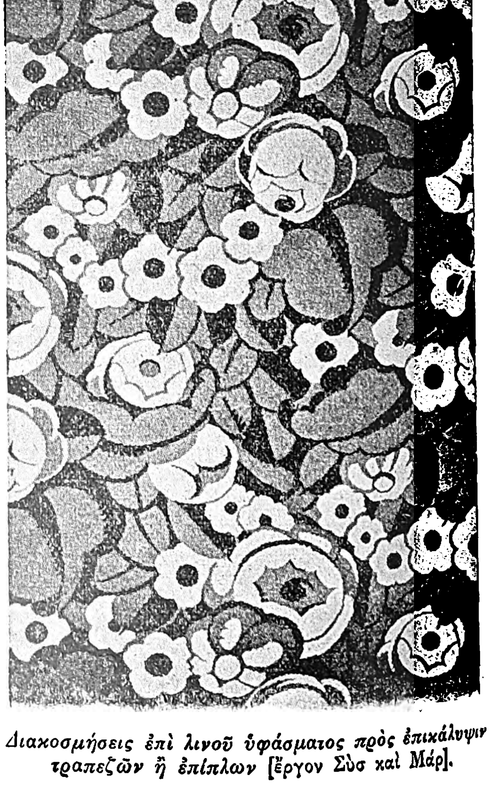

Διακοσμήσεις ἐπὶ λινοῦ ὑφάσματος πρὸς ἐπικάλυψιν τραπεζῶν ἢ ἐπίπλων [ἔργον Σὺς καὶ Μάρ].

Digitized by Google

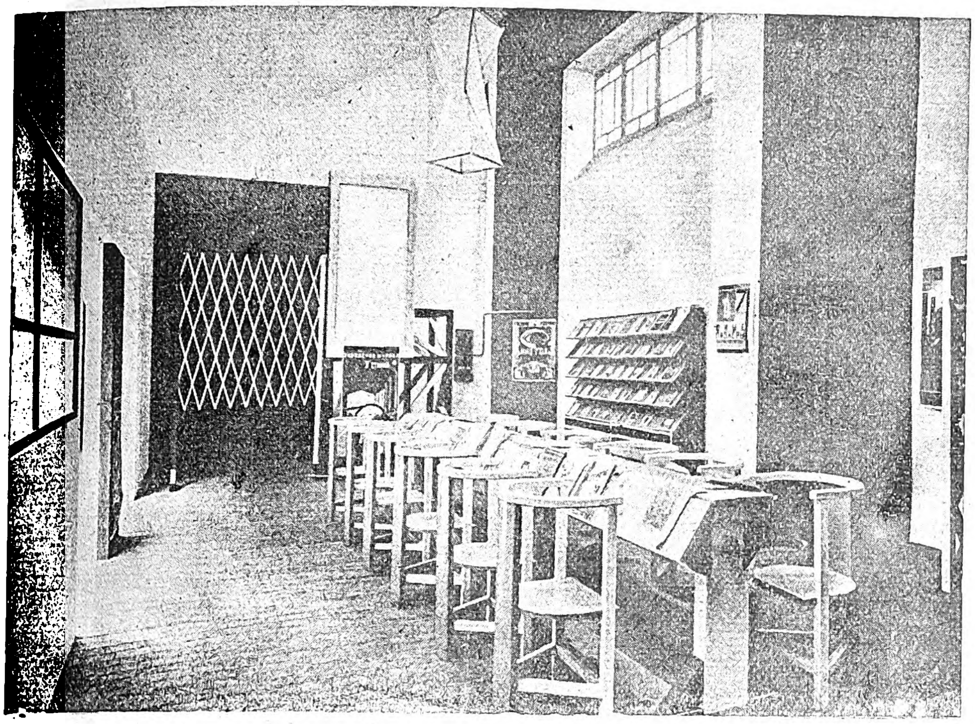

Ἐργατικὴ αἴθουσα συγκεντρώσεων ρωσικῆς τέχνης [σύνθεσις Ροντσένκο].

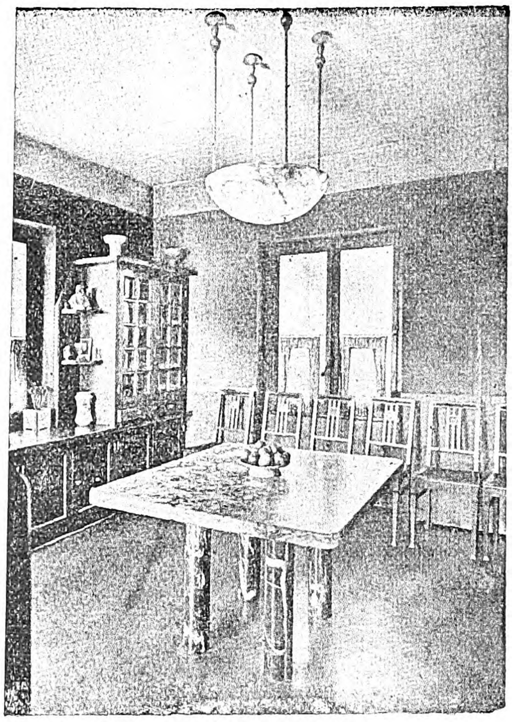

Αἴθουσα φαγητοῦ [σύνθεσις Τ. Γκαρνιέ].

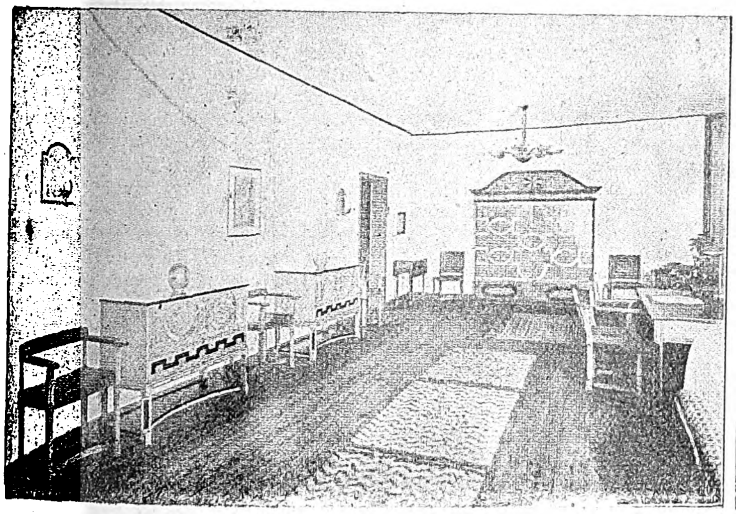

Αἴθουσα διαμονῆς σουηδικῆς τέχνης [σύνθεσις Καρ. Μπέργκστεν].

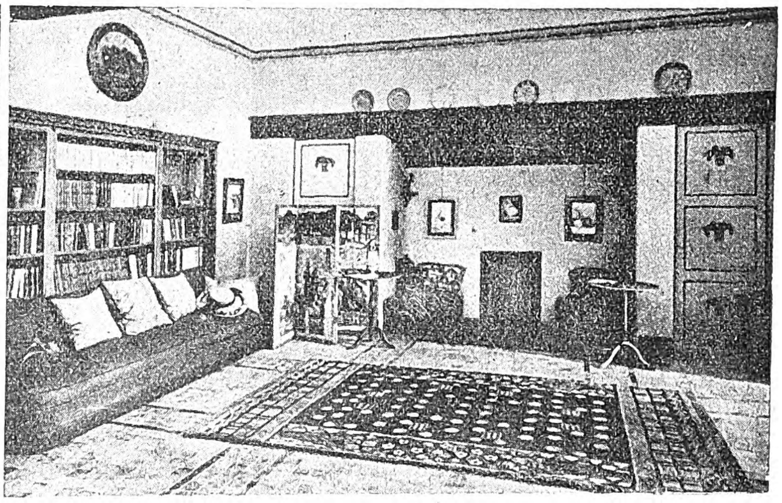

Αἴθουσα ἐξοχικῆς οἰκίας [σύνθεσις Ι. Ζωλμὲς καὶ Ρ Νταμόν].

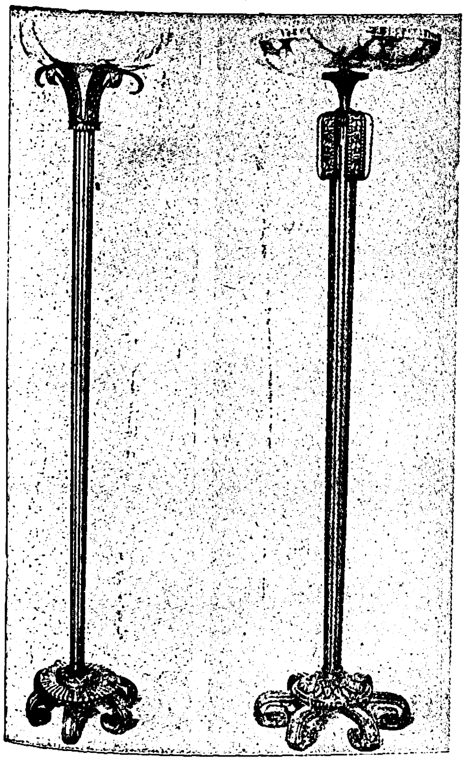

Λυχνοστάται ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου [ἔργον Ἐδ. Μπράντ].

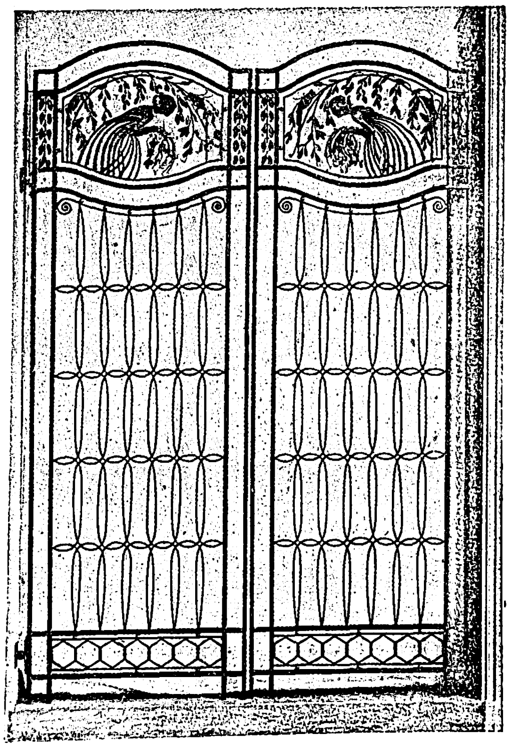

Κιγκλίδωμα ἐσωτερικῆς θύρας ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου [ἔργον Κ. Πιγκέ].

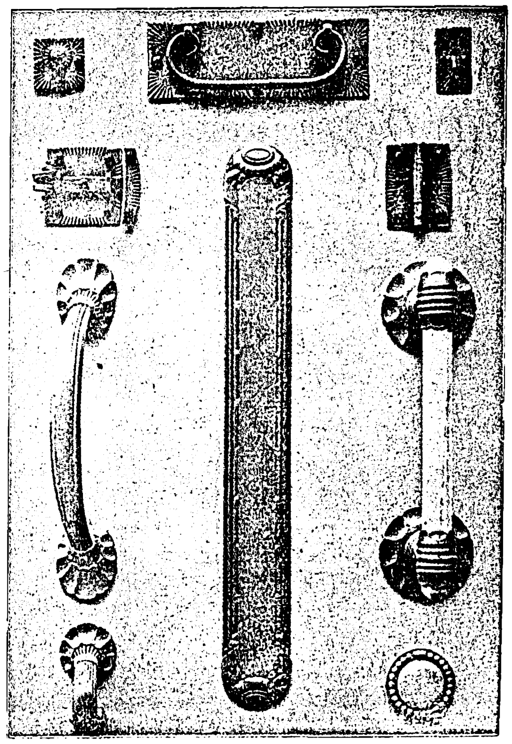

Ἐξαρτήματα θυρῶν, παραθύρων καὶ ἐπίπλων ἐξ ὀρειχάλκου [ἔργον Λ. Ζίγκου].

Digitized by Google

κίου ντέλλα Σκάλα ἐν Σιέννῃ, καὶ ἡ ὁποία παλαιότερον ἔτι τόσον λαμπρῶς ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, γενικευθεῖσα προσφάτως ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν, ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν λυχνοστατῶν, δὲν φαίνεται προωρισμένη νὰ παίξῃ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἀμέσου μέλλοντος. Πιστὴν εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ τῆς ἀναπτύξεώς των εἰς τὸ παρὸν παρέσχεν ἡ μεγάλη ἔκθεσις διακοσμητικῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων κατὰ τὸ 1925 (βλ. καὶ λ. Ἀναγέννησις τ. Δ' σ. 462 β' κ.ἑπ.). Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

διάκοσμος (ὁ)· περιληπτικῶς, πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν διακόσμησιν: «ὁ διάκοσμος τῆς αἰθούσης ἦτο δαπανηρός»· «ὁ διάκοσμος τοῦ ναοῦ,—τῆς οἰκίας», «διάκοσμος τῆς σκηνῆς» ἢ «σκηνικὸς διάκοσμος», ἡ ἀναλόγως τοῦ παριστανομένου θεατρικοῦ ἔργου διασκευὴ καὶ ἐπίπλωσις τῆς σκηνῆς (βλ. λ. θέατρον)· || ἐν τῇ ἀρχ. γλώσσῃ κανονικὴ κατάταξις, διευθέτησις, κατὰ τάξιν περιγραφή, κατάλογος· || «ὁ διάκοσμος τοῦ βιβλίου» ἡ κατάταξις καὶ οἰκονομία τοῦ περιεχομένου.

— **διάκοσμος**, «*Μικρὸς—*» καὶ «*Μέγας—*» /*Γραμματολ.*/ Δύο ἔργα τοῦ Ἕλληνος φιλοσόφου *Δημοκρίτου*, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου (Θ' ζ' 46) ἀπεδίδετο ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Θεόφραστον εἰς ἕτερον Ἕλληνα φιλόσοφον, τὸν *Λεύκιππον*. —Π.

— «**διακόσμου**, *περὶ—*»/*Γραμματολ.*/. Ἔργον τοῦ Ἕλληνος φιλοσόφου *Θεοφράστου τοῦ Λεσβίου*, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου (Ε' β' 43). —Π.

διακοσμῶ (*—έω*)· κατατάσσω, τοποθετῶ τὰ πράγματα ἕκαστον ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει, διευθετῶ, τακτοποιῶ· || «διακοσμῶ τὴν πολιτείαν» ρυθμίζω τὴν λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος, ἐξασφαλίζω τὸν βίον τῶν πολιτῶν διὰ νόμων· || στολίζω, καλλωπίζω, κοσμῶ: «ἡ αἴθουσα—, ὁ ναὸς διεκοσμήθη καταλλήλως».

Διακουμάκης, *Εὐστράτιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λακεδαίμονος. Γ. Δ. Κ.

διακουστική (ἡ) /*Φυσ.*/. Καλεῖται οὕτω τὸ μέρος τῆς φυσικῆς τὸ πραγματευόμενον τὰ φαινόμενα τῆς διαβάσεως τοῦ ἤχου διὰ διαφόρων χώρων, κλειστῶν ἢ ἀνοικτῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς διαδόσεως τοῦ ἤχου διὰ μέσου ἐμποδίων.

διακούω· ἀκούω, ἀκροῶμαι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἰδίᾳ ἐπὶ σπουδαστῶν: «διήκουσε τοῦ καθηγητοῦ τάδε» ἢ «—τὰ μαθήματα τοῦ καθηγητοῦ.....».

Διακόφτης /*Παραλ. Γεωγρ.*/—1) Χερσόνησος τῆς νήσου Σύρου (βλ. τ. Β', σ. 400 α').—2) Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σερίφου, ἄλλως *Ἄμυνο* (βλ. τ. Β', σ. 402 α').—3) Ἀκρωτήριον τῆς Ἄνδρου εἰς τὰ δυτικὰ αὐτῆς.

Διακόφτι. Ἱστορικὴ θέσις καὶ ὄρος τῆς Εὐβοίας, πρὸς ἀνατολὰς τῶν Στύρων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου ὁ Νικόλαος Κριεζώτης τὴν 23 Μαρτίου 1823 ἐπολέμησε τὸ πρῶτον ἐπιτυχῶς τὸν Καρυστινλῆ Ὀμὲρ πασᾶν. Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὑπεχώρησαν εἰς Κάρυστον. Γ. Δ. Κ.

— **Διακόφτι** ἢ *Μακρὺ* /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Νησὶς τῶν Κυθήρων (βλ. τ. Β', σ. 395 β').

Διακοφτίτικο(ν) /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Ἀχαΐας, ὀνομαζόμενος οὕτως ἐκ τοῦ παρὰ τοῦτον χωρίου *Διακοφτοῦ*, ὅπως πάλαι ἐλέγετο *Βουραϊκὸς* ἐκ τῆς παρακειμένης ἀρχαίας πόλεως *Βούρας*. Πηγάζει ἐκ τῶν Ἀροανίων ὀρέων (Χελμοῦ) καὶ κατ' ἀρχὰς ρέει εἰς τὸ ὀροπέδιον τῶν Καλαβρύτων (ἔνθα λέγεται *Καλαβρυτινός*), ἐκεῖθεν δὲ ἄρχεται κατερχόμενος ἐν μέσῳ βαθείας κοιλάδος κάτωθεν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Ἡ κοιλὰς αὕτη ἔχει διαβρωθῆ κατωτέρω εἰς βαθεῖαν φάραγγα παρουσιάζουσαν μεγαλοπρεπῆ καὶ θαυμάσια τοπία, τὰ ὁποῖα ἀπολαύει τις διὰ τοῦ ὀδοντωτοῦ σιδηροδρόμου Διακοφτοῦ—Καλαβρύτων, ἀκολουθοῦντος τοῦτον καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν διαδρομήν, 25 χλμ. μήκους. Εἰς τὸν κάτω αὐτοῦ ροῦν ὁ ποταμὸς διαρρέει τὴν ἀνατολικὴν λωρίδα τῆς πεδιάδος τοῦ Αἰγίου (ἐπαρχία Αἰγιαλείας) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Εἰς τὴν πεδιάδα, συχνὰ πλημμυρῶν, ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφάς. Ι. Σ. Σ.

Διακοφτὸ /*Γεωγρ.*/· βλ. λ. Διακοπτόν.

— **Διακοφτὸ** /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Νησίον τῆς συστάδος τῶν Ὀθονῶν. Ὀνομάζεται καὶ Διάκοπο (βλ. λ.).

Διακοφτὸ (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἀπονήσου (βλ. λ.).

Διακοφτονήσι /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀπόνησον τῆς νήσου Ἴου (βλ. τ. Β' σ. 404 α').

διάκοψις, *—εως* (ἡ)· χωρισμός, ἀποχωρισμός, διάσχισις.

διακράτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀσφαλὴς κράτησις, συντήρησις, διατήρησις.

διακρατῶ (*—έω*)· κρατῶ τι ἀσφαλῶς, διατηρῶ, συντηρῶ.

Διακρία ἢ *Διακρὶς* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Οὕτως ἐκαλεῖτο πάλαι ἡ βορειοανατολικὴ χώρα τῆς Ἀττικῆς, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν παραλιακῶν βοιωτικῶν ὁρίων μέχρι τῆς Βραυρῶνος. Περιελάμβανε δηλαδὴ ὁλόκληρον τὴν βορείαν καὶ ἀνατολικὴν περιοχὴν τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ μετὰ τῶν μέχρι τοῦ Εὐβοϊκοῦ ὀρεινῶν παραφυάδων, διακρινομένου οὕτω τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὀρεινοῦ ἀττικοῦ τούτου τμήματος.

Πλὴν τῶν γνωστῶν ἀρχαίων ὀνομάτων τῶν ὀρέων Πάρνηθος καὶ Βριλησσοῦ (ἢ Πεντελικοῦ) ἀναφέρονται ἔτι ἐνταῦθα τὸ ὄρος Ὑάκινθος καὶ ὁ Φελλεύς. Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἐκαλοῦντο τὸ πάλαι *Διακριεῖς* ἢ Διάκριοι (βλ. λ.). Εἰς τὴν Διακρίαν περιελαμβάνοντο ἀττικοὶ δῆμοι ἀνήκοντες εἰς τὰς φυλὰς Αἰγηίδος, Πανδιονίδος, Ἱπποθοοντίδος καὶ Αἰαντίδος. Ι. Σ. Σ.

διακριβῶ (*—όω*)· ἐξετάζω μετ' ἀκριβείας, ἐξακριβώνω· || ἡ παθ. μετοχ. *διηκριβωμένος,—η,—ον*, μετ' ἐπιθετ. σημασίας, ὁ βέβαιος, ὁ κατόπιν προσεκτικῆς ἐξετάσεως ἐλεγχθεὶς ὡς ἀκριβής.

διακρίβωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ μετ' ἀκριβείας ἐξέτασις, ἐξακρίβωσις.

διακριβωτὴρ (ὁ) /*Φυσ.*/. Ὀνομασία εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χαντσερῆ διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν τοῦ μᾶλλον ἐπικρατήσαντος ὅρου *πρότυπον* (étalon). ΑΝ. Δ.

Διακρινόμενος, *Ἰωάννης*· βλ. λ. Ἰωάννης *Διακρινόμενος*.

διακρίνουσα (ἡ) /*Μαθημ.*/. Καλεῖται *διακρίνουσα μιᾶς δοθείσης μορφῆς* (forme) *Κ μεταβλητῶν*, τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἀπαλοιφῆς τῶν Κ τούτων μεταβλητῶν μεταξὺ τῶν παραγώγων πρώτης τάξεως τῆς δοθείσης μορφῆς ὡς πρὸς ἑκάστην μεταβλητήν. Ἡ διακρίνουσα εἶναι ὁμογενὴς συνάρτησις τῶν συντελεστῶν τῆς δοθείσης μορφῆς βαθμοῦ $K(\nu-1)^{K-1}$, ὅταν ἡ δοθεῖσα μορφὴ εἶναι ν βαθμοῦ. Ἡ διακρίνουσα μιᾶς μορφῆς ἐξαρτωμένης ἐκ δύο μεταβλητῶν (forme binaire) δύναται νὰ ἐκφρασθῇ καὶ ὡς συνάρτησις τῶν ριζῶν τῆς δοθείσης μορφῆς, ἰσοῦται δὲ τότε πρὸς τὸ γινόμενον τῶν τετραγώνων τῶν διαφορῶν τῶν ριζῶν τῆς ἐξισώσεως, ὁ δὲ μηδενισμὸς αὐτῆς ἐκφράζει τὴν συνθήκην, ἵνα ἡ μορφὴ τῶν δύο μεταβλητῶν, ἥτις εἶναι τὸ πολυώνυμον εἰς ὁμογενεῖς συντεταγμένας, ἔχῃ ἴσας ρίζας.

Ἐὰν ἔχωμεν τὴν ἐξίσωσιν μιᾶς καμπύλης ἢ ἐπιφανείας, ἡ ἀναγκαία συνθήκη, ὅπως ἡ καμπύλη αὕτη ἢ ἐπιφάνεια ἔχουν ἓν διπλοῦν σημεῖον, εἶναι ἡ διακρίνουσα νὰ γίνεται μηδέν. Εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς γενικῆς δευτεροβαθμίου ἐξισώσεως:

$$Ax^2+2Bxy+\Gamma y^2+2\Delta x+2Ey+2=0$$

διακρίνουσα εἶναι ἡ ὁρίζουσα

$$\begin{vmatrix} A & B & \Delta \\ B & \Gamma & F \\ \Delta & E & Z \end{vmatrix}$$

ὅταν δὲ μηδενίζεται ἡ ἐξίσωσις β' βαθμοῦ παριστάνει δύο εὐθείας, δηλαδὴ ἀναλύεται εἰς γινόμενον δύο παραγόντων πρώτου βαθμοῦ ὡς πρὸς x καὶ y. Τὰ κριτικὰ σημεῖα τῶν ἀλγεβρικῶν συναρτήσεων τῶν ὁριζομένων ἀπὸ ἐξίσωσιν τῆς μορφῆς:

$$M_0 u^n + M_1 u^{n-1} + \ldots + M_n = 0$$

ἔνθα $M_1, M_2, \ldots M_n$ πολυώνυμα ὡς πρὸς Ζ δίδονται καὶ ἀπὸ τὸν μηδενισμὸν τῆς διακρινούσης τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως (καὶ ἀπὸ τὴν ἐξίσωσιν $M_0=0$). Ξ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

διακρίνω (ἀόρ. *διέκρινα*, παθ. ἀόρ. *διεκρίθην*, παρακ. παθητ. μετ. *διακεκριμένος*)· χωρίζω, ξεχωρίζω τι ἀπὸ τινος ἄλλου ὡς ἀνόμοιον, διαστέλλω: «ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τὴν ὀλιγαρχίαν τῆς ἀριστοκρατίας ὡς παρεκτροπὴν ἐκείνης», «οἱ ἄρρενες ἰχθύες δὲν διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τῶν θηλέων», «ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ζῷα εἶναι ὁ λόγος», «τὰ ζητήματα εἶναι σαφῶς διακεκριμένα»· || ξεχωρίζω τι, ἀναγνωρίζω: «ὁμοιάζουν τόσον πολὺ αὐτοὶ οἱ ἀδελφοί, ὥστε δὲν ἠμπορεῖς νὰ διακρίνῃς τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλον», «τὸν διακρίνω ἀπὸ τὸ βάδισμά του,—ἀπὸ τὸ ὕφος του», «διακρίνω 'ς τὸ βουνὸ ἕναν κυνηγό», «εἶναι σκοτάδι καὶ δὲν διακρίνω»· || χαρακτηρίζω, κάμνω τινὰ ξεχωριστόν: «τὸν διακρίνει εὐγένεια καὶ φιλανθρωπία», δηλονότι ὡς κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα, «τὸν διακρίνουν ἐξαιρετικὰ προτερήματα»· || παθ. *διακρίνομαι*· εἶμαι ξεχωριστός, ξεχωρίζω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, εἶμαι ὑπέροχος: «ὡς ἐπιστήμων διακρίνεται», «διακρίνεται ἐπὶ εὐγενείᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ», «κατὰ τὸν πόλεμον διεκρίθη», «διακεκριμέναι ὑπηρεσίαι» ἐξαιρετικαί, μεγάλαι· || παθ. μετχ. διακεκριμένος ὡς ἐπίθ. (βλ. λ.). [Βλ. καὶ λ. διακρίνουσα.] Β. Φ.

Διάκριοι. Οἱ κάτοικοι τῆς ὀρεινῆς *Διακρίας*, οἵτινες, ἐπειδὴ αἱ βραχώδεις κλιτύες τῆς πατρίδος των παρεῖχον ἀνεπαρκεῖς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ὀπώρας καὶ ἀνεπαρκεῖς νομὰς πρὸς διατροφὴν ἀφθόνων κτηνῶν, ἦσαν οἱ πενέστεροι τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς εὐπορωτέρους αὐτῶν κατοίκους τῶν παραλίων, τοὺς Παράλους, καὶ τοὺς κατοικοῦντας τὰς εὐφόρους πεδιάδας Πεδιεῖς. Ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τῶν πόρων των οἱ Διάκριοι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπιέζοντο περισσότερον ὑπὸ τῶν δανειστῶν των καὶ τούτους κυρίως ἀνεκούφιζεν ἡ σεισάχθεια τοῦ Σόλωνος. Ὄντες πολυπληθέστεροι τῶν δύο ἄλλων τάξεων καὶ πολεμικώτεροι, ὡς ὀρεινοί, ἐπεβλήθησαν πολιτικῶς καὶ διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των Πεισιστράτου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ Κλεισθένους, ὅστις εἰς τὴν φατρίαν αὐτῶν, συμμαχήσασαν μετὰ τῶν Παράλων, ὡς γνησίως δημοκρατικήν, ἐστηρίχθη διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν μεταρρυθμίσεις του (510 π. Χ.). ΚΑΦ.

διάκρισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια κα τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διακρίνειν*, χωριστὴ τοποθέτησις, κατάταξις, ξεχώρισμα (ἀντίθ. *σύγχυσις*): «ἡ διάκρισις τῶν ζητημάτων ἀπ' ἀλλήλων», «ἄνευ διακρίσεως φύλου καὶ ἡλικίας»· || ἰδιαίτερον γνώρισμα, διαστολή, διαφορὰ (ἀντίθ. *ὁμοιότης*): «δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξύ των»· || δημοτ., εὐσέβεια, εὐλάβεια, συναίσθησις ὑποχρεώσεων, αἰδώς: «δὲν ἔχει οὔτε ντροπὴ οὔτε διάκρισι», παροιμ. «ἂν εἶχε ὁ χοῖρος διάκρισι δὲν ἐπαραπάχαινε»· φρ. «κάμνω —, ἔχω διάκρισι», εἶμαι διακριτικός: «αὐτὸ τὸ παιδὶ δὲν κάμνει διάκρισι, ὁποιος κι' ἂν τοῦ μιλάῃ, ἕνα τὸ 'χει». Β. Φ

— /*Ποινικ. Δικ.*/ Βλ. καταλογισμός.

— **διάκρισις** *ἐξουσιῶν*· βλ. ἐξουσίαι.

διακριτέος, *—α,—ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ διακριθῇ, νὰ ξεχωρισθῇ ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἴτε ὡς ὑπέροχος, εἴτε ἁπλῶς ὡς διάφορος.

διακριτικός, *—ή,—όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς διάκρισιν: «διακριτικὸν γνώρισμα», τὸ γνώρισμα τὸ ὁποῖον διακρίνει τι ἀπὸ ἄλλου, «διακριτικὰ σημεῖα»· || ὁ ἔχων διάκρισιν, ὁ εὐλαβής, ὁ ἔχων συναίσθησιν τῶν ὑποχρεώσεών του καὶ τῶν ἀλλοτρίων δικαιωμάτων: «διακριτικὸς ἄνθρωπος, κανένα δὲν ἐνοχλεῖ»· «διακριτικὸς τρόπος», συμπεριφορὰ εὐλαβής· || ὁ κατ' ἰδίαν κρίσιν ἐνεργῶν: «διακριτικὴ ἐξουσία», τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον τοῦ δημοσίου λειτουργοῦ νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς δὲν καθορίζει τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ὁ νόμος.— Ἐπίρρ. *διακριτικῶς*.

—**διακριτικὰ** *βαθμοῦ* /*Στρατ.—Ναυτ.*/. Καλοῦνται οὕτως, ἢ ἄλλως *διάσημα*: διὰ τοὺς ἀξιωματικούς, τοῦ μὲν στρατοῦ αἱ ἐπὶ τοῦ πηληκίου χρυσαῖ ἢ ἀργυραῖ ἢ ἐκ χρώματος χακὶ μετάξινοι ταινίαι (γαλόνια), καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἐπωμίων ἢ ἐπωμίδων ἀστέρες ἢ κομβία, τοῦ δὲ ναυτικοῦ αἱ ἐπὶ τῶν ἀκροχειρίδων χρυσαῖ ταινίαι· διὰ τοὺς ὑπαξιωματικούς, τοῦ μὲν στρατοῦ αἱ ἐπὶ τῶν ἀκροχειρίδων πλαγίως τεθειμέναι μάλλιναι ταινίαι ἐρυθραί, κίτριναι ἢ λευκαί, τοῦ δὲ ναυτικοῦ αἱ ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς χειρίδος γωνιωταὶ χρυσαῖ ταινίαι. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ταινιῶν καὶ ἀστέρων ἢ κομβίων διακρίνεται ὁ βαθμὸς τοῦ ἀξιωματικοῦ ἢ ὑπαξιωματικοῦ ἔν τε τῷ στρατῷ καὶ τῷ ναυτικῷ (βλ. λ. στολή). Ν. Θ. Κ.

— **διακριτικὰ** *σήματα* /*Ναυτ.*/. Ὅρος γενικὸς περιλαμβάνων τὰ σήματα τὰ ἐπαιρόμενα ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ πλοίου ἢ στυλιδίου λέμβου, ἐφ' ὧν ἐπιβαίνει ἐπισήμως ναύαρχος, μοίραρχος, ἀρχηγός, ἀρχικυβερνήτης. Σ. Ε. Λ.

— **διακριτικὴ** *ἱκανότης* (ἡ) /*Φυσ.*/. Καλεῖται οὕτως ἡ ἱκανότης ὀπτικοῦ ὀργάνου νὰ διακρίνῃ δύο σημεῖα ἀντικειμένου εὑρισκόμενα εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ διακριτικὴ ἱκανότης ἐξαρτᾶται μὲν ἐκ τῆς μεγεθύνσεως τοῦ ὀργάνου, ἡ ἰσχυρὰ ὅμως μεγέθυνσις ὀπτικοῦ ὀργάνου δὲν προϋποθέτει ἀναγκαίως καὶ μεγάλην διακριτικὴν ἱκανότητα. Ἡ διακριτικὴ ἱκανότης διόπτρας ἢ τηλεσκοπίου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς διαμέτρου τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ ἢ κατόπτρου. Ἐπὶ μικροσκοπίων εἶναι αὕτη ἀνάλογος πρὸς τὸ ἀριθμητικὸν ἄνοιγμα τοῦ ἀντικειμενικοῦ.

—/*Ἀστρονομ.*/ Ἐὰν διὰ τηλεσκοπίου παρατηρήσωμεν διπλοῦν τινα ἀστέρα, οὗτινος τὰ μέλη εὑρίσκονται ἐγγύτατα ἀλλήλων, ὁ ἀστὴρ οὗτος ἐνδέχεται διὰ προσοφθαλμίου μικρᾶς μεγεθυντικῆς δυνάμεως νὰ φανῇ ἁπλοῦς, ὅσῳ ὅμως αὐξάνομεν τὴν μεγεθυντικὴν δύναμιν, μεταχειριζόμενοι ἰσχυρότερον προσοφθάλμιον, τόσῳ ἡ χωρίζουσα τοὺς δύο ἀστέρας ἀπόστασις φαίνεται μεγαλυτέρα. Ὑπάρχει ἐν τούτοις ὅριόν τι, πέραν τοῦ ὁποίου ὁσονδήποτε ἰσχυρὸν προσοφθάλμιον καὶ ἂν προσαρμόσωμεν εἰς τηλεσκόπιον ἔχον δεδομένης διαμέτρου ἀντικειμενικὸν φακόν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποχωρίσωμεν τὰ μέλη διπλοῦ ἀστέρος, ὅπως θὰ τὰ ἀπεχωρίζομεν ἐὰν μετεχειριζόμεθα τηλεσκόπιον μετ' ἀντικειμενικοῦ φακοῦ μεγαλυτέρου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ἑξῆς: Ἐπειδὴ

Digitized by Google

τὸ φῶς μεταδίδεται ὑπὸ μορφὴν κυμάτων ὡρισμένου μήκους, ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ εἴδωλον φωτεινοῦ τινος σημείου, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ τηλεσκόπιον ὅπερ μεταχειριζόμεθα εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτέρας κατασκευῆς, δὲν θὰ εἶναι ἁπλοῦν σημεῖον, ἀλλὰ μικρὸς κεντρικὸς δίσκος, περιβαλλόμενος ὑπὸ ὁμοκέντρων δακτυλίων ἐντονωτέρων ὅσῳ βαίνομεν πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ διάμετρος τοῦ δίσκου καὶ τῶν δακτυλίων τούτων δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαμέτρου τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ τοῦ τηλεσκοπίου καὶ τοῦ μήκους κύματος τοῦ φωτός. Κατὰ τὸν Dawes ἡ διάμετρος τοῦ δίσκου εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς διαμέτρου τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ καὶ ἀνεξάρτητος τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως τοῦ τηλεσκοπίου, παρέχεται δὲ διὰ τοῦ τύπου d=11″.25/α, ἔνθα α παριστᾷ εἰς ἑκατοστόμετρα τὴν διάμετρον τοῦ ἀντικειμενικοῦ. Συνεπῶς τὸ εἴδωλον οὐρανίου σώματος, παρατηρουμένου διὰ τηλεσκοπίου, ἔχοντος ἀντικειμενικὸν φακὸν διαμέτρου 225 χ/μ., θὰ ἔχῃ διάμετρον εἰς δεύτερα λεπτὰ οὐχὶ μικροτέραν τῶν 0″,5, ἂν δὲ ἡ διάμετρος τοῦ ἀντικειμενικοῦ αὐξηθῇ εἰς ἓν μέτρον (ὡς τὸ τηλεσκόπιον τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Yerkes) ἡ διάμετρος τοῦ εἰδώλου ἐλαττοῦται εἰς 0″,11.

Κατὰ ταῦτα, ἐνῷ διὰ τηλεσκοπίου ἔχοντος μικρὸν ἀντικειμενικὸν φακὸν αἱ διάμετροι τῶν εἰδώλων δύο ἀστέρων ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένων φαίνονται μεγάλαι καὶ συνεπῶς ὁ δίσκος τοῦ ἑνὸς ἀστέρος πίπτει ἐπὶ τοῦ ἄλλου, διὰ τηλεσκοπίου ἔχοντος μέγαν ἀντικειμενικὸν φακὸν αἱ διάμετροι τῶν εἰδώλων γίνονται μικρότεραι καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνεται ὁ χωρισμὸς τῶν δύο ἀστέρων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει οὐ μόνον προκειμένου περὶ διπλῶν ἀστέρων, ἀλλὰ καὶ περὶ διακρίσεως διαφόρων λεπτομερειῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν οὐρανίων σωμάτων, δι' ὃ πλὴν ἄλλων πλεονεκτημάτων τὰ μεγάλης διαμέτρου τηλεσκόπια ὑπερτεροῦσι τῶν λοιπῶν.

Ἡ θεωρητικὴ τιμὴ τῆς διακριτικῆς ἱκανότητος τηλεσκοπίου ἐλαττοῦται σημαντικῶς ἐκ τῆς κυμάνσεως τῶν εἰδώλων συνεπείᾳ διαταραχῶν ἐν τῇ γηΐνῃ ἀτμοσφαίρᾳ, αἵτινες ἐπηρεάζουν περισσότερον τὰ μεγάλα τηλεσκόπια παρὰ τὰ μικρά, δι' ὃ εἰς παρομοίας περιπτώσεις παρίσταται ἀνάγκη ἐλαττώσεως τῆς διαμέτρου τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν διαφραγμάτων, τοποθετουμένων πρὸ αὐτοῦ, πρὸς ἐλάττωσιν τῆς κυμάνσεως τῶν εἰδώλων. Σ. Π.

—διακριτικὸν ἢ *κρίσις* *[Ρητορ.]*. Μία τῶν δεξιοτήτων ἢ δυνάμεων τοῦ ῥήτορος ἐν τῇ παθοποιΐᾳ, χρησιμεύουσα ἵνα μεταχειρίζεται οὗτος ἐπιτυχῶς τὰ παρὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων, τῆς εὐαισθησίας καὶ φαντασίας, χορηγούμενα. Εἶναι, ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὸ διακριτικὸν δύναμις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς διορῶμεν ἅπαντα τὰ ἀντικείμενα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἔποψιν, εἰδοποιοῦσα ἡμᾶς περὶ τοῦ πρέποντος ἢ μή, ἤτοι περὶ τῆς τηρήσεως τοῦ ἁρμοδίου καιροῦ, κατὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα· καθοδηγεῖ δὲ εἰς παντοδαπὴν τοῦ πρέποντος τήρησιν ὡς πρὸς τοὺς καιρούς, τοὺς τόπους, τὰ πρόσωπα καὶ ἐπιτηδείους εἰς τὸ ἀρέσκειν ποιεῖ. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ τῶν παθῶν, τὸ διακριτικὸν ἀποτελεῖ πολύτιμον ἰδιότητα τοῦ ῥήτορος, ὀφείλοντος νὰ διακρίνῃ ποῦ, πότε καὶ πῶς ἁρμοδίως κινοῦνται τὰ πάθη καὶ μάλιστα νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν τῆς ὑποθέσεως, ἐὰν εἶναι δεκτικὴ πάθους, τὰς διαθέσεις τῶν ἀκροατῶν, τὸν κατὰ ποσότητα καὶ ποιότητα βαθμὸν τοῦ διεγειρομένου πάθους, τὴν χρῆσιν τοῦ ἀμέσου ἢ ἐμμέσου παθητικοῦ, τὸ μέρος τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ὅπου πρέπει νὰ κινηθῇ τὸ πάθος, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα δὲν ὑπάγονται μὲν εἰς τὴν τέχνην, ἀφίνονται δὲ εἰς μόνην τὴν κρίσιν τοῦ ῥήτορος διὰ τὴν εὔκαιρον ἢ ἄκαιρον χρῆσιν. Ι. Φ. Δ.

διακριτικότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διακριτικοῦ ἀνθρώπου, εὐλάβεια, ἡ μετὰ περισκέψεως συμπεριφορά.

διακρότημα (τὸ) *[Ἀκουστ.—Μουσ.]*· βλ. λ. ἁρμονία (τ. Ε΄, σ. 613 γ΄).

διακροτῶ (—*έω*)· συντρίβω, διασπῶ, ἀντίθ. συγκροτῶ.

Διακρούσης, *Ἄνθιμος*. Κεφαλλὴν λόγιος γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Ἐν τῷ Φλαγγινιανῷ φροντιστηρίῳ τῆς Βενετίας σπουδάσας, ἐγένετο ἱερομόναχος καὶ μετωνομάσθη τότε *Ἀκάκιος*. Ὁ Διακρούσης ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὸ 1664 τὸν «Νέον Παράδεισον» καὶ μετὰ προλόγου καὶ διορθώσεων τὸ «Κυριακοδρόμιον», ἔργα ἀμφότερα τοῦ Κρητὸς Ἀγαπίου Λάνδου, τὴν «Ἑρμηνείαν τῶν ἕνδεκα ἑωθινῶν Εὐαγγελίων» τοῦ Γρηγορίου Ταυρομενίας, μεταφράσας αὐτὴν εἰς τὴν νεοελληνικήν, «Ἐκλογὰς» (ἐν Βενετίᾳ τῷ 1700), «Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ νέου ὁσιομάρτυρος τοῦ ἐν Βουνίοις ἀσκήσαντος» (ἥτις κατόπιν διασκευασθεῖσα ὑπὸ *Ἰωσὴφ* ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων ἐξεδόθη τῷ 1791), «Βίον Ἰωάννου τοῦ ἐλεήμονος» εἰς τὴν νεοελληνικὴν (ἀνέκδοτος), «Διήγησιν περὶ τοῦ Κρητικοῦ πολέμου», ἤτοι περὶ τῶν μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων μαχῶν κατὰ τὴν εἰκοσιτετραετῆ πολιορκίαν τῆς Κρήτης, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Βενετῶν καὶ κυριευθείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1669 κλπ. Ε. Γ. Π.

διάκρουσις,—*εως* (ἡ)· ἡ διὰ κρούσεως ἀπομάκρυνσις, ἀπώθησις, ἀπόκρουσις.

διακρούω· κρούων δοκιμάζω (οἷον πήλινα ἀγγεῖα), διακωδωνίζω· ‖ ἀπωθῶ, ἀπομακρύνω, ἀποκρούω· ‖ διατρυπῶ, διαπερῶ.

διακτινισμὸς (ὁ) *[Χημ.]* Ἡ ἰδιότης τῶν σωμάτων νὰ εἶναι διαπερατὰ ὑπὸ χημικῶς ἐνεργῶν ἀκτίνων.

διάκτορος (ὁ)· λ. ὁμηρική, ἐπίθετον τοῦ Ἑρμοῦ ὡς ἀγγέλου καὶ θεράποντος τῶν θεῶν καὶ μάλιστα τοῦ Διός.

διακυβέρνησις,—*εως* (ἡ)· δυσγραφικώτερον τοῦ *κυβέρνησις*, διοίκησις: «ἡ διακυβέρνησις τῆς χώρας, —τοῦ πλοίου».

διακυβερνῶ (—*άω*)· κυβερνῶ, διοικῶ, διευθύνω: «οἱ διακυβερνῶντες τὸ κράτος».

διακύβευσις,—*εως* (ἡ)· τὸ διακυβεύειν τι, διακινδύνευσις.

διακυβεύω· ἀναθέτω οἱονεὶ εἰς τοὺς κύβους τὴν ἔκβασιν ὑποθέσεώς τινος, διακινδυνεύω: «διακυβεύει τὴν περιουσίαν του εἰς ἐπισφαλεῖς ἐπιχειρήσεις», «διακυβεύεται ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας».

διακυλίω· κυλίω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, φθείρω κυλίων.

διακυμαίνω· κυμαίνω, κάμνω, νὰ κυλίεται δίκην κύματος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ· ‖ συνήθως μέσ. *διακυμαίνομαι*· φέρομαι, ῥίπτομαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ δίκην κύματος, παλινδρομῶ· ‖ ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ χρηματιστηριακῶν τιμῶν, ἀνεβοκατεβαίνω: «αἱ τιμαὶ τῶν σιτηρῶν διεκυμάνθησαν μεταξὺ 8 καὶ 9 δραχμῶν κατ' ὀκᾶν».

διακύμανσις,—*εως* (ἡ)· ἡ δίκην κύματος διαμόρφωσις ἢ κίνησις: «διακυμάνσεις τοῦ ἐδάφους», «ἡ διακύμανσις τῶν τιμῶν τοῦ συναλλάγματος, —τῶν σιτηρῶν κτλ.».

— *[Μαθημ.]* Βλ. κύμανσις.

διακύπτω· κύπτω ὀλίγον διὰ νὰ ἴδω τι, προκύπτω.

διακωδωνίζω· κωδωνίζων τι ἐξετάζω τὴν κατάστασίν του (ἐπὶ τῶν πηλίνων ἀγγείων, τὰ ὁποῖα κρούομεν διὰ τοῦ δακτύλου καὶ ἐκ τοῦ κωδωνισμοῦ των συνάγομεν ἂν εἶναι ἀρραγῆ)· ‖ οἱονεὶ διὰ τοῦ κώδωνος ἐξαγγέλλω, γνωστοποιῶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, δημοσιεύω· πρβλ. *διατυμπανίζω*, *διασαλπίζω*.

διακωλύω· κωλύω, ἐμποδίζω, ἀποτρέπω, παρακωλύω.

διακωμῴδησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διακωμῳδεῖν, γελοιοποίησις, ἐμπαιγμὸς ὡς διὰ κωμῳδίας: «διακωμῴδησις πράξεως τινος, —προσπαθείας, —ἔργου».

διακωμῳδῶ (—*έω*), ἀόρ. *διεκωμῴδησα*—*διεκωμῳδήθη*· σκώπτω χλευάζω τι ὡς διὰ κωμῳδίας, γελοιοποιῶ: «ἀνίδεος τῶν καλῶν διακωμῳδεῖ πᾶσαν εὐγενῆ προσπάθειαν», «διεκωμῳδήθη μὲ τὴν ἀτυχῆ ὑποψηφιότητά του».

διαλάλημα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαλαλεῖν*, κήρυγμα, κοινοποίησις, δημοσίευσις γινομένη διὰ τοῦ διαλαλητοῦ· ‖ κατ' ἐπέκτ. διάδοσις, κοινολόγησις· ‖ διαπόμπευσις.

διαλάλησις (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ διαλαλεῖν (βλ. λ.).

διαλαλητὴς (ὁ)· ὁ διαλαλῶν, ὁ κῆρυξ ὁ περιερχόμενος τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας καὶ κηρύττων εἴδησίν τινα, π. χ. τὴν ἄφιξιν ἢ ἀναχώρησιν ἀτμοπλοίου, τὴν ἀπώλειαν πράγματός τινος κτλ., κοιν. *τελάλης*· ‖ κατ' ἐπέκτ. ὁ διαδίδων, ὁ κοινολογῶν τι τὸ μυστικόν.

διαλαλῶ (—*έω*)· κηρύττω, δημοσιεύω διὰ διαλαλητοῦ· ‖ κάμνω νὰ διαδοθῇ, νὰ γνωσθῇ ἡ ἀξία, ἡ ἀρετή τινος, διαφημίζω: «διαλαλεῖ τὸ ἐμπόρευμά του, —τὴν ἐπιτυχίαν του»· ‖ κατ' ἐπέκτ. διαδίδω, κοινολογῶ μυστικόν· ‖ διαπομπεύω.

διαλαμβάνω, ἀόρ. *διέλαβον*,—*διελήφθην*· παθ. μετοχ. *διειλημμένος*· περιλαμβάνω ἐντὸς ὁρίων, περιφράττω, περικυκλώνω (ἀρχ.)· ‖ καθόλου, περιέχω: «ὅσας περιπτώσεις διαλαμβάνει τὸ συμβόλαιον»· ‖ «τί διαλαμβάνει ὁ νόμος περὶ τούτου» τί κελεύει, τί ἐπιτρέπει ὁ νόμος ὡς πρὸς τοῦτο· ‖ «διαλαμβάνω περί τινος» πραγματεύομαι περί τινος, ἐξετάζω τι ὡς θέμα, ὡς ζήτημα: «ἀνέγνωσα τὰ διαληφθέντα (ἢ τὰ διειλημμένα) περὶ τοῦ ζητήματος ἐν τῷ περιοδικῷ....»

Διαλαμπὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ κοινότητος Ἀμβροσίας τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς, τοῦ νομοῦ Ῥοδόπης. Κάτ. (1928) 397. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαλαμπὰν-Κιοΐ*. Δ. Ε. Μ.

διαλάμπω· λάμπω δι' ὅλου τοῦ διαστήματος, λάμπω ἰσχυρῶς, ἀκτινοβολῶ: «ὁ ἑωσφόρος διαλάμπει εἰς τὸ στερέωμα»· ‖ «διέλαμψεν ἡ ἡμέρα» ἐξημέρωσε ἐντελῶς, ἔγινε ἡμέρα· ‖ μεταφ. «ἡ ἀρετή—, ἡ ἀλήθεια διαλάμπει».

διάλαμψις,—*εως* (ἡ)· λάμψις, ἀκτινοβολία σαφής, ἐμφανής.

διαλανθάνω, ἀόρ. *διέλαθον*· διαφεύγω τὴν προσοχήν τινος, δὲν γίνομαι ἀντιληπτός: «ζητήματά τινα διαλανθάνουσι τὸν ἐρευνητήν», «εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν διαλαθὼν πάντας τοὺς παρόντας»· ‖ καθόλου, διαφεύγω: «διέλαθεν ἀπαρατήρητος», «διέλαθε μεταξὺ τοῦ πλήθους».

διαλαντικὸν *ὀξὺ* (τὸ) *[Χημ.]*. Ὀξὺ τοῦ τύπου $C_8H_{42}O_6$. Παρασκευάζεται διὰ κατεργασίας μὲ περίσσειαν καυστικοῦ καλίου τῆς κρυσταλλικῆς μάζης τῆς σχηματιζομένης κατὰ τὴν διοχέτευσιν ῥεύματος ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος δι' ἀλκοολικοῦ διαλύματος ἀλαντικοῦ *ὀξέος* (βλ. λ.). ΑΝ. Δ.

διαλαντικὸς (ὁ) *[Χημ.]*. Λέγεται ἐπὶ ἁλάτων τοῦ *διαλαντικοῦ ὀξέος*.

Διάλας ἢ *Ἀδιάλας* (τουρκ. *Διαλὲ*) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μεσοποταμίας, ὁ *Δήλιος* τῶν ἀρχαίων, ἐκβάλλων ἐξ ἀριστερῶν εἰς τὸν Τίγρητα. Εἶναι ὁ κυριώτερος τῶν παραποτάμων τοῦ ποταμοῦ τούτου πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς περσικῆς ἐπαρχίας Ἀρδιλάν. Μεθ' ἱκανὸν ῥοῦν ἐν Περσίᾳ, ὅπου φέρει τὸ ὄνομα *Ἀμπου-Σιρβάν*, διέρχεται τὰ σύνορα τοῦ σημερινοῦ κράτους τοῦ Ἰράκ, εἰς τὸ σημεῖον τῆς διαχωρίσεως τῶν τέως γενικῶν διοικήσεων Μοσούλης καὶ Βαγδάτης, διαρρέει μὲ διεύθυνσιν ΒΔ τὰ ὄρη τοῦ νοτίου Κουρδιστὰν τρεπόμενος δὲ πρὸς τὸ ΝΔ καὶ εἰσδεχόμενος ἐκ δεξιῶν τὸν Ναρὲν-σοῦ καὶ ἄλλους παραποτάμους, σχίζεται εἰς πολλοὺς βραχίονας καὶ ἀρδεύει τὸ Μπελέδιρούζ, ἔνθα τὸ μέγα κτῆμα τῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἑλληνικῆς οἰκογενείας Ζαρίφη, καὶ χύνεται εἰς τὸν Τίγρητα εἰς σημεῖον ἀπέχον 9 χμ. Α τῆς Βαγδάτης. Ὁ ῥοῦς αὐτοῦ ἔχει μῆκος 500 χμ., ὧν 175 ἐν Περσίᾳ, 100 ἐπὶ τῶν συνόρων καὶ 225 ἐντὸς τοῦ κράτους τοῦ Ἰράκ. Οἱ Ἄραβες γεωγράφοι ὠνόμαζον αὐτὸν *Διάλι*, ὁ δὲ Γιακοὺτ Χαμαβῆ *Γιακούμπα*. Ν. Μ.

διαλδάνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀλδεΰδη τοῦ τύπου $C_8H_{14}O_8$. Προϊὸν συμπυκνώσεως ἐκ δύο μορίων ἀλδόλης ὑπὸ σύγχρονον ἀφαίρεσιν ἑνὸς μορίου ὕδατος. ΑΝ. Δ.

διαλδεΰδαι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν δύο *ἀλδεϋδικὰς ὁμάδας*: διαλδεΰδη γλουταρικὴ (βλ. γλουταρικὴ *διαλδεΰδη*),—ἠλεκτρικὴ (βλ. βουτανοδιάλη,—ἀδιπικὴ (βλ. ἀδιπικὴ *διαλδεΰδη*), —τρυγικὴ (βλ. βουτανοδιολοδιάλη).

διάλεγμα (τὸ) δημοτ., καὶ *διάλεμα* ἰδιωματ.· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαλέγω*, ἐκλογή, διαλογή, ξεχώρισμα τῶν καλυτέρων· ‖ συλλογή, κοιν. *μάζεμα*: «τὸ διάλεγμα τῆς χαμάδας» ἡ συλλογὴ τῶν ἐλαιῶν τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἢ ἄλλως ἀπορριφθεισῶν.

διαλέγομαι· ἀόρ. *διελέχθην*, παθ. μετχ. *διειλεγμένος*· ὁμιλῶ μετά τινος, συνομιλῶ, συνδιαλέγομαι, κοιν. *κουβεντιάζω*.

διαλέγω, ἀόρ. *ἐδιάλεξα* παθ. μετχ. *διαλεγμένος*· δημοτ., ἐκλέγω, ξεχωρίζω τὰ καλύτερα: «διαλέγει τὰ καλὰ καὶ ἀφίνει τ' ἀχαμνά»· ‖ παροιμ. «διαλέγοντας διαλέγοντας πῆρε τὴ χειρότερη», «ὅποιος διαλέγει τὸν ἀθέρα παίρνει τὴν κακή του μέρα», «ὅποιος διαλέγει τ' ἀποδιαλεγούδια παίρνει», λέγονται ἰδίᾳ ἐπὶ ἐκλογῆς συζύγου· ‖ συλλέγω, συναθροίζω, κοιν. *μαζεύω*: «πάμε νὰ διαλέξωμε τὶς ἐλιές», «διαλέγουν λουλούδια, —σαλιγκάρια, —πέτρες»· ‖ ἰδιωματ. εὐνουχίζω (βλ. λ. διαλεχτής)· ‖ παθ. μετοχ. *διαλεγμένος* μετ' ἐπιθετ. σημασίας, ἐκλεκτός, ἀπόλεκτος: «πορτοκάλλια διαλεγμένα ἕνα ἕνα»· ‖ πληθ. *διαλεγμένοι*· συνηθροισμένοι, κοιν. *μαζεμένοι*: «εἶναι διαλεγμένοι πολλοὶ ἄνθρωποι, τί νὰ συμβαίνῃ;». Β. Φ.

διάλειμμα (τό)· τὸ διαλειπόμενον, τὸ ἐν τῷ μεταξὺ καταλειπόμενον, ἰδίᾳ ἐπὶ χρόνου: «ἔγινε δεκάλεπτον διάλειμμα συνεδριάσεως» δεκάλεπτος διακοπή· ‖ ἐν τοῖς σχολείοις, τὸ μεταξὺ τοῦ τέλους ἑνὸς μαθήματος καὶ τῆς ἐνάρξεως ἄλλου μικρὸν χρονικὸν διάστημα ὡς διακοπὴ τῆς ἐργασίας: «πρῶτον—, δεύτερον διάλειμμα»· ‖ φρ. «ἐκ διαλειμμάτων» καὶ «κατὰ διαλείμματα» ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν: «τὸ ἡφαίστειον ἀναδίδει καπνοὺς κατὰ διαλείμματα»· ‖ «φωτεινὸν διάλειμμα», βραχυχρόνιος ἐπάνοδος φρενοπαθοῦς εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ λογικοῦ.

—*[Ναυτ.]*—Α΄) *Ἐν τῇ ναυτιλίᾳ*. Ὁ χρόνος (M_1—M_2) ὁ διαρρεύσας μεταξὺ τῶν ἐνδείξεων M_1

Digitized by Google

καὶ M_2 στιγμομέτρου. Ἰσοῦται αἰσθητῶς πρὸς τὴν διαφορὰν ($Π_1$—$Π_2$) τῶν πολικῶν γωνιῶν $Π_1$ καὶ $Π_2$, δι' ὧν τὸν ὑπολογισμόν, ἐὰν τὸ *διάλειμμα* εἶναι βραχύ, θεωροῦμεν τὸ πλάτος Λ καὶ τὴν πολικὴν ἀπόστασιν Δ τοῦ ἀστέρος μὴ μεταβληθέντα ποσῶς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ διαλείμματος, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς πρώτης παρατηρήσεως, ἕως τοῦ τέλους αὐτοῦ, δηλαδὴ μέχρι τῆς δευτέρας παρατηρήσεως, μεταβληθὲν δὲ μόνον τὸ ἀληθὲς ὕψος κατὰ ποσότητα ἴσην αἰσθητῶς πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν ὑψῶν ἐργαλείου.

—Β') ***Ἐν τῷ Ν. πυροβολικῷ.*** Οἱ ὡς κάτωθι χρόνοι, ὧν ἡ βραχύτης ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον τῆς καλῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν πυροβολητῶν: 1) *Διαστημομετρήσεως:* ὁ διαρρεύσας χρόνος ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς ἀποστάσεως τοῦ στόχου διὰ τοῦ διαστημομέτρου, μέχρι τῆς μεταβιβάσεως αὐτῆς εἰς τὰ πυροβόλα. 2) *Πυροδοτήσεως:* ὁ χρόνος ὁ διαρρέων ἀπὸ τῆς γενέσεως ἐν τῷ βουλητικῷ τοῦ σκοπευτοῦ τῆς ἐνεργείας του πρὸς πίεσιν τῆς σκανδάλης μέχρι τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως τοῦ πυροβόλου· χρόνος μὴ περιπίπτων ἐξοφθάλμως εἰς τὰς αἰσθήσεις, καταμετρήσιμος ὅμως μετ' ἀρκούσης προσεγγίσεως δι' ἐργαλείου. 3) Ὁ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν βολῶν καὶ δύο διαδοχικῶν συμπυροκροτήσεων (ὁμοβροντιῶν) διαρρέων χρόνος.

Γ') ***Εἰς τοὺς φάρους.*** Παλαιὰ ὀνομασία τῆς διαρκείας τῆς σκοτεινῆς φάσεως τῆς μεσολαβούσης μεταξὺ δύο φωτεινῶν φάσεων. Διεστέλλετο δὲ εἰς *βραχὺ διάλειμμα* καὶ *μακρὸν διάλειμμα* (βλ. λ. δέσμη /*Ναυτ.*/, *δέσμη ἐκλείψεων*) εἰς τὸ *σύνθετον διαλεῖπον χαρακτηριστικὸν* φωτός. Ὁ ὅρος οὗτος ἐπὶ μακρὸν εἶχε περιπέσει εἰς νεκροφάνειαν ἀντικατεστημένος ὑπὸ τοῦ ὅρου *ἔκλειψις*. Ἐσχάτως ὅμως ἐκδηλοῦται τάσις πρὸς ἀναβίωσιν αὐτοῦ.

—Φ.

—[*Σχολικ.*] *Διάλειμμα* ἐν τῇ σχολικῇ ἐργασίᾳ καλεῖται ἡ ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τὰ διάφορα τοῦ προγράμματος μαθήματα γινομένη παῦσις τῆς διδασκαλίας, συνεχιζομένης μετὰ τὸ διάλειμμα. Ἡ διάρκεια τῶν μὲν ἄλλων διαλειμμάτων τῆς προμεσημβρινῆς καὶ μεταμεσημβρινῆς διδασκαλίας συνήθως εἶναι 10—15 λεπτὰ τῆς ὥρας, τοῦ δὲ κατὰ τὴν μεσημβρίαν 2—3 ὧραι. Τὰ διαλείμματα ταῦτα ἐπιβάλλονται διὰ λόγους ὑγιεινούς. Οἱ παῖδες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διδασκαλίας καθήμενοι ἐπὶ τῶν θρανίων ἐν χώρῳ περιωρισμένῳ (πολλάκις δυσαναλόγῳ πρὸς τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν) καὶ μετὰ προσοχῆς ἐντεταμένης παρακολουθοῦντες τὴν διδασκαλίαν, ταχέως κουράζονται καὶ σωματικῶς καὶ διανοητικῶς. Διὰ τοῦτο μεθ' ἕκαστον μάθημα ἀπαραιτήτως ἐπιβάλλεται νὰ ἐξέλθουν οἱ μαθηταὶ ἐκ τῆς αἰθούσης τῆς παραδόσεως εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου, ὅπως κινηθοῦν ἐλευθέρως καὶ ἀναπνεύσουν καθαρὸν ἀέρα, αερισθῇ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ αἴθουσα τῆς παραδόσεως. Καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ σχολικὴ ὑγιεινὴ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας παρηκολούθησαν καὶ ἐξηρεύνησαν τὴν ἐκ τῆς σχολικῆς ἐργασίας ἐπερχομένην κόπωσιν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἕνεκα ταύτης ἐπιβαλλομένην διάρκειαν τῶν διαφόρων μαθημάτων καὶ τῶν μεταξὺ διαλειμμάτων πρὸς ἀνακούφισιν τῶν μαθητῶν. Τὰ ἀναμφισβήτητα πορίσματα, εἰς ἃ οἱ νεώτεροι τῶν παιδαγωγῶν καὶ ὑγιεινολόγων κατόπιν τῆς τοιαύτης ἐρεύνης κατέληξαν, εἶναι: Διὰ παιδία μὲν ἡλικίας μικροτέρας τῶν 10 ἐτῶν ἡ διδασκαλία ἑκάστου μαθήματος δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 30 λεπτὰ τῆς ὥρας, μετ' αὐτὴν δὲ ἀνάγκη νὰ ἐπακολουθῇ διάλειμμα 10 λεπτῶν, διὰ παιδία δὲ ἡλικίας μεγαλυτέρας τῶν 10 ἐτῶν, ἡ διδασκαλία δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 45 λεπτὰ τῆς ὥρας, μετ' αὐτὴν δὲ πρέπει νὰ ἐπακολουθῇ διάλειμμα 10'—15'. Τὸ μεταξὺ τῆς πρωϊνῆς καὶ τῆς μεταμεσημβρινῆς διδασκαλίας παρεμβαλλόμενον 2—3 ὡρῶν διάλειμμα θεωρεῖται ἀνεπαρκὲς ὅπως συντελεσθῇ ἡ πέψις τοῦ μεσημβρινοῦ γεύματος τῶν μαθητῶν καὶ ὅπως ἀνακτήσουν οὗτοι δυνάμεις πρὸς περαιτέρω ἐργασίαν. Δι' ὃ καὶ συνιστᾶται ἢ μεσημβρινὸν διάλειμμα μεγαλυτέρας διαρκείας ἢ κατάργησις τῆς μεταμεσημβρινῆς διδασκαλίας, πάντων τῶν μαθημάτων τῆς ἡμέρας διδασκομένων κατὰ τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας μὲ ἀνάλογα διαλείμματα 10—20 λεπτῶν τῆς ὥρας. Οὕτως ὁ Richter συνιστᾷ τὴν διδασκαλίαν πέντε μαθημάτων κατὰ τὰς πρὸ μεσημβρίας ὥρας μὲ διάρκειαν 50' δι' ἕκαστον μάθημα καὶ μὲ διαλείμματα 10' μετὰ τὸ πρῶτον μάθημα, 10' ἐπίσης μετὰ τὸ δεύτερον μάθημα, 15' μετὰ τὸ τρίτον μάθημα καὶ 20' μετὰ τὸ τέταρτον μάθημα. Κατὰ τὰς τοιαύτας ὑποδείξεις ὡρολόγια προγράμματα μὲ διδασκαλίαν κατὰ τὰς πρωϊνὰς μόνον ὥρας κατηρτίσθησαν ἤδη καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἐφηρμόσθησαν εἰς τὰ πλεῖστα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν Ἑλλάδι τοιαύτη ἀπόπειρα ἀκόμη δὲν ἐγένετο. Ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῆς παρ' ἡμῖν σχολικῆς ὑγιεινῆς συνιστᾶται, ὅπως εἰς μὲν τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καταργηθῇ ἡ μετὰ μεσημβρίαν διδασκαλία δι' ὅλου τοῦ σχολικοῦ ἔτους, εἰς δὲ τὰ σχολεῖα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τοῦ Μαρτίου καὶ ἑξῆς, ἢ ἂν ὅλως δὲν καταργηθῇ ἡ μετὰ μεσημβρίαν διδασκαλία, κατ' αὐτὴν νὰ διδάσκωνται μαθήματα τεχνικά, ὀλιγωτέραν ἐπιφέροντα κόπωσιν εἰς τοὺς μαθητάς.

[Πρβλ. *Λαμπαδαρίου* Μαθ. σχολ. ὑγιεινῆς σελ. 178 κ. ἑ.] Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

— **διαλείμματα** *ἐχεφροσύνης* [*Ἀστ. Δίκ.*]. Ἡ ἀκεραιότης τοῦ ἀνθρώπου κατά τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, τουτέστιν ἡ ὑγιὴς αὐτοῦ κατάστασις, εἶναι δυνατὸν νὰ προσβληθῇ. Ἡ προσβολὴ οὗ η, καλουμένη ἀσθένεια, δύναται νὰ ἐπηρεάζῃ ἢ το σῶμα ἢ τὴν ψυχήν. Ἡ σωματικὴ ἀσθένεια συνίσταται εἰς ὀργανικόν τι ἐλάττωμα, ἡ δὲ πνευματικὴ ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου (παράφρων, φρενοβλαβής, furiosus), ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν ἀνικανότητα πρὸς ἐξάσκησιν αὐτῶν (βλάξ, fatui, stulti, simplice).

Καὶ οἱ μὲν σωματικῶς πάσχοντες εἶναι περιωρισμένοι πως ἐν τῇ δικαιοπρακτικῇ αὐτῶν ἱκανότητι· οὕτως οἱ κωφοὶ καὶ οἱ ἄλαλοι εἶναι ἀνίκανοι πρὸς ἐπιχείρησιν δικαιοπραξίας, δι' ἣν ἀπαιτεῖται ἀκοὴ ἢ φωνή, οἱ δὲ ἐκτετμημένοι εὐνοῦχοι εἶναι ἀνίκανοι πρὸς γάμον ἢ υἱοθεσίαν. Οἱ πνευματικῶς ὅμως νοσοῦντες εἶναι πάντῃ ἀνίκανοι πρὸς δικαιοπραξίαν, διότι τὸ ὑπ' αὐτῶν πραττόμενον δὲν εἶναι ἀπαύγασμα τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ τυχαία ἐκδήλωσις φυσικῆς δυνάμεως [(§ 8 Just. 3,19), L. 5. 40 (50,17), L. 14 (1.8), L. 5 § 2 (22)].

Ἐν πολλοῖς ὅμως ἡ ψυχικὴ αὕτη νόσους ἔχει *διαλείμματα* (lucida intervalla), καθ' ἃ ἡ λειτουργία τοῦ λογικοῦ ἀποκαθίσταται εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῆς κατάστασιν, ὅτε καὶ τὰ παρὰ τοῦ νοσοῦντος πραττόμενά εἰσιν ἰσχυρά. Τοῦτο ἐδίδασκε τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον· τοὐναντίον, κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον πρέπει νὰ διακρίνωμεν, ἐὰν τὸ συμβόλαιον συνήφθη πρὸ τῆς ἀπαγορεύσεως, ἢ ἐὰν συνήφθη μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν· ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει εἶναι ἄκυρον, διότι κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον, οἱ ἀπηγορευμένοι εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐπιχειρῶσι νομικὰς πράξεις (ἄρθρ. 124 τοῦ περὶ Ἐπιτροπείας νόμου). Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχὴ τοῦ νόμου διασπᾶται ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ διαθηκῶν, ἔνθα ἡ ἀνικανότης πρὸς σύνταξιν διαθήκης ἄρχεται ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς αἰτήσεως, ἐφ' ᾗ ἐχώρησεν ἀπαγόρευσις. Πρὶν λοιπὸν ἐκδοθῇ ἀπόφασις θέτουσα τὸν φρενοβλαβῆ ὑπὸ ἀπαγόρευσιν, πᾶσα δικαιοπραξία αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρά, ἐὰν ἐτελέσθη κατὰ τὰ *διαλείμματα τῆς ἐχεφροσύνης* καὶ ἐὰν πράγματι δύναται νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι τὸ λογικὸν τοῦ δικαιοπρακτοῦντος ἦτο ἀνεπηρέαστος τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ νόσου.

—[*Ποιν. Δίκ.*] Ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ ἡ διάπραξις ἀξιοποίνου πράξεως ἠρεμούσης τῆς πνευματικῆς νόσου, δὲν συνεπάγεται καὶ τὸ καταλογιστὸν τῆς πράξεως τῷ πάσχοντι. Ὁ δικαστὴς ὀφείλει μετὰ περισκέψεως νὰ ἐξετάσῃ ἐὰν ὁ διαπράξας τὴν κολάσιμον πρᾶξιν εἶναι πράγματι ἀπηλλαγμένος πάσης ἐπιρροῆς· διότι εἶναι δυνατὸν ἐξωτερικῶς νὰ μὴ ἐκδηλοῦται ἡ νόσος, ἀλλ' ἐσωτερικῶς νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ ἐπιδρᾷ οὐσιωδῶς ἐπὶ τὴν ἠρεμίαν τοῦ πράττοντος. Τοῦτο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Krofft-Ebing (Trattato di psicologia Firenze, μεταφ. 1897 σημ. 419) λέγων: «Παράφρων εὑρισκόμενος ἐν διαλείμματι ἐχεφροσύνης δὲν εἶναι ὑγιέστερος τοῦ ἀτόμου τοῦ προσβεβλημένου ἐκ διαλειπόντων πυρετῶν κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν προσβολῶν διάστημα ἢ τοῦ ἐπιληπτικοῦ κατὰ τὸ διάλειμμα τῶν κρίσεων Εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ ἂν αἱ ἐν διαλείμματι ἐχεφροσύνης τελεσθεῖσαι πράξεις δὲν ὑπέστησαν τὴν ἐπιρροὴν τῆς προσφάτου ἢ προσεχοῦς κρίσεως τῆς ἀσθενείας», συνεπαγόμενος δὲ ὅτι ὁ δικαστὴς προκαλῶν τὴν ἰατροδικαστικὴν ἔρευναν πρέπει νὰ βεβαιωθῇ πρῶτον ἐὰν ὁ δράστης τῆς κολασίμου πράξεως ἦτο πραγματικῶς ἀπηλλαγμένος πάσης ἐπιδράσεως τῆς νόσου, καὶ εἶτα ν' ἀποφανθῇ. Ι. Κ. Π.

διαλείπω, ἀόρ. *διέλιπον*· ἀφίνω ἐν τῷ μεταξὺ χρόνον, κάμνω διάλειμμα: «διαλείποντες πυρετοὶ» πυρετοὶ ἐμφανιζόμενοι κατὰ διαλείμματα ἡμερήσια ἢ μακρότερα, κοιν. *θέρμες*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλα εἴδη πυρετοῦ, οἷον τὸν συνεχῆ, τὸν ἑκτικὸν (βλ. λ. πυρετός)· || «διαλείπων σφυγμός», ὁ παρουσιάζων διακοπάς.

— **διαλεῖπον** (ἐνν. φῶς) [*Ναυτ. Φάροι*]. Ὅρος παλαιός: *διαλεῖπον ἁπλοῦν* καὶ *διαλεῖπον σύνθετον* σημαίνων τὸ σκαρδαμῦσσον ἁπλοῦν καὶ σκαρδαμῦσσον σύνθετον. Εἶχε περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν, ἀλλ' ἤδη (1929) ἐκδηλοῦται τάσις πρὸς παλινόρθωσίν του. Σ. Ε. Λ.

— **διαλείπουσα** *κρήνη* [*Φυσ.*]· βλ. κρήνη *διαλείπουσα*.

διάλειψις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐν τῷ μεταξὺ παῦσις, διακοπή.

— [*Ἰατρ.*] Ὅρος σημαίνων τὴν κατὰ διαστήματα διακοπὴν τῆς κανονικῆς λειτουργίας ὀργάνου τινός, ἰδίως τῆς καρδίας καὶ τοῦ σφυγμοῦ. Αἱ διαλείψεις αὗται δυνατὸν νὰ ὀφείλωνται εἰς νευρικήν τινα ἐπίδρασιν (συγκίνησιν, τρόμον, κλπ.), συνήθως ὅμως εἰς νόσους τῆς καρδίας· ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ διαλείψεις ὀφειλόμεναι εἰς δυσπεπτικὰς διαταραχάς. Ἐπὶ τοιαύτης ὀργανικῆς παθήσεως αἱ διαλείψεις καθίστανται αἴτιον ἀρρυθμίας (βλ. ἀρρυθμία, καρδία, καρδίας *νόσοι*). Μ. Ν. Κ.

διαλέκτης (ὁ)· ὁ ποιούμενος τὴν διαλογήν, ὁ διαλογεύς: «οἱ διαλέκται τῶν ψήφων»· || ὁ ποιούμενος διάλεξιν, δημοσίαν ἀνακοίνωσιν, γαλλ. conférencier. Β. Φ.

διαλεκτικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη τοῦ διαλέγεσθαι, τοῦ ἀναπτύσσειν δηλαδὴ τοὺς διαλογισμοὺς διὰ λογικῶς συνεχομένων ἐρωταποκρίσεων.

—[*Φιλοσοφ.*] Ἡ ἔννοια τῆς *διαλεκτικῆς* ὑπέστη σὺν τῷ χρόνῳ πολλὰς μεταβολάς. Διὰ τὸν Σωκράτη καὶ τοὺς μαθητάς του αὕτη ἦτο ἡ τέχνη τῆς διαλογικῆς συνδιαλέξεως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς συνεννοήσεως ἐπὶ τοῦ περιεχομένου των, διεμορφώθη δὲ εἰς ἀληθινὴν γνωστικήν, ἐπιστημονικὴν μέθοδον, δι' ἧς ἐπεδιώκετο ἡ εὕρεσις καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος. Τὸν χειρισμὸν τῆς διαλεκτικῆς εἶχε κληρονομήσει ὁ Σωκράτης ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους φιλοσόφους, ἐξ ὧν πρῶτος ὁ Ζήνων ἀναφέρεται ὡς εἰσαγωγὸν αὐτὴν (*Διογ. Λαέρτ.* VIII, 57), δι' ἧς ἔφερεν εἰς φῶς τὰς ἀντιφάσεις. Παραλλήλως πρὸς τὸν Σωκράτη μετεχειρίζοντο τὴν διαλεκτικὴν καὶ οἱ σοφισταί, συντόμως δὲ περιέπεσεν αὕτη εἰς λεπτολόγους συζητήσεις, δι' ὧν ἐπεζητεῖτο μὲ ταχυδακτυλουργικὴν χρῆσιν τῶν ἐννοιῶν, χωρὶς ν' ἀποδίδεται σημασία εἰς τὸ πραγματικόν των περιεχόμενον, νὰ ἐξάγωνται συμπεράσματα ἀκαταμάχητα μὲν λογικῶς, ἀντικείμενα δὲ εἰς τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας καὶ τὰς ἠθικὰς προσταγάς. Ἡ ὅλη μεταγενεστέρα ἐξέλιξις τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῶν περὶ αὐτῆς φιλοσοφικῶν θεωριῶν εἶναι μία παράλληλος ἀνάπτυξις τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων κατευθύνσεων.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος εἶναι ἡ ἀνωτάτη θεωρητικὴ ἐπισκόπησις τῶν πραγμάτων, ἥτις εἰσδύει βαθύτατα καὶ πληρέστατα εἰς τὸ ἀντικείμενόν της καὶ τὸ κατέχει διὰ καθαρῶν ἐννοιῶν. Εἶναι ἐναλλὰξ ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις τῶν ἐννοιῶν· ἀρχίζουσα ἀπὸ γενικωτάτας ἐννοίας καὶ ἀναλύουσα αὐτὰς διὰ τῆς προσθήκης ἑκάστοτε καταφατικοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀρνητικοῦ κατηγορήματος εἰς τὰ εἴδη καὶ γένη των, τὰς ἀνασυνθέτει κατόπιν, ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀπολύτως ὑπάρχοντος, τοῦ ὄντος, τῆς ἰδέας: «ἡ τοῦ διαλέγεσθαι δύναμις γνῶσι ἐστὶν περὶ τὸ ὂν καὶ τὸ ὄντως καὶ τὸ κατὰ ταὐτὸ ἀεὶ πεφυκὸς» («Φίληβος» 57 ε). Αἱ μέθοδοι τῆς διαλεκτικῆς «ἐπιστήμης» εἶναι αἱ αὐταὶ καὶ τῆς λογικῆς, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι δὲν διδάσκει ἁπλῶς τοὺς τυπικοὺς κανόνας τῆς ὀρθῆς σκέψεως, ἀλλὰ σημαίνει τὴν πορείαν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τῆς ὀρθῆς σκέψεως καὶ προσδιορίζει τὸ περιεχόμενόν της, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἀνωτάτη βαθμὶς τῆς ὑπάρξεως, αἱ ἰδέαι. Ἐπὶ Ἀριστοτέλους ἡ διαλεκτικὴ εἶχεν ἐκφυλισθῆ εἰς τὰς σωκρατικὰς σχολάς, ἰδίως τὴν ἐν Μεγάροις, εἰς ἁπλῆν ἐπὶ λόγων ἐριστικὴν καὶ εἶχεν οὕτω προσεγγίσει πρὸς τὴν τάσιν τῶν σοφιστῶν τοῦ «τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν». Διὰ τοῦτο ὁ ὁ Ἀριστοτέλης τῆς ἀναγνωρίζει μὲν κάποιαν ἀποδεικτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ μόνον ὅταν τὰ προηγούμενα ἐξ ὧν συνάγει τὰ συμπεράσματά της εἶναι ἀλήθειαι ἀναπόδεκτοι μέν, ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ παραδεδομέναι καὶ ἀντιπροσωπεύουσαι τὴν κοινὴν γνώμην («ἐξ ἐνδοξων»). Καὶ τὰ συμπεράσματά της ὅμως τότε εἶναι μόνον «πρὸς δόξαν», δηλαδὴ πιθαναί, τυχαῖαι ἀλήθειαι, δυνάμεναι μόνον ν' ἀνατραποῦν ἀπὸ ἐπιστημονικωτέραν ἔρευναν. Αἱ «διαλεκτικαὶ προτάσεις» εἶναι κρίσεις ἐκ πιθανολογίας μᾶλλον ἢ ἐξ ἀποδείξεως. Διὰ τοὺς στωϊκοὺς ἡ διαλεκτικὴ εἶναι μέρος τῆς λογικῆς, ἧς ἡ ἄλλη ὑποδιαίρεσις εἶναι ἡ ῥητορική, καὶ περιέχει καὶ στοιχεῖα γραμματικῆς καὶ γνωσιολογίας. Ὁ Ἐπίκουρος τὴν θεωρεῖ «παρέλκυσιν» καὶ τὴν ἀντικαθιστᾷ διὰ τοῦ «κανονικοῦ» τῆς ἐπιστήμης περὶ τῶν κανόνων τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας. Κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον καὶ τοὺς σχολαστικοὺς συμπίπτει ἡ διαλεκτικὴ μὲ τὴν λογικὴν ἢ τὴν τέχνην τῆς λογικῆς ἀναπτύξεως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Ὁ Σκῶτος Ἐριγένης τὴν ἀνυψώνει σχεδὸν πάλιν εἰς τὴν πλατωνικὴν περιωπήν της, ἀποκαλῶν αὐτὴν «μητέρα τῶν τεχνῶν», «ἀληθῆ θεώρησιν τῶν πραγμάτων», βασιζομένην ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεώς των, διαιροῦσαν, συνδέουσαν καὶ πάλιν διακρίνουσαν τὴν οὐσίαν των, ἵνα ἀποκτήσῃ τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τῶν γενικῶν ἐννοιῶν, συναντᾷ ὅμως τὴν ἀντίστασιν τοῦ Πέτρου Ράμου καὶ Λουδοβίκου Βίβες, οἵτινες καταφέρονται ἐναντίον της ὡς τέχνης ἐριστικῆς καὶ λογομαχίας.

Ἡ νεωτέρα φιλοσοφία δὲν ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς πολὺ μὲ τὴν διαλεκτικήν, ἀπορροφημένη ἀπὸ τὰ μεγάλα μεταφυσικὰ προβλήματα. Ὁ Κάντιος θεωρεῖ αὐτὴν ὡς κατάχρησιν τῆς λογικῆς, ἥτις δὲν διδάσκει τίποτε ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς γνώσεως. Εἰς τὴν «Κριτικὴν τοῦ καθαροῦ

Digitized by Google

λογισμοῦ» περιέχεται ἡ ὑπερβατικὴ διαλεκτική, ἥτις εἶναι κριτικὴ τῆς διανοήσεως καὶ τοῦ λογισμοῦ, ἀποκαλύπτουσα τὴν ψευδῆ ἐπίφασιν τῶν ἀβασίμων ἀξιώσεών των, αἵτινες βασίζονται ἐπὶ φυσικῆς τινος καὶ πρωτογόνου αὐταπάτης: εἰς τὴν διάνοιάν μας εὑρίσκονται θεμελιώδεις κανόνες τῆς κρίσεως τοῦ λογικοῦ μας καὶ τῆς συνδέσεως τῶν ἐννοιῶν, αἵτινες ἕνεκα τῆς ἀναγκαιότητός των φαίνονται ἀντικειμενικοὶ νόμοι ἀναφερόμενοι εἰς τὰ πράγματα καθ' ἑαυτά· ταῦτα ὅμως εἶναι κατὰ τὸν Κάντιον ἀδύνατον νὰ γνωρισθοῦν καὶ πᾶν περιεχόμενον γνώσεως ἀνάγεται μόνον εἰς τὸν κόσμον τοῦ φαινομένου καὶ ἀποκτᾶται διὰ τῆς πείρας. Ἡ διαλεκτικὴ ἐξασκεῖ κριτικὴν ἐπὶ τῆς αὐταπάτης αὐτῆς, χωρὶς νὰ δύναται νὰ τὴν ἄρῃ, δεικνύει ὅτι αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ λογισμοῦ φέρουν εἰς ἀντιφάσεις, ὅταν δὲν τηροῦνται χωρισμένα τὸ ὅρια τοῦ φαινομένου καὶ τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό, καὶ ὅταν δὲν ἀναγνωρίζεται ὅτι τὰ σχήματα τῆς γνώσεως ἐφαρμόζονται μόνον εἰς τὸ πρῶτον. Παρὰ Καντίῳ ὑπάρχει ἐπίσης καὶ διαλεκτικὴ τοῦ «πρακτικοῦ λογισμοῦ», ἐφ' ὅσον οὗτος ζητεῖ κἄτι ἀπόλυτον ὑπὸ τὸ ἀνώτατον ἀγαθόν, καὶ διαλεκτικὴ τῆς αἰσθητικῆς, καταδεικνύουσα τὰς ἀντινομίας τῶν ἀρχῶν ἐφ' ὧν βασίζεται. Ἡ διαλεκτικὴ ἀρχὴ καταφαίνεται καὶ εἰς τοῦτο, ὅτι «τὸ σύστημα τοῦ λογισμοῦ πραγματώνεται διὰ τῆς ἐξελίξεως διαλεκτικῶς ἀντιθετικῶν συνθέσεων».

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς διαλεκτικῆς περιέχεται ἡ πρὸς ἀλλήλας ἀντιπαραβολὴ τῶν ἀντιθέτων καὶ τῶν ἀντιφατικῶν ἐννοιῶν, ὧν ἑκατέρα προέρχεται ἐκ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἄλλης καὶ τῆς τελικῆς ἐναρμονίσεώς των εἴτε διὰ τῆς γνώσεως τῆς βαθυτέρας των ἐσωτερικῆς ταυτότητος, εἴτε διὰ τῆς συνθέσεώς των εἰς ὑψηλοτέραν, συνθετωτέραν ἑνότητα Τοῦ Φίχτε ἡ μέθοδος δύναται νὰ ὀνομασθῇ διαλεκτική, ἐφ' ὅσον τὸ ἐγὼ ἀντιτίθεται πρὸς τὸ μὴ ἐγὼ καὶ ἐπιζητεῖται νὰ εὑρεθῇ τὸ κοινὸν αὐτῶν στοιχεῖον. Ὁ Σέλλιγκ τονίζει τὴν ταυτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου· ἡ διαλεκτικὴ δὲν εἶναι πλέον ἁπλῆ λειτουργία τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ παρακολούθησις ὑπ' αὐτοῦ τῆς φαινομενικῆς ἀντιθέσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῆς τελικῆς των ταυτίσεως. Τὴν κατεύθυνσιν ταύτην τῆς φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως τῆς διαλεκτικῆς συμπληρώνει ὁ Ἕγελος, ἀναζωογονῶν μίαν παράδοσιν πολὺ παλαιοτέραν, ἥτις ὑφίστατο πρὸ χιλιετηρίδων. Ὁ Πρόκλος, ἀκολουθῶν τὸν Ἡράκλειτον, ἐφήρμοζε τὴν διαλεκτικὴν πορείαν ἐπὶ τῆς πραγματικότητος. Πᾶν δημιούργημα, ὅπερ κατ' ἀρχὸς παραμένει (μονὴ) μέσα εἰς τὴν πρώτην ἑνότητα ἢ αἰτίαν, ἀποχωρίζεται ἀπ' αὐτῆς (πρόοδος), συνεπείᾳ τῆς ἐν ἑαυτῷ κειμένης ἀντιφάσεως, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ ἑνωθῇ μαζί της διὰ παντὸς (ἐπιστροφή). Κατὰ τὸν Ἕγελον ἡ ἐξέλιξις αὕτη μὲ τὸν τριμερῆ ρυθμὸν λαμβάνει χώραν ἐν αὐτῇ τῇ πραγματικότητι, καὶ ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἐφαρμογὴ τῆς κανονικότητος, ἥτις ἔγκειται εἰς τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος. Πᾶσα ἔννοια συνεπείᾳ τῆς ἀντιφάσεως ἣν περιέχει, αἴρεται μόνη της, ἵνα ἐπανέλθῃ κατόπιν ἐν ἑαυτῇ εἰς ἑνότητα, ἥτις περιλαμβάνει καὶ τὸ ἀντίθετόν της.

Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τῶν ἐννοιῶν ἀπ' ἀλλήλων προχωρεῖ ἀπροσκόπτως, καθαρά, χωρὶς νὰ παραλαμβάνῃ ἔξωθεν τίποτε· αἱ ἔννοιαι, ἡ ἰδέα εἶναι ἡ πραγματικότης ἡ τελική, καὶ πᾶσα ἐκδήλωσις εἴτε ἐν τῇ φύσει εἴτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ φανερώνει, καλῶς ἑρμηνευομένη, τὴν πορείαν τοῦ πνεύματος. Τὸ πνεῦμα ἑκάστου ἀνθρώπου, τὸ ἀτομικόν, δὲν συμβάλλει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην, ἀλλὰ τὴν παρακολουθεῖ θεωρητικῶς καὶ παθητικῶς. Ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἑπομένως ἡ ἀληθὴς φύσις τῶν κανόνων τῆς διανοήσεως, τῶν πραγμάτων, καὶ ἐν γένει παντὸς πεπερασμένου, ὅπερ ἕνεκα τῆς φύσεώς του ἀκριβῶς περιέχει τὴν ἀντίφασίν του. Ἡ ἰδέα ἐκδηλώνεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Πᾶσα ἱστορικὴ κατάστασις περιέχει τὸν σπόρον τῆς καταστροφῆς της καὶ μάλιστα τόσον περισσότερον ὅσον πλησιάζει εἰς τὸ κορύφωμα τῆς ἀκμῆς της· ἡ κατάστασις ἥτις τὴν ἀκολουθεῖ εἶναι συνήθω ἡ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος αὐτῆς (ἀντίδρασις, ἐπανάστασις, κτλ.), ἵνα ἰσορροπηθοῦν κατόπιν ἀμφότεραι εἰς τρίτην ἑνότητα ἥτις περιέχει τὸ στοιχεῖα καὶ τῶν δύο. Ἀλλ' αἱ συνθῆκαι αἵτινες ἐπέφερον τὴν ἰσορροπίαν αὐτήν, τείνουν, καθ' ὅσον ἐντείνονται, νὰ τὴν ἀνατρέψουν, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ νέα ἀντίθεσις ἐξ ἧς νὰ προέλθῃ νέα σύνθεσις καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Πᾶσα «θέσις» εἶναι προηγουμένη «σύνθεσις» καὶ γεννᾷ ἐξ ἑαυτῆς νέαν ἀντίθεσιν. Ἡ διαλεκτικὴ τοῦ ἀτόμου εἶναι ἡ ἐλευθέρα ἐκδήλωσις ἐν αὐτῷ τοῦ γενικοῦ λόγου, ὅστις ταυτίζεται μὲ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων. Τὴν διαλεκτικὴν θεωρεῖ ὡς ὑψίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν κοινωνικῶν καταστάσεων ἡ σχολὴ τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ. Κατὰ τὸν ἱδρυτήν της, τὸν Κ. Μάρξ, ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀντιθέτων ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος συνίσταται εἰς τὸ νὰ περικλείωμεν εἰς πᾶσαν θετικὴν κατάστασιν ὑπάρχοντος κοινωνικοῦ καθεστῶτος τὴν σύγχρονον κατανόησιν τῆς ἀρνήσεώς του, τῆς ἀναγκαστικῆς του καταστροφῆς. Κατὰ τὸν Φ. Ἔγγελς ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν γενικῶν νόμων τῆς πορείας τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὅπως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἡ θεώρησις τῶν πραγμάτων εἰς τὴν συσχέτησιν καὶ τὴν ἀλληλεξάρτησίν των, τὴν κίνησιν, τὴν δημιουργίαν των καὶ τὴν παρακμήν των. Ἐνῷ ὅμως κατὰ τὸν Ἕγελον, ἡ ἐξέλιξις εἶναι ἄπειρος καὶ πᾶσα σύνθεσις εἶναι καὶ ἁπλῆ θέσις ἐπὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου, διὰ τὴν σχολὴν τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ὑπάρχει ἡ τελικὴ λύσις τῶν ἀντιθέσεων εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἄνευ τάξεων κοινωνίας, ἡ πρόοδος πρὸς τὴν ὁποίαν τελεῖται διὰ τῶν βαθμιαίων ἀντιθέσεων καὶ τῆς λύσεώς των μέσῳ τῆς πάλης τῶν τάξεων. «Ἡ κοινωνικὴ διαλεκτικὴ προσδιορίζει τὰς κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις (*Μπουχάριν*). Οἱ μετὰ τὸν Ἕγελον φιλόσοφοι ἀνατρέχουν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς παλαιοτέρους ὁρισμοὺς τῆς διαλεκτικῆς. Διὰ τὸν Σλαϊερμάχερ εἶναι ἡ τέχνη τῆς ἀποδείξεως, τὸ ὄργανον τῆς γνώσεως, τὸ μέσον ὅπερ μᾶς βοηθεῖ νὰ προσανατολισθῶμεν, διὰ τῆς σχέσεως πρὸς τὰς πρώτας ἀρχάς, περὶ παντὸς εἰδικοῦ πράγματος ὅτερ παρουσιάζεται ὡς γνῶσις. Ὁ Σαπενάουερ δίδει σχεδὸν ἀκριβῶς τὸν αὐτὸν ὁρισμὸν οἷον καὶ ὁ Σωκράτης. Κατὰ τὸν Βούντ, διαλεκτικοὶ μέθοδοι εἶναι ὅλαι ὅσαι συνάγουν νέας ἐννοίας ἀπὸ ἄλλας δεδομένας μέσῳ ἀποκλειστικῶς λογικῆς ἐργασίας. Ὁ Ἰ. Ἐ. Ἔρνεμαν μεταφέρει τὴν ἔννοιαν τῆς διαλεκτικῆς εἰς τὴν ψυχολογίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Engel*, Die dialektische Methode (1850). —*O Wichmann*, Die Dialektik des Lebens u. der Geschichte.—*Von Hartmann*, Ueber die dialektische Methode (1910). —*Tarde*, La logique sociale (1911) — *Mc Taggart*, Studies in the Hegelian Dialectic (1896).—*Gentile*, La riforma della dialectica hegeliana (1913).—*Ch. Rappaport*, La philosophie de l'histoire (1913).—*M. Adler*, Marxistische Probleme.— *Bucharin*, Theorie des historischen Materialismus (1922).

Ε. Λ.

διαλεκτικός, *—ή, —όν*. 1) Ἀπὸ τοῦ *διαλέγομαι*· ὁ ἱκανὸς εἰς τὸ διαλέγεσθαι, εἰς τὸ συζητεῖν διαλογικῶς, ὁ ὀξὺς καὶ ἐπιτήδειος εἰς τὸ ν' ἀνευρίσκῃ ἀμέσως τὰ σαθρὰ τῶν ἑκάστοτε ἀντιλεγομένων, ἄλλως ρητορικός· || τὸ θηλ. διαλεκτικὴ (ἡ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.). 2) Ἀπὸ τοῦ *διάλεκτος*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς διάλεκτον, εἰς γλωσσικὸν ἰδίωμα: «διαλεκτικὴ χρῆσις, —λέξις, —σύνταξις», «διαλεκτικαὶ διαφοραί».—Ἐπίρρ. *διαλεκτικῶς*· κατὰ τὴν τέχνην τοῦ διαλέγεσθαι· || συμφώνως πρὸς διάλεκτον, πρὸς γλωσσικὸν ἰδίωμα.

διαλεκτολογία (ἡ) *[Γλωσσολ.]*. Καλοῦμεν οὕτω τὸν κλάδον ἐκεῖνον τῆς γλωσσολογίας, τοῦ ὁποίου ἀντικείμενον εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν διαλέκτων καὶ οἱ ὅροι, ὑφ' οὓς αὗται ἀναπτύσσονται καὶ ἐξελίσσονται. Ὑπὸ τὴν μερικωτέραν της ἔννοιαν καὶ χρῆσιν ἡ λέξις δηλοῖ τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν διαλέκτων τῆς δεῖνα ἢ δεῖνα γλώσσης, ὡς λ. χ. ἑλληνική, γερμανική, ἀραβική, διαλεκτολογία κ. τ. λ. σημαίνει τὴν ἐπιστήμην τὴν ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενόν της τὴν ἔρευναν τῶν ἑλληνικῶν, τῶν γερμανικῶν, τῶν ἀραβικῶν διαλέκτων. Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβε καὶ εὐρείας προόδους ἐπετέλεσεν ἡ διαλεκτολογία κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῇ βοηθείᾳ νέου αὐτοτελοῦς κλάδου τῆς γλωσσολογίας: τῆς *γλωσσογεωγραφίας* (géographie linguistique, γερμ. Sprachgeographie), ἡ ὁποία συνετέλεσε, πλὴν ἄλλων, καὶ εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τῶν διαλεκτολογικῶν ἐρευνῶν καὶ εἰς τὴν ἐν πολλοῖς μεγάλην μεταβολὴν τῶν γνωμῶν τῶν γλωσσολογούντων περὶ τῶν διαλέκτων καὶ περὶ τῶν ὅρων τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐξελίξεώς των.

Γ. Π. Α.

Διαλεκτὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Διαλεχτόν.

διάλεκτος (ἡ) *[Γλωσσολ.]*. Καλοῦμεν *διάλεκτον* τὴν ὁμιλουμένην εἴς τινα περιφέρειαν γλῶσσαν, ὅταν παρουσιάζῃ ποικίλας διαφορὰς ἀπὸ τὴν τῶν γειτονικῶν καὶ τῶν ἀπώτερον κειμένων ὁμογλώσσων περιφερειῶν, διαφορὰς ὅμως μὴ κωλυούσας ἐντελῶς τὴν μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν ρηθεισῶν περιοχῶν συνεννόησιν καὶ ἐπικοινωνίαν. Αἱ διαφοραὶ αὗται εἶναι φωνητικαί, μορφολογικαὶ (ἤτοι διαφοραὶ προφορᾶς καὶ κλίσεως), συντακτικαί, λεξιλογικαί, σημασιολογικαὶ κλ., ἀλλὰ κυρίως ὡς βάσις καὶ κριτήριον διακρίσεως τῶν διαλέκτων λαμβάνονται καὶ θεωροῦνται αἱ πρῶται, ἤτοι αἱ φωνητικαὶ καὶ μορφολογικαὶ διαφοραί. Εἰς τὰς νεωτέρας γλωσσικὰς ἐρεύνας ὀφείλεται — ἐκτὸς τῆς ἀνακαλύψεως διαφόρων σπουδαιοτάτων γλωσσικῶν νόμων, ἐφ' ὧν ἐθεμελιώθη ὡς ἐπὶ βάσεως ἀσφαλοῦς καὶ ἑδραίας ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη—καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ γλῶσσα ἑνὸς ἑκάστου ἀτόμου διαφέρει εἰς πολλὰ σημεῖα (καὶ εἰς τὴν προφορὰν καὶ εἰς τὴν κλίσιν καὶ εἰς τὴν πλοκὴν τοῦ λόγου) ἀπὸ τὴν τῶν ἄλλων ὁμογλώσσων ἀτόμων, καὶ ὅτι ἑπομένως δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ὑπάρχουν τόσαι γλῶσσαι ἢ μᾶλλον τόσα γλωσσικὰ ἰδιώματα, ὅσα καὶ ἄτομα ὁμιλοῦντα. Ὅπως δὲ ἡ γλῶσσα ἑνὸς ἑκάστου διακρίνεται ἀπὸ τὴν τῶν συμπολιτῶν ἢ ἐν γένει συμπατριωτῶν του δι' ὡρισμένων—πολλῶν ἢ ὀλίγων—διαφορῶν, οὕτω καὶ ἡ ὁμιλουμένη εἰς γεωγραφικήν τινα ἔκτασιν διακρίνεται ἀπὸ τὴν τῶν περιοίκων δι' ὡρισμένων ὡσαύτως γλωσσικῶν διαφορῶν. Αὗται ἀποτελοῦν τὰ διαλεκτικὰ χαρακτηριστικὰ ἢ γνωρίσματά της, ἡ δὲ λαλουμένη ἐν αὐτῇ μίαν τῶν διαλέκτων τῆς ὁμογλώσσου χώρας. Πρέπει ὅμως νὰ προστεθῇ, ὅτι τὸ πραγματικῶς, τὸ ὄντως ὑπάρχον, εἶναι τὰ ἀτομικὰ ἰδιώματα, ἐνῷ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ διάλεκτος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἁπλῆ ἀφαίρεσις, ὁ μέσος ὅρος τῶν ἀτομικῶν ἰδιωμάτων, ἤ, μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ σύνολον τῶν κοινῶν στοιχείων καὶ γνωρισμάτων τῆς ὁμιλουμένης ὑπὸ τῶν ἀτόμων ὡρισμένης γλωσσικῆς κοινότητος ἢ ὁμάδος.

Τὰ αἴτια τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν. Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν παραγόντων τῆς διαλεκτικῆς διασχίσεως γλώσσης τινὸς εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ἡ διάφορος ἐξέλιξις τῶν στοιχείων της παρὰ τοῖς διαφόροις ἀτόμοις καὶ ἐν τοῖς διαφόροις τόποις, ἐν τοῖς ὁποίοις αὕτη ὁμιλεῖται. Ἔγκειται εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς γλώσσης νὰ ἐξελίσσεται αὕτη καὶ νὰ μεταβάλλεται ἀδιακόπως, ἐφ' ὅσον ζῇ, ἤτοι λαλεῖται ὑπὸ λαοῦ τινος. Ἀλλ' ἡ ἐξέλιξις αὕτη δὲν συμβαίνει κατὰ τὸν αὐτὸν ἢ ὅμοιον εἰς ὅλους τοὺς ὁμογλώσσους τόπους καὶ κοινότητας τρόπον. Ἄλλην τροπὴν καὶ ἐξέλιξιν λαμβάνει τὸ δεῖνα γλωσσικὸν στοιχεῖον καὶ φαινόμενον ἔν τινι τόπῳ καὶ ἄλλην ἐν ἄλλῳ. Οὕτω, διὰ νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ἓν καὶ μόνον παράδειγμα, ἐκ τῶν φθογγικῶν συμπλεγμάτων —ανσ—, —ονσ— προῆλθον —αισ— μὲν καὶ —οισ— ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λεσβιακῇ, —ᾱσ— δὲ καὶ —ουσ— ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀττικῇ, ἰωνικῇ καὶ ἄλλαις διαλέκτοις (ταῖς χώραις, τοῖς νόμοις ἐν Λέσβῳ, τὰς χώρας, τοὺς νόμους κτλ. ἐν Ἀττικῇ κ. ἀ.). Τὴν διάφορον ταύτην ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης ἐνισχύει καὶ ὑποβοηθεῖ εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ ἔλλειψις πυκνῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμογλώσσων περιφερειῶν, εἴτε ἕνεκα τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τοῦ ἐδάφους, εἴτε ἕνεκα τῆς διὰ διαφόρους λόγους ἀτελοῦς συγκοινωνίας, εἴτε ἕνεκα τῆς μεταξὺ αὐτῶν παρεμβολῆς καὶ ἐνσφηνώσεως ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογλώσσων, εἴτε ἕνεκα διαφόρων πολιτικῶν καὶ ἄλλων λόγων. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους τὰ ποικίλα γλωσσικὰ στοιχεῖα (φθόγγοι, τύποι, σημασίαι, συντάξεις κτλ.) λαμβάνουν ἐλευθέραν καὶ ὅλως διάφορον συνήθως κατὰ τόπους τροπὴν καὶ ἐξέλιξιν. Ἐντεῦθεν δὲ προκύπτουν πολλαὶ καὶ μεγάλαι πολλάκις γλωσσικαὶ διαφοραί, μὲ ἄλλας λέξεις ἡ γλῶσσα διασχίζεται εἰς ποικίλας διαλέκτους καὶ ἰδιώματα. Ἂν δὲ διάφοροι ἱστορικοὶ καὶ πολιτικοὶ λόγοι ὑποβοηθήσουν, αἱ ρηθεῖσαι διαφοραὶ αὐξάνουν καὶ εὐρύνονται ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐκ τῶν διαλέκτων γλώσσης τινὸς ἐν τέλει προκύπτουν ἐντελῶς χωρισταὶ γλῶσσαι.

Τοῦτο συνέβη λ. χ. εἰς παλαιοτάτους προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν ἰαπετικήν, ἐκ τῶν διαλέκτων τῆς ὁποίας προῆλθον διὰ διαφόρους ἱστορικοὺς λόγους αἱ ἰαπετικαὶ ἢ ἰνδοευρωπαϊκαὶ λεγόμεναι γλῶσσαι (ἰνδική, περσική, ἑλληνική, ἀρμενική, σλαυική, γερμανική, κελτική, λατινική, ἀλβανικὴ κλπ.), ἐν χρόνοις δὲ ἱστορικοῖς (ἀπὸ τοῦ Δ'—Ι' μ. Χ. αἰῶνος) εἰς τὴν λατινικήν, ἐξ ἧς προῆλθον αἱ ρωμανικαὶ ἢ νεολατινικαὶ λεγόμεναι γλῶσσαι (ἰταλική, γαλλική, ἱσπανική, πορτογαλική, ραιτική, ρουμανική, κουτσοβλαχικὴ κλπ.). 2) Δεύτερος παράγων τῆς διαλεκτικῆς διασχίσεως γλώσσης τινὸς εἶναι ἡ ἀνισόχρονος ἐξέλιξις τῶν ποικίλων στοιχείων της εἰς τοὺς διαφόρους τόπους, ἐν οἷς αὕτη ὁμιλεῖται. Ἡ διαλεκτολογικὴ ἔρευνα τῶν γλωσσῶν ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἀλλοίωσις τῶν διαφόρων φθόγγων καὶ φθογγικῶν συμπλεγμάτων δὲν γίνεται μὲ τὸν ἴδιον ρυθμὸν καὶ τὴν αὐτὴν ταχύτητα εἰς πάντας τοὺς ὁμοφώνους τόπους: εἴς τινας μὲν ἐκ τούτων αὕτη συντελεῖται ἢ συνετελέσθη γοργότερον, εἰς ἄλλους δὲ βραδύτερον. Οὕτως ἡ τροπὴ τῆς διφθόγγου οι εἰς ἁπλοῦν φθόγγον i, ἡ ὁποία συνετελέσθη ἤδη, ὡς γνωστόν, εἰς τὸ πλεῖστον τῆς ἑλληνοφώνου γῆς, εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν διάμεσον βαθμίδα της, ἤτοι εἰς τὸ ου ἢ ü, εἰς τὰ σημερινὰ ἰδιώματα τῆς Αἰγίνης, τῶν Μεγάρων, τῆς Κύμης τῆς Εὐβοίας καὶ περιχώρων, τῆς Μάνης κλ., δι' ὃ καὶ αἱ λέξεις χοῖρος, σκοινὶ κλ. προφέρονται ἐν αὐτοῖς χιοῦρος, σκιουνὶ κλ., τὰ κοιμῶμαι, κοιλιὰ λέγονται τσιουμᾶμαι, τσιουλιά. Τὰ εἰς —έα, —ία κλ. ὀνόματα λέγονται ἤδη κατὰ συνίζησιν εἰς τὰς πλείστας χώρας τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος (μηλιά, παιδιά, ἀρνιά, μυγδαλιά), ἀλλ' εἰς τὰ ρηθέντα ἰδιώματα καὶ εἴς τινα ἄλλα τὰ ὀνόματα ταῦτα λέγονται ἀκόμη ἀσυνιζήτως (κερασέα, καρυδέα, μυγδαλέα, ἡ φωτία, ἡ πυτία, ἡ ἐμπασία, ἡ ἐλαία, ἡ μαχαιρέα, ἡ μπουκέα = —κιά, ἡ προβέα, ἡ σπαθέα κλ. = κοινῶς προβιά, σπαθιά, ὀργέα = ὀργυιά, κατακεφαλέα = —λιά, σηπέα = σηπία, σουπιὰ κλ. Πλὴν τούτων εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ τελικὸν —ν ἀπεβλήθη εἰς τὰ πλεῖστα τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, δι' ὃ λέγομεν συνήθως: τὸ παιδί, τὸ τυρί, τὸ ἀρνί, τὸ ξύλο, τὸ μῆλο, ἀλλ' εἰς τὰ Δωδεκάνησα, εἰς τὴν Κύπρον κ. ἄ. λέγουν ἀκόμη καὶ σήμερον τὸ παιδίν, τὸ τυρίν, τὸ ἀρνίν, κατ' ἀναλογικὴν δ' ἐπέκτασιν τοῦ τελικοῦ -ν καί: τὸ γάλαν, τὸ ὄνομαν κτλ. Τὸ οὐρανικὸν κ (ἤτοι τὸ κ πρὸ τῶν λεπτοτέρων φωνηέντων e καὶ i) ἐτράπη εἰς τσ (τσιτακισμὸς) εἰς τὰ ἰδιώματα ἰδίως πολλῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Κύπρου κ.λ., ἀλλ' εἰς τὴν Κρήτην τὸ οὐρανικὸν κ προὐχώρησε μὲν ἀρκούντως εἰς τὴν πρὸς τὸν τσιτακισμὸν ἐξέλιξίν του,

Digitized by Google

δὲν ἔφθασεν ὅμως ἀκόμη εἰς αὐτόν· εἰς τὰς λοιπὰς τέλος διαλέκτους τὸ οὐρανικὸν κ ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀπαθές. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ἐκ τῆς ἀνισοχρόνου ταύτης μεταβολῆς καὶ ἐξελίξεως τῶν διαφόρων γλωσσικῶν στοιχείων καὶ φαινομένων ἡ προφορὰ ποικίλλει κατὰ τόπους, τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἀποτελεῖ—ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω—τὸ κυριώτερον γνώρισμα τῆς διαλεκτικῆς διασχίσεως γλώσσης τινός. 3) Τρίτος παράγων τῆς εἰς διαλέκτους διασπάσεως μιᾶς γλώσσης εἶναι ἡ διάφορος κατὰ τόπους ἀνάμειξίς της. Οὕτω τὰ μὲν ἑλληνικὰ ἰδιώματα τῆς Ν. Ἰταλίας ἀνεμείχθησαν πρὸς πάμπολλα ἰταλικὰ στοιχεῖα, τὰ τῆς Καππαδοκίας, τοῦ Πόντου, τῆς Θρᾴκης κλ. πρὸς πλεῖστα τουρκικά, οὕτω δὲ ἐσχηματίσθησαν μικτὰ ἰδιώματα, παρουσιάζοντα πολλὰς καὶ σπουδαίας φωνητικάς, λεξιλογικὰς καὶ λοιπὰς διαφορὰς ἀπὸ τὰ ἰδιώματα τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ὡσαύτως κατὰ τόπους ἀρκετάς—λεξιλογικὰς ἰδίως—διαφορὰς ἀπ' ἀλλήλων, ὀφειλομένας εἰς τὴν ἀνάμειξιν διαφόρων ξένων λεξιλογικῶν στοιχείων, ἤτοι ἰταλικῶν μὲν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους, τὴν Κύπρον, Κρήτην κ. ἄ., τουρκικῶν δέ, σλαυικῶν καὶ ἀλβανικῶν κατὰ τόπους εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, Ἤπειρον, Μακεδονίαν. Πλὴν τούτων καὶ ἄλλοι παράγοντες συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἰδιωμάτων καὶ διαλέκτων, αἱ ὁποῖαι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ σύνολον ὡρισμένων ἰδιωμάτων ἐχόντων κοινά τινα χαρακτηριστικά, δι' ὧν διακρίνονται ἀπὸ τῶν ἄλλων. Ἡ διάκρισις λ. χ. κοινωνίας τινὸς εἰς τάξεις, σαφῶς κεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων, ἔχει ὡς ἐπακολούθημα, πλὴν ἄλλων, καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἰδιωματικῶν διαφορῶν. Ἄλλη εἶναι διὰ τοῦτο ἡ ὁμιλουμένη εἰς τὰς αἰθούσας τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως τοῦ Λονδίνου, τῶν Παρισίων κτλ., ὡς καὶ ἄλλη ἡ γλῶσσα τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων τῶν ῥηθεισῶν μεγαλοπόλεων. Καὶ ἡ κατ' ἐπαγγέλματα διάκρισις ἔχει ὡσαύτως ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν ἰδιωματικῶν (κυρίως λεξιλογικῶν) διαφορῶν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν ὁμιλουμένην. Διάφοροι τεχνικοὶ ὅροι καὶ φράσεις διακρίνουν τὴν γλῶσσαν ἑκάστης ἐπαγγελματικῆς τάξεως ἀπὸ τὴν τῶν ἄλλων. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι πολλαχοῦ διάφοροι συντεχνίαι ἐδημιούργησαν εἰδικά, μυστικὰ ἰδιώματα, ἀκατάληπτα εἰς τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς αὐτὰς ἄτομα. Οὕτως ἔχομεν παρ' ἡμῖν τὰ συνθηματικὰ ἰδιώματα τῶν κουπογιαννιτῶν καὶ τῶν ψωμάδων τῆς Ἠπείρου, τῶν ντόρτηδων τῆς Εὐρυτανίας, τῶν κτιστῶν τῆς Ἠπείρου («κουδαρίτικα»), τῶν γανωτῶν τῆς αὐτῆς χώρας («ἀλειφιάτικα»), τῶν ῥαφτάδων τῶν Τζουμέρκων («μπουκουραίτικα»), τῶν βαγενάδων τῆς ἐν Ἠπείρῳ Σωπικῆς («βαγενάδικα»), τῶν χρυσοχόων τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Στεμνίτσης. Τοιαῦτα συνθηματικὰ ἰδιώματα ὁμιλοῦνται καὶ εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰς ὁποίας πλὴν ἄλλων καὶ διάφοροι τάξεις κακοποιῶν, λ. χ. ἡ τῶν λωποδυτῶν, ἔτι δὲ καὶ ἡ τῶν ἐπαιτῶν κ.λ., ἔπλασαν δι' εὐνοήτους σκοποὺς ἰδίας, συνθηματικὰς καὶ μυστικὰς διαλέκτους.

Κατάταξις τῶν διαλέκτων. Ἡ κατάταξις τῶν διαλέκτων γλώσσης τινὸς εἰς μεγαλυτέρας ὁμάδας, κατὰ λόγον τῆς ὁμοιότητος αὐτῶν καὶ συγγενείας πρὸς ἀλλήλας, εἶναι συνήθως δυσκολωτάτη. Καὶ τοῦτο, διότι τὰ διάφορα διαλεκτικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα λαμβάνονται ὡς βάσις πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην ταξινόμησίν των, σπανίως συμβαίνει νὰ συμπίπτουν καὶ νὰ ταυτίζωνται τοπικῶς πρὸς ἄλληλα· δι' ὅ, ἂν ἠθέλομεν χαράξει ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰ γεωγραφικὰ ὅρια ἑκάστου ἐκ τῶν γνωρισμάτων τούτων, ἠθέλομεν ἴδει ὅτι ταῦτα διασταυρώνονται ποικιλοτρόπως πρὸς ἄλληλα. Οὕτως, ἐνῷ λ.χ. ἡ διάλεκτος Δ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δεῖνα χαρακτηριστικοῦ της, πρέπει νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν ὁμάδα τῶν διαλέκτων Α.Β.Γ.Ε, κατ' ἄλλο ἢ ἄλλα χαρακτηριστικά της δύναται κάλλιστα ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν διαλέκτων Ζ.Η.Θ.Ι κ.τ.λ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἰωνικὴ διάλεκτος, ἡ ὁποία ὡς πρὸς τὴν τροπὴν τοῦ παλαιοῦ μακροῦ α εἰς η, καθὼς καὶ ὡς πρὸς ἄλλα γνωρίσματά της, συνεφώνει πρὸς τὴν ἀττικήν, ὡμοίαζεν ὡς πρὸς τὸ ἀσυναίρετον τῶν διαφόρων τύπων (γένεος,—εα, δοκέω, ἐτέων κ.λ.) πρὸς τὴν αἰολικὴν καὶ τὴν δωρικήν· ἡ ἀττικὴ ἐξ ἄλλου συνεφώνει ὡς πρὸς τὸ διπλοῦν ττ (πράττω, κηρύττω, γλῶττα, θάλαττα κ.λ.) οὐχὶ πρὸς τὴν συγγενῆ της ἰωνικήν, ἡ ὁποία ἀντὶ τοῦ ττ ἔκαμνε χρῆσιν τοῦ σσ, ἀλλὰ πρὸς τὴν βοιωτικήν, τὴν παλαιοτέραν θεσσαλικὴν (πίττα=πίσσα, κόττυφος) καὶ ἄλλας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο—πιστοποιηθὲν διὰ πλείστων καὶ ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων ὑπὸ τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους γενομένων γλωσσογεωγραφικῶν ἐρευνῶν—ἤγαγε πολλοὺς γλωσσοδίφας ν' ἀρνηθοῦν τὴν ὕπαρξιν τῶν διαλέκτων, ὅπως οἱ ἐπιφανεῖς ῥωμανισταὶ Gaston Paris, Paul Mayer καὶ ἄλλοι· ἄρνησιν τῶν διαλέκτων ἀποτελεῖ καὶ ἡ τῶν κυμάτων θεωρία (Wellentheorie), ἤτοι ἡ περὶ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν γλωσσικῶν στοιχείων καὶ φαινομένων δίκην κυμάτων θεωρία τοῦ Γερμανοῦ γλωσσολόγου Johannes Schmidt. Ὄχι σμικρὰν δυσκολίαν παρέχουν εἰς τὴν κατάταξιν καὶ ταξινόμησιν τῶν διαλέκτων καὶ ποικίλα ἰδιώματα ἢ διάλεκτοι κατέχουσαι διάμεσον βαθμίδα μεταξὺ τῶν γειτνιαζόντων πρὸς αὐτὰς ἰδιωμάτων, προσέτι δὲ διάφορα μεικτὰ ἰδιώματα καὶ διάλεκτοι, προελθοῦσαι ἐκ τῆς ἀναμείξεως καὶ συγχωνεύσεως πληθυσμῶν λαλούντων διαφόρους διαλέκτους καὶ ἐμφανίζουσαι ἑπομένως ποικίλα χαρακτηριστικά, ἀνήκοντα εἰς διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων διαλέκτους. Τοῦτο συνέβαινε καὶ πάντοτε, θέλει δὲ συμβῆ ἀναμφιβόλως καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον, ὁπότε πρόσφυγες ἐκ διαφόρων χωρῶν (τοῦ Πόντου, τοῦ Καυκάσου, τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς λοιπῆς Μ. Ἀσίας) συνανεμείχθησαν πρὸς τοὺς ἐντοπίους, λαλοῦντας ἐντελῶς διαφόρους ἀπὸ τὰς ἰδικάς των διαλέκτους. Διὰ τοὺς ῥηθέντας λόγους, ἄν τις ἤθελεν ἐπιχειρήσει νὰ κάμῃ κατάταξίν τινα τῶν διαφόρων ἰδιωμάτων καὶ διαλέκτων εἰς ὁμάδας μεγαλυτέρας, θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ λάβῃ ὡς βάσιν τῆς κατατάξεώς του ὡρισμένα καὶ ὀλίγα μόνον διαλεκτικὰ χαρακτηριστικά, νὰ παραλείψῃ δὲ ἄλλα, ἐξ ἴσου πολλάκις σπουδαῖα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένον πολλῆς βεβαίως αὐθαιρεσίας. Διὰ ταῦτα οὐδεμία σχεδὸν κατάταξις καὶ διαίρεσις τῶν διαλέκτων δύναται νὰ πληροῖ ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ διαφόρους πρακτικοὺς λόγους μία τις διαίρεσις τῶν διαλέκτων γλώσσης τινὸς εἶναι ἀναγκαία καὶ χρήσιμος, διὰ τοῦτο οὐδεὶς σχεδὸν τῶν διαλεκτολόγων ἀπέφυγε τὴν διάκρισιν καὶ ταξινόμησιν τῶν διαλέκτων τῆς ὑπ' αὐτοῦ μελετωμένης γλώσσης ἢ περισσοτέρων τῆς μιᾶς γλωσσῶν κατὰ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον. Καὶ ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους δύναταί τις νὰ εἶναι ἱκανοποιημένος, ἂν ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχειρηθεῖσα καὶ προταθεῖσα κατάταξις διαλέκτων παρουσιάζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας ἀτελείας καὶ ἐλαττώματα. (Περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν ἀρχαίων καὶ νέων ἑλληνικῶν διαλέκτων βλ. Ἑλλὰς [Γλῶσσα].)

Περιορισμὸς καὶ ἐξαφάνισις τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν. Πᾶσα ἐλευθέρα καὶ ἀβίαστος ἐξέλιξις γλώσσης τινὸς τείνει ἀείποτε εἰς αὔξησιν ἀπεριόριστον τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν, εἰς διαρκῆ διαλεκτικὴν διάσπασιν καὶ ἀπόσχισίν της. Ἀλλὰ τοιαύτη ἐλευθέρα καὶ ὅλως ἀνεμπόδιστος ἐξέλιξις εἶναί τι σπάνιον ἢ μᾶλλον ἀδύνατον. Θὰ ἦτο δυνατή, ἂν λ.χ. κοινότης τις διετέλει ἐντελῶς ἀπομεμονωμένη ἀπὸ τοῦ ἄλλου κόσμου καὶ ἂν οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἔζων καὶ εὑρίσκοντο διαρκῶς ἀποκεκλεισμένοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἰδίως τῶν πρώην ὁμογλώσσων των, καὶ οὕτω δὲν ἤρχοντο εἰς οὐδεμίαν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην, πρὸς αὐτοὺς συνάφειαν καὶ ἐπικοινωνίαν. Ἀλλὰ τοῦτο οὔτε εὐτυχῶς συνέβη ποτέ, ἐν ἱστορικοῖς ἰδίως χρόνοις, οὔτε καὶ σήμερον—εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τῆς δι' αὐτῶν τεραστίας ἀναπτύξεως τῶν μέσων συγκοινωνίας—εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους (ὄντων ἄλλως τε κατ' ἐξοχὴν κοινωνικῶν) ὁσημέραι πυκνοῦται καὶ αὐξάνει, αἱ σχέσεις των καθ' ἑκάστην πληθύνονται καὶ ἐνισχύονται, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ αἱ γλῶσσαι καὶ αἱ ἀποτελοῦσαι αὐτὰς διάλεκτοι καὶ ἰδιώματα ὑφίστανται ὁσημέραι μεγαλυτέραν καὶ ἀδροτέραν ἐπίδρασιν τῶν ἄλλων, τοῦτο δ' ἀποτελεῖ, ὡς εἶναι εὐνόητον, κώλυμα ἰσχυρὸν καὶ σημαντικώτατον τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀβιάστου ἐξελίξεώς των, τῆς ἀπεριορίστου ἀναπτύξεως καὶ αὐξήσεως τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν. Ποικίλα γλωσσικὰ στοιχεῖα, συνήθως λεξιλογικά, μεταφέρονται διαρκῶς καὶ ἐξαπλοῦνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀπὸ διαλέκτου εἰς διάλεκτον, ἐκβάλλοντα πολλάκις τὰ τέως ἰδιάζοντα καὶ ἐπικρατοῦντα ἐν αὐταῖς. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα καὶ συνηθεστέρα ἐκβολὴ τῶν ἰδιωματικωτέρων καὶ ἰδιορρυθμοτέρων γίνεται πάντοτε ὑπὸ τῆς διὰ διαφόρους λόγους ἀναπτυσσομένης καὶ διαμορφουμένης κοινῆς ὁμιλουμένης καὶ γραφομένης παρά τινι λαῷ. Αὕτη διαρκῶς διαδίδεται ἐκ τῶν πόλεων καὶ τῶν μεγάλων ἰδίως κέντρων καὶ τρόπον τινὰ ἀκτινοβολεῖται κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἀποκέντρους γωνίας χώρας τινὸς καὶ ἐκτοπίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ μᾶλλον διαλεκτικά, τὰ μᾶλλον ἰδιωματικὰ καὶ ἰδιόρρυθμα. Τὸ σχολεῖον, ἡ ἐκκλησία, τὸ δικαστήριον, ὁ στρατών, ἡ διοίκησις, τὸ βιβλίον, ἡ ἐφημερὶς κτλ. εἶναι οἱ ἰσχυρότεροι καὶ ἀποτελεσματικώτεροι φορεῖς τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης καὶ γραφομένης καὶ οἱ ἀκαταγώνιστοι διῶκται τῶν ἰδιορρύθμων καὶ τοπικῶν. Ἡ κοινὴ προφορά, ἡ κοινὴ κλίσις, ἰδίως ὅμως τὸ κοινὸν λεξιλόγιον, ἐκτοπίζουν καθ' ἑκάστην τὰ διαλεκτικὰ καὶ ἐπαρχιακὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα καὶ οὕτως ὁ Ἠπειρώτης λ.χ., ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ Ρουμελιώτης ἀποκαθιστοῦν, μετά τινος μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου κατὰ τὰ ἄτομα κόπου, τὰ συγκοπτόμενα ὑπ' αὐτῶν ἄτονα φωνήεντα ι καὶ ου (γερμ u), ὁ δὲ Δωδεκανήσιος ἢ ὁ Κύπριος ἀποβάλλει βαθμηδὸν τὸν μητροδίδακτον τσιτακισμόν του καὶ ἀποκόπτει τὸ τελικὸν -ν, τὸ ὁποῖον διασῴζουν ἀκόμη τὰ τοπικά των ἰδιώματα. Αἱ κοιναὶ λέξεις ὡσαύτως, καὶ ἂν εἶναι ξένα δάνεια, εἰσελαύνουν ἀκόμη γοργότερον εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ ἐκβάλλουν τὰς ἰδιωματικάς, ἔστω καὶ ἂν εἶναι αὗται γνήσιαι καὶ καθαρῶς ἑλληνικαί, καὶ οὕτω τὸ ξένον κουζῖνα, γενόμενον κοινόν, ἐκτοπίζει ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας τὸ ἑλληνικώτατον μαγειρειὸ ἢ μαειρειὸ καὶ ἡ ὀμελέττα ἐκδιώκει τὸ πατροπαράδοτον σφουγγάτο. Ὅταν διὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους λόγους διάλεκτός τις ἀνυψωθῇ εἰς κοινήν, εἰς πανεθνῆ γλῶσσαν, τὰ δὲ ἄλλα ἰδιώματα καὶ διάλεκτοι καταπέσουν καὶ περιέλθουν εἰς τὴν ταπεινὴν θέσιν ἀγροίκων τοπικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ἰδιωμάτων, ὀργάνων ἐπικοινωνίας πρὸς ἀλλήλους τῶν ἀμορφώτων καὶ ἀπαιδεύτων, ἡ βαθμιαία ὑποχώρησίς των πρὸ τῆς ὁσημέραι ἐξαπλουμένης κοινῆς εἶναι ἀσφαλὴς καὶ ἀναπόφευκτος. Οὕτως ἡ ἀρχαία ἀττική-κοινή, ἀνυψωθεῖσα εἰς γλῶσσαν πανελλήνιον, καὶ μάλιστα καὶ διεθνῆ, κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς καὶ ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἐξέβαλεν ὅλας σχεδὸν τὰς ἀρχαίας διαλέκτους, ὡς ἀπέδειξε τρανῶς ὁ Γ. Χατζιδάκις, ἐκτὸς τῆς τσακωνικῆς, ἀποτελούσης συνέχειαν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαίας λακωνικῆς, ἡ δὲ λατινική, ἡ γλῶσσα τῆς κοσμοκρατείρας Ῥώμης, ἐξετόπισε καὶ ἀντικατέστησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον οὐχὶ μόνον τὰς ἀρχαίας ἰταλικὰς διαλέκτους (ὀμβρικήν, ὀσκικὴν κ.λ.), ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς κελτικὰς γλώσσας καὶ διαλέκτους τῆς Γαλατίας, τὰς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου κ. τ. λ. Οὕτω δὲ καὶ σήμερον, τρόπον τινὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, ἡ νεοελληνικὴ κοινὴ περιορίζει βαθμηδὸν καὶ ὑποκαθιστᾷ τὰ διάφορα νεοελληνικὰ ἰδιώματα καὶ διαλέκτους καὶ τείνει νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὴν δυνατὴν γλωσσικὴν ἑνότητα καὶ ὁμοιομορφίαν πανταχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ν. Χατζιδάκι*, Γεν. Γλωσσική, Α'—Β' (Ἀθῆναι 1915—1916).—*H. Paul*, Prinzipien der Sprachgeschichte[5] (Halle a. S. 1920).—*A. Meillet*, Linguistique historique et linguistique générale (Paris 1921).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

διαλεκτός, —ή, —όν, καὶ *διαλεχτός·* ὁ διαλεγμένος, ὁ ἐκλελεγμένος, ἀπόλεκτος, ἐκλεκτός: «διαλεχτὰ σταφύλια, —μῆλα, —κεράσια», «ἕνας διαλεχτὸς γαμβρός».

διαλελυμένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ διαλύω (βλ. λ.), χρησιμοποιουμένη καὶ ὡς ἐπίθετον. —Ἐπίρρ. *διαλελυμένως.*

διάλεξις (ἡ)· δημοσία ὁμιλία ἐπὶ παντὸς θέματος: ἐπιστημονικοῦ, λογοτεχνικοῦ, φιλολογικοῦ, ἱστορικοῦ, πολιτικοῦ κτλ., ἀποτεινομένη εἰς τὸ πολὺ κοινόν, ἀδιαφόρως φύλου, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκλαϊκευτικὴ (γαλλ conférence).

—[*Ἐγκυκλ.*] Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ὁμιλιῶν-μαθημάτων ἐγκαινίασε τὸ πρῶτον ὁ καθηγητὴς Αἰμίλιος Δεσανὲλ (1819—1904) ἐν Βρυξέλλαις, ὅτε, ἐξόριστος ἐνταῦθα μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου (2 Δεκεμβρίου 1851), ἤρξατο δημοσίων μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἄλλοι διάσημοι πολιτικοὶ ἐξόριστοι ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Δεσανὲλ ἐν Βρυξέλλαις καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ Βελγίου. Μετὰ τὴν εἰς Γαλλίαν ἐπιστροφήν του (1860), ὁ Δεσανὲλ ἐξηκολούθησε τὰς δημοσίας διαλέξεις του ἐν Παρισίοις καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἀλβέρτος ντὲ Ρουὰ ἤνοιξεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ντὲ λὰ Παὶ αἴθουσαν διαλέξεων, ὅπου ἠκολούθησαν ἀλληλοδιαδόχως ὁ Λεγκουβέ, ὁ Πελλετάν, ὁ Μπρισσόν, ὁ Λεσσέψ, ὁ Φλαμμαριὸν κ. ἄ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ κοινὸν ἐνδιεφέρετο πολὺ διὰ τὸ εὐάρεστον καὶ μορφωτικὸν ἅμα τοῦτο εἶδος τῶν συγκεντρώσεων, νέα αἴθουσα ἑβδομαδιαίων διαλέξεων ἤνοιξεν ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ θεάτρῳ (σημερινῷ Σατὼ ντ' Ὠ), ὅπου ὡμίλησαν ὁ Σαὶν-Μάρκος Γιραρδῖνος, ὁ Ρενάν, ὁ Λεγκουβέ, ὁ Ἰούλιος Σιμόν. Τῷ 1867 μία ἑταιρεία ἤνοιξε νέαν αἴθουσαν ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Καπουκίνων. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐν τῷ θεάτρῳ «Ρκαπὲ» ὁ Σαρσὲ ὡμίλει πρὸ ἑκάστης παραστάσεως, ἐν δὲ τῷ θεάτρῳ τοῦ «Ὠδείου» ὁ Μπρυνετιὲρ ἔκαμε σειρὰν δεκαπέντε διαλέξεων περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς γαλλικῆς δραματικῆς τέχνης. Σήμερον αἱ διαλέξεις ἐγενικεύθησαν καὶ πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, καταστάντες εἰδικοὶ εἰς τὴν τέχνην ταύτην, περιοδεύουσι τὰς ξένας χώρας. Ἐν Ἑλλάδι αἱ πρῶται διαλέξεις ἐγένοντο ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ συλλόγου «Παρνασσοῦ», ἐν δὲ κατὰ τὰ ἔτη 1916 καὶ 1917 ἐγένοντο δύο σειραὶ διαλέξεων περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐπίσης διαλέξεις ἐγένοντο καὶ γίνονται μέχρι σήμερον εἰς τὰ θέατρα «Κοτοπούλη», «Ἀπόλλωνος», «Ὀλυμπίων», εἰς τὰ δύο ὠδεῖα τῶν Ἀθηνῶν, τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν», τὴν «Ἑταιρείαν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν», τὸν «Ἐκπαιδευτικὸν Ὅμιλον» κτλ. Ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τὸ ἔθος τῶν διαλέξεων μετεδόθη καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας.

—Β.

—«Διαλέξεις» [*Ἱστορ. Φιλοσ.*]· βλ. Δισσοὶ λόγοι.

Διάλεσι [*Γεωγρ.*]· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων. Βλ. λ. **Διαλεχτόν.**

Digitized by Google

Διαλέτης, *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀποκούρου τῆς Στερεᾶς, πολεμήσας καθ' ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν Σαδῆμαν. Ἀναδειχθεὶς τῷ 1825 εἰς ἀντιστράτηγον διὰ τὰς ὑπηρεσίας του, κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ διέπρεψεν εἰς πλείστας περιστάσεις εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ πόλεμον. Γ. Δ. Κ.

— **Διαλέτης**, *Δημοσθένης*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ὑπαξιωματικῶν καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ἐγεννήθη τῷ 1869. Μετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897 καὶ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912—1913. Κατὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιχειρήσεις 1917—1918 ὑπηρέτησεν ὡς διοικητὴς συντάγματος πεζικοῦ, κατὰ δὲ τὰς μικρασιατικὰς ἐπιχειρήσεις 1920—1921, φέρων τότε τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ὡς διοικητὴς τοῦ 34ου πεζικοῦ συντάγματος καὶ κατόπιν ἀρχηγὸς μεραρχιακοῦ πεζικοῦ, προαχθεὶς μετὰ ταύτας εἰς ὑποστράτηγον ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ. Τῷ 1928 ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς, προαχθεὶς εἰς ἀντιστράτηγον. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1929.

— **Διαλέτης**, *Φωκίων*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1861. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ὑπαξιωματικῶν, συμμετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897, κατὰ δὲ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, διετέλεσε διοικητὴς τάγματος καὶ εἶτα συντάγματος πεζικοῦ. Ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκὶς τῷ 1913. Ν. Θ. Κ.

διαλευκαίνω, ἀόρ *διελεύκανα* — *διελευκάνθην*, παθ. μετοχ. *διαλελευκασμένος*· κάμνω τι λευκόν· ‖ συνήθ. μεταφ. κάμνω τι καθαρὸν καὶ σαφές, διασαφῶ, κοιν. *ξεκαθαρίζω*: «τὸ ζήτημα διελευκάνθη».

διαλεύκανσις, — *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαλευκαίνειν*, διασάφησις, ἀποσαφήνισις, κοιν. *ξεκαθάρισμα*: «ἡ διαλεύκανσις τῆς ὑποθέσεως, — τοῦ ἐγκλήματος».

διάλευκος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ λευκάζων, ὁ πεποικιλμένος μὲ ὑπεροχὴν τοῦ λευκοῦ χρώματος.

διαλεχτὴς (ὁ)· ἰδιωμ., ὁ γνωρίζων νὰ εὐνουχίζῃ ἵππους κέλητας. Ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ *διαλέγω*, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ποιμένων σημαίνει εὐνουχίζω. Δ. Ν. Λ.

Διαλεχτὸ(ν) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Πιαλίων τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 660. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Διάλεσι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Γένεσι* (κάτ. 265). Δ. Ε. Μ.

— **Διαλεχτὸ(ν)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νέστου του νομοῦ Καβάλλας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 522. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεκλεμής*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀβραμηλιὰ* (τέως *Τσομπανλῆ*. κάτ. 319), *Ἄγαλορ* (κάτ. 108), *Ἀραπλῆ* (κάτ. 183) καὶ *Σεντεκλῆ* (κάτ. 59). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει μόνον καπνὸν ἐκλεκτῆς ποιότητος (γιακᾶ). Δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ συνδέεται μετὰ τῆς Χρυσουπόλεως (χλμ. 8), Καβάλλας (χλμ. 35) καὶ Ξάνθης (χλμ. 25). Δ. Ε. Μ.

διάλη (ἡ), ἡ *διαλλυλοβαρβιτουρικὸν ὀξὺ* *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

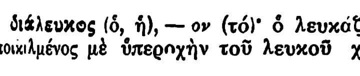

Κρυσταλλικὴ κόνις τηκομένη εἰς 170—171°, δυσδιάλυτος ἐν ψυχρῷ ὕδατι, εὐδιάλυτος εἰς ἀκετόνην καὶ κάπως δυσδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Σ. Γ.

— *[Φαρμ.]* Ἡ *διάλη* εἶναι διὰ τὸν ὀργανισμὸν τὸ εὐκολώτερον ἀπορροφώμενον καὶ τὸ εὐκολώτερον ἀπομακρυνόμενον τῶν βαρβιτουρικῶν ὀξέων. Ἡ χρῆσίς της δίδει καλὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ὑστερίας, τῆς μελαγχολίας, τῆς φρενοβλαβείας, τῶν ψευδαισθήσεων, τῶν ψυχώσεων, τῶν τοξικομανιῶν. Ἡ διάλη ἀποβάλλεται διὰ τῶν οὔρων καὶ εἶναι ἀδρανὴς ἐπὶ τῶν νεφρῶν. Κ. Γ. Μ.

διάληψις, — *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαλαμβάνειν περί τινος, πραγματεία, ἐπιστημονικὴ ἔρευνα: «διάληψις περὶ ψυχῆς».

διάλιθος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ πεποικιλμένος μὲ πολυτίμους λίθους: «στολή—, μίτρα διάλιθος».

διάλιον (τὸ) (Dialium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καισαλπινιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὸν ἀριθμὸν εἰδῶν φυομένων εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Τὰ διάλια εἶναι δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ μὲ ἄνθη κατὰ μασχαλιαίους ἢ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *διάλιον τὸ σινικὸν* (Dialium sinensis), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Κίνᾳ, φέρει ὡραιότατα παλαμοειδῆ ἐπιμήκη φύλλα, πολυνεύρωτὰ καὶ μικρότατα ἐρυθροκυανᾶ ἄνθη. Καλλιεργεῖται ὡς φυτὸν διακοσμητικὸν καὶ οἱ ἰθαγενεῖς μεταχειρίζονται τὰ σπέρματά του πρὸς λεύκανσιν τῶν ὑφασμάτων, καθόσον ταῦτα ἐνέχουσιν ἀρκετὴν ποσότητα σαπωνίνης. Δ. Ν. Π.

Διάλιον τὸ σινικόν.

Διχλισκάρι *Γεωγρ — Ἱστορ.]* Ὁρμίσκος τῆς ἐπαρχίας Σφακίων Κρήτης, πλησίον τοῦ Λουτροῦ, μόνου λιμένος τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Κρήτης. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1867 ἀπεβιβάσθη ἐνταῦθα τουρκικὸς στρατός, ἐκδιώξας τοὺς Ἕλληνας εἰς Ἀράδαιναν. Ε. Γ.

διαλκυλαμινομεθανόλαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι προϊόντα προσθήκης φορμαλδεΰδης εἰς δευτεροταγεῖς ἀμίνας καὶ ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $R_2N\,CH_2.OH$. Σ. Γ.

διαλκυλοδισεληνίδια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. σεληνίου *ὀργανικαὶ ἐνώσεις*.

διαλκυλονιτραμῖναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $R_2N.NO_2$. Ἰσομερεῖς πρὸς αὐτὰς ἀλλ' ἀσταθεῖς εἶναι αἱ *ἰσοδιαλκυλονιτραμῖναι*, εἰς ἃς ἀποδίδεται ὁ τύπος:

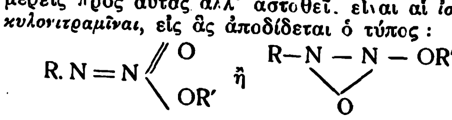

Σ. Γ.

διαλκυλοσουλφόναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $R.O_2R$, λαμβανόμεναι δι' ἐντόνου ὀξειδώσεως τῶν θειοαιθέρων ἢ σουλφοξειδίων. Ἄχροοι, ἄοσμοι, κρυσταλλικαί, σταθερώταται ἑνώσεις, ἀποστοζόμεναι ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Σ. Γ.

διαλκυλοσουλφοξείδια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]*· Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $R.SO.R$, λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ θειοαιθέρων, ὁπότε κατ' ἀρχὰς σχηματίζονται πρῶτον τὰ νιτρικὰ ἅλατα $R.SO\,R, HNO_3$, ἐξ ὧν δι' ὕδατος ἢ ἀσθενῶν ἀλκαλίων ἀποχωρίζονται τὰ διαλκυλοσουλφοξείδια. Εἶναι ἄχροα, ἄοσμα, οὐδετέρας ἀντιδράσεως σώματα, διαλυτὰ εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Δι' ἀναγωγῆς λαμβάνονται οἱ ἀντίστοιχοι θειοαιθέρες. Σ. Γ.

διαλκυλοφωσφινικὰ *ὀξέα* *['Οργ. Χημ.]*· βλ. φωσφόρου *ὀργανικαὶ ἐνώσεις*.

διαλκυλοφωσφινοχλωρίδια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]* βλ. φωσφόρου *ὀργανικαὶ ἐνώσεις*.

διαλκυλυδραζῖναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἑνώσεις αἱ λαμβανόμεναι ἐκ τῆς ὑδραζίνης, $NH_2\,NH_2$, δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδρογόνων ὑπ' ἀλκαλίων, ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεως τῶν ὑδρογόνων ἔχομεν τὰς ἀσυμμέτρους, $R_2N.NH_2$ καὶ τὰς συμμετρικὰς $RNH.NHR$. Αἱ ἀσύμμετροι εἶναι ἀμμωνιακῆς ὀσμῆς, εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ ὑγρά, λίαν ὑγροσκοπικὰ καὶ ἐντόνως βασικὰ σώματα. Ἀνάγουν τὸ φελίγγειον ὑγρὸν ἐν θερμῷ, δι' ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου ὀξειδοῦνται πρὸς τετραζόνας καὶ μετὰ νιτρώδους ὀξέος παρέχουσι δευτεροταγεῖς ἀμίνας. Αἱ συμμετρικαὶ εἶναι ὀλίγον μελετηθέντα σώματα. Σ. Γ.

διαλκυλυδροξυλαμῖναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Αἱ ἑνώσεις αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς ὑδροξυλαμίνης, $NH_2\,OH$, δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδρογόνων ὑπ' ἀλκαλίων, ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεως τῶν ὑδρογόνων ἔχομεν τὰς *O, N* ἢ *α, β - διαλκυλυδροξυλαμίνας*, $RNH.OR$, καὶ τὰς *N, N* ἢ *β, β - διαλκυλυδροξυλαμίνας* $R_2N\,OH$. Σ. Γ.

διαλλαγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαλλάττεσθαι*, συμφιλίωσις, συμβιβασμός: «ἡ διαλλαγὴ τῶν ἀντιπάλων μερίδων».

— **διαλλαγὴ** *κατηγόρου καὶ κατηγορουμένου* *[Καν. Δικ.]*. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχαιότητι ἡ διαδικασία ἐπερατοῦτο οὐ μόνον διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς διαλλαγῆς κατηγόρου καὶ κατηγορουμένου, ἂν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ταύτην τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον. Τοὺς ὅρους τῆς τοιαύτης διαλλαγῆς περιέχουσι τὰ πρακτικὰ τῆς θ' συνεδρίας τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου.

[*Mansi* VII 201 καὶ *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν Δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1907), σελ. 565 ὑπ' ἀριθ. II.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

διαλλαγὴς (ὁ) (Diallag) *[Ορυκτολ.]*. Πυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τῶν μονοκλινῶν πυροξένων. Ἔχει τὸν χημικὸν τύπον τοῦ αὐγίτου, ὀρυκτοῦ τῆς αὐτῆς ὁμάδος, $[Ca\,Mg\,(Si\,O_3)_2,\ Mg\,(Fe\,Al)_2\,Si\,O_6]$, λόγῳ ὅμως τῆς μικρᾶς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς Al_2O_3 (1—4 %), ἀποτελεῖ τὸ μεταβατικὸν μέλος πρὸς τὸν διοψίδιον. Ὁ διαλλαγὴς οὐδέποτε ἐμφανίζεται εἰς κρυστάλλους μὲ περατωτικὰς ἕδρας. Αἱ ἕδραι, τὰς ὁποίας παρουσιάζει, εἶναι πάντοτε σχισμογενεῖς. Παρουσιάζει τέλειον πρισματικὸν σχισμὸν (110) μὲ γωνίαν πρίσματος 87—88°, χαρακτηρίζουσαν ὅλα τὰ μέλη τῆς ὁμάδος, σχίζεται δὲ πρὸς τούτοις καὶ κατὰ ἕδρας πρώτου καὶ δευτέρου πινακοειδοῦς (100) καὶ (010). Εἰς τομὰς καθέτους πρὸς τὸν κρυσταλλογραφικὸν ἄξονα C διακρίνεται ὁ σχισμὸς τοῦ πρώτου πινακοειδοῦς, διότι διχοτομεῖ τὴν γωνίαν τοῦ πρισματικοῦ σχισμοῦ. Ὁ διαλλαγὴς παρουσιάζει πολλάκις σύμφυσιν μετὰ τοῦ βρονζίτου καὶ ἐνστατίτου, ρομβικῶν πυροξένων, μὲ ἐπίπεδον συμφύσεως τὸ (100) τοῦ διαλλαγοῦς καὶ τὸ (010) τῶν ρομβικῶν πυροξένων. Ἡ σύμφυσις αὐτὴ διακρίνεται εἰς τομὰς κατὰ (010) τοῦ διαλλαγοῦς, διότι οἱ μὲν ρομβικοὶ πυρόξενοι παρουσιάζουν ὀρθίαν κατάσβεσιν, ὁ δὲ διαλλαγὴς πλαγίαν μὲ τιμὴν κατασβεστικῆς γωνίας 40° περίπου. Ἡ λάμψις αὐτοῦ εἶναι ὑαλώδης, τὸ χρῶμα φαιοπράσινον μέχρι φαιομαύρου, ὁ πλεοχρωϊσμὸς ἀσθενής. ἡ σκληρότης $5^1/_2$—6 καὶ τὸ εἰδικὸν βάρος 3,3—3,4. Ὁ διαλλαγὴς ἀπαντᾷ εἰς τὸ Harzburg, τὸ Volpersdorf καὶ Neurode τῆς Σιλεσίας, καθὼς καὶ εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ τὰ Ἀπέννινα. Εὑρίσκεται καὶ ἐντὸς σερπεντινῶν, προϊόντων χημικῆς ἀποσαθρώσεως τῶν ἀνωτέρω πετρωμάτων. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐμφανίζεται ὡς συστατικὸν τοῦ γάββρου, διαλλαγίτου καὶ βερλίτου, ὡς καὶ τοῦ σερπεντίνου, ὁ ὁποῖος ἐσχηματίσθη ἐξ αὐτῶν, εἰς ἐξόχως δὲ μεγάλα ἄτομα ἐντὸς τοῦ διαλλαγίτου τοῦ Ὑμηττοῦ (Κοπανᾶ) καὶ τῆς Πίνδου (Ζυγοῦ). Γ. ΒΟΡΕΑΔΗΣ

διαλλαγίτης (ὁ) *[Πετρογρ.]*. Ἐκρηξιγενὲς πέτρωμα ἱστοῦ γρανιτοειδοῦς τῆς οἰκογενείας τῶν πυροξενιτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν πυροξένων μόνον ὁ διαλλαγίτης ἀποτελεῖ οὐσιῶδες ὀρυκτολογικὸν συστατικόν. Θεμελιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ διαλλαγίτου εἶναι ὅτι ὁ ὀλιβίνης δὲν μετέχει εἰς τὴν ὀρυκτολογικὴν σύστασιν τοῦ πετρώματος ὡς οὐσιῶδες συστατικόν. Ὁ διαλλαγίτης ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κύπρον ἐντὸς τοῦ γάββρου, εἰς τὴν Λομβαρδίαν παρὰ τὸ Fobello, ἐν μέρει μετὰ κεροστίλβης καὶ σπινελλίου, εἰς φλέβας δὲ ἐντὸς τοῦ λερζολίθου τῶν Πυρηναίων. Εἰς τὴν Ἑλλάδα παρετηρήθη ἐπὶ τῆς Πίνδου, εἰς δὲ τὴν περιοχὴν τοῦ Ὑμηττοῦ ὡς προϊὸν μαγματικῆς διασπάσεως τοῦ χαρτζβουργίτου τοῦ Κοπανᾶ. Γ. Β.

διαλλακτικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἔχων ροπὴν πρὸς τὴν διαλλαγήν, ὁ εὐκόλως διαλλασσόμενος, συνδιαλλακτικός, ἀντιθ. *ἀδιάλλακτος*. — Ἐπίρρ. *διαλλακτικῶς*.

διαλλακτικότης, — *ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διαλλακτικοῦ, ἡ τάσις, ἡ προθυμία πρὸς διαλλαγήν: «δὲν δεικνύει διαλλακτικότητα, ἐμμένει εἰς τὰς ἀξιώσεις του».

διαλλάσσω καὶ *διαλλάττω* (ἀόρ. *διήλλαξα*—*διηλλάγην* καὶ *διηλλάχθην*, παθ. μετχ. *διηλλαγμένος*)· κάμνω τινὰ νὰ συνδιαλλαγῇ, συμφιλιώνω, συμβιβάζω, συνδιαλλάττω: «τοὺς διήλλαξεν ἡ ἀνάγκη, — ἡ πατρικὴ ἐπιβολή»· ‖ παθ. *διαλλάσσομαι*· συμφιλιώνομαι, συμβιβάζομαι, συνδιαλλάττομαι: «διηλλάγη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του».

διαλληλία (ἡ) ἢ *διάλληλος κύκλος* *[Λογική]*. Ἀπόδειξις «δι' ἀλλήλων», ἐλαττωματικὸς δηλοδὴ τρόπος τοῦ ἀποδεικνύειν, καθόσον προϋποτίθεται παραδεδεγμένον τὸ ἀποδεικτέον. Γνωστὸν παράδειγμα *διαλληλίας* εἶναι ἡ παρά τινος Γάλλου σχολαστικοῦ περίφημος ἀπόδειξις, ὅτι «τὸ ὄπιον ἔχει ὑπνωτικὴν ἰδιότητα ἐπειδὴ φέρει ὕπνον». Ἐννοεῖται ὅτι διὰ νὰ «φέρῃ ὕπνον», προϋποτίθεται ὅτι ἔχει κάποιαν ὑπνωτικὴν ἰδιότητα, πρᾶγμα ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἐξηγηθῇ. Ἀντὶ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, δηλοδὴ νὰ τὸ συνδέσῃ λογικῶς πρὸς ἄλλο τι παραδεδεγμένον, λαμβανόμενον ὡς βάσιν τοῦ συλλογισμοῦ, ἡ ἀνωτέρω δῆθεν ἀπόδειξις, τὸ ἐπαναλαμβάνει ἁπλῶς μὲ ἄλλας λέξεις. Ἡ διαλληλία, ὡς φαίνεται ἐκ τούτου, εἶναι εἶδος *ταυτολογίας*.

Ἐπειδὴ οἱ δύο ὅροι τῆς διαλληλίας εἶναι ἀλληλοαντικαταστήσιμοι (δύναται καὶ ὁ εἷς καὶ ὁ ἄλλος νὰ ληφθῇ ὡς προκείμενον, καθὼς καὶ ὡς συμπέρασμα), ὀνομάζεται πολλάκις ὁ τρόπος οὗτος τοῦ συλλογίζεσθαι «φαῦλος κύκλος»: — «Τὸ ὄπιον φέρει ὕπνον, ἐπειδὴ ἔχει ὑπνωτικὴν ἰδιότητα. — Ἀλλὰ πῶς ἔχει ὑπνωτικὴν ἰδιότητα; — Ἐπειδὴ φέρει ὕπνον».

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες σκεπτικοὶ ἐθεώρουν «δι' ἀλλήλων» πάντας τοὺς συλλογισμούς, ὅσοι ἀνεπτύσσοντο πρὸς ἀπόδειξιν, παρὰ τοῖς δογματικοῖς φιλοσόφοις, τοῦ κύρους τοῦ λόγου. Καὶ τῷ ὄντι· αὐτὴ αὕτη ἡ προσπάθειά τινος νὰ «ἀποδείξῃ» ὁτιδήποτε, δηλοῖ ὅτι παραδέχεται οὗτος, ἔστω καὶ ἀνομολόγως, τὴν ἀπόδειξιν δυνατήν, ἐξ οὗ συμπεραίνεται ἡ προϋπόθεσις τοῦ κύρους τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου — δηλαδὴ ἀκριβῶς τὸ εἰς τὴν ἀναφερομένην περίπτωσιν ἀποδεικτέον.

Ἔννοιαι δυσεπίδεκτοι ἢ ὅλως ἀνεπίδεκτοι *ὁρισμοῦ*, ὅπως π. χ. αἱ ἔννοιαι τοῦ πόνου, τῆς ἡδονῆς, τῆς ἀρετῆς κλπ., ὁρίζονται πολλάκις δι' ἀλλή-

Digitized by Google

λων. Π. χ. ἐνάρετος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ὑπακούων εἰς ἠθικοὺς νόμους.... καὶ ἠθικοὶ νόμοι εἶναι οἱ ρυθμίζοντες τὴν ἐνάρετον ζωήν. Μ. Π.

διάλληλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὅρος διὰ τοῦ ὁποίου χαρακτηρίζουσιν ἐν τῇ Λογικῇ τὸν ἐσφαλμένον ἀποδεικτικὸν τρόπον, καθ' ὃν χρησιμοποιοῦνται ἀποδεικτικοὶ λόγοι προϋποθέτοντες βέβαιον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρόκειται ν' ἀποδειχθῇ (βλ. διαλληλία).

διάλλομος (ὁ) (Diallomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κτενιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτας ἀράχνας ἐρυθροῦ ἢ κιτρίνου χρώματος, ἐνδιαιτωμένας εἰς τὰ δάση τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κιϋλάνης. Γνωστὰ 5 εἴδη. Δ. Ν. Π.

Δίαλλος. Σμυρναῖος ἀθλητής, ζήσας καὶ ἀκμάσας περὶ τὸ τέλος τῆς Γ' ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Πόλλιδος καὶ ἀνεδείχθη ὁ πρῶτος ἐκ τῆς Ἰωνίας ὀλυμπιονίκης εἰς ἀγῶνα παγκρατίου παίδων. Ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνευρέθη ἡ βάσις τοῦ ἀνδριάντος αὐτοῦ, ἐφ' ἧς ἐπίγραμμα ἀνέφερε τὴν νίκην του ταύτην, τὴν ὁποίαν ὁ Φαῖρστερ τίθησι περὶ τὸ 176 π. Χ., εἰ καὶ ἄλλοι θεωροῦσι ταύτην ἀρχαιοτέραν. Σ. Γ. Σ.

διαλλυλ-, καὶ *διαλλυλο-* *[Χημ.]*. Πρῶτον συνθετικὸν κατηγορίας χημικῶν ἑνώσεων, δηλοῦν ὅτι ἔχουσιν ἀντικατασταθῇ δύο μονοσθενεῖς ρίζαι τῆς ἑνώσεως διὰ δύο ἀλλυλίων. Οὕτω λ. χ. εἰς τὸ *διαλλυλοξικὸν ὀξὺ* δύο ὑδρογόνα τῆς ρίζης τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος ἔχουν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ δύο ἀλλυλίων. ΑΝ. Δ.

διαλλυλένιον (τό) *[Χημ.]*. Ὑδρογονάνθραξ τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου καὶ ἀκετυλενίου, ὡς περιέχων συγχρόνως διπλοῦν καὶ τριπλοῦν δεσμόν. Δύναται νὰ θεωρηθῇ παραγόμενον ἐκ τοῦ διαλλυλίου δι' ἀφαιρέσεως δύο ἀτόμων ὑδρογόνου. Τὸ *διαλλυλένιον*, τύπου C_6H_8, παρασκευάζεται διὰ κατεργασίας τῆς ἀλλυλακετόνης διὰ φωσφοροπενταχλωριδίου καὶ διασπάσεως τοῦ λαμβανομένου χλωριδίου δι' ἀλκαλικοῦ διαλύματος καυστικοῦ καλίου. Βράζει εἰς 72° καὶ δύναται νὰ προσλάβῃ ἀπ' εὐθείας ἓξ ἄτομα βρωμίου. ΑΝ. Δ.

διαλλύλιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος μετὰ δύο διπλῶν δεσμῶν ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $CH_2 : CH . CH_2 , CH_2 . CH : CH_2$, παρασκευαζόμενος δι' ἐπιδράσεως νατρίου ἐπὶ ἀλλυλιωδιδίου,

$$CH_2 : CH . CH_2J,$$

ἐν χαλκίνῃ φιάλῃ. Βράζει εἰς 61°. Σ. Γ.

διαλλυλισοπροπυλοκαρβινόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Τριτοταγὴς ἀλκοόλη, τύπου $C_{10}H_{18}O$, παραγομένη δι' ἀντικαταστάσεως τῶν τριῶν ἀτόμων ὑδρογόνου τῆς ρίζης τῆς μεθυλικῆς ἀλκοόλης δι' ἑνὸς ἰσοπροπυλίου καὶ δύο ἀλλυλίων. ΑΝ. Δ.

διαλλυλοβαρβιτουρικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. διάλη.

διαλλυλοδισουλφίδιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CH_2 : CH . CH_2 . S . S \; CH_2 \; CH : CH_2$$

Ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ ἐλαίου τῶν σκορόδων (allium sativum), εὕρηται δὲ καὶ εἰς τὸ ἔλαιον τῶν κρομμύων (allium cepa) καὶ εἴς τινα αἰθέρια ἔλαια. Εἶναι δυσαρέστου ὀσμῆς ἔλαιον, βράζον ὑπὸ πίεσιν 16 χστμ. εἰς 78—80°. Σ. Γ.

διαλλυλοκαρβινόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Δευτεροταγὴς ἀλκοόλη, τύπου C_4H_7O, παραγομένη δι' ἀντικαταστάσεως τῶν δύο ἀτόμων ὑδρογόνου τῆς ρίζης τῆς μεθυλικῆς ἀλκοόλης διὰ δύο ἀλλυλίων. ΑΝ. Δ.

διαλλυλομεθυλοκαρβινόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Τριτοταγὴς ἀλκοόλη, τύπου $C_8H_{14}O$, παραγομένη δι' ἀντικαταστάσεως τῶν τριῶν ἀτόμων ὑδρογόνου τῆς ρίζης τῆς μεθυλικῆς ἀλκοόλης διὰ δύο ἀλλυλίων καὶ ἑνὸς μεθυλίου. ΑΝ. Δ.

διαλλυλοπροπυλοκαρβινόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Τριτοταγὴς ἀλκοόλη τύπου $C_{10}H_{20}O$, παραγομένη δι' ἀντικαταστάσεως τῶν τριῶν ἀτόμων ὑδρογόνου τῆς ρίζης τῆς μεθυλικῆς ἀλκοόλης διὰ δύο ἀλλυλίων καὶ ἑνὸς προπυλίου. ΑΝ. Δ.

διαλο—· (ἰδιωμ.), πρῶτον συνθετικὸν διαφόρων λέξεων, κατὰ συγκοπὴν τοῦ δια(β)ολο—(βλ. λ.).

διαλογὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαλεγειν, ξεχώρισμα, ξεκαθάρισμα: «διαλογὴ καρπῶν,—σταφυλῶν κλπ».

— διαλογὴ *ψήφων*· βλ. λ. ἐκλογαί.

διαλογίζομαι καὶ δημοτ. *διαλογίζομαι* (πεντασυλλάβως), ἀόρ. *διελογίσθην*· λογαριάζω μὲ τὸν νοῦν μου, μέσα μου, σκέπτομαι συλλογίζομαι: «τί διαλογίζεσαι;»· || ἰδιωμ. *διαλογιέμαι* καὶ *—οῦμαι*, ἀόρ. *διαλογήθηκα*.

διαλογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διάλογον, ὁ τοῦ διαλόγου: «διαλογικὴ συζήτησις» συζήτησις ἐν διαλόγῳ || «διήγησις διαλογικὴ» ἔκθεσις πράγματος ὑπὸ μορφὴν διαλόγου.—Ἐπίρρ. *διαλογικῶς*· «διεξήχθη ἡ διδασκαλία διαλογικῶς».

διαλογισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαλογίζεσθαι, σκέψις, συλλογισμός, στοχασμός: «μελαγχολικοὶ διαλογισμοί», «ὁ μόνος μου διαλογισμὸς εἶναι πῶς νὰ μορφώσω τὰ τέκνα μου».

διαλογιστὴς (ὁ)· ὁ διαλογιζόμενος, ὁ κατ' ἐξοχὴν λογιζόμενος, σκεπτικός.

διαλογιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανὸς νὰ διαλογίζεται, λογιστικός, συλλογιστικός· || *διαλογιστικὸν* (τό)· ὡς οὐσ.· τὸ λογιστικόν, ἡ δύναμις καὶ ἱκανότης τοῦ λογίζεσθαι.

διαλογιστικότης, *—ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης, τὸ γνώρισμα τοῦ διαλογιστικοῦ, ἡ δύναμις τοῦ διαλογίζεσθαι, τὸ *διαλογιστικόν*.

διαλογίτης (ὁ) (Dialogit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν μαγγάνιον $MnCO_3$, καλούμενον καὶ *ροδοχρωσίτης*. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα κατὰ ρομβόεδρα καὶ σκαληνόεδρα ὡς ἰσόμορφος πρὸς τὸν ἀσβεστίτην. Ἀπαντᾷ εἰς ἀδένας καὶ βοτρυοειδῆ ἢ σφαιροειδῆ συσσωματώματα. Ἔχει λάμψιν ὑαλώδη ἕως μαργαριτώδη, καὶ χρῶμα ροδόχρουν, προσέτι δὲ καὶ φαιόν, τεφρόν, κίτρινον ἢ πράσινον, δι' ἀποσαθρώσεως δὲ χρωματίζεται βαθμηδὸν μαῦρος. Θραυσμὸς μᾶλλον κογχώδης, σκληρότης $3\frac{1}{2}$—$4\frac{1}{2}$ καὶ εἰδικὸν βάρος 3,3—3,6. Διαλύεται μὲ ἀναβρασμὸν εἰς θερμὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξύ. Ὁ διαλογίτης ἀπαντᾷ πολλαχοῦ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖ κύριον συστατικὸν τῶν σιδηρομαγγανιούχων μεταλλευμάτων τῆς χώρας μὲ ἰσόμορφον παράμιξιν σιδηρίτου, μεταβεβλημένος δὲ συνήθως εἰς πυρολουσίτην. Εἰς κρυσταλλικὰ συσσωματώματα μὲ φθορίτην ἀπαντᾷ εἰς τὸ Λαύριον (Μύκριζα). Γ. ΒΟΡΕΑΔΗΣ

διάλογος (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαλέγεσθαι, συνδιάλεξις, συνομιλία, συζήτησις μεταξὺ δύο ἢ πλειόνων προσώπων, ἅτινα ἐκφράζουσιν ἐκ περιτροπῆς τὰς ἰδέας ἢ τὰ συναισθήματα αὐτῶν· || εἶδος ποιητικοῦ ἢ πεζοῦ ἔργου, ἐν ᾧ ὑποτίθεται στιχομυθία τις ἢ συζήτησις μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων συνομιλητῶν.

—[ΛΟΓΟΤΕΧΝ.] Ὡς εἶδος γραμματείας, ὁ διάλογος ἐχρησιμοποιήθη πολλαχῶς κατὰ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα, ἐξηκολούθησε δὲ καὶ μετέπειτα καλλιεργούμενον χωρὶς νὰ ὑποστῇ σημαντικὰς τροποποιήσεις. Ἐνῷ ἡ ἀφῃρημένη ἀνάλυσις ἢ πραγμάτευσις θέματός τινος καταπονεῖ τὸν ἀναγνώστην λόγῳ τῆς μονοτονίας του, ὁ διάλογος ἑλκύει πολὺ περισσότερον τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, δεδομένου ὅτι εἶναι, ὡς λέγει ὁ Φενελών, εἶδος ἀγῶνος, κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ὁποίου ὁ ἀναγνώστης εἶναι συγχρόνως θεατὴς καὶ κριτής. Ὁ διάλογος, κατὰ τὴν εὐρυτέραν τῆς λέξεως ἐκδοχήν, ἐκτείνεται εἰς μεγάλην ἀκτῖνα ἐν τῇ γραμματείᾳ, δεδομένου ὅτι πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ λεχθῇ ἢ συζητηθῇ ὑπὸ φανταστικῶν προσώπων ἀνήκει εἰς τὴν σφαῖράν του. Διαλογικὴ εἶναι, ὡς εἰκός, ὁλόκληρος ἡ θεατρικὴ λογοτεχνία. Ὁ διάλογος δύναται νὰ ἐκταθῇ κατὰ δύο τρόπους: ἢ ὡς ἄμεσος συναναστροφή, ἐν ᾗ ὁ συγγραφεὺς δὲν λαμβάνει μέρος, καὶ αὕτη εἶναι ἡ τοῦ Πλάτωνος μέθοδος· ἢ ὡς διήγησις συναναστροφῆς, ἐν ᾗ ἐμφανίζεται καὶ ὁ συγγραφεύς, καὶ δίδει λόγον τῶν κατὰ τὴν διάλεξιν λεγομένων, καὶ αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος τοῦ Κικέρωνος. Καίτοι αἱ δύο αὗται μέθοδοι διαφέρουσιν ὀλίγον κατὰ τὴν μορφήν, ἡ φύσις ὅμως τῆς συνθέσεως ἀμφοτέρων εἶναι ἡ αὐτή, καὶ ἀμφότεραι εἰς τοὺς αὐτοὺς ὑπόκεινται κανόνας.

Ὁ διάλογος, ὑπὸ τὴν μίαν ἢ ὑπὸ τὴν ἑτέραν μορφήν, περὶ οἱανδήποτε ὑπόθεσιν καὶ ἂν στρέφηται, φιλοσοφικήν, ἠθικὴν ἢ κριτικήν, καλῶς συντεταγμένος κατέχει σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἔργων τῆς φαντασίας· ἀλλ' εἶναι δυσκολωτέρα ἡ σύνθεσίς του ἢ ὅσον συνήθως νομίζεται. Δὲν ἀρκεῖ, ἵνα εὐδοκιμήσῃ τις, νὰ παρουσιάσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς διαλέξεως πρόσωπά τινα διαλεγόμενα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο· ὁ διάλογος πρέπει νὰ εἶναι ἀληθὴς καὶ ἔμψυχος παράστασις πραγματικῆς συναναστροφῆς· πρέπει ἐν αὐτῷ ν' ἀναδεικνύεται ὁ χαρακτὴρ καὶ ὁ τρόπος ἑκάστου τῶν διαλεγομένων, τὸ πνεῦμά του, ἡ διάνοιά του καὶ ἡ ἁρμόζουσα φράσις, ἡ ἀπὸ παντὸς ἄλλου διακρίνουσα αὐτόν. Ὁ οὕτω συντεθειμένος διάλογος εἶναι ἁρμοδιώτατος εἰς τὸ διεγείρειν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου· αἱ ἀμφισβητήσεις τῶν διαφόρων προσώπων ἐκθέτουσι σαφῶς ἐνώπιόν του τὰ παρ' ἑνὸς ἑκάστου μεταχειριζόμενα ἐπιχειρήματα, εὐαρεστεῖται δὲ παρακολουθῶν τοιαύτην πνευματώδη συναναστροφήν, ἐμψυχοῦσαν καλῶς διαγραφομένους χαρακτῆρας.

Ὁ διάλογος ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέρος πολλῶν κεφαλαίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (τῆς Γενέσεως, τοῦ βιβλίου τῶν Βασιλειῶν, τοῦ Ἰώβ, τῆς Ρούθ, τῆς Ἐσθήρ, τοῦ Τωβίου, τοῦ Δανιὴλ) καὶ τινων κεφαλαίων τῆς Καινῆς. Ὡς πρὸς τὴν λογοτεχνικὴν αὐτοῦ μορφήν, ὁ διάλογος εἶναι ἑλληνικὴ ἐπινόησις, ἀποδιδομένη εἰς Ζήνωνα τὸν Ἐλεάτην καὶ Ἀλεξαμενὴν τὸν Τήϊον. Ὁ κυρίως ὅμως ἐφαρμόσας καὶ ἀναδείξας τὸν φιλοσοφικὸν διάλογον ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης, διὸ καὶ ἐπωνομάσθη ὁ τοιοῦτος διάλογος *σωκρατικός*. Ἀλλ' ὁ ἐξοχώτερος ἐκ τῶν ἀρχαίων διαλογικὸς συγγραφεὺς εἶναι ὁ Πλάτων. Περιγράφει συχνάκις τὸν τόπον τῆς σκηνῆς καὶ ἁπάσας τὰς παρακολουθούσας περιστάσεις· οἱ δὲ περιγραφαί του εἶναι ἀνυπέρβλητοι εἰς λογοτεχνικότητα. Οἱ χαρακτῆρες τῶν διαλεγομένων προσώπων ζωγραφίζονται φυσικῶς, ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον δὲ καὶ τὴν καλλονὴν τῆς φαντασίας οὐδείς, ἔκ τε τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων, δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Πλάτωνα. Οἱ διάλογοι τοῦ Κικέρωνος («Περὶ τῆς φύσεως τῶν θεῶν», «Τουσκλιαναὶ συζητήσεις» κτλ.), δὲν εἶναι οὔτε τοσοῦτον ἔμψυχοι, οὐδὲ τοσοῦτον καλῶς χαρακτηρισμένοι ὡς οἱ τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Λουκιανὸς συνέγραψε διαλόγους μετὰ μείζονος ἐπιτυχίας· ἔδωκε δὲ τὸ παράδειγμα τῶν ἐλαφρῶν καὶ ἀστείων διαλόγων, καὶ ἔφθασε τὴν ἐντέλειαν εἰς τοῦτο τὸ εἶδος. Τὸ διακριτικὸν αὐτῶν εἶναι χαρακτὴρ εὐθυμίας μετὰ πολλοῦ πνεύματος καὶ ὀξυνοίας. Προτίθεται δὲ ὡς σκοπὸν νὰ ζωγραφήσῃ τὰς μωρίας τῶν προλήψεων καὶ τὴν σχολαστικότητα τῶν φιλοσόφων, κατὰ τὰ παραδείγματα τοῦ αἰῶνός του. Τὸ τοιοῦτον ἐξεπλήρωσεν ἄριστα ἐν τοῖς διαλόγοις τῶν θεῶν καὶ τῶν νεκρῶν, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ εὐτραπελία συνάμα καὶ σατιρικὸν πνεῦμα. Ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει καλεῖται διάλογος μέρος τοῦ δράματος, ἐν ᾧ τὰ δρῶντα πρόσωπα διαλέγονται πρὸς ἄλληλα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἐν ᾧ πρόσωπόν τι ἀφηγεῖταί τι ἢ πρὸς τὰ χορικὰ μέρη τοῦ δράματος.

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα εὑρίσκομεν θαυμασίους ὡς πρὸς τὴν λογοτεχνικὴν μορφὴν καὶ τὴν εὐστροφίαν τοῦ ὕφους διαλόγους παρ' Ἀρετίνῳ καὶ Βοκκακίῳ, ἐν τῇ «Θείᾳ κωμῳδίᾳ» τοῦ Δάντου καὶ εἴς τινα καταλανικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῇ «Fenix di Maravellis» καὶ «Amich y Amat» τοῦ Ραϋμόνδου Λούλιο, ἐν τοῖς «Somni» τοῦ Μπερνὰτ Μέτγε κτλ. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐκαλλιεργήθη τὸ λογοτεχνικὸν τοῦτο εἶδος λίαν ἐπιτυχῶς. Μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνταχθέντων διαλόγων πρωτεύουσι τὰ «Colloquia» τοῦ Ἐράσμου. Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα τοὺς διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ ἀπεμιμήθησαν ἐν Γαλλίᾳ περιώνυμοι λογοτέχναι, ἐν οἷς τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν ὁ Φοντενέλ (1683) καὶ ὁ Φενελὼν (1712), συγγραφεὺς τῶν περιφήμων «Dialogues des morts» (=διάλογοι τῶν νεκρῶν»). Ὁ Βολταῖρος συνέταξε φιλοσοφικοὺς καὶ ἐριστικοὺς διαλόγους, ἐν οἷς ἐξαστράπτει τὸ εὔστροφον καὶ ὀξὺ πνεῦμά του, ὁ δὲ Μοντεσκιὲ κατήγαγεν ἀληθῆ φιλολογικὸν θρίαμβον διὰ τοῦ διαλόγου αὐτοῦ «Σύλλας καὶ Εὐκράτης». Καὶ ἡ σύγχρονος γαλλικὴ λογοτεχνία δὲν ἀπαξιοῖ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γραμματείας, ὡς δεικνύουν οἱ διάλογοι τοῦ Ἐρρίκου Λαβεντὰν καὶ ἰδίᾳ οἱ εὐφυεῖς καὶ πνευματώδεις παιδικοὶ διάλογοι τοῦ Ζύπ. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἰταλικῇ λογοτεχνίᾳ εὑρίσκομεν θαυμάσια πρότυπα διαλόγων, ἐν οἷς πρωτεύουσι τὰ τοῦ Γκαλιάνι (1770) καὶ τοῦ Λεοπάρντι («operette morali»). Ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς τὸ λογοτεχνικὸν τοῦτο εἶδος διεκρίθησαν ὁ Πράγερ, ὅστις ἐπίσης συνέταξε νεκρικοὺς διαλόγους, καὶ ὁ Μπέρκλυ, συγγραφεὺς τοῦ πολυθρυλήτου φιλοσοφικοῦ διαλόγου «Ὕλας καὶ Φιλόνους». Αἱ «Φανταστικαὶ στιχομυθίαι» τοῦ Λόντορ εἶναι ζωηρότερον ἀκόμη παράδειγμα τῆς ἐν τῇ ἀγγλικῇ γραμματείᾳ χρήσεως τοῦ διαλογικοῦ εἴδους κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, καθὼς ἀκριβῶς εἶναι ἐν Γαλλίᾳ οἱ «Φιλοσοφικοὶ διάλογοι» («Dialogues philosophiques») τοῦ Ρενάν, ἡ μορφὴ καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Ἐν Γερμανίᾳ μετεχειρίσθη τὴν διαλογικὴν μορφὴν πρῶτος ὁ Βίλαντ εἰς διάφορα σατιρικὰ ἔργα, δημοσιευθέντα ἀπὸ τοῦ 1780—1799. Φιλοσοφικὸν διάλογον ἔγραψεν ὁ Φίχτε, «Die Bestimmung des Menschen» (=Ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου) καὶ ἄλλον τοιοῦτον ὁ ψυχολόγος καὶ γνωσιολόγος Τσίεν ἐν τῇ «Θεωρίᾳ τῆς Γνώσεως» (Erkenntnistheorie). Ἐν Ἱσπανίᾳ οἱ «Διάλογοι» («Dialogos») τοῦ Βαλντὲς (1528) καὶ ὁ «Διάλογος τῶν κυνῶν» (Coloquio des los perros) τοῦ Θερβάντες κατέστησαν περιώνυμοι, ὁ τελευταῖος μάλιστα ἐνέπνευσεν εἰς τὸν γνωστὸν Ἱσπανὸν δραματουργὸν Ὑάκινθον Μπεναβέντε τὸν «Νέον διάλογον τῶν κυνῶν» («Nuevo dialogo de los perros»), ὅστις θεωρεῖται ἐφάμιλλος πρὸς τὸν τοῦ Θερβάντες. Ἄλλοι Ἱσπανοὶ συγγραφεῖς, διακριθέντες εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γραμματείας, εἶναι ἐκ μὲν τῶν παλαιοτέρων ὁ Κριστομπάλντε Καστιλλίεχ καὶ ὁ μαρκήσιος ντὲ Σαντιλλιάνα, ἐκ δὲ τῶν συγχρόνων ὁ Φερναντές, ὁ Ἀλαρκόνι, ὁ Περέντα, καὶ ὁ Πέρεθ Γκαλντός. Ἀλλ' ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι οἱ καλούμενοι «Φιλολογικοὶ διάλογοι» («Dialogos literarios») τοῦ Χιοσὲ Κόλλ, οἵτινες εἰς γλῶσσαν ἁπλῆν καὶ ἀνεπιτήδευτον πραγματεύονται θέματα συναφῆ πρὸς τὴν γλωσσολογίαν, τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν αἰσθητικήν. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Digitized by Google

—[ΡΗΤΟΡ.] Ὁ *διάλογος* εἶναι ἓν τῶν *σχημάτων* διανοίας (βλ. λ.), καλεῖται δ' οὕτω τὸ σχῆμα, καθ' ὃ ὁ ῥήτωρ ἐν ἐρεθισμῷ καὶ ἐξάψει τῆς φαντασίας του εὑρισκόμενος, ἢ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον πρὸς τὸν ὁποῖον διαλέγεται, ἢ θεωρεῖ καὶ ἄλλους ὡς παρόντας, πρὸς τοὺς ὁποίους ὡσαύτως συνδιαλέγεται ἐρωτῶν καὶ ἀποκρινόμενος. Κλασσικὸν παράδειγμα τοιούτου διαλόγου εἶναι τοῦ Λυσίου (κατὰ Ἐρατοσθένους δ'): «Ἀπήγαγες Πολέμαρχον ἢ οὔ;—Τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων προσταχθέντα δεδιὼς ἐποίουν.—Ἦσθα δ' ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, ὅτε οἱ λόγοι ἐγίνοντο περὶ ἡμῶν;—Ἦν.—Πότερον, συνηγόρευες τοῖς κελεύουσιν ἀποκτεῖναι, ἢ ἀντέλεγες;—Ἀντέλεγον.—Ἵνα ἀποθάνωμεν;—Ἵνα μὴ ἀποθάνητε.—Ἡγούμενος ἡμᾶς ἄδικα πάσχειν ἢ δίκαια;—Ἄδικα.—Εἶτ', ὦ σχετλιώτατε πάντων, ἀντέλεγες μέν, ἵνα σώσειας, συνελάμβανες δέ, ἵνα ἀποκτείνοις;» Ὡσαύτως τοῦ Δημοσθένους, εἰς τὸν «Περὶ παραπρεσβείας» λόγον, ὅπου παριστάνει τὸν Φίλιππον εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν διατελοῦντα, προκειμένου περὶ τῶν Φωκέων· διότι νὰ δεχθῇ αὐτοὺς εἰς τὰς συνθήκας τῆς εἰρήνης δὲν ἤθελε, διὰ νὰ μὴ φανῇ ψευδόμενος πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ Θηβαίους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποσχεθῆ μεθ' ὅρκου τὰ ἐναντία· νὰ μὴ δεχθῇ αὐτοὺς δὲν ἐτόλμα, φοβούμενος τοὺς Ἀθηναίους· εἰς τὴν ἀμηχανίαν ταύτην παριστάνεται διαλεγόμενος πρὸς ἑαυτόν, καὶ ἀποφασίζων περὶ τοῦ πρακτέου: «Πῶς οὖν μήτε ψεύσομαι φανερῶς, μήτε ἐπιορκεῖν δόξας, πάνθ' ὅσα βούλομαι, διαπράξομαι; πῶς; οὕτως· ἂν Ἀθηναίων τινὰς εὕρω τοὺς Ἀθηναίους ἐξαπατήσοντας; ταύτης γὰρ ἔτ' ἐγὼ τῆς αἰσχύνης κληρονομῶ». Ὁ Κικέρων ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ Ρυσκίου, κατηγορουμένου ὡς πατροκτόνου, διεξάγει σύντομον διάλογον μὲ τὸν κατήγορον, ὃν ἀποδεικνύει ἀναιδῆ ψεύστην καὶ συκοφάντην: «Exheredare filium voluit· quam ob causam?—Nescio. —Exheredavit ne? —Non.—Quis prohibuit?—Cogitabat. —Cogitabat? Cui dixit?—Nemini». (Πρβλ. συνάμα καὶ *Μεγάλου Βασιλείου* ὁμιλίαν εἰς τὸ «καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω» Ἑλλ. Πατρ. *Migne* 31,268.)

Ι. Φ. Δ.

—[ΠΑΙΔΑΓ.] Ἐν τῇ διδακτικῇ *διάλογος* καλεῖται ἡ ἐρωτηματικὴ μορφὴ τῆς διδασκαλίας, καθ' ἣν ὁ διδάσκαλος διαλέγεται μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ συζητεῖ μετ' αὐτῶν πρὸς λύσιν ζητήματός τινος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄλλην μορφὴν τῆς διδασκαλίας, τὴν καλουμένην μονολογικὴν ἢ ἀκροαματικὴν ἢ καὶ διηγηματικήν, καθ' ἣν ὁ διδάσκαλος μόνον λέγει τι ἢ διηγεῖται, οἱ δὲ μαθηταὶ ἀκροῶνται. Ὁ διάλογος, ἤτοι ἡ συζητητικὴ μορφὴ τῆς διδασκαλίας, ἔχει τοῦτο τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι προκαλεῖ ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν καὶ ἀναπτύσσει τὴν κρίσιν αὐτῶν, τὰ δὲ εὐάρεστα συναισθήματα, ἅτινα ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μαθητῶν παράγει ἡ διὰ τῆς αὐτενεργείας των εὑρεθεῖσα λύσις, γεννῶσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ὄρεξιν πρὸς περαιτέρω ἔρευναν καὶ μάθησιν. Ἀλλ' ὅσον μεγάλα εἶναι τὰ πλεονεκτήματα τῆς τοιαύτης μορφῆς τῆς διδασκαλίας, τοσοῦτον δύσκολος εἶναι ἡ ὀρθὴ χρῆσις καὶ ἐφαρμογή, ἀπαιτοῦσα μεγάλην παρὰ τοῦ διδάσκοντος ἱκανότητα. Κατάλληλος συνδυασμὸς τῆς διαλογικῆς καὶ τῆς μονολογικῆς μορφῆς τῆς διδασκαλίας, κατὰ τὴν φύσιν τοῦ ἑκάστοτε διδασκομένου μαθήματος, ἀποτελεῖ τὴν διδακτικὴν τοῦ διδασκάλου τέχνην.

Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

διαλογοῦμαι καὶ ***διαλογιέμαι*** καὶ ***διαλογίζομαι*** ἰδιωματ. τύπος τοῦ διαλογίζομαι (βλ. λ.).

διαλοϋδρῖναι *γλυκερίνης* [*Ὀργ. Χημ.*] Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐκ τῆς γλυκερίνης δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδροξυλίων ὑπὸ ἀλογονικῶν στοιχείων λαμβανόμενα προϊόντα, διακρίνομεν δὲ συμμετρικὰς καὶ ἀσυμμέτρους, ὡς λ. χ.

$CH_2Cl.CH(OH).CH_2Cl$ συμμετρικὴ μορφή,
$CH_2Cl.CHCl.CH_2OH$ ἀσύμμετρος μορφή.

Σ. Γ.

διαλουρικὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ἀλλοξάνη.

διάλυμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαλύειν*: «διάλυμα σακχάρου—ἅλατος».

—[ΧΗΜ.] Τὰ εἰς τὰς χημικὰς ἐργασίας χρησιμοποιούμενα *διαλύματα* εἶναι, ἐκτὸς τῶν κεκορεσμένων, περιεκτικότητος συνήθως 5—10 %. Δι' ἀκριβεστέρας ὅμως ἐργασίας, ὡς αἱ τῆς ὀγκομετρικῆς ἀναλύσεως, εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἀκριβέστατα γνωστὴ ἡ περιεκτικότης τοῦ διαλελυμένου σώματος κατὰ μονάδα ὄγκου τοῦ διαλυτικοῦ μέσου. Ἐπεκράτησαν ὡς ἐκ τούτου ὡρισμένοι κανόνες διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν τοιούτων διαλυμάτων. Διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν ὀξέων καὶ τῶν βάσεων παρασκευάζονται τὰ καλούμενα *κανονικὰ* διαλύματα, τὰ ὁποῖα περιέχουν ἓν γραμμοϊσοδύναμον ἐκ τοῦ ὀξέος ἢ τῆς βάσεως κατὰ λίτρον ὕδατος, ἤτοι 1.008 γραμ. ὑδρογόνου ἢ 17.008 γραμ. ὑδροξυλίου εἰς τὸ λίτρον. Ἐὰν ἀπαιτῆται πυκνότερον ἢ ἀραιότερον τοῦ κανονικοῦ διάλυμα, παρασκευάζεται τοιοῦτο περιέχον πολλαπλάσιον ἢ ὑποπολλαπλάσιον τοῦ γραμμοϊσοδυνάμου κατὰ λίτρον, ὡς λ. χ. διάλυμα διπλασίως κανονικὸν ἢ δεκατοκανονικόν, ἑκατοστοκανονικὸν κλπ. Ἐὰν ἡ περιεκτικότης τοῦ διαλύματος δὲν εἶναι ἡ ἀκριβῶς προγεγραμμένη, συγκρίνεται τοῦτο πρὸς πρότυπον διάλυμα καὶ ὑπολογίζεται ὁ ἀντιστοιχῶν συντελεστὴς διορθώσεως, πρὸς τὸν ὁποῖον πολλαπλασιαζόμενος ὁ ἀριθμὸς τῶν πραγματικῶς καταναλωθέντων κυβικῶν ἑκατοστῶν παρέχει τὸν ἀριθμὸν τῶν θεωρητικῶς καταναλωτέων. *Τίτλος* κανονικοῦ διαλύματος εἶναι ἡ εἰς ἓν κυβικὸν ἑκατοστὸν περιεκτικότης του εἰς ὀξὺ ἢ βάσιν.

Διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν ἁλάτων ἢ μὴ ἠλεκτρολυτῶν, παρασκευάζονται τὰ καλούμενα γραμμομοριακὰ διαλύματα περιέχοντα τόσα γραμμάρια οὐσίας εἰς τὸ λίτρον, ὅσος εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐκφράζων τὸ μοριακὸν βάρος τῆς οὐσίας. Καὶ ἐνταῦθα παρασκευάζονται κατ' ἀναλογίαν διαλύματα πυκνότερα ἢ ἀραιότερα τῶν γραμμομοριακῶν διὰ διαλύσεως πολλαπλασίου ἢ κατὰ κανόνα ὑποπολλαπλασίων τοῦ μοριακοῦ βάρους.

ΑΝ. Δ.

—[ΦΥΣΙΚΟΧΗΜ.] Καλεῖται *διάλυμα* τὸ ὁμογενὲς ὑγρόν, τὸ προερχόμενον διὰ διαλύσεως στερεοῦ, ὑγροῦ ἢ ἀερίου σώματος ἐντὸς τοῦ διαλυτικοῦ μέσου, τὸ ὁποῖον εἶναι συνήθως ὑγρόν. Κατὰ τὴν διάλυσιν δύναται νὰ προέλθῃ μόνιμος ἢ οὐ χημικὴ ἀλλοίωσις. Οὕτω κατὰ τὴν διάλυσιν μαγειρικοῦ ἅλατος ἐντὸς ὕδατος λαμβάνεται μετὰ τὴν ἐξάτμησιν τοῦ ὕδατος καὶ πάλιν τὸ ἀρχικὸν ἅλας· κατὰ τὴν διάλυσιν ὅμως μετάλλου ἐντὸς ὀξέος τινὸς λαμβάνεται μετὰ τὴν ἐξάτμησιν τὸ ἀντίστοιχον ἅλας τοῦ μετάλλου. Ἐκ τῶν δύο τούτων περιπτώσεων μόνον ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ διαλυθὲν σῶμα λαμβάνεται μετὰ τὴν ἐξάτμησιν τοῦ διαλυτικοῦ μέσου ὑπὸ τὴν μορφήν, ὑφ' ἣν διελύθη ἄνευ χημικῆς τινος ἀλλοιώσεως, περιλαμβάνεται εἰς τὴν κυρίως ἔννοιαν τοῦ διαλύματος. Ὡς διαλυτικὰ μέσα χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὕδωρ, ἀλκοόλη, αἰθήρ, βενζίνη, βενζόλιον, διθειάνθραξ, χλωροφόρμιον, ἐσχάτως δὲ τὰ μὴ ἀναφλέξιμα δι—, τρι— καὶ ὑπερχλωραιθυλένειον, τετρα— καὶ πενταχλωραιθάνιον, τετραχλωράνθραξ κλπ.

Ἡ θερμότης κατὰ γενικὸν κανόνα ἐπιταχύνει τὴν διάλυσιν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ διαλυτικὸν μέσον παραλαμβάνει εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν μεγαλύτερα ποσὰ ἐκ τῆς διαλυομένης οὐσίας ἀφ' ὅ,τι εἰς χαμηλοτέραν.

Ἡ *διαλυτότης* σώματος, δηλαδὴ τὸ ποσὸν τοῦ διαλυθέντος σώματος ἐντὸς ὡρισμένου ὄγκου διαλυτικοῦ μέσου, ἐξαρτᾶται ἀκόμη ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ σώματος καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ διαλυτικοῦ μέσου, ἐλάχιστα δὲ ἐκ τῆς πιέσεως. Ἐὰν αἱ εἰς διαφόρους θερμοκρασίας προσδιορισθεῖσαι διαλυτότητες σώματος ἀχθοῦν εἰς σύστημα συντεταγμένων, οὕτως ὥστε ὁ ἄξων τῶν τετμημένων νὰ παριστᾷ τὴν θερμοκρασίαν καὶ ὁ ἄξων τῶν τεταγμένων τὸ βάρος τῆς εἰς 100 μέρη διαλυτικοῦ μέσου διαλυθείσης οὐσίας, δι' ἑνώσεως τῶν σημείων διὰ γραμμῆς λαμβάνεται ἡ χαρακτηριστικὴ δι' ἑκάστην οὐσίαν *καμπύλη διαλυτότητος*. Αὗται καταλήγουν συνήθως εἰς μέγιστον διαλυτότητος, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ διάλυμα καθίσταται κεκορεσμένον, δηλαδὴ ἡ περιεκτικότης αὐτοῦ ἔλαβε τὴν μεγίστην τιμήν.

Εἰς ἐλαχίστας περιπτώσεις τὸ μέγιστον κεῖται πρὸ τοῦ σημείου κορεσμοῦ καὶ ἡ διαλυτότης ἀπό τινος θερμοκρασίας ἀρχίζει νὰ ἐλαττοῦται. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ὑπάρχει παρὰ τὸ μέγιστον τῆς διαλυτότητος σημεῖον μεταστροφῆς, ὡς εἰς τὸ ἅλας τοῦ Γκλάουμπερ ($Na_2SO_4, 10H_2O$), ἡ διαλυτότης τοῦ ὁποίου αὐξάνει μέχρι τῆς θερμοκρασίας τῶν 34°, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐλαττοῦται αὕτη, ἕνεκα τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὀλιγώτερον εὐδιαλύτου ἅλατος Na_2SO_4, H_2O. Εἴς τινα σώματα ἡ διαλυτότης ἐλαττοῦται ἐξ ἀρχῆς μετ' αὐξανομένης θερμοκρασίας.

Κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς διαλύσεως ὑγρῶν ἐντὸς ὑγρῶν ὑφίσταται ἡ κριτικὴ λεγομένη θερμοκρασία διαλύσεως, ἄνω τῆς ὁποίας εἶναι ταῦτα διαλυτὰ ἢ ἐπιδεκτικὰ ἀναμίξεως πρὸς ἄλληλα κατὰ πᾶσαν ἀναλογίαν.

Κεκορεσμένον διάλυμα θερμαινόμενον ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ διαλύῃ καὶ νέαν ποσότητα ἐκ τοῦ σώματος. Ψυχόμενον ὅμως ἀποβάλλει ἀνάλογον μέρος ἐκ τῆς διαλυθείσης οὐσίας διὰ κρυσταλλώσεως καὶ τὸ διάλυμα παραμένει κεκορεσμένον μόνον διὰ τὴν χαμηλοτέραν ταύτην θερμοκρασίαν. Ἐκτὸς τῶν διακυμάνσεων τῆς θερμοκρασίας ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς διαλυτότητος καὶ προσθῆκαι ἄλλων οὐσιῶν. Ἅλατα ὀλιγώτερον διαλυτὰ ἐν ἀλκοόλῃ, ἀφ' ὅ,τι ἐν ὕδατι, κατακρημνίζονται ἐκ τῶν ὑδατικῶν των διαλυμάτων διὰ προσθήκης ἀλκοόλης. Ἡ ἐν ὕδατι διαλυτότης τοῦ νιτρικοῦ νατρίου περιορίζεται διὰ τῆς παρουσίας χλωριούχου νατρίου, ἡ τοῦ νιτρικοῦ μολύβδου αὐξάνεται διὰ τῆς παρουσίας νιτρικοῦ καλίου. Ἡ ἐντὸς διαλύματος περιεχομένη ἐν διαλύσει οὐσία δύναται νὰ παραληφθῇ κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ ἄλλου διαλυτικοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ οὐσία αὕτη εἶναι μᾶλλον εὐδιάλυτος, δι' ἀναταράξεως μετ' αὐτοῦ. Οὕτω παραλαμβάνονται ἴχνη ἰωδίου διαλελυμένα ἐντὸς μεγάλου ὄγκου ὕδατος, δι' ἀναταράξεως μετ' ὀλίγων σταγόνων διθειάνθρακος. Κατὰ τὴν ἐπαφὴν ἀνύδρων ἁλάτων καὶ ὕδατος, δύναται τοῦτο νὰ παραληφθῇ ὑπ' αὐτῶν. Κρυσταλλοῦται τότε ἐκ τοῦ διαλύματος ἅλας μὲ ὡρισμένον ἀριθμὸν μορίων κρυσταλλικοῦ ὕδατος καὶ τὸ κεκορεσμένον διάλυμα εὑρίσκεται ἐν ἰσορροπίᾳ μετὰ τοῦ σχηματισθέντος κρυσταλλικοῦ ἰζήματος. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ διάλυσις γίνεται ὑπὸ σύγχρονον παραγωγὴν θερμότητος, δηλαδὴ ἡ θερμότης διαλύσεως εἶναι ἀριθμὸς θετικός. Τὴν συμπεριφορὰν ταύτην δεικνύουν καὶ τὰ ἀέρια. Τὰ περισσότερα ὅμως στερεὰ σώματα ἀπορροφοῦν θερμότητα κατὰ τὴν διάλυσιν· ἡ θερμότης διαλύσεως εἶναι ἑπομένως ἀρνητικὴ (βλ. ψυκτικὰ *μίγματα*). Ἡ διαφορὰ τῆς θερμότητος διαλύσεως ἐντὸς τῆς ἀκριβῶς ἀπαιτουμένης ποσότητος διαλυτικοῦ καὶ ταύτης ἐντὸς μεγάλης περισσείας διαλυτικοῦ καλεῖται θερμότης ἀραιώσεως.

Τὸ διάλυμα στερεοῦ σώματος ἐν ὕδατι ἔχει πάντοτε μεγαλυτέραν πυκνότητα τούτου, χαμηλότερον σημεῖον πήξεως καὶ ὑψηλότερον σημεῖον ζέσεως. Οὕτω κεκορεσμένον διάλυμα ἀνθρακικοῦ νατρίου βράζει εἰς $104^\circ,6$, χλωριούχου νατρίου $108^\circ,4$, νιτρικοῦ νατρίου 121°, χλωριούχου ἀσβεστίου $179^\circ,5$. Ἡ τάσις τῶν ἀτμῶν διαλύματος εἰς ὡρισμένην θερμοκρασίαν εἶναι ἑπομένως χαμηλοτέρα τῆς τοῦ διαλυτικοῦ μέσου. Ἡ ταπείνωσις αὕτη τῆς τάσεως τῶν ἀτμῶν ἔχει ὡς πρὸς τὴν τάσιν τῶν ἀτμῶν του διαλυτικοῦ μέσου τὸν αὐτὸν λόγον, οἷον καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μορίων τοῦ διαλελυμένου σώματος πρὸς τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν τῶν μορίων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ σημείου πήξεως διαλυμάτων, χρησιμοποιουμένων ὡς ἐκ τούτου τόσον τῆς ταπεινώσεως τῆς τάσεως τῶν ἀτμῶν (βλ. λ. *τασισκοπία*), ὅσον καὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ σημείου πήξεως διαλυμάτων (βλ. λ. *κρυοσκοπία*) καὶ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ σημείου ζέσεως αὐτῶν (βλ. λ. *ζεσεοσκοπία*) διὰ τὸν προσδιορισμὸν ἀγνώστων μοριακῶν βαρῶν.

Κεκορεσμένα διαλύματα ἁλάτων τινῶν, ὡς τοῦ θειικοῦ νατρίου, τοῦ θειικοῦ μαγνησίου, τοῦ χλωριούχου ἀσβεστίου, ἀφινόμενα ἐν πλήρει ἠρεμίᾳ ἐν ἀπουσίᾳ ἀέρος ἢ ἐν δοχείῳ ἔχοντι πῶμα ἐκ βάμβακος, δύνανται νὰ ψυχθοῦν καὶ κάτω τῆς θερμοκρασίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε ν' ἀποβληθῇ μέρος τοῦ διαλελυμένου σώματος, χωρὶς νὰ συμβῇ τοῦτο. Τοιαῦτα διαλύματα, καλούμενα *ὑπέρκορα*, ἀποχυνόμενα ἐπὶ πλακὸς ἢ ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν μετ' ἀέρος δι' ἀναταράξεως ἢ μετὰ κρυστάλλου ἐκ τοῦ διαλυθέντος σώματος, κρυσταλλοῦνται ἀποτόμως καὶ ὁμαδικῶς ἐνίοτε εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ σχηματίζεται στερεὰ ἢ πολτώδης μᾶζα.

Τὰ μόρια κινοῦνται ἐντὸς τῶν διαλυμάτων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς καὶ τὰ μόρια ἀερίου ἐντὸς τοῦ χώρου, καὶ ἐξασκοῦν ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος πίεσιν, τὴν ὡσμωτικὴν πίεσιν. Διαλύματα ἔχοντα τὴν αὐτὴν ὡσμωτικὴν πίεσιν καλοῦνται *ἰσωσμωτικὰ* ἢ *ἰσοτονικά*. Εἰς ἀραιὰ διαλύματα ἡ ὡσμωτικὴ πίεσις δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ διαλυτικοῦ μέσου καὶ τοῦ διαλυθέντος σώματος, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς περιεκτικότητος τοῦ διαλύματος καὶ τῆς θερμοκρασίας. Πολλάκις ὅμως αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα ἀφ' ὅ,τι ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν περιεκτικότητα τοῦ διαλύματος. Τότε πρέπει τὰ μόρια νὰ εἶναι διεσπασμένα εἰς ἄτομα φέροντα ἠλεκτρικὰ φορτία, τὰ ἰόντα, φαινόμενον παρουσιαζόμενον μόνον εἰς τοὺς ἠλεκτρολύτας. Μέχρι ποίου βαθμοῦ ἔχει προχωρήσει ἡ διάστασις αὕτη τῶν ἠλεκτρολυτῶν εὑρίσκεται ἐκ μετρήσεων τῆς ἠλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος. Φαίνεται ὅτι τὰ ἰόντα σχηματίζουν μετὰ τοῦ διαλυτικοῦ μέσου λύματα (Solvat), καὶ ἡ εὐκολία μετὰ τῆς ὁποίας τοῦτο συμβαίνει ἐπιτρέπει τὴν ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων ἐπὶ τοῦ καταλλήλου ἢ μὴ τοῦ διαλυτικοῦ μέσου διὰ τὸ ὑπ' ὄψιν σῶμα.

Τὴν ὡσμωτικὴν πίεσιν δεικνύουν μόνον τὰ πραγματικὰ διαλύματα, δηλαδὴ τὰ ἔχοντα μόρια ἢ ἰόντα ἐν διασπορᾷ καὶ οὐχὶ κολλοειδῆ μορίδια. Ἡ ὡσμωτικὴ πίεσις παρεμποδίζει τὴν περαιτέρω διάλυσιν στερεοῦ ἢ ὑγροῦ σώματος, ἐὰν αὕτη καταστῇ ἴση πρὸς τὴν τάσιν τοῦ σώματος νὰ διαλυθῇ ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ, τὴν καλουμένην διαλυτικὴν τάσιν. Κατ' ἀναλογίαν ἡ περιεκτικότης πτητικοῦ σώματος ἐν διαλύματι μετὰ τῆς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ χώρῳ τοιαύτης, δηλαδὴ ἡ ὡσμωτικὴ πίεσις αὐτοῦ μετὰ τῆς τάσεως τῶν ἀτμῶν του, λαμβάνει κατάστασιν ἰσορροπίας. Ὁ συντελεστὴς διαλυτότητος πτητικοῦ σώματος ἰσοῦται εἰς 0° μὲ τὸν συντελεστὴν ἀπορροφήσεως αὐτοῦ καὶ αὐξάνει, ἐὰν ἡ οὐσία καὶ τὸ διαλυτικὸν μέσον μένουν ἀμετάβλητα, διὰ τὴν θερμοκρασίαν t κατὰ $1 + 0,99366.t$.

Ὡς κατὰ τὴν διάλυσιν ὑγρῶν μέσων συμβαίνει ἀμοιβαία εἰσχώρησις τῆς διαλυομένης οὐσίας καὶ τοῦ διαλυτικοῦ μέσου, οὕτω παρατηρεῖται διάχυσις καὶ μεταξὺ δύο στερεῶν μετάλλων κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐφαρμογὴν λίαν ὑψηλῆς πιέσεως ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν. Τὰ τοιαῦτα *στερεὰ διαλύματα*, ἤτοι τὰ ὁμογενῆ στερεὰ μίγματα, παράγονται καὶ κατὰ τὴν διαπύρωσιν σιδήρου περιβαλλομένου ὑπὸ ἀνθρακοκόνεως, ὡς καὶ κατὰ τὴν πῆξιν τετηκότων μεταλλικῶν κραμάτων. Ἐν

Digitized by Google

τῇ περιπτώσει ταύτῃ καλοῦνται καὶ μικτοὶ κρύσταλλοι. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

—[ΦΑΡΜΑΚΟΛ.]. Τὰ φαρμακοτεχνικὰ *διαλύματα* διακρίνονται εἰς ὑδατικὰ (solutiones aquosae), οἰνοπνευματικὰ (s. spirituosae), αἰθερικὰ (s. aethereae), εἰς τὰ παρασκευαζόμενα δι' οἴνου (s. vinosae) κλπ., ἐφ' ὅσον σκευάζονται διὰ διαλύσεως τοῦ φαρμάκου ἐν ὕδατι, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ συνηθέστατον διαλυτικὸν μέσον, ἢ ἐν οἰνοπνεύματι, οἴνῳ, αἰθέρι κλπ. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνικὴν διάλεκτον ἐπεκράτησεν ὅπως τινὰ τῶν διαλυμάτων χαρακτηρίζωνται ὡς *ὕδατα* (aquae), ὡς π.χ. ἀσβέστιον ὕδωρ (aqua calcis). Ἐπίσης ἕτερα διαλύματα χαρακτηρίζονται ὡς *ὑγρὰ* (liquores), ταῦτα δὲ εἶναι συνήθως διαυγῆ ἄχροα ἢ κεχρωσμένα διαλύματα, κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν στερεῶν καὶ ὑγρῶν σωμάτων, σπανιώτερον δ' ἀερίων τοιούτων, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ διαλυτικὸν μέσον εὑρίσκεται εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν ἐν σχέσει πρὸς τὸ διαλελυμένον σῶμα. Ἡ παρασκευὴ τῶν διαλυμάτων γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς ἐν ὕδατι διαλύσεως τῶν φαρμάκων, ὑποβοηθουμένης τῆς ἐργασίας ἐν ἀνάγκῃ καὶ διὰ θερμάνσεως. Τὰ διαλύματα διακρίνονται εἰς *ἀραιά*, (deluta), *πυκνὰ* (saturata) καὶ *ὑπέρκορα* (supersaturata), ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τοῦ πρὸς διάλυσιν φερομένου φαρμάκου. Κ. Γ. Μ.

—διαλύματα *βαρέα [Ὀρυκτολ.—Πετρογρ.]*. Διαλύματα διαφόρων ἁλάτων, ἔχοντα μεγάλην σχετικῶς εἰδικὴν πυκνότητα· καὶ χρησιμοποιούμενα πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ εἰδικοῦ βάρους διαφόρων ὀρυκτῶν ἢ πρὸς μηχανικὸν διαχωρισμὸν καὶ προσδιορισμὸν τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν διαφόρων πετρωμάτων. Τοιαῦτα διαλύματα εἶναι π. χ. τὸ διάλυμα τοῦ *Thoulet*, διάλυμα δηλαδὴ ἰωδιούχου καλίου καὶ ἰωδιούχου ὑδραργύρου, διὰ τοῦ ὁποίου προσδιορίζεται τὸ εἰδικὸν βάρος ὀρυκτῶν ἐχόντων τοιοῦτον ἴσον μέχρι 3,196· τὸ διάλυμα τοῦ *Rorbach* ἐξ ἰωδιούχου βαρίου καὶ ἰωδιούχου ὑδραργύρου, ἔχον εἰδικὸν βάρος 3,588· τὸ διάλυμα τοῦ *Klein* ἐκ βολφραμιακοῦ καὶ βορικοῦ καδμίου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνωτάτη εἰδικὴ πυκνότης δύναται νὰ ἀνέλθῃ μέχρι 3,298· ἐπίσης καὶ τὸ ἰωδιοῦχον μεθυλένιον τοῦ *Brauns*.

Διὰ τῶν βαρέων τούτων διαλυμάτων τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν ὀρυκτῶν προσδιορίζεται ὡς ἑξῆς: τὸ ὀρυκτὸν ῥίπτεται εἰς μικρὰ θρυμμάτια ἢ εἰς κόνιν ἐντὸς τοῦ βαρέος διαλύματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, καθὸ βαρυτέρου, ἐπιπλέει κατ' ἀρχάς. Ἀκολούθως προστίθεται ἐντὸς τοῦ διαλύματος ὕδωρ καὶ ἀραιοῦται τὸ διάλυμα μέχρι τῆς στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ θρύμματα τοῦ ὀρυκτοῦ αἰωροῦνται καὶ πλέουσιν εἰς οἱονδήποτε βάθος τοῦ ὑγροῦ, διότι διὰ τῆς βαθμιαίας ἀραιώσεως τὸ διάλυμα κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην λαμβάνει τὴν ἰδίαν πυκνότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ τὸ ὀρυκτόν. Προσδιορίζεται τότε δι' ἀραιομέτρου τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ὀρυκτοῦ.

Τὰ βαρέα διαλύματα χρησιμεύουσι καὶ εἰς τὴν πετρογραφίαν, πρὸς χωρισμὸν τῶν διαφόρων ὀρυκτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται διάφορα πετρώματα (π. χ. γρανίτου, γνευσίου, κτλ.). Πρὸς τοῦτο ἡ κόνις πάλιν τῶν πετρωμάτων ῥίπτεται ἐντὸς βαρέος τινὸς διαλύματος καὶ ἀκολούθως τῇ προσθήκῃ ὕδατος τὸ διάλυμα καθίσταται βαθμηδὸν ἀραιότερον. Ἂν π. χ. ῥιφθῇ κόνις γρανίτου (ἀποτελουμένου ἐξ ὀρθοσχίστου, χαλαζίου καὶ μαρμαρυγίου), ὅταν ἡ πυκνότης τοῦ διαλύματος γίνῃ διὰ τῆς ἀραιώσεως ἴση μὲ 2,6, τότε τὸ ὀρθόσχιστον, τοῦ ὁποίου τὸ εἰδικὸν βάρος εἶναι 2,57 ἐπιπλέει, ἐνῷ ὁ χαλαζίας, ἔχων εἰδικὸν βάρος 2,65, βυθίζεται. Γ. Κ. Γ.

διαλυπέταλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Ὀνομασία τῶν φυτῶν τῶν ὁποίων τὰ ἄνθη ἔχουσι στεφάνην ἀποτελουμένην ἐκ κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων πετάλων. Δ. Ν. Π.

διαλυσέπαλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τῶν ὁποίων τὰ ἄνθη ἔχουσι σέπαλα κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τῆς κορυφῆς. Δ. Ν. Π.

διαλύσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ἄξιος νὰ διαλυθῇ: «οὐσία διαλύσιμος».

διάλυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαλύειν*, ὁ χωρισμὸς συνθέτου τινὸς πράγματος εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη: «ὁ θάνατος εἶναι διάλυσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος»· || «διάλυσις τοῦ γάμου», διάζευξις διαζύγιον τοῦ ἀνδρογύνου· «διάλυσις ἑταιρείας,—συλλόγου» κατάργησις· ἀντίθ. *ἵδρυσις, σύστασις, συγκρότησις*· «διάλυσις τῆς οἰκογενείας» κατάργησις τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἑνότητος αὐτῆς· «διάλυσις τῆς Βουλῆς» ὁριστικὴ παῦσις τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς πρὸς ἀνασυγκρότησίν της δι' ἐκλογῆς νέων βουλευτῶν· «διάλυσις ἀποστήματος» ἡ ἐξάλειψις, ἡ διαφόρησις αὐτοῦ ἐν τῷ ὀργανισμῷ· «διάλυσις γεφύρας,—πλοίου κ.τ.τ.» ἡ λύσις τῶν συνδέσμων καὶ ἀποχωρισμὸς τῶν μερῶν· «διάλυσις τῶν πάγων» ἡ τῆξις τῶν πάγων· || ἡ διάχυσις τῶν μορίων ἑνὸς σώματος ἐντὸς ποσότητος ὕδατος ἢ ἄλλου ὑγροῦ: «διάλυσις ἅλατος,—σακχάρεως»· || «διάλυσις τοῦ καταστήματος» συνήθης χαρακτηρισμὸς τῆς κατ' ἀλήθειαν ἢ κατὰ πλάσμα εὐτελοῦς πωλήσεως τῶν ἐμπορευμάτων καταστήματος καταργουμένου.

—[ΦΥΣ.] Καλεῖται *διάλυσις* ἡ εἰς ὁμογενὲς ὑγρὸν (τὸ *διάλυμα*), μετατροπὴ στερεοῦ, ὑγροῦ ἢ ἀερίου σώματος, εὑρισκομένου ἐν ἐπαφῇ μεθ' ὑγροῦ (τοῦ *διαλυτικοῦ μέσου*) διὰ διασπορᾶς τῶν μορίων τοῦ σώματος τούτου ἐντὸς τοῦ διαλυτικοῦ ὑγροῦ. ΑΝ. Δ.

—[ΓΕΩΛΟΓ.] *Διάλυσις* μαζῶν πετρωμάτων ὑπὸ τοῦ ὕδατος συντελεῖται καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ ὕδωρ, τὸ καταπῖπτον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, παραλαμβάνον διοξείδιον ἄνθρακος καὶ ὀξυγόνον ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας, καθίσταται ἰσχυρὸς διαλυτικὸς παράγων. Κατεισδῦον δ' ἐντὸς τῆς λιθοσφαίρας ἀποκτᾷ, κυκλοφοροῦν ὑπογείως, μεγαλυτέραν διαλυτικὴν ἱκανότητα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἐμπλουτίζεται, διερχόμενον διὰ τοῦ ἐδάφους, εἰς ὀργανικὰς οὐσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἡ θερμοκρασία του αὐξάνει ἕνεκα τῆς γηγενοῦς θερμότητος, ἐφ' ὅσον κατέρχεται πρὸς τὰ βάθη.

Τὸ τοιοῦτον ὕδωρ διαλύει τὰ ὑπ' αὐτοῦ συναντώμενα ὀρυκτὰ καὶ πετρώματα. Ἐκ τῶν πετρωμάτων τὰ μᾶλλον διαλυτὰ εἶναι τὸ ὀρυκτὸν ἅλας, ἡ ὑδρομιγὴς γύψος, ὁ ἀσβεστόλιθος καὶ ὁ δολομίτης. Διὰ τῆς τοιαύτης διαλυτικῆς ἐνεργείας ὄρη ὁλόκληρα ἐκ γύψου δύνανται νὰ ἐξαφανισθῶσι καὶ ὑπόγεια σπήλαια καὶ κοιλώματα σχηματίζονται. Εἰς ἀσβεστολιθικὰς καὶ δολομιτικὰς περιοχὰς διὰ τῆς ἐπιγείου καὶ ὑπογείου διαλύσεως τῶν πετρωμάτων τούτων σχηματίζονται αἱ *καρστικαὶ μορφαὶ* (ἁμαξοτροχίαι, δολῖναι, πόλγαι, οὐβάλαι κλπ.) τῆς ἐπιφανείας τῶν περιοχῶν τούτων, ὡς καὶ τὰ ὑπόγεια *σπήλαια*.

Ἀποτέλεσμα τέλος τῆς διαλυτικῆς ἐνεργείας εἶναι καὶ ἡ *δολομιτίωσις* τῶν δολομιτικῶν ἀσβεστολίθων, ἡ μεταβολὴ δηλαδὴ μαγνησιούχων ἀσβεστολίθων εἰς δολομίτας. Γ. Κ. Γ.

— διάλυσις *Βουλῆς*· βλ. κοινοβούλιον.

— διάλυσις *ἑταιρείας*· βλ. ἑταιρεία.

διαλυστήρα (ἡ) καὶ **διαλυστήρι** (τό)· ἰδιωματ., τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου *διαλύζουν* τὰ μαλλιά, τὴν κόμην, κοιν. *τσατσάρα*.

διαλύτης (ὁ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ὑγρὸν τὸ ἔχον τὴν ἱκανότητα νὰ διαλύῃ ὡρισμένην οὐσίαν· ἄλλως *διαλυτικὸν μέσον* (βλ. καὶ λ. διάλυμα). ΑΝ. Δ.

διαλυτικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν, ὁ φέρων διάλυσιν: «διαλυτικὴ ἐνέργεια», «διαλυτικὰ φάρμακα»· || «διαλυτικὸν στοιχεῖον» χαρακτηριστικὸν ἀνθρώπου δυστρόπου καὶ ἥκιστα συνεταιρικοῦ: «αὐτὸν δὲν τὸν δέχομαι εἰς τὴν ἑταιρείαν, διότι εἶναι διαλυτικὸν στοιχεῖον» ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῆς χημείας· || *διαλυτικὰ* (τὰ) ἢ *διαλυτικὸν σημεῖον*· δύο στιγμαὶ (¨) τιθέμεναι ὑπεράνω τοῦ φωνήεντος *ι* καὶ *υ*, ὅταν ταῦτα δὲν ἀποτελοῦν δίφθογγον μετὰ τοῦ προηγουμένου φωνήεντος· π. χ. *Ἀθηναϊκός, πραΰνω*.—Ἐπίρρ. *διαλυτικῶς*· «δρᾷ —, ἐνεργεῖ διαλυτικῶς».

— διαλυτικὴ *αἵρεσις [Ἀστικ. Δικ.]*· βλ. αἵρεσις.

— διαλυτικὴ *τάσις [Φυσικοχημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ τάσις στερεοῦ σώματος νὰ διασπείρῃ τὰ μόριά του ἐντὸς ὑγροῦ πρὸς σχηματισμὸν διαλύματος. Ἡ *διαλυτικὴ τάσις* ἐνεργεῖ ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὠσμωτικὴν πίεσιν τοῦ διαλύματος.

Κατὰ τὴν ἐμβάπτισιν μετάλλου ἐντὸς ὕδατος περιέχοντος οἱονδήποτε ἀνιόν, παρέχονται ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ διάλυμα κατιόντα τοῦ μετάλλου τούτου, ἐφ' ὅσον ἡ διαλυτικὴ τάσις τοῦ μετάλλου εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ὠσμωτικῆς πιέσεως τοῦ διαλύματος· τὸ μέταλλον φορτίζεται τότε ἀρνητικῶς καὶ τὸ διάλυμα θετικῶς. Ἂν αὕτη εἶναι μικροτέρα, ἀποτίθενται κατιόντα ἐκ τοῦ διαλύματος ἐπὶ τοῦ μετάλλου· τὸ μέταλλον φορτίζεται τότε θετικῶς καὶ τὸ διάλυμα ἀρνητικῶς. Τὸ σημεῖον τοῦ δυναμικοῦ, ὅπου ἡ διαλυτικὴ τάσις τοῦ μετάλλου ἐξισοῦται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ὠσμωτικὴν πίεσιν τοῦ διαλύματος, καλεῖται ἀπόλυτον μηδὲν τῆς διαλυτικῆς τάσεως. Τοῦτο προσδιωρίσθη ἐσχάτως εἰς +0,475 V, ὡς πρὸς τὸ δυναμικὸν κανονικοῦ ἠλεκτροδίου ὑδρογόνου. ΑΝ. Δ.

διαλυτικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διαλυτικοῦ, ἡ ῥοπή, ἡ τάσις πρὸς διάλυσιν.

διαλυτοποίησις (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ μετατροπὴ σώματος ἀδιαλύτου εἴς τι διαλυτικὸν ὑγρόν, εἰς ἑτέραν εὐδιάλυτον μορφήν. Ἡ *διαλυτοποίησις* συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ χημικὴν ἀλλοίωσιν τοῦ πρὸς διάλυσιν σώματος. Καθαρῶς φυσικῶς ὑποβοηθεῖται αὕτη διὰ προσδόσεως εἰς τὸ πρὸς διάλυσιν σῶμα κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας ἐπιφανείας διὰ λεπτομεροῦς κονιοποιήσεως. ΑΝ. Δ.

διαλυτός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ διαλυθῇ: «τὸ ἅλας εἶναι διαλυτὸν ἐν τῷ ὕδατι»· «διαλυτὴ γέφυρα», ἡ δυναμένη ν' ἀποσυντίθεται καὶ ν' ἀνασυντίθεται· || ὁ ἐν διαλύσει εὑρισκόμενος, διαλελυμένος.

—διαλυτὸς *νεφελοειδὴς [Ἀστρονομ.]*. Νεφελοειδὴς διαλυόμενος τῇ βοηθείᾳ τηλεσκοπίου εἰς σμῆνος ἀστέρων (βλ. νεφελοειδεῖς). Σ. Π.

διαλυτότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διαλυτοῦ, ἡ πρὸς διάλυσιν φύσις αὐτοῦ: «ἡ διαλυτότης τοῦ ἅλατος».

— *[Φυσ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ ἰδιότης τῶν στερεῶν σωμάτων νὰ διαλύωνται ἐντὸς καταλλήλων διαλυτικῶν μέσων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου ἐκφράζεται καὶ ἡ φυσικοχημικὴ σταθερὰ τῶν σωμάτων ἡ παριστῶσα τὸ εἰς 100 γραμμάρια διαλυτικοῦ μέσου διαλυόμενον βάρος ἐκ τοῦ σώματος, ἵνα παραχθῇ κεκορεσμένον διάλυμα. ΑΝ. Δ.

διαλύω· λύω τι εἰς τὰ ἐξ ὧν σύγκειται μέρη, ἀποχωρίζω ἓν ἕκαστον τῶν μερῶν ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειταί τι, ἀποσυνθέτω: «διαλύω τὴν γέφυραν, — τὸ πλοῖον»· || καταργῶ τοὺς συνεκτικοὺς δεσμοὺς μιᾶς ἑνότητος: «διαλύω τὸν γάμον, — τὸ συνοικέσιον, — τὴν οἰκογένειαν, — τὴν ἑταιρείαν»· || «διαλύω τὴν Βουλήν, — τὴν Γερουσίαν» παύω τοὺς βουλευτάς,—τοὺς γερουσιαστὰς πρὸς ἐκλογὴν νέων· || διασπῶ ἢ κάμνω νὰ διασπασθοῦν, νὰ διαχυθοῦν τὰ μόρια ἑνὸς πράγματος: «διαλύω τὴν ζάχαρι,—τὸ ἁλάτι», «ἡ ζάχαρι, τὸ ἁλάτι διαλύονται εἰς τὸ νερό», «ἡ γῆ δὲν διέλυσε τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ» «τὸ ἀπόστημα διελύθη»· || καθόλου ἀφανίζω: «ἡ θερμότης διέλυσε τοὺς πάγους», «τὰ νέφη διελύθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου», «διελύθη τὸ σκότος», «οἱ φόβοι μου διελύθησαν». Β. Φ.

διαμαγνητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀπωθούμενος ὑπὸ τοῦ μαγνήτου.

— διαμαγνητικὰ *σώματα [Φυσ.]*. Καλοῦμεν *σώματα διαμαγνητικὰ* ἐκεῖνα, ὧν ἡ μαγνητικὴ διαπερατικότης εἶναι μικροτέρα τῆς τοῦ κενοῦ χώρου. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν διαμαγνητικῶν σωμάτων εἶναι, ὅτι, ἐὰν πλησιάσωμεν εἰς ταῦτα μαγνήτην, ἀπωθοῦνται ὑπὸ τούτου. Πρότυπον διαμαγνητικὸν σῶμα εἶναι τὸ βισμούθιον, ὅπερ θεωρεῖται καὶ ὡς τὸ ἄκρως διαμαγνητικὸν σῶμα. Ἐὰν μικρὸν σφαιρίον βισμουθίου ἐξαρτήσωμεν διὰ λεπτοῦ νήματος μεταξὺ τῶν πόλων ἰσχυροῦ ἠλεκτρομαγνήτου, εὐθὺς ὡς ὁ ἠλεκτρομαγνήτης διεγερθῇ, τὸ σφαιρίον ἐκβάλλεται τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Ὁμοίως, ἐὰν ῥαβδίον βισμουθίου ἐξαρτήσωμεν καταλλήλως μεταξὺ τῶν πόλων ἠλεκτρομαγνήτου, εὐθὺς ὡς διεγείρωμεν τὸν ἠλεκτρομαγνήτην τὸ ῥαβδίον διευθύνεται καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πεδίου. Ἐὰν δεχθῶμεν, κατὰ τὸν Einstein καὶ de Haas, ὅτι ὁ μαγνητισμὸς τῶν μικροτάτων μοριδίων ὀφείλεται εἰς ἠλεκτρόνια περιστρεφόμενα πιθανῶς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν ἀτόμων, ἅτινα οὕτως ἀποτελοῦσιν εἶδος μοριακῶν ῥευμάτων Ἀμπέρ, τότε δέον ἡ γένεσις μαγνητικοῦ πεδίου νὰ ἐξασθενῇ ἐξ ἐπαγωγῆς τὰ ῥεύματα ταῦτα, ἤτοι τὴν ταχύτητα περιστροφῆς τῶν ἠλεκτρονίων καὶ νὰ προκαλῇ τὰ διαμαγνητικὰ φαινόμενα. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

διαμαγνητικότης (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ διαμαγνητικοῦ (βλ. λ.).

διαμαγνητισμὸς (ὁ) *[Φυσ.]*. Τὸ κεφάλαιον τῆς φυσικῆς, ὅπερ ἀσχολεῖται εἰς τὴν σπουδὴν τῶν διαμαγνητικῶν φαινομένων. Κ. Π.

διαμαγνητόμετρον (τὸ) *[Φυσ.]*. Συσκευὴ πρὸς μέτρησιν τοῦ διαμαγνητισμοῦ τῶν σωμάτων. Κ. Π.

διαμαλάσσω· μαλάσσω, καταπραΰνω.

Διαμαντᾶκος, *Κωνσταντῖνος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ τοῦ χωρίου Ἁϊγιωργίτικα Καλύβια. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Ζαφειρόπουλον καὶ ἄλλους ἀρχηγούς, μετασχὼν διαφόρων μαχῶν ὡς μπουλουκτσῆς. Ἐνιαχοῦ ἐξετέλει χρέη γραμματέως καὶ μετήρχετο τὸν διερμηνέα. Διεκρίθη ἰδίως εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, ὁπότε ἔσωσε πολλὰ γυναικόπαιδα, καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, καθ' ἣν ἐτραυματίσθη. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην των Δερβενακίων, πολλὰ δὲ κατορθώματά του ἀναφέρονται κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀραβοκρατίας τοῦ Μορέως. Τῷ 1825 εἶχε διορισθῇ ἀντιστράτηγος εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ ἀγῶνα, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν δὲ παρέμεινεν εἰς τὰς τάξεις τῆς χωροφυλακῆς· κατόπιν ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐκδουλεύσεων τὸν ἔταξεν εἰς τοὺς ἀντιστρατήγους. Ὁ Διαμαντᾶκος συνέταξε λίαν ἐνδιαφέρουσαν πραγματείαν, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἀπομνημονεύματα ἢ ἀληθῆ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ 1821, μὴ ἀναφερόμενα ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἱστορίαις». Διορισθεὶς ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Α' εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις, ἀπεσύρθη τοῦ ἐνεργοῦ βίου τῷ 1885 καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας τῷ 1892 ἐν Τριπόλει. Ὑπό τινων ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Διαμανιόπουλος. Γ. Δ. Κ.

Διαμαντέας, *Δημήτριος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Οἰτύλου, ἀναφερόμενος μεταξὺ τῶν πολεμησάντων εἰς Τρίπολιν, Καρύταιναν, Τρίκορφα, Βαλτέτσι καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμβραήμ. Διεκρίθη εἰς τὸ Μανιάκι καὶ τὸν Ἀλμυρόν. Γ. Δ. Κ.

Digitized by Google

διαμαντένιος, —α, —ο· ὁ ἐξ ἀδάμαντος, ἀδαμαντοκόλλητος, ἀδαμάντινος: «διαμαντένιο δακτυλίδι».

Διαμάντης, *Ἀναστάσιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βούλπης τῆς Εὐρυτανίας, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος, μετασχὼν πλείστων μαχῶν κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου (Ἀρχ. ἀγων. 25816). Ξ. Γ. Μ.

—Διαμάντης, *Ἀπόστολος*, ἢ *Τόλιας*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζιτσορίων τῆς Ἠπείρου, πολεμήσας εἰς Μεσολόγγιον, Πελοπόννησον καὶ Ἀττικήν. Διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας, λαβὼν πολλὰ τραύματα. Ἀποσυρθεὶς κατόπιν ἐν Ἀταλάντῃ ἀπέθανε τῷ 1863. Ἔφερε τὸν βαθμὸν λοχαγοῦ τῆς φάλαγγος. Γ. Δ. Κ.

—Διαμάντης *Κωνσταντῖνος*. Σουλιώτης πολεμιστής, ὅστις ἀναφέρεται ὅτι τῷ 1820 ἐδόθη μεταξὺ τῶν ὁμήρων τῆς πατρίδος του πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅταν οἱ Σουλιῶται ἐζήτησαν νὰ παλινοστήσουν. Ἀπελευθερωθεὶς μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ τυράννου, κατῆλθεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἔπεσε μαχόμενος, πιθανῶς εἰς Καρπενήσιον, τῷ 1823. Γ. Δ. Κ.

—Διαμάντης *Παναγιώτης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Σουλίου, μετασχὼν διαφόρων μαχῶν ὑπὸ τὸν Ν. Στουρνάραν. Κατόπιν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἀνεξαρτήτου σώματος ὡς μπουλουκτζῆς καὶ διεκρίθη εἰς Μεσολόγγιον καὶ Ἀττικὴν κατὰ τὰ ἔτη 1826—1827. Ἀκολουθήσας τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην εἰς τὴν βοιωτικὴν ἐκστρατείαν, πρὸς ἐκδίωξιν τῶν νιζάμηδων τοῦ τακτικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐφονεύθη εἰς τὴν παρὰ τὰς Θήβας μάχην. Γ. Δ. Κ.

—Διαμάντης, *Χαράλαμπος*. Ἐξ Ἀποκούρου τῆς Τριχωνίας. Ἀγωνιστής, λαβὼν μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα ἀπ' ἀρχῆς καὶ μετασχὼν ὑπὸ τὸν Σιαδήμαν τῶν μαχῶν πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ Βραχωρίου καὶ τοῦ Ζαπαντίου. Ἔλαβε μέρος καὶ εἰς πλείστας ἄλλας μάχας καὶ ἐνεκλείσθη ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὰς πολιορκίας αὐτοῦ (Ἀρχ. ἀγων. 25825). Ξ. Γ. Μ.

—Διαμάντης, *Χρῆστος*. Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Σουλίου. Μετέσχε τῶν διαφόρων περιπετειῶν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Κατόπιν, ἀκολουθήσας τὸν Ζέρβαν, ἐπολέμησε γενναίως κατὰ τὰς δύο πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Κατὰ τὴν Ἔξοδον ἐσώθη μὲν αὐτός, ἀπεσπάσθη ὅμως τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ἅτινα ᾐχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς Τουρκοαιγυπτίους. Χρησιμοποιηθεὶς εἰς τὰ ἄτακτα σώματα, καὶ εἶτα εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα, ἀπέθανε τῷ 1847. Γ. Δ. Κ.

Διαμαντῆς, *Ἀναστάσιος*. Ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ Ὀλύμπιος ὁπλαρχηγὸς (ἄλλος πλὴν τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου τοῦ καὶ Ὀλυμπίτου, βλ. κατωτέρω), τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, πολεμήσας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Καρατάσσον εἰς τὴν μάχην τῶν Τρικκέρων. Γ. Δ. Κ.

—Διαμαντῆς *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μονεμβασίας, εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ὁποίας ὑπηρέτει ὡς πυροβολητής. Μετὰ τὴν ἴασιν τοῦ τραύματός του εἰς τὴν χεῖρα, διωρίσθη ὑπὸ τῆς διοικήσεως ὑποφρούραρχος Μονεμβασίας. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις. Γ. Δ. Κ.

—Διαμαντῆς *ὁ ἐκ Καλαρρύτης*. Ἱερεὺς καὶ ἄριστος χρυσοτεχνίτης ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀναφέρεται μεταξὺ ἄλλων ἀριστοτεχνημάτων του τὸ ἀργυροῦν ἐπικάλυμμα τῆς παλαιᾶς εἰκόνος τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, τῆς ἀποτελούσης σπουδαῖον προσκύνημα ἐν τῇ παρὰ τὰ Ἰωάννινα μονῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Κυμάτων. Τὸ πλαίσιον τοῦτο, κατὰ τὴν λεπτουργηθεῖσαν ἐπιγραφήν του, ἐτελειώθη τῷ 1769, τῇ συνεργείᾳ τοῦ καθηγουμένου Χριστοφόρου τοῦ ἱερομονάχου. Γ. Δ. Κ.

—Διαμαντῆς *ὁ Κὶρ-σιρδάρης*. Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐξ Ἠπείρου, ὅπου κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπηρέτει ὡς τζοχαντάρης εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, εἶτα δὲ καὶ ὡς ἁρματολὸς εἰς Θεσσαλίαν. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Γιουσοὺφ Ἀράπη κατέφυγεν εἰς τὸ βιλαέτιον τῆς Ρούμελης, ἀπὸ τῶν Βιτωλίων δὲ ἐστάλη εἰς Βλαχίαν, ἔνθα, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τζαράνων (γαιοκτημόνων), διωρίσθη Κὶρ-σιρδάρης, καὶ ἐπὶ διαφόρων ἡγεμόνων διετήρει τὴν θέσιν ταύτην. Μυηθεὶς ὑπὸ τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου τῷ 1819 εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἐγένετο θερμὸς τῆς ὑποθέσεως ὑποστηρικτής. πολλὰς δὲ προσέφερεν ἐκ τῆς ἐπισήμου ἰδιότητός του ὑπηρεσίας εἰς τὸ παρασκευαζόμενον κίνημα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἀκολουθήσας τὸν παλαιόν του φίλον εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἀποστάτου Βλαδιμηρέσκου πολεμικήν, ἐβοήθησε τὴν σύλληψίν του καὶ ἐζήτησε νὰ δράσῃ περισσότερον ἀφ' ὅσον τῷ ἐπέτρεπεν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἔχων σοβαρὰς ἐναντίον αὐτοῦ ὑποψίας. Ὁ Διαμαντῆς, πράγματι εἶχε νυμφευθῆ ὡραίαν Ρουμανίδα, τὴν ὁποίαν ὑπερηγάπα, καί, φοβούμενος διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀσφάλειάν της, δὲν ἐξεπλήρου μετὰ πολλοῦ ζήλου τὰς ὑποχρεώσεις του, ἐπιδιώκων νὰ εὑρίσκεται πλησίον αὐτῆς. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δραγατσανίου, ὁ Ὑψηλάντης ἐζήτησε νὰ απομακρύνῃ αὐτὸν εἰς τὴν μονὴν τῆς Βιστρίτσας. Ἐκεῖθεν ὁ Διαμαντῆς, ὑποχωρῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τοῦ ἐκ Πανδούρων καὶ ἄλλων σώματός του, κατέφυγεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Κότζιας, ὅπου εὗρε καὶ ἀρκετὰ πολεμεφόδια καὶ ἐπιπροσθέτως δύο κανόνια, ἱκανὰ νὰ ἐνισχύσουν σοβαρῶς τὴν ἄμυναν. Ὀχυρωθεὶς ἐκεῖ συνέλεξε πολλὰς τροφάς, ὥστε νὰ ὑποστῇ ἀκινδύνως ἐνδεχομένην πολιορκίαν. Πράγματι, οἱ Τοῦρκοι τοῦ Καρὰ-Φεΐζ δὲν ἤργησαν νὰ φανοῦν. Πληροφορηθέντες τὴν ὕπαρξιν ὁλοκλήρου πολεμικοῦ σώματος ἐν τῇ μονῇ, ἔστησαν τακτικὴν πολιορκίαν τὴν 1 Ἰουλίου 1821. Ἐπὶ δύο ἡμέρας διήρκεσε σφοδροτάτη ἡ μάχη, καθ' ἣν πολλοὶ ἔπεσαν ἀμφοτέρωθεν. Τὴν 3 Ἰουλίου κατέφθασεν ὁ Σιρικλόογλου, μετὰ τοῦ ὑποταχθέντος εἰς τὴν Τουρκίαν, πρῴην συνεργάτου τοῦ Ὑψηλάντου, Σάββα Φωκιανοῦ. Ἰδόντες δὲ τὰ τῆς μάχης καὶ γνωρίζοντες καλῶς τὸ ἀσθενὲς μέρος τοῦ Διαμαντῆ, τὸν εἵλκυσαν εἰς νυκτερινὴν μυστικὴν συνέντευξιν, ἀπό τινος θυρίδος, καὶ τοῦ ἔταξαν, ἂν μὲν παραδοθῇ, ν' ἀποχωρήσῃ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἀνενόχλητος, καὶ ἂν θέλῃ νὰ διατηρήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ ἀξίωμα τοῦ σιρδάρη. Ἂν δέ, κυριευομένου τοῦ μοναστηρίου, ἔπιπτε ζωντανὸς μὲ τὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς χεῖρας τοῦ Καρὰ-Φεΐζ, θ' ἀνεσκολοπίζετο μετ' αὐτῆς. Πιστεύσας τὰ ὑπεσχημένα ὁ Διαμαντῆς παρεδόθη μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ τὴν 4 Ἰουλίου 1821. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν ἐπὶ τόπου, ἄλλοι δέ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Διαμαντῆς μετὰ τῆς οἰκογενείας του, σιδηροδέσμιοι ἐστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν πρώτων ὁ Διαμαντῆς ἀπεκεφαλίσθη. Οἱ δὲ σύντροφοί του, μηδενὸς ἐξαιρεθέντος, ἢ ἀπεκεφαλίσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἀναλόγως τῶν στιγμιαίων ὀρέξεων τῆς Πύλης, ἢ ἀπέθανον ἐν τῇ εἱρκτῇ. Γ. Δ. Κ.

—Διαμαντῆς, *Κωνσταντῖνος*. Ἀναφέρεται ὡς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Πελοποννήσου ὅστις κατὰ τὸ 1821 ὑπέγραψε τὴν συνθήκην, δι' ἧς παρεδόθησαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας οἱ ἐν Νεοκάστρῳ πολιορκηθέντες Τοῦρκοι. Γ. Δ. Κ.

—Διαμαντῆς *Νικολάου*, ὁ καὶ *Ὀλυμπίτης*, ἐκ τῆς πατρίδος του Ὀλύμπου τῆς Μακεδονίας, ἢ κοινότερον *καπετὰν Διαμαντῆς*. Σύντροφος καὶ συμπολεμιστὴς τοῦ Γάτσου καὶ τοῦ Καρατάσσου. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν πατρίδα του μέχρι τῆς καταστροφῆς της, κατόπιν δέ, ἀκολουθήσας τὸ ρεῦμα τῶν Μακεδόνων τὸ κατελθὸν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἔφθασεν εἰς τὴν Εὔβοιαν περὶ τὸ 1822. Φονευθέντος τοῦ ἀρχηγοῦ Ἀγγελῆ Γωβγίνα, ὁ Ἄρειος Πάγος διώρισε γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Εὐβοίας τὸν Διαμαντῆν, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ στρατολογήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους Ὀλυμπίτας καὶ καταπολεμήσῃ τὸν εἰσβαλόντα εἰς τὴν μεγαλόνησον Τσαρκατζῆ Ἀλῆ πασᾶν. Οἱ ἐν Εὐβοίᾳ ὅμως δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν, ἐντεῦθεν δὲ σφοδρὸς ἐπῆλθεν διχασμός. καὶ δύο στρατόπεδα, τὸ τῆς Καρυστίας ὑπὸ τὸν Νικόλαον Κριεζώτην καὶ τὸ ἐν Ξηροχωρίῳ ὑπὸ τὸν Διαμαντῆν, δὲν ἐβράδυναν νὰ κινήσουν μεταξύ των ἐμφύλιον πόλεμον. Ὁ κοινὸς κίνδυνος ἐπρόλαβε μεγαλύτερα δεινά. Διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποβιβασθῆ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Μπερκόφτσαλη Γιουσοὺφ πασᾶ. ἐναντίον δ' αὐτοῦ ἦλθον καὶ ἄλλοι Ἀγωνισταί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος. Ὁ τελευταῖος μάλιστα, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἰωάν. Κωλέττου, ἐπρόκειτο νὰ συλλάβῃ τὸν Διαμαντῆν, γενόμενον ἐν τῷ μεταξὺ ἀνοικονόμητον διὰ τὸν ἔκλυτον βίον καὶ τὰς ἥκιστα πολεμικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας. Οὗτος ὅμως ἀντιληφθεὶς τὰ τεκταινόμενα καὶ φοβηθεὶς μήπως ἀφ' ἑνὸς μὲν κυκλωθῇ ὑπὸ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἴδῃ τὴν ἐν Ξηροχωρίῳ σύζυγόν του ἀπαγομένην ὡς ὅμηρον, ἐγκατέλιπε τὸ στρατόπεδον, τὸ μεταφερθὲν πρό τινος εἰς Βρυσάκια, καὶ παραλαβὼν τοὺς οἰκείους του κατέφυγεν εἰς Σκίαθον, ἀπὸ τῆς νήσου δὲ ταύτης, κατὰ τὰ ἔτη 1823 καὶ 1824, προέβη εἰς διαφόρους ἐπιδρομάς, πότε εἰς Τρίκκερι, πότε εἰς Σκῦρον καὶ πότε εἰς Εὔβοιαν. Ἀχαλίνωτος εἰς τὰ πάθη του, ἐπειράθη νὰ λεηλατήσῃ τὸ Λυκομήδειον φρούριον τῆς Σκύρου, ὅπου ἐφυλάσσοντο πλούσια κειμήλια τῶν ἁγιορειτικῶν μοναστηρίων. Εἰς τὴν πολιορκίαν, τὴν ὁποίαν διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἐπεχείρησε κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Σκιάθου, ὁ Διαμαντῆς ἐτραυματίσθη διὰ θραύσματος λίθου εἰς τὴν σιαγόνα. Ἐνῷ ἐνοσηλεύετο εἰς μίαν σπηλιὰν παρὰ τὸ φρούριον, ἐφάνη ὁ τουρκικὸς στόλος τοῦ Χοσρὲφ πασᾶ. Ἀμέσως ἀνέκυψε καὶ μὲ τὸν Γάτσον καὶ τὸν Καρατάσσον ἐξησφάλισε τὴν ἄμυναν τῆς νήσου. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ κινδύνου ὅμως ἐπανέλαβε τὰ αὐτά, καὶ κατόπιν ἀνεχώρησεν ἐκ Σκιάθου ἀπειλούμενος νὰ δολοφονηθῇ. Ἐν γένει ὁ Διαμαντῆς Νικολάου ὑπῆρξε μία περίεργος φυσιογνωμία, ἀγρίου τὴν ὄψιν πολεμιστοῦ, ὅστις, ἀδιαφορῶν διὰ τὸ σύνολον, ἐθεώρει τὴν ἐπανάστασιν ὡς ἰδίαν ὑπόθεσιν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰργάζετο δι' ἴδιον ὄφελος. Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν δὲν ἀναφέρεται πλέον. Γ. Δ. Κ.

διαμάντι (τό)· ἀδάμας: «δακτυλίδι μὲ διαμάντια» || χαρακτηριστικὸν παντὸς διακρινομένου ἐπὶ προτερήμασι: «τὸ παιδί μου τὸ διαμάντι μου», «ἄνθρωπος—, γυναῖκα—, παιδὶ διαμάντι» || «διαμάντι νερὸ» διαυγέστατον || «διαμάντι ρύζι» ἰδίως ὀρύζης διαφανοῦς. Β. Φ.

Διαμαντίδης, *Γεώργιος*. Ὁ τελευταῖος Ἕλλην ἐν Βενετίᾳ τυπογράφος, ἐκ Θεσσαλονίκης καταγόμενος. Τὸ κατάστημα τοῦ Διαμαντίδου γνωστὸν ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ «Φοίνικος», ἐξέδωκε δὲ (1836 κ. ἑξ.) τὸ Πεντηκοστάριον καὶ τὴν Παρακλητικήν, διωρθωμένα, κατὰ τὸ δυνατόν, ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, τοῦ ἐξ Ἴμβρου μοναχοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1843 καὶ τὰ Μηναῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κληρικοῦ διορθωθέντα. Τὸ τυπογραφεῖον Διαμαντίδου, πρὸ τοῦ 1872 μετεβιβάσθη εἰς τὸν Χρυσόστομον Τριανταφυλλίδην, καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ εἰς τοὺς υἱούς, μόλις φυτοζωήσαν. Μία λαμπρὰ ἔκδοσις τοῦ «Φοίνικος» κρίνεται ἡ τελευταία τῆς ἀειμνήστου ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Πατούσα, τῷ 1839, ἐπιστασίᾳ καὶ διορθώσει Πολυχρονίου Φιλιππίδου, τοῦ ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου, τοῦ καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Μηναίων (1843) ἐπιστατήσαντος (βλ. *Ἰωάν. Βελούδη*, Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων Ἀποικία, ἐν Βενετίᾳ, ἔκδ. Β', σ. 135). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— Διαμαντίδης, *Δημήτριος*. Εἷς τῶν διαπρεπεστέρων Ἑλλήνων τεχνικῶν ἐπιστημόνων τῶν τελευταίων χρόνων, γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ τῷ 1871. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν, λαβὼν δίπλωμα μηχανικοῦ τῷ 1891, καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Διεκρίθη ἐν ἀρχῇ ὡς μηχανικὸς τοῦ δημοσίου, προσενεγκὼν ἰδιαιτέρως σημαντικὰς ὑπηρεσίας κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης καὶ τοῦ λιμένος Στυλίδος· ἐπίσης κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, διὰ τῆς διοργανώσεως ἐν ἀρχῇ τῶν στρατιωτικῶν μεταφορῶν, ἀκολούθως δὲ διὰ τῆς μελέτης καὶ ἐπιλύσεως τῶν δημιουργηθέντων ποικίλης φύσεως ζητημάτων ὡς πρὸς τὰς ἐν ταῖς νέαις χώραις ξένας σιδηροδρομικὰς ἐπιχειρήσεις. Τῷ 1915 γενόμενος, πρῶτος αὐτός, ὑπουργὸς τοῦ νεοσυσταθέντος ὑπουργείου Συγκοινωνίας, ἠσχολήθη μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτημένων τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν. Τῷ 1916 ἐξελέγη βουλευτὴς Ἀττικῆς, ἀκολούθως δὲ ὑπηρέτησεν ὡς γεν. διευθυντὴς τῶν τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Δήμου Ἀθηναίων. Ὡς τεχνικὸς σύμβουλος βραδύτερον τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν, συνετέλεσεν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ οἰκονομικοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἔργων ὑδρεύσεως τῆς πρωτευούσης ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ προαστείου Ψυχικό. Ἀπέθανε τὸν Ἰούνιον 1926. Ι. Π. Δ.

— Διαμαντίδης, *Ἠλίας*. Ναυτικὸς ἐκ Κάσου, Ἀγωνιστής. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐναυπήγησε πολεμικὸν πλοῖον μετὰ τοῦ Γεωργίου Κανέλλη καὶ προέβη εἰς διαφόρους μονομερεῖς ἐνεργείας εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Δωδεκανήσων. Τῷ 1822 τὸ πλοῖον ἐναυάγησε καὶ ὁ Διαμαντίδης ἐπέβη ἄλλου κασιανοῦ πλοίου ἀνήκοντος εἰς τὸν συμπατριώτην του Ζαχαριουδάκην. Κατά τινα σύρραξιν πρὸς τουρκικὸν πλοῖον ἐπληγώθη, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε πολεμῶν, μέχρι τοῦ 1824, ὁπότε, καταστραφείσης τῆς γενετείρας του, ᾐχμαλωτίσθη καὶ προφανῶς ἀπέθανεν ἐν Αἰγύπτῳ. Γ. Δ. Κ.

διαμαντικὸ (τό)· ἰδίᾳ πληθ. ***διαμαντικὰ* (τά)·** τὸ σύνολον τῶν ἐξ ἀδάμαντος, τῶν ἀδαμαντίνων κοσμημάτων: «ἔχει διαμαντικὰ ἀλογάριαστα», «ἔβαλε τὰ διαμαντικά της ἐνέχυρο», ᾆσμ. «ἄχ νά 'τανε νὰ πέρναγα 'ς ἕνα χρυσὸ σιρίτι | τὴν πούλεια, τὸν αὐγερινὸ καὶ τὸν ἀποσπερίτη | νὰ σοῦ κρεμάσω 'ς τὸ λαιμό· γιατὶ νὰ σ' τὸν στολίσῃ | διαμαντικὸ δὲ βρίσκεται 'ς ἀνατολὴ καὶ δύσι» δημοτ., πβλ. *χρυσαφικό, ἀσημικό, μπακιρικό*. Β. Φ.

διαμαντόπετρα (ἡ)· πέτρα διαμάντι, ἀδάμας.

Διαμαντόπουλος, *Ἀδαμάντιος*. Ἕλλην καθηγητὴς καὶ συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Ἀγχιάλῳ τῷ 1869. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ Σμύρνης, ἐν Σεβαστουπόλει καὶ ἐν Ὀδησσῷ. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Μᾶρκος ὁ Εὐγενικὸς καὶ ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδος» (1899), «Ψυχολογικὰ μελετήματα» (1895), «Ἡ περὶ Ἀκαθίστου ἀλήθεια» (1912), «Σίλβεστρος Σιρόπουλος καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου» (1923), «Ἀπόπειρα πρὸς ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα» (1924), «Ψυχολογία τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως» (1924), «Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης» (1926). —Ω.

— Διαμαντόπουλος, *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δημητσάνης. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γενναῖον εἰς Καρύταιναν, Τρίπολιν, εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμβραὴμ ἐν Πελοποννήσῳ. Γ. Δ. Κ.

— Διαμαντόπουλος, *Θεόδωρος*, ἢ *Σουλιώτης*. Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Σουλίου. Κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν, τὸν Θεόδωρον Γρίβαν, τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην καὶ τὸν Ἀνδρέαν Λόντον.

Digitized by Google

Ἐτραυματίσθη ἐπανειλημμένως, ἀνδραγαθήσας εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀττικῆς. Κατόπιν ἐτάχθη εἰς τὴν χιλιαρχίαν τοῦ Ζέρβα. Γ. Δ. Κ.

διαμαντοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι διὰ προσιψέως βάλτοντα συνθετικὰ χρώματα τῶν μαλλίνων. Διὰ μετακατεργασίας διὰ χρωμίου καθίστανται λίαν ἀνθεκτικὰ χρώματα. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τούτων εἶναι: τὸ κυανοῦν, τὸ κυανομέλαν, τὸ μπορντώ, τὸ φαιόν, ἡ φλαβίνη, τὸ κίτρινον, τὸ πράσινον, τὸ πορτοκαλλόχρουν, τὸ ἐρυθρόν, τὸ μέλαν, ἡ φουξίνη, ἡ φωσφίνη κλπ. Σ. Γ.

Διαμάντρι *[Γεωγρ.—Ἱστορ.]*. Ἐκλιπὼν τουρκικὸς συνοικισμὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μονοφατσίου, νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, ἀξιομνημόνευτος διὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1877 (1 Μαΐου) φονικὴν μάχην μεταξὺ Τούρκων καὶ ἐπαναστατῶν. Ε. Γ.

διαμαρτία (ἡ)· (ἀρχ.) σφάλμα, ἀποτυχία.

— **διαμαρτίαι διαπλάσεως** *[Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἀνωμαλίαι ἢ διαταραχαὶ περὶ τὴν κανονικὴν διαμόρφωσιν μερῶν τινων τοῦ σώματος, αἱ ἐπερχόμεναι κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν, δηλαδὴ κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ ἐμβρύου. Αὗται διακρίνονται: 1) εἰς παραλλαγάς, 2) εἰς συγγενεῖς ἀνωμαλίας, 3) εἰς τερατοειδεῖς δυσμορφίας καὶ 4) εἰς τέρατα (βαρεῖαι ἀνωμαλίαι καὶ παραμορφώσεις ἐνδιαφέρουσαι ὁλόκληρα μέρη τοῦ σώματος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν ζωήν).

Αἱ διαμαρτίαι τῆς διαπλάσεως δύνανται νὰ παραχθῶσιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἐνδομητρίου ζωῆς, ἀφ' ὅτου δηλαδὴ συναντᾶται τὸ ᾠάριον μετὰ τοῦ σπερματοζωαρίου, μέχρι τοῦ χρόνου καθ' ὃν συμπληροῦται ἡ μορφολογικὴ διάπλασις τοῦ ἐμβρύου. Ὅσῳ δὲ ἐνωρίτερον παράγονται αἱ διαμαρτίαι, τόσῳ βαρύτεραι εἶναι κατὰ κανόνα. Τὰ αἴτια τῶν περὶ τὴν διάπλασιν διαμαρτιῶν εἶναι ποικίλα, ἐσωτερικὰ ἢ ἐξωτερικά. Τὰ μὲν ἐσωτερικὰ αἴτια εἶναι εἴτε πλημμέλειαι περὶ τὴν ἀρχικὴν σύστασιν τοῦ ᾠαρίου ἢ τοῦ σπερματοζωαρίου, ἐξ ἧς γίνεται πλημμελὴς καὶ ἡ ἀρχικὴ καταβολὴ τοῦ ἐμβρύου (κληρονομικότης), ἢ παθολογικαὶ καταστάσεις, νόσοι τοῦ ἐμβρύου, ὑφ' ὧν δύναται νὰ προσβληθῇ τοῦτο καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ. Τὰ δὲ ἐξωτερικὰ αἴτια τῶν διαμαρτιῶν τῆς διαπλάσεως εἶναι κυρίως μηχανικαὶ ἐπιδράσεις, κακώσεις διάφοροι, πιέσεις μελῶν τοῦ ἐμβρύου ἐντὸς τῆς μήτρας ἐκ κακῆς θέσεως αὐτοῦ, ἐξ ἀνεπαρκείας ἐναμνίου ὑγροῦ, ἐξ ἀνωμαλιῶν τῆς μήτρας ἢ τῶν περὶ αὐτὴν κλπ. Φυσικαὶ ἢ χημικαὶ ἐπιδράσεις, ὡς λίαν ὑψηλὴ ἢ λίαν ταπεινὴ θερμοκρασία, ἐπενέργεια ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἀκτίνων Röntgen, ὡς καὶ διαφόρων τοξικῶν οὐσιῶν, δύνανται ὡσαύτως νὰ βλάψωσι τὴν ὁμαλὴν διάπλασιν τοῦ ἐμβρύου, ἴσως δὲ καὶ ψυχικαὶ συγκινήσεις τῆς μητρός, ἐπιφέρουσαι διὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος κυκλοφορικὰς διαταράξεις ἐν τῇ μήτρᾳ, δύνανται νὰ ἔχωσι παρόμοιον ἀποτέλεσμα. Αἱ διαμαρτίαι τῆς διαπλάσεως εἶναι ποικίλαι: Δύναται νὰ συμβῇ ἐπίσχεσις τῆς ἀναπτύξεως, δηλαδὴ μέρη τινὰ τοῦ σώματος δὲν συμπληροῦσι τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ὥστε νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν τελικήν των μορφήν, ἀλλὰ παραμένουσιν εἰς πρωϊμωτέραν καὶ ἑπομένως ἀτελεστέραν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν (λαγώχειλος, ὑποσπαδία). Πολλὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἀπαρτίζονται ἀρχικῶς ἐκ δύο συμμετρικῶν μερῶν, ἅτινα κατόπιν ἑνοῦνται, ὡς π.χ. ἡ μήτρα. Συμβαίνει λοιπὸν νὰ μὴ γίνῃ ἡ ἕνωσις αὕτη καὶ τὰ ὄργανα ταῦτα παραμένουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διπλᾶ (διφυῆ). Ἄλλοτε μικρὰ μέρη ὀργάνου τινὸς ἀδενώδους περισφίγγονται καὶ ἀποχωριζόμενα ἐξ αὐτοῦ ἀποτελοῦσι παραπληρωματικὰ ὄργανα (παραπληρωματικὸς θυρεοειδὴς ἀδήν, παραπληρωματικὸς σπλήν), ἢ ἀποχωριζόμενον τμῆμα κοίλου τινὸς ὀργάνου ἀποτελεῖ κύστιν. Ἐνίοτε, ἐκ πλεονασμοῦ πλαστικοῦ ὑλικοῦ, σχηματίζονται ὑπερτροφικὰ ἢ ὑπεράριθμα ὄργανα ἢ μέρη ὀργάνων (ὑπεράριθμοι ὀδόντες, πολυδακτυλία, πολυμαστία, πολυθηλία). Γίνονται μετατοπίσεις ἢ συγχωνεύσεις ὀργάνων, π. χ. συγχωνεύονται οἱ δύο νεφροὶ εἰς ἕνα πεταλοειδῆ νεφρὸν κτλ. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

—*[Γυναικολ.]* Πρὸς κατανόησιν τῶν διαμαρτιῶν διαπλάσεως ἀναγκαία καθίσταται ἡ ἀναδρομὴ εἰς τὴν ὀντογονίαν καὶ φυλογονίαν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐμβρυολογικῆς ζωῆς περὶ τὸν δεύτερον μῆνα, τὸν πρὸ τῆς διακρίσεως ἔτι τοῦ γένους, ὡς πρὸς τὴν ἔρευναν τῆς διαμορφώσεως τοῦ οὐρογεννητικοῦ συστήματος, ἤτοι τῆς διαπλάσεως νεφρῶν, γεννητικῶν ἀδένων, οὐρογεννητικοῦ κόλπου καὶ ἔξω γεννητικῶν ὀργάνων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐξελίξεως, μεταξὺ τῆς δευτέρας καὶ ἕκτης ἑβδομάδος, διαπλάσσονται εἰς τὸ ἔμβρυον ἐκ τοῦ νεφρογόνου βλαστήματος, ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς, οἱ ἀρχέγονοι νεφροὶ (πρόνεφροι), περιέχοντες σωληνάρια, ὧν τὰ μὲν ἔσω ἄκρα (νεφροστόμια) ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ σπλαγχνικὸν κοίλωμα, τὰ δὲ ἔξω ἀναστομούμενα εἰς κοινὸν ἐκφορητικὸν πόρον, ἀποτελοῦσι τὸν πόρον τοῦ προνέφρου, τὸν ἄλλως πόρον τοῦ Βόλφ, ὅστις παρὰ μὲν τῷ θήλει ἀτροφεῖ, παρὰ δὲ τῷ ἄρρενι σχηματίζει τὸν ἐκφορητικὸν πόρον τοῦ ὄρχεως, τὴν ἐπιδιδυμίδα καὶ τὴν σπερματικὴν κύστιν. Κατὰ τὴν 2αν—3ην ἑβδομάδα ὁ πρόνεφρος μεταπλάσσεται εἰς τὸν μεσόνεφρον (σῶμα τοῦ Βόλφ), ὅστις κατὰ τὴν ἐξέλιξιν ὑποπλάσσεται, ἐγκαταλείπων εἰς τὴν γυναῖκα ὡς λείψανα τὸ ὄργανον τοῦ Rosen-Müller ἢ ἐπωοθήκην, ἧς οἱ κάθετοι πόροι ἑνοῦνται εἰς κοινὸν ἐγκάρσιον πόρον κατερχόμενον μέχρι τοῦ κόλπου (πόρος τοῦ Gärtner), ὡς καὶ τὴν παρωοθήκην, ἥτις παρὰ τῷ ἄρρενι μεταβάλλεται εἰς τὸ ὄργανον τοῦ Giraldès. Τέλος τὸν μεσόνεφρον διαδέχεται ὁ τελικὸς νεφρὸς (μετάνεφρος).

Ὡς πρὸς τὸ γεννητικὸν σύστημα κατὰ τὴν 4ην ἑβδομάδα τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐμβρύου ἐκ τῆς ἔξω πλευρᾶς τῶν μεσονέφρων διαπλάσσονται ἴδιοι γεννητικοὶ πόροι, οἱ πόροι τοῦ Μύλλερ, οἵτινες προερχόμενοι ἐξ ἐγκολεασμοῦ τοῦ πλευρο-περιτοναϊκοῦ ἐπιθηλίου σχηματίζουσι διὰ τοῦ ἄνω ἄκρου των, ἀνοικτοῦ πρὸς τὴν πλευροπεριτοναϊκὴν κοιλότητα, τὸν κώδωνα τῆς σάλπιγγος, διὰ δὲ τοῦ κάτω ἄκρου των κατέρχονται πρὸς τὸν οὐρο-γεννητικὸν κόλπον ὁμοῦ μετὰ τοῦ πόρου τοῦ Βόλφ, διασταυρούμενοι πρὸς τὰ κάτω μετ' αὐτοῦ καὶ συναντώμενοι μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου μυλλερείου πόρου, μεθ' οὗ συνενοῦνται καὶ συγχωνεύονται· οἵ τε βολφιανοὶ καὶ οἱ μυλλέρειοι πόροι, παραπλεύρως ὁδεύοντες καὶ συνενούμενοι εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ ἐμβρύου διὰ συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἀποτελοῦσι τὸ δεμάτιον τοῦ Thiersch, ἡ δὲ τῶν μυλλερείων πόρων συγχώνευσις, γινομένη κατὰ τὴν μέσην γραμμὴν κάτωθεν τῶν χυντερείων συνδέσμων (τῶν μετέπειτα στρογγύλων συνδέσμων τῆς μήτρας), συνεπάγεται τὸν σχηματισμὸν τοῦ μητροκολπικοῦ σωλῆνος (σωλῆνος τοῦ *Leuckart)*, ἐξ οὗ προέρχεται ἡ μήτρα μετὰ τοῦ κόλπου· τὰ ἄνωθι δὲ τῶν χυντερείων συνδέσμων τμήματα τῶν μυλλερείων πόρων ἀποκλίνοντα σχηματίζουσι τὰς σάλπιγγας. Κατὰ δὲ τὴν 5ην ἑβδομάδα τῆς ἐξελίξεως, πρὸς τὰ ἔσω τῶν μεσονέφρων παρατηρεῖται ἑκατέρωθεν ἡ καταβολὴ τῶν γεννητικῶν ἀδένων, ὧν τὰ ἀρχέγονα οὐδέτερα γεννητικὰ κύτταρα μετὰ τὴν 6ην ἑβδομάδα, ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως τοῦ φύλου, μεταπλάσσονται εἰς ᾠάρια ἢ σπερματοζωάρια· ἐκ τῶν ἀδένων τούτων ἐπίσης παράγεται εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ἡ ᾠοθήκη. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ οὐρογεννητικοῦ κόλπου καὶ τῶν ἔξω γεννητικῶν ὀργάνων, παρατηρεῖται εἰς τὸ ἔμβρυον τῶν τεσσάρων ἑβδομάδων κατὰ τὴν προσθιοπισθίαν τομὴν ἡ διεκβολὴ τῆς ἀλλαντοΐδος (τῆς μετέπειτα οὐροδόχου κύστεως) μετὰ τοῦ κατωτέρου τμήματος τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος πρὸς τὴν ἀμάραν, ἣν μεσοδιάφραγμα (οὐρεοθυϊκὸν) διαιρεῖ εἰς ὀπίσθιον σωλῆνα, τὸν τοῦ ἀπευθυσμένου, καὶ εἰς πρόσθιον, τὸν τοῦ οὐρογεννητικοῦ κόλπου, καὶ σχηματίζει ἅμα καὶ τὸ περίνεον. Ἐκ δὲ τοῦ προσθίου τοιχώματος τῆς ἀμάρας κατὰ τὴν 5—6ην ἑβδομάδα γεννᾶται τὸ γεννητικὸν φῦμα (φαλλός), ὅπερ μετὰ τὸν τρίτον μῆνα παρὰ τῷ θήλει προσλαμβάνει τὴν μορφὴν τῆς κλειτορίδος, παρὰ δὲ τῷ ἄρρενι τὴν τοῦ πέους· ἐκ τοῦ γεννητικοῦ τούτου φύματος σχηματίζεται σχισμὴ (οὐρογεννητικὴ αὖλαξ), ἥτις ἀφορίζεται ἔξωθεν ὑπὸ πτυχῶν καὶ ὀγκωμάτων, ἐξ ὧν παράγονται τὰ ἔξω γεννητικὰ ὄργανα, παραμενούσης ἀνοικτῆς τῆς αὔλακος παρὰ τῷ θήλει, φρασσομένης δὲ παρὰ τῷ ἄρρενι. Οὕτως ἐκ τῆς ἀτροφικῆς διαπλάσεως τῶν ἐμβρυϊκῶν τούτων ὀργάνων προέρχονται καὶ αἱ ἀτροφίαι καὶ ὑποτυπώδεις καταστάσεις τῶν ὀργάνων τῆς γυναικός· ἐπίσης εἰς τοὺς διαφόρους χρόνους τῆς προσκολλήσεως καὶ συγχωνεύσεως τῶν δύο μυλλερείων πόρων διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ μεσοδιαφράγματος αὐτῶν, ἀτελῶς ἢ μηδόλως γινομένων, ἀντιστοιχοῦσι καὶ ἀνάλογοι διαμαρτίαι· ἂν ἡ συγχώνευσις τῶν πόρων γίνῃ μέχρι τῶν χυντερείων συνδέσμων, ἡ μήτρα θὰ μείνῃ ἄνευ κεράτων· ἂν ἡ συγχώνευσις δὲν γίνῃ πρὸς τὰ κάτω, θὰ ὑπάρξῃ τότε διπλοῦς κόλπος· ἂν δὲ δὲν γίνῃ καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ δεματίου, τότε θὰ ὑπάρξῃ διπλῆ μήτρα (διδελφὴς) καὶ διπλοῦς κόλπος. Ἂν δὲν ἀναπτυχθῶσι τελείως οἱ πόροι τοῦ Μύλλερ, τότε θὰ λείπῃ ὁ κόλπος ἢ θὰ ὦσιν ἀτελῆ καὶ ὑποτυπώδη τὰ ὄργανα (μήτρα, κόλπος)· ὅταν ὁ εἷς μόνον πόρος ἀναπτυχθῇ, θὰ προκύψῃ μονόπλευρος κόλπος, ἂν δὲ τέλος οἱ μυλλέρειοι πόροι παραμείνωσιν ἀτροφικοὶ εἴς τι σημεῖον τῆς ἐκτάσεώς των, καθ' ἣν στιγμὴν πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω τοῦ σημείου τούτου ἀναπτυχθῶσι, τότε ὁ κόλπος εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀτροφίας θὰ παρουσιάσῃ στένωσιν (βλ. καὶ λ. ἀτρησία *γεννητικῶν ὀργάνων* καὶ γυναικολογία τ. Η', σ. 777 β'). Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

διαμαρτύρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαμαρτύρεσθαι*, ἔγγραφος ἢ ῥητὴ δήλωσις περὶ τοῦ ἐναντίου ἐκείνου, ὅπερ ἄλλος ἰσχυρίζεται, διαμαρτυρία· ‖ τὸ πρακτικὸν (protestatio) τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Λουθήρου τῷ 1529 κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Speyer τῆς Βαυαρίας συνελθούσης συνόδου, ἐξ οὗ καὶ *διαμαρτυρόμενοι* οὗτοι ὠνομάσθησαν (ἡ λ. νέα, σχηματισθεῖσα παρὰ τὴν παλαιὰν *διαμαρτυρία* διὰ τὴν σαφεστέραν δήλωσιν τῆς ἐννοίας).

—[ΕΚΚΛ. ΙΣΤΟΡ.] Αἱ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καταχρήσεις καὶ ἡ τῶν ἠθῶν διαφθορά, ἥτις ἐπεκράτει ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐξέγειρε πολλοὺς τῶν δυτικῶν, προσπαθοῦντας νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἁγνότητα τῶν ἠθῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοιοῦτοι ἦσαν ἰδίᾳ οἱ Ἀλβίγιοι, οἱ Βάλδιοι, οἱ Στεδῖγγοι, οἱ Ἀποστολικοὶ καὶ οἱ Ἀδελφοὶ καὶ Ἀδελφαὶ τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος. Αἱ τάσεις ὅμως καὶ προσπάθειαι αὐτῶν κατεπνίγοντο ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Πάντες οὗτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πρόδρομοι τῆς μεταρρυθμίσεως, κυρίως ὅμως τοιοῦτοι θεωροῦνται ὁ Ἰωάννης Οὐΐκλεφος, ὁ Ἰωάννης Οὗσος, ὁ Ἱερώνυμος ὁ ἐκ Πράγας καὶ Ἰωάννης Σαβοναρόλας, οἵτινες, παρὰ τὰς μεγάλας καταδιώξεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, συνήργησαν μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν. Τὰς μεταρρυθμιστικὰς ταύτας ἰδέας ἐπεδίωξαν καὶ αἱ τρεῖς μεγάλαι σύνοδοι, ἡ ἐν Πίζῃ (1409), ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ (1414—1419) καὶ ἡ ἐν Βασιλείᾳ (1431), αἵτινες ἐσκόπουν τὴν γενικὴν μεταρρύθμισιν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας (reformatio in capite et in membris). Ἀλλὰ καὶ τούτων τὰς τάσεις καὶ προσπαθείας ἐματαίωσαν οἱ πάπαι διὰ διωγμῶν. Παρ' ὅλους ὅμως τοὺς διωγμοὺς τούτους, ἡ συναίσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶχε γενικευθῆ ἐν αὐτῇ. Τὴν συναίσθησιν ταύτην ὑπεβοήθησε τὰ μάλιστα ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἰδίᾳ ἡ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπελθοῦσα διὰ τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Δύσιν Ἑλλήνων λογίων ἀναγέννησις τῶν κλασσικῶν σπουδῶν, ὁ ἀνθρωπισμὸς (humanismus). Οὕτω κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐπῆλθεν ἡ ποθουμένη μεταρρύθμισις ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τριῶν ἀνδρῶν, τοῦ Λουθήρου ἐν Γερμανίᾳ καὶ τοῦ Ζβιγγλίου καὶ Καλβίνου ἐν Ἑλβετίᾳ.

Ὁ *Μαρτῖνος Λούθηρος*, καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βυρτεμβέργης, ἐξανέστη κατὰ τοῦ μοναχοῦ Τετζέλου, ὅστις διαταγῇ τοῦ πάπα περιήρχετο τὴν Γερμανίαν πωλῶν ἀφέσεις, καὶ ἐδημοσίευσεν 95 θέσεις κατὰ τῶν ἀφέσεων. Προσκληθεὶς ἐν Αὐγούστῃ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ πάπα πρὸς ἀπολογίαν, ἠρνήθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὰς ἰδέας αὐτοῦ, ἃς ἤδη ἐκήρυττε πανταχοῦ δημοσίᾳ, προσκαλῶν τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως εἰς ἀντίστασιν κατὰ τοῦ παπισμοῦ, ἀφορισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πάπα ἕνεκα τούτου διὰ βούλλας, δὲν ἐδίστασε δημοσίᾳ νὰ καύσῃ τὴν βοῦλλαν ταύτην καὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ περὶ τῆς βαβυλωνείου αἰχμαλωσίας, ἐν ᾧ προσέβαλλε τὸν δεσποτισμὸν καὶ τὰς καταχρήσεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τῷ 1521, παραστὰς ὁ Λούθηρος ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν ἡγεμόνων ἐν Βόρμς, μεθ' ὅλας τὰς ἀπειλὰς ἔμεινε σταθερὸς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ. Τὸ συνέδριον τοῦτο διέταξε τότε νὰ καῶσι τὰ συγγράμματα τοῦ Λουθήρου καὶ ἀπηγόρευσε τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, τὴν σύλληψίν του δὲ καὶ παράδοσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐπέτρεψεν εἰς πάντα. Τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθη ὁ Λούθηρος, τῇ προστασίᾳ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας Ἰωάννου, νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Βάρτβουργ, ἔνθα ἐπὶ μακρὸν διέμεινε. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἡ μεταρρύθμισις διεδίδετο μεγάλως διὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ δὴ τοῦ Καρλστάδτ καὶ Μελάγχθονος, ὅστις συνέγραψε καὶ τὸ πρῶτον τὸ δογματικὸν ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Loci communes rerum theologicarum». Πολλαχοῦ αἱ νέαι ἰδέαι ἤγειραν ταραχὰς καὶ τάσεις πρὸς ἀνατροπὴν καὶ τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος, λαβούσας μορφὴν ἐπαναστατικήν, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ζσβικάου καὶ Βιττεμβέργῃ, ἐν Σουαβίᾳ καὶ Θυριγγίᾳ καὶ ἐν Μύνστερ. Αἱ ταραχαὶ ὅμως αὗται, τὰς ὁποίας προσεπάθησε νὰ περιστείλῃ ὁ Λούθηρος, δὲν κατώρθωσαν νὰ κλονίσωσι τὰς προόδους τῆς μεταρρυθμίσεως. Ὅτε δὲ ἐν τῷ ἐν Νυρεμβέργῃ συνεδρίῳ τῶν ἡγεμόνων (1522) ὁ παπικὸς ἀπεσταλμένος ἐζήτησε νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ κατὰ τοῦ Λουθήρου ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τοῦ Βόρμς, οἱ ἡγεμόνες ἐζήτησαν τὴν συγκρότησιν οἰκουμενικῆς συνόδου πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος. Τὰ αὐτὰ δ' ἐπανέλαβον καὶ ἐν τῷ μετὰ δύο ἔτη ἐν τῇ αὐτῇ πόλει συγκροτηθέντι συνεδρίῳ. Τῷ 1526 συνεκροτήθη ἐν Σπάϊερ νέον συνέδριον τῶν ἡγεμόνων, ἐν ᾧ ἀπεφασίσθη νὰ μένωσι τὰ πράγματα ὡς εἶχον μέχρι τῆς συγκροτήσεως οἰκουμενικῆς συνόδου. Τὰ αὐτὰ δ' ἀπεφασίσθησαν ἐν τῷ γενομένῳ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ αὐτῇ πόλει συνεδρίῳ, ἐν ᾧ ἀπηγορεύθη καὶ ἡ διάδοσις τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῆς καταργήσεως τῆς λειτουργίας εἰς νέας χώρας μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. Κατὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου τοῦ Σπάϊερ διεμαρτυρήθησαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν νέων ἰδεῶν, οἵτινες ἐκ τούτου ὠνομάσθησαν διαμαρτυρόμενοι, προτεστάνται (protestantes). Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐπεκράτησεν ὡς χαρακτηριστικὴ τῆς νέας ταύτης τάσεως. Τῷ 1530 ἐγένετο ἐν Αὐγούστῃ νέον συνέδριον τῶν ἡγεμόνων, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ διαμαρτυρόμενοι προσήγαγον ἔκθεσιν τῆς ἑαυτῶν πίστεως, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μελάγχθονος, ἥτις ἐκ τῆς πόλεως Αὐγούστης ἐκλήθη Αὐγουσταία ὁμολογία (Confessio Augustana

Digitized by Google

Ἐπειδὴ δὲ οἱ δυτικοὶ θεολόγοι κατὰ προτροπὴν τοῦ Καρόλου συνέταξαν ἀνατροπὴν τῆς ὁμολογίας ταύτης (Confutatio), ὁ Μελάγχθων συνέγραψε τὴν Ἀπολογίαν τῆς Αὐγουσταίας ὁμολογίας (Apologia). Τὰ δύο ταῦτα ἔργα, ἡ Αὐγουσταία ὁμολογία καὶ ἡ Ἀπολογία, ἀπέκτησαν ἔκτοτε κῦρος συμβόλων ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ. Ἕνεκα τέλος τῶν ἀπειλῶν τοῦ Καρόλου, οἱ διαμαρτυρόμενοι συνεκρότησαν τὴν ἐν Σμαλκάλδῃ συμμαχίαν (1531), εἰς ἣν προσεχώρησαν ἔπειτα ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐρρῖκος ὁ Η' καὶ ὁ τῆς Γαλλίας Φραγκῖσκος ὁ Α'. Ὁ Κάρολος φοβηθεὶς τὴν ἰσχὺν τῆς συμμαχίας ταύτης, ἀπασχολούμενος δὲ ὑπὸ ἄλλων σοβαρωτάτων ὑποθέσεων τοῦ κράτους καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλῆς, ἀπεφάσισε νὰ κλείσῃ πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους ἐν Νυρεμβέργῃ εἰρήνην (1532), καθ' ἣν ἕκαστος ἡγεμὼν ἦτο ἐλεύθερος ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ νὰ ὑποστηρίξῃ οἱανδήποτε Ἐκκλησίαν ἤθελεν. Οὕτως ἐθριάμβευσεν ἡ διαμαρτύρησις. Ἀλλ' ἡ εἰρήνη αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, διότι οἱ δυτικοὶ δὲν ἠνείχοντο τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διαμαρτυρήσεως. Οἱ διαμαρτυρόμενοι, φοβούμενοι ἐπίθεσιν τῶν δυτικῶν, συνεκρότησαν συμμαχίαν ὑπὸ τὸν δοῦκα τοῦ ρηνικοῦ Παλατινάτου Φρειδερῖκον, ἑτέραν δὲ συμμαχίαν συνεκρότησαν οἱ δυτικοί, καὶ οὕτως ἡ Γερμανία διῃρέθη εἰς δύο ἐχθρικὰ ἀλλήλων στρατόπεδα, ἕτοιμα νὰ ἀλληλοσπαραχθῶσιν. Ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀλληλοσπαραγμὸν τοῦτον ἔδωκεν ἡ διαταγὴ τοῦ βασιλέως τῆς Βοημίας Ματθία, ὅπως κλεισθῶσι ναοί τινες τῶν διαμαρτυρομένων ἐν Βοημίᾳ. Οὕτως ἐξερράγη ὁ Τριακονταετὴς πόλεμος, ὁ διαρκέσας ἐπὶ τριάκοντα ἔτη μετά τινων διακοπῶν. Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ τὰ πράγματα κατ' ἀρχὰς ἦσαν εὐνοϊκὰ ὑπὲρ τῶν δυτικῶν, διοικουμένων ὑπὸ τῶν περιφήμων στρατηγῶν Τίλλυ καὶ Βαλλενστάϊν, ἀλλ' ὅτε προσῆλθε βοηθὸς τῶν διαμαρτυρομένων ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Τέλος τῷ 1648 ἐκλείσθη ἡ ἐν Βεστφαλίᾳ συνθήκη, ἥτις ἀνεγνώρισε πλήρη ἰσότητα μεταξὺ τῶν δυτικῶν καὶ διαμαρτυρομένων ἐν Γερμανίᾳ.

Τῇ 18 Φεβρουαρίου 1546 ἀπέθανεν ὁ Λούθηρος ἐν Ἀϊσλέμβεν. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἰδεῶν τοῦ Λουθήρου, αἵτινες ἐγένοντο ἡ βάσις τῶν ἰδεῶν τῆς διαμαρτυρήσεως, εἶναι αἱ ἑξῆς: Πηγὴ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι μόνον ἡ ἁγία Γραφή, ἡ δὲ ἱερὰ Παράδοσις δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ μόνον ἐφ' ὅσον συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἁγίαν Γραφήν. Μετὰ τῆς Παραδόσεως ἀπορρίπτεται ἡ τιμὴ τῶν ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων. Ἡ δικαίωσις ἐπέρχεται διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ἔργων, τῶν νηστειῶν, τῶν ἀσκήσεων, τῶν ἱερῶν ἀποδημιῶν καὶ τῶν μακρῶν προσευχῶν. Δύο μόνον μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία, μαρτυροῦνται ὑπὸ τῆς Γραφῆς, ἐπομένως τὰ λοιπὰ πέντε μυστήρια πρέπει νὰ ἀπορριφθῶσιν. Ἡ ἱερωσύνη δὲν εἶναι μυστήριον, ἀλλὰ πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἀποτελοῦσι τὸ βασίλειον ἱεράτευμα καὶ δύνανται νὰ χρησιμοποιῶνται ὡς ἱερεῖς. Ἡ δυτικὴ ἱεραρχία κατεδούλωσε τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν ἐμίανεν ἡ ἀναγκαστικὴ ἀγαμία τοῦ κλήρου. Ὁ πάπας εἶναι ὁ ἀντίχριστος. Ὡς πρὸς τὴν θείαν εὐχαριστίαν ἀπέρριπτε τὴν ἰδέαν τῆς θυσίας καὶ τὴν μετουσίωσιν, δεχόμενος ὅτι ὁ πιστὸς μετὰ τοῦ ἄρτου ἐν αὐτῷ καὶ ὑπ' αὐτὸν μεταλαμβάνει τοῦ πραγματικοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ (inpanatio). Ἡ εὐχαριστία πρέπει νὰ μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ὑπ' ἀμφότερα τὰ εἴδη, τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου. Ἡ λατρεία δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἐν λατινικῇ γλώσσῃ ἀκαταλήπτῳ οὔσῃ τῷ λαῷ, ἀλλ' ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ. Πρὸς τοῦτο ὁ ἴδιος μετέφρασε τὴν ἁγίαν Γραφὴν εἰς τὸ γερμανικόν.

Ἐν Ἑλβετίᾳ εἰσήχθη ἡ διαμαρτύρησις διὰ τοῦ *Ζβιγγλίου* καὶ τοῦ *Καλβίνου*. Ὁ Οὐλερῖχος Ζβίγγλιος ἐξανέστη, ὡς ὁ Λούθηρος, κατὰ τοῦ Βερνάρδου Σαμψῶνος, περιερχομένου τὴν Ἑλβετίαν καὶ πωλοῦντος ἀφέσεις τῷ 1519 ἐν Ζυρίχῃ. Αἱ ἰδέαι τοῦ Ζβιγγλίου ὑπεστηρίχθησαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ζυρίχης, ἀφ' ὅτου ἰδίᾳ ὁ Ζβίγγλιος ἐνώπιον δύο πολυπληθῶν συνόδων τῷ 1523 ὑπεστήριξε τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ. Διὰ διαφόρων ὀπαδῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ Οἰκολαμπάδιος, ὁ Μελάγχθων τῆς ἑλβετικῆς Ἐκκλησίας, διεδόθη ἡ διαμαρτύρησις πολλαχοῦ τῆς γερμανικῆς Ἑλβετίας. Ἀλλ' οἱ δυτικοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων· τῷ 1529 ὅμως ἐπῆλθεν ἡ συμφωνία ἐν Κάππελερ (1529), καθ' ἣν διὰ τὰ περὶ πίστεως ζητήματα θὰ ἀπεφάσιζεν ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἡ συμφωνία αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, διότι οἱ δυτικοί, συμμαχήσαντες μετὰ τῆς Αὐστρίας, κατεδίωκον τοὺς διαμαρτυρομένους, οἵτινες τέλος ἐνικήθησαν ἔν τινι μάχῃ τῷ 1531, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη καὶ ὁ Ζβίγγλιος ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν του. Τότε συνήφθη δευτέρα συμφωνία ἐν Κάππελερ, καθ' ἣν ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως. Ὁ Ζβίγγλιος ἐδέχετο τὰς ἰδέας τοῦ Λουθήρου, διεφώνει μόνον ὡς πρὸς τὴν θείαν εὐχαριστίαν, ἣν ἐδέχετο ὡς τελετὴν πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὸν Ζβίγγλιον ἡ ἁγία Γραφὴ εἶναι ἡ μόνη πηγὴ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, πᾶν δ' ὅτι δὲν διδάσκεται ρητῶς ἐν αὐτῇ δὲν εἶναι διδασκαλία τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Οὕτως ἐμείου περισσότερον καὶ τοῦ Λουθήρου τὴν ἀξίαν τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως. Τέλος ἡ διαμαρτύρησις ἐν Ἑλβετίᾳ εἶχε πρὸς τῷ θρησκευτικῷ καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, ἡ δὲ κατὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῆς πομπώδους λατρείας καταφορὰ ἦτο μεγαλυτέρα ἢ ἐν Γερμανίᾳ. Ἐν τῇ γαλλικῇ Ἑλβετίᾳ ἕδρα πρὸς διάδοσιν τῆς διαμαρτυρήσεως ὁ Ἰωάννης Καλβῖνος, οὗτινος κατ' ὀλίγον αἱ ἰδέαι μετεδόθησαν, καὶ ἐν τῇ γερμανικῇ Ἑλβετίᾳ, ἰδίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζβιγγλίου, οὕτως ὥστε οἱ διαμαρτυρόμενοι τῆς Ἑλβετίας ἐκλήθησαν *Καλβινισταί*. Τὸ δογματικὸν ἔργον τοῦ Καλβίνου «Institutio christianae religionis», ἔχει ἀναμφιβόλως μεγίστην δογματικὴν ἀξίαν, εἶναι δὲ ἀνώτερον τοῦ ἔργου τοῦ Μελάγχθονος («Loci communes κτλ.»). Ὁ Καλβῖνος ἐδέχετο τὰς ἰδέας τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Ζβιγγλίου, διέφερε δὲ πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς τὴν αὐστηροτέραν ἐκδοχὴν τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐχαριστίαν, ἐν ᾗ ἐδέχετο πνευματικὴν μετάληψιν τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ὑπὸ τῆς κοινωνίας διαθερμαινομένης πίστεως. Ἐπίσης ἐθεώρει τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν sui juris, ἀνεξάρτητον τῆς πολιτικῆς καὶ μὴ ἀπορρέουσαν ἐξ αὐτῆς. Ἡ ἐπισημοτέρα τῶν ἑλβετικῶν ὁμολογιῶν ἡ «Confessio Helvetica posterior», φέρει ἀναμφισβήτως χαρακτῆρα καλβινικόν.

Ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσήχθη ἡ διαμαρτύρησις διὰ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ ὀγδόου (1534), ὅστις θερμὸς ὢν ὑπερασπιστὴς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐκηρύχθη κατ' αὐτῆς ἕνεκα τῆς ἀρνήσεως τοῦ πάπα νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἄνναν Βολεϋν ἐγκαταλείπων τὴν νόμιμον αὐτοῦ σύζυγον Αἰκατερίναν. Οὗτος ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ παρλαμέντου ἀρχηγὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἀνεβίβασεν εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κανταουρίας τὸν Θωμᾶν Κράμμερ, ὅστις ἐπέτρεψε τὴν διάζευξιν ταύτην. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἐρρίκου, ὁ Ἐδουάρδος ΣΤ', ὑπεστήριξε τὴν διαμαρτύρησιν, ἐπ' αὐτοῦ δὲ συνετάχθη ἡ νέα κατήχησις, τὸ νέον εὐχολόγιον (βιβλίον τῶν τελετῶν καὶ προσευχῶν) καὶ τὸ νέον σύμβολον, ἐν ᾧ ἐξετέθη ἡ διδασκαλία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐν 42 ἄρθροις. Καὶ ἀπεπειράθη μὲν ἡ διάδοχος αὐτοῦ Μαρία ἡ καθολικὴ νὰ ἐπαναφέρῃ διὰ τῆς βίας καὶ ἀπηνῶν διωγμῶν τὸν καθολικισμόν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ (1558) ἐπεκράτησε τελείως ἡ διαμαρτύρησις, συμπτυχθέντων τῶν 42 ἄρθρων τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως εἰς 39, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἔκτοτε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἐδέχθη τὰς ἰδέας τῶν διαμαρτυρομένων, θεωροῦσα μόνον τὴν ἱερωσύνην ὡς χάρισμα μεταδιδόμενον διὰ τῆς χειροτονίας καὶ διατηρήσασα τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἀρχαίας τινὰς διατάξεις καὶ τελετάς. Ἀπορρίψασα τὸν ἀπόλυτον προορισμὸν τοῦ Καλβίνου ἐδέχθη ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ πνευματικὴν μετάληψιν. Οὕτως ἀπετελέσθη νέα τις μορφὴ τῆς διαμαρτυρήσεως, ἡ κληθεῖσα *ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία*. Κατὰ τῶν νέων ὅμως τούτων στοιχείων τῶν συνδεομένων πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐξηγέρθησάν τινες θέλοντες τὴν ἐφαρμογὴν τῆς καθαρᾶς διαμαρτυρομένης διδασκαλίας. Οὗτοι, κληθέντες καθαροί, πουριτανοί, ἀπετέλεσαν ἰδίας κοινότητας πρεσβυτεριανάς. Ἡ μερὶς αὕτη ἐπεκράτησεν ἐπί τινα χρόνον ἐπὶ τοῦ Κρόμβελ, ἀλλ' ἔπειτα ἀνεγνωρίσθη πάλιν ἐπὶ τοῦ Καρόλου τοῦ Β' ὡς ἐκκλησία τοῦ κράτους ἡ ἐπισκοπιανή. Τοὐναντίον ἐν Σκωτίᾳ ἐπεκράτησεν ἡ πρεσβυτεριανὴ Ἐκκλησία. Ἡ διαμαρτύρησις εἰσήχθη εἰς τὴν Σκωτίαν ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κνὼξ (1542), ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ καθαροῦ καλβινισμοῦ. Τῷ 1560 συνετάχθη ἡ σκωτικὴ ὁμολογία (Confessio Scotica), ἐπικυρωθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ παρλαμέντου. Καὶ ἐγένετο μὲν ἀπόπειρα πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἐπισκοπιανῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' αὕτη ἀπέτυχεν. Ὅτε τῷ 1707 ἐγένετο ἡ ἕνωσις τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας, ἀνεγνωρίσθη ἐν Σκωτίᾳ μὲν ὡς ἐκκλησία τοῦ κράτους ἡ πρεσβυτεριανή, ἀνεκτὴ δὲ ἡ ἐπισκοπιανή, ἐνῷ ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς ἐκκλησία τοῦ κράτους ἡ ἐπισκοπιανή, ἀνεκτὴ δὲ ἡ πρεσβυτεριανή. Μόνον ἐν Ἰρλανδίᾳ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ διαμαρτύρησις, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας, καταπιέσεις καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας, οὕτω δὲ ἡ χώρα αὕτη ἔμεινε καθολική.

Ἐν Γαλλίᾳ εἰσήχθη ἡ διαμαρτύρησις ἐπὶ Φραγκίσκου τοῦ Α', ὅστις, καίπερ καθολικός, ὑπεστήριξεν ἕνεκα πολιτικῶν λόγων τοὺς διαμαρτυρομένους ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπὶ τῆς ἀδελφῆς ὅμως αὐτοῦ Μαργαρίτας δὲ Βαλουά, ἥτις κατ' ἀρχὰς ὑπεστήριξε τοὺς διαμαρτυρομένους, ἤρχισαν νὰ καταδιώκωνται οὗτοι, καλούμενοι *Οὐγενότοι*. Παρὰ τοὺς διωγμοὺς ὅμως τούτους ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ Β' εἶχον σχηματισθῇ πολλαχοῦ τῆς Γαλλίας κοινότητες διαμαρτυρομένων, αἵτινες ἐξέδωκαν καὶ ἰδίαν ὁμολογίαν, τὴν «Confessio Gallicana». Ἐπὶ πολλὰς ἐν τούτοις δεκαετηρίδας κατεσπαράσσετο ἡ Γαλλία ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων, οἵτινες ἀπέβησαν δεινότεροι ἕνεκα τῆς ἔριδος περὶ τῆς καταλήψεως τοῦ θρόνου μεταξὺ τῶν προτεσταντῶν δουκῶν ντὲ Γκὺζ καὶ τῶν δυτικῶν ντὲ Μπουρμπόν. Τέλος κατὰ τὸ 1570, διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, ἀπέλαυσαν οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐν Γαλλίᾳ εἰρήνης. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1572 συνομόσαντες οἱ καθολικοὶ κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου κατέσφαξαν μέγα πλῆθος διαμαρτυρομένων ἐν Παρισίοις, ἔπειτα δὲ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Γαλλίᾳ. Αἱ διώξεις αὗται ἐξηκολούθησαν μέχρις οὗ ὁ Ἐρρῖκος ὁ Δ', διὰ τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης, παρέσχε πλήρη ἐλευθερίαν εἰς αὐτοὺς ἐν Γαλλίᾳ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ διάταγμα τοῦτο κατεδιώχθησαν οἱ Οὐγενότοι καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Λοιδοβίκου τοῦ ΙΔ', ὅστις μάλιστα ἀνεκάλεσε τὸ διάταγμα τῆς Νάντης. Μόλις δὲ ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως (1789) ἐξησφαλίσθη πλήρης ἐλευθερία καὶ ἰσότης μεταξὺ δυτικῶν καὶ διαμαρτυρομένων ἐν Γαλλίᾳ.

Ἐν ταῖς Κάτω Χώραις εἰσήχθη ἡ διαμαρτύρησις ἐκ Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας. Καὶ προσεπάθησαν μὲν ὁ Κάρολος ὁ Ε' καὶ Φίλιππος ὁ Β' δι' ἀπηνῶν διωγμῶν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διαμαρτυρήσεως, ἀλλ' ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης ὑπεστήριξε διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ (1572). Ἤδη κατὰ τὸ 1562 οἱ ἐν ταῖς Κάτω Χώραις διαμαρτυρόμενοι εἶχον ἐκθέσει τὰ τῆς πίστεως αὐτῶν ἐν τῇ «Confessio Belgica», ἥτις ἔχει χροιὰν καλβινικήν. Καὶ πάλιν ὅμως ἐξηκολούθησαν οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοί, μόλις δὲ τῷ 1648, διὰ τῆς εἰρήνης ἐν Μύνστερ, δι' ἧς ἡ Ἱσπανία ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Κάτω Χωρῶν, ἀνεγνωρίσθη ἐν Ὁλλανδίᾳ ὡς ἐπικρατοῦσα ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ καλβινισμοῦ. Ἐν Σουηδίᾳ εἰσήχθη ἡ διαμαρτύρησις ὑπὸ Γουσταύου Βάσα, ἀνακηρυχθέντος τῷ 1523 βασιλέως τῆς Σουηδίας. Οὗτος ἐν Λυβέκῃ ἐξόριστος ὤν, ἠσπάσθη τὴν διαμαρτύρησιν, ἣν ἔπειτα, γενόμενος βασιλεύς, εἰσήγαγεν εἰς Σουηδίαν. Αἱ προσπάθειαι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὅπως ἐπαναφέρῃ τὸν καθολικισμὸν ἀπέτυχον καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Καρόλου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου (1611—1632), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπεκράτησεν ἡ διαμαρτύρησις ἐν Σουηδίᾳ, ὅποθεν διεδόθη εἰς Φινλανδίαν.

Ἐν Δανίᾳ εἰσήχθη ἡ διαμαρτύρησις ἐπὶ Χριστιανοῦ τοῦ Β', μετὰ πολλὰς δὲ ἀντιδράσεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐπεκράτησεν ἐπὶ Χριστιανοῦ τοῦ Γ', ὅστις συνεκάλεσε τῷ 1536 τὸ συνέδριον τῶν εὐγενῶν, κηρυχθὲν ὑπὲρ τῆς διαμαρτυρήσεως, καὶ προσεκάλεσεν ἐκ Βυρτεμβέργης τὸν Bugenhagen πρὸς διοργάνωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐν Δανίᾳ. Ἐκ Δανίας διεδόθη ἡ διαμαρτύρησις εἰς τὴν Νορβηγίαν τὴν Ἰσλανδίαν, τὴν Λιβονίαν, τὴν Κουρλανδίαν καὶ Ἐσθλανδίαν. Ἐν Πολωνίᾳ, Βοημίᾳ καὶ Μωραβίᾳ τὰ σπέρματα τῆς διαμαρτυρήσεως εἶχον ρίψει τὸ πρῶτον οἱ Βοημοὶ καὶ Μωραβοὶ ἀδελφοί. Αἱ μετὰ ταῦτα ὅμως προσπάθειαι πρὸς διάδοσιν τῆς διαμαρτυρήσεως, προσκρούσασαι εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῶν δυτικῶν, δὲν ἐπέφερον μεγάλα ἀποτελέσματα.

Ἡ διαμαρτύρησις, ἐξεγερθεῖσα κατὰ τῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τοῖς ἤθεσιν ἐπικρατούσης ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ διαφθορᾶς, κατώρθωσε νὰ ἐξαπλωθῇ ταχέως σχεδὸν πανταχοῦ ἀριθμοῦσα νῦν περὶ τὰ 180 ἑκατομμύρια ψυχῶν. Τὸ μεγαλύτερον σφάλμα τῆς διαμαρτυρήσεως ἦτο ἀναμφιβόλως ἡ ἀπόρριψις τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιώματος εἰς τὸ ἄτομον νὰ ἑρμηνεύῃ ἐλευθέρως τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ἀκριβῶς ἐκ τούτου ἐπῆλθον εὐθὺς ἀμέσως ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ αἱ παρανοήσεις, ἡ ἀστάθεια ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ αἱ ἔριδες καὶ ἐπὶ τέλους τὰ σχίσματα, ἅτινα ὁλονὲν πληθύνονται. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἐλλείψεις ταύτας ἡ διαμαρτύρησις, προελθοῦσα ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς θερμότητος καὶ ἀγνότητος τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, τοῦ ἐξεγερθέντος ἕνεκα τῆς ὁμολογουμένης διαφθορᾶς καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τοῖς ἤθεσι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, δὲν δύναται εἰ μὴ νὰ τύχῃ τῆς συμπαθείας πάσης ἀληθοῦς χριστιανικῆς καρδίας, ἐχούσης πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀδαμαντίνην βάσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας: «ὁ ποιήσας καὶ διδάξας οὗτος μέγας κληθήσεται». Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— **διαμαρτύρησις** ***συναλλαγματικῆς***· βλ. λ. διαμαρτυρικόν

διαμαρτυρία (ἡ)· ἀντίθετος μαρτυρία, ἰσχυρισμὸς πρὸς ἄρσιν ἄλλου ἰσχυρισμοῦ ὡς ἀκύρου καὶ σαθροῦ· || ἔντονος ἔκφρασις παραπόνου, ἔνστασις ἐναντίον μιᾶς καταστάσεως, πράξεως ἢ ἐνεργείας συνεπαγομένης ἠθικὴν ἢ ὑλικὴν διά τινα ζημίαν: «διαμαρτυρία τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν νέων φορολογικῶν μέτρων», «ὑπέβαλε διαμαρτυρίαν διὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν εἰς αὐτὸν μομφήν».

— [*Ἀττικ. Δικ.*] Παρ' ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ἡ *διαμαρτυρία* ἦτο ἔνστασις ἐναντίον τῆς παραδοχῆς μιᾶς μηνύσεως, στηριζομένη ἐπὶ ἐνόρκου καταθέσεως μαρτύρων. Κατὰ τὸν Ἁρποκρατίωνα, ἐὰν ὁ μηνυόμενος κατὰ τὴν εἰς τὴν μήνυσιν ἀπάντησίν του προσέβαλλε τὸ παραδεκτὸν τῆς μηνύσεως (βλ. ἀντιγραφή), ὁ μηνυτὴς εἶχε τὸ δι-

Digitized by Google

καίωμα νὰ ἀποδείξῃ διὰ μαρτύρων τὸ ἀσύστατον τῆς ὑπὸ τοῦ μηνυομένου γενομένης ἐνστάσεως. Ὤφειλε τότε ὁ ἐναγόμενος νὰ μηνύσῃ τοὺς μάρτυρας τοῦ ἐνάγοντος ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ (δίκη ψευδομαρτυριῶν)· ἐὰν παρέλειπε τοῦτο, ἢ ἐὰν ὅλως διόλου δὲν ὑπέβαλλεν ἔνστασιν, ἢ ἐὰν ἔχανε κατὰ τὴν προδικασίαν ταύτην, ἡ ἔνστασις ἀπερρίπτετο καὶ ἤρχιζεν ἡ κυρία δίκη. Ἐνῷ, ἐὰν ἀπ' ἐναντίας ὁ ἐναγόμενος ἐκέρδιζε κατὰ τὴν προδικασίαν ταύτην, ἀνεστέλλετο καὶ ἡ κυρία δίκη. Ἡ διαμαρτυρία ἐλάμβανεν ἐπίσης χώραν καὶ ἐπὶ κληρονομικῆς δίκης (διαδικασίας κλήρου), ἀλλὰ μόνον ὁσάκις πλείονες τοῦ ἑνὸς ἤγειρον συγχρόνως ἀξιώσεις ἐπὶ μιᾶς κληρονομίας. Ἡ διαμαρτυρία δὲν ἦτο ἀκίνδυνος διὰ τὸν καταφεύγοντα εἰς αὐτήν, διότι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ καταβάλῃ, ἰδίως ἐπὶ κληρονομικῶν διαφορῶν, τὴν λεγομένην *προκαταβολήν*, ἴσην πρὸς τὸ δέκατον τῆς ἐπιδίκου περιουσίας, καὶ ἥτις προκαταβολὴ περιήρχετο εἰς τὸν μηνυτήν, ἐὰν ὁ τελευταῖος οὗτος ἀπεδείκνυε ψευδῆ τὴν μαρτυρίαν τὴν γενομένην ἐνόρκως πρὸς στήριξιν τῆς ἐνστάσεως. Ἀλλὰ καὶ ὁ μηνυτής, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐλάμβανε τὸ πέμπτον τῶν ψήφων, περιέπιπτεν εἰς τὴν τιμωρίαν τὴν λεγομένην *ἐπωβελίαν*, ὤφειλε δηλαδὴ νὰ μετρήσῃ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μηνυθέντας μάρτυρας τὸ ἕκτον τῆς ἐπιδίκου περιουσίας. Ι. Δ. Σ.

— /*Πολ. Δικ.*/ Καλεῖται *διαμαρτυρία* ἡ προφορικὴ ἢ ἔγγραφος διατύπωσις ἀντιρρήσεως ἐναντίον ἐνεργειῶν ἄλλου βλαπτουσῶν δικαιά του πράγματι ἢ κατὰ τὴν ἀντίληψιν μόνον τοῦ διαμαρτυρομένου. Ἡ διαμαρτυρία, οὖσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξώδικος πρᾶξις, διατυποῦται συνήθως ἐν δικογράφῳ ἐπὶ χαρτοσήμου ὀνομαστικῆς ἀξίας δραχμῶν δέκα καὶ κοινοποιεῖται εἰς τὸν καθ' οὗ αὕτη στρέφεται διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος. Οὐχὶ σπανίως ὅμως, ἐν κατεπειγούσαις ἀνάγκαις, δύναται νὰ γίνῃ καὶ προφορικῶς, ἀποδεικνυομένη διὰ μαρτύρων, ἐὰν ὑπάρχουν αἱ προϋποθέσεις αἵτινες ἐπιτρέπουν τοῦτο. Πολλάκις ἡ διαμαρτυρία στρέφεται περὶ τὴν ἐξήγησιν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων αἵτινες προέρχονται ἐκ συμβάσεώς τινος (μισθώσεως, ἀγοραπωλησίας, διαιτησίας κλπ.)· ἑπομένως ἔχει ἀξίαν καὶ ἀποτέλεσμα μόνον ἐφ' ὅσον ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τὸ δίκαιον καὶ βάσιμον τῆς ἑρμηνείας τῆς ἀρχικῆς συμβάσεως, ἐφ' ἧς αὕτη ἐστηρίχθη, ἄλλως οὐδόλως βλάπτει τὸν καθ' οὗ στρέφεται. Τοὐναντίον ὅμως ἡ ἔλλειψις διατυπώσεως διαμαρτυρίας ἐγκαίρως καὶ νομίμως δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιζήμια ἀποτελέσματα διὰ τὸν παραλείψαντα ταύτην, στερούμενον πολλάκις, διὰ τοῦτον καὶ μόνον τὸν λόγον, τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ δικαιώματός του ἢ τῆς ἀποζημιώσεώς του διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα καθ' ὃ τοῦτο προσεβλήθη.

Ἡ διαμαρτυρία, ὅταν εἶναι ἔγγραφος, συνωδεύεται πάντοτε σχεδὸν ὑπὸ προσκλήσεως πρὸς τὸν καθ' οὗ στρέφεται, ὅπως οὗτος ἢ παύσῃ προσβάλλων τὰ δικαιώματά του ἢ ἄρῃ τὴν ἐνέργειαν ἥτις προσέβαλε ταῦτα, ἐὰν αἴρεται αὕτη, καὶ ἐπαναφέρῃ τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν των θέσιν, ἢ προβῇ εἰς ἐνέργειαν εἰς ἣν ὑποχρεοῦται ἐκ τῆς συμβάσεως καὶ ἣν παρέλειψε. Πρὸς τοῦτο τάσσεται καὶ προθεσμία, ἐὰν εἶναι ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον εἰς τὸν διαμαρτυρόμενον, ἧς παρελθούσης καθίσταται οὗτος ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν ζημίαν. Πολλάκις τὸ περιεχόμενον τῆς διαμαρτυρίας δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ὄχλησις ἀφορῶσα ὡρισμένην καὶ ῥητὴν τῆς συμβάσεως ἐνέργειαν. Ἐπίσης ἡ εὐρυτέρα ἔννοια τῆς διαμαρτυρίας ταυτίζεται μὲ τὴν ἁπλῆν ἐπιφύλαξιν δικαιώματος, ἥτις δύναται νὰ λάβῃ χώραν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν σύνταξιν τῆς συμβάσεως ἣν ἀφορᾷ. Ν. Ι. Θ.

διαμαρτυρικὸν (τό)· ἔγγραφον συντασσόμενον ὑπὸ συμβολαιογράφου εἴτε ἐπὶ τῇ ἀρνήσει ἀποδοχῆς συναλλαγματικῆς τινος, εἴτε ἐπὶ τῇ ἀρνήσει ἐξοφλήσεως αὐτῆς.

— /*Νομ.*/ *Διαμαρτυρικὸν* καλεῖται τὸ δημόσιον ἐκεῖνο ἔγγραφον, ἐν τῷ ὁποίῳ πιστοποιοῦνται καὶ βεβαιοῦνται ὡρισμένα γεγονότα σημαντικὰ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ τυπικοῦ δικαίου τῆς συναλλαγματικῆς. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦ περὶ συναλλαγματικῶν δικαίου, ὁ κομιστὴς τῆς συναλλαγματικῆς δὲν ἔχει μόνον δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ ὡρισμένας ἐπιτακτικῆς φύσεως ὑποχρεώσεις, ὧν ἡ μὴ τήρησις ἔχει δι' αὐτὸν τὰ δυσμενῆ ἀποτελέσματα τῶν ἐκπτώσεων ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων του. Αἱ κυριώτεραι ὑποχρεώσεις τοῦ κομιστοῦ εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῆς συναλλαγματικῆς πρὸς ἀποδοχὴν καὶ ἡ ἐμφάνισις αὐτῆς πρὸς πληρωμήν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ οὗτος πρὸ ἀρνήσεως εἴτε τοῦ ἐπιστελλομένου ν' ἀποδεχθῇ τὴν συναλλαγματικήν, ἢ τοῦ πληρωτοῦ νὰ πληρώσῃ ταύτην. Ἐν ταὐτῷ ἐπιβάλλει αὐτῷ ὁ νόμος τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πιστοποιήσῃ τὴν ἄρνησιν ταύτην διὰ τῆς συντάξεως τοῦ διαμαρτυρικοῦ. Ἐκ τούτου ἔχομεν δύο εἴδη διαμαρτυρικῶν:

Ἐπὶ *μὴ πληρωμῇ*. Ἀρνηθέντος τοῦ πληρωτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς λήξεως νὰ πληρώσῃ, ὁ κομιστὴς παραδίδει ἀμέσως εἰς τὸν συμβολαιογράφον τὴν συναλλαγματικήν, ὅστις προσλαμβάνων καὶ ἄλλον τινὰ συνάδελφόν του ἐπὶ συμπράξει ἢ δύο μάρτυρας ἐκ τῶν ἐχόντων τὰ ὑπὸ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας πρὸς σύμπραξιν ἐν συμβολαίοις ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως συνυπογράψωσι τὴν συμβολαιογραφικὴν πρᾶξιν, μεταβαίνει εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ πληρωτοῦ καὶ ἐμφανίζει πρὸς αὐτὸν καὶ αὖθις τὴν συναλλαγματικήν, αἰτῶν, παρουσίᾳ καὶ τῶν μαρτύρων, τὴν ἐξόφλησίν της. Ἀρνηθέντος τοῦ πληρωτοῦ νὰ πληρώσῃ, προβαίνει εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἐπισήμου ἐγγράφου, ἐν ᾧ ὁ νόμος ἀπαιτεῖ ν' ἀντιγράφηται ὁλόκληρος ἡ συναλλαγματικὴ μετὰ τῶν ὀπισθογραφήσεων καὶ οἱασδήποτε ἄλλης πάσης φύσεως ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῆς σημειώσεως, ἀναφερομένου ἐν τέλει τοῦ γεγονότος τῆς ἀρνήσεως τῆς πληρωμῆς, ὡς καὶ τῶν τυχὸν λόγων τῆς ἀρνήσεως, ἢ τῆς ἀπουσίας τοῦ πληρωτοῦ ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς πληρωμῆς. Ἡ ἐμφάνισις ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου ἢ καὶ ὑπὸ κλητῆρος μετὰ δύο μαρτύρων (τοῦτο δὲν συνέβη ἄχρι τοῦδε εἰς τὴν ἡμετέραν πρακτικήν, καθ' ἃ γνωρίζομεν) ὀφείλει ἐπὶ ποινῇ ἐκπτώσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ κομιστοῦ νὰ γίνῃ τὴν ἐπιοῦσαν ἀκριβῶς τῆς ἡμέρας τῆς πληρωμῆς τῆς συναλλαγματικῆς, ἐὰν δὲ αὕτη εἶναι ἐξαιρετέα κατὰ τοὺς δικονομικοὺς κανόνας, τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐξαιρετέας ταύτης ἡμέρας ἐργάσιμον. Ἐὰν ὑπάρχῃ κατὰ παρέμβασιν ἀποδέκτης, τότε, ἀρνηθέντος τοῦ πληρωτοῦ νὰ πληρώσῃ, δέον νὰ ἐμφανισθῇ αὕτη πρὸς τοῦτον, ἢ ὑπάρχοντος καὶ κατ' ἀνάγκην πληρωτοῦ ἐπιβάλλεται ἡ εἰς τρίτην μοῖραν καὶ πρὸς αὐτὸν ἐμφάνισις τῆς συναλλαγματικῆς. Ἀρνηθέντων πάντων τὴν ἐξόφλησιν, γίνεται περὶ τούτου κατὰ τὴν ἀνωτέρω σειρὰν ἐμφανίσεως μνεία ἐν τῷ διαμαρτυρικῷ, συντασσομένου ἑνὸς διαμαρτυρικοῦ περὶ πάντων τῶν γεγονότων αὐτῶν κατὰ τὸ ἄρθρ. 172 Ἐ. Ν. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἐν τῇ συναλλαγματικῇ τόπος ὡρισμένος, ἐν ᾧ δέον νὰ γίνῃ ἡ ἐξόφλησις, τότε ἡ ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου ἐμφάνισις γίνεται ἐν τῷ τόπῳ αὐτῷ. Ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν ἡ ἐν τῇ συναλλαγματικῇ δηλουμένη κατοικία τοῦ πληρωτοῦ εἶναι ἀναληθής, τότε εἶναι ἀναγκαία ἡ πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ διαμαρτυρικοῦ σύνταξις τοῦ ἐρευνητικοῦ ἐγγράφου, ὡς καθορίζεται ἐν ἄρθρῳ 172, ἐν τέλει τοῦ Ἐ. Ν.

Ὁ ἐμπορικὸς νόμος (ἄρθ. 158) ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα εἰς τρίτον τινά, εἴτε ἤδη ἐκ τῆς συναλλαγματικῆς ἐνεχόμενον εἴτε οὔ, ὅπως, βεβαίας οὔσης τῆς ἀρνήσεως τῶν εἰς πληρωμὴν τῆς συναλλαγματικῆς ὑποχρέων νὰ ἐξοφλήσουν ταύτην, κατὰ τὸν μεταξὺ τῆς λήξεως καὶ τῆς συντάξεως τοῦ διαμαρτυρικοῦ χρόνον, παρέμβῃ καὶ ἐξοφλήσῃ τὴν συναλλαγματικήν. Ὁ κομιστὴς ὑποχρεοῦται νὰ δεχθῇ τὴν πληρωμὴν ταύτην, γίνεται δὲ μνεία τοῦ γεγονότος ἐν τῷ διαμαρτυρικῷ, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ ὀνόματος ἐκείνου, ὑπὲρ οὗ ὁ τρίτος παρεμβαίνει, ἀποκαλουμένου τοῦ διαμαρτυρικοῦ ἐν ᾗ περιπτώσει ταύτῃ «διαμαρτυρικοῦ μετὰ παρεμβάσεως».

Ἡ σημασία τοῦ ἐπὶ μὴ πληρωμῇ διαμαρτυρικοῦ ἔγκειται ἐν τῷ γεγονότι, ὅτι διαφυλάσσει τὰ δικαιώματα τοῦ κομιστοῦ κατὰ τῶν ἀπέναντι αὐτοῦ, ἐκτὸς τοῦ ἐκδότου, ἐκ τῆς συναλλαγματικῆς συνυποχρέων. Οὐδὲν ἄλλο ἔγγραφον δύναται ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψίν του, καὶ οὐδὲν δὲ ὠφελεῖ ἐὰν δὲν συνετάχθη ἐγκαίρως. Καὶ ἐν περιπτώσει πτωχεύσεως τοῦ πληρωτοῦ εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως διαφυλάξῃ τὰ δικαιώματα τοῦ κομιστοῦ. Ἐπὶ διαμαρτυρικοῦ μετὰ παρεμβάσεως εἶναι ἀναγκαῖον ἵνα πιστοποιηθῇ ἡ παρέμβασις τοῦ τρίτου μὴ ὑφισταμένη ἄλλως. Ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ περιπτώσει συγχωρεῖται ἡ μὴ σύνταξις διαμαρτυρικοῦ, ὅταν δηλονότι ἐπὶ τῆς συναλλαγματικῆς ὑπάρχει ἡ ῥήτρα «ἀνέξοδος ἐπιστροφή», ἄλλως αἱ συνέπειαι τοῦ νόμου ὡς ἐπιτακτικῆς φύσεως ἐπέρχονται πάντοτε. Τὸ ἐπὶ μὴ πληρωμῇ διαμαρτυρικὸν εἶναι τὸ πρακτικῶς τὰ μάλα συναντώμενον.

2 *Ἐπὶ μὴ ἀποδοχῇ*. Τὸ διαμαρτυρικὸν τοῦτο εἶναι ἥττονος σημασίας καὶ δὲν δύναται νὰ ἐκθέσῃ τὸν κομιστὴν εἰς βλαβερὰς συνεπείας, ἐν ᾗ περιπτώσει παρελείφθη. Τούτου δεδομένου ἐξηγεῖται ἡ πρακτικὴ ἀχρήστευσίς του ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ ἔξοδον ἄνευ οὐσιαστικῆς τινος συνεπείας. Αἱ διὰ τὴν σύνταξίν του διατυπώσεις κατ' οὐδὲν διαφέρουν τῶν ἀνωτέρω σημειωθεισῶν ἐπὶ συντάξεως διαμαρτυρικοῦ ἐπὶ μὴ πληρωμῇ. Προθεσμία πρὸς σύνταξιν αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει, ὀφείλει ὅμως κατὰ τὴν ἐκ τοῦ νόμου λογικὴν νὰ συνταχθῇ πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς πληρωμῆς. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον διαφέρει τοῦ ἐπὶ μὴ πληρωμῇ κατὰ τὸ γεγονός, ὅτι γίνεται ἐν αὐτῷ μνεία τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἐπιστελλομένου ν' ἀποδεχθῇ τὴν συναλλαγματικήν.

Ἡ πρακτική του σημασία συνίσταται εἰς τὸν διὰ τῆς κοινοποιήσεώς του πρὸς τὸν ἐκδότην καὶ τοὺς ὀπισθογράφους ἐξαναγκασμὸν αὐτῶν νὰ παράσχουν τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι θὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ συναλλαγματική, παρεχομένης ἐγγυήσεώς τινος, ἢ καὶ ἀμέσου πληρωμῆς. Θὰ πρέπῃ πάντως ὁ κίνδυνος νὰ εἶναι ἄμεσος, ἵνα ἀναγκασθῇ εἰς διαμαρτύρησιν ἐπὶ μὴ ἀποδοχῇ ὁ κομιστής. Ἀναγκαῖον εἶναι τὸ ἐπὶ μὴ ἀποδοχῇ διαμαρτυρικὸν πρὸς σύστασιν κατὰ παρέμβασιν ἀποδοχῆς.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

διαμαρτύρομαι καὶ *διαμαρτυροῦμαι*, ἀόρ. *διεμαρτυρήθην*· ἰσχυρίζομαι τὸ ἐναντίον ἄλλου ἰσχυρισμοῦ παραβλάπτοντός με, προβάλλω στοιχεῖα, γεγονότα ἀνατρέποντα τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ ἀντιπάλου μου· || ἀποδοκιμάζω, καταγγέλλω ὡς ἄδικον ἀπόφασιν ἢ μέτρον τῶν ἀρχῶν καὶ καθόλου τῶν κυβερνώντων: «ὁ λαὸς διαμαρτύρεται διὰ τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς αὐτὸν νέα βάρη».

— **διαμαρτυρόμενοι** (οἱ), ἄλλως *προτεστάνται*· οἱ Χριστιανοὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τὰ δόγματα τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλβίνου (βλ. λ. διαμαρτύρησις). Οἱ καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον διαμαρτυρόμενοι ἀνέρχονται σήμερον εἰς 180—200 ἑκατομμύρια.

διαμαρτυρῶ (—*έω*), ἀόρ. *διεμαρτύρησα—διεμαρτυρήθην*, παθ. μετχ. *διαμαρτυρημένος* ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγμάτων, κάμνω διαμαρτύρησιν διὰ τὴν μὴ ἔγκαιρον πληρωμὴν τῆς συναλλαγματικῆς (βλ. λ. διαμαρτυρικόν).

διαμαστίγωσις, —*εως*· ἰσχυρά, σκληρὰ μαστίγωσις || ἡ ἐν Σπάρτῃ μέχρις αἵματος μαστίγωσις τῶν παίδων ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος.

— /*Ἀρχ.*/ Ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐν Σπάρτῃ λατρευομένης Ὀρθίας Ἀρτέμιδος οἱ Σπαρτιατόπαιδες ἐμαστιγώνοντο ἅπαξ τοῦ ἔτους μέχρις αἵματος, πολλάκις δὲ συνέβη νὰ ἀποθάνωσι παῖδες κατὰ τὸ μαστίγωμα τοῦτο, χωρὶς κἂν νὰ ἐκδηλώσωσι τὸν πόνον των, διότι τὸ τοιοῦτον ἐθεωρεῖτο ἀτιμωτικόν. Ὅσῳ περισσότερον ἀντεῖχέ τις, τόσῳ περισσότερον ἐπῃνεῖτο. Τὸ ἀγώνισμα τοῦτο ἐκαλεῖτο *διαμαστίγωσις*, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ἔθιμον ἔχον τὰς ῥίζας του εἰς τὰς παλαιοτέρας ἀνθρωποθυσίας, τὰς προσφερομένας εἰς τὴν Ἀρτέμιδα· τὸ τότε ἀφθόνως χυνόμενον ἐπὶ τῶν βωμῶν της αἷμα τῶν θυσιαζομένων ἀνθρώπων ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ αἵματος τῶν μαστιγουμένων, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως περιέβρεχε τὸν βωμόν. Οἱ νικηταὶ ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ *βωμονίκου*. Ι. Δ. Σ.

διαμάσχαλα καὶ *διαμάσκαλα*· ἐπίρρ. ἰδιωματ., διὰ τῆς μασχάλης, εἰς τὴν μασχάλην, ὑπὸ μάλης: «κρατεῖ τὰ βιβλία διαμάσχαλα».

διαμάχη (ἡ)· ἡ ἔννοια τοῦ *διαμάχεσθαι*, ἔρις, ἔχθρα, ἀντιζηλία, ἀνταγωνισμός: «ἡ μεταξὺ τῶν ἰατρῶν διαμάχη», «ἡ διαμάχη τῶν κοινωνικῶν τάξεων».

διαμάχομαι· διαγωνίζομαι μαχόμενος, ἀντιμάχομαι, ἀνταγωνίζομαι: «διαμάχονται περὶ πρωτείων», «οἱ διαμαχόμενοι συνῆψαν ἀνακωχήν»· || καθόλου, ἐρίζω, φιλονικῶ.

διαμείβω· *ἀόρ. διήμειψα—διημείφθην*—ἀνταλάσσω, ἐκ[illegible] ἀνταποδίδω: «διημείφθησαν ὕβρεις μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων», «αἱ διαμειφθεῖσαι φιλοφρονήσεις».

διάμειψις (ἡ)· ἀμοιβαία ἀνταλλαγή.

—**διάμειψις** *ὕλης*· βλ. λ. ἀνταλλαγὴ *ὕλης* καὶ θρέψις.

διαμελίζω· ἀόρ. *διεμέλισα — διεμελίσθην*, παθ. μετχ. *διαμελισμένος*· διαχωρίζω τι εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ, τεμαχίζω: «τὸ σφάγιον διεμελίσθη» || καθόλου, κομματιάζω, κατακόπτω, κατασπαράσσω: «παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου διεμελίσθη» || κατακόπτων, τεμαχίζων διανέμω: «διεμέλισαν τὴν χώραν».

διαμελίσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἢ ὁ δυνάμενος νὰ διαμελισθῇ.

διαμέλισις, —*εως* (ἡ)· ὁ διαμελισμὸς (βλ. λ.).

διαμελισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαμελίζειν, τεμαχισμός, κομμάτιασμα: «ὁ διαμελισμὸς τοῦ σφαγίου» || κατανομή: «διαμελισμὸς τῆς Αὐστροουγγαρίας».

— /*Εγκυκλ.*/ Ὁ *διαμελισμὸς* ἦτο ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν νεωτέρων χρόνων ἓν τῶν εἰδῶν θανατικῆς ἐκτελέσεως. Κατ'

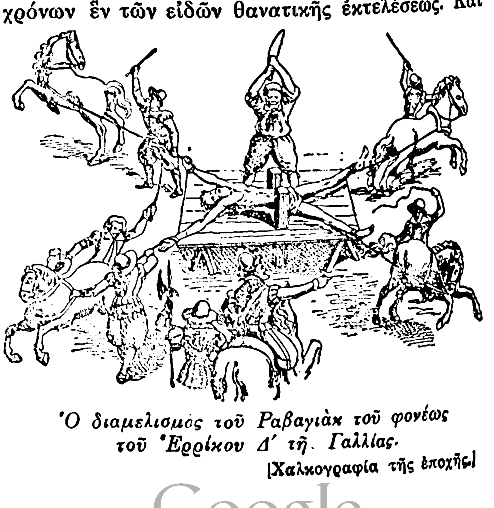

Ὁ διαμελισμὸς τοῦ Ραβαγιὰκ τοῦ φονέως τοῦ Ἐρρίκου Δ' τῆς Γαλλίας.

(Χαλκογραφία τῆς ἐποχῆς)

Digitized by Google

αὐτόν, ὁ εἰς θάνατον καταδικασθεὶς ἐστερεοῦτο ὕπτιος ἐπὶ βάθρου τινός, τὰ δὲ ἄκρα αὐτοῦ (χεῖρες καὶ πόδες) ἐξετείνοντο εἰς χιαστὸν σχῆμα καὶ προσεδένοντο διὰ σχοινίων ἀντοχῆ πρὸς τέσσαρας ἵππους, οἱ ὁποῖοι τυπτόμενοι ὑπὸ τῶν δημίων κατ' ἀντιθετον διεύθυνσιν καὶ προσπαθοῦντες νὰ διαφύγωσιν ἀπέσπων διὰ τῆς ὁρμῆς των τὰ μέλη τοῦ καταδίκου.

—*[Γεωλογ.]* Καλεῖται *διαμελισμὸς* ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἤπειροι εἶναι κατατεμαχισμέναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν ὠκεανῶν καὶ τῶν θαλασσῶν ὁριζοντίως, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατακορύφως ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἢ ἄλλων γεωλογικῶν δυνάμεων. Ὁ διαμελισμὸς τῶν ἠπείρων ἢ γενικῶς τῆς χέρσου εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν ἀνωτέρω ὁρισμόν, διττός: ὁριζόντιος καὶ κατακόρυφος. Καὶ ὁριζοντίως μὲν αἱ ἤπειροι εἶναι διαμελισμέναι ὑπὸ τῶν ὑδάτων εἰς χερσονήσους, νήσους, πελάγη, κόλπους, κτλ. Ἐκ τοῦ καθέτου δὲ διαμελισμοῦ προκύπτουν τὰ ὄρη, αἱ σειραὶ ὀρέων, αἱ πεδιάδες, τὰ ὀροπέδια, αἱ κοιλάδες κτλ. Ὁ ὁριζόντιος καὶ ὁ κάθετος διαμελισμὸς τῆς χέρσου ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ κλίματος τῶν διαφόρων τόπων τῆς γῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς προόδου ἐν γένει καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνθρωπινων πολιτισμῶν. Γ. Κ. Γ.

διαμελιστὴς (ὁ)· ὁ διαμελίζων, ὁ κόπτων τι εἰς τὰ μέρη του.

διαμένω, ἀόρ. *διέμεινα*· μένω ἔν τινι τόπῳ σταθερῶς, κατοικῶ μονίμως: «διαμένει ἐν Ἀθήναις,— ἐν Ἀμερικῇ». «ποῦ διαμένετε;»· || καθόλου μένω, παραμένω: «διέμεινα εἰς Ἀθήνας ὀλίγας ἡμέρας καὶ κατόπιν ἐταξίδευσα».

διαμερίζω· κόπτω, διαχωρίζω τι εἰς τὰ μέρη του, διαμελίζω· || καθόλου κατακόπτω, τεμαχίζω: || παροιμιωδῶς ἡ γραφικὴ ῥῆσις: «διαμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου» ἐπὶ τῶν ἁρπαζόντων καὶ διανεμόντων ἀλλότριον κτῆμα.

διαμέρισμα (τό)· τμῆμα διῃρημένου ὅλου: «διαμέρισμα οἰκίας» τμῆμα οἰκίας ἐπαρκοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας μιᾶς κατοικίας· «διαμέρισμα σιδηροδρομικῆς ἁμάξης,—ἐργοστασίου», «διαμέρισμα πόλεως», «ἐκλογικὸν διαμέρισμα» κτλ.

διαμερισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαμερίζειν*, διαμελισμός, κατανομή.

διάμερος (ὁ) (Diamerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολυτιδῶν*.

διαμεσόγαμα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τῶν ὁποίων τὰ γονιμοποιητικὰ στοιχεῖα δὲν κινοῦνται ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ κίνησίς των ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ἀνέμου, τῶν ζῴων ἢ τοῦ ὕδατος. Δ. Ν. Π.

διάμεσον (τὸ) (ἰταλ. intermezzo)· βλ. ἰντερμέδιον.

Διάμεσον */Γεωγρ./*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ὀξυᾶς* (τέως *Μπουκόβου*) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 83. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γιαβόρ*.

διάμεσος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μεταξὺ δύο ἄλλων εὑρισκόμενος, ὁ μεσαῖος· || μεταφ. ὁ μεσολαβῶν εἴς τινα ὑπόθεσιν· || τὸ οὐδέτ. διάμεσον (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. τὸ μεταξὺ δύο μερῶν κενὸν διάστημα).

— **διάμεσα** *ῥήματα /Γραμματ./*. Λέγονται οὕτω τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ὑποκείμενον παρίσταται ὡς κελεῦον, μισθοῦν, φροντίζον κ.τ.τ., ἵνα γίνῃ τι χάριν ἑαυτοῦ, ἄλλος δὲ κελευόμενος, μισθούμενος, φροντίζων κτλ. ἐπιτελεῖ τὰ κελευόμενα· π. χ. «ἀπογράφομαι τοὺς πολίτας» κελεύω νὰ ἀπογραφῶσι διὰ τοῦ γραμματέως οἱ πολῖται, «διδάσκομαι τὸν παῖδα» φροντίζω νὰ διδαχθῇ ὁ παῖς διὰ τοῦ διδασκάλου, «μεταπέμπομαι—, μετακαλοῦμαι τὸν ἀδελφὸν» κελεύω ἢ φροντίζω νὰ πεμφθῇ—, νὰ κληθῇ ὁ ἀδελφό , ὁμοίως: «ναυπηγοῦμαι πλοῖον», «οἰκοδομοῦμαι οἶκον», «παρατίθεμαι τράπεζαν» κ.τ.τ. Τὰ διάμεσα ῥήματα, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τοὺς δοκίμους χρόνους ἦσαν εὐάριθμα καὶ ἡ σχέσις τούτων πολλάκις οὐδαμῶς διὰ τῆς γλώσσης ἐδηλοῦτο, ἀλλ' ἁπλῶς παρελαμβάνετο ὁ ἐνεργητικὸς τύπος τοῦ ῥήματος, ἀπωλέσθησαν κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὥστε σήμερον οὐδ' ἴχνος αὐτῶν σῴζεται. Καθ' ὃν δηλαδὴ τρόπον ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πολλάκις: «Κῦρος τὸν παράδεισον ἐξέκοψε καὶ τὰ βασίλεια κατέκαυσε» νοουμένου ὅτι: «διέταξε καὶ ἐξέκοψαν... καὶ κατέκαυσαν», οὕτω καὶ ἡμεῖς λέγομεν: «ἔκτισα σπίτι, ἔρραψα ροῦχα, ἔκοψα τὰ μαλλιά μου» κττ. νοοῦντες ὅτι ταῦτα ἐγένοντο δι' ἄλλου κατὰ παραγγελίαν μας ἢ διαταγήν μας. Τὴν ἔννοιαν τοῦ *διαμέσου* ἐκφράζομεν σήμερον, ὁσάκις εἶναι ἀναγκαῖον, μόνον περιφραστικῶς διὰ τῶν ῥημάτων βάλλω-βάζω, παραγγέλλω, διατάσσω κττ., π. χ. «ἔβαλα νὰ μοῦ σκάψουν τ' ἀμπέλια,—νὰ μοῦ κόψουν ροῦχα», «παρήγγειλα ἢ διέταξα νὰ μοῦ φέρουν λάδι,—ψωμί» κττ. Β. Φ.

— **διάμεσον** *νεῦρον /Ἀνατομ./*. Τὸ νεῦρον τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν αἰσθητικὴν μοῖραν τοῦ προσωπικοῦ νεύρου καὶ ἀναδύεται ἀνὰ μέσον τούτου καὶ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία), ἀναδυομένων μεταξὺ τῆς ἐλαίας καὶ τῆς οὐαρολείου γεφύρας. Ὁ ἐκφυτικὸς πυρὴν τοῦ διαμέσου νεύρου εἶναι τὸ γονάτιον γάγγλιον, ὅπερ ἔχον κατασκευὴν νωτιαίου γαγγλίου κατασκηνοῖ ἐν τῷ λιθοειδεῖ ὀστῷ παρὰ τὸ νόθον στόμιον τοῦ προσωπικοῦ νεύρου. Καὶ αἱ μὲν περιφερικαὶ αὐτοῦ ἶνες φερόμεναι διὰ τῆς χορδῆς τοῦ τυμπάνου διανέμονται εἰς τὰ δύο πρόσθια τριτημόρια τῆς γλώσσης, οὖσαι αἰσθητικαὶ καὶ αἰσθητήριαι (=γευστικαί), αἱ δὲ κεντρικαὶ ἀπαρτίζουσαι τὴν διάμεσον ῥίζαν τοῦ προσωπικοῦ διελαύνουσιν ἐντὸς τοῦ προμήκους τὸν πυρῆνα τῆς νωτιαίας ῥίζης τοῦ τριδύμου νεύρου καὶ εἶτα προστίθενται εἰς τὴν μονήρη δεσμίδα. Ι. Π.

—**διάμεσος** *ἄνθρωπος [Ἀνθρωπολ.]*. Ἡ ἐπιστήμη δεχομένη την βαθμιαίαν ἐξέλιξιν τῶν ὄντων, ἐκ τῶν ἁπλουστέρων εἰς τὰ πολυπλοκώτερα, ἑπομένως καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐκ κατωτέρων ὄντων, ἀνεζήτησεν ἀνέκαθεν τὸν διάμεσον κρίκον μεταξὺ τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀμέσως μορφολογικῶς καὶ φυλογονικῶς κατωτέρου ὄντος. Ἀτυχῶς μέχρι σήμερον αἱ πρόοδοι τῆς παλαιοντολογίας τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐπέτρεψαν νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου. Μεταξὺ ὅλων τῶν ἰχνῶν, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ διεκδικήσουν διάμεσον θέσιν, δύο εἶναι τὰ πολυτιμότερα μέχρις ὥρας, ὁ «πιθηκάνθρωπος ὁ ὀρθὸς» καὶ ὁ «αϊδελβέργιος ἄνθρωπος». Καὶ ὁ θόλος τοῦ κρανίου τοῦ πιθηκανθρώπου καὶ ἡ γνάθος τῆς Ἀϊδελβέργης παριστοῦν ἀναντίρρητα διάμεσα ἴχνη μορφολογικῶς πολύτιμα διὰ τὴν ἐπιστήμην. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι παριστοῦν καὶ φυλογονικῶς τυχὸν διάμεσα ὄντα, δηλαδὴ προγόνους τοῦ ἀνθρώπου ἀμέσους. Ὑπῆρξε τόσον βραδεῖα ἡ ἐξέλιξις καὶ ἀπωλέσθησαν τόσοι παράπλευροι κλάδοι ἀναμφιβόλως κατ' αὐτήν, ὥστε θὰ ἦτο παρακεκινδυνευμένον λίαν νὰ ἀποδώσῃ τις εἰς εὐάριθμά τινα καὶ ἀτελῆ ἴχνη τὴν σημασίαν ἀμέσου κρίκου συνδέσεως, καὶ οἰκοδομήσῃ ἐπὶ ἀσταθῶν βάσεων θεωρίας διαδοχῆς (*Haeckel, Ameghino* κ.τ.λ.). Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

—**διάμεσος** *τριγώνου [Μαθ.]*. Ἡ εὐθεῖα ἡ ἑνοῦσα μίαν τῶν κορυφῶν τοῦ τριγώνου μὲ τὸ μέσον τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς αὐτοῦ.

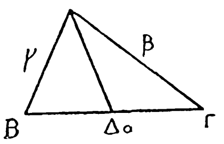

Ἑκάστη διάμεσος τριγώνου εἶναι μικροτέρα τοῦ ἀθροίσματος τῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιέχεται καὶ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν διαφορὰν τοῦ ἡμιαθροίσματος τούτου καὶ τοῦ ἡμίσεος τῆς τρίτης πλευρᾶς. Τὸ δὲ ἄθροισμα καὶ τῶν τριῶν διαμέσων τριγώνου περιέχεται μεταξὺ τῆς περιμέτρου καὶ τῆς ἡμιπεριμέτρου τοῦ τριγώνου. Τὸ μῆκος τῆς διαμέσου ΑΔ συναρτήσει τῶν πλευρῶν α, β, γ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$(ΑΔ)^2 = \frac{β^2+γ^2}{2} - \frac{α^2}{4}$$

Σ. Μ.-Ο.

διάμεστος (ὁ, ἡ)—*ον* (τό)· ὁ ἐντελῶς μεστός, γεμᾶτος ὡς ἀπάνω: «πίθος διάμεστος ἐλαίου,—οἴνου».

διαμετακομίζω· μετακομίζω, μεταβιβάζω.

διαμετακόμισις (ἡ) (κοιν. *τράνζιτο*, γαλλ. transit)· μετακόμισις διά τινος τόπου, ἡ ἐνέργεια καθ' ἣν ἐμπορεύματα εἰσαχθέντα εἰς λιμένα κράτους τινὸς ἀποθηκεύονται πρὸς μετακόμισιν εἰς ἄλλο κράτος καὶ οὕτως ἀπαλλάσσονται τοῦ εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ τοῦ ἐπιβαλλομένου ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς ὃ ἀποθηκεύονται.

— **διαμετακομίσεως** *ἀποθῆκαι*. Ὀνομάζονται συνήθως οὕτω, κατὰ σύγχυσιν, αἱ *ἀποθῆκαι ἀποταμιεύσεως*, αἱ τελωνειακαὶ δηλαδὴ ἐκεῖναι ἀποθῆκαι εἰς τὰς ὁποίας δύνανται νὰ ἐναποτεθῶσιν ἐπὶ διετίαν ἐμπορεύματα εἰσαγόμενα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἄνευ ἀμέσου πληρωμῆς τοῦ εἰσαγωγικοῦ τέλους. Διαρκούσης τῆς διετίας τὰ οὕτω ἀποταμιευόμενα ἐμπορεύματα δύνανται, κατὰ βούλησιν τοῦ κατόχου των, εἴτε ν' ἀναλωθῶσι (νὰ παραληφθῶσι δηλαδὴ πρὸς ἐπιτόπιον ἐν τῇ χώρᾳ κατανάλωσιν) καταβαλλομένου τότε τοῦ δασμοῦ, εἴτε νὰ ἐπανεξαχθῶσιν ἀτελῶς εἰς τὸ ἐξωτερικόν. [Πλειότερα βλ. ἐν λ. τελωνεῖον.]

διαμετακομιστικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαμετακόμισιν, ὁ ἐνεργούμενος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαμετακομίσεως.—Ἐπίρρ. ***διαμετακομιστικῶς***.

— **διαμετακομιστικὸν** *ἐμπόριον*. Εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα μορφὴ ἐμφανίσεως τοῦ ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ ἐμπορίου, συνισταμένη εἰς τὴν οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ παραγωγοῦ πρὸς τὸν ἐνδιαφερόμενον καταναλωτὴν μεταφορὰν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν συγκέντρωσιν τούτων εἰς μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα, ἔνθα δὲν πρόκειται νὰ καταναλωθοῦν ἐπὶ σκοπῷ βαθμιαίας καὶ τμηματικῆς διαθέσεως αὐτῶν πρὸς μικροτέρας ἀγορὰς διὰ τὴν ἐκεῖ κατανάλωσίν των.

Περὶ τῶν ἀπαρχῶν τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου οὐδὲν θετικὸν δύναται νὰ λεχθῇ. Δεδομένου ὅτι ὑπῆρξε μορφὴ οἰκονομικῆς συναλλαγῆς πολύπλοκος, ἀπαιτοῦσα διάθεσιν κεφαλαίων καὶ συγκέντρωσιν ἀγαθῶν, καθίσταται βέβαιον ὅτι ἠκολούθησεν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐξελίξει τὴν ἐμφάνισιν τοῦ κυρίως ἐμπορίου. Εἶναι ὅμως λίαν ἀρχαῖον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τοὺς παλαιοτέρους τῶν γνωστῶν πολιτισμῶν. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ συγκοινωνία καὶ τὸ ἐμπόριον ἐπιτυχέστερον διεξήγοντο διὰ θαλάσσης, τὰ πρῶτα κέντρα τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου ὑπῆρξαν πόλεις παραθαλάσσιοι, δεσπόζουσαι λόγῳ τῆς θέσεως αὐτῶν ἱκανῆς καὶ πλουσίας ἐνδοχώρας, εἰς ἣν ἦτο εὔκολος ἡ διάθεσις τοῦ ἐμπορεύματος. Οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεκεντροῦτο αὐτόθι πλοῦτος, συνεσωρεύοντο τὰ κεφάλαια καὶ ἐκαλλιεργοῦντο εὐρύτερον αἱ ἀνάγκαι τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πρώτη προϋπόθεσις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου ὑπῆρξεν ἑπομένως ἡ καταλληλότης τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τοῦ κέντρου. Ὅταν βραδύτερον ἀνεπτύσσοντο περισσότερα κέντρα καὶ ἤρχιζεν ὁ μεταξύ των συναγωνισμός, τότε καὶ ἕτεροι παράγοντες παίζουν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ῥόλον, οἷον ἡ τραπεζικὴ εὐρωστία, ἡ ἀντοχὴ καὶ ἱκανότης τῆς ἀγορᾶς κλπ.

Ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τοῦ εἴδους τούτου τοῦ ἐμπορίου ὑπῆρξε κατὰ ταῦτα ἡ ἀδυναμία τῶν παραγωγέων ἢ κατόχων τῶν ἀγαθῶν, ὅπως διαδώσουν καὶ διαθέσουν αὐτὸ πανταχοῦ ὅπου ὑπῆρχεν ἡ ἀνάγκη· εἰς τοὺς νεωτέρους ὅμως χρόνους ὁ παράγων οὗτος δὲν δύναται, μολονότι ὑπάρχει, νὰ εὐσταθήσῃ, καθότι καὶ ἡ ἐπικοινωνία εἶναι εὔκολος, καὶ ἡ συγκοινωνία πρὸς τοὺς ἀπ' εὐθείας ἐνδιαφερομένους καταναλωτὰς δυνατή. Τὸ σύγχρονον διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον ὀφείλει μᾶλλον τὴν ὕπαρξίν του εἰς τὴν ἀναπτυχθεῖσαν βιομηχανίαν καὶ τὴν δημιουργηθεῖσαν διαφορὰν τοῦ μεγάλου πρὸς τὸ μικρὸν ἐμπόριον. Οἱ μεγάλοι παραγωγοὶ δηλονότι δὲν δύνανται νὰ ἐπαρκέσουν εἰς τὴν ζήτησιν τῶν πολυαρίθμων καταναλωτῶν, φθείρουν δὲ ἐξαιρετικῶς περισσοτέρας οἰκονομικὰς δυνάμεις, ἐρχόμενοι ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν καταναλωτῶν εἰς ἐπικοινωνίαν, προτιμοῦν ἑπομένως νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ μεγάλα διαμετακομιστικὰ κέντρα, ἀφίνοντες εἰς αὐτὰ τὴν φροντίδα τῆς καλύψεως τῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως, ἐν τῇ περιφερείᾳ ἔνθα δεσπόζουν, πρᾶγμα ὅπερ ταῦτα ἐπιτυχέστερον καὶ καλύτερον λόγῳ τῆς εἰδικεύσεώς των δύνανται νὰ ἐπιτύχουν.

Αἱ σύγχρονοι νομοθεσίαι καὶ κοινωνίαι εὐνοοῦν τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορίου τοῦτο, διότι ἀποτελεῖ πηγὴν σταθερὰν τοῦ ἰδιωτικοῦ πλούτου, ἀλλὰ καὶ διὰ ταμιευτικοὺς λόγους, δεδομένου ὅτι ἔχει καθιερωθῆ φορολογική τις ἐπιβάρυνσις ἐπὶ τῶν ὑπὸ διαμετακόμισιν ἐμπορευμάτων. Ταῦτα ἰσχύουν καὶ παρ' ἡμῖν, διαθέτουσι τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην ὡς τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως διαμετακομιστικὰ κέντρα. Π. Λ. Π.

διαμέτρημα (τό)· τὸ μῆκος τῆς διαμέτρου ἰδίᾳ σωλῆνος πυροβόλου ὅπλου.

—[ΒΛΗΤΙΚΗ] Τὸ *διαμέτρημα* εἶναι ὁ τεχνικὸς ὅρος πρὸς χαρακτηρισμόν, κατὰ γενικόν τινα τρόπον, τῆς βλητικῆς ἰσχύος καὶ χρησιμεύει, συνεπῶς, πρὸς διάκρισιν τῶν εἰς τὰς διαφόρους κατηγορίας ἀνηκόντων πυροβόλων ὅπλων καὶ τῶν ἀντιστοιχούντων αὐτοῖς βλημάτων. Κατὰ τὰς ἰσχυούσας νῦν ἀρχάς, τὸ διαμέτρημα ἐκφράζει τὴν διάμετρον τοῦ κοίλου τοῦ σωλῆνος ἢ τῆς κάννης, μετρουμένην ἐπὶ τῶν ῥαβδώσεων, τοιοῦτον δὲ χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς μετρικὴ μονὰς πρὸς συγκριτικὸν καθορισμὸν τῶν κυρίων διαστάσεων τοῦ σωλῆνος ἢ τῆς κάννης καὶ τοῦ βλήματος (μῆκος κοίλου, βῆμα ἑλιγμοῦ αὐλακίου, διάμετροι θαλάμης, μῆκος βλήματος, τοιχώματα κτλ.).

Ἀρχικῶς τὸ διαμέτρημα καθωρίζετο διὰ τοῦ βάρους τοῦ σφαιρικοῦ βλήματος, ἴσης διαμέτρου πρὸς τὴν τοῦ κοίλου, τοῦ πλήρους ἐκ σιδήρου διὰ τὰ πυροβόλα καὶ τοῦ λιθίνου διὰ τὰ ὀβιδοβόλα καὶ ὅλμους. Διὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα, ἐν τούτοις, ἀργότερον, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ διάμετρος εἰς δακτύλους ἢ ἑκατοστά. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἠυλακισμένων ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων, διετηρήθη ἡ αὐτὴ ἀρχὴ τοῦ βάρους καὶ διὰ τὸ ἐπίμηκες βλῆμα, μετά τινων ἐξαιρέσεων ὅμως, καθ' ἃς ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει τὸ ἀντίστοιχον σφαιρικόν. Δοθέντος ὅμως ὅτι ἡ παλαιοτέρα μονὰς βάρους, ἡ *λίτρα* (γαλλικὴ 489,5 γραμ., ἡ τοῦ Ρήνου 501 γραμ. κτλ.) ἦτο τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ χιλιογράμμου, τὸ δὲ βάρος τοῦ ἐπιμήκους βλήματος τὸ διπλάσιον περίπου τοῦ σφαιρικοῦ, οὐδεμία ἐπήρχετο μεταβολὴ εἰς τὸ μέγεθος τοῦ διαμετρήματος.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἠυλακισμένων ὀπισθογεμῶν πυροβόλων, ἐπεκράτησεν, ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων, ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τούτων περιοριζομένων, ὁ καθορισμὸς τοῦ διαμετρήματος διὰ τῆς

Digitized by Google

διαμέτρου. Ὡς μονὰς ἐκφράσεως τοῦ διαμετρήματος διὰ τὰ πυροβόλα χρησιμοποιεῖται γενικῶς τὸ ἑκατοστόν, ἐνίοτε δέ, ὡς ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν μέρει τελευταίως καὶ παρ' ἡμῖν, τὸ χιλιοστόν. Ἐν Ἀγγλίᾳ, Ρωσίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς ὁ δάκτυλος (25, 399 χιλιοστά). Οὐχ ἧττον ἐν Ἀγγλίᾳ διετηρήθη μέχρις ἐσχάτων τὸ βάρος βλήματος διὰ τὰ μικροῦ καὶ μεσαίου διαμετρήματος πυροβόλα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνῷ διὰ τὰ μεγάλα πυροβόλα, τοῦ ναυτικοῦ, εἰς τὸ διαμέτρημα εἰς δακτύλους ἐπηκολούθει καὶ τὸ βάρος τοῦ σωλῆνος εἰς τόννους. Διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα, τὸ διαμέτρημα ἀρχικῶς μὲν ἐξεφράζετο διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σφαιρῶν ἐκ μολύβδου, συνολικοῦ βάρους μιᾶς λίτρας, εἶτα δέ, ὡς καὶ νῦν ἰσχύει, διὰ τῆς διαμέτρου. Ἡ παλαιὰ συνήθεια διετηρήθη ἐν τούτοις μέχρι σήμερον διὰ τὰ κυνηγετικὰ τυφέκια.

Ὡς μονὰς μετρήσεως τῆς διαμέτρου τοῦ κοίλου χρησιμοποιεῖται κατὰ γενικὴν ἀρχὴν τὸ *χιλιοστόν*, ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, ἔνθα χρησιμοποιεῖται ἡ *γραμμὴ* (τὸ $^1/_{10}$ τοῦ δακτύλου). Διὰ τὰ κυνηγετικὰ τυφέκια, τὰ διαμετρήματα τῶν 12 καὶ 16 ἀντιστοιχοῦσιν εἰς διάμετρον κοίλου κάννης 18,4 καὶ 17,4 χιλιοστ., περίπου, ἤ, κατὰ τὰ ἐσχάτως μόνον καθορισθέντα συμβατικῶς, ἐλάχιστα καὶ μέγιστα ὅρια, μεταξὺ 18,50—18,10 χιλ. διὰ τὰ πρῶτα καὶ 17,20—16,80 χιλ. διὰ τὰ δεύτερα.

Δι' ἑκάστην κατηγορίαν πυροβόλων ὅπλων, ἡ ἐκλογὴ καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ καταλληλοτέρου διαμετρήματος, ἐξ οὗ ἀπορρέουσι πάντα τὰ λοιπὰ στοιχεῖα κατασκευῆς τοῦ τε ὅπλου καὶ τοῦ βλήματος αὐτοῦ, στηρίζονται ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς βλητικῆς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἑκάστοτε ἐπιδιωκομένην ἐνέργειαν τοῦ βλήματος καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν διαγραφομένων ὑπὸ τῶν συνθηκῶν χρησιμοποιήσεως καὶ ὑπηρετήσεως τοῦ πυροβόλου ὅπλου.

α') ***Φορητὰ ὅπλα.*** Εἰς τὰ μετὰ σφαιρικοῦ βλήματος ἐκ μολύβδου λεῖα τυφέκια τὸ διαμέτρημα ἦτο περὶ τὰ 18 χιλιοστά, γενικῶς, μετὰ βάρους βλήματος 25 μέχρις 29 γραμ.· ὅτε ὅμως περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐγένετο παραδεκτὴ ἀραβὶς ἠυλακισμένη, διατηρηθέντος τοῦ αὐτοῦ περίπου διαμετρήματος, τὸ βάρος τῆς ἐπιμήκους βολίδος ἀνῆλθεν εἰς 48 γραμ., ἐξ οὗ κατέστη ἀπαραίτητος ἡ μείωσις τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος (ἀπὸ 440 εἰς 329 μ.), πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἰσχύος τῆς διακρούσεως. Ἡ γενομένη τότε παρατήρησις, ὅτι, παρὰ τὴν μικροτέραν ἀρχικὴν ταχύτητα, ηὔξησαν τό τε βεληνεκὲς καὶ ἡ ἀκρίβεια βολῆς, κατέστησε καταφανῆ τὰ πλεονεκτήματα τῶν ἐπιμήκων βλημάτων καὶ ἤγαγεν εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀρχῆς τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας ἐπιμηκύνσεως αὐτῶν, διατηρουμένου τοῦ βάρους ἐντὸς τῶν ἀνεκτῶν ὁρίων διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνακρούσεως. Οὕτως ἐγένετο τότε τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν μείωσιν τοῦ διαμετρήματος μεταξὺ τῶν 13 καὶ 15 χιλιοστῶν.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐφηρμόσθη εὐρύτερον εἰς τὰ ἀμέσως κατόπιν ἐμφανισθέντα ὀπισθογεμῆ τυφέκια, ὧν τὸ διαμέτρημα καθωρίσθη περὶ τὰ 11 χιλιοστὰ ἐπὶ τῇ βάσει βάρους βλήματος 25 γραμ., ἀρχικῆς ταχύτητος 440 μ. καὶ τιμῆς ἔργου ἀνακρούσεως περὶ τὸ ἓν χιλιογραμμόμετρον (τυφέκια Σασεπὼ ὑποδ. 1866 καὶ Γκρᾶ 1874).

Ἡ περαιτέρω μείωσις τοῦ διαμετρήματος προσέκρουσε τότε εἰς τὰς τεχνικὰς δυσχερείας τῆς κατασκευῆς τῶν καννῶν μικροτέρου διαμετρήματος. Εὐθὺς ὡς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος αἱ δυσχέρειαι αὗται ἤρθησαν διὰ τῶν βιομηχανικῶν προόδων καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀκάπνων πυριτίδων, ἐξησφαλίσθη δὲ ἡ καλὴ σφήνωσις τῶν βολίδων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ σκληροτέρου χιτωνίου, ἤρξατο μία ταχεῖα κάθοδος τοῦ διαμετρήματος ἀπὸ 8 χιλ. εἰς 7 χιλ. καὶ 6,5 χιλ. μετὰ βολίδος συνεχῶς καθισταμένης ἐλαφροτέρας ἀπὸ 15 μέχρι 10,5 γραμ. καὶ ἔτι περαιτέρω μάλιστα μέχρι τῶν 6 χιλ. μετὰ βολίδος 7,25 γραμ. (ἀραβὶς Λῆ—Lee—ὑποδ. 1895 τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, διὰ τὸν στόλον, διαμετρήματος 5,99 χιλ.).

Ἡ ραγδαία ὅμως αὕτη καὶ συνεχὴς μείωσις τοῦ διαμετρήματος, συνεπάγουσα πράγματι ἐκτὸς τῶν ἄλλων βλητικῶν πλεονεκτημάτων καὶ τὸ ἀναμφισβήτως μέγα τῆς ἐλαφρότητος τῶν πυρομαχικῶν καὶ συνεπῶς τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐφοδιασμοῦ εἰς ἀριθμὸν φυσιγγίων, καὶ δὴ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀτομικὸν φόρτον τοῦ ὁπλίτου, μετὰ τὴν παραδοχὴν τῶν ἐπαναληπτικῶν τυφεκίων, ταχέως ἀνεκόπη ἐκ τοῦ πιστοποιηθέντος γεγονότος, ὅτι πέραν ὁρίου τινὸς αἱ μικροῦ διαμετρήματος βολίδες, αἱ κληθεῖσαι καὶ φιλάνθρωποι, καθίστανται ἐντελῶς ἀνίκανοι νὰ θέσωσι πραγματικῶς, ἔστω καὶ προσωρινῶς, ἐκτὸς μάχης τὸ ἔμψυχον ὑλικὸν τοῦ ἐχθροῦ. Οὕτω, καὶ διὰ τὸ διαμέτρημα ἔτι τῶν 6,5 χιλ. ὑφίστανται πάντοτε σοβαραὶ ἀμφισβητήσεις.

Τὸ διαμέτρημα τῶν ἀραβίδων, ἐν ἑκάστῳ στρατῷ, διατηρεῖται ἴσον πρὸς τὸ τῶν τυφεκίων τοῦ πεζικοῦ, χάριν τῆς ἑνότητος τοῦ φυσιγγίου καὶ τῶν ἐκ ταύτης προερχομένων πλεονεκτημάτων διὰ τὴν ἀναχορηγίαν.

Διὰ τὰ πιστόλια, τὸ διαμέτρημα αὐτῶν παρηκολούθησε συνήθως τὸ τῶν τυφεκίων ἔν τινι μέτρῳ, ἕνεκα τῶν αὐτῶν αἰτίων. Ἐν τούτοις δι' αὐτὰ παρατηρητέον, ὅτι ἕνεκα τῆς ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως χρήσεώς των, ἐξ οὗ ἐπιβάλλεται ταχεῖα καὶ τελεία ἐξουδετέρωσις τοῦ ἀντιπάλου, γενικῶς προτιμᾶται τὸ σχετικῶς μέγα διαμέτρημα. Εἰς τὰ αὐτόματα γενικῶς φορητὰ ὅπλα, ἡ μείωσις τοῦ διαμετρήματος ἐνίοτε ἀντίκειται εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ.

β') ***Πολυβόλα.*** Τὸ διαμέτρημα τούτων, διὰ λόγους ἀναχορηγίας, ὡς καὶ διὰ τὰς ἀραβίδας, ἐν ἑκάστῳ στρατῷ διατηρεῖται τὸ αὐτό, κατὰ τὸ δυνατόν, πρὸς τὸ τῶν τυφεκίων, καίτοι, ὡς διὰ τὰ αὐτόματα ἐν γένει ὅπλα, τὸ βαρύτερον βλῆμα εἶναι ἐνίοτε προτιμότερον.

γ') ***Πυροβόλα.*** Ἕνεκα τῶν πολλαπλῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν, εἰς ἃς εἶναι προωρισμένον νὰ ἀνταποκρίνηται τὸ πυροβολικόν, τὸ διαμέτρημα τῶν πυροβόλων κυμαίνεται ἐντὸς λίαν εὐρέων ὁρίων, ὧν τὸ μὲν κατώτερον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὰ πεδινὰ καὶ ὀρειβατικὰ ἕνεκα τοῦ πρωτεύοντος ὅρου τῆς εὐκινησίας, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἑλιγμῶν, μετὰ ἱκανοποιητικῶν βλητικῶν ἀποτελεσμάτων, τὸ δὲ ἀνώτερον εἰς τὰ βαρέα, καὶ δὴ τὰ τοῦ ναυτικοῦ, δι' ἃ ἐπιζητεῖται ἡ μεγίστη δυνατὴ βλητικὴ ἐνέργεια, ἄνευ ἄλλου τινὸς περιορισμοῦ, πλὴν τῶν προερχομένων ἐκ τῶν βιομηχανικῶν συνθηκῶν παρασκευῆς τῶν καταλλήλων βλητικῶν οὐσιῶν καὶ κατασκευῆς ἐν γένει τοῦ σωλῆνος καὶ κιλλίβαντος, ὡς καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντος.

Εἰς τὰ λεῖα, μετὰ σφαιρικοῦ βλήματος, παλαιὰ πυροβόλα διὰ τὸ πεδινόν, κατώτερον ὅριον διαμετρήματος ἐθεωρεῖτο τὸ τῶν 4 λιτρῶν (διάμετρος 8 42 ἑκ.), ὡς πληροῦν ἱκανοποιητικῶς τοὺς δύο ἀντιμαχομένους ὅρους τῆς εὐκινησίας καὶ τῆς βλητικῆς ἰσχύος, ἐξαιρετικῶς δὲ διὰ ὀρειβατικά τινα, τὸ τῶν 3 λιτρῶν. Εἰς τὰ ἐπίσης λεῖα ὀβιδοβόλα, τὸ κατώτερον ὅριον διαμετρήματος, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀντοχῆς τῶν τοιχωμάτων τῆς βόμβας μετ' ἀρκετοῦ χώρου ἐσωτερικῆς κοιλότητος διὰ τὸ διαρρηκτικὸν γέμισμα, ἦτο τὸ τῶν 15 ἑκατ. καὶ ἐξαιρετικῶς τὸ τῶν 12 ἑκ.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἠυλακισμένων πυροβόλων, ἡ ἐπιμήκης ὀβὶς ἐπέτρεψε μὲν τὴν μείωσιν τοῦ διαμετρήματος μετὰ συγχρόνου αὐξήσεως τοῦ βάρους τοῦ βλήματος, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ βλήματος (συνήθως ὀβὶς ἐκ χυτοσιδήρου μετὰ προπαρεσκευασμένων γραμμῶν διαρρήξεως καὶ βολιδοφόροι) καθίστων ἀδύνατον τὴν ἐν τῇ πραγματικότητι ἐφαρμογὴν τῆς σκέψεως ταύτης. Οὕτως εἰς τὰ παρ' ἡμῖν ἐμπροσθογεμῆ ἠυλακωμένα πεδινὰ καὶ ὀρειβατικὰ πυροβόλα, τὸ διαμέτρημα ἦτο τῶν 4 (χιλιογράμμων) ἢ 8,65 ἑκ.

Ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ὀπισθογεμῶν πυροβόλων, παρὰ τὰς βιομηχανικὰς προόδους καὶ τὴν κατασκευὴν βλημάτων ἐκ χάλυβος, μετὰ λεπτοτέρων συνεπῶς τοιχωμάτων, τὸ διαμέτρημα τῶν πεδινῶν οὐδέποτε κατῆλθε κάτωθεν τῶν 7,5 ἑκ., μετὰ μικρῶν τινων ἐπὶ πλέον διαφορῶν, εἰς ἅπαντας τοὺς στρατούς. Παρατηρητέον ὅτι εἰς τὸ διαμέτρημα τοῦτο ἀντιστοιχεῖ βολιδοφόρος μετὰ ἱκανοποιητικῆς ἀποδόσεως (λόγος τοῦ βάρους τῶν βολίδων πρὸς τὸ ὁλικὸν βάρος τοῦ βλήματος) ὀλίγον κατωτέρας 50 % καὶ βάρος ὀχήματος περὶ τὰ 1800 χιλιογρ., ἁρμόζον διὰ τὴν ἕλξιν διὰ τριῶν ζευγῶν ἵππων.

Γενικῶς εἰπεῖν διὰ τὰ πυροβόλα τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν, δι' ἃς ὁ ὅρος τῆς εὐκινησίας ἔρχεται εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν ἢ οὐδόλως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ἐπιζητεῖται πάντοτε τὸ μικρότερον ὅριον τοῦ διαμετρήματος, τοῦ ἐξασφαλίζοντος τὴν ἐπιζητουμένην ἐνέργειαν διὰ λόγους ἐφοδιασμοῦ, δαπάνης καὶ τεχνικῶν δυσκολιῶν κατασκευῆς. Κατὰ τὰς ἑκάστοτε μακρὰς περιόδους εἰρήνης παρετηρήθη τάσις πρὸς μείωσιν τῶν διαμετρημάτων, κατὰ τοὺς πολέμους δὲ καὶ ἀμέσως μετ' αὐτοὺς δραστηρία, ἀλλὰ παροδικὴ ἐνίοτε προσπάθεια πρὸς αὔξησιν. Περὶ διαμετρήματος τῶν διαφόρων κατηγοριῶν πυροβόλων βλ. πυροβολικὸν καὶ πυροβόλα.

Ὁ ὅρος *διαμέτρημα* εἰσήχθη παρ' ἡμῖν μετὰ τὴν παραδοχὴν τῶν ὀπισθογεμῶν πυροβόλων, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἐχρησιμοποιεῖτο πρότερον ἡ λέξις *ὁλκή*, ἀμφότεραι χρησιμεύουσαι πρὸς ἀπόδοσιν τῆς εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἐν χρήσει, μετά τινων, ὡς φυσικόν, παραφθορῶν, λέξεως calibre. Ταύτην θεωροῦσι προερχομένην, ἄλλοι μὲν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως καλόπους, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς ἀραβικῆς qualib ἢ qualab, εἰσαχθείσης κατὰ πρῶτον ἐν Ἱσπανίᾳ, ἔνθα καὶ μετετράπη εἰς calibo. Τρίτη ἐκδοχή, κρινομένη μᾶλλον πιθανή, ἴσως ὡς μᾶλλον συμβιβαστική, εἶναι ἡ τῆς ἀναμίξεως τῆς ἀραβικῆς ταύτης λέξεως μετὰ τῆς libra ἢ λίβρας.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— *[Κυνηγ.]*. Οἱ ἐν Ἑλλάδι κυνηγοὶ μεταχειρίζονται κυνηγετικὰ ὅπλα διαμετρήματος 12 καὶ 16, καθ' ὅσον ταῦτα προσαρμόζονται εἰς πᾶν εἶδος θηράματος.

Φ. Δ. Γ.

διαμέτρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαμετρεῖν, ὁ προσδιορισμὸς τοῦ διαμετρήματος.

— *[Πυροβολ.]* Εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν διαστάσεων ἐν γένει τῶν φορητῶν ὅπλων, ἡ *διαμέτρησις* ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν διαμέτρων καὶ τῆς σχετικῆς αὐτῶν θέσεως κατὰ μῆκος τοῦ κοίλου, τῆς θαλάμης καὶ ἐν γένει τοῦ ἐσωτερικοῦ κυλινδρικῶν ἢ κωνικῶν ἐπιφανειῶν, κατὰ τὴν κατασκευὴν καὶ παραλαβήν, καθὼς καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑλικοῦ, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς εὐχρηστότητος αὐτοῦ. Τὰ διὰ τὸ κοῖλον προωρισμένα ἐλεγκτικὰ ὄργανα καλοῦνται διαμετρητῆρες (βλ. λ.). Εἰς τὴν τάξιν τῶν τελευταίων τούτων ὑπάγεται ὁ κινητὸς ὠστήρ, εἰδικὸν ὄργανον ἢ μᾶλλον συσκευὴ πρὸς ἄμεσον προσδιορισμὸν τῆς διαμέτρου τοῦ κοίλου εἰς τὰ διάφορα αὐτοῦ σημεῖα τῶν πυροβόλων, δι' ἃ τὸ μέγεθος τοῦ διαμετρήματος ἐπιτρέπει τὸν καταρτισμὸν τοιούτου ὀργάνου ἀσφαλῶς λειτουργοῦντος. Ὁ ὠστὴρ οὗτος, ἐν τῇ θεμελιώδει αὐτοῦ διασκευῇ, περιλαμβάνει κυλινδρικὸν κορμὸν εἰς τὸ ἄκρον ἐπιμήκους κοίλου στελέχους, τοῦ συνόλου δυναμένου νὰ διαταθῇ συγκεντρικῶς ἐντὸς τοῦ κοίλου τῇ βοηθείᾳ καταλλήλων ὑποθημάτων ἢ ὁδηγῶν. Κατὰ τὴν διάμετρον τοῦ κορμοῦ ὑπάρχουσι δύο κινηταὶ ἀκίδες, ἑκατέρωθεν ἐξέχουσαι καὶ δυνάμεναι νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἢ συμπλησιάσωσι πρὸς ἀλλήλας διὰ καταλλήλου καταρτισμοῦ ἐντὸς τοῦ κοίλου στελέχους· μικρομετρικὴ κλῖμαξ εἰς τὴν οὐρὰν τούτου δίδει τὸ μέγεθος τῆς ἑκάστοτε ἀποστάσεως μεταξὺ τῶν ἀκίδων. Ἐπὶ τοῦ στελέχους ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις διαιρέσεις διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ κοίλου καὶ ἀπὸ τῆς τομῆς τοῦ πυγαίου ἀποστάσεως τῶν ἀκίδων. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

διαμετρητὴρ (ὁ) *[Τεχν.]*. Ὄργανον χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μέτρησιν τῆς διαμέτρου, ὡς καὶ τοῦ μήκους ἢ πάχους ἀντικειμένων. —Ρ.

— *[Πυροβολ.]* Οἱ διὰ τὴν διαμέτρησιν (βλ. λ.) τῶν διαφόρων κυλινδρικῶν ἐπιφανειῶν τῶν πυροβόλων ὅπλων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ κοίλου χρησιμοποιούμενοι *διαμετρητῆρες*, κατὰ γενικὴν ἀρχὴν δίδουσιν οὐχὶ τὸ μέγεθος τῆς σχετικῆς διαμέτρου, ἀλλ' ἐξακριβοῦσιν ὅτι τοῦτο περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν ὁρίων, τῶν ἐνδεικνυομένων εἰς τοὺς σχετικοὺς πίνακας κατασκευῆς ἀναλόγως τῶν παραδεκτῶν ἐσοχῶν, ἢ ὅτι τοῦτο δὲν ὑπερέβη τὴν μεγίστην ἀνεκτὴν τιμήν, πέραν τῆς ὁποίας τὸ ὑπὸ ἔλεγχον τεμάχιον θεωρεῖται ἄχρηστον. Συνεπῶς δι' ἑκάστην διάμετρον ὑπάρχουσι πάντοτε δύο διαμετρητῆρες, ὁ τοῦ ἐλαχίστου, καὶ ὁ τοῦ μεγίστου. Διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς κανονικῆς ἐσωτερικῆς διαμέτρου τῆς κάννης τοῦ παρ' ἡμῖν ἐν ὑπηρεσίᾳ τυφεκίου τῶν 6,5 χιλιοστῶν, ὁ μὲν διαμετρητὴρ τοῦ ἐλαχίστου ἀποτελεῖται ἐκ τελείως κυλινδρικῆς ράβδου, διαμέτρου 6,48 χιλιοστῶν καὶ μήκους 30 ἑκ., ἥτις δέον νὰ διέρχηται ἀκωλύτως, καταπίπτουσα διὰ τοῦ ἰδίου βάρους, διὰ τοῦ κοίλου τῆς κάννης, ἐξελεγχομένης οὕτω συγχρόνως καὶ τῆς εὐθύτητος αὐτῆς, ὁ δὲ διαμετρητὴρ τοῦ μεγίστου, εἶναι βραχεῖά τις ράβδος, ἧς τὸ ἐμπρόσθιον μόνον τμῆμα εἶναι τελείως ἐπεξειργασμένον εἰς διάμετρον 6,52 χιλιοστῶν, ἥτις δέον νὰ μὴ εἰσέρχηται ἐν τῷ κοίλῳ ἐκ τοῦ στόματος.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

διαμετρητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς διαμέτρησιν, πρὸς προσδιορισμὸν τῆς διαμέτρου.

διαμετρικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς διαμέτρου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διάμετρον.

— **διαμετρικὴ** ***ἐπιφάνεια*** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται *διαμετρικὴ ἐπιφάνεια* μιᾶς δοθείσης ἐπιφανείας ὁ τόπος τῶν μέσων τῶν χορδῶν τῆς ἐπιφανείας ταύτης τῶν παραλλήλων πρὸς δοθεῖσαν διεύθυνσιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ἀλγεβρικῆς ἐπιφανείας βαθμοῦ Κ, ἡ διαμετρικὴ ἐπιφάνεια ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς δοθεῖσαν διεύθυνσιν θὰ εἶναι γενικῶς ἀλγεβρικὴ ἐπιφάνεια βαθμοῦ $\frac{K(K-1)}{2}$. Ἑπομένως αἱ διαμετρικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν ἐπιφανειῶν δευτέρου βαθμοῦ εἶναι ἐπίπεδα.

Ἂν τὰ συνημίτονα τῆς δοθείσης διευθύνσεως, ἥτις ὑποτίθεται διάφορος πάσης ἀσυμπτωτικῆς διευθύνσεως τῆς ἐπιφανείας, εἶναι α, β, γ, ἡ δὲ ἐξίσωσις τῆς ἐπιφανείας β' βαθμοῦ εἶναι $f(x,y,z)=0$, ἡ ἐξίσωσις τοῦ διαμετρικοῦ ἐπιπέδου εἶναι

$$\alpha f'_x + \beta f'_y \gamma + f'_z = 0.$$

Πᾶν διαμετρικὸν ἐπίπεδον ἐπιφανείας ἐχούσης ἓν καὶ μόνον κέντρον διέρχεται δι' αὐτοῦ καὶ ἀντιστρόφως. Ἐὰν τὸ ἓν καὶ μόνον τοῦτο κέντρον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄπειρον, τὰ διαμετρικὰ ἐπίπεδα εἶναι παράλληλα πρὸς μίαν σταθερὰν εὐθεῖαν.

Σ. Μ.-Ο.

διάμετρος (ἡ). Καλεῖται διάμετρος κύκλου, ἑκάστη χορδὴ αὐτοῦ διερχομένη διὰ τοῦ κέντρου αὐτοῦ· διάμετρος σφαίρας λέγεται πᾶσα ἐπίσης διὰ τοῦ κέντρου τῆς σφαίρας διερχομένη χορδή. Εἶναι δὲ αἱ διάμετροι ἑνὸς κύκλου ἢ μιᾶς σφαίρας ἴσαι μεταξύ των.

— *[Μαθημ.]* Διάμετρος κωνικῆς τομῆς καλεῖται

Digitized by Google

ὁ τόπος τῶν μέσων παραλλήλων χορδῶν πρὸς δοθεῖσαν διεύθυνσιν. Ὁ τόπος οὗτος ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι εὐθεῖα. Ὅλαι αἱ διάμετροι διέρχονται διὰ τοῦ κέντρου τῆς καμπύλης, εἰς τὴν παραβολὴν δέ, ἔνθα τὸ κέντρον τῆς καμπύλης εἶναι εἰς τὸ ἄπειρον, αἱ διάμετροι εἶναι παράλληλοι. Διὰ τῆς ἰδιότητος ταύτης, δοθέντος ἑνὸς τόξου καμπύλης β' βαθμοῦ, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸ κέντρον τῆς καμπύλης καὶ ν' ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς φύσεως αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο φέρομεν ζεῦγος παραλλήλων χορδῶν καὶ ἑνώνομεν τὰ μέσα αὐτῶν, ὅτε ἔχομεν μίαν διάμετρον τῆς καμπύλης· ὁμοίως εὑρίσκομεν καὶ μίαν δευτέραν διάμετρον αὐτῆς. Ἡ τομή των δίδει τὸ κέντρον τῆς καμπύλης· ἐὰν αἱ διάμετροι εἶναι παράλληλοι, ἡ καμπύλη εἶναι παραβολή, ἐὰν τὸ σημεῖον τομῆς κεῖται πρὸς τὰ κοῖλα τοῦ τόξου, ἡ καμπύλη εἶναι ἔλλειψις, ἐὰν δὲ πρὸς τὰ κυρτά, ἡ καμπύλη εἶναι ὑπερβολή.

Ἂν λ παριστᾷ τὴν δοθεῖσαν διεύθυνσιν καὶ $f(x,y)=0$ τὴν ἐξίσωσιν καμπύλης β' βαθμοῦ, ἡ ἐξίσωσις τῆς διαμέτρου τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὰς χορδὰς τὰς παραλλήλους πρὸς τὴν διεύθυνσιν λ εἶναι: $f'_x + \lambda f'_y = 0$.

Συζυγεῖς διάμετροι καλοῦνται δύο διάμετροι ὅταν ἔχωσι τὴν ἑξῆς ἰδιότητα: ἑκατέρα τούτων διαιρεῖ εἰς ἴσα τμήματα τὰς χορδὰς τὰς παραλλήλους πρὸς τὴν ἑτέραν.

Αἱ ἰδιότητες τῶν διαμέτρων τῶν κωνικῶν τομῶν ἐγενικεύθησαν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος διὰ πᾶσαν ἀλγεβρικὴν καμπύλην διὰ τοῦ ἑξῆς θεωρήματος: Δοθεντος ἑνὸς συστήματος παραλλήλων χορδῶν καμπύλης ν βαθμοῦ, λαμβάνομεν ἐπι ἑκάστης ἐξ αὐτῶν τὸ σημεῖον, τοῦ ὁποίου τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν ἀποστάσεων αὐτου ἀπὸ τὰ ν σημεῖα, ἔνθα ἑκάστη τῶν χορδῶν συναντᾷ τὴν καμπύλην, νὰ ἰσοῦται μὲ μηδέν. Ὁ τόπος τῶν οὕτω λαμβανομένων σημείων εἶναι μία εὐθεῖα γραμμή, ἥτις δύναται νὰ ὀνομασθῇ διάμετρος ἀντίστοιχος εἰς τὸ δοθὲν σύστημα τῶν παραλλήλων χορδῶν. Διαμετρικὴ κωνικὴ μιᾶς ἀλγεβρικῆς καμπύλης ν βαθμοῦ καλεῖται ὁ τόπος τῶν σημείων τοιούτων, ὥστε τὸ ἄθροιμα τῶν γινομένων ἀνὰ δύο τῶν τμημάτων τῶν μετρουμένων κατὰ μίαν ὡρισμένην διεύθυνσιν μεταξὺ τῶν σημείων τούτων καὶ τῆς καμπύλης νὰ εἶναι μηδέν. Ὁμοίως δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν καμπυλογράμμους διαμέτρους 3ου βαθμοῦ, 4ου μέχρι τὸ πολὺ ν—1 βαθμοῦ, λαμβάνοντες τὸ ἄθροισμα τῶν γινομένων ἀνὰ τρία τῶν ἀνωτέρω τμημάτων, ἀνὰ 4 καὶ ο. κ.

Διάμετρος ἐπιφανείας β' βαθμοῦ καλεῖται ἡ τομὴ δύο διαμετρικῶν αὐτῆς ἐπιπέδων. Πᾶσα διάμετρος διέρχεται δι' ἑκάστου κέντρου αὐτῆς. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἓν μόνον κέντρον, πᾶσα δι' αὐτοῦ εὐθεῖα εἶναι διάμετρος. Εἰς τὸ παραβολοειδὲς ὅλαι αἱ διάμετροι εἶναι παράλληλοι. Εἰς τὸν κύλινδρον ὑπάρχει μόνον μία διάμετρος, ἡ εὐθεῖα ἡ συμπίπτουσα μὲ τὴν γραμμὴν τῶν κέντρων του.

Τὰ διαμετρικὰ ἐπίπεδα μιᾶς ἐπιφανείας β' βαθμοῦ, τ' ἀντίστοιχα εἰς χορδὰς παραλλήλους πρὸς δοθὲν ἐπίπεδον Π, διέρχονται ὅλα διὰ μιᾶς εὐθείας, ἥτις καλεῖται συζυγὴς διάμετρος τοῦ ἐπιπέδου Π, καὶ εἶναι ὁ τόπος τῶν κέντρων τῶν τομῶν τῆς ἐπιφανείας ὑπὸ ἐπιπέδων παραλλήλων πρὸς τὸ ἐπίπεδον Π. Σ. Μ. - Ο.

—**διάμετρος** *φαινομένη [Ἀστρονομ.].* Ἡ γωνία ἡ σχηματιζομένη μεταξὺ τῶν ὀπτικῶν ἀκτίνων, αἵτινες ἄγονται ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ πρὸς τὰ ἄκρα τῆς γραμμικῆς διαμέτρου τοῦ δίσκου οὐρανίου σώματος. Ἡ φαινομένη ἢ γωνιώδης διάμετρος εἶναι ἀνάλογος μὲν τῆς γραμμικῆς διαμέτρου τοῦ σώματος, ἀντιστρόφως δὲ ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ, ἤτοι:

$$\text{ημ}\,\omega = \frac{\rho}{R} \;\text{ἢ}\; \omega = \frac{\rho}{R},$$ ἐπειδὴ ἡ γωνία ω εἶναι συνήθως μικρά, ὁπότε $$\text{ημ}\,\omega = \text{εφ}\,\omega = \frac{\omega''}{206.265}.$$

Ἡ *φαινομένη διάμετρος* οὐρανίου σώματος, παρουσιάζοντος αἰσθητὸν δίσκον, προσδιορίζεται τῇ βοηθείᾳ νηματούχου μικρομέτρου, προσηρμοσμένου εἰς τὸ προσοφθάλμιον μέρος τηλεσκοπίου. Πρὸς τοῦτο φέρεται ἓν ἐκ τῶν νημάτων τοῦ δικτύου εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ χείλους τοῦ δίσκου, ἐνῷ ἕτερον νῆμα, παράλληλον τῷ πρώτῳ, κινού-

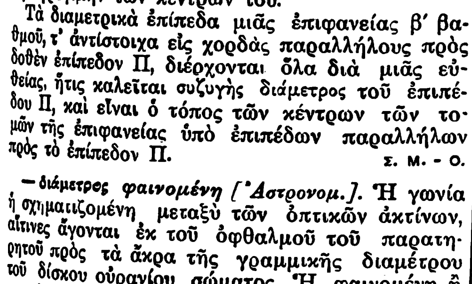

μενον δι' εἰδικοῦ κοχλίου μετὰ τυμπάνου διῃρημένου εἰς στροφάς, φέρεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ δίσκου τοῦ σώματος εἰς τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον σημεῖον. Τὸ διάστημα μεταξὺ τῆς τοιαύτης θέσεως τοῦ κινητοῦ νήματος καὶ τῆς θέσεως, ἣν θὰ εἶχεν ἐὰν ἐφέρετο εἰς σύμπτωσιν μετὰ τοῦ ἀκινήτου, ἐκφράζει εἰς στροφὰς τοῦ τυμπάνου τὴν ζητουμένην φαινομένην διάμετρον. Ἐὰν τὸν ἀριθμὸν τῶν στροφῶν πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ τὴν εἰς δεύτερα λεπτὰ τιμὴν τῆς κοχλιοστροφῆς, γνωστῆς οὔσης τῆς ἀποστάσεως τοῦ σώματος, εὑρίσκομεν διὰ τοῦ ἀνωτέρω τύπου τὴν πραγματικὴν ἢ γραμμικὴν διάμετρον αὐτοῦ. Προκειμένου περὶ τῶν πλανητῶν συνήθως ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἐκφράζεται εἰς ἀστρονομικὰς μονάδας, ὅθεν, ἵνα εὕρωμεν τὴν πραγματικὴν διάμετρον ἐκπεφρασμένην εἰς χιλιόμετρα, δέον τὸ ἀνωτέρω ἐξαγόμενον νὰ πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ 1.4945×10^8.

Αἱ διάμετροι τῶν ἀστεροειδῶν καὶ τῶν δορυφόρων τῶν πλανητῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῶσι διὰ μικρομετρικῶν μετρήσεων· διὰ τοῦτο καταφεύγομεν εἰς ἐκτίμησιν αὐτῶν ἐκ τῆς φαινομένης λαμπρότητος τῶν σωμάτων τούτων. Ἡ αὐτὴ δυσκολία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν μέτρησιν τῶν διαμέτρων τῶν ἀπλανῶν, οἵτινες, ἂν καὶ εἶναι διαστάσεων πολὺ μεγαλυτέρων, πολλάκις καὶ τοῦ Ἡλίου, ἐν τούτοις ὡς ἐκ τῆς τεραστίας ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεώς των φαίνονται ὡς σημεῖα καὶ διὰ τῶν ἰσχυροτάτων ἔτι τηλεσκοπίων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐν τούτοις ἔτη κατωρθώθη ὁ προσδιορισμὸς τῆς διαμέτρου διαφόρων ἀπλανῶν ἐκ τῶν μᾶλλον λαμπρῶν τῇ βοηθείᾳ τοῦ συμβολομέτρου (βλ. λ.). Σ. Π.

διαμετρῶ (*—έω*)· μετρῶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου· || εὑρίσκω τὴν *διάμετρον*.

διαμήκης (ὁ ἡ), οὐδέτ. *διάμηκες* (τό)· ὁ δι' ὅλου τοῦ μήκους διήκων

—**διάμηκες** *ἐπίπεδον [Ναυτ.].* Νοητὸν ἐπίπεδον συμμετρίας τοῦ σκάφους, ἀπὸ τοῦ ἄξονος τοῦ ποδοστήματος ἕως τοῦ ἄξονος τῆς στείρας διῆκον. Αἱ ἐπ' αὐτοῦ προβολαὶ τῶν διαφόρων προμελετηθεισῶν τομῶν τοῦ σκάφους διὰ νοητῶν ἐπιπέδων παραλλήλων πρὸς αὐτό, ἀποτελοῦσι τὸ διάμηκες διάγραμμα (plan longitudinal) τοῦ σκάφους. Τὸ *διάμηκες ἐπίπεδον* μετὰ τοῦ ἐγκαρσίου καὶ τοῦ ὁριζοντίου τοῦ διερχομένου διὰ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς τρόπιδος, ἀποτελοῦσι τὰ τρία ἐπίπεδα ἐφ' ὧν, ὡς προβολικῶν, γίνεται ἡ μαθηματικὴ παράστασις τῶν διαφόρων ἐπιφανειῶν τοῦ πλοίου, διὰ βοηθητικῶν νοητῶν *τομῶν*. Σ. Ε. Λ.

διαμήνυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαμηνύειν*, ἀναγγελία.

διαμηνύω· ἀναγγέλλω, γνωστοποιῶ τι μέσῳ ἄλλου: «μοῦ διεμήνυσεν ὅτι θέλει νὰ μὲ συναντήσῃ».

διαμηχανῶμαι (*—άομαι*)· μηχανῶμαι, τεχνῶμαι, ἐφευρίσκω τρόπον, ἐπινοῶ.

διαμιδορεσορκίνη (ἡ) *[Χημ.].* Βάσις τοῦ τύπου $C_6H_2(OH)_2(NH_2)_2$, φερομένη ἐνίοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα *ρεδουκίνη* εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς ὑδροχλωρική. Χρησιμοποιεῖται εἰς λουτρὰ ἐμφανίσεως, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ ἀμιδόλη. ΑΝ. Δ.

διαμῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.].* Καλοῦνται οὕτως αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν δύο ἀμινικὰς ὁμάδας· ἔχουσι δὲ ἀναλόγους πρὸς τὰς ἀμίνας ἰδιότητας. Σ. Γ.

διαμινακετόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH_2.CH_2.CO.CH_2.NH_2$. Ταύτης εἶναι γνωστὸν τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας, ὅπερ ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρόν. Σ. Γ.

διαμινο— *[Χημ.].* Πρῶτον συνθετικὸν κατηγορίας ὀργανικῶν ἑνώσεων, δηλοῦν ὅτι δύο ὑδρογόνα τῆς ρίζης τῆς ἑνώσεως ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ δύο ἀμινικῶν ριζῶν. Ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς δεύτερον συνθετικόν: — *διαμίνη*: 1,2-*διαμινοαιθάνιον* (βλ. αἰθυλενοδιαμίνη), *διαμινοβενζόλιον* ἢ *διαμινοβενζένιον* (βλ. ο-φαινυλενοδιαμίνη), 1,4-*διαμινοβουτάνιον* (βλ τετραμεθυλενοδιαμίνη καὶ ποντρεσκίνη), 1,6-*διαμινοεξάνιον* (βλ ἑξαμεθυλενοδιαμίνη), *διαμινοπεντάνιον* (βλ. πενταμεθυλενοδιαμίνη καὶ καδαβερίνη), *διαμινοπροπάνιον* (βλ. τριμεθυλενοδιαμινη). Διά τινας διαμινοενώσεις ἐπεκράτησαν αἱ πρακτικαὶ ὀνομασίαι· οὕτω τὸ α, δ-*διαμινοβαλεριανικὸν ὀξὺ* καλεῖται συνηθέστερον ὀρνιθίνη (βλ. λ.), τὸ *διαμινοδιμεθοξυδιφαινόλιον*=διανισιδίνη (βλ. λ.), *τὸ διαμινοδιοξυαρσενοβενζόλιον*=σαλβαρσάνη (βλ. λ.), τὸ 2,6-*διαμινοεξανικὸν ὀξὺ* ἢ α,ε-*διαμινοκαπρονικὸν ὀξὺ*=λυσίνη (βλ. λ.) κ.λ.π.

διαμινοαζωβενζόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.N:N.C_6H_3(NH_2)_2$. Τὸ ὑδροχλωρικὸν αὐτοῦ ἅλας ἀποτελεῖ τὴν τεχνητὴν χρωστικὴν *χρυσοϊδίνην*. Σ. Γ

διαμινοβενζοφαινόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH_2.C_6H_4.CO.C_6H_4.NH_2$ λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἐπὶ φουξίνης. Σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 230°. Σ. Γ.

διαμινοδιφαινυλομεθάνιον (τὸ) *[Ὀργ Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH_2.C_6H_4.CH_2.C_6H_4.NH_2$, λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως φορμαλδεΰδης ἐπὶ δύο μορίων ἀνιλίνης. Τήκεται εἰς 88, διὰ θερμάνσεως δὲ μετ' ἀνιλίνης ἢ Ο-τολουϊδίνης παρουσίᾳ ὀξειδωτικῶν μέσων παρέχει τὴν παραροζανιλίνην ἢ ροζανιλίνην. Σ. Γ.

α,β-διαμινοπροπιονικὸν *ὀξὺ* ἢ 2,3-*διαμινοπροπανικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH_2.CH_2.CH(NH_2).COOH$. Διαρρέουσα κρυσταλλικὴ μᾶζα σχηματίζουσα ἅλατα καὶ μετ' ὀξέων καὶ μετὰ βάσεων. Σ. Γ.

διαμινοτριφαινυλομεθάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.].* Παράγωγον τοῦ τριφαινυλομεθανίου τοῦ τύπου $C_6H_5CH(C_6H_4.NH_2)_2$. Παρασκευάζεται ἐκ βενζαλδεΰδης, ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης καὶ ψευδαργυροχλωριδίου. Βράζει εἰς 139°, παράγονται δὲ ἐξ αὐτοῦ διάφορα συνθετικὰ χρώματα. Σ. Γ.

διαμινοφαινόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.].* Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_3(OH)(NH_2)_2$. Τὰ ἅλατα τῆς 2,4-διαμινοφαινόλης-1 χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀμιδόλη* ὡς ἐμφανισταὶ ἐν τῇ φωτογραφικῇ.

διαμινοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.].* Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτοντα συνθετικὰ χρώματα τῶν βαμβακερῶν. Κατὰ τὴν βαφὴν προστίθενται 1—2 % σόδα καὶ 5—20 % ἅλας τοῦ Γκλάουμπερ. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι:

Τὰ *διαμιναλδεϋδοχρώματα*, ἅτινα βάπτουσι κατὰ τὸν συνήθη τρόπον καὶ ἀκολούθως κατεργάζονται εἰς 70—80° ἐπὶ ½ ὥραν μετὰ διαλύματος 3 % φορμαλδεΰδης. Διὰ τῆς τοιαύτης μετακατεργασίας ἐνισχύεται πολὺ ἡ ἀνθεκτικότης αὐτῶν. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ κυανοῦν, τὸ φαιόν, τὸ πορτοκαλλόχρουν, τὸ ὕσγινον καὶ τὸ μέλαν.

Τὰ *διαμιναζωχρώματα*, ἅτινα διαζωτοῦνται ἐπὶ τῶν ἰνῶν καὶ ἐμφανίζονται διὰ β-ναφθόλης. Τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὸ μπορντώ, τὸ πορτοκαλλόχρουν καὶ τὸ ὕσγινον.

Τὸ *διαμινοβεγγαλοκυανοῦν*, τὸ *διαμινοβηταμέλαν*, τὸ *διαμινοκυανοῦν*, τὸ *διαμινοκυανομέλαν*, τὸ *διαμινομπορντώ*, τὸ *διαμινοφαιόν*, τὰ *διαμινομπριλλαντοχρώματα*, ἡ *διαμινοκατεχίνη*, ἡ *διαμινοκυανίνη*, τὰ *γνήσια διαμινοχρώματα*, τὰ *διαμινεραλοχρώματα*, τὰ *διαμινονιτραζολοχρώματα*, τὸ *διαμινογονοχρώματα* κλπ. Σ. Γ.

διαμοιβὴ (ἡ)· τὸ διαμείβεσθαι, ἀνταλλαγή, ἀνταπόκρισις: «διαμοιβὴ ἐγγράφων»· || «κατὰ διαμοιβήν», ἐναλλάξ.

διαμοιράζω, ἀόρ. *διεμοίρασα*· διαιρῶ κατὰ μοίρας, κατανέμω, διανέμω: «ζῶν ἔτι διεμοίρασε τὴν περιουσίαν του εἰς τὰ τέκνα του».

διαμοιρασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαμοιράζειν*, κατανομή, διανομή, μοίρασμα.

διαμονὴ (ἡ)· τὸ νὰ διαμένῃ τις εἴς τινα τόπον, παραμονή, διατριβή: «κατὰ τὴν μακρὰν ἐν Ἀθήναις διαμονήν μου», «ἡ διαμονή μου δὲν θὰ παραταθῇ ἐπὶ μακρόν», «ἐξαίρετος τόπος θερινῆς διαμονῆς»· || ὁ τόπος ὅπου διαμένει τις: «αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι ἀρίστη διαμονή»· || τὸ διαμένειν, τὸ ὑφίστασθαι, τὸ ὑπάρχειν: «ἡ διαμονὴ τῶν πυραμίδων αἰώνιος» (ἀρχ.).

διαμονητήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου διαμένει τις.

διαμονητήριος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔν τινι τόπῳ διαμονήν.

—**διαμονητήριον** *(ἔγγραφον), ἡ διαμονή.* Καλεῖται οὕτω τὸ ἔγγραφον τὸ ἐκδιδόμενον καθ' ἕκαστον ἔτος, ἐπὶ καταβολῇ τοῦ ἀναλογοῦντος τέλους, παρ' ἑλληνικῆς προξενικῆς ἀρχῆς ἐν ταῖς χώραις, ἐν αἷς ἰσχύει ἡ ἑτεροδικία, καὶ δι' οὗ βεβαιοῦται ἡ ἑλληνικὴ ἰθαγένεια τοῦ δι' αὐτοῦ ἐφωδιασμένου ἀτόμου, διαμένοντος μονίμως ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐν λόγῳ ἀρχῆς. Τὸ *διαμονητήριον* ἔχει κυρίως φορολογικὸν χαρακτῆρα, τὰ κατ' αὐτὸ δὲ διέπονται ὑπὸ τῶν ἄρθρων 204—213 τοῦ ἐν ἰσχύϊ νῦν ὀργανισμοῦ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (Νομ. Διάταγμα ἀπὸ 31 Αὐγ. 1926). Οἱ ἐν ταῖς ἑτεροδικουμέναις χώραις μονίμως διαμένοντες Ἕλληνες πολῖται διαιροῦνται ὑπὸ τῆς προξενικῆς ἀρχῆς, εἰς ἧς τὴν περιφέρειαν ἀνήκουσιν, εἰς πέντε κατηγορίας, συντασσομένου ἑκάστην τριετίαν καὶ δὴ ἐντὸς τῶν μηνῶν Δεκεμβρίου καὶ Ἰανουαρίου καταλόγου ἀλφαβητικοῦ. Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου δύνανται νὰ συμπράξωσι μία ἢ καὶ πλειότεραι ἐπιτροπαί, ὧν τὰ μέλη ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς προξενικῆς ἀρχῆς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Εἰς τὴν α' κατηγορίαν ὑπάγονται οἱ τραπεζῖται, οἱ μεγαλέμποροι, οἱ μεγαλοβιομήχανοι, οἱ μεγαλοκτηματίαι καὶ οἱ εἰσοδηματοῦχοι, οἵτινες καταβάλλουσι τέλος διαμονητηρίου δραχμὰς μεταλλικὰς 200. Εἰς τὴν β' κατηγορίαν οἱ ἔμποροι, οἱ ἐργοστασιάρχαι, οἱ κτηματίαι καὶ οἱ μεσῖται, οἵτινες καταβάλλουσι δρ. 100. Εἰς τὴν γ' κατηγορίαν οἱ ἐπιστήμονες, δικηγόροι, ἰατροὶ χημικοὶ κτλ., οἵτινες καταβάλλουσι δρ. 50.

Εἰς τὴν δ' κατηγορίαν οἱ ἐμποροϋπάλληλοι, οἱ μικρέμποροι, οἱ μικρομεσῖται, οἱ βιοτέχναι, οἱ καθηγηταί, οἱ διδάσκαλοι, καὶ ἐν γένει οἱ μετερχόμενοι βιοποριστικὸν ἐπιτήδευμα, οἵτινες κατα-

Digitized by Google

βάλλουσι δρ. 25. Εἰς τὴν ε' κατηγορίαν οἱ περιάκται καὶ παντὸς εἴδους ἐργάται καὶ χειρώνακτες, δι' οὓς τὸ τέλος εἶναι 5 δρχ. Αἱ γυναῖκες καταβάλλουσι τέλος διαμονητηρίου ἐφ' ὅσον ἀνήκουσιν εἴς τινα τῶν ἀνωτέρω πέντε κατηγοριῶν. Ἀπαλλάσσονται ὅμως οἱ ἱερεῖς, αἱ διδασκάλισσαι, οἱ σπουδασταί, οἱ ναῦται, αἱ ἐργάτιδες, αἱ ὑπηρέτριαι καὶ τροφοί, ὡς καὶ οἱ ἐν γένει κατὰ βεβαίωσιν δύο ἐγκρίτων Ἑλλήνων πολιτῶν ἄποροι.

Ὁ συντοχθεὶς ἀλφαβητικὸς κατάλογος ἐκτίθεται τὴν 1 Φεβρουαρίου ἐν τῷ προξενικῷ καταστήματι, πρὸς γνῶσιν τῶν ἐνδιαφερομένων, μέχρι τέλους τοῦ μηνός, γνωστοποιεῖται δὲ τοῦτο διὰ τῶν ἐγχωρίων ἐφημερίδων ἢ διὰ τοιχοκολλήσεων ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ προξενικοῦ καταστήματος ἢ καὶ εἰς ἕτερα μέρη τῆς πόλεως, ἐφ' ὅσον τοῦτο θὰ ἦτο ἐφικτόν. Μετὰ ταῦτα ἡ προξενικὴ ἀρχὴ διορίζει τριμελῆ ἐπιτροπήν, ἥτις συνερχομένη δὶς τῆς ἑβδομάδος, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκθέσεως τῶν καταλόγων, ἐξετάζει τὰ προφορικῶς ἢ ἐγγράφως ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου ὑποβαλλόμενα παράπονα τῶν ἐνδιαφερομένων περὶ τῆς γενομένης ἐσφαλμένως ἐγγραφῆς ἢ κατατάξεως εἴς τινα κατηγορίαν, ἀποφασίζει περὶ τοῦ παραδεκτοῦ ἢ μὴ αὐτῶν καὶ διαγράφει ἐκ τοῦ καταλόγου τοὺς ἀποβιώσαντας ἢ ὁριστικῶς ἀναχωρήσαντας. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπιτροπῆς, καταχωριζόμεναι ἐν πρακτικῷ, εἶναι ἀνέκκλητοι. Ἐντὸς τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἀντιγράφεται ὁ κατάλογος κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὴν 31 Μαρτίου κηρύσσεται ὁριστικός, μέλλων νὰ ἰσχύῃ ἐπὶ μίαν τριετίαν. Κατὰ τὴν τριετῆ ἰσχὺν τοῦ καταλόγου οὐδεμία θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ εἰς αὐτὸν μεταβολή. Ἐν ἀνάγκῃ ἡ προξενικὴ ἀρχὴ θὰ ἠδύνατο νὰ συντάξῃ συμπληρωματικοὺς καταλόγους. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καταλόγων τούτων ἐκδίδουσιν ἕκαστον ἔτος αἱ προξενικαὶ ἀρχαὶ τὰ διαμονητήρια τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων τῆς περιφερείας των, δύνανται δὲ νὰ διορίσωσιν ἕνα ἢ πλείονας εἰσπράκτορας, εἰς οὓς ὑπ' εὐθύνην των ἀναθέτουσι τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐκ τῶν ἐκδοθέντων διαμονητηρίων τελῶν. Ὁ εἰσπράκτωρ δὲν δύναται νὰ μετέλθῃ ἐκβιαστικόν τι μέσον ἄνευ ἐγγράφου ἐντολῆς τοῦ προϊσταμένου τῆς προξενικῆς ἀρχῆς, εἰς τὸ τέλος δὲ ἑκάστου δεκαπενθημέρου δέον νὰ παραδώσῃ τὸ προϊὸν τῶν κατ' αὐτὸ γενομένων εἰσπράξεων καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ διαμονητήρια, ὧν ἡ εἴσπραξις κατέστη ἀδύνατος, σημειῶν ἐφ' ἑκάστου την αἰτίαν τῆς μὴ εἰσπράξεως. Ἡ εἴσπραξις τοῦ διαμονητηρίου δύναται νὰ ἐκβιασθῇ, περιαπτομένου τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως ἐπὶ τοῦ διαμονητηρίου, διὰ παντὸς νομίμου μέσου, μηδὲ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἐξαιρουμένης. Τὰ διαμονητήρια ἐκδίδονται ἐκ διπλοτύπων στελεχῶν, ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖται ἐξ 25 ἢ 50 φύλλων. Τὰ εἰσπρακτέα τέλη βεβαιοῦνται δι' ἐπιθέσεως εἰδικῆς σφραγῖδος ἐπὶ τῶν διαμονητηρίων, ἐπὶ τοῦ ἀπομένοντος στελέχους ἑκάστου τῶν ὁποίων ἐπιτίθεται, ἅμα τῇ καταβολῇ τοῦ τέλους, τὸ ἀναλογοῦν προξενικὸν ἔνσημον, διαγραφόμενον δι' εἰδικῆς σφραγῖδος. Οἱαδήποτε παράλειψις τῆς ἀνωτέρω διατυπώσεως τιμωρεῖται διὰ προστίμου ἴσου πρὸς τὸ τριπλάσιον τοῦ τέλους. Οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποβάλῃ αἴτησιν εἰς τὴν προξενικὴν ἀρχὴν ἢ νὰ συνάψῃ συμβολαιογραφικὴν πρᾶξιν ἐνώπιον αὐτῆς ἢ ἐν γένει νὰ ζητήσῃ προστασίαν, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἔχῃ καταβάλει τὸ τέλος διαμονητηρίου τοῦ τρέχοντος ὡς καὶ τῶν δύο προηγουμένων ἐτῶν. Προξενικὴ ἀρχὴ ἐνεργήσασα κατὰ παράβασιν τῶν ἀνωτέρω διατάξεων περὶ διαμονητηρίων ὑπόκειται εἰς πρόστιμον ἴσον πρὸς τὸ τριπλάσιον τοῦ τέλους, οὗ ἐστερήθη τὸ δημόσιον. Σημειωτέον ὅτι διαμονητήρια ἐκδίδονται μόνον ἐν ταῖς ἑτεροδικουμέναις πολιτείαις· παρεμφερῆ ἔγγραφα ἐκδιδόμενα εἰς τὰς μὴ τοιαύτας πολιτείας καλοῦνται ἁπλῶς «πιστοποιητικὰ ἰθαγενείας». Ἐκδίδονται καὶ ταῦτα κατ' ἔτος κατὰ πέντε κατηγορίας, ἀλλὰ τὰ καταβαλλόμενα τέλη κατὰ κατηγορίαν εἶναι μόνον 25, 20, 15, 10 καὶ 5 μεταλλικαὶ δραχμαί. **Δ. ΔΡΟΣΟΣ**

διαμοξαλικὸν (ἢ *διαμυλοξαλικὸν*) **ὀξὺ** *[Χημ.]*. Ὀξὺ τοῦ τύπου $C_{12}H_{14}O_8$, παραγόμενον δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ὑξυγόνου τοῦ ὀξαλικοῦ ὀξέος διὰ δύο ἀμυλίων. **ΑΝ. Δ.**

διάμορφον (τὸ) (Diamorphum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κρασουλαριδῶν* περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς πλείστων χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. **Δ. Ν. Π.**

διαμορφῶ (—όω)· δίδω μορφήν, σχῆμα, σχηματίζω, διαπλάττω: «ὁ φλοιὸς τῆς γῆς διεμορφώθη διὰ μακροτάτων αἰώνων» ‖ μεταφ. «τὸ ὑγιὲς πολίτευμα διεμόρφωσε χαρακτῆρας εὐθεῖς» ἀπειργάσατο, ἐδημιούργησε.

διαμόρφωσις,—εως (ἡ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαμορφῶ*, ἡ εἰς μορφήν, εἰς σχῆμα σύμμετρον ἀπεργασία, ἡ μορφή, ἡ διάπλασις, κυριολ. καὶ μεταφορ: «ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους,— χαρακτῆρος,— ἤθους»·

—*[Ἀσύρμ. Τηλεφ.]* Καλοῦμεν ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεφωνίᾳ *διαμόρφωσιν* (modulation) τὴν μετατροπὴν τοῦ φέροντος κύματος καὶ τῆς φερούσης συχνότητος συμφώνως πρὸς τὸν ρυθμὸν τῆς ὁμιλίας. Διὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς ὁμιλίας διὰ τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας μετατρέπομεν ἐν ἀρχῇ τὰ ἠχητικὰ κύματα, ἅτινα προκαλοῦνται διὰ τῆς ὁμιλίας, τῇ βοηθείᾳ τῶν μικροφώνων, εἰς ἠλεκτρικοὺς παλμοὺς τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἐπηρεάζομεν καταλλήλως ἀκολούθως τὸ φέρον κῦμα, οὗτινος τὸ πλάτος παρουσιάζει οὕτως ἀντίστοιχον διαμόρφωσιν πρὸς τὴν τῶν ἠχητικῶν κυμάτων. Ἡ *διαμόρφωσις* πραγματοποιεῖται διὰ διαφόρων μεθόδων καὶ γίνεται εἴτε ὑπὸ μεγάλην ἰσχύν, διὰ διαμορφώσεως τῆς ἐπὶ τῆς κεραίας ἰσχύος, εἴτε ὑπὸ χαμηλὴν ἰσχὺν καὶ ἀκολούθου ἐνισχύσεως διὰ πολλῶν βαθμίδων τῆς διαμορφωθείσης ἰσχύος. **Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ**

διαμορφωτικός, —ή, —όν· ὁ ἱκανὸς καὶ ἁρμόδιος πρὸς διαμόρφωσιν, πρὸς διάπλασιν: «ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας εἶναι διαμορφωτικὴ ἤθους καὶ χαρακτῆρος», «διαμορφωτικὰ μέσα».—Ἐπίρρ. *διαμορφωτικῶς*.

Διαμούνας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν «τῷ Γάγγῃ συνημμένων ποταμῶν», διαρρέων τὴν χώραν *Κυλινδρηνὴν* τῆς ἔσω τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς καὶ συμβάλλων εἰς τὸν ποταμὸν τοῦτον (*Πτολεμ.* Ζ',α, 29 καὶ 42). Εἶναι ὁ σύγχρονος Djumnâ. **Σ. Ε. Λ.**

διαμοχλεύω· διὰ μοχλοῦ σείω, διασείω, διαταράσσω, ταράττω τὴν εὐστάθειάν τινος: «ὑπορύσσω καὶ διαμοχλεύω».

διαμπάξ· ἐπίρρ., πέρα καὶ πέρα, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἕως τοῦ ἄλλου μέρους.

διαμπερής (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ τρυπημένος πέρα καὶ πέρα, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου: «ἔκτρησις διαμπερής», «τραῦμα διαμπερές» ‖ *διαμπερές*· ἐπίρρ. (ἀρχ.), πέρα καὶ πέρα, ἄλλως *διαμπάξ*.

— **διαμπερὲς τραῦμα** *[Χειρουργ.]*. Τὸ τραῦμα ἐκεῖνο, καθ' ὃ τὸ τιτρῶσκον ὄργανον διαπερᾷ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἢ μέλος αὐτοῦ (ἄνω ἢ κάτω ἄκρον) διαμπάξ. Τραῦμα δὲ *διαμπερὲς* καὶ *διαμπὰξ* εἶναι ταυτόσημα. Τινὲς ὅμως ὁρίζουσιν ὡς διαμπερὲς τραῦμα τὸ *εἰσδυτικόν*, ἤτοι ἐκεῖνο, καθ' ὃ διανοίγεται μεγάλη τις φυσικὴ κοιλότης τοῦ σώματος (ὡς λ. χ. τοῦ ὑπεζωκότος, τοῦ περιτοναίου) ἢ τις τῶν μεγάλων ἀρθρώσεων, ὡς διαμπὰξ δὲ τὸ διαμπερές. **Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ**

διάμπολη (ἡ) κοιν. *γιάμπολη*· ὁ πεπηγμένος χυμὸς τῆς γλυκορρίζης πωλούμενος συνήθως εἰς μικρὰς ράβδους.

Διάμπολις *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Διάβολις.

διαμυλένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. δεκυλένια.

διαμφιπνοΐδαι (οἱ) (Diamphipnoideae) *[Ζφολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων νευροπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ψευδονευροπτέρων*, ἥτις περιλαμβάνει ἔντομα χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀναπνοή των διενεργεῖται διὰ βραγχίων καὶ τὰ βράγχια εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ τῶν πρώτων ἀρθρώσεων τῆς κοιλίας. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια γνωστότερον εἶναι ὁ *διαμφίπνους*. **Δ. Ν. Π.**

διαμφίπνους (ὁ) (Diamphipnous) *[Ζφολ.]*. Γένος ἐντόμων νευροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *διαμφιπνοϊδῶν*. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι *διαμφίπνους ὁ χιλιανὸς* (Diamphipnus Chiliensis), ὅστις ἔχει σῶμα εὐμέγεθες, διακρινόμενος ἰδίως ἐκ τοῦ ὅτι φέρει τέσσαρα ζεύγη βραγχίων ἐν σχήματι θυσάνων ἐπὶ τῶν πρώτων διαρθρώσεων τῆς κοιλίας. **Δ. Ν. Π.**

διαμφισβήτησις, —εως (ἡ)· ἀμφιλογία, ἀντίρρησις: «δὲν χωρεῖ διαμφισβήτησις» ‖ διεκδίκησις, ἀντίπαλος ἀξίωσις.

διαμφισβητῶ (—έω), ἀόρ. *διημφεσβήτησα*· διασείω τὸ κῦρος γνώμης ἢ καταστάσεώς τινος, ἀμφιλογῶ, ἀντιλέγω, ἀμφισβητῶ: «μὴ διαμφισβητῇς τὴν πραγματικότητα» ‖ διαφιλονικῶ, διεκδικῶ τι ὡς ἰδικόν μου: «τοῦ διαμφισβητεῖ τὴν κατοχήν, — τὴν κυριότητα».

διάμφορον (τὸ) (Diamphorum) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκορινιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας χαρακτηριζομένους ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σποριαγγείου των καὶ τῶν ἀνομοιοσχήμων σπορίων των. Γνωστὰ ὀλίγα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας. **Δ. Ν. Π.**

διάνα (ἡ)· κοινὴ ὀνομασία (ἐκ τοῦ γαλλ. *diane*) τοῦ στρατιωτικοῦ σαλπίσματος, δι' οὗ σημαίνεται τὸ πρωϊνὸν ἐγερτήριον ‖ ἡ ἐπὶ τοῦ κέντρου ἀκριβῶς τοῦ στόχου πρόσπτωσις τῆς βολίδος, δηλαδὴ τὸ μέγιστον τῆς κατὰ τὴν βολὴν ἐπιτυχίας ‖ μεταφ. μεγάλη ἐπιτυχία: «ἔκανε διάνα», ἐπέτυχεν ἀκριβῶς τὸν σκοπόν του.

Διάνα (Diana) *[Μυθολ.]*. Λατινικὴ ὀνομασία τῆς θεᾶς *Ἀρτέμιδος*.

— **Διάνα** (Diana) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως οὗτος ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 78. Ἀνεκαλύφθη τῇ 15 Μαρτίου 1863 ὑπὸ τοῦ R. Luther ἐν Düsseldorf. **Σ. Π.**

διανάκτης (ὁ), κοινῶς *καλαφάτης*. Ὁ τεχνίτης ὁ ἐκτελῶν τὴν διάναξιν (βλ. λ.). Εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ὁ κλάδος τῶν *διανακτῶν* ἦτο ἐξ ἴσου σπουδαῖος ὡς οἱ κλάδοι τῶν ἀρμενιστῶν καὶ τῶν πυροβολητῶν· ἀφ' ἧς ὅμως ἐκυριάρχησαν τὰ σιδηρᾶ σκάφη, ἡ σημασία τοῦ κλάδου ἐμειώθη, συγχωνευθέντων εἰς τὸν αὐτὸν κλάδον μὲ τοὺς δύτας καὶ θεσπισθέντος οὕτω τοῦ κλάδου τῶν *δυτοδιανακτῶν*. **Σ. Ε. Λ.**

Διανάκτης ἐπὶ κρεμάθρας, ἀφαιρῶν τὴν ἐπιχάλκωσιν διὰ τὴν διάναξιν τῶν ἁρμῶν τῶν ἐπηγκενίδων.

διάναξις (ἡ), κοιν. *καλαφάτισμα* *[Ναυτ.]*. Ἡ πλήρωσις ὅλων τῶν μεταξὺ τῶν ἐπηγκενίδων (μαδεριῶν) κομμάτων (ἁρμῶν) διὰ στυπείου, ὅπερ οἱ ἐργάται, οἱ καλούμενοι *διανάκται*, συστρέφουσι διὰ τῶν παλαμῶν ἐπὶ τῶν γονάτων των, δίδοντες εἰς αὐτὸ σχῆμα κλώσματος χονδροειδοῦς καὶ εἰσάγουσι κατόπιν ἐντὸς τῶν κενῶν τῶν ἁρμῶν διὰ πιέσεως τῇ βοηθείᾳ *σμίλης* (κοιν. *καλαφατικό*), πληττομένης ὑπὸ σφύρας ξυλίνης ὀνομαζομένης *τυπάδος* (κοιν. *ματσόλας*). Δὲν πληροῦσιν ὅμως τὸν ἁρμὸν μέχρι τῆς ἔξω ἐπιφανείας τῶν ἐπηγκενίδων, ἀλλ' ἀφίνουσι κενὸν βάθος δακτύλου, ὅπερ πληροῦσι κατόπιν, ἅμα τὸ στυπεῖον τυπασθῇ ἰσχυρῶς, διὰ πίσσης, πρὸς παρεμπόδισιν εἰσόδου τῶν ὑδάτων μέχρι τοῦ στυπείου. Ἡ διάναξις ἀποτελεῖ μίαν τῶν σπουδαιοτάτων ἐργασιῶν εἰς πᾶν ξύλινον πλοῖον. Διότι καὶ τὸ σκάφος στερεοῦται ὡς ἑνιαῖον σύνολον καλύτερον, καὶ ἡ στεγανότης τῶν καταστρωμάτων καὶ τῶν πλευρῶν ἐξασφαλίζεται περισσότερον, δεδομένου ὄντος ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀποφυγὴ κενῶν μεταξὺ τῶν ἐπηγκενίδων, ὅσον καὶ ἂν εἶναι τελεία ἡ συναρμογὴ αὐτῶν (Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 162). **Σ. Ε. Λ.**

διαναπαύω· παρέχω διάλειμμα ἀναπαύσεως, ἀφίνω τινὰ ν' ἀναπαυθῇ ἐν τῷ μεταξύ ‖ παθ. *διαναπαύομαι*· ξεκουράζομαι, κάμνω μικρὸν διάλειμμα.

διανάττω (κοιν. *καλαφατίζω*, γαλλ. calfater, ἀγγλ. to calk)· ἐκτελῶ τὴν διάναξιν (βλ. λ.) τοῦ πλοίου.

διανδρία (ἡ) (diandrie) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις, καθ' ἣν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου παρατηροῦνται δύο ἄρρενα γεννητικὰ ὄργανα· σπανίως παρετηρήθη τὸ ἐναντίον, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου νὰ ὑφίστανται δύο θήλεα γεννητικὰ ὄργανα. **Μ. Ν. Κ.**

— **διανδρία** (ἡ) *[Βοτ.]*. Μία ἐκ τῶν πολλῶν κατὰ Λινναῖον διαιρέσεων τῶν φυτῶν, περιλαμβάνουσα φυτά, ὧν τὰ ἄνθη ἔχουσι δύο στήμονας ἐλευθέρους καὶ τελείως διακρινομένους ἀλλήλων. **Δ.Ν.Π.**

Διανέλλη (ἡ) (Dianella) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*. Αἱ διανέλλαι εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ ἄνθη μικρά, εὔοσμα καὶ κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Εἴδη τινὰ καλλιεργοῦνται ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς θερμοκηπίων ὡς ἐξόχως κοσμητικά. **Δ. Ν. Π.**

Διανέλλης, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Κεφαλληνίας. Εἰδικὸς εἰς τὴν πυροτεχνουργίαν, προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν κόμητα Μεταξᾶν εἰς τὸ Λάλα. Κατόπιν ἀκολουθήσας τὸν πατριώτην του Μαζαράκην, διορισθέντα ἁρμοστὴν τῆς Κυκλάδας, εἰργάσθη πρὸς διάδοσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ φρονήματος εἰς ἐκείνας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὅσαι δὲν ἐστεργον ν' ἀποστατήσουν, ἀλλ' ἐτήρουν εἶδος οὐδετερότητος. Τῷ 1823 προῆλθεν εἰς συνεννοήσεις πρὸς τὸν Ἕλληνα μὲν τὴν καταγωγήν, ἀλλ' ὑπηρετοῦντα τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, Καραογλάνην περὶ διευθετήσεως τοῦ ζητήματος τῶν ἐν Σκύρῳ καὶ Σκιάθῳ φυλασσομένων κειμηλίων τῶν ἁγιορειτικῶν μοναστηρίων. Τῷ 1825 ἐπέβη τοῦ σπετσιωτικοῦ «Κίμων» ὡς ἀρχιπυροβολητὴς καὶ ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ναυμαχίας. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν μετέβη εἰς Σμύρνην, ὅπου ἐγκατεστάθη πυροτεχνουργός. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1860. **Γ. Δ. Κ.**

Digitized by Google

διάνεμα (τὸ) καὶ ἰδιωματ *γιάνεμα*· νεῦμα, σημεῖον διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς, διὰ κινήσεως τῶν βλεφάρων, δι' ἐλαφρᾶς ὠθήσεως, ἢ καὶ διὰ συνθήματος.

διανεμητής (ὁ)· ὁ διανέμων, διανομεύς.

διανεμητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς διανομήν.

— **διανεμητικὰ** *ἀριθμητικὰ [Συντακτ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἀριθμητικά τινα σχηματισθέντα διὰ συνθέσεως τῆς προθέσεως *σὺν* μετ' ἀπολύτων ἀριθμητικῶν πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἐννοίας τῆς διανομῆς· π. χ. *σύνδυο* (=ἀνὰ δύο, *σύντρεις* (=ἀνὰ τρεῖς), ὁμοίως *συνδώδεκα, συνεκκαίδεκα* κ. ἄ. Ἀλλὰ συνηθέστερον ἡ ἔννοια τῆς διανομῆς ἐκφέρεται δι' ἐμπροθέτων προσδιορισμῶν ἐκ τῶν προθέσεων *ἀνά, εἰς* καὶ *κατὰ* μετ' αἰτιατικῆς ἀπολύτου ἀριθμητικοῦ· π. χ. *ἀνὰ δέκα, ἀνὰ πέντε* (δέκα - δέκα, πέντε - πέντε) ὁμοίως *εἰς δέκα, εἰς τέσσαρας, καθ' ἕνα* (=ἕνας - ἕνας). Β. Φ

διανέμω, ἀόρ. *διένειμα - διενεμήθην*, παθ. μετχ *διανενεμημένος*· διαμοιράζω, διαιρῶ τι εἰς μερίδας καὶ δίδω εἰς πολλούς: «διένειμε τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς πτωχούς», «διένειμαν μεταξύ των τὴν κληρονομίαν».

διανεύω καὶ ἰδιωματικώτερον *γιανεύω*· νεύω, κάμνω νεῦμα, σημεῖον διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς, διὰ κινήσεως τῶν βλεφάρων, δι' ὠθήσεως διὰ τοῦ ἀγκῶνος καὶ ἄλλως· κοιν. *γνέφω*: «ὅταν θέλῃς νὰ φύγωμε, γιάνεψέ μου», «σοῦ γιάνεψα μὰ δὲ μὲ κατάλαβες».

διανηθόλη (ἡ) (Dianethol) *[Χημ.]*. Μορφὴ εἰς ἣν μεταβάλλεται ἡ ἀνηθόλη διὰ χλωριούχου ψευδαργύρου. Ἡ διανηθόλη τήκεται εἰς 132°. Κ. Γ. Μ.

διανθῆ (τὰ) *[Βοτ.]*. Ὀνομασία τῶν φυτῶν τὰ ὁποῖα φέρουν μόνον δύο ἄνθη. Δ. Ν. Π.

διάνθηροι (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ στήμονες, οἵτινες φέρουσι δύο ἀνθηρίδια, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ φυτὰ τὰ φέροντα τοιούτους στήμονας. Δ. Ν. Π.

διανθής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων διαρκῶς ἄνθη, ὁ ἀνθοστόλιστος· || ὁ ἔχων δύο ἄνθη.

διανθίζω, ἀόρ. *διήνθισα*, παθ. μετχ. *διηνθισμένος*· στολίζω δι' ἀνθέων· || ποικίλλω, κοσμῶ, στολίζω μὲ πρόσθετον κόσμον, οἷον διὰ κεντημάτων, διὰ πολυτίμων λίθων κττ.: «στέφανος λίθοις πολυτελέσι διηνθισμένος» (ἀρχ.).

διάνθισμα (τό)· ποίκιλμα, πρόσθετος κόσμος, στολίδια.

διανθοικία (ἡ) (Dianthoecia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ψυχὰς νυκτοβίους, μὲ πτέρυγας πολυοδοντωτὰς κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ θαυμασίως διαπεποικιλμένας. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων

Διανθοικία ἡ ποικιλόχρους.

φυτῶν κυρίως τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*. Ἐκ τῶν τριάκοντα περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *διανθοικία ἡ ποικιλόχρους* (Dianthoecia variegatus), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς εὐκράτους χώρας τοῦ κόσμου καὶ διακρίνεται διὰ τὸ μικρὸν ἐπίμηκες σῶμα, τὰς λεπτοτάτας κεραίας, τὰς ἀνεπτυγμένας πτέρυγας καὶ τὸν ποικίλον χρωματισμόν, ὑποκύανον μὲ κιτρινολεύκους ἀποχρώσεις κατὰ τὸ σῶμα καὶ κυανοπορφυρώδη κατὰ τὰς πτέρυγας μὲ δύο μεγάλας μελανὰς κηλῖδας καὶ λευκὰ διαποικίλματα. Δ. Ν. Π.

δίανθος (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. διόσανθος.

διανθραζίνη (ἡ), ἡ 1, 2, 2', 1' - *ἀνθραζίνη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{28}H_{16}N_2$ λαμβανομένη ἐκ τῆς ἰνδανθρένης (βλ. λ.) δι' ἀποστάξεως μετὰ κόνεως ψευδαργύρου. Σ. Γ.

διανθρακινονιμίδια (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἑνώσεις λαμβανόμεναι διὰ συμπυκνώσεως μονο— καὶ διαμινανθρακινονῶν μεθ' ἁλογονανθρακινονῶν. Ἐξ αὐτῶν τὸ διανθραμίδιον, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον

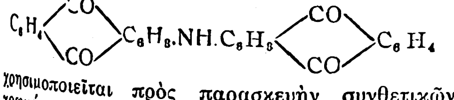

χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν συνθετικῶν χρωμάτων. Σ. Γ.

διανθρακινονύλαι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ δύο ριζῶν *ἀνθρακινόνης*, ἡνωμένων ἀπ' εὐθείας πρὸς ἀλλήλας εἰς τὴν α ἢ β θέσιν καὶ αἱ ὁποῖαι εὐκόλως διὰ περαιτέρω συμπυκνώσεως μετατρέπονται εἰς κινοειδεῖς ἑνώσεις μετὰ περισσοτέρων συμπεπυκνωμένων δακτυλίων. Οὕτω ἡ μὲν 1, 1' - *διανθρακινονύλη* $C_6H_4(CO)_2.C_6H_3.C_6H_3(CO)_2.C_6H_4$ μετὰ ἓξ δακτυλίων ἀνάγεται πρὸς τὴν *μεσοβενζοδιανθρόνην*, $C_{28}H_{14}O_2$ μετὰ ἑπτὰ δακτυλίων, ἡ ὁποία δι' ἀργυλοχλωριδίων εἰς 140° δίδει τὴν *μεσοναφθοδιανθρόνην*, $C_{28}H_{12}O_2$ μετὰ ὀκτὼ δακτυλίων. Ἡ δὲ 2, 2' - *διμεθυλο - 1, 1' - διανθρακινονύλη* μετὰ ἓξ δακτυλίων διὰ βρασμοῦ μετ' ἀλκοολικοῦ καλιορρύμματος δίδει τὴν *πυρανθρόνην* μετὰ ὀκτὼ δακτυλίων. Καὶ τὰ τρία, κυρίως δὲ ἡ πυρανθρόνη, ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἰνδανθρενικὸν χρυσοπορτοκαλλόχρουν*, χρησιμοποιοῦνται ὡς χρώματα. Σ. Γ.

διανθράκωσις (ἡ) (Inkohlung) *[Γεωλογ.]*. Τὸ φαινόμενον κατὰ τὸ ὁποῖον ἀποτυρφωθεῖσαι φυτικαὶ οὐσίαι (τύρφη) πλουτίζονται εἰς ἄνθρακα, ἐνῷ τὰ ἄλλα ὀργανικὰ συστατικά των (π. χ. τὸ ὑδρογόνον, τὸ ἄζωτον καὶ ἰδίᾳ τὸ ὀξυγόνον) ἐλαττοῦνται. [Βλ. καὶ λ. ἄνθραξ (τ. Δ' σ. 742 γ').] Γ. Κ. Γ.

διανθραμίδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. διανθρακινονιμίδια.

διανίλης *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι συνθετικὰ χρώματα προσομοιάζοντα κατὰ τὰς ἰδιότητας πρὸς τὰ *χρώματα τῆς διαμίνης*. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: ἡ ἀζουρίνη, τὸ κυανοῦν, τὸ μπορντώ, τὸ φαιόν, τὰ διανιλοχρωμιοχρώματα, τὸ κίτρινον, τὸ σκοτεινοκύανον, τὸ σκοτεινοπράσινον, τὸ γνήσιον κυανοῦν, τὸ γνήσιον φαιόν, τὸ γνήσιον ἐλαιόχρουν, τὸ γνήσιον πορτοκαλλόχρουν, τὸ γνήσιον μέλαν, τὸ γνήσιον τεφρόν, τὸ γνήσιον πράσινον, τὸ γνήσιον ἐρυθρόν, τὸ γνήσιον ὕσγινον, ἡ φουξίνη, τὸ κίτρινον, τὸ πράσινον, τὸ ἰνδικόν, τὸ πορτοκαλλόχρουν, τὸ καθαρὸν κυανοῦν, τὸ καθαρὸν κίτρινον, τὸ ροδέρυθρον, τὸ ἐρυθρόν, τὸ μέλαν, τὸ ἰῶδες κλπ. Σ. Γ.

Διάνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, προσκειμένη ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἐτρουρίας πρὸ τῆς ἀκρωτηριοιζούσης προβολῆς τοῦ Ἀργενταρίου ὄρους. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Τζιανοῦτρι* (Giannutri: πλάτ. 42°14' Β, μῆκ. 11°07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: Cape Cavallo to Civita Vecchia).
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Διάνιον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἱσπανίας Ταρρακωνησίας, τῆς παραλίας τῆς χώρας τῶν Ἠδητανῶν (*Πτολεμ.* Β, στ, 15), βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀρτεμισίου*, ἀμφοτέρων τῶν τοπωνυμιῶν συμπιπτουσῶν ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ αὐτῶν μεταφράσει. Ἀποικία Φωκαέων τῆς Μασσαλίας, ἦτο τὸ «γνωριμώτατον Ἡμεροσκοπεῖον, ἔχον ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν σφόδρα τιμώμενον, ᾧ ἐχρήσατο Σερτώριος ὁρμητηρίῳ κατὰ θάλατταν· ἐρυμνὸν γάρ ἐστι καὶ λῃστρικόν, κάτοπτον δὲ ἐκ πολλοῦ τοῖς προσπλέουσι. Καλεῖται δὲ Διάνιον οἷον Ἀρτεμίσιον» (*Στράβ. Didot* 131, 53), εἶναι ἡ *Ντάνια* τῶν Ἀράβων, ἡ σύγχρονος *Ντένια* (Denia: πλάτ. 38°50' Β, μῆκ. 0°07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1320: Cape San Antonio to Cape Tortosa), τεχνητὸς λιμὴν 4½ μίλ. δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ἁγ. Ἀντωνίου, ἐκτισμένη εἰς τὴν βορείαν κλιτὺν τοῦ Μόντε Μόγκο. Πρὸς ΝΑ αὐτῆς προάστειον Arrabal de la Marina καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως λόφος, ἐφ' οὗ τὰ λείψανα τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, ἧς ποιεῖται μνείαν ὁ Στράβων. Ὁ πληθυσμὸς πόλεως καὶ προαστείου 12.500 κατ. (1920).
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διανισιδίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* ἡ *διαμινοδιμεθοξυδιφαινύλιον*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις συγγενὴς τῇ *βενζιδίνῃ* τοῦ τύπου

$$H_2N.(CH_3O).C_6H_3.C_6H_3.(CH_3O).NH_2.$$

Εἶναι πολύτιμον ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς παρασκευῆς τῶν ἀζωχρωμάτων. Παρασκευάζεται ἐκ τῆς ο-νιτροανισόλης καὶ κρυσταλλοῦται εἰς φυλλίδια τηκόμενα εἰς 131°,5. Ἐν τῷ ἀέρι χρώννυται ἰώδης καὶ διαλύεται εὐκόλως εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα, τὸ βενζόλιον καὶ τὸ θερμὸν ὕδωρ. Σ. Γ.

— *[Στρατ.]* Ἡ τοξικὴ αὕτη οὐσία ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 διὰ τὴν ὑπὸ βλημάτων τινῶν πυροβολικοῦ ἐκπομπὴν ἀερίων. Ν. Θ. Κ.

— **διανισιδίνης** *κυανοῦν [Βιομ. Χημ.]*. Τεχνητὸν χρῶμα ἀνακαλυφθὲν τῷ 1893 ὑπὸ τοῦ Storck. Εἶναι τὸ μετὰ χαλκοῦ ἅλας τῆς δισαζωχρωστικῆς τῆς παραγομένης ἐκ διανισιδίνης καὶ δύο μορίων β-ναφθόλης καὶ παράγεται μόνον ἀπευθείας ἐπὶ τῶν ἰνῶν τοῦ βάμβακος. Δὲν διακρίνεται διὰ μεγάλην ἀνθεκτικότητα. Σ. Γ.

διανίτης (ὁ) (Dianite) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ κολουμβίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

διανόημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διανοεῖσθαι, ἡ ἐν τῇ ψυχῇ μας σχηματισθεῖσα κρίσις, σκέψις, στοχασμός.

—*[Συντακτ.]* Λέγεται *διανόημα* ἡ κρίσις τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς ὁποίας ὁρίζεται ὅτι μία ἔννοια περιέχεται εἰς ἄλλην ἢ ὅτι δὲν περιέχεται· ἤτοι ἄλλως ὁρίζεται, ὅτι μία ἰδιότης ἐνυπάρχει εἰς πρόσωπόν τι ἢ πρᾶγμα ἢ ὅτι δὲν ἐνυπάρχει· π. χ. ὅταν διανοηθῶ ὅτι ὁ Θεός ἐστι δίκαιος, ἐννοῶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἐνυπάρχει εἰς τὸν Θεόν· ὅταν πάλιν διανοηθῶ ὅτι ὁ συκοφάντης οὐκ ἔστι δίκαιος, ἐννοῶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη δὲν ἐνυπάρχει εἰς τὸν συκοφάντην. Τοῦτο εἶναι τὸ ἁπλούστερον διανόημα, συνίσταται δὲ ἐκ τριῶν μερῶν, ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, ἤτοι ἐκείνου περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος, ἐκ τοῦ κατηγορουμένου, ἤτοι ἐκείνου τὸ ὁποῖον λέγεται περὶ τοῦ ὑποκειμένου, καὶ ἐκ τοῦ συνδετικοῦ, ἤτοι τοῦ συνδέοντος ἢ χωρίζοντος τὰς δύο ἐννοίας τοῦ διανοήματος, τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον. Ὅταν τὸ διανόημα διατυπωθῇ εἰς λόγον, ἔγγραφον ἢ προφορικόν, τότε λέγεται πρότασις, αἱ δὲ ἔννοιαι αὐτοῦ ὅροι τῆς προτάσεως. Β. Φ.

διανοησιαρχία (ἡ) (intellectualismus) *[Φιλοσ.]*· βλ. λ. νοησιαρχία.

διανόησις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διανοοῦμαι*, ἡ σκέψις, ὁ στοχασμός: «φιλοσοφικὴ διανόησις».

— *[Ψυχολ.]* *Διανόησις* εἶναι ἡ πνευματικὴ ἐκείνη λειτουργία, δι' ἧς συνδέομεν εἰς μεγαλύτερα σύνολα κρίσεις, συλλογισμούς, ἐπαγωγικὰ καὶ ἀπαγωγικὰ συμπεράσματα, τὰς ἤδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δι' ἀσυναισθήτου ἐπαγωγῆς καὶ ἀφαιρέσεως σχηματισθείσας ἐννοίας. Τὴν διανόησιν διακρίνει τοῦ συνειρμοῦ τῶν παραστάσεων σκόπιμος κατεύθυνσις, ἡ συνείδησις ἑνὸς τέλους καὶ μιᾶς κυριαρχούσης ἰδέας, ἥτις ἐπιβάλλεται καὶ ὀργανώνει ὅλας τὰς διεσκορπισμένας ἐν τῇ ψυχικῇ διαθεσιμότητι ἐννοίας, ἀναμνήσεις, ἢ γνώσεις, τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ κεντρικὸν θέμα, τὸ ὁποῖον ἑκάστοτε τὴν ἀποσχολεῖ. Ἐν τῇ ἐτυμολογίᾳ (διὰ+νοῦς) καὶ τῇ ἐξελίξει τῆς λέξεως περιέχεται ἡ ἔννοια τῆς ἀναλύσεως τῆς διαδρομῆς ὑπὸ τοῦ νοῦ ὅλων τῶν λογικῶς ἀλληλοεξαρτωμένων ἰδεῶν, θεωρεῖται ἑπομένως ὑπὸ ὡρισμένων σχολῶν ψυχολογίας καὶ φιλοσοφίας, ἥκιστα δημιουργικὴ ἐργασία τοῦ πνεύματος, ἐνῷ ὑπὸ ἄλλων ὡς τὸ κορύφωμα τῆς πνευματικῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχικῆς ἐξελίξεως, ὡς τὸ μόνον ὄργανον, δι' οὗ δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Ἡ θεωρία ἥτις προχωρεῖ περαιτέρω πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην καὶ θέτει τὴν διανόησιν ὡς κάτι ἀπόλυτον καὶ αὐτοτελές, οἱ νόμοι τοῦ ὁποίου δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν, ἀλλὰ προϋπάρχουν αὐτῆς, ὀνομάζεται **νοησιαρχία** (βλ. λ.). Ε. Λ

διανοητικισμὸς (ὁ)· ἀπεδόθη οὕτως ὑπό τινων ὁ φιλοσοφικὸς ὅρος intellectualismus ἄλλως *διανοησιαρχία* ἢ **νοησιαρχία** (βλ. λ.).

διανοητικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς διανοήσεως: «διανοητικὴ προσπάθεια»· || ὁ ἱκανὸς πρὸς διανόησιν, σκεπτικός, στοχαστικός: «διανοητικώτατος ἄνθρωπος» πρβλ. *βαθύνους, ἐμβριθής*· || «διανοητικαὶ δυνάμεις» ἢ «διανοητικὴ δύναμις», ἡ δύναμις πρὸς τὸ διανοεῖσθαι.

— **διανοητικὴ ἐπιφύλαξις** *[Δογμ.]*. Οἱ Ἰησουῖται μεταξὺ τῶν ἄλλων διεστραμμένων ἠθικῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἐδέχοντο καὶ τὴν ἐν νῷ ἐπιφύλαξιν (reservatio mentalis), καθ' ἣν ἠθικῶς ἐπιτρέπεται νὰ μὴ λέγῃ τις τὴν ἀλήθειαν καὶ μεθ' ὅρκου μάλιστα νὰ ἐπισφραγίζῃ τὸ ψεῦδος τοῦτο, ἀρκεῖ ἐν νῷ νὰ σκέπτηται καὶ ὁμολογῇ ὅτι τὸ λεγόμενον δὲν εἶναι ἀληθές. Ἡ ἰδέα αὕτη ἑδράζεται ὀφθαλμοφανῶς καὶ ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἑτέρας ἠθικῆς ἀρχῆς τῶν Ἰησουιτῶν, ὅτι ὁ σκοπὸς ἁγιάζει τὰ μέσα. Ἐναντίον τῶν ἠθικῶν τούτων ἀρχῶν τῶν Ἰησουιτῶν ἕνεκα μάλιστα τῆς ἐν εὐρείᾳ κλίμακι ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἐξηγέρθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἠθικολόγων, ἐν οἷς καί τινες τῶν δυτικῶν, τονίσαντες τὴν ἀνηθικότητα αὐτῶν. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι πρὸς ὀρθὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου πρέπει νὰ ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡ ὑπὸ πάντων τῶν ἠθικολόγων ἀναγνωριζομένη ἠθικὴ ἀρχή, καθ' ἣν ἐν τῇ συγκρούσει τῶν καθηκόντων πρέπει νὰ ἐκλέγῃ τις τὸ μᾶλλον ἐπιβεβλημένον (φόνος ἐν ἀμύνῃ, φόνος ἐν πολέμῳ καὶ ἄλλα). Κ. Ι. Δ.

— **διανοητικὴ** *σύγχυσις [Ψυχιατρ.]*. Βλάβη τῆς διανοίας προερχομένη ἐκ ποικίλων αἰτίων (βλ. σύγχυσις *διανοητική*).

διανοητικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διανοητικοῦ, ἡ δύναμις τοῦ διανοεῖσθαι: «ἡ διανοητικότης τοῦ ἀνθρώπου, —τῶν ζῴων»· || μία ἐκ τῶν ἀποδόσεων εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοῦ φιλοσοφικοῦ ὅρου intellectualismus (βλ. νοησιαρχία).

διάνοια (ἡ)· ἰδέα, στοχασμός, σκέψις, πβλ. *ἔννοια*· || τὸ δι' οὗ διανοούμεθα, ἡ δύναμις τοῦ διανοεῖσθαι, ὁ νοῦς: «ἔχω κατὰ διάνοιαν» ἔχω εἰς τὸν νοῦν μου, σκέπτομαι, «μεγάλη—, ἰσχυρὰ διάνοια», «ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια προσκόπτει», «τὸ ζήτημα εἶναι ἀνώτερον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας» (ἡ λ. παρήχθη ἀπὸ τοῦ *διανοοῦμαι* κατὰ τὸ σχῆμα *ἔννοια—ἐννοῶ, εὔνοια, εὐνοῶ*· διότι ταῦτα παρήχθησαν ἀπὸ τοῦ *ἔννους, εὔνους*, ἐνῷ *διάνους* δὲν ὑπάρχει). Β. Φ.

— *[Φιλοσ.]* Ἡ δύναμις τοῦ νοεῖν, νόησις, διανόησις, νοῦς. Ὁ Πλάτων ὁρίζει τὴν διάνοιαν «ὡς τι μεταξὺ δόξης καὶ νοῦ» (Πολιτ. 511, D). Παρ' Ἀριστοτέλει ἡ λέξις περιέχει καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς

Digitized by Google

ἐνεργείας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ νοῦς (*Ἀοιστ. π. ψυχ.* 1, 4, 10 καὶ ἑφεξ.) (βλ. καὶ διανόησις, νόησις, νοῦς). Α. Δ.

— *[Ρητορ.]* Βλ. **ρητὸν καὶ διάνοια** *[Ρητορ.]*.

—**διανοίας** *σχήματα [Ρητορ.]*. Διάφοροι τρόποι τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἐκφράζεσθαι, ὑπηγορευμένοι ὑπὸ τοῦ λόγου, τοῦ πάθους καὶ τῆς τέχνης, ἐν οἷς αἱ λέξεις φυλάττουσι τὴν κοινὴν αὐτῶν καὶ κατὰ γράμμα ἔννοιαν· τοσοῦτον δὲ συνδέονται οἱ τρόποι οὗτοι πρὸς τὰ ἐκφραζόμενα αἰσθήματα καὶ ἰδέας, ὥστε οὐδόλως μεταβάλλονται, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν μεταβληθῶσιν αἱ λέξεις. Τὰ *σχήματα τῆς διανοίας* διακόπτουσι καὶ συγχύζουσι τὴν ὁμαλὴν τῶν νοηματῶν ἔκφρασιν, πηγάζουν δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς σφοδρᾶς κινήσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἐμποιοῦσιν εἰς τὸν λόγον πάθος καὶ ἀκμήν. Εἶναι δὲ ταῦτα ἡ μετ' ἐπιφωνήσεως ἄρνησις, ἡ μετ' εἰρωνείας καὶ πρὸς χλεύην ἐρώτησις, ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ νοήματος κατὰ διαφόρους πτώσεις κλπ. Εἰς τὰ σχήματα τῆς διανοίας ἐνυπολανθάνει πολλάκις ἀντὶ πάθους πανουργία· διὸ ὁ Καικίλιος καλεῖ τὰ σχήματα ταῦτα τροπὴν ἐκ τοῦ πανούργου καὶ ἐνάλλαξιν. Πάντα τὰ σχήματα διανοίας ἐλλείπουσιν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἀττικοὺς ῥήτορας, διὰ λόγους φυσικοὺς καὶ ἀναγκαίους στηριζομένους εἰς τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν τότε Ἀθηναίων. Ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ πανουργία ἦσαν κακίαι, τὰς ὁποίας δὲν εἶχον οἱ ἐπὶ τοῦ Ἀντιφῶντος Ἀθηναῖοι· θὰ παρῆλθε δὲ ἱκανὸς χρόνος μέχρις οὗ ἡ ῥητορικὴ τέχνη ἐπινοήσῃ σχήματα λόγου ἁρμόδια εἰς ἔκφρασιν αὐτῶν.

Ἐκ τῶν πολλῶν σχημάτων διανοίας τὰ οὐσιωδέστερα εἶναι τὰ ἑξῆς: προσωποποιία, ἀποστροφή, σύγκρισις ἢ ὅμοιον, ἐρώτησις, ἀναφώνησις ἢ ἐκφώνησις, διατύπωσις ἢ ὑποτύπωσις, ἀνακοίνωσις, συγχώρησις ἢ συνδρομή, ἐπανόρθωσις ἢ διόρθωσις, διαπόρησις, ἐπιφώνημα ἢ ἐπιφώνησις, ἐπεξεργασία ἢ ἐπιμονή, ἔμφασις, παράλειψις, πρόληψις ἢ προκατάληψις, ἀποσιώπησις, ἀνθυποφορά, ὑπαινιγμὸς ἢ ὑπόνοια, ὅρκος, ὑπερβεσις ἢ ἀναβολὴ ἢ παράδοξον, διάλογος, εἰρωνεία, ἠθοποιία, εὐχή, ἀρὰ καὶ ὅρκος (βλ. τὰς λ.) καὶ ἀντίθεσις ἢ ἀντίθετον ἢ ἐξ ἀντικειμένων. Ἡ ἀντίθεσις, τὸν νοῦν ἡδύνουσα, ἀντίκειται τῇ ὁμοιότητι, διότι βάσιν ἔχει τὴν ἐναντιότητα δύο ἀντικειμένων, ἢ ὅλως ἀντιθέτων ἢ σχετικῶς μόνον, ἅτινα ἀναδεικνύει μείζονα καὶ εἰς τὴν δυνατωτέραν αὐτῶν ὄψιν, καθιστῶσα οὕτως ἰσχυροτέραν τὴν ἐντύπωσιν τῶν λεγομένων. Τοῦτο γίνεται δι' ἀμοιβαίας ἀντιθέσεως τῶν ἰδεῶν, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς ἐπιτετηδευμένης ἐναντιότητος τῶν λέξεων· αἱ λέξεις καὶ τὰ κῶλα τῆς περιόδου πρέπει νὰ τάσσωνται ἀντίστοιχα, διότι οὕτως ἡ ἐντύπωσις τῶν ἐναντίων ἀποβαίνει ζωηροτέρα. Κάλλιστον παράδειγμα εἶναι τὸ τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὸν Αἰσχίνην («Περὶ τοῦ στεφάνου» ρκζ', 3): «ἐδίδασκες γράμματα, ἐγὼ δ' ἐφοίτων· ἐτέλεις, ἐγὼ δ' ἐτελούμην· ἐχόρευες, ἐγὼ δ' ἐχορήγουν· ἐγραμμάτευες, ἐγὼ δ' ἐκκλησίαζον· ἐτριταγωνίστεις, ἐγὼ δ' ἐθεώρουν· ἐξέπιπτες, ἐγὼ δ' ἐσύριττον· ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν πεπολίτευσαι πάντα, ἐγὼ δ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος». Ἐπίσης Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ εἰς τὸ Πάσχα: «Χθὲς συνεσταυρούμην Χριστῷ, σήμερον συνδοξάζομαι· χθὲς συνενεκρούμην, συζωοποιοῦμαι σήμερον· χθὲς συνεθαπτόμην, σήμερον συνεγείρομαι. Γενώμεθα ὡς Χριστός, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ὡς ἡμεῖς· γενώμεθα θεοὶ δι' αὐτόν, ἐπεὶ κἀκεῖνος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος· προσέλαβε τὸ χεῖρον, ἵνα δῷ τὸ βέλτιον· ἐπτώχευσεν, ἵνα τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτίσωμεν· δούλου μορφὴν ἔλαβεν, ἵνα τὴν ἐλευθερίαν ἡμεῖς ἀπολάβωμεν· κατῆλθεν, ἵν' ὑψωθῶμεν· ἐπειράσθη, ἵνα νικήσωμεν· ἠτιμάσθη, ἵνα δοξάσῃ· ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ· ἀνῆλθεν, ἵνα ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν κάτω κειμένους ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας στρώματι». Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι μὲν τῶν λαμπροτέρων τῆς ῥητορικῆς, διότι καὶ τὸν νοῦν φωτίζει καὶ τὸ πνεῦμα ἡδύνει, ἀλλ' ἡ κατάχρησις αὐτοῦ, ὅταν μάλιστα γίνεται εἰς τὰς λέξεις μὲ τρόπον ἐπιτετηδευμένον, καθιστάνει τὸν λόγον ἀηδῆ, κατὰ δὲ τὸν Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα, μειρακιώδη καὶ θεατρικόν. Ι. Φ. Δ.

διάνοιγμα (τό)· τὸ ἐν τῷ μεταξὺ ἄνοιγμα· ‖ καθόλου ὀπή, τρῆμα, ῥαγάς, ῥῆγμα.

διανοίγω, *ἀόρ. διήνοιξα — διηνοίχθην*, παθ. μετοχ. *διηνοιγμένος*· ἀνοίγω ἐν τῷ μεταξὺ χώρῳ, διατρυπῶ· ‖ «διανοίγω ὁδὸν» ἀνοίγω δρόμον: «οἱ ἔμποροι διήνοιξαν ὁδοὺς διὰ μέσου ἐρήμων τόπων καὶ ἀγρίων φυλῶν» ‖ «διανοίγω τοὺς ὀφθαλμοὺς» ἀνοίγω ὀλίγον τοὺς ὀφθαλμούς μου.

διάνοικτος (ὁ, ἡ)· ἐντελῶς ἀνοικτός, ἀνοιγμένος.

διάνοιξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διανοίγειν, ἄνοιγμα: «διάνοιξις τῶν ὀφθαλμῶν, —ὁδῶν» ‖ διάρρηξις, σχισμάδα.

διανόλη (Dianol) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ὁ γαλακτικὸς αἰθὴρ τῆς γλυκερίνης. Τὸ σκεύασμα τοῦτο προυτάθη ὡς καυτήριον τῶν παθήσεων τοῦ λαιμοῦ, τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος. Κ. Γ. Μ.

—**διανόλης** *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι συνθετικὰ χρώματα ἔχοντα γενικῶς τὸν χαρακτῆρα τῶν *χρωμάτων τῆς διαμίνης*. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: τὸ μπριλλαντοκυανοῦν, τὸ γνήσιον ἐρυθρόν, τὸ πράσινον, τὸ μέλαν καὶ τὸ ἰῶδες. Σ. Γ.

διανομεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου γίνεται διανομή.

— *[Ναυτ.]* Ἐν τοῖς πλοίοις καλεῖται *διανομεῖον* (κοιν. *δεσπέντζα*, γαλ. cambuse, ἀγγλ. steward's room), κυρίως μὲν ἡ ἀποθήκη, ἐν ᾗ ἐντίθεται ποσὸν τροφίμων ἐπαρκὲς διὰ πενθήμερον τροφοδοσίαν τοῦ πληρώματος καὶ ἐν ᾗ γίνεται ἡ διανομὴ αὐτῶν· κατ' ἐπέκτασιν δὲ ὁ ὑπερθεν τῶν πυριταποθηκῶν χῶρος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπικοινωνοῦντι πρὸς τοὺς βόθρους τῶν πύργων ἢ τῶν φρεατίων ἀναχορηγίας πυρομαχικῶν, γίνεται ἡ διανομὴ τῶν ἐκ τῶν πυριταποθηκῶν καὶ βληματαποθηκῶν ἀναβιβαζομένων πυρομαχικῶν πρὸς τὰ διάφορα πυροβολεῖα. Σ. Ε. Λ.

διανομεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ διανέμων, ὁ διαμοιραστής: «ταχυδρομικός, — τηλεγραφικὸς διανομεύς», «διανομεὺς ἐπιταγῶν».

— *[Ταχ. καὶ Τηλ.]* Ὑπάλληλος τῆς ταχυδρομικῆς καὶ τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας, ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν μεταφορὰν κατ' οἶκον καὶ ἐπίδοσιν εἰς τοὺς ἐπιγραφομένους τῶν ταχυδρομικῶν ἀνταποκρίσεων, τῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων, τῶν τηλεγραφημάτων, τῶν τηλεφωνικῶν προσκλήσεων, ἢ καὶ τὴν κατ' οἶκον ἐξαργύρωσιν ταχυδρομικῶν ἐπιταγῶν. Ἀναλόγως τῆς εἰδικεύσεώς των διακρίνονται οἱ διανομεῖς εἰς ἀστικοὺς ταχυδρομικούς, τηλεγραφικοὺς καὶ τηλεφωνικοὺς καὶ εἰς ἀγροτικοὺς ταχυδρομικοὺς τοιούτους.

Ταχυδρομικὴ διανομὴ κατ' οἶκον ἐν ταῖς πόλεσι. Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς διὰ διανομέων μεταφορᾶς κατ' οἶκον ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐπιδόσεως τῆς ταχυδρομικῆς ἀλληλογραφίας εἰς τοὺς ἐπιγραφομένους ἀναφαίνονται ἐπὶ Richelieu. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ ταχυδρομικὴ διανομὴ ἐγίνετο κατ' ἀραιὰ διαστήματα· βαθμηδὸν ὅμως ἤρχισε νὰ πυκνοῦται, φθάσασα βραδύτερον ὥστε νὰ διενεργῆται πεντάκις τῆς ἡμέρας ἐν Λισσαβῶνι, Βέρνῃ, Στοκχόλμῃ καὶ Βουκουρεστίῳ, ἑξάκις ἐν Ῥώμῃ, Χάγῃ, Ἀμστελλοδάμῳ καὶ Λουξεμβούργῳ, ἑπτάκις ἐν Βιέννῃ, Κοπεγχάγῃ καὶ Παρισίοις, ὀκτάκις ἐν Βερολίνῳ καὶ Βουδαπέστῃ, ἐνεάκις ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ καὶ Βρυξέλλαις καὶ δωδεκάκις τῆς ἡμέρας ἐν Λονδίνῳ. Ἐν Ἀθήναις ἡ ταχυδρομικὴ διανομὴ εἰς τὰς κεντρικὰς συνοικίας διενεργεῖται τετράκις τῆς ἡμέρας.

Εἰς τὰς μικροτέρας ἐκτάσεως πόλεις ἡ διανομὴ ἐνεργεῖται ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ κεντρικοῦ ταχυδρομείου τῆς πόλεως· εἰς τὰς μεγαλυτέρας ὅμως ἡ ἀλληλογραφία συγκεντροῦται εἰς πλείονα τοῦ ἑνὸς κέντρα διανομῆς, ὅθεν ἐκκινοῦσιν οἱ ταχυδρομικοὶ διανομεῖς.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐπιστολὰς καὶ κυτία μετὰ δεδηλωμένης ἀξίας καὶ τὰ ταχυδρομικὰ δέματα, εἴς τινας χώρας ἐπιδίδονται ταῦτα εἰς τοὺς παραλήπτας μόνον ἐντὸς τῶν ταχυδρομικῶν καταστημάτων· εἰς τὰς περισσοτέρας ἄλλας ἐπιδίδονται κατ' οἶκον. Αἱ ταχυδρομικαὶ ἐπιταγαὶ ἐξαργυροῦνται καὶ κατ' οἶκον ἐπὶ τῇ καταβολῇ εἰδικοῦ τέλους.

Ταχυδρομικὴ διανομὴ ἀπὸ θυριδίου. Ἐντὸς τῶν ταχυδρομικῶν καταστημάτων καὶ ἀπὸ τοῦ οἰκείου θυριδίου ἐπιδίδονται εἰς τοὺς παραλήπτας πλὴν τῶν ὀγκωδῶν ταχυδρομικῶν ἀντικειμένων καὶ ὅσα φέρουσι τὴν ἔνδειξιν «Poste-restante». Εἰς πλεῖστας χώρας ἡ ἀπὸ θυριδίου ἐπιδιδομένη ἀλληλογραφία ὑπόκειται εἰς καταβολὴν εἰδικοῦ τέλους.

Γραμματοθυρίδες. Εἰς τὰ περισσότερα σημαντικῆς κινήσεως ταχυδρομικὰ γραφεῖα τῆς ὑφηλίου ἔχουσιν ἐγκατασταθῆ εἰδικαὶ κλεισταὶ ἔξωθεν θυρίδες, ἐξ ὧν δύνανται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ λαμβάνωσι τὴν ἀλληλογραφίαν των οἱ παραλῆπται συνδρομηταὶ αὐτῶν.

Ἀγροτικὴ ταχυδρομικὴ διανομή. Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς ἀγροτικῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας ἀναφαίνονται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ αἰῶνος. Ἔκτοτε ἐπεξετάθη βαθμηδὸν καὶ προήχθη σημαντικῶς ὁ θεσμὸς τῶν ἀγροτικῶν ταχυδρομικῶν διανομέων εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη. Πλὴν τῆς περισυλλογῆς καὶ ἐπιδόσεως ταχυδρομικῶν ἀντικειμένων ἐνεργοῦσιν εἰς πλεῖστα μέρη καὶ ἔκδοσιν καὶ ἐξαργύρωσιν ἐπιταγῶν, πράξεις ταχυδρομικοῦ ταμιευτηρίου καὶ εἴσπραξιν φόρων.

Τηλεγραφικὴ διανομή. Εἰς τὰς μικροτέρας κινήσεως πόλεις ἡ διανομὴ τηλεγραφημάτων ἐνεργεῖται ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ κεντρικοῦ τηλεγραφείου τῆς πόλεως· εἰς τὰς μεγάλας ὑπάρχουσι συνήθως περισσότερα κέντρα, ἐξ ὧν ἐκκινοῦσιν οἱ διανομεῖς· τὰ δὲ κέντρα ταῦτα συνδέονται μετὰ τοῦ κεντρικοῦ τηλεγραφείου τῆς αὐτῆς πόλεως διὰ τὴν μεταβίβασιν τῶν τηλεγραφημάτων τηλεφωνικῶς ἢ τηλεγραφικῶς ἢ καὶ διὰ τῶν ἀεροθλιπτικῶν σωλήνων (tubes pneumatiques). Ἐνίοτε ἐνεργεῖται καὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ τηλεγραφικοῦ κέντρου ἡ μεταβίβασις τηλεγραφημάτων πρὸς τοὺς ἐπιγραφομένους καὶ τἀνάπαλιν δι' ἰδιωτικῶν γραμμῶν ἢ καὶ τηλεφωνικῶς.

— *[Ἠλεκτρ.]* Καλεῖται *διανομεὺς* συσκευὴ αὐτόματος ἢ χειροκίνητος ἀποστέλλουσα τὸ ῥεῦμα μιᾶς πηγῆς διαδοχικῶς πρὸς διάφορα κυκλώματα. Πολυπλοκώτεροι διανομεῖς χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἔμμεσον χειρισμὸν κινητήρων σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων.

— **διανομεὺς** *ἀτμοῦ [Μηχανολ.]*. Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων τὸ ἀποφρακτικὸν ὄργανον βαλβὶς ἢ σύρτης τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανομῆς (βλ. λ.) τῶν ἐμβολοφόρων ἀτμομηχανῶν. Α. Μ.

διανομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διανέμειν*, κατανομή, διαίρεσις εἰς μερίδας καὶ προσφορὰ αὐτῶν, κοιν. *μοιρασιὰ* καὶ *μοίρασμα* «ἡ διανομὴ τῆς περιουσίας μεταξὺ τῶν τέκνων» «διανομὴ δικαία, —ἄδικος», «διανομὴ ἐξ ἴσου, —κατ' ἴσα μερίδια κτλ.», «—τῶν τροφῶν, —τῶν πυρομαχικῶν κτλ.».

— *[Ταχ. καὶ Τηλ.]* Βλ. **διανομεύς**.

— *[Μηχανολογ.]* Ἐν τῇ Μηχανολογίᾳ καλοῦνται *διανομαὶ* ὅλοι οἱ μηχανισμοί, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀναστροφὴ τῆς σχετικῆς κινήσεως ὡρισμένων στοιχείων τῶν μηχανῶν.

Εἰδικῶς προκειμένου περὶ ἐμβολοφόρων μηχανῶν κινουμένων δι' ἀτμοῦ ἢ ἀέρος ἢ ὕδατος ἢ δι' ἐσωτερικῆς καύσεως καλοῦνται *διανομαὶ* οἱ μηχανισμοί, δι' ὧν προκαλεῖται ἡ ἀναστροφὴ τῆς κινήσεως τοῦ ἐμβόλου, ὅταν τοῦτο ἀφικνῆται εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων τοῦ κυλίνδρου· τὴν ἀναστροφὴν δὲ ταύτην ἐπιτυγχάνουν αἱ διανομαὶ κλείουσαι ἢ ἀνοίγουσαι εἰς καταλλήλους στιγμὰς τοὺς ἀγωγοὺς συγκοινωνίας τῶν ἄκρων τοῦ κυλίνδρου μετὰ τῶν σωλήνων εἰσροῆς ἢ ἐκροῆς. Ἐπίσης προκειμένου περὶ ἐμβολοφόρων ἀντλιῶν σκοπουσῶν μεταφορὰν ὕδατος ἢ ἀερίων. Ὅταν τὸ ἄνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμον τῶν ἀντιστοίχων ἀγωγῶν γίνεται διὰ μηχανισμῶν ἐξηναγκασμένης κινήσεως, τότε οἱ μηχανισμοὶ οὗτοι λέγονται *διανομαὶ* τῶν ἀντλιῶν.

Ἡ ἀπόφραξις τῶν μνημονευθέντων ἀγωγῶν γίνεται διὰ *βαλβίδων*. Οὕτω δὲ καλοῦμεν ἐν γένει σώματα στερεά, ἅτινα καλύπτουσι τελείως τὸ στόμιον ἑνὸς ἀγωγοῦ καὶ περιβάλλονται ὑπὸ εὐρυτέρου χώρου, καλουμένου θαλάμου ἢ κιβωτίου τῆς βαλβῖδος. Ἀλλ' εἰδικώτερον ὀνομάζομεν *βαλβῖδας* ἐκεῖνα τῶν τοιούτων σωμάτων, ἅτινα διὰ νὰ ἀνοίξωσι τὸ στόμιον τοῦ ἀγωγοῦ πρέπει νὰ ὑψωθῶσι κατὰ διεύθυνσιν κάθετον ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στομίου. Ὅταν ὅμως διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἄνοιγμα χρειάζεται κίνησις τοῦ ἀποφράσσοντος σώματος παράλληλος πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στομίου, τότε τὸ ἀποφρακτικὸν τοῦτο ὄργανον καλεῖται *συρτοβαλβὶς* ἢ ἁπλῶς *σύρτης*. Ἡ ἐπιφάνεια ἐπαφῆς τοῦ ὀργάνου καὶ τῆς διανομῆς τοῦ στομίου καλεῖται ἐπιφάνεια ἢ κάτοπτρον τοῦ σύρτου. Καθ' ὅσον ἡ ἐπιφάνεια αὕτη εἶναι ἐπίπεδος ἢ κυλινδρικὴ καλεῖται καὶ ὁ σύρτης ἐπίπεδος ἢ κυλινδρικός, ὁμοίως δὲ εἶναι καὶ τὸ σχῆμα τῆς ἐπιφανείας ἐπαφῆς τοῦ κιβωτίου τοῦ σύρτου. Ὁ ἐπίπεδος σύρτης κατ' ἀνάγκην ὀφείλει νὰ κινῆται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπιπέδου ἐπαφῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ κιβωτίου, ὅταν ὅμως ὁ σύρτης εἶναι κυλινδρικὸς τότε δυνατὸν ἢ νὰ κινῆται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοῦ κυλίνδρου ὃν σχηματίζει, ἢ νὰ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονα τοῦτον. Ὅταν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σύρτου εἶναι κυλινδρική, δυνατὸν αὕτη νὰ ἀποτελῇ μόνον μέρος τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας κυλίνδρου, ἂν δ' ἐπὶ πλέον κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ στρέφεται, τότε ὁ σύρτης καλεῖται καὶ κρουνός.

Τὰ μνημονευθέντα ἀποφρακτικὰ ὄργανα ἀποτελοῦν τὴν καλουμένην *ἐσωτερικὴν διανομὴν* τῶν μηχανῶν. Ὁ δὲ μηχανισμός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐν ἑκάστῃ μηχανῇ κινεῖται τὸ ἀντίστοιχον ἀποφρακτικὸν ὄργανον, ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην *ἐξωτερικὴν διανομήν*.

Ἐκ τῶν κινητηρίων μηχανῶν αἱ ἐμβολοφόροι ἀτμομηχαναὶ καὶ μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως, ὁσάκις χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κίνησιν πλοίων ἢ ὀχημάτων ἢ πρὸς ἀνύψωσιν βαρῶν, εἶναι ἐφωδιασμέναι μὲ εἰδικοὺς μηχανισμούς, δι' ὧν κατὰ βούλησιν ἐπιτυγχάνεται ἡ περιστροφὴ τοῦ ἄξονος τῶν ἀντιστοίχων μηχανῶν κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν τῶν δυνατῶν διευθύνσεων περιστροφῆς. Οἱ μηχανισμοὶ οὗτοι καλοῦνται *ἀμφιστροφοι διανομαὶ* ἢ *διανομαὶ ἀμφιστρόφων μηχανῶν*.

[Βλ. καὶ λ. ἀτμομηχανή, αὐτοκίνητον *[κινητήρ]*, ἀτμάμαξα, Ντίζελ, σύρται, βαλβὶς *[Μηχανολ.]*, βενζινομηχανή.] Α. Μ.

— [ΗΛΕΚΤΡ.] Καλεῖται ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ *διανομὴ* τὸ ὅλον σύστημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ εἴς τινα κεντρικὸν σταθμὸν παραγομένη ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια μεταφέρεται καὶ διανέμεται πρὸς τοὺς διαφόρους καταναλωτάς. Ἱστορικῶς, ἡ πρώτη διανομὴ ὑφ' ἣν ἔννοιαν σήμερον τὴν ἀντιλαμβανόμεθα ἐγένετο τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1882 ὑπὸ τοῦ Ἔδισων πρὸς φωτισμὸν τμήματός τινος τῆς Νέας Ὑόρκης. Περιεῖχε 1284 λυχνίας διατρώσεως λειτουργούσας ὑπὸ συνεχῆ τάσιν 110 βόλτ. Κατόπιν ἠκολούθησε κατὰ τὸ 1884 τὸ Βερολῖνον μὲ 2500 λυχνίας ἰσχύος 200 ΧΒ. Ἔκτοτε αἱ διανομαὶ ἀνεπτύχθησαν ἀλματωδῶς, διανέμουσαι ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν πρὸς φωτισμὸν καὶ κίνησιν.

Α) *Ἄμεσοι διανομαί.* Ἡ ἁπλουστέρα διανομὴ

Digitized by Google

συνίσταται εἰς τὴν σύνδεσιν τῆς πηγῆς τοῦ ρεύματος κατ' εὐθεῖαν μὲ τὰς καταναλώσεις (χωρὶς δηλαδὴ νὰ λαμβάνῃ χώραν ἐνδιαμέσως οὐδεὶς μετασχηματισμὸς τοῦ ρεύματος). Ἡ διανομὴ αὕτη (σχ. 1) λέγεται *ἄμεσος*. Αἱ καταναλώσεις Κ δύνανται νὰ εἶναι μεταξύ των συνδεδεμέναι ἐν σειρᾷ ἢ ἐν παραλλήλῳ. Ἡ σύνδεσις σειρᾶς ἔχει ἐγκαταλει-

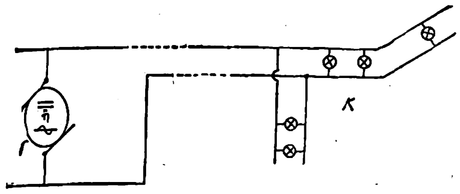

Σχ. 1. *Ἄμεσος διανομὴ διὰ 2 ἀγωγῶν.*

φθῆ πλὴν ὡρισμένων περιπτώσεων, διότι δι' αὐτῆς ἑκάστη κατανάλωσις δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν ἄλλων. Ἀντιθέτως κατὰ τὴν σύνδεσιν παραλλήλου ἅπασαι αἱ καταναλώσεις λειτουργοῦσιν αἰσθητῶς ὑπὸ τὴν αὐτὴν τάσιν, οὔσης συγχρόνως τῆς λειτουργίας ἑκάστης τελείως ἀνεξαρτήτου τῶν λοιπῶν. Εἰς κάθε γραμμὴν ἐφ' ἧς ὑπάρχουν καταναλωταὶ δὲν ἐπιτρέπεται ἡ πτῶσις τάσεως ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου νὰ ὑπερβαίνῃ ἓν ὡρισμένον ποσοστὸν τῆς τάσεως, χάριν τῆς καλῆς λειτουργίας ἁπασῶν τῶν καταναλώσεων.

Θεωρήσωμεν γραμμὴν συνεχοῦς ρεύματος μὲ συγκεντρωμένον μοναδικὸν φορτίον W Βὰττ εἰς ἀπόστασιν l μ. ἀπὸ τῆς παραγωγῆς. Κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς ταύτης παρατηρεῖται πτῶσις τάσεως λόγῳ ὠμικῆς ἀντιστάσεως, ἥτις ἔστω ἓν ποσοστὸν p % τῆς ὁλικῆς τάσεως E. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο p ἐκφράζει ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς 100 τοῦ W ἀπώλειαν ἰσχύος. Ἂν c εἶναι ἡ εἰδικὴ ἀντίστασις εἰς ὦμ ἀνὰ μέτρον καὶ τετρ. χιλιοστὸν τοῦ ὑλικοῦ τῆς γραμμῆς, ὁ συνολικὸς ὄγκος Q ἐκ τοῦ ἀγωγίμου τούτου ὑλικοῦ (τοῦ ὁποίου ὄγκου ἀνάλογος θὰ εἶναι καὶ ἡ τιμὴ τῆς γραμμῆς) ἔσεται:

$$Q = \frac{2 . c . l^2 . W}{p . E^2}$$

Βλέπομεν δηλαδὴ ὅτι προκειμένου νὰ μεταφερθῇ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ποσὸν ἰσχύος W Βὰττ εἰς μίαν ἀπόστασιν l, ὁ ὄγκος καὶ ἑπομένως τὸ βάρος καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἀγωγίμου ὑλικοῦ τῆς γραμμῆς εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς τάσεως E, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐνεργεῖται ἡ διανομή, ὑποτιθεμένου σταθεροῦ ποσοστοῦ p ἀπωλείας ἐνεργείας ἐν τῇ γραμμῇ. Ἂν δηλαδὴ διπλασιασθῇ ἡ τάσις E, ὁ ὄγκος τοῦ ἀγωγίμου ὑλικοῦ τῆς γραμμῆς γίνεται τέσσαρας φορὰς μικρότερος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν παραμονῆς ἀμεταβλήτων τῶν λοιπῶν στοιχείων· ἤ, διπλασιαζομένης τῆς τάσεως εἶναι δυνατὸν μὲ τὸν αὐτὸν ὄγκον ὑλικοῦ Q νὰ μεταφερθῇ τὸ αὐτὸ ποσὸν ἐνεργείας W εἰς διπλασίαν ἀπόστασιν 2l μὲ τὴν αὐτὴν ἑκατοστιαίαν ἀπώλειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὑπὸ ἁπλῆν τάσιν E θὰ μετεφέρετο ἡ ἐνέργεια W εἰς τὴν ἁπλῆν ἀπόστασιν l.

Ἐκ τούτων λοιπὸν καταφαίνεται διατί ἡ οἰκονομία ὑλικοῦ (ἑπομένως ἡ δαπάνη τῆς ἐγκαταστάσεως μιᾶς γραμμῆς, ἥτις δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν τιμὴν τοῦ παρεχομένου ρεύματος) ἐπιβάλλει τὴν χρησιμοποίησιν κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας τάσεως ἐν τῇ διανομῇ. Εἰς τὴν αὔξησιν ὅμως ταύτην ἀντιδρῶσιν ἄλλοι παράγοντες, οἵτινες εἶναι ἡ ἀσφάλεια ζωῆς τῶν καταναλωτῶν, ἡ καλὴ λειτουργία τῶν συσκευῶν καταναλώσεως (ἰδίᾳ τῶν φωτιστικῶν) κτλ. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἡ συνεχὴς τάσις 110 B ἐθεωρεῖτο διὰ τὰς συνήθεις διανομὰς τὸ ὅριον τῆς ἀκινδύνου τάσεως, σήμερον ὅμως καὶ ἡ συνεχὴς τάσις 220 B θεωρεῖται γενικῶς ἀκίνδυνος, καίτοι ἔχουν συμβῆ δυστυχήματα καὶ μὲ 100B. Ἡ ἐναλλασσομένη τάσις ἄνω τῶν 40 B θεωρεῖται ἐπικίνδυνος. Ἐν τούτοις δύναται νὰ χρησιμοποιῆται ἀμέσως ὑπὸ τῶν καταναλωτῶν μέχρι τῆς τιμῆς 220 B, ἐφ' ὅσον αἱ σχετικαὶ ἐγκαταστάσεις γίνονται σύμφωνοι πρὸς ὡρισμένους κανόνας. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ διανομαί, ὡς αἱ τροχιοδρομικαί, ἐνεργούμεναι ὑπὸ τάσιν 600 B συνεχοῦς.

Πρὸς αὔξησιν τῆς τάσεως διανομῆς χωρὶς ν' αὐξήσῃ ἡ τάσις εἰς τὸν καταναλωτὴν ἐφαρμόζονται αἱ ἑξῆς διανομαί:

α') Συνεχῆ ρεύματα. 1) *Διανομὴ διὰ τριῶν ἀγωγῶν.* Ἡ διανομὴ αὕτη δοθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ

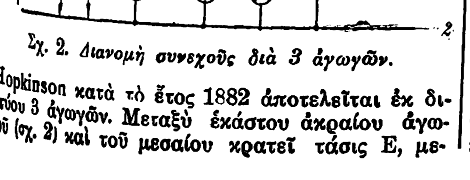

Σχ. 2. *Διανομὴ συνεχοῦς διὰ 3 ἀγωγῶν.*

Hopkinson κατὰ τὸ ἔτος 1882 ἀποτελεῖται ἐκ δικτύου 3 ἀγωγῶν. Μεταξὺ ἑκάστου ἀκραίου ἀγωγοῦ (σχ. 2) καὶ τοῦ μεσαίου κρατεῖ τάσις E, μεταξὺ δὲ τῶν δύο ἀκραίων τάσις 2E, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς 2×E. Ὥστε ἐνῷ ἡ διανομὴ γίνεται ὑπὸ τάσιν 2E, ἅπασαι αἱ καταναλώσεις λειτουργοῦν ὑπὸ τάσιν E. Εἷς ἐκ τῶν ἀκραίων ἀγωγῶν μετὰ τοῦ μεσαίου ἀποτελοῦσι μίαν γέφυραν. Αἱ καταναλώσεις παρεμβάλλονται εἰς τὰς δύο γεφύρας.

Διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν τοῦ συστήματος εἶναι ἀνάγκη αἱ δύο γέφυραι νὰ ἔχωσιν ἴσα φορτία. Ὁ μεσαῖος ἀγωγός, καλούμενος *οὐδέτερος*, εὑρίσκεται συνήθως προσγειωμένος, ἀπαγορεύεται δὲ ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ μέρος τῆς διανομῆς 2×E νὰ φέρῃ ἀσφάλειαν ἢ οἱανδήποτε ἄλλην διασκευὴν διακοπῆς, καὶ ἔχει διατομὴν τὸ ½ τῆς τῶν ἀκραίων. Αἱ διανομαὶ τοῦ εἴδους τούτου εἶχον εἰς παλαιοτέρους χρόνους εὕρει μεγάλην ἐφαρμογὴν ὡς 2×110 B (παλαιὸν δίκτυον Ἀθηνῶν) ἢ 2×220 B, ἐκτοπίζονται ὅμως σήμερον ὑπὸ τῶν πολυφασικῶν διανομῶν ἐναλλασσομένου ρεύματος.

Ἡ παραγωγὴ τοιούτων ρευμάτων 2×E δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ διαφόρων μεθόδων, περὶ ὧν βλ. λ. ὑποδιαίρεσις *τάσεως*.

2) *Διανομὴ διὰ πέντε ἀγωγῶν.* Ἡ διανομὴ αὕτη καὶ ἄλλαι παραπλήσιαι πρὸς τὴν προηγουμένην εἶχον εὕρει μικρὰν ἐφαρμογὴν ὡς 4×110, ἀλλὰ λόγῳ τῆς πολυπλοκίας αὐτῶν καὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐν τῇ πράξει ἐξ ἴσου φορτίσεως τῶν γεφυρῶν ἐγκατελείφθησαν.

β') Ἐναλλασσόμενα ρεύματα. 1) *Διανομὴ μονοφασικοῦ ρεύματος διὰ 3 ἀγωγῶν.* Εἶναι ἐντελῶς ἀνάλογος τῆς διανομῆς 2×E συνεχοῦς ρεύματος, διαφέρουσα μόνον ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ρεύματος καὶ τὸν τρόπον παραγωγῆς αὐτοῦ. Δύναται προσέτι νὰ θεωρηθῇ ὡς διανομὴ ἀλληλενδέτου διφασικοῦ συστήματος τῶν 180° μετ' οὐδετέρου (σχ. 3).

2) *Διανομὴ διὰ διφασικοῦ ρεύματος τῶν 90° μετ' οὐδετέρου.* Κατ' αὐτὴν (σχ. 4) αἱ καταναλώσεις τοποθετοῦνται μεταξὺ οὐδετέρου καὶ ἑνὸς ἀκραίου ἀγωγοῦ φάσεως, ἔνθα κρατεῖ ἡ φασικὴ τάσις E_φ

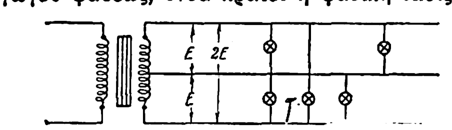

Σχ. 3. *Διανομὴ ἐναλλασσομένου διὰ 3 ἀγωγῶν.*

ἐνῷ κυρίως ἡ διανομὴ ἐνεργεῖται ὑπὸ τὴν πολικὴν τάσιν $E_\pi = E_\varphi . \sqrt{2}$. Ἔχει εὕρει περιωρισμένην ἐφαρμογήν.

3) *Διανομὴ διὰ τριφασικοῦ συστήματος.* Ἡ διανομὴ διὰ τριφασικοῦ συστήματος, ὅπως ἄλλως τε

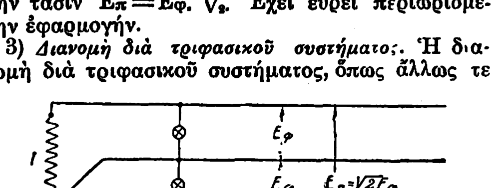

Σχ. 4. *Διανομὴ διὰ διφασικοῦ ρεύματος.*

οἱουδήποτε πολυφασικοῦ συστήματος, δύναται νὰ γίνῃ δι' ἑκάστης φάσεως χωριστὰ (σχ. 5), ὁπότε εἶναι ὡς νὰ ἔχωμεν διανομὴν ἐκ τριῶν ἀνεξαρτήτων πηγῶν I-II-III μονοφασικοῦ ρεύματος, καὶ ἑπομένως, ἐν τῇ διανομῇ τοὐλάχιστον, τὸ ἀνεξάρ-

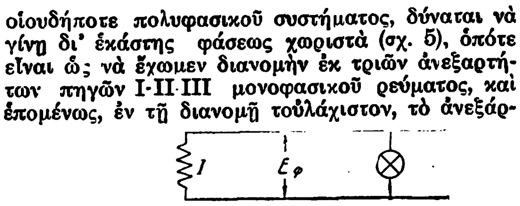

Σχ. 5. *Διανομὴ δι' ἀνεξαρτήτου τριφασικοῦ.*

τητον τοῦτο τριφασικὸν σύστημα οὐδεμίαν οἰκονομίαν παρουσιάζει.

Τοὐναντίον ὅμως ἐὰν αἱ φάσεις συνδεθῶσι κατ' ἀστέρα (σχ. 6) παρουσιάζεται σημαντικὴ οἰκονομία, καθ' ὅσον χωρὶς ν' αὐξήσῃ ἡ τάσις E_φ εἰς τὸν καταναλωτήν, ἡ διανομὴ γίνεται ὑπὸ τάσιν $\sqrt{3}\ E_\varphi$. Κατὰ τὴν κατ' ἀστέρα ταύτην σύνδεσιν αἱ καταναλώσεις τοποθετοῦνται μεταξὺ ἑνὸς φασικοῦ ἀγωγοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου, ἐργαζόμεναι οὕτω ὑπὸ τάσιν E_φ, μεταξὺ δύο οἱωνδήποτε ὅμως φασικῶν ἀγωγῶν κρατεῖ ἡ πολικὴ τάσις $E_\pi = \sqrt{3}\ E_\varphi$.

Διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν ἐπιβάλλεται ἰσότης φορτίων εἰς τὰς 3 φάσεις. Μεγάλαι δὲ καταναλώσεις (κινητῆρες) ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι τριφασικοί. Τὸ νέον δίκτυον διανομῆς ρεύ-

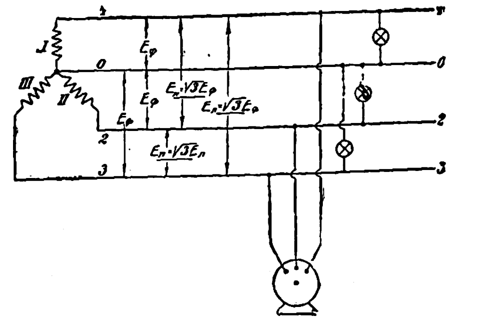

Σχ. 6. *Διανομὴ δι' ἀστεροειδοῦς τριφασικοῦ μὲ οὐδέτερον.*

ματος εἶναι τοιοῦτον φασικῆς τάσεως $E_\varphi = 220$ B καὶ πολικῆς $E_\pi = 380$ B.

4) *Πολυφασικαὶ διανομαί.* Ἔχουσι δοκιμασθῆ καὶ πολυπλοκώτεραι διανομαί, ὡς τετραφασικαί, ἑξαφασικαὶ κτλ., ἀλλὰ καίτοι θεωρητικῶς εἶναι οἰκονομικώτεραι, λόγῳ ὅμως τοῦ πολυπλόκου αὐτῶν καὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐξ ἴσου φορτίσεως αὐτῶν ἐν τῇ πράξει, δὲν ἔχουν εὐδοκιμήσει.

Σύγκρισις ὡς πρὸς οἰκονομίαν ὑλικοῦ τῶν διαφόρων ἀμέσων διανομῶν. Ἐὰν δεχθῶμεν ὡς 100 τὸν ὄγκον (ἑπομένως τὸ βάρος καὶ τὴν τιμὴν) τοῦ ἀγωγίμου ὑλικοῦ μιᾶς διανομῆς συνεχοῦς ρεύματος διὰ δύο ἀγωγῶν τάσεως E B, ἐξυπηρετούσης ἰσχὺν W Βὰττ εἰς τινα ἀπόστασιν l μ., ὁ ὄγκος τοῦ ὑλικοῦ μιᾶς ἄλλης ἀμέσου διανομῆς ἐνεργουμένης ὑπὸ τὴν αὐτὴν τάσιν E εἰς τὰς συσκευὰς καταναλώσεως καὶ μεταφερούσης τὴν αὐτὴν ἰσχὺν W, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὡς καὶ ἡ πρώτη ἀπώλειαν, δίδεται ὑπὸ τοῦ πίνακος:

Εἶδος διανομῆς	Ἀριθμὸς ἀγωγῶν	Τάσις εἰς τὰς καταναλ.	Μεγίστη τάσις	Διατομὴ οὐδετέρου	Ὄγκος ἢ δαπάνη ἀγωγ. ὑλικοῦ
Συνεχὲς ἢ ἁπλοῦν μονοφασικὸν	2	E	E	—	100
Συνεχὲς ἢ ἁπλοῦν μονοφασικὸν διὰ 3 ἀγωγῶν 2×E	3	E	2E	q/2	31,25
Συνεχὲς 5 ἀγωγῶν 4×E.	5	E	4E	q/2	10,93
Ἀλληλένδετον διφασικὸν 90°	3	E	√2E	q√2	?2,90
Τριφασικὸν τριγωνικῆς διατάξεως	3	E	E	—	75,00
Τριφασικὸν ἀστεροειδοῦς διατάξεως μετ' οὐδετέρου.	4	E	√3E	q/3	29,17
Τετραφασικὸν ἀστεροειδὲς μὲ οὐδέτερον	5	E	√2E	q/2	28,12

Διὰ q παρίσταται ἡ διατομὴ ἑνὸς τῶν ἀκραίων ἢ φασικῶν ἀγωγῶν. Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου βλέπομεν, ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγωγῶν τῆς διανομῆς εἰς τὸ συνεχὲς ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φάσεων εἰς τὸ ἐναλλασσόμενον, ἐπιφέρει οἰκονομίαν εἰς τὴν διανομήν. Ἡ αὔξησις ὅμως αὕτη, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐξηγήσαμεν, δὲν ὑπερβαίνει ἐν τῇ πράξει εἰς μὲν τὰ συνεχῆ ρεύματα τοὺς 3 ἀγωγούς, εἰς δὲ τὰ ἐναλλασσόμενα τὰς 3 φάσεις. Ἑπομένως, ἐξ ὅλων τῶν ἐν τῇ πράξει δυνατῶν συστημάτων διανομῆς, τὸ ἀστεροειδὲς τριφασικὸν παρουσιάζεται οἰκονομικώτερον, ὡς ἔχον 29,17 % τοῦ ὄγκου τοῦ ἀντιστοίχου συνεχοῦς διὰ 2 ἀγωγῶν.

Ὁ λόγος οὗτος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ ἐπίσης λίαν σημαντικοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ παραγωγὴ ἐναλλασσομένων ρευμάτων εἰς τὰς ἐμμέσους διανομὰς (αἵτινες σήμερον γενικῶς χρησιμοποιοῦνται) εἶναι κατὰ πολὺ εὐθηνοτέρα, εὐκολωτέρα καὶ καλυτέρας ἀποδόσεως ἀπὸ τὴν παραγωγὴν συνεχῶν ρευμάτων, ἐξηγεῖ διατί ἡ κυριαρχοῦσα σήμερον διανομὴ ρεύματος εἶναι διὰ τριφασικοῦ 220—380 Βόλτ. Αἱ ἐξ αὐτῆς οἰκονομίαι δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἐπηρεάζουν ἀμέσως καὶ εὐνοϊκῶς τὴν τιμὴν τοῦ παρεχομένου ρεύματος.

Ἔμμεσοι διανομαί. Οἱονδήποτε ὅμως σύστημα ἀμέσου διανομῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξυπηρετήσῃ οἰκονομικῶς παρὰ μόνον μικρὰν ἀκτῖνα περὶ τὸ κέντρον παραγωγῆς κατὰ μέγιστον περὶ τὰ 2000 μ. Διότι μόλις ἡ ἀκτὶς αὐξήσῃ κάπως, ἐὰν θελήσωμεν νὰ μεταφέρωμεν σημαντικὸν ποσὸν ἰσχύος W μὲ μικρὰν ἀπώλειαν ἐν τῇ γραμμῇ, θὰ φθάσωμεν εἰς ὑπερβολικῶς μεγάλας διατομάς, ἀπαραδέκτους ἐν τῇ πράξει. Σήμερον ὅμως τὰ ἐργοστάσια παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, τὰ μὲν θερμικά, διότι αἱ σύγχρονοι πόλεις δὲν ἀνέχονται τὴν ἐν αὐταῖς παραμονήν των, τὰ δὲ ὑδροηλεκτρικά, ἵνα πλησιάσωσι τὰς ἐκ πτώσεων ὑδάτων ὑδραυλικὰς δυνάμεις, εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν πολλῶν δεκάδων ἢ καὶ ἑκατοντάδων χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν κέντρων καταναλώσεως. Ὑποθέσωμεν λοιπόν, ὅτι πρόκειται νὰ μεταφερθῇ ἰσχὺς 1000XB ἀπὸ ἀποστάσεως 10 χλμ. μὲ συνεχὲς ρεῦμα τάσεως 200 Βόλτ, μὲ ἀπώλειαν 10 % ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς ἐνεργείας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ ἀπῃτεῖτο χάλκινον σύρμα διατομῆς 9 τετραγ. παλαμῶν, βάρους περίπου 16.000 τόννων καὶ ἀξίας περίπου 800 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δεικνύουσι τὸ ἀδύνατον τῆς ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἐγκαταστάσεως.

Ἡ ἀπώλεια μιᾶς γραμμῆς R ἀντιστάσεως διαρρεομένης ὑπὸ ἐντάσεως I εἶναι RI^2. Ἡ ἀπώλεια αὕτη ὁρίζεται ὡς ποσοστὸν τῆς ἐνεργείας W, ἑπομένως εἶναι κάτι τι σταθερὸν διὰ μίαν **διανομὴν**

Digitized by Google

Ἵνα λοιπὸν ὑπὸ σταθερὰν ἀπώλειαν R^2 θελήσωμεν νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν διατομὴν τῶν ἀγωγῶν (ἐλάττωσις βάρους-τιμῆς), θ' αὐξήσῃ ἡ ἀντίστασις R τῆς γραμμῆς, ἵνα δὲ RI^2 μείνῃ σταθερόν, ἀνάγκη νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἔντασις I. Εἶναι ὁμως W=EI=σταθ. Ἵνα ἑπομένως ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν W ἐλαττωθῇ τὸ I, ἀνάγκη ν' αὐξήσῃ ἡ τάσις E ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐνεργεῖται ἡ μεταφορά, εἰς δὲ τὸν τόπον καταναλώσεως νὰ ὑποβιβασθῇ πάλιν εἰς τὴν συνήθη τάσιν τῆς διανομῆς. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐμμέσων διανομῶν. Ἂν π. χ. ἡ ἄνω μεταφορὰ ἐνεργηθῇ ὑπὸ τάσιν 10,000 Βόλτ, ἡ μὲ ἀπώλειαν 10% ἀναγκαία διατομὴ ἔσεται 36 τετρ. χιλστ., τὸ βάρος τοῦ χαλκοῦ 640 χλγρ. καὶ ἡ τιμὴ 32000 δρ., ἀριθμοὶ δηλαδὴ δυνάμενοι νὰ πραγματοποιηθῶσιν ἐν τῇ πράξει. Ἡ πρώτη σημαντικὴ ἔμμεσος διανομὴ ἔγινε τῷ 1891 ἀπὸ Lauffen εἰς Frankfurt τῆς Γερμανίας. Ἡ ἀπόστασις ἦτο 175 χλμ., ἡ ἰσχὺς 200XB καὶ αἱ χρησιμοποιηθεῖσαι τάσεις 16.000 και 30 000 Βόλτ.

α) Διανομὴ *Thury* διὰ συνεχοῦς ρεύματος. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, τοῦ ὁποίου μοναδικὴ ἐφαρμογὴ εἶναι ἡ μεταφορὰ ἔργου ἀπὸ Saint Maurice εἰς Lausanne τῆς Ἑλβετίας, ἀποστάσεως 260 χλμ., ἑνοῦται εἴς τινα σταθμὸν παραγωγῆς ἀριθμός τις γεννητριῶν ἐν σειρᾷ (ἐν Saint Maurice 10 γεννήτριαι τῶν 2250 B ὥστε συνολικῶς 22.250 Βόλτ).

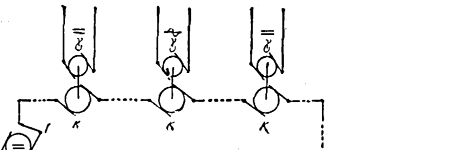

Σχ. 7. *Ἔμμεσος διανομὴ διὰ συνεχοῦς.*

Το ἐξωτερικὸν κύκλωμα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀριθμὸν κινητήρων ἐν σειρᾷ συνδεομένων (σχ 7), δυναμένων δὲ νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἀπόστασιν πολλῶν χλμτ. μεταξύ των καὶ ἀπὸ τῆς παραγωγῆς. Ἕκαστος κινητὴρ περιστρέφει γεννήτριαν συνεχοῦς ἢ ἐναλλασσομένου ρεύματος, τροφοδοτούσης ἑκάστης ἰδιαιτέραν τοπικὴν διανομήν. Ἐννοεῖται ὅτι ὅταν μία τῶν γεννητριῶν ἢ καὶ εἷς τῶν κινητήρων τίθεται ἐκτὸς κυκλώματος, πρέπει νὰ λαμβάνηται εἰδικὴ πρόνοια βραχυκυκλώσεως τῶν πόλων του, ὥστε νὰ μὴ διακόπτηται ἡ λειτουργία τοῦ λοιποῦ δικτύου.

β') Διανομὴ δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος. Κατ' αὐτήν, ἥτις καὶ γενικῶς σήμερον ἐφαρμόζεται, ἡ ἀπὸ τῆς μηχανῆς παραγωγῆς ἐναλλασσομένου ρεύματος, τάσις Eπ (σχ. 8) ὑψοῦται διὰ στατοῦ μετασχηματιστοῦ εὑρισκομένου ἐντὸς τοῦ ἐργοστασίου παραγωγῆς εἰς ὑψηλὴν τάσιν Eμ, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ ἐνέργεια μεταφέρεται εἰς τὸν τόπον καταναλώσεως. ἔνθα διὰ στατῶν πάλιν μετασχηματιστῶν ὑποβιβάζεται ἐκ νέου, διανεμομένη εἰς τὴν κατανάλωσιν, εἴτε κατ' εὐθεῖαν ὡς ἐναλλασσόμενον ρεῦμα, εἴτε ἀφοῦ προηγουμένως διέλθῃ διὰ στρεφομένου μετασχηματιστοῦ πρὸς μετατροπὴν εἰς συνεχὲς ρεῦμα. Ἡ τάσις Eμ τῆς μεταφορᾶς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποστάσεως.

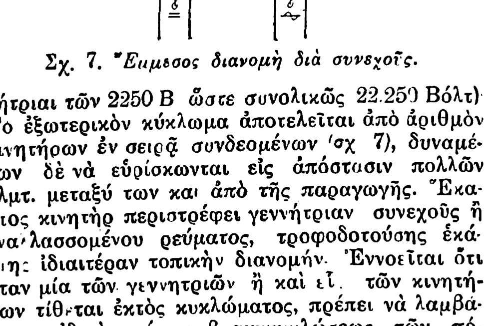

Σχ. 8. *Ἔμμεσος διανομὴ δι' ἐναλλασσομένου.*

Ἐν τῷ παλαιῷ δικτύῳ τῶν Ἀθηνῶν αἱ παραγωγοὶ μηχαναί, εὑρισκόμεναι ἐν Ν. Φαλήρῳ, παρῆγον τριφασικὸν ρεῦμα τάσεως 5500^{B} —25περ/1", ὅπερ μετεφέρετο ὑπὸ τὴν τάσιν αὐτὴν ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ὑποβιβαζόμενον εἰς διαφόρους ὑποσταθμοὺς καὶ μετατρεπόμενον εἰς συνεχὲς 2×110B διενέμετο εἰς τοὺς καταναλωτάς. Ἐν τῷ νέῳ δικτύῳ τῶν Ἀθηνῶν ἡ παραγωγή, ἥτις θὰ εὑρίσκεται εἰς Ἅγ Γεώργιον (Δραπετσῶνος), γίνεται ἐκ τῶν τριφασικῶν μηχανῶν ὑπὸ τάσιν 6600^{B} — 50περ/1", ἥτις ὑπερβιβαζομένη εἰς 22000^{B} διοχετεύεται ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὑποβιβαζόμενον εἰς τοὺς ὑποσταθμοὺς μέσῳ δύο μετασχηματισμῶν εἰς $220/380^{B}$ ἀστεροειδὲς τριφασικὸν μετ' οὐδετέρου θὰ διανέμηται ὡς τοιοῦτον εἰς τὴν κατανάλωσιν.

Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

— [ΝΟΜ.] Ἡ νομικὴ πρᾶξις δι' ἧς πράγματα ἐνσώματα ἢ δικαιώματα ἐν γένει, ἀνήκοντα ἀπὸ κοινοῦ ἐξ οἱουδήποτε λόγου εἰς πλείονας κυρίους, μερίζονται, λαμβάνοντος ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἀνάλογον ἐκ τοῦ κοινοῦ πράγματος μέρος. Ἡ διανομὴ αὕτη δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἴτε ἐξωδίκως, εἴτε διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως.

Ἐξώδικος διανομή. Αὕτη ἐπέρχεται ἅμα ὡς οἱ συγκύριοι ἢ συγκοινωνοὶ συμφωνήσωσι περὶ τοῦ τί ἕκαστος θὰ λάβῃ ἐκ τῶν κοινῶν πραγμάτων ἢ δικαιωμάτων, ἄνευ προσφυγῆς των εἰς τὸν δικαστήν. Ἡ ἀγωγὴ δι' ἧς ἐπέρχεται ἡ διανομὴ αὕτη ὀνομάζεται ἀγωγὴ περὶ διαιρέσεως κοινοῦ πράγματος (actio communi dividundo). Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐξώδικος διανομὴ δὲν εἶναι δυνατή, μολονότι συμφωνούντων τῶν ἐνδιαφερομένων, 1) ὅταν εἷς τούτων εἶναι ἀνίκανος πρὸς ἐλευθέραν διάθεσιν τῆς περιουσίας του (ἀνήλικος, ἀπηγορευμένος. ὑπὸ δικαστικὸν ἀντιλήπτορα)· 2 ὅταν τις τούτων εἶναι ἀπὼν καὶ δὲν ἀφῆκε πληρεξούσιον περιβεβλημένον μὲ τὴν εἰδικὴν ταύτην ἐντολὴν καὶ ἐξουσίαν· 3) ὅταν ὑπάρχουσι δανεισταί, οἵτινες ἐπέβαλον κατάσχεσιν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ πράγματος, ἢ ἤσκησαν ἀνακοπὴν κατὰ τῆς (ἐκουσίας) διανομῆς. Μὴ ὑπάρχοντός τινος τῶν ἀνωτέρω κωλυμάτων, οἱ συγκοινωνοὶ τῶν διανεμητέων εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἐκλέξωσι τὸν τρόπον καὶ τὸν τύπον (συμβολαιογραφικὸν ἢ οὐ) τῆς διανομῆς. Ἵνα ὅμως αὕτη ἔχῃ ἀξίαν ἀπέναντι τῶν τρίτων, ἀπαιτεῖται ὅπως εἶναι συμβολαιογραφική, προκειμένου περὶ διανομῆς δικαιωμάτων, διὰ τὴν μεταβίβασιν τῶν ὁποίων ὁ νόμος ἀπαιτεῖ συμβολαιογραφικὸν ἔγγραφον (π. χ. ἐπὶ ἀκινήτων).

Δικαστικὴ διανομή. Εἰς ταύτην οἱ συγκύριοι ἢ συγκοινωνοὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ καταφύγουν, ὅταν εἷς ἐξ αὐτῶν δὲν στέργῃ εἰς τὴν διανομὴν ἢ ὅταν διαφωνῶσι περὶ τῶν μερίδων ἢ τοῦ τρόπου τῆς διανομῆς, ὅταν τις τούτων εἶναι ἀπὼν καὶ ἄνευ ἀντιπροσώπου ἔχοντος εἰδικὴν πρὸς τοῦτο πληρεξουσιότητα, ὅταν εἶναί τις ἀνίκανος πρὸς ἐλευθέραν διάθεσιν τῆς περιουσίας του καὶ τέλος ὅταν ὑπάρχουν δανεισταὶ κατασχόντες τὴν κοινὴν περιουσίαν ἢ ἀνακόψαντες τὴν ἐξώδικον διανομήν.

Ἡ περὶ διανομῆς κοινοῦ πράγματος ἢ κοινῆς περιουσίας δίκη διέπεται παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 1087—1099 τῆς Πολ. Δικονομίας καὶ κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν κατάπαυσιν τῆς διενέξεως τῶν κοινωνῶν, τῆς περὶ τὴν σωματικὴν διαίρεσιν τῶν ἐπικοίνων πραγμάτων στρεφομένης· δύναται ὅμως ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ ν' ἀποφασισθῶσι καὶ ἕτεραι παρεχαὶ σχέσιν ἔχουσαι πρὸς τὸ κοινὸν πρᾶγμα (Πολ. Δικ. ἄρθ. 1097), ἤτοι προσωπικαὶ ἀγωγαὶ τῶν κοινωνῶν ἀπέναντι ἀλλήλων ἐπὶ καταβολῇ τοῦ ἀναλογοῦντος ἑκάστῳ μέρους ἐκ τῶν ὑφ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν συλλεχθέντων καρπῶν τοῦ κοινοῦ πράγματος, ἐπὶ ἀπολήψει τῶν εἰς αὐτὸ γενομένων δαπανῶν κλπ. Ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἐγείρεται εἰς τὸ ἁρμόδιον πρωτοδικεῖον (βλ. λ. δωσιδικία) καὶ οὐδέποτε εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον, καίπερ εὐτελοῦς τῆς ἀξίας τοῦ διανεμητέου πράγματος, καθότι ὁ νόμος δὲν κάμνει διάκρισιν (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 1089) καὶ ἐκδικάζεται κατὰ τὴν συνοπτικὴν διαδικασίαν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἄρθρων 1089 καὶ 619 τῆς Πολ. Δικονομίας.

Τὸ δικαστήριον, ἐὰν μὲν ὑπάρχουν ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὸ δικαίωμά τινος τῶν συγκοινωνῶν, θὰ ἐξετάσῃ πρῶτον τὸ ζήτημα τοῦτο, οὗ ἐκκαθαρισθέντος, καθ' ὃ προδικαστικοῦ ζητήματος, πρὸ παντὸς ἄλλου. διατάσσει ἀκολούθως τὴν διανομήν, ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἄλλο κώλυμα, διορίζον συγχρόνως εἰσηγητὴν ἀφ' ἑνὸς διὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς περαιτέρω διαδικασίας, πραγματογνώμονα δ' ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν διανεμητέων πραγμάτων καὶ γνωμοδότησιν περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ ἐφικτοῦ σωματικῆς διαιρέσεως καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει περὶ τῆς διαιρέσεώς των εἰς μερίδια καὶ κλήρους. Ἐν ᾗ περιπτώσει κατὰ τὸν πραγματογνώμονα εἶναι ἀνέφικτος ἡ σωματικὴ διανομὴ τοῦ πράγματος, διατάσσεται ὁ πλειστηριασμὸς αὐτοῦ καὶ ἡ διανομὴ μεταξὺ τῶν συγκοινωνῶν τοῦ πλειστηριάσματος παρὰ τοῦ ἐνεργοῦντος τὸν πλειστηριασμὸν ὑπαλλήλου, κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον καθ' ὃν καὶ ἐν πλειστηριασμοῖς ἀναγκαστικῶν ἐκτελέσεων. Ἐὰν ὑπολείπωνται ἀκόμη δοσοληψίαι μεταξὺ τῶν κοινωνῶν, διορίζεται πρὸς ἐκκαθάρισιν αὐτῶν συμβολαιογράφος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ὑποβάλλονται αἱ προτάσεις τῶν διαδίκων, παραπεμπόμεναι ἀκολούθως παρ' αὐτοῦ δι' ἐκθέσεώς του πρὸς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον, ἵν' ἀποφανθῇ περὶ αὐτῶν ὁριστικῶς, κατὰ τὴν συνοπτικὴν διαδικασίαν. Δύνανται ὅμως οἱ κοινωνοὶ νὰ ὑποβάλωσι τὰς ἀντιρρήσεις των καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ δικαστήριον.

Ν. Ι. Θ.

— [ΔΙΚΟΝ.] Βάσις τῆς ἀγωγῆς περὶ διανομῆς κλήρου (actio familiae erciscundae) εἶναι τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος. Δὲν προϋποθέτει ὅμως προσβολὴν ἢ ἀμφισβήτησιν τοῦ δικαιώματος τούτου ἐκ μέρους τοῦ ἐναγομένου οὐδὲ κοινὴν νομὴν τῶν κληρονομιαίων ἐκ μέρους τοῦ ἐνάγοντος, οὔτε καὶ ἀναγνώρισιν τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος ἐκ μέρους τοῦ ἐναγομένου. Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἐὰν ὁ ἐναγόμενος ἠρνεῖτο, κατὰ τὴν περὶ διανομῆς δίκην, τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος εἶχεν ἐνδικὴν ἔνστασιν (exceptio quod praejudicium hereditati non fiat), δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ ἀγωγὴ ἀπερρίπτετο καὶ ἔπρεπε νὰ ἐγερθῇ ἡ περὶ κλήρου ἀγωγή, ἵνα κριθῇ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος ὅπερ, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη. εἶναι βάσις τῆς περὶ διανομῆς τοῦ κλήρου ἀγωγῆς. Ἐὰν ὅμως ὁ ἐνάγων εὑρίσκετο ἐν τῇ νομῇ τῶν κληρονομιαίων, ὁπότε οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγείρῃ τὴν περὶ κλήρου ἀγωγήν, ἐκρίνετο τὸ κληρονομικόν του δικαίωμα παρεμπιπτόντως ἐν τῇ οὐ ᾗ περὶ διανομῆς δίκῃ. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἐὰν ὁ ἐναγόμενος ἠρνεῖτο ὅτι ἀντικείμενά τινα συμπεριλαμβανόμενα ἐν τῇ ἀγωγῇ περὶ διανομῆς ἦσαν κληρονομιαῖα. Σήμερον ὅμως, κατὰ τὴν Πολ. Δικονομίαν, ὁ δικαστὴς τῆς κυρίας δίκης κρίνει καὶ ὅλα τὰ παρεμπιπτόντως ἀναφυόμενα ζητήματα καὶ ἑπομένως εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἐν τῇ περὶ διανομῆς δίκῃ δύναται νὰ κριθῇ παρεμπιπτόντως τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος (ἢ ἡ κληρονομικὴ ἰδιότης τοῦ διανεμητέου), εἴτε ὁ ἐνάγων διατελεῖ ἐν τῇ νομῇ εἴτε μή, ἐφαρμοζομένων πάντων ὅσα ἀνωτέρω ἐλέχθησαν διὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀγωγῆς περὶ διαιρέσεως κοινοῦ πράγματος.

Ἡ ἀγωγὴ περὶ διανομῆς κλήρου ἐγείρεται παρὰ τοῦ συγκληρονόμου, καθολικοῦ καταπιστευματοδόχου (ἐπὶ κληρονομικῆς μερίδος) μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀποκατάστασιν τῆς κληρονομίας, ὁ ἀγοραστὴς κληρονομικῆς μερίδος καὶ ὁ εἰσποιηθεὶς ἔφηβος. Στρέφεται ἐναντίον τῶν προσώπων τῶν ἐχόντων τὰς αὐτὰς μὲ τὸν ἐνάγοντα ἰδιότητας. Ἀφορᾷ πράγματα δεκτικὰ διανομῆς. Ἀνεπίδεκτα διανομῆς ἐκ τῶν ἐνσωμάτων εἶναι: τὰ ἀπηγορευμένα πράγματα (δηλητήρια, μαγικὰ βιβλία)· τὰ ἀποδεδειγμένως διὰ κολασίμου πράξεως κτηθέντα παρὰ τοῦ διαθέτου· ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν ὅλην κληρονομίαν· οἱ κληρονομιαῖοι τάφοι, οὕσπερ ἐξ ἰδίου δικαίου ἕκαστος συγκληρονόμος ἔχει, τὰ οἰκογενειακὰ κειμήλια κλπ. Ὁ δικαστὴς ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει του τὰς μερίδας τῶν συγκληρονόμων, τὰς τυχὸν συμφωνίας τῶν μερῶν καὶ τὰς παραγγελίας τοῦ διαθέτου, αἵτινες δεσμεύουσιν, ὅταν φέρωσι χαρακτῆρα ἐξαιρέτου ἢ κληροδοτήματος ἀπὸ δήλου πράγματος, ἤτοι ὅταν ὡρισμένον ἀντικείμενον παραχωρῆται ὑπὸ τοῦ διαθέτου εἰς ὡρισμένον πρόσωπον.

Ἡ διανομὴ καὶ αἱ κατ' αὐτὴν ἐπιδικάσεις οὐδόλως ἐπηρεάζουσι τὰ κεκτημένα δικαιώματα τῶν τρίτων ἐπὶ τῶν διανεμηθέντων.

Ἡ περὶ διανομῆς ἀπόφασις κατὰ τὰς ἰσχυούσας παρ' ἡμῖν, ὡς ἄνω, δικονομικὰς ἀρχὰς δὲν ἀνατρέπεται εἰμὴ μόνον δι' ἐνδίκων μέσων, οὐχὶ δὲ δι' ἀγωγῆς. Ἄρα προσβολὴ τῆς δικαστικῆς διανομῆς λόγῳ πλάνης, δόλου, βίας ἢ ἄλλης αἰτίας δὲν ἰσχύει νῦν.

[Πρβλ. *Γ. Μπαλῆ*, Κληρονομικὸν Δίκαιον (ἔκδοσις 1925), σελ 456—465.]

Ν. Ι. ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

διανομόμετρον (τὸ) */Μηχαν./*. Ὄργανον χρησιμεῦον εἰς τὴν παράστασιν ὅλων τῶν στοιχείων τῆς διανομῆς ἀτμοῦ διὰ μόνης τῆς μετακινήσεως κανόνος. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ Μαρκέλλου Ντεπρέ.

διανοοῦμαι (***—έομαι***), ἀόρ. *διενοήθην*· ἔχω ἐν τῇ διανοίᾳ μου, σκέπτομαι, συλλογίζομαι, διαλογίζομαι, μελετῶ: «μέγα τι καὶ σοβαρὸν διανοεῖται».

— **διανοούμενος**, —*η*· μετοχὴ τοῦ *διανοοῦμαι* ὡς οὐσιαστ., ἄνθρωπος κατ' ἐξοχὴν τῆς διανοήσεως, ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα.

διᾶνος (ὁ)· θηλ. *διάνα*· ἀντὶ ἰνδιᾶνος (βλ. λ.).

— **διᾶνος** (ὁ) (Dianus) */Ζῳολ./*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Οἱ διᾶνοι ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, σῶμα ἐπιμήκες, κυλινδρικόν, μὲ κεφαλὴν εὐρυτάτην, θώρακα ᾠοειδῆ, κοιλίαν διωγκωμένην κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα καὶ αἰχμηρὰν κατὰ τὸ κατώτερον, κεραίας πολυακανθωτάς, χονδρὰς καὶ ἐπιμήκεις, πόδας μετρίου μεγέθους ἀπολήγοντας εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις καὶ χρῶμα σκοτεινῶς φαιὸν ἢ καστανόν. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, γνωστότερον εἶναι *διᾶνος ὁ ποικιλόχρους* (Dianus variegatus), ὅστις ἔχει χρῶμα κυανόχρυσον κατὰ τὴν ράχιν, πυρρόξανθον κατὰ τὴν κοιλίαν, μὲ ἔλυτρα ὑπέρυθρα καὶ πόδας καστανοφαίους. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην.

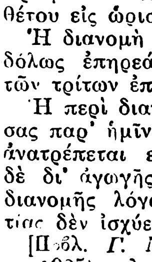
Διᾶνος ὁ ποικιλόχρους.

Δ. Ν. Π.

διανυκτέρευσις, —*εως* (ἡ)· ἡ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀγρύπνησις, κοιν. *ξενύχτι*· || τὸ νὰ περάσῃ τις τὴν νύκτα (οὐχὶ ἀγρυπνῶν): «πορεία ὀκτάωρος καὶ κατόπιν διανυκτέρευσις εἰς τὸ ὕπαιθρον».

διανυκτερεύω· διέρχομαι τὴν νύκτα ἀγρυπνῶν, κοιν. *ξενυχτάω*· || διέρχομαι τὴν νύκτα ὁπωσδήποτε: «διενυκτερεύσαμεν εἰς τὸ ὕπαιθρον».

Digitized by Google

διάνυσμα (τὸ) [*Μαθημ.*]. Εἰς τὴν Μηχανικὴν καὶ τὴν Φυσικὴν συναντῶμεν δύο εἰδῶν ποσά: Τὰ μέν, ὡς ἡ μᾶζα, ἡ πυκνότης, ἡ θερμοκρασία, ἡ ἐνέργεια, ἡ ποσότης θερμότητος, τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον, ὁρίζονται ἐντελῶς διὰ τοῦ μετροῦντος αὐτὰ ἀριθμοῦ καὶ λέγονται *κλιμακωτὰ* ἢ καὶ *ἀριθμητικὰ* ποσά. Τὰ δέ, ὡς ἡ δύναμις, ἡ ταχύτης, ἡ ἐπιτάχυνσις, αἱ ῥοπαί, ἔχουσι συγχρόνως ὡρισμένον μέγεθος ἢ μέτρον καὶ ὡρισμένην διεύθυνσιν καὶ φορὰν καὶ καλοῦνται διευθυνόμενα ἢ ἀνυσματικὰ ποσά, ἢ ἁπλῶς διανύσματα ἢ καὶ ἀνύσματα. Παριστῶμεν διάνυσμά τι δι' εὐθυγράμμου τμήματος ΑΒ (σχ. 1), λήγοντος εἰς βέλος, γεννωμένου διὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ σημείου Α εἰς τὸ Β, ἢ ἄλλως διὰ τῆς διανύσεως τοῦ τμήματος ἀπὸ τοῦ Α ἕως τὸ Β. Τὸ Α καλεῖται ἀρχὴ ἢ σημεῖον ἐφαρμογῆς τοῦ ἀνύσματος, τὸ Β ἄκρον ἢ πέρας αὐτοῦ, ἡ δὲ ἀπεριόριστος εὐθεῖα, ἐφ' ἧς τὸ ἄνυσμα, στήριγμα αὐτοῦ. Τὸ διάνυσμα γράφεται $\overline{AB}$, πρώτου γραφομένου τοῦ γράμματος τῆς ἀρχῆς, ἤ, ἐφ' ὅσον δὲν χωρεῖ παρεξήγησις, διὰ τοῦ $\overline{\alpha}$, τοῦ α παριστῶντος τὸ μέτρον του. Τὸ διάνυσμα δύναται νὰ νοηθῇ ἐφηρμοσμένον εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τοῦ χώρου, διὸ καλεῖται καὶ ἐλεύθερον. Ὅθεν ὅταν τὰ ἐλεύθερα διανύσματα εἶναι παράλληλα, δύνανται νὰ λαμβάνωνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στηρίγματος, διὸ τότε καλοῦνται *συγγραμμικά*. Ὑπάρχουσιν ὅμως διανύσματα, τὰ ὁποῖα μόνον ἐπὶ τοῦ στηρίγματός των δύνανται νὰ μεταφερθῶσιν, ἐνίοτε δὲ μεταξὺ ὡρισμένων ὁρίων· τοιαῦτα λ. χ. εἶναι αἱ δυνάμεις αἱ ἐφηρμοσμέναι εἰς στερεὸν μηχανικὸν σῶμα, καὶ καλοῦνται ὀλισθαίνοντα ἢ καὶ ἀξονικά. Τέλος ἡ δύναμις ἡ ἐφηρμοσμένη εἰς ἓν μεμονωμένον σημεῖον, ἡ ταχύτης, ἡ ἐπιτάχυνσις δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς των· τὰ διανύσματα ταῦτα καλοῦνται ἐφαρμοστά. Ἐκ τοῦ ὅτι ποσόν τι εἶναι διανυσματικόν, προκύπτει σύνολον ἰδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὴν θεωρίαν τῶν διανυσμάτων· ταύτης στοιχεῖα εἶναι τὰ ἑπόμενα:

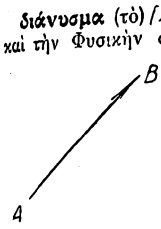

Σχ. 1.

Διανύσματα ἴσα, ἀντίθετα, πολλαπλάσια. Ἀνυσματικὴ μονάς. Δύο ἀνύσματα λέγονται ἴσα, ἐὰν ἔχωσιν ἴσα μέτρα καὶ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ φοράν· τὰ δὲ ἰσομεγέθη, συγγραμμικὰ ἀλλ' ἀντιθέτου φορᾶς καλοῦνται ἀντίθετα. Κατὰ ταῦτα ἔχομεν

$$\overline{AB} = -\overline{BA}$$

Γινόμενον διανύσματος $\overline{\alpha}$, ἐπὶ πραγματικόν τινα ἀριθμὸν μ, εἶναι διάνυσμα $\overline{b}$, συγγραμμικόν, ἔχον μέτρον μα καὶ τῆς αὐτῆς ἢ ἀντιθέτου φορᾶς, ἐφόσον ὁ μ εἶναι θετικὸς ἢ ἀρνητικός· θὰ εἶναι ἄρα: $\overline{b} = \mu\overline{\alpha}$. Ὅθεν δοθέντων δύο συγγραμμικῶν διανυσμάτων $\overline{\alpha}$ καὶ $\overline{b}$, ὑφίσταται πάντοτε πραγματικός τις ἀριθμὸς μ, ἴσος πρὸς τὸν λόγον τῶν μέτρων τῶν δύο διανυσμάτων, ἤτοι θὰ εἶναι $\overline{b} = \mu.\overline{\alpha}$. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ἐπὶ τοῦ στηρίγματος τοῦ $\overline{\alpha}$ διάνυσμα τῆς αὐτῆς φορᾶς, ἔχον μέτρον τὴν μονάδα μήκους, τὸ $\overline{\alpha}_0$, τοῦτο καλεῖται *διανυσματικὴ μονὰς* κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ α, καὶ θὰ ἔχωμεν $\overline{\alpha} = \alpha.\overline{\alpha}_0$. Ἡ παράστασις ἄρα $\overline{\alpha}_0$ δίδει τὴν διεύθυνσιν τοῦ $\overline{\alpha}$.

Πρόσθεσις διανυσμάτων. Διανύσματα ὁμοειδῆ, τουτέστι παριστῶντα ὁμοειδὲς μηχανικὸν ἢ φυσικὸν ποσόν, δύνανται νὰ προστεθῶσιν. Ἐὰν εἶναι συγγραμμικά, ἔχουσιν ἄθροισμα ἓν διάνυσμα συγγραμμικόν, ἴσον πρὸς τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν δοθέντων. Διανύσματα ἔχοντα τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀλλὰ διαφόρους διευθύνσεις, τὰ $\overline{AB}, \overline{A\Gamma}, \overline{A\Delta}$ (σχ. 2), προστίθενται ὡς ἑξῆς. Ἐκ τοῦ ἄκρου Β τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν φέρομεν διάνυσμα ἴσον πρὸς τὸ δεύτερον $\overline{A\Gamma}$, τὸ $\overline{BE}$, ἐκ δὲ τοῦ ἄκρου Ε ὁμοίως τὸ $\overline{EZ}$ ἴσον τῷ τρίτῳ διανύσματι $\overline{A\Delta}$ (καὶ ἐφεξῆς, ἐὰν ὑπάρχωσι καὶ ἄλλα). Τὸ διάνυσμα $\overline{AZ}$, τὸ ἔχον ἀρχὴν τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς τῶν δοθέντων διανυσμάτων καὶ πέρας τὸ πέρας τοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀχθέντος τελευταίου ἀνύσματος, καλεῖται γεωμετρικὸν ἄθροισμα ἢ συνισταμένη τῶν δοθέντων διανυσμάτων, ταῦτα δὲ καλοῦνται τὰ συνιστῶντα διανύσματα ἢ ἁπλῶς αἱ συνιστῶσαι. Τὸ δ' οὕτω σχηματιζόμενον πολύγωνον καλεῖται πολύγωνον τῶν διανυσμάτων καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη σύνθεσις ἢ καὶ γεωμετρικὴ πρόσθεσις αὐτῶν. Τὸ γεωμετρικὸν ἄθροισμα προφανῶς ἀποβαίνει ἀλγεβρικόν, ὅταν τὰ δοθέντα διανύσματα εἶναι συγγραμμικά. Ἡ πρᾶξις αὕτη φαίνεται αὐθαίρετος. Ἀλλὰ προῆλθεν ἐκ τῆς γενικεύσεως τῆς συνθέσεως δυνάμεων διαφόρων διευθύνσεων, ἐφηρμοσμένων εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἥτις ἀποδεικνύεται εἴτε πειραματικῶς, εἴτε καὶ θεωρητικῶς, ἀφοῦ ὅμως τεθῶσι τὰ κατάλληλα

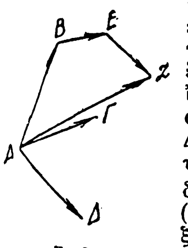

Σχ 2.

ἀξιώματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνισταμένη δοθεισῶν δυνάμεων φέρει τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ὅλων ὁμοῦ τῶν συνιστωσῶν αὐτῆς, δι' αὐτὸ καὶ τὸ συνιστάμενον διάνυσμα κατ' ἐπέκτασιν λαμβάνομεν ἀντὶ τοῦ συνόλου τῶν συνιστώντων, ἤ, ἀντιστρόφως, ἀντικαθιστῶμεν δοθὲν διάνυσμα διὰ πολλῶν ἄλλων ἐχόντων τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ ἄθροισμα τὸ δοθέν. Ἡ τελευταία δ' αὕτη πρᾶξις καλεῖται ἀνάλυσις διανύσματος.

Τὸ γεωμετρικὸν ἄθροισμα ἐκφράζομεν οὕτως:

$$\left.\begin{aligned}\overline{AZ} &= \overline{AB} + \overline{A\Gamma} + \overline{A\Delta} \\ \text{ἢ καὶ } \overline{AZ} &= \overline{AB} + \overline{BE} + \overline{EZ}\end{aligned}\right\} \quad (1)$$

Κατὰ ταῦτα, ἡ συνισταμένη δύο διανυσμάτων ἐχόντων τὴν αὐτὴν ἀρχήν, τῶν $\overline{AB}$ καὶ $\overline{A\Gamma}$ (σχ. 3), δίδεται ὑπὸ τῆς διαγωνίου $\overline{A\Delta}$ τοῦ παραλληλογράμμου τοῦ σχηματιζομένου ἐπὶ τῶν δοθέντων ἀνυσμάτων ὡς πλευρῶν (παραλληλόγραμμον τῶν διανυσμάτων). Ἀντιθέτως, δοθὲν ἄνυσμα, τὸ $\overline{A\Delta}$, δυνάμεθα νὰ ἀναλύσωμεν ἐπὶ τῶν στηριγμάτων Αx, Αy ὅταν τοῦτο κεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ xy, φέροντες ἐκ τοῦ πέρατος Δ παραλλήλους πρὸς τὰς Αx, Αy καὶ σχηματίζοντες τὸ παραλληλόγραμμον τῶν ἀνυσμάτων. Ὁμοίως ἡ συνισταμένη τριῶν διανυσμάτων, ἐχόντων τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ μὴ κειμένων ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ (μὴ συνεπιπέδων), δίδεται ὑπὸ τῆς διαγωνίου τοῦ παραλληλεπιπέδου τοῦ σχηματιζομένου ἐπὶ τῶν τριῶν δοθέντων διανυσμάτων ὡς ἀκμῶν. Ἀντιθέτως, δοθὲν διάνυσμα ἀναλύεται εἰς τρία ἄλλα κατὰ τρία δοθέντα στηρίγματα διερχόμενα διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ δοθέντος καὶ μὴ ὄντα συνεπίπεδα. Πρὸς τοῦτο κατασκευάζομεν τὸ παραλληλεπίπεδον, ἄγοντες ἐκ τοῦ πέρατος τοῦ διανύσματος ἐπίπεδα παράλληλα πρὸς τὰ ἐπίπεδα τὰ ὁποῖα σχηματίζουσιν ἀνὰ δύο τὰ δοθέντα στηρίγματα· αἱ δὲ τρεῖς ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ δοθέντος διανύσματος ἀκμαὶ τοῦ παραλληλεπιπέδου παριστῶσι τὰς συνιστώσας. Ἐὰν λοιπὸν λάβωμεν τὰ τρία ταῦτα στηρίγματα ὡς ἄξονας τῶν x, y, z καὶ παραστήσωμεν διὰ $\overline{x}_0$, $\overline{y}_0$, $\overline{z}_0$ τὰς ἐπ' αὐτῶν διανυσματικὰς μονάδας, διάνυσμά τι $\overline{\alpha}$, ἔχον συνιστώσας ἐπὶ τῶν τριῶν ἀξόνων τὰς $\overline{x}$, $\overline{y}$, $\overline{z}$ θὰ ἐκφράζεται διὰ τῆς σχέσεως:

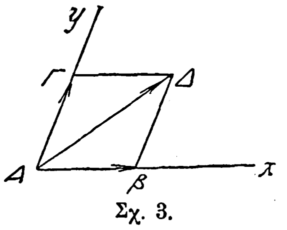

Σχ. 3.

$$\overline{\alpha} = \overline{x} + \overline{y} + \overline{z}$$

$$\text{ἢ καὶ τῆς } \overline{\alpha} = x.\overline{x}_0 + y\,\overline{y}_0 + z\,\overline{z}_0 \quad (2)$$

ἥτις, ἐὰν ἐπὶ τοῦ διανύσματος $\overline{\alpha}$ ληφθῇ ἡ διανυσματικὴ μονὰς $\overline{\alpha}_0$, γράφεται:

$$\alpha.\overline{\alpha}_0 = x.\overline{x}_0 + y\overline{y}_0 + z\overline{z}_0 \quad (2')$$

Ἡ γεωμετρικὴ πρόσθεσις ἔχει τὰς ἰδιότητας τῆς ἀλγεβρικῆς προσθέσεως, τουτέστι τὴν τῆς ἀντιμεταθέσεως ἢ ἀδιαφορίας εἰς τὴν σειρὰν τῆς προσθέσεως (ὡς δεικνύουσιν οἱ κανόνες τοῦ παραλληλογράμμου διὰ δύο διανύσματα καὶ τοῦ παραλληλεπιπέδου διὰ τρία), καὶ τὴν ἐπιμεριστικήν. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι: ἐν παντὶ ἀθροίσματι τῆς αὐτῆς ἀρχῆς διανυσμάτων δυνάμεθα νὰ ἀντικαταστήσωμεν ὁσαδήποτε διανύσματα διὰ τῆς συνισταμένης αὐτῶν, ἤ, καὶ τοὐναντίον, νὰ ἀντικαταστήσωμεν ἓν διάνυσμα δι' ἄλλων ἐχόντων αὐτὸ συνισταμένην. Ἐπίσης τὸ ἄθροισμα δύο ἢ πλειοτέρων ἀθροισμάτων τῆς αὐτῆς ἀρχῆς διανυσμάτων εὑρίσκεται, ἐὰν προστεθῶσιν ὁμοῦ ὅλα τὰ διανύσματα ἐξ ὧν προέκυψαν τὰ ἀθροίσματα ταῦτα. Τέλος, ἐὰν πολλαπλασιάσωμεν διανύσματα τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐπὶ τινα ἀριθμόν, καὶ ἡ συνισταμένη των πολλαπλασιάζεται ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμόν. Ἡ προβολὴ διανύσματος ἐπὶ εὐθείας ἢ ἐπιπέδου δύναται νὰ ληφθῇ ἐπίσης ὡς διάνυσμα. Ἐὰν δὲ προβάλωμεν ἐφ' οἱονδήποτε ἐπίπεδον, παραλλήλως δοθείσης εὐθείας, τὸ πολύγωνον τῶν διανυσμάτων, λαμβάνομεν ἐπίπεδον πολύγωνον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ προβολὴ τῆς συνισταμένης εἶναι προφανῶς ἡ συνισταμένη τῶν προβολῶν τῶν συνιστωσῶν. Ἐὰν δὲ προβάλωμεν τὸ πολύγωνον τῶν διανυσμάτων ἐφ' οἱασδήποτε εὐθείας παραλλήλως πρὸς δοθὲν ἐπίπεδον, ἡ προβολὴ τῆς συνισταμένης εἶναι προφανῶς ἡ συνισταμένη τῶν προβολῶν τῶν συνιστωσῶν, ἥτις ἐνταῦθα ἀποβαίνει ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα. Ἡ ἰδιότης αὕτη παρέχει τὰς προβολὰς τῆς συνισταμένης ὁσωνδήποτε διανυσμάτων, ἐχόντων τὴν αὐτὴν ἀρχήν, ἐπὶ τριῶν ὀρθογωνίων ἀξόνων, ὡς ἀλγεβρικὰ ἀθροίσματα τῶν προβολῶν τῶν συνιστωσῶν.

Γεωμετρικὴ διαφορὰ δύο διανυσμάτων. Καλοῦμεν γεωμετρικὴν διαφορὰν δύο (ὁμοειδῶν) τῆς αὐτῆς ἀρχῆς διανυσμάτων, τρίτον διάνυσμα τὸ ὁποῖον, προστιθέμενον εἰς τὸ δεύτερον γεωμετρικῶς, δίδει τὸ πρῶτον. Οὕτως ἐν τῷ σχ. 3, τὸ $\overline{A\Gamma}$, ἢ καὶ τὸ ἴσον αὐτῷ $\overline{B\Delta}$, εἶναι ἡ γεωμετρικὴ διαφορὰ τῶν $\overline{A\Delta}$ καὶ $\overline{AB}$. Ὅθεν, δοθέντων δύο διανυσμάτων τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, διάνυσμα παριστῶν τὴν γεωμετρικὴν διαφορὰν αὐτῶν εἶναι τὸ ἔχον ἀρχὴν τὸ πέρας τοῦ ἀφαιρετέου καὶ πέρας τὸ τοῦ μειωτέου.

Διανυσματικὸς λογισμός. Ὁ λογισμὸς διὰ τοιούτων μεγεθῶν καλεῖται διανυσματικὸς λογισμός, ἀποτελεῖ δὲ σύντομον μέθοδον ἐργασίας ἐπὶ τῶν ἀναλυτικῶν πράξεων ἐπὶ τῶν συνιστωσῶν τῶν διανυσμάτων, αἵτινες ἔχουσιν ἰδιότητας ἀνεξαρτήτους τοῦ συστήματος τῶν συντεταγμένων· π. χ. ἡ προηγουμένη ἔκφρασις (2) ἢ (2') διδάσκει, ὅτι πᾶσαι αἱ πράξεις αἱ γινόμεναι χωριστὰ ἐπὶ τῶν τριῶν συνιστωσῶν x, y, z (εἰς τὴν Ἀναλυτικὴν Γεωμετρίαν καὶ τὰ ἀνώτερα Μαθηματικά), δύνανται νὰ γίνωνται μόνον ἐπὶ τοῦ $\overline{\alpha}$. Ἐὰν τὸ διάνυσμα $\overline{OA} = \overline{\alpha}$ (σχ. 4), ἀναχωροῦν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν συνισταμένων, στρέφεται περὶ τὴν ἀρχήν του, τὸ δὲ μέγεθος αὐτοῦ συγχρόνως ἀλλάσσῃ, τὸ ἄκρον τοῦ Α γράφει τροχιάν, τὴν ΑΑ', καὶ τὸ $\overline{\alpha}$ μεταβάλλεται κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν. Ἐὰν δὲ τὸ διάνυσμα ἀπὸ $\overline{OA}$ ἀποβαίνῃ $\overline{OA'}$ εἰς χρόνον Δt, ἡ μεταβολή του ἰσοῦται πρὸς τὴν γεωμετρικὴν διαφορὰν $\overline{OA'} - \overline{OA} = \overline{AA'} = (\Delta\,\overline{\alpha})$. Ὁ λόγος τῆς γεωμετρικῆς ταύτης διαφορᾶς πρὸς τὸν χρόνον Δt παριστᾷ νέον διάνυσμα, τὸ $\overline{AB} = \frac{\Delta\overline{\alpha}}{\Delta t}$, δίδον τὴν ἀνὰ δευτερόλεπτον μεταβολὴν τοῦ $\overline{\alpha}$. Ὅταν δὲ ὁ χρόνος Δt τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν, τὸ σημεῖον Α' πλησιάζει ἐπὶ μᾶλλον πρὸς τὸ Α καὶ τείνει νὰ συμπέσῃ μετ' αὐτοῦ, τὸ δὲ διάνυσμα $\overline{AB}$ τείνει πρὸς ὁριακὸν διάνυσμα $\overline{AT}$, ἐφαπτόμενον εἰς τὴν τροχιὰν κατὰ τὸ Α. Τὸ διάνυσμα $\overline{AT}$ παριστᾷ τὴν γεωμετρικὴν παράγωγον τοῦ $\overline{\alpha}$ πρὸς τὸν χρόνον, ἣν γράφομεν διὰ τοῦ $\frac{d\overline{\alpha}}{dt}$, καὶ ἐκφράζει τὴν ταχύτητα τοῦ σημείου Α. Ὁμοίως ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις τοῦ Α εἶναι διάνυσμα, ἐκφραζόμενον διὰ τῆς δευτέρας γεωμετρικῆς παραγώγου $\frac{d^2\overline{\alpha}}{dt^2}$. Δὲν ἔχομεν ἄρα ἀνάγκην νὰ ζητῶμεν καὶ νὰ γράφωμεν χωριστὰ τὴν μεταβολήν, τὴν ταχύτητα, τὴν ἐπιτάχυνσιν τῶν προβολῶν τοῦ κινητοῦ ἐπὶ ἑκάστου τῶν τριῶν ὀρθογωνίων ἀξόνων, διότι ἔχομεν αὐτὰς ὁμοῦ ἐν τῇ συνθετικῇ ἐξισώσει. Ἐὰν δὲ εἰς τὸ τέλος ὑπολογισμοῦ θέλωμεν νὰ γράψωμεν αὐτὰς ἀμέσως (τῶν διευθύνσεων τῶν ἀξόνων οὐσῶν σταθερῶν), εὑρίσκομεν ἐκ τῆς (2):

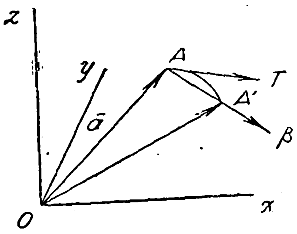

Σχ. 4.

$$\left.\begin{aligned}\frac{d\overline{\alpha}}{dt} &= \overline{x}_0\frac{dx}{dt} + \overline{y}_0\frac{dy}{dt} + \overline{z}_0\frac{dz}{dt}, \\ \frac{d^2\overline{\alpha}}{dt^2} &= \overline{x}_0\frac{d^2x}{dt^2} + \overline{y}_0\frac{d^2y}{dt^2} + \overline{z}_0\frac{d^2z}{dt^2}\end{aligned}\right\} \quad (3)$$

τουτέστιν, ἡ ταχύτης καὶ ἡ ἐπιτάχυνσις τοῦ Α ἔχει συνιστώσας ἐπὶ τῶν τριῶν ἀξόνων τὰς πρώτας καὶ τὰς δευτέρας παραγώγους (ἀλγεβρικάς) πρὸς τὸν χρόνον τῶν συντεταγμένων τοῦ Α. Τὸ παράδειγμα τοῦτο μᾶς διδάσκει τὴν μεγάλην χρησιμότητα τοῦ διανυσματικοῦ λογισμοῦ.

Γινόμενον δύο διανυσμάτων. Ἐν τῷ διανυσματικῷ λογισμῷ χρησιμοποιοῦμεν δύο εἴδη γινομένων δύο διανυσμάτων:

1) Τὸ ἀλγεβρικὸν ἢ κλιμακωτὸν ἢ καὶ ἐσωτερικὸν γινόμενον. Τοῦτο εἶναι ἡ ἀριθμητικὴ ποσότης, ἴση τῷ γινομένῳ τῶν μέτρων τῶν δύο διανυσμάτων, πολλαπλασιασθέντι ἐπὶ τὸ συνημίτονον τῆς περιεχομένης γωνίας, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ἴση τῷ γινομένῳ τοῦ μέτρου τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τὸ μέτρον τῆς καθέτου προβολῆς τοῦ δευτέρου διανύσματος ἐπὶ τοῦ πρώτου. Τὸ ἐσωτερικὸν γινόμενον τῶν διανυσμάτων $\overline{OA}$ ($=\overline{\alpha}$) καὶ $\overline{OB}$ ($=\overline{b}$) παρίσταται οὕτω: $\overline{OA}.\overline{OB}$ ἢ $\overline{\alpha}.\overline{b}$. Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι ἰσχύει διὰ τοῦτο ἡ ἰδιότης τῆς ἀντιμεταθέσεως ἤτοι $\overline{\alpha}\,\overline{b} = \overline{b}\,\overline{\alpha}$, ὡς καὶ ἡ ἐπιμεριστική, ἤτοι τὸ ἐσωτερικὸν γινόμενον κέκτηται τὰς ἰδιότητας κοινοῦ ἀλγεβρικοῦ γινομένου. Ὅταν τὰ δύο διανύσματα εἶναι κάθετα ἐπ' ἀλλήλων, τὸ ἐσωτερικὸν των γινόμενον ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδέν· καὶ ἀντιστρόφως, ὅταν τὸ ἐσωτερικὸν γινόμενον δύο διανυσμάτων ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδέν, ἢ τὸ ἓν τοὐλάχιστον τῶν διανυσμάτων ἰσοῦται τῷ μηδενὶ ἢ ταῦτα εἶναι κάθετα ἐπ' ἀλλήλων. Ἔστωσαν x_1, y_1, z_1 αἱ προβολαὶ ἐπὶ τριῶν ὀρθογωνίων ἀξόνων τοῦ $\overline{\alpha}$, καὶ x_2, y_2, z_2 αἱ τοῦ $\overline{b}$. Θὰ ἔχωμεν:

$$\overline{\alpha}\overline{b} = (x_1\overline{x}_0 + y_1\overline{y}_0 + z_1\overline{z}_0)\,(x_2\overline{x}_0 + y_2\overline{y}_0 + z_2\overline{z}_0)$$

Ἀλλ' εἶναι $\overline{x}_0\,\overline{x}_0 = 1.1$ συν $0 = 1 = \overline{y}_0\,\overline{y}_0 = \overline{z}_0\,\overline{z}_0$

καὶ $\overline{x}_0\,\overline{y}_0 = 1.1$ συν $90^0 = 0 = \overline{x}_0\,\overline{z}_0 = \overline{y}_0\,\overline{z}_0$

ὅθεν $\overline{\alpha}\overline{b} = x_1x_2 + y_1y_2 + z_1z_2 \quad (4)$

Digitized by Google

Τυπικὸν παράδειγμα τοῦ ἐσωτερικοῦ γινομένου δίδεται ὑπὸ τοῦ ἔργου δυνάμεως μετατοπιζούσης τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς της καθ' ὡρισμένην ὁδόν, διὸ καλεῖται τοῦτο καὶ ἐργογινόμενον (Arbeitsprodukt). Ἐὰν δὲ ἡ δύναμις $\Delta(X, Y, Z)$ μετατοπίζῃ τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς της ἐπί τινος τροχιᾶς κατ' ἀπειροστὸν διάστημα ds (dx, dy, dz), θὰ παραχθῇ στοιχειῶδες ἔργον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐξίσωσιν (4) θὰ ἰσοῦται πρὸς

$$\overline{\Delta}\,\overline{ds} = X\,dx + Y\,dy + Z\,dz.$$

2) Τὸ γεωμετρικὸν ἢ διανυσματικὸν ἢ καὶ ἐξωτερικὸν γινόμενον. Καλεῖται οὕτω (σχ. 5), προκειμένου περὶ τῶν διανυσμάτων $\overline{OA}$ καὶ ΟΒ, τρίτον διάνυσμα, τὸ $\overline{O\Gamma}$, ἀναχωροῦν ἐκ τοῦ Ο, κάθετον ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον ΑΟΒ, ἀριθμητικῶς ἴσον πρὸς τὸ ἐμβαδὸν τοῦ παραλληλογράμμου τοῦ κατασκευαζομένου ἐπὶ τῶν ΟΑ καὶ ΟΒ ὡς πλευρῶν, ἔχον δὲ φορὰν τοιαύτην ὥστε διὰ παρατηρητὴν ἱστάμενον κατὰ τὴν ΟΓ καὶ ἔχοντα τοὺς πόδας του εἰς τὸ Ο, ἡ στροφὴ τοῦ $\overline{OA}$ πρὸς τὸ $\overline{OB}$ νὰ φαίνεται γινομένη κατὰ τὴν θετικὴν φορὰν (ἀντιθέτως τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου). Ἡ φορὰ αὕτη δίδεται πρὸς τούτοις διὰ τοῦ κανόνος τοῦ κοχλίου, καθ' ὃν ἡ φορὰ τοῦ $\overline{O\Gamma}$ εἶναι ἡ τῆς κινήσεως κοχλίου ἐν τῷ περικοχλίῳ του, ὅταν ἡ στροφὴ γίνεται ἐκ τοῦ Α πρὸς τὸ Β.

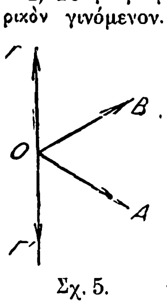

Σχ. 5.

Τὸ ἐξωτερικὸν γινόμενον παρίσταται [1] $\overline{\overline{OA \cdot OB}}$ (ὁ *Gibbs* παριστᾷ αὐτὸ α∧β, ὁ *Hamilton* Vαβ καὶ ὁ *Lorentz* [α.β]), εἶναι δὲ κατὰ τὸν ὁρισμόν:

$$\overline{\overline{OA.\ OB}} = \overline{y}_0\,(OA)\,(OB)\,\eta\mu\,(\overline{OA}, \overline{OB}),$$

τοῦ $\overline{y}_0$ παριστῶντος τὴν διεύθυνσιν τοῦ $\overline{O\Gamma}$. Εἰς τὸ γινόμενον τοῦτο δὲν ἰσχύει ἡ ἰδιότης τῆς ἀντιμεταθέσεως. Ὄντως, τὸ γινόμενον $\overline{OB}.\overline{OA}$ παρίσταται ὑπὸ τοῦ διανύσματος $\overline{O\Gamma'} = -\overline{O\Gamma}$. Ἐπομένως εἶναι:

$$\overline{\overline{OA.\ OB}} = -\overline{\overline{OB.\ OA}} \qquad (5)$$

Ἐὰν τὰ διανύσματα $\overline{OA}, \overline{OB}$ εἶναι διάφορα τοῦ μηδενός, ὑφίσταται δὲ ἡ σχέσις $\overline{\overline{OA.OB}} = 0$, τὰ δύο διανύσματα εἶναι παράλληλα ἢ συγγραμμικά. Καὶ ἐπειδὴ τυχὸν διάνυσμα εἶναι συγγραμμικὸν τοῦ ἴσου του, θὰ εἶναι καί:

$$\overline{\overline{OA.\ OA}} = 0 \qquad (6)$$

Ἀποδεικνύεται δ' εὐκόλως ὅτι εἰς τὸ γεωμετρικὸν γινόμενον ἰσχύει ἡ ἐπιμεριστικὴ ἰδιότης.

Κατὰ τὰ ἄνω, ἐπειδὴ αἱ διανυσματικαὶ μονάδες $\overline{x}_0, \overline{y}_0, \overline{z}_0$ εἶναι κάθετοι ἐπ' ἀλλήλων, ἔχομεν τὰς σχέσεις:

$$\left.\begin{array}{l} \overline{\overline{y_0 z_0}} = -\overline{\overline{z_0 y_0}} = \overline{x}_0, \\ \overline{\overline{z_0 x_0}} = -\overline{\overline{x_0 z_0}} = \overline{y}_0, \\ \overline{\overline{x_0 y_0}} = -\overline{\overline{y_0 x_0}} = \overline{z}_0, \\ \text{καὶ}\ \overline{\overline{x_0 x_0}} = -\overline{\overline{y_0 y_0}} = \overline{\overline{z_0 z_0}} = 0. \end{array}\right\} \quad (7)$$

Τὸ καρτεσιανὸν ἀνάπτυγμα τοῦ γεωμετρικοῦ γινομένου εὑρίσκεται ὡς ἑξῆς: εἶναι

$$\overline{\overline{\alpha\beta}} = (x_1\overline{x}_0 + y_1\overline{y}_0 + z_1\overline{z})_0\ (x_2\overline{x}_0 + y_2\overline{y}_0 + z_2\overline{z}_0).$$

Τοῦτο, κατὰ τὴν ἐπιμεριστικὴν ἰδιότητα καὶ τὰς σχέσεις (7), ἀποβαίνει:

$$\overline{\overline{\alpha\beta}} = (y_1 z_2 - z_1 y_2)\,\overline{x}_0 + (z_1 x_2 - x_1 z_2)\,\overline{y}_0 + (x_1 y_2 - y_1 x_2)\,\overline{z}_0$$

$$= \begin{vmatrix} \overline{x}_0 & \overline{y}_0 & \overline{z}_0 \\ x_1 & y_1 & z_1 \\ x_2 & y_2 & z_2 \end{vmatrix} \quad (8)$$

Ἐπομένως αἱ τρεῖς συνιστῶσαι (ἐπὶ τῶν ἀξόνων) τοῦ διανυσματικοῦ γινομένου εἶναι

$$\left.\begin{array}{l} (\overline{\overline{\alpha\beta}})\ \overline{x} = y_1 z_2 - z_1 y_2 \\ (\overline{\overline{\alpha\beta}})\ \overline{y} = z_1 x_2 - x_1 z_2 \\ (\overline{\overline{\alpha\beta}})\ \overline{z} = x_1 y_2 - y_1 x_2 \end{array}\right\} \quad (9)$$

Τὸ ἐξωτερικὸν γινόμενον συναντᾶται πολλάκις ἐν τῇ Φυσικῇ καὶ τῇ Μηχανικῇ. Τυπικὸν δὲ παράδειγμα αὐτοῦ εἶναι ἡ ῥοπὴ δυνάμεως πρὸς σημεῖον, διὸ τοῦτο καλεῖται καὶ ῥοπογινόμενον (Moment produkt).

Ῥοπὴ διανύσματος πρὸς σημεῖον. Ἡ ῥοπὴ διανύσματος ΑΒ, πρός τι σημεῖον 0, ὁρίζεται ἀριθμητικῶς διὰ τοῦ γινομένου τοῦ μέτρου τοῦ $\overline{AB}$ ἐπὶ τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 0, παρίσταται δὲ διὰ τοῦ διανύσματος $\overline{O\Gamma} = \overline{P}$ (σχ. 6), καθέτου ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον ΑΟΒ καὶ διευθυνομένου οὕτως, ὥστε διὰ παρατηρητὴν ἔχοντα τοὺς πόδας εἰς τὸ 0 καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ Γ ἡ στροφὴ νὰ τείνῃ νὰ γίνῃ θετική.

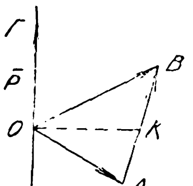

Σχ. 6

Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου συνάγομεν τὴν σχέσιν $\overline{O\Gamma} = \overline{P} = \overline{y}_0\,(OA)\,(OB)\,\eta\mu\,(AOB) = \overline{\overline{OA.\ OB}}$, δηλαδὴ ἡ ῥοπὴ ἰσοῦται πρὸς τὸ διανυσματικὸν γινόμενον τῶν $\overline{OA}$ καὶ $\overline{OB}$. Ἀλλὰ τὸ γινόμενον τοῦτο ἰσοῦται κατὰ μέγεθος καὶ πρὸς (ΑΒ) (ΟΑ) ημ $(\overline{OA}, \overline{OB})$, ἐπομένως τὸ $\overline{P}$ εἶναι προσέτι τὸ διανυσματικὸν γινόμενον τῶν διανυσμάτων $\overline{OA}$ καὶ $\overline{AB}$.

Ἐὰν δὲ τὸ διάνυσμα $\overline{AB}$ εἶναι συνισταμένη πολλῶν ἄλλων, ἐχόντων τὴν αὐτὴν ἀρχήν, εὐκόλως ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ῥοπὴ τῆς συνισταμένης πρός τι σημεῖον ἰσοῦται πρὸς τὴν συνισταμένην τῶν ῥοπῶν (πρὸς τὸ αὐτὸ σημεῖον) τῶν συνιστωσῶν. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὡς ἀρχὴν τῶν συντεταγμένων τὸ 0 καὶ τὰς συντεταγμένας τῶν διανυσμάτων $\overline{AB}$, $\overline{OA}$ καὶ Ρ παραστήσωμεν κατὰ σειρὰν διὰ (X,Y,Z), (x, y, z) καὶ (Λ, Μ, Ν), εὑρίσκομεν τὰς συνιστώσας τῆς ῥοπῆς πρὸς τοὺς τρεῖς ἄξονας

$$\Lambda = y\,Z - zY,\ M = zX - xZ,\ N = xY - yX. \quad (10)$$

Αἱ σχέσεις (10) ἄγουσιν εἰς τὴν χρήσιμον ἔννοιαν τῆς ῥοπῆς ἀνύσματος πρὸς ἄξονα.

Ῥοπὴ διανύσματος πρὸς ἄξονα. Ῥοπὴ τοῦ ἀνύσματος $\overline{AB}$ πρὸς τὸν ἄξονα ΧΧ' (σχ. 7) καλεῖται διάνυσμα, στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ἄξονος τούτου, ἀριθμητικῶς ἴσον πρὸς τὸ μέτρον τῆς προβολῆς Α'Β' τοῦ $\overline{AB}$ ἐπὶ ἐπιπέδου καθέτου τῷ ΧΧ,' πολλαπλασιασθὲν ἐπὶ τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἄξονος ἀπὸ τῆς προβολῆς ταύτης καὶ ἔχον φορὰν τὴν θετικήν. Ἡ ῥοπὴ ἄρα τοῦ $\overline{AB}$ πρὸς τὸν ἄξονα ἰσοῦται πρὸς τὴν ῥοπὴν τῆς προβολῆς Α'Β', θεωρουμένης ὡς νέου διανύσματος, πρὸς τὸ πέρασμα (Ο) τοῦ ἐπιπέδου ὑπὸ τοῦ ἄξονος. Ὡς σημεῖον Ο δύναται νὰ ληφθῇ τυχὸν σημεῖον τοῦ ἄξονος. Βλέπομεν δ' ὅτι ἡ ῥοπὴ διανύσματος πρὸς ἄξονα εἶναι ἡ προβολὴ $\overline{OP'}$ ἐπὶ τοῦ ἄξονος τούτου τῆς ῥοπῆς $\overline{OP}$ τοῦ αὐτοῦ διανύσματος πρὸς τυχὸν σημεῖον τοῦ ἄξονος. Ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι: ἡ προβολὴ ἐπὶ τῆς τυχούσης εὐθείας τῆς ῥοπῆς διανύσματος πρὸς τὸ τυχὸν σημεῖον τῆς εὐθείας, εἶναι ποσότης ἀναλλοίωτος, ἐπομένως ἡ ῥοπὴ διανύσματος πρὸς ἄξονα εἶναι διάνυσμα δυνάμενον νὰ ὀλισθήσῃ ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ ἄξονος, δηλαδὴ ἀξονικόν. Ἡ δὲ ἀριθμητικὴ τιμὴ τῆς ῥοπῆς διανύσματος πρὸς ἄξονα λογίζεται εὐκόλως κατὰ τὰ προηγούμενα (τύποι 10), ἐὰν ληφθῇ ὁ δοθεὶς ἄξων ὡς εἷς τῶν συντεταγμένων· λ. χ. ἐὰν λάβωμεν τοῦτον ὡς ἄξονα τῶν z, ἡ ζητουμένη ῥοπὴ ἰσοῦται ἀριθμητικῶς πρὸς Ν.

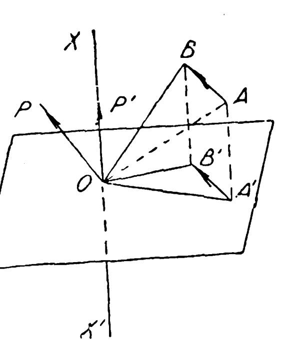

(Σχ. 7).

Διὰ τῶν ἄνω ἐκτεθέντων ὁρίζεται τὸ ζεῦγος διανυσμάτων, εὑρίσκεται δὲ ἡ σύνθεσις τῶν ζευγῶν, ἡ σύνθεσις ὁσωνδήποτε διανυσμάτων (ὁμοειδῶν), ἐφηρμοσμένων εἰς στερεόν. Ταῦτα ἀναπτύσσονται εἰς τὰ περὶ ζεύγους καὶ περὶ κινηματικῆς καὶ στατικῆς τοῦ στερεοῦ σώματος.

Διανυσματικὴ ἀνάλυσις. Παρὰ τὸν διανυσματικὸν λογισμὸν βαίνει ἡ διανυσματικὴ ἀνάλυσις, ἥτις κάλλιον δύναται νὰ θεωρῆται ὡς μέρος τοῦ διανυσματικοῦ λογισμοῦ. Αὕτη εἶναι χρησιμωτάτη ἐν τῇ Μαθηματικῇ Φυσικῇ, ἰδίως διὰ τὴν θεωρίαν τῶν φυσικῶν δυναμικῶν πεδίων. Ἐν ταύτῃ γίνεται χρῆσις διαφορικῶν τινων παραμέτρων, ὧν ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι τὸ καλούμενον ἀνάδελτα.

Ἀνάδελτα: Ἔστω διάνυσμα $\overline{\alpha}$, συνάρτησις τῶν συντεταγμένων x, y, z. Δυνάμεθα νὰ διαφορίσωμεν μερικῶς πρὸς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν, ἐπομένως νὰ γράψωμεν

$$d\overline{\alpha} = \frac{d\overline{\alpha}}{dx}\,dx + \frac{d\overline{\alpha}}{dy}\,dy + \frac{d\overline{\alpha}}{dz}\,dz,$$

ἤ, συμβολικῶς

$$d\overline{\alpha} = \left(\frac{d}{dx}\,dx + \frac{d}{dy}\,dy + \frac{d}{dz}\,dz\right)\overline{\alpha}.$$

Τὸ ἐν παρενθέσει τριώνυμον ἔχει τὴν μορφὴν ἐσωτερικοῦ γινομένου δύο διανυσμάτων, τοῦ

$$d\overline{r} = \overline{x}_0\,dx + \overline{y}_0\,dy + \overline{z}_0\,dz$$

καὶ τοῦ $\overline{x}_0 \dfrac{d}{dx} + \overline{y}_0 \dfrac{d}{dy} + \overline{z}_0 \dfrac{d}{dz}$.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο παριστῶμεν διὰ τοῦ ∇ (ἢ καὶ D, ὅπερ προφέρεται καὶ δὲλ ἢ καὶ nabla), ἔχοντος κατὰ τοὺς τρεῖς ἄξονας συμβολικὰς συνιστώσας, τὰς $\dfrac{d}{dx}, \dfrac{d}{dy}, \dfrac{d}{dz}$. Τὸ συμβολικὸν τοῦτο διάνυσμα, ὡς παριστάμενον δι' ἑνὸς ἀνεστραμμένου δέλτα, καλεῖται ἄτλεδ ἢ καὶ ἀνάδελτα. Ἡ παράμετρος αὕτη εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὸ κοινὸν διαφορικόν, ἡ δὲ διαφόρισις ἔχει ἐνταῦθα ἀντίστοιχον τὴν ἀναδέλτωσιν. Ὅταν πρόκειται περὶ τῆς σπουδῆς τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων ἐκτεταμένου μέσου, συναντᾶται συχνὰ τὸ ∇, διότι τότε εἶναι χρήσιμον νὰ ἔχωμεν ὁρατήν, οὕτως εἰπεῖν, παράστασιν τῶν φυσικῶν τούτων ἰδιοτήτων τοῦ χώρου ἢ κάλλιον τοῦ πεδίου.

Ἐφαρμόσωμεν νῦν τὸ ἀνάδελτα εἰς θεμελιώδεις πράξεις τῆς διανυσματικῆς ἀναλύσεως.

Κλίσις: Ἐφαρμόζοντες πρῶτον εἰς ἀλγεβρικὴν συνάρτησιν V τοῦ χώρου (τῶν x, y, z), δηλαδὴ ἀναδελτοῦντες τὴν ἀλγεβρικὴν ταύτην συνάρτησιν, εὑρίσκομεν τὴν

$$\nabla V = \overline{x}_0 \frac{dv}{dx} + \overline{y}_0 \frac{dv}{dy} + \overline{z}_0 \frac{dv}{dz}, \quad (11)$$

ἥτις εἶναι διάνυσμα, δίδον κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν τὸ μέγιστον τῆς μεταβολῆς τῆς συναρτήσεως ταύτης. Τοῦτο καλεῖται κλίσις (gradient, pente), ἐκφράζεται διὰ τοῦ grad V, καὶ ἔχει συνιστώσας κατὰ τοὺς ἄξονας τὰς μερικὰς παραγώγους τῆς V πρὸς x, y, z. Τοιοῦτο διάνυσμα εἶναι ἐν τῷ ἠλεκτροστατικῷ πεδίῳ ἡ δύναμις F τοῦ πεδίου εἴς τι σημεῖον αὐτοῦ, ὅπου τὸ δυναμικὸν εἶναι V. Διότι, ὡς γνωστόν, ἔχομεν ἐκεῖ $\overline{F} = -\overline{n}_0 \dfrac{dV}{dn}$, τῆς $\overline{n}_0$ παριστώσης τὴν διανυσματικὴν μονάδα ἐπὶ τῆς καθέτου τῇ ἰσορρόπῳ ἐπιφανείᾳ, διευθυνομένης κατὰ τὴν φορὰν τοῦ αὐξανομένου δυναμικοῦ. Ἐπίσης, ἐὰν ἀντὶ τοῦ δυναμικοῦ θεωρήσωμεν τὴν θερμοκρασίαν Τ, αἱ ἰσόρρυμοι ἐπιφάνειαι γίνονται ἰσόθερμοι, καὶ τὸ διάνυσμα ∇Τ παρέχει τὸ μέγιστον τῆς μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ῥοὴ τῆς θερμότητος διευθύνεται κατὰ τὸ μέγιστον τῆς μειώσεως τῆς θερμοκρασίας, ἡ ἔντασις τῆς ῥοῆς, q, εἶναι ἀνάλογος τῆς κλίσεως, ἤτοι ἔχομεν

$$(12) \qquad q = -K.\nabla T \qquad (\text{νόμος τοῦ Fourier}),$$

ὅπου Κ εἶνε συντελεστὴς χαρακτηριστικὸς τοῦ μέσου κατὰ τὸ θεωρούμενον σημεῖον καὶ καλεῖται συντελεστὴς τοῦ θερμαγωγοῦ.

Ἀπόκλισις (divergence): Ἐφαρμόζοντες ἀλγεβρικῶς τὸ ἀνάδελτα εἰς διανυσματικὴν συνάρτησιν $\overline{F}$ τοῦ χώρου (τῶν x, y, z), δηλαδὴ ἀναδελτοῦντες τὴν διανυσματικὴν ταύτην συνάρτησιν, ἔχομεν τὴν παράστασιν $\nabla\overline{F}$, ἥτις καλεῖται ἀπόκλισις (divergence) καὶ ἐκφράζεται διὰ τοῦ div $\overline{F}$. Πρὸς εὕρεσιν αὐτῆς παραστήσωμεν διὰ u, v, w τὰς συνιστώσας τῆς $\overline{F}$ κατὰ τοὺς ἄξονας. Θὰ εἶναι

$$\nabla\overline{F} = \left(\overline{x}_0 \frac{d}{dx} + \overline{y}_0 \frac{d}{dy} + \overline{z}_0 \frac{d}{dz}\right)(\overline{x}_0\,u + \overline{y}_0\,v + \overline{z}_0\,w)$$

ἤτοι

$$(13) \qquad \nabla\overline{F} = \operatorname{div} \overline{F} = \frac{du}{dx} + \frac{dv}{dy} + \frac{dw}{dz}$$

Αὕτη παρέχει τὸ ἐσωτερικὸν γινόμενον τοῦ ἀνάδελτα καὶ τοῦ διανύσματος F, ἐπομένως εἶναι ποσότης ἀλγεβρικὴ ἢ κλιμακωτή.

Ἵνα δώσωμεν φυσικὴν σημασίαν εἰς τὴν ἔκφρασιν ταύτην, θεωρήσωμεν ἐν δυναμικῷ πεδίῳ, ἢ καὶ ἐντὸς ῥεύματος ῥευστοῦ, τὸ στοιχειῶδες παραλληλεπίπεδον ἀκμῶν dx, dy, dz παραλλήλων πρὸς τοὺς τρεῖς ὀρθογωνίους ἄξονας (σχ. 8). Ἐντὸς τοῦ παραλληλεπιπέδου τούτου παραμένει, ἢ καὶ ἐξέρχεται αὐτοῦ, ποσόν τι ῥευστοῦ ἢ ποσὸν τι δυναμικῶν γραμμῶν, τὸ ὁποῖον προφανῶς ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν ἐξερχομένων ἀπὸ τὰ εἰσερχόμενα ποσά. Προκειμένου δὲ περὶ δυναμικοῦ πεδίου, ἀποκλίνει τοῦ παραλληλεπιπέδου τούτου ποσὸν δυναμικῶν γραμμῶν ἴσον πρὸς τὸ δαπανώμενον· διὸ τὸ ποσὸν τοῦτο καλεῖται ἀπόκλισις. Ὅπως δὲ δείξωμεν ὅτι τὸ δαπανώμενον τοῦτο ποσὸν ἔχει μέγεθος τὴν div $\overline{F}$, σκεπτόμεθα οὕτως: Ἡ ῥοὴ ἡ εἰσερχομένη διὰ τῆς ἕδρας τοῦ παραλληλεπιπέδου, τῆς παραλλήλου πρὸς τὸ ἐπίπεδον xy καὶ ἐστραμμένης πρὸς αὐτό, ἰσοῦται πρὸς udydz, ἡ δὲ ῥοὴ ἡ ἐξερχομένη διὰ τῆς ἀντιθέτου ἕδρας ἰσοῦται πρὸς $\left(u + \dfrac{du}{dx}\,dx\right) dydz$. Ἐπομένως ἡ διαφορὰ τῆς εἰσερχομένης ἀπὸ τῆς ἐξερχομένης ῥοῆς, παραλλήλως τῷ ἄξονι τῶν x καὶ ὀφειλομένη εἰς τὴν συνιστῶσαν ταύτην τῆς $\overline{F}$, εἶναι

$$\left(u + \frac{du}{dx}\,dx\right) dydz - u\,dydz = \frac{du}{dx}\,dxdydz\,\cdot$$

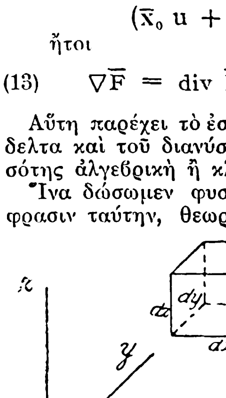

Σχ. 8.

Digitized by Google

Καθ' ὅμοιον τρόπον λαμβάνομεν διὰ τὰς δύο ἄλλας συνιστώσας

$$\frac{dv}{dy}\,dx\,dy\,dz,\quad \frac{dw}{dz}\,dx\,dy\,dz.$$

Ἑπομένως τὸ ὁλικὸν ποσὸν τῆς ροῆς τὸ ἐξερχόμενον τοῦ στοιχειώδους παραλληλεπιπέδου ἰσοῦται πρὸς

$$\left(\frac{dv}{dx}+\frac{dv}{dy}+\frac{dw}{dz}\right)dx\,dy\,dz,$$

τὸ δὲ ὁλικὸν ποσὸν τῆς ροῆς τῆς ἐξερχομένης ἐκ τῆς μονάδος ὄγκου ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἀπόκλισιν τῆς $\overline{F}$.

Ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ροῆς ρευστοῦ (ὑγροῦ ἢ ἀερίου), ἐὰν ὑφίσταται εἴς τι σημεῖον ἡ ἀπόκλισις καὶ εἶναι θετική, πρέπει νὰ ὑφίσταται ἐκεῖ πηγὴ τοῦ ρευστοῦ, ἄλλως ἡ πυκνότης τοῦ ρευστοῦ πρέπει νὰ ἐλαττοῦται. Τὸ ἀντίστροφον συμβαίνει ἐὰν ἡ ἀπόκλισις εἶναι ἀρνητική· ἐὰν δὲ εἶναι $\operatorname{div}\overline{F}=0$ (ἐξίσωσις τῆς συνεχείας), ἡ ρεῦσις γίνεται μόνιμος καὶ ἡ πυκνότης τοῦ ρευστοῦ παραμένει σταθερά.

Ἐπίσης ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ροῆς θερμότητος, ἐὰν ἡ ἀπόκλισις εἴς τι σημεῖον εἶναι θετική, θὰ εὑρίσκεται ἐκεῖ πηγὴ θερμότητος, ἄλλως πρέπει ἐκεῖ νὰ ἐλαττοῦται ἡ θερμοκρασία, ἐνῷ, τοὐναντίον, ἐὰν ἡ ἀπόκλισις εἶναι ἀρνητική, πρέπει νὰ γίνεται ἀπορρόφησις θερμότητος (ψυγεῖον), ἄλλως νὰ ὑψοῦται ἐκεῖ ἡ θερμοκρασία. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ἡ σπουδαιότης τῆς ἀποκλίσεως.

Δίνη ἢ περιστροφή. Ὡς τελευταίαν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀνάδελτα, ἐπίσης μεγάλης σπουδαιότητος, θὰ δώσωμεν τὸ γεωμετρικὸν ἢ ἐξωτερικὸν γινόμενον αὐτοῦ καί τινος διανύσματος $\overline{F}$, ὅπερ γράφεται $\overline{\nabla F}$, ἢ συντομώτερον $\overline{\nabla F}$, καὶ καλεῖται δίνη ἢ περιστροφὴ (συντόμως $\operatorname{rot}\overline{F}$, $\operatorname{curl}\overline{F}$, ἢ καὶ $\delta\iota\nu\overline{F}$).

Κατὰ τὰ ἀναπτυχθέντα ἐν τοῖς περὶ ἐξωτερικοῦ γινομένου, θὰ εἶναι (κατὰ τὴν ἐξίσωσιν 8):

$$(14)\quad \overline{\nabla F}=\delta\iota\nu\overline{F}=\begin{vmatrix}\overline{x}_0 & \overline{y}_0 & \overline{z}_0\\ \dfrac{d}{dx} & \dfrac{d}{dy} & \dfrac{d}{dz}\\ u & v & w\end{vmatrix}=$$

$$=\overline{x}_0\left(\frac{dw}{dy}-\frac{dv}{dz}\right)+\overline{y}_0\left(\frac{du}{dz}-\frac{dw}{dx}\right)+$$

$$+\overline{z}_0\left(\frac{dv}{dx}-\frac{du}{dy}\right).$$

Ὅθεν τὸ διάνυσμα τοῦτο ἔχει συνιστώσας

$$\frac{dw}{dy}-\frac{dv}{dz},\ -\frac{du}{dz}-\frac{dw}{dx},\ \frac{dv}{dx}-\frac{du}{dy}.$$

Παράδειγμα τοῦ νέου τούτου διανύσματος: Ἐὰν μηχανικὸν στερεὸν σῶμα στρέφεται περὶ σταθερὸν ἄξονα, μετὰ γωνιώδους ταχύτητος ω, αὕτη εἶναι δι' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ στερεοῦ ἡ αὐτή, καὶ παρίσταται, ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς Μηχανικῆς, διὰ διανύσματος ἴσου ἀριθμητικῶς τῇ ω, λαμβανομένου ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῆς περιστροφῆς καὶ ἔχοντος φορὰν διδομένην ὑπὸ τοῦ κανόνος τοῦ κοχλίου (βλ. ἀνωτ.). Ἀποδεικνύεται δ' ὅτι ἔχομεν $\overline{\omega}=\frac{1}{2}\,\delta\iota\nu\,\overline{V}$, τοῦ $\overline{V}$ παριστῶντος τὴν ταχύτητα τῆς περιστροφῆς. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ διὰ πολὺ μικρὰν ποσότητα ρευστοῦ, στρεφομένην καθ' ἑκάστην στιγμὴν ὡς σύνολον (δηλαδὴ χωρὶς κινήσεις ἐσωτερικὰς ἐν τῷ ρευστῷ).

Πᾶσαι αὗται αἱ διανυσματικαὶ ἔννοιαι καὶ ἐκφράσεις ἔχουσιν οὐσιωδῶς ἐπεκταθῇ ἐν τῷ χώρῳ διαστάσεων περισσοτέρων τῶν τριῶν. Αὗται δὲ εἰδικῶς διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ χώρου τῶν τεσσάρων διαστάσεων, ἐν τῇ ἀϊνστανείῳ θεωρίᾳ τῆς σχετικότητος, εἶναι θεμελιώδους σημασίας.

Κ. ΜΑΛΤΕΖΟΣ

διανυσματικὸς *λογισμὸς [Μαθημ.]*· βλ. διάνυσμα.

διανύω, ἀόρ. *διήνυσα—διηνύθην*· ἐπὶ τόπου καὶ χρόνου, φέρω εἰς πέρας, τελειώνω: «διήνυσε τὴν ἀπόστασιν» ἢ «διηνύθη ἡ ἀπόστασις ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου», «διήνυσεν ἅπαντα τὸν βίον του ἐν ἀρετῇ».

διαξαίνω· ξαίνω, λαναρίζω τὸ μαλλί· || ξεσχίζω, γρατσουνίζω διὰ τῶν ὀνύχων ἢ τῶν ὀδόντων.

διαξέω· ξέων ὁμαλύνω, λειαίνω, ξύνω.

διαξηραίνω· ξηραίνω τι ἐντελῶς, ἀποξηραίνω, καταξηραίνω.

διάξηρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐντελῶς ξηρός, κατάξηρος.

διαξιφίζομαι· διαγωνίζομαι ξιφομαχῶν, ξιφομαχῶ· || μεταφ. προσβάλλω, πλήττω διὰ λόγων δηκτικῶν.

διαξιφισμός (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαξιφίζεσθαι*, προσβολὴ ἢ ἄμυνα διὰ τοῦ ξίφους· || μεταφ. προσβολή, πλῆγμα διὰ λόγων δηκτικῶν: «ἀντήλλαξαν πικροὺς διαξιφισμούς».

— *['Οπλομαχ.]* Καλεῖται *διαξιφισμὸς* ὁ ἐκ διαζεύξεως ξιφισμὸς πρὸς διαστολὴν τοῦ εὐθέος ξιφισμοῦ.

Τ. Ι. Κ.

διαξιφιστής (ὁ)· ὁ διαξιφιζόμενος, ὁ μετὰ δεξιότητος χρησιμοποιῶν τὸ ξίφος.

διάξονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο ἄξονας: «διάξονος ἅμαξα», ἤτοι τετράτροχος.

διάξυλον (τὸ) *[Ναυτ.]*, κοιν. *μπρίντα* (ἡ), γαλλ. le traversin de bitte, ἀγγλ. cross-piece (Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 196). Ἰσχυρὸν ξύλινον τεῦχος ζευγνῦον ζεῦγος κιόνων (βλ. λ.) καὶ συμβάλλον εἰς τὴν στερέωσιν αὐτῶν εἰς τὸ κατάστρωμα.

Σ. Ε. Λ.

διάξυσμα (τό)· τὸ ἐν τῷ μέσῳ ξύσμα, αὐλακοειδὲς κοίλωμα ὡς αἱ ραβδώσεις τῶν κιόνων. Οὕτω *διάξυσμα* λέγεται ἡ ἐπὶ τῆς λεπίδος τῆς σπάθης αὐλάκωσις, ἡ ἐπὶ τῶν κοντακίων τῶν ὅπλων κλπ..

διάξυστρον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου διαξύομεν, ροκανίζομεν, εἶδος ροκάνης.

διαξύω· ξύω τμῆμά τι ἑνὸς συνόλου, κοιλαίνω, αὐλακώνω.

διάξων, *—ονος* (ὁ)· ὁ ἔχων δύο ἄξονας, ἄλλως *διάξονος*: «διάξονες κρύσταλλοι».

διαολο—· δημοτ., ἀντὶ διαβολο— (βλ. λ.).

διάολος (ὁ) καὶ ***διάλος, διάτανος, διάσκαντος***· δημοτ. καὶ ἰδιωμ. τύποι τοῦ *διάβολος*, κατ' ἐνσυνείδητον παραφθορὰν ὑπὸ τοῦ λαοῦ χάριν μετριωτέρας ἐκφράσεως, πρὸς μείωσιν τῆς ἀποτροπαίας ἐννοίας τοῦ ὀνόματος: «ἄ 'ς τὸ διάτανο», «διάλε τ' *ἀποθαμένα σου*».

Β. Φ.

διαπαιδαγώγησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ παιδαγωγικῶν μεθόδων διάπλασις, καθόλου καθοδήγησις, διάπλασις, καταρτισμός: «ἡ διαπαιδαγώγησις τῆς νεολαίας».

διαπαιδαγωγῶ *(—έω)*· διὰ παιδαγωγικῶν μεθόδων διαπλάττω, μορφώνω· || καθοδηγῶ, καταρτίζω.

διαπαλαίω· διαγωνίζομαι πρός τινα παλαίων, οἷον ἐν γυμναστηρίοις.

διαπάλη (ἡ)· ἡ πάλη κατ' ἀλλήλων, ἀγὼν πρὸς ἐπικράτησιν καὶ ὑπεροχήν, καθόλου πάλη: κομματική—, ἐπαγγελματικὴ διαπάλη».

διαπαντός· ἐπίρρ. χρον. (ἀπὸ τῆς φρ. «διὰ παντὸς τοῦ χρόνου», λατ. in totum)· δι' ὅλον τὸν ἐφεξῆς χρόνον, κοιν. *γιὰ πάντα*: «τὸν ἐμίσησα διαπαντός».

διαπαρθένευσις, *—εως* (ἡ)· φθορὰ τῆς παρθενίας, *διακόρευσις*, κοιν. *ξεπαρθένεμα*.

διαπαρθενεύω· φθείρω τὴν παρθενίαν κόρης, διακορεύω, κοιν. *ξεπαρθενεύω*.

διαπαρθένια (τά), ἐνν. *δῶρα ['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ προσφερόμενα δῶρα τὴν πρώτην μετὰ τὸν γάμον ἡμέραν. Ταῦτα ὁ Πολυδεύκης (III, 36) ὁρίζει ὡς: «δῶρα τὰ ὑπὲρ τοῦ τὴν παρθενίαν ἀφελέσθαι». Πλὴν τούτων ἡ νεόνυμφος ἐλάμβανε παρὰ μὲν τοῦ συζύγου αὐτῆς τὰ «ἀνακαλυπτήρια» δῶρα τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ γάμου, ὅτε αὕτη κατὰ τὸ γαμήλιον δεῖπνον ἀποβάλλουσα τὸν πέπλον ἐνεφανίζετο ἀκάλυπτος, παρὰ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ τῶν συγγενῶν τὰ «ἐπαύλια», τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου.

—Β.

διάπαρθον (τὸ) (Diaparthum) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων ἀμφιβόλου κατατάξεως, ζώντων παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ προκαλούντων ἐνίοτε μεγάλας καταστροφάς.

Δ. Ν. Π.

διάπασμα. Κόνις ἐξ ἀρωματικῶν χόρτων καὶ ξηρῶν φύλλων χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πρὸς ἀρωματισμὸν τοῦ σώματος ἢ τῶν ἐνδυμάτων.

ΑΝ. Δ.

διαπασῶν (ἡ ἢ τό)· ἀρχαία ἑλληνικὴ λέξις ἄκλιτος (=διὰ πασῶν τῶν χορδῶν συμφωνία), χρησιμοποιουμένη διεθνῶς σήμερον, ἰδίως ὡς ὀνομασία ὀργάνου δίδοντος ὡρισμένον φθόγγον τῆς μουσικῆς κλίμακος (βλ. κατωτ.)· || φρ. «κραυγάζει εἰς τὴν διαπασῶν», εἰς ὑψηλὸν τόνον φωνῆς, ὀξύτατα

—*[Μουσ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *διαπασῶν* καθορίζεται ἡ σχέσις μήκους καὶ πλάτους τοῦ ἠχητικοῦ σωλῆνος τῶν χαλκίνων ὀργάνων, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου κλπ., ὡς καὶ ἡ μεταξὺ τῶν ὀπῶν τῶν ξυλίνων πνευστῶν (πλαγιαύλου, ὀξυαύλου, εὐθυαύλου, κλ.) ἀπόστασις. Ἰδίως ὅμως ἐννοοῦμεν δι' αὐτοῦ σήμερον τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς ὀξύτητος τῆς θεμελίου κλίμακος. Ἡ ὀξύτης αὕτη ἐποίκιλλε κατ' ἐποχάς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες π. χ. ἐλάμβανον ὡς βάσιν τοῦ χορδίσματος τῆς κιθάρας των τὸν φθόγγον λα, εἰς τὴν σημερινὴν σχεδὸν ὀξύτητά του. Ἀργότερον ἡ ὀξύτης αὕτη ηὐξήθη πολύ, ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, φθάσασα ἕνα τόνον ὁλόκληρον ἄνωθεν τοῦ σημερινοῦ. Κατόπιν ἤρχισαν νὰ κάμνουν χρῆσιν δύο *διαπασῶν*· τῆς διὰ τὴν ὀργανικὴν μουσικήν, πολὺ ὀξυτέρας, καὶ τῆς φωνητικῆς, καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου, διὰ τὰς θρησκευτικὰς συνθέσεις. Ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς ὀξύτητος ἔφθασε μέχρι μιᾶς τρίτης μικρᾶς. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δυσαρέστων συνεπειῶν, λόγῳ τῆς χρήσεως πολλῶν διαπασῶν, ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων καθώρισε, τῷ 1858, τὴν κανονικὴν ὀξύτητα τοῦ λα[3] εἰς 870 ἁπλοῦς παλμούς, ἢ 435 διπλοῦς κατὰ δευτερόλεπτον, ἀπόφασιν, ἣν ἐπεκύρωσε τὸ διεθνὲς συνέδριον τῆς Βιέννης κατὰ τὸ 1885.

Ὀνομάζομεν τέλος *διαπασῶν* τὸ χαλύβδινον ὄργανον (βλ. κατωτ. *[Φυσ.]*), ὅπερ παράγει τὸν βασικὸν φθόγγον (συνήθως τὸν λα[3]), ἐφευρεθὲν τῷ 1711 ὑπὸ τοῦ ὀργανοποιοῦ John Shore. Ἐκτὸς τοῦ χαλυβδίνου τούτου *διαπασῶν* ὑπάρχει καὶ ἡ πνευστὴ *διαπασῶν*, ἀποτελουμένη ἀπὸ εἶδος συρίκτρας μετὰ γλωττίδος, διὰ τῆς ὁποίας μᾶς δίδεται ὁ φθόγγος λα. Ἀκρίβειαν ἀπόλυτον, ὡς πρὸς τὴν ὀξύτητα, δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ἐν τούτοις μόνον διὰ τῆς μεταλλίνης διαπασῶν.

Ὑπάρχουν ἀκόμη πολυφωνικὴ πνευστὴ διαπασῶν (σολ-ρε-λα-μι), ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὰς τέσσαρας χορδὰς τοῦ βιολίου, ὡς καὶ χρωματικὴ τοιαύτη, δι' ἧς ἐπιτυγχάνομεν ὅλους τοὺς τόνους καὶ τὰ ἡμιτόνια χρωματικῆς κλίμακος.

Γ. Σ.

— *[Φυσ.]* Πρότυπος συσκευὴ διὰ τὴν παραγωγὴν ἤχων ὡρισμένου ὕψους. Τὸ *διαπασῶν* πραγματοποιεῖται ἐκ χαλυβδίνου στελέχους ἀπολήγοντος εἰς διπλᾶ σκέλη (σχ. 1). Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ παραγομένου ἤχου τὸ διαπασῶν προσαρμόζεται ἐπὶ ἀντηχείου ἀποτελουμένου ἐκ ξυλίνου κιβωτίου καταλλήλων διαστάσεων. Τὸ ὕψος τοῦ ἤχου, ὅπερ παρέχει διαπασῶν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτοῦ. Ἐν τῷ σχ. 2 δεικνύεται σειρὰ διαπασῶν, ἥτις παρέχει πάντας τοὺς ἤχους τοὺς περιλαμβανομένους ἐν τῇ διατονικῇ κλίμακι. Τὰ διαπασῶν διακρίνονται διὰ τὴν καθαρότητα τῶν ἤχων οὓς παρέχουσιν, οἵτινες εἶναι τελείως ἁπλοῖ ἀπηλλαγμένοι ἁρμονικῶν.

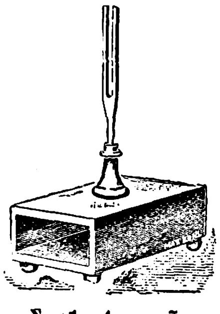

Σχ. 1. *Διαπασῶν μετ' ἀντηχείου*

Λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ δύο σκέλη τοῦ διαπασῶν πάλλονται ἔναντι ἀλλήλων, δυνατὸν τὰ ὑπὸ τούτων προκαλούμενα ἠχητικὰ κύματα εἰς ὡρισμένας θέσεις τοῦ διαστήματος νὰ ἐκμηδενίζωνται ἐκ συμβολῆς. Οὕτω, κρατοῦντες πλησίον τοῦ ὠτὸς ἠχοῦν διαπασῶν, παρατηροῦμεν, ὅτι ὅταν στρέφωμεν τοῦτο κατὰ μίαν πλήρη περιστροφὴν ὁ ἦχος ἐξαφανίζεται τετράκις.

Τὰ διαπασῶν τυγχάνουσιν εὐρυτάτης ἐφαρμογῆς ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῆς φυσικῆς διὰ τὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων τοῦ ἤχου. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ταῦτα διεγείρονται εἴτε διὰ κρούσεως εἴτε τῇ βοηθείᾳ τόξου. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ διαπασῶν, ἅτινα διεγείρονται πρὸς παραγωγὴν ἤχου δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος τῇ βοηθείᾳ μικροῦ ἠλεκτρομαγνήτου παρεμβαλλομένου μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ διαπασῶν.

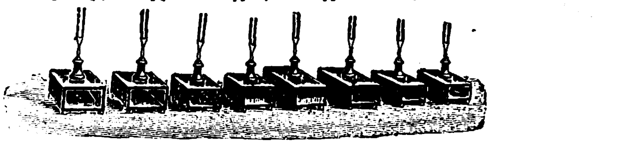

Σχ 2. *Σειρὰ διαπασῶν δίδουσα τὴν ὅλην διατονικὴν κλίμακα.*

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

διαπέμπω, ἀόρ. *διέπεμψα — διεπέμφθην*· πέμπω πέραν, πέμπω μακράν: διαπέμπω στρατόν,—ἐπιστολήν»· || καθόλου, πέμπω, διευθύνω, διαβιβάζω.

διαπενσία (ἡ) (Diapensia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διαπενσιοειδῶν*. Αἱ διαπενσίαι εἶναι πόαι εὐθυτενεῖς μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, πενταμερῆ καὶ ᾠοθήκην ἐπιφυῆ εἰς τρεῖς λοβοὺς διῃρημένην. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι *διαπενσία ἡ πολυανθὴς* (Diapensia multiflora), καλλιεργουμένη εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην ὡς καλλωπιστικὸν φυτόν.

Διαπενσία ἡ πολυανθής.

Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

διαπενσιοειδῆ (τὰ) (Diapensoideae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαμοπετάλων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ὧν γνωστότερον τὸ *διαπενσία*. Δ. Ν. Π.

διάπεντε (ἡ) *[Μουσ.]*. Ὀνομασία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι τοῦ διαστήματος τῆς πέμπτης. Ἐλέγετο καὶ *διὰ πέντε*. Γ. Σ.

διαπεπαρμένος, *—η, —ον*· μετοχ. παθ. παρακ. τοῦ ἀρχ. ρήμ. *διαπείρω*· ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον διατρυπημένος.

διαπεραίνω, ἀόρ. *διεπέρανα*· φέρω εἰς πέρας, τελειώνω.

διαπεραιῶ (*—όω*)· διαβιβάζω τινὰ εἰς τὴν περαίαν, εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην ἢ ἀκτήν, διαπορθμεύω: «διαπεραιῶ τινα διὰ τῆς λέμβου εἰς τὴν νῆσον», «διαπεραιοῦμαι εἰς τὴν στερεάν».

διαπεραίωσις *—εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ *διαπεραιῶ*, διαπόρθμευσις: «διαπεραίωσις τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ».

διαπέραμα (τό)· ἡ εἰς τὸ πέρα διάβασις· ‖ στενὸν διὰ τοῦ ὁποίου διαβιβάζεταί τις, πορθμός, κοιν. *πέραμα*.

διαπέρασμα (τό)· πέρασμα ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας εἰς τὴν ἄλλην, πέρα καὶ πέρα διατρύπησις.

διαπεραστικὸς *—ή, —όν*· ὁ διαπερῶν, ὁ διεισδύων· ‖ «διαπεραστικὸν ψῦχος» τὸ δριμύ, τὸ οἱονεὶ εἰσδῦον εἰς τὰς σάρκας καὶ τὰ ὀστᾶ· ‖ «διαπεραστικὴ φωνὴ» ἡ ὀξεῖα.

διαπερατός, *—ή, —όν*, καὶ *διαπεραστός*· ὁ δυνάμενος νὰ διαπερασθῇ, ἀντίθ. *ἀδιαπέραστος*.

διαπερατότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διαπερατοῦ.

—διαπερατότης *μαγνητικὴ* *[Φυσ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῷ μαγνητισμῷ ὁ λόγος μεταξὺ τῆς ἐντάσεως τῆς μαγνητικῆς ἐπαγωγῆς Β καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου Η. Ἡ *μαγνητικὴ διαπερατότης* παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ γράμματος μ. Εἶναι ὅθεν $\mu = B/H$. Προκειμένου περὶ τῶν παραμαγνητικῶν καὶ διαμαγνητικῶν σωμάτων, ἡ μαγνητικὴ διαπερατότης εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ μεγέθους τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου, ἐνῷ τοὐναντίον διὰ τὰ σιδηρομαγνητικὰ πεδία ἐξαρτᾶται εἰς μέγιστον βαθμὸν ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Οὕτω προκειμένου περὶ τοῦ σιδήρου διὰ μικρὰς τιμὰς τῆς ἐντάσεως τοῦ πεδίου, ἡ μαγνητικὴ διαπερατότης ἔχει τιμὰς μεταξὺ 100—500 καὶ αὐξάνει ἀκολούθως μετὰ μεγάλης ταχύτητος, φθάνουσα εἰς σύνηθες ὑλικὸν εἰς τιμὰς 2000—5000 καὶ δι' ἐξαιρετικὸν ὑλικὸν μέχρι τῆς τιμῆς 20000 καὶ ἀκολούθως ἐλαττοῦται καὶ τείνει πρὸς ὁρικὴν τιμήν. Τὸ μέγιστον τῆς μαγνητικῆς διαπερατικότητος λαμβάνεται κατὰ τὸν Gumlich δι' ἔντασιν μαγνητικοῦ πεδίου ὅπερ ἰσοῦται πρὸς 1,3 φορὰς πρὸς τὴν συνεκτικὴν δύναμιν τῆς οὐσίας. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

διαπερία (ἡ) (Diaperia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυκλαδώδεις, ἰθαγενεῖς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς Δ. Ν. Π.

διαπερίδαι (οἱ) (Diaperidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτοβίων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα μετρίου μεγέθους. Οἱ διαπερίδαι εἶναι διεσπαρμένοι εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι: *διαπερίς, κοσμόνωτον, ὁπλοκέφαλον, πλατύδεμον* καὶ *σκαφίδεμα*. Δ. Ν. Π.

διαπερὶς (ἡ) (Diaperis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *διαπεριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα σφαιροειδές, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ ἄκρον, λεῖον καὶ χρώματος μελανοῦ μετὰ ἐρυθρῶν ἢ κιτρίνων κηλίδων. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, ὧν ἀξιολογώτερον *διαπερὶς ἡ ζωνοφόρος* (Diaperis zonifera), ἥτις ἔχει μέτριον μέγεθος, κεραίας βραχείας, πόδας μᾶλλον βραχεῖς καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ εὐρείας φαιοϋπολεύκου λωρίδος ἐν εἴδει ζώνης, ἥτις περιβάλλει τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ράχεως καὶ διακόπτεται κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων μυκήτων. Δ. Ν. Π.

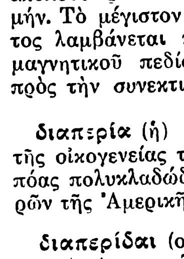

Διαπερὶς ἡ ζωνοφόρος.

διαπερόνησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ περόνης διατρύπησις.

διαπερονῶ (*—άω*)· διαπερῶ, διατρυπῶ διὰ τῆς περόνης.

διαπερῶ (*—άω*), ἀόρ. *διεπέρασα — διεπεράσθην*, παθ. μετχ. *διαπερασμένος*· περνῶ πέρα πέρα, διατρυπῶ, διεισδύω, διέρχομαι: «τὸ νερὸ διεπέρασε τὰ ὑποδήματά μου», «τὸ φῶς διαπερᾷ τὰ διαφανῆ σώματα», «ἡ σφαῖρα διεπέρασε τὸν μηρόν,—τὸ στῆθος», «διεπέρασα τὸ πλῆθος διαγκωνιζόμενος».

διαπετάννυμι, ἀόρ. *διεπέτασα — διεπετάσθην*· ἀνοίγω, ἁπλώνω, *ἀναπετάννυμι*.

διάπηγμα (τό)· καὶ *διάπηξ* (ὁ)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου τι πήγνυται, συναρμολογεῖται, στερεώνεται· ‖ τεμάχιον ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου συνδέον κατὰ διασταύρωσιν δύο ἢ πλείονα τεμάχια μεταλλικοῦ τινος ἢ ξυλίνου κατασκευάσματος (ἄλλως *ἀμφιδέτης*, κοιν. *τραβέρσα*)· ‖ μεταλλικὸν τεμάχιον παρεμβαλλόμενον μεταξὺ δύο πλακῶν ἢ τεμαχίων οἱωνδήποτε, ὅπως τηρῇ ταῦτα εἰς σταθερὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν.

—*[Ναυτ.]* Καλοῦνται *διαπήγματα*: 1) Αἱ κοινῶς λεγόμεναι *τρέσσαις* (γαλ. les entretoises, ἀγγλ. the chocks-bibbs, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 494), ζεῦγος δηλαδὴ ἐπιμήκων ξύλων γομφουμένων καθέτως ὡς πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον τοῦ πλοίου, ἀκριβῶς δὲ ὑπερθεν τῶν ζυγίδων, καὶ χρησιμευόντων εἰς τὴν σύνδεσιν τοῦ συνόλου τοῦ θωρακίου (βλ. λ.).—2) Αἱ κοινῶς *τιράνταις* (γαλλ. tirants, ἀγγλ. truss-rod) μακραὶ μετάλλινοι ράβδοι ἐν τοῖς ἀτμολέβησι καὶ ἀπὸ παρειᾶς εἰς παρειὰν αὐτῶν πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν καὶ ἀποτροπὴν τῆς παραμορφώσεώς των λόγῳ τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ. Ὡσαύτως καὶ αἱ σιδηρογωνίαι αἱ ἑνοῦσαι τὰς ἐσωτερικὰς παρειὰς τῶν γαιανθρακαποθηκῶν πρὸς τὴν ἐντερόνειαν τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, καθὼς καὶ τὰ διάτρητα σιδηρολάματα τὰ ἐνισχύοντα τὰς ἀντικειμένας πλευρὰς τῶν φρακτῶν (μπουλμέδες) ἢ τῶν στεγανῶν διαφραγμάτων. Σ. Ε. Λ.

διαπήγνυμι καὶ *διαπηγνύω*, ἀόρ. *διέπηξα—διεπάγην*· πηγνύω, ἐμβάλλω τι μεταξὺ πρὸς συναρμολόγησιν, στερέωσιν.

διαπήδησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ μέσου πήδησις, ἡ διὰ μέσου τῶν ἱστῶν ἐκροὴ τοῦ αἵματος· ἡ λ. εὑρίσκεται παρ' Ἱπποκράτει, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς προτείνεται ὁ τύπος διαπίδυσις (βλ. λ.).

διαπηδῶ (*—άω*)· πηδῶ διά τινος τόπου, πηδῶ ἀντιπέραν.

διάπηξ (ὁ)· βλ. διάπηγμα.

διάπηξις, *—εως* (ἡ)· πῆξις ἐν τῷ μεταξύ, συνάρμοσμα, στερέωμα· ἡ διὰ συναρμολογήσεως ξυλίνων ἢ σιδηρῶν δοκῶν κατασκευὴ τοῦ σκελετοῦ ἑνὸς οἱουδήποτε κατασκευάσματος· ‖ αὐτὸς οὗτος ὁ κατασκευασθεὶς σκελετός, κοιν. *ξυλοδεσιά*.

διαπιδυσίμετρον (τὸ) *[Φυσ.]*. Ὄργανον διὰ τὴν μέτρησιν τῆς διαπιδύσεως τῶν ἀερίων. Τὸ ὑπὸ τοῦ Bunsen ἐπινοηθὲν *διαπιδυσίμετρον* ἀποτελεῖται ἐκ βαθμολογημένου σωλῆνος, τοῦ ὁποίου τὸ κάτω ἄκρον ἐμβαπτίζεται ἐντὸς ὑδραργύρου. Κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον κλείεται ὑπὸ πορώδους διαφράγματος τοποθετημένου εἰς τὸ στένωμα. Ὑάλινον ἐσμυρισμένον πῶμα ρυθμίζει τὴν ταχύτητα ροῆς τοῦ ἐξεταζομένου ἀερίου κυκλοφοροῦντος διὰ τῶν πλευρικῶν σωλήνων. Ἐκ τοῦ σωλῆνος ἐξέρχεται τὸ διαπιδῦσαν ἀέριον. Ἡ κατὰ βούλησιν ἐμβάπτισις τοῦ σωλῆνος ἐντὸς τοῦ ὑδραργύρου κανονίζει τὴν πίεσιν ὑπὸ τὴν ὁποίαν τελεῖται ἡ διαπίδυσις. ΑΝ. Δ.

διαπίδυσις, *—εως* (ἡ)· εἶδος ἀντιμεταχωρήσεως τῶν ὑγρῶν (βλ. κατωτ.).

—*[Φυσ.]* Ἡ ἀφ' ἑαυτῆς σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἀνάμιξις δύο ὑγρῶν ἢ ἀερίων χωριζομένων διὰ πορώδους διαφράγματος. Ὡς διάφραγμα χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ὑγρῶν ζωϊκὴ μεμβράνα ἢ περγαμηνὸς χάρτης. Τὸ φαινόμενον καλεῖται καὶ *ὤσμωσις*. Κατὰ τὴν *διαπίδυσιν* μεταξὺ διαλύματος καὶ διαλυτικοῦ μέσου διακρίνονται τὰ διαλυθέντα σώματα εἰς κρυσταλλικά, ἂν διέρχωνται μετὰ σχετικῶς σημαντικῆς ταχύτητος διὰ τοῦ διαφράγματος, καὶ κολλοειδῆ, ἂν διέρχωνται βραδύτατα δι' αὐτοῦ ἢ δὲν διέρχωνται οὐδόλως. Ἡ ταχύτης τῆς διόδου τῶν διαφόρων ἀερίων διὰ πορώδους διαφράγματος εἶναι κατὰ τὸν Γκράχαμ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῶν τετραγωνικῶν ριζῶν τῶν εἰδικῶν των βαρῶν. Διὰ τῆς διαπιδύσεως καθορίζονται τὰ κολλοειδῆ διαλύματα τῶν κρυσταλλικῶν προσμίξεων τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν συσκευῶν, τῶν *διαπιδυτήρων*. ΑΝ. Δ.

—*[Φυσιολ.]* Βλ. ὤσμωσις.

διαπιδυτὴρ (ὁ) *[Φυσ.]*. Συσκευὴ διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν κολλοειδῶν διαλυμάτων ἀπὸ τῶν κρυσταλλικῶν προσμίξεων. Ἀποτελεῖται ἐκ διαφράγματος ἀπὸ ἡμιπερατὴν μεμβράναν ἢ περγαμηνὸν χάρτην, χωρίζοντα τὴν συσκευὴν εἰς δύο χώρους. Εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τοποθετεῖται τὸ διάλυμα, εἰς τὸν ἐξωτερικὸν δὲ ὕδωρ ἀνανεούμενον συχνάκις. Τὰ κρυσταλλικὰ σώματα (ἅλατα, σάκχαρον κλπ.), διέρχονται διὰ τῆς μεμβράνης εἰς τὸ ὕδωρ, τὰ κολλοειδῆ (κόλλα, λεύκωμα, δεξτρίνη κλπ.), παραμένουν ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου. Διὰ τὴν ταχυτέραν διαπίδυσιν κατασκευάζονται συσκευαὶ ἀποτελούμεναι ἀπὸ κύλινδρον, τὰς δύο βάσεις τοῦ ὁποίου καλύπτει ἀνὰ μία μεμβράνα, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀνὰ εἷς, κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν μόνον ἀνοικτός, κύλινδρος. Τὸ διάλυμα τοποθετεῖται εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κύλινδρον, διὰ δὲ τῶν δύο ἐξωτερικῶν ρέει συνεχῶς ὕδωρ. ΑΝ. Δ.

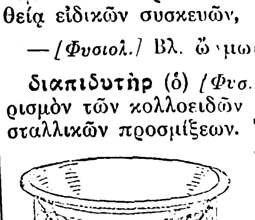

Διαπιδυτήρ.

διαπιδύω· διηθῶ κατ' ἀντιμεταχώρησιν· ‖ διαρρέω διὰ μέσου πορώδους διαφράγματος.

διαπίστευμα (τό)· τὸ μέσον τὸ ὁποῖον παρέχει πίστιν, ἐμπιστοσύνην, ἐγγύησιν· διαπιστευτήριον (βλ. λ.).

διαπίστευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαπιστεύειν, ἡ ἐμπίστευσις.

διαπιστευτήριον (τό)· οὐδ. τοῦ ἐπιθέτου *διαπιστευτήριος*· ἔγγραφον μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι ἐφωδιασμένος διπλωματικὸς ὑπάλληλος, ὅπως ἀναγνωρισθῇ ὑπό τινος πολιτείας εἰς ἣν ἀποστέλλεται πρὸς ὡρισμένην διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν βλ. κατωτ. *[Διεθν. Δικ.]*· ‖ δελτίον βεβαιοῦν τὴν ταυτότητα τοῦ φέροντος αὐτό: «τὰ διαπιστευτήρια τῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου».

—*[Διεθν. Δίκ.]* Καλοῦνται *διαπιστευτήρια* (lettres de créance) τὰ ἔγγραφα τὰ παραδιδόμενα εἰς τὸν ἀναχωροῦντα διὰ τὴν νέαν του θέσιν διπλωματικὸν ἀντιπρόσωπον, ἐν οἷς δὲ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ἐπιβεβαιῶν τὰ τοῦ γενομένου διορισμοῦ, παρακαλεῖ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, παρ' ᾧ ἡ διαπίστευσις, ὅπως παράσχῃ πλήρη τὴν ἐμπιστοσύνην του ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἀνατεθείσης τῷ διπλωματικῷ ἀντιπροσώπῳ ἐπισήμου ἀποστολῆς. Τὰ διαπιστευτήρια ἔγγραφα παραδίδονται ἐν ἐσφραγισμένῳ φακέλῳ πρὸς τὸν διπλωματικὸν ἀντιπρόσωπον, ὃν τρόπον τινὰ νομιμοποιοῦσι, ἀναφέρουσι δὲ τὸ ὄνομα τούτου, τοὺς τίτλους, τὸν βαθμόν, ὑφ' ὃν διαπιστεύεται, ὡς καὶ τὸν γενικὸν σκοπὸν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἐντολῆς. Ὑπογράφονται παρ' αὐτοῦ τούτου, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ διαπιστεύοντος κράτους, προσυπογράφονται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ καὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, παρ' ᾧ γίνεται ἡ διαπίστευσις, ὅστις παρακαλεῖται ὅπως ἑκάστοτε δίδῃ πλήρη πίστιν εἰς πᾶν ὅ,τι ὁ ἀντιπρόσωπος θ' ἀνεκοίνου ἐν ὀνόματι τοῦ κράτους του. Σημειωτέον σχετικῶς ὅτι κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα οἱ πρεσβευταὶ τῆς Ἑλβετίας δὲν παρουσίαζον διαπιστευτήρια, διότι κατὰ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπιβεβαιωθῇ δι' ἐγγράφου τινὸς ἡ πλήρης ἐμπιστοσύνη, ἣν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν ἐπίσημον ἀποστολήν των ὁ ἡγεμών, παρ' ᾧ εἶχον διαπιστευθῇ. Ὁ τύπος τῆς συντάξεως τῶν διαπιστευτηρίων διαφέρει κατὰ κράτη. Ἄλλοτε δὲ οἱ εἰς Κωνσταντινούπολιν διαπιστευόμενοι ξένοι διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι θὰ ἔπρεπεν, ἐκτὸς τῶν τακτικῶν διαπιστευτηρίων, ἅτινα θὰ παρουσίαζον πρὸς τὸν σουλτᾶνον, νὰ ἦσαν ἐφωδιασμένοι καὶ δι' ἰδιαιτέρων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἐνεχείριζον πρὸς τὸν Μ. βεζύρην καὶ πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Διὰ διαπιστευτηρίων ἐφοδιάζονται οἱ πρέσβεις α' τάξεως (ambassadeurs), οἱ ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοί, ὡς καὶ οἱ καλούμενοι πρόσεδροι ὑπουργοί, εἰς ἃ κράτη ὑφίστανται τοιοῦτοι. Ἐν Ἑλλάδι διατηρεῖται εἰσέτι ἡ κατηγορία αὕτη, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄρθρ. 52 § 2 τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου (Νομ. Διάταγμα τῆς 31 Αὐγ. 1926) ὁ ἐπὶ βαθμῷ προσέδρου ὑπουργοῦ διοριζόμενος ὡς πρεσβευτὴς θὰ ἠδύνατο νὰ διαπιστευθῇ ἐπὶ τίτλῳ ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου καὶ πληρεξουσίου ὑπουργοῦ, χωρὶς ὁ τίτλος οὗτος νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὸν δικαίωμα εἰς λῆψιν τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς αὐτὸν βαθμοῦ. Οἱ ἐπιτετραμμένοι δὲν διαπιστεύονται παρ' ἀρχηγοῦ κράτους πρὸς ἀρχηγὸν κράτους, ἀλλὰ μόνον παρ' ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον παραδίδει ὁ ἀφικνούμενος ἐπιτετραμμένος τὰ διαπιστευτήρια αὐτοῦ ἔγγραφα, ὑπογεγραμμένα παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ κρά[τους] του. Ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος ἀφικνεῖ[ται] νῦν συνήθως ἄνευ ἐθιμοτυπικῶν διατυπώσεω[ν] εἰς τὴν νέαν του θέσιν. Ἄλλοτε ὁ πρέσβυς α' τάξεως ἰδίᾳ ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὰ σύνορα κα[ὶ] εἰσήρχετο ἐπισήμως εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἀμ[α] τῇ ἀφίξει του, γνωστοποιεῖ ἀμέσως τοῦτο εἰς τὸ[ν] ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, πρὸς ὃν κατὰ τὴ[ν] πρώτην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν παραδίδει ἐπίσ[η]μον ἀντίγραφον τοῦ κειμένου τῶν διαπιστευτη[ρί]ων, ὧν εἶναι κομιστής. Τοῦτο δὲ ἵνα [ὁ] ὑπουργὸς ἐξελέγξῃ ἂν θὰ ἠδύναντο ταῦτα ν[ὰ] γίνωσι δεκτὰ χωρὶς νὰ προκληθῶσιν ἐντεῦ[θεν] θεν ἄτοπα. Παραδίδει ἐπίσης τῷ ὑπουργῷ κ[αὶ] τὸ κείμενον τῆς προσφωνήσεως, ἣν προτίθ[ε]ται ν' ἀναγνώσῃ κατὰ τὴν ἐπίσημον τελετὴν τ[ῆς] παρουσιάσεως τῶν διαπιστευτηρίων πρὸς τ[ὸν] ἀρχηγὸν τοῦ κράτους καὶ ζητεῖ καθορισμ[ὸν] ἡμέρας καὶ ὥρας πρὸς τοῦτο. Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτ[ερικῶν]

Digitized by Google

ρικῶν ὑπουργὸς κοινοποιεῖ πρὸ τῆς ἀκροάσεως τὸ κείμενον τῆς ἀντιφωνήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους καὶ παρίσταται κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων μετὰ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ οἴκου τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους. Ἡ τελετὴ διεξάγεται κατὰ τὰ λοιπὰ καθ' ὃν τρόπον καθορίζει λεπτομερῶς εἰδικὸν πρόγραμμα, ὅπερ διαφέρει κατὰ τὴν πολιτειακὴν μορφὴν ἑκάστου κράτους ὡς καὶ τὸν βαθμὸν ἔτι, ὃν κέκτηται ὁ διαπιστευόμενος διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος. Οὕτως οἱ πρέσβεις α' τάξεως, ὧν στερεῖται ἡ Ἑλλάς, γίνονται δεκτοὶ μετά τινων μεγαλυτέρων τιμῶν· καὶ τοῦτο διότι θεωροῦνται ὅτι κέκτηνται κατ' ἐξοχὴν τὸν καλούμενον ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτῆρα, τουτέστι δὲν ἀντιπροσωπεύουσι μόνον τὸ κράτος των, ὡς αἱ λοιπαὶ τάξεις διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων, ἀλλὰ προσέτι καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, ἔν τε τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὡς καὶ ἐν τῷ ὑψηλῷ ἀξιώματι, τὸ ὁποῖον φέρει. Τὸ ζήτημα ἔχει σημασίαν τινά, ὅταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους εἶναι αὐτοκράτωρ ἢ βασιλεύς. Εἰς τὰς δημοκρατίας ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντιπροσωπευτικὸς χαρακτὴρ ὑφίσταται μὲν ἐπίσης, ἀλλ' ἔχει ὀλιγώτερον λόγον ὑπάρξεως παρ' ὅσον εἰς τὰς αὐτοκρατορίας ἢ τὰ βασίλεια. Ἐνίων ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων τούτων τιμητικῶν διακρίσεων οἱ πρέσβεις α' τάξεως συνήθως δὲν ποιοῦνται πλέον χρῆσιν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ὡς π. χ. νὰ ἐκφωνῶσι τὸν λόγον αὐτῶν καθήμενοι ἢ κεκαλυμμένοι τὴν κεφαλήν, ἂν ὁ μονάρχης, πρὸς ὃν ἀπευθύνονται, κάθηται ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ θρόνου ἢ ἔχῃ καλύψει τὴν κεφαλήν, νὰ χρησιμοποιῶσιν ἰδίαν ἅμαξαν συρομένην ὑπὸ ἓξ ἵππων κτλ. Ὁ διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος κέκτηται, ὡς γνωστόν, ἐξαιρετικά τινα προνόμια ἐν τῷ κράτει, ἐν ᾧ ὑπηρετεῖ, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ὑπηρεσιακῶν του καθηκόντων. Πρὸς ἀποφυγὴν προστριβῶν, εἶναι ὀρθὸν νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς τὸ χρονικὸν σημεῖον ἀφ' οὗ ἄρχεται ἡ ἐπίσημος ἀποστολὴ ὡς καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ὡς ἄνω ἰδιαιτέρων προνομίων. Τοιοῦτον σημεῖον εἶναι ἡ ἐπίδοσις τῶν διαπιστευτηρίων. Κατὰ τὸ 4 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 κανονισμοῦ τοῦ συνημμένου ἐν τῷ ὑπὸ ἰδίαν χρονολογίαν πρωτοκόλλῳ τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης, ἡ τοπικὴ ἀρχαιότης τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἐπισήμου ἀνακοινώσεως τῆς ἀφίξεως αὐτῶν. Οὐχ ἧττον ἐν τῇ παγίᾳ πλέον πρακτικῇ τῶν πολιτειῶν, ἡ ἀρχαιότης αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους ἢ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν προκειμένου περὶ ἐπιτετραμμένου.

Ἡ ἐντολή, ἥτις περιέχεται εἰς τὰ διαπιστευτήρια, θεωρεῖται ὅτι λαμβάνει πέρας διὰ τοῦ θανάτου, ἐκθρονίσεως ἢ παραιτήσεως τόσον τοῦ διαπιστεύοντος ἀρχηγοῦ κράτους ὅσον καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἑτέρου κράτους, παρ' ᾧ ἡ διαπίστευσις. Εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ἀπαιτοῦνται νέα διαπιστευτήρια, ἅτινα ἐπιδίδονται κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐκτιθέμενα. Ἡ ἀρχικὴ ὅμως τοπικὴ ἀρχαιότης τοῦ ἀντιπροσώπου δὲν ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς γενομένης τυχὸν ἐν τῷ μεταξὺ τυπικῆς ἀνανεώσεως τῶν διαπιστευτηρίων. Εἰς τὰ διαπιστευτήρια ἔγγραφα δὲν δίδεται ἔγγραφος ἀπάντησις ἐκ μέρους τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, ὅστις παρέλαβε ταῦτα. Τὸ γεγονὸς τῆς ἀποδοχῆς τοῦ διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου θεωρεῖται ὡς ἡ μόνη ἀπάντησις.

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

διαπιστεύω· ἐμπιστεύομαί τι εἴς τινα, παρέχω τι εἴς τινα μετ' ἐμπιστοσύνης· || «διαπιστεύω πρεσβευτὴν παρά τινι» ἐμπιστεύομαι εἴς τινα τὰ καθήκοντα τοῦ πρεσβευτοῦ παρά τινι.

διαπιστῶ (—όω)· καθιστῶ τι πιστόν, ἐλέγχω ἀκριβῶς, ἀποδεικνύω τι ἀναμφισβήτητον: «τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ διαπιστοῖ ἡ μέχρι τοῦδε δρᾶσίς του», «διεπιστώθη ὅτι ἡ ἀναμενομένη ἐπικουρία εἶναι ἀξιόλογος».

διαπλασιογνωσία (ἡ) (Formations Kunde, Schichtkunde Stratigraphie) *[Γεωλογ.]*. Κλάδος τῆς γεωλογίας, ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ τὰ στρώματα ἰζηματογενῶν πετρωμάτων καὶ δὴ κυρίως τὰ ἐντὸς αὐτῶν περιεχόμενα ἀπολιθώματα καὶ τὴν ἀλληλοδιαδοχὴν τῶν στρωμάτων τούτων. Ἡ διαπλασιογνωσία παρέχει τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ γεωλογικοῦ χρόνου, καθόσον ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν κατὰ τόπους παρουσιαζομένων ἀλληλουχιῶν τῶν στρωμάτων καθορίζει γενικήν, δι' ὅλην τὴν γῆν ἰσχύουσαν, ἀλληλουχίαν τῶν στρωμάτων καὶ τῶν διαπλάσεων, ἐκ τῆς καθολικῆς δὲ ταύτης ἀλληλουχίας προκύπτουν τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ βάσεις τῆς διαιρέσεως τοῦ παρελθόντος τῆς γῆς εἰς γεωλογικοὺς αἰῶνας, περιόδους, κτλ. Ἐπειδὴ ἡ διαπλασιογνωσία ἐρευνᾷ περαιτέρω καὶ τὴν πετρογραφικὴν σύστασιν τῶν ἰζηματογενῶν πετρωμάτων, εἶναι εἰς θέσιν ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα περὶ τῶν φυσικῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τὸν τόπον τοῦ σχηματισμοῦ τῶν πετρωμάτων τούτων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποθέσεώς των, συμπεράσματα δηλαδὴ περὶ τοῦ περιβάλλοντος μέσου, τῆς ὄψεως, τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης, τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς, τῶν κλιματολογικῶν ὅρων. Ἡ σύγκρισις τῶν στρωμάτων, ὁ παραλληλισμός των καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἡλικίας των, δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὑφῆς καὶ τῆς οὐσίας τῶν πετρωμάτων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν λειψάνων ἐκείνων τῶν προϊστορικῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ἦσαν διάφορα καθ' ἑκάστην γεωλογικὴν περίοδον, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἔχουν μεγίστην ἀξίαν ὡς χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν μεγάλην ἐπιφανειακὴν ἐξάπλωσιν κατὰ μίαν ἐποχὴν ἢ περίοδον καὶ μικρὰν κατακόρυφον ἐξάπλωσιν διὰ μέσου τῶν ἐποχῶν. Ἡ διαπλασιογνωσία καθορίζει ἐπίσης τὴν γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν τῶν προϊστορικῶν ζῴων καὶ φυτῶν, ὡς καὶ τὰς ἀποχωρήσεις καὶ κατακλύσεις τῶν θαλασσῶν καὶ τὰ φαινόμενα γενέσεως ὀρέων κατὰ τὰς προϊστορικὰς ἐποχάς. Ἕνεκα τούτων ἡ διαπλασιογνωσία εἶναι σπουδαιοτάτη βοηθητικὴ ἐπιστήμη ἀφ' ἑνὸς διὰ τὴν παλαιογεωγραφίαν, τουτέστι τὴν ἀναπαράστασιν τῶν προϊστορικῶν θαλασσῶν καὶ ἠπείρων, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γῆς γενικῶς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ταυτίζηται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς γῆς. Διότι τὰ προϊστορικὰ φαινόμενα τῶν ἡφαιστείων, ἡ ἱστορία τοῦ προϊστορικοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου, τὰ προϊστορικὰ γεωμορφολογικὰ γεγονότα εἶναι θέματα τῆς ἱστορίας τῆς γῆς. Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι τῆς διαπλασιογνωσίας εἶναι οἱ ὑπόλοιποι κλάδοι τῆς γεωλογίας, ἡ παλαιοντολογία, ἡ πετρογραφία, ἡ γεωγραφία, ἡ ὠκεανογραφία, ἡ κλιματολογία. Ἡ διαπλασιογνωσία βοηθεῖ ἀντιθέτως τὴν γεωλογίαν (καὶ κυρίως τὴν τεκτονικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς γῆς), τὴν πετρογραφίαν ὡς καὶ τὴν προϊστορίαν (βλ. καὶ λ. γεωλογία).

Γ. Κ. Γ.

διάπλασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαπλάττειν, ἡ ἀπόδοσις εἴς τινα μᾶζαν μορφῆς καὶ σχήματος: «φυσιολογικὴ διάπλασις τοῦ σώματος» || καθόλου διαμόρφωσις, διαπαιδαγώγησις: «ἡ διάπλασις τῆς νεολαίας», «διάπλασις χαρακτήρων».

—*[Γεωλ.]* Καλοῦνται ἐν τῇ γεωλογίᾳ *διαπλάσεις* (Formation, Terrain) αἱ μεγάλαι ὁμάδες, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιροῦνται τὰ ἰζηματογενῆ πετρώματα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς στρωματογραφικῆς των θέσεως, τῶν ἀπολιθωμάτων τὰ ὁποῖα περιέχουν καὶ κατά τινα μικρὸν βαθμὸν καὶ τῆς πετρογραφικῆς των συστάσεως. Αἱ διαπλάσεις ὀνομάζονται καὶ *συστήματα*. Πολλαὶ διαπλάσεις στρωμάτων, προσομοιάζουσαι κατὰ τὰ ἐντὸς αὐτῶν περικλειόμενα λείψανα ζῴων ἢ φυτῶν, ἀποτελοῦσιν ἓν μεγαλύτερον ἄθροισμα στρωμάτων. Ἑκάστη ἀφ' ἑτέρου διάπλασις ὑποδιαιρεῖται εἰς σειρὰς στρωμάτων. Ἑκάστη διάπλασις (πίνακα ὅλων τῶν διαπλάσεων βλ. ἐν τ. Α' σ. 938) ἐσχηματίσθη ἐντὸς ἑνὸς χρονικοῦ διαστήματος τοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον καλεῖται γεωλογικὴ περίοδος (βλ. καὶ λ. αἰῶνες *[Γεωλογ.]*).

Γ. Κ. Γ.

— **«Διάπλασις τῶν παίδων»**. Περιοδικὸν διὰ παιδία, ἐφήβους καὶ νεάνιδας, ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1889 ὑπὸ Νικ. Π. Παπαδοπούλου. Ἐν ἀρχῇ ἐξεδίδετο κατὰ μῆνα, εἶτα κατὰ δεκαπενθήμερον, ἤδη δ' ἐκδίδεται ἑβδομαδιαία. Εἰς τὸν κύκλον τῶν συνεργατῶν της ἀνῆκον κατὰ καιροὺς πολλοὶ διακεκριμμένοι λόγιοι καὶ ποιηταὶ (Σουρῆς, Δροσίνης, Παλαμᾶς, Βιζυηνός, Ἄννινος, Καμπούρογλους κλπ.), ὡς ἀρχισυντάκτας δὲ εἶχε μέχρι τοῦ 1893 τὸν Ἀρ. Π. Κουρτίδην (ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Αἰμίλιος Εἱμαρμένος*) καὶ ἐφεξῆς τὸν Γρηγ. Ξενόπουλον (ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Φαίδων*).

—Β.

διαπλάσσω ἢ *διαπλάττω*, ἀόρ. *διέπλασα—διεπλάσθην*, παθ. μετχ. *διαπεπλασμένος*· πλάττων, μαλάσσων δίδω μορφὴν καὶ σχῆμα εἰς ἄμορφον μᾶζαν· || μεταφ. διαπαιδαγωγῶ, διαμορφώνω: «τὸ παράδειγμα τῶν γονέων διαπλάττει τὸ ἦθος τῶν τέκνων».

διάπλατος, *—η, —ο*· δημοτ., πλατύς, εὐρύς, ἀνοικτός: «οὐρανὸς διάπλατος» —Ἐπιρρ. *διάπλατα*· ἀνοικτὰ ἐντελῶς: «οἱ πόρτες ἀνοιχτὲς διάπλατα».

διαπλάτυνσις, *—εως* (ἡ)· πλάτυνσις, διεύρυνσις: «διαπλάτυνσις τῆς ὁδοῦ,—τοῦ σιδηροδρόμου,—τῆς πλατείας κ.τ.τ.».

διαπλατύνω, ἀόρ. διεπλάτυνα—διεπλατύνθην· πλατύνω, εὐρύνω, διευρύνω: «διαπλατύνω ὁδὸν» καθιστῶ αὐτὴν πλατυτέραν.

διάπλεγμα (τό)· τὸ διαπεπλεγμένον, συμπεπλεγμένον μετά τινος.

διαπλέκω· ἐμπλέκω, συμπλέκω τι μετά τινος.

διάπλεος ἢ ὀρθότ. *διάπλεως* (ὁ, ἡ), *—ων* (τό)· πλήρης, ἄλλως *σύμπλεως*.

διάπλευρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἰς τὴν πλευρὰν εὑρισκόμενος.

Διάπλευστον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν συνοικιῶν τῆς ἀρχαίας Ἀλεξανδρείας κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, ἄγνωστον διατὶ ὀνομασθεῖσα οὕτω.

διαπλέω, ἀόρ. *διέπλευσα*· πλέω διὰ μέσου τινός, καθόλου, πλέω ἀπό τινος τόπου εἰς ἄλλον: «διέπλευσε τὴν Μεσόγειον,—τὸν ὠκεανόν».

διαπληκτίζομαι «—πρός τινα» ἢ «—μετά τινος» ἀλληλοπαθῶς· διαμάχομαι πρός τινα διὰ πληγμάτων, συμπλέκομαι· || καθόλου, φιλονικῶ, ἐρίζω.

διαπληκτισμὸς (ὁ)· ἡ μεταξὺ ἀλλήλων ἐπίθεσις εἴτε διὰ λόγων εἴτε διὰ τῶν χειρῶν: «ἀντήλλαξαν διαπληκτισμούς».

Διάπλο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος τοῦ Ἰονίου (πλάτ. 39°45'45" Β, μῆκ. 19°36'45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206 Channels of Corfou, ἡ νοτιοανατολικωτάτη ἐν τῇ συστάδι τῶν Ὀθονῶν, μεταξὺ τῆς νήσου Σαμοθράκης (ἢ Μαθράκι) καὶ τῆς ΒΔ ἐσχατιᾶς τῆς Κερκύρας (βλ. καὶ λ. Διάκοπο), ἔχουσα ὕψος 101 ποδῶν.

Σ. Ε. Λ.

διαπλοκὴ (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι συμπεπλεγμένον, περιπλοκή.

διάπλοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ συμπεπλεγμένος, περίπλοκος.

διάπλους, *—ου* (ὁ)· ὁ πλοῦς διά τινος θαλάσσης, ταξίδι ἀπό τινος τόπου εἰς ἄλλον: «κατὰ τὸν ἀπ' Ἀμερικῆς εἰς Εὐρώπην διάπλουν», «ὁ διάπλους τοῦ ὠκεανοῦ».

— **διάπλου** *δικαιώματα* *[Διεθν. Δίκ.]*. Βλ. λ. θάλασσα.

διαπνευστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιτήδειος, ὁ κατάλληλος πρὸς εὐκολωτέραν διαπνοήν.

διαπνευστός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος ἢ ὁ δυνάμενος νὰ διαπνευσθῇ, νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς διαπνοήν.

διαπνέω, ἀόρ. *διέπνευσα*· ὑφίσταμαι διαπνοήν, ἀναπνέω διὰ τῶν πόρων τοῦ σώματος· || πνέω, ῥιπίζω τινά, ἐλαύνω, παρωθῶ: «θερμὴ φιλοπατρία διαπνέει τὴν ψυχήν του», «διαπνέεται ὑπὸ τῶν εὐγενεστέρων αἰσθημάτων».

διαπνοὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαπνέω*, φύσημα, ὤθησις διὰ τοῦ ἀνέμου· || ἡ διὰ τῶν πόρων τοῦ σώματος τελουμένη ἀναπνοή.

— *[Φυσιολογ.]* Βλ. ἄδηλος *διαπνοή*.

— **διαπνοὴ** *φυτῶν* *[Βοταν.]*. Καλεῖται *διαπνοὴ τῶν φυτῶν* τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ φυτὸν διὰ τῶν ῥιζῶν ὕδωρ ἐξέρχεται ὑπὸ μορφὴν ἀτμοῦ ἀπὸ τῶν φύλλων ἰδίως, ἢ καὶ δι' ἑτέρων ὑπεργείων ὀργάνων τούτου. Τὸ διαρκῶς ἀπὸ τῶν ῥιζῶν πρὸς πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ ἐκτοξευόμενον ὕδωρ, πρὶν ἢ ἐξατμισθῇ ὑπὸ τῶν φύλλων, διέρχεται διὰ τοῦ βλαστοῦ καὶ τῶν κλάδων, τὸ δὲ προκαλούμενον ῥεῦμα ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναπόσεως καλεῖται διαπνευστικὸν ῥεῦμα. Τὸ ὕδωρ ἐξατμίζεται διὰ τῶν φύλλων, διότι ταῦτα, ὡς σχηματίζοντα πλατέα ἐλάσματα καὶ διάτρητα ὑπὸ μικροτάτων στομάτων, διευκολύνουσι περισσότερον τὴν ἐξάτμισιν παρὰ ὁ βλαστὸς ἢ οἱ κλάδοι, οἵτινες εἶναι κεκαλυμμένοι ὑπὸ ἐπιδερμίδος ἢ χονδροῦ φλοιοῦ καὶ ἀμοιροῦσι στομάτων. Ἡ ποσότης τοῦ ἐξατμιζομένου ὕδατος εἰς ὡρισμένον χρόνον εἶναι διάφορος καὶ ἐξαρτᾶται ἰδίως ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ξηρασίας, ἣν ἔχει τὸ μέρος ὅπου ἐκφύεται τὸ φυτὸν καὶ τέλος καὶ ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ φυτοῦ· οὕτω πάντα τὰ φαινόμενα, ἅτινα παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἐξάτμισιν ἐπιφανείας τινός, ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐναργέστερον ἐκδηλοῦνται, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνεται καὶ ἡ διαπνοὴ τοῦ φυτοῦ. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἡ ποσότης τῶν ἀτμῶν εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἡμέραν παρὰ κατὰ τὴν νύκτα, ὡσαύτως δὲ μεγαλυτέρα κατὰ τὸ θέρος ἢ κατὰ τὸν χειμῶνα. Εἰς θερμοκρασίαν 0° τὸ φυτὸν ἐλάχιστα διαπνέει. Σπουδαίως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς διαπνοῆς ἡ ποσότης τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ περιεχομένων ὑδρατμῶν. Ἐφ' ὅσον ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι κεκορεσμένη ὑδρατμῶν, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ διαπνοὴ εἶναι μικροτέρα, παύει δὲ τελείως ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα ὑπερκορεσθῇ ὑδρατμῶν. Ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἕτερον, καθ' ὃ φυτὰ ὄντα μεμαραμένα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ἐν καιρῷ θέρους, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ζωογονοῦνται, χωρὶς οὐδόλως νὰ ποτισθῶσι· τοῦτο συμβαίνει, διότι ἡ ἀτμόσφαιρα ψύχεται, ἐπειδὴ παύει ὁ καύσων, καὶ σχηματίζονται ἀτμοί, οἵτινες περιορίζουσι τὴν διαπνοήν, τὸ δὲ διὰ τῶν ῥιζῶν ἀπορροφώμενον ὕδωρ εἶναι ἤδη ἀρκετὸν ὅπως ἐπέλθῃ ἰσορροπία μετὰ τοῦ ἐξατμιζομένου καὶ ἀναζωογονεῖ τὸ μεμαρασμένον φυτόν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰ μαρανθέντα κατὰ τὴν ἡμέραν φυτὰ ἀναζωογονοῦνται ταχέως μετὰ τὴν βροχήν, πρὶν ἔτι τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς διεισδύσῃ μέχρι τῶν ῥιζῶν. Διὰ τῶν φύλλων ἐλάχιστον ὕδωρ ἢ καὶ οὐδόλως εἰσέρχεται. Τὰ ὑπὸ στρωμάτων φύλλων ἢ καὶ ξηροῦ φλοιοῦ καλυπτόμενα φυτικὰ τμήματα ἐξατμίζουσιν ἐλαχίστην ποσότητα ὕδατος διὰ τῶν ἱστῶν.

Digitized by Google

των. Τὰ εἰς ξηροὺς τόπους φυόμενα φυτὰ μαραίνονται ἀμέσως, ἐὰν ἀφαιρεθῇ ἐξ αὐτῶν ἡ ἐπιδερμίς, ἥτις εἶναι ἐπιπολαία. Ἡ διαπνοὴ τοῦ ὕδατος τελεῖται βραδέως ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῶν φυτῶν καὶ ταχύτατα ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν ὀργάνων, ἤτοι τῶν μεσοκυτταρίων πόρων, οἵτινες λόγῳ τῆς συγκοινωνίας των πρὸς ἀλλήλους ἐκβάλλουσι τελικῶς ἀπὸ μὲν τῶν φύλλων εἰς τὰ στόματα, ἀπὸ δὲ τῶν βλαστῶν καὶ κλάδων εἰς τὰ τρήματα τὰ σχηματιζόμενα ὑπὸ τοῦ φλοιοστρώματος. Φανερὸν εἶναι ὅτι ὅσῳ οἱ πόροι εἶναι εὐρύτεροι καὶ τὰ περὶ τοὺς πόρους τούτους κύτταρα ὑδατοβριθέστερα, ἐπὶ τοσοῦτον οἱ ἐσωτερικοὶ ἀτμοὶ εἶναι ἀφθονώτεροι. Τὸ διαποτίζον ὕδωρ τὰς μεμβράνας τῶν περὶ τοὺς μεσοκυτταρίους πόρους εὑρισκομένων κυττάρων ἐξατμίζεται διαρκῶς ἀπ' αὐτῶν καὶ μέχρις ὅτου ἡ ἐντὸς τούτων ὑπάρχουσα ποσότης ἀέρος κορεσθῇ τελείως ὑπὸ ὑδρατμῶν. Διὰ τὴν ἔξοδον τῶν ἀτμῶν ἀπὸ τῶν φύλλων καὶ γενικῶς ἀπὸ τῶν διαφόρων φυτικῶν ὀργάνων, συντελοῦσιν ἀφ' ἑνὸς ἡ τάσις τῶν ἀτμῶν εἰς τοὺς μεσοκυτταρίους πόρους, ἥτις καὶ συχνάκις ἐπιταχύνεται ὑπὸ τῆς θερμοκρασίας τοῦ πέριξ ἀέρος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐκτὸς τοῦ φυτοῦ τάσεως τῶν ἀτμῶν τῆς ἀτμοσφαίρας. Εἶναι παρατηρημένον ὅτι καὶ ἡ κίνησις τῶν διαφόρων φυτικῶν ὀργάνων ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ἐξ ἧς προέρχεται συμπίεσις τῶν μεσοκυτταρίων πόρων, συντελεῖ εἰς τὴν ἔξοδον τῶν ὑδρατμῶν καὶ τὴν ταχυτέραν κυκλοφορίαν τῶν ἐν αὐτοῖς μετὰ τοῦ ἔξω ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Ἐκ τῆς διηνεκοῦς ἐξατμήσεως τοῦ ὕδατος τὰ ἐντὸς τῶν κυττάρων ἐν διαλύσει εὑρισκόμενα ἅλατα, πυκνοῦνται καὶ συσσωρεύονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐντὸς αὐτῶν. Κατὰ τὴν ρύθμισιν τῆς διαπνοῆς τῶν φυτῶν, δηλαδὴ πρὸς ἐλάττωσιν τῆς διαπνοῆς ἐν ὥρᾳ ἀνομβρίας καὶ ἐπαύξησιν ταύτης ἐν ὥρᾳ πολυομβρίας, μεγάλως συντελοῦν τὰ καλούμενα καταφρακτικὰ κύτταρα τῶν στομάτων, ἅτινα ἐξαιρετικῶς ἐκ πάντων τῶν λοιπῶν κυττάρων τῆς ἐπιδερμίδος περικλείουσι κόκκους χλωροφύλλης, ἐξ ὧν σχηματίζονται διαλυτὰ προϊόντα ἀφομοιώσεως, ἅτινα, πυκνοῦντα τὰ ἐντὸς τῶν κυττάρων τούτων εὑρισκόμενα ὑγρά, προκαλοῦσι διὰ διαπιδύσεως ἐκ τῶν παρακειμένων, ὡς μὴ ἀφομοιουμένων ἐπιδερμικῶν κυττάρων, εἴσοδον τοῦ ὕδατος καὶ διατείνονται κατὰ μῆκος καθέτως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ φύλλου, οὕτως ὥστε διὰ τῆς σπαργῆς αὐτῶν παραμένει ἀνοικτὸς ὁ πόρος τῶν στομάτων. Κατὰ τὴν νύκτα, ὁπότε παύει ἡ ἀφομοίωσις, τὰ κύτταρα ταῦτα δὲν προσλαμβάνουσιν ἀλλ' ἐξατμίζουσιν ὕδωρ, τότε δὲ χαλαρούμενα προσεγγίζουσι πρὸς ἄλληλα καὶ ἀποστενοῦσι τὸν πόρον. Κατὰ τὴν νύκτα, λόγῳ τῆς ἐλαττώσεως τῆς θερμοκρασίας, ὁ ἀήρ, κατὰ κανόνα, περιέχει περισσοτέρους ὑδρατμούς, ὁπότε ἡ διαπνοὴ τῶν φυτῶν εἶναι ἐλαχίστη, παρατηρεῖται δὲ τότε διάνοιξις τῶν πόρων. Ἡ ποσότης τοῦ ἐξατμιζομένου διὰ τῶν φύλλων ὕδατος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη· οὕτως ὁ *ἡλίανθος*, π.χ., ὅταν ἔχῃ ἀνάστημα 160—170 ἑκατοστομέτρων, ἐξατμίζει ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τοῦ θέρους μίαν περίπου λίτραν ὕδατος, ἡ τελείως ἀνεπτυγμένη *λεύκη* ἐξατμίζει κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα 400 περίπου λίτρας, ἡ δὲ *δρῦς*, ἥτις ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ φέρει περὶ τὰς 700.000 φύλλων, ἐξατμίζει εἰς διάστημα πέντε περίπου μηνῶν περὶ τὰς 110.000 λίτρας ὕδατος. Ἡ διαπνοὴ ποικίλλει ἀναλόγως πρὸς τὰ διάφορα φυτικὰ εἴδη, τὴν ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων, τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέγεθος τῶν στομάτων, τὸ πολυτριχωτὸν ἢ μὴ τούτων, τὴν σκληρὰν ἢ μαλακὴν ἐπιδερμίδα κτλ. Τὸ ὕδωρ δὲν ἀπατμίζεται μόνον ὑπὸ τῶν φύλλων, ἀλλὰ τὸ φυτὸν ἀποβάλλει ἐνίοτε καὶ κατὰ σταγόνας τοιοῦτον καὶ ἀπὸ ἰδίων ὅλως ὀργάνων, ὑδροφόρων καλουμένων, τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο, ὅπερ καλεῖται σταγονόρροια, παρατηρεῖται ἰδίως κατὰ τὴν πρωΐαν, ὁπότε ὁ ἀὴρ εἶναι πλήρης ἀτμῶν, ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ὡς π. χ. τῆς *ἀνεμώνης*, τῶν *βολβωδῶν* φυτῶν γενικῶς, τῶν σιτηρῶν, τῶν γεωμήλων καὶ ἄλλων πολλῶν, ὁπότε ἐμφανίζονται ἀπὸ τῶν ἄκρων τῶν φύλλων ἢ κατὰ τὴν περιφέρειαν τούτων σταγονίδια ὕδατος, ἅτινα τελείως διαφέρουσι τῆς πρωϊνῆς δρόσου τῆς ἐπικαλυπτούσης τὰ φύλλα κυρίως τῶν φυτῶν. Ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος ἀνυψοῦται ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα γίνεται θερμοτέρα, τὰ ἐν λόγῳ σταγονίδια ἐξατμίζονται, ἐπανεμφανίζονται δὲ ὅταν καλυφθῶσι ταῦτα ὑπὸ ὑαλίνου κώδωνος. Εἴς τινα φυτὰ τὰ σταγονίδια ταῦτα τοῦ ὕδατος ἐξέρχονται ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιδερμίδι εὑρισκομένων βοθρίων ἢ ὑπὸ ἰδίων τριχοειδῶν σωλήνων κατὰ μῆκος τῆς ἐπιδερμίδος εὑρισκομένων. Εἰς ἄλλα φυτά, ὅπως π. χ. ἡ *κολοκύνθη*, ἡ ἀπάτμισις τοῦ ὕδατος λαμβάνει χώραν ἐσωτερικῶς ἐντὸς τῶν μίσχων τῶν φύλλων. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον τελείως μέχρι σήμερον ὁποίαν σημασίαν ἔχει εἰς τὰ φυτὰ ἡ σταγονόρροια.

Τὰ ὑδρόβια φυτά, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ὕδωρ μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ διαλελυμένων ἁλάτων διεισδύει εἰς τὰ φύλλα δι' ὁλοκλήρου οὕτων τῆς ἐπιφανείας, στεροῦνται ἐξατμιστικῶν οὕτως εἰπεῖν συσκευῶν, αἱ δὲ ἐπὶ τῶν φύλλων ὑπάρχουσαι νευρώσεις καὶ ποικιλόμορφοι δεσμίδες χρησιμεύουσιν ἄλλοτε πρὸς διάτασιν τοῦ πλατύσματος τῶν φύλλων καὶ ἄλλοτε ὡς ἀγωγοὶ τῶν προϊόντων τῆς θρέψεως καὶ ἀφομοιώσεως. Τὰ φυτά, ἐφ' ὅσον ἀποβάλλουσι πᾶσαν τὴν ποσότητα τοῦ ἐν αὐτοῖς περιεχομένου ὕδατος, ξηραίνονται, διότι διὰ τὴν ζωὴν τοῦ παχυρεύστου πρωτοπλάσματος τῶν κυττάρων των χρειάζεται ὕδωρ. Ὑπάρχουσιν ὅμως καί τινα φυτά ὡς καὶ πολλὰ σπέρματα, ἅτινα ζῶσιν ἐν λανθανούσῃ οὕτως εἰπεῖν καταστάσει καὶ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ξηρά, ὅπως π. χ. σπέρματα τοῦ φυτοῦ *μιμόζα ἡ αἰσχυντηλὴ* ἐπὶ 60 ἔτη διατηρηθέντα ξηρά, ἀνεβλάστησαν εὐθὺς ὡς διεβράχησαν ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ἐπίσης σπέρματα βρύων, ἅτινα ἦσαν ἐπὶ 50 περίπου ἔτη τοποθετημένα εἰς ἐπιστημονικὰς συλλογάς, ἀναβραχέντα ἐσπάρησαν καὶ παρήγαγον νέα φυτά. Παρόμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται ἐπὶ διαφόρων παρασιτικῶν φυτῶν καὶ ἰδίως *λειχήνων*, οἵτινες παρ' ὅλην τὴν ξηρασίαν τοῦ θέρους ἀναζῶσιν εὐθὺς ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ φθινοπώρου.

Δ. Ν. Π.

διαπνοϊκός,—*ή,*—*όν.* Ὅρος χρησιμοποιούμενος πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν φαρμάκων τῶν προκαλούντων ἐλαφρὰν ἐφίδρωσιν.

διαποδιστὴς (ὁ)· ἐπὶ τῶν ἵππων, ὁ ἔχων τοὺς προσθίους ἢ ὀπισθίους πόδας διεστηκότας πέραν τοῦ φυσικοῦ.

διαποικίλλω· ποικίλλω καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, ποικίλλω μετ' ἐπιμελείας: «—διὰ χρωμάτων,—δι' ἐξαρτημάτων, — διὰ πολυτίμων λίθων κ.τ.τ.».

διαποίκιλτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ πολλαχῶς διὰ πολλῶν χρωμάτων ἢ σχημάτων πεποικιλμένος.

διαπόμπευσις, —*εως* (ἡ)· τὸ νὰ περιπέσῃ τις εἰς τὸ κοινὸν ὄνειδος καὶ τὴν χλεύην, διάσυρσις, κοιν. *γεβέντισμα* (βλ. διαπομπεύω).

— *[Λαογρ.]* Βλ. πομπή.

διαπομπεύω· ἐκθέτω τινὰ εἰς τὸ κοινὸν ὄνειδος καὶ τὴν χλεύην, διασύρω, κοιν. *γεβεντίζω* (ἀπὸ τῆς παρὰ τοῖς παλαιοτέροις συνηθείας, καθ' ἣν τοὺς εἰς σπουδαῖα ἐγκλήματα περιπίπτοντας περιέφερον εἰς τὰς ὁδοὺς καθημένους ἐπὶ ὄνου καὶ παντοιοτρόπως ἐχλεύαζον)· βλ. πομπή.

διαπόντιος, —*α,* —*ον*· ὁ πέραν τοῦ πόντου, τῆς θαλάσσης κείμενος, ὑπερπόντιος, ὑπερθαλάσσιος, μακρινός· «ἐκστρατεία διαπόντιος»· || «διαπόντιος αὖρα», θαλασσία αὖρα.

Διαποντίων, *τέως δῆμος—[Γεωγρ.].* Εἷς ἐκ τῶν 12 δήμων τῶν ἀπαρτιζόντων, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′, τὴν ἐπαρχίαν Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἐρρικουσῶν, Μαθρακίου* καὶ *Ὀθονῶν*. Δ.Ε.Μ.

διαπορεύομαι, ἀόρ. *διεπορεύθην*· πορεύομαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, περιηγοῦμαι, περιέρχομαι.

διαπόρημα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαπορῶ* ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἀπορεῖ τις, ἀπόρημα, ἀπορία, σημεῖον δεκτικὸν ἀμφισβητήσεως: «ἐκ τῆς συζητήσεως προέκυψαν διαπορήματά τινα».

διαπόρησις,— *εως* (ἡ)· τὸ νὰ διαπορῇ τις, ἀπορία, ἀμφιβολία, ἀμφισβήτησις.

— *[Ρητορ.]* Σχῆμα πάθους κινητικόν, ὅταν ὁ ρήτωρ ἀπορῇ περί τινος τί δέον νὰ εἴπῃ ἢ νὰ πράξῃ, ἐνῷ γνωρίζει τό τε πρᾶγμα καὶ τὴν δέουσαν ἀπάντησιν. Τὸ σχῆμα τοῦτο εὐχρηστεῖ ἐπὶ μεγάλων περιστάσεων, ἐπὶ ψυχικῶν ταραχῶν καὶ ἁπλῶς ἐπὶ παντὸς διεγείροντος θαυμασμὸν καὶ ἀπορίαν διὰ τὸ μέγεθος ἢ διὰ τὸ πλῆθος τῶν πραγμάτων ἢ τὴν δυσκολίαν ἢ ἄλλην τινὰ αἰτίαν· ἡ ἀπορία καὶ καθ' ὑπόκρισιν ἂν γίνεται ὀφείλει νὰ φαίνεται πιθανή. Τὰ παραδείγματα τοῦ σχήματος τούτου τοῦ λόγου δὲν εἶναι σπάνια. οἷον: «Ἀπορῶ δὲ πότερον ὑπολάβω, μηδὲν μέλειν ἡμῖν τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἢ φροντίζειν μὲν αὐτῶν, εἰς τοῦτο δ' ἀναισθησίας ἥκειν, ὥστε λανθάνειν ὑμᾶς εἰς ὅσην ταραχὴν ἡ πόλις ἡμῶν καθέστηκεν» (*Ἰσοκρ.* ἐν Ἀρεοπαγ.) «Ὤμοι ἐγώ, —Πᾷ βῶ, πᾷ στῶ, πᾷ κέλσω;» (*Εὐριπ.* Ἑκάβ. 1032). «Τί εἴπω καὶ τί λαλήσω; σκιρτῶ καὶ μαίνομαι μανίαν σωφροσύνης βελτίονα· πέτομαι καὶ χορεύω καὶ μετάρσιος φέρομαι καὶ μεθύω λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ταύτης τῆς πνευματικῆς. Τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω; τῶν μαρτύρων τὴν ἰσχύν; τῆς πόλεως τὴν προθυμίαν; τῆς βασιλίδος τὸν ζῆλον; τῶν ἀρχόντων τὴν συνδρομήν; τοῦ διαβόλου τὴν αἰσχύνην; τῶν δαιμόνων τὴν ἧτταν; τῆς Ἐκκλησίας τὴν εὐγένειαν;.. εὔκαιρον ἐφ' ἅπασιν εἰπεῖν· τίς λαλήσει τὰς δυναστείας σου, Κύριε, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις σου;» (*Χρυσόστομος*). Ι. Φ. Δ.

διαπορητικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαπορίαν, εἰς τὴν ἀμφιβολίαν, ἀπορηματικός: «ἡ ἔκφρασίς του ἦτο διαπορητική».

διαπόρθμευσις, —*εως* (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ πορθμοῦ διάβασις, καθόλου, διάβασις, διαβίβασις εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην ἢ ἀκτήν: «ἡ διαπόρθμευσις διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ, —διὰ τοῦ Εὐρίπου»· || διάπλους: «ἑταιρεία θαλασσίων διαπορθμεύσεων».

διαπορθμεύω· διαβιβάζω διὰ τοῦ πορθμοῦ, μεταφέρω εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην ἢ ἀκτήν: «μᾶς διεπόρθμευσε διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον.»

Διαπόρι *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησὶς ἐπιμήκης μεταξὺ τῶν νήσων Φοῦρνοι καὶ Φύμαινα τῆς συστάδος τῶν Κουρσιῶν (Φοῦρνοι), διήκουσα παραλλήλως τοῦ διαύλου των, ὃν διχάζει εἰς δύο πόρους, τὸν *Φούρνων μπογάζι* πρὸς δυσμάς, πλωτὸν εἰς πᾶν πλοῖον, καὶ τὸν *Καθοράδα* πρὸς ἀνατολάς, πλωτὸν μόνον εἰς λέμβους (πλάτ. 37° 34′ 1/2 Β, μῆκ. 26° 29′ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1537: Furni islands). Σ. Ε. Λ.

— **Διαπόρι** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὁ δίαυλος ὁ μεταξὺ τῶν νήσων Φύμαινα καὶ Φοῦρνοι, διχαζόμενος ὑπὸ τῆς νήσου Διαπόρι (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

διαπόρια (τά)· ἡ ἀμοιβὴ τῶν διὰ πορθμοῦ διερχομένων πλοίων· πβλ. *διόδια*.

Διαπόρια *[Παραλ. Γεωγρ.].* —1) Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν ΝΑ τῆς νήσου Λέρου ἐσχατιὰν καὶ αἱ πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ στενῷ Λέρου-Καλύμνου βραχονησῖδες (πλάτ. 37° 05′ 2/3 Β., μῆκ. 26° 55″ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalimno), ὧν ἡ μία ὀνομάζεται *Βελόνα*, ἡ δ' ἑτέρα *Γλαρονήσι*.—2) Βραχονησῖδες ἐγγύτατα τῇ ἀκτῇ τοῦ ΔΝΔ μυχοῦ τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου (κόλπου Ἁγίου Ὄρους), ἔνθα ὁ ὅρμος Ἅγιος Νικόλαος (πλάτ. 40° 13′ 25″, μῆκ. 23° 44′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos islands). [Βλ. καὶ Διαπόριοι] Σ. Ε. Λ.

Διαπόριοι *[Παραλ. Γεωγρ.]*, ἢ *Διαπόρια*, ἢ *Πεντανήσια*. Συστὰς νησίων τοῦ Σαρωνικοῦ ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ διαύλου Κόχη Σαλαμῖνος—Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἢ Πλακάκια Αἰγίνης, καὶ χωροῦσα ἀκριβῶς πρὸς δυσμάς. Τὰ ὀνόματα τῶν νησίων ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς εἶναι: *Λαγοῦσα* ἡ ἀνατολικωτάτη ἐν τῇ συστάδι, ἔνουσα φάρον Ἄγκα (πλάτ. 37° 48′ 40″ Β, μῆκ. 23° 28′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana) καὶ παρ' αὐτὴν αἱ βραχονησῖδες Γλαρονήσια· *Πλατειὰ* 4 μίλ. δυσμικώτερον, *Σταχτορρόη* 1 μίλ. ΔΒΔ τῆς προηγουμένης, *Ὑψηλὴ* (452 ποδ.) 1 1/2 μίλ. ΔΝΔ, *Ἅγιος Ἰωάννης*, *Ἅγιος Θωμᾶς* (137 ποδ.), *Τραγονήσι*, *Λεδοῦ* καὶ *Μολάδι*, ἐγγύτατα ἀλλήλων κείμεναι καὶ ἀποτελοῦσαι αὗται τὴν κυρίως συστάδα *Πεντανήσια*. Τινὲς λογίζουσι καὶ τὸν *Ὀβριὸν* μεταξὺ τῶν Διαπορίων, καίτοι καθ' ἡμᾶς αὕτη εἶναι Κορινθία νησίς. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Διάπορον *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησὶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος, ἄλλως Ἀμμουλιανὴ (βλ. λ.).

διαπορῶ (—*έω*)· ἐντονώτερον τοῦ ἀπορῶ, ἔχω ἀπορίαν, ἀμφιβολίαν, ἀμηχανῶ, δὲν ἠξεύρω τί νὰ κάμω· || «διαπορεῖται» προβάλλεται ἡ ἀπορία, ἐρωτᾶται, ζητεῖται.

διαποτίζω· ποτίζω, διαβρέχω δι' ὅλου τοῦ στρώματος, μέσα καὶ μέσα, μουσκεύω, ἐμποτίζω: «ὁ τοῖχος διεποτίσθη ἕνεκα τῆς ὑγρότητος τοῦ καιροῦ».

διαπότισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαποτίζω (βλ. λ.).

διαπραγματεύομαι· συζητῶ περί τινος: «διαπραγματεύομαι σύναψιν δανείου,—ἀγορὰν ἢ πώλησιν κτήματος,—συνοικέσιον κττ.»· ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ πραγματεύομαι (βλ. λ.).

διαπραγματεύσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἄξιος, ὁ δυνάμενος νὰ τύχῃ διαπραγματεύσεως.

διαπραγμάτευσις, —*εως* (ἡ)· συζήτησις περί τινος, ὅπως ἐπιτευχθῇ τι δι' ἀμοιβαίας συμφωνίας: «αἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης».

—*[Διεθν. Δίκ.]* Καλοῦνται *διαπραγματεύσεις* (négociations) αἱ μεταξὺ δύο ἢ καὶ περισσοτέρων κρατῶν διεξαγόμεναι ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεις, εἴτε πρὸς πραγμάτωσιν κοινῇ συμφωνίᾳ προόδων πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς ἢ ἄλλης φύσεως ἐν τοῖς σχέσεσιν αὐτῶν ἢ γενικῶς ἐν τῇ διεθνεῖ κοινωνίᾳ, εἴτε πρὸς διευθέτησιν διεθνοῦς τινος διαφορᾶς, οἱασδήποτε προελεύσεως ἢ ἐκτάσεως, ἀναφυείσης μεταξὺ τῶν κρατῶν τούτων. Τὸ πρὸς διαπραγμάτευσιν καὶ συνομολόγησιν μετὰ ταῦτα διεθνῶν συμβάσεων δικαίωμα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πορίσματος τῶν διεξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων εἶναι ἀποκλειστικὴ ἰδιότης μόνον τῶν κυριάρχων καὶ ἀνεξαρτήτων κρατῶν. Συνεπῶς τὰ ὑποτελῆ κράτη ὡς καὶ τὰ διατελοῦντα ὑπὸ προστασίαν, θὰ ἠδύναντο νὰ διεξαγάγωσιν ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεις καὶ νὰ συνάψωσι διεθνεῖς συμβάσεις μόνον ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὃ μέτρον ἐπιτρέπει τοῦτο ἡ διεθνὴς πρᾶξις, ἥτις καθορίζει τοὺς ὅρους τῆς πολιτικῆς ἐξαρτήσεως τῶν κρατῶν τούτων. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κυριάρχου κράτους, μονάρχης ἢ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, κέκτηται ὡς τοιοῦτος τὴν ἁρμοδιότητα ὅπως προέλθῃ εἰς διπλωματικὰς

Digitized by Google

διαπραγματεύσεις ἐν ὀνόματι τοῦ κυριάρχου κράτους καὶ ἀναλάβῃ διεθνεῖς ὑποχρεώσεις διὰ συνάψεως συμβάσεως. Πάντως, τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον ἑκάστου κράτους καθορίζει σαφῶς τὸ μέτρον καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τοῦ κράτους τούτου ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, ἥτις εἴς τινας περιπτώσεις, ἐπακριβῶς καθοριζομένας ἐν τῷ συνταγματικῷ χάρτῃ, ἐπιμερίζεται μετὰ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, οὗ ἡ ἔγκρισις καὶ συγκατάθεσις εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας εἶναι ἀπαραίτητος. Εἰς τὰς διεξαγομένας διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις τὸ νομοθετικὸν σῶμα δὲν λαμβάνει ἐπισήμως μέρος, διότι ἡ ἐν ταύταις συνεργασία του θὰ ἦτο πρόξενος βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας. Τὸ ἄρθρον 82 τοῦ ἀπὸ 3 Ἰουνίου 1927 Συντάγματος τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας ὁρίζει σχετικῶς, ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἀντιπροσωπεύει διεθνῶς τὸ κράτος, συνομολογεῖ καὶ ἐπικυρώνει συνθήκας εἰρήνης καὶ συμμαχίας, ἐμπορικὰς καὶ ἄλλας συμβάσεις μετ' ἄλλων κρατῶν, ἀνακοινώνει δὲ αὐτὰς εἰς τὰς Βουλὰς ἅμα τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ κράτους ἐπιτρέψουν τοῦτο. Αἱ συνθῆκαι εἰρήνης, ἐμπορίας καὶ ὅσαι ἐπιβαρύνουσι τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἢ ἀτομικῶς τοὺς Ἕλληνας ἢ περιέχουσι παραχωρήσεις, περὶ τῶν ὁποίων, κατ' ἄλλας διατάξεις τοῦ Συντάγματος, δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ τι ἄνευ νόμου, δὲν ἔχουσιν ἰσχὺν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Τίθεται νῦν τὸ ἐρώτημα ἐὰν κράτος τι, πρὶν ἢ προέλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις, δέον νὰ ἐξετάσῃ προηγουμένως τὴν πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους ἢ καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ κράτους, ὅπερ ἐκδηλοῖ τὴν ἐπιθυμίαν του ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων πρὸς σύναψιν συμβάσεως οἱασδήποτε φύσεως.

Τὸ κράτος δὲν δύναται βεβαίως νὰ προβῇ μέχρις ἐξετάσεως καὶ ἑρμηνείας τῶν σχετικῶν συνταγματικῶν διατάξεων τοῦ ἑτέρου κράτους, τῆς ἐντολῆς πρὸς διαπραγμάτευσιν, ἣν παρέχει κανονικῶς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους τούτου διὰ τῶν πληρεξουσίων ἐγγράφων, ἅτινα ὑπογράφει, ἀποτελούσης πλήρη ἀπόδειξιν περὶ τῆς πρὸς τοῦτο ἱκανότητός του κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον. Ἂν ὅμως ἐγείρωνται εὔλογοι ἀμφιβολίαι ἐν δεδομένῃ περιστάσει περὶ τοῦ προσώπου, ὅπερ δέον κανονικῶς νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ἢ περὶ τῆς διεθνοῦς ὑπάρξεως ἢ μὴ αὐτοῦ τούτου τοῦ κράτους, τότε ὀρθὸν θὰ ἦτο ὅπως ἀποφεύγηται πᾶσα ἔναρξις διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων. Τοῦτο δέ, διότι θὰ ἠδύνατο αὕτη ἐνίοτε νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς προστριβὰς καὶ διενέξεις, θεωρουμένη ὡς πρόωρος εἰσέτι διεθνὴς ἀναγνώρισις τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους ἢ καὶ τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ἐνασκεῖ τὸ πρὸς διαπραγμάτευσιν καὶ συνομολόγησιν συμβάσεως δικαίωμα αὐτοῦ εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε, ἐπειδὴ τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε δυνατόν, διὰ πληρεξουσίων αὐτοῦ ἀντιπροσώπων, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τὸν γενικὸν κανόνα πλέον ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν φιλελευθέρων συνταγματικῶν θεσμῶν κατέστησε περιττὴν νῦν καὶ πολλάκις καὶ ἄκαιρον τὴν ἐν τούτῳ ἀπ' εὐθείας ἀνάμειξιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους. Οἱ τοιοῦτοι ἀρχηγοὶ διαπραγματεύονται αὐτοπροσώπως τὰ ἐνδιαφέροντα τὰ κράτη αὐτῶν διεθνῆ προβλήματα, εἴτε εἰς ἐπίσημα συνέδρια, ὧν μετέχουσι καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, εἴτε εἰς ἰδιαιτέρας συνεντεύξεις, ὧν προηγοῦνται συνήθως ἢ ἐπακολουθοῦσι σχετικαὶ συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν οἰκείων κυβερνήσεων. Οὐκ ὀλίγα διεθνῆ συνέδρια ἀπαριθμοῦνται ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ διπλωματικῇ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης, ὧν μετέσχον προσωπικῶς αὐτοκράτορες καὶ βασιλεῖς. Οὕτως, ἡ συνθήκη τῆς κληθείσης Ἱερᾶς Συμμαχίας (26 Σεπτεμβρίου 1815), συνέστη προσωπικῶς μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, οἵτινες παρέστησαν ὡσαύτως βραδύτερον καὶ κατὰ τὰς συνδιασκέψεις τοῦ συνεδρίου, τὸ ὁποῖον συνεκλήθη ἐν Ἀκυϊσγράνῳ (30 Σεπτεμβρίου—21 Νοεμβρίου 1818). Ἡ ἀπὸ 11 Ἰουλίου 1859 προκαταρκτικὴ εἰρήνη τῆς Βιλλαφράγκα συνωμολογήθη ἀπ' εὐθείας μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γαλλίας καὶ Αὐστρίας. Τέλος, εἰς τὴν ἐν Παρισίοις συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης, ἀρξαμένην τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919, παρέστη καὶ ὁ Οὐΐλσον, μᾶλλον ὡς πληρεξούσιος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἢ ὡς ἀρχηγὸς κράτους. Συνήθως ὅμως αἱ διαπραγματεύσεις διεξάγονται διὰ πληρεξουσίων ἀντιπροσώπων, ὡς τοιοῦτοι δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑποδεικνύονται οἱ διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι, οἵτινες ὑπηρετοῦσι παρὰ τῷ κράτει, μεθ' οὗ πρόκειται ν' ἀρχίσωσι διαπραγματεύσεις. Πολλάκις ὅμως ἀποστέλλονται ὡς διαπραγματευταὶ εἰδικοὶ πληρεξούσιοι, συνοδευόμενοι ὑπὸ τεχνικῶν συμβούλων. Ὁ κανὼν οὗτος ἰσχύει ἰδίᾳ προκειμένου περὶ συνεδρίων καὶ συνδιασκέψεων. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ἐφοδιάζει τοὺς πληρεξουσίους διὰ τῶν σχετικῶν πρὸς διαπραγμάτευσιν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ πληρεξουσίων ἐγγράφων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸν ἐπίσημον τίτλον τῆς πρὸς διεξαγωγὴν διαπραγματεύσεων ἐντολῆς, δι' ἧς ἔχουσι περιβληθῆ. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐξετάζονται πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν διαπραγματεύσεων, διὰ νὰ πιστοποιηθῇ ὅτι εἶναι ἐν πλήρει τάξει συντεταγμένα. Εἰς τὰ διεθνῆ συνέδρια καὶ τὰς συνδιασκέψεις ἡ ἐξέτασις αὕτη γίνεται παρ' εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ πληρεξουσίων. Οἱ πληρεξούσιοι ἀντιπρόσωποι ἐφοδιάζονται ὡσαύτως καὶ διὰ προφορικῶν ἢ ἐγγράφων λεπτομερῶν ὁδηγιῶν, ἃς παρέχει εἰς αὐτοὺς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον ἐν αὐταῖς καθορίζει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τηρηθησομένην τοιαύτην ἢ τοιαύτην στάσιν, ἀναλόγως τῶν γενικῶν ἢ εἰδικῶν συμφερόντων τοῦ κράτους.

Αἱ διαπραγματεύσεις διεξάγονται συνήθως προφορικῶς μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων, συντασσομένου περὶ τούτων πρακτικοῦ. Διὰ τὰς ἥσσονος σπουδαιότητος τοιαύτας, ἡ σύνταξις πρακτικοῦ δὲν εἶναι ἀναγκαία. Ἐνίοτε αἱ διαπραγματεύσεις γίνονται ἡμιεπισήμως, ὅταν δ' ἐπέλθῃ οὕτω πλήρης συνεννόησις, συγκαλοῦνται οἱ πληρεξούσιοι καὶ ἐπιβεβαιοῦσι τὴν ἐπελθοῦσαν συνεννόησιν ἐπὶ τοῦ ὅλου ὑπὸ συζήτησιν ζητήματος, ὁπότε, μετὰ τὴν εὐόδωσιν τῶν διαπραγματεύσεων, καταρτίζεται καὶ ὑπογράφεται ἡ διεθνὴς σύμβασις, ἥτις κανονίζει τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἡ δρᾶσις τῶν πληρεξουσίων, τόσον εἰς τὰ διεθνῆ συνέδρια, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἁπλᾶς ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεις, εἶναι πολυσχιδής. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν εἶναι παθητική, περιοριζομένη εἰς μόνην τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν ἐντολῶν, ἃς λαμβάνουσι παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου, ἀλλ' ἐπεξηγοῦσι καὶ διαφωτίζουσι ταύτας, ἀναπτύσσοντες τὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα προβάλλει τὸ κράτος των. Ἡ διεξαγωγὴ τῶν διαπραγματεύσεων ἀπαιτεῖ οὐ μόνον πρακτικὴν τέχνην, τουτέστι πεῖραν καὶ δεξιότητα, ἀλλὰ καὶ θεωρητικὴν μόρφωσιν, διότι ὁ πληρεξούσιος δέον νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος οὐ μόνον τὸ θέμα, ὅπερ πρόκειται νὰ διαχειρισθῇ, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ὅσα ἕτερα σχετικὰ ζητήματα, ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἅτινα ὁπωσδήποτε θὰ ἠδύναντο νὰ βοηθήσωσιν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ του. Αἱ διαπραγματεύσεις, ἂν ἐπιτύχωσι τελικῶς, καταλήγουσιν εἰς τὴν συνομολόγησιν ἐγγράφου συμφωνίας, ἥτις βεβαίως χρῄζει ἀπαραιτήτως ἐπικυρώσεως παρὰ τῶν ὑπογραψάντων ταύτην κρατῶν, ἐπιπροσθέτως δὲ καὶ ἀνακοινώσεως εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν πρὸς καταχώρησιν τῆς συμφωνίας ὑπὸ τῆς Γενικῆς Γραμματείας συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 18 τοῦ Συμφώνου. Ἄνευ τοιαύτης καταχωρήσεως ἡ ἐπελθοῦσα διεθνὴς συμφωνία δὲν θὰ ἦτο νομικῶς ὑποχρεωτική. Εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους αἱ κατ' ἰδίαν διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις καὶ δὴ αἱ πολιτικοῦ χαρακτῆρος τοιαῦται διεξήγοντο συνήθως ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ, ἐντεῦθεν δὲ παρετηρήθησαν οὐκ ὀλίγαι ὑπερβολαὶ καὶ καταχρήσεις ἔτι. Πρώτη ἡ Ἀγγλία ἤρξατο νὰ δημοσιεύῃ ἑκάστοτε ἐπισήμους διπλωματικὰς βίβλους, περιεχούσας ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν ζητήματός τινος. Τὸ οὕτω δὲ δοθὲν παράδειγμα ἠκολούθησαν ἔπειτα καὶ τὰ λοιπὰ κράτη, ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι τὰ σπουδαιότερα καὶ τὰ οὐσιωδέστερα ἔγγραφα τῶν διαπραγματεύσεων ἐμπιστευτικοῦ περιεχομένου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ δημοσιευθῶσιν εἰς τὰς βίβλους ταύτας. Ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Οὐΐλσον διετύπωσε τὴν 8 Ἰανουαρίου 1918 δέκα τέσσαρα σημεῖα, ἐφ' ὧν θὰ ἐστηρίζοντο αἱ μετὰ τῶν ἐχθρικῶν κρατῶν συνομολογηθησόμεναι συνθῆκαι περὶ εἰρήνης. Τὸ α' σημεῖον διελάμβανεν, ὅτι αἱ περὶ εἰρήνης συμφωνίαι θὰ συνωμολογοῦντο δημοσίᾳ, μετὰ ταῦτα δὲ δὲν θὰ ὑφίσταντο ἰδιαίτεραι διεθνεῖς συμφωνίαι, οἱασδήποτε φύσεως καὶ ἂν ἦσαν αὗται, ἀλλ' ἡ διπλωματία θὰ διεπραγματεύετο τὰ ζητήματα πάντοτε εἰλικρινῶς καὶ δημοσίᾳ. Ἐν τούτοις τόσον αἱ φανερῷ τῷ τρόπῳ ὅσον καὶ αἱ μυστικῷ τοιούτῳ διεξαγόμεναι διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις παρουσιάζουσι πολλὰ τὰ ἄτοπα, ἅτινα ἀναγκάζουσι τὰ σύγχρονα κράτη, ὅπως ἀκολουθῶσι νῦν μέσην τινὰ ὁδὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐνδεικνυομένην ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συμφέροντος τῆς ὁμαλῆς προόδου τῶν ἀρξαμένων διαπραγματεύσεων. Τὸ ἄρθρον 82 § 2 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ῥητῶς ἀναφέρει, ὅτι οὐδέποτε τὰ μυστικὰ ἄρθρα συνθήκης τινὸς θὰ ἠδύναντο ν' ἀνατρέψωσι τὰ φανερά.

Ἂν ἐγερθῇ διαφορά τις μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων κρατῶν, τότε καταβάλλεται πᾶσα παρ' αὐτῶν προσπάθεια, ὅπως αὕτη διευθετηθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν φιλικῶς διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν ἀπ' εὐθείας διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων. Αἱ τοιαῦται διαπραγματεύσεις ἀποτελοῦσι κατὰ ταῦτα τὸν πρῶτον σταθμὸν εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῆς ἀναφυείσης διεθνοῦς διαφορᾶς. Ἂν ὅμως δὲν καταλήξωσιν εἰς συνεννόησίν τινα μεταξὺ τῶν διαφερομένων κρατῶν, τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶναί τι οὔτε σπάνιον οὔτε ἀσύνηθες ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ τότε κατὰ τοὺς παρῳχημένους χρόνους τὰ κράτη θὰ ἠδύναντο νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ μέτρα ἥσσονος βίας, ἅτινα ἀναγράφει καὶ καθορίζει τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, ἢ καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἔτι αὐτόν. Ἡ πρακτικὴ ὅμως αὕτη ἔχει πλέον καταδικασθῆ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, καθ' οὓς τὰ κράτη, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεων, δέον ὑποχρεωτικῶς, καθ' ἃ ὁρίζουσι τὰ ἄρθρα 12, 13 και 15 τοῦ Συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, νὰ καταφύγωσιν εἴτε εἰς τὸν διαιτητικὸν ἢ δικαστικὸν διακανονισμὸν τῆς διαφορᾶς, ἥτις θὰ παρουσιάζετο, ὡς δυναμένη νὰ συνεπιφέρῃ κήρυξιν πολέμου, εἴτε εἰς τὸν πολιτικὸν τοιοῦτον, τουτέστι τὴν ἐξέτασιν τῆς διαφορᾶς ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἢ καὶ τῆς Συνελεύσεως ἔτι ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις. Ὁ πόλεμος, ὅστις εἶχε λίαν περιορισθῆ διὰ τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ Συμφώνου, δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐξέλιπε πλέον διὰ τῶν ἄρθρων 1 καὶ 2 τοῦ ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1928 συμφώνου Κέλλογκ, καθ' ἃ ὁ πόλεμος ἀποκηρύσσεται ὡς ὄργανον ἐθνικῆς πολιτικῆς, αἱ δὲ διεθνεῖς διαφοραὶ ἐπιλύονται μόνον δι' εἰρηνικῶν μέσων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ch. de Martens*, Guide diplomatique (5e édit.) (1866).—*Miruss*, Gesandtschaftsrecht (1847). — *Pradier-Fodéré*, Cours de droit diplomatique (1899). — *Seligmann*, Abschluss und Wirksamkeit der Staatsverträge (1890).— *Jellinek*, Die rechtliche Natur der Staatenverträge (1880).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

διάπραξις —*εως*· πρᾶξις, ἐκτέλεσις, ἐνέργεια: «ἡ διάπραξις τοῦ φόνου,—τῆς κλοπῆς κττ.»· συνήθως λέγεται ἐπὶ κακοῦ.

διαπράττω, ἀορ. *διέπραξα* — *διεπράχθην*, παθ.μετ. *διαπεπραγμένος*· πράττω τι, ἐνεργῶ, ἐκτελῶ, φέρω τι εἰς πέρας: «τὸ ἔγκλημα διεπράχθη ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ», «οἱ διαπράξαντες τὴν κλοπὴν συνελήφθησαν», «ἕτοιμος νὰ διαπράξῃ πᾶσαν ἀτιμίαν»· λέγεται συνήθως ἐπὶ κακοῦ· || μετοχ. *διαπεπραγμένος*· κατορθώσας, ἐπιτυχών: «ἐπανῆλθε διαπεπραγμένος πᾶν ὅ,τι ἐζήτησε».

διαπρεπὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ διαπρέπων, ὁ ὑπερέχων, ὁ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐμφανιζόμενος, ἔξοχος, ἐξαίρετος, περιφανής: «διαπρεπὴς ἐπιστήμων».

διαπρέπω, ἀόρ. *διέπρεψα*· ὑπερέχω, ἐμφανίζομαι ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, ἐξέχω, διακρίνομαι: «διαπρέπει εἰς πᾶσαν ἀρετήν», «ὡς ἰατρός,—ὡς δικηγόρος διαπρέπει», «διέπρεψε κατὰ τὸν πόλεμον»,—εἰς τὰς ἐξετάσεις,—εἰς τὸν διαγωνισμόν»· || «*οἱ διαπρέποντες*» ὡς ἐπίθ., οἱ διαπρεπεῖς.

διάπριστος (ὁ, ἡ)—*ον* (τό)· ὁ διὰ μέσου πριονισμένος, ὁ χωρισμένος μὲ τὸ πριόνι.

διαπρίω· κόπτω διὰ πρίονος, διχοτομῶ.

διαπρύσιος,—*α*,—*ον*· (ἐπὶ φωνῆς ἢ φωνοῦντος) ἰσχυρός, ὀξύς, διαπεραστικός, λιγύς, ὀξύφωνος: «διαπρύσιος κῆρυξ τῆς ἀληθείας».

διάπτωμα (τὸ) (Diaptoma) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *καλανιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια ζῷα μὲ σῶμα ἐπίμηκες. Γνωστὰ περὶ τὰ 6 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα καὶ στάσιμα κυρίως ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *διάπτωμα τὸ μακρόκερον* (Diaptoma longicornis), ὅπερ ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, πόδας βραχυτάτους καὶ κεραίας φυλλοειδεῖς καὶ μακροτάτας ὑπὸ λεπτοτάτων τριχῶν κεκαλυμμένας.

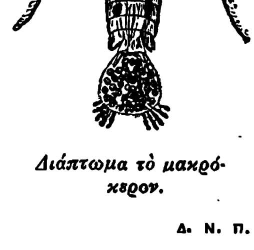

Διάπτωμα τὸ μακρόκερον.

Δ. Ν. Π.

διαπύημα (τό)· ὁ σχηματισμὸς πύου, τὸ ἀθροιζόμενον πύον εἰς νοσηρὸν τόπον τοῦ σώματος.

διαπύησις,—*εως*· ἡ μεταβολὴ εἰς πύον, σχηματισμὸς πύου.

— /*Ἰατρ.*/ *Διαπύησις* εἶναι ὁ σχηματισμὸς πύου ἐν τῷ σώματι (βλ. ἀπόστημα, πύον), προέρχεται δὲ ἐκ φλεγμονῆς τῇ ἐπιδράσει πυογόνων μικροοργανισμῶν (τὸ συνηθέστερον σταφυλοκόκκων καὶ στρεπτοκόκκων, σπανιώτερον δὲ διαφόρων ἄλλων). Τὸ πύον ἀποτελεῖται ἐκ στοιχείων προερχομένων ἐκ τοῦ αἵματος, ἤτοι πλάσματος καὶ ἀφθόνων λευκῶν αἱμοσφαιρίων (πυοσφαιρίων), ἀναμεμιγμένων μετ' ἀποτριμμάτων τῶν ἱστῶν· εἶναι δὲ ὁτὲ μὲν διακεχυμένον ἐν τοῖς μεταξὺ τῶν ἱστῶν, ὁτὲ δὲ ἀποτελεῖ συλλογὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα τὸν ὄγκον (ἀπόστημα). Ἡ διαπύησις ἐκδηλοῦται διὰ φαινομένων τοπικῶν καὶ γενικῶν. Τὰ τοπικὰ φαινόμενα εἶναι τὰ φαινόμενα τῆς φλεγμονῆς ἐν γένει, ἤτοι ἐξοίδησις, ἐρυθρότης, πόνος, τοπικὴ αὔξησις τῆς θερμοκρασίας, ἔτι δὲ κυμάτωσις κυδασμὸς (βλ. λ.) ἐπὶ ἀποστήματος. Τὰ δὲ γενικὰ φαινόμενα εἶναι συνήθως πυρετὸς ὑφέσιμος ἢ διαλείπων, πολλάκις εἰσβάλλων μετὰ ῥίγους καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἱδρώτων, γενικὴ κακουχία, ἀνορεξία κλπ. Ἀξιοσημειώτως εἶναι ἡ παρατηρουμένη αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιεχομένων ἐν τῷ αἵματι λευκῶν αἱμοσφαιρίων. Εἰδικὰ δέ τινα φαινόμενα δύνανται νὰ πα-

Digitized by Google

ραχθῶσιν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας ἐντοπίσεως τοῦ ἀποστήματος. Ἐξ ἄλλου, ὅταν ἰδίως ἡ διαπύησις ἑδράζῃ μακρὰν τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, τὰ τοπικὰ φαινόμενα εἶναι ἐνίοτε ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολα, πολλάκις δὲ μόνη ἡ δοκιμαστικὴ παρακέντησις δύναται νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα, ἂν ὑπάρχῃ συλλογὴ πυώδης. Τὸ πύον σπανιώτατα, ἐν μικρᾷ πάντως ποσότητι, δύναται ν' ἀπορροφηθῇ καὶ νὰ ἐκλείψῃ οὕτως ἐντελῶς. Συνήθως, ἂν δὲν κενωθῇ δι' ἐπεμβάσεως χειρουργικῆς, συντῆκον τοὺς ἱστοὺς ζητεῖ διέξοδον· ἡ αὐτόματος αὕτη κένωσις τοῦ πύου, γινομένη πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος ἢ πρός τινα φυσικὴν κοιλότητα αὐτοῦ συγκοινωνοῦσαν εὐχερῶς μετὰ τοῦ ἐκτός, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἴασιν. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης δυνατὸν ἡ τοιαύτη κένωσις τοῦ πύου νὰ εἶναι ἀτελής, ὁπότε ἡ κατάστασις μεταπίπτει εἰς χρονιότητα, σχηματίζεται δὲ συρίγγιον, δι' οὗ ἐκρέει συνεχῶς ἢ περιοδικῶς πύον. Ἄλλοτε τὸ πύον τρέπεται οὐχὶ πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλ' ἐντὸς εὐσταθοῦς τινος χώρου τοῦ σώματος, μετ' ἀποτελεσμάτων λίαν σοβαρῶν ἢ καὶ ὀλεθρίων (π. χ. εἰς τὸ περιτόναιον, εἰς ἀρθρικήν τινα κοιλότητα). Ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλάκις πρὸ τῆς κενώσεως πυώδους τινὸς συλλογῆς ἐπέρχεται ὁ θάνατος ἐκ γενικῆς λοιμώξεως ἢ ἐξ ἐπιπλοκῆς τινος. Διὰ τοῦτο κατὰ γενικὸν κανόνα ἐπὶ διαπυήσεως ἐνδείκνυται ἡ διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως ἀπομάκρυνσις τοῦ πύου ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ.

Διαπύησις καὶ σχηματισμὸς ἀποστήματος δύναται νὰ παραχθῇ καὶ ἐκ χημικῆς ἐπιδράσεως, π. χ. ἐξ ἐνέσεως τερεβινθίνου ἐλαίου κλπ., ἐνίοτε δὲ προκαλοῦμεν τοιαῦτα ἀποστήματα πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

διαπυητικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν, ὁ διευκολύνων την διαπύησιν: «φλεγμονὴ διαπυητική», «ἀδὴν διαπυητικός». Λέγεται καὶ ἐπὶ φαρμάκων προκαλούντων τὴν διαπύησιν διὰ λόγους θεραπευτικούς. Μ. Ν. Κ.

— διαπυητικὴ *ἀδενῖτις* / *Ἰατρ.*/· βλ. λ. ἀδενῖτις.

διαπύλιον *τέλος* (καὶ συνηθέστερον εἰς τὸν πληθυντικον: *διαπύλια τέλη*). Ὁ εἰσπραττόμενος φόρος, ὑπὸ τῶν δημοτικῶν συνήθως πρακτόρων, εἰς τὴν εἴσοδον τῶν πόλεων, ἐπὶ τῶν εἰσερχομένων ὀχημάτων, ὑποζυγίων καὶ ἐμπορευμάτων. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρ' Ἀθηναίοις, ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ φόρος τῆς πύλης, τὸν ὁποῖον οἱ συγγενεῖς καὶ κληρονομοι τοῦ ἀποθανόντος ἐπλήρωνον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον διὰ τὴν διὰ τῆς πύλης τῆς πόλεως ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ του. —Α.

διαπυνθάνομαι· ἐρωτῶ ἐπιμόνως, ζητῶ πληροφορίας: «διαπυνθανόμενος τὰ καθ' ὑμᾶς ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ πατρός σας».

διάπυος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πλήρης πύου, κοιν. *ὀμπυωμενος*: «ἀπόστημα διάπυον».

διάπυρος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ πεπυρωμένος, ἐν καταστάσει καύσεως, πεπυρακτωμένος: «μύδροι διάπυροι»· || μεταφ. θερμός, φλογερός, σφοδρός: «διάπυρος ζῆλος,—εὐγλωττία».

— *διάπυρος σφαῖρα* / *Ναυτ. Πυρ.*/. Σφαιρικὸν βλῆμα τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ (γαλλ. boulet rouge ἀγγλ. red-hot shot), τὸ ὁποῖον ἐρυθροπυρούμενον εἰς εἰδικοὺς κλιβάνους ἐνετίθετο ἐν τῷ σωλῆνι τοῦ πυροβόλου, μεσολαβοῦντος μίγματος ἐξ ἀλεξιπύρου ἀργίλου μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ σακκιδίου τῆς γομώσεως. Πρώτη ἐπιτυχὴς ἐφαρμογὴ τοῦ τοιούτου βλήματος ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τοῦ Ἔλιοτ ἐναντίον τῶν Ἱσπανῶν, κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τοῦ Γιβραλτάρ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐπετέλεσαν σπουδαῖον ἔργον, κατὰ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς «Καρτερίας», ἧς τὰ πυροβόλα συστήματος *Παιξὰνς* εἶχε προβλέψει ὁ Ἄστιγξ διὰ βολὴν τοιούτων βλημάτων. Σ. Ε. Λ.

διαπυρῶ (*— όω*) καὶ *διαπυρώνω*· κάμνω τι διάπυρον, πυρακτῶ, κατακαίω.

διαπύρωσις, *— σεως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαπυροῦν*, ἰσχυρὰ πύρωσις, πυράκτωσις.

διαπυρωτικός, *—ή, — όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαπύρωσιν.

διαπυῶ (*—έω*)· ἀμεταβ., γίνομαι πύον, μεταβάλλομαι εἰς πύον, κοιν. *ὀμπυάζω*.

— διαπυῶ (*— όω*)· μεταβάλλω εἰς πύον· || παθ. *διαπυοῦμαι*· μεταβάλλομαι εἰς πύον.

διάρα (ἡ)· βλ. δυάρα.

Διαρβεκίρη (τουρκ. καὶ ἀραβ. *Ντιαρμπεκίρ*, ἐκ τοῦ *ντιάρ*=χώρα καὶ *Μπὲκρ*) / *Γεωγ.— Ἱστορ.*/. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἡ *Ἄμιδα* ἢ Amida τῶν Ρωμαίων (ἐκ τούτου δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐνίοτε *Καρὰ - Ἀμὶντ* ὀνομαζομένη), πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως καὶ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κειμένη ὑπὸ 38° 2′ Α. μῆκ. Παρισίων καὶ 37° 55′ Β. πλάτ., ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος, ὅστις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι βατός, ἐκτὸς τῆς ἐποχῆς τῆς τήξεως τῶν χιόνων καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν. Εὑρίσκεται εἰς ὕψος 620 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 115 χιλμ. ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ, κειμένων εἰς ὕψος 1100 μέτρων. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀνέρχονται κατὰ τὴν τελευταίαν τουρκικὴν στατιστικὴν (1927) εἰς 31.511, ἐνῷ προηγούμεναι τουρκικαὶ στατιστικαὶ ἀνεβίβαζον τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς εἰς 35.000, περιλαμβανομένων καὶ 11.000 Ἀρμενίων, ἐκλιπόντων μετὰ τὰς σφαγάς, καὶ 1000 περίπου Ἑλλήνων προσφυγόντων τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι (πλὴν ὀλίγων καθολικῶν Χριστιανῶν) εἶναι Μουσουλμᾶνοι, ἐκ τούτων δὲ ὑπὲρ τοὺς 5000 Κοῦρδοι. Ἐκτὸς τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς κουρδικῆς ὁμιλεῖται εἰς τὴν πόλιν καὶ ἡ ἀραβική. Τὴν πόλιν περιβάλλει καὶ σήμερον ἀκόμη παλαιὸν τεῖχος ἐξ ὀγκολίθων μαύρου βασάλτου (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Καρὰ - Ἀμίντ), μὲ 72 ὑψηλοὺς πύργους.

Εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. ἀπὸ τῆς Διαρβεκίρης ὑπάρχει μεγάλη γέφυρα ἐπὶ τοῦ Τίγρητος, κατασκευῆς ρωμαϊκῆς καὶ ἀραβικῆς. Τὸ κλῖμα εἶναι νοσηρόν. Ἐπιπολάζουσιν ἐπιδημικῶς ὁ τύφος καὶ ἡ ὀφθαλμία, ὡς καὶ εἰδικὸς δοθιήν, ὅμοιος πρὸς τὸν τοῦ Χαλεπίου, ἀφίνων οὐλὴν μετὰ τὴν ἴασιν. Ἐκ τῶν τεμενῶν τῆς πόλεως ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ *Οὐλοῦ - τζαμὶ* (= μέγα τζαμίον) πρώην ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, κατέχον τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου περσικοῦ ἀνακτόρου τῶν Σασανιδῶν. Φαίνεται ὅτι τὸ τέμενος ἐκτίσθη ἐκ τοῦ ὑλικοῦ ἀρ-

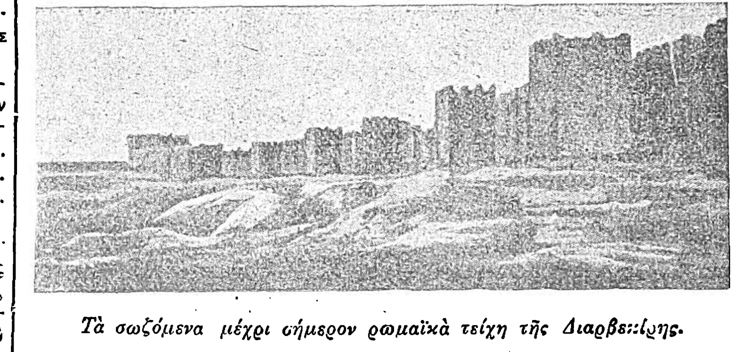

Τὰ σωζόμενα μέχρι σήμερον ρωμαϊκὰ τείχη τῆς Διαρβεκίρης.

χαίου παλατίου τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Τιγράνου τοῦ Β′. Ἡ Διαρβεκίρη ἦτο ἕδρα τοῦ ὀρθοδόξου ἐπισκόπου Ἀμίδης, ὑπαγομένου εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας.

Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς ἱδρύσεως τῆς Διαρβεκίρης εἶναι ἄγνωστος. Κατά τινας ἡ σημερινὴ πόλις ἐπέχει τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων *Τιγρανοκέρτων*, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον. Τὰ τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως, εἰς ἣν θέσιν εὑρίσκεται σήμερον, εἶναι γνωστὰ μόνον ἀφ' ὅτου ἔγινε ρωμαϊκὴ ἀποικία (230 μ. Χ.) ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄμιδα. Μετὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐγκατέστη εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἐπίσκοπος (325). Κωνστάντιος ὁ Β′, υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου (351—361) ἐπεξέτεινεν αὐτὴν καὶ ἔκτισεν ἢ μᾶλλον ἐπεσκεύασε τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον φαίνεται μᾶλλον κτίσμα ἀρμενικόν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Σαπὼρ τοῦ Β′ (310—381). Εἰς τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως ἔλαβε τότε μέρος καὶ ὁ ἱστορικὸς Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος, ὅστις περιέγραψε λεπτομερῶς τὴν πολιορκίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωβιανὸς (363—364) παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τοὺς Πέρσας. Βραδύτερον ὅμως περιῆλθε πάλιν εἰς τοὺς Ρωμαίους ἐπὶ αὐτοκρατόρων Οὐάλεντος (364—378) καὶ Οὐαλεντιανοῦ (364—375). Ἀλλ' ἐπὶ Ἀναστασίου οἱ Πέρσαι ἔγιναν πάλιν κύριοι τῆς πόλεως (502) σφάξαντες 80.000 ἐκ τῶν κατοίκων. Βραδύτερον ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ Ἄραβες ἀκόμη πρὸ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Μία ἀραβικὴ φυλὴ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Μπεκὶρ - μπὲν - Οὐαΐλ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Μεσοποταμίας, τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν *Ντιὰρ - Μπὲκρ* (=χώρα τοῦ Μπεκήρ). Ἐπὶ Ἡρακλείου ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν Ἀράβων, ὧν ἡγεῖτο ὁ χαλίφης Ὀμάρ. Ἔκτοτε ἤλλαξε συχνὰ κυρίους, μέχρις οὗ τῷ 1515 οἱ Κοῦρδοι παρέδωσαν αὐτὴν εἰς τὸν ὀσμανίδην σουλτᾶνον Σελὴμ Α′, παραμείνασαν ἔκτοτε τουρκικήν.

Ἡ ὁμώνυμος σημερινὴ ὑποδιοίκησις ἔχει 98,879 κατοίκους, ὁ δὲ ὁμώνυμος νομὸς 194,183, ἐξ ὧν ὑπὲρ τὰς 60.000 εἶναι Τοῦρκοι καὶ Τουρκομᾶνοι. Οἱ Ἀρμένιοι ὑπολογιζόμενοι ἄλλοτε εἰς 40.000 ἐσφάγησαν ἢ ἐκτοπισθέντες ὑπέκυψαν εἰς τὰς κακουχίας. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ νομοῦ λειτουργοῦν τὰ περίφημα χαλκωρυχεῖα τῶν Ἀργάνων, ἀνακαλυφθέντα τῷ 1119 μ. Χ. Τὸ μετάλλευμα αὐτῶν ἀποτελεῖται ἐκ σιδηροπυρίτου καὶ χαλκοπυρίτου.

Τὰ γεωργικὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι σιτηρά, ὄσπρια, ὄρυζα, σταφίδες, τραγάκανθος, βάμβαξ, μαλλία, ἐρυθρόδανον, μεταξοβόμβυκες κ.λ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

διάργυρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κεκοσμημένος δι' ἀργύρου. Ὅρος χρησιμοποιούμενος εἰδικώτερον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν διὰ τὰς πολυτελεῖς ἐξ ἀργύρου σταχώσεις τῶν εὐαγγελίων ἢ ἄλλων πολυτίμων βιβλίων. —Π.

διαρδίγαλλος (ὁ) (Diardigallus) /*Ζῳολ.*/. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐπλοκαμιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, *διαρδίγαλλον τὸν διάριον* (Diardigallus diarii), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰνδοκίναν καὶ φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Μέγεθος παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ φασιανοῦ, κεφαλὴν κεκοσμημένην ὑπὸ πυκνῶν ἠνωρθωμένων πτερῶν ἐν εἴδει λοφίου καὶ χρῶμα φαιοῖῶδες, μετὰ χρυσοκιτρίνων ἀποχρώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως, πορφυρόχρυσον μετ' ἀργυροειδῶν ἀποχρώσεων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, λευκοαργυρῶδες ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας καὶ φαιοκυανόχρουν ἐπὶ τῆς οὐρᾶς. Ἡ θήλεια ἔχει φαιοτεφρῶδες χρῶμα μὲ μελανὰς κηλῖδας ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος. Δ.Ν.Π.

διάρθριοι *χόνδροι*, ἢ *μηνίσκοι* /*Ἀνατομ.*/. Χόνδροι, οἵτινες δίκην διαφραγμάτων ἢ πετάλων παρεμβάλλονται ἐπὶ πολλῶν διαρθρώσεων διὰ μέσου τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος, καλούμενοι *διάρθριοι*. Οἱ χόνδροι οὗτοι παριστῶσιν ἢ τέλεια ἐγκάρσια διαφράγματα, διαιροῦντα τὴν ἀρθρικὴν κοιλότητα εἰς δύο χωριστὰ ἀπ' ἀλλήλων μέρη, ἢ ἀτελῆ, τουτέστι τετρημένα κατὰ τὸ μέσον, ἢ τέλος μηνοειδῆ πέταλα, ὅτε κυρίως καὶ ὀνομάζονται *διάρθριοι μηνίσκοι*. Ἔχουσι δ' οἱ διάρθριοι χόνδροι δύο ἐπιφανείας ὑποκοίλους προσαρμοζομένας πρὸς τὰς συστοίχους κυρτὰς ἀρθρικὰς ἐπιφανείας τῶν ὀστῶν καὶ συνίστανται ἐξ ἰνώδους χονδρικοῦ ἱστοῦ μετ' ἀγγείων καὶ νεύρων, ἰδίως ἐν τῇ περιφερικῇ μοίρᾳ, τῆς κεντρικῆς στερουμένης αὐτῶν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

δίαρθρον (τὸ) (Diarthrum) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θυμελιδῶν*. Εἶναι πόαι μὲ βλαστὸν εὐθυτενῆ. λεπτὸν καὶ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα κατὰ στάχυς καταληκτικοὺς ἢ μασχαλιαίους διατεταγμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει 2 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀσίᾳ.

διαρθρῶ (*—όω*)· συναρμόζω τὰ ἄρθρα, συνδέω τὰ μέλη ἑνὸς ὅλου: «διαρθρῶ βιβλίον,—πραγματείαν» κατατάσσω τὰ κεφάλαια καὶ συνδέω αὐτὰ πρὸς ἄλληλα, «διήρθρωσε τὴν πραγματείαν ἐξελικτικῶς».

διάρθρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ συναρμογὴ τῶν ἄρθρων, ἡ κατάλληλος σύνδεσις τῶν μελῶν ἑνὸς ὅλου, συνήθ. μεταφ.: «ἡ διάρθρωσις τοῦ συγγράμματος,—τῆς πραγματείας κττ.».

— /*Ἀνατομ.*/ Ἄρθρωσις κινητή, καθ' ἣν αἱ ἀρθρικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν ὀστῶν, ἐλεύθεραι καὶ ἐπικεχονδρωμέναι, συνδέονται πρὸς ἀλλήλας οὕτως, ὥστε ἐπιτρέπουσι κινήσεις μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένας· τοιαῦται αἱ ἀρθρώσεις κατ' ὦμον, κατ' ἰσχίον κλπ. Ἑκάστη *διάρθρωσις* περιλαμβάνει: 1) τὰς περικεχονδρωμένας ἀρθρικὰς ἐπιφανείας, αἵτινες εἰσέχουσιν ἐλεύθεραι εἰς τὴν ἀρθρικὴν κοιλότητα· 2) τὴν ἀρθρικὴν κοιλότητα, μᾶλλον ἢ ἧττον βαθεῖαν· 3) τὸν ἀρθρικὸν θύλακον, τὸν συνέχοντα τὰς ἀρθρικὰς ἐπιφανείας, ὑπαλειφόμενον ἔσωθεν ὑπὸ τοῦ ἀρθρικοῦ ὑμένος· καὶ 4) τοὺς ἐπικουρικοὺς συνδέσμους καὶ τοὺς διαρθρίους καὶ γληνιαίους χόνδρους (βλ. καὶ λ. ἄρθρωσις). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

διαρθρωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς διάρθρωσιν, διαμόρφωσιν, συναρμολόγησιν.

διαρίζω· ἰδιωματ., διανέμω, διαμοιράζω δωρεὰν (ἀπὸ τοῦ μεσαιων. *διάριον*, λατ. diarium=diurum cibarium, ἡ καθ' ἡμέραν διανεμομένη τροφὴ εἰς τοὺς μοναχούς).

— διαρίζω /*Ναυτ.*/. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης (Ὀνομ. Ναυτ. ἄρθρ. 140) σημαίνων τὸ σχεδιάζειν εἰς φυσικὸν μέγεθος, ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ναυπηγικοῦ ἰχνογραφείου, τὰ διάφορα τοῦ πλοίου τεμάχια, ἀνταποκρινόμενος δὲ πρὸς τὸν γαλλικὸν gabarier καὶ ἀγγλικὸν draw. Λέγεται καὶ *βιάρω*. Σ. Ε. Λ.

διαριθμῶ· διακρίνω, ξεχωρίζω ἓν ἕκαστον ἀπ' ἀλλήλων δι' ἰδίου ἀριθμοῦ, ἀριθμῶ, μετρῶ ἀνὰ ἕν.

διάρισμα (τό)· ἰδιωματ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαρίζω*, ἡ δωρεὰν διανομὴ καὶ αὐτὸ τὸ διανεμόμενον.

— διάρισμα /*Ναυτ.*/. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὸν γαλλικὸν gabariage καὶ τὸν ἀγγλικὸν moulding, καὶ σημαίνων τὴν πρᾶξιν τοῦ διαρίζω (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

διάρκεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι διαρκές, ἀκατάπαυστον, ἀδιάκοπον· ἡ χρονικὴ συνέχεια καθ' ἣν λαμβάνει τι ὑπόστασιν: «ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας,—τοῦ ταξιδίου,—τῆς βασιλείας», «κατὰ τὴν διάρκειαν

Digitized by Google

τοῦ ταξιδίου,—τοῦ πολέμου»· || «ὕφασμα διαρκείας» ἀντοχῆς, στερεότητος. B. Φ.

—*[Φιλοσοφ.]* Ὁ ὅρος διάρκεια (γαλλ. durée, ἀγγλ. duration, ἰταλ. durata, γερμαν. Dauer) σημαίνει ὡρισμένον μέρος τοῦ χρόνου, λαμβανομένου ἐν τῷ συνόλῳ του καὶ ἀφῃρημένως. Ἀντιθέτως παρὰ Καρτεσίῳ ἡ διάρκεια δὲν εἶναι μέρος τοῦ χρόνου, ἀλλὰ ἡ γενίκευσις αὐτοῦ. «Ὁ χρόνος τὸν ὁποῖον διακρίνομεν τῆς διαρκείας, γενικῶς λαμβανομένης, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου λέγομεν ὅτι εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῆς κινήσεως, δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ τρόπος τις, καθ' ὃν νοοῦμεν τὴν διάρκειαν ταύτην». Principes de la philosophie I, 57). Κατὰ τὸν Σπινόζαν ὁ χρόνος εἶναι τὸ μέτρον τῆς διαρκείας, «ἂν καὶ ὅ,τι ὀνομάζομεν οὕτω δὲν εἶναι ἔξω τῆς πραγματικῆς διαρκείας τῶν πραγμάτων, παρὰ τρόπος τις νοήσεως». Ὁ Λεϊβνίτιος διακρίνει τὸν χρόνον ἀπὸ τῆς διαρκείας, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸν χῶρον ἀπὸ τῆς ἐκτάσεως. Ὁ χρόνος εἶναι ποσότης, ἐνῷ ἡ διάρκεια ποιότης. Ἡ διάρκεια ἔχει τρόπον τινὰ καὶ ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν, ὄχι ὡς ἔχουσα αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν πραγματικότητά τινα, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὰ πράγματα διαρκοῦν πράγματι· ὁ χρόνος ὅμως ὑφίσταται μόνον ἐν τῷ πνεύματι τοῦ μετροῦντος αὐτόν.

Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Μπεργξὸν ἡ διάκρισις τῆς διαρκείας ἀπὸ τοῦ χρόνου ἔχει βασικὴν σημασίαν. Κατὰ τὸν Μπεργξὸν ἡ διάρκεια εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ χαρακτὴρ τῆς διαδοχῆς, ὡς γίνεται αὕτη αἰσθητὴ ἐν τῷ βίῳ τοῦ πνεύματος, «καθαρὰ διάρκεια, διάρκεια συγκεκριμένη, διάρκεια πραγματικῶς βεβιωμένη», ἐνῷ ὁ χρόνος εἶναι ἡ μαθηματική της ἰδέα, τὴν ὁποίαν μεταχειριζόμεθα διὰ τὸν στοχασμὸν καὶ διὰ νὰ ἐπικοινωνῶμεν μετὰ τῶν ὁμοίων μας μεταφράζοντες αὐτὸν εἰς ἐκτατικὰς εἰκόνας. Ἀντιστέλλει ἀφ' ἑνὸς τὸν μαθηματικὸν χρόνον (χρόνον-μῆκος), τὸν ἀφῃρημένον χρόνον, τὴν διαδοχὴν συγχρονισμῶν, ἐκταθέντα διὰ μιᾶς ἐν τῷ χώρῳ καὶ μετρούμενον ὡς αὐτός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν ψυχολογικὸν χρόνον, τὴν διάρκειαν (χρόνον-ἐφεύρεσιν), χρόνον συγκεκριμένον, ὅστις ἀνελίσσεται, ἐν ᾧ μέτρῳ δημιουργεῖ, ἀνεπίδεκτος δὲ μετρήσεως. Ἡ μπεργξονικὴ αὕτη ἀντίληψις περὶ τοῦ χρόνου-διαρκείας εἶναι παραπλησία μὲ τὴν δοξασίαν τῶν Νεοπλατωνικῶν περὶ χρόνου «μὴ ὑπάρχοντος ἐκτὸς τῆς ψυχῆς οὐδ' ὡς παρακολούθημα αὐτῆς, ἀλλὰ συνόντος τῇ ψυχῇ δημιουργούσῃ».

Ἡ *διάρκεια* κατὰ τὸν Μπεργξὸν εἶναι ἀδιαίρετος πολλαπλότης, ἀδιάλειπτος κίνησις καὶ μεταβολή, εἶναι ἀνεπίστροφος, νεογόνος καὶ ἀπρόβλεπτος, «συνεχὴς πρόοδος τοῦ παρελθόντος διαβιβρώσκουσα τὸ μέλλον καὶ ὀγκουμένη ἐφ' ὅσον προχωρεῖ». Προσέτι: «διάρκεια σημαίνει ἐφευρετικότης, δημιουργία μορφῶν ἐλευθέρα καὶ συνεπῶς ἀπρόβλεπτος, συνεχὴς κατεργασία τοῦ ἀπολύτως νέου». Ὑπὸ τὴν ἁγνοτάτην της μορφήν, ἡ διάρκεια εἶναι «ὁ χαρακτὴρ ὃν προσλαμβάνει ἡ διαδοχὴ τῶν συνειδησιακῶν μας καταστάσεων, ὅταν τὸ ἐγώ μας ἀφήνεται ἐλεύθερον, ὅταν ἀποφεύγῃ νὰ ἐπιχειρήσῃ χωρισμὸν μεταξὺ τῆς παρούσης καὶ τῶν προγενεστέρων καταστάσεων». «Εἶναι ἡ διαδοχὴ ποιοτικῶν μεταβολῶν συμμιγνυμένων, ἀλληλεισδυομένων, ἄνευ ἀκριβῶν περιγραμμάτων, ἄνευ οὐδεμιᾶς τάσεως ἐξωτερικεύσεως τῶν μὲν ἐν σχέσει πρὸς τὰς δέ, χωρὶς καμμίαν συγγένειαν μὲ τοὺς ἀριθμούς» (Essai sur les données immediates de la conscience). «Εἶναι μνήμη, ἀλλ' ὄχι μνήμη ἐξωτερικὴ τοῦ ὅπερ περιέχει καὶ διάκριτος τοῦ παρελθόντος, τοῦ ὁποίου ἐξασφαλίζει τὴν διατήρησιν· εἶναι μνήμη ἐσωτερικὴ αὐτῆς ταύτης τῆς μεταβολῆς, μνήμη προωθοῦσα τὸ πρὸ ἐντὸς τοῦ μετὰ» (Durée et simultanéité).

Εἶναι ἡ μελῳδικὴ ἐξέλιξις στιγμῶν, ὧν ἑκάστη περιέχει τὴν ἀπήχησιν τῶν προηγουμένων καὶ προαγγέλλει ὅσας θ' ἀκολουθήσουν· εἶναι πλουτισμὸς οὐδέποτε σταματῶν, διηνεκὴς ἐμφάνισις νέου· εἶναι γίγνεσθαι ἀδιαίρετον, ποιοτικόν, ὀργανικόν, ξένον πρὸς τὸν χῶρον καὶ ἀνυπότακτον εἰς τὸν ἀριθμόν: συμφωνία ἥτις ἔχει τὸ αἴσθημα ἑαυτῆς καὶ εἶναι δημιουργὸς ἑαυτῆς. «Μελῳδία, ἣν ἀκούομεν μὲ κλεισμένους ὀφθαλμούς, οὐδὲν ἄλλο ἐκτὸς αὐτῆς σκεπτόμενοι· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξαλείψωμεν τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἤχων, νὰ καταλύσωμεν κατόπιν τοὺς διακριτικοὺς χαρακτῆρας αὐτοῦ τούτου τοῦ ἤχου, νὰ μὴ συγκρατήσωμεν εἰμὴ μόνον τὴν συνέχισιν τοῦ προηγηθέντος ἐντὸς τοῦ ἀκολουθοῦντος, τὴν ἀδιάλειπτον μετάβασιν. Εἶναι πολλαπλότης ἄνευ διαιρετότητος, διαδοχὴ ἄνευ χωρισμοῦ» (Durée et simultanéité).

Ἡ μνήμη εἶναι καθαρὰ διάρκεια, καθὼς καὶ ἡ συνείδησις. Πᾶν ὅ,τι ζῇ διαρκεῖ, ἴσον μεταβάλλεται, ἐξελίσσεται, δημιουργεῖ ἐλευθέρως καὶ ἀπροβλέπτως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως περὶ διαρκείας ὁ Μπεργξὸν ἀντιμετωπίζει καὶ λύει τὰ κεφαλαιωδέστερα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας: τὰ προβλήματα τῆς ἐλευθερίας, τῆς βουλήσεως, τῆς ψυχῆς, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου ἐν γένει.

Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

—*[Γραμματ.]* Καλεῖται *διάρκεια* ἐν τοῖς ῥήμασιν ἡ παράτασις, ἡ συχνὴ ἐπανάληψις τοῦ γινομένου. Αὕτη εἰς τοὺς τρεῖς φυσικοὺς χρόνους τοῦ ῥήματος (παρελθόν, παρόν, μέλλον) δηλοῦται κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους. Ἐν τῷ παρελθόντι, διὰ τοῦ παρατατικοῦ, παρ' Ὁμήρῳ δὲ καὶ διὰ τῶν θαμιστικῶν λεγομένων χρόνων· π. χ. *ὄρσασκε* (θαμιστικὸς τύπος τοῦ δευτέρου ἀορίστου τοῦ *ὄρνυμι* (Ἰλ. Ρ 423), *ζωννύσκετο* (θαμιστ. τοῦ μέσου παρατατικοῦ τοῦ ζώννυμι (Ἰλ. Ε 857). Ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τοῦ διαρκοῦς μέλλοντος *(θὰ τρώγω)*. Ἐν τῷ παρόντι, δηλουμένῳ γενικῶς διὰ τοῦ ἐνεστῶτος, συνήθως δὲν γίνεται οὐδεμία διάκρισις τοῦ διαρκῶς ἢ ἐν ὡρισμένῃ στιγμῇ γενομένου. Εἴς τινας ὅμως γλώσσας ὑπάρχουν ἰδιαίτεροι διακεκριμένοι τύποι καὶ διὰ τὸ παρόν. Ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἡ διάκρισις γίνεται διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἑτέρου περιφραστικοῦ τύπου ἐνεστῶτος: *I eat* (τρώγω), *I am eating* (εἶμαι τρώγων), ἐν τῇ τουρκικῇ δὲ ὑπάρχουν μονολεκτικοὶ τύποι πρὸς δήλωσιν τοῦ διαρκοῦς καὶ τοῦ στιγμιαίου ἐνεστῶτος: *γιαζάριμ* (γράφω), *γιαζίορουμ* (γράφω αὐτὴν τὴν στιγμήν). Π. Ν. Π.

—**διάρκεια** *ζωῆς, πιθανή*— *[Νομ.]*· βλ. ζωή.

—**διάρκεια** *τροχιᾶς* *[Βλητική]*. Ὁ εἰς δευτερόλεπτα ἐκφραζόμενος χρόνος διαδρομῆς τοῦ βλήματος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τροχιᾶς μέχρι τοῦ σημείου πτώσεως. Αὕτη ἀποτελεῖ κύριον στοιχεῖον τῆς τροχιᾶς, χρησιμεῦον πρὸς καθορισμὸν τῆς *διαρκείας ῥυθμίσεως* ἢ ἁπλῶς τῆς *ῥυθμίσεως* τοῦ ἐγκαιροφλέκτου πυροσωλῆνος, καθὼς καὶ πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν ἐπενεκτέων μεταβολῶν τῶν στοιχείων σκοπεύσεως εἰς εἰδικάς τινας, ἀλλὰ συνήθεις περιπτώσεις τῆς βολῆς, ὡς π. χ. ἐναντίον στόχου κινουμένου, ἀπὸ κινουμένου πυροβόλου (ἀπὸ πλοίου), ἐν καιρῷ πνέοντος ἀνέμου κτλ. Ἡ εἰς ἑκάστην ἀπόστασιν ἀντιστοιχοῦσα διάρκεια ἀναγράφεται εἰς τοὺς σχετικοὺς πίνακας βολῆς τῶν πυροβόλων.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

διαρκὴς (ὁ, ἡ)—, *ές* (τό)· ἀκατάπαυστος, συνεχής, ἀδιάκοπος: «κατέβαλεν αὐτὸν ἡ διαρκὴς καὶ ἔντονος ἐργασία», «ἡ παροχὴ τοῦ ὕδατος εἶναι διαρκής»· || πολυχρόνιος, μόνιμος: «διαρκὴς ἐπιτροπή, — ἐποπτεία».— Ἐπίρρ. *διαρκῶς*· ἀδιακόπως, ἀκαταπαύστως, συνεχῶς: «διαρκῶς παραπονεῖται»· || *μέλλων διαρκής*· βλ. μέλλων.

διαρκῶ *(—έω)*, ἀόρ. *διήρκεσα*· ὑφίσταμαι, ὑπάρχω κατ' ἐξακολούθησιν, παρατείνομαι: «ὁ θυμός του δὲν διαρκεῖ», «ἡ ἀσθένειά του διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν», «ἡ κατάστασις αὕτη δὲν θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ».

διαρκῶς· ἐπίρρ. βλ. διαρκής.

δίαρμα (τὸ) *[Ναυτ.]*· κοιν. *κοῦρσα* (ἡ) ἢ *μίλλια* (τά), γαλλ. le chemin, ἀγγλ. the distance (Ὀνομ. Ναυτ. ἄρθρ. 1217). Τὸ ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ διανυθὲν ὑπὸ πλοίου διάστημα ἐκπεφρασμένον εἰς μίλλια ναυτικά. Κατ' ἐπέκτασιν, λογίζουσί τινες ὡς *δίαρμα* τὰ ὑπὸ τὴν αὐτὴν πλεῦσιν διανυθέντα μίλλια, ταυτίζοντες οὕτως εἰς συνωνυμίαν τὴν *διαδρομὴν* καὶ τὸ δίαρμα. Σ. Ε. Λ.

διάρμενον (τὸ) *[Ναυτ.]*· εἶδος πλοίου, ἄλλως *δίστηλον* (Ὀνοματολ. Ναυτ. 1356) καὶ ἐπισήμως *δικάταρτον* κοινῶς ὀνομαζόμενον. Σ. Ε. Λ.

διαρμίζω· ἰδιωματ., τακτοποιῶ, εὐθετῶ, εὐπρεπίζω, κοιν. *συγυρίζω*: «διαρμίζω τὸ σπίτι».

διαρμόζω· συναρμόζω, προσαρμόζω ἐν τῷ μεταξύ: «λίθοι πολύτιμοι καλῶς διηρμοσμένοι».

δίαρον (τὸ) (Biarum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ ῥίζας κονδυλώδεις. Γνωστὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *Δίαρον λεπτόφυλλον* (Biarum fenuifolium), ὅπερ εἶναι κοινότατον καὶ παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀτεκνόχορτο* ἢ *καλικάντσα*. *Δίαρον τὸ σπρουνέριον* (Biarum sprunerii) καὶ *δίαρον τὸ φραάσιον* (Biarum fraasianii), ἀπαντῶντα ἐπίσης πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δ. Ν. Π.

διαρπαγὴ (ἡ)· ὁ διὰ τῆς ἁρπαγῆς ἀφανισμός, λεηλασία, οἷον κυριευθείσης πόλεως ἢ χώρας, ἡ ἁρπαγὴ τῶν κτηνῶν, τῶν καρπῶν τῆς γῆς, τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις ἀποκειμένων τροφίμων ἢ σκευῶν ἢ θησαυρῶν κτπ.: «οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ τὴν διαρπαγήν»· || μεταφ. ἡ ἁρπαγὴ πραγμάτων ἀδεσπότων ἢ ἀνεπιτηρήτων: «ἡ διαρπαγὴ τῆς περιουσίας τῆς ἑταιρείας, — τῆς βιβλιοθήκης κτπ.».

διαρπάζω, ἀόρ. *διήρπασα—διηρπάγην*, παθ. μετχ. *διηρπασμένος*· ἁρπάζω ἐξ ἀδεσπότων ἢ ἀνεπιτηρήτων πραγμάτων, λεηλατῶ: «οἱ ἐπιδρομεῖς διήρπασαν τὴν πόλιν»· || μεταφ. ἁρπάζω, κλέπτω ὡς ἐξ ἀδεσπότων: «διηρπάγη ἡ περιουσία τῆς ἑταιρείας».

διαρραίνω, ἀόρ. *διέρρανα*· ῥαντίζω, ῥαίνω καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις.

διάρραμμα (τό)· ῥάμμα, ῥαφή, ἡ διὰ ῥαφῆς συνένωσις.

διαρραντίζω· ῥαντίζω κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν.

διαρράπτω· ῥάπτω, συρράπτω: «διαρράπτω τὸ τραῦμα,—τὴν τομήν».

διάρραχο (τό)· ἡ ῥάχις ἀκριβῶς τοῦ ὄρους, κατάρραχα.

διαρρέω, ἀόρ. *διέρρευσα*· ῥέω διὰ μέσου, ῥέων ποτίζω: «ὁ Νεῖλος ποταμὸς διαρρέει τὴν Αἴγυπτον», «ἡ Μακεδονία διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων ποταμῶν»· || ἐπὶ πλοίου, κάμνω νερά: «διαρρέει τὸ πλοῖον ἕνεκα τῆς παλαιότητος»· || ῥέω ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, διασκορπίζομαι, ἀφανίζομαι: «ὅλα αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια διέρρευσαν ἀσκόπως»

—*[Ναυτ.]* Βλ. διαρροή.

διάρρηγμα (τό)· ῥῆγμα, σχισμάδα, τσάκισμα.

διαρρηγνύω, ἀρχ. *διαρρήγνυμι*, ἀόρ. *διέρρηξα—διερράγην*· ῥηγνύω ἐξ ὁλοκλήρου, ποιῶ ῥῆγμα, θραύω, ἀνοίγω βιαίως, παραβιάζω: «διέρρηξε τὴν θύραν,—τὸ χρηματοκιβώτιον», «διερράγη ἡ φιάλη,—ἡ ὑδρία,—ὁ τοῖχος»· || «διέρρηξε τὰ ἱμάτιά του» ἔσχισε τὰ φορέματά του (ἀπὸ θυμόν, ἀπὸ ἀγανάκτησιν), «διερράγη κραυγάζων» ἔσκασε φωνάζοντας.

διαρρήδην· ἐπίρρ. ῥητῶς, σαφῶς, ἀπεριφράστως: «ὡμολόγησε διαρρήδην τὴν ἐνοχήν του» (ἀπὸ τῆς προθέσεως *διὰ* ἐπιτατικῶς καὶ τοῦ θέματος *ῥη—* τοῦ ῥήματος λέγω).

διαρρηκτικός,*—ή,—όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς διάρρηξιν: «διαρρηκτικὰ μέσα,—ὄργανα»· || ὁ διαρρηγνύμενος, ὁ ἐκρηγνύμενος· «διαρρηκτικὸν βλῆμα».

διάρρηκτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ παθὼν διάρρηξιν, ὁ διερρωγώς: «διάρρηκτος θύρα,—οἰκία», «διάρρηκτα ἀγγεῖα» τὰ διερρωγότα.

διαρρηκτός,*—ή,—όν*· ὁ δυνάμενος νὰ διαρραγῇ, νὰ θραυσθῇ, νὰ παραβιασθῇ, ἀντίθ. *ἀδιάρρηκτος*: «διαρρηκτὸν χρηματοκιβώτιον».

— **διαρρηκτοὶ** *καρποὶ* (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ καρποὶ οἱ ἔχοντες ξηρὸν περικάρπιον, ξυλῶδες ἢ ὑμενῶδες, ὅπερ μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ καρποῦ διανοίγεται ποικιλοτρόπως καὶ διασκορπίζει πρὸς τὰ ἐκτὸς τὰ ἐντὸς ἐγκεκλεισμένα σπέρματα. Τοιούτους καρποὺς ἔχουσι τὰ φυτὰ *δελφίνιον*, *κύαμος* καὶ ἄλλα πολλά. Δ. Ν. Π.

διάρρηνον (τὸ) (Diarrenon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

διάρρηξις,*—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαρρηγνύειν*, θραῦσις, βίαιον ἄνοιγμα, σχίσμα, παραβίασις: «διάρρηξις θύρας,—χρηματοκιβωτίου,—οἰκίας κτλ»· || «διάρρηξις σχέσεων,—ἀρραβῶνος,—φιλίας κτπ.» κατάργησις, διακοπή.

—*[Ποιν. Δικ.]* Βλ. λ. κλοπή.

—*[Στρατηγ.]* Στρατηγικὴ *διάρρηξις* καλεῖται ἡ διάσπασις (ῥῆγμα) τοῦ μετώπου στρατοῦ τινος εὑρισκομένου εἴτε ἐν τῇ ὠχυρωμένῃ τοποθεσίᾳ, εἴτε ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου καὶ συνεπῶς ὁ χωρισμὸς τοῦ στρατοῦ εἰς δύο μεμονωμένα μέρη. Ἡ διάρρηξις εἶναι συνήθως ἀποτέλεσμα τῆς κεντρικῆς μετωπικῆς ἐπιθέσεως (βλ. λ.). Ἵνα δ' ἐπέλθῃ τοιαύτη, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἁπλῆ ἀπώθησις τῶν στρατευμάτων τοῦ μετώπου, ἀλλ' ἀπαιτεῖται βαθεῖα διείσδυσις τοῦ ἐπιτιθεμένου ἐπὶ εὐρείας μετωπικῆς ἐκτάσεως καὶ συντριβὴ τῶν ἐφεδρειῶν τοῦ ἀμυνομένου. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ὠχυρωμένης τοποθεσίας ἡ διάρρηξις δὲν εἶναι τόσον εὔκολος, ἰδίως ἐὰν τὰ στρατεύματα τοῦ ἀμυνομένου παρουσιάζωνται ἀρκετὰ πλαστικά, ὥστε νὰ ἐνδίδωσι χωρὶς νὰ διασπῶνται, διότι τότε ὁ ἐπιτιθέμενος εὑρίσκεται ἐσφηνωμένος ἐντὸς τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν καὶ ὑποκείμενος εἰς τὰς ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν τῆς σφηνὸς ἐχθρικὰς ἀντεπιθέσεις, δηλαδὴ σχηματίζει τὸν καλούμενον θύλακα· ἐπιτυγχάνει δέ, ἢ ὅταν ὑπάρχῃ ἔλλειψις ἐπαρκῶν μέσων συγκοινωνίας τοῦ ἀμυνομένου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐν καιρῷ συγκέντρωσις τῶν ἀπομονωθέντων μερῶν καὶ ἡ ἔγκαιρος ἄφιξις τῶν ἐφεδρειῶν, ὡς π. χ. συνέβη κατὰ τὴν διάρρηξιν τοῦ γερμανοβουλγαρικοῦ μετώπου τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ἐν Μακεδονίᾳ, ἢ ὅταν γίνηται ἐκπομπὴ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ σημείου ἐπαφῆς συμμάχων, ὡς π.χ. ἐπανειλημμένως ἐπεζητήθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῶν Ἀγγλογάλλων, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη. Προκειμένου περὶ μετώπου στρατοῦ τινος εὑρισκομένου ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου (ἐν μὴ ὠχυρωμένῃ τοποθεσίᾳ), ἡ διάρρηξις εἶναι βεβαίως ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ εὐκολωτέρα, ὡς συνέβη εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς· οὕτως ἐπέτυχε διάρρηξιν ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1796 εἰς Ἰταλίαν, ἐπεζήτησε δὲ τοιαύτην τῷ 1886 ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος Ἐγιοὺπ πασᾶς κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ περὶ τὴν Κοῦτρα-Ζάρκος, ἔνθα τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν δύο ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ἐνεργούντων ἀρχηγείων Λαρίσης καὶ Τρικκάλων, ἥτις θὰ ἐπήρχετο ἀναμφιβόλως, ἂν δὲν ἐπηκολούθει ἡ διακοπὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν. Σήμερον ὅμως καὶ ὁ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει στρατὸς (ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου) θὰ ἔχῃ πάντως πρόχειρόν τινα ὀχύρωσιν,

Digitized by Google

διότι παρέχεται πάντοτε ὁ χρόνος εἰς ἀμυνόμενόν τινα, ὥστε νὰ ὀργανώσῃ προχείρως τὸ ἔδαφος. Καθ' ἁπάσας ὅμως τὰς περιστάσεις, εἴτε πρόκειται περὶ ὠχυρωμένης τοποθεσίας εἴτε περὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως, μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς διαρρήξεως, σύντονος στρατηγικὴ καταδίωξις ὑπὸ τοῦ ἐπιτιθεμένου, διότι ἐν περιπτώσει χαλαρώσεως τῆς καταδιώξεως ὁ ὑποστὰς τὴν διάρρηξιν λαμβάνει τὸν χρόνον νὰ συγκεντρωθῇ καὶ πάλιν, ὡς π. χ. συνέβη εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν τῷ 1912 μετὰ τὴν διάρρηξίν του εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιρκιλισὲ καὶ τὴν ὑποχώρησίν του πρὸς δύο χωριστὰς κατευθύνσεις, ὁπότε, χάρις εἰς τὴν μὴ καταδίωξιν τῶν Βουλγάρων, συνεκεντρώθη εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ Καραγὰτς δερεσί.

Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ταχυβόλου ὁπλισμοῦ (1900 περίπου), ἡ ἐπίτευξις διαρρήξεως εἶχεν ἀρχίσει θεωρουμένη ἂν μὴ ἀδύνατος, πάντως ὅμως πολὺ δύσκολος, καίτοι κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας οἱ πάντες διέβλεπον ἀγῶνα (ἑλιγμῶν) ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, τὸ πολὺ μὲ ὀχύρωσιν συνήθη τοῦ πεδίου μάχης· τῆς ἰδέας ταύτης κύριοι ὑπέρμαχοι ἦσαν οἱ Γερμανοὶ στρατηγοὶ φὸν ντὲρ Γκόλτς καὶ ὁ τότε ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου von Schlieffen, λόγῳ τοῦ ὅτι, διὰ τῶν συγκεντρωτικῶν πυρῶν κατὰ τοῦ χώρου καθ' οὗ ἡ διάρρηξις, δύναται νὰ παρακωλυθῇ ἡ περαιτέρω διείσδυσις τοῦ ἐπιτιθεμένου. Ὁ ἐπακολουθήσας Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος (1904—1905) ἐν Μαντζουρίᾳ ἐπέρρωσε τὴν γνώμην ταύτην, καθ' ὅσον οὐδέποτε ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων κεντρικὴ μετωπικὴ ἐπίθεσις σχοῦσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάρρηξιν. Κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὅστις ὅμως διεξήχθη ὑπὸ ὅλως ἐξαιρετικὰς συνθήκας ὀχυρώσεως συνεχοῦς, διεπιστώθη ὅτι σπανίως ἐπιτυγχάνεται διάρρηξις (βλ. *Culmann*, Tactique générale 1924, σελ. 240 καὶ Stratégie 1924, σελ. 61)· ὡς ἐξαιρετικῶς δὲ σπάνιαι περιπτώσεις καταλέγονται ἡ τοῦ γερμανοβουλγαρικοῦ βαλκανικοῦ μετώπου καὶ ἡ τοῦ ρωσικοῦ μετώπου. Ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ (τῷ δυτικῷ) οὐδεμία ἑκατέρωθεν ἐπετεύχθη διάρρηξις, διότι, λόγῳ τῶν συγχρόνων τεχνικῶν μέσων, ἡ ἔγκαιρος ἄφιξις ἐφεδρειῶν καὶ ἡ προσωρινὴ πωμάτισις τοῦ ρήγματος παρεμποδίζουσι τὴν διεύρυνσιν αὐτοῦ, ὡς συνέβη κατὰ τὴν μεγάλην γερμανικὴν ἐπίθεσιν τῆς 21 Μαρτίου 1918, ὁπότε τὸ ἐπελθὸν ρῆγμα εἰς τὸ ἀγγλικὸν μέτωπον (5ην ἀγγλικὴν στρατιάν) ἐπωμάτισαν προσωρινῶς 60 γαλλικὰ ἀεροπλάνα μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν ἐσπευσμένως ἀποσταλέντων σιδηροδρομικῶς καὶ αὐτοκινητικῶς γαλλικῶν στρατευμάτων. Οἱ μεταπολεμικοὶ Γάλλοι συγγραφεῖς, οἱ διαβλέποντες πάντοτε ἀγῶνα ὑπὸ συνθήκας παρεμφερεῖς πρὸ τὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, θεσπίζουσιν ὅτι, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ σήμερον ἡ διάρρηξις, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐκτελεσθῇ προηγουμένως κατατριβὴ (usure) τοῦ ἀμυνομένου ἐπὶ μεγίστης μετωπικῆς ἐκτάσεως, καὶ ἀκολούθως ν' ἀναληφθῇ κεντρικὴ μετωπικὴ ἐπίθεσις ἀποβλέπουσα εἰς διάρρηξιν. «Προώθησις γενική, κατ' ἀρχὰς ἐκδηλουμένη διὰ μεγάλης ἐνεργητικότητος πεζικοῦ καὶ πρὸ παντὸς πυροβολικοῦ, ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου, μέχρις ὅτου ἀναγνωρισθῇ ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ ὑπεροχὴ ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου· εἶτα προσπάθεια ἀποφασιστικὴ ἐφ' ἑνὸς μέρους τοῦ μετώπου, σκοποῦσα νὰ παραγάγῃ τοῦθ' ὅπερ ἐπεκράτησε νὰ καλῆται ρῆγμα, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι εἰμὴ ἀνατροπὴ τοῦ ἐχθροῦ ἐκτὸς τῆς ζώνης τῶν ὀργανώσεών του» (*Lemoine*, Tactique générale 1928 ἑλλ. μετ. σελ. 81). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— *[Βοτ.]* Καλεῖται ἐν τῇ βοτανικῇ *διάρρηξις* τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ κλειστόν τι φυτικὸν ὄργανον, ὡς ἀνθήρ, καρπός, σποριάγγειον, διανοίγεται φυσικῶς, διὰ νὰ διασπείρῃ τὰ γονιμοποιὰ στοιχεῖα, ἤτοι τὴν γῦριν καὶ τὰ σπέρματα, ἅτινα περικλείει. Ἡ διάρρηξις τῶν ἀνθήρων γίνεται δι' ἐπιμήκων σχισμῶν, ὅπως π. χ. εἰς τὸ φυτὸν *ἶρις*, ἢ τῶν καταληκτικῶν τοῦ ἀνθήρος πόρων, ὡς π. χ. εἰς τὴν *τομάταν*, ἢ διὰ πλαγίων ρωγμῶν ὅπως εἰς τὴν *ἀγκινάραν*, κ. τ. λ. Ὁ τρόπος τῆς διαρρήξεως τῶν *σποριαγγείων* τῶν φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων* εἶναι διαφορώτατος. Οἱ διαρρηκτοὶ καρποὶ διανοίγονται κατὰ ἐπιμήκεις ἢ πλαγίας σχισμὰς καὶ γενικῶς καλοῦνται *κάψαι*, ὅπως π. χ. ἡ *βιολέτα*, τὸ *γαρύφαλλον*, ὁ *μήκων* κ. τ. λ. Οἱ καρποὶ τῶν ὀσπριοειδῶν, ὅπως τοῦ *κυάμου*, τοῦ *φασιόλου* καὶ ἄλλων, διαρρηγνυνται ἀποχωριζόμενοι εἰς δύο βαλβίδας. Καρποὶ φυτῶν τινων, ὅπως π. χ. τῆς *βαλσαμίνης* καὶ ἄλλων, μετὰ τὴν διάρρηξίν των ἐκτοξεύουσιν εἰς μακρὰν ἀπόστασιν τὰ σπέρματα. Δ. Ν. Π.

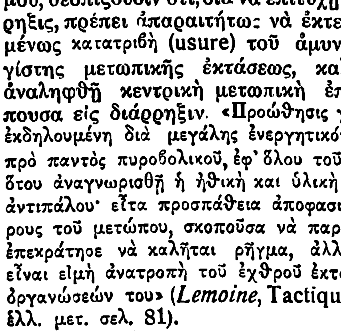

Διάρρηξις ἀνθήρων καὶ καρποῦ
[1=Ἴου. 2=τομάτας. 3=ἀγκινάρας. 4=Ἴριδος. 5=κολχικοῦ. 6=μήκωνος. 7=νικοτιανῆς. 8=κορχόρου].

— *διάρρηξις ὀβίδων [Βλητική]*. Ἡ *διάρρηξις* τῶν ὀβίδων τοῦ πυροβολικοῦ ἐπέρχεται διὰ τῆς ἐκρήξεως ἐκρηκτικῆς τινος διαρρηκτικῆς οὐσίας, ἀναφλεγομένης διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ πυροσωλῆνος, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰς μεγάλην ἀκτῖνα ἐνεργείας τοῦ βλήματος, εἰς μὲν τὰς βολιδοφόρους πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν βολίδων, εἰς δὲ τὰς ἐκρηκτικὰς πρὸς σχηματισμὸν θραυσμάτων ἢ διὰ τὴν ἐνέργειαν ὑπονόμου. Εἰς προγενεστέραν ἐποχήν, ἡ ἀνάφλεξις τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος τῶν ρηκτικῶν ὀβίδων ἐπήρχετο διὰ τῆς ὑπερθερμάνσεως τῶν τοιχωμάτων αὐτῶν, προκαλουμένης κατὰ τὴν διάτρησιν τῶν θωράκων.

Εἰς τὰς παλαιὰς συνήθως ὀβίδας ἐκ χυτοσιδήρου ὁ διὰ τῆς διαρρήξεως κατακερματισμὸς τοῦ βλήματος προπαρεσκευάζετο διὰ γραμμῶν διαρρήξεως ἢ μικρᾶς ἀντιστάσεως, ἵνα τὰ θραύσματα ἔχωσιν ὡρισμένον τι βάρος (βλ. λ. ὀβίδες *συνηθεις*).

Ἡ διάρρηξις τῶν μὴ ἐκρηκτικῶν ἢ τῶν κρουσιφλεγῶς βαλλομένων βολιδοφόρων, ὡς καὶ τῶν παλαιοτέρων συνήθων ὀβίδων, ἐπέρχεται μετὰ τὴν πρόσκρουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ἀνιόντος κλάδου τῆς μετὰ τὸν ἐποστρακισμὸν τροχιᾶς, τῶν δὲ βολιδοφόρων, τῶν ἐγκαιροφλεγῶς βαλλομένων, ἐπὶ σημείου τινὸς τῆς τροχιᾶς των, εἰς ὡρισμένην πρὸ τοῦ στόχου ἀπόστασιν, καὶ τοσαύτην ὥστε αἱ βολίδες νὰ προσβάλλωσι τοὺς ἐμψύχους στόχους, ἔχουσαι ὡρισμένην τινά, κατ' ἐλάχιστον ὅρον, ρύμην (8 χιλιογραμμόμετρα θεωρεῖται ἀρκετὴ κατὰ μέσον ὅρον). Ἡ θέσις τοῦ σημείου διαρρήξεως, ὡς πρὸς τὸν στόχον, ἐξαρτᾶται ὅθεν ἐκ τῆς μενούσης ταχύτητος τοῦ βλήματος εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἐπαυξανομένης καθ' ὡρισμένον τι ποσόν, ὡς ἐκ τῆς ἐπενεργείας τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος, καὶ ἐκ τοῦ βάρους τῆς βολίδος, ὁρίζεται δὲ ἐκ δύο στοιχείων τοῦ διαστήματος διαρρήξεως, ἤτοι τῆς ὁριζοντίας προβολῆς τῆς ἀποστάσεως ἐκ τοῦ στόχου καὶ τοῦ ὕψους διαρρήξεως μετρουμένου ἄνωθεν τῆς γραμμῆς θέσεως.

Δοθέντος ὅτι ἡ τροχιὰ τοῦ βλήματος διέρχεται διὰ τοῦ στόχου, εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ δύο ταῦτα μεγέθη δ καὶ υ συνδέονται διὰ τῆς ἰσότητος, ἐὰν ω εἶναι ἡ ἀντιστοιχοῦσα γωνία πτώσεως,

υ=δ. εφ. ω.

ἐξ ἧς προκύπτει ὅτι δι' ὡρισμένον τι βεληνεκὲς ἀρκεῖ νὰ καθορίζηται τὸ ἓν μόνον ἐξ αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς βολῆς μόνον τὸ ὕψος διαρρήξεως γίνεται ἀντιληπτὸν ἐκ τῆς θέσεως τοῦ πυροβόλου καὶ δύναται δι' ἑνὸς οἱουδήποτε τρόπου νὰ ἐκτιμηθῇ, ὁ κανονισμὸς τῆς θέσεως τοῦ σημείου διαρρήξεως ἐπιτυγχανόμενος διὰ τῆς ρυθμίσεως τοῦ πυροσωλῆνος ἐκτελεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στοιχείου τούτου.

Καλεῖται τυπικὸν ὕψος διαρρήξεως τὸ φαινόμενον ὕψος διαρρήξεως ἄνω τοῦ στόχου, τὸ ἁρμόζον εἰς ἕκαστον βεληνεκές, ἐκφραζόμενον εἰς χιλιοστὰ τῆς ἀποστάσεως. Τοῦτο διὰ τὰ πεδινὰ πυροβόλα εἶναι 3 χιλιοστῶν μὲν διὰ τὰ μικρότερα τῶν 3000 μ. βεληνεκοῦς, 4 χιλιοστῶν δὲ διὰ τὰ μεγαλύτερα.

Κατὰ τὸν κανονισμὸν τῆς βολῆς, δι' ἐγκαιροφλεγῶν βλημάτων, ἡ θέσις τοῦ σημείου διαρρήξεως, πρὸ ἢ ὄπισθεν τοῦ στόχου, γίνεται ἀντιληπτὴ ἐκ τοῦ νέφους διαρρήξεως, τοῦ παραγομένου ἐκ τῆς κατακαύσεως τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος τοῦ βλήματος, καὶ ὅπερ διὰ χαμηλὰ ὕψη διαρρήξεως καλύπτει τὸν στόχον ἢ ἀποκρύπτεται ὑπ' αὐτοῦ.

Πρόωρος διάρρηξις βλήματος καλεῖται ἡ ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ πυροβόλου ἢ πολὺ πλησίον τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐπερχομένη ἀνάφλεξις τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας εἶναι βλάβαι τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ προσωπικοῦ, διάρρηξις τοῦ σωλῆνος κτλ. Τὰ αἴτια τῶν προώρων διαρρήξεων ὀφείλονται συνήθως εἰς κακὴν κατάστασιν ἢ ἐλαττωματικὴν διάθεσιν εἴτε τοῦ πυροσωλῆνος, εἴτε τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος, ἐξ ἧς, εἴτε ὁ μὲν ἐνεργεῖ εἴτε τὸ δέ, ἀναφλέγεται αὐτομάτως, κατὰ τὴν παραγομένην ἰσχυρὰν κροῦσιν, ἅμα τῇ ἐκκινήσει τοῦ βλήματος ἐντὸς τοῦ κοίλου. Κ. Δ. ΓΕΝΗΣ

— διάρρηξις *σχέσεων [Διεθν. Δίκ.]* βλ. λ. διακοπή.

διαρρίνησις, —*εως* (ἡ)· ἡ διὰ τῆς ρινὸς διχοτόμησις, διχοτόμησις μὲ λιμάρισμα.

διαρρινίζω καὶ *διαρρινῶ (—έω)*· κόπτω, διχοτομῶ διὰ τῆς ρινός.

διάρροδον (τὸ) *[Φαρμακ.]*. Ὄνομα ἀποδιδόμενον εἰς τὴν ἀρχαίαν φαρμακολογίαν εἰς στυπτικὰ παρασκευάσματα, μαντζούνια, τροχίσκους, κόνεις, ἔχοντα ρόδα ὡς συστατικόν. ΑΝ. Σ.

διαρροὴ (ἡ)· ἡ διὰ μέσου τινὸς ροὴ ὑγροῦ, διαφυγή, διάχυσις, ἀφανισμός || (ὠκεανογρ.) ἡ παλίρροια τῶν ὑδάτων τοῦ ὠκεανοῦ.

— *[Ναυτ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *διαρροὴ* (κοιν. *καλάρισμα τῶν νερῶν*) νοεῖται ἡ εἰσροὴ ὑδάτων εἰς τὸ κύτος, ἀπότοκος τῆς χαλαρώσεως τῆς διανάξεως (βλ. λ.) τῶν ἁρμῶν κατὰ τὰς ἐπηγκενίδας τῶν ὑφάλων. Προέρχεται δὲ ἡ χαλάρωσις τῆς διανάξεως εἴτε ἕνεκα σφοδροῦ κόπου τοῦ σκάφους κατὰ προηγηθεῖσαν τρικυμίαν, εἴτε διὰ τὴν παλαιότητα αὐτοῦ. Τοιαῦται διαρροαὶ ἦσαν οὐχὶ σπάνιαι εἰς τὰ ξύλινα πλοῖα, ἅτινα μεταφέροντα βάμβακα ἐξ Ἀμερικῆς ὑφίσταντο, διὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν τότε μέσων ἀερισμοῦ, αὐταναφλέξεις τοῦ φορτίου, ἡ ἀφ' ὧν θερμότης ἔτηκε τὴν πίσσαν τῆς διανάξεως καὶ παρέλυε τὸ ἐν τοῖς ἁρμοῖς στυπεῖον. Συνήθως ἀκίνδυνος ἡ διαρροή, ἥτις ἀπὸ οὐδὲν ἱστιοφόρον λείπει καὶ προλαμβάνεται δι' ἀνεμοκινήτων ἢ χειροκινήτων ἀντλιῶν, καθίσταται ἐπικινδυνωδεστάτη ὅταν ὑπεραντλῆται («δὲν προφθάνει τὰ νερά») τὸ πλοῖον, καὶ δὴ ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἐγγὺς λιμὴν πρὸς καταφυγήν, ἢ παραλία κατάλληλος, ὅπως ἐξοκείλῃ. Ἡ διαρροὴ λόγῳ βιαίου συμβάντος, συγκρούσεως πρὸς ἄλλο πλοῖον, προλαμβάνεται διὰ τοῦ ρίπου τοῦ βύοντος τῆς διαρροῆς τὴν ὀπὴν καὶ ἀντλουμένων τῶν ὑδάτων. Εἰς τὰ παλαιότερα πλοῖα, ὑπῆρχε κατὰ τὴν μάχην ἄγημα διαρροῆς καὶ πυρκαϊᾶ. διὰ τὴν ἀπόφραξιν τῶν στομίων τῶν παρουσιαζομένων διαρροῶν. Εἰς τὰ σύγχρονα πλοῖα λόγῳ τῶν στεγανῶν διαφραγμάτων καὶ τῶν ἰσχυροτάτων ἀντλιῶν ὁ ὑπὸ τῆς διαρροῆς κίνδυνος ἔπαυσε παρουσιάζων σοβαρότητα. Σ. Ε. Λ.

διάρροια (ἡ)· τὸ *διαρρέειν*, ἡ διάρρευσις || πάθησις τῶν ἐντέρων, καθ' ἣν αἱ κενώσεις ἐμφανίζονται ἐν ὑδαρεῖ καταστάσει, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συχναί, εὐκοιλιότης.

— *[Παθολ.]* Ἡ *διάρροια* εἶναι κοινὸν σύμπτωμα πολλῶν καὶ ποικίλων νόσων, αἵτινες ἔχουν ὑπήχησιν ἐπὶ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος. Ὀφείλεται δὲ συνήθως εἴς τινα δυσπεψίαν προερχομένην ἐξ ἀκαταλλήλου ἢ λίαν ἀφθόνου τροφῆς, εἰς τὴν ὑπερβολικὴν θερμότητα, ἥτις προκαλεῖ ζυμώσεις ἐντὸς τοῦ ἐντέρου, ἢ εἰς τὴν ψῦξιν. Παρατηρεῖται ἐπίσης κατά τινας ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῆνι ἐξελκωτικὰς ἐπεξεργασίας, εἴς τινας νευρικὰς διαταραχάς, εἰς τὰς πλείστας δηλητηριάσεις καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν διαδρομὴν διαφόρων λοιμωδῶν νόσων (γρίππης, ἱλαρᾶς, φυματιώσεως, πνευμονίας, ἐγκεφαλονωτιαίας ἢ φυματιώδους μηνιγγίτιδος κτλ.) (βλ. γαστρεντερικαὶ *παθήσεις*). Σ. Β.

— *[Κτηνιατρ.]* Ἡ *διάρροια* παρατηρεῖται εἰς πάντα τὰ εἴδη τῶν ζῴων καὶ προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς βρώσεως κακῆς ποιότητος τροφῆς, δηλητηριωδῶν τινων φυτῶν, ὑπερβολικῆς ὑδαροῦς τοιαύτης, ὑπερβολικῆς πόσεως ἢ κακῆς ποιότητος καὶ οὐχὶ καθαροῦ ὑγροῦ κ.τ.λ. Ἡ τοιαύτη μορφὴ τῆς διαρροίας εἶναι παροδική, ἀπαιτοῦσα μόνον ἐπίβλεψιν ὅπως τὸ πάσχον ἢ πάσχοντα ζῷα ὑποβάλλωνται εἰς αὐστηρὰν δίαιταν. Ἀντιθέτως ἡ καλουμένη *παθολογικὴ διάρροια*, ἥτις προέρχεται ἐκ δυσεντερίας ἢ δηλητηριάσεως τῆς πεπτικῆς συσκευῆς ὑπὸ διαφόρων μικροοργανισμῶν ἢ κακῆς λειτουργίας τινῶν τῶν τοιούτων ταύτης, εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ χρήζει ἰδίας προσοχῆς, διότι πολλάκις ἡ θνησιμότης τῶν ὑπὸ τῆς παθολογικῆς διαρροίας προσβαλλομένων ζῴων φθάνει τὰ 80—85 τοῖς ἑκατόν.

Ἡ θεραπεία τῆς ἐκ παθολογικῶν αἰτίων προκαλουμένης διαρροίας ἐνίοτε εἶναι δυσχερεστάτη, παρ' ὅλα τὰ ἐνδεδειγμένα φάρμακα, διότι, ἐπειδὴ προκαλεῖται ὑπὸ διαφορωτάτων αἰτίων, ἐνίοτε καθίσταται δυσχερὴς ἡ ἐπακριβὴς διάγνωσις καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ παροχὴ τοῦ καταλληλοτέρου φαρμάκου. Γενικῶς κατὰ τῶν διαρροιῶν χαχοήθους μορφῆς δραστικώτερον φάρμακον θεωρεῖται τὸ λάβδανον, ὅπερ λαμβανόμενον ἐσωτερικῶς ὑπὸ τοῦ πάσχοντος ζῴου καὶ εἰς ἀναλόγους δι' ἕκαστον εἶδος ποσότητας, τῇ ὑποδείξει δὲ πάντοτε κτηνιάτρου, ἐπιφέρει λαμπρὰ ἀποτελέσματα, διότι ἔχει ἀντισκορβουτικὰς καὶ ἀποναρκωτικὰς ἰδιότητας. Διὰ τοὺς μόσχους ἀρκοῦν ὅπως ἐπιφέρωσιν ἀποτέλεσμα 20—50 σταγόνες λαβδάνου, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς κράσεώς του. Διὰ τὸν βοῦν καὶ τὸν ἐνήλικον εὔρωστον ἵππον χρειάζονται 20—30 γραμμάρια φαρμάκου. Πρόνειρα μέσα θεραπείας καὶ ἐφ' ὅσον ἡ νόσος εἶναι ἠπίας μορφῆς εἶναι ἡ λῆψις ὕδατος ἐκ βρασμένης ὀρύζης, ζωμὸς ἐκ τοῦ βρωσιμοῦ φλοιῶν δρυός, ἀφέψημα φύλλων καρυᾶς καὶ τινα ἄλλα. Εἰς τὰς ἐκ φλογώσεων τῆς πεπτικῆς συσκευῆς προκαλουμένας διαρροίας ἐνδείκνυνται ἀντισηπτικά τινα μὲ βάσιν τὸ γαλακτικὸν ὀξύ, τὴν βενζοναφθόλην, τὸ βισμούθιον, τὴν καφουράν, τὸ ἔλαιον τῆς καφουρᾶς κτλ., ἅτινα λαμβάνονται διαφόρως, ἀναλόγως τῆς μορφῆς τῆς νόσου.

Ὑπὸ διαρροίας προσβάλλονται κυρίως οἱ μόσχοι, οἵτινες συνήθως ἀναπτύσσονται οὐχὶ διὰ μητρικοῦ γάλακτος, καὶ οἱ πῶλοι, κατὰ τὸν ἀπογαλακτισμόν, ὡς καὶ τὰ ἐνήλικα ζῷα. Τὸ ὑπὸ διαρροίας προσβληθὲν ζῷον δέον ἀμέσως νὰ ἀπομονοῦται, νὰ ἀπολυμαίνηται καταλλήλως ὁ σταῦλος, ἐφ' ὅσον διατηροῦνται ἐν αὐτῷ καὶ ἕτερα ζῷα, καὶ εἰς τὸ πάσχον μετὰ λῆψιν μετρίας ποσότητος ἐνεργείας καθαρτικοῦ νὰ δίδηται μετρία ποσότης ἐλαφρᾶς, μὴ ὑδαροῦς τροφῆς καὶ ἐλάχιστον ὕδωρ ἐβρασμένον καὶ χλιαρόν. Δ. Ν. Π.

Διαρροιὰς (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Σύρτεως τῆς Κυρήνης, κατὰ Πτολεμαῖον (Δ δ 3: *Διάρροια*, ἀλλὰ καὶ *Διαρροίας* καὶ *Διαρροῖα* καὶ *Διαρροάς*, εἰς 50 σταδ. ἀπὸ τοῦ Σεραπείου καὶ ἑνὸς μόνον σταδ.

Digitized by Google

δίου ἀπὸ τοῦ Ἄπιος (Σταδ. Μεγ. Θαλ. §§ 68—69). Αἱ ἀνωτέρω ἀποστάσεις ἄγουσιν εἰς ταυτότητα πρὸς τὸν σύγχρονον ὅρμον *Μπὰμπ* (πλάτ. 37°18'½ Β, μῆκ. 20°06'½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241: Benghazi to Derna) τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Μεγάλης Σύρτεος.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διαρροϊκός, —*ή,* —*όν*· ὁ πάσχων διάρροιαν.

διαρρόφησις, —*εως* (ἡ)· ἡ διά τινος ῥόφησις, ἀπορρόφησις.

διαρρυθμίζω· διατάσσω, διευθετῶ κατά τινα ρυθμὸν και τάξιν, τακτοποιῶ, κανονίζω: «διερρυθμίσθη ἡ διοίκησις καὶ ἡ λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου»· || μεταβάλλων ρυθμίζω ἐκ νέου, διασκευάζω.

διαρρύθμισις, —*εως* (ἡ)· ρύθμισις, διάταξις, κανονισμός, τακτοποίησις: «ἡ διαρρύθμισις τῆς λειτουργίας τοῦ ἐργοστασίου»· || μεταβολή, διασκευή.

διαρρυθμιστής (ὁ)· ὁ διαρρυθμίζων, ὁ ρυθμίζων σκοπιμωτερον, μεταρρυθμιστής.

διάρρυτος (ὁ, ἡ)· —*ον* (τό)· ὁ διαρρεόμενος, ὁ ὑπὸ πολλῶν ὑδάτων διαβρεχόμενος, κατάρρυτος.

διαρρωγὴ (ἡ)· διάρρηγμα, σχισμάδα.

διαρχία (ἡ)· συναρχία δύο ἀνδρῶν, ὡς ἡ τῶν δημάρχων ἐν Ρώμῃ (βλ. δίαρχοι)· || φιλοσοφικὸς ὅρος σημαίνων τὸ δόγμα τὸ δύο ἀποδεχόμενον ἀρχάς, πνεῦμα καὶ ὕλην, ἄλλως *δυϊσμός* (λατ. dualismus) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἑνισμός* (βλ. λ. δυϊσμός).

διαρχικὸς (ὁ) (duumviralis) *['Αρχ.]*. Ὁ ἄρξας ἀρχὴν διάρχου (βλ. λ. δίαρχοι). Εἰς τὰς ἰσοπολίτιδας πόλεις τῆς Ρώμης (municipia) οἱ τῶν τοπικῶν γερουσιῶν σύνεδροι διῃροῦντο εἰς τάξεις. Εἰς τὴν πέμπτην ἐξ αὐτῶν ἀνῆκον οἱ ἄρξαντες διαρχίαν, λεγόμενοι duumvirales ἢ duumviralicii. Τούτων τὰ ὀνόματα ἀνεγράφοντο μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς γερουσίας («album ordinis»).

—Β.

δίαρχοι (duumviri καὶ duoviri) *['Αρχ.]*. Ἀρχὴ δύο ἀνδρῶν ἐν Ρώμῃ. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας οἱ Ρωμαῖοι πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπέβαλον πάσας τὰς ἀρχὰς εἰς περιορισμούς, οἵτινες ἦσαν ἡ συναρχία, ἡ πολυαρχία, τὸ πρόσκαιρον τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ δίκαιον τῆς εἰς τὸν δῆμον ἐφέσεως (προκλήσεως) τῶν κεφαλικῶν ποινῶν. Ἡ διαρχία ἦτο μία μορφὴ τῆς συναρχίας. Καὶ πρῶτοι κατὰ χρόνον καὶ βαθμὸν δίαρχοι θὰ ἠδύναντο νὰ λογισθῶσιν οἱ ὕπατοι, οἵτινες ὅμως οὐδέποτε ἐκλήθησαν duumviri. Ἐκ τῶν πράγματι φερόντων τὸν τίτλον τοῦτον ἦσαν οἱ ἀκόλουθοι δίαρχοι:

1) Duumviri aedi dedicandæ, ἤτοι δίαρχοι πρὸς καθιέρωσιν ναοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἀνωτάτους ἄρχοντας: ὑπάτους, τιμητάς, στρατηγούς. Ἐνίοτε ὅμως ὁ δῆμος ἐξέλεγεν ἰδίους ἄρχοντας, ὅτε οἱ πρὸς τοῦτο ἁρμόδιοι ἦσαν περὶ ἄλλα ἔργα ἠσχολημένοι ἢ ὅτε, συνηθέστερον, ἤθελον οἱ Ρωμαῖοι ν' ἀναθέσωσιν εἰς τὸν εὐξάμενον τὴν καθιέρωσιν τοῦ ναοῦ τὴν τιμὴν τῆς ἐκτελέσεως τῆς εὐχῆς αὐτοῦ. Ἐὰν δε οὗτος εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθάνει, ἀνετίθετο ἡ καθιέρωσις εἴς τινα τῶν ἀπογόνων του.

2) Duumviri aedi locandae, ἤτοι δίαρχοι πρὸς κτίσιν ἢ μίσθωσιν ναοῦ ἢ ἄλλου δημοσίου οἰκοδομήματος. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τοὺς ὑπάτους, τιμητὰς ἢ στρατηγούς. Ἐνίοτε ὅμως καθίσταντο ἴδιοι πρὸς τοῦτο ἄρχοντες. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας ἀμφότεραι αἱ ἀρχαὶ αὗται ἐξέλιπον.

3) Duumviri navales, ἤτοι δίαρχοι ναυτικοί. Οὗτοι κατεστάθησαν τὸ πρῶτον τῷ 311 π.Χ., ἔργον δ' αὐτῶν ἦτο ἡ κατασκευή, ἐπισκευὴ καὶ ἡγεμονία τοῦ στόλου. Συνήθως ὅμως τὴν ἀρχὴν ταύτην εἶχον οι κυρίως ἄρχοντες, εἴτε αὐτοὶ εἴτε ἐπίτροποι αὐτῶν.

4) Duumviri privati cum imperio. Ἰδιῶται μὲ ὑπατικὴν ἢ στρατηγικὴν ἐξουσίαν ἀνατιθεμένην αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ δήμου ἐν ἐκτάκτοις καιροῖς. Οὕτω κατὰ τὸν β' Καρχηδονιακὸν πόλεμον ὁ Μάρκελλος (215 π.Χ.) καὶ ὁ Πόπλιος Σκιπίων (211 π.Χ.) ἐπετράπησαν παρὰ τοῦ δήμου ὑπατικὴν ἐξουσίαν. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς δημοκρατίας τὸ πρᾶγμα ἦτο συνηθέστερον· οὕτως ὁ Πομπήϊος διῴκησε πάντας τοὺς πολέμους αὐτοῦ ὡς ἰδιώτης (privatus cum imperio).

5) Dunmviri perduellionis, ἤτοι δίαρχοι καθιστάμενοι ὑπὸ τοῦ δήμου, ἵνα κρίνωσι τὰ ἐγκλήματα ἐσχάτης προδοσίας (perduellio) καὶ προκλήσεως γενομένης εἰσάγωσι τὴν ἀπόφασιν εἰς τὸν δῆμον πρὸς ἔγκρισιν ἢ ἀπόρριψιν.

6) Duumviri sacris faciundis. Εἰς τούτους ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ φύλαξις καὶ ἑρμηνεία τῶν σιβυλλείων βιβλίων. Βραδύτερον ὅμως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὐξήθη εἰς δέκα (decemviri sacris faciundis).

7) Duumviri viis purgandis ἢ πληρέστερον extra propiusve u. R. passus M., ἤτοι δίαρχοι πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως Ρώμης καὶ εἰς ἀπόστασιν χιλίων βημάτων ἀπ' αὐτῆς ὁδῶν. Οὗτοι ἦσαν βοηθοὶ τῶν ἀγορανόμων, ἄδηλον πότε κατασταθέντες. Ὁ Αὔγουστος κατέλυσε τὴν ἀρχὴν ταύτην.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐν Ρώμῃ διάρχων ὑπῆρχον ἐν ταῖς ρωμαϊκαῖς ἢ λατινικαῖς ἀποικίαις καὶ ἐνίοτε ἐν ταῖς ἰσοπολίτισιν οἱ duumviri ἢ duoviri peri dicundo, ὧν ἡ ἐξουσία ἦτο ἀνάλογος τῆς τῶν Ρωμαίων ὑπάτων, ὡς καὶ duumviri aediles (δίαρχοι ἀγορανόμοι). Εἰδικῶς δὲ εἰς τὰς ἰσοπολίτιδας καθίσταντο καὶ οἱ duoviri quinquenales ἢ censores, ἔχοντες τὰ αὐτὰ καθήκοντα πρὸς τὰ τῶν Ρωμαίων τιμητῶν. Οὗτοι ἀνὰ πέντε ἔτη ἔπεμπον εἰς Ρώμην τοὺς καταλόγους τῆς «τιμήσεως» τῶν πολιτῶν.

—Β.

Διασάκης, ***Γεώργιος.*** Ψαριανὸς ἔμπορος ἐν Ὀδησσῷ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1819 ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἐγένετο δὲ ἔνθερμος θιασώτης τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, κατήρτισε σῶμα ἐπαναστατῶν καὶ διὰ ρωσικῶν διαβατηρίων κατώρθωσε νὰ διαπλεύσῃ τὰ Δαρδανέλλια καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν γενέτειράν του νῆσον. Γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Γ. Ἀποστόλη, ἐχρησιμοποιήθη ἀμέσως ὡς γενικὸς ταμίας τῆς νήσου, κατόπιν δὲ καὶ ὡς πληρεξούσιός της εἰς διαφόρους ἀποστολὰς καὶ συνελεύσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιβαίνων τοῦ «Σωκράτους», πολεμικοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸν ναύαρχον Ἀποστόλην, ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ναυμαχίας. Κατὰ τὰ ἔγγραφά του διεκρίθη ἰδίως εἰς Σάμον, Λέσβον, Τρίκκερι, τὴν ναυμαχίαν τοῦ Καφηρέως (Ἄνδρου), εἰς τὸν ἐπισιτισμὸν τοῦ πολιορκουμένου Μεσολογγίου, εἰς Κρήτην καὶ τέλος εἰς Πρέβεζαν. Τούτου υἱοί, ὁ ***Ἀλέξανδρος*** καὶ ὁ ***Μάνθος***, ἔπεσαν μαχόμενοι εἰς Μεσολόγγιον τῷ 1826. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὁ Διασάκης προσέφερε καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα, ἔλαβε δὲ τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον καὶ ἀπέθανε τῷ 1865 εἰς ἡλικίαν 83 ἐτῶν.

Γ. Δ. Κ.

—**Διασάκης,** ***Γεώργιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν. Ἀνῆκεν εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Παπανικολῆ, κατὰ τὰ ἔτη 1822, 1824 καὶ 1827. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιβαίνων τοῦ πλοίου τοῦ Γιαλουράκη διεκρίθη εἰς διαφόρους θαλασσίας ἐπιδρομὰς ἀνὰ τὰς βορείους Σποράδας. Ἐπίσης ἐξέπλευσε δὶς μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Μανωλούδη, λαβὼν μέρος εἰς τὴν κατὰ τὸ 1828 ἀποδίωξιν τοῦ καπετὰν-βέη Ταχὶρ πασᾶ ἐκ Χίου. Ἀπέθανε βαθύγηρως τῷ 1875.

Γ. Δ. Κ.

—**Διασάκης,** ***Δημήτριος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν, ἔνθα κατελεγετο μεταξὺ τῶν προκρίτων. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως διωρίσθη μέλος τῆς λαϊκῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ψαρῶν, κατόπιν δὲ καὶ ἔφορος τῆς ἀστυνομίας τῆς νήσου. Μὲ τὸ ἰδιόκτητόν του πλοῖον ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τῆς Ἐρεσοῦ καὶ τῆς Σάμου. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀνεγνωρίσθησαν αἱ θυσίαι του καὶ κατετάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ναυτικοῦ, λαβὼν συνάμα καὶ τὸ χαλκοῦν ἀριστεῖον.

Γ. Δ. Κ.

—**Διασάκης,** ***Ἰωάννης*** (ὁ ἐπιλεγόμενος *Χατζημανώλης*). Ἀγωνιστὴς ἐκ κρητικῆς οἰκογενείας, γεννηθεὶς ἐν Πάρῳ. Ἀκολουθῶν τὸ ναυτικὸν στάδιον πρὸ τοῦ Ἀγῶνος, εὑρέθη εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ μετ' ἄλλων Ἑλλήνων ἐκ τοῦ Ταρσανᾶ, ὅπου εἶχε περιορισθῆ καταλεχθεὶς μεταξὺ τῶν ὑπόπτων. Κατελθὼν εἰς τὰ Ψαρά, ἐπέβη ψαριανοῦ καταδρομικοῦ καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μετεῖχε τῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰ μικρασιατικὰ παράλια. Ἐπίσης ἔδρασε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πειρατείας. Ἐπανειλημμένως συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάμιλτων κατώρθωνε νὰ τὸν πείθῃ περὶ τῆς ἀθῳότητός του καὶ ἀπελύετο. Συλληφθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ναυάρχου Παυλούτση, ὀλίγον ἔλειψε νὰ θανατωθῇ. Τῇ μεσολαβήσει ἀξιωματικῶν τοῦ πλοίου, θαυμασάντων τὴν ψυχραιμίαν του καὶ τὴν πρὸς τὸν θάνατον περιφρόνησιν, ὁ Διασάκης ἐσώθη, ἀφοῦ ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ ἐπαναρχίσῃ τὸν πειρατικὸν βίον. Τὸν ὅρκον του ἐτήρησε μέχρι τοῦ 1832, ὁπότε πάλιν ἐπανήρχισε τὰς πειρατικὰς ἐπιδρομάς του ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον. Ὁ ναύαρχος Κανάρης τὸν ἐξετίμα διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Χάρις εἰς αὐτὸν ἔπαυσε τῷ 1838 ἡ διαταχθεῖσα καταδίωξις, ὁ δὲ Διασάκης ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του Πάρον, ἀπέθανεν αὐτόθι ἐκ μαρασμοῦ τῷ 1850.

Γ. Δ. Κ.

διασάλευσις, —*εως* (ἡ)· σφοδρὰ σάλευσις, διαταραχή, διάσεισις.

διασαλεύω· σαλεύω ἐξ ὁλοκλήρου, διαταράσσω, διακινῶ, διασείω: «διασαλεύω τὴν τάξιν» καὶ «διεσαλεύθη ἡ τάξις».

διασαλπίζω· διακηρύττω οἱονεὶ διὰ σάλπιγγος, διατυμπανίζω, κοινοποιῶ, διαδίδω: «διεσάλπισε τὸ κατόρθωμά του εἰς ὅλον τὸν κόσμον».

διασάλπισις, —*εως* (ἡ)· ἐπίμονος κοινοποίησις, διατυμπανισις.

διασάττω· (*ἀρχ.*) γεμίζω, παραγεμίζω, οἷον διὰ γναφάλων, προσκεφάλαιον, στρωμνὴν κτλ.

διασαφηνίζω· κάμνω τι σαφές, καθαρόν, εὐσύνοπτον, διασαφῶ.

διασαφήνισις, —*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ *διασαφηνίζειν*, ἡ μετὰ σαφηνείας ἑρμηνεια.

διασάφησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διασαφεῖν*, ἀπομόνωσις, ξεκαθάρισμα ἀπὸ παντὸς ὅ,τι δύναται νὰ ἐπιφέρῃ σύγχυσιν: «ἡ διασάφησις τῆς προτάσεώς μου,— τῆς γνώμης μου».

— *[Λογ.]* Ἡ *διασάφησις* εἶναι πρᾶξις καθιστῶσα ἔννοιάν τινα σαφῆ. Συνίσταται εἰς τὴν μεθοδικὴν ἐξακρίβωσιν τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, διὰ τῶν ὁποίων διαστέλλεται ἀπὸ τῶν ἄλλων ἡ ἐν λόγῳ ἔννοια, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν καὶ δὴ εὔκολον νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ ὑποκείμενον κατὰ τοῦ ὁποίου κατηγορεῖταί τι. Τὰ γνωρίσματα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸν λεγόμενον χαρακτηριστικὸν ὁρισμὸν τῆς ἐννοίας. Ταῦτα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι οὐσιώδη, δοθέντος ὅτι ἡ διασάφησις μιᾶς ἐννοίας ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ καθιστᾷ ἀναγνωρίσιμα μᾶλλον ἢ γνωστὰ τὰ ὑποκείμενα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ πλάτος αὐτῆς. Πρέπει ὅμως, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων, νὰ εἶναι ἰδιάζοντα. Τοῦτο καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν τελείαν διασάφησιν τῶν ἐννοιῶν, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς ἐμπειρικὰ διδόμενα, ὅσων δηλαδὴ τὰ διακριτικὰ ἔγκεινται εἰς κατ' αἴσθησιν διαφοράς, ἐπειδὴ τοιαῦται διαφοραὶ δὲν εἶναι παρὰ χονδροειδῶς ἀντιληπταί, καὶ ἑπομένως αἱ διακρίσεις αἱ διαστέλλουσαι ἀλλήλων τὰς ἐννοίας εἶναι δυναταὶ καθ' ὡρισμένην προσέγγισιν μόνον. Οὐδὲν π. χ. δυσχερέστερον τῆς διασαφήσεως τῆς ἐννοίας ὡρισμένου μουσικοῦ φθόγγου, ἐάν, ἐννοεῖται, οὗτος ὑποπίπτῃ ὡς κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις. Ἡ διασάφησις εὐκολύνεται κατὰ πολὺ καὶ γίνεται συνάμα ἀκριβεστέρα προκειμένου περὶ τοῦ αὐτοῦ φθόγγου ὡς φυσικοῦ φαινομένου μετρητοῦ, ἀντιστοιχοῦντος εἰς καθωρισμένον ἀριθμὸν παλμωδῶν κινήσεων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑπάρχουν λεπτόταται διαφοραί, αἵτινες διαφεύγουν εἰς τὰς μετρήσεις λόγῳ τοῦ χονδροειδοῦς τῶν ἐν χρήσει μέσων. Τελεία διασάφησις δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ μόνον προκειμένου περὶ ἐννοιῶν μὴ ἀναφερομένων εἴς τι ὑπαρκτὸν ἐν τῇ φύσει, τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι καὶ αὐτὰ ἐντελῶς νοερά, οἷον ἐν ταῖς μαθηματικαῖς ἐπιστήμαις.

Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

— *[Τελων.]* Καλεῖται *διασάφησις* τὸ ἔγγραφον δι' οὗ, κατατιθεμένου ὑπὸ τοῦ ἔχοντος πρὸς τοῦτο δικαίωμα (τίτλον κυριότητος), ζητεῖται ἡ κατὰ τοὺς ἰσχύοντας τελωνειακοὺς νόμους παραλαβὴ ἐκ τοῦ τελωνειακοῦ καταστήματος ἐμπορεύματός τινος προερχομένου ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ ἡ ἀποστολὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἢ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπορευμάτων ἀδιαφόρως προελεύσεως. Κατὰ ταῦτα διακρίνομεν: 1) Τὰς διασαφήσεις εἰσαγωγῆς, εἰς ἃς συμπεριλαμβάνονται αἱ διασαφήσεις ἀποταμιεύσεως καὶ μεταφορτώσεως. 2) Τὰς διασαφήσεις μεταφορᾶς, ἀφορώσας τὴν ἀποστολὴν ἐμπορεύματος ἐγχωρίου ἢ ἀλλοδαποῦ ἐξομοιωθέντος πρὸς τὰ ἐγχώρια διὰ τῆς καταβολῆς τῶν τελῶν εἰς ἄλλον λιμένα τῆς ἡμεδαπῆς. Καὶ 3) τὰς διασαφήσεις ἐξαγωγῆς, ἀφορώσας τὴν ἀποστολὴν ἐμπορευμάτων ἐγχωρίων ἢ ἐξωμοιωμένων πρὸς τὰ ἐγχώρια ὡς ἄνω εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Περὶ τῶν διατυπώσεων τῶν διεπουσῶν τὰς διασαφήσεις εἰσαγωγῆς διέλαβεν ὁ νόμος 1165 (ἄρθρ 25, 37 καὶ 47), ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς διασαφήσεις ἐξαγωγῆς καὶ μεταφορᾶς, αὗται κανονίζονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ νόμου (ἄρθρ. 70—75).

Δ. Γ. ΔΙΑΚΟΣ

διασαφητικός, — *ή,* — *όν*· ὁ ἱκανὸς καὶ ἁρμόδιος πρὸς διασάφησιν, ἐπεξηγηματικός.— Ἐπίρρ. ***διασαφητικῶς.***

διασαφῶ (—*έω*)· καθιστῶ τι σαφές, καθαρόν, εὐσύνοπτον, ἀποχωρίζω ἀπὸ παντὸς ὅ,τι δύναται νὰ ἐπιφέρῃ σύγχυσιν, ξεκαθαρίζω, διευκρινίζω: «διασαφήσατε τὴν γνώμην σας», «δὲν δύναμαι νὰ διασαφήσω καλύτερον τὴν ὑπόθεσιν».

διάσεισις, — *εως* (ἡ)· διασάλευσις, ἰσχυρὸς κλονισμός.

— **διάσεισις** ***ἐγκεφάλου*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. ἐγκεφαλικὴ *διάσεισις.*

διασεισμὸς (ὁ) *[Βυζ. Δίκ.]*. Ἀδίκημα διαπραττόμενον ὑπὸ δημοσίου λειτουργοῦ, πολιτικοῦ ἢ στρατιωτικοῦ, καὶ συνιστάμενον εἰς τὴν διὰ βίας, ἀπειλῆς μέλλοντος κινδύνου καὶ γενικώτερον διὰ τρομοκρατήσεως ἀπόσπασιν ἀξιῶν παρὰ πολίτου: «στρατιωτῶν διασεισμοί», οἱ πρὸς χρηματισμὸν ἐκβιασμοὶ πολιτῶν παρὰ στρατιωτῶν. Ἡ λέξις προῆλθεν ἐκ μεταφράσεως τοῦ λατινικοῦ concussio (ἐκ τοῦ concutere = σείειν), ὅρου ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ. Τὸ ἀδίκημα τοῦ διασεισμοῦ ἐθεωρεῖτο βαρύτατον καὶ ἐτιμωρεῖτο διὰ ποινῶν ἐξαιρετικῶν (extraordinem).

— Π.

διάσειστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ διασεισθείς, ὁ διαταραχθείς.

Digitized by Google

διασείω, *ἀόρ. διέσεισα — διεσείσθην*· διασαλεύω, ταράττω ἰσχυρῶς, συνταράττω, καθιστῶ τι ἀσταθές.

Διάσελα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τεω, δήμου *Ἀλιφείρας* τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 725. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπρουμάζι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Παπαδοῦ*. Δ. Ε. Μ.

Διασελάκι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος *Πλατάνου* τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Κάτ. (1928) 162. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σέλτσα*. Δ. Ε. Μ.

— **Διασελάκι** /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Δεσκάτης* τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 33. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σέλισμα*.

διάσελο (τό)· *καὶ γιάσιλο* ἀντὶ **διάσκελο** (βλ. λ.).

Διάσελο(ν) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 47. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπασανλῆ*.

— **Διάσελο(ν)** /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μιστρᾶ* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 24.

— **Διάσελο(ν)** /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀγκάλη ἐπὶ τῆς ΒΔ ἀκτῆς της νήσου Ἀνάφης.

διασημαίνω· σημαίνω, γνωστοποιῶ διά τινος, παραγγέλλω.

διασημία (ἡ) (Diasemia) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 2 εἴδη, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, ὧν γνωστότερον *διασημία ἡ διάστικτος* (Diasemia diasticta), ἥτις εἶναι ὡραιοτάτη ψυχὴ μετρίου μεγέθους μὲ ἀπεστρογγυλωμένην μικρὰν κεφαλὴν καταλήγουσαν εἰς βραχὺ ῥύγχος, κεραίας μακρὰς καὶ λεπτοτάτας, σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες καὶ πτέρυγας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας στιλπνῶς μελανοῦ χρώματος, μὲ φαιὰν λωρίδα κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ λευκὰς κηλῖδας κατὰ τὸ μέσον αὐτῶν. Δ. Ν. Π.

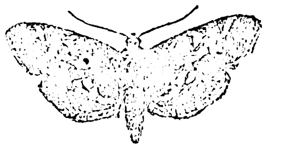

Διασημία ἡ διάστικτος.

διάσημος (ὁ. ἡ), *—ον* (τό)· καταφανής, φανερός· || συνήθ. ἐπίσημος, ἐπιφανής, φημισμένος: «διάσημος ἰατρός,—ἐπιστήμων,—πολιτικός», «διάσημοι ἄνδρες», «διάσημος λωποδύτης,—συκοφάντης».

διασημότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις διάσημος, ἐπισημότης.

διασήπομαι, *ἀόρ. διεσάπην*· σήπομαι ἐντελῶς, καθίσταμαι ἐντελῶς σαπρός, σάπιος, κατασαπίζω.

Διάσια (τά). Ἀρχαιοτάτη ἀθηναϊκὴ ἑορτή. Τὴν παλαιοτέραν καὶ συγχρόνως σπουδαιοτέραν εἴδησιν περὶ ταύτης παρέχει ὁ Θουκυδίδης (I, 126): «Ἔστι γὰρ καὶ Ἀθηναίοις Διάσια, ἃ καλεῖται Διὸς ἑορτὴ Μειλιχίου μεγίστου, ἔξω τῆς πόλεως, ἐν ᾗ πανδημεὶ θύουσι, πολλοὶ οὐχ ἱερεῖα, ἀλλὰ θύματα ἐπιχώρια». Φαίνεται ὅτι ἐπὶ Θουκυδίδου ἦτο σημαντικωτάτη ἑορτή, τὸ ὅτι δὲ ἐτελεῖτο πρὸς τιμὴν τοῦ Μειλιχίου Διὸς καταδεικνύει τὸν χθόνιον χαρακτῆρά της. Βραδύτερον ἐπεσκιάσθη ὑπὸ ἄλλων ἑορτῶν τόσον, ὥστε ἐν οὐδεμιᾷ ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν γίνεται λόγος περὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης. Κατά τινα μάλιστα μαρτυρίαν ἡ τέλεσις τῆς ἑορτῆς ταύτης διεκόπη ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Δὲν μετεβλήθη δὲ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου μόνον ἡ σημασία, ἀλλὰ καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς ἑορτῆς, διότι, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἐτελεῖτο «μετὰ στυγνότητος», λόγῳ τοῦ χθονίου χαρακτῆρός της, βραδύτερον κατήντησε μία εὔθυμος λαϊκὴ ἑορτή. Ἐτελεῖτο τὴν 23ην τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός. Ι. Δ. Σ.

διασία (ἡ) (Diasie) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν* ἢ *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐνιαυσίους ἢ διετεῖς ἰθαγενεῖς τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Δ. Ν. Π.

διασίδι (τό)· τὸ τοποθετηθὲν εἰς τὸν ἀργαλειὸν νῆμα, τὸ ἕτοιμον νὰ ἀποτελέσῃ τὸν στήμονα: «ἔβαλα διασίδι» ἐτοποθέτησα τὸ νῆμα διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ὕφανσις· ἄλλως *διάσμα*· || συνεκδ. τὸ ὑφαινόμενον παννί. ὁ ἐπὶ τοῦ ἀργαλειοῦ εὐθετηθεὶς στήμων: ᾆσμ. «διασίδι κακοδιάσιδο, κακοῦ καιροῦ διασίδι».

διάσιμο (τὸ) γεν. *—ματος*. Ἡ ἐργασία τῆς τοποθετήσεως τοῦ νήματος εἰς τὸν ἀργαλειόν.

— [*Ἐγκυκλ.*] Ὁ τρόπος καθ' ὃν γίνεται ἡ ἐργασία αὕτη ποικίλλει κατὰ τόπους εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἶναι διάφορος ἐπίσης κατὰ τοὺς ἀργαλειούς. Ἐκ τῶν ἁπλουστέρων καὶ πλέον διαδεδομένων εἶναι ὁ ἑξῆς: Ἅμα τυλιχθοῦν τὰ νήματα εἰς τὰ *μασούρια* (*καλαμκάνια* ἢ *κουβάρια*), τοποθετηθοῦν ἐξ αὐτῶν ὀλιγώτερα ἢ περισσότερα εἰς τὸ κλουβί, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ὀρθογωνίου τελάρου καὶ ἔχει ὁριζοντίας λεπτὰς σιδηρᾶς ἢ ἐκ σύρματος ῥάβδους (διασόβεργες), τὰ μασούρια διαπερῶνται εἰς τὰς ῥάβδους, αἱ δὲ κλωσταὶ τῶν ἀποτελοῦν τὸ δεκάδι. Ἕκαστον δεκάδι ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μασουριῶν ἔχει δέκα μέχρι πεντήκοντα κλωστῶν. Ἐπὶ τοῦ τοίχου ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἔχουν τοποθετήσει μεγάλα καρφιὰ ἢ ξυλίνους πασσάλους, τὰ παλούκια. Τὰ καρφιὰ ἢ οἱ πάσσαλοι εἶναι τοποθετημένοι κατὰ μῆκος ἀνὰ δύο εἰς ἀπόστασιν εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας καὶ πλέον σειράς. Τὸ διάσιμο προχωρεῖ διὰ τῆς προσδέσεως ὅλων ὁμοῦ τῶν ἄκρων τῶν νημάτων τῶν τυλιγμένων εἰς μασούρια καὶ τῆς περιτυλίξεώς των εἰς τοὺς πασσάλους. Τὰ νήματα περιτυλίσσονται πρῶτον εἰς τὸν ἀκρινὸν πάσσαλον, μεθ' ὃ εἰς τὸν ὁμόστοιχον καὶ κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς ἑπομένους. Κατὰ τὴν τελευταίαν στροφὴν τοῦ νήματος εἰς τοὺς πασσάλους, πολλάκις δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τοποθετήσεώς του, γίνεται ἡ σταύρωσις (τὸ σταύρωμα) τοῦ στήμονος, ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὕφανσιν τοῦ ὑφάσματος.

Ἡ σταύρωσις γίνεται διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, κυρίως διὰ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ μέσου δακτύλου, οὕτως ὥστε τὰ νήματα νὰ συμπλέκωνται χιαστὶ προτοῦ τοποθετηθοῦν εἰς τοὺς πασσάλους. Ἵνα συγκρατηθῇ ἡ σταύρωσις, προσδένονται διὰ σπάγγου τὰ νήματα ἐπὶ δυὸ βοηθητικῶν πασσάλων τιθεμένων ἐπίτηδες διὰ τὴν σταύρωσιν, μεθ' ὃ συνεχίζεται ἡ περιτύλιξις τοῦ νήματος εἰς τοὺς πασσάλους μέχρις ἐξαντλήσεως ὅλου τοῦ νήματος τοῦ περιτυλιγμένου εἰς τὰ μασούρια. Μετὰ ταῦτα γίνεται ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ νήματος ἐκ τῶν πασσάλων, ἐνῷ ταυτοχρόνως πλέκεται εἰς θηλειὲς καθ' ὃν τρόπον αἱ πλεξοῦδες. Τοιουτοτρόπως τὸ νῆμα ἔγινε διασίδι, προητοιμάσθη δηλαδὴ διὰ τὴν ὕφανσιν. Κατόπιν ἡ μία ἄκρα τοῦ διασιδιοῦ τοποθετεῖται εἰς τρίποδα καὶ διὰ νὰ μὴ διαφεύγῃ στερεοῦται καὶ ἀσφαλίζεται δι' ἐπιθέσεως βάρους. Τότε λύνουν τὴν πλεξοῦδα καὶ ἐκτυλίσσουν τὰ δεκάδια τοῦ διασιδιοῦ μὲ τὴν τσουγκράνα, ἥτις εἶναι ξύλινον κατασκεύασμα μὲ ὀδόντας ὡς χτένιον. Ὅταν ἐκτυλιχθῇ καὶ εἶναι ἕτοιμον, λαμβάνουν τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ διασιδιοῦ καὶ τὸ τοποθετοῦν εἰς τὸ ὀπίσθιον ἀντί, τὸ ὁποῖον ἔχουν ἀφαιρέσει ἐκ τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ τοποθετήσει εἰς δύο στύλους δίχαλους. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐκσκαφὴ αὐτοῦ, τὸ αὐλάκι, χρησιμεύει διὰ νὰ τοποθετῆται μία βέργα ἢ καλάμι, ἢ γκαρδιόβεργα, ἢ καρδοῦλα, ἡ ὁποία στερεώνει τὸ διασίδι εἰς τὸ ἀντὶ (τὸ γκαρδιώνει).

Περιστρέφουν τὸ ἀντὶ καὶ οὕτω περιτυλίγεται τὸ διασίδι εἰς αὐτό· τοποθετοῦν δύο καλάμια, τὰ καλαμίδια, εἰς τὴν σταύρωσιν, τὰ ὁποῖα σύρουν ἐνόσῳ τυλίγεται τὸ νῆμα διὰ νὰ προχωρήσῃ ἡ σταύρωσις πρὸς τὸ τέρμα τοῦ διασιδιοῦ. Ὁ τρίπους μὲ τὸ βάρος του πλησιάζει ὁλονὲν πρὸς τὸ ἀντί, ἕως ὅτου τυλιχθῇ ὁλόκληρον τὸ διασίδι καὶ ἡ σταύρωσις μετατοπισθῇ εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν. Ἐνόσῳ γίνεται τὸ τύλιμα εἰς τὸ ἀντί, διὰ νὰ στηρίζεται καλῶς τὸ διασίδι εἰς αὐτὸ καὶ νὰ μὴ κάνῃ στρηψίματα (κατσόνες), τοποθετοῦν εἰς κάθε στροφὴν ἓν καλάμι (ἀπὸ μίαν καρδοῦλαν) καὶ τοιουτοτρόπως δὲν ξεφκεριάζεται, δηλαδὴ μένει στερεὰ εἰς τὴν θέσιν του. Ὅταν τελειώσῃ τὸ τύλιγμα, ἀρχίζει τὸ περαμάτισμα ἢ τὸ μύτιασμα, δηλαδὴ τὸ διαπέρασμα τῶν νημάτων τοῦ διασιδιοῦ ἀπὸ τὰ μυτάρια τοῦ ἀργαλειοῦ. ΑΓΓΕΛ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

διασκάπτω· σκάπτω καθ' ὅλον τὸ διάστημα· || κατασκάπτω, καταστρέφω.

διασκεδάζω, *ἀόρ. διεσκέδασα — διεσκεδάσθην*, παθ. μετχ. *διεσκεδασμένος*· διασκεδάννυμι, διασκορπίζω, διασκορπίζων ἀφανίζω, διαλύω: «διεσκέδασε τὸν στρατὸν» (ἀρχ.), «ὁ ἄνεμος διασκεδάζει τὰ νέφη»· || συνήθ. τέρπω, εὐφραίνω, ψυχαγωγῶ, καὶ ἀμεταβ. τέρπομαι, εὐφραίνομαι, ψυχαγωγοῦμαι (δηλονότι ἀπὸ τοῦ διασκεδάζω τὰς λύπας,—τὰς στενοχωρίας): «ἔλα νὰ μᾶς διασκεδάσῃς», «μᾶς διασκέδασε μὲ τ' ἀστεῖά του», «διασκεδάζει μὲ τὰ παιδιά», ἢ «διασκεδάσαμε καλὰ 'ς τὴν ἐξοχή»· ἐπίσης λέγεται: «μὲ τὰ παιδιά του—, μὲ τὴ δουλειά του διασκεδάζει τὴ λύπη του»· || συμποσιάζω, συντρώγω καὶ συμπίνω μετ' ἄλλων χάριν εὐθυμίας καὶ διαχύσεως, κοιν. *γλεντῶ*· «κάθε ἡμέρα διασκεδάζει 'ς τὰ καπηλειά,—'ς τὶς ταβέρνες».

διασκεδαννύω καὶ ***διασκεδάννυμι***· ἀρχ. τύποι τοῦ διασκεδάζω (βλ. λ.).

διασκέδασις, *—εως* (ἡ)· διασκόρπισις, διάχυσις: «ἡ διασκέδασις τῶν νεφῶν»· || ἐξαφανισμός, ἐξάλειψις: «ἡ διασκέδασις τῶν ὑποψιῶν μου, —τῶν φόβων μου»· || ψυχικὴ διάχυσις, τέρψις, ψυχαγωγία: «ἡ λεμβοδρομία,—ἡ ἐκδρομή,—ὁ χορὸς εἶναι ὡραία διασκέδασις»· || συμπόσιον καὶ τὰ παρομαρτοῦντα ᾄσματα κττ.: «δὲν ἀφίνει τὰς διασκεδάσεις», «ἐσπατάλησε τὴν περιουσίαν του εἰς τὰς διασκεδάσεις».

διασκεδασμὸς (ὁ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διασκεδάζω*, διασκέδασις, διασκόρπισις, διάχυσις.

— **διασκεδασμὸς** *τοῦ φωτὸς* [*Φυσ.*]. Καλοῦμεν ἐν τῇ Φυσικῇ *διασκεδασμὸν τοῦ φωτὸς* τὴν ἀνάλυσιν συνθέτου φωτὸς (π. χ. λευκοῦ φωτὸς) εἰς τὰς ἁπλᾶς ἀκτινοβολίας, ἐξ ὧν τοῦτο ἀποτελεῖται, ἤτοι, ὡς λέγομεν, εἰς τὰ χρώματα τοῦ φάσματος. Ὡς ἐκ τούτου ἐν τῇ Φυσικῇ ἀντὶ τοῦ ὅρου διασκεδασμὸς τοῦ φωτὸς χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *ἀνάλυσις τοῦ φωτός*. Πρακτικῶς τὸν διασκεδασμὸν τοῦ φωτὸς ἐπιτυγχάνομεν εἴτε διὰ διαθλάσεως, τῇ βοηθείᾳ πρισμάτων, εἴτε διὰ παραθλάσεως τῇ βοηθείᾳ ὀπτικῶν φραγμάτων (gitter). Τὸ φαινόμενον τοῦ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτὸς ἐμελετήθη λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος, ὅστις διὰ τῆς συστηματικῆς πειραματικῆς σπουδῆς τοῦ ὀπτικοῦ πρίσματος ἤχθη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν, ὅτι τὸ λευκὸν φῶς δὲν εἶναι ἁπλοῦν, ἀλλὰ συντίθεται ἀπὸ διάφορα ἔγχροα φῶτα. Κατὰ τὸ ἔτος 1666 ὁ Νεύτων προσεκτήσατο ἐκ τοῦ ἐμπορίου ἐν Cambridge πρίσμα, καὶ τρία ἔτη βραδύτερον ἐδημοσίευσεν ἐν ἡλικίᾳ 25 ἐτῶν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἥτις διήνοιγεν ἐντελῶς νέους δρόμους εἰς τὴν ὀπτικήν. Οὕτως ὁ Νεύτων ἀνεκάλυψεν ὅτι τὸ λευκὸν φῶς ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν κατηγοριῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, αἵτινες παρουσιάζουσι διάφορα δίκτυα διαθλάσεως, ἑκάστη δὲ κατηγορία ἀκτίνων ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ προκαλῇ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τὴν ἐντύπωσιν ἰδίου χρώματος. Ἐπὶ τούτοις ὁ Νεύτων κατέδειξεν, ὅτι αἱ διαφόρου χρώματος ἀκτῖνες ἐξ ὧν συνίσταται τὸ ἡλιακὸν φῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναλυθῶσι περαιτέρω καὶ ἑπομένως τὰ χρώματα ἅτινα περιέχονται εἰς τὸ λευκὸν φῶς εἶναι ἁπλᾶ χρώματα. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ Grimaldi (1665) καὶ Marci de Kronlad (1648), οἵτινες προηγήθησαν τοῦ Νεύτωνος, ἐγένοντο παρατηρήσεις τινὲς σχετιζόμεναι πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτός.

Ἡ ὡς ἀνωτέρω ἀνακάλυψις τοῦ Νεύτωνος ἐπὶ τοῦ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτὸς ἐγένετο ἀφορμὴ μεγάλης πολεμικῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀρθότητα τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Νεύτωνος, ἥτις διήρκεσε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Ἐὰν πρὸ σχισμῆς (σχ. 1) τοποθετήσωμεν στερεὸν διάπυρον σῶμα, π. χ. διάπυρον ἔλασμα λευκοχρύσου, ἢ ὅπερ ἁπλούστερον βολταϊκοῦ τόξου, καὶ διαβιβάσωμεν τὴν στενὴν δέσμην ἀκτίνων διὰ πρίσματος ὑαλίνου, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ διαφράγματος σχηματίζεται φωτεινὴ ἔγχρους ταινία, ἥτις περιλαμβάνει τὴν ἀκόλουθον σειρὰν χρωμάτων: ἐρυθρόν, πορτοκαλλιόχρουν, κίτρινον, πράσινον, ἀνοικτὸν κυανοῦν, βαθὺ κυανοῦν, ἰῶδες. Μεταξὺ δὲ δύο διαδοχικῶν χρωμάτων ὑφίστανται ὅλαι αἱ διαβάσεις χρωμάτων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς χρώματος εἰς τὸ ἕτερον. Ἡ ἔγχρους αὕτη ταινία καλεῖται φάσμα. Ὁμοίως διὰ σωλῆνος Geissler πλήρους ὑδρογόνου, ὃν διεγείρομεν πρὸς φωτοβολίαν τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρικῆς τάσεως, παρατηροῦμεν διὰ μέσου πρίσματος τὸ ἐρυθρωπὸν φῶς, ὅπερ ἐκπέμπει ὁ σωλήν· βλέπομεν δὲ τέσσαρας διακεκριμένας εἰκόνας, μίαν ἐρυθράν, ἑτέραν κιτρίνην, ἑτέραν κυανῆν καὶ ἑτέραν ἰώδη, ὧν ἡ ἐκτροπὴ αὐξάνει ἀπὸ τὸ ἐρυθρὸν πρὸς τὸ ἰῶδες. Ἐκ τούτου βλέπομεν, ὅτι τὸ διάπυρον ὑδρογόνον ἐκπέμπει φῶς, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων εἰδῶν διαφόρου χρώματος ἀκτίνων. Τὸ πείραμα τοῦτο τῆς ἀναλύσεως τοῦ λευκοῦ φωτὸς τῇ βοηθείᾳ πρίσματος ἐὰν ἐκτελέσωμεν διὰ δέσμης ἡλιακῶν ἀκτίνων παρατηροῦμεν, ὅτι λαμβάνομεν τὸ αὐτὸ ὡς ἀνωτέρω φάσμα, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ βολταϊκοῦ τόξου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ φάσματος καὶ εἰς ὡρισμένας θέσεις ἀναφαίνονται κατακόρυφοι σκοτειναὶ γραμμαί, αἵτινες καλοῦνται ῥαβδώσεις (Fraunhofer) καὶ ὀφείλονται εἰς ἀπορρόφησιν ἀκτινοβολιῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀτμοσφαίρας. Ἐπὶ τῆς σπουδῆς τῶν φασμάτων, ἅτινα παρέχουσι τὰ διάφορα σώματα, ἀσχολεῖται εἰδικῶς κλάδος τῆς Φυσικῆς, ὅστις καλεῖται φασματοσκοπία.

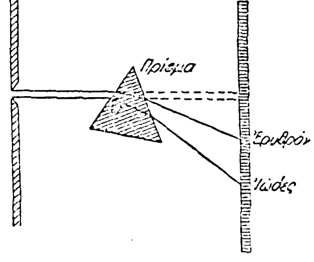

Σχ. 1. *Ἀνάλυσις λευκοῦ φωτός.*

Ἐὰν ἐκ τοῦ φάσματος τοῦ προερχομένου ἐκ λευκοῦ φωτὸς ἀπομονώσωμεν καταλλήλως δέσμην ἀκτίνων ἑνὸς μόνον χρώματος (π.χ. ἐρυθροῦ) καὶ διαβιβάσωμεν ταύτην διὰ πρίσματος, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη ὑφίσταται μὲν ἐκτροπήν, ἀλλὰ δὲν ἀναλύεται εἰς ἄλλας ἁπλουστέρας. Ὁμοίως συμβαίνει, ἐὰν τὸ ἀνωτέρω πείραμα ἐκτελέσωμεν καὶ διὰ τῶν λοιπῶν χρωμάτων τοῦ φάσματος τοῦ λευκοῦ φωτός, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι τὰ φῶτα διαφόρων χρωμάτων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ λευκὸν φῶς, εἶναι ἁπλᾶ, ἤ, ὡς λέγομεν, τὰ χρώματα τοῦ λευκοῦ φωτὸς εἶναι ἁπλᾶ καὶ δὲν δύνανται ν' ἀναλυθῶσιν εἰς ἄλλα ἁπλούστερα. Γενικῶς, φῶς χρώματος ἁπλοῦ καλεῖται μονόχρουν φῶς. Πρακτικῶς ἐπιτυγχάνομεν φῶς μονόχρουν, ἐὰν εἰς σκοτεινὴν

Digitized by Google

φλόγα φωταερίου εἰσαγάγωμεν τεμάχιον μεταλλικοῦ νατρίου ἢ ποσότητα χλωριούχου νατρίου (μαγειρικοῦ ἅλατος), ὅτε μετὰ τὴν ἐξαέρωσιν τῶν ἀνωτέρω οὐσιῶν ἡ φλὸξ χρώννυται κιτρίνη. Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὴν φλόγα ταύτην διὰ μέσου πρίσματος, παρατηροῦμεν μίαν κιτρίνην εἰκόνα, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι οἱ διάπυροι ἀτμοὶ νατρίου παρέχουσι φῶ μονόχρουν χρώματος κιτρίνου. Ὁ Νεύτων ἐξήγησε τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν φαινόμενον τοῦ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτός, δεχθεὶς ὅτι τὸ λευκὸν φῶς ἀποτελεῖται ἐξ ἀκτίνων διαφόρου θλαστικότητος (διαφόρου δείκτου διαθλάσεως) καὶ ὅτι ἑκάστη κατηγορία ἀκτινων παρουσιάζει ἴδιον χρῶμα. Πρὸς τούτοις ὁ Νεύτων κατώρθωσε δι' ἀνασυνθέσεως τῶν χρωμάτων τοῦ φάσματος νὰ ἀναπαραγάγῃ τὸ λευκὸν φῶς.

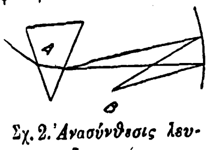

Σχ. 2. *Ἀνασύνθεσις λευκοῦ φωτός.*

Δυνάμεθα πράγματι νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο εὐκόλως διὰ τῆς ἀκολούθου διατάξεως. Δεχόμεθα τὴν ἀναλυθεῖσαν διὰ πρίσματος δέσμην λευκοῦ φωτὸς ἐπὶ σφαιρικοῦ κατόπτρου καὶ σχηματίζομεν ἐπὶ διαφράγματος πραγματικὸν εἴδωλον B (σχ. 2), ὅτε παρατηροῦμεν λευκὸν εἴδωλον προερχόμενον ἐκ τῆς ἀνασυνθέσεως τοῦ λευκοῦ φωτός. Ὁμοίως ἐὰν ἐπὶ κυκλικοῦ δίσκου σχηματίσωμεν ἐγχρόους τομεῖς καταλλήλου μεγέθους, οἵτινες νὰ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰ ἑπτὰ ἁπλᾶ χρώματα τοῦ φάσματος καὶ θέσωμεν τὸν δίσκον ἀκολούθως εἰς ταχεῖαν περιστροφικὴν κίνησιν, τότε μιγνύονται αἱ διάφοροι ἐντυπώσεις αἱ προκαλούμεναι ὑπὸ τῶν διαφόρων τομέων (λόγῳ διαρκείας τοῦ ὀπτικοῦ συναισθήματος ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς) καὶ οὕτω γεννᾶται ἐν ἡμῖν ἡ ἐντύπωσις τοῦ λευκοῦ φωτός. Ὡς ὁλικὸν διασκεδασμὸν οὐσίας τινὸς ὑποννοοῦμεν τὴν διαφορὰν τῶν δεικτῶν διαθλάσεως διὰ τὸ ἄκρον ἐρυθρὸν καὶ τὸ ἄκρον ἰῶδες, ἤ, ὡς συνήθως λέγομεν, διὰ τὰς φασματικὰς ῥαβδώσεις A καὶ H. Ὁ κατωτέρω πίναξ περιέχει τὸν ὁλικὸν διασκεδασμὸν $n_r - n_v$ (n_r = δείκτης διαθλάσεως διὰ τὴν ῥάβδωσιν A, n_v = δείκτης διαθλάσεως διὰ τὴν ῥάβδωσιν H, n = δείκτης διαθλάσεως διὰ τὴν ῥάβδωσιν E) διά τινας ἐν χρήσει εἰς τὴν κατασκευὴν πρισμάτων καὶ φακῶν οὐσίας.

Πίναξ ὁλικοῦ διασκεδασμοῦ

		$n_r - n_v$	n
Ὕδωρ		0,0145	1,3353
Θειοῦχος ἄνθραξ		0,0914	1.6438
Στεφανύαλος	ἐλαφρὰ	0,0212	1,5186
	βαρεῖα	0,0211	1.6185
Πυριτύαλος	ἐλαφρὰ	0,0418	1,6115
	βαρεῖα	0,076	1,7623
Ἰσλανδικὴ κρύσταλλος	συνήθης	0,0333	1,6635
	ἔκτακτος	0,0150	1,4888

Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν ἰδιοτήτων τοῦ πρίσματος εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ ἐκτροπὴ ἣν τοῦτο προκαλεῖ ἐπὶ φωτεινῆς ἀκτῖνος, ὅταν αὕτη διέρχεται διὰ τοῦ πρίσματος, ἐκφράζεται κατὰ προσέγγισιν διὰ τῆς σχέσεως $\delta = (n - 1)\varphi$, ἔνθα φ ἡ διαθλαστικὴ γωνία τοῦ πρίσματος καὶ δ ἡ ἐκτροπή. Ἐὰν δὲ καλέσωμεν τὴν ἐκτροπὴν διὰ τὰς ἄκρας ἐρυθρὰς ἀκτῖνας καὶ δν διὰ τὰς ἄκρας ἰώδεις (ἤτοι διὰ τὰς ῥαβδώσεις τοῦ φάσματος A καὶ H) εἶναι:

$$\delta_v - \delta_r = (n_v - n_r)\,\varphi$$

Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης προκύπτει ὅτι ὑπὸ τὴν αὐτὴν διαθλαστικὴν γωνίαν πρῖσμα παρέχει ἐπὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἐκτενέστερον φάσμα, ὅσῳ ὁ ὁλικὸς διασκεδασμὸς τῆς οὐσίας ἐξ ἧς τοῦτο ἀποτελεῖται εἶναι μεγαλύτερος. Οὕτω κοῖλον πρῖσμα πλῆρες θειούχου ἄνθρακος, ἤ, ὡς συνήθως λέγομεν, πρῖσμα θειούχου ἄνθρακος, παρέχει φάσμα, ὅπερ εἶναι τετράκις ἐκτενέστερον τοῦ φάσματος τοῦ περιεχομένου ὑπὸ πρίσματος τῆς αὐτῆς διαθλαστικῆς γωνίας ἐκ στεφανυάλου καὶ δὶς ἐκτενέστερον πρίσματος ἐκ πυριτυάλου.

Πρὸς σπουδὴν τοῦ φαινομένου τοῦ διασκεδασμοῦ ἔδωκεν ὤθησιν μεγάλην ἡ ἐπιδίωξις τῆς κατασκευῆς ὀπτικῶν ὀργάνων (ὡς τηλεσκοπίων, μικροσκοπίων), ἐν οἷς νὰ ἀποφεύγεται τὸ φαινόμενον τοῦ διασκεδασμοῦ, ἤτοι τῆς κατασκευῆς μαθηματικῶς διοπτρικῶν ὀργάνων. Τὴν ἐπιτυχίαν τούτου ἐπεβράδυνε κατὰ πολὺ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Νεύτωνος εἰς τὴν σφαλερὰν ἀντίληψιν, καθ' ἣν ὁ διασκεδασμὸς εἰς διάφορα εἴδη ὑάλου εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐκτροπὴν τῶν ἀκτίνων, καὶ ἐπομένως ἡ κατασκευὴ ἀχρωματικῶν πρισμάτων (μὴ παρεχόντων διασκεδασμὸν) καὶ ἀχρωματικῶν συνδυασμῶν φακῶν ἦτο ἀδύνατος. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ Νεύτων ἐπέμενεν εἰς τὴν κατασκευὴν κατοπτρικῶν ὀργάνων. Ἐν τούτοις κατὰ τὸ ἔτος 1754 ὁ Σουηδὸς Klingenstje ἐπέτυχε νὰ κατασκευάσῃ πρῖσμα διὰ συνδυασμοῦ δύο ἁπλῶν πρισμάτων, ὅπερ προεκάλει ἐκτροπὴν τῶν λευκῶν ἀκτίνων χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ καὶ διασκεδασμὸν αὐτῶν, καὶ ἀντιστρόφως πρῖσμα ὅπερ νὰ προκαλῇ διασκεδασμὸν ἄνευ ἐκτροπῆς. Ἐξ ἄλλου ὁ μαθηματικὸς Euler τῷ 1747, ὁρμώμενος ἐκ τῆς σφαλερᾶς ἀντιλήψεως ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς εἶναι ἀχρωματικός, ἤχθη εἰς τὸ ὀρθὸν συμπέρασμα, ὅτι διὰ συνδυασμοῦ πολλῶν φακῶν θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ κατασκευὴ ἀχρωματικῶν συστημάτων. Ὁ Euler ὑπελόγισε μαθηματικῶς τοιαῦτα συστήματα, χωρὶς ὅμως νὰ στηριχθῇ ἐπὶ πειραματικῶν δεδομένων, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ὑπολογισμοί του ἤγαγον αὐτὸν εἰς σφαλερὰ ἐξαγόμενα. Ὁ δὲ Ἄγγλος ὀπτικὸς Dolloud, προσπαθῶν νὰ ἐπαληθεύσῃ πειραματικῶς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Euler ἀπέτυχε καθ' ὁλοκληρίαν, τοῦτο δ' ἐγέννησε σοβαρὰν ἔριδα μεταξὺ Euler καὶ Dolloud. Μετὰ τὰ πειράματα τοῦ Klingenstjerna ὁ Dolloud ἐπανέλαβε τὰ πειράματα αὐτοῦ καὶ κατόρθωσεν οὕτω νὰ κατασκευάσῃ ἀχρωματικὰ τηλεσκόπια. Μετὰ τὰς νέας πειραματικὰς ἐπιτυχίας ἐπεδίωξαν οἱ μαθηματικοὶ νὰ εὕρωσι τύπους καταλλήλους πρὸς ὑπολογισμὸν ἀχρωματικῶν συστημάτων, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτῶν ἀπέτυχον λόγῳ ἐλλείψεως συστηματικῆς σπουδῆς τῶν ὀπτικῶν σταθερῶν τῶν διαφόρων ὑάλων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰργάσθη ὁ Fraunhofer, ὅστις παραλλήλως ἀνεκάλυψε καὶ τὰς ῥαβδώσεις τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Ἐν τούτοις ἡ τελειοποίησις τῆς κατασκευῆς τῶν ἀχρωματικῶν ὀργάνων ὀφείλεται εἰς τὸν Abbe ὅστις, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ὀπτικοῦ οἴκου Zeiss καὶ τοῦ οἴκου Dr. Shott, ἐπέτυχε τὴν τελείαν κατασκευὴν ἀχρωματικῶν ὀργάνων, ἤτοι τοιούτων ἐν οἷς δὲν παράγεται φαινόμενον διασκεδασμοῦ.

Ἀνώμαλος διασκεδασμός. Ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ φαινομένου τοῦ διασκεδασμοῦ δεικνύεται, ὅτι ὁ δείκτης διαθλάσεως αὐξανομένου τοῦ μήκους κύματος ἐλαττοῦται. Ἐπομένως, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸν διασκεδασμόν, ὃν προκαλοῦσιν αἱ διάφοροι οὐσίαι, παρατηροῦμεν, ὅτι αἱ ἰώδεις ἀκτῖνες ὑφίστανται μεγαλυτέραν ἐκτροπὴν τῶν κυανῶν, αὗται πάλιν ἐκτρέπονται περισσότερον τῶν πρασίνων, οἱ πράσινοι περισσότερον τῶν κιτρίνων καὶ αἱ κίτριναι περισσότερον τῶν ἐρυθρῶν. Μόνον τὸ μέγεθος τῆς ἐκτροπῆς ποικίλλει διὰ τὰς διαφόρους οὐσίας, ἐφ' οὗ ἐρείδεται καὶ ἡ κατασκευὴ ἀχρωματικῶν πρισμάτων καὶ φακῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οὐσίαι τινές, αἵτινες δὲν δεικνύουσι τὸ ὡς ἀνωτέρω περιγραφὲν φαινόμενον διασκεδασμοῦ, ἀλλὰ παρουσιάζουσι τὴν ἰδιότητα, ὥστε δι' αὐτῶν αἱ ἐρυθραὶ ἀκτῖνες νὰ ἐκτρέπωνται περισσότερον τῶν κυανῶν καὶ ἑπομένως διὰ τοῦ ἐρυθροῦ αἱ οὐσίαι αὗται νὰ δεικνύωσι μείζονα δείκτην διαθλάσεως ἢ διὰ τοῦ κυανοῦ. Αἱ οὐσίαι αὗται λέγομεν ὅτι παρουσιάζουσιν ἀνώμαλον διασκεδασμόν. Πρῶτος παρετήρησε τὸ φαινόμενον τοῦτο ὁ La Roux, ὅστις ἔδειξεν ὅτι κοῖλον πρῖσμα πλῆρες ἀτμῶν ἰωδίου ἐκτρέπει τὰς ἐρυθρὰς ἀκτῖνας ἰσχυρότερον τῶν κυανῶν, ἐνῷ ἀπορροφᾷ ὅλα τὰ ἄλλα χρώματα. Κυρίως ὅμως ἡ σπουδὴ τοῦ φαινομένου τοῦ ἀνωμάλου διασκεδασμοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Christiansen, ὅστις μετεχειρίσθη πρὸς τοῦτο οἰ-

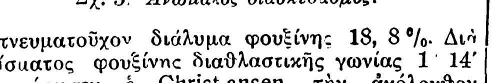

Σχ. 3. *Ἀνώμαλος διασκεδασμός.*

νοπνευματοῦχον διάλυμα φουξίνης 18, 8 %. Διὰ πρίσματος φουξίνης διαθλαστικῆς γωνίας 1° 14′ παρετήρησεν ὁ Christiansen τὴν ἀκόλουθον διάταξιν χρωμάτων. Ὀλιγωτέραν ἐκτροπὴν ὑφίσταντο αἱ ἰώδεις ἀκτῖνες, ἀκολούθως τὸ ἐρυθρόν, καὶ κατόπιν τὸ κίτρινον, ὅπερ ὑφίστατο τὴν μεγαλυτέραν ἐκτροπήν. Ἐν τῷ σχ. 3 δεικνύεται γραφικῶς τὸ φάσμα, ὅπερ παρέχει οἰνοπνευματοῦχον διάλυμα φουξίνης 18° 8. Αἱ τεταγμέναι παρέχουσι τὴν ἐκτροπήν, αἱ δὲ τεταγμέναι τὴν φωτεινότητα.

Ὁ Kundt ἀνεγνώρισεν ὅτι σώματα μετὰ ἐπιφανειακῶν χρωμάτων, ἅτινα ἐν διαλύματι δεικνύουσιν ἰσχυρὰν ἐκλεκτικὴν ἀπορρόφησιν, δέον νὰ δεικνύουσιν ἀνώμαλον διασκεδασμόν. Οὕτω καθώρισεν ὅτι ἀνώμαλον διασκεδασμὸν δεικνύουσι τὰ διαλύματα ἀνιλίνης, χλωροφύλλης κλπ. Βραδύτερον παρετηρήθη ὅτι ἀνώμαλον διασκεδασμὸν δεικνύουσιν ὄχι μόνον τὰ διαλύματα φουξίνης, ἀλλὰ καὶ τὰ στερεὰ φουξίνη, ὡς καὶ τὰ μέταλλα. Οὕτω ὁ Kundt κατώρθωσε τῇ βοηθείᾳ καταλλήλως κατεσκευασθέντων μεταλλικῶν πρισμάτων νὰ δείξῃ, ὅτι ταῦτα παρουσιάζουσιν ἀνώμαλον διασκεδασμόν. Ἐκτὸς τῶν ὑγρῶν καὶ στερεῶν ὁ ἀνώμαλος διασκεδασμὸς παρετηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἀτμῶν. Ἡ θεωρία τοῦ φαινομένου τοῦ ἀνωμάλου διασκεδασμοῦ ἀνάγει τοῦτο εἰς φαινόμενον συντονισμοῦ μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ μορίων. Ὡς γνωστὸν ἐπὶ ταλαντευομένου συστήματος λαμβάνει χώραν συντονισμός, ὅταν τοῦτο προσβάλλεται ὑπὸ ταλαντώσεων ὧν ἡ περίοδος εἶναι ἴση ἢ ἐλάχιστον διαφέρει τῆς περιόδου τῆς ἰδίας ταλαντώσεως τοῦ συστήματος. Ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς θεωρίας ταύτης δὲν δυνάμεθα νὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα. Γενικῶς τὰ ὑλικὰ σώματα παρουσιάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περισσοτέρας περιοχὰς ἀνωμάλου διασκεδασμοῦ, αἵτινες ὅμως ἐκ τῆς στενότητος τῆς ὁρατῆς περιοχῆς τοῦ φάσματος κεῖνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὑπερύθρου καὶ τοῦ ὑπεριώδους.

Κ. ΠΑΛΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

διασκεδαστὴς (ὁ)· ὁ διασκεδάζων, ὁ ἀναπῶν τὰς διασκεδάσεις: «πλῆθος διασκεδαστῶν διεσκορπίσθησαν εἰς τὸ δάσος».

διασκεδαστικός, —ή, —όν· ὁ διασκεδάζων, ὁ προκαλῶν διασκέδασιν, ψυχαγωγικός, τερπνός: «διασκεδαστικὸς ἄνθρωπος, ἔχει καλὴ συντροφιά», «βιβλίον—, μυθιστόρημα διασκεδαστικόν»· ‖ καὶ εἰρωνικῶς: «διασκεδαστικὸς κύριος», «διασκεδαστικὴ ὁμιλία» δηλονότι ἀστεῖος, οὐχὶ σοβαρός.—Ἐπίρρ. *διασκεδαστικῶς.*

διάσκελα· ἐπίρρ., ἱππαστί, ἄλλως *παραγιάσκελα.*

διασκέλα (ἡ) μεγεθυντικὸν τοῦ *διάσκελο,* ἄνευ μεγεθυντ. σημασίας: «ἔχει μεγάλη διασκέλα», «μιὰ διασκέλα τόπος»· **βλ. διάσκελο.**

διασκελιὰ (ἡ), ἰδιωματ. *δρασκελιὰ* καὶ *ἀδρασκελιά*· ἡ δυνατὴ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ ἀνθρώπου, βῆμα ἀνοικτόν, διασκελισμός: «κάμνει μεγάλες διασκελιὲς καὶ δὲν τὸν φθάνω»· βλ. διάσκελο.

διασκελίζω καὶ *διασκελάω*· ὑπερβάλλω τι διὰ τῶν σκελῶν, ὑπερπηδῶ τι, οἷον πυράν, τάφρον, παῖδα κτλ.: «διασκέλισε ἡ γάτα τὸν νεκρό»· ἄλλως *διασκελώνω.*

διασκέλισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διασκελίζειν, τὸ ἄνοιγμα τῶν σκελῶν κατὰ τὴν βάδισιν. ἄλλως *διασκελιά* ‖ ἡ ὑπεράνω τινὸς δι' ἀνοίγματος τῶν σκελῶν διάβασις, ὑπερπήδησις.

— **διασκέλισμα** ἢ *διασκέλισις μετρικὴ [Μετρ.].* Ὀνομάζεται οὕτως ἡ ἐξάπλωσις τοῦ νοήματος ἑνὸς στίχου καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑπομένου, οὕτως ὥστε ὁ πρῶτος νὰ μὴ ἀποτελῇ ἀπηρτισμένην ἔννοιαν ἢ φράσιν:

> Ἀρχόντισσα Ροδίτισσα, πῶς μπῆκες;
> Γυναῖκες διώχνει μιὰ συνήθεια ἀρχαία
> ἐδῶ θε.
>
> (*Α. Μαβίλης*)

Τὸ μετρικὸν διασκέλισμα εἶναι μᾶλλον γνώρισμα τῆς ἐντέχνου ποιήσεως, ἐνῷ εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἕκαστος στίχος περικλείει πλῆρες νόημα. Οὕτως ἀπαντᾶται εἰς τὸν «Ἐρωτόκριτον» παρ' ὅλην τὴν ὁμοιάζουσαν πρὸς δημώδη στιχουργίαν του.

Λ. Ν. Π.

διασκελισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διασκελίζειν, διασκέλισμα (βλ. λ.).

διάσκελο (τό), δημοτ. *διάσελο* καὶ ἰδιωματ. *γιάσελο*· τὸ μεταξὺ τῶν ποδῶν διάστημα κατὰ τὴν βάδισιν, βῆμα: «κάμνει μεγάλα διάσελα» ‖ «ἕνα διάσελο τόπος» ὅσον δύναταί τις νὰ διασκελίσῃ ‖ ὁ μεταξὺ δύο λόφων ἢ κορυφῶν αὐχὴν (βλ. λ.).

διασκελῶ καὶ *διασκελάω*· ἰδιωματ., τύποι τοῦ διασκελίζω (βλ. λ.)

διασκελώνω· ὑπερβάλλω, ὑπερβαίνω τι διὰ τῶν σκελῶν, ἄλλως *διασκελίζω.*

διασκεπτήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου διασκέπτονται, συσκέπτονται.

— *[Τεκτον.]* Ἐν τῷ Τεκτονισμῷ *διασκεπτήριον* εἶναι ὁ «σκοτεινὸς θάλαμος», εἰς τὸν ὁποῖον εἰσάγεται ὁ δόκιμος, ἵνα προπαρασκευασθῇ διὰ τὴν μύησίν του. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὸν σχετικῶς δωμάτιον πενθίμως καὶ ἀπερίττως κεκοσμημένον, ἀποσκοποῦν ὅπως δώσῃ εἰς τὸν νεοεισερχόμενον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν ἀλληγοριῶν τοῦ τάγματος, πρὸς δὲ ὅπως διαθέσῃ καταλλήλως τὴν διάνοιάν του εἰς πνευματικὴν συγκέντρωσιν καὶ οὕτως εἰπεῖν εἰς ἀτομικὴν ἐξομολόγησιν. Τὰ συνηθέστερα ἀντικείμενα τοῦ διασκεπτηρίου εἶναι:

Μία τράπεζα ἐφ' ἧς ὑπάρχουσι πλὴν τῶν πρὸς γραφὴν ἀναγκαίων, εἷς ἀλέκτωρ καὶ ἓν ἀμμόμετρον. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι ἐμβλήματα ὑψίστων μυσταγωγικῶν ἀληθειῶν. Ἡ ἠθικὴ των σημασία εἶναι: ἐπαγρύπνισις ἐπὶ τῶν πράξεων ἡμῶν καὶ ἐπιμονὴ ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ἀγαθοῦ, δεδομένου ὅτι ὁ χρόνος παρέρχεται καὶ αἱ στιγμαὶ εἶναι μετρημέναι. Εἰκονίζεται ἐπίσης εἷς ἀνθρώπινος σκελετὸς ἢ νεκροκεφαλὴ ἢ φέρετρον, διδάσκοντα ὅτι ὀλίγον δέον νὰ προσκολλώμεθα εἰς τὰ ἐπίγεια, ἐπειδὴ εἶναι ἐφήμερα. Οἱ τοῖχοι εἶναι ἐπεστρωμένοι διὰ μέλανος χάρτου. Ἐπ' αὐτῶν εἰκονίζονται σταγόνες δακρύων, ὑπάρχουσι δὲ ἀνηρτημέναι καὶ πινακίδες, ἐφ' ὧν ἀναγράφονται συνήθως τὰ ἑξῆς ῥητά:

> Ἐὰν περιέργεια ὁδηγήσῃ τὰ βήματά σου, ἀπέρχου.
> Ἐὰν φοβῆσαι τὴν διάγνωσιν καὶ ἐπίγνωσιν τῶν ἐλαττωμάτων σου, δὲν θὰ γίνῃς εὐπρόσδεκτος παρ' ἡμῖν.
> Ἐὰν σκοπεύῃς νὰ συναλύψῃς τὰς τύψεις, τρέμε, θὰ ἀναγνωρισθῇς.
> Ἐὰν ἀποδίδῃς σημασίαν εἰς τὰς κοινωνικὰς διακρίσεις, ἔξελθε. δὲν εἶναι γνωσταὶ τοιαῦται ἐνταῦθα.
> Ἐὰν δὲν δειλιάσῃς, θέλεις καθαρθῇ διὰ τῶν στοιχείων, θέλεις ἐξέλθει τῆς ἀβύσσου τοῦ ἐρέβου· καὶ θέλεις ἴδει τὸ φῶς.

Ἐν τῷ συνόλῳ του, τὸ διασκεπτήριον ἀλληγορεῖ τὴν πρωταρχικὴν χαώδη κατάστασιν μὲ τὰς ἐν αὐτῇ λανθανούσας δημιουργικὰς δυνάμεις.

Π. ΓΚΡ.

διασκεπτικός,—ή,—όν· ὁ ἱκανὸς νὰ διασκέπτεται, να σκέπτεται, σκεπτικός.

διασκέπτομαι, ἀόρ. *διεσκέφθην*· σκέπτομαι μετὰ προσοχῆς, σταθμίζω, ὑπολογίζω μετ' ἀκριβείας, συνήθως μετ' ἄλλων, συσκέπτομαι.

Digitized by Google

διασκευάζω, *ἀόρ. διεσκεύασα — διεσκευάσθην*, παθ. με οχ. *διεσκευασμένος*· διευθετῶ, συγυρίζω· || διευθετῶ ἐκ νέου, μεταρρυθμίζω: «βιβλίον συνταχθὲν ὑπὸ Α, διασκευασθὲν δὲ ὑπὸ Β».

διασκευαστὴς (ὁ)· ὁ διασκευάσας, ὁ ἐκ νέου διευθετήσας, ὁ μεταρρυθμίσας.

— **διασκευασταὶ** *[Γραμματολ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας οἱ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πρῶτοι ἀναλαβόντες τὴν γραπτὴν διατύπωσιν, ἐπεξεργασίαν καὶ ταξινόμησιν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, μέχρι τότε προφορικῶς μόνον διασῳζομένων ὑπὸ τῶν ραψῳδῶν, ὡς καὶ πάντες οἱ μεταγενέστεροι τούτων γραμματικοί, οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ ζήτημα τοῦ καθαρισμοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἀπὸ πάντα παρείσακτον καὶ μὴ γνήσιον στίχον ἢ μεγαλύτερον μέρος κειμένου. Τὸ ζήτημα τῶν διασκευαστῶν εἰς τὴν μεταξὺ τῶν νεωτέρων φιλολόγων συζήτησιν περὶ τοῦ ὅλου «Ὁμηρικοῦ ζητήματος» κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν. (Βλ. Ὅμηρος.) — π.

διασκευὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διασκευάζειν*, ἡ ἐκ νέου εὐθέτησις (κοιν. *συγύρισμα*), ἐπεξεργασία, μεταρρύθμισις.

διάσκεψις, *—εως* (ἡ)· σκέψις, ἔρευνα· || σύσκεψις, συζήτησις: «μετὰ μακρὰν διάσκεψιν ἀπεφάσισαν κτλ.», «διάσκεψις τῶν δικαστῶν,—τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου».

— *[Διεθν. Δίκ.]* Βλ. λ. συνδιάσκεψις.

διασκόπησις, *—εως* (ἡ)· ἡ μετὰ προσοχῆς ἐξέτασις, ἐπισκόπησις.

διασκόπιον (τὸ) *[Φυσ.]*. Ὄργανον διὰ τὴν ἐν μεγεθύνσει προβολὴν διαφανῶν ἀντικειμένων (βλ. λ. προβολεύς). ΑΝ. Δ.

διασκόρδιον (τὸ) (Diascordium) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται παλαιὸν στυπτικὸν ἔκλειγμα (Electuarium Diascordium), σπανιώτατα χρησιμοποιούμενον σήμερον. Τὸ *διασκόρδιον* παρασκευάζεται ἐξ 1 μ. ὀπίου, 5 μ. ἀρμενικοῦ βώλου, ἀνὰ 10 μ. ἀνθέων ῥόδων καὶ ῥίζης Tormentilae, ἀνὰ $7^1/_2$ μ. φλοιοῦ κινναμώμου καὶ ῥιζώματος ζιγγιβέρεως, ἅτινα μίγνυνται μετὰ 59 μ. μέλιτος πρὸς παρασκευὴν ἐκλείγματος. 100 μ. διασκορδίου ἐνέχουν 1 μ. ὀπίου. Κ. Γ. Μ.

διασκορπίζω, *ἀόρ. διεσκόρπισα—διεσκορπίσθην*, μετ. παθητ. παρακ. *διεσκορπισμένος*· σκορπίζω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασπείρω, ἀφανίζω· «ὁ ἄνεμος διεσκόρπισε τὰ νέφη», «οἱ ἐχθροὶ διεσκορπίσθησαν».

διασκόρπισις, *— εως* (ἡ) καὶ *διασκορπισμὸς* (ὁ)· σκόρπισμα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασπορά.

διάσμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαζεσθαι*, ἡ παρασκευὴ τοῦ στήμονος διὰ τὴν ὕφανσιν, καὶ αὐτὸς ὁ παρασκευασθεὶς στήμων, ἄλλως *διασίδι*.

διασόβεργες ἢ *διασοβίτσες*. Ῥάβδοι σιδηραῖ ἢ συρμάτιναι, εἰς τὰς ὁποίας διαπερῶνται τὰ μασούρια ἢ τὰ καλάμια μὲ τὰ νήματα (βλ. διάσιμο).

διάσονας (ὁ) καὶ ***διάθονος***· ἰδιωματ., τὸ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἰδίᾳ τῶν σφαγίων φῦμα, ἕνεκα τοῦ ὁποίου σχηματίζεται τρῆμα, ἄλλως *γιόθος*, ἀρχ. *ἴονθος*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ προῆλθον οἱ ἀνωτέρω τύποι.

διασπαθίζω καὶ ***διασπαθῶ*** *(—άω)*· διασκορπίζω, καταδαπανῶ, σπαταλῶ, ἀσωτεύω: «διεσπάθισε τὴν περιουσίαν,—τὰ ὑπάρχοντά του».

διασπάθισις, *—εως* (ἡ) καὶ ***διασπάθησις***· διασκόρπισις, κατασπατάλευσις: «ἡ διασπάθισις τῆς περιουσίας».

διασπαθιστὴς (ὁ)· ὁ ἐξοδεύων ἀλόγως καὶ ἀμέτρως ἰδικήν του ἢ ξένην περιουσίαν.

διασπαραγμὸς (ὁ)· καταξέσχισμα, κατακρεούργημα, κατασπαραγμός.

διασπαράσσω· κατακρεουργῶ, καταξεσχίζω, κατασπαράσσω.

Διάσπαρη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς Μικρασιατικὴ τοῦ ΒΒΑ μυχοῦ τοῦ κόλπου τῆς Δωρίδος, οὖσα ἀπόσπασμα τῆς ἀκτῆς (πλάτ. 36° 45′ 30″ Β, μῆκ. 28° 06′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604 Gulf of Kos, Doris and Symi) καὶ ἀποτελοῦσα τὸ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι (ΒΔ) τὸν κόλπον τῆς Ῥένας ἢ Ἐρινὰ (ἀρχ. Σχοινοῦντος) κέρας. Σ. Ε. Λ.

διασπασίδη (ἡ) (Diaspasida) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γοδενιιδῶν* Αἱ *διασπασίδαι* εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, γραμμικά, καὶ ἄνθη μεμονωμένα κατὰ στάχυς κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων διατεταγμένα. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

διάσπασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διασπᾶν* ἢ *διασπᾶσθαι*, ἀποχωρισμός, κατάτμησις, διαμελισμός: «ἡ διάσπασις τῶν ἐχθρῶν,—τῆς συμμορίας,—τῶν δυνάμεων».

— *[Στρατηγ.]* Βλ. λ. διάρρηξις.

— *[Φυσ.]* Καλεῖται *διάσπασις* τὸ φαινόμενον τοῦ μερισμοῦ χημικῶν ἑνώσεων εἰς ἁπλούστερα σώματα, ὁ ὁποῖος περιορίζεται ὑπὸ τῶν συνθηκῶν τῆς ἰσορροπίας καὶ φυσικῶν τινων ὅρων. Ἡ *διάσπασις* δύναται νὰ προκληθῇ ὑπὸ τῆς θερμότητος (*θερμόλυσις*, ἡ κυρίως διάσπασις) ἢ κατὰ τὴν διάλυσιν ἠλεκτρολυτῶν (*ἠλεκτρολυτικὴ διάσπασις* ἢ *διάστασις, ἰονισμός*). Οἱ ὅροι οὗτοι ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ διὰ τῆς ὀνομασίας *ἀφεταιροίωσις*. Ὁ λόγος τοῦ ἀδιασπάστου σώματος πρὸς τὸ διεσπασμένον, ἐκπεφρασμένος ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, ὁ καλούμενος βαθμὸς διασπάσεως, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πρὸς διάσπασιν ἱκανότητος τοῦ σώματος, ἥτις ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ συντελεστοῦ διασπάσεως, τῆς σταθερᾶς διασπάσεως καὶ τῆς ἀραιώσεως. Τὰ ἀέρια καὶ οἱ ἀτμοί, τὰ παραγόμενα κατὰ τὴν διάσπασιν στερεῶν καὶ ὑγρῶν σωμάτων ἐξασκοῦν πίεσιν, τὴν πίεσιν καὶ τάσιν διασπάσεως, ἥτις αὐξάνει μετ' αὐξανούσης θερμοκρασίας. Ἅλατά τινα, ὡς π. χ. ἡ σόδα ($Na_2CO_3+10H_2O$) χάνουν τὸ κρυσταλλικόν των ὕδωρ (ἀποσάθρωσις), ἐὰν ἡ τάσις διασπάσεως τούτου εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅ,τι ἀναλογεῖ εἰς τὴν εἰς ὑγρασίαν περιεκτικότητα τοῦ ἀέρος. Ἄλλα πάλιν, ὡς τὸ χλωριοῦχον ἀσβέστιον ($CaCl_2+6H_2O$), τῶν ὁποίων ἡ τάσις διασπάσεως εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ὑγρασίαν, ἀπορροφοῦν ὕδωρ ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας (ὑγροσκοπικὰ σώματα). Ἡ διάσπασις αὐξάνεται κατὰ κανόνα ἐπὶ ὅλων τῶν σωμάτων, ὅπου αὕτη εἶναι συνδεδυασμένη μετ' ἀπορροφήσεως θερμότητος (θερμότης διασπάσεως), δι' ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας· ἄλλως ἰσχύει τὸ ἀντίθετον.

Ἡ ἐξωτερικὴ πίεσις ἀφίνει ἀνεπηρέαστον τὴν διάσπασιν, ὅπου αὕτη δὲν ἀλλοιώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν μορίων. Ἄλλως ἡ αὔξησις τῆς πιέσεως ἐλαττώνει τὴν διάσπασιν καὶ ἡ ἐλάττωσις αὐτῆς τὴν αὐξάνει.

Ὁ βαθμὸς διασπάσεως τῶν ἀερίων εὑρίσκεται διὰ προσδιορισμοῦ τῆς πυκνότητος τῶν ἀτμῶν, ἥτις παρέχει ἀριθμοὺς μικροτέρους τῶν θεωρητικῶν, ἂν τὰ ἀέρια εἶναι διεσπασμένα. Ἐπὶ διαλυμάτων ἡ *διάστασις* εὑρίσκεται ἀντιστοίχως ἐκ τῆς ὠσμωτικῆς πιέσεως. Περὶ διασπάσεως ἠλεκτρολυτῶν βλ. ἠλεκτρολυτικὴ *διάστασις*.

Τεχνικῶς χρησιμοποιεῖται ἡ διάσπασις εἰς τὴν κατασκευὴν πυρομέτρων καὶ θερμομέτρων. Ἀερόκενος ἐφυαλωμένος σωλὴν ἐκ πορσελλάνης περιέχων ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον τοποθετεῖται ἐντὸς τῆς καμίνου, τῆς ὁποίας πρόκειται νὰ μετρηθῇ ἡ θερμοκρασία, καὶ μετρεῖται διὰ μανομέτρου ἡ πίεσις τοῦ ἀναπτυσσομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐντὸς τοῦ ἐκ πορσελλάνης σωλῆνος. Διὰ χαμηλοτέρας θερμοκρασίας χρησιμοποιεῖται τὸ μᾶλλον εὐαποσύνθετον ἐναμμώνιον χλωριοῦχον ἀσβέστιον, ὅπου αἱ τάσεις τῆς ἀναπτυσσομένης ἀμμωνίας μεταξὺ 0 καὶ 46° κυμαίνονται ἀπὸ 120 ἕως 1551 χιλιοστόμ. ὑδραργύρου. ΑΝ. Δ.

— *[Χειρουργ.]* Καλεῖται *διάσπασις* ἢ *διάσχισις* ἡ λύσις τῆς συνεχείας ἡ γινομένη διὰ βίαν ἔξωθεν δρῶσαν καὶ διασπῶσαν τὰ μέρη, ἐφ' ὧν ἐνεργεῖ, ἄρα κατὰ ῥῆξιν. Διαφέρει δὲ ἡ διάσπασις ἢ διάσχισις τῆς διαιρέσεως ἢ τῆς τομῆς, διότι αὗται μὲν εἶναι ἔντεχνοι, ὁμαλαὶ καὶ κανονικαί, ἡ δὲ διάσπασις ἢ διάσχισις ἀνώμαλοι καὶ ἀκανόνιστοι.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

διασπείρω, *ἀόρ. διέσπειρα—διεσπάρην*, παθ. μετχ. *διεσπαρμένος*· σπείρω καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, διασκορπίζω: «διέσπειρε τὰ τέκνα του ἐδῶ κι' ἐκεῖ»· || διαδίδω, κάμνω νὰ κοινολογῆται: «διασπείρει ψευδεῖς εἰδήσεις», «διασπείρει ὅτι θὰ γίνῃ ἐπιστράτευσις».

δίασπις (ἡ) (Diaspis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων καρποφόρων δένδρων καὶ διαδεδομένα εἰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δίασπις ἡ τῆς ἀπιδέας* (Diaspis pyrus), ἥτις κυρίως διακρίνεται ἐκ τοῦ ἀνθεκτικοῦ περιβλήματος τῆς ῥάχεώς της, ὅπερ προσομοιάζει πρὸς διπλῆν ἀσπίδα, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν. Τὸ ἄρρεν ἔντομον ἔχει μῆκος 1 περίπου χιλιοστομέτρου καὶ ἡ καλύπτουσα τὴν ῥάχιν του ἀσπὶς εἶναι λευκὴ καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ῥαβδώσεων. Αἱ κεραῖαί του εἶναι ἐπιμήκεις καὶ πολυακανθωταί. Τὸ ὀπίσθιον ζεῦγος τῶν ποδῶν ἐπιμηκέστερον τῶν δύο προηγουμένων ζευγῶν. Ἡ θήλεια, ἧς τὸ μῆκος φθάνει τὰ 2 χιλιοστόμετρα, φέρει ἀπεστρογγυλωμένην ἀσπίδα, κυρτὴν κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν της καὶ ὑπολεύκου χρώματος. Τὸ εἶδος τοῦτο ζῇ ἐπὶ διαφόρων ὀπωροφόρων δένδρων καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν μηλεῶν, πολλαπλασιάζεται εὐκόλως καὶ καλύπτει πολλάκις ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων τούτων, ὧν ἐνίοτε προκαλεῖ καὶ τὸν μαρασμόν. Ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ κυρίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ.

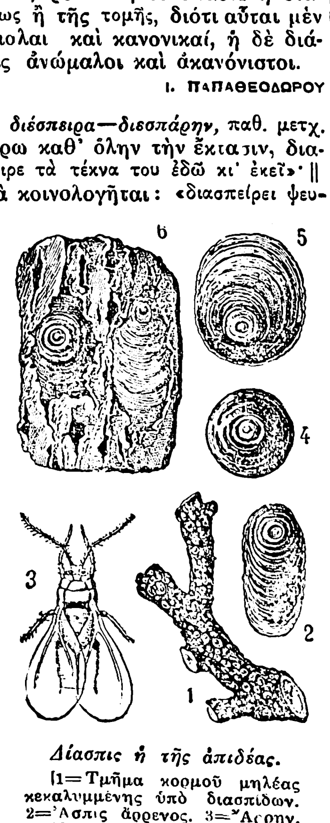

Δίασπις ἡ τῆς ἀπιδέας.

(1=Τμῆμα κορμοῦ μηλέας κεκαλυμμένης ὑπὸ διασπίδων. 2=Ἀσπὶς ἄρρενος. 3=Ἄρρην. 4=Νεαρὰ θήλεια. 5=Θήλεια ἐνήλικος. 6=Δύο θήλειαι ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ μηλέας.)

Ἕτερα εἴδη εἶναι: *δίασπις ἡ πενταγωνικὴ* (Diaspis pentagona), ἥτις προσβάλλει τὰς μορέας, *δίασπις ἡ τῆς ῥοδῆς* (Diaspis rosae) κτλ.

Ὡς μέσον καταπολεμήσεως θεωρεῖται ὁ διὰ σκληρᾶς ψήκτρας καθαρισμὸς τοῦ δένδρου καὶ ὁ κατόπιν ψεκασμός του ὑπὸ ἐντομοκτόνου ὑγροῦ, ἀλλὰ τὸ μέσον τοῦτο δὲν ἀπεδείχθη λυσιτελές. Καταλληλότερος ἐνδείκνυται ὁ ἐγκλιματισμὸς (ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸς οὗτος) πλησίον τῆς διάσπιδος ἑτέρου ἐντόμου ἐχθροῦ τοῦ πρώτου. Ὡς τοιοῦτον καταλληλότερον ἐθεωρήθη τὸ ἔντομον *προσπατέλλα ἡ Μπερλέζιος* (Prospatella Berlesei), ἥτις χρησιμοποιηθεῖσα κυρίως πρὸς καταστροφὴν τῆς διάσπιδος τῆς πενταγώνου εἰς πλείστας φυτείας μορεῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπέδωκεν ἄριστα ἀποτελέσματα. Δ. Ν. Π.

διασπορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διασπείρειν*, διασκορπισμός, σκόρπισμα: «οἱ ἐν διασπορᾷ ἀδελφοί μας» οἱ εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου εὑρισκόμενοι.

— [ΖΩΟΛ.] Ἡ *διασπορὰ* τῶν διαφόρων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς διενεργεῖται διὰ διαφόρων μέσων, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Διασπορὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Πανταχοῦ ὅπου ἐγκατεστάθη ὁ ἄνθρωπος, ὡδήγησε μαζί του καὶ διάφορα ζῷα, ἰδίως κατοικίδια, ὅπως τὸν βοῦν, τὸν κύνα, τὸ πρόβατον, τὸν χοῖρον κλπ., ἀναλόγως δὲ τοῦ νέου μέρους τῆς ἐγκαταστάσεώς των ἤλλαξαν καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν. Ἡ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διασπορὰ τῶν ζῴων ἔλαβε χώραν κατὰ πάντας τοὺς χρόνους· οὕτως ἡ ὄρνις καὶ ὁ ὄνος διεσπάρησαν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὁ ταὼς καὶ ὁ φασιανὸς μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, πλεῖστα δὲ ἄλλα ζῷα διεσπάρησαν εἰς διαφόρους τόπους τῆς γῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων. Ὁ κόνικλος διεσπάρη εἰς τὴν Αὐστραλίαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ἐνεκλιματίσθη θαυμασίως. Τὸ στρουθίον μετεφέρθη καὶ ἐνεκλιματίσθη εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπως προστατεύσῃ τὴν γεωργίαν, ἀλλὰ κατόπιν, σὺν τῇ καταπληκτικῇ ἀναπτύξει του, ἐγένετο πρόξενος καταστροφῆς τῆς συγκομιδῆς. Ὁ ζέβος μετεφέρθη εἰς τὴν Μαδαγασκάρην, οἱ βάτραχοι ἐνεκλιματίσθησαν ἐπιτυχῶς εἰς τὰς Καναρίους νήσους, ὁ κυπρῖνος ὁ χρυσοῦς (χρυσόψαρο) διεσπάρη ἐκ τῆς Κίνας εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ διατηρεῖται ὡς καλλωπιστικὸν ζῷον. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν τῶν ζῴων, ἅτινα διαφοροτρόπως μετηνέχθησαν καὶ διεσπάρησαν εἰς διαφόρους χώρας ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἄλλα ζῷα παρηκολούθησαν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς μεταναστεύσεις του· οὕτως οἱ μύες καὶ οἱ ἀρουραῖοι ἐκ τῆς Ἀσίας διεσπάρησαν εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς. Ὡσαύτως πλεῖστα μαλάκια τῆς Εὐρώπης διεσπάρησαν εἰς τὴν νῆσον τῆς Ἁγίας Ἑλένης, πλεῖστα μαλάκια καὶ μαλακόστρακα τῶν ἀγγλικῶν θαλασσῶν διεσπάρησαν καὶ ἐνεκλιματίσθησαν θαυμασίως εἰς πλείστας νήσους τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Εἰς τὰς πέριξ τῶν Μαδερῶν, τῶν Καναρίων καὶ τῶν Ἀζορῶν νήσων θαλάσσας ἀπαντῶσι πλεῖστα θαλάσσια εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, μετενεχθέντα προφανῶς ἐκεῖ ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν. Παραλλήλως πρὸς τὴν διασπορὰν τῶν ζῴων διεσπάρησαν καὶ πλεῖστα παράσιτα καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν ἔντομα διὰ τῆς μεταφορᾶς διαφόρων φυτῶν ἀπὸ μιᾶς χώρας εἰς ἑτέραν· οὕτως ἡ κάμπη τῶν κραμβῶν μετηνέχθη ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τὸ 1859 καὶ διεδόθη μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος εἰς πάσας τὰς καλλιεργείας τῆς Ἀμερικῆς. Διάφορα ὑμενόπτερα ἔντομα, μετενεχθέντα ἐκ τῆς Αὐστραλίας, διεσπάρησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν ἀθρόως εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὴν Νέαν Ζηλανδίαν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Διάφορα ἔντομα καὶ παράσιτα μετεφέρθησαν εἰς ἀπομεμακρυσμένους τόπους διὰ τῆς μεταφορᾶς διαφόρων ῥιζῶν ἢ καὶ ἁπλῶς χώματος. Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν εὑρέθη τὸ ἔντομον χειλόγναθον τὸ κομψόν, ὅπερ εἶναι ἰθαγενὲς τοῦ Μαλαισιακοῦ ἀρχιπελάγους. Ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν περιττωμάτων τῶν ἀνθρώπων διεσπάρησαν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς γῆς διάφορα παράσιτα τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ζῴων,

Digitized by Google

ἡ βδέλλα. ὁ τριχοκέφαλος ὁ τοῦ ἀνθρώπου κτλ. Διὰ τῆς μεταφορᾶς διαφόρων ἐμπορευμάτων καὶ ἀποσκευῶν διεσπάρησαν σχεδὸν πανταχοῦ οἱ κορέοι, αἱ βλάτται (κατσαρίδες), ὁ σὴς (σκῶρος) καὶ ἄλλα πολλά.

Διασπορὰ ὑπὸ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὑδροβίων ἐντόμων. Πάντα τὰ πτηνὰ καὶ ἰδίως τὰ κοκκοφάγα καὶ τὰ ὀπωροφάγα, ὡς καὶ τὰ ὑδρόβια καὶ τὰ στεγανόποδα, χρησιμεύουσιν ὡς μέσα διασπορᾶς τῶν μικρῶν ὑδροβίων ζῴων μὲ τὴν ἰλύν, ἥτις προσκολλᾶται συχνάκις εἰς τοὺς πόδας, τὰς πτέρυγας ἢ τὸ ράμφος των μεταφέρουσι καὶ διασπείρουσιν εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις πλῆθος μικροτάτων ὀργανισμῶν, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς διάφορα στάδια τῆς ἀναπτύξεώς των, ἤτοι ὑπὸ μορφὴν ᾠῶν, καμπῶν ἢ τελείων ζῴων. Οὕτω διάφορα μαλάκια καὶ μαλακόστρακα ὡς καὶ τὰ ᾠὰ τούτων προσκολλώμενα ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων ἢ στεγανοπόδων πτηνῶν μεταναστεύουσιν ἀκουσίως των εἰς παμμεγίστας ἀποστάσεις. Παρόμοιον ρόλον παίζουσι καὶ διάφορα ὑδρόβια ἔντομα, ὅπως οἱ ὑδρόφιλοι, οἱ δυτίδαι, οἱ νωτονέκται, αἱ κόριζαι καὶ πλεῖστα ἄλλα διαφόρων οἰκογενειῶν, ἅτινα δύνανται νὰ ζήσουν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἐκτὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἱπτάμενα εὐχερῶς ἐκ ρέοντος ἢ στασίμου ὕδατος εἰς ἄλλο μεταφέρουσι διὰ τῶν πτερύγων των ἢ τῶν προσακτρίδων των ἢ τῶν ἐλύτρων πλῆθος ζωῶν ἢ νυμφῶν διαφόρων βρυοζῴων, ἐγχυματικῶν καὶ μαστιγωτῶν.

Διασπορὰ ἐπὶ τῶν λιμνῶν. Ὁ ἐμπλουτισμὸς καὶ ἡ διασπορὰ διαφόρων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν ἐπὶ τῶν λιμνῶν διενεργεῖται ἢ διὰ τοῦ ἀνέμου ἢ διὰ τῶν εἰς αὐτὰς ἐκβαλλόντων ποταμῶν, ρυάκων ἢ ὑπογείων ὑδατικῶν ροῶν. Οὕτως αἱ εἰς ὀρεινὰ μέρη εὑρισκόμεναι λίμναι ὑποδέχονται καὶ ἐμπλουτίζονται ὑπὸ διαφόρων ζῴων ζώντων ἐπὶ τῶν παγετώνων τῶν ὀρέων ἢ ἐντὸς αὐτῶν, καὶ ἅτινα λόγῳ τῆς τήξεως τῶν πάγων κατέρχονται καὶ πίπτουσιν ἐπὶ τῶν λιμνῶν. Πλὴν τῶν λιμνῶν καὶ τὰ ὕδατα διαφόρων τελμάτων διὰ τῆς εἰσροῆς εἰς ταῦτα διαφόρων ὀμβρίων ἢ ρεόντων ὑδάτων ἐμπλουτίζονται διὰ ζῴων καὶ ἰδίως διαφόρων εἰδῶν ἐντομοστράκων, ἅτινα προέρχονται ἐκ μακροτάτων ἀποστάσεων.

Διασπορὰ διὰ τῶν θαλασσῶν. Τὰ θαλάσσια ρεύματα περισσότερον ἀπὸ τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν, ρυάκων καὶ λιμνῶν ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ διασπείρωσι τοὺς διαφόρους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς. Ἡ ἱκανότης αὕτη δεικνύεται ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπείᾳ εἰς τὰς διασπορὰς διὰ τῆς ἐπισωρεύσεως ἐκ μακροτάτων ἀποστάσεων διαφόρων θαλασσίων φυτῶν καὶ ἰδίως ἀλγῶν τοῦ εἴδους σάργασσον καὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἀπεράντων ἐκτάσεων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, τῶν καλουμένων σαργαθαλασσῶν. Πλὴν τῶν θαλασσίων ρευμάτων ἡ διασπορὰ διενεργεῖται καὶ διὰ τῶν κυκλώνων καὶ τῶν θαλασσοταραχῶν, ὁπότε ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος κολοσσιαῖαι ποσότητες φυτῶν διασπείρονται εἰς λίαν ἀπομεμακρυσμένας ἀποστάσεις. Εἰς τὴν τοιαύτην δύναμιν τῶν ἀνέμων οὔτε ὁ ἄνθρωπος δύναται να ἀντιστῇ· οὕτως ὁ περιηγητὴς Cook εὗρεν εἰς τὴν νῆσον Οὐατέβαν τρεῖς κατοίκους τῆς Ταϊτῆς, οἵτινες εἶχον ἐκσφενδονισθῆ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἰς ἀπόστασιν 900 περίπου χιλιομέτρων. Ὁ Kotzebue συνήντησε τρεῖς ἀνθρώπους εἰς τὴν νῆσον Ραντάκ, τοὺς ὁποίους παρέσυρεν ἡ θύελλα ἐκ τῆς Οὐλέα, ἥτις ἀπεῖχε 2.500 χιλιόμετρα τῆς νήσου καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐφέροντο ὑπὸ τῶν κυμάτων μέχρις ὅτου ἐξετινάχθησαν ἐπὶ τῆς νήσου. Σχετικῶς μὲ τὴν διασπορὰν τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν κλασσικὸν παράδειγμα παρουσιάζουσιν αἱ νῆσοι τοῦ Keeling. Αἱ νῆσοι αὗται εὑρίσκονται εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ ἀπέχουσι περὶ τὰ 7.000 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ τῆς Σόνδης, ἡ δὲ πλησιεστέρα πρὸς αὐτὰς ξηρὰ εἶναι ἡ τῶν νήσων Ἰάβας καὶ Σουμάτρας, ἄρα ἡ μετὰ τῆς ξηρᾶς ἐπικοινωνία τῶν νήσων τούτων ἦτο ἀδύνατος. Ὅτε τὸ πρῶτον, κατὰ τὸ 1825, κατῴκισε ταύτας ἄνθρωπος, παρετήρησεν ὅτι ὑπῆρχε πλουσία βλάστησις καὶ πλεῖστα εἴδη ζῴων κατῴκουν ἐν αὐταῖς, ὧν τινα ἐν ἐξημερωμένῃ καταστάσει. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου συμπεραίνεται, ὅτι οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα διέσπειραν ἐκ μακροτάτων ἀποστάσεων καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἰάβας τὸν θαυμαστὸν πλοῦτον τῶν ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὀργανισμῶν. Οἱ μικρότατοι τῶν ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, ὡς κάμπαι ἐντόμων τινῶν καὶ παρασίτων, μετεφέρθησαν ἐντὸς τῶν σπερμάτων, ἅτινα διεσπάρησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν ἀνέμων. Τρία ἢ τέσσαρα εἴδη ὄφεων ἔφθασαν ἀνέπαφα, μεταφερθέντα ἐξ Αὐστραλίας ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν ρευμάτων ἐκβρασθέντων κορμῶν διαφόρων δένδρων. Πλὴν τούτων πλεῖστα πτηνὰ μεγάλης ἀντοχῆς κατὰ τὴν πτῆσιν ἦλθον ἐκ τῆς Ἰάβας, συναποκομίσαντα ἐπὶ τῶν πτερύγων, τῶν ποδῶν καὶ τῆς οὐρᾶς των πλῆθος ἑτέρων μικροτάτων ζώων κυρίως ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἐντόμων, σκωλήκων, μαλακίων καὶ μικρῶν μαλακοστράκων. Μετὰ τὴν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπισυμβᾶσαν καταστροφὴν εἰς τὴν νῆσον Κρακατόα, ἐνεκρώθη ἐν αὐτῇ πᾶσα ζωϊκὴ καὶ φυτικὴ ζωή, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν παρετηρήθη ἀνθηρὰ βλάστησις καὶ παρουσία πλείστων εἰδῶν ζῴων· προφανῶς ζῷα καὶ φυτὰ ἐπανευρέθησαν ἐκεῖ χάρις εἰς τὴν διασποράν. Πλὴν τῆς διὰ τῶν κυμάτων διασπορᾶς παρετηρήθη καὶ διασπορὰ διαφόρων ζῴων διὰ τῶν πάγων· οὕτως ἄρκτοι καὶ ἀλώπεκες διεπεραιώθησαν ἐκ τῶν παγωμένων βορειοτάτων μερῶν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς βορείου Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας. Ἐπίσης ἐπὶ τῶν ὑφάλων μερῶν τῶν πλοίων προσεκολλήθησαν διάφορα θαλάσσια ζῷα καὶ οὕτω διεσπάρησαν εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις.

Διασπορὰ ὑπὸ τῶν ἀνέμων. Πλεῖστα ζῷα μικρότατα διασπείρονται καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Οὕτω μετὰ τοῦ κονιορτοῦ, ὅστις ἐγείρεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, μεταφέρεται εἰς μακροτάτας χώρας ὁ γόνος πλείστων ζῴων, ἰδίως ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν πρωτοζῴων καὶ διασπείρεται ἐπὶ τῆς νωπῆς ἢ ἀπεξηραμένης ἰλύος τῶν τελμάτων. Καθ' ὅμοιον τρόπον διασπείρονται τὰ ᾠὰ ἢ τὰ ἔμβρυα διαφόρων σκωλήκων ὡς καὶ πλῆθος ἐντόμων καὶ παρασίτων. Δ. Ν. Π.

—[ΙΧΘΥΟΛΟΓ.] Καλεῖται *διασπορὰ* ὁ ἐμπλουτισμὸς γλυκέων ἢ ὑφαλμύρων ὑδάτων δι' ὑδροβίων ζῴων καὶ εἰδικώτερον δι' ἰχθύων. Πολλοὶ νομίζουσιν ὅτι διὰ τὸν ἐμπλουτισμὸν τῶν ἰχθυοτρόφων ποταμῶν, λιμνῶν ἢ ἄλλων ὑδάτων, εἶναι ἀρκετὸν νὰ διασπαρῶσι ποσότητές τινες ἰχθυδίων. Τοῦτο εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ νὰ διασπαρῶσιν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς οἱονδήποτε μέρος σπέρματά τινα σίτου ἢ κριθῆς. Ὁ ἔμπειρος καλλιεργητὴς πρὸ πάσης σπορᾶς ἐξετάζει πρῶτον τὸ ἔδαφος, ἐὰν εἶναι κατάλληλον πρὸς βλάστησιν καὶ πολλαπλασιασμὸν φυτοῦ τινος, εἶτα προπαρασκευάζει τοῦτο καταλλήλως, ἐκσκάπτει, ἀροτριᾷ, λιπαίνει τοῦτο καὶ τέλος διασκορπίζει τὰ σπέρματα. Κατ' ἀνάλογον τρόπον δέον νὰ ἐνεργήσῃ καὶ ὁ ἐπιστήμων ἰχθυοτρόφος, διότι τόσον αἱ φυτικαὶ ὅσον καὶ αἱ ζωϊκαὶ διασποραὶ προϋποθέτουσιν ὡρισμένους ὅρους ὅπως εὐδοκιμήσωσι καὶ ἀποδώσωσιν. Οὕτως ἡ καλλιέργεια ἰχθυοτρόφου τινὸς ὕδατος εἶναι παραπλησία μὲ τὴν καλλιέργειαν ἀγροῦ τινος καὶ αἱ προπαρασκευαὶ αἵτινες ἐνδείκνυνται διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σίτου, ἐνδείκνυνται καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἰχθύων, τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐδάφους ἢ ὕδατος. Διὰ τὴν διασπορὰν τῶν ἰχθύων δὲν εἶναι μόνον ἀρκετὴ ἡ γνῶσις τῆς συστάσεως τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάλληλος καλλιέργεια τούτου. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὡς λίπασμα χρησιμοποιοῦνται ὑδρόβια φυτά, ἐξ ὧν τρέφονται φυτοφάγοι τινὲς ἰχθύες, ὡς τροφὴ δὲ τῶν σαρκοφάγων ἰχθύων τοῦ ἰχθυοτρόφου ὕδατος χρησιμοποιοῦνται αὐτοὶ οὗτοι οἱ φυτοφάγοι ἰχθύες· ὅθεν πρὸς εὐδοκίμησιν τῆς διασπορᾶς ἀπαιτεῖται ὅπως τὸ ὕδωρ πρότερον περιλάβῃ ἢ ἐμπλουτισθῇ δι' ὑδροβίων φυτῶν. Πρὸς ἐμπλουτισμὸν τοῦ ὕδατος δέον ὁ ἰχθυοτρόφος νὰ ἐκλέγῃ τὰ καταλληλότερα ὑδρόβια φυτὰ καὶ νὰ ἀφαιρῇ τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα ἀκατάλληλα διὰ τοὺς ἰχθῦς καὶ τὰ ἄλλα φυτά. Μετὰ τὰς ἀπαραιτήτους ταύτας προεργασίας καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸν τοῦ ὕδατος διὰ φυτοφάγων ἰχθύων, διασπείρονται εἰς τοῦτο οἱ σαρκοφάγοι ἰχθύες, ὡς πέστροφες, κυπρῖνοι, ἀτακαῖοι κτλ. Μόνον ἐὰν τηρηθῶσιν αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπιστημονικὴ διασπορὰ τῶν ἰχθύων.

Ἐκλογὴ τῶν ὑδροβίων φυτῶν. Κατὰ τὸν ἐμπλουτισμὸν τοῦ ὕδατος δι' ὑδροβίων φυτῶν, δέον ταῦτα νὰ ἐκλέγωνται καταλλήλως, διότι ἡ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐκλογὴ τούτων πολλάκις ἀντὶ ὠφελείας γίνεται πρόξενος βλάβης. Ἐπίσης δέον νὰ ἀφαιρῶνται τὰ τυχὸν ἀκατάλληλα ἐν τῷ ἰχθυοτρόφῳ ὕδατι εὑρισκόμενα φυτά, διότι βλάπτουσι διαφοροτρόπως τὰ χρήσιμα καὶ μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα δύνανται νὰ ἀφίενται τοιαῦτα, ὅπως ἰχθύες τινὲς ὑποστηρίξωσιν ἐπ' αὐτῶν τὰς φωλεάς των ἢ ἐναποθέσωσι τὰ ᾠά των. Τὰ εἰς ἰχθυοτρόφα ὕδατα εὐδοκιμοῦντα φυτὰ διακρίνονται εἰς τρεῖς κατηγορίας. Εἰς τὴν πρώτην ὑπάγονται ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων μόνον τὸ κατώτερον μέρος τοῦ βλαστοῦ ἐμβαπτίζεται ἐν τῷ ὕδατι, ἐνῷ τὰ φύλλα καὶ οἱ ἀνθοφόροι κλάδοι εὑρίσκονται ἐκτὸς τοῦ ὕδατος. Τοιαῦτα φυτὰ εἶναι: οἱ κάλαμοι, οἱ σχοῖνοι (βοῦρλα), τὰ βούτομα καὶ ἄλλα, ἅτινα ὅμως οὐδόλως χρησιμεύουσι πρὸς τροφὴν τῶν φυτοφάγων ἰχθύων, ἀλλὰ μόνον ὡς φυσικαὶ κρύπται τούτων. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ φυτὰ ὧν τὸ ἀνώτατον τμῆμα ἐπαναπαύεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, ὅπως εἶναι αἱ νυμφαῖαι κτλ. Ἡ τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει φυτά, ὧν πάντα τὰ μόρια, ἤτοι αἱ ρίζαι, ὁ βλαστός, οἱ κλάδοι καὶ τὰ φύλλα, εἶναι ἐμβεβαπτισμένα ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ὅπως οἱ ποταμογείτονες, τὸ καλλιτρίχιον, ἡ ἐλοδέα ἡ καναδική, τὸ μυριόφυλλον, τὸ κερατόφυλλον, ἡ χάρη, ὁ βελοφόρος καὶ διάφορα εἴδη ἀλγῶν καὶ πλεῖστα ἄλλα. Τὰ ὑδρόβια φυτὰ σπείρονται ὅπως καὶ τὰ ἐναέρια τοιαῦτα, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι διά τινα εἴδη δέον ὁ σπόρος νὰ ἐμβυθίζεται εἰς ἱκανὸν βάθος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἢ τῆς ἰλύος τοῦ βυθοῦ.

Ἐμπλουτισμὸς δι' ᾠῶν ἰχθύων ἢ ἰχθυδίων. Μετὰ τὰς ἀναγκαίας ταύτας προετοιμασίας δὲν ἀπομένει εἰμὴ νὰ ἐμπλουτισθῇ τὸ ὕδωρ δι' ᾠῶν ἰχθύων ἢ καὶ ἰχθυδίων. Προτιμότερον εἶναι ὅπως ὁ ἐμπλουτισμὸς γίνῃ διὰ διασπορᾶς ἰχθυδίων παρὰ δι' ᾠῶν, διότι αἱ ἀπώλειαι αἱ παρατηρούμεναι εἰς τὰ ἰχθύδια εἶναι κατὰ πολὺ μικρότεραι ἢ αἱ εἰς τὰ ᾠὰ προσγινόμεναι. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δέον νὰ προτιμηθῇ ἡ τεχνητὴ γονιμοποίησις, καθ' ὅσον διὰ ταύτης δυνάμεθα ἀμέσως νὰ ἐμπλουτίσωμεν τὸ ἰχθυοτρόφον ὕδωρ διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ ζῶντος ὑλικοῦ, ὅπερ προμηθευόμεθα ἐκ τῶν διαφόρων ἰχθυοκομικῶν σταθμῶν Δ. Ν. Π.

—[ΒΟΤ.] Μετὰ τὴν τελείαν ὡρίμανσιν τοῦ καρποῦ, τὰ σπέρματα ἀποσπῶνται ἐκ τοῦ πλακοῦντος ἢ τοῦ περισπερμίου καὶ παραμένουσιν ἐλεύθερα ἐντὸς τοῦ περικαρπίου, ὅπερ διαρρήγνυται ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ ὅπως ἐξέλθωσιν. Εἰς τὰ φυτὰ τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς εἶναι ἀδιάρρηκτος, ἀποχωρίζεται ὁλόκληρος ὁ καρπὸς μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐγκεκλεισμένων σπερμάτων. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὰ σπέρματα τῶν διαφόρων φυτῶν διασκορπίζονται φυσικῶς ἐπὶ τῆς γῆς εἰς μικρὰν ἢ μεγάλην ἀπὸ τοῦ φυτοῦ ἀπόστασιν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *διασπορά*. Εἰς τὰ ἐνιαύσια φυτὰ ἡ διασπορὰ φανεροῖ τὸ τέρμα τοῦ βίου τούτων, ἐνῷ εἰς τὰ πολυετῆ ἀποτελεῖ ἓν τῶν χαρακτηριστικῶν των· ἡ διασπορὰ οὕτως εἶναι ὁ ἁπλούστερος καὶ κυριώτερος συνάμα τρόπος πρὸς διατήρησιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τῶν φυτῶν, συντελεῖται δὲ κατὰ διαφόρους τρόπους.

Λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως διαφόρων αἰτίων τὰ σπέρματα δὲν συσσωρεύονται περὶ τὸ μητρικὸν φυτόν, ὁπότε θὰ κατέπνιγον ἄλληλα λόγῳ τῆς συσσωρεύσεώς των, ἀλλὰ διασπείρονται εἰς μικρὰν ἢ μεγάλην ἀπὸ τοῦ φυτοῦ ἀπόστασιν. Τὰ αἴτια ταῦτα εἶναι ἢ ἐσωτερικά, ἔγκεινται δηλαδὴ εἰς τὴν ἐνυπάρχουσαν εἰς τὸ φυτὸν δύναμιν, ἢ ἐξωτερικά.

Ἡ διὰ τῶν *ἐξωτερικῶν* αἰτίων διασπορὰ γίνεται διὰ τοῦ ἀέρος, τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ζῴων. Κατὰ τὴν μακρὰν τοῦ μητρικοῦ σώματος διασπορὰν τῶν καρπῶν καὶ τῶν σπερμάτων, τινὰ μὲν πίπτοντα ἐπὶ ἀκαταλλήλου ἐδάφους καταστρέφονται, ἐνῷ ἕτερα ἀπαντῶντα ὅρους εὐνοϊκοὺς πρὸς ἀνάπτυξίν των εὐδοκιμοῦσι καὶ καρποφοροῦσιν εἰς μακροτάτην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου παρατηρεῖται πολλάκις τὸ φαινόμενον τῆς ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι ἀναβλαστήσεως ἀγόνου πρὸ μικροῦ ἐδάφους ὡς καὶ ἡ αὐτόματος ἀναδάσωσις ὑπὸ πυρκαϊᾶς καταστραφέντων δασῶν.

Διασπορὰ διὰ τοῦ ἀνέμου. Οἱ διὰ τοῦ ἀνέμου διασπειρόμενοι καρποὶ συνήθως εἶναι μικροὶ καὶ καλύπτονται ὑπὸ τριχοειδῶν ἀποφύσεων, ὅπως π. χ. οἱ καρποὶ τῶν φυτῶν ἰτέα, λεύκη, κτλ., τὰ σπέρματα πλείστων φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν συνθέτων, ὅπως τῶν φυτῶν κινάρας, σόργου, ταραξάκου, κτλ., ὡς καὶ τὰ φέροντα πτερυγοειδεῖς ἀποφύσεις, ὡς τὰ σπέρματα τῶν φυτῶν βιγνονία, ἐλάτη, πτελέα, σφένδαμνος κἄπ.

Διασπορὰ διὰ τοῦ ὕδατος. Τὰ ὑπὸ τοῦ ὕδατος διασπειρόμενα σπέρματα φέρουσιν ἀδιάβροχον περίβλημα ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ὡς καὶ ἰδιορρύθμους ἀποφύσεις ἐν εἴδει πτερυγίων ὑποτυπωδῶν, διὰ τῶν ὁποίων νήχονται. Τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται εἰς τὰ σπέρματα τοῦ δένδρου φοίνιξ, ἅτινα διὰ τῆς θαλάσσης μετεφέρθησαν εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν ἐκ φοινίκων φυτειῶν τῶν Καναρίων νήσων. Ὁμοίως σπέρματα διαφόρων φυτῶν μετεφέρθησαν καὶ διεσπάρησαν εἰς λίαν μεμακρυσμένα μέρη, ὅπως τὰ φυτά: μινυανθὲς τὸ τρίφυλλον, κάλθη ἡ ἑλόβιος, σαγιταρία ἡ κοινή, ἅτινα εἶναι ὑδροχαρῆ, ἀλλὰ καὶ πλείστων χερσαίων τοιούτων.

Ἡ διὰ τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ ὕδατος διασπορὰ τῶν φυτῶν ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει σχετικῶς τὰ ἑξῆς: «καὶ ὁ ἀὴρ σπέρματα δίδωσι συγκαταφέρων... ἔτι δ' οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ συρροαὶ καὶ ἐκρήγματα τῶν ὑδάτων πολλαχόθεν ἐπάγουσι σπέρματα καὶ δένδρων καὶ ὑλημάτων, διὸ καὶ αἱ μεταστάσεις τῶν ποταμῶν πολλοὺς τόπους ποιοῦσιν ὑλώδεις τοὺς πρότερον ἀνύλους» (*Θεοφρ.* Φυτ. αἰτίων ΙΙ, 1,5).

Διασπορὰ διὰ τῶν ζῴων. Πολλὰ ζῷα, ἰδίως ἐκ τῶν καρποφάγων, τρώγοντα διαφόρους καρπούς, ἐναποθέτουσι τὰ σκληρὰ αὐτῶν σπέρματα, διότι δὲν δύνανται νὰ χωνεύσωσι ταῦτα, εἰς ἄλλους τόπους, λίαν μεμακρυσμένους πολλάκις. Ἕτερα ζῷα, ὅπως π. χ. οἱ σκίουροι, μεταφέρουσι τοὺς καρποὺς τῆς λεπτοκαρυᾶς μακράν, ἕτερα, ὅπως τὰ πρόβατα, μεταφέρουσι τὰ σπέρματα διαφόρων φυτῶν, ἰδίως ἐκ τῶν φερόντων ἀκανθωτὰ σπέρματα, ὅπως π. χ. τοῦ ξανθίου τοῦ ἀκανθώδους, εἰς μακρὰς χώρας. Τέλος καὶ ὁ ἄνθρωπος διαφοροτρόπως (διὰ τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς κηποκομίας) κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μετέφερε σπέρματα καὶ καρποὺς ἐκ λίαν ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν καὶ διέσπειρεν εἰς ἄλλας. Εἰς τὴν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τοιαύτην τῶν ἀνθρώπων προσπάθειαν ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι εἰς πλείστας χώρας ἤλλαξε τε-

Digitized by Google

λείως ἡ βλάστησις καὶ παρουσίασε βασικὰς μεταμορφώσεις.

Διασπορὰ δι' ἐκσφενδονίσεως. Πλεῖστα φυτὰ κέκτηνται τὴν δύναμιν νὰ ἐκσφενδονίζωσι διαφοροτρόπως τὰ σπέρματά των διὰ διαρρήξεως τῶν καρπῶν των αὐτομάτως ἢ λόγῳ ἐξωτερικῶν αἰτίων· τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἰδίως κατὰ τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ περικαρπίου. Παράδειγμα τοιούτων φυτῶν εἶναι ὁ πύξος, ὅστις ἐκσφενδονίζει τὰ ὑπὸ τοῦ περικαρπίου πιεζόμενα σπέρματα εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις καὶ ἄλλα πολλά· κλασσικώτερον παράδειγμα εἶναι τὸ τοῦ ἰθαγενοῦς δένδρου τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, τῆς ὕρας τῆς κροτούσης, τῆς ὁποίας τὰ σπέρματα διαρρήγνυνται εἰς δύο, μετὰ τοσαύτης δὲ δυνάμεως καὶ κρότου ἐκσφεδονίζονται, ὥστε ἐκλαμβάνονται ὡς ἐκπυρσοκροτήσεις.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΚΡΥΣΤΑΛ.] Εἰς τὰς διπλοθλαστικὰς κρυστάλλους παρουσιάζεται τὸ φαινόμενον τῆς *διασπορᾶς* τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων, ὁσάκις τὰ ἐλλειψοειδῆ τῶν κυμάνσεων διὰ τὰ διάφορα χρώματα ἔχουν διάφορον θέσιν ἐντὸς τοῦ κρυσταλλικοῦ δικτύου. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι ἡ δημιουργία χαρακτηριστικῶν ποικιλιῶν τῶν ὀπτικῶν φαινομένων τῶν διαφόρων κρυστάλλων.

— [ΒΛΗΤΙΚΗ] Ὅταν βάλληται διὰ πυροβόλου ὅπλου ἀριθμός τις βολῶν, ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας, οἱ τροχιαὶ τῶν βλημάτων ἐκκλίνουσιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ σχηματίζουσι δέσμην τροχιῶν, ὧν ἡ εἰς τὸ μέσον, εἴτε πραγματικῶς εἴτε καθ' ὑπόθεσιν εὑρισκομένη, ἀποτελεῖ τὴν μέσην τροχιάν. Φανερὸν ἐκ τούτου καθίσταται, ὅτι τὰ ἀντιστοιχοῦντα σημεῖα πτώσεως εἴτε ἐπὶ ὁριζοντίου εἴτε ἐπὶ κατακορύφου στόχου, μεγάλης ἐπιφανείας, θὰ εἶναι διεσπαρμένα ἐπί τινος περιοχῆς αὐτοῦ, πέριξ τοῦ ἀνταποκρινομένου εἰς τὴν μίαν τροχιὰν μέσου σημείου πτώσεως. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, καλούμενον *διασπορὰ τῶν βλημάτων*, ὀφείλεται, ὡς εὐνόητον, εἰς πληθὺν αἰτίων, ἀναποφεύκτων ἐν τῇ πράξει καὶ ἐπιδρώντων διαφοροτρόπως εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἑκάστοτε τῆς τροχιᾶς. Ἐὰν ὑποτεθῶσι πλειότερα πυροβόλα ὅπλα βάλλοντα συγχρόνως, διὰ τῶν αὐτῶν στοιχείων βολῆς ἐπὶ τοῦ ἰδίου στόχου, ἡ μέση τροχιὰ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν δὲν διέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου τοῦ στόχου, καθ' ὅσον οὔτε πάντα εἶναι ἐντελῶς ὁμοίως κατεσκευασμένα, οὔτε εὑρίσκονται εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν συντηρήσεως, οὔτε χειρίζονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀτόμων. Τὸ σύνολον τῶν σημείων πτώσεως ἐπὶ τοῦ στόχου ἀποτελεῖ τὴν εἰκόνα συγκεντρώσεως, ἥτις, ἀναλόγως τῆς διατάξεως αὐτοῦ, εἶναι κατακόρυφος ἢ ὁριζοντία· ἡ εἰκὼν ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς ἓν μόνον ὅπλον εἶναι ἁπλῆ, ἡ δὲ εἰς πλειότερα, συγχρόνως βάλλοντα, σύνθετος.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ στόχου θέσις ἑκάστου σημείου πτώσεως, καθορίζεται διὰ τῶν συντεταγμένων αὐτοῦ πρὸς σύστημα ἀξόνων, ὧν ὁ μὲν εἷς εἶναι παράλληλος πρὸς τὴν τομὴν τῶν ἐπιπέδων βολῆς καὶ στόχου, ὁ δ' ἕτερος κάθετος πρὸς αὐτόν. Αἱ οὕτω λογιζόμεναι συντεταγμέναι τῶν σημείων πτώσεως καλοῦνται ἀποκλίσεις, κατὰ διεύθυνσιν μὲν καὶ κατὰ βεληνεκές, ἢ κατὰ μῆκος, διὰ στόχον ὁριζόντιον, κατὰ διεύθυνσιν ἢ κατὰ πλάτος δὲ καὶ καθ' ὕψος, διὰ τοιοῦτον κατακόρυφον, ὧν ἡ ἔννοια κατὰ τὰς τρεῖς κυρίας διευθύνσεις εἶναι φανερὰ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος.

Ἐπειδὴ τὰ αἴτια τῆς διασπορᾶς εἶναι ἐντελῶς τυχαῖα, εἶναι φανερὸν ὅτι μία οἱαδήποτε ἀπόκλισις κατὰ μίαν ἔννοιαν θὰ ἔχῃ καὶ τὴν ἀντίστοιχον κατὰ τὴν ἀντίθετον, καθ' ἴσον μέγεθος. Ἐξ ἄλλου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ μεγέθη τῶν ἀποκλίσεων, ἐπειδὴ ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς συνισταμένης τῶν ἐπιδράσεων τοῦ συνόλου τῶν διαφόρων αἰτίων, δυναμένων νὰ συνδυασθῶσι καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ, ἄλλοτε ἐνισχύοντα καὶ ἄλλοτε ἐξουδετεροῦντα ἄλληλα, εἶναι φανερὸν ὅτι αἱ μεγάλαι ἀποκλίσεις, ἀποτέλεσμα τῆς ταυτοχρόνου συμπράξεως εἰς μέγιστον βαθμὸν καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὅλων τῶν αἰτίων, θὰ ὦσι πολὺ σπανιώτεραι τῶν μικρῶν. Ὁ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σκέψεων τούτων θεωρητικὸς ὑπολογισμὸς διὰ τῶν πιθανοτήτων, ἐπικυρούμενος πλήρως καὶ ὑπὸ τῶν δεδομένων τῆς πείρας, καθιέρωσε τοὺς δύο θεμελιώδεις νόμους τῆς διασπορᾶς: τὸν *νόμον τῆς συμμετρίας* καὶ τὸν *νόμον τῆς δασύτητος*.

Συμφώνως πρὸς τὸν *πρῶτον*, ἑκατέρωθεν πάσης εὐθείας διερχομένης διὰ τοῦ μέσου σημείου συγκεντρώσεως, καλουμένης γραμμῆς συμμετρίας, ὑπάρχει ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς σημείων πτώσεως, τὸ δὲ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν ἀποστάσεων ὡς πρὸς τὴν εὐθεῖαν ταύτην εἶναι ἴσον τῷ μηδενί. Κατὰ ταῦτα ἐπὶ πάσης εἰκόνος συγκεντρώσεως τὸ μέσον σημεῖον δύναται νὰ καθορισθῇ εἴτε γραφικῶς, διὰ τῆς τομῆς δύο καθέτων πρὸς ἀλλήλας εὐθειῶν, ὧν ἑκάστη χωρίζει εἰς δύο ἴσα μέρη τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν τῶν σημείων πτώσεως, εἴτε ἀναλυτικῶς, ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς οἱουδήποτε συστήματος ὀρθογωνίων ἀξόνων· αἱ συντεταγμέναι τοῦ μέσου σημείου θὰ ὦσιν, ὡς εὐνόητον, οἱ μέσοι ὅροι τῶν ἀντιστοίχων συντεταγμένων τῶν σημείων πτώσεως.

Πρὸς τούτοις, κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον, ἕπεται, ὅτι ἐὰν ἑκατέρωθεν γραμμῆς τινος συμμετρίας ἀχθῶσιν εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς δύο παράλληλοι, σχηματιζομένων οὕτω δύο ζωνῶν ἑκατέρωθεν, προσκειμένων, ὁ ἐν ἑκάστῃ τούτων ἀριθμὸς τῶν σημείων πτώσεως θὰ εἶναι ὁ αὐτός· κατὰ γενικωτέραν δ' ἔκφρασιν, ὁ ἀριθμὸς τῶν σημείων πτώσεως τῶν περιλαμβανομένων εἰς δύο οἱασδήποτε ζώνας τοῦ αὐτοῦ πλάτους, ἰσάκις ἀπεχούσας καὶ παραλλήλους ὡς πρὸς τὴν γραμμὴν συμμετρίας, εἶναι ὁ αὐτός.

Κατὰ τὸν *δεύτερον* νόμον, τὰ σημεῖα πτώσεως εἶναι μᾶλλον πυκνὰ εἰς τὰς πλησιεστέρας πρὸς τὴν γραμμὴν συμμετρίας ζώνας, ἡ δὲ κατανομὴ αὐτῶν κατὰ ζώνας δέον ν' ἀκολουθῇ ὡρισμένην τινὰ τάξιν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀποστάσεως τοῦ στόχου.

Πράγματι δέ, συμφώνως πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πιθανοτήτων καὶ τὰ λαμβανόμενα πειραματικῶς διὰ βολῆς διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ βλημάτων, ἐὰν ὑποδιαιρεθῇ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ στόχου εἰς ζώνας κατὰ τὴν διεύθυνσιν γραμμῆς τινος συμμετρίας, τοῦ αὐτοῦ πλάτους, καὶ οὕτως ὥστε αἱ δύο παρὰ τὸ μέσον σημεῖον κείμεναι νὰ περιλαμβάνωσι τὰ 25 % τῶν σημείων πτώσεως ἑκάστη, τότε ἐντὸς τῆς περιοχῆς ὀκτὼ ἐν συνόλῳ τοιούτων ζωνῶν θὰ κεῖνται ἅπαντα, ἐκτὸς ἐλαχίστου τινὸς ποσοστοῦ, ὀφειλομένου εἰς ἐντελῶς ἀνωμάλους, ἀλλ' ἀναποφεύκτους, ἀποκλίσεις.

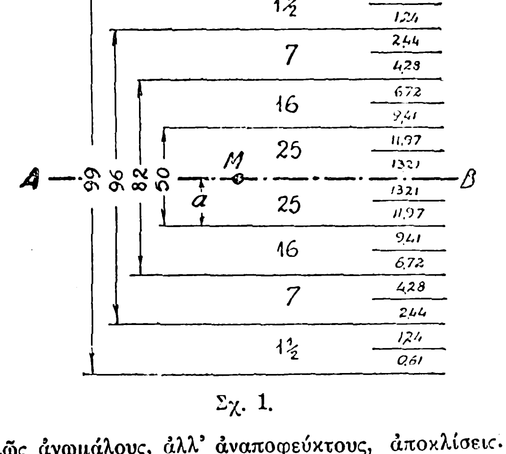

Σχ. 1.

Εἰς τὸ σχῆμα 1 παρίσταται γραφικῶς ἡ ἄνω ὑποδιαίρεσις κατὰ ζώνας καὶ ἀναγράφεται ἡ δασύτης ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καθ' ἡμίσειαν μὲν ζώνην ἀκριβῶς, συμφώνως πρὸς τὰ θεωρητικὰ ἀποτελέσματα, κατὰ ἐστρογγυλευμένους δ' ἀριθμοὺς κατὰ ζώνας, ὡς ἐν τῇ πράξει γίνεται χρῆσις. Τὸ πλάτος τῶν δύο μεσαίων ζωνῶν, ὁμοῦ, ἐν αἷς περιλαμβάνονται τὰ 50 % τῶν σημείων πτώσεως, καλεῖται μέση διασπορά, καὶ σημειοῦται διὰ τοῦ: Δ_{50} Τὸ πλάτος α μιᾶς ζώνης καλεῖται πιθανὴ ἀπόκλισις, καθ' ὅσον παριστᾷ τὴν κατὰ πιθανότητα ἐπὶ 50% τιμὴν τῆς ἀποστάσεως ἐκ τῆς γραμμῆς συμμετρίας τοῦ σημείου πτώσεως πάσης βολῆς. Τὸ ὁλικὸν πλάτος τῶν ὀκτὼ ζωνῶν, οἵτινες περιλαμβάνουσι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν σημείων πτώσεως (ἀκριβέστερον τὰ 99,3 % αὐτῶν), καλεῖται ὁλικὴ διασπορὰ καὶ σημειοῦται διὰ τοῦ Δ_{100}.

Ειδικώτερον, ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως, καθ' ἣν λογίζονται αἱ ἀποκλίσεις αὗται, κατὰ τὰς τρεῖς θεμελιώδεις ἐννοίας, τὰς ἐν τῇ πράξει χρησιμοποιουμένας, λαμβάνουσι τὴν προσωνυμίαν κατὰ βεληνεκὲς ἢ μῆκος, κατὰ διεύθυνσιν ἢ πλάτος καὶ καθ' ὕψος. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ληφθῶσι, συνδέονται πάντοτε διὰ τῶν ἰσοτήτων:

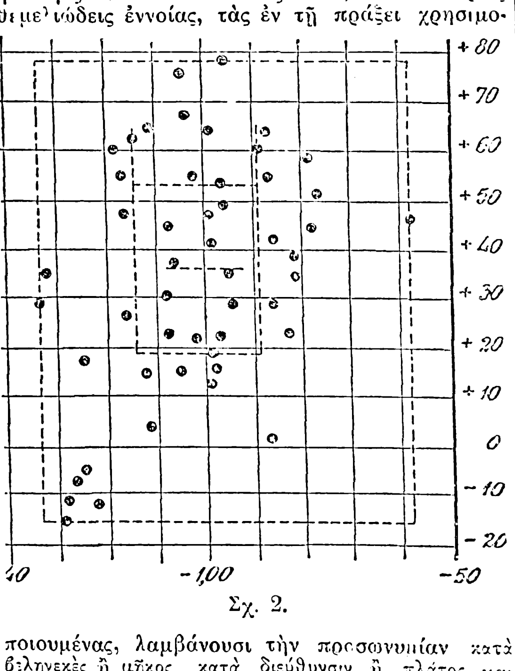

Σχ. 2.

$$\Delta_{50} = 2.\,\alpha \quad \text{καὶ} \quad \Delta_{100} = 4.\,\Delta_{50}$$

Δοθείσης ὡρισμένης τινὸς ἁπλῆς εἰκόνος συγκεντρώσεως, εἴτε κατακορύφου εἴτε ὁριζοντίας, ὁ προσδιορισμὸς τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων μερικῶν ἀποκλίσεων ἐκτελεῖται ὡς καὶ διὰ τὸ μέσον σημεῖον, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, εἴτε γραφικῶς εἴτε ἀναλυτικῶς. Εἰς τὸ σχῆμα 2 δίδεται κατακόρυφος εἰκὼν συγκεντρώσεως τυφεκίου ἐκ 50 βολῶν, πειραματικῶς ληφθεῖσα. Ἐπὶ τοῦ στόχου, οὗ τμῆμα μόνον παρίσταται, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι κεχαραγμέναι παράλληλοι γραμμαί, κατὰ 10 ἑκατοστὰ ἀπέχουσαι ἀλλήλων, κατακορύφως καὶ ὁριζοντίως, ὁρίζεται κατὰ πρῶτον τὸ μέσον σημεῖον, διὰ τῆς τομῆς δύο γραμμῶν συμμετρίας, μιᾶς ὁριζοντίας καὶ ἑτέρας κατακορύφου (ἐν τῷ σχήματι τυχαίως συμπίπτει πρὸς τὴν —100), καὶ εἶτα χαράσσονται ἑκατέρωθεν καὶ παραλλήλως αὐτῶν γραμμαί, οὕτως ὥστε νὰ διαχωρισθῇ τὸ ἥμισυ τῶν πρὸς ἑκάστην πλευρὰν ἢ τὸ $^1/_4$ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ σημείων πτώσεως. Τὸ πλάτος τῶν οὕτω σχηματιζομένων ζωνῶν, περιεχουσῶν τῆς μὲν καθ' ὕψος, τῆς δὲ κατὰ διεύθυνσιν, τὸ ἥμισυ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ, δίδει τὴν κατὰ τὴν ἀντιστοιχοῦσσαν ἔννοιαν Δ_{50}, ἧς τὸ ἥμισυ εἶναι ἡ πιθανὴ ἀπόκλισις. Τὸ ὁλικὸν πλάτος τῶν σχηματιζομένων κατ' ἀνάλογον τρόπον ζωνῶν, διὰ γραμμῶν διερχομένων διὰ τῶν ἀκροτάτων σημείων πτώσεως, δίδει τὴν Δ_{100}, ἥτις ὅμως μόνον πειραματικὴν σημασίαν ἔχει.

Εἰς τὸ σχῆμα 3 δίδεται κατακόρυφος, πειραματικῶς ληφθεῖσα, εἰκὼν συγκεντρώσεως, ἐπὶ στόχου ὁμοίως ὡς προηγουμένως τετραγωνισμένου, ἀλλὰ διὰ 25 ἑκατοστά. Αἱ συντεταγμένοι τοῦ μέσου σημείου ἐξάγονται ἐκ τοῦ μέσου ἀριθμητικοῦ ὅρου τῶν ἀντιστοιχουσῶν καὶ ἐπὶ τοῦ στόχου μετρουμένων ὁμοίων ἑκάστου σημείου πτώσεως, λαμβανομένων μετὰ τοῦ προσήκοντος ἀλγεβρικοῦ σημείου.

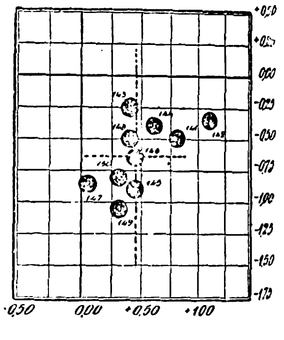

Σχῆμα 3.

Κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν μέθοδον ἡ τιμὴ τῆς πιθανῆς ἀποκλίσεως ἐξάγεται ἐκ τῆς καλουμένης *μέσης ἀποκλίσεως*, ἧς ἡ τιμὴ ε συνδέεται διὰ τῶν ἑνοτήτων, ὡς ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν πιθανοτήτων ἐξάγεται:

$$\Delta_{50} = 1\,69\,\varepsilon \quad \text{καὶ} \quad \alpha = 0\,8453\,\varepsilon.$$

καὶ εἶναι ὁ μέσος ἀριθμητικὸς ὅρος τῶν ἀπολύτων, καθ' ὡρισμένην ἔννοιαν, ἀποστάσεων τῶν σημείων πτώσεως ἀπὸ τῆς ἀντιστοίχου γραμμῆς συμμετρίας, τῆς χαρασσομένης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προσδιορισθέντος ἤδη μέσου σημείου. Ὡς φανερόν, αἱ ἀποστάσεις αὗται εἶναι αἱ διαφοραὶ τῶν ὁμωνύμων συντεταγμένων, τοῦ μέσου σημείου καὶ τῶν σημείων πτώσεως. Ἡ πειραματικὴ ὁλικὴ διασπορὰ δι' ἑκάστην τῶν ἐννοιῶν ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀλγεβρικῆς διαφορᾶς τῶν ἀντιστοίχων δύο ἀκραίων συντεταγμένων.

Ἡ γνῶσις τῶν νόμων τῆς διασπορᾶς ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πρὸς καθορισμὸν τῶν θεμελιωδῶν κανόνων τῆς ἐκτελέσεως βολῆς διὰ πάντα τὰ πυροβόλα ὅπλα, ἡ δὲ τιμὴ τῶν διαφόρων ἀποκλίσεων δι' ἑκάστην ἀπόστασιν, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν χρησιμοποιουμένων βεληνεκῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ειδικὸν τρόπον ἐνεργείας τῶν βλημάτων, εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον διὰ τὴν μέθοδον τῆς διεξαγωγῆς τῆς βολῆς ἐναντίον τῶν διαφόρων στόχων (βλ. κανονισμὸς *βολῆς* καὶ πιθανότητες [*Βλητική*]). Συνεπῶς δι' ἅπαντα τὰ πυροβόλα ὅπλα δίδονται κατ' ἀρχὴν πάντοτε ἡ μέση διασπορὰ ἢ ἡ πιθανὴ ἀπόκλισις, κατὰ μῆκος, διεύθυνσιν καὶ ὕψος.

Αἱ ἀντιστοιχοῦσαι μονάδες εἰς τὴν κατὰ βεληνεκὲς διασπορὰν ὑπολογίζονται ἐκ τῶν καθ' ὕψος καὶ ἐκ τῆς γωνίας πτώσεως, διὰ τὰ πυροβόλα ὅμως, κατὰ προτίμησιν πειραματικῶς, ἀπ' εὐθείας, λαμβανομένου ὡς στόχου ὁμαλῆς καὶ ὁριζοντίου ἐδαφικῆς περιοχῆς καὶ ὑπολογιζομένων κατ' ἀνάλογον τρόπον, ὡς καὶ διὰ τὸν κατακόρυφον στόχον· αἱ καθ' ὕψος ἀποκλίσεις ὑπολογίζονται τότε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κατὰ μῆκος.

Διὰ τὰ πυροβόλα, πρὸς τούτοις, καθορίζονται αἱ ἀποκλίσεις καὶ διὰ τὰς τρεῖς ἐννοίας τῶν σημείων διαρρήξεως, αἵτινες εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐγκαιροφλεγοῦς βολῆς. Παρατηρητέον ὅμως, ὅτι, ἐπειδὴ αἱ διαρρήξεις ἐπέρχονται ἐν τῷ διαστήματι, ἡ ἐπίπεδος εἰκὼν συγκεντρώσεως ἀντικαθίσταται εἰς τὴν περίστασιν ταύτην διὰ στερεοῦ συγκεντρώσεως, οὗτινος αἱ τρεῖς διαστάσεις ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς κατὰ μῆκος, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς τροχιᾶς, τὰς καθ' ὕψος, κατακορύφους, καὶ τὰς κατὰ διεύθυνσιν, ὁριζοντίας πιθανὰς ἀποκλίσεις, μέσην καὶ ὁλικὴν διασποράν.

Ἐκτὸς τούτων ὅμως, ὁ καθορισμὸς τῶν τιμῶν τῶν πιθανῶν ἀποκλίσεων κέκτηται ἰδιαιτέραν ὅλως

Digitized by Google

σημασίαν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἀκριβείας κατασκευῆς τῶν πυροβόλων ὅπλων καὶ λειτουργίας τῶν πυροσωλήνων, δι' ὃ καὶ καλεῖται, πρὸς τούτοις, μονὰς ἀκριβείας, ἥτις εἶναι κατὰ τοσοῦτον μικροτέρα, ἐφ' ὅσον ἡ ἀκρίβεια εἶναι μεγαλυτέρα. Εἰδικῶς, διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα ὡς μονὰς ἀκριβείας χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἡ ἀκτὶς τῆς περιφερείας κύκλου τῆς ἐχούσης κέντρον τὸ μέσον σημεῖον καὶ περικλειούσης τὸ ἥμισυ τῶν ἐπὶ τῆς εἰκόνος συγκεντρώσεως σημείων πτώσεως. Αἱ τιμαὶ τῶν πιθανῶν ἀποκλίσεων ἢ τῆς διασπορᾶς τῶν 50 % ἀναγράφονται κατ' ὀρὴν δι' ἑκάστην ἀπόστασιν εἰς τοὺς σχετικοὺς πίνακας βολῆς τῶν πυροβόλων. Αἱ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ λαμβανόμεναι ὑπ' ὄψιν πρακτικαὶ ἀποκλίσεις αὐξάνονται κατὰ τὸ ἥμισυ, καθ' ὅσον εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς διασπορᾶς εἰσέρχονται καὶ ἄλλοι παράγοντες (φθοραὶ ὑλικοῦ, ἀλλοιώσεις πυρομαχικῶν, νευρικὴ κατάστασις θεωροῦντος προσωπικοῦ κλπ.), μὴ ὑφιστάμενοι κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου βολῆς πειραματικὴν βολήν. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— [ΙΟΥΔ. ΙΣΤΟΡ.] Καλεῖται οὕτω τὸ ἐπὶ δύο καὶ πλέον χιλιετηρίδας ἐκτεινόμενον ἱστορικὸν φαινόμενον τῆς ἀνὰ τὴν ὑφήλιον διαδόσεως τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Ἡ μελέτη τοῦ ἱστορικοῦ τούτου φαινομένου παρουσιάζει ὕψιστον ἐνδιαφέρον, διότι προδίδει τὴν ἐξαιρετικὴν ἀντοχὴν τῆς ἑβραϊκῆς φυλῆς πρὸς πᾶσαν ξένης προελεύσεως ἀφομοιωτικὴν προσπάθειαν, καὶ διότι προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου.

Ἀπὸ τῶν βιβλικῶν ἤδη χρόνων καὶ συγκεκριμένως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώτου ναοῦ, ὁ ἑβραϊκὸς πληθυσμὸς τοῦ βασιλείου τοῦ Βορρᾶ, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Σαραγών, βασιλέως τῆς Συρίας (721 π. Χ.) εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποστῇ τὰ δεινὰ τῆς ἐξορίας. Αἱ δέκα φυλαί, αἱ ἀποτελοῦσαι τὸν ἐν λόγῳ πληθυσμόν, μεταφερθεῖσαι βιαίως εἰς τὰ ὄρη τῆς Μηδείας, ἀπώλεσαν, εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα, τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν παραδόσεις καὶ ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τῶν γειτόνων. Μέρος μόνον τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ παρέμεινε πιστὸν εἰς τὸν θεόν του, ἐν τῇ φυλῇ τῶν Σαμαρειτῶν, καὶ τοῦτο μὲ ἠλλοιωμένον ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα. Ὅλως διαφορετικὴ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, τὸ ὁποῖον παρέτεινε τὸν ἀνεξάρτητον βίον του ἐπὶ ὀλίγους εἰσέτι αἰῶνας. Ἡ πτῶσις ὅμως τῆς Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα ἠνάγκασε καὶ τοὺς ὑπολοίπους Ἰουδαίους νὰ λάβουν τὴν ὁδὸν τῆς ἐξορίας, πλὴν ὑπὸ συνθήκας πλέον εὐνοϊκάς. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος μεταφορὰ τοῦ πληθυσμοῦ τούτου εἰς τὸν Καύκασον, τὴν Ἀρμενίαν καὶ δὴ τὴν Βαβυλωνίαν ὑπῆρξε βεβαίως ἐπιζημία, ἀλλ' ἡ πίστις εἰς τὰς προφητικὰς ὑποσχέσεις συνέτεινε σπουδαίως εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἠθικῆς συνεκτικότητος τοῦ ἔθνους. Ὅτε οἱ Ἀχαιμενίδαι ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς ἐξορίστους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν γενέτειράν των, μόνον μικρὸς ἀριθμὸς ἐπωφελήθη τῆς ἀδείας ταύτης. Οἱ πλεῖστοι παρέμειναν εἰς τὰ μέρη τῆς διασπορᾶς. Πάντως πολὺ πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ δευτέρου ναοῦ τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ἕνεκεν πολλῶν καὶ ποικίλων αἰτίων, ἤρχισε νὰ διασκορπίζεται εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ εἰσδύῃ καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἀκόμη. Ἀξιόπιστοι μάρτυρες. Ἰουδαῖοί τε καὶ ἄλλοι, μᾶς παρουσιάζουν τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τὸν Α' ἤδη αἰῶνα διεσπαρμένους ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς περιοχῆς τῆς Μεσογείου, ἡ δὲ μαρτυρία τῶν ἐπιγραφῶν ἐπικυρώνει τὰς πληροφορίας τῶν συγγραφέων. Ἡ πτῶσις τοῦ ναοῦ ἐν ἔτει 70 μ. Χ. ἐπετάχυνε τὸ μεταναστευτικὸν αὐτὸ ῥεῦμα. Πλῆθος Ἰουδαίων εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ τοῦ Τίτου καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ. Οὗτοι μεταφερθέντες εἰς διαφόρους χώρας, ἀπηλευθεροῦντο ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων πλουσίων ὁμοεθνῶν των καὶ μὴ ἐπιδιώκοντες νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἐρειπωμένην χώραν των, συνεκεντροῦντο εἰς τὰ ἐμπορικὰ κέντρα ὅπου ἔζων ἐκ τῆς βιοτεχνίας των.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη τῶν Πτολεμαίων ὑπῆρχον ἐγκατεστημένοι Ἰουδαῖοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Αἰγύπτου, ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας, ἐν ταῖς παραλίαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἐν Σικελίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ εἶτα ἐν Ῥώμῃ ὅπου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κικέρωνος διακρίνονται διὰ τὴν πολιτικὴν ἰσχύν των, ἐν Γαλατίᾳ, ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἐν Κολωνίᾳ ἥτις κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα ὑπῆρξεν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων αὐτῶν κέντρων. Δύο θρησκευτικαὶ ἐπαναστάσεις, εἰς διάστημα ἑκατὸν ἐτῶν (230—330), ἦλθον νὰ ἀλλοιώσουν τὴν κατεύθυνσιν τῶν τυχῶν τοῦ ἰουδαϊσμοῦ καὶ νὰ ἐντείνουν τὸ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον μεταναστευτικὸν ῥεῦμα τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἡ πρώτη μὲ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ δευτέρα μὲ τὴν ἀνανέννησιν τῆς θρησκείας τοῦ Ζωροάστρου. Ἔκτοτε ἄρχεται ἡ κατ' ἐξοχὴν διασπορὰ τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ὁποίας βλ. λ. Ἑβραῖοι / *Πολ. Ἱστορ.* / καὶ Σιωνισμός. [Πρβλ. Graëtz Geschichte der Juden II. III.] Γ. ΕΛ.

διασποραμετρία (ἡ) ἡ *διασπορομετρία.* Ὁ κλάδος τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης ὁ πραγματευόμενος περὶ τοῦ ἀχρωματισμοῦ τῶν φακῶν καὶ τῶν πρισμάτων.

διασποράμετρον ἢ *διασπορόμετρον* (τὸ) *[Φυσ.]*. Ὄργανον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ κατασκευαστῶν ὀπτικῶν ὀργάνων διὰ τὸν ἐμπειρικὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀκτῖνος καμπυλότητος φακοῦ, ὁ ὁποῖος, συνδυαζόμενος πρὸς ἕτερον φακὸν ὀφείλει νὰ δώσῃ σύστημα τελείως ἀχρωματικόν.

Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀχρωματισμοῦ τῶν φακῶν δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ ἀχρωματισμοῦ τῶν πρισμάτων ἐκ τῶν αὐτῶν οὐσιῶν κατεσκευασμένων. Εἰς δύο πρίσματα οἱωνδήποτε γωνιῶν Α καὶ Α' ἐπιζητεῖται ὁ ἀχρωματισμὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν διὰ τρίτου πρίσματος, μεταβαλλομένης γωνίας, τοῦ καλουμένου *διασποραμέτρου*. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Rochon χρησιμοποιεῖ δύο πρίσματα γωνίας Θ, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν μόνιμον καὶ τὸ ἄλλον κινητὸν περὶ τὸν ἄξονα τῆς συσκευῆς, ἡ περιστροφὴ τοῦ ὁποίου μετρεῖται διὰ κατακορύφου διῃρημένου κύκλου, κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ σύνολον ν' ἀποτελῇ ἓν ἑνιαῖον πρῖσμα, τοῦ ὁποίου ἡ γωνία νὰ δύναται νὰ μεταβάλλεται ἀπὸ 0 ἕως 2Θ. Τὸ πρὸς ἀχρωματισμὸν πρῖσμα γωνίας Α τοποθετεῖται ἔμπροσθεν, φωτιζόμενον ὑπὸ σχισμῆς, ἥτις παρέχει φάσμα. Τὸ πρῖσμα Α καὶ ἡ σχισμὴ εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ νέου κατακορύφου διῃρημένου κύκλου καὶ εἰς ἑκάστην στροφὴν τοῦ διασποραμέτρου στρέφεται τὸ πρῖσμα Α καὶ ἡ σχισμὴ κατὰ καταλλήλως προϋπολογισθεῖσαν γωνίαν, οὕτως ὥστε νὰ κεῖται κατ' ἀντίθετον γωνίαν πρὸς τὸ διασποράμετρον, ἀλλὰ κατ' ὀρθὴν παράλληλον τομήν. Ἡ γωνία τοῦ διασποραμέτρου ποικίλλει ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ κινητοῦ πρίσματος.

Ἡ περιστροφὴ τοῦ διασποραμέτρου ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς ἐξαφανίσεως τῶν χρωμάτων καὶ τὸ πρῖσμα Α ἀχρωματίζεται διὰ πρίσματος, τοῦ ὁποίου ἡ γωνία εἶναι ἁπλῆ συνάρτησις τῆς γωνίας περιστροφῆς. Τὸ σπουδαιότερον ἐλάττωμα τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι τὸ ὅτι τὸ πρῖσμα Α ἀκολουθεῖ συνεχῶς τὴν κίνησιν, ἐνῷ τὸ ὑπὸ τοῦ Jamin ἐπινοηθὲν πλεονεκτεῖ κατὰ τὸ ὅτι τὸ διασποράμετρον δύναται νὰ μετακινηθῇ καὶ κατὰ τὴν ἀντίθετον φοράν, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς διπλῆν στροφὴν δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀφήνει ἀμετάβλητον τὴν ὀρθὴν τομήν.

Ὁ Brewster δέχεται τὸ εἴδωλον τῆς σχισμῆς ἐπὶ πρίσματος Α ἔχοντος ἀκμὰς παραλλήλους πρὸς αὐτήν, τὸ ὁποῖον παρέχει πρῖσμα πλάτους α. Δεύτερον πρῖσμα παρέχει φάσμα μήκους β. Διὰ στροφῆς τοῦ δευτέρου πρίσματος κατὰ γωνίαν γ ἀνάγεται τὸ πλάτος τοῦ φάσματος εἰς β. συνγ καὶ τὰ δύο πρίσματα ἀχρωματίζονται διὰ τὴν περίπτωσιν ὅπου β.συνγ=α. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διεξάγεται ἡ ἐργασία καὶ διὰ τὸ πρῖσμα Α. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τύπων τῶν ὀργάνων αὐτῶν ἀναφέρομεν καὶ τὸ ὑπὸ Boscovich ἐπινοηθέν. ΑΝ. Δ.

διασπορεύς, — *έως·* ὁ διασπείρων, ὁ διασκορπιστής: «διασπορεὺς συνταρακτικῶν εἰδήσεων».

διάσπορον (τὸ) (Diaspor) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτόν, ὑδροξείδιον τοῦ ἀργιλλίου Al (OH, κρυσταλλούμενον εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ ρομβικοῦ συστήματος. Ἀπαντᾷ εἰς λεπιδοειδῆ ἢ ῥαβδοπαγῆ συσσωματώματα μὲ λάμψιν ὑαλώδη ἢ μαργαριτώδη, παρουσιάζει θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα 6—6 1/2, εἰδικὸν βάρος 3,3—3,5 καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἄχρουν, λευκόν, τεφρόν, κιτρινωπόν, πράσινον ἢ καὶ ἰῶδες. Τὸ *διάσπορον* ἀπαντᾷ ὡς μεταμορφωσιγενὲς ὀρυκτὸν εἰς κρυσταλλικοὺς σχιστολίθους, καθὼς καὶ εἰς τὰς περιοχὰς μεταμορφώσεως ἐξ ἐπαφῆς. Εἰς τὴν Ἑλλάδα εὑρίσκεται εἰς λεπιδωτὰ συσσωματώματα ἄχροα μὲ ἰσχυρὰν μαργαριτώδη λάμψιν ἐντὸς τῆς σμύριδος (Νάξος). Γ. ΒΟΡΕΑΔΗΣ

διασπῶ (— *άω*), *ἀόρ. διέσπασα — διεσπάσθην, παθ. μετχ. διεσπασμένος·* κάμνω νὰ διαχωρισθοῦν, κατατέμνω, διαμελίζω: «διέσπασε τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν», «διεσπάσθη τὸ κόμμα,—ἡ ὁμάς».

διαστάζη (ἡ) *[Χημ.]* · βλ. λ. διαστάση.

διασταλάζω σταλάζω διὰ μέσου τινός, στραγγίζω.

διαστάλαξις, —*εως* (ἡ)· στάλαξις διὰ μέσου τινός, ἀποστράγγισις.

διασταλτικός, —*ή*, —*όν* ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς διαστολήν, πρὸς διάκρισιν· || ὁ παράγων διαστολήν, ἐπέκτασιν τοῦ ὄγκου τοῦ σώματος: «ἡ διασταλτικὴ δύναμις τῶν ἀερίων».

διασταλτὸν (τό)· ἡ ἰδιότης τῶν σωμάτων νὰ διαστέλλωνται, νὰ εἶναι ἐπιδεκτικὰ διαστολῆς· ἡ διασταλτικότης.

—*[Φυσ.]* Βλ. διαστολή.

διασταλτός, —*ή*, —*όν* ὁ δυνάμενος νὰ διασταλῇ, νὰ αὐξηθῇ κατ' ὄγκον· || τὸ οὐδέτ. *διασταλτὸν* (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

διαστάση ἢ *διαστάζη* *[Χημ.]*. Φύραμα διασπῶν τινὰς πολυσακχαρίτας εἰς ἁπλούστερα σάκχαρα. Εὑρίσκεται εἰς τὰ φυτὰ πολλῶν σπερμάτων (κριθῆς κλπ.), εἰς τὰς ῥίζας καὶ τοὺς κονδύλους διαφόρων φυτῶν, εἰς τοὺς χλωροφυλλοκόκκους ὡς καὶ εἰς τὸν σίαλον τοῦ ἀνθρώπου (ὑπὸ τὸ ὄνομα *πτυαλίνη*).

Ἡ *διαστάση* λαμβάνεται ἐν στερεᾷ καταστάσει δι' ἐκχυλίσεως τῆς βύνης δι' ὕδατος καὶ καθιζήσεως ἐκ τοῦ διαλύματος αὐτῆς δι' ἀλκοόλης. Ἡ διαστάση παύει ἐνεργοῦσα ἄνω τῶν 85° καὶ ἔχει τὸ μέγιστον τῆς δράσεως αὐτῆς μεταξὺ 50 καὶ 57°. Λόγῳ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀμύλου, ἣν προκαλεῖ, καλεῖται καὶ *ἀμυλάση* ἢ *ἀμυλάζη*. Ἡ διάσπασις δι' αὐτῆς τοῦ ἀμύλου βαίνει μέχρι σχηματισμοῦ μαλτόζης καὶ ἀμυλοσακχάρου (βλ. καὶ λ. ἀλκοόλη) Σ. Γ.

διάστασις, —*εως* (ἡ)· τὸ νὰ διίσταταί τις ἀπό τινος, χωριστὴ στάσις, ξεχώρισμα, χωρισμός, διαφωνία, διχόνοια, διχογνωμοσύνη, οἷον μεταξὺ ἀνδρογύνου ἢ μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, μελῶν ἑταιρείας, κόμματος: «εὑρίσκονται ἐν διαστάσει» || τὸ διάστημα μεταξὺ δύο ὁρίων, ὁ ἐνδιάμεσος χῶρος || «αἱ διαστάσεις τῶν σωμάτων» αἱ τρεῖς διάφοροι ἀπόψεις καθ' ἃς θεωρεῖται ἕκαστον σῶμα, ἤτοι ἡ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, ἡ ἐκ τοῦ ὄπισθεν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ ἡ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω.

— *[Γεωμ.]* Ἡ *διάστασις* εἶναι ἔννοια ἰσοδύναμος πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους. Τὰ σημεῖα οὐδεμίαν ἔχουν διάστασιν, αἱ εὐθεῖαι γραμμαὶ μίαν διάστασιν (μῆκος), τὰ ἐπίπεδα σχήματα δύο διαστάσεις (μῆκος καὶ πλάτος) καὶ τὰ στερεὰ σώματα τρεῖς διαστάσεις (μῆκος, πλάτος καὶ ὕψος). Σ. Μ. - Ο.

— *[Φυσ.]* Ἡ σπουδὴ τῶν μηχανικῶν καὶ ἐν γένει τῶν φυσικῶν μεγεθῶν κατέδειξεν ὅτι ταῦτα δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσι διὰ τριῶν μεγεθῶν, ἤτοι τοῦ μήκους, τῆς μάζης καὶ τοῦ χρόνου, ἅτινα καλοῦνται θεμελιώδη μεγέθη, ἐνῷ τὰ ἐκ τούτων παραγόμενα παράγωγα μεγέθη. Οὕτως ἡ ταχύτης, ἥτις ἐκφράζεται ὡς πηλίκον μήκους (διαστήματος) διὰ χρόνου, ἀποτελεῖ παράγωγον μέγεθος. Ὁμοίως ἡ ἐπιφάνεια, ὁ ὄγκος, ἡ ἐπιτάχυνσις κλπ. ἀποτελοῦσι παράγωγα μεγέθη. Αἱ μονάδες αἵτινες καθορίζονται πρὸς μέτρησιν τῶν θεμελιωδῶν μεγεθῶν καλοῦνται θεμελιώδεις μονάδες, ἐνῷ αἱ μονάδες αἵτινες καθορίζονται πρὸς μέτρησιν τῶν παραγώγων μεγεθῶν καλοῦνται παράγωγοι μονάδες.

Παραστήσωμεν διὰ [L] τὸ μῆκος, διὰ [M] τὴν μᾶζαν καὶ διὰ [T] τὸν χρόνον. Συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω πᾶν ἄλλο μέγεθος, εἴτε φυσικὸν εἴτε μηχανικόν, δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τῶν ἀνωτέρω μεγεθῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς ἐξισώσεως:

$$[K]=[L^{\alpha} \,.\, M^{\beta} \,.\, T^{\gamma}].$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη καλεῖται ἐξίσωσις διαστάσεων τοῦ μεγέθους [K], ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως προκύπτει, εἶναι α βαθμοῦ ὡς πρὸς τὸ μῆκος, β βαθμοῦ ὡς πρὸς τὴν μᾶζαν καὶ γ βαθμοῦ ὡς πρὸς τὸν χρόνον. Λέγομεν συνήθως ὅτι οἱ ἐκθέται α, β, γ, εἶναι αἱ διαστάσεις (dimensions) τοῦ μεγέθους K. Ὑπὸ πολλῶν ἡ ἔκφρασις

$$[L^{\alpha} \,.\, M^{\beta} \,.\, T^{\gamma}]$$

καλεῖται ἁπλῶς διάστασις τοῦ μεγέθους K. Οὕτω: ἡ ταχύτης υ εἶναι γενικῶς υ=μῆκος / χρόνος, ἤτοι $[\ ]=[LT^{-1}]$. Ὁμοίως ἡ ἐπιτάχυνσις εἶναι πηλίκον διαφορᾶς ταχυτήτων, ἤτοι ταχύτητος διὰ χρόνου, ἤτοι $[\alpha]=[\upsilon] / [T]=[LT^{-2}]$.

Ὁσάκις ἀναγράφομεν τὴν ἀριθμητικὴν τιμὴν μεγέθους τινὸς δέον νὰ ἀναγράφωμεν καὶ τὴν διάστασιν τῆς παραγώγου μονάδος, ἤτοι τὰς ἀπολύτους μονάδας καθ' ἃς διεξάγεται ἡ μέτρησις. Οὕτω, προκειμένου περὶ τῆς ταχύτητος, δὲν ἀρκεῖ νὰ γράφωμεν υ=10, ἀλλὰ υ=10 cm/sec· ὁμοίως προκειμένου περὶ ἐπιταχύνσεως α=60 cm/sec².

Ὁ ἀνωτέρω ἐκτεθεὶς τρόπος τῆς παραστάσεως τῶν μεγεθῶν παρουσιάζει τ' ἀκόλουθα πλεονεκτήματα: α') Ἐπιτρέπει τὴν ἐπαλήθευσιν τῶν ὑπολογισμῶν διὰ τῆς ὁμογενείας τῶν τύπων. Ὄντως ἡ ἐξίσωσις τῶν διαστάσεων δέον νὰ εἶναι ὁμογενής, ἤτοι εἰς ἀμφότερα τὰ μέλη ἀνάγκη οἱ ἐκθέται τῶν μεγεθῶν L, M, T νὰ εἶναι ἴσοι. β') Παρέχει τὸν τρόπον μεταβάσεως ἀπὸ τινος συστήματος εἰς ἕτερον. Ὑποθέσωμεν ὅτι μέγεθος Π μετρεῖται διὰ μονάδος K ὡς ἡ διάστασις $[L^{\alpha} \,.\, M^{\beta} \,.\, T^{\gamma}]$ καὶ ἔστω ὅτι ἡ μονὰς K περιέχεται ν φορὰς εἰς τὸ μέγεθος Π, ὅτε:

$$\Pi=\nu K=\nu\,[L^{\alpha} \,.\, M^{\beta} \,.\, T^{\gamma}].$$

Ὑποθέσωμεν ἤδη ὅτι μετροῦμεν τὸ μέγεθος Π δι' ἑτέρας μονάδος K_1, ἀνηκούσης εἰς ἕτερον σύστημα, οὗτινος αἱ θεμελιώδεις μονάδες ἔστωσαν L_1, M_1, T_1, ἔστω δ' ὅτι ἡ νέα μονὰς K_1 περιέχεται ν' φορὰς εἰς τὸ θεωρούμενον μέγεθος, τότε εἶναι

$$\Pi = \nu' K_1 = \nu'\,[L_1^{\alpha}\, M_1^{\beta}\, T_1^{\gamma}]$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σχέσεων προκύπτει

$$\nu'=\nu \left(\frac{L}{L_1}\right)^{\alpha} \left(\frac{M}{M_1}\right)^{\beta} \left(\frac{T}{T_1}\right)^{\gamma}$$

Ἐὰν δὲ τεθῇ $L/L_1=\lambda$, $M/M_1=\mu$, $T/T_1=\tau$ προκύπτει: $\nu'=\nu.\ \lambda^{\alpha}\, \mu^{\beta}\, \tau^{\gamma}$

Digitized by Google

Ἤτοι διὰ νὰ μεταβῶμεν ἔκ τινος συστήματος ἀπολύτων μονάδων εἰς ἕτερον, πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸν ἐκφράζοντα τὸ μέγεθος ἀριθμὸν ἐπὶ τοὺς λόγους τῶν ἀντιστοιχουσῶν μονάδων εἰς τὰ δύο συστήματα, ὑψωθέντα εἰς τὰς δυνάμεις α, β, γ.

γ') Εὑρίσκομεν εὐχερῶς τὴν μεταβολὴν ἣν ὑφίσταται ἡ μονὰς μεγέθους τινός, ὅταν μεταβάλλωνται αἱ θεμελιώδεις μονάδες τοῦ συστήματος. Ὡς γνωστὸν ὁ λόγος τῶν ἀριθμητικῶν τιμῶν μεγέθους τινὸς μετρηθέντος διὰ δύο διαφόρων μονάδων εἶναι ἀντίστροφος τοῦ λόγου τῶν μονάδων. Οὕτως ἐὰν μετρήσωμεν μέγεθος Π διὰ τῶν μονάδων κ καὶ κ' καὶ εὕρωμεν τοὺς ἀριθμοὺς ν καὶ ν', τότε εἶναι $\kappa : \kappa' = \nu' : \nu$.

δ') Ὅταν εἶναι γνωστὴ ἡ διάστασις παραγώγου τινὸς μεγέθους, ἀμέσως εὑρίσκομεν τὴν μονάδα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀπολύτῳ συστήματι μετρήσεων. Οὕτω προκειμένου περὶ τῆς ταχύτητος εἶναι $\upsilon = [LT^{-1}]$, ἄρα ἡ μονὰς τῆς ταχύτητος εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν εἰς 1 sec. διανύεται 1 cm. Ὁμοίως ἡ διάστασις τῆς ἐπιταχύνσεως εἶναι [ν] [Τ], ὅθεν ἡ μονὰς τῆς ἐπιταχύνσεως εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν εἰς 1 sec. ἡ ταχύτης αὐξάνει κατὰ 1 cm.

Παράδειγμα: Ἐν τῇ τεχνικῇ γίνεται χρῆσις τοῦ συστήματος μονάδων, ἐν ᾧ ὡς θεμελιώδεις μονάδες λαμβάνονται τὸ μέτρον, τὸ χιλιόγραμμον βάρος καὶ τὸ λεπτόν. Ἐξετάσωμεν πόσον μεγαλύτεραι θὰ εἶναι ἡ ταχύτης καὶ ἡ ἐπιτάχυνσις ὑπολογισθεῖσαι εἰς τὸ ἀπόλυτον σύστημα μονάδων (ἑκατοστόμετρον-γραμμάριον-δευτερόλεπτον) καὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ τεχνικὸν σύστημα:

Οὕτως εἶναι:

$$\upsilon = 10\frac{\text{cm}}{\text{sec}} = 10\,\frac{\frac{1}{100}\text{m}}{\frac{1}{60}\text{min}} = 6\frac{\text{m}}{\text{min}}$$

Ὁμοίως εἶναι:

$$\alpha = 60\,\frac{\text{cm}}{\text{sec}^2} = 60.\,\frac{\frac{1}{100}\text{m}}{\left(\frac{1}{60}\text{min}\right)^2} =$$

$$= 60\,\frac{3600\text{ m}}{100\text{ min}^2} = 2160\,\frac{\text{m}}{\text{min}^2}$$

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— *[Ἀστρον.]* Καλεῖται *διάστασις* ἡ ἄλλως λεγομένη *ἀποχή*, ἤτοι ἡ γωνιώδης ἀπόστασις τῆς Σελήνης ἢ τῶν πλανητῶν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου. Ἡ διάστασις τῶν ἐσωτερικῶν πλανητῶν εἶναι πάντοτε μικροτέρα τῶν 90°, ἡ δὲ μεγίστη τιμὴ αὐτῆς καλεῖται μεγίστη διάστασις ἢ ἀποχὴ καὶ παριστᾷ τὴν γωνίαν, ἥτις σχηματίζεται μεταξὺ τῆς εὐθείας, ἥτις συνδέει τὸν Ἥλιον μετὰ τῆς Γῆς, καὶ τῆς ἐκ τῆς Γῆς ἀγομένης ἐφαπτομένης πρὸς τὴν τροχιὰν τοῦ πλανήτου (βλ. καὶ ἀποχή). Σ. Π.

— *[Γυμναστ.]* Ἡ *διάστασις* εἶναι ὅρος, δι' οὗ σημαίνεται ἡ μετάθεσις ἑνὸς ἑκάστου ποδὸς διαδοχικῶς κατὰ ἕνα πόδα πρὸς τὰ πλάγια, τελείως τεταμένου κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ μὲ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἔξω, ὡς εἰς τὴν προσοχήν. Ἡ διάστασις, ἀποτελοῦσα μίαν τῶν κυριωτάτων ἀφετηριῶν θέσεων τῶν ποδῶν, χρησιμεύει καὶ ὡς ἀφετηρία διαφόρων ἀσκήσεων τοῦ κορμοῦ, ἅτε εὐρύνουσα τὴν βάσιν καὶ καθιστῶσα εὐσταθεστέραν τὴν ἰσορροπίαν τοῦ σώματος. Σ. Γ. Σ.

— **διάστασις** ***ἠλεκτρολυτική***· βλ. λ. ἠλεκτρολυτικὴ *διάστασις*.

διαστασιφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Λέγεται ἐπὶ οὐσιῶν ζωϊκῆς ἢ φυτικῆς προελεύσεως περιεχουσῶν *διαστάσην*.

διαστατός, *—ή*, *—όν*· ὁ δυνάμενος νὰ σταθῇ μακράν τινος, χωριστὰ ἀπὸ ἄλλου.

— **διαστατοὶ** ***ἔννοιαι*** *[Λογ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἔννοιαι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνενωθῶσιν ἐν τῷ πλάτει τρίτης ἐννοίας ὑπερκειμένης. Αὗται, οὐδὲν κοινὸν γνώρισμα ἔχουσαι, δὲν εἶναι οὔτε συνάλληλοι οὔτε ὑπάλληλοι πρὸς ἀλλήλας· π. χ. ἄρτος καὶ δικαιοσύνη, γλῶσσα καὶ τράπεζα. —Ω.

διασταυρῶ (*—όω*), κοιν. *διασταυρώνω*· κάμνω νὰ σχηματισθῇ σταυρός· || *διασταυροῦμαι*· τέμνομαι ἐν εἴδει σταυροῦ: «αἱ γραμμαὶ διασταυροῦνται εἰς τὸ σημεῖον Α»· || «διεσταύρωσαν τὰ ξίφη» ἐμονομάχησαν διὰ τοῦ ξίφους.

διασταύρωσις, *— εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διασταυροῦν*· || ὁ τόπος, τὸ σημεῖον ὅπου διασταυροῦνται δύο ἢ πλείονες γραμμαί,—ὁδοί,—σιδηρόδρομοι κτλ.: «εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Α καὶ Β»· || «ἡ διασταύρωσις τῶν ξιφῶν» ἐν μονομαχίᾳ, ἡ χιαστὶ διάθεσις τῶν ἀντιπάλων ξιφῶν, «διασταύρωσις πυρῶν» ἐπὶ μάχης.

— *[Βοτ.]* Βλ. γονιμοποίησις.

— *[Ζωοτεχν.]* Καλεῖται *διασταύρωσις* ἡ μέθοδος τῆς ἀναπαραγωγῆς, ἥτις πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ἀναμίξεως παραγωγῶν ζῴων ἀνηκόντων εἰς διάφορα εἴδη. Τὰ ἐκ διασταυρώσεως προερχόμενα ζῷα καλοῦνται μικτογενῆ ἢ μιγάδες (κοινῶς μπαστάρδικα), καὶ γονιμοποιοῦσιν ἢ μεταξύ των ἢ μεταξὺ τῶν εἰδῶν ἐξ ὧν παρήχθησαν. Ὑπάρχουσι πλεῖστοι ὅσοι τρόποι διασταυρώσεως, ἐξ ὧν συνηθέστεροι εἶναι οἱ ἑξῆς: Διασταύρωσις ἐκ πρώτης γενεᾶς, ἢ τεχνικὴ διασταύρωσις, διασταύρωσις συνεχὴς ἢ διασταύρωσις δι' ἀντικαταστάσεως καὶ διασταύρωσις κατ' ἐναλλαγήν.

Διασταύρωσις ἐκ πρώτης γενεᾶς. Κατὰ ταύτην τὸ μὲν ἄρρεν ζῷον λαμβάνεται ἐξ ἐκλεκτῆς γενεᾶς ἢ εἴδους, τὸ δὲ θῆλυ ἀνήκει εἰς κοινὸν εἶδος. Τὰ ἐκ τῆς διασταυρώσεως ταύτης προερχόμενα ζῷα εἶναι ἡμικαθαρόαιμα (demi-sang), καὶ αἱ μικταὶ αὐτῶν ἱκανότητες, δηλαδὴ τὸ κρέας, τὸ γάλα, τὸ δέρμα, τὸ ἔριον κτλ., εἶναι ἀμέσως ἐκμεταλλεύσιμοι, ἤτοι δὲν διατηροῦσι τὰ ζῷα ταῦτα πρὸς ἀναπαραγωγήν, ἄρα ἡ ἐπέμβασις δὲν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς πρώτης διασταυρώσεως. Ἡ κτηνοτροφία γενικῶς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πλείστας ὅσας τοιαύτας μεταξὺ διαφορωτάτων εἰδῶν πρὸς παραγωγὴν ζῴων, καταλλήλων ἰδίως διὰ τὸ σφαγεῖον (ἀγελάδας, βοῦς, κριούς, αἶγας, πρόβατα, χοίρους, ὄρνιθας κτλ.).

Διασταύρωσις συνεχής. Κατὰ ταύτην ἡ διασταύρωσις ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν πρώτην γενεάν, μέχρις οὗ ἐπιτευχθῇ ὥστε τὰ ἐκ ταύτης προελθόντα ζῷα νὰ παρουσιάσωσι περισσοτέρους μορφολογικοὺς χαρακτῆρας τοῦ πρώτου, ἐξ οὗ ἤρχισεν ἡ διασταύρωσις. Τὰ μικτογενῆ ζῷα σὺν τῷ χρόνῳ βελτιοῦνται καὶ αἱ ἀκολουθοῦσαι διασταυρώσεις λαμβάνουσι χώραν οὐχὶ ὡς ἀνωτέρω μετὰ ἄρρενος βελτιωμένου εἴδους καὶ κοινῆς θηλείας, ἀλλὰ μετὰ βελτιωμένων ἀρρένων καὶ θηλέων προελθόντων ἐκ διασταυρώσεως ἐκ πρώτης γενεᾶς. Ὁ βαθμὸς τῆς ἡμικαθαροαίμου ἀναλογίας μεθ' ἑκάστην διασταύρωσιν ἔχει ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὴν πρώτην διασταύρωσιν παρατηρεῖται $^1/_2$ καθαροαιμίας, κατὰ τὴν δευτέραν $^3/_4$, κατὰ τὴν τρίτην $^7/_8$, κατὰ τὴν τετάρτην $^{15}/_{16}$, καὶ ἀκολούθως: $^{31}/_{32}$, $^{63}/_{64}$, $^{127}/_{128}$ κ. τ. λ. Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι οὐδέποτε ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὸ νέον εἶδος εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ τὰ μικτογενῆ ζῷα μετ' ἀρκετὰς γενεὰς εἶναι παρόμοια πρὸς τὸ ἐπιζητούμενον εἶδος. Μετὰ πέντε γενεάς, ἤτοι μετὰ πέντε διασταυρώσεις, ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὸ νέον εἶδος εἶναι τελεία καὶ σπανιώτατα παρατηροῦνται μετ' αὐτὴν ἀταβιστικὰ φαινόμενα. Πολλάκις ἡ διασταύρωσις παύει μετὰ τὴν τρίτην γενεάν, ὁπότε ἔχομεν ζῷα κατὰ τὰ $^3/_4$ καθαρόαιμα. Ἐκ τῆς τοιαύτης διασταυρώσεως προῆλθον οἱ ἀγγλοαραβικοὶ καὶ ἀγγλονορμανδικοὶ ἵπποι.

Διασταύρωσις κατ' ἐναλλαγήν. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διασταυρώσεως ἐλάχιστα εἶναι διαδεδομένος καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως ζῴων προερχομένων ἐναλλὰξ ἐκ τοῦ κοινοῦ καὶ ἐκ τοῦ βελτιωμένου εἴδους. Τὰ ἐκ τῆς τοιαύτης διασταυρώσεως προερχόμενα ζῷα ἔχουσι τὰς ἰδιότητας τῆς κοινῆς γενεᾶς ὡς καὶ τῆς βελτιωμένης τοιαύτης. Κατὰ τὴν πρώτην διασταύρωσιν ὁ ἐπιβήτωρ ἀνήκει εἰς τὸ βελτιωμένον εἶδος καὶ ἡ φορβὰς εἰς τὸ κοινόν, κατὰ τὴν δευτέραν ἡ φορβὰς προέρχεται ἐκ τῆς διασταυρώσεως τοῦ βελτιωμένου ἄρρενος μετὰ τῆς κοινῆς θηλείας, καὶ ὁ ἄρρην ἀνήκει εἰς τὸ κοινὸν εἶδος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Γενικὰ ἀποτελέσματα τῆς διασταυρώσεως. Καθ' οἱονδήποτε ἐκ τῶν ἄνω τριῶν τρόπων γίνῃ ἡ διασταύρωσις, παρουσιάζει τὰ ἑξῆς γενικὰ ἀποτελέσματα: 1) Ἐπαυξάνει τὴν γονιμότητα. 2) Δίδει μεικτογενῆ ζῷα, ὧν οἱ ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες διαφέρουσι τῶν δύο διασταυρωθέντων εἰδῶν. 3) Ἐνίοτε τὰ μεικτογενῆ ζῷα παρουσιάζουσι νέους χαρακτῆρας οὐδὲν κοινὸν ἔχοντας μὲ τὰ διασταυρούμενα εἴδη, κυρίως ὡς πρὸς τὸ χρῶμα, τὸ μέγεθος καὶ τὴν ποιότητα τῶν τριχῶν κ.τ.λ.

Τηρητέοι κανόνες κατὰ τὴν διασταύρωσιν. Διὰ τὴν τελειοτέραν ἐπιτυχίαν τῆς διασταυρώσεως, ἀπὸ ζωοτεχνικῆς καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, δέον νὰ ἐκλέγωνται εἴδη, τῶν ὁποίων οἱ ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες νὰ μὴ παρουσιάζουν μεγάλας διαφοράς, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν διάπλασιν τοῦ σώματος καὶ τὸν χρωματισμόν, καὶ τῶν ὁποίων οἱ τόποι τῆς προελεύσεως δὲν ἀφίστανται πολὺ ἀλλήλων. Δ. Ν. Π.

— *[Ἠλεκτρ.]* Καλεῖται ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ *διασταύρωσις* ἡ ἀλλαγὴ τῆς σχετικῆς μεταξύ των θέσεως τῶν ἀγωγῶν μιᾶς ἢ περισσοτέρων γραμμῶν. Ἡ διασταύρωσις αὕτη εἰς μὲν τὰς γραμμὰς ἰσχυρῶν ρευμάτων γίνεται πρὸς ἐξίσωσιν τῶν ἐμφανιζομένων ἀσυμμετριῶν ἐν τῇ πτώσει τάσεως κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις, εἰς δὲ τὰς τῶν ἀσθενῶν ρευμάτων πρὸς μείωσιν τῶν ἐπαγωγικῶν ἐπιδράσεων ἄλλων γραμμῶν. Ἡ διασταύρωσις γίνεται καθ' ὡρισμένους κανόνας (βλ. συστροφή).

— *[Σιδηροδρ.]* Διασταυρώσεις σιδηροδρομικῶν ὁδῶν: Αὗται γίνονται συνήθως ἐν σταθμοῖς: ἢ μεταξὺ ὁδῶν ὑπηρεσίας, ὅτε ἡ διασταύρωσις γίνεται κατ' ὀρθὴν γωνίαν, ἢ μεταξὺ κυρίας ὁδοῦ καὶ ὁδοῦ ὑπηρεσίας, ὅτε ἡ διασταύρωσις γίνεται καὶ πάλιν κατ' ὀρθὴν γωνίαν, διατηρουμένης τῆς συνεχείας τῶν τροχιῶν τῆς κυρίας ὁδοῦ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ διακόπτονται αἱ τροχιαὶ τῆς δευτερευούσης ὁδοῦ διὰ τὴν διέλευσιν τῶν ὀνύχων τῶν τροχῶν τῶν κυκλοφορούντων ὀχημάτων ἐπὶ τῆς κυρίας ὁδοῦ. Διασταυροῦνται ὅμως καὶ αἱ κύριαι ὁδοὶ ἐν σταθμοῖς, δημιουργουμένων τῶν ἀναγκαιουσῶν ἐγκοπῶν συναρμογῶν καὶ ἐξαρτημάτων πρὸς ἐξασφάλισιν ἐξίσου τῆς κυκλοφορίας καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὁδῶν.

Διασταυρώσεις σιδηροδρόμου καὶ ὁδοῦ: Ὁσάκις ὁ σιδηρόδρομος θὰ διέλθῃ ὑπὸ ἐθνικήν, ἢ νομαρχιακήν, ἢ ἐπαρχιακήν, ἢ δημοτικὴν ὁδόν, τὸ εὖρος μεταξὺ τῶν θωρακείων τῆς γεφύρας ἥτις θὰ ὑποφέρῃ τὴν ὁδὸν θὰ ὁρισθῇ ὑπὸ τῆς διοικήσεως, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τοπικῶν ὅρων, ποικίλλει δὲ ἀναλόγως τῆς κατηγορίας, ἐκ τῶν ὡς ἄνω, εἰς ἣν ὑπάγεται ἡ ὁδός. Τὸ ἄνοιγμα τῆς γεφύρας μεταξὺ τῶν ἀκραίων βάθρων θὰ ᾖ τοὐλάχιστον 8 μέτρα καὶ ἡ κατακόρυφος ἀπόστασις μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας κυλίσεως τῶν ἐξωτερικῶν τροχιῶν ἑκάστης ὁδοῦ διὰ τὴν διάβασιν τῶν συρμῶν δὲν θὰ ᾖ κατωτέρα τῶν 4,80 μέτρων κατ' ἐλάχιστον. Ἐπὶ τῶν γραμμῶν μοναδικῆς ὁδοῦ τὸ ἄνοιγμα μεταξὺ τῶν ἀκραίων βάθρων θὰ ᾖ 4,50 μέτρα.

Ἐν ᾗ περιπτώσει ἐθνικαί, νομαρχιακαί, ἐπαρχιακαί, δημοτικαί, ἀγροτικαὶ ἢ ἰδιωτικαὶ ὁδοὶ διασταυροῦνται εἰς τὴν στάθμην αὐτῶν ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου, αἱ τροχιαὶ δέον νὰ τίθηνται, ἄνευ ἐξοχῆς καὶ ἐσοχῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὁδῶν τούτων, ὥστε νὰ μὴ προκύπτῃ οὐδὲν κώλυμα διὰ τὴν κυκλοφορίαν τῶν ὀχημάτων. Ἡ εἰς τὸ αὐτὸ ὑψόμετρον διασταύρωσις τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τῶν ὁδῶν δὲν θὰ γίνηται ὑπὸ γωνίαν μικροτέραν τῶν 45 μοιρῶν. Ἑκάστη ἰσόπεδος διάβασις θὰ ἔχῃ δρύφακτα· θὰ κατασκευάζηται προσέτι φυλακεῖον, ὁσάκις ἡ διοίκησις κρίνῃ τοῦτο ὠφέλιμον.

Ὁσάκις ὁ σιδηρόδρομος θὰ διέλθῃ ἄνωθεν ἐθνικῆς, ἢ νομαρχιακῆς, ἢ ἐπαρχιακῆς, ἢ δημοτικῆς ὁδοῦ, τὸ ἄνοιγμα τῆς τροχιογεφύρας θὰ ὁρισθῇ ὑπὸ τῆς διοικήσεως, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τοπικῶν ὅρων, ποικίλλει δὲ καὶ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν.

Διὰ τὰς θολωτὰς τροχιογεφύρας, τὸ ὕψος ὑπὸ τὴν κλεῖν, ἀπὸ τοῦ ὁδοστρώματος τῆς ὁδοῦ, θὰ ᾖ τοὐλάχιστον 5 μέτρα. Διὰ τὰς μετὰ εὐθυγράμμων δοκῶν τροχιογεφύρας τὸ ὕψος ὑπὸ τοὺς δοκοὺς θὰ ᾖ τοὐλάχιστον 4.30 μέτρα. Τὸ εὖρος μεταξὺ τῶν θωρακείων θὰ ᾖ 8 μέτρα διὰ τὰς γραμμὰς μετὰ διπλῆς ὁδοῦ καὶ 4,50 διὰ τὰς γραμμὰς μοναδικῆς ὁδοῦ. —Ρ.

διαστέλλω, ἀόρ. *διέστειλα—διεστάλην*, παθ. μετχ. *διεσταλμένος*· χωρίζω, διακρίνω τι ἀπὸ ἄλλου, ξεχωρίζω.: «διαστέλλονται τὰ ἀνόμοια»· || «διαστέλλω τὰ χείλη.—τὸ στόμα» ἀνοίγω, ἀρχ. *διαίρω*: «πικρὸν μειδίαμα διέστειλε τὰ χείλη του»· || «διαστέλλω τὰς προτάσεις διὰ τῆς στίξεως» χωρίζω· || κάμνω τι νὰ αὐξηθῇ κατ' ὄγκον: «ἡ θερμότης διαστέλλει τὰ σώματα», ἀντίθ. *συστέλλω*.

διαστερεοϊσομέρεια (ἡ) καὶ ***διαστερεοϊσομερεῖς ἑνώσεις*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. στερεοχημεία καὶ στερεοϊσομέρεια.

διαστερεομέρεια (ἡ) καὶ ***διαστερεομερεῖς ἑνώσεις*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. στερεοχημεία καὶ στερεοϊσομέρεια.

διάστερος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ πλήρης ἀστέρων, κατάστερος: «διάστερος οὐρανός».

διάστημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διΐστασθαι, ὁ μεταξὺ δύο ὁρίων χῶρος, ἡ ἐνδιάμεσος ἀπόστασις: «τὸ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν διάστημα»· || ὁ μεταξὺ δύο χρονικῶν σημείων χρόνος, ὡρισμένος τις χρόνος: «ἐν διαστήματι δέκα λεπτῶν,—μιᾶς ὥρας»· λέγεται καὶ «χρονικὸν διάστημα» ἐπὶ τὸ σαφέστερον: «εἰς ἓν μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἡτοίμασε τὸ λιτὸν γεῦμά του»· || ἡ ἄπειρος ἔκτασις εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται τὰ οὐράνια σώματα: «ἡ γῆ κινεῖται εἰς τὸ διάστημα».

— *[Μαθημ.]* Βλ. χῶρος.

— *[Μουσ.]* Ὀνομάζεται *διάστημα* ἡ ἀπόστασις ἡ χωρίζουσα ἕνα φθόγγον ἀπὸ ἄλλον καὶ ἡ σχέσις ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ τῶν φθόγγων τούτων ἀπὸ ἀπόψεως ὀξύτητος ἢ βαρύτητος, ἀριθμοῦ παλμῶν καὶ μήκους ἠχητικοῦ κύματος. Ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν διαστήματα: τὰ σύμφωνα καὶ τὰ διάφωνα. Σύμφωνα εἶναι τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν συγχορδίαν (μείζονα ἢ ἐλάσσονα), δηλαδή: ἡ ταυτοφωνία, ἡ ὀγδόη, ἡ διπλῆ ὀγδόη, ἡ τριπλῆ ὀγδόη, ἡ πέμπτη καὶ ὁ διπλασιασμός της εἰς τὴν ὀγδόην, δηλαδὴ ἡ δωδεκάτη, ἡ τετάρτη καὶ ὁ διπλασιασμός της εἰς τὴν ὀγδόην, δηλαδὴ ἡ ἑνδεκάτη, ἡ τρίτη καὶ οἱ διπλασιασμοί της: δεκάτη καὶ δεκάτη ἑβδόμη, ἡ ἕκτη καὶ ὁ διπλασιασμός της εἰς τὴν ὀγδόην, δηλαδὴ ἡ δεκάτη τρίτη.

Διάφωνα διαστήματα εἶναι τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς μίαν συγχορδίαν (μείζονα ἢ ἐλάσσονα), δηλαδή: ὁ ὁλόκληρος τόνος (δευτέρα μεγάλη) καὶ ὁ διπλα-

Digitized by Google

σιασμός του εἰς τὴν ὀγδόην, δηλαδὴ ἡ ἐνάτη μεγάλη· τὸ ἡμιτόνιον (δευτέρα μικρὰ) καὶ ὁ διπλασιασμὸς εἰς τὴν ὀγδόην, δηλαδὴ ἡ ἐνάτη μικρά· ἡ ἑβδόμη, μεγάλη καὶ μικρὰ καὶ οἱ διπλασιασμοί της εἰς τὴν ὀγδόην· τὸ τρίτονον ἢ τετάρτη ηὐξημένη κα ἡ ἀναστροφή της, πέμπτη ἠλαττωμένη· ἡ πέμπτη ηὐξημένη καὶ ἡ ἀναστροφή της, τετάρτη ἠλαττωμενη· ἡ δευτέρα ηὐξημένη καὶ ἡ ἀναστροφή τη., ἑβδόμη ἠλαττωμένη· ἡ ἕκτη ηὐξημένη καὶ ἡ ἀναστροφή της, τρίτη ἠλαττωμένη· τὸ χρωματικὸν ἡμιτόνιον καὶ ἡ ἀναστροφή του, ὀγδόη ἠλαττωμένη.

Τὰ διαστήματα: ταυτοφωνίαι, ὀγδόης, πέμπτης, τετάρτης καὶ οἱ διπλασιασμοί των λέγονται: καθαρά· αἱ τρίται, ἕκται καὶ οἱ διπλασιασμοί των εἶναι μεγάλαι καὶ μικραί· τὰ διάφωνα τέλος διαστήματα εἶναι μεγάλα καὶ μικρὰ (δεύτεραι, ἕβδομαι κλπ.). ηὐξημένα ἢ ἠλαττωμένα (τέταρται, πέμπτοι κλπ.) Ἀναστρεφομένων τῶν διαστημάτων, τὰ μὲν καθαρὰ παραμένουν καθαρά, τὰ μεγάλα γίνονται μικρὰ καὶ τὸ μικρὰ μεγάλα, τὰ ηὐξημένα ἠλαττωμένα καὶ τὰ ἠλαττωμένα ηὐξημένα.

Τὸ διάστημα εἶναι ἁπλοῦν ὅταν δὲν ὑπερβαίνῃ τὴν ὀγδόην, σύνθετον δὲ ὅταν ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς ὀγδόης, ὡς εἰς τὴν παρατιθεμένην περίπτωσιν.

Ὅταν φέρωμεν ἐγγύτερον πρὸς ἀλλήλους δύο φθόγγους ἀποτελοῦντας ἠλαττωμένον διάστημα, ἐπιτυγχάνομεν διάστημα δὶς ἠλαττωμένον· ὅταν ἀπομακρύνωμεν ἀλλήλων δύο φθόγγους ἀποτελοῦντας ηὐξημένον διάστημα, ἐπιτυγχάνομεν διάστημα δὶς ηὐξημένον:

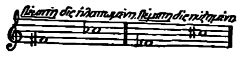

Κατωτέρω παρατίθεται συγκριτικὸς πίναξ τῶν ἁπλῶν διαστημάτων:

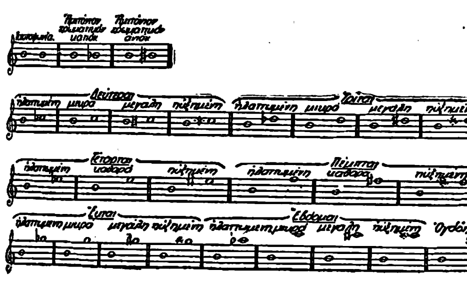

Διάστημα λέγεται ἐπίσης ἡ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τοῦ πενταγράμμου ἀπόστασις, ἐφ' ἧς γράφονται ὡρισμένοι φθόγγοι τῆς κλίμακος. Γ. Σ.

—*[Τακτ. - Ὀχυρωτ.]* Καλεῖται *διάστημα* ὁ κενὸς χῶρος ὁ μεταξὺ δύο ἀνδρῶν ἢ δύο μονάδων ἢ δύο ὀχυρωμάτων, τεταγμένων παραπλεύρως, λογιζόμενος συνήθως εἰς μέτρα ἢ χιλιόμετρα. Ἐὰν ὅμως τὸ κενὸν τοῦτο εἶναι μέγα, τότε πλέον παύει καλούμενον *διάστημα* καὶ καλεῖται *ἀπόστασις*, λογιζόμενον εἰς ἀριθμὸν χιλιομέτρων ἢ ἡμερῶν πορείας. Ν. Θ. Κ.

—*[Τυπογρ.]* Καλεῖται ἐν τῇ τυπογραφικῇ τέχνῃ *διάστημα* μικρὸν τετράπλευρον μετάλλινον ῥαβδίον τιθέμενον μεταξὺ δύο λέξεων ἢ καὶ γραμμάτων (εἰς τὰς ἡραιωμένας λέξεις) πρὸς τήρησιν κενοῦ μεταξὺ αὐτῶν. Τὸ διάστημα ἔχει ὕψος μικρότερον, ὡς εὐνόητον, τοῦ στοιχείου, μῆκος μεταξὺ μιᾶς στιγμῆς μέχρι 48 στιγμῶν (=4 τετραγώνων), πλάτος δὲ ἀνάλογον τοῦ στοιχείου, παρὰ τὸ ὁποῖον τίθεται, πάντως ὅμως μὴ ὑπερβαῖνον τὰς 48 στιγμὰς (βλ. λ.). Διὰ τὰ στοιχεῖα τὰ ὑπερβαίνοντα τὰς 48 στιγμὰς χρησιμοποιοῦνται πρὸς τήρησιν τῶν κενῶν ἀντὶ διαστημάτων διάστιχα (βλ. λ.) καὶ μέταλλα (βλ. λ.) Τὰ διαστήματα κατασκευάζονται ἐκ κράματος μολύβδου καὶ ἀντιμονίου, καλοῦνται δὲ *τετράγωνα*, ὅταν αἱ τέσσαρες πλευραί των εἶναι ἴσαι, *ἡμιτετράγωνα* δέ, ὅταν αἱ δύο παράλληλοι πλευραὶ ἔχουσι τὸ ἥμισυ μῆκος τῶν δύο ἄλλων. Ὁ χαρακτηρισμὸς ὅμως τοῦ διαστήματος ὡς «*τετραγώνου*» δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὸ τυπογραφικὸν τετράγωνον (βλ. λ.), ὅπερ λαμβάνεται ὡς τυπογραφικὸν μέτρον.

—διάστημα *διαρρήξεως [Βλητ.]*· βλ. διάρρηξις *[Βλητ.]*.

διαστήμανθον (τὸ) (Diastemanthum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυκλαδώδεις μὲ μεγάλα ἐπίμηκη φύλλα καὶ ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἁπαντῶν εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Δ. Ν. Π.

διαστηματικός, *—ή, —όν*· ὁ κεχωρισμένος διὰ διαστημάτων· || ὁ ἔχων ἔκτασιν ἢ διαστάσεις.

—διαστηματικὸς *ἀδὴν [Ἀνατομ.]*. Ὁ ἀδὴν οὗτος ἀνήκει εἰς τὸν ὄρχιν καὶ ἀποτελεῖται ὑπὸ κυττάρων κειμένων μεταξὺ τῶν σπερματοφόρων σωλήνων, ἀποδίδεται δὲ εἰς αὐτὸν τὸ ἔργον τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως τοῦ ὀργάνου τούτου. Ἐνίοτε ἐμφανίζει ἀνεπάρκειαν λειτουργίας, τὴν λεγομένην ἀδιαστηματίαν, καθ' ἣν διακρίνομεν: α') τὴν σπερματικὴν ἀνεπάρκειαν, χαρακτηριζομένην ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐκκρίσεως τῶν σπερματοζωαρίων, ἐξικνουμένης πολλάκις καὶ μέχρι τῆς ἀσπερμίας καὶ δυνομένης νὰ ἐπιφέρῃ τὴν τελείαν ἔλλειψιν γονιμότητος· καὶ β') τὴν διαστηματικὴν ἀνεπάρκειαν, ἥτις ἀντανακλᾷ ἐφ' ὅλου τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἐκδηλοῦται γενικῶς διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ εὐνούχου ἀτόμου. Μ. Ν. Κ.

— **διαστηματικὸν** *μέλος [Λογοτεχν.]*· βλ. μέλος *[Λογοτ.]*.

διαστημόμετρον (τὸ) *[Γεωδαισ.]*. Καλοῦνται *διαστημόμετρα* τὸ ὀπτικὰ ὄργανα τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν δι' ἁπλῆς ἀναγνώσεως, τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς θέσεως τοῦ ὀργάνου καὶ ἑνὸς ἑτέρου ἀπομεμακρυσμένου σημείου, ὅπερ σκοπεύομεν (βλ. τηλέμετρα). Α. Μ.

διαστίζω, ἀόρ. *διέστιξα—διεστίχθην*, παθ. μετχ. *διεστιγμένος*· στίζω, θέτω τὰ σημεῖα τῆς στίξεως εἰς τὸν ἔγγραφον λόγον· || καταστίζω, θέτω πολλὰς οἱονεὶ στίξεις: «διεστιγμένη ἐπιφάνεια», «πρόσωπον —, στῆθος διεστιγμένον» ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι στίζουσι τὸ σῶμα αὐτῶν.

διαστικὰ (τά)· ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὸ διάσιμο, διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ στήμονος πρὸς ὕφανσιν.

διαστικός, *—ή, —ό*· ἰδιωματ., ἀντὶ *βιαστικός*.

διάστικτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· πλήρης στιγμῶν, στίξεων, κατάστικτος.

διάστικτος (ὁ) (Diastictus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀφοβιιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

διάστιξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαστίζειν*, ἡ στίξις τοῦ ἐγγράφου λόγου, ἡ διὰ τῶν σημείων τῆς στίξεως διάκρισις τῶν προτάσεων καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ λόγου· || ἡ στίξις ἐπιφανείας τινός, ἡ διὰ στίξεως παράστασις διαφόρων σχημάτων ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου.

διάστιχον (τό)· τὸ μεταξὺ δύο στίχων ἐντύπων ἢ χειρογράφων διάστημα.

—*[Τυπογρ.]* Καλεῖται ἐν τῇ τυπογραφικῇ τέχνῃ διάστιχον λεπτὸν μετάλλινον ἢ ξύλινον πλακίδιον, ὅπερ παρεντίθεται ἐν τῇ στοιχειοθεσίᾳ μεταξὺ δύο στίχων πρὸς αὔξησιν τοῦ μεταξὺ αὐτῶν κενοῦ. Τὸ διάστιχον ἔχει ὕψος μικρότερον κατά τι τοῦ στοιχείου, μῆκος ἀπὸ τεσσάρων καὶ πέραν τετραγώνων (βλ. λ.), πλάτος δὲ μεταξὺ μιᾶς ἕως ἓξ στιγμῶν (βλ. λ.).

Τὰ ὡς διάστιχα χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ τυπογραφίᾳ πλακίδια, ὅταν ἔχουν μῆκος κάτω τῶν τεσσάρων τετραγώνων κατατάσσονται εἰς τὰ διαστήματα (βλ. λ.), ὅταν δὲ ἔχουν πλάτος ἀπὸ 6 στιγμῶν καὶ ἄνω εἰς τὰ μέταλλα (βλ. λ.). Τὰ διάστιχα κατασκευάζονται συνήθως ἐκ κράματος μολύβδου καὶ ἀντιμονίου μικροτέρας σκληρότητος τοῦ κράματος τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ στοιχείου. Πλὴν τούτων ὅμως εἶναι ἐν χρήσει καὶ διάστιχα ἐξ ὀρειχάλκου ἢ χαλκοῦ διὰ τὰς καλλιτεχνικὰς τυπογραφικὰς ἐργασίας (travaux de ville), καὶ ξύλινα, χρησιμοποιούμενα ἰδίως κατὰ τὴν στοιχειοθεσίαν τῶν καλλιγραφικῶν στοιχείων. Γ. Α. Κ.

διαστολεὺς (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται πᾶν ὄργανον ἢ ἐργαλεῖον, ὅπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς διαστολὴν τῶν χειλέων ἢ στομίων τραυματικῶν ἢ φυσικῶν πόρων καὶ κοιλοτήτων τοῦ σώματος, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐγχειρήσεώς τινος ἢ πρὸς ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν. Ἀναλόγως δὲ τῶν πρὸς διαστολὴν μερῶν ἢ ὀργάνων ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἀνάλογα μηχανικὰ μέσα. Ἔχομεν λ.χ. τοὺς διαστολεῖς τῶν βλεφάρων (βλ. βλεφαροδιαστολεὺ ἢ *βλεφαροστάτης*), διαστολεῖς τοῦ κόλπου (βλ. κολποδιαστολεύς), τῆς μήτρας (βλ. μητροδιαστολεύς), τοῦ πρωκτοῦ (βλ. πρωκτοδιαστολεύς). Εἰς τοὺς διαστολεῖς ἀνήκουσι καὶ τὰ πρὸς διαστολὴν τῆς οὐρήθρας εἰδικὰ κηρία (βλ. λ.) κλπ. Μ. Ν. Κ.

διαστολὴ (ἡ)· χώρισμα, ξεχώρισμα, διάκρισις ἀπ' ἄλλου: «ἡ διαστολὴ τῶν ἀνομοίων πραγμάτων»· || ἡ αὔξησις τοῦ ὄγκου τῶν σωμάτων, ἀντίθετ. *συστολή*: «ἡ διαστολὴ τοῦ σιδήρου διὰ τῆς θερμάνσεως», «διαστολὴ τοῦ στομάχου, —τῆς καρδίας».

—[ΓΡΑΜΜΑΤ.] Οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ ἐκάλουν διαστολὴν ἢ ὑποδιαστολήν: 1) Σημεῖόν τι παρεμφερὲς πρὸς τὸ ἡμέτερον «κόμμα», τοῦ ὁποίου ἔκαμνον χρῆσιν κατὰ τὴν συνεχῆ γραφὴν—καθ' ἣν δηλαδὴ αἱ λέξεις ὅλαι προτάσεώς τινος ἐγράφοντο ἐν συνεχείᾳ, χωρὶς νὰ χωρίζωνται ἀπ' ἀλλήλων πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν, λ. χ. εστιν,αξιος=ἔστιν ἄξιος (πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἔστι Νάξιος), εστι,νους=ἔστι νοῦς (πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τοῦ: ἔστιν οὖς ἢ οὖς κλ.), ὅ,τι (πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ συνδέσμου ὅτι) κλ. Ἡ ἐπινόησις τοῦ σημείου τῆς διαστολῆς ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον. 2) Τὴν ἔκτασιν φωνήεντος ἢ συλλαβῆς τινος, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν *συστολήν*, τὴν βράχυνσίν των. Γ. Π. Α.

— [ΦΥΣ.] Πάντα τὰ σώματα θερμαινόμενα ὑφίστανται μεταβολὴν τῶν διαστάσεων αὐτῶν, ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον συνίσταται εἰς αὔξησιν αὐτῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *διαστολή*. Θεωρήσωμεν στερεὸν σῶμα, ἔστω δὲ ὅτι Δt παριστᾷ τὴν μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας καὶ l τὸ μῆκος πρὸ τῆς μεταβολῆς αὐτῆς. Τὸ μῆκος τοῦ σώματος μετὰ τὴν θέρμανσιν καθίσταται:

$$l + \Delta l = l\,(1 + a\Delta t)$$

ἢ

$$\frac{\Delta l}{l} = a.\ \Delta t$$

ἤτοι ἡ σχετικὴ μεταβολὴ τοῦ μήκους εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας. Ἡ σταθερὰ a ἔχει δι' ἑκάστην οὐσίαν χαρακτηριστικὴν τιμὴν καὶ καλεῖται συντελεστὴς τῆς γραμμικῆς διαστολῆς τῆς οὐσίας. Ὡς ἐκ τῆς ἄνω ἐξισώσεως συνάγεται, ἡ τιμὴ τοῦ a ἰσοῦται ἀριθμητικῶς πρὸς τὴν ἐπιμήκυνσιν ἣν λαμβάνει μῆκος ἐκ τῆς οὐσίας ἴσον πρὸς τὴν μονάδα δι' αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ 1^0. Ἡ περίπτωσις $1 + a\Delta t$ ἢ ἁπλούστερον $1 + at$ καλεῖται διώνυμον τῆς γραμμικῆς διαστολῆς. Ὁ συντελεστὴς διαστολῆς τῶν σωμάτων ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὴν σταθερὰν αὐτῶν, ὁ δὲ κατωτέρω πίναξ παρέχει τὰς τιμὰς τοῦ συντελεστοῦ τῆς γραμμικῆς διαστολῆς διὰ τὰ συνηθέστερα τῶν στερεῶν σωμάτων.

ΠΙΝΑΞ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ ΔΙΑΣΤΟΛΗΣ ΣΤΕΡΕΩΝ

Οὐσία	*Συντελεστὴς διαστολῆς*	*Οὐσία*	*Συντελεστὴς διαστολῆς*
Ἀντιμόνιον	0,000011	Νάτριον	0,000072
Ἀργίλλιον	22	Νικέλιον	13
Ἄργυρος	19	Ὀρείχαλκος	19
Ἀρσενικὸν	05	Πάγος	40
Βισμούθιον	13	Παλλάδιον	12
Βολφράμιον	03	Πορσελλάνη	07
Ἐβονίτης	80	Πυρίτιον	56
Θεῖον	60	Σελήνιον	14
Ἰρίδιον	05	Σίδηρος	56
Καδμιον	11	Χαλκὸς	16
Κάλιον	83	Χρυσὸς	06
Κασσίτερος	22	Ψευδάργυρος	29
Κοβάλτιον	12		
Λευκόχρυσος	09		
Μαγνήσιον	25		
Μόλυβδος	29		

Προκειμένου περὶ στερεῶν σωμάτων μεταβάλλεται μετὰ τῆς θερμοκρασίας καὶ ὁ ὄγκος αὐτῶν. Οὕτω ἐὰν παραλληλεπίπεδον ἔχῃ ἐν θερμοκρασίᾳ t τὸν ὄγκον $V = \alpha.\beta.\gamma$, ἔνθα α, β, γ αἱ διαστάσεις τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου, τότε εἰς θερμοκρασίαν $t + \Delta t$, ἤτοι δι' αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ Δt, ὁ ὄγκος γίνεται

$$(V + \Delta V) = \alpha.\ \beta.\ \gamma\ (1 + \Delta t)^3$$

Ἡ σχέσις αὕτη ἰσχύει προφανῶς προκειμένου περὶ ἰσοτρόπων σωμάτων, ἐν οἷς ὁ συντελεστὴς διαστολῆς εἶναι ὁ αὐτὸς κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Ἐπειδὴ δὲ $\alpha.\Delta t$ εἶναι πάντοτε πολὺ μικρότερον τῆς μονάδος, θὰ ἔχωμεν:

$$V + \Delta V/\Delta V = 1 + 3\alpha\,\Delta t \text{ καὶ } \Delta V/V = 3\alpha\,\Delta t$$

3α παριστᾷ τὸν συντελεστὴν τῆς κυβικῆς διαστολῆς, ὅστις κατὰ προσέγγισιν εἶναι ἴσος πρὸς τὸν τριπλάσιον τοῦ συντελεστοῦ τῆς γραμμικῆς διαστολῆς.

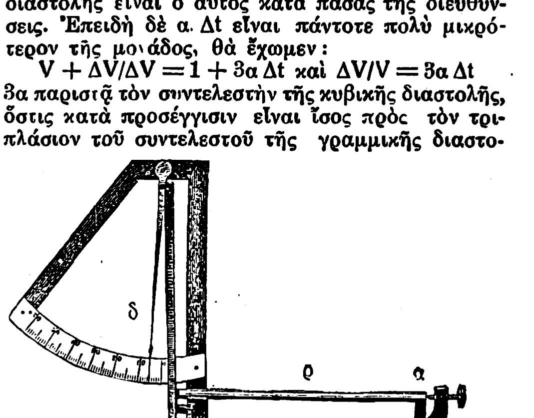

Σχ. 1. *Γραμμικὴ διαστολὴ στερεῶν.*

Ἐὰν V ὁ ὄγκος εἰς τὴν θερμοκρασίαν 0 καὶ V_t ὁ ὄγκος εἰς t, τότε $= V = V_0\ (1 + 3\beta t)$. Τὸ διώνυμον $1 + 3\beta t$ καλεῖται διώνυμον τῆς κυβικῆς διαστολῆς. Ἡ ἐν σχ. 1 εἰκονιζομένη συσκευὴ δεικνύει τὴν γραμμικὴν διαστολὴν τῶν σωμάτων. Πρὸς τοῦτο ἡ ῥάβδος ρ στερεοῦται κατὰ τὸ ἓν ἄκρον αὐτῆς α, ἐνῷ κατὰ τὸ ἕτερον δύναται νὰ προχωρῇ ἐλευθέρως. Τὸ ἐλεύθερον ἄκρον ἐφάπτεται εἰδικῆς διατάξεως, ἥτις ὠθουμένη μετακινεῖ τὸν δείκτην δ κατὰ μῆκος τῆς διῃρημένης κλίμακος. Ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ (τοῦ δωματίου π. χ.) ῥυθμίζεται ἡ διάταξις, ὥστε ὁ δείκτης νὰ εὑρίσκηται εἰς τὸ μηδὲν τῆς κλίμακος. Ἐὰν θερμάνωμεν τὴν ῥάβδον, τότε αὕτη ἐπιμη-

Digitized by Google

κύνεται, τὸ δ' ἐλεύθερον ἄκρον αὐτῆς πιέζει τὴν πρὸς τ' ἀριστερὰ πολλαπλασιαστικὴν διάταξιν, ἥτις μετακινεῖ τὸν δείκτην ἐπὶ τῆς κλίμακος. Ὅταν ἀκολούθως ἡ ράβδος ἀποψύχεται, λόγῳ συστολῆς τὸ μῆκος αὐτῆς ἐλαττοῦται καὶ ὁ δείκτης ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ θέσιν. Ἡ ἐν σχ. 2 εἰκονιζομένη συσκευὴ δεικνύει τὴν διαστολὴν τῶν στερεῶν κατ' ὄγκον. Ἀποτελεῖται ἐκ σφαίρας σ, ἥτις ἐν ψυχρᾷ καταστάσει διέρχεται ἐλευθέρως διὰ τοῦ δακτυλίου δ. Ἐὰν ὅμως θερμάνωμεν ἱκανῶς τὴν σφαῖραν σ, αὕτη λόγῳ τῆς διαστολῆς κατ' ὄγκον αὐξάνει κατ' ὄγκον καὶ δὲν διέρχεται διὰ τοῦ δακτυλίου δ· διέρχεται ὅμως ἐκ νέου ἡ σφαῖρα ὅταν ἀποψυχθῇ. Πρὸς μέτρησιν τοῦ συντελεστοῦ τῆς γραμμικῆς διαστολῆς ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος Lavoisier—Laplace, πραγματοποιουμένη διὰ τῆς ἐν τῷ σχ. 3 εἰκονιζομένης συσκευῆς. Αὕτη ἀποτελεῖ τελειοποίησιν τῆς διατάξεως τοῦ σχ. 1, ἡ δὲ ἐπιμήκυνσις μετρεῖται διὰ κατοπτρικῆς διατάξεως. Ἡ πρὸς ἐξέτασιν ῥάβδος ἐντίθεται ἐν τῇ λεκάνῃ εἰδικῶς καὶ τὸ μὲν ἓν ἄκρον αὐτῆς στερεοῦται μονίμως, ἐνῷ τὸ ἕτερον δύναται νὰ μετατίθεται ἐλευθέρως. Τὸ ἐλεύθερον ἄκρον ἅπτεται εἰδικῆς διατάξεως μοχλοῦ μεταδίδοντος τὴν κίνησιν εἰς κάτοπτρον (σχ. 4). Τῇ

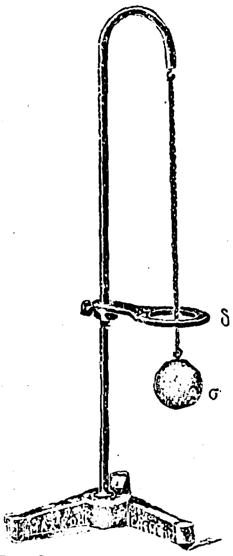

Σχ. 2. *Κυβικὴ διαστολὴ στερεῶν.*

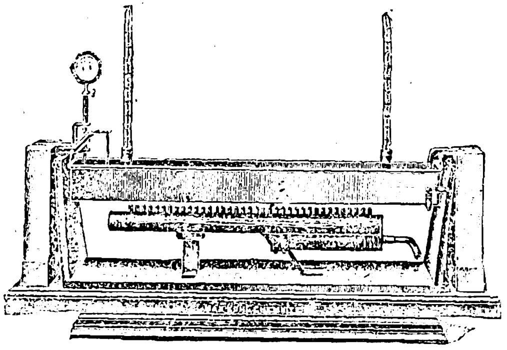
Σχ. 3. *Συσκευὴ διαστολῆς Lavoisier-Laplace*

βοηθείᾳ δύο θερμομέτρων καθορίζεται ἡ θερμοκρασία τοῦ λουτροῦ εἰς ὃ εὑρίσκεται ἡ ράβδος. Ἡ μέτρησις καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ συντελεστοῦ γραμμικῆς διαστολῆς διεξάγεται ὡς ἑξῆς. Ἔστω π. χ. ὅτι ζητοῦμεν τὸν συντελεστὴν διαστολῆς μεταξὺ $t_0=0$ καὶ $t=100^0$. Πρὸς τοῦτο πληροῦμεν τὴν λεκάνην τῆς συσκευῆς διὰ πά-

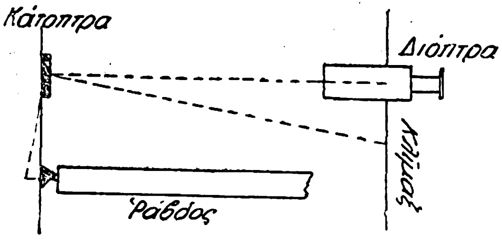

Σχ. 4. *Κατοπτρικὴ διάταξις συσκευῶν Lavoisier Laplace.*

γου καὶ ποιούμεθα τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν καὶ εἶτα ἄγομεν αὐτὴν εἰς τὴν θερμοκρασίαν $t=100^0$. Ἐὰν διὰ x καλέσωμεν τὴν ἐπιμήκυνσιν τῆς ράβδου, τότε εἶναι $x=\Lambda\alpha\ (t-t_0)$ καὶ ἑπομένως ὁ συντελεστὴς διαστολῆς παρέχεται ἐκ τῆς ἐξισώσεως

$$\alpha = \frac{x}{\Lambda(t-t_0)}$$

Ἐὰν καλέσωμεν διὰ δ τὴν γωνίαν καθ' ἣν στρέφεται τὸ κάτοπτρον λόγῳ τῆς ἐπιμηκύνσεως τῆς ράβδου εἶναι $x=\lambda\,\eta\mu\,\delta$. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ προσέγγισιν $\eta\mu\,\delta=\delta$ καὶ $\delta=\mu/2\Delta$, ἔνθα Δ ἡ ἀπόστασις τῆς κλίμακος ἀπὸ τοῦ κατόπτρου καὶ μ ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἀναγνώσεων ἐπὶ τῆς κλίμακος, θὰ ἔχωμεν:

$$x = \frac{\lambda\mu}{2.\Delta.}$$

Τὰ μέταλλα κατὰ τὴν διαστολὴν αὐτῶν ἐξασκοῦσιν ὑπερόγκους δυνάμεις ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιμηκυνθῶσιν ἐλευθέρως. Θεωρήσωμεν σιδηρᾶν δοκὸν θερμαινομένην ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἐὰν τὸ μῆκος τῆς δοκοῦ εἶναι εἰς 0^0 30m εἰς 50^0 θερμοκρασίαν, ἣν λαμβάνει ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, τὸ μῆκος αὐτῆς καθίσταται:

$l_{50}=30\ (1+0{,}0000114\times50)=30{,}0171$ m. καὶ ἑπομένως ἡ ἐπιμήκυνσις ἣν ὑπέστη, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ συντελεστὴς τῆς γραμμικῆς διαστολῆς τῆς οὐσίας τῆς δοκοῦ εἶναι 0,0000114, ἀνέρχεται εἰς 0,0171 m ἢ 17,1 m.m. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ δοκὸς ἔχει τομὴν 5000 m.m², ἵνα ὑποστῇ τὴν ἐπιμήκυνσιν ταύτην διὰ μηχανικῆς ὁδοῦ, δέον νὰ ὑποστῇ ἐφελκυσμὸν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μήκους αὐτῆς, παρεχόμενον ὑπὸ τῆς σχέσεως:

$$T=ES\,\frac{l}{L}$$

Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι $E=20$, $l=17$ m.m., $L=30$ m. καὶ $S=5000$ m.m., προκύπτει $T=56666$ Kg., ἤτοι τὴν δύναμιν 56666 Kg. ἔδει νὰ ἐξασκήσωμεν ὅπως ἐπιτύχωμεν ἐπιμήκυνσιν 17 m.m. διὰ μηχανικῆς ὁδοῦ καὶ ἑπομένως ἐφ' ὅσον ἡ δοκὸς θερμαινομένη ἀπὸ 0^0 εἰς 50^0 τείνει νὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν ἐπιμήκυνσιν, ἕπεται ὅτι ἂν αὕτη εἶναι πεπακτωμένη μεταξὺ δύο ἀκλονήτων σημείων, παρεμποδιζόντων τὴν ἐκ διαστολῆς ἐπιμήκυνσιν αὐτῆς, ἀσκεῖ ἐπὶ τούτων δύναμιν τῆς αὐτῆς τάξεως μεγέθους.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον παρατηροῦμεν ὅτι αἱ τροχιαὶ τῶν τροχιοδρόμων δὲν ἐφάπτονται τελείως ἀλλήλων, ἀλλ' ἀφίεται μεταξὺ τούτων μικρὸν διάστημα, ὥστε λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ διαστολὴ ἣν ὑφίστανται αἱ τροχιαὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη συγκολλῶσι τὰς τροχιὰς πρὸς ἐπιτυχίαν καλυτέρας ἀγωγιμότητος ἀλλὰ τοῦτο γίνεται εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας καθ' ἃς αἱ τροχιαὶ τοποθετοῦνται οὕτως, ὥστε νὰ διατηρῶσι θερμοκρασίαν σταθεράν. Ἐφαρμογὴν τῆς διαστολῆς ποιούμεθα χρῆσιν κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς σιδηρᾶς στεφάνης ἐπὶ ξυλίνων τροχιῶν· ὁμοίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν θερμικῶν ἀμπερομέτρων καὶ βολτομέτρων, εἰς τὰ πυρόμετρα κλπ. Προκειμένου περὶ τῶν ὑγρῶν θεωροῦμεν μόνον τὸν συντελεστὴν τῆς κυβικῆς διαστολῆς. Διακρίνομεν δὲ συντελεστὴν φαινομένης διαστολῆς δ καὶ συντελεστὴν ἀπολύτου διαστολῆς β. Οἱ ἀνωτέρω συντελεσταὶ διαστολῆς συνδέονται διὰ τῆς σχέσεως: $\beta=K+\delta$, ἔνθα K ὁ συντελεστὴς διαστολῆς τοῦ δοχείου τοῦ περιέχοντος τὸ ὑγρόν.

Τὴν διαστολὴν τῶν ὑγρῶν δυνάμεθα νὰ δείξωμεν διὰ τῆς ἐν τῷ σχ. 5 δεικνυομένης συσκευῆς. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ὑαλίνου δοχείου σφαιρικοῦ, ἀπολήγοντος εἰς ἐπιμήκη στενὸν σωλῆνα. Τὸ δοχεῖον ἐν ἀρχῇ πληροῦται δι' ὑγροῦ κεχρωσμένου (π. χ. οἰνοπνεύματος), εἰς τρόπον ὥστε νὰ πληροῖ τὸν σωλῆνα μέχρι τοῦ μέσου. Ἐὰν θερμάνωμεν καταλλήλως τὴν συσκευήν, παρατηροῦμεν ἐν ἀρχῇ, ὅτι τὸ ὑγρὸν κατέρχεται ἐν τῷ σωλῆνι λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ δοχεῖον διαστέλλεται ταχύτερον τοῦ ὑγροῦ, ἀλλὰ βραδύτερον παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ὑγρὸν ὑψοῦται ταχέως ἐν τῷ σωλῆνι. Πρῶτοι οἱ Duloug καὶ Petit προέβησαν δι' ἰδίας διατάξεως εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀπολύτου συντελεστοῦ διαστολῆς τοῦ ὑδραργύρου οὗτινος ἡ τιμὴ εὑρέθη ἴση πρὸς 1/5550. Πρακτικῶς καθορίζομεν τὸν συντελεστὴν διαστολῆς τῶν ὑγρῶν διὰ διαφόρων διατάξεων ὡς τοῦ σταθμιζομένου θερμομέτρου καὶ τῆς ληκύθου. Ἐν σχ. 6 δεικνύεται λίαν συνήθης τύπος σταθμιζομένου θερμομέτρου. Οὕτω πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ συντελεστοῦ διαστολῆς ὑδραργύρου πληροῦμεν τὸ ὄργανον τῇ βοηθείᾳ ἀεραντλίας διὰ ξηροῦ καὶ καθαροῦ ὑδραργύρου. Θέτομεν τὴν συσκευὴν ἐν πάγῳ, εἰς τρόπον ὥστε ὁ σωλὴν τοῦ δοχείου δ νὰ ἐμβαπτίζεται ἐν τῷ κυπέλλῳ M, ὅπερ εἶναι πλῆρες ὑδραργύρου. Ἐξάγομεν τὴν συσκευὴν τοῦ πάγου καὶ ζυγίζομεν αὐτήν. Ἀκολούθως θέτομεν τὴν συσκευὴν ἐν ὑγρῷ θερμοκρασίας 100^0, ὅτε λόγῳ διαστολῆς ὁ ὑδράργυρος ἐκρέει, συλλέγομεν τοῦτον καὶ σταθμίζομεν. Ἐὰν P_1 τὸ βάρος τοῦ πληροῦντος τὸ δοχεῖον δ ὑδραργύρου εἰς θερμοκρασίαν 0^0, εἰς θερμοκρασίαν 100^0 τὸ βάρος αὐτοῦ θὰ εἶναι $P_2=P_1-\pi$, ἔνθα π τὸ βάρος τοῦ ἐκρεύσαντος ὑδραργύρου. Θὰ ἔχομεν τότε

$$\frac{P_2}{P_1}=\frac{1+Kt_2}{1+\beta t_2}$$

ἔνθα $t_2=100^0$ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν.

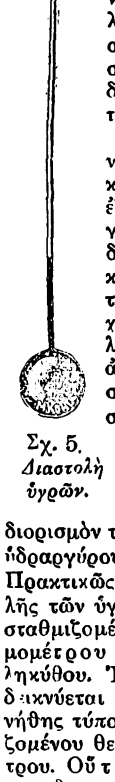
Σχ. 5. *Διαστολὴ ὑγρῶν.*

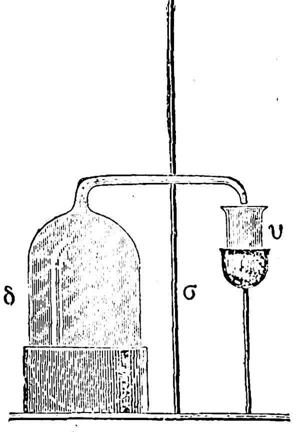

Σχ. 6. *Σταθμιζόμενον θερμόμετρον.*

Ἐκ τῆς ἄνω ἐξισώσεως, γνωστοῦ ὄντος τοῦ συντελεστοῦ τῆς κυβικῆς διαστολῆς τῆς ὑάλου ἐκ πινάκων (K=0,000025), δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν συντελεστὴν τῆς ἀπολύτου διαστολῆς τοῦ ὑδραργύρου. Ἐν τῷ σχ. 7 δεικνύεται ἕτερος τύπος σταθμιζομένου θερμομέτρου, ἐν δὲ τῷ σχ. 8 εἰδικὴ διάταξις προσδιορισμοῦ τοῦ συντελεστοῦ διαστολῆς τῶν ὑγρῶν διὰ ληκύθου. Ὁ κατωτέρω παρατιθέμενος πίναξ δεικνύει τὸν συντελεστὴν διαστολῆς τῶν συνηθεστέρων ὑγρῶν.

Σχ. 7. *Σταθμιζόμενον θερμόμετρον*

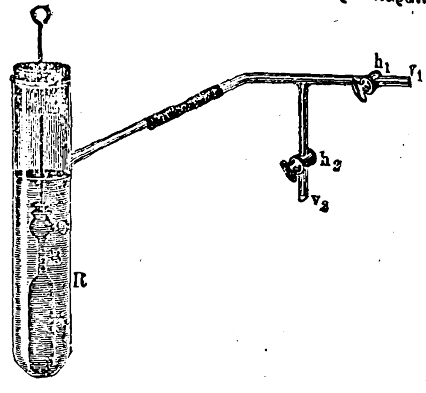

Σχ. 8. *Λήκυθος διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ συντελεστοῦ διαστολῆς ὑγρῶν.*

ΠΙΝΑΞ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΟΥ ΔΙΑΣΤΟΛΗΣ ΥΓΡΩΝ

Οὐσία	*Συντελ. διαστολ.*	*Οὐσία*	*Συντελ. διαστολῆς*
Αἰθυλικὸν πνεῦμα	0,00110	Μεθυλικὸν πνεῦμα	0,00122
Ἀνιλίνη	0,00085	Ὀξικὸν ὀξὺ	0,00107
Βενζένιον	0,00124	Ὀξόνη	0,00131
Γλυκερίνη	0,00050	Πετρέλαιον	0,00092
Ἐλαιόλαδον	0,00072	Τολουένιον	0,00109
Θειοῦχος ἄνθραξ	0,00121	Ὕδωρ	0,00018
		Ὑδράργυρος	0,000181

Μεγίστης σπουδαιότητος εἶναι ἡ ἀνωμαλία, ἣν δεικνύει τὸ ὕδωρ κατὰ τὴν διαστολὴν αὐτοῦ. Τὸ ὕδωρ ἀπὸ 0^0 ἕως 4^0 δὲν συστέλλεται, ἀπὸ δὲ τῆς θερμοκρασίας 4^0 καὶ ἄνω διαστέλλεται. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ὕδωρ εἰς τὴν θερμοκρασίαν 4^0 ἔχει τὴν μεγίστην αὐτοῦ πυκνότητα, ὡς δεικνύει ὁ ἀκόλουθος πίναξ:

ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΥΔΑΤΟΣ

Θερμοκρασία	*Πυκνότης*	*Εἰδικὸς ὄγκος*
-10^0	0,998145	1,00186
0^0	0,998868	1,00013
4^0	1,000000	1,000000
10^0	0,999768	1,00027
20^0	0,998232	1,00177
50^0	0,988190	1,01707
100^0	0,958378	1,04343

Ἡ ἀνωμαλία αὕτη τοῦ ὕδατος ἔχει μεγίστην σημασίαν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς φύσεως. Καθ' ὅσον τὸ ὕδωρ, ἐὰν εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0^0 εἶχε τὴν μεγίστην πυκνότητα, τότε κατὰ τὴν ψῦξιν αὐτοῦ εἰς τ' ἀνώτατα στρώματα θὰ ἐφέρετο πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. Ὡς ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀνωμαλίας τοῦτο ἰσχύει ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος δὲν εἶναι κατωτέρα τῶν 4^0. Μέχρις ἀποψύξεως τοῦ ὕδατος εἰς τὴν θερμοκρασίαν ταύτην μίγνυνται τὰ διαφόρως θερμὰ στρώματα ὕδατος διαρκῶς καὶ εἰς ὄχι μέγα βάθος παράγεται ὁμοιόμορφος θερμοκρασία. Ὅταν ὅμως τὸ ὕδωρ ψυχθῇ μέχρι 4^0, τότε τὰ μετέπειτα ψυχόμενα ἐπιφανειακὰ στρώματα, ὡς εἰδικῶς ἐλαφρότερα, δὲν δύνανται νὰ κατέλθωσι πρὸς τὸν πυθμένα, ἀλλὰ παραμένουσι κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, ὅτε συνεχιζομένης τῆς ψύξεως πήγνυνται καὶ μετατρέπονται εἰς πάγον. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη τοῦ ὕδατος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι εἰς μεγάλα βάθη λίαν δυσκόλως δύναται ἡ θερμοκρασία νὰ κατέλθῃ μέχρι 4^0. εἰς τοῦτο δ' ὀφείλεται, ὅτι δύναται νὰ παραχθῇ ὀργανικὴ ζωὴ εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν. Λόγῳ τῆς κατ' ἐπιπολὴν πήξεως τῶν ἐπιφανειῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν κατὰ τὸν χειμῶνα, εἶναι δυνατὴ ἡ τῆξις τοῦ σχηματιζομένου πάγου κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θερμῶν ἐποχῶν διὰ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

Σπουδαιοτάτη ἐφαρμογὴ τῆς διαστολῆς τῶν ὑγρῶν γίνεται ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν συνήθων θερμομέτρων. Ὁμοίως χρησιμοποιεῖται ἡ διαστολὴ τῶν ὑγρῶν πρὸς κατασκευὴν ρυθμιστῶν θερμοκρασίας.

Προκειμένου περὶ τῶν ἀερίων διακρίνομεν διαστολὴν ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον καὶ διαστολὴν ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, τοῦ ἀερίου θερμαινομένου, ὁ ὄγκος αὐτοῦ διατηρεῖται

Digitized by Google

σταθερὸς καὶ αὐξάνει ἡ πίεσις αὐτοῦ, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, θερμαινομένου τοῦ ἀερίου αὐξάνει ὁ ὄγκος αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ πίεσις διατηρεῖται σταθερά. Συντελεστὴν διαστολῆς ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν ἀερίου καλοῦμεν τὴν αὔξησιν τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου τοῦ ἀερίου δι' αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ κατὰ 1^0. Ὡς ὑπὸ τοῦ Gay-Lussac κατεδείχθη, πάντα τὰ ἀέρια διαστέλλονται ὁμοιομόρφως, ἤτοι αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας αὐτῶν ὁ ὄγκος των αὐξάνεται κατὰ 1/273 τοῦ ἀρχικοῦ. Ὁ συντελεστὴς ὅθεν διαστολῆς τῶν ἀερίων εἶναι ἀριθμητικῶς ἴσος πρὸς 1/273=0,003665. Τ' ἀνωτέρω δὲν ἰσχύουσι διὰ τὰ ἐν τῇ πράξει ἀέρια. Συντελεστὴς διαστολῆς ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον ἀερίου καλεῖται ἡ αὔξησις ἣν ὑφίσταται ἡ πίεσις τοῦ μεταβλητοῦ ὄγκου ἀερίου, ὅταν διατηρουμένου τοῦ ὄγκου σταθεροῦ αὐξάνεται ἡ θερμοκρασία κατὰ 1^0. Εἶναι δὲ ὁ συντελεστὴς διαστολῆς ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον, ὅστις καλεῖται καὶ συντελεστὴς πιέσεως, ἴσος πρὸς τὸν συντελεστὴν διαστολῆς ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν. Ἐὰν διὰ V_0 καλέσωμεν τὸν ὄγκον ἀερίου εἰς θερμοκρασίαν 0^0 καὶ διὰ V τὸν ὄγκον τοῦ ἀερίου εἰς θερμοκρασίαν t καὶ a τὸν συντελεστὴν διαστολῆς, τότε ὑποτιθεμένης τῆς πιέσεως σταθερᾶς θὰ ἔχωμεν:

$$V_a = V_o\ (1+at).$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη ἐκφράζει τὸν νόμον τοῦ Gay-Lussac διὰ τὰ ἀέρια.

Ὁμοίως ἐὰν p_0 ἡ πίεσις εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0^0 ἀερίου ὄγκου καὶ p ἡ πίεσις τοῦ αὐτοῦ ἀερίου ὄγκου εἰς τὴν θερμοκρασίαν t, εἶναι:

$$p=p_0\ (1+at)$$

Τὴν διαστολὴν τῶν ἀερίων ἐσπούδασε πρῶτος ὁ Gay-Lussac. Βραδύτερον εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ κεφαλαίου τούτου ἠσχολήθησαν οἱ Regnault, Magnus καὶ Jolly, οἵτινες ἀνεῦρον ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Gay-Lussac διατυπωθεὶς νόμος εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀκριβής, ἤτοι: 1ον) Ὁ συντελεστὴς πιέσεως καὶ ὁ συντελεστὴς διαστολῆς τῶν ἀερίων δὲν εἶναι ὁ αὐτός. 2ον) Διὰ τὰ διάφορα ἀέρια οἱ συντελεσταὶ δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν τιμήν. 3ον) Ἕκαστος τῶν συντελεστῶν δὲν εἶναι σταθερός, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πυκνότητος τοῦ ἀερίου.

ΠΙΝΑΞ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΟΥ ΠΙΕΣΕΩΣ ΑΕΡΙΩΝ

Ἀέριον	Συντελ. πιέσεως	Ἀέριον	Συντελ. πιέσεως
Ἄζωτον	0,003675	Ὀξυγόνον	0,003674
Ἀήρ	0,003674	Ὑδρογόνον	0,003663
Ἀμμωνία	0,003802		
Ἄργον	0,003668		
Ἥλιον	0,003662		

Τὴν διαστολὴν τῶν ἀερίων δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν πειραματικῶς διὰ τῆς ἐν τῷ σχ. 9 εἰκονιζομένης συσκευῆς. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ὑαλίνης σφαιρικῆς φιάλης, φερούσης διάτρητον πῶμα ἐκ καουτσούκ, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου διέρχεται ὁ σωλὴν μικροῦ ἀνοικτοῦ μανομέτρου. Ἐὰν ἁπλῶς περιβάλωμεν τὴν σφαῖραν διὰ τῶν χειρῶν μας, ἀμέσως παρατηροῦμεν ὅτι λόγῳ αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας αὐξάνεται ἡ πίεσις τοῦ ἀερίου, δεικνυμένου τούτου διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ μανομέτρου. Πρὸς μέτρησιν τοῦ συντελεστοῦ πιέσεως τῶν ἀερίων χρησιμοποιοῦμεν τὸ ἀερικὸν θερμόμετρον.

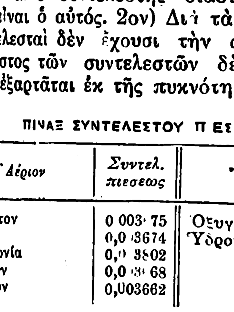

Σχ. 9. *Συσκευὴ διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς διαστολῆς τῶν ἀερίων.*

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—[ΑΣΤΡΟΝ.] Ἐκαλεῖτο ἄλλοτε *διαστολὴ* ἡ φαινομένη μεγέθυνσις τῶν οὐρανίων σωμάτων. Οὕτως ἐπίστευον ὅτι ἡ σελήνη ὑφίστατο διαστολὴν κατὰ τὰς ἡλιακὰς ἐκλείψεις, ὅτε αὕτη διέρχεται πρὸ τοῦ ἡλίου. Ἡ κατὰ τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην αὔξησις τοῦ φαινομένου μεγέθους τῆς σελήνης κατὰ 6"—7" ἐξηγήθη ὡς ὀφειλομένη εἰς ἀκτινοβολίαν.

ΑΝ. Δ.

—[ΜΑΘΗΜ.] Καλεῖται *διαστολὴ γεωμετρικοῦ σχήματος* τὸ διὰ τῆς ὁμοιοθεσίας (βλ. λ.) προκύπτον ἕτερον γεωμετρικὸν σχῆμα. Τοιαῦτα ὑπάρχουν ἄπειρα.

Σ. Μ. - Ο.

—[ΦΥΣΙΟΛ.] Καλεῖται *διαστολὴ* ὁ χρόνος ἐκεῖνος τῆς καρδίας, καθ' ὃν γίνεται ἡ σύγκλεισις τῶν μηνοειδῶν βαλβίδων· ἐπέρχεται δ' αὕτη λόγῳ αὐξήσεως τῆς πιέσεως κατὰ τὴν ἀορτὴν καὶ τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν, καὶ ἐλαττώσεως τῆς πιέσεως ἐντὸς τῶν κοιλιῶν. Κατὰ τὴν διαστολὴν τῆς καρδίας γίνεται διάνοιξις τῶν στομίων τῶν κολποκοιλιακῶν καὶ αἱ κοιλίαι πληροῦνται βαθμηδὸν αἵματος, τὸ ὁποῖον ῥέει ἐκ τῶν κόλπων πρὸς τὰς κοιλίας. Κατὰ τὴν διαστολὴν τῆς καρδίας διακρίνομεν δύο χρόνους: τὸν χρόνον τῆς χαλάσεως καὶ τὸν τῆς πληρώσεως. Καλεῖται δὲ χρόνος χαλάσεως ὁ χρόνος ὅστις παρέρχεται ἀπὸ τῆς συγκλείσεως τῶν μηνοειδῶν βαλβίδων μέχρι τῆς ἀνοίξεως τῶν κολποκοιλιακῶν. Χρόνος δὲ πληρώσεως καλεῖται ὁ χρόνος ὅστις παρέρχεται ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τῶν κολποκοιλιακῶν βαλβίδων μέχρι τῆς ἑπομένης συγκλείσεως αὐτῶν. Διαστολὴν ἔχομεν καὶ ἐπὶ τῶν μυῶν, ὅταν παύσῃ τὸ ἐν αὐτοῖς δρῶν ἐρέθισμα, ὁπότε οὗτοι ἐπανέρχονται εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν μῆκος.

Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

—[ΧΕΙΡΟΥΡΓ.] Ἐπὶ πολλῶν περιπτώσεων ἐν τῇ χειρουργικῇ ἐκτελεῖται ἡ *διαστολὴ* ἐστενωμένων πόρων διαφόρων ὀργάνων. Διαστολὴ τῆς οὐρήθρας γίνεται ἐπὶ στενωμάτων αὐτῆς, ἅτινα εἶναι ἀποτέλεσμα συνήθως βλεννορροϊκῆς οὐρηθρίτιδος ἢ τραυματισμοῦ τῆς οὐρήθρας. Ἐνεργεῖται δὲ ἡ διαστολὴ τῆς οὐρήθρας διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν λεγομένων κηρίων (καθετηρισμός), ἅτινα εἶναι ῥαβδία κυλινδρικὰ μήκους 30—35 ἑκατοστομέτρων περίπου, διαμέτρου δὲ διαφόρου, ἀπὸ τῆς ἐλαχίστης, ὅση λεπτοῦ νήματος, μέχρις ἑνὸς ἑκατ. καὶ πλέον. Τὰ κηρία ταῦτα εἶναι ἄλλα μὲν ὑπόσκληρα, κατεσκευασμένα ἐκ μεταξίνου ὑφάσματος ἐπηλειμμένου διά τινος λείου ἐπιχρίσματος, ἄλλα δὲ σκληρά, ἤτοι μετάλλινα. Τὰ μὲν ὑπόσκληρα, εὐθέα, εἶναι ἱκανῶς εὔκαμπτα, ὥστε δύνανται νὰ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ αὐλοῦ τῆς οὐρήθρας· τὰ δὲ μετάλλινα ἔχουσι κατὰ τὸ ἕτερον πέρας αὐτῶν καμπὴν κατάλληλον, ὅπως εἰσέρχωνται διὰ τῆς ὀπισθίας οὐρήθρας μέχρι τῆς κύστεως. Συνήθως μεταχειριζόμεθα τὰ μὲν ὑπόσκληρα κηρία ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς διαστολῆς, ὅταν δὲ τὸ στένωμα εὐρυνθῇ ἀντικαθιστῶμεν αὐτὰ διὰ τῶν μεταλλίνων. Κανόνες ἀπαράβατοι κατὰ τὴν διαστολὴν τῆς οὐρήθρας εἶναι ἄκρα ἀσηψία καὶ μεγίστη λεπτότης κατὰ τοὺς χειρισμούς. Οὐδέποτε πρέπει νὰ μεταχειριοθῶμεν βίαν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ κηρίου, οὐδὲ πρέπει νὰ βιαζώμεθα νὰ διαστείλωμεν ταχέως τὴν οὐρήθραν. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κηρίου ἐκείνου, ὅπερ διέρχεται ἄνευ πολλῆς δυσκολίας τὸ στένωμα, ἀφίνομεν δὲ αὐτὸ ἐπὶ τόπου ὀλίγα (συνήθως 1'—2'—5') λεπτά. ἐπαναλαμβάνομεν δὲ τὴν διαστολὴν μόνον μετὰ δύο ἢ καὶ πλείονας ἡμέρας προχωροῦντες ἑκάστοτε εἰς παχύτερα κατὰ ἕνα ἢ δύο ἀριθμοὺς κηρία (εἰς τὴν συνήθη κλίμακα *Charrière* ὁ μικρότερος ἀριθμὸς ἔχει διάμετρον $^1/_3$ τοῦ χιλιοστομέτρου, διαφέρουσι δὲ οἱ ἑπόμενοι ἀριθμοὶ τῶν κηρίων κατὰ $^1/_3$ χιλιοστ. ἕκαστος τοῦ προηγουμένου, ὡς πρὸς τὴν διάμετρον) καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἕως οὗ φθάσωμεν εἰς πλήρη διεύρυνσιν τοῦ στενώματος. Κακὴ χρῆσις τοῦ κηρίου δύναται νὰ ἔχῃ βαρύτατα ἐπακολουθήματα (τραυματισμὸς τῆς οὐρήθρας, αἱμορραγία, μόλυνσις)· ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσαν προσοχὴν ἐπέρχονται σπανίως δυσάρεστά τινα. Διαστολὴ γίνεται ἐνίοτε καὶ ἐπὶ μὴ ἐστενωμένης οὐρήθρας (χρονία οὐρηθρῖτις). Διαστολὴ τοῦ οἰσοφάγου ἐνεργεῖται κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου κανόνας διὰ κηρίων συνήθως ὑποσκλήρων ἀναλόγου πάχους. Κατά τινας περιπτώσεις ἡ διαβίβασις τοῦ κηρίου κατορθοῦται μόνον τῇ ἀμέσῳ βοηθείᾳ τῆς ὁράσεως διὰ τοῦ οἰσοφαγοσκοπίου. Ἄλλοτε ὁ καθετηρισμὸς τοῦ ἐστενωμένου οἰσοφάγου ἐπιτυγχάνεται μόνον ἀπὸ τοῦ στομάχου μετὰ γαστροτομίαν. Διαστολὴ τοῦ ὀρθοῦ ἐκτελεῖται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ στενωμάτων. Ἐπὶ ῥαγάδων τοῦ δακτυλίου ἢ αἱμορροΐδων γίνεται ἐν ἀναισθησίᾳ διαστολὴ ταχεῖα διὰ τῶν δακτύλων ἢ διὰ τοῦ ἐδροδιαστολέως. Διαστολὴ τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας γίνεται ταχεῖα διὰ τῶν μεταλλίνων ἢ ἐκ σκληροῦ κόμμεως κηρίων τοῦ Hagar· δύναται ἐπίσης νὰ γίνῃ βραδέως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ῥαβδίων ἐκ λαμιναρίας, ἅτινα παραμένοντα ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐξοιδαίνονται διὰ τῆς ἀπορροφήσεως ὑγρῶν ἐκ τῶν ἱστῶν καὶ οὕτω διαστέλλουσι τὸν τράχηλον.

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

—[ΜΟΥΣ.] Καλεῖται *διαστολὴ* ἡ κάθετος γραμμὴ ἡ χωρίζουσα τὰ διάφορα μέτρα:

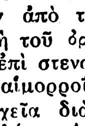

Διὰ τοῦ ὅρου διαστολή, οἱ θεωρητικοὶ τοῦ ΙΣΤ', ΙΖ' αἰῶνος κλπ. (*Τσαρλῖνο, Λεοπ. Μόζαρτ* κ. ἄ.) ἠννόουν ἐπίσης τὴν τέχνην τοῦ χωρισμοῦ τῶν μουσικῶν φράσεων.

Γ. Σ.

— **διαστολῆς ἁρμὸς** [*Τεχν.*]· βλ. λ. ἁρμὸς *διαστολῆς*.

διαστολικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαστολήν, εἰς τὸ τέντωμα.

— **διαστολικὸς ἦχος** [*Φυσιολ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ δεύτερος ἦχος τῆς καρδίας, ὡς ἀκουόμενος κατὰ τὴν διαστολὴν αὐτῆς. Ὁ ἦχος οὗτος εἶναι ὀξὺς καὶ βραχύς, γίνεται ἀντιληπτὸς κατὰ τὸ δεύτερον μεσοπλεύριον διάστημα ἑκατέρωθεν τοῦ στέρνου καὶ ὕπερθεν τῶν μεγάλων ἀρτηριῶν, γεννᾶται δὲ κατὰ τὴν σύγκλεισιν τῶν ἀρτηριακῶν στομίων, ἐκ τῆς αἰφνιδίας διστάσεως τῶν μηνοειδῶν βαλβίδων τῆς ἀορτῆς καὶ τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας.

Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

διαστολόμετρον (τό) [*Φυσ.*]. Ὄργανον ἀποτελούμενον ἐξ ὑαλίνου δοχείου ἀπολήγοντος εἰς λεπτὸν βαθμολογημένον σωλῆνα. Ἡ χωρητικότης εἶναι 0^0 η_0 cm^3, αἱ δὲ διαιρέσεις τῆς κλίμακος παρέχουσιν ἐπίσης cm^3.

Ἔστω ὅτι τὸ δοχεῖον πληροῦται εἰς 0^0 μέχρι τῆς διαιρέσεως η_0. Ἐὰν θερμάνωμεν κατὰ 1^0, τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ δοχεῖον διαστέλλονται, ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑγρὸν διαστέλλεται περισσότερον τοῦ στερεοῦ, ἀνέρχεται μέχρι τῆς διαιρέσεως η. Τὸ ὑγρὸν ὅθεν φαίνεται ὅτι ὑπέστη διαστολὴν $\eta-\eta_0$, πράγματι ὅμως διεστάλη περισσότερον, καθ' ὅσον διεστάλη καὶ τὸ δοχεῖον. Ἡ φαινομένη διαστολὴ τοῦ ὑγροῦ μεταξὺ 0^0 καὶ 1^0 εἶναι $\eta-\eta_0$. ἐπειδὴ δ' ὁ ἀρχικὸς ὄγκος αὐτοῦ εἶναι η_0 ἕπεται ὅτι ὁ συντελεστὴς τῆς φαινομένης διαστολῆς θὰ εἶναι $\mu=\eta-\eta_0/\eta_0$, ἤτοι $\eta=\eta_0\ (1+\mu)$. Ἡ χωρητικότης ὅμως τοῦ δοχείου εἰς θερμοκρασίαν 1^0 καθίσταται ἴση πρὸς $\eta(1+\varkappa)$, ἔνθα κ ὁ συντελεστὴς τῆς κυβικῆς διαστολῆς τῆς ὑάλου. Ἰσοῦται δ' αὖ η πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ὑγροῦ εἰς θερμοκρασίαν 1^0, ἤτοι πρὸς $\eta_0\ (1+\gamma)$, ἔνθα γ ὁ συντελεστὴς τῆς ἀπολύτου διαστολῆς τοῦ ὑγροῦ. Ἑπομένως ἔχομεν:

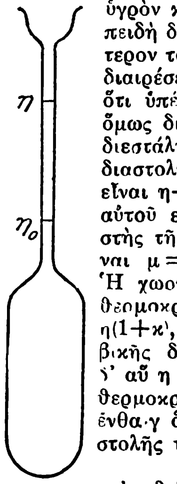

$$\eta\ (1+\varkappa) = \eta_0\ (1+\gamma)$$

καὶ δεδομένου ὅτι $\eta=\eta_0(1+\mu)$, ἔχομεν $(1+\varkappa)(1+\mu) = (1+\gamma)$ ἢ $\gamma=\varkappa+\mu+\varkappa\mu$ καὶ παραλειπομένου τοῦ κμ ὡς λίαν μικροῦ $\gamma=\varkappa+\mu$. Ἤτοι: ὁ συντελεστὴς τῆς ἀπολύτου διαστολῆς ὑγροῦ ἰσοῦται πρὸς τὸν συντελεστὴν τῆς φαινομένης διαστολῆς αὐξηθέντα κατὰ τὸν συντελεστὴν τῆς κυβικῆς διαστολῆς τῆς οὐσίας τοῦ δοχείου.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

διαστομῶ (—*όω*)· κάμνω εἴς τι ἄνοιγμα, οἱονεὶ στόμα, ἀνοίγω ὀπήν· || διευρύνω, διαπλατύνω ὀπήν.

διαστόμωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαστομοῦν,* ἄνοιγμα ἢ διαπλάτυνσις ὀπῆς.

διαστομωτὴρ (ὁ)· ὄργανον ἁλιευτικὸν χρησιμεῦον πρὸς διάνοιξιν τοῦ στόματος τῶν ἰχθύων διὰ τὴν ἀπόσπασιν τοῦ ἀγκίστρου (βλ. λ. ἁλιεία τ. Γ' σ. 774 α').

διαστομωτήριον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου διανοίγεται ἢ διαπλατύνεται ὀπή.

— [*Πυροβολ.*] Ἐκαλεῖτο *διαστομωτήριον* κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν παλαιῶν πυροβόλων, μακρὸν χαλυβικὸν στέλεχος χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐν ἀνάγκῃ διάτρησιν τοῦ σακκιδίου τοῦ γεμίσματος (ὡς π.χ. εἰς τὰ βραδυβόλα Κρούπ) διὰ τῆς διολισθήσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ κοχλίου τῆς ὀπῆς.

Ν. Θ. Κ.

διαστοπόρα (ἡ) (Diastopora) [*Ζωολ.*]. Γένος *βρυοζῴων* τῆς οἰκογενείας τῶν *διαστοποριδῶν.* Αἱ διαστοπόραι σχηματίζουσι μικρὰς δενδροειδεῖς ἀποικίας, πολυκλαδώδεις καὶ σωληνοειδοῦς μορφῆς. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείους θαλάσσας.

Δ. Ν. Π.

διαστοπορίδαι (οἱ) (Diastoporidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια *βρυοζῴων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνολαίμων,* περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα: διαστοπόρα, δισκόσπαρσα, καὶ δισκοπορέλλα (βλ. τὰς λ.).

Δ. Ν. Π.

διάστρα (ἡ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου παρασκευάζεται τὸ στημόνι διὰ τὸν ἀργαλειόν· || ἡ ἐκτελοῦσα τὸ *διάσιμο* γυνή.

— [*Ἐγκυκλ.*] Ἡ *διάστρα* εἶναι σανὶς εἰς σχῆμα ἐλλείψεως, ἔχουσα εἰς τὰ ἄκρα τοῦ μεγάλου ἄξονος χειρολαβάς, κατὰ δὲ τὴν περιφέρειαν ὀπὰς διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται τὰ νήματα, ὥστε νὰ μὴ περιπλέκωνται μεταξύ των.

ΑΓΓΕΛ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

διαστρεβλῶ (—*όω*), κοιν. *διαστρεβλώνω*· καθιστῶ τι ἐντελῶς στρεβλόν, διάστροφον, διαστρέφω, παραμορφώνω: «πολλοὶ τῶν ἐπαιτῶν διαστρεβλοῦσιν οἰκειοθελῶς τὰς χεῖρας ἢ τοὺς πόδας»· || μεταφ. «διεστρέβλωσε τοὺς λόγους μου» παρέστησεν αὐτοὺς ἀλλοίους.

διαστρέβλωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαστρεβλώνω,* διαστροφή, παραμόρφωσις, ἀλλοίωσις ἐπὶ τὸ χεῖρον: «διαστρέβλωσις τῆς χειρός, —τοῦ ποδός»· || μεταφρ. «διαστρέβλωσις τοῦ λόγου, —τῶν λεχθέντων».

διάστρεμμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαστρέφειν,* στρέβλωσις, ἐξάρθρωσις, κοιν. *στραγγούλισμα, βγάλσιμο*: «διάστρεμμα τῆς χειρός, —τοῦ ποδὸς κ.τ.τ.»,

— [*Χειρουργ.*] Οὕτω καλεῖται ἡ μετὰ βιαίαν κίνησιν ἢ μετὰ πτῶσιν ἢ ἅλμα ὑπέρτασις τῶν ἀρθρικῶν συνδέσμων ἢ καὶ διάρρηξις αὐτῶν μετ' ἐκχύσεως αἵματος ἐν τῇ ἀρθρώσει καὶ τοῖς περιαρθρικοῖς ἱστοῖς, ἐξογκώσεως κλπ. Πρὸς θεραπείαν ἀκινησία, μαλάξεις, ψυχρὰ καὶ θερμὰ ἐναλλὰξ κατὰ Priessnitz ἐπιθέματα· βραδύτερον ἐφαρμογὴ ἐλαφρῶς πιεστικοῦ ἐπιδέσμου.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Digitized by Google

διαστρέφω, ἀόρ. *διέστρεψα—διεστράφην*, παρακ. παθ. μετοχ. *διεστραμμένος*· στρέφων παραμορφώνω, ἀλλοιώνω ἐπὶ τὸ χεῖρον, διαστρεβλῶ: «διέστρεψε τὴν χεῖρα,—τὸν πόδα»· || συνήθ. μεταφ. «διαστρέφει τὰ λεχθέντα,—τὰ πράγματα» μεταβάλλει καὶ ἐμφανίζει αὐτὰ κατὰ τὸ συμφέρον του· || παθ. μετοχ. *διεστραμμένος* καὶ δημοτ. *διαστρεμμένος*· ὁ διάστροφον νοῦν ἔχων, κακός, φίλερις, μοχθηρός, ὁ εὑρίσκων πάντοτε ἀντιρρήσεις, ὁ πάντας ἐπικρίνων: «διαστρεμμένος ἄνθρωπος, μαλώνει μὲ ὅλον τὸν κόσμο»· παροιμ. «γιὰ τὸ διαστρεμμένο οὖλα κακὰ κι' ἀνάποδα».

διαστροφεύς,—*έως* (ὁ)· ὁ διαστρέφων, ὁ μεταβάλλων κακοπίστως, ὁ διαστρεβλωτής: «διαστροφεὺς τῆς ἀληθείας,—τοῦ κατὰ φύσιν βίου».

διαστροφὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαστρέφειν*, ἐξάρθρωσις, στρέβλωσις: «διαστροφὴ τῆς χειρός,—τοῦ ποδός»· || μεταφ. πονηρὰ ἐξαλλοίωσις, μεταβολὴ κακόπιστος: «διαστροφὴ τῶν γεγονότων,—τῶν λεχθέντων».

—*[Χειρουργ.]* Ὅρος χρησιμοποιούμενος πρὸς παράστασιν ἐκτοπίσεων διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος, δι' ἃ γίγνεται ἀνωμαλία εἰς τὴν κατὰ φύσιν διάταξιν, ὡς εἰς τὰ ὀστᾶ κατὰ τὸ ἐξάρθρημα, ἔτι δὲ κατὰ τοὺς μῦς, τοὺς τένοντας κλπ. Ι. Π.

διάστροφος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ διεστραμμένος, στρεβλωμένος: «διάστροφος πούς»· || «διάστροφοι ὀφθαλμοὶ» οἱ στραβίζοντες, κοιν. *ἀλλοίθωροι*· || «διάστροφος νοῦς» ἢ «διάστροφον πνεῦμα» ἐπὶ ἀνθρώπου κακοῦ, φιλέριδος, μοχθηροῦ.

διαστυλίδαι (οἱ) (Diastvlidae) *[Ζωολ.]* Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἀποκλειστικῶς ζῷα τῶν ψυχρῶν θαλασσῶν. Γνωστὰ ἄνω τῶν 50 γενῶν. Δ. Ν. Π.

διαστυλὶς (ἡ) (Diastylis) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *διαστυλιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου εἶναι μικρά, πάντα θαλάσσια, μὲ θώρακα σφαιροειδῆ, κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ τελευτῶσαν εἰς δύο διισταμένους ἀλλήλων στυλίσκους. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς βορείους θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

διάστυλον (τό)· ἡ ἀπόστασις μεταξὺ δύο κιόνων μετρουμένη ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα. Λέγεται καὶ *μεταξόνιον*.

διάστυλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό). Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδίδετο, κατὰ τὸν Βιτρούβιον, εἰς τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς ναούς, τῶν ὁποίων οἱ κίονες τῆς περιστάσεως εἶχον μεταξύ των ἀπόστασιν ἴσην πρὸς τρεῖς διαμέτρους τῆς βάσεως τοῦ κίονος. Ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως ταύτης ὁ ναὸς ἐλέγετο καὶ πυκνόστυλος, σύστυλος, εὔστυλος ἢ ἀραιόστυλος. Αἱ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου διδόμεναι ἀναλογίαι δὲν ἐπαληθεύονται ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς κλασσικῆς τοὐλάχιστον ἐποχῆς. Ἡ ἀπόστασις τριῶν διαμέτρων διὰ τὸν διάστυλον φαίνεται ὑπερβολική, ἐκτὸς ἂν ὁ Βιτρούβιος εἶχεν ὑπ' ὄψει του μεταγενέστερα μνημεῖα καὶ δὴ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, διότι οἱ ἰωνικοὶ κίονες ἔχουν μικροτέραν διάμετρον βάσεως. Γ. Μ.

Διαστωρηνός, *Ἰάκωβος*· βλ. Διασωρινός.

διασυμμαχικός,—*ή*,—*όν*· ὁ δι' ὅλων τῶν συμμάχων γινόμενος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὅλους τοὺς συμμάχους· πρβλ. *διεθνής*.

διασυρμὸς (ὁ) ἢ *διάσυρσις* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διασύρειν*, δυσφήμησις, χλευασμός, ἔκπτωσις ἀπὸ τῆς κοινῆς ὑπολήψεως.

διάσυρτον (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Ὀνομασία μέσου ἐπισπαστικοῦ (ἤτοι πρὸς διατήρησιν ἐρεθισμοῦ κατά τι μέρος τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος), τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε πρὸς θεραπείαν νοσηρῶν καταστάσεων παρακειμένων ὀργάνων, συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας τότε θεωρίας. Ἦτο στενὴ ταινία λινοῦ ἢ μεταξίνου ὑφάσματος ἢ παχὺ νῆμα ἐκ βάμβακος, ὅπερ διαπερασθὲν εἰς τὸ τρῆμα πλατείας βελόνης διεβιβάζετο δι' αὐτῆς ὑπὸ τὸ δέρμα εἰς ἔκτασιν ἑκατοστομέτρων τινῶν καὶ (ἀφαιρεθείσης τῆς βελόνης) κατελείπετο ἐκεῖ, ἐξεχόντων τῶν δύο ἄκρων αὐτοῦ ἔξω τοῦ δέρματος, ἐπί τινα χρόνον. Τὸ *διάσυρτον* εἶναι σήμερον ἄχρηστον. Ἐν τούτοις χειρουργοί τινες διαβιβάζουσιν ἐνίοτε κατὰ τὸν ἄνω τρόπον (διὰ λεπτοτέρας βελόνης) νήματά τινα τριχὸς τῆς Φλωρεντίας ἐντὸς ἀποστημάτων κειμένων ὑπὸ τὸ δέρμα, κατὰ τὸ πρόσωπον π. χ. ἢ τὸν λαιμόν, πρὸς κένωσιν τοῦ πύου βραδεῖαν μέν, ἀλλὰ μὴ καταλείπουσαν οὐλήν, οἵα παράγεται ἐκ τῆς τομῆς. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

διασύρω *ἀόρ. διέσυρα—διεσύρθην*· σύρω ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ἀποδοκιμάζω, κακολογῶ, χλευάζω, δυσφημῶ: «διασύρει τοὺς ἐχθρούς του», «διεσύρθη τὸ ὄνομά του,—ἡ ὑπόληψίς του».

διασφάξ,—*άγος* (ἡ)· σχισμάδα βράχου, τὰ μεταξὺ τῶν βράχων στενὰ διαστήματα.

διασφενδόνησις (ἡ)· (ἀρχ.) τίναγμα λίθου ἢ ἄλλου ἐκ στερεᾶς ὕλης βλήματος διὰ τῆς σφενδόνης· || διαμελισμὸς κακούργου διὰ τῆς προσδέσεως ἑκατέρου τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν τοξοειδῶς λυγισθέντων κλάδων (ἢ κορυφῶν) δύο δένδρων, οἵτινες ἀφηνόμενοι ἀποτόμως ἐλεύθεροι διεμέλιζον τὸν εἰς αὐτοὺς προσδεδεμένον. —Β.

διασφηνοῦμαι (—*όομαι*)· διαχωρίζομαι, διαρρηγνύομαι διὰ σφηνός.

διασφήνωσις,—*εως* (ἡ)· διαχωρισμός, διάρρηξις διὰ σφηνός.

διασφίγγω· σφίγγω δυνατά, συσφίγγω, δένω ἰσχυρῶς.

διάσφιγξις, —*εως* (ἡ)· σφίξιμο, σύσφιγξις, δέσιμο δυνατό.

διασφόνδυλοι (οἱ) *[Ναυτ.]*· βλ. λ. ἀγκοίνη.

διασχίζω *ἀόρ. διέσχισα—διεσχίσθην*, παρακ. παθ. μετχ. *διεσχισμένος*· σχίζω ἐντελῶς, κομματιάζω, ξεσχίζω· || μεταφ. διέρχομαι διά τινος, διατρέχω τι οἱονεὶ σχίζων αὐτό: «ἀστραπαὶ διέσχιζον τὰ νέφη», «ὁ ποταμὸς διασχίζει τὴν πεδιάδα», «διέσχισε τὸν ὠκεανόν».

διάσχισις, —*εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ *διασχίζειν*, χωρισμός, διαμελισμός, κομματιασμός, κομμάτιασμα, ξέσχισμα· || δίοδος, διαδρομή: «ἡ διάσχισις τοῦ ὠκεανοῦ».

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *διάσχισις* (γαλλ. voiles de chirées, ἀγγλ. sails split (Ὀνομ. Ναυτ ἄρθρ. 1236) ἡ διὰ μαχαίρας διάνοιξις μεγάλων σχισμῶν εἰς ἱστίον, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ πτυχθῇ λόγῳ τῆς σφοδρότητος τῆς λαίλαπος, ἵνα ἐκτονωθῇ οὕτως ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνέμου ἡ θέτουσα ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν διατήρησιν σῴας τῆς κεραίας ἢ τοῦ ἐπιστηλίου. Τὴν τοιαύτην θυσίαν τῶν ἱστίων ἀπεκάλουν οἱ Γάλλοι ναυτικοὶ prendre de ris à l'Irlandaise (= σειροδετεῖν κατὰ τὸ Ἰρλανδικόν). Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ὁ ὅρος πρὸς τὴν ἀπόρρηξιν τῶν ἱστίων καὶ τὴν κατόπιν τῆς ἀπολωματίσεώς των ἀναρπαγὴν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Σ. Ε. Λ.

διασῴζω, *ἀόρ. διέσωσα—διεσώθην*· σῴζω διὰ τοῦ χρόνου, διατηρῶ, διαφυλάττω σῶον, δὲν ἀπώλεσα: «διασῴζει ἴχνη τῆς παλαιᾶς ἀκμῆς», «διεσώθησαν λείψανα τῆς ἀρχαιότητος», «δὲν διέσωσεν οὐδὲ μικρὸν μέρος τῆς περιουσίας του»· || σῴζω, ἐξάγω ἀπὸ κινδύνου, περισῴζω (κοιν. *γλιτώνω*): «τὸν διέσωσεν ἡ ἰατρικὴ ἐπέμβασις», «διεσώθη ὡς ἐκ θαύματος», «ὀλίγοι διεσώθησαν κατὰ τὴν μάχην».

διασωλήνωσις (ἡ)· ἡ τοποθέτησις σωλῆνος ἢ σωλήνων πρὸς ἀποχέτευσιν ὑγρῶν.

—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται *διασωλήνωσις*: α') Ἡ δι' ἐλαστικοῦ σωλῆνος διοχέτευσις πρὸς τὰ ἔξω τῶν πυωδῶν ὑγρῶν τραύματός τινος. β') Ἡ εἰσαγωγὴ εἰδικοῦ σωλῆνος ἐντὸς τοῦ λάρυγγος πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναπνοῆς ἐν περιπτώσει διφθεριτικῆς λαρυγγίτιδος (κρούπ), ἥτις διὰ τῶν σχηματιζομένων μεμβρανῶν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ προϊοῦσαν πνιγμονὴν καὶ θάνατον ἐξ ἀσφυξίας. Σ. Β.

Διασωρῖνος, ἢ *Διαστωρηνός*, *Ἰάκωβος*, ὁ καὶ *Κύριος τῆς Δωρίδος* καλούμενος. Λόγιος Ἕλλην, προφανῶς Δωριεύς, ἄδηλον ὅμως ποῦ γεννηθείς, ἀναφέρεται ὡς «οὐχὶ ἐκ τῶν εὐκαταφρονήτων λογίων» τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Πρὸς τούτοις ἦτο ποιητὴς εὐφάνταστος καὶ πατριώτης ἔνθερμος. Ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, περιηγήθη τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ συνεδέθη διὰ φιλίας πρὸς τοὺς διασημοτάτους τῶν λογίων τῆς Δύσεως. Διατρίβων τῷ 1555 ἐν Βρυξέλλαις μετὰ Ἰακώβου τοῦ Βασιλικοῦ, ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Φίλιππον τὸν Μελάγχθονα, εἰς ἣν προσεπιλέγει: «Ἐκ τῆς πάλαι εὐτυχοῦς καὶ μακαρίας Ἑλλάδος, νῦν δὲ ἀθλίας, βιβλίων τῶν δυσευρέτων πέμψαι σοι βούλομαι, ἵν' αὖ ἃ ποτὲ διερχόμενος, τοῦ τῆς Δωρίδος κυρίου μνησθείης, Ἕλληνος ἀνδρὸς καὶ φίλου εὐσεβέσιν». Περὶ τούτου ὁ Ἰωσὴφ Καμεράριος ἀποφαίνεται τ' ἀκόλουθα: «Τὰς ἐπιστολὰς ἀναγνούς, τό τε τῆς λέξεως καθαρὸν ἐθαύμασα, καὶ ἠγάπησα τὸ φιλοφρονητικὸν τῆς διανοίας». Ὁ Διασωρῖνος, κυρίως μετήρχετο τὴν ἐμπορίαν τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων, ἀντιγράψας διαφόρους κώδικας ἑλληνικῶν χειρογράφων, ὧν πλῆθος προσήνεγκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Φίλιππον τὸν Β'. Τὴν δωρεάν του αὐτὴν συνώδευε καὶ διὰ προτάξεως γλαφυρῶν ἐπιγραμματικῶν ποιηματίων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκάλει τὸν Ἱσπανὸν μονάρχην νὰ σπεύσῃ εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Γ. Δ. Κ.

διάσωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διασῴζειν*, ἡ ἀπὸ τοῦ κινδύνου ἀπαλλαγή, σωτηρία· ἡ διαφύλαξίς τινος σῴου, ἀβλαβοῦς ἀπὸ κινδύνου: «διάσωσις τῶν ναυαγῶν, —τῶν ἐμπορευμάτων ἀπὸ τῆς πυρκαϊᾶς»· || ἡ διὰ τοῦ χρόνου διαφύλαξις, διατήρησις: «ἡ διάσωσις μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, —ἀρχαίων ἠθῶν καὶ ἐθίμων».

διασωστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ ἐπιτήδειος πρὸς διάσωσιν, ὁ ἱκανὸς νὰ σῴζῃ: «διασωστικὰ μέσα», «διασωστικὴ προσπάθεια».

διάτα (ἡ)· δημοτ., διαταγή, παραγγελία: «ἔβγανε διάτα ὁ βασιλιὸς νά...», «τὸ τί εἶν' ἡ διάτα σου;» τί διατάσσεις;· || «ἀφίνω διάτα 'ς τὰ παιδιὰ» παραγγελία μελλοθανάτου, ἐπίσκηψις (ἀπὸ τοῦ *διατάσσω* ἀναδρομικῶς· πρβλ. ἀρχ. *ἀμύνομαι-ἄμυνα-ἡττῶμαι-ἧττα*). Β. Φ.

διαταγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διατάσσειν*, προσταγή, ἐπιταγή, παραγγελία ἔντονος ἀρχῆς πρὸς ἰδιώτην ἢ ἀνωτέρου πρὸς κατώτερον: «διαταγὴ τοῦ ὑπουργοῦ, —τοῦ δικαστηρίου κττ.», «ἔγγραφος —, προφορικὴ διαταγή», «ἀναμένετε μέχρι νεωτέρας διαταγῆς»· || τὸ ἔγγραφον εἰς τὸ ὁποῖον διατυποῦται ἡ διαταγή: «ἀρχεῖον διαταγῶν».

—*[Στρατ.—Ναυτ.]* Καλεῖται *διαταγὴ* ἡ ἔγγραφος ἢ προφορικὴ ἢ διὰ παντὸς τεχνικοῦ μέσου διαβιβαζομένη παντὶ ὑποδεεστέρῳ ἀπόφασις τῆς διοικήσεως περὶ ἐκτελέσεως ζητήματός τινος, εἴτε ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ὑπηρεσίᾳ εἴτε ἐν τῇ πολεμικῇ (σταθμεύσει, πορείᾳ, μάχῃ κτλ.). Κατ' ἀπαράβατον ἀρχὴν πᾶσα διαταγὴ πρέπει νὰ κοινοποιῆται διὰ τῆς ἱεραρχικῆς ὁδοῦ, ἐὰν δ' εἰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἐπιβάλληται ἡ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν ἐκτελεστὴν διαβίβασις αὐτῆς, τότε πρέπει νὰ κοινοποιηθῇ συγχρόνως πρὸς ἁπάσας τὰς ἐνδιαμέσους ἀρχάς. Πᾶσαν διαταγὴν πρέπει νὰ διακρίνῃ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν συντομία, λαμβανομένης πάντοτε φροντίδος ὅπως ἡ διαταγὴ μὴ ὑπεισέρχεται εἰς λεπτομερείας ἀναγομένας ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς δράσεως τοῦ ἐκτελεστοῦ, διότι τότε ἀποστερεῖ τοῦτον πάσης καλῶς ἐννοουμένης πρωτοβουλίας. Ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη διαταγῶν, ὡς ἡμερησία διαταγή, διαταγὴ πορείας, διαταγὴ σταθμεύσεως, διαταγὴ ἐπιχειρήσεων, κλ., ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου δὲ πολέμου 1914 — 1918 καὶ ἐντεῦθεν χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ προπαρασκευαστικὴ διαταγή, προκειμένου περὶ ἐπιχειρήσεως ἐπειγούσης φύσεως, δηλαδὴ σύντομος, περιληπτικὴ διαταγὴ τῶν μελλόντων νὰ ἐκτελεσθῶσιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας νὰ ἔχωσι τὸν χρόνον αἱ διάφοροι μονάδες νὰ λάβωσι τὰς ἀναγκαίας προκαταρκτικὰς διατάξεις, εἰς τρόπον ὥστε ἅμα ληφθῇ ἡ ὁριστικὴ διαταγή, ἡ ἐκτέλεσις της νὰ δύναται νὰ εἶναι ταχίστη. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— «**Διαταγαὶ** *τῶν ἁγίων Ἀποστόλων*». Τίτλος ἔργου «Διαταγαὶ ἢ διατάξεις τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος», ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχονται διαταγαὶ δῆθεν τῶν ἀποστόλων, στελλόμεναι κατ' ἐντολὴν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Κλήμεντο. Ρώμης πρὸς τοὺς ἐπισκόπους. Ἐν τέλει τοῦ ἔργου τούτου παρατίθενται 85 ἀποστολικοὶ κανόνες ἐν τῷ 85ῳ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Ἐν τοῖς κανονικοῖς βιβλίοις τῆς Καινῆς Διαθήκης παραλείπεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου καὶ μεταξὺ τῶν Καθολικῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων παρεντίθενται «Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο καὶ αἱ διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὀκτὼ βιβλίοις προσπεφωνημέναι (ἃς οὐ χρὴ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά)». Ἡ ἕκτη Οἰκουμενικὴ σύνοδος, διὰ τοῦ 2ου αὐτῆς κανόνος, ἀναγνωρίζει τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν 85 ἀποστολικῶν κανόνων, ἀπορρίπτει ὅμως τὰς «Διατάξεις τῶν Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος», περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ 85ος κανὼν τῶν Ἀποστόλων, ὡς νοθευθείσας μετὰ ταῦτα ὑπὸ αἱρετικῶν.

Αἱ «Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων» ἀποτελοῦνται ἐξ ὀκτὼ βιβλίων, ὧν τὸ πρῶτον φέρον ἐπιγραφὴν «Περὶ λαϊκῶν», ἀποτελεῖται ἐξ ἕνδεκα κεφαλαίων· τὸ δεύτερον, «Περὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων», ἐξ ἑξήκοντα καὶ τριῶν, τὸ τρίτον, «Περὶ χηρῶν», ἐξ εἴκοσι, τὸ τέταρτον, «Περὶ ὀρφανῶν», ἐκ δέκα καὶ τεσσάρων, τὸ πέμπτον, «Περὶ μαρτύρων», ἐξ εἴκοσι, τὸ ἕκτον, «Περὶ σχισμάτων» ἐκ τριάκοντα καὶ ἑνός, τὸ ἕβδομον, «Περὶ πολιτείας καὶ εὐχαριστίας καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν μιμήσεως», ἐκ τεσσαράκοντα καὶ ἐννέα, καὶ τὸ ὄγδοον, «Περὶ χρισμάτων καὶ χειροτονιῶν καὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν», ἐκ τεσσαράκοντα καὶ ἕξ. Νεώτεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι αἱ «Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων» δὲν εἶναι ἔργον πρωτότυπον, ἀλλ' εἰλημμένον ἐκ διαφόρων προηγουμένων αὐτῶν ἐργασιῶν. Τὰ ἓξ πρῶτα βιβλία εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς ἀποστολικῆς *διδασκαλίας*. Τὸ ἕβδομον δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον (κεφ. 1—32) εἶναι παράφρασις μετά τινων ἀναπτύξεων τῆς *διδαχῆς τῶν ἀποστόλων*, τὸ δὲ δεύτερον (κεφ. 33—49) περιέχει διαφόρους τύπους προσευχῶν, ὑποδείξεις περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν κατηχουμένων κ. λ. π. τὸ ὑλικὸν καὶ τοῦ δευτέρου τούτου μέρους ἔχει ἀντληθῇ ἐξ ἀρχαιοτέρων πηγῶν μετά τινων μεταβολῶν· τὸ ὄγδοον τέλος βιβλίον, ὅπερ δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς τρία μέρη, τὸ περὶ χαρισμάτων (κεφ. 1-2), περὶ χειροτονιῶν (κεφ. 3-26) καὶ τὸ περὶ κανόνων (27-47) ἔχει ἀντληθῆ ἐξ ἀρχαιοτέρων πηγῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰδίᾳ πράξεως καὶ τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διδασκαλίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· τὸ πρῶτον μέρος ἔχει ἀντληθῆ πιθανῶς ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἔργου τοῦ Ἱππολύτου.

Digitized by Google

Ὁ F. Funk ἀπέδειξε πρῶτος δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐγράφη ὑπὸ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ὅπερ ἤντλησεν ἐκ τῶν διαφόρων ἀρχαιοτέρων πηγῶν καὶ ἀπετέλεσε τὸ ὅλον ἔργον. Πάντως τὸ ἔργον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐγράφη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Δ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος, ὡς ἐξ ἐσωτερικῶν ἀποδείξεων ἀναμφισβητήτως ἀποδεικνύεται. Ὁ συγγραφεύς, ἵνα μὴ ἀναφέρωμεν πάσας, γνωρίζει τὸν ἑορτασμὸν τῶν Χριστουγέννων τὴν 25 Δεκεμβρίου καὶ τὰς νεστοριανικὰς ἔριδας, ἀφ' ὧν προτρέπει τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ νὰ ἀπέχωσι. Κατήγετο πιθανῶς ἐκ Συρίας. Κατὰ τὸν Funk ὁ νοθεύσας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις ἀναμφιβόλως ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἀπολλιναριστάς, ἀφοῦ δὶς ἀρνεῖται εἰς τὸν Χριστὸν ἀνθρωπίνην ψυχὴν (Φιλιπ. 5, 2, Φιλαδ. 6, 6), ἀναφέρει τὰς «Διαταγὰς τῶν Ἀποστόλων» (Τραλ. 7, 3) καὶ πολλαχοῦ ἐπωφελεῖται αὐτῶν, εἶναι πιθανῶς καὶ ὁ συρραφεὺς τῶν «Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων», τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τούτων τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν «Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων» εὑρίσκομεν πολλὰ παράλληλα χωρία.

Ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῶν «Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων» ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ τῷ 1563 ὑπὸ τοῦ Fr. Turrianus ὅστις τῷ 1578 ἐξέδωκε καὶ λατινικὴν μετάφρασιν αὐτῶν. Ἔπειτα ἐξεδόθη τὸ κείμενον καὶ ὑπὸ ἄλλων. Ἡ καλυτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Fr. Funk (Didascalia et Constitutiones Apostolorum, εἰς δύο τόμους ἐν Paderbonae 1906). Οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1531 ὑπὸ τοῦ Gr. Haloander καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν πλείστων ἐκδοτῶν τῶν Corpus juris civilis καὶ Corpus juris canonici, ὡς καὶ συλλογῶν τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων. Κ. Ι. Δ

διάταγμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διατάσσειν* ‖ διαταγὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τοῦ κράτους διασαφοῦσα καὶ διακριβοῦσα λεπτομερεῖς περιπτώσεις ἐφαρμογῆς νόμου τινός: «κανονιστικὸν—, ἐκτελεστικὸν διάταγμα», «βασιλικὸν διάταγμα».

— [ΔΗΜΟΣ. ΔΙΚ.] Καλεῖται *διάταγμα* πᾶσα διοικητικὴ κατ' οὐσίαν πρᾶξις, ἤτοι πᾶσα πρᾶξις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἐνεργουμένη ἢ ἄλλως ἐκδιδομένη παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας βασιλέως, προέδρου δημοκρατίας). Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου *διάταγμα* συνάγεται ἐκ τῆς ἐν τῷ 27 ἄρθρῳ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 τιθεμένης γενικῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν «ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸν βασιλέα, ἐνεργεῖται δὲ διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ διοριζομένων ὑπουργῶν»· ἡ αὐτὴ γενικὴ ἀρχὴ ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος, τὸ ὁποῖον ῥητῶς ὁρίζει ὅτι «ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας διὰ τῶν ὑπευθύνων ὑπουργῶν». Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ νόμου (βλ. λ.) καὶ *διατάγματος*, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι διὰ τούτου τίθενται ὁρισμοὶ σχετικοὶ μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου, ὅστις περιέχει τοὺς οὐσιαστικοὺς κανόνας δικαίου. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἡ διοίκησις ἐνεργεῖ πάντοτε ἐντὸς τῶν νόμων, intra legem, μὴ δικαιουμένη νὰ προβῇ εἰς ἔκδοσιν διατάγματος περιέχοντος διατάξεις ἀντικειμένας πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ νόμου ἐκείνου, εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου νόμου, ὅστις δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ ἢ καταργηθῇ κλπ. ἄλλως ἢ διὰ νεωτέρου νόμου· τῆς «ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας» ἀνατιθεμένης, δυνάμει τοῦ Συντάγματος, εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς, δύναται οὗτος νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν ἔκδοσιν *κανονιστικῶν διαταγμάτων* «intra legem»· ἀλλ' ὡς ἔχων ἐκτὸς τῆς «ἐκτελέσεως» καὶ τὴν «κυβέρνησιν» (ὡς διακρίνεται ἡ καθόλου διοίκησις), δικαιοῦται νὰ ἐκδίδῃ αὐτοτελῆ διοικητικὰ (κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ τύπους) κανονιστικὰ διατάγματα, μὴ ἀπαιτουμένου ὅπως τοῦ δικαιώματος τούτου ποιῆται χρῆσιν μόνον κατόπιν εἰδικῆς ἐξουσιοδοτήσεως νόμου τινός, πρὸς ὃ νὰ συνδέεται τὸ ἐν λόγῳ διάταγμα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὁ ἀνώτατος ἄρχων δύναται νὰ ἐκδίδῃ ἐκτὸς τῶν αὐτοτελῶν κανονιστικῶν διοικητικῶν διαταγμάτων καὶ μὴ αὐτοτελῆ τοιαῦτα, συνδεόμενα ἀμέσως πρός τινα νόμον, ἢ ὡς ἄλλως καλοῦνται: *ἐκτελεστικὰ διατάγματα*, ἐν τῇ στενῇ τῆς λέξεως σημασίᾳ. Διὰ τῶν κανονιστικῶν διαταγμάτων τίθενται γενικοὶ διοικητικοὶ κανόνες, ὅ,τι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνατιθεμένης εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα διοικήσεως. Ἀλλὰ καὶ πᾶσα προϊσταμένη ἀρχή, ἔχουσα τὸ δικαίωμα ν' ἀπευθύνῃ εἰδικὰς διαταγὰς πρὸς τὰς ὑφισταμένας αὐτῇ ἀρχάς, ἔχει δικαίωμα νὰ γενικεύσῃ τὰς διαταγὰς ταύτας, ἐκδίδουσα ἐγκυκλίους, διοικητικὰς διατάξεις ἢ ὁδηγίας ἢ ὡς αὗται περιληπτικῶς καλοῦνται *κανονιστικὰ διατάγματα*. Διὰ τῶν κανονιστικῶν διαταγμάτων δὲν τίθενται κανόνες δικαίου, ὡς ἐκ τούτου δὲ δι' αὐτῶν δὲν δημιουργοῦνται νέαι ὑποχρεώσεις διὰ τοὺς πολίτας, ἀλλ' ὡς ἀπευθυνόμενα ἰδίως πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους, περιέχουσι διαταγὰς ἢ ὁδηγίας ἀπευθυνομένας πρὸς αὐτούς, δυνάμει τοῦ γενικοῦ δικαιώματος, ὃ κέκτηται πᾶσα προϊσταμένη ἀρχή. Ἀλλὰ τοιαῦτα κανονιστικὰ διατάγματα ἀπευθύνονται, οὐχὶ σπανίως, καὶ πρὸς τοὺς πολίτας, χωρὶς πάλιν νὰ δημιουργῶσι νέους κανόνας δικαίου, ἀλλὰ καθορίζοντα μόνον τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς εἶναι δυνατὸν λ. χ. νὰ ἐπωφεληθῶσιν οὗτοι τῆς ἀπολαύσεως δημοσίων κήπων, τῆς ἐπισκέψεως δημοσίων βιβλιοθηκῶν, μουσείων κλπ.

Τὰ κανονιστικὰ διατάγματα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων διακρίνονται: α) Εἰς *διατάγματα* κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ τύπους *καθαρῶς διοικητικά*, ἅτινα, ὡς ἐλέχθη, ἀπευθυνόμενα ἰδίως πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου, δὲν περιέχουσι κανόνας δικαίου· τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τοιούτων διαταγμάτων (καλουμένων *ἐκτελεστικῶν* ἐν τῇ στενῇ τῆς λέξεως σημασίᾳ) παρὰ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Συντάγματος. β) Εἰς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων ἀναγκαῖα διατάγματα. Διὰ τούτων, τὰ ὁποῖα ἀπευθύνονται οὐ μόνον πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πολίτας, ἱδρύονται κανόνες δικαίου, οὐχὶ ὅμως πρωτογενεῖς - αὐτοτελεῖς, ἀλλὰ δευτερογενεῖς - μὴ αὐτοτελεῖς καὶ ἐπιβάλλονται ὑποχρεώσεις ὡς πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου, συμπληρουμένου, οὕτω πως, τούτου διὰ τοῦ εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἐκδοθέντος διατάγματος. Οὕτως, ἂν λ. χ. διὰ νόμου τινὸς καθορίζωνται τὰ προσόντα πρὸς κατάληψιν δημοσίας θέσεως, δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ τοῦ εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἐκδοθησομένου διατάγματος νὰ προστεθῶσι καὶ ἕτερα, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ρυθμισθῇ ὁ τρόπος, καθ' ὃν θὰ ἐκπληρωθῇ τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου. Διὰ τοῦ νόμου, δηλαδή, θὰ τεθῶσι γενικαὶ οὐσιαστικαὶ ἀρχαί, διὰ δὲ τοῦ εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ἐκδοθέντος διατάγματος θὰ ρυθμισθῶσιν αἱ λεπτομέρειαι, αἵτινες δέον νὰ περιορίζωνται ἐντὸς τοῦ πνεύματος τοῦ νόμου, χωρὶς καὶ νὰ εὐρύνωσι τὰ ὅρια αὐτοῦ.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω διαταγμάτων, ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας δικαιοῦται, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 77 τοῦ Συντάγματος, νὰ ἐκδίδῃ καὶ *νομοθετικὰ διατάγματα*, στερεῖται ὅμως τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκδίδειν *ἀναγκαστικὰ διατάγματα*, ἰδίως ἐν ἀπουσίᾳ τῶν Βουλῶν, ἤτοι νὰ νομοθετήσῃ «praeter legem»· τοῦτο ἐξάγεται σαφῶς ἐκ τοῦ ἄρθρ. 3 τοῦ Συντάγματος, καθ' ὃ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται μόνον ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Τοῦ δικαιώματος τούτου ἐστερεῖτο κατὰ τὸν παλαιὸν καταστατικὸν χάρτην καὶ ὁ βασιλεύς. Ἐν τούτοις πλεῖστα τοιαῦτα ἀναγκαστικὰ διατάγματα ἐξεδόθησαν διαρκούντων τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, καί, μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, πολλάκις μάλιστα παρούσης τῆς Βουλῆς, κατὰ πρότασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ὁρίζοντα ὅτι θέλουσιν ὑποβληθῇ ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς (ἢ τῆς συγκληθησομένης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως). Τὰ τοιαῦτα ἀναγκαστικὰ διατάγματα δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀντισυνταγματικά. Τῆς ἀπολύτως ὡς ἄνω τεθείσης ἀρχῆς, καθ' ἣν «ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας δὲν δικαιοῦται νὰ ἐκδίδῃ ἀναγκαστικὰ διατάγματα», καθιεροῦται ῥητὴ ἐξαίρεσις δυνάμει τῆς § 4 τοῦ ἄρθρ. 97 τοῦ Συντάγματος, καθ' ὅ: «Ἐν ἀπουσίᾳ τῶν Βουλῶν ὁ νόμος (ὁ περὶ κηρύξεως τῆς χώρας εἰς κατάστασιν πολιορκίας) δύναται νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ἄνευ ἀδείας (τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας) διὰ διατάγματος, προσυπογεγραμμένου ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Διὰ τοῦ αὐτοῦ διατάγματος καὶ ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος αὐτοῦ συγκαλοῦνται αἱ Βουλαὶ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν, καὶ ἂν ἔτι ἔληξεν ἡ περίοδος τῆς Βουλῆς ἢ διελύθη αὕτη, ὅπως διὰ πράξεως αὐτῶν ἀποφασίσουν τὴν διατήρησιν ἢ τὴν ἄρσιν τῶν ὁρισμῶν τοῦ διατάγματος. Ἡ βουλευτικὴ ἀσυλία τοῦ ἄρθρ. 56 ἰσχύει ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διατάγματος τούτου». Οὕτως, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου τούτου, δύναται ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ἐν ἀπουσίᾳ τῶν Βουλῶν, νὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν «ἀναγκαστικοῦ διατάγματος». Ὡς ὅμως προστίθεται ἐν τῇ § 5 τοῦ αὐτοῦ 97 ἄρθρ. τοῦ Συντάγματος «ἡ ἰσχὺς τῶν ἀνωτέρω διαταγμάτων, προκειμένου μὲν περὶ πολέμου, δὲν ἐπεκτείνεται πέραν τῆς λήξεως αὐτοῦ, προκειμένου δὲ περὶ ἐπιστρατεύσεως αἴρεται αὐτοδικαίως μετὰ δίμηνον, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ δὲν παραταθῇ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἀδείᾳ πάλιν τῶν Βουλῶν».

Περὶ τοῦ καταρτισμοῦ, ἤτοι τῆς συντάξεως τῶν διαταγμάτων, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι αὕτη εἶναι ἔργον τῆς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου, εἰς ἣν καθ' ἁρμοδιότητα ἀνήκει ὁ νόμος, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ ἢ καὶ τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ, τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας κυροῦντος διὰ τῆς ὑπογραφῆς του τοῦτο. Πᾶν διάταγμα δέον νὰ φέρῃ τὴν ἡμερομηνίαν κυρώσεως, νὰ προσυπογράφεται δὲ παρὰ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, ἢ ἂν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἀφορᾷ τὰς ὑπηρεσίας περισσοτέρων ὑπουργείων, δέον νὰ προσυπογράφεται παρὰ πάντων τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν, ἢ τέλος προκειμένου περὶ γενικῆς φύσεως διατάγματος, ἰδιαζούσης σπουδαιότητος, παρὰ πάντων τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Τὴν κύρωσιν ἐπακολουθεῖ ἡ δημοσίευσις τοῦ διατάγματος ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως». Περὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν διαταγμάτων ἰσχύουσιν ὅσα καὶ διὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν νόμων· δηλαδή, ἡ μὲν τυπικὴ ἰσχὺς αὐτοῦ ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διατάγματος ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως, ἡ δὲ οὐσιαστικὴ αὐτοῦ ἰσχὺς δέκα ἡμέρας βραδύτερον. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

διατάζω (τρισυλλάβως)· δημοτ. τύπος τοῦ διατάσσω (βλ. λ.).

διατάκτης (ὁ)· ὁ ἐκδίδων ἐντολὰς (ἐντάλματα) πληρωμῆς.

— *[Δημ. Λογ.]* Καλοῦνται *διατάκται* αἱ ἀρχαί, αἵτινες δικαιοῦνται νομίμως νὰ διατάξωσι τὴν πληρωμὴν δημοσίου τινὸς πρὸς τρίτον χρέους, κανονικῶς ἀνεγνωρισμένου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κεκανονισμένων δικαιολογητικῶν. Οἱ διατάκται ὀφείλουσι πρὸ πάσης ἐντολῆς πρὸς πληρωμὴν χρέους τινὸς τοῦ δημοσίου νὰ ἐξετάζωσιν ὄχι μόνον ἐὰν τὸ χρέος ὑφίσταται πραγματικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ λόγος παραγραφῆς ἢ ἐκπτώσεως τοῦ πιστωτοῦ τοῦ δημοσίου ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων του. Πρὸς τοῦτο πᾶς πιστωτὴς τοῦ δημοσίου, ζητῶν τὴν παρὰ τοῦ διατάκτου ἐκκαθάρισιν τοῦ χρέους του, ὀφείλει, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἐνεργεῖται αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τῆς διοικήσεως, νὰ ὑποβάλῃ σχετικὴν αἴτησιν πρὸς τὸν ἁρμόδιον διατάκτην, ἐπισυνάπτων ἅμα εἰς αὐτὴν καὶ πάντα τὰ σχετικὰ δικαιολογητικά του ἔγγραφα τὰ ὑποστηρίζοντα αὐτήν.

Οἱ διατάκται διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας, τοὺς *κυρίους* διατάκτας, οἵτινες ἔχουσι τὸ δικαίωμα τῆς ἀμέσου ἀναγνωρίσεως δαπάνης τινὸς τοῦ δημοσίου καὶ τῆς ἐντολῆς πρὸς πληρωμὴν αὐτῆς· καὶ τοὺς *δευτερεύοντας* διατάκτας, τοὺς ἀναγνωρίζοντας δαπάνας τοῦ δημοσίου καὶ ἐντελλομένους τὴν πληρωμὴν αὐτῶν κατ' ἐντολὴν τῶν κυρίων διατακτῶν.

Κύριοι διατάκται εἶναι μόνον οἱ ὑπουργοί, οἵτινες διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς εἰδικῶν λογιστηρίων ἐντέλλονται τὴν πληρωμὴν νομίμως ἀναγνωρισθείσης ὀφειλῆς τοῦ δημοσίου πρὸς τρίτον. Δευτερεύοντες διατάκται εἶναι οἱ γενικοὶ διοικηταί, οἱ νομάρχαι καὶ προκειμένου περὶ στρατιωτικῶν δαπανῶν οἱ ἐπιμεληταὶ μεραρχιῶν καὶ ἄλλων ἰσοδυνάμων σχηματισμῶν. Οἱ κύριοι διατάκται, διαχειριζόμενοι τὰς πιστώσεις τοῦ προϋπολογισμοῦ, δὲν λογοδοτοῦσιν εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον, καθ' ὅσον ἡ Βουλὴ διὰ τοῦ ὑπ' αὐτῆς ψηφισθέντος προϋπολογισμοῦ ἑκάστης χρήσεως παρέσχεν αὐτοῖς τὴν ἄδειαν νὰ διαχειρισθῶσι τὰς πιστώσεις αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν αὐτῆς καὶ τοὺς σχετικοὺς νόμους τοῦ κράτους, ὑπέχοντες πολιτικὴν ἁπλῶς εὐθύνην ἔναντι τῆς Βουλῆς ὡς πρὸς τὴν διαχείρισίν των. Ἀντιθέτως, οἱ δευτερεύοντες διατάκται λογοδοτοῦσι πρὸς τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον, ὡς λαμβάνοντες ἐντολὴν διαχειρίσεως ὡρισμένων μόνον πιστώσεων μέσῳ τῶν κυρίων διατακτῶν καὶ ἐντὸς πάντοτε τοῦ περιθωρίου τοῦ μεταβιβαζομένου αὐτοῖς ποσοῦ ἐξ ἑκάστης πιστώσεως, καταλογίζονται δὲ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου διὰ πᾶσαν ὑπέρβασιν πιστώσεως ἢ καὶ διὰ δαπάνην παρανόμως ἀναγνωρισθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν.

Τὰ καθήκοντα τοῦ διατάκτου εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ πληρωτοῦ (ταμίου)· καὶ τοῦτο διότι ὁ ταμίας πληρώνει μόνον μετὰ τὴν ἐπαλήθευσιν τῶν δικαιολογητικῶν ἑκάστης ἀπαιτήσεως ἐγγράφων, τὴν βεβαίωσιν τῆς κανονικότητος οὕτων καὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐντάλματος ὑπὸ τοῦ δευτερεύοντος διατάκτου ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς μεταβιβασθείσης αὐτῷ πιστώσεως ὑπὸ τοῦ κυρίου διατάκτου. Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

—*[Ἰδιωτ. Δίκ.]* Βλ. συναλλαγματική.

διατακτικὸν (τό)· τὸ μέρος τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, τὸ ὁποῖον διατάσσει τί πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ (βλ. λ. ἀπόφασις).

διατακτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διατάκτην ἢ εἰς τὴν διαταγήν. Τὸ οὐδέτ. διατακτικὸν (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).— Ἐπίρρ. **διατακτικῶς**.

διάταμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διατείνεσθαι*, τέντωμα, τράβηγμα.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *διάταμα* ἢ *διάτασις* (κοιν. *ξεθύμοσμα* ἢ *βγάλσιμο τοῦ σχοινιοῦ*, γαλλ. l'allongement du cordage, ἀγγλ. the stretch of a rope, Ὀνοματολ. ναυτ. ἄρθρ. 342) ἐργασία ἐκτελουμένη ἐπὶ τῶν καινουργῶν σχοινίων ἅμα τῇ ἐπιβάσει των ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τῶν ναυστάθμων. Κατὰ ταύτην τὰ σχοινία ἐκτεινόμενα διὰ συσπάστου ἑλκομένου καὶ διὰ *βαρούλκου* ἢ καὶ διὰ τοῦ ἐργάτου ἀκόμη, ἐπιμηκύνονται εἰς τρόπον, ὥστε μετὰ τὴν βεβιασμένην ταύτην ἐπιμήκυνσιν νὰ ἔχωσι κατὰ τὴν χρῆσιν σταθερὸν καὶ μὴ αὐξομειούμενον μῆκος. Ἡ κατὰ τὸ τοιοῦτον διάταμα «διάτασις» δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῇ τὸ τρίτον τῆς ὁλικῆς τάσεως, ἣν δύναται νὰ ὑποστῇ τὸ διατεινόμενον σχοινίον. Τὸ διάταμα εἶναι ἐπιτακτικῶς ἀναγκαῖον εἰς σχοινία χρησιμοποιηθησόμενα ὡς παράτονοι, ἐπίτονοι, ἢ πρότονοι τῶν ἐπιστηλίων ἰδίως· διότι ἡ χαλάρωσίς των, λόγῳ ἐπιμηκύνσεως ὀφειλομένης εἰς τὸ συνεχὲς τῆς χρήσεως, θὰ ἔθετε τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἐπιστηλίου εἰς κίνδυνον. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

διάτανος (ὁ)· μαλακωτέρα καὶ ἧττον ἀποτροπιαστικὴ ἐκφορὰ τοῦ διάβολος (βλ. λ.).

διάταξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διατάσσειν, κατάταξις, τακτοποίησις, διακόσμησις: «ἡ διάταξις τῶν βιβλίων.—τῶν ἐπίπλων» ἡ ἀπόδοσις ἑκάστῳ τῆς ἁρμοζούσης θέσεως, «ἡ διάταξις τῆς ὕλης» ὁ καταμερισμὸς τῆς ὕλης· || διαταγὴ ἐν εἰδικωτέρᾳ ἐννοίᾳ: «αἱ διατάξεις τοῦ συντάγματος,— τοῦ νόμου κτλ.»

— *[Μαθημ.]* Καλοῦνται διατάξεις μ πραγμάτων ἀνὰ ν (μ-ν), οἱ διάφοροι τρόποι καθ' οὓς δύνανται νὰ ληφθῶσι ν πράγματα ἐκ τῶν μ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει καὶ τῆς τάξεως αὐτῶν. Τὸ πλῆθος τῶν διατάξεων τῶν μ πραγμάτων ἀνὰ ν παρίσταται διὰ τοῦ $Δ^{(ν)}_{μ}$ καὶ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$Δ^{(ν)}_{μ} = μ\,(μ-1)\ldots\ldots(μ-ν+1)$$

Σ. Μ-Ο.

— *[Βοτ.]* Βλ. ἄνθος καὶ φυλλοταξία.

— *[Στρατ.]* Καλεῖται *διάταξις* στρατευμάτων ἢ ὀχυρωμάτων ἡ ἀναλόγως τοῦ ἑκάστοτε ἐπιδιωκομένου σκοποῦ κατάλληλος κατανομὴ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κατά τε τὴν ἔννοιαν τοῦ μετώπου καθὼς καὶ κατὰ τὴν τοῦ βάθους. Εἰδικῶς ἐν τῷ πυροβολικῷ γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου διάταξις, προκειμένου περὶ τῆς ἑκάστοτε διευθετήσεως τῶν πυροβόλων κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι ἕτοιμα εἴτε διὰ νὰ βάλωσιν εἴτε διὰ νὰ τεθῶσιν ἐν πορείᾳ (διατάξεις πρὸς βολήν, διατάξεις πρὸς πορείαν, κ.τ.λ.). Ν. Θ. Κ.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *διάταξις* ὁ σχηματισμὸς (la formatiom d'ordre, tho formatiom of order) τῶν πλοίων τῆς ναυτικῆς δυνάμεως εἰς κανονικὴν τάξιν, ἐπιτρέπουσαν εἰς αὐτὰ νὰ ὁμοπλοῶσι συγκεντρωμένα πρὸς πλοῦν ἢ πρὸς ἀγκυροβολίαν, ἄνευ κινδύνου συγκρούσεως. Περιλαμβάνει δὲ ἡ διάταξις ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν συσχετικὴν θέσιν τῶν πλοίων ταχθησομένων ἐν στήλῃ, καὶ ἀποτελεῖ τὸν καθ' αὐτὸ «σχηματισμόν», ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν συσχετικὴν θέσιν τῶν στηλῶν πρὸς ἀλλήλας, ἀποτελοῦσαν τὴν «διάθεσιν»· λ.χ. διάταξις: τὰ πλοῖα ἐν γραμμῇ παραγωγῆς («σχηματισμός»: ὁ ἐπιπλέων ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ προπλέοντος) τῶν μοιρῶν διατεθειμένων ἐγκαρσίως δεξιᾷ («διάθεσις»: οἱ ὁδηγοὶ τῶν μοιρῶν κατὰ γραμμὴν μετώπου πρὸς ὡρισμένην πορείαν). Σ. Ε. Λ.

— **διατάξεις** ***ψευδοϊσιδώριοι*** *[Κανον. Δίκ.]*· βλ. ψευδοϊσιδώριοι *διατάξεις*.

— **διάταξις** ***ἀστυνομική***· βλ. λ. ἀστυνομία (τ. Ε' σ. 949 γ').

— **διάταξις** ***θεμελιώδης*** *[Συντ. Δίκ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος προῆλθεν ἐκ τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος τοῦ 1864, τὸ ὁποῖον ἐν ἄρθρῳ 107 (μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1911 γενομένην ἀναθεώρησιν αὐτοῦ, ἐν ἄρθρῳ 108 ὥριζεν, ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους καὶ ὑπὸ τὸν γενικὸν περιορισμόν, ὅτι αὕτη δὲν ἤθελε περιλάβει καὶ τὰς θεμελιώδεις διατάξεις αὐτοῦ. «Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀναθεώρησις ὁλοκλήρου τοῦ Συντάγματος· ὡρισμέναι ὅμως διατάξεις αὐτοῦ ἐκ τῶν μὴ θεμελιωδῶν δύνανται ν' ἀναθεωρηθῶσιν.» ἔλεγε τὸ ἄρθρον 10· τὸ δὲ ἄρθρον 108 (ἀναθεώρησις τοῦ 1911) ὥριζεν, ὅτι «μετὰ δεκαετίαν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τῆς διατάξεως ταύτης ἐπιτρέπεται ἀναθεώρησις τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων» τοῦ Συντάγματος. Οὕτω μεταξὺ τῶν διαφόρων διατάξεων τοῦ Συντάγματος καθιεροῦτο διάκρισις εἰς θεμελιώδεις καὶ μὴ θεμελιώδεις διατάξεις. Ποῖαι ὅμως ἔδει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς θεμελιώδεις διατάξεις καὶ συνεπῶς ὡς τοιαῦται νὰ μὴ ὑπαχθῶσιν εἰς ἀναθεώρησιν, οὐδὲν ὥριζε τὸ Σύνταγμα, εἰς τὴν ἐπιστήμην δὲ ἐπαφίετο ἡ λύσις τοῦ τοιούτου ζητήματος. Ἐπὶ τῇ βάσει ὅθεν ἐπιστημονικῶν συλλογισμῶν ὑπεστηρίχθη, ὅτι δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς θεμελιώδεις διατάξεις αἱ περὶ θρησκείας ἐν γένει καὶ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, αἱ περὶ μορφῆς τοῦ πολιτεύματος—εἰδικῶς δέ: ἡ ὕπαρξις τῆς βασιλείας, τὸ ἀνεύθυνον τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ὑπεύθυνον τῶν ὑπουργῶν, αἱ πολιτειακαὶ ἁρμοδιότητες τοῦ βασιλέως, τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως τῶν νόμων καὶ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς (ἀσχέτως τῶν σχετικῶν προθεσμιῶν, αἵτινες ἠδύναντο, βεβαίως, ν' ἀναθεωρηθῶσιν), οἱ κανόνες περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου—, ἡ μὴ ἀναγνωριζομένη εἰς τὸν βασιλέα ἱκανότης τοῦ συμμετέχειν εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, ἡ ὕπαρξις τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας μετὰ τῶν εἰς αὐτὴν ἀναγνωριζομένων δικαιωμάτων, προερχομένης ἐκ τοῦ λαοῦ κατόπιν γενικῶν ἐκλογῶν, ἀποκλειομένης τῆς ἐπιτακτικῆς ἐντολῆς καὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ δημοψηφίσματος, ἡ ἰσοβιότης τῶν δικαστῶν, ὡς καὶ αἱ σχετικαὶ διατάξεις περὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Τοιαῦται, περίπου, αἱ διατάξεις ἐκεῖναι τῶν Συνταγμάτων τοῦ 1864/1911, αἵτινες, κατὰ τὴν ἐπιστήμην πάντοτε, ἔδει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς θεμελιώδεις καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ μὴ τύχωσιν ἀναθεωρήσεως ἐν τῷ μέλλοντι παρ' ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ νῦν ἰσχῦον Σύνταγμα τοῦ 1927 ὁρίζει (§ 1 τοῦ ἄρθρ. 125), ὅτι «μόνον αἱ μὴ θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συντάγματος δύνανται νὰ ἀναθεωρηθοῦν...», διακρίνον μὲν καὶ τοῦτο τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένας διατάξεις εἰς θεμελιώδεις καὶ μὴ θεμελιώδεις, χωρὶς ὅμως νὰ καθορίζῃ καὶ ποῖαι ἐξ αὐτῶν ἀνήκουσιν εἰς ἑκατέραν τῶν κατηγοριῶν τούτων. Ὡς ἐκ τούτου μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐναπόκειται νὰ κρίνῃ καὶ νὰ καθορίσῃ ταύτας. Ἂν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σαφῶς καθωρισμένα τὰ ὅρια μεταξὺ θεμελιώδους καὶ μὴ θεμελιώδους διατάξεως τοῦ Συντάγματος, ἐν τούτοις, ὡς θεμελιώδεις δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν αἱ ἑξῆς ἰδίως: αἱ περὶ θρησκείας καὶ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἱ τῶν ἄρθρων 2, 3 καὶ 4, δι' ὧν καθορίζεται ἡ μορφὴ καὶ αἱ βάσεις τοῦ πολιτεύματος, αἱ ὑπὸ κεφάλαιον Γ' διατάξεις περὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων («δημόσιον δίκαιον τῶν Ἑλλήνων»), αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ κεφαλαίου Δ' («περὶ νομοθετικῆς ἐξουσίας») πρὸς τὴν διπλῆν κατάτμησιν τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, ἡ ὑπεροχὴ τῆς Βουλῆς ἐν τῇ ἐπιψηφίσει τῶν νόμων ἔναντι τῆς Γερουσίας, αἱ περὶ προέδρου τῆς δημοκρατίας, τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς του, τῆς ἐν γένει περιωρισμένης ἁρμοδιότητος αὐτοῦ, τῆς μὴ κυρώσεως παρ' αὐτοῦ τῶν νόμων, ἐπίσης αἱ τοῦ κεφαλαίου ΣΤ' διατάξεις περὶ κυβερνήσεως καὶ ὑπουργῶν καὶ ἰδίως αἱ καθιεροῦσαι τὴν πολιτικὴν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς εὐθύνην τῶν ὑπουργῶν, ἤτοι τὸ σύστημα τῆς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως, ἅπασαι σχεδὸν αἱ διατάξεις τοῦ περὶ δικαστικῆς ἐξουσίας κεφαλαίου Ζ', αἱ περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, τὸ ἄρθρ. 106 περὶ ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου κλπ., κλπ., ἵνα ἀναφέρωμεν μόνον τὰς σπουδαιοτέρας. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **διάταξις** ***παπική*** *[Κανον. Δίκ.]*· βλ. **παπικὴ** *διάταξις*.

διαταράκτης (ὁ)· ὁ διαταράσσων, ὁ ταράσσων τὴν τάξιν καὶ τὴν ὁμαλότητα, ταραξίας.

διαταρακτικός, *—ή, —όν*· ὁ διαταράσσων, ὁ τοιοῦτος ὥστε νὰ διαταράσσῃ: «αἱ ὑποψίαι εἶναι διαταρακτικαὶ τῆς ἡσυχίας μας».—Ἐπίρ. **διαταρακτικῶς**.

διατάραξις, *—εως* (ἡ)· τὸ διαταράσσειν, διασάλευσις, διαταραχή: «διατάραξις τῆς ἡσυχίας», «ἐπὶ διαταράξει τῆς τάξεως» || ἀνωμαλία, ἀταξία: «στομαχικὴ διατάραξις», «διατάραξις τοῦ νευρικοῦ συστήματος».

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Ἐν Κεφαλαίῳ Η' «Περὶ συγχύσεων τῆς εἰρήνης καὶ περὶ αὐθαιρέτων πράξεων» τοῦ Ποινικοῦ νόμου ρυθμίζεται ἡ διατάραξις τῆς κοινῆς εἰρήνης, τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας, τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης, τῆς ἡσυχίας σωματείου τινὸς καὶ τῆς εἰρήνης τῶν πολιτῶν. Τὸ περὶ διαταράξεως τῆς κοινῆς εἰρήνης ἄρθρον 193 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐὰν πολλοὶ ἡνωμένοι ἐπίτηδες μετ' ἀλλήλων εἰσπέσωσι παρανόμως εἰς ξένας οἰκίας, κατοικίας ἢ ἄλλα ἀκίνητα κτήματα, τιμωροῦνται οἵ τε ἀρχηγοὶ ὁδηγοὶ καὶ συναίτιοι τῆς τοιαύτης διαταράξεως τῆς κοινῆς εἰρήνης: 1) μὲ εἱρκτὴν οἱ μὲν ἀρχηγοὶ καὶ ὁδηγοὶ τοὐλάχιστον ἓξ ἐτῶν, οἱ δὲ συναίτιοι τὸ πολὺ ἓξ ἐτῶν, ἐὰν ἔγιναν βιαιοπραγίαι εἰς πρόσωπα· 2) μὲ φυλάκισιν οἱ μὲν ἀρχηγοὶ καὶ ὁδηγοὶ τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους, οἱ δὲ συναίτιοι τὸ πολὺ ἑνὸς ἔτους, ἐὰν ἔγιναν βιαιοπραγίαι μόνον εἰς πράγματα· 3) μὲ τὴν αὐτὴν διαστολὴν ἐπιβάλλεται φυλάκισις τὸ πολὺ μηνῶν ἕξ, ἤ, ἐὰν οὔτε εἰς πρόσωπα οὔτε εἰς πράγματα ἐπράχθη βία, τὸ πολὺ μηνῶν τριῶν. Καθ' ὅλας τὰς προηγουμένας περιπτώσεις ἡ χρῆσις τῶν ὅπλων ἢ ἡ ὁπλοφορία θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία» (βλ. λ. εἰσβολὴ *παράνομος*). Τὸ περὶ διαταράξεως τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης ἄρθρον 201 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὅστις χωρὶς νὰ διαταράξῃ τὴν κοινὴν εἰρήνην, εἰσβάλλει παρανόμως εἰς ἑνὸς ἄλλου οἰκίαν ἢ κατάλυμα καὶ ἐπιχειρεῖ αὐτόθι πράξεις εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἔχει κανὲν δίκαιον, ταράττει ἢ παρενοχλεῖ τὸν οἰκοδεσπότην ἢ τὸν κάτοχον δι' ἀπρεποῦς τρόπου τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν: 1) ἐὰν ἔγιναν βιαιοπραγίαι εἰς πρόσωπον, τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους, 2) ἐὰν εἰς πράγματα, τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν 3) ἐὰν οὐδέτερον ἐκ τῶν δύο ἐπράχθη, τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν. Ἡ χρῆσις τῶν ὅπλων, ἡ ὁπλοφορία, ἡ ἐπιχείρησις τοιούτων παραβιάσεων τοῦ δικαίου ἐντὸς δημοσίων καταστημάτων, ἢ ἐν καιρῷ νυκτός, θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία». Ὡς πρὸς τὸ ἔνδικον ἀγαθὸν ὅπερ προσβάλλει τὸ ἔγκλημα τῆς διαταράξεως τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης ἡ γνώμη εἶναι διῃρημένη. Ἐνῷ οἱ μὲν θεωροῦν ὡς τοιοῦτον «τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου προστατευόμενον συμφέρον ὅπως ἕκαστος εἶναι κύριος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ οἴκῳ», κατατάσσοντες τὸ συμφέρον τοῦτο μεταξὺ τῶν δικαιωμάτων τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἕτεροι νοοῦν ὡς ἀντικείμενον τῆς προστασίας τὴν ἐν τῷ οἴκῳ διοικοῦσαν βούλησιν τοῦ οἰκοδεσπότου. Οἰκία ἢ κατάλυμα εἶναι τὸ σύνολον τῶν διαμερισμάτων ἅτινα χρησιμεύουν εἰς διαρκῆ διαμονὴν ἢ εὑρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν ἀτόμου τινὸς ἢ οἰκογενείας. Ἂν ὡς οἰκία ἢ κατάλυμα δύναται νὰ νοηθῇ καὶ ὁ μὴ πρὸς νυκτερινὴν διαμονὴν χρησιμεύων χῶρος ἀμφισβητεῖται. Εἰς τὴν οἰκίαν ἢ τὸ κατάλυμα ἀνήκουν καὶ αἱ κλίμακες, τὸ ὑπόγειον, τὸ πλυντήριον κλπ. Ἐν οἰκίᾳ ἢ καταλύματι τοιούτῳ θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντα εἰς αὐτὴν τὰ ἐν τῷ μισθωτηρίῳ συμβολαίῳ ὑποδηλούμενα. Οἰκίαι κεναί, μεμισθωμέναι ἢ οὔ, δὲν συνυπονοοῦνται ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρῳ. Οἰκία ἢ κατάλυμα ἑνὸς ἄλλου δὲν εἶναι μόνον τὸ τοῦ ἰδιοκτήτου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔχοντος δικαίωμα ἢ ἰσχυρότερον δικαίωμα ἐπὶ τοῦ χώρου ὅπου ἐγένετο ἡ διατάραξις. Συνεπῶς εἶναι δυνατὸν καὶ ὁ ἰδιοκτήτης νὰ διαταράξῃ τὴν οἰκιακὴν εἰρήνην τοῦ μισθωτοῦ. Πότε ὑπάρχει δικαίωμα ἢ ἰσχυρότερον δικαίωμα ὁρίζεται ἀναλόγως τῶν σχέσεων τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως καὶ τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ Δικαίου.

Ἡ διατάραξις τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης τελεῖται δι' εἰσβολῆς εἰς τὴν οἰκίαν ἢ τὸ κατάλυμα ἑνὸς ἄλλου. Εἰσβολὴ εἶναι ἡ διὰ τῆς ὑπερνικήσεως ἐμποδίου γινομένη εἴσοδος. Τὸ ἐμπόδιον δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι φυσικόν. Συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἀντίθετον βούλησιν τοῦ δικαιούχου, εἴτε ἡ βούλησις αὕτη ἐδηλώθη ρητῶς ἢ διὰ ληφθέντος τινὸς μέτρου (ὁ δικαιοῦχος π. χ. ἐκλείδωσε τὴν θύραν), εἴτε καὶ ἂν δύναται νὰ συναχθῇ ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων. Εἰσβολὴ εἶναι καὶ ἡ δι' ἀπάτης ἢ ἡ κρυφία ἄνευ βίας εἴσοδος. Ἡ κροῦσις τῆς θύρας ἢ τοῦ παραθύρου δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διατάραξις, διότι δὲν εἶναι εἰσβολή, διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ὁποίας εἶναι ἀπαραίτητος ἡ εἰς τὸν χῶρον εἴσοδος ἂν ὄχι μὲ ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοὐλάχιστον κατὰ μέρος. Ἡ εἰσβολὴ δέον νὰ εἶναι παράνομος. Παράνομος εἶναι ὅταν προσκρούῃ εἰς τὴν ἔννομον τάξιν, τοῦτο δὲ συμβαίνει ὅταν τις ἄνευ δικαιώματος εἰσέρχεται εἰς ἑνὸς ἄλλου οἰκίαν ἢ κατάλυμα παρὰ τὴν ἀντίθετον βούλησιν τοῦ δικαιούχου, ἢ ὅταν τὸ δικαίωμα τοῦ εἰσερχομένου δὲν εἶναι ἐπικρατέστερον. Ὁ παράνομος σκοπὸς ἁπλῶς δὲν καθιστᾷ τὴν εἴσοδον παράνομον. δύναται ὅμως ὁ παράνομος σκοπὸς νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἔλειπεν ἡ συναίνεσις τοῦ δικαιούχου διὰ τὴν εἴσοδον καὶ ὅτι ἡ ἔλλειψις αὕτη τῆς συναινέσεως κατέστη γνωστὴ εἰς τὸν δράστην. Ἐξ ἄλλου ὁ δικαιολογημένος σκοπὸς τῆς εἰσόδου δὲν ἀποκλείει πάντοτε τὸ παράνομον τῆς εἰσβολῆς, δὲν δύναται π. χ. ὁ ἰδιοκτήτης ὁποτεδήποτε τῷ ἀρέσκει καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ μισθωτοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μίσθιον, διὰ νὰ βεβαιωθῇ π. χ. περὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ. Πάντως τὸ παράνομον ἢ οὒ τῆς εἰσβολῆς θέλει κριθῆ κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ, ἢ κατὰ τὰς εἰδικὰς αὐτοῦ διατάξεις. Ἡ παράνομος εἰσβολὴ δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν συντέλεσιν τῆς διαταράξεως, προσαπαιτεῖται ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἢ τῷ καταλύματι τοῦ ἄλλου ἐπιχείρησις πράξεων, εἰς ἃς ὁ εἰσβαλὼν δὲν ἔχει κανὲν δίκαιον, ἢ (τὸ «ἢ» τοῦτο δέον νὰ νοηθῇ ἐν τῷ νόμῳ, διότι κατὰ παραδρομὴν δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ, ἐνῷ ἐν τῷ γερμανικῷ κειμένῳ ὑπάρχει) ἡ διατάραξις ἢ παρενόχλησις τοῦ οἰκοδεσπότου ἢ τοῦ κατόχου δι' ἀπρεποῦς τρόπου. Ὡς τοιαύτη διατάραξις ἢ παρενόχλησις δι' ἀπρεποῦς τρόπου δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ ἄρνησις τοῦ εἰσβαλόντος ὅπως ἀπέλθῃ παρὰ τὴν ρητῶς ἐκδηλωθεῖσαν ἢ δυναμένην νὰ νοηθῇ ἐπιθυμίαν τοῦ δικαιούχου, ὅπως ὁ εἰσβαλὼν ἐγκαταλίπῃ τὸν χῶρον εἰς ὃν παρανόμως εἰσέβαλεν. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ δικαιούχου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἁπλῶς δικαιουμένου ὅπως ἀξιώσῃ ἀπὸ τὸν παρανόμως εἰσβαλόντα ὅπως ἀπέλθῃ, π. χ. ὑπὸ τοῦ ὑπηρέτου. Ἡ ἀρχὴ ἐκτελέσεως τῆς διαταράξεως τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν δόξαν, δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς εἰσβολῆς, ἀλλὰ πρὸς τὴν συντέλεσιν αὐτῆς. Συνεπῶς ἀπόπειρα τοῦ ἐγκλήματος τούτου ὑπάρχει ἀφ' ἧς ὁ δράστης μὲ τὸν σκοπὸν τῆς διαταράξεως εἰσέβαλε παρανόμως, οὐχὶ ὅμως ἁπλῶς ὅταν ὁ δράστης μὲ τὸν σκοπὸν τῆς διαταράξεως ἐπεχείρησεν ὅπως εἰσβάλῃ παρανόμως. Ὁ δόλος τῆς συντελέσεως τοῦ ἐγκλήματος τῆς διαταράξεως τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ δράστης εἰσβάλλει εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς ἄλλου ἢ τὸ κατάλυμα καὶ διαταράσσει τὸν δικαιοῦχον, ἐν γνώσει ὅτι οὐδὲν δικαίωμα ἔχει ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὸν χῶρον ἐκεῖνον καὶ ὅτι εἰσῆλθε παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ δικαιούχου. Ὁ βαθμὸς τοῦ ἀξιοποίνου τῆς πράξεως ἐπιτείνεται, ἐὰν ἐγένοντο καὶ βιαιοπραγίαι εἰς πρόσωπα ἢ πράγματα. Ἡ ὁπλοφορία, ἡ χρῆσις ὅπλων, ἢ ἡ ἐπιχείρησις τῆς διαταράξεως ἐν καιρῷ νυκτὸς θεωροῦνται ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία. Ἐπίσης ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία θεωρεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ χῶρος ἐν ᾧ ἔλαβε χώραν ἡ διατάραξις εἶναι δημόσιον κατάστημα, τουτέστι ξενοδοχεῖον, λέσχη, καφενεῖον, σχολεῖον κλπ.

Τὸ περὶ διαταράξεως τῆς ἡσυχίας σωματείου τινὸς ἄρθρον 202 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Αἱ εἰς τὸ προλαβὸν ἄρθρον 201 ὡρισμέναι ποιναὶ καταγιγνώσκονται καὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες χωρὶς νὰ ταράττωσι τὴν κοινὴν εἰρήνην ἐμποδίζουσιν αὐθαιρέτως νομίμους συνελεύσεις νομαρχιακοῦ, ἐπαρχιακοῦ ἢ δημοτικοῦ συμβουλίου ἢ σωματείου τινὸς ἐγκεκριμένου παρὰ τῆς ἀρχῆς ἢ κοινότητος καὶ ἰδίως συνελεύσεως συγκαλουμένης παρὰ τῆς κυβερνήσεως χάριν ἐκλογῆς ἢ ἄλλων δημοσίων ὑποθέσεων, παρεισέρχονται εἰς ταύτας, διακόπτουσι τὰς πράξεις των, ἢ ἄλλως δι' ἀπρεποῦς τρόπου ταράττουσι

Digitized by Google

τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐταξίαν τοιούτου σωματείου ἢ τῶν πράξεών του». Νομαρχιακὰ ἢ ἐπαρχιακὰ συμβούλια δὲν ὑπάρχουν σήμερον. Συμβούλια πρὸς διεξαγωγὴν δημοσίων ὑποθέσεων εἶναι π. χ. ἡ Ἱερὰ σύνοδος, ἡ σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου κλπ.

Τὸ περὶ διαταράξεως τῆς εἰρήνης τῶν πολιτῶν ἄρθρον 203 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Εἰς φυλάκισιν τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν καταδικάζεται ὅστις ἐγγράφως διὰ λόγου ἢ διδασκαλίας διασπείρει ἐν γνώσει ψευδεῖς περὶ προκειμένων δῆθεν κυβερνητικῶν μέτρων εἰδήσεις ἢ φήμας, ἐπιτηδείας νὰ φέρωσιν ἀνησυχίαν εἰς τοὺς πολίτας, νὰ ταράξωσι τὴν δημοσίαν πίστιν, ἢ νὰ διεγείρωσιν ἀπεχθείας». Τὸ δὲ ἄρθρον 204 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὅστις διὰ ζώσης ἢ ἐγγράφως προσκαλεῖ ἢ ἐρεθίζει τοὺς πολίτας εἰς διχοφωνίαν, εἰς ἀμοιβαίαν καταφρόνησιν ἢ ἐχθροπάθειαν, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἕξ μηνῶν, καὶ ἐν ὑποτροπῇ τὸ πολὺ ἑνὸς ἔτους». Τὸ ἔγκλημα τῆς διαταράξεως τῆς κοινῆς εἰρήνης τελεῖται ἢ διὰ τῆς διασπορᾶ ψευδῶν εἰδήσεων περὶ προκειμένων δῆθεν κυβερνητικῶν μέτρων, εἴτε διὰ προκλήσεως διχονοίας παρὰ τοῖς πολίταις. Αἱ ἐγγράφως ἢ προφορικῶς διασπειρόμεναι ψευδεῖς εἰδήσεις περὶ προκειμένων δῆθεν κυβερνητικῶν μέτρων, δέον νὰ εἶναι ἐπιτήδειαι ὅπως φέρουν ἀνησυχίας εἰς τοὺς πολίτας κλπ., δὲν εἶναι ὅμως ἀπαραίτητον ὅπως ὁ διασπείρων τὰς φήμας πράττῃ τοῦτο μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀνησυχίας κλπ. Ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ ὅτι αἱ εἰδήσεις ἢ αἱ φῆμαι αὗται εἶναι ψευδεῖς, ἢ ἀκόμη καὶ ἂν ἀμφιβάλλῃ ἁπλῶς περὶ τοῦ ὑποστατοῦ τῶν διασπειρομένων εἰδήσεων, ἀδιαφορῶν ἂν αὗται εἶναι ὑποσταταὶ ἢ οὔ. Κυβερνητικὰ μέτρα δυνάμενα νὰ προκαλέσουν τὰς ἐν λόγῳ ἀνησυχίας εἶναι π. χ. ἐπιστρότευσις, εἰσαγωγὴ ἐπαχθῶν φόρων, ἀναστολὴ τῆς πληρωμῆς τῶν τόκων δανείων, ἀναγκαστικὸν ἐσωτερικὸν δάνειον, ἀπαλλοτρίωσις ἐν εὐρείᾳ κλίμακι κλπ. Εἰδικωτέραν περίπτωσιν τοῦ ἐν ἄρθρῳ 204 ρυθμιζομένου ἐγκλήματος προβλέπει ὁ νέος νόμος (1929), ὅστις προβλέπει τὴν ποινικὴν ἀντίδρασιν τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἀνατρεπτικῶν τάσεων τοῦ κομμουνισμοῦ. [Πρβλ. *Olshausen*, Kommentar (1927) I, 577 ἑπ.—*Κωστῆ*, 2, 196 ἑπ.]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Διατάραξις τῶν θρησκευτικῶν συναθροίσεων. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ βυζαντιακὴν νομοθεσίαν, ὁ ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λατρείας ἢ κατὰ τὰς λιτανείας ὑβρίζων τὸν ἐπίσκοπον, τοὺς κληρικοὺς ἢ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ ναοῦ, ὑπεβάλλετο εἰς βασάνους καὶ ἐδιώκετο τῆς πόλεως, θορυβῶν δὲ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λατρείας ἢ παρακωλύων τὴν τέλεσιν ταύτης ἢ ταράττων τὰς λιτανείας, ὑποβάλλεται τῇ ποινῇ τοῦ θανάτου, δικαζόμενος οὐ μόνον ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν. Κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ποινικὸν νόμον (ἄρθρ. 191), τὸ πλημμέλημα τοῦτο διαπράττεται: 1) διὰ παρακωλύσεως ἢ διαταράξεως τῶν θρησκευτικῶν συναθροίσεων, οὐ μόνον τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἑτεροδόξων Χριστιανῶν, λατίνων, διαμαρτυρομένων κλπ., ὡς καὶ τῶν μὴ Χριστιανῶν, ἤτοι Ἰουδαίων, Μωαμεθανῶν κλπ., γινομένης εἴτε διὰ βίας ἀπευθυνομένης κατὰ προσώπων ἢ πραγμάτων, ρηγνυμένων θυρῶν, παραθύρων, κιγκλίδων, περιφραγμάτων καὶ τῶν τοιούτων, εἴτε δι' ἀπρεποῦς τρόπου ταραττομένης τῆς εὐταξίας καὶ ἡσυχίας τῶν πρὸς λατρείαν ἢ ἄλλην θρησκευτικὴν τελετὴν θρησκευτικῶν συναθροίσεων εἴτ' ἐν τῷ ναῷ τελουμένων εἴτ' ἐκτὸς αὐτοῦ, ὡς: 1) *λιτανειῶν*: Ἐν τῇ Δύσει κατὰ τῶν ἀστειευομένων κατὰ τὰς λιτανείας ἠπείλησεν ὁ κανὼν 15 τῆς συνόδου Τουρώνων (Tours, 1583) ἀνάθεμα· ποινὴν ἠπείλησε καὶ τὸ ἄρθρον 34 τοῦ ἀπὸ 1850 ἐπισκοπικοῦ δεκρέτου Λαυρήτου (Loreto) κατὰ τῶν κατὰ τὰς λιτανείας ἀπρεπῶς συμπεριφερομένων, ὡς καὶ κατὰ τῶν μὴ κλινόντων γόνυ καὶ μὴ ἀποκαλυπτομένων κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ἐφοδίου· 2) *κηδειῶν*: ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ἐν Νεαπόλει (1699) σύνοδος ἠπείλησε χρηματικὴν ποινὴν κατὰ τῶν προκαλούντων θόρυβον κατὰ τὴν κατὰ τὰς κηδείας διανομὴν ἐλεῶν· 3) *βαπτίσεων, γάμων* καὶ ἄλλων ἱεροτελεστιῶν ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις ἢ διακοπτομένων τούτων.

Διατάραξις δύναται νὰ γένηται κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους, ὡς λ. χ. ἐπιτιθεμένου τινὸς τῶν ἐν τῇ συναθροίσει καθ' ἑτέρου· ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ κανὼν 7 τῆς ἐν Chateau-Goutier (1336) συνόδου ἠπείλησε κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων κατ' ἄλλως ἐν τῷ ναῷ ἢ τῷ κοιμητηρίῳ, ὡς καὶ κατὰ τῶν ἄλλων ταραττόντων διὰ θορύβου τὴν θείαν λατρείαν excommunicatio latae sententiae. Ἐπίσης, διατάραξις δύναται νὰ γένηται, εἰσερχομένου τινὸς εἰς τὸν ναόν: α) ἐνόπλου. Ἐν τῇ Δύσει κατὰ τῶν λαϊκῶν τῶν εἰσερχομένων ἐνόπλων εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸ κοιμητήριον ἠπείλησεν ἀφορισμὸν μὲν ἡ σύνοδος Βρέμης (1266), ἀποπομπὴν δὲ ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἢ poenam arbitrariam ἡ σύνοδος Μεδιολάνου (1565)· ποινὴν ἠπείλησε κατὰ τῶν τοιούτων καὶ τὸ ἄρθρον 28 τοῦ ἀπὸ 1850 ἐπισκοπικοῦ δεκρέτου τοῦ Λαυρήτου.

β) Μετημφιεσμένου ἢ ἀκόσμως ἐνδεδυμένου. Ἐν τῇ Δύσει αἱ γυναῖκες αἱ προσερχόμεναι εἰς τὸν ναὸν ἔξωμοι, ἢ ὑπερμέτρως πολυτελῶς ἐνδεδυμέναι ἀπεκλείοντο τῆς θείας μεταλήψεως, ἠδύνατο δ' ὁ ἐπίσκοπος νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτὰς καὶ ἄλλας ὑπ' αὐτοῦ ὁριστέας ποινάς, κατὰ τὸν κανόνα 35 τῆς ἐν Ταρραγῶνι συνόδου (1717). Αἱ γυναῖκες αἱ ἔχουσαι ἀκάλυπτον τὴν κεφαλὴν ἢ ἦσαν ἀνοικείως ἐνδεδυμέναι, ἐτιμωροῦντο κατὰ τὸ ἄρθρον 28 τοῦ ἀπὸ 1850 ἐπισκοπικοῦ δεκρέτου Λαυρήτου, αἱ δὲ φέρουσαι ὑπερμέτρως πολυτελῆ ἐνδύματα ἐτιμωροῦντο, ὡς καὶ οἱ μὴ παρακωλύοντες αὐταῖς τοῦτο πατέρες ἢ σύζυγοι, δι' ἀφορισμοῦ ὑπὸ τοῦ κανόνος 31 τῆς συνόδου Σαλισβούργου (1418). Αἱ ἐπιδεικτικῶς ἐκτενισμέναι ὑπεβάλλοντο ὡσαύτως ἀφορισμῷ ὑπὸ τοῦ κανόνος 15 τῆς συνόδου Τουρώνων (1583).

γ) Φλυαροῦντος ἐν τῷ ναῷ. Ἐν τῇ Δύσει οἱ ταράττοντες τὴν θείαν λατρείαν διὰ πολυλογιῶν, κατὰ τὴν σύνοδον Μεδιολάνου (1565) μετὰ ματαίαν νουθεσίαν ἐκδιώκονται τοῦ ναοῦ, ἢ ὑποβάλλονται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου εἰς ἄλλην ὑπ' αὐτοῦ ὁριζομένην ποινήν. Τοιαύτην poenam arbitrariam ἠπείλησε κατ' αὐτῶν καὶ ἡ σύνοδος Οὐτραϊέκτου (1565), κληρικῶν δ' ὄντων καὶ χρηματικὴν ποινήν.

δ) Διαλεγομένου τινὸς ἐπιδεικτικῶς μετὰ γυναικῶν ἄσεμνον βίον διαγουσῶν. Ἐν τῇ Δύσει κατὰ τῶν ἐν τῷ ναῷ διαλεγομένων μετὰ ὑπόπτου ἠθικῆς γυναικῶν ἠπείλησεν ἡ σύνοδος Μεδιολάνου (1565), μετὰ νουθεσίαν ματαίαν, ἀποδίωξιν ἐκ τοῦ ναοῦ, ἢ ἄλλην ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριζομένην ποινήν.

ε) Καγχάζοντός τινος. Ἐν τῇ Δύσει κατὰ τῶν ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων καγχαζόντων ἢ ἄλλως θορυβούντων ἠπείλησεν, ἀδιορθώτων παραμενόντων, ἀφορισμὸν ὁ κανὼν 22 τῆς συνόδου Ναρβῶνος (1609). Ἡ γαλλικὴ νομολογία εἶχε δεχθῆ πρὸ τριακονταπενταετίας, ὅτι οἱ ἐφημέριοι, καίπερ δικαιούμενοι εἰς τήρησιν τῆς ἐν τῷ ναῷ τάξεως κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λατρείας, δὲν ἠδύναντο οὐδὲν ἧττον νὰ ἐπιβάλωσι σωφρονιστικὴν ποινήν· οὕτως ἀνηρέθη ἡ ἀπόφασις γαλλικοῦ πταισματοδικείου ἀποφηναμένου ἀθῷον ἐφημέριον ραπίσαντά τινα γελῶντα κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν.

στ) Καπνίζοντός τινος ἐν τῷ ναῷ. Ἐν τῇ Δύσει ὁ πάπας Οὐρβανὸς ὁ Η', διὰ τῆς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σεβίλλης ἀφορώσης ἀπὸ 1642 διατάξεως «Cum ecclesiae», ἀπηγόρευσεν ἐπὶ ἀπειλῇ ποινῆς τὸ καπνίζειν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς προαυλίοις τῶν ναῶν. Τὸ πλημμελειοδικεῖον Νυρεμβέργης πρὸ εἰκοσιπενταετίας ἐπέβαλε φυλάκισιν ἕξ ἑβδομάδων δεκαεξαετεῖ τινι νέῳ, ὅστις ἐκάπνιζε κατὰ τὴν ἐν τῷ ναῷ τελουμένην θρησκευτικὴν διδασκαλίαν. Κατὰ τῶν ταραττόντων τὴν θείαν λατρείαν διὰ θορύβου, φλυαριῶν, γελώτων, περιφορᾶς ἐν τῷ ναῷ, ἠπειλήθη ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ποινὴ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριζομένη. κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1566 διάταξιν «Cum primum» τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ε' πρὸς ἄλλαις ποιναῖς καὶ ἐξορία, μαστίγωσις καὶ χρηματικαὶ τοιαῦται. Κατὰ τῶν ἀσκόπως περιφερομένων ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν θείαν λατρείαν ἠπείλησε, μετὰ ματαίαν νουθεσίαν, ἀφορισμὸν ὁ κανὼν 36 τῆς συνόδου Ναρβῶνος (1551), ὁ κανὼν 15 τῆς συνόδου Τουρώνων (1583) καὶ ἡ σύνοδος Αὐαρίκου (Bourges, 1584), ποινὴν δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριζομένην ἡ σύνοδος Aix (1585), ἡ σύνοδος δ' Οὐτραϊέκτου (1565) καὶ ἡ σύνοδος Μαλινῶν (1607)· κληρικοῖς δ' οὖσιν ἠπειλήθη πρὸς τῇ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριστέᾳ ποινῇ καὶ χρηματικὴ ποινὴ ὑπὸ τῆς μνημονευθείσης συνόδου Οὐτραϊέκτου (1565).

ζ) Ἐμπαίζοντός τινος τὴν ψαλμῳδίαν ἢ κραυγάζοντος ὅτι ἐξερράγη ἐν τῷ ναῷ πυρκαϊά, καίπερ γινώσκοντος τὸ ἀνυπόστατον τούτου, ἢ εἰσάγοντος εἰς τὸν ναὸν κτῆνος κλπ. Κατὰ τῶν εἰσαγόντων εἰς τὸν ναὸν κτῆνος ἀπειλεῖ ὁ κανὼν πη' τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, κληρικῶν μὲν ὄντων καθαίρεσιν, λαϊκῶν δ' ἀφορισμόν. Ὡσαύτως ἐκ τῶν συνόδων τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἠπείλησαν κατὰ τῶν εἰσαγόντων εἰς τὸν ναὸν κύνας καὶ πτηνά, ἡ μὲν σύνοδος Μεδιολάνου (1565) καὶ ἡ σύνοδος Aix. (1585) ἀποπομπὴν ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἢ ἄλλην ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριστέαν ποινήν, τὸ δ' ἄρθρ. 30 τοῦ ἀπὸ 1850 ἐπισκοπικοῦ δεκρέτου τοῦ Λαυρήτου πρὸς ἄλλαις ποιναῖς καὶ τὴν δήμευσιν τῶν εἰσαχθέντων εἰς τὸν ναὸν κτηνῶν, προσκυρουμένων εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ ναοῦ.

Ἡ τὴν διατάραξιν προξενοῦσα πρᾶξις δύναται νὰ γένηται εἴτε ἐν αὐτῇ τῇ συναθροίσει εἴτε καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ὡς ἂν πυροβολῇ τις πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ ἢ ἐν τῷ προαυλίῳ αὐτοῦ. Ἐν τῇ δύσει κατὰ τῶν πρὸ τοῦ ναοῦ πυροβολούντων κατὰ τὴν τέλεσιν γάμου ἠπείλησαν ἡ σύνοδος Βησαντίωνος (Besançon, 1707) ποινὴν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριστέαν, κατὰ δὲ τῶν θορυβούντων πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ ἢ ἐν τοῖς προαυλίοις αὐτῶν, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν θείαν λατρείαν, χρηματικὴν ποινὴν ἢ ἑτέραν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριζομένην ποινὴν ἡ σύνοδος Μεδιολάνου (1573). Ποινὴν ἠπείλησε τούτοις καὶ τὸ ἄρθρ. 31 τοῦ ἀπὸ 1850 ἐπισκοπικοῦ δεκρέτου τοῦ Λαυρήτου. Ἡ σύνοδος Οὐτραϊέκτου (1565) ἠπείλησε κατὰ τῶν τοιούτων ποινὴν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριστέαν, κληρικῶν δ' ὄντων καὶ χρηματικὴν ποινήν. Ἡ τὴν διατάραξιν προξενοῦσα πρᾶξις δύναται νὰ γένηται ἐκτὸς τοῦ ναοῦ καὶ ἂν τις κόπτῃ τὰς θύρας αὐτοῦ ἢ θορυβῇ πρὸ τῆς θύρας αὐτοῦ, καὶ κατὰ πάντα ἄλλον τοιαύτης φύσεως τρόπον.

Ἡ ἐξ ἐκτελέσεως ἐργασίας διατάραξις δὲν εἶναι πάντοτε παράνομος. Οὕτως ἡ διατάραξις ἡ προερχομένη ἐκ πλανοδίου τινὸς μουσικοῦ κρούοντος τὸ μουσικὸν αὐτοῦ ὄργανον πρὸ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ ἢ ἐκ τοῦ ψάλτου δοκιμάζοντος τὴν φωνὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ εὐαγγελίου εἶναι παράνομος· τοὐναντίον δὲν δύναται νὰ λογισθῇ τοιαύτη ἡ διατάραξις ἡ προερχομένη ἐκ βιομηχανικοῦ καταστήματος κειμένου παρὰ τὸν ναὸν ἢ παρὰ τὸν ἕτερον τόπον, ἐν ᾧ τελεῖται ἡ θρησκευτικὴ τελετή, ὑποχρεουμένου τοῦ διευθύνοντος τοῦτο μόνον ἠθικῶς, οὐχὶ δὲ καὶ νομικῶς εἰς τὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς διακοπὴν τῆς θορυβώδους ἐργασίας.

Πρὸς συντέλεσιν τοῦ ἀδικήματος δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ παρακώλυσις τῆς θρησκευτικῆς συναθροίσεως ἢ ἡ διάλυσις αὐτῆς, ἀρκούσης καὶ μόνης τῆς ἐπὶ τοιούτῳ σκοπῷ γενομένης διαταράξεως. Διακοπὴ λογίζεται καὶ ἡ παρακώλυσις τῆς ἐπικειμένης ἐνάρξεως θρησκευτικῆς τελετῆς ὡς πρὸς τὴν εὐθύνην τοῦ ἐνόχου, ἀδιάφορον δ' εἶναι ἂν ἡ διακοπὴ ὑπῆρξε στιγμιαία ἢ διαρκής· δηλαδὴ καὶ ἡ παραχρῆμα λήξασα διατάραξις εἶναι οὐδὲν ἧττον τοιαύτη. Διαταρασσόμενοί εἰσιν οἱ κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν δρῶντες ἢ οἱ κατὰ ταύτην παριστάμενοι, εἴτε πάντες εἴτε τινὲς μόνον αὐτῶν. Κατὰ τὴν γερμανικὴν νομολογίαν τὸ πλημμέλημα δὲν διαπράττεται ὁσάκις διαταράσσεται μόνον ἓν πρόσωπον. Τοῦτο λ. χ. ἐδέξατο ἡ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1875 ἀπόφασις τοῦ Oberhojgericht τῆς Βάδης καὶ ἡ ἀπὸ 19/4/1888 ἀπόφασις τοῦ γερμανικοῦ ἀκυρωτικοῦ.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 194 τοῦ ἡμετέρου ποινικοῦ νόμου, ὁ μὲν βίᾳ πειρώμενος τὴν διατάραξιν τῶν θρησκευτικῶν συναθροίσεων τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως τὸ πολὺ 2 ἐτῶν, ὁ δ' ἄνευ βίας ἀλλὰ δι' ἀπρεποῦς τρόπου, διὰ φυλακίσεως τὸ πολὺ δύο μηνῶν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 131 τοῦ ἀπὸ 1928 Κυπριακοῦ ποινικοῦ κώδικος, ἔνοχος πλημμελήματος καθίσταται ὁ προκαλῶν ἀνησυχίας ἐν νομίμῳ συναθροίσει ἀφορώσῃ εἰς θρησκευτικὴν λατρείαν ἢ τελετήν. Ὡσαύτως ἔνοχος πλημμελήματος καθίσταται κατὰ τὸ ἄθρον 132 τοῦ αὐτοῦ κώδικος ὁ μετὰ τῆς προθέσεως προσβολῆς τῶν αἰσθημάτων καὶ ἐξυβρίσεως τοῦ θρησκεύματος ἄλλου τινὸς ἢ ἐν γνώσει ὅτι ἄλλου τινὸς τὸ αἴσθημα ἢ τὸ θρήσκευμα πιθανὸν νὰ προσβληθῇ ἢ ἐξυβρισθῇ, εἰσέρχεται οὐδὲν ἧττον ἄνευ δικαιώματος εἰς τόπον τελέσεως λατρείας, ἢ εἰς νεκροταφεῖον, ἢ εἰς τόπον κεχωρισμένον πρὸς τέλεσιν ἐπικηδείων τελετῶν, ἢ ἐναπόθεσιν λειψάνων ἀποθανόντων, ἢ ἐπιδεικνύει ἀσέβειαν πρὸς ἀνθρώπινον πτῶμα, ἢ προκαλεῖ ἀνησυχίαν εἰς ἄλλους συνηθροισμένους πρὸς ἐπικήδειον τελετήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωστῆ-Μπουροπούλου*, Ἑρμηνεία τοῦ ἑλλην. Ποινικοῦ νόμου τόμ. Β', σελ. 185—186.— *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 1907, σελ. 347—352.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, σελ. 36—37.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— [ΓΕΩΤΕΚΤΟΝ.] Καλεῖται *διατάραξις* (Störung, Dislocation) ἡ ἀλλαγὴ (μεταβολὴ) τῆς ἀρχικῆς θέσεως τῶν διαφόρων πετρωμάτων ἤ, ἐνίοτε, καὶ ἡ κίνησις ἑνὸς τεμαχίου τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, ἡ ἐπιφέρουσα μεταβολὴν τῆς θέσεως πετρώματός τινος. Πάντα τὰ ἰζηματογενῆ π. χ. πετρώματα, ὅσα ἐσχηματίσθησαν δι' ἰζηματογενῶν φαινομένων ἐπὶ τοῦ βυθοῦ θαλάσσης τινος ἢ λίμνης, εἶχον ἐντὸς αὐτῆς κατ' ἀρχὰς θέσιν ὁριζοντίαν ἢ ὀλίγιστον κεκλιμένην. Σχετικῶς ὀλίγιστα ἐκ τῶν στρωμάτων τούτων διετήρησαν τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν (ὡς π. χ. τὰ τῆς καμβρίου-σιλουρίου διαπλάσεως εἰς τὴν ΒΔ Ρωσίαν). Εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις ἐπῆλθε μεταβολὴ τῆς ἀρχικῆς ταύτης ἐπιστρώσεως, *διατάραξις* τῆς στρώσεως.

Ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν ἡ λέξις *διατάραξις* ἐν τῇ γεωτεκτονικῇ δηλοῖ τὴν διακοπὴν τῆς συνεχείας οἱουδήποτε γεωλογικοῦ σώματος καὶ τὴν μετακίνησιν τῶν διαχωρισθέντων τμημάτων αὐτοῦ. Πρὸς δήλωσιν ὅμως τοῦ φαινομένου τούτου χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος μετάπτωσις (βλ. λ.).

Συνήθως αἱ διαταράξεις τῶν πετρωμάτων ἐκδηλοῦνται διὰ τῶν ἑξῆς φαινομένων: 1) διὰ μονοπλεύρου *ἀνορθώσεως* τῶν στρωμάτων, διατηρουμένης τῆς ἐπιπέδου αὐτῶν ἐκτάσεως· 2) διὰ *πτυχώσεως* ἢ *στολιδώσεως*, *συγκάμψεως* ἢ καὶ *συνθλάσεως* αὐτῶν καὶ 3) διὰ *διαρρήξεως*, *ἀνατροπῆς* καὶ *μετακινήσεως* αὐτῶν.

Συμφώνως μὲ τὰ ἀνωτέρω, αἱ διαταράξεις ὑποδιαιροῦνται εἰς *κατακορύφους* ἢ *ἀκτινωτὰς* καὶ *ἐφαπτομένας*. Αἱ κατακόρυφοι ἢ ἀκτινωταὶ χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι αἱ μετακινήσεις τῶν πετρωμάτων γίνονται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀκτίνων τῆς γῆς ἢ κατακορύφως, ἐνῷ εἰς τὰς ἐφαπτομένας γίνονται κατὰ διευθύνσεις ἐφαπτομένας πρὸς τὴν περιφέρειαν τῆς γῆς.

Γ. Κ. Γ.

—[ΑΣΤΡΟΝ.] Καλεῖται *διατάραξις* τὸ φαινόμενον

Digitized by Google

τῆς ἐκτροπῆς τῶν οὐρανίων σωμάτων ἀπὸ τῆς καθαρῶς ἐλλειπτικῆς τροχιᾶς των. Εἰς τὸ ἡμέτερον ἡλιακὸν σύστημα, ἐὰν ὁ ἥλιος θεωρηθῇ ἀκίνητος, οἱ πλανῆται κινοῦνται περὶ τὸν ἥλιον καὶ οἱ δορυφόροι περὶ τοὺς πλανήτας (ἐὰν καὶ οὗτοι θεωρηθοῦν ἤδη ἀκίνητοι) κατὰ ἐλλείψεις, ἐνῷ οἱ κομῆται κινοῦνται περὶ τὸν ἥλιον κατ' ἐλλείψεις, παραβολὰς ἢ ὑπερβολάς. Ἕνεκα τῆς ἕλξεως τῶν πλανητῶν καὶ δορυφόρων μεταξύ των καὶ πρὸς τοὺς κομήτας, ὡς καὶ τοῦ ἡλίου πρὸς τοὺς δορυφόρους προκαλοῦνται εἰς τὰς ἁπλᾶς κινήσεις ἀποκλίσεις, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται *διαταράξεις*. Τὸ πρόβλημα τῆς εὑρέσεως τῶν διαταράξεων, καλούμενον καὶ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο τοὐλάχιστον τρία οὐράνια σώματα, εἶναι ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς φυσικῆς ἀστρονομίας καὶ ἀπολύτως ἐξεταζόμενον παραμένει ἀκόμη ἄλυτον. Αἱ διαταράξεις διακρίνονται εἰς *γενικάς*, ἐὰν αὗται θεωροῦνται ἐν τῇ γενικότητί των, καὶ *εἰδικάς*, ἐὰν ὑπολογίζηται ἡ τιμὴ τῆς διαταράξεως ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐποχῆς εἰς ἄλλην. Εἰς τὰς γενικὰς διαταράξεις καλεῖται περιοδικὸν τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῶν ἀποκλίσεων, ὅπου αὗται συμβαίνουν τὸ μὲν κατὰ τὴν μίαν, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῆς κανονικῆς θέσεως, οὕτως ὥστε αὗται νὰ ἐξουδετεροῦνται ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων.

Αἰώνιοι διαταράξεις καλοῦνται ἀντιθέτως αἱ προκαλοῦσαι μονίμους ἀλλοιώσεις τῶν τροχιῶν διὰ συνεχοῦς συσσωρεύσεως αὐτῶν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

Αἱ περιοδικαὶ διαταράξεις ἐπιδροῦν ἐπὶ τῶν στοιχείων τῶν πλανητῶν, αἱ αἰώνιοι ἐπὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς θέσεως τῶν πλανητῶν.

Τὸ φαινόμενον τῶν διαταράξεων ἐμελετήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος, ἀσχοληθέντος μὲ τὰς διαταράξεις τῆς σελήνης. Ὁ Λεβερριὲ συνέταξε πίνακας διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἀμοιβαίων διαταράξεων μεταξὺ τῶν πλανητῶν. Ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς διαταράξεως τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ ἀνεκαλύφθη οὕτω ὑπ' αὐτοῦ ὁ πλανήτης Ποσειδῶν. ΑΝ. Δ.

διαταράσσω, ἀόρ. *διετάραξα—διεταράχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *διατεταραγμένος*· ταράσσω, κινῶ τὴν τάξιν, διασαλεύω: «διαταράσσω τὴν τάξιν,—τὴν ἡσυχίαν,—τὴν γαλήνην», «μὴ διαταράσσης τὰ πράγματα».

διαταραχὴ (ἡ)· τὸ *διαταράσσειν* καὶ *διαταράσσεσθαι*, διασάλευσις, κίνησις τῆς τάξεως, διατάραξις, ἀταξία, ἀνωμαλία: «διαταραχὴ μεταξὺ τῶν πολιτῶν», «στομαχική—, καρδιακὴ διαταραχή», «διαταραχὴ τῆς θρέψεως».

διάτασις (ἡ)· τὸ διατείνεσθαι, τὸ τέντωμα, προσπάθεια, ἔντασις: «διάτασις τοῦ σχοινίου,—τῶν μυῶν,—τῆς φωνῆς».

—*[Γυμναστ.]* Γυμναστικὸς ὅρος, δι' οὗ σημαίνεται ἡ θέσις τοῦ σώματος μὲ τὴν ράχιν πρὸς τὸ πολύζυγον καὶ τὰς χεῖρας ἀνατεταμένας καὶ κρατούσας στερεῶς τὸν εἰς τὸ ὕψος των εὑρισκόμενον ζυγόν, οὕτως ὥστε νὰ διατείνηται τελείως ὁ θώραξ· οἱ πόδες ἐξακολουθοῦν νὰ στηρίζωνται δι' ὁλοκλήρου τοῦ πέλματος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Γενικώτερον διάτασις καλεῖται πᾶσα ὁμαλὴ καὶ βραδεῖα κίνησις, σκοποῦσα τὴν τελείαν τάσιν ὡρισμένων μελῶν καὶ μερῶν τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα σπανίως εὑρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τεθοῦν πλήρως κατὰ τὰς συνήθεις κινήσεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Διὰ τῆς διατάσεως αἱ μυϊκαὶ μᾶζαι ἀποκαθίστανται εἰς τὸ φυσιολογικὸν αὐτῶν μῆκος καὶ ἀποκτῶσιν ἐλαστικότητα. Σ. Γ. Σ.

— *[Ναυτ.]* Βλ. **διάταμα**.

— **διάτασις τοῦ** ***στομάχου*** *[Παθολ.]*· βλ. στομάχου *ἀνευρυσμός*.

διατάσσω, ἀόρ. *διέταξα—διετάχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *διατεταγμένος*· κατατάσσω, διαρρυθμίζω, διακοσμῶ, διευθετῶ: «διέταξε τὰ τῆς πολιτείας», «καλῶς εἶναι διατεταγμένα τὰ τοῦ πολιτεύματος», «διέταξε τὰ τῆς τελετῆς»· ‖ ἐπιτάσσω, προστάσσω, κελεύω: «ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν», «διετάχθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ»· ‖ «διατάξατε» φιλοφρονητικῶς κατὰ τὸ κοινὸν ὁρίστε.

διατείνομαι· βλ. διατείνω.

διατείνω, ἀόρ. *διέτεινα—διετάθην* παρακ. παθ. μετχ. *διατεταμένος*· ἐντείνω, τεντώνω: «διατείνω σχοινίον», «διατείνεται ὁ στόμαχος» ‖ τὸ μέσ. **διατείνομαι**, ἰσχυρίζομαι, ὑποστηρίζω τι ὡς ἀληθὲς καὶ βέβαιον: «δλως τἀναντία διατείνεταί ὁ κατηγορούμενος»· ‖ τὸ θηλ. διατείνουσα (ἡ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

—**διατείνουσα** (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὠνομάζετο *διατείνουσα* (κοιν. *τσιβάδα*, γαλλ. la civadière, ἀγγλ. sprit sail yard, «Ὀνομ. Ναυτ.» ἄρθρ. 519) κεραία τῶν μεγάλων πολεμικῶν ἱστιοφόρων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διατεθειμένη καθέτως εἰς τὸν πρόβολον καὶ ἔχουσα τὴν ἀγκοίνην τῆς ὀλίγον πρύμνηθεν τοῦ στηλοκράνου τοῦ προβόλου, εἰς ὃ κατέληγον οἱ κεροιακές της. Ἀπὸ ταύτης ἐξεπεταννύετο τετράγωνον ἱστίον ἀσκοειδὲς ποδούμενον εἰς τὰς ἐπωτίδας. Βραδύτερον (1760 περίπου), ἀντικατασταθέντος τοῦ τετραγώνου ἱστίου διὰ τῶν ἀρτεμόνων, κατηργεῖτο τοῦτο βαθμηδὸν καὶ ἡ διατείνουσα ἐχρησίμευε μόνον πρὸς διάτασιν τοῦ δικτύου τοῦ προβόλου, καὶ εἰς τὴν ἔντασιν τῶν ἐπιτόνων τοῦ δορατίου καὶ τῆς ἐπιδορατίδος. Κατὰ

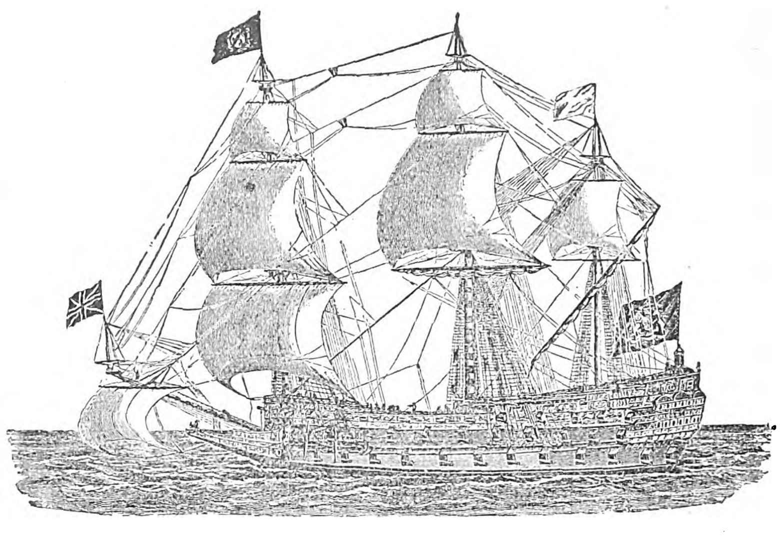

Τὸ ἀγγλικὸν δίκροτον «Sovereign of the seas» τοῦ 1637 φέρον ἱστίον διατεινούσης (τὸ ἀκραῖον πρὸς πρῶραν).

τὴν ἀκμὴν τοῦ ἱστιοφόρου πολεμικοῦ ναυτικοῦ (1840—1850) καὶ ἐπὶ τῶν ἀμφικινήτων δικρότων τοῦ Δουπουὴ δὲ Λὼμ (βλ. λ. Ἀλγεθίρας) ἡ διατείνουσα ἀντικατεστάθη ὑπὸ δύο *προωστῶν τοῦ προβόλου* (βαρδαφόγοι τῶν βέντων). Σ. Ε. Λ.

διατειχίζω· τειχίζω διὰ μέσου, χωρίζω τόπον ἀπὸ ἄλλον διὰ τείχους· πβλ. καὶ *διατοιχίζω*.

διατείχισμα (τό)· τὸ διὰ μέσου τεῖχος, τὸ χωρίζον δύο τόπους τείχισμα.

—*[Ὀχυρωτ.]* Καλεῖται *διατείχισμα* μικρὸς τοῖχος, τιθέμενος ἐγκαρσίως μεταξὺ τῆς τάφρου τοῦ χαρακώματος, πρὸς συγκράτησιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων· ἵνα δὲ μὴ χρησιμεύῃ οὗτος πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν προσπέρασιν τῆς τάφρου, ἀποτελοῦσης τὸ κώλυμα, δίδεται εἰς τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ κόψιν σχῆμα τριγωνικόν.

διατελῶ (—*έω*), ἀόρ. *διετέλεσα — διετελέσθην* παρακ. παθ. μετοχ. *διατετελεσμένος*· τελειώνω ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, φέρω εἰς πέρας (ἀρχ.)· ‖ εἶμαι, ὑπάρχω: «διατελῶ ἐν ἀγνοίᾳ πάντων τῶν συμβαινόντων» συνήθ. κατ' ἀόριστον: «διετέλεσε νομάρχης, — ὑπουργὸς κττ.», «οἱ διατελέσαντες ὑπουργοί» «οἱ πρώην ὑπουργοί» ‖ ἰδίᾳ ἐν ἐπιστολαῖς: «διατελῶ μετὰ τιμῆς», «διατελῶ πρόθυμος κττ.»

διατέμνουσα (ἡ) *[Μαθημ.]*· βλ. τέμνουσα.

διατέμνω, ἀόρ. *διέτεμον—διετμήθην*, παθ. μετοχ. *διατετμημένος*· τέμνω διὰ μέσου, διαχωρίζω, διαμοιράζω: «διατέμνουν τὴν χώραν ποταμοὶ καὶ διώρυγες», «τὸ δάσος διατέμνεται ὑπὸ πλατειῶν ὁδῶν καὶ ἀτραπῶν».

διατενοπτέρυξ (ἡ) (Diatenopteryx) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα ὑψηλὰ μὲ κορμὸν εὐθυτενῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, οὗ τὸ ξύλον εἶναι συμπαγὲς καὶ μαλακὸν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς πλείστας ξυλουργικὰς ἐργασίας. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἀργεντινῆς. Δ. Ν. Π.

διατερεβινικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *τερεβινικὸν ὀξύ*.

διατερπενυλικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$$(CH_3)_2\ C(OH).\ CH(CH_2.\ COOH)_2$$

Λακτονοκαρβονικὸν ὀξὺ τούτου εἶναι τὸ τερπενυλικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

διὰ τεσσάρων *[Μουσ.]*· ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὀνομασία τοῦ διαστήματος τῆς τετάρτης. Σ. Γ.

—**Διὰ τεσσάρων** (Dia Tessaron) *Εὐαγγέλιον*. Οὕτως ἀπεκλήθη, καθὸ συγκροτηθὲν ἐκ παραλλήλων τεμαχίων τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν καὶ ἀποτελέσαν ἓν βιβλίον. Συνηρμολόγησεν αὐτὸ ὁ Τατιανὸς περὶ τὸ μέσον τοῦ Β' αἰῶνος), καὶ τοσοῦτον ἦν διαδεδομένον, μέχρι που τῶν μέσων τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, ὥστε ν' ἀναγκασθῇ Θεοδώρητος ὁ Κύρου νὰ συναθροίσῃ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχιακῶν ναῶν ὑπὲρ τὰ 200 ἀντίτυπα, ἀντεισάγων τὰς τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν βίβλους. Τὸ Διὰ Τεσσάρων ἀναφέρουσιν Εὐσέβιος ἐν Ἐκκλ. Ἱστορ. Δ' 29, Ἐπιφάνιος Κύπρου ἐν αἱρέσει 46, καὶ Θεοδώρητος ἐν βιβλ. Α' κεφ. 20 τῆς Αἱρετικῆς κακομυθίας. Οἱ ἐκκλησιαζόμενοι κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν λαμβάνουσι γνῶσιν τοῦ συναρμολογήματος τοῦ Τατιανοῦ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς ἡμέρας (πρωΐας) ταύτης ἀναγινωσκομένου Εὐαγγελίου, ὅπερ φέρει ἐπιγραφὴν «ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον», διότι τὰ περισσότερα μέρη λαμβάνονται ἀπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ τούτου. Μ. Ι. Γ.

διατετιμημένος, —*η*, —*ον*· παθ. μετοχ. τοῦ διατιμῶ (βλ. λ.)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία ἔχει ἀποτιμηθῆ εἰς χρῆμα· ‖ ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ ἔχει καθορισθῆ διὰ διατιμήσεως (βλ. λ.): «διατετιμημένα τρόφιμα».

— **διατετιμημένη** ***προίξ*** *[Ἀστικ. Δικ.]*· βλ. προίξ.

διατήκω· τήκω, μεταβάλλω στερεὸν σῶμα εἰς ρευστόν, κοιν. *λειώνω*: «διατήκω μόλυβδον, —κηρὸν κτλ.».

διάτηξις, — *εως* (ἡ). τῆξις, μεταβολὴ στερεοῦ σώματος εἰς ρευστόν, κοιν. *λειώσιμο*: «διάτηξις μολύβδου, — κηροῦ κτλ.».

διατηρήσιμος (ὁ, ἡ), — *ον* (τὸ) ὁ δυνάμενος νὰ διατηρηθῇ, ὁ διατηρούμενος.

διατήρησις, — *εως* (ἡ)· τήρησις διὰ χρόνου, διαφύλαξις, συντήρησις: «διατήρησις τῆς ὑγείας, — τῆς ἀκμῆς», «διατήρησις τῶν ἐνδυμάτων, — τῶν καρπῶν, — τῶν τροφίμων».

— **διατήρησις** ***ἐνεργείας***, — ***ὕλης***· βλ. ἀφθαρσία.

διατηρῶ (— *έω*)· ἀόρ. *διετήρησα—διετηρήθην*, παρακείμ. παθ. μετχ. *διατετηρημένος*· τηρῶ διὰ χρόνου, διαφυλάττω ἐπὶ μακρόν, κρατῶ ἐν ἀκμῇ, ἐν καλῇ καταστάσει: «διατηρεῖ τὴν ὑγείαν του, — τὴν περιουσίαν του, — τὰς κοινωνικάς του σχέσεις», «οἱ νωποὶ καρποὶ δὲν διατηροῦνται ἐπὶ μακρόν», «πῶς νὰ διατηρηθῶ καλὰ μὲ ψωμὶ ξερό», «ἡ ἀνάμνησίς του διατηρεῖται ζωηρά», «αἱ τιμαὶ διατηροῦνται καλαί», «διατηροῦνται ἀρχαῖοι ναοὶ καὶ πύργοι», «διατηρεῖται εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν»· ‖ διατρέφω, συντηρῶ: «διατηρεῖ πολυμελῆ οἰκογένειαν», «ἀπὸ τὰ παιδιά του διατηρεῖται».

διατί· ἐρωτημ. ἐπίρρ. (ἑνιαία γραφὴ τοῦ *διὰ τί*), κοιν. *γιατί*· διὰ ποίαν αἰτίαν, διὰ ποῖον λόγον: «διατὶ δὲν ὑπακούεις;», «διατὶ δὲν ἦλθες;»· ‖ διὰ ποῖον σκοπόν: «διατὶ τὰ χρειάζεσαι τὰ χρήματα;», «διατὶ ἐρώτησες τὸν ἰατρόν;».

διατίθημι· ἀρχαῖος τύπος τοῦ *διαθέτω*. Εὔχρηστον ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ τὸ μέσ. *διατίθεμαι*, διαθέτω τὸν ἑαυτόν μου, ἔχω τὴν διάθεσιν: «διετέθη κακῶς πρὸς τὴν ὑπόθεσίν μου», «εἶναι εὐμενῶς διατεθειμένος» καὶ ὡς παθητ. «οἱ ἔρανοι διετέθησαν πρὸς ἀγορὰν ἄρτου» (βλ. διαθέτω καὶ διάκειμαι).

διατίμησις, — *εως* (ἡ)· ὁ ὁρισμὸς τῆς τιμῆς ἐμπορευμάτων ἤ τινος τῶν ἀγοραίων εἰδῶν· ‖ ὑπὸ τοῦ κράτους ἐπιβαλλομένη τιμὴ τῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν ὠνίων: «ἡ διατίμησις τοῦ ἄρτου, — τοῦ τυροῦ, — τῶν ἰχθύων κτλ.»· ‖ ὁ κατάλογος ἐν ᾧ ἀναγράφονται αἱ ὡς ἄνωθεν ἐπιβεβλημέναι ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τιμαί.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. **ἀγορανομία**.

— **διατίμησις** ***ἐπὶ πράσει*** *[Ἀστ. Δίκ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ συμβασις, καθ' ἣν παραδίδει τις εἰς ἕτερον πρᾶγμα, ἐπὶ σκοπῷ, ἵνα ὁ τελευταῖος πωλήσῃ τοῦτο ἀντὶ ρητῶς συμφωνηθέντος τιμήματος, δικαιούμενος ὅπως ἀποδώσῃ ἢ τὸ πρᾶγμα ἢ τὴν συμφωνηθεῖσαν διατίμησιν.

Ὅταν παραδίδῃ τις πρὸς ἕτερον πρᾶγμά τι πρὸς πώλησιν, ἡ συναπτομένη μετ' αὐτοῦ σύμβασις δὲν εἶναι πάντοτε ἡ ἀνωτέρω, ἀλλὰ δύναται νὰ εἶναι ἡ τῆς *ἐντολῆς* τοιαύτη, ἥτις οὐσιωδῶς διαφέρει τῆς *ἐπὶ πράσει* διατιμήσεως, καθότι ἐπὶ μὲν τῆς διατιμήσεως ἐπὶ πράσει ὁ λήπτης εἶναι ἐλεύθερος νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν δόσαντα εἴτε τὸ πρᾶγμα εἴτε τὸ τίμημα, καίπερ μὴ πωληθέντος τοῦ πράγματος, κατ' ἐλευθέραν βούλησίν του, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ἐντολῆς, ἐφ' ὅσον τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπωλήθη, δύναται ν' ἀναληφθῇ παρὰ τοῦ δόντος καὶ διεκδικηθῇ, μὴ δικαιουμένου τοῦ λήπτου νὰ κρατήσῃ τοῦτο ἐπὶ καταβολῇ τῆς ὁρισθείσης διατιμήσεως.

Αἱ ἐκ τῆς συμβάσεως ταύτης ὑποχρεώσεις τοῦ λήπτου ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐλευθέραν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ. Ἐν περιπτώσει τυχαίας ἀπωλείας τοῦ πράγματος, εἰς χεῖρας τοῦ λήπτου εὑρισκομένου, ἐφ' ὅσον ἡ πρᾶξις δὲν συνήφθη πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ, δὲν εὐθύνεται διὰ τὴν τυχαίαν ταύτην ἀπώλειαν. Τοὐναντίον ὅμως ὑποχρεοῦται ὁ λήπτης εἰς τὴν καταβολὴν τῆς διατιμήσεως, ἐν περιπτώσει τυχαίας ἀπωλείας, ἐὰν ἡ πρᾶξις συνήφθη πρὸς

Digitized by Google

τὸ συμφέρον του. Πάντοτε ὅμως εὐθύνεται δι' ἀμέλειαν αὐτοῦ. Ἡ κυριότης τοῦ δοθέντος πράγματος ἀνήκει τῷ δώσαντι, ἐφ' ὅσον δὲν κατεβλήθη αὐτῷ παρὰ τοῦ λήπτου ἡ ὁρισθ ἴσα διατίμησις.

Πᾶσαν διαφορὰν τιμῆς, ἣν ὁ λήπτης ἤθελεν ἐπιτύχει, δικαιοῦται ν' ἀποκερδήσῃ οὗτος μόνος, τοῦ δώσαντος μὴ δυναμένου ν' ἀπαιτήσῃ περιπλέον τῆς διατιμήσεως. Ἐὰν συνεφωνήθη καὶ ἀμοιβὴ πρὸς τὸν λήπτην διὰ τὴν πώλησιν, δικαιοῦται οὗτος νὰ λάβῃ ταύτην ἐπὶ πλέον τοῦ κέρδους, ὅπερ ἐπραγματοποίησεν ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ πράγματος ὑπὲρ τὴν ὁρισθεῖσαν διατίμησιν, διότι συμφωνία τοιαύτη περὶ ἀντιμισθίας δὲν μεταβάλλει τὴν φύσιν τῆς συμβάσεως. Ν. Ι. Θ.

— διατίμησις *ποινικὴ* *[Ποιν. Δ κ.]*. Τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1834 «Περὶ ποινικῆς διατιμήσεως», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τῶν νόμων ΧΚΓ' τῆς 21 Ἰουνίου 1877 καὶ ΓΦΜΖ' τῆς 3 Δεκεμβρίου 1909 καὶ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 26 Ἰουνίου 1923, καθορίζει: 1 τίνα θεωροῦνται ὡς ἔξοδα τῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας καὶ 2 τίνα ἔξοδα ἐξομοιοῦνται πρὸς ταῦτα. Ὡς κυρίως ἔξοδα τῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας θεωροῦνται: 1) Τὰ πρὸς μετακομιδὴν ὑποδίκων κατηγορουμένων, δικαστικῶν ἐγγράφων καὶ πειστηρίων ἀπαιτούμενα. 2) Ἡ ἀποζημίωσις τῶν πραγματογνωμόνων καὶ τῶν ἀμίσθων ἑρμηνέων, ἥτις διὰ μὲν τοὺς ἑρμηνεῖς ὁρίζεται εἰς δραχ. 4 δι' ἑκάστην ἑρμηνευομένην ὑπ' αὐτῶν προφορικῶς ἐξέτασιν μάρτυρος καὶ εἰς ἐγγράφους μεταφράσεις δραχ. 5 δι' ἑκάστην σελίδα ἐξ 20 στίχων, ὧν ἕκαστος περιέχει 16—18 συλλαβάς, διὰ δὲ τοὺς πραγματογνώμονας ὁρίζεται εἰς δραχ. 20 διὰ πᾶσαν ἡμερησίαν ἐνασχόλησιν καὶ διὰ πᾶσαν ἔγγραφον συνταχθεῖσαν γνωμοδότησιν. Εἰδικῶς δὲ διὰ τοὺς ἰατρογνώμονας, ἤτοι τοὺς ἰατροὺς τοὺς ἐκτελοῦντας πραγματογνωμοσύνην ἐπὶ ἰατροδικαστικῶν ζητημάτων, ἡ ἀποζημίωσίς των ὁρίζεται διὰ τοῦ προεδρικοῦ διατάγματος τῆς 5 Μαρτίου 1929 «Περὶ κανονισμοῦ ἰατροδικαστικῆς ἀμοιβῆς», ἐκδοθέντος εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ἄρθρου 6 ἐδ. β' τοῦ ΔΞΓ' νόμου τοῦ 1912 «Περὶ ἐξασκήσεως τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἐν Ἑλλάδι» (βλ. τοῦτο ἐν Ἐφημ. Κυβερν. τεῦχ. Α' 1929 φύλλ. 135). 3) Τὰ δικαιώματα τῶν μαρτύρων, τῶν διαμενόντων ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου καλοῦνται νὰ ἐμφανισθῶσι· τὰ δικαιώματα ταῦτα συνίστανται: α') Εἰς τὰ ὁδοιπορικὰ των ἔξοδα, ἅτινα ὁρίζονται εἰς δραχ. τέσσαρας δι' ἕκαστον μυριόμετρον (2 ὡρῶν μέτρον), ὅπερ διατρέχουν ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ πρωτοδικείου, διὰ δὲ τοὺς ἰατρούς, δικηγόρους, μηχανικούς, χημικοὺς καὶ δημοσίους ὑπαλλήλους δραχ. ὀκτώ· ἂν δὲ καλοῦνται ἐκτὸς τῆς περιφερείας τοῦ πρωτοδικείου, τὸ ποσὸν τοῦτο αὐξάνεται κατὰ τὸ ἥμισυ· τέλος, ἂν ἐμποδισθῶσιν ἐξ ἀνωτέρας βίας διαρκούσης τῆς πορείας αὐτῶν, λαμβάνουσι προσέτι διὰ πᾶσαν ἡμέραν τῆς ἀκουσίας κατὰ βεβαίωσιν τοῦ εἰρηνοδίκου ἢ τοῦ ἀστυνόμου διατριβῆς αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ τοῦ ἐμποδίου, οἱ μὲν ἰατροί, δικηγόροι κλπ. δραχ. 15, οἱ δὲ λοιποὶ ἰδιῶται δραχ. 10 β') Εἰς ἡμεραργίας πρὸς πέντε δραχ. διὰ πᾶσαν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ καλούμενος ὡς μάρτυς παραιτεῖ τὰ ἔργα ἢ τὰς ὑποθέσεις του, τῶν δὲ δημοσίων ὑπαλλήλων ἡ λόγῳ ἡμεραργίας ἀποζημίωσις ὁρίζεται ἴση πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ ἡμερησίου αὐτῶν μισθοῦ· καὶ γ') Εἰς δικαιώματα διαμονῆς λόγῳ ἀνωτέρας βίας ἐν τῷ τόπῳ εἰς ὃν ἐκλήθη, πλέον τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐκλήθη πρὸς ἐξέτασιν, ἐκ δραχ. 10 διὰ τοὺς ἰατρούς, δικηγόρους κλπ. καὶ ἐκ δραχ. 5 διὰ τοὺς λοιποὺς ἰδιώτας· ἡ ἐκτίμησις τῶν λόγων τῆς ἀνωτέρας βίας ἀνήκει εἰς τὸν πρόεδρον ἢ τὸν πλημμελειοδίκην, ἐκδίδοντα εἰδικὴν διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν τοιούτων δικαιωμάτων διαταγήν. Οἱ μάρτυρες στρατιωτικοὶ δὲν ἀποζημιοῦνται κατὰ τ' ἀνωτέρω, ἀλλὰ ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας κατὰ τὰς περὶ ὁδοιπορικῶν καὶ ἀποζημιώσεως τῶν ἐκτὸς τῆς ἕδρας των δι' ὑπηρεσίαν μεταβαινόντων στρατιωτικῶν εἰδικὰς διατάξεις. 4) Ἔξοδα ἐπίσης τῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας θεωροῦνται τὰ πρὸς φύλαξιν ἐπιτεθειμένων παρὰ τῆς ἀρχῆς σφραγίδων ἢ τῶν ἰχνῶν διαπραχθέντος ἀδικήματος ἢ κατασχεθέντων ἀντικειμένων ἀπαιτούμενα· ὁ φύλαξ λαμβάνει ἡμερησίως δραχ. 1—5. Τὰ δικαιώματα τῶν κλητήρων δι' ἐπιδόσεις τῶν ποινικῶν δικογράφων, ὁριζόμενα διὰ μὲν τοὺς εἰδικοὺς ποινικοὺς κλητῆρας εἰς δραχ. 1 δι' ἐπίδοσιν κλητηρίου ἢ κλήσεως καὶ δραχ. 2 δι' ἐπίδοσιν βουλεύματος ἢ ἐρήμην ἀποφάσεως (ἄρθρ. 9 ν. δ. 19 Νοεμβρίου 1925, ὡς ἐτροποποιήθη δι' ἄρθρ. 5 ν. δ. 20 Ἀπριλίου 1926), διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς κλητῆρας καὶ χωροφύλακας εἰς λεπτὰ 50 δι' ἕκαστον προσερχόμενον ἐπὶ τῇ ἐπιδοθείσῃ ὑπ' αὐτῶν κλήσει μάρτυρα ἢ κατηγορούμενον καὶ διὰ πᾶσαν ἐπίδοσιν βουλεύματος ἢ ἐρήμην ἀποφάσεως (ἄρθρ. 4 ν. δ. 26 Ἰουνίου 1923 καὶ ἄρθρ. 12 ν. δ. 19 Νοεμβρίου 1925). 6) Τὰ ὁδοιπορικὰ ἔξοδα καὶ ἡ ἀποζημίωσις τῶν ἐκτὸς τῆς ἕδρας αὐτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ὑπηρεσίας μεταβαινόντων ἀνακριτῶν, εἰσαγγελέων, ἀνακριτικῶν ὑπαλλήλων, δικαστῶν καὶ γραμματέων, ἅτινα καθορίζονται κατὰ τὰς γενικὰς περὶ ἀποζημιώσεως τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων διατάξεις. 7) Τὰ ταχυδρομικὰ ἔξοδα τῆς εἰς ποινικὰς ὑποθέσεις διεξαγομένης ὑπὸ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν ἀλληλογραφίας, ἅτινα ὑπολογίζονται ὅπως καὶ τὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἔξοδα τῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας προκαταβάλλονται μὲν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐκκαθαρίζονται ὅμως καὶ εἰσπράττονται παρὰ τῶν καταδικασθέντων κατηγορουμένων, καθ' ὃν τρόπον ὁρίζουσι τὸ Β. Δ. τῆς 11 Μαρτίου 1835 «περὶ ἐκκαθαρίσεως, καταλογισμοῦ καὶ ἀπολήψεως τῶν ἐξόδων τῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας», ὁ νόμος ΓΩΟΒ' τοῦ 1911 «Περὶ μεταρρυθμίσεως τῶν περὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων προσόδων νόμων» καὶ τὸ ν. δ. τῆς 21/28 Ὀκτωβρίου 1925 «περὶ αὐξήσεως καὶ καταλογισμοῦ τῶν τελῶν τῆς ποινικῆς διαδικασίας». Ὡς ἔξοδα ἐξομοιούμενα μὲ τὰ τῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας θεωρεῖ ἡ ποινικὴ διατίμησις τὰ τῆς αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως προκαλουμένης ἀπαγορεύσεως τῶν παραφρόνων καὶ τῶν βλακῶν, ἅτινα προκαταβάλλονται μὲν παρὰ τοῦ δημοσίου εἶναι ὅμως εἰς βάρος τοῦ ἀπαγορευομένου, ἂν οὗτος εἶναι ἱκανὸς πρὸς ἔκτισιν, τοῦ δημοσίου ἔχοντος δικαίωμα προτιμήσεως πασῶν τῶν προσωπικῶν ἀπαιτήσεων ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀπαγορευομένου, μὴ ἐξαρκούσης δὲ ταύτης, ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν γονέων καὶ τοῦ συζύγου καὶ εἰσπράττονται κατὰ τὰς περὶ ἐκτελέσεως διατάξεις τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας. Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— διατίμησις *πολυτίμων μετάλλων* *[Νομισματ.]*. Τὰ νομισματοκοπεῖα, ἀγοράζοντα ἢ δεχόμενα πρὸς νομισματοκοπὴν πολύτιμα μέταλλα, ἀπολαύοντα τῆς ἐλευθερίας τῆς νομισματοκοπῆς ἢ ξένα νομίσματα, δέον ν' ἀναχωνεύσωσι ταῦτα, νὰ τὰ ἀναγάγωσιν εἰς τὸν νόμιμον τίτλον τοῦ νομίσματος, ὃ κόπτουσι, καὶ εἶτα νὰ κόψωσι τὰ νομίσματα. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπαιτεῖ ἔξοδα, λόγῳ τῶν ὁποίων τὰ νομισματοκοπεῖα κατὰ κανόνα ἀγοράζουσι τὰ πολύτιμα μέταλλα, εἴτε εἰς πλίνθους εἴτε εἰς νομίσματα, εἰς τὴν νόμιμον τιμὴν τὴν ἠλαττωμένην κατὰ τὰ ὡς ἄνω ἔξοδα. Ἡ τιμή, εἰς ἣν ἓν νομισματοκοπεῖον ἀγοράζει τὰ πολύτιμα μέταλλα εἰς πλίνθους ἢ νομίσματα καλεῖται τιμὴ διατιμήσεως. Οὕτω π. χ. τὸ νομισματοκοπεῖον τῶν Παρισίων ἤδη ἔχει ὁρίσει ὡς τιμὴν διατιμήσεως 1 χιλιογράμμου καθαροῦ χρυσοῦ, γαλλικὰ φράγκα 16,918.41 τῆς νομίμου τοιαύτης οὔσης 16,963.52. Τὸ κρατικὸν νομισματοκοπεῖον Λονδίνου δὲν κρατεῖ ἔξοδα νομισματοκοπῆς, συνεπῶς ἡ τιμὴ διατιμήσεως εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν νόμιμον τιμήν. ΤΡ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

διατιμητὴς (ὁ)· ὁ διατιμῶν, ὁ ὁρίζων τὰς τιμὰς τῶν ὠνίων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ διατιμήσεως διατάξεων.

διατιμῶ (*—άω*)· ὑπολογίζω ἢ ὁρίζω τὴν τιμὴν ἑνὸς πράγματος, τιμολογῶ· || ὁρίζω τὴν ἀνωτάτην τιμὴν πωλήσεως τῶν ὠνίων: «ὁ ἄρτος διετιμήθη εἰς δραχμὰς ὀκτώ».

διατοίχησις (ἡ) *[Ναυτ.]*· κοιν. *μπότζι, παρακύλισμα*, γαλλ. le roulis, ἀγγλ. the lurch ἢ the rolling. Ἡ διὰ τὸ τρικυμιῶδες τῆς θαλάσσης ταλάντωσις τοῦ πλοίου κατὰ τὸ ἐγκάρσιον αὐτοῦ καὶ ἡ ἐξ ὑπαμοιβῆς κλίσις του ὁτὲ μὲν πρὸς τὴν μίαν, ὁτὲ δὲ πρὸς τὴν ἑτέραν πλευράν του. Ἐπεκράτησε νὰ λέγεται καὶ διατοιχισμός, ἀλλὰ καὶ σάλος τοῦ πλοίου. Ἡ διατοίχησις εἶναι συχνὴ καὶ διὰ τὰ ἐν ὅρμῳ ἐπ' ἀγκύρας «σαλεύοντα» πλοῖα, ἰδίᾳ ὅταν ἠγκυροβολημένα εἰς ἀνεπεπιαμένον ὅρμον χαρακτηριζόμενον ὡς σάλος εἶναι ἀναπρωρημένα πλαγίως ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης σάλου. Τὸ εὖρος τῆς διατοιχήσεως μετρεῖται εἰς μοίρας δι' ὀργάνου ὀνομαζομένου σαλομέτρου ἢ κλισιομέτρου.

διατοιχίζω· χωρίζω τι ἀπὸ ἄλλου διὰ τοίχου.

διατοίχισμα (τό)· ὁ διὰ μέσου τοῖχος, χώρισμα διὰ τοίχου.

διατοιχῶ (*—έω*)· ἐπὶ πλοίου, κλίνω ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, ταλαντεύομαι, κοιν. *παρακυλάω*. [Βλ. διατοίχησις.]

διάτομα (τὸ) (Diatoma) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς κατηγορίας τῶν *διατωματῶν* τῆς οἰκογενειας τῶν *φραγιλαριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μικροσκοπικὰ φυτὰ ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι τὰ ἑξῆς: Θαλλὸς ἐπιμήκης, γραμμωτὸς διατρεχόμενος ὑπὸ λεπτοτάτων, τριχοειδῶν νηματίων καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος. Σπόρια διανοιγόμενα εἰς πλεῖστα τμήματα τριγωνικοῦ σχήματος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰ γλυκέα καὶ ὑφάλμυρα ὕδατα ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Δ. Ν. Π.

— διατόμων *γῆ* (Diatomeenerde) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πολὺ λεπτοφυλλῶδες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνοικτόχρουν, λεπτογενόν, εὔθρυπτον, ἀπομυζῶν ἀφθόνως ὑγρὰ καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος καταθρυπτόμενον εἰς ἐξαιρετικῶς λεπτὴν κόνιν, συνιστάμενον δ' ἀποκλειστικῶς ἢ καὶ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐκ τῶν πυριτικῶν προστατευτικῶν κελυφῶν διατομωδῶν φυκῶν. Ἡ γῆ διατόμων ὀνομάζεται συνήθως τριπολῖτις ἢ τριπολιανὴ γῆ (Tripel) ἢ καὶ λειαντικὸς ἢ στιλβωτικὸς σχιστόλιθος (Polierschiefer). Ἐκ διατόμων ἀποτελεῖται ἐπίσης κατὰ μέγιστον μέρος καὶ τὸ πυριτικὸν ἄλευρον.

Διατόμων γῆ.
[Διάτομα εἰς γῆν διατόμων διὰ τοῦ μικροσκοπίου ὁρωμένην].

Ἐκ τῶν διατομωδῶν εἰς τὴν τριπολίτιδα γῆν παρουσιάζονται κυρίως τὰ δύο γένη μελοσίρα καὶ βακιλλαρία. Ἄλλα εἴδη τριπολίτιδος γῆς ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς μόνου ἢ καὶ ἐκ πολυαρίθμων εἰδῶν. Οὕτω π. χ. τὸ πυριτικὸν ἄλευρον τῆς Ριχμόνδης τῆς Βιργινίας ἐμπεριέχει 112 διάφορα εἴδη, ἐνῷ ὁ στιλβωτικὸς σχιστόλιθος τῆς Βιλίνης, ἔχων πάχος 15 μ., ἀποτελεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ γένους μελοσίρα. Εἴς τινας ἐμφανίσεις εὑρίσκονται ἐπίσης καὶ λείψανα ἀκτινοκόγχων πρωτοζῴων, τρηματοκόγγων καὶ βελονῶν σπόγγων. Πολὺ συχνὰ παρουσιάζονται καὶ ἀποτυπώματα ἰχθύων, ἐντόμων καὶ φυτικῶν μορίων. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ehrenberg ἓν κέλυφος μελοσίρας ἔχει διάμετρον ἴσην μὲ 0,0078 τοῦ χιλιοστομέτρου, εἷς κυβικὸς δάκτυλος γῆς διατόμων περιέχει 41.000 ἑκατομμύρια τοιούτων κελυφῶν. Ἡ γῆ διατόμων χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν λείανσιν μετάλλων, λίθων καὶ ἄλλων ὑλικῶν, ὡς καὶ πρὸς παρασκευὴν τῆς δυναμίτιδος. Ἐπίσης ὡς ἀπομονωτικὸν ὑλικὸν εἰς τὴν κατασκευὴν πλίνθων, ὀδοντοκόνεως, εἰς τὴν νοθείαν ἀλεύρων. Οἱ Λάππαι καὶ οἱ Τογγοῦσαι ὡς καὶ οἱ Ὀττεντόττοι τρώγουσι τὴν γῆν ταύτην, διότι ἐμπεριέχει θρεπτικάς τινας ὀργανικὰς οὐσίας. Γ. Κ. Γ.

—διατόμων *κόνις* *[Χημ.]*. Προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα γένη διατόμων: Melosira arenaria, Fragellaria Navicullla, Pinullaria, Synedia splendens, Spithemia turgida, Campylodiscus hibernicus κλπ., ἀποτελεῖ δὲ κόνιν λευκὴν ὁμογενῆ, συγκειμένην ἐκ τῶν κελυφῶν τῶν σποριοθηκῶν αὐτῶν. Ἀποθέματα διατόμων ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν ἀπαντῶνται εἰς Γερμανίαν (Königsberg), Βοημίαν, Οὑγγαρίαν (εἰς Zorestra), Τοσκάνην (Castel del piane), Ἡνωμένας Πολιτείας, Ὀράν. Τὰ κελύφη ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ πυριτικῶν ἀλκαλίων. Ἡ κόνις τῶν διατόμων χρησιμεύει ἐν τῇ φαρμακευτικῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Terra silicea praecipitata εἰς τὴν παρασκευὴν καταποτίων, ὀδοντοκόνεων, εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ βρωμίου, ὅπερ ἀπορροφᾷ ταχέως, ὡς καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀσφυξίας, ἣν δύνανται νὰ πάθωσι τὰ πρόσωπα τὰ ἀσχολούμενα εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς τοξικῆς ταύτης οὐσίας. Ὁμοίως ἡ γῆ διατόμων χρησιμεύει καὶ ἐν τῇ τεχνικῇ ὡς κακὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ψυγείων καὶ τῶν ἀεροθαλάμων καὶ τέλος εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς δυναμίτιδος. Κ. Γ. Μ.

διατομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διατέμνειν*, ἡ διὰ μέσου τομή, χώρισμα εἰς δύο.

— *[Ὀχυρωτ.]* Καλεῖται *διατομὴ* τὸ σχῆμα τῆς τομῆς τῶν διαφόρων ἔργων τῆς ὀχυρώσεως ὑπὸ ἐπιπέδων, διὰ τῶν ὁποίων ἀντιλαμβανόμεθα τὰς διαστάσεις τῶν ἔργων καὶ τὴν μορφὴν αὐτῶν εἰς ὡρισμένα σημεῖα. Τομὴ χαρακώματος διδοῦσα τὰς διαστάσεις αὐτοῦ ὡσαύτως καλεῖται *διατομή*. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Τεχν.]* Καλεῖται *διατομὴ* δοκοῦ, τοίχου, βάθρου κ. τ. λ. πᾶσα ἐπίπεδος τομὴ κάθετος ἐπὶ τὸν ἄξονα τοῦ ἀντιστοίχου σώματος. Ὁ ἄξων οὗτος εἶναι μία γραμμὴ εὐθεῖα ἢ καμπύλη περιλαμβάνουσα τὰ κέντρα τοῦ βάρους ὅλων τῶν διατομῶν τοῦ σώματος.

Ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ καλοῦνται συνήθως διατομαὶ αἱ ἐπίπεδοι τομαὶ ἀντικειμένου τινός, π. χ. οἰκίας, ποταμοῦ, διώρυγος, σιδηροδρομικῆς γραμμῆς κ.τ.λ., αἵτινες εἶναι κάθετοι ἐπὶ τὴν κυρίαν διεύθυνσιν τοῦ σχετικοῦ ἀντικειμένου. Ὅταν πρόκειται περὶ ρευστῶν ὑγρῶν ἢ ἀερίων εἰς σωλῆνας, δεξαμενὰς κ.τ.λ., διατομὴ καλεῖται τὸ ἐλεύθερον διὰ τὸ ρευστὸν μέρος τῆς τομῆς. Σημειωτέον τέλος, ὅτι συνήθως λέγοντες «*διατομὴ*» ἐννοοῦμεν τὸ ἐμβαδὸν τῆς διατομῆς ὡς ὡρίσθη. Α. Μ.

— *[Ἐραλδ.]* Καλεῖται *διατομὴ* ἡ γραμμὴ καθ' ἣν διατέμνεται ὁ θυρεὸς δεξιόθεν (tranché) ἢ ἀριστερόθεν (taillé). Γ. Ε. Τ.

διατομικός, *—ή, —ὸν* *[Χημ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ *δισθενοῦς* τῶν στοιχείων

Digitized by Google

ἢ ῥιζῶν, τῆς ἱκανότητος δηλαδὴ αὐτῶν νὰ ἑνοῦνται μὲ δύο μονοθενῆ στοιχεῖα ἢ ἕτερον διοθενές. ΑΝ. Δ.

διατομίς, —*ίδος*. Κοπτικὴ μηχανὴ (ψαλὶς) χρήσιμος διὰ τὴν κοπὴν μεταλλικῶν ἐλασμάτων, ῥάβδων, γωνιῶν κλπ. *Βλ.* ψαλίς.

διατομώδη (τά) ἢ *διατομοειδῆ* (Diatomaceae) *[Βοτ.]* Κατηγορία φυτῶν τοῦ αθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*. Τὰ *διατομώδη* εἶναι μικρότατα ἄλγη, μονοκύτταρα, τῆς κατωτάτης φυτολογικῆς κλίμακος, θεωρούμενα μέχρι πρὸ ἐτῶν ὡς ἀτελέστατοι ζωϊκοὶ ὀργανισμοί, κατατασσόμενοι μάλιστα μεταξὺ τῶν *ἐγχυματικῶν*. Το πρῶτον κατὰ τὸ 1702 ὁ Leuwenhoeck παρετήρησε νέον μικροσκοπικώτατον ὀργανισμὸν καὶ ἀνεκάλυψεν, ὅτι ἦτο διάτομον. Μετὰ τοῦτον ὁ Joblot κατὰ τὸ 1714, ὁ Arderon κατὰ τὸ 1745 καὶ ὁ Müller κατὰ τὸ 1773 ἀνεκάλυψαν ἀρκετὰ νέα εἴδη διατόμων. Ἡ προσοχὴ τῶν ἐπιστημόνων ἐστράφη πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν κρυπτογάμων τούτων φυτῶν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Müller κατὰ τὸ 1782 ἀνεκάλυψε καὶ περιέγραψε το διάτομον βίβριον ὡς καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη. Κατὰ τὸ 1788 ὁ Gmelin ἔδωκεν εἰς τὸ βίβριον τοῦ Müller τὸ ὄνομα: *βακιλλαρία ἡ παράδοξος* (Bacillaria paradoxa), ἥτις ὀνομασία διετηρήθη μέχρι σήμερον, ἐξ αὐτῆς δὲ ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Nitzschner κατὰ τὸ 1817 καὶ πλεῖστα ἄλλα διάτομα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν οἰκογένειαν *βακιλλαρίδαι* (Bacillariaceae). Μετὰ ταῦτα ὁ De Candolle κατὰ τὸ 1805 καὶ ὁ Agarrdh, κατὰ τὸ 1830 μετωνόμασαν τὴν οἰκογένειαν ταύτην, συμπεριλαβόντες καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν τῷ μεταξύ, εἰ. *διατομώδας* ἢ *διάτομα*· ἡ ὀνομασία αὕτη διετηρήθη μέχρι σήμερον. Πλεῖστοι δ' ὅσοι ἠσχολήθησαν εἰς τὴν μελέτην τῶν διατομωδῶν καὶ ἰδίως οἱ Ehrenberg (1832—1866), Kuetzing 1834—1844), Brébisson 1838—1854), Smith 1853—1860, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Gregory Balfs. Greville, Grunow, Meara, Bailey καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Τὰ διατομώδη ζῶσιν ἢ μονήρη ἢ κατὰ συστάδας νηματοειδεῖς, ἁλυσοειδεῖς, ῥιπιδοειδεῖς ἢ καὶ κυλινδρικάς, ἐνίοτε ποικίλως διακλαδιζόμενα. Τὰ φυτὰ ταῦτα περικλείουσιν ἐν ἑκάστῳ κυττάρῳ των 1—2 χρωματοφόρα σωμάτια, ὀρφνοῦ χρώματος καὶ δισκοειδοῦς μορφῆς, ἅτινα ἐνδοχρωμικαὶ πλάκες καλοῦνται. Αἱ ἐνδοχρωμικαὶ πλάκες ἀποτελοῦνται ἐκ χλωροφύλλης καὶ τινος χρωστικῆς οὐσίας, διατομίνης καλουμένης. Πλὴν τῶν πλακῶν τούτων τὰ κύτταρα ἔχουσι πυρῆνα ἔκκεντρον ὡς καὶ ἀχθονώτατον κυτταρικὸν χυμόν, ὅστις πληροῖ τὰ δύο χυμοτόπια, ἤτοι ἀτρακοειδεῖς ἀποφύσεις εὑρισκομένας κατὰ τοὺς πόλους τοῦ κυττάρου, ἀνὰ μίαν εἰς ἕκαστον πόλον. Τὸ κύτταρον περιβάλλεται ὑπὸ ἰδίας μεμβράνης κεχωρισμένης εἰς δύο ὅμοια ἡμίση (θυρίδες), καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐναποτιθεναι ἐνόργανός τις ἔνωσις ἔχουσα ὡς βάσιν τὸ πυρίτιον. Αἱ θυρίδες εἰς ἃς χωρίζεται τὸ κύτταρον ἐφάπτονται ἀλλήλων, εἰσερχομένων τῶν χειλέων τῆς μιᾶς ἐντὸς τῶν χειλέων τῆς ἑτέρας, σχηματιζομένων οὕτω δύο ἐπιφανειῶν, τῆς μὲν εὐρείας, κεκοσμημένης διὰ ποικίλων ἐγχαράξεων καὶ ῥαβδώσεων, τῆς δὲ στενῆς, διὰ τῆς ὁποίας γίνεται καὶ ἡ ἐπαφή. Οὕτω τὰ φυτὰ ταῦτα ἐκ τῆς μιᾶς πλευρᾶς φαίνονται διάφορα ἢ ἐκ τῆς ἑτέρας.

Τὰ διατομώδη περιβάλλονται ἕκαστον ὑπὸ λεπτοῦ ἢ παχέος στρώματος βλέννης. Τὸ σχῆμα τῶν διατομωδῶν εἶναι διαφορώτατον, φοειδὲς στρογγύλον, πρόμηκες, δισκοειδές, λογχοειδές, βελονοειδές, κτλ. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν φυτῶν τούτων γίνεται ὡς ἑξῆς· κατὰ πρῶτον ἀπομακρύνονται αἱ δύο θυρίδες, εἶτα τὸ πρωτόπλασμα τοῦ ἑνὸς φυτοῦ διαιρεῖται εἰς δύο ἡμίση, μεθ' ὃ ἑκάστη τῶν νέων τούτων ὑποδιαιρέσεων ἢ θυγατρικῶν κυττάρων ἀποκτᾷ ἰδίαν μεμβρᾶναν, ἥτις εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὰ χείλη τῆς παλαιοτέρας ἢ μητρικῆς. Διὰ περαιτέρω διχοτομήσεως τὰ κύτταρα γίνονται μικρότερα, ἕως ὅτου φθάσωσιν εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ὅριον τῆς μικρότητος, ὁπότε καὶ ἄρχεται ἡ διάπλασις τῶν αὐξοσπορίων, δηλαδὴ ἡ στιγμὴ καθ' ἣν διὰ διανοίξεως τῶν θυρίδων ἑκάστου φυτοῦ ἐξέρχεται ὁλόκληρον ἐξ αὐτῶν τὸ πρωτόπλασμα, ὅπερ, στερούμενον κατ' ἀρχὰς μεμβράνης, ἀποκτᾷ τοιαύτην ὀλίγον κατ' ὀλίγον σὺν τῇ ἀναπτύξει του.

Τα πλεῖστα τῶν διατομωδῶν προσφύονται ἐπὶ στερεῶν ἀντικειμένων ἢ πρὸς ἄλληλα, ὁπότε καὶ περιβάλλονται πολλὰ ὁμοῦ ὑπὸ βλέννης. Τὰ μεμονωμένα φυτὰ ἢ πλέουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων ἢ ἕρπουσιν ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἢ ἐπὶ τῶν στερεῶν σωμάτων, ἰδίως τὰ προμήκη τοιαῦτα. Ἡ ἑρπιστικὴ αὕτη κίνησις φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ πρωτοπλασματικῆς τινος ἀποφύσεως, ὀφρύος καλουμένης καὶ καλυπτομένης ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος βλέννης. Ἡ ὀφρὺς ἀναφαίνεται κατὰ τὸ πρανὲς τοῦ φυτοῦ καὶ μεταξὺ τῶν χειλέων τῶν θυρίδων. Τὰ διατομώδη ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ φύονται εἰς ἁλμυρά, ὑφάλμυρα, ἀλλὰ κυρίως εἰς γλυκέα ὕδατα, ἐνίοτε δὲ ἀπαντῶσιν ἐν τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ, ὥστε καλύπτουσιν ὡς τάπης μεγάλας ἐκτάσεις τοῦ πυθμένος. Τὰ ἐπὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν, ὑδροβίων ζῴων ἢ ἑτέρων φυτῶν ζῶντα διατομώδη φαίνονται τελείως προσαρμοσθέντα εἰς τὸν παρασιτισμόν. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοφυτολ.]* Τὰ *διατομώδη* εὑρίσκονται καὶ ἀπολιθωμένα ἐν παμμεγίστῃ ἀφθονίᾳ. Ἡ ἱκανότης αὐτῶν ὅπως διατηρῶνται ἐν ἀπολιθωμένῃ καταστάσει στηρίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ φύκη ταῦτα ἔχουν πυριτικὸν πρὸς ἀτευικὸν κέλυφος, ὅπερ διατηρεῖται ἀπολιθούμενον. Τὰ ἀρχαιότατα διατομώδη εἶναι γνωστὰ ἐκ στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιασίου ὑποδιαπλάσεως (τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος), ὅπου ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ Rothpletz ἐντὸς ἀποπυριτιωμένων κερατοσπόγγων. Τὰ ἐξ ἀρχαιοτέρων διαπλάσεων (λιθανθρακοφόρου καὶ τριασίου) περιγραφέντα ὑπό τινων διατομώδη καὶ θ' ὁρίσθη σαν ὑπ' ἄλλων ἐρευνητῶν βραδύτερον, ἢ ὅτι δὲν εἶναι διατομώδη, ἢ ὅτι εἶναι τοιαῦτα σημερινά, προσκολληθέντα ἐπὶ λιθανθράκων.

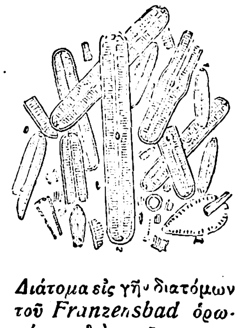

Διάτομα εἰς γῆν διατόμων τοῦ Franzensbad ὁρωμένην διὰ τοῦ μικροσκοπίου.
1=ἡ συνηδέλλα striatula· 2=ἡ πιννοῦλα la viridis· 3=τὸ γομφόνημα runcatum 4=ἡ ναβικοῦλα gibba 5=ἡ ναυλονέλλα distans, κ. οὖ κ. Γενη ζῶντα καὶ σήμερον].

Εἰς μεγαλύτερον ποσόν, ἀλλὰ πάντοτε σπάνια ἀκόμη, εὑρέθησαν διατομώδη τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου ἐν Γαλλίᾳ, Βελγίῳ, Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Γερμανίᾳ. Κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον ἀνεπτύχθη μένα πλῆθος μορφῶν καὶ τούτου ἕνεκα παρουσιάζονται ταῦτα ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς πρόσθετα ἐντὸς τῶν πετρωμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ μάζας, ἀποτελοῦντα πετρώματα, ὡς π.χ. τὴν γῆν διατόμων, τὴν τριπολῖτιδα γῆν, τὸ πυριτικὸν ἄλευρον, τὸ ὀρεινὸν ἄλευρον κ.τ.λ. Κοιτάσματα διατόμων τῆς τριτογενοῦς περιόδου παρουσιάζονται πολὺ διαδεδομένα ἐφ' ὅλης τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τοπικαί τινες ἐμφανίσεις μόνον ἔχουν σημασίαν τεχνικὴν καὶ οἰκονομικήν.

Τὰ διατομώδη, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς στρώματα παλαιοτέρων γεωλογικῶν διαπλάσεων, ἀνήκουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἰδιαιτέρας μορφάς, αἱ ὁποῖαι δὲν ζῶσι σήμερον. Τοὐναντίον τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τριτογενῶν καὶ νεωτέρων ἀκόμη στρωμάτων εἶναι πολὺ ὅμοια πρὸς τὰ σημερινὰ καὶ ἐν μέρει αὐτὰ ταῦτα τὰ σημερινὰ γένη. Τὸ ἀπολιθωμένα διατομώδη παρουσιάζονται εἰς καταπληκτικὸν πλῆθος μορφῶν. [Βλ. λ. διάτομα καὶ διατόμων γῆ.] Γ. Κ. Γ.

διατονικός, —*ή*, —*όν* νεώτερος μουσικὸς ὅρος χρησιμοποιούμενος πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν γειτονικῶν φυσικῶν φθόγγων τῆς τε μείζονος καὶ ἐλάσσονος κλίμακος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σχέσιν τῶν φθόγγων (κατὰ ἡμιτόνιον ηὐξημένων) τῆς χρωματικῆς κλίμακος.

—*[Μουσ.]* Διατονικὸν γένος εἶναι τὸ ἀρχαιότερον καὶ φυσικώτερον τῶν τριῶν γενῶν, ἅτινα ἐχρησιμοποίουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, παρίστα δὲ τὴν φυσικὴν διαδοχὴν τῶν φθόγγων ἑνὸς τετραχόρδου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ λιχανὸς διέφερεν οὐσιωδῶς τοῦ τοῦ διατονικοῦ. Τὸ γένος τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἀρρενωπόν, αὐστηρὸν καὶ σοβαρόν.

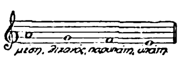

Εἰς τὴν σύγχρονον μουσικὴν τὸ *διατονικὸν γένος* συνδέεται ἀναποσπάστως μὲ τὴν θεμέλιον κλίμακα, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἑνὸς φθόγγου δοθέντος ὡς βάσεως, οἱ ἑπόμενοι ἐκπορεύονται φυσικῶς ἐξ αὐτοῦ (π. χ. δοθέντος τοῦ ντο ἐξυπακούονται οἱ ρε, μι, φα σολ, λα, σι, διὰ τὸν μείζονα τρόπον).

Διατονικαὶ κλίμακες εἶναι αἱ διαδοχαὶ τῶν τόνων ἢ τῶν ἡμιτόνιων ἀπὸ τῆς μιᾶς βαθμίδος εἰς τὴν μέσως ἑπομένην, μετὰ ἢ ἄνευ ἀλλοιώσεως:

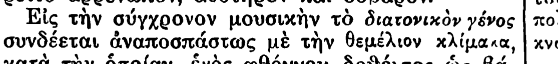

Διατονικοὶ φθόγγοι εἶναι π.χ. οἱ: ντο-ρε ὕφεσις· σι-ντο διεσις· λα ὕφ.-σι ὕφ. κ. τ. λ. Χρωματικοὶ φθόγγοι εἶναι ἀντιθέτως οἱ ἔχοντες τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ διαφέροντες μόνον κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν· π. χ. ντο ντο δίεσις· μι ὕφ.-μι· ντο δίεσις ντο διπλῆ δίεσις· λα-λα δίεσις κ. τ.λ. Ἐναρμόνιοι φθόγγοι λέγονται τέλος οἱ ἔχοντες διάφορον ὄνομα καὶ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ὀξύτητα (εἰς τὴν σύγχρονον συγκεκραμένην κλίμακα)· π. χ. φα δίεσ. σολ ὕφ.-σι δίεσ. ντο κ.τ.λ.

Παράδειγμα διατονικῶν, χρωματικῶν καὶ ἐναρμονίων διαδοχῶν:

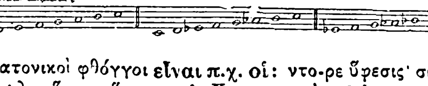

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

διατόνιον (τό)· μικρὰ *διάτονος*, τὸ μέσον ἢ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου συνδέονται δύο σώματα, κοιν. *θηλυκωτήρι*.

—*[Στρατ.]* Μικρὸν μεταλλικὸν πλαίσιον σχήματος ὀρθογωνίου, χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ στερέωσιν σκυτίνου τινὸς ἱμάντος τῆς σαγῆς ἢ τῆς ἐξαρτήσεως. Ν. Θ. Κ.

Διατόνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πολίχνη τῆς Κρήτης μεταξὺ Κνωσοῦ καὶ Λύκτου. Κατὰ τὸν Ξανθουδίδην πρέπει νὰ ζητηθῇ παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος Ἀστρίτσι, ΝΑ. τῆς Κνωσοῦ, κατὰ τὸν ἄνω ροῦν καὶ ἐν τῇ ἀριστερᾷ αὐτοῦ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ Καρτεροῦ (ἀρχ. Ἀμνισοῦ), ἐπὶ τοῦ ἐκεῖ ὕψηλοῦ λόφου, διὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἐρείπια, κατ' ἄλλους δὲ παρὰ τὸ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας χωρίον Ἀϊτάνια. Τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου θεωρεῖται παραφθορὰ τοῦ Διατόνιον. Ἐκ τοῦ Πολυβίου (23, 15) εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ Διατόνιον, ἀνῆκον εἰς τὴν Κνωσόν, ὑπήχθη εἰς τὴν Λύκτον τῷ 185 π. Χ., ὅτε οἱ Λύκτιοι ὑπερίσχυσαν ἐν τῷ πρὸς τοὺς Κνωσίους πολέμῳ. Βραδύτερον οἱ Ρωμαῖοι διήλλαξαν τὰς δύο πόλεις καὶ τὸ Διατόνιον ἀπεδόθη αὖθις εἰς τὴν Κνωσόν. [Πρβλ. *Ξανθουδίδου* Ἱστ. Κρήτης σ. 51, *Ψιλάκι* Αα σ. 182, *Σβορώνου* Numismatique de la Crète ancienne σ 63.] Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

διάτονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ διατεταμένος, ὁ ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς μέχρι τῆς ἄλλης ἐξικνούμενος· «διάτονο. δοκός» ἰδίωμ. *διατόνι*, «διάτονος λίθος» ὁ καταλαμβάνων ὁλόκληρον τὸ πάχος τοῦ τοίχου, «διάτονος κάλως» κάλως ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν ξηρὰν ἢ ἀπὸ τῆς μιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν ἄλλην.

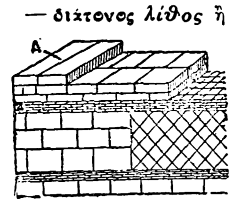

Δομὴ μετὰ διατόνων λίθων.

— **διάτονος λίθος** ἢ **πλίνθος** *[Δομ.]*. Ὁ λίθος ἢ ὁ πλίνθος ὁ τοποθετούμενος κατὰ τὴν δομὴν τοιουτοτρόπως, ὥστε αἱ μὲν ἐπιμήκεις αὐτοῦ πλευραὶ νὰ κατέχουν ὁλόκληρον τὸ πάχος τοῦ τοίχου, ἐκ δὲ τῶν βραχυτέρων πλευρῶν του ἡ μία νὰ κεῖται ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἡ ἑτέρα ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ τοίχου ἐπιφανείας. Ἡ μετ' ἐναλλαγῆς διατόνων λίθων ἢ πλίνθων δομὴ καλεῖται κοινῶς «κτίσιμο μπατικό». —Ρ.

διατορεύω· τορεύων τρυπῶ, διατρυπῶ.

διάτορος (ὁ, ἡ,), —*ον* (τό)· ὁ διατρυπῶν, διαπεραστικός, ὀξύς: «διάτορος σάλπιγξ τυρρηνική», «διάτορος φωνή» ‖ ὁ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον διατρυπημένος.

διατορῶ (—*έω*)· διατρυπῶ τι ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον.

διατραγανθίνη (ἡ) *[Φαρμ.]*. Ὄνομα διδόμενον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ φαρμακολογίᾳ εἰς μαλακτικὴν κόνιν συνισταμένην ἐξ ἀμύλου, σακχάρου, γλυκορρίζης, σπερμάτων σικυοῦ, πέπονος, κολοκύνθης, μήκωνος καὶ ἐξ ἀραβικοῦ καὶ τραγακανθίνου κόμμεως. ΑΝ. Δ.

διατρανῶ (—*όω*)· δηλῶ τι οἱονεὶ διὰ φωνῆς τρανῆς, σαφῶς, ἐμφανῶς: «διετρανώσαμεν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν».

διατράνωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διατρανοῦν*, σαφής, ἐμφανὴς ἐκδήλωσις.

διατρέφω, ἀόρ. *διέθρεψα*—*διετράφην*· τρέφω διὰ χρόνου, ἐπὶ μακρόν, ἐκτρέφω, συντηρῶ, παρέχω τὰς πρὸς συντήρησιν δαπάνας. ‖ μέσ.: «διατρέφει πολυμελῆ οἰκογένειαν», «διατρέφεται ὑπὸ τῶν τέκνων του».

διατρέχω, ἀόρ. *διέδραμον* καὶ *διέτρεξα*· τρέχω διὰ μέσου τινός. διέρχομαι, διασχίζω: «ποταμὸς διατρέχει τὴν πεδιάδα», «ὁ στρατὸς διέτρεξεν ὅλην τὴν χώραν» ‖ τρέχω ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, διανύω: «διέτρεξε μακρὰν ἀπόστασιν εἰς ὀλίγον χρόνον», «διατρέχει τὴν περίμετρον εἰς δέκα λεπτά» ‖ διατρέχει τὸ τριακοστὸν ἔτος» διανύει, ἄγει, πβλ. τὸ κοιν. «τρέχει στὰ τριάντα» ‖ «διατρέχω κίνδυνον» κινδυνεύω: «κατὰ τὴν ἀσθένειάν του διέτρεξε τὸν ἔσχατον κίνδυνον» ‖ εἰς τὸν ἀόρ. *διέτρεξε* συνέβη: «δὲν γνωρίζω τί διέτρεξε», «θὰ μάθωμεν τὰ διατρέξαντα», τὰ συμβάντα.

διάτρημα (τό)· τρῆμα, τρύπημα πέρα καὶ πέρα, ὀπή.

—*[Ἡφαιστειολ.]* Καλεῖται *διάτρημα* (Diatreme) πᾶς χοανοειδὴς πόρος ἐξόδου μίγματος ἡφαιστειογενοῦς ὑλικοῦ γεννηθεὶς διὰ μέσου προϋπαρχόντων πετρωμάτων ὑπὸ τῆς ἐκρηκτικῆς δυνάμεως τῶν ἀερίων τῶν ἐκρήξεων. Τοιαῦτα διατρήματα παρουσιάζονται εἰς τὸ Alb τῆς Σουαβίας (Schwäbische Alb). Γ. Κ. Γ.

διάτρησις, (ἡ)· τρύπησις, διατρύπησις: «διάτρησις τῆς σανίδος,—τοῦ τοίχου,—τοῦ πλοίου,—τοῦ πνεύμονος κτλ.» (ἀπὸ τῆς προθέσεως διὰ καὶ τῆς ῥίζης *τρη*— τοῦ *τιτράω*). Β. Φ.

—*[Μηχανολ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ ἐργασία δι' ἧς διανοίγεται πλήρης ἢ τυφλὴ κυλινδρικὴ ὀπὴ εἰς σῶμά τι. Ἡ διάτρησις ἀποιτεῖ δύο κινήσεις, μίαν περιστροφικήν, ἥτις δίδει τὴν διάμετρον τῆς ὀπῆς ἢ τοῦ διατρήματος, καὶ μίαν κάθετον ἐπὶ τὴν

πρώτην κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τῆς περιστροφικῆς κινήσεως. Ἡ δευτέρα αὕτη κίνησις, ἡ προώθησις, δίδει τὸ βάθος τῆς ὀπῆς. Ἐντεῦθεν προκύπτουν αἱ ἑξῆς δυναταὶ διατάξεις: α') Τὸ διατρητικὸν ἐργαλεῖον στρέφεται καὶ προωθεῖται, ἐνῷ τὸ πρὸς διάτρησιν σῶμα μένει ἀκίνητον. β') Τὸ ἐργαλεῖον περιστρέφεται ἐνῷ τὸ σῶμα προωθεῖται. γ') Τὸ σῶμα στρέφεται καὶ τὸ ἐργαλεῖον προωθεῖται. Συμβαίνει ἐν τούτοις ἐνίοτε νὰ στρέφωνται συγχρόνως καὶ τὸ ἐργαλεῖον καὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸ ἕτερον τούτων ταχύτερον ἢ ἀντιθέτως. Εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται ἡ πρώτη ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων διατάξεων. Ἡ δευτέρα διάταξις ἐφαρμόζεται διὰ ἐξαιρετικῆς ἀκριβείας διατρητικὰς ἐργασίας. Ἡ τρίτη διάταξις ἐφαρμόζεται διὰ διατρήσεις ἐπὶ τοῦ τόρνου· καὶ ἰδίως διὰ διατρήσεις βαθειῶν ὀπῶν· ἡ τετάρτη διάταξις ἐφαρμόζεται σπανίως. Α. Μ.

— *[Χειρουργ.]* Ἡ διὰ διατιτραινόντων ὀργάνων διάνοιξις ὀστῶν ἢ κοιλοτήτων τοῦ σώματος πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν· περιλαμβάνει δ' αὕτη πλείονα εἴδη, ὡς τὴν *ἀναίρησιν*, τὴν *παρακέντησιν* κ.τ.τ. Ι. Π.

— *[Πυροβολ.]* Βλ. λ. εἴσδυσις.

— *[Στρατ. Τεχνολ.]* Διάτρησις κάννης ὅπλου (βλ. λ. *κάννα*). Διάτρησις σωλῆνος πυροβόλου (βλ. λ. σωλὴν πυροβόλου). Κ. Ν. Γ.

— *[Φιλοτελ.]* Καλεῖται *διάτρησις* (Perforation) ἐν τῷ φιλοτελισμῷ ἡ ἐπὶ τῶν γραμματοσήμων ἐπίθεσις διατρήτων γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου ἢ ἄλλων σημείων. Διατρήσεως διακρίνομεν δύο εἴδη: 1) τὴν ἐπίσημον, ἤτοι τὴν ἐνεργουμένην παρὰ τῆς οἰκείας ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας (ὡς συμβαίνει ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ εἴς τινας ἀποικίας ταύτης, ἐν Βενεζουέλᾳ, ἐν Αἰγυπτιακῷ Σουδὰν κλπ.) ἐπὶ τῷ σκοπῷ διακρίσεως τῶν γραμματοσήμων τῶν διατιθεμένων πρὸς χρῆσιν τῆς παρὰ τῶν κυβερνητικῶν ὑπηρεσιῶν ἀποστελλομένης ἀλληλογραφίας (οὕτω π.χ. τὰ ὑπηρεσιακὰ γραμματόσημα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Σουδὰν φέρουσιν ἀπὸ τοῦ 1912 διάτρητα τὰ στοιχεῖα AS ἢ SG) καὶ 2) τὴν ἀνεπίσημον, ἤτοι τὴν ἐνεργουμένην παρὰ διαφόρων μεγάλων ἰδιωτικῶν ὀργανισμῶν (ἐμπορικῶν γραφείων, τραπεζῶν κλπ.) ἐχόντων μεγάλην κίνησιν ἀλληλογραφίας πρὸς ἀποφυγὴν καταχρήσεων εἰς βάρος των ὑπὸ τῶν διεκπεραιούντων τὴν ἀλληλογραφίαν. Πρὸς τοῦτο, δι' εἰδικῶν μηχανημάτων προβαίνουσιν εἰς τὴν διάτρησιν τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διεκπεραιώσεώς των παραδιδομένων γραμματοσήμων, μὲ τ' ἀρχικὰ τῆς ἐπωνυμίας τῆς ἑταιρίας ἢ τραπέζης ἢ ἄλλα διακριτικὰ σημεῖα, εἰ. τρόπον ὥστε εὑρισκόμενα τυχὸν εἰς χεῖρας τρίτων νὰ ἐξελέγχωνται ὡς κλοπιμαῖα. Παρ' ἡμῖν τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει ἐφαρμόσει ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀνεπίσημος αὕτη διάτρησις καθιστᾷ ἄχρηστα διὰ τοὺς συλλέκτας καὶ συνεπῶς ἄνευ ἐμπορικῆς ἀξίας τὰ εἰς τοιαύτην κατάστασιν γραμματόσημα. Ἕτερον εἶδος ἡμιεπισήμου, οὕτως εἰπεῖν, διατρήσεως, εἶναι ἡ παρατηρουμένη ἐπὶ τῶν γραμματοσήμων τῶν διαβιβαζομένων συμφώνως μὲ τὴν σύμβασιν τῆς Διεθνοῦς Ταχυδρομικῆς Ἑνώσεως, πρὸς τὸ ἐν Βέρνῃ κεντρικὸν γραφεῖον αὐτῆς πρὸς διανομὴν εἰς τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα τῶν μετεχόντων εἰς τὴν ἕνωσιν κρατῶν. Τὰ τοιαῦτα γραμματόσημα σφραγίζονται ἐνίοτε διὰ τῆς διατρήτου λέξεως Specimen. Καὶ ἡ τοιαύτη διάτρητος σφραγὶς μειώνει τὴν ἐμπορικὴν ἀξίαν τῶν γραμματοσήμων. Ὁ ὅρος *διάτρησις* ταυτίζεται ἐνίοτε ἐν τῇ φιλοτελικῇ ὁρολογίᾳ πρὸς τὸν ὅρον *ὀδόντωσις*. Ε. Φ. Ε.

— διάτρησις ***ἐντέρου, στομάχου*** κ.λ.π. *[Ἰατρ.]* βλ. ἔντερα, στόμαχος κ.λ.π.

διατρητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς διάτρησιν: «διατρητικὴ μηχανή».

— διατρητικὴ ***μηχανή*** *[Μηχανολ.]*· βλ. λ. τρύπανον.

διάτρητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· κατατρυπημένος, ὁ ἔχων πολλὰς τρύπας: «διάτρητον δέρμα», «τὸ σῶμά του ἔγινε διάτρητον ἀπὸ τὰς σφαίρας».

— διάτρητα *ἀγγεῖα* *[Ἀρχ.]*. Εἶδος πολυτίμων δοχείων λυτοῦ, κατασκευαζομένων ἐξ ὡρισμένου ὑλικοῦ, μεγάλης ἀξίας καὶ δυσκόλου εἰς ἐπεξεργασίαν λόγῳ τῶν ῥωγμῶν, αἱ ὁποῖαι συχνότατα ἐγίνοντο κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κατασκευαστοῦ ζύμωσίν του. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα συνηθίζοντο πολὺ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ὁ ὅρος σημαίνει ἀγγεῖα πλήρη γλυφῶν (σχισμῶν) καὶ οὐχὶ τετρημένα. Οἱ κατασκευασταί των ὠνομάζοντο *διατρητάριοι*. Πιστεύεται ὅτι τὰ διάτρητα ἀγγεῖα ἦσαν ᾠοειδῆ ὑάλινα ἀγγεῖα, στερούμενα ποδός, τῶν ὁποίων τὸ κύριον σῶμα περιεβάλλετο ὑπὸ ὑαλίνου δικτύου, συνδεδεμένου μετ' ἐκείνων διὰ ὑαλίνων ῥαβδίων. Τοιαῦτα ἀγγεῖα ἔχουσιν ἀνευρεθῇ ἑπτὰ μόνον μέχρι σήμερον, φέροντα ὅλα τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν: bibe vivas multis annis (πίνε ζήσαις πολλὰ ἔτη). Ι. Δ. Σ.

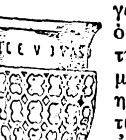

Ἀγγεῖον διάτρητον.

— ***διάτρητος οὐσία*** *[Ἀνατομ.]*. — 1) Ὀπισθία διάτρητος οὐσία· αὕτη μετὰ τῶν σκελῶν τοῦ ἐγκεφάλου ἀποτελεῖ τὴν κοιλιακὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μέσου ἐγκεφάλου. Πληροῖ δὲ τὸν μεσοσκελιαῖον βόθρον, παριστῶσα τρίγωνον πέταλον διάτρητον ὑπ' ἀγγείων, οὗ ἡ μὲν βάσις συνέχεται μετὰ τῶν μαστίων, ἡ δὲ κορυφὴ μετὰ τῆς γεφύρας, τὰ δὲ πλάγια μετὰ τῶν ἐγκεφαλικῶν σκελῶν, ἀφ' ὧν ἀφορίζονται διὰ τῆς αὔλακος τοῦ κοινοῦ κινητικοῦ νεύρου. Ἐμφανίζει δὲ δύο μοίρας: τὴν μέσην οὖσαν διάτρητον, καὶ τὰς δύο πλαγίας, ἀτρήτους. Καὶ ἡ μὲν μέση μοῖρα διελαύνεται ὑπὸ ὀβελιαίας αὔλακος, ἧς τὰ ἄκρα ἀπολήγουσιν εἰς τὸ *πρόσθιον* καὶ *ὀπίσθιον κόλπωμα* τοῦ μεσοσκελιαίου βόθρου· ἑκατέρα δὲ πλαγία μοῖρα ἐμφανίζει λευκὴν δεσμίδα. 2) Προσθία διάτρητος οὐσία· αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν ὀπίσθιον ὀσφρητικὸν λοβὸν τῆς περιφερικῆς χώρας τοῦ ῥινικοῦ ἐγκεφάλου. Παριστᾷ δ' ἑκατέρωθεν τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος τετράπλευρον πέταλον, λοξῶς φερόμενον ἐκ τῶν ἔσω καὶ πρόσω πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὀπίσω. Τὸ πρόσθιον ὅριον αὐτῆς σχηματίζει τὸ ὀσφρητικὸν τρίγωνον, τὸ ὀπίσθιον ἡ ὀπτικὴ ταινία, τὸ ἔξω ἡ ἔξω ὀσφρητικὴ χορδὴ (ἕλιξ). Διακρίνουσι δὲ αὐτῆς δύο μοίρας, *προσθίαν ἔξω* καὶ *ὀπισθίαν ἔσω*, χωριζομένας διὰ διαγωνίου γραμμῆς. Ἡ προσθία ἔξω μοῖρα (ἰδίως διάτρητος οὐσία) διατιτραίνεται ὑπὸ εὐρέων αἱμοφόρων τρημάτων, ἡ δὲ ὀπισθία ἔσω μοῖρα (διαγώνιος ταινία) εἶναι ἧττον διάτρητος. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

διατριβή (ἡ)· τὸ διατρίβειν, τὸ νὰ διαμένῃ τις κάπου, διαμονή, παραμονή: «ἡ ἐν Ἀθήναις διατριβή», «μετὰ μακρὰν διατριβὴν ἐν Εὐρώπῃ» || «ποιοῦμαι τὰς διατριβάς», λέγεται ἐπὶ τὸ εἰρωνικώτερον: «ποιεῖται τὰς διατριβάς του ἐν Κηφισιᾷ» παραμένει· || ἐνασχόλησις εἴς τι, πραγματεία περί τι. βραχὺ ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα: «διατριβὴ περὶ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν»· «ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή»· || ἐπίκρισις δημοσιευομένη διὰ τοῦ τύπου καὶ ἔχουσα χαρακτῆρα προσωπικόν: «ἐδημοσιεύθη σφοδρὰ ἐναντίον του διατριβή».

διατριβογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων εἰς ἐφημερίδας διατριβάς.

διατρίβω, *ἀόρ. διέτριψα*· διαμένω, παραμένω κάπου: «διατρίβει ἐν Ἀθήναις, — εἰς τὴν ἀλλοδαπήν»· || δαπανῶ τὸν χρόνον μου ἀσχολούμενος εἴς τι, ἀσχολοῦμαι εἴς τι, πραγματεύομαί τι: «διατρίβει περὶ τὴν νεωτέραν φιλολογίαν»· || παραμένω πέραν τοῦ δέοντος, χρονοτριβῶ, ἀργοπορῶ (ἀρχ.).

διατροπία (ἡ) *[Βιολ.]*· βλ. τροπισμός.

διατροφή (ἡ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διατρέφειν· || ἡ δαπάνη τῆς βιωτικῆς συντηρήσεως: «τὸ εἰσόδημά του δὲν ἐπαρκεῖ οὔτε διὰ τὴν διατροφὴν τῆς οἰκογενείας του».

— *[Νομ.]* Ἡ διατροφὴ ὡς ἀντικείμενον ἐνοχῆς ἐξετάζεται κυρίως ἀπὸ τῶν ἑξῆς ἀπόψεων:

I. Ἔννοια καὶ περιεχόμενον. Κατ' ἀρχὴν ἡ ὑποχρέωσις πρὸς διατροφὴν περιλαμβάνει τ' ἀπαραίτητα πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι τὴν τροφήν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν οἴκησιν κατὰ τὴν ῥῆσιν τῶν πηγῶν: «ταῖς διατροφαῖς καὶ ἡ τροφὴ καὶ ἡ ἐσθὴς καὶ ἡ οἴκησις περιέχεται (Βασ. 44, 14, 6 - πρβλ. Π. 34, 1, 6, πρ.-). Δέον ἐν τούτοις νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς διατροφῆς περιέχεται καὶ ἡ δαπάνη τῆς νοσηλείας καὶ ἐν γένει ἡ περίθαλψις τοῦ εἰς διατροφὴν δικαιουμένου (πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 446/1924), ἔτι δὲ ἡ πρὸς ταφὴν ὑποχρέωσις (πρβλ. Π. 11 7, 14, 17. — Ἀκυρ. Ρώμης 7 Ἰουλίου 1922). Ἐξ ἄλλου διδάσκεται ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τῶν ἀνιόντων πρὸς διατροφὴν τῶν κατιόντων περιλαμβάνει καὶ τὰ «studia» αὐτῶν, ἤτοι τὰ πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἐν γένει πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν ἀναγκαῖα, καίτοι τοιοῦτόν τι δὲν ἐξακριβοῦται ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου. Τὸ μέτρον τῆς διατροφῆς γενικῶς κρίνεται ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ δικαιούχου ἐν σχέσει μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν τοῦ ὑποχρέου.

II. Εἴδη. Ἡ διάκρισις τῆς πρὸς διατροφὴν ὑποχρεώσεως εἰς εἴδη γίνεται κυρίως ἀναλόγως: 1) Τῆς πηγῆς ἐξ ἧς προέρχεται αὕτη. Οὕτως ἔχομεν: α) νόμιμον διατροφήν, β) συμβατικὴν διατροφήν, καὶ γ) διατροφὴν ἐκ τελευταίας βουλήσεως, διότι ἡ διατροφὴ κυρίως πηγάζει εἴτε ἀμέσως ἐκ τοῦ νόμου, εἴτε ἐκ συμβάσεως ἐν ζωῇ, εἴτ' ἐκ διαθήκης, κωδικέλλου ἢ δωρεᾶς αἰτίᾳ θανάτου. Δυνατὸν ὅμως ἐμμέσως νὰ παραχθῇ ὑποχρέωσις πρὸς διατροφὴν καὶ ἐξ ἀδικήματος ἢ οἱονεὶ ἀδικήματος (βλ. λ. διαδοχικαὶ *παροχαί*). 2) Τοῦ τρόπου τῆς καταβολῆς τῶν πρὸς διατροφὴν ἀναγκαίων, διότι ταῦτα εἴτε καταβάλλονται ἀπ' εὐθείας καὶ ἀμέσως, ὁπότε ἔχομεν τὴν ἄμεσον διατροφήν, εἴτε καταβάλλονται ἐμμέσως διὰ περιοδικῶς παρεχομένων χρηματικῶν παροχῶν, ὁπότε πρόκειται ἔμμεσος διατροφή.

III. Εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς νομίμου διατροφῆς. Α) Μεταξὺ συζύγων: 1) Κατ' ἀρχὴν ὁ σύζυγος εἶναι ὑπόχρεως νὰ διατρέφῃ τὴν γυναῖκα διαρκοῦντος τοῦ γάμου. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη εἶναι ἀπαύγασμα τοῦ κανόνος, καθ' ὃν ὁ ἀνὴρ φέρει τὰ βάρη τοῦ γάμου, ἐξ ὧν ἕπονται κυρίως τὰ ἑξῆς: α) Ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρὸς πρὸς διατροφὴν τῆς γυναικὸς ὑφίσταται ἀνεξαρτήτως τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως τῆς τελευταίας, ὡς καὶ τοῦ γεγονότος ἂν αὕτη ἔλαβεν ἢ μὴ προῖκα, ἢ ἂν δύναται νὰ ἐργασθῇ, ἢ τέλος ἂν οἱ παρ' οἷς τυχὸν διαμένει συγγενεῖς της κέκτηνται ἱκανὴν πρὸς διατροφὴν ταύτης περιουσίαν. Ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου δημιουργεῖ τὸ ἄρθρον 633 ἀριθ. 5 τῆς Πολιτικῆς ἡμῶν Δικονομίας, ἀπαιτοῦν διὰ τὴν πρὸς διατροφὴν τῆς γυναικὸς ὑποχρέωσιν ἀπορίαν ταύτης, δι' ἣν περίπτωσιν διαρκούσης τῆς περὶ διαζεύξεως δίκης αἰτεῖται ὡς προσωρινὸν μέτρον ἡ διατροφὴ (πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 159/1923). β) Ἐφ' ὅσον ἡ γυνὴ ἀκολουθεῖ τὴν κοινωνικὴν τάξιν τοῦ ἀνδρός, ἕπεται ὅτι αὕτη ἐν σχέσει πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τούτου ἀποτελεῖ τὸ μέτρον τῆς πρὸς διατροφὴν ὑποχρεώσεως, ἀνεξαρτήτως τῆς πρὸ τοῦ γάμου κοινωνικῆς περιωπῆς τῆς γυναικὸς ἢ τοῦ γεγονότος ἂν οἱ σύζυγοι συζῶσιν ἢ μή. Μεταβαλλομένης τῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ ἀνδρὸς συναλλοιοῦται ἀναλόγως καὶ ἡ πρὸς διατροφὴν τῆς συζύγου του ὑποχρέωσις. γ) Ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρὸς ὑπάρχει ἐφ' ὅσον ἡ γυνὴ ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν τοῦ γάμου, συμβιοῦσα μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἢ ὑπαιτιότητι τούτου ἐγκαταλείπῃ τὴν συζυγικὴν ἑστίαν καὶ διακόπτει τὴν συμβίωσιν. Ἐὰν ἡ γυνὴ ἀδικαιολογήτως διακόπτῃ τὴν συμβίωσιν ἢ καίτοι δεδικαιολογημένως διέκοψεν αὐτὴν δὲν ἐπαναλάβῃ ταύτην προσκαλουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τὰ γεγονότα, ἅπερ ὑπαιτιότητι τούτου ἐπήνεγκον τὴν διακοπὴν καὶ ἀφοῦ οὗτος σαφῶς δηλώσῃ ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν θέλουσιν ἐπαναληφθῇ, στερεῖται τὸ πρὸς διατροφὴν δικαίωμά της (πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 41/1916 καὶ 181/1923). 2) Συνεστῶτος τοῦ γάμου ὑποχρέωσις τῆς γυναικὸς πρὸς διατροφὴν τοῦ ἀνδρὸς δὲν ὑφίσταται παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην. Ἀντίθετα συστήματα ἐπικρατοῦσιν εἰς νεωτέρας νομοθεσίας (πρβλ. γαλλ. κῶδιξ ἄρθρ. 212 — Γερμ. κῶδιξ ἄρθρ. 1360 κλπ.). 3) Λυθέντος τοῦ γάμου διὰ διαζυγίου ὁ ἐκ τῶν συζύγων κηρυχθεὶς μόνος ὑπαίτιος, εἴτε ὁ ἀνήρ, εἴτε ἡ γυνή, ὑποχρεοῦται νὰ παρέχῃ εἰς τὸν ἀναίτιον τοῦ διαζυγίου διατροφήν. Ἐπίσης ἐὰν λόγος τοῦ διαζυγίου εἶναι ἡ παραφροσύνη τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων, εἴτε δηλαδὴ τοῦ ἀνδρός, εἴτε τῆς γυναικός, ὑποχρεοῦται ὁ ἕτερος νὰ παρέχῃ αὐτῷ διατροφήν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ πρὸς διατροφὴν ὑποχρέωσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ ὑποχρέου, ὑπάρχει δ' ἐφ' ὅσον ὁ δικαιοῦχος διατελεῖ ἐν ἀπορίᾳ καὶ δὲν ἔλθῃ εἰς νέον γάμον (ἄρθρ. 15 τοῦ νόμου 2228/1920 «Περὶ διαζυγίου». Πρβλ. Γαλλ. κῶδιξ ἄρθρ. 1382. Γερμ. κῶδιξ ἄρθρ. 1578. Ἑλβετ. κῶδιξ ἄρθρ. 152 καὶ 153 κλπ.).

B) Μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων. Μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων ὑπάρχει ἀμοιβαία πρὸς διατροφὴν ὑποχρέωσις προερχομένη οὐχὶ ἐκ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ἀλλὰ ἐκ τοῦ φυσικοῦ θεσμοῦ τῆς συγγενείας τούτης καὶ βαίνουσα ἀναλόγως τοῦ συγγενικοῦ βαθμοῦ, ἤτοι προπορευομένων τῶν κατὰ βαθμὸν ἐγγυτέρων συγγενῶν καὶ μεταξὺ ὁμοιοβάθμων προτιμωμένης τῆς πατρικῆς γραμμῆς (πρβλ. Π. 25,3,5,2. Ἐφ. Ἀθ. 151/1923. Γαλλ. κῶδιξ ἄρθρ. 205 καὶ ἑπ. Γερμ. κῶδιξ § 1601 καὶ ἑπ.). Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν: 1) Ἡ πρὸς διατροφὴν ὑποχρέωσις αὕτη δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ πατρικῆς ἐξουσίας, προϋποθέτει ὅμως εὐπορίαν τοῦ ὑποχρέου καὶ ἀπορίαν καὶ πρὸς ἐργασίαν ἀνικανότητα τοῦ δικαιούχου (πρβλ. ἄρθρον 18 ἀριθ. 7 Ν.Δ. 13 Νοεμβρίου 1927 «Περὶ κυρώσεως καὶ τροποποιήσεως τοῦ ἀπὸ 14/17 Ἰουλίου 1926 Ν.Δ. «Περὶ καταστάσεως ἐξωγάμων τέκνων»). 2) Ἡ αὐτὴ ὑποχρέωσις ὑφίσταται ἀδιαφόρως ἂν τὰ τέκνα διαιτῶνται παρὰ τῷ πατρὶ ἢ ἄν, διακοπείσης τῆς συμβιώσεως τῶν γονέων, ἀνατρέφωνται παρὰ τῇ μητρὶ ἢ ἀλλαχοῦ. 3) Ἡ αὐτὴ ὑποχρέωσις ὑπάρχει καὶ ἐπὶ υἱοθεσίας καὶ εἰσποιήσεως καὶ δή: α) Ἐπὶ μὲν ἀτελοῦς υἱοθεσίας μεταξὺ τοῦ υἱοθετηθέντος καὶ τοῦ θετοῦ γονέως, οὐχὶ δὲ τῶν λοιπῶν τούτου συγγενῶν. β) Ἐπὶ δὲ πλήρους υἱοθεσίας καὶ εἰσποιήσεως μεταξὺ τοῦ υἱοθετηθέντος ἢ εἰσποιηθέντος καὶ τοῦ θετοῦ γονέως ὡς καὶ τῶν ἐξ ἀρρενογονίας συγγενῶν τοῦ τελευταίου. Εἰς ἁπάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ πρὸς διατροφὴν ὑποχρέωσις διαρκεῖ ἐφ' ὅσον καὶ ἡ υἱοθεσία, ἥτις δὲν λύει τὴν ὑποχρέωσιν διατροφῆς μεταξὺ τοῦ τέκνου καὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἀνιόντων. 4) Ἐπὶ ἐξωγάμων τέκνων ἰσχύουσι τὰ ἀκόλουθα: α) «Τὸ ἐξώγαμον τέκνον, ὅπερ οὔτε ἐνομιμοποιήθη, οὔτε ἀνεγνωρίσθη ἑκουσίως, ἔχει ὡς πρὸς τοὺς πρὸς μητρὸς συγγενεῖς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς νομίμου συγγενείας» (ἄρθρ. 3 Ν.Δ. 13 Νοεμβρίου 1927 «Περὶ κυρώσεως καὶ τροποποιήσεως τοῦ ἀπὸ 14/17 Ἰουλίου 1926 Ν.Δ. περὶ καταστάσεως ἐξωγάμων τέκνων»). Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην μεταξὺ τοῦ μὴ νομιμοποιηθέντος καὶ μὴ ἑκουσίως ἀναγνωρισθέντος ἐξωγάμου τέκνου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ὑφίσταται ἀμοιβαία πρὸς διατροφὴν ὑποχρέωσις κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τὰς προϋποθέσεις τῆς ὁμοίας ὑπο-

Digitized by Google

χρεώσεως μεταξὺ νομίμων κατιόντων καὶ ἀνιόντων. β') Τὸ ἐξώγαμον «τέκνον, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη ἑκουσίως, ἔχει τὰ πρὸς διατροφήν, ἀνατροφήν... δικαιώματα νομίμου τέκνου», ἀπέναντι δηλαδὴ οὐ μόνον τῆς μητρός, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν λοιπῶν ἀνιόντων του κατὰ τὰ ἐπὶ νομίμων τέκνων ἰσχύοντα (ἄρθρ. 16 τοῦ αὐτοῦ Ν Δ). γ') Ἐπὶ δικαστικῆς ἀναγνωρίσεως, ἐὰν μὲν «ἡ σύλληψις τοῦ τέκνου ἐγένετο κατόπιν κοινῶς γνωστῆς ὑποσχέσεως γάμου, μνηστείας, βιασμοῦ ἢ ἀπαγωγῆς, ἀποπλανήσεως κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ποιν νομου, ἢ ἐὰν ὁ πατὴρ ἦτο ἐπίτροπος, κηδεμὼν ἢ ἄλλος ἐπιμελητὴς τῆς μητρός, τὸ δικαστήριον δεχόμενον τὴν πατρότητα ἀναγνωρίζει εἰς τὸ τέκνον α') τὰ πρὸς διατροφήν, ἀνατροφήν...δικαιώματα νομίμου τέκνου» (ὡς δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἄνω περιπτώσεως, β'),—ἄρθρ. 17 καὶ 16 τοῦ αὐτοῦ ΝΔ), εἰς πᾶσαν δ' ἄλλην περίπτωσιν «τὸ τέκνον δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ πατρὸς διατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν κοινωνικὴν τάξιν τῆς μητρὸς καὶ τὴν περιουσιακὴν κατάστασιν τοῦ πατρὸς» καὶ δὴ τὸ μὲν ἄρρεν μέχρι συμπληρώσεως τοῦ 18ου ἔτους, τὸ δὲ θῆλυ τοῦ 21ου ἔτους, ἐκτὸς ἐὰν τὸ τέκνον, λόγῳ σωματικῆς ἢ πνευματικῆς βλάβης, εὑρεθῇ ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ συντηρήσῃ ἑαυτὸ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἡλικίας ταύτης, ὅτε τὸ δικαστήριον δύναται νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν πρὸς διατροφὴν ὑποχρέωσιν καὶ πέραν τῶν ὁρίων τούτων (ἄρθρ. 18 τοῦ αὐτοῦ Ν. Δ.). δ') Ὡς πρὸς τοὺς νομιμοποιηθέντας ἰσχύουσιν αἱ περὶ διατροφῆς τῶν νομίμων τέκνων διατάξεις ἄρθρ. 30 τοῦ αὐτοῦ νόμου). Γ) Μεταξὺ λοιπῶν συγγενῶν. Ἡ γνώμη, καθ' ἣν καὶ μεταξὺ ἀδελφῶν ὑφίσταται παρ' ἡμῖν ὑποχρέωσις διατροφῆς δὲν κέκτηται σοβαρὸν ἔρεισμα εἰς τὰς πηγὰς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου (πρβλ. ἀντίθετον διάταξιν ἄρθρ. 328 Ἑλβετ. κώδικος) Ἐπίσης ὑποχρέωσις διατροφῆς δὲν ὑφίσταται μεταξὺ κηδεστῶν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν (π. χ. πενθεροῦ καὶ γαμβροῦ) κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον (πρβλ. ἀντίθετον διάταξιν ἄρθρ. 206 και 207 Γαλλ. κώδικος).

IV. Ειδικώτερον ἐπὶ τῆς συμβατικῆς διατροφῆς. Ἐπὶ τοῦ εἴδους τῆς διατροφῆς ἰσχύουσι τὰ ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων καθορισθέντα, ἐλλείψει δὲ συμβατικοῦ καθορισμοῦ ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε περιπτώσεως ἐφαρμόζονται οἱ γενικῶς ἐπὶ διατροφῆς ἰσχύοντες κανόνες (κατωτέρω VI. Βλ. ἰδίως VI, Η καὶ Θ. Ἐν περιπτώσει μὴ καθορισμοῦ τοῦ μέτρου τῆς διατροφῆς, τοῦτο κρίνεται κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν I λεχθέντα, ἐν περιπτώσει δὲ καθορισμοῦ τῆς διαρκείας τῆς διατροφῆς, αὕτη θεωρεῖται ἰσοβία.

V. Ειδικώτερον ἐπὶ τῆς κληροδοσίας διατροφῆς. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Α) Τὸ μέτρον τῆς διατροφῆς ὁρίζεται ὑπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ κληρονομουμένου. Ἐὰν ὁ τελευταῖος οὐδὲν σχετικῶς ὥρισε, καθορίζει τὸ δικαστήριον ἐξετάζον τὸ μέτρον καθ' ὃ παρεῖχε τυχὸν ὁ διαθέτης διατροφὴν εἰς τὸν τετιμημένον ἢ ἄλλον τινά, τὸν βαθμὸν τῆς τυχὸν συγγενείας καὶ τῆς ἐν γένει σχέσεως τοῦ διαθέτου πρὸς τὸν κληροδόχον, τὴν κοινωνικὴν τάξιν τοῦ τελευταίου καὶ τὸ ποσὸν τῆς κληρονομίας. Β) Ἐφ' ὅσον δὲν ὡρίσθη ἄλλως ὑπὸ τοῦ διαθέτου, ἡ διατροφὴ θεωρεῖται καταλειφθεῖσα ἐφ' ὅρου ζωῆς τοῦ κληροδόχου (Βασ. 11, 2, 2, 15). Γ) Τέλος ἡ κληροδοσία διατροφῆς δύναται νὰ καταλειφθῇ εἰς ἀνίκανον, καταλειπομένη «μέχρις ἥβης» διαρκεῖ μέχρι τοῦ 18ου ἢ τοῦ 14ου ἔτους, δὲν θίγεται ὑπὸ γενικῆς ἀνακλήσεως, δὲν ἐλαττοῦται διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ φαλκιδίου νόμου κτλ. Ἐπὶ τῆς ἐκ δωρεᾶς αἰτίᾳ θανάτου διατροφῆς ἰσχύουσιν ὡς πρὸς τ' ἀποτελέσματα κατὰ κανόνα αἱ περὶ κληροδοσίας διατροφῆς διατάξεις (πρβλ. καὶ κατωτέρω VII Δ.).

VI. Κανόνες ἰσχύοντες γενικῶς ἐπὶ διατροφῆς. Ἡ ἐκ διατροφῆς ἐνοχὴ γενικῶς διέπεται λόγῳ τῆς φύσεώς της ὑπὸ εἰδικῶν τινων κανόνων καὶ δὴ κυρίως τῶν ἑξῆς: Α) Ἡ διατροφὴ συνισταμένη εἰς παροχὰς διαδοχικὰς διέπεται κατὰ κανόνα ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτων ἰσχυόντων ὁρισμῶν. Οὕτω: 1) Ἑκάστη δόσις ἐμμέσου διατροφῆς καθίσταται τοκοφόρος ὑπὸ τοὺς ὅρους τοῦ νόμου ,ΒΞΕ/1882 «Περὶ τόκων ὑπερημερίας» ἄρθρ. 3 (βλ. λ. διαδοχικαὶ παροχαί). 2) Ἀνεξαρτήτως τῆς παραγραφῆς τῆς πρὸς διατροφὴν ἀξιώσεως, ἥτις δυνατὸν νὰ μὴ χωρῇ (π.χ. ἐπὶ ἰσοβίου διατροφῆς), ἑκάστη δόσις παραγράφεται μετὰ πέντε ἔτη κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 τοῦ νόμου ,ΓΥΛΓ/1909 «Περὶ βραχυπροθέσμων παραγραφῶν». (Ταύτην τὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ ὁ ἀριθ. 8 τοῦ ἄρθρ. 18 τοῦ Ν.Δ. τῆς 13 Νοεμβρίου 1927 «Περὶ κυρώσεως καὶ τροποποιήσεως τοῦ ἀπὸ 14/17 Ἰουλίου 1926 Ν.Δ. «Περὶ καταστάσεως ἐξωγάμων τέκνων» παρὰ τὴν πλημμελῆ του ἔκφρασιν). 3) Κατὰ κανόνα δὲν δύναται ἡ διατροφὴ νὰ αἰτηθῇ συγκεφαλαιωτικῶς. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπὶ διατροφῆς τοῦ ἀναιτίου ὑπὸ τοῦ ὑπαιτίου τοῦ διαζυγίου ὡς καὶ τοῦ παράφρονος ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων «ἡ διατροφὴ δύναται, αἰτήσει τοῦ δικαιούχου, νὰ καταβληθῇ καὶ ἐφάπαξ, ἐὰν ὑπάρχῃ σπουδαῖος πρὸς τοῦτο λόγος» (ἄρθρ. 15 νόμου 2228/1920 «Περὶ διαζυγίου»). 4) Τέλος ἡ μὴ καταβολὴ ἢ ἡ μὴ προσήκουσα καταβολὴ δόσεώς τινος δύναται νὰ θίξῃ τὴν ὅλην σχέσιν. Οὕτως ἐπὶ δωρεᾶς ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ὑπὸ τοῦ δωρεοδόχου διατροφῆς τοῦ δωρητοῦ, δύναται ὁ τελευταῖος οὗτος ν' ἀνακαλέσῃ τὴν δωρεὰν λόγῳ ἀχαριστίας, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν καταβάλλονται προσηκόντως καὶ κατὰ ποσὰ ἐξαρκοῦντα αἱ περιοδικαὶ περιοχαί. Β) Διὰ τὸν μέχρι τῆς ἀγωγῆς περὶ διατροφῆς χρόνον ὁ δικαιοῦχος, ἐφ' ὅσον δὲν διετράφη ὑπὸ τοῦ ὑποχρέου, ζητεῖ τὰ ἀναλώματα τῆς διατροφῆς μόνον, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον προϋπόθεσις τοῦ δικαιώματός του δὲν εἶναι ἡ ἀπορία του, ἢ ἂν διετράφη διὰ χρεῶν συνομολογηθέντων πρὸς τρίτους. Οὕτω, παρὰ τὴν ἀρχὴν «in praeteritum non vivitur», δύναται ἡ γυνὴ νὰ ζητήσῃ διατροφὴν καὶ διὰ τὸν πρὸ τῆς ἀγωγῆς χρόνον, καὶ ἂν ἔτι διετράφη μόνη, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 683 ἀριθ 5 τῆς Πολιτικῆς ἡμῶν Δικονομίας (βλ. ἀνωτέρω III). Ἐπίσης τὸ τέκνον δύναται νὰ αἰτήσηται παρὰ τοῦ πατρὸς διατροφὴν καὶ διὰ τὸν πρὸ τῆς ἀγωγῆς χρόνον, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον διετράφη διὰ χρεῶν συνομολογηθέντων πρὸς τρίτους. Ὡς πρὸς τοὺς τρίτους, τοὺς διαθρέψαντας δικαιούχους πρὸς διατροφήν, δύνανται οὗτοι νὰ αἰτήσωνται παρὰ τῶν πρὸς διατροφὴν ὑποχρέων τ' ἀναλώματα τῆς διατροφῆς διὰ τῆς ἐκ τῆς διοικήσεως ἀλλοτρίων ἀγωγῆς. (Περὶ πάντων τούτων πρβλ. Α.Π 141/1923, Ἐφ.'Αθ.393/1922, 151/1923, 178/1923, 705/1924κλπ.). Γ) Διὰ τῆς προεδρικῆς διαδικασίας καὶ πρὸ πάσης ἔτι ἀγωγῆς περὶ διατροφῆς ἢ διαρκούσης τῆς δίκης ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς καὶ κατὰ πᾶσαν ταύτης στάσιν καὶ δὴ ἄνευ προδικασίας τινὸς διὰ προτάσεων, δύναται νὰ αἰτηθῇ ἡ ἐπιδίκασις προσωρινῆς διατροφῆς, ὡς μέτρον προσωρινὸν πρὸς ἀποτροπὴν ἐπικειμένου κινδύνου (πρβ ἄρθρα 6'6, 631 ἄρ. 1, 683 ἄρ. 5, 761 ἐδ. 2, 874. 1027 ἐπ. Πολιτ. ἡμῶν Δικονομίας. Ἐφ. Ἀθ 393/1922, Ἐφ. Ἀθ. 159/1923. Πρβλ. Γερμ. Πολιτ. Δικ. ἄρθρα 627 καὶ 940) Δ) Ὁ καθορισμὸς τοῦ ποσοῦ τῆς διατροφῆς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τελεσιδίκως κριθεὶς καὶ ἑπομένως κατὰ νεωτέρας αἰτήσεως τοιούτου καθορισμοῦ δὲν δύναται ν' ἀντιταχθῇ ἡ ἔνστασις τοῦ δεδικασμένου. Ἡ καθορίζουσα τὸ ποσὸν τῆς διατροφῆς ἀπόφασις τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐξυπακουομένην προϋπόθεσιν τῆς διατηρήσεως τῆς κατὰ τὴν αἴτησιν ὑφισταμένης καταστάσεως τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Μεταβαλλομένης ἑπομένως τῆς καταστάσεως ταύτης δύναται αἰτηθῇ μείωσις ἢ αὔξησις τοῦ ποσοῦ τῆς διατροφῆς (πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 159/1923—Α Π. 215/1924, πρβλ. καὶ ἄρθρ. 18 ἀριθ. 7 Ν. Δ 13 Νοεμβρίου 1927 «Περὶ κυρώσεως καὶ τροποποιήσεως τοῦ ἀπὸ 14/17 Ἰουλίου 1926 Ν Δ. περὶ καταστάσεως ἐξωγάμων τέκνων», πρβλ. καὶ ἀνωτέρω III). Ε) Ἐπὶ τῆς περὶ διατροφῆς δίκης ὁ ὑπόχρεως εἰς διατροφὴν καταβάλλει καὶ τὰ τοῦ ἀντιδίκου του ἔξοδα, ἅτινα δύναται τὸ δικαστήριον καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης συζητήσεως νὰ ὁρίσῃ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰ τέλη (ἄρθρ. 203 Πολιτ. Δικ., ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΥΝΓ' 1909). ΣΤ) Ὁ κατὰ τὸν ἀστικὸν νόμον ὑπόχρεως εἰς ἀποζημίωσιν διὰ τὸν θάνατον τοῦ πρὸς διατροφὴν ὑποχρέου εὐθύνεται εἰς διατροφὴν τῶν ὑπὸ τοῦ θανόντος διαθρεπτέων καθ' ὅλην τὴν πιθανὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ θανόντος, ὑπολογιζομένην κατὰ τὸν πίνακα τῶν πηγῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου (Π. 35,2,68), ἰσχύοντα ἐπὶ κληροδόχου (πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 150/1923). Ζ) Συμψηφισμὸς τῆς πρὸς διατροφὴν ἀπαιτήσεως πρὸς ἀνταπαίτησιν τοῦ ὑποχρέου κατὰ τοῦ δικαιούχου δὲν χωρεῖ (πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 705/1924—Γερμ κῶδιξ § 364). Η) Παραίτησις ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τῆς νομίμου διατροφῆς δὲν χωρεῖ, καθ' ὅσον αἱ περὶ διατροφῆς διατάξεις θεωροῦνται δημοσίας τάξεως (πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 159/1923). Θ) Ἐπὶ τῆς ἐκ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως προερχομένης διατροφῆς δὲν χωρεῖ συμβιβασμὸς ἢ διαιτησία (πρβλ. Βασ. 11,2, 8, πρβλ. καὶ Γαλ. Πολιτ. Δικ. ἄρθρ. 1004). Ι) Τῆς πρὸς διατροφὴν ἀπαιτήσεως δὲν χωρεῖ κατάσχεσις, οὐδ' ἐκχώρησις (πρβλ. Γερμ. Πολ. Δικ. § 850 ἐδ. 1 καὶ 2. Γερμ. Κῶδιξ § 400). Οὐχ ἧττον ἡ πρὸς διατροφὴν ἀπαίτησις δύναται νὰ κατασχεθῇ «ἀδείᾳ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν καὶ διὰ ποσὸν ὑπ' αὐτοῦ ὁριζόμενον ἐν τῇ περὶ τούτου πράξει, ἣν δύναται ν' ἀκυρώσῃ ὁ ἴδιος, αἴρων τὴν κατάσχεσιν μετὰ ἢ ἄνευ ἐγγυήσεως, ἢ νὰ μεταρρυθμίσῃ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν ἢ τοὺς ὅρους...» (ἄρθρ. 920 Πολιτ. Δικ.). ΙΑ) Τέλος δὲ ἀπαιτήσει διατροφῆς συζύγου, κατιόντων καὶ ἀνιόντων, ἐπιτρέπεται κατάσχεσις τοῦ 1/4 τοῦ μισθοῦ καὶ πάσης ἀποδοχῆς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν ὡς καὶ τῆς βουλευτικῆς ἀποζημιώσεως, αἵτινες πρὸ τούτου ἄλλως δὲν κατάσχονται Νόμ. ΑΡΜΑ'/ 1884. Ν. Δ. 28 Ἀπριλίου 1923 «περὶ συντάξεως πολιτικῆς ὑπηρεσίας» ἄρθρ. 21 πρβλ. Ἐφ. Ἀθ. 238/1919.

VII Λύσις τῆς πρὸς διατροφὴν ἐνοχῆς. Κύριοι λόγοι λύσεως εἶναι οἱ ἑξῆς: Α) Κατ' ἀρχὴν ὁ θάνατος τοῦ εἰς διατροφὴν δικαιούχου λύει τὴν πρὸς διατροφὴν ἐνοχὴν διὰ τὸ μέλλον (πρβλ. Γερμ. Κῶδιξ § 1615). Παρὰ ταῦτα ἐπὶ συμβατικῆς ἢ ἐκ τελευταίας βουλήσεως διατροφῆς δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ βραχύτερος χρόνος διαρκείας ταύτης (ἀνωτέρω IV καὶ V). Ἐν τῇ νομίμῳ διατροφῇ δυνατὸν ὁ κληρονόμος τοῦ δικαιούχου νὰ κέκτηται ἴδιον δικαίωμα διατροφῆς κατὰ τοῦ ὑποχρέου, ὡς π.χ. ὅταν ὁ υἱὸς κληρονομῇ τὸν πατέρα, ὅτε ὁ τοῦτον διαθρέψας πάππος ὀφείλει διατροφὴν καὶ εἰς τὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἀπορήσαντα ἔγγονον. Ἐν τῇ περιπτώσει τούτῃ ὅμως δὲν συνεχίζεται ἡ παλαιὰ ὑποχρέωσις, ἀλλὰ πρόκειται νέα σχέσις διατροφῆς. Β) Ἐπὶ νομίμου διατροφῆς ὁ θάνατος τοῦ πρὸς διατροφὴν ὑποχρέου λύει τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην διὰ τὸ μέλλον (πρβλ. Γερμ. Κῶδιξ ἄρθρ. 1615). Παρὰ ταῦτα 1) ἐπὶ διαζυγίου ἡ πρὸς διατροφὴν τοῦ ἀναιτίου ὑπὸ τοῦ μόνου ὑπαιτίου τῶν συζύγων ἢ τοῦ παράφρονος ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων ὑποχρέωσις «δὲν ἀποσβέννυται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ὑποχρέου» (ἄρθρ. 15 ἐδ. 3 νόμ. 2228/1920 «Περὶ διαζυγίου»). 2) Ἐπὶ δικαστικῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐξωγάμου τέκνου, τοῦ ὁποίου ἡ σύλληψις δὲν ἐγένετο κατόπιν κοινῶς γνωστῆς ὑποσχέσεως γάμου, μνηστείας, βιασμοῦ, ἀπαγωγῆς, ἀποπλανήσεως, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ δὲν ἦτο ἐπίτροπος, κηδεμὼν ἢ ἄλλος ἐπιμελητὴς τῆς μητρός, τὸ πρὸς διατροφὴν τοῦ τέκνου δικαίωμα «ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον καὶ κατὰ τῶν νομίμων κληρονόμων τοῦ πρὸς διατροφὴν ὑποχρέου πατρός, ἐκτὸς ἂν οὗτοι, πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως, προτιμῶσι νὰ παράσχωσι τῷ τέκνῳ τὸ 1/3 τῆς νομίμου μοίρας, ἣν θὰ ἐλάμβανεν ἐὰν ἦτο γνήσιον» (ἄρθρ.18 ἀριθ. 6 Ν.Δ. 13 Νοεμβρίου 1927 «Περὶ κυρώσεως καὶ τροποποιήσεως τοῦ ἀπὸ 14/17 Ἰουλίου 1926 Ν. Δ. «Περὶ καταστάσεως ἐξωγάμων τέκνων»). Γ) Ἐπίσης λύεται ἡ πρὸς διατροφὴν ἐνοχὴ ἀρθεισῶν τῶν προϋποθέσεων ταύτης. Οὕτω λυθέντος τοῦ γάμου, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ νόμου 2228/1920 "Περὶ διαζυγίου", ἀποσβέννυται ἡ πρὸς διατροφὴν τῆς γυναικὸς ὑποχρέωσις τοῦ ἀνδρός, ὡς ἐπίσης ἀποσβέννυται ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο ὑποχρέωσις τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων ἐν περιπτώσει καθ' ἣν εὐπορήσῃ ὁ ἕτερος ἢ ἔλθῃ εἰς νέον γάμον πρβλ. ἀνωτέρω III Α 3). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐὰν εὐπορήσῃ ὁ εἰς διατροφὴν δικαιούμενος ἀνιὼν ἢ κατιὼν (πρβλ. ἀνωτέρω III Β 1) κτλ. Δ) Τέλος ἀποσβέννυται ἡ πρὸς νόμιμον διατροφὴν ὑποχρέωσις μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων, ὅταν ὁ εἰς διατροφὴν δικαιοῦχος ἐπιδείξῃ ἀπρεπῆ συμπεριφορὰν πρὸς τὸν εἰς διατροφὴν ὑπόχρεων, ἐν περιπτώσει δὲ διατροφῆς ἐκ δωρεᾶς ἀποσβέννυται ἡ πρὸς διατροφὴν ὑποχρέωσις τοῦ δωρητοῦ διὰ τῆς ἀνακλήσεως τῆς δωρεᾶς λόγῳ ἀχαριστίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κυρίως τὰ ἔργα: *Buengner*, Zur Theorie und Praxis der Alimentationspflicht (1879.—*Scheppler*, Alimentationspflicht der Ehegatten (1909.— *Ι. Εὐκλείδου*, Περὶ τῆς πρὸς διατροφὴν ἐνοχῆς, ἐν «Δικ. Χρονικοῖς» τόμ. 1 σελ. 286, τόμ. 2 σελ. 7 καὶ τόμ. 3 σελ. 151.

Δ. Φ ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

διάτρυμα (τὸ) (Diatryma Cope) / *Παλαιοζωολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *διατρύμων εὐορνίθων ὀρνιθοκέρκων* ἢ *ὀρνιθούρων* πτηνῶν. Τὰ πρῶτα εὑρεθέντα λείψανα τῶν πτηνῶν τούτων ἦσαν τεμάχια τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν, εὑρεθέντα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Νέον Μεξικὸν καὶ τὴν Νέαν Ἰερσέην. Κατόπιν ὅμως εὑρέθη καὶ ὁλόκληρος σκελετὸς (τὸ *διάτρυμα Steini*) εἰς στρώματα τῆς κάτω ἠωκαίνου τοῦ Wyoming καὶ ἔκτοτε τὸ γένος τοῦτο εἶναι τελείως μελετημένον. Τὰ πτηνὰ ταῦτα χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ συμπαγοῦς κρανίου των, τῶν ὑποτυπωδῶν πτερύγων των (εἶχον παχὺ καὶ βραχὺ κορακοειδὲς ὀστοῦν συνανεπτυγμένον μὲ τὴν ὠμοπλάτην, τὸ βραχιόνιον ὀστοῦν των ἦτο ὅπως καὶ εἰς τὰ καζουάρια, ἡ δὲ κερκὶς ὑπῆρχεν ὡς δακτυλοειδὲς ὑπόλειμμα), καὶ διὰ τῶν ὑψηλῶν ποδῶν, οἱ ὁποῖοι ἔφερον 4 δακτύλους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τρίτος ἦτο ὁ μεγαλύτερος. Τὸ γένος τοῦτο ὀνομάζεται καὶ *βαρόρνις (barornis Marsh.)*. Γ. Κ. Γ.

— **διάτρυμα** (τὰ) (Diatrymae Matthew) /*Παλαιοζωολ.*/. Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπερτάξιν τῶν *εὐορνίθων ὀρνιθοκέρκων* ἢ *ὀρνιθούρων* πτηνῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἦσαν γιγαντιαῖα, ἔφερον μέγα κρανίον, συμπεπιεσμένον ράμφος, βραχὺν καὶ παχὺν λαιμόν, συμπεπιεσμένον κορμόν, ὑποτυπώδεις πτέρυγας, ὑψηλοὺς τετραδακτύλους πόδας καὶ λεκάνην πρὸς τὰ ἔμπροσθεν βραχεῖαν, πρὸς τὰ ὄπισθεν ὅμως ἐπιμήκη. Ἀπομεμακρυσμένον συγγενὲς ζῷον εἶναι πιθανῶς τὸ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν ζῶν ἔτι γένος καριάμο (Cariama). Ἡ ὑποτυπώδης διαμόρφωσις τῶν ἐμπροσθίων ἄκρων (πτερύγων) δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς σημεῖον συγγενείας τῶν ζῴων τούτων πρὸς τὰς στρουθοκαμήλους ἁπλῶς μόνον εἶναι φαινόμενον συγκλίσεως (Konvergenzerscheinung) Γ. Κ. Γ.

διατρύπησις, —*εως* (ἡ)· τρύπησις, τρύπημα, διάτρησις.

διατρυπίδαι (οἱ) (Diatrypidae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πυρηνομυκήτων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ὁ διάτρυπος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

διάτρυπος (ὁ) (Diatrypus) /*Βοτ.*/. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *διατρυπιδῶν*. Οἱ μύκητες

Digitized by Google

τοῦ γένους τούτου ἔχουσι περιθήκια ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνον νηματίου διατεταγμένα καὶ κεκαλυμμένα ὑπὸ νηματοειδοῦς ἐπίσης μεμβράνης· τὰ σπόριά των εἶναι κυλινδρικά, μονόλοβα, ὑπόφαια καὶ ἀνὰ ὀκτὼ διατεταγμένα εἰς ἕκαστον ἀσκίδιον. Οἱ διάτρυποι φύονται ἐπὶ τῶν κλάδων διαφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

διατρυπῶ (*—άω*)· τρυπῶ πέρα πέρα: «διετρύπησαν τὸ ὄρος,—τὸν βράχον», «διετρυπήθη ὁ τοῖχος»· || παρὰ τὸν ἀόριστον *διετρυπήθην* γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ *διετρήθην* καὶ τοῦ ἀχρήστου *τιτράω*: «διετρήθη ὁ τοῖχος, τὸ σκάφος».

διατσέντο (τὸ) καὶ *διατσίντο [Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασια τοῦ φυτοῦ *πολυανθὲς τὸ κονδυλόρριζον* (Polyanthus tuberosus).

διάττων *—οντος* (ὁ)· μετχ τοῦ *διάττω*· ὁρμῶ διὰ μέσου του διαστήματος, πετῶ· λέγεται ἐπὶ τῶν ἀστέρων: «διάττοντες ἀστέρες», κοιν. «τὰ ἀστέρια ποῦ χύνονται»· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπων ἐξαιρετικῆς ἀρετῆς, οἵτινες ὅμως ταχέως ἐκλείπουν: «ἐνεφανίσθη καὶ ἐξέλιπεν ὡς διάττων».

— **διάττοντες** *ἀστέρες [Ἀστρονομ.]*. Εἶδος μετεώρου, παρατηρουμένου κατὰ τὰς αἰθρίας καὶ ἀσελήνους νύκτας καὶ παρέχοντος τὴν ἐντύπωσιν ἀστέρος, ὅστις, ἀφοῦ αἰφνιδίως ἐμφανισθῇ εἴς τυχὸν σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ, ἀποσπᾶται, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀρχικῆς θέσεως καὶ διατρέχει μετὰ μεγάλης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχύτητος τὸ στερέωμα, ἵνα ἐξαφανισθῇ καὶ πάλιν μετὰ πάροδον ὀλίγων δευτερολέπτων ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ταύτης προέρχεται ἡ ὀνομασία τοῦ φαινομένου, ὅπερ καὶ παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς φέρεται ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν (stellae cadentes. étoiles filantes, shooting stars κλπ.). [Βλ. εἰκ. ἐν λ. ἀστέρες.] Οἱ διάττοντες ἀποτελοῦσι τεμάχια ὕλης μικρῶν διαστάσεων, ἴσως οὐχὶ μεγαλύτερα κόκκου ἄμμου, τὰ ὁποῖα κινοῦνται ἐν τῷ διαστήματι συνήθως κατὰ σμήνη διαφόρου πυκνότητος, ἀκολουθοῦντα ἰδίας τροχιάς. Τὰ μόρια ταῦτα, ὁσάκις εὑρεθῶσι πλησίον τῆς Γῆς, ἑλκυόμενα ὑπ' αὐτῆς εἰσέρχονται μετὰ μεγίστης ταχύτητος ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς, συναντῶντα κατὰ τὴν πτῶσίν των ὁλονὲν πυκνότερα στρώματα ἀέρος. Ὡς ἐκ τῆς ἐντεῦθεν ἀναπτυσσομένης τριβῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωματίου μετὰ τῶν μορίων τοῦ ἀέρος ὑψοῦται σημαντικῶς ἡ θερμοκρασία καὶ ἐπακολουθεῖ τῆξις καὶ ἐξαέρωσις αὐτοῦ. Τὸ παραγόμενον ἐν διαπυρώσει ἀέριον, καταλαμβάνον πολὺ περισσότερον χῶρον ἢ τὸ τεμάχιον τοῦ μετεώρου, ἐξ οὗ προῆλθεν, ἀναδίδει τὴν παρατηρουμένην λάμψιν, πολλάκις δέ, ἐφόσον ἡ τῆξις καὶ ἐξαέρωσις ἐξακολουθεῖ, ἀντὶ ἁπλοῦ σημείου διακρίνεται φωτεινὴ γραμμὴ ἐν εἴδει φωτεινοῦ ἴχνους τῆς τροχιᾶς τοῦ μετεώρου. Ἡ παρουσία τοιούτων διαπύρων ἀερίων ἐβεβαιώθη ἐκ τοῦ φάσματος τοιούτων μετεώρων, φωτογραφηθέντος τυχαίως κατὰ τὴν φωτογράφησιν φασμάτων ἀστέρων καὶ παρέχοντος φωτεινὰς γραμμὰς προερχομένας ἐξ ἀερίων ἐν διαπυρώσει. Ἐὰν τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν μετέωρον εἶναι μεγαλυτέρων διαστάσεων, τότε ἔχομεν τὸ αὐτὸ περίπου φαινόμενον, ἀλλ' εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα, καὶ τότε τὸ μετέωρον καλεῖται βολὶς (βλ. λ.). Ἐὰν τέλος τὸ μετέωρον προφθάσῃ νὰ καταπέσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς πρὶν ἢ ἐξαντληθῇ κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας, τότε τὸ ἀνευρισκόμενον ἐπὶ τῆς Γῆς τεμάχιον καλεῖται ἀερόλιθος (βλ. λ.). Ἂν καὶ ἡ μᾶζα ἑνὸς διάττοντος δὲν ὑπερβαίνει ὀλίγα χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου, ἐν τούτοις τὸ ποσὸν μετεωρικῆς ὕλης, ἥτις πίπτει ἐπὶ τῆς Γῆς ὑπὸ μορφὴν διαττόντων, λογιζόμενον εἰς τόννους, εἶναι σημαντικόν, πάντως ὅμως οὐχὶ τόσον ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ αἰσθητὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς περιστροφῆς καὶ τῆς περιφορᾶς τῆς Γῆς.

Οἱ διάττοντες ἐμφανίζονται εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ εἴτε σποραδικῶς εἴτε καὶ κατὰ σμήνη, ὅτε ἔχομεν τὰς λεγομένας βροχὰς διαττόντων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σποραδικῶν διαττόντων εἶναι μέγας. Παρατηρητής τις δύναται κατὰ μέσον ὅρον νὰ μετρήσῃ 4—8 καθ' ὥραν, ἐὰν δὲ εἶναι ἠσκημένος εἰς τοιαύτας παρατηρήσεις, περίπου διπλάσιον ἀριθμὸν εἰς τὸ αὐτὸ διάστημα. Ὑπολογίζεται ὅτι ἐντὸς 24 ὡρῶν πίπτουσιν ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας ἀρκετὰ ἑκατομμύρια διαττόντων ὁρατῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, πλὴν δὲ αὐτῶν πιθανῶς πολλοὶ περισσότεροι ὁρατοὶ μόνον διὰ τηλεσκοπίου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διαττόντων ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου. ἤτοι μετὰ τὸ μεσονύκτιον πίπτουσιν ἐντὸς μιᾶς ὥρας περίπου διπλάσιοι ἢ κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα πρὸ τοῦ μεσονυκτίου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας εὑρισκόμεθα πρὸς τὸ μέρος πρὸς ὃ φέρεται ἡ Γῆ ἐν τῇ περὶ τὸ Ἥλιον περιφορᾷ αὐτῆς, ἐνῷ κατὰ τὰς ἑσπερινὰς πρὸς τὸ μέρος ἐξ οὗ αὕτη προέρχεται ἐν τῇ τοιαύτῃ κινήσει της. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει παρατηροῦμεν τοὺς διάττοντας, τοὺς ὁποίους ἡ Γῆ προφθάνει ἐν τῇ κινήσει των κατὰ τὴν φορὰν καθ' ἣν αὕτη φέρεται, ὡς ἐπίσης καὶ τοὺς κινουμένους κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἐνῷ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει βλέπομεν μόνον ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κινούμενοι κατὰ τὴν αὐτὴν φορὰν πρὸς τὴν Γῆν προφθάνουσιν αὐτήν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ φαινομένη ταχύτης τῶν πρωϊνῶν διαττόντων εἶναι κατὰ μέσον ὅρον μείζων τῆς τῶν ἑσπερινῶν. Ἐπίσης οἱ κατὰ τὸ φθινόπωρον παρατηρούμενοι διάττοντες ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ εἶναι πολυαριθμότεροι, διότι τότε τὸ σημεῖον πρὸς ὃ διευθύνεται ἡ Γῆ ἔχει τὸ μέγιστον ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα ὕψος του κατὰ τὴν νύκτα. Δι' ἀνάλογον αἰτίαν ἔχομεν τέλος καὶ ἀζιμουθιακὴν μεταβολὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διαττόντων.

Ἡ παρατήρησις τῶν διαττόντων συνίσταται εἰς τὴν σημείωσιν τῶν χρόνων καὶ τῶν σημειων ἐμφανίσεως καὶ ἐξαφανίσεως μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας, ἐξ ὧν προσδιορίζεται ἡ διεύθυνσις τῆς διαδρομῆς, τὸ μῆκος καὶ ἡ διάρκεια αὐτῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ παρατηρητὴς ἔχει πρὸ αὐτοῦ χάρτην τοῦ οὐρανοῦ καὶ χρονόμετρον, μόλις δὲ ἴδῃ διάττοντα ἄρχεται μετρῶν κτύπους δευτερολέπτων 0, 1, 2, 3... μέχρις ἐξαφανίσεως τοῦ διάττοντος, συνεχίζων δὲ τὴν μέτρησιν μέχρις οὗ ἴδῃ τὴν ἔνδειξιν τοῦ χρονομέτρου, καθορίζει τὴν ἀκριβῆ ὥραν ἐμφανίσεως καὶ ἐξαφανίσεως τοῦ διάττοντος. Ἀκολούθως σημειοῖ ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰ σημεῖα ἐμφανίσεως καὶ ἐξαφανίσεως, ἔχων ὡς ὁδηγοὺς τοὺς παρ' αὐτὰ παρατηρηθέντας ἀστέρας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ἀπαραίτητον, ὅπως ὁ παρατηρητὴς γνωρίζῃ τελείως τοὺς ἀστερισμοὺς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων τοὐλάχιστον ἀστέρων αὐτῶν. Ἡ παρατήρησις συμπληροῦται μὲ τὴν προσθήκην διαφόρων λεπτομερειῶν σχετικῶν πρὸς τὸ χρῶμα, τὴν ταχύτητα, τὴν λάμψιν, ἐκτιμωμένην εἰς ἀστρικὰ μεγέθη, τὴν κατάστασιν τοῦ Οὐρανοῦ κλπ. Πρὸς ἐπίτευξιν μείζονος ἀκριβείας ἐπενοήθησαν διάφοροι εἰδικαὶ συσκευαὶ διὰ τὴν φωτογραφικὴν παρατήρησιν τῶν διαττόντων ἐν συνδυασμῷ μετὰ χρονογράφου πρὸς σημείωσιν τῶν χρόνων τοῦ φαινομένου.

Σκοπὸς τῆς παρατηρήσεως τῶν διαττόντων εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς αὐτῶν καὶ ἡ ἀνεύρεσις τῆς προελεύσεώς των. Διὰ τοιούτων ὅμως παρατηρήσεων τοῦ αὐτοῦ διάττοντος ὑπὸ διαφόρων παρατηρητῶν, ἐκ διαφόρων σημείων τῆς Γῆς, προσδιορίζεται μετ' ἀρκετῆς ἀκριβείας τὸ ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφανίζονται οἱ διάττοντες, ἤτοι τὸ ὕψος τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας. Οὕτως ἐκ παρατηρήσεων μικρῶν διαττόντων εὑρέθη, ὅτι οὗτοι ἐμφανίζονται εἰς μέσον ὕψος 100—120 χιλιομέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους· τὸ ὕψος ὅμως ἐμφανίσεως λαμπροτέρων μετεώρων ἐξετιμήθη μέχρι 500 καὶ πλέον χιλιομέτρων. Εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους παρατηροῦνται ἐξ ὡρισμένων σημείων τοῦ Οὐρανοῦ ἐκτοξευόμενοι πρὸς διαφόρους διευθύνσεις διάττοντες κατὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα, ἐνίοτε δὲ τόσον πυκνοί, ὥστε νὰ παρέχωσι τὴν ἐντύπωσιν φωτεινῆς βροχῆς. Τὸ σημεῖον ἐξ οὗ προέρχονται οἱ τοιοῦτοι διάττοντες καλεῖται ἀκτινοβόλον (βλ. λ.) καὶ εὑρίσκεται πρὸς τὸ μέρος, ἐξ οὗ τὸ μετέωρον φαίνεται προερχόμενον.

Ἡ θέσις τοῦ ἀκτινοβόλου, διαρκούσης τῆς βροχῆς, παραμένει σταθερὰ ἐντὸς τοῦ οἰκείου ἀστερισμοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ διάττοντες ἀποκαλοῦνται: Ἀνδρομεδίδαι, Λυρίδαι, Περσεΐδαι, Λεοντίδαι, Ὑδροχοΐδαι κτλ. Ἐξ ὅλων τῶν βροχῶν διαττόντων ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος ὑπῆρξεν ἴσως ἡ τῶν Λεοντιδῶν, ἥτις παρετηρήθη κατὰ τὴν 12ην Νοεμβρίου 1833. Κατ' αὐτὴν εἴς τινας σταθμοὺς ἐμετρήθησαν περίπου 200.000 διαττόντων ἐντὸς 5 ἢ 6 ὡρῶν, ὁλόκληρος δὲ ὁ Οὐρανὸς διεσχίζετο ὑπ' αὐτῶν, ὡσεὶ ὑπὸ φωτεινῶν νιφάδων. Βροχαί τινες διαττόντων παρατηροῦνται τακτικῶς σχεδὸν περὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἑκάστου ἔτους, πολλάκις δὲ ἡ ἔντασις αὐτῶν δὲν παρουσιάζει μεγάλην μεταβολὴν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ἄλλοτε ἡ ἔντασις βροχῆς τινος εἶναι μεγαλυτέρα καθ' ὡρισμένον τι ἔτος, παρ' ὅ,τι κατὰ τὸ προηγούμενον ἢ τὸ ἑπόμενον αὐτοῦ, πάντως ὅμως τὸ φαινόμενον συμβαίνει κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ μετεωρικὴ ὕλη ἀποτελεῖ εἶδος δακτυλίου, ὅστις καλεῖται μετεωρικὸς δακτύλιος καὶ περιστρέφεται περὶ τὸν Ἥλιον, ὁσάκις δὲ ἡ Γῆ ἐν τῇ περιφορᾷ αὐτῆς διέλθῃ διὰ τοῦ δακτυλίου τούτου ἔχομεν βροχὴν διαττόντων, ἥτις εἶναι ἐντονωτέρα μὲν ὅταν ἡ Γῆ συναντήσῃ πυκνότερον τμῆμα τοῦ δακτυλίου, τῆς αὐτῆς δὲ κατ' ἔτος ἐντάσεως, ἐὰν ἡ πυκνότης τοῦ δακτυλίου εἶναι ἡ ἰδία καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὑπάγονται οἱ Λεοντίδαι καὶ οἱ Ἀνδρομεδίδαι, εἰς δὲ τὴν τελευταίαν οἱ Περσεΐδαι.

Μέχρι τοῦδε ἀριθμοῦνται περὶ τὰ 1200 ἀκτινοβόλα, ἐξ ὧν βάσιμα εἶναι μόνον περὶ τὰ 600. Ἐκ τῶν διαφόρων βροχῶν διαττόντων αἱ μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι εἶναι ἡ τῶν Δρακοντιδῶν περὶ τὴν 2αν Ἰανουαρίου, τῶν Λυριδῶν περὶ τὴν 20ὴν Ἀπριλίου, τῶν Ὑδροχοΐδων I περὶ τὴν 6ην Μαΐου, τῶν Ὑδροχοΐδων II περὶ τὴν 28ην Ἰουλίου, τῶν Περσειδῶν περὶ τὴν 12ην Αὐγούστου, τῶν Ὠριωνιδῶν περὶ τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου, τῶν Λεοντιδῶν περὶ τὴν 14ην Νοεμβρίου, τῶν Ἀνδρομεδιδῶν περὶ τὴν 24ην Νοεμβρίου καὶ τῶν Διδυμιδῶν περὶ τὴν 10ην Δεκεμβρίου. Οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετεωρικοῦ σμήνους προερχόμενοι διάττοντες παρουσιάζουσι κοινὰ χαρακτηριστικά, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: οἱ Περσεΐδαι εἶναι χρώματος κιτρίνου καὶ κινοῦνται μετὰ μετρίας ταχύτητος, οἱ Λεοντίδαι εἶναι κυανοπράσινοι, λίαν ταχεῖς, διότι ἡ Γῆ συναντᾷ αὐτοὺς ἐρχομένους ἀντιθέτως, καὶ παρουσιάζουσι φωτεινὰς οὐράς, οἱ Ἀνδρομεδίδαι εἶναι ἐρυθρωποί, ὡς ἧττον θερμοί, μετ' ἀσθενῶν οὐρῶν καὶ βραδεῖς, διότι προφθάνουν τὴν Γῆν κινούμενοι κατὰ τὴν ἰδίαν μετ' αὐτῆς φοράν. Βροχαί τινες διαττόντων εἶναι μικρᾶς διαρκείας, ἄλλαι ὅμως ἐξακολουθοῦσιν ἐπὶ ἡμέρας (καὶ ἑβδομάδας ἐνίοτε), ὡς ἡ τῶν Περσειδῶν. Ἡ διάρκεια τῶν τοιούτων βροχῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πάχους τοῦ δακτυλίου καὶ συνεπῶς ἐκ τοῦ χρόνου, ὃν δαπανᾷ ἡ Γῆ ἵνα διαβῇ τὸν οἰκεῖον μετεωρικὸν δακτύλιον. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει παρατηρεῖται πολλάκις καὶ μετάθεσις τοῦ ἀκτινοβόλου μεταξὺ τῶν ἀπλανῶν, ὡς ἐκ τῆς βαθμιαίας μεταβολῆς διευθύνσεως τῆς Γῆς ἐν τῇ διαγραφῇ τῆς τροχιᾶς αὐτῆς.

Ὡς συνάγεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων διαττόντων, ὑπάρχει στενὴ σχέσις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κομητῶν, ἤτοι οἱ διάττοντες προέρχονται ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν τελευταίων τούτων. Εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ συμπεράσματος τούτου φέρεται τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τῶν Περσειδῶν εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τοῦ περιοδικοῦ κομήτου Tuttle τοῦ 1862, τὰ τῶν Λεοντιδῶν συμπίπτουν πρὸς τὸ τοῦ κομήτου Tempel τοῦ 1866 Προσέτι τῷ 1871, ἐνῷ ἀνεμένετο ὁ κομήτης τοῦ Biela, παρετηρήθη ἀντ' αὐτοῦ βροχὴ Ἀνδρομεδιδῶν. Ὁμοίως εὑρέθη ὅτι ἡ κατὰ Μάϊον βροχὴ Ὑδροχοΐδων I σχετίζεται πρὸς τὸν κομήτην τοῦ Halley καὶ ἡ κατὰ τὸ 1916 παρατηρηθεῖσα βροχὴ διαττόντων πρὸς τὸν κομήτην τοῦ Winnecke. Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ πιθανότης, ὅτι ἡ πυκνότης μετεωρικοῦ τινος σμήνους νὰ μὴ ὑπῆρξε ποτὲ τοιαύτη, ὥστε νὰ προαποτελέσῃ τοῦτο κομήτην. Ἐκ τῶν μεγάλων ταχυτήτων, μεθ' ὧν ἅπαντα σχεδὸν τὰ μετέωρα εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας, συνάγεται ὅτι προηγουμένως ἐκινοῦντο ἐπὶ ἰδίων ἐλλειπτικῶν τροχιῶν περὶ τὸν Ἥλιον. Προκειμένου περὶ τῶν σποραδικῶν διαττόντων, ἡ καταγωγὴ αὐτῶν, ἤτοι τὸ γεγονὸς ἂν ἀπετέλουν ἀρχικῶς μέλη τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος ἢ ἂν προέρχωνται ἔξωθεν αὐτοῦ, δύναται νὰ διευκρινισθῇ ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ταχυτήτων αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἥλιον. Κατὰ τοὺς τελευταίους προσδιορισμοὺς φαίνεται ὅτι τὰ μετέωρα ταῦτα ἔχουσιν ὑπερβολικὰς ταχύτητας. Τὸ ζήτημα ἐν τούτοις χρήζει εἰσέτι περαιτέρω ἐρεύνης ἐπὶ τῇ βάσει μεθόδων ἱκανῶν ὅπως παράσχωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβεστέραν μέτρησιν τῶν παρατηρουμένων ταχυτήτων. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

διατυμπανίζω διαδίδω, δημοσιεύω τι ἐντόνως, οἱονεὶ διὰ τυμπάνου: «διατυμπανίζει καθ' ἑκάστην τὰ κατορθώματά του», πβλ *διασαλπίζω*.

διατυμπάνισις (ἡ)· ἡ οἱονεὶ διὰ τυμπάνου δημοσιευσις, ἔντονος διάδοσις.

διατυπῶ (*—όω*) καὶ *διατυπώνω*· δίδω εἴς τι τύπον, μορφήν, ἐμφανίζω τι ὡς σύνολον, ὡς ἓν ὅλον κανονικόν, εἰκονίζω: «διετύπωσε τὴν γνώμην του ἐγγράφως», «διετύπωσε τὰ διανοήματά του εἰς γλῶσσαν σεμνὴν καὶ ῥέουσαν».

διατύπωμα (τό)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνουσιν ὡρισμένας μορφὰς ἢ κοσμήματα, τὸ ἐκμαγεῖον διὰ τοῦ ὁποίου τυποῦσιν ἀναγλύφους παραστάσεις, κοιν. *καλούπι*.

διατύπωσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διατυποῦν*, ἀπεικόνισις, διάπλασις, διαμόρφωσις: «ἡ διατύπωσις τῆς γνώμης μου,—τοῦ νόμου,—τῶν ὅρων τῆς συμβάσεως,—τοῦ ὅρκου κττ.»· || ἡ μορφὴ ἢ ὡρισμένοι τινὲς τύποι, οἱ ὁποῖοι τηροῦνται εἰς ὡρισμένας περιστάσεις: «τελωνειακαὶ διατυπώσεις», «κοινωνικαὶ διατυπώσεις», «αἱ διατυπώσεις τῆς μνηστείας, — τοῦ γάμου κττ.».

— *[Ρητορ.]* Καλεῖται *διατύπωσις* ἢ *ὑποτύπωσις* ἓν τῶν *σχημάτων* διανοίας (βλ. λ.), ἐπιτήδειον μόνον εἰς ἐμψύχωσιν τοῦ λόγου· γίνεται δέ, ὅταν τὰ γεγονότα παριστάνωμεν ὡς ἐὰν εἴχομεν ταῦτα πρὸ ὀφθαλμῶν, διὰ νὰ καταστῇ ἰσχυροτέρα ἡ ἐντύπωσις. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς περιγραφῆς ὑποθέτει τὸν ὁμιλοῦντα κατεχόμενον ὑπὸ τοῦ πάθους, τὸ ὁποῖον ἐμπνέουσι τὰ περιγραφόμενα· διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα τις θερμότης φαντασίας, καὶ τοιαύτη ἐκλογὴ περιστάσεων, ὥστε νὰ κάμῃ ἡμᾶς νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν περιγραφομένην σκηνήν. Οὕτως ὁ Δημοσθένης ὑποτυπῶν ἐν τῷ «Περὶ παραπρεσβείας» λόγῳ τὴν καταστροφὴν τῶν Φωκέων, λέγει πρὸς τοὺς Ἀθηναίους: «Ὅτε γὰρ νῦν ἐπορευόμεθα εἰς Δελφούς, ἐξ ἀνάγκης ἦν ὁρᾶν ἡμῖν πάντα ταῦτα· οἰκίας κατεστραμμένας, τείχη περιῃρημένα, χώραν ἔρημον τῶν ἐν ἡλι-

Digitized by Google

κία, γύναια δὲ καὶ παιδάρια ὀλίγα, καὶ πρεσβύτας ἀνθρώπους οἰκτρούς». Ι. Φ. Δ.

διαυγάζω· λάμπω ἀμυδρῶς: «διαυγάζει ἡμέρα» ἀρχίζει νὰ ξημερώνῃ, «διαυγαζούσης τῆς ἡμέρας» κατὰ τὴν αὐγήν.

διαύγασμα (τό)· ἀμυδρὰ λάμψις, ἡ πρώτη λάμψις τῆς ἡμέρας, τὸ γλυκοχάραγμα.

διαυγασμὸς (ὁ) (Decantatio) /*Φαρμακοτ.*/ Καλεῖται οὕτως ἡ ἐργασία τοῦ ἀποχωρισμοῦ ὑγροῦ τινος ἀπὸ τῆς ὑποστάθμης αὐτοῦ ἢ ἐκ τῶν ἐν αἰωρήσει εὑρισκομένων ἀδιαλύτων οὐσιῶν. Ὁ διαυγασμὸς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διαφοροτρόπως. Οὕτω π. χ. δυνάμεθα νὰ ἀποχωρίσωμεν διαυγές τι ὑγρὸν ἀπὸ τῆς ὑποστάθμης αὐτοῦ διὰ μεταγγίσεως, ἥτις γίνεται διὰ καταλλήλου κλίσεως τοῦ ἐν ᾧ τὸ ὑγρὸν δοχείου, ἢ καὶ ἐντὸς καταλλήλου δοχείου μεταγγίσεως. Περαιτέρω ἕτερος τρόπος τοῦ νὰ ἀποχωρισθῇ ὑγρόν τι ἀπὸ τῶν ἐνιζηθέντων ἢ αἰωρουμένων οὐσιῶν εἶναι ἡ διήθησις (βλ. λ.), ὁ διὰ φυγοκεντρήσεως διαυγασμός, καθ' ὃν ἀποχωρίζονται ὑγρὰ ἀπὸ στερεῶν σωμάτων. Περαιτέρω διαυγασμὸς θολεροῦ τινος ὑγροῦ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ προσθήκῃ σώματός τινος, ὅπερ πηγνύμενον δύναται νὰ ἐγκλείσῃ ἐν αὑτῷ τὰ αἰωρούμενα σωμάτια. Τοιαῦτα σώματα εἶναι τὸ λεύκωμα, ἡ κόλλα κλπ. Τὸ μετὰ τὴν προσθήκην τῶν σωμάτων τούτων καθιζάνον ἵζημα χωρίζεται τοῦ ὑγροῦ διὰ διηθήσεως διὰ καταλλήλου ἠθμοῦ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προκειμένου περὶ μεγάλης ποσότητος ὑγροῦ, διὰ μεταγγίσεως. Ὁ διαυγασμὸς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διὰ διαπιδύσεως. Κ. Γ. Μ.

διαύγεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι διαυγές, τὸ ν' ἀφίνῃ ἐλευθέραν τὴν δι' αὐτοῦ δίοδον τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτός, διαφάνεια· «διαύγεια τοῦ ὕδατος,— τῆς κρυστάλλου,— τοῦ ἀδάμαντος κττ.»· || μεταφ. «ἡ διαύγεια τοῦ νοῦ,— τοῦ πνεύματος» ἢ «πνευματική—, διανοητικὴ διαύγεια».

διαύγεια (ἡ) (Diaugeia) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ χρῶμα φαιομελανὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ λευκὸν μετὰ φαιῶν στιγμάτων κατὰ τὴν κοιλίαν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

διαυγὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ διαυγαζόμενος, ὁ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτὸς διαπερώμενος, διαφανής, καθαρό: «διαυγὲς ὕδωρ», «διαυγὴς κρύσταλλος,—ἀδάμας»· || μεταφ. «διαυγὴς λόγος», σαφής, ἀπηκριβωμένος· «διαυγὲς ὕφος»· || «διαυγὴς νοῦς», ὁ διακριβῶν τὰ πράγματα, ὁ σαφῆ καὶ ἀπηκριβωμένα λαλῶν. —Ἐπίρρ. *διαυγῶς*.

διαυλακίζω καὶ *—ώνω*· διατέμνω δι' αὔλακος, ἢ δι' αὐλακίων: «διαυλακίζω κῆπον»· || διέρχομαι καὶ οὕτω σχηματίζω αὔλακας: «ἀστραπαὶ διηυλάκιζον τὸ στερέωμα».

διαυλάκωσις (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ *διαυλακίζω*, αὐλάκωμα.

Διαύλεια ἢ *Διαύλια* (λατιν. Davalia). Ἕδρα ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξου, ἐπί τινας δὲ αἰῶνας καὶ καθολικῆς, νῦν *Δαυλεία* (βλ. λ. Δαυλίς).

διαυλικός,*—ή,—όν*· ὁ δυνάμενος νὰ διέλθῃ δι' αὐλοῦ στενῆς διόδου)· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δίαυλον (βλ. λ.).

— **διαυλικαὶ ἀκτῖνες** /*Φυσ.*/· βλ. λ. ἀκτῖνες *διαυλικαὶ* (τ. Γ' σ. 277 γ').

διαύλιον (τὸ) /*Ἀρχ.*/. Ὀνομασία μονῳδίας αὐλοῦ, ἥτις ἐξετελεῖτο ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ ὡς προεισαγωγὴ (ὅτε ὀνομάζεται ἀκριβέστερον προαύλιον) ἢ κατὰ τὰ διαλείμματα, μεταξὺ δηλαδὴ μερῶν τοῦ δράματος ἀπαγγελλομένων ἢ ᾀδομένων. Ι. Δ. Σ.

διαυλοδρόμος (ὁ)· ὁ ἀγωνιστὴς τοῦ διαύλου δρόμου.

δίαυλος (ὁ)· ὁ διπλοῦς στάδιος δρόμος, ὁ ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας εἰς τὸ τέρμα καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀφετηρίαν· || στενὴ καὶ ἐπιμήκης δίοδος ὁμοιάζουσα πρὸς αὔλακα.

— /*Ἀθλητ.*/ Ἀγὼν δρόμου ταχύτητος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀντιστοιχῶν περίπου πρὸς τὸν σημερινὸν δρόμον 400 μέτρων. Ὁ *δίαυλος* ἦτο διπλοῦς δρόμος σταδίου· δεδομένου δέ, ὅτι τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ στάδιον εἶχε μῆκος 192.27 μέτρων, ὁ δρόμος οὗτος ἦτο ὡς ἔγγιστα 384.5 μέτρων. Ὁ *διαυλοδρόμος* διέτρεχε κατὰ μῆκος τὸ στάδιον (αὐλόν), μέχρι τοῦ ἐσχάτου ἄκρου αὐτοῦ, καὶ ἀφοῦ ἔκαμπτε τὴν ἐκεῖ εὑρισκομένην νύσσαν (καμπτῆρα), ἐπανήρχετο εἰς τὴν ἄφεσιν διὰ τῆς ἑτέρας τοῦ σταδίου πλευρᾶς. Ἦτο λοιπὸν δρόμος κάμπειος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν εὐθὺν ἢ ἄκαμπτον δρόμον τοῦ σταδίου. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀγωνισμάτων ὁ δίαυλος εἰσήχθη κατὰ τὴν ΙΔ' Ὀλυμπιάδα (724 π. Χ.), πρῶτος δὲ νικητὴς αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Ὕπηνος. Ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰς τὸν δίαυλον διηγωνίζοντο μόνον ἔφηβοι, ἀπὸ δὲ τῆς ΛΖ' Ὀλυμπιάδος καὶ παῖδες. Ἐν Πυθίοις ἠγωνίζοντο εἰς τοῦτον καὶ παῖδες. Ἐν Νεμείοις καὶ Ἰσθμίοις ὑπῆρχον δίαυλοι παίδων, ἐφήβων καὶ ἀγενείων. Κατὰ Φιλόστρατον, ὁ δίαυλος προῆλθεν ἐκ τῆς συνηθείας τῶν δρομέων ἐν Ὀλυμπίᾳ νὰ σπεύδουν πρὸς προϋπάντησιν τῶν θεωρῶν, ἤτοι τῶν ἀπεσταλμένων τῶν οἰκείων πόλεων, καὶ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὸν βωμόν, μετὰ τὸ πέρας τῶν θυσιῶν τῶν Ἠλείων, ὁπότε καὶ θὰ ἤρχοντο αἱ θυσίαι τῶν εἰρημένων θεωρῶν. Κατὰ Δίωνα δὲ τὸν Κάσσιον, δίαυλος ἐκλήθη καὶ ἡ ἔφιππος διαδρομὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ ἱπποδρόμου. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— /*Ἀκτογρ.*/ Ὀνομάζεται *δίαυλος* πᾶν ἀμφιγειον στενότερον τοῦ διέκπλου ἀλλ' εὐρύτερον τοῦ στενοῦ, συνδέον δὲ δύο τμήματα πελάγους, εἴτε δύο ἐλάσσονας κόλπους. Ἐξ ὅλων τῶν ἀμφιγείων οἱ δίαυλοι ὑφίστανται περισσότερον τὴν αὐθαιρεσίαν τῆς κρίσεως, κατὰ τὴν προσωπικὴν ἑκάστου ἀντίληψιν, ὡς πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῶν ἐν τῇ διαβαθμίσει των ὡς ἀμφιγείων. Οὕτω συμβαίνει ὥστε νὰ χαρακτηρίζωνται παρ' ἄλλων ὡς διέκπλοι (λ. χ. ὁ δίαυλος Σκιάθου-Σκοπέλου ὃν πολλοὶ χαρακτηρίζουν ὡς διέκπλουν) καὶ παρ' ἄλλων ὡς στενὰ (λ. χ. ὁ δίαυλος Τήνου-Ἄνδρου, ὃν χαρακτηρίζουσι καὶ ὡς στενόν, ἀφοῦ καὶ «στενὸ Στενὸ» καλεῖται κοινῶς). Δίαυλός τις δύναται νὰ χωρίζηται εἰς στενὰ ἢ εἰς πόρους, τοῦτο δὲ σχεδὸν πάντοτε εἶναι κανών. Δίαυλος ἔχων χοιράδας καὶ πλώϊμον πόρον μεταξὺ αὐτῶν ὠνομάζετο παρ' ἀρχαίοις *μέξοδος*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **δίαυλος ἀσφαλείας** /*Ναυτ.*/. Πόρος ἐλεύθερος τῶν ἀπὸ ναρκῶν κινδύνων, ἀφινόμενος ἀνάμεσον τῶν πεδίων αὐτῶν. Διὰ τὸν ἀσφαλῆ διὰ τοιούτων διαύλων διάπλουν τῶν φίλων πλοίων, χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γνωρίσματα ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ὧν οὐ μόνον αἱ εὐθυγραμμίαι ἢ αἱ ἀντιστοιχίαι, πρὸς τοιοῦτον διάπλουν, κρατοῦνται μυστικαὶ ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τῶν γνωρισμάτων ἡ ὕπαρξις, ἐκλεγομένων διὰ τοῦτο τοιούτων, ὥστε νὰ μὴ ἐπισύρωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ. Μεγάλην ὑπηρεσίαν διὰ τὸν ἐν νυκτὶ διάπλουν μοίρας μέσῳ διαύλων ἀσφαλείας παρέχουσιν οἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπινοηθέντες φορητοὶ φωτοβόλοι σημαντῆρες «Ἄγκα» ποντιζόμενοι οὗτοι εἰς τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ στομίου τοῦ διαύλου κέρατα ὑπὸ τοῦ πρωτόπλου πλοίου, ἅμα τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωρίσει τοῦ στομίου, ἀνασύρονται ὑπὸ τοῦ οὐραγοῦ ἅμα τῷ ἀσφαλεῖ διάπλῳ τῆς μοίρας. Δίαυλοι ἀσφαλείας καλοῦνται ἐπίσης καὶ οἱ πόροι οὓς δηλώνει τοιούτους, χάριν τῶν οὐδετέρων ἢ φίλων πλοίων, τὸ ἐνεργοῦν ὑποβρυχιακὸν ἀποκλεισμὸν κράτος· πᾶν δὲ πλοῖον, ἔστω καὶ οὐδέτερον, ἐκτὸς τῶν τοιούτων διαύλων εὑρεθὲν ἐν ὄψει ὑποβρυχίου, διατρέχει κίνδυνον τορπιλλισμοῦ. Οἱ Γερμανοὶ ἐτήρησαν τὸν κανόνα τοῦτον αὐστηρότατα, ὁρίσαντες ἐν τῇ Μεσογείῳ, διὰ γεωγραφικῶν συντεταγμένων ἀνακοινωθεισῶν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τοῦ Νάουεν, δίαυλον ἀσφαλείας ὁδηγοῦντα ἀπὸ Γιβραλτὰρ καὶ ἀνατολικῶν τῆς Ἱσπανίας ἀκτῶν μέχρι τῆς μόνης τότε οὐδετέρας Ἑλλάδος. ἐτορπίλλισαν δὲ ἄνευ προειδοποιήσεως τὸ ἑλληνικὸν ὑπερωκεάνιον φορτηγὸν «Νέστος», καίτοι φέρον τὴν σημαίαν του, διότι εὑρέθη πρὸς τὸ ἰταλικὸν ἀκρωτήριον Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα, ἔξω τοῦ διαύλου ἀσφαλείας. Σ. Ε. Λ.

δίαυλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο αὐλούς, δύο σωλῆνας: «δίαυλος σύριγξ».

— **δίαυλος καθετὴρ** /*Ἰατρ.*/· βλ. καθετήρ.

διαφαίνομαι, ἀόρ. *διεφάνην*· φαίνομαι ὀλίγον, φαίνομαι διὰ μέσου, διακρίνομαι, ἀποδεικνύομαι ὡς διὰ συμπεράσματος: «διὰ τοῦ ἱματίου διαφαίνονται αἱ γραμμαὶ τοῦ σώματος», «ἐκ τῶν λόγων του διαφαίνεται ὁ ἀπώτερος σκοπός του», «μειδιᾷ καὶ διαφαίνονται οἱ λευκοί του ὀδόντες»· || «διαφαίνεται ἡ ἡμέρα» ἀρχίζει νὰ ξημερώνῃ, γλυκοχαράζει.

διαφάνεια (ἡ)· τὸ διὰ μέσου φαίνεσθαι, τὸ νὰ ἐπιτρέπῃ τι ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὴν δι' αὐτοῦ ἐλευθέραν δίοδον τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, διαύγεια: «ἡ διαφάνεια τοῦ ὕδατος,—τοῦ ἀέρος,—τῆς ὑάλου κττ.»· || «ἡ διαφάνεια τῆς ἐπιδερμίδος» ἡ λεπτότης τῆς ἐπιδερμίδος.

—[ΦΥΣ.] *Διαφάνεια* λέγεται ἡ ἰδιότης τῶν σωμάτων νὰ ἐπιτρέπουν τὴν δίοδον τοῦ ἐπ' αὐτῶν προσπίπτοντος φωτός. Ἀπολύτως ἀδιαφανῆ σώματα δὲν ὑπάρχουν, ὁμοίως καὶ σώματα ἀφίνοντα τὴν δίοδον ὅλων τῶν προσπιπτουσῶν ἀκτίνων φωτὸς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξασθενήσεως. Καὶ διὰ τῆς καθαρωτάτης ἀκόμη ὑάλου (κρυστάλλου) διέρχεται μέρος μόνον τοῦ προσπίπτοντος φωτός. Ἀφ' ἑτέρου σώματα τὰ ὁποῖα εἶναι τελείως ἀδιαφανῆ εἰς μεγάλας μάζας, ἔχουν ὡρισμένον βαθμὸν διαφανείας εἰς λεπτὰ στρώματα, ὡς λεπτὰ φύλλα χρυσοῦ, ἀργύρου κλπ. Πᾶσα ἀπόθεσις μικρῶν μοριδίων ὕλης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν σώματος ἐμποδίζει τὴν διαφάνειαν αὐτοῦ, λόγῳ τῆς ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν αὐτῶν διασπορᾶς τοῦ φωτός. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς διαφανείας γίνεται διὰ τῶν διαφανομέτρων (βλ. λ.). Δι' αὐτῶν λαμβάνεται ὁ συντελεστὴς διαφανείας, ὁ ὁποῖος παρέχει τὸ μέρος τοῦ προσπίπτοντος φωτὸς τὸ διερχόμενον διὰ στιβάδος τοῦ ἐξεταζομένου σώματος, τῆς ὁποίας τὸ πάχος ἐλήφθη ὡς μονάς. Τὰ περισσότερα τῶν σωμάτων δὲν εἶναι ἐξ ἴσου διαφανῆ δι' ὅλα τὰ χρώματα. Ἀπορροφοῦν ἐκλεκτικῶς τὰς ἀκτῖνας ἑνὸς ἢ περισσοτέρων χρωμάτων καὶ φαίνονται μὲ τὸ χρῶμα τῶν διερχομένων ἀκτίνων. Εἰς τὴν Ὀρυκτολογίαν αἱ διάφοροι διαβαθμίσεις τῆς διαφανείας ἀποτελοῦν σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ὀρυκτῶν: διαφανὲς λέγεται τὸ σῶμα, ὅταν τὰ ὄπισθεν τούτου εὑρισκόμενα ἀντικείμενα φαίνονται λίαν εὐδιακρίτως, καὶ ἡμιδιαφανές, ὅταν τὰ ὄπισθεν τοῦ σώματος ἀντικείμενα διακρίνονται συγκεχυμένως· διαφώτιστον, ὅταν διαχέεται δι' αὐτοῦ ὁμοιομερὴς φωτισμός, καὶ ἀδιαφανές, ὅταν ἀπορροφᾷ ἁπάσας τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός. ΑΝ. Δ.

— **διαφάνεια ἀτμοσφαιρικὴ** /*Φάροι*/. Πρὸς πρακτικὴν συσχέτισιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαφανείας πρὸς τὴν φωτοβολίαν τῶν φάρων, ὑποτιθεμένου ὅτι τὸ φέγγος αὐτῶν παραμένει σταθερὸν καὶ οἷον πρέπει πάντοτε νὰ ἀποδίδηται πέραν τοῦ ὀπτικοῦ, διῄρεσαν συμβατικῶς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν διαφάνειαν εἰς τρεῖς διαβαθμίσεις: α') τὴν διαφάνειαν αἰθρίας (transparence atmosphérique par temps clair), τὴν μέσην διαφάνειαν (par temps moyen) καὶ τὴν ὁμιχλώδη διαφάνειαν (par temps brumeux)· δίδουσι δὲ αὗται δι' ἕκαστον φάρον ἀνὰ μίαν φωτοβολίαν εἰς μίλλια, ἀνταποκρινομένην εἰς ἑκάστην αὐτῶν. Οὕτως, ἡ πρώτη τῶν διαβαθμίσεων εἶναι ἐκείνη, ἥτις ἐπιτρέπει νὰ φαίνεται φάρος τις ὑπὸ πιθανότητα $^1/_{12}$, ἤτοι περίπου 30 νύκτας ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ἔτους· ἡ δευτέρα, εἰς πιθανότητα $^1/_2$, ἤτοι 180 νύκτας· καὶ ἡ τρίτη, ἡ ἐπιτρέπουσα τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ φάρου μὲ πιθανότητα $^{11}/_{12}$ ἤτοι 330 νύκτας ἕκαστον ἔτος. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ φάρος Κόχης (Σαλαμῖνος), ὃν βλέπουσιν οἱ περιπατηταὶ τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, ἔχων φέγγος 2500 μονάδων Καρσέλ, ἔχει φωτοβολίας: ὑπὸ διαφάνειαν αἰθρίας 37 μιλ., ὑπὸ διαφάνειαν μέσην 23 καὶ ὑπὸ διαφάνειαν ὁμιχλώδη 17, δηλαδὴ εἰς 30 νύκτας τοῦ ἔτους θὰ φανῇ ἐξ ἀποστάσεως 37 μιλ., εἰς 180 νύκτας ἀπὸ 23 μιλ. καὶ εἰς 330 νύκτας ἀπὸ 17. Χαρακτηρίζουσι δὲ τὴν διαφάνειαν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ εἰς τρεῖς ἄλλας κατηγορίας: ὠκεανοῦ, Βορείου Ἀτλαντικοῦ καὶ Μεσογείου. Πάντως ὁ προσδιορισμὸς τῶν διαφανειῶν αὐτῶν γίνεται τῇ βοηθείᾳ συντελεστῶν ἐξαγομένων κατόπιν πολυετῶν παρατηρήσεων, συντελεστῶν ἐπεισερχομένων εἰς πολύπλοκον τύπον, ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ὁποίου ἀπαλλάττουσιν οἱ πίνακες τῆς ὑπηρεσίας τῶν φάρων τῆς Γαλλίας, τῆς Τρίνιτυ Χάουζ, τῶν ἀμερικανικῶν φάρων, τῶν ὁλλανδικῶν, τοῦ οἴκου Τσάνς-Βίρμιγχαμ καὶ τοῦ οἴκου Ἄγκα-Στόκχολμ. Παρὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς ὅμως τούτους ἡ διαφάνεια τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοσφαίρας παρουσιάζει πλεῖστα ἀπιστεύτως εὐάρεστα ἀπρόοπτα. Οὕτως ὁ παλαιὸς φάρος Τσιχλῆμπαμπᾶ (Πύλου), οὗ ἡ φωτοβολία εἶχεν ὑπολογισθῇ εἰς 5 $^1/_2$ μίλ., ὤφθη ἀπὸ 15 μιλ. («Elenco dei Fari», 1911) κατὰ τὴν σκοτεινὴν καὶ αἰθρίαν νύκτα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1910. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **διαφάνεια θαλάσσης** /*Ναυτ.*/. Ἡ διαφάνεια τοῦ ὕδατος τῆς θαλάσσης εἶναι συνάρτησις τῶν ἐν αἰωρήσει ἢ διαλύσει ἐν αὐτῷ μορίων καὶ μικροοργανισμῶν (ἀκαθαρσιῶν ζωοπλαγκτοῦ κλπ.), δι' ὃ καὶ τὸ κυανοῦν θαλάσσιον ὕδωρ εἶναι διαφανέστερον τοῦ πρασίνου. Ἡ βαθμονόμησις τῆς διαφανείας θαλάσσης εἶναι συνάρτησις τοῦ βάθους, καθ' ὃ καταδυόμενος ὁριζοντίως δίσκος, διαμέτρου 30 ἑκατ. καὶ λευκός, παύει ὢν ὁρατός· ἡ τοιαύτη ἐργασία ἐκτελεῖται ἐν σκιᾷ καὶ μέσῳ ἁλιευτικοῦ φακοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀπὸ τῶν ρυτιδώσεων τῆς ἐπιφανείας θαλάσσης ἐπεισερχομένων αἰτίων σφαλερᾶς ἐκτιμήσεως. Ἡ δὲ κλῖμαξ βαθμονομήσεως τῆς διαφανείας καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν βάθη ἔχουσι, κατὰ Forel, οὕτω:

διαφ.	0—2	Forel	ὕδωρ	κυανοῦν	διαφ.	ἕως	βάθους	98 μέτ.
»	2—5	»	»	ἀνοικτὸν	»	»	»	25 »
»	5—9	»	»	κυανοπράσινον	»	»	»	17 »
»	9—10	»	»	πράσινον	»	»	»	16 »

Εἰς τὰ ἰλυώδη ὕδατα παρακτίων τινῶν περιοχῶν καὶ δὴ πρὸς τὰς ἐκβολὰς ποταμῶν, ἡ διαφάνεια εἶναι σχεδὸν μηδενική. Μεγίστη παρατηρηθεῖσα διὰ τοῦ ὡς ἄνω τρόπου διαφάνεια εἰς τὴν Μεσόγειον εἶναι 33 μέτρων, εἰς δὲ τὴν θάλασσαν τῶν Σαργασσῶν 67 μέτρων· οὖσα δὲ μεταβλητὴ κατὰ κανόνα καὶ ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν, παρουσίασεν ὅρια 9 καὶ 40 μέτρων εἰς τὰς ἀρκτικὰς θαλάσσας. Αἱ παρατηρήσεις τῶν δυτῶν προσεπικυροῦν τὰς ἐπιστημονικὰς τοιαύτας, βεβαιοῦντων ὅτι ἡ ἔντασις τοῦ φωτισμοῦ τῶν θαλασσίων στρωμάτων ἐλαττοῦται δυσαναλόγως σὺν τῷ βάθει. Ἐπιστεύετο δὲ ὅτι εἰς 400 μέτρων βάθος δὲν ἔφθανεν ἡλιακὴ ἀκτίς, καὶ ὅτι ἐλαφραὶ μόνον φωτειναὶ μαρμαρυγαί, ἃς ἐμάντευον διὰ τῆς φωτογραφικῆς πλακός, ὠφείλοντο εἰς τὸ αὐτόφωτον τῶν εἰς τὰ ἐρέβη ἐκεῖνα διαιτωμένων ὄντων. Ἐν

Digitized by Google

τούτοις πειράματα γενόμενα ἐσχάτως ἀπέδειξαν ὅτι, ἐνῷ φωτογραφικὴ πλὰξ εὐαίσθητος, παραμείνασα εἰς βάθος 1700 μέτρων (900 ὀργ.), οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔδωκε, προσεβλήθη αὕτη σαφῶς ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου φάους εἰς βάθος 900 μέτρων (περὶ τὰς 450 ὀργ.). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, μὴ ἔχοντες φωτογραφικὰς πλάκας, δὲν εἶχον ἐν τούτοις πλανηθῆ πολὺ ὡς πρὸς τὸ ὅριον τῆς θαλασσίας διαφανείας. «Εἰς τριακοσίας ὀργυιάς φασιν ἀνθρώποις κάτοπτα εἶναι τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ, περαιτέρω γε μὴν οὐκέτι. Εἴτε δὲ περαιτέρω ὑπονεύουσιν ἰχθύες τινές εἴτε καὶ θηρία, ἤ, εἰ καὶ τούτοις ἄβατα μέν ἐστι, θεοὶ δὲ ἐνάλιοι καὶ θαλάττιοι δαίμονες κατειλήφασι τὸν χῶρον, οὔτ' ἐγὼ πολυπραγμονῶ, οὔτε ἄλλος λέγει» (*Αἰλιανοῦ*, Περὶ ζῴων ἱστορίαι Θ, 35). Ἐὰν δίσκος λευκὸς φαίνεται εἰς 20 μέτρα, ὅμοιος κίτρινος ὑπὸ τὴν αὐτὴν διαφάνειαν θὰ φαίνηται εἰς 17 μέτρα, ἐρυθρὸς εἰς 15 καὶ τεφρόχρους εἰς 13 μέτρα. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διαφανὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ἐκεῖνος διὰ μέσου τοῦ ὁποίου φαίνεταί τι, δι' οὗ διέρχονται αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτός, διαυγής, ἀντίθ. *ἀδιαφανής*: «διαφανὲς ὕφασμα», «διαφανῆ χρώματα».—Ἐπίρρ. *διαφανῶς*.

—**διαφανὴς** *ἅλως* [*Ἐμβρυολογ.*]. Ἡ ἐμβρυϊκὴ ἅλως, ἥτις ἐμφανίζεται ἐν τῷ ὠρίμῳ ᾠαρίῳ μετὰ τὴν γονιμοποίησιν αὐτοῦ, ἐπιμηκυνομένη βαθμηδὸν διακρίνεται εἰς δύο ζώνας, τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν περιφερικήν. Ἡ κεντρικὴ ζώνη, λαμπροτέρα οὖσα τῆς περιφερικῆς, καλεῖται *διαφανὴς ἅλως*. Ι. Π.

διαφανὴς (ὁ) (Diaphanes) [*Ζωολ.*] Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

Διαφάνι [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Καρπάθου.

διαφάνιον (τὸ) (Diaphanium) [*Βοτ.*]. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰλεοσπορο ειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κορμῶν διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως τῆς ἰτέας. Δ. Ν. Π.

διαφανογραφία (ἡ)· τρόπος γραφῆς ἢ σχεδιάσεως, τῇ βοηθείᾳ τοῦ διαφανογράφου.

διαφανογράφος (ὁ). Ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς γραφῆς ἢ τῆς ζωγραφικῆς ἄνευ διδασκάλου, συνιστάμενον ἐκ φύλλου μαρμαρυγίου (ὑάλου ἢ ἄλλης διαφανοῦς οὐσίας) καὶ τοποθετημένου ἐν πλαισίῳ. Τὸ πρότυπον τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς διαφανοῦς πλακὸς καὶ ἐπ' αὐτοῦ φύλλον χάρτου. Τὸ ὄργανον τοποθετεῖται πρὸ παραθύρου ἢ ἑτέρας φωτεινῆς πηγῆς καὶ ὁ σχεδιαστὴς ἀκολουθεῖ ἁπλῶς διὰ τῆς ἀκμῆς τῆς μολυβδίδος τὰ οὕτως ὁρατὰ καθιστάμενα ἴχνη τοῦ προτύπου.

διαφανομετρία (ἡ)· τὸ κεφάλαιον τῆς Φυσικῆς τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς διαφανείας τῶν σωμάτων.

διαφανόμετρον (τὸ) [*Φυσ.*]. Ὄργανον διὰ τὴν μέτρησιν τῆς διαφανείας τοῦ ἀέρος ἢ τοῦ ὕδατος. Ἡ ὑπὸ τοῦ Saussure ἐπινοηθεῖσα πρὸς τοῦτο συσκευὴ χρησιμεύει διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ φωτὸς ὑπὸ τοῦ ἀέρος. Ἐπὶ λευκοῦ δίσκου διαμέτρου 2 μέτρων ὑπάρχει μαῦρος κύκλος διαμέτρου 60 ἑκατοστομέτρων, ἐπὶ δὲ ἑτέρου λευκοῦ κύκλου 20 ἑκατοστομ. κύκλος 6 ἑκ. Ἐὰν ὁ ἀὴρ δὲν ἀπερρόφει φῶς, θὰ ἔπρεπεν αἱ ἀποστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἐξαφανίζονται οἱ κύκλοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔντασιν φωτισμοῦ νὰ ἔχουν τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὡς καὶ αἱ διάμετροί των. Ὁ μέγας κύκλος ὅμως ἐξαφανίζεται ἐνωρίτερον, διότι εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς μαύρης ἐπιφανείας καὶ τῆς λευκῆς βάσεως εἶναι μικροτέρα, ἕνεκα τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ φωτός. Ἀκριβέστερα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ de la Rive καὶ τοῦ Wild κατασκευασθέντα διαφανόμετρα. Διὰ τὴν μέτρησιν τῆς διαφανείας τοῦ θαλασσίου ὕδατος χρησιμοποιεῖται ὑδατοστεγὴς συσκευὴ περιέχουσα φωτογραφικὰς πλάκας, αἱ ὁποῖαι ἐκτίθενται εἰς ὡρισμένον βάθος εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ διεισδύοντος ἡλιακοῦ φωτός. ΑΝ. Δ.

—[*Χημ.*] Ὄργανον ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ Savalle διὰ τὴν δοκιμασίαν τοῦ οἰνοπνεύματος τῇ βοηθείᾳ χρωστικῆς. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 φιάλας, αἱ ὁποῖαι περιέχουν ὡρισμένον ὄγκον οἰνοπνεύματος, ἡ μὲν πρώτη ἀπολύτως καθαροῦ, αἱ ἄλλαι δὲ μὲ προσμίξεις ἀρχομένας ἀπὸ ἑνὸς χιλιοστοῦ καὶ αὐξανούσης κατὰ ἓν χιλιοστὸν κατὰ φιάλην. Εἰς τὰς φιάλας προστίθεται κατάλληλος δείκτης παρασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Σαβάλλ, προσδίδων ἐρυθρωπὸν χρωματισμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος τῶν προσμίξεων. Τὸ πρὸς ἐξέτασιν οἰνόπνευμα, εἰς τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς ὄγκον καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς περιεκτικότητα τῆς χρωστικῆς, θερμαίνεται καὶ συγκρίνεται πρὸς τὴν σειρὰν τῶν προτύπων φιαλῶν. Ἡ περιεκτικότης εἰς προσμίξεις τοῦ ἐξεταζομένου εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἔχουσαν τὴν αὐτὴν ἔντασιν χρώσεως τοῦ προτύπου δείγματος οἰνοπνεύματος.

Ἕτερος τύπος διαφανομέτρου σύγκειται ἐξ ὑαλίνων σωλήνων κλειομένων κάτωθι δι' ὑάλων, τὸ ὄργανον δὲ τοῦτο πληρούμενον δι' οὐσιῶν χρησιμεύει πρὸς ἔλεγχον τῆς διαφανείας αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο μετρεῖται τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος, καθ' ὃ φλὸξ σταθερὰ κρατηρουμένη μέσῳ αὐτοῦ εἶναι ὁρατὴ ἢ ὄχι. Τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος καὶ ἡ διαφάνεια εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογα, ἐπὶ ὁμοίας πάντοτε ἐντάσεως φωτὸς τῆς φλογός, ὡς καὶ ἐπὶ ἀναλόγου προσθέσεως ἢ ἀφαιρέσεως τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ φωτὸς ὑπὸ διάφορα πάχη ἢ πυκνότητας, ἥτις δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς κάθε περίπτωσιν. Ἔγχρωμοι οὐσίαι ἐλέγχονται καλύτερον διὰ ποσοτικῆς φωτομετρικῆς φαιματοσκοπικῆς ἀναλύσεως ἢ διὰ τοῦ χρωματομέτρου τοῦ Wolf. ΑΝ. Δ.—Κ. Γ. Μ.

διαφανοσκοπία (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ διαφανοσκοπίου ἐξέτασις τοῦ λάρυγγος, τῆς ῥινὸς ἢ ἄλλων κοιλοτήτων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

διαφανοσκόπιον (τὸ) [*Ἰατρ.*]. Ὄργανον φωτοφόρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐξέτασις τοῦ ὀφθαλμοῦ διὰ διασκληρωτικοῦ φωτισμοῦ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ κυλινδρικὴν θήκην ἐξ ἐβένου, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχει μικρὰ ἠλεκτρικὴ λυχνία, ἐφαπτομένη ὑαλίνου κωνικοῦ ῥαβδίου, ὅπερ διαδίδει τὸ φῶς τῆς λυχνίας, χωρὶς νὰ μεταδίδῃ καὶ τὴν θερμότητα αὐτῆς. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους τὸ κωνικὸν ἄκρον τοῦ ῥαβδίου τίθεται εἰς ἐπαφὴν ἐπὶ τοῦ σκληροῦ (ἐξ οὗ καὶ αἱ ὀνομασίαι: φωτισμὸς ἐξ ἐπαφῆς καὶ λυχνία τοῦ σκληροῦ) καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ φεγγοβολεῖ τοὺς χιτῶνας τοῦ βολβοῦ, τὸ ὑαλῶδες σῶμα, τὸν φακὸν κτλ., οὕτως ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἐν τῷ σκοτεινῷ θαλάμῳ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ καὶ διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου, τό τε ἐξωτερικὸν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον, διότι μᾶς διδάσκει καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν φωτίζῃ τὸν ὀφθαλμόν. Λ. χ. ἐὰν ὑπάρχῃ ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κωνικοῦ ῥαβδίου σῶμά τι ξένον ἀδιαφανές, ὄγκος ἢ αἱμορραγία, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ ἡ ἔντασις τοῦ φωτὸς τῆς λυχνίας, τότε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βολβοῦ δὲν διαφωτίζεται, ἡ κόρη μένει σκοτεινὴ καὶ ἔχομεν οὕτω σπουδαῖον διαγνωστικὸν διδόμενον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Graefe (1868) ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τοῦ Reusse (1888) μέχρι σήμερον κατεσκευάσθησαν πλεῖστα διαφανοσκόπια. Μεταξὺ αὐτῶν τὸ πλέον ἐν χρήσει εἶναι τὸ τοῦ Rochon Duvigneaud (1894) καὶ τὸ τοῦ Lange

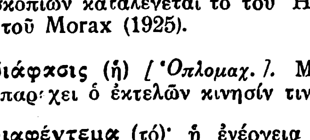

Διαφανοσκόπιον (Lampe Skléra) τοῦ Lange.

(1906). Τὸ τελειότερον διαφανοσκόπιον τοῦ Lange εἶναι εὐχρηστότερον, διότι φέρει δύο κώνους μικρῶν διαστάσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς εἶναι κεκαμμένος. Ἐκτὸς τῶν διαφανοσκοπίων αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, ἅτινα ὅμως τίθενται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ στόματος καὶ ἐκεῖθεν τὸ ἔντονον αὐτῶν φῶς διαδίδεται διὰ τῶν τοιχωμάτων τοῦ προσώπου μέχρι τῆς κόγχης καὶ ἐντὸς τοῦ βολβοῦ. Μεταξὺ τῶν τοιούτων διαφανοσκοπίων καταλέγεται τὸ τοῦ Hertzel (1908) καὶ τὸ τοῦ Morax (1925). Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

διάφαξις (ἡ) [*Ὁπλομαχ.*]. Μικρὰ ἀφυλαξία, ἣν παρέχει ὁ ἐκτελῶν κίνησίν τινα. Τ. Ι. Κ.

διαφέντεμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαφεντεύω* ‖ διοίκησις, ἐπιστασία, ποδηγέτησις, προστασία: «τὰ παιδιὰ θέλουν διαφέντεμα»· βλ. *διαφεντεύω*.

διαφεντευτὴς (ὁ)· αὐτὸς ποῦ διαφεντεύει, ὁ διοικῶν, ὁ ποδηγετῶν, ὁ προστατεύων: «καλὸς διαφεντευτὴς τοῦ σπιτιοῦ του»· βλ. *διαφεντεύω*.

διαφεντεύω, *ἀόρ. διαφέντεψα—διαφεντεύτηκα*, παθ. μετχ. *διαφεντεμένος*· κυβερνῶ, ποδηγετῶ, προστατεύω: «διαφεντεύει τὸ σπίτι του μιὰ χαρά», «καλὰ διαφέντεψε τὸ γάμο» (ἀπὸ τοῦ λατ. defendo=ὑπερασπίζομαι κατὰ παρετυμ. πρὸς τὴν διά, ἀντὶ δηφεντεύω).

διαφερόδους (ὁ) (Diapherodus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φασμιδῶν*. Οἱ διαφερόδοντες εἶναι ἔντομα μεγάλου μεγέθους, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ 4 εἴδη, ὧν αἱ θήλειαι ἔχουσι σῶμα παχὺ καὶ εὐρὺ καὶ οἱ ἄρρενες ἐπίμηκες καὶ λεπτόν. Δ. Ν. Π.

διαφερόμερος (ὁ) (Diapheromerus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *περιπατητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασμιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν μακροτάτων ποδῶν, τῶν βραχυτάτων καὶ πλησίον ἀλλήλων κειμένων κεραιῶν, τοῦ ἐπιμηκεστάτου θώρακος καὶ τῆς ἀπεστρογγυλωμένης κοιλίας των. Ὁ χρωματισμός των εἶναι στιλπνῶς πράσινος, ἐρυθρόφαιος, ἢ μελανοκυανοῦς, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

διαφέρον, —*οντος* (τό)· μετοχὴ τοῦ ἀπροσώπου ῥήματος *διαφέρει* (μοι), ὡς οὐσιαστ., ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει, κινεῖ τὴν φροντίδα, τὴν προσπάθειαν, τὴν ἐπιθυμίαν, ἄλλως *ἐνδιαφέρον*: «τὸ διαφέρον τοῦ μαθητοῦ» ἡ πρὸς μάθησιν ἐπιθυμία καὶ προσπάθεια τοῦ μαθητοῦ, «δὲν μοῦ κινεῖ τὸ διαφέρον» δὲν μὲ ἐνδιαφέρει, δὲν μὲ νοιάζει.

—[*Φιλοσοφ.*] Λέγεται *διαφέρον* (intérêt, Interesse, interest) ὁ συναισθηματικὸς σύνδεσμος πρός τι, προερχόμενος ἐκ τῆς ἀξίας ἢ σημασίας, ἣν ἀποδίδομεν εἰς αὐτό, ἡ ἑκουσία συγκέντρωσις τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν εἰς ἀπασχόλησιν περί τι. Τὸ διαφέρον εἶναι κατὰ κανόνα σχετικὸν καὶ ὑποκειμενικόν, ἀτομικὸν ἢ ὁμαδικόν, καθορίζεται δὲ ἱστορικῶς. Οὐχ ἧττον ὑπάρχει καὶ γενικῶς ἀνθρώπινον, ἀμετάβλητον, βασικὸν διαφέρον, παραλλήλως πρὸς δευτερεύοντα, ἐπουσιώδη καὶ μεταβλητὰ διαφέροντα. Τὸ διαφέρον δίδει εἰς τὴν προσοχὴν ὡρισμένην κατεύθυνσιν, γίνεται παράγων καταλήψεως καὶ ἀντιλήψεως ἀκριβεστέρας, μνήμης σταθερωτέρας, κατανοήσεως βαθυτέρας, εὐγερεστέρας δὲ καὶ θετικωτέρας σκέψεως. Ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη σημασία αὐτοῦ διὰ τὴν παιδαγωγικήν. Τὸ θεωρητικὸν διαφέρον ἀπευθύνεται εἰς ἀντικείμενα ἢ θέματα σχετικὰ πρὸς τὴν ἔφεσιν τοῦ εἰδέναι, τὸ δὲ πρακτικὸν πρὸς πᾶν ὅ,τι συνδέεται μὲ τὴν συντήρησιν τῆς ζωῆς. Αἰσθητικὴ συγκίνησις προκαλεῖται ἄνευ πρακτικοῦ διαφέροντος, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ διαφέροντος ἀπολύτως. Ἐν προκειμένῳ τὸ διαφέρον συνίσταται ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἐποπτείᾳ. Τὴν σημασίαν τοῦ διαφέροντος διὰ τὴν γνῶσιν τονίζει ὁ Κοντιλλιάκ. Ὁ Κάντιος θεωρεῖ τὸ διαφέρον ὡς εὐάρεστον συναίσθημα, ὅπερ συνδέομεν πρὸς τὴν παράστασιν τῆς ὑπάρξεως ἀντικειμένου τινός. Ὅθεν τὸ διαφέρον γεννᾶται, κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον, πάντοτε ἐκ τῆς συναισθηματικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς. Κρίσις τις περί τινος ἀντικειμένου, ὅπερ προκαλεῖ εὐάρεστον (αἰσθητικὸν) συναίσθημα εἰς τὴν ψυχήν, δύναται, λέγει ὁ Κάντιος, νὰ μὴ στηρίζηται ἐπὶ διαφέροντός τινος, ἀλλὰ γεννᾷ διαφέρον. Τὸ διαφέρον τῆς θεωρητικῆς χρήσεως τοῦ λόγου συνίσταται ἐν τῇ ἀκριβεῖ διαγνώσει τῶν ἀντικειμένων, τὸ δὲ τῆς πρακτικῆς χρήσεως αὐτοῦ ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς βουλήσεως ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τελικούς, οὓς αὕτη ἐπιδιώκει, σκοπούς. Κατὰ τὸν Φρὶς διαφέρον εἶναι πᾶν ὅ,τι ἑλκύει καὶ συγκεντροῖ τὴν προσοχὴν εἰς ὡρισμένην σφαῖραν παραστάσεων. Κατὰ τὸν Φίχτε τὸ διαφέρον γεννᾶται ἐκ τοῦ ὁρμεμφύτου (Trieb) τῆς συναρμονίσεως τοῦ πραγματικοῦ μετὰ τοῦ ἰδεατοῦ Ἐγώ. Ὁ Ἕρβαρτος ἐξαίρει, ἐν σχέσει πρὸς τὸ διαφέρον, τὸν παράγοντα τῆς αὐτενεργείας καὶ τὴν παιδαγωγικὴν σημασίαν αὐτοῦ. Ὁ Φόλκμαν νοεῖ τὸ διαφέρον ὡς σχέσιν ὡρισμένης παραστάσεως πρὸς τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ κυριαρχοῦντας παραστατικοὺς συνειρμούς. Κατὰ τὸν Σοπεγχάουερ, διαφέρον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὴν βούλησιν καὶ προκαλεῖ εἰς ἡμᾶς ἡδονὴν ἢ ὀδύνην, ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἐπίδρασις ἐλατηρίου τινὸς ἐπὶ τῆς βουλήσεως. Κατὰ τὸν Φραουενστάιντ, διαφέρον εἶναι πᾶν ὅ,τι, συνεπείᾳ τῆς κατευθύνσεως τῶν παραστάσεων ἢ τῆς βουλήσεως, ἐφελκύει ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τοῦ ὑποκειμένου εἰς ὅ,τι δύναται νὰ προκαλέσῃ εὐάρεστον κατάστασιν εἰς αὐτό. Κατὰ τὸν Νατόρπ, τὸ διαφέρον καθορίζεται ἑκάστοτε ὑπὸ τῆς βουλήσεως. Ὁ Ἐμπιγκχάους ὁρίζει τὸ διαφέρον ὡς ἡδονικὸν συναίσθημα, προκαλούμενον ἐκ τοῦ συναρμονισμοῦ ἐντυπώσεώς τινος, εὑρισκομένης νῦν τὸ πρῶτον ἐν τῇ συνειδήσει, μετ' ἄλλων πρότερον ἀποκτηθεισῶν καὶ ἤδη διὰ τῆς ἐντυπώσεως ταύτης ἀφυπνιζομένων παραστάσεων. Ὁ Λίππς καλεῖ διαφέρον πᾶν ὅ,τι γίνεται ἀφορμή, ὅπως βίωμά τι ἐν τῇ συνειδήσει ἀποκτήσῃ ἐξαιρετικὴν σημασίαν δι' ὡρισμένον πρόσωπον. Κατὰ τὸν Κέρλ, διαφέρον εἶναι ἡδονικὸν συναίσθημα προκαλούμενον ἐκ τῆς ἐποπτείας ὡρισμένων ἀντικειμένων, δυναμένων νὰ ἐφελκύσωσι τὴν προσοχήν. Τέλος κατὰ τὸν Νέλσον, διαφέρον εἶναι πᾶν ὅ,τι ἐρεθίζει τὴν βούλησιν, εἶναι εὐάρεστον εἰς αὐτὴν καὶ λαμβάνει δι' αὐτῆς σημασίαν καὶ ἀξίαν. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[ΝΟΜ.] Ζημία καλεῖται ἡ βλάβη, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται δικαίωμά τι. Συνήθως ἡ βλάβη εἶναι περιουσιακὴ καὶ περὶ ταύτης γίνεται κυρίως λόγος, συνίσταται δὲ εἴτε εἰς ἐλάττωσιν τῆς περιουσίας, εἴτε εἰς τὴν παρακώλυσιν τῆς αὐξήσεως αὐτῆς (διαφυγὸν κέρδος) καὶ εἶναι ἀποδοτέα εἴτε εἰς ἀνωτέραν βίαν, εἴτε εἰς τὴν τύχην, εἴτε εἰς τὴν ὑπαιτιότητά τινος. Τέλος ἡ βλάβη αὕτη ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφοράν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ βλαβέντος δικαιώματος καὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν τοῦτο θὰ εὑρίσκετο, ἐὰν δὲν ἐλάμβανε χώραν τὸ ζημιογόνον γεγονός. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ δικαιώματος εἰς τὴν ἄνευ τῆς ζημίας θέσιν, ἤτοι ἡ ἀνόρθωσις τῆς ζημίας

Digitized by Google

ὑπὸ τοῦ πρὸς τοῦτο ὑποχρέου ἀποτελεῖ τὸ *διαφέρον* (id quod interest).

Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς παροχὴν τοῦ διαφέροντος γεννᾶται:

α') Ἐξ ὑπαρχῆς (ἀρχικὴ ἀποζημίωσις) καὶ δὴ εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: 1) Ἐπὶ ἀρχικῆς ὑποκειμενικῆς ἀδυναμίας τοῦ ὀφειλέτου πρὸς ἐκτέλεσιν συμβάσεώς τινος. 2) Ἐπὶ ἀδικήματος ἢ οἱονεὶ ἀδικήματος. 3) Ἐπὶ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως, ἐπὶ οἱονεὶ συμβάσεως, ὡς καὶ ἐπὶ συμβάσεως ἐχούσης ἀντικείμενον τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἑνὸς πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ ἑτέρου ἐν περιπτώσει ζημίας του ἐξ ὡρισμένων λόγων προερχομένης (ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς συμβάσεως ἀσφαλείας). 4) Ἐπὶ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ νόμου πηγαζούσης ὑποχρεώσεως πρὸς ἀποζημίωσιν. 5) Ἐπὶ τῆς δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως καταδίκης εἰς τὸ διαφέρον, ὅτε ὅμως, κυρίως εἰπεῖν, ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις δὲν δημιουργεῖ τὴν ὑποχρέωσιν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀναγνωρίζει ταύτην.

β) Μεταγενεστέρως, ἐκ λόγων μεταβαλλόντων τὴν ἀρχικὴν ὑποχρέωσιν εἰς ὑποχρέωσιν καταβολῆς τοῦ διαφέροντος (ἐπιγενομένη καὶ ἐνδεχομένη ἀποζημίωσις). Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι: 1) Ἡ ἐπιγενομένη ὑπαιτιότητι τοῦ ὀφειλέτου ἀδυναμία αὐτοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συμβάσεως καὶ 2) ἡ ὑπερημερία τοῦ ὀφειλέτου.

Ἡ ἐνδεχομένη ἀποζημίωσις εἶναι εἴτε *κυρία*, ὅταν ἀντικαθιστᾷ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν παροχήν, εἴτε *παρεπομένη*, ὅταν προστίθεται εἰς τὴν κυρίαν παροχὴν λόγῳ τῆς μὴ πλήρους ἢ μὴ ἐμπροθέσμου καταβολῆς ταύτης (π. χ. τόκοι ὑπερημερίας).

Πρὸς δημιουργίαν τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς παροχὴν τοῦ διαφέροντος ἀπαιτοῦνται:

α) Ζημιογόνον γεγονός, ἤτοι πρᾶξις θετικὴ τοῦ ὑποχρέου ἢ πρᾶξις ἀποθετικὴ (παράλειψις) αὐτοῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ὁ πρὸς καταβολὴν τοῦ διαφέροντος ὑπόχρεως ἔδει νὰ ἦτο ὑπόχρεως πρὸς ἐνέργειαν πράξεώς τινός, ἣν ἀκριβῶς παρέλειψε.

β) Βλάβη ἢ ζημία, ἥτις συνίσταται εἴτε εἰς ἐλάττωσιν τῆς περιουσίας τινός, ὅτε καλεῖται *θετικὴ* (damnum emergens), εἴτε εἰς τὴν παρακώλυσιν τῆς αὐξήσεως τῆς περιουσίας τινός, ἤτοι εἰς τὸ διαφυγὸν κέρδος, ὅτε καλεῖται *ἀποθετικὴ* (lucrum cessans). Διάφορος τῆς θετικῆς καὶ ἀποθετικῆς βλάβης εἶναι ἡ ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ τοιαύτη.

Ἡ *ὑποκειμενικὴ* βλάβη ἢ ζημία (pretium singulare ἢ id quod interest alicujus) συνίσταται εἰς τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ βλαβὲν περιουσιακὸν στοιχεῖον διὰ τὸν δικαιοῦχον, ἡ δ' *ἀντικειμενικὴ* (vera rei aestimatio ἢ pretium commune) εἶναι ἡ ἀξία, ἣν τὸ βλαβὲν περιουσιακὸν στοιχεῖον ἔχει διὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς παροχὴν τοῦ διαφέροντος περιλαμβάνει τήν τε θετικὴν καὶ ἀποθετικὴν ζημίαν· δυνατὸν δὲ νὰ περιλαμβάνῃ τήν τε ἀντικειμενικὴν καὶ τὴν ὑποκειμενικὴν ζημίαν. Δὲν περιλαμβάνεται ὅμως ἐν τῷ διαφέροντι ἡ ἀπὸ διαθέσεως ἀξία τοῦ πράγματος (pretium affectionis), ἤτοι ἡ ἀξία ἣν ἔχει τὸ πρᾶγμα εἰδικῶς διὰ τὸν δικαιοῦχον καὶ λόγῳ τῶν πρὸς τὸ πρᾶγμα ψυχικῶν του κλίσεων καὶ διαθέσεων.

γ) Αἰτιώδης συνάφεια μεταξὺ ζημιογόνου γεγονότος καὶ ζημίας, ἤτοι αὕτη δέον νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκείνου καὶ δὴ ἄμεσον τοιοῦτον. Τὸ πότε ὑφίσταται αἰτιώδης συνάφεια εἶναι ζήτημα πραγματικόν, ὑπάρχει δὲ κατὰ κανόνα ὅταν ἡ ζημία δὲν θὰ ἐπήρχετο ἄνευ τοῦ ζημιογόνου γεγονότος, ἀποτελοῦντος οὕτως ὅρον ἀπαραίτητον (condicio sine qua non) διὰ τὴν ἐπέλευσιν τῆς ζημίας.

Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν:

1) Ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἡ εὐθύνη εἰς τὸ διαφέρον ὑπάρχει ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ζημία δὲν θὰ ἐπήρχετο ἄνευ τοῦ ζημιογόνου γεγονότος, ὑπόκειται εἰς ὅρια ὑπὸ τῆς λογικῆς τῶν πραγμάτων ἑκάστοτε τιθέμενα καὶ μὴ δυνάμενα σαφῶς ἐκ τῶν προτέρων νὰ καθορισθῶσιν. Οὕτω δυνατὸν ἡ πρᾶξις ἢ παράλειψις τοῦ πρὸς καταβολὴν τοῦ διαφέροντος ὑποχρέου νὰ ἐμφανίζεται μᾶλλον ὡς ἀφορμὴ ἢ ὡς αἰτία τῆς ζημίας, ἣν κυρίως ἕτερον γεγονὸς προυκάλεσεν, ὅτε ἀποζημίωσις ἐκ τούτου καὶ μόνου δὲν ὀφείλεται· π. χ. ὁ ῥάπτης μου δὲν μοῦ ἔστειλεν ἐγκαίρως τὴν παραγγελθεῖσαν ἐνδυμασίαν μου καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνέβαλον τὸ ταξίδιόν μου διὰ τὴν ἑπομένην. Ἐὰν ὑποστῶ βλάβην ἐξ αὐτοκινητικοῦ ἀτυχήματος, τὴν ὁποίαν βεβαίως δὲν θὰ ὑφιστάμην ἐὰν εἶχον ταξιδεύσει, δὲν εἶναι ὑπόχρεως ὁ ῥάπτης μου διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς βλάβης ταύτης, διότι αὐτὴ κατὰ τὴν κοινὴν πεῖραν καὶ λογικὴν δὲν εἶναι ὀρθὸν ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν καθυστέρησιν τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐνδυμασίας μου.

2) Ἡ ζημία δὲν ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ζημιογόνου γεγονότος, ἀλλὰ δύναται νὰ προέρχεται καὶ ἐξ ἄλλων περιστατικῶν. Οὕτω π. χ. ὁ πωλητὴς νοσοῦντος ἵππου εὐθύνεται ἀπέναντι τοῦ ἀγοραστοῦ εἰς ἀποζημίωσιν καὶ διὰ τοὺς ἵππους, οἵτινες τυχὸν ἀπέθανον ἐκ τῆς μεταδόσεως πρὸς αὐτοὺς τῆς νόσου τοῦ πωληθέντος ἵππου, καίτοι αἰτία τοῦ θανάτου καὶ τῶν ἑτέρων ἵππων δὲν ἦτο μόνον ἡ πώλησις τοῦ νοσοῦντος, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ καὶ ἡ τοποθέτησις αὐτοῦ μετ' ἐκείνων, ἐξ ἧς ἀναμίξεως ἐπῆλθεν ἡ μετάδοσις τῆς νόσου. Ἐὰν ἡ ζημία προῆλθεν ἐκ πλειόνων γεγονότων, ἕκαστον τούτων δύναται νὰ θεωρηθῇ αἰτία τῆς ζημίας καὶ ἑπομένως νὰ δημιουργήσῃ αὐτοτελῆ εὐθύνην εἰς τὸ διαφέρον, καὶ ἂν ἔτι ἡ ζημία θὰ ἐπήρχετο ἐκ μόνου τοῦ ἑνός, ἄνευ δηλαδὴ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἄλλου. Οὕτω π.χ. ἐὰν φονευθῇ ὁ Α συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Β καὶ τοῦ Γ.

Ἐὰν ἐν τούτοις, πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἡ ἐκ τοῦ ζημιογόνου γεγονότος ζημία, ἕτερον γεγονός, ἀνεξάρτητον ὅλως ἐκείνου, ἐπέφερεν αὐτήν, διακόπτεται ὁ μεταξὺ τοῦ πρώτου ζημιογόνου γεγονότος καὶ τῆς ζημίας αἰτιώδης σύνδεσμος, καίτοι ἡ αὐτὴ ζημία θὰ ἐπήρχετο καὶ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ δευτέρου γεγονότος, ὡς π. χ. ἐὰν πρὶν ἢ ἐκ τοῦ ὑπὸ Β θανασίμου τραυματισμοῦ τοῦ Α ἐπέλθῃ ὁ θάνατος αὐτοῦ· φονεύεται οὗτος συνεπείᾳ κεραυνοῦ, ὅτε ὁ θάνατος τοῦ Α δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν τραυματισμὸν τοῦ Β. Τοὐναντίον, ἐὰν ἐκ τοῦ πρώτου ζημιογόνου γεγονότος ἐπῆλθεν ἤδη ἡ ζημία, ὁ μεταξὺ ἐκείνου καὶ ταύτης αἰτιώδης σύνδεσμος δὲν διακόπτεται καὶ ἂν ἔτι ἕτερον μεταγενέστερον ζημιογόνον γεγονὸς θὰ ἐπέφερε τὴν αὐτὴν ζημίαν. Οὕτω π. χ. ἐὰν συνεπείᾳ τοῦ τραυματισμοῦ ὑπὸ τοῦ Β ἀπέθανεν ὁ Α, ὁ θάνατος τούτου δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Β καὶ ἂν ἔτι κεραυνὸς θὰ ἐπέφερε τὸν θάνατον τοῦτον μεταγενεστέρως.

3) Τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τοῦ ζημιογόνου γεγονότος ἀπαιτεῖται κατὰ κανόνα νὰ εἶναι προβλεπτὸν ὑπὸ τοῦ ὑπαιτίου. Οὗτος ὅμως εὐθύνεται καὶ διὰ τὰ περαιτέρω ἐπιζήμια ἀποτελέσματα τοῦ αὐτοῦ ζημιογόνου γεγονότος καὶ ἐὰν ἔτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προΐδῃ ταῦτα. Οὕτω π. χ. ὁ πωλητὴς τοῦ νοσοῦντος ἵππου εὐθύνεται διὰ τὸν θάνατον τῶν ἵππων, εἰς οὓς μετεδόθη ἡ νόσος ἐκείνου, καίτοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προΐδῃ τὸν θάνατον τοῦτον.

Ἡ πρὸς παροχὴν τοῦ διαφέροντος ὑποχρέωσις ὑπόκειται εἰς τοὺς ἑξῆς περιορισμούς:

α') Δὲν περιλαμβάνει ἡ ὑποχρέωσις αὕτη τὴν ὑπερβολικὴν πολυτέλειαν (luxuria immoderata), ὡς ἐπίσης τὸ κέρδος, ὅπερ θὰ προήρχετο ἐξ αἰτίας ἀνηθικου.

β') Δὲν ὑφίσταται ὑποχρέωσις πρὸς παροχὴν τοῦ διαφέροντος, ἐὰν ὁ ζημιωθεὶς ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὴν ζημίαν καταβάλλων τὴν ἐπιμέλειαν συνετοῦ οἰκογενειάρχου, κατὰ τὴν ἀρχήν: «ὁ ἐξ οἰκείου ἁμαρτήματος ζημιούμενος οὐ δοκεῖ ζημιοῦσθαι».

Ὁ περιορισμὸς οὗτος δὲν ἰσχύει ἐν περιπτώσει δόλου τοῦ ἐπενεγκόντος τὸ ἐπιζήμιον γεγονὸς κατὰ τὴν ἀρχήν «malitiis non est indulgendum».

γ') Ἐὰν ἡ ὑποχρέωσις πρὸς παροχὴν τοῦ διαφέροντος προέρχεται διὰ τὴν μὴ ἐκτέλεσιν ἢ τὴν μὴ προσήκουσαν ἐκτέλεσιν συμβάσεώς τινος, τὸ διαφέρον τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ διπλάσιον τῆς ἀξίας τῆς ὡρισμένης παροχῆς κατὰ διάταξιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων ἀμφισβητεῖται ἂν ὁ περιορισμὸς οὗτος ἰσχύῃ παρ' ἡμῖν.

δ') Ἐπὶ χρηματικῶν χρεῶν τὸ διαφέρον δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸν τόκον ὑπερημερίας.

ε') Ὁ ζημιωθεὶς δέον ν' ἀποζημιωθῇ ἁπλῶς, οὐχὶ δὲ νὰ καταστῇ πλουσιώτερος. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἕπονται δύο τινά:

1) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος ἐπῆλθε κέρδος καὶ ζημία, ὁ δικαιούμενος εἰς παροχὴν τοῦ διαφέροντος αἰτεῖται τὴν διαφοράν, ἐπερχομένου οὕτω συμψηφισμοῦ κέρδους καὶ ζημίας (compensatio lucri cum damno). Τὸ κέρδος πρέπει νὰ εἶναι καὶ τοῦτο, ὡς καὶ ἡ ζημία, ἀποτέλεσμα τοῦ γεγονότος, διατελοῦν μετὰ τούτου εἰς αἰτιώδη συνάφειαν (βλ. ἀνωτέρω), ἀνάλογον πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντα.

2) Ὁ δικαιούμενος εἰς τὸ διαφέρον ὑποχρεοῦται νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τὸν ὑπόχρεων τὰς ἀγωγάς, ἃς κατὰ τρίτων προσώπων τυχὸν κέκτηται πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς αὐτῆς ζημίας. Ἡ ἐκχώρησις αὕτη ἐνίοτε λαμβάνει χώραν αὐτοδικαίως ἐκ τοῦ νόμου, ὡς π. χ. ἐπὶ ἀποζημιώσεως τοῦ ἀσφαλισθέντος, ὅτε ἡ ἀσφαλιστικὴ ἑταιρεία ἀποκτᾷ αὐτοδικαίως τὰς κατὰ τῶν τρίτων ἀγωγὰς ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τῆς ἀσφαλείας ζωῆς.

στ') Τέλος ὁ νόμος δύναται νὰ καθιερώσῃ καὶ ἐπὶ συγκεκριμένων εἰδικῶν περιπτώσεων περιορισμούς, ὡς τοῦτο πράττει προκειμένου περὶ ταχυδρομικῶν ἀποστολῶν.

Ἡ ἀνόρθωσις τῆς ζημίας ἐπέρχεται εἴτε φυσικῶς διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ βλαβέντος πράγματος εἰς τὴν πρὸ τῆς ζημίας κατάστασιν, εἴτε χρηματικῶς διὰ καταβολῆς εἰς τὸν δικαιοῦχον τῆς ἀποτιμήσεως εἰς χρήματα τῆς ζημίας. Ὁ κανὼν οὗτος εἶναι ἀποτέλεσμα ἱστορικῆς ἐξελίξεως, καθ' ὅσον εἰς τὸ κλασσικὸν ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐκράτει ἡ ἀρχὴ τῆς χρηματικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ζημίας («omnis condemnatio pecuniaria est») καὶ μόνον ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ δικαίῳ φαίνεται συμπληρωθεῖσα ἡ ἐξέλιξις. Παρ' ἡμῖν ἰσχύουσι σχετικῶς καὶ τὰ ἄρθρα τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας 880 ἐδ. 1 καὶ 882.

Ἡ ζημία κατ' ἀρχὴν ὑπολογίζεται παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκτελέσεως τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως. Παρὰ ταῦτα ἐπὶ μὴ χρηματικῶν παροχῶν δύναται ὁ ἐνάγων νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ὑπερημέρου καταστάντος ὀφειλέτου ἐκλεκτικῶς τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεως τῆς ὑπερημερίας ζημίαν ἢ τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως τοιαύτην, ἐπὶ δ' ἐνοχῶν ἐξ ἀδικήματος κατὰ κανόνα καὶ τὴν ἀνωτέραν ἀξίαν, ἣν τὸ πρᾶγμα ἀπέκτησε κατὰ τὸν διάμεσον χρόνον.

Ὁ αἰτούμενος τὸ διαφέρον βαρεῖται τῇ ἀποδείξει τοῦ ζημιογόνου γεγονότος, τῆς ζημίας καὶ τῆς αἰτιώδους συναφείας, ὁ δ' ἐναγόμενος ἀπαλλάσσεται ἀποδεικνύων, ὅτι τὸ ζημιογόνον γεγονὸς δὲν ἔλαβε χώραν πταίσματι αὐτοῦ. Ἐπίσης ὁ ἐναγόμενος βαρεῖται τῇ ἀποδείξει τῶν περιστατικῶν, ἅτινα δυνατὸν νὰ ἐπιφέρουν περιορισμὸν τοῦ διαφέροντος, ὡς π.χ. ἡ ἀμέλεια τοῦ ζημιωθέντος.

Ἐν περιπτώσει ἀκυρότητος τῆς συμβάσεως δυνατὸν νὰ γεννηθῇ δικαίωμα πρὸς καταβολήν:

α) Τοῦ θετικοῦ λεγομένου διαφέροντος ἢ τοῦ διαφέροντος ἐκπληρώσεως τῆς συμβάσεως, συνισταμένου εἰς πᾶν ὅ,τι ὁ δανειστὴς θὰ εἶχεν ἐν περιπτώσει ἐγκυρότητος τῆς συμβάσεως.

β) Μόνον τοῦ λεγομένου ἀρνητικοῦ τῆς συμβάσεως διαφέροντος, ὅπερ ὑπολογίζεται στενῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ζημίας, ἣν ὑπέστη ὁ δανειστὴς ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐγένετο κἂν λόγος περὶ τῆς συμβάσεως (συμβολαιογραφικὴ δαπάνη, ἔξοδα ἀποστολῆς καὶ ἐπιστροφῆς ἐμπορευμάτων καὶ εἴ τι ἄλλο).

Ὅθεν ἡ ἀξίωσις ἐπὶ καταβολῇ τοῦ ἀρνητικοῦ διαφέροντος ἔχει ἀείποτε ὡς προϋπόθεσιν σύμβασιν ἄκυρον, συνεπείᾳ ἐλαττώματός τινος τῆς βουλήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων (ἀστεϊσμός, κρυψιβουλία, πλάνη καὶ εἴ τι ἄλλο), ἢ ἀνεπιτηδειότητος τοῦ ἀντικειμένου (ἀδυναμία τῆς παροχῆς), εἴτε καὶ σύμβασιν μὴ καταστᾶσαν τελείαν ἐκ λόγου κειμένου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων (ἀνάκλησις τῆς προτάσεως τῆς ἀπευθυνομένης πρὸς ἀπόντα, θάνατος ἢ ἀνικανότης τοῦ προτείνοντος, ἀνάκλησις τῆς δημοσίας ἐπαγγελίας). Ὑπόχρεως εἰς καταβολὴν τοῦ ἀρνητικοῦ διαφέροντος εἶναι ὁ γενόμενος τρόπον τινὰ ἀφορμὴ τῆς ἀκυρότητος (λ. χ. ὁ πλανηθείς, ὁ ὑποσχεθεὶς παροχὴν ἀδύνατον), ἢ ἄλλως ἐκεῖνος ὅστις προυκάλεσε τὴν μὴ τελείωσιν τῆς συμβάσεως (λ. χ. ὁ ἀνακαλέσας τὴν πρότασιν αὐτοῦ). Δικαιοῦχος δὲ ὁ καλῆς πίστεως ἀντισυμβαλλόμενος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων κυρίως τὰ ἔργα τῶν *Fr. Mommsen*, Z. L. v. Interesse (Beiträge z. ObR II) 1885 — *Cohnfeld*, L. v. Interesse 1865. — *Traeger*, Der kausalbegriff in Straf-und Zivilrecht 1904 — *V. Leyden*, Die sog. Kulpicompensation 1902. — *Gottschalk*, Das mitwirkende Verschulden. — Εἰδικώτερον περὶ τοῦ ἀρνητικοῦ τῆς συμβάσεως διαφέροντος τὸ ἔργον τοῦ *Walther Brock*, Das negative Vertragsinteresse, 1902, ἔνθα καὶ φιλολογία. Ἐπίσης τὸ ἔργον τοῦ *Legros*, Essai d'une théorie générale de la responsabilité en cas de nullité des contrats 1900. — Πρβλ. καὶ *Τριανταφυλλοπούλου*, Περὶ τοῦ ἀρνητικοῦ τῆς συμβάσεως διαφέροντος ἐν «Δικαιοσύνῃ», τόμ. Ε', σελ. 216—219.

διαφερόντως· ἐπίρρ., ἐξαιρέτως, λίαν, σφόδρα: «οἱ ἀγαθοὶ τιμῶνται διαφερόντως», «ἄνθρωπος διαφερόντως πρᾶος»· καὶ τὸ περιβόητον τοῦ Πλάτωνος (Νόμοι 642 Γ') «ὅσοι Ἀθηναίων εἰσὶν ἀγαθοί, διαφερόντως εἰσὶ τοιοῦτοι» (ἀπὸ τῆς μετχ. *διαφέρων* = ὑπερέχων, πβλ. καὶ *ὑπερβαλλόντως*).

διαφέρω· ἔχω διαφοράν, διακρίνομαι, εἶμαι ἀλλοῖος, διάφορος: «τοῦτο διαφέρει ἀπὸ ἐκεῖνο», «τίποτε δὲν διαφέρει ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον ἕνα εἶναι καὶ οἱ δύο», «διαφέρουν αἱ γνῶμαι, —τὰ χρώματα, κτλ.» || ἔχω διαφοράν, ὑπεροχήν, διακρίνομαι, ὑπερέχω, εἶμαι ἀνώτερος: «διαφέρει πολὺ ὁ Α ἀπὸ τὸν Β» (ἡ ἔννοια τῆς ἁπλῆς διαφορᾶς ἢ τῆς ὑπεροχῆς συνάγεται ἐκ τῶν συμφραζομένων) || παθ. διαφέρομαι· ἔχω φιλονικίαν πρός τινα, μαλώνω ἢ ἁπλῶς διαφωνῶ, ἔχω διάφορον γνώμην: «ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο οἱ ἐπιστήμονες διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους» (περὶ τῆς μετχ. διαφέρον καὶ τοῦ ἐπιρρ. διαφερόντως βλ. τὰς λ.). Β. Φ.

διαφεύγω, ἀόρ. *διέφυγον*· κατορθώνω ἐπιτηδείως νὰ φύγω, ξεφεύγω, γλιστρῶ: «διέφυγε τοὺς φύλακας» || διολισθαίνω, ἐκπίπτω: «τὸ ποτήριον διέφυγεν ἐκ τῶν χειρῶν μου» || δὲν γίνομαι ἀντιληπτὸς, λανθάνω, λησμονοῦμαι: «μοῦ διέφυγον μερικὰ σφάλματα» «μοῦ διαφεύγει τὸ ὄνομά του», δὲν τὸ ἐνθυμοῦμαι.

διαφημίζω, ἀόρ. *διεφήμισα—διεφημίσθην*· διαδίδω τι δημιουργῶν φήμην περὶ αὐτοῦ, ἐξαίρω, ἐπαινῶ τι δημοσίᾳ, διαλαλῶ, κοιν. *ρεκλαμάρω*: «διαφημίζει τὸ ἐμπόρευμά του, —τὰ κατασθώματά του κτλ.» || ἰδιαίτ. ἐν τῷ ἐμπορίῳ: ἐξαίρω τὴν χρησιμότητα καὶ τὰς ἀρετὰς ἐμπορεύματός τινος δημοσίᾳ (διὰ τοῦ τύπου κλπ.), ἐπὶ τῷ τέλει τῆς εὐρυτέρας διαδόσεως αὐτοῦ· χρησιμοποιῶ τὴν δημοσιότητα πρὸς προσέλκυσιν ἢ εὔρυνσιν πελατείας.

διαφήμισις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαφημίζειν, ἡ διὰ τῆς φήμης διάδοσις, κοινοποίησις, κοιν. *ρεκλάμα*.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ἐν τῇ γενικῇ τῆς λέξεως σημασίᾳ *διαφήμισις* εἶναι ἐξάρσις τῶν πλεονεκτημάτων ἑνὸς προσώπου ἢ πράγματος ἐπὶ τῷ σκοπῷ

Digitized by Google

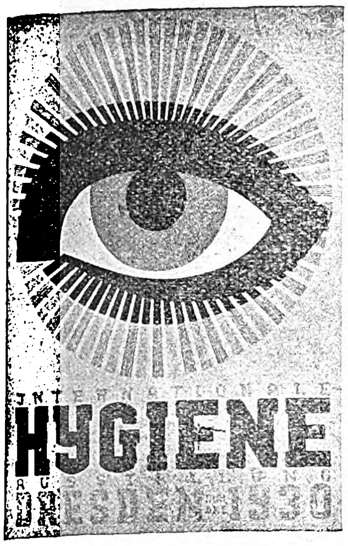

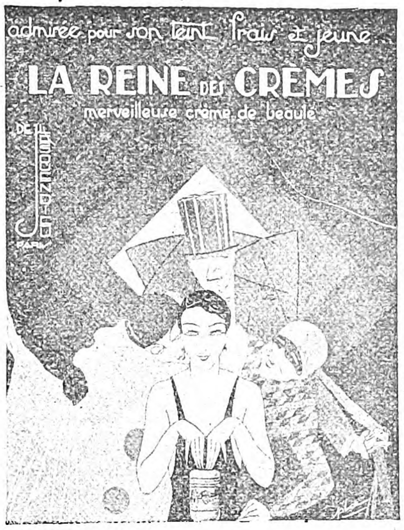

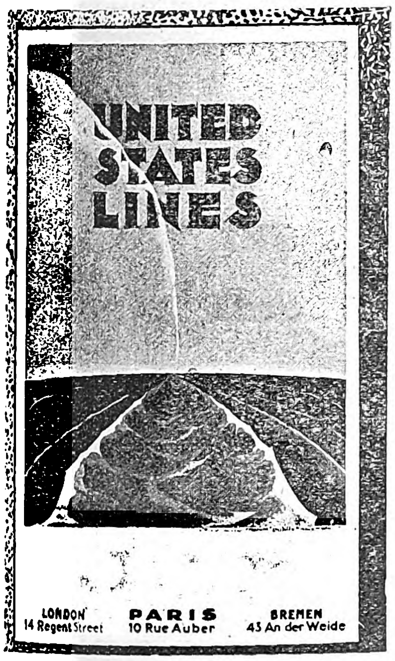

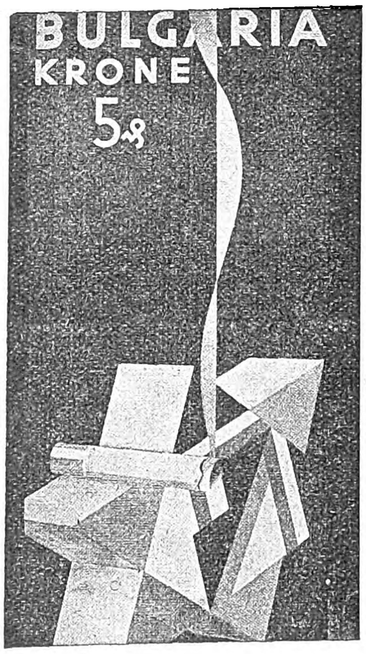

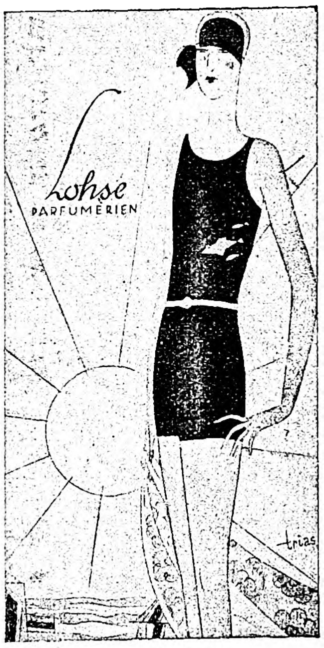

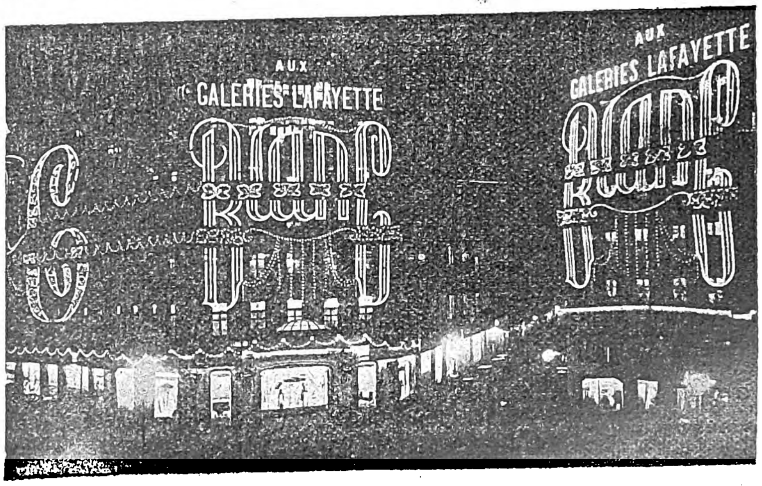

Digitized by Google

αὐξήσεως τῆς οἱασδήποτε ἀξίας του (ἠθικῆς ἢ ὑλικῆς) καὶ δημιουργίας καὶ τονώσεως τῆς φήμης του. Εἰδικώτερον ἡ λέξις, ἀποδίδουσα τὸν ξένον ὅρον *reclame*, σημαίνει τὴν ἐπὶ ἐμπορικῷ σκοπῷ ἐνεργουμένην δημοσιότητα. Ἡ διαφήμισις εἶναι ἡ ἐμπορικὴ ὄψις τῆς δημοσιότητος, ἡ ἐπὶ πληρωμῇ γινομένη καὶ ἀποβλέπουσα εἰς ἐμπορικὸν κέρδος. Εἶναι ἡ τέχνη τοῦ παρουσιάζειν εἰς τὸ κοινὸν μίαν προσφορὰν ἢ μίαν ζήτησιν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ γίνῃ αὕτη δεκτή· εἶναι ἡ τέχνη τοῦ πωλεῖν καὶ εὐρύνειν τὴν πώλησιν δι' ὅλων ὅσων δύναταί τις νὰ φαντασθῇ μέσων· εἶναι ἡ τέχνη τοῦ προσκτᾶσθαι πελατείαν. Ἡ τέχνη ἡ δυναμένη νὰ ἀγάγῃ εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τὸ θέλγητρον τὸ ἀσκούμενον ὑπὸ προσφορᾶς τινος ἐμπορικῆς φύσεως. Εἶναι ἀκόμη καὶ τὸ σύνολον τῶν μέσων δι' ὧν τις ἐπιζητεῖ τὴν δημιουργίαν ἢ τὴν αὔξησιν τῆς πελατείας του.

Ἱστορία. Ἡ ἱστορία τῆς διαφημίσεως ἀνάγεται εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐκρέμα ἔξω τῆς ὀπῆς τοῦ σπηλαίου του ὅσον κυνήγιον τοῦ ἐπερίσσευε, θέλων οὕτω νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς συνανθρώπους του ὅτι τὸ ἀντήλλασσε μὲ ἄλλο τι εἶδος ἀναγκαιότερον εἰς αὐτόν, ἐξετέλει μίαν πρᾶξιν δημοσιότητος. Μὲ τὸ ἀνταλλακτικὸν ἐμπόριον, φυσικὰ ὁ ρόλος τῆς διαφημίσεως διεγράφετο πολὺ περιωρισμένος. Βραδύτερον, ὅσον ἀνεπτύσσετο τὸ ἐμπόριον, ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεπτύσσετο καὶ ἡ διαφήμισις. Κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς ἁπλῆν ἔκθεσιν τοῦ πωλουμένου εἴδους, ἀργότερον διεφημίζετο τοῦτο διὰ ζώσης.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ ὑπῆρχον ἐμπορικοὶ κήρυκες, ἀπελεύθεροι κατὰ τὸ πλεῖστον, διαλαλοῦντες καὶ διαφημίζοντες ἐπὶ πληρωμῇ τὰ ἐμπορεύματα. Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ἀφ' ἑτέρου ἀνεκαλύφθησαν ἐπιγραφαὶ καθαρῶς ἐμπορικῆς φύσεως. Ἐπίσης διαφήμισις ἐγίνετο διὰ πινακίδων τοιχοκολλωμένων εἰς τοὺς δρόμους καὶ φερουσῶν ἐπιγραφὰς συνιστώσας τὸν τάδε ἔμπορον ἢ τὸ δεῖνα εἶδος. Αἱ ἐμπορικαὶ ἐκθέσεις (ἀγοραὶ) καθ' ὡρισμένας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος καὶ αἱ ἐμποροπανηγύρεις καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, συνεπλήρουν τὰ μέσα τῆς διαφημίσεως. Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἡ διαφήμισις δὲν ἐπροχώρησε σημαντικῶς. Παρέμεινε σχεδὸν στάσιμος. Τεραστία ἀνάπτυξις αὐτῆς ἐσημειώθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας. Ἀλλὰ ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας δὲν ἦτο τὸ μόνον αἴτιον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας συνέπεσε μὲ τὴν δημιουργίαν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν, ἀπαιτουσῶν εὐρύτερα μέσα διαφημίσεως. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐγίνετο φυσικὴ διαφήμισις, ἔκθεσις δηλαδὴ τοῦ ἐμπορεύματος καὶ διὰ ζώσης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκθείασίς του. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρχίζει πλέον ἡ τεχνητή, ἡ συμπληρωματικὴ διαφήμισις. Ἕως τότε, μέχρι τοῦ ΙΣΤ'—ΙΖ' αἰῶνος, τὸ ἐμπόριον διεξήγετο περιωρισμένον, αἱ συναλλαγαὶ ἦσαν δύσκολοι, βιομηχανία μεγάλη δὲν ὑπῆρχε, τὰ προϊόντα τῆς χειροτεχνίας δὲν ἦσαν συνήθως τόσον πολλά, ὥστε νὰ κυκλοφοροῦν εἰς μεγάλην ἀκτῖνα ἔξω τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς των, αἱ συγκοινωνίαι ἦσαν δύσκολοι, ἀστυνομικοὶ δέ, κρατικοὶ φραγμοὶ περιέσφιγγον τὸ ἐμπόριον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ διαφήμισις, ὑπὸ τὴν μορφὴν ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὴν γνωρίζομεν σήμερον, οὔτε δυνατὴ ἦτο, οὔτε καὶ λόγον εἶχεν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἥν, μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας, ἤρχισεν ἡ μεγάλη παραγωγὴ καὶ πολιτικῶς κατεκτήθη ἡ ἐμπορικὴ ἐλευθερία, διὰ τῶν ἐφευρέσεων δὲ προώδευσαν τὰ μέσα συγκοινωνίας, ἡ φυσικὴ διαφήμισις δὲν ἐπήρκει πλέον. Ὁ παραγωγὸς ἢ ὁ ἔμπορος δὲν εἶχε πλέον πλησίον του τὸν ἀγοραστὴν διὰ νὰ τοῦ ἐπιδείξῃ τὸ ἐμπόρευμα καὶ νὰ τοῦ ἐκθειάσῃ προφορικῶς τὴν ποιότητά του. Ἀφ' ἑτέρου εἶχε περίσσευμα προϊόντος, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ πωλήσῃ, ἐχρειάζετο λοιπὸν κάποιον μέσον διὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν μακρινὸν καὶ ἄγνωστόν του καταναλωτήν, διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀκόμη καταναλωτάς, καὶ τὸ μέσον τοῦτο τὸ εὗρεν εἰς τὸν τύπον καὶ δὴ τὴν ἐφημερίδα. Αἱ πρῶται ἐφημερίδες, ὀλίγον μετὰ τὸ 1600, ἀρχίζουν νὰ δημοσιεύουν διαφημίσεις. Ἀπὸ τὰς πρώτας διαφημίσεις ἦτο ἡ δημοσιευθεῖσα τῷ 1657 εἰς τὸ «Publick Advertiser», ἥτις ἀνήγγειλεν εἰς τὸ κοινόν, ὅτι «εἰς τὸ στενὸν τοῦ Βαρθολομαίου, ὄπισθεν τοῦ παλαιοῦ χρηματιστηρίου, πωλεῖται πρωῒ καὶ βράδυ τὸ ποτὸν τὸ ὀνομαζόμενον καφές, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑγιεινόν, στηλώνει τὴν καρδιά, βοηθεῖ τὴν χώνευσιν, ἐλαφρύνει τὸ πνεῦμα», κλπ. κλπ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ διαφήμισις ἔβαινεν ἁλματωδῶς προαγομένη, παρακολουθοῦσα τὴν πρόοδον τοῦ τύπου, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλως τε καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα. Διότι πρὶν ἀρχίσουν νὰ δημοσιεύουν διαφημίσεις αἱ ἐφημερίδες, ἐπειδὴ ἀντεμετώπιζον τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως μόνον διὰ τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν φύλλων, ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ πωλοῦν τὰ φύλλα των εἰς τιμὴν ὑψηλήν, ἀπρόσιτον εἰς τὸ πολὺ κοινὸν καὶ συνεπῶς εὑρίσκοντο καταδικασμέναι εἰς μικρὰν κυκλοφορίαν, οὕτω δὲ ἡ ἐπίδρασίς των ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων ἦτο περιωρισμένη, ἀναγκαστικὴ δὲ ἡ ἔλλειψις ἀνεξαρτησίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πρῶτον ἤρχισαν ν' ἀποβλέπουν εἰς τὰς διαφημίσεις διὰ τὴν κατὰ μέγα μέρος κάλυψιν τῶν ἐξόδων τῆς ἐκδόσεως. Ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ αἰῶνος ὁ Αἰμίλιος ντὲ Ζιραρντὲν ἐξέδωκε τὴν πρώτην εὐθηνὴν ἐφημερίδα, βασιζομένην εἰς τὰ ἐκ τῶν διαφημίσεων ἔσοδα. Οὕτω κατέστη δυνατὸν εἰς τὸν τύπον ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὴν μεγάλην κυκλοφορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπέτυχε τὴν μεγίστην ἐπιρροὴν ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν κυβερνήσεων. Διὰ νὰ φθάσῃ ὅμως εἰς τὸν σημερινὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως ἡ διαφήμισις, ἀπῃτήθησαν καὶ ἄλλοι συντελεσταί: Πρῶτον εἷς πολιτικὸς συντελεστής, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου· δεύτερον εἷς οἰκονομικός, ἡ μεγάλη παραγωγὴ καὶ ἡ εὐκολία κυκλοφορίας τοῦ χρήματος. Ἐχρειάσθη ἀκόμη ἡ ἀνάπτυξις τῶν συγκοινωνιῶν, ἡ διευκόλυνσις τῶν μέσων πληρωμῆς κ. ἄ. Κατ' ἀρχὰς ἀρκετοὶ ἐκδόται ἐφημερίδων δὲν ἐδέχοντο νὰ καταχωροῦν διαφημίσεις, μὴ ἀναλαμβάνοντες ἀπέναντι τῶν ἀναγνωστῶν εὐθύνην διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν διαφημίσεων, ταχέως ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ καὶ νῦν ἰσχύουσα ἀντίληψις, ὅτι ἡ ἐφημερὶς δὲν εὐθύνεται δι' ὅ,τι δημοσιεύεται ὡς διαφήμισις εἰς τὰς στήλας της. Ἡ διαφήμισις οὕτως, αὐξανομένη εἰς ἔκτασιν καὶ ἔντασιν, ἀπέβη ὄχι μόνον ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ διὰ τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ καὶ σπουδαιότατος παράγων ἀναπτύξεώς του, δύναται δὲ νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς διαφημίσεως εἰς ἕνα τόπον ἀντικατοπτρίζει τὴν ἐμπορικὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν γενικώτερον κατάστασιν αὐτοῦ.

Ὁ ρόλος τῆς διαφημίσεως ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Ὅπως ἐξειλίχθη σήμερον ἡ διαφήμισις, ἀποτελεῖ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἀνάγκην, πρὸς ἣν δὲν δύναταί τις ν' ἀδιαφορήσῃ. Βεβαίως στοιχίζει ἡ διαφήμισις, τὰ δὲ ἔξοδα αὐτῆς, πίπτοντα εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἐμπορεύματος, τὴν αὐξάνουν. Ἀλλ' ἡ ἀπόδοσίς της ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως καλύπτει τὰ ἔξοδα καὶ προσκομίζει τόσον κέρδος, ὥστε νὰ θεωρεῖται ἡ διαφήμισις ὡς ἀρίστη τοποθέτησις κεφαλαίων. Δὲν κερδίζει δὲ μόνον ὁ ἔμπορος ἐκ τῆς διαφημίσεως, εὐρυνομένου τοῦ κύκλου τῆς πελατείας του, ἀλλὰ καὶ ὁ καταναλωτής. Διότι ἐπιβαρύνει μὲν αὕτη μὲ μικρὸν ποσοστὸν τὴν τιμὴν τοῦ εἴδους, ἀλλὰ προάγει εἰς τὸν συναγωνισμόν, ἄρα εἰς τὴν μείωσιν τῶν τιμῶν, βοηθεῖ δὲ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ καλυτέρου εἴδους, χρησιμεύουσα ὡς ὁδηγὸς εἰς τὸν καταναλωτήν. Τὰ ἔξοδα λοιπὸν τῆς διαφημίσεως δὲν τὰ καταβάλλει—λέγουν οἱ εἰδικοὶ — οὔτε ὁ ἔμπορος ὁ διαφημίζων τὰ εἴδη του, οὔτε ὁ καταναλωτής· τὰ καταβάλλει ὁ ἔμπορος ὁ μὴ διαφημίζων ἢ ὁ κακῶς διαφημίζων, καθόσον αὐτὸς χάνει ὅσα οἱ συνάδελφοί του κερδίζουν ἐκ τῆς καλῆς διαφημίσεως.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ἐμπόριον καταβάλλει τὰς δαπάνας τῆς διαφημίσεως. Ἀπολαμβάνει ὅμως πολλαπλάσιον κέρδος. Διότι ἡ διαφήμισις δὲν ἀνταποκρίνεται ἁπλῶς πρὸς μίαν ὑπάρχουσαν ἀνάγκην, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ ἀνάγκας νέας καταναλώσεως· δὲν φέρει ἁπλῶς εἰς ἐπαφὴν τὸν ἀγοραστὴν μὲ τὸν πωλητήν, ἀλλὰ διαμορφώνει νέους, ὁσημέραι περισσοτέρους, ἀγοραστάς, ἐπιταχύνει τὸν ρυθμὸν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ χρήματος. Παρατηρεῖται ὑπό τινων ὅτι προάγουσα τὴν ἀγοραστικὴν ἐπιθυμίαν περισσότερον ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις ἑνὸς κοινοῦ καὶ ἐθίζουσα εἰς σπατάλην γίνεται πρόξενος κακοῦ ἡ διαφήμισις, ὅταν ὑπερβῇ τὸ μέτρον. Τοῦτο ὅμως δὲν μειώνει τὴν σημασίαν τοῦ ρόλου της.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι τὰ ἔξοδα τῆς διαφημίσεως καταβάλλει ὁ μηδόλως ἢ κακῶς διαφημίζων, τὰ ἐξ αὐτῆς δὲ εὐεργετήματα ἀπολαμβάνει ὁ καλύτερον διαφημίζων. Ἡ τέχνη τοῦ διαφημίζειν, ἁπλῆ κατ' ἀρχάς, καθίσταται ὁσημέραι περισσότερον πολύπλοκος καὶ δύσκολος, ἐφ' ὅσον τὰ διαφημιστικὰ μέσα πολλαπλασιάζονται καὶ ἀναπτύσσεται ὁ συναγωνισμός. Δὲν εἶναι δὲ τέχνη μόνον ἡ διαφήμισις σήμερον, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμη· ὁ διαφημιστὴς ἐκτὸς τῆς πρακτικῆς τεχνικῆς πείρας καὶ τῆς προσωπικῆς του ἐφευρετικότητος χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ κανόνας καὶ νόμους ψυχολογικούς, σύνολον θεωρητικῶν γνώσεων ποικίλων, τοὺς ὁποίους ἡ διαφημιστικὴ ἐπιστήμη συνάγει καὶ συναρτᾷ εἰς ἓν ὀργανικὸν ὅλον. Ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἡ εἰδικότης τοῦ διαφημίζειν καλλιεργεῖται ὡς ἐπιστήμη καὶ διδάσκεται εἰς τὰς ἐμπορικὰς καὶ ἐπὶ τούτῳ σχολάς. Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν διεπόντων τὴν διαφήμισιν νόμων ἀνάγονται εἰς τὴν ψυχολογίαν καὶ δὴ τὴν ὁμαδικήν. Πράγματι δὲ εἰς τὰ ψυχολογικὰ ἐργαστήρια καὶ ἀπὸ τοὺς κοινωνιολογοῦντας ἐμελετήθη ἐπιστημονικῶς κατὰ πρῶτον ἡ διαφήμισις.

Καὶ τῆς ἐπιστήμης ὅπως καὶ τῆς τέχνης τῆς διαφημιστικῆς σκοπὸς εἶναι, ἡ τελειοτέρα ὀργάνωσις τῆς διαφημίσεως, οὕτως ὥστε διὰ τοῦ ἐλαχίστου τῆς προσπαθείας ν' ἀποδίδεται τὸ μέγιστον ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ μὲ τὴν μικροτέραν δυνατὴν δαπάνην ν' ἀποδίδῃ τὸ μέγιστον δυνατὸν κέρδος. Διὰ νὰ τεθῶσιν ὅμως οἱ κανόνες τοῦ καλῶς διαφημίζειν, πρέπει πρῶτον νὰ καθορισθῇ ψυχολογικῶς ἡ δρᾶσις τῆς διαφημίσεως.

Ψυχολογία τῆς διαφημίσεως. Ἡ διαφήμισις ἐπιφέρει τὸ ἐπιδιωκόμενον δι' αὐτῆς ἀποτέλεσμα: 1) ἀνταποκρινομένη πρὸς μίαν δημιουργημένην ἤδη ἀνάγκην· ὅταν δηλαδὴ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ προσφορὰ καὶ ζήτησις, καὶ φέρῃ ἡ διαφήμισις εἰς ἐπαφὴν τοὺς ἀγοραστὰς μὲ τοὺς πωλητάς· ἢ 2) ἀνακαλύπτουσα μίαν ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν ἐκκολάπτει εἰς ἀνάγκην· ἢ 3) δημιουργοῦσα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀγορᾶς καὶ βαθμηδὸν προάγουσα αὐτὴν εἰς ἀνάγκην. Δυσχερέστερον, προφανῶς, εἶναι τὸ ἔργον τῆς διαφημίσεως εἰς τὴν τρίτην περίπτωσιν.

Ἡ διαφήμισις, κατὰ τοὺς περισσοτέρους θεωρητικούς της, δρᾷ ψυχολογικῶς διὰ τῆς *ὑποβολῆς*· κατ' ἄλλους δὲν φθάνει νὰ εἶναι ὑποβλητική, πρέπει νὰ γίνῃ καὶ πειστική, διὰ νὰ ἀποβῇ δραστική. Ἡ ἐπανάληψις εἶναι ἀπαραίτητος, ἵνα μία διαφήμισις προκαλέσῃ ἐντύπωσιν καὶ ἵνα διατηρηθῇ ἡ ἐντύπωσις αὕτη μέχρι πραγματοποιήσεως τῆς ἀγορᾶς. Ἐπανάληψις ὅμως δὲν πρέπει νὰ νοηθῇ ὑπὸ στενὴν ἔκδοχήν. Μία διαφημιστικὴ πρᾶξις, διὰ νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα, πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται, ἀνανεουμένη ἑκάστοτε κατὰ τὴν μορφήν, ποικιλλομένων τῶν ἐπιχειρημάτων της. Ἐπανάληψις δὲν σημαίνει μονοτονία. Ἐντυπώνεται εἰς τὴν μνήμην τοῦ κοινοῦ ὅ,τι ἀκούει τοῦτο πολλάκις ἐπαναλαμβανόμενον. Διὰ νὰ τὸ ἀκούσῃ ὅμως ἢ νὰ τὸ ἀναγνώσῃ πολλάκις, πρέπει τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ τοῦ παρουσιάζεται ὑπὸ νέαν ἑκάστοτε μορφήν, πρὶν τὸ βαρυνθῇ.

Ἡ ὑποβλητικότης ἢ πειστικότης τῆς διαφημίσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως πλείστων στοιχείων. Ὁ διαφημίζων πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὸ κοινὸν πρὸς ὃ ἀπευθύνεται, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαγνώσῃ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἐπιθυμίας του. Δὲν ἀρκεῖ δὲ νὰ κατέχῃ καλῶς τὴν ὁμαδικὴν καὶ ἀτομικὴν ψυχολογίαν, νὰ γνωρίζῃ θεωρητικῶς τὰ διάφορα ἐλατήρια τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει ἀκόμη νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ χειρίζεται τὰ ἐλατήρια ταῦτα, νὰ μεταφράζῃ τὰς θεωρίας εἰς πράξεις, τοὺς ἀφῃρημένους τύπους εἰς εἰκόνας δυναμένας νὰ ἐντυπωθοῦν εἰς τὸ κοινὸν καὶ νὰ κερδίσουν τὴν ἐμπιστοσύνην του. Διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἅπαξ κτηθεῖσα ἐμπιστοσύνη, ἀπαραίτητος εἰς τὴν διαφήμισιν εἶναι ἡ ἀλήθεια. «Βάσις τῆς διαφημίσεως εἶναι ἡ ἀλήθεια», διεκηρύχθη κατὰ τὸ διεθνὲς διαφημιστικὸν συνέδριον τοῦ 1914· ὁ δὲ Ἀμερικανὸς διαφημιστὴς Warnum, συνιστῶν εἰλικρίνειαν εἰς τοὺς διαφημίζοντας ἐμπόρους, γράφει χαρακτηριστικῶς: «Μὲ ὅλα τὰ μέσα σῦρε τὸν κόσμον εἰς τὸ μαγαζί σου· ἅμα εἰσέλθῃ ὅμως εἰς τὸ μαγαζί σου, δός του πρᾶγμα καλό».

Γενικοὶ κανόνες τῆς διαφημίσεως. Ἡ καλυτέρα, ἡ δραστικωτέρα διαφήμισις εἶναι ἡ πρωτόγονος, ἡ φυσική· ἡ ἔκθεσις δηλαδὴ τοῦ ἐμπορεύματος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀγοραστοῦ καὶ ἡ διὰ ζώσης ἔξαρσις τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ διαφημιζομένου εἴδους. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη διαφήμισις, ἡ φυσική, δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ εἰς στενότατον κύκλον. Ἐν τῇ σημερινῇ προόδῳ τοῦ ἐμπορίου ἔχει ἀντικατασταθῆ διὰ τῆς τεχνητῆς διαφημίσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὔτε αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐμπόρευμα ἐπιδεικνύεται εἰς τὸν ὑποτιθέμενον ἀγοραστήν, οὔτε ὁ ἔμπορος αὐτὸς οὗτος παρουσιάζεται. Ἡ καλυτέρα λοιπὸν διαφήμισις εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀναπαριστᾷ καλύτερον τὸ διαφημιζόμενον εἶδος καὶ ἐξαίρει ζωηρότερον τὰ πλεονεκτήματά του πρὸς μεγαλύτερον κατὰ τὸ δυνατὸν ἀριθμὸν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους πείθει ὅτι ἔχουν συμφέρον ν' ἀγοράσουν τὸ προτεινόμενον εἶδος. Διὰ τὴν τελειοτέραν ἀναπαράστασιν τοῦ ἐμπορεύματος, ὁ διαφημιστὴς προσφεύγει εἰς πᾶσαν ἐπινόησιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὴν τέχνην τοῦ λόγου, εἰς τὰς παραστατικὰς τέχνας, εἰς ὅλας τὰς μηχανικὰς ἐφευρέσεις.

Διὰ νὰ εἶναι ἐπιτυχὴς μία διαφήμισις, πρέπει ὁ ἐνεργῶν ταύτην νὰ κατέχῃ ὄχι μόνον τὴν ψυχολογίαν τοῦ κοινοῦ πρὸς ὃ ἀπευθύνεται, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγοραστικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα. Πρέπει δηλαδὴ νὰ γνωρίζῃ τὴν κατάστασιν τῆς ἀγορᾶς, τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν μιᾶς χώρας, τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν αὐτῆς, τὰς γεωγραφικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας αὐτῆς. Ἄλλως δὲν φθάνει τὸν τελικόν της σκοπὸν ἡ διαφήμισις, δηλαδὴ τὴν σύναψιν ἐμπορικῆς πράξεως.

Γενικῶς πᾶσα διαφημιστικὴ πρᾶξις πρέπει: 1) Νὰ παρουσιάζῃ τὸ διαφημιζόμενον εἶδος ὡς τὸ ἐπιθυμητότερον ὅλων τῶν ἄλλων τῆς αὐτῆς κατηγορίας, εἰς τὸν μεγαλύτερον δὲ δυνατὸν κύκλον ἀνθρώπων, τῶν δυναμένων νὰ γίνουν ἀγορασταί· 2) νὰ γίνεται πᾶσα διαφημιστικὴ πρᾶξις κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ διαβάζεται, νὰ κατανοῆται, νὰ ἀρέσκῃ εἰς τὸ κοινὸν μὲ τὸ ἐλάχιστον τῆς προσπαθείας, ἀλλὰ τὸ μέγιστον τῆς ἀποδόσεως· 3) ἐν περιπτώσει μὴ ἀμέσου ἀγορᾶς ν' ἀφήνῃ τὴν ζωηροτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὴν μνήμην· 4) νὰ ἐμποιῇ εἰς τὸ κοινὸν τὴν μεγίστην

Digitized by Google

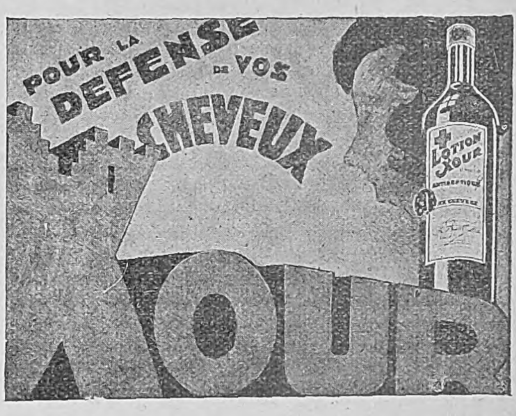

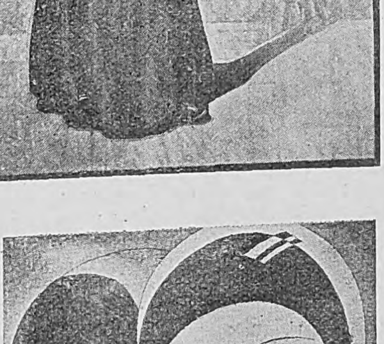

Digitized by Google

δυνατὴν ἐμπιστοσύνην, παρέχουσα εὔκολον τὸ μέσον τῆς ἀποδείξεως τῶν ἰσχυρισμῶν της.

Ἀναλυτικώτερον οἱ γενικοὶ κανόνες τῆς διαφημίσεως ἔχουν διατυπωθῆ εἰς τὸν κάτωθι *«δεκάλογον»* :

1) Πᾶσα πρᾶξις διαφημιστικὴ ὀφείλει νὰ εἶναι πλήρης, αὐτάρκης, νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην ἄλλης διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ της, δηλαδὴ τῆς ἀγορᾶς. Διαφήμισις τμηματικὴ καὶ χασματώδης εἶναι καταδικαστέα.

2) Ὅλα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς παραγωγὴν καὶ πραγμάτωσιν τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀγορᾶς στοιχεῖα πρέπει νὰ παρουσιάζωνται ἡνωμένα ἐν ἑκάστῃ διαφημιστικῇ πράξει καὶ ὄχι διεσκορπισμένα.

3) Ἀνάγκη νὰ μεταβάλληται ἡ διαφήμισις καθ' ὅλα τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ἵνα ὅσοι δὲν παρεκινήθησαν ἐκ τῆς πρώτης διαφημιστικῆς πράξεως ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν τῆς δευτέρας κ. ο. κ.

4) Εἰς ἑκάστην διαφημιστικὴν πρᾶξιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κἄτι νέον, κἄτι πρωτότυπον.

5) Τὸ σύνολον τῆς γινομένης διαφημίσεως ἰδανικὸν σκοπὸν ἔχει νὰ πείσῃ ὅλα τὰ δυνάμενα νὰ γίνουν ἀγορασταὶ ἄτομα. Συνεπῶς πρέπει νὰ γίνουν τόσων κατηγοριῶν διαφημιστικαὶ πράξεις, ὅσων κατηγοριῶν κοινὸν ὑπάρχει.

Γενικῶς τὸ κοινὸν δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) Τοὺς ἐνδιαφερομένους ἤδη διὰ τὴν διαφήμισιν. Δι' αὐτοὺς ἀρκεῖ νὰ μεταβάλλεται ἡ διαφήμισις, ὥστε νὰ τὴν διαβάζουν· τοῦθ' ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν ἂν ἦτο μονότονος. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ μεταβάλλεται τόσον, ὥστε νὰ καθίσταται ἀγνώριστος. Πρέπει πάντως ν' ἀναγνωρίζεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἤτοι, ἐκτὸς τῶν νέων πρωτοτύπων στοιχείων, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ κἄτι σταθερὸν πάγιον, ἐξασφαλίζον τὴν ἄμεσον ἀναγνώρισιν καὶ τὴν συμπάθειαν. β) Τοὺς δυσηρεστημένους εἴτε ἐκ προηγουμένης διαφημίσεως, εἴτε ἐκ τῆς μετ' αὐτὴν ἀγορᾶς. Δι' αὐτοὺς ἡ διαφήμισις δέον νὰ εἶναι ἀντίθετος τῆς προηγουμένης. Πρέπει ἐν αὐτῇ νὰ ἐξαφανισθῇ τὸ πάγιον στοιχεῖον, ἵνα τὸ κοινὸν τὴν ἀναγνώσῃ καὶ σχηματίσῃ εὐνοϊκὴν ἐντύπωσιν, πρὶν προφθάσῃ ν' ἀντιληφθῇ περὶ τίνος εἴδους ἢ οἴκου πρόκειται. Πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ δηλαδὴ εἴδους ἢ οἴκου μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι δυσηρεστημένος. γ) Τοὺς ἀδιαφόρους ἢ μὴ ἔχοντας τὸν καιρὸν νὰ διαβάζουν. Δι' αὐτοὺς πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις μικρῶν κτυπητῶν φράσεων, ὥστε νὰ ριφθῇ ὁ σπόρος εἰς τὸ πνεῦμά των διὰ νὰ καρποφορήσῃ ἀργότερον.

6) Πᾶσα διαφημιστικὴ πρᾶξις πρέπει νὰ καταλήγῃ εἰς τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἐμπορεύματος νὰ εἶναι ἀδιαλύτως ἡνωμέναι μὲ τὴν ἀνάμνησιν ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ εἶναι ὑπέρτερον ὅλων τῶν ἄλλων, οὕτως ὥστε ἐὰν σκεφθῇ τις τὴν πλήρωσιν τῆς ἀνάγκης νὰ ἔρχεται εἰς τὴν σκέψιν του τὸ εἶδος ἐκεῖνο, καὶ ἂν σκεφθῇ τὸ εἶδος νὰ τοῦ ἔλθῃ εὐθὺς ἡ ἰδέα ὅτι αὐτὸ ἐξασφαλίζει τὴν πληρεστέραν ἱκανοποίησιν.

7) Κατὰ τὸ δυνατὸν πᾶσα διαφημιστικὴ πρᾶξις νὰ πείσῃ τὸν ἀναγνώστην νὰ γράψῃ πρὸς τὸ κατάστημα, νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφήν.

8) Πᾶσα διαφημιστικὴ πρᾶξις νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα πραγματιστικόν, κινοῦντα τὸ πνεῦμα εἰς ἰδέαν ἀγορᾶς.

Καταδικαστέα ἡ πολὺ πνευματώδης διαφήμισις, ἡ πολὺ φιλολογική, ἡ πολὺ χιουμοριστική, ποῦ κάμνει τὸν ἀναγνώστην νὰ λησμονῇ ὅτι πρόκειται περὶ ἐμπορικῆς προσφορᾶς.

9) Λησμονεῖται ἀπὸ πολλῶν ὅτι πᾶσα διαφημιστικὴ πρᾶξις σκοπὸν δὲν ἔχει νὰ κινήσῃ τὴν προσοχὴν ἐπ' αὐτῆς καθ' ἑαυτήν, ὡς ἔργον τέχνης ἢ μνημεῖον λόγου, ἀλλὰ νὰ ἐξάρῃ τὸ ἐμπόρευμα. Ἡ τέχνη ἐδῶ εἶναι μέσον, δὲν εἶναι σκοπός.

10) Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ λησμονῆται ὅτι πᾶσα διαφήμισις εἶναι μία ὑπόσχεσις, ἥτις πρέπει νὰ τηρηθῇ.

Μέσα τῆς διαφημίσεως. Ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, ἡ διαφήμισις εἶναι *φυσικὴ* καὶ *τεχνητή*. Φυσικὴ εἶναι ἡ διαφήμισις, ὅταν τὸ διαφημιζόμενον ἐμπόρευμα εὑρίσκεται ἐν ὄψει τοῦ ἀγοραστικοῦ κοινοῦ, ὅταν ὁπωσδήποτε προσφέρεται αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐμπόρευμα εἰς τὴν φυσικήν του κατάστασιν. Τεχνητὴ δὲ διαφήμισις εἶναι ἡ προσφέρουσα τὸ ἐμπόρευμα ἐν ἀναπαραστάσει διὰ τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης.

Μέσα *φυσικῆς* διαφημίσεως εἶναι: α') τὸ ὄνομα τοῦ ἐμπορεύματος καὶ τοῦ καταστήματος, ἡ μάρκα, τὸ σῆμα κατατεθέν. Τοῦτο ὀφείλει νὰ εἶναι εὐπρόφερτον καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τὸ εἶδος καὶ τὰς ἀρετὰς εἰ δυνατὸν τοῦ ἐμπορεύματος· β') ἡ συσκευασία (πακετάρισμα κλπ.) αὐτοῦ· γ') ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις (ἐπιγραφή, προθῆκαι, κλπ.) καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις (ταχύτης λογιστηρίου, ταμείου, εὐκολίαι κυκλοφορίας, συνεννοήσεως κλπ.) τοῦ καταστήματος· δ') οἱ ὅροι πωλήσεως (τιμαὶ ὡρισμέναι, πίστωσις, ἐκπτώσεις, διανομὴ κατ' οἶκον κλπ.)· ε') ἡ καλὴ ὑπαλληλία.

Εἰς τὰ μέσα τῆς φυσικῆς διαφημίσεως καταλέγονται ἡ ἀποστολὴ δειγμάτων καὶ ἐμπορευμάτων ὑπὸ δοκιμήν, αἱ ἀγοραὶ καὶ ἐμποροπανηγύρεις παλαιοῦ τύπου (τὰ ἑβδομαδιαῖα καὶ ἐτήσια πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος γινόμενα μέχρι σήμερον παζάρια), ἐπίσης καὶ ὁ νέος τύπος αὐτῶν (ἐκθέσεις δειγμάτων, πλωταὶ ἐμπορικαὶ ἐκθέσεις ἢ ἐπὶ ἁμαξοστοιχιῶν), ἐμποραγοραὶ κλπ.

Τὰ μέσα τῆς *τεχνητῆς* ἢ συμπληρωματικῆς διαφημίσεως εἶναι ὅσα ἀποβλέπουν εἰς τὸ ν' ἀναπαραστήσουν τὸ ἐμπόρευμα πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν τὸ ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἡ ἀναπαράστασις ἐπιτυγχάνεται κυριώτατα διὰ τῆς τυπογραφίας, βοηθείᾳ καὶ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν. Τὰ μέσα τεχνητῆς διαφημίσεως διαιροῦνται:

1) Εἰς τὰ μέσα τὰ ὁποῖα εὑρίσκουν τὸ κοινὸν κατ' οἶκον, καὶ τοιαῦτα εἶναι α') αἱ δημοσιευόμεναι εἰς τὰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀγγελίαι (βλ. λ.)· β') αἱ ἐγκύκλιοι· γ') ἡ ἀποστολὴ καταλόγων καὶ διαφημιστικῶν φυλλαδίων, ἐμπορικῶν ὁδηγῶν, διαφημιστικῶν εἰκόνων κλπ.

2) Τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἀπευθύνονται πρὸς τὸ κοινὸν (affiches), ὅταν τοῦτο ἐξέρχεται εἰς τὸν δρόμον ἢ μεταβαίνῃ εἰς τὰ κέντρα: α') τοιχοκολλήσεις, ἀνάρτησις μεγάλων διαφημιστικῶν πινάκων (panneaux)· β') ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τοίχων, ἐδάφους, εἰς σταθμούς, κατὰ μῆκος σιδηροδρομικῶν γραμμῶν· γ') φωτειναὶ διαφημίσεις, προβολαί· δ') διανομὴ μικρῶν ἐντύπων (feuilles volants), βιβλιαρίων καὶ εἰδῶν διαφημιστικῶν· ε') ζῶσα διαφήμισις δι' ἀνθρώπων φερόντων πινακίδας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς πλάτης (hommes-sanduich), ἐπὶ τοῦ πίλου κλπ.· στ') πινακίδες ἐντὸς τράμ, σιδηροδρόμων, πλοίων, αὐτοκινήτων κλπ.· ζ') αἱ ἀγγελίαι τῆς αὐλαίας τῶν θεάτρων κλπ.

3) Τὰ διαφημιστικὰ μέσα τὰ χρησιμοποιοῦντα τὰς διαφόρους νέας ἐφευρέσεις (κινηματογράφον, ραδιόφωνον, τηλέφωνον, ἀεροπλάνον κλπ.).

Ποῖον διαφημιστικὸν μέσον εἶναι καλύτερον τοῦ ἄλλου, δύσκολον νὰ καθορισθῇ γενικῶς. Εἰς μίαν διαφημιστικὴν ἐκστρατείαν ἀξίαν λόγου, πρέπει νὰ γίνῃ χρῆσις ὅλων τῶν μέσων. Ἄλλως τε, τὰ σπουδαιότερα μέσα φυσικῆς διαφημίσεως (εὐπρεπὲς κατάστημα, ὡραία ἐπιγραφή, καλὴ ὑπαλληλία, τελεία ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις κλπ.) εἶναι ὁπωσδήποτε ἀπαραίτητα.

Ἐκ τῶν μέσων τεχνητῆς διαφημίσεως τὸ καλύτερον ἐξ ὅλων εἶναι ἡ ἐγκύκλιος ἐπιστολή, καθ' ὃ ἔχουσα ἐμπιστευτικόν, οὕτως εἰπεῖν, προσωπικὸν χαρακτῆρα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων, ὧν τὰς διευθύνσεις γνωρίζομεν, εἶναι ὁποσοῦν περιωρισμένος, ἡ δραστικότης τοῦ μέτρου τούτου εἶναι μικρά. Ἰσαξία εἰς πειστικότητα, ἀνωτέρα δὲ κατὰ τὴν ἀκτῖνα δράσεως εἶναι ἡ διὰ τοῦ τύπου διαφήμισις, αἱ ἀγγελίαι τῶν ἐφημερίδων, περιοδικῶν κλπ. Ἡ διὰ τοῦ τύπου διαφήμισις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λείψῃ, καθόσον ὅ,τι ἀποτέλεσμα φέρουν ὅλα ὁμοῦ τὰ ἄλλα μέσα, τὰ φέρει αὐτὴ μόνη της. Σχετικῶς αὐτὸ μόνον τὸ διαφημιστικὸν μέσον δύναται νὰ θεωρηθῇ αὔταρκες. Πάντα τὰ ἄλλα, οὐδὲν ἢ ἀσήμαντον ἀποτέλεσμα φέρουν μόνα των τὸ καθέν. Ἡ σειρὰ καὶ ὁ τρόπος χρησιμοποιήσεως τῶν διαφημιστικῶν μέσων κανονίζεται ἀναλόγως τοῦ διαφημιζομένου εἴδους, τῆς θέσεώς του ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀναλόγως τοῦ κοινοῦ κλπ. Ἡ διὰ τοῦ τύπου διαφήμισις ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ φθάνῃ παντοῦ, νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰς οἰκίας, νὰ διαβάζεται μὲ προσοχὴν καὶ νὰ περιβάλλεται μὲ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς δημοσιευούσης ἐφημερίδος. Ἡ διαφήμισις τοῦ δρόμου ἔχει μὲν τὸ πλεονέκτημα ὅτι διέρχεται πολὺ πλῆθος πρὸ αὐτῆς, ἀλλὰ δύσκολον εἶναι νὰ συγκρατήσῃ τὸν διαβάτην. Εἶναι λοιπὸν ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ εἶναι ἔντονος, μεγάλη, κτυπητή, ὥστε νὰ αἰχμαλωτίζῃ τὴν προσοχήν. Ἡ ἐντὸς τῶν διαφόρων κέντρων διαφήμισις διαβάζεται μετὰ μεγαλυτέρας προσοχῆς παρὰ ἡ τοῦ δρόμου, ἀλλ' ἀπὸ ὀλιγώτερον κόσμον.

Ἡ σύνθεσις τῆς διαφημίσεως. Γενικῶς πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἱκανότης ἢ ἡ θέλησις προσοχῆς τοῦ κοινοῦ εἶναι λίαν μικρά. Συνεπῶς δὲν πρέπει μία διαφήμισις νὰ ἐπιβαρύνεται μὲ πολλὰ στοιχεῖα. Πρέπει νὰ περιέχῃ ὀλίγας φράσεις, ζωηράς, ὑποβλητικάς, παραστατικάς, λακωνικάς, ὥστε νὰ κατανοῶνται εὐκόλως καὶ νὰ συγκρατῶνται. Τὸ ὕφος τῆς διαφημίσεως πρέπει ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ἁρμονίζεται πρὸς τὴν διανοητικότητα καὶ τὴν ψυχολογίαν τοῦ κοινοῦ πρὸς ὃ ἀπευθύνεται.

Δύο εἶναι αἱ ἀρχαί, τὰς ὁποίας ὀφείλει τις νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψει συνθέτων μίαν οἱανδήποτε διαφήμισιν: α') Πρέπει νὰ φαίνεται ἡ διαφήμισις, «νὰ κτυπᾷ εἰς τὸ μάτι» καὶ β') πρέπει νὰ εἶναι εὐκολοανάγνωστος. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ θυσιάζεται τὸ εὐκολοανάγνωστον εἰς τὴν ὁρατότητα. Πρὸς τοῦτο, πρέπει ν' ἀποφεύγωνται τὰ περίπλοκα τυπογραφικὰ στοιχεῖα, ἐπίσης ν' ἀποφεύγεται ἡ συσσώρευσις πολλῶν λέξεων ἐν μιᾷ διαφημίσει. Ἐν τῇ κατατάξει τῶν στοιχείων μιᾶς διαφημίσεως, πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ βαίνει ἀπ' ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ μὲ κλίσιν πρὸς τὰ κάτω 12—15 μοιρῶν, μετατοπίζεται δὲ πλαγίως μὲ μεγαλυτέραν ἄνεσιν παρὰ καθέτως. Συνεπῶς προτιμοτέρα ἡ ἐλαφρῶς ὀρθογώνιος μορφὴ τῆς διαφημίσεως, μὲ τὸ ὕψος μικρότερον τοῦ μήκους. Τὸ ὄνομα τοῦ διαφημιζομένου εἴδους νὰ εἶναι κτυπητὸν καὶ εὐκολοανάγνωστον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται μὲ «κοντόφαρδα» μᾶλλον τυπογραφικὰ στοιχεῖα, παρὰ μὲ «στενόμακρα». Μερικοὶ ἀνάγουν εἰς σύστημα τὸ δυσανάγνωστον τῆς διαφημίσεως, ἀντιστρέφοντες τὰ γράμματα, γράφοντες λέξεις διαγωνίως ἢ εἰς ἄλλα τεχνάσματα καταφεύγοντες· τοῦτο εἶναι σφάλμα, διότι οὕτω προκαλεῖται ἴσως περισσότερον ἡ περιέργεια, ἀλλὰ πολλοὶ ὀλίγοι ἐξωθοῦν τὴν περιέργειάν των μέχρι τῆς ὑπομονῆς νὰ λύσουν τὸν οὕτω παρουσιαζόμενον γρῖφον.

Τὸ πλαίσιον εἰς τὴν ἔντυπον διαφήμισιν ἔχει μεγίστην σημασίαν· εἶναι ὅ,τι ἡ κορνίζα εἰς ἕνα πίνακα τέχνης· «δένει» εἰς ἁρμονικὸν σύνολον τὰ στοιχεῖα τῆς ἐντύπου διαφημίσεως καὶ συγκρατεῖ τὸ βλέμμα ἐντὸς τῶν ὁρίων της.

Σπουδαιότατον στοιχεῖον τῆς συγχρόνου διαφημίσεως εἶναι ἡ εἰκονογράφησις αὐτῆς. Διὰ τῆς καλῆς εἰκονογραφήσεως ἐπιτυγχάνεται εὐκολώτερον ὁ σκοπὸς τῆς τεχνητῆς διαφημίσεως: ἡ ἀναπαράστασις δηλαδὴ τοῦ διαφημιζομένου εἴδους καὶ τῶν πλεονεκτημάτων του. Μία ἐπιτυχὴς σύνθεσις ἰσοδυναμεῖ πρὸς σειρὰν ὅλην φράσεων. Καλῶς εἰκονογραφημένη διαφήμισις δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν χρειάζεται, πλὴν τῆς εἰκόνος, εἰμὴ ἡ διεύθυνσις τοῦ καταστήματος, διὰ νὰ εἶναι πλήρης· ὅλα τὰ ἄλλα νὰ ἐννοῶνται ἐκ τῆς εἰκόνος. Ἐν τῇ εἰκονογραφήσει ἡ διαφήμισις παρακολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν κατὰ σχολὰς τῶν διακοσμητικῶν καὶ εἰκαστικῶν γενικῶς τεχνῶν: εἶναι ἀκαδημαϊκὴ δηλαδή, ρεαλιστική, ἰμπρεσσιονιστική, κυβιστική, κ.ο.κ. ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Δὲν πρέπει ὅμως ποτὲ νὰ λησμονῆται ὅτι ἡ εἰκὼν μιᾶς διαφημίσεως γίνεται πρὸς ὡρισμένον σκοπόν: ὄχι νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνιδιοτελῆ καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν, ἀλλὰ νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἀγορᾶς. Μία διαφήμισις εἶναι ἔργον τέχνης ὅσον ἀκριβῶς χρειάζεται διὰ τὸν ἐμπορικὸν προορισμόν της: οὔτε περισσότερον, οὔτε ὀλιγώτερον.

Ἡ φωτεινὴ διαφήμισις παρουσιάζει πλεῖστα πλεονεκτήματα, αἰχμαλωτίζουσα εὐκόλως τὴν προσοχὴν καὶ προκαλοῦσα ζωηρὰν ἐντύπωσιν, λύει δὲ πολλὰς δυσχερείας. Ἡ φωτεινὴ διαφήμισις, τελειοποιουμένη ὁσημέραι, τείνει νὰ προσλάβῃ πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν διαφημιστικῶν μέσων. Ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη τῆς ἐντύπου διαφημίσεως, πλὴν τῶν δημοσιευομένων εἰς τὰς ἐφημερίδας ἀγγελιῶν, εἶναι ἤδη ἔγχρωμα. Γίνεται χρῆσις χρωμάτων περισσοτέρων καὶ ζωηροτέρων τοῦ λευκοῦ καὶ μαύρου. Ἡ ποικιλία τῶν χρωμάτων προσθέτει πολὺ εἰς τὴν ὁρατότητα ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν παραστατικότητα τῆς διαφημίσεως. Ἐκ τῶν γενομένων πειραμάτων προέκυψε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅλα τὰ χρώματα δύναται νὰ τὰ ἐκμεταλλευθῇ ἡ διαφήμισις. Πάντως τὰ ἀνοικτὰ χρώματα εἶναι προτιμότερα τῶν βαθέων (σκούρων) καὶ τὰ θερμὰ (ἐρυθρόν, πορτοκαλλιόχρουν, κίτρινον) καταλληλότερα τῶν ψυχρῶν (ἰῶδες, κυανοῦν, πράσινον). Ὑπὸ τῶν πλείστων τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα θεωρεῖται τὸ κατ' ἐξοχὴν διαφημιστικὸν χρῶμα· τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκλέγεται ἡ ἀπόχρωσίς του· πάντως τὸ ἀνοικτὸν ἐρυθρὸν εἶναι καλύτερον τοῦ βαθέος. Πρέπει ν' ἀποφεύγωνται τὰ λεγόμενα «ἡμιχρώματα» καὶ αἱ λεπταὶ ἀποχρώσεις.

Χρωματισταὶ διαφημίσεις δὲν δημοσιεύονται εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας, πλὴν ὀλίγων εἰς ὡρισμένας ἡμέρας κατ' ἔτος.

Ὀργάνωσις τῆς διαφημίσεως. Ἕκαστος ἐμπορικὸς οἶκος, θέλων νὰ διαφημίσῃ ἓν ἢ περισσότερα εἴδη, καταστρώνει τὸ σχέδιον τῆς διαφημιστικῆς ἐκστρατείας, λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὰς οἰκονομικάς, κοινωνικὰς καὶ λοιπὰς συνθήκας τῆς χώρας, ἐν ᾗ θέλει νὰ δράσῃ. Οἱ μεγάλοι ἐμπορικοὶ οἶκοι εἰς ἄλλα κράτη ἔχουν ὠργανωμένον ἐπιτελεῖον διαφημιστῶν ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένων καὶ κεκτημένων τεχνικὴν πεῖραν. Πολλοὶ ἐμπορικοὶ οἶκοι προβαίνουν εἰς ἔκδοσιν διαφημιστικῶν περιοδικῶν, βιβλίων καὶ λοιπῶν ἐντύπων. Πλὴν τούτων ὑπάρχουν διαφημιστικοὶ οἶκοι ἀναλαμβάνοντες τὴν ὀργάνωσιν τῆς διαφημίσεως, ὁρίζοντες ποίων διαφημιστικῶν μέσων θὰ γίνεται ἑκάστοτε χρῆσις, ἐπὶ πόσον χρόνον, εἰς ποίαν ἔκτασιν κλπ., συντάσσοντες, συνθέτοντες καὶ εἰκονογραφοῦντες τὰς διαφημίσεις, κανονίζοντες ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὴν ὅλην διαφημιστικὴν ἐκστρατείαν. Ἐν Ἑλλάδι οἱ ἐμπορικοὶ μὲν οἶκοι δὲν ἔχουν ἴδιον διαφημιστικὸν ἐπιτελεῖον, διαφημιστικὰ δὲ γραφεῖα, ἐπιστημονικῶς καὶ τεχνικῶς ὠργανωμένα, δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη. Τὰ ὑπάρχοντα γραφεῖα ἠρκοῦντο μέχρις ἐσχάτων εἰς ἁπλῆν ἀγγελιοδοσίαν, συλλογὴν δηλαδὴ ἐμπορικῶν ἀγγελιῶν διὰ τὰς ἐφημερίδας ἐπὶ ποσοστῷ. Μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἐσημειώθη κάποια κίνησις σοβαρωτέρας διαφημιστικῆς ὀργανώσεως. Ἕνεκα τούτου δὲν ὑπάρχει καὶ στατιστικὴ διαφημιστικὴ ἀσφαλὴς ἐν Ἑλλάδι.

Εἰς ἕκαστον κράτος, ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐμπορικῶν συνθηκῶν, ἀλλοία εἶναι ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ τρόπου διαφημίσεως.

Digitized by Google

Digitized by Google

Κυρίως ὅμως δύο γενικαὶ τάσεις παρατηροῦνται: ἡ τάσις τῆς ἀμερικανικῆς διαφημίσεως πρὸς τὴν ἐν παντὶ ὑπερβολὴν καὶ ἡ τάσις τῆς γαλλικῆς διαφημίσεως πρὸς τὴν οἰκονομίαν. Εἰς τὸ ὕψος τῆς διαφημίσεως παρατηρεῖται παραλλαγὴ καθ' ἕκαστον κράτος ἀναλόγως τοῦ φυλετικοῦ χαρακτῆρός του. Ἐν Ἑλλάδι δύσκολον εἶναι νὰ καθορισθῇ ἡ τάσις καὶ τὸ ὕψος τῆς διαφημίσεως, διότι πραγματικὴ ἑλληνικὴ διαφήμισις σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Αἱ διαφημίσεις αἱ ὁποῖαι γίνονται παρουσιάζουν μεγίστην ποικιλίαν, διότι ὑπαγορεύονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ καὶ ἀποστέλλονται ἐνταῦθα ἕτοιμοι.

Ἔλεγχος ἀποδόσεως τῆς διαφημίσεως. Ὑπάρχουν συστήματα, λεγόμενα «κλεῖδες», δι' ὧν οἱ ἐνεργοῦντες τὴν διαφήμισιν διακριβώνουν, κατὰ προσέγγισιν τοὐλάχιστον, τὴν ἀπόδοσιν τῶν διαφόρων αὐτῆς μορφῶν καὶ οὕτω κανονίζουν πότε νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν μίαν καὶ πότε τὴν ἄλλην.

Ἡ κατὰ προσέγγισιν ἐξακρίβωσις τῆς ἀποδόσεως γίνεται κατὰ τοὺς ἑξῆς τρόπους:

1) Δι' ἑκάστης μορφῆς διαφημίσεως ὑπόσχονται ἰδιαίτερον δῶρον, ὅπερ καλεῖται τὸ κοινὸν νὰ ζητήσῃ. Π. χ. διὰ τοιχοκολλήσεων δηλοῦται ὅτι ὅστις θ' ἀγοράσῃ τὸ διαφημιζόμενον εἶδος δύναται νὰ ζητήσῃ ὡρισμένον δῶρον (ἕνα ἀναπτῆρα π. χ.). Διὰ τὸ αὐτὸ εἶδος εἰς τὰς δημοσιευομένας ἀγγελίας εἰς τὰς ἐφημερίδας δίδεται ὑπόσχεσις ἑνὸς ἄλλου δώρου (ἑνὸς φιαλιδίου ἀρώματος). Ἐὰν οἱ περισσότεροι ζητήσουν φιαλίδια ἀρώματος σημαίνει, ὅτι τὰς εἰς τὰς ἐφημερίδας ἀγγελίας ἀνέγνωσαν περισσότεροι, ἄρα αὐτὴ ἡ μορφὴ διαφημίσεως ἀποδίδει καλύτερον.

2 Δι' ἑκάστης μορφῆς διαφημίσεως συνιστᾶται εἰς τὸ κοινὸν νὰ γράψῃ πρὸς τὸ κατάστημα, ἀλλ' ἡ διεύθυνσις τοῦ καταστήματος ἀναγράφεται διάφορος κατὰ τὰς διαφόρους μορφὰς διαφημίσεως. Διὰ τῶν ἐγκυκλίων συνιστᾶται εἰς τὸ κοινὸν νὰ γράψῃ πρὸς τὸ κατάστημα—γραφεῖον Α', διὰ τῶν φεϊ-βολὰν δίδεται διεύθυνσις γραφεῖον Β', διὰ τῶν ἀγγελιῶν τῶν ἐφημερίδων γραφεῖον Γ', καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀναλόγως δὲ τοῦ ἀριθμοῦ ἐπιστολῶν αἱ ὁποῖαι θὰ ληφθοῦν κατὰ γραφεῖο, ἐξακριβοῦται ἡ ἀπόδοσις ἑκάστης μορφῆς διαφημίσεως. Συστήματα ἐλέγχου ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολυπλοκώτερα, διὰ νὰ συναχθοῦν ὅμως συμπεράσματα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βάσιμα, πρέπει ὁ ἔλεγχος νὰ ἐνεργηθῇ ἐπανειλημμένως. Δὲν ἔχει ἐξακριβωθῆ πόσας φορὰς πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ πόσον νὰ διαρκέσῃ μία διαφημιστικὴ πρᾶξις διὰ νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα· τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καλῆς συντάξεώς της καὶ συνθέσεως, ἐπίσης δὲ καὶ ἐκ τοῦ διαφημιζομένου εἴδους καὶ ἐκ τοῦ κοινοῦ. Τὸ ὀρθότερον εἶναι νὰ γίνεται χρῆσις ὅλων τῶν διαφημιστικῶν μέσων καὶ οὐχὶ ἅπαξ, ὅταν μάλιστα πρόκειται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν ἀγορὰν νέον ἐμπορικὸν εἶδος.

Ἡ διαφήμισις, διδασκομένη ἀλλαχοῦ ὡς ἐπιστήμη καὶ ἀσκουμένη ὡς τέχνη ὑπὸ εἰδικῶς ἐγκυψάντων, παρουσιάζει ὁσημέραι ραγδαίαν πρόοδον, οὐ μόνον παρακολουθοῦσα τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου, ἀλλὰ καὶ προάγουσα σημαντικῶς αὐτήν, ἀνοίγουσα καθημερινῶς εὐρυτέρους ὁρίζοντας εἰς τὴν ἀγοράν. Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

— [ΝΟΜ.] Περὶ *ἀνακριβῶν διαφημίσεων* βλ. λ. ἀθέμιτος *ἀνταγωνισμός*.

διαφημιστὴς (ὁ)· ὁ διαφημίζων, ὁ κατ' ἐπάγγελμα διαφημίζων.

διαφημιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαφήμισιν: «διαφημιστικαὶ μέθοδοι,—δημοσιεύσεις».—Ἐπίρρ. *διαφημιστικῶς*.

—διαφημιστικαὶ *ὀργανώσεις* (ἄλλως *διαφημιστικὰ γραφεῖα, ἀγγελιοδοτικὰ γραφεῖα, πρακτορεῖα διαφημίσεων, πρακτορεῖα δημοσιεύσεων* κ.τ.τ.). Οἶκοι ἀναλαμβάνοντες καὶ διαφημίζοντες διὰ λογαριασμὸν τῶν ἐμπορικῶν οἴκων διάφορα εἴδη δι' ἀγγελιῶν εἰς τὸν τύπον, τοιχοκολλήσεων, φεϊ-βολὰν καὶ λοιπῶν διαφημιστικῶν μέσων, ἐπ' ἀμοιβῇ (ποσοστοῖς συνήθως ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς διαφημίσεως). Ἀλλαχοῦ τὰ γραφεῖα ταῦτα διαθέτουν τεχνικὸν προσωπικὸν πλῆρες, καταρτίζοντα κατὰ παραγγελίαν καὶ ἐκτελοῦντα σχέδια διαφημίσεως δι' ὅλων τῶν μέσων. Πολλὰ τῶν τοιούτων γραφείων ἐκδίδουν καὶ εἰδικὰ διαφημιστικὰ περιοδικά, θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς πραγματευόμενα τὰ διαφημιστικὰ ζητήματα. Διαφημιστικαὶ ὀργανώσεις ἱδρύονται καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν διαφημιζομένων. Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν ἀρκετὰ διαφημιστικὰ γραφεῖα (ὑπὲρ τὰ δέκα), τὰ ὁποῖα ὅμως περιορίζονται εἰς ἁπλῆν ἀγγελιοδοσίαν, μεσιτείαν δηλαδὴ μεταξὺ ἐφημερίδων καὶ ἐμπόρων, διὰ λογαριασμὸν τῶν ὁποίων ἀναλαμβάνουν τὴν δημοσίευσιν ἀγγελιῶν εἰς τὸν τύπον. Τελευταίως μόλις τινὰ τῶν γραφείων τούτων προσέλαβον σχεδιαστὰς καὶ μορφώνουν τεχνικὸν προσωπικόν, ἀρχίζοντα ν' ἀναλαμβάνουν τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐκτέλεσιν συνολικῶν διαφημιστικῶν ἐργασιῶν δι' ὅλων τῶν μέσων. Ἀπόπειραί τινες ἐκδόσεως διαφημιστικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν δὲν ἐπέτυχον. Κ.Θ.Π.

διαφθείρω, ἀόρ. *διέφθειρα—διεφθάρην*, παρακ. παθ μετχ. *διεφθαρμένος*· φθείρω, καταστρέφω ἐντελῶς, ἐξαφανίζω· || ἁπλῶς, βλάπτω, μεταβάλλω ἐπὶ τὸ χεῖρον· || συνηθ. μεταφ.: «τὸ κακὸν παράδειγμα διαφθείρει τὴν τάσιν τῶν νεωτέρων πρὸς τὴν ἀρετήν», «οἱ κυβερνῶντες εἴτε προάγουσι διὰ τῆς πολιτείας των, εἴτε διαφθείρουσι τὸν λαόν», «τὰ ἀνήθικα ἀναγνώσματα διαφθείρουν τὰ χρηστὰ ἤθη τῆς κοινωνίας»· || «διαφθείρω τοὺς δικαστάς,—τοὺς ὑπαλλήλους» διὰ χρημάτων ἢ ἄλλων παροχῶν τοὺς κάμνω νὰ μεροληπτήσουν· || ἐπὶ παρθένου, ἀτιμάζω, διακορεύω, κοιν. *ἀπατῶ*· || μετχ. ***διεφθαρμένος***, ὡς ἐπίθ., ὁ ἐν παντὶ παραβαίνων τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς· || ἐπὶ γυναικός, ἡ πόρνη. Β. Φ

διαφθερίνη (ἡ) (Diaphtherin) /*Φαρμ. Χημ.*/. Οὕτω καλεῖται ἕνωσις ἑνὸς μορίου ὀρθοφαινολοσουλφοξέος μετὰ δύο μορίων ὀρθοξυκινολίνης, ἔχουσα τὴν ἀκόλουθον σύνταξιν:

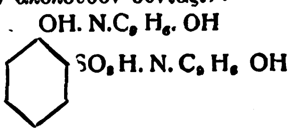

Ἡ διαφθερίνη ἀποτελεῖ διαφανεῖς ἠλεκτροχρόους κρυστάλλους ἢ κρυσταλλικὴν κόνιν τηκομένην εἰς 85°. Ἔχει ὀσμὴν ἰδιάζουσαν, ὑπενθυμίζουσαν τὴν σαφράνην καὶ τὴν φαινόλην καὶ δριμεῖαν ἁλατώδη γεῦσιν. Εἶναι λίαν διαλυτὴ ἐν ὕδατι καὶ δυσδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ. Ἡ διαφθερίνη ἀνεγράφη ὑπὸ τοῦ Emmerich καὶ Kronacher, ὡς σχετικῶς μὴ δηλητηριῶδες καὶ μὴ καυστικὸν ἀντισηπτικόν, ἀπεδείχθη ὅμως ὡς ἀκατάλληλον πρὸς ἀπολύμανσιν μὴ ἐπινικελωθέντων ἐργαλείων, καθότι τὸ διάλυμα τῆς διαφθερίνης ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν πρὸς ταῦτα τὰ καθιστᾷ μελανά. Ἡ διαφθερίνη παρηγγέλθη καὶ ἐσωτερικῶς κατὰ τῶν ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων. Ἤδη τὸ σκεύασμα τοῦτο δὲν χρησιμοποιεῖται πλέον. Κ. Γ. Μ.

διαφθόλη (ἡ) (Diaphtol) ἢ ***κινασεπτόλη*** [*Φαρμ. Χημ.*]. Οὕτω καλεῖται τὸ ὀρθοκινολινομετασουλφονικὸν ὀξύ: $C_9H_5N\begin{smallmatrix}\diagup SO_3H\\ \diagdown OH\end{smallmatrix}$ Τὸ σῶμα τοῦτο σκευάζεται τῇ ἐπιδράσει πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ ὀρθοοξυκινολίνης. Κρύσταλλοι κιτρινόλευκοι, δυσδιάλυτοι εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, οἵτινες δέον νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τοῦ φωτός. Τὰ διαλύματα τῆς διαφθόλης τῇ ἐπιδράσει τριχλωριούχου σιδήρου πρασινίζουν. Ἡ διαφθόλη ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ ἰδίᾳ τῆς οὐροποιητικῆς καὶ γεννητικῆς συσκευῆς. Κ. Γ. Μ.

διαφθορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαφθείρειν*, φθορά, καταστροφή, ἀφανισμός, καθόλου ἡ ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολή: «ἡ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν, — τῶν νέων»· || «διαφθορὰ δικαστῶν,—μαρτύρων,—ὑπαλλήλων» δωροδοκία· || «διαφθορὰ κόρης» διαπαρθένευσις.

διαφθορεῖον (τό)· ὁ τόπος τῆς διαφθορᾶς, ὅπου διαφθείρονται· χαρακτηριστικὸν κέντρον ὅπου συντελεῖται ἡ ἔκλυσις τῶν ἠθῶν.

διαφθορεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ διαφθείρων, ὁ γινόμενος αἴτιος διαφθορᾶς: «ὁ διαφθορεὺς τῆς νεολαίας, —τῶν ἠθῶν»· || «διαφθορεὺς συνειδήσεων» ὁ δωροδόκος· || ὁ παραπλανήσας γυναῖκα ἢ κόρην ἀπὸ τῆς οἰκογενειακῆς ἠθικῆς: «διαφθορεὺς γυναικῶν,—παρθένων».

διαφιλονίκησις, *—εως* (ἡ), καὶ ***διαφιλονικία*** τὸ διαφιλονικεῖν, ἡ διαμφισβήτησις, ἡ ἀξίωσις ἑκάστου ὑπὲρ ἑαυτοῦ.

διαφιλονικῶ (*—έω*)· φιλονικῶ περί τινος, ἀξιῶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ, διαμφισβητῶ: «διαφιλονικῶ πρός τινα τὴν κυριότητα,—τὴν κατοχήν,—τὸ δικαίωμα»· «διεφιλονίκησε τὰ πρωτεῖα,—τὸ ἀριστεῖον».

διαφλέγω, ἀόρ. *διέφλεξα—διεφλέγην*· φλέγω, θερμαίνω τινὰ σφοδρῶς· ἰδίως μεταφ: «διαφλέγεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του».

διαφοίνιξ (ὁ) (Diaphaenix) /*Φαρμ.*/. Ἐλιξίριον σκευαζόμενον ἐξ ἀρωματικῶν κόνεων καὶ γλεύκους χουρμάδων. Κατὰ τὴν γαλλικὴν φαρμακοποιίαν ἐνέχει καὶ σκαμώνιον. Κ. Γ. Μ.

διαφορὰ (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἀλλοῖον ἐν συγκρίσει πρὸς ἕτερον, ἡ ἔλλειψις ὁμοιότητος ἢ ἰσότητος: «διαφορὰ μεταξὺ ἀνθρώπων, ζῴων, πραγμάτων», «διαφορὰ χαρακτήρων,— γνωμῶν, — κατευθύνσεων», «δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξύ των· ὅ,τι εἶναι ὁ ἕνας εἶναι καὶ ὁ ἄλλος»· || ὑπεροχὴ ἢ ὑστέρησις: «ἔχει μεγάλη διαφορὰ ὁ Α ἀπὸ τὸν Β» ὑπερέχει ἢ ὑστερεῖ κατὰ πολύ· || φρ. «μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι...» ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι: «δέχομαι, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι...»· || τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἀφαιρέσεως, ἄλλως *ὑπόλοιπον*· || τὸ διαφέρεσθαι, φιλονικία, ἔρις, ἀμφιλογία, ἀμφισβήτησις: «ἔχουν μίαν διαφορὰν χρηματικήν,—κτηματικήν,—περιουσιακήν», «δὲν ἔλυσαν τὰς διαφοράς των».

— [ΛΟΓΙΚ.] Βλ. εἰδοποιὸς *διαφορά*.

— [ΜΑΘΗΜ.] Καλεῖται *διαφορὰ* δύο ὁμοειδῶν ἀριθμῶν a καὶ b ($a > b$) ὁ ἀριθμὸς c, ὅστις προκύπτει ἐὰν ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν a ἀφαιρεθῇ ὁ μικρότερος b, τοῦθ' ὅπερ παρίσταται συμβολικῶς οὕτω: $a - b = c$.

Ἐὰν ἀντὶ τῶν ἀριθμῶν a καὶ b ἔχωμεν μίαν ἀκολουθίαν ποσοτήτων ὑποκειμένων εἴς τινα νόμον καὶ τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος εἶναι πεπερασμένον ἢ ἄπειρον:

$$u_0,\ u_1,\ u_2,\ \ldots\ u_\mu\ \ldots$$

καὶ ἀφαιρέσωμεν ἑκάστην ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὴν ἀμέσως ἑπομένην της, σχηματίζομεν μίαν νέαν ἀκολουθίαν ποσοτήτων, τὴν ὁποίαν παριστῶμεν διὰ τῆς:

$$\Delta u_0,\ \Delta u_1,\ \Delta u_2,\ \ldots\ \Delta u_\mu\ \ldots.$$

καὶ τὴν καλοῦμεν πρώτας διαφορὰς ἢ διαφορὰς πρώτης τάξεως τῆς ἀρχικῆς ἀκολουθίας. Διὰ πᾶσαν τιμὴν τοῦ μ ἰσχύει ἡ ἰσότης:

$$\Delta u_\mu = u_{\mu+1} - u_\mu.$$

Ἐὰν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἀκολουθίαν ἐφαρμόσωμεν τὰ αὐτά, ἃ καὶ εἰς τὴν πρώτην, λαμβάνομεν μίαν τρίτην ἀκολουθίαν τὴν ὁποίαν παριστῶμεν διά:

$$\Delta^2 u_0,\ \Delta^2 u_1,\ \ldots.\ \Delta^2 u_\mu,\ \ldots.$$

Αἱ ποσότητες αὗται καλοῦνται δεύτεραι διαφοραὶ ἢ διαφοραὶ δευτέρας τάξεως τῶν ἀρχικῶς δοθεισῶν. Διὰ πᾶσαν τιμὴν τοῦ μ ἰσχύει ἡ ἰσότης:

$$\Delta^2 u_\mu = \Delta u_{\mu+1} - \Delta u_\mu$$

Ἐὰν ἡ ἀρχικὴ ἀκολουθία περιέχῃ ἄπειρον πλῆθος ποσοτήτων, δυνάμεθα τὴν πρᾶξιν ταύτην νὰ ἐξακολουθήσωμεν ἐπ' ἄπειρον καὶ νὰ σχηματίσωμεν ἀπείρους νέας ἀκολουθίας, αἵτινες θ' ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰς διαφορὰς διαφόρων τάξεων τῶν ποσοτήτων $u_0,\ u_1,\ u_2,\ \ldots.\ u_\mu,\ \ldots.$ Θὰ ἰσχύῃ δὲ διὰ πᾶσαν τιμὴν τῶν u καὶ μ ἡ ἰσότης:

$$\Delta^{n+1}_{u\mu} = \Delta^{n}_{u\mu+1} - \Delta^{n}_{u\mu}$$

Ἐὰν ὅμως ἡ ἀρχικὴ ἀκολουθία περιέχῃ $k+1$ ποσότητας, εἶναι προφανὲς ὅτι θὰ ὑπάρχουν k πρῶται διαφοραί, $k-1$ δεύτεραι διαφοραὶ καὶ μία μόνον διαφορὰ τάξεως k. Ἡ διαφορὰ n τάξεως τῆς u_0, δηλ. ἡ $\Delta^{n}_{u_0}$ δύναται νὰ ἐκφρασθῇ συναρτήσει τῶν ποσοτήτων $u_0,\ u_1,\ u_2, \ldots u_\mu, \ldots.$ διὰ τοῦ τύπου:

$$\Delta^{n}_{u_0} = u_n - \frac{n}{1} u_{n-1} + \frac{n(n-1)}{1.2} u_{n-2} - \ldots.$$
$$-(-1)^{n}\cdot \frac{n}{1}\cdot u_1 + (-1)^{n}_{u_0}.$$

Οἱ ἀριθμητικοὶ συντελεσταὶ τοῦ δευτέρου μέλους εἶναι οἱ συντελεσταὶ τῆς $n^{ης}$ δυνάμεως τοῦ διωνύμου, λαμβανόμενοι διαδοχικῶς θετικοὶ καὶ ἀρνητικοί. Ἐπίσης καὶ ἡ ποσότης u_n δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τῶν διαδοχικῶν ποσοτήτων τῆς ἀρχικῆς ποσότητος u_0 διὰ τοῦ τύπου:

$$u_n = u_0 + \frac{n}{1}\Delta u_0 + \frac{n(n-1)}{1.2}\Delta^2 u_0 + \ldots + \frac{n}{1}\Delta^{n-1}_{u_0} + \Delta^{n}_{u_0},$$

ἔνθα οἱ ἀριθμητικοὶ συντελεσταὶ εἶναι ἀκριβῶς τοῦ ἀναπτύγματος τῆς $n^{ης}$ δυνάμεως τοῦ διωνύμου. Ὅταν πρόκειται περὶ πολυωνύμου τοῦ ν βαθμοῦ, αἱ διαφοραὶ αὐτοῦ ὅταν τὸ x λαμβάνῃ ἰσαπεχούσας τιμὰς $x,\ x+k,\ x+2k, \ldots$ εἶναι, ἐὰν $w = f(x) = 0$ εἶναι τὸ πολυώνυμον,

$$\Delta w = f(x+k) - f(x)$$
$$\Delta^2 w = f(x+2k) - 2f(x+k) + f(x)$$

Ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ $\nu^{τη}$ διαφορὰ ἑνὸς πολυωνύμου ν βαθμοῦ εἶναι σταθερὸς ἀριθμὸς ἀνεξάρτητος τοῦ x, λόγῳ δὲ τῆς ἰδιότητος ταύτης γίνεται χρῆσις τῶν διαφορῶν πολυωνύμων πρὸς εὕρεσιν ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου ὁρίου τῶν ριζῶν αὐτοῦ. Σ. Μ.-Ο.

—[ΝΑΥΤ.] Καλεῖται διαφορὰ βυθίσματος ἡ μεταξὺ πρώρας καὶ πρύμνης τοιαύτη διαφορά, ὡς καὶ τοῦ μέσου βυθίσματος τοῦ πλοίου λόγῳ προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως φορτίου.

Διαφορὰ ἐκτοπίσματος καλεῖται ἡ μεταβολὴ τοῦ ὄγκου τοῦ ἐκτοπιζομένου ὕδατος (βάρους τοῦ πλοίου), ἥτις εἶναι συνάρτησις τῆς διαφορᾶς τοῦ βυθίσματος, οὐχὶ μεταξὺ πρώρας καὶ πρύμνης, ἀλλὰ τοῦ μέσου βυθίσματος ἀπὸ τῆς μιᾶς μετρήσεως εἰς τὴν ἄλλην.

Διαφορὰ μήκους. Τὸ τόξον τοῦ παραλλήλου, τὸ ἀποτελούμενον ἐπί τινος τῶν παραλλήλων τῶν μεταξὺ τοῦ ἀφετηρίου καὶ τοῦ κατιτηρίου στίγματος, ὑπὸ τῶν μεσημβρινῶν τῶν δύο τούτων σημείων, ἐκπεφρασμένον δὲ εἰς πρῶτα λεπτά, καὶ λαμβάνον τὴν ἐπωνυμίαν ἀνατολικὴ ἢ δυτική, ἐὰν ἡ πλεῦσις ἦτο πρὸς Ἀπηλιώτην ἢ πρὸς Ζέφυρον. Παλαιότερον εἶχεν ὡς σύμβολον μ, τανῦν δὲ Δλ. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ἡ διαφορὰ τοῦ μήκους πρὸς τὴν ἀποχώρησιν, καὶ δύναται νὰ ἐκφράζεται καὶ εἰς ὥρας καὶ κλάσματα αὐτῆς, ὁπότε ἡ διαφορὰ μήκους δύο τόπων ἰσοῦται μὲ τὴν διαφορὰν τῶν συγχρόνων αὐτῶν ὡρῶν, τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τόπου ἔχοντος τὴν μεγαλυτέραν ὥραν.

Διαφορὰ πλάτους Τὸ τόξον τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ ἀποτεμνόμενον μεταξὺ τῶν παραλλήλων τοῦ ἀφετηρίου καὶ τοῦ κατιτηρίου στίγματος, ἐκπεφρασμένον εἰς πρῶτα λεπτὰ καὶ λαμβάνον τὴν ἐπω-

Digitized by Google

νυμίαν βορεία ἢ νοτία, ἐὰν ἡ πλεῦσις ἦτο πρὸς Β ἢ πρὸς Ν. Παλαιότερον εἶχεν ὡς σύμβολον λ, τανῦν δὲ Δφ.

Διαφορὰ ὑψῶν. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ παρατηρηθέντος ἀληθοῦς ὕψους ἡλίου, σελήνης ἢ ἀστέρος καὶ τοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξ ἀναμετρήσεως γεωγραφικῶν συντεταγμένων ὑπολογισθέντος τοιούτου. Παλαιότερον εἶχε σύμβολον Υλ—Υε, τανῦν δὲ Δυ. Ἡ διαφορὰ ὑψῶν, σπουδαιότατον στοιχεῖον εἰς τὴν κατὰ Μὰρκ ντὲ Σαὶν Ἰλαὶρ «μέθοδον ὑψῶν», ἀφίνει, ἐν περιπτώσει θετικῆς αὐτῆς τιμῆς, τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ συνυπολογιζομένου ἀζιμουθίου ἀμετάβλητον, καθιστᾷ δὲ ταύτην ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ἡ εὕρεσις ἀρνητικῆς τιμῆς τῆς διαφορᾶς ὑψῶν. Σ. Ε. Λ.

— διαφοραὶ *συλλογικαὶ [Ἐργ. Νομ.]*· βλ. λ. συλλογικαὶ *διαφοραί*.

διαφορετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων διαφοράν, διάφορος, ἀλλοῖος, κοιν. *ἀλλοιώτικος*: «διαφορετικὰ ροῦχα,—παπούτσια κτλ.». —Ἐπίρρ. *διαφορετικά*· ἄλλως, κατὰ διάφορον τρόπον, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει: «ἂν δέχεσαι ὅπως εἴπαμε, ἔχει καλῶς· διαφορετικὰ οὔτε ἐγὼ δέχομαι».

διαφορεύω, *ἀόρ. διαφόρεψα*, παθ. μετχ. *διαφορεμένος*· παίρνω, ἔχω διάφορο, κερδίζω, ὠφελοῦμαι: «ἐβγῆκε διαφορεμένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιχείρησι».

διαφόρησις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαφορεῖν, διασκόρπισις· || ἄφθονος ἐφίδρωσις τοῦ δέρματος.

διαφορητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς διαφόρησιν, ὁ προκαλῶν διαφόρησιν, ἐφίδρωσιν: «διαφορητικὰ φάρμακα». — Ἐπίρρ. *διαφορητικῶς*: «ἐπιδρᾷ διαφορητικῶς».

— διαφορητικὰ *φάρμακα* (Diaphoretika) *[Φαρμακ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο ἀρχικῶς φάρμακα προκαλοῦντα καθολικὴν ἐξάτμισιν ὕδατος ἀπὸ τοῦ δέρματος (διαφόρησιν). Ἤδη ὁ ὅρος οὗτος εἶναι λίαν ἐν χρήσει διὰ τὰ προκαλοῦντα τὴν ἐφίδρωσιν φάρμακα. Κ. Γ. Μ.

διαφορίζω *[Μαθημ.]*· εὑρίσκω τὸ διαφορικὸν (βλ. λ.) μιᾶς συναρτήσεως.

διαφορικὸν (τό)· ὁ ἄλλως λεγόμενος διαφορικὸς *μηχανισμὸς* (βλ. λ.).

— διαφορικὸν *αὐτοκινήτου [Τεχνολ.]*· βλ. λ. αὐτοκίνητον (τ. ΣΤ', σ. 258β').

διαφορικὸν (τὸ) *[Μαθημ.]*. Καλεῖται *διαφορικὸν* μιᾶς συναρτήσεως $y=f(x)$, τὸ μέρος τῆς αὐξήσεως τῆς συναρτήσεως $\Delta f(x)$, ὅταν τὸ x αὐξάνεται ἀπὸ τῆς τιμῆς x εἰς τὴν τιμὴν $x+\Delta x$, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον τῆς αὐξήσεως Δx τοῦ x. Ὅταν ἡ αὔξησις Δx τοῦ x τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν, τότε καὶ ἡ αὔξησις $\Delta f(x)$ τείνει πρὸς τὸ μηδέν, ἔχει δὲ πρωτεῦον μέρος τὸ διαφορικὸν τῆς συναρτήσεως, τὸ ὁποῖον παρίσταται διὰ τοῦ $df(x)$ καὶ ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῆς παραγώγου $f'(x)$ τῆς $f(x)$ ἐπὶ τὸ διαφορικὸν dx τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς x

δηλαδὴ $df(x)=f'(x)dx$.

διότι ἡ αὔξησις τῆς συναρτήσεως

εἶναι $\Delta f(x)=f(x+\Delta x)-fx$

τὸ δὲ ορ $\frac{\Delta f(x)}{\Delta x}=f'(x)$

ἄρα $\frac{\Delta f(x)}{\Delta x}=f'(x)+\varepsilon$

καὶ $\Delta f(x)=f'(x)\Delta x+\varepsilon\Delta x$,

ἔνθα τὸ ε τείνει πρὸς τὸ μηδὲν μετὰ τοῦ Δx. Τὸ διαφορικὸν τῆς συναρτήσεως f(x) εἶναι τὸ πρωτεῦον μέρος τῆς αὐξήσεως αὐτῆς, δηλαδὴ

$$df(x)=f'(x)\Delta x\cdot$$

ἐὰν ὅμως θέσωμεν $f(x)=x$, τότε $dx=\Delta x$, καὶ ἀντικαθιστῶντες εἰς τὸν ἀνωτέρω τύπον ἔχομεν:

$$df(x)=f'(x)dx.$$

Ἡ γεωμετρικὴ σημασία τοῦ διαφορικοῦ $df(x)$ εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐπὶ τῆς καμπύλης Κ τῆς ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως $y=f(x)$ παριστωμένης λαμβάνομεν δύο σημεῖα $M(x, y)$ καὶ $M'(x+dx, y+\Delta y)$ καὶ φέρομεν καὶ τὴν ἐφαπτομένην εἰς τὸ σημεῖον Μ. Ἐκ τοῦ τριγώνου ΝΜΤ ἔχομεν:

$$NT=MN\ \text{εφ}\ \widehat{NMT}=dx.\ f'(x)$$

ἄρα τὸ τμῆμα ΝΤ παριστάνει τὸ διαφορικὸν $df(x)$ τῆς συναρτήσεως $f(x)$, ἐνῷ ἡ αὔξησις $\Delta f(x)$ αὐτῆς ἰσοῦται πρὸς τὸ τμῆμα ΝΜ'. Τὸ τμῆμα $TM'=M'N-TN=\varepsilon\Delta x$ τείνει πρὸς τὸ μηδέν, ὅταν τὸ Μ' τείνῃ νὰ συμπέσῃ πρὸς τὸ Μ, δηλαδὴ ὅταν τὸ Δx τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν.

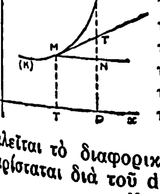

Διαφορικὸν δευτέρας τάξεως καλεῖται τὸ διαφορικὸν τοῦ πρώτου διαφορικοῦ, παρίσταται διὰ τοῦ d^2y καὶ ἰσοῦται

$$d^2y=f''(x)\,dx^2$$

Γενικῶς τὸ διαφορικὸν ν τάξεως ἰσοῦται πρὸς

$$d^\nu y=f^{(\nu)}(x)\,dx^\nu$$

Ἐὰν εἰς τὴν συνάρτησιν $y=f(x)$ τὸ x δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος μεταβλητή, ἀλλὰ συνάρτησις ἄλλης μεταβλητῆς t, δηλαδὴ $x=\varphi(t)$, ὁ τύπος $dy=f'(x)\,dx$, ὅστις δίδει τὸ διαφορικὸν πρώτης τάξεως, μένει ἀμετάβλητος, ἐνῷ διὰ τὸ δεύτερον διαφορικὸν d^2y, ἐπειδὴ τὸ dx δὲν εἶναι πλέον σταθερὰ ποσότης ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ dt, δηλαδὴ $dx=f'(t)\,dt$, ἰσχύει ὁ τύπος

$$d^2y=f''(x)\,dx+f'(x)\,d^2x$$

καὶ προέκυψε διὰ διαφορίσεως τοῦ τύπου $dy=f'(x)\,dx$, τοῦ ὁποίου τὸ δεύτερον μέλος εἶναι γινόμενον συναρτήσεων. Ἐπίσης εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην οἱ τύποι οἱ δίδοντες τὰ d^3y, $d^4y \ldots d^\nu y$ δὲν εἶναι πλέον οἱ ἴδιοι, ὅταν τὸ x εἶναι ἀνεξάρτητος μεταβλητή.

Ὁλικὸν διαφορικὸν μιᾶς συναρτήσεως $z=\varphi(x, y)$ ἐξαρτωμένης ἐκ δύο μεταβλητῶν καλεῖται ἡ παράστασις:

$$dz=\frac{\vartheta\varphi}{\vartheta x}dx+\frac{\vartheta\varphi}{\vartheta y}dy$$

ἔνθα $\frac{\vartheta\varphi}{\vartheta x}dx$ καὶ $\frac{\vartheta\varphi}{\vartheta y}dy$ εἶναι τὰ μερικὰ διαφορικά.

Τὸ ὁλικὸν διαφορικὸν δευτέρας τάξεως d^2z εἶναι τὸ ὁλικὸν διαφορικὸν τοῦ ὁλικοῦ διαφορικοῦ πρώτης τάξεως, τῶν αὐξήσεων dx, dy διατηρουμένων σταθερῶν καὶ μὴ μεταβαλλομένων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς διαφορικοῦ εἰς τὸ ἕτερον. Ἔχομεν λοιπὸν

$$d^2z=d(dz)=\frac{\vartheta dz}{\vartheta x}dx+\frac{\vartheta dz}{\vartheta y}dy$$

ὅπερ γίνεται:

$$d^2z=\frac{\vartheta^2\varphi}{\vartheta x^2}dx^2+2\frac{\vartheta^2\varphi}{dx\,dy}+\frac{\vartheta^2\varphi}{\vartheta y^2}dy^2$$

Ὁλικὸν διαφορικὸν τάξεως ν καλεῖται τὸ ὁλικὸν διαφορικὸν τοῦ ὁλικοῦ διαφορικοῦ τάξεως ν—1, παρίσταται διὰ τοῦ $d^\nu z$ καὶ ἰσοῦται πρός:

$$\frac{\vartheta^\nu\varphi}{\vartheta x^\nu}dx^\nu+\nu\frac{\vartheta^\nu\varphi}{\vartheta x^{\nu-1}\vartheta y}dx^{\nu-1}dy+\ldots\ldots\frac{\vartheta^\nu\varphi}{\vartheta y^\nu}dy^\nu$$

ὑπὸ συμβολικὴν δὲ μορφὴν γράφεται:

$$d^\nu z=\left(\frac{\vartheta}{\vartheta x}dx+\frac{\vartheta}{\vartheta y}dy\right)^\nu.\varphi$$

Ἐὰν εἰς τὴν συνάρτησιν $z=\varphi(x,y)$ τὰ x καὶ y εἶναι συναρτήσεις ἄλλων μεταβλητῶν ἀνεξαρτήτων u καὶ v, τότε διὰ τὸ ὁλικὸν διαφορικὸν πρώτης τάξεως ἰσχύει ὁ αὐτὸς τύπος:

$$dz=\frac{\vartheta\varphi}{\vartheta x}dx+\frac{\vartheta\varphi}{\vartheta y}dy.$$

Διὰ νὰ εὕρωμεν ὅμως τὸ ὁλικὸν διαφορικὸν δευτέρας τάξεως d^2z, διαφορίζομεν τὸν ἀνωτέρω τύπον, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ὅτι τὰ dx, dy ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν u, v καὶ ὅτι ἔχουσιν, ἐξ ὁρισμοῦ, ὡς διαφορικὰ d^2x, d^2y. Διὰ τὸ ὁλικὸν διαφορικὸν d^2z ἰσχύει ὁ τύπος:

$$d^2z=\frac{\vartheta^2\varphi}{\vartheta x^2}dx^2+2\frac{\vartheta^2\varphi}{\vartheta x\vartheta y}dx\,dy+\frac{\vartheta^2\varphi}{\vartheta y^2}dy^2+$$
$$+\frac{\vartheta\varphi}{\vartheta x}d^2x+\frac{\vartheta\varphi}{\vartheta y}d^2y$$

Ἡ διαφόρισις τούτου θὰ δώσῃ τὸ d^3z καὶ οὕτω καθεξῆς. Γ. Μ.-Ο.

διαφορικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαφοράν· || μαθημ.) ὁ ἀναγόμενος εἰς τὰ *διαφορικά*: «διαφορικὸς λογισμός».

— διαφορικαὶ *ἐξισώσεις [Μαθημ.]*· βλ. ἐξισώσεις.

— διαφορικὴ *γεωμετρία [Μαθ.]*· βλ. γεωμετρία.

— διαφορικὴ *μέθοδος [Ἀστρονομ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ πᾶσα ἐν γένει μέθοδος προσδιορισμοῦ ὡρισμένων στοιχείων ἐκ τῆς διαφορᾶς ποσοτήτων παρεχομένων ὑπὸ τῆς παρατηρήσεως. Οὕτως ἐκ τῆς μετρήσεως τῶν διαφορῶν κατ' ὀρθὴν ἀναφορὰν καὶ κατ' ἀπόκλισιν προσδιορίζεται ἡ θέσις κομήτου ἢ ἀστεροειδοῦς, ὅταν γνωρίζωμεν τὰς ἀκριβεῖς συντεταγμένας τοῦ ἀστέρος συγκρίσεως. Σ. Π.

— διαφορικὸν *βαροῦλκον [Μηχαν.]*· βλ. λ. βαροῦλκον *[Μηχανολ.]*.

— διαφορικὸς *ἀριθμὸς τοῦ Polenske [Χημ. Τροφ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ὑπόδειξις τοῦ Polenske πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ βοείου καὶ προβατείου λίπους ἐν τῷ χοιρείῳ, ἡ βασιζομένη εἰς τὴν διαφορὰν τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ σημείων τήξεως καὶ πήξεως. Σ. Γ.

— διαφορικὸς *κοχλίας [Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω συσκευὴ διὰ τῆς ὁποίας, μέσῳ δύο σπειρωμάτων ὀλίγον διαφερόντων κατὰ τὸ βῆμα, ἐπιτυγχάνεται σχετικῶς μικρὰ μετάθεσις ἑνὸς περικοχλίου. Μία ἄτρακτος S εἶναι ἐφωδιασμένη μὲ δύο σπειρώματα S_1 καὶ S_2 διαφόρων βημάτων h_1 καὶ h_2. Τὸ σπείρωμα S_1 περιστρέφεται ἐντὸς τοῦ περικοχλίου m_1 τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μέρος τοῦ πλαισίου RR'. Τὸ δὲ σπείρωμα S_2 περιβάλλεται ἀπὸ περικόχλιον m_2, τὸ ὁποῖον οὕτω κινεῖται ὡς πρὸς τὸ πλαίσιον κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος τοῦ ὅλου κοχλίου. Τὸ μῆκος τῆς κινήσεως ταύτης μετρεῖται μέσῳ δείκτου Z, ὃν φέρει τὸ αὐτὸ περικόχλιον. Καθ' ὃν χρόνον ὁ ὅλος κοχλίας S ἐκτελεῖ μίαν περιστροφήν, οὗτος μὲν μετατίθεται ὡς πρὸς τὸ πλαίσιον κατὰ τὸ βῆμα h_1, ἐνῷ τὸ περικόχλιον m_2 μετατίθεται κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν ἐπὶ τοῦ σπειρώματος S_2 κατὰ τὸ βῆμα h_2. Οὕτως ἡ διὰ μιᾶς περιστροφῆς τοῦ ὅλου κοχλίου S ἐπιτυγχανομένη μετάθεσις τοῦ περικοχλίου m_2 ἢ τοῦ δείκτου Z, ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν βημάτων h_1-h_2. Τὴν διαφορὰν ταύτην δυνάμεθα οὕτω νὰ ἐπιτύχωμεν ὁσονδήποτε μικράν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη πρὸς τοῦτο νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ βήματα h_1 καὶ h_2 τοῦ κοχλίου μικρά. Ὁ διαφορικὸς κοχλίας χρησιμοποιεῖται πρὸς μέτρησιν ἐλαχίστων μετακινήσεων εἰς μικρομετρικὰ ὄργανα. Α. Μ.

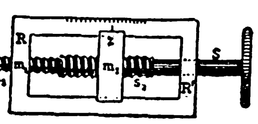

Διφορικὸς κοχλίας.

— διαφορικὸς *λογισμὸς [Μαθημ.]*· βλ. ἀπειροστικὸς *λογισμός*.

— διαφορικὸς *μηχανισμὸς [Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω σύστημα ὀδοντωτῶν τροχῶν, διὰ τοῦ ὁποίου, δοθεισῶν δύο περιστροφῶν, παράγεται τρίτη συνισταμένη περιστροφή, ἥτις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν διαφορὰν ἢ τὸ ἄθροισμα τῶν δύο πρώτων. Λέγομεν ὅτι δίδεται μία περιστροφή, ὅταν δίδεται ὁ ἄξων καὶ ἡ γωνιακὴ ταχύτης αὐτῆς, τῆς ὁποίας (ταχύτητος) τὸ μέτρον ὀνομάζεται συντόμως μέγεθος τῆς περιστροφῆς. Πλείονες κατὰ σειρὰν πρὸς ἀλλήλους ἐμπλεκόμενοι ὀδοντωτοὶ τροχοί. 1, 2, 3 . . . . n, τῶν ὁποίων οἱ ἄξονες 01, 02, ... 0n ἑδράζονται ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μέλους (σώματος) 0, ἀποτελοῦν ἕνα μηχανισμὸν μεταφορᾶς κινήσεως ἢ ἀκριβέστερον μεταφορᾶς ἔργου. Τοιοῦτος εἶναι ὁ μηχανισμὸς ὁ παριστάμενος διὰ τοῦ σχ. 1, ἐν ᾧ πρόκειται περὶ τριῶν τροχῶν (n=3) ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τροχὸς 2 εἶναι διπλοῦς.

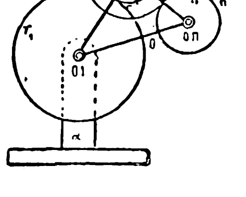

Σχ. 1.

Ἂν παραστήσωμεν διὰ r_1 τὴν ἀκτῖνα τῆς ἀρχικῆς περιφερείας τοῦ τροχοῦ 1, r_2 καὶ r'_2 τὰς ἀκτῖνας τοῦ διπλοῦ τροχοῦ 2—2' καὶ r'_n τὴν ἀκτῖνα τοῦ τελευταίου τροχοῦ n, καὶ διὰ z_1, z_2, z'_2, z'_n τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ὀδόντων τῶν ἀντιστοίχων τροχῶν, τότε ὁρίζεται ἡ σχέσις μεταφορᾶς ν τῆς κινήσεως ἀπὸ τοῦ τροχοῦ 1 μέχρι τοῦ τροχοῦ n, διὰ τοῦ τύπου $\nu=\frac{r'_2 . r'_n}{r_1 . r_2}=\frac{z'_2\ z'_n}{z_1 . z_2}$. Ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς ν ἐκφράζει τὴν σχέσιν τῶν ταχυτήτων περιστροφῆς τῶν αὐτῶν τροχῶν 1 καὶ n. Εἶναι δὲ ὁ ν θετικὸς ἢ ἀρνητικός, καθ' ὅσον ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος τροχὸς στρέφονται κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἢ ἀντιθέτως.

Ἐὰν νῦν τὸ μέλος 0, δηλαδὴ τὸ τρίγωνον τοῦ σχ. 1 ἐφ' οὗ ἑδράζονται οἱ ἄξονες 01, 02 καὶ 0n, ἢ ὅλον τὸ σύστημα τῶν τροχῶν φαντασθῶμεν ὅτι περιστρέφεται περὶ τὸν ἄξονα 01 ὡς πρὸς ἀκίνητον στέλεχος ἢ ἴκριον α μὲ γωνιακὴν ταχύτητα $w_{o\alpha}$ καὶ ὅτι συγχρόνως ὁ τροχὸς 1 περιστρέφεται ὡς πρὸς τὸ α μὲ γωνιακὴν ταχύτητα $w_{1\alpha}$, τότε ἀποτελεῖται μηχανισμὸς ἐξηναγκασμένης κινήσεως, ἐν ᾧ δηλαδὴ οἱ λοιποὶ τροχοὶ ἔχουν ὡρισμένην κίνησιν. Ὑπὸ τὰς τεθείσας συνθήκας ὁ μηχανισμὸς οὗτος λέγεται μηχανισμὸς περιφορᾶς διπλῆς ἐνεργείας (Doppelwirkendes Umlaufgetriebe). Παριστῶντες διὰ $w_{n\alpha}$ τὴν ταχύτητα περιστροφῆς τοῦ τροχοῦ n ὡς πρὸς τὸ α, τότε εὑρίσκομεν τὰς ταχύτητας w_{1o} καὶ w_{no} τῶν τροχῶν 1 καὶ n ὡς πρὸς τὸ μέλος 0 ἐκ τῶν σχέσεων $w_{1o}=w_{1\alpha}-w_{o\alpha}$

καὶ $w_{no}=w_{n\alpha}-w_{o\alpha}$ καὶ ἐπειδὴ $\frac{w_{1o}}{w_{no}}=\nu$ ἕπεται ἡ θεμελιώδης σχέσις $\frac{w_{1\alpha}-w_{o\alpha}}{w_{n\alpha}-w_{o\alpha}}=\nu$ (1)

Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης δοθεισῶν δύο ἐκ τῶν τριῶν περιστροφῶν ὑπολογίζομεν τὴν τρίτην. Ἐὰν νῦν ὁ μηχανισμὸς οὗτος περιφορᾶς διαταχθῇ, οὕτως ὥστε ὁ ἄξων 0n τοῦ τροχοῦ n νὰ συμπέσῃ μὲ τὸν ἄξονα 01, τὸν ἐπὶ τοῦ στελέχους α ἑδραζόμενον, τότε ὁ τροχὸς 1, ὁ τροχὸς n καὶ τὸ τρίγωνον Ο στρέφονται ὡς πρὸς τὸ α περὶ τὸν κοινὸν ἄξονα 01. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ὁ ῥηθεὶς μηχανισμὸς καλεῖται διαφορικὸς μηχανισμὸς ἢ διαφορικὸν σύστημα τροχῶν· διότι τότε ἡ ταχύτης περιστροφῆς w_{1n} τοῦ τροχοῦ 1 ὡς πρὸς τὸν τοῦ αὐτοῦ ἄξονος τροχὸν n εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν διαφο-

Digitized by Google

ρὰν τῶν περιστροφῶν w_{1a} καὶ w_{oa} τοῦ τροχοῦ 1 καὶ τοῦ μέλους Ο ὡς πρὸς τὸ στέλεχος α, καὶ τοῦτο ἐπειδὴ τότε θὰ εἶναι $w_{1n} = w_{1a} - w_{na}$ καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς ἐξισώσεως (1)

προκύπτει $w_{1n} = \left(1 - \frac{1}{v}\right)\left(w_{1a} - w_{oa}\right)$ (2)

Ἐν τῇ πράξει συνήθως ὁ ἀριθμὸς τῶν τροχῶν λαμβάνεται ἴσος πρὸς 3, ἤτοι n=3, ὡς ἐν τῷ διαφορικῷ μηχανισμῷ, ὃν παριστᾷ τὸ σχ. 2. Ὁ μη-

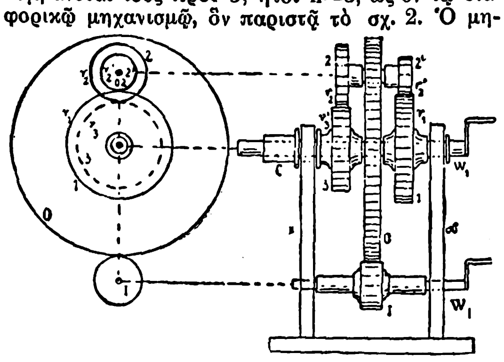

Σχ. 2.

χανισμὸς οὗτος ἀποτελεῖται κατ' οὐσίαν ἀπὸ τοὺς δύο τροχοὺς 1 καὶ 3, καὶ τὸν διπλοῦν τροχὸν 2—2'. Ὁ τροχὸς 1 εἶναι ἐσφηνωμένος ἐπὶ τοῦ ἄξονος W_1 τοῦ ἑδραζομένου ἐπὶ τοῦ στελέχους α, ἐνῷ ὁ τροχὸς 3 διὰ τῆς πλήμνης τοῦ c φέρεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος ἐλεύθερος, χωρὶς δηλαδὴ νὰ εἶναι ἐσφηνωμένος. Ἐπίσης ἐλεύθερος στρέφεται ὁ τροχὸς Ο περὶ τὸν αὐτὸν ἄξονα W_1. Ὁ ἄξων 02, ἐφ' οὗ εἶναι ἐσφηνωμένος ὁ διπλοῦς τροχος 2—2', ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ τροχοῦ Ο, ὅστις εἰς την διάταξιν τοῦ σχ. 2 ἀντιπροσωπεύει τὸ μέλος Ο τοῦ σχ. 1, οὗτος δὲ ὁ τροχὸς Ο κινεῖται ἀπὸ τὸν τροχὸν Ι ἐσφηνωμένον ἐπὶ τοῦ ἄξονος WI ἑδραζομένου ἐπὶ τοῦ στελέχους α. Ἐὰν διὰ τῶν δύο στροφάλων δώσωμεν εἰς τοὺς ἄξονας συγχρόνως δύο ὡρισμένας κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν περιστροφάς, τότε ὁ διαφορικὸς μηχανισμὸς εἶναι ἐξηναγκασμένης κινήσεως. Ἂν π.χ. ἐν τῷ σχ. 2 ἔχωμεν σχέσιν μεταφορᾶς $v = \frac{r'_2 \cdot r'_3}{r_1 \cdot r_2} = \frac{Z'_2 \, Z'_3}{Z_1 \cdot Z_2} = 2$, τότε ἐκ τῆς σχέσεως (2) προκύπτει ἡ ταχύτης w_{13} τοῦ τροχοῦ 1 ὡς πρὸς τὸν 3, $w_{13} = \frac{1}{2}(w_{1a} - w_{oa})$.

Ἐὰν οἱ τροχοὶ 1 καὶ Ο στρέφωνται ὡς πρὸς α μὲ τὰς ταχύτητας w_{1a} καὶ w_{oa} κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, τότε ἡ ταχύτης w_{13} ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς διαφορᾶς τῶν ταχυτήτων τῶν τροχῶν 1 καὶ Ο. Ἐνῷ ἂν οἱ δύο οὗτοι τροχοὶ στρέφωνται κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις, τότε ἡ w_{13} ἰσοῦται πρὸς τὸ ἡμιάθροισμα τῶν ταχυτήτων w_{1a} καὶ w_{oa}.

Τὸ σχ. 3 παριστᾷ διαφορικὸν μηχανισμὸν μὲ κωνικοὺς ὀδοντωτοὺς τροχούς. Ὁ κωνικὸς τροχὸς 1 εἶναι ἐσφηνωμένος ἐπὶ τοῦ ἄξονος W_1, ὅστις ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ στελέχους α. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος φέρεται ἐλευθέρως ὁ μέγας κωνικὸς τροχὸς 3 καὶ ἐπίσης ὁ κωνικὸς τροχὸς Ο. Ἐπὶ τοῦ τροχοῦ τούτου Ο καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν μιᾶς ἀκτῖνος του ἑδράζεται ὁ ἄξων τοῦ περιφερομένου τροχοῦ 2, καὶ πρὸς ἰσορρόπησιν τῶν δράσεων τῶν μαζῶν εἶναι διατεταγμένος ὁμοίως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τροχοῦ καὶ συμμετρικῶς πρὸς τὸν 2 ἕτερος ἴσος τροχὸς 2'. Οἱ δύο περιφερόμενοι ὀδοντωτοὶ τροχοὶ 2 καὶ 2' συμπλέκονται ἑκατέρωθεν μὲ τοὺς ἐπίσης κωνικοὺς τροχοὺς 1 καὶ 3. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἴσοι, αἱ περιστροφαὶ τῶν τροχῶν 1 καὶ 3 ὡς πρὸς τὸν τροχὸν Ο, ὅστις δέχεται τὴν κίνησιν ἀπὸ τὸν ἄξονα W, εἶναι ἴσαι καὶ ἀντίθετοι. Ἡ σχέσις ἑπομένως τῆς μεταφορᾶς v=—1 καὶ ἐκ τῆς σχέσεως (2) προκύπτει $w_{13} = 2(w_{1a} - w_{oa})$.

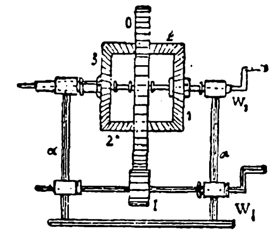

Σχ. 3.

Ἂν δώσωμεν εἰς τροχοὺς 1 και 3 ἀντιθέτους περιστροφάς, ἤτοι $+w_{1a}$ καὶ $-w_{3a}$ ἔχομεν ἐκ τῆς σχέσεως (1) $w_{oa} = \frac{1}{2}(w_{1a} - w_{3a})$. Ἡ ταχύτης δηλαδὴ περιστροφῆς τοῦ τροχοῦ Ο ὡς πρὸς τὸ στέλεχος α ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς διαφορᾶς τῶν ταχυτήτων περιστροφῆς τῶν τροχῶν 1 καὶ 3 ὡς πρὸς τὸ αὐτὸ στέλεχος α. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ τροχὸς Ο λέγεται διαφορικὸς τροχὸς (βλ. καὶ λ. αὐτοκίνητον, τ. ΣΤ' σ. 258 ε. ἑπ.). **Α. Μ.**

διαφόρισις (ἡ) *[Μαθημ.]*. Ἡ πρᾶξις δι' ἧς εὑρίσκομεν τὸ *διαφορικὸν* μιᾶς συναρτήσεως. Ὁ κανὼν διαφορίσεως γινομένου καὶ πηλίκου δύο συναρτήσεων εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν κανόνα, καθ' ὃν εὑρίσκεται ἡ παράγωγος μιᾶς συναρτήσεως. Ἀντίστροφος πρᾶξις τῆς διαφορίσεως εἶναι ἡ *ὁλοκλήρωσις* (βλ. ἀπειροστικὸς *λογισμός*).

διαφορίτης (ὁ) (Diaphorit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν σπάνιον τῆς σειρᾶς τῶν θειοαλάτων μετὰ μολύβδου καὶ ἀργύρου $(Pb\,Ag_2)_5\,Sb_4\,S_{11}$). Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ ρομβικοῦ συστήματος ὡς ἰσόμορφος πρὸς τὸν βουλανζερίτην, παρουσιάζεται δὲ ὡς δίμορφος, τῆς ἑτέρας μορφῆς αὐτοῦ κρυσταλλουμένης εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ μονοκλινοῦς καὶ καλουμένης *φραϊσλεμπενίτης* (freieslebenit), πρὸς τὴν ὁποίαν ὁμοιάζει ἐξωτερικῶς. Σκληρότης 2, 5—3 καὶ εἰδικὸν βάρος 5, 9. **Γ. Β.**

—**διαφορίτης** (ὁ) (Diaphorites Fucini) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν στεφανοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων μαλακίων. Λείψανα τῶν εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου (κατωτέρας ἰουρασίου) ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος. **Γ. Κ. Γ.**

διαφορόμερος (ὁ) (Diaphoromerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Οἱ διαφορόμεροι εἶναι ἔντομα ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας μὲ μέγεθος μέτριον, πόδας βραχεῖς, ἀλλ' ἰσχυρούς, κεραίας μακροτάτας καὶ σκοτεινὸν χρωματισμόν. Γνωστὰ περὶ τὰ τριάκοντα εἴδη. **Δ. Ν. Π.**

διαφορόμετρον (τὸ) *[Ναυτ.]* (γαλλ. differenciomètre, ἀγγλ. differenciometer, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 1253). Ὄργανον ἐν χρήσει παρὰ τῷ ἄλλοτε ναυτικῷ πρὸς μέτρησιν τῆς διαφορᾶς τοῦ βυθίσματος τοῦ πλοίου. Ἀπετελεῖτο ἐκ δύο σωλήνων συγκοινωνούντων μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ κρουνῶν, τοῦ μὲν πρὸς πρῷραν, τοῦ δὲ πρὸς πρύμναν. Ἡ διαφορὰ τῆς στάθμης τοῦ πρῳραίου σωλῆνος ἀπὸ τὴν τοῦ πρυμναίου παρεῖχε διὰ τῆς ἐπικοινωνίας τῆς θαλάσσης τὴν διαφορὰν τοῦ βυθίσματος, δι' ὅ,τι εὐθείας μετρήσεως ἐντὸς τοῦ πλοίου γινομένης. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ διαφορομέτρου δὲν εἶναι τοσοῦτον συχνὴ εἰς τὰ σύγχρονα πλοῖα.

διάφορον (τό), κοιν. *διάφορο* (οὐδ. τοῦ ἐπιθ. *διάφορος*)' ἡ ἐπὶ πλέον διαφορά, κέρδος, συμφέρον: «τί διάφορο ἔχω ἐγὼ ἀπὸ σένα;» ‖ ὁ τόκος τῶν χρημάτων: «ἔδαλα τὰ χρήματά μου 'ς τὸ διάφορο», «πέρασε ὁ καιρὸς καὶ τὸ διάφορο δὲ μοῦ τὸ 'φερες».

διαφοροποίησις (ἡ)' ἡ μεταβολὴ τῶν ὁμοίων εἰς ἀνόμοια, εἰς διάφορα.

—*[Βιολ.]* Καλεῖται *διαφοροποίησις* ἡ ἰδιότης ἣν κέκτηνται διάφοροι ζωϊκοὶ καὶ φυτικοὶ ὀργανισμοί, ὅπως ἀναπτύσσωσιν ἀνόμοια τμήματα μεταξὺ των ἐξ ἀνομοίων ἐπίσης μελῶν ἀποτελουμένων. Οὕτω διὰ διαφοροποιήσεως ὡρισμένων τινῶν κυττάρων παράγονται οἱ διάφοροι ἱστοὶ τοῦ ζῴου ἢ τοῦ φυτοῦ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο λαμβάνει χώραν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐμβρυώδους ἡλικίας τῶν ὀργανισμῶν εἰς διάφορα τμήματα τοῦ ζωϊκοῦ ἢ φυτικοῦ σώματος, ὁτὲ μὲν ὑπὸ μορφὴν κυτταρικοῦ καταμερισμοῦ, ὁτὲ δὲ ὑπὸ μορφὴν αὐξήσεως. Εἰς τὴν διαφοροποίησιν ὀφείλεται, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἡλικίαν οἱ ὀργανισμοὶ ὁμοιάζουσι πρὸς ἀλλήλους, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ μεταβάλλουσι μορφήν. Ἡ διαφοροποίησις εἰς τὰ φυτὰ μεταβάλλει τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ὄψιν καὶ πλείστους αὐτῶν ἀνατομικοὺς χαρακτῆρας. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν διαφοροποίησιν ὀφείλεται ἡ διάκρισις τῶν διαφόρων ἐξωτερικῶν μορίων, ὅπως π.χ. τοῦ βλαστοῦ, τῶν κλάδων, τῶν φύλλων, κτλ., ἐφ' ὅσον δηλαδὴ πρόκειται περὶ ἀνωτέρων φυτῶν, καὶ ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη διαμόρφωσις τοῦ θαλλοῦ, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀτελῶν φυτῶν. Ἡ διαφοροποίησις τῶν ἀνατομικῶν χαρακτήρων κυρίως ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ κυτοπλάσματος καὶ τῶν διαφόρων δι' ἐξαλλοιώσεως τῶν κυττάρων προελθόντων ἱστῶν. **Δ. Ν. Π.**

διαφοροποιῶ (—*έω*)' μεταβάλλω τὰ ὅμοια ὥστε νὰ γίνουν ἀνόμοια, διάφορα.

διάφορος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)' ὁ διαφέρων, ἀλλοῖος, διαφορετικός, κοιν. *ἀλλοιώτικος*: «τοῦτο εἶναι διάφορον ζήτημα», «ὁ χαρακτὴρ ἔγινε πολὺ διάφορος», «ἔγινε ἐντελῶς διάφορος ἄνθρωπος» ‖ πληθ. *διάφοροι*' ποικίλοι, παντοῖοι, λογῆς λογῆς: «διάφοροι λόγοι τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς πολιτικῆς», «ἕνεκα διαφόρων λόγων», «τὸ ἐπληροφορήθην παρὰ διαφόρων προσώπων», «εἴπαμε πολλὰ καὶ διάφορα» ‖ *διάφορα* (τά) οὐσ., τίτλος, ἐπιγραφὴ εἰς ἐφημερίδα, ὑπὸ τὸν ὁποῖον καταλέγονται ποικίλαι μικραὶ εἰδήσεις' ‖ τὸ οὐδέτ. διάφορον (τό) ὡς οὐσιασ. (βλ. λ.). —Ἐπίρρ. *διαφόρως* κατὰ διάφορον τρόπον, διαφορετικά ‖ ποικιλως, πολλαχῶς, κατὰ διαφόρους τρόπους, διαφοροτρόπως.

διάφορος (ὁ) (Diaphorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα μετρίου μεγέθους καὶ χρῶμα ὑπέρυθρον. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. **Δ. Ν. Π.**

διαφοροτρόπως' ἐπίρρ., κατὰ διάφορον, κατ' ἄλλον τρόπον: «τὸ ἤκουσα καὶ ἐγώ, ἀλλὰ διαφοροτρόπως» ‖ κατὰ διαφόρους, κατὰ πολλοὺς τρόπους: «λέγεται διαφοροτρόπως».

διαφοροϋψὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)' ὁ ἔχων διάφορον ὕψος: «πύργοι διαφοροϋψεῖς», «δένδρα διαφοροϋψῆ», ἄλλο ὑψηλότερον καὶ ἄλλο χαμηλότερον.

Διαφόρτι *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς (1420 μ.) τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ ὄρους *Λυκαίου*.

διάφραγμα (τό)' φράγμα διὰ μέσου τινός, φράγμα διαχωρίζον ἕνα χῶρον εἰς δύο, διαχώρισμα' ‖ κατὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν σχῆμα, ὁ ὑμὴν ὁ χωρίζων τὴν κοιλότητα, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ πνεύμων, ἡ καρδία καὶ τὸ ἧπαρ, ἀπὸ τῆς κοιλότητος, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ἡ κοιλία καὶ τὰ ἔντερα' ‖ καθόλου, φράγμα, φραγμός.

— [ΑΝΑΤΟΜ.] 1) *Διάφραγμα* ἢ *φρένες*' μῦς θολωτός, λεπτὸς δίκην ὑμένος, διαχωρίζων τὸ κύτος τοῦ θώρακος ἀπὸ τοῦ τῆς κοιλίας. Ὁ πρὸς τὸ κύτος τοῦ θώρακος εἰσέχων θόλος αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ τῷ 4ῳ (δεξιά) ἢ τῷ 5ῳ (ἀριστερά) μεσοπλευρίῳ διαστήματι. Διῃρηται δὲ τὸ διάφραγμα εἰς τὴν κεντρικὴν ἢ τενόντιον μοῖραν, κειμένην ἐν τῷ μέσῳ μέρει καὶ σχῆμα φύλλου τριφύλλου ἔχουσαν, ἀποτελοῦσαν δὲ πεπλατυσμένον τένοντα πυκνὸν καὶ στίλβοντα, καὶ εἰς περιφερικὴν ἢ μυώδη μοῖραν, ἀποτελουμένην ἐκ μυϊκῶν ἰνῶν, αἵτινες προσφύονται ἔνθεν μὲν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τενοντίου κέντρου τοῦ διαφράγματος, ἔνθεν δὲ εἰς τὸ κάτω στόμιον τοῦ θώρακος κύκλῳ περὶ τὴν περιοχὴν αὐτοῦ' ἤτοι α') εἰς τὸ σῶμα τῶν τριῶν πρώτων ὀσφυϊκῶν σπονδύλων διὰ τῶν δύο σκελῶν τοῦ διαφράγματος, β') ἑκατέρωθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, εἰς τὰ ἔσω καὶ ἔξω τενοντώδη τόξα, τὰ περιβάλλοντα τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ ψόα καὶ τοῦ τετραγώνου ὀσφυϊκοῦ μυός, γ') πλαγιόθεν, εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν χόνδρων τῶν ἓξ κατωτέρων πλευρῶν δι' ὀδοντωμάτων ἀντεμβαινόντων εἰς τὰ τοῦ ἐγκαρσίου κοιλιακοῦ μυὸς καὶ δ') εἰς τὴν ξιφοειδῆ ἀπόφυσιν τοῦ στέρνου. Τὸ *διάφραγμα* φέρει τρία τρήματα, τὸ τῆς κάτω κοίλης φλεβός, τὸ οἰσοφαγικὸν καὶ τὸ ἀορτικόν, δι' ὧν διαβαίνουσιν ἀπὸ τοῦ κύτους τοῦ θώρακος εἰς τὸ τῆς κοιλίας ἡ κάτω κοίλη φλέψ, ἡ ἀορτὴ καὶ ὁ οἰσοφάγος. Νευρούμενον δ' ὑπὸ τῶν δύο φρενικῶν νεύρων, ὑπὸ κλωνίων τῶν ἓξ τελευταίων θωρακικῶν (μεσοπλευρίων) νεύρων καὶ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ, πρὸς δὲ καὶ ὑπὸ ἰνῶν τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου, τὸ διάφραγμα εἶναι ὁ σπουδαιότατος ἀναπνευστικὸς μῦς, συμβαλλόμενος ἅμα διὰ τῆς ἐν τῇ συστολῇ πιέσεως τῶν κοιλιακῶν σπλάγχνων εἰς τὴν ἀποπάτησιν καὶ τὴν οὔρησιν.

2) *Διάφραγμα βαλάνου*' ἰνώδη πέταλα δύο ὀβελιαῖα, ἐξορμῶντα τὸ μὲν ἐκ τῆς ἄνω, τὸ δὲ ἐκ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ δακτυλίου τῆς οὐρήθρας' καὶ τὸ μὲν ἄνω συνάπτεται πρὸς τὰ ὀπίσω μετὰ τῆς κορυφῆς τῶν σηραγγωδῶν σωμάτων τοῦ πέους, τὸ δὲ κάτω συνδέει πρὸς ἄλληλα τὰ δύο ἡμιμόρια τοῦ σηραγγώδους σώματος τῆς βαλάνου.

3) *Διάφραγμα γλώσσης*' ἰνῶδες πέταλον δρεπανοειδές, ὅπερ παρεμβάλλεται ἐν τῷ μέσῳ ἐπιπέδῳ τῆς γλώσσης, χωρίζον τὸ δεξιὸν ἡμιμόριον αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ χρησιμεῦον διὰ τῶν δύο αὐτοῦ ἐπιφανειῶν πρὸς ἔκφυσιν τῶν ἐγκαρσίων μυῶν τῆς γλώσσης. Τὸ ἄνω χεῖλος, ὑπόκυρτον ὄν, δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῆς γλώσσης, ὡς οὐδὲ τὸ κάτω, ὅπερ εἶναι ὑπόκοιλον, δὲν προβαίνει μέχρι τῆς κάτω ἐπιφανείας. Ἡ κορυφὴ δ' αὐτοῦ λεπτυνομένη ἐξαφανίζεται ἐν τῇ κορυφῇ τῆς γλώσσης, ἡ δὲ βάσις προσφύεται εἰς τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ ὑογλωσσικοῦ ὑμένος.

4) *Διάφραγμα διαφανές*' τὸ διάφραγμα τοῦτο, δι' οὗ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων τὰ πρόσθια μέρη τῶν πλαγίων κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, πληροῖ τὸν τρίγωνον χῶρον, τὸν ὑπολειπόμενον μεταξὺ τοῦ προσθίου μέρους τοῦ μεσολοβίου καὶ τῆς ψαλίδος' διφυὲς ὂν ἀποτελεῖται ἐκ δύο παραλλήλων καὶ ὀβελιαίων φαιῶν πετάλων, συμπεφυκότων πρὸς ἄλληλα, πλὴν κατὰ τὸ κέντρον. Ἔχει δὲ σχῆμα τριγώνου πετάλου, οὗ ἑκατέρα ἐπιφάνεια ἀποτελεῖ τὸ ἔσω τοίχωμα τῆς πλαγίας κοιλίας' τὸ ἄνω χεῖλος αὐτοῦ συμφύεται μετὰ τοῦ στελέχους τοῦ μεσολοβίου, τὸ δὲ πρόσθιον χεῖλος μετὰ τοῦ γόνατος, τοῦ ρύγχους καὶ τοῦ ρυγχαίου πετάλου τοῦ μεσολοβίου, ἐνῷ τὸ ὀπίσθιον χεῖλος, ὑπόκοιλον ὄν, συνάπτεται μετὰ τῶν κοιλων τῶν προσθίων σκελῶν τῆς ψαλίδος μέχρις ἐμπροσθεν τοῦ προσθίου συνδέσμου τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐν τῷ κέντρῳ δὲ αὐτοῦ τὸ διαφανὲς διάφραγμα ἐμφανίζει μεταξὺ τῶν δύο πετάλων αὐτοῦ μικρὰν κοιλότητα, τὴν κοιλίαν τοῦ διαφανοῦς διαφράγματος (τὴν πέμπτην κοιλίαν), ἥτις περιέχουσα ὀλίγον ὀρρῶδες ὑγρὸν δὲν κοινωνεῖ πρὸς τὰς λοιπὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου. Σύγκειται δ' ἐκ νευρικῶν κυττάρων, ἐν οἷς διακρίνονται τρεῖς πυρῆνες, ὁ ἔσω, ὁ ἔξω (κύριος) καὶ ὁ ραχιαῖος, καὶ διελαύνεται ὑπὸ ἰνῶν, ὧν αἱ μὲν ἐκφύονται ἐκ τῶν πυρήνων αὐτοῦ, αἱ δὲ τελευτῶσιν εἰς τούτους, αἱ δὲ εἶναι διαβατικαί.

Digitized by Google

5) ***Διάφραγμα εὐθυκολεϊκόν***· τὸ πρόσθιον τοίχωμα τῆς περινεϊκῆς μοίρας τοῦ ἀπευθυσμένου, συναπτόμενον μετὰ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος τοῦ κολεοῦ καὶ ἀποτελοῦν μετ' αὐτοῦ ἑνιαῖον τοίχωμα συναπαρτίζει τὸ *εὐθυκολεϊκὸν διάφραγμα*, δι' οὗ ἡ κοιλότης τοῦ κολεοῦ χωρίζεται ἀπὸ τῆς τοῦ ἀπευθυσμένου.

6) ***Διάφραγμα εὐθυκυστικόν***· ἰνῶδες πέταλον, δι' οὗ παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἡ προσθία ἐπιφάνεια τῆς ἐνδοπυελικῆς μοίρας τοῦ ἀπευθυσμένου συνάπτεται πρὸς τὰ κάτω μετὰ τοῦ πυθμένος τῆς κύστεως, τῶν σπερματοδόχων κύστεων καὶ τοῦ προστάτου ἀδένος.

7) ***Διάφραγμα μεσοκοιλιακόν***· τὸ διάφραγμα τοῦτο χωρίζει τὴν κοιλιακὴν μοῖραν (=τὴν κορυφὴν) τῆς καρδίας εἰς τὰς δύο κοιλίας, τὴν δεξιὰν καὶ τὴν ἀριστεράν. Τρίγωνον ὂν ἀντιστοιχεῖ διὰ μὲν τῆς βάσεως αὐτοῦ εἰς τὴν βάσιν τῶν κοιλιῶν, διὰ δὲ τῆς κορυφῆς εἰς τὴν κορυφὴν τῆς καρδίας, διὰ δὲ τοῦ προσθίου (ἄνω) χείλους εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν κοιλιῶν προσθίαν ἐπιμήκη αὔλακα τῆς καρδίας, διὰ δὲ τοῦ ὀπισθίου (κάτω) χείλους εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας ὀπισθίαν ἐπιμήκη αὔλακα. Ἡ ἄνω δὲ μοῖρα τοῦ διαφράγματος, ἄμυος καὶ διαφανὴς οὖσα, ἀποτελεῖ τὸ διαφανὲς διάφραγμα.

8) ***Διάφραγμα μεσοκόλπιον.*** Τοῦτο χωρίζει τὴν κολπικὴν μοῖραν (τὴν βάσιν) τῆς καρδίας εἰς τοὺς δύο κόλπους, τὸν δεξιὸν καὶ τὸν ἀριστερόν. Παριστᾷ δὲ πέταλον ἀνώμαλον τετράπλευρον, οὗ τὸ πάχος κυμαίνεται μεταξὺ 2—5 χλμ., ἡ δὲ λεπτοτάτη θέσις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν ᾠοειδῆ βόθρον. Τῶν χειλέων αὐτοῦ τὸ μὲν πρόσθιον (πρὸς τὰς κοιλίας) συμφύεται μετὰ τοῦ ἰνώδους ἱστοῦ τοῦ χωρίζοντος τὰ δύο κολποκοιλιακὰ στόμια, τὰ δὲ λοιπὰ χείλη συνέχονται μετὰ τῶν τοιχωμάτων τῶν κόλπων. Ἡ θέσις δὲ τοῦ διαφράγματος ἔξωθεν ὑποδηλοῦται διὰ τῆς ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῶν κόλπων μεσοκολπίου αὔλακος.

9) ***Διάφραγμα μηριαῖον***· βλ. δακτύλιος *μηριαῖος* (*['Ανατομ.]* τ. Η' σ. 827б').

10) ***Διάφραγμα μυξαδένος (ἢ ἐφιππίου)***· ἐνδίπλωσις τοῦ ἔσω πετάλου τῆς σκληρᾶς μήνιγγος τοῦ ἐγκεφάλου, παριστῶσα ὁριζόντιον πέταλον, ἐπικαλύπτον ἄνωθεν τὸν μυξαδένα καὶ φέρον ἐν τῷ μέσῳ τρῆμα, δι' οὗ διέρχεται ἡ χοάνη.

11) ***Διάφραγμα ὀσχέου***· ἰνῶδες πέταλον ὀβελιαῖον, ὅπερ διαιρεῖ ἔσωθεν τὸ ὄσχεον εἰς δύο θυλάκους, παρεμβαλλόμενον μεταξὺ τῶν δύο ὄρχεων.

12) ***Διάφραγμα οὐρηθροκολεϊκόν.*** Τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τῆς γυναικείας οὐρήθρας, συναπτόμενον στενότατα διὰ στερροῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ μετὰ τοῦ προσθίου τοιχώματος τοῦ κολεοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ ἀποτελοῦν ἑνιαῖον τοίχωμα, ἀπαρτίζει τὸ *οὐρηθροκολεϊκὸν διάφραγμα*.

13) ***Διάφραγμα πυέλου.*** Τὸ διάφραγμα τοῦτο, ὅπερ ἀποφράσσει τὸ κάτω στόμιον (ἢ τὴν ἔξοδον) τῆς πυέλου, ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ τοῦ ἀνελκτῆρος τοῦ πρωκτοῦ μυός, συμπληρουμένου πρὸς τὰ ὀπίσω ὑπὸ τοῦ κοκκυγικοῦ μυὸς (=ἰσχιοκοκκυγικοῦ).

14) ***Διάφραγμα ῥινικὸν ἢ μεσόριον***· χόνδρος τετράπλευρος, φερόμενος ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καθέτως καὶ χωρίζων τὴν ῥινικὴν κοιλότητα (ἢ τὴν θαλάμην) εἰς δύο ἡμιμόρια. Καὶ τὸ μὲν ἄνω καὶ ὀπίσθιον χεῖλος αὐτοῦ ἐναρμόζεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ καθέτου πετάλου τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ καὶ τῆς ὕνεως σχηματιζομένην γωνίαν, τὸ δὲ πρόσθιον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ῥάχιν τῆς ῥινός, διῆκον μέχρι τοῦ ἀκρορρινίου, τὸ δὲ κάτω συνέχεται μετὰ τῆς στυλίδος τῆς ῥινός, ἤτοι τοῦ ὅλως πρὸς τὰ κάτω κειμένου ὑμενώδους διαφράγματος αὐτῆς.

15) ***Διάφραγμα σηραγγωδῶν σωμάτων***· ἰνῶδες πέταλον ἐπὶ τῆς μέσης μοίρας τῶν σηραγγωδῶν σωμάτων τοῦ πέους, ὀβελιαῖον, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ ἔσω τοιχώματος τοῦ ἰνώδους χιτῶνος αὐτῶν.

16) ***Διάφραγμα ὑπαραχνοειδές.*** Διὰ τοῦ διαφράγματος τούτου, τοῦ ὀπισθίου καλουμένου, διαιρεῖται ἐκ τῶν ὄπισθεν ὁ ὑπαραχνοειδὴς χῶρος τοῦ νωτιαίου μυελοῦ εἰς δεξιὸν καὶ ὀπίσθιον ἡμιμόριον.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΖΩΟΛΟΓ.] Τὸ *διάφραγμα* εἰς τὰ κατοικίδια ζῷα εἶναι τοποθετημένον λοξῶς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, μεταξὺ τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος καὶ τοῦ θωρακικοῦ κύτους. Τὸ διάφραγμα εἶναι μέγας μῦς περιττὸς (μὴ ἄρτιος), εὐρύς, ἐλλειψοειδής, πεπιεσμένος ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὄπισθεν, κυρτὸς κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα αὐτοῦ, κοῖλος κατὰ τὸ ὀπίσθιον· φέρει τρία διανοίγματα τοποθετημένα ἐπαλλήλως τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου καὶ διαιροῦντα τοῦτον εἰς δύο μέρη, τὸ πρῶτον σαρκῶδες, περιφερικόν, καὶ τὸ δεύτερον ἀπονευρωμένον, συγκεντρωτικόν, τῶν τμημάτων δὲ τούτων τὰ φυμάτια εἶναι ἀκτινοειδῶς διατεταγμένα. Ὁ πομμέγιστος οὗτος μῦς συνδέεται μετὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν ὀσφυϊκῶν σπονδύλων ὡς καὶ μετὰ τῶν πλαγίων τοῦ κύτους τοῦ θώρακος. Ἡ διὰ τῶν ὀσφυϊκῶν σπονδύλων σύνδεσις γίνεται ὑπὸ δύο τενόντων, οἵτινες συγχέονται μετὰ τῆς συνδετικῆς ταινίας τῶν κατωτέρων σπονδύλων καὶ συνάπτονται ἐπὶ τῆς διαμέσου γραμμῆς τοῦ σώματος, ὅπου καὶ σχηματίζουσιν εἶδος βραχυτάτου ὀχετοῦ, ὅστις διατρέχει τὴν ἀορτήν, τὴν ἄζυγη φλέβα, τὸν θωρακικὸν ὀχετὸν καὶ τὰ σπλαγχνικὰ νεῦρα. Συνέχεια τῶν δύο τούτων τενόντων εἶναι δύο σαρκώδεις θύσανοι, ὁ εἷς δεξιὸς καὶ ὁ ἕτερος ἀριστερός, οἵτινες διευθύνονται λοξῶς πρὸς τὰ κάτω καὶ τὰ ἔμπροσθεν, γίνονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εὐρύτεροι, εἶτα συνενοῦνται μετ' ἀλλήλων καὶ καταλήγουσι κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ ἀπονευρωτικοῦ σωματικοῦ τμήματος. Οἱ δύο οὗτοι θύσανοι μετὰ τῶν τενόντων συνιστῶσι τὰς καλουμένας δοκίδας τοῦ διαφράγματος. Ἡ δεξιὰ δοκὶς διαπερᾶται κατὰ τὸ κέντρον της ὑπὸ τοῦ οἰσοφάγου, τῶν πνευμονογαστρικῶν νεύρων καὶ τῶν οἰσοφαγικῶν κλοιῶν, καὶ εἶναι ἐπιμηκεστέρα καὶ στενοτέρα τῆς ἀριστερᾶς δοκίδος. Οἱ πλευρικοὶ καὶ στερνικοὶ σύνδεσμοι τοῦ μυὸς τούτου διασταυροῦνται κατὰ τὸ μεγαλύτερον διάστημα τοῦ μήκους των μετὰ τῶν πλαγίων κοιλιακῶν μυῶν. Τὸ ἀπονευρωτικὸν τμῆμα τοῦ σώματος χρησιμεύει ὡς κοινὸν κέντρον πάντων τῶν διασταυρουμένων μυῶν. Κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα τὸ διάφραγμα γειτνιάζει μετὰ τῶν πνευμόνων καὶ ἀμεσώτερον μετὰ τῶν πλευρῶν, ἀφ' ὧν διαχωρίζεται ὑπὸ στρώματος ἀποτελουμένου ἐκ κιτρίνων ἐλαστικῶν ἰνῶν, αἵτινες τὸ στερεοῦσι κατὰ τὰ μέρη ἰδίως ὅπου πιέζεται ὑπὸ τῶν κοιλιακῶν νεύρων. Κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα τὸ διάφραγμα ἐφάπτεται τῶν τοιχωμάτων τοῦ περιτοναίου καὶ γειτνιάζει πρὸς τὸ ἧπαρ, τὸν στόμαχον καὶ τὸ κοῖλον ἔντερον. Εἰς τὰ διδάκτυλα, τὸ διάφραγμα εἶναι περισσότερον κυρτὸν καὶ ἐπιμηκέστερον παρὰ εἰς τὰ μονοδάκτυλα, ἐπίσης αἱ δοκίδες του εἶναι ἐπιμηκέστεραι καὶ παχύτεραι εἰς τὰ πρῶτα παρὰ εἰς τὰ δεύτερα καὶ αἱ πλευρικαὶ διακλαδώσεις του εἶναι εὐρύταται. Εἰς τὸν χοῖρον, ὁ οἰσοφάγος διέρχεται διὰ μέσου τῶν δοκίδων τοῦ διαφράγματος. Εἰς τὰ τετραδάκτυλα, ὧν οἱ δάκτυλοι εἶναι ἀκανόνιστοι, τὸ διάφραγμα κατὰ τὸ σαρκῶδες αὐτοῦ τμῆμα εἶναι εὐρύτερον παρ' ὅσον εἰς τὰ μονοδάκτυλα καὶ διδάκτυλα ζῷα. Κατὰ τὴν ἀναπνοὴν σμικρύνονται ἡ διάμετρος τοῦ θώρακος ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὄπισθεν, τὰ κοιλιακὰ σπλάγχνα καὶ τὸ μεταξὺ τῶν κοιλιακῶν μυῶν διάστημα.

Δ. Ν. Π.

—[ΒΟΤ.] Καλοῦνται ἐν τῇ Βοτανικῇ *διάφραγμα* τὰ τοιχώματα τὰ διαχωρίζοντα εἰς λοβοὺς τοὺς καψυμόρφους καρπούς, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ τοιχώματα, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰ μεσογονάτια διαστήματα βλαστῶν τινων.

Δ. Ν. Π.

—[ΦΥΣ.] Εἰς τὴν Ὀπτικὴν καλοῦνται *διαφράγματα* σκοτεινοὶ δίσκοι, χρησιμεύοντες εἰς τὴν κατακράτησιν τῶν φωτεινῶν δεσμῶν. Ταῦτα δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ ὀπήν, μόνιμον ἢ ῥυθμιζομένην, διὰ τὴν κατακράτησιν τῶν ἐξωτερικῶν μόνον ἀκτίνων τῆς φωτεινῆς δέσμης καὶ βελτίωσιν τοῦ ποιοῦ αὐτῆς. Εἰς τὰ γαλβανικὰ στοιχεῖα ἢ τὰ ἠλεκτρολυτικὰ τοιαῦτα, καλεῖται οὕτω τὸ πορῶδες τοίχωμα διαχωρισμοῦ δύο ὑγρῶν. Εἰς τὰ ἐνδωσμωτικὰ στοιχεῖα τὸ ἐκ περγαμηνοῦ χάρτου ἢ ζωϊκῆς μεμβράνης τοίχωμα διαχωρισμοῦ τῶν δύο ὑγρῶν.

ΑΝ. Δ.

—[ΗΛΕΚΤΡ.] Καλεῖται *διάφραγμα* ἢ *κλωβὸς τοῦ Faraday* τὸ μεταλλικὸν σύστημα, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται χῶρός τις νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ ἠλεκτροστατικὰς ἢ καὶ εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ἀπὸ ἠλεκτρομαγνητικὰς ἐπιδράσεις. Τὸ διάφραγμα ἀποτελεῖται γενικῶς ἐκ μεταλλικοῦ κιβωτίου περιβάλλοντος τὸν πρὸς προφύλαξιν χῶρον. Πολλάκις ὅμως ἀρκεῖ καὶ μεταλλικὸν πλέγμα ἐν εἴδει κυτίου ὅπως προφυλάξῃ τὸν χῶρον.

—[ΧΗΜ.] Καλοῦνται *διαφράγματα ἠλεκτρολύσεως* πορώδη διαχωριστικὰ τοιχώματα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὰς ἠλεκτρολύσεις ἐκείνας, καθ' ἃς παρίσταται ἀνάγκη ὅπως ἀποφευχθῇ ἡ ἀνάμιξις τῶν ὑγρῶν τοῦ τε ἀνοδικοῦ καὶ καθοδικοῦ διαμερίσματος, ἢ τοὐλάχιστον ἡ μεταξὺ αὐτῶν διάχυσις νὰ περιορισθῇ ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερον. Ἰδίως κατὰ τὴν ἠλεκτρολυτικὴν παρασκευὴν τοῦ καυστικοῦ νατρίου καὶ καλίου χρησιμοποιοῦνται εὐρέως τὰ πορώδη ταῦτα διαφράγματα, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ ἀνάμιξις τῶν ὑγρῶν τῆς τε ἀνόδου καὶ καθόδου ἐπέρχεται σχεδὸν αὐτομάτως, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας παράγονται δευτερογενεῖς ἀντιδράσεις καθιστῶσαι τὰς πρωτογενεῖς τοιαύτας εὐτελεῖς εἰς ἀπόδοσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ παρεμποδίζουσαι καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἐπίτευξιν αὐτῶν, σχηματιζομένων νέων ἑνώσεων. Ἐν τούτοις ἡ κατὰ τὰς ἠλεκτρολύσεις χρησιμοποίησις διαφραγμάτων, παρὰ τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτῶν πλεονεκτήματα, παρουσιάζει σημαντικὰς δυσχερείας, κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ κολοσσιαία αὔξησις τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἠλεκτρολυτικοῦ ὑγροῦ. Ἐκ τῆς αὐξήσεως ταύτης τῆς ἀντιστάσεως ἐπέρχεται προφανῶς αἰσθητὴ πτῶσις τῆς ἠλεκτρικῆς τάσεως μεταξὺ τῶν ἠλεκτροδίων καὶ κατ' ἀναλογίαν ἐλάττωσις τῆς ἀποδόσεως. Ἡ δυσχέρεια αὕτη δύναται ἐν μέρει νὰ ἀποφευχθῇ, χρησιμοποιουμένων διαφραγμάτων μετὰ λεπτοτάτων καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἰσομεγέθων πόρων. Ἡ φαβεντιανὴ γῆ ἐχρησιμοποιήθη ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ὡς πρώτη ὕλη κατασκευῆς διαφραγμάτων, αὕτη ὅμως ἐγκατελείφθη ὡς εὐχερῶς προσβαλλομένη ὑπὸ τῶν ὀξέων, ἰδίως δὲ ὑπὸ τῶν ἀλκαλίων. Οὐχ ἧττον χρησιμοποιοῦνται εἰσέτι μίγματα ἀποτελούμενα κατὰ 70—75% ἐξ ὀξειδίου τοῦ πυριτίου (SiO_2) καὶ κατὰ 30—25% ἐξ ὀξειδίου τοῦ ἀργιλλίου (Al_2O_3). Ἱκανῶς πορώδη διαφράγματα κατασκευάζονται ἐκ πορσελλάνης μεμιγμένης μετ' ἀμιάντου. Κατὰ τὴν βιομηχανικὴν παρασκευὴν σόδας χρησιμοποιοῦνται κατ' ἐξοχὴν διαφράγματα ἐξ ὑδραυλικῆς κονίας (τσιμέντου). Τὸ πορῶδες τοῦ εἴδους τούτου τῶν διαφραγμάτων δύναται ν' αὐξηθῇ σημαντικῶς διὰ προσθήκης ἐν τῇ κονίᾳ οὐσιῶν τινων (ὡς θείου, ναφθαλίνης κλπ.), ἃς μετὰ τὴν πῆξιν τῆς κονίας ἀπομακρύνομεν, διαλύοντες αὐτὰς ἐντὸς καταλλήλων διαλυτικῶν μέσων. Ἐπίσης ἡ ἀντοχὴ τῶν ἐκ κονίας διαφραγμάτων αὐξάνει, ἐὰν προσθέσωμεν ἐν τῇ ὑδραυλικῇ κονίᾳ μικρὰν ποσότητα ἀμιάντου.

Δ. Τ.

—[ΦΩΤΟΓΡ.] Τὸ *διάφραγμα* ἀποτελεῖ τὸ οὐσιῶδες μέρος παντὸς συστήματος φωτογραφικοῦ φακοῦ. Ὑπὸ τὴν ἁπλουστάτην μορφήν του ἀποτελεῖται ἐκ δίσκου φέροντος ἓν ἢ πλείονα κυκλικὰ ἀνοίγματα, ἅτινα φερόμενα πρὸ τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ ἐπιτρέπουσι τὴν δίοδον μέρους μόνον τῶν προσπιπτουσῶν ἀκτίνων καὶ δὴ ἐκείνων, αἵτινες, μετὰ τὴν διὰ τοῦ φακοῦ δίοδον καὶ τὴν συγκέντρωσίν των ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακός, θὰ δώσωσιν εἰκόνα ἀποτελοῦσαν ἀκριβῆ ἀναπαράστασιν τοῦ πρὸς φωτογράφησιν ἀντικειμένου καὶ ὁμοιομερῶς φωτιζομένην. Ἡ διὰ τῶν διαφραγμάτων ἐπερχομένη μεταβολὴ τῆς φωτεινότητος τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ εἶναι συνάρτησις τοῦ λόγου τῆς διαμέτρου τοῦ διαφράγματος διὰ τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως, ἤτοι τοῦ κλάσματος $\frac{D}{F}$. Αὐξανομένης ἢ ἐλαττουμένης τῆς διαμέτρου D τοῦ διαφράγματος, αὐξάνεται ἢ ἐλαττοῦται ἀντιστοίχως καὶ ἡ διὰ τοῦ φακοῦ διερχομένη ποσότης τοῦ φωτός, ἡ δὲ διὰ δύο διαφραγμάτων διερχομένη ποσότης φωτὸς εἶναι πάντοτε ἀνάλογος πρὸς τὰ ἐμβαδὰ τῶν ἀνοιγμάτων αὐτῶν ἢ πρὸς τὰ τετράγωνα τῶν διαμέτρων των. Οὕτω, διπλασιαζομένου, τριπλασιαζομένου κλπ. τοῦ ἀνοίγματος τοῦ διαφράγματος, διπλασιάζεται, τριπλασιάζεται κλπ. τὸ ποσὸν τοῦ διερχομένου φωτός. Ἀντιστρόφως ὅμως συμβαίνει μὲ τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν, ἥτις ὅσον περισσότερον μεγαλυτέρα εἶναι, τόσον μεγαλυτέρας εἰκόνας σχηματίζει ὁ φωτογραφικὸς φακός. Συνεπῶς ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις, διὰ τὸ αὐτὸ διάφραγμα, τόσον μεγαλυτέρα θὰ εἶναι καὶ ἡ μείωσις τοῦ φωτισμοῦ τῆς φωτογραφικῆς πλακός, διότι τὸ αὐτὸ πλέον ποσὸν φωτὸς κατανέμεται εἰς ἐπιφάνειαν μεγαλυτέραν. Οὕτω π. χ. διπλασιαζομένης τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως καὶ ἡ διὰ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον καὶ τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν εἰκὼν γραμμικῶς μὲν διπλασιάζεται, ἐπιφανειακῶς δὲ τετραπλασιάζεται καὶ ἡ ἔντασις ὅθεν τοῦ φωτισμοῦ αὐτῆς ὑποτετραπλασιάζεται.

Ἐκ τῶν ἐν χρήσει εἰς τὴν φωτογραφικὴν τέχνην διαφραγμάτων διακρίνομεν τοὺς ἑξῆς τύπους:

Ἁπλᾶ διαφράγματα.

1) Τὰ διαφράγματα τὰ ἀποτελούμενα ἐξ ἁπλοῦ ἐλάσματος φέροντος κυκλικὸν ἄνοιγμα (diaphragme vanne, Steckblende). Ταῦτα εἰσάγονται εἰς τὸ σύστημα τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ διὰ καταλλήλου σχισμῆς εὑρισκομένης ἐπὶ τοῦ σωληνοειδοῦς πλαισίου του. Τῶν διαφραγμάτων τούτων χορηγεῖται πλήρης σειρὰ μετὰ τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ μικροτέρου καὶ φθάνουσα εἰς τὸ μεγαλύτερον διάφραγμα. 2) Τὰ περιστροφικὰ διαφράγματα (diaphragmes rotatifs, Revolverblenden). Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ κυκλικοῦ δίσκου, φέροντος διάφορα κυκλικὰ ἀνοίγματα διαφόρου διαμέτρου.

Περιστροφικὸν διάφραγμα.

Ὁ δίσκος οὗτος εἶναι στερεωμένος καταλλήλως εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ συστήματος τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ, διὰ περιστροφῆς δ' αὐτοῦ φέρονται ἑκάστοτε πρὸ τοῦ φακοῦ διαφόρου ἀνοίγματος διαφράγματα. Τὰ περιστροφικὰ διαφράγματα μειονεκτοῦν καθ' ὅτι φέρουν ὀλίγα μόνον ἀνοίγματα. 3) Τὰ ἰριδοδιαφράγματα (diaphragme iris, Irisblende). Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ λεπτῶν δρεπανοειδῶν ἐλασματίων συνδεδεμένων μεταξύ των καὶ ἅτινα ἀφίνουσιν εἰς τὸ κέντρον μικρὸν ἄνοιγμα, οὗτινος ἡ διάμετρος αὐξάνεται ἢ σμικρύνεται διὰ καταλλήλου μικροῦ μοχλοῦ, φέροντος δείκτην κινούμενον ἔμπροσθεν πλακός, ἐφ' ἧς εἶ-

Digitized by Google

ναι κεχαραγμένη ἡ κλῖμαξ τῆς βαθμολογίας τῶν διαφόρων ἀνοιγμάτων τῶν διαφραγμάτων. Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος τῶν ἰριδοδιαφραγμάτων εἶναι καὶ ὁ τελειότερος. Πλὴν τῶν διαφραγμάτων τῶν φερόντων κυκλικὸν ἄνοιγμα ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα μετὰ γωνιωδῶν ἀνοιγμάτων (βλ. λ. αὐτοτυπία). Ὅλα τὰ διαφράγματα τὰ συνοδεύοντα τοὺς φωτογραφικοὺς φακοὺς εἶναι πάντοτε βαθμολογημένα κλιμακηδὸν ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς τῶν ἀκολούθων συστημάτων βαθμολογίας: 1) Συμφώνως πρὸς τοὺς διαφόρους ἀριθμοὺς τοῦ σχετικοῦ ἀνοίγματος, λαμβανομένου ὡς πρώτου ἀριθμοῦ τῆς κλίμακος τοῦ δηλοῦντος τὸ μεγαλύτερον σχετικὸν ἄνοιγμα φωτογραφικοῦ φακοῦ. Οὕτω π.χ. ἂν τὸ πρῶτον ἄνοιγμα τοῦ διαφράγματος εἶναι 2 ἑκσμ., ἡ δὲ ἑστιακὴ ἀπόστασις τοῦ ἀντικειμενικοῦ 15 ἑκσμ., ὁ πρῶτος ἀριθμός, ὃν θὰ φέρῃ ἡ κλῖμαξ τῶν διαφραγμάτων, θὰ εἶναι ὁ λόγος $^{2}/_{15}$, ἢ ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον 7,5. Οὕτω βλέπομεν ἀναγραφομένους εἰς διαφόρους φωτογραφικοὺς φακοὺς τοὺς ἀριθμούς: 6.3, 9, 12.5, 18, 36 κλπ., ἡ μεταξὺ τῶν ὁποίων σχέσις φωτεινότητος εἶναι ὡς οἱ λόγοι:

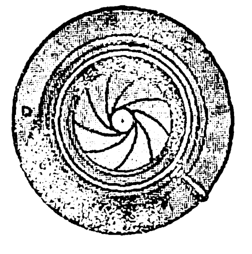

Ἰριδοδιάφραγμα.

$$\frac{1}{6.3^2} : \frac{1}{9^2} : \frac{1}{12.5^2} \text{ κλπ. ἢ ὡς } 6.3^2 : 9^2 : 12^2 \text{ κλπ.}$$

2) Κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον λαμβάνεται ὡς μονὰς τὸ σχετικὸν ἄνοιγμα f:4, ὁ ἀριθμὸς δὲ 2 ἀντιστοιχεῖ εἰς ἐκεῖνο τὸ διάφραγμα, δι' οὗ ἀπαιτεῖται διπλάσιος χρόνος ἐκθέσεως τῆς φωτογραφικῆς πλακός, δηλαδὴ περίπου εἰς τὸν ἀριθμὸν 5,6, ὁ ἀριθμὸς 4 εἰς τὸν ἀριθμὸν 8 κ. ο. κ. 3) Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου τῆς φωτογραφίας ὑποδειχθέντος συστήματος, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον λαμβάνεται ὡς μονὰς τὸ σχετικὸν ἄνοιγμα f:10. Τὸ ἄνοιγμα τοῦτο παρίσταται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 1, οὕτως ὥστε τὰ μεγαλύτερα μὲν ἀνοίγματα παρίστανται διὰ κλασματικῶν ἀριθμῶν, τὰ μικρότερα δὲ δι' ἀκεραίων. Οὕτω π. χ. διὰ τὸ σχετικὸν ἄνοιγμα f:7, διὰ τὸ ὁποῖον, σχετικῶς ὡς πρὸς τὸ ἄνοιγμα f:10, ἀπαιτεῖται ὁ ἥμισυς χρόνος ἐκθέσεως, ἀντιστοιχεῖ ὁ ἀριθμὸς 0,5, διὰ τὸ ἄνοιγμα δὲ f:14 ὁ ἀριθμὸς 2 κ. ο κ. 4) Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου τοῦ 1900 τροποποιηθέντος συστήματος, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον ἐλήφθη ὡς βάσις τὸ σχετικὸν ἄνοιγμα f:1 (τουτέστιν ἄνοιγμα ἴσον πρὸς την ἑστιακὴν ἀπόστασιν), τοῦτο δὲ παρίσταται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 1, οὕτως ὥστε διὰ τὸ ἄνοιγμα 1,5, διὰ τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διπλάσιος χρόνος ἐκθέσεως, θὰ ἀντιστοιχῇ ὁ ἀριθμὸς 2, διὰ τὸ ἄνοιγμα f:2 ὁ ἀριθμὸς 4 κλπ. 5) Κατὰ τὸ σύστημα Dallmeyer-Stolze, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον λαμβάνεται ὡς μονὰς τὸ σχετικὸν ἄνοιγμα f: $\sqrt{10}$, ὅπερ ἰσοῦται μὲ f:3,16, τοῦτο δὲ παρίσταται διὰ τοῦ 1, οὕτως ὥστε διὰ μικρότερα ἀνοίγματα θὰ ἔχωμεν πάλιν ἀρκετὰ μεγάλους ἀριθμούς. 6) Κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα Zeiss, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον λαμβάνεται ὡς μονὰς τὸ σχετικὸν ἄνοιγμα f:50. Τὸ σύστημα τοῦτο πρακτικῶς εἶναι δύσχρηστον, καθότι τὰ μικρότερα διαφράγματα ἔχουν ἀρκετὰ μεγάλους ἀριθμούς. 7) Κατὰ τὸ νέον σύστημα Zeiss, ὅπερ διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν λοιπῶν, διότι εἰς τοῦτο ἀναφέρεται ἀπ' εὐθείας τὸ μῆκος τῆς διαμέτρου ἑκάστου διαφράγματος εἰς χιλιοστόμετρα, οὕτως ὥστε εἶναι εὔκολον γνωρίζοντες τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν νὰ εὕρωμεν τὰ ἀντίστοιχα σχετικὰ ἀνοίγματα, τὰ ἀνταποκρινόμενα δηλαδὴ ὡς τιμαὶ τῶν διαφόρων διαφραγμάτων. Ἐξ ὅλων τῶν μνημονευθέντων συστημάτων βαθμολογίας τὸ φυσικώτερον φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἀναφέρον ἀπ' εὐθείας τὰ διάφορα σχετικὰ ἀνοίγματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Μακρῆ*, Στοιχεῖα φωτογραφικῆς.—*L. Coustel*, Traité de Photographie en noir et en couleurs.—*Heinrich Kessler*, Die Photographie.—*Eder*, Handbuch für Photographie.

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

— [ΝΑΥΤ.] Καλοῦνται *διαφράγματα* (κοιν. *φραχτὴ* ἢ *μπουλμές*, γαλλ. les cloisons, ἀγγλ. bulkhead), διαχωρίσματα ξύλινα ἢ σιδηρᾶ, μόνιμα ἢ ἀφαιρετά, διαμήκη ἢ ἐγκάρσια, ἀλλὰ καὶ στεγανά, ὁπότε εἶναι καὶ μόνιμα καὶ σιδηρᾶ. Τὰ ἀφαιρετά, ξύλινα ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐμποδίζουσι τὴν μετακίνησιν εὐκινήτου φορτίου (ὡς οἱ δημητριακοὶ καρποὶ χύδην φορτούμενοι ἐντὸς σάκκων) κατὰ τὰς διατοιχίσεις καὶ συνεπῶς τὸν κίνδυνον κλίσεως ἢ ἐξ ἀνατροπῆς τοῦ πλοίου λόγῳ μετατοπίσεως τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τοῦ πλοίου ἔξω τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου. Τὰ δὲ στεγανὰ διαφράγματα, τὸ πρῶτον ἐφαρμοσθέντα εἰς τὸν «Μέγαν Ἀνατολικὸν» (βλ. λ. «Γκρέητ *Ἤστερν*») ὑπὸ τοῦ Μπρουνέλ, συμβάλλουσιν εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ πλοίου ἐν περιπτώσει διαρροῆς τῶν ὑφάλων του, πάντως δὲ συντελοῦν εἰς τὴν συνεκτικότητα καὶ τὴν μείζονα ἀντοχὴν τοῦ συνόλου τοῦ σκάφους· διὸ καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα τὰ στεγανὰ διαφράγματα εἶναι πυκνὰ καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀρίστην δυνατὴν ἐγγύησιν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ πλοίου ἐκ βλαβῶν μάχης.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **διαφράγματα** ***μεσομύϊα*** *[Ἀνατομ.]*. Αἱ ἐν τῷ βάθει περιτονίαι ἐκεῖναι, αἵτινες προσφύονται εἰς ὀστᾶ, παρεμβαλλόμεναι δίκην διαφραγμάτων μεταξὺ μυῶν, εἰς οὓς χρησιμεύουσι καὶ πρὸς ἔκφυσιν, ὀνομάζονται *μεσομύϊα διαφράγματα* ἢ *σύνδεσμοι* (βλ. περιτονίαι).

— **διαφράγματα** ***μεσοφάτνια***. Ταῦτα χωρίζουσιν ἀπ' ἀλλήλων τὰ ὀδοντικὰ φατνία (βλ. φατνία).

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **διαφραγμάτων** ***ρεύματα*** *[Ἠλεκτροχημ.]*. Ἠλεκτρικὰ ρεύματα παραγόμενα κατὰ τὴν ροὴν ὑγροῦ διά τινος πορώδους διαφράγματος. Κατὰ τὴν ὑπὸ πίεσιν δίοδον ὕδατος διά τινος διαφράγματος παρουσιάζεται μεταξὺ τοῦ πρὸ καὶ τοῦ μετὰ τοῦτο ὑπάρχοντος ὕδατος διαφορὰ δυναμικοῦ, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐμβάπτισιν ἐντὸς αὐτῶν δύο ἠλεκτροδίων παρέχει ἠλεκτρικὴν δύναμιν ρεύματος. Αὕτη εἶναι ἀνάλογος τῆς πιέσεως καὶ ἑπομένως καὶ τῆς ταχύτητος ροῆς αὐτοῦ, ἐξαρτᾶται δὲ ἰδίᾳ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ διαφράγματος καὶ τοῦ ὑγροῦ. Ἡ φορὰ τοῦ ρεύματος συμπίπτει κατὰ κανόνα πρὸς τὴν φορὰν ροῆς τοῦ ὑγροῦ· ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ τὸ οἰνόπνευμα, ὅπου αὕτη εἶναι ἀντίθετος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸ τῆς *ἠλεκτροωσμώσεως*.

ΑΝ. Δ.

διαφραγματικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ διάφραγμα

— **διαφραγματικαὶ** ***ἀρτηρίαι*** καὶ ***νεῦρα*** *[Ἀνατομ.]*. α') Αἱ ἀρτηρίαι τοῦ διαφράγματος, αἱ μὲν ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτοῦ διανεμόμεναι προέρχονται: 1) ἐκ τῆς ἔσω μαστικῆς ἀρτηρίας· 2) ἐκ τῶν μεσοπνευμονίων ἀρτηριῶν (τῆς θωρακικῆς ἀρτηρίας), αἵτινες ἐπικαλοῦνται *ἄνω φρενικαὶ ἀρτηρίαι*· αἱ δὲ τῆς κάτω ἐπιφανείας ἐξορμῶνται ἐκ τῆς *κάτω φρενικῆς ἀρτηρίας* (κλάδου τῆς κοιλιακῆς ἀορτῆς), ἐκφυομένης ἑκατέρωθεν ἰσοϋψῶς τῷ 12ῳ θωρακικῷ σπονδύλῳ ἀμέσως κατωτέρω τοῦ ἀορτικοῦ τρήματος τοῦ διαφράγματος, διαιρουμένης δὲ εἰς δύο κλάδους, τὸν *πρόσθιον*, διανεμόμενον περὶ τὸ οἰσοφαγικὸν τρῆμα τοῦ διαφράγματος, καὶ τὸν *ὀπίσθιον*, διανεμόμενον ἔνθεν μὲν εἰς τὴν περιφερικὴν μοῖραν τοῦ διαφράγματος, ἔνθεν δὲ εἰς τὸ τενόντιον κέντρον αὐτοῦ, σχηματίζον περὶ τὸ τρῆμα τῆς κάτω κοίλης φλεβὸς ἀρτηριακὸν κύκλον. β') Τὰ δὲ διαφραγματικὰ νεῦρα εἶναι: 1) κυρίως τὰ δύο φρενικά· 2) κλωνία τῶν ἓξ τελευταίων θωρακικῶν (μεσοπλευρίων) νεύρων· 3) κλωνία τοῦ πνευμονογαστρικοῦ, καὶ 4) ἶνες τοῦ συμπαθητικοῦ, προσαγόμεναι εἰς τὸ διάφραγμα εἴτε ἐμμέσως διὰ τῶν φρενικῶν νεύρων, εἴτε ἀμέσως ἐκ τοῦ κοιλιακοῦ (=ἡλιακοῦ πλέγματος τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου).

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

διαφραγματῖτις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἐτυμολογικῶς ὑποδεικνύει φλεγμονὴν τοῦ διαφράγματος. Ὡς νοσηρὰ ὅμως ἐκδήλωσις καὶ ὡς ἰδιαιτέρα παθολογικὴ κατάστασις καταλέγεται μεταξὺ τῶν νόσων αἵτινες ἀποτελοῦσι κεχωρισμένον καὶ αὐτοτελὲς κεφάλαιον. Εἶναι μᾶλλον σύμπλεγμα διαφόρων παθολογικῶν ἐπεξεργασιῶν, ἰδίως ὅμως ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν ταύτην περιεγράφησαν περιπτώσεις διαφραγματικῆς πλευρίτιδος.

Δ. Ι. Α.

διαφραγματοκήλη (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἐκτόπισις κοιλιακῶν ὀργάνων ἐκ τοῦ κύτους τῆς κοιλίας εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ θώρακος διὰ μέσου ὀπῆς τινος τοῦ διαφράγματος. Ἡ διαφραγματοκήλη εἶναι ἄλλοτε μὲν συγγενής, ὀφειλομένη εἰς διαμαρτίαν τῆς διαπλάσεως, ἄλλοτε δὲ ἐπίκτητος, παραγομένη ἐκ τραυμάτων ἢ κακώσεων ἐν γένει ἐπιφερουσῶν λύσιν τῆς συνεχείας κατὰ τὸ διάφραγμα. Τὰ ἐκ τῆς κοιλίας εἰς τὸν θώρακα ἐκτοπιζόμενα σπλάγχνα εἶναι συχνότερον μὲν ὁ στόμαχος, τὸ κόλον, τὸ ἐπίπλουν, τὸ λεπτὸν ἔντερον, σπανιώτερον δὲ τὸ ἧπαρ, τὸ δωδεκαδάκτυλον, τὸ τυφλόν, τὸ πάγκρεας, οἱ νεφροί. Διαφραγματοκῆλαι παρετηρήθησαν ἰδίως πολλαὶ ἀπὸ τοῦ Μεγάλου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, προελθοῦσαι ἐκ τραυματισμῶν. Ἀναλόγως τῶν ἐκτοπισθέντων ὀργάνων, τὰ συμπτώματα τῆς διαφραγματοκήλης εἶναι ποικίλα. Συνέβη ν' ἀποκαλυφθῶσι τυχαίως ἐν νεκροτομίαις διαφραγματοκῆλαι, αἵτινες οὐδὲν φαινόμενον προὐκάλεσαν ἐν τῇ ζωῇ. Συνήθως παράγουσι διάφορα φαινόμενα ἀναγόμενα εἰς τὰ πεπτικὰ ὄργανα ἢ προερχόμενα ἐκ πιέσεως τῶν θωρακικῶν ὀργάνων (δύσπνοια, παλμοί, πόνοι κατὰ τὸν θώρακα). Διὰ τῆς φυσικῆς ἐξετάσεως, τῆς ἐπικρούσεως καὶ ἀκροάσεως, ἀποδεικνύεται ἡ ὕπαρξις ὀργάνων κοιλιακῶν ἐντὸς τοῦ θώρακος καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐκτόπισις θωρακικῶν ὀργάνων. Οὐσιωδῶς δὲ συμβάλλεται εἰς τὴν διάγνωσιν ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων Röntgen ἐξέτασις. Ἐνίοτε ἐπέρχονται ἐπὶ διαφραγματοκήλης φαινόμενα ἐσωτερικῆς περισφίγξεως, οὐχὶ σπανίως δὲ ἡ περίσφιγξις εἶναι τὸ πρῶτον φαινόμενον, ὅπερ ἀποκαλύπτει τὴν ὕπαρξιν τῆς διαφραγματοκήλης. Ἡ θεραπεία τῆς διαφραγματοκήλης εἶναι χειρουργική. Διανοίγομεν τὸν θώρακα (ἢ τὴν κοιλίαν), ἐπανσφέρομεν εἰς τὴν κοιλίαν τὰ ἐν τῷ θώρακι κοιλιακὰ σπλάγχνα διὰ τῆς εὐρυνομένης ἐν ἀνάγκῃ ὀπῆς κατὰ τὸ διάφραγμα καὶ τέλος φράσσομεν τὴν ὀπὴν ταύτην πρὸς ἀποφυγὴν νέας ἐκτοπίσεως τῶν κοιλιακῶν σπλάγχνων.

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

— *[Κτηνιατρ.]*. Ἡ πάθησις αὕτη παρατηρεῖται συνήθως εἰς τὰ μεγάλα ζῷα, ὅπως εἰς τὸν βοῦν, τὸν ἵππον κτλ., καὶ σπανιώτερον εἰς τὰ μικρὰ τετράποδα. Κυριωτέρα αἰτία αὐτῆς εἶναι κυρίως ἡ κοπιώδης ἐργασία, εἰς ἣν ὑποβάλλεται τὸ ζῷον εὐθὺς μετὰ λῆψιν μεγάλης ποσότητος τροφῆς. Ὁ ὑπὸ διαφραγματοκήλης προσβληθεὶς ἵππος καθίσταται ἀνίκανος πρὸς ἐργασίαν καὶ συχνάκις ἀποθνήσκει.

Δ. Ν. Π.

διάφραξις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαφράττειν*, τὸ ἐν τῷ μεταξὺ φράξιμον.

διαφράσσω καὶ ***διαφράττω***, ἀόρ. *διέφραξα—διεφράχθην*, παθ. μετοχ. *διαπεφραγμένος*· φράττω ἐν τῷ μεταξύ, διαχωρίζω, στήνω διάφραγμα.

διαφυγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διαφεύγειν*, ἐκφυγή, κοιν. *ξεγλίστρημα*: «διαφυγὴ τοῦ κινδύνου,—τῆς τιμωρίας».

διαφυγὸν ***κέρδος*** *[Νομ.]*· βλ. λ. διαφέρον *[Νομ.]*.

διαφύλαξις (ἡ)· ἡ διὰ χρόνου φύλαξις, διατήρησις, συντήρησις: «ἡ διαφύλαξις τῆς ὑγείας,—τῆς περιουσίας,—τοῦ κειμηλίου».

διαφυλάττω καὶ ***διαφυλάσσω***, ἀόρ. *διεφύλαξα—διεφυλάχθην*· φυλάττω διὰ χρόνου, κρατῶ ἐπὶ μακρόν, διατηρῶ, συντηρῶ: «διεφύλαξα τὴν προῖκά σου ἄθικτον», «ὁ Θεὸς νὰ μᾶς διαφυλάττῃ».

διαφύομαι· φύομαι μεταξύ, φυτρώνω, βλαστάνω.

διάφυσις (ἡ)· τὸ φυόμενον, τὸ πρῶτον βλάστημα, ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ βλαστοῦ.

— **διάφυσις** ***ὀστῶν*** *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται *διάφυσις* ἡ λεπτοτέρα μέση μοῖρα τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν, ἥτις καὶ σῶμα καλεῖται, περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν δύο ἑκατέρωθεν ἐπιφύσεων (ἄκρων), πρὸς ἃς συνδέεται διὰ τοῦ συζευκτικοῦ χόνδρου ἢ συζευκτικῆς ραφῆς. Ἔχουσα ὡς τὰ πολλὰ σχῆμα κυλινδρικὸν ἢ πρισματικόν, συνίσταται ἐκ συμπαγοῦς ὀστεΐνης οὐσίας, ἧς ἔνδον (ἐν τῷ κέντρῳ) ὑπάρχει μεγάλη ἐπιμήκης κοιλότης, ὁ *μυελικὸς αὐλός*, πληρούμενος ὑπὸ μυελοῦ.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

διαφωνία (ἡ)· διαφορὰ φωνῆς, παραφωνία, ἀντίθ. *συμφωνία*· || μεταφ. διατύπωσις διαφόρου γνώμης, διχογνωμοσύνη, ἀσυμφωνία: «ὑπάρχει διαφωνία εἰς τὸ συμβούλιον».

— *[Μουσ.]* Καλεῖται ἐν τῇ μουσικῇ *διαφωνία* (κοιν. *παραφωνία*) πᾶν διάστημα ἢ ἁρμονία προκαλοῦσα δυσάρεστον συναίσθημα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν *συμφωνίαν*. Εἰς τὰ διάφωνα διαστήματα ὁ φθόγγος, ὁ ἀποτελῶν διαφωνίαν, ἐξαρτᾶται πάντοτε ἐκ τῆς κλίμακος καὶ τῆς ἁρμονίας· π. χ. εἰς τὸ διάστημα σολ-λα, ὁ φθόγγος λα ἀποτελεῖ διαφωνίαν ἐὰν εὑρισκώμεθα εἰς τὴν κλίμακα τοῦ σολ· ἀντιθέτως ὁ σολ εἶναι διάφωνος ἐὰν εὑρισκώμεθα εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ρε· εἰς τὸ διάστημα φα-σολ, ὁ σολ εἶναι διάφωνος εἰς τὴν κλίμακα τοῦ φα, ὁ φα εἶναι διάφωνος εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ντο καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἀναλόγως τῆς ἁρμονικῆς αὐτῶν σπουδαιότητος αἱ διαφωνίαι δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν: εἰς διαφωνίας χαρακτηριστικάς, εἰς διαβατικάς, εἰς ἐκ καθυστερήσεως καὶ εἰς χρωματικάς. Αἱ χαρακτηριστικαὶ διαφωνίαι εἶναι: Ἡ τῆς μικρᾶς τρίτης τῆς προστιθεμένης εἰς μείζονα συγχορδίαν καὶ μεταβαλλούσης ταύτην εἰς δεσπόζουσαν μεθ' ἑβδόμης· π. χ. φα, λα, ντο, μι ὕφ., δεσπόζουσα τοῦ σι ὕφ. Ἡ τῆς κατιούσης ἑβδόμης προστιθεμένης εἰς ἐλάσσονα ὑποδεσπόζουσαν, π. χ. ρε, φα, λα ὕφ., ντο, καθορίζει τὴν κλίμακα τοῦ ντο ἐλ. Ἡ τῆς μεγάλης ἕκτης προστιθεμένης εἰς συγχορδίαν ὑποδεσποζούσης, π. χ. σολ, σι, ρε, μι, εἶναι ὑποδεσπόζουσα εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ρε.

Ἡ τῆς κατιούσης ἕκτης προστιθεμένης εἰς ἐλάσσονα συγχορδίαν· π. χ. φα, σολ, σι ὕφ., ρε, ἀνήκει εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ντο ἔλασσον. Διαβατικὰς διαφωνίας ἀποτελοῦσιν ὅλοι οἱ διαβατικοὶ φθόγγοι οἱ δυνάμενοι νὰ παρελάσουν διὰ μέσου μιᾶς συγχορδίας, πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις· π. χ εἰς τὴν μείζονα συγχορδίαν ντο, μι, σολ, ντο, οἱ διαβατικοὶ φθόγγοι: ΡΕ, ΦΑ, ΛΑ, ΣΙ εἶναι διαβατικαὶ διαφωνίαι. Καὶ πρὸς κατιοῦσαν διεύθυνσιν, εἰς τὴν συγχορδίαν φα, λα, ντο, φα, οἱ φθόγγοι ΜΙ, ΡΕ, ΣΙ ὕφ, ΣΟΛ ἀποτελοῦσι τὰς διαβατικὰς διαφωνίας. Διαφωνίαι ἐκ καθυστερήσεως εἶναι: ἡ τῆς τετάρτης καθυστερούσης τὴν τρίτην· τῆς ἕκτης καθυστερούσης τὴν πέμπτην κτλ. Αἱ χρωματικαὶ διαφωνίαι σχηματίζονται ἐκ τῆς χρωματικῆς ἀλλοιώσεως ἑνὸς ἢ περισσοτέρων φθόγγων

Digitized by Google

τῆς συγχορδίας καὶ συγχέονται πολλάκις πρὸς τὰς διαβατικὰς διαφωνίας. Ἡ διαβατικὴ ηὐξημένη πέμπτη, ἡ συνδέουσα τὴν πρώτην βαθμῖδα μείζονος τρόπου μετὰ τῆς ἕκτης, εἶναι χρωματικὴ διαφωνία· π. χ. εἰς τὴν συγχορδίαν ντο, μι, σολ δίεσις (τῆς κλίμακος τοῦ ντο μεῖζον), ὁ φθόγγος σολ δίεσις εἶναι διαβατικὴ διαφωνία ὁδηγοῦσα εἰς τὴν συγχορδίαν τῆς ἕκτης βαθμῖδος λα, ντο, μι· εἰς τὴν συγχορδίαν φα, λα, ντο δίεσις, ἡ χρωματικὴ διαφωνία ντο δίεσις ὁδηγεῖ εἰς τὴν συγχορδίαν ρε, φα, λα κτλ. Γ. Σ.

διάφωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διάφορον, ἀνάρμοστον φωνὴν ἔχων, ἀσύμφωνος, παράφωνος (μουσ.).

διαφωνῶ (*—έω*)· φωνῶ, ἐκβάλλω φωνὴν ἀνάρμοστον, παραφωνῶ (μουσ.)· || ἔχω διάφορον γνώμην, διχογνωμονῶ, δὲν συμφωνῶ, διΐσταμαι ὡς πρὸς τὴν γνώμην: «οἱ ὑπουργοὶ διεφώνησαν πρὸς ἀλλήλους,—πρὸς τὸν πρόεδρον».

διαφώσκω· διαφέγγω: «διαφώσκει ἡ ἡμέρα», ξημερώνει, γλυκοχαράζει.

διαφωτίζω· φωτίζω ἐντελῶς, κάμνω τινὰ νὰ φωτισθῇ, να ἐννοήσῃ τι, διευκρινῶ: «μᾶς διεφώτισε περὶ τοῦ ζητήματος» καὶ «διεφώτισε τὸ ζήτημα».

διαφώτισις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαφωτίζειν*, ἡ κατατόπισις: «ἡ διαφώτισις τῶν ἀκροατῶν»· || διευκρίνησις, ἐξακρίβωσις.

διαφωτισμὸς (ὁ)· ἡ διαφώτισις (βλ. λ.).

—*[Φιλοσοφ.]* Καλεῖται *διαφωτισμὸς* (Aufklärung) ἡ διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς κριτικῆς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν προλήψεων καὶ ἀπὸ τῆς πίστεως εἰς οἱανδήποτε αὐθεντίαν. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον δηλοῦται ἐπίσης ἡ διάδοσις σαφῶν καὶ ἀπροκαταλήπτων γνώσεων εἰς πάντα τὰ ζητήματα τὰ ἀφορῶντα τὸ νοεῖν καὶ τὴν ζωήν, ὁμοίως δὲ ἡ ἐκ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ἀφορμηθεῖσα μεγάλη φιλοσοφικὴ κίνησις, ἥτις μετὰ τὸν ὑπὸ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἐκτοπισμὸν τῆς φιλοσοφίας τῶν σχολαστικῶν ἡδραίωσε τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς κυριαρχίας τῆς ἐπιστήμης.

Σκοποὶ τοῦ *διαφωτισμοῦ*, ἐπεκτεινομένου καὶ εἰς τοὺς οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου παράγοντας, εἶναι ἡ διάγνωσις καὶ κατανόησις πασῶν τῶν σφαιρῶν τῆς ζωῆς διὰ τοῦ ἐν παντὶ ἀτόμῳ ἐνυπάρχοντος γενικῶς ἀνθρωπίνου λόγου, ἡ ἐξασφάλισις αὐτοτελείας καὶ ἐλευθερίας σκέψεως καὶ δράσεως καὶ ἡ ὀρθολογικὴ διεργασία τοῦ δεδομένου ἐπὶ τῷ τέλει διαμορφώσεως κοσμοθεωρίας καὶ βιοθεωρίας συναδούσης πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς νοήσεως. Ὁ διαφωτισμὸς ἤρξατο ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τοῦ ἐμπειρισμοῦ τοῦ Βάκωνος, ἀνεπτύχθη δὲ περαιτέρω ὑπὸ τοῦ Λόκκε, τοῦ Τόλαντ, τοῦ Τίνταλ καὶ τοῦ Σαίφτσμπουρυ. Εἰς τὴν χορείαν τῶν Γάλλων ὀπαδῶν τοῦ διαφωτισμοῦ ἀνήκουσιν ὁ Μοντεσκιέ, ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Ρουσώ, ἐν μέρει δὲ ὁ Ἑλβέτιος, ὁ Ὀλμπάχ, ὁ Γκρίμ, οἱ ἐγκυκλοπαιδικοὶ Ντιντερὸ και ντ' Ἀλαμπέρ, ὁ ὑλιστὴς Λαμεττρὶ καὶ ἄλλοι. Γερμανοι ὑπέρμαχοι τοῦ διαφωτισμοῦ ὑπῆρξαν ὁ Τομάζιους, ὁ Ἔντελμαν, Φρειδερῖκος ὁ Μέγας, ὁ Λέσιγκ, ὁ Μέντελσον, ὁ Ραϊμάρσος, κἄ.

Ὁ διαφωτισμὸς ἐν Γερμανίᾳ ἔσχε μᾶλλον χαρακτῆρα ἐκλεκτικῆς ἐκλαϊκευτικῆς φιλοσοφίας, ἥτις ἠσχολήθη ἰδίᾳ περὶ ψυχολογικά, τελολογικὰ και ὑρησκειολογικὰ θέματα. Κατὰ τοῦ διαφωτισμοῦ ἀντεπεξῆλθε πρῶτος ὁ Ρουσώ, τέως ὀπαδός του ὅστις ἐν τῷ «Αἰμιλίῳ» αὐτοῦ τονίζει τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀμέσου, συναισθηματικῆς, διαισθητικῆς γνώσεως, ἔναντι τῆς συλλογιστικῆς «Le coeur, λέγει, a des raisons que la raison ne connaît pas» («ἡ καρδία ἔχει τοὺς λόγους της, τοὺς ὁποίους ὁ λόγος ἀγνοεῖ»). Κατ' αὐτόν, τὸ συναίσθημα (sentiment) εἶναι ὁ γνώμων οὐ μόνον τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ τῶν διανοητικῶν ἀξιῶν. Τὸν Ρουσὼ ἠκολούθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τοῦ διαφωτισμοῦ οἱ Γερμανοὶ Χάμαν, Ἔρντερ, Γιακόμπι, Σλάϊερμάχερ καὶ ἄλλοι. Ὁ Κάντιος καλεῖ διαφωτισμὸν τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς κηδεμονίας, δι' ἣν ὑπῆρξεν αὐτὸς οὗτος αἴτιος. Κηδεμονίαν νοεῖ ὁ φιλόσοφος οὗτος τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν νόησιν αὐτοῦ ἐλευθέρως, ἄνευ ξένης καθοδηγήσεως, εἶναι δὲ ὁ ἄνθρωπος αἴτιος δι' αὐτήν, διότι ἡ τοιαύτη κηδεμονία δὲν προῆλθεν ἐξ ἀδυναμίας τῆς νοήσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἐλλείψεως ἀποφασιστικότητος καὶ θάρρους ν' ἀποβάλῃ τὰς πατροπαραδότους δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις. Οὐχ ἧττον καὶ αὐτὸς ὁ Κάντιος ἐπολέμησε τὸν δογματισμὸν τοῦ διαφωτισμοῦ διὰ τοῦ κριτικισμοῦ, δι' οὗ πειρᾶται νὰ ἐκτοπίσῃ πᾶσαν μεταφυσικὴν αὐταπάτην καὶ νὰ θέσῃ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως.

Ὁ διαφωτισμὸς ἐμφανίζεται ἐκ νέου ὑπὸ διάφορον μορφὴν παρὰ τοῖς ὑλισταῖς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ πολλοῖς ὀπαδοῖς τοῦ μονισμοῦ. Ἀλλὰ συγχρόνως παρατηρεῖται μεγάλη ἀντίδρασις ἐκ μέρους τῶν νεορρωμαντικῶν, ὑπερμάχων τῆς φιλοσοφίας τῆς διαισθήσεως καὶ τοῦ ἀλογισμοῦ (Irrationalismus). Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— **διαφωτισμὸς** ***πνευματικός***. Κατὰ τὸν ΙΗ΄ καὶ ΙΘ΄ αἰῶνα ἤσκησαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς λατρείας τῶν διαμαρτυρομένων δύο πνευματικὰ ῥεύματα, ὁ *εὐσεβισμὸς* (Pietismus) καὶ ὁ *διαφωτισμὸς τῶν πνευμάτων* ἢ *ὀρθολογισμὸς* (Rationalismus). Ὁ διαφωτισμὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχει τὸ ἑξῆς κοινὸν μετὰ τοῦ εὐσεβισμοῦ, ὅτι ἀποδίδει εἰς τὴν λατρείαν ἀξίαν κατὰ τὸ μέτρον μόνον τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, ἑπομένως τονίζει ἀποκλειστικῶς τὴν ὑποκειμενικὴν αὐτῆς ὄψιν καὶ σημασίαν. Ἐνῷ ὅμως διὰ τὸν εὐσεβισμὸν ἡ δημοσία λατρεία σκοπὸν ἔχει νὰ διαπαιδαγωγήσῃ τοὺς πνευματικῶς καὶ θρησκευτικῶς ἀώρους, ἀνυψοῦσα αὐτοὺς εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς (παιδαγωγικὸς σκοπὸς τῆς λατρείας), ὁ διαφωτισμὸς ἢ ὀρθολογισμὸς ἐπιζητεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀλήθειαν τῆς λατρείας, παραμελῶν τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἱστορικὴν αὐτῆς ἐκδήλωσιν. Διὰ τὸν διαφωτισμὸν δὲν ὑφίσταται ὁ εἰδικὸς χαρακτὴρ τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας· ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι κατ' αὐτὸν ἁπλῶς ἡ ἱστορικὴ εἰσαγωγὴ καὶ προπαιδεία διὰ τὴν φυσικὴν θρησκείαν, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἡ λατρεία οὕτως ὑποτάσσεται εἰς τὸν κεφαλαιώδη σκοπὸν τῆς ἠθικῆς τελειώσεως τοῦ ἀτόμου. Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

διαφώτιστον (τὸ) *[Φυσ.]*. Ἡ ἰδιότης σωμάτων τινῶν νὰ ἐπιτρέπωσι τὴν δίοδον τοῦ φωτὸς ἐν διαχύσει, χωρὶς νὰ εἶναι διαφανῆ. Διαφώτιστα σώματα εἶναι ἡ γαλακτόχρους ὕαλος, λευκὸς χάρτης διαποτισθεὶς δι' ἐλαίου κλπ.. Τὰ διαφώτιστα σώματα ἐπιτρέπουσι τὴν ἐν μέρει διάκρισιν τῶν ὄπισθεν αὐτῶν εὑρισκομένων ἀντικειμένων ὡς συγκεχυμένων σκιῶν ἄνευ σαφοῦς ὁρίου. ΑΝ. Δ.

διαφώτιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ), ὁ ἐσωτερικῶς φωτισμένος· || τὸ οὐδ. διαφώτιστον (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

διαχαία (ἡ) (Diachaea) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυξομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φακιδιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας μὲ θαλλὸν κυλινδρικὸν κατὰ τὴν βάσιν του, ὅστις κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα φέρει κεντρικήν, ἀνεπτυγμένην, εὐθέως πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένην ἀπόφυσιν, περιβαλλομένην ὑπὸ πολυπληθῶν διαφόρως διατεταγμένων νηματίων, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὴν ἐπιμήκη, ᾠοειδῆ κορυφὴν τοῦ θαλλοῦ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *διαχαία ἡ ἀραβόσιτος* (Diachaea zea), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ζῇ ἐπὶ ἀποσυντεθειμένων ξύλων. ΑΝ. Π.

Διαχαία ἡ ἀραβόσιτος.

διαχαίνιον (τὸ) ἢ *διαχαίνη* (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἀχαίνιον, δηλαδὴ ὁ καρπός, ὅστις φέρει λεπτόν, περγαμηνοειδὲς περικάρπιον καὶ δὲν συμφύεται μετὰ τοῦ σπέρματος, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο ὁμοίων τμημάτων. Διαχαίνιον καρπὸν ἔχουσι πλεῖστα φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν* καὶ τῶν *ῥουβιδοειδῶν*. Δ. Ν. Π.

διαχάραξις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαχαράσσειν*, ἡ χάραξις: «ἡ διαχάραξις τῶν συνόρων».

διαχαράσσω ἢ *διαχαράττω*· χαράσσω, ὁρίζω διὰ χαράγματος: «διαχαράσσω τὰ ὅρια ἑνὸς οἰκοπέδου»· || μεταφ καθορίζω: «διαχαράσσω τὸ ἀκολουθητέον σύστημα ἐνεργείας».

διαχασματικός, *—ή, —όν*· διὰ τῆς λέξεως ταύτης μετεφράσθη τὸ γερμανικὸν spirantische: «διαχασματικὴ προφορά», ἡ μετὰ χασμωδίας προφορά· ἡ λέξις δὲν ἐπεκράτησεν.

διάχειλος (ὁ) (Diachilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Οἱ διάχειλοι ἔχουσι σῶμα τελείως διακεκριμένον εἰς κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν, χρῶμα χαλκῶδες καὶ ζῶσι παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος, γνωστότερον εἶναι ὁ *διάχειλος ὁ κοινὸς* (Diachilus vulgaris), ὅστις ἔχει σῶμα ἀτρακτοειδές, κεραίας λεπτὰς καὶ πολυαρθρωτάς, κεφαλὴν μᾶλλον τριγωνικήν, θώρακα σφαιροειδῆ καὶ κοιλίαν ἐπιμήκη, ᾠοειδῆ, ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ τρίτον ζεῦγος τῶν ποδῶν εἶναι ἐπιμηκέστερον τῶν δύο προσθίων ζευγῶν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανὸς μὲ κυανᾶς ἀποχρώσεις καὶ λεπτοτάτας ῥαβδώσεις ἐπιμήκεις ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Δ. Ν. Π.

Διάχειλος ὁ κοινός.

διαχειμάζω, *ἀόρ. διεχείμασα*· διέρχομαι τὸν χειμῶνα, κοιν. *ξεχειμάζω*: «οἱ ποιμένες διαχειμάζουσιν εἰς τὰ χειμάδια».

διαχειρίζομαι, *ἀόρ. διεχειρίσθην*· διὰ χειρὸς ἔχω, κρατῶ εἰς τὰς χεῖράς μου καὶ διευθύνω, διακυβερνῶ· «διαχειρίζεται τὰ κοινά,—τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους», «διεχειρίσθης κακῶς τὸ ζήτημα» || εἰδικώτερον, ἐπιτροπεύω περιουσίαν, ἐπιμελοῦμαι τῶν εἰσπράξεων καὶ τῶν πληρωμῶν: «διαχειρίζομαι τὸ κληροδότημα», «διαχειρίζομαι ὑλικὸν ἐπιστρατεύσεως», «—τὸ χρηματικὸν τοῦ λόχου».

διαχείρισις, (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαχειρίζεσθαι (βλ. λ.): «ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας,—τῆς ὑποθέσεως,—τῆς ἐξουσίας».

—[ΣΤΡΑΤ.] Ἐν τῷ στρατῷ καλεῖται «*σῶμα διαχειρίσεως*» τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν τὸ ἐπιφορτισμένον τὴν διαχείρισιν τοῦ χρηματικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ. Κατὰ τὰς μέχρι τοῦ 1914 ἐποχάς, τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην διεξῆγον οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τότε οἰκονομικοῦ σώματος, μετὰ δὲ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους συνεκροτήθη διὰ πρώτην φορὰν ἐν Ἑλλάδι τὸ σῶμα τῶν *ἀξιωματικῶν διαχειρίσεως* ἐξ ἀξιωματικῶν τῶν τότε καταργηθέντων σωμάτων οἰκονομικοῦ καὶ ὑλικοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ κατόπιν στρατολογία τοῦ σώματος τούτου ἐγίνετο διὰ διαγωνισμοῦ μεταξὺ ὑπαλλήλων τραπεζῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐν γένει ἰδιωτικῶν ἑταιρειῶν, κτλ. Τῷ 1919 ὠργανώθη σχολεῖον διαχειρίσεως, ἐκ τοῦ ὁποίου, μετὰ διετῆ φοίτησιν, ἐξήρχοντο ὡς ἀνθυπολοχαγοὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦτο. Τὸ σχολεῖον τοῦτο λειτουργῆσαν μέχρι τοῦ 1926 διελύθη. Σήμερον, οἱ ἀξιωματικοὶ διαχειρίσεως προέρχονται ἐκ τοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνασυσταθέντος στρατιωτικοῦ σχολείου ὑπαξιωματικῶν, ἔχοντος παρ' αὐτῷ τμῆμα διαχειρίσεως. Ἡ στρατιωτικὴ διαχείρισις ἔχει πέντε κλάδους: πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ, ἀεροπλοΐας, ἐπιμελητείας, ὑγειονομικοῦ. Περὶ τῶν βαθμῶν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς διαχειρίσεως βλ. λ. ἀξιωματικός. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—[ΝΑΥΤ.] Ἡ διαχείρισις ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ διακρίνεται εἰς *διαχείρισιν χρηματικοῦ, ἱματισμοῦ, τροφίμων* καὶ *ὑλικοῦ*. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διαχειρίσεως ἁρμόδιος κλάδος ἀξιωματικῶν ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ εἶναι ὁ κλάδος τῶν οἰκονομικῶν ἀξιωματικῶν. Τὰ τῆς διαχειρίσεως διέπονται ὑπὸ τοῦ νόμου 789, ὅστις καθορίζει καὶ τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τοῦτο διάφορα βιβλία καὶ αἰτήσεις. Ὁ χρηματικὸς ἐφοδιασμὸς ἐνεργεῖται μέσῳ τοῦ κεντρικοῦ ναυτικοῦ ταμείου, ὁ δὲ εἰς ὑλικὰ καὶ ἱματισμὸν μέσῳ τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου. Εἰς τοὺς ναυτικοὺς ταμίας χορηγεῖται καθ' ἕκαστον μῆνα χρηματικὸν ποσὸν ὅσον ἀπαιτεῖται διὰ τὰς τακτικὰς δαπάνας ἑνὸς μηνὸς πλέον μικροῦ τινος ποσοῦ διὰ τυχὸν ἀπροβλέπτους δαπάνας, τακτοποιούμενον διὰ τῆς ὑποβολῆς λογαριασμῶν πρὸς ἔλεγχον εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ναυτικῶν. Οἱ ναυτικοὶ ταμίαι δύνανται νὰ ἐκδίδωσι πρὸς ἀλλήλους «χρηματικὰς ἐπιταγὰς» ἢ «χρηματικὰ γραμμάτια», δι' ὧν πιστοῦνται ἢ χρεοῦνται ἀναλόγως αἱ ὑπ' αὐτοὺς ὑπηρεσίαι. Τὴν παγίαν προκαταβολὴν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ διαχειρίζεται ἡ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Ναυτικῶν διεύθυνσις οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν Ν. Μ. ΓΙΑΜΠΑΝΗΣ

—[ΔΑΣΟΛ.] Καλεῖται *διαχείρισις δασῶν* ἡ ἐπὶ τῇ βάσει προδιαγεγραμμένου σχεδίου ἢ προγράμματος ἐκμετάλλευσις ἑνὸς δάσους. Ἡ διαχείρισις τῶν δασῶν, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, κατὰ τὴν δασικὴν νομοθεσίαν, διακρίνεται εἰς ἀειφόρον ἢ συνεχῆ ἐκμετάλλευσιν καὶ περιοδικὴν ἢ διαλείπουσαν τοιαύτην. Γενικῶς ὅμως διαχειρίζονται ἀειφόρως καὶ συντηρητικῶς τὰ δάση, ἀσχέτως ἰδιοκτησίας, τὰ ἔχοντα ἔκτασιν μείζονα τῶν 8.000 στρεμμάτων. Εἰς τὰ δάση τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκτάσεως μικροτέρας ἡ ἐκμετάλλευσις δύναται νὰ εἶναι περιοδική. Ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς τελοῦν τὰ δάση, ἡ διαχείρισις αὐτῶν διακρίνεται εἰς διαχείρισιν ὑψηλοῦ ἢ ὑψικόρμου σπερμοφυοῦς δάσους, εἰς διαχείρισιν συνθέτου δάσους καὶ εἰς διαχείρισιν πρεμνοφυοῦς δάσους. Οὕτω δὲ διαμορφοῦνται τρεῖς, σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμεναι, διαχειριστικαὶ μορφαί, καθ' ἃς ἡ ἀνανέωσις τοῦ δάσους ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς διεξαγωγῆς σειρᾶς εἰδικῶν ὑλοτομιῶν, διὰ σπορᾶς ἢ φυτείας εἰς τὰ ὑψηλῆς μορφῆς δάση καὶ διὰ πρεμνοβλαστημάτων εἰς τὰ χθαμαλῆς μορφῆς τοιαῦτα. Αἱ εἰς τὰ δάση καὶ τῶν τριῶν μορφῶν διεξαγόμεναι ὑλοτομίαι, ἀναλόγως πάλιν τοῦ τρόπου δι' οὗ ὑλοτομεῖται ἡ ξυλώδης μᾶζα, διακρίνονται ἐπίσης εἰς διαφόρους κατηγορίας, ὡς τὰς ἀποψιλωτικάς, τὰς βαθμιαίας καὶ τὰς σκιεράς, ὅταν ἀφαιρῆται κυρίως τὸ πιεζόμενον ἢ καχεκτικὸν ξυλῶδες ὑλικὸν καὶ μετέπειτα τὸ ὑγιὲς κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς τελικῆς ἰδίᾳ ὑλοτομίας (καρπώσεως). Μεταξὺ τῶν διαφόρων δασονομικῶν μέτρων, ἅτινα δέον νὰ λαμβάνωνται κατὰ τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν, συγκαταλέγονται καὶ αἱ περιποιήσεις καὶ καλλιέργειαι τῶν συστάδων τοῦ δάσους, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἱδρύσεώς των μέχρι τῶν τελικῶν σχεδὸν ὑλοτο-

Digitized by Google

μιῶν, ἤτοι αἱ ἀποφράξεις, οἱ καθαρισμοί, αἱ ἀραιώσεις καὶ ὑπεραραιώσεις καὶ τέλος καὶ αἱ τελικαὶ ὑλοτομίαι. Ἡ διαχείρισις τῶν δασῶν περιλαμβάνει τὰς ἀκολούθους περιπτώσεις:

Διαχειριστικὴ ἔκθεσις: Σύντομος ἐπιστημονικὴ μελέτη, συντασσομένη ὑπὸ δασολόγου, δι' ἧς ρυθμίζεται ἡ μελλοντικὴ ἐκμετάλλευσις καὶ διαχείρισις δάσους τινός, καθὼς καὶ αἱ καρπώσεις τούτου κατὰ χρόνον, τόπον, τρόπον, ποσὸν καὶ εἶδος.

Διαχειριστικὴ κλάσις: Τὸ σύνολον τῶν δασικῶν ἐκτάσεων ἑνὸς δάσους, αἱ ὁποῖαι ὑποβάλλονται ὑπὸ τὴν αὐτὴν διαχείρισιν ἢ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δένδρα τῆς αὐτῆς ἡλικίας, ἢ ἔχουν τὰς αὐτὰς ἐδαφολογικὰς καὶ σταθμολογικὰς συνθήκας ἢ καὶ προορίζονται διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐκμεταλλεύσεως καὶ καρπώσεως (π. χ. παραγωγὴν ξυλανθράκων, οἰκοδομησίμου ξυλείας κλπ.) καλεῖται διαχειριστικὴ κλάσις.

Διαχειριστικὴ μορφή: Καλεῖται οὕτως ἡ μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται τὸ δάσος ἀπὸ ἀπόψεως προελεύσεως τῶν δένδρων τῶν συνιστώντων αὐτό, τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως, ὡς καὶ τῆς ἀνανεώσεώς του. Ἡ μορφὴ τοῦ δάσους παίζει ρόλον σημαντικὸν καὶ ἀπὸ δασονομικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ διαχειριστικῆς ἀπόψεως, διότι ρυθμίζεται ἀναλόγως καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τῆς καρπώσεως καὶ τῆς ἀνανεώσεως αὐτοῦ· π. χ. ἄλλως ἐκμεταλλεύονται καὶ διαχειρίζονται τὰ ὑψηλὰ δάση καὶ ἄλλως τὰ σύνθετα καὶ χθαμαλά, καὶ ἄλλως πάλιν διεξάγονται αἱ ὑλοτομίαι εἰς αὐτά.

Διαχειριστικὴ ρυμοτομία: Καλεῖται οὕτως ἡ διαίρεσις τοῦ δάσους εἰς διάφορα τμήματα ἢ ὑποτμήματα διὰ ρυμῶν ἢ διαχειριστικῶν λωρίδων, γραμμῶν καὶ ζωνῶν (βλ. κατωτ.) διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς διαχειρίσεως καὶ τῆς ἀνανεώσεως αὐτοῦ, πρὸς δὲ τῆς διεξαγωγῆς τῶν ὑλοτομιῶν καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν δασικῶν προϊόντων.

Διαχειριστικαὶ γραμμαί: Τὰ δάση διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς διενεργείας τῶν ὑλοτομιῶν καὶ διὰ νὰ περιορισθοῦν αὗται κατὰ πλάτος, διαιροῦνται εἰς μικρότερα τμήματα διὰ φυσικῶν γραμμῶν, ὅπως εἶναι αἱ κορυφογραμμαὶ καὶ αἱ μισγάγκειαι, ἢ διὰ τεχνητῶν τοιούτων, ὅπως εἶναι κυρίως αἱ δασικαὶ ὁδοὶ καὶ αἱ τεχνικῶς ἐξεπίτηδες ἀνοιγόμεναι καὶ ἀσκεπεῖς ἀπὸ δασικῆς βλαστήσεως διατηρούμεναι δασικαὶ λωρίδες. Αἱ διαχειριστικαὶ αὗται γραμμαὶ ἔχουσι συνήθως πλάτος 2—2,5 μέτρων.

Διαχειριστικαὶ λωρίδες: Καλοῦνται οὕτως ἐκεῖναι αἱ διαχειριστικαὶ γραμμαί, αἵτινες ἐμποδίζουσι τὴν ἐξάπλωσιν τῶν ὑλοτομιῶν ἐν τῷ δάσει, πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰ ὄπισθεν. Τὸ πλάτος τῶν λωρίδων τούτων κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσουν, ἀπὸ 5—30 μέτρα.

Διαχειριστικαὶ ρύμαι: Οὕτω καλοῦνται αἱ ἐγκαρσίως πρὸς τὰς διαχειριστικὰς λωρίδας διήκουσαι φυσικαὶ ἢ τεχνικαὶ γραμμαί, αἱ διανοιγόμεναι εἰς τὰ δάση, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ὑλοτομιῶν κατ' ἔμπροσθεν ἢ κατ' ὄπισθεν.

Διαχειριστικὸν πρόγραμμα: Καλεῖται οὕτω γενικῶς τὸ πρόγραμμα τὸ συντασσόμενον ὑπὸ ἐπιστήμονος δασολόγου, διὰ τοῦ ὁποίου ρυθμίζεται ὄχι μόνον ἡ μελλοντικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ δάσους, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ κάρπωσις τούτου κατὰ χρόνον, τόπον, ποσὸν καὶ εἶδος. Ἡ νομοθεσία μας τὸ διαχειριστικὸν πρόγραμμα τὸ ἀποκαλεῖ πρόγραμμα ἐκμεταλλεύσεως, συντάσσεται δὲ τοῦτο μόνον διὰ δάση τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ὁροθετηθῆ, καταμετρηθῆ καὶ χαρτογραφηθῆ.

Διαχειριστικὸν σχέδιον: Καλεῖται οὕτως ἡ κεκανονισμένη πορεία τῶν καρπώσεων ἑνὸς δάσους, καθὼς καὶ ὁ καθορισμὸς τούτων, ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρόνον, τὸν τόπον, τὸ ποσὸν καὶ τὸ μέγεθός των· ἐπιπροσθέτως ἐπιδιώκει καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ἐτησίου λήμματος, καθὼς καὶ τὴν ἐξασφάλισιν διηνεκείας εἰς τὰς ἀπολήψεις τῶν καρπώσεων. Διακρίνομεν δύο εἰδῶν διαχειριστικὰ σχέδια: 1) τὸ κύριον διαχειριστικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν περιτροπικὸν χρόνον καὶ παρέχει σαφῆ εἰκόνα τῶν μελλουσῶν νὰ ἐπακολουθήσωσι διαχειριστικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ 2) τὸ εἰδικὸν ἢ περιοδικὸν διαχειριστικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει καὶ κανονίζει τὴν ἀπόληψιν τῶν καρπώσεων ἑνὸς δάσους διὰ χρονικὸν διάστημα οὐχὶ μεῖζον τῶν 10—20 ἢ 30 ἐτῶν. Τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τοῦ κυρίου διαχειριστικοῦ σχεδίου καὶ δίδει εἰς τὸν τοπικὸν διαχειριστὴν τῶν δασῶν τὸ πεδίον τῆς κινήσεώς του κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἰσχύος του. Ἡ μέλλουσα διαχείρισις τοῦ δάσους κανονίζεται διὰ τῶν πινάκων ὑλοτομίας, πινάκων καλλιεργειῶν καὶ τοῦ σχεδίου ὁδοποιίας κλπ., ἅτινα δέον ἀπαραιτήτως νὰ συνοδεύουν τὸ διαχειριστικὸν σχέδιον. Τὰ διαχειριστικὰ σχέδια διακρίνονται ἐπιπροσθέτως καὶ εἰς μόνιμα ἢ εἰς προσωρινά. Καὶ μόνιμα μὲν διαχειριστικὰ σχέδια συντάσσονται, κατὰ τὴν νομοθεσίαν μας, διὰ τὰ δάση ἅτινα ἔχουσιν ὁροθετηθῆ, καταμετρηθῆ καὶ χαρτογραφηθῆ, προσωρινὰ δὲ δι' ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχει μὲν τοπογραφικὸς χάρτης, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ὁροθετηθῆ καὶ καταμετρηθῆ.

Π. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

διαχειριστὴς (ὁ)· ὁ διαχειριζόμενος, ὁ διακυβερνῶν, ὁ διευθύνων τι: «διαχειριστὴς τῆς περιουσίας τῶν ὀρφανῶν»· || ὁ πολιτικός, στρατιωτικός, ναυτικὸς ἢ ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν διαχείρισιν χρηματικοῦ ἢ ὑλικοῦ (βλ. καὶ διαχείρισις).

—[ΔΗΜ ΛΟΓ.] Οἱ *διαχειρισταὶ* τῆς κρατικῆς περιουσιας διακρίνονται εἰς διαχειριστὰς χρημάτων (ἢ χρηματικοῦ) καὶ διαχειριστὰς ὑλικοῦ.

Οἱ διαχειρισταὶ δημοσίας περιουσίας διατελοῦσιν ὑπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, δίδοντες πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον λόγον τῶν πράξεών των, καθὼς καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον ὑπουργόν, ἐφ' ὅσον ἡ ὑπηρεσία ἣν διαχειρίζονται ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς ἕτερον ὑπουργόν.

Αἱ σπουδαιότεραι κατηγορίαι διαχειριστῶν εἶναι: 1) ***Διαχειρισταὶ στρατοῦ***: Τὸ σῶμα τῶν διαχειριστῶν τῆς οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ ἱδρύθη διὰ τοῦ νόμου 357 τοῦ 1914 καὶ διακρίνεται: α') εἰς τὸν κλάδον τῶν διαχειριστῶν ἁρμοδιότητος ἐπιμελητείας στρατοῦ, β') εἰς τὸν κλάδον τῶν διαχειριστῶν ὑλικοῦ πολέμου (πυροβολικοῦ), γ') εἰς τὸν κλάδον τῶν διαχειριστῶν ὑλικοῦ σκευῆς (μηχανικοῦ), καὶ δ') εἰς τὸν κλάδον τῶν διαχειριστῶν ὑλικοῦ ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας. Οἱ διαχειρισταὶ χρηματικοῦ διαχειρίζονται τὸ χρῆμα καὶ διεξάγουν τὴν λογιστικὴν τῆς διαχειρίσεώς του, οἱ διαχειρισταὶ ὑλικοῦ διαχειρίζονται τὸ ὑλικὸν τῆς μονάδος εἰς ἣν εἶναι τοποθετημένοι καὶ ἐνεργοῦσι τὴν λογιστικὴν αὐτοῦ, ἐπιβλέποντες ἅμα τὴν καλὴν αὐτοῦ συντήρησιν, τὴν ἐπισκευὴν αὐτοῦ καὶ τὴν κανονικήν του διανομὴν εἰς τὰς διαφόρους μονάδας τοῦ στρατοῦ ἢ τὰ ἄτομα. Τὴν διαχείρισιν τοῦ χρηματικοῦ καὶ ὑλικοῦ τῶν διαφόρων συνταγμάτων καὶ τῶν κατωτέρων τούτων μονάδων διεξάγουσι μάχιμοι ἀξιωματικοὶ τοῦ οἰκείου ὅπλου.

Ὁ διαχειριστὴς τοῦ χρηματικοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος ἢ καταστήματος, ἐκπληρῶν χρέη ταμίου αὐτοῦ, ἐνεργεῖ συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ διοικητοῦ αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐπόπτου τὴν πληρωμὴν τῶν δαπανῶν αὐτοῦ καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων του, καὶ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν λογιστικῶν βιβλίων τῆς διαχειρίσεώς του.

Ὁ διαχειριστὴς τοῦ χρηματικοῦ εἶναι χρηματικῶς ὑπεύθυνος εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: α') διὰ τὰ χρηματικὰ ποσά, ἅτινα εἰσέπραξεν, ἀλλὰ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν χρῆσιν, β') διὰ πᾶσαν παράνομον πληρωμήν, γ') διὰ πᾶσαν προκαταβολὴν μὴ ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ καὶ τοῦ ἐπόπτου, δ') διὰ πᾶσαν παράλειψιν εἰσπράξεως, ε') διὰ πᾶν ἀριθμητικὸν λάθος, στ') διὰ πᾶσαν ἀλλοίωσιν ἐγγραφῶν, προξενοῦσαν ζημίαν εἰς τὸ δημόσιον ἢ τοὺς ἰδιώτας. Ἐν περιπτώσει ἐλλείμματος χρημάτων δέον νὰ ἀναπληρώσῃ τοῦτο ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς του, ἄλλως διατάσσεται ἡ κράτησις αὐτοῦ.

Ὁ διαχειριστὴς τοῦ χρηματικοῦ καταβάλλει ἐν γένει ὅλας τὰς δαπάνας, αἱ ὁποῖαι ἐπιβαρύνουσι τὴν λεγομένην παγίαν τοῦ στρατοῦ προκαταβολήν, δηλαδὴ τὸ καθωρισμένον χρηματικὸν ποσὸν τὸ ὁποῖον διατίθεται εἰς ἕκαστον στρατιωτικὸν σῶμα ἢ κατάστημα διὰ τὴν πληρωμὴν τακτικῶν δαπανῶν του, ὡς τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν, τῶν ἐξόδων παρασκευῆς τοῦ συσσιτίου ὁπλιτῶν κτλ.

Ὁ διαχειριστὴς τοῦ ὑλικοῦ ἐνεργεῖ ὅλας τὰ πράξεις τὰς σχετιζομένας πρὸς τὸ ὑλικὸν τὸ ἀνῆκον εἰς τὸ στρατιωτικὸν σῶμα ἢ κατάστημα, καταβάλλων ἅμα ὅλας τὰ ἐκτάκτους δαπάνας τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος, εἴτε δι' ἐνταλμάτων προκαταβολῆς ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου δευτερεύοντος διατάκτου, εἴτε διὰ τακτικῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐκδιδομένων ἐπ' ὀνόματι τῶν δικαιούχων βάσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ διαχειριστοῦ ἀποστελλομένων νομίμων δικαιολογητικῶν.

Αἱ πράξεις τοῦ διαχειριστοῦ τοῦ ὑλικοῦ διακρίνονται: α') Εἰς πράξεις ἀφορώσας τὴν κυρίως διαχείρισιν τοῦ ὑλικοῦ καὶ β') εἰς πράξεις ἀναγομένας εἰς τὴν διαχείρισιν χρημάτων σχετιζομένων πρὸς ἀγοράν, ἐπισκευήν, συντήρησιν ἢ διάθεσιν ἐν γένει ὑλικοῦ.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ διαχειριστὴς τοῦ ὑλικοῦ ἔχει κυρίως τὰ ἑξῆς καθήκοντα: 1) Παραλαμβάνει μέσῳ ἐπιτροπῶν τὰ παρ' ἄλλων ἀρχῶν ἀποστελλόμενα ὑλικὰ καὶ χρεοῦται ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτοῦ. 2) Παραλαμβάνει ὁμοίως τὰ ἀγοραζόμενα παρὰ τῶν διαφόρων προμηθευτῶν ὑλικά. 3) Χορηγεῖ ὑλικὰ ἀναλώσιμα πρὸς κατασκευὴν ἄλλων τοιούτων. 4) Παραλαμβάνει τὰ κατασκευαζόμενα ὑλικά. 5) Εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν συντήρησιν καὶ διατήρησιν τοῦ εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ σώματος ὑλικοῦ. 6) Χορηγεῖ εἰς τοὺς λόχους καὶ παραλαμβάνει παρὰ τούτων ὑλικά. 7) Ἐνεργεῖ τὰ δέοντα διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν ἀποθηκῶν ἀπὸ τὸ ἐν αὐταῖς ἄχρηστον ὑλικόν, διατηρῶν μόνον τὰ εἴδη τὰ χρήσιμα δι' ἐπισκευὰς ἢ κατασκευάς. 8) Μεριμνᾷ ὅπως τὰ ὑλικὰ ἐπιστρατεύσεως διατηρῶνται ἐν ἐξαιρέτῳ καταστάσει. Τὰ ὑλικὰ ταῦτα ταξιθετοῦνται εἰς ἰδίαν ἀποθήκην καὶ μόνον ἐν ἐλλείψει ἰδίας τοιαύτης τοποθετοῦνται μὲν εἰς τὴν ἀποθήκην ὑλικοῦ κοινῆς χρήσεως, ἀλλ' εἰς ἴδιον μέρος.

Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τῆς χρηματικῆς διαχειρίσεως: 1) Μεριμνᾷ διὰ τὴν συγκέντρωσιν καὶ ὑποβολὴν εἰς τὸν οἰκεῖον δευτερεύοντα διατάκτην τῶν δικαιολογητικῶν ἀποδόσεως λογαριασμοῦ ἐπὶ τῶν τυχὸν προκαταβληθέντων αὐτῷ χρημάτων. 2) Εἰσπράττει τὰ ἐκ διαθέσεως ὑλικῶν ἐν γένει προερχόμενα χρηματικὰ ποσά, καταθέτων εἰς τὸ Στρατ. ταμεῖον τὰς σχετικὰς εἰσπράξεις. 3) Τηρεῖ κανονικῶς τὰ βιβλία τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν χρηματικὴν αὐτοῦ διαχείρισιν. 4) Διαφυλάττει ὑπὸ ἀτομικὴν αὐτοῦ εὐθύνην εἰς ἴδιον χρηματοκιβώτιον ἢ παρὰ τῷ διαχειριστῇ τοῦ χρηματικοῦ τὰ εἰς χεῖράς του χρηματικὰ ποσὰ μέχρι τῆς διαθέσεως ἢ καταθέσεως τούτων εἰς τὸ Στρατιωτικὸν ταμεῖον.

Ὁ διαχειριστὴς τοῦ ὑλικοῦ εὐθύνεται χρηματικῶς:

Α') Εἰς τὴν καθαρῶς διαχείρισιν ὑλικοῦ: 1) Διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ ἐν καλῇ καταστάσει συντήρησιν τοῦ ὑλικοῦ ὅπερ διαχειρίζεται. 2) Διὰ πᾶσαν ἀντικανονικὴν χορηγίαν ἢ διάθεσιν ὑλικοῦ μὴ ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐπόπτου καὶ μὴ διαταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος ἢ καταστήματος. 3) Διὰ πᾶσαν παράλειψιν χρεώσεώς του. 4) Δι' ἀριθμητικὰ σφάλματα καὶ πᾶσαν ἀλλοίωσιν ἐγγραφῶν, ἐξ ὧν προκύπτει ζημία εἰς τὸ δημόσιον.

Β') Ὡς πρὸς τὴν χρηματικὴν αὐτοῦ διαχείρισιν: 1) Διὰ πάντα τὰ χρηματικὰ ποσά, ἅτινα ἔλαβε καὶ ὧν δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν χρῆσιν. 2) Διὰ πᾶσαν πληρωμὴν παράνομον. 3) Διὰ πᾶν ἔλλειμμα ἢ παράλειψιν εἰσπράξεως. 4) Διὰ πᾶν ἀριθμητικὸν λάθος.

2) ***Διαχειρισταὶ ταχυδρομικῶν ἐπιταγῶν.*** Ὡς τοιοῦτοι τοποθετοῦνται ταχυδρομικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ὑπόκεινται, ὡς διαχειρισταὶ δημοσίων χρημάτων, εἰς ὅλας τὰς περὶ δημοσίων ὑπολόγων διατάξεις, λογοδοτοῦντες διὰ τὴν διαχείρισίν των ταύτην εἰς τὸ ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας καὶ ὑπέχοντες ἀκεραίαν εὐθύνην διὰ πᾶσαν ἀντικανονικὴν πληρωμὴν ἐπιταγῶν.

3) ***Διαχειρισταὶ τηλεγραφικῶν εἰσπράξεων.*** Ὡς τοιοῦτοι τοποθετοῦνται τηλεγραφικοὶ ὑπάλληλοι λογοδοτοῦντες καὶ οὗτοι εἰς τὸ ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας.

4) ***Διαχειρισταὶ ταινιῶν πρὸς περιβολὴν καπνοῦ καὶ σιγάρων.*** Τὰ καθήκοντα ταῦτα ἀνατίθενται συνήθως δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν καπνεργοστασίων ἢ τοὺς ἀναπληρωτὰς αὐτῶν, οἵτινες καὶ λογοδοτοῦσι διὰ τὴν διαχείρισίν των ταύτην εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον.

[Βλ. *Β Λαμπρινάκη*, «Ὀργάνωσι Οἰκονομικῶν Ὑπηρεσιῶν Στρατοῦ καὶ Στρατιωτικὸν Λογιστικὸν ἔκδ. 1925, σελ. 10 58, 131-172 — *Μ Οἰκονομίδου* «Ἑρμηνεία Δημ. Λογιστικοῦ» (ἔκδ. 1928), σελ. 659 καὶ 664.]

Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

— **διαχειριστὴς** *ἑταιρείας*· βλ. ἑταιρεία

— **διαχειριστὴς** *ἐπὶ πτωχεύσεως*· βλ. πτώχευσις.

διαχειριστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαχείρισιν ἢ εἰς τὸν διαχειριστήν: «διαχειριστικαὶ εὐθῦναι».—Ἐπίρρ. ***διαχειριστικῶς.***

Διάχερσις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Σύρτεως τῆς Κυρήνης (*Πτολεμ.* Δ, δ, 3), ὀνομαζόμενος καὶ Διχερσὶ καὶ Διχερσὶ εἰς ἄλλα χειρόγραφα. Εἰς τὸν «Σταδιασμὸν τῆς Μεγάλης θαλάσσης» ἀναφέρεται (63) ὡς Χέρσις «Ἀπὸ τοῦ Βορείου εἰς Χέρσιν στάδιοι 140. ὅρμος ἐστὶ τοῖς ἐτησίοις· ὕδωρ ἔχει ἐπὶ φρουρίου». Ὁ Ἄγγλος ὑδρογράφος Smyth ταυτίζει τὸν ὅρμον πρὸς τὸν σύγχρονον ὅρμον *Μπασσουὰν* (Bassouan: πλάτ. 31°43'20" Β, μῆκ. 19°57'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241: Benghazi to Derna), ἔχοντα, εἰς 5 χιλ. Ἀνατολικῶς, φρούριον ἀρχαῖον, Γεμινὲς (Ghemines) τανῦν ὀνομαζόμενον.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διαχέω, ἀόρ *διέχυσα—διεχύθην*, παθ. μετχ. *δια(κε)χυμένος*· χύνω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκορπίζω· || καταπραΰνω, εὐφραίνω, εὐαρεστῶ, φαιδρύνω· καὶ παθ. *διαχέομαι*, εἶμαι φαιδρὸς (ἀρχ.)· πβλ. *διάχυσις.*

διάχριστος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ κεχρισμένος, ὁ ἠλειμμένος μὲ ἀλοιφὴν μὲ χρίσμα.

διαχρίω, ἀόρ. *διέχρισα—διεχρίσθην*· χρίω, ἀλείφω μὲ ἀλοιφήν, μὲ χρίσμα.

διάχρυσος (ὁ,ἡ),*— ον* (τό)· ὁ διὰ χρυσοῦ ἐπενδεδυμένος, ὁ κατεσκευασμένος διὰ χρυσοῦ, ὁ χρυσοῦς.

διαχρωμία (ἡ) (Diachromie) *[Φωτογρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ μετατροπὴ τῶν μελανῶν ἐξ ἀργύρου φωτογραφικῶν εἰκόνων εἰς ἐγχρώμους τοιαύτας. Πρὸς τοῦτο χρησιμεύουν ταινίαι κελλουλοΐτου, αἵτινες, ὡς αἱ φωτογραφικαὶ πλάκες, λευκαίνονται καὶ χρωματίζονται. Αἱ χρωματισθεῖσαι ταινίαι μεταφέρονται, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀνθρακοτυπίᾳ

Digitized by Google

γίνεται, ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἐπὶ χάρτου μεταφορᾶς καὶ ξηραίνονται μεταξὺ δύο φύλλων ἀπορροφητικοῦ χάρτου· εἶτα ἀφαιρεῖται τὸ φύλλον τοῦ κελλουλοΐτου ἀπὸ τοῦ στρώματος τῆς εἰκόνος, ὅπερ παραμένει ἐπὶ τοῦ χάρτου μεταφορᾶς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου παράγονται ἐπίσης καὶ τρίχρωμοι εἰκόνες. Κ. Γ. Μ.

διάχρωμος (ὁ) (Diachromus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὸ εὐμέγεθες σῶμά των. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *διάχρωμος ὁ μεσογειακός* (Diachromus mediterraneus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ εὐρώστου σώματος, ὅπερ διαιρεῖται εἰς κεφαλὴν μᾶλλον τριγωνικήν, θώρακα ἐξωγκωμένον καὶ κοιλίαν ὀγκώδη, ᾠοειδῆ καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της. Αἱ κεραῖαι εἶναι ἐπιμήκεις, πολυαρθρωταὶ καὶ λεπτόταται, οἱ πόδες μᾶλλον μακροὶ καὶ τὸ χρῶμα μελανόφαιον, μὲ τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ῥάχεως κοσμούμενον ὑπὸ λευκῶν ῥαβδώσεων καὶ τὸ κατώτερον μελανόν.

Διάχρωμο ὁ μεσογειακός.

Δ. Ν. Π.

διάχυμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ πράσινον παρέγχυμα τῶν φύλλων (βλ. παρέγχυμα καὶ φύλλα). Δ. Ν. Π.

διαχύνω· χύνω πέριξ, διαχέω (βλ. λ.).

διάχυσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διαχέειν, χύσιμο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, σκόρπισμα· || εὐθυμία, φαιδρότης· || ἔκφρασις αἰσθημάτων, τρυφερότης, φιλοφρόνησις: «ἐφίσατε τὰς πολλὰς διαχύσεις».

—*[Φυσ.]* Καλεῖται ἐν τῇ Φυσικῇ *διάχυσις* ἡ ἀφ' ἑαυτῆς σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἀνάμιξις δύο ἐν ἐπαφῇ εὑρισκομένων ὑγρῶν ἢ ἀερίων. Ἡ ταχύτης διαχύσεως ἐκφράζεται ὑπὸ τοῦ ποσοῦ τῆς διὰ τῆς μονάδος τῆς ἐπιφανείας (1 τετρ. ἑκατ.) κατὰ τὴν μονάδα τοῦ χρόνου (1 δευτερόλ.) διαχεομένης οὐσίας, ἥτις ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῆς διαφορᾶς περιεκτικότητος κατὰ τὴν μονάδα τοῦ μήκους (1 ἑκατομ.) ἐπὶ σταθεράν τινα, ἐξαρτωμένην ἐκ τῶν οὐσιῶν, τὴν σταθερὰν διαχύσεως.

Δύο ὑγρὰ δὲν διαχέονται ὅταν δὲν εἶναι ἀναμίξιμα, ὅταν δηλαδὴ ἡ ἕλξις τῶν μορίων τῆς αὐτῆς οὐσίας μεταξύ των εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν πρὸς ἄλληλα ἕλξιν τῶν μορίων τῶν δύο ὑγρῶν. Τὰ ἀέρια διαχέονται πάντοτε, ἰσχύοντος τοῦ νόμου τοῦ Δάλτωνος διὰ τὰ μίγματά των. Ἡ διάχυσις ἐκτελεῖται καὶ μέσῳ πορωδῶν διαφραγμάτων, καλουμένη κατὰ τὴν εἰδικὴν ταύτην περίπτωσιν διαπίδυσις. ΑΝ. Δ.

—*διάχυσις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος [Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον τῆς εἰς τὸν χῶρον διασπορᾶς τῶν φωτεινῶν καὶ τῶν θερμικῶν ἀκτίνων ἐκ τῆς ἀκανονίστου ἀνακλάσεως τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων ὑπὸ τραχειῶν ἐπιφανειῶν ἢ τῆς διόδου αὐτῶν διὰ θολῶν ἐπιφανειῶν (γαλακτόχρου ὑάλου ἢ ἀέρος περιέχοντος κονιορτόν). Ἡ *διάχυσις τοῦ φωτὸς* προκαλεῖ τὴν ὁρατότητα τῶν μὴ ἀμέσως ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τῆς φωτεινῆς πηγῆς προσβαλλομένων ἀντικειμένων (διάχυτον φῶς τῆς ἡμέρας). ΑΝ. Δ.

διαχυτικότης (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διαχυτικοῦ, εὐθυμία, φιλοφροσύνη.

διαχυτικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς διάχυσιν, πρὸς διασκόρπισιν· || φαιδρός, εὔθυμος, αἰσθηματικός, φιλοφρονητικός: «διαχυτικὸς ἄνθρωπος».—Ἐπίρρ. *διαχυτικῶς*· φιλοφρόνως.

διάχυτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ χυμένος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκορπισμένος.

—*διάχυτοι προεξοχαὶ [Ἀστρονομ.]*. Εἰδικὴ κατηγορία τῶν ἄλλως λεγομένων *ἠρέμων* προεξοχῶν τοῦ Ἡλίου, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν. Σ. Π.

—*διάχυτον φῶς [Ἀστρονομ.]*. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τὸ διαχεόμενον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις συνεπείᾳ περιθλάσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ὑπὸ τῶν μορίων τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος (βλ. διάχυσις καὶ φῶς). Εἰς τὸ διάχυτον φῶς τῆς ἡμέρας ὀφείλεται καὶ τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ (βλ. λ. ἀτμόσφαιρα τ. ΣΤ', σ. 113 α'). Σ. Π.

διάχωμα (τό)· σωρὸς χώματος, προκάλυμμα ἐκ χώματος.

—*[Ὀχυρωτ.]* Καλεῖται *διάχωμα* εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν ὄγκος χώματος παρεμβαλλόμενος κατὰ μῆκος τοῦ χαρακώματος κατὰ διαστήματα καὶ χωρίζων οὕτω αὐτὸ εἰς τμήματα, διὰ τὸν ἐντοπισμὸν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν βλημάτων τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ καὶ διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τῶν πλευρικῶν βολῶν. Ταῦτα παρεμβάλλονται συνήθως ἀνὰ 10—15 βήματα. Τὰ διαχώματα ἔχουσι πλάτος μὲν 3 τοὐλάχιστον μέτρων ἵνα δύνανται νὰ ἀνθίστανται εἰς βλήματα τοῦ πυροβολικοῦ ἐκστρατείας, βάθος δὲ 1,50—2 μέτρων, ἵνα καλύπτωσιν ὅλον τὸ πλάτος τοῦ χαρακώματος.

Τὰ διαχώματα ἔχουσι τὸ μειονέκτημα, ὅτι αὐξάνουσι σημαντικῶς τὴν ἐργασίαν κατασκευῆς χαρακωμάτων· τὰ ὀρύγματα συγκοινωνίας κατ' ἀρχὴν συναντῶσι τὰ χαρακώματα ὄπισθεν διαχωμάτων.

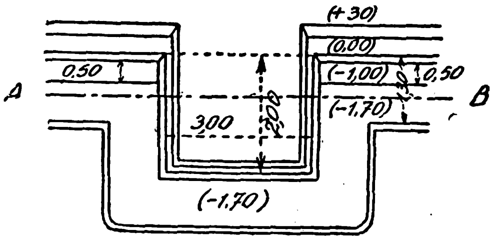

Διάχωμα.

Τελευταίως, ἵνα ἀποφύγωσι τὴν καταστροφὴν τῶν ὀργάνων πυρὸς ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ βομβαρδισμοῦ, τοποθετοῦσι ταῦτα ἐκτὸς τῶν χαρακωμάτων καὶ εἰς εἰδικὰς θέσεις. Συνεπῶς καὶ ἡ ἀξία τῶν διαχωμάτων δὲν ἔχει τὴν σημασίαν ἣν εἶχεν ὅτε ὅλα τὰ ὄργανα πυρὸς ἐτοποθετοῦντο ἐντὸς τῶν χαρακωμάτων. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

διαχώρημα (τό)· τὸ διελθόν, τὸ διαπερασθέν· || ἐπὶ τροφῶν: τὸ ἐκκενωθέν, ἀποχώρημα, ἀποπάτημα.

διαχώρησις (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος διάβασις τῶν τροφῶν, ἐκκένωσις, ἀποπάτησις.

διαχωρητικός, *—ή, —όν*· ὁ εὐκόλως διερχόμενος, ἀποχωρούμενος, ἀποπατούμενος (ἐπὶ τῶν τροφῶν), ἄλλως *εὐδιαχώρητος*.

διαχωρητὸν (τὸ) *[Φυσ.]*. Ἡ ἰδιότης (ὑποθετικῶν) σωμάτων νὰ εἰσχωροῦν ἐντὸς τῶν μορίων οὐσίας τινός.

διαχωρητός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ διέλθῃ διὰ μέσου τινός, νὰ διαπεράσῃ· || ἐπὶ τῶν τροφῶν, εὐδίοδος, εὐπάροδος, ὁ δυνάμενος νὰ διαχωρηθῇ, νὰ ἀποπατηθῇ, ἄλλως *διαχωρητικός, εὐδιαχώρητος*, ἀντίθ. *δυσδιαχώρητος*· || τὸ οὐδέτ. διαχωρητὸν (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

διαχωρίζω· χωρίζω διὰ μέσου, διατέμνω, χωρίζω ἀπ' ἀλλήλων, ἀπομακρύνω τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλον, χωρίζω: «διεχώρισε τοὺς συμπλακέντας», «ποταμὸς διαχωρίζει τὰς δύο χώρας».

διαχώρισις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *διαχωρίζειν*, ὁ χωρισμὸς τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο.

διαχώρισμα (τό)· τὸ διὰ μέσου χωρίζον, τὸ ἀποχωρίζον μέρος χώρου ἀπὸ ἄλλου, διάφραγμα, χώρισμα.

— *[Οἰκοδ.]* Καλοῦνται *διαχωρίσματα* (Scheidungsmauer) δευτερεύοντες τινὲς τοῖχοι οἰκοδομῶν, οἵτινες χρησιμεύουν πρὸς χωρισμὸν εἰς διαμερίσματα τοῦ χώρου ὃν περικλείουν οἱ κύριοι τοῖχοι τῆς οἰκοδομῆς (βλ. καὶ λ. τοῖχος). Α. Μ.

διαχωρισμὸς (ὁ)· διαχώρισις, χωρισμός.

διαχωριστὴς (ὁ)· ὁ διαχωρίζων, χωριστής.

διαχωριστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιτήδειος, ὁ κατάλληλος εἰς τὸ νὰ διαχωρίζῃ.

διαχωρῶ (*—έω*)· χωρῶ διὰ μέσου τινός, διέρχομαι, περνῶ· || χύνω ἔξω, ἀποχωρῶ, ἀποπατῶ, ἔχω διάρροιαν· πρβλ. *διαχώρημα*.

διάχωσις (ἡ)· συσσώρευσις χώματος, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς προκάλυμμα, ὡς ὀχύρωμα.

διαψαλιδίζω καὶ *διαψαλίζω*· κόπτω διὰ τῆς ψαλίδος, ψαλιδίζω.

διάψαλμα (τὸ) *[Παλ. Διαθ.]*. Οὕτως ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ο' ἡ σκοτεινῆς καὶ δυσεξακριβώτου σημασίας ἑβραϊκὴ λέξις *σελά*, ἥτις ἀπαντᾷ ἑπτάκις ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ τρὶς παρὰ τῷ Ἀββακοὺμ καὶ δὴ συνηθέστατα ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου ἢ τῆς στροφῆς, σπανιώτατα δ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς στροφῆς. Ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων ἡρμήνευσαν *ἀεί*, ὁ δὲ Ἱερώνυμος semper καὶ ἄλλοι παλαιοὶ ἑρμηνεύουν *ἕως τοὺς αἰῶνας* (Ε' καθ' *Ὠριγένην*) ἢ *διὰ παντὸς* (Ϛ'). Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἐξηγητῶν, ὁ μὲν Γκεζένιους νομίζει ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ μουσικοῦ ὅρου τῆς παύσεως, ὁ δὲ Κάσσελ σχετίζει τὸ σελὰ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν *ψάλλε* καὶ ἄλλοι ἐξέλαβον αὐτὸ ὡς σύντμησιν μουσικοῦ παραγγέλματος, σημαίνοντος οἱονεὶ da capo. Ἡ πιθανωτέρα δὲ καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις αὐτοῖς ἐπικρατοῦσα ἔκδοχὴ εἶναι ἡ τῶν Ἑβδομήκοντα, οἵτινες ἐκλαβόντες τὴν λέξιν ὡς μουσικὸν ὅρον ἀπέδοσαν αὐτήν, ὡς εἴρηται διὰ τοῦ *διάψαλμα*, ὅπερ, δηλοῖ τὴν μεταξὺ δύο ἢ καὶ πλειόνων τμημάτων ψαλμοῦ τινος μεσολαβοῦσαν ὑπόκρουσιν διὰ τοῦ ὀργάνου, εἶναι οἱονεὶ ἰσοδύναμον πρὸς τὸ intermezzo. Χάριν δὲ τῆς ἱστορίας τῆς ἑρμηνείας τῆς λέξεως ἄξιαι μνείας δύο πατερικαὶ ἑρμηνεῖαι αὐτῆς. «Τὸ διάψαλμα μουσικοῦ μέλους ἢ τροπῆς γενομένης ἢ διανοίας καὶ δυνάμεως λόγου ἐναλλαγῆς» (*Μ. Ἀθανάσιος*)· «Ἔστιν οὖν τὸ διάψαλμα, ὡς ἄν τις ὅρῳ περιλαβὼν εἴποι, μεταξὺ τῆς ψαλμῳδίας γενομένη κατὰ τὸ ἄθρόον ἐπηρέμησις, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θεόθεν ἐπικρινομένου νοήματος» (*Γρηγόριος* Νύσσης). Π. Ι. Μ.

διαψεύδω, *ἀόρ. διέψευσα,— διεψεύσθην*, παθ. μετ. *διεψευσμένος*· κάμνω τινὰ νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ψεύστης, ἀποδεικνύω τινὰ ψεύστην: «οἱ μάρτυρες διαψεύδουν ἀλλήλους», «τὰ πράγματα μὲ διέψευσαν,— διέψευσαν τὰς ἐλπίδας μου»· || χαρακτηρίζω ὡς ψευδές τι βεβαιωθὲν ὑπ' ἄλλου, ἀποδεικνύω τι ὡς ψευδές: «διαψεύδω τοὺς λόγους σου, — τοὺς ἰσχυρισμούς σου», «ἡ εἴδησις διεψεύσθη».

διάψευσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαψεύδειν, ὁ χαρακτηρισμὸς ἢ ἡ ἀπόδειξις βεβαιωθέντος τινὸς ὡς ψευδοῦς: «διάψευσις τῆς εἰδήσεως,— τῶν γραφέντων,— τῆς προσδοκίας,— τῆς ἐλπίδος».

διαψηφίζομαι· δίδω τὴν ψῆφόν μου, ψηφοφορῶ, λέγω τὴν γνώμην μου διὰ τῆς ψήφου.

διαψήφισις (ἡ)· τὸ διαψηφίζεσθαι, ἡ διὰ τῆς ψήφου ἔκφρασις τῆς γνώμης, ψηφοφορία.

—*[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *διαψήφισις* ἡ διαδικασία πρὸς διαγραφὴν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ καταλόγου δήμου τινὸς τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς τῶν παρανόμως εἰς αὐτὸν ἐγγραφέντων (παρεγγράπτων) πολιτῶν. Ὁ ἔλεγχος τῆς γνησιότητος τῶν δημοτικῶν καταλόγων ἢ ἦτο γενικὸς ἢ περιωρίζετο μόνον εἰς τὸν κατάλογον ἑνὸς ἢ περισσοτέρων δήμων, περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ὁποίων ὑπῆρχον βάσιμοι ὑπόνοιαι, ἢ δι' οἱονδήποτε λόγον εἶχον ἀπολεσθῆ τὰ ληξιαρχικὰ γραμματεῖα αὐτῶν.

Ἡ διαψήφισις εἰς ἕνα ἢ πλείονας δήμους. Κατὰ ψήφισμα τῶν δημοτῶν τοῦ δήμου, εἰς τὸν κατάλογον τοῦ ὁποίου θὰ ἐγίνετο ὁ ἔλεγχος, ἅπαντες οἱ δημόται συνήρχοντο, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ δημάρχου των ἢ βουλευτοῦ τινος ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὸν συνήθη δηλαδὴ τόπον τῆς συγκεντρώσεως τῶν συνδημοτῶν. Ἐκεῖ κατὰ πρῶτον ὡρκίζοντο πάντες ὅτι θὰ κρίνωσιν ἀπροσωπολήπτως, ἄνευ δηλαδὴ εὐνοίας ἢ ἔχθρας πρὸς τοὺς κρινομένους. Μετὰ ταῦτα ἤρχιζεν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ καταλόγου τῶν δημοτῶν καὶ ἐγίνετο μυστικὴ ψηφοφορία δι' ἕκαστον αὐτῶν, τῶν δημοτῶν ριπτόντων ἐντὸς καδίσκου τὰς ψήφους των, αἵτινες ἦσαν φύλλα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνέγραφον τὴν γνώμην των, ὅτε ἡ ψηφοφορία ἐλέγετο φυλλοφορία καὶ ὁ καταψηφιζόμενος ἐκαλεῖτο ἐκφυλλοφορημένος, ἢ λευκοὶ καὶ μέλανες κύαμοι. Πρὸ τῆς ψηφοφορίας, ἕκαστος δημότης ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὅ,τι ἐγνώριζε περὶ τοῦ κρινομένου ἐν σχέσει μὲ τὴν ἔννομον ἢ παράνομον ἐγγραφήν του εἰς τὸν κατάλογον τῶν δημοτῶν. Πολλάκις μάλιστα ἡ διαψήφισις ἐν τινι δήμῳ ἐγίνετο μόνον δι' ἕνα δημότην, κατηγορούμενον ὅτι παρανόμως εἶχεν ἐγγραφῆ. Ὁ ἀποψηφιζόμενος (καταδικαζόμενος ὡς παρανόμως ἐγγραφείς), ἐὰν μὲν ἀδιαμαρτυρήτως ἀπεδέχετο τὴν ἀπόφασιν, διεγράφετο ἐκ τοῦ ληξιαρχικοῦ γραμματείου ἄνευ ἄλλης τινὸς βλάβης, ἂν ὅμως ἔκαμνεν ἔφεσιν τῆς ἀποφάσεως τῶν συνδημοτῶν του—καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦτο—καὶ κατεδικάζετο καὶ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἡλιαίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγίνετο συνήθως ἡ ἔφεσις ἢ ἔκκλησις, τότε ἦτο δυνατὸν νὰ φυλακισθῇ, νὰ ἀπολέσῃ τὴν περιουσίαν του, ἥτις ἐδημεύετο, καὶ ἀκόμη νὰ πωληθῇ καὶ ὡς δοῦλος. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀποψηφιζόμενος ὑπὸ τῶν συνδημοτῶν του ἐκέρδιζε τὴν δίκην εἰς τὸ ἡλιαστικὸν δικαστήριον, τότε ἐθεωρεῖτο ὡς νομίμως ἐγγραφείς. Κατὰ τὴν ἐνώπιον τῆς Ἡλιαίας δίκην ὁ διώκων, ὅστις καὶ πρῶτος ἐλάμβανε τὸν λόγον, ἦτο ὁ συνήγορος τοῦ δήμου (ὁ δήμαρχος συνήθως). Ἐνίοτε ἡ ἀπόφασις τῶν συνδημοτῶν δὲν εἰσήγετο εἰς τὴν Ἡλιαίαν, ἀλλὰ τῇ συναινέσει τούτων καὶ τοῦ ἀποψηφιζομένου ἀνετίθετο εἰς διαιτητήν.

Ἡ διαψήφισις εἰς ἅπαντας τοὺς δήμους συγχρόνως. Γενικὸς ἔλεγχος ἁπάντων τῶν καταλόγων τῶν δήμων Ἀττικῆς ἐγίνετο κατόπιν ψηφίσματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου Ἀθηναίων. Γνωστοὶ γενικοὶ ἔλεγχοι τῶν καταλόγων εἶναι δύο: ὁ κατὰ τὸ 445—444 π. Χ. καὶ ὁ τὸ 346—345 ἐπὶ ἄρχοντος Καλλίου. Κατὰ τοὺς εἰρημένους γενικοὺς ἐλέγχους τῶν καταλόγων, ἢ ἐκκαθαρίσεις αὐτῶν, διὰ τῆς διαψηφίσεως, ἀπὸ τῶν παρεγγράπτων πολιτῶν εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τοὺς ζητητὰς ἢ ἡλιαστάς.

Ὁ θεσμὸς τῆς διαψηφίσεως φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ παλαιός, διότι οἱ Ἀθηναῖοι εὐχερῶς πως ἐπέτρεπον εἰς ξένους τὴν ἰδιοποίησιν τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου. Ἰδίως δὲ τὴν παράνομον ἐγγραφὴν των εἰς τοὺς καταλόγους τῶν δημοτῶν ἐπετύγχανον εὐκόλως οἱ πλούσιοι μέτοικοι. Οὕτω

Digitized by Google

λέγεται, ὅτι κατὰ τὸν πρῶτον γενικὸν ἔλεγχον τῶν καταλόγων ἀπεκαλύφθη, ὅτι ἐπὶ δέκα ἐννέα χιλιάδων δημοτῶν τέσσαρες χιλιάδες ἑπτακόσιοι εἶχον ἐγγραφῆ παρανόμως. Εἰς τὸν θεσμὸν τῆς διαψηφίσεως εἶχον καταλήξει οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε ἀντελήφθησαν ὅτι αἱ γραφαὶ (ἔγγραφοι καταγγελίαι) ξενίας καὶ δωροξενίας δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ θεραπεύσωσι τὸ κακόν. Ἐξ ὅλων τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς εἶχον δυσφημισθῆ ὡς δεκαζόμενοι πρὸς παράνομον ἐγγραφὴν δημοτῶν ἰδίως δύο, ὁ δῆμος Ποταμοῦ καὶ ὁ δῆμος Ἁλιμοῦντος, οἵτινες καὶ διεκωμῳδοῦντο διὰ τοῦτο. Κυριωτέρα πηγή, ἐκ τῆς ὁποίας ἀντλοῦμεν εἰδήσεις περὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς διαψηφίσεως, εἶναι ὁ πρὸς Εὐβουλίδην λόγος τοῦ Δημοσθένους.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

διαψύχω, *ἀόρ.* *διέψυξα—διεψύγην*, *παθ. μετχ.* *διεψυγμένος*· ψύχω, ἀναψύχω, δροσίζω, κάμνω τι νὰ ψυγῇ, νὰ δροσισθῇ.

Διβάκι /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἄλλη, σπανίας ὅμως χρήσεως, ὀνομασία τοῦ κόλπου τῆς Μεσσαρᾶς (βλ. λ.) τῆς Κρήτης, ἀπὸ τοῦ φερωνύμου χωρίου εὑρισκομένου 2 χιλιόμ. ἔνδον τοῦ ΒΒΑ μυχοῦ τοῦ κόλπου καὶ περιωνύμου διὰ τὰ παρ' αὐτὸ νεολιθικῆς καὶ μινωϊκῆς ἐποχῆς εὑρήματα. Σ. Ε. Λ.

διβάμπουλον (τό). Ὀνομάζουσιν οὕτω τὸν ἀργυροῦν καὶ βαρὺν κηροστάτην, ὅστις καίει, κατὰ τὰς ἱερὰς τελετάς, ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου «διπλῷ θριγγώματι κατακυκλούμενος», ὡς ὁ Βαλσαμὼν γράφει ἐν «Μελέτῃ χάριν τῶν πατριαρχικῶν προνομίων». Ἡ ἐπὶ τοῦ κηροστάτου λαμπὰς ἐκαίετο καὶ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς καὶ πρὸ τοῦ πατριάρχου, ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος κηροστάτης (ἢ κανδηλέρι) ἦτο ἀργυροῦς ἐπίχρυσος μετὰ δύο θριγγωμάτων, ὁ δὲ πρὸ τῆς αὐτοκρατείρας ἦτο ἀργυροῦς καὶ εἶχεν ἓν θρίγγωμα (μονοβάμπουλον). Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἰδιοποιήσατο ἑαυτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἐνώπιον αὐτοῦ κηροστάτην διττῷ θριγγώματι κατακυκλούμενον· τοῦτον κρατεῖ οὐχὶ ὁ λαμπαδάριος, ἀλλ' ὁ πριμικύριος, ὁ διὰ τοῦτο γραφόμενος πριμμικήριος. Οὐδέποτε δ' ἐσφράγιζον (ἐσταύρωνον) τὸν λαόν, οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ, οὔτε ὁ πατριάρχης, διὰ τοῦ διβαμπούλου, καθὼς ἀμελετήτως ἐγράφη. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Διβάνης, ***Πέτρος***. Χῖος ἐμπειρικὸς ἰατρός' ἐνασκῶν τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ Ἀπριλίου 1821 ἀπέδρασε τῆς φυλακῆς, ὅπου τὸν εἶχον ρίψει, καὶ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, ἐνῷ ἡ σύζυγός του ἀπήγετο εἰς χαρέμιον. Κατελθὼν εἰς Σπέτσας συνηντήθη μὲ σῶμα φιλελλήνων, οἵτινες τὸν προσέλαβον ἰατρόν. Προσέφερε σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ναύπλιον τῷ 1821 καὶ εἰς τὸ Πέτα τῷ 1822. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μάλιστα ἐτραυματίσθη προσπαθῶν νὰ περισώσῃ τραυματίας. Κατόπιν, ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ τακτικοῦ ἀπὸ τὸν συνταγματάρχην Ρόδιον, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν νοσοκομείου. Τῷ 1825 προσελήφθη ἀπὸ τὸν Φαβιέρον καὶ κατέγινεν ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν μόρφωσιν ὀλίγων τακτικῶν διὰ τὰς νοσηλευτικὰς φροντίδας. Ἐτραυματίσθη εἰς τὸ Χαϊδάρι καὶ εἰς τὴν Ἀράχωβαν, ὅπου ἠκολούθησε τὸν Καραϊσκάκην. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Ρωσοτουρκικῆς εἰρήνης, λαβὼν ρωσικὰ διαβατήρια ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Παπαρρηγόπουλον, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν παρέλαβε τὴν σύζυγόν του, ἀπομείνασαν χήραν τοῦ Τούρκου συζύγου της, καὶ μετ' αὐτῆς ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ Ἄργος, ἔζησεν αὐτόθι μέχρι βαθέος γήρατος, μετερχόμενος τὸν ἰατρὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δοττὸρ-Πετράκης*. Γ. Δ. Κ.

διβάνιον (τὸ) (ἐκ τῆς περσικῆς λέξεως *ντιβάν*)· πλατὺ ἀνάκλιντρον, εἶδος σοφᾶ ἄνευ ἐρεισινώτου, χρησιμοποιούμενον ἐν Ἀνατολῇ· || αἴθουσα συνεδριάσεων τοῦ τουρκικοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους· || ὀνομασία περιληπτικὴ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἄλλως *Ὑψηλὴ Πύλη*· || ἐν τῇ ἀραβικῇ καὶ περσικῇ: συλλογὴ ποιημάτων τῶν μεγάλων ποιητῶν, βιβλίον κατατάξεως ποιημάτων.

—/ *Εγκυκλ.*/ Ἡ περσικὴ λέξις *ντιβάνι*, ἐν χρήσει εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ τὴν τουρκικήν, ἐσήμαινεν ἀρχικῶς δημόσιον γραφεῖον, δικαστήριον, κατόπιν δέ, κατὰ τὴν τουρκικὴν ἰδίᾳ κατάκτησιν, συμβούλιον τῶν ἀνωτέρων μεγιστάνων καὶ λειτουργῶν τοῦ κράτους, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ σουλτάνου. Ἡ λέξις ἐγένετο βαθμηδὸν κύριον ὄνομα, σημαίνουσα τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία Ὑψηλὴ Πύλη, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεδεικνύετο καὶ τὸ μέγαρον εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν ἐγκατεστημένα τὰ γραφεῖα τῆς μεγάλης βεζυρείας, τῶν ὑπουργείων τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Ἐξωτερικῶν, ὡς καὶ τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας. Μετὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ὅρου Ὑψηλὴ Πύλη ἀντὶ τοῦ «Αὐτοκρατορικὸν διβάνιον» (Divan Impérial) παρέμεινεν ἐν τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ τμῆμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διβανίου (διβὰν-ἱ-χουμαγιοὺν-καλεμῆ), ἁπλῆ ὑποδιαίρεσις τῆς μεγάλης βεζυρείας, πρὸς διαβίβασιν τῶν ἐγγράφων εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ σουλτάνου, ὡς ἀνάμνησις τῆς παλαιᾶς αἴγλης τοῦ μεγάλου διβανίου, ἀποτελουμένου τότε ἐκ τοῦ μεγάλου βεζύρου, ὡς προέδρου, καὶ τῶν ἑπτὰ ὑπουργῶν.

Τὴν λέξιν παράγει ὁ Χάμμερ ἐκ τῶν περσικῶν λέξεων ντιβὰν ἔντ (τρελλοὶ εἶναι), ὀφειλομένου τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῆς εἰς τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον. Κάποτε εἷς σάχης τῆς Περσίας, διερχόμενος μετά τινος συνοδοῦ του ἔξω τῆς αἰθούσης τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ἀκούσας τοὺς ὑπουργοὺς θορυβοῦντας, εἶπεν εἰς τὸν συνοδόν του: ἰνὰν ντιβὰν ἔντ (αὐτοὶ εἶναι τρελλοί). Ἔκτοτε ἡ λέξις *ντιβὰν* ἐσήμαινε συμβούλιον ὑπουργῶν. Ἄλλοι παράγουσι τὴν λέξιν ἐκ τῆς ἀραμαϊκῆς *ντιβάν*, σημαινούσης γραφεῖον, λογιστήριον, λογιστικὰ βιβλία, αἴθουσα δικαστηρίου. Μὲ τὴν τελευταίαν σημασίαν ἦτο ἡ λέξις *διβανχανὲ* ἐν χρήσει μέχρις ἐσχάτων παρὰ τοῖς Τούρκοις. Ἐν τῇ ἀραβικῇ γλώσσῃ ἡ λέξις ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐπὶ χαλίφου Ὀμὰρ (634—644), τοῦτο δὲ δεικνύει τὴν περσικὴν μᾶλλον προέλευσιν αὐτῆς. Ν. Μ.

διβανχανὲς (*ντιβανχανὲ* = *κτίριον ἢ αἴθουσα συμβουλίου*). Μέγαρον κομψὸν ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Κερατίου κόλπου Κωνσταντινουπόλεως, δεξιόθεν κατὰ τὸν εἴσπλουν, μεταξὺ τῆς μεγάλης δεξαμενῆς τοῦ Ναυστάθμου καὶ τῆς ἀποβάθρας τῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Κασὶμ-πασᾶ, χρησιμεῦον δὲ μέχρι τῆς μεταφορᾶς τῆς τουρκικῆς πρωτευούσης εἰς Ἄγκυραν ὡς ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ἤδη δὲ ὡς ἕδρα τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς τῶν Στενῶν. Εἰς τὸ μέγαρον τοῦτο συνῆλθε τῷ 1876 ἡ συνδιάσκεψις Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως συσκεφθῇ περὶ τῶν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν εἰσακτέων μεταρρυθμίσεων. Ν. Μ.

Διβαρᾶτα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Πυλαρέων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 68. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Καλοῦ ὄρους. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία Ἀντυπᾶτα (κάτ. 92), Ἀνωμεριὰ (κάτ. 104), Γεωργακᾶτα (κάτ. 18), Δρακᾶτα (κάτ. 141), Καρουσᾶτα (κάτ. 75), Λεκατσᾶτα (κάτ. 81), Λογορᾶτα (κάτ. 86), Λουκᾶτα (κάτ. 95) καὶ Μπεκατωρᾶτα (κάτ. 102). Δ. Ε. Μ.

διβάρι (τό)· ἄλλος τύπος τοῦ **βιβάρι** (βλ. λ.) ἰχθυοτροφεῖον.

διβασικὰ ἢ ***δικαρβονικὰ ὀξέα*** /*Ὀργ. Χημ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ ὀργανικὰ ὀξέα τὰ περιέχοντα ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν δύο καρβοξυλικὰς ὁμάδας. Ἀναλόγως δέ, ἐὰν προέρχωνται ἐκ κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων καλοῦνται *κεκορεσμένα*, ἢ ἂν ἐξ ἀκορέστων *ἀκόρεστα*. Σ. Γ.

διβαφὴς (ὁ, ἡ),—*ἐς* (τό)· ὁ δὶς βεβαμμένος, ὁ διὰ δύο βαφῶν, ὁ διὰ δύο ἐμβαπτίσεων εἰς χρῶμα ἀποτελεσθείς.

διβενζύλιον (τὸ) ἢ ***διφαινυλαιθάλιον*** /*Ὀργ. Χημ.*/ Εἶναι κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_6H_5CH_2CH_2C_6H_5$, παρασκευαζόμενος δι' ἐπιδράσεως νατρίου ἐπὶ βενζυλοχλωριδίου ἢ δι' ὀξειδώσεως τοῦ τολουολίου, ὡς καὶ δι' ἀναγωγῆς τῆς βενζοΐνης ἢ βενζίλης. Τήκεται εἰς 52° καὶ βράζει εἰς 284°. Σ. Γ.

διβενζυλο— /*Χημ.*/. Πρῶτον συνθετικὸν κατηγορίας χημικῶν ἑνώσεων, δηλοῦν ὅτι δύο ὑδρογόνα τῆς ρίζης τῆς οὐσίας ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ δύο ριζῶν βενζυλίων $C_6H_5{\cdot}CH_2$. ΑΝ. Δ.

διβενζυλοβενζόλιον (τὸ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$C_6H_4\ (CH_2.C_6H_5)—.$$

Ἐκ τῶν τριῶν δυνατῶν ἰσομερῶν μορφῶν ἔχουσι μέχρι τοῦδε παρασκευασθῆ μόνον αἱ δύο, ἐξ ὧν ἡ μία τήκεται εἰς 78°, ἡ δὲ ἑτέρα εἰς 86°. Σ. Γ.

διβενζυλοκετόνη /*Ὀργ. Χημ.*/. Ἀρωματικὴ κετόνη τοῦ τύπου

$$C_6H_5.\ CH_2.\ CO.\ CH_2.\ C_6H_5$$

λαμβανομένη κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τοῦ φαινυλοξικοῦ ἀσβεστίου. Τήκεται εἰς 40° καὶ βράζει εἰς 330°. Σ. Γ.

διβιδίβι (τὸ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ τοῦ φυτοῦ *καισαλπινία ἡ βραχύφυλλος*. Δ. Ν. Π.

—[ΒΥΡΣΟΔΕΨ] *Διβιδίβι* (Dividivi, ἢ Libi-divi, ἢ nacasol, ἢ Wouta-pana), λέγεται ὁ λοβὸς τοῦ δένδρου Caesalpina coriaria, ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὴν δημοκρατίαν τοῦ San Domingo καὶ γενικῶς εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς πόλεως Monte Christo. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ κυριώτερον κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ διβιδίβι, ἐξάγουσα κατ' ἔτος δι' Εὐρώπην μέχρι 5000 τόννων. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως 1908 ἡ Βενεζουέλα, τὸ Μεξικόν, ἡ Κολομβία ἤρξαντο παράγουσαι σημαντικὰς ποσότητας, ἡ δὲ καλυτέρα ποιότης διβιδίβι προέρχεται νῦν ἀπὸ τὴν Maracaïbo καὶ Caracas, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Rulia τῆς Βενεζουέλας. Τὸ δένδρον ἐξ οὗ παράγεται ὁ καρπὸς οὗτος ἔχει ὕψος 20 ἕως 30 ποδῶν, ζῇ δὲ περὶ τὰ 100 ἔτη. Ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἔτους παράγει καρπούς, ἀλλὰ μόλις ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ οἱ καρποὶ αὐτοῦ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν. Εἰς χρόνον καλῆς ἐσοδείας ἓν δένδρον παράγει περὶ τὰ 150 χιλιόγραμμα καρπῶν. Οἱ λοβοὶ ἔχουν χρῶμα ἐρυθροκαστάνινον, μῆκος 7 ἕως 8 ἑκατ. καὶ πλάτος 1,5. Οἱ ἐκ δένδρου ἀγρίου προερχόμενοι ζυγίζουν 4 γραμμάρια, οἱ ἐξ ἐξημερωμένου 8. Ἔχουν σχῆμα S καὶ C, ἐμπεριέχουν δὲ 7 ἕως 9 σπόρους. Ἡ ἐξωτερικὴ τῶν λοβῶν ἐπιφάνεια εἶναι ἡ πλουσιωτέρα εἰς δεψικὴν ὕλην, διὰ τοῦτο δὲ καὶ καταβάλλεται φροντὶς μεγάλη κατὰ τὴν συσκευασίαν πρὸς ἀποστολήν.

Ἡ εἰς δεψικὴν ὕλην περιεκτικότης τοῦ καρποῦ ποικίλλει ἀπὸ 25 ἕως 51%, ἀπὸ 10 δὲ ἕως 25% ἡ εἰς μὴ δεψικὴν ὕλην. Μέση ἀνάλυσις τοῦ διβιδίβι δεικνύει H_2O 13,5%, τανίνην 41,5%, ταννίνας μὴ διαλυτὰς 18%, ἀδιάλυτα 25,4% καὶ σάκχαρον 8,4%. Ἐπὶ 100 μερῶν ταννίνης ἀντιστοιχοῦν 20,2 σακχαρώδεις ὗλαι. Τὸ εἶδος τῆς ταννίνης τῆς ἐν διβιδίβι ἐμπεριεχομένης δὲν ἔχει εἰσέτι καθορισθῆ. Κατὰ τὴν δι' ὕδατος ἀραίωσιν ἐκχυλίσματος ἐκ διβιδίβι, παράγεται ἀφρὸς ὑπόλευκος, ὅστις κατὰ τὸ πλεῖστον σύγκειται ἐξ ἐλαγικοῦ ὀξέος. Τὰ διβιδίβι ἐκχυλίσματα, ὅπως ὅλα τὰ σάκχαρον περιέχοντα δεψικὰ ἐκχυλίσματα, ὑπόκεινται εἰς ζύμωσιν. Τὸ διβιδίβι ὑπὸ μορφὴν πυκνοῦ ἐκχυλίσματος ἐνδείκνυται διὰ δέψιν χονδρῶν δερμάτων, εἰς ἃ προσδίδει βάρος καὶ συνεκτικότητα. Ὑπὸ μορφὴν ἠρεμισμένων διαλυμάτων χρησιμοποιεῖται, εἴτε ἐν βυτίοις εἴτε ἐν ἀνέμαις, διὰ τὴν παρασκευὴν λεπτῶν δερμάτων. Γενικῶς τὸ διβιδίβι δέψει ταχέως, διογκώνει τὸ δέρμα, δίδει μαλακότητα καὶ χρωματίζει αὐτὸ ὑπέρυθρον, ἀκόμη καὶ εἰς μικρὰς ποσότητας χρησιμοποιούμενον. Διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖται μόνον ἐν ἀναμίξει μετὰ μυροβαλάνων καὶ δρυοβαλάνων. Ι. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

διβιζιονισμὸς (ὁ) καὶ ***διβιζιονιστὴς*** (ὁ)· βλ. **ντιβιζιονισμὸς** καὶ **ντιβιζιονιστής**.

διβινυλαιθυλενογλυκόλη (ἡ) ἢ *ἑξαδιενο-(1,5)-διόλη* (3,4) /*Ὀργ. Χημ.*/. Εἶναι ἀκόρεστος γλυκόλη τοῦ τύπου CH_2: CH. (CH· (OHCH : (OH). CH CH_2. ὑγρὸν εὐχαρίστου ὀσμῆς βράζον εἰς 198°. Σ. Γ.

διβινυλικὸς ***αἰθὴρ*** /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_2{:}\ CH)_2O$. Ὑγρὸν αἰθερικῆς ὀσμῆς βράζον εἰς 39°. Σ. Γ.

διβινύλιον (τὸ) ἢ ***βουταδιένιον***-(1, 3) /*Ὀργ. Χημ.*/. Εἶναι ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $CH_2 : CH.\ CH : CH_2$. Σχηματίζεται κατὰ τὴν εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν θέρμανσιν ὑδρογονανθράκων τινῶν, δι' ὃ καὶ ἀπαντᾷ εἰς μικρὰ ποσὰ εἰς τὸ φωταέριον. Ὁμοίως σχηματίζεται ἀπὸ τὴν ἀναγωγὴν τοῦ ἐρυθρίτου διὰ πυκνοῦ μυρμηκικοῦ ὀξέος, δι' ὃ καὶ *ἐρυθρένιον* ἐπίσης ἐκλήθη. Τὸ διβινύλιον παρασκευάζεται ὁμοίως δι' ὑδρογονώσεως τοῦ βενζολίου ἢ τῆς φαινόλης καὶ καταλλήλου ἐπεξεργασίας τῶν προϊόντων αὐτῆς. Τὸ διβινύλιον διὰ πολυμερισμοῦ μετατρέπεται εἰς μᾶζαν προσομοιάζουσαν πρὸς τὸ καουτσούκ. Σ. Γ.

διβινυλοσουλφίδιον (τὸ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_2{:}\ CH)_2S$. Εἶναι τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου κρομμύου τοῦ ἀρκτείου (allium ursinum) καὶ ἔχει ὀσμὴν σκορόδου. Βράζει εἰς 101° καὶ κατὰ τὴν θέρμανσιν ἀπεσπωμένου θείου, λαμβάνεται ὀξαλικὸν ὀξὺ καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Σ. Γ.

Διβιντὰρ ***Μεχμὲτ-πασᾶς***. Πρωθυπουργὸς τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Μαχμοὺτ Α' (1730-1731)· βλ. **Μεχμέτ**.

Δίβλακα /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς νήσου Κύθνου.

δίβλαστα (τὰ) /*Βοτ.*/. Καλοῦνται τὰ φυτὰ τῶν ὁποίων τὰ ἄνθη ἐκφύονται ἐκ δευτερογενῶν κλάδων. Δ. Ν. Π.

διβλαστικὰ (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Ἐκλήθησαν οὕτως ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου φυσιοδίφου Ras-Lankester τὰ ζῷα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων τὸ ἔμβρυον καλύπτεται ὑπὸ δύο πρωτογόνων μεμβρανῶν ἢ φυλλαρίων προελθόντων ἐκ τοῦ καταμερισμοῦ τοῦ ᾠοῦ. Σήμερον εἰς τὰ *διβλαστικὰ* οἱ νεώτεροι φυσιοδίφαι κατατάσσουσι τὰ κοιλεντερωτά, ὧν τὸ ἔμβρυον ἅμα ὡς ἐκκολαφθῇ τοῦ ᾠοῦ ἔχει μορφὴν βλεφαρωτῆς προνύμφης, τῆς ὁποίας τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ δύο διαφόρων στρωμάτων, τοῦ ἐκτοδέρματος, ἐξωτερικοῦ, καὶ τοῦ ἐνδοδέρματος, ἐσωτερικοῦ. Δ. Ν. Π.

δίβλεμμα (τὸ) (Diblemma) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτερίδων*. Τὸ γένος περιλαμβάνει φυτὰ διακρινόμενα ἰδίως ἐκ τοῦ διμορφισμοῦ τὸν ὁποῖον παρουσιάζουσι. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαλαισίας. Δ. Ν. Π.

Διβόδωρον (τὸ) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/.—1) Πόλις τῆς Βελγικῆς Γαλλίας (τὸ σημερινὸν Μέτς), ὀνομαζο-

Digitized by Google

μένη οὕτω κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους.—2) Τὸ σημερινὸν Jouarre, δυτικῶς τῶν Παρισίων. Ι. Δ. Σ.

διβοθριοκέφαλος (ὁ) *[Ζωολ.]* βλ. βοθριοκέφαλος.

διβόθριον (τὸ) (Dibo'hrium) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλμινθιδῶν*, ζῶν παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος διαφόρων ζῴων. Δ. Ν. Π.

Διβόλια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου, γεωγράφου τῆς Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὑπὸ τοῦ Philippson ταυτίζεται μὲ τὴν μεταγενεστέραν αὐτῆς βυζαντινὴν πόλιν Διάβολιν. —Π.

διβολία (ἡ) (Dibolia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁλτιδῶν*. Αἱ διβολίαι εἶναι μικρὰ ἔντομα μὲ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, ἐλαφρῶς πεπιεσμένον καὶ μελανὸν μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας χρωματισμόν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολυάριθμα εἴδη, ὧν 15 ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ζῶσιν εἰς ὑγροὺς καὶ πετρώδεις τόπους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διβολία ἡ κρυπτική* (Dibolia occultans), ἥτις ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν πετρῶν καὶ διαφόρων φυτῶν. Αἱ κάμπαι της κατατρώγουσι διάφορα φυτὰ καὶ ἰδίως ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν χειλανθῶν. Δ. Ν. Π.

διβολίζω· δημοτ., σκάπτω, ἀροτριῶ τὸν ἀγρὸν δεύτεραν φορὰν τὸ αὐτὸ ἔτος προπαρασκευαστικῶς διὰ τὴν σποράν.

διβόλισμα (τό)· ἡ ἐκ δευτέρου ἄροσις· ἄλλως *βωλοστροφία*, κοιν. *δευτέρι* ἢ *δευτέρωμα*.

—*[Γεωπ.]* Ἡ γεωργικὴ ἐργασία τοῦ *διβολίσματος* σκοπὸν ἔχει τὴν ἐκρίζωσιν τῶν μετὰ τὴν πρώτην ἄροσιν ἀναφανέντων ζιζανίων, ἅτινα παρεμποδίζουσι τὴν βλάστησιν, ὡς ἀπορροφῶντα τὴν ἐκ τοῦ ἐδάφους ὑγρασίαν. Τὸ διβόλισμα διενεργεῖται διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ μηχανήματος, ἱπποκίνητου ἢ ἀτμοκινήτου. Τὸ διὰ τῆς χειρὸς διβόλισμα γίνεται διὰ διαφόρων εἰδῶν δικρανῶν καὶ εἶναι τὸ μᾶλλον ἐνδεδειγμένον, διότι δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ φυτὰ ἔχουσιν ἀρκούντως ἀναπτυχθῆ, ἀλλὰ τοῦτο μόνον εἰς μικρὰς ἐδαφικὰς ἐκτάσεις διενεργεῖται. Τὸ βάθος εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γίνῃ τὸ διβόλισμα ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους· ὅσον σκληρότερον εἶναι τὸ ἔδαφος, τόσον βαθύτερον πρέπει νὰ διβολίζηται, ὅπως ἀερίζηται εὐκολώτερον τοῦτο καὶ εὐδοκιμήσῃ περισσότερον ἡ σπορά. Δ. Ν. Π.

δίβολο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἡ *δίκροτος σταμίς*, κατὰ τὴν κοινὴν τῶν ναυτικῶν μας γλῶσσαν. Σ. Ε. Λ.

δίβολος, —η, —ο· ὁ δεύτεραν φορὰν ἀροθεὶς ἀγρός.

διβολφραμικὸν *νάτριον [Χημ.]*· βλ. λ. βρουῦζος *βολφραμίου* καὶ βολφράμιον.

διβοράνιον (τὸ) *[Χημ.]* βλ. λ. βοράνια.

διβορικὸν *νάτριον [Χημ.]*· βλ. λ. βορικὸν *ὀξύ*.

διβουλία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τις δύο βουλάς, δύο γνώμας, παλιμβουλία, ἀστάθεια γνώμης.

δίβουλος (ὁ, ἡ) καὶ —η, —ον (τό)· ὁ ἔχων δύο βουλάς, δύο γνώμας, ὁ ἀσταθὴς τὴν γνώμην: «δίβουλος ἄνθρωπος», ᾆσμ. «ὢ δίβουλε καὶ τρίβουλε καὶ ψεύτη τῆς ἀγάπης».

διβουτυλένιον (τὸ) *[Χημ.]* Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου, τύπου C_8H_{16}. Καλεῖται οὕτω, διότι τὸ μόριόν του ἔχει τὴν διπλασίαν στοιχειακὴν σύνθεσιν τοῦ βουτυλενίου, ἐνῷ ἡ συνηθεστέρα ὀνομασία του εἶναι *ὀκτυλένιον* ἢ *ὀκτένιον*. ΑΝ. Δ.

διβουτύλιον (τὸ) *[Χημ.]*. Ὑδρογονάνθραξ τῆς σειρᾶς τοῦ μεθανίου, τύπου C_8H_{18}. Καλεῖται οὕτω διότι τὸ μόριόν του ἔχει τὴν διπλασίαν στοιχειακὴν σύνθεσιν τῆς ρίζης βουτυλίου, ἐνῷ ἡ συνηθεστέρα ὀνομασία του εἶναι *ὀκτάνιον*. ΑΝ. Δ.

διβουτυλοφωσφίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Φωσφορούχος ὀργανικὴ βάσις παραγομένη δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδρογόνων τοῦ φωσφορούχου ὑδρογόνου ὑπὸ δύο ριζῶν βουτυλίων. ΑΝ. Δ.

διβουτυλοφωσφινικὸν *ὀξὺ* (τὸ) *[Χημ.]*. Μονοβασικὸν ὀργανικὸν ὀξὺ παραγόμενον δι' ὀξειδώσεως τῆς διβουτυλοφωσφίνης. ΑΝ. Δ.

διβουτυρίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. γλυκερίνης παράγωγα.

διβράγχια (τὰ) (Dibranchiata) *[Ζωολ.]*. Πρώτη κατηγορία μαλακίων ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεφαλοπόδων*. Τὰ διβράγχια, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *τετραβράγχια*, καλοῦνται οὕτω, διότι φέρουσι μόνον δύο βράγχια, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἀνὰ ἓν ἑκατέρωθεν τῆς βάσεως τοῦ χιτῶνος τοῦ περιβάλλοντος τὸ σῶμα τοῦ ζῴου. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν διβραγχίων δὲν εἶναι μισχωτοί, ὅπως τῆς ἑτέρας κατηγορίας τῶν ζῴων τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος, δηλαδὴ τῶν τετραβραγχίων, αἱ σιαγόνες εἶναι κερατώδους συστάσεως καὶ οἱ μακροὶ πλόκαμοι κατὰ τὸ ἐσωτερικὰ αὐτῶν τοιχώματα φέρουσι πλείστους κοτυληδόνας. Τὰ διβράγχια ὑποδιαιροῦνται εἰς *δεκάποδα* καὶ εἰς *ὀκτάποδα*. Τὰ πρῶτα φέρουσιν 8 ἰσομεγέθεις πλοκάμους καὶ δύο μακροτέρους μετὰ κοτυληδόνων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ των τοιχώματα, τὰ δὲ δεύτερα φέρουσιν 8 πλοκάμους συνηνωμένους κατὰ τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν διαδρομὴν διὰ δέρματος. Εἰς τὰ δεκάποδα ὑπάγεται ἡ οἰκογένεια *μυοψίδαι*, ἥτις περιλαμβάνει τὰ γένη: σηπία (Sepia) κοινῶς σουπιά, καὶ τευθὶς (Loligo) κοινῶς καλαμάρι. Εἰς τὰ ὀκτάποδα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: *ὀκταποδίδαι*, ἥτις περιλαμβάνει τὰ γένη ὀκτάπους (Octopus), κοινῶς χταπόδι ἢ κταπόδι, καὶ ἐλεδώνη (Eledone), καὶ *φιλονηκτίδαι*, ἥτις περιλαμβάνει τὸ γένος ἀργοναύτης (Argonautus) (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]* Τὰ *διβράγχια* ἢ *διβραγχιωτὰ* (Dibranchiata) κεφαλόποδα μαλάκια ἔχουν ὑποδεεστέραν γεωλογικὴν σημασίαν (ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τετραβράγχια)· καὶ τοῦτο διότι εἶναι ὀλιγώτερον κατάλληλα πρὸς διατήρησιν ἐν ἀπολιθωμένῃ καταστάσει, ἕνεκα τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ των. Τούτου ἕνεκα ἡ παλαιοντολογία οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναπαραστήσῃ, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, ἀκριβῆ εἰκόνα τοῦ κόσμου τῶν διβραγχιωτῶν καὶ τῆς σημασίας του εἰς τὰς θαλάσσας τῶν ἀοχεγόνων θαλασσῶν. Οἱ ἀρχαιότατοι ἀντιπρόσωποι εἶναι τὰ δεκάποδα (βλ. λ.) *βελεμνοειδῆ*, ἐμφανιζόμενα κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος. Ἀκολουθοῦν κατόπιν κατὰ τὴν λιάσιον καὶ τὴν ἀνωτέραν Ιουράσιον τὰ *σηπιοειδῆ* (πραγματικαὶ τευθίδες). Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ἂν προηγήθησαν τῶν διβραγχιωτῶν τούτων ἄλλοι πρόγονοι καὶ ποῖοι. Ἡ ἄμεσος ἐμφάνισις των ἀποτελεῖ γεγονὸς καταπλῆσσον, ὡς ἐξ ἴσου καὶ ἡ ταχεῖα ἐξέλιξις καὶ ἐξαφάνισις κατόπιν τῶν βελεμνοειδῶν. Τὰ ἄλλα διβραγχιωτὰ σηπιοειδῆ ἢ τευθοειδῆ δεκάποδα ὡς καὶ τὰ ὀκτάποδα ἐπέζησαν δι' ἀντιπροσώπων των μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

διβράγχιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων δύο βράγχια ἰχθύς.

δίβραγχος (ὁ) (Dibranchus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκαριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *δίβραγχον τὸν ἀβυσσαῖον* (Dibranchus abyssalis), ὅστις ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν Ιαπωνικῶν καὶ σινικῶν ἀκτῶν. Δ. Ν. Π.

δίβραχυς (ὁ)· ὁ πούς ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο βραχειῶν συλλαβῶν, ἄλλως καλούμενος πυρρίχιος. Τοῦ ποδὸς τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ χρῆσις συστηματικὴ εἰς ὁλόκληρον στίχον, ἀλλ' ἀντικαθιστᾷ ἄλλους πόδας, συνηθέστερον δὲ τὸν ἴαμβον. —Π.

Δίβρη *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ πολίχνη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας-Ἤλιδος, ἀποτελοῦσα κοινότητα. Ἐσχάτως μετωνομάσθη εἰ Κρινόφυτον (βλ. λ.). Ἐν Δίβρῃ ὑπάρχουν δύο μοναὶ τῆς Θεοτόκου, ἡ Ἄνω καὶ ἡ Κάτω, αἵτινες ἄλλοτε ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων ἤδη δὲ ἡ δευτέρα εἶναι μετόχιον τῆς πρώτης.

—*['Ιστορ.]* Καθ' ὅλην τὴν τουρκοκρατίαν ἡ Δίβρη οὔτε κατῳκήθη ἀπὸ Μουσουλμάνους οὔτε ἐδέχθη φορολόγον σπαχῆν. Μέχρι τοῦ 1760 ἀνῆκεν εἰς τζιμίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατόπιν ἐγένετο μαλικιανές. Οἱ Τουρκαλβανοὶ τοῦ Μέτζ-Ἀρήπη ἐπανειλημμένως ἐζήτησαν νὰ παραβιάσουν τὴν περιοχήν της, ἀλλ' ἀπέτυχον ἀποκρουσθέντες, ἢ μᾶλλον φοβηθέντες τὴν τραχύτητα τοῦ ἐδάφου καὶ τοὺς κινδύνους εἰς τὰ δυσπρόσιτα ἐκεῖνα μέρη. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ὁπότε ἐπὶ διετίαν οἱ Αἰγύπτιοι τοῦ Ἰμπραὴμ ἀπέφευγον νὰ εἰσβάλουν εἰς τὰ βουνά της. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1827, μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ προσκυνήματος, σῶμα τακτικοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Χουσεῒν Τζαβὴτ βέην καὶ τὸν Γάλλον Μπρεχὰν ἐπεχείρησε τὴν ἅλωσιν τῆς κωμοπόλεως. Ἀλλὰ ἐνδυνεῦσαν καὶ κυκλωθὲν ἀπὸ γοργὸν ἑλιγμὸν ὀλιγαρίθμων ἀκροβολιστῶν, σταλέντων εἰς τὰ γύρω βουνὰ ἀπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, ἐξηναγκάσθη εἰς ὑποχώρησιν. Συνέβη δὲ τοῦτο τὸ περίεργον. Ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, παρακολουθῶν τὴν ὑποχώρησιν τῶν Αἰγυπτίων, ἀπηγόρευσε ρητῶς εἰς τοὺς πολεμιστάς του νὰ πυροβολήσουν μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐξῆλθον μιᾶς χαράδρας. Ἐρωτηθεὶς δὲ μετὰ ταῦτα διατὶ ὑπερήσπιζε τοὺς Αἰγυπτίους ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἐκινδύνευον νὰ ἴδουν τὸν ἐχθρὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὴν Δίβρην, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ τὸν μακρύνουν ἐκεῖθεν διὰ παντὸς τρόπου, ἔστω καὶ διὰ σωτηρίας αὐτοῦ. Γ. Δ. Κ.

— **Δίβρη** ἢ *Δέβρα* ἢ *Δέβραι*. Πόλις τῆς Γιουγκοσλαυίας, 70 χλμ. ΒΔ τοῦ Μοναστηρίου (41° 31' Β. πλάτ. καὶ 18° 12' Α. μήκ.). Ἔχει 12.000 κατοίκους περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων 1.200 εἶναι Σλαῦοι, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμᾶνοι Ἀλβανοί. Παρὰ τὴν κυρίως πόλιν ὑπάρχουσι χωρία τινά, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται *Κάτω-Δίβρη*, ἐνῷ ἡ πόλις μεθ' ὁλοκλήρου τῆς ὑποδιοικήσεως καλεῖται *Ἄνω Δίβρη*. ὅλα δὲ ὁμοῦ ἀπετέλουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν Δεβρῶν (ἑνωθεῖσαν μετὰ τῶν Βελεσῶν), ὅπου ἤδρευεν Ἕλλην μητροπολίτης. Ν. Μ.

Δίβριτσα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Δήμητρα.

διβρωμαιθάνια (τά) *['Οργ. Χημ.]*. Διακρίνομεν δύο ἰσομερῆ, ἤτοι τὸ 1. 1-*διβρωμαιθάνιον*, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CHBr_2$ καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 113°, καὶ τὸ 1, 2-διβρωμαιθάνιον ἢ αἰθυλενοβρωμίδιον (βλ. λ.). Σ. Γ.

διβρωμαιθυλένια (τά) *['Οργ. Χημ.]*. Ὑπάρχουσι δύο ἰσομερῆ, ἤτοι: 1ον) τὸ συμ. διβρωμαιθυλένιον CHBr:CHBr ὅπερ εἶναι ἄχρουν αἰθέριον ὀσμῆς ὑγρὸν βράζον εἰς 110°, καὶ 2ον) τὸ ἀσύμ. διβρωμαιθυλένιον CH_2:CBr_2 τὸ ὁποῖον βράζει εἰς 92°.

Διβρωμαιθυλένιον ἐκλήθη ὑπό τινων ἀκόμη κακῶς καὶ τὸ αἰθυλενοβρωμίδιον (βλ. λ.), ἐνῷ πράγματι εἶναι *διβρωμαιθάνιον*. Σ. Γ.

διβρωμακεταλδεΰδη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Βρωμιωμένον παράγωγον τῆς ἀκεταλδεΰδης τοῦ τύπου $CHBr_2$. CHO. Ὑγρὸν καυστικὸν βράζον εἰς 139°. Σ. Γ.

διβρωμακετυλένιον (τὸ) ἢ *διβρωμακετυλιδένιον* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου CBr_2: C<. Εἶναι λίαν δηλητηριῶδες, ἐλαιώδους συστάσεως, ὑγρόν, ἀναφλεγόμενον ἐν τῷ ἀέρι. Δὲν διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ κέκτηται τὴν χαρακτηριστικὴν τῶν ἰσονιτριλίων ὀσμήν. Βράζει εἰς 77°. Σ. Γ.

διβρωμακετυλιδένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. διβρωμακετυλένιον.

διβρωμηλεκτρικὸν *ὀξὺ συμ.* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις λαμβανομένη διὰ προσθήκης βρωμίου εἰς τὸ φουμαρικὸν ἢ τὸ μηλεϊνικὸν ὀξύ. Ἔχει τὸν τύπον COOH, CHBr, CHBr, COOH καὶ λόγῳ τῆς παρουσίας δύο ὁμοιειδῶς ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος ἐμφανίζεται εἰς δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφάς, μίαν ἀδρανῆ δι' ἐξωμοριακῆς ἀντισταθμίσεως καὶ μίαν ἐπίσης ἀδρανῆ δι' ἐνδομοριακῆς ἀντισταθμίσεως. Τὸ ἐκ τοῦ φουμαρικοῦ ὀξέος λαμβανόμενον καλεῖται ἁπλῶς διβρωμηλεκτρικὸν ὀξὺ καὶ ἐξαχνοῦται εἰς 250°, τὸ δὲ ἐκ τοῦ μηλεϊνικοῦ ἀνυδρίτου ἰσοδιβρωμηλεκτρικὸν ὀξὺ καὶ τήκεται εἰς 167°. Σ. Γ.

6, 6'-**διβρωμινδικοτίνη** (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. πορφύρα.

διβρωμοδιμεθυλαιθὴρ *συμ.* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου CH_2 Br. O CH_2Br. Βράζει εἰς 155°. Σ. Γ.

διβρωμομεθάνιον (τὸ) ἢ *μεθυλενοβρωμίδιον* *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ μεθανίου τοῦ τύπου CH, Br_2. Βράζει εἰς 98°,5. Σ. Γ.

διβρωμοβεχενικὸν *ἀσβέστιον* *['Οργ. Χημ.]*. Παράγωγον τοῦ βεχενικοῦ ὀξέος (βλ. λ.) γνωστὸν ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαβρωμίνη*. Σ. Γ.

διβρωμογαλλικὸν *ὀξὺ* *[Φαρμ. Χημ.]*· βλ. λ. γαλλοβρωμόλη.

διβρωμολαιβουλικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]* Εἶναι διβρωμιωμένον παράγωγον τοῦ λαιβουλικοῦ ὀξέος, κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους βελόνας τηκομένας εἰς 114°. Τὸ ὀξὺ τοῦτο ἀντιδρᾷ ἄλλοτε μὲν ὡς β,δ-διβρωμιοπαράγωγον.

CH_2 Br. CO. CHBr. CH_2 COOH, ἄλλοτε δὲ ὡς δ, δ-διβρωμιοπαράγωγον

$CHBr_2$. CO. CH_2 CH_2. COOH. Σ. Γ.

διβρωμοξικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]* Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου $CHBr_2$. COOH Τήκεται εἰς 45—50° καὶ βράζει ὑπὸ μερικὴν ἀποσύνθεσιν εἰς 232°. Σ. Γ.

1, 3-**διβρωμοπροπάνιον** (τὸ) ἢ *τριμεθυλενοβρωμίδιον* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι διαλογονοπαράγωγον τοῦ προπανίου τοῦ τύπου CH_2 Br. CH_2. CH_2 Br. Παρασκευάζεται διὰ προσθήκης ὑδροβρωμίου εἰς τὸ ἀλλυλοβρωμίδιον καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 142°. Σ. Γ.

διβρωμυδρῖναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι διαλογονυδρῖναι τῆς γλυκερίνης. Διακρίνομεν τὴν α-*διβρωμυδρίνην*, CH_2 Br. CH (OH). CH_2 Br, ὑγρὸν βράζον ὑπὸ πίεσιν 38 χστμ. εἰς 124°, καὶ τὴν β-*διβρωμυδρίνην*, CH, Br. CHBr. CH_2OH, ὑγρὸν ἐπίσης βράζον εἰς 229°. Σ. Γ.

διγαλακτικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ ἀνυδρίτης τοῦ γαλακτικοῦ ὀξέος (βλ. λ.). Σ. Γ.

Digitized by Google

διγαλένη (ἡ) (Digalen) *[Φαρμ.]*. Εἶναι σκεύασμα τῆς διαλυτῆς διγιτοξίνης (Digitoxinu n solubile) λαμβανόμενον διὰ διαλύσεως αὐτῆς εἰς γλυκερινοῦχον ὕδωρ. Δίδεται ὡς καρδιοτονωτικόν. Ἓν κ. ἑκ. διγαλένης ἰσοδυναμεῖ πρὸς 0,3 χστγρ. διαλυτῆς διγιτοξίνης ἢ πρὸς 0,15 γρ. φύλλων δακτυλίτιδος. Τὸ σκεύασμα τοῦτο χορηγεῖται ἐσωτερικῶς κατὰ προτίμησιν ἐπὶ κενοῦ στομάχου, παρηγγέλθη δὲ εἰς ὑποδορίους καὶ ἐνδοφλεβικὰς ἐνέσεις, ὡς καὶ εἰς ἐντεροκλύσματα. Κ. Γ. Μ.

Διγαλέτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Σαμαίων* τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928), 482. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία Μπενετᾶτα (κάτ. 61), Σοφᾶτα (κάτ. 55), Σταβέρι (κάτ. 175) καὶ Χαράκτι (κάτ. 202). Δ. Ε. Μ.

μ-διγαλλικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι φυσικὸν δεψίδιον ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ὑδρολυομένων δεψικῶν ὑλῶν. Περιέχεται πιθανῶς ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐστέρος μετὰ γλυκόζης εἰς τὴν σινικὴν ταννίνην. Ἔχει τὸν τύπον

$$HOOC.C_6H_3(OH)_2.O.CO.C_6H_2(OH)_3$$

καὶ παρεσκευάσθη συνθετικῶς ὑπὸ τοῦ E. Fischer. Παρέχει τὰς ἀντιδράσεις τῶν δεψικῶν ὑλῶν καὶ εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν ὑδρολυόμενον δι' ὀξέων ἢ ἀλκαλίων πρὸς γαλλικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

διγαμία (ἡ)· τὸ νὰ ἔλθῃ τις εἰς δεύτερον γάμον μὴ ὁπωσδήποτε λυθέντος τοῦ προτέρου: «κατηγορεῖται ἐπὶ διγαμίᾳ».

— *[Ποιν. Δίκ.]* Τὸ ἔγκλημα τῆς *διγαμίας* ρυθμίζεται ἐν ἄρθροις 283, 284 καὶ 285 Π. Ν. ὑπὸ τὸ κεφάλαιον 15ον «Περὶ βλάβης τῶν ἠθῶν». Ἡ ἔννοια τῶν ἠθῶν ἐνταῦθα εἶναι στενή, σημαίνουσα τοὺς κανόνας οἵτινες ἰσχύουν ἐν Ἑλλάδι ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων πρὸς ἄλληλα. Τὸ ἄρθρον 283 Π. Ν. ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὅστις τῶν συζύγων, εἰδὼς ὅτι ὁ ἕτερος ζῇ ἀκόμη, ἐπιχειρεῖ διαρκοῦντος ἔτι τοῦ νομίμου γάμου νὰ συναφθῇ εἰς νέον γάμον τιμωρεῖται μὲ εἱρκτήν».

Τὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου ἐπιχειροῦντα πρόσωπα εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἢ ἀμφότερα νυμφευμένα, ἢ τὸ ἓν μόνον. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιπτώσει τὸ ἄγαμον πρόσωπον τιμωρεῖται καὶ τοῦτο ἐπὶ διγαμίᾳ, κατὰ τὸ ἄρθρον 284 Π. Ν. καὶ δὴ μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, μόνον ἐὰν εἶχε γνῶσιν τῆς ἰδιότητος τοῦ ἑτέρου προσώπου ὡς ἐγγάμου. Τὸ δὲ ἔγγαμον πρόσωπον, ὅπερ συνέρχεται εἰς νέον γάμον διαρκοῦντος εἰσέτι τοῦ πρώτου γάμου, τιμωρεῖται ἐπὶ διγαμίᾳ μόνον ἂν ἐγνώριζεν ὅτι ὁ πρῶτος γάμος διαρκεῖ εἰσέτι. Ἂν ὡς πρὸς τοῦτο πλανᾶται, ἂν π. χ. εἶχε λόγους νὰ νομίζῃ ὅτι ὁ πρῶτος σύζυγος ἀπεβίωσε καὶ συνεπῶς ὁ γάμος ἐλύθη, δὲν τιμωρεῖται ἐπὶ διγαμίᾳ, διότι ἐλλείπει ὁ δόλος τοῦ ἐγκλήματος τούτου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντίστροφος περίπτωσις εἶναι δυνατή. Ὁ Α συνέρχεται εἰς δεύτερον γάμον, καίπερ θεωρῶν ὅτι ὁ πρῶτος γάμος ὑφίσταται εἰσέτι, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα οὗτος εἶχε λυθῇ πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ δευτέρου γάμου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὔτε τετελεσμένη διγαμία πρόκειται, οὔτε ἀπόπειρα τοιαύτης, ἀλλ' ἀτιμώρητος ἐλλιπὴς τυπικὴ πρᾶξις (Mangel am Tatbestand). Νόμιμος γάμος κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ περὶ διγαμίας ἄρθρου εἶναι πᾶς μὴ ἀνυπόστατος γάμος μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἤθελεν οὗτος λυθῇ πνευματικῶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, κατόπιν ἀμετακλήτου δικαστικῆς ἀποφάσεως κηρυξάσης αὐτοῦ ἄκυρον, ἢ ἀμετακλήτου δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἥτις ἐκήρυξεν αὐτὸν λελυμένον (βλ. καὶ λ. γάμος καὶ διαζύγιον).

Τετελεσμένη εἶναι ἡ διγαμία ἅμ' ὡς ἱερολογηθῇ ὁ δεύτερος γάμος διαρκοῦντος τοῦ πρώτου, ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ τῆς περατώσεως τῆς ἱερολογίας ἄρχεται καὶ ἡ παραγραφὴ τοῦ ἐγκλήματος, τῆς διγαμίας μὴ ἀνηκούσης εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λεγομένων διαρκῶν ἐγκλημάτων. Ἡ σαρκικὴ ἕνωσις τῶν συζύγων εἴτε ἐν τῷ πρώτῳ εἴτε ἐν τῷ δευτέρῳ γάμῳ δὲν ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς τελέσεως τοῦ ἐγκλήματος.

Ἀπόπειρα διγαμίας εἶναι δυνατή· ὑφίσταται ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἱεροπραξίας, διακοπείσης ἐκ λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τῶν εἰς γάμον συνερχομένων. Περατωθεῖσα ἀπόπειρα (délit manqué) δὲν εἶναι δυνατή.

Ποινὴ τῆς τετελεσμένης διγαμίας διὰ μὲν τὸ ἔγγαμον πρόσωπον εἶναι εἱρκτή, διὰ δὲ τὸ ἄγαμον φυλάκισις τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν. Ζήτημα ὑπάρξεως μὲν τοῦ πρώτου ἢ τοῦ δευτέρου γάμου εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακύψῃ ἐν τῇ περὶ διγαμίας δίκῃ, ὁπότε καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο λύεται ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, κύρους ὅμως τοῦ πρώτου ἢ τοῦ δευτέρου γάμου δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ. Διότι ὁ γάμος εἶναι «νόμιμος» μέχρις οὗ λυθῇ ἢ κηρυχθῇ ἄκυρος, διὰ νὰ γίνῃ δὲ δίκη ἐπὶ διγαμίᾳ πρέπει νὰ ἐτελέσθη δεύτερος ὑποστατὸς γάμος διαρκοῦντος τοῦ πρώτου «νομίμου». Ἕτερα ὅμως διδάσκει ὁ Κωστῆς.

Ἐν ἄρθρῳ 285 Π. Ν. θεσπίζεται ἰδιώνυμον ἔγκλημα συμμετοχῆς εἰς διγαμίαν. Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος τούτου εἶναι οἱ «πολιτικοὶ ἀξιωματικοὶ» (νοοῦνται οἱ ληξίαρχοι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πολιτικοῦ γάμου) καὶ οἱ κληρικοί, οἵτινες, γνωρίζοντες τὴν «ὕπαρξιν» τοῦ πρώτου γάμου, συνεργοῦν ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ δευτέρου. Τὰ πρόσωπα ταῦτα τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν δύο ἐτῶν.

Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις περὶ συμμετοχῆς. Ἐν Γερμανίᾳ δέχονταί τινες τὸ δυνατὸν συρροῆς διγαμίας καὶ μοιχείας.

[Πρβλ. *Κρασσᾶ*, Οἰκογ.' § § 45, 56 ἑπ. — *Κωστῆ* 2,379 ἑπ. — *Olshauser*, Komm. I 759 ἑπ. (11η ἔκδ. 1927).]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

δίγαμμα (τό). Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ἕκτον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, προελθὸν ἐκ τοῦ ὡσαύτως ἕκτου κατὰ σειρὰν φοινικικοῦ γράμματος *βαῦ*, σημαίνοντος ἧλον. Ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία του ὀφείλεται εἰς τὸ σχῆμά του, ὁμοιάζον πρὸς διπλοῦν γράμμα.

— *[Παλαιογρ.]* Τὸ φοινικικὸν βαῦ εἶχε τὸ σχῆμα Ͳ ἢ Ч, τὸ δὲ ἑλληνικὸν δίγαμμα ἐγράφετο ἐν μὲν τῇ Παμφυλίᾳ, Κρήτῃ (ς' αἰὼν π. Χ.), Κορίνθῳ (περὶ τὸ 600 π. Χ.), Συρακούσαις (Ε' αἰὼν π. Χ.), Ἀργολίδι, Βοιωτίᾳ (Ϛ' αἰὼν π. Χ.), Θεσσαλίᾳ (ὡσαύτως Ϛ' αἰὼν π. Χ.), Ἤλιδι (Ε' αἰὼν) καὶ ἀλλαχοῦ ὡς F. Ἐν Νάξῳ (ς' αἰών), Κρήτῃ (Ζ' αἰών), Σελινοῦντι, Κερκύρᾳ, Φωκίδι (Ϛ' αἰών), Λακωνικῇ (κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα) καὶ ἀλλαχοῦ ὡς Ⱶ. Ἐν Κύμῃ καὶ Χαλκίδι (Ϛ' αἰών), Κερκύρᾳ (Ε' αἰὼν) καὶ ἀλλαχοῦ ὡς ⊏. Ἐν Σικυῶνι (Ε' αἰὼν) ὡς Ϝ, ἐν δὲ τῇ Λακωνικῇ (Ε' αἰὼν) ἀντιθέτως ὡς ⋀. Ἐν Ἤλιδι (Ϛ' αἰὼν) ὡς Ⱶ κ.λ.π.

Εἰς τὴν Λατινικὴν τὸ F ἐχρησιμοποιήθη κατ' ἀρχὰς μὲ μετὰ τοῦ H (ἤτοι ὡς FH), κατόπιν δὲ καὶ μόνον του πρὸς γραφὴν τοῦ ἀήχου f, τὸν δὲ φθόγγον, τὸν ὁποῖον παρίστα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὸ γράμμα τοῦτο, παρέστησεν ἐν τῇ Λατινικῇ τὸ V, δι' οὗ παριστάνετο καὶ ὁ συγγενὴς φθόγγος u.

— *[Γλωσσολογ.]* Τὸ F—φθόγγος κατ' ἐξοχὴν ἀσθενὴς ὡς πρὸς τὴν ἄρθρωσιν καὶ τὴν φυσιολογικὴν ἤτοι φωνητικὴν παραγωγήν του—ἤρχισεν ἐξ ἀρχαίων χρόνων νὰ τείνῃ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰς τὴν πλήρη ἀποβολὴν καὶ ἀποσιώπησίν του. Ἡ ἀποβολὴ αὕτη δὲν συνετελέσθη, ἐννοεῖται, ταυτοχρόνως εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ διαλέκτους. Ἀλλαχοῦ τὸ F ἀπεβλήθη ἐνωρίτερον, ἀλλαχοῦ ὅμως αἰῶνας ὁλοκλήρους βραδύτερον. Πρῶτοι ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (πιθανῶς μεταξὺ τοῦ Η' καὶ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ.) ἔπαυσαν νὰ τὸ προφέρουν οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Ἀττικοί: καὶ αὗται αἱ ἀρχαιότεραι ἰωνικαὶ καὶ ἀττικαὶ ἐπιγραφαὶ—ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων—ἀγνοοῦν τὸ F. Τὰ ἐπὶ ἀττικῶν ἀγγείων ἀναγνωσθέντα ἀFυτάρ, ναFυπηγὸς (=αὐτάρ, ναυπηγὸς) παριστοῦν ἁπλῶς μεταβατικόν τινα φθόγγον μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων τῆς διφθόγγου αυ. Οἱ Λέσβιοι διέσῳζον ἀκόμη τὴν προφορὰν τοῦ F κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Ἀλκαίου (ΣΤ' αἰὼν π. Χ.), ἀλλὰ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀρχίζουν αἱ λεσβιακαὶ ἐπιγραφαί, ἡ ἐξασθένωσις τοῦ F φαίνεται ὅτι προέβη μέχρι τῆς πλήρους σιγήσεώς του, ὡς φανερώνει ἡ ἔλλειψίς του ἐκ τῶν ῥηθεισῶν ἐπιγραφῶν. Εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ τὰς ἀποικίας της (τὴν Μῆλον καὶ τὴν Ν. ἐν Ἰταλίᾳ Ἡράκλειαν καὶ Τάραντα) ἡ προφορὰ τοῦ F διετηρήθη ἐπί τινας ἀκόμη αἰῶνας (μέχρι τοῦ Β αἰῶνος π. Χ.). Ἐπίσης τὸ F διετηρήθη εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν ἀποικίαν της Κέρκυραν, εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Λοκρίδα, τὴν Ἤλιδα καὶ τὴν Παμφυλίαν. Οἱ Ἴωνες ἀπώλεσαν τὸ F ἐνωρίς· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἰωνικὸν ἀλφάβητον ἐστερεῖτο τοῦ γράμματος F· διὸ—ὅταν τὸ ἰωνικὸν ἀλφάβητον εἰσήχθη εἰς τὰς ἀνωτέρω ἑλληνικὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπέβαλον τὸ F ἐξ ἴσου ἐνωρὶς πρὸς τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς Ἀττικοὺς—ἐχρειάσθη νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς παράστασίν του γράμματα, τὰ ὁποῖα παρίστων φθόγγους συγγενεῖς πρὸς τὸν διὰ τοῦ F γραφόμενον φθόγγον. Εἰς τοῦτο—καθὼς καὶ εἰς τὴν ἑκάστοτε μεταβαλλομένην προφορὰν τοῦ F—ὀφείλεται τὸ ὅτι εὑρίσκομεν τὸν φθόγγον τοῦτον γραφόμενον ὁτὲ μὲν διὰ τῶν ο καὶ ου, ὁτὲ διὰ τοῦ υ, ὁτὲ δὲ διὰ τῶν συμφώνων β καὶ φ κατὰ τόπους, λ. χ. υέργον, διαβειπάμενος, φίκατι κλ., ἀντὶ Fέργον (ἔργον), διαFειπάμενος (παρὰ τὸ Fεῖπον=εἶπον), Fίκατι=εἴκοσι κλ).

Ἄξιον ἰδίου λόγου εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ F παρὰ τῷ Ὁμήρῳ. Τὸ γράμμα τοῦτο ἐλλείπει, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὸ κείμενον τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ὅπως μᾶς παρουσιάζεται εἰς τὰς ἐν χρήσει στερεοτύπους ἐκδόσεις των. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἀλφάβητον τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν κατεγράφησαν κατὰ πρῶτον τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἐστερεῖτο τοῦ γράμματος F καὶ—φυσικὰ—καὶ τοῦ δι' αὐτοῦ δηλουμένου φθόγγου. Οὐδεὶς ὑπώπτευε μέχρι τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μ. Χ., ὅτι ἡ διάλεκτος (ἢ αἱ διάλεκτοι), εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν κατὰ πρῶτον τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, διέσῳζεν τότε ἀκόμη τὸ F καὶ ὅτι ἀληθῶς τὴν ὕπαρξιν τούτου μαρτυροῦν πασιφανῶς καὶ ἀναντιλέκτως αὐτὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Πρῶτος ὁ διάσημος Ἄγγλος κριτικὸς καὶ φιλόλογος Bentley (1662—1742 μ. Χ.) ἀπέδειξε τὴν ὕπαρξιν τοῦ F παρὰ τῷ Ὁμήρῳ, ὁρμηθεὶς ἐκ διαφόρων λόγων (χασμωδιῶν τοῦ μέτρου κλ.), καθιστώντων ἀπαραίτητον τὸ μὴ—διὰ τὸν ῥηθέντα λόγον—ἀναγραφόμενον ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ τῇ Ὀδυσσείᾳ F. Οὕτως ἀπεδείχθη ὅτι τὸ F ἀπαντᾷ παρ' Ὁμήρῳ 3354 φοράς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 2324 αἴρουν τὴν χασμῳδίαν (ποῖον σε Fέπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων—Ἰδομενῆα Fάνακτα—μενοFεικής, οὗ Fοι κλ.). Τὴν ἐκ τῶν ῥηθέντων λόγων εἰκασθεῖσαν ὕπαρξιν τοῦ F παρ' Ὁμήρῳ ἐπίστωσαν περιλάμπρως αἱ ἀρχαῖαι ἐπιγραφαί, εἰς τὰς ὁποία ἀπαντᾷ τὸ F, καθὼς καὶ ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα τῶν ἰαπετικῶν ἢ ἄλλως, ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

Ἐπειδὴ τὸ F ὁσημέραι ἐξασθενούμενον ἐτρέπετο βαθμηδὸν ἀπὸ ἠχηροῦ εἰς ἄηχον, ἐγράφη καὶ διὰ τοῦ H εἴς τινας λέξεις, δηλαδὴ διὰ τοῦ στοιχείου τοῦ παριστῶντος τὸ δασὺ πνεῦμα: Hίσον ἢ ἴσον, πενταHετηρίδα (ἐν Ἡρακλείᾳ), Hόρκος, Hοράω ἀντὶ Fόρκος, Fοράω κλ. (ἐν Λακωνικῇ) κ. οὕ. κ. Πρέπει ἐν τέλει νὰ προστεθῇ ὅτι τὸ F ἀπεβλήθη κατὰ πρῶτον ἐν μέσῳ λέξεως μεταξὺ φωνηέντων: νέος, ὄϊς ἀντὶ νέFος, ὄFις (πρβλ. καὶ τὰ λατινικὰ novus, ovis) κλ., ἀργότερον δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς λέξεως, εἰς ἣν θέσιν οἱ διάφοροι φθόγγοι εἶναι συνήθως ἰσχυρότεροι, σταθερώτεροι καὶ διὰ τοῦτο διατηροῦνται ἐπὶ μακρότερον ἀπαθέστεροι. Διὰ τοῦτο ἀναγινώσκομεν εἰς διαφόρους ἀρχαίας ἐπιγραφὰς Fοῖκος, Fοῖνος (οἶκος, οἶνος) κλ., ἀλλ' ἐν συνδυασμῷ μετὰ συμφώνων τὸ F διετηρήθη ἐπὶ μακρότερον ἀκόμη καὶ ἐν μέσῳ λέξεως: ξένFος, καλFός, χελιδFὼν κλ. κλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Χατζιδάκι*, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα κλ.[2] Α' (Ἀθῆναι 1924).— *Brugmann - Thumb*, Griech. Grammatik (München 1913). — *Hirt*, Handbuch der griechischen Laut—und Formenlehre[2] (Heidelberg 1912).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

δίγαμος (ὁ, ἡ)· ὁ δὶς ἔγγαμος, ὁ πρὸς δύο συγχρόνως πρόσωπα συνδεδεμένος διὰ γάμου· || ὁ δευτερόγαμος, ὁ ἐλθὼν δηλαδὴ εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τὴν λύσιν τοῦ πρώτου γάμου του (ἢ λόγῳ θανάτου ἢ λόγῳ διαζυγίου).

— *[Νομ.]* Βλ. δευτερόγαμος καὶ διγαμία.

διγάστωρ (ὁ, ἡ),—*ορ* (τό)· ὁ ἔχων δύο γαστέρας, δύο κοιλότητας (ἰατρ.).

— **διγάστορ** *λόβιον* *[Ἀνατομ.]*. Ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων λοβίων τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς παρεγκεφαλίδος, ἀποτελούμενον ἐκ δύο μερῶν, χωριζομένων διὰ τῆς διγαστρικῆς αὔλακος εἰς τὸ πρόσθιον ἔσω καὶ τὸ ὀπίσθιον ἔξω μέρος. Ἐν τῷ συνόλῳ δ' ἐμφανίζει σχῆμα τρίγωνον, οὗ ἡ μὲν βάσις στρέφεται πρὸς τὰ πρόσω, ἀποτελουμένη ἐξ ὀβελιαίων ἑλίκων καὶ κοινωνοῦσα πρὸς τὸ πλάγιον τοίχωμα τῆς 4ης κοιλίας καὶ πρὸς τὴν κροκύδα, ἡ δὲ κορυφὴ πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐπὶ τὰ ἐντός, ἐγκαμπτομένη δίκην ἀγκίστρου, μεταβαίνει δὲ εἰς τὸν κάτω σκώληκα.

— **διγάστωρ** *μῦς* *[Ἀνατομ.]*. Μῦς τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ, κείμενος ἄνωθεν τούτου, περιγράφων τόξον, οὗ τὸ μὲν πρόσθιον ἄκρον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ γένειον, τὸ δὲ ὀπίσθιον εἰς τὴν μαστοειδῆ ἀπόφυσιν τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ, τὸ δὲ μέσον, ἀποτελοῦν διάμεσον τένοντα, εἰς τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν. Ἐκ τῶν δύο γαστέρων αὐτοῦ ἡ μὲν προσθία ἐκφύεται ἐκ τοῦ διγαστρικοῦ βοθρίου τῆς κάτω γνάθου καὶ φέρεται λοξῶς πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸν διάμεσον τένοντα, ἡ δὲ ὀπισθία γαστὴρ ἐκφύεται ἐκ τῆς διγαστρικῆς ἐντομῆς τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως, ἀπολήγουσα καὶ αὕτη εἰς τὸν διάμεσον τένοντα· οὗτος δὲ προσφύεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ. Ὁ προκείμενος μῦς μετὰ τῆς κάτω γνάθου ἀπαρτίζει τὸ ὑπογνάθιον τρίγωνον, ἐν ᾧ κατασκηνοῖ ὁ ὑπογνάθιος ἀδήν. Ἀκινητοῦντος τοῦ ὑοειδοῦς, ἡ μὲν προσθία γαστὴρ καθέλκει τὴν κάτω γνάθον, ἀνοίγουσα τὸ στόμα, ἡ δὲ ὀπισθία ἕλκει τὸ ὑοειδὲς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἄνω. Ἀκινητούσης δὲ τῆς γνάθου, ἀμφότεραι αἱ γαστέρες ἕλκουσι τὸ ὑοειδὲς πρὸς τὰ ἄνω. Νευροῦνται δὲ ἡ μὲν προσθία γαστὴρ ὑπὸ τοῦ γναθοειδοῦς νεύρου (3ου κλάδου τοῦ τριδύμου), ἡ δὲ ὀπισθία ὑπὸ κλωνίου τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ γλωσσοφαρυγγικοῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Δίγελα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βίγελα.

Διγελιώτικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Τεμένης* τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτ. (1928) 88.

διγένεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διγενοῦς, τοῦ ἔχοντος τὰ γεννητικὰ μόρια ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, τὸ ἑρμαφρόδιτον· || τὸ ἔχειν δύο γραμματικὰ γένη (βλ. διγενὴς *[Γραμμ.]*).

διγενεῖς (οἱ) (Digeneae) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν τρηματιοϊδῶν (βλ. λ.).

Digitized by Google

διγενὴς (ὁ, ἡ) **—ὲς** (τό)· ὁ μετέχων ἀμφοτέρων τῶν φυσικῶν γενῶν, γύνανδρος, ἑρμαφρόδιτος, κοιν. ἀρσενικοθήλυκος

— *[Γραμμ.]* ***Οὐσιαστικὰ διγενῆ*** λέγονται τὰ ἀναφερόμενα και εἰς τὸ ἄρρεν φυσικὸν γένος καὶ εἰς τὸ θῆλυ· εἶναι δὲ ταῦτα: α') μονοκατάληκτα, π.χ. ὁ καὶ ἡ γραμματεύς, ὁ καὶ ἡ ἰατρός, ὁ καὶ ἡ κύων, ὁ καὶ ἡ βοῦς· λέγονται δὲ τὰ διγενῆ μονοκατάληκτα οὐσιαστικὰ καὶ *γένους κοινοῦ* β') δικατάληκτα, ἤτοι δι' ἰδιαιτέρας καταλήξεως δηλοῦται τὸ ἀρσενικὸν γένος, δι' ἰδιαιτέρας δὲ τὸ θηλυκόν, π.χ. ὁ θεράπων—ἡ θεράπαινα, ὁ ὑπηρέτης—ἡ ὑπηρέτρια, ὁ μαθητὴς—ἡ μαθήτρια, ὁ πολίτης—ἡ πολῖτις, ὁ ἐργάτης—ἡ ἐργάτις καὶ ἐργάτρια· κοινῶς, ὁ ἀργάτης —ἡ ἀργάτισσα, ὁ δάσκαλος—ἡ δασκάλα, ὁ δοῦλος — ἡ δούλα. ὁ γιατρὸς — ἡ γιάτρισσα κ.τ.λ. ‖ ***Ἐπίθετα διγενῆ*** λέγονται τὰ ἀνοφερόμενα συνήθως εἰς τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ φυσικὸν γένος διὰ τῆς αὐτῆς καταλήξεως· π.χ. ὁ καὶ ἡ βλάξ, ὁ καὶ ἡ φυγάς, ὁ καὶ ἡ αὐτόχειρ, ὁ καὶ ἡ δρομάς, ὁ καὶ ἡ ἀκμής, ὁ καὶ ἡ ἔπηλυς κ. ἄ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐνίοτε τὰ διγενῆ ἐπίθετα ἀναφέρονται καὶ εἰς οὐδέτερα οὐσιαστικὰ κατὰ πλαγίαν πτῶσιν ἢ κατὰ πληθυντ. ἀριθμόν· π.χ. «αὐτόχειρι σὺν μιάσματι» (*Σοφ.*), «δρομάσι βλεφάροις» (*Εὐρ.*), «ἀκμῆτι τῷ σώματι» (*Παυσαν.*), «ἐπήλυδα ἔθνεα» (*Ἡρόδ.*). Εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν διγενῆ μονοκατάληκτα ἐπίθετα δὲν ὑπάρχουν (βλ. καὶ λ. ἐπίκοινα). Β. Φ.

Διγενής. Οἰκογένεια ἐκ Ζακύνθου, τῆς ὁποίας μέλη ἔδρασαν κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα: —1) ***Ἀνδρέας.*** Ἤκμασε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μυηθεὶς δὲ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, εἰργάσθη μετ' ἄλλων συμπολιτῶν του εἰς τὸν κρύφιον ἐφοδιασμὸν τῆς Πελοποννήσου. Ἐν τοῖς ἄλλοις κατώρθωσε ν' ἀποστείλῃ ἓν κανόνιον, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Λάλα. —2) ***Γεώργιος,*** ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὰ Δολιανὰ τῷ 1821. —3) ***Ἰωσήφ,*** πατὴρ τοῦ τελευταίου. Ἠγωνίσθη καθ' ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν ἀμισθί. Γ. Δ. Κ.

Διγενὴς *Ἀκρίτας*, καὶ πληρέστερον ***Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας*** (τύπος ποντικὸς ἀντὶ τοῦ *Ἀκρίτης*). Ἥρως τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις ὑποτίθεται ὅτι ἤκμασε κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα εἰς τὰς περὶ τὸν Εὐφράτην χώρας καὶ ἐμάχετο ὡς *ἀκρίτης* κατὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ *ἀπελατῶν*. Τὰ κατορθώματά του ἐξυμνοῦνται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς μεσαιωνικὸν ἔπος, οὗτινος πολλαὶ παραλλαγαὶ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς πλεῖστα δημοτικὰ ᾄσματα, τὰ λεγόμενα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου.

Τὸ ἔπος. Μέχρι τοῦ 1875 αἱ γνώσεις μας περὶ ἀκριτῶν καὶ Διγενῆ Ἀκρίτα ἦσαν περιωρισμέναι. Τὸ ἔτος τοῦτο ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα καὶ E. Legrand ἔπος μεσαιωνικόν, ἀναφερόμενον εἰς τὰ κατορθώματα τοῦ Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτα, ἐκ χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τῆς Τραπεζοῦντος, δωρηθέντος ὑπὸ Σάββα Ἰωαννίδου. Τὸ ἔπος διῃρεῖτο εἰς δέκα βιβλία, τὸ χειρόγραφον ὅμως, ἐξ οὗ ἐγένετο ἡ ἔκδοσις, ἀνῆκον εἰς τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἦτο ἀκέφαλον καὶ κολοβόν, περιεῖχε δὲ καὶ πλεῖστα χάσματα.

Αἱ παραλλαγαί. Ἡ ἔκδοσις ἐκίνησε ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλολογούντων, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν ἤρχισαν νὰ γίνωνται γνωσταὶ καὶ ἄλλαι παραλλαγαὶ τοῦ ἔπους, ὀλίγον ἢ πολὺ διαφέρουσαι τῆς πρώτης ἐκδοθείσης. Ἤδη ἔχουσι δημοσιευθῆ ἐν ὅλῳ ἕξ: 1) Ἡ τῆς Τραπεζοῦντος. 2) Ἡ τῆς Ὀξφόρδης. Ταύτην ἐξέδωκε μετ' ἄλλων μεσαιωνικῶν ᾀσμάτων ὁ Σ. Λάμπρος τῷ 1880 ἐκ χειρογράφου τοῦ ἐν Ὀξφόρδῃ Lincoln College, γεγραμμένου τῷ 1670 ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἰγνατίου Πετρίτση, Χίου, ὀνομάζοντος ἑαυτὸν καὶ ποιητὴν τοῦ ἔπους καὶ ἀφιερωμένου πρός τινα ἱερέα Χρύσανθον. Ἡ παραλλαγὴ εἶναι συντεταγμένη εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους, διαιρεῖται δὲ εἰς ὀκτὼ βιβλία, συμπτυσσομένων τῶν τριῶν τελευταίων τῆς παραλλαγῆς τῆς Τραπεζοῦντος εἰς ἕν. 3) Τῆς Ἄνδρου. Ἓν ἔτος μετὰ τὸν Λάμπρον (1881) ἐξέδωκεν ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης ἑτέραν παραλλαγὴν ἐκ χειρογράφου τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, εὑρεθέντος ἐν Ἄνδρῳ. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο διαιρεῖται, ὡς τὸ τῆς Τραπεζοῦντος, εἰς δέκα βιβλία, ἀκολουθεῖ πιστῶς ἐκεῖνο, εἶναι ὅμως πλῆρες καὶ συμπληροῖ καὶ τὰ χάσματα τῆς Τραπεζουντίου παραλλαγῆς. Ἐν ἀρχῇ ὀνομάζεται ποιητὴς Εὐστάθιός τις. 4) Τῆς Κρυπτοφέρρης (Grotta - Ferrata). Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ E. Legrand τῷ 1892 ἐκ κώδικος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἑλληνικῆς μονῆς τῆς Κρυπτοφέρρης. Τὴν ἔκδοσιν τῆς παραλλαγῆς ταύτης εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ ἑλληνιστὴς Müller, πλείστας δὲ πληροφορίας καὶ ἀποσπάσματα εἶχε δημοσιεύσει ὁ Σπ. Λάμπρος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐκδόσεως. Τὸ ἔπος ἐνταῦθα διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ βιβλία, ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν τῆς παραλλαγῆς τῆς Ὀξφόρδης. 5) Τοῦ Ἐσκωριάλ. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1904 ἐποιήσατο ἀνακοίνωσιν περὶ νέου χειρογράφου τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μαδρίτης (Ἐσκωριὰλ) ὁ Κ. Κρουμβάχερ, δημοσιεύσας καὶ πλεῖστα ἀποσπάσματα. Πλήρη ἔκδοσιν ἐξεπόνησεν ὁ Ὀλλανδὸς φιλόλογος D. C. Hesseling τῷ 1912, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρουμβάχερ. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη, βραχυτάτη οὖσα (1867 στίχοι), δὲν διαιρεῖται εἰς βιβλία, ἔχει δὲ περιέλθει ἡμῖν, διὰ τὴν κακήν της ἀντιγραφήν, εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, μολονότι φαίνεται ὅτι διατηρεῖ ἐν πολλοῖς ἀρτιωτέραν παράδοσιν. 6) Τέλος πεζὴν παραλλαγήν, εἰς δέκα βιβλία διῃρημένην, καὶ ἧς τὴν ἀνακάλυψιν ἀπὸ τοῦ 1898 εἶχεν ἐξαγγείλει, ἐδημοσίευσε μόλις ἐσχάτως (1928) ὁ Δ. Πασχάλης, ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εὑρεθέντος ἐν Ἄνδρῳ. Ἀλλά, πλὴν τῶν δημοσιευθεισῶν ἀνωτέρω παραλλαγῶν, πιθανὸν νὰ ὑπάρχωσιν εἰσέτι καὶ ἕτεραι, διότι εἶναι γνωσταί τινες ἐκ παραδόσεως. Οὕτως ὁ πολυγράφος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος Καισάριος Δαπόντες ἐν τῇ ἀνεκδότῳ αὐτοῦ «Βίβλῳ Βασιλειῶν», ἀναφέρει ὅτι εἶδε δύο χειρόγραφα τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, ὧν μάλιστα τὸ ἓν εἰκονογραφημένον, προσθέτων ὅτι «ζωὴν ἂν ἔχῃ ἐκ Θεοῦ» θέλει τὸ συνθέσει μὲ στιχουργίαν «κ' εὐθὺς στὴν Βενετίαν» (θὰ τὸ ἀποστείλῃ δηλαδὴ ὅπως ἐκτυπωθῇ). Ἀλλὰ καὶ ὁ Μόρτμανν ἀνεκοίνωσε τῷ Σάββᾳ Ἰωαννίδῃ, ὅτι εἶδεν ἐν Κωνσταντινουπόλει πεζήν τινα παραλλαγήν, ἔκτοτε ὅμως ἀγνοεῖται ἡ τύχη καὶ τούτου τοῦ χειρογράφου.

Πᾶσαι αἱ γνωσταὶ παραλλαγαὶ προέρχονται ἀναμφισβητήτως ἐκ κοινοῦ προτύπου. Ἡ διήγησις ἐν ταῖς γενικαῖς αὐτῆς γραμμαῖς χωρεῖ καθ' ὅμοιον τρόπον, μολονότι ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους παρουσιάζει διαφοράς. Οὕτω δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς δύο σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμενα μέρη: εἰς τὰ πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Διγενῆ (τὰ τρία πρῶτα βιβλία) καὶ εἰς τὰ κατορθώματα αὐτοῦ τούτου τοῦ ἥρωος. Ἐν ἀρχῇ περιγράφεται ὁ πάππος τοῦ Διγενῆ Ἀνδρόνικος Δούκας καὶ ἡ σύζυγός του Ἄννα. Οὗτοι ἔχουσι πέντε υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, Εἰρήνην ὀνομαζομένην. Κατόπιν μαντείας περὶ μελλούσης ἁρπαγῆς τῆς κόρης του, ὁ Ἀνδρόνικος ἐγκλείει αὐτὴν εἰς κάστρον καὶ τὴν θέτει ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν. Ἡμέραν ὅμως τινὰ ἐξελθοῦσα ἡ κόρη εἰς περίπατον συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ γενναίου ἀμιρᾶ τῆς Συρίας Μουσούρ. Οἱ πέντε ἀδελφοί της σπεύδουν, κατόπιν ἰδίᾳ τῶν ἱκεσιῶν τῆς μητρός, πρὸς ἀπελευθέρωσίν της, συναφθείσης δέ, κατόπιν συμφωνίας, μονομαχίας μετὰ τοῦ νεωτέρου τῶν ἀδελφῶν Κωνσταντίνου ἡττᾶται ὁ ἀμιρᾶς. Τρωθεὶς ὅμως ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὴν κόρην, ἱκετεύει τοὺς ἀδελφοὺς ὅπως τὸν δεχθοῦν ὡς γαμβρόν, δεδομένου ἄλλωστε ὅτι κατάγεται ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου, ὑποσχόμενος ἅμα ὅτι θέλει ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ λύσις ὅμως αὕτη ἀπήρεσεν εἰς τὴν μητέρα τοῦ ἀμιρᾶ, ἥτις δι' ἐπιστολῶν τὸν προσκαλεῖ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν κόρην· ἀλλ' οὗτος ἀπελθὼν προσηλύτισεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τὴν μητέρα αὐτοῦ μεθ' ἁπάντων τῶν παρόντων.

Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἐν τῷ ἔπει ἡ ἀφήγησις τῶν ἀνδραγαθιῶν τοῦ Διγενῆ, ἤτοι τοῦ ἐκ τοῦ γάμου τοῦ ἀμιρᾶ μετὰ τῆς Εἰρήνης γεννηθέντος τέκνου τοῦ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον κληθέντος οὕτως, ὡς καταγομένου ἐκ δύο γενῶν (Σαρακηνῶν καὶ Ἑλλήνων). Ἀφοῦ ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἐπαιδεύθη τὴν προσήκουσαν παίδευσιν, δωδεκαετὴς ἀπέρχεται εἰς θήραν καὶ φονεύει ἀλληλοδιαδόχως δύο ἄρκτους, ἔλαφον καὶ λέαιναν, προκαλέσας τὸν θαυμασμὸν τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ γνωστοῦ ἡμῖν θείου του Κωνσταντίνου. Καταβάλλει ἐπίσης τοὺς ἀπελάτας, πρὸς οὓς ἀπῆλθεν ἵνα ἀποδείξῃ τὴν δύναμίν του. Ἐπιστρέφων ἐκ κυνηγίου αἰσθάνεται ἔρωτα πρὸς τὴν Εὐδοκίαν, κόρην τοῦ στρατηγοῦ Δούκα, ἣν καὶ ἀπάγει, καταβαλὼν τοὺς καταδιώξαντας αὐτὸν ἀδελφούς της. Μετὰ δὲ τὸν γάμον του ἀπέρχεται εἰς τὰς *ἄκρας*, ἤτοι τὰ σύνορα τοῦ κράτους ὡς φύλαξ αὐτῶν (ἀκρίτης), ἔνθα δέχεται τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ (ἢ Βασιλείου, κατ' ἄλλας παραλλαγάς). Τὸ 6ον καὶ τὸ 7ον βιβλίον πληροῦσιν αἱ ἀφηγήσεις τοῦ Διγενῆ περὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀνδραγαθιῶν: πῶς ἐπαναφέρει εἰς τὸν ἐγκαταλείψαντα αὐτὴν μνηστῆρα τὴν κόρην τοῦ ἀμιρᾶ Ἀπλορράβδη, ἀφοῦ ὅμως, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν πειρασμόν, ἐβίασεν αὐτὴν καθ' ὁδόν· πῶς φονεύει δράκοντα καὶ λέοντα· πῶς κατατροπώνει τοὺς θελήσαντας ν' ἀπαγάγωσι τὴν σύζυγόν του ἀπελάτας καὶ τοὺς κατόπιν ἐλθόντας κραταιοτάτους ἀρχηγοὺς αὐτῶν Φιλόπαππον, Κίνναμον καὶ Ἰωαννίκιον· πῶς τέλος νικᾷ καὶ αὐτὴν τὴν ἀήττητον θεωρουμένην ἀμαζόνα Μαξιμὼν (ἢ Μαξιμοῦν), ἣν καὶ διαφθείρει μετὰ τὴν νίκην. Ἐν τῷ 8ῳ καὶ 9ῳ βιβλίῳ περιγράφεται ἡ παρὰ τὸν Εὐφράτην οἰκία τοῦ Διγενῆ, ἐπακολουθεῖ δὲ σύντομος ἀφήγησις τοῦ θανάτου τῶν γονέων του, εἰς δὲ τὸ 10ον βιβλίον περιέχεται ἡ ἀφήγησις τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος. (Κατὰ τὴν ἀνωτέρω περίληψιν ἐλήφθησαν ὡς βάσις αἱ εἰς δέκα βιβλία διῃρημέναι παραλλαγαί.)

Σχέσις τῶν παραλλαγῶν πρὸς ἀλλήλας. Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ ἔπους, ἂν καί, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀκολουθοῦν τὸ αὐτὸ περίπου διάγραμμα ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς τῆς ἀφηγήσεως, διαφέρουσι μεταξύ των τόσον κατὰ τὰς λεπτομερείας τῆς ἐξιστορήσεως, ὅσον καὶ κατὰ τὴν γλωσσικὴν μορφήν. Ἡ παραλλαγὴ τῆς Τραπεζοῦντος, περισσότερον δ' ἡ τῆς Κρυπτοφέρρης προσαρμόζονται πρὸς τύπον γλωσσικὸν καθαρεύοντα, ἐνῷ ἡ παραλλαγὴ τῆς Ἄνδρου (Μηλιαράκη), ἰδίως δὲ ἡ τοῦ Ἐσκωριὰλ πλησιάζουν περισσότερον πρὸς τὴν δημώδη, ὄχι μόνον κατὰ τὴν γλωσσικὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ πεζὴ διασκευὴ τοῦ Πασχάλη παρουσιάζει τὴν γνωστὴν ἐκ τῶν ἡμιδημωδῶν συναξαρίων καὶ ψυχωφελῶν ἀναγνωσμάτων μεικτὴν τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἡ τῆς Ὀξφόρδης τὸ χιακὸν ἰδίωμα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἀλλ' ἐκ τῆς γλωσσικῆς μορφῆς δὲν δυνάμεθα βεβαίως ν' ἀχθῶμεν εἰς συμπεράσματα περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως ἑκάστης παραλλαγῆς γνωστοῦ ὄντος ὅτι δὲν ὑπάρχει τύπος ὡρισμένος γλωσσικὸς δι' ὡρισμένην ἐποχὴν τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας. Κοινῶς θεωρεῖται ὡς ἀρχαιοτέρα ἡ τῆς Κρυπτοφέρρης παραλλαγή, καὶ διότι τὸ διαφυλάξαν αὐτὴν χειρόγραφον εἶναι κατὰ δύο αἰῶνας ἀρχαιότερον τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ διότι συντομωτέρα ἐν αὐτῷ εἶναι ἡ ἀφήγησις, καὶ διότι τέλος καὶ ἡ γλωσσική της μορφὴ εἶναι καθαρωτέρα. Τὸ τελευταῖον ὅμως τοῦτο μόνον τότε δύναται νὰ ληφθῇ ὡς ἐπιχείρημα, ὅταν θεωρηθῇ ὡς ἀληθὴς ἡ προβληθεῖσα ὑπὸ πολλῶν ὑπόθεσις, ὅτι τὸ ἀρχέτυπον τοῦ ἔπους θὰ συνετάχθη εἰς γλῶσσαν λογιωτέραν, τούτου δὲ οἱονεὶ μεταφράσεις εἶναι αἱ δημωδέστεραι παραλλαγαί. Πράγματι δὲ εἰς τὸ χειρόγραφον Μηλιαράκη φαίνεται πολλαχοῦ παρομοία τάσις, οὕτως ὥστε πολλοὶ στίχοι δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ἑρμηνεία τῶν στίχων τῆς Τραπεζουντείου παραλλαγῆς, ἄλλοι δὲ καὶ παρενοήθησαν ὑπὸ τοῦ διασκευαστοῦ. Εἰς τὴν τοιαύτην ὅμως ὑπόθεσιν παρεμβάλλει προσκόμματα τὸ χειρόγραφον Ἐσκωριὰλ (ἡ πεζὴ διασκευὴ Πασχάλη καὶ ἡ παραλλαγὴ τοῦ Ἰγνατίου Πετρίτση (Ὀξφορδ.) εἶναι ἀναμφισβητήτως μεταγενέστεραι διασκευαί). Εἰς τὴν παραλλαγὴν ταύτην, ποιηθεῖσαν, κατὰ μὲν τοὺς ἐκδότας περὶ τὸ 1500, κατὰ δὲ τὸν Ξανθουδίδην πρὸ τοῦ ἔτους τούτου, ἤδη ὁ Κρουμβάχερ διεῖδεν, ὅτι διασῴζεται πληρεστέρα παράδοσις καὶ ἐξέφερε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ πρώτη παραλλαγὴ θὰ εἶχε συνταχθῇ εἰς δημώδη γλῶσσαν, ἐξ ἧς θ' ἀπέρρευσαν αἱ λοιπαὶ διὰ τῆς ἐπὶ τὸ λογιώτερον διασκευῆς. Ὁ ἐκδότης ὅμως Hesseling δὲν συμμερίζεται τὴν γνώμην ταύτην, ἣν ἀποκλείει, κατ' αὐτόν, τὸ γεγονός, ὅτι εἴς τινα σημεῖα ὁ διασκευαστὴς φωρᾶται παρανοῶν τὸ κείμενον τῶν λοιπῶν παραλλαγῶν, πρᾶγμα ὅμως ὅπερ ἀπέδειξεν ἀνακριβὲς ὁ Σ. Κυριακίδης, καταδείξας ὅτι εἰς τὰ σημεῖα ἀκριβῶς ταῦτα φαίνεται ἀκολουθῶν τὴν ὀρθὴν παράδοσιν, παρανοήσαντες δὲ εἶναι οἱ ἄλλοι διασκευασταί. Ὁπωσδήποτε τὸ γεγονὸς εἶναι, ὅτι εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἐσκωριὰλ πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἰδιάζουσα σημασία, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἀκολουθεῖ παράδοσιν ἀρτιωτέραν καὶ περισσότερον πλησιάζουσαν πρὸς τὰ δημώδη ᾄσματα (ἰδίως εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ), ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι, συντεταγμένον εἰς γλῶσσαν λαϊκήν, «διατηρεῖ τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν δρόσον ἁδρᾶς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως καὶ πολλὰ παρουσιάζει ψήγματα ἀπέφθου χρυσίου» *(Ν. Γ. Πολίτης)*, μολονότι δυστυχῶς παρεδόθη ἡμῖν εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος τῆς ποιήσεως τῆς πρώτης παραλλαγῆς δὲν εἶναι δυνατὸν μετ' ἀκριβείας νὰ ὁρισθῇ. Προσεπάθησάν τινες νὰ καθορίσωσιν αὐτὸν ἀκριβέστερον ἐκ τῆς μνείας τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ ἐν τῇ παραλλαγῇ Τραπεζοῦντος. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν διευκρινίζεται περὶ ποίου Ρωμανοῦ πρόκειται, ἡ παραλλαγὴ τῆς Κρυπτοφέρρης ἀναφέρει Βασίλειον (Δ' 971) «τὸν συνθάψαντα μετ' αὐτοῦ τὴν βασίλειον δόξαν». Ἐκ τούτου πάλιν ἄλλοι ὁρμώμενοι θέτουσι τὴν ποίησιν τοῦ πρώτου ἔπους μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1025—1081. Ἄγνωστος ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ πρῶτος ποιητὴς τοῦ ἔπους, διότι βεβαίως οἱ ἀναφερόμενοι ὡς ποιηταὶ εἴς τινας διασκευὰς δὲν εἶναι εἰμὴ ἁπλοῖ διασκευασταί, ἀντιποιούμενοι τὴν ἰδιότητα τοῦ ποιητοῦ, ὡς συμβαίνει συνηθέστατα εἰς τὰ βυζαντινὰ ποιήματα.

Ὁ ἀκριτικὸς κύκλος. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ἔπους, τὰ κατορθώματα τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα μᾶς διηγεῖται ὁλόκληρος κύκλος δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὁ λεγόμενος διὰ τὸν λόγον τοῦτον *ἀκριτικός*. Ὄχι δὲ μόνον τὸν Διγενὴν ἐξυμνοῦν, ἀλλὰ καὶ λοιπὰ γνωστὰ ἐπεισόδια ἐκ τοῦ ἔπους, ἰδιάζουσαν δὲ μεταξὺ αὐτῶν κατέχει θέσιν ἡ διήγησις περὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐπεισόδια μὴ ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἔπος ἀφηγοῦνται τὰ τραγούδια, τὰ δὲ γνωστὰ παραλλάσσουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε πολλάκις καθίστανται ἀδιάγνωστα, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐπιτείνει καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων τῶν ἡρώων. Ἰδιαίτερον ὅμως χαρακτηριστικὸν τῶν ᾀσμάτων τούτων εἶναι ἡ ἐν αὐτοῖς περιγραφὴ ἐποχῆς ἀρχαιοτέρας, ὡς π. χ. ἡ χρῆσις κονταριῶν κ. ἄ. Ἐπειδὴ δ' ἐξυμνοῦνται κλέα ἀκριτῶν, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον, ὅτι τὰ πρῶτα τῶν ᾀσμάτων τούτων ἐποιήθησαν πάντως πρὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, πιθανῶς δὲ καὶ ὀλίγον μόνον μετὰ τὸν Ι'. Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὰ ᾄσματα ταῦτα καὶ προηγουμένως εἶχον κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εἰδι-

Digitized by Google

κῶν (Büdinger), μετὰ ὅμως τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἔπους καὶ τὴν διαγνωσθεῖσαν ἀναμφισβήτητον πρὸς αὐτὸ συνάφειαν ἐγένοντο ἀντικείμενον διεξοδικῶν μελετῶν, ὧν ἀξιολογώταται εἶναι αἱ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰδήμονος καὶ ἐμπείρου τῶν πραγμάτων τούτων.

Σχέσις πρὸς τὸ ἔπος. Εἰδικώτερον ἐγένετο προσπάθεια νὰ καθορισθῇ τίς ἡ σχέσις τῶν ᾀσμάτων τούτων πρὸς τὸ ἔπος. Ἀπέρρευσαν ταῦτα ἐξ αὐτοῦ, ἢ τὸ ἔπος δὲν εἶναι εἰμὴ διασκευὴ ἐκείνων, ἢ τέλος οὐδεμία μεταξύ των ὑπάρχει τοιαύτη συνάφεια; Κατόπιν τῶν μνημονευθεισῶν μελετῶν, σήμερον πάντες σχεδὸν πιστεύουσιν ὅτι πρῶτον ἐποίησεν ὁ λαὸς τὰ τραγούδια, ταῦτα δὲ διεσκεύασέ τις εἰς ἔπος. Ὁ διασκευαστὴς ὅμως δὲν ὑπῆρξε ποιητής, ὁπότε ἴσως θὰ ἐποίει ἔπος, ἂν μὴ ἄξιον τῶν ὁμηρικῶν, πάντως ὅμως ἴσον πρὸς τὰ μεσαιωνικὰ τῆς Δύσεως. Ἀλλ' οὐδ' ἡ πρόθεσις αὐτοῦ ἦτο ἡ συγγραφὴ ἔπους, ἀλλ' ἁπλῶς ἐμμέτρου «Χρονικῆς συνόψεως», οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἀνδραγαθιῶν τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, εἰς ἣν ἐγκατέσπειρε πληθὺν θρησκευτικῶν καὶ ψυχωφελῶν διδαγμάτων. Ὑπῆρξεν ἴσως μοναχός τις ζῶν εἰς τὰς χώρας, εἰς ἃς ἐγεννήθησαν αἱ περὶ τοῦ Διγενῆ θαυμασταὶ παραδόσεις, ἐξ ὧν ἐπεχείρησε ν' ἀποτελέσῃ διήγησιν, ἀφοῦ ἀφῄρεσεν ὅμως ἐξ αὐτῶν πᾶν στοιχεῖον ὑπερφυσικόν, ὅπερ εἶχε δημιουργήσει ἡ πλουσία τοῦ λαοῦ φαντασία, καταστρέψας οὕτω τὴν δυνατὴν ποιητικὴν πνοήν, ἀνθ' ἧς δὲν εὑρίσκομεν εἰ μὴ πεζὴν λογικοφάνειαν. Ὁ Διγενὴς τοῦ ἔπους μανθάνει γράμματα ἐπὶ τρία ἔτη, δεικνύει ψυχολογίαν πονηροῦ καλογήρου ὅτε αἰτιᾶται τὸν Σαταν διὰ τὰς παρεκτροπάς του, ὁ δὲ ἀμιρᾶ φθάνει μέχρι τοῦ ν' ἀπαγγείλῃ εἰς στίχους ἀθλιωτάτους ὁλόκληρον τὸ «πιστεύω».

Τὰ δημοτικὰ τραγούδια τοὐναντίον πάλλονται ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ἁγνῆς ποιήσεως, ἔντονον δ' ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς τὸ τραγικὸν στοιχεῖον. Ὁ Διγενὴς ἀποτελεῖ μορφὴν ὑπερόχου ἀγωνιστοῦ καὶ προμάχου, «ἰδεώδη τύπου ἥρωος, νεαροῦ ὡς ὁ Ἀχιλλεύς, κραταιοῦ ὡς ὁ Ἡρακλῆς, καὶ ἐνδόξου ὡς ὁ Ἀλέξανδρος» Ν. Γ. Πολίτης). Τέσσαρες στίχοι κρητικοῦ ᾄσματος συγκινοῦν ἀπείρως περισσότερον ἀπὸ ὅλην τὴν ἐκτενῆ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ διήγησιν μὲ τὸ σχοινοτενὲς ἠθικὸν τέλος, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν παραλλαγὴν τῆς Ἄνδρου

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τόνε τρομάσσει.
Βροντᾷ κι' ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω [κόσμος
κι' ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τόνε σκεπάσῃ.

Ἀλλὰ τὴν μνήμην ταύτην τοῦ Διγενῆ διέσωσεν ὁ λαὸς καὶ εἰς πλείστας παραδόσεις του. Πολλαχοῦ δεικνύεται ἴχνος τῶν βημάτων του ἢ τὸ μνῆμά του, κατὰ δὲ κρητικὴν παράδοσιν ἔχει λάβει διαστάσεις γίγαντος πατῶντος εἰς δύο βουνὰ καὶ πίνοντος ὕδωρ ἐκ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν ῥέοντος ποταμοῦ.

Κατόπιν τούτων εἶναι φανερόν, ὅτι πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀκριβέστερον ἱστορικὸν καθορισμὸν τοῦ τε Διγενῆ καὶ τῶν λοιπῶν προσώπων τοῦ ἔπους θὰ ἦτο παρακεκινδυνευμένη. Εἰς τοιοῦτο σφάλμα περιέπεσε, μὴ δυνάμενος νὰ γνωρίζῃ τότε τὴν ἔκτασιν τῶν σχετικῶν τραγουδιῶν καὶ παραδόσεων, ὁ πρῶτος ἐκδότης Κ. Σάθας ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ, ταυτίσας τὸν Διγενὴν πρός τινα ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ἀναφερόμενον Πανθήριον, δεινῶς ψεχθεὶς ὑπὸ τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου, καταδείξαντος εἰς τίνα χονδροειδῆ σφάλματα θὰ ἦγεν ἡμᾶς τοιαύτη συνταύτισις. Πυρὴν ἱστορικὸς τοῦ ἔπους εἶναι ἀναμφισβήτητος, πιθανῶς μάλιστα ὡς πρότυπον τοῦ ὑμνουμένου Διγενῆ νὰ ὑπῆρξε πρόσωπον ἱστορικόν. Ἡ λαϊκὴ ὅμως φαντασία τὸν ἀνήγαγεν εἰς ἥρωα ἐθνικόν, ἀντιπροσωπεύοντα διὰ τῶν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ κράτους μαχῶν του αὐτὴν τὴν πολεμικὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐπερχομένους λαοὺς διηνεκῆ πάλην τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τοῦτο δ' εἶναι σπουδαῖαι αἱ ἀνακαλύψεις τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας, ὅτι μᾶς παρουσίασαν ἄγνωστον τὸν πρὶν ἐθνικὸν μεσαιωνικὸν ἥρωα, ἀνάλογον πρὸς τὸν Siegfried, τὸν Cid ἢ τὸν Rolland τῶν δυτικῶν λαῶν.

Ὁ Διγενὴς εἰς τοὺς ξένους λαούς. Τὰ ᾄσματα καὶ αἱ παραδόσεις περὶ τοῦ Διγενῆ, ἴσως δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἔπος ἔσχον ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ ξένων λαῶν, μεθ' ὧν ὁ ἑλληνικὸς ἦλθεν εἰς συνάφειαν. Τουρκικὰ δημώδη ᾄσματα ἐξυμνοῦσι τὸν ἥρωα *Κιόρογλου*, πλείστας ἔχοντα ὁμοιότητας πρὸς τὸν Διγενήν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παλαιῷ ἔπει Sadji-Battal φαίνονται ὁμοιότητες πρὸς τὸν Διγενὴ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Ἀκράτη*. Εἰς χειρόγραφα ῥωσικὰ τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος ψάλλονται οἱ ἆθλοι τοῦ *Δευγενῆ Ἀκρίτα* εἶναι δὲ ταῦτα ῥωσικὴ μετάφρασις ἄλλης διασκευῆς τοῦ ἔπους, γενομένη μάλιστα πιθανῶς ἐκ προγενεστέρας σλαβωνικῆς. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ὑπὸ τῶν λογίων φιλοτεχνηθεισῶν μεταφράσεων τούτων, ὁ ῥωσικὸς λαὸς ὑμνεῖ εἰς παραδόσεις του τὸν ἥρωα *Ἀνίκα*, παλαίοντα μὲ τὸν Χάρον. Ἴσως δ' ἀναμνήσεις τῶν παρεμφερῶν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων εἶναι καὶ ὁ μῦθος περὶ πάλης τοῦ Χάρου πρὸς πολεμιστήν. Ἐπίδρασιν καταφανῆ ἔσχεν ἐπίσης τὸ ἔπος εἰς τὴν ποίησιν τῶν Νοτιοσλαύων, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν κύκλον τῶν ὑμνούντων τὸν ἥρωα *Μάρκον Κράλιεβιτς* ᾀσμάτων. Πιθανῶς δὲ ἡ ἐπίδρασις οὕτη νὰ ἔφθασε μέχρι φλαμανδικοῦ ᾄσματος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἐκδόσεις*: 1) Τραπεζοῦντος: Les exploits de Digenis Akritas, épopée byz. du X siècle publiée pour la première fois par *C. Sathas* et *E. Legrand* (Paris 1875) (Collect. de monuments N. S. No 6). Αἱ σπουδαιότεραι βιβλιοκρισίαι ὑπὸ *Κ. Παπαρρηγοπούλου* ἐν «Αἰῶνι» (21 Αὐγούστου 1875) ἐλέγξαντος τὴν ἱστορικὴν βάσιν τοῦ προλόγου.—*Σ. Λάμπρου*, ἐν «Ἀθηναίῳ» Δ' (1875), σελ. 73 κ. ἑξ. διορθώσαντος ἐσφαλμένας γραφὰς καὶ *A. Rambaud* ἐν «Revue d. deux mondes» (Αὔγουστος 1875), σελ. 922 κ.ἑ.—Ἀνατύπωσις μετὰ συμπληρώσεων ἐκ τῶν παραλλαγῶν Ὀξφόρδης καὶ Ἄνδρου: Ἔπος μεσαιωνικὸν ἐκ τοῦ χειρογράφου Τραπεζοῦντος ὁ Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας ὑπομνηματισθὲν ἐκδίδοται ὑπὸ *Σάββα Ἰωαννίδου* (Κωνσταντινούπολις 1887). 2) Ὀξφόρδης: *Sp. Lambros* Collection de romans grecs (Paris 1880), σελ. 111—237. 3) Ἄνδρου: Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, ἐποποιία βυζαντινὴ τῆς 10ης ἐκ κατὰ τὸ ἐν Ἄνδρῳ εὑρεθὲν χειρόγραφον ὑπὸ *Ἀντ. Μηλιαράκη* (Ἀθῆναι 1881). Ἀνατύπωσις ἐπιμελείᾳ *Π. Γ. Ζερλέντου* (Ἀθῆναι 1920). 4) Κρυπτοφέρρης: Les exploits de Basile Digénis Akritas, épopée byz. publiée d'après le manuscrit de Grotta-Ferrata par *E. Legrand* (Paris 1892) (Bibl. gr. vulg. τ. VI). 5) Ἐσκωριάλ: *K. Krumbacher*. Eine neue Handschrift des Digenis Akritas ἐν «Sitzungsber. der Ak. zu München» (1904 σελ. 309 κἑ.).—*D. C. Hesseling*. Le roman de Digénis Akritas d'après le manuscrit de Madrid (ἐν «Λαογραφίᾳ» Γ' (1912, σελ. 537-604). Βλ. παρατηρήσεις *Ξανθουδίδου* ἐν «Χριστιανικῇ Κρήτῃ» Α' (1912), 543-572 καὶ *Κουκουλὲ* ἐν «Λαογραφίᾳ» Δ' (1913) 316 6) Πεζὴ Ἄνδρου: Οἱ δέκα λόγοι τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτου, πεζὴ διασκευὴ ἐκδιδομένη ὑπὸ *Δ. Πασχάλη* (ἐν Λαογραφίᾳ Θ' 1926), σελ. 305 κ. ἑ.—*Σχετικαὶ διατριβαί*: Οἱ πρόλογοι ἁπασῶν τῶν ἐκδόσεων. Κύριον ἔργον: *Ν. Γ. Πολίτου* Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων (λόγος πρυτανικὸς) (Ἀθῆναι 1906) = Λαογρ. Σύμμ. Α' (1921) σελ. 237—260, πρβλ. καὶ σελ. 261).—*Κρουμβάχερ*, Ἱστ. βυζ. λογ. ἑλλ. μετ. Γ' 81—96. —*H. Pernot*, Le roman de Digénis Akritas ἐν «Etudes de litt. gr. mod» (Paris 1916), σελ. 1—70.—*Σ. Κυριακίδου*, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας (Ἀθῆναι 1926).—*Bréhier* Un héros de roman dans la litt. byz Clermont-Ferrand (1904).—*Charles Diehl*, Figures byzantines 2e série² Paris 1908), σελ. 291 κ.ἑ —*Hesseling*, Βυζ. καὶ βυζ. πολιτισμὸς ἑλλ. μετ. Β' 65—74.—*Ἠλ. Βουτιερίδη* Ἱστ. νεοελλ. λογοτ. Α' (1924) 83—90.—*Α. Καμπάνη*, Ἱστ. νεοελλ. λογοτ. 1925), σελ. 9 κ. ἑ.— *Pavolini*, ἐν «Atene e Roma» (1911) 319—322.—*J. Wartenberg*, Das mittelgr. Heldenlied von B. D. A. 1897.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Das mittelgr. Nationalepos (1899). Περὶ τῶν ἀκριτικῶν ᾀσμάτων πλὴν τῆς ἀνωτέρω μελέτης τοῦ *Ν. Γ. Πολίτου* πρβλ. *Τοῦ αὐτοῦ*: Τὸ ᾆσμα τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου ἐν Περιοδ. «Ἀκρίτας» Α' (1904), σελ. 98 κ. ἑ.—Ἀκριτικὰ ᾄσματα. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ ἐν «Λαογραφίᾳ» Α' (1909), σελ. 169-275, καὶ: Τὸ δημοτικὸν ᾆσμα περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ ἐν ΔΙΕ. Β' (1885) σελ. 193 κ.ἑ.—*M. Büdinger*, Mittelgriechisches Volksepos (Leipzig 1866).—*K. Dietrich*, ἐν «Byz. Zeitschr.» Γ σελ. 53—72. Τὰ ᾄσματα βλ. ἐν *Ν. Γ. Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγ. τοῦ ἑλλ. λαοῦ (Ἀθῆναι 1914¹ 1925².)— Αἱ περὶ τοῦ Διγενῆ παραδόσεις ἐν *Πολίτου* Παραδόσεις ἀρ. 73. 118.—122. 131.—Περὶ τῶν ῥωσικῶν διασκευῶν: *A. Rambaud*, La Russie épique (Paris 1876), σελ. 421 κ. ἑ. Πληρεστέρα βιβλιογραφία παρὰ *Κρουμβάχερ*. ἔ. ἀ.

Λ. Ν. Π.

—**Διγενὴς Κίμων**. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1871. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Συμμετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897 μετὰ τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου, μετὰ ταῦτα δ' ὑπηρέτησε παρὰ τῇ χαρτογραφικῇ ὑπηρεσίᾳ. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς πυροβολικῆς παρὰ τῷ Στρατιωτικῷ σχολείῳ εὐελπίδων καὶ συνέγραψε συγγράμματα τοῦ κλάδου τούτου. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, διετέλεσε κατὰ μὲν τὸν πρῶτον διοικητὴς τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ Ἠπείρου, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον διοικητὴς τοῦ φρουριακοῦ τάγματος πυροβολικοῦ Μακεδονίας. Εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν εἰς διαφόρους τεχνικὰς ὑπηρεσίας τοῦ πυροβολικοῦ (μετατροπὴν παλαιῶν πυροβόλων, ὀχυρώσεις κτλ.), τὰς δ' ἀρχὰς τοῦ 1917 διετέλεσε προσωπάρχης τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. Τῷ 1918, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, διωρίσθη ἀρχηγὸς πυροβολικοῦ συμμετασχὼν ὡς τοιοῦτος τῶν τε ἐπιχειρήσεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῆς ἐκστρατείας τῆς Οὐκρανίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας. Τῷ 1920 διετέλεσεν εἰς αὐτεπάγγελτον διαθεσιμότητα. Ἐπανελθὼν τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου εἰς τὴν ἐνέργειαν, διωρίσθη προσωπάρχης τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, μεθ' ὃ ὑπηρέτησε παρὰ τῇ στρατιᾷ Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς διοικητὴς τῆς 13 μεραρχίας, μεθ' ἧς ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ θέρους 1921, προαχθεὶς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους τούτου εἰς ὑποστράτηγον. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1922 διετέλεσε διοικητὴς τοῦ 2 σώματος στρατοῦ, μετέσχε δὲ εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Αὐγούστου ἰδίου ἔτους, ὁπότε ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τῷ 1923 ἐτέθη εἰς αὐτεπάγγελτον ἀποστρατείαν. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

διγέστα (Digesta) (ἡ) [*Ἱστορ. Δικαίου*]· βλ. Πανδέκται.

διγιταλεΐνη (ἡ) (Digitalein) [*Φαρμακ.*]. Ἀποτελεῖ μετὰ τῆς διγιτοξίνης κύριον συστατικὸν τῆς διαλυτῆς ἀγοραίας δακτυλιτιδίνης (διγιταλίνης), τῆς δακτυλιδίνης τοῦ Walz, τῆς διγιταλεΐνης τοῦ Nativelle καὶ Goerz. Εὑρίσκεται τόσον εἰς τὰ φύλλα ὅσον καὶ εἰς τὰ σπέρματα τῆς δακτυλίτιδος. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς καθαρᾶς δακτυλιτιδίνης παραμένει εἰς τὴν ὑδαρὰν μητρικὴν ἅλμην, ἀφ' ἧς λαμβάνεται διὰ ξηράνσεως ἐν τῷ κενῷ, διαλύσεως ἐν ἀλκοόλῃ καὶ καθιζήσεως δι' αἰθέρος. Ἀποτελεῖ κιτρίνην μᾶζαν εὐδιάλυτον εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην, μόλις διαλυτὴν εἰς αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον.

Κ. Γ. Μ.

διγιταλίνη (ἡ) (Digitaline) [*Φαρμ. Χημ.*]· βλ. δακτυλιτιδίνη.

διγιτοξιγενίνη (ἡ) (Digitoxigenine) [*Φαρμακογν.*] Σῶμα τῆς συνθέσεως: $C_{22}H_{32}O_{4}$, προερχόμενον δι' ὑδρολύσεως τῆς διγιτοξίνης. Ἀποτελεῖ βελόνας ἀχρόους, διαλυομένας μετὰ πρασίνης χροιᾶς εἰς τὸ θειικὸν ὀξύ, ἥτις γίνεται ἐρυθρὰ προσθήκῃ ἴχνους θειικοῦ ὑποξειδίου τοῦ σιδήρου. Ἡ διγιτοξιγενίνη κατεργαζομένη δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος δίδει ἀνυδροτοξιγενίνην: $C_{23}H_{30}O_{3}$, ἥτις τήκεται εἰς 215°.

Κ. Γ. Μ.

διγιτοξίνη (ἡ) (Digitoxine) [*Φαρμακογν.*]. Γλυκοζίτης τῆς συνθέσεως: $C_{34}H_{54}O_{11}$, ἀποτελῶν συστατικὸν τῆς κρυσταλλικῆς δακτυλιτιδίνης Nativella, εἰς ἣν ἐπίσης ἀνευρίσκεται καὶ ἡ παραδιγιτογενίνη. Ἡ διγιτοξίνη παρασκευάζεται διὰ κατεργασίας τῆς κόνεως τῶν φύλλων τῆς δακτυλίτιδος διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ εἶτα δι' ἀλκοόλης 95°. Ἡ διγιτοξίνη ἀποτελεῖ ἀχρόους καὶ ἀόσμους βελόνας, τηκομένας εἰς 245°, γεύσεως πικρᾶς, ὀλίγον διαλυτὰς ἐν ὕδατι καὶ αἰθέρι, λίαν ὅμως διαλυτὰ εἰς ἀραιὰν ἀλκοόλην καὶ χλωροφόρμιον. Ἡ διγιτοξίνη ὑδρολυομένη σχᾶται εἰς διγιτοξιγενίνην καὶ διγιτοξόζην, ἥτις εἶναι ἀλδόζη τοῦ τύπου $C_{6}H_{12}O_{4}$. Ἡ διγιτοξίνη ἀναγράφεται ἐνίοτε ὡς καρδιοτονωτικόν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τῆς μυοκαρδίτιδος.

Κ. Γ. Μ.

διγιφολίνη (ἡ) (Digifoline) [*Φαρμακογν.*]. Σκεύασμα ἐξαγόμενον ἐκ τῶν φύλλων τῆς δακτυλίτιδος, περιέχον δὲ ὅλα τὰ δραστικὰ συστατικά της, ὡς εὑρίσκονται εἰς τὸ φυτόν, ἀπηλλαγμένα ὅμως τῶν ἀχρήστων καὶ ἐρεθιστικῶν οὐσιῶν. Ἡ διγιφολίνη εἶναι διαλυτὴ ἐν ὕδατι, δύναται δὲ νὰ χορηγηθῇ διὰ τῶν γαστρικῶν ὁδῶν, ὑποδορίως καὶ ἐνδοφλεβίως.

Κ. Γ. Μ.

δίγκο (ὁ) [*Ζωολ.*]. Εἶδος ἀγρίου κυνὸς τῆς Αὐστραλίας (βλ. κύων).

δίγλημα (τὸ) (Diglema) [*Ζωολ.*]. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδατινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους σκώληκας, ἅπαντας θαλασσίους.

Δ. Ν. Π.

διγλυκόζη (ἡ) [*Χημ.*]. Προϊὸν συμπυκνώσεως, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μῖγμα, ληφθὲν ὑπὸ τοῦ A. Gautier κατὰ τὴν κατεργασίαν διὰ ῥεύματος ὑδροχλωρίου εἰς 0°C διαλύματος γλυκόζης ἐντὸς ἀπολύτου οἰνοπνεύματος.

ΑΝ. Δ.

διγλυκολικὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. γλυκολικὸν *ὀξύ*.

δίγλυφον (τό)· ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα (βλ. κυμάτιον).

διγλωσσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δίγλωσσος, νὰ λαλῇ δύο γλώσσας, ἡ κατ' ἀνάγκην χρῆσις δύο γλωσσῶν: «διγλωσσία ὁμόχρονος,—ἱστορικὴ» (βλ. κατωτέρω).

— [ΓΛΩΣΣΟΛ.] *Διγλωσσία* (γαλλ. bilinguisme, γερμ. Zweisprachigkeit κ.λ.) καλεῖται κυρίως μὲν ἡ χρῆσις ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὁμογενοῦς κοινωνίας, ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λαοῦ δύο συγχρόνως διαφόρων γλωσσῶν, ἐπὶ τὸ καταχρηστικώτερον δὲ καὶ ἡ χρῆσις ὑπὸ λαοῦ τινος δύο διαφόρων φάσεων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης, δηλαδὴ τῆς ἐθνικῆς του γλώσσης. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου εἴδους τῆς διγλωσσίας παράδειγμα μᾶς ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης (4 109), ὁ ὁποῖος μνημονεύων τὰς ἐν τῇ Χαλκιδικῇ πόλεις Θύσσον, Κλεωνάς, Ἀκροθώους, Ὀλόφυξον καὶ Δῖον προσθέτει, ὅτι αὗται «οἰκοῦνται ξυμμείκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων», μεταχειριζομένων δηλαδὴ συγχρόνως τὴν ἰδικήν των, τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν, καὶ τὴν ἑλληνικήν. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διγλωσσίας παρατηρεῖται καὶ σήμερον πολλαχοῦ, ὅπου διὰ ποικίλους πολιτικούς, οἰκονομικούς, θρησκευτικοὺς καὶ ἄλλους λόγους λαός τις ἀναγκάζεται νὰ κάμνῃ καθημερινὴν χρῆσιν ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς του, τῆς ἐγχωρίου γλώσσης, καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἄρχοντος, τοῦ κρατοῦντος καὶ πολλάκις ὑπερέχοντος εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμὸν λαοῦ. Οὕτως εἰς τὴν Καυκάσιον Ῥωσίαν οἱ Ἀρμένιοι καὶ ἄλλων πόλεων, ἰδίως δὲ τῆς Τιφλίδος (ἀποτελοῦντες μεγάλην, πλουσίαν καὶ ἀνθηρὰν παροικίαν), εἶναι δίγλωσσοι, λαλοῦντες τὴν ἀρμενικὴν συγχρόνως καὶ τὴν ῥωσικήν, τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄρχοντος λαοῦ, τὴν γλῶσσαν τῆς διοικήσεως, τοῦ στρατῶνος, τοῦ σχολείου, τοῦ ἐμπορίου, δι' ἧς καὶ μόνης δύνανται νὰ ἐπικοινωνοῦν καὶ συναλλάσσωνται πρός τε τοὺς λοιποὺς ἀλλογλώσσους λαοὺς τοῦ Καυκάσου καὶ δὴ πρὸς τοὺς Ῥώσους. Δίγλωσσοι εἶναι ὡσαύτως οἱ κάτοικοι τῆς ἐν τῇ ΒΔ. Γαλλίᾳ Βρετάνης, λαλοῦντες ἐκτὸς τῆς βρετονικῆς (γλώσσης κελτικῆς καταγωγῆς, ὅπως καὶ ἡ ἰρλανδική, μανική, γαελικὴ κ. λ.) καὶ τὴν γαλλικήν. Δίγλωσσοι ἦσαν ὡσαύτως μέχρι πρὸ ὀλίγου —καὶ εἶναι ἐν μέρει ἀκόμη καὶ σήμερον—πολλοὶ τῶν ἤδη παρ' ἡμῖν ἐγκατασταθέντων Ἑλλή-

Digitized by Google

νων τῆς Καππαδοκίας καὶ ἄλλων χωρῶν τῆς Μ. Ἀσίας, λαλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν ἅμα καὶ τὴν τουρκικήν, οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀ. Ρωμυλίας, ὁμιλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν συγχρόνως καὶ τὴν βουλγαρικήν, ἔτι δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Κάτω Ἰταλίας, μεταχειριζόμενοι ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς καὶ τὴν ἰταλικήν, ἡ ὁποία εἰς πολλὰς κοινότητας ἐξετόπισεν ἤδη ἐντελῶς τὴν ἑλληνικήν, τείνει δὲ νὰ ἐκβάλη αὐτὴν καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων ἔτι κωμῶν ἢ κωμοπόλεων, εἰς τὰς ὁποίας ὁμιλεῖται ἀκόμη (ὡς λ. χ. τὴν Μπόβαν τῆς Καλαβρίας, τὴν Καλημέραν παρὰ τὸ Ὀτράντο καὶ οὕτω καθεξῆς). Τοῦ δευτέρου εἴδους τῆς διγλωσσίας παράδειγμα ἔχομεν τὴν παρ' ἡμῖν χρῆσιν ὡς ὁμιλουμένης μὲν τῆς *νεοελληνικῆς κοινῆς* καὶ τῶν ποικίλων διαλέκτων μας, ὡς γραπτῆς δὲ ἀρχαϊκωτέρου τινὸς τύπου, τῆς λεγομένης *καθαρευούσης*. Τοῦ ἰδίου εἴδους, ἀλλὰ διαφόρου βαθμοῦ διγλωσσίαν παρατηροῦμεν καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς λ. χ. εἰς τὴν γερμανικὴν Ἑλβετίαν, εἰς τὰ διάφορα καντόνια τῆς ὁποίας ὁμιλοῦνται μὲν αἱ διάλεκτοι τοῦ τόπου, χρησιμοποιεῖται ὅμως—ἰδίως ὡς γραφομένη—καὶ ἡ γερμανικὴ κοινή. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

δίγλωσσον (τὸ) (Diglossum) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγιθαλιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 15 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Βολιβίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ, ἅτινα ζῶσιν εἰς ὀρεινὰ μέρη ὕψους 2.000 περίπου μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὰ *δίγλωσσα* τρέφονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ σκωλήκων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δίγλωσσον τὸ λαφρεσνάγιον* (Diglossum Lafresnagii), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βολιβίαν, τὸ Περοὺ καὶ τὴν Ἐκουατόρην καὶ φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Μέγεθος μέτριον, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος ἐπίμηκες, ἰσχυρόν, χονδρὸν καὶ διωγκωμένον κατὰ τὸ ἄκρον, πτέρυγας μετρίου μεγέθους, οὐρὰν μακράν, τετραγωνικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πόδας ὑψηλούς, δακτύλους ἐπιμήκεις, ὄνυχας ἀνθεκτικοὺς καὶ χρῶμα μελανόφαιον κατὰ τὴν ράχιν, μὲ μελανὸς πτέρυγας καὶ οὐράν, καὶ φαιὸν κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

Δίγλωσσον τὸ λαφρεσνάγιον.

— **δίγλωσσον** (τὸ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀγγλικὰς καὶ γαλλικὰς ἀμμώδεις ἀκτάς. Δ. Ν. Π.

δίγλωσσος (ὁ, ἡ)—ον (τό)· ὁ ἔχων δύο γλώσσας· || ὁ λαλῶν ἢ χρησιμοποιῶν δύο γλώσσας, π. χ. *δίγλωσσοι* εἶναι οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀλβανόφωνοι, οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ, Ρουμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ Ἕλληνες, οἵτινες λαλοῦσι καὶ τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου ἐν ᾧ εἶναι ἐγκατεστημένοι· || «δίγλωσσα λεξικὰ ἢ γλωσσάρια»· τὰ λατινοελληνικὰ καὶ ἑλληνολατινικὰ γλωσσάρια, τὰ ὁποῖα συνετάσσοντο τὸν μέσον αἰῶνα πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν Λατίνων, καὶ τῆς λατινικῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· || γενικῶς ὁ εἰς δύο γλώσσας συντεταγμένος.

διγλῶχιν (ἢ *μιτροειδὴς*) *βαλβὶς* *[Ἀνατομ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ἡ κολποκοιλιακὴ βαλβὶς τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας, κληθεῖσα οὕτως ἐκ τῶν δύο πετάλων ἢ γλωχίνων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται. Παριστᾷ δὲ ὑμενώδη κύλινδρον, οὗ τὸ μὲν ἄνω ἄκρον προσφύεται κύκλῳ εἰς τὸ ἀριστερὸν κολποκοιλιακὸν στόμιον, τὸ δὲ κάτω εἰσέχει εἰς τὰ ἐντὸς τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

διγνωμία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχη τις δύο γνώμας περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἀμφιβολία, ἀστάθεια.

δίγνωμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό). ὁ ἔχων δύο γνώμας περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἀσταθής.

διγονοπόρα (ἡ) (Digonopora) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδρωδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους σκώληκας ζῶντας εἰς τὰς εὐκράτους θαλάσσας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

δίγονος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ δὶς γεννηθεὶς (ἀρχ.)· || ὁ δὶς γεννῶν, φύων.

δίγοργον (τὸ) *[Μουσ.]*· βλ. δίχρωμον.

Διγόττη (Degli Ugoti ἢ Di-Gotti, Goth ἢ Ugot). Κερκυραϊκὴ οἰκογένεια· βλ λ. Δεληγόττη.

διγουανίδιον (τὸ) ἢ *γουανυλογουανιδίνη* (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι παράγωγον τῆς γουανιδίνης, εὑρισκόμενον εἰς τοιαύτην σχέσιν πρὸς αὐτήν, εἰς οἵαν καὶ ἡ διουρία πρὸς τὴν οὐρίαν. Παρασκευάζεται ἐκ τῆς ὑδροχλωρικῆς γουανιδίνης διὰ θερμάνσεως εἰς 180—185°, ὁπότε ἐκλύεται ἀμμωνία. ἢ διὰ θερμάνσεως ὑπὸ πίεσιν δικυανοδιαμιδίου μεθ' ὑδατικοῦ διαλύματος ἀμμωνίας. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ, τήκεται εἰς 130° καὶ ἔχει ἀλκαλικὸν χαρακτῆρα, σχηματίζον ἅλατα μεθ' ἑνὸς ἢ δύο ἰσοδυνάμων ὀξέων. Μετὰ χαλκοῦ σχηματίζει τὴν ἕνωσιν $(C_2H_6N_5)_2Cu + 2H_2O$, ἥτις εἶναι ἰσχυρὰ βάσις σχηματίζουσα ἅλατα μετ' ὀξέων χαρακτηριστικοῦ χρώματος. Σ. Γ.

διγουετία (ἡ) (Diguetia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σικαριδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτας ἀράχνας ἰθαγενεῖς τῆς Καλιφορνίας. Δ. Ν. Π.

διγραμμικός, —*ή*, —*όν*· ὁ δὶς γραμμικὸς (βλ. λ.).

— **διγραμμικὴ** *μορφὴ* *[Γεωμ.]*. Ἡ μορφὴ ἡ προκύπτουσα ἐξ ἑνὸς συστήματος ν γραμμικῶν μορφῶν μετὰ ν μεταβλητῶν διὰ πολλαπλασιασμοῦ τούτων ἐπὶ ν ἀπροσδιορίστου ποσότητος καὶ προσθέσεως.

Αἱ διγραμμικαὶ μορφαὶ παρουσιάσθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν θεωρίαν τῶν πολικῶν τῶν κωνικῶν τομῶν, ἐξ ἧς ἀνεπτύχθη ἡ θεωρία τοῦ δυασμοῦ μεταξὺ σημείου καὶ εὐθείας. Σ. Μ.-Ο.

δίγραμμος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἐκ δύο γραμμῶν ἀποτελούμενος.

δίγυνα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, τῶν ὁποίων ἡ ᾠοθήκη ἢ φέρει δύο στυλίσκους ἢ ἀποτελεῖται ἐκ δύο καρποφύλλων. Δ. Ν. Π.

διγυνία (ἡ) *[Βοτ.]*. Μία τῶν κατηγοριῶν, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Λινναίου, περιλαμβάνουσα τὰ φυτὰ τὰ ἔχοντα δύο στίγματα. Δ. Ν. Π.

διγώνιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο γωνίας.

διδ.. *[Τεκτον.]*· βλ. λ. διδάσκαλος *[Τεκτ.]*.

δίδαγμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διδάσκειν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδιδάχθη τις ἢ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδίδαξέ τις· «τὸ ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν εἶναι ἓν τῶν καλλίστων διδαγμάτων τοῦ Ἰησοῦ»· || τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου διδασκόμεθα, τὰ ἱστορικὰ συμπεράσματα ὡς διδάσκοντα ἡμᾶς· «ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία εἶναι πλήρης διδαγμάτων»· || «ἠθικὸν—, φιλοσοφικὸν—, ἱστορικὸν—, βιωτικὸν—, κοινωνικὸν δίδαγμα»· || τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῆς πείρας, κοιν. *μάθημα*: «τὰ παθήματα εἰς τοὺς συνετοὺς ἀνθρώπους ἀποβαίνουσι διδάγματα»· || τὸ συναγόμενον ἐκ πολλῶν ὁμοίων φαινομένων, κανών, λατ. praeceptum: «δίδαγμα τοῦ Ἀριστοτέλους,—τῶν στωϊκῶν», «δίδαγμα τῆς γραμματικῆς, —τοῦ συντακτικοῦ».

δίδακνα (τὰ) (Didacna) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιμνοκαρδιιδῶν*. περιλαμβάνον μαλάκια μὲ κινητοὺς σίφωνας καὶ ἀνομοίαν κόγχην. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *δίδακνον τὸ τριγωνοειδὲς* (Didacnum trigonoidea), ὅπερ σπανιᾷ εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

διδακτήριον (τό)· ὁ τόπος, τὸ οἴκημα ὅπου διδασκόμεθα, σχολεῖον.

διδακτικὴ (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται μὲ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν διδασκαλίαν.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ ὄνομα *διδακτικὴ* ἐδόθη εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ratke (θαν. 1635), ὅστις πρῶτος ὠνόμασεν ἑαυτὸν *διδακτικόν*, ὡς ἀσχολούμενον ἰδιαιτέρως μὲ τὰ ζητήματα τῆς διδασκαλίας καὶ πρὸ πάντων μὲ τὰς μεθόδους αὐτῆς. Ἡ ἔννοια τῆς διδακτικῆς ὑπήγετο πρότερον εἰς τὴν τῆς παιδαγωγικῆς καθόλου· καὶ σήμερον ἀκόμη πολλοί, καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐννοοῦν διὰ τοῦ ὅρου *παιδαγωγικὴ* τὴν ἐπιστήμην, ἥτις ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὰ ζητήματα τῆς διδασκαλίας. Σήμερον ὅμως ἀποτελεῖ ἡ διδακτικὴ αὐτοτελῆ ἐπιστήμην, ἀσχολεῖται δὲ κατὰ τὴν συνηθεστέραν ἀντίληψιν μὲ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παίδων, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνάπτυξις αὕτη ἐπιδιώκεται διὰ σκοπίμου ἐνεργείας τοῦ διδασκάλου.

Κατ' ἄλλους εἶναι ἡ διδακτικὴ μᾶλλον τέχνη ἢ ἐπιστήμη. Αἱ ἐπιστῆμαι, λέγουσιν οὗτοι, ὡς ἡ γεωμετρία καὶ ἡ ζωολογία, διδάσκουσιν ἡμᾶς τὸ τί ὄντως συμβαίνει ἐνῷ ἡ διδακτικὴ πληροφορεῖ μὲν ἡμᾶς καὶ περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ὑπαρχόντων σχολείων καὶ περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένης ὕλης κτλ. καὶ εἶναι ἑπομένως ἐν μέρει μία ἐκ τῶν τοιούτων ἐπιστημῶν, ἀλλὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον αὐτῆς εἶναι νὰ διδάσκη τοὺς μέλλοντα διδασκάλους πῶς πρέπει νὰ διεξάγουν τὴν διδασκαλίαν, πῶς πρέπει νὰ διδάσκουν, ὥστε νὰ ἔχουν ὅσον τὸ δυνατὸν ἄριστα ἀποτελέσματα δι' ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας δαπάνης πνευματικῶν δυνάμεων καὶ χρόνου ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν. «Διδακτικὴ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ διδάσκειν» κατὰ τὸν Κομένιον.

Σχέσις τῆς διδακτικῆς πρὸς τὴν παιδαγωγικήν. Ἂν παιδαγωγικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὰ ζητήματα τῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος γενικῶς, ἡ διδακτικὴ εἶναι μέρος τῆς παιδαγωγικῆς, διότι ἀσχολεῖται μὲ ἓν ἐκ τῶν μέσων τῆς ἀγωγῆς, δηλαδὴ μὲ τὴν διδασκαλίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι ἁπλῶς ἕν, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον καὶ ἀποτελεσματικώτατον, τῶν μέσων τῆς ἀγωγῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἡ μὲ τὰ ζητήματα τῆς διδασκαλίας ἀσχολουμένη ἐπιστήμη, ἡ διδακτική, παρὰ τὴν ἐξάρτησίν της ἐκ τῆς παιδαγωγικῆς, καλλιεργεῖται σήμερον καὶ ὡς αὐτοτελὴς ἐπιστήμη καὶ ὡς τοιαύτη θεωρεῖται ὑπὸ τῶν πλείστων ἐκ τῶν συγχρόνων παιδαγωγῶν.

Γενικὴ καὶ εἰδικὴ διδακτική. Ἡ διδακτική, ἐφ' ὅσον μὲν ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἀφορῶντα γενικῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν, εἶναι καὶ καλεῖται γενική, ἐφ' ὅσον δὲ περιορίζεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν διδασκαλίαν ὡρισμένου κλάδου μαθημάτων, λέγεται εἰδικὴ διδακτική. Κατὰ ταῦτα ἔχομεν εἰδικὴν διδακτικὴν τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος, τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, τῶν μαθηματικῶν κτλ.

Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι τῆς διδακτικῆς. Δύο εἶναι αἱ ἐπιστῆμαι, τῶν ὁποίων τὰ πορίσματα χρησιμοποιεῖ ἡ διδακτική, ἡ ψυχολογία καὶ ἡ λογική. Καὶ ἐκ μὲν τῆς ψυχολογίας, πρὸ πάντων ἐκ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός, ἀρύεται ἡ διδακτικὴ τοὺς νόμους, καθ' οὓς λειτουργεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδός, ἐπὶ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐπιδράση, ἐκ δὲ τῆς λογικῆς λαμβάνει τοὺς κανόνας τοῦ ὀρθῶς διανοεῖσθαι, τοὺς ὁποίους ὀφείλει ν' ἀκολουθῇ ὑπὸ τὴν χειραγώγησιν τῆς διδασκαλίας ὁ παῖς, ἵνα φθάση εἰς ὀρθὴν καὶ ἐπιστημονικὴν γνῶσιν τῶν ὄντων.

Διαίρεσις τῆς διδακτικῆς. Ἡ τε γενικὴ διδακτική, προκειμένου περὶ τῆς διδασκαλίας πάντων τῶν κλάδων, καὶ ἡ εἰδική, προκειμένου περὶ τῆς διδασκαλίας ἑνὸς μόνον κλάδου, δέον νὰ πραγματεύεται α') τὸν σκοπὸν ἢ τοὺς σκοποὺς τῆς διδασκαλίας, ἤτοι τί πρέπει νὰ ἐπιδιώκη νὰ ἐπιτύχη ἡ διδασκαλία ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδός, β') τὴν διδακτέαν ὕλην, ἤτοι τί πρέπει νὰ διδάσκη τις, καὶ γ') τὰς μεθόδους τῆς διδασκαλίας, ἤτοι πῶς πρέπει νὰ διδάσκη τις. Τὸ τελευταῖον τοῦτο καλεῖται ἰδιαιτέρως καὶ *μεθοδολογία*. Ἐπειδὴ δὲ πλεῖστοι συγγραφεῖς διδακτικῶν ἀποδίδουσι μεγίστην σημασίαν εἰς τὰς μεθόδους μᾶλλον τῆς διδασκαλίας ἢ εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς καὶ τὴν διδακτέαν ὕλην καὶ εἰς ταύτας πρὸ πάντων καὶ ἐνδιατρίβουσι, καλεῖται ὑπ' αὐτῶν ἡ διδακτικὴ καὶ *μεθοδολογία* (Méthodologie) ἢ *μεθοδική*. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

διδακτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ διδάσκειν: «διδακτικὴ μέθοδος», «διδακτικὸν σύστημα», «διδακτικὰ βιβλία,—ὄργανα,—εἴδη»· || ὁ ἱκανός, ὁ ἐπιτήδειος, ὁ ἔχων φυσικὴν δεξιότητα εἰς τὸ διδάσκειν: «φιλότιμος μὲν διδάσκαλος, ἀλλ' ἥκιστα διδακτικός»· || ὁ διδάσκων, ὁ παρέχων διδάγματα, διαφωτιστικός: «ἡ συζήτησις ἦτο διδακτικωτάτη», «ὁ λόγος τοῦ ἱεροκήρυκος ἦτο διδακτικός», «μυθιστόρημα διδακτικόν», «διδακτικὸν ποίημα,—διήγημα»· || τὸ θηλ. διδακτικὴ (ἡ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).—Ἐπίρ. *διδακτικῶς*.

—**διδακτικὰ** *βιβλία*. Οὕτω καλοῦνται τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν ἁπάντων τῶν ἐν τῷ Κράτει λειτουργούντων ἐκπαιδευτηρίων, δημοσίων, δημοσυντηρήτων, κοινοτικῶν, ἰδιωτικῶν καὶ ἐξ εἰδικῶν πόρων συντηρουμένων, τῆς τε δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐγκρινόμενα μετὰ διαγωνισμὸν βιβλία, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον 3348 τοῦ 1927 (βλ. καὶ λ. Ἑλλὰς *[Ἐκπαίδευσις]*).

— **διδακτικὴ** *ποίησις*. Καλεῖται οὕτω τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ποιήσεως, τὸ ὁποῖον σκοπὸν ἔχει σὺν τῇ αἰσθητικῇ ἀπολαύσει, ἡ ὁποία τίθεται εἰς δευτέραν μοῖραν, νὰ παράσχη γνώσεις χρησίμους διὰ τὸν πρακτικὸν βίον. Ἐν τῇ διδακτικῇ ποιήσει τὸ παρεχόμενον ὑποδύεται κομψὴν καὶ ποιητικὴν μορφὴν καὶ διακοσμεῖται καταλλήλως διὰ γραφικῶν περιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι τὸ καθιστοῦν εὐπρόσληπτον καὶ εὐχάριστον. Ἡ ἐπιμελὴς ἐκλογὴ τῶν ἐπεισοδίων ἐλαττώνει τὴν μονοτονίαν τοῦ σκοποῦ καὶ συμπληρώνει τὴν διδασκαλίαν διὰ τῆς συνδέσεώς των πρὸς ἠθικὰς σκέψεις, καὶ ἱστορικὰς ἢ μυθολογικὰς ἀναμνήσεις. Ὁ παλαιότερος Ἕλλην διδακτικὸς ποιητὴς εἶναι ὁ Ἡσίοδος. Τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» αὐτοῦ, ποίημα ἔνθα περιέχονται μαθήματα δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ναυτιλίας, γεωργίας κλπ., ἀποτελοῦν εἶδος ἐγχειριδίου χρησίμων γνώσεων καὶ περικλείουν μέγαν ἀριθμὸν ἠθικῶν καὶ τεχνικῶν διδαγμάτων. Ἡ ἀσυμμετρία τῆς συνθέσεως καὶ ἡ ξηρότης μερικῶν λεπτομερειῶν κολάζονται διὰ τοῦ ὕφους, τὸ ὁποῖον διακρίνεται διὰ τὴν ἀκρίβειάν του καὶ τὴν χαριτωμένην εὐφράδειάν του. Ἐξ αὐτοῦ ἤντλησαν κατόπιν πλεῖστοι ποιηταί. Ἡ «Θεογονία» του ἐπίσης ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διδακτικῶν ποιημάτων. Ἐν αὐτῇ συνάγονται αἱ πρότερον διεσκορπισμέναι γενεαλογίαι τῶν θεῶν καὶ συνάπτονται πρὸς φιλοσοφικὰς καὶ κοσμογονικὰς ἀντιλήψεις. Διὰ τοῦτο ἐπὶ μακρὸν τὸ ποίημα τοῦτο ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς κῶδιξ περιέχων τὰς πίστεις τῶν πατέρων των. Μετὰ τὸν Ἡσίοδον, ὡς διδακτικὴ ποίησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ φιλοσοφικὴ ποίησις τοῦ Ξενοφάνους, τοῦ Παρμενίδου καὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ἡ ὁποία διακρίνεται διὰ τὴν ἐπιστημονικότητα τοῦ ἀντικειμένου της, καὶ ἡ ἀστρονομικὴ τοῦ Ἀράτου. Ὁ Ἄρατος εἰς τὰ «Φαινόμενά» του, δίδων ἔμμετρον μορφὴν εἰς σχετικὴν πραγματείαν τοῦ Εὐδόξου, πολὺ ὀλίγον ποιητικὸν στοιχεῖον

Digitized by Google

περιέκλεισε καὶ μᾶλλον ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα ἢ διδακτικὸν ποίημα ἔγραψε.

Οἱ Ρωμαῖοι διεκρίθησαν εἰς τὴν διδακτικὴν ποίησιν λόγῳ τοῦ πρακτικοῦ φυλετικοῦ των χαρακτῆρος. Τὸ πνεῦμά των ἀπεκαλύφθη εἰς τέσσαρα μνημειώδη ἔργα: Ὁ Λουκρήτιος ἐν τῷ ἔργῳ του «De rerum natura», μιμούμενος τοὺς Ἕλληνας, ὑπάγει τὴν ποίησιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἐκθρονίζων τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου, περιφρονουμένους ἤδη ὑπὸ τῶν φωτισμένων πνευμάτων, ἱδρύει μεγαλοφυὲς πανθεϊστικὸν σύστημα, ἐξ οὗ συνάγει καὶ πρακτικὴν καὶ ἠθικὴν σοφίαν. Ὁ Βιργίλιος μὲ τὰ «Γεωργικά» του δίδει τὸ ἀριστούργημα τῆς διδακτικῆς ποιήσεως. Μὲ τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν κανονικότητα τοῦ σχεδίου, μὲ τὴν ὡραιότητα τῶν περιγραφῶν, μὲ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπεισοδίων, μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ ὕφους, τὸ ποίημα τοῦτο παραμένει ἀσύγκριτον. Ἡ «Ars poetica» τοῦ Ὁρατίου, ὅπου, ὑπὸ μορφὴν συμβουλῶν ἀπευθυνομένων πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Πείσωνας, καθορίζονται οἱ κανόνες τῆς ρωμαϊκῆς ποιήσεως, ἔχει τὸ ἐλεύθερον ὕφος τῆς συνομιλίας καὶ εἶναι μία ἁπλῆ ἐπιστολή. Ἀλλ' ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἀριστούργημα αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ καὶ κριτικότητος. Ἡ «Ars amandi» ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ὀβιδίου διακρίνεται διὰ τὸ πνεῦμά της. Ἂν ὁ Ὀβίδιος, διδάσκων τὸν ἔρωτα καὶ γνωστοποιῶν τοὺς νόμους του καὶ τὰ μυστήριά του, προσβάλλει τὴν αἰδῶ, οὐδαμοῦ εἶναι χυδαῖος καὶ γνωρίζει νὰ ἐπισύρῃ τὴν συγγνώμην τοῦ ἀναγνώστου μὲ τὴν θελκτικότητα τῆς μορφῆς τοῦ ποιήματός του. Μετὰ τοὺ ποιητὰς τούτους ἀρχίζει ἡ κατάπτωσις τοῦ εἴδους. Τὴν βλέπει κανεὶς εἰς τὸ ἔργον τοῦ Τερεντιανοῦ Μαύρου «Περὶ τῶν γραμμάτων, τῶν συλλαβῶν, τῶν ποδῶν καὶ τῶν μέτρων», μολονότι δὲν στερεῖται, ἐνιαχοῦ, καὶ κομψότητος καὶ ποιητικῆς ἰδιοφυΐας.

Ἐν Βυζαντίῳ ἐκαλλιέργησαν πολλοὶ τὴν καταπεπτωκυῖαν ἤδη διδακτικὴν ποίησιν καὶ τὴν ἐπεζοποιησαν μὲ τὰ θέματά των. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὁ Νικηφόρος Ξανθόπουλος συνέγραψε πλεῖστα διδακτικὰ ποιήματα μνημονικὰ καταλόγων αὐτοκρατόρων, πατριαρχῶν, ἀποστόλων, ἁγίων, ὑμνογράφων κλπ. Τὸν ΙΒ' αἰῶνα εἶχε γράψει ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς ἔμμετρον «Σύνοψιν Ἱστορικὴν» καὶ ἄλλα ἀνιαρὰ διδακτικὰ ἠθικὰ ποιημάτια. Ὁ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ζήσας Ἐφραὶμ ὁ Σύρος ἔγραψεν ἔμμετρον χρονογραφίαν ἀπὸ Ἰουλίου Καίσαρος μέχρις ἀνακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Σταυροφόρων, ὁ Ψελλὸς ἔγραψε μακρότατον ἰαμβικὸν ποιημα περὶ τῶν ἑπτὰ συνόδων, ἄλλο περὶ γραμματικῆς, τρίτον περὶ ψαλμῶν, τέταρτον ἱστορικόν, τὰς κληθείσας «Χιλιάδας», ἐκ 12.674 στίχων, ἐν αἷς περιέχονται τὰ πλέον ἄσχετα πρὸς ἄλληλα θέματα, ἔμμετρον ἐπιτομὴν τῆς ρητορικῆς τοῦ Ἑρμογένους κλπ. Ὁ Νικήτας ὁ Σερρῶν ἔγραψε γραμματικὰ καὶ λεξιλογικὰ ποιήματα, ὁ Φιλῆς συνέταξε ποίημα περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ζῴων, ὁ Πισίδης καὶ ὁ Θεοδόσιος ὁ διάκονος ἔγραψαν: ὁ πρῶτος ἔμμετρον ἀφήγησιν τῶν πολέμων τοῦ Ἡρακλείου, ὁ δεύτερος τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἄλλος, ἄγνωστος σήμερον, συνέθεσε τὸν «Σπανέαν», διδακτικὸν ποίημα περιέχον νουθεσίας καὶ παραινέσεις κλπ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διδακτικῶν ποιημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ μεσαίωνος δύνανται νὰ καταλεχθοῦν καὶ τὰ πολυάριθμα ἔμμετρα γιατροσόφια, τὰ θεραπεύοντα πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν. Σήμερον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως ἔχει ἐγκαταλειφθῆ.

—Ν.

διδακτορία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις διδάκτωρ· τὸ γνώρισμα, ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος: «διατριβή, ἢ πραγματεία ἐπὶ διδακτορίᾳ» ἐπιστημονικὴ μελέτη ἵνα ἐπιτύχῃ τις τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος.

διδακτορικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διδάκτορα: «διδακτορικὴ ἐξέτασις» ἡ ἐξέτασις τὴν ὁποίαν ὑφίσταταί τις ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῆς οἰκείας σχολῆς ὑπὸ μορφὴν συζητήσεως, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος· || συνήθως «διδακτορικαὶ ἐξετάσεις» λέγονται αἱ ἐπὶ διπλώματι ἐπιστημονικῷ ἐξετάσεις.

διδακτός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ διδαχθῇ, ὁ δυνάμενος νὰ ἀποκτηθῇ διὰ διδασκαλίας: «ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι διδακτὸν» δὲν ἀποκτᾶται διὰ τῆς διδασκαλίας, «ὁ Σωκράτης ἐπίστευεν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι διδακτή».

δίδακτρον (τό)· συνήθ. πληθ. *δίδακτρα*· ἡ ἀμοιβή, ὁ μισθὸς διὰ τὴν διδασκαλίαν.

διδάκτυλα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα φέρουσι δύο δακτύλους εἰς ἕκαστον πόδα, ἢ τὸ σῶμά των τελευτᾷ εἰς δύο ἀποφύσεις ἐν εἴδει δακτύλων. Δ. Ν. Π.

διδάκτυλος (ὁ) (Didactylus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*. Οἱ διδάκτυλοι εἶναι πόαι ἁπλαῖ ἢ κλαδώδεις ἐτήσιαι καὶ ἰθαγενεῖς τῶν νήσων τῆς Σόνδης. Δ. Ν. Π.

διδάκτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ τυχὼν πανεπιστημιακοῦ διπλώματος μὲ τὸν ἁρμόζοντα βαθμόν, κατ' ἀκρίβειαν δὲ ὁ ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ, ἤτοι ὁ ὑποβαλὼν εἰς τὴν οἰκείαν σχολήν, μετὰ τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις, πρωτότυπον ἐπιστημονικὴν πραγματείαν ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τῆς σχολῆς (ἡ λ. κατ' ἀπόδοσιν τοῦ λατ. doctor καὶ τοῦ γαλλ. docteur).

διδάξιμος (ὁ, ἡ), *—ον*· (τὸ) ὁ ἄξιος νὰ διδαχθῇ· || ὁ δυνάμενος νὰ διδαχθῇ, ὁ διδακτός.

Δίδας. Διοικητὴς τῆς Παιονίας ἐπὶ Φιλίππου Γ' βασιλέως τῆς Μακεδονίας (221—179 π. Χ.). Οὗτος, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως, ἐδηλητηρίασε τὸν νεώτερόν του υἱὸν Δημήτριον, διαβληθέντα εἰς τὸν πατέρα του ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Περσέως ὡς ρωμαΐζοντα. Α. Θ. Σ.

διδασκαλεῖον (τό)· παλαιότερον πᾶν ἵδρυμα ὅπου ἐγίνετο διδασκαλία, τὸ σχολεῖον· || σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἄνευ ἑτέρου προσδιορισμοῦ, νοεῖται τὸ ἵδρυμα, ἐν ᾧ μορφοῦνται οἱ δημοδιδάσκαλοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τουτέστι τὸ *διδασκαλεῖον τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως*· προκειμένου περὶ διδασκαλείων, ἔνθα μορφοῦνται διδάσκαλοι ἑτέρων κατηγοριῶν, προστίθενται οἱ δηλοῦντες ταύτας εἰδικοὶ χαρακτηρισμοί, π. χ. διδασκαλεῖον νηπιαγωγῶν, διδασκαλεῖον γυμναστικῆς, διδασκαλεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως, διδασκαλεῖον οἰκοκυρικῆς ἐκπαιδεύσεως, τεχνικὸν διδασκαλεῖον.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Μὲ τὴν γενίκευσιν τῆς λαϊκῆς παιδείας κατέστη πρόδηλος καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς μορφώσεως εἰδικοῦ προσωπικοῦ πρὸς μετάδοσιν εἰς τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ τῶν ἀπαραιτήτων γνώσεων καὶ δὴ κατὰ τὸν προσφορώτερον τρόπον. Ὅσῳ δ' ηὔξανον αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ λαϊκοῦ σχολείου, ἐπὶ τοσοῦτον ἐβελτιοῦτο καὶ ἡ μόρφωσις τῶν δημοδιδασκάλων. Τὰ προσόντα τῆς εἰς διδασκαλεῖον εἰσαγωγῆς ὡρίζοντο μείζονα καὶ ἡ ἐν τοῖς διδασκαλείοις διάρκεια τῶν σπουδῶν παρετείνετο, λαμβανομένης συνάμα μερίμνης περὶ βελτιώσεως καὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν διδασκαλείων.

Ἀπὸ τοῦ ΙΗ' ἄρχεται ἡ ἵδρυσις διδασκαλείων εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, κατὰ δὲ τὸν ΙΘ' αἰῶνα λειτουργοῦσιν εἰς πάσας τὰς πεπολιτισμένας χώρας. Ἡ ἐν αὐτοῖς φοίτησις ἐποίκιλλεν ἀπὸ 2—6 ἐτῶν, ἀναλόγως τῶν προσόντων τῶν εἰς αὐτὰ εἰσερχομένων καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐλειτούργουν. Πάντως γενικὸν διακριτικὸν γνώρισμα τῆς μορφώσεως τῶν δημοδιδασκάλων ἀπὸ τῆς τῶν συναδέλφων των τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἦτο: α') ὅτι ἡ προπαίδευσις δὲν ἦτο ἡ αὐτὴ καὶ β') ὅτι δὲν ἐτελεῖτο εἰς τὰ ἀνώτατα ἐπιστημονικὰ παιδευτήρια, ἔνθα ἡ τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημόνων.

Κατὰ τὰ πρὸ τοῦ Μεγάλου πολέμου ἔτη καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, μὲ τὴν ἐπιβολὴν τῶν δημοκρατικῶν ἰδεωδῶν, ἤρξατο νὰ πραγματοῦται, ἔστω καὶ ἐν μέρει καὶ ὑπὸ διάφορόν πως μορφήν, ὁ πόθος τῆς δημοδιδασκαλικῆς τάξεως, τουτέστιν ὅπως τυγχάνῃ τῆς αὐτῆς μορφώσεως, οἵας τυγχάνει καὶ ἡ τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Σταθμὸν δ' ἐν προκειμένῳ ἀποτελεῖ ἡ ἀναγραφὴ ἐν αὐτῷ τῷ γερμανικῷ Συντάγματι (ἄρθρ. 143 § 2) διατάξεως, καθ' ἣν «ἡ δημοδιδασκαλικὴ παίδευσις θέλει κανονισθῆ ἑνιαία καθ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν καὶ κατὰ τὰς γενικῶς διὰ τὴν ἀνωτέραν παίδευσιν ἰσχυούσας ἀρχάς». Ἡ πιστὴ ὅμως ἐφαρμογὴ τῆς ἀνωτέρω συνταγματικῆς ἀπαιτήσεως προσέκοψε καὶ προσκόπτει εἰς πλεῖστα ὅσα ἐμπόδια. Οὐχ ἧττον ἐπεβλήθη ὡς προπαίδευσις τῶν μελλόντων δημοδιδασκάλων ἡ πλήρης γυμνασιακὴ καὶ ἐπετεύχθη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ κατάργησις τῶν παλαιοῦ τύπου διδασκαλείων. Εἰδικώτερον δὲ διακρίνομεν σήμερον ἐν Γερμανίᾳ:

α') Δημοδιδασκαλικὴν μόρφωσιν ἀκαδημαϊκῆς μορφῆς. Αὕτη συντελεῖται εἰς πανεπιστήμιον ἢ ἑτέραν ἀνωτάτην σχολήν, ὡς πρὸς τὸν γενικὸν ἐπιστημονικὸν καταρτισμόν, εἶναι δὲ τριετοῦς διαρκείας ὡς καὶ πᾶσα ἑτέρα ἐπιστημονικὴ σπουδή. Ἡ πρακτικὴ ἐπαγγελματικὴ ἐξάσκησις ἢ ἀναλαμβάνεται ὑπὸ τῆς αὐτῆς σχολῆς, ὑφ' ἧς καὶ ἡ γενικὴ μόρφωσις (Ἀμβοῦργον, Θουριγγία), ἢ τελεῖται χωριστὰ εἰς τὰ λεγόμενα παιδαγωγικὰ ἰνστιτοῦτα (Σαξωνία).

β') Δημοδιδασκαλικὴν μόρφωσιν οὐχὶ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν οὐδ' ὁμότιμον αὐτῇ· ἤτοι: 1) μόρφωσιν διετοῦς διαρκείας, συντελουμένην κατά τε τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν μέρος εἰς τὰς λεγομένας παιδαγωγικὰς ἀκαδημίας (Πρωσσία)· 2) μόρφωσιν διετοῦς διαρκείας, ἧς τὸ γενικὸν μέρος ἀνατίθεται εἰς πανεπιστήμιον ἢ ἑτέραν ἀνωτάτην σχολὴν (π. χ. πολυτεχνεῖον), ἡ δὲ πρακτικὴ ἐξάσκησις εἰς παιδαγωγικὸν ἰνστιτοῦτον· 3) μόρφωσιν τελουμένην μόνον εἰς παιδαγωγικὸν ἰνστιτοῦτον μετ' ἀποφοίτησιν ἀπὸ διδασκαλείου.

Αἱ ὡς ἄνω ἰδέαι περὶ δημοδιδασκαλικῆς μορφώσεως ἀπαντῶνται σήμερον καὶ εἰς ἕτερα κράτη οἷον Γαλλίαν, Ἡνωμένας Πολιτείας Β. Ἀμερικῆς, Ἑλβετίαν, κλπ., ρυθμιζομένης ἀναλόγως τῆς παιδεύσεως τῶν δημοδιδασκάλων.

Ἐν Ἑλλάδι. Μὴ ὑπαρχόντων διδασκαλείων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεως τοῦ βασιλείου, ἡ ἐπιλογὴ τῶν δημοδιδασκάλων ἐγίνετο μεθ' ἁπλῆν τινα δοκιμασίαν καθοριζομένην ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἔτους 1834. Οἱ διδάσκαλοι ἦσαν α' τάξεως, β' τάξεως καὶ γ' τάξεως. Παρὰ τῶν τελευταίων ἀπῃτοῦντο στοιχειωδέσταταί τινες γνώσεις ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ ἀριθμήσεως. Ἐκ τῶν τελευταίων ἔσχον τὴν προέλευσίν των οἱ γραμματοδιδάσκαλοι, ὑποβαλλόμενοι εἰς τυπικήν τινα δοκιμασίαν. Βραδύτερον ἀπῃτεῖτο παρὰ τούτων ἀπολυτήριον ἱερατικῆς σχολῆς ἢ ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ προτύπου δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἀποδείξεις τεσσαρακονθημέρου ἀσκήσεως ἐν διδασκαλείῳ (Β. Δ 13 Σεπτ. 1891). Συμφώνως τῷ νόμῳ τοῦ 1834 (ἄρθρ. 65 καὶ 69) ἱδρύθη καὶ ἤρξατο λειτουργοῦν βραδύτερον ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον διδασκαλεῖον. Ὁ διευθυντὴς τούτου ἦτο συγχρόνως καὶ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων. Τὸ ἐν λόγῳ διδασκαλεῖον ἐλειτούργησεν ἐπὶ μακρόν, ἱκανὸς δ' ἀριθμὸ διδασκάλων ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. Περιέστη ὅμως εἰς κατάπτωσιν καὶ ἐν ἔτει 1864 κατηργήθη, θεωρηθείσης οὐχὶ ἀναγκαίας τῆς περαιτέρω λειτουργίας του. Ἔκτοτε αἱ μὲν διδασκάλισσαι ἐξητάζοντο ἐν τῷ Ἀρσακείῳ, οἱ δὲ μέλλοντες δημοδιδάσκαλοι ἐνώπιον ἐπιτροπῆς ἐκ 2 καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου, 2 τῶν ἐν Ἀθήναις γυμνασιαρχῶν καὶ τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ ὡς προέδρου (Διάταγμα 12 Σεπτεμβρίου 1872). Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878 ὅμως ἔπαυσεν ἡ ἄνω κατάστασις, ἱδρυθέντος ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τότε ἐν ἰσχύϊ παιδαγωγικῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων διδασκαλίας. Βραδύτερον ἱδρύθησαν καὶ ἀλλαχοῦ (Θεσσαλίαν, Ἑπτάνησον, Πελοπόννησον) διδασκαλεῖα κατὰ τὸ ἀνωτέρω πρότυπον διδασκαλεῖον καὶ πλείονα καὶ εἰδικώτερα ὡρίσθησαν προσόντα διὰ τὸν διευθυντὴν τοῦ διδασκαλείου. Εἰς τὰ διδασκαλεῖα ταῦτα εἰσήρχοντο οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν τῆς α' ἢ β' γυμνασίου, ἡ δὲ φοίτησις ἦτο τριετής.

Διὰ τοῦ ΓΧϞΒ' νόμου τοῦ 1910 ὡρίσθη ἓν μόνον διδασκαλεῖον (τὸ *Μαράσλειον*). Εἰς αὐτὸ εἰσήρχοντο οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν τῆς β' γυμνασίου. Ἡ φοίτησις ὡρίζετο τετραετής. Ἕνεκεν ἀπροθυμίας πρὸς προσέλευσιν ἐμειώθη ὁ χρόνος τῆς φοιτήσεως κατὰ τὸ 1914 διὰ τοῦ νόμου 381 εἰς τριετῆ, ἱδρυθέντων τῶν τριταξίων διδασκαλείων. Εἰς ταῦτα προσηρτᾶτο καὶ τάξις εἰς ἣν ἐφοίτων οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου, ἐξερχόμενοι ὡσαύτως δημοδιδάσκαλοι. Διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 27 Ἰουλίου 1923 ἱδρύθησαν τὰ μονοτάξια διδασκαλεῖα. Εἰς ταῦτα εἰσήρχοντο μετ' εἰσιτήριον δοκιμασίαν οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου διδασκόμενοι κυρίως παιδαγωγικά, ψυχολογίαν, τεχνικά, μουσικήν. Ἡ σύστασις αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάγκην, εἰς ἣν εὑρέθη τὸ κράτος ὅπως πορισθῇ ταχέως δημοδιδασκαλικὸν προσωπικὸν διὰ τὰς προσκτηθείσας νέας χώρας. Τέλος διὰ τοῦ νόμου 3182 τοῦ 1924 ἱδρύθησαν πεντατάξια διδασκαλεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα εἰσέρχονται μετ' εἰσιτήριον δοκιμασίαν οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ ἑξατάξια διὰ τοὺς ἀποφοίτους τοῦ ἑξαταξίου δημοτικοῦ σχολείου. Ἐπὶ πλέον κτῶνται πτυχίον δημοδιδασκάλου καὶ οἱ ἐξερχόμενοι τῆς Ριζαρείου καὶ τῶν λοιπῶν ἱερατικῶν σχολῶν.

Σήμερον λειτουργοῦσι παρ' ἡμῖν ἱδρύματα ἀφ' ὧν ἐξέρχονται δημοδιδάσκαλοι: α') 2 τριτάξια, β') 4 τριτάξια θηλέων Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας (Ἀρσάκεια) καὶ 1 τοῦ δήμου Πειραιῶς, γ') 3 πεντατάξια, δ') 8 ἑξατάξια, ε') 12 ἱερατικαὶ σχολαί, στ') 7 μονοτάξια διδασκαλεῖα.

Ὡς πρὸς τὸν τύπον τοῦ διδασκαλείου, ὅστις δέον νὰ ὁρισθῇ παρ' ἡμῖν, ἐπικρατοῦσι δύο ἀντίθετοι ἀπόψεις. Οἱ πλεῖστοι τῶν παιδαγωγῶν τάσσονται ὑπὲρ διδασκαλείου ἀνωτέρου τύπου (εἴδους παιδαγωγικῆς ἀκαδημίας), εἰς τὸ ὁποῖον νὰ εἰσέρχωνται μετ' εἰσιτήριον δοκιμασίαν οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου. Ἡ ἐν αὐτῷ φοίτησις ὁρίζεται διετής. Ὡς λόγοι προβάλλονται πολλοί, ὧν κυριώτατοι: α') ὅτι οἱ μέλλοντες δημοδιδάσκαλοι ἔχουσι τὴν αὐτὴν προπαιδείαν ἣν καὶ οἱ συνάδελφοί των τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιστήμονες· β') ὅτι λαμβάνονται διὰ τὸ δημοδιδασκαλικὸν ἐπάγγελμα εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαγνώσωσιν ἐὰν ἔχωσι κλίσιν εἰς αὐτὸ ἢ ὄχι· γ') διότι τελεῖται κρείσσων ἐπιλογὴ μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν προσερχομένων εἰς ἐξέτασιν ἀποφοίτων τοῦ γυμνασίου· δ') διότι ἔχουσιν ἀπηρτισμένην τὴν γενικὴν μόρφωσιν αὐτῶν κ. ἄ.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν ὑποστηρίζεται ὁ τύπος τοῦ πολυταξίου διδασκαλείου (πενταταξίου) μὲ προπαίδευσιν τὴν β' τάξιν ἑξαταξίου γυμνασίου. Ὁ τύπος οὗτος φέρεται ἐν τοῖς ὑποβληθεῖσιν εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὸ παρὸν ἔτος νομοσχεδίοις. Οἱ ὑποστηρικταί του φέρουσιν ὡς πλεονεκτήματα τὴν ἐν αὐτῷ καλλιέργειαν ἐπαγγελματικῆς συνειδήσεως καὶ τὴν μείζονα θεραπείαν τῶν τεχνικῶν μαθημάτων καὶ τῆς μουσικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Εἰσηγητικαὶ ἐκθέσεις τῶν νομοσχεδίων τῶν ἐτῶν 1899, 1913 καὶ 1920.— *Ν. Ἐξαρχοπούλου*. «Ποῖός τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ διδάσκαλος», 1907 — *Γ. Παλαιολόγου*, Ἡ ἐν Γερμανίᾳ δημοδιδασκαλικὴ παίδευσις καὶ τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς, 1927.— *Τοῦ αὐτοῦ*, «Τίς ἡ προσήκουσα παρ' ἡμῖν δημοδιδασκαλικὴ παίδευσις», 1927.

Digitized by Google

— *Ι. Σκουτεροπούλου*, «Ἡ ἀξία τῶν μονοταξίων διδασκαλείων καὶ τὸ μονοτάξιον διδασκαλεῖον Ἀθηνῶν κατὰ τὸ σχ. ἔτος 1924—1925».— *Μ. Μιχαλοπούλου*, «Ἡ ζωὴ ἑνὸς διδασκαλείου κατὰ τὸ σχ. ἔτος 1924—1925».— *Τοῦ αὐτοῦ*, Τὸ μονοτάξιον διδασκαλεῖον Σπάρτης καὶ ἡ δη οδιδασκαλικὴ μόρφωσις», 1928.— *Ed. Sprauger*, Gedanken über Lehrerbildung, 1920.— *J. Kühnel*, Gedanken über Lehrerbildung, 1920.— *J. Tews*, Ein einheitlicher Lehrerstand, 1920.— *G. Kerscheusteiner*, Die Seele des Erziehers und das Problem der Lehrerbildung, 1921.— *W. Rein*, Zur gegenwärtigen Frage der Lehrerbildung, 1924. Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

διδασκαλία (ἡ)· τὸ διδάσκειν τινά τι: «διδασκαλία ἀναγνώσεως, γραμματικῆς,—γεωμετρίας,—γυμναστικῆς,—χοροῦ,—βολῆς,—κιθάρας,—κλειδοκυμβάλου,—μαγειρικῆς κλπ.» || «διδασκαλία δράματος,—τραγῳδίας κλπ.», ἡ προγύμνασις τῶν ἠθοποιῶν διὰ τὴν παράστασιν τοῦ θεατρικοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ παράστασις· || τὸ σύνολον τῶν διδαγμάτων μιᾶς θρησκείας, εἴτε ἑνὸς φιλοσοφικοῦ ἢ ἄλλου ἐπιστημονικοῦ συστήματος «χριστιανικὴ διδασκαλία», «διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων», «ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρειανῶν», «ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους,—τοῦ Ἀριστοτέλους κλπ».

— [ΕΓΚΥΚΛ.] *Διδασκαλία* εἶναι ἡ διὰ τοῦ λόγου τοῦ διδασκάλου κυρίως μετάδοσις γνώσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Οὕτως ἄλλοτε, προκειμένου νὰ μεταδώσῃ γνώσεις εἰς τοὺς μαθητάς του ὁ διδάσκαλος, ἐχρησιμοποίει ὡς μέσον τὸν συνεχῆ προφορικὸν λόγον διηγούμενος ἢ περιγράφων ἢ ἑρμηνεύων ἀναπτύσσων, ἐνῷ οἱ μαθηταί του ἤκουον τηροῦντες μᾶλλον παθητικὴν στάσιν καὶ προσλαμβάνοντες λόγους μᾶλλον ἢ γνώσεις παρ' αὐτοῦ. Ἡ ἄσκησις τῶν δεξιοτήτων τῶν μαθητῶν ἐγίνετο, ἐκτελοῦντος τοῦ διδασκάλου τὴν διδακτέαν δεξιότητα πρὸ τῶν μαθητῶν του ὑποδειγματικῶς, ὁπότε οὗτοι ἐπεχείρουν νὰ τὸν μιμηθῶσι βοηθούμενοι καὶ διορθούμενοι κατ' ἀρχὰς ὑπ' αὐτοῦ, μέχρις οὗ δι' ἐπανειλημμένων ἀσκήσεων κατώρθουν νὰ ἐκτελῶσι τὴν ἄσκησιν καὶ ἄνευ ἐπεμβάσεως τοῦ διδασκάλου.

Ἐποπτικὴ διδασκαλία. Κατὰ τῆς ἀνωτέρω διὰ λόγων διδασκαλίας ἐξηγέρθησαν ἔκπαλαι πολλοὶ καὶ ἐκ τῆς κατ' αὐτῆς ἀντιδράσεως προέκυψεν ἡ ἔννοια τῆς *ἐποπτικῆς* διδασκαλίας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἐποπτικὴ διδασκαλία (enseignement intuitif, Auschauungsunterricht) εἶναι ἐκείνη, δι' ἧς οἱ μαθηταὶ μανθάνουσι τὰ πράγματα βλέποντες κυρίως αὐτὰ ἢ καὶ ἄλλως διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλαμβανόμενοι αὐτά, οὐχὶ δ' ἁπλῶς ἀκούοντες ἢ ἀναγινώσκοντες περιγραφὰς αὐτῶν. Ἡ ἐποπτικὴ διδασκαλία φέρει τοὺς μαθητὰς εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὰ πράγματα.

Παιδαγωγοῦσα διδασκαλία. Ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι ἡ διδασκαλία ἐξυπηρετεῖ τὴν ἀγωγήν, ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον τῶν μέσων, δι' ὧν ἡ ἀγωγὴ ἐπιδιώκει τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν της, προῆλθεν ἡ ἔννοια τῆς *παιδαγωγούσης διδασκαλίας*. Τὴν ἠθοπλαστικήν, τὴν παιδαγωγικὴν σημασίαν τῆς διδασκαλίας ἐξῆρε πρῶτος ὁ Ἕρβαρτος (1776—1841), ἀντιτάξας τὴν ἔννοιαν τῆς παιδαγωγούσης διδασκαλίας εἰς τὴν κοινὴν περὶ διδασκαλίας ἀντίληψιν, καθ' ἣν ἡ διδασκαλία περιορίζεται εἰς τὴν μετάδοσιν ἁπλῶς γνώσεων καὶ δεξιοτήτων εἰς τοὺς παῖδας. Ἀλλ' ὁ Ἕρβαρτος καὶ οἱ ἑρβαρτιανοὶ ἐνόουν τὴν ἀγωγὴν ἐν τῇ στενῇ αὐτῆς σημασίᾳ, ὡς ἀποσκοποῦσαν δηλαδὴ εἰς τὴν εἰς ἠθικὸν χαρακτῆρα διάπλασιν τοῦ τροφίμου, καὶ ἐπομένως ἀξιοῦντες νὰ εἶναι ἡ διδασκαλία παιδαγωγοῦσα ἐνόουν, ὅτι ὀφείλει αὕτη νὰ συντελῇ εἰς ἠθικοθρησκευτικὴν τοῦ τροφίμου μόρφωσιν. Οἱ νεώτεροι, οἱ σύγχρονοι παιδαγωγοί, ἐκλαμβάνοντες τὴν ἀγωγὴν ἐν εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ, ὅτι δηλαδὴ αὕτη προτίθεται νὰ μεταδώσῃ εἰς τὴν νέαν γενεὰν τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς παλαιοτέρας, ὥστε νὰ καταστῇ αὕτη ἱκανὴ νὰ προαγάγῃ καὶ βελτιώσῃ αὐτόν, ἀποδίδουν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν εὐρυτέρους σκοπούς, τὴν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συνόλου ἀνάπτυξιν ἁπασῶν τῶν ψυχοφυσικῶν δυνάμεων καὶ δεξιοτήτων τοῦ παιδός. Εἶναι ἄρα καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν ἡ διδασκαλία παιδαγωγοῦσα, ἀλλὰ μὲ πολὺ εὐρύτερον πεδίον δράσεως ἢ πρότερον.

Διδασκαλία κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολείου ἐργασίας. Κατὰ τὴν σήμερον ἰσχύουσαν ἀρχὴν τοῦ *σχολείου ἐργασίας*, ἵνα εἶναι ἡ διδασκαλία ἀληθῶς παιδαγωγοῦσα, ὀφείλει νὰ ἐξυπηρετῇ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς σημασίᾳ, ν' ἀναπτύσσῃ δηλαδὴ τὰς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς δυνάμεις τοῦ παιδός, οὕτως ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ χρησιμοποιήσῃ οὗτος αὐτὰς ὡς χρήσιμον μέλος τῆς πεπολιτισμένης κοινωνίας καὶ ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῆς. Τὰ διακρίνοντα τὴν διδασκαλίαν χαρακτηριστικὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην εἶναι: α') ὅτι ἀφίνονται οἱ μαθηταὶ νὰ θέτωσιν αὐτοὶ τὸν ἑκάστοτε σκοπὸν τῆς διδασκαλίας, νὰ ἐκλέγωσι δηλαδὴ αὐτοὶ τὸ διδακτέον, β') ὅτι ἐνθαρρύνονται καὶ ἐνισχύονται οἱ μαθηταὶ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰς τὸ νὰ εὑρίσκωσιν αὐτοὶ τὰς διδακτέας γνώσεις αὐτενεργοῦντες, εἰ δυνατὸν ἐλάχιστα ἐπεμβαίνοντος τοῦ διδασκάλου, γ') ὅτι τὰ οὕτω διὰ τῆς αὐτενεργείας τῶν μαθητῶν κτηθέντα ὑπ' αὐτῶν ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας ἐκφράζουσιν οἱ μαθηταὶ κατὰ πάντα δυνατὸν τρόπον, διατυποῦσι διὰ προφορικοῦ ἢ γραπτοῦ λόγου τὸ διδαχθὲν ἀντικείμενον ἢ συμβάν, πλάττουσι διδαχθέντα φυσικὰ ὄντα ἢ ἰχνογραφοῦσι ταῦτα καὶ σκηνὰς βιωτικῶν ἢ ἱστορικῶν γεγονότων, μιμοῦνται τὰς κινήσεις καὶ τὴν φωνὴν διδαχθέντων ζῴων, παριστάνουσιν ὡς ἐν θεάτρῳ διαλόγους ἢ σκηνὰς ἐκ τῶν διδαχθέντων ἱστορημάτων καὶ ἐν γένει ἐκφράζουσι τ' ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας διὰ παντοειδῶν μιμικῶν κινήσεων καὶ οὕτως ἐγχαράττουσιν αὐτὰ βαθέως εἰς τὴν μνήμην των, δ') ὅτι ἡ συστηματοποίησις τῶν γνώσεων, ἡ σύγκρισις δηλονότι καὶ ἡ σύλληψις κατὰ τὴν παλαιοτέραν διδακτικήν, γίνεται ὄχι ἐν πάσῃ ὥρᾳ διδασκαλίας, ὡς πρότερον, ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ ἐν ἐπὶ τούτῳ ὥραις πληρέστερον, ἀκριβέστερον καὶ ἐπιστημονικώτερον ἢ πρότερον.

Σκοποὶ τῆς διδασκαλίας. Τρεῖς εἶναι κυρίως οἱ σκοποί, οὓς ἡ διδασκαλία παντὸς μαθήματος πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ: α') νὰ παρέχῃ εἰς τὸν τρόφιμον γνώσεις, ὕλην (ὑλικὴν μόρφωσιν), β') ν' ἀναπτύσσῃ τὰς ψυχοφυσικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἤτοι νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὸν εἰδολογικὴν μόρφωσιν, καὶ γ') νὰ δίδῃ ἠθικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν βούλησιν αὐτοῦ (ἠθικὴν μόρφωσιν). Πάντες οἱ κλάδοι διδασκαλίας δὲν ἐπιδιώκουσιν ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ καὶ τοὺς τρεῖς ἀνωτέρω σκοπούς· ἀλλ' ὁ μὲν ἐπιδιώκει ἐν μείζονι βαθμῷ τὸν πρῶτον, ὁ δὲ τὸν δεύτερον, ὁ δὲ τὸν τρίτον ἐκ τῶν σκοπῶν τούτων. Οὕτω π. χ. διὰ τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων παρέχει ἡ διδασκαλία μᾶλλον γνώσεις εἰς τοὺς παῖδας· διὰ τῶν μαθηματικῶν ἀναπτύσσει μᾶλλον τὰς πνευματικὰς αὐτῶν δεξιότητας καὶ δυνάμεις· καὶ διὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος δίδει σὺν τοῖς ἄλλοις ἠθικὴν κυρίως κατεύθυνσιν εἰς τὴν βούλησιν αὐτῶν.

Μέθοδοι διδασκαλίας. Πρὸς πραγματοποίησιν τῶν διαφόρων σκοπῶν χρησιμοποιεῖ ἡ διδασκαλία διαφόρους μεθόδους, αἵτινες καλοῦνται *μέθοδοι διδασκαλίας* ἢ *διδακτικαὶ μέθοδοι*. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἀντελαμβάνοντο οἱ διδάσκοντες τὴν ἀνάγκην διδακτικῶν μεθόδων, ἀλλ' ἠρκοῦντο εἰς τὸ νὰ μεταδίδωσι διὰ τοῦ λόγου εἰς τοὺς μαθητάς των τὰς γνώσεις, ἔργον δὲ τῶν μαθητῶν ἦτο νὰ εὑρίσκωσι τὸν τρόπον, ὅπως ἐκμανθάνωσιν αὐτάς. Ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας, ἡ παντελὴς δηλαδὴ ἔλλειψις διδακτικῶν μεθόδων, παρατηρεῖται καθ' ἅπαντα τὸν μέσον αἰῶνα καὶ κατόπιν. Μόλις ἀπὸ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ἤρχισε διὰ τοῦ Κομενίου (1592—1670) κίνησίς τις πρὸς ἐπινόησιν τρόπων διδασκαλίας, δι' ὧν νὰ δύναται ὁ μαθητὴς νὰ προσλαμβάνῃ εὐκολώτερον τὰ διδασκόμενα καὶ νὰ διατηρῇ αὐτὰ ἐν τῇ μνήμῃ. Τότε κατὰ πρώτην φορὰν ἤρχισαν νὰ ἐνδιαφέρωνται οἱ διδάσκοντες ὄχι μόνον διὰ τὸ τί θὰ διδάξουν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πῶς θὰ τὸ διδάξουν. Ἀπὸ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος διὰ τοῦ Rousseau (1712—1778) καὶ τοῦ Pestalozzi (1746—1827) ἐπενοήθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν συμφωνότεραι πρὸς τὴν φύσιν τοῦ παιδὸς μέθοδοι διδασκαλίας. Ἀπὸ τοῦ Pestalozzi κυρίως ἤρχισε σοβαρὰ παιδαγωγικὴ κίνησις, ἥτις εἶχεν ὡς σκοπὸν ὄχι μόνον τὴν παροχὴν γνώσεων εἰς τοὺς παῖδας καὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ πνεύματος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἠθικῶν συναισθημάτων παρ' αὐτοῖς καὶ τόνωσιν ἁπασῶν τῶν ψυχοφυσικῶν αὐτῶν δυνάμεων. Νέα ζωηροτάτη κίνησις πρὸς τελειοποίησιν τῶν διδακτικῶν μεθόδων παρατηρεῖται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος διὰ τοῦ Ἑρβάρτου καὶ τοῦ Ziller. Ὁ Ἕρβαρτος (1776—1841), ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ Pestalozzi, ἐπεχείρησε ν' ἀναγάγῃ εἰς πλῆρες σύστημα τοὺς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σποραδικῶς ἰσχύοντας καὶ ἐφαρμοζομένους κανόνας, στηρίξας τὸ σύστημα τοῦτο εἰς τὴν περὶ ψυχῆς μηχανικὴν θεωρίαν, ἣν ἐπρέσβευεν, ὁ δὲ Ziller, ἐπεκτείνων τὰς ἰδέας τοῦ Ἑρβάρτου, ὑπέβαλε τὴν διδασκαλίαν εἰς ὡρισμένους τύπους, τοὺς γνωστοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα «εἰδολογικὰ ἢ τυπικὰ στάδια», εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεκρυσταλλώθησαν αἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παραδεκταὶ γενόμεναι παιδαγωγικαὶ καὶ διδακτικαὶ ἀρχαί. Τὰ εἰδολογικὰ στάδια τῆς σχολῆς τοῦ Ἑρβάρτου, τὰ ὁποῖα ἐκυριάρχησαν ἐπὶ μίαν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἐξεβλήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῶν συγχρόνων διδακτικῶν μεθόδων, οἵτινες ἐκπορεύονται ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ *σχολείου ἐργασίας*.

Μέθοδοι διδασκαλίας καὶ λογικαὶ μέθοδοι. Γενικῶς παραδεδεγμένη παιδαγωγικὴ ἀλήθεια σήμερον εἶναι, ὅτι, ὅπως μάθῃ ὁ παῖς τι, πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ τὰς αὐτὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καθόλου ἐρευνῶν καὶ μανθάνον ἠκολούθησεν. Ἐπειδὴ δ' οἱ μέθοδοι αὗται εἶναι αἱ λογικαὶ ἢ ἐπιστημονικαὶ μέθοδοι, ταύτας πρέπει ν' ἀκολουθῇ καὶ ἡ διδασκαλία. Εἶναι δ' αὗται ἡ ἀνάλυσις καὶ ἡ σύνθεσις, ἡ ἀφαίρεσις καὶ ὁ ὁρισμός, ἡ ἐπαγωγὴ καὶ ἡ ἀπαγωγή. Οὕτω π.χ. χρησιμοποιεῖ ἡ διδασκαλία τὴν ἀνάλυσιν, ὅταν σύνθετόν τι ἀντικείμενον περιγράφῃ, ἀναλύουσα αὐτὸ εἰς τὰ μέρη του· τὴν σύνθεσιν δέ, ὅταν τὰ οὕτως ἐξαρθέντα διὰ τῆς ἀναλύσεως μέρη συνάπτωσιν οἱ μαθηταὶ ἐν νῷ εἰς ἓν ὅλον καὶ σχηματίζωσιν οὕτω σαφῆ τοῦ ὅλου ἔννοιαν. Τὴν ἀφαίρεσιν χρησιμοποιεῖ ἡ διδασκαλία, ὅταν πρὸς σχηματισμὸν ἐννοίας τινὸς ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐξαίρῃ ὡρισμένα κοινὰ χαρακτηριστικὰ πολλῶν παραστάσεων καὶ παραλείπῃ τὰ μὴ κοινά· τὸν δὲ ὁρισμόν, ὅταν, θέλουσα νὰ καταστήσῃ σαφῆ ἐπισκοτισθεῖσάν τινα ἔννοιαν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν, ἀπαριθμῇ τὰ οὐσιώδη αὐτῆς γνωρίσματα· τέλος, τὴν ἐπαγωγὴν μὲν χρησιμοποιεῖ, ὅταν ἐκ πολλῶν μερικῶν παρατηρήσεων ἢ πειραμάτων ἐξάγῃ γενικήν τινα ἀλήθειαν ἢ νόμον, τὴν δ' ἀπαγωγήν, τοὐναντίον, ὅταν γνωστόν τινα εἰς τοὺς μαθητὰς νόμον ἢ κανόνα ἐφαρμόζῃ εἰς νέα ἐπὶ μέρους γεγονότα ἢ φαινόμενα.

Μορφαὶ διδασκαλίας. Οἱανδήποτε τῶν ἀνωτέρω μεθόδων καὶ ἂν ἀκολουθῇ κατὰ τὰς ἑκάστοτε περιπτώσεις ἡ διδασκαλία, λαμβάνει ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ διδασκομένου ἀντικειμένου διάφορον ἐξωτερικὴν μορφήν. Αἱ μορφαὶ δ' αὗται εἶναι κυρίως τέσσαρες. Καὶ ἂν μὲν ὁ διδάσκαλος αὐτὸς ὁμιλῇ διηγούμενος ἢ περιγράφων, λαμβάνει ἡ διδασκαλία *λεκτικὴν* μορφήν, ἂν δ' ἐπιδεικνύῃ τὰ διδασκόμενα ἀντικείμενα, ἵνα οἱ μαθηταὶ ἀναλύσωσι καὶ περιγράψωσιν αὐτά, λαμβάνει αὕτη *δεικτικὴν* μορφήν, ἂν δι' ἐρωτημάτων παρορμᾷ αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ εὕρωσι τὸ διδακτέον, λαμβάνει *ἐρωτηματικὴν* (διαλεκτικὴν) μορφήν, καὶ τέλος, ἂν δίδῃ ἐντολὰς εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅπως εὕρωσιν αὐτοὶ τὸ διδακτέον ἢ ὅπως ἀσκηθῶσιν εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ διδαχθέντος, λαμβάνει ἡ διδασκαλία *ἐντελλομένην* μορφήν. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

— [ΘΕΑΤΡ.] Ἐκαλεῖτο *διδασκαλία* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι κυρίως ἡ προπαρασκευὴ καὶ ἀπὸ σκηνῆς ἐμφάνισις ἑνὸς οἱουδήποτε δραματικοῦ ἔργου, εἴτε τραγικοῦ, εἴτε κωμικοῦ. Εἰδικώτερον «τραγικὴ διδασκαλία» ἐλέγετο ἡ παράστασις εἴτε μιᾶς μόνης τραγῳδίας, εἴτε καὶ ὁλοκλήρου τετραλογίας, ἀδιάφορον ἂν ἐν αὐτῇ συμπεριελαμβάνετο καὶ τὸ σατιρικὸν δρᾶμα. Πρὸς διάκρισιν δὲ τῆς ἑορτῆς, καθ' ἣν ἐδιδάχθη δρᾶμά τι, ἡ παράστασις αὐτοῦ ἐλέγετο διδασκαλία ἀστική, ἐὰν ἐδίδετο κατὰ τὰ Μεγάλα Διονύσια, διδασκαλία δὲ ληναϊκή, ἐὰν ἐδίδετο κατὰ τὰ Λήναια. Διδασκαλία ἐπίσης ἐλέγετο ὁ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν ποιητῶν, ὑποκριτῶν καὶ χορηγῶν κατὰ τοὺς δραματικοὺς ἀγῶνας κατάλογος ἢ ἐπιγραφή, ἡ περιλαμβάνουσα τὸν τίτλον τῶν διδαχθέντων καὶ βραβευθέντων δραμάτων, τὰ ὀνόματα τῶν διαγωνισθέντων καὶ βραβευθέντων ποιητῶν, τῶν βραβευθέντων ὑποκριτῶν καὶ χορηγῶν, πρὸς δὲ καὶ τὸν τόπον καὶ χρόνον τῆς παραστάσεως. Ἐν Ἀθήναις αἱ τοιαῦται διδασκαλίαι ἀνεγράφοντο ἐπὶ μαρμαρίνων πλακῶν, αἵτινες ἐξετίθεντο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἢ εἰς τὰ πέριξ τοῦ θεάτρου ἐν τῷ τεμένει τοῦ Διονύσου. Τὰς τοιαύτας διδασκαλίας συνέλεξαν μεταγενεστέρως διάφοροι Ἀλεξανδρινοὶ γραμματικοὶ καὶ τὰς κατέταξαν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν μετὰ προσθήκης φιλολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἄλλων παρατηρήσεων. Τὰ ἔργα ταῦτα τῶν γραμματικῶν ὠνομάσθησαν καὶ αὐτὰ διδασκαλίαι. Πρὸ τῶν γραμματικῶν, πρῶτος τοιοῦτον ἔργον ἔγραψεν ὁ Ἀριστοτέλης, ὃν ἐμιμήθη κατόπιν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Δικαίαρχος. Διδασκαλίαι ἐπίσης ἐκαλοῦντο καὶ αἱ πρὸ ἑκάστου δράματος σημειώσεις περὶ τῆς παραστάσεως αὐτοῦ. Ἡ πρὸ τοῦ «Ἱππολύτου» τοῦ Εὐριπίδου λ. χ. σημείωσις ἢ διδασκαλία ἔχει οὕτως: «Ἐδιδάχθη ἐπὶ Ἀμείνονος ἄρχοντος. Ὀλυμπιάδι πζ', ἔτει δ'. πρῶτος Εὐριπίδης, δεύτερος Ἰοφῶν, τρίτος Ἴων, ἔστι δὲ οὗτος Ἱππόλυτος δεύτερος καὶ στεφανίας προσαγορευόμενος». Παρὰ τοῖς Λατίνοις. *διδασκαλίαι* ἐλέγοντο βραχεῖαί τινες σημειώσεις, τιθέμεναι εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν θεατρικῶν ἔργων καὶ δι' ὧν ὁ ἀναγνώστης ἐπληροφορεῖτο τὰ τῆς παραστάσεως αὐτῶν ἐν Ρώμῃ. Παρὰ τοῖς Γάλλοις ἱστορικοῖς τοῦ θεάτρου, διδασκαλίαι λέγονται αἱ ἐπεξηγηματικαὶ σημειώσεις αἱ προστιθέμεναι εἰς τὸ κείμενον τῶν λειτουργικῶν λεγομένων δραμάτων, πρὸς ὁδηγίαν τῆς σκηνοθεσίας καὶ παραστάσεως ἢ πρὸς ἑρμηνείαν ἐννοίας τινός.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— [ΣΤΡΑΤ.] *Διδασκαλία* καλεῖται ἐν τῷ στρατῷ ἡ πρὸς διαμόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων τοῦ στρατιώτου ἐκπαίδευσις· τοιαύτη δ' εἶναι τὸ σχολεῖον γραμμάτων, αἱ ἠθικαὶ διδασκαλίαι κτλ. Ν. Θ. Κ.

διδασκαλική (ἡ)· ἡ τέχνη, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου· πρβλ. *καλογερική*.

διδασκαλικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διδάσκαλον, ὁ τοῦ διδασκάλου: «διδασκαλικαὶ ἐξετάσεις» ἐξετάσεις πρὸς ἀπόκτησιν πτυχίου διδασκάλου || ὁ ἁρμόδιος, ὁ ἔχων φυσικὴν δεξιότητα εἰς τὸ νὰ γίνῃ διδάσκαλος: «διδασκαλικὴ φύσις», οὕτω χαρακτηρίζεται ἄνθρωπος δεξιώτατος περὶ τὸ διδάσκειν· || «διδασκαλικὰ παραδείγματα» λέγονται ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ χρῆσις καὶ ἡ σημασία λέξεως ἐμφανίζεται σαφεστάτη καὶ οἱονεὶ ἔκτυπος, ἕνεκα τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῆς μετὰ ἀντιθέτων ἢ συνωνύμων ἢ καὶ δι' ἄλλους λόγους· || τὸ θηλ. διδασκαλικὴ (ἡ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.). — Ἐπίρρ. *διδασκαλικῶς*· κατὰ τρόπον διδασκάλου,

Digitized by Google

ἦτο σαφῶς καὶ ἀκριβῶς: «ἡ συζήτησις ἐξειλίχθη διδασκαλικῶς».

διδασκάλισσα (ἡ)· ἡ διδάσκαλος γυνή, κοιν. δασκάλα.

διδασκαλιστὴς (ὁ)· ὁ μαθητὴς τοῦ διδασκάλου, ὁ σπουδάζων ὅπως γίνῃ διδάσκαλος.

Διδασκαλόπουλος, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὰ Μεγάλα Δερβένια τῆς Μεγαρίδος. Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰργάσθη ὡς ἀκόλουθος τοῦ πλουσίου Κορινθίου Κιαμὴλ βέη, καὶ ὑπῆρξεν ἀδυσώπητος πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς μισθωτὰς τῶν κτημάτων του. Ἐν τούτοις ὑπηρέτησε πολλάκις τοὺς συμπατριώτας του. Μεταξὺ ἄλλων ἔσωσε τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, τὸν ὁποῖον προδοθέντα, ὡς ἐξεγείροντα τὰ πλήθη ἐζήτησεν ὁ Κιαμὴλ νὰ θανατώσῃ. Ἄλλοτε πάλιν ἀπηλευθέρωσε δεσμώτας, ὑποστηρίζων ὅτι τοῦ διέφυγον, καὶ τέλος πολλὰς ὑπηρεσίας προσέφερε κατὰ τὸ τρίμηνον τοῦ 1821 τὸ προηγηθὲν τῆς Ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος, διέρρηξε πᾶσαν παλαιὰν ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν ἔγκλειστον ἄλλως τε ἐν Τριπόλει Κιαμὴλ βέην, καὶ ἐσχημάτισε σῶμα Μεγαρέων καὶ Κουντουριωτῶν μετὰ τῶν ὁποίων κατῆλθεν εἰς τὸν Ἀγῶνα. Πολεμήσας εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, ἠκολούθησεν ἔπειτα τὸν Νικηταρᾶν Σταματελόπουλον καὶ τὸν Εὐμορφόπουλον, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπὶ μακρὸν συνειργάσθη. Κατὰ τὸ 1823 ἐστάλη πληρεξούσιος τῆς Μεγαρίδος εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἐπίσης καὶ τῷ 1829 εἰς τὸ Ἄργος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔλαβε τὸ χαλκοῦν νομισματόσημον, κατετάχθη δὲ εἰς τοὺς πολιτικοὺς τῆς δ´ τάξεως. Γ. Δ. Κ.

διδάσκαλος (ὁ), κοιν. *δάσκαλος*· ὁ διδάσκων, ὁ ἐπαγγελλόμενος τὸ διδάσκειν: «διδάσκαλος γραμμάτων,—μουσικῆς,—κολυμβητικῆς,—χοροῦ κττ.»· || δημοτ. ὁ διδάσκαλος τοῦ χωρίου «νὰ φωνάξωμε τὸ δάσκαλο», «νὰ ἰδοῦμε τί λέει κι᾽ ὁ δάσκαλος», «ἔστειλα τὸ παιδί μου ᾽ς τὸ δάσκαλο» εἰς τὸ σχολεῖον, ἀρχ. «εἰς διδάσκαλον»· || εὐτελιστικῶς «τί λὲς βρὲ δάσκαλε!», παροιμ. «ποιὸς εἶδε πράσινο ἄλογο καὶ δάσκαλο μὲ γνῶσι», «μ᾽ ὅποιο δάσκαλο καθίσῃς, τέτοια γράμματα θὰ μάθῃς»· χαρακτηριστικὸν ἀνθρώπου πέραν τοῦ δέοντος λεπτολόγου, σχολαστικοῦ: «αὐτὸς εἶναι δάσκαλος», «ἄφησέ τον τὸ δάσκαλο».

—[*Ἀρχ.*] Ἡ σημασία τῆς λέξεως παρ᾽ ἀρχαίοις ἦτο ποικίλη. Οὕτως ἐν Ἀθήναις *διδάσκαλοι* ἐκαλοῦντο α´) Οἱ ἐπαγγελματίαι προγυμνασταὶ χορῶν, διθυράμβων, δραμάτων καὶ κωμῳδιῶν διὰ τοὺς οἰκείους ἀγῶνας, ἔχοντες συνήθως παρ᾽ αὐτοῖς συλλόγους ἠσκημένων χορευτῶν. Κυριολεκτικώτερον οὗτοι ὠνομάζοντο *χοροδιδάσκαλοι*. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐδηλοῦντο καὶ αὐτοὶ οἱ ποιηταί, ὁσάκις οἱ ἴδιοι ἐπεστάτουν εἰς τὴν μουσικὴν καὶ ὀρχηστικὴν ἄσκησιν τῶν χορευτῶν. β´) Οἱ διδάσκαλοι τῶν παίδων. Οὗτοι ἦσαν ἰδιῶται, διατηροῦντες σχολεῖα («διδασκαλεῖα»), πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Παρ᾽ αὐτοῖς ἐφοίτων, ἐπ᾽ ἀμοιβῇ, ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των τὰ ἄρρενα τέκνα τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. Κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ὑπ᾽ αὐτῶν διδασκομένου μαθήματος οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἐκαλοῦντο: «γραμματικοί», «κιθαρισταί», «παιδοτρίβαι» (γυμνασταί). Κατὰ τὸν Δ´ αἰῶνα π. Χ. ἀναφέρονται καὶ «κριτικοί» (ἑρμηνευταὶ τῶν κειμένων), παρὰ τοὺς «γραμματικούς», καὶ «ἀριθμητικοί» καὶ «γεωμέτραι». γ´) Οἱ διδάσκοντες εἰς τοὺς ἐφήβους τὴν ὁπλομαχητικήν, τὴν τοξευτικήν, τὴν ἀκοντιστικὴν καὶ τὴν ἄφεσιν τοῦ καταπέλτου, ὅτε ἀπὸ τοῦ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας των (μετὰ τὴν εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον ἐγγραφήν των) ἀνελάμβανεν ἡ πόλις τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν παίδευσιν. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἦσαν δημόσιοι, χειροτονητοί, ὡς ὁ «σωφρονιστής», ὁ «κοσμητής» καὶ ὁ «παιδοτρίβης». δ´) Οὕτω καλοῦνται ἐνίοτε καὶ οἱ «παιδαγωγοί», δοῦλοι, εἰς οὓς ἀνετίθετο ὑπὸ τῶν πλουσίων κυρίων ἡ ἐπιμέλεια, προφύλαξις ἀπὸ παντὸς φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ κακοῦ, ἀπὸ τοῦ 6ου ἢ 7ου ἔτους τῆς ἡλικίας των. —Β.

Διδάσκαλος «γραμματικὸς» κρατῶν δέλτους, καὶ μαθητὴς ὄρθιος πρὸ αὐτοῦ.

[Ἐξ ἀγγειογραφίας τοῦ Δούριδος.]

Διδάσκαλος «κιθαριστής».

[Ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου ἀνακειμένου ἐν τῷ Βρετταν. μουσείῳ.]

—[*Παιδαγωγ.*] Κατὰ τὴν παιδαγωγικήν, καλὸς διδάσκαλος εἶναι ὄχι μόνον ὁ ἱκανὸς νὰ μεταδίδῃ γνώσεις καὶ δεξιότητας εἰς τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ ὁ ἱκανὸς νὰ διαπλάττῃ τὸ ἦθος αὐτῶν, ὁ ἱκανὸς δηλαδὴ παιδαγωγός. Ἡ σύγχρονος παιδαγωγικὴ ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ διδασκάλου τὰς ἑξῆς ἀρετάς:

α´) Νὰ ἐκτελῇ τὸ ἔργον του μὲ χαρὰν καὶ ἀφοσίωσιν ὠθούμενος πρὸς τοῦτο ὑπὸ ἐσωτερικῆς τινος ὁρμῆς καὶ κλίσεως δι᾽ αὐτό. Ἂν δὲν αἰσθάνεται τοιαύτην ἐσωτερικὴν ὁρμήν, δὲν πρέπει νὰ ἐκλέγῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου, διότι θὰ προσκόπτῃ διαρκῶς εἰς πᾶν του βῆμα, δὲν θὰ εἶναι καρποφόρος ἡ διδασκαλία του καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ δρέπῃ λύπας καὶ ἀπογοητεύσεις.

β´ Νὰ ἔχῃ δύναμιν θελήσεως οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιδρᾷ διὰ τοῦ κύρους καὶ τοῦ παραδείγματός του εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ ἤθους τῶν μαθητῶν του. Τὴν δύναμιν τῆς θελήσεώς του ἐκδηλοῖ τηρῶν σταθερὰν ψυχικὴν γαλήνην, ἀποφεύγων ἀνωφελεῖς λόγους, ἐπιδεικνύων ἀποφασιστικότητα εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις οὕτως, ὥστε νὰ βλέπωσιν ἐν τῷ προσώπῳ του οἱ μαθηταὶ ἠθικὴν δύναμιν καὶ ὄχι ἐχθρικὴν βίαν.

γ´) Ν᾽ ἀσκῇ ἐφ᾽ ἑαυτοῦ αὐστηρὸν ἔλεγχον καὶ αὐταγωγήν. Ὁ ἀναλαμβάνων νὰ παιδαγωγῇ ἄλλους πρέπει νὰ παιδαγωγῇ πρώτιστα καὶ μάλιστα ἑαυτόν. Οὔτε πάθη οὔτε ἀψιθυμία, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ἀδυναμία καὶ ὑποχωρητικότης πρέπει νὰ κατέχουν τὴν ψυχήν του. Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς εὐταξίας, ἐπιδεικνύων ἀκρίβειαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του, σταθερότητα καὶ συνακολουθίαν εἰς τὰ μέτρα, ἅτινα πάντοτε πρὸς τὸ καλὸν τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ λαμβάνῃ.

δ´) Ν᾽ ἀγαπᾷ τοὺς μαθητάς του, ἄνευ μεροληψίας, καὶ ν᾽ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῶν ἀνύψωσιν. Ὁ διδάσκαλος οὐδέποτε πρέπει νὰ χάνῃ τὴν ὑπομονήν, οὐδέποτε νὰ ἐξαντλῆται, νὰ εἶναι δ᾽ ἕτοιμος ν᾽ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἐὰν παραστῇ ἀνάγκη.

ε´) Νὰ ἀνοίγῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας κατέχων ἀσφαλῶς τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας εἶναι ἐντεταλμένος νὰ διδάσκῃ καὶ ὢν ἱκανὸς καὶ νὰ μεταδίδῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς μαθητάς του. Πρὸς τοῦτο δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ ταχεῖαν τὴν ἀντίληψιν καὶ διαυγῆ τὴν σκέψιν, ἀλλὰ νὰ κατέχῃ καὶ εὐρεῖαν παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν μόρφωσιν καὶ πεῖραν. Ὁσονδήποτε σοφὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ διδάσκαλος δὲν θὰ εἶναι καρποφόρος ἡ διδασκαλία του, ἂν δὲν εἶναι καὶ ἱκανὸς νὰ κατέρχεται εἰς τὸ διανοητικὸν ἐπίπεδον τῶν μαθητῶν του.

στ´) Νὰ ἐργάζηται διηνεκῶς πρὸς ἰδίαν τελειοποίησιν. Ὅλαι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ἑπομένως καὶ ἡ παιδαγωγικὴ καὶ ἡ διδακτικὴ ἐξελίσσονται ἀενάως πρὸς τὰ ἐμπρός, διδάσκαλος δὲ μὴ παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν γίνεται ἄχρηστος ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος. Ἡ διηνεκὴς ἐργασία πρὸς ἰδίαν τελειοποίησιν, ἥτις καὶ εἰς πάντα ἐπαγγελματίαν εἶναι χρήσιμος, εἶναι διὰ τὸν διδάσκαλον αὐτόχρημα ἀπαραίτητος. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

—[ΤΕΚΤΟΝ.] Καλεῖται ἐν τῷ Τεκτονισμῷ *διδάσκαλος* (Master Mason, Maître, Maçon) ὁ κατέχων τὸν τρίτον συμβολικὸν βαθμὸν εἰς ὅλα τὰ δόγματα τοῦ Ἐλευθεροτεκτονισμοῦ (ἀρχαῖον καὶ ἀποδεδεγμένον σκωτικόν, γαλλικόν, δόγμα τῆς Ὑόρκης, τοῦ Μισραῒμ κ. ἄ.).

Ὁ βαθμὸς τοῦ διδασκάλου (βραχυγραφ. *διδ.*) ἀποτελεῖ τὴν ὑπάτην βαθμίδα τοῦ συμβολικοῦ Ἐλευθεροτεκτονισμοῦ, λόγῳ δὲ τῶν ὑψίστης μυσταγωγικῆς σημασίας ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται ἐν αὐτῷ, καὶ τῆς ἐπιβλητικότητος τῶν τελετουργιῶν του, ἀποκαλεῖται «ὁ ὕψιστος βαθμός», θεωρούμενος παρὰ τῶν τεκτόνων ὡς ὁ τελευταῖος καὶ ἀνώτατος τῶν τριῶν βαθμῶν, εἰς οὓς ἐχωρίζοντο οἱ οἰκοδομήσαντες τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος ἐργάται. Ὁ βαθμὸς οὗτος ἀποσκοπεῖ νὰ διαπλάσῃ τὸν τέλειον τέκτονα, ἐξ ὁλοκλήρου πεφωτισμένον, ὅστις διὰ τῶν ἰδίων του ψυχικῶν δυνάμεων ἀναδημιουργηθεὶς ἀποτελεῖ εἶδος ἀκτινοβόλου ἑστίας, προωρισμένης νὰ φωτίζῃ τὸν πέριξ κόσμον καὶ διεξάγῃ ἀόκνως τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα διὰ τὴν περιστολὴν τοῦ ψεύδους καὶ τῶν προλήψεων καὶ τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν τοῦ φωτὸς ἐπὶ τοῦ σκότους, τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῆς πλάνης.

Ἡ τελετουργία τῆς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον μυήσεως, ἥτις εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ μυστήρια ἀπεκαλεῖτο «θύρα τοῦ θανάτου» καὶ αἱ κατ᾽ αὐτὴν δοκιμασίαι ἐκτυλίσσονται περὶ τὸ βιβλικὸν πρόσωπον τοῦ Χιρὰμ ἢ Χιρὰμ Ἀβίφ, εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ὁποίου οἱ τέκτονες διαβλέπουν ζῶσαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐργαζομένης καὶ παλαιούσης ἀδιαλείπτως, ἀποθνῃσκούσης μὲν ἐνίοτε, ἀλλ᾽ ἀνεγειρομένης καὶ πάλιν μὲ μείζονα ζωὴν καὶ σφρῖγος διὰ νὰ ἐπαναρχίσῃ τὸν εὐγενῆ της ἀγῶνα πρὸς τελικὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀληθείας ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἀπὸ ἀπόψεως τεκτονικῆς ἱεραρχίας, μόνον ὁ κατέχων τὸν βαθμὸν τοῦτον κέκτηται τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλεγῇ Σεβάσμιος ἢ ἀξιωματικὸς τῆς στοᾶς του καὶ νὰ ἐκπροσωπήσῃ ταύτην εἰς τὰς συνεδρίας τῆς γενικῆς συνελεύσεως, ἡ ὁποία συνέρχεται εἰς τὴν ἕδραν τῆς «Μεγάλης Ἀνατολῆς» ἢ «Μεγάλης Στοᾶς», ὑφ᾽ ἧς τὴν δικαιοδοσίαν τελεῖ ἡ στοά του.

Μέγας διδάσκαλος καλεῖται ὁ ἀρχηγὸς τῶν συμβολικῶν ἐλευθεροτεκτονικῶν στοῶν τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ὡρισμένης Μεγάλης Στοᾶς ἢ Μεγάλης Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία διέπει καὶ διευθύνει αὐτάς.

Ἐν Ἑλλάδι, τῆς ὁποίας ὁ τεκτονισμὸς ἀκολουθεῖ τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀποδεδεγμένον σκωτικὸν δόγμα, ὁ *μέγας διδάσκαλος*, φέρων τὸν τίτλον «μέγας διδάσκαλος τῆς γαληνοτάτης Μεγάλης Ἀνατολῆς τῆς Ἑλλάδος», ἐκλέγεται ὡς καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν στοῶν καὶ ἀντιπροσωπεύει τὴν Μεγάλην Ἀνατολὴν εἰς τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τοῦ Ὑπάτου Ἑλληνικοῦ Ὁμοσπόνδου Συμβουλίου, τοῦ 33ου καὶ τελευταίου βαθμοῦ τοῦ σκωτικοῦ δόγματος, ἐνώπιον τῶν λοιπῶν τεκτονικῶν δυνάμεων τῆς ὑφηλίου, καθὼς καὶ παρὰ τῇ κυβερνήσει τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Προεδρεύει τῶν ἐργασιῶν τῶν γενικῶν συνελεύσεων καὶ τῶν τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς, συγκαλεῖ αὐτὴν εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους συνεδριάσεις, κυροῖ, ὑπογράφει καὶ δημοσιεύει τὰ διατάγματα, τὰ ψηφίσματα, τὰς ἀποφάσεις τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς καὶ πᾶν ἐξ αὐτῆς ἐξερχόμενον ἔγγραφον καὶ ἀνακοινοῖ καὶ ἐκτελεῖ τὰ θεσπίσματα καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς καὶ τῶν γενικῶν συνελεύσεων. Κέκτηται τέλος πάσας τὰς ἐξουσίας τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς τῆς Ἑλλάδος (βλ. καὶ λ. Τεκτονισμός). Πρῶτος Μέγας Διδάσκαλος τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς τῆς Ἑλλάδος ἐξελέγη ὁ πρίγκιψ *Δ. Ροδοκανάκης* (1868) μετ᾽ αὐτὸν δὲ κατὰ σειρὰν οἱ *Τιμολ. Φιλήμων*, *Νικολ. Δαμασκηνός*, *Ἐμμαν. Γαλάνης*, *Νικολ. Βάρβογλης*, *Κωνστ. Ἀγγελόπουλος* καὶ *Μιλτ. Πουρῆς*. Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

— διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας [*Κανον. Δίκ.*]. Ἀξίωμα (ὀφφίκιον) ἐκκλησιαστικὸν διδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου πρὸς τὸ προτροπῇ (δικαίῳ) αὐτοῦ ἑρμηνεύειν τὸ εὐαγγέλιον, τὰς ἐπιστολὰς καὶ τὸ ψαλτήριον. Ἐν αἷς ἐκκλησίαις καθίσταντο πλείονες τοιοῦτοι διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας, προσῆκεν ἡ ἑρμηνεία τοῦ μὲν εὐαγγελίου τῷ τοῦ εὐαγγελίου διδασκάλῳ ἢ κήρυκι, τῶν ἐπιστολῶν τῷ διδασκάλῳ τοῦ ἀποστόλου ἢ πρωτοαποστολαρίῳ, τοῦ δὲ ψαλτῆρος τῷ διδασκάλῳ τοῦ ψαλτηρίου ἢ ψαλτῆρος. Ὁ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας καλεῖται καὶ θεολόγος (ὅστις ὅρος ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀποφάσει τῆς συνόδου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1638) ἢ καὶ διερμηνευτής. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων ἤδη ὁ ἐπίσκοπος Ἰουβενάλιος (422—458) ἀπένειμε τὸ ἀξίωμα τοῦ διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις πρεσβυτέρῳ Ἡσυχίῳ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος, τὴν μὲν ιθ´ ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἔπεμψε πρὸς τὸν διδάσκαλον τῆς ἐκκλησίας Σερρῶν, τὴν δὲ μστ´ πρὸς τὸν διδάσκαλον τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Μνεία τοῦ διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας γίνεται ἔτι ἐν τῇ συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1638. Ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ´ ἀπενεμήθη τῷ 1906 τὸ ὀφφίκιον τοῦ ἄρχοντος διδασκάλου τῆς Μ. Ἐκκλησίας τῷ ἐν Θεσσαλονίκῃ λαϊκῷ καθηγητῇ Πέτρῳ Ν. Παπαγεωργίου.

1) Διδάσκαλος ἢ κήρυξ τοῦ εὐαγγελίου. Τὸ ἀξίωμα τοῦ διδασκάλου τοῦ εὐαγγελίου καταλέγεται ὑπὸ μὲν Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου («Περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας») ἐν τῇ δ´ πεντάδι, τῇ τάξει δεύτερον, ὑπὸ τοῦ παρὰ Γοάρῳ α´ καταλόγου ἐν τῇ αὐτῇ πεντάδι, τῇ τάξει τρίτον, ὑπὸ δὲ τοῦ παρὰ Γοάρῳ β´ καταλόγου ἐν τῇ γ´ πεντάδι, τῇ τάξει τρίτον, ὡς καὶ ὑπὸ Ματθαίου τοῦ μοναχοῦ (ἐν «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε´, σ. 540). Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως λ.χ. ἐν τῇ ἐπὶ πατριάρχου Λουκᾶ τοῦ Χρυσοβέργη συνόδῳ τοῦ ἔτους 1156, ἐν τῷ ἀπὸ Δεκεμβρίου 1357 γράμματι τοῦ πατριάρχου Καλλίστου τοῦ Α´, ἐν τῇ ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1393 συνοδικῇ διαγνώσει τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου τοῦ Δ´, ἐν τῇ ἀπὸ 26 Ἰουλίου 1401 συνοδικῇ διαγνώσει τοῦ πατριάρχου Ματθαίου τοῦ Α´, ὡς καὶ ἐν τῷ πρὸς τὸν βοεβόδαν Μολδοβλαχίας Ἀλέξανδρον γράμματι τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀπαντᾷ λ.χ. ἔτι ἐν τῇ συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1642. Διὰ τοῦ ἀχρονολογήτου (πάντως δὲ τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος) πατριαρχικοῦ γράμματος ἀπενεμήθη τὸ ὀφφίκιον τοῦτο Γεωργίῳ τῷ Μαγιώτῃ. Ἐν τῇ μητροπόλει Σερρῶν γίγνεται μνεία τοῦ ὀφφικίου τούτου ἐν σελίδι 175 τοῦ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 1 κώδικος τῆς μητροπόλεως ταύτης, ἐν τῇ μητροπόλει Σμύρνης ἐν τῷ ἀπὸ Αὐγούστου 1266 πρατηρίῳ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Χίου ἐν τῷ γράμματι τοῦ κλήρου ταύτης πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνστα-

Digitized by Google

νουπόλεως, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1671 πράξει τῆς ἀρχιερατικῆς συνόδου. Τὸ τοῦ διδασκάλου τοῦ εὐαγγελίου ἢ κήρυκος ὀφφίκιον ἀνετίθετο οὐ μόνον πρεσβυτέροις, ἀλλὰ καὶ διακόνοις.

2) Διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου ἢ πρωτοαποστολάριος. Τὸ ἀξίωμα τοῦ διδασκάλου τοῦ ἀποστόλου καταλέγεται ὑπὸ μὲν Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου ἐν τῇ τετάρτῃ πεντάδι, τῇ τάξει τρίτον, ὑπὸ δὲ τοῦ α΄ παρὰ Γοάρῳ καταλόγου ἐν τῇ τετάρτῃ πεντάδι, τῇ τάξει τέταρτον, ὑπὸ δὲ Ματθαίου τοῦ μοναχοῦ ἐν τῇ τρίτῃ πεντάδι, τῇ τάξει τέταρτον. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο απαντᾷ λ. χ. ἐν τῇ ἀπὸ 1192 πράξει τῆς ἀπὸ τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως παύσεως τοῦ πατριάρχου Δοσιθέου, ἐν τῇ μητροπόλει Σερρῶν ἐν σελίδι 175 τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1 κώδικος τῆς μητροπόλεως ταύτης. Ὁ ὅρος πρωτοαποστολάριος ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾗ ὁ τῷ 1263 γενόμενος πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Β΄ εἶχε τιμηθῆ τῷ ἀξιώματι τούτῳ, ἔτι δὲ ἐν τῷ ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1579 γράμματι τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β΄, ἐν τῷ ἀπὸ Μαρτίου 1585 γράμματι τοῦ πατριάρχου Θεοληπτου τοῦ Β΄, δι' οὗ ἀνασυνέστη ἡ πατριαρχικὴ ἐξαρχία Σάμου,—μετὰ τῶν νήσων Σάμου, Ἀστυπαλαίας, Ἰκαρίας καὶ Ψαρῶν — δοθεῖσα τῷ πρωταποστολαρίῳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Κωνσταντίνῳ. Ὑπογραφαὶ πρωτοαποστολαρίων ἀπαντοῦν: ἐν τῷ ἀπὸ Μαρτίου 1643 πατριαρχικῷ συνοδικῷ ἐπικυρωτικῷ τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας Πέτρου τοῦ Μογίλα γράμματι, ἐν τῷ ἀπὸ Ἰανουαρίου 1691 πατριαρχικῷ συνοδικῷ γράμματι περὶ δευτέρας καθαιρέσεως τοῦ Σιναίου Ἀνανίου, ἐν τῷ ἀπὸ 10 Μαρτίου 1724 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Γ΄ ἐπιβεβαιωθέντι ἐξοφλητικῷ γράμματι τῷ δοθέντι τοῖς ἐπιτρόποις τοῦ ἐν τῇ Πρώτῃ μοναστηρίου.

3) Ὁ διδάσκαλος τοῦ ψαλτηρίου ἢ τοῦ ψάλτηρος. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο καταλέγεται ὑπὸ μὲν Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου ἐν τῇ τετάρτῃ πεντάδι, τῇ τάξει τέταρτον, ὑπὸ δὲ τοῦ α΄ παρὰ Γοάρῳ καταλόγου ἐν τῇ τετάρτῃ πεντάδι, τῇ τάξει πέμπτον, ὑπὸ δὲ τοῦ β΄ παρ' αὐτῷ καταλόγου ἐν τῇ πέμπτῃ πεντάδι, τῇ τάξει πρῶτον, παρὰ δὲ Ματθαίῳ τῷ μοναχῷ ἐν τῇ τρίτῃ πεντάδι, τῇ τάξει πέμπτον. Μνεία τοῦ διδασκάλου τοῦ ψαλτηρίου γίνεται ἐν σ. 175 τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1 κώδικος τῆς μητροπόλεως Σερρῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (Ἀθῆναι 1914), σ. 9 καὶ ἑπ. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Διδασκάλου.—1) ***Ἀναγνώστης.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Καρπενησίου, ὅστις ἀφοῦ ἐθυσίασεν ὅλην του τὴν περιουσίαν εἰς τὴν κατάρτισιν μικρῶν σωμάτων ἐξ Ἀγραφιωτῶν πολεμιστῶν, κατῆλθε καὶ ὁ ἴδιος, παρὰ τὸ γῆράς του, εἰς τὸν Ἀγῶνα. Μετασχὼν μικρᾶς συμπλοκῆς παρὰ τὸν Προυσόν, ἐτραυματίσθη θανασίμως καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ἀπέθανεν ἐν Αἰτωλικῷ.—2) ***Γεώργιος***, υἱὸς αὐτοῦ, Ἀγωνιστής. Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐξοπλισθέντος ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἐπολέμησε γενναίως τῷ 1821. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1822 παρασυρθεὶς ἀπὸ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐξώθει τὸν Καραϊσκάκην, τὸν Βακόλαν καὶ τὸν Βαρνακιώτην, ηὐτομόλησε μετὰ εἴκοσι πολεμιστῶν, φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα ὑπῆρξε καὶ μεταξὺ τῶν διωξάντων μετὰ σκληρότητος τὸ σῶμα τοῦ Δάνια. Τῷ 1824 ἐν τούτοις ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἠγωνίσθη μετὰ μεγάλου ζήλου, πολλὰς ζημίας ἐπενεγκὼν εἰς τοὺς Τουρκαλβανοὺς κατὰ τὴν μεγάλην πολιορκίαν.—3) ***Παναγιώτης***, ἀδελφὸς τοῦ τελευταίου. Ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τῆς Καλιακούδας. Γ. Δ. Κ.

διδάσκω, *ἀόρ.* *ἐδίδαξα—ἐδιδάχθην*, παθ. μετχ. *δεδιδαγμένος*· κάμνω τινὰ νὰ μάθῃ γράμματα, χειραγωγῶ, ποδηγετῶ τινα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφήν, τὴν ἀριθμητικήν· || καθόλου κάμνω τινὰ νὰ μάθῃ τι τὸ ὁποῖον ἀγνοεῖ, καθοδηγῶ εἰς τὴν γνῶσιν. «διδάσκω φιλολογίαν,—ἱστορίαν,—μαθηματικά,—μουσικήν,—ἱππευτικήν,—κολυμβητικὴν κτλ.» || ἀμετβ. εἶμαι διδάσκαλος, ἐπαγγέλλομαι τὸν διδάσκαλον: «ἐδίδαξα πολλὰ ἔτη εἰς τὰς Ἀθήνας», «ποῦ διδάσκεις;—εἰς ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια», «διδάσκει εἰς τὸ πανεπιστήμιον» || ἐπὶ ἱεροκηρύκων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ῥητόρων, ἐκφωνῶ, ἀπαγγέλλω λόγον συμβουλευτικόν, κηρύττω τὸν θεῖον λόγον: «διδάσκει εἰς τὴν Μητρόπολιν,—εἰς τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην κτλ.» || παροιμ. «δάσκαλος ποῦ δίδασκε καὶ νόμους δὲν ἐκράτει» ἐπὶ ἀνθρώπου συμβουλεύοντος τοὺς ἄλλους, τοῦ ἰδίου δὲ παραβαίνοντος τὰς συμβουλάς του || «διδάσκω δρᾶμα» καθοδηγῶ τοὺς ἠθοποιοὺς εἰς τὴν ὑπόκρισιν τῶν ῥόλων των || παθ. διδάσκομαι ποδηγετοῦμαι φωτίζομαι, μανθάνω: παροιμ. «ὁ διδάσκων δὶς διδάσκεται», «γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος» (ἀρχ.), «διὰ τῆς τιμωρίας ἐδιδάχθη ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀσχημονῇ» || «διδάσκεται δρᾶμα» παίζεται, παριστάνεται.

διδαχή (ἡ)· ἡ διδασκαλία, ὁ λόγος τοῦ ἱεροκήρυκος ἢ ἄλλου ἐκκλησιαστικοῦ ῥήτορος.

—*[Ῥητορ.]* Ἡ διδαχὴ εἶναι ἓν τῶν εἰδῶν τῶν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐκφωνουμένων λόγων. Εἶναι πλῆρες θέμα δι' οὗ ἀποδεικνύεται πρότασίς τις δογματικὴ ἢ ἠθική. Τοῦ λόγου προτάσσεται κείμενόν τι, ὅπερ εἶναι τὸ ῥητὸν τῆς πραγματευθησομένης ὑποθέσεως, ὁ δὲ ῥήτωρ κάμνει συνήθως διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις τοῦ λόγου του καὶ λαμβάνει οὕτως ἀφορμὴν νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ εὐκόλων προτάσεων ἁπάσας τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς ῥητορικῆς. Καὶ κατ' ἄλλους μέν, ἐν οἷς ὁ Masillon καὶ ὁ Bordaloue, αἱ διδαχαὶ πάντοτε πρέπει καθ' ὁλοκληρίαν νὰ γράφωνται, πιστῶς ν' ἀποστηθίζωνται, ἔπειτα ν' ἀπαγγέλλωνται· κατ' ἄλλους δέ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Fenelon καὶ ὁ Bossuet, ὁ ῥήτωρ πρέπει μὲν καλῶς νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ὕλην τοῦ λόγου του ὡς πρὸς τὸ πραγματικόν, δὲν πρέπει ὅμως νὰ προβαίνῃ εἰς ἀποστήθισιν τοῦ λεκτικοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀφίνεται εἰς ἐνθουσιώδη αὐτοσχεδιασμόν. Ὁ πρῶτος τρόπος κατεκρίθη ὡς ψυχρὸς καὶ περιωρισμένος, διότι θεωρεῖ τὸν ῥήτορα ὡς μαθητὴν λέγοντα ἀπὸ μνήμης τὸ διδαχθὲν μάθημα, καὶ διότι στερεῖ αὐτὸν πάσης εὐτυχοῦς ἐμπνεύσεως προκαλουμένης κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀγορεύσεως ἐκ τῆς θέας τοῦ ἀκροατηρίου ἢ ἔκ τινος ῥητορικοῦ κινήματος, ἐλευθέρου καὶ αὐτομάτου. Ὁ δεύτερος τρόπος ἐψέχθη, ὅτι ἐμπιστεύεται πολὺ εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς φαντασίας, ὅτι διακινδυνεύει νὰ ἐκθέσῃ τὸν ῥήτορα εἰς παρεκτροπάς, νὰ μὴ εἶναι συχνάκις ἀκριβὴς καὶ νὰ ὁμιλῇ πολλάκις ἄνευ γνώσεως τοῦ λεγομένου. Η δευτέρα αὕτη μέθοδος εἶναι συνάμα καὶ δυσχερής, διότι ἀπαιτεῖται ἑτοιμότης καὶ ζωηρότης πνεύματος καὶ μνήμης, εὐφορία καὶ εὔροια λόγου, δύναμις τοῦ παραχρῆμα σχηματίζειν κανονικὸν καὶ εὐφραδὲς λεκτικὸν ἐκφράζον ἀμελητὶ τὰ ἑκάστοτε παρουσιαζομένας ἐννοίας, ἄρεται δηλαδὴ τῶν ὁποίων πιθανῶς νὰ στερῆται καὶ ὁ λίαν ἱκανὸς καὶ πεπαιδευμένος. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνωτέρω καταλεχθέντα προτερήματα διὰ τὸν ἐπιτυχῆ αὐτοσχεδιασμὸν δὲν ἀπαλλάσσουν τὸν ῥήτορα τῆς μελέτης τῆς ὑποθέσεώς του· διότι ἡ δύναμις τοῦ λόγου προκύπτει ἐκ τοῦ πραγματικοῦ, τὸ δὲ πραγματικὸν εἶναι βαθείας σκέψεως προϊόν. Γενικῶς συνιστᾶται νὰ μεταχειρίζεται ἕκαστος τὴν ἁρμοδιωτέραν εἰς τὴν φύσιν του μέθοδον.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγγράφου συνθέσεως τῆς διδαχῆς δὲν πρέπει ὁ γράφων νὰ χρονοτριβῇ εἰς τὴν ἐξονύχισιν τῶν καθ' ἕκαστα, οὐδὲ νὰ τὸν ἀπασχολοῦν αἱ διὰ τὸ λεκτικὸν λεπτομέρειαι. Αἱ τοιαῦται ἀσχολίαι εἶναι ἔργον τῆς τελικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ θέματος, ἥτις κατὰ τὸν Κυντιλιανὸν πρέπει νὰ γίνεται ὅταν σβήσῃ τὸ πρῶτον τῆς φαντασίας πῦρ. Κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ ἀναπτυχθέντος θέματος ὁ γράψας ὀφείλει νὰ εἶναι αὐστηρότατος κριτὴς τοῦ ἑαυτοῦ του: διορθώνει οὐ μόνον λέξεις ἢ φράσεις, κατὰ τοὺς γραμματικοὺς κανόνας, ἀλλὰ τὸ ὅλον· συμπληρώνει τὰ ἐλλείποντα, ἀφαιρεῖ τὰ πλεονάζοντα, σαφηνίζει τὰ σκοτεινά, μετασκευάζει τὰ κακῶς τεταγμένα· κατὰ τὴν διόρθωσιν ὅμως τοῦ λεκτικοῦ εἶναι μὲν ὑπόχρεως νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ὀρθότητα, ἀλλὰ πρέπει νὰ μὴ καλλιλογῇ μέχρις ἐξονυχίσεως τῶν πάντων. Διότι ἡ διδαχὴ δὲν ἐπιζητεῖ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ῥητορείας τὴν τελειότητα, ἀγαπᾷ δὲ μεγάλην σαφήνειαν, πολλὴν συντομίαν καὶ ἀκρίβειαν, καὶ γραφομένη πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ μᾶλλον φυσικὸν αὐτοσχεδιασμὸν ἀπόνως ἐκ τῆς καρδίας ἐξελθόντα. Ι. Φ. Δ.

—***διδαχὴ τῶν 12 Ἀποστόλων.*** Ἡ ἀρχαιοτέρα μέχρι τοῦ νῦν γνωστὴ ἐκκλησιαστικὴ διάταξις, ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λειτουργίας, ῥυθμίζουσα μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ τῆς λατρείας. Διὰ ταύτην μεγίστης σπουδαιότητος εἶναι τὰ κεφάλαια 7—12. Ἐν κεφ. 7 παρέχονται ὁδηγίαι διὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εἰς αὐτὸ προπαρασκευήν· ἐν κεφ. 8 γίνεται λόγος περὶ νηστείας καὶ προσευχῆς. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λειτουργίας σπουδαιότατα εἶναι τὰ κεφ. 9 καὶ 10· εἰς ταῦτα περιέχονται κατὰ λέξιν αἱ εὐχαὶ αἱ ἐκφωνούμεναι κατὰ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, ἥτις πρέπει νὰ τελῆται «κατὰ Κυριακὴν Κυρίου» (κεφ. 14, 1). Συμπλήρωμα δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ ἐν κεφ. 14: «Κατὰ Κυριακὴν δὲ Κυρίου συναχθέντες κλάσατε ἄρτον καὶ εὐχαριστήσατε προεξομολογησάμενοι τὰ παραπτώματα ὑμῶν, ὅπως καθαρὰ ἡ θυσία ὑμῶν ᾖ. Πᾶς δὲ ἔχων τὴν ἀμφιβολίαν μετὰ τοῦ ἑταίρου αὐτοῦ μὴ συνελθέτω ὑμῖν, ἕως οὗ διαλλαγῶσιν, ἵνα μὴ κοινωθῇ ἡ θυσία ὑμῶν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ῥηθεῖσα ὑπὸ Κυρίου: Ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ προσφέρειν μοι θυσίαν καθαράν, ὅτι βασιλεὺς μέγας εἰμί, λέγει Κύριος κλπ.». Αἱ ἐν κεφ. 9 εὐχαὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν εὐλογίαν τοῦ «ποτηρίου» καὶ τοῦ «κλάσματος», μὲ τὴν προσθήκην: «Μηδεὶς φαγέτω μηδὲ πιέτω ἀπὸ τῆς εὐχαριστίας ὑμῶν, ἀλλ' οἱ βαπτισθέντες εἰς ὄνομα Κυρίου· καὶ γὰρ περὶ τούτου εἴρηκεν ὁ Κύριος· μὴ δότε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί» (στ. 5). Ἐπακολουθεῖ ἐν κεφ. 10 ἑτέρα εὐχή, ἥτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξεφωνεῖτο μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἐπισφραγίζοντος τὴν θείαν Εὐχαριστίαν κοινοῦ δείπνου ἢ *ἀγάπης*. Πᾶσαι αἱ εὐχαὶ αὗται, φέρουσαι ζωηρὰν ἰουδαϊκὴν χροιὰν μετὰ χριστιανικῶν στοιχείων, δεικνύουσι τὴν προέλευσιν αὐτῶν ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν. Ἐν τέλει τοῦ κεφ. 10 παρατίθεται πιθανῶς διάλογός τις μεταξὺ τοῦ λειτουργοῦ καὶ τῶν πιστῶν, ἀναφερόμενος εἰς τὴν θείαν Κοινωνίαν, ἔνθα καὶ ὁ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης αἶνος «ὡσαννὰ τῷ θεῷ Δαυίδ» καὶ ἡ ἀραμαϊκὴ φράσις «μαρὰν ἀθὰ» (=ἔρχου, κύριε). ΔΗΜ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Διδάχος, *Χίλων*. Ἀναφέρεται ὡς Ἀγωνιστής, γεννηθεὶς ἐν Πύργῳ τῆς Ἠλείας τῷ 1793. Ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τοῦ Γεωργίου καὶ τοῦ Χρυσάνθου Σισίνη, καὶ ὡς ἀξιωματικὸς κατὰ τὰς μάχας Κυλλήνης καὶ Πατρῶν. Τῷ 1826 ἡ μήτηρ του, αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀπέθανεν ἐν Μεθώνῃ. Γ. Δ. Κ.

διδέα (ἡ) (Didea) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συρφιδῶν*. Αἱ διδέαι εἶναι μυῖαι πρασίνου ἢ φαιοῦ χρώματος, μὲ ὀγκώδη κεφαλὴν καὶ εὐρείας πτέρυγας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι· *διδέα ἡ στικτή* (Didea punctata), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

διδεκένιον (τὸ) *[Χημ.]*. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ, πολυμερὴς μορφὴ τοῦ δεκενίου. Ἐξάγεται ἐκ τῶν ῥητινελαίων. ΑΝ. Δ.

δίδελτον (τὸ) (Dideltum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Δ. Ν. Π.

διδελφῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. διδελφυΐδαι.

διδελφυΐδαι (οἱ) (Didelphyidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ *μονοτρημάτων* καὶ *μονοδελφῶν*. Η μελέτη τοῦ ἐμβρύου καὶ τῶν περιβαλλουσῶν τοῦτο μεμβρανῶν κατὰ τὸ βραχὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ τὸ ἔμβρυον μένει ἐν τῇ ὑστέρᾳ τῆς μητρός του, δὲν ἔχει εἰσέτι καταλήξει εἰς ὁριστικὰ συμπεράσματα δι' ὅλα τὰ πολυπληθῆ γένη, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια αὕτη. Κατὰ τὸν Geoffroy-Saint-Hilaire, εἰς τοὺς *διδελφυΐδας* ὑπάρχει ἀνανάπτυκτος, ὑποτυπώδης κυτταρικὸς πλακοῦς, ὅστις σχηματίζεται ὑπὸ τῆς ὀμφαλικῆς κύστεως καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ἀλλαντοειδοῦς ὑμένος, ὅπως παρατηρεῖται εἰς πάντα τὰ ἀνώτερα θηλαστικά. Ὁ Owen, ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ᾠοῦ τῶν διδελφυϊδῶν, παρατηρεῖ, ὅτι τοῦτο περιβάλλεται ὑπὸ χορίου (ἑνὸς ἐκ τῶν χιτώνων τοῦ ἐμβρύου), ὅπερ ἀμοιρεῖ βλεφαρωτῶν τριχῶν κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν του καὶ ὅπερ οὐδόλως προσάπτεται μετὰ τῶν τοιχωμάτων τῆς ὑστέρας, οὕτως ὥστε τὸ ἔμβρυον κατὰ τὴν παραμονήν του ἐντὸς ταύτης τρέφεται ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ λεκιθικοῦ σάκκου. Κατὰ τὸν Osborn, ἡ ὀμφαλικὴ κύστις, ἥτις εἶναι ἀρκούντως εὐρεῖα καὶ πολυαγγειώδης καὶ ἅπτεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς τμῆμα μετὰ τοῦ χορίου, ἐκφύει πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις τοῦ χορίου βλεφαρωτὰς τοίχας, ὁρατὰς διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, αἵτινες προσκολλῶνται στερεῶς ἐπὶ τῆς γλυώδους οὐσίας τῆς ὑστέρας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζηται ἀληθὴς ἐμβρυώδης πλακοῦς. Ὁ ῥόλος τοῦ ὀμφαλικοῦ πλακοῦντος συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐκπέμπῃ εἰς τὸ ἔμβρυον, διὰ μέσου τῶν ὀμφαλικῶν ἀγγείων, τὰς ἐκκρίσεις τῶν τοιχωμάτων τῆς ὑστέρας πρὸς θρέψιν τοῦ ἐμβρύου. Ἐφ' ὅσον ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμβρύου προχωρεῖ, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀλλαντοειδὴς κύστις ἐφάπτεται περισσότερον τῆς ἐπιφανείας τοῦ χορίου, μέχρις ὅτου ἀντικαταστήσῃ ἐν τῇ ἐμβρυακῇ ταύτῃ ἡλικίᾳ τὴν ἀναπνευστικὴν συσκευήν.

Τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς θηλείας εἶναι οὕτως διαπεπλασμένα, ὥστε νὰ ἐναρμονίζωνται πλήρως μὲ τὴν ἐν τῇ ὑστέρᾳ βραχυχρόνιον ζωὴν τοῦ ἐμβρύου. Πρὸς τοῦτο αἱ ᾠοθῆκαι δὲν ἑνοῦνται εἰς μονόχωρον, οὕτως εἰπεῖν, ὑστέραν, ἀλλὰ διίστανται οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζωσι δύο μικροτέρας ὑστέρας ὑπὸ μορφὴν διωγκωμένων ὀχετῶν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς μήτρας, οἵτινες κατὰ μικρὸν τμῆμα τῆς διαδρομῆς των διχάζονται διὰ νὰ σχηματίσωσι τὴν καλουμένην *διόμεσον κοιλότητα*, ἥτις διανοίγεται ὑπὸ ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως ὁρατῆς ὀπῆς παρὰ τὴν ἕδραν τοῦ ζῴου.

Εἰς τοὺς ἄρρενας οἱ ὄρχεις εἶναι ἐγκεκλεισμένοι ἐντὸς ὀσχέου, ὅπερ κρέμαται διὰ στενοῦ φύματος ἀπὸ τῆς κοιλίας καὶ πρὸ τοῦ πέους, ὅπερ κατὰ τὴν ὀχείαν ἐξέχει τῆς ἕδρας. Εἰς τὰς θηλείας τὰ ὀστᾶ τῶν μαρσίπων ὑποστηρίζουσι τοὺς μῦς, οἵτινες ὁρίζουσι τὸν θύλακον, ὅστις εἶναι ἁπλῆ ἢ διπλῆ ἀναδίπλωσις τοῦ δέρματος, περικαλύπτει τοὺς μαστοὺς καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ συγκρατῇ τὰ νεογνὰ καὶ νὰ προστατεύῃ ταῦτα ἐκ παντὸς κινδύνου· ὁ προστατευτικὸς οὗτος θύλακος ἐλλείπει ἔκ τινων γενῶν τῆς οἰκογενείας. Οἱ μαστοί, διάφοροι τὸν ἀριθμόν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν, φέρουσι μακροτάτας θηλάς. Τὸ νεογνὸν ἅμα ὡς γεννηθῇ εἶναι γυμνόν, τυφλὸν καὶ μικρότατον, ἀναλόγως τοῦ μελλοντικοῦ ἀναστήματος καὶ ὄγκου του. Ἡ μήτηρ, μετὰ τὸν τοκετόν, τὸ συλλαμβάνει διὰ τῶν ὀδόντων της καὶ τὸ τοποθετεῖ εἰς τὸν προστατευτικὸν θύλακον, ἐμβάλλουσα συγχρόνως τὴν θηλὴν τοῦ μαστοῦ της βαθέως εἰς τὸ

Digitized by Google

στόμα του, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸ νεογνὸν δὲν ἀποσπᾶται παρ' ὅταν δυνηθῇ νὰ τρέφηται μόνον του. Ἅμα ὡς καλυφθῇ ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ νεογνοῦ ὑπὸ τριχῶν ἐξέρχεται ἐκ τοῦ θυλάκου καὶ δὲν εἰσέρχεται πλέον ἐντὸς αὐτοῦ εἰμὴ μόνον ἐὰν κινδυνεύῃ. Κατὰ τὸν διηνεκῆ θηλασμόν, ἡ ἀναπνοὴ διενεργεῖται ἀκριβῶς ὅπως καὶ εἰς τὰ *κητώδη* κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον τοῦ βίου των.

Γενικῶς, ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς τῶν διδελφυΐδῶν εὑρίσκεται ἐν ἁρμονικῇ ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ἐλαττωματικὴν αὐτῶν, σχετικῶς πρὸς τὸ ἀνώτερα θηλαστικά, ἐμβρυακὴν περίοδον. Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι μικρὸς καὶ αἱ περιελίξεις τούτου ἐλάχισται τὸ κρανίον, ἱκανῶς εὐρὺ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα, στενοῦται αἰσθητῶς κατὰ τὸ σημεῖον τῆς συναρθρώσεώς του μετὰ τῶν λαιμικῶν ὀστῶν· τὰ ὀστᾶ τῶν μαρσίπων εἶναι ἰδιορρυθμότατα. Ὡς πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἀνατομικοὺς χαρακτῆρας, οἱ διδελφυΐδαι πλησιάζουσι πρὸς τὰ μονοτρήματα· ἀπομακρύνονται ὅμως τούτων καὶ πλησιαζουσι πρὸς τὰ ἀνώτερα θηλαστικὰ ὡς πρὸς τὴν διάπλασιν τῶν μαστῶν των καὶ τὴν ὀδοντοφυΐαν των, παρὰ τὸν διάφορον τρόπον τῆς ἐκφύσεως καὶ διατάξεως τῶν ὀδόντων των. Γενικῶς τὸ ὀδοντικόν των σύστημα ἐπιτρέπει εἰς τὰ ζῷα ταῦτα νὰ εἶναι συγχρόνως σαρκοφάγα, φυτοφάγα, καρποφάγα καὶ ἐντομοφάγα.

Ἡ γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις τῶν διδελφυΐδῶν εἶναι ἀξιοπαρατήρητος. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθαυτὸ *διδελφῆ*, ἅτινα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Βορείου καὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, τὰ ἕτερα γένη τῆς οἰκογενείας ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Νέαν Γουινέαν, τὴν Τασμανίαν καί τινα εἰς τὰς νήσου Βόρνεο καὶ Ἰάβαν. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια, γνωστότερα εἶναι: *δίδελφυς, θυλασῖνος, καγκουρώ, μυρμηκόβιος, πολυπρόδους* κ.τ.λ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Waterhouse*, Natural History of Mammalia.—*Gould*, Mammalia of Australia.—*Owen*, Mammalia of Australia.—*Osborn*, The Foetal Membranes of the Opossum and other Marsupials.—*Osborn*, The foetal membranes of the Marsupials.—*Selenka*, Ueber die Entwicklung des Opossum.—*Caldwell*, The Embryology of Monotremata and Marsupialia.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

δίδελφυς,—*υος* (ὁ καὶ ἡ)· ὁ ἔχων δύο δελφύας, κοιλίας.

—**δίδελφυς,** ἡ *διφυὴς μήτρα [Ἀνατομ.]*. Ἀνωμαλία περὶ τὴν διάπλασιν τῆς μήτρας, καθ' ἣν ἀνωμαλίαν οἱ δύο Μυλλέρειοι πόροι δὲν συγχωνεύονται εἰς ἑνιαῖον σωλῆνα, τὸν μητροκολεϊκόν, ἐξ οὗ παράγεται ἡ μήτρα καὶ ὁ κολεός, ἀλλ' ἑκάτερος διαπλάσσεται ἀνεξάρτητος εἰς μήτραν, τὴν *δίδελφυν* ἢ *διφυῆ μήτραν*, χωριζομένην ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου διὰ παρεμπιπτουσῶν ἑλίκων ἐντέρων. Ἀπαντᾷ δ' αὕτη μονίμως παρὰ τοῖς μαρσιποφόροις καί τισι τρωκτικοῖς, παρ' οἷς ἡ συγχώνευσις τῶν δύο Μυλλερείων πόρων εἰς τὸν μητροκολεϊκὸν σωλῆνα ἐμποδίζεται ὑπὸ τῶν οὐρητήρων, οἵτινες πορεύονται μεταξὺ αὐτῶν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

δίδελφυς ὁ) (Didelphys) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διδελφυΐδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι: σῶμα εὔρωστον, οὗ τὸ μῆκος κυμαίνεται μεταξὺ 16 καὶ 65 ἑκατοστομέτρων· τρίχωμα βραχὺ καὶ μᾶλλον ἀραιὸν καὶ σκληρόν· ἐπιδερμὶς ἐρυθροελαιώδης· πόδες ἰσχυροὶ μὲ δακτύλους ἐλευθέρους μεταξύ των καὶ μὲ ἀνθεκτικοὺς ὄνυχας· κεφαλὴ μᾶλλον τριγωνική, ἀπολήγουσα εἰς ἀμβλὺ ἢ ὀξὺ ῥύγχος, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν· ὦτα μικρὰ καὶ ἠνωρθωμένα· μύστακες περὶ τὸ ῥύγχος μελανοὶ ἢ λευκοὶ ἐκ σκληροτάτων βραχειῶν τριχῶν ἀποτελούμενοι ὀφθαλμοὶ λίαν ἀπομεμακρυσμένοι ἀλλήλων καὶ πρὸς τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ προσώπου τοποθετημένοι· οὐρὰ μᾶλλον μακρά, ἀπολήγουσα εἰς ὀξὺ ἄκρον. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ὁ προστατευτικὸς θύλακος ὃν φέρουσι, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ τοποθετοῦσι τὰ νεογνά των, καὶ ἡ δυσωδία ἣν ἐκπέμπει τὸ σῶμά των. Τὰ ζῷα ταῦτα κατὰ τὴν νύκτα ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων διὰ νὰ συλλάβωσι πτηνά, ἔντομα, ἢ νὰ φάγωσι τοὺς καρπούς των. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας κρύπτονται ἐντὸς ὀπῶν δένδρων ἢ φυλλωμάτων. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ διατηροῦνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος γνωστότερα εἶναι:

Δίδελφυς ὁ μαρσιποφόρος (Didelphys marsupialis). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος τοῦ γένους, τοῦ μήκους του ὑπερβαίνοντος τὰ 60 ἑκατοστόμετρα· ὁ χρωματισμός του εἶναι γενικῶς ὑποκίτρινος, μὲ ῥύγχος φαιοκίτρινον, ὦτα καὶ ὀφθαλμοὺς μελανούς, κεφαλὴν φαιοϋποκιτρίνην καὶ μὲ μελανοφαίους ἀποχρώσεις εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμά του. Οἱ πόδες του εἶναι μελανοὶ μέχρι τῶν ὀνύχων οἵτινες εἶναι μελανοκίτρινοι. Ἡ οὐρὰ εἶναι μελανὴ μὲ λευκοφαίους ἀποχρώσεις κατὰ τὸ ἄκρον της. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Βραζιλίας καὶ Γουϊάνας καὶ τρέφεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ καρκίνων.

Δίδελφυς τὸ ὀποσσοὺμ (Didelphys opossum). Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει μέγεθος μικρὸν καὶ κατά τι μεγαλύτερον τοῦ σκιούρου, ὀφθαλμοὺς μικρούς, ζωηροὺς καὶ μελανούς, ὦτα ἀπεστρογγυλωμένα, τρίχας βραχείας καὶ φαιομελανοῦ χρώματος, οὐρὰν μᾶλλον βραχεῖαν καὶ κεφαλὴν πολυτριχωτήν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι φαιός, τεφρός, τεφρόφαιος, ξανθός, ἐπίξανθος, πυρρομέλας, μελανόφαιος κτλ. ἀναλόγως τῶν διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ εἴδους. Κατοικεῖ τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἰδίως τὴν Γουϊαναν καὶ τρέφεται κυρίως ἐξ ἐντόμων καὶ ἑρπετῶν.

Δίδελφυς ὁ γυμνόουρος (Didelphys nudicaudatus). Οὗτος ἔχει ἀνάστημα μέτριον καὶ μῆκος μὴ ὑπερβαῖνον τὰ 30 ἑκατοστόμετρα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοκίτρινος καὶ ἡ οὐρά του βραχυτάτη. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γουϊάναν καὶ τρέφεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ καρπῶν.

Δίδελφυς ὁ βραχύκερκος (Didelphys brachyurus). Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται κυρίως ἐκ τῶν βραχυτάτων ὤτων του. Τὸ ἀνάστημά του φθάνει τὰ 45 περίπου ἑκατοστόμετρα. Ἡ θήλεια ἔχει ἀκαλύπτους τοὺς μαστούς της καὶ 6 θηλὰς εἰς ἕκαστον μαστόν. Τὸ σῶμα φέρει μᾶλλον πυκνὸν καὶ βραχὺ τρίχωμα καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι γυμνὴ τριχῶν. Ὁ χρωματισμὸς τῆς ῥάχεως εἶναι πυρρός, τῆς δὲ κοιλίας ἀνοικτόφαιος. Κατοικεῖ τὰς θερμὰς χώρας τοῦ νέου κόσμου.

Δίδελφυς ὁ πλατύκερκος (Didelphys laticaudalis). Κυρίως διακρίνεται ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ πλατυτάτης οὐρᾶς του καὶ τοῦ ἐρυθροφαίου χρώματος τῶν ἄνω μερῶν τοῦ σώματός του ὅπερ διατρέχεται ὑπὸ κιτρινομελανῶν καὶ πυρροφαίων πλαγίων ῥαβδώσεων. Ἡ κοιλία του εἶναι λευκόφαιος. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Παραγουάην.

Δίδελφυς ὁ νᾶνος (Didelphys nanus). Εἶναι τὸ μικρότερον εἶδος τοῦ γένους τούτου καὶ διακρίνεται διὰ τὸν λευκοϋπόφαιον χρωματισμόν του καὶ τὸ μῆκος τοῦ σώματός του, ὅπερ δὲν ὑπερβαίνει τὰ 16 ἑκατοστόμετρα. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις τῆς Παραγουάης.

Τὰ δύο πρῶτα εἴδη φέρουσι μάρσιπον, ἐνῷ τὰ λοιπὰ στεροῦνται τελείως τοιούτου. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἐν Εὐρώπῃ μὲν ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου διαπλάσεως μέχρι τῆς κατωτέρας μειοκαίνου, ἐν δὲ τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου, ὀλιγοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου διαπλάσεως (συνών. περαθήριον, ὀξυγόμφιος, ἀμφιπεραθήριον, ἑρπετοθήριον, ἔμβασσις). Γ. Κ. Γ.

διδελωτία (ἡ) (Didelotia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον δένδρα ἱκανοῦ μεγέθους ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

διδεμνίδαι (οἱ) (Didemnidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια χιτωνοφόρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκυδίων*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ἀποικίας συγκεντρωμένας περὶ χονδρὸν στέλεχος καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ σωληνοειδοῦς σώματός των, ὅπερ καταλήγει εἰς ὀξὺ ἄκρον. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας, ὧν γνωστότερον τὸ *δίδεμνον*. Δ. Ν. Π.

δίδεμνον (τὸ) (Didemnum) *[Ζωολ.]*. Γένος χιτωνοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *διδεμνιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον *δίδεμνον τὸ ἀδριατικὸν* (Didemnum adriaticum). Ὁ κορμὸς ἢ τὸ στέλεχος τὸ ἀπαρτίζον τὴν ἀποικίαν τῶν μικροτάτων τούτων ζῳυφίων ἔχει πάχος 8 περίπου χιλιοστομέτρων, σπανίως ὑπερβαῖνον τὰ 2 ἑκατοστόμετρα. Τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἀποικίαν ζῷα εἶναι πυκτωματώδους συστάσεως καὶ ἔχουσι κιτρινον ἢ ὑπόφαιον χρῶμα. Ἀπαντᾷ κυρίως ἐν τῷ Ἀδριατικῷ πελάγει καὶ σπανιώτερον ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Δ. Ν. Π.

δίδερμα (τὸ) (Diderma) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυξομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μετεκχιδῶν*, ζώντων παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν σεσηπότων ξύλων καὶ διαφόρων λειχήνων. Δ. Ν. Π.

Διδερὸ (Diderot)· βλ. Ντιντερό.

δίδεσμος (ὁ) (Didesmus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος· *δίδεσμον τὸν αἰγυπτιακὸν* (Didesmus aegyptiacus), ὅστις εἶναι πόα ἐτησία λαχανευομένη, ἰθαγενὴς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑτέρων παραμεσογειακῶν χωρῶν, γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα καρδαμίδα καὶ καρδαμοῦδα. Δ. Ν. Π.

διδιάλη (ἡ) *[Φαρμακ.]*. Οὕτω καλεῖται συνδυασμὸς τῆς διάλη (διαλλυλομηνονυλουρίας) πρὸς ἕνωσιν ταύτης μετὰ αἰθυλομορφίνης. Εἶναι ἀναλγητικὸν καὶ ναρκωτικὸν φάρμακον, ὡς ὑπνωτικὸν δὲ εἶναι δραστικώτερον τῆς διάλης. Ἡ *διδιάλη* ἐνδείκνυται διὰ κατὰ τῆς ἀϋπνίας τῆς ὀφειλομένης εἰς πόνους. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τῶν εναγωνίων καταστάσεων, τῆς ὀξείας μανίας, τῶν ψυχώσεων, ὠφελεῖ δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας τοῦ μορφινισμοῦ ἢ πρὸς παρασκευὴν τῆς γενικῆς ἀναισθησίας. Κ. Γ. Μ.

δίδιδαι (οἱ) (Dididae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *περιστεροειδῶν*, περιλαμβάνουσα τὰ γένη: *δρόντης, πεζόφαψ* κλπ. Δ. Ν. Π.

Διδιέρος ἢ *Δεζιδέριος* (Didier, Desiderius). Ὁ τελευταῖος τῶν Νορμανδῶν βασιλέων, δυναστεύσας κατὰ τὰ ἔτη 757—774. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῇ βοηθείᾳ τοῦ πάπα Στεφάνου τοῦ Γ', εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Λομβαρδοὶ λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἡττῶν τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ἀστόλφου (Aistulf), εἶχον καταστῇ ὑποτελεῖς τῶν Γάλλων βασιλέων. Ἀναπτύξας φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸ βασίλειον τῆς Αὐστρασίας, προέτεινεν εἰς τὸν Καρλομάγνον γάμον μετὰ τῆς θυγατρός του Διζιδεράτας, ὅστις ὅμως ἀπέτυχεν. Ὁ Διδιέρος, βλέπων τὸν Καρλομάγνον προσεγγίζοντα πρὸς τὸν πάπαν, συνεμάχησε μετὰ τοῦ Καρλομάνου, ἀδελφοῦ τοῦ Καρλομάγνου, καὶ ἐπεζήτησε νὰ καταστήσῃ τοὺς υἱοὺς τοῦ πρώτου βασιλεῖς τῆς Γαλλίας· συγκεντρώσας δ' αὐτοὺς εἰς Παβίαν, ἐκάλεσε τὸν πάπαν νὰ προβῇ εἰς τὴν στέψιν των. Ὁ Καρλομάγνος, ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ Διδιέρου, ἀπέκλεισεν αὐτὸν εἰς Παβίαν, τὸν συνέλαβεν αἰχμάλωτον καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ διέλθῃ τὸν ὑπόλοιπον βίον αὐτοῦ εἰς γαλλικὸν μοναστήριον. Ὁ υἱὸς τοῦ Διδιέρου Ἀδάλγιζος, ἀδυνατῶν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Καρλομάγνον, κατέφυγεν εἰς τὸ Βυζάντιον.

[Πρβλ. *S. Abel*, Untergang des Langobandenreiches in Italien, Γοττίγγη 1859.] —Π.

—**Διδιέρος.** Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο ἑπτὰ ἅγιοι, ἐν οἷς σημαντικώτεροι οἱ ἑξῆς:

1) *Διδιέρος μάρτυς*. Οὗτος ἐπίσκοπος ὢν ἐν Langres παρὰ τὸν Μάρνην τῆς Γαλλίας λήγοντος τοῦ Δ' αἰῶνος, ὅτε βάρβαροι ἐπεδήμουν εἰς τὴν Γαλλίαν, παραλαβὼν ὅλους τοὺς κληρικοὺς τῆς ἐπισκοπῆς του προσῆλθε πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν βαρβάρων, ὅπως ἱκετεύσῃ αὐτὸν νὰ φανῇ ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς Γάλλους. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν τῶν βαρβάρων καὶ τὸν ἐπίσκοπον καὶ ὅλους τοὺς μετ' αὐτοῦ κληρικοὺς διέταξε καὶ ἐθανάτωσαν τῇ 23 Μαΐου (411 ἢ 417), ὅτε καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν ἑορτάζεται.

2) *Διδιέρος ἅγιος*. Ἐν Autun τῆς Γαλλίας γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἐγένετο ἐπίσκοπος τῆς παρὰ τὸν Ροδανὸν Βιέννης. Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ μέγας ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν διαφόρους θρησκευτικὰς ἀποστολὰς εἰς Μ. Βρεττανίαν καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς διορθώσεως διαφόρων ἀτοπημάτων ἐκκλησιῶν τινων τῆς Γαλλίας. Μετὰ θάρρους ἀντιταχθεὶς κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῆς Βρουγχίλδης (Brunehaut ἢ Brunhilde), κόρης τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων Ἀθαναγίλδου, ἐδολοφονήθη ὑπ' αὐτῆς τῷ 612 ἔν τινι χωρίῳ, ὅπερ φέρει ἔκτοτε τὸ ὄνομά του (Saint Didier de Chalaronne). Μετακομισθὲν δ' ἔπειτα τὸ λείψανόν του εἰς Βιέννην ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἔκτοτε ἑορτάζεται ἡ μνήμη του τὴν 23 Μαΐου ἐν Autun, Grenoble, Viviers, Lyon καὶ ἀλλαχοῦ. Ε. Γ. Π.

διδίνιον (τὸ) (Didinium) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχοδινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ ζῳάρια, ἐλευθέρως νηχόμενα, μὲ σῶμα κυλινδρικὸν καταλῆγον εἰς προβοσκιδοειδῆ ἀπόφυσιν, δι' ἧς συλλαμβάνουσιν ἕτερα μικρότερα ζῳάρια ἐξ ὧν τρέφονται. Δ. Ν. Π.

Δίδιος, *Ἰουλιανός*. Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ γεννηθεὶς περὶ τὸ 133 μ. Χ. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς πραίτωρ ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου, ἄρχων ἐν Βελγικῇ Δαλματίᾳ, Νοτίῳ Γερμανίᾳ καὶ Βιθυνίᾳ καὶ ὕπατος ἐν Ἀφρικῇ. Ἐξορισθεὶς εἰς Μεδιόλανον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου, κατῆλθεν εἰς Ῥώμην μετὰ τὴν ὑπὸ στρατιωτῶν σφαγὴν τοῦ Κομμόδου καὶ προσελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον ἐξελέγη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοκράτωρ, νικήσας τὸν ἀνταγωνιστὴν αὐτοῦ Σουλπικιανόν. Ἐν τῇ ἐξουσίᾳ διετηρήθη ἐπὶ 66 ἡμέρας ἢ κατά τινας ἐπὶ 7 μῆνας, παραθέτων δεῖπνα καὶ ὀργανώνων θεατρικὰς παραστάσεις. Κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάστημα ἐξερράγη κατ' αὐτοῦ βραχύβιος στάσις, καθ' ἣν ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀποκαλέσαντος αὐτὸν «πατροφόνον». Μετά τι διάστημα, ὁ Σεβῆρος, ἄρχων ἐν Παννονίᾳ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀλβίνου, ἄρχοντος ἐν Βρεττανίᾳ, κατῆλθεν εἰς Ῥαβένναν καὶ δι' ἀπεσταλμένου ἐζήτησε παρὰ τῆς πόλεως τὴν παράδοσιν τῶν σφαγέων τοῦ Κομμόδου. Ὁ Δίδιος, φοβηθεὶς ἐπρότεινεν εἰς τὸν Σεβῆρον συμβασιλείαν, τούτου δὲ μὴ δεχθέντος, ἡ Βουλὴ ἀπεφάσισε τὴν θανάτωσιν τοῦ Διδίου, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη ὑπό τινος «κουβικουλαρίου». Ὁ Δίδιος κατὰ τὴν σύντομον βασιλείαν αὐτοῦ ἐξέδωκε νόμισμα καὶ ἵδρυσε τὸ Πλεθρίον ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὰ τὸ Καισάρειον. Π. Ν. Π.

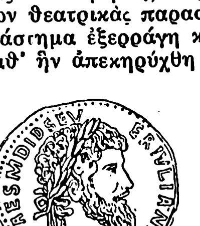

Νόμισμα τοῦ Ἰουλιανοῦ Διδίου.

Digitized by Google

— **Δίδιος** (Didius), *Τίτος*. Ρωμαΐος στρατηγὸς ζήσας κατὰ τὰ τέλη τῆς Β' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἐν Μακεδονίᾳ πολεμήσας πρὸς τοὺς Σκορδίσκους, ἐνίκησεν αὐτοὺς θριαμβευτικῶς, μετὰ διετίαν δὲ ἐξελέγη ὕπατος. Τῷ 97 π. Χ. μετέβη ὡς ἀνθύπατος ἐν Ἱσπανίᾳ, ὅπου ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Κελτίβηρας καὶ Μάρσους. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀππιανοῦ (Ἴβηρ. 99), συμπλακεὶς ἐν Ἱσπανίᾳ πρὸς τοὺς Ἀουράκους, ἐφόνευσεν εἴκοσι χιλιάδας ἐξ αὐτῶν. Ἐπίσης κατέλαβε τὴν Τερμησσόν, ὑποχρεώσας τοὺς κατοίκους αὐτῆς νὰ ζήσουν εἰς πεδινὰ μέρη καὶ ἐν ἀτειχίστῳ πόλει. Καταλαβὼν μετὰ ἐννεάμηνον πολιορκίαν τὴν Κολένδαν, τοὺς μὲν κατοίκους ἐπώλησεν ἅπαντας, τὴν δὲ πόλιν ὑπεσχέθη εἰς λῃστρικὴν φυλὴν Κελτιβήρων μιγάδων· ὅτε ὅμως οὗτοι πεισθέντες ἔφθασαν εἰς Κολένδαν ἐφονεύθησαν παρὰ τοῦ Διδίου ἅπαντες. —π.

διδόμενον (τό)· μετχ. τοῦ *δίδομαι*, ὡς οὐσ.· βάσις συλλογισμοῦ πρὸς ἐξαγωγὴν συμπεράσματος: «δὲν ἔχω ἀρκετὰ διδόμενα ὥστε νὰ πιστεύσω», «τί διδόμενα ἔχεις;».

διδονίς (ἡ) (Didonis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Διδότος (Didot). Διάσημος γαλλικὴ οἰκογένεια τυπογράφων καὶ βιβλιοπωλῶν. Κατά τινα παράδοσιν ἡ οἰκογένεια αὕτη κατήγετο ἐκ Λωρραίνης, περὶ τὰ μέσα δὲ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐξασκοῦσα εὐρὺ ἐμπόριον, ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὴν ἀστικὴν τάξιν τῶν Παρισίων, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Διονυσίου Διδότου. Ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Μαρία-Ἄννα ὑπανδρευθῆ τὸν βιβλιοπώλην Ἰωάννην-Λὺκ Νυόν, τοῦ ὁποίου οἱ πρόγονοι μετήρχοντο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βιβλιοπώλου ἀπὸ τοῦ 1586. Ἐκ τῆς συγγενείας ταύτης πρὸς τοὺς Νυὸν εἰσῆλθεν ἡ οἰκογένεια Διδότου εἰς τὸ τυπογραφικὸν ἐπάγγελμα, ἀπὸ δὲ τοῦ *Φραγκίσκου Διδότου*, ἀκολουθήσαντος τὰς σοφὰς παραδόσεις τοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Ἐλζεβίρου, παρουσιάζεται ὁ οἶκος οὗτος διάδοχος αὐτῶν, ἀναδείξας σοφοὺς ἐκδότας, οἵτινες ἐλάμπρυνον τὴν ἐποχήν των. Θ. Β.

—**Διδότο** (Didot), *Ἀμβρόσιος-Φιρμῖνος*. Γάλλος φιλόλογος, τυπογράφος καὶ ἐκδότης (1790—1876), πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Φιρμίνου. Ἐκληροιόμησε παρὰ τοῦ πατρός του τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὸ πάθος πρὸς τὴν τυπογραφίαν. Ἐσπούδασεν ἰδιαζόντως τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἐν Γαλλίᾳ, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τὸν Μπουασσοννάντ, εἶτα δὲ ὑπὸ τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν, ὅστις ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν ὅπως μεταβῇ εἰς Κυδωνίας καὶ συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς πόλεως ταύτης.

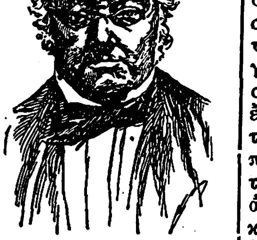

Ἀμβρόσιος-Φιρμῖνος Διδότος.

Τῷ 1815 ὁ Διδότος κατῆλθεν εἰς Κυδωνίας, ἔνθα παρέμεινε φοιτῶν εἰς τὸ αὐτόθι γυμνάσιον μέχρι τοῦ 1817, ἀκροώμενος τοὺς διασήμους λογίους Βενιαμὶν τὸν Λέσβιον καὶ Θεόφιλον Καΐρην, καὶ ἔχων ὑπὲρ τοὺς 450 συμμαθητὰς Ἕλληνας, προερχομένους ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐνταῦθα ἐξέμαθε τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἀνεπτύχθη εἰς τὴν ψυχήν του ὁ θερμὸς φιλελληνισμός, ὁ ἐκδηλωθεὶς κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Περατώσας τὰς σπουδάς του ἐν Κυδωνίαις διωρίσθη ἀκολούθως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς πρεσβείας, οὕτω δὲ παρεσχέθη εἰς αὐτὸν ἡ εὐκαιρία νὰ περιηγηθῇ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τῷ 1826 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Notes d' un voyage en Levant». Ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐγένετο εἷς τῶν κυριωτέρων ἱδρυτῶν τοῦ περιφήμου «Φιλελληνικοῦ κομιτάτου» τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1823 ἐδημοσίευσε τὴν περίφημον πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς ἔκκλησιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Γενόμενος γραμματεὺς τοῦ κομιτάτου τούτου ἀπέβη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἐπιβλέπων τὰς καθημερινὰς ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος δημοσιεύσεις καὶ μεριμνῶν περὶ τῆς κυκλοφορίας τῶν σχετικῶν εἰκόνων, ἥτις εἶχε λάβει τεραστίας διαστάσεις, καὶ τῆς ἀποστολῆς ἐθελοντῶν καὶ βοηθημάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοὺς φιλελληνικοὺς τούτους ἀγῶνάς του ὠνομάσθη πολίτης τῶν Ἀθηνῶν, τίτλον δν ἔφερεν ὑπερηφάνως μέχρι τοῦ θανάτου του. Τῷ 1833 ἐδημοσίευσε μετάφρασιν εἰς τὴν γαλλικὴν τοῦ Θουκυδίδου μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου εἰς τέσσαρας τόμους καὶ μετάφρασιν τῶν Ὠδῶν τοῦ Ἀνακρέοντος.

Ὅταν ὁ πατήρ του ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ ἀπεχώρησε τοῦ τυπογραφείου ἀνέλαβεν οὗτος τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ὑακίνθου* (1794—1880), καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸ καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν. Δεξιώτατος χαράκτης ὁ Ἀμβρόσιος, ἐδημιούργησε πλείστους τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας, ἐκ τῶν ὁποίων ἄριστοι θεωροῦνται ὁ λεγόμενος anglais cursive καὶ ἕτερος χρησιμοποιηθεὶς μόνον διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Τυρταίου. Προέβη εἰς τὴν ἐκτύπωσιν μακρᾶς σειρᾶς μνημειωδῶν ἐκδόσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται: ὁ «Θησαυρὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου, τὸ «Γλωσσάριον» τοῦ Δουκάγγιου, ἡ «Γενικὴ βιογραφία» καὶ ἡ μεγάλη συλλογὴ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, διακούσης δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐδημοσίευσε τὰ «Fragments dans la Grèce» τοῦ Πουκεβίλ. Ἕτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Essai sur la Typographie» δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Revue Contemporaine», «Essai de classification méthodique et synoptique de romans de chevalerie», «Etude sur Jean Cousin», «Alde Manuce et l' Hellenisme à Venise», «Graveurs de portraits en France» κτλ. Ἐκλεγεὶς ἀλληλοδιαδόχως μέλος τοῦ ἐμποροδικείου Παρισίων, ἔλαβεν ἐπίσης πλεῖστα τιμητικὰ ἀξιώματα. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιγραφῶν ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος της τῷ 1872 εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Σεριέ. Ὢν μέγας βιβλιόφιλος, κατήρτισε μίαν τῶν πλουσιωτάτων βιβλιοθηκῶν τῆς Εὐρώπης, περιλαμβάνουσαν πολυάριθμα ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ ἔντυπα βιβλία, πρὸς δὲ πολύτιμον συλλογὴν χαλκογραφιῶν καὶ ξυλογραφιῶν. Τὸ τελευταῖον ἐκδοθὲν ἔργον του εἶναι ἡ δευτέρα ἔκδοσις τοῦ Θουκυδίδου (1877). Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν εὐγνωμονοῦσα πρὸς τὸν ἄνδρα ὠνόμασε διὰ τοῦ ὀνόματός του μίαν τῶν ὁδῶν αὐτῆς. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Διδότος** (Didot), *Ἰούλιος*. Γάλλος τυπογράφος (1794—1871), υἱὸς τοῦ *Πέτρου Διδότου*, ὃν καὶ διεδέχθη ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ τυπογραφείου του τῷ 1823. Μεταξὺ τῶν περιφήμων ἐκτυπώσεων τῆς περιόδου ταύτης καταλέγεται ἡ ἐξ ὀγδοήκοντα τριῶν τόμων συλλογὴ τῶν Γάλλων κλασσικῶν τοῦ ἐκδότου Λεφέβρ. Θ. Β.

—**Διδότος** (Didot), *Πέτρος*. Γάλλος ἐκδότης καὶ τυπογράφος (1761—1853), πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ *Φραγκίσκου-Ἀμβροσίου Διδότου*. Θεωρεῖται ὡς ὁ ἐπιφανέστερος τυπογράφος τοῦ κόσμου διὰ τὰς θαυμασίας ἐκδόσεις του εἰς φύλλον γενομένας ἀπὸ τοῦ 1798 ἕως τοῦ 1801 καὶ καλουμένας ἐκδόσεις τοῦ Λούβρου, διότι αὗται ἐξετυπώθησαν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Λούβρου εἰς τὸ διαμέρισμα ὅπου εὑρίσκετο ἄλλοτε τὸ βασιλικὸν τυπογραφεῖον. Ἡ ἑλλανόδικος ἐπιτροπὴ τῆς ἐν Παρισίοις ἐκθέσεως τοῦ 1801 ἀνεκήρυξε τὴν ἔκδοσίν του τοῦ Ρακίνα «ὡς τὴν ἐντελεστέραν ἐκτύπωσιν ἔργου ὅλων τῶν χωρῶν καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν», κρίσιν ἐπαναληφθεῖσαν καὶ κατὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ Λονδίνου τῷ 1851. Ὁ Πέτρος Διδότος εἶναι γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς ἐκ διαφόρων ποιημάτων, ἑνὸς ἐγκωμίου του εἰς τὴν πρόοδον τῆς τυπογραφικῆς τέχνης καὶ ἐκ τῆς περισυλλογῆς τῶν ἀνεκδότων μύθων τοῦ Φλοριάν, φίλου τοῦ οἴκου του. Κατελήφθη ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας ὅπως ἡ Γαλλία, λαμπρυνθεῖσα διὰ τῶν νικῶν τῶν στρατῶν της, μὴ καθυστερήσῃ κατὰ τὴν τυπογραφικὴν τέχνην τῶν γειτόνων της χωρῶν, καὶ ἐπεδίωξε νὰ ὑπερβῇ τὸν Bodoni.

Αἱ νῖκαι τοῦ Βοναπάρτου ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 1795 τοῦ ἐνέπνευσαν τὴν ἰδέαν τῆς ἐκδόσεως εἰς φύλλον τῶν Γάλλων κλασσικῶν μετὰ πολυτελείας καὶ λαμπρότητος ἀγνώστου μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οὐδεμιᾶς δαπάνης ἐφείσθη διὰ τὸ ἔργον του τοῦτο, προσεκάλεσε παρ' αὐτῷ τοὺς διασημοτέρους καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ ἀδελφοῦ του *Φιρμίνου*, διὰ τὴν χάραξιν καὶ τὴν χώνευσιν νέων χαρακτήρων ἤρξατο ἀμέσως τῆς ἐκδόσεως τοῦ Βιργιλίου (1798), τοῦ Ὁρατίου (1799, εἶτα τοῦ Ρακίνα εἰς τρεῖς τόμους καὶ τῶν «Μύθων» τοῦ Λαφονταίν (1802), ἔργων ἅτινα περιεποίησαν τιμὴν εἰς τὴν τυπογραφικὴν τέχνην. Ἕτεραι θαυμάσιαι ἐκδόσεις αὐτοῦ εἶναι: «Les Voyages de Denon dans la Haute et Basse Egypte», ἡ «Iconographie grecque», καὶ ἡ «Iconographie romaine» τοῦ Visconti κτλ. Τὰς ἐκδόσεις ταύτας διακρίνει κυρίως ὁ ἄπειρος σεβασμὸς πρὸς τὰ πρωτότυπα κείμενα καὶ ἡ ἄνευ σφαλμάτων ἐκτύπωσις αὐτῶν. Λαβὼν πλεῖστα παράσημα καὶ διακρίσεις, ἐστερήθη αὐτῶν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1814 καὶ 1830, μετὰ πολλὰ δὲ ἔτη ὁ ὑπουργὸς ντὲ Σαλβαντὺ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν ταξιάρχην τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Θ. Β.

— **Διδότος** (Didot), *Πέτρος-Φραγκίσκος*. Γάλλος τυπογράφος καὶ ἐκδότης (1732—1795), ἀδελφὸς τοῦ *Φραγκίσκου Διδότου*. Ἀπὸ τοῦ 1779 ἵδρυσε μέγα τυπογραφεῖον, ἐβελτίωσε τὴν τέχνην τοῦ χύνειν νέους τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας, συνέστησε τὸ μέγα ἐργοστάσιον χαρτοποιίας τῆς Ἐσσόνης καὶ ἐξέδωκε πλεῖστα ἐκ τῶν θαυμασίων ἔργων τῆς φιλολογίας τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διὰ πάντα δὲ ταῦτα ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ τυπογράφου τοῦ πρίγκιπος καὶ κατόπιν βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΗ'. Αἱ κάλλισται τῶν ἐκδόσεών του εἶναι: ἡ «Imitation de Jésus-Christ» (1788) εἰς φύλλον, «Télémaque» (1789) εἰς τέταρτον, «Tableau de l'empire Ottoman» (1790) εἰς φύλλον, καὶ πλεῖσται ἄλλαι εἰκονογραφημέναι ὑπὸ τῶν διασημοτέρων χαλκογράφων καὶ ξυλογράφων τῆς ἐποχῆς· αὗται ἀπὸ πολλοῦ ἐγένοντο περιζήτητοι, ἓν δὲ ἀντίτυπον τῶν «Tableau de l' empire Ottoman», ἐπωλήθη ἐν Ἀμερικῇ τῷ 1896 ἀντὶ 20.000 δολλαρίων.

Ἀποθανὼν κατέλιπε τρεῖς υἱοὺς διαπρέψαντας εἰς τὸ αὐτὸ στάδιον. Τούτων ὁ πρεσβύτερος *Ἐρρῖκος* (1765—1852) διεκρίθη ὡς χαράκτης καὶ χύτης λαμπρῶν τυπογραφικῶν χαρακτήρων καὶ ἐφεῦρε τὸ σύστημα τῆς fonderie polyamatype, διὰ τῆς ὁποίας χύνονται ταυτοχρόνως ἑκατὸν πεντήκοντα χαρακτῆρες. Κυρίως ἐγένετο διάσημος διὰ τὴν μικροσκοπικὴν χάραξιν στοιχείων θαυμαστῆς καθαρότητος. Ὁ δεύτερος υἱὸς *Λεζέρ*, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Didot de Saint-Leger (1767—1829) ἐπενόησε τὰς περιφήμους μηχανὰς πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἀτελευτήτου λεγομένου χάρτου (papier sans fin). Ὁ τελευταῖος (1770—1836) ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Διδότος ὁ νεώτερος» τὸ ἐκδοτικὸν ἔργον τοῦ πατρός του. Οὗτος ἐξέδωκεν εἰς 4ον τὸ «Voyage du jeune Anacharsis» εἰς τόμους τέσσαρας. Θ. Β.

—**Διδότος** (Didot), *Φιρμῖνος*. Διάσημος Γάλλος τυπογράφος καὶ στοιχειοχύτης (1764—1836), υἱὸς τοῦ *Φραγκίσκου-Ἀμβροσίου Διδότου*. Ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τοῦ χυτηρίου τοῦ πατρός του τῷ 1789, ἔδωκε νέαν ὤθησιν εἰς τὴν τυπογραφίαν διὰ τῶν νεωτερισμῶν τοὺς ὁποίους εἰσήγαγεν εἰς αὐτὴν καὶ τῶν νέων ἐφευρέσεων. Ἐδημιούργησε τοὺς γνωστοὺς τύπους Διδότου, θέσαντας μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ οἴκου τούτου. Κατέστη ἐπίσης μέγας τυπογράφος, τὸ δ' ἐργαστήριόν του ὑπῆρξε διδασκαλεῖον τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθον πλεῖστοι διάσημοι τυπογράφοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀνδρέας Κορομηλᾶς. Ἐφεῦρεν ἐπὶ πλέον τὴν στερεοτυπίαν, δι' ἧς ἐγένοντο τῷ 1797 αἱ πρῶται στερεότυποι ἐκδόσεις καὶ οἱ περίφημοι γεωγραφικοὶ πίνακες, οἵτινες τυπογραφικῶς θεωροῦνται ἀνεπίληπτοι, ὡς καὶ οἱ λογαριθμικοὶ τοιοῦτοι τοῦ Gallet. Μεταξὺ τῶν ὡραίων ἐκδόσεών του διακρίνονται: ἡ τῶν «Lusiades» τοῦ Camoens (1817), ἡ τῆς «Henriade» τοῦ Νεονοῦ, ἡ τοῦ Σαλλουστίου (1819), ἡ τῶν «Ἐρειπίων τῆς Πομπηΐας» τοῦ Mazois καὶ ἄλλαι πολλαί. Ὁ Φιρμῖνος Διδότος διεκρίνετο ἐπίσης ὡς ποιητὴς καὶ φιλόλογος. Μετέφρασε τὰ «Βουκολικὰ» τοῦ Βιργιλίου (1823), τὰ δέκα ἐξ πρῶτα «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου κ. ἄ. Συνέθεσεν ἐπίσης δύο τραγῳδίας: «La Mort d' Annibal» καὶ «Reine de Portugal». Τῷ 1827 ἀπεσύρθη τῶν τυπογραφείων του καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τοῦ διαμερίσματος Eure et Loir, ἔκτοτε δ' ἐξελέγη τρὶς κατ' ἐπανάληψιν. Εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη ὁ Φραγκλῖνος τὸν ἔγγονον αὐτοῦ, ὅπως διδαχθῇ τὴν χαρακτικὴν τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων, τὴν ὁποίαν κατόπιν εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἀμερικήν. Θ. Β.

— **Διδότος** (Didot), *Φραγκῖσκος*. Γάλλος ἐκδότης καὶ τυπογράφος (1689-1757), ἱδρυτὴς τοῦ ὁμωνύμου ἐκδοτικοῦ οἴκου. Τῷ 1753 ἐγένετο σύνδικος, ἔτι ἐπίτροπος τοῦ τυπογραφικοῦ σωματείου τῶν Παρισίων. Ἐγκατέστησε τὸν ἐκδοτικόν του οἶκον ἐπὶ τῆς προκυμαίας τῶν «Ἁγίων Αὐγουστίνων», ἤρξατο ἐκδίδων τὴν «Χρυσῆν Βίβλον», γενομένην διάσημον μετά τινα χρόνον. Ἐξέδωκεν ἐπίσης μακρὰν σειρὰν τῶν Ἑλλήνων κλασσικῶν καὶ πλῆθος ἱστορικῶν ἔργων, ἔχων ὡς διορθωτὴν τῶν κειμένων τὸν διάσημον ἀββᾶν Μπερνίς, τὸν γενόμενον ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ' ὑπουργόν, καὶ θαυμαζόμενον διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ μάθησιν. Φίλος αὐτοῦ καὶ βοηθὸς εἰς τὸ ἔργον του ὑπῆρξεν ὁ ἀββᾶς Πρεβό, ὁ συγγραφεὺς τῆς «Μανὸν Λεσκώ», τοῦ ὁποίου ἐξέδωκε τὴν συλλογὴν τῶν «Ἀποδημιῶν». Ἐξετύπωσε σὺν τοῖς ἄλλοις πολυτελέστατα εἰκονογραφημένα συγγράμματα, τῶν ὁποίων τὴν χαλκογράφησιν εἶχεν ἀναλάβει ὁ διάσημος χαράκτης Κοσέν. Ἔκτοτε ὁ ἐκδοτικὸς οὗτος οἶκος ἀπέκτησε παγκόσμιον φήμην. Θ. Β.

— **Διδότος** (Didot), *Φραγκῖσκος-Ἀμβρόσιος*. Γάλλος ἐκδότης (1730—1804), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς χαράκτης καὶ χύτης τυπογραφικῶν στοιχείων, δώσας εἰς ταῦτα τοιαύτην καθαρότητα καὶ κομψότητα, ὥστε τὰ χυνόμενα εἰς τὸ ἐργαστήριόν του ἀνεγνωρίσθησαν παγκοσμίως ὡς τὰ ὡραιότερα πάντων τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, χρησιμοποιοῦνται δ' ἀκόμη ταῦτα καὶ σήμερον ἐν τῇ τυπογραφίᾳ. Ἐπενόησεν ἐπίσης τὸ σύστημα τῶν τυπογραφικῶν στιγμῶν καὶ τὸ λεγόμενον πιεστήριον «à un coup», τὸ ὁποῖον τάχιστα προήχθη τεραστίως. Ἔδωκε συνάμα εὐρυτάτην διάδοσιν εἰς τὸν χάρτην velin, λευκότατον χάρτην περγαμηνοειδῆ ἢ μοσχειοχάρτην, ὃς ἀπεκάλεσαν αὐτὸν οἱ Γάλλοι ἑλληνιστί, καθ' ὃ προερχόμενον ἐκ μοσχείου δέρματος. Τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ νέου τούτου προϊόντος τῆς

Digitized by Google

γαλλικῆς βιομηχανίας ὁ Φραγκῖσκος Διδότος ἤρξατο διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Κήπων» τοῦ Délille, ἥτις ἐθαυμάσθη τοσοῦτον, ὥστε ὁ κόμις τοῦ Ἀρτουά, ὁ κατόπιν βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος Ι', ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἔκδοσιν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ μυθιστορημάτων καὶ ποιήσεων ἐπὶ τοιούτου χάρτου εἰς μικρὸν 18ον σχῆμα. Ἡ συλλογὴ αὕτη κατέστη περιζήτητος καὶ φέρει ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Βουρβώνων. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' τῷ ἀνέθεσε τὴν ἔκδοσιν Γάλλων κλασσικῶν προωρισμένων διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ διαδόχου. Ἡ συλλογὴ αὕτη ἐξεδόθη εἰς 4ον, 8ον καὶ 18ον, θεωρεῖται δὲ ὡς μία τῶν ὡραιοτέρων ἐξ ὅσων παρήγαγεν ἡ τυπογραφικὴ τέχνη. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἐκδόσεών του, αἵτινες ἀπέβησαν σπανιώταται, εἶναι ἡ τοῦ Λόγγου εἰς δύο τόμους, τῆς «Ἐλευθερωθείσης Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τάσσου εἰς δύο ἐπίσης τόμους καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Ὁμήρου ὑπὸ τοῦ de Bitanbé εἰς δώδεκα τόμους. θ. Β.

—**Διδότου** *ὕψος [Τυπογρ.]*· βλ. Ντιντὸ *ὕψος*.

διδούνκουλος (ὁ) (Didunculus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *περιστεριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *διδούνκουλον τὸν ξυστρίρραμφον* (Didunculus strigirostris), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς νήσου τοῦ Μαυρικίου. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἔχει μῆκος καὶ ἀνάστημα ἰνδικοῦ ἀλέκτορος, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην καὶ ράμφος ἰσχυρόν, παχὺ καὶ λίαν ἐξωγκωμένον κατὰ τὸ ἄκρον του. Τὸ σῶμα εἶναι εὔρωστον, οἱ πόδες χονδροὶ καὶ γυμνοὶ πτερῶν καὶ φέρουσι μεγάλους δακτύλους μετὰ ἰσχυρῶν κυρτῶν ὀνύχων. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματος τῶν ἐνηλίκων πτηνῶν εἶναι μέλας, ἀνταυγάζων μεταλλικῶς κατὰ τὴν ράχιν καὶ καστανόφαιος κατὰ τὰ πλευρὰ καὶ τὴν κοιλίαν. Ἡ κεφαλὴ ἔχει χρυσοπράσινον χρωματισμὸν καὶ οἱ πόδες κιτρινέρυθρον. Ὁ διδούνκουλος κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ δὲ θήλεια γεννᾷ 3—5 ᾠά. Τρέφεται ἐκ διαφόρων σπόρων καὶ ζῇ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Δ. Ν. Π.

δίδραχμον (τό)· νόμισμα ἀξίας δύο δραχμῶν. —*[Νομ.]* Βλ. *δραχμή*.

Δίδυμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐν τοῖς στενοῖς τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἀπόληξις τοῦ φερωνύμου ὄρους τῆς χώρας τῶν Σαχαλιτῶν τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας (*Πτολεμ.* ΣΤ, ζ, 11), Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ρὰς Ἀλ Χάδδ* (Ras al Hadd, πλάτ. 22° 32' Β, μῆκ. 59° 48' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 10c: North east coast of Arabia), ἔχον μικρὸν χωρίον ἐκ καλυβῶν ἐν μέσῳ σπανοῦ φοινικῶνος (700 κάτοικοι), ἀνῆκον εἰς τὴν πολεμικὴν φυλὴν τῶν Μπενῆ Γαζάλ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Δίδυμα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Δίδυμοι.

—**Δίδυμα**, *Ἔξω— [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Χίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 278. Κεῖται ἐν πεδιάδι, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων καὶ φρεατίων ὑδάτων. Παράγει δημητριακά, μαστίχην καὶ ἀμύγδαλα. Μετὰ τῆς πρωτευούσης Χίου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμτ. 11). Δ. Ε. Μ.

—**Δίδυμα**, *Μέσα— [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Χίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται νοτίως τοῦ χειμάρρου Κάψαλος, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κάτοικοι (1928) 440. Τῷ 1881 ὑπέστη πλήρη σχεδὸν καταστροφὴν ἐκ σεισμῶν. Παράγει δημητριακά, ἐσπεριδοειδῆ, μαστίχην καὶ ἔλαιον. Μετὰ τῆς πρωτευούσης Χίου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 10). Βορειοανατολικῶς τοῦ χωρίου κεῖται ἡ γυναικεία μονὴ τῶν Χιλάνδρων (μοναχαὶ 26), ἧς ὁ ναὸς τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁσίας Ματρώνης τῆς Χιοπολίτιδος εἶναι παλαιότατος. Δ. Ε. Μ.

Δίδυμαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Νῆσοι δύο τῆς Αἰγύπτου ἐγγὺς τῆς Φάρου κείμεναι, ὡς ἐκ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων τοῦ Πτολεμαίου (Δ, ε, 76) προκύπτει. —2) Νησῖδες ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Γλαύκου καὶ πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ φερωνύμου ποταμοῦ. —3) Νησῖδες παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Τρωάδος. Σ. Ε. Λ.

Διδυμαῖον *[Ἀρχ.]*. Ναὸς καὶ μαντεῖον ἐν *Διδύμοις* Μ. Ἀσίας (βλ. λ. Δίδυμοι καὶ Βραγχίδαι).

Διδυμαῖος *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ ἐν Διδύμοις ἢ Βραγχίδαις λατρευομένου Ἀπόλλωνος, τοῦ ὁποίου τὸ λατρευτικὸν ἄγαλμα ἦτο ἔργον τοῦ Σικυωνίου χαλκοπλάστου Κανάχου (500 π. Χ.), τέχνης μᾶλλον προηγμένης τῶν ἀρχαϊκῶν κούρων. Πρὸς τιμὴν τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος ἐτελοῦντο τὰ *Διδύμεια*, ἑορτὴ γνωστὴ ἐξ ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Διδύμοις καὶ νομισμάτων τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (Βαλεριανοῦ καὶ Γαλλιηνοῦ) κοπέντων ἐν Μιλήτῳ, ἅτινα φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΔΙΔΥΜΕΙΑ ΜΙΛΗΣΙΩΝ ἐντὸς στεφάνου. Οἱ τελούμενοι κατὰ τὰ Διδύμεια, ἅτινα καὶ *Μεγάλα Διδύμεια* ἐκαλοῦντο, ἀγῶνες ἦσαν ἀγῶνες γυμνικοὶ ἰδίως, ἀλλ' ἐτελοῦντο κατ' αὐτὰ καὶ οἱ ἄλλοι συνήθεις ἀγῶνες. Ἐπὶ Κομμόδου τὰ Διδύμεια εἶχον μετονομασθῆ *Κομμόδεια*. ΚΑΨ.

διδύμανθον (τὸ) (Didymanthum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καυφορρσμιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

διδυμαρία *τῆς δαμασκηνέας* (Didymaria prunicola Cavara) *[Φυτοπαθ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑφομυκήτων*, οἰκογενείας τῶν *μυκηδινιδῶν*. Τὸ γένος διδυμαρία περιλαμβάνει εἴδη παράσιτα τῶν πρασίνων μερῶν τῶν φυτῶν, ἰδίως φύλλων. Τὰ γονίδια εἶναι ᾠοειδῆ, ὑελώδη, μονοτετμημένα. Τὰ περισσότερα εἴδη ζοῦν ἐπὶ αὐτοφυῶν φυτῶν. Ἡ διδυμαρία τῆς δαμασκηνέας προξενεῖ ἐπὶ τῶν φύλλων της κυκλικὰς κηλῖδας ὠχράς, διαμέτρου 4—6 χιλιοστ., συχνάκις συνενουμένας καὶ καταλαμβανούσας ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ φύλλου. Τὸ μυκήλιον ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτοτάτας ὑφὰς προχωρούσας μεταξὺ τῶν κυττάρων. Τὰ γονιδιοφόρα ἐξέρχονται ἀπὸ τὰ στομάτια τῆς κάτω ἐπιφανείας του φύλλου καὶ εἶναι λεπτά, ἐπιμήκη, μονοτετμημένα καὶ καταλήγουν εἰς μονήρες ἐλλειπτικὸν γονίδιον, μονοτετμημένον, ὀλίγον ἀπεστενωμένον εἰς τὴν τομὴν καὶ μεγέθους 12—17×5—9 μ. Ζημίαι μικραί. Ε. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Διδύμαρχος. Ποιητὴς τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς. Ἔγραψε «Μεταμορφώσεις» ἐκ τριῶν τοὐλάχιστον βιβλίων, ὡς καὶ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Πανὸς ἅπαντα μὴ διασωθέντα, καθὼς φαίνεται εἰς τὰ Ἀμβροσιανὰ σχόλια εἰς Θεόκριτον Ι, 3. Ι. Δ. Σ.

διδύμασπις (ἡ) (Didymaspis Egerton) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κεφαλασπιδῶν ὀστεοστράκων ἰχθύων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κεφαλικὴν ἀσπίδα ἔχουσαν κατὰ τὰ ἄκρα κερατοειδεῖς προεκτάσεις πολὺ μικράς. Ἐπίσης ἔφερον καὶ ὀπισθίαν πλάκα ἰσομεγέθη πρὸς τὴν κεφαλικήν, μετὰ τῆς ὁποίας ἦτο ἡνωμένη εἰς μίαν ᾠοειδῆ ἀσπίδα. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν κατωτέρων στρωμάτων τοῦ παλαιοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Διδύμεια (τὰ) *[Ἀρχ.]*· βλ. Διδυμαῖος.

διδυμέλλα *τῶν ἑσπεριδοειδῶν* (Didymella citri Noack) *[Φυτοπαθ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιροειδῶν*. Το γένος διδυμέλλαι περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη ζῶντα ἐπὶ τῶν κλάδων, φύλλων καὶ βλαστῶν δένδρων καὶ ποῶν μὲ μικρὰς ζημίας. Ἡ διδυμέλλα τῶν ἑσπεριδοειδῶν προκαλεῖ ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν πορτοκαλλεῶν ἐν Βραζιλίᾳ νόσον μὴ παρατηρηθεῖσαν ἐν Εὐρώπῃ. Ε. Τ. Ε.

Διδυμεύς Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Διδύμοις. Ἄλλως *Διδυμαῖος*.

Διδύμη *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀργολίδος ἐν τῇ Ἑρμιονίδι (κορυφή του: ὕψος 3541 ποδ. πλάτ. 37° 28' 2/3 Β, μῆκ. 23° 12' 3/4 Α, χάρτ. ἀγγλ. 1527: Hydra, Spezzia and Dnoko islands) ἀπολῆγον εἰς τὰ ἀκρωτήρια Θερμίσι καὶ Μουζάκι. Χρήσιμον γνώρισμα τοῖς παραπλέουσιν. Σ. Ε. Λ.

Διδύμη *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Νῆσος ἐν Γαδείροις (βλ. λ.). —2) Νῆσος ἐν τῇ συστάδι τῶν Λιπάρων (βλ. Αἰόλου *νῆσοι*), ἡ σύγχρονος *Σαλίνα*. —3) Ἀρχαία ὀνομασία τῆς νησῖδος *Γαϊδουρονήσι* (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β', σ. 400 β'). Σ. Ε. Λ.

διδύμη (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ εἰς τὴν ρίζαν φυτοῦ τινος τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν* καὶ πιθανώτερον εἰς τὸ εἶδος *ὄρχις ὁ γραπτὸς* (orchis picta), κοιν. *λαγονουρά*. Δ. Ν. Π.

διδύμια (τὰ) *[Ἀνατομ.]*. Τέσσαρα ὑποστρόγγυλα λοφίδια, εἰς ἃ διαιρεῖται ἡ ραχιαία ἐπιφάνεια τοῦ μέσου ἐγκεφάλου (τετραδύμου) διὰ δύο αὐλάκων, μιᾶς ὀβελιαίας καὶ ἑτέρας ἐγκαρσίας, τεμνομένων σταυροειδῶς. Τῶν λοφιδίων τούτων τὰ μὲν δύο πρόσθια, μείζονα καὶ ὑπόφαια ὄντα, καλοῦνται *ἄνω* ἢ *πρόσθια διδύμια*, τὰ δὲ δύο ὀπίσθια μικρότερα καὶ λευκότερα ὄντα, ὀνομάζονται *κάτω* ἢ *ὀπίσθια διδύμια* ἢ *γλουτία*. Τὰ πρόσθια διδύμια παριστῶσι τὰ πρωτογενῆ κέντρα τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, τὰ δὲ ὀπίσθια ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάπτυξις τούτων παραλλάσσει παρὰ τοῖς διαφόροις ζῴοις ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεως τῶν αἰσθητηρίων τούτων· διὸ ἐπὶ μὲν τῶν μηρυκαστικῶν καὶ τῶν τρωκτικῶν εὐμεγεθέστερα εἶναι τὰ πρόσθια διδύμια, ἐπὶ τῶν σαρκοφάγων τὰ ὀπίσθια, ἐπὶ δὲ τῶν πτηνῶν ἀντὶ τεσσάρων λοφιδίων ἀπαντῶσι δύο μόνον, ἀλλὰ λίαν εὐμεγέθη. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

διδυμία *κρυστάλλων [Ὀρυκτολ.]*. Τὸ φαινόμενον τῆς ἐμφανίσεως κρυστάλλων ὀρυκτοῦ ἢ οὐσίας τινὸς ὑπὸ μορφὴν διδύμων (βλ. λ.) *κρυστάλλων*. Γ. Κ. Γ.

Διδυμίδαι *[Ἀστρονομ.]*. Διάττοντες, ὧν τὸ ἀκτινοβόλον εὑρίσκεται ἐν τῷ ἀστερισμῷ τῶν Διδύμων (βλ. διάττοντες καὶ Δίδυμοι). Σ. Π.

διδυμίνη (ἡ) (Didymin) *[Φαρμακ.]*. Οὕτω καλεῖται ὀργανοθεραπευτικὸν σκεύασμα λαμβανόμενον ἐκ τῶν προηγουμένως ἀπολιπανθέντων, ξηρανθέντων καὶ εἶτα κονιοποιηθέντων ὄρχεων νεαρῶν ταύρων. Φέρεται εἰς δισκία, ὧν ἕκαστον ἀντιστοιχεῖ πρὸς 0,3 νωπῆς οὐσίας. Κ. Γ. Μ.

διδύμιον (τὸ) *[Χημ.]*. Μεταλλικὸν σῶμα ἀνακαλυφθὲν τῷ 1839 ὑπὸ τοῦ Μοζάντερ. Ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς στοιχεῖον· ὁ Ἄουερ φὸν Βέλσμπαχ ὅμως τῷ 1885 κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τοῦτο εἰς τὰ συνιστῶντα αὐτὸ στοιχεῖα *νεοδύμιον* καὶ *πρασεοδύμιον*. Τὸ *διδύμιον*, παριστώμενον διὰ τοῦ συμβόλου *Di*, ἐθεωρεῖτο δισθενές, ἀτομικοῦ βάρους 96, ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ἦτο τρισθενές, ἀτομικοῦ βάρους 144,78 ἢ 147. Ἐλαμβάνετο ὑπὸ τὴν μορφὴν κιτρινοχρόου μετάλλου πυκνότητος 6,54, ὀξειδουμένου εὐκόλως ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι καὶ καιομένου ἐν αὐτῷ εἰς θερμοκρασίαν 600°—800°. Συνοδεύει πάντοτε μετὰ τοῦ λανθανίου τὸ δημήτριον εἰς τὰ ὀρυκτὰ γαδολινίτην, ὀρθίτην, μοναζίτην, λανθανίτην κλπ. Ὁ χωρισμὸς τοῦ διδυμίου ἀπὸ τῶν δύο ἄλλων ἀνωτέρω ἀναφερθέντων μετάλλων εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσχερὴς καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἰμὴ μόνον μετὰ πολύπλοκον χημικὴν κατεργασίαν. Τὸ *ὀξείδιον τοῦ διδυμίου* εἶναι ἰσχυρὰ βάσις, ἥτις παρέχει μετ' ὀξέων συνήθως καλῶς κρυσταλλούμενα ἅλατα ἐρυθροῦ χρώματος· τὸ νιτρικὸν ἅλας μόνον σχηματίζει κυανοῦς κρυστάλλους. Τινὰ τῶν ἁλάτων του ἔχουσι τὴν τάσιν τοῦ σχηματισμοῦ διπλῶν ἁλάτων. Χαρακτηριστικὸν διὰ τὰ ἅλατα τοῦ διδυμίου εἶναι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ταινιῶν ἀπορροφήσεως ἐν τῷ φάσματι τοῦ διὰ διαλύματος αὐτῶν διελθόντος φωτός. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

—**διδύμιον** *σαλικυλικὸν* (Didymium salicylicum) *[Φαρμ. Χημ.]*· βλ. δυμάλη.

διδυμόβραγχος (ὁ) (Didymobranchus) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφινομιδῶν*. Χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τῶν κατὰ ζεύγη διατεταγμένων βραγχίων των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ὁ *διδυμόβραγχος ὁ κρυπτοκέφαλος* (Didymobranchus cryptocephalus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Χιλῆς. Δ. Ν. Π.

διδυμογαστὴρ (ὁ) (Didymogaster) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τυφιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *διδυμογαστέρα τὸν ἄγριον* (Didymogaster sylvaticus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρημικὰς ἐκτάσεις τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

διδυμόγλωσσον (τὸ) (Didymoglossum) *[Βοτ.]*. Γένος πτεριδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑμενοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

διδυμόγραπτος (ὁ) (Didymograptus) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τοὺς *ἀξονολιπεῖς γραπτολοειδεῖς γραπτολίθους*.

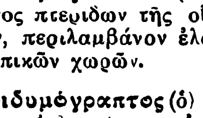

Ὁ *διδυμόγραπτος Murchisoni Beck.*
(Ἐκ στρωμάτων τῆς κάτω σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ Llandeilo Group τῆς Οὐαλίας.)

Αἱ ὁμοιόμορφοι κυψέλαι τῶν ζῴων τούτων ἦσαν διατεταγμέναι ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς δύο ἀτελῶν συμμετρικῶν κλάδων (βραχιόνων), οἱ ὁποῖοι ἤρχιζον ἐπεκτεινόμενοι ἀπό τινος ἀξονικοῦ ξιφιδίου (Sicula, ἐμβρυακῆς κυψέλης). Οἱ διάφοροι διδυμογραπτίδαι παριστῶσι πιθανῶς τὴν διβραχιονικὴν ἐξέλιξιν διαφόρων σειρῶν ἀρχικῶς πολυβραχιονικῶν (πολυκλάδων) μορφῶν. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων, τὰ ὁποῖα ἔζων κατὰ πολλὰ εἴδη, εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

διδυμόδους (ὁ) (Didymodus) *[Βοτ.]*. Γένος λειχήνων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχοστομιδῶν*. Οἱ λειχῆνες τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ περιστομίου των καὶ τοῦ λογχοειδοῦς σχήματός των. Γνωστὰ εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς ὀργιλώδη ἐδάφη καὶ ὀρεινοὺς τόπους ὑπὸ τὰς πέτρας συνήθως. Δ. Ν. Π.

διδυμόζωον (τὸ) (Didymozoon) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μονοστομιδῶν*. Οἱ σκώληκες τοῦ ζῴου τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς διατάξεως τῶν γεννητικῶν των ὀργάνων, ἅτινα διανοίγονται ἔμπροσθεν τοῦ φάρυγγος καὶ κατὰ τὸ πρόσθιον ἄκρον τοῦ σώματος. Ὁ ἐντερικὸς σωλὴν εἶναι διχαλωτός, τὸ σῶμα ἐπιμηκέστατον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς πεπτικῆς συσκευῆς διαφόρων ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

διδυμοθήκη (ἡ) (Didymotheque) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φυτολακιδῶν*. Αἱ διδυμοθῆκαι εἶναι πόαι ὑψηλαί, ἐνιαύσιοι ἢ πολυετεῖς, μὲ φύλλα στενότατα, ἐναλλασσόμενα, ἄνθη δίοικα καὶ κάψαν περικλείουσαν ἓν μόνον σπέρμα.

Δ. Ν. Π.

Δίδυμοι *['Αστρονομ.]*. Ἀστερισμὸς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, ἀποτελῶν τὸ τρίτον κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν δώδεκα ζῳδίων τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου. Κεῖται μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Καρκίνου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν τοῦ Ἡνιόχου, τοῦ Λυγκὸς καὶ τοῦ Μικροῦ Κυνὸς ἀφ' ἑτέρου, περιλαμβάνει δὲ κατὰ μὲν τὸν Argelander 53, κατὰ δὲ τὸν Heis 106 ἀστέρας, ἐξ ὧν οἱ δύο λαμπρότεροι καλοῦνται, ὁ μὲν *Κάστωρ*, ὁ δὲ *Πολυδεύκης*. Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι, ὅτι παρ' ὅλοις τοῖς λαοῖς, τόσον τοῖς παλαιοῖς ὅσον καὶ τοῖς νεωτέροις, ὁ ἀστερισμὸς φέρει ὀνόματα τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν οἱ Δίδυμοι ἦσαν τέκνα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λήδας καὶ ἀδελφοὶ τῆς ὡραίας Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ Τυνδάρεω, βασιλέως τῆς Σπάρτης. Ἐντεῦθεν παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσι φέρονται ὡς *Τυνδαρίδαι*, ἢ *Δίδυμοι Λάκωνες*. Ὁ Ὁράτιος καλεῖ τὸν ἀστερισμὸ clarum Tyndaridae Sidus καὶ ὁ Ὀβίδιος Oebalii ἢ Oebalidae ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πάππου των, βασιλέως τῆς Σπάρτης, διάφοροι δὲ Λατῖνοι Gemi num Astrum, Ledaei Fratres ἢ Juvenes, Le daeum Sidus, Spartana suboles ἐκ τῆς πατρίδος τῆς μητρός των, Cygno generati, ὡς γεννηθέντες ὑπὸ τοῦ Διός, λαβόντος τὴν μορφὴν Κύκνου, Pueri Tyndarii καὶ Phoebi Sidus (παρὰ Μανιλίῳ) ὡς ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν προστασίας τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀλλαχοῦ φέρονται οἱ Δίδυμοι ὡς *Ἀπόλλων* καὶ *Ἡρακλῆς*, ἢ *Τριπτόλεμος* καὶ *Ἰάσων* ἢ *Θησεὺς* καὶ *Πυρίθοος*.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν οἱ Δίδυμοι ἦσαν ὁ Ἀμφίων καὶ ὁ Ζῆθος, οἱ υἱοὶ τῆς Ἀντιόπης καὶ θεμελιωταὶ τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν. Ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐκαλοῦντο *Ἄνακες*, ὅπερ ταὐτόσημον πρὸς τὸ παρὰ Κικέρωνι Anaces, ὑπὸ δὲ τοῦ Θεοδωρήτου *Ἐφέστιοι*. Προσέτι ὡς ἐκ τῆς ἐν Σαμοθράκῃ λατρείας τῶν Καβείρων φέρονται ἐνιαχοῦ ὡς Dii Samothraces ἢ Dii Germani. Ὁ Πλίνιος, ἀναφέρει αὐτοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Castores, ὁ δὲ Statius ὡς alter Castor, ὡς ἐκ τῆς ἐναλλὰξ ἐπανόδου αὐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. Κοινότερον ἐν τούτοις ἐφέροντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὡς *Διόσκουροι*. Ἐπειδὴ οἱ Δίδυμοι, ἀκολουθήσαντες τοὺς Ἀργοναύτας, ἔσωσαν τὴν Ἀργώ, ὅταν αὕτη κατὰ τὴν ἐπιστροφήν της ἐκινδύνευσε νὰ καταποντισθῇ, διὰ τοῦτο ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης ἐθεωροῦντο προστάται τῶν ναυτικῶν. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Ἀπόλλων ἀκούσας κατὰ τὴν τρικυμίαν τὸν Ὀρφέα νὰ κρούῃ τὴν λύραν του, ἔσπευσε πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἀργοῦς καὶ ἡ τρικυμία κατέπαυσεν ἐμφανισθέντων δύο ἀστέρων ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν Διοσκούρων. Ἐντεῦθεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκαλοῦντο διόσκουροι τὰ ἠλεκτρικῆς προελεύσεως φῶτα, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ τρικυμίας ἐμφανίζονται εἰς τὸ ἄκρον τῶν ἱστῶν τῶν πλοίων, τὰ κοινῶς σήμερον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ναυτικῶν καλούμενα «τελώνια» ἢ καὶ «φῶτα τῆς Ἁγίας Ἑλένης», κατὰ τροποποίησιν ἀρχαίας δοξασίας, καθ' ἥν, ἐὰν ἐνεφανίζετο ἓν μόνον τοιοῦτον φῶς, ἐθεωρεῖτο ὅτι παρίστα τὴν ὡραίαν Ἑλένην καὶ ἡρμηνεύετο ὡς κακὸς οἰωνός. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων αἱ δοξασίαι αὗται μετεδόθησαν καὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἵτινες ἐκόσμουν τὰ πλοῖά των μὲ ὁμοιώματα τῶν Διοσκούρων, ὡς προστατῶν τῶν ναυτιλλομένων. Ὡ μάλιστα ἀναφέρεται εἰς τὰς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», τὸ πλοῖον ὅπερ μετέφερε τὸν ἀπόστολον Παῦλον εἰς Ἰταλίαν ἔφερεν εἰς τὴν πρῷραν τὸ ἔμβλημα τῶν Διοσκούρων. Τόσον οἱ Ἕλληνες ὅσον καὶ οἱ Ρωμαῖοι, οὐ μόνον ὡρκίζοντο εἰς τοὺς Διδύμους, ἀλλὰ καὶ ἐπεκαλοῦντο αὐτοὺς ἐν κακοκαιρίᾳ καὶ ἐν πολέμῳ, διότι ὁ μὲν Κάστωρ ἐφημίζετο ὡς ἱππεύς, ὁ δὲ Πολυδεύκης ὡς δεινὸς παλαιστής.

Εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ὁ ἀστερισμὸς παρίστατο διὰ δύο ἀστέρων ἄνωθεν πλοίου, ἐπειδὴ δὲ ἐθεωροῦντο οἱ Δίδυμοι ὡς προστάται τῆς Ρώμης, εἰς ὅλα τὰ πρῶτα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας εἰκονίζοντο ὡς δύο νέοι ἔφιπποι μὲ φοινικοῦς καλύπτρας, παριστῶσας τὰ κελύφη τῶν ᾠῶν τοῦ Κύκνου, ἐξ ὧν ἐξῆλθον. Παρομοίας παραστάσεις ἀπαντῶμεν περὶ τὸ 300 π. Χ. εἰς τὰ νομίσματα τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Μεγάλης Ἑλλάδος, ὡς καὶ εἰς τὰ τοῦ Ρηγίου καὶ τῆς Βακτρίας. Ἐκ τῶν λοιπῶν λαῶν οἱ Αἰγύπτιοι ἐθεώρουν τοὺς Διδύμους συμβολίζοντας τὸν Ὧρον, τὸν πρεσβύτερον καὶ τὸν νεώτερον, ἢ τὸν Harpechruti, τὸν παρ' Ἕλλησιν Ἁρποκράτην, ἀλλαχοῦ δὲ παρίστων αὐτοὺς ὡς βλαστάνοντα φυτά. Οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Χαλδαῖοι παρίστων τοὺς Διδύμους ὡς ἐρίφια ἀκολουθοῦντα τὸν Ἡνίοχον. Οἱ Ἰνδοὶ ἐκάλουν αὐτοὺς Ashwin, ἤτοι Ἱππεῖς, ἢ Mithuna, ἤτοι Νέος καὶ Νέα, ἐξ οὗ κατὰ παραφθορὰν ἡ ὀνομασία Jituma ἢ Tituma. Εἰς βουδικὸν ζῳδιακὸν κύκλον εἰς τὴν θέσιν τῶν Διδύμων ἀπαντᾷ γυνὴ κρατοῦσα χρυσοῦν σχοινίον. Τέλος οἱ μὲν Τύριοι ἐκάλουν αὐτοὺς Tome, οἱ Ἰουδαῖοι *Συμεὼν* καὶ *Λευΐ*, οἱ Πέρσαι Du Paikar ἢ Do Patkar, δηλαδὴ δύο πρόσωπα, καὶ οἱ Ἄραβες Al Tau'aman ἢ Al Burj al Jauza, ὅθεν τὸ παρὰ Bayer Algense καὶ τὸ παρὰ Riccioli Elgeuzi καὶ Gieuz. Ἐν τῇ «Ἀλμαγέστῃ» τοῦ 1515 φέρονται ὑπὸ τὸ ἀνεξήγητον ὄνομα Alioure, ληφθὲν ἐκ προγενεστέρας ἐκδόσεως τῶν «Ἀλφονσείων πινάκων». Ἐν τῇ βενετικῇ ἐκδόσει τοῦ Albumasar, 1489, παρίστανται ὡς ζεῦγος γυμνῶν καθημένων, μὲ τὰς χεῖρας ἐκτεταμένας ἐπὶ τῶν ὤμων ἀλλήλων, εἰς δὲ τὸ χειρόγραφον τοῦ Leiden ὡς δύο νέοι γυμνοὶ φέροντες φρυγικὰς καλύπτρας καὶ κρατοῦντες ὁ εἷς ῥόπαλον, ὁ δ' ἕτερος δόρυ. Ὁ Καίσιος καλεῖ αὐτοὺς υἱοὺς τῆς Ρεβέκας, *Ἰωνάθαν* καὶ *Δαυΐδ*, παρ' ἄλλοις δὲ Χριστιανοῖς συγγραφεῦσι φέρονται ὡς *Ἀδὰμ* καὶ *Εὔα*, ὅπως εἰκονίζονται εἰς τοὺς «Ἀλφονσείους πίνακας» καὶ ὡς ἀπὸ χιλιετηρίδων παρίστανται εἰς τὰ εὑρήματα τοῦ Denderah. Εἴς τινας μεσαιωνικοὺς χάρτας ὁ ἀστερισμὸς καλεῖται Duo Pavones, πιθανῶς κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ, διότι οἱ Ἄραβες τῆς ἐρήμου ἐφαντάζοντο ἀντὶ τῶν Διδύμων δύο ταώς. Κατὰ τὸν Albumasar οἱ Δίδυμοι ἐν τῇ ἀστρολογίᾳ ἔδιδον εἰς τὸν γεννώμενον ὑπὸ τὸ ζῴδιον αὐτῶν ἀγαθότητα, ἐλευθεροφροσύνην, ἀφοσίωσιν καὶ εὐρύτητα πνεύματος. Κατὰ τοὺς Κινέζους, οἵτινες ἐκάλουν τὸν ἀστερισμὸν τοῦτον Shih Chin, ἤτοι πίθηκον, ἡ ἐν αὐτῷ παρουσία τοῦ Ἄρεως προεσήμαινε πόλεμον καὶ σιτοδείαν.

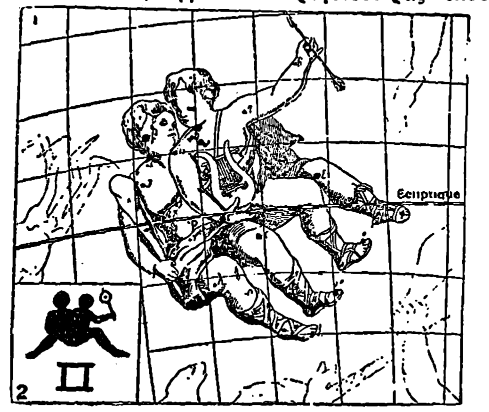

1) Οἱ Δίδυμοι ὅπως παρίστανται εἰς τὸν ἄτλαντα τοῦ Flamsteed. 2) Συνθηματικὴ παράστασις τῶν Διδύμων ἐπὶ τοῦ ζῳδιακοῦ.

Ἐκ τῶν ἀστέρων τῶν Διδύμων κυριώτεροι εἶναι:

Ὁ α ἢ *Κάστωρ*, παρ' Ὀβιδίῳ Eques καὶ παρ' Ἕλλησιν ἐνίοτε *Ἀπόλλων*, ἐξ οὗ κατὰ παραφθορὰν τὰ Aphellon, Aphellar, Appellar, Avellar, Avelar, Anelar, Anhelar. Παρὰ Bayer φέρεται ὡς Rasalgeuze καὶ παρὰ Riccioli ὡς Algeuze ἢ Elgiautzi. Ἂν καὶ φέρεται ὡς πρῶτος ἐν τῷ ἀστερισμῷ, ἐν τούτοις εἶναι κατὰ μέγεθος μικρότερος τοῦ Πολυδεύκους ἢ β Διδύμων. Ὡς φαίνεται, διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐπῆλθε μεταβολὴ τῆς λαμπρότητος τῶν ἀστέρων τούτων. Ὁ Κάστωρ εἶναι διπλοῦς ἀστήρ· τὸ ἓν τῶν μελῶν ἔχει μέγεθος 2,7 καὶ τὸ ἕτερον 3,7. Ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ συνοδοῦ, ἣν τὸ πρῶτον παρετήρησεν ὁ Bradley μεταξὺ 1718 καὶ 1759, μετὰ δεκαετίαν δὲ ὁ Rev. John Michell καὶ περὶ τὰ 1802 ὁ Sir William Herschell, ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἡ στενὴ σχέσις μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ συστήματος καὶ συγχρόνως ἡ ὕπαρξις διπλῶν ἀστέρων. Ἡ περίοδος τοῦ διπλοῦ τούτου ἀνέρχεται εἰς 250—300 ἔτη, καὶ τὸ φάσμα του εἶναι τοῦ Σειριακοῦ τύπου. Τῷ 1895 ὁ Belopolsky ἀνεκάλυψεν ὅτι ὁ κύριος ἀστὴρ εἶναι φασματοσκοπικῶς διπλοῦς, μὲ περίοδον μικροτέραν τῶν 3 ἡμερῶν, τῷ δὲ 1888 ὁ Barnard ἀνεῦρεν εἰς ἀπόστασιν 1° περίπου ἀπ' αὐτοῦ πέντε νέους νεφελοειδεῖς.

Ὁ β ἢ *Πολυδεύκης*, μεγέθους 1,1. Ὑπὸ τοῦ Ὀβιδίου καλεῖται Pugil ἢ Pollux καὶ Polluces, ὡς συνοδὸς δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐλέγετο καὶ *Ἡρακλῆς* ἢ *Ἡρακλέης*, ἐξ ὧν τὰ Abrachaleus, Aracaleus καὶ τὰ παρὰ Grotius Iracleus, παρὰ Hyde Heraclis καὶ παρὰ Riccioli Garacles Elhakaac καὶ Keiph Altsuman. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὠνομάζετο Al Thani al Dhira, ἤτοι ὁ δεύτερος τῶν προσθίων ποδῶν μεγάλου Λέοντος, ὃν οἱ νομάδες τῆς ἐρήμου ἐσχημάτιζον ἐκ τῶν ἀστέρων τῶν Διδύμων καὶ ἄλλων πέριξ ἀστερισμῶν. Βραδύτερον ἐλέγετο Al Ras al Jauza, ἡ κεφαλὴ τῶν Διδύμων, ὅθεν τὸ εἰς τοὺς «Ἀλφονσείους πίνακας» Rasalgeuse Rasalgenze καὶ Rasalgause. Ὁ ἀστὴρ οὗτος ἔχει φάσμα ἡλιακόν, παράλλαξιν 0'',057 καὶ ἀπομακρύνεται ἀφ' ἡμῶν μὲ ταχύτητα 2 χμ. περίπου κατὰ δευτερόλεπτον, ἐνῷ ὁ Κάστωρ πλησιάζει κατὰ 30 χμ.

Ὁ γ Διδύμων, μεγέθους 2,2, ἐκαλεῖτο Almeisan, Alpisan, Almeisam, Almisam ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ Al Maisan, ἤτοι ὑπερηφάνως βαδίζων, καὶ παρὰ Riccioli Elnenaat καὶ Alhena.

Ὁ δ, μεγέθους 3,8 μετὰ συνοδοῦ 8ου μεγέθους ἐλέγετο Wasat ἢ Wesat ἐκ τοῦ Al Wasat, ἤτοι μέσος τοῦ ἀστερισμοῦ. Βορείως τοῦ ἀστέρος τούτου κεῖται τὸ ἀκτινοβόλον τῶν Διδυμιδῶν.

Ὁ ε διπλοῦς (3,4 καὶ 9,5) ἐκαλεῖτο Mebsuta ἐκ τοῦ Al Mabsutat ἤτοι προτεταμένος, καὶ κατὰ παραφθορὰν Meloucta, Mebusta Meboula, Menita, Mesoula καὶ Mibwala.

Ὁ ζ ἐκ τοῦ Al Makbudah, ἤτοι συνεσταλμένος, ἢ ἐκ τοῦ Al Mutakabbidah, ἤτοι μεσουρανῶν, φέρεται ἤδη ὡς Mekbuda. Ὁ ἀστὴρ οὗτος εἶναι μεταβλητός, μὲ περίοδον 10 περίπου ἡμερῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων κυμαίνεται ἀπὸ 3,7 εἰς 4,5 μέγεθος. Ἡ μεταβλητότης του ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ J. Smidt τὸ 1847. Κατὰ τὸν Lockyer πρόκειται περὶ φασματοσκοπικῶς διπλοῦ.

Ὁ η εἶναι μεταβλητὸς καὶ διπλοῦς (3,2 ἕως 3,7 ὁ κύριος ἀστὴρ καὶ ὁ συνοδὸς 9ου μεγέθους). Εἴς τινας χάρτας φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Propus ἐκ τῆς παρ' Ἱππάρχῳ καὶ Πτολεμαίῳ ὀνομασίας αὐτοῦ *Πρόπους*, ὅθεν τὸ λατινικὸν Praepes, τὸ παρὰ Riccioli *Πρόπος* καὶ παρὰ Πέρσαις Pish Pai. Παρὰ Ὑγίνῳ λέγεται *Τρόπος* (Tropus), ἐκ τοῦ ὅτι παρὰ τὸ σημεῖον τοῦτο κατὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον ὁ Ἥλιος τρέπεται πρὸς τὸ νότιον ἡμισφαίριον. Ἤδη τὸ σημεῖον τροπῆς κεῖται μᾶλλον ἐγγὺς τοῦ γ Διδύμων, ἀνατολικώτερον τοῦ η. Ἡ περιοδικότης τῆς λάμψεως αὐτοῦ ἀνεκαλύφθη ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ J. Smidt τῷ 1865. Παρὰ τὸν ἀστέρα τοῦτον ὁ Sir W. Herschell ἀνεκάλυψε τὸν πλανήτην Οὐρανὸν τῇ 13 Μαρτίου 1781.

Ι. Π.

Δίδυμοι ἢ *Δίδυμα ['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μ. Ἀσίας. Ἔκειτο πρὸς Ν. τῆς Μιλήτου καὶ εἰς ἀπόστασιν 18 χιλιομέτρων ἀπ' αὐτῆς. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχε τὸ περιώνυμον ἱερὸν τοῦ *Διδυμαίου* ἢ τοῦ ἐν Βραγχίδαις Ἀπόλλωνος, μετὰ μαντείου ἐν αὐτῷ, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀρχαιότερον τῆς κτίσεως τῆς Μιλήτου, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήχθη. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων Διδύμων ἔχει κτισθῆ σήμερον τὸ χωρίον *Γέροντας*. [Περὶ τῆς τύχης τοῦ ἱεροῦ τούτου βλ. λ. Βραγχίδαι τ. Ζ' σ. 741 α'.]

ΚΑΨ.

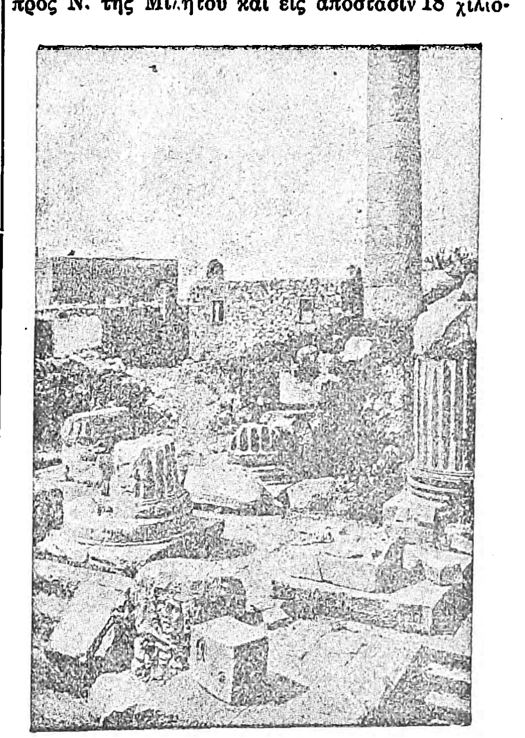

Ἐρείπια τοῦ ἐν Διδύμοις ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

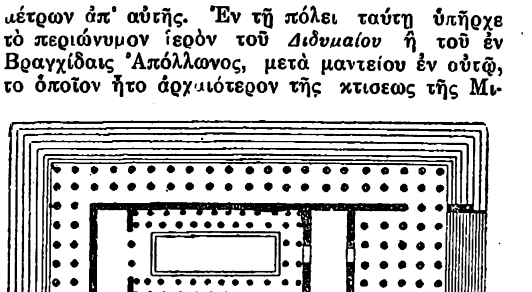

Σχεδιάγραμμα τοῦ ἐν Διδύμοις ναοῦ.

Δίδυμοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Διδύμων τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 1017. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Αὐγὸν* (κάτ. 13), *Δουκαῖτη* (κάτ. 145) καὶ *Ράδον* (κάτ. 98). Οἱ Δίδυμοι κεῖνται εἰς τὸ κέντρον κοιλάδος περικλειομένης γύρωθεν ὑπὸ τῶν ὀρέων Διδύμου (1076 μ.) καὶ Γκέλμπεσι (780 μ.), ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται διὰ φρεάτων. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακὰ

Digitized by Google

καὶ ὀπώρας, ἔχει δὲ καὶ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν. Μετὰ τοῦ Κρανιδιου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 12), διὰ βατῆς ὁδοῦ μετὰ τῆς Ἑρμιόνης (ὥρ. 3) καὶ τοῦ Ναυπλίου (ὥρ. 10). Δ. Ε. Μ.

— **Δίδυμοι** *κόλποι [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Αἱ μεταξὺ τῶν συγχρονων ἀκρωτηρίων Βαμβακιὰ καὶ Κάβο Σίδερο τῆς ΒΑ Κρήτης σχηματιζόμεναι ἑκατέρωθεν τοῦ κόλπου τῆς Σητείας ἀμφίδυμοι κολπώσεις, ὡς τοῦτο σαφῶς προκύπτει ἀπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (Ε,75). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Δίδυμοι** *λόφοι [Στρ. Ἱστ.]*. Ἀπεκαλοῦντο οὕτω κατα τὴν διάρκειαν τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας δύο παρακείμενοι, σχεδὸν ἰσοϋψεῖς λόφοι, δυτικῶς τοῦ *Μπασρίκιοϊ* (ἀρχαίας Βινδίας), παρὰ τὸ Πολατλί, ἐπὶ τῆς πρὸς Ἄγκυραν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Τὸ ὀροπέδιον Μπασρίκιοϊ καὶ βορειοδυτικώτερον τὰ περὶ τὸ Γόρδιον ὑψώματα ἀπετέλουν τὸ ἄκρον δεξιὸν τῆς ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου ἀμυντικῆς τοποθεσίας, ἣν κατέλαβεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατ' Αὔγουστον 1921 Τοὺς Διδύμους λόφους ἐπιτεθεῖσα εἶχε τότε καταλάβει ἡ VII μεραρχία πεζικοῦ τοῦ Γ' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, ἐκδιώξασα ἐκεῖθεν τοὺς ἀμυνομένους καὶ ἐγκατέστησεν ἐπ' αὐτῶν το 23ον σύνταγμα πεζικοῦ αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, δι' αἰφνιδίας προσβολῆς, ἀπώθησαν τῇ 29ῃ Αὐγούστου 1921 ἀπὸ τῶν Διδύμων λόφων τὸ 23ον ἑλληνικὸν σύνταγμα πεζικοῦ. Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

διδυμόκαρπα (τὰ) *[Βοτ.]*. Ὀνομασία τῶν φυτῶν ἅτινα φέρουσι διπλοῦς καρπούς. Δ. Ν. Π.

διδυμόκαρπος (ὁ) (Didymocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν της οἰκογενείας τῶν *γεσνεριοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Ἀσίαν. Δ. Ν. Γ.

διδυμοκυρτὶς (ἡ) (Didymocyrtis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενειας τῶν *πολυσφαιριδῶν*. Ζῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Δίδυμον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Γαλατίας τῆς Μικρασιατικῆς (*Πτολεμ.* Ε, β, 13) μεταξὺ τοῦ ὄρου Γίγαντες καὶ τοῦ λόφου τῶν Κελαινῶν, ὡς ἐκ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων τοῦ Πτολεμαίου (Ε, δ, 4) προκύπτει. Σ. Ε. Λ.

— **Δίδυμον** *[Γεωγρ.]* Ὄρος τῆς Ἀργολίδος ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Ἑρμιονίδος, ἣν διασχίζει καθ' ὅλον τὸ πλάτος της ἀπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ μέχρι τοῦ Ἀργολικοῦ. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή του ἔχει ὕψος 1076 μ. —Μ.

— **Δίδυμον** *[Γεωγρ.]* Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν τῇ περιφερείᾳ Νίκης τοῦ τότε νομοῦ Ἀδριανουπόλεως χωρίον *Ὀγοὺλ-Πασᾶ*. Τοῦτο τῷ 1920 ἠρίθμει 894 κατοίκους.

— **Δίδυμον** *τεῖχος [Γεωγρ.]* βλ. Διδυμότειχον.

δίδυμον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶν ὄργανον φυτοῦ και ἰδίως ὁ ἀνθήρ, ὅταν ἀποτελῆται ἐκ δύο λοβίων συμμετρικῶς διατεταγμένων ἑκατέρωθεν τῆς διαμέσου γραμμῆς. Δ. Ν. Π.

διδυμοπάναξ (ὁ) (Didymopanax) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραλιοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα μὲ φύλλα ἁπλᾶ ἢ σύνθετα καὶ ἄνθη κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα. Γνωστὰ ἀρκειὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καλλιεργούμενα πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

διδυμοπλεξὶς (ἡ) (Didymoplexis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας λεπτοτάτας, ἀφύλλους καὶ μὲ μικρότατα ἄνθη, ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν και τῆς Ὠκεανίας. Δ. Ν. Π.

δίδυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), πληθ *δίδυμοι*· δύο ὁμοῦ, οἱονεὶ συμφυεῖς, διπλοῖ, δύο ὁ ἕτερος παρὰ τῷ ἑτέρῳ ὡς ἓν ὅλον: «δίδυμοι αὐλοί», «οἱ δίδυμοι» οι ὄρχεις· || «δίδυμοι ἀδελφοί» οἱ ἐν τῇ αὐτῇ γαστρὶ συγχρόνως ἀναπτυχθέντες, «δίδυμα κάρυα,—κεράσια κττ.» δύο κάρυα, — κεράσια κτλ., ἐκ τοῦ αὐτοῦ μίσχου ἐξαρτώμενα, κοιν. *διπλάρια* ἢ *μπινάρια*: «ἔκαμε—, γέννησε δίδυμα», «τὰ κάμνει δίδυμα» · || ἀπὸ τοῦ πληθ. ἀριθμοῦ ὁ ἑνικὸς *δίδυμος*· ὁ ἕτερος τῶν δύο διδύμων, κοιν. *διπλάρης* ἢ *μπινάρης*.

— **δίδυμοι** *ἀδένες*· οἱ ἀδένες τῶν ὄρχεων καὶ αὐτοι οὗτοι οἱ ὄρχεις.

— **δίδυμοι** *μύες [Ἀνατομ.]*. Οὗτοι εἶναι δύο μύες παρακολουθοῦντες τὸν ἔσω θυρεοειδῆ μῦν μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θυρεοειδοῦς τμήματος τῆς πυέλου ἔξοδον αὐτοῦ. Ὁ ἄνω δίδυμος μῦς ἐκφύεται ἐκ τῆς ἐλάσσονος ἰσχιακῆς ἀκάνθης· ὁ κάτω ἐκ τοῦ ἰσχιακοῦ κυρτώματος. Ἀμφότεροι καταφύονται εἰς τὸν μείζονα τροχαντῆρα τοῦ μηριαίου ὀστοῦ. Διεργοῦσι δὲ τὴν ἐπι τὰ ἔξω στροφὴν τοῦ μηροῦ καὶ ἐννευροῦνται ὑπὸ κλάδων τοῦ ἱεροῦ πλέγματος. Μ. Ν. Κ.

— **δίδυμος** *ἀτμομηχανὴ* (Zwillingsmaschine) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω, συντόμως, ἐμβολοφόρος ἀτμομηχανὴ μὲ ἕνα ἄξονα καὶ δύο κυλίνδρους, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων λειτουργεῖ ὁ ἀτμὸς ἀνεξαρτήτως. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν δικυλίνδρων διπλῆς ἀποτονώσεως ἀτμομηχανῶν, ἐν αἷς ὁ ἀτμὸς λειτουργεῖ διαδοχικῶς εἰς τοὺς δύο κυλίνδρους, ὁδηγούμενος μετὰ τὴν ἐκροήν του ἐκ τοῦ πρώτου κυλίνδρου εἰς τὸν δεύτερον πρὸς τελειοτέραν ἐκμετάλλευσιν. Ὁ ὅρος δὲν χρησιμοποιεῖται προκειμένου περὶ δικυλίνδρων ἐμβολοφόρων μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως, ἐπειδὴ εἰς ταύτας πάντοτε ὁσοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ κύλινδροι, τὸ λειτουργοῦν μέσον, ὁ ἀήρ, ἐνεργεῖ ἐν ἑκάστῳ κυλίνδρῳ χωρὶς νὰ ἔρχεται ἐν ἐπαφῇ πρὸς τοὺς λοιποὺς κυλίνδρους. Α. Μ.

— **δίδυμος** *κρύσταλλος* (Zwillinge Krystall, macle) *[Ὀρυκτολ.]*. Κρύσταλλος ὀρυκτοῦ τινος, ἀποτελούμενος ἐκ δύο ὁμοίων κρυστάλλων, συμμετρικῶς καὶ καθ' ὡρισμένον νόμον συνηνωμένων μεταξύ των. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν διδύμων κρυστάλλων εἶναι, ὅτι παρουσιάζουν συμμετρίαν εἰς βαθμὸν ἀνώτερον τῆς τῶν ἁπλῶν κρυστάλλων ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι συντεθειμένοι. Ἔχουν πάντοτε ἀνὰ μίαν ὁμοίαν ἕδραν κοινὴν καὶ συχνὰ ἐπίσης ἀνὰ μίαν δίεδρον, ὡς ἐπίσης συνήθως καὶ ἀνὰ μίαν ὁμοίαν ζώνην ἑδρῶν κοινήν.

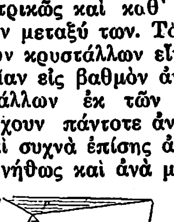

Σχ. 1. — *Δίδυμος κρύσταλλος ἐπαφῆς τοῦ ὀρυκτοῦ χαλκοπυρίτου.*

Διὰ τοῦ σχηματισμοῦ διδύμων κρυστάλλων εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν τὰ ἀκόλουθα: 1) Ἐνῷ οἱ ἁπλοῖ κρύσταλλοι δὲν ἔχουν κέντρον συμμετρίας, ὁ ἐκ δύο τοιούτων προκύπτων δίδυμος ἀποκτᾷ κέντρον συμμετρίας. 2) Εἰς τὸν προκύπτοντα δίδυμον γεννᾶται νέος ἄξων συμμετρίας. 3) Ἀντὶ ἑνὸς ἄξονος συμμετρίας, ὑπάρχοντος εἰς τοὺς ἁπλοῦς κρυστάλλους, δημιουργοῦνται εἰς τοὺς ἐκ τοιούτων ἁπλῶν κρυστάλλων προκύπτοντας διδύμους περισσότεροι ἄξονες. 4) Εἰς τοὺς διδύμους δημιουργεῖται καὶ νέον ἐπίπεδον συμμετρίας. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι εἰς τοὺς διδύμους κρυστάλλους γεννῶνται νέα στοιχεῖα συμμετρίας, μὴ ὑπάρχοντα εἰς τοὺς ἁπλοῦς. Τὰ νέα ταῦτα στοιχεῖα καλοῦνται ἀναλόγως, κέντρον διδυμίας, ἄξων διδυμίας, ἐπίπεδον διδυμίας. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς συμφύσεως τῶν δύο ἁπλῶν κρυστάλλων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται εἷς δίδυμος, δὲν χρειάζεται νὰ συμπίπτῃ μὲ τὸ ἐπίπεδον διδυμίας. Δὲν πρέπει γενικῶς νὰ εἶναι ἐπίπεδον, ἀλλὰ δύναται νὰ εἶναι καὶ οἵα δήποτε καμπυλωτὴ ἐπιφάνεια.

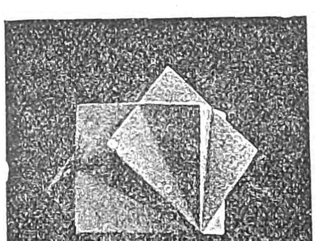

Σχ. 2.—*Δίδυμος κρύσταλλος διασταυρώσεως τοῦ ὀρυκτοῦ φθορίτου.*

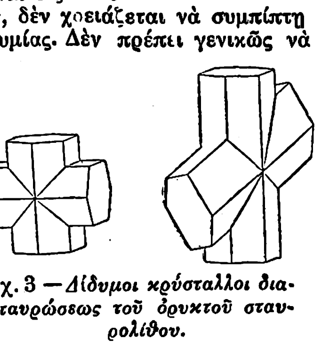

Σχ. 3 —*Δίδυμοι κρύσταλλοι διασταυρώσεως τοῦ ὀρυκτοῦ σταυρολίθου.*

Δεξιὰ ὁ καλούμενος «σταυρὸς τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου» καὶ ἀριστερὰ ὁ «σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ».)

Οἱ δίδυμοι κρύσταλλοι, ἀναλόγως τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ δύο ἁπλοῖ κρύσταλλοι συνενοῦνται πρὸς ἀποτέλεσιν τῶν διδύμων διακρίνονται: α') Εἰς διδύμους ἐπαφῆς, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ δύο κρύσταλλοι ἐφάπτονται κατὰ ἓν ἐπίπεδον (σχ. 1). β') Εἰς διδύμους διασταυρώσεως, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ δύο κρύσταλλοι διασταυροῦσιν ἀλλήλους, οὕτως ὥστε σχηματίζονται ἐξέχουσαι καὶ εἰσέχουσαι γωνίαι (σχ. 2 καὶ 3). γ') Εἰς διδύμους διεισδύσεως, εἰς τους ὁποίους οἱ δύο κρύσταλλοι διασταυροῦσιν ἀλλήλους κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ σχηματίζωνται προεξέχουσαι καὶ εἰσέχουσαι γωνίαι (σχ. 4).

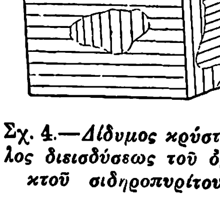

Σχ. 4.—*Δίδυμος κρύσταλλος διεισδύσεως τοῦ ὀρυκτοῦ σιδηροπυρίτου.*

Πολλάκις εἰς τοὺς δύο κρυστάλλους τοῦ διδύμου προστίθεται καὶ τρίτος ἢ καὶ τέταρτος ἢ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὅμοιοι κρύσταλλοι κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε νόμον. Γεννῶνται τότε ἀντιστοίχως οἱ τρίδυμοι, οἱ τετράδυμοι, οἱ πολύδυμοι κρύσταλλοι. Γ. Κ. Γ.

— **δίδυμος** *κύησις [Φυσιολ.]*. Αὕτη παράγεται διὰ τῆς γονιμοποιήσεως δύο συγχρόνως ᾠαρίων ἢ καὶ ἑνὸς μόνον ᾠαρίου· δι' ὃ καὶ διαιρεῖται εἰς *διῳογενῆ* (binovular) καὶ εἰς *μονῳογενῆ* (uniovular)· ἡ πρώτη εἶναι πολλῷ συχνοτέρα τῆς δευτέρας. Τὰ κατὰ τὴν διῳογενῆ κύησιν γονιμοποιούμενα δύο συγχρόνως ᾠάρια προέρχονται, ὁτὲ μὲν ἐξ ἑκατέρας τῶν ᾠοθηκῶν, ὁτὲ δὲ ἀμφότερα ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ᾠοθήκης. Τὰ διῳογενῆ δίδυμα φθάνουσι συνήθως μέχρι τοῦ τέρματος τῆς κυήσεως καὶ γεννῶνται κατὰ πάντα ὑγιᾶ. Τὸ βάρος αὐτῶν εἶναι μεῖζον τῶν τῆς μονῳογενοῦς κυήσεως διδύμων, τὸ δὲ γένος ὁτὲ μὲν εἶναι τὸ αὐτό, ὁτὲ δὲ διάφορον. Ἐπὶ 101 περιπτώσεων διδύμων διῳογενῶν, ἀμφότερα τὰ ἔμβρυα ἦσαν ἄρρενα ἐπὶ 31 περιπτώσεων καὶ θήλεα ἐπὶ 16, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 54 ἦσαν ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἑκάτερον τῶν ᾠῶν τῆς διῳογενοῦς διδύμου κυήσεως ἔχει ἴδιον θυλακοειδῆ ὑμένα, ἴδιον ἄμνιον, χόριον καὶ πλακοῦντα, ὁσάκις ἀμφότερα ταῦτα προσφύονται ἐν τῇ μήτρᾳ εἰς ἱκανὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν· ὁσάκις ὅμως προσφύονται ἐγγὺς ἀλλήλων, περιβάλλονται ὑπὸ κοινοῦ θυλακοειδοῦς ὑμένος, ἔχουσιν ὅμως ἴδιον πλακοῦντα, ἴδιον ἄμνιον καὶ ἴδιον χόριον, οἱ δὲ πλακοῦντες αὐτῶν εἶναι κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, συνενούμενοι μόνον διὰ μεμβρανώδους γεφύρας, ἢ τόσον ἐγγὺς ἀλλήλων, ὥστε φαίνονται ἀποτελοῦντες ἕνα πλακοῦντα. Ἡ μονῳογενὴς κύησις διδύμων προέρχεται ἐκ τῆς ὑπὸ δύο σπερματοζῳαρίων γονιμοποιήσεως ἑνὸς ᾠαρίου, περιέχοντος δύο βλαστικὰ κυστίδια ἢ καὶ ἓν διαιρούμενον εἰς δύο τμήματα, ἑκάτερον τῶν ὁποίων γονιμοποιεῖται. Τὰ μονῳογενῆ δίδυμα γεννῶνται συνήθως πρωιμώτερον τῶν διῳογενῶν, τὰ δὲ ἔμβρυα αὐτῶν εἶναι ἀσθενικὰ καὶ ἀνίσου ἀναπτύξεως, πάντοτε ὅμως τοῦ αὐτοῦ γένους· ἔχουσι κοινὸν θυλακοειδῆ ὑμένα, χόριον καὶ πλακοῦντα, τὸ δὲ ἀμνίον εἶναι κοινὸν ὅταν ἀναπτύσσωνται ἐγγὺς ἀλλήλων, ἴδιον δὲ ὅταν ἀναπτύσσωνται ἀντικρὺ ἀλλήλων.

Αἱ εἰς τὰ δίδυμα ἐμφανιζόμεναι διαφοραὶ μεγέθους, ἀναπτύξεως καὶ ζωτικότητος, ὀφείλονται εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ εἰς ἑκάτερον τῶν ἐμβρύων κυκλοφοροῦντος αἵματος. Τὸ ἀσθενέστερον ἀποθνήσκει ἐν τῇ μήτρᾳ ἀποβαλλόμενον ἐκ ταύτης αὐτομάτως· τὸ δ' ἕτερον ἐξακολουθεῖ ἀναπτυσσόμενον κανονικῶς καὶ γεννᾶται ὥριμον. Πολλάκις τὸ νεκρὸν ἔμβρυον μεταμορφοῦται εἰς μύλην ἢ εἰς τὸ παπυρῶδες ἔμβρυον, ἕνεκα τῆς ἀνίσου ἀναπτύξεως τοῦ πλακοῦντος καὶ ἐκ τῆς πιέσεως ὑπὸ τοῦ ζῶντος ἐμβρύου. Ἐνίοτε τὸ ἰσχυρότερον ἔμβρυον λαμβάνει τὰ συστατικὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀσθενεστέρου καὶ οὕτως ἀτροφεῖ τὸ τελευταῖον τοῦτο· ὡς ἐκ τούτου δὲ παρατηρεῖται ἔλλειψις τῆς καρδίας (ἀκάρδιον), τῆς κεφαλῆς (ἀκέφαλον) καὶ τῆς μορφῆς ἐν γένει τοῦ σώματος (ἄμορφον) ἢ ἐπὶ μέρει τοῦ κορμοῦ (ἄκορμον)· ἐκ συμφύσεως δὲ πολλάκις τῶν μονῳογενῶν διδύμων μεταξύ των γεννῶνται τὰ διπλᾶ τέρατα.

Κατ' ἄλλην τινὰ διαίρεσιν ὑπάρχουσι τρεῖς ποικιλίαι διδύμων κυήσεων, ἤτοι: α') Ἐντὸς ἑνὸς κοινοῦ φθαρτοῦ εὑρίσκονται δύο ἴδιοι θυλακοειδεῖς ὑμένες, ὧν τὸ διάφραγμα σχηματίζεται ὑπὸ τῶν δύο χορίων καὶ τῶν δύο ἀμνίων. Ἕκαστον ἔμβρυον, ἔχον τὸν πλακοῦντά του καὶ τὴν ὀμφαλίδα του, δύναται νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀποβληθῇ μεμονωμένως ἐκ τῆς μήτρας κατὰ διάφορον χρονικὸν διάστημα τοῦ ἑτέρου. β') Ὁ φθαρτὸς καὶ τὸ χόριον εἶναι κοινά, τὸ ἀμνίον μόνον εἶναι διπλοῦν καὶ ἀποτελεῖ τὸν εἰδικὸν θυλακοειδῆ ὑμένα· οἱ πλακοῦντες εἶναι συνηνωμένοι, ἀλλ' αἱ κυκλοφορίαι αὐτῶν εἶναι συνήθως μεμονωμέναι· ὑπάρχουσι καὶ δύο ὀμφαλίδες· τὸ ἓν ἔμβρυον δυνατὸν νὰ ἀποθάνῃ ἐν τῇ μήτρᾳ, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ, ἡ δὲ ἀποβολὴ αὐτοῦ συντελεῖται τάχιστα. γ') Ὁ θυλακοειδὴς ὑμὴν καὶ ὁ πλακοῦς εἶναι κοινοί, ὡς καὶ ἡ κυκλοφορία, ἀμφότεραι δ' αἱ ὀμφαλίδες ἔχουσι κοινὸν στέλεχος.

Τὸ φῦλον εἶναι τὸ αὐτὸ δι' ἀμφότερα τὰ δίδυμα ἐν ἀναλογίᾳ 2 ἐπὶ 3, προεξάρχοντος τοῦ ἄρρενος κατὰ 1 πρὸς 10. Ἀμφότερα τὰ ἔμβρυα γενικῶς προβάλλουσι μὲ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὰ κάτω, ἢ τὸ ἓν μὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ ἕτερον μὲ τοὺς γλουτούς. Τὸ βάρος καὶ τὸ μέγεθος ἑκατέρου τῶν διδύμων εἶναι συνήθως κατώτερον τοῦ φυσιολογικοῦ καὶ εἰς τὸ τέρμα ἔτι τῆς κυήσεως, ἥτις ἐπιτελεῖται συνήθως τὸν 8ον μῆνα ἢ τὸν 7ον πολλάκις. Τὸ βάρος ποικίλλει ἀπὸ 500 μέχρι 2500 γραμμαρίων· ὁ δὲ μέσος ὅρος τοῦ βάρους τῶν διδύμων εἶναι 1000—1200 γραμμαρίων.

Ἡ δίδυμος κύησις ἀναγνωρίζεται ἐκ τοῦ ὑπερβάλλοντος μεγέθους τῆς κοιλίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως, ἐκ τῶν ἐνωρίτερον ἐμφανιζομένων φαινομένων πιέσεως (οἰδήματα, δυσχέρεια τῆς ἀναπνοῆς, κλπ.), ἐκ τῆς ταχυτέρας ὡσαύτως ἐμφανίσεως φαινομένων τοξικῆς δηλητηριάσεως. Ἀλλὰ πάντα τὰ σημεῖα ταῦτα δυνατὸν νὰ ἐλλείπωσιν ὅταν ἡ γυνὴ εἶναι μεγαλόσωμος καὶ ἔσχεν ἤδη πολλοὺς τοκετούς. Ἡ ὕπαρξις διδύμων κυήσεων εἰς τοὺς ἀνιόντας τῆς τε γυναικὸς καὶ τοῦ ἀνδρὸς καθοδηγεῖ εἰς τὴν διάγνωσιν· ἀλλ' ἡ ἐξέτασις παρέχει τὰς βεβαιοτέρας πληροφορίας. Διὰ τῆς ψηλαφήσεως ἀντιλαμβανόμεθα διηνεκοῦς τάσεως τοῦ τοιχώματος τῆς κοιλίας, ἥτις εἶναι ἄνισος δι' ἀμφότερα τὰ πλάγια (Pi-

Digitized by Google

nard) ἐν περιπτώσει διαφορετικῆς πληρώσεως τῶν δύο φῶν ὑπὸ τοῦ ἀμνιοτικοῦ ὑγροῦ.

Ἀμφότερα τὰ ἔμβρυα δὲν δύνανται νὰ εὑρίσκωνται ἀντιμέτωπα ἀλλήλων, διότι τὸ ἕτερον ἐξ αὐτῶν ἔδει τότε νὰ εὑρίσκηται ἐν ἰσορροπίᾳ ἐπὶ τοῦ πρώτου. Συνηθέστατα τὸ ἓν εὑρίσκεται ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ ἐπὶ τὰ πλάγια τῆς σπονδυλικῆς στήλης, κατ' ἀκολουθίαν ἐπιπολαιότερον· τὸ δὲ δεύτερον ἐπὶ τὰ ὀπίσω καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου πλευροῦ, στρέφονται δὲ πρὸς ἄλληλα ἀμφότερα διὰ τῆς κοιλιακῆς ἐπιφανείας. Τὰ δύο εὐμεγέθη ἢ παχέα ἄκρα (κεφαλαί) δυνατὸν νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, ἀλλὰ πολλάκις ἀφίστανται ἀλλήλων· οἱ δύο κατώτεροι πόλοι εὑρίσκονται συνηθέστατα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους, ἢ ὁ μὲν ἐπὶ τὰ κάτω, ὁ δὲ ἐπὶ τὰ ἄνω. Διὰ τῆς προσεκτικῆς ἐξετάσεως εὑρίσκομεν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς πλευροῦ δύο ἄκρα ἐμβρυϊκὰ ἢ δύο πόλους συνδεομένους δι' ἑνὸς στερεοῦ ἐπιπέδου, καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου πλευροῦ τὰ αὐτὰ ὡσαύτως. Συνηθέστατα ἀντιλαμβανόμεθα σαφῶς τριῶν πόλων, τοῦ τετάρτου δυσχερέστερον καθοριζομένου.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ἅτινα ἐμφανίζονται διὰ τῶν ἐμβρυϊκῶν ἄκρων ἐπιτρέπουσι νὰ κατανοήσωμεν τὴν πραγματικὴν θέσιν ἀμφοτέρων τῶν ἐμβρύων. Δέον νὰ γνωρίζωμεν ὅτι χρειάζονται συχναὶ καὶ ἐπανειλημμέναι ἐξετάσεις ὅπως καθορίσωμεν ἀπολύτως τὴν θέσιν τῶν ἐμβρύων. Ἐνίοτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῶμεν τοῦ μεγέθους τῶν δύο ἐμβρύων, ἅτινα δὲν εὑρίσκονται πάντοτε ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοιλίας, ὅταν μάλιστα ἡ ποσότης τοῦ ἀμνιοτικοῦ ὑγροῦ εἶναι ἄφθονος. Ἡ αἴσθησις διαφόρων μικρῶν ἄκρων εἰς σημεῖα σχετικῶς μεμακρυσμένα δὲν ἔχει ἀξίαν διαγνωστικήν, διότι οἱ πόδες τοῦ αὐτοῦ ἐμβρύου δυνατὸν νὰ ἀφίστανται ἀλλήλων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὕπαρξις δύο ἑστιῶν ἀκροάσεως τῶν καρδιακῶν παλμῶν τοῦ ἐμβρύου δὲν ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν δύο ἐμβρύων· διότι τὸ αὐτὸ ἔμβρυον εἶναι δυνατὸν ὑπό τινας ὅρους νὰ χορηγήσῃ δύο ἀκροαστικὰς ἑστίας (θέσις ὀπισθία δεξιὰ κεφαλικὴ κλπ.). Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν ὅτι πρόκειται περὶ δύο ἐμβρυϊκῶν καρδιῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκροάζωνται δύο ταὐτοχρόνως πρόσωπα, ἀρχόμενα τῆς ἀκροάσεως ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς αὐτῆς στιγμῆς, ἀριθμοῦντα ὁμοῦ ἀριθμὸν διάφορον παλμῶν. Ἐκ τούτων βλέπομεν πόσα αἴτια πλάνης εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσωσιν ὑπὸ τοὺς τοσοῦτον δυσχερεῖς ἐν τῇ πράξει ὅρους. Μέγισται δυσχέρειαι πρὸς διάγνωσιν τῆς διδύμου κυήσεως δυνατὸν νὰ προέλθωσιν: α') ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς τάσεως τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ μεγέθους τῆς διατεταμένης μήτρας, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ὑπεραφθονούσης ποσότητος τοῦ ἀμνιοτικοῦ ὑγροῦ, εἴτε ἐκ τοῦ ὑπερφυσικοῦ μεγέθους τῶν ἐμβρύων· β') ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γυναικὸς ἰνομυωματώδους ὄγκου ὑποδυομένου τρίτον ἐμβρυϊκὸν πόλον.

Ὅταν τὰ δίδυμα ἔμβρυα προέρχωνται ἐξ ἑνὸς κεχωρισμένου φαρίου εἶναι ἀδιακρίτως τοῦ αὐτοῦ φύλου ἢ διαφόρου· ἀλλ' ὅταν ὀφείλωνται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν δύο βλαστικῶν κηλίδων ἐν τῷ αὐτῷ φαρίῳ, εἶναι πάντοτε τοῦ αὐτοῦ φύλου. Ὑπάρχουσι δὲ τότε μεγάλαι πιθανότητες ὑπερβολικῆς ὁμοιότητος κατά τε τὴν φυσικὴν ἰδιοσυστασίαν (ἀνάστημα, μορφὴ τοῦ προσώπου, φωνή, κλπ.) καὶ κατὰ τὴν ψυχικὴν (ἰδιότητες, ἱκανότητες, διαθέσεις καὶ προορισμὸς ἔτι). «Σημεῖόν τι ἐμφαῖνον τὴν ὑπερβολικὴν ὁμοιότητα μεταξὺ διδύμων τινῶν, λέγει ὁ Calton, εἶναι ἡ ταυτότης τῶν συνδυασμῶν τῶν ἰδεῶν, αἱ κοιναὶ αὐτῶν ἐπιθυμίαι καίπερ κεχωρισμένων διὰ μεγάλων ἀποστάσεων, καὶ αἱ κοιναὶ αὐτῶν νόσοι». Ὑπάρχει τέλος μέγιστος ἀριθμὸς περιπτώσεων φρενικῶν παθήσεων ἀναπτυσσομένων εἰς τοὺς διδύμους καὶ ἐμφανιζομένων κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν (περιοδικὴ φρενοβλάβεια, μανία, μελαγχολία, παράνοια).

Τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο διδύμων ἔχει πολλάκις μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Συχνάκις ἀμφότερα ἀκολουθοῦσι τὰς αὐτὰς σπουδὰς καί, εἴτε εἰς τὰ γράμματα, εἴτε εἰς τὰς τέχνας, καὶ ἰδιαίτατα εἰς τὴν μουσικήν, ἀναφέρονται συχνάκις δίδυμοι εὑρισκόμενοι ἐν στενοτάτῃ σχέσει καὶ ἐν πληρεστάτῃ συνταυτίσει ὡς πρὸς τὰς αὐτὰς διαθέσεις καὶ τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις. Εἰς δὲ τὰς διαφόρους σχολὰς (πανεπιστήμιον, πολυτεχνεῖον κλπ.) παρετηρήθησαν δίδυμοι ἀκολουθοῦντες τὰς αὐτὰς κατὰ πόδας σπουδὰς καὶ ἀμφότεροι τὴν αὐτὴν πάντοτε ἐπίδοσιν ἐπιδεικνύοντες. Κατά τινας συγγραφεῖς, ἐν τῇ πρώτῃ παιδικῇ ἡλικίᾳ τῶν διδύμων παρατηρεῖται τὸ ἐναντίον: ὁ μὲν δηλαδὴ εἶναι ζωηρὸς καὶ εὔχαρις, ὁ δὲ σοβαρὸς καὶ σκυθρωπός· ὁ μὲν ἤρεμος καὶ γαλήνιος, ὁ δὲ νευρικὸς καὶ ἀνήσυχος· ὁ μὲν κοιμᾶται καλῶς καὶ ἡσύχως τὴν νύκτα, ἐνῷ ὁ ἕτερος ταράσσεται καὶ μετατοπίζεται διαρκῶς.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ βάρους τοῦ παιδίου ἔχει βεβαίως ἐπίδρασίν τινα ἐπ' αὐτό: τὸ μεγαλύτερον καὶ παχύτερον εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένον διανοητικῶς, ἐξυπνότερον, ἐνῷ τὸ πρόωρον, τὸ μικρότερον, ἄχρις οὗ φθάσῃ τὸ κανονικὸν καὶ φυσιολογικὸν αὐτοῦ βάρος, παρίσταται μόνον ὡς πεπτικὸς σωλὴν ἐν ἐνεργείᾳ. Ἀλλ' ὅταν ἀμφότερα τὰ παιδία κατορθώσουν νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν ἀνάπτυξιν, τὰ σημεῖα τῆς ὁμοιότητος τοῦ χαρακτῆρος εἶναι ἔτι μᾶλλον ἔκδηλα παρ' αὐτοῖς.

Ἐκ τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Cuillermont ἐρεύνης προκύπτουσι τὰ ἀκόλουθα: α') τὰ ἀπὸ ἡλικίας 0 μέχρις 20 ἐτῶν δίδυμα ἀποθνήσκουσιν ἐν ἀναλογίᾳ διπλασίᾳ τῶν μὴ διδύμων παιδίων· β') ὅτι ἀποθνήσκουσιν ἐν μεγίστῃ ἀναλογίᾳ (24 ἐπὶ 36) ἀμφότερα· γ') ὅτι αἱ ἐλπίδες ἐπιβιώσεως εἶναι μεγαλύτεραι διὰ τὰ δίδυμα διαφόρου φύλου· δ') ὅτι αἱ δίδυμοι κυήσεις ἐπέρχονται συνηθέστατα μετὰ τὴν γέννησιν τῶν ἁπλῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτων· ε') ὅτι οἱ δίδυμοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι στεῖροι, μὲ τὴν διαφορὰν ἐν τούτοις ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι πολυτόκοι, γεννῶντες πληθὺν τέκνων (ἀπὸ 13—17)· στ') ὅτι ἡ κληρονομικότης τῆς τεκνογονίας διδύμων μεταβιβάζεται ἰδιαίτατα ὑπὸ τοῦ πατρός, ἐν ἀναλογίᾳ 8 πρὸς 9. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

— **δίδυμος** ***κυλλίβας*** *[Ναυτ. Πυρ.]*. Ὁ παλαιότερον ὀνομαζόμενος «δίδυμος πύργος» (ὅτε τὸ πρῶτον ἐνεφανίζοντο «δίδυμα πυροβόλα» εἰς τὸν τύπον τῶν ἀγγλικῶν πυργωτῶν «citadel»). Κυλλίβας ὑποβαστάζων δύο πυροβόλα συγχρόνως, δυνάμενα νὰ σκοπεύωνται διαφόρως ἀλλήλων διὰ τὴν καθ' ὕψος σκόπευσιν, μὴ δυνάμενα ὅμως νὰ ἔχωσιν ἀνεξάρτητον καὶ τὴν κατὰ διεύθυνσιν σκόπευσιν, οὖσαν κοινὴν εἰς ἀμφότερα. Σ. Ε. Λ.

— **δίδυμος** ***τρόχιλος*** *[Ναυτ.]*· κοιν. *γέμελος μαγαρᾶς*, γαλλ. poul e vièrge ἢ baraquette, ἀγγλ. sister block (Ὀνοματολ. Ναυτ. ἄρθρ. 434). Τρόχιλος κωλουροκωνικὸς μετὰ δύο ὀρειχαλκίνων καρύων, ὧν οἱ ἄξονες εἶναι παράλληλοι καὶ ὁ εἷς ὑπὲρ τὸν ἕτερον. Οἱ δίδυμοι τρόχιλοι τίθενται μεταξὺ τῶν δύο πρωραίων ἐπιτόνων τῶν μεγάλων ἐπιστηλίων διὰ τὴν διάβασιν τῶν ἐκφόρων καὶ τῶν κερσιάκων τῶν δολώνων. Ὁ δίδυμος τρόχιλος λέγεται ὀρφανὸς (baraquette séche) ὅταν ἀποτελῆται ἐξ ἐπιμήκους χαλκίνου δακτυλίου στερεουμένου μεταξὺ δύο ῥάβδων ἠυλακωμένων, δι' ὧν προσδένεται ἐπὶ δύο προτόνων. Σ. Ε. Λ.

Δίδυμος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται τρεῖς ἅγιοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο:—1) *Δίδυμος μάρτυς*, ὁ μετὰ Διοδώρου καὶ Διομήδους ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Συρίας ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας, οὗ ἡ μνήμη ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 11 Σεπτεμβρίου μετὰ βραχυτάτης βιογραφίας, ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.—2) *Δίδυμος μάρτυς*, ὁ μετὰ *Θεοδώρας* ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 295 μαρτυρήσας.—3) *Δίδυμος μάρτυς*, ὁ μετὰ *Μελετίου* τοῦ στρατηλάτου καὶ ἄλλων ἐπὶ Ἀντωνίνου μαρτυρήσας. Ε. Γ. Π.

— **Δίδυμος.** Ἕλλην ἰατρός, κατ' Ἀλέξανδρον Τραλλιανὸν σοφώτατος, γράψας ὀκτάτομον σύγγραμμα, οὗ θεραπευτικὰ καὶ δεισιδαίμονα μέσα, ἰδίᾳ κατὰ λυγμοῦ, διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν (*Ἀλεξ Τραλλ.* II. 319). Ἴσως εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ὁμώνυμον Ἀλεξανδρέα. ΑΡ. Π. Κ.

— **Δίδυμος** ***ὁ Ἀλεξανδρεύς.*** Ἐπιφανὴς Ἀλεξανδρινὸς γραμματικός, ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Αὐγούστου. Κατέστη ἀξιόλογος, τὸ μὲν διότι συνεκεφαλαίωσεν εἰς ἀπειράριθμα συγγράμματα πάσας σχεδὸν τὰς γραμματικὰς μελέτας τῶν προγενεστέρων του, τὸ δὲ διότι ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις μετήνεγκεν εἰς Ρώμην τὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας. Διεκρίνετο διὰ τὴν ἄκαμπτον ἐπιμονήν του εἰς τὰς μελέτας καὶ ἐρεύνας, δι' ὃ καὶ χαλκέντερος ἀπεκλήθη· ἔγραψεν ἀπειράριθμα βιβλία, ἀνερχόμενα, κατά τινας μαρτυρίας, εἰς 3500, ὥστε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἠγνόει τὰ ἔργα του, διὰ τοῦτο δὲ ἐπωνομάζετο βιβλιολάθας. Τὰ περισσότερα τῶν ἔργων του ἦσαν ὑπομνήματα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς ποιητάς. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἠξιοῦτο μεγάλης τιμῆς, ἀλλ' οἱ σημερινοὶ φιλόλογοι δὲν τρέφουν πολλὴν ἐκτίμησιν εἰς τὴν κρίσιν του καὶ πίστιν εἰς τὰς πληροφορίας του. Αἱ λεξικογραφικαὶ συλλογαὶ τοῦ Διδύμου ἀφεώρων οὐ μόνον τοὺς ποιητάς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς ῥήτορας καὶ ἰδιαιτέρως μάλιστα ἕνα ἕκαστον τῶν συγγραφέων. Εἰς τὰ συγγράμματά του τῆς γραμματικῆς τέχνης ἀνῆκον καὶ τὰ βιβλία «Περὶ ὀρθογραφίας» καὶ «Περὶ παθῶν». Ἄξιον λόγου ἐπίσης σύγγραμμα τοῦ Διδύμου ἦτο τὸ «Περὶ λυρικῶν ποιητῶν», οὗτινος τὰ κυριώτερα σημεῖα περιελήφθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς λογοτεχνικὰ συγγράμματα τῶν μεταγενεστέρων. Ἀπὸ τὰ «Συμποσιακὰ» ἢ «Σύμμικτα» ἤντλησεν ἀφθόνους πληροφορίας ὁ Ἀθήναιος εἰς τοὺς «Δειπνοσοφιστάς» του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Moritz Schmidt*, Didymi Chalcenteri fragmenta (Λειψία 1854). — *Arthur Ludwich*, Aristarchs Homerische Textkritik nach den fragm. des Didymos (Λειψία 1885).

— **Δίδυμος** ***ὁ Ἀρεῖος ἢ Ἄρειος.*** Ἀλεξανδρινὸς ἐκλεκτικὸς καὶ στωικὸς φιλόσοφος, ζήσας κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος ἔγραψεν ἐπιτομὴν «Περὶ τῶν ἀρεσκόντων Πλάτωνι», περὶ τῶν Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἄλλων περιπατητικῶν καὶ περὶ τῶν Ζήνωνος καὶ τῶν λοιπῶν στωικῶν δογμάτων, περιλαβὼν τὰ ἠθικὰ καὶ τὰ φυσικὰ δόγματα τῶν φιλοσόφων τούτων. Ἡ ἐπιτομὴ αὕτη τοῦ Διδύμου ἀποτελεῖ τὴν κυριωτάτην πηγὴν τοῦ Στοβαίου, ἐκλογὰς δὲ ἐξ αὐτῆς ἔχει καὶ ὁ Εὐσέβιος. Εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Διδύμου τοῦ Ἀρείου καταλέγεται καὶ τὸ διὰ τοῦ Miller γενόμενον γνωστὸν «Πλατωνικὸν λεξικόν».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. von Arnim*, Arius Didymus Abriss der peripatetischen Ethik. ἐν «Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaft in Wien». — *E. Howald*, Das philosophiegeschichtliche Compendium des Areios Didymos, ἐν «Hermes» Zeitschrift für klassische Philologie. Κ. Μ. Κ.

— **Δίδυμος** ***ὁ κατηχητὴς Ἀλεξανδρείας.*** Ἀκμάσας περὶ τὸ τέλος τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, Ἀλεξανδρεὺς τὴν πατρίδα, μεγάλην ἐκτήσατο φήμην ἐπὶ πολυμαθείᾳ. Τυφλὸς ὢν ἐδιδάχθη τήν τε ἱερὰν παιδείαν καὶ τὴν λεγομένην θύραθεν, ἐξ ἀκοῆς μόνον, φιλοσοφίαν, ῥητορικήν, μουσικήν, γραμματικὰ καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἁγίας Γραφῆς. Συνέγραψεν ἱκανά, ὧν τὰ πλεῖστα σῴζονται μόνον ἐν τεμαχίοις, ὅλον δὲ τὸ περὶ τῆς «Ἁγίας Τριάδος», πάντα εὑρισκόμενα εἰς τὸν 39ον τόμον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne. Περὶ τοῦ Διδύμου μετὰ θαυμασμοῦ ὁμιλοῦσιν ὁ Σωκράτης ὁ Σωζομενός, ὁ Ἑρμείας, ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος· ὁ Δίδυμος ἀπέθανε μικρῷ πρὸ τοῦ 400, διετέλεσε δ' ἀρχιδιδάσκαλος τῆς περιωνύμου κατηχητικῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ πεντήκοντα σχεδὸν ἔτη. Μ. Ι. Γ.

— **Δίδυμος,** ***Λεωνίδου, Μιχαήλ.*** Ἰατρὸς ἐκ Βυζαντίου τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μεταφράσας εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ ἔργον τῶν Γριμὼ καὶ Νδουροσσὲ ὑπὸ τὸν τίτλον «Δοκίμιον περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φυσιολογίας» (Κωνσταντινούπολις 1844). Ὑπῆρξε καὶ γραμματεὺς τῶν πατριαρχείων ἐν Κωνσταντινουπόλει. ΑΡ. Π. Κ.

διδυμοσφαιρία (Didymosphaeria). *[Φυτοπαθ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιροειδῶν*. Τὸ γένος *διδυμοσφαιρία* χαρακτηρίζεται ἀπὸ περιθήκια ἁπλᾶ, ὑπόφλοια, λεπτά, μεμβρανώδη, ὀλίγον προεξέχοντα τοῦ φλοιοῦ. Οἱ ἀσκοὶ ἔχουν παραφύσεις καὶ περιέχουν 8 σπόρια καστανόχροα μονοτετμημένα. Περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη ζῶντα συνήθως σαπροφυτικῶς ἐπὶ κλάδων ξηρῶν διαφόρων φυτῶν. Τὸ μόνον ἐνδιαφέρον εἶδος εἶναι· *διδυμοσφαιρία τῆς λεύκης*, ἥτις προσβάλλει, ἐν Γαλλίᾳ, μόνον τὴν πυραμιδοειδῆ λεύκην, τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῆς ὁποίας ἀποξηραίνει. Ἡ ἀσθένεια αὕτη καταπολεμεῖται δι' ἀφαιρέσεως καὶ καύσεως τῶν προσβεβλημένων μερῶν.
Ε. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Διδυμότειχον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου καὶ ἐπαρχίας. Τὸ ὄνομα (*Διδυμότειχος, Διδυμον τεῖχος*) ἔλαβεν ἐκ τοῦ Διδύμου τείχους, κειμένου ὕπερθεν αὐτῆς καὶ καταστραφέντος τῷ 1878 κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων. Κοινῶς λέγεται *Δυμότειχο*, ὡς καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους ἐλέγετο καὶ ἐγράφετο. Οἱ Τοῦρκοι τὴν ἔλεγον *Δυμότεικα*. Εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Ὑδρεύεται τὸν μὲν χειμῶνα ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ παραρρέοντος τὴν πόλιν ποταμοῦ Ἐρυθροποῦ (Κιζὶλ Δερέ), τὸ δὲ θέρος ἐκ πηγῶν ἀνοιγομένων ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ. Ἡ πόλις ἀριθμεῖ (1928) 8204 κατοίκων (ἄρρενες 3893, θήλεις 4311), ὁ δῆμος δὲ 8690, ὑπαγομένου εἰς αὐτὸν καὶ τοῦ χωρίου *Ἰσαάκιον* (κάτοικοι 486). Ἐνταῦθα ἑδρεύουσι μητροπολίτης καὶ ἔπαρχος. Ἔχει γυμνάσιον, ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἐπίσης εἰρηνοδικεῖον, ὑποδιοίκησιν χωροφυλακῆς, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον β' τάξεως, οἰκονομικὴν ἐφορείαν, ταμεῖον, δασαρχεῖον καὶ εἶναι ἕδρα τοῦ συντάγματος προκαλύψεως τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν καὶ ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων. Ἐπίσης ἔχει μίαν τουρκικὴν καὶ μίαν ἑβραϊκὴν σχολήν, ἑπτὰ τζαμία, ὧν τὸ μεγαλύτερον ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τῷ 1368 ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, τρία μεστζήτια, τρεῖς τεκέδες καὶ μίαν συναγωγήν. Ἡ περιφέρεια τοῦ δήμου ἔχει δασικὰς ἐκτάσεις ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ποταμοῦ Ἐρυθροποῦ. Ἐπίσης αἱ καλλιεργήσιμοι ἐκτάσεις εἶναι ἀρκεταί, ἀποδίδουσαι ἐκλεκτὸν καπνὸν (300 000 ὀκ.), δημητριακὰ (1 ἑκατομ. ὀκ.). Ἔχει σημαντικὴν κτηνοτροφίαν ἀποδίδουσαν κυρίως τυρὸν (100.000 ὀκ.) καὶ σηροτροφίαν (200.000 χγρ. κουκούλια).

Ἡ πόλις συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως (χλμ. 98 καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως (χλμ. 50). Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 1 χλμ. ἔξωθι τῆς πόλεως. Τὸ Διδυμότειχον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς του προώδευσεν ἁλματωδῶς, ἠλεκτροφωτίσθη, καὶ μὲ τὴν ἐγκατάστασιν πολλῶν προσφύγων ἐπεξετάθη πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, ὅπου ἱδρύθησαν οἱ προσφυγικοὶ συνοικισμοί.

— *[Ἱστορ. Μνημ. - Τοπογρ.]* Οἱ Διδυμοτειχῖται ἀναφέρονται ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὑποτελῶν ταῖς Ἀθήναις πόλεων, τῶν ὑπαχθεισῶν εἰς τὸν Θράκιον

Digitized by Google

φόρον. Ἐν τῇ πόλει σῴζονται ἐρείπια φρουρίου σπι υδαίου κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Τὸ Διδι μότειχον ἐχρησίμευε τότε ὡς τόπος ἐξορίας,

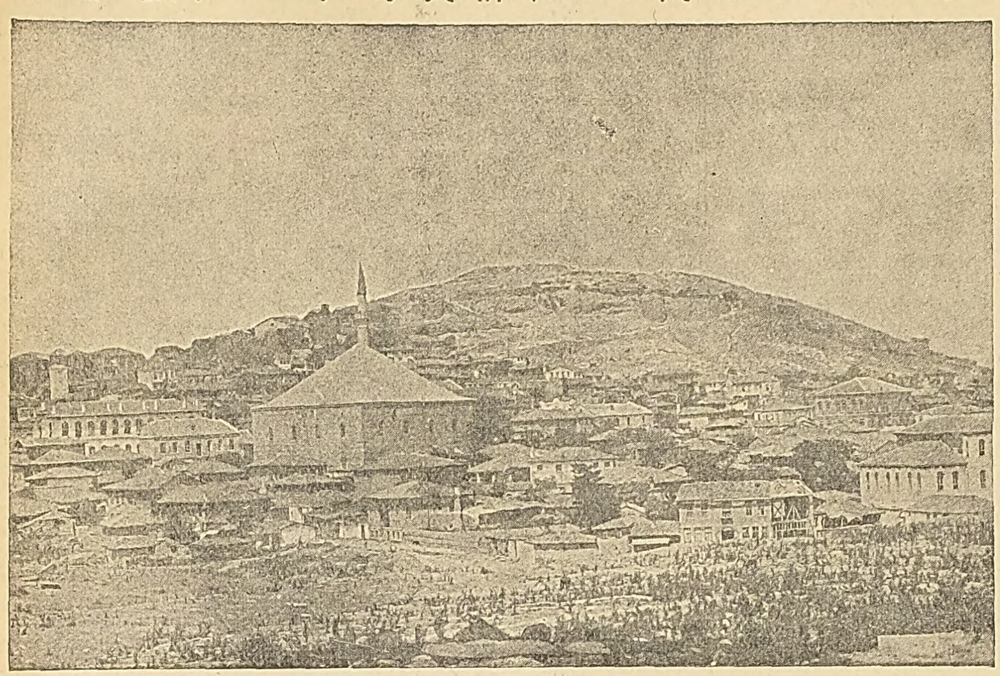

Γενικὴ ἄποψις τοῦ Διδυμοτείχου.

ἐνταῦθα δὲ ἐξωρίσθη Βάρδας ὁ σκληρός. Εἶχε μεγάλας φυλακάς, αἵτινες διετηρήθησαν μέχρις ἐσχάτων, καὶ εὐρεῖαν δεξαμενὴν μεταβληθεῖσαν εἰς δεσμωτήριον. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντι-

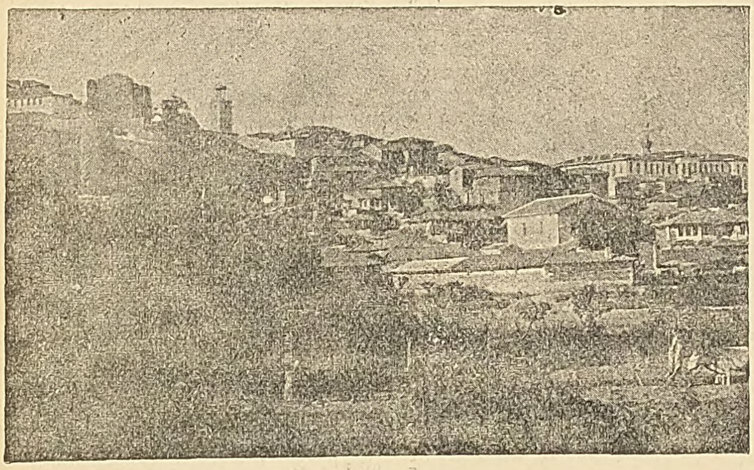

Διδυμότειχον: *Μία ἄποψις τῆς πόλεως.*

[Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος διακρίνεται κατὰ σειρὰν τὸ γυμνάσιον, ἡ εἴσοδος τοῦ φρουρίου καὶ τὸ ὡρολόγιον τῆς ἀγορᾶς.]

νουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Καματερὸς ἐπὶ διετίαν ἔμεινεν αὐτόθι. Ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ἐγεννήθη ὁ Ἰωάννης Δούκας Βατάτσης, ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος καὶ ὁ

Διδυμότειχον: *Ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τοῦ παρ' αὐτὴν ῥέοντος Ἐρυθραποῦ ποταμοῦ.*

σουλτᾶνος Βαγιαζήτ τῷ 1317. Τῷ 1222 ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Ἄγγελος Κομνηνός, ἀναγορευθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ αὐτοκράτωρ, ἐκυριευσε τὸ Διδυμότειχον ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Δούκαν Βατάτσην. Μετὰ ὀκτὼ ἔτη, τῷ 1230, τὸ κατέλαβον οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὸν Ἀσὰν καὶ τῷ 1255 ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Δούκα Λάσκαρη. Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς τῷ 1341 ἀνεκηρύχθη ἐνταῦθα αὐτοκράτωρ. Μετὰ ἑξαετῆ διαμονὴν του ἐν τῇ πόλει περιῆλθεν αὕτη εἰς τὸν υἱόν του Μανουὴλ καὶ κατόπιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου, τῷ 1361, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α'. Οἱ Τοῦρκοι ἔκτισαν ἀνάκτορα, ὅπου διέμενον οἱ σουλτᾶνοι καὶ μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπ' αὐτῶν τὸ Διδυμότειχον ἐχρησίμευεν ὡς δευτέρα πρωτεύουσα. Ἐνταῦθα ἐφυλακίσθη εἰς κάθυγρον φυλακὴν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ' ὁ Κάρολος ΙΒ' τῆς Σουηδίας μετὰ τὴν ἐν Πολτάβᾳ ἧτταν του.

Ἡ φυλακὴ αὕτη εὑρίσκεται ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς μεγάλης ἀκροπόλεως, παρὰ τῷ Κιζὶλ-Ντελῆ-σοῦ. Εἶναι ὑπόγειος καὶ σκοτεινὴ λαμβάνουσα ὀλίγον φῶς διὰ μικρᾶς ὀπῆς χρησιμευούσης ὡς εἰσόδου. Ἔχει μῆκος 12 ποδῶν, πλάτος 4 καὶ ὕψος περὶ τὰ 2 μέτρα, αἱ πλευραὶ εἶναι κεκαλυμμέναι δι' ἐπιγραφῶν κατὰ τὸ πλεῖστον μὴ ἀναγνωσίμων καί τινων σχεδιασμάτων (βλ. *Dumont*, Mélanges archéologiques, σ. 275). Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἕδρα καζᾶ ὑπαγομένου εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον τὸ Διδυμότειχον μετὰ τῆς λοιπῆς Θρᾴκης περιῆλθεν εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀνεκτήθη ἀμαχητὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1913, διαρκοῦντος τοῦ δευτέρου Βαλκανικοῦ πολέμου, καὶ παρέμεινεν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας συν-

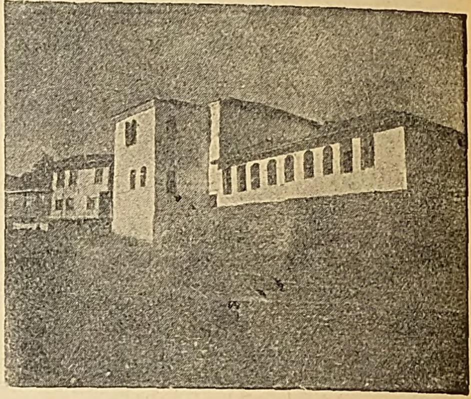

Τὸ κτίριον τοῦ γυμνασίου Διδυμοτείχου.

θήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1917, τῇ μεσολαβήσει τῆς Γερμανίας, τὸ Διδυμότειχον μετὰ τῆς περιοχῆς του ἐν τῇ Δυτικῇ Θρᾴκῃ παρεχωρήθη εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἵνα μετάσχουν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μετὰ τὴν ἐπακολουθήσα-

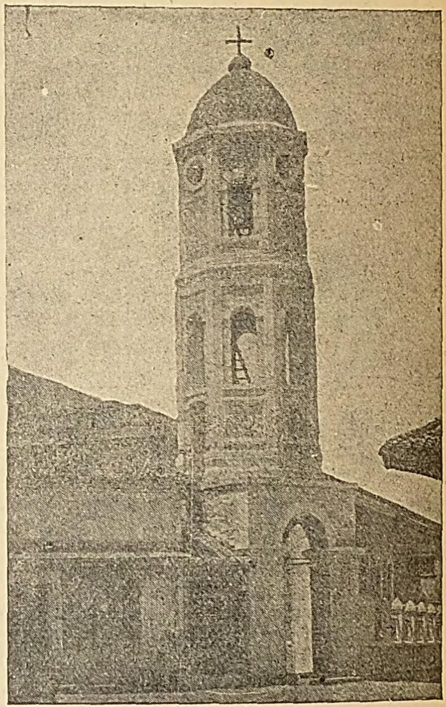

Διδυμότειχον: *Κωδωνοστάσιον τῆς Παναγίας.*

σαν ἧτταν τῶν Βουλγάρων καὶ Γερμανῶν, τὸ Διδυμότειχον μετὰ τῆς ἄλλης Δυτικῆς Θρᾴκης κατελήφθη ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ τῷ 1919 παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, καταληφθὲν ὑπ' αὐτῆς τῇ 15 Μαΐου 1920.

Ἔξω τῆς πόλεως σῴζονται λείψανα πελασγικῶν τειχῶν, εἰς τοὺς βράχους οἰκήματα καὶ πλη-

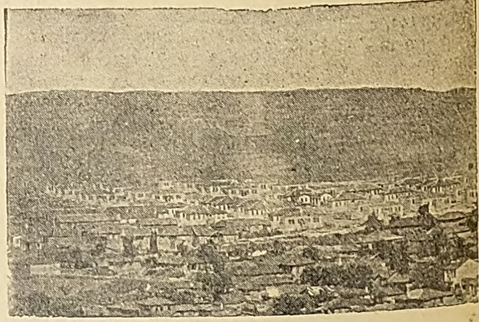

Ὁ ἐν Διδυμοτείχῳ νέος προσφυγικὸς συνοικισμός.

σίον αὐτῶν λαξευμένοι ὀχετοὶ διὰ τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς, ἐπὶ τῶν βράχων λαξευμέναι κλίμακες καὶ κλιμακωταὶ ὁδοί, ὧν τὴν ἀρχαιότητα μαρτυρεῖ τμῆμα ὁδοῦ ἔσωθεν τοῦ φρουρίου ἅμα τῷ εἰσερχομένῳ. Παρὰ τὸ Διδυμότειχον, πλησιέστατα τοῦ χωρίου Κορνοφωλιά, σῴζονται τὰ ἐρείπια τῆς *Πλωτινουπόλεως.* —Κ.

Digitized by Google

—Διδυμοτείχου ἐπαρχία [Γεωγρ.]. Μία τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν νομὸν Ἕβρου πέντε ἐπαρχιῶν. Ἀριθμεῖ ἐν συνόλῳ 37.718 κατοίκους (ἄρρενες 18.425, θήλεις 19.293). Ἀποτελεῖ ἰδίαν διοικητικὴν περιφέρειαν, διαιρουμένη εἰς ἕνα δῆμον (Διδυμοτείχου) καὶ τὰς ἑξῆς 11 κοινότητας μετὰ τῶν συνοικισμῶν των: 1) Ἀμορίου (Ἀμόριον Κισσάριον, Ψαθάδες), 2) Βρυσικῶν (Βρυσικά, Ἀσπρονέριον, Ἰατράδες, Σαῦρα, 3) Ἐλαφοχωρίου (Ἐλαφοχώριον, Λάδη Μεγάλη Τραύα, Μικρὰ Τραύα, Πολιά, Χιονάδες), 4) Ἑλληνοχωρίου (Ἑλληνοχώριον, Θυρέα, Καρωτή, Λαγός), 5) Θουρίου (Θούριον, Νέον Κωστῆ, Νέον Λιλῆ, Σοφικόν), 6) Κυανῆς Κυανῆ, Ἀσβεστάδες, Κουφόβουνον, Μαυροκκλῆσι, 7) Λαβάρων (Λάβαρα), 8) Μάνδρας (Μάνδρα, Ἀγριάνη, Πρωτοκκλήσιον), 9) Μάνης (Μάνη, Δελήτιον, Ποιμενικόν, Σιταριά, Σχουρτοχώριον) 10 Μεταξάδων (Μεταξάδες, Ἀβδέλλα, Ἀλεποχώρι, Κόσυμβος, Παλιούρι), 11) Πυθίου Πύθιον, Ἀσημένιον, Μικροχώριον, Πετράδες, Πραγγή, Σαράκιον).

—[Ἱστορ.] Ἐν τῇ διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (889—912) σημειοῦται ὁ Διδυμοτείχου πρῶτος ἐπίσκοπος ὑπὸ τὸν Τραϊανουπόλεως μεταξὺ ὀκτὼ ἐπισκόπων, ἐν δὲ τῇ νέᾳ ἐκθέσει (1387), ὅτι ἀπὸ ἐπίσκοπος τοῦ Τραϊανουπόλεως ἐγένετο μητροπολίτης. Ἐν τῷ συνταγματίῳ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων (1715) ἀναφέρεται ὁ Διδυμοτείχου τριακοστὸς τρίτος. Κατὰ δὲ τὸ συνταγμάτιον τοῦ 1855 ὁ Διδυμοτείχου κατέχει τὴν δεκάτην ἑβδόμην σειράν. Ἡ φήμη του εἶναι: ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος Ροδόπης. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1906 ἡ ἐπαρχία Διδυμοτείχου εἶχε 4 ἀστικὰς σχολάς, 2 παρθεναγωγεῖα, 8 νηπιαγωγεῖα, 9 δημοτικὰ σχολεῖα, 40 γραμματοδιδασκαλεῖα μὲ 67 διδασκάλους, 12 διδασκαλίσσας, 3500 μαθητὰς καὶ 1250 μαθητρίας. Ὑπῆρχον 100 ἱερεῖς. 55 ναοὶ καὶ 3 μοναί. Ἐξ αὐτῶν ἡ μία εὑρίσκεται πλησίον τῆς πόλεως, τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ ἀνήκει εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον, ἡ ἄλλη εἶναι κτῆμα τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου παρὰ τὸ χωρίον Κουρνοφωλιὸ καὶ ἡ τρίτη εἶναι ἡ ἱστορικὴ μονὴ τῆς Δαδιᾶς παρὰ τὸ χωρίον Δαδιά, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα, τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας καὶ εἶναι ἐνοριακή. Σήμερον εἶναι ἐρειπωμένη. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Τοῦρκοι ἐξετόπισαν καὶ διεσκόρπισαν πολλοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς ἐπαρχίας εἰς τὰ πέριξ τῆς Κεσσάνης, Μακρᾶς-Γεφύρας (Οὐζοὺν Κιοπρού) καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδιωχθέντων ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τοῦ 1912 ἀνῆλθεν εἰς 59000 περίπου. Οἱ Βούλγαροι καταλαβόντες τῷ 1917 τὴν ἐπαρχίαν, ἐξώρισαν τοὺς πλουσιωτέρους τῶν κατοίκων εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὸν δὲ γηραιὸν μητροπολίτην Φιλάρετον Βαφείδην ἐφυλάκισαν καὶ ἀκολούθως ἐξώρισαν εἰς τὴν Σόφιαν· ὁ Βούλγαρος ἐπίσκοπος Κομοτηνῆς (Γκιουμουλτζίνης) Θεοδόσιος κατέλαβε τὴν μητρόπολιν Διδυμοτείχου, ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὴν Βούλγαρον ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον, ἀφήρεσε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μητροπολίτου ὡς καὶ τὴν πολύτιμον ἐκ χειρογράφων συλλογὴν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς ἱερεῖς νὰ τὸν μνημονεύσουν ἐπ' ἐκκλησίας. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τμῆμα τῆς ἐπαρχίας ἐξ 20 χωρίων πέραν τοῦ Ἕβρου ἔμεινεν εἰς τὴν Τουρκίαν. Τῷ 1924 ἀπεχωρίσθη τῆς ἐπαρχίας ἡ πόλις Σουφλίον καὶ ἀνεκηρύχθη μητρόπολις. —Μ.

διδυμοτοκία (ἡ) τοκετός, γέννησις διδύμων.

διδυμοτόκος (ὁ, ἡ) ἡ τίκτουσα, ἡ γεννῶσα δίδυμα τέκνα.

διδυμόφυσσα (ἡ) (Didymophyssa) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν* περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

διδυμοχλαίνη (ἡ) (Didymochlena) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποδιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

διδυναμία (ἡ) [Βοτ.]. Μία τῶν πολλῶν, κατὰ Λινναῖον, ὑποδιαιρέσεων τῶν φυτῶν, περιλαμβάνουσα τὰ φυτὰ ἅτινα φέρουσι *διδυνάμους* στήμονας, ὅπως π.χ. ἡ δακτυλῖτις, ὁ θύμος καὶ ἄλλα. Δ. Ν. Π.

διδύναμος (ὁ, ἡ), —ον (τὸ) [Χημ.]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ὅρου *δισθενὴς* καὶ *διατομικός*.

—[Βοτ.] Ὀνομασία τῶν φυτῶν ἐκείνων ἅτινα φέρουσι δύο ζεύγη στημόνων, τὸ ἓν μακρότερον τοῦ ἑτέρου, ὅπως π. χ. τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*. Δ. Ν. Π.

δίδω, ἰδιωματ. *δίνω* καὶ *δώνω*, ἀρχ. *δίδωμι*, ἀόρ. ἔδωσα καὶ ἔδωκα—ἐδόθην, ἀόρ. β' *ἔδων*, ἐξ οὗ τὸ καὶ νῦν ἐν χρήσει ἀπαρ. *δοῦναι* καὶ ἡ μετχ. *δούς*· παθ. παρατ. *δίδομαι*, οὗ ἐν χρήσει τὸ γ' ἐν. πρόσ. *δίδοται*· παθ. μετχ. *δεδομένος*, κοιν. *δομένος*, ὑποτακτ. ἀόρ. *νὰ δώσω* καὶ ἰδιωματ. *νὰ δώκω*, προστακτ. *δῶσε* καὶ κατὰ συγκοπὴν *δῶ'—δῶστε*· παθ. *διδομαι* (κλινόμενον καὶ κατὰ τὰ εἰς —μι: *δίδομαι—δίδοσαι—δίδοται* κλπ. καὶ κατὰ τὰ εἰς —ομαι: *διδομαι—δίδοσαι—δίδεται* κλπ.)· προσφέρω, μεταβιβάζω τι τὸ ὁποῖον ἔχω, κρατῶ ἢ διαθέτω εἰς ἄλλον διὰ τῆς χειρὸς ἢ δι' ἄλλου τινὸς μέσου, παρέχω, ἀντιθ. *δέχομαι, λαμβάνω, παίρνω*: «δίδω χρήματα,—δῶρα», παροιμ. «δῶσέ μου τὸ ψωμί σου νὰ σοῦ δίνω λίγο λίγο», «δὲ δίνει τ' ἀγγέλου του νερό», «δὲ δίνω ἕναν παρᾶ γιὰ δαύτονε» δὲν φροντίζω. ἀδιαφορῶ, «δῶσε μου χυρὰ τὸν ἄντρα σου καὶ πᾶρε σὺ τὸν κόπανο», «δῶσε τὸ πονεῖς, νὰ πάρῃς τὸ ποθεῖς»· || ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπιτρέπω, βοηθῶ, θέλω (πρβλ. *κάμνω*): «νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ βρέξῃ νὰ γίνουν τὰ σπαρτά», «ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ ἔκαμε μιὰ βροχὴ καλή», «δῶσε Θεέ μου νὰ ρθῇ ὁ γυιός μου μὲ τὸ καλό»· || «δίδω τὴν κόρη μου,— ἢν ἀδελφή μου» διδω εἰς γάμον, ὑπανδρεύω: «τὴν ἔδωσε 'ς ἕνα καλὸ παλληκάρι» || «δίδω προσοχήν,—ἀκρόασιν,—πίστιν,—ἐγγύησιν» προσέχω. ἀκροῶμαι. πιστεύω, ἐγγυῶμαι: «τότε ἦτο ἕνα παλιόπαιδο, ποιὸς τοῦ 'δινε προσοχή», «μὴ δίδῃς πίστιν εἰς τὰ λεγόμενά του», «δίδω ἐγγύησιν ὅτι θὰ σᾶς ὑπηρετήσῃ τιμίως»· || «δίδω ὅρκον» ὁρκίζομαι. καὶ ἐπιβάλλω ὅρκον εἰς ἄλλον: «ἔδωσαν ὅρκον ὅτι θὰ τηρήσουν τὰ ὑπεσχημένα», καὶ «τοῦ 'δωσε ὅρκον» τοῦ ἐπέβαλον δικαστικῶς ὅρκον· || «δίδω χέρι» προτείνω συμφιλίωσιν: «ἔδωσαν χέρι» ἢ «δώσανε τὰ χέρια» συνεφιλιώθησαν «ἔλα νὰ δώσωμε χέρι καὶ νὰ λησμονήσωμε τὰ περασμένα» || «δίδω λόγον, — ἀναφοράν, — λογαριασμόν», δίδω εὐθύνας τῶν πράξεών μου,— τῆς διαχειρίσεώς μου «ὅ τι θέλω κάμνω, λόγο δὲν θὰ σοῦ δώσω», «δὲν μοῦ 'δωσε ἀκόμη λογαριασμόν». || «δίδω ἀέρα» δίδω θάρρος, παρέχω ἀφοβίαν: «μὴ δίνῃς ἀέρα τοῦ παιδιοῦ, γιατὶ θὰ σοῦ χαλάσῃ» «δίδω ἑορτήν, χορόν, τσάϊ κττ.» προσκαλῶ οἰκείους καὶ φίλους χάριν ἑορτασμοῦ, χοροῦ κττ.· || «δίδω πρόσωπο», προσβλέπω τινὰ μετὰ οἰκειότητος ἢ στοργῆς, δίδω θάρρος, ἀφοβίαν: «ἐὰν τοῦ δώσῃς πρόσωπο σοῦ αὐθαδιάζει»· || «δίδω τέλος» τελειώνω, κάμνω νὰ τελειώσῃ: «ἔδωσε τέλος 'ς τὴ συζήτησι, — 'ς τὴ φιλονικία», ἀμεταβ. «πῆρε τέλος»· || «δῶσε τόπο τῆς ὀργῆς» μὴ ὀργίζεσαι, μὴ παρασύρεσαι ἀπὸ τὸν θυμόν σου' || «δίδω χέρι» βοηθῶ: «δῶσε ἕνα χέρι νὰ τελειώσω τὴ δουλειά μου γρήγορα» || «δίδω παράστασιν,—δρᾶμα,—κωμῳδίαν» παριστάνω, «τί θὰ δώσουν ἀπόψε» τί θὰ παραστήσουν, τί θὰ παίξουν, λατ. do fabulam· || «τοῦ 'δωσε δρόμο» τὸν ἀπεδίωξε: «κάθισε φρόνιμα, γιατὶ θὰ σοῦ δώσω δρόμο» ὁμοίως «τοῦ 'δωσε τὰ παπούτσια» ἢ «τοῦ 'δωσε τὰ παπούτσα 'ς τὸ χέρι»· «δίνω νὰ καταλάβῃ» κάμνω νὰ ἐννοήσῃ «δῶσέ μου νὰ καταλάβω τί θέλεις νὰ πῇς», «δῶσ' του νὰ καταλάβῃ»· || ἁπλῶς *δίδω*, ὑπονοουμένου τοῦ *ξύλο* ἢ *ξυλιές*, δέρω, μαστιγώνω: «δῶσ' του χαμπόσες», «τοῦ 'δωσε παρὰ μίαν τεσσαράκοντα»· || ὑπονοουμένου τοῦ *κέρδος* κτλ. παρέχω κέρδος, εἰσόδημα, ὠφέλειαν: «τί σοῦ δίδει τὸ σπίτι;» || «δῶσ' του νὰ 'χῃ», φράσις λεγομένη πρὸς ἐξακολούθησιν μετ' ἐπιμονῆς νὰ λέγῃ ἢ νὰ πράττῃ τι: «ξοδεύεις, ξοδεύεις· δῶσ' του νὰ 'χῃ καὶ ἔννοια σου»· || «ἔδωσε, ἔδωσε ὥς που πέθανε» ἐβασανίσθη, ὑπέφερε ἕως ὅτου..., «δῶσ' του δῶσ' του, τὸ κατώρθωσε ἐκεῖνο ποῦ ἤθελε»· || τὸ παθ. *δίδομαι*, παρέχομαι ὡς ὑπόθεσις: «ἐκ τριῶν δοθεισῶν εὐθειῶν νὰ σχηματισθῇ τρίγωνον», «τὴν δοθεῖσαν πολιτείαν», συνών. «τὴν ἐξ ὑποθέσεως πολιτείαν» (*Ἀριστοτ.*), «δεδόσθω δὴ» ὑποτεθείσθω ὅτι || τὸ οὐδέτ. τῆς μετοχ. τοῦ ἐνεστ. διδόμενον (τὸ) καὶ τοῦ παρακ. δεδομένον ὡς οὐσιαστικὰ (βλ. τὰς λ.)· || «δοῦναι καὶ λαβεῖν», δοσοληψία, χρεοπίστωσις, ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων: «δοῦναι καὶ λαβεῖν λόγον (*Ἀριστοτέλ.*)» ἐν τῇ λογιστικῇ «δοῦναι» ἢ *χρέωσις* || Ἐν τῇ Γραφῇ τὸ ἄρσ. τῆς μετχ. παθ. παρακ. ὡς οὐσιαστ. *οἱ δεδομένοι*, οἱ ὑπηρέται τοῦ ναοῦ (Παραλειπ. Α. θ. 2). Β. Φ.

Διδὼ [*Μυθολ.*]. Ἡ περίφημος μυθικὴ ἡρωΐς, ἥτις κατὰ τὴν φοινικικὴν παράδοσιν ἔκτισε τὴν Καρχηδόνα. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Τύρου Βήλου ἢ Ἀγήνορος καὶ ἀδελφὴ τοῦ διαδεχθέντος τὸν πατέρα του εἰς τὸν θρόνον τῆς Τύρου Πυγμαλίωνος, ἐκαλεῖτο δὲ *Ἔλισσα* ἢ *Ἐλίζα*. (Ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου μετωνομάσθη *Διδὼ* καὶ ἔκτοτε ἐπεκράτησε τοῦτο τὸ ὄνομα εἰς τοὺς περὶ αὐτῆς μύθους.) Ὁ πατήρ της εἶχε νυμφεύσει αὐτὴν μετὰ τοῦ θείου της (ἀδελφοῦ του) Ἀκέρβαντος ἢ Συχαίου (κατὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου ἐν τῇ «Αἰνειάδι» τοῦ Βιργιλίου), ὅστις ἦτο πλουσιώτατος καὶ ἱερεὺς τοῦ Ἡρακλέους. Διὰ νὰ γίνῃ κύριος τῶν ἀμυθήτων θησαυρῶν τοῦ συζύγου της Συχαίου, ὁ βασιλεὺς Πυγμαλίων ἀπέκοψε διὰ δούλων τὴν κεφαλήν του, ἐνῷ γονυπετὴς ἐκ τινος ἐτέλει θυσίαν εἰς τοὺς θεούς. Μόλις ἀνηγγέλθη εἰς τὴν Διδὼ τὸ θλιβερὸν γεγονός, παρέλαβεν αὐτὴ ἐν σπουδῇ τοὺς θησαυροὺς τοῦ συζύγου της καὶ ἔσπευσε νὰ ἐπιβιβασθῇ ἐπὶ πλοίου μετά τινων ἀφωσιωμένων εἰς τὸν σύζυγον της Τυρίων. Τὸ πλοῖον μετέφερε ταύτην εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου Κύπρου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ παράλια τῆς Λιβύης, εἰς τὴν χώραν Γετουλίαν (ἢ Νουμιδίαν), εἰς τὴν ὁποίαν ἐβασίλευεν ὁ Ἰάρβας. Παρὰ τούτου ἐζήτησεν ἡ Διδὼ τὴν ἄδειαν νὰ κτίσῃ πόλιν εἰς μίαν ἀκτὴν τῆς χώρας του· ὁ Ἰάρβας ὅμως ἠρνήθη, ἀλλὰ μετεπείσθη ὅταν ἡ Διδὼ προσέφερεν εἰς αὐτὸν πολὺν πλοῦτον καὶ συγκατένευσε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὴν τόσος μόνον χῶρος, ὅσον θὰ περιέβαλλε δέρμα βοός. Ἡ πονηρὰ τότε Φοίνισσα ἔκοψε τὸ δέρμα εἰς λεπτοτάτας ταινίας καὶ δι' αὐτῶν, προσδεθεισῶν, ἠδυνήθη νὰ περιλάβῃ ἱκανὸν χῶρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκτισε τὴν πόλιν Καρχηδόνα καὶ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς Βύρσαν (888 π. Χ.), οὕτως ὀνομασθεῖσαν πρὸς ἀνάμνησιν τῶν μέσων διὰ τῶν ὁποίων ἐπετεύχθη ἡ ἀνέγερσίς της. Ὀρεγόμενος τῶν θησαυρῶν τῆς Διδοῦς ὁ Ἰάρβας ἐζήτησε ταύτην εἰς γάμον, ἀλλ' ἡ Διδὼ καὶ διότι δὲν ἤρεσκεν εἰς αὐτὴν ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος ἡγεμὼν καὶ διότι εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τὸν πρῶτον σύζυγόν της Συχαῖον ὅτι, ἐὰν ἕνεκα οἱουδήποτε ἀτυχήματος ἤθελε στερηθῆ ἐκεῖνον, οὐδέποτε ἤθελεν ἔλθει εἰς γάμον, ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τοῦ Ἰάρβα. Οὗτος ἐξοργισθεὶς τότε καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Καρχηδόνος, ἡ δὲ Διδώ, φοβηθεῖσα ὅτι κυριευομένης τῆς πόλεως θὰ καθίστατο αἰχμάλωτος τοῦ βαρβάρου Ἰάρβα, ἥναψε πυρὰν καὶ ἐπ' αὐτῆς ηὐτοκτόνησε διὰ ξίφους. Τὴν φοινικικὴν ταύτην παράδοσιν μετεχειρίσθησαν οἱ Ρωμαῖοι ποιηταὶ Ναίβιος καὶ Ἔννιος, ἐπιδιώξαντες διὰ μυθικῆς παραδόσεως νὰ δικαιολογήσωσι τὸ ἄσπονδον τῶν Καρχηδονίων κατὰ τῆς Ρώμης μῖσος, καὶ τούτους ἠκολούθησεν ὁ Βιργίλιος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῆς Αἰνειάδος του περιγράφει τὸν τραγικὸν ἔρωτα τῆς Διδοῦς πρὸς τὸν Αἰνείαν, γενάρχην τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ρώμης Ρωμύλου. Λεπτότατα ὁ ποιητὴς εἰς τὸ εἰρημένον βιβλίον, τὸ ὁποῖον εἶναι αὐτοτελὲς ἐπύλλιον, τέλειον εἰς ψυχολογικὴν παράστασιν τοῦ γυναικείου πάθους, περιγράφει τὴν πρώτην ἐρωτικὴν κλίσιν τῆς Διδοῦς πρὸς τὸν Αἰνείαν, τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ μυστικοῦ αὐτοῦ πάθους της πρὸς τὴν ἀδελφήν της Ἄνναν, τὴν παρόρμησιν ταύτης νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰ κελεύσματα τῆς φύσεως καὶ τὴν φωνὴν τῆς Ἀφροδίτης, τὴν δειλίαν τῆς Διδοῦς, τῆς ὁποίας τὴν καρδίαν καίει ἡ φλὸξ τοῦ πάθους, νὰ ἐξομολογηθῇ τὸν ἔρωτά της καὶ τὴν παραμυθίαν τὴν ὁποίαν εὑρίσκει αὐτή, ὅτε, κρε-

Ἡ Διδὼ αὐτοκτονοῦσα.
[Ἐξ ἀρχαίου χειρογράφου τοῦ Βιργιλίου.]

μωμένη ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ εὐφραδοῦς ὁμιλητοῦ, περιγράφοντος τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας καὶ τὰς περιπετείας του, θωπεύει τὸν υἱὸν τοῦ ἐρωμένου της μικρὸν Ἀσκάνιον, πανομοιότατον ὄντα κατὰ τὴν μορφὴν πρὸς τὸν πατέρα του. Μὲ δύναμιν καὶ χάριν περιγράφει ἔπειτα τὴν ἔν τινι κυνηγίῳ ἐκρῆξιν αἰφνιδίας θυέλλης, ἥτις ἠνάγκασε τὸν Αἰνείαν καὶ τὴν Διδὼ νὰ καταφύγωσιν εἴς τι σπήλαιον, τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἡ παστὰς τοῦ γάμου των, καὶ τὰ τραγικὰ ἐπακόλουθα τοῦ συναφθέντος δεσμοῦ των. Ὁ Αἰνείας λαμβάνει τὴν ἐντολὴν τοῦ Διὸς διὰ τοῦ Ἑρμοῦ νὰ σπεύσῃ πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Λατίου καὶ κρυφίως ἑτοιμάζεται διὰ τὸν ἀπόπλουν, ἀλλ' ἡ Διδὼ μαντεύει τὴν κρυφίαν σκέψιν του καὶ καταλαμβάνεται ὑπ' ἀγανακτήσεως κατὰ τοῦ ἀπίστου ἐραστοῦ. Τὸ ἐρωτικὸν πάθος της καὶ τὰ τρομερὰ τῶν νυκτῶν ὄνειρα σαλεύουσι τὸ πνεῦμά της ἀκόμη καὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της εὑρίσκει ὡς μόνην σωτηρίαν τὴν αὐτοκτονίαν της. Προσποιουμένη ὅτι θέλει νὰ τελέσῃ μαγικὴν θυσίαν παρακαλεῖ τὴν Ἄνναν ν' ἀνάψῃ πυρὰν διὰ νὰ καύσῃ εἰς αὐτὴν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀπιστίαν τοῦ Αἰνείου: τὸ ξίφος του, τὴν εἰκόνα του, καὶ πᾶν δῶρον του, καὶ ἐπὶ τῆς πυρᾶς ταύτης ἀναβαίνει μὲ τὴν πρώτην λάμψιν τῆς αὐγῆς, ὅτε εἶδε τὸν στόλον τοῦ Αἰνείου ἀποπλέοντα, ἀφοῦ καταράσθη τὸν Αἰνείαν, ἔκαμεν ἔκκλησιν πρὸς τοὺς Τυρίους νὰ τρέφωσι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοί των ἀτελεύτητον μῖσος κατὰ τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀπίστου Αἰνείου καὶ ηὐχήθη νὰ προκύψῃ ἐκ τῶν ὀστῶν της ἐκδικητὴς (ὁ ἐκδικητὴς αὐτὸς ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο ὁ Ἀννίβας). Ἀπὸ τὸν μῦθον τῆς Διδοῦς ἐνεπνεύσθη καὶ ὁ Ὀβίδιος, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε μὲν ἠκολούθει τὴν φοινικικὴν παράδοσιν, ἄλλοτε δὲ τὸν μετερρυθμισμένον περὶ αὐτῆς μῦθον τοῦ Βιργιλίου.

Κατὰ τὸν ποιητὴν τοῦτον ἡ σβέσασα τὰς φλόγας τῆς καρδίας της διὰ τῶν φλογῶν τῆς πυρᾶς ἡρωῒς εἶχε γράψει πρὸ τῆς αὐτοκτονίας της καὶ τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα διὰ τὸν τάφον της: «Praebuit Aeneas et causam mortis et ensem—Ipsa sua Dido concidit usa manus», ἤτοι: «Ὁ Αἰνείας παρέσχε καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου καὶ τὸ ξίφος· ἐφονεύθη δὲ ἡ Διδὼ ἡ ἰδία τὴν ἰδίαν της χεῖρα μεταχειρισθεῖσα». Ἐκ τοῦ μύθου τῆς Διδοῦς ἐνεπνεύσθη

Digitized by Google

καὶ ἡ ἀρχαία τέχνη (τῆς Διδοῦς πιστεύεται ὅτι εἶναι δύο ἀρχαῖα ἀγάλματα: ἓν ἐν τῷ Βατικανῷ καὶ ἓν ἐν τῷ μουσείῳ Βαρβερίνη, γυναικὸς ἡμικεκλιμένης ἐν κλίνῃ, στηριζομένης ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος καὶ ἐχούσης πρόσωπον πλῆρες θλίψεως), ὡς καὶ ἡ νεωτέρα ποίησις καὶ καλλιτεχνία. Πλῆθος τραγῳδιῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Διδὼ» νεωτέρων ποιητῶν, ἐμπνευσθέντων ἰδίως ἀπὸ τὴν «Αἰνειάδα» τοῦ Βιργιλίου, ὑπάρχει, καλύτεραι δὲ θεωροῦνται ἡ τοῦ Ἱσπανοῦ Κριστομπὰλ (Cristobal de Viruès» τοῦ ΙΕ' αἰῶνος), τοῦ Ζοντέλ, τοῦ Μεταστασίου, παιχθεῖσα κατὰ τὸ 1724 ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας, καὶ τοῦ Πομπινιάν, διδαχθεῖσα κατὰ τὸ 1734. Ὡσαύτως πολλοὶ εἶναι καὶ οἱ πίνακες ζωγράφων νεωτέρων, καλύτεροι δὲ θεωροῦνται οἱ τοῦ Γιάσσενς (ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Βρυξελλῶν), Ραφαήλου (ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νίμ', Λοοέν, Γκουερτσίνι (ἀντίγραφον ἐν τῷ μουσείῳ Δρέσδης), Ρούμπενς, Τέσια κ. ἄ. Κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς τοῦ μύθου τῆς Διδοῦς, ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν τῶν Φοινίκων Βάαλ (ὁ πατήρ της ἐκαλεῖτο Βῆλος) καὶ τὸν ἱερέα τοῦ Ἡρακλέους (Μελκὰρθ) μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ Διδὼ ἦτο φοινικικὴ θεότης μεταποιηθεῖσα εἰς ἱστορικὸν πρόσωπον.
Γ. Δ. ΑΨΑΛΗΣ

— **Διδὼ** (Dido) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως οὗτινος ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 209. Ἀνεκαλύφθη τῇ 22ᾳ Ὀκτωβρίου 1879 ὑπὸ τοῦ C. H. F. Peters ἐν Clinton. Σ. Π.

— **«Διδώ»**. Μελόδραμα τοῦ Δ. Λαυράγκα (βλ. λ.).

Διδὼ (ἡ) [*Ζῳολ.*]. Γένος πτηνῶν· βλ. δρόντος.

Διδὼ (Didot)· βλ. Διδότος.

διδωλοδίδαι (οἱ) (Didolodidae Scott) [*Παλαιοζ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπόταξιν τῶν *λιτοπτέρνων ὀνυχωτῶν θηλαστικῶν*. Ἡ οἰκογένεια ὀνομάζεται καὶ *βουνολιτοπτερνίδαι*, περιλαμβάνει δὲ πολλὰ γένη, τὰ ὁποῖα ὅλα εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου (στρώματα τοῦ Notostylops) καὶ τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου (στρώματα τοῦ ἀστραπονώτου) τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς Παταγονίας. Γ. Κ. Γ.

διδωλόδους (ὁ) (Didolodus) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βουνολιτοπτερνιδῶν (διδωλοδιδῶν) λιτοπτέρνων ὀνυχωτῶν θηλαστικῶν*. Λείψανά των (τμῆμα κάτω σιαγόνος μετ' ὀδόντων) εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων (στρώματα τοῦ Notostylops) τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Παταγονίαν. Γ. Κ. Γ.

δίδωμι· βλ. δίδω.

δίδωρον (τό) [*Ἀρχ.*]. Μῆκος ἰσοδυναμοῦν πρὸς δύο «δῶρα», ἤτοι δύο παλάμας ἢ ὀκτὼ δακτύλους (0,154 μ.). Παρ' Ὁμήρῳ εὕρηται τὸ πολλαπλάσιον «ἑκκαιδεκάδωρον». Ὁ Βιτρούβιος ἀναφέρει πλίνθους «πενταδώρους» καὶ «τετραδώρους», ὧν αἱ πρῶται ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς κτίσιν ναῶν καὶ αἱ δεύτεραι ἰδιωτικῶν οἰκιῶν. —Β.

διεγγύησις (ἡ)· ἡ δι' ἐγγυήσεως ἀπελευθέρωσίς τινος (ἀρχ.)· || ἡ ἐνεχυρίασις.

διεγείρω, *ἀόρ διήγειρα—διηγέρθην*· ἐγείρω, κινῶ τινα ἐκ τοῦ ληθάργου εἰς τὴν ἐγρήγορσιν, ἐκ τῆς λανθανούσης καταστάσεως εἰς τὴν ἐνέργειαν: «διεγείρω τὴν ὄρεξιν, —τὴν ἐπιθυμίαν, —τὸν ζῆλον, —τὴν ὑπόνοιαν, — τὴν ὑποψίαν, —τὴν φιλοτιμίαν κττ.» || καθόλου, παροξύνω, παρακινῶ, ἐξάπτω: «διήγειρε τὸν λαὸν εἰς στάσιν».

διέγερσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διεγείρειν, ἔγερσις, ξύπνημα, παρόξυνσις, παρακίνησις: «διέγερσις τῆς ὀρέξεως,—τῆς ἐπιθυμίας κττ.», «ψυχικὴ διέγερσις».

— [ΦΥΣΙΟΛ.] Καλεῖται *διέγερσις* ἡ αὔξησις τῆς ἀναλύσεως τῆς ζώσης ὕλης, ἥτις προκαλεῖται ὑπὸ πλείστων ἐρεθισμάτων βραχείας διαρκείας. Ἡ δὲ ἱκανότης τῆς ζώσης ὕλης τοῦ νὰ διεγείρηται δι' ἐρεθισμάτων καλεῖται διεγερσιμότης (ἢ ἐγερσιμότης). Ὁ μῦς π. χ. ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος μεταβαίνει ἀπὸ τῆς ἀνενεργησίας εἰς τὴν διέγερσιν, ὁπότε αὐξανομένων τῶν ὀξειδώσεων ὁ μῦς συστέλλεται, δυνάμενος οὕτω νὰ ἐκτελέσῃ ἐργασίαν, λ. χ. νὰ ἀνυψώσῃ βάρος. Κατὰ τὴν διέγερσιν μεταβάλλεται ἁπλῶς ἡ λανθάνουσα ἐνέργεια τοῦ μυὸς εἰς δρῶσαν ἐνέργειαν, χωρὶς διὰ τοῦ ἐρεθίσματος νὰ παράγεται νέα τοιαύτη. Τὸ μέγεθος δὲ τῆς ἐνεργείας τῶν διεγειρομένων μυῶν εἶναι πάντοτε μεγαλύτερον τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐρεθίσματος. Μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ ἐρεθίσματος ἐπέρχεται ἐξίσωσις τῆς διαταραχθείσης ἰσορροπίας καὶ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης διὰ τῆς καλουμένης αὐτορρυθμιστίας τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης. Πρὸ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν μυῶν ὑπάρχει ἰσορροπία τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης αὐτῶν, ἤτοι ἡ ἀνάλυσις εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν, μετὰ τὸν ἐρεθισμὸν ὅμως ἡ ἀνάλυσις καθίσταται μεγαλυτέρα τῆς ἀφομοιώσεως. Ὅταν ὅμως παύσῃ τὸ ἐρέθισμα, ἡ ἀφομοίωσις ἐπί τινα χρόνον ὑπερτερεῖ τῆς ἀναλύσεως, μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ἡ ἰσορροπία μεταξὺ ἀναλύσεως καὶ ἀφομοιώσεως, ὁπότε ὁ μῦς εὑρίσκεται εἰς κατάστασιν ἀνενεργησίας. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐρέθισμα, ὅπερ ἐπιφέρει τὴν διέγερσιν τοῦ μυός, δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν παράλυσιν αὐτοῦ, ὅταν ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου. Προέρχεται δὲ τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ ἐξαντλήσεως τῶν ἀπαραιτήτων οὐσιῶν καὶ ἰδίως τοῦ ὀξυγόνου πρὸς διατήρησιν τῶν ἐνεργειῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ καμάτου, ὅστις ἐπέρχεται λόγῳ τῆς συσσωρεύσεως ἐν τῷ μυϊ τῶν προϊόντων τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, ἅτινα δρῶσι δηλητηριωδῶς. Δύναται ὅμως ὁ μῦς νὰ ἀναλάβῃ μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ ἐρεθίσματος, τοῦτο μὲν δι' ἀναπληρώσεως τῶν καταναλωθεισῶν οὐσιῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὀξυγόνου, τοῦτο δὲ διὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν συσσωρευθέντων προϊόντων τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἔξωθεν προσαγωγὴ οὐσιῶν τινων δύναται νὰ προκαλέσῃ παράλυσιν τοῦ μυός· οὕτω π.χ. τὰ ναρκωτικά, οἰνόπνευμα, χλωροφόρμιον κτλ., ἐπιδρῶσι παραλυτικῶς, καθ' ὅτι παραλύουσι τὴν εἴσοδον τοῦ ὀξυγόνου εἰς τὴν ζῶσαν ὕλην. Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

— [ΗΛΕΚΤΡ.] Καλεῖται διέγερσις (excitation, Erregung) ἡ εἰς τὰς γεννητρίας συνεχοῦς ἢ ἐναλλασσομένου ρεύματος παροχὴ συνεχοῦς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος διὰ τὴν παραγωγὴν μαγνητικοῦ κυκλώματος, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ρεύματος. Εἰς τὰς μηχανὰς συνεχοῦς ρεύματος τὸ ρεῦμα τῆς διεγέρσεως παρέχεται ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς γεννητρίας, εἰς δὲ τὰς μηχανὰς ἐναλλασσομένου ρεύματος ὑπὸ βοηθητικῆς μηχανῆς, τῆς *διεγερτρίας*. Διὰ ρυθμίσεως τῆς τάσεως τῆς διεγέρσεως ρυθμίζεται ἡ ἔντασις τοῦ ἐπάγοντος μαγνητικοῦ πεδίου. ΑΝ. Δ.

—[ΑΣΥΡΜ. ΤΗΛΕΓΡ.] *Διέγερσις ἄμεσος*. Ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ καλοῦμεν *διέγερσιν ἄμεσον* τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων ἀπ' εὐθείας ἐν τῇ κεραίᾳ. Ἡ ἐκπομπὴ ὑπὸ ἄμεσον διέγερσιν τῆς κεραίας καλεῖται *ἄμεσος ἐκπομπή*. Ὁ ἀνωτέρω τρόπος τῆς ἐκπομπῆς, ἐφ' ὅσον χρησιμοποιοῦνται ἀποσβεννύμεναι ταλαντώσεις, ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῆς διεθνοῦς συμβάσεως, καθ' ὅσον λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποσβέσεως τῶν ἀκτινοβολουμένων κυμάτων, δὲν ἐπιτυγχάνεται συντονισμός, καὶ ἑπομένως ἐπέρχεται σύγχυσις ἐν τῇ διαμοιβῇ τῆς ἀνταποκρίσεως, λόγῳ ἰσχυρῶν παρεμβολῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς χρησιμοποιήσεως διατηρουμένων κυμάτων δὲν συνιστᾶται ἡ χρῆσις ἀμέσου ἐκπομπῆς, προκειμένου περὶ σταθμῶν μεγάλης ἰσχύος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκτὸς τοῦ θεμελιώδους κύματος ἀναπτύσσονται καὶ ἁρμονικά, ἅτινα ἐπίσης προκαλοῦσι σύγχυσιν ἐν τῇ διαμοιβῇ τῆς ἀνταποκρίσεως.

Ἡ ἄμεσος διέγερσις ἐχρησιμοποιήθη ἐπὶ βραχύτατον χρόνον κατὰ τὴν ἀρχικὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας.

Διέγερσις ἔμμεσος. Εἰς τοὺς συγχρόνους πομποὺς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας αἱ ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις παράγονται ἐν κλειστῷ κυκλώματι ταλαντώσεων καὶ ἀκολούθως μεταβιβάζονται ἐπὶ τῆς κεραίας διὰ συζεύξεως ταύτης πρὸς τὸ κλειστὸν κύκλωμα. Ἡ ἐκπομπὴ δι' *ἐμμέσου διεγέρσεως* τῆς κεραίας καλεῖται *ἔμμεσος ἐκπομπὴ* καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ κανόνα σήμερον εἰς πάσας τὰς συγχρόνους ἐγκαταστάσεις ἀσυρμάτου τηλεγραφίας.

Διέγερσις ὠστική (Stosserregung)· βλ. *ἀσύρματος τηλεγραφία*. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

διεγέρτης (ὁ) θηλ. διεγέρτρια (βλ. λ.)· ὁ διεγείρων, ὁ παρακινῶν, ὁ ἐρεθίζων· || ὁ προκαλῶν διέγερσιν (ἠλεκτρ.).

— *διεγέρτης Χέρτς* [*Ἠλεκτρ.*]. Συσκευὴ χρησιμοποιηθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Hertz πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ἐν τῷ χώρῳ (βλ. *ἀσύρματος τηλεγραφία, ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα*). Κ. Π.

διεγερτικός,—*ή*—*όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς διέγερσιν, ὁ διεγείρων, ὁ ἐρεθίζων: «διεγερτικὰ ποτά», «διεγερτικοὶ λόγοι» κττ.—*Ἐπίρρ. διεγερτικῶς*.

— *διεγερτικὰ* (τὰ) (Excitantia), ἐνν. *φάρμακα* [*Φαρμακολ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ φάρμακα, ἅτινα δίδονται ἐπὶ γενικῆς καταπτώσεως ἢ ἐπὶ ἀτονίας ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ τῆς καρδίας, ἅτινα καὶ *ἀναληπτικὰ* ὀνομάζονται. Τὰ φάρμακα ταῦτα ἀναζωογονοῦσι τὴν κυκλοφορίαν καὶ προκαλοῦσιν ἔντασιν τῆς μυϊκῆς ἢ νευρικῆς λειτουργίας. Τὰ κυριώτερα διεγερτικὰ φάρμακα εἶναι τὰ διεγείροντα τὴν καρδίαν (Cardiaca stimulantia), τοιαῦτα δὲ εἶναι τὰ ἀλκοολικὰ (οἶνος καὶ οἰνοπνευματώδη ποτά), ὁ αἰθήρ, τὸ μῖγμα αἰθέρος καὶ οἰνοπνεύματος, ἡ καφουρὰ κτλ. Ὁμοίως διὰ μέσων φυσικῶν ἢ μηχανικῶν, ὡς εἶναι ἡ μάλαξις, ἡ θερμότης, ὁ ἠλεκτρισμὸς κλπ., δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διέγερσις, ἥτις ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς χορηγήσεως καὶ διεγερτικῶν οὐσιῶν. Τὰ καθ' ἕκαστα διεγερτικὰ διακρίνονται εἰς διεγερτικὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος (καφὲς οἰνοπνευματώδη ποτὰ κλπ.) καὶ διεγερτικὰ τοῦ στομάχου, ἐφ' ὅσον ταῦτα δρῶσι διεγείροντα καὶ ἐπαυξάνοντα τὰς ἐκκρίσεις ὡρισμένων ὀργάνων. Κ. Γ. Μ.

διεγέρτρια (ἡ) [*Ἠλεκτρ.*]. Ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ καλεῖται διεγέρτρια μηχανὴ (excitatrice) μηχανὴ συνεχοῦς ρεύματος χρησιμεύουσα διὰ τὴν διέγερσιν τοῦ πεδίου εἰς μηχανὰς ἐναλλασσομένου ρεύματος. Συνήθως ἡ διεγέρτρια εἶναι μηχανὴ συνεχοῦς ρεύματος μικρᾶς ἰσχύος, ἧς τὸ ἐπαγώγιμον προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος ἐφ' οὗ καὶ τὸ ἐπαγώγιμον τῆς μηχανῆς ἐναλλασσομένου ρεύματος. Προκειμένου περὶ μηχανῶν μεγάλης ἰσχύος ἡ διεγέρτρια ἀποτελεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διακεκριμένην μηχανήν. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Διέγος (Diego)· βλ. Ντιέγκο.

— **Διέγος** (ἅγιος). Ἐγεννήθη ἐκ γονέων πτωχῶν ἐν Ἁγίῳ Νικολάῳ del Puerto τῆς Ἀνδαλουσίας (Ἱσπανίας) κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐν νεαρᾷ δὲ ἡλικίᾳ εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν φραγκισκανῶν. Ἀποσταλεὶς εἰς τὰς Καναρίους νήσους εἰργάσθη μετ' ἐνθέου ζήλου πρὸς διάδοσιν τοῦ εὐαγγελίου εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῶν. Ἐπανελθὼν δ' εἶτα εἰς Ἱσπανίαν ἐπεσκέφθη πολλὰ μοναστήρια καὶ πανταχοῦ ἐθαυμάζετο ἡ σώφρων πρὸς τοὺς μοναχοὺς διδασκαλία του. Ἀπέθανε τῷ 1463 ἐν τῇ μονῇ τῆς Alcala de Hanarès. Τῇ αἰτήσει Φιλίππου τοῦ Β', βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ὁ πάπας Σίξτος ὁ Ε' κατέταξεν αὐτὸν τῷ 1588 εἰς τοὺς ἁγίους καὶ ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 13 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

δίεδρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο ἕδρας, δύο ἐπιπέδους πλευράς.

— *δίεδρος γωνία* [*Μαθημ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ σχῆμα τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο ἡμιεπίπεδα ἀναχωροῦντα ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας. Ἡ εὐθεῖα αὕτη καλεῖται ἀκμὴ τῆς διέδρου καὶ τὰ ἡμιεπίπεδα ἕδραι αὐτῆς. Μία δίεδρος γωνία παρίσταται ἢ διὰ τῶν γραμμάτων τῶν δύο ἑδρῶν της ΚΛ, ἢ διὰ τῶν τῆς ἀκμῆς της $\widehat{xy}$, ἢ καὶ διὰ τῶν δύο, τῶν γραμμάτων τῆς ἀκμῆς τιθεμένων εἰς τὸ μέσον δηλαδὴ $K\widehat{xy}Λ$ (σχ. 1). Ἐπίπεδος γωνία μιᾶς

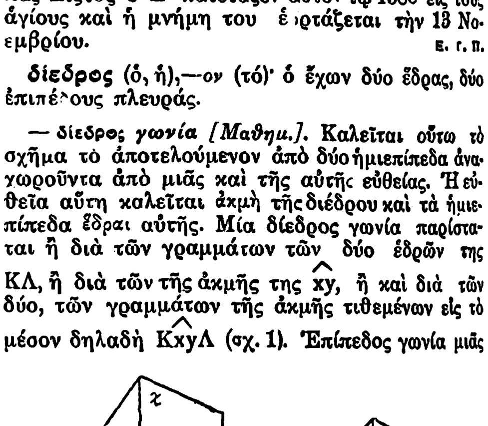

Σχ. 1. Σχ. 2.

διέδρου γωνίας καλεῖται ἡ ἐπίπεδος γωνία BAC (σχ. 2), ἡ σχηματιζομένη διὰ τῆς τομῆς τῆς διέδρου δι' ἐπιπέδου καθέτου πρὸς τὴν ἀκμήν. Τὸ μέγεθος τῆς οὕτω λαμβανομένης γωνίας εἶναι ἀνεξάρτητον τοῦ σημείου Α τῆς ἀκμῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἄγεται τὸ κάθετον ἐπίπεδον, ἐξαρτᾶται δὲ μόνον ἐκ τῆς διέδρου γωνίας. Αἱ ἐπίπεδοι αὗται γωνίαι εἶναι ἴσαι μεταξύ των. Δύο δίεδροι γωνίαι εἶναι ἴσαι, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ μετατεθῇ ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης, οὕτως ὥστε νὰ συμπέσουν. Δύο δίεδροι γωνίαι λέγονται ἐφεξῆς, ἐὰν ἔχουν κοινὴν ἀκμὴν καὶ μίαν ἕδραν. Διὰ τὴν σύγκρισιν δύο διέδρων γωνιῶν ὑπάρχει τὸ ἑξῆς θεώρημα: Δύο ἴσαι δίεδροι ἔχουν καὶ τὰς ἐπιπέδους γωνίας ἴσας. Δύο ἄνισοι δίεδροι ἔχουν ἀνίσους ἐπιπέδους γωνίας καὶ εἰς τὴν μεγαλυτέραν δίεδρον ἀντιστοιχεῖ ἡ μεγαλυτέρα ἐπίπεδος. Εἰς δίεδρον, ἄθροισμα ἢ διαφορὰν δύο διέδρων γωνιῶν, ἀντιστοιχεῖ ἐπίπεδος γωνία ἴση πρὸς τὸ ἄθροισμα ἢ τὴν διαφορὰν τῶν δύο ἀρχικῶν ἐπιπέδων γωνιῶν. Δύο δίεδροι γωνίαι ἔχουσι λόγον, ὃν λόγον ἔχουσι καὶ αἱ ἀντίστοιχοι ἐπίπεδοι αὐτῶν. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου ἕπεται ἡ μέτρησις τῶν διέδρων γωνιῶν, δηλαδὴ ἐὰν ληφθῇ ὡς μονὰς τῶν διέδρων γωνιῶν ἡ δίεδρος, τῆς ὁποίας ἡ ἀντίστοιχος ἐπίπεδος εἶναι ἴση πρὸς τὴν μονάδα τῶν ἐπιπέδων γωνιῶν, πᾶσα δίεδρος ἔχει τὸ αὐτὸ μέτρον μὲ τὴν ἀντίστοιχον ἐπίπεδον αὐτῆς. Τὰ περὶ μετρήσεως τῆς διέδρου γωνίας διὰ τῆς ἀντιστοίχου ἐπιπέδου της, ὅλα τὰ σχετικὰ θεωρήματα ἰσότητος καὶ ἀνισότητος δύο ἐπιπέδων γωνιῶν ἰσχύουν καὶ διὰ τὰς διέδρους γωνίας (βλ. λ.). Σ. Μ.-Ο.

διεζευγμένος,—*η*,—*ον*, μετχ. παρακ. τοῦ *διαζεύγνυμαι*· ὁ χωρισμένος ἀπό τινος, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀπετέλει πρότερον ζεῦγος: «διεζευγμένοι σύζυγοι».

— *διεζευγμένον* (τό)· ὅρος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς (βλ. Ἑλλὰς [*Μουσ.*]).

διεθνὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ διὰ πάντων τῶν ἐθνῶν ἐξικνούμενος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὅλα ἢ

Digitized by Google

πολλὰ ἔθνη, ὁ εἰς αὐτὰ κοινός: «διεθνεῖς σχέσεις», αἱ μεταξὺ πάντων τῶν ἐθνῶν ἐπίσημοι σχέσεις, «διεθνῆ νόμιμα», «διεθνὴς ὀργάνωσις,—σύνδεσμος» || «διεθνὴς ἔκθεσις» ἔκθεσις τῆς ὁποίας δύνανται νὰ μετάσχουν πάντα τὰ ἔθνη· || «διεθνὲς βιβλιοπωλεῖον» βιβλιοπωλεῖον εἰς τὸ ὁποῖον πωλοῦνται βιβλία ἰδ α ξένων ἐθνῶν.—Ἐπίρρ. *διεθνῶς*. Β. Φ.

— διεθνεῖς ***οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι*** Διεθνὴς οἰκονομικὸς ἔλεγχος εἶναι ὁ ὑπὸ ὁμάδος δυνάμεων ἐνασκούμενος ἔλεγχος, ἀποσκοπῶν εἰς προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν ὑπηκόων των ἰδιωτῶν ἢ τραπεζῶν καὶ τείνων νὰ ἀποτρέψῃ ἐνδεχομένας ζημίας ἐξ ἐπιβλαβῶν δημοσιονομικῶν ἐνεργειῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ ἔλεγχοι πρέπει νὰ διενεργοῦνται ὑπὸ ξένων δυνάμεων, οἱ ὁποῖαι συμμετέχουν τῶν ἐλέγχων εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως δι' ἀντιπροσώπων τῶν ὁμολογιούχων ὑπηκόων των. Ὁ ἔλεγχος φέρει χαρακτῆρα διαρκῆ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐπεμβάσεις αἱ ὁποῖαι εἶναι προσωριναὶ καὶ ἀποσκοποῦν τὸν συμβιβασμὸν ἐφ' ἅπαξ εἰδικοῦ τινος χρέους. Οἱ ἔλεγχοι διενεργοῦνται ἐν ὀνόματι ἰδιωτῶν. Διὰ τὰ κρατικὰ δάνεια δὲν ἰσχύει ὁ περιορισμὸς τῆς Β' συνθήκης τῆς Χάγης.

Οἱ διεθνεῖς οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι ἔχουν τὴν ἔννοιαν τοῦ συμβιβασμοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου μεταξὺ πτωχεύσαντος καὶ δανειστῶν αὐτοῦ. Διαφέρουν ὅμως τοῦ κοινοῦ συμβιβασμοῦ, διότι τὸ πτωχεῦσαν κράτος, ἐπειδὴ ἔχει διοικητικὴν ἀποστολήν, δὲν δύναται νὰ ἀποστερηθῇ πλήρως τῶν οἰκονομικῶν μέσων αὐτοῦ, ἀλλὰ δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς δανειστάς του ὡρισμένας παραχωρήσεις ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου ὅμως τὸ πτωχεῦσαν κράτος ὑποχρεοῦται μὲ ὡρισμένας ἐξασφαλίσεις του κατὰ αὐθαιρέτων ξενικῶν ἐπεμβάσεων νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς δανειστάς του ὡρισμένας προσόδους, ὡς ἐγγυήσεις διὰ τὴν πλήρη ἐκπλήρωσιν τῶν νέων ὑποχρεώσεων, τὰς ὁποίας ἀναλαμβάνει ὑπὲρ αὐτῶν. Ὁ βαθμὸς τῶν ὑποχωρήσεων τῶν δανειστῶν καθὼς καὶ τὸ εἶδος τῶν νέων ἐγγυήσεων τοῦ κράτους πρὸς τοὺς δανειστὰς ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἰσάγονται οἱ διάφοροι οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ὑπάρχει εἷς ὡρισμένος τύπος ἐλέγχου. Ἕκαστος αὐτῶν διαφέρει ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν δανειστῶν διὰ τὸ μέλλον, τοὺς ὅρους συμβιβασμοῦ, τὸν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ λάβῃ χώραν ἡ ἐξόφλησις τοῦ χρέους κτλ.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν οἰκονομικῶν ἐλέγχων δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὸν χαρακτῆρα τῶν ξένων ἀντιπροσώπων οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὰς ἐπιτροπὰς τῶν οἰκονομικῶν ἐλέγχων. Ὁ ἔλεγχος δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ὑπὸ ξένων κυβερνήσεων, ἢ ὑπὸ τῶν ἰδίων ξένων ὁμολογιούχων πρὸς προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν δανειστῶν, οἱ ὁποῖοι ζημιοῦνται ἐκ τῆς πτωχεύσεως. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐλέγχων δύναται νὰ ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ξένων κυβερνήσεων, ὁπότε ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἐλέγχου εἶναι διπλωματικός, δύναται ὅμως νὰ ἀποτελῆται καὶ ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἰδίων ὁμολογιούχων· εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην εἶναι ἓν ἁπλοῦν κομιτᾶτον ὁμολογιούχων, τὸ ὁποῖον στερεῖται διπλωματικῆς προστασίας καὶ στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῆς συμβάσεως. Μολονότι εἰς τὴν πρᾶξιν, καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν, αἱ ξέναι κυβερνήσεις εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουν τὸν ἔλεγχον καὶ ἐπιδροῦν ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς, διὰ τὸ ἐλεγχόμενον κράτος γεννῶνται διάφοροι συνέπειαι ἀναλόγως τοῦ διπλωματικοῦ ἢ τοῦ ἰδιωτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐλέγχου.

Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ ἔλεγχος τῶν ὁμολογιούχων ἀποτελεῖ τὴν ἠπιωτέραν μορφὴν διὰ τὸ πτωχεῦσαν κράτος, ἐπειδὴ τοῦτο μὲ τὰ κυριαρχικὰ αὐτοῦ δικαιώματα ἔχει ἀπέναντί του ἁπλοῦς ἰδιώτας ἀντιπροσώπους τοῦ κομιτάτου τῶν ὁμολογιούχων. Ἀντιθέτως, ἐπειδὴ ὁ διπλωματικὸς ἔλεγχος ἐνασκεῖται ὑπὸ κυριάρχων κρατῶν εἶναι ἀποτελεσματικώτερος καὶ αὐστηρότερος, μειώνει δὲ περισσότερον τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἐλεγχομένου κράτους. Πλὴν αὐτοῦ ὁ διπλωματικὸς ἔλεγχος δύναται εὐκολώτερον νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ ξένων κυβερνήσεων δι' ἐπιδίωξιν πολιτικῶν σκοπῶν ἢ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ὁμαλὴ αὐτοῦ λειτουργία ἕνεκα πολιτικῶν ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς. Ἀντιθέτως αἱ ἐπιτροπαὶ τῶν ὁμολογιούχων δὲν εὑρίσκονται εἰς ὑπαλληλικὴν σχέσιν πρὸς τὰς ξένας κυβερνήσεις καὶ ἐνδιαφέρονται κατὰ κανόνα ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν ὁμολογιούχων. Ἑτέρα ἴσως δυνατὴ διάκρισις τῶν ἐλέγχων εἶναι ἡ διάκρισις ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν δανειστῶν. Αἱ ὑπέγγυοι πρόσοδοι ἢ παραχωροῦνται εἰς τὴν εἴσπραξιν καὶ διαχείρισιν τῶν δανειστῶν ἀμέσως, ἢ οἱ δανεισταὶ περιορίζονται εἰς ἁπλῆν ἐποπτείαν τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους διενεργουμένης εἰσπράξεως τῶν ὑπεγγύων προσόδων, ἢ τέλος ἡ εἴσπραξις καὶ διαχείρισις λαμβάνουν χώραν συμπράξει τοῦ κράτους καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δανειστῶν. Εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ ἰδιαιτέρως ὅτι ὁ ἔλεγχος εἶναι εὐνοϊκώτερος διὰ τὰ ἐκλεγόμενα κράτη, ὅταν ἡ ξένη ἐπιτροπὴ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς εἰσπράξεως τῶν ἀφοριζομένων ὑπὸ τοῦ κράτους ὑπεγγύων προσόδων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δανείων του. Τέλος οἱ ἔλεγχοι διακρίνονται ἀναλόγως τῆς συμμετοχῆς τῶν ὀφειλετῶν εἰς πλεονάσματα ὑπεγγύων προσόδων ἢ χωρὶς αὐτήν. Συνήθως οἱ ἔλεγχοι ἐξασφαλίζουν εἰς τοὺς δανειστὰς ἓν ὡρισμένον ποσοστὸν τοῦ ἀρχικοῦ τόκου καὶ χρεωλύτου καὶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ ἐξαρτοῦν ἐκ τῆς μελλοντικῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας τοῦ δανειστοῦ κράτους. Ἄνευ οὐδεμιᾶς πρακτικῆς σημασίας εἶναι ἐὰν διὰ λόγους προσοχῆς πρὸς τὴν ἐθνικὴν φιλαυτίαν οἱ ἔλεγχοι ἐπιτρέπουν εἰς τὸ ἐλεγχόμενον κράτος κατὰ τύπους νὰ δίδῃ τὴν ἔγκρισίν του εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ ἐλέγχου, ὅπως συνέβαινεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἢ διορίζονται κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τῶν ξένων δυνάμεων ἢ ὁμολογιούχων, ὅπως συμβαίνει εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἔλεγχον.

Οἱ οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι εἶναι περισσότερον ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑπὸ ἔλεγχον κρατῶν, ἰδιαιτέρως ὅταν αὐτὰ εἶναι ἡμικυρίαρχα. Ὑπάρχουν πολλαὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς οἱ οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι ἀπετέλεσαν τὴν πρωτοπορείαν τῶν προτεκτοράτων. Ὁ κίνδυνος τῆς ἀπωλείας τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι μεγαλύτερος, ὅσον ὀλιγώτεραι τὸν ἀριθμὸν καὶ ἰσχυρότεραι εἶναι αἱ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐξασκοῦν τὸν ἔλεγχον. Διὰ τοῦτο πολλαὶ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἐπιδιώκουν διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐλέγχου πολιτικοὺς σκοπούς, προσεπάθησαν καὶ ἐπέτυχον βαθμιαίως τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν μέλη τοῦ ἐλέγχου. Ἡ Γαλλία εἰς τὴν Τύνιδα καὶ ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπωφελήθησαν ἢ προεκάλεσαν τοὺς οἰκονομικοὺς ἐλέγχους τῶν χωρῶν τούτων καὶ ἐν τέλει ἔμειναν αἱ μόναι χῶραι εἰς τὸν ἔλεγχον καὶ πολιτικῶς κύριοι αὐτῶν.

Ἱστορικὸν τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν ἐλέγχων. Οἱ διεθνεῖς οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι εἶναι θεσμοὶ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Οἱ δύο πρῶτοι ἔλεγχοι εἰσήχθησαν εἰς ἡμικυριαρχικὰς χώρας, ἤτοι τῷ 1869 εἰς τὴν Τύνιδα καὶ τῷ 1876 εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὑπῆρξαν δὲ ἀπαρχὴ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ προτεκτοράτου ἐπὶ τῶν δύο αὐτῶν χωρῶν. Ἐπηκολούθησεν ὁ οἰκονομικὸς ἔλεγχος τῆς Τουρκίας τῷ 1881, ἡ ὁποία ἦτο μὲν κυρίαρχος χώρα, εἶχεν ὅμως τὰς διομολογήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐσήμαινον περιορισμὸν τῆς κυριαρχίας αὐτῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἀπονομῆς τοῦ δικαίου. Ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς Τουρκίας κατ' ἀρχὰς αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἐπενέβησαν κατὰ πολὺ ἤπιον τρόπον. Εἰς τὴν διαφορὰν αὐτῆς μετὰ τῶν δανειστῶν της κατὰ τὸ 1877, αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις περιωρίσθησαν μόνον εἰς ἔκφρασιν ἐπιθυμίας καὶ συστάσεων ἀπέναντι τῆς Τουρκίας διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν δανειστῶν. Διὰ τὰ χριστιανικὰ κράτη ἐφαίνετο ἀκόμη πολὺ δύσκολος ἡ ἐπιβολὴ οἰκονομικῶν ἐλέγχων. Κατὰ τὰς πρώτας πτωχεύσεις τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις περιωρίζοντο εἰς διπλωματικὰς διαμαρτυρίας. Ἐκ τῶν χριστιανικῶν κυριαρχικῶν Βαλκανικῶν χωρῶν πρώτη ἡ Σερβία τῷ 1896 καὶ ἔπειτα ἡ Ἑλλὰς τῷ 1897 ὑπεβλήθη εἰς οἰκονομικὸν ἔλεγχον καὶ μάλιστα αὐστηρότατον. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν χωρῶν μὲ οἰκονομικὸν ἔλεγχον ἠκολούθησαν οἰκειοθελῶς ἡ Βουλγαρία τῷ 1902 καὶ τῷ 1904 τὸ Μαρόκκον. Ἐκ τῶν Ἀμερικανικῶν χωρῶν ὑπεβλήθησαν εἰς ἔλεγχον ὁ Ἅγ. Δομίνικος, ἡ Χονδούρα καὶ ἡ Νικαράγουα. Κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν ἀνεπτύχθησαν καὶ οἱ ἔλεγχοι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐλέγχων αὐτῶν ἀνήκει ἡ Αὐστρία, ἡ Οὑγγαρία, ἡ Ἑλλὰς καὶ ἐσχάτως ἡ Βουλγαρία. Τέλος εἰς τοὺς διεθνεῖς οἰκονομικοὺς ἐλέγχους ἀνήκει καὶ ὁ ἔλεγχος, τὸν ὁποῖον διενεργοῦν αἱ δικαιούμεναι εἰς ἐπανορθώσεις ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας σύμμαχοι χῶραι, συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον Ντὺζ διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν ἐπανορθώσεων Parker Gilber.

Οἱ διεθνεῖς οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι ἀπὸ τῆς Β' συνδιασκέψεως καὶ ἐντεῦθεν. Μέχρι τινὸς ὁ ἐξαναγκασμὸς ἑνὸς κράτους εἰς περίπτωσιν ἀδυναμίας αὐτοῦ νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς δανειστάς του, δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέπεια τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἢ κύρωσις αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς Β' ὅμως συνδιασκέψεως τῆς Χάγης ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὴν σχέσιν τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν ἐλέγχων καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Κατ' εὐρεῖαν ἑρμηνείαν τῆς συμβάσεως περὶ εἰρηνικοῦ διακανονισμοῦ ὀφειλομένων χρεῶν τῆς Β' διεθνοῦς συνδιασκέψεως τῆς Χάγης (1907), δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νόμιμος ἡ ξενικὴ ἐπέμβασις καὶ ἐμμέσως ἡ ἐπιβολὴ ἐλέγχου εἰς πτωχεῦσαν κράτος ἐκ μέρους ξένων ἐνδιαφερομένων δυνάμεων. Ἡ Β' συνδιάσκεψις τῆς Χάγης εἰσήγαγεν ὡς ἀρχὴν τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν μεταξὺ τῶν κρατῶν εἰς τὴν διαφορὰν αὐτῶν διὰ τὴν πληρωμὴν χρεῶν. Ἡ σχετικὴ σύμβασις ἡ ὁποία ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως εἶναι γνωστὴ ὡς «σύμβασις Porter», ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπρότεινεν, ἢ ἐπίσης ὡς «θεωρία Drago» ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται. Ἡ πρότασις αὕτη εἶχε τὴν ἀφορμήν της εἰς τὴν ἀγγλογερμανοϊταλικὴν ἐπέμβασιν κατὰ τῆς Βενεζουέλας τῷ 1902. Ἡ ἐπέμβασις ἔλαβε χώραν, διότι ἡ κυβέρνησις τῆς Βενεζουέλας ἠρνεῖτο νὰ ἐκτελέσῃ μερικὰς ἰδιωτικὰς συμβάσεις καὶ νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς ζημιωθέντας ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως, κυρίως ὅμως διότι ἀνέστειλε τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους αὐτῆς. Οἱ ξένοι στόλοι προέβησαν εἰς ἔνοπλον ἐπέμβασιν, ἐβομβάρδισαν πόλεις καὶ ᾐχμαλώτισαν τὸν στόλον τῆς Βενεζουέλας. Ἡ διαφορὰ ἐλύθη τελικῶς, κατόπιν μεσολαβήσεως τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου τῆς Χάγης. Διὰ τὸν φόβον ἐπαναλήψεως τῶν ἐπεμβάσεων τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Νότ. Ἀμερικήν, ἡ Ἀργεντινὴ δημοκρατία ἐζήτησεν ἀπὸ τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας, ὅπως προτείνουν τὴν ἐπέκτασιν καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου τοῦ δόγματος τοῦ Μονρόε, δηλαδὴ ν' ἀπαγορευθοῦν αἱ εὐρωπαϊκαὶ πιέσεις καὶ ἐπεμβάσεις εἰς ἀμερικανικὰ κράτη, ἐὰν αὐτὰ ἕνεκα οἰκονομικῶν στενοχωριῶν ἠναγκάζοντο νὰ ἀναστείλουν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών των. Τὸ ἔγγραφον τοῦ Drago πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν κινδύνων διὰ τὴν ἀσφάλειαν ἀμερικανικῶν χωρῶν, τοὺς ὁποίους αὗται διέτρεχον ὡς ἐκ τῶν ἐπεμβάσεων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, διότι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἱκανοποιήσουν τοὺς δανειστάς των.

Τὸ ἔγγραφον τοῦ Drago περιωρίζετο μόνον εἰς τὰ κρατικὰ δάνεια καὶ ἀπέκλειεν ἐντελῶς τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως. Ὁ Drago ὑπεστήριζεν ὅτι τὰ κρατικὰ δάνεια ἔχουν διάφορον χαρακτῆρα τῶν ἄλλων δανείων. Ὁ δανειστὴς γνωρίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκβιάσῃ τὸ κράτος εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τοῦ δανείου, ἐπειδὴ τοῦτο θὰ προσέβαλλε τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ καὶ θὰ ἐκινδύνευε νὰ καταστρέψῃ τὰ μικρὰ κράτη. Ὁ Drago ἔκαμνε διάκρισιν μεταξὺ δολίας καὶ μὴ δολίας πτωχεύσεως. Σκοπὸς τῆς προτάσεώς του, ὡς ἔλεγε, δὲν ἦτο νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν δολιότητα καὶ τὴν κακὴν πίστιν τῶν κρατῶν. Ἡ πρότασις αὕτη ἔτυχεν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν ἀμερικανικῶν δημοκρατιῶν, ἐγένετο δὲ ἀποδεκτὴ καὶ ὑπὸ τοῦ παναμερικανικοῦ συνεδρίου τοῦ 1906, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε καὶ τὴν ὑποβολὴν τῆς προτάσεως εἰς τὴν Β' συνδιάσκεψιν τῆς Χάγης. Ἡ ἐξουσιοδότησις πρὸς ὑποβολὴν τῆς προτάσεως ἐδίδετο εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Drago ἡ πρότασις τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν εἰς τὴν Χάγην περιέλαβεν ὅλας τὰς χρηματικὰς ὑποχρεώσεις τοῦ κράτους ἐκ συμβάσεως πρὸς ἰδιώτας. Δηλαδὴ συμπεριέλαβεν ὅλας τὰς συμβατικὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἰδιωτῶν κατὰ τοῦ κράτους, εἴτε αὗται προέρχονται ἐκ δανειακῆς συμβάσεως, εἴτε ἐκ συμβάσεως προμηθείας. Συνεπῶς ἐξαιροῦνται τὰ διακρατικὰ δάνεια ἢ αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἰδιωτῶν διὰ ζημίας ἐξ ἐπαναστάσεως κτλ. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι διὰ τὰς μὴ συμβατικὰς ἀπαιτήσεις ὁ δικαιοῦχος δύναται νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν βίαν, ἀλλ' ὅτι δι' αὐτὰς οὗτος ἔχει ἠθικὴν ὑποχρέωσιν πρὶν ἐφαρμόσῃ βίαν νὰ ζητήσῃ τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν, ἐνῷ διὰ τὰς συμβατικὰς ἀπαιτήσεις ὑπάρχει ἡ νομικὴ αὐτοῦ ὑποχρέωσις πρὸς διαιτησίαν. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι ἡ ὑποχρεωτικὴ διαιτησία εἶναι μονομερής, διότι εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἐν κυριολεξίᾳ μόνον διὰ τὸν δανειστήν. Οὗτος εἶναι ὑποχρεωμένος πρὶν προβῇ εἰς καταναγκαστικὰ μέσα κατὰ τοῦ ὀφειλέτου νὰ τοῦ προτείνῃ τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν καὶ νὰ ὑποβάλῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν διαιτησίαν, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ ὀφειλέτης δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν δεχθῇ ἐὰν δὲν φοβῆται τὴν βίαν τοῦ δανειστοῦ. Ὅταν δηλαδὴ ὁ δανειστὴς-κράτος δὲν ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ ἐκβιάσῃ τὸν ὀφειλέτην-κράτος, οὗτος δύναται νὰ ἀποκρούσῃ τὴν διαιτησίαν. Ταυτοχρόνως ὅμως διὰ τῆς προτάσεως Porter, ἡ ἔνοπλος ἐπέμβασις ξένης χώρας κατὰ τοῦ πτωχεύσαντος κράτους, ἡ ὁποία μέχρι τινὸς ἀπεκλείετο ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιτρέπεται, ἀφ' ἧς ὅμως προηγηθῇ ἡ ἄρνησις αὐτοῦ νὰ δεχθῇ ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν διὰ τὸν διακανονισμὸν τῆς πληρωμῆς τῶν χρεῶν.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν ἐλέγχων. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν ἐλέγχων πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δανειστάς, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὑπὸ ἔλεγχον κράτος. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τοὺς δανειστάς, εἶναι εὐνόητον, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιβολῆς αὐτῶν εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῶν συμφερόντων τῶν δανειστῶν, οἱ ἔλεγχοι κατὰ κανόνα εἶναι εὐνοϊκοὶ δι' αὐτούς. Μόνον, κατ' ἐξαίρεσιν, ὅπου οἱ ἔλεγχοι ἐφηρμόσθησαν ὑπὸ δυσμενεῖς οἰκονομικοὺς ὅρους ἢ ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς πολιτικὰ ὄργανα ἢ ἠτόνουν πάλιν διὰ πολιτικοὺς σκοποὺς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, ὑπῆρξαν μέτρια διὰ τοὺς δανειστάς. Εἰς τὴν Τύνιδα, ἐπὶ παραδείγματι ἀκριβῶς, ὡς ἐκ τῆς δυσμενοῦς πολιτικῆς κατα-

Digitized by Google

στάσεως τῆς χώρας, ὁ πρῶτος ἔλεγχος δεν ἀπέδωκεν εἰς τοὺς δανειστὰς οὔτε τὸ 1/8 τῶν ἀρχικῶν αὐτῶν ἀπαιτήσεων. Ἐπίσης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, διὰ πολιτικοὺ λόγους οἱ ἔλεγχοι ἐν Τουρκίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ ἔπαυσαν λειτουργοῦντες. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὑπὸ ἔλεγχον κράτη, οἱ ἔλεγχοι δύνανται νὰ εἶναι ἐπιζήμιοι, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμοι. Ἐκ τῶν ζημιῶν τῶν κρατῶν συνεπείᾳ ἐλέγχων αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: α') Τὰ κράτη διατρέχουν τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας. Ἡ Τύνις, ἡ Αἴγυπτος καὶ τὸ Μαρόκκον διὰ τῶν ἐλέγχων μεταβάλλονται βαθμιαίως εἰς ξένα προτεκτοράτα. Πάντως οἱ οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι σημαίνουν περιορισμὸν τῆς οἰκονομικῆς κυριαρχίας τῶν κρατῶν, κίνδυνον ἀναμίξεως ξένων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῶν, προσβολὴν τοῦ ἐθνικοῦ γοήτρου καὶ οἰκονομικὴν των δυσφήμισιν. β') Οἱ οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι δύνανται νὰ ἐπιβάλλουν εἰς τὰ κράτη οἰκονομικὰς θυσίας δυσαναλόγους πρὸς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἱκανότητα. Ἡ Τύνις εἶχεν ὑποχρεωθῆ μὲ τὸν πρῶτον ἔλεγχον νὰ καταβάλλῃ εἰς τοὺς δανειστάς της τὸ ἥμισυ ἐκ τῶν προσόδων αὐτῆς, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ διετίθετο σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τὴν αὐλὴν τοῦ βέη. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ οἰκονομικὴ κατάπτωσις τῆς χώρας ἔφθασεν εἰς βαθμόν, ὥστε ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἠναγκάζετο νὰ μεταναστεύῃ. γ') Οἱ ἔλεγχοι ἀπαιτοῦν τὴν ὑπεγγυότητα τῶν ἀσφαλεστέρων καὶ ἀποδοτικωτέρων κρατικῶν προσόδων, προσέτι δὲ τὸ κράτος χάνει τὴν ἐλευθερίαν τῆς δημοσιονομικῆς καὶ νομισματικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς, αἱ φορολογικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ ὁ συντονισμὸς τῶν εἰσπράξεων καθίσταται δύσκολος. δ') Ὁ ἀναγκαστικὸς ἀφορισμὸς τῶν ὑπεγγύων προσόδων ὑπὲρ ὡρισμένων δανείων ἀποτελεῖ ἀδικίαν διὰ τὰ τυχὸν ἄλλα ὑπάρχοντα δάνεια, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάγονται ὑπὸ ἔλεγχον. ε') Οἱ ἔλεγχοι ἐπιβάλλουν τὸ ἄκαμπτον σύστημα ἀποσβέσεως τῶν ἀποσβεστικῶν ταμείων, ἤτοι τὴν ἀπόσβεσιν ἀνεξαρτήτως τῆς εὐχερείας τοῦ δημοσίου ταμείου. Εἶναι δυνατὸν τὸ κράτος ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἀπόσβεσιν νὰ ἀναγκάζεται νὰ ἐκδίδῃ νέα δάνεια μὲ ὑψηλότερον τόκον τῶν ἀποσβεννυμένων. Αἱ ἀνωτέρω ζημίαι τῶν κρατῶν ἐκ τῶν ἐλέγχων δύνανται νὰ ἰσοφαρίζωνται καὶ νὰ ὑπερβάλλωνται ἀπὸ τὰς ὠφελείας ἐξ αὐτῶν. Ὁ οἰκονομικὸς περιορισμὸς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς πολλῶν ἐκ τῶν ὑπὸ ἔλεγχον κρατῶν ἀπεδείχθη, ἰδίως δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἦσαν δημοσιονομικῶς ἄπειρα, εὐεργετικός: α) Διὰ τῆς παραδοχῆς ἐλέγχων τὰ πτωχεύσαντα κράτη ἀπέδειξαν τὴν καλὴν διάθεσιν αὐτῶν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν δανειστῶν των καὶ ἀπέκτησαν οὕτω τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν. β) Κατέστη δυνατὴ ἡ ὑγιὴς δημοσιονομικὴ καὶ νομισματικὴ αὐτῶν πολιτική. γ) Ἐπανέκτησαν τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ χάρις εἰς τοὺς ἐλέγχους κατέστη δυνατὴ ἡ ἔκδοσις μεγάλων δανείων ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους, ἢ ἐγένετο εὐνοϊκὴ μετατροπὴ παλαιῶν δανείων εἰς νέα. Ὁπωσδήποτε οἱ διεθνεῖς οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι εἶναι δεῖγμα ἐπισφαλῶν κρατικῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐγκλείουν πολιτικοὺς κινδύνους διὰ τὰ ὑπὸ ἔλεγχον κράτη.

Α. ΚΑΛΙΑΒΑΣ

— διεθνεῖς *ποταμοί*· βλ. λ. ποταμός.

— διεθνεῖς *ὀργανώσεις*. Καὶ πρότερον εἶχον κατὰ καιροὺς συμπηχθῆ, ηὐξήθησαν δὲ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, διάφοροι διεθνεῖς ὀργανώσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι: Ἡ *Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ* (βλ. λ. Ἐρυθρὸς *Σταυρός*), αἱ *Διεθνεῖς Ὀργανώσεις Ἐργατῶν* (βλ. κατωτ. Διεθνὴς σελ. 330 γ'), τὸ *Διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας* (βλ. λ. ἐργασία), τὰ *Διεθνῆ διοικητικὰ γραφεῖα* (βλ. κατωτ.), ἡ *Διεθνὴς Ἕνωσις Νομικῶν* (βλ. λ. νομικός), ἡ *Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ διανοητικῆς συνεργασίας* (βλ. πνευματικῆς *συνεργασίας διεθνὲς Ἰνστιτοῦτον*), ἡ *Διεθνὴς Κοινοβουλευτικὴ Ἕνωσις* (βλ. λ. κοινοβουλευτικός), ἡ *Διεθνὴς Ἠλεκτροτεχνικὴ Ἐπιτροπὴ* (βλ. λ. ἠλεκτροτεχνικός), ἡ *Διεθνὴς Ἡλιακὴ Ἕνωσις* (βλ. λ. ἡλιακός), τὸ *Διεθνὲς Γραφεῖον Ὥρας* (βλ. λ. ὥρα) καὶ ἄλλαι.

— **Διεθνὲς** *Δίκαιον*. Καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων δικαίου, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει τὴν ἔκτασιν τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν ἐπικρατειῶν ὡς τοιούτων εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις αὐτῶν, καθὼς καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν καθ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἐξομοιουμένων νομικῶν προσώπων.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν τοῦ ὅρου ἔννοιαν εἶναι τὸ σύνολον τῶν νομικῶν κανόνων τῶν διεπόντων τὰς σχέσεις δύο ἢ περισσοτέρων ἀνθρωπίνων ὁμάδων μὴ ἐξαρτωμένων ἀπὸ ἀνωτέρας τινὸς κεντρικῆς ἐξουσίας. Τὸ ἀρχαῖον Ρωμαϊκὸν κράτος εἶχε μορφώσει διεθνὲς δίκαιον βασιζόμενον ἐπὶ κανόνων ἐσωτερικοῦ δικαίου, ἐνῷ μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἶχε μορφωθῆ διαπολιτειακὸν δίκαιον ὑπερεθνικῆς φύσεως καὶ εἰς συχνὴν χρῆσιν ἡ μεταξὺ διαφόρων πόλεων διαιτησία. Λέγοντες ὅμως *διεθνὲς δίκαιον* νοοῦμεν κυρίως τὸ σύμπλεγμα τῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἐμορφώθησαν μεταξὺ πολιτισμένων κρατῶν τῆς Δύσεως ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, καὶ οἱ ὁποῖοι βαθμηδὸν ἐξηπλώθησαν καὶ πέραν τῆς Εὐρώπης εἰς Ἀμερικὴν πρῶτον, εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς λοιπὰς ἠπείρους βραδύτερον. Εἰδικώτερον ἡ ἐξέλιξις τοῦ συγχρόνου διεθνοῦς δικαίου ἠμπορεῖ εἰς ἁδρὰς γραμμὰς νὰ σκιαγραφηθῇ ὡς ἑξῆς:

Αἱ σχέσεις ὑποτελείας διαφόρων κρατῶν τῶν μέσων χρόνων εἴτε μεταξύ των εἴτε ἔναντι τῶν δύο ἀνωτάτων ἐξουσιῶν, ἤτοι τοῦ πάπα ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους ἀφ' ἑτέρου, ἐρρυθμίζοντο ἐπὶ τῇ βάσει ἀκριβῶς τοῦ δεσμοῦ ὑποτελείας αὐτῶν. Ἡ διεθνὴς κοινωνία, ἡ «Δημοκρατία τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν», συγκρότημα πολιτικῶν ὁμάδων περιωρισμένης αὐτονομίας, ἦτο διεθνὴς ὀργάνωσις μὲ βάσιν τὴν ὑποταγὴν τῶν πολιτικῶν ὁμάδων εἴτε εἰς ἄλλας ἀνωτέρας, εἴτε ὅλων ὁμοῦ εἰς μίαν τῶν ἀνωτέρω ἐξουσιῶν.

Ἀλλ' ἡ ἐξ οἰκονομικῶν κυρίως λόγων ἐπελθοῦσα παρακμὴ τοῦ τιμαριωτισμοῦ, ἡ ἀνάπτυξις τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας τοῦ ἡγεμόνος εἰς βάρος τοπικῶν παραγόντων, ἐξουσίας superiorem non recognoscentis καὶ ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐθρυμμάτισαν τὴν παπικὴν καὶ τὴν τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος δύναμιν. Οὕτως ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία τοῦ ἡγεμόνος ἐξωτερικῶς ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀπόλυτος κυριαρχία, τὴν ὁποίαν διετύπωσε μὲ δύναμιν εἰς τὰ ἓξ περὶ δημοκρατίας βιβλία ὁ Bodinus. Αἱ περίφημοι συνθῆκαι τῆς Βεστφαλίας τοῦ 1648 ἀποτελοῦν τὸν ἱστορικὸν σταθμόν, ὁ ὁποῖος ἀπεκρυστάλλωσε τὴν νέαν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Εὐρώπης, ὡς παραλλήλως βιούντων κυριάρχων χριστιανικῶν κρατῶν, ἀναγνωριζομένων ἰσοτίμων. Τὴν δὲ ἀριστοτεχνικήν του διατύπωσιν τὸ ἁρμόζον πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν διεθνὲς δίκαιον εὗρεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ περιφήμου Ὁλλανδοῦ νομομαθοῦς Grotius (τὸ θεμελιῶδες ἔργον του: De jure belli ac pacis, libri tres 1625), ὁ ὁποῖος εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον (recta ratio) καὶ τὴν communis consensus gentium ἀναζητεῖ τὴν πηγὴν τοῦ δικαίου ἀποκρούων τὴν θρησκευτικὴν βάσιν τῶν προκατόχων του. Σύγχρονος τοῦ Grotius εἶναι ὁ Ἄγγλος Zouche, ὁ ὁποῖος τὸ πρῶτον φέρεται μεταχειρισθεὶς ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου ὅρου Jus gentium τὸν ὅρον Jus inter gentes, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέρρευσεν ὁ νεώτερος ὅρος *διεθνὲς δίκαιον* (droit international)

Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τοῦ ΙΖ' αἰῶνος συνοψίζεται εἰς τὴν πάλην τοῦ ἀπολύτου μονάρχου τοῦ ενσαρκοῦντος τὸ κράτος πρὸς ἐπικράτησιν ἔναντι τῶν λοιπῶν: καθαρὰ ἰμπεριαλισιστικὴ δυναστικὴ πολιτικὴ χωρὶς πνεῦμα κοινῆς συνεργασίας· ἁπλῆ συνύπαρξις αὐτονόμων δυνάμεων μὲ ἀσταθῆ εἰρήνην καὶ συνεχεῖς πολέμους πρὸς διατήρησιν ἰσορροπίας (Justum potentiae equilibrium, ὡς λέγει πανηγυρικῶς ἡ Ἱσπανο-βρεττανικὴ συνθήκη τῆς Οὐτρέχτης, 1713). Ἡ ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατανίκησις τῆς Σουηδίας εἰσάγει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὴν ἀσιατικὴν ἐκείνην δύναμιν εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἡ κατατρόπωσις τῆς μὴ χριστιανικῆς καὶ ἡμιασιατικῆς ἐπίσης Δυνάμεως, τῆς Τουρκίας, ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τοῦ Αἵμου (Συνθήκη Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ 1774). Διὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ χριστιανικοῦ εὐρωπαϊκοῦ διεθνοῦς δικαίου σπουδαίαν εἶχεν, ὡς εὐνόητον, σημασίαν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν 13 Βορειοαμερικανικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀγγλίας (Συνθήκη Βερσαλλιῶν 1783). Κατὰ δὲ τὸν μεταξὺ τῆς μητροπόλεως καὶ τῶν ἀποικιῶν ἀγῶνα, χάρις εἰς τὴν πρώτην ἔνοπλον οὐδετερότητα, ἐτέθη ἡ βάσις τῆς ἀναπτύξεως τῶν κανόνων περὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον δικαιωμάτων τῶν οὐδετέρων, ἀγνοουμένων σχεδὸν ἀπὸ τὸν Grotius.

Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ περὶ κράτους ἀντίληψις ὡς περιουσιακοῦ ἀντικειμένου προϊὸν τῶν φεουδαρχικῶν παλαιοτέρων ἀντιλήψεων, διατηρεῖται καὶ ἑδραιοῦται. Τὸ κράτος ἀνήκει εἰς τὸν μονάρχην, ὁ ὁποῖος τὸ διαθέτει διὰ πράξεως ἐν ζωῇ ἢ αἰτίᾳ θανάτου, τὸ παρέχει ὡς προῖκα κ.ο.κ. Ἐντεῦθεν εὐρεῖα ἐφαρμογὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις.

Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ἡ θεωρία τοῦ διεθνοῦς δικαιου ἐκινήθη γύρω ἀπὸ τὰς περὶ φυσικοῦ δικαίου ἀντιλήψεις. Μεγάλοι συνεχισταὶ τοῦ Grotius εἰς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν εἶναι ὁ Pufendorf (1632—1694), ὁ Christian Wolf (1679—1754) καὶ ὁ ἐκλαϊκευτὴς τούτου Vattel, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον «Droits des gens ou principes de la loi naturelle appliquée à la conduite et aux affaires des Nations et des souverains» (1758), ἐπὶ μακρὸν εἶχε μέγα κῦρος καὶ εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν. Δὲν ἔλειψαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ θεωρητικοί, οἱ ὁποῖοι ἐστηρίχθησαν κυρίως ἐπὶ τοῦ θετοῦ δικαίου τοῦ Jus voluntarium τοῦ Grotius κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Jus naturale, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων τελείως νὰ ἀπαρνηθοῦν τὸ τελευταῖον. Χαρακτηριστικὸς θετικιστὴς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπῆρξεν ὁ Moser («Principes du droit des bsne actuel en temps de paix», 1750), ὁ ὁποῖος στηρίζει τὸ διεθνὲς δικαιον εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν κρατῶν. Ἀλλὰ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ ἔννομος διεθνὴς τάξις ἐθεωρήθη ὡς ἀπόρροια τῆς φυσικῆς τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ ἑπομένως ἡ ἰδιότης τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὡς δικαίου δὲν ἠμφεσβητήθη.

Ὁ ΙΘ' αἰὼν ἀρχίζει μὲ τοὺς πολέμους τῆς ἐπαναστατημένης Γαλλίας. Καίτοι τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης προσπαθεῖ νὰ παγιώσῃ τὰ δυναστικὰ καθεστῶτα, ἐν τούτοις ἡ ψυχικὴ ἀναστάτωσις, τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, μὲ τὰς ἰδέας περὶ ἐλευθερίας ἀτόμων καὶ λαῶν καὶ περὶ κυριαρχίας τοῦ λαοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταπνιγῇ. Ἡ ἀστικὴ τάξις ἀνήρχετο, τὸ δυναστικὸν συμφέρον ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἔπαυσε νὰ εἶναι περιουσιακὸν ἀντικείμενον. Ὁ ὑπήκοος πολίτης πλέον, ἀποκτᾷ συνείδησιν τῶν δεσμῶν, οἵτινες τὸν συνδέουν μὲ ὡρισμένον πολιτειακὸν συγκρότημα (ἔθνος ὡς σύνθεσιν τῶν μὲ τὸν αὐτὸν ἠθικὸν δεσμὸν συνδεομένων πολιτῶν). Ἡ πολιτεία εἶναι ἐκπρόσωπος ἐθνικῆς ἀποστολῆς.

Καὶ ἐνῷ ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις τοῦ κράτους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὠθεῖ τὸ ἐθνικὸν κράτος εἰς ὑπερεθνικὴν καὶ ἰμπεριαλιστικὴν πολιτικήν, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν συγκοινωνιῶν, διὰ τῆς χρήσεως τοῦ ἀτμοῦ, διὰ τῆς ἀναπτύξεως πέραν τῶν ἐθνικῶν συνόρων οἰκονομικῶν δεσμῶν, τοὺς ὁποίους κατέστησεν ἡ τρομερὰ ἀνάπτυξις τοῦ «ἄνευ πατρίδος» κεφαλαίου ἐπὶ μᾶλλον στενούς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπικοινωνίας ἀνταλλαγὴ ἰδεῶν, ἐδημιούργησαν πραγματικὴν ἀλληλεξάρτησιν τῶν πολιτισμένων κρατῶν μεταξύ των. Αἱ γεννηθεῖσαι κοιναὶ ἀνάγκαι καὶ συμφέροντα ἔπρεπε νὰ εὕρουν ἀντίστοιχον προστασίαν διεθνοῦς μορφῆς διὰ διεθνῶν συμφωνιῶν.

Ὁ ΙΘ' αἰὼν διῆλθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν μέσῳ τῆς ἀντινομίας τῶν ἐθνοτήτων, τοῦ ἀτομικιστικοῦ πνεύματος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ ὑπερκρατικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν κρατῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀναπτύξεως κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν κρατῶν λόγῳ τῶν τεχνικῶν προόδων τῆς ζωῆς. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων ἐν τούτοις δὲν εἶναι κανὼν διεθνοῦς δικαίου, ἀλλ' ἁπλῶς ἀρχὴ πολιτική, καὶ μόνον κατὰ τὸν Μεγάλον πόλεμον διαμορφοῦται τὸ δίκαιον τῶν ἐθνοτήτων ὡς διεθνὲς δίκαιον. Ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία σχηματίζονται εἰς μεγάλα ἐθνικὰ κράτη, ἐνῷ ἡ εὐρωπαϊκὴ Τουρκία βαθμηδὸν ἀκρωτηριάζεται καὶ δημιουργοῦνται τὰ ἐθνικὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἡ Ἑλλὰς τὸ πρῶτον καὶ τὰ λοιπὰ βραδύτερον, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Βερολινείου συνεδρίου (1878). Ἡ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν πολέμων πρᾶξις ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς δικαίου ἐδημιούργησεν ἢ ἐσυστηματοποίησε τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου (συνθήκη περὶ τραυματιῶν 1864, συνθήκη Πετρουπόλεως περὶ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἐν πολέμῳ, κωδικοποίησις κανόνων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Χάγης 1899, κλπ.). Ἐξ ἄλλου ἡ ἀλληλεξάρτησις τῶν κρατῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μεταξύ των ἐμπορικῶν συνθηκῶν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν διεθνοῦς διοικητικοῦ δικαίου πρὸς ρύθμισιν τῆς συνεργασίας τῶν κρατῶν ἐπὶ διαφόρων εἰδικῶν σκοπῶν (ταχυδρομικὴ ἕνωσις, προστασία βιομηχανικῆς καὶ πνευματικῆς συνεργασίας, διεθνὲς συγκοινωνιακὸν δίκαιον, καταπολέμησις ἐπιδημιῶν, δουλείας, σωματεμπορίας κλπ.).

Ἀπὸ ἀπόψεως θεωρητικῆς ἡ ἀνάπτυξις τῶν θεωριῶν περὶ τοῦ δικαίου ὡς προϊόντος θελήσεως τοῦ κράτους καὶ ὄχι τῆς λογικῆς ἢ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ὁδηγεῖ ἄλλους μὲν εἰς ἄρνησιν τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ὡς δικαίου, ἄλλους δὲ εἰς ἀνεύρεσιν εὐφυῶν ἀλλ' ἀνεπαρκῶν θεωριῶν περὶ τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ τοῦ κράτους. Πράγματι ὅμως αἱ κατασκευαὶ τῶν κυριωτέρων θεωρητικῶν τοῦ Διεθνοῦς καὶ γενικώτερον τοῦ Δημοσίου δικαίου εὑρίσκονται εἰς ἁρμονίαν μὲ τὴν ἀντίληψιν τοῦ κράτους ὡς ἠθικῆς ἀπολύτου ἀξίας (Hegel) καὶ μὲ τὴν ἰμπεριαλιστικὴν πολιτικήν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν διεθνῆ ζωὴν τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν συναγωνιζομένων εἰς ἀκαταπαύστως(?) αὔξουσαν δύναμιν κρατῶν ἐπιζητεῖται διὰ συστήματος ἰσορροπίας διὰ συμμαχιῶν καὶ δημιουργίας ἐνόπλων ὁμάδων (πολιτικὴ Bismarck) καὶ συναγωνισμοῦ ἐξοπλισμῶν (ἔνοπλος εἰρήνη). Εἰρηνιστικὴ κίνησις ζωηρὰ πρὸς ἀνάπτυξιν ἰδίως τῆς διὰ διεθνοῦς διαιτησίας λύσεως τῶν διαφορῶν ἀνεπτύχθη ἐκ παραλλήλου, ἀλλὰ μὲ ἀποτελέσματα πενιχρὰ (Συνδιασκέψεις Χάγης 1899 καὶ 1907).

Ὁ Μέγας πόλεμος τοῦ 1914 προϊὸν τῶν ἀντινομιῶν, τὰς ὁποίας δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξουδετερώσῃ ὁ ΙΘ' αἰών, ἀπέδειξε πόσον ἀτελὴς ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ὀργάνωσις τῆς ζωῆς τῶν κρατῶν. Ἀπὸ τὴν τρομερὰν κόλασιν τοῦ πολέμου ἀνεπήδησεν ἡ ἀπαίτησις τῶν λαῶν νὰ ἀνα-

Digitized by Google

ζητηθῇ σοβαρῶς ἀπὸ τοὺς κυβερνῶντας ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς εἰρήνης· καὶ εἰς ἱστορικὸν διάγγελμα ὁ πρόεδρος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς Wilson ἔρριψε πρῶτος τὴν ἰδέαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Διὰ πρώτην φορὰν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (1919), ἡ ὁποία περιέλαβε τὸ Σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, γίνεται σοβαρὰ πρακτικὴ ἀπόπειρα ὀργανώσεως τοῦ κόσμου πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης.

Δεκαετὴς βίος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀπέδειξεν ὅτι εἰς μὲν τὸ ἐπίπεδον ἀναπτύξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου εἰς τὴν εἰρηνικὴν συνεργασίαν τῶν κρατῶν ἐπὶ ὅλων τῶν κλάδων τῆς ἐκπολιτιστικῆς δράσεως εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας, εἰς δὲ τὴν ὀργάνωσιν τῆς εἰρήνης εἶναι πολύτιμος. Ἀληθῶς ἡ ἰδέα τῆς διεθνοῦς διαιτησίας εὗρεν ἀνέλπιστον ἀνάπτυξιν, γενομένη δεκτὴ ἐπὶ νομικῶν διαφορῶν, ἄνευ περιορισμῶν, ὑπὸ Μ. Δυνάμεων (Συμφωνία Λοκάρνο 1924· ἡ λειτουργία τοῦ Διεθνοῦς διαιτητικοῦ δικαστηρίου τῆς Χάγης ἀπὸ τοῦ 1920 ἐνισχύει τὰς ἐλπίδας τῆς εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἀναπτύξεως τῆς διεθνοῦς διαιτησίας καὶ μόνον αἱ περὶ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν προσπάθειαι εἶναι πενιχραί. Ἐν τούτοις ἡ ἐπιθυμία τῶν κυβερνήσεων, πιεζομένων ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην πρὸς ῥύθμισιν τῆς διεθνοῦς ζωῆς μὲ νομικὴν ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία νὰ καταδικάζῃ τὸν πόλεμον ὡς μέσον ἐθνικῆς πολιτικῆς, εἶναι σταθερὰ καὶ ἀποκορύφωμα αὐτῆς εἶναι τὸ σύμφωνον *Kellog*, τὸ πρωτοβουλίᾳ τῶν Ἡ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ὑπογραφὲν ἐν Παρισίοις την 27 Αὐγούστου 1928.

Ἀπὸ ἀπόψεως θεωρητικῆς ἡ περὶ κράτους ἀντίληψις τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ′ αἰῶνος ἐγκαταλείπει ὁλονὲν τὴν περὶ ἀπολύτου κυριαρχίας του θέσιν καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ δίκαιον δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεως τῶν κυβερνήσεων, ἀλλὰ προϊὸν τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεξαρτήσεως, ὑπὸ διαφόρους δὲ μορφὰς ἐμφανιζομένη ἡ διδασκαλία περὶ κυριαρχίας τοῦ κράτους καταλήγει εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι ἡ λεγομένη κυριαρχία εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὁριζομένη καὶ περιοριζομένη ἁρμοδιότης του (Duguit, Krabbe, Kelsen). Ὡς δὲ εἶναι πρόδηλον ἡ ἄνθησις τῶν νέων περὶ Διεθνοῦς δικαίου ἀντιλήψεων ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικὴν διεθνῆ ζωήν, καὶ πλέκει ὁλονὲν στενότερον τοὺς δεσμοὺς ἐπικοινωνίας καὶ συνεργασίας τῶν λαῶν μεταξύ των. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ὄχι μόνον ἡ ἀνανεωμένη θεωρία τοῦ φυσικοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ καθαρῶς θετικισταὶ (Kelsen) καταλήγουν εἰς ὅμοια πορίσματα.

Γενικῶς δύναται νὰ δεχθῇ, ὅτι ἐν σχέσει μὲ τὴν πρὸ τοῦ πολέμου κατάστασιν, τὸ Διεθνὲς δίκαιον σημειώνει κεφαλαιώδεις προόδους ὄχι μόνον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς διεθνοῦς συνεργασίας διὰ διοικητικοὺς σκοπούς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀκανθώδους πεδίου τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς εἰρήνης. Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶναι τὸ σύνηθες μέσον τῆς λύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν εὗρεν εἰς σαφεῖς διατάξεις διεθνῶν συμφωνιῶν πανηγυρικὴν διατύπωσιν. Ἡ καμπὴ εἶναι σαφὴς καὶ παρὰ τὰς ἀναμφισβητήτους ἀκόμη ἀτελείας ἡ διεθνὴς ὀργάνωσις τῶν κρατῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Κ′ αἰῶνος σημειώνει ἀγνώστους μέχρι σήμερον προόδους, παρεχούσας τὴν βάσιμον ἐλπίδα ὅτι ταχέως βαίνομεν πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ δικαίου εἰς τὰς μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφορὰς κατ' ἀποκλεισμὸν τοῦ μέσου τῆς αὐτοδικίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Diena*, Principii di diritto internazionale (2α ἔκδοσις τόμος I 1914, τόμος II 1917).—*P. Fauchille*, Traité de droit international public (Paris 1921—1926).—*K. Strupp*, Grundzüge des positiven Völkerrechts (4η ἔκδοσις 1928, Theorie und Praxis de Völkerrechts Berlin 1925 καὶ γαλλ. μετάφρασις «Eléments de droit international public Européen et Americain», Paris 1927). —*I. Hastschek et K. Strupp*, Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie» (1924—1929).—*L. Oppenheim*, International law (3η ἔκδοσις, I τόμος, Λονδῖνον 1920—1921, τετάρτη ἔκδοσις Λονδῖνον 1926—1928).—*G. G. Fenwiek*, Internationnal law (New York 1924).—*J. B. Moore*, A. Digest of international law (Τόμοι 8 Washington 1906).—*N. I. Σαριπόλου*, «Τὰ τῶν Ἐθνῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ πολέμῳ νόμιμα» (1860).—*Χρυσανθοπούλου*, «Πραγματεία περὶ ἀλληλεθνοῦς Δημοσίου δικαίου» (Α′ τ. 1894).—*Σεφεριάδου*, «Μαθήματα Διεθνοῦς δημοσίου δικαίου» (1925).

Ι. Ν. ΛΑΜΠΙΡΗΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

I.— Δικαστικαὶ διαφοραὶ δύνανται νὰ προκύψωσιν οὐ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων πολιτείας τινὸς καὶ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων αὐτῆς μεταξὺ τῶν ὑπηκόων της, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἀλλοδαπῶν (εἴτε εἰς τὴν αὐτήν, εἴτε εἰς διαφόρους ἀνηκόντων πολιτείας), ἢ μεταξὺ ἀλλοδαποῦ καὶ ὑπηκόου αὐτῆς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων της, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐνώπιον ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων μεταξὺ ὑπηκόων τῆς πολιτείας ταύτης ἢ ὑπηκόων αὐτῆς καὶ ἀλλοδαποῦ (ὑπηκόου τῆς ἐν ᾗ ἡ δίκη ἢ καὶ ἄλλης πολιτείας). Μεμονωμέναι ἑτέρωθεν δικαστικαὶ πράξεις δύνανται νὰ ἐπιχειρηθῶσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἴτε κατὰ παράκλησιν τοῦ δικάζοντος δικαστηρίου ἑτέρας πολιτείας, εἴτε καὶ ἄλλως, ἀποτελοῦσαι προϋπόθεσιν τῆς ἐνεργείας τῶν δικαστηρίων ἑτέρας χώρας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐντεῦθεν προφανὴς ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως κανόνων ῥυθμιζόντων τὰς ἐντεῦθεν δημιουργουμένας συγκρούσεις μεταξὺ τῶν Δικονομικῶν δικαίων τῶν διαφόρων πολιτειῶν, καθ' οὓς νὰ ῥυθμίζηται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ποίας χώρας θέλει κριθῇ διαφορά τις καὶ τὰ δικαστήρια ταῦτα ποῖον Δικονομικὸν δίκαιον θὰ ἐφαρμόσωσι· διότι ἀληθῶς μὲν κατ' ἀρχὴν ὁ δικαστὴς πολιτείας τινὸς δικάζει κατὰ τὸ Δικονομικὸν δίκαιον αὐτῆς, μὴ ἐφαρμόζων ἀλλοδαπὸν Δικονομικὸν δίκαιον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπόλυτον· ὁσάκις, λ. χ., τὸ δικαστήριον λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ὡρισμένας δικαστικὰς πράξεις (ἀποδείξεις φερ' εἰπεῖν) διεξαχθείσας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὁ τύπος καὶ τὸ κῦρος αὐτῶν κριθήσεται κατὰ τὸ ἀλλοδαπὸν δίκαιον. Οἱ κανόνες οὗτοι, οἱ ῥυθμίζοντες τὰς μεταξὺ τῶν Δικονομικῶν δικαίων διαφόρων πολιτειῶν δημιουργουμένας συγκρούσεις, ἀπαρτίζουσι τὸ ἀποκληθὲν *Διεθνὲς Ἀστικὸν Δικονομικὸν δίκαιον*, ὅπερ εἶναι τμῆμα τοῦ *Διεθνοῦς Δικονομικοῦ δικαίου*, τμήματος καὶ τούτου τοῦ *Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου*, ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τοῦ ὅρου ἐννοίᾳ (βλ. κατωτέρω).

Ὁ ὅρος «Διεθνὲς Ἀστικὸν Δικονομικὸν δίκαιον» (Internationales Zivilprozessrecht, diritto prozessuale civile internationale) ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ (Contuzzi, Fedozzi, Meili, Normann, Γ. Στρέϊτ κλπ.) κατὰ μίμησιν τοῦ ὅρου «Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον», εἰ καὶ ἀπαντῶσι καὶ οἱ ὅροι «τοπικὰ ὅρια τῶν ἀστικῶν δικονομικῶν νόμων» (τοῦ «Ἀστικοῦ Δικονομικοῦ δικαίου»), «κράτος (ἢ ἔκτασις) τῶν ἀστικῶν δικονομικῶν νόμων κατὰ τόπον», «διεθνὴς ἔννομος προστασία», «σύγκρουσις τῶν ἀστικῶν δικονομικῶν νόμων» κλπ. Ἐν τούτοις ὁ ὅρος δὲν εἶναι ἐπιτυχής· τὸ Διεθνὲς Ἀστικὸν Δικονομικὸν δίκαιον δὲν εἶναι, τό γε νῦν ἔχον τοὐλάχιστον (ἐφ' ὅσον δηλαδὴ δὲν ἔχει γενικῶς ῥυθμισθῇ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο διὰ διεθνῶν συμβάσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων πολιτειῶν), δίκαιον διεθνές· εἶναι δίκαιον ἐσωτερικόν, ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς νομοθεσίας ἑκάστης δεδομένης πολιτείας, μόνον δὲ ἐν σιωπῇ τοῦ δικαίου τούτου ἐφαρμόζονται γενικώτεραί τινες ἀρχαί, τιθέμεναι ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης. Ἔχομεν, κατὰ ταῦτα, ἴδιον Ἑλληνικὸν Διεθνὲς Ἀστικὸν Δικονομικὸν δίκαιον, περιλαμβανόμενον ἐν τῷ ἀστικῷ δικονομικῷ κώδικι, τῷ ἀστικῷ νόμῳ καὶ εἰς ἄλλα τινὰ νομοθετικὰ κείμενα καὶ τροποποιούμενον εἴς τινα σημεῖα ὑπό τινων συμβάσεων μετὰ ξένων κρατῶν (ἡ σύμβασις τῆς Χάγης τῆς 17 Ἰουλίου 1905, ἡ ἀναγομένη εἰς τὴν Ἀστικὴν Δικονομίαν καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς τὰς διαφορὰς διαζυγίου καὶ χωρισμοῦ ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης τῆς 12 Ἰουνίου 1902 εἶναι ξέναι πρὸς ἡμᾶς), κατὰ τὸ ὁποῖον ὡς ἑξῆς ῥυθμίζεται τὸ θέμα εἰς γενικωτάτας γραμμάς:

II.— *Ἑλληνικὸν Διεθνὲς Ἀστικὸν Δικονομικὸν δίκαιον:*

1) Δικαιοδοσία καὶ ἁρμοδιότης τῶν δικαστηρίων. Αὗται κρίνονται κατὰ τὸ ἐγχώριον δίκαιον, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν οὐσιαστικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἁρμοδιότητος, αἱ ὁποῖαι, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τυχὸν λαβοῦσαι ὕπαρξιν, διέπονται ὑπὸ τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαίου· οὕτω λ. χ. ὑπὸ τοῦ δικαίου τοῦ τόπου τῆς καταρτίσεως διέπεται ἡ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καταρτισθεῖσα συμφωνία περὶ τοῦ τόπου ἐκτελέσεως συναλλάγματός τινος, ἐξ οὗ ἤρτηται ἡ ἁρμοδιότης τοῦ δικαστηρίου.

2) Παράστασις ἐπὶ δικαστηρίου. Ἡ ἱκανότης τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου κρίνεται κατὰ τὴν ἐπιεικεστέραν τῶν δύο νομοθεσιῶν (ἀλλοδαπῆς καὶ ἐγχωρίου)· ἑπομένως ὁ κατὰ τὸ δίκαιον τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει, ἐστερημένος τῆς ἱκανότητος τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου ἀλλοδαπὸς εἶναι ἱκανὸς πρὸς παράστασιν ἐνώπιον τῶν ἡμεδαπῶν δικαστηρίων ἐὰν ἔχῃ τὴν κατὰ τὸ ἡμέτερον δίκαιον ἀπαιτουμένην πρὸς τοῦτο ἱκανότητα· δύναται ὅμως οὗτος νὰ παραστῇ ἐνώπιον τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων καὶ ἐὰν ἔχῃ τὴν ἱκανότητα δικαστικῆς παραστάσεως κατὰ τὸ δίκαιον τῆς πολιτείας του (ἐπιχ. ἐκ τοῦ ἄρθρ. 4 § 2 ἀστ. νόμου· οὕτω καὶ κατὰ τὴν § 55 γερμ. ἀστ. δικονομ. κώδικος). Κατὰ τὸν ἐγχώριον νόμον, κρίνεται ἂν ὁ διάδικος δύναται νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως, ἢ ἀναγκαστικῶς διὰ δικαστικοῦ πληρεξουσίου (δικηγόρου), ὡς καὶ ὁ τύπος τῆς πληρεξουσιότητος (διδομένης πάντοτε, ἂν μὴ δοθῇ ἐνώπιον τοῦ δικάζοντος δικαστηρίου, μόνον διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου κατὰ τὸ ἄρθρον 93 ἀστ. δικονομ. κώδικος), ἐνῷ κατὰ τὸν νόμον τὸν ῥυθμίζοντα τὴν οἰκείαν σχέσιν κρίνεται ἡ συνεπείᾳ ἄλλης σχέσεως (ἀνηλικότητος κλπ.) ἐκπροσώπησις τῶν διαδίκων ἐπὶ δικαστηρίου.

3) Ἀγωγή, ἐνστάσεις, δικαστικὴ προστασία ἐν γένει κλπ. Τὸ τυπικὸν τῶν διαδικαστικῶν πράξεων, οἷον τῆς ἀγωγῆς καὶ τῶν ἐνστάσεων, τῶν ἐπιδόσεων, τῶν ἐνδίκων μέσων κλπ., ὁ χρόνος καὶ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας αὐτῶν κρίνονται κατὰ τὸ ἐγχώριον δίκαιον (τὸ τοῦ δικάζοντος δικαστηρίου), ἐνῷ τὰ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα τῆς ἀγωγῆς καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν οὐσιαστικῶν ἐνστάσεων (οὐχὶ καὶ τῶν διαδικαστικῶν) κρίνονται κατὰ τὸ οἰκεῖον οὐσιαστικὸν δίκαιον.

4) Διεξαγωγὴ μεμονωμένων πράξεων τῆς δίκης ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπὸ ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου, παρακλήσει τοῦ δικάζοντος τὴν δίκην ἡμεδαποῦ δικαστηρίου (ἀποδείξεων ἐν παραδείγματι). Τῶν πράξεων τούτων ὁ τύπος κρίνεται κατὰ τὸν (ἐγχώριον) νόμον τοῦ ἐπιχειροῦντος αὐτὰς ἡμεδαποῦ δικαστηρίου (κλήτευσις τῶν μαρτύρων, ὁρκοδοσία αὐτῶν, σύνταξις τῆς ἐκθέσεως ἐξετάσεως αὐτῶν), τοῦ δικαστηρίου δυναμένου, ὅπως, πρὸς τοῖς ὑπὸ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ ἐπιβαλλομένοις τύποις, τηρήσῃ καὶ τοὺς παρὰ τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαστοῦ συμφώνως τῷ νόμῳ τῆς πολιτείας αὐτοῦ ὑποδεικνυομένους, ἐφ' ὅσον συγκατατίθενται οἱ διάδικοι καὶ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ ἐγχωρίου δικαίου προκύπτει, ὅτι τοῦτο δὲν ἀποκλείει τὴν ὑπέρβασιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ διαγραφομένων τύπων. Ἡ ἐν τῇ δίκῃ ὅμως δύναμις τῶν πράξεων τούτων (λ.χ. ἡ ἀποδεικτικὴ δύναμις τῆς ὑπὸ ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου συνταχθείσης ἐκθέσεως αὐτοψίας ἢ ἡ ἀξιοπιστία τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξετασθέντων μαρτύρων κλπ.) κρίνεται κατὰ τὸ ἐγχώριον (τοῦ δικάζοντος δικαστηρίου) δίκαιον.

5) Ἀπόδειξις. Τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως κρίνεται, κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην, κατὰ τὸν νόμον τοῦ εἰς ὃ ἐγεννήθη τὸ δικαζόμενον δίκαιον τόπου, ὡς ἐπίσης, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, κατὰ κανόνα καὶ τὸ ἐπιτρεπτὸν ἢ μὴ τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων καὶ αἱ προϋποθέσεις ὑφ' ἃς τοῦτο χωρεῖ, διότι οἱ διάδικοι κατὰ τὴν σύναψιν τῆς δικαζομένης σχέσεως ἀπέβλεψαν εἰς τὰ κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ τόπου τῆς συνάψεως ἐπιτρεπόμενα ἀποδεικτικὰ μέσα, ἐξαιρέσει τῶν ἐχόντων διαδικαστικὸν χαρακτῆρα, οἷα ὁ δικαστικὸς ὅρκος, ἡ δικαστικὴ ὁμολογία, ἡ αὐτοψία, ἡ πραγματογνωμοσύνη· ὥστε ὁσάκις κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ τόπου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔλαβεν ὕπαρξιν σχέσις τις, ἐπιτρέπεται ἡ διὰ μαρτύρων ἀπόδειξις καὶ ἐπὶ ἀντικειμένων ὑπερβαινόντων κατ' ἀξίαν τὰς 50 δρχ., τὸ ἡμεδαπὸν δικαστήριον, οὗ ἐνώπιον ἡ σχέσις αὕτη δικάζεται, ὀφείλει νὰ ἐπιτρέψῃ πρὸς ἀπόδειξιν αὐτῆς καὶ μάρτυρας, εἰ καὶ ἀπαγορεύει τοῦτο ἡ ἐγχωρία νομοθεσία. Ἐπίσης τὸ κῦρος τῶν ἐγγράφων κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐν ᾗ ἐξεδόθησαν χώρας (ἢ καὶ τοὺς ἐγχωρίους· ἀστ. νόμ. ἄρθρ. 7), ἐκτὸς ἂν τὸ ἐγχώριον δίκαιον, καθορίζον ὡρισμένον τύπον ἐγγράφου, ἀποκλείῃ πάντα ἄλλον, ὁπότε δὲν ἐπιτρέπονται εἰμὴ μόνα τὰ κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἐγχωρίου δικαίου συντεταγμένα ἔγγραφα. Οὕτω καὶ κατὰ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν παράδειγμα ἀποκλείονται, ὡς ἐκ τοῦ ἄρθρου 93 ἀστ. δικονομ. κώδ., τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἄλλως ἢ διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου συνταχθέντα πληρεξούσια καὶ ὡς ἐκ τῆς γνωστῆς διατάξεως τοῦ περὶ χαρτοσήμου νόμου τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἄλλως ἢ διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου συνταχθέντα προικοσύμφωνα ἢ συνταχθεῖσαι συμβάσεις περὶ συστάσεως, μεταθέσεως ἢ ἀλλοιώσεως πραγματικῶν ἐπὶ ἀκινήτων δικαιωμάτων. Ἀλλ' ἡ διαδικασία περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀποδείξεων καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων (οἷον ὁ τρόπος τῆς ὁρκοδοσίας, τὸ ὅτι ἡ δόσις τοῦ ὅρκου ἀποτελεῖ πλήρη ἀπόδειξιν) κρίνονται κατὰ τὸ ἐγχώριον δίκαιον τοῦ δικάζοντος δικαστηρίου.

6) Ἀναγνώρισις καὶ ἐκτέλεσις ἀλλοδαπῶν ἀποφάσεων. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀλλοδαπῶν ἀποφάσεων προϋποθέτει καὶ περιέχει πάντοτε τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῶν, προσαπαιτεῖ ὅμως καὶ κήρυξιν αὐτῶν ἐκτελεστῶν ὑπὸ τῶν ἡμεδαπῶν δικαστηρίων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἔρευναν τοῦ περιεχομένου ὑπ' αὐτῶν· ἑπομένως ἀναγνώρισις καὶ ἐκτέλεσις δὲν ταυτίζονται καὶ αἱ ἀλλοδαπαὶ ἀποφάσεις ἀποτελοῦσι δεδικασμένον καὶ ἄνευ τῆς περιαφῆς τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως (πρβ. καὶ §§ 328, 722 ἐπ. γερμαν. ἀστ. δικονομ. κώδικος).

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν λοιπῶν ἐκτελεστῶν τίτλων κρίνεται κατὰ τὸν ἐγχώριον (τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως) νόμον· ἑπομένως κατ' αὐτὸν κρίνεται τὸ ἐκτελεστὸν ἢ μὴ αὐτῶν (οὗ ἕνεκα καὶ ἐν τοῖς ἄρθροις 858—861 ἀστικ. δικονομ. κώδικος καθορίζεται τὸ ἀνεκτέλεστον ἐν Ἑλλάδι τῶν ἀλλοδαπῶν ἀποφάσεων καὶ ἐγγράφων ἀλλοδαπῶν ἀρχῶν πρὶν ἢ ἐπακολουθήσῃ ἡ περιαφὴ τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν, ἢ τοῦ δικαστηρίου, ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων), τὸ ἐπιτρεπτὸν ἢ μὴ τῶν μέσων ἐκτελέσεως (ἀκατασχέτου ὡρισμένων πραγμάτων, προσωποκρατήσεως κλπ.), ἡ διαδικασία τῆς ἐκτελέσεως, ἡ ἁρμοδιότης τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ τῶν δικῶν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν, αἱ κατὰ τῆς διαδικασίας τῆς ἐκτελέσεως ἐνστάσεις, τὰ κατὰ τὴν κατάταξιν τῶν δανειστῶν γενικὰ καὶ εἰδικὰ προνόμια κλπ.

7) Ἐφ' ὅσον ἡ κήρυξις ἀποφάσεως ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου ἐκτελεστῆς ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἐκ τῶν προτέρων βεβαία, ὡς δύναται νὰ συμβῇ ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἄρθρου 859 § 1 ἀστικ. δικονομ. κώδικος (ἐπὶ μὴ ἀντικειμένων εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν ἀποφάσεων, ἐν αἷς τοὐλάχιστον ὁ καθ' οὗ ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἀλλοδαπός, ὁπότε ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐντολὴ δίδεται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν ἄνευ ἐρεύνης τοῦ περιεχομένου), δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐνστάσεως ἐκκρεμοδικίας ἐκ τῆς ἐνώπιον τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου ἐκκρεμοῦς δίκης ἐν περιπτώσει εἰσαγωγῆς αὐτῆς καὶ ἐν Ἑλ-

Digitized by Google

λάδι, χωρὶς νὰ ἀντίκειται εἰς τοῦτο τὸ ἄ. θρ. 553 § 2 ἀστ. δικονομ. κώδικος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν οἰκείων μερῶν ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν καὶ ταῖς ἀλλοδαπαῖς ἑρμηνείαις τῶν οἰκείων ἀστικῶν δικονομικῶν κωδίκων, καὶ ταῖς συγγραφαῖς Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου, ἰδίᾳ δὲ τοῦ *Bar* Lehrbuch des internationalen Privat-u. Strafrechts (1892) §§ 46-54, *τοῦ αὐτοῦ* Internationales Privat—Straf—u. Verwaltungsrecht mit Einschluss des Zivilprozess—u. Strafprozessrechts ἐν *Holtzendorff—Kohler*, Enzyklopädie der Rechtswissenschaft II. (1914) §§ 42—47 (σ. 262—266) καὶ τοῦ *Γ. Στρέϊτ*, Σύστημα Ἰδιωτ. Διεθνοῦς Δικαίου I (1906) πολλαχοῦ καὶ ἰδίᾳ § 4, βλ. εἰδικώτερον:—*Meili*, das internationale Prozessrecht (1906).—*Fedozzi*, il diritto prozessuale zivile internationale (1905).—*Normann*, das internationale Zivilprozessrecht (1923).— Εἰδικώτερον, ὡς πρὸς τὰς συμβάσεις τῆς Χάγης: *Bogeng*, die Haager Abkommen über internationales Privat-u. Zivilprozessrecht (1908).—*Meili-Mamelok*, das internationale Privat—u. Zivilprozessrecht auf Grund der Haager Konventionen (1911).—*Lebrecht*, Haager Abkommen über das Zivilprozess (1913).—*Dittmann*, die 6 Haager Abkommen über intern. Privatrecht u. Zivilprozessrecht (1914).

Π. Α. ΑΓΓΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Ὁ κλάδος οὗτος τοῦ δικαίου ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ *Διεθνοῦς Ἰδιωτικοῦ δικαίου* (βλ. κατωτ.), περιλαμβάνων τοὺς κανόνας, οἵτινες χαράσσουσι τὰ ὅρια τῆς διοικήσεως αὐτονόμου τινὸς κοινότητος, ὡς προσώπου δημοσίου δικαίου ἀπέναντι ἄλλων τοιούτων ὁμοίων προσώπων, καὶ ὁρίζουσι τὴν ἐπίδρασιν πρὸς ἀλλήλας τῶν διαφόρων τούτων διοικήσεων. Φανερὸν εἶναι ὅτι κυρίως ἐνδιαφέρουσι τὰ ὅρια καὶ αἱ ἀλληλεπιδράσεις τῶν διοικήσεων τῶν διαφόρων κρατῶν. Τὸ Διεθνὲς Διοικητικὸν δίκαιον, καίπερ ἐν στενῇ ἐννοεῖται σχέσει πρὸς τὸ Διεθνὲς δίκαιον, δὲν εἶναι Διεθνὲς δίκαιον, εἰμὴ ἐφ' ὅσον κανόνες τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ἐπιλαμβάνονται τῶν διοικητικῶν τούτων σχέσεων. Πρὸς τὸ παρόν, παρ' ὅλην τὴν ὁλονὲν αὔξουσαν διὰ διεθνῶν συμβάσεων ρύθμισιν ζητημάτων τοῦ Διεθνοῦς Διοικητικοῦ δικαίου (συμβάσεις περὶ ἰθαγενείας, περὶ νομισματικῶν ζητημάτων, περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν, περὶ ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων, περὶ ἰθαγενείας νομικῶν προσώπων καὶ πλοίων, περὶ ἐμπορικῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν, δασμολογικαί, τελωνειακαί, περὶ καταμετρήσεως τῶν πλοίων περὶ διαμονῆς τῶν πλοίων εἰς τοὺς λιμένας, περὶ διεθνῶν μέτρων ὑγιεινῶν ἢ καταπολεμήσεως ἐπιδημιῶν, περὶ σιδηροδρομικῶν μεταφορῶν καὶ ναύλων, περὶ ἀνταλλαγῆς ληξιαρχικῶν πράξεων ἢ πινάκων στατιστικῶν καὶ συλλογῶν δημοσίων ἐγγράφων κ.τ.λ., περὶ φορολογίας ἢ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοιαύτης, περὶ πιστοποιητικῶν καὶ διαβατηρίων ἰδίων ὑπηκόων ἢ καταφυγόντων Ρώσων ὑπηκόων κ. τ. λ. κ. τ. λ.) παραμένει τὸ Διεθνὲς Διοικητικὸν δίκαιον ἐσωτερικὸν δίκαιον ἑκάστης πολιτείας, αὐτοπροαιρέτως κανονιζούσης τὰ ὅρια καὶ τὰς σχέσεις πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν τῆς ἰδίας διοικήσεως. Ἰδιαιτέραν ὤθησιν παρέσχεν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν εἰς τὰ ζητήματα τοῦ διεθνοῦς διοικητικοῦ δικαίου καὶ τὴν κοινὴν αὐτῶν ρύθμισιν ἢ μελέτην. Οὕτως ἰδίως τὰ διάφορα οἰκονομικὰ καὶ δημοσιονομικὰ ζητήματα ἀποτελοῦσι σήμερον σπουδαῖον πεδίον ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν ἢ συμβατικῆς μεταξὺ τῶν πολιτειῶν ρυθμίσεως (droit fiscal international, Intern. Finanzrecht), ὡς τὸ τῆς διπλῆς φορολογίας ἢ τῆς ὑπεκφυγῆς ἀπὸ φορολογίας, ἅτινα προσπάθεια γίνεται ὅπως διὰ γενικῶν ρυθμισθῶσι συμβάσεων, πλείστας δὲ γενικώτερον διατάξεις εἰς τὸ Διεθνὲς Διοικητικὸν δίκαιον ἀφορώσας περιέχουσιν αἱ τερματίσασαι τὸν Παγκόσμιον πόλεμον συνθῆκαι εἰρήνης (ἡ τῶν Βερσαλλιῶν, ἡ τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ, τοῦ Τριανόν, τοῦ Νεϊγὺ 1919, τῆς Λωζάννης 1923, αἵτινες πᾶσαι, ἰδίως αἱ δύο τελευταῖαι, τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσι τὴν ἡμετέραν πατρίδα). Τὴν σοβαρότητα τοῦ κλάδου τοῦ Διεθνοῦς Διοικητικοῦ δικαίου ἀρκεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς αὐτόν, ἰδίως τὸ Διεθνὲς Δημοσιονομικὸν δίκαιον, ἀνήκουσι τὰ οἰκονομικὰ καὶ δημοσιονομικὰ ζητήματα τοῦ σχεδίου Daves, ὅπερ προσωρινῶς μέχρι τοῦδε ἐκανόνιζε τὰς ὑπὸ τῆς Γερμανίας τοῖς συμμάχοις μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καταβλητέας ἀποζημιώσεις καὶ ἄλλας πολεμικὰς ὀφειλὰς (ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Συμβάσεως τῶν Βερσαλλιῶν) καὶ νῦν (1929) ἡ ἐκπονηθεῖσα ὑπὸ τῶν συνελθόντων ἐμπειρογνωμόνων τῶν κυρίων δανειστῶν ὁριστικὴ ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν Διεθνὴς σύμβασις *Γιοὺγκ* (Young). Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλληνοβουλγαρικῆς ἑκουσίας μεταναστεύσεως (εἰδικὴ σύμβασις τοῦ Νεϊγὺ 1919) καὶ τὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀνταλλαγῆς ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν (εἰδικὴ σύμβασις τῆς Λωζάννης 1923), ἥτις τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ, ἀνάγονται εἰς τὸ Διεθνὲς Διοικητικὸν δίκαιον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Neumeyer*, Internationale Verwaltungsrecht (μέχρι τοῦδε τρεῖς τόμοι 1910—1926).—*Fedozzi*, Diritto amministrativo internationale (1901).—*Gemma*, Prime linee di un diritto amministrativo internationale (1902).— *Lippert*, Handbuch des Internationales Finansrechts (1928). Πρβ. καὶ τὰ ἄρθρα Intern. Verwaltungsrecht καὶ Internationales Finanzrecht ἐν Strupp's Wörterbuch des Volkerrecht (I 577 ἑπ. καὶ III 884—925).

Γ. ΣΤΡΕΪΤ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Ἰδιαιτέρα ἐπιστήμη *Διεθνοῦς ἐμπορικοῦ καὶ ναυτικοῦ δικαίου* δὲν ἔχει ἄχρι τοῦδε διαμορφωθῇ. Τὸ Διεθνὲς ἐμπορικὸν καὶ ναυτικὸν δίκαιον ἀνήκουν ἀναμφισβητήτως εἰς τὸ *Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον* (βλ. κατωτ.), οὗτινος καὶ ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν περίπτωσιν ἐφαρμογῆς. Ἐμπειρικῶς ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς διεθνὲς ἐμπορικὸν δίκαιον μὲν τὰς πρακτικὰς ἐκείνας ἐφαρμογὰς τῶν κανόνων τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ οὐσιαστικὸν δίκαιον θεμάτων τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, Διεθνὲς δὲ ναυτικὸν δίκαιον τὰς ἀντιστοίχους ἐφαρμογάς των ἐπὶ θεμάτων τοῦ ναυτικοῦ δικαίου. Ἀναπόσπαστον παρακολούθημα τοῦ Διεθνοῦς ἐμπορικοῦ δικαίου εἶναι καὶ τὸ Διεθνὲς πτωχευτικὸν δίκαιον, ὅπερ ὡς ἀποτελοῦν τμῆμα τοῦ ἐμπορικοῦ καθ' ἡμᾶς δικαίου δέον νὰ ἐξετασθῇ ἐνταῦθα, μολονότι ἕνεκα τῆς αὐτοτελείας του, αὐτοτελείας πλήρους εἰς ἄλλας νομοθεσίας, ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας ἐξετάσεως ἐν ἰδίῳ ἄρθρῳ. Ἡ ἐν προκειμένῳ ἐξάρτησίς του δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ συστήματος τοῦ ἡμετέρου νόμου. Παραβλέποντες ὅμως πάντας τοὺς ἐκ τοῦ νομοθετικοῦ συστήματος ἡμῶν προκύπτοντα λόγους τούτους, δέον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἅπαντα τὰ Διεθνῆ ταῦτα δίκαια, τὸ ἐμπορικόν, ναυτικὸν καὶ πτωχευτικόν, εἶναι αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων τμήματα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου.

Καθορισθείσης οὕτως ἀνωτέρω τῆς ἐννοίας τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν δικαίων, λεκτέον ἤδη ὅτι ἡ σημασία αὐτῶν εἶναι ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ θεωρηθῇ ὑπερβολὴ τὸ γεγονός, ὅτι ἀποτελοῦν κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τὸ πεδίον πρακτικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν κανόνων αὐτοῦ, ὅτι δ' ἐξ ἄλλου λόγῳ τοῦ ὁσημέραι, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὸν πόλεμον, πολλαπλασιασμοῦ τῶν διεθνῶν μεταξὺ ἰδιωτῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἐμπορίου, ἐδημιούργησαν πληθὺν καθ' ἕκαστον πρακτικῶν περιπτώσεων καὶ νομολογίαν πλουσιωτάτην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται δυσχερὴς ἡ συγκέντρωσις καὶ κατάταξις τῆς ὕλης ταύτης. Τὴν δυσχέρειαν ταύτην ἐπιτείνει παρ' ἡμῖν μὲν ἡ τελεία ἔλλειψις νομικοῦ βοηθήματος πραγματευθέντος ἄχρι τοῦδε συστηματικῶς τὴν ὕλην τῶν δικαίων τούτων, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲ ἡ σχετικὴ σπάνις ἀναλόγων βοηθημάτων, ἰδίᾳ ὅμως ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτῶν ἀτέλεια ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς συγκεντρώσεως τῆς διεσπαρμένης ὕλης καὶ τῆς συστηματοποιήσεως αὐτῆς.

Εἰσερχόμενοι ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων εἰς τὰ δίκαια ταῦτα ἀνηκουσῶν περιπτώσεων, διακρίνομεν ταύτας εἰς ἐκείνας ἐξ αὐτῶν, αἵτινες ἐμορφώθησαν διὰ τῆς νομολογίας, ἐφαρμοζούσης τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀστικοῦ νόμου τοῦ 1856, εἰς τὰς δι' ἰδιαιτέρων νόμων δημιουργηθείσας καὶ τελευταῖον εἰς τὰς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διεθνῶν συμβάσεων προελθούσας.

I. Αἱ κατὰ ταῦτα σημαντικώτεραι περιπτώσεις ἐφαρμογῆς τοῦ *Διεθνοῦς ἐμπορικοῦ δικαίου* εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

α') Ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ρυθμίζεται τὸ κῦρος, ἡ σύστασις καὶ αἱ συνέπειαι ἐμπορικῆς δικαιοπραξίας συνισταμένης ὑπὸ προϋποθέσεις ἐχούσας ὡς συνέπειαν τὴν ἰσχὺν κανόνων Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Πρακτικῶς ἰσχύει ἐνταῦθα ἡ βούλησις τῶν συμβαλλομένων, ὡς διατυποῦται ἐν τῇ συμβάσει. Ἰδιαίτεροι κανόνες λύοντες τὰς ἐν προκειμένῳ τυχὸν ἀμφισβητήσεις περιέχονται ἐν ἄρθρ. 4, 7, ἰδίᾳ δὲ ἐν ἄρθρ. 6 Α. Ν. Ἡ ἱκανότης τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐμπορίας ἐν Ἑλλάδι, θεωρουμένη ὡς ἀναπόσπαστον συμπλήρωμα τῆς ἀστικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀτόμου, εἰς οὐδένα ὑπόκειται περιορισμόν.

β') Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπίσης ζητημάτων, ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὸ Διεθνὲς ἐμπορικὸν δίκαιον εἶναι τὸ ζήτημα τῆς νομικῆς ἱκανότητος τῶν ἀλλοδαπῶν νομικῶν προσώπων τοῦ Ἐμπορικοῦ δικαίου. Κατὰ τὴν θεωρίαν ἡ νομικὴ ἱκανότης τῶν νομικῶν προσώπων ρυθμίζεται ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἕδρας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἰσχύει ἀναλλοίωτος σήμερον ἐν Γερμανίᾳ (πρβ. *Staüb*'s Komentar καὶ ἡ H. G. B. B I, 2 καὶ ἡ § 201[19], *von Bar* op. cit.). Παρ' ἡμῖν ἴσχυσε μέχρι τοῦ νόμου ΧΠΑ' καὶ μετὰ ταῦτα τοῦ ϡΚΑ', οἵτινες περιώρισαν τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀπαιτήσαντες διοικητικὴν ἀναγνώρισιν διὰ τὰς ἀλλοδαπὰς ἀνωνύμους ἑταιρείας, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος (τὰς ἐν προκειμένῳ διχογνωμίας ἐπὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν ὡς ἄνω νόμων βλ. παρὰ *Πετιμεζᾶ* Ἐμπ. δίκ. I, σελ. 63 ἑπ.).

Ἐν ἀμφισβητήσει τῆς ἐθνικότητος νομικοῦ προσώπου, τὸ ζήτημα λύεται καθοριζομένου τοῦ τόπου τῆς ἕδρας αὐτοῦ (περὶ τούτου εὐρέως ἐν *Pillet* op cit.· πρβ καὶ ἄρθ. 50 N. 2190 περὶ Α. Ε. καὶ ἄρθ. 19 τοῦ Β. Δ. 1920 περὶ κωδικοποιήσεως κλπ. «περὶ ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως ἀσφαλίσεως»).

γ') Ἑτέρα τῶν εἰς τὸ Διεθνὲς ἐμπορικὸν δίκαιον ὑπαγομένων περιπτώσεων εἶναι ἡ ἀφορῶσα τὴν προστασίαν τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας, ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν αὐτῆς ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἔννοιαν. Περιλαμβάνει τὰ θέματα τὰ γεννώμενα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν διὰ τῆς Διεθνοῦς Συμβάσεως Παρισίων-Βρυξελλῶν-Οὐασιγκτῶνος, εἰς ἣν προσεχώρησεν ἡ Ἑλλὰς δυνάμει τοῦ ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου διατάγματος 1924, ἐκδοθέντος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκ τοῦ νόμου 2092/1924 χορηγηθείσης ἐξουσιοδοτήσεως, δημιουργηθεισῶν προστατευτικῶν διὰ τοὺς ἀλλοδαποὺς ἐμπορευομένους διατάξεων.

Διὰ τῆς διεθνοῦς ταύτης συμβάσεως ἀνεγνωρίσθη ἡ προστασία καὶ ἡ διαφύλαξις εἰς τοὺς ὑπηκόους καὶ πολίτας τῶν συμβεβλημένων μερῶν τῆς βιομηχανικῆς αὐτῶν ἰδιοκτησίας, τῆς ἐμπορικῆς ἢ βιομηχανικῆς αὐτῶν ἐγκαταστάσεως, τὸ ἐφ' ὡρισμένον χρόνον δικαίωμα προτεραιότητος τοῦ καταθέτου σήματος, τῆς ἐμπορικῆς ἐπωνυμίας καὶ τῶν σχεδιασμάτων ἢ ὑποδειγμάτων, ἡ ἐκ τῶν πράξεων ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ προστασία καὶ ἡ προστασία τῶν βιομηχανικῶν ἀπορρήτων, καταστάσης δι' αὐτῆς ἐξ ἄλλου περιττῆς ἰδιαιτέρας βεβαιώσεως τῶν οἰκείων διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν περὶ τῆς ἀμοιβαιότητος ἐν τῇ προστασίᾳ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπιχειρήσεων. Διὰ τῆς ἀνωτέρω συμβάσεως ἐδημιουργήθησαν θέματα ἐφαρμογῆς τοῦ Διεθνοῦς ἐμπορικοῦ δικαίου καὶ ἐπὶ θεσμῶν μήπω ἀνεγνωρισμένων εἰσέτι ὑπὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ ἡμῶν Ἐμπορικοῦ δικαίου, ὡς π.χ. προκειμένου περὶ τῶν βιομηχανικῶν σχεδιασμάτων καὶ ὑποδειγμάτων ἢ ἐλλιπῶς ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ διατυπωμένων, ὡς ὁ θεσμὸς περὶ ἐμπορικῆς ἐπωνυμίας. Σημειοῦται ὅμως δι' αὐτῆς σημαντικὸν βῆμα προόδου ἐν τῇ ρυθμίσει τῶν νεωτάτων ὡς ἄνω θεσμῶν τοῦ συγχρόνου Ἐμπορικοῦ δικαίου.

δ') Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀντικειμένων τοῦ Διεθνοῦς ἐμπορικοῦ δικαίου εἶναι ἐπίσης τὸ θέμα τῶν ἐφαρμοστέων διατάξεων προκειμένου περὶ συναλλαγματικῶν γραμματίων καὶ τραπεζιτικῶν ἐπιταγῶν. Ἐκ τοῦ νόμου ἐρρυθμίσθησαν (ν. 1338 ἄρθ. 25 ἑπ.) ἀρκούντως ἐκτενῶς τὰ περὶ ἐπιταγῶν πληρωτέων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, περὶ συναλλαγματικῶν ὅμως οὐδεμία σαφὴς διάταξις εὕρηται, δι' ὃ καὶ ἐφαρμόζονται αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου, μὴ δυνάμεναι ὅμως λόγῳ τῆς ἰδιορρυθμίας τῶν παρουσιαζομένων ζητημάτων νὰ ἐπαρκέσουν, ἐξ οὗ καὶ ἐπῆλθεν ἀστάθειά τις ἐν τῇ νομολογίᾳ (τὰ σχετικὰ θέματα πραγματεύεται εὐρέως ὁ *Pillet* op. cit.). Ταὐτὰ καὶ περὶ τῶν γραμματίων εἰς διαταγήν, μολονότι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ Διεθνοῦς ἐμπορικοῦ δικαίου σπανιώτερον ἐμφανίζονται.

ε') Περὶ τῆς κυκλοφορίας ἀνωνύμων τίτλων καὶ χρεογράφων καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἐν τῷ Διεθνεῖ ἐμπορικῷ δικαίῳ γεννωμένων ζητημάτων, σημαντικωτάτων εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλαγάς, οἱ ἡμέτεροι νόμοι περιέχουσιν ὅλως παρεμπιπτούσας διατάξεις, μὴ δυναμένας λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ θέματος καὶ τῆς ἐξόχως πλουσίας περιπτωσιολογίας νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πρακτικῆς. Ἡ ἑλληνικὴ νομολογία ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ἀσταθὴς εἶναι καὶ πενιχρά. Ὡς μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν σχετικὴν διάταξιν ἀναφέρομεν τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθ. 17 N. 5632/1928 περὶ Χρηματιστηρίων Ἀξιῶν, προϋπάρξασαν ἐν ἄρθρ. 18 N. 1508, ἀποδεχομένην ὡς χρηματιστηριακὰ πράγματα τού: ἀνωνύμους τίτλους ξένων ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ὡς καὶ τῶν χρεογράφων αὐτῶν ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις. Περὶ διεκδικήσεως ἀνωνύμων τίτλων καὶ χρεογράφων ἐν τῷ Διεθνεῖ ἐμπορικῷ δικαίῳ εὕρηται εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους ἐφαρμοστέος πάντως ὁ νόμος ΑΣΜΔ', προκειμένου περὶ διεκδικήσεως αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι.

στ') Ἓν ἐκ τῶν πολυπλοκωτέρων θεμάτων τοῦ Διεθνοῦς ἐμπορικοῦ δικαίου εἶναι ἀσφαλῶς τὸ σύνολον τῶν ζητημάτων, ἅτινα γεννῶνται ἐκ τῶν διεθνῶν συμβάσεων μεταφορῶν ἐμπορευμάτων καὶ προσώπων. Ἐν τῷ οὐσιαστικῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ τὰ θέματα ταῦτα ἔχουν λίαν πλημμελῶς ἀναπτυχθῇ, δεδομένου μάλιστα ὅτι οὔτε μίαν διάταξιν δὲν περιέχει ὁ ἐμπορικὸς νόμος περὶ τῆς μεταφορᾶς ἐπιβατῶν, ρυθμισθέντος τοῦ ζητήματος τούτου εἰς διατάξεις τινὰς μόλις τῷ 1920.

Τὰ τῆς μεταφορᾶς ἐρρυθμίσθησαν πρὸς ἄρσιν συγκρούσεων καὶ ἀμφιβολιῶν ὑπὸ τῆς Διεθνοῦς συμβάσεως τῆς Βέρνης, ὡς ἐτροποποιήθη τῷ 1906. Μὴ ὑπαρχούσης ἀπ' εὐθείας διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίας πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, δὲν ἦτο ἀναγκαία διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ προσχώρησις εἰς τὴν σύμβασιν ταύτην ἀκόμη μέχρις ἐσχάτων.

II. Ἐκ τῶν ἀντικειμένων τοῦ *Διεθνοῦς πτωχευτικοῦ δικαίου* τὴν σημαντικωτάτην θέσιν κατέχει τὸ ζήτημα τοῦ ἑνιαίου τῆς καταστάσεως τῆς πτωχεύσεως, ὅλων τῶν ἄλλων ζητημάτων ἐν πτωχεύσει ὄντων φύσεως μᾶλλον δικονομικῆς καὶ διαφευγόντων κατ' ἀκολουθίαν τὰ ὅρια τοῦ παρόντος θέματος.

Ὑπεστηρίχθησαν ἐν προκειμένῳ ἀνέκαθεν δύο θεωρίαι, ἡ τῆς καθολικότητος τῆς πτωχεύσεως, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ θεωρία τῆς γαλλικῆς σχολῆς, καὶ ἡ τῆς ἐδαφικότητος. Ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων καθιερώσεως διὰ συμβάσεων μεταξὺ κρατῶν τῆς ἀρχῆς τῆς καθολικότητος καὶ παρ' ὅλην τὴν ἔκθυμον ὑποστήριξιν αὐτῆς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἕνεκα ἀνυπερβλήτων πρακτικῶν δυσχερειῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐπικρατεῖ τὸ σύστημα τῆς ἐδαφικότητος, καθ' ὃ δύνανται πολλαὶ πτωχεύσεις, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου νὰ συνυπάρξουν ἐπὶ τῆς εἰς διαφόρους χώρας εὑ-

Digitized by Google

ρισκομένης περιουσίας αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ καθολικὸν σύστημα, ὅπερ μίαν μόνην πτώχευσιν ἀποδέχεται, τὴν τῆς ἕδρας ἢ τῆς κατοικίας τοῦ πτωχεύσαντος. Τὸ ζήτημα ὑπῆρξε θέμα συζητήσεων εἰς τρία διεθνῆ συνέδρια (βλ. σχετικὰ παρὰ τοῖς *Δυοβουνιώτου* Συστ. Ἐμπ. Δικ., τ. Δ', σελ. 52 ἑπ. καὶ *E. Zaeger*, Das K. recht, Berlin 1924 σελ. 159 ἑπ.). Ἡ παρ' ἡμῖν πρακτικὴ καὶ νομολογία ἀμφιρρέπει, μὴ ἀποφαινομένη σαφῶς. Προκειμένου περὶ νομικῶν προσώπων τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἐφηρμόσθη τὸ ἐδαφικὸν σύστημα (Νομολογία κα' σχετικα ἐκτενῶς ἐν τῇ Α. Ε. καὶ τῇ πτωχεύσει ης *Π. Πέρδικα*, 1927, σελ. 73 ἑπ.). Τὸ σχέδιον τοῦ νέου ἑλληνικοῦ πτωχευτικοῦ κώδικος ἀποδέχεται τὸ καθολικὸν σύστημα.

III. Ἐκ τῶν εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦ *Διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου* ὑπαγομένων θεμάτων τὸ προέχον ζήτημα τῆς κυριότητος τῶν ἐμπορικῶν πλοίων λύεται συμφώνως πρὸς τὰς δημοσίας τάξεως διατάξεις τοῦ οὐσιαστικοῦ ναυτικοῦ δικαίου, μὴ χωρούσης ὡς ἐκ τούτου ἀμφιβολίας τινός, δυναμένης νὰ γεννήσῃ ζήτημα Διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου. Αἱ ἐν προκειμένῳ τυχὸν ἐφαρμοστέαι διατάξεις Διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου ἠτόνησαν ἄλλοτε, ἕνεκα νόμων δημοσίας τάξεως (βλ. ν. 2993/1920 περὶ τῆς ἐν περιπτώσει πολέμου μεταβιβάσεως καὶ ὑποθηκεύσεως εἰς ἀλλοδαποὺς ἑλληνικῶν πλοίων). Σημαντικὰ ζητήματα Διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου γεννῶνται εἰς τὸ θέμα τῆς ἐθνικότητος, ἐκ τοῦ ζητήματος τῶν ἐμπορευμάτων, ἅτινα καλύπτει ἡ σημαία, τῆς κηρύξεως πλοίου τινὸς πειρατικοῦ κλπ.

α') Ἐκ τῶν λίαν σημαντικῶν ἀντικειμένων τοῦ Διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου εἶναι τὸ τοῦ κανονισμοῦ τῆς συνεισφορᾶς ἐν περιπτώσει ἀβαριῶν. Προσπαθείας πρὸς δημιουργίαν ὁμοιομόρφων διεθνῶν διατάξεων ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος ἐσημείωσαν πολλὰ τὰ διεθνῆ ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἀσχοληθέντα συνέδρια, τεθέντων ἰδίᾳ τῶν κανόνων τῆς Ἀμβέρσης τοῦ 1877, λίαν διαδεδομένων ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ. Πάντως ὅμως ὑφίστανται ἔτι σημαντικαὶ νομοθετικαὶ διαφοραί, δημιουργοῦσαι ἐν τῇ πρακτικῇ πλεῖστα ζητήματα Διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου καὶ προκαλοῦσαι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν κανόνων τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου.

Ἰδιαιτέρα νομοθετικὴ ῥύθμισις τῶν περὶ ἀβαριῶν, ἀναγομένη εἰς τὸ Διεθνὲς ναυτικὸν δίκαιον, δὲν ὑφίσταται ἄχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν, ἡ πρακτικὴ ὅμως λόγῳ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν ναυτιλίας εἶναι πολυσχιδής. Διὰ διεθνοῦς συμβάσεως ἐκανονίσθη μόνον τὸ ζήτημα τῆς προξενικῆς ἁρμοδιότητος τῶν συμβεβλημένων πολιτειῶν πρὸς κανονισμὸν τῶν ἀβαριῶν πλοίου, ἥτις, ὡς δικονομικῆς φύσεως μᾶλλον, δὲν ἐξετάζεται ἐνταῦθα εὐρύτερον.

β') Διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 23 Δεκεμβρίου 1925 ἐκυρώθη τὸ ἐν Γενεύῃ ὑπογραφὲν σχέδιον διεθνοῦς συμβάσεως πρὸς ἀποζημίωσιν λόγῳ ἀνεργίας εἰς περίπτωσιν ἀπωλείας πλοίου ἐκ ναυαγίου. Αἱ διατάξεις αὐτοῦ θίγουν θέματα Διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου σχετικὰ πρὸς τὴν νομικὴν θέσιν τοῦ πληρώματος, ἀνήκουν ὅμως συστηματικῶς εἰς τὴν ἐργατικὴν νομοθεσίαν.

γ') Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀντικειμένων τοῦ Διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου δέον νὰ θεωρηθῇ ἐπίσης τὸ θέμα τῶν ἐκ τῆς ναυλώσεως καὶ ἐν γένει τῆς διὰ τῶν πλοίων μεταφορᾶς ἀγαθῶν δημιουργουμένων περιπτώσεων. Συναφὲς πρὸς αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ θέμα τῆς φορτωτικῆς ὡς ἀποδεικτικὸν τῆς συμβάσεως μεταφορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων. Πρόκειται περὶ τῶν πρακτικῶς σπουδαιοτέρων ζητημάτων τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου ἐν γένει καὶ λόγῳ τῶν παρουσιαζομένων πολυαρίθμων πρακτικῶν περιπτώσεων, λόγῳ ὅμως ἰδίᾳ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἀμφισβητουμένων συμφερόντων. Ὁ Ἐμπορικὸς νόμος ἐν ἄρθρῳ 368 λύει τὸ ζήτημα τῆς ἀποδείξεως τῆς ναυλώσεως καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς μετὰ πλοίου ἀλλοδαπῆς ἐθνικότητος συνάψεως τῆς συμβάσεως, ἐξομοιῶν διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς μεγάλης ἀκτοπλοΐας τὴν ναύλωσιν μεταξὺ ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν, θέτων δ' ἐξ ἄλλου τὸν κανόνα, ὅστις θέλει ἐν περιπτώσει ἀμφισβητήσεως ἐφαρμοσθῇ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συμβάσεως.

Ὡς πρὸς τὴν φορτωτικὴν γεννῶνται πολύπλοκα καὶ πολύμορφα ζητήματα, ἅτινα δὲν κατέστη ἄχρι τοῦδε δυνατὸν νὰ διατυπωθοῦν καὶ συστηματοποιηθοῦν ἐν ἐπιστημονικῷ βοηθήματι, λόγῳ τῆς διαφορᾶς τῶν πραγματικῶν βάσεων (durgliche Wirkung) τοῦ θεσμοῦ εἰς τὰς διαφόρους νομοθεσίας. Ἡ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, σημαντικοῦ καθ' ἑαυτό, προκαλουμένη ἐν ταῖς διεθνέσι συναλλαγαῖς δυσχέρεια ἐπιτείνεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως πληθύος συνηθειῶν καὶ ἐθίμων (κάθε σπουδαῖος ἐμπορικὸς λιμὴν δὲν δύναται παρὰ ν' ἀριθμῇ ἰδιαιτέρας τινὰς συνηθείας μὴ ὑπαρχούσας ἀλλαχοῦ) διατυπουμένων ὑπὸ μορφὴν συμβατικῶν ὅρων εἰς τὰ ἔντυπα ἔγγραφα τῆς φορτωτικῆς ἢ καὶ πολλάκις ἐξυπακουομένων ἁπλῶς, περὶ τῆς ἰσχύος τῶν ὁποίων ἐν τῷ Διεθνεῖ ναυτικῷ δικαίῳ συχνάκις πρέπει ν' ἀποφανθοῦν τὰ δικαστήρια. Λόγῳ τῆς πρακτικῆς ταύτης χρησιμότητος καὶ σπουδαιότητος, πλεῖστα ὅσα διεθνῆ συνέδρια ἠσχολήθησαν μὲ τὸ θέμα τῆς φορτωτικῆς καὶ ἐγένοντο προτάσεις ἐπὶ προτάσεων πρὸς ἑνοποίησιν καὶ ὁμοιόμορφον διατύπωσιν τῶν νομοθεσιῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ πρὸς ἄρσιν τῶν ὑφισταμένων πρακτικῶν δυσχερειῶν. Μέχρι τῆς στιγμῆς, παρ' ὅλον τὸ πρακτικὸν τοῦ πράγματος ἐνδιαφέρον, ἡ Ἑλλὰς εἰς οὐδεμίαν τῶν Διεθνῶν συμβάσεων προσεχώρησε.

δ') Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἔχει τύχει ἐν τῇ παρ' ἡμῖν νομοθεσίᾳ τὸ κατὰ τὸ Διεθνὲς ναυτικὸν δίκαιον θέμα περὶ τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου ἐπὶ ναυαγίων καὶ ναυαγιαιρέσεων, συγκρούσεως πλοίων καὶ ἐπιθαλασσίου ἀρωγῆς, ῥυθμισθὲν δι' ἰδιαιτέρας συνθήκης μετὰ ξένων κρατῶν. Διατάξεις ἀφορώσας ξένα πλοῖα καὶ φορτία διαλαμβάνει ἐπίσης ἐν ἄρθροις 32—35 ὁ περὶ ναυαγίων καὶ ναυαγιαιρέσεων νόμος ΤϞΒ' τοῦ 1856.

ε') Τὸ περὶ ναυτικῆς ἀσφαλείας καὶ τὰ περὶ ἐγκαταλείψεως πλοίου καὶ φορτίου κεφάλαια τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου παρέχουν ἐπίσης ἐνδιαφέροντα ζητήματα ἐν τῷ Διεθνεῖ ναυτικῷ δικαίῳ. Ἰδιαίτεραι διατάξεις ἢ σχετική τις σύμβασις δὲν ὑφίσταται ἐν προκειμένῳ. Ἡ νομοθεσία ὅμως περιέχει παρεμπιπτόντως διατάξεις, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται τὸ ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐνδιαφέρον. Ξέναι ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ἐξ ἄλλου, δεδομένου τοῦ πλήθους τῶν ἐν Ἑλλάδι συναλλαγῶν των καὶ ἐξ αὐτῶν τοῦ μεγέθους τῶν συμφερόντων των, ἐπεδίωξαν τὴν δι' ἰδιαιτέρων νόμων ἐξομοίωσιν αὐτῶν πρὸς τὰς ἡμεδαπὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας διὰ νόμων· οὕτω π. χ. τὸ ἀγγλικὸν Λόϋδ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, διὰ τὴν παρ' ἡμῖν ἐπιστήμην σημαντικὰ βοηθήματα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι τὸ σύστημα τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθν. δικ. τοῦ *Γ. Στρέϊτ*, 1906 τ.Ι., τοῦ *Γ. Μαριδάκη*, αἱ σύγχρονοι κατευθύνσεις τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθν. δικ., 1927. καὶ τελευταῖον τοῦ *Γ. Στρέϊτ*, La conception du droit international privé d'après la doctrine et la pratique en Grèce. Αἱ ἐπὶ εἰδικῶν θεμάτων μονογραφίαι, ἐπίσης πολυάριθμοι, περὶ ὧν δὲν δύναται ἐνταῦθα νὰ γίνῃ λόγος. Ὀλίγισται ἐξ αὐτῶν θίγουν ὅμως ζητήματα τοῦ κύκλου τῶν ἀνωτέρω δικαίων. Ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν ἔργων σημαντικὸν βοήθημα ἀποτελεῖ ἡ ἀνάπτυξις τῶν θεμάτων τοῦ Διεθν. ἐμπορ. δικ. ὑπὸ τοῦ *von Bar* ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ Handbuch des gesamten H. rechts τοῦ Ehrenberg τ. I. Μᾶλλον ἀτελῶς ἐπίσης ὁ *Pillet* πραγματεύεται τὸ droit commercial international ἐν τῷ ἀπὸ 1924 II τόμῳ τοῦ Traité de droit international privé, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ Traité τοῦ Weiss.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Ὁ ὅρος οὗτος εἴτε ἐμφαίνων ἓν διακεκριμένον σύνολον νομικῶν κανόνων, εἴτε ἐμφαίνων καὶ τὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου, ὅστις ἀσχολεῖται περὶ τοὺς κανόνας ἐκείνους, λαμβάνεται ὁτὲ μὲν ἐν στενοτέρᾳ ὁτὲ δ' ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ. Ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ σημαίνει τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ὁρίζει τὴν ἀστικὴν νομοθεσίαν, μεταξὺ τῶν παρ' ἀλλήλας ὑφισταμένων νομοθεσιῶν, ἥτις κανονίζει δεδομένην τινὰ σχέσιν ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἐν εὐρυτέρᾳ δ' ἐννοίᾳ σημαίνει τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον γενικώτερον ῥυθμίζει τὴν θέσιν τοῦ ἀνθρώπου, εὑρισκομένου ἀπέναντι τῶν διαφόρων ἐννόμων τάξεων τῶν διαφόρων κρατῶν· ὅθεν ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς σχέσεις ἰδιωτικοῦ ἀλλὰ καὶ εἰς σχέσεις δημοσίου δικαίου, ἤτοι ποινικοῦ, δικονομικοῦ, διοικητικοῦ κτλ. δικαίου. Οὕτω διακρίνομεν *τὸ κυρίως Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον* καὶ τὸ *κατ' εὐρυτέραν ἔννοιαν Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον.*

Α'. Ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον. Ὁ νεώτατος οὗτος κλάδος τῶν νομικῶν ἐπιστημῶν καθ' ἡμέραν αὐξάνει κατ' ἔκτασιν καὶ σπουδαιότητα, ἐφ' ὅσον ἡ μεταξὺ τῶν λαῶν ἐπικοινωνία, ἐντονωτέρα καθισταμένη, πολλαπλασιάζει τὰς σχέσεις ἀτόμων πρὸς ἄλληλα ἀνηκόντων εἰς διαφόρους πολιτείας ἢ καὶ ἄλλως κατὰ τρόπον μᾶλλον ἢ ἧττον διαρκῆ συνδεομένων πρὸς τὰς διαφόρους χώρας. Διότι ὁλονὲν συχνότερον τίθεται τὸ ζήτημα, ποία ἀπέναντι τῶν ἀτόμων τούτων ἡ δικαιοδοσία ἑκάστης ἐννόμου τάξεως ἐπὶ τῶν διαφόρων σχέσεων αὐτῶν ἀστικοῦ ἢ ποινικοῦ ἢ δικονομικοῦ ἢ διοικητικοῦ δικαίου, καθημερινῶς δὲ πληθύνονται οἱ νόμοι ἑκάστης πολιτείας, οἵτινες κανονίζουσι τὸ ζήτημα τοῦτο, ὑπάγοντες ταῦτα ἢ ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν δικαιοδοσίαν. Εἶναι φανερὸν ὅτι κατ' ἀρχὴν προσήκει, ὅπως τὰ ὅρια ἑκάστης νομοθεσίας, ἐν σχέσει πρὸς τὰς τῶν ἄλλων κρατῶν νομοθεσίας, μὴ ῥυθμίζωνται αὐθαιρέτως ὑπὸ ἑκάστης αὐτῶν· διότι ἄλλως θὰ συμβῶσι συγκρούσεις τῶν διαφόρων δικαιοδοσιῶν πρὸς ἀλλήλας, καὶ δὴ καταφατικαί, ἂν δύο ἢ πλείονες νομοθεσίαι καταλαμβάνωσι διὰ τῶν διατάξεων αὐτῶν τὴν αὐτὴν σχέσιν, ἢ ἀποφατικαί, ἂν οὐδεμία νομοθεσία θεωρήσῃ ὅτι εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ ῥύθμισις ὡρισμένης τινὸς ἀνθρωπίνης σχέσεως. Ὅθεν, ὅπως τὸ Διεθνὲς δίκαιον, ἀφορῶν εἰς τὰς μεταξὺ τῶν πολιτειῶν σχέσεις, κατὰ πρῶτον λόγον ὀφείλει νὰ κανονίζῃ τὰ φυσικὰ ὅρια μεταξὺ τῶν κρατῶν, οὕτω τὸ δίκαιον τοῦτο, ὅπερ ὡς τελευταῖον σκοπὸν ἔχει τὴν εὐημερίαν τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ φροντίζῃ ὅπως κανονίζῃ καὶ τὰ νομοθετικὰ ὅρια τῶν διαφόρων πολιτειῶν, ἵνα ἀποφεύγωνται αἱ ὡς ἄνω καταφατικαὶ ἢ ἀποφατικαὶ μεταξὺ αὐτῶν συγκρούσεις. Παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον ταύτην ἀλήθειαν, γεγονὸς εἶναι ὅτι τὸ θετικὸν Διεθνὲς δίκαιον δὲν ἐχάραξεν εἰσέτι ἢ ἐν ἐλαχίστῳ τινὶ μέτρῳ τὰ ὅρια τῶν διαφόρων ἐννόμων τάξεων. Μόλις ὑπάρχουσιν ἴσως γενικοὶ κανόνες διεθνοῦς δικαίου (ἤτοι κανόνες ἰσχύοντες μεταξὺ πάντων τῶν κρατῶν ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὴν διεθνῆ κοινωνίαν) χαράσσοντες τὰ ὅρια ταῦτα· συχνότερον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνεπαρκῶς, κανόνες τινὲς μερικοῦ Διεθνοῦς δικαίου (ἤτοι κανόνες διὰ συμβάσεων διεθνῶν τεθέντες μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων κρατῶν) ἐπιλαμβάνονται ἐν τῷ περιωρισμένῳ μέτρῳ τῶν μεταξὺ τῶν συμβληθέντων κρατῶν σχέσεων τῆς ὁροθετήσεως ἐκείνης. Δηλαδὴ ἑκάστη πολιτεία χαράσσει αὐτοβούλως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ὅρια τῆς ἀστικῆς, τῆς ποινικῆς, τῆς δικονομικῆς, τῆς διοικητικῆς αὐτῆς νομοθεσίας, ὁρίζουσα αὐτή, ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων πολιτειῶν, ποίας σχέσεις ἢ ἐνεργείας τῶν ὁπουδήποτε ζώντων ἀνθρώπων θὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἐχούσας νομικὴν ἀξίαν καὶ θὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἰδίαν νομοθεσίαν, τὴν ἀστικήν, τὴν ποινικήν, τὴν δικονομικὴν κτλ., διότι τὸ Διεθνὲς δίκαιον μόνον εἰς ἐλαχίστας περιπτώσεις ἐπιβάλλει ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων ὡρισμένας εἰς τὰς πολιτείας ὑποχρεώσεις. Ἐν τούτοις, πολλοὶ καὶ μεγάλοι νομοδιδάσκαλοι, (Renault, v. Bar, Weiss), εἴτε ὁρμώμενοι ἐξ ἀντιλήψεων τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ὅπερ θεωροῦσιν ὅτι ὑποβάλλει τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων ἐκείνων εἰς ἀϊδίους φύσει κειμένους κανόνας, εἴτε λόγῳ τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνάγκης, θεωροῦντες ἀφόρητον τὴν ἀκαταστασίαν ἐν τῷ δικαίῳ ἂν μὴ ὁμοιομόρφως κανονίζωνται τὰ ὅρια ἐκεῖνα διὰ τὰς νομοθεσίας πάντων τῶν κρατῶν, δέχονται ἐπελθοῦσαν ἤδη ἢ ἀναγκαίως παρεπομένην ἐξ ὡρισμένων νομικῶν ἐννοιῶν καὶ ἀξιωμάτων τὴν μεταξὺ τῶν ἐννόμων τάξεων ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον σημείοις αὐτῶν ὁροθέτησιν. Οἱ τοιοῦτοι τάσσουσι τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον ὡς κλάδον τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ἄλλοι πάλιν νεώτατοι συγγραφεῖς, (ἐν οἷς ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ Ν. Πολίτης), ὁρίζοντες τὸ Διεθνὲς δίκαιον καθόλου ὡς ἀφορῶν εἰς σχέσεις ἀνθρώπων ἀνηκόντων εἰς διαφόρους «πολιτικὰς» ἢ διαφόρους «ἐθνικὰς» ὁμάδας, μοιραίως καταλήγουσιν εἰς συνταυτισμὸν πλέον τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου πρὸς τὸ Διεθνὲς δίκαιον. Ἀμφοτέρας τὰς ἀντιλήψεις ταύτας ἀποκρούει ἡ κρατοῦσα γνώμη, παραμένουσα ἐπὶ τοῦ θετικοῦ πεδίου καὶ μὴ προτρέχουσα τῶν πραγμάτων ἅτινα διδάσκουσιν, ὅτι μόνον ὅπου ὑπάρχουσι τεθειμένοι κανόνες Διεθνοῦς δικαίου εἶναι δυνατὸν ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τῆς ὑψηλοτέρας ταύτης σκοπιᾶς νὰ ἐξετάσῃ τὰς σχέσεις, αἵτινες ἐγένοντο ἀντικείμενον διεθνοῦς ῥυθμίσεως, ὅτι δέ, ὅπως τὰ φυσικὰ μεταξὺ τῶν κρατῶν ὅρια, οὕτω καὶ τὰ μεταξὺ τῶν ἐννόμων τάξεων ὅρια κατὰ μικρὸν χαράσσονται ἐκ Διεθνοῦς δικαίου μεταξὺ τῶν κρατῶν, καθοριζόμενα, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος τὸ Διεθνὲς δίκαιον, αὐτοβούλως ὑπὸ ἑκάστης πολιτείας. Ἀληθῶς ἐπιβάλλεται, ὅπως, εἰς τὰ πράγματα ἀποβλέποντες, διακρίνωμεν καὶ θεωρητικῶς ἔτι μεταξὺ *Διεθνοῦς* καὶ *Ἐσωτερικοῦ* δικαίου, ἅτινα διαφέρουσι κατά τε τὴν πηγὴν καὶ κατὰ τὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας ἑκάτερον αὐτῶν ῥυθμίζει. Τὸ μὲν Διεθνὲς δίκαιον ῥυθμίζει σχέσεις μεταξὺ πολιτειῶν, ἀπορρέον ἐκ κοινῆς πάντων τῶν κρατῶν (Γενικὸν Διεθνὲς δίκαιον) ἢ τινων κρατῶν (Μερικὸν Διεθνὲς δίκαιον) θελήσεως· τὸ Ἐσωτερικὸν δίκαιον πηγάζει ἐκ τῆς θελήσεως ἑκάστου χωριστὰ κράτους, ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων κρατῶν ῥυθμίζοντος τὰς σχέσεις τῶν εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ὑποκειμένων προσώπων (οὕτως ἡ παραλλήλως ὑπὸ τοῦ Triepel ἐν Γερμανίᾳ καὶ τοῦ Γ. Στρέϊτ παρ' ἡμῖν διδαχθεῖσα θεωρία, ἀριθμοῦσα σήμερον τοὺς πλείστους ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπιστήμῃ ὀπαδούς). Καὶ ἐνταῦθα πάλιν νεωτάτη σχολή, τὸ ἑνιαῖον τοῦ καθόλου δικαίου ὡς φύσει ἀναγκαῖον ἀξιοῦσα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῆς πραγματικότητος ἀφισταμένη, καταλήγει εἰς τὴν ἐξ ἐπιβολῆς τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ἐπὶ τοῦ Ἐσωτερικοῦ δικαίου ἐπερχομένην ἑνότητα (Kelsen).

Τὸ Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον κατὰ τὴν κρατοῦσαν ταύτην θετικὴν ἀντίληψιν ἀνήκει εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν δίκαιον, μὴ δυνάμενον νὰ ἐξετασθῇ εἰμὴ ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ἑκάστης χωριστὰ πολιτείας, ἀφοῦ τὸ Διεθνὲς δίκαιον δὲν ἐπελήφθη ἢ ἐν ἐλαχίστῳ μέτρῳ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων τῶν διαφόρων ἐννόμων τάξεων, ὅστις οὕτω πηγάζει ἐκ τῆς θελήσεως ἑκάστου χωριστοῦ κράτους, ῥυθμίζοντος τὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων ἅτινα αὐτοβούλως ὑποβάλλει εἰς τὴν ἰδίαν κυριαρχίαν. Ὅθεν ἔχομεν ἑλληνικόν, ἀγγλικόν, γαλλικὸν κλπ. Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον, ἐλπίζομεν δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου νὰ ἴδωμεν τὸ Διεθνὲς δίκαιον ὁλονὲν ἐπεκτεῖνον τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἀρθῇ κατὰ μικρὸν τὸ ἄτοπον τοῦ αὐτοβούλου τούτου κανονισμοῦ τῶν μεταξὺ τῶν ἐννόμων τάξεων ὁρίων, καθ' ἣν ἀληθῶς ἔχει εὔλογον τάσιν. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν πρόκειται περὶ τοῦ *Διεθνοῦς Ποινικοῦ δικαίου*, ἢ τοῦ *Διεθνοῦς Δικονομικοῦ δικαίου*, ἢ τοῦ *Διεθνοῦς Διοικητικοῦ δικαίου* σαφέστερον προσπίπτει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν ἡ ἐσωτερικοῦ δικαίου φύ-

Digitized by Google

σις τῶν κλάδων τούτων, ἀφορώντων κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ποινικῆς, τῆς δικονομικῆς, τῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας τῆς πολιτείας· Ζωηροτέρα εἶναι ἡ ἀμφισβήτησις ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν κατάταξιν τοῦ *Ἀστικοῦ* (καὶ Ἐμπορικοῦ) *Διεθνοῦς δικαίου)* ὅπερ κυρίως Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον ὀνομάζεται).

Οὐχ ἧττον, παρὰ τὴν διάφορον τῶν ἀμφιβολιῶν τούτων ἔντασιν, ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τῶν ζητημάτων τοῦ Διεθνοῦς Ἀστικοῦ, Ποινικοῦ, Δικονομικοῦ, Διοικητικοῦ δικαίου παρουσιάζει τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι ἁπανταχοῦ πρόκειται εν αὐτοῖς περὶ ὁροθετήσεως νομοθετικῆς τῶν κρατῶν, καὶ ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις πρόκειται ἐπίσης περὶ τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας τῶν πολιτειῶν πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἀστικῆς καὶ τῆς ποινικῆς αὐτῶν δικαιοσύνης, ὡ καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς διοικητικῆς αὐτῶν τάξεως. Ὅθεν μοιραίως ἀπεσπάσθησαν κατὰ μικρὸν εἰδικοποιούμενα τὰ τμήματα τοῦ Διεθνοῦς Ἀστικοῦ, Ποινικοῦ κλπ. δικαίου τῶν εἰς οὓς ἀνήκουσι κλάδων τοῦ Ἐσωτερικοῦ δικαίου (τοῦ ἀστικοῦ, τοῦ ποινικοῦ κλπ.) καὶ συνηνώθησαν ἐν τῷ νεοπαγεῖ κλάδῳ τοῦ ἐν *εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου*, ὅστις ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον ἰδίας σοβαρωτάτης ἐπιστήμης.

Εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν δὲ τοῦτον κλάδον περιελήφθησαν καὶ οἱ περὶ *ἰθαγενείας* τῶν προσώπων κανόνες, ἀφοῦ ἡ ἰθαγένεια πολλάκις εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς ἐφαρμογῆς τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ δικαίου καὶ οἱ τὴν κατάστασιν τῶν ἀλλοδαπῶν καθορίζοντες ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ κανόνες, ἤτοι οἱ κανόνες οἱ πραγματευόμενοι τὰ δικαιώματα, ἀστικὰ ἢ δημόσια, ἅτινα πολιτεία τις ἀναγνωρίζει εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς καὶ ἅτινα ἐπίσης πολλάκις συνέχονται πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαίου. Οὕτως ἀναλυτικῶς περιγράφοντες τὸ ἀντικείμενον τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἰθαγενείας τῶν προσώπων καὶ τῶν δικαιωμάτων, ὧν ἐν πάσῃ πολιτείᾳ ἀπολαύουσιν οἱ ἀλλοδαποί, χαράσσει τὰ ὅρια τῆς ἀστικῆς, ποινικῆς, δικονομικῆς καὶ διοικητικῆς νομοθεσίας πάσης πολιτείας καὶ κανονίζει τὴν ἀμοιβαίαν τῶν πολιτειῶν βοήθειαν ἐν τῇ πραγματοποιήσει τοῦ δικαίου αὐτῶν.

Β'. Τὸ κυρίως Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον. Τὸ σπουδαιότατον τμῆμα τοῦ κατ' εὐρυτέραν ἔννοιαν Διεθνοῦς Ἰδιωτικοῦ δικαίου εἶναι τὸ *κυρίως Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον*, ἤτοι τὸ *Ἀστικὸν* καὶ *Ἐμπορικὸν Διεθνὲς δίκαιον,* ὅπερ προσδιορίζει τὸ ἐφ' ἑκάστης σχέσεως ἐφαρμοστέον Ἀστικὸν ἢ Ἐμπορικὸν Δίκαιον, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὰ εἰς τὰς διαφόρους πολιτείας κρατοῦντα δίκαια ταῦτα παραλλάσσουσιν ἀλλήλων οὐσιωδῶς κατὰ τὰς διατάξεις αὐτῶν, ὥστε πρὸ παντὸς νὰ καθίσταται ἀναγκαῖος ὁ προσδιορισμὸς τοῦ δικαίου ἐκείνου, ὅπερ διέπει ὡρισμένην τινὰ σχέσιν. Ἐπειδὴ νομικαὶ σχέσεις ἰδιωτικοῦ δικαίου δὲν ὑφίστανται, οὐδὲ γεννῶνται μόνον μεταξὺ ἀνθρώπων τῆς αὐτῆς ἰθαγενείας, οὐδ' ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐχόντων κατοικίαν ἢ διαμονὴν αὐτῶν ἢ ἀφορῶσιν εἰς πράγματα κείμενα ἐκτὸς τῆς πατρίδος αὐτῶν ἢ τοῦ τόπου τῆς κατοικίας ἢ τῆς διαμονῆς αὐτῶν, ἢ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δικαιοπρακτοῦσιν ἐκτὸς τῆς πατρίδος ἢ τῆς κατοικίας ἢ τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς αὐτῶν, ἢ ἐπειδὴ διαρκούσης τινὸς νομικῆς σχέσεως μεταβάλλουσιν οἱ ἄνθρωποι ἰθαγένειαν ἢ κατοικίαν ἢ τόπον διαμονῆς ἢ μετατοπίζεται τὸ πρᾶγμα περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἄλλης πολιτείας, ἢ ἐπειδὴ τέλος διά τινα λόγον οἱονδήποτε ὡρισμένη τις σχέσις ὑποβάλλεται εἰς τὴν κρίσιν δικαστοῦ ξένου, ἤτοι εἰς ἄλλην πολιτείαν ἀνήκοντος, ἐν πάσαις ταύταις ταῖς περιπτώσεσιν, ἡ περὶ ὧν ὁ λόγος νομικὴ σχέσις περιέχει στοιχεῖα ἀνήκοντα εἰς διαφόρων κρατῶν τὰς περιοχάς, καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα μήπως τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπάγεται τὴν ἀνάγκην ἐκλογῆς τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐφαρμοστέας νομοθεσίας. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο περὶ τῆς ἐνδεχομένως εἰς τὴν ὅλην σχέσιν εἴτε στοιχεῖον αὐτῆς ἐφαρμοσθησομένης νομοθεσίας τὴν ἀπάντησιν δίδει τὸ κυρίως Ἰδιωτ. Διεθν. δίκαιον, ἀστικὸν ἢ ἐμπορικόν, καθ' ὅσον ἡ φύσις τῆς σχέσεως εἶναι ἀστικὴ ἢ ἐμπορική· ἔχει δὲ μεγίστην σημασίαν τὸ ἐρώτημα τοῦτο, δεδομένου ὅτι πολλάκις οὐσιωδῶς παραλλάσσουσιν αἱ οὐσιαστικαὶ διατάξεις τῶν διαφόρων νομοθεσιῶν, αἵτινες οὕτω παρίστανται διατελοῦσαι ἐν συγκρούσει πρὸς ἀλλήλας. Ἡ δὲ λύσις τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιλογῆς τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου εὑρεθήσεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐκτάσεως, ἤτοι τῶν (χωρικῶν ἢ προσωπικῶν) ὁρίων τῆς ἰσχύος, τῶν ἐν συγκρούσει πρὸς ἀλλήλας φαινομένων νομοθεσιῶν. Προδήλως δὲν εἶναι δυνατὸν ἕκαστος δικαστὴς νὰ ἐφαρμόζῃ μόνον τὸν ἴδιον οὐσιαστικὸν νόμον, διότι τὰ κράτη, ἴσα πρὸς ἄλληλα νομικῶς, ἔχουσιν ἕκαστον σφαῖραν τοπικῆς ἢ προσωπικῆς κυριαρχίας, εὐλόγως δ' ἀξιοῦσιν ὅπως τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ σφαίρᾳ ταύτῃ δημιουργηθέντα δικαιώματα ὦσι σεβαστὰ καὶ πλησίον τῶν ἄλλων κρατῶν. Ἀλλ' ὁ δικαστής, προορισμὸν ἔχων κυρίως νὰ ἀναγνωρίζῃ καὶ πραγματοποιῇ κεκτημένα δικαιώματα, θὰ παρέβλεπε τὸν προορισμόν του τοῦτον, ἀρνούμενος ν' ἀναγνωρίσῃ δικαιώματα ἐκτὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ πολιτείας νομίμως κτηθέντα. Ἐφ' ὅσον ὅμως, ἐννοεῖται, ὁ δικαστὴς ἐκ τῆς ἐπιλογῆς ταύτης ἀχθῇ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν οὐσιαστικῆς τινος διατάξεως ἀλλοδαποῦ δικαίου, ἥτις ἀντίκειται εἰς τὴν θεμελιώδη *δημοσίαν τάξιν* τῆς ἰδίας αὐτοῦ πολιτείας, βεβαίως δὲν θὰ ἐφαρμόσῃ τὴν διάταξιν ταύτην, ἣν τόσον ἐντόνως ἀποκρούει ἡ ἰδία αὐτοῦ νομοθεσία. Ἀλλὰ συγκρούσεις νομοθεσιῶν δὲν συμβαίνουσι μόνον μεταξὺ δικαίων διαφόρων κρατῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ δικαίων παραλλασσόντων κατὰ τὰς διατάξεις αὐτῶν καὶ συμπολιτευομένων ἐν τῷ αὐτῷ κράτει, ἰσχυόντων δ' εἰς διάφορα τοπικὰ τμήματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πολιτείας ἢ ἐπὶ διαφόρων κύκλων προσώπων ἐν τῷ αὐτῷ λαῷ συμβιούντων. Οὕτω παρ' ἡμῖν ἰσχύουσι παρ' ἄλληλα τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ ὁ Ἰόνιος καὶ ὁ Κρητικὸς καὶ ὁ Συμιακὸς κῶδιξ, ἐν μέρει μόνον οὔσης ἀφωμοιωμένη. τῆς ἑλληνικῆς ἀστικῆς νομοθεσίας· ἀλλὰ καὶ Μουσουλμανικὸν καὶ Ἑβραϊκὸν δίκαιον παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κράτους, περιλαβόντος καὶ ἀλλοδόξους πληθυσμούς, καὶ χριστιανικὰ πρὸς ἄλληλα δίκαια παρίστανται συγκρουόμενα ἐπί τινων θεμάτων, δυνάμει διεθνοῦς ὑποχρεώσεως τῆς Ἑλλάδος ἢ καὶ ἄνευ τοιαύτης, λόγῳ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ μόνων τῶν ὀρθοδόξων ὑπηκόων τοῦ κράτους. Καὶ ταῦτα τὰ ζητήματα συγκρούσεως νόμων ἢ καθορισμοῦ τῆς ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἰσχύος τῶν διαφόρων τούτων δικαίων, ἀνήκουσι κατ' ἀρχὴν εἰς τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον, ὑπό τινων ὀνομαζόμενον τότε *Διατοπικὸν δίκαιον.* Ἐνταῦθα δὲ εἶναι πρόδηλον, ὅτι ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ τοπικὰ ταῦτα ἢ ἐπὶ προσωπικόν τινα κύκλον ἐπεκτεινόμενα δίκαια, ὅπως συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἐπιταγὴν τοῦ κράτους, καθ' ἣν συμπολιτεύονται ταῦτα ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ ἐν δεδομένῳ τινὶ μέτρῳ. Ἂν τὰ ὅρια τῶν ἀστικῶν νομοθεσιῶν τῶν διαφόρων κρατῶν ἐκανονίζοντο ἐκ τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, ὁ δικαστὴς εἰς αὐτὸ θ' ἀπηυθύνετο ὅπως ἐξευρίσκῃ ἑκάστοτε τὸν ἐφαρμοστέον νόμον. Ἐπειδὴ δ' ὅμως τοῦτο δὲν συμβαίνει, διότι ἐκ γενικοῦ κανόνος Διεθνοῦς δικαίου δὲν ἐγένετο ἡ τοιαύτη ὁροθέτησις, καὶ μόνον γενικαί τινες ἔννοιαι ὑφίστανται ἐκ τοῦ Διεθνοῦς δικαίου (ὡς προσωπική, χωρικὴ κυριαρχία τοῦ κράτους, ἰθαγένεια κτλ.), αἵτινες ὅμως δὲν ἐπαρκοῦσιν ὅπως χαράξωσι τὰ μεταξὺ τῶν ἀστικῶν νομοθεσιῶν ὅρια, τὸ ἐρώτημα τίς ὁ ἐφαρμοστέος ἐπί τινος σχέσεως νόμος ἀπευθύνεται πάντοτε πρὸς ὡρισμένης πολιτείας τὸ δίκαιον. Τοῦτο αὐτοβούλως ἔθηκε τὰ ὅρια τῆς ἰδίας αὐτοῦ δικαιοδοσίας, κανονίσαν μάλιστα καὶ τὰ πρὸς ἑαυτὸ ὅρια τῶν ἄλλων νομοθεσιῶν, ἔτι καὶ τὰ ὅρια τῶν ἄλλων τούτων νομοθεσιῶν πρὸς ἀλλήλας, ὁροθετοῦν ἀντὶ τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, παραμείναντος ἀτελοῦς ἐν τούτῳ, τὰς διαφόρους ταύτας δικαιοδοσίας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς θέσιν Διεθνοῦς δικαίου, μέχρις οὗ τοῦτο πληρώσῃ τὸ κενὸν αὐτοῦ, τὰ διάφορα Διεθνῆ Ἰδιωτικὰ δίκαια ἐτάχθησαν οὕτω λειτουργοῦντα, τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον εἶναι *Δημόσιον* δίκαιον, ὡς θὰ ἦτο τὸ Διεθνὲς δίκαιον, ὅπερ μονομερῶς ἀναπληροῖ.

Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ κυρίως Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον εἶναι *Ἐσωτερικὸν* καὶ δὴ *Δημόσιον* δίκαιον, διαψεῦδον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὀνομασίαν ὡς Διεθνοῦς καὶ Ἰδιωτικοῦ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐνδεικνύεται ἡ μεταβολὴ τοῦ ἅπαξ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπικρατήσαντος ὅρου (γαλλ. droit internationale privé, γερμ. Internalionales Privat recht, ἀγγλ. private international law, ἰταλ. diritto internationale privato κτλ.). Ἀλλ' ἀφοῦ ἑκάστη πολιτεία αὐτοβούλως δι' ἐσωτερικοῦ δικαίου κανονίζει τὰς τῶν ἀστικῶν καὶ ἐμπορικῶν νομοθεσιῶν συγκρούσεις, ἕκαστον ἐκ τῶν διαφόρων Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίων ὑπὸ διάφορον νόμον ἢ τἄλλα ὑποβάλλει τὰς διαφόρους σχέσεις, ὅθεν καὶ ἑπόμενον εἶναι, σχέσις τις συγκεκριμένη, τὴν ὁποίαν τὸ Διεθν. Ιδιωτ. δίκαιον πολιτείας τινὸς ὑποβάλλει ὑπὸ τὸν νόμον ἄλλης πολιτείας, νὰ ὑποβάλληται ὑπὸ ταύτης οὐχὶ ὑπὸ τὸν ἴδιον αὐτῆς νόμον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν τῆς πρώτης ἢ ὑπὸ τὸν τρίτης τινὸς πολιτείας, ὅτε αὐτὰ τὰ διάφορα Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαια παρίστανται ὡς ἐν συγκρούσει πρὸς ἄλληλα διατελοῦντα. Τὰς ἀτελείας ταύτας ἐν τῷ δικαίῳ βαθέως συναισθανόμεναι αἱ πολιτεῖαι, διὰ μερικῶν συμβάσεων πολλάκις προέβησαν εἰς τὸν πρὸς ἀλλήλας καθορισμὸν τῶν ἀστικῶν αὐτῶν νομοθεσιῶν. Ἀλλὰ καὶ γενικωτέρας συμβατικῆς ἑνιαίας κωδικοποιήσεως τῶν διαφόρων Ἰδιωτ. Διεθν. δικαίων ἐγένετο ἀπαρχή, ἐν Ἄγῃ τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ὁλλανδικῆς κυβερνήσεως συνελθόντων διαφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς πέντε συνέδρια Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς δικαίου (1893, 1894, 1900, 1904, 1927), ἅτινα παρεσκεύασαν διαφόρους συμβάσεις ἐπὶ ζητημάτων ἄρσεως συγκρούσεως ἀστικῶν νομοθεσιῶν, ὧν αἱ πλεῖσται καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τῶν μετασχόντων κρατῶν. Ἡ Ἑλλὰς δὲν μετέσχεν. Ἐπίσης ἐν Ἀμερικῇ κατέληξεν ἡ ἐν Ἀβάννᾳ (1928) Παναμερικανικὴ συνδιάσκεψις εἰς καταρτισμὸν πλήρους σχεδίου συμβάσεως, κωδικοποιούσης τὸ ἐν Ἀμερικῇ μεταξὺ τῶν ἐκεῖ κρατῶν Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον, ἥτις πιθανῶς τίθεται ἐν ἰσχύϊ λίαν προσεχῶς.

Κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων κωδικοποιήσεων νὰ δημιουργηθῇ ἐντελῶς ἑνιαῖον Διεθν. Ἰδιων. δίκαιον ἀμφισβητεῖται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Διότι δὲν ἀρκεῖ ὁ καθορισμὸς τῶν ὁρίων τῶν νομοθεσιῶν, ὅπως ἀρθῇ πᾶσα μεταξὺ αὐτῶν σύγκρουσις, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς ἐσωτερικαῖς οὐσιαστικαῖς νομοθεσίαις διαφοραὶ ὡς πρὸς ὡρισμένας νομικὰς ἐννοίας, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐφαρμοστέου νόμου, αἱ διαφοραὶ αὗται ἐπάγονται ἐπίσης συγκρούσεις μεταξὺ τῶν νομοθεσιῶν τούτων καὶ διάφορον ἑπομένως ἐπιλογὴν ὑπὸ τῶν δικαστῶν διαφόρων πολιτειῶν τοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σχέσεως ἐφαρμοστέου νόμου. Αἱ συγκρούσεις αὗται περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ (conflits de qualification) νομικῆς τινος ἐννοίας δὲν αἴρονται ἀναγκαίως ἐκ τῆς ἑνιαίας κωδικοποιήσεως τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ μὴ ἐφαρμογὴ ἀλλοδαποῦ νόμου ἀντικειμένου εἰς τὴν ἡμεδαπὴν δημοσίαν τάξιν μοιραίως ἄγει εἰς παραλλαγὰς ὡς πρὸς τὴν ὑποβολὴν σχέσεων τινῶν ὑπὸ τὴν διέπουσαν αὐτὴν νομοθεσίαν, ὥστε καὶ πάλιν νὰ καταντᾷ ἀτελεσφόρητος ἡ προσπάθεια ἑνοποιήσεως τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Μόνον ἂν ἐπήρχετο τελεία ἀφομοίωσις αὐτῶν τῶν οὐσιαστικῶν Ἰδιωτικοῦ δικαίου νομοθεσιῶν τῶν κρατῶν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ, ὅπως μία ᾖ ἡ οὐσιαστικὴ νομοθεσία, ἥτις διέπει πάσας τὰς Ἰδιωτικοῦ δικαίου σχέσεις. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται κἂν εὐκταῖον, ἀφοῦ τόσον παραλλάσσουσιν αἱ κατὰ τοὺς λαοὺς νομοθετικαὶ προϋποθέσεις καὶ αἱ διάφοροι συνθῆκαι, λόγῳ φυλῆς, κλίματος, πολιτισμοῦ, παραδόσεων κτλ., αἵτινες ἐπιδρῶσιν εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ διατύπωσιν τῶν κανόνων τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν ἀλλ' οὔτε καὶ εὐχῆς ἔργον νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη γενικὴ ἀφομοίωσις. Ἐξαίρεσιν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς πρὸς τμήματα τῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας, ἥτις ἐκ τῆς διεθνοῦς φύσεως τοῦ ἐμπορίου ἐπιδέχεται τοιαύτην ἑνοποίησιν. Κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εἰργάσθησαν ἐπανειλημμένα συνέδρια ἀφομοιώσεως τῆς περὶ ἐπιταγῶν καὶ περὶ συναλλαγματικῶν νομοθεσίας (ἐν Ἄγῃ τῷ 1910 καὶ 1912), ἀλλὰ καὶ διατάξεών τινων, Ναυτικοῦ δικαίου, ὡς αἱ περὶ συγκρούσεως πλοίων καὶ αἱ περὶ ἐπικουρίας εἰς πλοῖα ἐν κινδύνῳ (ἐν Βρυξέλλαις 1905 καὶ 1909), παρασκευάσαντα σχέδια διεθνῶν συμβάσεων, ὧν αἱ περὶ Ναυτικοῦ δικαίου ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ ἀριθμοῦ τινος κρατῶν. Ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ νεώτεραι σοβαραὶ προσπάθειαι ἤρξαντο διεθνοῦς ἀφομοιώσεως τοῦ δικαίου τῆς συναλλαγματικῆς ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἱδρύθη δὲ ἐν Ρώμῃ τὸ «Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτον ἑνοποιήσεως τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου» ἐξακολουθοῦν γενικώτερον τὰς μελέτας ἀφομοιώσεως τῶν νομοθεσιῶν.

Γ'. Πηγαὶ τοῦ Διεθνοῦς Ἰδιωτικοῦ δικαίου. Πηγαὶ τοῦ Διεθνοῦς Ἰδιωτικοῦ δικαίου εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς νόμος καὶ αἱ διεθνεῖς συμβάσεις αἱ κανονίζουσαι τὰ ὅρια τῶν νομοθεσιῶν τῶν συμβαλλομένων κρατῶν. Ἀμφίβολον εἶναι ἂν καθόλου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὑπάρχουσιν ἤδη ἐκ γενικοῦ κανόνος Διεθνοῦς δικαίου κεχαραγμένα ἐπί τινων θεμάτων τὰ ὅρια ταῦτα (ὡς π. χ. ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ τύπου τῶν δικαιοπραξιῶν, περὶ τοῦ ὁποίου τινὲς δέχονται ὅτι ἀρκεῖ διὰ τὸ τυπικὸν κῦρος μιᾶς δικαιοπραξίας ἡ τήρησις τοῦ νόμου τοῦ τόπου ἔνθα αὕτη ἐνηργήθη). Ἐφ' ὅσον ἤθελέ τις θεωρήσει ὑπάρχοντας τοιούτους γενικοὺς κανόνας, καὶ οὗτοι, ἐννοεῖται, ἀποτελοῦσιν (ἔμμεσον) πηγὴν τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Πέραν τῶν ὡς ἄνω δύο πηγῶν τούτων, ἄλλαι δὲν ὑπάρχουσιν, ὡς πολλαχῶς ὑπεστηρίχθη. Οὔτε τὸ φυσικὸν δίκαιον, οὔτε ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἢ αἱ ἐπιτακτικαὶ ἀνάγκαι τῆς ἐπικοινωνίας ἀποτελοῦσι πηγὴν τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Φυσικὸν μὲν δίκαιον, ἐξ οὗ τὸ θετικὸν δίκαιον ἐκπορεύεται, δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν. Ἀλλὰ καὶ τὸ λεγόμενον φυσικὸν δίκαιον καὶ ἡ τῶν πραγμάτων φύσις καὶ αἱ ἐπιτακτικαὶ ἀνάγκαι τῆς ἐπικοινωνίας βοηθοῦσιν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν καὶ ἑρμηνείαν τοῦ κανόνος τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, ὡς δεικνύουσαι τὰς ἀρχὰς ἐξ ὧν ἐνδεχομένως ὡρμήθη νομοθεσία τις περὶ συγκρούσεως νόμων, ἢ τὸν σκοπόν, ὃν προτίθεται νὰ ἐξυπηρετήσῃ. Τοῦτο δ' ὅμως δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερόν τι χαρακτηριστικὸν τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Τοῦτο δὲ λέγομεν καὶ περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου καὶ περὶ τῆς σχετικῆς πρὸς αὐτὸ νομολογίας τῶν δικαστηρίων, αἵτινες παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ὑψίστην σημασίαν, μὴ οὖσαι πηγαὶ τῶν διατάξεων αὐτοῦ, δύνανται, ἐννοεῖται, νὰ συντελέσωσιν εἰς δημιουργίαν ἐθίμων, ἅτινα αὐτὰ τότε θὰ ὦσι πηγὴ τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Αἱ πηγαὶ τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, διαδεχόμεναι ἀλλήλας πολλάκις χρονικῶς μὲ παραλλασσούσας διατάξεις, γεννῶσι τὰ ζητήματα τῆς κατὰ χρόνον ἰσχύος τῶν κανόνων τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, ἅτινα καὶ ταῦτα λεπτότατα εἰς διαφόρους δίδουσι λαβὴν ἀμφισβη-

Digitized by Google

τήσεις. Τὴν λύσιν αὐτῶν εὑρίσκομεν ἐν τῇ σκέψει, ὅτι τόπος καὶ χρόνος τῆς τοῦ νόμου ἰσχύος εἶναι διάφοροι ὄψεις τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ὅθεν τὸ ἐρώτημα, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν χρονικὴν ἰσχὺν τῶν περὶ τῆς τοπικῆς ἐκτάσεως τῶν δικαίων κανόνων, σημαίνει τίνες αἱ κατὰ τόπον καὶ χρόνον σχέσεις, τὰς ὁποίας κανών τις οὐσιαστικοῦ δικαίου καταλαμβάνει· τὴν λύσιν δὲ δίδει ἡ ἀρχή, ὅτι πᾶσα σχέσις διατυπωθεῖσα, διότι κατελήφθη κατὰ δεδομένην κρίσιμον δι' αὐτὴν στιγμήν, ὑπὸ ὡρισμένου τοπικοῦ δικαίου, παραμένει οὕτω διατετυπωμένη καὶ ἂν ὑπὸ νέον Διεθν. Ἰδιωτ δίκαιον ὑποβάλληται ὑπὸ ἄλλου νόμου. Ταῦτα κρατοῦσιν ἐφ' ὅσον δὲν συνάγεται ἄλλη τις θέλησις τοῦ νέου νόμου, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν πάντοτε ὅτι οὗτος ἐγκύρως μεταβάλλει τὴν ἤδη διατετυπωμένην σχέσιν.

Ἡ δὲ μέθοδος τοῦ Διεθνοῦς Ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀμφισβητεῖται κατ' ἀρχὴν μεταξὺ τῶν τασσόντων αὐτὸ εἰς τὸ Διεθνὲς δίκαιον καὶ τῶν τασσόντων αὐτὸ εἰς τὸ Ἐσωτερικόν. Εὐτυχῶς καὶ οἱ πρῶτοι δέχονται ὅτι ὁ δικαστής, τοῦ ὁποίου ἡ πολιτεία ἔθηκε κανόνα τινὰ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, ἔστω ἀντιτιθέμενον πρὸς τὸ Διεθνὲς δίκαιον, κατὰ πρῶτον λόγον θὰ ἐφαρμόσῃ τὸν Ἐσωτερικοῦ δικαίου κανόνα τοῦτον, καὶ οἱ δεύτεροι συμφωνοῦσιν ὅτι ὅπου ὑπάρχει τι κενὸν ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ δικαίῳ, πρὸς ὃ κατὰ πρῶτον λόγον ἀπευθύνονται, θὰ ἀνατρέξωσι πρὸς πλήρωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν γενικὴν θεωρίαν τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν δυσχέρειαν, ἥτις γεννᾶται ἐκ τῆς ἀνάγκης, ὅπως, πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου, ὁρμώμεθα ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς νομικῆς σχέσεως, ἥτις προϋποτίθησι λελυμένον καθ' ὡρισμένον δίκαιον τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ὡρισμένα γεγονότα καθιστῶσι νομικήν τινα σχέσιν, καὶ ταύτην παρακάμπτομεν ἀπευθυνόμενοι πρὸς αὐτὸ τὸ Ἐσωτερικὸν δίκαιον, εἰς ὃ καὶ τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον ἀνήκει, ὅπερ καλούμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν. Βεβαίως θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἂν ἀφετηρίαν ἐλαμβάνομεν οὐχὶ τὴν νομικὴν σχέσιν, ἀλλὰ «καθαρὰ γεγονότα», τουτέστι γεγονότα ἀνεξάρτητα νομικῆς τινος διατυπώσεως, ὡς τοῦτο ἐπανειλημμένως ἐπεζητήθη (v. Bar. Frankenstein), ἀλλά, νομίζομεν, ἀνεπιτυχῶς, μὴ ἐξευρεθέντων τοιούτων ἀληθῶς καθαρῶν γεγονότων, ἀνεξαρτήτων πάσης νομικῆς αὐτῶν ὑπό τινος νομοθεσίας διατυπώσεως.

Τὸ γεγονὸς ὅτι τοιαύτη ἐπιβάλλεται μέθοδος ἐν τῷ Διεθνῆ Ἰδιωτικῷ δικαίῳ, καθ' ἣν τὸ ἐρώτημα τίς ὁ ἐφαρμοστέος νόμος τίθεται πρὸς ὡρισμένην πάντοτε νομοθεσίαν, ἔδωκε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ κανόνες τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου ἀπευθύνονται μόνον πρὸς τοὺς δικαστὰς ἢ τὰ ὄργανα τῆς πολιτείας τὰ κεκλημένα νὰ κάμωσι τὴν ἐπιλογὴν τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου. Οὐχ ἧττον ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τοῦτο, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων γνωστὸς ὁ δικαστής, ὅστις θὰ ἐπιληφθῇ σχέσεώς τινος Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, δὲν δυνάμεθα ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρίζωμεν ποῖον Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον θὰ ἐφαρμοσθῇ, πρέπει δὲ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει τὴν ποικιλίαν τῶν διαφόρων ἐνώπιον ἡμῶν Διεθν. Ἰδιωτ. Δικαίων τῶν διαφόρων κρατῶν. Ὅθεν δικαιοπρακτοῦντες πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ εἴμεθα ἐν τάξει μὲ τὴν νομοθεσίαν ἐκείνην, ἥτις, ἐνδεχομένως, λόγῳ τοῦ πιθανῶς κληθησομένου νὰ δικάσῃ δικαστοῦ (ἢ καὶ πλειόνων ἴσως τοιούτων διαφόρων πολιτειῶν), θὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ δικαιοπραξίας ἡμῶν. Ἐξετάζοντες τὰ περὶ μεθόδου τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου ὀφείλομεν νὰ μνησθῶμεν καὶ θεμελιώδους ζητήματος, ὅπερ γεννᾶται λόγῳ τῶν συγκρούσεων αὐτῶν τῶν Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίων πρὸς ἄλληλα τῶν διαφόρων πολιτειῶν καὶ ὅπερ εἶναι γνωστὸν εἰς τὸ ζήτημα τῆς *ἀναπαραπομπῆς*. Π. χ. κατὰ τὸ ἰταλικὸν Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ διέπεται ὑπὸ τῆς νομοθεσίας τῆς πατρίδος τοῦ τελευτήσαντος· κατὰ τὸ ἀγγλικὸν Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον διέπεται αὕτη ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς κατοικίας τοῦ τελευτήσαντος. Ἄρα διὰ τὴν κληρονομίαν Ἄγγλου κατοικοῦντος ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ μὲν Ἰταλὸς δικαστὴς παραπέμπεται ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου εἰς τὸν ἀγγλικὸν νόμον, ὁ δὲ Ἄγγλος ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου εἰς τὸν ἰταλικὸν νόμον, παρίστανται δ' ἐν συγκρούσει τελοῦντα αὐτὰ τὰ δύο Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαια τῶν κρατῶν τούτων, ὅτε καὶ γεννᾶται τὸ ζήτημα μή, παραπεμπόμενος ὁ δικαστὴς εἰς τὴν ἄλλην νομοθεσίαν, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀναπαραπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ ταύτης Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ οὐσιαστικὸν νόμον. Οὕτω γεννᾶται τὸ ζήτημα τῆς *ἀναπαραπομπῆς* ἐν τῷ Διεθν. Ἰδιωτ δικαίῳ. Ἐπίσης γεννᾶται ζήτημα *περαιτέρω παραπομπῆς*, ἂν τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον τῆς νομοθεσίας, εἰς ἣν δικαστής τις παραπέμπεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, παραπέμπῃ αὐτὸν περαιτέρω εἰς τὴν νομοθεσίαν τρίτου κράτους. Τὰ ζητήματα ταῦτα τῆς ἀναπαραπομπῆς (Ruchverweisung, renvoi) ἢ περαιτέρω παραπομπῆς (Weiterverweisung) ἀπησχόλησαν καὶ ἀπασχολοῦσι πολὺ τὴν ἐπιστήμην τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου καὶ τὴν νομολογίαν τῶν δικαστηρίων. Ἡ μᾶλλον κρατοῦσα γνώμη, ἣν καὶ ἡμεῖς ὑπερησπίσαμεν, ἀποκρούει πᾶσαν ἀναπαραπομπὴν ἢ περαιτέρω παραπομπήν, ἥτις δὲν γεννᾶται κἄν, φρονοῦμεν, ἀφοῦ τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον πάσης πολιτείας, παραπέμπον εἰς τὸ δίκαιον ἄλλης τινός, παραπέμπει εἰς τὰς οὐσιαστικὰς διατάξεις τῆς τελευταίας ταύτης καὶ οὐχὶ πλέον εἰς τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον αὐτῆς, ἀφοῦ τὸ ζήτημα τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου ἐλύθη ὑπὸ τῆς πρώτης (τῆς παραπεμπούσης) πολιτείας. Ἀληθῶς τὸ ζήτημα τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου ἅπαξ θὰ τεθῇ μόνον, λυόμενον ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ δικαστοῦ, ὅστις ἔθηκε τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν διαφόρων νομοθεσιῶν, αἴρων τὰς μεταξὺ αὐτῶν συγκρούσεις. Τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον ἑκάστου κράτους λύει τὸ προκαταρκτικὸν ζήτημα τῆς τῶν οὐσιαστικῶν νομοθεσιῶν συγκρούσεως, ὅπερ παρουσιάζεται μεταξὺ αὐτῶν προκαλοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιλογῆς.

Δ'. Ἑλληνικὸν Διεθνὲς Ἰδιωτικὸν δίκαιον. Τοῦτο περιέχεται κυρίως ἐν τοῖς ἄρθροις 3—8 τοῦ ἀστικοῦ νόμου τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1856, ὅπου τίθενται αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐπιλογῆς τοῦ ἐφαρμοστέου ἀστικοῦ νόμου. Ἀλλὰ καὶ εἰς πλείστους ἄλλους νόμους ὑπάρχουσιν ἐγκατεσπαρμέναι σχετικαὶ πρὸς τὴν σύγκρουσιν τῶν νόμων διατάξεις, ἰδίᾳ καὶ ἐν τῇ Πολιτικῇ Δικονομίᾳ καὶ τοῖς ἐμπορικοῖς νόμοις. Ἐν τῇ Πολιτικῇ Δικονομίᾳ περιλαμβάνονται εἰδικώτερον αἱ διατάξεις τοῦ *Διεθνοῦς Δικονομικοῦ δικαίου*, ἐν δὲ τῇ Ποινικῇ Δικονομίᾳ καὶ τῷ Ποινικῷ νόμῳ εὑρίσκονται αἱ διατάξεις τοῦ *Ποινικοῦ Διεθνοῦς δικαίου*. Τὰ τοῦ *Διοικητικοῦ Διεθνοῦς δικαίου* ἀναγράφονται εἰς τοὺς διαφόρους διοικητικοὺς νόμους (ναυτικοῦ, συγκοινωνιακοῦ γενικώτερον φορολογικοῦ κτλ. δικαίου), ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς πολλάκις τοῖς ἀστικοῖς νόμοις. Παρὰ ταῦτα εὑρίσκομεν διατάξεις εἰς τὸ καὶ ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον ἀφορώσας εἰς τὰς διαφόρους συμβάσεις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν, εἴτε τὰς εἰδικὰς εἴτε τὰς ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας γενικωτέρας τοιαύτας. Τὸ ἑλληνικὸν Συμβατικὸν δίκαιον εἶναι ἀρκετὰ πλούσιον εἰς συμβάσεις τῆς τελευταίας ταύτης πρὸ πάντων κατηγορίας, ἃς ἡ Ἑλλὰς συνῆψε μετὰ σχεδὸν πάντων τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, τῆς Αἰγύπτου, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς κτλ. Ὁ ἀστικὸς νόμος τοῦ 1856, ὁ ὁρίζων τὰς περιπτώσεις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαίου, εἶναι κρᾶμα τῆς θεωρίας τοῦ Savignq καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰταλικῆς σχολῆς τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, ἀνταποκρίνεται δὲ πρὸς τὰς νεωτέρας τάσεις τῆς ἐπιστήμης τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἡ ἱκανότης πρὸς κτῆσιν δικαιωμάτων καὶ πρὸς ἐπιχείρησιν νομικῶν πράξεων κρίνεται κατὰ τὸν νόμον τῆς ἰθαγενείας, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ ἀλλοδαπῶν συνισταμένων ἐνοχῶν, ὁ ἀλλοδαπὸς λογίζεται ἱκανὸς ἂν ἔχῃ τὴν κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νόμον ἀπαιτουμένην ἱκανότητα. Ὁ γάμος, αἱ μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων σχέσεις, ἡ ἐπιτροπεία καὶ κηδεμονία ρυθμίζονται ἐπίσης ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας εἰς ἣν τὸ πρόσωπον ἀνήκει κατ' ἰθαγένειαν ἄρθρ. 4). Ἡ νομή, ἡ κυριότης καὶ τὰ ἀπ' αὐτῶν ἀποσπώμενα ἀπόλυτα δικαιώματα διέπονται ὑπὸ τοῦ νόμου, ἔνθα τὸ πρᾶγμα κεῖται. Ἡ ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ ρυθμίζεται κατὰ τὸν νόμον τῆς πολιτείας τοῦ κληρονομουμένου, ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ ἀκινήτων, ἅτινα ὡς πρὸς τοῦτο διέπονται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς πολιτείας ἔνθα κεῖνται (ἄρθρ. 5). Αἱ ἐνοχαὶ κρίνονται ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ τόπου ἐν ᾧ κατὰ τὴν ρητὴν ἢ σιωπηρὰν θέλησιν τῶν συμβαλλομένων πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῶσιν, ἐκτὸς ἂν οἱ συμβαλλόμενοι ὁρίσουν ποῖος νόμος πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ. Αἱ ἐξ ἀδικημάτων ὅμως ἐνοχαὶ κρίνονται πάντοτε κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νόμον (ἄρθρ. 6). Αἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπιχειρούμεναι νομικαὶ πράξεις ἔχουσι κατὰ τὸν τύπον αὐτῶν κῦρος ἐν Ἑλλάδι, καταρτιζόμεναι εἴτε κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νόμον, εἴτε κατὰ τὰς διατυπώσεις τοῦ νόμου τοῦ τόπου, ἔνθα αἱ πράξεις ἐπεχειρήθησαν (ἄρθρ. 7). Ὡς *ὅριον* τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀλλοδαποῦ νόμου ὁ Ἕλλην νομοθέτης ἔθηκε, συμφώνως τοῖς γενικῶς παραδεδεγμένοις, τὴν ἡμεδαπὴν δημοσίαν τάξιν, ὁρίσας ὅτι δὲν ἐφαρμόζεται ἀλλοδαπὸς νόμος εἰς ταύτην ἀντιβαίνων (ἄρθρ. 8) καὶ ὅτι οἱ νόμοι δημοσίας τάξεως ὑποχρεοῦσι πάντας τοὺς ἐν τῇ ἡμεδαπῇ (ἄρθρ. 3). Ἡ ἔννοια αὕτη τῆς δημοσίας τάξεως, τῆς κωλυούσης τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαίου, δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς καθόλου δημοσίας τάξεως, διότι π. χ. καὶ οἱ διέποντες τὴν ἱκανότητα νόμοι εἶναι δημοσίας τάξεως, χωρὶς νὰ εἶναι τοιοῦτοι καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Διεθν Ιδιωτ. δικαίου, ἀφοῦ τὰ τῆς ἱκανότητος, ὡς εἴδομεν, κρίνονται κατὰ τὸν νόμον τῆς ἰθαγενείας τοῦ προσώπου Τίνα ἀκριβῶς τὰ κριτήρια τῆς ἐπηυξημένης ταύτης δυνάμεως νόμων τινῶν δημοσίας τάξεως (ἥτις μετὰ τοῦ Brocher ἀκῶς ὑπό τινων ὀνομάζεται *διεθνὴς δημοσία τάξις*) δὲν κατώρθωσε νὰ ὁρίσῃ ἐπακριβῶς ἡ ἐπιστήμη· εἰς ἑκάστην δεδομένην περίπτωσιν ἀπόκειται νὰ κρίνῃ ὁ δικαστής, ἂν πρόκειται περὶ συνήθους δημοσίας τάξεως, ἢ περὶ τοιαύτης ἥτις κωλύει τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀλλοδαποῦ νόμου. Ἐν τῷ αὐτῷ νόμῳ τοῦ 1856, ἀληθῶς πολλὰς ὑποστάντι ἐνταῦθα μεταβολὰς διὰ νεωτέρων νόμων, ὁρίζονται καὶ τὰ τῆς κτήσεως καὶ ἀποβολῆς τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας καὶ τὰ περὶ καταστάσεως τῶν ἀλλοδαπῶν. Ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς τῶ πολιτικῶν, ἅτινα κανονίζονται ἐκ τοῦ Δημοσίου δικαίου (ἄρθρ. 9. Τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων ἀπολαύει κατὰ κανόνα καὶ ὁ ἀλλοδαπός, ἐκτὸς ἂν νόμοι τοῦ κράτους, μὴ τροποποιούμενοι διὰ συνθηκῶν, ἀπονέμωσιν ἀστικόν τι δικαίωμα εἰς μόνους τοὺς Ἕλληνας (ἄρθρ 13). Καὶ τὰ ἀλλοδαπὰ νομικὰ πρόσωπα, τουτέστι τὰ ἔχοντα τὴν ἕδραν αὐτῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἀναγνωρίζονται ἐν Ἑλλάδι ὡς ὑποκείμενα δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Εἰδικαὶ διατάξεις ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Ἐμπορικῷ δικαίῳ (ἰδίᾳ καὶ τοῖς εἰδικοῖς νόμοις τῆς 10ης Αὐγούστου 1861 καὶ 13 Μαρτίου 1881) ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀλλοδαποὺς ἀνωνύμους ἑταιρείας, ὧν ἄλλως πολλαχῶς καὶ διὰ διεθνῶν τῆς Ἑλλάδος συμβάσεων ὁρίζεται ἡ παρὰ ταῖς συμβαλλομέναις πολιτείαις θέσις. Τὸν *τρόπον* τέλος τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀλλοδαπῶν δικαίων κανονίζει ἡ Πολιτικὴ Δικονομία, καθ' ἥν, συμφώνως τῇ ἐν τῇ ἑλληνικῇ νομολογίᾳ κρατούσῃ ἑρμηνείᾳ, ὁ ἀλλοδαπὸς νόμος λογίζεται πραγματικὸν γεγονός, λαμβανόμενον ὑπ' ὄψει ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ μόνον τῇ ἐπικλήσει τοῦ διαδίκου καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀποδεικνύμενον. Ἡ ἀντίθετος νεωτέρα ἀντίληψις, ἡ θεωροῦσα τὸν ἀλλοδαπὸν νόμον ὡς νόμον, ὃν ἐξ ἐπαγγέλματος ἐφαρμόζει ὁ δικαστής, καίτοι ἔχει ἀσφαλῆ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ ἐρείσματα, μόνον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν μέχρι τοῦδε, ἀρχῆθεν ὑποστηριχθεῖσα ὑφ' ἡμῶν. Φαίνεται ἡμῖν ἀδιάσειστον τὸ ἐπιχείρημα, καθ' ὃ καὶ ἂν ἡ Πολιτικὴ Δικονομία ἀφωμοίου τὸν ἀλλοδαπὸν νόμον πρὸς τὰ πραγματικὰ γεγονότα, ἐτροποποιήθη εἶτα διὰ τοῦ ἀστικοῦ νόμου τοῦ 1856, ὅστις ἐπιβάλλει τὴν εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ἐφαρμογὴν ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδαποῦ δικαίου. Τοιαῦται αἱ θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ κυρίως Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου τῆς Ἑλλάδος, τὰς ὁποίας ἡ νομολογία τῶν ἡμετέρων δικαστηρίων ἐφαρμόζει ἐν πνεύματι προοδευτικῷ, μετὰ πολλῆς δ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀκριβείας, ἀλλὰ καὶ ἀγαστῆς ἐλευθεριότητος ἡρμήνευσεν. Ἡ ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν νομοσχεδίου ἀστικοῦ κώδικος ἀνεθεώρησεν αὐτὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτάτων κωδικοποιήσεων, ἐν τῷ ὑπ' αὐτῆς συνταχθέντι σχεδίῳ εἰσαγωγικοῦ νόμου, χωρὶς ν' ἀποστῇ ἐκ τῶν γενικῶν ἀρχῶν, οἵτινες ἐμπνέουσι τὴν κρατοῦσαν νομοθεσίαν ἡμῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος εἰς τὰς διαφόρων τοπικῶν δικαίων ἐν Ἑλλάδι ἰσχυόντων συγκρούσεις, ταύτας ρυθμίζει ὁ νόμος 147 τοῦ 1914, ὅστις διατάσσει τὴν κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴν τῶν ἄρθρων 4—7 τοῦ μνησθέντος νόμου τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1856, ἀλλὰ σκοπουμένης τῆς κατοικίας, ἀντὶ τῆς ἰθαγενείας, πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἐφαρμοστέου νόμου Παρὰ ταῦτα ἐφαρμοστέαι ἰδίως διὰ τὰς συγκρούσεις ἑλληνικῶν προσωπικῶν δικαίων πρὸς ἄλληλα, π. χ. τοῦ μουσουλμανικοῦ πρὸς τὸ γενικὸν ἑλληνικόν, αἱ διατάξεις τῆς εἰρήνης τῶν Ἀθηνῶν (1913) καὶ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (1923), ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν περὶ μειονοτήτων σύμβασιν τῶν Σεβρῶν (1920).

Ε' Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τοῦ Διεθνοῦς Ἰδιωτικοῦ δικαίου. Κοιτὶς τῆς ἐπιστήμης τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου ὑπῆρξεν ἡ Β. Ἰταλία, ὅπου ἰδίως ὑπὸ τῶν τοὺς γλωσσογράφους διαδεχθέντων ἑρμηνευτῶν τῶν ρωμαϊκῶν πηγῶν (Βάρτολος, Βόλιδος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα) ἐμελετήθησαν βαθύτερον τὸ πρῶτον τὰ ζητήματα τῆς συγκρούσεως τῶν νόμων, οἵτινες ἦσαν ἐν ἰσχύϊ εἰς τὰς διαφόρους ἐκεῖ ἐν ἐμπορίῳ ἀνθούσας πόλεις, ἀξιοῦντες ἀμοιβαίαν ἀναγνώρισιν καὶ καθορισμὸν τῶν χωρικῶν αὐτῶν ὁρίων (*Catellani*, Storia del diritto international privato. *Lainé*, Introduction au droit internationale privé. *Neuweger*, die Gemeinrechtliche Entwichelung des Int. Privatrecht). Κατὰ μικρὸν ἀνεπτύχθη ἡ θεωρία τῆς διακρίσεως τῶν *θεσμίων* εἰς προσωπικό, χωρικὰ καὶ μικτά, καὶ ἐκεῖθεν ἔλαβε τὴν ἀφετηρίαν αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου, ἡ τόσην σήμερον ἔχουσα ἔκτασιν καὶ ποικιλίαν προβλημάτων. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περὶ ἐπιλογῆς τοῦ ἐφαρμοστέου νόμου δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Θ σμοὶ σχέσιν ἔχοντες πρὸς τὰ καθόλου ζητήματα τοῦ ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ Διεθν Ἰδιωτ. δικαίου καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀπαντῶσι. Περὶ συγκρούσεως ὅμως νόμων και ἐπιλογῆς τοῦ ἐφαρμοστέου αὐτῶν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ δικαίῳ δὲν πρόκειται κατὰ κυριολεξίαν, ἀφοῦ παρὰ τὴν συνύπαρξιν διαφόρων δικαίων εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἑκάστη αὐτῶν ἐφαρμόζει κατ' ἀρχὴν πάντοτε τὸ ἴδιον δίκαιον, μὴ ἐξετάζουσα τὸ ζήτημα ἂν ἄλλης πόλεως τὸ δίκαιον εἶναι ἐφαρμοστέον. Ἄλλως ἀνεπτύχθη πιθανῶς ἐν Ἑλλάδι ἐνωρὶς ἤδη κοινόν τι δίκαιον, μάλιστα ἐμπορικόν, διὰ τὰς διεθνῆ χαρακτῆρα ἐχούσας ἀστικοῦ ἐμπορικοῦ

Digitized by Google

δικαίου σχέσεις. Τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἀργότερον παρέλαβε καὶ διατάξεις ξένων νομοθεσιῶν, δημιουργῆσαν ἴδιόν τι δίκαιον, τὸ jus gentium διὰ τὰς ἐν τῇ μετὰ τῶν ξένων ἢ μεταξὺ αὐτῶν ἐπικοινωνίᾳ σχέσει. Ὅτε δ' ἀπὸ τοῦ Καρακάλλα ἐπεξετάθη τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐπὶ ὁλόκληρον τὸ ἀχανὲς Ρωμαϊκὸν κράτος, πᾶσα ἰδέα συγκρούσεως αὐτονόμων δικαίων τελείως ἀπεκλείετο. Ὅθεν σιγῶσιν αἱ ρωμαϊκαὶ πηγαὶ περὶ ζητημάτων ἐπιλογῆς τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαίωνος ἐν τῇ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως συναναμίξει τῶν διαφόρων φύλων ἴσχυσεν ἡ ἀρχὴ τῆς προσωπικότητος τῶν δικαίων (principe de personnalité), ἑκάστου διεπομένου ὑπὸ δικαίου της εἰς ἣν ἀνῆκε φυλῆς· μετὰ δὲ τὴν μονιμοποίησιν τῶν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἱδρυθέντων κρατῶν, καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος, διεδέχθη τὴν ἀρχὴν τῆς προσωπικότητος ἡ ἀρχὴ τῆς χωρικότητος (principe de territorialité), ἀποκλείουσα τὴν ἐφαρμογὴν ἀλλοδαπῶν δικαίων, συγκερασθεῖσα δὲ κατὰ μικρὸν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν προσωπικότητα τῶν δικαίων καὶ δοῦσα οὕτως ἀφορμὴν μελέτης τοῦ προβλήματος τῶν ἐκ τῆς συνυπάρξεως τῶν αὐτονόμων τοπικῶν δικαίων συγκρούσεων.

Μὲ τὴν Ἀναγέννησιν ἡ ἔννοια τῆς κυριαρχίας ἑδραιοῦται καὶ ἡ ἀμοιβαία τῶν κυριαρχιῶν ἀναγνώρισις ἐπάγεται ἐν ἀρχῇ τὴν ἐξ ἁβρότητος ἐφαρμογὴν ἀλλοδαπῶν δικαίων. Ἀναπτυσσομένη δὲ σημαντικῶς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ὀλλανδίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ θεωρία τῶν θεσμίων (Malinaeus, Argentraeus, Baigundus, I. Voet, Huber κ. ἄ.), μεταφυτεύεται καὶ εἰς Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ σήμερον ἔτι κατὰ βάσιν κρατεῖ καὶ παραμένει γενικῶς κυριαρχοῦσα μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅτε νέοι ἀνοίγονται εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου ὁρίζοντες, συνεπείᾳ τῆς νοήσεως ὅτι τὰ κράτη ἀποτελοῦσι κοινωνίαν δικαίου, ἀξιοῦσαν τὴν ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐκ νομικῆς ὑποχρεώσεως ἐφαρμογὴν τῶν τῶν ἄλλων δικαίων. Ἐκεῖθεν χρονολογεῖται ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Μεγίστην ἐπίδρασιν ἀσκεῖ ἡ θεωρία τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ νομοδιδασκάλου Savigny, καθ' ἣν ἐπὶ ἑκάστην νομικὴν σχέσιν ἐφαρμόζεται τὸ δίκαιον τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἡ σχέσις ἑδράζει. Παρὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἀναπτύσσεται ἡ ἰταλικὴ σχολή, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Mancini ἐπωνυμηθεῖσα, ἥτις βάσιν τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου λαμβάνει τὴν ἰθαγένειαν. Ἡ νεωτάτη ἐπιστήμη ὁτὲ μὲν τὴν ἑτέραν τῶν σχολῶν τούτων ἔχουσα ὡς ἀφετηρίαν, ὁτὲ δὲ συνδυασμὸν ἀμφοτέρων ἐπιχειροῦσα, ὁτὲ δ' ἐκλεκτικῶς προβαίνουσα καὶ εἰδικῶς ἑκάστην σχέσιν ἐξετάζουσα κατὰ τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ὅπως τὸν ἐφαρμοστέον νόμον προσδιορίσῃ, βαθύτερον ὁλονὲν ἐρευνᾷ τὰ τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου ζητήματα. Παραλλήλως ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἀπορρέει καὶ ἡ κωδικοποίησις τῶν διαφόρων Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίων, καὶ αὐτὴ ἀπὸ τῆς διατυπώσεως ὀλίγων γενικωτάτων ἀρχῶν εἰς μείζονας λεπτομερείας ὁλονὲν προβαίνουσα καὶ ἐξ ἑαυτῆς τὴν θεωρίαν ἀναπτύσσουσα, ὁμοῦ μὲ τὴν πρακτικὴν τῶν δικαστηρίων, ἥτις εὐρύνουσα τὸν κύκλον τῶν πρὸς λύσιν ζητημάτων γονιμοποιεῖ τὰς τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου ἐρεύνας. Ἐξόχους ὑπηρεσίας εἰς τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον παρέσχον τὰ δύο σπουδαιότατα συλλογικῆς μελέτης σωματεῖα, ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς δικαίου (Institut de droit international) καὶ ἡ ἑταιρεία μεταρρυθμίσεως καὶ κωδικοποιήσεως τοῦ Διεθνοῦς δικαίου (Association for the reform and codification of the Law of Nations), ἀμφότεραι τῷ 1873 ἱδρυθεῖσαι. Λίαν ἐπιτυχῶς ἐργάζεται καὶ τὸ νεώτερον American Institute of International Law καὶ ἡ ἐν Ἄγῃ Académie de droit international de la Haye, ἐν ᾗ κατὰ τὸ θέρος διδάσκονται μαθήματα Διεθνοῦς Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἐκδιδόμενα ἐν περιοδικῶς δημοσιευομένοις τόμοις (Recueil des Cours, ἀριθμοῦν μέχρι τοῦδε πλέον τῶν 20 τόμων).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀναφέρομεν τὰ κυριώτατα τῶν νεωτέρων συγγραμμάτων: Γερμανία καὶ Αὐστρία: *v. Bar*, Theorie und Praxis der Internationalen Privatrechts (1889) — *Zitelmann*, Intern. Privatrecht (1897–1912).—*G. Walker*, I. P. R. (1926).—*Frankenstein*, I. P. R. (1926–1928) — Βέλγιον καὶ Γαλλία: *Weiss*, Traité théorique et pratique de D. I. P. (1907–1913) —*A. Rolin*, Principes du D. I. P. (1897), —*Pillet*, Traité pratique du D. I. P. (1923–1924).—*Valéry*. Manuel du D. I. P. (1919).—*Paullet*, Manuel de D. I. P (1925).—*Arminjon*, Précis de D. I. P. (1927).—*Nibayet*, Manuel de D. I. P. (1928). Ἀγγλία: *Westlake*, A treatise of Private Intern. Law (1922).—*Dicey*, Digest on conflict of laws (1927).—Ἀμερική: *Wharton*, A treatise on the conflict of laws (1905).—Ἰταλία: *Fiore*, Trattato di diritto Internazionale privato (1903) —*Diena*, Diritto Commerciale Internazionale (1900–1905).—Ὀλλανδία: *Asser* (μετ. *Rivier*), Éléments de D. I. P. (1884).—Ἑλβετία: *Meili*, Das Intern. Civil. u. Handelsrecht (1902). Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ἀναφέρομεν πλὴν τῶν ἐν ταῖς Γενικαῖς Ἀρχαῖς τῶν περὶ Ἀστικοῦ Δικαίου συγγραφῶν τῶν *Οἰκονομίδου*, *Καλλιγᾶ*, *Παπαρρηγοπούλου*, *Κρασσᾶ* (ἔκδ. *Πράτσικα*), *Μομφερράτου* κλπ. *Γ. Στρέϊτ*, Σύστημα Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου Α' (1905) καὶ *G. Streit*, La conception du D. I. P d'après la doctrine et la pratique en Grèce, ἐν τῷ Recueil des Cours de l'Académie de droit international» (XX 1929) —*G. Streit*, Zur Frage über die Natur der zwischenprivatrechtlichen Anwendungsnormen (1927).—*N. Politis*, Le droit intern. privé en Grèce, ἐν Clunet, «Journal» (1908).—*Γ. Μαριδάκη*, Αἱ σύγχρονοι κατευθύνσεις τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου (1927). —*Γ. Μαύρου*, Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον, Γενικαὶ Ἀρχαὶ (μετάφ. μετὰ προσθηκῶν τοῦ μνησθέντος ἀνωτέρω συγγράμματος τοῦ *Walker*, 1929).

Συλλογαὶ κειμένων ἄρθρων καὶ ἀποφάσεων ἐπὶ τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου *Vincent* et *Pénaud*, Dictionnaire de D.I. P.—*de Lapradelle* et *Niboyet*, Repertoire de Droit International (1929 μέχρι τοῦδε τρεῖς τόμοι).—*Niboyet* et *Goulé*, Recueil des textes usuels de Droit International.—*Löwenfeld* und *Leske*, Die Rechtsverfalgung in intern. Verkehr (τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχετικὸν μέρος ὑπὸ *Γ. Στρέϊτ* καὶ *Γ. Δυοβουνιώτου*, ἐν τόμῳ II).—*A. Makarow*, Die Quellen des Int. Privatrechts (1929) ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ 8ου μέρους τῆς ἄνω συλλογῆς, ἥτις ἐξακολουθεῖ, ἐπανεκδιδομένων ἢ συμπληρουμένων τῶν παλαιοτέρων τόμων. Πολλὴν ὕλην σχετικὴν πρὸς τὸ Διεθν. Ἰδιωτ. δίκαιον περιέχει καὶ τὸ ἄριστον λεξικὸν τοῦ *Strupp*, Wörterbuch des Volkerrecht (1924—1928).

Περιοδικὰ εἰδικὰ τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου μνημονευτέα τὰ ἑξῆς κυριώτερα: *Clunet*, Journal de D. I. P. (55 τόμοι). —*De Lapradelle* et *Niboyet* Revue de D.I. P. (21 τόμοι).—*Niemeyer*, Zeitschrift für Intern. Privatund Strafrecht (ὅρα Zeitschrift für Internationales Recht 24 τόμοι).—*Rabel*, Zeitschrift für auslandisches u. Intern. Privatrecht (ἀπὸ τοῦ 1927). Ἐν τοῖς περιοδικοῖς τούτοις εὑρίσκονται καὶ ἐργασίαι τῶν *Γ. Δυοβουνιώτου*, *Ἰ. Εὐκλείδου*, *Καλογιάννη*, *Ν. Πολίτου*, *Ἀ. Ροντήρη*, *Σ. Σεφεριάδου*, *Γ. Στρέϊτ* *Κ. Τενεκίδου* κ. ἄ. Ἀλλὰ καὶ τὰ Διεθνοῦς καὶ Ἀστικοῦ δικαίου περιοδικὰ περιέχουσι μελέτας ἐπὶ τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου. Παρ' ἡμῖν δ' εὕρηνται τοιαῦται ἐν τῇ «Νομικῇ», τῇ «Θέμιδι», τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς Νομολογίας», τῇ «Δικαιοσύνῃ» κτλ. Τὰς ἑλληνικὰς μονογραφίας εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα. Ἀρκούμεθα ἀναφέροντες ὅτι οὐχὶ ἀναξία λόγου εἶναι ἡ νεωτέρα παραγωγὴ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ εἰδικῶν θεμάτων τοῦ Διεθν. Ἰδιωτ. δικαίου τῶν *Ἀναστασιάδου*, *Βιζουκίδου*, *Δυοβουνιώτου*, *Ἰ. καὶ Σ. Εὐκλείδου*, *Καλογιάννη*, *Καστόρχη*, *Κυριακοπούλου*, *Μαριδάκη*, *Μπαλῆ*, *Πράτσικα*, *Ροντήρη*, *Σεφεριάδου*, *Στρέϊτ*, *Τενεκίδου*, *Χοϊδᾶ* καὶ ἄλλων

Γ. ΣΤΡΕΪΤ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΟΙΝΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Ὁ ὅρος οὗτος, ἀποδοκιμαζόμενος μὲν ὑπό τινων συγγραφέων, ἐπικρατήσας ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, σημαίνει τὸ σύνολον τῶν νομικῶν κανόνων ἑκάστης χώρας, δι' ὧν αὕτη ρυθμίζει τὴν κατὰ τόπον ἔκτασιν τῆς ἰσχύος τοῦ ποινικοῦ αὐτῆς νόμου. Λόγῳ τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας ἣν τὸ κράτος ἀσκεῖ ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ, δικαιοῦται ἀναμφισβητήτως ἑκάστη χώρα ὅπως τιμωρήσῃ πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς τελούμενα ἐγκλήματα, ἀδιακρίτως τοῦ ἂν ὁ δράστης τυγχάνῃ ὑπήκοος τῆς χώρας ταύτης ἢ οὔ. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην, καλουμένην ἀρχὴν τῆς ἐδαφικότητος (Territorial ἢ Territorialitätsprinzip), τὸ ἡμεδαπὸν κράτος τιμωρεῖ τὰ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ὑπό τε ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν τελούμενα ἐγκλήματα, ἐπαφιέμενον κατ' ἀρχὴν διὰ τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τελούμενα ἐγκλήματα εἰς τὴν ποινικὴν ἐξουσίαν τοῦ κράτους τοῦ τόπου ἔνθα ἐτελέσθησαν ταῦτα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐκφράζεται καὶ παρ' ἡμῖν ἐν ἄρθρῳ 1 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, καθ' ὃ «ἀντικείμενον τῆς Ποινικῆς δικονομίας εἶναι ὅλα τὰ ἐντὸς τοῦ κράτους ὑπό τε Ἑλλήνων καὶ ξένων πραττόμενα πταίσματα, πλημμελήματα καὶ κακουργήματα». Ἡμεδαπὴ εἶναι τὸ ἔδαφος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὡς τοῦτο καθωρίσθη διὰ τῶν διαφόρων συνθηκῶν. Κατὰ τὸ Διεθνὲς δὲ δίκαιον εἰς τὴν ἡμεδαπὴν συγκαταλογίζονται τά τε παράκτια ὕδατα καὶ ἡ ὑπὲρ τὸ ἡμεδαπὸν ἔδαφος στήλη ἀέρος, μέχρι βολῆς τηλεβόλου. Ἐπίσης ὡς ἡμεδαπὸν ἔδαφος θεωροῦνται τὰ ἑλληνικὰ πολεμικὰ πλοῖα ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκωνται, τὰ δὲ ἐμπορικὰ ἀναμφισβητήτως ὅταν πλέουν ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ.

Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς ἐδαφικότητος εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἡμεδαπῆ ἐνδίκου τάξεως. Βεβαίως τὸ ἡμεδαπὸν κράτος δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀξίωσιν, ὅπως περιορίσῃ τὴν σφαῖραν τῆς ἐλευθερίας ἀλλοδαπῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, διότι τοῦτο θὰ ἐσήμαινεν ἐπέμβασιν εἰς τὴν κυριαρχίαν ξένου κράτους. Δικαιοῦται ὅμως ἀναμφισβητήτως τὸ ἡμεδαπὸν κράτος, ὅπως ἐπιβάλῃ καθήκοντα εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ καὶ ὅταν οὗτοι διαμένουν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἡμετέρα Ποινικὴ δικονομία (ἐν ἄρθρῳ 3) θεσπίζει τὴν λεγομένην ἀρχὴν τῆς ἐθνικότητος (Subjektions, ἢ Subditions, ἢ Personal, ἢ Personalitätsprinzip), καθ' ἣν οἱ ἡμεδαποὶ ὑποβάλλονται εἰς δίκην ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καὶ διὰ τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πραχθέντα πλημμελήματα ἢ κακουργήματα καὶ τιμωροῦνται κατὰ τοὺς ἐγχωρίους νόμους, ὡς ἂν ἤθελον γίνει ἔνοχοι τοιούτων ἀξιοποίνων πράξεων ἐντὸς τοῦ κράτους, πλὴν τῶν ὅσα δημόσιαι συνθῆκαι ἤθελον ὁρίσει ἰδίως περὶ τούτου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἣν ἡ συνύπαρξις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐδαφικότητος οὐδαμῶς ἀποκλείει, δικαιολογεῖται καὶ ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι οὔτε κατὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον οὔτε κατὰ τὸ κοινὸν περὶ δικαίου συναίσθημα θὰ ἦτο ἀνεκτὸν ὅπως ὁ ἡμεδαπός, ὅστις, συμφώνως πρὸς τὸ αὐτὸ ἄρθρον 3 τῆς ποινικῆς δικονομίας, οὐδέποτε ἐκδίδεται εἰς ξένας ἀρχὰς ἕνεκα τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀξιοποίνων πράξεων αὐτοῦ, εὑρίσκῃ ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι ἄσυλον διὰ τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τελεσθέντα ἐγκλήματα αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων ἀρχῶν, τῆς «ἐδαφικότητος» καὶ τῆς «ἐθνικότητος» θεσπίζεται ρητῶς, ὅτι ὁ ἡμεδαπὸς ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἐτέλεσεν ἀξιόποινον πρᾶξιν, καὶ ἐν ἀσυντάκτῳ ἔτι κράτει καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, διώκεται καὶ κολάζεται ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. Παρ' ἡμῖν, κατ' ὀρθὴν δόξαν, ὁ ἡμεδαπὸς τιμωρεῖται ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἡ τελεσθεῖσα πρᾶξις, ἥτις κατὰ τὸν ἡμέτερον Ποινικὸν νόμον εἶναι κακούργημα ἢ πλημμέλημα, δὲν τιμωρεῖται κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου τῆς τελέσεως ἢ τιμώρησις αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ δικονομικῶν ἢ ἑτέρων προϋποθέσεων, αἵτινες δὲν ἐπληρώθησαν. Τὰ κράτη, ἅτινα τιμωροῦν τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τελέσαντας ἔγκλημα ὑπηκόους αὐτοῦ, ἐξαρτῶντα τὸν κολασμὸν ἐκ τοῦ ἂν ἡ τελεσθεῖσα πρᾶξις εἶναι κολάσιμος καὶ κατὰ τὸ Δίκαιον τοῦ τόπου τῆς τελέσεως, ἐφαρμόζουν καὶ τὸν ποινικὸν νόμον τοῦ τόπου τούτου, ἂν οὗτος τυγχάνῃ ἠπιώτερος. Κατὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνικότητος τὸ Διεθνὲς δίκαιον οὐδεμίαν ἀντίρρησιν δύναται νὰ ἐγείρῃ, διότι ἡ τιμώρησις τοῦ ἡμεδαποῦ, ὅστις ἐτέλεσε κολάσιμον πρᾶξιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, θέλει λάβει χώραν μόνον εἰς ἣν περίπτωσιν ὁ δράστης ἤθελε ποτὲ περιέλθει εἰς χεῖρας τῆς ἡμεδαπῆς Δικαιοσύνης, οὐδαμῶς δὲ πρόκειται διὰ τὴν σύλληψιν ταύτην νὰ ἐπέμβῃ τὸ ἡμεδαπὸν κράτος εἰς τὴν πολιτειακὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀλλοδαποῦ κράτους. Πῶς δὲ θὰ μεταχειρισθῇ ἕκαστον κράτος τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, εἶναι ζήτημα ἀφορῶν τὸ καθ' ἕκαστον κράτος, καὶ οὐδαμῶς ἐνδιαφέρον τὸ λοιπά, ἀφοῦ διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνικότητος οὐδαμῶς περιορίζονται τὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐδαφικότητος ἀπορρέοντα δικαιώματα τοῦ ἀλλοδαποῦ κράτους. Μόνον ἀρχαὶ δικαιοσύνης ἐπιβάλλουν ὅπως ἕκαστον κράτος, ὅπερ θεσπίζει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐθνικότητος, κανονίζῃ ταυτοχρόνως καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἔγκλημα τελέσαντος ἡμεδαποῦ, ὅστις περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῆς ἡμεδαπῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ πρῶτον ἀπηλλάγη πάσης κατηγορίας διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου, ἢ κατεδικάσθη ὑπ' αὐτοῦ ἢ καὶ ἐξέτισε τὴν ἐπιβληθεῖσαν ποινήν. Περὶ τούτων ἡ ἡμετέρα νομοθεσία δὲν περιέχει ρητὰς διατάξεις, τοὐναντίον ὅμως τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ κώδικος (1924) ἐν ἄρθρῳ 5 ὁρίζει ὅτι «ἡ ποινικὴ δίωξις διὰ πρᾶξιν τελεσθεῖσαν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀποκλείεται 1) ἐὰν ὁ ὑπαίτιος δικασθεὶς ἐπὶ ταύτῃ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἠθωώθη ἢ καταδικασθεὶς ἐξέτισε τὴν ποινὴν αὐτοῦ, 2) ἐὰν κατὰ τὸν ἀλλοδαπὸν νόμον ἡ πρᾶξις ἢ ἡ ἐπιβληθεῖσα ποινὴ παρεγράφη ἢ ἐχαρίσθη ἡ ποινή, 3) ἐὰν κατὰ τὸν ἀλλοδαπὸν νόμον ἡ πρᾶξις διώκηται κατ' ἔγκλησιν καὶ τοιαύτη δὲν ὑπεβλήθη ἢ ἀνεκλήθη. Αἱ διατάξεις αὗται δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἐν ἄρθρῳ 4 ὁριζομένων πράξεων».

Ἀλλ' αἱ δύο αὗται ἀρχαί, τῆς ἐδαφικότητος καὶ τῆς ἐθνικότητος, δὲν εἶναι αἱ μόναι, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ περὶ τοῦ διεθνοῦς Ποινικοῦ δικαίου διατάξεις τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας. Ὑπάρχουν ἔνδικά τινα ἀγαθά, ὧν ἐπιβάλλεται ἡ προστασία ὁπουδήποτε καὶ ὑφ' οἱουδήποτε καὶ ἂν προσεβλήθησαν ἢ κατεκινδυνεύθησαν ταῦτα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ ἡμεδαπὸν κράτος προστατεύει ὡρισμένα ἔνδικα ἀγαθὰ ἀνεξαρτήτως τοῦ ποῦ καὶ ὑπὸ τίνος προσεβλήθησαν ἢ κατεκινδυνεύθησαν ταῦτα, καλεῖται ἀρχὴ τῆς προστασίας (Real ἢ Schutzprinzip), θεσπίζεται δὲ ἐν ἄρθρῳ 2 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, καθ' ὃ «ξένοι τιμωροῦνται ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καὶ κατὰ τοὺς ἐγχωρίους νόμους, ἕνεκα τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πραχθέντων κακουργημάτων καὶ πλημμελημάτων, τότε μόνον ὅταν οὗτοι 1) ἔπραξαν ταῦτα κατά τινος Ἕλληνος, 2) ἔπραξαν κακούργημα ἐσχάτης προδοσίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐνόθευσαν ἢ παρεποίησαν ἐθνικὰ νομίσματα, κυκλοφοροῦντα ἐντὸς τοῦ κράτους, ἢ τὴν σφραγῖδα τοῦ κράτους, ἢ συμμετέσχον τῶν πράξεων τούτων». Διὰ δὲ τοῦ νόμου ΑΧΙΣΤ' τοῦ 1887 προσετέθη καὶ ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ξένοι «ἔπραξαν λῃστείαν ἐν τῇ ὁμόρῳ χώρᾳ (νοεῖται ἡ Τουρκία), ἐὰν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐγκρίνῃ νὰ παραγγείλῃ ἐπὶ τούτῳ ἀνάκρισιν». Τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ κώδικος (1924) ἐν ἄρθρῳ 4 ἐπεκτείνει τὴν προστασίαν καὶ ἐπὶ ἑτέρων ἀγαθῶν.

Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων ἀρχῶν, τῆς ἐδαφικότητος, τῆς ἐθνικότητος καὶ τῆς προστασίας, αἵτινες ἐν τῇ ὑμετέρᾳ νομοθεσίᾳ εὑρίσκουν τὴν μνησθεῖσαν ἐφαρμογήν, διδάσκεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἑτέρα τις ἀρχή, ἡ λεγομένη ἀρχὴ τῆς παγκοσμίου δικαιοσύνης (Weltrechtsprinzip), καθ' ἣν πᾶν κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα, ὅπως τιμωρήσῃ πᾶσαν ὑπὸ οἱουδήποτε καὶ ὁπουδήποτε τελεσθεῖσαν πρᾶξιν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη διετυπώθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Hugo Grotius, εὑροῦσα πολυαρίθμους ὑποστηρικτὰς καὶ ἀντιπροσωπευομένη καὶ σήμερον ἔτι ὡς ἡ μόνη καθ' ἑαυτὴν αὐτάρκης ἀρχή. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Carrara, στηρίζει τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπὶ τῆς σκέψεως, ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον κράτη εἶναι ἁπλῶς ὄργανα τῆς ἀπολύτου δικαιοσύνης. Ἐν τούτοις ἡ ἀρχὴ αὕτη πολεμεῖται καὶ διὰ λόγους πρακτικούς, ἀλλὰ καὶ διότι συγκρούεται πρὸς τὸ διεθνὲς δίκαιον, προσβάλλουσα τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀλλοδαποῦ κράτους. Ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς ταύτης οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων ἀναμένουν μόνον δυσαρέστους διπλωματικὰς ἐπεμβάσεις καὶ διεθνεῖς περιπλοκάς, περισσότερον δυσαρέστους φυσικὰ διὰ τὰ ἀσθενῆ κράτη. Παρ' ἡμῖν ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς, πλὴν ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς πειρατείας, ὅπερ ἀναγνωρίζεται ὁμοφώνως ὡς παγκόσμιον ἔγκλημα, δυνάμενον νὰ τιμωρηθῇ ὑπὸ παντὸς κράτους, εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης τοῦ ὁποίου περιῆλθον οἱ πειραταί.

Καὶ τὸ διεθνὲς δίκαιον ἀναγνωρίζει τὴν πειρα-

Digitized by Google

τείαν ὡς παγκόσμιον ἔγκλημα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν σωματεμπορίαν, ἥτις καὶ αὕτη περιλαμβάνεται ἐν τῷ εἰρημένῳ σχεδίῳ (ἄρθρον 4) μεταξὺ τῶν ἐγκλημάτων ἅτινα τιμωροῦνται καὶ ὅταν τελῶνται ὑπὸ ἀλλοδαποῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, προφανῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς παγκοσμίου δικαιοσύνης. Κατὰ v. Bar, πᾶν κράτος δύναται νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τοῦ ἡμεδαποῦ κράτους, συλλαβόντος καὶ δικάσαντος ἀλλοδαπὸν σωματέμπορον ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πράξαντα, ἔστω καὶ ἂν ὑπὸ τοῦ ἡμεδαποῦ νόμου ἤθελε δοθῇ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς πειρατείας τοιαύτη εὐρύτης, ὥστε νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὴν σωματεμπορίαν. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς παγκοσμίου δικαιοσύνης τιμώρησις τῶν πράξεων περὶ τὸ νόμισμα, ὅταν αὕτη δὲν περιορίζηται εἰς τὸ ἡμεδαπὸν νόμισμα, ἀντιβαίνει πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα. Ἐν τούτοις ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔγκλημα ἐκ τῶν νεωτέρων σχεδίων τὸ μὲν ἰταλικὸν τοῦ 1927 (ἐν ἄρθρῳ 6 ἀριθμὸς 3) τιμωρεῖ καὶ τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παρ' ἀλλοδαποῦ παραποίησιν νομίσματος «ἔχοντος νόμιμον κυκλοφορίαν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ», τὸ δὲ γερμανικὸν τοῦ 1927, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἰσχύοντα γερμανικὸν ποινικὸν κώδικα, ἐξαρτῶντα τὴν τιμώρησιν ἐκ τῆς προϋποθέσεως ὅτι τὸ ἔγκλημα τιμωρεῖται καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς τελέσεως, τιμωρεῖ ὅλα τὰ περὶ τὸ νόμισμα ἐγκλήματα ἄνευ τῆς προϋποθέσεως ἐκείνης. Ἡ δὲ σωματεμπορία, κατ' ἀμφότερα τὰ ῥηθέντα σχέδια, θεωρεῖται ὡς παγκόσμιον ἔγκλημα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διεθνῶν συμφωνιῶν τῆς 4 Μαΐου 1910 καὶ 30 Σεπτεμβρίου 1921, κυρωθεισῶν ἀμφοτέρων ὑπὸ τοῦ γερμανικου κράτους κατὰ τὰ ἔτη 1913 καὶ 1924. Κατὰ ταῦτα ἡ τάσις τῶν τελευταίων σχεδίων, ἐν οἷς καὶ τὸ ἡμέτερον, κατευθύνεται ἐπὶ τὴν διεύρυνσιν τοῦ κύκλου τῶν ἐγκλημάτων, ἅτινα χαρακτηρίζονται ὡς παγκόσμια, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν διεύρυνσιν τῆς ἀρχῆς τῆς προστασίας καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐδαφικότητος. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην ἀρχὴν τὸ γερμανικὸν σχέδιον τοῦ 1927 ὁρίζει ὅτι ὁ γερμανικὸς ποινικὸς νόμος ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ πάσης πράξεως τελεσθείσης ἐν γερμανικῷ ἐμπορικῷ πλοίῳ οὐ μόνον εὑρισκομένῳ ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ ἀλλὰ καὶ εἰς ξένα παράκτια ὕδατα ἢ εἰς ξένον λιμένα, ὡς καὶ ἐν γερμανικῷ ἀεροπλοίῳ ἢ ἀεροπλάνῳ ἱπταμένῳ ὑπεράνω ξένου ἐδάφους ἢ προσγειωθέντι εἰς ξένον ἀερολιμένα. Καὶ τοῦτο, διότι «ὅστις ἐμπιστεύεται ἑαυτὸν εἰς γερμανικὸν μεταφορικὸν μέσον ἔχει τὴν ἀξίωσιν ὅπως τὸν προστατεύσουν οἱ γερμανικοὶ νόμοι». Ἐκτὸς ὅμως τούτου, ὑπὲρ τῆς τοιαύτης διατάξεως συνηγορεῖ καὶ τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι ἐπὶ τῶν ἐν ἀτμοπλοίῳ ἢ ἀεροπλοίῳ ἐν κινήσει εὑρισκομένων τελουμένων πράξεων τυγχάνει δυσχερὴς ἡ πιστοποίησις τοῦ τε χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς τελέσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Binding, Handbuch* 370 ἑπ.— *V Bar,* Gesetz und Schuld I 99 ἑπ. — *Mendelson-Bartholdy* ἐν Vergleich. Darstel. allg. τ. VI 85 ἑπ.— *M. E. Mayer*. Lehrbuch 69 ἑπ.— *Ἠλιόπουλος,* Σύστημα (4η ἔκδ.) 65 ἑπ.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ἀκαδημία Διεθνοῦς δικαίου ἐν Ἄγῃ (Académie de droit international de la Haye). Ἱδρύθη τῷ 1913 ὑπὸ ἐπιτροπῆς Ὀλλανδῶν νομομαθῶν, συνεπείᾳ ἀποφάσεως ληφθείσης τῷ 1907 ὑπὸ τῆς Β' Συνδιασκέψεως τῆς Εἰρήνης καὶ τῇ γενναίᾳ ἀρωγῇ τοῦ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης Ἱδρύματος τοῦ Ἀμερικανοῦ Καρνέγη, σκοπεῖ δὲ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίρρωσιν τῶν μελετῶν τοῦ Διεθνοῦς δικαίου δι' ἀνωτέρας ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας τοῦ κλάδου τούτου τοῦ δικαίου. Ἡ λειτουργία τῆς Ἀκαδημίας ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1923, τελεῖ δ' αὕτη ὑπὸ τὴν διοίκησιν διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ἧς προεδρεύει ὁ Lyon-Caen. Αἱ παραδόσεις γίνονται κατὰ τὸ θέρος ἐν τῷ Ἀνακτόρῳ τῆς Εἰρήνης ὑπὸ νομομαθῶν μετακαλουμένων πρὸς τοῦτο ἐκ τῶν διαφόρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐδίδαξαν οἱ Ἀνδρεάδης, Πολίτης καὶ Στρέϊτ.

Γ. ΣΤΡΕΪΤ

Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς δικαίου (Institut de droit international). Ἱδρυθεῖσα ἐν Γάνδῃ τοῦ Βελγίου τῷ 1873 ὑπὸ τῶν κορυφαίων διεθνολόγων τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, πρὸς ὀργάνωσιν συλλογικῆς καὶ διαρκοῦς ἐπιστημονικῆς μελέτης τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, συγκεντρώσασα δ' ἔκτοτε μέχρι σήμερον τοὺς ἐν ἑκάστῳ κράτει ἐπιλέκτους ἐργάτας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου (ἡ Ἀκαδημία σύγκειται ἐξ 6 μελῶν καὶ 60 εταίρων), παρέσχεν ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν κωδικοποίησιν τοῦ Διεθνοῦς δημοσίου καὶ τοῦ Διεθνοῦς ἰδιωτικοῦ δικαίου, συνερχομένη ἀνὰ διετίαν ἢ καὶ συχνότερον εἰς συνόδους ἐν διαφόροις πόλεσιν, ἐν αἷς συζητοῦνται καὶ λαμβάνονται ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων. Τὸ κῦρος τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου εἶναι μέγα. Ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς μελῶν ὑπῆρξεν ὁ Στ. Καραθεοδωρῆς, σήμερον δ' ἐκ τῶν Ἑλλήνων μέλη εἶναι οἱ: Μ. Κέπετζης, Γ. Στρέϊτ καὶ Ν. Πολίτης καὶ ἑταῖρος ὁ Στ. Σεφεριάδης.

Διπλωματικὴ Διεθνὴς Ἀκαδημία (Académie Diplomatique Internationale). Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἱδρύθη τῷ 1927, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Gabriel Hanotaux, ἐπὶ σκοπῷ συγκεντρώσεως τῶν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν καταλλήλων προσώπων, ἅτινα δύνανται νὰ συνεισφέρωσιν εἰς ἐξέτασιν καὶ ἐπίλυσιν τῶν μεγάλων διεθνῶν προβλημάτων. Τὰ μέλη αὐτῆς ὡρίσθησαν εἰς 150 τὸν ἀριθμόν, ἐξελέγησαν δὲ ὑπὸ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ἥτις καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τοῦ ἱδρύματος. Τοῦτο τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Comité Franco-Amérique, ἑδρεύει ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς (Avenue Victor Emmanuel III ἐν Παρισίοις). Ὁ ἕτερος τῶν γενικῶν γραμματέων εἶναι ὁ Α. Φραγκούλης, ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ μέλη αὐτῆς εἶναι ὁ Γ. Σρέϊτ καὶ Α. Ἀνδρεάδης.

Γ. ΣΤΡΕΪΤ

— διεθνὲς ***σῆμα πλοίου***· βλ. λ. πλοῖον.

— διεθνῆ ***διοικητικὰ γραφεῖα***. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς οἱ δυνάμει διεθνῶν συνθηκῶν, συνομολογουμένων μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων κρατῶν, ἱδρυόμενοι διεθνεῖς ὀργανισμοὶ περὶ συνεργασίας τῶν συμβαλλομένων κρατῶν πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ σκοποῦ. Τοιοῦτοι διεθνεῖς ὀργανισμοὶ ὑφίστανται πάμπολλοι, ἐνταῦθα δὲ μνημονεύονται ἁπλῶς τὰ διάφορα διεθνῆ διοικητικὰ γραφεῖα κατὰ συστηματικὴν σειράν: α'.) Διεθνῆ διοικητικὰ γραφεῖα περὶ συγκοινωνίας ἐν γένει: 1) τὸ περὶ διεθνῶν ποταμῶν, 2) τὸ περὶ προστασίας τῶν ὑποβρυχίων καλωδίων, 3) τὸ δυνάμει τῆς περὶ Kap Spartel συμφωνίας, 4) τὸ περὶ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, 5) τὸ περὶ φορτηγῶν αὐτοκινήτων δυνάμει τῆς ἀπὸ 11 Ὀκτωβρίου 1909 συμβάσεως μεταξὺ Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας, Βελγίου, Βουλγαρίας, Ἱσπανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἑλλάδος, Ἰταλίας, Μονακό, Μαυροβουνίου, Κάτω Χωρῶν, Πορτογαλίας, Ρουμανίας, Ρωσίας καὶ Σερβίας. β') Οἰκονομικῆς φύσεως. γ') Πρὸς προστασίαν τῆς γεωργίας: 1) τὸ δυνάμει τῆς συμβάσεως τοῦ Ρεμπλάου ἱδρυθέν, 2) τὸ ἱδρυθὲν διὰ τῆς περὶ διεθνοῦς προστασίας τῶν ζῴων συμβάσεως. δ') Πρὸς προστασίαν ἀνθρωπιστικῶν σκοπῶν: 1) τὸ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐμπορίου τῶν κορασίδων, 2) πρὸς καταπολέμησιν τῆς ῥυπαρᾶς φιλολογίας, 3) πρὸς προστασίαν τῶν ἰθαγενῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. ε') Ὑγιεινῆς: 1) τὸ ἱδρυθὲν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν κατὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν δούλων, 2) τὸ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ὀπίου. στ') Κοινωνικῆς πολιτικῆς: 1) διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας. ζ') Διεθνοῦς ἀστυνομίας ἐπὶ τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ποταμῶν: 1) τὰ περὶ ἁλιείας ἐν τῇ βορείῳ θαλάσσῃ, 2) τὸ περὶ κλειστῶν θαλασσῶν.

Η. Γ. Κ.

— διεθνῆ ***σημεῖα*** /*Ναυτ.*/. Τὰ σημεῖα δι' ὧν δύνανται νὰ σημανθῶσιν ἄρθρα τοῦ διεθνοῦς κώδικος σημάτων.

Σ. Ε. Λ.

— διεθνὴς ***δικαιοπραξία***· βλ. λ. συνθήκη.

— διεθνὴς ***δικαιοσύνη***. Ἡ λύσις τῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφορῶν οὐχὶ δι' αὐτοδικίας ἀλλὰ διὰ νομίμου διαδικασίας καταληγούσης εἰς ὑποχρεωτικὴν ἀπόφασιν διὰ τὰ διάδικα κράτη ἀποτελεῖ σκοπὸν τῆς διεθνοῦς δικαιοσύνης ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ. Ἀλλ' ὡς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἐσωτερικοῦ δικαίου ἡ ἵδρυσις μονίμων δικαστηρίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑποχρεωτικῶς ὑποβάλλεται ἡ λύσις τῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ κράτους διαφορῶν εἶναι ὥριμον προϊὸν μακρᾶς ἐξελίξεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, ἡ διεθνὴς δικαιοσύνη, ἀκολουθοῦσα ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν δικαιοσύνην κατεύθυνσιν, ἀρχίζει ὡς ἑκουσία ὑπὸ τῶν διαδίκων κρατῶν ὑπαγωγὴ τῆς διαφορᾶς εἰς τρίτον διαιτητήν, ἤτοι ὡς προαιρετικὴ δικαιοσύνη (διεθνὴς διαιτησία), συνεχίζεται ὡς ὠργανωμένη προαιρετικὴ δικαιοσύνη, διὰ νὰ καταλήξῃ ἐπ' ἐσχάτων, ἂν καὶ ὄχι ἀκόμη ἀπεριορίστως, εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν δικαιοσύνην, ἀπονεμομένην ὑπὸ μονίμου διεθνοῦς δικαστηρίου (βλ. λ. διαιτησία /*Διεθν. Δικ.*/).

Ι. Ν. Λ.

— διεθνὴς ***δουλεία*** (servitude internationale) /*Διεθν. Δίκ.*/. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐμπράγματον δικαίωμα, τὸ ὁποῖον συνεπάγεται διαρκῆ καὶ οὐχὶ πρόσκαιρον περιορισμὸν τῆς ἐδαφικῆς κυριαρχίας κράτους τινὸς ἐπὶ πολιτικῇ, στρατιωτικῇ ἢ καὶ οἰκονομικῇ ὠφελείᾳ ἑτέρου κράτους. Οἱ Γερμανοὶ δημοσιολόγοι τοῦ ΙΖ αἰῶνος ἰδίᾳ εἶχον ὑπ' ὄψει των τὰ πολλαπλᾶ μικρὰ κράτη, ἐξ ὧν ἤδη ἀπὸ τῆς συστάσεώς της ἀπηρτίζετο ἡ τότε Γερμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ ἅτινα εὑρίσκοντο πολλάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ περιορίσωσι τὴν ἐδαφικὴν αὐτῶν κυριαρχίαν ἐπ' ὠφελείᾳ γειτονικοῦ κράτους. Ἐκ τῆς μελέτης τῆς πραγματικῆς ταύτης καταστάσεως ὁρμώμενοι, εἰσήγαγον διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ πονήματά των τὸ σύστημα τῶν καλουμένων «δημοσίων δουλειῶν», τουτέστι τῶν δουλειῶν τοῦ Δημοσίου δικαίου, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς προϋπαρχούσας ἤδη τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἀναπτυσσομένης δ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τῆς ἰδέας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, τὸ ὁποῖον μόλις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀρχίζει νὰ διαμορφοῦται ὡς τοιοῦτον, ὡς καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς νομικῆς ὁπωσδήποτε διευθετήσεως τῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐπισήμων διεθνῶν σχέσεων, αἵτινες ἔβαινον διαρκῶς οὐξανόμεναι, ἐθεωρήθη ὀρθότερον ὅπως ὁ νεαρὸς θεσμὸς ὑπαχθῇ εἰς τὸ Διεθνὲς δίκαιον. Ἔκτοτε ἤρξατο νὰ γίνηται λόγος οὐχὶ πλέον περὶ δημοσίων δουλειῶν, ὅπως προηγουμένως, ἀλλὰ περὶ διεθνῶν δουλειῶν· εἰς τὸν οὕτως ἀνακύψαντα νέον τοῦτον θεσμὸν κατεβλήθη πᾶσα προσπάθεια, ὅπως κατὰ τὸ δυνατὸν ἐφαρμοσθῶσιν εἴτε ἀπολύτως εἴτε ἐν μέρει εἴτε καὶ κατ' ἀναλογίαν οἱ κανόνες, οἵτινες διεῖπον τὰς δουλείας τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ρωμαϊκοῦ τοιούτου, τὸ ὁποῖον ἐνασχολεῖται διὰ μακρῶν περὶ τοῦ θεσμοῦ τούτου ἀπὸ ἰδιωτικῆς ἀπόψεως.

Ἡ διεθνὴς δουλεία ἀποτελεῖ σχέσιν κράτους πρὸς κράτος καὶ οὐχὶ κράτους πρὸς ἰδιώτην, ἑταιρείαν, κοινότητα, ἐπαρχίαν καὶ τὰ ταῦτοι παρεμφερῆ· τοῦτο δὲ διότι ἀντικείμενον τῆς διεθνοῦς δουλείας δὲν εἶναι ἡ ἰδιωτικὴ ἀκίνητος περιουσία, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ ἔδαφος τοῦ κράτους, ἀνεξαρτήτως τῶν τυχὸν ἐπ' αὐτοῦ κειμένων ἰδιωτικῶν ἀκινήτων περιουσιῶν τῶν διαφόρων πολιτῶν του. Οὐχ ἧττον, ἐκ μέρους παλαιοτέρου Γερμανοῦ διεθνολόγου διετυπώθη ἡ γνώμη, ὅτι δῆθεν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συσταθῶσι διεθνεῖς δουλεῖαι ἐπ' ὠφελείᾳ ἀλλοδαποῦ ἰδιώτου. Τὸ τοιοῦτον ἀναμφιβόλως δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι αἱ διεθνεῖς δουλεῖαι προϋποθέτουσιν ὕπαρξιν κυριαρχικῆς ἐξουσιας εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη, ἅτινα συνδέονται διὰ τοιούτων δουλειῶν, τούτου δ' ἕνεκα ἀποτελοῦσιν ἔννομον διεθνῆ σχέσιν, τουτέστιν ἔννομον σχέσιν κράτους πρὸς κράτος, διεπομένην ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ὁ ἰδιώτης στερεῖται προφανῶς κυριαρχικῆς ἐξουσίας καὶ δὲν ἀποτελεῖ ὑποκείμενον τῶν διεθνῶν ἐννόμων σχέσεων. Τοιοῦτον ὑποκείμενον εἶναι μόνα τὰ κυρίαρχα κράτη. κατὰ τὸ Διεθνὲς δίκαιον. Ἡ διεθνὴς δουλεία προϋποθέτει ὕπαρξιν δύο ἐδαφῶν, ἅτινα ν' ἀνήκωσι κυριαρχικῶς εἰς δύο διάφορα κράτη, μεθίσταται δὲ καὶ δὴ αὐτοδικαίως μετὰ τῶν ἐδαφῶν τούτων εἰς τὰ ἐπ' αὐτῶν τυχὸν διάδοχα κράτη τῶν δύο κρατῶν, ἅτινα ἀρχικῶς εἶχον συνομολογήσει τὴν σύμβασιν τῆς διεθνοῦς δουλείας. Ἡ περὶ ἧς λόγος μετάστασις αὕτη εἰς τὸ διάδοχον κράτος γίνεται ἐξ ἴσου ἐνεργητικῶς ἢ παθητικῶς, τουτέστιν ὑπὲρ καὶ κατ' αὐτοῦ, ἀναλόγως τοῦ κράτους τὸ ὁποῖον διαδέχεται τὸ ἕτερον τοιοῦτον. Οὕτω ἂν τὸ διάδοχον κράτος διαδέχεται τὸ δουλεῦον κράτος, ἡ μετάστασις γίνεται παθητικῶς, ἂν τοὐναντίον διαδέχεται τὸ κράτος ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ὁποίου συνέστη ἡ διεθνὴς δουλεία, ἡ μετάστασις γίνεται ἐνεργητικῶς. Τόσον ἐν τῇ μιᾷ ὅσον καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ περιπτώσει ἡ μετάστασις λαμβάνει χώραν ὑποχρεωτικῶς καὶ αὐτοδικαίως. Ἡ διεθνὴς δουλεία συμβιβάζεται πρὸς τὸ θεμελιῶδες δικαίωμα τῆς ἐσωτερικῆς κυριαρχίας, τὸ ὁποῖον κέκτηται πᾶν κράτος ὡς τοιοῦτον, ὅπως ἀκριβῶς ἡ δουλεία τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου συμβιβάζεται πρὸς τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ διεθνὴς δουλεία δὲν καταστρέφει οὔτε ἐξαφανίζει τὴν ἐσωτερικὴν κυριαρχίαν, ἀλλ' ἁπλῶς ἐλαττώνει καὶ περιορίζει ταύτην ἐπ' ὠφελείᾳ ἑτέρου τινὸς κράτους. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ διεθνὴς δουλεία ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν εἰς τὸν ὑφιστάμενον γενικὸν κανόνα τῆς πλήρους ἐνασκήσεως τῆς ἐσωτερικῆς κυριαρχίας, καὶ ὡς ἐξαίρεσις πρέπει ἑκάστοτε νὰ ἑρμηνεύηται περιοριστικῶς, εἰς τρόπον ὥστε ἐν περιπτώσει παρουσιαζομένης ἀμφιβολίας περὶ τὴν ὕπαρξιν ἢ μὴ διεθνοῦς δουλείας θὰ ἔδει τις ν' ἀποφανθῇ κατὰ τῆς ὑπάρξεώς της. Ἡ διεθνὴς δουλεία συνιστᾶται εἴτε διὰ συμβάσεως μεταξὺ τῶν δύο ἐνδιαφερομένων κρατῶν, οἰκειοθελοῦς ἢ ἀναγκαστικῆς συνεπείᾳ ἀτυχοῦς πολέμου, εἴτε διὰ πραγματικῆς καὶ ἀδιακόπου ἐνασκήσεως ἢ η ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι νῦν ὁ συνήθης εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις κατὰ τὸν κανόνα, καθ' ὃν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συσταθῇ δουλεία ἄνευ τίτλου πρὸς τοῦτο. Σύστασις διεθνοῦς δουλείας ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, τουτέστι τῇ ἐκεῖθεν τῆς καλουμένης αἰγιαλίτιδος ζώνης, δὲν θὰ ἠδύνατο νομικῶς νὰ ἐννοηθῇ, διότι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα εἶναι ἐλευθέρα καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν κυριαρχίαν ἢ κυριότητα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κράτους. Ἡ διεθνὴς δουλεία ἀποσβέννυται δι' ἐγγράφου παραιτήσεως ἀπ' αὐτῆς, γενομένης ἀποδεκτῆς ἐκ μέρους τοῦ ἑτέρου κράτους, δι' ἐξαγορᾶς, διὰ συγχωνεύσεως, τουτέστι διὰ νομίμου ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου προσαρτήσεως τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἡ διεθνὴς δουλεία, εἰς τὸ ἕτερον κράτος ὑπὲρ οὗ ὑφίστατο αὕτη, διὰ ῥητῆς ἐγκαταλείψεως λόγῳ μὴ ὑπάρξεως πλέον συμφέροντος εἰς τὴν περαιτέρω ἐνάσκησιν ἢ διατήρησιν αὐτῆς καὶ ἐν γένει διὰ κανονικῆς καταγγελίας τῆς ὅλης συμβάσεως, ἥτις σὺν τοῖς ἄλλοις εἶχε συστήσει καὶ τὴν διεθνῆ δουλείαν, ἢ μόνον τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν σύστασίν της ἄρθρων τῆς συμβάσεως. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ μὴ ἐνάσκησις τῆς διεθνοῦς δουλείας ἐπὶ μακρὸν χρόνον καταργῇ ταύτην σιωπηρῶς, ἀνεπτύχθησαν διάφοροι θεωρίαι ἐπιλύσασαι τὸ ζήτημα τοῦτο ἢ καταφατικῶς ἢ ἀποφατικῶς. Ἀμφότεραι αἱ ἐκδοχαὶ ἔχουσιν ἰσχυρὰ νομικὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῶν ἀπόψεών των.

Digitized by Google

Αἱ διεθνεῖς δουλεῖαι διαιροῦνται εἰς δουλείας ἀνεκτικὰς (in patiendo) καὶ εἰς δουλείας ἀρνητικὰς (in non faciendo) Τὸ κράτος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔδαφος βαρύνει ἀνεκτικὴ δουλεία, ὑποχρεοῦται ν' ἀνέχηται ἐπ' αὐτοῦ πράξεις τινὰς ἐπὶ περιορισμῷ τῆς ἐσωτερικῆς ἐδαφικῆς αὐτοῦ κυριαρχίας, προερχομένας δὲ εἴτε ἀμέσως παρὰ τοῦ κράτους, ὑπὲρ οὗ συνέστη ἡ διεθνὴς δουλεία, εἴτε καὶ ἐμμέσως παρὰ τῶν πολιτῶν του· ὡς π. χ. κατασκευὴ σιδηροδρομικῶν, τηλεγραφικῶν ἢ τηλεφωνικῶν γραμμῶν, τελωνιακῶν ἀποθηκῶν ἢ σταθμῶν, στρατιωτικῶν ὁδῶν, γεφυρῶν· ἐλευθέρα καὶ ἀκώλυτος ἁλιεία εἰς τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ χωρικὰ ἔτι ὕδατα τοῦ δουλεύοντος κράτους, ὡς οἱ ποταμοί, ὅρμοι καὶ λιμένες, ἢ ἐντὸς τῆς καλουμένης αἰγιαλίτιδος ζώνης αὐτοῦ· καταδίωξις κακοποιῶν, λιποτακτῶν καὶ δραπετευσάντων καταδίκων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ δουλεύοντος κράτους, εἰς ὃ τυχὸν κατέφυγον· ἐνάσκησις τῆς κατὰ θάλασσαν ἀστυνομίας ἢ τῆς ὑγειονομικῆς τοιαύτης ἐν τῇ αἰγιαλίτιδι ζώνῃ κράτους ἐκ μέρους ἑτέρου τοιούτου (ὡς εἶναι τὸ ἄρθρ. 29 τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου) καὶ τὰ τούτοις παρεμφερῆ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 7 τῆς ἀπὸ 2 Ἰουλίου 1881 ἑλληνοτουρκικῆς συμβάσεως οἱ κάτοικοι τῶν εἰς τὰς παραχωρηθείσας τῇ Ἑλλάδι χώρας γειτνιαζουσῶν ἐπαρχιῶν, οἵτινες ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου εἶχον τὴν συνήθειαν ν' ἀποστέλλωσι τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων λιβάδια, βοσκὰς καὶ ἀγροκήπια, θ' ἀπελάμβανον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ ὠφελήματος τούτου. Ἐξ ἄλλου, τὸ κράτος τὸ ὁποῖον δεσμεύεται δι' ἀρνητικῆς δουλείας ἔχει παραιτηθῆ, ἐπ' ὠφελείᾳ τρίτου κράτους, τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ὅπως πράττῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του πᾶν ὅ,τι θὰ ἤθελεν ἑκάστοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐδαφικῆς αὐτοῦ ἐσωτερικῆς κυριαρχίας. Τὸ οὕτω δουλεῦον κράτος δὲν δύναται π. χ. νὰ κατασκευάσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του ἢ ἐπί τινος τμήματος αὐτοῦ φρούρια ἢ νὰ ἐπιδιορθώσῃ καὶ ἀνακαινίσῃ ὑπάρχοντα τυχὸν τοιαῦτα· δὲν δύναται νὰ μετατρέψῃ ἐμπορικόν τινα λιμένα εἰς πολεμικὸν τοιοῦτον, ὡς π. χ. προκειμένου περὶ τοῦ βελγικοῦ λιμένος τῆς Ἀμβέρσης, ὅστις κατὰ τὸ ἄρθρον 15 τῆς ἀπὸ 30 Μαΐου 1814 συνθήκης τῶν Παρισίων θὰ ἦτο τοῦ λοιποῦ μόνον ἐμπορικὸς λιμήν· δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον πολεμικῶν πλοίων εἴς τινα λιμένα αὐτοῦ ἢ εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς λιμένας του, ὡς π. χ. ὁρίζει τὸ ἄρθρον 29 τῆς ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1878 συνθήκης τοῦ Βερολίνου, καθ' ὃ δὲν θὰ ἐπετρέπετο ἡ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀντίβαρι εἴσοδος πολεμικῶν πλοίων οἱουδήποτε κράτους· δὲν δύναται νὰ ἐποικίσῃ παρὰ τὰ σύνορα ἐδαφικήν τινα περιφέρειαν. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω δουλεῖαι εἶναι ἀρνητικαί. Διεθνὴς δουλεία in faciendo (ἐν τῷ ποιεῖν) δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐμπραγμάτου ἐδαφικοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον θὰ ὑφίστατο διαρκῶς καὶ ἐπ' ἄπειρον, ὅπως εἶναι αἱ διεθνεῖς δουλεῖαι, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ἐνοχικῆς τινος ὑποχρεώσεως, συναφθείσης μεταξὺ δύο κρατῶν. Σημειωτέον ὅτι διαπρεπεῖς τινες διεθνολόγοι δὲν παραδέχονται τὸ δυνατὸν τῆς ὑπάρξεως διεθνῶν δουλειῶν ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου· καὶ τοῦτο διότι φρονοῦσιν, ὅτι αὗται, ὡς ἀποτελοῦσαι ἐμπράγματον δικαίωμα, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι θέσιν εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις, αἵτινες δὲν εἶναι βεβαίως σχέσεις ἐδάφους πρὸς ἔδαφος, ἀλλὰ κράτους πρὸς κράτος. Ὁρμώμενοι ἐκ τῆς γενικῆς ταύτης ἀρχῆς, οἱ ἐν λόγῳ διεθνολόγοι διατυποῦσι περαιτέρω τὴν γνώμην, ὅτι αἱ καλούμεναι διεθνεῖς δουλεῖαι δὲν εἶναι δουλεῖαι ἐν τῇ κυριολεκτικῇ σημασίᾳ τοῦ ὅρου λαμβανόμεναι, ἀλλ' ἁπλαῖ διεθνεῖς ὑποχρεώσεις, ἀναλαμβανόμεναι παρά τινος κράτους ἀπέναντι ἑτέρου τοιούτου.

Οἱ περισσότεροι ὅμως διεθνολόγοι παραδέχονται τὰς διεθνεῖς δουλείας μεταξὺ τῶν θεσμῶν τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἐνίοτε ἐν τῇ πρακτικῇ δὲν εἶναι νομικῶς εὔκολον νὰ καθορισθῇ σαφῶς ἂν ἔν τινι θέματι πρόκειται περὶ διεθνοῦς δουλείας, τουτέστι περὶ ἐμπραγμάτου ἐδαφικοῦ δικαιώματος, ἢ περὶ ἁπλῆς ὑποχρεώσεως συναφθείσης μεταξὺ δύο κρατῶν, τουτέστι περὶ ἐνοχικοῦ τρόπον τινὰ δικαιώματος. Βάσιν ἑδραίαν πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ διαφιλονικουμένου τούτου ζητήματος δέον ν' ἀποτελέσῃ ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ ὕπαρξις ἐδαφικοῦ χαρακτῆρος. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει πρόκειται προφανῶς περὶ διεθνοῦς δουλείας, ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ ἁπλῆς ἐνοχικῆς ὑποχρεώσεως. Ἀξιοσημείωτον τυγχάνει ὅτι καὶ τὸ ἐν Χάγῃ Μόνιμον Διαιτητικὸν Δικαστήριον προσεχώρησεν, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, εἰς τὴν ἄποψιν, ἥτις, κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, καταδικάζει τὰς διεθνεῖς δουλείας ὡς θεσμὸν τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ἐν τῇ ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου 1910 ἀποφάσει του ἐν σχέσει πρὸς τὴν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν διαφορὰν περὶ τῆς ἁλιείας εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τὸ ἐν λόγῳ δικαστήριον διετύπωσε τὴν θεωρίαν, ὅτι ἡ διεθνὴς δουλεία ἐλάχιστα ἐναρμονίζεται πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐσωτερικῆς κυριαρχίας. Τὰ δύο ἐνδιαφερόμενα κράτη εἶχον λάβει τὴν 27 Ἰανουαρίου 1909 τὴν ἀπόφασιν, ὅπως ἐπιλύσωσι τὴν διαφοράν των διὰ διαιτησίας. Αἱ διεθνεῖς συνθῆκαι καὶ συμβάσεις τῶν νεωτέρων ὡς καὶ τῶν νεωτάτων χρόνων, ἰδίᾳ δὲ αἱ περὶ εἰρήνης συνθῆκαι, περιέχουσι πλείστας ὅσας ἀνεκτικὰς ἢ ἀρνητικὰς διεθνεῖς δουλείας. Οὕτω, κατὰ τὰ ἄρθρα 13 καὶ 14 τῆς ἀπὸ 30 Μαρτίου 1856 συνθήκης περὶ εἰρήνης, συνομολογηθείσης ἐν Παρισίοις, ἡ Ρωσία ὑπεχρεοῦτο νὰ κατεδαφίσῃ τὰ ὑπάρχοντα ἐπὶ τῶν ἀκτῶν της ἐν τῷ Εὐξείνῳ φρούρια, νὰ μὴ ἀνεγείρῃ τοιαῦτα ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νὰ μὴ διατηρῇ ἐν τῇ θαλάσσῃ ταύτῃ πολεμικὸν στόλον. Ἐπωφεληθεῖσα τῆς ἥττης τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον (1870), ἔσπευσε νὰ καταγγείλῃ ὅλως αὐτοβούλως τ' ἀνωτέρω ἄρθρα, αἱ δὲ δυνάμεις, αἵτινες εἶχον ὑπογράψει τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων, συνελθοῦσαι ἐπὶ τούτῳ ἐν Λονδίνῳ, ἀνεγνώρισαν τὸ τετελεσμένον γεγονὸς καὶ ἀπήλλαξαν τὴν Ρωσίαν τῶν ἀνωτέρω δουλειῶν δι' εἰδικῆς μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ αὐτῶν συμφωνίας ἀπὸ 13 Μαρτίου 1871. Ἡ ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1878 συνθήκη τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, ἥτις καθώρισε νέαν τάξιν πραγμάτων ἐν τοῖς Βαλκανίοις, περιέχει πολλὰς διεθνεῖς δουλείας (ἄρθρ. 11, 29, 59). Ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις, ἡ ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1919 συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν ἐπέβαλεν οὐκ ὀλίγας διεθνεῖς δουλείας εἰς τὴν ἡττηθεῖσαν Γερμανίαν (ἄρθ. 42, 180, 195, 363). Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἄρθρου ἡ Γερμανία ὑπεχρεοῦτο νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ δὴ διὰ περίοδον 99 ἐτῶν τὰ ἀναγκαιοῦντα ἐδάφη εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Ἀμβούργου καὶ τοῦ Στεττίνου πρὸς ἐγκατάστασιν ἐλευθέρας τσεχοσλοβακικῆς ζώνης. Ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ συνθῆκαι περὶ εἰρήνης, αἵτινες ἐτερμάτισαν τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, περιέχουσι πολλὰς διεθνεῖς δουλείας. Ἰδίᾳ δὲ ἡ ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1923 συνθήκη τῆς Λωζάννης, δι' ἧς (ἄρθ. 13), πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ εἰς τὰς νήσους Μυτιλήνην, Χίον, Σάμον τὰ κάτωθι μέτρα: α') αἱ νῆσοι αὗται δὲν θὰ χρησιμοποιηθῶσι δι' ἐγκατάστασιν ναυτικῆς βάσεως ἢ δι' ἀνέγερσιν ὀχυρωματικοῦ τινος ἔργου· β') θ' ἀπαγορευθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν στρατιωτικὴν ἀεροπλοΐαν νὰ ὑπερίπταται τοῦ ἐδάφους τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀνατολίας, καὶ γ') αἱ ἑλληνικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις εἰς τὰς εἰρημένας νήσους θὰ περιορισθῶσιν εἰς τὸν συνήθη ἀριθμὸν τῶν διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καλουμένων, οἵτινες δύνανται νὰ ἐκγυμνάζωνται ἐπὶ τόπου, ὡς καὶ εἰς δύναμιν χωροφυλακῆς καὶ ἀστυνομίας ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ὑπάρχουσαν. Ὡσαύτως (ἄρθ. 128–136), ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὑποχρεοῦνται νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, κεχωρισμένως καὶ διηνεκῶς, τοὺς χώρους εἰς τοὺς ὁποίους εὑρίσκονται τάφοι, νεκροταφεῖα, κοιμητήρια καὶ ἀναμνηστικὰ μνημεῖα τῶν οἰκείων αὐτῶν στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν, τῶν πεσόντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ ἀποθανόντων συνεπείᾳ τῶν τραυμάτων των ἢ δυστυχημάτων ἢ ἀσθενειῶν. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία θὰ κατήρτιζον κεχωρισμένας ἐπιτροπάς, αἵτινες θὰ ἐκανόνιζον ἐπὶ τόπου πάντα τὰ σχετικὰ ζητήματα καὶ εἰς ἃς ἡ ἑλληνικὴ ἢ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις θὰ διώριζον ἀντιπροσώπους των. Αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας θ' ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ χρησιμοποιήσωσι τοὺς παραχωρουμένους χώρους, οὐδὲ νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν χρησιμοποίησίν των πρὸς σκοποὺς διαφόρους ἐκείνων, δι' οὓς παραχωροῦνται. Ἂν οἱ ἐν λόγῳ χῶροι εὑρίσκωνται πλησίον τῆς θαλάσσης, ἡ ἀκτὴ δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ παρὰ τῶν εἰρημένων κρατῶν δι' οἱονδήποτε στρατιωτικόν, ναυτικὸν ἢ ἐμπορικὸν σκοπόν. Τὰ τρία κράτη θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν φύλαξιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ κειμένων τάφων, νεκροταφείων, κοιμητηρίων καὶ ἀναμνηστικῶν μνημείων διὰ φυλάκων λαμβανομένων μεταξὺ τῶν ὑπηκόων των. Οἱ φύλακες οὗτοι θ' ἀνεγνωρίζοντο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ θὰ ἐτύγχανον τῆς συνδρομῆς των πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς προστασίας τῶν παραχωρηθέντων χώρων. Δὲν θὰ εἶχον στρατιωτικόν τινα χαρακτῆρα οἱ φύλακες, θὰ ἠδύναντο ὅμως νὰ εἶναι ὡπλισμένοι δι' ἑνὸς περιστρόφου ἢ πιστολίου αὐτομάτου πρὸς ἀτομικὴν αὐτῶν ὑπεράσπισιν (ἄρθρ. 134). Ἡ εἰδικὴ ἐπίσης σύμβασις ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1923 περὶ τοῦ καθεστῶτος τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Βοσπόρου περιέχει παράρτημα ἀναγράφον τοὺς ὅρους τῆς διόδου τῶν πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν πλοίων. Τὸ ἄρθρον 4 τοῦ παραρτήματος τούτου περιέχει τὴν διεθνῆ δουλείαν τῆς οὐδετεροποιήσεως: α') τῶν δύο ἀκτῶν τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου· β') ὅλων τῶν νήσων τῆς Προποντίδος, ἐκτὸς τῆς νήσου Καλολίμνου· καὶ γ') ἐν τῷ Αἰγαίῳ, τῶν νήσων Σαμοθράκης, Λήμνου, Ἴμβρου, Τενέδου καὶ τῶν Λαγουσῶν νήσων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 6 οὐδὲν ὀχυρωματικὸν ἔργον, οὐδεμία μόνιμος ἐγκατάστασις πυροβολικοῦ ὡς καὶ οὐδεμία ἐγκατάστασις στρατιωτικῆς, ἀεροναυτικῆς ἢ ναυτικῆς βάσεως θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὰς οὐδετεροποιουμένας κατὰ τ' ἀνωτέρω ζώνας καὶ νήσους. Οὐδεμία ἔνοπλος δύναμις θὰ ἠδύνατο νὰ σταθμεύσῃ ἐν αὐταῖς ἐκτὸς τῶν πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως ἀναγκαιουσῶν ἀστυνομικῶν δυνάμεων ἢ τῆς χωροφυλακῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fabre*, Des servitudes dans le droit international (1901). — *Schwenzner*, Begriff und wesen der Staatsservituten (1907).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—**διεθνὴς** ***ἱκανότης τῆς πολιτείας***· βλ. λ. πολιτεία *[Διεθν. Δίκ.]*

—**διεθνὴς** ***κανονισμὸς πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. συγκρούσεις.

—**διεθνὴς** ***κῶδιξ σημάτων*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. σηματολόγιον *διεθνές*.

—**διεθνὴς** ***στρατός***· βλ. λ. στρατός.

—**διεθνὴς** ***ὕμνος***. Σοσιαλιστικὸς ὕμνος, τὸ κείμενον τοῦ ὁποίου ὀφείλεται εἰς τὸν Εὐγ. Ποτιὲ καὶ ἡ μουσικὴ εἰς τὸν Ἀδόλφον ντὲ Geyter. Συνετάχθη κατὰ τὸ 1871, ἐξεδόθη δὲ τῷ 1894 ὑπὸ τοῦ σοσιαλιστοῦ Γκοσσελέν, ὅστις διὰ τοῦτο κατεδιώχθη ἐπὶ ὑποκινήσει εἰς στάσιν καὶ κατεδικάσθη εἰς ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν καὶ 100 φράγκων πρόστιμον. Ἄρχεται διὰ τῶν στίχων: «Debout! les damnés de la terre! Debout! les forçats de la faim!» καὶ εἰς τὴν ἐν χρήσει ἑλληνικὴν μετάφρασιν: «Ἐμπρὸς τῆς γῆς οἱ κολασμένοι! Τῆς πείνας σκλάβοι ἐμπρός! ἐμπρός!». Τὸ ποίημα τοῦτο, ἀπὸ τοῦ 1917, εἶναι ἐπίσημος ὕμνος τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων ὅλου τοῦ κόσμου.

—Ο

Διεθνὴς (ἡ). Ὠνομάσθησαν *Διεθνεῖς* διάφοροι πολιτικῶν κυρίως καὶ συνδικαλιστικῶν ἐπιδιώξεων ὀργανώσεις περικλείουσαι εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν ἄτομα πλειόνων μὲν ἐθνικοτήτων, ταυτιζομένων ὅμως συμφερόντων καὶ ἐργαζόμεναι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος σκοπῶν των, διὰ τῆς ἐλευθέρας καὶ ὑπεράνω τῶν ἐθνικῶν ἀντιζηλιῶν καὶ ἀνταγωνισμῶν συνεργασίας τῶν μελῶν των. Ἡ ἰδέα τῆς διεθνοῦς συνεργασίας καὶ ἡ ἵδρυσις ἐπομένως τοιούτων διεθνῶν ὀργανώσεων εἶναι κυρίως γέννημα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἀποτέλεσμα τῆς στενῆς ἐπικοινωνίας καὶ γνωριμίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν, ἡ ὁποία ἐπετεύχθη χάρις εἰς σειρὰν σημαντικῶν γεγονότων καὶ χάρις εἰς τὴν τεραστίαν πρόοδον τῆς τεχνικῆς, τὴν γενομένην ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Δι' αὐτῆς ἐπῆλθε μία ἄγνωστος ἕως τότε κοινωνικὴ διαφοροποίησις, ἡ ὁποία διῄρεσε τοὺς ἀνθρώπους διεθνῶς εἰς ὁμάδας μὲ ταυτιζόμενα συμφέροντα καὶ ἐξησθένησε τὴν ἐθνικὴν ὁμοιογένειαν καὶ συνοχὴν εἰς ὄφελος τοῦ διεθνιστικοῦ πνεύματος. Αἱ σπουδαιότεραι καὶ αἱ μεγαλυτέραν σχοῦσαι ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας διεθνεῖς ὀργανώσεις ἀποτελοῦσι δύο κυρίως κατηγορίας: τὴν κατηγορίαν τῶν *πολιτικῶν Διεθνῶν* καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν *συνδικαλιστικῶν Διεθνῶν*.

Α'. Πολιτικαὶ Διεθνεῖς. Διεθνεῖς ὀργανώσεις πολιτικοῦ περιεχομένου, ἐργατικῆς συνθέσεως καὶ σοσιαλιστικῆς γενικῶς κατευθύνσεως, καλούμεναι *Διεθνεῖς* (ὑπονοουμένων τῶν λέξεων: *Ὀργάνωσις τῶν Ἐργατῶν*) εἶναι αἱ ἑξῆς, διακρινόμεναι ἀλλήλων διὰ τακτικοῦ ἀριθμητικοῦ, ὅπερ ἔλαβον ἀναλόγως τῆς χρονικῆς σειρᾶς τῆς ἱδρύσεώς των:

1) Πρώτη Διεθνὴς («*Α' Διεθνὴς*» ἢ ἁπλῶς «*Διεθνής*»). Ἡ ἵδρυσις τῆς πρώτης Διεθνοῦς ἡ ὁποία ἔσχε τεραστίαν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ὀφείλεται εἰς τὴν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὄξυνσιν τῆς πάλης τῶν τάξεων διὰ τῆς εἰσόδου τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς του, ἡ ὁποία προεκλήθη ἐκ τῆς ἀθρόας εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν ἐν τῇ παραγωγῇ. Ἡ ἐργατικὴ τάξις ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου καὶ ἰδίᾳ ἡ τῶν οἰκονομικῶς προωδευμένων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, ὑποστᾶσα τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας τῆς μηχανοποιήσεως τῆς παραγωγῆς, ἀπετίναξε σὺν τῷ χρόνῳ τὰς ἐθνικὰς προλήψεις καὶ ἀπέκτησε συνείδησιν τάξεως ἐξωεθνικὴν καὶ διεθνιστικήν. Ἡ διεθνιστικὴ ἰδέα, ἡ ἰδέα τουτέστι τῆς ὀργανώσεως τῶν διεσκορπισμένων δυνάμεων τοῦ προλεταριάτου καὶ τῆς ὁμοσπονδιοποιήσεως τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων ἀπέκτησε θετικὴν μορφὴν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1849, μετὰ τὰ τεραστίας σημασίας γεγονότα τοῦ 1848 ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, τὰ ὁποῖα πολλὰς ἑκατόμβας ἐστοίχισαν εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν. Ἡ ἐργατικὴ τάξις βλέπουσα αὐξανόμενον τὸν κοινωνικὸν ἀνταγωνισμὸν διὰ τῶν ἀλληλοδιαδόχων οφετερισμῶν καὶ τοῦ αὔξοντος πλουτισμοῦ τῆς ἀστικῆς τάξεως, συνησθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ὑπολογίζῃ εἰς τὸ ἑξῆς εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις διὰ τὴν ἄμυναν καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεώς της. Ἤδη τὸ 1847 ὁ Κ. Μὰρξ καὶ ὁ Φρ. Ἔνγκελς εἰς τὸ περίφημον ἔργον των, τὸ «Κουμμουνιστικὸν Μανιφέστον», τὸ ὁποῖον συνέταξαν ἐν ὀνόματι τῆς Κομμουνιστικῆς Ἑνώσεως, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ συγκληθῇ ἐν Λονδίνῳ, ἔθετον τὰς βάσεις τῆς διεθνι-

Digitized by Google

στικῆς ὀργανώσεως καὶ ἔδιδον ἀνάγλυφον καὶ ἐπιγραμματικὴν τὴν ἱστορίαν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος. Ἐν τῷ μανιφέστῳ τούτῳ περιγράφεται πῶς συνεχῶς ἡ κοινωνια «διαιρεῖται σὲ δυὸ μεγάλα ἀντίθετα στρατόπεδα, σὲ δυὸ μεγάλες ἐχθρικὲς τάξεις: τὴν ἀστικὴν τάξη καὶ τὸ προλεταριᾶτο», πῶς ἡ μεγάλη βιομηχανία, τὸ πεδίον τοῦτο ἐπὶ τοῦ ὁποίου βασιλεύει κυριαρχικῶς ἡ ἀστικὴ τάξις, τὴν ἀναγκάζει νὰ ἐξευρίσκῃ διαρκῶς νέας ἀγοράς, νὰ εἰσδύῃ παντοῦ, νὰ δημιουργῇ παντοῦ μέσα συγκοινωνίας. «Μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς παγκόσμιας ἀγορᾶς ἡ ἀστικὴ ἐπέβαλε τὴν κοσμοπολιτικὴ μορφὴ στὴν παραγωγὴ ὅλων τῶν χωρῶν. Ἀφαίρεσε ἀπὸ τὴ βιομηχανία τὴν ἐθνική της ἐκδήλωση, πρᾶγμα ποῦ λύπησε πολὺ τοὺς ἀντιδραστικούς. Οἱ παλιὲς ἐθνικὲς βιομηχανίες ἐκμηδενίστηκαν ἢ πλησιάζουν νὰ ἐκμηδενιστοῦν. Παραχωροῦν τὴν θέση τους σὲ νέες βιομηχανίες, τῶν ὁποίων ἡ παραδοχὴ εἶναι γιὰ ὅλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου, σὲ βιομηχανίες ποῦ παράγουν ὄχι πιὰ μὲ ντόπιες πρῶτες ὕλες, ἀλλὰ μὲ πρῶτες ὕλες παρμένες ἀπὸ τοὺς πιὸ μακρινοὺς τόπους καὶ οἱ ὁποῖες παράγουν ὄχι πιὰ γιὰ τὴν ἐγχώρια κατανάλωση, ἀλλὰ γιὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρο. Οἱ παλιὲς ἀνάγκες, γιὰ τὶς ὁποῖες ἀρκοῦσαν τὰ ἐθνικὰ προϊόντα, ἔκαμαν τόπο σὲ νέες ἀνάγκες ποῦ ἀπαιτοῦν γιὰ τὴν ἱκανοποίησή τους τὰ προϊόντα τῶν πιὸ μακρινῶν χωρῶν καὶ τῶν πιὸ διαφορετικῶν κλιμάτων. Ἀντὶ τῆς παλιᾶς ἀπομονώσεως τῶν ἐθνῶν, ποῦ τὸ καθένα ἐπαρκοῦσε στὶς ἀνάγκες του, ἀναπτύσσεται τώρα ἕνα παγκόσμιο σύστημα ἀνταλλαγῶν ποῦ δημιουργεῖ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν μιὰ στενὴ καὶ πολύπλοκη ἀλληλοεξάρτηση. Ἡ ὑλικὴ παραγωγή, ἡ πνευματικὴ παραγωγὴ γίνονται τώρα διεθνεῖς. Τὰ πνευματικὰ ἔργα ποῦ παράγει κάθε ἔθνος εἶναι κοινὸ ἀγαθὸ γιὰ ὅλα. Ἀπὸ τὰ ἀποκλειστικὰ καὶ περιωρισμένα ἔργα ποῦ γράφτηκαν γιὰ ἕνα μόνο λαό, ἀπὸ τὶς τόσες ἐθνικὲς καὶ τοπικὲς φιλολογίες γεννιέται μιὰ παγκόσμια φιλολογία» (σελ. 26 ἑλλ. μετ.). Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀστικῆς τάξεως, ἐγίνετο καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ προλεταριάτου, τῆς τάξεως αὐτῆς τῶν νεωτέρων ἐργατῶν «ποῦ δὲν μποροῦν νὰ ζοῦνε παρὰ ὅταν βρίσκουν δουλειὰ καὶ ποῦ δὲν βρίσκουν δουλειά, παρὰ ὅταν ἡ δουλειά τους αὐξαίνει τὸ κεφάλαιο. Ἔτσι αὐτοὶ οἱ ἐργάτες ἀναγκάζονται νὰ πουλοῦν κυριολεκτικὰ τὸν ἑαυτό τους. Εἶναι ἕνα ἐμπόρευμα, ἕνα εἶδος τοῦ ἐμπορίου, ὅπως κάθε ἄλλο, καὶ δέχονται τὸν ἀντίχτυπο ὅλων τῶν φάσεων τοῦ συναγωνισμοῦ, ὅλων τῶν διακυμάνσεων τῆς ἀγορᾶς. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μηχανῶν καὶ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας ἀφαιρέσανε κάθε ἀνεξαρτησία ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῶν προλεταρίων καὶ συγχρόνως σήμερα ὁ ἐργάτης δὲν βρίσκει καμμιὰ εὐχαρίστηση στὴ δουλειά του. Ἔγινε ἕνα ἁπλὸ παράρτημα τῆς μηχανῆς καὶ δὲν τοῦ ζητοῦν παρὰ τὴν ἁπλούστερη, τὴν πειὸ μονότονη, τὴν πειὸ εὐκολομάθητη κίνηση. Οἱ ἐργάτες σήμερα δὲν στοιχίζουν παρὰ σχεδὸν μόνον αὐτὸ ποῦ τοὺς χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ διαιωνιστοῦν... Ὅσο ἀναπτύσσεται τὸ σύστημα τῶν μηχανῶν καὶ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, τόσο τὸ ποσὸ τῆς ἀπαιτουμένης ἐργασίας μεγαλώνει· ἔτσι μεγαλώνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ὡρῶν τῆς δουλειᾶς, αὐξαίνει ἡ δουλειὰ ποῦ ἀπαιτοῦν μέσα σὲ ὡρισμένο χρόνο, ἐπιταχύνεται ἡ λειτουργία τῶν μηχανῶν κλπ.» (σ. 30 ἑλλ. μετ.). «Ὅσο λιγώτερη ἱκανότητα καὶ φυσικὴ δύναμη ἀπαιτεῖ ἡ δουλειὰ τῶν χεριῶν (καὶ ἀπαιτεῖ ὁλοένα λιγώτερη ὅσο ἀναπτύσσεται ἡ νεώτερη βιομηχανία), βλέπουμε τὴ δουλειὰ τῶν γυναικῶν ν' ἀντικαθιστᾷ τὴν ἀνδρικὴ δουλειά. Οἱ διαφορὲς φύλου καὶ ἡλικίας δὲν ἔχουν πιὰ κοινωνικὴ σημασία γιὰ τὴν ἐργατικὴ τάξη. Οἱ ἐργάτες δὲν εἶναι πιὰ παρὰ ὄργανα τῆς δουλειᾶς, ποῦ τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεώς τους διαφέρουν ἀναλόγως φύλου καὶ ἡλικίας... Οἱ ὅροι τῆς ὑπάρξεως τῆς παλιᾶς κοινωνίας καταστράφηκαν ἀπὸ τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεως τοῦ προλεταριάτου. Ὁ προλετάριος δὲν ἔχει ἰδιοκτησία. Ζῇ μὲ τὴ γυναῖκά του καὶ τὰ παιδιά του σὲ σχέσεις ποῦ δὲν ἔχουν τίποτα κοινὸ μὲ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀστικῆς οἰκογενείας. Ἔχασε κάθε ἐθνικὸ χαρακτῆρα σ' αὐτὴ τὴ νεώτερη βιομηχανικὴ ἐργασία, σ' αὐτὴ τὴ νεώτερη ὑποταγὴ στὸ κεφάλαιο, ποῦ εἶναι τὸ ἴδιο στὴν Ἀγγλία καὶ στὴ Γαλλία, στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὴ Γερμανία. Οἱ νόμοι, ἡ ἠθική, ἡ θρησκεία ἀποτελοῦν γι' αὐτὸν ἀστικὲς προλήψεις, ποὺ πίσω τους κρύβονται ἄλλα τόσα ἀστικὰ συμφέροντα» (σελ. 37 ἑλλ. μετ.). Κατηγοροῦν τοὺς κομμουνιστὰς ὅτι θέλουν νὰ καταργήσουν τὴν πατρίδα, τὸ ἔθνος. Ἀλλὰ ἡ κατάργησις τοῦ ἔθνους, ὅπως καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, εἶναι ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀντικειμενικῆς ἐξελίξεως τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν. «Οἱ ἐργάτες δὲν ἔχουν πατρίδα. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς πάρῃ αὐτὸ ποῦ δὲν ἔχουν». Ἡ καπιταλιστικὴ κοινωνία περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὰ σπέρματα τῆς ἰδίας της καταστροφῆς, διότι ἡ μεγάλη βιομηχανία, προσεγγίζουσα πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἐργάτας, ὁδηγεῖ ἀναποφεύκτως εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ προλεταριάτου. Ἡ ἐργατικὴ τάξις ὀφείλει νὰ ὀργανωθῇ εἰς πολιτικὰ κόμματα τάξεως, νὰ καταργήσῃ τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν, νὰ καταστρέψῃ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἡ ὁποία εἶναι ὄργανον καταπιέσεως εἰς τὰς χεῖρας τῆς κατεχούσης αὐτὴν τάξεως, ν' ἀγωνισθῇ διὰ τὴν διεθνῆ συνεννόησιν τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων ὅλων τῶν χωρῶν. «Οἱ τάξεις ποῦ διοικοῦν ἂς τρέμουν μπροστὰ στὴν ἔκρηξη τῆς ἐπαναστάσεως! Οἱ προλετάριοι δὲν ἔχουν ἀπ' αὐτὴ νὰ χάσουν τίποτ' ἄλλο παρὰ τὰ δεσμά τους. Κι' ἔχουν νὰ κερδίσουν ἕναν κόσμον ὁλόκληρο». Οὕτω διὰ τοῦ «Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου» ἐτίθεντο διὰ πρώτην φορὰν αἱ θεωρητικαὶ βάσεις μιᾶς διεθνοῦς συνεργασίας τῆς ἐργατικῆς τάξεως.

Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος δὲν ἦτο ἀκόμη εὐνοϊκὸν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου τούτου. Ἐδέησε νὰ μεσολαβήσουν καὶ ἄλλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνετάραξαν τὸν καπιταλιστικὸν κόσμον καὶ ἐσυνειδητοποίησαν ἔτι μᾶλλον τὰ προηγμένα στρώματα τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἦσαν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἰνδικοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν Ἄγγλων κεφαλαιοκρατῶν, οἱ ἀγῶνες τῆς Β. Ἀμερικῆς διὰ τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας τῶν μαύρων, ἡ ἐξέγερσις τῆς Ἰρλανδίας, τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Πολωνίας, ἡ διάδοσις τῶν προοδευτικῶν ἰδεῶν ἐν Ρωσίᾳ διὰ τῶν Τσερνιτσέβσκι, Χέρτζεν, Μπακοῦνιν, ἡ προπαγάνδα τοῦ Μάρξ, τοῦ Λασσάλ, τοῦ Μπέμπελ, τοῦ Λίμπκνεχτ ἐν Γερμανίᾳ, ἡ ἀφύπνισις τῶν Ἄγγλων ἐργατῶν ἐκ τῆς νάρκης, ἥτις ἐπηκολούθησε τὸ μεγαλειῶδες χαρτιστικὸν κίνημα, ἡ συναίσθησις τῶν Βέλγων, Ἑλβετῶν, Ἰταλῶν, Ἱσπανῶν προλεταρίων ὅτι ἐξαπατῶνται ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων των πολιτικῶν, ἡ ἀνάνηψις τῶν Γάλλων ἐργατῶν ἀπὸ τὰς ἀποτυχίας τοῦ 1848 καὶ τοῦ 1851. Ἀπόπειραι πρὸς ἵδρυσιν διεθνοῦς ἐργατικῆς ὀργανώσεως χρονολογοῦνται καὶ πρὸ τοῦ «Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου». Ἤδη κατὰ τὸ 1843 ἡ Φ. Τριστὰν ἤθελε νὰ ἱδρύσῃ τὸν σύλλογον τῆς «Παγκοσμίου Ἑνότητος» καὶ ὡμίλει εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐργατικὴ ἑνότης» μπροσοῦράν της περὶ τοῦ διεθνισμοῦ, περὶ τῶν ἐργατικῶν συμφερόντων καὶ περὶ ὑπάρξεως πάλης τῶν τάξεων· ἐζήτει τὴν κατάργησιν ὅλων τῶν προνομίων καὶ τῶν αὐθεντιῶν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ προλεταριάτου καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς πολιτικῆς κυβερνήσεως διὰ μιᾶς διοικήσεως ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὑποκειμένης εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ καὶ ἀνακλητῆς ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ Ἰ. Ντεροιὲν ἐπίσης κατὰ τὸ 1847 διετύπωσε τὴν γνώμην νὰ συνδεθοῦν πρὸς ἀλλήλας ὅλαι αἱ ἐθνικαὶ ἐργατικαὶ ὀργανώσεις εἰς μίαν διεθνῆ ὁμοσπονδίαν καὶ νὰ συγκαλέσουν τὸ ἑπόμενον ἔτος συνέδριον ἐν Βρυξέλλαις. Τὰ γεγονότα ὅμως τοῦ 1848 ἐματαίωσαν τὴν πραγματοποίησιν τῆς προτάσεως ταύτης.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τῷ 1862 τὰ μέλη τῶν Τρέϊντ-Γιούνιονς (Trade's Unions) τῆς Ἀγγλίας ἤρχισαν νὰ συσκέπτωνται ἂν ἦτο δυνατόν, διὰ ν' ἀποφύγουν τὰς ἀποτυχίας, αἱ ὁποῖαι ἔπληττον ὅλας σχεδὸν τὰς ἀπεργίας των, νὰ δημιουργήσουν καὶ ν' ἀλληλοσυνδέσουν ἑνώσεις ἀντιστάσεως εἰς τὰς βιομηχανικὰς χώρας. Παρομοία τάσις συνενώσεως ὅλων τῶν μεμονωμένων προσπαθειῶν τῶν ἐργατῶν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου διὰ τὴν κοινήν των ἀπελευθέρωσιν εἶχε γεννηθῇ καὶ μεταξὺ τῶν Γάλλων ἐργατῶν. Τοιουτοτρόπως, ὅταν τὸ 1862 συνεκλήθη ἡ Διεθνὴς ἔκθεσις ἐν Λονδίνῳ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστάλησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Γάλλων ἐργατῶν, διεπιστώθη ταυτότης ἀντιλήψεων μεταξὺ τῶν ἐργατῶν δύο ἐκ τῶν μᾶλλον καπιταλιστικῶς προωδευμένων χωρῶν, καὶ ἐνεκαινιάσθη ἀλληλογραφία μεταξὺ αὐτῶν, ἐξ ἧς προέκυψε συστηματοποιημένη πλέον ἡ ἰδέα τῆς δημιουργίας διεθνοῦς ἐργατικῆς ἑνώσεως. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐπραγματοποιήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1864. Ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου συνεκάλεσαν ἀπὸ τῆς 25ης μέχρι τῆς 28ης Σεπτεμβρίου συνδιάσκεψιν ἐν Λονδίνῳ καὶ τὸ γεγονὸς ἑωρτάσθη τὴν ἑσπέραν τῆς 28ης δημοσίᾳ ἐν Saint-Martin's Hall. Εἰς τὴν συνδιάσκεψιν ταύτην προσεκλήθη καὶ ὁ Μὰρξ διὰ ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τοὺς Γερμανοὺς ἐργάτας. Ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις τῆς «Διεθνοῦς Ὀργανώσεως τῶν Ἐργατῶν» (International Working Men's Association) τῆς συνήθως Α' Διεθνοῦς καλουμένης. Ἐξελέγησαν ἐπίτροποι καὶ ὑποεπίτροποι διὰ νὰ συντάξουν μίαν διακήρυξιν ἀρχῶν. Εἷς ὀπαδὸς τοῦ Ματζίνι καὶ εἷς Γάλλος ἀντιπρόσωπος συνέταξαν σχέδια διακηρύξεως, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν εἰς τὸν Μὰρξ διὰ νὰ καταρτίσῃ τὸ τελικὸν κείμενον· ὁ Μὰρξ ὅμως ἀπέρριψε τὰ σχέδια καὶ συνέγραψε τὴν γνωστὴν «Ἐγκαινιαστικὴν διακήρυξιν», ἡ ὁποία περιεῖχε τὴν ἱστορίαν τῶν Ἄγγλων ἐργατῶν ἀπὸ τοῦ 1825 καὶ συνῆγεν ἐξ αὐτῆς συμπεράσματα. Η διακήρυξις τῶν ἀρχῶν τῆς Διεθνοῦς εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ἔργον τοῦ Μάρξ.

Ἡ «Ἐγκαινιαστικὴ διακήρυξις» δὲν εἶναι διπλωματικὸν δοκουμέντον συνταχθὲν διὰ ν' ἀρέσῃ ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς Γάλλους καὶ Ἄγγλους ἐργάτας· περιέχει τὴν οὐσίαν τῶν μαρξιστικῶν ἀντιλήψεων καὶ μόνον ἡ μορφὴ τῆς διατυπώσεως εἶναι προσηρμοσμένη εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν Ἄγγλων ἐργατῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ, συντάσσων αὐτὴν ἐφρόντισε νὰ σταθῇ «fortiter in re, suaviter in modo».

Ἡ Διεθνὴς διῆλθε τρία διαδοχικὰ στάδια: ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι τοῦ 1867 διετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Προυντών, ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τοῦ 1870 ἐκυριάρχησεν ἐν αὐτῇ ὁ μαρξισμός, καὶ ἀπὸ τοῦ 1871 μέχρι τοῦ τέλους της ἐκυριαρχήθη καὶ κατεστράφη τελικῶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μπακοῦνιν. Οἱ προυντωνισταὶ ὅπως καὶ οἱ μπακουνισταὶ ἀντετίθεντο κατὰ πάσης πολιτικῆς δράσεως καὶ ἦσαν ὀπαδοὶ τῆς οἰκονομικοομοσπονδιακῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας, ἀλλ' οἱ μπακουνισταὶ ἦσαν κομμουνισταί, ἐνῷ οἱ προυντωνισταὶ ἦσαν ἀντίπαλοι τοῦ κομμουνισμοῦ. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ δὲν συνεφώνουν πρὸς τὸν Μὰρξ παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἐλάμβανον ὡς βάσιν τῆς προλεταριακῆς δράσεως τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, τὸν κατηγόρουν ὅμως ὅτι ἦτο αὐταρχικὸς καὶ ὅτι ἤθελε νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του ὅλην τὴν δύναμιν τῆς Διεθνοῦς. Ἐκτὸς τῶν θεωρητικῶν τούτων διαφωνιῶν, τὴν Διεθνῆ διήρουν καὶ ἐθνικαὶ καὶ φυλετικαὶ προλήψεις. Οἱ ἀναρχικοὶ τῆς Ρωσίας καὶ τῶν λατινικῶν χωρῶν ἐθεώρουν τὸν Μὰρξ ὡς παγγερμανιστήν· ἀντιθέτως πολλοὶ μαρξισταὶ ἐθεώρουν τὸν Μπακοῦνιν ὡς πανσλαυιστήν.

Τὸ πρῶτον συνέδριον τῆς Διεθνοῦς, γενόμενον ἐν Γενεύῃ τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1866 ἀπετελεῖτο ἐξ 60 ἀντιπροσώπων, ἐξ ὧν οἱ μὲν Γάλλοι ἀντεπροσώπευον τὰς μουτουαλιστικὰς ἰδέας, οἱ Ἄγγλοι ἔβλεπον τὴν Διεθνῆ πρὸ πάντων ὡς μέσον πάλης κατὰ τῶν ἐργοδοτῶν, καὶ μόνον οἱ Γερμανοὶ ὑπεστήριζον τὰς κομμουνιστικὰς ἀρχάς. Αἱ συζητήσεις ἔγιναν μὲ τόνον μετριοπαθῆ. Τὸ συνέδριον ἀπέφυγε νὰ υἱοθετήσῃ σχέδιον κοινωνικῆς ἀναδιοργανώσεως καὶ νὰ ἐκφρασθῇ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς θρησκείας· συνέταξε ψήφισμα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πολωνίας, ἐζήτησε τὴν καθιέρωσιν ὀκταώρου ἐργασίας, τὸν διακανονισμὸν τῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων, τὴν μεταρρύθμισιν τῶν φόρων καὶ τὴν κατάργησιν τῶν μονίμων στρατῶν. Τὸ δεύτερον συνέδριον ἔγινεν ἐν Λωζάννῃ ἀπὸ τῆς 2ας μέχρι τῆς 8ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1867. Κατ' αὐτὸ διεξάγεται ἀγὼν μεταξὺ τῶν κομμουνιστῶν καὶ τῶν συνεργατιστῶν. Οἱ Γερμανοί, οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Βέλγοι ἀντιπρόσωποι εἶναι ὀπαδοὶ τῆς κολλεκτιβιστικῆς ἰδιοκτησίας, ἐνῷ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοὶ ὑποστηρίζουν τὴν ἀτομικήν. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ψηφίζονται ἀντιφατικαὶ ἀποφάσεις, ἱκανοποιοῦσαι ἀμφοτέρας τὰς μερίδας. Κατὰ τὸ τρίτον συνέδριον, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν Βρυξέλλαις ἀπὸ τῆς 5 μέχρι τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1868 μὲ 98 ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἑλβετίας, ἐξετάζεται καὶ πάλιν τὸ ζήτημα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τίθεται διὰ πρώτην φορὰν τὸ πρόβλημα τῆς γενικῆς ἀπεργίας, ὡς μέσου ἀντιστάσεως κατὰ τῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους κηρύσσουν τὰ κεφαλαιοκρατικὰ κράτη διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῶν κυριάρχων τάξεων.

Κατὰ τὸ 1869 ἡ Διεθνὴς φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης της. Κάθε ἀπεργία τῆς ἐπρομήθευε καὶ νέα μέλη, ἐνῷ οἱ ἐργοδόται ἐφαίνοντο περισσότερον διατεθειμένοι διὰ συμφιλίωσιν καὶ ἐδείκνυον ἐμπράκτως τὸν φόβον των ἀπὸ τὴν νέαν ταύτην δύναμιν. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ἐργατῶν ηὔξανε καταπληκτικῶς. Αἱ ὁμάδες ἐπολλαπλασιάζοντο πανταχοῦ: ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Βελγίῳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐν Ἡν. Πολιτείαις, ἐν Καλιφορνίᾳ. Ἡ ὀργάνωσις διέθετεν εἰς ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις ὄργανα, τὰ ὁποῖα διέδιδον τὰς σοσιαλιστικὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν συνεδρίων. Εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βασιλείας (τέταρτον), τὸ ὁποῖον συνεκροτήθη ἀπὸ τῆς 5 μέχρι τῆς 12 Σεπτεμβρίου 1869 συνεζητήθη ἐκ νέου τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἐψηφίσθη ἀπόφασις περὶ καταργήσεως, μὲ μεγάλην πλειοψηφίαν. Ὁ ἀκολουθήσας πόλεμος τοῦ 1870 ἠμπόδισε τὴν σύγκλησιν τοῦ πέμπτου συνεδρίου, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐν Παρισίοις. Ἡ Διεθνὴς περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ δημοσιεύσῃ διακήρυξιν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1871) ἡ πρώτη Διεθνὴς δίδει τὴν ἀποφασιστικήν της μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἔπεσεν ἐνδόξως, λαβοῦσα ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν Κομμούναν τῶν Παρισίων. Εἰς τὴν κεντρικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Κομμούνας ἐξελέγησαν πολλὰ μέλη τῆς Διεθνοῦς. Ἐκ τῶν 79 μελῶν τῆς Κομμούνας τὰ 20 ἦσαν μέλη τῆς Διεθνοῦς παλαιότερα τοῦ συνεδρίου τῶν Βρυξελλῶν. Ἐκ τῶν λοιπῶν μελῶν μόνον 7 διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Διεθνῆ. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦσαν νεώτερα μέλη τῆς Διεθνοῦς. Ἡ ἐπίδρασις τῆς Διεθνοῦς καὶ πρὸ πάντων τῆς κομμουνιστικῆς πτέρυγος αὐτῆς ἐπὶ τῶν γεγονότων τῶν διαδραματισθέντων ἀπὸ τῆς 18 Μαρτίου μέχρι τῆς 25 Μαΐου 1871 δὲν εἶναι μικρά. Τὰ μέλη τῆς Διεθνοῦς καὶ οἱ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν διατελοῦντες ἐργάται τῶν Παρισίων ἐπλήρωσαν μὲ τὸ αἷμά των τὴν ἐπιδίωξιν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἀρχῶν τῆς Διεθνοῦς. Μετὰ τὸ 1871 ἡ Διεθνὴς συνεκάλεσε συνέδριά τινα δευτερευούσης σημασίας καὶ ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ. Ἤδη τῷ 1872 διῃρέθη εἰς δύο καὶ ἡ διαίρεσις αὕτη ὠξύνθη ἔτι μᾶλλον ἐν Γενεύῃ τῷ 1873. Θεωρητικαὶ καὶ προσωπικαὶ διαφωνίαι μεταξὺ τῶν δύο κολοσσῶν τῆς Διεθνοῦς, τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Μπακοῦνιν, ἐπέφεραν πλῆρες σχίσμα εἰς τοὺς κόλπους τῆς Διεθνοῦς, ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀναλάβῃ ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Κομμούνας

Digitized by Google

καὶ ἐπέσπευσαν τὴν διάλυσίν της. Τὸ γενικὸν συμβούλιον αὐτῆς, ἀπογοητευμένον ἐκ τῆς ἐν Εὐρώπῃ καταστάσεως, μετέφερε τὴν ἕδραν του εἰς Νέαν Ὑόρκην, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναζωογόνησίν της, διότι τῷ 1876 ἡ ὀργάνωσις διελύθη ὁριστικῶς.

Ἀλλ' ἂν ἡ Διεθνὴς ἐξηφανίσθη ὡς ὀργάνωσις, δὲν ἔπαυσαν νὰ διαδίδωνται αἱ ἀρχαί της εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Ὁ διεθνισμός, δεσμὸς κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων, ἀπέβη κατόπιν διδασκαλία· ὁ δεσμὸς διεκόπη, ἀλλ' ἡ διδασκαλία διετηρήθη καὶ ἐξηκολούθησε ν' ἀποκτᾷ προσηλύτους. Ὁ διεθνισμὸς ἐχρησίμευσεν ἄλλωστε καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν κοινότητος ἀντιλήψεων, ἐπιδιώξεων καὶ αἰσθημάτων, ἡ ὁποία μετά τινα ἔτη ἐγέννησε τὴν νέαν διεθνῆ ὀργάνωσιν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Β' Διεθνής*.

2) Δευτέρα Διεθνὴς («*Β' Διεθνής*»). Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Α' Διεθνοῦς ἔγιναν ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι πρὸς δημιουργίαν νέας ἑνιαίας διεθνοῦς ὀργανώσεως, ἡ ὁποία νὰ περιλαμβάνῃ τὰς διαφόρους κατὰ χώρας σοσιαλιστικὰς ὀργανώσεις. Αἱ δύο σπουδαιότεραι ἐκ τῶν ἀποπειρῶν τούτων ὑπῆρξαν ἡ κατὰ τὸ 1889 σχηματισθεῖσα Β Διεθνής, ἥτις διελύθη κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τοῦ 1914, ἀναδιωργανώθη δὲ κατόπιν ὑπὸ ἠκρωτηριασμένην μορφήν, καὶ ἡ Γ' Διεθνής, ἥτις ἐδημιουργήθη τῷ 1919 ἐπὶ ἐπαναστατικωτέρων βάσεων.

Κατὰ τὴν περίοδον ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὴν κατάρρευσιν τῆς Α' Διεθνοῦς, ἡ τοπικὴ ἐργατικὴ καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ κίνησις ηὔξησαν χωριστὰ εἰς ἑκάστην χώραν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ διαρκὴς διεθνὴς δεσμός, ἀλλὰ μόνον τυχαῖαι ἐπὶ τούτῳ (ad hoc) Διεθνεῖς διασκέψεις ἐργασίας. Αἱ διασκέψεις αὗται συνεκαλοῦντο ἀπὸ τὰ διάφορα συνερχόμενα σωματεῖα.

Τὸ ἐπίσημον δελτίον τοῦ Διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ γραφείου παρέχει τὸν ἑξῆς κατάλογον τῶν διασκέψεων τούτων: 1876 Βέρνη, 1877 Γάνδη, 1881 Κόϊρ, 1883 Παρίσιοι, 1886 Παρίσιοι, 1888 Λονδῖνον. Τῷ 1889 ἐγένετο νέον βῆμα διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Διεθνοῦς συνεδρίου τῶν Παρισίων, ὅπως τὰ διεθνῆ συνέδρια εἰς τὸ μέλλον συνέρχωνται περιοδικῶς. Τὸ συνέδριον τῶν Παρισίων ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπετελέσθη ἀπὸ δύο χωριστὰ συνελθούσας διασκέψεις, τῆς μιᾶς μαρξιστικῆς καὶ τῆς ἄλλης ποσσιμπιλιστικῆς ἢ μετριοπαθοῦς. Κατόπιν ἔλαβον χώραν ἡνωμένα συνέδρια ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1891, ἐν Ζυρίχῃ τῷ 1893 καὶ ἐν Λονδίνῳ τῷ 1896. Ὡς ἔτος ἱδρύσεως καὶ ἀφετηρίας τῆς Β' Διεθνοῦς λαμβάνεται κυρίως τὸ 1889.

Μέχρις ὅμως τοῦ 1900, ὁπότε ἔλαβε χώραν τὸ ἐν Παρισίοις συνέδριον, δὲν εἶχε ψηφισθῆ ὡρισμένος καταστατικὸς χάρτης τῆς νέας Διεθνοῦς. Τὸ συνέδριον τοῦ 1900 ἵδρυσεν ἓν Διεθνὲς σοσιασιαλιστικὸν γραφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀντεπροσωπεύοντο πάντα τὰ συνεργαζόμενα τμήματα ἑκάστου ἔθνους, καθὼς καὶ μίαν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπήν, ἕνα μισθωτὸν γραμματέα καὶ ἓν κεντρικὸν γραφεῖον. Τὰ μέλη τοῦ Διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ γραφείου ὤφειλον νὰ συνέρχωνται ἅπαξ τοῦ ἔτους, ἢ συχνότερον, εἰς περίπτωσιν ἐπειγούσης ἀνάγκης. Τὸ κεντρικὸν γραφεῖον εἶχεν ἕδραν τὰς Βρυξέλλας, ὁ δὲ πρόεδρος, ὁ γραμματεὺς καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπή, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ διαρκὴς ἐργασία τῆς Διεθνοῦς, ἀπετελέσθησαν ἀπὸ μέλη τοῦ βελγικοῦ τμήματος. Εἰς τὸ αὐτὸ συνέδριον τῶν Παρισίων τοῦ 1900 ἐψηφίσθησαν καὶ οἱ ὁριστικοὶ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐγένοντο δεκτὰ τὰ μέλη.

Τὸ ἀκόλουθον συνέδριον ὑπὸ τὸν νέον κανονισμὸν συνῆλθεν εἰς τὸ Ἄμστερνταμ τῷ 1904, ἐν Στουτγάρδῃ τῷ 1907 καὶ ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1910. Εἰδικὴ διάσκεψις συνῆλθεν ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1912, ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τοῦ κινδύνου τῆς συμμετοχῆς τῶν μεγάλων δυνάμεων ἐν τῷ Βαλκανικῷ πολέμῳ. Τὸ ἑπόμενον τακτικὸν συνέδριον ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ ἐν Βιέννῃ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 ἀλλ' ἡ σύνοδος αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη συνεπείᾳ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Συνεπῶς τὸ τελευταῖον συνέδριον τῆς Β' Διεθνοῦς ὑπῆρξε τὸ ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1910. Εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο προσῆλθον 896 ἀντιπρόσωποι 23 ἐθνοτήτων. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν συνεργαζομένων ἐθνικοτήτων μετὰ τοῦ Διεθνοῦς γραφείου κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἦτο 28, τὰ δὲ μέλη ἀνήρχοντο εἰς 12 ἑκατομμύρια.

Ἡ προπολεμικὴ Διεθνὴς ὑπῆρξε μία μεγάλη ὀργάνωσις, μὲ δυσαναλόγως πενιχρὰ ἀποτελέσματα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διέθετεν. Ἐν τούτοις ἡ πραγματικὴ αὕτη δύναμις ἐφάνη εἰς τὰ τμήματα ἑκάστου ἔθνους, ἐνῷ ἐν τῷ συνόλῳ δὲν ἐσημειώθησαν νέαι προσχωρήσεις ἢ ἑνώσεις. Τὸ ἔγγραφον τοῦ συμβιβασμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη αὕτη ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν δύο διασκέψεων τῶν Παρισίων τοῦ 1889, ἐξετυπώθη καὶ διενεμήθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δύο κεφαλαιώδεις διαφοραὶ ἀπησχόλουν τὴν προσοχὴν αὐτῆς κατὰ τὰ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔτη· Ἡ μία ἦτο τὸ ζήτημα τῆς σοσιαλιστικῆς συμμετοχῆς εἰς μὴ σοσιαλιστικὰς κυβερνήσεις. Ἡ ἄλλη ἦτο τὸ ζήτημα τῆς δράσεως τῆς Διεθνοῦς εἰς τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου. Εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν δύο τούτων ζητημάτων κατέστη δυνατὸν νὰ δοθῇ σαφὴς ἀπάντησις, καίτοι καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἐψηφίσθησαν κοπιώδεις ἀποφάσεις. Ἡ ἀπόφασις περὶ ὑπουργικῆς συνεργασίας τῶν σοσιαλιστῶν ἐλήφθη εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Ἄμστερνταμ τῷ 1904 καὶ ἀναφέρει ὅτι: «ἡ σοσιαλδημοκρατία δὲν δύναται νὰ λάβῃ μέρος εἰς κυβέρνησιν ἀστικοῦ καθεστῶτος, τῆς ἀποφάσεως ταύτης σχετιζομένης πρὸς τὸ ψήφισμα Κάουτσκι τὸ γινόμενον δεκτὸν κατὰ τὸ ἐν Παρισίοις Διεθνὲς συνέδριον τοῦ 1900».

Τὸ ψήφισμα τοῦτο, καθ' ἑαυτό, φαίνεται κατηγορηματικόν. Ἀλλ' ἡ προσθήκη εἰς τὸ τέλος εἰσάγει μίαν κεκαλυμμένην ἐπιφύλαξιν, ἐπειδὴ ἡ ἀπόφασις τοῦ 1900 εἶχεν ἐγκρίνει τὴν ἐξαιρετικὴν πρόσληψιν ἑνὸς σοσιαλιστοῦ ὡς ὑπουργοῦ, καὶ ταύτην ὡς «ἀναγκαστικὸν μέτρον προσκαίρου καὶ ἐξαιρετικοῦ χαρακτῆρος». Τὸ ψήφισμα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ πολέμου ἦτο κατὰ πολὺ σπουδαιότερον. Ἐπανελήφθη εἰς τὸ συνέδριον Στουτγάρδης τῷ 1907 καὶ ἐπανῆλθεν ἐγκριθὲν καὶ εἰς τὸ συνέδριον τῆς Κοπεγχάγης τῷ 1910. Τὸ ψήφισμα τοῦτο περιέχει τὴν ἀκόλουθον δήλωσιν: «Ἐν περιπτώσει ἀπειλῆς ἐκρήξεως πολέμου, τὸ καθῆκον τῶν ἐργαζομένων τάξεων εἰς τὰς ἐνδιαφερομένας χώρας καὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀντιπροσωπειῶν των, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου ὡς μέσου συντονισμοῦ τῆς δράσεώς των, εἶναι ὅπως μεταχειρισθοῦν πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς πρόληψιν τοῦ πολέμου, δι' ὅλων τῶν μέσων τὰ ὁποῖα φαίνονται εἰς αὐτοὺς κατάλληλα, καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ὀξύτητα τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ τὴν γενικὴν πολιτικὴν κατάστασιν... Ἐὰν μολαταῦτα ὁ πόλεμος ἐκραγῇ, καθῆκον αὐτῶν εἶναι ὅπως ἐπέμβουν νὰ φθάσῃ οὗτος ταχέως εἰς τὸ τέρμα καὶ μὲ ὅλας αὐτῶν τὰς δυνάμεις νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν κρίσιν τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐν τῷ πολέμῳ, ὅπως ἐξεγείρουν τὰς μάζας τοῦ λαοῦ ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ ἐπισπεύσουν τὴν πτῶσιν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς κυριαρχίας». Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐθεωρήθη καὶ πάλιν ὡς ὁριστικόν. Ἀλλ' εἰς τὸ συνέδριον τῆς Κοπεγχάγης ὑπεβλήθη πρότασις ὑπὲρ κηρύξεως γενικῆς ἀπεργίας εἰς περίπτωσιν πολέμου, ἡ ὁποία ὅμως ἀπερρίφθη διὰ ψήφων 131 κατὰ 51, δοθεισῶν ὁδηγιῶν εἰς τὸ Διεθνὲς γραφεῖον, ὅπως παραπέμψῃ ταύτην εἰς τὰ κατὰ χώρας τμήματα, διὰ νὰ ἀναφέρουν τὰς παρατηρήσεις των. Ἡ συνδικαλιστικὴ Διεθνὴς ἠρνήθη ἀμέσως πᾶσαν συζήτησιν ἐπὶ τῆς προτάσεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι αὕτη ἀπετέλει πολιτικὸν ζήτημα ἐνδιαφέρον μόνον τὴν Β' Διεθνῆ. Τὸ Διεθνὲς γραφεῖον, συμφώνως πρὸς τὰς ληφθείσας ὁδηγίας, ἀπέστειλε σχετικὰς ἐγκυκλίους τῷ 1910 πρὸς τὰ κατὰ χώρας τμήματα μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως ἀναφέρουν σχετικῶς. Μέχρι τοῦ 1912 ἔλαβεν ἐν ὅλῳ τέσσαρας ἀπαντήσεις: α) ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴν Ἀρμενικὴν Ὁμοσπονδίαν, β) ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Σηκουάνα, γ) ἀπὸ τὰς κεντρικὰς ἑνώσεις καὶ τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα τῆς Δανίας καὶ δ) ἀπὸ τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα τῆς Φινλανδίας. Τῷ 1912 ἡ Διεθνὴς γραμματεία ἀπέστειλεν ἐκ νέου ἐγκυκλίους πρὸς τὰ κατὰ χώρα τμήματα, τονίζουσα τὸ ἐπεῖγον τῆς ὑποθέσεως, ἐπειδὴ ἐπλησίαζεν ὁ Αὔγουστος τοῦ 1914 (τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης). Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὑρίσκετο ἡ θέσις τῶν ζητημάτων πρὸ τοῦ πολέμου.

Ἡ κατάρρευσις τῆς Διεθνοῦς κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου τοῦ 1914 ἐξέπληξε τόσον τοὺς ἐκτὸς τῆς Διεθνοῦς, ὅσον καὶ τοὺς ἔχοντας σχέσιν μὲ αὐτήν. Ἡ Διεθνής, παρὰ τὸ μέγεθος τῶν βλέψεών της, ἐν τῇ πραγματικότητι, ἀπετέλει χαλαρὰν συνομοσπονδίαν πολιτικῶν κομμάτων, ἄνευ ἰσχυρᾶς κεντρικῆς διευθυνούσης ἀρχῆς. Κατὰ τὸν Κ. Χυύσμανς, τὸν γραμματέα τῆς Διεθνοῦς, ὁ ὁποῖος περιέγραψεν αὐτὴν ὅπως τὴν εὗρηκε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναλήψεως ὑπ' αὐτοῦ τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1904, ἡ Διεθνὴς δὲν ἦτο ἄλλο παρὰ ἓν «γραμματοκιβώτιον καὶ μία ταχυδρομικὴ διεύθυνσις, ἓν ἁπλοῦν μέσον συγκοινωνίας, ἄνευ ἰσχύος καὶ ἄνευ πραγματικῆς ἐπιρροῆς». Ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ἀπέδειξεν ὅτι τὰ κατὰ χώρας τμήματα ἦσαν ἰσχυρότερα ἀπὸ τὴν Διεθνῆ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν Σερβίᾳ, ἐν τῇ χώρᾳ ἡ ὁποία πρώτη ὑπέστη τὴν εἰσβολήν, τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τῆς Διεθνοῦς καὶ κατεψήφισε τὰς πολεμικὰς πιστώσεις. Ἀλλὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ δὲν εὗρε μιμητάς. Τὰ σημαντικώτερα ἐκ τῶν ἐνδιαφερομένων κατὰ χώρας τμημάτων (ἐξαιρέσει τῆς Ρωσίας), τὸ βρεττανικόν, τὸ γαλλικόν, τὸ βελγικὸν καὶ τὸ γερμανικόν, ἡνώθησαν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς «ἐθνικῆς ἀμύνης». Ἀντίδρασιν ἐξεδήλωσαν μόνον αἱ μειονοψηφίαι εἰς ἑκάστην τῶν χωρῶν τούτων, ἀποτελούμεναι ἀπὸ τοὺς ἐπαναστατικοὺς σοσιαλιστὰς τῶν ἄκρων ἢ ἀπὸ τοὺς εἰρηνοφίλους σοσιαλιστάς. Ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου ὑπῆρξε, συνεπῶς, ἡ διάσπασις τῆς Διεθνοῦς εἰς δύο τμήματα, εἰς τὸ ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὸ κατὰ τοῦ πολέμου. Ἡ διεθνὴς γραμματεία μετεφέρθη εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Καὶ προσελήφθησαν εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν ἀναπληρωματικὰ μέλη ἀπὸ τὸ ὁλλανδικὸν τμῆμα. Ἐπηκολούθησε περίοδος συνδιασκέψεων γενομένων χωριστὰ δι' ἕκαστον τμῆμα. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1915 οἱ οὐδέτεροι σοσιαλισταὶ συνῆλθον εἰς τὴν Κοπεγχάγην καὶ ἐξέδωσαν προκήρυξιν πρὸς τοὺς ἐμπολέμους σοσιαλιστὰς ὅπως ἐνεργήσουν πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 οἱ σύμμαχοι σοσιαλισταὶ συνῆλθον ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐνέκριναν ψήφισμα τονίζον τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1915 οἱ σοσιαλισταὶ τῶν κεντρικῶν δυνάμεων συνῆλθον ἐν Βιέννῃ καὶ ἐνέκριναν ψηφίσματα ἀναβάλλοντα οἱανδήποτε ἀπόφασιν μετὰ τὸν πόλεμον. Πᾶσαι αἱ διασκέψεις αὗται ἐγένοντο ἐν γνώσει καὶ μὲ τὴν ἔγκρισιν τῆς Διεθνοῦς ἐκτελεστικῆς, ἥτις προσεπάθησε διὰ διαπραγματεύσεων νὰ προλειάνῃ τὸ ἔδαφος ἑνὸς γενικοῦ συνεδρίου. Τὸν Σεπτέμβριον ὅμως τοῦ 1915 οἱ ἀντιπολεμικοὶ σοσιαλισταὶ συνέλεξαν ἀρκετὰ ἔγγραφα εἰς χεῖράς των καὶ συνῆλθον εἰς ἀνεπίσημον σοσιαλιστικὴν διάσκεψιν εἰς τὸ Τσίμμερβαλντ τῆς Ἑλβετίας. Ἡ διάσκεψις αὕτη ἐξέλεξε Διαρκῆ ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπήν, ἥτις ὑπῆρξε σιωπηρῶς, καίτοι χωρὶς νὰ εἶναι τοῦτο ἡ ἀρχική της πρόθεσις, ἀντίπαλος πρὸς τὸ ἐπίσημον Γραφεῖον. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐγένετο ἐμφανέστερος, ὅταν ἔλαβε χώραν δευτέρα διάσκεψις ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὸ Κίνταλ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1916, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐπαναστατικὸν τμῆμα τῶν ἀντιπολεμικῶν σοσιαλιστῶν ἤρχισε νὰ παίζῃ πρωτεύοντα ρόλον.

Ἡ κατάστασις ἔλαβε νέαν τροπὴν συνεπείᾳ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως τὸν Μάρτιον τοῦ 1917. Τὰ σοβιὲτ τῆς Πετρουπόλεως μετὰ τῆς ὁλλανδοσκανδιναυϊκῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη πρὸς ἐνέργειαν ἐκ μέρους τοῦ γραφείου, ἀπηύθυναν πρόσκλησιν πρὸς σύγκλησιν γενικῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς διασκέψεως εἰς τὴν Στοκχόλμην. Ἡ πρόσκλησις ἐγένετο δεκτὴ ὑφ' ὅλων τῶν κυριωτέρων τμημάτων, συμπεριλαμβανομένων τοῦ βρεττανικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καὶ τῶν Γερμανῶν καὶ Αὐστριακῶν σοσιαλιστῶν. Ἀλλὰ κατόπιν παρατεταμένης κρίσεως ἡ ἄρνησις τῆς παραχωρήσεως διαβατηρίων ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς καὶ γαλλικῆς κυβερνήσεως ἔκαμε νὰ ναυαγήσῃ τὸ σχέδιον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Τσίμμερβαλντ συνῆλθε χωριστὰ ἐν Στοκχόλμῃ καὶ τέλος ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν μιᾶς νέας Διεθνοῦς. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 ἔλαβε χώραν μία διασυμμαχικὴ σοσιαλιστικὴ διάσκεψις, ἥτις συνέταξε δήλωσιν περὶ τῶν σκοπῶν τοῦ πολέμου καὶ ἀνεκοίνωσε ταύτην εἰς τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα τῶν κεντρικῶν δυνάμεων. Αἱ ἀπαντήσεις τούτων ἐλήφθησαν τὸ θέρος τοῦ 1918, αἱ διαπραγματεύσεις δὲ ἐξηκολούθησαν ἐπὶ τῆς γραμμῆς ταύτης κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνακωχῆς.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἐγένοντο διαβήματα πρὸς ἀνασύστασιν τῆς Διεθνοῦς ὑπὸ τὴν αἰγίδα μιᾶς ἐπιτροπῆς ἐκλεγείσης ὑπὸ τῆς διασυμμαχικῆς σοσιαλιστικῆς καὶ ἐργατικῆς Διασκέψεως τοῦ Μαρτίου 1918. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀποτελεσθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ἀλμπὲρ - Τομᾶς, Χέντερσον καὶ Βαντερβέλντε, ἐνεργοῦσα δὲ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Κ. Χούυσμανς, γραμματέως τῆς Διεθνοῦς, ἀπηύθυνε προσκλήσεις πρὸς σύγκλησιν προκαταρκτικῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς καὶ ἐργατικῆς διασκέψεως ἐν Βέρνῃ, κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε συνέλθει ἡ ἐπίσημος διάσκεψις τῆς εἰρήνης. Ἡ διάσκεψις τῆς Βέρνης ἔλαβε χώραν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1919, προσῆλθον δὲ κατ' αὐτὴν οἱ ἀντιπρόσωποι 26 ἐθνῶν. Τμήματά τινα τῆς ἀριστερᾶς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν τὸ κόμμα τῶν Ρώσων κομμουνιστῶν (ὅπερ ἀπέστειλεν ἀμέσως προσκλήσεις πρὸς σύγκλησιν χωριστῆς διασκέψεως καὶ ἵδρυσιν νέας Διεθνοῦς καὶ τὰ ἐπίσημα κόμματα τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἑλβετίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ρουμανίας ἠρνήθησαν νὰ μετάσχουν. Ἡ διάσκεψις τῆς Βέρνης, καίτοι δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς διάσκεψις τῆς Β' Διεθνοῦς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προέλευσίν της καὶ τὴν σύνθεσίν της, ἔλαβεν ἀποφάσεις πρὸς ἐπανίδρυσιν τῆς Διεθνοῦς διὰ τῆς συγκλήσεως γενικοῦ συνεδρίου τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ ἐξέλεξε πρὸς τοῦτο ειδικὴν διαρκῆ ἐπιτροπήν. Ἡ διάσκεψις ἐνέκρινεν ἐπίσης ψηφίσματα ὑπὲρ μιᾶς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν βασιζομένης ἐπὶ δικαίας εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν καὶ ὑπὲρ διεθνοῦς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Αἱ εὐθῦναι τοῦ πολέμου καὶ ὁ μπολσεβικισμὸς προεκάλεσαν σφοδρὰς συζητήσεις. Αἱ περὶ τῶν εὐθυνῶν παρεπέμφθησαν εἰς τὴν ἑπομένην διάσκεψιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν μπολσεβικισμόν, τὸ ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατηγγέλλετο ἡ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» καὶ ἐκηρύσσετο ἡ δημοκρατία, ὡς τὸ μόνον δυνατὸν μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἔλαβε τὴν πλειοψηφίαν. Ἀλλ' ἡ διάσκεψις ἀπεφάσισεν, ὅπως ἀναβληθῇ ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις μέχρι τῆς ἀποστολῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν Ρωσίαν (διὰ τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἐδόθησαν διαβατήρια). Ἡ διαρκὴς ἐπιτροπὴ ἡ ἐκλεγεῖσα ὑπὸ τῆς διασκέψεως τῆς Βέρνης, συνῆλθεν εἰς τὸ Ἄμστερνταμ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1919 καὶ εἰς τὴν Λουκέρνην τὸν Αὔγουστον τοῦ 1919. Ἔλαβε δὲ ἀποφάσεις, ὅπως τὸ πρῶτον γενικὸν μεταπολεμικὸν συνέδριον γίνῃ ἐν Γενεύῃ

Digitized by Google

τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1920 καὶ συνέταξε τὸν προσωρινὸν κανονισμὸν αὐτοῦ.

Αἱ ἐμφανισθεῖσαι ὅμως δυσχέρειαι πρὸς σύγκλησιν τοῦ συνεδρίου τῆς Γενεύης, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν αὐξάνουσαν ὁλονὲν ἰσχὺν τῆς Γ' ἢ κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς, καὶ ἡ διαρκὴς διαρροὴ τῶν τμημάτων τῆς Β' Διεθνοῦς ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀναβολὴν τοῦ συνεδρίου τούτου διὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1920. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκλήσεως τοῦ συνεδρίου τῆς Γενεύης τὸν Αὔγουστον τοῦ 1920, ἡ Β Διεθνὴς ἀντεπροσώπευεν ἐν τῇ πραγματικότητι τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῆς διεθνοῦς ἐργατικῆς κινήσεως, καίτοι ἐδέχετο ἀκόμη εἰς τοὺς κόλπους της πάσας τὰς ἐργατικὰς καὶ σοσιαλιστικὰς ὀργανώσεις. Ἡ μεγαλυτέρα δύναμις αὐτῆς ἔκειτο εἰς τὸ βρεττανικὸν ἐργατικὸν κόμμα καὶ εἰς τοὺς Γερμανοὺς σοσιαλιστὰς τῆς πλειοψηφίας, μετὰ τῶν κομμάτων μικρῶν τινων κρατῶν, ὡς τὸ τῆς Σουηδίας, τῆς Δανίας, τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας. Τὰ ἐπίσημα κόμματα τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἑλβετίας, τῆς Νορβηγίας, τὰ Βαλκάνια, ἡ Οὐκρανία καὶ ἡ Ρωσία ἐγκατέλειψαν αὐτήν, ὅπως καὶ οἱ ἀνεξάρτητοι Γερμανοὶ σοσιαλισταί, ἐνῷ ἐκ τῶν βρεττανικῶν σοσιαλιστικῶν ὀργανώσεων μόνον ἡ Φαβιανὴ ἑταιρεία (Fabian Society) παρέμεινε μετ' αὐτῆς. Ἡ διάσκεψις τῆς Γενεύης ἐψήφισε κατὰ πρῶτον τὸν τακτικὸν κανονισμὸν τῆς Διεθνοῦς καὶ συνέταξε τὸ πρόγραμμα αὐτῆς μετὰ μεμετρημένης φρασεολογίας ἀπὸ πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἀκολουθεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν πολιτικὴν γραμμήν, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς «Φαβιανὸς σοσιαλισμός» (Fabian socialism), ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ἐν εὐρείᾳ κλίμακι τοῦ ἐλέγχου τῶν ἐργατῶν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ.

Τὸ συνέδριον τῆς Γενεύης συνέστησεν ἐπίσης τὴν μεταφορὰν τῆς γραμματείας εἰς Λονδῖνον, ἀνετέθη δὲ εἰς τὸ βρεττανικὸν τμῆμα, ὅπως ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν κατὰ χώρας σοσιαλιστικῶν καὶ ἐργατικῶν σωματείων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὸ συνέδριον, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ προσχώρησίς των. Κατόπιν τούτου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1920 συνεστήθη μία ἐπιτροπὴ διαπραγματεύσεων, ἀποτελεσθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἀρθοῦρον Χένδερσον, Τ. Τόμας, Ράμσεϋ Μακντόναλντ καὶ Γκόσλιμ. Ἔκτοτε ἡ Β' Διεθνής, ἐπιτυχοῦσα πλήρη τὴν ἀναδιοργάνωσίν της, ἀπέκτησε σὺν τῷ χρόνῳ τὴν παλαιὰν ἰσχύν της καὶ κατέστη μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πολιτικῶν ὀργανώσεων τοῦ κόσμου.

3) Τρίτη ἢ Κομμουνιστικὴ Διεθνὴς (*«Γ' Διεθνής»*). Η ἵδρυσις τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ρωσίᾳ. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (1914) ἡ ἀπέναντι αὐτοῦ στάσις τῆς Β' Διεθνοῦς, ἡ ὁποία ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος μετεπήδησεν ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς ἀρνήσεως εἰς τὴν ἔμπρακτον ὑποστήριξιν τοῦ πολέμου διὰ τῆς δημιουργίας τῆς περιφήμου θεωρίας τῆς «ἐθνικῆς ἀμύνης», δυσηρέστησε τοὺς ἄκρους σοσιαλιστὰς τῶν διαφόρων κομμάτων τῆς Διεθνοῦς, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον διέβλεπον ἁπλῶς ἕνα ἀμείλικτον ἀγῶνα μεταξὺ τῶν καπιταλιστικῶν κρατῶν διὰ τὴν διανομὴν τῶν σφαιρῶν ἐπιρροῆς καὶ τῶν ἀγορῶν τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἡ ἐργατικὴ τάξις θὰ ἐξήρχετο συντετριμμένη καὶ ζημιωμένη. Ἕνεκα τούτου, ἤδη ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου, ἤρχισαν συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν ἀριστερῶν τῆς Β' Διεθνοῦς πρὸς συνέχισιν τοῦ διεθνιστικοῦ σοσιαλιστικοῦ ἀγῶνος καὶ ἐπαναστατικὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ μαρξισμοῦ, τὸν ὁποῖον τόσον ἐπονειδίστως κατεπρόδιδεν εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἡ Β' Διεθνής. Αἱ συνεννοήσεις αὗται κατέληξαν εἰς τὴν σύγκλησιν ἐν Τσίμμερβαλντ τῆς Ἑλβετίας διασκέψεως (9—12 Σεπτεμβρίου 1915), τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ὁποίας ἀνέλαβε τὸ ἰταλικὸν σοσιαλιστικὸν κόμμα. Κατὰ τὴν διάσκεψιν ταύτην, καθ' ἣν ἀντεπροσωπεύθησαν ὅλαι αἱ ἐμπόλεμοι χῶραι (πλὴν τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ἄγγλων ἀντιπροσώπων μὴ ἐπιτυχόντων τὴν ἐπικύρωσιν τῶν διαβατηρίων των) καὶ αἱ σπουδαιότεραι τῶν οὐδετέρων, ἐπεκράτησαν μετριοπαθεῖς πως τάσεις, ὁπωσδήποτε ὅμως ἀριστερώτεραι τῶν τῆς Β' Διεθνοῦς, καὶ ἐξεδόθη προκήρυξις εἰρηνευτική, καλοῦσα τοὺς ἐργάτας ν' ἀπαιτήσουν ἄμεσον κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, παρὰ τὰς προσπαθείας τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, ἡ ὁποία, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ν. Λένιν τελοῦσα, ἐζήτει τὴν ἀνάληψιν ἐπαναστατικῆς δράσεως ὑπὸ τῶν ἐργατῶν πρὸς μετατροπὴν τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου εἰς ἐμφύλιον καὶ ἵδρυσιν νέας Διεθνοῦς εἰς ἀντικατάστασιν τῆς Β', ἡ ὁποία εἶχεν «ἀποθάνει», κατὰ τὴν περίφημον φράσιν τοῦ Λένιν. Τὴν διάσκεψιν τοῦ Τσίμμερβαλντ ἠκολούθησε δευτέρα διάσκεψις ἐν Κίνταλ τῆς Ἑλβετίας (Ἀπρίλιος 1916), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπεκράτησαν τελείως οἱ ἀριστεροὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ρώσων μπολσεβίκων. Οὕτως αἱ δύο αὗται διασκέψεις δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς προπαρασκευαστικαὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Γ' Διεθνοῦς.

Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ ρωσικοῦ μετώπου καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὀκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως (1917) ἐν Ρωσίᾳ, ἐνισχύθησαν ἔτι μᾶλλον αἱ ἀριστεραὶ τάσεις χάρις εἰς τὴν μετοβολὴν τῆς θεωρίας εἰς πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπιτύχει οἱ Ρῶσοι μπολσεβῖκοι. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1919 συνῆλθεν ἐν Μόσχᾳ, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ ρωσικοῦ μπολσεβικικοῦ κόμματος, τὸ ἱδρυτικὸν συνέδριον τῆς Γ' Διεθνοῦς, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν τὸ ρωσικὸν κόμμα, τὸ νορβηγικὸν ἐργατικὸν κόμμα, ὁ γερμανικὸς ὅμιλος τοῦ «Σπαρτάκου» καὶ ἄλλα μικρότερα κόμματα καὶ ὁμάδες. Τὸ συνέδριον ἵδρυσε τὴν Γ' Διεθνῆ, ἐπεκύρωσε τὰς κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα πράξεις τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Τσίμμερβαλντ καὶ ἐξέδωκε προκήρυξιν καθορίζουσαν τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ προγράμματος της νέας ὀργανώσεως. Κατὰ τὸ μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου συνεδρίου τῆς Γ' Διεθνοῦς διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα παρετηρήθη μεγάλη ζύμωσις μεταξὺ τῶν διαφόρων σοσιαλιστικῶν κομμάτων ὑπὲρ τῆς Γ' Διεθνοῦς, ἡ ὁποία εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς τὸ γεγονός, ὅτι ἱδρύθη τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ρωσικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, ὅπερ, νικηφόρον πλέον, εἶχε καταλάβει τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ 1/6 τῆς ὑδρογείου καὶ ἠγωνίζετο ἐναντίον ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἱδρυτικὸν συνέδριον τῆς Διεθνοῦς δὲν εἶχεν ὁρίσει ἀκριβεῖς ὅρους διὰ τὴν παραδοχὴν τῶν κομμάτων εἰς τὴν Γ' Διεθνῆ. Κατὰ τὸ 1919 εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας δὲν ὑπῆρχον παρὰ τάσεις μόνον καὶ ὁμάδες κομμουνιστικαί. Τὸ δεύτερον συνέδριον συνῆλθεν ὑπὸ ὅλως διαφορετικὰς συνθήκας. Εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας ὑπῆρχον τώρα ὄχι μόνον τάσεις καὶ ὁμάδες, ἀλλὰ καὶ κομμουνιστικὰ κόμματα καὶ ὀργανώσεις. Κόμματα καὶ ὅμιλοι καὶ ὁμάδες, ἀνήκοντα προηγουμένως εἰς τὴν Β' Διεθνῆ, ἐξέφραζον τὴν ἐπιθυμίαν προσχωρήσεως εἰς τὴν Γ'. Τοιουτοτρόπως ὅμως ἡ Κομμουνιστικὴ Διεθνὴς διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ πλημμυρήσῃ ἀπὸ ἀώρους ἰδεολογικῶς ὁμάδας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ἀκόμη κόψει κάθε δεσμὸν πρὸς τὴν Β' Διεθνῆ καὶ διετήρουν πολλὰ μεταρρυθμιστικὰ σοσιαλρεφορμιστικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπέκρυπτον πολλοὺς κινδύνους διὰ τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἀδιαλλαξίαν τῆς Γ' Διεθνοῦς. Ἕνεκα τούτου τὸ δεύτερον συνέδριον ἠναγκάσθη νὰ ὁρίσῃ τοὺς ὅρους παραδοχῆς νέων κομμάτων καὶ νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὰ προσχωρήσαντα ἤδη κόμματα τὰς ὑποχρεώσεις των. Οἱ ὅροι οὗτοι, 21 τὸν ἀριθμόν, διεχώρισαν ὁριστικῶς πλέον τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Β' ἀπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς Γ' Διεθνοῦς. Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦτο ἐψηφίσθησαν θέσεις ἐπὶ τῶν βασικῶν καθηκόντων τῆς Διεθνοῦς, ἐπὶ τοῦ ρόλου τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος εἰς τὴν προλεταριακὴν ἐπανάστασιν, ἐπὶ τῶν συνδικάτων καὶ τῶν ἐπιτροπῶν ἐργοστασίων, ἐπὶ τῶν ὅρων ὑφ' οὓς δύνανται νὰ ἱδρυθοῦν Σοβιὲτ ἐργατικῶν ἀντιπροσώπων, ἐπὶ τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων καὶ τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ, ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ, ἀποικιακοῦ καὶ ἀγροτικοῦ ζητήματος καὶ ἐψηφίσθη τὸ καταστατικὸν τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς, καθ' ὃ «ἡ νέα Διεθνὴς Ἕνωσις τῶν ἐργατῶν ἱδρύεται γιὰ νὰ ὀργανώσῃ μιὰ συνολικὴ δράση τοῦ προλεταριάτου τῶν διαφόρων χωρῶν, ποῦ θ' ἀποβλέπῃ σ' ἕνα μοναδικὸ σκοπό, δηλαδὴ στὸ γκρέμισμα τοῦ καπιταλισμοῦ, στὴν ἐγκαθίδρυση τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου καὶ μιᾶς διεθνοῦς δημοκρατίας τῶν Σοβιὲτ γιὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴ κατάργηση τῶν τάξεων καὶ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ, ποῦ εἶναι τὸ πρῶτο σκαλοπάτι τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας». (*«Ἡ Κομ. Διεθν.»* ἑλλ. μετ. (1921) σ. 103). Τοὺς 21 ὅρους, κατόπιν πολλῶν συζητήσεων, παρεδέχθη καὶ τὸ ἑλληνικὸν Σοσιαλιστικὸν Ἐργατικὸν Κομμουνιστικὸν) κόμμα, καὶ προσεχώρησεν εἰς τὴν Γ' Διεθνῆ.

Ἡ Κομμουνιστικὴ Διεθνὴς διακρίνεται διὰ τὴν μαχητικότητα, τὴν αὐστηρὰν πειθαρχίαν καὶ τὸν μέγαν συγκεντρωτισμόν της, ὁ ὁποῖος τῆς δίδει ἑνότητα καὶ εὐκολίαν κινήσεων. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεώς της, ὁπότε τὰ ἐκ τοῦ πολέμου δεινὰ ἦσαν καταφανέστερα καὶ ἡ κατάστασις τῶν πνευμάτων ἐπαναστατική, διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὸ παγκόσμιον κοινωνικὸν κίνημα, αὐξάνουσα διαρκῶς τὴν ἐπιρροήν της. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, καὶ λόγῳ τῆς ἀποτυχίας τῶν κομμουνιστικῶν κινημάτων τῆς Γερμανίας, τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, καὶ λόγῳ τῆς μερικῆς σταθεροποιήσεως τοῦ καπιταλισμοῦ, ἡ ὁποία προὐκάλεσε κατάπτωσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ φρονήματος, ἡ ἐπιρροὴ τῆς Γ' Διεθνοῦς ἠλαττώθη πρὸς ὄφελος τῆς Β', ἡ ὁποία, πλὴν τῶν ἄλλων μεταπολεμικῶν σχετικῶν ἐπιτυχιῶν της, ἔχει καὶ τὴν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ἄνοδον τοῦ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντος ἀγγλικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος (1929). Ἐν τῷ μεταξύ, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λένιν (1924), ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ διευθύνων νοῦς τῆς Γ' Διεθνοῦς, ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτῆς ἐγεννήθησαν τεράστιαι θεωρητικαὶ διαφωνίαι ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς μίαν μόνην χώραν καὶ τῆς ἀκολουθητέας μετὰ τὴν σταθεροποίησιν τοῦ καπιταλισμοῦ τακτικῆς ὑπὸ τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ ἐπικράτησις τῶν δεξιωτέρων στοιχείων ὑπὸ τὸν Ι. Στάλιν καὶ ἡ διαγραφὴ καὶ ἐξορία τῶν ἀριστερωτέρων ὑπὸ τὸν Λ. Τρότσκυ.

4) Διεθνὴς τῆς Βιέννης (ἡ κληθεῖσα *«2 ½ Διεθνής»*). Μετὰ τὴν χρεοκοπίαν τῆς Β' Διεθνοῦς, σοσιαλιστικά τινα κόμματα τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, τὰ ὁποῖα δὲν ἤθελον νὰ παραμείνουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Β', ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ προσχωρήσουν εἰς τὴν Γ' (Κομμουνιστικὴν) Διεθνῆ, συνῆλθον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1920 εἰς διάσκεψιν ἐν Βέρνῃ καὶ ὠργάνωσαν συνέδριον ἐν Βιέννῃ (22—27 Φεβρουαρίου 1921), καθ' ὃ ἱδρύθη ἡ «Διεθνὴς Ἕνωσις τῶν Σοσιαλιστικῶν Κομμάτων», ἡ καλουμένη *2 ½ Διεθνής*, ἥτις, μὴ ἀποκλείουσα τὴν χρησιμοποίησιν τῆς βίας ἀπὸ τὰς μεθόδους τῆς πάλης, ἐπεδίωκε τὴν ἑνοποίησιν τῶν σοσιαλιστικῶν δυνάμεων. Ἡ Διεθνὴς αὕτη συνεκάλεσε κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1921 συνέλευσιν ἐν Ἄμστερνταμ πρὸς καταρτισμὸν σχεδίου σοσιαλιστικῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν ὑπὸ τοῦ πολέμου καταστραφέντων ἐθνῶν. Μὲ τὸν αὐτὸν σκοπὸν συνῆλθεν ἐν Φραγκφούρτῃ (8—11 Ἰουλίου 1921) τὸ κεντρικὸν αὐτῆς γραφεῖον. Ἐπίσης ἡ Διεθνὴς τῆς Βιέννης ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκλήσεως κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1922 ἐν Βερολίνῳ κοινῆς διασκέψεως ἐκ 10 ἀντιπροσώπων τῆς Β' Διεθνοῦς, 10 τῆς Κομμουνιστικῆς καὶ 10 τῆς συγκαλεσάσης. Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη συνῆλθε μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἑνοποιήσεως τῆς δράσεως τοῦ παγκοσμίου προλεταριάτου καὶ ἐτερμάτισε τὰς ἐργασίας της διορίσασα ἐννεαμελῆ ἐπιτροπὴν (3 ἐξ ἑκάστης Διεθνοῦς), ἐπιφορτισμένην τὴν σύγκλησιν νέων συνδιασκέψεων. Μετ' ὀλίγον ὅμως, διαπιστωθείσης πλήρους διαφωνίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, διελύθη αὕτη, ἡ δὲ Διεθνὴς τὸν Μάϊον τοῦ 1923 ἡνώθη μετὰ τῆς Β' Διεθνοῦς.

Β'. Συνδικαλιστικαὶ καὶ ἄλλαι Διεθνεῖς. Διεθνεῖς ὀργανώσεις συνδικαλιστικοῦ ἢ ἄλλου μὴ πολιτικοῦ περιεχομένου εἶναι αἱ ἑξῆς, τὰς ὁποίας ἀναφέρομεν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἱδρύσεως.

1) Διεθνὴς τῶν μεταφορῶν. Διεθνὴς συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις, περιλαμβάνουσα τὰς ἐθνικὰς ὁμοσπονδίας τῶν ἐργατῶν μεταφορᾶς (ναυτεργάται, σιδηροδρομικοί, τροχιοδρομικοὶ κλπ.), ἱδρυθεῖσα κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1896 καὶ ἀνασυσταθεῖσα μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1919. Ἕδρα αὐτῆς εἶναι τὸ Ἄμστερνταμ.

2) Διεθνὴς τοῦ Ἄμστερνταμ. Ἡ συνδικαλιστικὴ Διεθνὴς τοῦ Ἄμστερνταμ, περιλαμβάνουσα τὰς ἐθνικὰς ἐργατικὰς συνομοσπονδίας, ἱδρύθη κατόπιν σειρᾶς συνδιασκέψεων, καθ' ἃς οἱ γραμματεῖς ἑκάστης συνδικαλιστικῆς ὀργανώσεως ἀνεκοίνουν πρὸς ἀλλήλους τὴν κατάστασιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως τῆς χώρας των. Οὕτω συνεκλήθησαν τοιαῦται συνδιασκέψεις ἐν Παρισίοις τῷ 1900, ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1901, ἐν Στουτγάρτῃ τῷ 1902 καὶ ἐν Δουβλίνῳ τῷ 1903. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην συνδιάσκεψιν, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ ἱδρυτικὴ τῆς Διεθνοῦς, ἀπεφασίσθη ἡ ἐκλογὴ διεθνοῦς συνδικαλιστικοῦ γραφείου. Τῷ 1905 ἐν Ἄμστερνταμ καθωρίσθη σαφῶς τὸ πεδίον δράσεως τῆς Διεθνοῦς. Κατόπιν εἰς τὰ διάφορα συνέδρια, τὰ ὁποῖα συνεκλήθησαν μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (ἐν Χριστιανίᾳ 1907, ἐν Παρισίοις 1909, ἐν Βουδαπέστῃ 1912, ἐν Ζυρίχῃ 1913), συνεζητήθησαν πλεῖστα συνδικαλιστικὰ προβλήματα. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου συνεκλήθησαν διασυμμαχικαὶ συνδιασκέψεις ἐν Λονδίνῳ τῷ 1915 καὶ ἐν Λήντς τῷ 1916, ἕως οὗ κατὰ Φεβρουάριον 1919 συνεκροτήθη ἐν Βέρνῃ τὸ ἀναδιοργανωτικὸν συνέδριον αὐτῆς, αἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου συνεπληρώθησαν διὰ τοῦ ἐπίσης ἀναδιοργανωτικοῦ κατὰ Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν Ἄμστερνταμ συγκληθέντος συνεδρίου. Ἡ συνδικαλιστικὴ αὕτη διεθνὴς εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα ἐργατικὴ ὀργάνωσις τοῦ κόσμου, ἀριθμοῦσα 14 περίπου ἑκατομμύρια μελῶν.

3) Διεθνὴς τῶν Χριστιανῶν ἐργατῶν. Αἱ βάσεις τῆς διεθνοῦς ταύτης ὀργανώσεως τῶν χριστιανικῶν συνδικάτων ἐτέθησαν ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς διεθνοῦς συνεδρίου, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ 1919 πρωτοβουλίᾳ Γερμανῶν καθολικῶν, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν 600.000 ἐργατῶν. Τὸ δεύτερον συνέδριον τῆς Διεθνοῦς ταύτης ἐγένετο ἐν Χάγῃ τὴν 15 Ἰουνίου 1920, μετέσχον δ' αὐτοῦ ἀντιπρόσωποι ἐννέα χωρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Γερμανοὶ ἀντεπροσώπευον 1.250 000 Χριστιανῶν ἐργατῶν. Ἕδρα τοῦ γραφείου τῆς Διεθνοῦς εἶναι ἡ Οὐτρέχτη.

4) Διεθνὴς τῶν ἐργατῶν τῆς Παιδείας. Ἡ διεθνὴς αὕτη συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις τῶν λειτουργῶν τῆς κατωτάτης καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἱδρύθη ἐν Βορδὼ τῷ 1919, ἐμπνέεται δὲ ὑπὸ ἐπαναστατικῶν ἀρχῶν, παραδεχομένη τὴν πάλην τῶν τάξεων καὶ ἀγωνιζομένη κατὰ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, τῶν κινδύνων τοῦ πολέμου καὶ τοῦ φασισμοῦ. Συγκεντροῦσα περὶ τὰς 800 000 μελῶν συγκαλεῖ συνέδρια, ὧν τὸ πέμπτον συνῆλθε τῷ 1928 ἐν Λειψίᾳ. Τὰ μέλη αὐτῆς εἶναι ὠργανωμένα εἰς τὰς χώρας των

Digitized by Google

κατὰ τμήματα ἢ ὁμάδας. Ὁμὰς τῆς Διεθνοῦς τῶν ἐργατῶν τῆς Παιδείας ὑπάρχει καὶ ἐν Ἑλλάδι.

5) Ἐρυθρὰ Συνδικαλιστικὴ Διεθνής. Διεθνὴς συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις περιλαμβάνουσα ὅλους τοὺς ὠργανωμένους κομμουνιστὰς ἐργάτας τοῦ κόσμου. Ἱδρύθη κατόπιν σειρᾶς συνδιασκέψεων ὀργανωθεισῶν ὑπὸ τῆς Γ' Διεθνοῦς. Τῶν συνδιασκέψεων τούτων μετέσχον δι' ἀντιπροσώπων οἱ ἐπαγγελματικῶς ὠργανωμένοι κομμουνισταὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν ἐγένετο τὴν 16ην Ἰουνίου 1920 ἐν Μόσχᾳ καὶ συνεκλήθη ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γραφείου τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς. Τὴν 15ην Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο νέα συνδιάσκεψις καὶ τέλος τὸν Ἰούλιον (3—19) τοῦ 1919 συνεκλήθη ἐν Μόσχᾳ τὸ ἱδρυτικὸν συνέδριον. Τὸ δεύτερον συνέδριον ἐγένετο τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1922. Τῆς Διεθνοῦς ταύτης, ἡ ὁποία σκοπεῖ τὸν ἐπαναστατικὸν συνδυασμὸν τῶν ἀμέσων διεκδικήσεων τῆς ἐργατικῆς τάξεως πρὸς τὰς γενικωτέρας πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς αὐτῆς ἐπιδιώξεις, μετέχουν ὀργανώσεις περιλαμβάνουσαι 6.500.000 ξένων ἐργατῶν καὶ τὰ 9.000.000 τῶν Ρώσων ἐργατῶν.

6) Διεθνὴς Ἐργατικὴ Βοήθεια. Διεθνὴς ἀλληλοβοηθητικὴ οἰκονομικὴ ἐργατικὴ ὀργάνωσις, σκοποῦσα τὴν ὑποστήριξιν καὶ περίθαλψιν τῶν ἐκ τῶν ἀπεργιῶν ἢ καταδιώξεων πασχόντων ἐργατῶν καὶ ἱδρυθεῖσα τῷ 1921 ἐν Βερολίνῳ, ἐξ ἀφορμῆς τῆς μαστιζούσης τότε τὴν Ρωσίαν πείνης. Ὀργανικῶς ἡ Διεθνὴ Ἐργατικὴ Βοήθεια ἀνήκει εἰς τὴν Ἐρυθρὰν Συνδικαλιστικὴν Διεθνῆ καὶ περιλαμβάνει περὶ τὰ 15.000.000 μελῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Tcherkesoff*, Les precurseurs de l'Internationale.—*P. Renaudel*, L'Internationale à Berne. —*E. Fribourg*, L'Association internationale des travailleurs.—*E de Laveleye*, Le Socialisme contemporain.—*E. Guyon*, L' internationale et le Socialisme.—*Villetard*, Histoire de l'internationale (Paris 1871).—*Testut*, L'Internationale (Paris 1871).—*O. Vorke*, Secret history of the international (London 1871).—*G. Guéroult*, Les théories de l'Internationale (1872).—*J. Rae*, Contemporary Socialisme.—*B. Malon*, L' internationale, son histoire et ses principes (Paris 1895).—*P. Jaeck*, L'Internationale (1904).—*J. Guillaume*, L'Internationale Documents et Souvenirs, 1861—1878. τ. 4 (1905 - 1910).—*A. W. Humphrey*, international Sosialism and the War (1915).—*W. E. Walling*, The Socialist and the War (1915).—*R W. Postgate*, The International during the War (1918).—*R. P. Dutt*, The two Internationals (1920).—*R. W. Postgate*, The Worker's International (1920).—Ἡ Κομμουνιστικὴ Διεθνής, Οἱ θέσεις καὶ τὸ καταστατικὸ τῆς Κ. Δ., ὅπως ψηφίστηκαν στὸ Β' Συνέδριο τῆς Πετρουπόλεως-Μόσχας (ἑλλ. μετ. Ἀθῆναι 1921).—*Κ. Μὰρξ—Φ. Ἔνγκελς*, Τὸ Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο ἔκδ. 6' (Ἀθῆναι 1921).—*Γ. Ζηνόβιεφ*, Τί εἶναι Ἰμπεριαλισμός; (Ἀθῆναι 1921).—*G. Zinoviev*, International au Travail (1923).—*Α. Λοζόφσκυ*. Τὸ πρόγραμμα δράσεως τῆς Κόκκινης Ἐπαγγελματικῆς Διεθνοῦς (Ἀθῆναι 1924).—*E. Varga κλπ.*, Les Partis Social-Démocrates (Paris 1926).—*M. Beer*, Karl Marx, sa vie, son oeuvre (Paris 1926). Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

διεθνικότης, *—ητος* (ἡ)· διεθνότης (βλ. λ.).

διεθνισμὸς (ὁ)· τὸ δόγμα τῆς διεθνοῦς συνεννοήσεως, εἴτε ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ πεδίου, εἴτε, ἰδίως, ἐπὶ τῶν πολιτικοκοινωνικῶν ζητημάτων.

διεθνιστὴς (ὁ)· ὁ ἀποδεχόμενος τὸ δόγμα τοῦ διεθνισμοῦ.

διεθνολογία (ἡ)· ὁ κλάδος τῆς Νομικῆς ἐπιστήμης, ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὸ Διεθνὲς δίκαιον καὶ τὰ διεθνῆ ζητήματα.

διεθνολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὸ Διεθνὲς δίκαιον καὶ τὰ διεθνῆ ζητήματα ἀσχολούμενος.

διεθνοποίησις, *—εως* (ἡ)· ἡ μεταβολὴ τοῦ ἐθνικοῦ, τοῦ κρατικοῦ, εἰς διεθνές, εἰς κοινὸν πάντων τῶν ἐθνῶν: ἡ «διεθνοποίησις τοῦ Δουνάβεως».

διεθνοποιῶ (*—έω*)· ποιῶ τι διεθνές, μεταβάλλω τι ἐθνικὸν ἢ κρατικὸν εἰς διεθνές.

διειδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· διαφανής, διαυγής.—Ἐπίρρ. *διειδῶς*.

διείρω· ἐμβάλλω διὰ μέσου, προσαρμόζω ἐν τῷ μεταξύ, συναρμολογῶ· || (ναυτ.) διαπερῶ σχοινίον διὰ τῆς ὀπῆς ἐντρόχου, τροχίλου πόρπης ἢ λοβοῦ.

διείσδυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ μέσου εἴσδυσις, εἰσχώρησις, εἰσπήδησις.

διεισδύω· εἰσδύω διὰ μέσου, εἰσβάλλω, εἰσχωρῶ.

διεκβάλλω· ἐκβάλλω τι ἐκ τοῦ μέσου, ἀπορρίπτω τι ἔξω.

διεκδίκησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀμφισβήτησις πράγματος ἢ δικαιώματος κατεχομένου: «διεκδίκησις κατοχῆς,—κυριότητος».

— (*Ἀστ. Δίκ.*) Καλεῖται *διεκδίκησις* (Vindicatio) ἡ ἐπὶ προσβολῆς ὡρισμένων κυρίως *ἀπολύτων δικαιωμάτων* ἐνέργεια τοῦ δικαιούχου, στρεφομένη κατὰ τοῦ προσβαλόντος ὡρισμένου προσώπου καὶ σκοποῦσα τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματος καὶ τὴν κατάπαυσιν τῆς προσβολῆς.

Συνήθως ἡ διεκδίκησις ἀσκεῖται δι' ἀγωγῆς, τὸ κυριώτερον δ' εἶδος τοιαύτης ἀγωγῆς εἶναι ἡ προστατευτικὴ τῆς κυριότητος διεκδικητικὴ *ἀγωγὴ* (βλ. λ.), ἐγειρομένη ὑπὸ τοῦ κυρίου καὶ μὴ κατόχου τοῦ πράγματος κατὰ τοῦ αὐθαιρέτως κατέχοντος αὐτὸ μὴ κυρίου.

Ἕτερα εἴδη διεκδικήσεως εἶναι κυρίως ἡ vindicatio caduci, μὴ ἰσχύουσα σήμερον (βλ. λ. προσαύξησις), ἡ διεκδίκησις κληρονομίας (βλ. λ. κλήρου ἀξίωσις), ἡ διεκδίκησις τέκνων (βλ. λ. πατρικὴ *ἐξουσία*), ἡ διεκδίκησις ἐνεχύρου (βλ λ. ἐνέχυρον), ἡ διεκδίκησις δουλείας (βλ. λ δουλεῖαι), ἡ vindicatio libertatis (βλ. λ. ἐλευθέρωσις *δούλου*) κλπ. Δ.Φ.Π.

διεκδικητὴς (ὁ)· ὁ διεκδικῶν, ὁ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀμφισβητῶν τι: «ὁ διεκδικητὴς τῆς κληρονομίας», «εἶναι πολλοὶ διεκδικηταὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος».

διεκδικητικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς διεκδίκησιν

—**διεκδικητικὴ** *ἀγωγὴ* (Rei vindicatio) (*Ἀστ Δίκ.*). Καλεῖται οὕτως ἡ *ἐμπράγματος ἀγωγὴ* πρὸς προστασίαν τῆς κυριότητος ἐν περιπτώσει ὁλικῆς αὐθαιρέτου προσβολῆς ταύτης ὑπὸ τρίτου, ἐρειδομένη δὲ ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος τοῦ ἐνάγοντος.

I.—Γενικὰ περὶ προστασίας τῆς κυριότητος. Ἐκτὸς τῆς *διεκδικητικῆς ἀγωγῆς*, ὁ κύριος τοῦ πράγματος πρὸς προστασίαν τῆς κυριότητός του ἐν περιπτώσει προσβολῆς ταύτης κέκτηται καὶ ἄλλας ἀγωγάς, καὶ δὴ τὴν ἀρνητικὴν *ἀγωγὴν* (βλ. λ.) καὶ τὴν πουβλικιανὴν *ἀγωγὴν* (βλ. λ.). Ἐκ τῶν δύο ὅμως τούτων ἀγωγῶν ἐκείνη μὲν δίδεται ἐν περιπτώσει μερικῆς προσβολῆς τῆς κυριότητος, αὕτη δὲ ἐρείδεται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος τοῦ ἐνάγοντος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τούτου πρὸς νομὴν τοῦ πράγματος.

Τέλος ὁ κύριος τοῦ πράγματος δύναται πρὸς προστασίαν τῆς κυριότητός του νὰ ποιήσηται χρῆσιν καὶ ἐνοχικῶν (προσωπικῶν) ἀγωγῶν ὡς π.χ. τῶν ἐκ τῆς *μισθώσεως* ἢ τοῦ *χρησιδανείου* ἢ τῆς *παρακαταθήκης* κτλ., ἐν ᾗ περιπτώσει εἶχεν ἐκμισθώσει τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἐναγόμενον, ἢ χρησιδανείσει τοῦτο εἰς αὐτὸν ἢ τέλος παρακαταθέσει τοῦτο παρὰ τούτῳ κτλ. Ἐν ταῖς περιπτώσεσιν ὅμως ταύταις ἡ ἀγωγή, ὡς προσωπική, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπαιτεῖ προγενεστέραν σχέσιν ἐνοχικὴν τοῦ ἐνάγοντος μετὰ τοῦ ἐναγομένου, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ἔχει τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς, οἷα ἡ διεκδικητικὴ (βλ. λ. ἀγωγή).

Μεταξὺ πλειόνων ἀγωγῶν ὁ κύριος ἔχει, κατὰ τὸ ἐξειλιγμένον Ρωμαϊκὸν δίκαιον, δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ τὴν κατὰ τὰς περιστάσεις προτιμοτέραν (βλ. καὶ λ. ἰδιοκτησία, κυριότης).

II.—Προαπαιτούμενα τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς. Ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἐγείρεται ὑπὸ τοῦ κυρίου καὶ μὴ κατόχου τοῦ πράγματος κατὰ τοῦ μὴ κυρίου καὶ αὐθαιρέτως κατέχοντος αὐτό. Ειδικώτερον παρατηροῦμεν:

Α') Ὁ ἐνάγων ὀφείλει νὰ ἐπικαλεσθῇ καί, ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῆς ἀγωγῆς του ἐκ μέρους τοῦ ἐναγομένου, ν' ἀποδείξῃ τὸ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς δικαίωμά του κυριότητος ἐπὶ τοῦ πράγματος καὶ δὴ τὸν τρόπον τῆς κτήσεως αὐτοῦ (ἐνεργητικὴ νομιμοποίησις, βλ. λ). Ἐν περιπτώσει παραγώγου κτήσεως τῆς κυριότητος πρέπει νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν τῇ ἀγωγῇ καὶ ν' ἀποδειχθῶσι τὰ πραγματικὰ περιστατικά, δι' ὧν μετεβιβάσθη ἡ κυριότης οὐ μόνον εἰς τὸν ἐνάγοντα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς προκτήτορας αὐτοῦ, μέχρις οὗ φθάσωμεν εἰς πρωτότυπον κτῆσιν κυριότητος. Λόγῳ τῆς δυσχερείας τῆς ἀποδείξεως ταύτης (probatio diabolica· πρβλ. Π. 41, 1, 20 πρ.) προτιμᾶται τῆς διεκδικητικῆς ἡ πουβλικιανὴ ἀγωγή, ἢ τίθεται αὕτη παρ' ἐκείνῃ ἐπικουρικῶς. Εἰς τὰς νεωτέρας νομοθεσίας ἡ ἀπόδειξις τῆς κυριότητος εἶναι συνήθως ὀλιγώτερον δυσχερὴς (πρβλ. Γερμ. κώδ. § § 891 καὶ 1006 —Γαλλ. κώδ. ἄρθρα 2276 καὶ 2280 κτλ).

Β') Ἐναγόμενος εἶναι ὁ μὴ κύριος καὶ νομεὺς (possessor· βλ. λ. νομὴ) τοῦ πράγματος. Τὴν νομὴν τοῦ ἐναγομένου *(παθητικὴ νομιμοποίησις)* ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ὁ ἐνάγων. Νομίμως οὐχ ἧττον ἐνάγεται καὶ ὁ ἁπλοῦς κάτοχος (detentor) τοῦ πράγματος (πρβλ. Π. 6, 1, 9.— ἄρθρ. 69 Πολιτ. Δικονομίας) κατέχων εἴτε ἐν ὀνόματι τοῦ ἐνάγοντος (πρβλ. ἀνωτέρω I), εἴτε ἐν ὀνόματι τρίτου, δυνάμενος ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει νὰ προσεπικαλέσῃ ἐν τῇ δίκῃ τὸν τρίτον (βλ λ. προσεπίκλησις).

Ἡ νομὴ τοῦ ἐναγομένου ἀπαιτεῖται κατ' ἀρχὴν νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ καταρξει τῆς δίκης. Δύναται οὐχ ἧττον νὰ καταδικασθῇ εἰς ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος καὶ ὁ κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως κατέχων, καίτοι δὲν κατεῖχε κατὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης, ἐὰν κατὰ τὴν πρώτην ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησιν δὲν ἠρνήθη τὴν κατοχήν του (πρβλ Π. 15, 1, 30 πρ.). Ἐπίσης ἐνάγεται καλῶς κατ' ἐξαίρεσιν καὶ ὁ μὴ κάτοχος fictus possessor) ἐάν:

1) Τοῦ ἐνάγοντος ἀγνοοῦντος ὅτι δὲν κατεῖχεν ὁ ἐναγόμενος, οὗτος παραλίπῃ ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν κατοχήν του κατὰ τὴν πρώτην στάσιν τῆς δίκης καὶ οὕτως ἀναδέχεται τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα («qui liti se obtulit».—πρβλ Π 6, 1, 25)· ἢ

2) Ὁ ἐναγόμενος δολίως πρὸ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης καὶ ἄνευ ἱκανοποιήσεως τοῦ ἐνάγοντος ἔπαυσε νὰ νέμεται τὸ πρᾶγμα, ἤτοι κατέστρεψεν ἢ ἀπηλλοτρίωσεν αὐτό, καίτοι ἐγνώριζεν ἢ ἐκ μεγάλης ἀμελείας ἠγνόει ὅτι δὲν ἦτο κύριος τοῦ πράγματος («qui dolo desiit possidere».—πρβλ. Π. 6, 1, 27, 3). Ἐνταῦθα τὴν νομὴν ἀντικαθιστᾷ ὁ δόλος («quia pro possessione dolus est»), ὅστις ὅμως ἀπαιτεῖται νὰ βλάπτῃ τὸν ἐνάγοντα, καθιστῶν αὐτῷ π.χ. δυσχερεστέραν τὴν κατὰ τῶν νέων κατόχων διεκδίκησιν τοῦ πράγματος.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας ὁ ἐνάγων κύριος τοῦ πράγματος κέκτηται τὴν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ νέου κατόχου αὐτοῦ καὶ ἂν ἔτι ἀπεζημιώθη ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου fictus possessor, ὅστις δὲν δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκχώρησιν τῶν ἀγωγῶν τοῦ ἐνάγοντος κατὰ τοῦ κατόχου (πρβλ. Π. 6, 1, 69 καὶ 70 πρ.). Ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ νομέως πρὸ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης κατ' αὐτοῦ, ὁ κύριος ἐνάγει μόνον τὸν ἐκ τῶν κληρονόμων νομέα ἢ κάτοχον ὡς τοιοῦτον καὶ οὐχὶ ὡς κληρονόμον τοῦ τέως κατόχου (πρβλ. Π. 6, 1, 55). Τοὐναντίον ἐὰν ὁ νομεὺς δολίως παύσας νὰ νέμεται ἀπέθανε πρὸ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, εὐθύνονται πάντες οἱ κληρονόμοι, καθ' ὅσον κατέστησαν πλουσιώτεροι (πρβλ. Π. 6, 1, 52). Τέλος ἐπὶ θανάτου τοῦ νομέως διαρκούσης τῆς κατ' αὐτοῦ δίκης εὐθύνονται οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ ἐνάγοντος καὶ ἂν ἔτι δὲν κατέχωσιν, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ὁ θανὼν ἀρχικὸς ἐναγόμενος διετέλει ἐν πταίσματι (Πρβλ. Π. 6,1,42 πρ.).

Ἐνταῦθα δέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἔν τισιν ἐξαιρετικαῖς ὅλως περιπτώσεσι χωρεῖ ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ καὶ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατόχου τοῦ πράγματος, ἐγειρομένη ὑπὸ τοῦ μὴ κυρίου τοῦ πράγματος, ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν γυναικῶν, τῶν ἀνηλίκων καὶ τῶν στρατιωτῶν ἄλλοτε χωρούσης διεκδικήσεως τῶν διὰ προικῴων χρημάτων, χρημάτων τῶν ἀνηλίκων ἢ τῶν στρατιωτῶν κτηθέντων πραγμάτων ἢ ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν συζύγων ἄλλοτε χωρούσης διεκδικήσεως τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ εἷς ἀπέκτησεν ἐκ χρημάτων δωρηθέντων αὐτῷ παρὰ τοῦ ἑτέρου κλπ. (πρβλ. νόμον ΤΗ'/1856, καταργήσαντα τὰ πρὸς διεκδίκησιν δικαιώματα ταῦτα ἐν ἄρθρῳ 12 αὐτοῦ. Πρβλ. ἕτερον παράδειγμα ἐν Εἰσ. 2, 1, 34).

Γ') Ἀντικείμενον τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς εἶναι ἐνσώματον πρᾶγμα, κινητὸν ἢ ἀκίνητον, ὁλόκληρον ἢ τμῆμα ἰδανικὸν ἢ μὴ πράγματος. Τὸ διεκδικούμενον πρᾶγμα πρέπει σαφῶς νὰ περιγράφεται καὶ νὰ καθορίζεται ἐν τῇ ἀγωγῇ (πρβλ. ἐξαίρεσιν τούτου ἐν Π. 6, 1, 76, 1: vindicatio incertae partis). Αἱ ὁμάδες πραγμάτων νομίμως διεκδικοῦνται ἐν συνόλῳ, ὡς π. χ. ἐπὶ διεκδικήσεως ἀγέλης ὡς τοιαύτης (vindicatio gregis). Ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται περιγραφὴ τῆς ὁμάδος καὶ οὐχὶ τῶν καθ' ἕκαστον πραγμάτων ταύτης, ἀρκεῖ δ' ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐπὶ τῆς ὁμάδος κυριότητος τοῦ ἐνάγοντος, μὴ ἀπαιτουμένης τῆς ἀποδείξεως τῆς κυριότητος ἑνὸς ἑκάστου τῶν πραγμάτων ταύτης, ἅπερ δυνατὸν νὰ ὑπέστησαν μεταβολάς τινας μετὰ τὴν σύστασιν τῆς ὁμάδος. Ἐὰν μεταξὺ τῶν πραγμάτων τῆς ὁμάδος ὑφίστανται καὶ τοιαῦτα ἀλλότρια, νομίμως μὲν διεκδικεῖται ἡ ὁμὰς ὑπὸ τοῦ κυρίου τῶν πλειόνων πραγμάτων, δὲν ἐπεκτείνεται ὅμως ἡ διεκδίκησις καὶ ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων τοιούτων. Ἐὰν ἀντικείμενον τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς εἶναι πρᾶγμα κινητὸν ἡνωμένον σωματικῶς μετ' ἄλλου, κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ὑπεχρεοῦτο ὁ ἐναγόμενος εἰς τὸν χωρισμὸν διὰ τῆς λεγομένης παραστατικῆς ἀγωγῆς (actio ad exhibendum), εἶτα δ' ἐχώρει ἡ διεκδικητικὴ (πρβλ. ἐξαίρεσιν ἐν Π. 6, 1, 23, 5). Ἡ ἀγωγὴ ὅμως αὕτη σήμερον δύναται νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς (Πολιτ. Δικονομία ἄρθρον 535).

III.—Σκοπὸς καὶ περιεχόμενον τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς. Τὸ αἴτημα τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς εἶναι διττόν, διότι διὰ ταύτης ὁ ἐνάγων αἰτεῖται τήν τε ἀναγνώρισιν τῆς ἐπὶ τοῦ πράγματος κυριότητός του καὶ τὴν καταδίκην τοῦ ἐναγομένου εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος μετὰ πάντων τῶν παρακολουθημάτων αὐτοῦ (cum omni causa), ἢ ἐν περιπτώσει ἀδυναμίας ἀποδόσεως αὐτῶν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὴν καταδίκην τούτου εἰς τὸ *διαφέρον*, κατὰ τὰς ἀμέσως κατωτέρω διαστολάς.

Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς:

Α) Ὁ ἐναγόμενος δέον ν' ἀποδώσῃ τὸ πρᾶγμα αὐτούσιον. Ἐὰν ἡ ἀπόδοσις ἀποδειχθῇ ἀδύνατος, ὁ ἐναγόμενος καταδικάζεται εἰς τὸ διαφέρον (πρβλ. Π. 6, 1, 46 καὶ Π. 6, 1, 35, 2). Ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἐξ ἀμελείας τοῦ ἐναγομένου περιῆλθεν εἰς χεῖρας τρίτου, ὁ ἐναγόμενος καταδικάζεται εἰς τὸ διαφέρον, δυνάμενος νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκχώρησιν τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἐνάγοντος κατὰ τοῦ τρίτου. Ἐπὶ καταστροφῆς ἢ βλάβης τοῦ πράγματος ὑπαιτιότητι τοῦ ἐναγομένου προκληθείσης, εὐθύνεται οὗτος ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐὰν καὶ ἐφόσον κατὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης διετέλει ἐν κακῇ πίστει. Τοὐναντίον ὁ καλῆς πίστεως νομεὺς εὐθύνεται μόνον ἐὰν ἡ καταστροφὴ ἢ βλάβη τοῦ πράγματος ἐπῆλθε μετὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης (πρβλ. Π. 5, 3, 31, 3 καὶ Π. 6, 1, 45). Ἐπὶ τυχαίας βλάβης ἢ καταστροφῆς τοῦ πράγματος, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, ὁ μὲν καλῆς πίστεως νομεὺς οὐδόλως εὐθύνεται, ὁ δὲ κακῆς πίστεως τοιοῦτος

Digitized by Google

εὐθύνεται ἐὰν ἀπέκτησε τὴν νομὴν διὰ κλοπῆς ἢ βίας, ἢ ἄλλως ἐὰν καὶ ἐφόσον ἡ καταστροφὴ ἢ βλάβη ἐπῆλθε μετὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης, δὲν δυνηθῇ δὲ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ πρᾶγμα θὰ κατεστρέφετο καὶ ἐὰν ἔτι ὁ ἐνάγων κατεῖχεν αὐτό.

Β) Ἡ ἀπόφασις ἐκτελεῖται ἐν τῷ ὑπὸ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας ὁριζομένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ. Εἰδικῶς τὰ κινητὰ ἀποδίδονται ὑπὸ μὲν τοῦ καλῆς πίστεως νομέως εἰς ὃν τόπον εὑρίσκονται, ἐκτὸς ἂν ὁ ἐνάγων ἀναλαμβάνῃ τὴν δαπάνην καὶ τὸν κίνδυνον τῆς μεταφορᾶς των εἰς τὸν τόπον τῆς δίκης, ὑπὸ δὲ τοῦ κακῆς πίστεως νομέως εἰς τὸν τόπον τῆς δίκης.

Γ) Ὁ ἐναγόμενος ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ καὶ τὰ παρεπόμενα τοῦ πράγματος ὑφ' οὓς καὶ τοῦτο ὅρους. Παρεπόμενα νοοῦνται κυρίως πρῶτον μὲν αἱ προσαυξήσεις τοῦ πράγματος, ὡς π. χ. ἡ πρόσχωσις, τὸ ἥμισυ τοῦ *θησαυροῦ* κτλ., ὕστερον δὲ οἵ τε φυσικοὶ καὶ οἱ ἀστικοὶ *καρποί*. Ὡς πρὸς τοὺς καρποὺς ἐν γένει δέον νὰ διακρίνωμεν:

1) Ὁ καλῆς πίστεως νομεὺς κατὰ τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν σήμερον δίκαιον εὐθύνεται ν' ἀποδώσῃ ἐκ τῶν πρὸ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης συλλεγέντων καρπῶν τοὺς σῳζομένους (fructus extantes), πάντας δὲ τοὺς μετὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης συλλεγέντας (fructus percepti), οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς μετὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης συλλεκτέους (fructus percipiendi) ὡς κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον (πρβλ. Π. Κ. 7, 51, 2. Πολιτ. Δικονομία ἄρθρον 156 ἐδ. 4).

2) Ὁ κακῆς πίστεως νομεὺς ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ τοὺς πρὸ καὶ μετὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης συλλεγέντας καὶ συλλεκτέους καρπούς, ἔτι δὲ τοὺς καρπούς, οὓς μετὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης θὰ ἠδύνατο ὁ ἐνάγων νὰ συλλέξῃ (fructus ex persona domini percipienti, Π. 6, 1, 62, 1).

.IV—Ἄμυνα τοῦ ἐναγομένου. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν:

Α) Ὁ ἐναγόμενος κατὰ πρῶτον λόγον δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ἱστορικὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς, ἣν ὑποχρεοῦται ν' ἀποδείξῃ ὁ ἐνάγων. Δέον ὡς ἐκ τούτου ὁ ἐνάγων κυρίως ν' ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι κύριος τοῦ πράγματος, ὅτι δὲ τοῦτο κατέχει ὁ ἐναγόμενος (πρβλ. ἀνωτέρω ΙΙ Α καὶ Β). Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον τοῦτο σημεῖον, κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἰσχύει ἡ διάταξις, καθ' ἣν ἐὰν ἀποδείξῃ ὁ ἐνάγων τὴν κατοχὴν τοῦ ἐναγομένου, ἣν οὗτος ἀρνεῖται, καταδικάζεται ὁ ἐναγόμενος εἰς ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος εἰς τὸν ἐνάγοντα καὶ ἂν ἔτι οὗτος δὲν ἀποδείξῃ τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριότητά του (πρβλ. Π. 21, 2, 17, πρ.).

Β) Ἐὰν ὁ ἐναγόμενος ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτὸς εἶναι κύριος τοῦ πράγματος, ὅτι δ' ἀπέκτησε τὴν κυριότητα πρὸ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, ὁ ἰσχυρισμός οὗτος ἀποτελεῖ ἄρνησιν κυρίως τῆς ἀγωγῆς καὶ ἑπομένως ὁ ἐνάγων ὑποχρεοῦται ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι κύριος τοῦ πράγματος κατὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης. Ὁ τοιοῦτος ὅμως ἰσχυρισμός, κατὰ τὴν ἰσχύουσαν παρ' ἡμῖν Πολιτικὴν Δικονομίαν, δύναται νὰ διατυπωθῇ καὶ ὡς *ἀνταγωγή*, ὅταν ὁ ἐναγόμενος δὲν ἀρκῆται εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἐνάγοντος, ἀλλὰ πέραν ταύτης αἰτῆται ν' ἀναγνωρισθῇ αὐτὸς κύριος τοῦ πράγματος, ὅτε αὐτὸς ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐπὶ τοῦ πράγματος κυριότητά του.

Ἐὰν ὅμως ὁ ἐναγόμενος ἰσχυρίζεται ὅτι ἀπέκτησε τὴν κυριότητα μετὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης, ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος κυρίως ἀποτελεῖ τὴν *ἔνστασιν κυριότητος* (exceptio dominii), τῇ ἀποδείξει τῆς ὁποίας βαρεῖται ὁ ἐναγόμενος. Ὁ αὐτὸς οὐχ ἧττον ἰσχυρισμὸς δύναται καὶ ὡς ἀνταγωγὴ νὰ διατυπωθῇ, ὁπότε καὶ πάλιν βαρεῖται ὁ ἐναγόμενος τῇ ἀποδείξει.

Γ) Ἐκτὸς τῶν γενικῶν ἐνστάσεων, ὡς π. χ. τῆς παραγραφῆς κλπ., ὁ ἐναγόμενος ἐνιστάμενος δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὀφείλων ν' ἀποδείξῃ, ὅτι κέκτηται δικαίωμα νομῆς ἢ κατοχῆς τοῦ πράγματος, εἴτε δυνάμει ἐμπραγμάτου δικαίου, ὡς π. χ. ἐμφυτεύσεως, ἐνεχύρου, ἐπικαρπίας κλπ., εἴτε δυνάμει ἐνοχικοῦ δικαίου, ὡς π. χ. μισθώσεως, χρησιδανείου κλπ. Εἰς τὰς τελευταίας ἐνστάσεις ἐξ ἐνοχικοῦ δικαίου ἀνήκει καὶ ἡ ἔνστασις τοῦ πωληθέντος καὶ παραδοθέντος πράγματος (exceptio rei venditae et traditae), εἶδος τῆς ἐνστάσεως τοῦ δόλου (exceptio doli), χωροῦσα:

1) Ἐὰν ὁ ἐνάγων προτοῦ ἀποκτήσῃ τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος εἶχε τοῦτο πωλήσει ἢ δωρήσει εἰς τὸν ἐναγόμενον (πρβλ. Π. 44, 4, 4, 32). 2) Ἐὰν ὁ ἐνάγων κύριος ὢν τοῦ πράγματος καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κυριότητός του εἶχε πωλήσει ἢ δωρήσει τοῦτο ὡς πρᾶγμα ἀλλότριον εἰς τὸν ἐναγόμενον (πρβλ. Π. 20, 5, 10). 3). Ἐὰν ὁ ἐνάγων εἶχε μεταβιβάσει τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος εἰς τὸν ἐναγόμενον ὑπὸ *αἵρεσιν ἀναβλητικήν*, ἔτι ἠρτημένην (πρβλ. Π. 21, 3, 1, 2)· καὶ 4) Ἐὰν ὁ ἐναγόμενος εἶχεν ἀγοράσει παρὰ τρίτου τὸ πρᾶγμα, εἶχε δ' ἐγγυηθῆ ὁ ἐνάγων, ὅτι δὲν θέλει τοῦτο ἐκνικηθῆ (πρβλ. Κ. 8, 45, 8, 31).

Δ') Ἐὰν κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐναγομένου καὶ διὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔχωσιν ἐγερθῆ δύο διεκδικητικαὶ ἀγωγαὶ ὑπὸ διαφόρων, δύναται, κατὰ τὴν Πολιτικὴν ἡμῶν Δικονομίαν, ὁ ἐναγόμενος νὰ προσεπικαλέσῃ εἰς ἑκατέραν τῶν δικῶν τὸν ἐνάγοντα τῆς ἑτέρας δίκης.

Ε) Τέλος δύναται ὁ ἐναγόμενος νὰ αἰτήσηται ἀνταγωγικῶς παρὰ τοῦ ἐνάγοντος ἀποζημίωσιν: 1) Διὰ τὰς *δαπάνας*, ἃς ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ πράγματος ὑπὸ τὰς ἑξῆς διακρίσεις: α) Διὰ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας (impensae necessariae) δικαιοῦται ἀποζημιώσεως ὅ τε καλῆς καὶ ὁ κακῆς πίστεως νομεὺς ἐκτὸς τοῦ κλέπτου (πρβλ. Π. 13, 1. 13.). β) Διὰ τὰς ὠφελίμους (impensae utiles) δικαιοῦται ἀποζημιώσεως μόνον ὁ καλῆς πίστεως νομεύς, ἐνῷ ὁ κακῆς πίστεως τοιοῦτος ἔχει μόνον δικαίωμα ἀφαιρέσεως (jus tollendi), ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν πρόκειται νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην εἰς τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ γίνεται ἐξ ἁπλῆς κακότητος καὶ ἄνευ ὠφελείας τινὸς τοῦ ἐναγομένου (Π. 6, 1, 38, 60)· καὶ γ) Διὰ τὰς πολυτελεῖς τέλος δαπάνας ὅ τε καλῆς καὶ ὁ κακῆς πίστεως νομεὺς ἔχουσι μόνον δικαίωμα ἀφαιρέσεως ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὅρους (Π. 50, 16, 79).

Πρὸς ἀπόληψιν τῶν δαπανῶν στερεῖται κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον ἀγωγῆς ὁ νομεὺς καὶ μόνον δι' ἐνστάσεως, εἴδους ἐνστάσεως τοῦ δόλου, ἢ δι' ἀνταγωγῆς δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ ταύτην, παρακρατῶν μέχρι τῆς ἱκανοποιήσεώς του τὸ πρᾶγμα (δικαίωμα *παρακατασχέσεως* (βλ. λ).—jus retinendi ἢ retentionis).

2) Δύναται ἐπίσης ὁ ἐναγόμενος νὰ αἰτήσηται παρὰ τοῦ ἐνάγοντος τὰς δαπάνας, ἃς ἐποίησε πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ πράγματος, οἷον τὸ τυχὸν παρ' αὐτοῦ καταβληθὲν τίμημα, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν δαπανῶν τούτων ὠφελήθη ὁ ἐνάγων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Ἐκτὸς τῶν συστημάτων κυρίως τὰ ἔργα: *Lenel*, Rei vindicatio und actio ad exhibendum ἐν Grünhuts Zeitschrift τόμ. 37 σελ. 518.— *Siber*, Die Passivlegitimation bei der rei vindicatio (1907).— *Last*, Von den Einwendungen gegen die rei vindicatio ἐν Grünhuts Zeitschrift.— *Pellat*, Propriété (1853 6 ἔκδοσις).— *Wertzells* Römischer Vindicationsprocess (1845).

Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

διεκδικῶ (*—έω*), *ἀόρ. διεξεδίκησα—διεξεδικήθην*· ἀμφισβητῶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ τι ὑπ' ἄλλου κατεχόμενον: «διεκδικῶ τὴν κυριότητα,—τὴν κατοχὴν κττ.», «ἡ περιουσία αὕτη ὑπ' οὐδενὸς διεξεδικήθη, ἀνήκει ἄρα εἰς τὸ κράτος»· || «διεκδικῶ τὰ πρωτεῖα» ἀγωνίζομαι περὶ τῶν πρωτείων· || «διεκδικεῖ τὸ ἔδαφος σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν» ἐπὶ στρατοῦ ἀμυνομένου καὶ βραδέως ὑποχωροῦντος.

διεκθερμαίνω· θερμαίνω τινὰ ἐντελῶς, διαθερμαίνω.

διεκθερμαντήρ, *—ῆρος* (ὁ)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θερμαίνομέν τι.

διεκθλίβω· θλίβων ἐξάγω ἐκ τοῦ μέσου.

διεκθλίπτης (ὁ)· ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκθλίβεταί τι, ἐκπίπτει.

διέκκεντρος *μηχανισμὸς [Μηχανολογ.]*. Οἱ μηχανισμοὶ δι' ὧν κινοῦνται τὰ ἀποφρακτικὰ ὄργανα τῆς διανομῆς ἀμφιστρόφων μηχανῶν διαιροῦνται εἰς *διεκκέντρους* καὶ *μονοεκκέντρους* καθ' ὅσον παραλαμβάνουν τὴν κίνησιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀτράκτου τῆς μηχανῆς μέσῳ δύο ἐκκέντρων ἢ ἑνός.

Α. Μ

διεκπεραίνω, *ἀόρ. διεξεπέρανα*· φέρω τι εἰς πέρας, περατῶ, τελειώνω.

διεκπεραιῶ (*—όω*) καὶ *—ώνω* (νέα λ.)· διεξάγω, ἐκτελῶ: «διεκπεραιώνω ἐντολήν,—ὑπηρεσίαν»· || συσκευάζω εἰς φακέλους, ἢ ὑπὸ ταινίας, ἔντυπα ἢ ἔγγραφα καὶ ἀποστέλλω ταῦτα πρὸς τοὺς παραλήπτας: «διεκπεραιώνω ἐπιστολάς,—ἐφημερίδας κλπ.»· || ἀντὶ τοῦ *διεκπεραίνω*, φέρω εἰς πέρας: «διεξεπεραίωσα καλῶς τὴν ὑπόθεσιν».

διεκπεραίωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ εἰς πέρας διεξαγωγή, περάτωσις· || συνήθ. «διεκπεραίωσις ἐγγράφων» ἡ μέριμνα περὶ τὴν εἰς φακέλους συσκευασίαν καὶ ἀποστολὴν ἐγγράφου εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον: «γραφεῖον διεκπεραιώσεως», ὅπου ἐνεργεῖται ἡ τοιαύτη διεκπεραίωσις.

διεκπεραιωτὴς (ὁ)· ὁ διεξάγων εἰς πέρας ὑπόθεσίν τινα· || ὁ ἐνεργῶν τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ἐγγράφων, ἐπιστολῶν, ἐντύπων κλπ.· || ἐν τοῖς δημοσίοις γραφείοις, ὁ ὑπεύθυνος διὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ἐγγράφων ὑπάλληλος, εἰς δὲ τὰ γραφεῖα τῶν ἐφημερίδων ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν ἀποστολὴν τῶν φύλλων εἰς τοὺς συνδρομητάς.

διεκπλέω, *ἀόρ. διεξέπλευσα*· πλέων διά τινος ἐξέρχομαι, ἐξέρχομαι τοῦ στενοῦ: «διεκπλέω τὴν διώρυγα,—τὸν πορθμόν».

διέκπλους (ὁ)· ὁ διὰ μέσου τινὸς ἔκπλους, ἔξοδος ἀπὸ στενοῦ τινος, οἷον μεταξὺ νήσων ἢ ἄλλων πλοίων: «κατὰ τὸν διέκπλουν προσέκρουσεν εἰς ὕφαλον», ἢ «—συνεκρούσθη πρὸς τὸ ἠγκυροβολημένον πλοῖον»· || ἡ συνενοῦσα δύο πελάγη θαλασσία δίοδος, κοιν. *κανάλι*.

—*[Ἀκτογρ.]* Ἀμφίγειον μεγάλου σχετικῶς εὔρους, ἑνῶνον δύο θαλάσσας εὐρείας, πελάγη ἢ κόλπους μεγάλους. Οὕτω *διέκπλους* εἶναι ὁ Μαγελάνειος πορθμός, ἐπικοινωνῶν δύο ὠκεανούς, ἡ Μάγχη ἑνοῦσα τὸν Ἀτλαντικὸν πρὸς τὴν Βόρειον θάλασσαν, ὁ τοῦ Καφηρέως ἑνώνων τὸ ΝΔ πρὸς τὸ ΒΑ Αἰγαῖον. Ὁ ὅρος ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν κοινὸν *κανάλι*, τὸν γαλλικὸν chenal καὶ τὸν ἀγγλικὸν channel.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διεκπνέω· πνέω, φυσῶ διὰ μέσου τινός.

διεκπνοὴ (ἡ)· διέξοδος πνοῆς, ἐκπνοή, ἐξάτμισις· || ἡ ὀπὴ δι' ἧς τελεῖται ἡ ἐκπνοή: «διεκπνοὴ πυροσωλῆνος».

διέκπρισις (ἡ) *[Χειρουργ.]*. Χειρουργία, δι' ἧς ἀφαιροῦνται μοῖραι ὀστοῦ βεβλαμμέναι, διατηροῦνται δ' ὅσον ἔνεστι τὰ περιβάλλοντα αὐτὸ ἁπαλὰ μόρια. Εἶναι δὲ ἡ διέκπρισις ἢ τυπικὴ ἢ ἄτυπος καὶ διακρίνεται εἰς μερικὴν καὶ ὁλικήν. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου σημαίνεται ἐνίοτε καὶ ἡ ἐκτομὴ μέρους ὀργάνου τινός.

Ι. Π.

διεκπρίω· ἀποκόπτω τμῆμα ὀστοῦ διὰ χειρουργικοῦ πρίονος.

διεκρευστήρ, *—ῆρος* (ὁ)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκρέει τι, οἷον ὁ σωλὴν διὰ τοῦ ὁποίου ἐκρέει τὸ ὕδωρ ἀπὸ δεξαμενῆς, ὁ οἶνος ἀπὸ βυτίου κτλ.

διεκρέω, *ἀόρ. διεξέρρευσα*· ἐκρέω διά τινος, διαφεύγων ἐκρέω.

διεκροὴ (ἡ)· ἡ ἐκροὴ διὰ μέσου τινός, ροὴ διά τινος.

διέκρους, *— ου* (ὁ) ἔκρους διά τινος, ροὴ πρὸς τὰ ἔξω· || τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου τελεῖται ἡ ἐκροή, ὁ διεκρευστὴρ (βλ. λ.).

διέκτασις (ἡ) *[Γλωσσολογ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ παράστασις τοῦ ἐκ τῆς προϊούσης συναιρέσεως προκύπτοντος φθόγγου διὰ δύο ὁμοίων ἢ τῶν αὐτῶν (ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαφόρου χρόνου) φωνηέντων, λ. χ. (δρῶ) δρόω, (δρᾷς) δράᾳς, (δρῶμεν) δρόωμεν, (δρῶν) δρόων, (δρῶσα) δρόωσα, (δρᾶσθαι) δράασθαι, (θόϜακος—θόακος—θῶκος) θόωκος, (φάϜος—φάος—φῶς) φόως κ. λ., (ἡβάουσα—ἡβῶσα—ἡβόωσα καὶ διὰ μετρικὴν ἔκτασιν:) ἡβώωσα, μαιμώων, παραδρώωσι κλ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἐπειδὴ ἰδιάζει εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τὴν ἐπικὴν ἐν γένει ποίησιν, καλεῖται καὶ ἐπικὴ διέκτασις (γερμ. epische Zerdehnung). Παρὰ τῶν παλαιῶν γραμματικῶν ἐκαλεῖτο διαίρεσις ἢ διάλυσις ἢ καὶ πλεονασμὸς (πρβλ. λ. χ. τὰ τοῦ Ἡρῳδιανοῦ «ἀλόω διαίρεσίς ἐστι τοῦ ἀλῶ»), δι' ὧν ὀνομάτων ὑποδηλοῦται καὶ ἡ ἐσφαλμένη ἀντίληψις τῶν ρηθέντων γραμματικῶν περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνωτέρω φαινομένου. Περὶ τῆς ἀρχῆς τούτου ἐξηνέχθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ ἐπιφανῶν φιλολόγων καὶ γλωσσοδιφῶν διάφοροι γνῶμαι. Κατὰ τὸν Bekker ὁ Ὅμηρος μετὰ τὴν συναίρεσιν (δράω—δρῶ κλ.) παρενέβαλε ὁμόφωνον φωνῆεν (δρόω). Κατ' ἄλλους ὁ Ὅμηρος μετεχειρίζετο τοὺς ἀσυναιρέτους τύπους (δράω—δράεις κ. λ., διὸ καὶ ἐπεχείρησαν οὗτοι ν' ἀντικαταστήσουν δι' αὐτῶν τοὺς διεκτεταμένους τύπους), ἀλλὰ κατόπιν—καθ' ὅσον συνετελεῖτο καὶ προὐχώρει ἡ συναίρεσις καὶ ἀπηρχαιοῦντο βαθμηδὸν οἱ ἀσυναίρετοι τύποι—ὑποκαθίσταντο εἰς τούτους οἱ συνῃρημένοι τύποι· ἀλλ' ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως κατεστρέφετο τὸ μέτρον, ἐχρειάσθη νὰ διορθωθῇ τὸ πρᾶγμα καὶ οὕτω κατέφυγεν εἰς μέσον τεχνητόν, τὴν χρῆσιν τῶν διεκτεταμένων τύπων.

Κατ' ἄλλους ἀφ' ἑτέρου τὰ ἐφεξῆς φωνήεντα ἀφωμοιώθησαν πρὸ τῆς συναιρέσεώς των. Αἱ ἀνωτέρω ἑρμηνεῖαι ἐξηλέγχθησαν ἐσφαλμέναι καὶ ἀστήρικτοι, κατὰ τὴν κρατοῦσαν δὲ σήμερον περὶ τῆς διεκτάσεως γνώμην, αὕτη θεωρεῖται ὡς προβαθμίς τις τῆς πλήρους καὶ τελείας συναιρέσεως. Καθ' ὃν δηλαδὴ τρόπον οἱ σημερινοὶ Καλύμνιοι λέγουν (ποδάρια – ποάρια – ποάρζα καὶ κατ' ἀφομοίωσιν) παάρζα, (πρόβα-α—πρόατα καὶ κατ. ἀφομοίωσιν ὡσαύτως) πράατα κλ., τύπους δηλαδὴ παρουσιάζοντας τὴν προτελευταίαν βαθμῖδα τῆς πρὸς συναίρεσιν ἐξελίξεως δύο ἐφεξῆς φωνηέντων, οὕτω καὶ παρὰ τῷ Ὁμήρῳ—προϊούσης βαθμηδὸν τῆς συναιρέσεως δύο ἐφεξῆς φωνηέντων εἰς ἕνα μακρὸν φθόγγον—δὲν ἦτο πλέον εὐδιάκριτον, ἂν τὰ φωνήεντα τὰ πρὸς συναίρεσιν χωροῦντα καὶ οὕτως εὑρισκόμενα εἰς τὸ μεταίχμιον τρόπον τινὰ τῆς συναιρέσεως καὶ ἀσυναιρεσίας ἐξεφωνοῦντο εἰς μίαν ἢ εἰς δύο συλλαβάς· διὸ καὶ οἱ ποιηταὶ ἠδύναντο κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας τοῦ μέτρου νὰ λαμβάνουν ταῦτα ὁτὲ μὲν μονοσυλλάβως (δρῶ, ἀλῶ κλ.), ὁτὲ δὲ δισυλλάβως (δρόω, ἀλόω, νηπιάας, ἀγοράασθε).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Leo Meyer* ἐν Kuhn's Zeitschrift, X, 45 καὶ ἑξ.—*J Wackernagel* ἐν Bezzemberger's Beiträge IV, 259 κ. ἑξ.—*Solmsen* ἐν Kuhn's Zeitschrift, LXIV, 118 κ. ἑξ. 160.— *P. Kretschmer*, Griech. Vaseninschriften σ. 121, 2.—*Γ. Χατζιδάκι*, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα, Α' (Ἀθῆναι 1904) σελ. 374 κ. ἑξ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

διεκτέμνω· κόπτω τι ἐντελῶς, διατέμνω.

διεκτομὴ (ἡ)· τὸ διεκτέμνειν, διατομή.

Digitized by Google

διεκτομίς, —*ίδος* (ἡ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου διεκτέμνομεν, εἰδικὸν ἐργαλεῖον πρὸς τομήν.

διεκτραγῴδησις, —*εως* (ἡ)· ἡ κατὰ τραγικὸν τρόπον παράστασις, διήγησις θλιβεροῦ τινος γεγονότος.

διεκτραγῳδῶ (—*έω*)· παριστάνω, διηγοῦμαί τι κατὰ τρόπον τραγικόν· || ἐμφανίζω τι ἐπὶ τὸ τραγικώτερον, ἐξογκώνω, μεγαλοποιῶ τι: «διεκτραγῳδεῖ τὰ παθήματά του».

διεκφεύγω, ἀόρ. *διεξέφυγον*· ἐκφεύγω διά τινος, ἐκφεύγω ἐπιτηδείως, λάθρα, ἐπιτυγχάνω διέξοδον: «διεκφεύγει ὅ,τι τὸν θίγει».

διεκφυγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διεκφεύγειν, ἐπιτηδεία, λαθραία ἀποφυγή, διέξοδος ἀπὸ δυσχερείας.

διεκχέω, ἀόρ. *διεξέχυσα*· ἐκχέω διά τινος, χύνω ἔξω.

διέκχυσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἔκχυσις διά τινος.

διέκχυτρον (τό)· τὸ μέσον ἢ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκχύνεταί τι, διεξέρχεται.

διεκχωρίζω· ἐκχωρίζω, χωρίζω, ξεχωρίζω.

διεκχώρισις, —*εως* (ἡ)· ξεχώρισμα.

διεκχωριστήριον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ διεκχώρισις, τὸ ξεχώρισμα.

διελαύνω ἀόρ. *διήλασα*· ἐλαύνω διὰ μέσου, διέρχομαι ἔφιππος: «τὸ ἱππικὸν διήλασε διὰ τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν».

διέλευσις, —*εως* (ἡ)· διάβασις διά τινος τόπου, δίοδος: «ἡ διέλευσις τοῦ στρατοῦ διὰ τῆς πόλεως».

— διελεύσεις (αἱ) (Passes) [*Μαγνητ.*]. Σύστημα χειρονομιῶν τὰς ὁποίας ὁ μαγνητιστὴς ἐκτελεῖ ἐπὶ τοῦ εὐαισθήτου ὑποκειμένου μὲ σκοπὸν τὴν πρόκλησιν μαγνητικῶν ἢ ὑπνωτιστικῶν φαινομένων. Αἱ χειρονομίαι αὗται δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς διεγερτικὰς (κατακόρυφοι διελεύσεις) καὶ εἰς καταπραϋντικὰς ἢ ἀποκαταστατικὰς (ὁριζόντιαι διελεύσεις). Αἱ πρῶται χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐπίτευξιν ὑπνώσεως ἢ πρὸς ἐνδυνάμωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἑνὸς ἀσθενοῦς, αἱ δεύτεραι πρὸς ἀφύπνισιν τοῦ ὑποκειμένου ἢ πρὸς καταπράϋνσιν ἑνὸς ἀσθενοῦς τοῦ ὁποίου εἴτε τὸ νευρικὸν σύστημα εἴτε μέλος τοῦ σώματος εὕρηται ἐν ὑπερδιεγέρσει. Σκοπὸς τῆς μαγνητικῆς διελεύσεως κατὰ μὲν τοὺς ὑπνωτιστὰς (τοὺς μὴ παραδεχομένους τὴν ὕπαρξιν μαγνητικῆς ἐνεργείας ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ) εἶναι ἁπλῶς ἡ πρόκλησις τῆς προσοχῆς τοῦ ὑποκειμένου· κατὰ τοὺς μαγνητιστὰς ὅμως ἔχουσι σπουδαιότερον λόγον ὑπάρξεως, διότι δι᾽ ἐκείνων ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ μαγνητικὸν βλέμμα καὶ τὴν θερμὴν ἢ ψυχρὰν πνοήν, ἐπιτυγχάνεται ἡ διοχέτευσις τῆς ἰσορροπημένης μαγνητικῆς ἐνεργείας τοῦ ὑγιοῦς μαγνητιστοῦ πρὸς τὸν μὴ ἰσορροπημένον ὀργανισμὸν τοῦ πάσχοντος, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τῆς πολώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Κατ᾽ αὐτοὺς αἱ *διελεύσεις* εἶναι πραγματικαὶ πνοαὶ προκαλούμεναι δι᾽ ἀκτινοβολίας τοῦ ἐσωτερικοῦ ρευστοῦ, φωσφορίζοντος ἐκ ζωτικοῦ φωτὸς καὶ συνεργοῦσαι ἢ ἀντενεργοῦσαι πρὸς τὸ τοῦ πάσχοντος δυνάμει τοῦ καθολικοῦ νόμου τῶν ὁμωνύμων ἢ ἑτερωνύμων πόλων. Π. ΓΚΡ.

διελκυστίνδα (ἡ), ἄλλως *ἑλκυστίνδα*· ἐπίρρημα ὀνοματοποιηθὲν ἐκ τοῦ διελκυστίνδα παίζειν: παιδιὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἥτις ἐλέγετο καὶ διὰ γραμμῆς παίζειν.

— [*Ἀθλητ.*] Ἡ *διελκυστίνδα* ἦτο παιγνίδιον, καθ᾽ ὃ δύο ἀντίπαλα μέρη (ἄτομα ἢ ὁμάδες) προσεπάθουν νὰ σύρωσιν ἄλληλα ἐντεῦθεν τῆς μεταξὺ κεχαραγμένης ὁροθετικῆς γραμμῆς. Ἡ διελκυστίνδα, ἐκτελουμένη σήμερον ὡς παιδιὰ ἐν τῇ σχολικῇ γυμναστικῇ ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ὡς ὁμαδικὸν ἀγώνισμα κατὰ τοὺς ἐπισήμους ἀγῶνας, εἶναι λίαν διαδεδομένη καθ᾽ ὅλον τὸν κόσμον καὶ διεξάγεται καθ᾽ ὅμοιον περίπου τρόπον, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὡς σχολικὴ παιδιὰ ἐμφανίζει ποικιλίας τινάς, τὴν κατὰ ζυγόν, τὴν τετράγωνον κλπ. διελκυστίνδα. Ὡς ἐπίσημον δ᾽ ἀγώνισμα διεξάγεται μεταξὺ δύο ὁμάδων, ἑκάστης ἐξ 8 ἀγωνιστῶν. Τὸ σχοινίον εἶναι ἐντελῶς λεῖον καὶ ἔχει μῆκος μὲν 25 μέτρων, πάχος δὲ 30—35 χιλιοστομέτρων. Κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ ὑπάρχει δακτύλιος καταφανής, χρώματος ἐρυθροῦ, ἑκατέρωθεν δ᾽ αὐτοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο μέτρων ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑπάρχουν δύο ἕτεροι ὅμοιοι δακτύλιοι. Πρὸ τοῦ ἀγωνίσματος σημειοῦται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καταφανὴς γραμμή, ἐφ᾽ ἧς ἐκτείνεται καθέτως τὸ σχοινίον, οὕτως ὥστε ὁ μέσος δακτύλιος νὰ συμπέσῃ μετ᾽ αὐτῆς. Αἱ ἀντίπαλοι ὁμάδες καταλαμβάνουν τὰς θέσεις των ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς γραμμῆς διὰ κλήρου, μεθ᾽ ὃ διὰ παραγγέλματος ἀναλαμβάνουν τὸ σχοινίον ἀπὸ τοῦ ἄκρου δακτυλίου καὶ πέραν καὶ τείνουσιν ἀντιθέτως, ὥστε ὁ μέσος δακτύλιος νὰ εὑρίσκηται ἄνωθεν ἀκριβῶς τῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους γραμμῆς. Ἀρχομένου, διὰ παραγγέλματος οὐθις, τοῦ ἀγῶνος, ἑκάστη ὁμὰς προσπαθεῖ νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὴν τὴν ἀντίπαλον. Ὅταν ἡ μία τῶν ὁμάδων σύρῃ τὴν ἄλλην, μέχρις οὗ ὁ πρὸς τὸ μέρος τῆς συρθείσης δακτύλιος φθάσῃ ἄνωθεν τῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους γραμμῆς, διακόπτεται ὁ ἀγὼν καὶ αἱ ὁμάδες ἀλλάσσουν θέσιν. Νικήτρια θεωρεῖται ἡ ὁμάς, ἡ σύρασα οὕτω κατ᾽ ἐπανάληψιν δὶς τὴν ἀντίπαλόν της ἢ δὶς εἰς τρεῖς ἢ τρὶς εἰς πέντε συνεχεῖς ἀποπείρας. Μεταξὺ πολλῶν ὁμάδων ἐγγεγραμμένων διὰ τὸ ἀγώνισμα τοῦτο γίνεται κλήρωσις ὡς καὶ κατὰ τὴν πάλην. Ἀπαγορεύεται ὁ ἀθλητὴς νὰ περιτυλίσσῃ τὸ σχοινίον περὶ τὸ σῶμά του, ὡς καὶ νὰ σκάπτῃ τὸ ἔδαφος πρὸς στήριξίν του πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγωνίσματος. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται νὰ χρησιμοποιῇ ὑποδήματα μεθ᾽ ἥλων ἢ νὰ ἐγγίζῃ τὸ ἔδαφος δι᾽ ἄλλου μέρους τοῦ σώματος, ἐκτὸς τῶν ποδῶν. Ἡ κατὰ τὸ ἀγώνισμα τοῦτο νίκη ἐξαρτᾶται πολλάκις οὐχὶ τόσον ἐκ τῆς ἰσχύος τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος, ὅσον ἐκ τῆς συστηματικῆς ἕλξεως καὶ τῆς τέχνης, δι᾽ ἧς κατορθοῖ ὁμάς τις νὰ καταπονῇ τὴν ἀντίπαλόν της ὁμάδα.

Ἡ διελκυστίνδα διεξάγεται καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ. Ἑκάστη ὁμὰς ἀποτελεῖται ἐκ 4 κολυμβητῶν. Τὸ σχοινίον, πάχους 0,020—0,025 μέτρ. καὶ μήκους 12—14, φέρει εἰς τὸ μέσον ὡς σημεῖον ἐρυθρὰν ταινίαν, ἑκατέρωθεν δὲ καὶ πρὸς τὰ ἄκρα ἀνὰ 4 ζώνας ἐκ λινοῦ ὑφάσματος, ἃς οἱ κολυμβηταὶ θέτουσι περὶ τὸ δεξιὸν ὦμον, πρὶν ἢ πέσωσιν εἰς

Διελκυστίνδα γυναικῶν εἰς ἀγγλικὸν γυμναστήριον.

τὴν θάλασσαν. Ἅμα τῷ προστάγματι τοῦ διαιτητοῦ οἱ ἀθληταὶ κολυμβοῦν κατ᾽ ἀντίθετον διεύθυνσιν· καὶ ἡ ὁμάς, ἥτις θὰ σύρῃ τὴν ἄλλην εἰς δύο μέτρα, ἀνακηρύσσεται νικήτρια.

Παρόμοιον ἀγώνισμα ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἡ λεγομένη *σκαπέρδα*, ἣν οἱ νεανίσκοι ἔπαιζον κατὰ τὰ Διονύσια ὡς ἑξῆς: Δι᾽ ὀπῆς, εὑρισκομένης εἰς τὸ ἄνω μέρος ἰσχυροῦ πασσάλου κατακορύφως ἐστημένου ἢ δένδρου, διεπέρων σχοινίον καὶ τὰ πέρατα τούτου περιετύλισσον εἰς τὸν κορμόν των· ἔχοντες δὲ τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς ἀλλήλους, προσεπάθουν νὰ ἑλκύσουν τὸ σχοινίον κατ᾽ ἀντίθετον φορὰν ἕκαστος αὐτῶν, μέχρις οὗ ὁ ἕτερος διὰ τῶν νώτων του ἐγγίσῃ τὸ ξύλον, ὁπότε ἐλογίζετο ὡς ἡττηθείς. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

διέλυτρον (τὸ) [*Βοτ.*]· βλ. δικέντρα. Δ. Ν. Π.

διεμβολὴ (ἡ) [*Στρατ.*] Σκύτινος δακτύλιος, κινητὸς ἢ σταθερός, χρησιμεύων διὰ τὴν συγκράτησιν ἱμάντος τινὸς τῆς σαγῆς ἢ τῆς ἐξαρτήσεως. Εἰδικῶς, διὰ τὰ μετάλλια τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912—1913, καλεῖται *διεμβολὴ* ἡ προσαρμοζομένη ἐπὶ τῆς ταινίας τῶν μεταλλίων τούτων στενὴ μεταλλικὴ πλάξ, ἐφ᾽ ἧς ἀναγράφεται ἡ μάχη ἢ χαράσσεται μία νεκροκεφαλὴ (προκειμένου περὶ φονευθέντος) ἢ δύο διεσταυρωμένα ξίφη (προκειμένου περὶ τραυματίου). Ν. Θ. Κ.

Διέμπορος. Θηβαῖος στρατηγός, ὅστις, μετὰ τοῦ Πυθαγγέλου τοῦ Φυλείδου, ἡγούμενος τριακοσίων καὶ πλέον Θηβαίων, ἓξ μῆνας μετὰ τὴν μάχην τῆς Ποτιδαίας, εἰσέβαλεν εἰς τὰς Πλαταιάς, συμμαχίδα πόλιν τῶν Ἀθηναίων. Ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπῆρξε κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Β΄ 2) μία τῶν ἀφορμῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Π. Ν. Π.

διεμφαίνω· ἐμφαίνω διὰ μέσου, φανερώνω, δηλῶ, ἐμφαίνω.

διένεξις, —*εως* (ἡ)· τὸ διαφέρεσθαι, διαφορά, ἔρις, φιλονικία.

διενέργεια (ἡ)· ἐνέργεια, διεξαγωγή, ἐκτέλεσις: «διενέργεια ἐκλογῶν».

διενεργῶ (—*έω*), ἀόρ. *διενήργησα—διενηργήθην*· ἐνεργῶ, διεξάγω, ἐκτελῶ.

διενιαύσιος, —*α,* —*ον*· ὁ δι᾽ ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐνιαύσιος.

διεξάγω, ἀόρ. *διεξήγαγον—διεξήχθην*· διενεργῶ, ἐκτελῶ, φέρω, κατευθύνω εἰς πέρας: «διεξάγω διαπραγματεύσεις».

διεξαγωγὴ (ἡ)· ἡ διενέργεια, ἡ ἐκτέλεσις, ἡ ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐνέργεια: «ἡ διεξαγωγὴ τῆς δίκης».

διεξάγωνον (τὸ) [*Κρυσταλλογρ.*]. Σχῆμα χαρακτηριστικὸν κρυσταλλικῶν τινων ὕδρων. Εἶναι ἰσόπλευρον δωδεκάγωνον ἔχον τὰς γωνίας ἴσας ἐναλλάξ. Δύναται νὰ θεωρηθῇ παραγόμενον ὑπὸ κανονικοῦ ἑξαγώνου, τοῦ ὁποίου ἠμβλύνθησαν αἱ γωνίαι δι᾽ εὐθειῶν τεμνομένων ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ περιγεγραμμένου κύκλου. —Ρ.

διεξελαύνω· ἐξελαύνω (ἀμεταβ.), ἐξέρχομαι διὰ μέσου τόπου τινός: «διεξήλασε τῶν στενῶν»· || ἐξελαύνω (μεταβ.), ἐκδιώκω τινά· || ὁδηγῶ τινα διὰ μέσου.

διεξέλευσις, — *εως* (ἡ)· τὸ διεξέρχεσθαι, διέξοδος.

διεξέρχομαι, ἀόρ. *διεξῆλθον*· διέρχομαι, ἀναγινώσκω τι ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τέλους, κοιν. *διαβάζω*: «διεξῆλθον τὸ βιβλίον, — τὴν ἐπιστολήν, — τὰ ἔγγραφα κττ.»· || διηγοῦμαι ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἐκθέτω, περιγράφω προφορικῶς: «διεξῆλθεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὸ θέμα του».

διεξοδικός, — *ή,* — *όν*· ὁ κατὰ διέξοδον, μακρός, ἐκτεταμένος, σχοινοτενής: «ἡ ἔκθεσις τοῦ γεγονότος ὑπῆρξε διεξοδική», «διεξοδικὴ ἱστορία». — Ἐπίρρ. ***διεξοδικῶς***.

διεξοδικότης — *ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι διεξοδικόν, μακρόν, ἐκτεταμένον, ἡ κατὰ διέξοδον διήγησις, ἔκθεσις κττ.

διέξοδος· ἡ διά τινος τόπου ἔξοδος, ἐπιτηδεία ἢ κρυφία ἔξοδος: «εἶναι ἔξυπνος ἄνθρωπος καὶ θὰ εὕρῃ κάποιαν διέξοδον», «δὲν βλέπω καμμίαν διέξοδον ἀπὸ τῶν δυσχερειῶν» κανένα τρόπον ἐξόδου σωτηρίας· || ἐκτεταμένη περιγραφή, διήγησις: «ἐπραγματεύθη τὸ ζήτημα κατὰ διέξοδον» (βλ. διεξοδικός.

— [*Οἰκονομ.*] Καλεῖται *διέξοδος* ὑπὸ εὐρεῖαν οἰκονομικὴν ἔννοιαν πᾶσα ἐναπόθεσις ἀγαθῶν (προϊόντων, ἐργατικῶν χειρῶν, κεφαλαίων) χώρας τινὸς εἰς ἀγορὰς ἐκτὸς τῶν συνόρων αὐτῆς κειμένας. Ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν διέξοδον καλοῦμεν αὐτὴν ταύτην τὴν ἀγοράν, ἔνθα χώρα τις δύναται νὰ ἐναποθέτῃ κυρίως τὰ προϊόντα της. Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ πρῶτος ὁ Jean Baptiste Say ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν τῶν διεξόδων (théorie des débouchés), θεμελιώσας ταύτην ἐπὶ τῆς ἀρχῆς: προϊόντα ἀνταλλάσσονται μόνον διὰ προϊόντων, καθ᾽ ὅτι εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς τὸ χρῆμα δὲν ἀποτελεῖ εἰμὴ διάμεσον σταθμόν, βοηθητικὸν μέσον διευκολῦνον τὴν ἀνταλλαγήν. Κυρίως ὅμως, πᾶν προϊὸν διὰ νὰ τοποθετηθῇ (πωληθῇ) εἰς ἀγοράν τινα, δέον ν᾽ ἀντιστοιχῇ πρὸς ἕτερον τοιοῦτο, ὅπερ θὰ δοθῇ εἰς ἀντάλλαγμα. Οὕτω, πᾶν προϊὸν χώρας τινὸς ἀποτελεῖ ὁμαλὴν διέξοδον διὰ τὸ εἰς ἀντάλλαγμα διδόμενον προϊὸν ἑτέρας χώρας. Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι ὑπερπαραγωγὴ χώρας τινὸς δὲν δύναται νὰ προκαλέσῃ κρίσιν ἐν αὐτῇ, ὅταν καὶ ἄλλαι χῶραι ἐνισχύσουν τὴν παραγωγήν των καὶ ἀποκτήσουν ἐξ ἴσου πληθωρικὴν παραγωγήν των εἰς τρόπον, ὥστε τὰ πλεονάζοντα ἐμπορεύματα τῆς μιᾶς νὰ διατίθενται πρὸς ἀγορὰν τῶν πλεοναζόντων ἐμπορευμάτων τῶν ἄλλων χωρῶν. Διὰ τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ἑκάστη ἐθνικὴ οἰκονομία προσανατολίζεται πρὸς ὡρισμένον κλάδον παραγωγῆς, ἔνθα λόγῳ τῆς κτηθείσης ἐξειδικεύσεως τῶν ἐργατικῶν χειρῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ μεγίστη καὶ καλυτέρα ἀπόδοσις. Τὰ ἐκ τῆς ἐξειδικεύσεως ταύτης ἐξασφαλιζόμενα πλεονεκτήματα τῆς πληθωρικῆς παραγωγῆς θέτουν τὴν χώραν ταύτην εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν ἔναντι τῶν λοιπῶν χωρῶν ἐν τῇ ἐπιδιώξει ἐπιτυχοῦς ἐναποθέσεως τῶν προϊόντων εἰς τὰς διαφόρους ἀγοράς. Ὅλαι αἱ ἀπὸ ἀπόψεως παραγωγῆς μᾶλλον προηγμέναι χῶραι εὑρίσκονται ὡς ἐκ τούτου εἰς διηνεκῆ ἀνταγωνισμὸν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαιούντων εἰς αὐτὰς οἰκονομικογεωγραφικῶν καὶ ἐμπορικῶν διεξόδων.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς οὗτος ἐμφανίζεται ὑπὸ διπλῆν μορφήν, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν καθαρῶς οἰκονομικήν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ πολιτικήν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν αἱ προσπάθειαι τείνουν πρὸς ἐξασφάλισιν ὑφισταμένων ἀγορῶν διὰ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ. Ἐνταῦθα ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιτυχίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ποιοτικῶν συνθηκῶν παραγωγῆς ἑκάστης χώρας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν, ὁπότε ἡ ἐνδιαφερομένη χώρα δέον νὰ λάβῃ κυρίως ὑπ᾽ ὄψιν τὰ ἑξῆς τρία στοιχεῖα: α΄) τὴν σχέσιν τῶν τιμῶν τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς πρὸς τὰς τιμὰς τῆς ἐξαγωγῆς, β΄) τὴν σχέσιν τῶν τιμῶν τῆς ἐξαγωγῆς πρὸς τὰς τιμὰς τῆς χώρας ἐναποθέσεως καὶ γ΄) τὴν σχέσιν τῶν τιμῶν ἐξαγωγῆς πρὸς τὰς τιμὰς τῶν λοιπῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν διέξο-

Digitized by Google

δον διὰ τὰ προϊόντα των. Αἱ προσπάθειαι συνίστανται ὅμως καὶ εἰς τὴν ἀπόκτησιν νέων κέντρων καταναλώσεως, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ δημιουργήσουν μελλούσας διεξόδους ἐξ ἴσου σοβαρὰς πρὸς τὰς ὑπαρχούσας τοιαύτας. Ἡ ἐξ σφάλισις ὅμως οἰκονομικῶν διεξόδων ἐπιτυγχάνεται καὶ δι' ἀνταγωνισμοῦ καθαρῶς πολιτικῆς χροιᾶς, πραγματοποιουμένου εἴτε διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ, ἰδίᾳ τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐν γένει συμβάσεων, εἰδικῶν δασμολογίων, προνομιακῶν διατάξεων, δασμολογίων προτιμήσεως κλπ., εἴτε διὰ καθαρῶς ἀποικιακῆς πολιτικῆς πρὸς κτῆσιν ἀγνώστων εἰσέτι εἰς τὰς χώρας παραγωγῆς ἐμπορικῶν διεξόδων.

Ἡ δημιουργία ἐμπορικῶν διεξόδων ἐνέχει ὑψίστην σημασίαν, ὄχι μόνον διὰ τὰς βιομηχανικὰς χώρας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς τοιαύτας, τὰς διατηρούσας εἰδικὰς καλλιεργείας καὶ ἐξαγούσας εἰς μεγάλην ποσότητα ὡρισμένης φύσεως γεωργικὰ προϊόντα, ὡς παρ' ἡμῖν ὁ καπνὸς καὶ ἡ σταφίς. Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν κρατῶν πρὸς ἀπόκτησιν οἰκονομικῶν διεξόδων προσέλαβε καταπληκτικὴν ἔκτασιν. Ὅσον ὁ διεθνὴς καταμερισμὸς ἐν τῇ παραγωγῇ αὐξάνει, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ ἅμιλλα πρὸς ἀπόκτησιν διεξόδων καὶ κυριαρχίαν τῶν ἀγορῶν ὀξύνεται. Οὐχὶ σπανίως δὲ συμβάλλει τὸ γεγονὸς τοῦτο καὶ εἰς τὴν χαλάρωσιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν οἰκονομικῶς σημαντικωτέρων κρατῶν καὶ χρησιμεύει ὡς ἀφετηρία ἐξοπλισμῶν καὶ πολεμικῶν συρράξεων πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐπὶ τῶν διεξόδων στηριζομένων συμφερόντων των.

Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

Διέππη (Dieppe) [Γεωγρ.]. Πόλις, λιμὴν καὶ λουτρόπολις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Σηκουάνα, ἐπὶ τῆς Μάγχης καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄρκ. Κεῖται μεταξὺ Βουλώνης καὶ Χάβρης εἰς ἀπόστασιν 201 χλμ. ΒΔ τῶν Παρισίων καὶ 55 χλμ. Β τῆς Ρουένης καὶ συνδέεται μετὰ τῶν πόλεων τούτων διὰ σιδηροδρόμου. Κάτοικοι 24 945. Ἔχει βαθύτατον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ πάσης χωρητικότητος πλοῖα καὶ διαιρούμενον εἰς ἐσωτερικόν τε καὶ ἐξωτερικόν. Ἡ Διέππη εἶναι τρίτης τάξεως πολεμικὸς λιμὴν καὶ μία τῶν ἐμπορικωτέρων παραθαλασσίων πόλεων τῆς Γαλλίας. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν, ἰδίως εἰς τὴν Νέαν Γῆν καὶ εἰς τὴν Ἰσλανδίαν. Ἡ ἀγορὰ τῶν Παρισίων τροφοδοτεῖται κυρίως ἐκ τῆς Διέππης διὰ νωπῶν ἰχθύων. Ἡ βιομηχανία τῶν κονσερβῶν ἰχθύων εἶναι μεγάλως ἀνεπτυγμένη. Ἐν Διέππῃ ἀκμάζει ἐπίσης καὶ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἡ βιομηχανία τῆς κατεργασίας τοῦ ἐλεφαντόδοντος, τῶν τριχάπτων, τοῦ καπνοῦ, καθὼς καὶ ἡ ναυπηγία. Μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων κτιρίων τῆς πόλεως εἶναι τὸ παλαιὸν φρούριον, τοῦ ὁποίου τὰ ὑψηλὰ τείχη καὶ τέσσαρες πύργοι κυκλικοὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1453.

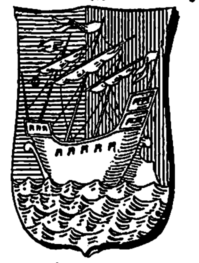

Θυρεὸς τῆς Διέππης.

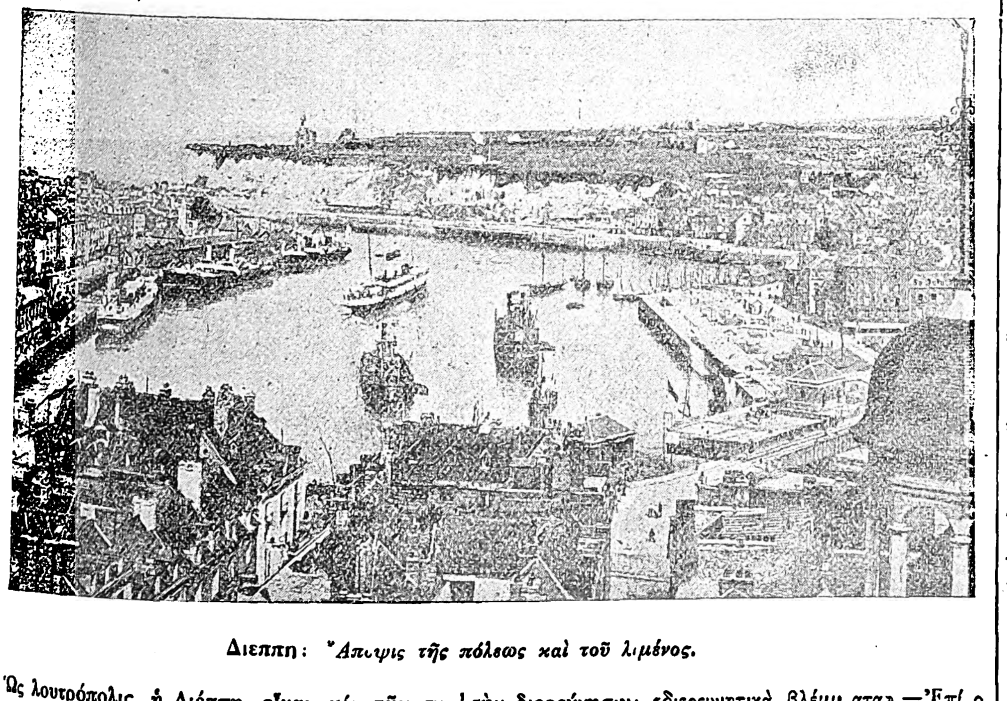

Διεππη: *Ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος.*

Ὡς λουτρόπολις ἡ Διέππη εἶναι μία τῶν σημαντικωτέρων τῆς βορείου Γαλλίας, μὲ εὐρεῖαν παραλίαν ἐκ μικρῶν χαλίκων. Ἡ μεγάλη σημασία τοῦ λιμένος τῆς Διέππης χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καταχτήσεως τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν. Κατὰ τὸν Ἑκατονταετῆ πόλεμον ἡ Διέππη ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς ὑπὲρ τῆς παραμονῆς αὐτῆς ὑπὸ τὴν γαλλικὴν κυριαρχίαν, ὑποστᾶσα πολλὰς πολιορκίας. Ἡ Διέππη ὑπῆρξεν ἡ πατρὶς πολλῶν ἐξερευνητῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνεκάλυψαν πρῶτοι τὴν ἀφρικανικὴν ἀκτήν, ἀπὸ τὰς Καναρίους νήσους μέχρι τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἐλεφαντόδοντος, κατὰ δὲ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐξηρεύνησαν τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. Κατὰ τὸν ΙΖ' ὅμως αἰῶνα ἀπώλεσε τὴν μεγάλην αὐτῆς σημασίαν, συνεπείᾳ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ διασκόρπησις τῶν περισσοτέρων κατοίκων τῆς Διέππης, οἵτινες ἦσαν διαμαρτυρόμενοι τὸ θρήσκευμα. Τῷ 1694 ἐβομβαρδίσθη καὶ ἐπυρπολήθη κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ἔκτοτε ἡ Διέππη παρήκμασε τελείως, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁπότε ἤρχισε νὰ προοδεύῃ ἐκ νέου ἁλματωδῶς, χάρις εἰς τὰς ἐμπορικὰς αὐτῆς σχέσεις μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θαλασσίων λουτρῶν της. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Διέππη ἀπετέλεσε σημαντικὴν ναυτικὴν βάσιν τῶν συμμάχων.

Μ. Δ. Β.

διέπω, παρατ. *διεῖπον*· ἐπιστατῶ, κυβερνῶ, διοικῶ, διευθύνω: «οἱ διέποντες τὰ πράγματα» οἱ κυβερνῶντες, «ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ ἰδιοτέλεια διέπουσι τὸν κόσμον».

διέραμα (τὸ) (Dierama) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

διερβίλλη (ἡ) (Dierville) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη διακρινόμενα διὰ τὰ ἐναλλασσόμενα φύλλα καὶ τὰ ἀντίθετα λευκὰ ἢ ἐρυθρὰ ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

διερεθίζω· ἐρεθίζω τινὰ ἀδιακόπως, παροξύνω.

διερεθισμὸς (ὁ)· σφοδρὸς ἐρεθισμός, διέγερσις.

διέρεισμα (τό)· ἔρεισμα, τὸ ἐφ' οὗ τις στηρίζεται, στήριγμα, ὑποστήριγμα.

διερεύνησις, -*εως* (ἡ)· ἡ ἀκριβὴς ἐρεύνησις, ἔρευνα, ἀνίχνευσις: «ἡ διερεύνησις τοῦ βυθοῦ».

—[*Μαθημ.*] Καλεῖται *διερεύνησις* ἡ σπουδὴ τῆς λύσεως ἑνὸς γενικοῦ προβλήματος διὰ διαφόρους εἰδικωτέρας σχέσεις μεταξὺ τῶν δεδομένων αὐτοῦ· π.χ. τὸ εἶδος τῆς ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως:

$$Ax^2+2Bxy+\Gamma y^2+2\Delta x+2Ey+Z=0$$

παριστωμένης καμπύλης σπουδάζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι ὑποθέτομεν ὅτι συνδέουν τοὺς συντελεστὰς τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως. Εἰς τὸ πρόβλημα: ν' ἀχθῇ ἀπὸ δοθέντος σημείου τοῦ ἐπιπέδου ἐφαπτομένη εἰς δοθέντα κύκλον, ἡ διερεύνησις τῆς λύσεως γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ὑποθέτομεν ὅτι κατέχει τὸ δοθὲν σημεῖον ὡς πρὸς τὸν δοθέντα κύκλον, δηλοδὴ ἂν κεῖται ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐπ' αὐτοῦ ἢ ἐντός. Σ. Μ.-Ο.

διερευνητὴς (ὁ)· ὁ διερευνῶν, ὁ μετ' ἀκριβείας ἐρευνῶν: «οἱ διερευνηταὶ τοῦ βυθοῦ».

διερευνητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀφορῶν εἰς τὴν διερεύνησιν ἢ τὸν διερευνητήν, ὁ δεξιὸς περὶ τὴν διερεύνησιν: «διερευνητικὰ βλέμματα».—Ἐπίρ. *διερευνητικῶς*.

διερευνῶ (—*άω*)· ἐρευνῶ μετ' ἀκριβείας, ἀναζητῶ, ἐξιχνιάζω: «διερευνῶ τὴν χώραν, —τὸν βυθὸν κλπ.».

διερμηνεία (ἡ), τὸ γνώρισμα τοῦ διερμηνέως, τὸ νὰ εἶναί τις διερμηνεύς· || ὁ τόπος, τὸ γραφεῖον ὅπου ὑπηρετεῖ ὁ διερμηνεύς.

διερμηνεὺς —*έως* (ὁ)· ὁ ἑρμηνεύς, ὁ ἐξηγητής· || ὁ μεταξὺ δύο ἀλλογλώσσων μεταφραστὴς τῶν λεγομένων, κοιν. *δραγουμάνος*: «συνεννοοῦνται διὰ διερμηνέως» || ὁ κατ' ἐπάγγελμα ἀσχολούμενος εἰς τὸ ἔργον τοῦτο: «διερμηνεὺς πρεσβείας», «διερμηνεὺς ξενοδοχείου κλπ.».

—[*Διεθν. Δίκ.*] Καλεῖται *διερμηνεὺς* ὁ ὑπάλληλος πρεσβείας ἢ προξενείου, ὅστις γνωρίζων τὴν γλῶσσαν τῆς χώρας, παρ' ᾗ ἡ πρεσβεία, καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν συνεννόησιν τῶν προϊσταμένων του πρὸς τὰς κατωτέρας ἐγχωρίους ἀρχὰς ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων ἀμφότερα τὰ μέρη ἢ καὶ μὲ τὴν μετάφρασιν ἐγγράφων, ἄρθρων τοῦ ἐγχωρίου τύπου κ.τ.λ. Παρ' ἡμῖν, κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ Ὀργανισμοῦ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἵνα διορισθῇ τις διερμηνεὺς παρὰ τῇ προξενικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ γυμνασίου καὶ νὰ κατέχῃ καλῶς τὴν γλῶσσαν τῆς χώρας ἐν ᾗ λειτουργεῖ τὸ προξενεῖον, παρ' ᾧ πρόκειται νὰ τοποθετηθῇ. Διὰ τὸν διορισμὸν ὅμως διερμηνέως παρὰ τῇ ἐν Τουρκίᾳ πρεσβείᾳ ἀπαιτεῖται ὁ ὑποψήφιος νὰ εἶναι διδάκτωρ ἢ πτυχιοῦχος τῆς νομικῆς τοῦ ἡμετέρου ἢ ξένου ὁμοταγοῦς πανεπιστημίου καὶ νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὴν τουρκικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν. Τὰ προσόντα ταῦτα τοῦ διερμηνέως ἀπῃτοῦντο λόγῳ τῶν μέχρι πρό τινος ὑφισταμένων διομολογήσεων, δυνάμει τῶν ὁποίων οἱ διερμηνεῖς οὗτοι παρίσταντο ἀπαραιτήτως ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων κατὰ τὴν ἐκδίκασιν πολιτικῶν ἢ ποινικῶν ὑποθέσεων μεταξὺ Ὀθωμανῶν ὑπηκόων καὶ ἀλλοδαπῶν, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ἐν γένει τῶν ἀλλοδαπῶν ὑπηκόων. Ἡ Ἑλλὰς εἶχε συστήσει διὰ τοῦ νόμου τῆς 24 Ἰουλίου 1885 ἰδιαίτερον διερμηνευτικὸν γραφεῖον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικῆς πρεσβείας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου. Οἱ διερμηνεῖς τούτου ἠδύναντο νὰ εἶναι καὶ ξένοι ὑπήκοοι. Καταργηθεισῶν ἤδη τῶν διομολογήσεων ἐν Τουρκίᾳ, κατηργήθη καὶ τὸ γραφεῖον. Διατηροῦνται ὅμως πάντοτε διερμηνεῖς παρὰ τῇ ἐν Ἀγκύρᾳ πρεσβείᾳ καὶ τῷ προξενείῳ διὰ τὴν μετὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν συνεννόησιν. Ν. Ι. Θ.

—[*Δικον.*] Βλ. ἑρμηνεύς.

—[*Στρατ.*] Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1916—1923 ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι ἴδιον σῶμα στρατιωτικῶν διερμηνέων, διαλυθὲν κατόπιν. Ν. Θ. Κ.

—*διερμηνεύς, μέγας*—. Ὑψηλὸν ἀξίωμα ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ· βλ. δραγουμάνος.

διερμήνευσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διερμηνεύειν, ἑρμηνεία, ἐξήγησις, διασάφησις.

διερμηνευτὴς (ὁ)· ὁ διερμηνεύων, ὁ ἐξηγητὴς τῶν ἀλλοτρίων λόγων ἢ βιβλίων, ἑρμηνευτής, διασαφητής.

διερμηνευτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διερμήνευσιν ἢ τὸν διερμηνευτήν, διασαφητικός, ἐξηγητικός.

διερμηνεύω· ἑρμηνεύω, ἐξηγῶ, διασαφῶ· || ἐκφράζω, ἐκδηλῶ: «διερμηνεύω τὴν γνώμην τῶν συναδέλφων μου».

Δίερνα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Δακίας, ἧς τὰ ἐρείπια σῴζονται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Τσέρνα, ὅπου ἡ νῦν ρουμανικὴ πόλις Ὄρσοβα. Ἐν τῷ Πευτιγγεριανῷ πίνακι ὀνομάζεται *Τίερνα*, ὑπὸ δὲ τοῦ Προκοπίου («Περὶ κτισμ.» IV, 6) *Ζέρνη*. Α. Θ. Σ.

δίερσις,—*εως* (ἡ)· τὸ διείρειν, τὸ νὰ περάσῃ τι διὰ μέσου ἄλλου.

—[*Ναυτ.*] Καλεῖται *δίερσις* ἑκάστη στροφὴ πέριξ ἀντικειμένου τινὸς πρὸς κατασκευὴν ἐπιδέσμου, ἢ διεμβολὴ πρὸς κατασκευὴν ἀμματίσεως. Σ. Ε. Λ.

διέρχομαι, ἀόρ. *διῆλθον*· ἔρχομαι διὰ μέσου, περνῶ διά τινος τόπου, διαβαίνω: «διέρχομαι τὴν χώραν», «ὁ στρατὸς διῆλθε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην» || «διῆλθον διὰ τῆς Μακεδονίας,—διὰ τῆς Θράκης» καὶ «διερχόμενος τῶν Ἀθηνῶν συνήντησα κτλ.» || «διέρχομαι τὰς ὥρας μου» περνῶ τὸν καιρόν μου, «διῆλθε τὸν βίον του ἐργαζόμενος» || ἀντὶ τοῦ *διαβαίνω*: «διῆλθε τὸν ποταμόν, — τὴν γέφυραν, —τὸν πορθμόν». Β. Φ.

διερώτησις,—*εως* (ἡ)· ἐρώτησις, διερεύνησις.

—[*Ναυτ.*] Ἡ ἀπὸ πολεμικοῦ πλοίου πρὸς ἐμπορικὸν ἀπευθυνομένη πρόσκλησις πρὸς ἀπάντησιν διὰ σημάτων τοῦ διεθνοῦς κώδικος ἢ διὰ στόματος, ἀποστελλομένου ἔνδον ἀξιωματικοῦ τοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου, πρὸς παροχὴν πληροφοριῶν ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν, κατεύθυνσιν, εἶδος φορτίου, φορτωτὴν καὶ παραλήπτην καὶ πρὸς παρουσίασιν τῶν ναυτιλιακῶν του ἐγγράφων. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

διερωτῶ (—άω), ἀόρ. *διηρώτησα—διηρωτήθην*· ἐρωτῶ μετ' ἀκριβείας, ἀνερωτῶ· || παθ. *διερωτῶμαι*· ἐρωτῶ τὸν ἑαυτόν μου: «διερωτῶμαι πολλάκις, ποῦ ζῶμεν, ποῦ εὑρισκόμεθα;».

— *[Ναυτ.]* Βλ. διερώτησις.

διεσιγγία (ἡ) (Diesingia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον 5 εἴδη ἀναρριχώμενα, παραπλήσια τῶν *φασιόλων*, φυόμενα ἐν Βραζιλίᾳ. Δ. Ν. Π.

δίεσις (♯) *[Μουσ.]*. Σημεῖον ὅπερ τοποθετούμενον πρὸ φθόγγου τινὸς ὀξύνει τοῦτον καθ' ἡμιτόνιον. Ὁ ὅρος δίεσις ἀπαντᾶται τὸ πρῶτον παρὰ Πυθαγόρᾳ, ὅστις δι' αὐτοῦ ὠνόμαζε τὸ διάστημα, οὗτινος ἡ τετάρτη ὑπερέβαινε τοὺς δύο ὁλοκλήρους τόνους. Τὰ πυκνὰ (τὰ μικρὰ δηλονότι τμήματα τοῦ ἐναρμονίου γένους) ὠνομάσθησαν ἐπίσης ἀργότερον δίεσις. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, οἱ τότε μουσικοί, φανταζόμενοι ὅτι δύνανται νὰ ἐπαναφέρωσιν ἐν ἰσχύϊ τὸ μουσικὸν σύστημα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἔδωκαν τὸ ὄνομα δίεσις εἰς τὰ τέταρτα τοῦ τόνου. Ἐγκαταλειφθείσης τῆς θεωρίας τῶν μικρῶν τούτων ὑποδιαιρέσεων τοῦ τόνου καὶ ἐπικρατησάσης τῆς συγκεκραμένης κλίμακος, ἡ λέξις δίεσις παρέμεινεν ὑφ' ἣν σημασίαν ἔχει καὶ σήμερον. Γ. Σ.

— δίεσις *διπλῆ* (× ἢ 𝄪) *[Μουσ.]*. Σημεῖον ὅπερ τοποθετούμενον πρὸ φθόγγου τινὸς ὀξύνει τοῦτον κατὰ δύο ἡμιτόνια, π. χ. οἱ φθόγγοι:

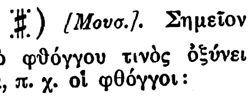

θὰ ἐκτελεσθοῦν εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον ἐπὶ τῶν αὐτῶν πλήκτρων ἐφ' ὧν ἐκτελοῦνται καὶ οἱ φθόγγοι: λα, ρε, σολ κτλ. Αἱ διπλαῖ διέσεις, ὡς καὶ αἱ διπλαῖ ἀναιρέσεις εἶναι σχετικῶς νεώτεραι ἀλλοιώσεις, ἐμφανιζόμεναι ἀπὸ τοῦ 1700 καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Σ.

διεσπαρμένος, —*η*—*ον*· παθ. μετχ. τοῦ διασπείρω βλ. λ.), διεσκορπισμένος, εὑρισκόμενος ἐν διασπορᾷ.

διεστιανὴ *ὑποβαθμὶς στρωμάτων* (Diestien) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀνωτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποβαθμίδων στρωμάτων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιροῦσιν εἰς τὰς Κάτω Χώρας τὴν *πλακέντιον βαθμῖδα* τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωικοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων. Ὠνομάσθη οὕτω τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Dumont ἐκ τῆς πόλεως Diest τοῦ Βελγίου, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὁποίας ἀπαντῶνται στρώματα αὐτῆς, ἄμμοι καὶ σιδηροῦχοι ψαμμῖται. Εὑρίσκεται ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Λουβαίν. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς ὑποβαθμῖδος ταύτης εἶναι ἡ τερεβράτουλα perforata καὶ ἡ τερεβράτουλα grandis. Γ. Κ. Γ.

δίεστος (ὁ) (Diestus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οἰδηγναθιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μεγάλου μεγέθους, ἀτρακτοειδοῦς σώματος καὶ χρώματος φαιοῦ ἢ ἐρυθροῦ, ἰθαγενεῖς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη. Δ. Ν. Π.

διεστραμμένος, —*η,*—*ον*· παθ. μετχ. τοῦ διαστρέφω (βλ. λ.) κοιν. *διαστρεμμένος*· κακεντρεχής, κακότροπος.

διεστώς, —*ῶσα,*—*ώς*· μετ. τοῦ παρακ. *διέστηκα*, τοῦ ῥήμ. διίστημι (βλ. λ.)· ὁ ἐν διαστάσει εὑρισκόμενος, κεχωρισμένος, διῃρημένος: «σκέλη διεστῶτα», «γνῶμαι διεστῶσαι», «συμβιβάζω τὰ διεστῶτα».

δίετα (ἡ) (Dieta) *[Ζῳολ.]* Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οἰδηγναθιδῶν*, περιλαμβάνουσα γυμνὰ ἔντομα ὑπερύθρου ἢ ὠχροπρασίνου χρώματος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

διετής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἔχων δύο ἐτῶν ἡλικίαν: «διετὲς παιδίον»· || ὁ διαρκῶν ἐπὶ δύο ἔτη: «διετὴς ἀρχή», «διετὲς διάστημα», «διετὴς φοίτησις»· || «διετὴς μαθητής» ὁ τὸ δεύτερον εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν φοιτῶν.

—διετῆ *φυτὰ* (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα ζῶσιν ἐπὶ δύο ἔτη ἤτοι ἐπὶ δύο συνεχεῖς βλαστικὰς περιόδους. Τὰ *διετῆ φυτὰ* ἀνθοφοροῦσι καὶ καρποφοροῦσι μόνον κατὰ τὸ δεύτερον, τὸ καὶ τελευταῖον ἔτος τοῦ βίου των, δηλαδὴ μίαν καὶ μόνην φοράν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ μονοετῆ φυτά. Συγκεκριμένως τὰ διετῆ φυτὰ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βλαστήσεώς των σχηματίζουσι μόνον φύλλα καὶ ἐναποταμιεύουν ἀποθησαυριστικὰς οὐσίας εἴτε ἐν τῇ ῥίζῃ, εἴτε ἐν τῷ βλαστῷ, εἴτε ἐν τοῖς φύλλοις αὐτῶν. Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ὁ βλαστὸς ἐπαυξάνεται, σχηματίζει ἀνθοφόρους κλάδους καὶ καρποφορεῖ. Τοιαῦτα φυτὰ εἶναι: *ἀλθαία, δίανθος, καρωτὸν* κλπ. Δ. Ν. Π.

διετία (ἡ)· ἡ διάρκεια δύο ἐτῶν, χρονικὸν διάστημα δύο ἐτῶν: «ἐφοίτησεν ἐπὶ διετίαν»· || «κατὰ διετίαν» κατὰ πᾶν δεύτερον ἔτος.

διευθέτης (ὁ)· ὁ διευθετῶν τι.

διευθετήσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἢ ὁ δυνάμενος νὰ διευθετηθῇ.

διευθέτησις (ἡ)· κατάταξις, τακτοποίησις, ἡ τοποθέτησις ἑκάστου πράγματος ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει: «ἡ διευθέτησις τῶν ἐπίπλων,—τῶν βιβλίων κττ.».

— *[Μεταλλευτ.]* Ὀνομάζονται ἐν τῷ συνόλῳ των *ἔργα διευθετήσεως* τὰ μεταλλευτικὰ ἐκεῖνα ἔργα, ἅτινα συμπληροῦσι τὰ κυρίως ἐρευνητικὰ ἔργα, ἐὰν τοιαῦτα ἀπῃτήθησαν πρὸς προπαρασκευὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς καθ' ἑαυτὸ ἐκμεταλλεύσεως. Ἀποτελοῦνται δὲ ταῦτα ἐκ τῶν φρεάτων μετὰ τῶν ἐγκαταστάσεων αὐτῶν, τῶν στοῶν ἐγκαρσίων καὶ κατὰ διεύθυνσιν, ἐκ κεκλιμένων στοῶν, ἐσωτερικῶν φρεάτων κτλ., ὡς καὶ ἐκ πάντων τῶν ἀπαιτουμένων μηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, μέσων μεταφορᾶς δυνάμεως, ἐξαντλήσεως ὑδάτων κτλ. Τὰ ἔργα διευθετήσεως διακρίνονται εἰς *γενικά*, ἀφορῶντα τὸ σύνολον τοῦ ὑπ' ὄψιν κέντρου ἐκμεταλλεύσεως, καὶ εἰς *εἰδικά*, ἀφορῶντα ἕκαστον τμῆμα αὐτοῦ, ἤτοι πάτωμα, ὑποπάτωμα ἑνὸς ἢ περισσοτέρων στρωμάτων ἢ φλεβῶν.

Τὰ ἔργα διευθετήσεως ἀποσκοποῦσι τὴν προετοιμασίαν τῶν μετώπων ἐξορύξεως, τὴν ἐξασφάλισιν τῶν μεταφορῶν τοῦ μεταλλεύματος καὶ τῶν ὑλικῶν ἐπιχώσεως, τοῦ ἀερισμοῦ, τῆς ἐξαντλήσεως τῶν ὑδάτων καὶ τῆς διανομῆς κινητηρίου δυνάμεως. Ἡ διευθέτησις ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐφαρμογῆς προγράμματος ἐκμεταλλεύσεως, ἀναγνωρισθέντος καὶ ἐρευνηθέντος μεταλλείου ἢ τμήματος αὐτοῦ, προγράμματος γινομένου διὰ πολυετῆ πρόβλεψιν. Προσπαθεῖται δὲ πάντοτε τὰ ἔξοδα τῶν ἔργων διευθετήσεως νὰ ἐξασφαλίζωνται ὅσον τὸ δυνατὸν διὰ τοῦ δι' αὐτὰ ἐξορυσσομένου μεταλλεύματος. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

διευθετῶ (—*έω*), ἀόρ. *διηυθέτησα—διηυθετήθην*, παθ. μετχ. *διηυθετημένος* (ἢ *διευθετημένος*)· τακτοποιῶ, τοποθετῶ ἕκαστον πρᾶγμα εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν: «διευθετῶ τὰ ἔπιπλα,—τὰ βιβλία κττ.», «διηυθετήθησαν καλῶς», «καλῶς διηυθετημένα».

—διευθετοῦσαι *κωνικῆς τομῆς* *[Μαθημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ *πολικαὶ τῶν ἑστιῶν*. Εἶναι εὐθεῖαι κάθετοι ἐπὶ τὸν ἄξονα τῶν x καὶ εἰς ἀπόστασιν

$\pm\frac{\alpha^2}{\gamma}$ διὰ τὴν ἔλλειψιν καὶ τὴν ὑπερβολήν, ἐνῷ

εἰς τὴν παραβολὴν συναντᾷ αὐτὸν εἰς σημεῖον συμμετρικὸν τῆς ἑστίας ὡς πρὸς τὴν κορυφήν.

Εἰς τὴν ἔλλειψιν καὶ ὑπερβολὴν ἡ ἀπόστασις ἑνὸς σημείου τῆς καμπύλης ἀπὸ τὴν ἑστίαν καὶ ἡ ἀπόστασις τοῦ ἰδίου σημείου ἀπὸ τὴν *διευθετοῦσαν* ἔχουσι λόγον σταθερὸν καὶ ἴσον μὲ τὴν ἐκκεντρικότητα ε τῆς καμπύλης, ἐνῷ εἰς τὴν παραβολὴν αἱ ἀποστάσεις παντὸς σημείου αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἑστίαν καὶ τὴν διευθετοῦσαν εἶναι ἴσαι μεταξύ των. Ἡ διευθετοῦσα τῆς παραβολῆς εἶναι ὁ τόπος τῶν τομῶν τῶν ἐφαπτομένων αὐτῆς, αἵτινες τέμνονται ὀρθογωνίως. Ἐπίσης ἐπ' αὐτῆς τέμνονται τὰ ὕψη τῶν τριγώνων τῶν ἐχόντων πλευρὰς τρεῖς ἐφαπτομένας τῆς παραβολῆς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο θεώρημα εἶναι μερικὴ περίπτωσις τοῦ θεωρήματος τοῦ Brianchon καὶ ὀφείλεται εἰς τὸν μέγαν γεωμέτρην Steiner. Σ. Μ.· Ο.

διεύθυνσις (ἡ)· τὸ διευθύνειν, διοίκησις, διακυβέρνησις ὑπηρεσίας ἢ ἱδρύματός τινος: «ἡ διεύθυνσις τοῦ σχολείου,—τοῦ νοσοκομείου», «ἡ διεύθυνσις τῶν ἐργατῶν τῆς ὑδρεύσεως»· || ἡ γραμμὴ ἡ δεικνύουσα τὸ σημεῖον, πρὸς ὃ φέρεταί τις: «διεύθυνσις πρὸς Ἀνατολάς,—πρὸς Δυσμάς,—πρὸς τὰ δεξιά,—πρὸς τὰ ἀριστερὰ κττ.»· «διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου»· «διεύθυνσις ἐπιστολῆς» ὁ τόπος εἰς ὃν ἀποστέλλεται· || τὸ οἴκημα ἢ τὸ γραφεῖον ὅπου διεξάγει τὴν ὑπηρεσίαν του ὁ διευθυντὴς ἢ καὶ οἱ ἐπὶ τούτῳ ὑπάλληλοι· ἄλλως *διευθυντήριον*: «διεύθυνσις δασῶν,—ἐκπαιδεύσεως», «διεύθυνσις σιδηροδρόμων» κττ. Β. Φ.

— *[Μαθημ.]* Καλεῖται *διεύθυνσις* τὸ κοινὸν στοιχεῖον εὐθειῶν παραλλήλων (παραλειπομένης τῆς ἰδιότητος αὐτῶν νὰ εἶναι πᾶσαι εὐθεῖαι). Οὕτως ἑκάστη δέσμη παραλλήλων εὐθειῶν ἐν τῷ χώρῳ ὁρίζει μίαν διεύθυνσιν. Ἄρα τόσαι εἶναι ἐν τῷ χώρῳ διευθύνσεις, ὅσαι εἶναι αἱ δέσμαι παραλλήλων εὐθειῶν.

Ἐὰν φέρωμεν ὅλας τὰς εὐθείας τὰς διερχομένας δι' ἑνὸς σημείου τοῦ χώρου, ἔχομεν ὅλας τὰς δυνατὰς διευθύνσεις τοῦ χώρου, διότι ὁποιαδήποτε εὐθεῖα τοῦ χώρου εἶναι παράλληλος πρὸς μίαν ἐξ αὐτῶν τῶν εὐθειῶν καὶ ἑπομένως ἔχει τὴν ἰδίαν πρὸς αὐτὴν διεύθυνσιν.

Εἰς ἄξονας, ἐν τῷ ἐπιπέδῳ, σχηματίζοντας γωνίαν ω, συντελεστὴς διευθύνσεως λ μιᾶς εὐθείας καλεῖται ὁ λόγος $\frac{\eta\mu\,\varphi}{\sigma\upsilon\nu(\omega-\varphi)}$, ἔνθα φ εἶναι ἡ γωνία, τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ εὐθεῖα μὲ τὸν ἄξονα τῶν x. Εἰς ἄξονας ὀρθογωνίους ὁ συντελεστὴς διευθύνσεως συμπίπτει μὲ τὴν ἐφαπτομένην τῆς γωνίας, τὴν ὁποίαν σχηματίζει μὲ τὸν ἄξονα τῶν x. Ὅλαι αἱ παράλληλοι εὐθεῖαι ἔχουν τὸν αὐτὸν συντελεστὴν διευθύνσεως. Ὁ συντελεστὴς λοιπὸν διευθύνσεως μιᾶς εὐθείας ὁρίζει τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς.

Εἰς τὸν χῶρον ἡ διεύθυνσις μιᾶς εὐθείας δύναται νὰ ὁρισθῇ διὰ τῶν λεγομένων διευθυνόντων συνημιτόνων τῶν γωνιῶν, τὰς ὁποίας αὕτη σχηματίζει μὲ τοὺς τρεῖς ἄξονας συντεταγμένων. Σ. Μ.· Ο.

διευθυντήριον (τό)· τὸ οἴκημα ἢ τὸ γραφεῖον τῆς διευθύνσεως, ἄλλως *διεύθυνσις*: «διευθυντήριον τοῦ ναυστάθμου».

— **Διευθυντήριον.** Ὑπὸ τοιοῦτον ὄνομα, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἄλλοτε συσταθέντος (περὶ οὗ βλ. κατωτ.), ἐγνωρίσθη ἡ πρώτη πολιτικὴ ἐξουσία τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, συγκροτηθεῖσα τὴν 25 Μαρτίου 1821 ἐν Πάτραις ὑπὸ τῶν συνελθόντων αὐτόθι μητροπολίτου Γερμανοῦ, Ἀνδρέα Ζαΐμη, Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου, Ἀνδρέα Λόντου καὶ λοιπῶν. Τὸ Διευθυντήριον τοῦτο ὠνομάσθη Ἀχαϊκόν. Μεταξὺ τῶν πρώτων μελημάτων του διέταξε τὰ τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ καὶ ἀπέλυσε πρὸς τοὺς παραμένοντας ἀκόμη ἐν Πάτραις προξένους τῆς Ἀγγλίας Γκρὴν καὶ τῆς Γαλλίας Πουκεβὶλ (διότι οἱ λοιποί, ὁ τῆς Ρωσίας Βλασσόπουλος, τῆς Πρωσσίας Κοντογούρης καὶ τῆς Σουηδίας Στράνης, καθ' ὃ Ἕλληνες τὴν καταγωγήν, ἠναγκάσθησαν ἀπὸ τῆς προηγουμένης ν' ἀναχωρήσουν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους), τὴν περιβόητον προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐδικαιολόγουν τὰ γενόμενα: «Ἡμεῖς, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες ὅτι μᾶς καταφρονεῖ τὸ Ὀθωμανικὸν γένος καὶ σκοπεύει ὄλεθρον ἐναντίον μας, πότε μ' ἕνα καὶ πότε μ' ἄλλον τρόπον, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς, ἢ ν' ἀποθάνωμεν ὅλοι, ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν κ. λ.». Εἰς τὴν προκήρυξιν ταύτην τοῦ *Ἀχαϊκοῦ Διευθυντηρίου* οἱ πρόξενοι ἀπήντησαν ὅτι θέλουν τὴν διαβιβάσει εἰς τὰς κυβερνήσεις των, ὑπεσχέθησαν δὲ μέχρι νεωτέρας διαταγῆς οὐδετερότητα, τὴν ὁποίαν ὁ Ἄγγλος Γκρὴν παρεβίασεν. Ἐπίσης τὸ Ἀχαϊκὸν Διευθυντήριον ἐξέδωκε προκήρυξιν περὶ πολέμου, διὰ τῆς ὁποίας προσεκάλει ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ ὅλας τὰς μὴ ἐπαναστατημένας ἐπαρχίας, καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας ὑπεμίμνησκε τὴν καταγωγὴν αὐτῶν καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν ἐπὶ τῶν προγόνων των, παρεσκεύασε δ' ἐξ ἄλλου καὶ πλῆθος σημαιῶν καὶ διένειμεν αὐτὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Αἱ σημαῖαι αὗται τοῦ Διευθυντηρίου ἦσαν χρώματος λευκοῦ ἐξ ὁλοκλήρου, ἔφερον δὲ ὡς σύμβολον τὸ Ἐφοδιαστικὸν τῶν ἱερέων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἡ σφραγὶς αὐτοῦ ἐκοσμεῖτο διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ μὲ ἑλισσόμενον κλάδον δάφνης καὶ τὴν ἐπιγραφήν: «Σφραγὶς ἐλευθερίας». Τὸ μεγαλύτερον ἔργον τοῦ Ἀχαϊκοῦ Διευθυντηρίου ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχὴς ἐνέργεια ἐν Ἑπτανήσῳ πρὸς ἀποστολὴν πολεμεφοδίων. Εἰς ἀπομίμησίν του, συνεστήθησαν κατόπιν ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη τὸ *Διευθυντήριον τῶν Καλαμῶν*, τὸ ταχέως μετατραπὲν εἰς Μεσσηνιακὴν Γερουσίαν, καὶ τὸ ἐν Ἀρκαδίᾳ συσταθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη *Ἐπαναστατικὸν Διευθυντήριον*. Ἀλλὰ τὰ διευθυντήρια ταῦτα συνεχωνεύθησαν εἰς τὴν μετ' ὀλίγον συσταθεῖσαν ἐν Καλτεζαῖς Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν. Μόνον δὲ ἀπέμεινε τὸ ὕστατον ἱδρυθὲν ἐν Ὕδρᾳ διευθυντήριον, ὅπερ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπῆρξεν ἀνώτερον ὅλων, διὰ τὴν συνοχὴν καὶ μεθοδικότητα μεθ' ἧς ἐτελεῖτο ἐν αὐτῷ ἡ ἐργασία. Χάρις εἰς αὐτὰ τὰ πλεονεκτήματα ἄλλωστε, διὰ τῆς «Διοικήσεως» ἡ Ὕδρα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα, διὰ τῶν Κουντουριωτῶν, ἤ, κυριώτερον εἰπεῖν, μέσῳ αὐτῶν. Γ. Δ. Κ.

— **Διευθυντήριον** (Directoire). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον ἐν Γαλλίᾳ: —1) Ἡ ὑπὸ τῆς Συντακτικῆς συνελεύσεως (ψήφισμα τῆς 22 Δεκεμβρίου 1789) συσταθεῖσα ἐν ἑκάστῃ πρωτευούσῃ νομοῦ ὀκταμελὴς ἐκτελεστικὴ ἐξουσία (directoire de département), παρεμφερὴς πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν νομαρχῶν. —2) Ἡ ἐν ἑκάστῃ πρωτευούσῃ ἐπαρχίας ὁμοία τετραμελὴς ἐξουσία (directoire de district), ἥτις στερουμένη πρωτοβουλίας ἔργον εἶχε νὰ διαφωτίζῃ τὸ οἰκεῖον νομαρχιακὸν διευθυντήριον περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ. —3) Ἡ ἀνωτάτη πενταμελὴς κυβέρνησις (directoire exécutif ἢ ἁπλῶς Directoire), ἥτις διαδεχθεῖσα τὴν Συμβατικὴν συνέλευσιν διῴκησε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τῆς 5ης Μπρυμαὶρ τοῦ Δ' ἔτους (27 Ὀκτωβρίου 1795) μέχρι τῆς 19 ἰδίου μηνὸς τοῦ Η' ἔτους (10 Νοεμβρίου 1799), συμφώνως πρὸς τὸ ὑπ' αὐτῆς ψηφισθὲν σύνταγμα τοῦ ἔτους Γ'. Οἱ πρῶτοι ἐκλεγέντες κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦτο ὑπὸ τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων τῆς Βουλῆς τῶν πεντακοσίων καὶ τῆς Γερουσίας, τῇ 10 Μπρυμαὶρ «διευθυνταὶ» ἦσαν οἱ Λὰ Ρεβεγιὲρ-Λεπώ, Ρεμπέλλ, Σιεγιές, Λετουρνέρ, Μπαρρὰς καὶ Καμπασαρές. Τὴν ἑπομένην ὁ Σιεγιὲς παραιτηθεὶς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Καρνό. Πάντες οὗτοι ἦσαν παλαιὰ μέλη τῆς Συμβατικῆς συνελεύσεως, ψηφίσαντα τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἀλλὰ χαρακτῆρος καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν διαφόρων, ὥστε τὸ ὅλον σῶμα νὰ μὴ παρουσιάζῃ ἑνότητα. Περιβληθέντες πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ γοήτρου των θεαλαμπρὰν στολήν: ἑρμίνην, πτερωτὸν πῖλον, θεατρικὸν μανδύαν καὶ ξίφος, ἐγκατεστάθησαν ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Λουξεμβούργου. Τὴν 14ην Μπρυμαὶρ ἐσχημάτισαν ὑπουργεῖον ἐξ ἓξ μελῶν καὶ

Digitized by Google

κατόπιν ἀπηύθυναν πρὸς τὸν λαὸν στομφῶδες, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀόριστον, διάγγελμα: «Ἡ σταθερὰ ἡμῶν θέλησις εἶναι νὰ ἑδραιώσωμεν τὴν Δημοκρατίαν καὶ νὰ προσδώσωμεν εἰς τὸ Σύνταγμα ἅπαν αὐτοῦ τὸ κῦρος, νὰ ἐπιφέρωμεν τὴν ὁμόνοιαν, ν' ἀναγεννήσωμεν τὰ ἤθη, νὰ ἐπανοίξωμεν τὰς πηγὰς τῆς παραγωγῆς, νὰ ἐμψυχώσωμεν τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, νὰ καταπνίξωμεν τὴν χρηματιστηριακὴν κυβείαν, ν' ἀναζωογονήσωμεν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας! .. κτλ.».

Παρὰ πάσας ὅμως τὰς ὑποσχέσεις ταύτας ὁ Μπαρρὰς ἔπαιζεν εἰς τὸ χρηματιστήριον, τὸ χαρτονόμισμα (assignat) διαρκῶς ἐξέπιπτεν, ἡ δὲ ἀντικατάστασις αὐτοῦ ὑπὸ ἐνυποθήκων ὁμολόγων (cédules hypothécaires ἢ mandats territoriaux) οὐδόλως διώρθωσε τὰ δημόσια οἰκονομικά. Οὕτω τὸ κράτος χρεωκοπῆσαν κατὰ 33 δισεκατομμύρια, γεγονὸς προξενῆσαν τὴν καταστροφὴν πολυαρίθμων τραπεζιτῶν, ἠναγκάσθη ν' ἀποσύρῃ τῆς κυκλοφορίας τὰ χαρτονομίσματα· οὕτω δ' ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ μεταλλικὸν νόμισμα ἐπέφερε τὴν ἄμεσον ἐπανάληψιν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Οἱ βασιλόφρονες καὶ οἱ Ἰακωβῖνοι (ἢ τῶν δύο ἀντιθέτων ἄκρων ἀντιπολίτευσις) ἐξουδετερώθησαν ἐν ταῖς προσπαθείαις αὐτῶν πρὸς βιαίαν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος· διότι ἡ μὲν ἐπανάστασις τῶν πρώτων ἐν Βανδέᾳ κατεπνίγη, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ αὐτῆς Σαρὲττ καὶ Στοφλὲ (1796) ἐτυφεκίσθησαν, ἐνῷ ὁ στρατηγὸς Πισεγκρύ, συνωμοτῶν μετὰ τῶν βασιλοφρόνων, ἐπαύθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Γουϊάναν. Ὡς πρὸς τοὺς Ἰακωβίνους, τὸ *Διευθυντήριον* ἔκλεισε τὴν λέσχην αὐτῶν «Παρθενῶνα», συνέλαβε καὶ ἔρριψεν εἰς τὰ κάτεργα πολλοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν καὶ κατέπνιξε τὸ ἔνοπλον πραξικόπημα τοῦ στρατοπέδου τῆς Γκρενέλλ, ἐκ δὲ τῶν ἡγηθέντων αὐτοῦ ἐθανάτωσε τὸν σπουδαιότερον, τὸν Μπαμπέφ. Ὡς πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς πολέμους τὸ Διευθυντήριον ἐσημείωσεν εἰς ὅλα τὰ μέτωπα ἐπιτυχίας, ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, ὅπου ὁ Βοναπάρτης κατέλαβε τὸ Πεδεμόντιον καὶ ἔκλεισε τὴν εἰρήνην τοῦ Κάμπο-Φόρμιο, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ἡ γαλλικὴ κατοχὴ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων (βλ. Διευθυντηρίου *πόλεμοι*). Ἡ πρώτη αὕτη περίοδος τῆς δράσεως τοῦ Διευθυντηρίου, ἐκτεινομένη μέχρι τῆς 18 Φρυκτιδὼρ τοῦ ἔτους Ε' (4 Σεπτεμβρίου 1797), ἐσημείωσεν ἐπιτυχίας. Ἀλλ' ἔκτοτε αἱ συνθῆκαι ἀντεστράφησαν. Κατηγορεῖτο τὸ Διευθυντήριον διὰ τὸν ἔκλυτον βίον τοῦ Μπαρρᾶς, τὴν ἐμπορίαν τῶν δημοσίων θέσεων, τὰς αὐστηρὰς καταδιώξεις τῶν ἱερέων καὶ τῶν μεταναστῶν (émigrés)· ὅθεν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τοῦ Ε' ἔτους (20 Μαΐου 1797) ἔδωκαν πλείστας ἕδρας εἰς τοὺς βασιλόφρονας, ὥστε τὸ Διευθυντήριον ἠναγκάσθη νὰ προβῇ εἰς πραξικοπηματικὰς ἐνεργείας. Μετεκάλεσεν εἰς Παρισίους τὸν στρατηγὸν Ὠζερὼ μετὰ μιᾶς μεραρχίας, κατεδίκασεν εἰς ἐξορίαν (Γουϊάναν) δύο τῶν μελῶν αὐτοῦ, τὸν Μπαρτελεμὺ καὶ Καρνό, μέγαν ἀριθμὸν βασιλοφρόνων βουλευτῶν, ὡς καὶ 180 ἱερεῖς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεσχηματίζετο τὸ ὑπουργεῖον καὶ προσελαμβάνετο ὁ Ταλλεϋράνδος ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐγίνετο δὲ τῇ 10 Δεκεμβρίου 1797 ἡ θεατρικὴ καὶ πομπώδης ὑποδοχὴ τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὸ Λουξεμβοῦργον. Ἀλλὰ τὸ Διευθυντήριον, φοβούμενον τὴν δημοτικότητα τοῦ νεαροῦ στρατηγοῦ, ἀντέτασσεν ἐνόπλως κατ' αὐτοῦ τὸν Ὠζερώ. Αἱ ἐκλογαὶ τῆς 22 Φλορεάλ (Μάϊος 1798) ὑπῆρξαν ἀντιθέτως πολὺ δημοκρατικαί, ὅθεν διὰ νέου πραξικοπήματος τὸ Διευθυντήριον ἠκύρωσε ταύτας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὅμως, 30 Πραιριάλ (18 Ἰουνίου 1799), αἱ δύο Βουλαὶ κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τῆς ἀρχῆς τρία τῶν μελῶν τοῦ Διευθυντηρίου· ἀλλ' αἱ οἰκονομικαὶ στενοχωρίαι, ἡ ἀνάγκη κατευνασμοῦ τῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων, ὤθησαν τὸ Διευθυντήριον εἰς νέους κατακτητικοὺς πολέμους (ἵδρυσις τῶν Δημοκρατιῶν τῆς Ρώμης καὶ Παρθενόπης (Νεαπόλεως), εἰσβολὴ εἰς Ἑλβετίαν, κατάκτησις τοῦ Πεδεμοντίου, ἀποστολὴ Βοναπάρτου εἰς Αἴγυπτον). Ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς ταύτης ὑπῆρξεν ἡ σύστασις νέου συνασπισμοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας ἐκ τῆς Αὐστρίας, Γερμανίας, Ρωσίας, Τουρκίας καὶ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως. Ἀλλά, παρὰ τὰς νίκας τῶν δημοκρατικῶν στρατευμάτων, ἡ κατὰ τοῦ Διευθυντηρίου δυσμένεια ηὐξάνετο παρά τε τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ καὶ ἐν ταῖς Βουλαῖς. Εἰς πολλὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις ἡ τάξις διεσαλεύθη (Βορδώ, Μασσαλία, Ἀμιένη), ὡς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Παρισίους. Τὸ Διευθυντήριον ἔκλεισε πολλὰς λέσχας, πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ἔπαυσε, τοὺς δὲ συντάκτας συνέλαβε. Πάντες ἀνέμενον νέον πραξικόπημα αὐτοῦ. Ὁ Σιεγιὲς ἀνεζήτει στρατηγόν, ἵνα στρέψῃ αὐτὸν κατὰ τοῦ Διευθυντηρίου καὶ ἐπιβάλῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθὲν Σύνταγμα. Αἰφνιδίως ὁ Βοναπάρτης ἐπέστρεψεν ἐξ Αἰγύπτου εἰς Γαλλίαν. Ὁ Ταλλεϋράνδος, ὁ Καμπασαρές, πολλοὶ στρατηγοὶ συνεκεντρώθησαν περὶ αὐτὸν ὡς καὶ ὁ Σιεγιές. Τὴν 18ην Μπρυμαίρ 1799 (9 Νοεμβρίου) ὁ Βοναπάρτης κατώρθωσε νὰ τοῦ ἀνατεθῇ ὑπὸ τῶν δύο Βουλῶν ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις τῶν Παρισίων. Τὴν δ' ἐπομένην (19 Μπρυμαίρ, ἤτοι 10 Νοεμβρίου) ἀπέστειλεν εἰς Σαὶν-Κλοῦ, ὅπου συνεδρίαζον αἱ δύο Βουλαί, ἱκανὰ συντάγματα, διὰ τῶν ὁποίων διέλυσε ταύτας ὡς καὶ τὸ Διευθυντήριον, τὸ ὁποῖον ἀντικατέστησε διὰ νέας τριμελοῦς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ὀνομασθείσης «Ὑπατείας» (Consulat) ἐκ τῶν πολιτῶν Σιεγιές, Ρογήρου Ντυκός, πρώην «διευθυντῶν», καὶ Βοναπάρτου στρατηγοῦ. Κ. Ι. Β.

Ἐπίσημος στολὴ τῶν μελῶν τοῦ Διευθυντηρίου.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΡΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΙ (Guerres du Directoire) *(Στρατιωτ. Ἱστορ.)*. Καλοῦνται οὕτω οἱ μεταξὺ Γαλλίας καὶ τῶν ἀντιπάλων της διεξαχθέντες πόλεμοι κατὰ τὰ χρονικὰ διαστήματα 1796–1799 ἐν Εὐρώπῃ, καὶ 1798–1801 ἐν Αἰγύπτῳ. Ἅμα τὸ Διευθυντήριον ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν (Ὀκτώβριος 1795), ἡ Γαλλία ἦτο ἐμπόλεμος πρὸς τὴν Αὐστρίαν, κατέχουσαν τὸ Μιλᾶνον, καὶ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπειδὴ ἡ Ἀγγλία ἦτο ἀπρόσβλητος, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, ὁ Καρνὸ ἀπεφάσισε νὰ καταβάλῃ τὴν Αὐστρίαν. Πρὸς τοῦτο κατέστρωσε τὸ σχέδιον τῆς πρὸς Βιέννην προελάσεως διὰ τριῶν στρατιῶν, δύο προελαυνουσῶν διὰ γερμανικοῦ ἐδάφους καὶ μιᾶς δι' ἰταλικοῦ.

Ἐκστρατεία Γερμανίας. Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1799 οἱ ἀντιμέτωποι στρατοὶ εὑρίσκοντο παρατεταγμένοι ἑκατέρωθεν τοῦ Ρήνου, ὁ μὲν γαλλικὸς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης (στρατιὰ τοῦ Sambre καὶ Meuse ὑπὸ τὸν *Jourdan*, στρατιὰ τοῦ Ρήνου καὶ Μοζέλλα ὑπὸ τὸν *Moreau*), ὁ δ' αὐστριακὸς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς (στρατιὰ τοῦ ἄνω Ρήνου ὑπὸ τὸν *Wurmser*, στρατιὰ τοῦ κάτω Ρήνου ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα *Κάρολον*). Τὸ σχέδιον τῶν Αὐστριακῶν ἦτο ἄμυνα διὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ ἄνω Ρήνου καὶ ἐρρωμένη ἐπίθεσις διὰ τῆς τοῦ κάτω Ρήνου κατὰ τοῦ σημείου ἐπαφῆς τῶν δύο γαλλικῶν στρατιῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Κάρολος δὲν ἀπετόλμα τὴν ἀνάληψιν τοιούτου σχεδίου, ὁλόκληρος ὁ αὐστριακὸς στρατὸς παρέμενεν ἐν ἀμύνῃ. Τὸ γαλλικὸν σχέδιον ἦτο ἀρχικὴ ἐπίδειξις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Δυσσελδόρφ, ὅπως προσελκύσῃ πρὸς τὰ ἐκεῖ τὸν ὄγκον τῶν Αὐστριακῶν, μεθ' ὃ προέλασις τῆς μὲν στρατιᾶς τοῦ Μορὼ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Mein, τῆς δὲ τοῦ Ζουρντὰν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Nechar, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἑκατέρωθεν ὑπερκεράσεως τῶν Αὐστριακῶν· ἐν τούτοις δὲν εἶχεν ὁρισθῆ εἰς τὰς στρατιὰς ταύτας σύγκλισις πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως, δι' ἧς θὰ ἠδύναντο νὰ προελάσωσι κατόπιν εἰς Βιέννην (βλ. σχ. 1).

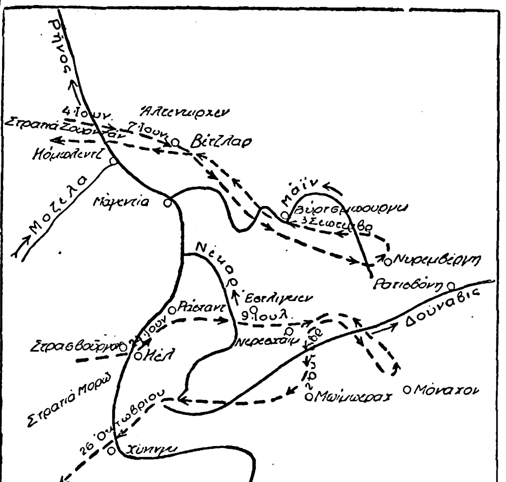

Σχ. 1. *Ἐπιχειρήσεις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1796.*

Ὁ Ζουρντάν, ἀφοῦ προσεπέρασε τὴν 4ην Ἰουνίου 1796 ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου, ἐπετέθη διὰ τοῦ ἀριστεροῦ του κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῶν Αὐστριακῶν, ὁπότε ἐπῆλθε τὴν 7ην Ἰουνίου ἡ μάχη τῆς Altenkirchen, καθ' ἣν κατίσχυσαν οἱ Γάλλοι· ἅμα ὅμως ἔσπευσεν ὁ Κάρολος πρὸς βοήθειαν τῆς δεξιᾶς του πτέρυγος ἡττήθη παρὰ τὴν Wetzlar. Ἐπειδὴ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου τὸ μεῖζον μέρος τῆς στρατιᾶς τοῦ Οὐύρμσερ μετεκλήθη εἰς Ἰταλίαν, ὁ Μορὼ ἐπωφελήθη τῆς ἐξασθενήσεως ταύτης καὶ προσεπέρασεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου (24 Ἰουνίου), χωρὶς ὅμως νὰ ἐξωθήσῃ περαιτέρω τὴν προέλασίν του, ἀλλὰ παρέμεινεν ἀναποφάσιστος μέχρις οὗ τῷ ἐπετέθη ὁ Κάρολος καὶ τοιουτοτρόπως ἐπῆλθεν ἡ μάχη τῆς Estlingen (9 Ἰουλίου), καθ' ἣν ἡττήθη οὗτος καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Μορώ. Ἅμα ὡς ἐπληροφορήθη ὁ Ζουρντὰν περὶ τῆς γαλλικῆς ταύτης νίκης, ἤρξατο προελαύνων διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μάϊν καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Νυρεμβέργης· ἡ προέλασις ὅμως αὕτη τὸν ἀπεμάκρυνεν ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τοῦ Μορώ, τότε δὲ ὁ Κάρολος, θέλων νὰ ἐνεργήσῃ κατ' ἐσωτερικὰς γραμμάς, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μορώ, ἀλλ' ἐνικήθη εἰς τὴν μάχην τῆς Neresheim (11 Αὐγούστου) καὶ ἠναγκάσθη νὰ προσπεράσῃ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἵνα τοιουτοτρόπως προκαλύψῃ τὴν Βαυαρίαν. Τότε ὁ μὲν Ζουρντάν, ἀντὶ νὰ σπεύσῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ Μορὼ ἵνα ἀπὸ κοινοῦ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ἠκολούθησε ξηρῶς τὸ γράμμα τῆς διαταγῆς τοῦ Διευθυντηρίου, ὁ δὲ Μορὼ προσεπέρασεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἔνθα παρέμεινεν ἀδρανῶν. Ἔναντι τῆς τοιαύτης καταστάσεως ὁ Κάρολος ἐπεζήτησε νὰ προσβάλῃ κεχωρισμένως τὰς γαλλικὰς ταύτας στρατιάς, καὶ οὕτως ἐπανῆλθε καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ Ζουρντὰν ἐπῆλθε κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ἀλλ' ἡττηθεὶς τὴν 3ην Σεπτεμβρίου εἰς τὴν μάχην τῆς Wurtzburg ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ προσπεράσῃ πάλιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου. Ὁ Μορώ, ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ἥττης ταύτης τῆς γαλλικῆς στρατιᾶς, ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Ζουρντάν, δι' ὃ προσεπέρασεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἀλλ' ἀμφιρρέπων ἐπανεπέρασε πάλιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης καὶ μετὰ μάχην δοθεῖσαν τὴν 2αν Ὀκτωβρίου παρὰ τὴν Biberach, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ προκαλύψῃ τὴν ὑποχώρησίν του, ἀπώθησε τοὺς Αὐστριακούς, καὶ εἶτα ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς τὸν Ρῆνον ὑποχώρησιν, κατορθώσας νὰ προσπεράσῃ παρὰ τὴν Huningue (26 Ὀκτωβρίου), χωρὶς νὰ χάσῃ οὐδὲ ἓν πυροβόλον, διὸ ἡ ὑποχώρησις αὕτη τοῦ Μορὼ ἀποτελεῖ θαυμάσιον παράδειγμα ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1797 ὁ στρατηγὸς Hoche ἀντικατέστησε τὸν Ζουρντάν, ἐπιτυχὼν μετ' ὀλίγον τὴν συνένωσίν του μὲ τὸν Μορώ, ὁπότε ἀμφότεραι αἱ γαλλικαὶ στρατιαὶ προήλασαν πρὸς τὴν Βιέννην, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐσταμάτησαν λόγῳ τῆς συναφθείσης ἀνακωχῆς τῆς Léoben (Ἀπρίλιος 1797).

Ἐκστρατεία Ἰταλίας. Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1796 οἱ ἀντιμέτωποι στρατοὶ εὑρίσκοντο συγκεντρωμένοι ἑκατέρωθεν τῶν Ἄλπεων· ὁ μὲν γαλλικός, μὲ τὴν στρατιὰν τοῦ Kellermann, μικρᾶς δυνάμεως, εἰς τοὺς αὐχένας τοῦ Mont Blanc φυλάσσουσαν τούτους, μὲ τὴν στρατιὰν τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου (ἀντικαταστήσαντος κατὰ Μάρτιον τὸν στρατηγὸν Schérer), καλουμένην στρατιὰν τῆς Ἰταλίας (ἐν ὅλῳ 35,000 ἄνδρες καὶ 60 πυροβόλα), συγκεντρωμένην παρὰ τὸν αὐχένα Tende (Alpes maritimes)· ὁ δὲ συμμαχικός, μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς (30,000 ἄνδρες καὶ 140 πυροβόλα) ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Beaulieu, καὶ μὲ τοὺς Πεδεμοντίους (20.000 ἄνδρες καὶ 40 πυροβόλα) ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Colli δεξιόθεν τῶν Αὐστριακῶν (βορείως), τεταγμένος ἐπὶ τῶν ὀρέων μεταξὺ τῶν φρουρίων Aqui καὶ Ceva καλύπτων τὰς κοιλάδας Tanaro καὶ Bormida, ἔχων δὲ μικρόν τι τμῆμα ἀπέναντι ὑπὸ τοῦ Κέλλερμαν κατεχομένων αὐχένων (βλ. σχ. 2).

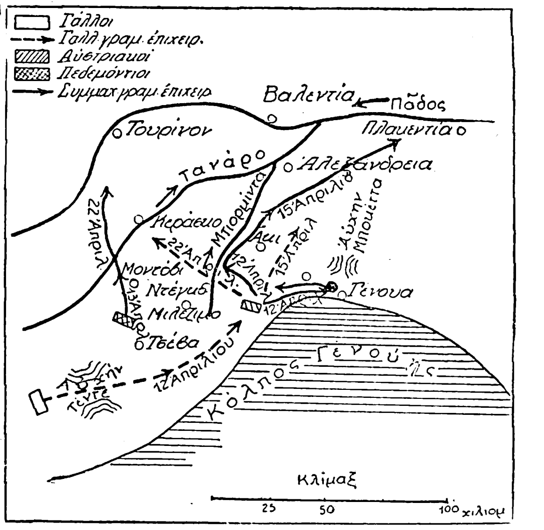

Σχ. 2. *Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἰταλίᾳ τὸν Ἀπρίλιον 1796.*

Τὸ σχέδιον τῶν συμμάχων ἐβασίζετο ἐπὶ ἀμύνης τοῦ κέντρου καὶ τοῦ δεξιοῦ, καὶ ἐπὶ ἐπεκτάσεως τοῦ ἀριστεροῦ μέχρι Γένουας, ἵνα ἀφ' ἑνὸς ἀντιμετωπίσωσι πᾶσαν ἐπίθεσιν τῶν Γάλλων ὁποθενδήποτε προερχομένην (σφαλερὰ τακτικὴ ἀρχὴ τοῦ νὰ θέλῃ τις νὰ εἶναι πανταχοῦ ἰσχυρός), ἀφ'

Digitized by Google

ἑτέρου δὲ ἵνα ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τῶν Ἄγγλων (τοῦ στόλου τοῦ Νέλσωνος). Τὸ σχέδιον τοῦ Βοναπάρτου ἐβασίζετο ἐπὶ ἀρχικῶν ἐπιδείξεων πρὸς ἀμφοτέρας τὰς πτέρυγας, ἰδίως πρὸς τὴν νοτίαν (κατορθώσαντος μάλιστα νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς Γερουσίας τῆς Γένουας τὴν ἄδειαν τῆς διαβάσεως διὰ τοῦ αὐχένος τῆς Bochetta, ἵνα τοιουτοτρόπως δοθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι πρόκειται περὶ προελάσεως πρὸς Λομβαρδίαν), κατόπιν δ' ἐπὶ ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ κέντρου τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως ἐπὶ τῷ σκοπῷ διαρρήξεως κατὰ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν συμμάχων. Σημειωτέον ὅτι εἶναι τὸ πρῶτον στρατηγικὸν σχέδιον, τὸ στηριζόμενον ἐπὶ τῆς καταστροφῆς (διαλύσεως) τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ, γνωστοῦ ὄντος ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ στρατηγικὴ ἐπεζήτει τὸν ἁπλοῦν ἐξαναγκασμὸν τοῦ ἀντιπάλου ὅπως ὑποχωρήσῃ ἐκ τοῦ παρ' αὐτοῦ κατεχομένου ἐδάφους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου ἤρχισεν ἡ ἑκατέρωθεν ἐκτέλεσις τῶν ἀνωτέρω σχεδίων, ἐξ ἧς ἐπῆλθεν ἡ μάχη τοῦ Montenotte (12 Ἀπριλίου), καθ' ἣν τὸ κέντρον τῶν Αὐστριακῶν (στρατηγὸς Argenteau) ἡττήθη καὶ ἐξηναγκάσθη εἰς ὑποχώρησιν πρὸς τὸ Dego.

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ναὶ μὲν κατώρθωσεν ὁ Μπωλιὲ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τῶν εἰς Γένουαν Ἄγγλων, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἀπωθήσεως τοῦ κέντρου ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ. Ὁ Κόλλι, ἀντὶ νὰ σπεύσῃ τότε πρὸς βοήθειαν τοῦ κέντρου καὶ συνάντησιν τοῦ Μπωλιέ, ἀνέλαβεν οἰκείᾳ βουλήσει νὰ προκαλύψῃ τὴν πρὸς Τουρῖνον ὁδὸν (σφαλερὰ τακτικὴ ἀρχὴ τῆς ἐξασφαλίσεως σημαινόντων σημείων δι' ἀμέσου προκαλύψεως καὶ οὐχὶ διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ)· ὁ Βοναπάρτης τότε δὲν συμπαρεσύρθη, ἀλλὰ προὐκαλύφθη ἀπέναντι τῶν Πεδεμοντίων τοῦ Κόλλι (προέταξε rideau, masque) καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἐρρωμένην ἐπίθεσίν του κατὰ τοῦ κέντρου τῶν Αὐστριακῶν, καὶ μετὰ τὰς μάχας Millesimo καὶ Dego (14 Ἀπριλίου) διέλυσε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ κέντρον τοῦτο. Παρατηρήσας ὁ Βοναπάρτης, ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ εἶχον ἀποκρουσθῆ, ἔσπευσε νὰ περιαγάγῃ εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν καὶ τοὺς Πεδεμοντίους, μεταχειρισθεὶς τὴν αὐτὴν μέθοδον, δηλαδὴ προκάλυψιν ἀπέναντι τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Πεδεμοντίων, μετὰ μάχην δὲ δοθεῖσαν παρὰ τὸ Mondovi (22 Ἀπριλίου) ἀπώθησε τὸν Κόλλι πρὸς τὸ Τουρῖνον. Τοιουτοτρόπως οἱ σύμμαχοι στρατοί, ἀφοῦ ἀπώλεσαν 10 000 ἄνδρας καὶ 40 πυροβόλα, ὑποκύψαντες εἰς τὴν διάρρηξιν (διείσδυσιν) ὑπεχωρίσθησαν, ἀναγκασθέντες νὰ βαδίσωσιν οἱ μὲν Αὐστριακοὶ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν καὶ Πλακεντίαν, οἱ δὲ Πεδεμόντιοι πρὸς τὸ Τουρῖνον. Οἱ τελευταῖοι ἔσπευσαν τότε νὰ συνάψωσιν ἀνακωχὴν ἐν Cherasco (28 Ἀπριλίου), κατόπιν δὲ τὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ Τουρίνου (23 Μαΐου 1796). Ἀπώτερος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ Βοναπάρτου ἦτο ἡ Βιέννη, διὰ τῆς συναφθείσης δὲ συνθήκης ἀπέκτησεν οὗτος ὁδὸν γραμμῆς ἐπιχειρήσεων διὰ Τουρίνου, ἥτις εἶναι συντομωτέρα τῆς διὰ Νικαίας παραλιακῆς (τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα corniche). Οἱ Αὐστριακοί, ἅμα ὡς ἔλαβον γνῶσιν τῆς ἀνακωχῆς, ἐνκατεστάθησαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Πάδου εἰς τὸ ὕψος τῆς Βαλεντίας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ὑποχωρήσωσι παρεμβάλλοντες ἑκάστοτε ὡς κώλυμα τοὺς διαφόρους παραποτάμους τοῦ Πάδου. Ὁ Βοναπάρτης, ἀφοῦ συνεκεντρώθη παρὰ τὴν Voquera, ἀνέλαβε τὴν 6 Μαΐου τὴν περαιτέρω προέλασίν του, ἀκολουθῶν τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πάδου, διὰ μικροῦ τινος δὲ τμήματος (3 000 γρεναδιέρων καὶ 1500 ἱππέων) ἔσπευσεν αὐτοπροσώπως καὶ κατέλαβε τὴν ἑπομένην τὴν Πλακεντίαν, ὁπότε ἀμέσως ἤρξατο προπαρασκευάζων τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, ἵνα κατορθώσῃ ν' ἀποκόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Μπωλιέ· ὁ τελευταῖος ὅμως ἀντιληφθεὶς τὴν πρόθεσιν ταύτην τοῦ Βοναπάρτου ἀπεμακρύνθη τῆς ὄχθης, καὶ μετὰ μάχην δοθεῖσαν παρὰ τὸ Fombio (8 Μαΐου) ἀπωθήθη ἔτι βορειότερον. Μόνον ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν μέσων γεφυρώσεως τοῦ Πάδου συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀποφύγῃ ὁ Μπωλιὲ τὴν ἀποκοπήν, ἄλλως τε ἥ τε σύλληψις τοῦ σχεδίου ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου καὶ ἡ ταχεῖα ἐκτέλεσίς του παρεῖχον ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιτυχίας. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐπεζήτουν τότε ν' ἀμυνθῶσιν ὄπισθεν τοῦ Adda, ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ Βοναπάρτης, ὁ ἔχων ἤδη ὁλόκληρον τὸν στρατόν του ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶ ὄχθης τοῦ Πάδου, ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς Lodi (11 Μαΐου), ὁπότε οὗτοι ἀπεσύρθησαν ὄπισθεν τοῦ Mincio, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τοῖς ἐπετέθη ὁ Βοναπάρτης καὶ τοὺς ἐνίκησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Borguetto (30 Μαΐου). Εἶτα ἤρξατο ὁ Βοναπάρτης πολιορκῶν τὴν Μάντουαν, ἥτις ἐνεῖχεν ὑψίστην στρατηγικὴν σημασίαν, διότι ἄνευ τῆς καταλήψεως τοῦ φρουρίου τούτου ἡ πρὸς Βιέννην προέλασις τοῦ Βοναπάρτου, ἡ ἀποτελοῦσα τὸν ἀπώτερον ἀντικειμενικὸν σκοπόν του, καθίστατο ἀδύνατος, ἐνῷ διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ φρουρίου ἡ ἄμυνα τῶν Αὐστριακῶν δὲν θὰ διεξήγετο εἰμὴ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Βιέννης (ἔκθεσις τοῦ Βοναπάρτου πρὸς τὸ Διευθυντήριον). Λόγῳ δ' ἀκριβῶς τῆς ζωτικῆς ταύτης σημασίας, οἱ Αὐστριακοὶ κατέβαλον ἁπάσας αὐτῶν τὰς προσπαθείας, ὅπως ἀποτρέψωσι τὴν ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου κατάληψιν τῆς Μάντουας. Ἐντὸς τοῦ Ἰουνίου κατέλαβεν ὁ Βοναπάρτης τὸ Μιλᾶνον καὶ κατόπιν τὰ διάφορα δουκᾶτα καὶ τὰς παπικὰς χώρας, ἵνα τοιουτοτρόπω ἐξασφαλίσῃ τὸ δεξιὸν πλευρόν του ἀπὸ πάσῃ ἐχθρικῆς ἐπιβουλῆς.

Πρώτη προσπάθεια Αὐστριακῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Μάντουας. Κατ' Ἰούλιον ἀπέστειλεν ἡ Αὐστρία τὸν στρατηγὸν Wurmser εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Μπωλιέ, συγχρόνως δὲ καὶ νέον στρατὸν ἐξ 25 000 ἀνδρῶν, ἅπας δ' ὁ αὐστριακὸς στρατὸς (60,000 ἄνδρες) συνεκεντρώθη τότε ἐν Τρεντίνῳ ἐκτὸς 10 000 ἀνδρῶν, οἵτινες περιεκλείσθησαν ἐντὸς τῆς Μάντουας. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς τοῦ Βοναπάρτου, οὐδόλως ἐνισχυθεὶς ἐν τῷ μεταξύ, ἐτάχθη μὲ τὸν κύριον ὄγκον ἐπὶ τῆς δεξιᾶ ὄχθης τοῦ Adige μεταξὺ Legnano Βερώνας-Rivoli (20,000 ἄνδρες), μὲ τὰς ὑπολοίπους δὲ 10,000 ἐξηκολούθησε πολιορκῶν τὴν Μάντουαν (βλ. σχ. 3). Τὸ τέλος Ἰουλίου ὁ Οὐύρμσερ ἀνέλαβε τὴν ἐπίθεσιν διὰ δύο φαλάγγων, ἐξ ὧν τὴν ἀριστερὰν (ἀνατολικὴν) διώκει ὁ ἴδιος, τὴν δὲ δεξιὰν (δυτικὴν) ὁ Quasdanowich, διαχωριζομένων ὑπὸ σημαντικῶν κωλυμάτων καθιστώντων πᾶσαν μεταξύ των ἐπικοινωνίαν ἀδύνατον. Τὴν 29 Ἰουλίου προσέκρουσεν ἐπὶ τῶν Γάλλων, οὓς ἀπώθησε καὶ κατέλαβε τὴν Brescia, ἡ δὲ κατάληψις αὕτη ἐνεῖχε τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ἀποκοπῆς τῶν μετὰ τοῦ Μιλάνου συγκοινωνιῶν. Εὑρεθεὶς τότε ὁ Βοναπάρτης πρὸ μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν Αὐστριακῶν, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐγκαταλείψῃ προσκαίρως τὸν μεταξὺ Ἄντιτζε καὶ Μιντσιο χῶρον, νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Μάντουας, ἵνα τοιουτοτρόπως, τασσόμενος ἐπὶ κεντρικῆς θέσεως, δυνηθῇ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν συνένωσιν τῶν αὐστριακῶν φαλάγγων καὶ κατόπιν τὰς προσβάλῃ κεχωρισμένως.

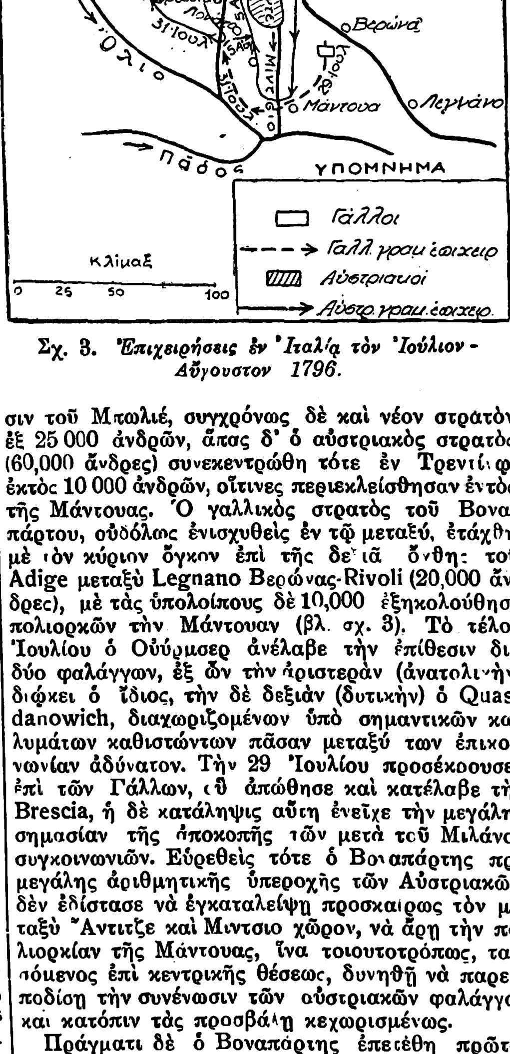

Σχ. 3. *Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἰταλίᾳ τὸν Ἰούλιον - Αὔγουστον 1796.*

Πράγματι δὲ ὁ Βοναπάρτης ἐπετέθη πρῶτον κατὰ τῆς φάλαγγος Κασδάνοβιτς καὶ μετὰ μάχην δοθεῖσαν εἰς Lonato (31ην Ἰουλίου) ἀπώθησε ταύτην καὶ ἀνακατέλαβε τὴν Μπέσσκια, δηλαδὴ ἀποκατέστησε τὰς μετὰ τοῦ Μιλάνου συγκοινωνίας του, κατόπιν δ' ἐπωφελούμενος χονδροειδοῦς σφάλματος τοῦ Οὐύρμσερ, θελήσαντος νὰ καταλάβῃ θριαμβευτικῶς τὴν Μάντουαν (δι' ἐπισήμου εἰσόδου ἐν αὐτῇ) ἀντὶ νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Κασδάνοβιτς, κατώρθωσε διὰ καταλλήλων ἑλιγμῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διαλύσῃ σχεδὸν τὴν φάλαγγα Κασδάνοβιτς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ νικήσῃ κατὰ κράτος τὸν Οὐύρμσερ ἐν τῇ μάχῃ Καστιλιόνε (5 Αὐγούστου) καὶ νὰ καταδιώξῃ τοῦτον, ἐξαναγκασθέντα νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Τυρόλον. Ἀμέσως κατόπιν ἀνέλαβεν ἐκ νέου ὁ Βοναπάρτης τὴν πολιορκίαν τῆς Μάντουας.

Δευτέρα προσπάθεια τῶν Αὐστριακῶν. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην διετάχθη ὁ Οὐύρμσερ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν, διὸ ἀφοῦ ἀφῆκε μικράν τινα δύναμιν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Davidowich πρὸς φύλαξιν τοῦ Τυρόλου, ἐπεζήτησε νὰ κατέλθῃ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Brenta, ἵνα κατόπιν κατευθυνθῇ πρὸς Μάντουαν διὰ Λενιάνο. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης, μετὰ τὴν νίκην τοῦ Καστιλιόνε, ἐπιζητῶν νὰ σπεύσῃ ταχέως πρὸς βορρᾶν ἵνα συνενωθῇ μετὰ τοῦ Μορώ, τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπιχειροῦντος ἐν Γερμανίᾳ (βλ. ἀνωτ.), προήλασε διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἄντιτζε διὰ δύο φαλάγγων. Πληροφορηθεὶς ὅμως περὶ τῆς προελάσεως τοῦ Οὐύρμσερ, ἐπετέθη κατὰ τῶν Αὐστριακῶν κεχωρισμένως, καὶ πρῶτον μὲν ἀπώθησε τὸν Δαβίδοβιτς εἰς τὴν μάχην τοῦ Roveredo (3 Σεπτεμβρίου) καὶ κατέλαβε τὸ Τρεντῖνον, εἶτα δὲ προσέβαλε τὴν φάλαγγα τοῦ Οὐύρμσερ, καὶ μετὰ μάχας δοθείσας εἰς Primolano τὴν 7 Σεπτεμβρίου καὶ τὴν ἑπομένην εἰς Bassano, ἐνίκησε ταύτην, ἀναγκασθεῖσαν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ περικλεισθῇ τέλος ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς Μάντουας.

Τρίτη προσπάθεια Αὐστριακῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁ μὲν γαλλικὸς στρατὸς ἐνισχύθη διὰ 10.000 ἀνδρῶν ἀποσταλέντων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὁ δ' αὐστριακὸς ἐνισχύθη διὰ 50.000 ταχθέντων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Alvinzi. Ὁ Βοναπάρτης ἐπετέθη κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, τῶν κατεχόντων τὴν ὠχυρωμένην τοποθεσίαν τοῦ Caldiero, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Βερώναν (12 Νοεμβρίου). Συνέλαβε τότε οὗτος τὸ σχέδιον νὰ παρακάμψῃ τὴν τοποθεσίαν ταύτην καὶ ν' ἀπειλήσῃ τὰ νῶτά της, μεταφέρων τὸν ἀγῶνα ἐπὶ τῶν ἑλῶν τοῦ Alpon, ἔνθα ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Αὐστριακῶν θὰ ἐξουδετεροῦτο, ἐπὶ τοῦ μειονεκτήματος δὲ τούτου τοῦ ἀντιπάλου ἐστηρίζετο τὸ μεγαλοφυὲς σχέδιον τοῦ Βοναπάρτου. Μετὰ τριήμερον ἀγῶνα (15—17 Νοεμβρίου) κατώρθωσεν ὁ Βοναπάρτης νὰ νικήσῃ τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀρκόλης (βλ. λ.) καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ τούτους εἰς ἐγκατάλειψιν τῆς τοποθεσίας τοῦ Καλντιέρο καὶ εἰς ὑποχώρησιν πρὸς Βικεντίαν.

Τετάρτη προσπάθεια Αὐστριακῶν. Τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1797 ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἐνισχυθεὶς καὶ πάλιν ἀνῆλθεν εἰς 75.000 περίπου ἄνδρας, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐντὸς τῆς Μάντουας 20.000, συνεπῶς ὁ γαλλικὸς στρατὸς καθίστατο ἀκόμη ὑποδεέστερος ἀριθμητικῶς. Τοῦτο ὅμως δὲν ἔπεισε τὸν Βοναπάρτην νὰ παραιτηθῇ τῶν ἐπιθετικῶν του σχεδίων, πεποιθότα ἐπὶ τῆς στρατηγικῆς ἀρχῆς τῆς συγκεντρώσεως τῶν δυνάμεών του καὶ τῆς κεχωρισμένης πάντοτε ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν Ἀλβίντσι εἰς τὴν μάχην τοῦ Ρίβολι (14 Ἰανουαρίου) καὶ τὸν Provera μετὰ διήμερον πρὸ τῆς Μάντουας, ἐξηνάγκασε τέλος τοὺς μὲν Αὐστριακοὺς νὰ παραδώσωσι τὴν Μάντουαν (2 Φεβρουαρίου), τὸν δὲ πάπαν νὰ συνάψῃ τὴν εἰρήνην τοῦ Tolentino.

Προέλασις τοῦ Βοναπάρτου πρὸς τὴν Βιέννην. Ἡ μὲν Αὐστρία ἀπέστειλε τότε εἰς Ἰταλίαν τὸν καλύτερον στρατηγόν της, τὸν ἀρχιδοῦκα Κάρολον, ὅστις συνεκέντρωσε τὸν κύριον ὄγκον (60.000 ἄνδρας) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ταλιαμέντο, ἔταξε δὲ μικρόν τι τμῆμα εἰς Τυρόλον, ἡ δὲ Γαλλία ἐνίσχυσε τὸν Βοναπάρτην διὰ δύο μεραρχιῶν μετακληθεισῶν ἐκ τοῦ Ρήνου. Οὗτος συνεκέντρωσε τότε τὸν ὄγκον τοῦ στρατοῦ του (40.000 ἄνδρας) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πιάβε, ἔταξε δὲ μικρόν τι τμῆμα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἄντιτζε, ἵνα ἐνεργήσῃ ἐν καιρῷ κατὰ τοῦ Τυρόλου (βλ. σχ. 4). Τὴν 10ην Μαρτίου ἤρξαντο οἱ Γάλλοι προελαύνοντες, τὴν 12ην προσεπέρασαν

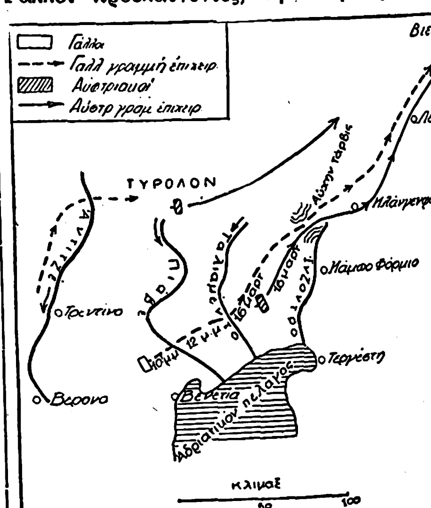

Σχ. 4. *Πορεία τοῦ Βοναπάρτου πρὸς τὴν Βιέννην κατὰ Μάρτιον-Ἀπρίλιον 1797.*

τὸν Πιάβε, τὴν δὲ 16ην τὸν Ταλιαμέντο, ὁπότε οἱ Αὐστριακοὶ ὑπεχώρησαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰζόντσο. Μετὰ ἀγῶνα δοθέντα τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς τὸν αὐχένα Τόρβις, καθ' ὃν ἐνικήθησαν οὗτοι ἐπίθεσις κατὰ μέτωπον ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου, ἀπειλὴ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ των ὑπὸ τοῦ Μασσένα, καταλαβόντος τὰς πηγὰς τοῦ Ἰζόντσο), ἐξηκολούθησαν ὑποχωροῦντες πρὸς Klagenfurt, ὁπότε ὁ Βοναπάρτης ἀνέλαβεν ἐρρωμένην στρατηγικὴν καταδίωξιν πρὸς Βιέννην, μέχρις οὗ περιῆλθον οἱ Αὐστριακοὶ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνάψωσι τὴν 18ην Ἀπριλίου ἀνακωχὴν ἐν Léoben, ἣν ἐπηκολούθησε τὴν 17ην Ὀκτωβρίου 1797 ἡ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Cambo Formio, δι' ἧς ἔληξεν ἡ ἐκστρατεία αὕτη.

Ἐπιχειρήσεις τοῦ 1799. Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1799, ὁ μὲν γαλλικὸς στρατὸς (περὶ τὰς 170.000 ἄνδρες) εὑρίσκετο διεσπαρμένος ἐν Εὐρώπῃ κατὰ μῆκος

Digitized by Google

τῆς Ὀλλανδίας (στοατηγὸς *Brune*), Μαγνεντίας (στρατηγὸς *Bernado:t:*), Στρασβούργου (στρατηγὸς *Jourdan*), Ἑλβετίας (στραιηγὸς *Μασένα*), Ἰταλίας (στρατηγὸς *Schérer*) μέχρι τοῦ νοτίου ἄκρου τη. (στρατηγὸς *M.cdonald*), ὁ δὲ συμμαχικὸς στρατὸς (αὐστριακός, ρωσικος, ἀγγλικός, περὶ τὰς 300.000 ἄνδρες ἐν ὅλῳ) διεσπαρμένος κατὰ μῆκοι τῆς Βαυαρίας (ἀρχιδοὺξ *Κάρολος* καὶ στρατηγὸς *Korsakoff*), Τυρόλου (στρατηγὸς *Bellegarde*, Ἰταλίας (στρατηγοὶ *Kray* καὶ *Souwaroff*), ἔχων δὲ διαθέσιμον ἀγγλικον στράτευμα ἵνα ἀποβιβασθῇ εἰς Ὀλλανδίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ καλὸς γαλλικὸς στρατὸς μὲ τὸν Βοναπάρτην εὑρίσκετο εἰ Αἴγυπτον. Διεξήχθησαν τότε ἐπιχειρήσεις εἰς ὅλα τὰ θέατρα, δυσμενεῖς ἐν ἀρχῇ διὰ τοὺς Γάλλους· ὁ Ζουρντάν, ἡττηθεὶς εἰς τὸ θέατρον τοῦ Δουνάβεως (εἰς τὴν μάχην Stockach τὴν 25 Μαρτίου, ὑπεχώρησε πρὸς τὸν Μέλανα Δρυμόν, ἔνθα οὐδὲν ἠδύνατο ν' ἀναμένῃ καὶ ὅπου θὰ κατεστρέφετο ὁλοσχερῶς ἂν δὲν διετάσσετο ὁ ἀρχιδοὺξ ν' ἀνακόψῃ τὴν καταδίωξιν· ὁ Schérer, ἡττηθεὶς εἰς τὸ θέατρον τῆς Ἰταλίας (εἰς τὰς μάχας Magnano τὴν 5ην Ἀπριλίου καὶ Cassano τὴν 27ην), ὑπεχώρησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὄπισθεν τοῦ Oglio καὶ εἶτα ὄπισθεν τοῦ Adda· ὁ Μυρώ, ὁ ἀντικαταστήσας τοῦτον, ἡττηθεὶς εἰς τὴν μάχην Novi (15 Αὐγούστου), ἀπωθήθη πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἰταλίας.

Κατόπιν ὅμως ὁ Μασένα ἐνίκησε τοὺς Αὐστρορρώσους εἰς τὸ θέατρον τῆς Ἑλβετίας, ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ Κουτούζωφ, ὃν ἐνίκησε καὶ διέλυσεν εἰς τὴν μάχην τῆς Ζυρίχης (24—26 Σεπτεμβρίου), εἰς τρόπον ὥστε ἅμα ὡς ἔφθασεν ὁ Σουβάρωφ εὑρέθη ἀπομεμονωμένος καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ πρὸς Βαυαρίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀγγλορρωσικὸς στρατός, ταχθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ ἀγγλικοῦ στόλου, ἀπεβιβάσθη περὶ τὸ τέλος Αὐγούστου εἰς Ὀλλανδίαν (εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Helder), παρὰ τὴν ματαίαν ἀπόπειραν τοῦ Μπρὺν ὅπως τὸν ἐκδιώξῃ. Ὁ δοὺξ ἐγκατεστάθη καὶ ὠχυρώθη ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ βραχίονος τῆς βορείου Ὀλλανδίας, ἀλλ' ὁ Μπρὺν μόλις ἐνισχύθη, ἀνέλαβεν ἀμέσως ζωηρὰν ἐπίθεσιν καὶ ἐνίκησε τὸν δοῦκα εἰς τὴν μάχην τῆς Bergen (19 Σεπτεμβρίου), ἐξαναγκασθέντα νὰ συνθηκολογήσῃ εἰς Alkmaar (2 Ὀκτωβρίου 1799) καὶ νὰ ἐπιβιβασθῇ ἐσπευσμένως ἐπὶ τῶν πλοίων. Τοιουτοτρόπως, πρὶν ἢ καταφθάσῃ ὁ Βοναπάρτης ἐξ Αἰγύπτου, ἡ Γαλλία εἶχεν ἤδη ἐξέλθει τῆς δυσκόλου στρατηγικῆς καταστάσεως.

Ἐκστρατεία Αἰγύπτου. Τῇ προτάσει τοῦ Βοναπάρτου ἀπεφάσισε τὸ Διευθυντήριον νὰ πλήξῃ τὴν Ἀγγλίαν διὰ καταλήψεως τῆς Αἰγύπτου. Πρὸς τοῦτο, τὴν 19ην Μαΐου 1798 ἐπεβιβάσθη εἰς Τουλῶνα στρατος 35.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην, μὲ προορισμὸν τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀπόβασιν, ὅστις, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Μάλταν καὶ κατόπιν διεξέφυγε τῆς καταδιώξεως τοῦ Νέλσωνος, ἔφθασε πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας (βλ. λ. Αἴγυπτος, τ. Β', σ. 594). Τὴν 1ην Ἰουλίου 1798 ἤχισεν ἡ ἀπόβασις εἰς τὸν παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν αἰγιαλὸν Μαραμποὺτ καὶ ἀμέσως κατελήφθη ἡ Ἀλεξάνδρεια, τὴν δὲ 7ην Ἰουλίου ἤρχισεν ὁ Βοναπάρτης τὴν πρὸς νότον προέλασίν του, ἵνα θέσῃ ἐκποδὼν τοὺς Μαμελούκους (βλ σχ. 5). Μετὰ μάχην, δοθεῖσαν παρὰ τὰς Πυραμίδας (21 Ἰουλίου), καθ' ἣν ἐφονεύθησαν 7.000 Μαμελοῦκοι, κατελήφθη τὸ Κάϊρον (24 Ἰουλίου). Ἀλλ' ἡ ἐπακολουθήσασα ἧττα τοῦ γαλλικοῦ στόλου ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τοῦ Ἀμπουκὶρ (1 Αὐγούστου) ἀφ' ἑνὸς ἐξώθησε τὴν Τουρκίαν εἰς τὸ νὰ ταχθῇ ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιέκλεισεν αἰχμάλωτα τὰ ἐν Αἰγύπτῳ γαλλικὰ στρατεύματα. Πρὸ πάντα τοῦτα, ὁ Βοναπάρτης διέταξε τὸν στρατηγὸν Dessaix νὰ καταδιώξῃ τοὺς Μαμελούκους πρὸς τὴν κατεύθυνσιν της Ἄνω Αἰγύπτου. Οὗτος, ἀφοῦ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς τὴν μάχην Σεντιμὰν (7 Σεπτεμβρίου), προυχώρησε κατόπιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, φθάσας τὸν Μάρτιον τοῦ 1799 μέχρις Ἀσσουάν, ὁπόθεν ἀνεκλήθη ἵνα φυλάξῃ τὴν Κάτω Αἴγυπτον κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐν Συρίᾳ ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεων. Κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν χρονικὸν τοῦτο διάστημα κατέστειλεν ὁ Βοναπάρτης ἁπάσας τὰς ἐξεγέρσεις τῶν φελλάχων, κατὰ τόπον ἐνίοτε ἀρκετὰ σκληρόν, ὡς π. χ. τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1798, ὁπότε ἐφόνευσε διὰ τοῦ πυροβολικοῦ του χιλιάδας ὁλοκλήρους ἐντὸς τῆς πόλεως τοῦ Καΐρου.

Ἡ πρὸς Συρίαν προέλασις τῶν Γάλλων (15 000 ἄνδρες), ἀρξαμένη κατὰ Μάρτιον, ἐγένετο διὰ δύο φαλάγγων, τῆς μὲν ὑπὸ τὸν Βοναπάρτην ἀκολουθησάσης μεσογεια ἣν ὅδευσιν, τῆς δὲ ὑπὸ τὸν Kléber ἀκολουθούσης παραλιακήν. Ἐναντίον αὐτῶν ἐπῆλθεν ὁ ὑπὸ τὸν διοικητὴν τῆς Δαμασκοῦ Τζαφὲρ πασᾶν τουρκικὸς στρατός. Ἡ μὲν παραλιακὴ φάλαγξ, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Γάζαν καὶ τὴν Ἰόππην, ἔφθασε μέχρι τῆς Saint Jean d' Acre· ταύτην ἐπολιόρκησεν ἀπὸ τῆς 16 Ἀπριλίου 1799 ἐπὶ 62 ἡμέρας, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ τὴν ἐκπόρθησιν της, διότι τὰ πλοῖα τὰ μεταφέροντα τὰ πυροβόλα συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἡ δὲ διὰ τῆς πεδιάδος φάλαγξ, μετὰ τὰ νίκας της εἰς τὰς μάχας τῆς Τιβεριάδος καὶ τῆς Ναζαρέτ, ἠπει-

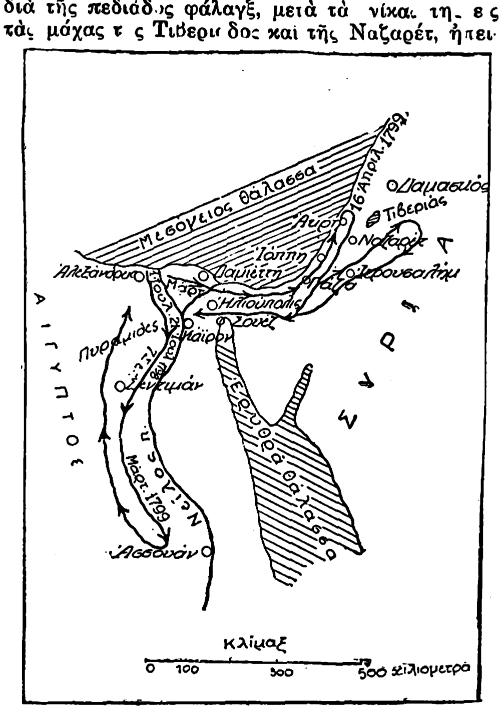

Σχ. 5. *Γραμμαὶ ἐπιχειρήσεων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν 1798 –1801.*

λήθη ὑπὸ κυκλώσεως, ἣν ὅμως ἀπέφυγε τὴν 16ην Ἀπριλίου. Μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Σαὶ Ζὰν ντ' Ἄκρ, ἀπεχώρησεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐκ Συρίας καὶ ἐπέστρεψε τὸν Ἰούλιον εἰς Αἴγυπτον. Τὴν 25ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐδόθη μάχη παρὰ τὴν Ἀμπουκὶρ ἐναντίον τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἀποβιβασθέντων Τούρκων, καθ' ἣν ἐκ τῶν 18,000 ἀποβιβασθέντων διεσώθησαν μονον 3,000. Τὴν 22αν Αὐγούστου 1799 παρέδωκεν ὁ Βοναπάρτης τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Κλέμπερ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν.

Ἡ πρόθεσις τοῦ Κλέμπερ ἦτο νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' αἱ ἀλαζόνες προτάσεις τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Keith δὲν τῷ ἐπέτρεψαν τοῦτο. Ἡ Τουρκία ἀπέστειλε τότε νέον ἀποβατικὸν στράτευμα ἐκ 10.000 ἐκλεκτῶν γενιτσάρων, ὅπερ ἀποβιβασθὲν εἰς Δαμιέττην (24 Ὀκτωβρίου) ἀπεκρούσθη ἀμέσως ὑπὸ τῶν Γάλλων. Τελευταία σημαντικὴ μάχη ἐδόθη παρὰ τὴν Ἡλιούπολιν (20 Μαρτίου 1800), καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ Κλέμπερ. Μετὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν τὴν 14ην Ἰουνίου 1800 δολοφονίαν τοῦ Κλέμπερ, ὁ γαλλικὸς στρατὸς περιῆλθεν εἰς πλήρη ἀδυναμίαν περαιτέρω δράσεως ἐν Αἰγύπτῳ. Ἡ κατάστασις παρέμεινε στάσιμος ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος, μέχρις οὗ, λόγῳ τῶν ἐπακολουθησάντων πολιτικῶν γεγονότων, συνήφθη συνθηκολόγησις (30 Αὐγούστου 1801), συμφώνως τῇ ὁποίᾳ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ απομείναντες 20,000 Γάλλοι μετεφέρθησαν εἰς Γαλλίαν δι' ἀγγλικῶν πλοίων καὶ τοιουτοτρόπως ἔληξεν ἡ ἐκστρατεία αὕτη τῆς Αἰγύπτου. Ν. Θ ΚΛΑΔΑΣ

— **Διευθυντήριον** (τὸ) (Directorio). Οὕτως ἐκλήθη ἡ δικτατορικη εξουσία ἡ συσταθεῖσα ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1923 ἐν Ἱσπανίᾳ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Μιγκουὲλ Πρίμο ντὲ Ριβέρα. Τὸ διευθυντήριον τῆς Ἱσπανίας ἀπετελέσθη ἐξ ὑπουργῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον στρατιωτικῶν, διορισθέντων ὑπὸ τοῦ Πριμο ντὲ Ριβέρα, ὑπὸ τὴν προεδρίαν καὶ τὴν οὐσιαστικὴν αὐτοῦ δικτατορίαν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἰσχὺς τοῦ διευθυντηρίου κατέστη σκιώδης, συγκεντρωθείσης πάσης τῆς ἐξουσίας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δικτάτορος (βλ. καὶ Πρίμο *ντὲ Ριβέρα* καὶ Ἱσπανία *(Ἱστορ.)*). —Β.

διευθυντὴς (ὁ) θηλ *διευθύντρια* ὁ διευθύνων, ὁ διοικῶν, ὁ διακυβερνῶν ὑπηρεσίαν ἢ ἵδρυμα: «διευθυντὴς σχολείου, —νοσοκομείου, —ἐργοστασίου, — ἀστυνομίας κττ.» ‖ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας: «διευθυντὴς ὑπουργείου β' τάξεως» καὶ «—α' τάξεως», οἱ ἄνω τοῦ βαθμοῦ τοῦ «τμηματάρχου α' τάξεως», βαθμοί· «ἀστυνομικὸς διευθυντὴς β' καὶ —α' τάξεως», ἀνώτεροι βαθμοὶ τοῦ σώματος τῆς Ἀστυνομίας πόλεων, ἀντιστοιχοῦντες ἱεραρχικῶς πρὸς τοὺς προηγουμένους.

διευθυντικὸς, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ διευθυντοῦ, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διευθυντήν: «διευθυντικὸς μισθός».

διευθύνω, *ἀόρ. διηύθυνα – διηυθύνθην*· διοικῶ, διακυβερνῶ, καθορίζω τὴν πρόοδον καὶ ἐξέλιξιν τῶν ἐργασιῶν ὑπηρεσίας τινὸς ἢ ἱδρύματος,: «διευθύνω σχολεῖον,— νοσοκομεῖον — ἐργοστάσιον, — κατάστημα κ.τ.τ.». «δὲ μπορεῖ νὰ διευθύνῃ τὸ σπίτι του». «κακῶς διευθυνομένη ἐπιχείρησις», «ἡ διευθύνουσα ἐπιτροπή»· ‖ κατευθύνω, ὁρίζω γραμμὴν κατευθύνσεως: «διευθύνω τὰ βλέμματά μου πρὸς τὴν θάλασσαν», «διευθύνω τὸ ὅπλον,—τὸ τηλεσκόπιον»· ‖ μεσ *διευθύνομαι*· στρέφω, βαδίζω, κατευθύνομαι: «διευθύνομαι πρὸς Ἀνατολάς,— πρὸς τὴν θάλασσαν».

διευκόλυνσις, (ἡ)· μέσον ἢ τρόπος πρὸς ἀκοπωτέραν, εὐκολωτέραν διεξαγωγὴν ἔργου ἢ ὑποθέσεώς τινος: «παρέσχε πολλὰς διευκολύνσεις», «οὐδεμία διευκόλυνσις τοῦ ἐδόθη».

διευκολύνω *ἀόρ. διηυκόλυνα*· παρέχω μέσα ἢ ὑποδεικνύω τρόπον πρὸς εὐκολωτέραν διεξαγωγὴν ἔργου ἢ ὑποθέσεώς τινος: «πολὺ μὲ διηυκόλυνε νὰ ἐπιτύχω δάνειον ἀπὸ τὴν τράπεζαν».

διευκρινὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· εὐκρινής, σαφής.

διευκρίνησις, (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διευκρινεῖν*, διασάφησις, ἐξακρίβωσις, ἀκριβὴς διάταξις, ἀποσαφήνισις: «ἡ διευκρίνησις τῆς καταστάσεως».

διευκρινίζω· βλ. διευκρινῶ.

διευκρινῶ (*—έω*) καὶ εἰς νεώτ. τύπον *διευκρινίζω* *ἀόρ. διηυκρίνησα—διηυκρινήθην*· διασαφῶ, ἐξακριβώνω, ἀποχωρίζω τι καὶ λαμβάνω καθ' ἑαυτό, ἀποσαφηνίζω: «προσπαθῶ νὰ διευκρινήσω τὴν ἀλήθειαν».

διεύρυνσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διευρύνειν*, διαπλάτυνσις, εὔρυνσις, κοιν. *ἄνοιγμα*: «διεύρυνσις τῆς ὀπῆς, — τοῦ φρέατος, — τοῦ πορθμοῦ κττ.», «διεύρυνσις ἑνὸς μέτρου».

διευρύνω, *ἀόρ. διηύρυνα—διηυρύνθην*· καθιστῶ τι εὐρύτερον, εὐρύνω, διαπλατύνω: «διευρύνω τὴν σήραγγα,—τὸν πορθμόν», «διευρύνεται τὸ μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν μερίδων χάσμα».

Διευχὰ (τὰ) *(Γεωγρ.)*. Μικρὸν χωρίον τῆς Χίου ἀπέχον πεντάωρον τῆς πόλεως καὶ ἐπέχον τὴν θέσιν μεσαιωνικοῦ συνοικισμοῦ. Τὸ ὄνομα ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ οἰκογενειακοῦ *Διευχᾶς* (κατὰ τὸ Θεοτοκᾶς, Γρηγορᾶς κλπ.). Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχει μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου τῶν Μουντῶν, παλαιὰ σταυροπηγιακή, ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1582 ἐπὶ Ἱερεμίου Β'. Ἡ ἐντὸς τῆς μονῆς ἀξιόλογος ἐκκλησία τοῦ Προδρόμου ἀνεκαινίσθη καὶ ἱστορήθη ἐκ νέου δίς: τῷ 1620 ὑπὸ Μανουὴλ Κοντορίνη καὶ τῷ 1738 ἐπὶ ἡγουμένου Ἰακώβου Ἀργέντη, ὅστις παντοιοτρόπως ἐπλούτισε καὶ ἐκάλλυνε τὴν μονήν. Ἡ μονὴ πανηγυρίζει τὴν 29 Αὐγούστου. Α. Σ.

Διεύχης Ἕλλην ἰατρὸς ἐξ Ἀθηνῶν τῶν ἀρχῶν τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀσχοληθεὶς ἰδίᾳ περὶ τὴν ἀνατομικὴν (*Γαλ.* XV. 136), τὴν φαρμακολογίαν (XI. 795) καὶ τὴν διαιτητικὴν (*Ὀρειβ.* V. 231). Ἀνῆκε τῇ δογματικῇ σχολῇ καὶ ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ ἐξ Ἡρακλείας ἰατροῦ Νουμηνίου, παρεδέχετο τὴν περὶ τῶν 4 στοιχείων θεωρίαν τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ ἣν ὁ ταδὸς τῆς δι' ἀφαιμάξεως θεραπείας. Μετεχειρίζετο δὲ τὴν κράμβην ὡ φάρμακον (*Πλίν.* Φυσ. Ἱστορ XX. 78) καὶ τὸν ἐλλέβορον ὡς ἐμετικὸν (*Ὀρειβ.* II 143). Υἱοὶ αὐτοῦ ἀναφέρονται *Διεύχης* καὶ *Διάκριτος*. ΑΡ. Π. Κ.

— **Διεύχης**. Ποιητὴς τῆς νέας κωμῳδίας. Κατά τινα ἐπιγραφὴν ἐνίκησεν εἰς ποιητικὸν ἀγῶνα λαβόντα χώραν ἐν Ὠρωπῷ κατὰ τὰ Ἀμφιαράϊα, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ι. Δ. Σ.

Διευχίδας *ὁ Μεγαρεύς*. Συγγραφεὺς ἀκμάσας κατὰ την Δ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα. Ἐπεξειργάσθη καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς πέντε τοὐλάχιστον τόμους «Μεγαρικὰ» (*Διογ Λαέρτ.* Α', β', 9) ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ κοσμογονικοῦ θρύλου τοῦ Δευκαλίωνος. Ἔγραψε μὲ πνεῦμα ἀντιαττικόν· εἰς τοῦτο δέον ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ πληροφορία αὐτοῦ, καθ' ἣν ὁ Πεισίστρατος παρενέβαλε στίχους τινὰς εἰς την Ἰλιάδα. Ἀλλ' ἐκ τῆς πληροφορίας ταύτης συνάγεται καὶ τὸ ὅτι ὁ Διευχίδας ἀποδίδει εἰς τὸν Πεισίστρατον κριτικὸν ἔλεγχον τῶν ὁμηρικῶν κειμένων καὶ πιστεύει ὅτι ὁ Πεισίστρατος περισυνέλεξε πράγματι τὰ διεσπαρμένα ὁμηρικὰ ποιήματα. Διεσώθησαν αὐτοῦ δώδεκα ἀποσπάσματα, δημοσιευθέντα ἐν *Müller* «Fragm-Histor. Graec.» (Τόμ. Δ', σ. 388). — Β.

διεφθαρμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *διαφθείρω*, ὡς ἐπιθ, ἀκόλαστος, ἔκδοτος, ἀνήθικος: «διεφθαρμένος ἄνθρωπος,—ὑπάλληλος», «διεφθαρμένη γυναῖκα,—κόρη» πόρνη.

διεφφεμπαχία (ἡ) (Dieffempachia) *(Βοτ.)*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροειδῶν*. Αἱ διεφφεμπαχίαι εἶναι πόαι πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ 16 εἴδη καλλιεργούμενα πρὸς κόσμον, ἀλλὰ καὶ λίαν δηλητηριώδη, διὰ τοῦτο ὁ καλλιεργητὴς δέον μεγάλως νὰ προσέχῃ μήπως ὁ ὀπὸς τῶν φυτῶν τούτων ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν χειλέων του, διότι εἰς τὰς περισσοτέρας περιστάσεις προκαλεῖ ἄμεσον θάνατον. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι: *διεφφεμπαχία ἡ*

Digitized by Google

βασίλισσα (Dieffempachia regina) καὶ *διεφφεμπαχία ἡ εὐγενής* (Dieffempachia nobilis). Ἐκ τῶν δύο τούτων εἰδῶν διὰ καταλλήλου διασταυρώσεως προῆλθον ἄπειροι ποικιλίαι. Δ. Ν. Π.

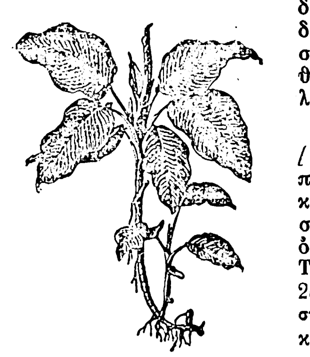

Διεφφεμπαχία ἡ εὐγενής.

— δίζα καὶ *δίζος* *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαία τοπωνυμικὴ θρακικὴ κατάληξις, σημαίνουσα τὸ φρούριον ἢ τὸ ὀχυρόν, ὅπως λ. χ. Τυρόδιζα (*Ἡροδ.* VII, 25), Ταρπόδιζος, Οὐστούιζος, Βουρτούδιζος καὶ ἄλλα. Α. Θ. ΣΑΜ.

Δίζελ *κινητῆρες* *[Μηχαν.]*· βλ. Ντίζελ.

Διζέλασυ, *Ἀντώνιος-Μᾶρκος*. Πρῶσσος φιλέλλην κατελθὼν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Ἀκολουθήσας ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τὸ σῶμα τῶν Φιλελλήνων εἰς τὴν Δυτικὴν Χέρσον Ἑλλάδα, ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα (4 Ἰουλίου 1822) καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ «ἡρωϊκὸν τετράγωνον» τοῦ Ἀνδρέα Δάνια. Γ. Δ. Κ.

Δίζηρες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *Βυζήρων* κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον.

δίζησις, *—εως* (ἡ)· ζήτησις, ἔρευνα (ἀπὸ τοῦ *δίζημαι*=ἐρευνῶ)· ‖ τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἐγγυητὴς ἑνὸς χρέους νὰ ζητήσῃ ὅπως, προτοῦ στραφῇ κατ' αὐτοῦ δικαστικῶς ὁ πιστωτής, ἐναγάγῃ πρότερον τὸν ὀφειλέτην.

— *[Ἀστ. Δίκ.]* Βλ. εὐεργέτημα *διζήσεως*.

Διζμηκλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πηγάδια.

Διζὸν (Dijon) *[Γεωγρ.]*· βλ. Ντιζόν.

διζυγὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· βλ. δίζυγος.

δίζυγον (τό)· ὄργανον γυμναστικῆς ‖ ἐξώστης ἐπὶ τῶν ἐπιστηλίων τῶν ἱστιοφόρων.

—*[Γυμν.]* Τὸ *δίζυγον* εἰσαχθὲν εἰς τὴν γυμναστικὴν ὑπὸ τοῦ περιφήμου Jahn καὶ ἐπικληθὲν ὁ βασιλεὺς τῶν γυμναστικῶν ὀργάνων, ἀποτελεῖται ἐκ 4 κατακορύφων καὶ παραλλήλων στύλων, ἐκ ξύλου συνήθως καστανέας, διαστάσεων 6×10 ἑκατοστομέτρων καὶ μήκους 2—2,5 μέτρων, ὧν τὰ

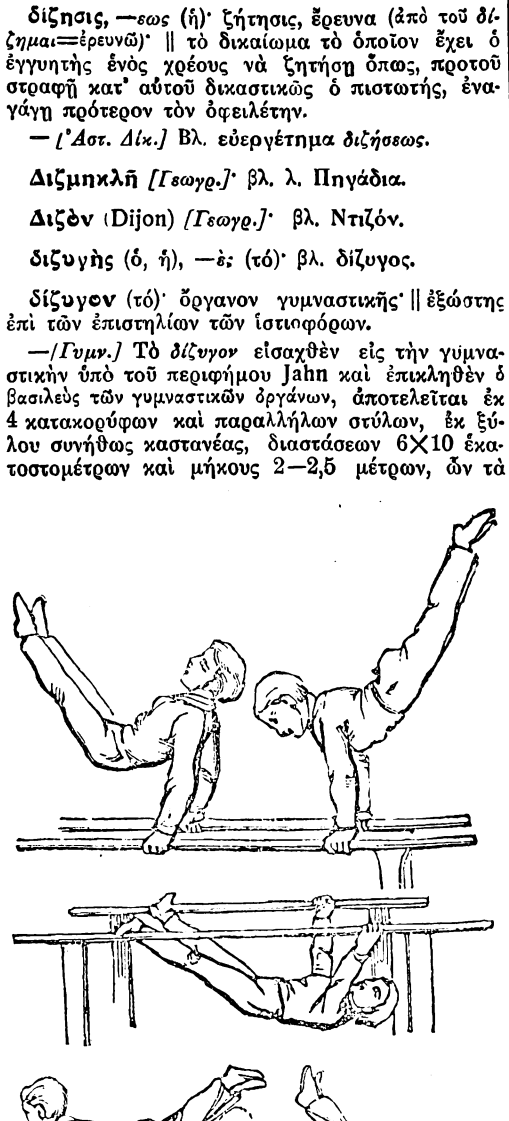

Διάφοροι κινήσεις ἐπὶ διζύγου.

60 ἑκατμ. βυθίζονται εἰς τὸ ἔδαφος στερρῶς. Κατὰ τὰ ἄνω πέρατα οἱ στῦλοι οὗτοι ζεύγνυνται ἀνὰ δύο διὰ 2 ὁριζοντίων καὶ παραλλήλων ἀπεστρογγυλωμένων δοκῶν, ἐκ ξύλου ὀξύας, μήκους συνήθως 2,10 μέτρων, οὕτως ὥστε ν' ἀποτελῶσι δύο μονόζυγα παρακείμενα καὶ ἀπέχοντα ἀλλήλων κατὰ 45 ἑκατμ. Κάτωθεν τοῦ διζύγου ἁπλοῦται παχύτατον στρῶμα ἄμμου, ὅπως πᾶσα ἐνδεχομένη πτῶσις καθίσταται ἐλαφροτέρα. Πλὴν τῶν ἀκινήτων ξυλίνων διζύγων, ὑπάρχουν καὶ μεταφορητὰ δίζυγα, κατεσκευασμένα ὁλόκληρα ἐκ χυτοσιδήρου ἢ χάλυβος καὶ μὲ μόνα τὰ ζυγὰ ἐκ ξύλου. Τῶν τοιούτων διζύγων τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος ρυθμίζονται διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ, ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματος τῶν ἐπ' αὐτῶν γυμναζομένων. Αἱ ἐπὶ τοῦ διζύγου ἐκτελούμεναι ἀσκήσεις εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι· ὀρθὴ στήριξις, χειροβασίαι, αἰωρήσεις τοῦ σώματος, καθίσματα καὶ ἱππασίαι, πρηνηδόν, ὀκλαδόν, ὑπτίως, ἀκριδοειδὴς στήριξις, κάμψεις καὶ τάσεις, ὑπερπηδήσεις, κύκλοι, ἅλματα εἰς μῆκος ἐμπρός, κυβιστήματα, κατακόρυφος ἐξάρτησις, μεγάλα στηρίγματα. Ὁ γυμναζόμενος ἐκτελεῖ συνδυασμὸν ἀσκήσεων εὐκινησίας καὶ δυνάμεως, ὅστις δέον νὰ διαρκῇ μέχρι δύο πρώτων λεπτῶν ἑκάστοτε. Ἡ γερμανοελβετικὴ γυμναστικὴ ἐπενόησεν ἐπὶ τοῦ διζύγου πάσης φύσεως ἀκροβασίας, ὧν τὸ φυσιολογικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ἀμφίβολον. Οἱ ἐπὶ τοῦ διζύγου γυμναζόμενοι δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῶσι κατ' ἀρχὰς δυσκόλους ἀσκήσεις, πρὶν ἢ ἐννοήσουν ἰσχυρὰν τὴν ὀσφὺν αὐτῶν καὶ τοὺς βραχίονας ἀλκίμους. Φευκτέα δὲ καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ διζύγου μόνον ἀποκλειστικὴ γύμνασις, ἄνευ παραλλήλου ἀναπτύξεως καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος δι' ἄλλων ἀσκήσεων, δρόμου, ἁλμάτων κλπ. Τὰ διὰ τὴν παιδικὴν καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἐκ τοῦ διζύγου τεχνικὰ μειονεκτήματα καὶ οἱ ἐκ τῆς πτώσεως κίνδυνοι συνετέλεσαν, ὥστε τὸ δίζυγον νὰ καταργηθῇ παρ' ἡμῖν τῷ 1909, ὅτε διὰ Β. Διατάγματος εἰσήχθη ἐπισήμως εἰς τὰ σχολεῖα τὸ σύστημα τῆς σουηδικῆς γυμναστικῆς. Τὴν ὀνομασίαν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀργάνου παρ' ἡμῖν εἰσήγαγεν ἐπινοήσας ὁ Γ. Παγών, ὁ πρῶτος Ἕλλην εἰδικὸς διδάσκαλος τῆς γυμναστικῆς. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *δίζυγον* (κοιν. *κουρζέτο*, γαλλ. les barres des perroquets, ἀγγλ. croostrees, Ὀνοματολ. Ναυτ. ἄρθρ. 501), ξύλινον κατασκεύασμα, χρησιμεῦον διὰ τὰ ἐπιστήλια τῶν φωσώνων, εἰς ὅ,τι καὶ τὸ *θωράκιον* διὰ τὰ ἐπιστήλια τῶν δολώνων. Ἀποτελοῦνται δὲ τὰ δίζυγα ὡς καὶ τὰ θωράκια ἐκ δύο σκελῶν καὶ δύο ζυγίδων, σχηματιζουσῶν τετράγωνον ὀπὴν πρύμνηθεν διὰ τὴν ἐντόρμωσιν τοῦ διζύγου περὶ τὸν τόρμον τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δόλωνος καὶ ἑτέραν ὁμοίαν πρῴραθεν διὰ τὴν διάβασιν τοῦ ἐπιστηλίου καὶ τὴν κατόπιν ταύτης στερέωσίν του διὰ σχαστηρίου ἐπερειδομένου ἐπὶ τῶν σκελῶν. Τὸ πρῳραῖον τμῆμα ἀποτελεῖται ἀπὸ κυρτὸν ἐν εἴδει τόξου κύκλου ξύλινον κατασκεύασμα, ὀνομαζόμενον γείσωμα, ἐφ' οὗ προσηρίβεται ἡ πρυμναία ὄψις τοῦ φώσωνος. Ἡ πρυμναία ζυγὶς φέρει ἐντομὴν εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων της διὰ τὴν ὑπὸ μείζονα γωνίαν ἔντασιν

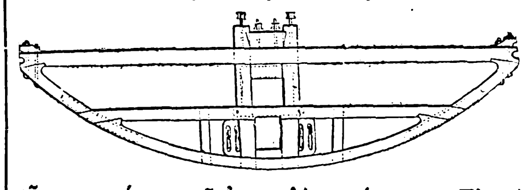

τῶν παρατόνων τοῦ ἐπιστηλίου φώσωνος. Εἰς τὰ μεταγενέστερα ὁμφικίνητα πλοῖα τὰ δίζυγα ὑποκατέστησαν σιδηροῦν μηνίσκον, στρέφοντα τὸ κυρτὸν προς πρῷραν. Τὰ διζυγα ἦσαν ἡ θέσις οὗ ὀπτῆρος εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

δίζυγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο ζυγούς, ἄλλως διζυγής· ‖ τὸ οὐδέτ. **δίζυγον** (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

Διζφοὺλ (Dizfoul, Dizful, καὶ Disful) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀραβιστάν, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄμπ-ι-Δίζ. Κάτ. 15.000 περίπου. Ἐκτίσθη κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ τειχῶν, ὧν τὰ ἐρείπια σώζονται μέχρι σήμερον. Εἶναι θαυμαστὴ διὰ τὰ 34 τεμένη της καὶ διὰ τὴν ἐξ 22 τόξων γέφυράν της. Ἐξάγει ἄφθονον ἰνδικόν. —Μ.

Διζῶν (Digeon), *Ἐρνέστος*. Προξενικὸς πράκτωρ τῆς Γαλλίας ἐν Χίῳ κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς τῷ 1822. Παραπεισθεὶς ὑπὸ τοῦ καπουτὰν πασᾶ Καρᾶ Ἀλῆ, ἐξέδωκε προκήρυξιν ὅτι οἱ καταφυγόντες εἰς τὰ γύρω ὄρη δύνανται νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ὅτι θὰ μείνουν ἀνενόχλητοι, ἀρκεῖ νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ δηλώσουν ὑποταγήν. Τοιουτοτρόπως ἐγένετο ἀκουσίως ὄργανον τοῦ Τούρκου ναυάρχου εἰς τὴν μετ' ὀλίγον ἐπελθοῦσαν δευτέραν καὶ τρομερωτέραν καταστροφήν. Εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην μετέσχε καὶ ὁ Αὐστριακὸς προξενικὸς πράκτωρ Στίποβιτς. Γ. Δ. Κ.

διήγημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διηγεῖσθαι, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διηγεῖταί τις, ἱστόρημα.

—*[Λογοτεχν.]* Λογοτεχνικὸν εἶδος, κατὰ τὸν κύριον αὐτοῦ τύπον πεζογραφικόν, οὗ ὑποκείμενον μὲν εἶναι ἡ ἀληθοφανὴς ἐξήγησις πράξεώς τινος, σκοπὸς δὲ ἡ αἰσθητικὴ ἡδονή. Οὕτω τὸ διήγημα διαστέλλεται βασικῶς: α') τῆς ἱστορίας ἧς ὁ σκοπὸς εἶναι γνωστικός· β') τοῦ μύθου, ὅστις ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἀπιθανότητος ἔχει σκοπὸν συνήθως διδακτικόν· γ') τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀπολόγου οὗ ὁ σκοπὸς εἶναι ἀποδεικτικὸς θεωρίας τινὸς καὶ δ') τοῦ μυθιστορήματος, καθ' ὅτι εἶναι συντομώτερον καὶ ἁπλουστέρας συνθέσεως ἢ τοῦτο. Οὐχὶ σπανίως ὅμως τὰ ὅρια τοῦ διηγήματος καὶ μυθιστορήματος, τὸ πάλαι καὶ νῦν, συμπίπτουσι. Τὴν ὕλην αὐτοῦ τὸ διήγημα δύναται νὰ λάβῃ ἔκ τε τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ (π.χ. αὐτοβιογραφίαι, ἡμερολόγια, ἐξομολογήσεις) καὶ ν' ἀναφέρεται ἰδίᾳ μὲν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ παρόν, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἀναλόγως τῆς ὕλης αὐτῶν τὰ διηγήματα θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσιν: ἱστορικά, πολεμικά, βουκολικά, ἐρωτικά, ἄσεμνα, περιπετειώδη, φανταστικά, κττ.· ἀναλόγως τοῦ τρόπου αὐτῶν: αἰσθηματικά, σατιρικά, ψυχολογικὰ κττ.· καὶ ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ: διδακτικά, ἠθικοπλαστικά, φιλοσοφικά, κοινωνικὰ κττ. Ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος εἶναι δευτερογενής, καὶ ἀπαιτεῖται μεγάλη ἱκανότης δημιουργική, ἵνα μὴ ὁ κύριος σκοπὸς τῆς αἰσθητικῆς ἡδονῆς θυσιασθῇ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν οἱασδήποτε ὠφελιμότητος. Τὰ ἀρχαιότερα γνήσια δείγματα τοῦ εἴδους εὑρίσκονται παρὰ Λουκιανῷ («Λούκιος ἢ Ὄνος»). Αἱ ἔμμετροι ὅμως ἀφηγήσεις, ὡς αἱ «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου καὶ Ἀπουληίου, ἢ αἱ μεικταί, ὡς τὸ «Συμπόσιον τοῦ Τριμαλχίωνος» τοῦ Πετρωνίου, δὲν εἶναι δυνατόν, ἄνευ πλήρους συγχύσεως τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν, νὰ θεωρηθῶσι διηγήματα. Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ τῶν ἐμμέτρων μεσαιωνικῶν «ρομάντσων», τῶν κατὰ φραγκικὴν ἐπίδρασιν ἀναπτυχθέντων ἐν Βυζαντίῳ ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος (π. χ. «Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα», «Λύβιστρος καὶ Ροδάμνη» κτλ.), μολονότι ὁ ποιητὴς αὐτῶν τὰ ὀνομάζει «ἐξαιρέτους διηγήσεις». Ὁμοίως δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσι διηγήματα οἱ λεγόμενοι «ἐρωτικοὶ λόγοι», ἤτοι ἐρωτικαὶ μυθιστορίαι εἰς πεζόν, ἀκμάσασαι κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ὡς τοῦ Ξενοφῶντος τοῦ Ἐφεσίου, τοῦ Ἡλιοδώρου, τοῦ Ἀχιλλέως Τατίου, τοῦ Λόγγου κλπ.

Τοῦ διηγήματος ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ «παραμυθιοῦ» ἀριστοτέχναι ἀνεδείχθησαν οἱ Ἄραβες καὶ Πέρσαι διὰ τῆς περιφήμου συλλογῆς τῶν «Χιλίων καὶ μιᾶς νυκτῶν» («Χαλιμᾶς»). Ἐν Εὐρώπῃ τὸ διήγημα ἀνεπτύχθη κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἐμμέτρου ἐποποιίας καὶ τῶν ἐμμέτρων μύθων. Ὁ Βοκκάκιος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ μεγαλύτερος ἐκπρόσωπος τοῦ διηγήματος κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν. Ἔκτοτε τὸ διήγημα ἔφθασεν εἰς μεγάλην περιωπὴν καὶ ποικιλίαν, ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων δὲ διηγηματογράφων πάντων τῶν λαῶν ἄξιοι μνείας εἶναι οἱ Ἰταλοί: Στακκέτι, Στραππαρόλα, Βέργκα, Δὲ Ἀμίτσις, Δ' Ἀννούντζιο, Φαρίνα, Μποργκέζε, Γκράτσια Ντελέντα· οἱ Ἱσπανοί: Θερβάντες, Δὸν Χουάν, Μανουέλ, Τιμονέντα· οἱ Γάλλοι: Μαργαρίτα τῆς Ναυάρρας, Σκαρρών, Βολταῖρος, Μεριμέ, Φλωμπέρ, Ντωντέ, Μωπασσάν Ἀ. Φράνς· οἱ Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοί: Πόε, Κίπλιγκ, Ὄσκὰρ Οὐάϊλδ, Μὰρκ Τουαίν, Θωμᾶς Χάρδυ· οἱ Σκανδιναυοί: Μπγιόρσον, Γιάκοψεν, Κίελλανδ, Χάμσουν, Σέλμα Λάγερλεφ, Ἰωνᾶς Λῆ· οἱ Ρῶσοι: Γκόγκολ, Τουργκένιεφ, Δοστογιέφσκη, Τολστόη, Γκόρκυ, Τσέχωφ, Μπούνιν· οἱ Οὖγγροι: Γιώκαϊ, Μικσάτ, Χερετζέκ, Μόριτς· οἱ Γερμανοί: Γκαῖτε, Κλάϊστ, Π. Χάϋζε, Θ. Στόρμ, Γ. Κέλλερ, Σ. Φ. Μάγερ, Ἰζόλδη Κούρτς, Ἑλένη Μπαϊλάου, Ριχάρδος Χοῦχ, Παῦλος Ἐρνέστος, Ἑρμᾶννος Ἔσσε, Θωμᾶς Μάν, Στέφανος Τσβάϊγκ, Χὰνς Φρὰγκ κτλ.

Παρ' ἡμῖν ἐκαλλιέργησαν τὸ διήγημα οἱ: Ραγκαβῆς, Βιζυηνός, Παπαδιαμάντης, Ξενόπουλος, Καρκαβίτσας, Βλαχογιάννης, Νιρβάνας, Παπαντωνίου, Βουτυρᾶς, Παρορίτης, Γ. Καζαντζάκη κτλ. (βλ. λ. μυθιστόρημα). — Β.

διηγηματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων δεξιότητα εἰς τὸ διηγεῖσθαι, ὁ διηγούμενος κομψῶς, σαφῶς καὶ ἀκριβῶς· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ διήγημα: «διηγηματικὸν ὕφος»· ‖ τὸ οὐδέτ. ***διηγηματικὸν*** (τὸ) ὡς οὐσ., ἡ περὶ τὴν διήγησιν δεξιότης: «δὲν ἔχει διηγηματικόν», «τὸ διηγηματικὸν εἶναι φυσικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον».— Ἐπίρρ. ***διηγηματικῶς***, κατὰ τρόπον διηγήματος, κοιν. «σὰν παραμύθι».

— διηγηματικὸν ***γένος***. Ἓν τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως κατὰ τοὺς ἀρχαίους γραμματικοὺς (βλ. λ. λογοτεχνία).

διηγηματογραφία (ἡ)· τὸ γράφειν διηγήματα: «ἡ διηγηματογραφία προοδεύει ἐν Ἑλλάδι».

διηγηματογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων διηγήματα, ὁ λογοτέχνης ὁ ἐπιδιδόμενος εἰς συγγραφὴν διηγημάτων: «ὁ Παπαδιαμάντης ἦτο δόκιμος διηγηματογράφος».

διήγησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διηγεῖσθαι, ἀφήγησις, ἐξιστόρησις· ‖ τὸ περιεχόμενον τῆς διη-

Digitized by Google

γήσεως, διήγημα, ἱστόρημα: «ὡραία καὶ διδακτικὴ δ ήγησις».

— *[Ρητορ.]* Ἡ *διήγησις* εἶναι ἓν τῶν μερῶν τοῦ ρητορικοῦ λόγου, οὐσιῶδες ἰδίως ἐν τῇ δικανικῇ ρητορείᾳ· συνίσταται δ' αὕτη εἰς ἐκτενῆ καὶ σαφῆ ἀφήγησιν γεγονότων καὶ τῆς πεπραγμένης πράξεως, ἐκ τῆς ὁποίας κυρίως ἐξάγει ὁ ρήτωρ τὰς ἀποδείξεις τῆς προτάσεως τοῦ λόγου. Τὰ γεγονότα ἢ τὰ ἀντικείμενα τῶν διαφόρων καθόλου μερῶν τοῦ θέματος εἶναι ἢ ὅλως ἄγνωστα τῷ ἀκροατῇ ἢ ἐσφαλμένως γνωστὰ καὶ μὴ ἐξηκριβωμένα ἢ ἐξηκριβωμένα μέν, ἀλλ' ἐπαναλαμβανόμενα ἐξ ἀνάγκης πρὸς μείζονα γνῶσιν ἢ πρὸς διέγερσιν καὶ κραταίωσιν τῶν ἐγνωσμένων. Ὡς τοιαύτη δὲ ἡ διήγησις, ἐπιδιώκουσα νὰ διδάξῃ, νὰ ἀρέσῃ, νὰ ἀποδείξῃ καὶ νὰ πείσῃ, ἔχει ὅλως ἴδιον χαρακτῆρα. Ὁ ρήτωρ ὀφείλει σέβας εἰς τὴν ἀλήθειαν, μὴ σεβόμενος δ' αὐτὴν βλάπτει τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν, διότι διεγείρει τὴν δυσπιστίαν τῶν ἀκροατῶν. Δὲν ζητεῖ ὅμως, ὡς ὁ ἱστορικός, τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὴν σχετικήν, τὴν συμφέρουσαν εἰς τὴν ὑπόθεσίν του. Πάντως πρέπει νὰ φυλάττῃ τὰ ἐπιτρεπτὸ ὅρια τῆς ἀληθείας καὶ συγχρόνως νὰ παριστάνῃ τὰ γεγονότα μὲ χρωματισμὸν ἁρμόδιον εἰς τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει εἰς τὰ πνεύματα τῶν κριτῶν, νὰ παρέχῃ καὶ διὰ τῆς λέξεως καὶ διὰ τῆς φράσεως δύναμιν εἰς τὰς συμφερούσας αὐτῷ περιστάσεις· ἀπ' ἐναντίας δὲ νὰ μετριάζῃ καὶ ν' ἀδυνατίζῃ τὸς μισητὰς καὶ προσβαλλούσας· ὀφείλει δὲ νὰ πράττῃ τοῦτο μετὰ τέχνης καὶ ἐπιτηδειότητος, ὥστε νὰ μὴ ἀνακαλύπτεται τέχνασμα εἰς τὸν λόγον. «Ὁ κριτὴς εἶναι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην στιγμὴν προσεκτικὸς ὅταν ὁ ρήτωρ κάμνῃ τὴν διήγησιν, οὐδὲν ἑπομένως πρέπει νὰ φαίνεται πλαστὸν ἢ ἐπιτετηδευμένον· τὰ πάντα νὰ φαίνωνται ἐξερχόμενα ἐκ τῆς ὑποθέσεως μᾶλλον παρὰ ἐκ τοῦ ρήτορος» *(Κιντιλιανός)*.

Ἡ διήγησις ἀνήκει σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ δικανικὸν εἶδος τοῦ λόγου, σπανίως δὲ λαμβάνει χώραν διήγησις καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, διότι οἱ ἀκροαταὶ γνωρίζουσι συνήθως τὰ ἀντικείμενα περὶ ὧν πρόκειται. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ δικανικοῦ δὲν εἶναι πάντοτε ἀναγκαία, διὸ ὁ Κικέρων συμβουλεύει νὰ παραλείπηται, ὁπόταν εἶναι περιττὴ ἢ βλάπτῃ. Καὶ εἶναι μὲν περιττή, ἐὰν ἡ ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου γενομένη διήγησις οὐδὲν ὄφελος παρέχει ἐπαναλαμβανομένη, ἢ ἐὰν τὸ ἀκροατήριον τοσοῦτον καλῶς κατενόησε τὰ γεγονότα, ὥστε ὀλίγον συμφέρει ἵνα ὑπὸ νέαν ἔποψιν παρασταθῶσι. Βλάπτει δὲ ὅταν ἡ ἔκθεσις τοῦ πράγματος διεγείρῃ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἀγορεύοντος ἰσχυρὰν προκατάληψιν, ἥν, διαρκούσης τῆς ἀγορεύσεως, ὀφείλει δι' ἐπιχειρημάτων νὰ καταστρέψῃ. Ἀπαιτεῖται τότε νὰ διασπείρῃ τὴν διήγησιν ἐν τῷ λόγῳ κατὰ τεμάχια καὶ νὰ ὑποστηρίζῃ ἑκάστην περίστασιν διὰ παντὸς δυνατοῦ δικαιολογήματος. Ἐνίοτε ἡ ὑπόθεσις πληροῦται ὑπὸ πλήθους παρεμπιπτόντων ἢ περιστάσεων, ἅτινα εἶναι ἀδύνατον νὰ παρασταθῶσι διὰ τῆς συνήθους διηγήσεως· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ μερίζωμεν τὴν διήγησιν εἰς διαφόρους ἐποχάς. Ἄλλοτε πάλιν ὑπάρχουσιν ὑποθέσεις, αἵτινες πολλὰ καὶ διάφορα ἀντικείμενα παρουσιάζουσιν· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ σχηματίζωμεν διαφόρους κατηγορίας καὶ νὰ τάττωμεν ἐν ἑκάστῃ τὰ τῆς αὐτῆς φύσεως γεγονότα. Ὅταν πάντα τὰ μέρη τῆς διηγήσεως ἄγωσιν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ θέματος, τότε αὕτη καθίσταται ἀποδεικτική. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει νὰ περιέχῃ τὸ σπέρμα ἁπάντων τῶν μέσων, ὧν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ λόγου θὰ γίνῃ χρῆσις, πάντα δὲ τὰ περιεχόμενα περιστατικὰ νὰ διατάττωνται οὕτως, ὥστε ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ὁδηγῶσι τὸ πνεῦμα τοῦ ἀκροατοῦ εἰς ἐπωφελῆ ἐξαγόμενα ὑπὲρ τῆς ὑποστηριζομένης ὑποθέσεως. Ἡ προκύπτουσα ἐντύπωσις ἐκ διηγήσεως οὕτως ἐπιτηδείως κατεσκευασμένης εἶναι προτιμητέα τῆς ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἐπιχειρημάτων· διότι κατ' ἐκεῖνον μὲν τὸν τρόπον οἴκοθεν ὁ δικαστὴς ἐξάγει συμπεράσματα καὶ στηρίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἰδίας διανοίας, κατὰ δὲ τοῦτον ἡ ἐμποιουμένη ἐντύπωσις φαίνεται ὡς ἔργον τοῦ συνηγόρου καὶ δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν πειστικὴν δύναμιν. Πλὴν τούτων, διὰ τὴν ρητορικὴν διήγησιν ἀπαιτοῦνται αἱ ἑξῆς ἀρεταὶ ἢ χαρακτῆρες: σαφήνεια, πιθανότης, συντομία, ἐνδιαφέρον.

Κάλλιστα παραδείγματα ρητορικῶν διηγήσεων ἀπαντῶνται παρὰ τοῖς ἐνδοξοτέροις τῶν ἀρχαίων ρητόρων, μάλιστα δὲ παρὰ τῷ Δημοσθένει (ἰδίως ἐν τῷ «Περὶ τοῦ στεφάνου» § 1 ἐπ. καὶ ἐν τῷ «Κατὰ Μειδίου» § ζ' ἐπ. λόγῳ του) καὶ παρὰ τῷ Κικέρωνι. Τοῦ τελευταίου ἡ διήγησις ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ *Μίλωνος* ἀπολογίᾳ κατὰ τοῦ Κλωδίου θεωρεῖται ἀξιολογωτάτη διὰ τὴν ἐπιτυχῆ συγκέντρωσιν ἐν αὐτῇ πασῶν τῶν ἀνωτέρω ἀρετῶν καὶ ἰδίως διὰ τὴν κατ' ἀξιοθαύμαστον τρόπον ἐπικρατοῦσαν ἐν αὐτῇ πιθανότητα. Ὁ ρήτωρ μόνον τὸ γεγονὸς καὶ τὰς κυριωτέρας περιστάσεις ἔχων ὑπ' ὄψιν, ἤνωσε ταῦτα μετὰ μεγάλης τέχνης καὶ συντόμως διέγραψε.

Ι. Φ. Δ.

— «Διήγησις *παιδιόφραστος περὶ τῶν τετραπόδων ζῴων*». Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον φέρεται δημῶδες ἑλληνικὸν μεσαιωνικὸν ποίημα, ἀποτελούμενον ἐκ 1082 ἀνομοιοκαταλήκτων πολιτικῶν στίχων. Ἐν αὐτῷ χαριέστατα περιγράφεται «συνέλευσις τῶν τετραπόδων ζῴων»· κατ' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς τῶν ζῴων λέων κάθηται μετὰ τοῦ ἐλέφαντος ἐπὶ τοῦ θρόνου· ὡς ὑπουργοί των παρακάθηνται ὁ πάνθηρ καὶ ἡ λεοπάρδαλις, αὐλικοί των δὲ παρίστανται ὁ λύκος, ὁ κύων καὶ ἡ ἀλώπηξ. Σκοπὸς τῆς συνελεύσεως εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἀποφάσεως, ἣν ὁ βασιλεὺς λέων ἔλαβεν, ὅπως ἐγκαθιδρύσῃ «αἰωνίαν εἰρήνην» εἰς τὸ κράτος του Βασιλικοὶ πρεσβευταί, ἡ γάτα καὶ ὁ μῦς, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ πιθήκου, ἀποστέλλονται ὅπως συγκαλέσουν πάντας τοὺς ὑπηκόους εἰς συνέλευσιν. Ἐν αὐτῇ δημιουργοῦνται μακραὶ λογομαχίαι μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ζῴων, ὧν ἕκαστον μέμφεται τὰς κακίας τοῦ ἄλλου ἐγκωμιάζον τὰς ἰδίας ἀρετάς. Πρώτη ὁμιλεῖ ἡ γάτα, κατόπιν ὁ ποντικός, ὁ κύων, ἡ ἀλώπηξ, ὁ λαγωός, ἡ ἔλαφος, ὁ χοῖρος, τὸ πρόβατον, ἡ αἴξ. Τελευταῖος δὲ πάντων ἐγείρεται ὁ λέων, ὅστις λέγει ὅτι ἱκανὰ ἐλέχθησαν καὶ ὅτι λύεται ἡ ἀνακωχή, καὶ δύνανται πάλιν ὡς καὶ πρότερον τὰ σαρκοφάγα ζῷα νὰ τρώγωσι τὰ λοιπά. Τοιουτοτρόπως συγκροτεῖται αἱματηρὰ συμπλοκὴ ἥτις καταπαύει μόλις τὴν νύκτα. Ὁ συγγραφεὺς τελειώνει τὴν διήγησίν του μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι «ὁ βασιλεὺς οὐ σώζεται ἐν τῇ πολλῇ δυνάμει καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει τῆς ἰσχύος». Ἔκτοτε τὰ τετράποδα ζῶσιν ἐν αἰωνίᾳ ἐχθρότητι. Ὡς ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ποιήματος διδάσκει, σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι:

«ἵνα ἀναγινώσκωνται καὶ χρῶνται ταῦτα παῖδες
οἱ φοιτηταὶ καὶ νεαροὶ διὰ τὴν εὐνοστίαν».

Πρὸς τὸ ποίημα τοῦτο παραβάλλονται τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔπη, ἐν οἷς περιγράφονται συναθροίσεις ζῴων. Κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ἡ χονδρὴ ἁπλοϊκότης καὶ ἡ τραχεῖα πολλάκις κωμικότης. Εἰς τὰ διαλεγόμενα πρόσωπα ἐπικρατεῖ μονοτονία, ἀλλ' ἡ γλῶσσα ἔχει ὁπωσδήποτε δύναμίν τινα ἐκφράσεως. Τὸ ποίημα συνετέθη πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

Κ. Μ. Κ.

διηγητὴς (ὁ)· ὁ διηγούμενος.

διηγοῦμαι (*—έομαι*), *ἀόρ. διηγήθην·* ἀφηγοῦμαι, ἱστορῶ, ἐκθέτω ἀπὸ στόματος: «διηγεῖται τὰς συμφοράς του,—τὰ ταξίδιά του» ‖ ἀμεταβ. «διηγεῖται τόσον καλά, ποῦ νομίζεις ὅτι τὰ βλέπεις τὰ πράγματα».

Διήγυλις. Βασιλεὺς τῶν Καινῶν, θρᾳκικοῦ λαοῦ κατοικοῦντος παρὰ τὸν Μέλανα κόλπον, πρὸς βορρᾶν τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου, ζήσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Διεκρίθη διὰ τὴν ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν του, μεταχειριζόμενος τοὺς ὑπηκόους του ὡς δούλους ἢ ὡς ἐχθρούς, ἄλλους μὲν κακοποιῶν καὶ ὑβρίζων, ἄλλους δὲ φονεύων ἀπανθρώπως. Δὲν ὑπῆρξεν ὡραία γυνὴ ἢ εὐειδὴς νέος, τὸν ὁποῖον νὰ μὴ προσέβαλε, οὔτε κτῆμα ἢ περιουσία, τὰ ὁποῖα νὰ μὴ ἐσφετερίσθη. Κυριεύσας ποτὲ τὴν Λυσιμάχειαν, διατελοῦσαν ὑπὸ τὸν Ἄτταλον Β', τὴν μὲν πόλιν κατέκαυσεν, ἐκ δὲ τῶν αἰχμαλώτων ἐκλέξας τοὺς ἐπισημοτέρους ποικιλοτρόπως ἐβασάνισεν. Ἀποκόπτων τὰς χεῖρας, πόδας καὶ κεφαλὰς τῶν παίδων, ἠνάγκαζε τοὺς γονεῖς των νὰ φέρωσιν αὐτὰ αἱμόφυρτα ἀπὸ τοῦ τραχήλου των. Ἐναντίον αὐτοῦ ἐξεστράτευσεν Ἄτταλος ὁ Β' (159—138 π. Χ.), καθυποτάξας αὐτὸν καὶ ἐλευθερώσας τὴν χώραν. Ἐπίσης καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱός του *Ζέλμιος*, ζηλώσας τὴν δόξαν τοῦ πατρός του, ὑπερέβη αὐτὸν κατὰ τὴν ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν, ἄλλους μὲν διαμελίζων, ἄλλους δὲ ἀνασταυρώνων καὶ ἄλλους πριονίζων ζῶντας, ὧν τὰς σάρκας παρέθετεν ὡς γεῦμα εἰς τοὺς πλησιεστέρους αὐτῶν συγγενεῖς. Ἐξαναστάντες τέλος οἱ ὑπήκοοί του, συνέλαβον αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσαν.

Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

διήθημα (τὸ) *[Φυσ. - Χημ.]*. Τὸ μετὰ τὴν διήθησιν λαμβανόμενον διαυγὲς ὑγρόν, ἀπηλλαγμένον πάσης ἐν αὐτῷ πρότερον ὑπαρχούσης στερεᾶς οὐσίας.

ΑΝ. Δ.

διήθησις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διηθεῖν, διύλισις, κοιν. στράγγισμα.

— *[Φυσ. - Χημ.]* Καλεῖται οὕτως ὁ διαχωρισμὸς ὑγροῦ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχουσῶν ξένων στερεῶν οὐσιῶν, τῇ βοηθείᾳ πορώδους σώματος, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ διέλθῃ μόνον τὸ ὑγρόν. Εἶναι εὐνόητον ὅτι οἱ πόροι τοῦ πορώδους σώματος, τὸ ὁποῖον καλεῖται φίλτρον, πρέπει νὰ εἶναι μικρότεροι τῶν ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ στερεῶν σωματιδίων. Τὸ διηθηθὲν ὑγρὸν καλεῖται διήθημα. Τὰ κολλοειδῶς διαλελυμένα σώματα δὲν συγκρατοῦνται διὰ συνήθους διηθήσεως, ἀλλὰ μόνον διὰ διηθήσεως δι' εἰδικῶν φίλτρων, τῆς καλουμένης ὑπερδιηθήσεως. Ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ αἱ διηθήσεις τελοῦνται διὰ ὑαλίνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωνίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐφαρμόζονται καλῶς ἠθμοὶ ἐκ διηθητικοῦ χάρτου.

Διὰ ταχείας διηθήσεις χρησιμοποιοῦνται πτυχωτοὶ ἠθμοὶ μὲ ἀστεροειδεῖς πτυχώσεις πρὸς

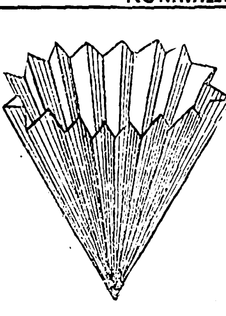

Πτυχωτὸς ἠθμός.

ἐπαύξησιν τῆς ἐνεργοῦ ἐπιφανείας. Δι' ἀκόμη ταχυτέρας διηθήσεως χρησιμοποιοῦνται χοάναι ἐκ πορσελλάνης, φέρουσαι ὁριζόντιον διάτρητον πλάκα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐφαρμόζεται στεγανῶς κυκλικὸς ἠθμός. Αἱ τοιαῦται χοάναι καλοῦνται συνήθως νοῦτσες, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὀνόματος Nutsche. Αἱ χοάναι προσαρμόζονται ἀεροστεγῶς διὰ διατρήτου πώματος ἐπὶ φιάλης φερούσης πλευρικὴν ὀπὴν διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς ἀντλίας τοῦ κενοῦ. Λόγῳ τῆς ἠλαττωμένης πιέσεως κάτωθι τοῦ ἠθμοῦ ἐπιτυγχάνεται ἡ ταχυτέρα ροὴ τοῦ ὑγροῦ διὰ τοῦ διηθητικοῦ σώματος. Παρόμοιαι διάτρητοι πλάκες ἐκ πορσελλάνης δύνανται νὰ τοποθετηθοῦν καὶ ἐπὶ κοινῆς χοάνης. Ὑποβοήθησις τῆς διηθήσεως διὰ τοῦ κενοῦ δύναται νὰ γίνῃ καὶ εἰς πᾶσαν συνήθη διήθησιν ἢ ὑπερδιήθησιν. Ὑγρὰ καταστρέφοντα τὸν χάρτην διηθοῦνται διὰ στρώματος ἀμιάντου ἢ ὑαλοβάμβακος κλπ.

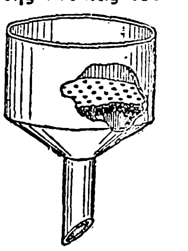

Χοάνη ἐκ πορσελλάνης διὰ διηθήσεις ὑπὸ κενόν.

Ὑγρὰ θερμά, τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ ψυχθοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διηθήσεως, διηθοῦνται διὰ χωνίων θερμαινομένων δι' ἀτμοῦ, διὰ θερμοῦ ὕδατος ἢ θερμοῦ ἀέρος. Ἡ θερμαντικὴ συσκευὴ ἔχει τότε συνήθως τὴν μορφὴν χωνίου μὲ διπλᾶ τοιχώματα. Ἐν τῇ τεχνικῇ χρησιμοποιοῦνται ὡς φίλτρα ὑφάσματα ἢ σάκκοι ἐκ λίνου ἢ ἐρίου, στερεούμενα ἐπὶ ξυλίνων πλαισίων, τῶν καλουμένων τελάρων, φερόντων καρφία διὰ τὴν στερέωσιν τῶν ὑφασμάτων. Διὰ τὴν διήθησιν μικροτέρων ποσοτήτων χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐν τῇ τεχνικῇ νοῦτσες ἀναλόγου μεγέθους. Διὰ διηθήσεις μεγαλυτέρων ποσοτήτων ὑπὸ συνεχῆ λειτουργίαν εἶναι ἐν χρήσει τὰ διηθητικὰ τύμπανα, τὰ ὁποῖα περιστρέφονται περὶ ὁριζόντιον ἄξονα ἐμβεβαπτισμένα ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ καὶ παραλαμβάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὸ διήθημα. Εἰς τὰς φυγοκεντρικὰς διηθητικὰς συσκευὰς ἐκτοξεύεται ἀντιθέτως τὸ ὑγρὸν ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ τοιχώματα, διὰ τῶν ὁποίων ρέει τὸ διήθημα, ἐνῷ κατακρατεῖται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὸ περιέχον τὰς στερεὰς οὐσίας πολτῶδες ὑγρόν. Ὕδατα πόσιμα, ἰσχυρῶς ἀλκαλικὰ ἢ ὄξινα, διηθοῦνται δι' ἰδίων συσκευῶν καλουμένων φίλτρων. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ αἱ μεγάλαι καὶ συνεχεῖς διηθήσεις τελοῦνται διὰ τῶν διηθητικῶν πιεστηρίων.

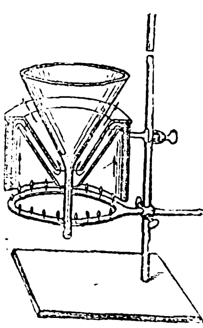

Διήθησις ἐν θερμῷ διὰ ρεύματος θερμοῦ ἀέρος.

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

— *[Φυσιολ.]* Καλεῖται *διήθησις* ἡ κίνησις τῶν ὑγρῶν διὰ τῶν πόρων ὀργανικοῦ τινος διαφράγματος, ἕνεκεν διαφορᾶς πιέσεως. Ἡ ταχύτης τῆς διηθήσεως αὐξάνεται, ὅταν αὐξηθῇ ἡ διαφορὰ τῆς πιέσεως, ἐλαττοῦται δὲ ὅταν αὐξηθῇ τὸ πάχος τοῦ πορώδους διαφράγματος καὶ ἡ πηκτότης αὐτοῦ. Τὰ ὀργανικὰ διαφράγματα ἔχουσι λεπτοτέρους πόρους, ἤτοι εἶναι πυκνότερα, ἢ τὰ ἀνόργανα. Ἡ διήθησις αὐξάνεται, ὅταν αὐξηθῇ καὶ ἡ θερμοκρασία. Αἱ κολλοειδεῖς διαλύσεις διηθοῦνται βραδύτερον καὶ ἐν μεγαλυτέρᾳ πιέσει ἢ αἱ κρυσταλλοειδεῖς διαλύσεις. Τὸ δὲ διήθημα, ἐπὶ μὲν τῶν κρυσταλλοειδῶν διαλύσεων ἔχει τὴν αὐτὴν πυκνότητα πρὸς τὸ ἀρχικὸν ὑγρόν, ἐπὶ δὲ τῶν κολλοειδῶν διαλύσεων μικροτέραν πυκνότητα τοῦ ἀρχικοῦ ὑγροῦ.

Ι. Μ.

— *[Οἰνολ.]* Τῆς διηθήσεως γίνεται χρῆσις πρὸς τεχνητὸν καθαρισμὸν τῶν οἴνων. ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ζήτησις τούτων καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναμένεται ἡ διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ἀπόθεσις τοῦ ἰζήματος (λαμπικάρισμα). Ὁ καθαρισμὸς τοῦ οἴνου ἐπιτυγχάνεται καὶ δι' ἐπανειλημμένων μεταγγίσεων ἐξ ἑνὸς δοχείου εἰς ἕτερον· ἐὰν ὅμως πάλιν ἡ διαύγεια δὲν εἶναι τελεία, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ διήθησις (φιλτράρισμα) διὰ τῶν καλουμένων ἠθμῶν, ἥτις καὶ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομίας χρόνου καὶ ἀπὸ ὑγιεινῆς γενικῶς ἀπόψεως εἶναι συμφέρουσα, διότι συντελεῖται ταχύτατα καὶ συγκρατεῖ πλεῖστα μικρόβια, ἅτινα καὶ εἰς τὸν οἶνον καὶ εἰς τοὺς καταναλίσκοντας τοῦτον εἶναι ἐπιβλαβῆ.

Δ. Ν. Π.

— *[Γεωργ. Ὑδραυλ.]* Περὶ τοῦ τρόπου γεωργικῆς ἀρδεύσεως διὰ διηθήσεως βλ. λ. ἄρδευσις (τ. Ε', σ. 418 γ').

— **διήθησις** *κομμιωματώδης περιθυλακικὴ [Ἰατρ.]*· βλ. λ. ἀρθρῖτις *συφιλιδικὴ* (τ. Ε' σ. 456 β').

Digitized by Google

— **διήθησις** *τοῦ ὕδατος [Ὑγιειν.]*. Ἡ διήθησις ἀποτελεῖ τὸ μόνον μηχανικὸν μέσον πρὸς βελτίωσιν τῆς ποιότητος τοῦ ὕδατος, χωρὶς καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ πάντοτε ἀπολύτως τὸ ἀκίνδυνον τῆς πόσεως τοῦ οὕτω βελτιωθέντος ὕδατος. Χρησιμοποιεῖται δὲ ἡ διήθησις εἴτε πρὸς παροχὴν μικροῦ ποσοῦ ὕδατος κατ' οἶκον, εἴτε ἐν μεγάλῃ κλίμακι ὡς κεντρική. Ἡ κατ' οἶκον διήθησις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χρήσεως τῶν διυλιστηρίων. Ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως δὲν συνιστᾶται, διότι δὲν ἐκπληροῦται δι' αὐτῆς ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός. Ἐξ ἄλλου τὰ χρησιμοποιούμενα κατ' αὐτὴν διυλιστήρια εἶναι λίαν δύσχρηστα. Ἡ κεντρικὴ διήθησις χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν εἰς πόλιν διοχέτευσιν ὕδατος ὑπόπτου, προερχομένου ἐκ ποταμῶν καὶ λιμνῶν φυσικῶν ἢ καὶ τεχνητῶν, ἐπιτυγχάνεται δὲ διὰ τῆς λειτουργίας τῶν δι' ἄμμου διυλιστηρίων. Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐξ ἀριθμοῦ δεξαμενῶν στερεῶς κατεσκευασμένων καὶ ἀδιαχωρήτων εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐν τῷ πυθμένι αὐτῶν ὑπάρχουσι κατὰ σειρὰν διατεταγμένοι πολυάριθμοι ἀθροιστικοὶ σωλῆνες πρὸς συλλογὴν καὶ διοχέτευσιν τοῦ ἤδη διηθηθέντος ὕδατος. Τὸ δὲ διυλιστήριον διαρρυθμίζεται οὕτως, ὥστε τὸ ὕδωρ νὰ διαπεράσῃ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω στρῶμα λεπτῆς ἄμμου πάχους 60 ἑκατοστομέτρων, ὅπερ κεῖται ἐπὶ χαλίκων, οἵτινες ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὰ κάτω εἶναι εὐμεγεθέστεροι. Πρὸς χρησιμοποίησιν πληροῦται τὸ διυλιστήριον κατ' ἀρχὰς ὕδατος, ὅπερ διατηρεῖται στάσιμον ἐπὶ 24 καὶ πλέον ὥρας, μέχρις ὅτου σχηματισθῇ ἐπὶ τῆς ἄμμου ὑμένιον ἐκ τῶν καθιζανουσῶν οὐσιῶν.

Ἀπεδείχθη ὅτι ἡ διὰ τοῦ διυλιστηρίου δίοδος τῶν ἐν τῷ ὕδατι μικροβίων παρακωλύεται ἐν μέρει μὲν διὰ τοῦ ὑμενίου τούτου, κυρίως ὅμως διὰ τῶν πρωτοζῴων καὶ φυκῶν, ἅτινα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ὕδατι. Τουτέστιν ἡ παρεμπόδισις τῆς διόδου τῶν μικροβίων ὀφείλεται κυρίως εἰς βιολογικὴν ἐπεξεργασίαν, καθ' ἣν ταῦτα καταστρέφονται ὑπὸ τῶν φυκῶν καὶ τῶν πρωτοζῴων. Ἡ ἐν τῷ διυλιστηρίῳ πίεσις τοῦ ὕδατος πρέπει σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀνυψοῦται, ἵνα ὑπερνικᾶται ἡ ἀντίστασις, ἥτις προβάλλεται ἐκ τοῦ ὁλονὲν παχυνομένου ὑμενίου, τοῦ σχηματιζομένου ἐκ τῶν καθιζανουσῶν ἀκαθαρσιῶν τοῦ ὕδατος. Ἀλλ' ἐν τέλει ὡς ἐκ τῆς μεγάλης αὐξήσεως τοῦ πάχους τοῦ ὑμενίου τούτου παρακωλύεται σχεδὸν τελείως ἡ δίοδος τοῦ ὕδατος, ὡς ἐκ τούτου δ' ἀνάγκη νὰ καθαρισθῇ τὸ διυλιστήριον διὰ τῆς μετὰ τὴν ἐκροὴν τοῦ ὕδατος ἀφαιρέσεως ἁπάσης τῆς ἐπὶ τῆς ἄμμου μελανοφαίου στιβάδος τοῦ βορβόρου μετὰ 2 περίπου ἑκατοστομέτρων ἐκ τοῦ πάχους τῆς ἄμμου. Ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων διυλιστηρίων πρέπει πάντοτε νὰ εὑρίσκηται ὑπὸ διαρκῆ ἔλεγχον, ἵνα ἐλέγχεται ἡ τελεία διήθησις τοῦ ὕδατος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Koch συνιστᾷ τὴν τήρησιν τῶν ἑξῆς τριῶν κανόνων: α') Ἡ κατὰ τὴν διήθησιν ταχύτης τοῦ ὕδατος οὐδέποτε πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 100 χιλιοστόμετρα καθ' ὥραν. Πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει ἕκαστον διυλιστήριον νὰ ᾖ προικισμένον διὰ καταλλήλου ρυθμιστικῆς συσκευῆς. β') Ἀπαραίτητος εἶναι ἡ καθημερινὴ μικροβιολογικὴ ἔρευνα τοῦ οὕτω διηθηθέντος ὕδατος. γ') Διηθηθὲν ὕδωρ, περιέχον ἐν ἑκάστῳ κυβικῷ ἑκατοστῷ πλείονα τῶν 100 ἐπιδεκτικῶν πολλαπλασιασμοῦ μικροβίων ἢ κολοβακτηρίδια, δὲν πρέπει νὰ διοχετεύεται εἰς τὴν δεξαμενὴν τοῦ καθαροῦ ὕδατος, ἀλλὰ ν' ἀπορρίπτεται. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

διηθητήριον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ διήθησις, διυλιστήριον.

διηθητικός, *—ή, —όν*, ὁ ἀναγόμενος εἰς τὴν διήθησιν· || ὁ διηθῶν: «οὐσίαι διηθητικαί».

— **διηθητικὸν** *πιεστήριον [Βιομ. Χημ.]*. Μηχάνημα χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν λεπτοκόκκων στερεῶν σωμάτων ἀπὸ ὑγρῶν (διήθησις), ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ ὑγρὸν μῖγμα διέρχεται διὰ

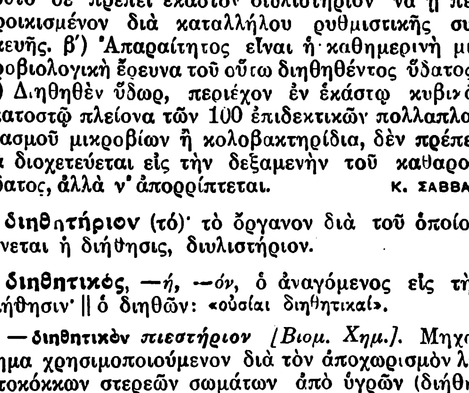

Διηθητικὸν πιεστήριον μὲ θαλάμους.

φίλτρων ἐξ ὑφάσματος. Τὸ διηθητικὸν πιεστήριον ἀποτελεῖται ἀπὸ σύστημα ἀποσυνθετομένων θαλάμων, συνδεομένων μεταξύ των δι' αὐλάκων. Ἡ διήθησις ἐπιτελεῖται ὑπὸ πίεσιν.

Τὰ διηθητικὰ πιεστήρια διακρίνονται εἰς τοιαῦτα μὲ πλαίσια, ἐντὸς τῶν ὁποίων σχηματίζονται αἱ πίτται μεταξὺ δύο ὑφασματίνων τοιχωμάτων, καὶ εἰς πιεστήρια μὲ θαλάμους ὅπου ἡ στερεὰ μᾶζα συγκεντροῦται ἐντὸς πλακῶν κοιλανθεισῶν εἰς σχῆμα κιβωτίων. Αἱ διηθητικαὶ αὗται πλάκες εἶναι κοιλανθεῖσαι πλάκες κατ' ἀμφότερα τὰ μέρη, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἀνὰ μία διάτρητος πλὸξ b (σημειωθεῖσα ἐν τῷ σχήματι μερικῶς μόνον). Εἰς τὸ c ὑπάρχει ἡ ὀπὴ τῆς εἰσόδου τοῦ πρὸς διήθησιν ὑγροῦ. Ἐπὶ τῶν διατρήτων πλακῶν τοποθετοῦνται τὰ διηθητικὰ ὑφάσματα, στερεούμενα διὰ τῶν πλαισίων τῶν πλακῶν. Τὸ πιεστήριον συντίθεται δι' ἐξαρτήσεως τῶν πλακῶν F ἐπὶ τῶν στηριγμάτων B καὶ συμπιέσεως αὐτῶν διὰ τοῦ κοχλίου C. Σχηματίζεται οὕτως ἀνὰ εἷς διηθητικὸς θάλαμος μεταξὺ δύο πλακῶν, τὸ ἐντὸς τοῦ ὁποίου διηθούμενον ὑγρὸν ἐκχύνεται ἀπὸ τῶν κρουνῶν e. Τὸ πρὸς διήθησιν ὑγρὸν εἰσρέει διὰ τοῦ σωλῆνος E καὶ ἐκρέει διηθημένον διὰ τοῦ G. ΑΝ. Δ.

— **διηθητικὸς** *χάρτης*. Πορώδης χάρτης εἰδικῶς παρασκευαζόμενος διὰ τὴν κατασκευὴν ἠθμῶν διὰ διηθήσεις. Τὸ ποιὸν τοῦ διηθητικοῦ χάρτου ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὸ μέγεθος τῶν πόρων αὐτοῦ. ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἱκανότης τούτου νὰ κρατῇ τὰ ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ αἰωρούμενα στερεὰ μορίδια. Διὰ διηθήσεως λίαν λεπτοκόκκων ἰζημάτων κατασκευάζονται εἰδικοὶ χάρται, ὡς οἱ τοῦ θειικοῦ βαρίου. ΑΝ. Δ.

διηθῶ *(—έω)*· κάμνω νὰ περάσῃ διά τινος, διυλίζω, κοιν. *στραγγίζω*: «διηθῶ τὸ ὕδωρ, —τὸ ἔλαιον» καθαρίζω ἀπὸ πάσης στερεᾶς οὐσίας: κοιν. *φιλτράρω*.

διήκω· ἐκτείνομαι, φθάνω: «ἡ πόλις διήκει ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Κηφισοῦ μέχρι τοῦ Ἰλισοῦ ποταμοῦ», «ἡ διδασκαλία τῶν ἱερῶν διήκει διὰ πάσης τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως».

διηλεκτρικός, *—ή, —όν [Φυσ.]*. Ὀνομασία παντὸς μέσου, ἐν ᾧ δύναται νὰ διατηρηθῇ ἠλεκτρικὸν πεδίον ἄνευ αἰσθητῶν ἀπωλειῶν, καὶ τὸ ὁποῖον συνεπῶς παρουσιάζει λίαν μικρὰν ἢ ἀμελητέαν ἀγωγιμότητα. Κ. Π.

— **διηλεκτρικὰ** *σώματα*· βλ. μονωτικὰ *σώματα*.

— **διηλεκτρικὴ** *σταθερὰ [Ἠλεκτρ.]*. Καλεῖται *διηλεκτρικὴ σταθερὰ μέσου* ὁ λόγος τῆς χωρητικότητος συμπυκνωτοῦ, ἔχοντος ὡς διηλεκτρικὸν τὸ θεωρούμενον μέσον πρὸς τὴν χωρητικότητα τοῦ αὐτοῦ συμπυκνωτοῦ, ἔχοντος ὡς διηλεκτρικὸν τὸν ἀέρα ἢ ἀκριβέστερον τὸ κενόν. Ἡ διηλεκτρικὴ σταθερὰ διαφόρων οὐσιῶν εἶναι: ὕδωρ 80, ἐλαιόλαδον 3, παραφφινέλαιον 2—2,6, πετρέλαιον 2, ἐβονίτης 2,—2,7, ὕαλος 3—7, γουτταπέρκη 4, μαρμαρυγίας 8, χάρτης 2—2,8, χαλαζίας 4, ἱσπανικὸς κηρὸς 2,7. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

διηλεκτρικότης, *—ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ διηλεκτρικοῦ, τῶν δυσηλεκτραγωγῶν σωμάτων (ἀπὸ τοῦ *διηλεκτρικός*, ὅπερ εἶναι μεταγραφὴ τοῦ γαλλ. diélectrique, σχηματισθέντος ἀπὸ τῆς προθέσεως *διὰ* καὶ *ἠλεκτρικός*).

— **διηλεκτρικότητος** *σταθερά*· βλ. διηλεκτρικὴ *σταθερά*.

διηλεκτρολυσία (ἡ) (diélectrolyse) *[Ἰατρ.]*. Ὀνομασία μεθόδου μηχανικῆς ἅμα καὶ φαρμακευτικῆς, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ εἰσαγωγὴ φαρμακευτικῶν τινων οὐσιῶν ἐν τοῖς ἱστοῖς τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τῆς ἠλεκτρολυσικῆς ὁδοῦ. Ἡ ἠλεκτρολυσία ἐπενοήθη καὶ ἐφηρμόσθη πρακτικῶς ὑπὸ τοῦ Brondel ἐξ Ἀλγερίου· διὰ τῆς μεθόδου ταύτης κατορθοῦται ἡ ἐν τοῖς ἱστοῖς τοῦ ὀργανισμοῦ εἰσαγωγὴ δι' ἠλεκτρολυτικῆς ὁδοῦ φαρμακευτικῶν τινων οὐσιῶν καὶ ἰδιαίτατα τοῦ ἰωδίου. Πρὸς τοῦτο ἐφαρμόζομεν ἐπὶ τοῦ δέρματος πλάκα ἀγαρικοῦ (ὕσκας) ἐμβεβαπτισμένην προηγουμένως ἐν διαλύματι ἰωδιούχου καλίου καὶ θέτομεν ταύτην εἰς ἐπικοινωνίαν δι' ἀγωγοῦ πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον στήλης τινός, τῆς ὁποίας ὁ ἕτερος πόλος συνδέεται δι' ἀγωγοῦ πρὸς ἕτερον σημεῖον τοῦ σώματος· οὕτω τὸ ἠλεκτρολυθὲν ἰώδιον φέρεται διὰ μέσου τῶν ἱστῶν πρὸς τὸν θετικὸν πόλον. Ἡ μέθοδος αὕτη φαίνεται ἐφαρμόσιμος καὶ διὰ τὰ μεταλλικὰ στοιχεῖα, οἷα τὸ ἀρσενικόν, ὁ ὑδράργυρος, τὸ φθόριον κλπ. Μ. Ν. Κ.

διηλῶ *(—όω)*· διαπερῶ τι δι' ἥλου, μὲ καρφί, καρφώνω.

διημέρευσις (ἡ)· ἡ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν διατριβή, τὸ νὰ περάσῃ τις τὴν ἡμέραν του.

διημερεύω· διέρχομαι ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν, περνῶ τὴν ἡμέραν μου: «διημερεύω καθήμενος παρὰ τὴν ἀκτήν», «διημερεύει εἰς τὰ καφενεῖα».

διήμερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιλαμβάνων διάστημα δύο ἡμερῶν: «διήμερος διαμονὴ ἐν Ἀθήναις»· || τὸ οὐδέτ. *διήμερον* (τό), ὡς οὐσ., χρονικὸν διάστημα δύο ἡμερῶν: «παρέμεινα ἐπὶ διήμερον».

Διηνέκης. Σπαρτιάτης πολεμιστὴς κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Λεωνίδου ἀγωνισθέντων παρὰ τὰς Θερμοπύλας. Ὅτε οἱ Τραχίνιοι εἶπον ὅτι ὁ περσικὸς στρατὸς εἶναι τόσος πολύς, ὥστε τὰ βέλη αὐτοῦ θὰ καλύπτουν τὸν ἥλιον, ὁ Διηνέκης ἀπήντησεν ὅτι τοῦτο εἶναι εὐτύχημα, διότι τότε «ὑπὸ σκιῇ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἡ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίῳ» *(Ἡροδ.* Ζ. 226).

διηνεκής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· συνεχής, ἀδιάκοπος, διαρκής, μόνιμος: «ἡ παραμονή του θὰ εἶναι διηνεκής»· || φρ. «εἰς τὸ διηνεκὲς» διαρκῶς, διὰ παντός. —Ἐπίρρ. *διηνεκῶς*.

— **διηνεκὲς** *ἔδικτον [Νομ.]*· βλ. λ. ἔδικτον.

Διήνωχος· βλ. λ. Δείμαχος

διῃρημένος, *—η, —ον*· κοιν. *διαιρεμένος*· παθ. μετχ. τοῦ *διαιρῶ* ὡς ἐπιθ., κεχωρισμένος, ἀπεσπασμένος, χωριστός.—Ἐπίρρ. *διῃρημένως*, χωριστά, οὐχὶ ὁμοῦ.

— **διῃρημένα** (τὰ) (ἰταλ. divisi) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος ἀπαντώμενος συχνάκις εἰς τὰ μερολόγια τῆς ὀρχήστρας, ἢ εἰς τὰ μέρη τῶν ἐγχόρδων, καὶ σημαίνων ὅτι οἱ δύο ἢ περισσότεροι φθόγγοι τῆς συγχορδίας δὲν πρόκειται νὰ ἐκτελεσθοῦν μὲ διπλᾶς, ἢ τριπλᾶς χορδὰς κ.τ.λ., ἀλλ' ὅτι αἱ διάφοροι φωναὶ τῆς συγχορδίας ὀφείλουν νὰ διαμοιρασθοῦν μεταξὺ τῶν ὀργάνων τῆς αὐτῆς ὁμάδος. Γ. Σ.

διήρης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἔχων δύο ὀρόφους, κοιν. *δίπατος*.

— **διήρης** (ἡ), ἐνν. *ναῦς [Ναυτ.]*. Κωπῆρες σκάφος *μακρόν*, ἤτοι πολεμικὸν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *στρογγύλα* ἢ *ὁλκάδας*, ὡς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλοῦντο τὰ ἐμπορικὰ σκάφη, ἅτινα ἦσαν κυρίως ἱστιοφόρα φέροντα βοηθητικῶς μόνον τὰς κώπας). Τὸ ζήτημα τῆς διαθέσεως τῶν κωπῶν καὶ τῶν ἐρετῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων κωπηλάτων σκαφῶν (διήρους, τριήρους, πεντήρους κλπ.) δὲν ἔχει λυθῇ ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ὁριστικῶς, δηλαδὴ ἐὰν εἶχον δύο, τρεῖς, ἢ πέντε σειρὰς κωπῶν, τὰς μὲν ὑπερκειμένας τῶν δὲ ἐπὶ διακεκριμένων καταστρωμάτων, ἢ ἐὰν ἑκάστη κώπη ἠλαύνετο ὑπὸ δύο, τριῶν, ἢ πλειόνων ἐρετῶν. Κατὰ Σουΐδαν, ἑκάστη κώπη τῆς διήρους ἠλαύνετο ὑπὸ δύο ἐρετῶν. Ἡ ἐπινόησις τῆς διήρους καθὼς καὶ τῆς τριήρους, τοῦ κυρίως ἐπικρατήσαντος ἐπὶ αἰῶνας ὡς πολεμικοῦ τῶν ἀρχαίων σκάφους, ἀποδίδεται εἰς τοὺς Φοίνικας καὶ κατ' ἄλλους εἰς τοὺς Κορινθίους. Γ. Ν. Ν.

δίητα (ἡ) μεταγραφὴ τοῦ λατ. dieta· βλ. δίαιτα

διθάλαμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο θαλάμους, δύο διαμερίσματα.

— **διθάλαμος**, ἢ *δίαυλος, μήτρα [Γυναικολ.]* Ἡ μήτρα ἥτις ἔξωθεν μὲν ἐμφανίζεται φυσιολογικῶς, ἔσωθεν ὅμως χωρίζεται διὰ διαφράγματος εἰς δύο. Τὸ διάφραγμα τοῦτο δύναται νὰ ᾖ ἀτελὲς χωρίζον μόνον τὸ σῶμα τῆς μήτρας (δ. θάλαμος μοναύχην μήτρα) ἢ μόνον τὸν αὐχένα τῆς μήτρας, τῆς κοιλότητος τοῦ σώματος μὴ χωριζομένης (δίθυρος μονοθάλαμος μήτρα). Ὁ κόλπος δύναται νὰ ᾖ ἁπλοῦς, διπλοῦς ἢ ἀτελῶς κεχωρισμένος. Ο. Ρ.

διθάλασσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο θαλάσσας, ὁ βρεχόμενος ὑπὸ δύο θαλασσῶν, ὡς ἡ Ἀνατολικὴ Θρᾴκη, βρεχομένη ὑπό τε τοῦ Εὐξείνου καὶ ὑπὸ τῆς Προποντίδος.

διθεΐα (ἡ) *[Θρησκειολ.]*. Καλεῖται *διθεΐα* τὸ ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἐξελίξει φαινόμενον, καθ' ὃ ὑπάρχουσι δύο ἀρχαὶ τῶν ὄντων, τὸ μὲν παράλληλοι πρὸς ἀλλήλας, τὸ δὲ ἀγωνιζόμεναι πρὸς ἀλλήλας περὶ τῆς ἐπικρατήσεως. Κλασσικὸν παράδειγμα τῆς τοιαύτης διθεΐας παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Παρσισμὸς μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ θεῶν, τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ φωτός, καὶ τοῦ θεοῦ τοῦ πονηροῦ, τοῦ σκότους. Μεταξὺ αὐτῶν, χρησιμοποιούντων τὰς ἑαυτοῦ ἑκάτερος στρατιάς, ὑφίσταται διηνεκὴς ἀγών, ὅστις δὲν φέρει μόνον κοσμικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ καὶ ἀντικατοπτρίζεται καὶ ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος. Τελικῶς ὅμως θὰ νικήσῃ ὁ θεὸς τοῦ φωτός, ὅστις καὶ θὰ ἀποβῇ τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην προήγαγε καὶ διέδωκε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ' αἰῶνος ὁ Μάνης (βλ. λ. Μανιχαϊσμός), οὗ τὸ σύστημα ἤσκησεν ἀρκετὴν ροπὴν ἐπὶ διαφόρων χριστιανικῶν αἱρέσεων. Παραπλησίας δοξασίας ἀντιπροσωπεύει καὶ ἡ *Γνῶσις*, προχριστιανικὸν ἄλλως τε συμπίλημα ἀνατολικῶν πρὸ πάντων δοξασιῶν, δεχομένη τὴν ὕπαρξιν δύο ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλους κόσμων, τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου τοῦ σκότους. *Διθεΐαν* δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν καὶ τὰς ἐν τῷ παρηκμακότι Ἰουδαϊσμῷ ροπάς, ἐν αἷς ὁ σατανᾶς προσλαμβάνει ἐξαιρετικὴν ὅλως ἰσχὺν καὶ ἀποβαίνει ἐπικίνδυνος πολέμιος τῶν θείων βουλῶν. Ὡσαύτως ἡ περὶ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία τοῦ Ἀρείου ὁδηγεῖ κατ' οὐσίαν εἰς διθεΐαν τινὰ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Ν. Ι. Δ.

Digitized by Google

διθειάνθραξ (ὁ), ἢ *θειοῦχος ἄνθραξ* ἢ *ἀνθρακοδισουλφίδιον* [*Ὀργ. Χημ.*] Ἔχει τὸν χημικὸν τύπον CS_2 καὶ εἶναι λίαν πτητικόν, ἄχρουν, οὐδέτερον, ἰσχυρῶς φωτοθλαστικὸν ὑγρόν. *Καθαρὸς* διθειάνθραξ ἔχει χαρακτηριστικήν, ὄχι δυσάρεστον, ὑπὸ πολλῶν ὡς αἰθεριώδη καὶ ἀρωματικὴν χαρακτηριζομένην ὀσμήν, ἐνῷ τὸ *ἀκάθαρτον* προϊόν, λόγῳ τῶν περιεχομένων θειούχων ἀνοργάνου καὶ ὀργανικῆς φύσεως προσμίξεων, ἔχει δυσάρεστον καὶ ἀποκρουστικὴν ὀσμήν. Ὁ ἐν τῷ ἐμπορίῳ κυκλοφορῶν τελείως καθαρὸς ἄνυδρος διθειάνθραξ κέκτηται σημεῖον τήξεως — 112°,8, σημεῖον πήξεως $-116°$, σημ. ζέσεως 46°,25, εἰδ. βάρος $\left(\frac{20°}{4°}\right)$ 1,2633. Εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας σχηματίζει ὁ διθειάνθραξ μετὰ τοῦ ὕδατος ὑδρίτην τοῦ τύπου $2CS_2 . H_2O$, ὅστις εἰς θερμοκρασίαν — 3° διασπᾶται πάλιν. Κατὰ τὴν ταχεῖαν ἐξάτμησιν τοῦ διθειάνθρακος ἐν ὑγρῷ ἀέρι δύναται εὐκόλως νὰ παρατηρηθῇ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἀνωτέρω ὑδρίτου. Ὁ διθειάνθραξ κέκτηται μεγάλην διαλυτικὴν ἱκανότητα διὰ τὰ λίπη, κηρούς, ῥητίνας, αἰθέρια ἔλαια, καουτσούκ, θεῖον, ἄχρουν φωσφόρον, ἰώδιον καὶ διὰ μεγάλον ἀριθμὸν ἄλλων ἀνοργάνων ὑλῶν. Μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν εὐχρηστοτέρων ὀργανικῶν διαλυτικῶν ὑγρῶν μίγνυται εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν, ὡς ἐπίσης καὶ ὑδατικὰ διαλύματα αἰθέρος, χλωροφορμίου καὶ φαινόλης μίγνυνται μετ' αὐτοῦ.

Ὁ διθειάνθραξ κατὰ τὴν παραμονὴν καὶ κυρίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀπ' εὐθείας ἡλιακοῦ φωτὸς ἀλλοιοῦται, προσλαμβάνων ὑποκίτρινον χρῶμα καὶ τὴν δυσάρεστον ὀσμὴν τοῦ ἀκαθάρτου διθειάνθρακος. Ἡ ἀλλοίωσις αὕτη βαίνει κατὰ τὸ ἀκόλουθον σχῆμα:

$$\nu CS_2 = (CS)_\nu + \nu S$$

τὸ σχηματιζόμενον δὲ θεῖον διαλύεται εἰς τὸν ἀναλλοίωτον διθειάνθρακα, ἐνῷ τὸ πολυμερὲς ἀνθρακομονοσουλφίδιον εἶναι ἀδιάλυτον ἐν διθειάνθρακι.

Ὁ διθειάνθραξ καίεται εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ φωσφορισμόν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ φωσφόρος, τὸ θεῖον κλπ. Λόγῳ δὲ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ νὰ αὐτοαναφλέγεται χαρακτηρίζεται ὡς λίαν εὐανάφλεκτον σῶμα, οἱ δὲ ἀτμοὶ αὐτοῦ ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφὴν μὲ θερμὰς μεταλλικὰς ἐπιφανείας ἐκρήγνυνται. Ὁ διθειάνθραξ ὡς ἐνδόθερμος ἕνωσις διασπᾶται μετ' ἐκρήξεως ἀκόμη καὶ ἀπουσίᾳ ὀξυγόνου, ὅταν ὑποστῇ βιαίαν μετακίνησιν ἢ ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ θερμῶν μεταλλικῶν ἐπιφανειῶν.

Δι' ἐπιδράσεως ὑποχλωριωδῶν ἀλκαλίων καὶ ἀλκαλιρρυμμάτων ἐπὶ διθειάνθρακος ἐπέρχεται ὀξείδωσις τούτου εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ θειικὸν ὀξὺ κατὰ τὴν ἐξίσωσιν

$$8KOCl + CS_2 + 6KOH = 2K_2SO_4 + K_2CO_3 + 8KCl + 3H_2O.$$

Πυκνὸν θειικὸν ὡς καὶ νιτρικὸν ὀξὺ δὲν προσβάλλουσιν ὑπὸ συνήθη θερμοκρασίαν τὸν διθειάνθρακα. Πρακτικὴν σημασίαν κέκτηται ἡ συμπεριφορὰ αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰ μέταλλα εἰς θερμοκρασίας οἷαι αἱ χρησιμοποιούμεναι κατὰ τὴν ἐκχύλισιν τῶν λιπῶν, ἐλαίων, θείου κ.λ.π. Ἂν καὶ αἱ γνῶμαι τῶν ειδικῶν δὲν εἶναι τελείως σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλας, ἐν τούτοις δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ σίδηρος, ὁ χαλκὸς καὶ ὁ ψευδάργυρος, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται συνήθως αἱ ἐκχυλιστικαὶ συσκευαί, ἐλάχιστα μόνον προσβάλλονται ὑπ' αὐτοῦ. Μετ' ἀλκαλιρρυμμάτων μετατρέπεται ὁ διθειάνθραξ εἰς ἀλκαλιθειουνθρακικὰ καὶ ἀλκαλιανθρακικὰ ἅλατα κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$3CS_2 + 6NaOH = 2Na_2CS_3 + Na_2CO_3 + 3H_2O$$

δι' ἀλκαλισουλφιδίων δὲ προκύπτουν ἀποκλειστικῶς θειοανθρακικὰ ἅλατα, ὡς

$$CS_2 + Na_2S = Na_2CS_3$$

διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲ δὲν χρησιμοποιοῦνται ἀλκαλιρρύμματα πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἀκαθάρτου διθειάνθρακος.

Μεθ' ὑδροξυλιούχων ὀργανικῶν ἑνώσεων (ἀλκοολῶν, φαινολῶν, σακχάρων) παρέχει ὁ διθειάνθραξ παρουσίᾳ ἀλκαλίων τὰ καλούμενα ξανθογονικὰ ἅλατα· οὕτω λ. χ. παρέχει μετ' ἀλκοολῶν ξανθογονικὰ ἀλκάλια, ὡς

$$CS_2 + C_2H_5ONa = NaS.CS.OC_2H_5$$

Ὁ διθειάνθραξ δρᾷ δηλητηριωδῶς, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς καταστροφὴν διαφόρων παρασίτων καὶ μικρῶν βλαπτικῶν τῆς γεωργίας ζῴων.

Διθειάνθραξ σχηματίζεται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, ὅπου ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν θεῖον μετ' ἄνθρακος εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἐρυθροπυρώσεως, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ θερμάνσεως ἄνθρακος μετὰ μεταλλοσουλφιδίων (πυριτῶν κλπ.). Ὁμοίως παράγεται διθειάνθραξ μετ' ἄλλων προϊόντων κατὰ τὴν θέρμανσιν τετραχλωριάνθρακος μετὰ σουλφιδίων ἢ τετραβρωμιάνθρακος μετ' ἀνθέων θείου. Ἐπίσης διθειάνθραξ παράγεται κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τῶν λιθανθράκων. Βιομηχανικῶς ὅμως σήμερον παράγεται ὁ διθειάνθραξ διὰ διοχετεύσεως ἀτμῶν θείου ὑπεράνω διαπύρου ἄνθρακος (κάλλιον ξυλάνθρακος, κὼκ κλπ.) Ἡ ἀντίδρασις ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν ἐξίσωσιν

$$C + 2S = SC_2 (\text{ἀτμός}) - 26 Cal.$$

ἤτοι ἡ ἕνωσις γίνεται ὑπὸ δέσμευσιν θερμότητος καὶ ἡ ἀπόδοσις εἰς διθειάνθρακα ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς καλῆς διατηρήσεως τῆς θερμοκρασίας, ἥτις πρέπει νὰ κυμαίνηται περίπου μεταξὺ 800 καὶ 900°. Ἡ ἀπόδοσις κυμαίνεται περίπου μεταξὺ 88—90% τοῦ χρησιμοποιουμένου θείου, ὁ οὕτω δὲ λαμβανόμενος ἀκάθαρτος διθειάνθραξ περιέχει ἀκόμη 6—10% διαλελυμένον θεῖον, περαιτέρω αἰσθητὰς ποσότητας ὑδροθείου καὶ μικρὰν ποσότητα θειούχων ὀργανικῶν ἑνώσεων. Πρὸς καθαρισμὸν αὐτοῦ προὐτάθησαν διαφορώτατα ἀντιδραστήρια, ἐξ ὧν ὅμως πρακτικῶς ἐπεκράτησαν ἡ κατεργασία μετὰ ἀσβεστίου ὕδατος καὶ ἡ κατ' ἐπανάληψιν ἀπόσταξις ὑπεράνω καθαροῦ φυτικοῦ λίπους. Τὸ λίπος παραλαμβάνει τὰς δυσόσμους προσμίξεις, καθίσταται θειοῦχον καὶ ἀποκτᾷ δυσάρεστον ὀσμήν, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἔλαιον ληφθὲν δι' ἐκχυλίσεως διὰ διθειάνθρακος δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἐδώδιμον. Πρὸς παραλαβὴν καθαρωτάτου διθειάνθρακος δι' ἐργαστηριακοὺς σκοποὺς ἐκτελεῖται καθαρισμὸς δι' ἀποστάξεως ὑπεράνω ὑδραργύρου καὶ ξήρανσις διὰ ἀσβεστιοχλωριδίου.

Ὁ διθειάνθραξ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν *βισκόζης*, περαιτέρω ὡς ἔξοχον διαλυτικὸν ὑγρὸν δι' ἐκχύλισιν ἐλαίων, λιπῶν καὶ ῥητινῶν (ἐκχύλισις ἐλαιοπυρήνων καὶ ἄλλων ἐλαιούχων σπορίων). Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐν ψυχρῷ θείωσιν τοῦ καουτσοὺκ καὶ παρασκευὴν διαλυμάτων καουτσοὺκ καὶ γουτταπέρκας. Εἶναι δὲ τέλος ἡ πρώτη ὕλη διὰ τὴν παρασκευὴν πολυαρίθμων χημικῶν ἑνώσεων, ὡς ὁ τετραχλωριάνθραξ, ἡ θειουρία, τὰ ξανθογονικὰ ἅλατα κ.λ.π. Σ. Γ.

διθειένιον (τὸ) [*Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_4H_4S_2$, παρασκευαζόμενον κατὰ τὴν θέρμανσιν εἰς 170° C τοῦ θειοδιγλυκολικοῦ ὀξέος μετὰ τῆς διπλασίας κατὰ βάρος ποσότητος πενταχλωριούχου φωσφόρου. ΑΝ. Δ.

διθειενύλιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $SH_3C_4.C_4H_3S$ παρουσιαζομένη εἰς τρεῖς θέσει ἰσομερεῖς μορφάς, τὴν α,α τὴν β,β καὶ τὴν α,β. Σ. Γ.

διθειοαιθυλενογλυκόλη (ἡ) ἢ *αἰθανοδιθειόλη* 1.2) [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι διθειόλη τοῦ τύπου $CH_2(SH).CH_2SH$, λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ὀξίνου θειονατρίου ἐπὶ αἰθυλενοβρωμιδίου. Ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρὸν βράζον εἰς 146°. Σ. Γ.

διθειοδιαλκυλαμῖναι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $R_2N S_2 NR_2$, λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως S_2Cl_2 ἐπὶ δευτεροταγῶν ἀμινῶν. Εἶναι διαπεραστικῆς ὀσμῆς κίτρινα ἕως κιτρινέρυθρα ὑγρά, ἀποσυντιθέμενα κατὰ τὴν ἀπόσταξιν. Σ. Γ.

διθειοκαρβαμιδικὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὸν ὀξὺ ἐμφανιζόμενον εἰς δύο ταυτομερεῖς τύπους, ἤτοι

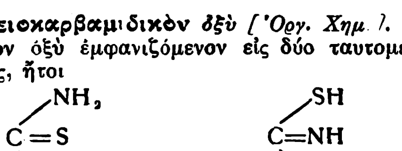

καρβαμιδοθειονοθειολικὸν ὀξὺ *καρβιμιδοδιθειολικὸν ὀξὺ*

Τὸ ἐλεύθερον διθειοκαρβαμιδικὸν ὀξὺ εἶναι λίαν εὐαποσύνθετον σῶμα, κρυσταλλούμενον εἰς ἀχρόους βελόνας.

Τὸ μετ' ἀμμωνίου ἅλας αὐτοῦ σχηματίζεται δι' ἑνώσεως ἀμμωνίας μετὰ διθειάνθρακος, κρυσταλλοῦται εἰς λεμονιόχροα πρίσματα καὶ μετατρέπεται εὐκόλως δι' ἀποσπάσεως ὑδροθείου εἰς θειοκυανικὸν ἀμμώνιον. Τὸ ὀξὺ τοῦτο σχηματίζει σταθερὰ παράγωγα καὶ ἐκ τῶν δύο τύπων, ὡς λ. χ. ἐστέρας, ἀζωταλκυλιωμένα παράγωγα κ.λ.π. Σ. Γ.

διθειολανθρακικὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου HS.CO.SH. Ὁ *διαιθυλεστὴρ* αὐτοῦ $C_2H_5.S.CO.S.C_2H_5$ βράζει εἰς 197°. Σ. Γ.

διθειῶδες *ὀξὺ* (τὸ) [*Χημ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἀνοργάνου ὀξέος τοῦ προκύπτοντος δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑνὸς ὀξυγόνου τοῦ θειικοῦ ὀξέος ὑφ' ἑνὸς θείου τοῦ τύπου $H_2S_2O_3$. Καλεῖται ἄλλως ὑποθειῶδες καὶ θειοθειικὸν ὀξύ. ΑΝ. Δ.

διθερμία (ἡ) [*Φυσ.*]. Κατάστασις δύο σωμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶναι ὁμόθερμον, ἔχει δηλαδὴ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν, καὶ τὸ ἄλλο δύναται νὰ διακριθῇ εἰς δύο ὁμόθερμα τμήματα διαφορετικῆς θερμοκρασίας.

Ὁ ὅρος εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Morizot κατὰ τὰς μελέτας του τῆς ἀλλοιώσεως τῆς θερμοκρασίας δύο σωμάτων. Ἡ περίπτωσις τῆς διθερμίας, ἂν καὶ πολὺ σπανία, ἐφαρμοσθεῖσα εἰς τὴν μαθηματικὴν ἀνάλυσιν, ἔδωκε πλήρη ἐξίσωσιν τρίτου βαθμοῦ, ἥτις ἠδυνήθη νὰ ἐπιλυθῇ μόνον εἰς ἰδίας περιπτώσεις. ΑΝ. Δ.

δίθυρα (τὰ) (Bifore) [*Ζῳολ.*]. Ὀνομασία ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀστρακοδέρμων*, τῶν ὁποίων τὸ ὄστρακον ἀποτελεῖται ἐκ δύο βαλβίδων ἢ θυρίδων. Δ. Ν. Π.

διθυραμβικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων εἰς διθύραμβον, ὁ ἴδιος διθυράμβου, πομπώδης, μεγαλοπρεπής: «διθυραμβικὸν ὕφος».—Ἐπίρρ. *διθυραμβικῶς.*

διθυραμβογενὴς (ὁ). Ἐπίκλησις τοῦ Διονύσου (βλ. διθύραμβος) ἀπαντῶσα ἔν τινι ἀδεσπότῳ ἐπιγράμματι, περιλαμβάνοντι ἐνενήκοντα ὀκτὼ ἐπικλήσεις τοῦ αὐτοῦ θεοῦ.

Διθύραμβος.—1) Ἐπίκλησις τοῦ θεοῦ Διονύσου, ἀναφερομένη εἰς τὴν διπλῆν καὶ κατὰ δύο τρόπους γενομένην γέννησιν αὐτοῦ, παρόμοιον πρὸς τὸ «δισσότοκος», «διμάτωρ» κ. ἄ. Ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (ΙΑ 465α), ἀποδίδεται εἰς τὸν ἐν Λίμναις Διόνυσον, ἀποκαλούμενον καὶ «εὐανθῆ», «βακχευτήν», «βρόμιον» —2) Ἐπίκλησις τοῦ Πριάπου παρὰ Λαμψακηνοῖς, ὅστις, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου (Α 30 β), εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Διόνυσον.—3) Πρόσωπον τοῦ βακχικοῦ θιάσου ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἔν τινι ἀποσπάσματι ἀγνώστου δράματος, ὡς «μιξοβόας Διθύραμβος σύγκωμος Διονύσῳ». Ἐπίσης ἐπὶ ἀγγείου τοῦ Μουσείου Thorwaldsen εὕρηται εἰκονισμένος σάτυρος κρατῶν λύραν καὶ ὑπ' αὐτὸν ἡ ἐπιγραφὴ «Διθύραμφος». Κατὰ τὸν Decharme, πρόκειται περὶ προσωποποιήσεως τοῦ ᾄσματος *διθυράμβου*· τοῦτο εἶναι σύνηθες ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὡς ἀκόλουθοι δὲ τοῦ Διονύσου ἀναφέρονται προσωποποιηθεῖσαι πλεῖσται ἰδέαι σχετιζόμεναι πρὸς τὴν ἄμπελον, τὸν τρυγητὸν καὶ τὴν μουσικήν, ὡς ἡ «Μέθη» κ.ἄ. Π. Ν. Π.

διθύραμβος (ὁ)· (ἀρχ.) ᾆσμα διονυσιακόν, ζωηρὸν καὶ θορυβῶδες· ‖ ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ, ἔμμετρος ἢ μὴ ἐξύμνησις ἐμπνέουσα ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς ἀκούοντας· ‖ συνηθέστερον στομφώδης, ὑπερβολικὸς ἔπαινος.

— [*Ἐγκυκλ.*] Ἆσμα παλαιότατον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀσαφείας τῆς λέξεως καὶ τῆς περὶ τὴν ἐτυμολογίαν αὐτῆς δυσκολίας. Ὁ Σουΐδας (ἐν λ.), λέγων ὅτι ὁ Διόνυσος ἐπωνομάσθη *Διθύραμβος*, παράγει τὴν λέξιν «παρὰ τὸ δύω θύρας βῆναι, τήν τῆς μητρὸς Σεμέλης καὶ τὴν τοῦ μηροῦ τοῦ Διός». Κατ' ἄλλους τὸ ἐπώνυμον Διθύραμβος ἐδόθη εἰς τὸν Διόνυσον ἐκ τοῦ σπηλαίου, ἐν ᾧ ἀνετράφη, ὅπερ ἐκαλεῖτο Δίθυρον, ὡς ἔχον δύο θύρας (*Ἀπολλών.* ἐν δ' «Ἀργοναυτικῶν»). Ἄλλοι εὑρίσκουν συγγένειαν τῆς λέξεως πρὸς τὸ θόρυβος καὶ τὸ θρίαμβος. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως, γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ διθύραμβος ἦτο παλαιότατον ᾆσμα, ἐξημμένης καὶ ταραχώδους ἐμπνεύσεως, σφοδροῦ δὲ καὶ ἐνθουσιαστικοῦ χαρακτῆρος (*Πρόκλος* «περὶ Χρηστομαθείας» 14) καὶ ἀναφερόμενον κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς φαιδρὰς καὶ ἀστείας τοῦ Διονύσου περιπετείας, ψαλλόμενον δὲ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἄνευ ὀρχήσεως, ἀλλ' ἐν κώμῳ, ὑπὸ τῶν ἐκβεβακχευμένων ἑορταστῶν ἀτέχνως καὶ ἄνευ τινὸς ἀκριβείας. Μεταγενεστέρως, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ζ' αἰῶνος, ὁ ἐν Μηθύμνῃ τῆς Λέσβου γεννηθεὶς ποιητὴς Ἀρίων, μεταβὰς ἐν Κορίνθῳ, ἔδωσεν ἔντεχνον καὶ κανονικὴν μορφὴν εἰς τὸν διθύραμβον, ὅστις ἔκτοτε ἐψάλλετο χορευόντων τῶν ἑορταστῶν τῇ συνοδείᾳ κιθάρας καὶ οὐχὶ αὐλοῦ, ὡς ἐγίνετο μέχρι τότε. Οὐχ ἧττον δὲν ἔλειψεν ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ὁ αὐλός. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω νεωτερισμῶν, ὁ Ἀρίων εἰσήγαγεν εἰς τὸν διθυραμβικὸν χορὸν καὶ τοὺς μὲ τράγους ὁμοιάζοντας Σατύρους, ἐξ οὗ καὶ οἱ χοροὶ ὠνομάσθησαν τραγικοί, πρὸς δὲ καὶ τὸν τραγικὸν τρόπον, πρῶτος αὐτὸς διὰ σοβαρῶν καὶ πενθίμων, τρόπον τινά, διθυράμβων ἐξυμνήσας τὰς τραγικὰς περιπετείας καὶ τὰ πάθη τοῦ Διονύσου, κατ' ἀντίθεσιν τῶν ὑπαρχόντων μέχρι τῆς ἐποχῆς του φαιδρῶν μόνον καὶ κωμικῶν διθυράμβων, οἵτινες οὐχ ἧττον δὲν ἔπαυσαν καὶ αὐτοὶ ψαλλόμενοι. Ἔκτοτε ὁ διθύραμβος, καὶ μετὰ ἀκόμη τὴν ἐξ αὐτοῦ γένεσιν τοῦ δράματος, ἀνεπτύχθη καὶ ἤκμασε κυρίως ἐν Ἀθήναις, ἔνθα, δύο ἡμέρας πρὸ τῶν δραματικῶν ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλας ἀκόμη ἑορτάς, ἐτελοῦντο καὶ διθυραμβικοὶ ἀγῶνες, οὓς πρῶτος εἰσήγαγεν ἐν Ἀθήναις τῷ 508 ὁ τοῦ Πινδάρου διδάσκαλος Λᾶσος ὁ Ἑρμιονεύς. Οὗτοι ἐξετελοῦντο ὑπὸ χορευτῶν οὓς ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ἑκάστη τῶν δέκα φυλῶν μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Μετὰ ταῦτα ὅμως, λόγῳ τῆς ἐλευθερίας περὶ τὴν χρῆσιν τῶν μέτρων καὶ τῆς ποικιλίας περὶ τὴν μεταβολὴν τῶν ῥυθμῶν, ἡ ἐκτέλεσις τῶν διθυράμβων ὑπὸ πολλῶν χορευτῶν ἀπέβη δυσκολωτέρα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνετέθη εἰς ἕνα μόνον ἐξησκημένον ἀοιδόν· ἀλλ' ἔκτοτε, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ διθύραμβος ἤρχισε νὰ ἐκπίπτῃ ὡς ποίησις, καὶ οἱ μὲν διθυραμβοποιοὶ πολλάκις ἐσατιρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅστις καὶ τοὺς ἀπεκάλεσε «κυκλίων χορῶν ᾀσματοκάμπτας», παροιμιακῶς δὲ ἐλέγετο ἐν Ἀθήναις τότε περὶ οἱουδήποτε ἠλιθίου, ὅτι εἶναι ἠλιθιώτερος ἑνὸς διθυράμβου («διθυράμβων νοῦν ἔχεις ἐλάττονα»), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μουσικὴ αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἐτελειο-

Digitized by Google

ποιηθῆ, ὥστε διὰ τῶν πολλαπλῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε συνώδευον τὸν διθύραμβον, ἀπεμιμεῖτο οὐχὶ μὲν τὸν θροῦν τῶν χειμάρρων, οὐχὶ δὲ τὸν μορμυρισμὸν τῶν πηγῶν, ἄλλοτε τὸν θόρυβον τῆς θυέλλης, τοὺς μυκηθμοὺς τῶν ταύρων, τὰ βελάσματα τῶν προβάτων καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς γοεράς κραυγὰς τῆς τικτούσης Σεμέλης ἔν τινι διθυράμβῳ τοῦ Τιμοθέου, ἐπιγραφομένῳ «Ὠδὶς Σεμέλης». Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς μουσικῆς, καλλιεργηθὲν κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους, εἶναι τὸ λεγόμενον σήμερον musique descriptive. Διασημότεροι τῶν διθυραμβοποιῶν ὑπῆρξαν ὁ ἤδη μνημονευθεὶς Λᾶσος ὁ Ἑρμιονεύς, Διαγόρας ὁ Μήλιος, Σιμωνίδης ὁ Κεῖος, ὁ Πίνδαρος, Πρατίνας ὁ Φλιάσιος καὶ οἱ δύο Μελανιππίδαι, τῆς δὲ παρακμῆς Μελανιππίδης ὁ Μήλιος, ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφῆς τοῦ πρεσβυτέρου Μελανιππίδου, Φιλόξενος ὁ Κυθήριος, ὃν σκώπτει ὁ Ἀριστοφάνης (Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 290), Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος, μαθητὴς τοῦ ἐπίσης διθυραμβοποιοῦ Φρύνιδος, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Μελανιππίδου Τελέστης ὁ Σελινούντιος, Κινησίας ὁ Ἀθηναῖος, Πολύειδος καὶ ἄλλοι. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

διθυραμβώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ διθύραμβον, πομπώδης.—Ἐπίρ. *διθυραμβωδῶς*.

διθυρόκαρις (ἡ) (Dithyrocaris Scouler) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρινοκαριδῶν φυλλοκαριδῶν* μαλακοστράκων ἀρθροπόδων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δίθυρον (τό) (Biforum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον πόας δυσαρέστου ὀσμῆς, ὧν οἱ καρποὶ φέρουσι δύο βαλβίδας ἢ θυρίδας, ἐξ ὧν ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα ἐν Εὐρώπῃ, ὧν κοινότερον: *δίθυρον τὸ ὄρχιον* (Biforum testiculata), ὅπερ εἶναι κοινότατον καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

δίθυρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο θύρας, κοιν. *δίπορτος*.

δίϊδρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· (ἀρχ.) ὁ περίρρυτος ἐξ ἱδρῶτος, κάθιδρος.

δίϊδρωσις (ἡ)· δίοδος ὑγροῦ διὰ τοιχώματος πορώδους, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν σταγονιδίων.

—*[Ἰατρ.]* Ἔκχυσις ἢ διήθησις ὑγροῦ ὀργανικοῦ, ὁπότοκος οὐχὶ φλεγμονῆς, ὅτε πρόκειται περὶ ἐξιδρώματος φλεγμονώδους, ἀλλὰ συμβαίνουσα μηχανικῶς ἕνεκα πιέσεως ἐσωτερικῆς ἀνωτέρας (ὕδρωψ ἀνὰ σάρκα, ὕδρωψ ἀσκίτης, ὑδροθώραξ, ὑδροκέφαλος, ὑδρόφθαλμος κλπ.). Ι. Π.

διιμιδοδικαρβονικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἀζωδικαρβονικὸν *ὀξύ*.

διινδόλιον (τό)· ἢ α, α-*διινδολύλιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$C_6H_4\langle{}^{CH}_{NH}\rangle C-C\langle{}^{CH}_{NH}\rangle C_6H_4$$

λαμβανομένη διὰ θερμάνσεως τοῦ ὀξαλο-ο-τολουϊδιδίου μετ' ἀμυλικοῦ νατρίου. Κρυσταλλοῦται εἰς κιτρίνους κρυστάλλους τηκομένους μετ' ἀποσυνθέσεως εἰς 300° καὶ ἀποτελεῖ τὴν μητρικὴν ἕνωσιν τοῦ *ἰνδικοῦ*. Σ. Γ.

Διϊπόλεια (τά) *[Ἀρχ.]*. Δημοσία θρησκευτικὴ ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς Πολιέως· βλ. Διπολεῖα.

δίισθμιον (τό), πληθ. *δίισθμια* (τά)· τὰ καταβαλλόμενα τέλη διὰ τὸν διάπλουν τοῦ Ἰσθμοῦ· πβλ. *διαπόρια, διόδια*.

δισμὸς (ὁ) (Deismus) *[Φιλοσ.]*. Φιλοσοφικὸς καὶ θρησκειολογικὸς ὅρος, σημαίνων τὴν παραδοχὴν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ὡς δημιουργοῦ μὲν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μὴ καθαπτομένου τῆς πορείας τῆς φύσεως, μὴ τελοῦντος θαύματα καὶ μὴ ἀποκαλυπτομένου ἀπ' εὐθείας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *θεϊσμόν*, ἤτοι τὴν πίστιν εἰς προσωπικόν, ὑπερκόσμιον Θεόν, δημιουργόν, διατηρητὴν καὶ κυβερνήτην τοῦ κόσμου, δι' ἀμέσου ἀποκαλύψεως καθιστάμενον γνωστὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ὁ ὅρος δισμὸς (Deismus) ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ πολλὰς σημασίας. Ὑπό τινων ἐδήλου ἁπλῶς τὴν ἄρνησιν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ. Ἐν Γαλλίᾳ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ μειωτικὴν ἔννοιαν πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς ὡρισμένην θετικὴν θρησκείαν. Τοὐναντίον οἱ ἐκλεκτικοὶ συνεταύτισαν τὸν δισμὸν πρὸς τὴν καλουμένην «φυσικὴν θρησκείαν», ἥτις παραδέχεται μὲν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ἀπορρίπτει ὅμως τὴν ἀποκάλυψιν, τὰ δόγματα καὶ **τὸ κῦρος** τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ὅρος *δισμὸς* οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν ὅρον *δυϊσμὸς* (ἢ *διαρχία*), ἀντίθετον τοῦ *ἑνισμός*. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

δισονιτρωδακετόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $HON:CH.CO.CH:NOH$. Τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 143°. Σ. Γ.

δίστημι, *ἀόρ. διέστησα· παθ. δίσταμαι ἀόρ. διέστην*, μετχ. παραχ. *διεστὼς καὶ διεστηκώς, —υῖα, —ός*· χωρίζω τι ἀπὸ ἄλλο, τοποθετῶ ἀντιθέτως, διαζευγνύω, διαιρῶ: «διέστησε τοὺς φίλους καὶ τοὺς κατέστησεν ἐχθροὺς ἀλλήλων» ‖ μέσ. *δίσταμαι*· ἔχω διαφόρους ἀντιλήψεις, ἀντιφρονῶ, διαφωνῶ: «δίσταμαι πρὸς τὸν πατέρα μου», «μὲ τὸν Α διιστάμεθα πολιτικῶς».

δίστιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό). Ὅρος οὐχὶ ἐπίσημος, οὐδὲ κἂν ἀκριβής, ἀντὶ δίστηλος (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

δισχυρίζομαι· ἰσχυρίζομαι, θεωρῶ ἰσχυρὸν ὅτι, λέγω γνώμην ἢ μαρτυρίαν τὴν ὁποίαν θεωρῶ ἰσχυράν: «δισχυρίζομαι ὅτι ἡ προαίρεσίς του οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀνιδιοτελής».

δισχυρισμὸς (ὁ)· ἡ γνώμη τὴν ὁποίαν προβάλλει τις ὡς ἰσχυράν, ἡ ἐπίμονος γνώμη, ὁ ἰσχυρισμός.

Διισωτήρεια *[Ἀρχ.]*· βλ. Δισωτήρεια.

Διιτρέφης ἢ *Διειτρέφης*.—1) Ἀθηναῖος, πατὴρ τοῦ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀκμάσαντος δραστηρίου στρατηγοῦ Νικοστράτου.—2) Ἀθηναῖος ἄρχων, φερόμενος ὡς *Διοτρέφης* παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασσεῖ.—3) Ἀθηναῖος στρατηγός· κατὰ τὸ ἔτος 414 π. Χ. ὁδηγῶν εἰς τὴν πατρίδα των τοὺς ἐξ Ἀθηνῶν ἀπολυθέντας Θρᾷκας μισθοφόρους κατέκτησε τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν τὴν Βοιωτικὴν πόλιν Μυκαλησσόν. Κατὰ Θουκυδίδην ἦτο στρατηγὸς καὶ κατὰ τὰ ἔτη 412—411, τὴν δὲ ἄνοιξιν τοῦ 411 φέρεται μεταβαίνων εἰς Θάσον, ἵνα διαλύσῃ τὴν δημοκρατίαν. Κατὰ τὸν Παυσανίαν ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις χαλκοῦς ἀνδριὰς τοῦ Διιτρέφους «οἰστοῖς βεβλημένος». Ὁ ἴδιος οὗτος Διιτρέφης μνημονεύεται εἰς τοὺς κατὰ τὸ 414 παρασταθέντας «Ὄρνιθας» τοῦ Ἀριστοφάνους ὡς φύλαρχος. Ι.Δ.Σ.

1, 1-διιωδαιθάνιον *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἰωδιοπαράγωγον τοῦ αἰθανίου τοῦ τύπου $CH_3.CHJ_2$. Βράζει ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 177—179°. Σ. Γ.

διιωδαιθυλένιον *συμ.* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CHJ:CHJ$, ἐμφανιζομένη εἰς δύο στερεοϊσομερεῖς μορφάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 73° καὶ βράζον εἰς 192°, ἡ δὲ ἑτέρα ὑγρὸν βράζον εἰς 185°. Σ. Γ.

διιωδακετυλένιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἔχει τὸν τύπον C_2J_2 καὶ εἶναι λίαν δηλητηριῶδες δυσαρέστου ὀσμῆς καὶ εὐαποσύνθετον σῶμα. Τήκεται εἰς 82° καὶ κέκτηται ἀντιοηπτικὰς ἰδιότητας. Σ. Γ.

διιωδοδιακετυλένιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Λίαν ἐκρηκτικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου C_4J_2. Τήκεται εἰς 101°. Σ. Γ.

διιωδοδιμεθυλαιθὴρ (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_2J.O.CH_2J$. Βράζει εἰς 218—219°. Σ. Γ.

διιωδομεθάνιον ἢ *μεθυλενιωδίδιον* (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Διαλογονοπαράγωγον τοῦ μεθανίου τοῦ τύπου CH_2J_2. Βράζει ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 180°. Εἶναι τὸ βαρύτερον ἐξ ὅλων τῶν ὀργανικῶν ὑγρῶν (εἰδ. βάρος 3,333), δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς διαχωρισμὸν συστατικῶν τῶν πετρωμάτων, ἐν ἀναμίξει δὲ μετὰ κυμαινομένων ποσοτήτων βενζολίου χρησιμοποιεῖται πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ εἰδικοῦ βάρους στερεῶν σωμάτων. Παρουσιάζεται εἰς δύο στερεὰς μορφάς, ἐξ ὧν ἡ μία ἀποχωρίζεται εἰς 4°, ἡ δὲ ἑτέρα εἰς 4°,47 λόγῳ πιθανῶς πολυμορφίας, ἤτοι ἰσομερείας συνδεδεμένης πρὸς τὴν στερεὰν κατάστασιν. Σ. Γ.

διιωδομεθανοσουλφονικὸν *κάλιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CJ_2(SO_3K)_2$. Σ.Γ.

διιωδοφόρμιον (τό) ἢ *τετραϊωδαιθυλένιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $J_2C:CJ_2$, λαμβάνεται δὲ δι' ἐπιδράσεως ἀνθρακασβεστίου ἐπὶ ψυχομένου διαλύματος ἰωδίου ἐν καλιοϊωδιδίῳ, σχηματιζομένου συγχρόνως καὶ διιωδακετυλενίου. Εἶναι ἄοσμοι κίτρινοι βελόναι τηκόμεναι εἰς 192°, ἀδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτοι εἰς τὴν ἀλκοόλην. Προυτάθη ὡς ἀντισηπτικὸν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἰωδοφορμίου, ἀλλ' ἐγκατελείφθη, διότι προκαλεῖ τοπικοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ φλογώσεις. Σ. Γ.

διιωδοξικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου $CHJ_2.COOH$. Ἀνοικτοκίτριναι βελόναι τηκόμεναι εἰς 110°. Σ. Γ.

διιωδυδρῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι διαλοϋδρῖναι τῆς γλυκερίνης. Διακρίνομεν τὴν *α-διιωδυδρίνην*, $CH_2J.CH(OH).CH_2J$, παχύρρουν ἔλαιον, καὶ τὴν *β-διιωδυδρίνην*, $CH_2J.CHJ.CH_2(OH)$, σῶμα στερεὸν τηκόμενον μετ' ἀποσυνθέσεως εἰς 45°. Σ. Γ.

δίκα (Dika) *λίπος* *[Χημ.]*. Φυτικὸν λίπος λαμβανόμενον ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ Irvingia Barteri. Τήκεται εἰς 40° περίπου. Σ. Γ.

δικάζω, *ἀόρ. ἐδίκασα — ἐδικάσθην*, παθ. μετχ. *δεδικασμένος*· κρίνω δίκην, ἀμφισβήτησιν, ἀποφασίζω ὡς δικαστής: «δικάζω δικαίως,—ἀδίκως,—μεροληπτικῶς,—ἀμεροληπτως,—αὐστηρῶς,—ἐπιεικῶς» ‖ κάμνω νὰ διεξαχθῇ ἡ δίκη: «δὲν θὰ δικάσω τὴν ὑπόθεσιν, θὰ τὴν κρατήσω», «σήμερον δικάζεται ἡ ἀγωγή μου» ‖ ἰδιωμ. καταδικάζω: «τὸν ἐδίκασαν τρία χρόνια» κατεδικάσθη εἰς τριῶν ἐτῶν φυλάκισιν ‖ τὸ οὐδέτ. δεδικασμένον (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

Δίκαια (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἡ παρ' Ἄβδηρα. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς θρᾳκικῆς παραλίας, κειμένη παρὰ τὴν Βιστονίδα λίμνην (νῦν Μπορoὺ ἢ Πόρτο-Λαγό), μεταξὺ Μαρωνείας καὶ Ἀβδήρων (*Ἡροδ.* VII, 109, *Στράβ* VII, 331, 44. *Σκύλ.* Περίπλ. 67). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ἀποικία ἰωνική, κτισθεῖσα, κατὰ τὴν ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἀναφερομένην παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Δικαίου, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ὁ Ἁρποκρατίων ὀνομάζει αὐτὴν *Δικαιόπολιν*. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων ἡ Δίκαια ὑπετάγη εἰς τὸν Ξέρξην, ὅπως ἄλλως τε ὅλαι οἱ παράλιοι πόλεις ἐκ τῆς Θρᾴκης. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Εὐρώπης, διετέλεσε σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν φορολογικῶν καταλόγων τῶν Ἑλληνοταμιῶν τῶν ἐτῶν 454—428 π. Χ., καταβάλλουσα τὸν λεγόμενον «Θρᾴκιον φόρον» καὶ ὀνομαζομένη *Δίκαια παρ' Ἄβδηρα*, πρὸς διάκρισιν τῆς ὁμωνύμου ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου πόλεως. Πότε ἀκριβῶς κατεστράφη καὶ ὑπὸ τίνος δὲν εἶναι γνωστόν. Τῆς Δικαίας σῴζονται ἀργυρᾶ νομίσματα κοπέντα πρὸ τοῦ 500 π. Χ., λίαν ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας, ἀκολουθοῦντα τὸν ἀρχαῖον θρᾳκο-μακεδονικὸν ἢ βαβυλωνιακὸν σταθμητικὸν κανόνα, καὶ φέροντα κεφαλὴν Ἡρακλέους πωγωνοφόρου ἐν λεοντῇ. Τὰ νεώτερα αὐτῆς νομίσματα τῶν ἐτῶν 480—450 φέρουσιν ἔμπροσθεν κεφαλὴν μετὰ κόμης συνεσπειρωμένης, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΔΙΚΑΙΑ ἢ κεφαλὴν Ἡρακλέους καὶ ὄπισθεν τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἡ γείτων αὐτῆς Ἄβδηρα ἤρχισε κόπτουσα νομίσματα, τὰ νομίσματα τῆς Δικαίας ἤλλαξαν τὸν σταθμητικὸν κανόνα καὶ ἠκολούθησαν τὸν φοινικικὸν τῶν Ἀβδήρων. *[Head-Σβορώνου*, Ἱστορ. τῶν Νομισμ. Α', σ. 320.] Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

—2) Πόλις κειμένη ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, παρὰ τὴν Πύδναν, ἀποικία τῶν Ἐρετριέων.

—3) Πόλις εἰς τὸν Τυρρηνικὸν κόλπον. Ὠνομάζετο καὶ *Δικαιάρχεια* καὶ *Ποτίολος*. Ε. Σ. Σ.

— **Δίκαια** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ὀρμενίου τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτοικοι (1928) 776. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καδῆ-κιοΐ*.

δικαία (ἡ) (Dicaea) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελιφαγιδῶν*, ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἰάβας, τῆς Νέας Γουϊνέας καὶ τῶν νήσων τῆς Σόνδης. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 50 εἴδη, ὧν γνωστότερα: *Δικαία ἡ φλογώδης* (Dicaea flammea), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Ἰάβας *Δικαία ἡ τριγωνόστιγμος* (Dicaea trigonostigma), ἰθαγενὴς τῶν νήσων τῆς Σόνδης. Εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων εἰδῶν τοῦ γένους καὶ διακρίνεται διὸ τὸ μακρόν, ἐλαφρῶς κυρτὸν καὶ χονδρὸν ράμφος, τὸν μελανὸν χρωματισμὸν τῆς ράχεως μετὰ φαιομελανῶν τριγωνικῶν στιγμάτων κεκοσμημένης, ἐκ τῆς φαιοϋπολεύκου κοιλίας, τῆς ἐκ πυκνῶν πτερῶν ἀποτελουμένης οὐρᾶς, τῶν μακρῶν, ἰσχυρῶν μετὰ μακρῶν δακτύλων καὶ γαμψῶν ὀνύχων ποδῶν καὶ τῆς πλατείας κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς τμῆμα καὶ στενῆς κατὰ τὸ κάτω λευκῆς λωρίδος, ἥτις διήκει ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς ράχεως μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν πτερύγων.

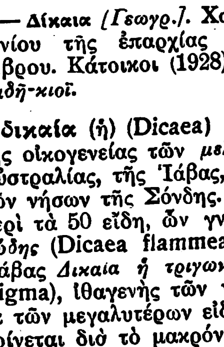

Δικαία ἡ τριγωνόστιγμος.

Δικαία ἡ χρυσόχροους (Dicaea aurata), ἰθαγενὴς τῆς Νέας Γουϊνέας καὶ τῆς νήσου Βόρνεο. Πάντα τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ ὡρίμων καρπῶν καὶ ὑπεραγαπῶσι νὰ ἀπορροφῶσι τὸ νέκταρ τῶν ἀνθέων. Δ. Ν. Π.

Δικαιαρχία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καμπανίας ἐν τῷ Κυμαίῳ ἢ Κρατῆρι κόλπῳ (κόλπος τῆς Νεαπόλεως) τῆς Ἰταλίας, κτίσμα Σαμίων (520 π. Χ.) «ἐπ' ὀφρύος ἱδρυμένου» (*Στράβ.* Didot 120,11) μετὰ λιμένος, τὸ μέγιστον μετὰ τὴν Ὠστίαν ἐμπορικὸν κέντρον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. Ὁ Στράβων τονίζει τὴν μεγίστην ἐμπορικὴν τοῦ λιμένος κίνησιν, ἰδίως εἰς θεῖα, ἀφοῦ ὁ τόπος ἐκεῖ «θείου πλήρης ἐστὶ καὶ πυρὸς καὶ θερμῶν ὑδάτων», εἰς πεφρυγμένον σίδηρον, ὃν ἔστελλον πρὸς ἀνάλωσιν ἀπὸ τὸ Ποπλώνιον καὶ τὴν Αἰθάλιαν *(Διόδωρ. Σικελ.* Δ, κβ, 1

Digitized by Google

καὶ Ε, ιγ, 2) καὶ εἰς πρὸς δομικὴν χρῆσιν εἰδικὴν γῆν (τὴν τανῦν *ποτζουολάνα*, ἢ οὐχὶ ὀρθῶς *πορτσελάνα*), ἥ; ὁ Στράβων τονίζει τὴν εἰδικότητα διὰ τὴν κατασκευὴν λιμενικῶν ἔργων. Ὑπὲρ τὴν πόλιν ἐξετείνετο ἡ «Ἡφαίστου Ἀγορὰ» (τὸ Forum Vulkani τῶν Λατίνων, ἡ Solfatara τῶν συγχρόνων Ἰταλῶν), πεδιὰς πλήρης θείου πεπηγότος, περικλειομένη ὑπὸ ὀφρῦς διαπύρους «καμινώδεις ἐχούσας ἀναπνοὰς πολλαχοῦ καὶ βραχώδεις ἱκανῶς», καὶ δυσώδεις ἀποπνοίας ὑδροθείου. Ἡ προέλευσις τῆς ὀνομασίας τῆς πόλεως ταύτης δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Πάντως διετηρήθη μέχρι τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀννίβα, ὁπότε τὴν συνῴκισαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ μετωνόμασαν *Ποτιόλους* ἀπὸ τῶν περὶ αὐτὴν φρεάτων. Πάντως εἶναι ἡ σύγχρονος *Ποτζουόλι* τῆς ΔΒΔ ἀκτῆς (Pozzuoli: πλάτ. 40°49′ Β, μῆκ. 14°05′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1728: Gulf of Naples).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δικαίαρχος. Φιλόσοφος περιπατητικός, υἱὸς Φειδίου τινός, ἐκ Μεσσήνης τῆς Σικελίας, δωρικῆς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καταγωγῆς, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τὴν Σπάρτην. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἀκριβῶς δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐκ τοῦ Σουΐδα καὶ τοῦ Κικέρωνος μανθάνομεν, ὅτι ὁ Δικαίαρχος ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ ἐκ Τάραντος τῆς Ἰταλίας Ἀριστοξένου, μεθ' οὗ νέος ὢν καὶ συνεμαθήτευσεν ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Δικαιάρχου πίπτει κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ′ π. Χ. αἰῶνος. Εἰδήσεις περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ αὐτοῦ βίου δὲν ἔχομεν. Μετὰ τὰς ἐν Ἀθήναις σπουδάς του τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του φαίνεται ὅτι διήγαγεν ὁ Δικαίαρχος ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Σπάρτῃ, ἐκεῖθεν δὲ ὁρμώμενος ἐπεχείρησε μακρὰς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεις, καθ' ἃς ἐπεσκέφθη πάσας σχεδὸν τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἐξετάζων τοὺς τόπους, τὴν θέσιν καὶ τὰ ὕψη τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ μελετῶν τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει τῶν κατοίκων.

Ὡς διανοούμενος ὑπῆρξεν ὁ Δικαίαρχος ἀνὴρ πολυμαθέστατος καὶ συγγραφεὺς πολυγραφώτατος. Ὑπὸ τοῦ Σουΐδα χαρακτηρίζεται ὡς φιλόσοφος, ῥήτωρ καὶ γεωμέτρης, ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὡς ἱστορικώτατος καὶ ὑπὸ τοῦ Οὐάρρωνος καὶ Πλινίου ὡς ἀνὴρ τὰ μάλιστα πεπαιδευμένος (doctissimus homo, vir in primis eruditus). Πλὴν τῆς ἀφθονίας καὶ ποικιλίας τῶν γνώσεων, χαρακτηριστικὸν τῶν συγγραμμάτων του γνώρισμα ἦτο καὶ ἡ γλαφυρότης τῆς ἐκθέσεως. Οἱ κύκλοι τῆς διανοήσεως, περὶ οὓς ἠσχολήθη ὁ Δικαίαρχος, ὑπῆρξαν ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ γεωγραφία, τὰ πολιτικὰ καὶ ἡ γραμματολογία. Τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονευόμενα συγγράμματα τοῦ Δικαιάρχου, κατ' εἴδη κατατεταγμένα, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Φιλοσοφικά: «Περὶ ψυχῆς», «Περὶ φθορᾶς ἀνθρώπων», «Περὶ μαντικῆς», «Ἡ εἰς Τροφωνίου κατάβασις», «Βίοι φιλοσόφων». Ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πολιτικά: «Βίος τῆς Ἑλλάδος», «Πολιτεῖαι (Πελληναίων, Κορινθίων, Ἀθηναίων, Σπαρτιατῶν»), «Τριπολιτικός», «Ὀλυμπικός», «Παναθηναϊκός», «Περὶ τῆς ἐν Ἰλίῳ θυσίας». Γεωγραφικά: «Γῆς περίοδος» (μετὰ γεωγραφικῶν πινάκων), «Καταμετρήσεις τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀρῶν» (Πηλίου, Ὀλύμπου, Ἀκροκορίνθου, Ἀταβύρου τῆς Ρόδου). Τὸ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ὡς ἴδιον ἀναφερόμενον σύγγραμμα «Καταμετρήσεις τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ὀρῶν» φαίνεται ὅτι ἦτο κεφάλαιον τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Δικαιάρχου. Γραμματολογικά: «Ὑποθέσεις τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους μύθων», «Περὶ Ἀλκαίου», «Ὑπομνήματα εἰς Ὅμηρον», «Περὶ μουσικῶν ἀγώνων». Τὰ συγγράμματα τοῦ Δικαιάρχου μεγάλως ἐξετιμῶντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἀνεγινώσκοντο μέχρι τῆς Β′ μ. Χ ἑκατονταετηρίδος, πολλοὶ δὲ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων (Ἀριστοκλῆς, Ἡγήσανδρος, Ἐρατοσθένης, Πανείτιος, Ποσειδώνιος, Κικέρων, Ἰώσηπος, Πλούταρχος) ἐχρησιμοποίησαν αὐτὰ ὡς πηγάς, ἢ καὶ ἀντέγραψαν πολλὰ ἐξ αὐτῶν μέρη. Ἐκ τῶν πολλῶν τοῦ Δικαιάρχου συγγραμμάτων μόνον ὀλίγα δυστυχῶς ἀποσπάσματα περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς, ἐξ ὧν καταφαίνεται πόσον μεγαλη ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τῆς ἀπωλείας αὐτῶν ἐπελθοῦσα εἰς τὴν ἐπιστήμην ζημία.

Ὡς φιλόσοφος ὁ Δικαίαρχος ἀνῆκε μὲν εἰς τὴν περιπατητικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους σχολήν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἀπέκλινεν ἀπὸ τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ διδασκάλου του θεωρίας, ἰδίαν, πρωτότυπον ἐν πολλοῖς, ἔχων γνώμην· ἡ τοιαύτη ἐν τῇ θεωρίᾳ διαφωνία τοῦ Δικαιάρχου πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Ἀριστοτέλην ἔδωκεν, ὡς φαίνεται, ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ πλασθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Θεμιστίου ἀναφερομένη παράδοσις, καθ' ἣν ὁ Δικαίαρχος, ὅπως καὶ ὁ Ἀριστόξενος, δυσμενῶς πρὸς τὸν διδάσκαλόν του διατεθειμένος, ὕβρισεν αὐτὸν μετὰ θάνατον. Ἰδίᾳ διεφώνει ὁ Δικαίαρχος πρὸς τὸν διδάσκαλόν του ἐν τῇ περὶ ψυχῆς θεωρίᾳ, μὴ παραδεχόμενος τὴν ὀντότητα καὶ τὴν ἀθανασίαν αὐτῆς. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Δικαίαρχος ἦτο καθαρῶς ὑλιστής, φρονῶν, ὅπως καὶ ὁ συμμαθητὴς καὶ φίλος του Ἀριστόξενος, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἁρμονία τις τοῦ ἑαυτῆς σώματος, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ὑλικῶν τοῦ σώματος στοιχείων· διὸ καὶ δὲν εἶναι ἀθάνατος. Ὁμοίως εἰς σφοδρὰν περιῆλθε συζήτησιν ὁ Δικαίαρχος πρὸς τὸν διαδεχθέντα τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τῇ σχολαρχίᾳ τοῦ Περιπάτου Θεόφραστον περὶ τοῦ ζητήματος, τίς τύπος τοῦ βίου εἶναι προτιμότερος, ὁ θεωρητικὸς ἢ πρακτικός. Καὶ ὁ μὲν Θεόφραστος, συμφωνῶν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη, ἐφρόνει, ὅτι ὁ θεωρητικὸς βίος, ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, εἶναι προτιμότερος τοῦ πρακτικοῦ, ὁ δὲ Δικαίαρχος, τοὐναντίον, προτιμότερον ἐθεώρει τὸν πρακτικὸν βίον, πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς γνώμης του ταύτης ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὸν βίον τῶν ἑπτὰ σοφῶν καὶ τοῦ Πυθαγόρου, οἵτινες ἦσαν οὐχὶ ἁπλῶς θεωρητικοὶ καὶ ξένοι πρὸς τὸν κόσμον ἄνθρωποι, ἀλλ' ἄνθρωποι τοῦ πρακτικοῦ βίου. Ἐν τῇ περὶ πολιτείας ὅμως θεωρίᾳ συνεφώνει ὁ Δικαίαρχος πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Ἀριστοτέλη, παραδεχόμενος, ὅπως καὶ ἐκεῖνος, ὅτι ἀρίστη πολιτεία εἶναι ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς κράσεως τῶν κατ' ἐπιλογὴν ἀρίστων στοιχείων τῶν τριῶν ὑφισταμένων πολιτειακῶν εἰδῶν, τοῦ δημοκρατικοῦ, τοῦ ἀριστοκρατικοῦ καὶ τοῦ μοναρχικοῦ. Περὶ τοῦ τοιούτου εἴδους τῆς πολιτείας ἐπραγματεύετο ὁ Δικαίαρχος ἐν τῷ «Τριπολιτικῷ», ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ τροποποίησις τῆς περὶ τοῦ ἀρίστου τύπου τῆς πολιτείας θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὅλως πρωτότυπα καὶ ῥηξικέλευθα ἦσαν τὰ συγγράμματα τοῦ Δικαιάρχου «Βίος τῆς Ἑλλάδος» καὶ «Γῆς περίοδος»· τὸ πρῶτον ἦτο ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐν ᾗ ἐξητάζετο ὁ ἑλληνικὸς βίος κατὰ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις· τοιούτου εἴδους σύγγραμμα πρῶτος ὁ Δικαίαρχος συνέταξεν. Ἀλλὰ καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Δικαιάρχου «Γῆς περίοδος», ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος ἐπιστημονικῶς ἐπεξειργάσθη καὶ ἐσυστηματοποίησε πάσας τὰς μετὰ τὴν μακεδονικὴν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείαν γνωστὰς γενομένας γεωγραφικὰς εἰδήσεις, μεγάλην ἔδωκεν ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωγραφικῆς ἐπιστήμης, εὐλόγως δὲ δύναταί τις νὰ διισχυρισθῇ, ὅτι ἄνευ τοῦ Δικαιάρχου Ἐρατοσθένης δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ. Ἀλλὰ καὶ αἱ γραμματολογικαὶ καὶ αἱ εἰς τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς ὑπομνηματιστικαὶ ἐργασίαι τοῦ Δικαιάρχου οὐχὶ μικρᾶς ἦσαν ἀξίας. Ἐν συντόμῳ ὁ Δικαίαρχος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ εὐφυέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἱδρυθείσης μεθόδου τῆς ἐργασίας.

Εἰς τὸν Δικαίαρχον, ἐσφαλμένως, μέχρι τινὸς ἀπεδίδοντο καὶ τρία ἀνώνυμα πεζὰ ἀποσπάσματα, σῳζόμενα εἰς δύο χειρόγραφα τῶν Παρισίων (τὸ ὑπ' ἀριθ. 443 τῆς ΙΒ′ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 571 τῆς ΙΕ′), ἐν οἷς περιγράφονται πόλεις καὶ χῶραι τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ', ὡς ἤδη σαφῶς ἀπέδειξεν ὁ Müller, συγγραφεὺς τῶν ἀποσπασμάτων τούτων εἶναι *Ἡρακλείδης τις* ἐπικαλούμενος ὁ *Κριτικός*. Νόθος ἐπίσης εἶναι, ὡς ὁ Kirchner ἀπέδειξε, καὶ ἡ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν δύο ἀνωτέρω χειρογράφων ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις σῳζομένη περιγραφὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Δικαιάρχου ἀναγραφὴ Ἑλλάδος»· συγγραφεὺς ταύτης εἶναι *Διονύσιός* τις, υἱὸς τοῦ Καλλιφώνου, ὡς βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος τῶν ἰαμβείων τούτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Vossius*, De historic. Graec. (Leipzig 1838). —*Osann*, Beiträge zur gr. und röm. Litt-Gesch.—*Fuhr*, Dicaearchi Mess. quae supers. (Darmstadt 1811).—*Müller*, Fragm. Hist. Graec. II, 225 κ. ἑ.—*Holm*, Gesch. Sic. im. Altert. II (1874). *Zeller*. Philos. d. Griech. II³ 2, 236 κ.ἑ.—*Σέξτ. Ἐμπειρικός*, Ὑποτ. Πυρρ. Β, 31. Πρὸς μαθημ. Ζ′ 349.—*Εὐσέβιος*, Εὐαγγ. Προπαρ. ΙΕ′ 9, σ. 810.—*Κικέρων*, Tuscul. I, 41.—*Pauly-Wissowa*, ἐν λ. Dikaiarchos.

Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

—**Δικαίαρχος.** Αἰτωλὸς πειρατής, ἡγούμενος μοίρας ἐξ 20 πλοίων τοῦ στόλου τοῦ Φιλίππου Ε′, βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Περιερχόμενος τὰς θαλάσσας κατὰ διαταγὴν τοῦ Φιλίππου ἐλῄστευε τοὺς ἐμπόρους καὶ ἐξεβίαζε τὰς νησιωτικας πόλεις πρὸς παροχὴν χρημάτων. Ἐπετίθετο ἰδίως κατὰ τῶν λιμένων τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῶν Κυκλάδων, ὁ δὲ Πολύβιος (ΙΗ′ 37, 7) ἀναφέρει, ὅτι ἐβοήθησε τοὺς Κρῆτας εἰς τὸν πρὸς τοὺς Ροδίους πόλεμον. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (ΚΗ′ 1 περιγράφει αὐτὸν ὡς μοχθηρὰν μορφήν, καὶ μνημονεύει ὅτι εἰς τὰς διαφόρους λῃστευομένας πόλεις ἵδρυε ναοὺς πρὸς τιμὴν τῆς «Ἀσεβείας» καὶ τῆς «Παρανομίας». Τὸν Δικαίαρχον ἐφόνευσεν ὁ Ἀριστομένης, ἀφοῦ προηγουμένως ὑπέβαλεν αὐτὸν εἰς βασανιστήρια.

Π. Ν. Π.

Δικαιογένης *[Γραμματολ.]*. Ἕλλην ποιητὴς ἀγνώστου ἐποχῆς, προγενέστερος πάντως τοῦ Ἀριστοτέλους, συγγράψας, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Σουΐδα, τραγῳδίας καὶ διθυράμβους. Ὁ Ἀριστοτέλης (Ποιητ. ΙΣΓ′ 8) ἀναφέρων τὸ ἔργον αὐτοῦ «Κύπρια» ἢ «Κύπριοι» λέγει, ὅτι ὁ Δικαιογένης ἐν τῷ δράματι ἐχρησιμοποίησε τὸ τρίτον εἶδος «ἀναγνωρίσεως», τὸ διὰ τῆς μνήμης.

Π. Ν. Π.

δικαιόγραφον (τό)· ἔγγραφον ἐξ οὗ βεβαιοῦται ἐνοχικόν τι δικαίωμα.

—*[Ἀστ.-Ἐμπορ. Δικ.]* Ἡ ἔννοια τοῦ *δικαιογράφου*, οἵα ἐμφανίζεται ἐν τῇ σημερινῇ ἐπιστήμῃ τοῦ δικαίου καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ νομοθεσίᾳ, ὡς καὶ ὁ ὅρος *δικαιόγραφον*, εἶναι προϊόντα τῆς ἐπιστήμης τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἐν τῇ ἐξελίξει του τὸ δίκαιον, πρὸς εὐκολίαν τῶν συναλλαγῶν, ἀνεγνώρισεν εἰς ὡρισμένα ἔγγραφα, συντεταγμένα καθ' ὡρισμένον τύπον, τὴν ἰδιότητα ὅπως ὁ ἐξ αὐτῶν νομιμοποιούμενος κάτοχος εἶναι καὶ ὁ δικαιοῦχος ἢ ὑπόχρεος τοῦ δικαιώματος, διὰ τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἡ σύνταξις τοῦ ἐγγράφου. Ἡ ἔκδοσις τοιούτων ἐγγράφων κατέστη ἀναγκαία ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, ἀφ' ἑνὸς πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταφορᾶς χρημάτων, ἀφ' ἑτέρου πρὸς κινητοποίησιν τῶν δικαιωμάτων (ἐμπραγμάτων ἢ ἐνοχικῶν ἢ προσωπικῶν), ἥτις κινητοποίησις διευκολύνει τὴν ἀπαλλοτρίωσιν αὐτῶν, ἐν γένει δὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τοιούτων δικαιωμάτων πρὸς εὐκολωτέραν ἐξεύρεσιν πίστεως.

Ὁλόκληρον τὸ σημερινὸν οἰκονομικὸν σύστημα τῶν πιστώσεων στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς οὕτω διὰ τῶν ἐγγράφων αὐτῶν παρεχομένης πίστεως. Ἐνῷ ἄλλοτε πρὶν ἀρχίσῃ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἡ χρῆσις τοιούτων ἐγγράφων ἀπῃτεῖτο παράδοσις τοῦ πράγματος ἢ ὁπωσδήποτε κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου μεταβίβασις τοῦ δικαιώματος, διὰ τῶν ἐγγράφων τούτων ἐλύθη, διὰ τῆς κινητοποιήσεως τοῦ δικαιώματος μέσῳ αὐτῶν, τὸ πρόβλημα τῆς, ἄνευ παραδόσεως τοῦ πράγματος ἢ μεταβιβάσεως τοῦ δικαιώματος, παροχῆς πίστεως. Ὁ δανειστής, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν καὶ τῶν ἰδιοτήτων τὰς ὁποίας τὸ δίκαιον ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτά, ἀποκτᾷ δι' αὐτῶν ἀσφαλῆ ὑποκατάστασιν τοῦ χρήματος, ἀγαθόν τι, τὸ ὁποῖον ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν δύναται νὰ διαθέσῃ.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη περιλαμβάνει ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ *δικαιογράφου*. Τόσον ὁ ὅρος τοῦ δικαιογράφου, ὅσον καὶ ἡ ἰδέα τῆς ὑπαγωγῆς ὅλων τῶν τοιούτων ἐγγράφων ὑπὸ μίαν γενικωτέραν ἔννοιαν, περιλαμβάνουσαν ἅπαντα τὰ ἔχοντα τὴν ἰδιότητα τῆς ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου νομιμοποιήσεως τοῦ δικαιούχου ἢ ὑποχρέου τοῦ δικαιώματος, δι' ὃ ἐξεδόθη τὸ ἔγγραφον, καὶ τῆς διατυπώσεως γενικῶν κανόνων ἰσχυόντων ἐπὶ πάντων τῶν τοιούτων ἐγγράφων, εἶναι προϊόντα τῆς νεωτέρας γερμανικῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου, παρατηρεῖται δὲ σήμερον γενικῶς ἡ ἀποδοχὴ τόσον τοῦ ὅρου, ὅσον καὶ τῆς ἐννοίας ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν.

Ἡ ἡμετέρα νομοθεσία κάμνει χρῆσιν τοῦ ὅρου *δικαιόγραφα* ὑπὸ ταύτην τὴν ἔννοιαν κυρίως, ἐν τῷ νομοθετικῷ διατάγματι τῆς 17 Ἰουλίου—13 Αὐγούστου 1923 «Περὶ εἰδικῶν διατάξεων Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν», ἔνθα (ἐν κεφαλαίῳ Η′ ἄρθρ. 68 καὶ ἑπομ.) εἰδικώτερον καθορίζονται τὰ δικαιόγραφα εἰς τὸν κομιστὴν καὶ εἰς διαταγήν. Ἀμφισβητεῖται κατὰ πόσον αἱ διατάξεις αὗται περὶ δικαιογράφων εἰς διαταγὴν καὶ κομιστὴν εἶναι γενικαί, ἐφαρμόζονται δηλαδὴ ἐπὶ παντὸς δικαιογράφου, ἢ ἀφορῶσι μόνον τὰς ἐν ἄρθρ. 1 τοῦ νόμου ἀναφερομένας ἀνωνύμους ἑταιρείας, εἰς ἃς κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου τούτου ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος «περὶ εἰδικῶν διατάξεων τῶν Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν». Ὀρθοτέρα καὶ μᾶλλον ἐπικρατοῦσα εἶναι ἡ γνώμη, καθ' ἣν αἱ διατάξεις αὗται τοῦ νόμου ἐφαρμόζονται ἐπὶ παντὸς δικαιογράφου εἰς διαταγὴν ἢ τὸν κομιστήν. Τοῦτο συνᾴδει καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος ῥυθμίσεως τῶν δικαιογράφων τούτων καὶ πρὸς τὸ γράμμα τοῦ νόμου. Ἐκτὸς τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ τῶν δικαιογράφων ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ὁμιλεῖ ὁ νόμος περὶ Γενικῶν ἀποθηκῶν (ἄρθρ. 1, νόμ. ΒΥΙΗ′, 10 Ἀπριλίου 1896), ὁ περὶ πτωχεύσεως νόμος, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων νόμων ἐν ὡρισμένοις ἄρθροις, ὡς π. χ. 582 (494), 583 (495) κτλ. Πρὸς δήλωσιν τῆς τοιαύτης ἐννοίας τοῦ δικαιογράφου ἡ ἡμετέρα νομοθεσία μεταχειρίζεται καὶ ἄλλους ὅρους, ὡς π. χ. «τίτλος δηλωτικὸς ἀξίας» (νόμος περὶ παρακαταθηκῶν καὶ δανείων, ἄρθρ. 2 Νομοθ. Διατάγματος 30 Σεπτεμβρίου—26 Ἰανουαρίου 1927) ἢ «τίτλος παραστατικὸς ἀξίας» (Πολιτικὴ Δικ. ἄρθρ. 840, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΒΙΓ′ 11 Ἰουλίου 1892).

Ἐν τῇ νομοθεσίᾳ μας, καίτοι ὁρίζεται ποῖα θεωροῦνται δικαιόγραφα εἰς διαταγὴν καὶ εἰς τὸν κομιστὴν ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι διατάγματι περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, δὲν καθορίζεται ἡ ἔννοια τοῦ δικαιογράφου. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διακρίνει τὸ δικαιόγραφον ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔγγραφα καὶ χαρακτηρίζει κυρίως αὐτὸ εἶναι ἡ ἰδιότης, τὴν ὁποίαν ἔχει ὅπως ὁ δικαιοῦχος, ἵνα ἀσκήσῃ τὸ διὰ τοῦ δικαιογράφου συνιστάμενον δικαίωμα, δέον νὰ νομιμοποιῆται καὶ ὡς κάτοχος ἐκ τοῦ δικαιογράφου. Διαφέρουν οὕτω τὰ δικαιόγραφα τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα συνίστανται ἁπλῶς καὶ μόνον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γενέσεως ἢ μεταβιβάσεως ἢ καὶ τῆς ἀπωλείας ἑνὸς δικαιώματος (ὡς π. χ. αἱ ἁπλαῖ ἀποδείξεις), τῶν ὁποίων δηλαδὴ ἡ ὕπαρξις δὲν εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ὕπαρξιν τοῦ δικαιώ-

Digitized by Google

ματος, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκείνων τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν σύστασιν τοῦ δικαιώματος, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐνάσκησιν αὐτοῦ. Τὰ δικαιόγραφα εἶναι ἀναγκαῖα τόσον διὰ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ τούτου τοῦ δικαιώματος, διὰ τὸ ὁποῖον συντάσσονται, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐνάσκησιν αὐτοῦ, ἡ δὲ τυχὸν ἀπώλεια ἢ καταστροφὴ αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δικαιώματος, δέον νὰ πιστοποιηθῇ καθ' ὡρισμένον τρόπον καὶ νὰ λάβουν χώραν ὡρισμέναι ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμεναι διατυπώσεις. Ὑπάρχει, οὕτως εἰπεῖν, στενότατος σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ ἐγγράφου καὶ τοῦ δικαιώματος. Τοῦ συνδέσμου δὲ τούτου ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ὁ ἐκ τοῦ ἐγγράφου νομιμοποιούμενος καλῇ τῇ πίστει κάτοχος τοῦ ἐγγράφου εἶναι καὶ ὁ δικαιοῦχος τοῦ δικαιώματος.

Τὸ περὶ οὗ τὸ δικαιόγραφον δικαίωμα δύναται νὰ εἶναι ἐμπράγματον (π. χ. φορτωτικαί, ἀποθετήρια κτλ.), προσωπικὸν (π. χ. μετοχὴ ἀνωνύμου ἑταιρείας) ἢ καὶ ἐνοχικὸν (ἐπιταγή, συναλλαγματική κτλ.), δέον ὅμως πάντοτε νὰ πρόκειται περὶ δικαιώματος ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἄλλως δὲν πρόκειται περὶ δικαιογράφου ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Ἀστικοῦ ἢ τοῦ Ἐμπορικοῦ δικαίου (ὡς π. χ. προκειμένου περὶ πιστοποιητικῶν ἰθαγενείας, ἐχόντων ἐπὶ τῇ ὑποθέσει κατὰ τὰ λοιπὰ τὴν ἰδιότητα τοῦ δικαιογράφου).

Τὰ δικαιόγραφα διακρίνονται:

1) Εἰς τὰ *προσωπικὰ* δικαιόγραφα, ἔνθα δηλαδὴ ὁ δικαιοῦχος ρητῶς κατονομάζεται. Ἐνταῦθα μόνον τὸ ὡρισμένον ἐν τῷ ἐγγράφῳ πρόσωπον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δικαιοῦχος τοῦ δικαιώματος. Ἡ μεταβίβασις τοῦ δικαιώματος, ἡ ἐνεχυρίασις αὐτοῦ, ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἐν γένει πᾶσα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαιογράφου τούτου πρᾶξις γίνεται παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου περὶ μεταβιβάσεως δικαιωμάτων, ἐνεχυριάσεως κτλ. αὐτῶν καὶ κατὰ τοὺς εἰδικώτερον τυχὸν δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν καθοριζομένους κανόνας. Τοιαῦτα δικαιόγραφα εἶναι, π. χ. συμφώνως μὲ τὸν νόμον 1388 περὶ τραπεζιτικῆς ἐπιταγῆς, ἡ ἐπιταγὴ ἔνθα ρητῶς ἀναφέρεται ἡ ρήτρα «μὴ εἰς διαταγὴν» (ἄρθρ. 9 ἐδάφ. 2), τὸ ἀσφαλιστήριον συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 192 (303) Ἐμπορ. νόμου, ἐὰν θεωρηθῇ οὐχὶ ἁπλῶς ὡς πρὸς ἀπόδειξιν τῆς καταρτισθείσης συμβάσεως ὑπάρχον, ἀλλὰ ὡς δικαιόγραφον προσωπικόν.

2) Εἰς τὰ *εἰς διαταγὴν* δικαιόγραφα, ἤτοι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, καίτοι καθορίζουν ἕνα ὡρισμένον δικαιοῦχον, ἐν τούτοις εἴτε ὁ νόμος ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν εἴτε οἱ συμβαλλόμενοι δίδουσι τὸ δικαίωμα εἰς τὸν δικαιοῦχον, ὅπως δι' ὀπισθογραφήσεως τοῦ ἐγγράφου δύναται νὰ μεταβιβάσῃ τὰ ἐκ τούτου δικαιώματα. Ὁ νόμος περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἀνωνύμων ἑταιριῶν καθορίζει ποῖα δικαιόγραφα δύνανται νὰ ἐκδοθῶσιν εἰς διαταγὴν (ἄρθρ. 76), ὁρίζων συνάμα ὅτι ἡ ἔκδοσις ἄλλων ἐκτὸς τῶν ρητῶς κατονομαζομένων ἀπαγορεύεται, τὸ δὲ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν δικαιόγραφον εἰς διαταγὴν εἶναι ἄκυρον, τοῦ ἐκδότου εὐθυνομένου πρὸς τὸν κομιστὴν εἰς ἀποζημίωσιν (ἄρθρ. 68, ἐδάφ. 2 καὶ 3). Οὕτω, συμφώνως τῷ νόμῳ (ἄρθρ. 76, δύνανται νὰ ἐκδοθῶσιν εἰς διαταγὴν α') ἐντολαὶ πληρωμῆς ἐκδιδόμεναι ἀπὸ ἐμπόρου ἐπὶ ἐμπόρου περὶ παροχῆς χρημάτων, χρεογράφων ἢ ἄλλων ἀντικαταστατῶν πραγμάτων· β') χρεωστικὰ ὁμόλογα ὑπὸ ἐμπόρου ἐκδιδόμενα περὶ παροχῆς χρημάτων ἢ χρεογράφων ἢ ἄλλων ἀντικαταστατῶν πραγμάτων· γ') συναλλαγματικαί, γραμμάτια εἰς διαταγὴν καὶ τραπεζιτικαὶ ἐπιταγαί· δ') ἀποθηκόγραφα καὶ ἐνεχυρόγραφα Γενικῶν ἀποθηκῶν· ε') φορτωτικαί· στ') ναυτοδανειστικά· καὶ ζ') ἀσφαλιστήρια.

Ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἡμῶν ὅλα τὰ δικαιόγραφα ταῦτα ρυθμίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ διαφόρων νόμων, εἰδικῶς δὲ δι' ἓν ἕκαστον καθορίζεται λεπτομερῶς τόσον τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου, ὅσον καὶ τὰ ἐκ τούτου δικαιώματα τοῦ δικαιούχου (βλ. ἐντολαὶ *πληρωμῆς*, χρεωστικὰ *ὁμόλογα*, συναλλαγματική, ἐπιταγή, ἀποθετήριον, φορτωτική, ἀσφαλιστήριον). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταβίβασιν, αὕτη παρουσιάζει εἰς ἅπαντα τὰ εἰς διαταγὴν καλούμενα δικαιόγραφα τὸ κοινόν, ὅτι γίνεται δι' *ὀπισθογραφήσεως*. Διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν δικαιογράφων εἰς διαταγὴν ὁ νόμος ὁρίζει εἰδικὴν διαδικασίαν ἐν ἄρθροις 81 καὶ ἑπομ., καθ' ἣν ὁ ἀπολέσας τὸ εἰς διαταγὴν δικαιόγραφον δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσιν αὐτοῦ παρὰ τοῦ προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν, κατὰ τὴν εἰδικώτερον ἐν τῷ νόμῳ ἀναγραφομένην διαδικασίαν, καὶ τὴν καταδίκην τοῦ ἐκ τοῦ δικαιογράφου ὑποχρέου, ὁπότε οὗτος ἐγκύρως ἐξοφλεῖ τὸν οὕτω νομιμοποιηθέντα δικαιοῦχον, ἐνῷ τὰ δικαιώματα τοῦ τυχὸν καλῇς πίστεως κομιστοῦ παραμένουν ἀμείωτα ἀπέναντι τοῦ ἐκ τῆς προεδρικῆς ἀποφάσεως νομιμοποιηθέντος ὡς ἀπολέσαντος.

3) Τὰ εἰς τὸν κομιστὴν δικαιόγραφα εἶναι ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν κατονομάζουν εἰδικῶς ὡρισμένον πρόσωπον ὡς δικαιοῦχον ἐκ τοῦ δικαιογράφου, ἀλλὰ νομιμοποιοῦσιν ὡς τοιοῦτον πάντα κομιστὴν τοῦ δικαιογράφου. Ἡ ἔκδοσις τοιούτων δικαιογράφων *κατ'* ἀρχὴν ἀπαγορεύεται ἐξαιρέσει τῶν τραπεζιτικῶν γραμματίων, τῶν μετοχῶν ἀνωνύμου ἑταιρείας καὶ τῶν μὴ ἐν ὄψει ὁμολογιῶν, ὁμολογιακοῦ δανείου ἀνωνύμου ἑταιρείας, τῶν τοκομεριδίων καὶ μερισματογράφων αὐτῶν, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου δικαιογράφου ὑπὸ εἰδικῆς διατάξεως τοῦ νόμου ἀνεγνωρισμένου (ἄρθρ. 68 νομ. εἰδικῶν διατάξεων ἀνωνύμων ἑταιρειῶν). Τὰ δικαιόγραφα εἰς τὸν κομιστὴν ὀνομάζονται συνήθως ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἡμῶν *ἀνώνυμα χρεόγραφα*.

—[*Πολιτ. Δικον.*] Ἄλλη εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ *δικαιογράφου* καὶ τελείως ἄσχετος μὲ τὴν ἀνωτέρω ἀναπτυχθεῖσαν ἐν τῷ περὶ ἐκτελέσεως τίτλων τῆς Πολιτικῆς ἡμῶν Δικονομίας (Πολ. δικ. ἄρθρ. 856, 862, 867, 868, 921, 954 κ.τ.λ.). *Δικαιόγραφα* (Rechtstitel ἐν τῷ γερμανικῷ κειμένῳ) ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας νοοῦνται κυρίως τὰ ἰδιωτικὰ ἢ δημόσια ἔγγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτει ἡ ὕπαρξις δικαιώματος καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὸν νὰ ζητηθῇ ἡ ἐκτέλεσις. Τῶν δικαιογράφων αὐτῶν διακρίνει ἡ ἡμετέρα Δικονομία τὰ *ἐκτελεστὰ* δικαιόγραφα, ἤτοι ἐκεῖνα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δύναται ἀμέσως νὰ χωρήσῃ ἡ ἐκτέλεσις (βλ. λ.), ἐφ' ὅσον εἶναι περιβεβλημένα τὸν ἐκτελεστήριον τύπον, ἄνευ περαιτέρω ἄλλης διατυπώσεως. Γ. Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ

δικαιοδοσία ἡ· τὸ ἀξίωμα τοῦ δικαιοδότου, ἡ ἐξουσία τὴν ὁποίαν ἔχει τις ὅπως ἀπονέμῃ τὸ δίκαιον ἢ κυβερνᾷ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν διαγεγραμμένων ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἣν ἄρχει (λατ. juris dictio): «ἡ δικαιοδοσία τοῦ πρωτοδικείου Α, — τοῦ πρωτοδικείου Β κτλ.», «ἡ δικαιοδοσία τοῦ ὑπουργοῦ, — τοῦ στρατηγοῦ, — τοῦ νομάρχου κτλ.», «ἡ ὑπόθεσις οὕτη δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν μου» || καθόλου, τὰ καθήκοντα τὰ ὁποῖα ἔχει πολιτικὸς ἢ στρατιωτικὸς ὑπάλληλος ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ὑπηρεσίας του.

— [ΠΟΛ. ΔΙΚ.] *Δικαιοδοσία* (jurisdictio) εἶναι ὁ τεχνικὸς ὅρος, δι' οὗ ἐκφράζεται ἡ ἔννοια τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἤτοι ἡ διδομένη εἰς τὰ δικαστήρια δύναμις τοῦ κυριαρχικῶς λύειν (ἀνακρίνειν, δικάζειν καὶ ἐκτελεῖν) τὰς ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν ἀστικῶν νόμων ἐγειρομένας διαφορὰς (δικαιοδοσία πολιτικῶν δικαστηρίων). Διαφέρει δὲ τῆς *ἁρμοδιότητος*, καθόσον ἡ μὲν δικαιοδοσία εἶναι ἡ γενικὴ ἐξουσία τῶν δικαστηρίων ν' ἀπονέμωσι δικαιοσύνην, ἤτοι νὰ δικάζωσιν ἐν γένει, ἡ δὲ ἁρμοδιότης ἡ ἐξουσία ὡρισμένου δικαστηρίου ὅπως δικάσῃ ὡρισμένην ὑπόθεσιν (*Οἰκ. Λιβ.* § 29, σημ. 2.

Ἡ δικαιοδοσία αὕτη διάφορον ἔκτασιν καὶ περιεχόμενον εἶχε κατ' ἐποχὰς καὶ ἔθνη. Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν πολίτευμα, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἰδίας δικαστικῆς ἀρχῆς, τῆς τοῦ πραίτωρος, ἡ δικαιοδοσία παρεῖχε τούτῳ κυρίως τὸ δικαίωμα τοῦ διαμορφοῦν ἐν νομικῷ τύπῳ formula τὰς εἰσαγομένας διαφορὰς καὶ καθορίζειν δικαστὴν πρὸς ἐκδίκασιν αὐτῶν. Οὕτω περιωρισμένη ἡ δικαιοδοσία καὶ ἐστερημένη κράτους (imperium) οὔτε ποινικὴν ἐξουσίαν (coercitio), οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ ἐκτελεῖν (executio) τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις περιεῖχε. Τὰ δύο ταῦτα ἦσαν προσόντα καὶ δικαιώματα τῶν ἀνωτέρων ἀρχόντων. Βραδύτερον ὅμως καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ ἡνώθη τὸ δικαιοδοτεῖν πρὸς τὸ δικάζειν καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ ἔννοια τῆς πλήρους δικαιοδοσίας (jurisdictio plena), ἥτις περιλαμβάνει τέσσαρα δικαιώματα: 1) τὴν ἀνάκρισιν τῆς δίκης (ἢ ἔρευναν τῆς διαφορᾶς)· 2) τὴν διάγνωσιν αὐτῆς δι' ἐκδόσεως ἀποφάσεως· 3) τὴν ποινικὴν ἐξουσίαν πρὸς καταστολὴν πάσης κατὰ τὴν δίκην παρεκτροπῆς· καὶ 4) τὴν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως.

Εἰς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον, ἰδίως τὸ ἀττικόν, διεκρίνετο τῶν δικαστῶν ἡ ἡγεμονία δικαστηρίου ἔχουσα ἀρχή, ἥτις ἀνέκρινε τὰς δίκας, εἰσῆγεν αὐτὰς εἰς τὸ δικαστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ προΐστατο καὶ ἐξετέλει μόνη αὐτὴ τὴν παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἐκδιδομένην ἀπόφασιν.

Κατὰ τὰς ἰσχυούσας σήμερον ἁπανταχοῦ σχεδὸν περὶ δικαιοδοσίας ἀρχάς, τὰ δικαστήρια ἔχουσιν ἐξουσίαν οὐ μόνον τοῦ ἀνακρίνειν καὶ δικάζειν τὰς ὑποβαλλομένας αὐτοῖς διαφοράς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκτελεῖν αὐτάς. Προσέτι ἔχουσι δικαιοδοσίαν νὰ περιβάλλωσιν ἐνίοτε καὶ τὰς ἀναμφισβητήτους πράξεις διὰ δημοσίας κυρώσεως. Ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ὅμως ὑπάρχει σήμερον ἡ ἐξαίρεσις εἰς τὰ διαιτητικὰ δικαστήρια, τῶν ὁποίων αἱ ἀποφάσεις πρὸς τὸ περιβληθῶσι τὸν ἐκτελεστήριον τύπον ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ δικαστοῦ, ὅπως καταστῶσιν ἐκτελεσταί. Ἐπίσης τὰ καταργηθέντα ἤδη ἐμποροδικεῖα ἐλλιπῆ εἶχον ἐκτελεστικὴν δύναμιν.

Εἴδη δικαιοδοσίας. Ἡ δικαιοδοσία, ἐξεταζομένη ἀπὸ διαφόρους ἀπόψεις, ἤτοι ἐκ τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς, τῆς γενέσεώς της καὶ τῆς ἐνεργείας της, διαιρεῖται εἰς διάφορα εἴδη.

α) Ὡς ἐκ τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς διαιρεῖται ἡ δικαιοδοσία εἰς *γενικὴν* καὶ *εἰδικὴν* (jurisdictio ordinaria, extraordinaria). Ἡ δικαιοδοσία, ἥτις ἐνταῦθα ταυτίζεται πρὸς τὴν ἁρμοδιότητα, ὁρίζεται ὅτε μὲν ἁπλῶς κατὰ γεωγραφικὰ ὅρια, ὅτε δὲ κατ' ἀντικείμενον. Τὰ ἔχοντα γενικὴν δικαιοδοσίαν δικαστήρια, ἁρμόδια εἶναι νὰ δικάσουν ἐπὶ πασῶν τῶν εἰς τὴν περιφέρειάν των ἀναφυομένων ἐρίδων καὶ διαφορῶν. Τὰ εἰδικὴν ἢ ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν ἀσκοῦντα περιορίζονται εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῶν ρητῶς ἐκ τῶν νόμων ὑποβαλλομένων τούτοις διαφορῶν.

β) Ἐκ τῆς γενέσεως ἡ δικαιοδοσία λέγεται *οἰκεία* μὲν (propria), ὅταν τὴν ἐξουσίαν των δὲν δύναται οὔτε ὁ ἡγεμὼν ἢ ἄλλη ἀρχὴ τοῦ κράτους νὰ ἐξουδετερώσῃ διὰ τῆς συστάσεως προσωρινῶν δικαστηρίων, οὔτε ὁ δικαστὴς ν' ἀναθέσῃ εἰς ἕτερον ἔργα τῆς δικαιοδοσίας του, *δοτὴ* δὲ ὅταν προέρχεται κατ' ἐπιταγὴν ἑτέρας ἀρχῆς, τοῦ δευτέρου τούτου συγχωρουμένου ἐξαιρετικῶς εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς παραπομπῆς τῆς διαφορᾶς παρὰ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου εἰς ἕτερον δι' ἀποφάσεως καὶ τῆς ἀναθέσεως παρὰ τοῦ φυσικοῦ δικαστοῦ εἰς ἕτερον τῆς ἐκτελέσεως εἰδικῶν τῆς διαδικασίας πράξεων (ἐξέτασις μαρτύρων ὑπὸ εἰσηγητοῦ ὁρισθέντος ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, αὐτοψία, ὁρκοληψία κ.λ.π.).

γ) Ὡς ἐκ τῆς ἐνεργείας ἡ δικαιοδοσία διαιρεῖται εἰς *ἀμφισβητουμένην* καὶ *ἑκουσίαν* (contentiosa, voluntaria). Τῶν δικαστηρίων ἡ ἐνέργεια στρέφεται κυρίως περὶ τὴν λύσιν ἀμφισβητουμένων δικαίων (διαφορῶν), ἐνίοτε ὅμως χρησιμεύει ἁπλῶς ἵνα πράξεις ἀναμφισβητήτους (περὶ ὧν δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει διένεξις μεταξὺ προσώπων) περιβάλῃ διὰ δημοσίας κυρώσεως, βεβαιοῦσα τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Ἡ μεταξὺ ὁμοφωνούντων (intra volentes) ἀσκουμένη δικαιοπραξία καλεῖται ἑκουσία, ἡ δ' ἐναντία ἀμφισβητουμένη. Θέματα συνήθη ἑκουσίας δικαιοδοσίας τῶν δικαστηρίων εἶναι ἡ χειραφεσία υἱοθετήσεις, διορισμὸς ἐπιτρόπων καὶ κηδεμόνων, ἄδειαι ἀπαλλοτριώσεως ὀρφανικῶν κτημάτων ἢ ἄλλων προσώπων μὴ ἐχόντων τὴν ἱκανότητα τοῦ διαθέτειν ἐλευθέρως τὴν περιουσίαν των, δημοσιεύσεις καὶ ἐπικύρωσις διαθηκῶν κλπ.

Ἄσκησις τῆς δικαιοδοσίας. Τῆς δικαιοδοσίας ἡ ἄσκησις στρέφεται πρὸ πάντων περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων εἰς τὰ εἰδικὰ θέματα. Ἵνα δ' ἡ ἐφαρμογὴ αὕτη προσηκόντως ἐνεργῆται, εἶναι ἀναγκαῖον: α) Νὰ εἶναι τὸ δικαστήριον νομίμως συντεθειμένον κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὴν διαφορὰν σχέσιν αὐτοῦ β) Ν' ἀνακρίνῃ δεόντως τὴν διαφοράν, ἤτοι ν' ἀκροᾶται πάντας τοὺς διαζομένους καὶ περὶ πάσης, ἔστω καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον, παραλόγου αἰτήσεως, νὰ λαμβάνῃ δ' ὑπ' ὄψει του εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς πεποιθήσεως καὶ κρίσεώς του ὅσα ὁ νόμος ἐπιτρέπει. γ) Νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ τὴν διαφορὰν ἀναποφάσιστον, ἔστω καὶ ἂν ἐλλείπῃ ἢ εἶναι ἀσαφὴς ἡ ἐφαρμοστέα νομικὴ διάταξις. δ) Νὰ συντάσσῃ νομίμως τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, περιοριζόμενον εἰς τὸ ζήτημα ὅπερ ἐκλήθη νὰ λύσῃ καὶ μόνον, καὶ ε) Νὰ μὴ ἐρευνᾷ ἐκ νέου τὰ ἅπαξ δικασθέντα. Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] Καλεῖται *δικαιοδοσία ποινικὴ* ἡ ἐξουσία τοῦ ἀπονέμειν τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην, ἤτοι τοῦ ἀνακρίνειν, ἐκδικάζειν καὶ τιμωρεῖν τὰς ἀξιοποίνους πράξεις. Τὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν ἀσκοῦσι τὰ ποινικὰ δικαστήρια, ὧν, ὑπαρχόντων πολλῶν ἐν τῷ κράτει, καθωρίσθη διὰ νόμου ἡ *ἁρμοδιότης*. Ποινικὴν δικαιοδοσίαν ἀσκοῦσιν ἐν ταῖς *ἑτεροδικουμέναις* χώραις καὶ οἱ πρόξενοι. Κατὰ γενικὸν κανόνα τὸ ποινικὸν δικαστήριον, ὅπερ εἶναι ἁρμόδιον διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας ἐφ' ὡρισμένου ἀδικήματος, ἀσκεῖ ταύτην οἱαδήποτε καὶ ἂν ὦσι τὰ πρόσωπα, τὰ διαπράξαντα αὐτό· ἡ δικαιοδοσία αὕτη καλεῖται κοινὴ ποινικὴ δικαιοδοσία, διακρίνεται δ' εἰς τακτικὴν, τὴν ἀσκουμένην ἐπὶ τοῦ εἰς τὴν συνήθη καθ' ὕλην ἁρμοδιότητα τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου ὑπαγομένου ἀδικήματος, καὶ εἰς ἔκτακτον, τὴν ἀσκουμένην ἐπὶ ἀξιοποίνου πράξεως ὑπαχθείσης ὑπὸ τοῦ νόμου κατ' ἐξαίρεσιν εἰς ἄλλο ποινικὸν δικαστήριον, παρὰ τὸ συνήθως καθ' ὕλην ἁρμόδιον τοιοῦτο (βλ. λ. δικαστήρια *ποινικά*). Ὑπάρχουσιν ὅμως πρόσωπά τινα, ἅτινα, λόγῳ τῆς ἰδιότητος ἢ τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν, ὑπήχθησαν ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἰδίων ποινικῶν δικαστηρίων, ἄλλα μὲν εἴ τινα ἐκ τῶν ἀσκούντων τὴν κοινὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν, ἀνωτέρου συνήθως βαθμοῦ τοῦ διὰ τὸ πραχθὲν ἀδίκημα ἁρμοδίου δικαστηρίου, ἄλλα δ' εἰς εἰδικὰ ἱδρυθέντα ποινικὰ δικαστήρια· τὴν ἐπὶ τῶν προσώπων τούτων ἀσκουμένην ποινικὴν δικαιοδοσίαν καλοῦμεν *ἰδιάζουσαν* μὲν ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, *ἐξαιρετικὴν* δ' ἐν τῇ δευτέρᾳ.

Ἡ Ποινικὴ Δικονομία ἐν ἄρθρ. 36 καθιεροῖ τήν τε ἰδιάζουσαν καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν· ἀμφοτέρας δ' ὀνομάζει ἰδιαζούσας, ὀρθοτέρα ὅμως εἶναι ἡ διάκρισις αὐτῶν ὡς ἀνωτέρω.

Τὴν ἐξαιρετικὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν ἀσκοῦσι τὰ στρατοδικεῖα, τὸ ναυτοδικεῖον καὶ τὸ κατὰ τὸν νόμον 3338 τοῦ 1927 εἰδικὸν δικαστήριον δι' ὡρισμένα τῶν ὑπουργῶν ἀδικήματα (ἐσχάτην προδοσίαν, κατάχρησιν περιουσίας τοῦ κράτους καὶ παραβάσεις τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος ἢ τῶν νόμων, πραχθείσας κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων των). Καὶ εἰς μὲν τὰ στρατοδικεῖα καὶ τὸ ναυτοδι-

Digitized by Google

κεῖον (βλ. λ.) ὑπάγονται οἱ στρατιωτικοὶ καὶ ναυτικοὶ (ἐν οἷς καὶ οἱ τοῦ λιμενικοῦ σώματος, ἄρθρ. 21 Π. Δ. 1927 «Περὶ διοικήσεως Ἐμπορικ. Ναυτικοῦ») διὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν πραττόμενα ἀδικήματα, ἐκτὸς τῶν στρεφομένων κατὰ τῆς ζωῆς, ὑγείας, τιμῆς ἁγνείας καὶ σωματικῆς ἀκεραιότητος τῶν ἰδιωτῶν ἢ ἐν γένει κατὰ τοῦ προσώπου αὐτῶν ἢ ἀφορώντα εἰς φθορὰν ἢ βλάβην τῆς περιουσίας των, δι' ἃ ὑπάγονται εἰς τὰ κοινὰ ποινικὰ δικαστήρια (ἄρθρ. 100 τοῦ Συντάγματος). Εἰς δὲ τὸ εἰδικόν, κατὰ τὸν νόμον 3398, δικαστήριον (τὴν Γερουσίαν) ὑπάγονται οἱ ὑπουργοί, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, δύναται δὲ νὰ παραπεμφθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ δικασθῇ πᾶν πρόσωπον κατηγορούμενον δι' ἀδίκημα ἐσχάτης προδοσίας, προδοσίας τῆς πατρίδος ἢ ἄλλο κατὰ τῆς ἀσφαλείας καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ κράτους στρεφόμενον (ἄρθρ. 64 τοῦ Συντάγματος).

Εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ποινικὴν δικαιοδοσίαν ὑπάγονται: 1) Οἱ ὑπουργοὶ δι' ὅσα ἀδικήματα δὲν ὑπάγονται εἰς τὸ κατὰ τὸν νόμον 3398 εἰδικὸν δικαστήριον. 2) Οἱ γενικοὶ διοικηταί. 3) Οἱ νομάρχαι. 4) Οἱ ἐπίσκοποι, ἀρχιεπίσκοποι καὶ τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ οἱ παρ' αὐτῇ Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας καὶ γραμματεὺς (ἄρθρ. 36 § 4 Ποιν. Δικον.)· ὅμως κατὰ τὴν ἐπαναστ. ἀπόφασιν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923 «Περὶ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», κατισχύουσαν ὡς μεταγενεστέραν, τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρ. 36 § 4 Ποιν. Δικον., ἐκ τῶν κληρικῶν μόνον οἱ ἀρχιερεῖς ὑπάγονται εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν· ἄρα οὐχὶ καὶ οἱ ἐπίσκοποι. 5) Οἱ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι ἀπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Πρωτοδικῶν καὶ ἄνω καὶ ὁ παρ' αὐτῷ γραμματεύς. 6) Οἱ σύμβουλοι τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ ὁ παρ' αὐτῷ Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας. 7) Οἱ δικηγόροι (ἄρθρ. 57 ν. δ. 5 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων»). 8) Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων καὶ οἱ ἐκτελοῦντες καθήκοντα ἀστυνομικοῦ διευθυντοῦ καὶ ὑποδιευθυντοῦ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι (ἄρθρ. 5 ν. δ. 2 Ἰουνίου 1923). 9) Οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τῆς χωροφυλακῆς (ἄρθρ. 90 ν. δ. 18 Ὀκτωβρίου 1925 «Περὶ ὀργανισμοῦ τῆς Χωροφυλακῆς») 10) Οἱ προϊστάμενοι τῶν προξενικῶν ἀρχῶν καὶ οἱ ἀναπληρωταὶ αὐτῶν (ἄρθρ. 178 § 3 ν. δ. τῆς 31 Αὐγούστου 1926 «Περὶ κεντρικῆς κτλ. ὑπηρεσίας ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν»). Τέλος εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν ὑπάγονται καὶ πάντες οἱ συναίτιοι τῶν ἀνωτέρω προσώπων καὶ ὅταν ἔτι ἁπλοῖ ἰδιῶται τυγχάνωσιν (ἄρθρ. 45 Ποιν. Δικον.).

Πάντες οἱ ἀνωτέρω ὑπάγονται εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ποινικὴν δικαιοδοσίαν διὰ πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν πραττόμενα ἀδικήματα, ἐξαιρέσει τῶν ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 «Περὶ ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως ἀδικημάτων τινῶν ὑπὸ τῶν Ἐφετῶν» ἀναφερομένων, δι' ἃ ὑπάγονται εἰς τὰ ἐφετεῖα. Ἵνα ὑπαχθῶσι δ' εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν, δέον νὰ φέρωσι τὴν ἀνωτέρω ἰδιότητα ὑπουργοῦ, νομάρχου, δικαστοῦ κλπ. εἴτε κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελέσεως, εἴτε κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδικάσεως τοῦ ἀδικήματος· ἡ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὑπάρξασα ἰδιότης αὕτη, μὴ ὑφισταμένη ὅμως κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελέσεως οὐδὲ τῆς ἐκδικάσεως, δὲν ἰσχύει πρὸς ὑπαγωγὴν τοῦ κατηγορουμένου εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν (Α. Π. 11 τοῦ 1913, 20 τοῦ 1921).

Ἡ ἰδιάζουσα ποινικὴ δικαιοδοσία κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ μὲν κακουργήματα τῶν ὑπαγομένων εἰς αὐτὴν προσώπων ἀνακρίνονται ὑπὸ τῶν ἐφετῶν καὶ δικάζονται ὑπὸ τῶν κακουργιοδικείων, τὰ δὲ πλημμελήματα ἀνακρίνονται καὶ ἐκδικάζονται ὑπὸ τῶν ἐφετῶν καὶ τὰ πταίσματα ὑπὸ τῶν Πλημμελειοδικῶν (ἄρθρ. 40—42 Ποιν. Δικον.). Τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἐπὶ τῶν κακουργημάτων καὶ πλημμελημάτων ἀσκεῖ ὁ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελεύς, ἔχων ἐν προκειμένῳ ὅσα ἐπὶ τῆς τακτικῆς κοινῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας δικαιώματα ἢ καθήκοντα ἔχει ὁ παρὰ πλημμελειοδίκαις εἰσαγγελεύς, τὴν δ' ἀνάκρισιν ἐνεργεῖ εἷς τῶν ἐφετῶν, διοριζόμενος ἀνακριτὴς παρὰ τῷ ἐφετείῳ διὰ Π. Δ. Οἱ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελεὺς καὶ ἀνακριτὴς δύνανται νὰ παραγγείλωσι πράξεις προανακρίσεως εἰς ἄλλους παρὰ πρωτοδίκαις εἰσαγγελεῖς καὶ ἀνακριτάς. Τὴν δὲ ποινικὴν ἀγωγὴν ἐπὶ τῶν πταισμάτων ἀσκεῖ ὁ παρὰ πλημμελειοδίκαις εἰσαγγελεύς.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**δικαιοδοσίας** ***συνθῆκαι*** *[Διεθν. Δικ.]*· βλ. λ. συνθῆκαι

δικαιοδότης (ὁ)· ὁ δίδων, ὁ ἀπονέμων τὸ δίκαιον· || ὁ Θεὸς ὡς ὑπέρτατος δικαιοδότης.

δικαιοδοτῶ (*—έω*)· εἶμαι δικαιοδότης, ἀποδίδω τὸ δίκαιον, δικάζω· || παρέχω εἴς τινα δικαιοδοσίαν (πρβ. *ἐξουσιοδοτῶ*).

δικαιοδόχος (ὁ ἡ)· ὁ ἀναδεχθείς, ὁ κληρονομήσας τὰ δικαιώματά τινος.

Δικαιοκλῆς. Ἀρχαῖος Ἕλλην συγγραφεὺς ἀγνώστου ἐποχῆς ἐκ Κνίδου τῆς Καρίας, συγγράψας ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Διατριβαί», συγκείμενον ἐξ 21 τοὐλάχιστον βιβλίων. Τούτου διεσώθη παρ' Ἀθηναίῳ (Δειπνοσ. ΙΑ' 508) ἀπόσπασμα πραγματευόμενον περὶ τῆς Λαμψάκου καὶ τοῦ Εὐάγωνος, δανειστοῦ τῆς πόλεως ταύτης.

Π. Ν. Π.

δικαιοκρισία (ἡ)· δικαία κρίσις, εὐθυδικία

δικαιοκρίτης (ὁ)· ὁ δίκαιος κριτής, ὁ δικάζων δικαίως.

δικαιολόγημα (τό)· τὸ λεγόμενον ἢ τὸ λεχθὲν πρὸς δικαιολογίαν, ἡ δικαιολογία.

δικαιολόγησις (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ *δικαιολογεῖν*, δικαιολογία.

δικαιολογητέος, *— α, — ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ δικαιολογηθῇ, νὰ δικαιωθῇ.

δικαιολογητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δικαιολόγησιν, ὁ χρησιμεύων πρὸς δικαιολογίαν, ὁ δικαιολογῶν: «δικαιολογητικὰ ἔγγραφα» ἢ ἁπλῶς «δικαιολογητικά», τὰ δικαιολογοῦντα νομίμως ἀξίωσίν τινα.—Ἐπίρρ. ***δικαιολογητικῶς***.

δικαιολογία (ἡ)· τὸ νὰ λέγῃ τις τὸ δίκαιόν του, ἡ ὑπεράσπισις τοῦ δικαίου του· ὁ λόγος τὸν ὁποῖον προβάλλει τις ὡς δίκαιον, ὡς αἰτίαν, αἰτιολογία: «δικαιολογία ἰσχυρά, —ἀκλόνητος, —ἀνεπαρκής, —ἐπασκής κτλ.»· || ἡ περὶ τὸ Δίκαιον (ἰδίως φιλοσοφικὴ) μελέτη ἢ ἐνασχόλησις.

— *[Ρητορ.]* Μία τῶν ῥητορικῶν στάσεων (βλ. λ.) χρησιμοποιουμένη ὁσάκις τὸ κρινόμενον ζήτημα ἔχει πραγματικῶς πραχθῇ καὶ εἶναι ἀδύνατον ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ τέλεσίς του ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου. Τότε οὗτος ἢ ὁμολογεῖ τὸ πεπραγμένον ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀδίκημα καὶ κατά τι κεκωλυμένον ὑπὸ τοῦ νόμου, ἢ ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀδίκημα. Ἐὰν λέγῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀδίκημα, γεννᾶται ἀντίληψις, ἥτις γίνεται ὅταν πρᾶγμα φαινόμενον ἀνεύθυνον κατηγορῆται ὡς ὑπεύθυνον· ἐὰν δὲ ὁμολογῇ ὡς ἀδίκημα τὸ πεπραγμένον γεννᾶται ἀντίθεσις, ὁ δὲ κατηγορούμενος ἢ εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεται ὅλον τὸ γεγονός, ἢ μεταθέτει αὐτὸ εἴς τι τῶν ἔξωθεν. Ἐὰν εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεται τοῦτο, γίνεται ἀντίστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁμολογεῖ μέν, ὅτι ἔπραξέ τι ὡς ἀδίκημα, ἀντιτάττει ὅμως ἄλλο τι μεγαλύτερον εὐεργέτημα πεπραγμένον δι' αὐτοῦ τοῦ ἀδικήματος· ἐὰν δὲ μεταθέτῃ αὐτὸ εἴς τι τῶν ἔξωθεν, κάμνει τὴν μετάθεσιν ἢ εἰς αὐτὸν τὸν παθόντα ἢ εἰς ἄλλο τι· ἐὰν εἰς τὸν παθόντα, γίνεται ἀντέγκλημα, ἔνθα ὁμολογεῖ μὲν ὅτι ἔπραξέ τι ὡς ἀδίκημα, ἀντεγκαλεῖ δὲ τὸν παθόντα ὡς ἄξιον νὰ πάθῃ ὅ,τι ἔπαθε. Ἐὰν δὲ εἰς ἄλλο τι, τότε τοῦτο ἢ δύναται νὰ ὑποβληθῇ εἰς εὐθύνην καὶ γίνεται μετάστασις, ἢ εἶναι πάντῃ ἀνεύθυνον καὶ γεννᾶται συγγνώμη.

Ι. Φ. Δ.

δικαιολογῶ (*—έω*)· λέγω τὸ δίκαιόν τινος, ὑπεραμύνομαι τοῦ δικαίου τινός, ἀποδίδω εἴς τινα δίκαιον: «δὲν θὰ δικαιολογήσω τὴν συμπεριφοράν του»· || μέσ. ***δικαιολογοῦμαι***· λέγω τὰ δίκαιά μου, ἀποκρούω τὴν κατ' ἐμοῦ κατηγορίαν: «τολμᾷ νὰ δικαιολογηθῇ ἀντὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην».

δίκαιον (τό)· οὐδ. τοῦ ἐπιθ. *δίκαιος* ὡς οὐσ., κοιν. *δίκιο*· πᾶν ὅ,τι εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, νόμιμον, πρέπον: «ἀπονέμω δίκαιον», «ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ ἀπονέμει τὸ δίκαιον εἰς τοὺς πολίτας», «διεκδικῶ τὰ δίκαιά μου», «βρίσκω τὸ δίκιο μου», «ἔχω δίκαιον νὰ παραπονοῦμαι», «ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου»· || φρ. «μὲ τὸ δίκιο του» ἢ «μὲ ὅλο του τὸ δίκιο», ὅταν τις ὑπὸ τοῦ δικαίου ἐλαυνόμενος πράττει τι, «τοῦ στραβοῦ,— τοῦ φτωχοῦ τὸ δίκιο» τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ ἀνισχύρου, «τῆς γειτόνισσας τὸ δίκιο θὰ 'βγω ὄξω νὰ μιλήσω», «τὸ δίκιο τοῦ Θεοῦ» δηλαδὴ διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ· || «δίνω δίκιο» δικαιολογῶ: «μὴν τοῦ δίνῃς δίκιο, γιατὶ τὸ παίρνει ἀπάνω του»· || ὁμοίως «παίρνω τὰ δίκια» δικαιολογῶ, ὑπερασπίζομαι: «πάντα τοῦ παίρνει τὰ δίκια καὶ τὸ χάλασε τὸ παιδί της».

Β. Φ.

— [ΝΟΜ.] *Δίκαιον* εἶναι σύνολον κανόνων, οἵτινες ρυθμίζουν ἀναγκαστικῶς κοινωνικὴν συμβίωσιν.

Εἰς κάθε ζήτημα δικαίου προβάλλουν δύο μέθοδοι ἐρεύνης:

Α) Ἐκ τῶν κειμένων νόμων ἢ ἄλλων πηγῶν ἰσχύοντος ἐν δεδομένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ δικαίου προσπαθοῦμεν ν' ἀνεύρωμεν λύσιν τῆς συγκεκριμένης διαφορᾶς ἢ ὑποθέσεως. Πρὸς τοῦτο ἀναλύομεν τὸν σχετικὸν κανόνα ἢ κανόνας καὶ ὑπάγομεν εἰς τὴν πρόσφορον ἐξ αὐτῶν σχηματιζομένην ἔννοιαν τὸ συγκεκριμένον θέμα, σύροντες εἶτα, ὡς λογικὸν πόρισμα, τὴν λύσιν. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἥτις λέγεται ἑρμηνεία τοῦ δικαίου, δύναται νὰ γίνῃ ὑπὸ παντὸς εἰθισμένου εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν νομικῶν ἐννοιῶν, ἡ δ' ἐπιστήμη ἡ διδάσκουσα τοῦτο λέγεται νομικὴ ἐπιστήμη. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ὁ ἐργάτης αὐτῆς (δικαστής, δικηγόρος, διδάσκαλος, ὑπάλληλος κτλ.) πρὸ παντὸς ἔχει ὑπ' ὄψιν του θετικόν τι δίκαιον, καθ' ὃ κρίνει, ἤτοι σύνολον κανόνων ἐκδεδομένων διὰ νὰ ρυθμίζουν συγκεκριμένην τινὰ κατὰ χρόνον καὶ τόπον κοινωνικὴν συμβίωσιν. Οὕτω λ. χ. ἑρμηνεύομεν καὶ ἐφαρμόζομεν τὸ ἐν Ἑλλάδι νῦν ἰσχῦον δίκαιον ἢ τὸ Βυζαντινὸν δίκαιον τοῦ δεκάτου αἰῶνος κτλ. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ὁ νομικὸς ἐπιτελεῖ ἀναπαραγωγικὸν ἔργον, ὅ ἐστι προσπαθεῖ ν' ἀνεύρῃ τὴν σκέψιν, ἣν ἄλλος ἐσκέφθη, καὶ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν διαταγὴν ἣν ἄλλος διέταξεν (ὁ νομοθέτης). Νέον τι δὲν εὑρίσκει, ὅπερ δὲν ὑπάρχει ἤδη σαφῶς ἢ ἀσαφῶς διατυπωμένον εἰς τὸ κείμενον.

Β) Ὁ ἕτερος τρόπος τῆς ἐρεύνης, ἀποτελῶν καὶ οὗτος μέρος τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἀναφέρεται εἰς τὰ γενικὰ καὶ οὐσιώδη γνωρίσματα, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς κάθε θετικὸν δίκαιον, οἱασδήποτε ἐποχῆς καὶ οἱασδήποτε χώρας, καὶ εἶναι ἄσχετα πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν τὰ ἑκασταχοῦ καὶ ἑκάστοτε θετικὰ δίκαια ρυθμίζουν τὴν συγκεκριμένην κοινωνικὴν συμβίωσιν· Τὸ σύνολον τῶν γενικῶν αὐτῶν γνωρισμάτων ἀπαρτίζουν τὴν μορφὴν ἢ τὸν τύπον ὅλων τῶν θετικῶν δικαίων. Ἡ μορφὴ αὕτη δὲν ἀπαντᾷ μόνη, συνυπάρχει εἰς κάθε θετικὸν δίκαιον, ἁπλῶς δὲ καὶ μόνον ἀποχωρίζεται ἀπὸ περαστικὰ καὶ ἀεὶ μεταβαλλόμενα εἰδικὰ στοιχεῖα τῶν θετικῶν δικαίων, ἵνα χρησιμεύσῃ ἡμῖν ὡς τρόπος συλλήψεως ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν συγκεκριμένων καὶ αἰσθητῶν θετικῶν δικαίων, ὡς μέθοδος δηλαδὴ τακτοποιήσεως αὐτῶν ἐν τῇ νοήσει ἡμῶν. Ἐκ τούτων εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ δίκαιον ἐξεταζόμενον ὡς μορφή, ἀσχέτως πρὸς τὴν ὕλην, ἀπαρτιζομένην ἀπὸ τὰ ἑκάστοτε θετικὰ δίκαια, εἶναί τι μόνον νοητὸν καὶ χρησιμεύει πρὸς ἀποχωρισμὸν τῶν πλειόνων δυνατῶν κανόνων τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως καὶ καθήλωσιν ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, οἵτινες φέρουσιν ἀκριβῶς τὴν μορφὴν τοῦ δικαίου καὶ οὐχὶ ἄλλου κανόνος. Ἐξ ἄλλου ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι ἐν τῇ πραγματικότητι ἄλλο τι ἀπὸ θετικὰ δίκαια δὲν ὑπάρχει, ἀπὸ κανόνας δηλαδὴ ρυθμίζοντας ὡρισμένην ἐν χώρῳ καὶ τόπῳ κοινωνικὴν συμβίωσιν. Καὶ ὅταν ἀκόμη σχεδιάζῃ τις διὰ τῆς φαντασίας σύστημα δικαίου «τέλειον», προωρισμένον κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σχεδιαστοῦ νὰ ρυθμίζῃ πᾶσαν οἱανδήποτε συμβίωσιν, ἔχει ὑπ' ὄψιν του πάντοτε κάτι τι ἀπὸ ὡρισμένην τινὰ κοινωνικὴν συμβίωσιν, ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς ἣν ζητεῖ νὰ ρυθμίσῃ, καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι ὅλαι αἱ οὐτοπίαι, ἃς ἐξεπόνησαν κατὰ καιροὺς οἱ ἄνθρωποι ὡς «ἰδεώδεις» κώδικας, πάντοτε ἐνέχουν στοιχεῖά τινα εἰλημμένα ἐκ τῆς συγκεκριμένης κοινωνικῆς συμβιώσεως ἐν ᾗ οὗτοι ζῶσιν. Ἀφοῦ δὲ κατὰ ταῦτα ἄλλο τι ἀπὸ θετικὸν δίκαιον δὲν ὑπάρχει, στερεῖται παντὸς ἐπιστημονικοῦ ἐρείσματος καὶ ἡ προσπάθεια ἐκπονήσεως πλήρους κώδικος νόμων, ἱκανοῦ ἢ νὰ ρυθμίζῃ πᾶσαν κοινωνικὴν συμβίωσιν ἀσχέτως χρόνου καὶ τόπου, ἢ τοὐλάχιστον νὰ συμπληρώνῃ τὰ ἑκάστοτε καὶ ἑκασταχοῦ θετικὰ δίκαια, ὡς ἀξιοῦσιν ἀνέκαθεν διδασκαλίαι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα «φυσικὸν» δίκαιον, ἔνθα ἡ λέξις φυσικὸν ἄλλοτε μὲν συνέχεται πρὸς τὴν «φύσιν» τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει, ἄλλοτε δὲ πρὸς τὴν «φύσιν» τοῦ δικαίου ἐν γένει. Τέλος ὅταν ἀναζητοῦμεν τὴν μορφὴν ἢ τὸν ὁρισμὸν τοῦ δικαίου ἐν γένει, δὲν ἀναμιγνύομεν τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ γνώρισμα ἂν πρόκειται περὶ ὑγιοῦς δικαίου ἢ περὶ νοσηροῦ δικαίου ἤ, ἄλλως, περὶ ὀρθοῦ δικαίου ἢ ἐσφαλμένου δικαίου ἤ, ἄλλως, περὶ δικαίου νόμου ἢ ἀδίκου νόμου. Κάθε θετικὸν δίκαιον φέρει (κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἀντίληψιν) κατ' ἀνάγκην τὴν μίαν τῶν δύο τούτων ἰδιοτήτων, ὂν ἢ ὀρθὸν ἢ ἐσφαλμένον, ἀλλ' ἀκριβῶς διότι ποικίλλει ἑκάστοτε ἡ ἰδιότης αὕτη καὶ δὲν εἶναι μόνιμος, ἀκριβῶς διότι τὸ θετικὸν δίκαιον δὲν εἶναι πάντοτε ὀρθόν, διὰ τοῦτο ἀφίνομεν τὴν ἰδιότητα ταύτην κατὰ μέρος, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς τὰ μόνιμα καὶ μηδέποτε παραλλάσσοντα στοιχεῖα, τουτέστιν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ δικαίου ἤ, ἄλλως, εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ. Τὸ ζήτημα τοῦτο, δηλαδὴ τῆς κατὰ διάζευξιν ἰδιότητος αὐτοῦ, ἂν ὀρθὸν ἢ ἐσφαλμένον, ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας ἐν γένει καὶ εἰδικῶς τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου καὶ θέλει ἀπασχολήσει ἡμᾶς κατωτέρω. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου ἐν γένει, καὶ περί τινων εἰσέτι συναφῶν πρὸς αὐτὴν θεμάτων τῆς γενικῆς νομικῆς θεωρίας, ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων, ἤτοι περὶ τῆς γενέσεως τοῦ δικαίου, περὶ τῶν πηγῶν τοῦ δικαίου, περὶ δικαίου καὶ κράτους, περὶ δικαίου καὶ δικαιώματος καὶ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου.

1. ***Ἔννοια τοῦ δικαίου***. Ἀναζητοῦντες τὴν ἔννοιαν ἢ τὴν μορφὴν τοῦ δικαίου ἐν γένει, καθορίζομεν ὡς πρῶτον στοιχεῖον αὐτῆς τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν ἀνθρώπων. Μὲ τοῦτο διακρίνομεν τὸν κανόνα ὅστις δὲν ρυθμίζει κοινωνικὴν συμβίωσιν, δὲν ἀποτείνεται πρὸς τοὺς ἐν κοινωνίᾳ συμβιοῦντας ἀνθρώπους ὡς τοιούτους, πρὸς τοὺς συνεργαζομένους δηλαδὴ καὶ ἀμοιβαίως ἐξυπηρετοῦντας ἀλλήλους ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῶν, ἀλλ' ὅστις ἀποτείνεται πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς τὸ φρόνημα αὐτοῦ. Ὁ κανών, οὗτος ὀνομάζεται ἀνέκαθεν ἠθικὸς κανών, ἔχων ὡς πεδίον κατεργασίας τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, ἤτοι τὴν σχέσιν ἑκάστου πρὸς ἑαυτὸν μόνον, ἐμμέσως δ' ὅλως πρὸς τοὺς ὁμοίους του. Ἀφ' ἑτέρου ὁ οὕτως

Digitized by Google

ἀποχωριζόμενος ἀπὸ τῆς ἠθικῆς κανὼν τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως δὲν εἶναι μοναδικὸς ἐν τῇ δυνατῇ ρυθμίσει κοινωνικῆς συμβιώσεως. Ὁ κανὼν κοινωνικῆς συμβιώσεως, ἀπορρέων ἐξ ὑπερτέρας τινὸς θελήσεως ὑπὲρ τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα ἱσταμένης, ἢ προβάλλει μὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ ρυθμίζῃ τὴν θέλησιν καὶ συμπεριφορὰν αὐτῶν ἀναγκαστικῶς (αὐταρχικῶς) ἢ δὲν προβάλλει τοιαύτην ἀξίωσιν, ἀλλ' ἐννοεῖ νὰ ρυθμίζῃ, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον συναινῶσιν εἰς τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὁμιλοῦμεν περὶ ἐθιμοτυπίας ἢ κανόνων κοινωνικῆς ἢ εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς, οἵτινες εἶναι μὲν ἐπίσης ρυθμιστικοὶ κοινωνικῆς συμβιώσεως, ἀλλὰ στεροῦνται τῆς ἰδιότητος τοῦ αὐταρχισμοῦ ἢ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ, ἣν προβάλλει τὸ δίκαιον, ἀξιοῦν ν' ἀκολουθῆται (ἀδιαφόρως καὶ ἂν πραγματοποιῆται ἑκάστοτε), εἴτε ἐπιδοκιμάζεται, ἐγκρίνεται καὶ ἀναγνωρίζεται ἑκάστοτε ἀπὸ τοὺς ὑποτεταγμένους, εἴτε καὶ ὄχι. Ἡ ἀξίωσις αὕτη τοῦ δικαίου, φθάνουσα μέχρι τοῦ σημείου νὰ κανονίζῃ αὐταρχικῶς καὶ τοῦτο ἀκόμη, ὄχι μόνον ὑπὸ ποίους ὅρους, ἀλλὰ καὶ ἂν κατ' ἀρχὴν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ρυθμιζομένους ἔξοδος ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς κοινωνίας, προσδίδει εἰς τὸ δίκαιον σταθερότητα, μονιμότητα καὶ ὁμοιομορφίαν ἐν τῇ κατευθύνσει τῶν ἑκάστοτε παραγγελμάτων αὐτοῦ, ἑνὶ λόγῳ *ἀντικειμενικότητα*, ἐνῷ ἐν τῇ ἐθιμοτυπίᾳ λείπουν αἱ ἰδιότητες αὗται, ἀφοῦ ἡ συμμόρφωσις τῶν καθ' ἕκαστον εἰς τὰ παραγγέλματα αὐτῆς νοεῖται ὡς ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς *ὑποκειμενικῆς* διαθέσεως καὶ προαιρέσεως αὐτῶν. Τούτου συνέπεια εἶναι ὅτι τὸ δίκαιον ὡς κανὼν ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν τυπικὴν ἱκανότητα νὰ ρυθμίζῃ πᾶσαν οἱανδήποτε κοινωνικὴν συμβίωσιν ἄνευ ὅρων, ἀδιαφόρως ὑποκειμενικῶν ἱκανοτήτων πρὸς ἔγκρισιν καὶ ἀποδοχήν, καὶ ἀνεξαρτήτως ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων τῶν ρυθμιζομένων. Ἡ τυπικὴ δὲ αὕτη δυνατότης, ἧς στερεῖται ἡ ἐθιμοτυπία, καθιστᾷ τὸ δίκαιον τὸν μόνον πρόσφορον κανόνα κοινωνικῆς συμβιώσεως, καθόσον, δεδομένης τῆς συγκρούσεως τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἐν τῇ κοινωνικῇ συνεργασίᾳ ἐξυπηρέτησιν, ἄνευ κανόνος σταθεροῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἡ κατὰ τρόπον οὐσιαστικῶς ἀντικειμενικὸν ρύθμισις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς (τὸν μόνον δυνατὸν τρόπον ὀρθῆς ρυθμίσεως), διότι αὕτη θὰ ἐξηρτᾶτο ἀκριβῶς ἐξ ὑποκειμενικῶν βλέψεων τῶν καθ' ἕκαστον, καὶ ἐν τούτῳ κεῖται τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου, ἤτοι ἡ δικαιολογία καὶ ἡ προτίμησις τοῦ δικαίου ἔναντι τοῦ κοινωνικοῦ κανόνος τῆς ἐθιμοτυπίας, ὅστις δὲν εἶναι αὐταρχικός, ἀλλὰ προαιρετικός, ἀναγνωρίζων ἀπόλυτον ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους. Τοιοῦτον προαιρετικὸν κανόνα τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως ἀνακηρύσσει ὡς τὸν μόνον δικαιολογημένον ὁ ἀναρχισμός, ὡς φιλοσοφικὴ διδασκαλία, ἥτις ἐν τῷ πολέμῳ ὃν διεξάγει κατὰ τῆς τυπικῆς χρησιμότητος τοῦ δικαίου, ἅτε «τυραννικοῦ ἐπιτάγματος», συνεπὴς πρὸς ἑαυτὴν δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν οὐσιαστικῶς ἀντικειμενικὴν ρύθμισιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἐπειδὴ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν δυνατότητα τοιαύτης ἀντικειμενικότητος, ταυτίζουσα τὸ ὑποκειμενικῶς ἰσχυρὸν μὲ τὸ ἀντικειμενικῶς ὀρθόν.

Ἀλλ' ἐάν, μετὰ τὴν διάκρισιν τῆς ἐθιμοτυπίας, τὸ δίκαιον ἀπαρτίζεται ἐξ αὐταρχικῶν κανόνων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς δὲν ὑφίσταται ὁ κίνδυνος νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς δίκαιον καὶ πᾶσα ἐπιταγή, ἔχουσα ὄπισθεν αὐτῆς τὴν ὠμὴν βίαν καὶ οὐδὲν πλέον; οὐχί, διότι πᾶσα αὐταρχικὴ θέλησις δὲν εἶναι δίκαιον. Ὁ αὐταρχικῶς δεσμεύων τοὺς ὑποτεταγμένους τότε μόνον ἐκδίδει κανόνας δικαίου, ὅταν οἱ κανόνες χαρακτηρίζωνται ἀπὸ τὸ νόημα ὅτι δεσμεύουν καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν θέτοντα ἐφ' ὅσον χρόνον ἰσχύουν καὶ οὐχὶ ἀπὸ τὸ νόημα ὅτι δεσμεύουν αὐτὸν διὰ τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν τῆς ἐφαρμογῆς, ἐφ' ὅσον οὗτος τὸ θέλει. ἀναλόγως τῶν ὑποκειμενικῶν αὐτοῦ βλέψεων, ὑπολογισμῶν καὶ συμφερόντων. Ὁ αὐταρχικὸς κανὼν δηλαδὴ πρέπει νὰ ὑποτάσσῃ, ἐφ' ὅσον ἰσχύει, καὶ αὐτὸν τὸν θέτοντα, ὅπως ὑποτάσσει καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα. Ἡ ὑποκειμενικὴ προαίρεσις περὶ τοῦ κανόνος ὡς ἀκολουθητέου, πρέπει νὰ εἶναι ξένη καὶ πρὸς τοὺς ὑποτεταγμένους καὶ πρὸς τὸν ἐπιτάσσοντα, εἰς τρόπον ὥστε ἡ σταθερότης, ἡ μονιμότης, ἡ ὁμοιομορφία καὶ συνεπῶς ἡ ἀντικειμενικότης νὰ ὑφίστανται καὶ πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὰ ἄνω, οὕτως εἰπεῖν, ἄλλως δὲν ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν κανόνα δικαίου, ἀλλ' ἔχομεν ἢ ἐθιμοτυπίαν ἢ ἁπλῆν ὠμὴν βίαν, ἐπιβαλλομένην ἑκάστοτε οὐχὶ κατὰ σταθεράν τινα γραμμὴν (ἀκριβῶς τὴν ἐν τῷ κανόνι δικαίου ἐνυπάρχουσαν), ἀλλὰ καθ' ὑποκειμενικὰς βλέψεις, αἵτινες, ὡς εἰκός, δύνανται νὰ ἄγουν καὶ εἰς τὴν μὴ ἐφαρμογὴν ἐν δεδομένῃ περιπτώσει· τούτου ἕνεκα λέγομεν ὅτι ἡ ὠμὴ βία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἰσχῦον ἑκάστοτε δίκαιον, δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὸ νόημα, ὅτι δεσμεύει καὶ αὐτὸν τὸν χειριζόμενον ταύτην, ἐφ' ὅσον χρόνον, ὡς κανών, δὲν ἀναιρεῖται ὑπ' αὐτοῦ. Ἴσως ἡ ἀνάλυσις αὕτη τῆς μονιμότητος ἐν τῇ δεσμεύσει τῶν τε καθ' ἕκαστον καὶ τοῦ ἐπιτάσσοντος νὰ καταντᾷ εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ ὅρου «κανών», διότι κανὼν δὲν ὑπάρχει, θὰ ἔλεγέ τις, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ πρόκειται περὶ ρυθμίσεως συμφώνου πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺ διάστημα χρόνου ἀδιάφορον, ἀλλὰ θὰ πρόκειται περὶ ἐφαρμογῆς τυχαίας ὅλως τοῦ περιεχομένου ἐπιταγῆς τινος, ἀναλόγως ὑποκειμενικῶν διαθέσεων, οὗ ἕνεκα καὶ ἡ ἐπιταγὴ θὰ ἔπαυεν ἔχουσα τὸν χαρακτῆρα κανόνος. Ἀλλά, παρὰ πάντα ταῦτα, ἐπειδὴ ὁ κανὼν ἐνταῦθα δὲν ἐκφράζει εἰμὴ θέλησιν, τὴν ὑπὲρ τὰς καθ' ἕκαστον ἱσταμένην, ἔχει ἀνάγκην αὕτη τῆς δεούσης ἀναλύσεως, ἵνα ἀπομονουμένη ἀπὸ τὰ ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα τῶν τε καθ' ἕκαστον καὶ τοῦ φορέως αὐτῆς δώσῃ ἡμῖν τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου ὡς αὐταρχικῆς ἢ ἀναγκαστικῆς ρυθμίσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀπαραβάτου ἢ ἀκαταλύτου καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χειριζομένου αὐτὴν ἐφ' ὅσον ἰσχύει. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τοῦ δικαίου εἶναι ἱκανὸς νὰ διακρίνῃ ἐν τῇ νοήσει ἡμῶν τοὺς κανόνας τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως ἀναμεταξύ των (δίκαιον, ἐθιμοτυπίαν καὶ ἐπιτάσσουσαν ὠμὴν δύναμιν), ἀλλὰ δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ δώσῃ, αὐτὸς καὶ μόνος, ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα, ἂν ὁ ἀκολουθούμενος ἑκάστοτε ἀναγκαστικὸς κανὼν φέρῃ τὰ στοιχεῖα δικαίου ἢ τὰ στοιχεῖα τῆς ὠμῆς βίας. Τοῦτο ἐξηγεῖται εὐθὺς ἀμέσως.

2. Γένεσις τοῦ δικαίου. Τὸ δίκαιον γεννᾶται καὶ ἀλλάσσει κατὰ δύο τρόπους, παράγωγον καὶ πρωτότυπον. Παράγωγος γένεσις ὑπάρχει, ὅταν ἡ ἀλλαγὴ τοῦ περιεχομένου θετικοῦ τινος δικαίου συντελῆται συμφώνως πρὸς τὰς περὶ γενέσεως διατάξεις αὐτοῦ, οἷον προκειμένου περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ρυθμίζοντος τὴν μορφὴν τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ πολιτεύματος, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος· ἀφ' ἑτέρου τὸ δίκαιον γεννᾶται καὶ μεταβάλλεται πρωτοτύπως, ἐναντίον τῶν περὶ γενέσεως διατάξεων αὐτοῦ, τοιαύτας δὲ περιέχει ρητὰς ἢ ἐξυπακουομένας πᾶν θετικὸν δίκαιον. Ἡ πρωτότυπος γένεσις δικαίου, ἡ δι' ἐπαναστάσεως δηλαδὴ ἢ πραξικοπήματος, τὴν ὕπαρξὴν αὐτῆς ἔχει εἰς κατάστασιν ἀντικειμένην πρὸς τὰς περὶ γενέσεως διατάξεις αὐτοῦ, δηλονότι εἰς παρανομίαν, καὶ ὅμως ὁδηγεῖ εἰς σχηματισμὸν δικαίου, «νομίμου». Τοῦτο φωτίζει τὸν δοθέντα ὁρισμὸν τοῦ δικαίου ἐν γένει, ὅστις, συστηματικῶς καὶ οὐχὶ γενετικῶς σχηματισθείς, ἀπαιτεῖ αὐταρχικῶς ἐπιτάσσουσαν θέλησιν, ὑπὸ τὸ νόημα ὅτι καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἐπιτάσσουσα θέλησις εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς τὰ ἴδια αὐτῆς κελεύσματα καὶ δὲν ἀκολουθεῖ αὐτὰ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον λόγῳ ὑποκειμενικῶν βλέψεων. Ἀλλὰ τὸ νόημα τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐνυπάρχῃ εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ ἐπιτάσσοντος, δέον ν' ἀπορρέῃ καὶ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τῶν ἐπιτασσομένων. Καὶ ἐπειδὴ οὗτοι εἶναι συγκεκριμένοι ἄνθρωποι ἐκδηλοῦντες τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν μὲ τὸ ν' ἀκολουθοῦν τὴν ἐπιταγὴν τῆς ἐπικρατησάσης ἐπαναστάσεως — διότι, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦν αὐτήν, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐπεκράτησε καὶ τότε δὲν τίθεται ζήτημα γενέσεως ἢ μεταβολῆς τοῦ δικαίου —, ἕπεται ὅτι τὸ ζήτημα ἂν ἐν συγκεκριμένῃ μετεπαναστατικῇ περιπτώσει διαπνέωνται ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν ταύτην οἱ ἐπιτασσόμενοι ἢ οὐχί, ἂν δηλαδὴ συμμορφοῦνται πρὸς τὰ κελεύσματα αὐτῆς, διότι προσδίδουν εἰς αὐτὰ τὸ νόημα σταθερᾶς, ἀντικειμενικῆς, ἀκαταλύτου καὶ διὰ τὸν ἐπιτάσσοντα, ὑπερτέρας βουλήσεως, ἢ συμμορφοῦνται πρὸς αὐτὰ ἁπλῶς καὶ μόνον ὀρρωδοῦντες καὶ ὑποχωροῦντες εἰς τὴν ὠμὴν βίαν, τὸ ζήτημα τοῦτο καταντᾷ ψυχολογικὸν καὶ παύει ὂν λογικόν, οὗ ἕνεκα δὲν ἀνέχεται ἀφαίρεσιν, γενίκευσιν καὶ συστηματοποίησιν. Καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ὁ ὁρισμὸς τοῦ δικαίου ἐν τῇ διακρίσει αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἐνδύναμον ἐπιταγὴν δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ, διότι ἡ μορφὴ ἢ ὁ λογικὸς τύπος, ὅστις θὰ μᾶς ἐχρειάζετο πρὸς ἐκτίμησιν ἑκάστης ἐπικρατησάσης ἐπαναστάσεως, κατ' ἀνάγκην θὰ εἶχε στοιχεῖα ψυχικῶν καταστάσεων, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς ποικιλώτατα αἴτια τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες συμμορφοῦνται πρὸς τὰς ἐπαναστατικὰς ἐπιταγάς, λόγῳ δὲ τῆς διαφόρου αὐτῶν ἐντάσεως καὶ ποιοτικῆς ἰδιότητος αἱ ψυχικαὶ καταστάσεις δὲν ἀνέχονται συστηματικὴν λογικὴν ἀνάλυσιν, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπιτρέπουν γενετικὴν ὡς ἔγγιστα περιγραφήν. Ἐκ τούτου καθίσταται φανερόν, ὅτι τὸ ζήτημα ἂν καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους ἐπικρατήσασά τις ἐπανάστασις ἐδημιούργησε πρωτοτύπως δίκαιον διὰ ρήξεως τοῦ μέχρι τοῦδε κρατοῦντος, ἤρτηται ἐκ ποικιλωτάτων συνθηκῶν, πρώτιστα δὲ πάντων ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει τῶν ὑποτεταγμένων. Σπουδαιότατον, ὡς εἰκός, ρόλον παίζει τὸ οὐσιαστικὸν περιεχόμενον τῶν νέων κανόνων, οἵτινες τείνουν νὰ ἐπιβληθοῦν διὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἵτινες ἀπαρτίζουν τοὺς πόθους καὶ τὰ αἴτια αὐτῆς. Ὅσῳ μᾶλλον οἱ νέοι οὗτοι κανόνες ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς κοινὰς περὶ ὀρθότητος ἀπαιτήσεις, τόσῳ εὐκολώτερον αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐπιταγαὶ θὰ τύχουν ἀναγνωρίσεως, ὅ ἐστι θὰ προσλάβουν ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν ὑποτεταγμένων τὸ νόημα τοῦ δικαίου, ἀποβάλλουσαι τὸ νόημα τῆς ὑλικῆς βίας. Αὐτονόητον δ' εἶναι ὅτι τὴν ἰδιότητα ταύτην δὲν δύνανται νὰ προσλάβουν οὐδ' εἰς τμῆμα τῶν ὑποτεταγμένων, ὅταν τὰς νέας ἐπιταγάς, ἀνεξαρτήτως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, ὁ ἐπαναστάτης ἢ ὁ πραξικοπηματίας τὰς ἐφαρμόζῃ οὐχὶ μὲ τὸ νόημα ἀκαταλύτου, σταθεροῦ κανόνος, ἀλλὰ μὲ τὸ νόημα ὑποκειμενικῶν, αὐθαιρέτων καὶ τῇδε κἀκεῖσε κατὰ τὸ συμφέρον του φερομένων θελήσεων τῆς στιγμῆς.

3. Πηγαὶ τοῦ δικαίου. Πᾶν θετικὸν δίκαιον περιέχει κανόνας περὶ τῶν πηγῶν αὐτοῦ, διατάξει δηλαδὴ περὶ τοῦ κατὰ τίνα τρόπον μεταβάλλεται τὸ ἑκάστοτε δίκαιον παραγώγως. Περὶ πρωτοτύπου θέσεως ἢ μεταβολῆς τοῦ δικαίου εἶναι φανερόν, ὅτι δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ τὸ θετικὸν δίκαιον διατάξεις, πῶς δηλαδὴ καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους θέλει δημιουργηθῇ ἐξ ἐπαναστάσεως, ἐκ «παρανομίας», δίκαιον. Καὶ πᾶσα ἀρνητικὴ περὶ τούτου διάταξις, εἴτε ἄμεσος ἀπαγόρευσις ἐπαναστάσεως, οἷαι ἀπαντῶσιν εἴς τινα νοτιοαμερικανικὰ συντάγματα, εἴτε ἔμμεσος ἀποκήρυξις. δὲν ἔχει νομικὸν νόημα, διότι τὸ ζήτημα τῆς γενέσεως τοῦ δικαίου εἶναι ζήτημα γενικοῦ καὶ ἀπολύτου κύρους, ὅπερ ἐξουσιάζει τὸν ἑκάστοτε νομοθέτην καὶ δὲν ἐξουσιάζεται ὑπ' αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ εἰς τὴν σχέσιν τῶν δύο πηγῶν παντὸς δικαίου δὲν δύναται νὰ τεθῇ φραγμὸς ὑπὸ τοῦ νομοθέτου. Τὸ δίκαιον τίθεται ἢ συνεπείᾳ εἰδικῆς ἀποφάσεως τῶν πρὸς τοῦτο καθιδρυμένων ὀργάνων (νόμος, διάταγμα κτλ.), ἢ συνεπείᾳ πραγματικῆς, μακρᾶς πως ἀσκήσεως (ἔθιμον). Αἱ δύο αὗται πηγαὶ εἶναι ἰσοδύναμοι. Δύναται μὲν ὁ νομοθέτης νὰ προδιαγράψῃ τὰ προαπαιτούμενα τῆς γενέσεως ἐθίμου, ὡς πράττει παρ' ἡμῖν τὸ εἰσαγωγικὸν τῆς βυζαντινορρωμαϊκῆς νομοθεσίας διάταγμα τοῦ 1835, καὶ ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν δι' ἐθίμου κατάργησιν τοῦ νόμου, ὡς πράττει ὁ ἀστικὸς νόμος τοῦ 1856, ἀλλὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τήρησιν αὐτὴν δὲν δύναται, διότι ἡ κατάργησις αὐτῶν ἀκριβῶς δύναται νὰ ἐπέλθῃ πρωτοτύπως, ἤτοι ἐναντίον τῶν διατάξεων τούτων.

4. Δίκαιον καὶ κράτος. Ἡ σχέσις αὐτῶν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἔριδος, ἂν δηλαδὴ καὶ ποῖον ἔχῃ τὴν προτεραιότητα ἔναντι τοῦ ἄλλου, τὸ δίκαιον ἢ τὸ κράτος, ὅπερ ἐστὶ κοινωνία ἀνθρώπων παγίως ἐγκατεστημένη ἐν χώρᾳ τινί.

Τοιαύτη κοινωνία δὲν εἶναι συλληπτὴ ἐν τῷ νῷ ἡμῶν εἰμὴ ὑπὸ κανόνα τινά, ἀποτελοῦντα τὴν μορφὴν ἔναντι τῆς κανονιζομένης ὕλης· ὁ κανὼν δὲ οὗτος, προκειμένης σχέσεως κράτους καὶ δικαίου, δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ὁ κανὼν δικαίου. Ἐὰν λοιπὸν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ ἐν τῷ κράτει συγκεκριμένως κρατοῦν δίκαιον, εἰς τὸ θετικὸν (καὶ ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ δὲν ὑφίσταται ἐν τῇ πραγματικότητι), τότε οὐδέτερον προηγεῖται τοῦ ἑτέρου. Δίκαιον θετικὸν δηλαδὴ καὶ κράτος εἶναι ἀδιασπάστως ἡνωμένα ἐν τῇ πραγματικότητι, διότι τὸ κράτος ὑπονοεῖ τὴν ὕπαρξιν τοῦ θετικοῦ δικαίου, ὅπερ ρυθμίζει ἀκριβῶς τὴν ἐν τῷ κράτει συμβίωσιν, ὅπως καὶ ἀντιστρόφως θετικόν τι δίκαιον ἀφίνει νὰ ἐξυπακούεται κράτος τι, ἤτοι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐν ὡρισμένῃ χώρᾳ ρυθμιζομένη κοινωνικὴ συμβίωσις. Ὅταν ὅμως μὲ τὸν ὅρον «δίκαιον» ἐννοοῦμεν τὴν γενικὴν καὶ ἀφῃρημένην ἔννοιαν, τὴν καθαρὰν μορφήν, ἀνεξαρτήτως θετικῶν διατάξεων καὶ συνεπῶς ἀνεξαρτήτως τῆς ὕλης, ἤτοι ρυθμιζομένης τινὸς συγκεκριμένης συμβιώσεως, τότε τὸ κράτος ἕπεται λογικῶς τῆς ἐννοίας «δίκαιον». Τὸ «δίκαιον» ἀποτελεῖ τὸ λογικῶς «πρότερον» τοῦ κράτους, διότι ἡ ἔννοια δίκαιον ἔχει αὐθύπαρκτον καὶ ἄσχετον πρὸς τὴν ἔννοιαν κράτος σημασίαν καὶ ἀξίαν κατὰ τοῦτο, ὅτι χρησιμεύει ἡμῖν πρὸς δήλωσιν ἑνὸς τῶν πλειόνων δυνατῶν κανόνων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἔχουσα, ἅτε καθαρὰ μορφή, οὐχὶ ὡρισμένην τινὰ συμβίωσιν (τὸ κράτος) ὡς ὕλην, ἀλλ' ἔχουσα τοῦτο ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενον, ὅτι διακρίνει ἑαυτὴν ἀπὸ τὰς συγγενικὰς ἐννοίας τῶν λοιπῶν κανόνων τῶν ρυθμιστικῶν βουλήσεων, πρῶτον δηλονότι τοῦ κανόνος τῆς ἠθικῆς, δεύτερον τοῦ κανόνος τῆς ἐθιμοτυπίας, καὶ τρίτον τῆς ὑλικῇ ἁπλῶς βίᾳ ἐπιβαλλομένης ἐπιταγῆς.

5. Δίκαιον καὶ δικαίωμα. Κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν τῶν σκέψεων κινεῖται καὶ ἡ σχέσις μεταξὺ δικαίου ἀφ' ἑνὸς καὶ δικαιώματος ἀφ' ἑτέρου, ἤ, κατὰ τὴν ξενικὴν φρασιολογίαν, τὴν στερουμένην ἰδίου ὅρου, μεταξὺ δικαίου ἐξ ἀντικειμένου καὶ δικαίου ἐξ ὑποκειμένου. Δικαίωμα ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐν τῇ νομικῇ ἔννοιαν (διάφορος ἡ ἔννοια παρ' Ἀριστοτέλει καὶ διάφορος ἡ κατὰ τὰ βυζαντινὰ κείμενα) λέγεται ἡ ἐξουσία προσώπου τινὸς πρὸς ἱκανοποίησιν συμφέροντος αὐτοῦ. Κατά τινας τὰ δικαιώματα προϋπῆρξαν ἱστορικῶς τοῦ δικαίου, κατ' ἄλλους τὸ δίκαιον ἐδημιούργησε τὰ δικαιώματα, καὶ κατ' ἄλλους ἀμφότερα συνυπῆρξαν καὶ δὲν δύναται τὸ ἓν νὰ νοηθῇ ἄνευ τοῦ ἑτέρου. Ἡ τελευταία αὕτη ἀντίληψις προσεγγίζει τὸ ἀκριβές. Κάθε δικαίωμα μετέχει τῆς σκιαγραφηθείσης καθαρᾶς ἐννοίας τοῦ δικαίου κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ δικαιούχου παριστᾷ αὐταρχικὴν ἔναντι τοῦ ὑποχρέου βούλησιν, συνεπῶς τὸ δικαίωμα, ὡς μετέχον τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου κατὰ τὸ στοιχεῖον τοῦτο, ἀποτελεῖ ἁπλῆν ἀκτινοβολίαν τῆς καθαρᾶς

Digitized by Google

έννοίας τοῦ δικαίου, ὡς κεντρικῆς λαμβανομένης. Ἄρα καὶ ἐνταῦθα τὸ «δίκαιον» προηγεῖται λογικῶς τοῦ δικαιώματος, διότι τοῦτο μὲν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ νόημα ἄνευ ἐκείνου, τὸ δίκαιον ὅμως ναὶ μὲν ἅπαξ ἀποχωρισθὲν ἀπὸ τῶν λοιπῶν κανόνων κοινωνικῆς συμβιώσεως δὲν δύναται νὰ στερηθῇ τῆς ἀναγκαίας καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ συμβιώσει ἐγκρυπτομένης ἰδιότητος τῆς αὐταρχικότητος, ἥτις κατανεμομένη εἰς τοὺς συμβιοῦντας ἀπαρτίζει τὰ δικαιώματα αὐτῶν, ἐν τούτοις ἔχει καὶ ἀξίαν αὐθύπαρκτον, ἀσχέτως τῆς ἀντιθέσεως αὐτοῦ πρὸς τὰ δικαιώματα, τὴν ἀξίαν, ὅτι χρησιμεύει ὡς νοητικὸς τύπος διακρίσεως ἑαυτοῦ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς κανόνας κοινωνικῆς συμβιώσεως.

6. Διεθνὲς δίκαιον. Τοῦ Διεθνοῦς δημοσίου δικαίου ἡ ἔννοια, ἤτοι τοῦ δικαίου τοῦ ρυθμίζοντος τὰς σχέσεις τῶν κρατῶν πρὸς ἄλληλα, ἀνέκαθεν συνήντησεν ἰδιαιτέρας δυσκολίας ἐν τῇ γενικῇ θεωρίᾳ, πρῶτον μὲν διότι ἐπειρῶντο τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου ἐν γένει νὰ πορισθῶσιν ἐκ τῆς ἐννοίας Διεθνὲς δίκαιον, ἐνῷ εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἀνεύρεσις τῆς δευτέρας προϋποθέτει ἕτοιμον τὴν πρώτην, δεύτερον δὲ διότι ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ προβάλλει ἐντονώτερον τὸ ζήτημα τῆς πραγματοποιήσεως τῶν κανόνων αὐτοῦ, ἐξαρτωμένης οὐχὶ ἐξ ὑπερτέρας τινὸς αἰσθητῆς δυνάμεως, ἀλλὰ συχνότατα ἐκ τῆς μείζονος ἰσχύος τοῦ ἑτέρου τῶν διαφερομένων κρατῶν.

Ἔναντι τῶν ἀμφιβολιῶν τούτων ἡ σκιαγραφηθεῖσα κριτικὴ ἀνάλυσις τοῦ δικαίου ἐν γένει φωτίζει καὶ τὸ Διεθνὲς δίκαιον, ὅπερ, ὡς εἰκός, φέρει πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐννοίας ἐκείνου. Ἀφ' ὅτου τὰ κράτη ζῶσιν οὐχὶ τέλεον ἀπομεμονωμένα, ἀλλ' ἐν ἐπικοινωνίᾳ καὶ συνεργασίᾳ, ἀδιαφόρως ἂν εἰς ἐλάσσονα ἢ μείζονα βαθμόν, ὑφίσταται ἡ διεθνὴς μεταξύ των συμβίωσις, ἀντιστοιχοῦσα πλήρως πρὸς τὴν κοινωνικὴν τῶν ἀτόμων ἐν κράτει συμβίωσιν. Καὶ ὅπως ὑπὲρ τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα λειτουργεῖ ὑπερτέρα θέλησις, οὕτω καὶ ὑπὲρ τὰ καθ' ἕκαστον κράτη δέον νὰ νοηθῇ ὑπερτέρα τις θέλησις, ἡ θέτουσα τοὺς διεθνεῖς κανόνας δικαίου. Καὶ ὅπως ἐκείνη, οὕτω καὶ αὕτη, προβάλλει τὴν ἀξίωσιν νὰ ρυθμίζῃ τὰς σχέσεις αὐταρχικῶς καὶ οὐχὶ ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἐγκρίνονται οἱ κανόνες ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν. Ὁ κανών, ὅστις θὰ ἐρρύθμιζε τὰς σχέσεις τῶν κρατῶν οὐχὶ αὐταρχικῶς ἐν τῷ συνόλῳ, ἀλλὰ προαιρετικῶς καὶ ὅστις οὕτω θὰ ἄφινε πλήρη ἀτομικήν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὰ καθ' ἕκαστον κράτη ἐλευθερίαν, τὴν λεγομένην ἀπόλυτον κυριαρχίαν, μὴ περιορίζων αὐτὰ τὸ παράπαν, δὲν θὰ ἦτο τίποτε ἄλλο εἰμὴ ὁ κανὼν τῆς ἐθιμοτυπίας, ὅστις κατὰ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ στοιχεῖον διακρίνεται ἀπὸ τὸν κανόνα δικαίου καί, παρὰ τὴν ἀντίθετον ἀντίληψιν τοῦ ἀναρχισμοῦ, ἐλέγχεται, ὡς εἴδομεν, πάντῃ ἄχρηστος τυπικῶς πρὸς ἐπιδίωξιν ἀντικειμενικῆς ὀρθότητος ἐν τῇ ρυθμίσει τῆς κανονιζομένης συμβιώσεως. Κατὰ ταῦτα χωλαίνει ἡ μέχρι πρό τινος κρατοῦσα γενικῶς ἀντίληψις, ὅτι τοῦ Διεθνοῦς δικαίου οἱ κανόνες ἔχουσιν ὑποχρεωτικὴν δύναμιν, διότι τάχα ἀναγνωρίζονται ὡς τοιοῦτοι, ὡς ὑποχρεωτικοί, ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν.

Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ αἱ κυρώσεις ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ ἐπαφίενται εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς διαφερομένας πολιτείας, ἐξ ὧν, ὡς εἰκός, κατισχύει ἡ ἰσχυροτέρα, πολλαχῶς ἐθεωρήθησαν οἱ διεθνεῖς κανόνες ὡς ἐρειδόμενοι εἰς τὴν δύναμιν καὶ μόνον εἰς ταύτην. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἀκουσθεῖσα καὶ κατὰ τὸν μέγαν τελευταῖον πόλεμον καὶ ἀνέκαθεν προβαλλομένη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀπὸ ὑπερφιάλους καὶ ἀλαζονικὰς πολιτείας, ἄγει εἰς τὴν ἄρνησιν τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ὑποδειγματικὸς ἐν τούτῳ εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν τραγικὸν διάλογον πρὸς τοὺς Μηλίους (Θουκ. Ε' 89), ὅτι ὁ ἀνθρώπινος λογισμὸς τότε τὸ δίκαιον ἐξετάζει, ὅταν ἴσην ἰσχὺν ἔχωσιν οἱ κρινόμενοι, ὅταν ὅμως προέχωσί τινες ἐν ἰσχύϊ, προστάττουσι πᾶν τὸ δυνατὸν καὶ οἱ ἀσθενέστεροι δὲν ἀντιλέγουσι («δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνεται, δυνατὰ δὲ οἱ προὔχοντες πράσσουσι καὶ οἱ ἀσθενεῖς ξυγχωροῦσιν»).

Ἀλλ', ὡς ἐξηγήθη ἀνωτέρω, μόνη ἡ ὠμὴ δύναμις δὲν δύναται νὰ προσπορίσῃ εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ πραγματοποιουμένην θέλησιν τὴν ἰδιότητα τοῦ δικαίου—ὅπερ ἐν τῇ κριτικῇ ἀναλύσει κατάδηλον γίνεται κατὰ τὴν πρωτότυπον γένεσιν δικαίου. Ὁμοίως καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν κράτος τι ἰσχυρὸν διασπάσῃ ὑφισταμένους διεθνεῖς κανόνας μονομερῶς καὶ αὐθαιρέτως, αἱ δὲ εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ὑπ' αὐτοῦ τιθέμεναι ἐπιταγαὶ πραγματοποιῶνται μὲν ὡς συνοδευόμεναι ὑπὸ τῆς ὑλικῆς δυνάμεως καὶ ὠμῆς βίας, ἀλλὰ δὲν διαπνέωνται ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀκολουθούντων τὰς ἐπιταγὰς κρατῶν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ κανόνος δεσμεύοντος καὶ αὐτὸν τὸν θέσαντα, ἀλλ' ὅτι τοὐναντίον πρόκειται περὶ κανόνων οὓς οὗτος χειρίζεται κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ ὁπόταν θέλῃ ἀναλόγως ὑποκειμενικῶν βλέψεων, τότε ἀναιρεῖται ἡ ἔννοια τοῦ κανόνος δικαίου. Ἀλλὰ ὑπὸ τοιοῦτον κανόνα ἐξωνομικόν, ἀποτελοῦντα ἄρνησιν τοῦ δικαίου, ὡς σύνολον λαμβανόμενον, δὲν ἐβίωσαν καὶ δὲν συνειργάσθησάν ποτε τὰ κράτη, ὅπως τοιοῦτος κανὼν ἀνομίας δὲν ἐκυβέρνησέ ποτε ὁλοκληρωτικῶς κοινωνικὴν ἐν κράτει συμβίωσιν ἀτόμων. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῶν μέσων, ἅτινα τὸ Διεθνὲς δίκαιον θέτει εἰς κίνησιν πρὸς ἐπικράτησιν τῶν κανόνων αὐτῶν, εἶναι εἰσέτι ἀτελής, ὁμοιάζουσα ἐν τούτῳ πρὸς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας ἀτόμων, ἔνθα ἡ ἐπιβολὴ ἐπαφίετο εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ διαφερόμενα ἄτομα δι' αὐτοδικίας μὲ τὴν θεμιτὴν ἐκδίκησιν τοῦ αἵματος ἢ τοὺς θεμιτοὺς ἰδιωτικοὺς κατὰ τὸν μεσαίωνα πολέμους. Ἀλλ' ὡς διὰ τὰς κοινωνικὰς ταύτας τῶν ἀτόμων συμβιώσεις δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου, οὕτω καὶ σήμερον διὰ τὴν διεθνῆ τῶν κρατῶν συμβίωσιν. Ὡς δὲ διὰ τοῦ χρόνου ὠργανώθη ἐκεῖ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ ἐπιβάλλουσα δύναμις, ἀδιαφόρως ἂν οὐχὶ πάντοτε κατορθώνῃ νὰ εἶναι σεβαστή, οὕτω καὶ ἐν τῇ διεθνεῖ συμβιώσει τείνει ὁ πόλεμος, ἡ αὐτοδικία, νὰ προσλάβῃ ἐκτελεστικὸν χαρακτῆρα, χειριζόμενον ἀπὸ τὴν ὑπερκρατικὴν θέλησιν, ὠργανουμένην καὶ ταύτην σὺν τῷ χρόνῳ. Ἀπαρχὴν ἀποτελεῖ διὰ μέγα μέρος τοῦ νεωτέρου κόσμου ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Ἀλλ' ἐκ τῆς βραδείας αὐτῆς ἐμφανίσεως δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν διὰ τὸ παρελθὸν τὴν ὕπαρξιν κανόνων Διεθνοῦς δικαίου, διότι ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν οὐδὲν ἄλλο ἐπιτελεῖ εἰμὴ προσπάθειαν ἐκδηλώσεως τῆς ὑπερκρατικῆς βουλήσεως κατὰ σαφέστερον τρόπον, δι' εἰδικοῦ μηχανισμοῦ, ἐπὶ τούτῳ καθιδρυμένου, ἀλλὰ μὲ τοῦτο οὐδὲν προσέθεσεν εἰς τὴν καὶ πρὶν ὕπαρξιν καὶ ἐκδήλωσιν τῆς ὑπερκρατικῆς βουλήσεως, τῆς αὐταρχικῶς καὶ ἀκαταλύτως δεσποζούσης ἐπὶ τῆς βουλήσεως τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν, ὅπως οὐδόλως προήχθη κατ' ἔννοιαν τὸ ἐσωκρατικὸν δίκαιον, ὅταν τὸ πρῶτον ἡ πηγὴ αὐτοῦ ἀπὸ καθαρῶς ἐθιμικῆς ἐδιχοτομήθη, καθιδρυθέντων καὶ εἰδικῶν ὀργάνων πρὸς νομοθετικὴν ἐκδήλωσιν.

Γ. Ἡ λέξις *δίκαιον* ἔχει εἰς ὅλας τὰς γλώσσας διφορουμένην σημασίαν. Ἐκφράζει δηλαδὴ ὄχι ἁπλῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναγκαστικοῦ κοινωνικοῦ κανόνος, ὡς ἀνελύθη ὑπὸ Β, ἀχρωμάτιστον, ἀλλὰ συνάμα ἀποδίδει εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ὀρθότητος, τῆς δικαιοσύνης, τοῦ ὑγιοῦς νόμου. Πρὸς τὸ οὕτω χαρακτηριζόμενον, ἀπὸ τὴν ἰδέαν αὐτήν, δίκαιον φέρονται οἱ πόθοι τῶν ἀνθρώπων ἀνέκαθεν. Οὐδεὶς ὁπωσδήποτε καταγινόμενος μὲ νομικὰ ζητήματα, εἴτε νομοθέτης, εἴτε ἐφαρμοστής, ἰσχυρίσθη ποτὲ ὅτι προτιμᾷ ἐσφαλμένον δίκαιον, νόμον νοσηρόν, ἄδικον δικαιον.

Τὸ δίκαιον, ὡς τὸ μόνον δυνατὸν ὄργανον πρὸς ἀντικειμενικὴν ρύθμισιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς κατὰ τὴν ἐν Β ἐξήγησιν, φέρει μὲν ἐν ἑαυτῷ τὴν τάσιν ὅπως ὀρθῶς ρυθμίζῃ ἑκάστοτε αὐτήν, εἶναι μὲν κατὰ τεκμήριον ὀρθὸν ἑκάστοτε, ἀλλ' ἡ τάσις αὕτη, ἡ προσπάθεια, τὸ τεκμήριον, διαψεύδονται συχνὰ ἐν τῇ πράξει. Τὸ θετικὸν δηλαδὴ δίκαιον (καὶ ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ δὲν ὑπάρχει) δυνατὸν νὰ εἶναι ὀρθόν, ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἐσφαλμένον, δυνατὸν ὁ νόμος νὰ εἶναι καὶ ἄδικος, ὅτε καὶ τοῦ νομοθέτου καὶ τοῦ ἐφαρμοστοῦ ὁ πόθος εἶναι ν' ἀλλάξῃ αὐτό, ἑκάτερος κατὰ τὴν διαδικασίαν, ἣν διαθέτει, καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀδίκου συγκεκριμένου κανόνος νὰ θέσῃ δίκαιον, ὀρθὸν κανόνα.

Ἡ διφορουμένη σημασία τῆς λέξεως ἀποσαφηνίζεται εἰς τὴν ὁρολογίαν τῶν ρωμαϊκοβυζαντινῶν πηγῶν, ὅπου ὁσάκις ὁ ἀναγκαστικὸς κανὼν ἀποκαλύπτεται ἐσφαλμένος, ἄδικος, τότε τὸ jus, τὸ *νόμιμον*, φέρεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ aequum ἢ τὴν aequitas (τὴν ἀριστοτέλειον ἐπιείκειαν) πρὸς τὸ *δίκαιον*, ἢ πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Οὕτω λ. χ. διάταξις ἔτους 316: «ὅταν ἕτερόν τι τὸ *νόμιμον* (jus) βούλεται, ἕτερον τὸ *δίκαιον* (aequitas), μόνον βασιλεὺς δύναται τὴν περὶ τούτου τέμνειν ζήτησιν»· ὁμοίως ὁσάκις πρὸς λύσιν ἀντίθετον ἐκείνης ἣν ἐπιβάλλει τὸ jus, τὸ *νόμιμον* ἢ ἡ «ἀκρίβεια», λέγεται ἐν ταῖς πηγαῖς ὅτι occurit aequitas—«συντρέχει τὸ δίκαιον» ἢ ὅτι τις πράττει τοῦτο naturali aequitate motus—«τῷ φυσικῷ δικαίῳ κινούμενος» ἢ ex bono et aequo—«ἀπὸ δικαιοσύνης» ἢ propter aequitatem—«διὰ τὸ δίκαιον». Ἐπειδὴ ὅμως ἡ διφορουμένη σημασία τοῦ ὅρου δίκαιον εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ὅταν μὲν λέγωμεν «δίκαιον», ἐκφράζομεν διὰ τούτου τὴν «ἔννοιαν» αὐτοῦ, ἀφίνοντες ἔξω αὐτῆς τὸ ζήτημα τῆς ἰδέας, ἤτοι τῆς ὀρθότητος αὐτοῦ, ἀκριβῶς διότι τὰ θετικὰ δίκαια ἄλλοτε εἶναι ὀρθὰ καὶ ἄλλοτε ἐσφαλμένα καὶ συνεπῶς, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως, δὲν ἔχομεν ὁμοιομορφίαν. Ὅταν δέ, μετροῦντες τὸ δίκαιον πρός τι ἀνώτατον μέτρον, τὸ μέτρον τῆς δικαιοσύνης ἢ τῆς ὀρθότητος ἢ τῆς ἰδέας τοῦ δικαίου, εὑρίσκωμεν αὐτὸ σύμφωνον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, τότε ὁμιλοῦμεν περὶ ὀρθοῦ δικαίου. Τὴν διφορουμένην ταύτην σημασίαν τοῦ δικαίου ἐκφράζει ἡ φιλοσοφία, διακρίνουσα μεταξὺ ἐννοίας καὶ ἰδέας τοῦ δικαίου (ὡς διακρίνει ἐπίσης μεταξὺ ἐννοίας καὶ ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ). Ἡ μὲν *ἔννοια* ἀντλεῖται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὰ ἐμπειρικὰ ἑκάστοτε δεδομένα, ἐξ ὧν σχηματίζεται, ἡ δὲ *ἰδέα* εἶναί τι ὄχι μόνον καθαρὸν ἀπὸ συγκεκριμένους σκοποὺς τα της ἢ ἐκείνης τῆς ἐννόμου τάξεως, τούτων ἢ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, καθαρὸν ἢ ἐλεύθερον ἀπὸ κάθε τι ὑποκειμενικὸν καὶ πεπερασμένον, ἀλλὰ καὶ φέρεται, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς τὸ συγκεκριμένον ἑκάστοτε ὑλικὸν αἰωνίως ἡ αὐτή, ἀντλουμένη ἔξω συγκεκριμένων συμβιώσεων καὶ συγκεκριμένων σκοπῶν, χρησιμεύουσα ὡς πάγιον καὶ ἀναλλοίωτον μέτρον πάσης οἱασδήποτε ἐμπειρικῆς ἐννόμου τάξεως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ὀρθότητος ἢ δικαιοσύνης. Ἀλλ' ἀμφότεραι, ἔννοια καὶ ἰδέα, συμπληροῦσιν ἀλλήλας: Ἡ ἔρευνα περὶ τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου, ἀφ' ἑνὸς μὲν προϋποθέτει ἀσφαλῆ τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου. Προτοῦ ἀναζητήσωμεν μέτρον τι γενικῆς καὶ ἀντικειμενικῆς ὀρθότητος αὐτοῦ, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ποῖα εἶναι τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν τοῦτο ἑκάστοτε ἀποτελεῖται, διὰ νὰ μὴ μετρῶμεν καὶ ἐκτιμῶμεν μὲ τὸ μέτρον τῆς ὀρθότητος ὁτὲ μὲν κανόνα ἠθικῆς, ὁτὲ δὲ κανόνα ἐθιμοτυπίας, ὁτὲ δὲ κανόνα τοῦ jus, καὶ τοῦτο διότι ἀποβλέπομεν εἰς τὸ νὰ μετρῶμεν πάντοτε τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, ἤτοι ἀκριβῶς τὸ jus, τὸ νόμιμον. Ἐξ ἑτέρου δὲ ἡ ἔννοια τοῦ δικαίου, ἂν σταματήσῃ εἰς αὐτὴν ἡ ἔρευνα, στερεῖται νοήματος, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ἐνώπιον αὐτῆς μίαν ἰδέαν ὡς ὁδηγὸν γραμμήν, ἵνα ρυθμίζῃ ἑαυτὴν πάντοτε ὁμοιομόρφως οἱουσδήποτε συγκεκριμένους σκοποὺς καὶ ἂν ἐπιζητῇ, καὶ ἡ ὁδηγὸς αὕτη γραμμὴ δίδεται ἡμῖν ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου, ὡς τὴν ἀποκαλεῖ ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἤδη ἡ φιλοσοφία, τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἰδέαν γενικώτερον τῆς ὀρθότητος. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἀναλόγως καὶ μὲ τὴν ἠθικήν. Καὶ ταύτης ἡ ἔννοια πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ὑγιοῦς ἠθικῆς, τῆς ὀρθότητος, εἰς τρόπον ὥστε καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς οἱ συγκεκριμένοι ἑκάστοτε κανόνες δύνανται νὰ λαμβάνουν κατεύθυνσιν ἑκάστοτε κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς ὀρθότητος.

Εἶναι αὐτονόητον, ὡς ἐδηλώθη ἤδη, ὅτι ἡ ἰδέα δὲν ἔχει τίποτε συγκεκριμένον ὡς περιεχόμενον, ἐὰν δὲ ἤθελεν ὀνομασθῇ σκοπὸς ἀνώτατος τοῦ δικαίου, εἶναι ἀναγκαίως ἄσχετος πρὸς τοὺς καθ' ἕκαστον σκοπούς, οὓς ἐπιδιώκει αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ συγκεκριμένη ρύθμισις. Ὁ σκοπὸς Α, ὃν ἐπιδιώκει νόμος τις, πιθανὸν νὰ εἶναι δικαιολογημένος διὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν, νὰ εἶναι δηλαδὴ ὑποκειμενικῶς βάσιμος, καὶ ὅμως νὰ μὴ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου, τῆς ἀπολύτου δικαιοσύνης, ἥτις ἀποτελεῖ ἀνώτατον ἢ ὑπέρτατον σκοπόν, ἄνευ συγκεκριμένου ὑλικοῦ, ἄρα ἀπολύτως ἀντικειμενικόν τι, διότι τότε καὶ μόνον δυνάμεθα νὰ μετρῶμεν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς ἑκάστοτε συγκεκριμένους σκοπούς.

Ὅταν τώρα μεταξὺ τῶν συγκεκριμένων σκοπῶν καὶ τῆς ἰδέας, ἤτοι τοῦ ἀνωτάτου σκοποῦ, ἐπέρχεται σύγκρουσις, ὁ ἔχων νὰ λύσῃ τὴν σύγκρουσιν ταύτην δύναται νὰ ἐκλέξῃ, πρᾶγμα ὅπερ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ, ἐὰν δὲν ἐξευρίσκετο τὸ γενικὸν καὶ ἀπόλυτον μέτρον. Λέγομεν δύναται νὰ ἐκλέξῃ πρὸς ἄρσιν τῆς συγκρούσεως, καὶ ἐδῶ σταματᾷ ἡ ἐπιστήμη. Φυσικὸν φαίνεται ὅτι καὶ πρέπει νὰ ἐκλέξῃ κατὰ τὴν ἰδέαν καὶ οὐχὶ ἐναντίον τῆς ἰδέας τοῦ δικαίου, ἀλλὰ τὸ «πρέπει» τοῦτο δὲν ἔχει περαιτέρω ἐπιστημονικὸν ἔρεισμα. Διότι εἰς τὸ ἐρώτημα: διατὶ «πρέπει», διατὶ ὀφείλω νὰ ἐκλέξω αὐτὴν τὴν ὁδόν, δὲν ὑπάρχει ἀπάντησις. Τὸ «διατὶ» δύνανται νὰ τὸ ἐπιβάλλουν ἄλλαι δυνάμεις (ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ καθῆκον, ἡ πίστις εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ὀρθότητος, ἡ θρησκεία κτλ.), ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἐπιστημονικῶς.

Ἡ δυσχέρεια, ἣν γεννᾷ τὸ φιλοσοφικὸν ρεύβλημα τοῦ δικαίου, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐπρόνωμένου ἀντικειμένου χωρίζον ἀνέκαθεν τὰς περὶ τούτου ἀντιλήψεις, ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὰ διάφορα συστήματα, ἐξ ὧν διὰ βραχέων θὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα:

1. *Αἱ θεωρίαι τοῦ φυσικοῦ δικαίου* ὡς βάσιν ἔχουσι τὴν ἀντίθεσιν τοῦ θετικοῦ δικαίου πρός τι δίκαιον, ὅπερ δύναται νὰ διατυπώσῃ ὁ ἄνθρωπος εἴτε εἰς πλῆρες σύστημα συγκεκριμένων διατάξεων, εἴτε εἰς γενικάς τινας ἀρχάς, μὲ συγκεκριμένον ὡσαύτως περιεχόμενον, ἀκολουθῶν τὴν «φύσιν» τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν «φύσιν» τοῦ δικαίου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνθρωπίνου ἢ καὶ τοῦ θείου λόγου. Αἱ οὕτω διατυπούμεναι διατάξεις ἢ ἀρχαὶ ἐπικρατοῦσι παντὸς οἱουδήποτε θετικοῦ δικαίου. Ἐὰν μὲν τοῦτο εἶναι ἀντίθετον, ἐπικρατεῖ ἐκεῖνο, ἐὰν δὲ τοῦτο περιέχῃ κενά, εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἔρχεται τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὅπερ, κοινὸν ὄν, διασπᾷ πᾶν θετικὸν δίκαιον, ὃν ἐπικουρικὸν ἐν σχέσει πρὸς ἐκεῖνο. Οὕτως ἐσχηματίσθησαν ὡς φυσικοῦ δικαίου ἀρχαὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀδιαλύτου τοῦ γάμου παρὰ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ἀρχὴ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας κτλ., ὡραῖον δὲ παράδειγμα ἐκ τῆς βυζαντινῆς νομικῆς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑποστηριχθεῖσα γνώμη, ὅτι μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀλληλοσυγκρουομένων θετικῶν διατάξεων περὶ τόκου ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ ἀπαγορεύουσα τοῦτον, ὡς ἡ ἀρχαιοτέρα πασῶν. Αὕτη

Digitized by Google

εἶναι ἡ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἔχει ἰσχύν, οὐχὶ ὡς ἀρχαιοτέρα, κατὰ τὴν συνήθη νομικὴν σημασίαν, ἀλλ' ὡς διατυποῦσα τὸ θεῖον «φυσικὸν» δίκαιον πρὸ τοῦ ὁποίου ἀργοῦσιν αἱ διατάξεις παντὸς θετικοῦ δικαίου (βλέπε τόμος Ζ' σ. 918β).

2. *Ἡ ἱστορικὴ σχολή*, μὲ ἀρχηγὸν τὸν *Σαβινύ*, ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸν εἰς τὰ πνεύματα πιστεύοντα ρωμαντισμόν, διδάσκει τὴν ἔναντι τοῦ φυσικοῦ δικαίου, τότε μὲν νέαν ἔναντι τοῦ φυσικοῦ δικαίου, σήμερον δὲ ὡς κοινοτοπίαν ἐμφανιζομένην ἀρχήν, ὅτι τὸ δίκαιον κατανοεῖται οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου ἀποκλειστικῶς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἡ γένεσις ὅμως αὕτη συντελεῖται διὰ καὶ ἐκ τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος ἢ τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ ὡς συνόλου λαμβανομένου. Οἱ καθ' ἕκαστον λαοὶ διαπνέονται ἀπὸ ἰδίαν ψυχήν, ἥτις δημιουργεῖ κοινὰς πεποιθήσεις, εἰς τὰ καθ' ἕκαστον μέλη, περὶ δικαίου, ἠθικῆς, τέχνης, θρησκείας κ.τ.λ. Ἡ κοινὴ αὕτη πεποίθησις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ὅταν κατευθύνεται εἰς νομικὰ ζητήματα, εἶναι δίκαιον, ὅπερ οὕτως ὡς προϊὸν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς ἐκδηλοῦται καθαρώτερον εἰς τὴν πραγματικὴν ἄσκησιν παρὰ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἐρευνῶντος νομοθέτου, ἥτις δύναται νὰ φθάσῃ εἰς νόθευσιν τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος, ἐντεῦθεν ἡ προτίμησις τῆς ἱστορικῆς σχολῆς πρὸς τὸ ἔθιμον καὶ ἡ δυσπιστία πρὸς τὰς κωδικοποιήσεις. Ἐννοεῖται ὅτι ὡς ἐν τῷ φυσικῷ δικαίῳ δὲν παρουσιάζεται ζήτημα ὀρθοῦ δικαίου, διότι ἀκριβῶς τὸ μόνον ἀληθινὸν δίκαιον, τὸ φυσικόν, δὲν ἐπιδέχεται ἐκτίμησίν τινα, οὕτω ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν ἱστορικὴν σχολήν, δίκαιον εἶναι ἡ εἰς νομικὰ ζητήματα ἐκφραζομένη ἑκάστοτε λαϊκὴ ψυχή, ἥτις, ὡς ἀνώτατος τύπος, δὲν ἐπιδέχεται οὔτε ἐκτίμησιν τινα ἀνωτέραν, οὔτε συνεπῶς διόρθωσιν. Τὸ δόγμα τῆς ἱστορικῆς σχολῆς καταντῶν ἐν λογικῇ συνεπείᾳ εἰς στείρωσιν καὶ μοιρολατρείαν, ἐπηρέασεν ἐν Ἑλλάδι οὐ μόνον τὴν νομοθετικὴν τεχνικήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν γενικωτέραν πολιτικήν.

3. *Ἡ ὑλιστικὴ ἀντίληψις τῆς ἱστορίας*, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν φιλοσοφικὴν βάσιν τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἀνώτατος τύπος πρὸς κατανόησιν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καὶ ἐξήγησιν τῶν μεταβολῶν αὐτῆς εἶναι ἡ παραγωγὴ καὶ ἀνταλλαγὴ τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Τὸ σύνολον τῶν εἰς τὴν παραγωγὴν ἀναφερομένων σχέσεων ἀποτελεῖ τὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν τῆς κοινωνίας τὴν πραγματικὴν βάσιν, ἐφ' οὗ ἐγείρεται νομικὸν καὶ πολιτικὸν οἰκοδόμημα. Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς προσδιορίζει τὴν κοινωνικήν, πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ζύμωσιν. Αἱ τελευταῖαι αἰτίαι ὅλων τῶν κοινωνικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνατροπῶν δέον νὰ ζητῶνται οὐχὶ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν αὔξουσαν ἐκ μέρους αὐτῶν κατανόησιν τῆς αἰωνίου ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης, ἀλλ' εἰς μεταβολὰς τοῦ τρόπου τῆς παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς. Πηγὴν ἔχουσιν αὗται τὴν οἰκονομίαν τῶν καθ' ἕκαστον ἐποχῶν, αἵτινες διακρίνονται οὐχὶ κατὰ τὸ τί ἑκάστοτε παράγεται, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο, μὲ ποῖα μέσα ἐργασίας παράγεται. Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἐμφανίζονται στιγμαί, καθ' ἃς αἱ ὑλικαὶ παραγωγικαὶ δυνάμεις τῆς κοινωνίας περιέρχονται εἰς ἀντίφασιν μὲ τὰς ὑφισταμένας παραγωγικὰς σχέσεις, ἤ, ὅπως λέγουν οἱ νομικοί, μὲ τὰς σχέσεις τῆς ἰδιοκτησίας, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκινοῦντο ἕως τώρα αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις. Ἡ ἀντίφασις αὕτη λύεται ἑκάστοτε μὲ τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοινωνικῆς ὑποστάσεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου τρόπου τῆς παραγωγῆς, τῶν νέων ὑλικῶν πραγματικῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, πρὸς ἣν νέαν διαμόρφωσιν προσαρμόζεται ἀναγκαίως ἑκάστοτε ἡ κρατοῦσα ἔννομος τάξις, οὖσα ἁπλοῦν εἴδωλον τοῦ τρόπου τῆς παραγωγῆς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ τὰς ἰδέας ἐν γένει, αἵτινες, ὁμοίως, δὲν εἶναι εἰμὴ ἀντανακλάσεις τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων ὡς τελευταίων καὶ ἀνωτάτων αἰτιῶν. Ὄχι ὅτι δὲν κινοῦν τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἰδέαι καὶ ὑψηλὸν φρόνημα, τοῦτο δὲν τὸ ἀρνεῖται ὁ Μάρξ, ἀλλ' αἱ ἰδέαι εἶναι εἴδωλα ἁπλᾶ, ἀκολουθοῦσαι κατ' ἀνάγκην τὸν ἀγῶνα, ὅστις συντελεῖται μεταξὺ παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ σχέσεων παραγωγῆς καὶ ὅστις ἐξελίσσεται κατὰ τρόπον μηχανικόν, ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως ἀκόμη καὶ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες δημιουργοῦσι φαινομενικῶς αὐτόν.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνεπτύχθη ἡ θεωρία αὕτη, ἡ ἐξέλιξις ἡ οἰκονομικὴ παρουσίαζε, κατὰ τὸν Μάρξ, ταύτην τὴν ἀντίφασιν, ὅτι ἐνῷ τὰ μέσα τῆς ἐργασίας καὶ παραγωγῆς εἶχον παύσει ν' ἀνήκουν εἰς τοὺς ἐργαζομένους, ὅμως τὰ παραγόμενα ἀγαθὰ ἐξηκολούθουν νὰ ἀνήκουν εἰς ἄτομα, ὅπως καὶ πρίν, ὅτε ὅμως ὁ ἐργάτης εἶχεν ἀτομικὴν κυριότητα ἐπὶ τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ ἐργασίας. Ἐπαλήθευσις τῆς ὑλιστικῆς ἐξηγήσεως τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ κατ' ἀνάγκην μέλλουσα νὰ ἐπέλθῃ λύσις τῆς ἀντιφάσεως διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σοσιαλισμοῦ, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ προσαρμοσθοῦν αἱ νομικαὶ σχέσεις, ἰδίᾳ ἡ βασικὴ τῆς ἰδιοκτησίας, πρὸς τὰς νέας παραγωγικὰς δυνάμεις, περιερχομένων τῶν παραγομένων ἀγαθῶν εἰς τὴν ὁλότητα, ὅ ἐστι καταργουμένης τῆς ἰδιοκτησίας. Τοῦτο μέλλει νὰ συμβῇ οὐχὶ διότι εἶναι ὀρθὸν ἢ δίκαιον (αἱ ἔννοιαι αὗται εἶναι ἀντανακλάσεις τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων), ἀλλὰ θὰ συμβῇ κατὰ φυσικόν, τρόπον τινά, νόμον: δοθείσης τῆς αἰτίας ἕπεται κατ' ἀνάγκην τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐὰν ὁ Μὰρξ διετύπωνε κατὰ τὸν μεσαίωνα τὴν κοσμοθεωρίαν του, ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς εἰς τὴν σύγχρονον τότε ἐξέλιξιν θὰ ἐνεφάνιζεν ὡς λύσιν ἀντιφάσεως τὴν δημιουργίαν ἀκριβῶς τῆς ἀστικῆς τάξεως μὲ τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν ἐπὶ τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ τὸν συναφῆ ἐλεύθερον συναγωνισμόν. Ὁ ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμὸς λοιπὸν δὲν εἶναι ἡ ἁπλῆ ἐφαρμογὴ ἐπὶ τὴν σύγχρονον κεφαλαιοκρατικὴν ἐποχὴν τῆς ὑλιστικῆς θεωρίας περὶ τῆς κατὰ τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος λειτουργούσης κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Ἀπόδειξιν ἡ θεωρία περὶ τῆς βασιμότητος αὐτῆς φέρει ἀκριβῶς τὴν κατανόησιν καὶ ἐξήγησιν τῆς ἱστορίας. Ἕως τώρα ἐλογίζοντο αἱ ἰδέαι ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὕλην ὅτι εἶναι τὸ προσδιορίζον ἐν τῇ ἐξελίξει στοιχεῖον. Κατὰ τὸν Μάρξ, ἀντιστρεφομένων τῶν ὅρων, ἐξηγεῖται καὶ κατανοεῖται διὰ μιᾶς ἡ ἱστορία καί, ἄν που δὲν κατανοῆται τυχόν, τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ἐφηρμόσθη ἡ δέουσα ὑλιστικὴ μέθοδος ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν συγκεκριμένῃ περιόδῳ.

Ἡ θεωρία τοῦ *Μάρξ*, καθ' ἣν δίκαιον, τὸ εἰδικῶς ἐνδιαφέρον ἡμᾶς ἐνταῦθα, εἶναι τὸ ἑκάστοτε πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκδήλωσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἀνταποκρινόμενον, καὶ ἥτις ἤσκησε κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν ἔμμεσον μὲν μᾶλλον ἐπὶ τὴν σοσιαλιστικὴν κίνησιν τῶν μαζῶν, ἄμεσον δὲ ἐπὶ τὴν προαγωγὴν τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας, πρὸ παντὸς ἐρείδεται εἰς ἀτελεῖς καὶ συγκεχυμένας ἐρεύνας περὶ τῶν νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν σχέσεων. Αἱ τελευταῖαι αὗται δὲν ἔχουν εἰμὴ συγκεκριμένην ἑκάστοτε ὑπόστασιν, διότι οἰκονομικαὶ σχέσεις εἶναι πραγματοποίησις δοθείσης τινος ἐννόμου τάξεως. Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς πραγματοποιεῖται ἑκάστοτε ἐντὸς καὶ μέσον ἀκριβῶς τῶν ἑκάστοτε νομικῶν σχέσεων, ὧν ἄνευ εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐν νῷ σύλληψις, ὡρισμένου τρόπου παραγωγῆς, ἤτοι οἰκονομικῶν σχέσεων. Δεύτερον δὲ καὶ κυριώτερον ἡ μαρξιανὴ θεωρία ἀρνεῖται τὴν τελολογικὴν ἔρευναν, ἀναγνωρίζουσα μόνον τὴν αἰτιοκρατικὴν μέθοδον ἐρεύνης. Ὅπως ὁ φυσικὸς κόσμος, οὕτω καὶ ὁ κοινωνικός, δηλαδὴ ἡ ἱστορία καὶ ἐξέλιξις τῶν κοινωνιῶν, ἐξηγεῖται κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ φυσικοῦ, κατὰ σχέσιν δηλονότι ἀποκλειστικῶς αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ. Ἀλλὰ μὲ τὴν αἰτιοκρατικὴν μέθοδον δὲν ἐξαντλεῖται ἡ ἔρευνα τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως οὐδ' ὑποβάλλεται εἰς τὴν προσιδιάζουσαν μέθοδον αὐτῆς, ἥτις ἐξέλιξις, δοθέντος ὅτι οἱ ἄνθρωποι συζῶσιν ἐν κοινωνίᾳ ἐπιδιώκοντες συνεργασίαν ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ζωῆς, διατρέχεται ἀπὸ τὴν σχέσιν τοῦ σκοποῦ καὶ μέσου, καὶ οὐχὶ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ. Δυνατὸν μὲν καὶ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός, δηλαδὴ ἡ θέλησις, ἅπαξ ἐπραγματοποιήθη καὶ ἔφερεν εἰς φῶς νέαν αἰσθητὴν κατάστασιν, νὰ παρατηρηθῇ ὡς συνέπεια, ὅτε ἐν τῇ νοητῇ ἡμῶν ἐρεύνῃ τὸ μέσον, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη, θὰ ἐμφανισθῇ ὡς αἴτιον. Καὶ τοῦτο κάμνουν ἡ οἰκονομική, ἡ στατιστικὴ κτλ., ὅταν κατὰ σχέσιν αἰτιοκρατικὴν ἐρευνῶσαι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ἀνευρίσκουν ἐν τῇ κινήσει καὶ τῇ γενέσει τῶν κοινωνικῶν καταστάσεων κανονικότητας τινάς, οὐχὶ νόμους φυσικῆς ἀναγκαιότητος, ὡς ἀξιοῖ ὁ Μάρξ, ἀλλ' ἁπλῶς τάσεις τινὰς ἐν τῇ ἀλληλοεξαρτήσει τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ἀλλὰ μὲ τὴν τοιαύτην αἰτιοκρατικὴν ἔρευναν δὲν ὑποβάλλεται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῇ τελολογικὴν ἔρευναν ἡ θέλησις, διότι ὁ θέλων ζητεῖ τι νὰ πραγματοποιήσῃ, καὶ ὡς τοιαύτη δέον νὰ ἐξετάζεται ἡ θέλησις ἐν τῷ φυσικῷ, οὕτως εἰπεῖν, προορισμῷ αὐτῆς, γυμνὴ ἀπὸ πραγματοποιηθέντας σκοπούς, ἀνεξαρτήτως δηλαδὴ πραγματοποιήσεως αὐτῆς, ἥτις ὅμως πραγματοποίησις εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς αἰτιοκρατικῆς ἐρεύνης, εἰς ἣν καὶ μόνην περιορίζεται ὁ Μάρξ, ἐξαφανίζων καὶ ἀρνούμενος πᾶσαν τελολογικὴν ἔρευναν.

Καὶ ἂν ἀκόμη, ἐξετάζοντες τὰς μεταβολὰς εἰς τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ὀλίγων ἢ πολλῶν συγκεκριμένων λαῶν, δυνάμεθα πράγματι, ὡς θέλει ὁ Μάρξ, νὰ ἐξηγήσωμεν αὐτὰ κατὰ τὴν θεωρίαν του, ἤτοι λαμβάνοντες τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις ὡς ἀνώτατον τύπον, τὰς δὲ λοιπὰς ἐκδηλώσεις ὡς ἀναγκαῖα ἀποτελέσματα, πάλιν δὲν ἀποκλείεται οὐδαμῶς ἡ κατὰ τελολογικὴν μέθοδον ἐκτίμησις τῆς κοινωνικῆς ταύτης κινήσεως, διότι μένει ἀνοικτὸν τὸ ζήτημα ἂν ὀρθῶς ἐτέθησαν τοιοῦτοι ὅροι, ὥστε ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει νὰ ἔχουν παραγάγει ἀναγκαίως τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα ἢ δὲν ἐτέθησαν ὀρθῶς ἀλλ' ἐσφαλμένως, καὶ κατὰ πλάνην. Διότι καὶ ἡ πλάνη καὶ τὸ σφάλμα ὡς αἴτιον ἐνεργεῖ ἐπίσης ἀναγκαίως. Τὴν στιγμὴν ὅμως καθ' ἣν ἠθέλομεν ἀναγνωρίσει ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς ἐτέθησαν οἱ ὡς αἴτια ἐμφανιζόμενοι ἡμῖν ὅροι, πατοῦμεν πλέον εἰς τὴν τελολογικὴν ἔρευναν, εἰς τὴν κατὰ σχέσιν σκοποῦ καὶ μέσου ἐκτίμησιν, ἥτις οὕτως ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν εἰμπορεῖ νὰ λείψῃ ὡς λειτουργία τῆς νοήσεως ἡμῶν.

4. *Ὁ ὑποκειμενισμός*. Πᾶσαι αἱ ἄνω θεωρίαι ἀναζητοῦσιν ἀνώτατόν τινα τύπον ἀπολύτου ὀρθότητος πρὸς χαρακτηρισμὸν ἢ εὕρεσιν τοῦ ὀρθοῦ δικαίου. Καὶ ὡς τοιοῦτον ἡ μὲν τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀναγνωρίζει τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου ἢ ἐκ θείου λόγου πηγάζον, ἡ ἱστορικὴ σχολὴ τὸ προϊὸν τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος, ἡ δὲ ὑλιστικὴ θεωρία τὸ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς ἑκάστοτε πραγματικὰς δυνάμεις τῆς παραγωγῆς. Ἔναντι αὐτῶν τῶν θεωριῶν ποτὲ δὲν ἔλειψαν αἱ σχετικαὶ ὀνομαζόμεναι θεωρίαι, καθ' ἃς ἀντικειμενικῶς ὀρθὸν δίκαιον ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ ἢ ἀποδειχθῇ, ἀλλ' ὅτι ἡ ὀρθότης αὕτη εἶναι σχετική, ἀποτελουμένη ἐκ συμπλέγματος πολλῶν ἀξιῶν, οἷον ἐκ τοῦ λαϊκοῦ χαρακτῆρος, ἐκ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἐκ τῆς προόδου τῆς τεχνικῆς, ἐκ τῆς θρησκείας καὶ ἐκ τῶν ἠθικῶν ἀντιλήψεων τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν κοινωνίας. Εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἐκτίμησιν ὅλων τούτων τῶν σχετικῶν ἀξιῶν ρόλον ἄρχοντα παίζει, ὡς εἰκός, ἡ ὑποκειμενικὴ κρίσις, διὰ τοῦτο καὶ ἐχαρακτηρίσθησαν ἅπασαι ὡς «ὑποκειμενισμός», διότι ὅλαι αὗται αἱ θεωρίαι ἑνοῦνται ἐν τούτῳ ὅτι παραιτοῦνται τῆς ἀνευρέσεως ἀντικειμενικῶς ὀρθοῦ δικαίου, -καὶ τοῦτο διότι ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν ἢ τὴν δυνατότητα ἀποδείξεως ἀπολύτου τινὸς μέτρου ὀρθότητος, καθ' ὅ, ὡς δι' ἀνωτάτου τύπου, νὰ μετρῶνται τὰ καθ' ἕκαστον θετικὰ δίκαια.

Ἡ ἁπλουστέρα ἐκδήλωσις τῶν θεωριῶν τούτων εἶναι ἡ παρὰ σοφιστῶν τὸ πρῶτον διατυπωθεῖσα ἀντίληψις ὅτι «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος», καὶ ἡ παρὰ τῆς ἀναρχικῆς θεωρίας διδασκομένη ἀρχή, ἢ τὸ ζήτημα ἐξαρτῶσα ἐκ τοῦ Ἐγώ: «ὅ,τι ἐπιδιώκω, τοῦτο εἶναι δίκαιον, καὶ ὅ,τι θέλω ν' ἔχω, τοῦτο εἶναι καλὸν» λέγει ὁ Στίρνερ, διεκδικῶν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν διὰ τὸ ἄτομον καὶ διὰ τοῦτο, ὡς εἴδομεν ὑπὸ Β. ἀποκηρύττων καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ κράτους, ὡς συνδεομένην μὲ ἀναγκαστικὴν ρύθμισιν τῆς θελήσεως τοῦ ἀτόμου.

5 *Αἱ ἀντικειμενικαὶ τέλος θεωρίαι* περὶ τῆς ἰδέας τοῦ δικαίου, ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν αὐστηρᾷ διατυπώσει αὐτῶν ἀντιπροσωπευόμεναι ἀπὸ τὸ νεοκαντιανὸν φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Στάμμλερ, ἀναχωροῦσαι ἀπὸ τὴν διάκρισιν ἐννοίας καὶ ἰδέας τοῦ δικαίου, παραδέχονται τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου ἢ ἄλλως τῆς δικαιοσύνης οὐχὶ ὡς τι σύστημα θετικῶν διατάξεων μὲ τὴν ἀξίωσιν ἀπολύτου ὀρθότητος, ὡς πράττει ἡ σχολὴ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, οὐδ' ὡς γενικάς τινας ἀρχὰς ὀρθοῦ δικαίου· διότι ὀρθὸν δίκαιον ἀφῃρημένως δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ τὸ ἑκάστοτε ἐρευνώμενον θετικὸν δίκαιον (καὶ ἄλλο ἀπὸ θετικὸν δίκαιον δὲν ὑπάρχει) ἢ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἰδέαν αὐτὴν καὶ τότε ἔχομεν ἐνώπιόν μας τὸ ὀρθὸν θετικὸν δίκαιον τῆς τάδε ἐποχῆς καὶ τῆς τάδε χώρας, ἢ δὲν συνοδεύεται, καὶ τότε πρόκειται τὸ ἐσφαλμένον θετικὸν δίκαιον τάδε καὶ τάδε. Ἀλλὰ τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου παραδέχεται τὸ σύστημα τοῦτο ὡς τὸν ἀνώτατον σκοπόν, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως, (ὡς ἀναλόγως καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου), χωρὶς κανὲν συγκεκριμένον περιεχόμενον καὶ ἄσχετον πρὸς εἰδικόν τινα σκοπόν, δηλαδὴ πρὸς τὸν εἰδικὸν σκοπὸν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν δικαίου. Ἡ ἰδέα εἶναι τύπος κενός, ὁ πολικὸς ἀστήρ, κατὰ τὴν πλατώνειον εἰκόνα, καθ' ὃν ρυθμίζει τὴν πορείαν του ὁ ναυτιλλόμενος, οὐχὶ ἵνα φθάσῃ καὶ ἀποβιβασθῇ ἐκεῖ, ἀλλ' ὃν ἁπλῶς ἀκολουθεῖ ὡς σταθερὸν σημεῖον, ἵνα προσαρμόσῃ ὡς οἷόν τε πρὸς τὸν τύπον τοῦτον τοὺς εἰδικοὺς καὶ πεπερασμένους καθ' ἕκαστον σκοπούς του. Καὶ ἐπειδὴ ὁ καθαρὸς αὐτὸς ἀπὸ συγκεκριμένους σκοποὺς τύπος ἀφορᾷ εἰς ζητήματα οὐχὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ φρονήματος, ἀλλὰ τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως, δυνάμεθα ἐπεξηγοῦντες αὐτόν, νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐκλέξωμεν ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν συγκεκριμένην ρύθμισιν ἀναλόγως τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ συγκεκριμένου σκοποῦ (καὶ εἰς τὸ δίλημμα τοῦτο εὑρίσκεται πάντοτε ὁ νομοθέτης, συχνότατα δὲ καὶ ὁ ἐφαρμοστὴς κειμένου δικαίου) πρέπει νὰ προτιμήσωμεν ἐκείνην τὴν ρύθμισιν, ἥτις:

Α) Πᾶν μέλος τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως ἐκτιμᾷ καὶ ὡς αὐτοσκοπὸν καὶ δὲν καθιστᾷ αὐτὸ ἁπλῶς καὶ μόνον μέσον πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν συγκεκριμένων σκοπῶν τούτου ἢ ἐκείνου ἢ καὶ τῆς ὁλότητος, διότι ἐὰν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ μέσον πρὸς σκοπὸν ἀποβλέψωμεν, ἐθολώσαμεν τὸν καθαρὸν τύπον, καθαρὸν ἀπὸ κάθε τι συγκεκριμένον καὶ ὑποκειμενικόν, οἷον εἶναι καὶ τὸ εἶναι τινὰ ἐν τῇ δεδομένῃ περιπτώσει μέσον πρὸς σκοπόν. Κατὰ ταῦτα δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ δουλεία τοῦ ἀνθρώπου, διότι παύει νὰ ἐκτιμᾷ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὡς αὐτοσκοπὸν ἐν τῇ κοινωνικῇ συμβιώσει, θεωροῦσα αὐτὸν ἁπλῶς καὶ μόνον ὡς μέσον, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν τύπον ἐκεῖνον καὶ τούτου ἕνεκα τὰ θετικὰ δίκαια, τὰ ἀναγνωρίζοντα τὴν δουλείαν, θὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς θετικὰ δίκαια ἐσφαλμένα, ὡς ἄδικα δίκαια. Καὶ

Β') Δὲν παύει νὰ θεωρῇ πᾶν μέλος τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως συγχρόνως ὡς τὸν πλησίον κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, δηλαδὴ δὲν ἐγκαταλείπει αὐτὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἀτομικὰς δυνάμεις του.

Digitized by Google

Καὶ τοῦτο διότι ρύθμισις στερουμένη τῆς ἰδιότητος ταύτης θὰ διέψευδε τὴν θεμελιώδη ἔννοιαν τοῦ δικαίου, ὅπερ συνδέει ἀναγκαστικῶς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς κοινωνικὴν ἀκριβῶς συνεργασίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Stammler* Lehrbuch der Rechtsphilosophie. 1922.—*Huber* Ueber soziale Gesinnung, 1917.—*Geny* Science et Technique en droit privé positif 1914—1924.—*Τριανταφυλλοπούλου* Γενικαὶ Ἀρχαὶ τοῦ ἑλλ. ἀστικοῦ δικαίου Α΄ τεῦχ. α΄ ἥμισυ 1926.—*Κ. Ἰσάτσου* Der Begriff des positiven Rechts 1927.—*Μαριδάκη*. Αἱ σύγχρονοι κατευθύνσεις τοῦ ἰδ. διεθνοῦς δικαίου 1927. – *Πολίτη* Nouvelles tendances du droit international, 1927 —*Στρέϊτ* Νέαι ἐπικίνδυνοι θεωρίαι ἐν τῷ διεθνεῖ δικαίῳ 1928.

Κ. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Τὸ *δίκαιον*, ἀντικειμενικῶς μὲν ἐξεταζόμενον, ἤτοι ὡς σύνολον κανόνων ρυθμιζόντων τὰς ἐν γένει σχέσεις, ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐξ ἀντικειμένου δικαίου, διὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῇ Νομικῇ ἐπιστήμῃ γίνεται χρῆσις ἁπλῶς τοῦ ὅρου δίκαιον (ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν). ἀπὸ δὲ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀτόμου ἐρευνώμενον ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἐξ ὑποκειμένου δικαίου», δι' ἣν γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου δικαίωμα. Δίκαιον ἢ ἐξ ἀντικειμένου δίκαιον καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων πρὸς οὓς οἱ ἄνθρωποι ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφοῦνται ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσιν αὐτῶν. Δικαίωμα ἢ ἐξ ὑποκειμένου δίκαιον εἶναι ἡ ἀναγνωριζομένη ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦ δικαίου εἰς τὰ πρόσωπα (φυσικὰ ἢ νομικὰ) ἐλευθερία ἐνεργείας καὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ συμφέροντός των.

Δίκαιον ἐξ ἀντικειμένου. Τὸ δίκαιον ὑπόκειται εἰς πλείστας διαιρέσεις, ἀναλόγως τῶν ἀπόψεων ἀφ' ὧν ἐξετάζεται. Οὕτω διαιρεῖται εἰς:

Γραπτὸν καὶ ἄγραπτον, ἐφόσον εἶναι ἐγγράφως διατυπωμένον (νόμος) ἢ ἀγράφως ἰσχύει διὰ μόνης τῆς ἀσκήσεώς του ἐμφανιζόμενον (ἔθιμον). Τὰ δύο ταῦτα εἴδη τοῦ δικαίου, νόμος καὶ ἔθιμον, ἀποτελοῦν καὶ τὰς μόνας αὐτοῦ πηγάς.

Γενικὸν καὶ ἐξαιρετικόν: Καθ' ὅσον οἱ κανόνες του ἐφαρμόζονται ἐπὶ πασῶν τῶν βιωτικῶν σχέσεων ἢ ἐφ' ὡρισμένης μόνον τάξεως προσώπων, πραγμάτων ἢ ἐννόμων σχέσεων.

Κοινὸν ἢ τοπικόν: Καθ' ὅσον διάταξίς τις ἔχει ἰσχὺν ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπικρατείας ἢ ἐπὶ μέρους μόνον αὐτῆς.

Ἀτομικόν: Τὸ ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ ὡρισμένων μόνον ἀτόμων.

Ἀναγκαστικὸν καὶ ἐπιτρεπτόν: Ἐφ' ὅσον τὰ πρόσωπα ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφωθῶσιν ἀναγκαστικῶς μὲ τὰς διατάξεις του (ἀναγκαῖοι κληρονόμοι) ἢ ἔχουσιν ἐλευθερίαν νὰ μὴ τὴν λάβωσιν ὑπ' ὄψει των δυνάμενα νὰ ἐνεργήσωσι κατ' οἰκείαν βούλησιν.

Κατ' ἐπικουρίαν: Ὅταν οἱ κανόνες του ἔχωσιν ἱδρυθῆ ἵνα ἐφαρμόζωνται ἐπὶ ὡρισμένων περιπτώσεων καὶ μόνον ἐὰν τὰ πρόσωπα παρέλειψαν κατὰ τὴν συναλλαγήν των νὰ καθορίσωσι τὴν βούλησίν των διὰ τὴν ὡρισμένην ταύτην περίπτωσιν (ἐὰν δὲν συνεφωνήθη τόκος ὑπερημερίας, ἐφαρμόζεται ὁ νόμος ὅστις ὁρίζει τὸν τόκον ταύτης)

Δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν: Ἡ διάκρισις αὕτη τοῦ δικαίου εἶναι ἡ ἔχουσα τὴν μεγαλυτέραν πρακτικὴν σημασίαν, καθότι ἀπ' αὐτῆς προέρχονται σοβαρὰ ἀποτελέσματα. Ὁ χαρακτηρισμὸς μιᾶς διατάξεως ὡς ἀνηκούσης εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον ἢ τὸ ἰδιωτικὸν κανονίζει συνήθως καὶ τὸ ζήτημα ἂν αὕτη δύναται νὰ μεταβληθῇ ἢ ὄχι συμφωνίᾳ τῶν συμβαλλομένων, ὡς καὶ ποῖον ἀποτέλεσμα δέον νὰ ἔχῃ ἡ παράβασις τοῦ κανόνος τούτου. Ἡ διάκρισις αὕτη τοῦ δικαίου εἶναι παλαιοτάτη, γνωστὴ εἰς τοὺς Ρωμαίους, (jus publicum, jus privatum), καίπερ παρ' αὐτοῖς δὲν εἶχεν ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενον, ὅπερ παρ' ἡμῖν ἔχει σήμερον. Ἡ διάκρισις αὕτη βάσιν ἔχει τὴν θέσιν τῶν ὑποκειμένων ἐν ταῖς ἐννόμοις σχέσεσιν. Πᾶσα πολιτεία συνδέεται δι' ἐννόμων σχέσεων τοῦτο μὲν πρὸς τ' ἀποτελοῦντα αὐτὴν πρόσωπα ἢ τὰ διαβιοῦντα ἐν τοῖς τοπικοῖς αὐτῆς ὁρίοις, τοῦτο δὲ πρὸς ἑτέραν πολιτείαν. Ἑπομένως οἱ κανόνες δικαίου οἱ ἀφοροῦντες τὰς σχέσεις της ταύτας ἀποτελοῦν τὸ δημόσιον δίκαιον, ὅπερ ὀνομάζεται ἐξωτερικὸν Δημόσιον δίκαιον ὅταν ρυθμίζῃ τὰς μετὰ τῶν ἄλλων πολιτειῶν σχέσεις κράτους τινὸς (Διεθνὲς δίκαιον), καὶ ἐσωτερικὸν Δημόσιον δίκαιον ὅταν ρυθμίζῃ τὰς σχέσεις ὡρισμένου κράτους πρὸς τοὺς βιοῦντας ἐν αὐτῷ.

Ἰδιωτικὸν δίκαιον ἀπ' ἐναντίας εἶναι τὸ δίκαιον τὸ κανονίζον μεταξὺ τῶν προσώπων (φυσικοῦ ἢ νομικοῦ, δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου) σχέσεις. Εἰς τοὺς κανόνας τούτους ὑπάγεται καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ πολιτεία, ὅταν εἰς τοιαύτας σχέσεις καὶ συναλλαγὰς προέρχεται μετὰ τῶν ἰδιωτῶν συμβαλλομένη ὁπωσδήποτε *(Fiscus)*. Αἱ διαφοραὶ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου εἰσὶν αἱ ἑξῆς: 1) Τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ὡς διέπον σχέσεις προσώπων ἰδιωτικῶν, δύναται νὰ μεταβληθῇ κατὰ τὴν βούλησιν τῶν συμβαλλομένων προσώπων (ἐξαίρεσις ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, οὗτινος οἱ κανόνες εἶναι δημοσίας τάξεως, καθότι ἡ πολιτεία ἐνδιαφέρεται ἀμέσως διὰ τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς τῆς οἰκογενείας, γάμου, τέκνων, ἀναγκαίου κληρονόμου κλπ.), ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ δημόσιον δίκαιον, ὡς διέπον τὰς σχέσεις τῆς πολιτείας, δὲν δύναται νὰ μεταβληθῇ, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος. 2) Δικαιολογητικὸς λόγος τῶν διατάξεων τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου εἶναι τὸ δίκαιον αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἐνῷ οἱ κανόνες τοῦ δημοσίου δικαίου δύνανται νὰ ὑπαγορευθῶσι καὶ ἐξ ἁπλῆς σκοπιμότητος εἰς τὸ γενικώτερον συμφέρον τῆς πολιτείας ἀποβλέποντες, δυνατὸν δὲ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως νὰ βλάπτουν ἢ ζημιοῦν ἢ περιορίζουν δικαιώματα τῶν ἰδιωτῶν. 3) Ἀπὸ τῶν κανόνων τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου δύναται νὰ χωρήσῃ παραίτησις οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν τοῦ δημοσίου. 4) Τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου μετέχουσι πάντες οἱ βιοῦντες ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐνῷ τοῦ δημοσίου κατὰ κανόνα μόνον οἱ ἰθαγενεῖς, ἀποκλειομένων κατ' ἀρχὴν τῶν ἀλλοδαπῶν. 5) Τὰ κεκτημένα δικαιώματα τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου δὲν δύνανται κατὰ κανόνα νὰ ἀνατραπῶσιν, ἐνῷ τοὐναντίον συμβαίνει μὲ τὰς διατάξεις τοῦ δημοσίου δικαίου, αἵτινες δύνανται νὰ μεταβληθοῦν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς πολιτείας.

Τὸ δημόσιον δίκαιον διαιρεῖται καὶ εἰς: 1) συνταγματικὸν δίκαιον, 2) διοικητικὸν δίκαιον καὶ 3) διεθνὲς δίκαιον (ὑποδιαιρούμενον εἰς διεθνὲς δημόσιον δίκαιον καὶ διεθνὲς ἰδιωτικὸν δίκαιον). 4) ποινικὸν δίκαιον, 5) ποινικὸν δικονομικὸν δίκαιον, 6) στρατιωτικὴ ποινικὴ νομοθεσία, 7) στρατιωτικὴ ποινικὴ δικονομία, 8) πολιτικὸν δικονομικὸν δίκαιον, 9) ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον. Τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον διαιρεῖται εἰς: 1) ἀστικὸν δίκαιον (γενικαὶ ἀρχαί, ἐμπράγματον, οἰκογενειακὸν καὶ κληρονομικὸν δίκαιον), 2) ἐμπορικὸν δίκαιον. 3) ναυτικὸν δίκαιον καὶ 4) τὰς εἰδικὰς νομοθεσίας τὰς ἀφορώσας τὰς τραπέζας, χρηματιστήρια, ἀσφαλείας, ἐργάτας, βιομηχανίας, ἀγρότας, γεωργίαν, μεταλλεῖα, πνευματικὴν ἰδιοκτησίαν καὶ λοιπὰς εἰδικὰς ἐννόμους σχέσεις, ὧν ἡ ἀπαρίθμησις ἐνταῦθα δὲν εἶναι εὔκολος λόγῳ τῆς εὐρύτητος τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Συνταγματικὸν δίκαιον καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων, οἵτινες ὁρίζουσι τὸ πολίτευμα μιᾶς ἐπικρατείας, τὸ ἀνώτατον ὄργανον καὶ λοιπὰ ἄμεσα καὶ ἔμμεσα ὄργανα τοῦ κράτους, τὴν ἄσκησιν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις τῶν ὀργάνων, τὸν καθορισμὸν τῆς δικαιοδοσίας ἑκάστου, τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τῶν ἰδιωτῶν καὶ τὰς κυρώσεις αὐτῶν κλπ. Διοικητικὸν δίκαιον εἶναι τὸ σύνολον τῶν κανόνων, οἵτινες καθορίζουσι τὰ ὄργανα τῆς διοικήσεως, τὴν δικαιοδοσίαν ἑκάστου καὶ τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις καὶ ἀναφοράς, τοὺς τύπους καθ' οὓς ἐξασκεῖται ἡ διοίκησις καὶ τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς ἐπικρατείας. Τὸ ποινικὸν δίκαιον ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς κανόνας δι' ὧν καθορίζεται τὸ δικαίωμα τῆς πολιτείας τοῦ ἐπιβάλλειν ποινάς. Ποινικὸν δικονομικὸν δίκαιον εἶναι τὸ σύνολον τῶν κανόνων, οἵτινες ρυθμίζουσι τὸν τρόπον τῆς ἐνασκήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς πολιτείας τοῦ ἐπιβάλλειν ποινὰς καὶ τὴν ἀκολουθητέαν διαδικασίαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς διώξεως μέχρι τῆς ἐπιβολῆς τῆς ποινῆς καὶ ἐκτίσεώς της. Στρατιωτικὴ ποινικὴ νομοθεσία εἶναι ἡ εἰδικὴ ἐκείνη νομοθεσία ἥτις προβλέπει καὶ τιμωρεῖ ἀδικήματα εἰδικά, διαπραττόμενα ὑπὸ στρατιωτικῶν ἐν γένει. Ἡ στρατιωτικὴ ποινικὴ δικονομία ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς διάζοντας κανόνας καθ' οὓς ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἐν γένει στρατιωτικὰς ποινὰς καὶ ἀσκεῖται κατ' αὐτῶν ἡ ποινικὴ ἀγωγὴ τοῦ κράτους. Πολιτικὸν δικονομικὸν δίκαιον εἶναι τὸ σύνολον τῶν κανόνων, καθ' οὓς ἀνακρίνονται, δικάζονται καὶ ἀποφασίζονται αἱ ἰδιωτικαὶ διαφοραί. Οἱ κανόνες οὗτοι μετέχουσι πολλάκις καὶ τοῦ δημοσίου ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ τῶν πολιτικῶν νόμων, δι' ὧν ρυθμίζονται αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἱερωμένους καὶ τοὺς ἰδιώτας. Τὸ ἀστικὸν δίκαιον περιλαμβάνει τοὺς κανόνας, δι' ὧν ρυθμίζονται σχέσεις ἀφορῶσαι εἴτε τὴν περιουσίαν τοῦ προσώπου καὶ τὴν τύχην αὐτῆς μετὰ τὸν θάνατόν του, εἴτε τὰς μετ' ἄλλων συναλλαγάς του καὶ ἐννόμους σχέσεις, ὡς καὶ τὴν θέσιν προσώπου τινὸς ἀπέναντι ἄλλων προσώπων.

Δίκαιον ἐξ ὑποκειμένου ἢ δικαίωμα. Ὑποκείμενον τοῦ δικαιώματος, οὗτινος ἀνωτέρω ἐδόθη ὁρισμός, εἶναι τὸ πρόσωπον, φυσικὸν ἢ νομικόν, ἀντικείμενον δ' αὐτοῦ δύναται νὰ εἶναι εἴτε τὸ ἴδιον πρόσωπον ἢ ἕτερα πρόσωπα ἢ πράγματα ἢ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ὡς ἐκ τῶν πολλῶν σχέσεων καὶ ἀναφορῶν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ τὴν πολιτείαν, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν ταῦτα εἰς πολλὰς κατηγορίας. Ἡ κεφαλαιωδεστέρα διαίρεσις αὐτῶν περιλαμβάνει:

Α΄) Δικαιώματα ἰδιωτικοῦ δικαίου: Ταῦτα εἶναι: α΄) Δίκαια τῆς προσωπικότητος, περιλαμβάνοντα τὰ δικαιώματα: 1) τῆς ζωῆς, τιμῆς, σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀκεραιότητος, ἐλευθερίας, κοινωνικῆς πίστεως, 2) τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀτομικότητος ἑκάστου, ἤτοι τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ, τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐπωνυμίαν ἢ τὸ φιλολογικὸν ἐπωνύμιον, τὰ σήματα βιομηχανίας κλπ., 3) τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀνηκόντων ἑκάστῳ ἀγαθῶν, διαθέσεως καὶ ἀναλώσεως τῶν προϊόντων τοῦ προσώπου, ὑλικῶν ἢ ἀΰλων τοιούτων. β΄) Δίκαια περιουσιακά, ἤτοι τὰ δικαιώματα δι' ὧν σκοπεῖται ἡ πλήρωσις τῶν βιωτικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν (ἐμπράγματα, ὡς τῆς κυριότητος, ἐνοχικά, ὡς τὸ δικαίωμα τοῦ πιστωτοῦ νὰ πληρωθῇ παρὰ τοῦ ὀφειλέτου, κληρονομικά, ὡς τὸ δικαίωμα κτήσεως τῆς ἐπαχθείσης τινὶ κληρονομίας καὶ ἐξ ἀΰλων ἀγαθῶν, ὡς τὸ δικαίωμα πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ μουσικῆς συνθέσεως). γ΄) Δίκαια οἰκογενειακά, ἤτοι τ' ἀφορῶντα τὰς σχέσεις ἑκάστου προσώπου πρὸς τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας, τὴν σύζυγον κλπ. Ἀπὸ ἄλλων ἀπόψεων ἐξεταζόμενα ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω δικαιώματα ἰδιωτικοῦ δικαίου διαιροῦνται εἰς ἀπόλυτα καὶ σχετικά. προσωποπαγῆ καὶ μεταβιβαστά, διαιρετὰ καὶ ἀδιαίρετα.

Β΄ Δικαιώματα δημοσίου δικαίου: Ταῦτα εἶναι: α΄) Πολιτικὰ δικαιώματα, ἤτοι τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν ὅπως συμβάλωσιν εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας, ἢ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς βουλήσεως αὐτῆς. Διὰ τὴν ἄσκησιν ἑκάστου εἰδικωτέρου δικαιώματος τοιαύτης φύσεως ἀπαιτοῦνται εἰδικὰ προσόντα, γενικὸν δὲ προσὸν εἶναι τὸ ἄρρεν τοῦ γένους τοῦ προσώπου, ἀποκλειομένων γενικῶς τῶν γυναικῶν ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων τούτων καὶ κατ' ἀρχὴν τῶν ἀλλοδαπῶν. Τὰ πολιτικὰ δικαιώματα περιλαμβάνουσι: 1) τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν. 2) τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι, 3) τὸ δικαίωμα τοῦ εἶναι ἔνορκον, 4) τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναλαμβάνειν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. β΄) Ἀτομικὰ δικαιώματα, καλοῦνται δ' οὕτως αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου, τῆς ἐντὸς ὁρίων ὡρισμένων ἀνεγνωρισμένης ὑπὸ τῆς πολιτείας, ὡς εἶναι ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι, τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας, τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν, τὸ ἀπαραβίαστον τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ἐλευθερία τῆς γνώμης καὶ λατρείας, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι εἰς τὰς ἀρχὰς κλπ. Τὰ πλεῖστα τούτων ἀσφαλίζονται διὰ διατάξεων θεμελιωδῶν αὐτοῦ τοῦ Συνταγματικοῦ χάρτου, ὅπου ὑπάρχει συνταγματικὸν πολίτευμα. Τοῦ ὅρου δίκαιον γίνεται ἐπίσης χρῆσις καὶ ἐν στενοτάτῃ καὶ περιωρισμένῃ, ἐπὶ ὡρισμένου εἴδους συναλλαγῶν καὶ λοιπῶν ἐννόμων σχέσεων, ἐννοίᾳ, ὁπότε ὅμως ἕπεται αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα ἢ ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ὡρισμένης ταύτης σχέσεως. Οὕτως ἔχομεν: δίκαιον τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας, δίκαιον τῶν ρεόντων ὑδάτων κλπ.

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΡΗΤΟΡ.] Τὸ *δίκαιον* (ἢ τὸ ἐν γένει) εἶναι ἓν τῶν κεφαλαίων τῆς πραγματικῆς στάσεως, δηλαδὴ ἓν τῶν τελικῶν κεφαλαίων τῶν δικανικῶν λόγων. Ι. Φ. Δ.

— **δικαίου *μόριον*** *[Ρητορ.]*. Ἓν τῶν κεφαλαίων τῶν ἐμπιπτόντων εἰς τὰς διαφόρους στάσεις· τίθεται δ' ἁπλῶς ἄνευ κατασκευῆς καὶ ὡς περιγραφικόν, δηλαδὴ ἐξηγητικὸν κεφάλαιον. οἷον: γράψας τις τὰ δεινὰ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου καὶ πολλῶν ἐντεῦθεν λιποτακτούντων, κρίνεται δημοσίων ἀδικημάτων. Ἐνταῦθα τὸ μόριον τοῦ δικαίου, ὡς παραγραφικὸν ἁπλῶς λαμβανόμενον, εἶναι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνεταί τις διὰ πράγματα ὑπὸ οὐδενὸς νόμου κωλυόμενα. Ι. Φ. Δ.

«Δίκαιον». Ἐφημερὶς πολιτική. Ἐξεδίδετο ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἐν Ληξουρίῳ τῆς Κεφαλληνίας κατὰ τὰ ἔτη 1867 καὶ 1868.

— **«Δίκαιον».** Ἐφημερὶς πολιτική, φιλολογική, νομικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων, ἐκδιδομένη δὶς τῆς ἑβδομάδος ἐν Ἀθήναις τῷ 1876.

— **«Δίκαιον».** Ἐφημερὶς φιλολογική, δικαστικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων, ἐκδιδομένη ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος καὶ ἐκτάκτως ὑπὸ Σπ. Καψοκεφάλου ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1887.

— **«Δίκαιον».** Ἑλληνικὴ δημοκρατικὴ ἐφημερίς, ὄργανον τῶν προσφύγων, ἐκδιδομένη ἐν Θεσσαλονίκῃ (1924—1925). Διευθυντὴς - ἰδιοκτήτης Ἀλῆ-Σαμῆ βέης.

δικαιοπάροχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρέχων τὸ δίκαιον.

Δικαιόπολις. Ὄνομα ἰατροῦ παρ' Ἀριστοφάνει (Ἀχαρν. 1027, 1222). ΑΡ. Π. Κ.

δικαιοπραγία (ἡ)· τὸ νὰ πράττῃ τις τὰ δίκαια, *δικαιοπραξία*.

δικαιοπραξία (ἡ)· πρᾶξις δικαία, ἔννομος, ἀντίθ. *ἀδικοπραξία*· || ὅρος νομικὸς (βλ. κατωτ.).

— *[Νομ.]* Δήλωσις βουλήσεως ἐπὶ σκοπῷ παραγωγῆς (λ. χ. δωρεά, κληροδοσία, δάνειον), καταργήσεως (λ. χ. καταβολὴ χρέους) ἢ τροποποιήσεως (λ. χ. δόσις προθεσμίας) δικαίου γινομένη. Ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος κεῖται ἐν τῇ βουλήσει τοῦ πράττοντος, ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ δικανικὸν ἀποτέλεσμα παράγεται, καταργεῖται ἢ τροποποιεῖται ἐὰν θέλῃ καὶ διότι θέλει τοῦτο ὁ πράττων (ἢ οἱ πράττοντες). Ἀντιθέτως ἐπὶ τῆς *ἀδικοπραγίας* ἡ βούλησις τοῦ πράττοντος εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορος, καὶ ἡ ἔννομος ἐνέργεια (εὐθύνη λ. χ. τοῦ φθείραντος ἀλλότριον πρᾶγμα ἐπὶ ἀποζημιώσει) ἐπέρχεται ἀνεξαρτήτως πρὸς αὐτήν. Ἡ *δικαιοπραξία* εἶναι ὁ συνηθέστερος καὶ

Digitized by Google

σπουδαιότερος παραγωγικὸς καὶ καταλυτικὸς λόγος τῶν δικαιωμάτων. Αἱ δικαιοπραξίαι διακρίνονται εἰς:

1) *Μονομερεῖς* καὶ *διμερεῖς*. Αἱ μονομερεῖς εἶναι τὸ ἔργον μιᾶς μόνον βουλήσεως (λ. χ. διαθήκη, κατάληψις ἀδεσπότου πράγματος, δημοσία ἐπαγγελία). Αἱ διμερεῖς ἀπαιτοῦσι πλειόνων βουλήσεων, ἀντιθέτως ἐργαζομένων, τὴν συνταύτισιν καὶ καλοῦνται κυρίως συμβάσεις.

2) *Ἐπαχθεῖς* καὶ *χαριστικάς*. Ἐπαχθεῖς εἰσιν ἐκεῖναι, ἐν αἷς δίδει τις ἵνα λάβῃ (λ. χ. ἀγοραπωλησία, μίσθωσις κτλ.). Χαριστικαὶ αἱ παρέχουσαι ὠφέλειαν ἄνευ ἀνταλλάγματος.

3) *Μεταξὺ ζώντων* καὶ *αἰτίᾳ θανάτου*. Αἱ δεύτεραι γίνονται ἵνα ἰσχύσωσι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πράττοντος. Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ εἰσὶ δικαιοπραξίαι ἐν ζωῇ.

4) *Πανηγυρικὰς* καὶ *μή*, καθ' ὅσον διὰ τὸ κῦρος αὐτῶν ἀπαιτεῖται ἢ οὐ ὡρισμένος τύπος δηλώσεως τῆς βουλήσεως.

Τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν δικαιοπραξίαν περιστατικὰ διακρίνονται εἰς:

α') Οὐσιώδη ἤτοι τοιαῦτα, ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων ἤρτηται τὸ κῦρος ὡρισμένης δικαιοπραξίας (λ. λ. ἡ δυνατότης τῆς παροχῆς ἐπὶ τῶν συμβάσεων).

β') Μὴ οὐσιώδη, ἤτοι ἰδιότητες καὶ ἔννομοι ἐνέργειαι, παρακολουθοῦσαι μὲν κατὰ κανόνα τὴν δικαιοπραξίαν, δυνάμεναι οὐδὲν ἧττον ν' ἀποκλεισθῶσι διὰ τῆς συναινέσεως τῶν συμβαλλομένων (λ. χ. ἡ εὐθύνη τοῦ πωλητοῦ λόγῳ κεκρυμμένων ἐλαττωμάτων τοῦ πράγματος).

γ') Τυχαῖα, ἤτοι συστατικὰ μὴ ὄντα οὔτε προαπαιτούμενον τοῦ κύρους τῆς δικαιοπραξίας, οὔτε ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς συναγόμενα, τοιαῦτα δ' εἰσὶ πάνθ' ὅσα ἡ ἰδιωτικὴ τῶν συμβαλλομένων βούλησις τίθησιν ἑκάστοτε ἐν τῇ συγκεκριμένῃ δικαιοπραξίᾳ (λ. χ. ὁ πρόσθετος ὅρος ἐν τῇ ἀγοραπωλησίᾳ, καθ' ὃν ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἀγοραστοῦ καθυστέρησις τοῦ τιμήματος ἐπάγεται τὴν ἀνατροπὴν ὁλοκλήρου τῆς ἀγοραπωλησίας). —Ο.

δίκιος, —α, —ον, δημοτ. *δίκιος*· ὁ κατὰ δίκην, ὁ πρέπων, ὁ μὴ διστάμενος πρὸς τὸ νενομισμένον δίκαιον, ἀντίθ. *ἄδικος*: «δίκαια ἀξίωσις», «δίκαια τιμωρία», «δίκαιος ἔπαινος», «δίκαια ἀπόφασις»· ‖ ὁ κρίνων ὀρθῶς, πρεπόντως, ἀμερολήπτως: «δίκαιος δικαστής», «Ἀριστείδης ὁ δίκαιος», «δίκαιος Θεός»· ‖ ἰδιωματ., ὁ μέσος μεταξὺ δύο ἀκροτήτων, μέτριος: «δίκιος ἄντρας», «δίκιο ἀνάστημα», «δίκια γυναῖκα» (οὔτε πολὺ ὡραία οὔτε ἄσχημη, ἢ οὔτε ξανθὴ οὔτε μελαχροινή: παροιμ. «γυναῖκα δίκια νὰ πάρε», «τὸ ψήσιμο εἶναι δίκιο» ἢ «—'ς τὸ δίκιο» ὄχι πολὺ ψημένο' ‖ φρ. «δικαίῳ τῷ λόγῳ» δικαίως, δικαιολογημένα' ‖ τὸ οὐδέτ. δίκαιον (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ.λ.). —Ἐπίρρ. *δικαίως*, συγκρ. *δικαιότερον*, ὑπερθ. — *ότατα*. Β. Φ.

— **δικαίων**, *Ἕνωσις τῶν* — (Ligue des justes). Ἐπαναστατικὴ μυστικὴ ὀργάνωσις ἐν Παρισίοις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1836 ἀπὸ Γερμανοὺς ἰδίως πολιτικοὺς πρόσφυγας καὶ ἀποτελοῦσα τμῆμα τῶν ὑπὸ τὰς κατευθύνσεις τοῦ Μπλάνκι καὶ Μπαρμπὲ μυστικῶν ἐπαναστατικῶν ὀργανώσεων. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη συνεκροτήθη ἀπὸ στοιχεῖα ἐργατικὰ ἀποσχισθέντα ἐκ τῆς «Ἑνώσεως τῶν ἐξορίστων» Κατὰ τὸ κίνημα τοῦ Μαΐου 1839 τὰ μέλη τῆς ἑνώσεως ἠγωνίσθησαν ἐνόπλως κατὰ τῆς κυβερνήσεως, κατόπιν ὅμως ἡ κυβέρνησις τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου ἐξώρισε τοὺς ἡγέτας τῆς ὀργανώσεως, Κὰρλ Σάππερ, Μπάουερ καὶ ἄλλους, οἵτινες καταφυγόντες εἰς Λονδῖνον μετέφερον ὀργανωτικῶς ἐκεῖ τὴν ἕδραν αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς 7ης Φεβρουαρίου 1840 ἡ ἕνωσις ἀνεπτύχθη σημαντικῶς, ἱδρύσασα τμήματα εἰς πλείστας χώρας. Περὶ τὸ 1847 προσεχώρησαν εἰς αὐτὴν ὁ Κάρολος Μὰρξ καὶ ὁ Φρειδερῖκος Ἔνγκελς. Μέχρι τοῦδε, ἡ ἕνωσις διεπνέετο ἀπὸ γενικὰς καὶ ἀφηρημένας ἀρχὰς περὶ ἀδελφωσύνης, δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος, ἀλλ' ἔκτοτε, τῇ ἐπιδράσει τῶν Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς, ἡ πλειοψηφία ἀπεδέχθη τὰς ἀρχὰς τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ καὶ εἰς τὸ πρῶτον γενικὸν συνέδριον τῆς ἑνώσεως, γενόμενον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἡ ὀργάνωσις μετωνομάσθη «Ἕνωσις τῶν Κομμουνιστῶν». — Π.

δικαῖος (ὁ). Βαθμὸς οὐχὶ μόνιμος, συνήθης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὧν καὶ διακρίνων τοὺς διευθύνοντας τὰς σκήτας. Ὁ δικαῖος ἐκλέγεται ἐν Ἄθῳ τῇ 8 Μαΐου, κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, ὑπὸ τῶν σκητιωτῶν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς μονῆς, εἰς ἣν ἡ σκήτη ὑπόκειται, καὶ διευθύνει μετὰ τοῦ σκητιωτικοῦ συμβουλίου τὰ πράγματα τῆς σκήτης ἐπὶ ἓν ἔτος, δικαιουμένου καὶ δεύτερον νὰ ἐκλεγῇ. Ἐπειδὴ δὲ αἱ σκῆται διαιροῦνται εἰς ἰδιορρύθμους καὶ κοινοβιακάς, τοιαῦται δέ εἰσιν οἱ δύο ρωσικαί, ἡ ρουμανικὴ καὶ ἡ βουλγαρική, οἱ δικαῖοι τούτων ἐγένοντο ἰσόβιοι, κατ' ἀνοχὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τοῦ Πατριαρχείου. Τῶν ἰδιορρύθμων δὲ σκητῶν οἱ δικαῖοι ἀντικαθίστανται. Σημειωτέον ὅτι διὰ τὰς σκήτας αὐτῶν οἱ Ρῶσοι διετήρησαν κατὰ κατάχρησιν τὴν λέξιν ἡγούμενος εἰς τὸν δικαῖον, ὁ δὲ πατριάρχης Ἄνθιμος ΣΤ' τῷ 1872, οὐδενὸς κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ ζητήσας τὴν γνώμην, ἀνεκήρυξεν ἀρχιμανδρίτην τὸν ἡγούμενον τῆς σκήτης τοῦ Σεραγίου, ἀλλὰ τὸ ὀφφίκιον τοῦτο οὐδεμία τῶν μονῶν ἀνεγνώρισε. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δικαῖος ἢ *Φλέσσας*. Πολυμελὴς καὶ ἰσχυρὰ μεσσηνιακὴ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ *Δημήτριος Δικαῖος*, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐπωνομάσθη *Φλέσσας* κατὰ παραφθορὰν τοῦ παρωνυμίου του *Ἐφέσιος*. Εἶχεν ἀποκτήσει εἴκοσιν ὀκτὼ τέκνα, ἐκ τῶν ὁποίων δέκα ὀκτὼ ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου καὶ δέκα ἐκ τῆς δευτέρας, ἀνηκούσης εἰς τὸ γένος τῶν Ἀνδροναίων. Ἀπέθανε μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς βαθύτατον γῆρας. Μεταξὺ τῶν υἱῶν του πολλοὶ μὲν ἠγωνίσθησαν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν, τρεῖς δὲ ἐξαιρέτως διεκρίθησαν: ὁ *Γρηγόριος* ὁ καὶ Παπαφλέσσας (βλ. λ.), νεώτερος πάντων, ὁ *Ἰωάννης* καὶ ὁ *Νικήτας*. Ἐκ τούτων ὁ Ἰωάννης, γεννηθεὶς ἐν Πολιανῇ περὶ τὸ 1770, ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραὴμ ἐν Μεσσηνίᾳ τῷ 1825. Ὁ Νικήτας δέ, γεννηθεὶς ἐν Πολιανῇ ἐπίσης τῷ 1785, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν γενναιοτάτων Ἀγωνιστῶν. Διεκρίθη εἰς τὴν Τρίπολιν, τὴν Κόρινθον καὶ ἰδίως κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀγιονορίου, εἰς τὰ Δερβενάκια κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. Διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος ἀνεδείχθη στρατηγὸς καὶ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραὴμ ἔδειξεν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸν βαθμὸν του καὶ τὸν ἐτίμησε διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου μετὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Σωτῆρος.

Ἕτερος *Δημήτριος Δικαῖος*, ἔγγονος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἔπεσε μαχόμενος ἐν Μανιακίῳ τῷ 1825. Γ. Δ. Κ.

— **Δικαῖος** *Γρηγόριος*· βλ. Παπαφλέσσας.

δικαιοστάσιον (τό)· προσωρινὴ ἀναστολὴ τῆς ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ἐκδικάσεως ὑποθέσεων ὡρισμένων κατηγοριῶν, ἰδίως ἀστικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ δικαίου.

—*[Δικ.]* Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἐπεκράτησε νὰ ἀποκαλῆται παρ' ἡμῖν ἡ γενικὴ ἢ μερικὴ ἀναστολὴ δικῶν, παραγραφῶν, προθεσμιῶν, ἐκτελέσεων κλπ. λόγῳ πολέμου, γενικῆς ἢ μερικῆς ἐπιστρατεύσεως, ἢ ἄλλων παρεμφερῶν περιστάσεων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀφειλῶν (*χρεοστάσιον*). Ἀπότοκον πολέμου, ἀνωμάλων περιστάσεων καὶ ἄλλων συμφορῶν, τὸ δικαιοστάσιον φυσικὸν εἶναι νὰ ἔχῃ ἱστορίαν. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἤργησαν τὰ δικαστήρια, καθ' ἃ πληροφορεῖ ὁ Λυσίας ἐν λόγῳ του μετὰ τὸν πόλεμον κατὰ τὸ 389 π.Χ., ὁπαγγελθέντι «Ἐν μὲν οὖν τῷ πολέμῳ, διότι οὐκ ἦσαν δίκαι, οὐ δυνατοὶ ἦμεν παρ' αὐτῶν ἃ ὤφειλον πράξασθαι· ἐπειδὴ δὲ εἰρήνη ἐγένετο, ὅτε περ πρῶτον αἱ ἀστικαὶ δίκαι ἐδικάζοντο...κτλ.». Ἐπίσης ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 86 ἢ 87 π.Χ. διεσώθη ψήφισμα ἐκδοθὲν ἐπὶ τῇ ἐξεγέρσει τῶν Ἐφεσίων κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, δι' οὗ ἀμνηστεύονται οἱ καταδικασθέντες εἰς ἀτιμίαν δι' ὀφειλὰς πρὸς τὸ δημόσιον ἢ τὰ ἱερὰ τεμένη, ἀπαλλασσόμενοι καὶ τῆς ὀφειλῆς των, ὡς ἐπίσης ἀπαλλάσσεται καὶ πᾶς μὴ καταδικασθεὶς ἔτι ὀφειλέτης τοῦ δημοσίου ἢ τῶν τεμενῶν, ἀκυρουμένη καὶ πάσης καταδιωκτικῆς πράξεως, ἐξαιρέσει μόνον τῶν μισθωτῶν τῶν ἱερῶν κτημάτων ἢ τῶν φόρων. Ἀπαλλάσσονται ἐπίσης οἱ ὀφειλέται ἢ κάτοχοι χρημάτων δανεισθέντων παρὰ τῶν τεμενῶν, ἐξαιρέσει τῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ ὀφειλετῶν καὶ ἱερατικῶν σωματείων καὶ ἀναστέλλεται ἡ διανομὴ τῶν τόκων ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου μέχρις οὗ τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἐφέσου ἤθελον εὐοδωθῇ. Καταργεῖται ἐπίσης πᾶσα ἐκκρεμὴς δίκη ἐπ' ὀνόματι τῶν τεμενῶν ἢ τοῦ δημοσίου, ἐξαιρέσει τῶν ἀφορωσῶν διεκδίκησιν κληρονομίας ἢ μετακίνησιν ὁρίων ἀφίενται δὲ συναινέσει τῶν πιστωτῶν καὶ πάντα τὰ πρὸς ἰδιώτας χρέη ἐκ ναυτοδανείων, πωλήσεων ἐπὶ πιστώσει, ὑποθηκῶν κλπ. τὰ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὑφιστάμενα. Τέλος, οἱ ὀφείλοντες πρὸ τοῦ τρέχοντος τότε ἔτους τραπεζῖται δικαιοῦνται νὰ πληρώσωσιν ἐντὸς δεκαετίας διὰ μερικῶν καταβολῶν, τὸ αὐτὸ δὲ κρατεῖ καὶ ἀντιστρόφως ἐπὶ τῶν ὀφειλῶν τῶν πελατῶν πρὸς τοὺς τραπεζίτας. Ἡ διάταξις ἐνθυμίζει τὸ εὐεργετικὸν μέτρον τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ συγχρόνου δικαιοστασίου (νόμ. ΔΞΗ' ἄρθρ. 3) περὶ μερικοῦ χρεοστασίου τῶν τραπεζῶν πρὸς ἀποφυγὴν ἀθρόας ἀναλήψεως τῶν καταθέσεων καὶ κλονισμοῦ αὐτῶν. Ἑτέρα ἐπιγραφὴ τῆς Ἐφέσου τοῦ 84 π. Χ., μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μετὰ τοῦ Μιθριδάτου πολέμου, κανονίζει τὰς ἐνυποθήκους ὀφειλάς, δεδομένου ὅτι τὰ ἐγγεγραμμένα χρέη εἶχον καταργηθῆ, μηδ' αὐτῶν τῶν πρὸς τὸ δημόσιον καὶ τὰ τεμένη ἐξαιρουμένων. Ὡς πρὸς τὰ ἐνυπόθηκα χρέη εἶχον διατηρηθῆ μόνον τὰ συναφθέντα πρὸς ἱερατικὰ σωματεῖα καὶ ἴσως πρὸς τοὺς τραπεζίτας· ἡ διανομὴ ὅμως τῶν τόκων εἶχεν ἀνασταλῆ μόνον ὡς πρὸς τὰ πρῶτα. Τὰ πρὸς ἰδιώτας ἐνυπόθηκα δάνεια περιλαμβάνονται εἰς τὴν γενικὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπαιτήσεων, αἵτινες συναινέσει τῶν πιστωτῶν εἶχον ἀφεθῆ πρὸς τοὺς ὀφειλέτας.

Διὰ ν' ἀποφευχθῇ λοιπὸν ἡ εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον ὁμαδικὴ ἐκτέλεσις πάντων τῶν ἐνυποθήκων δανείων, ἡ ὁποία θ' ἀπετέλει κοινωνικὸν κίνδυνον, παρίστατο ἀνάγκη νομοθετικῆς ἐπεμβάσεως πρὸς κανονισμὸν τοῦ ζητήματος, καὶ τὸν νόμον τοῦτον, ἀρκετὰ μακρόν, περιέχει ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφή. Δι' αὐτοῦ οἱ καλῆς πίστεως ἐνυπόθηκοι πιστωταὶ δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ὀφειλῆς των διὰ τῆς ὑπὲρ τοῦ δανειστοῦ ἐγκαταλείψεως μέρους τοῦ ἀκινήτου των, ἐκτιμωμένου συμφώνως πρὸς τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εὑρίσκετο, καὶ τὴν τιμήν, ἣν εἶχε κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνάψεως τοῦ δανείου. Τὸ αὐτὸ εὐεργέτημα ἐπεκτείνεται καὶ «ὑπὲρ τῶν ἐγγύων τῶν ἐγγυωμένων πρὸς αὐτὰ τὰ κτήματα», οὐχὶ ὅμως καὶ ὑπὲρ τῶν πρὸς γυναῖκας ἢ ἀνηλίκους ὀφειλόντων ὀφειλὰς ἠσφαλισμένας διὰ νομίμου ὑποθήκης ἢ ὑπὲρ ὀφειλετῶν γενομένων τοιούτων μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Παρεμφερὴς διάταξις μνημονεύεται τεθεῖσα καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 48 π. Χ., πολλαὶ δ' ἄλλαι μαρτυρίαι τοῦ Κικέρωνος καὶ διαφόρων ἄλλων συγγραφέων παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς πολλὰς σχετικὰς πληροφορίας.

Τὰ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν νομοθεσίᾳ ἰσχύοντα δικαιοστάσια δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: τὴν τῶν μέχρι τοῦ 1912 καὶ τὴν τοῦ 1912, ὡς τοῦ συνεπληρώθη καὶ μεταρρυθμίσθη. Χαρακτηριστικὸν τῆς πρώτης ὁμάδος εἶναι τὸ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νόμων παγίων, ἀλλὰ περὶ διατάξεων εἰδικῶν, θεραπευουσῶν τὴν ἑκάστοτε παρουσιαζομένην ἀνάγκην, ἐνῷ τὸ δικαιοστάσιον τοῦ 1912, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ὁ νόμος ΔΞΗ' (1912) «περὶ ἀναστολῆς παραγραφῶν, προθεσμιῶν κλπ.» εἶναι, ἀντιθέτως, νόμος γενικός, ἐπιτρέπων, ὅπως εἰς ἑκάστην περίπτωσιν διὰ διαταγμάτων τίθεται οὗτος εἰς ἐφαρμογήν, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ πλεονέκτημα. Ὁ νόμος οὗτος περιέχει καὶ ἄλλας τινὰς διατάξεις, ἐπιτρέπων τὴν ἀναστολὴν καὶ τῶν προθεσμιῶν, νομίμων, δικαστικῶν ἢ συμβατικῶν, τὴν ἀνοβολὴν ληξιπροθέσμων χρεῶν, τὴν ἀναστολὴν τῆς ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων καὶ οἱωνδήποτε ἄλλων ἐκτελεστῶν τίτλων καὶ τῆς διοικητικῆς ἐκτελέσεως, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐρημοδικίας ἐπὶ ποινικῶν καὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐπὶ διεξαγωγῆς ἀποδείξεων, τὴν εἰσαγωγὴν μερικοῦ χρεοστασίου ἐπὶ τραπεζῶν, τὴν ἀπεριόριστον χορήγησιν προθεσμιῶν ἐπὶ ἐξώσεων, τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν μὴ τοῖς μετρητοῖς ἐνεργουμένων χρηματιστικῶν πράξεων, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς συντάξεως τῶν διαμαρτυρικῶν συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων εἰς διαταγὴν κλπ.

Ὁ τρόπος τῆς ἀναστολῆς τῶν παραγραφῶν ὑπῆρξε δι' ἕκαστον τῶν δικαιοστασίων διάφορος. Τὸ ψήφισμα τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1862, τὸ ἀκυρωθὲν διάταγμα τῆς 26 Ἰουνίου 1881, ὁ νόμος ΑΤΚΔ' τοῦ 1885 καὶ ὁ νόμος ΒΥΗ' τοῦ 1897, ἀνέστειλαν τὰς παραγραφὰς ἢ ἐπέτρεψαν τὴν ἀναστολὴν αὐτῶν ἄνευ διακρίσεως τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ χρόνου λήξεως αὐτῶν, ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ ψήφισμα τῆς 9 Ἰουλίου 1863 παρέτεινε τὰς ληξάσας μόνον ἢ λῆξιν δικαστικὰς προθεσμίας, ὁ δὲ νόμος ΡΟΕ' (1867), ὁ νόμος ΒΡΑΖ' (1893) καὶ ὁ νόμος ΔΞΗ' (1912) παρατείνουσιν ἢ ἐπιτρέπουσι τὴν παράτασιν μόνον τῶν ληγουσῶν ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς ἀναστολῆς παραγραφῶν, ὅπερ βεβαίως εἶναι σκοπιμώτερον, διότι οὐδεὶς ὑπῆρχε λόγος, ὅπως παραγραφαὶ τριακονταετεῖς ἢ καὶ μικρότεραι ἔτι (ὑπάρχουσι μέχρι τοῦ 1910), ὧν ἡ συμπλήρωσις ἔμελλε νὰ βραδύνῃ πολλὸν ἔτι χρόνον, περιληφθῶσιν εἰς τὴν ἀναστολὴν ἐφ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἰσχύος ἑκάστου ἐνοικιοστασίου. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΞΗ', δηλαδὴ ἐν ἔτεσι 1912—1914, ἡ διατύπωσις τῶν διαταγμάτων δικαιοστασίου ὡς πρὸς τὴν ἀναστολὴν τῶν παραγραφῶν εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Ἀναστέλλεται πᾶσα παραγραφὴ δικαιωμάτων καὶ ἀγωγῶν τοῦ ἀστικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἧς ἡ λῆξις ἤθελε συμπέσει ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος διατάγματος, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκείνων, αἵτινες ἀνεστάλησαν διὰ προγενεστέρων διαταγμάτων». Ἡ τοιαύτη διατύπωσις ἐγέννησε ἀδήλως ζητήματα, ὑποστηριχθέντος ὑπό τινων, ὅτι αἱ παραγραφαί, ὧν ἡ λῆξις συνέπιπτεν ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς ἰσχύος οὐχὶ τοῦ πρώτου, ἀλλὰ μεταγενεστέρου τινὸς διαιώματος, δὲν ἀνεστάλησαν ἀπὸ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ καὶ ἐφεξῆς, ἀλλ' ἀναδρομικῶς ἀπ' ἀρχῆς. Τὸ πρᾶγμα ἦτο σαφές, ἐν τούτοις, πρὸς ἀποφυγὴν ζητημάτων, τὰ ἐκτελεστικὰ διατάγματα τῆς δευτέρας περιόδου ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΞΗ' ἀνέφερον πλέον, ὅτι ἀναστέλλεται ἡ λῆξις πάσης παραγραφῆς δικαιωμάτων καὶ ἀγωγῶν τοῦ ἀστικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἐφ' ὅσον ἡ λῆξις αὕτη ἤθελε συμπίπτει ἐντὸς τοῦ χρόνου ἰσχύος τοῦ διατάγματος». Καὶ τὰ μὲν πρὸ τοῦ 1897 δικαιοστάσια περιωρίσθησαν μόνον εἰς ἀναστολὰς παραγραφῶν καὶ προθεσμιῶν, τινὰ δὲ καὶ ἐκτελέσεων, τὸ δὲ τοῦ 1897 ὑπῆρξε κάπως εὐρύτερον τῶν προηγουμένων, ἀπαγορεῦσαν καὶ τὴν ἐρημοδικίαν ἐπὶ πολιτικῶν καὶ ποινικῶν δικῶν, ὑπό τινας περιορισμοὺς ὡς πρὸ τὰς πρώτας, ἀλλὰ τὰ πάντων εὐρύτερα εἶναι τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ΔΞΗ' ἐκδοθέντα διατάγματα, διὰ ἕκαστον, ἐκ τῶν τεθέντων ἰδίᾳ, ὑπῆρξεν ὁλόκληρον κώδικα. Ὁ διεξερχόμενος τὰ πρῶτα κυρίως τῶν διαταγμάτων τούτων θὰ ἴδῃ ποίαν νέκρωσιν κυριολεκτικῶς ὑπέστη ἡ

Digitized by Google

αὐτῶν ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης, ἀνατελλομένης πάσης ἀνεξαιρέτως παραγραφῆς, ὡς ἐπίσης καὶ πάσης προθεσμίας, πλὴν τῶν προθεσμιῶν πρὸς ἔγερσιν ἀγωγῆς περὶ κύρους ληφθέντων συντηρητικῶν μέτρων καὶ τῶν νομίμων καὶ δικαστικῶν προθεσμιῶν ἐπὶ ὑποθέσεων, ἐν αἷς συγχωρεῖται ἐρημοδικία καὶ ἐκτέλεσις ἀναγκαστική, ἀπαγορευθείσης πάσης ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως πλὴν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων, ἐν αἷς συγχωρεῖται ἐρημοδικία, τῶν διοικητικῶν ἐκτελέσεων, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ καθ' ὧν αὗται ὑπηρετοῦσιν εἰς τὸν στρατόν, καὶ τῶν ἐκποιήσεων ἀκινήτων, ἀπηγορεύθη ἐπίσης ἐπὶ πάσῃ ὑποθέσει ἡ ἐρημοδικία πλὴν ἐξαιρέσεων εὐαριθμήτων, μετρουμένων εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρός, ἀνεστάλησαν αἱ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐνοχικῶν ὑποχρεώσεων ἀναγόμεναι ἐντὸς τοῦ χρόνου ἰσχύος τῶν διαταγμάτων λήγουσαι συμβατικαὶ προθεσμίαι, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς παρελεύσεως αὐτῶν ἐξαρτῶνται ἐκπτώσεις δικαιωμάτων καὶ ποινικαὶ ῥῆτραι, πλὴν τῶν περιπτώσεων, ἐν οἷς συγχωρεῖται ἐρημοδικία καὶ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις, ἀπηγορεύθη ἐπὶ ποινικῶν ὑποθέσεων ἡ ἐρημοδικία τοῦ κατηγορουμένου ἐνώπιον μὲν τοῦ Ἀρείου Πάγου πάντοτε, ἐνώπιον δὲ τῶν λοιπῶν δικαστηρίων ἐφόσον οἱ κατηγορούμενοι εἶναι ἐκ τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ στρατῷ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ δικαστήριον δὲν ἔκαμνεν οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν, δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει ποῖοι εἶναι οἱ διάδικοι, ἂν ὑπηρέτουν ἢ μὴ ἐν τῷ στρατῷ, ἂν εἶναι γυναῖκες ἢ ἄνδρες, φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα, δὲν ἐξήταζε, σχεδὸν εἰπεῖν, ποία εἶναι ἡ δίκη, ἀφοῦ ἐνόμιζε προσῆκον νὰ μὴ ἐξαιρῇ καὶ αὐτὰς τὰς δίκας διαζυγίου κατ' ἀρχάς. Κατὰ μικρὸν ηὐρύνθη πως ὁ κύκλος τῶν ἐξαιρέσεων καὶ ἐλύθησαν ἐν μέρει τὰ δεσμά, δι' ὧν εἶχε δεσμευθῆ ἡ λειτουργία τῆς δικαιοσύνης, πλὴν οὐδέποτε ἡ τοιαύτη εὐχέρεια ἔλαβε παρ' ἡμῖν τὴν ἔκτασιν τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἐλευθερίας, οὐδὲ κἂν τὴν ἐν Γαλλίᾳ κατάστασιν προσήγγισε, μέχρι καὶ τῇ ἄρσεώς του, ἥτις ἐπῆλθε σχεδὸν ἐντελῶς διὰ τῶν διαταγμάτων τῆς 22/25 Ὀκτωβρίου 1924, τῆς 18/19 Νοεμβρίου 1924, τῆς 18/23 Ἀπριλίου 1925, τῆς 15/19 Μαΐου 1925, τῆς 12/29 Αὐγούστου 1925, τῆς 21/28 Ὀκτωβρίου 1925, τῆς 18/22 Δεκεμβρίου 1925, τῆς 23/24 Μαρτίου καὶ 15 Σεπτεμβρίου 1926, τῆς 12 Μαρτίου, 30 Ἰουλίου, 24 Ὀκτωβρίου, 31 Δεκεμβρίου 1927, τῆς 30 Ἰανουαρίου 1928 κτλ., περιμεινασῶν σχεδὸν μόνον τῶν διατάξεων περὶ ἀναστολῆς τῶν παραγραφῶν καὶ τῆς προσωποκρατήσεως, ὡς μέτρου ἐκτελέσεως μόνον κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ καὶ ὡς συντηρητικοῦ, κατὰ τῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ ἀπολυθέντων ἀπὸ τοῦ 1912 καὶ ἐφεξῆς ἐφέδρων, ὡς πρὸς δὲ τὰς ἐν Τουρκίᾳ συναφθείσας σχέσεις, ἐν αἷς ἐναγόμενοι ἢ ὀφειλέται εἶναι ὁμογενεῖς ἀνταλλαγέντες ἢ πολῖται Ἕλληνες καταφυγόντες ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1922, τῶν περὶ ἀναστολῆς οὐ μόνον τῶν παραγραφῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐρημοδικίας καὶ τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῶν πτωχεύσεων, ἐξαιρέσει στενωτάτου κύκλου ὑποθέσεων τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Βραδύτερον, διὰ τοῦ νόμου 3612, τροποποιηθέντος διὰ τοῦ νόμου 3708, λόγῳ τῶν ἐκ σεισμοῦ καταστροφῶν τῆς Κορινθίας, εἰσήχθη καὶ πάλιν ἐν ἔτει 1928 πληρέστερον δικαιοστάσιον διὰ τοὺς σεισμοπαθεῖς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Ρακτιβάν*, Σημείωμα περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι δικαιοστασίων «Ἐφημ.» Μπαλάνου 3, 124 ἑπ. — *Π. Τσιτσεκλῆ*, Ὁ πόλεμος καὶ τὸ δικαιοστάσιον (1916). — *Π. Ἀγγελετοπούλου*, Οἱ νόμοι περὶ ἐνοικιοστασίου (1926).

Π. Α. Α.

δικαιοσύνη (ἡ)' ἡ ἰδιότης, τὸ γνώρισμα τοῦ δικαίου, τὸ νὰ εἶναί τις δίκαιος, εὐθύτης, ἀμεροληψία: «ἐμοίρασε τὴν περιουσίαν του μὲ δικαιοσύνην»' || τὸ δίκαιον: «ἀπονέμω δικαιοσύνην» ἀπονέμω τὸ δίκαιον' || καθόλου, ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἐν τῷ συνόλῳ της: «ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης», «ἡ ἄσκησις τῆς δικαιοσύνης»' || «στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ δικαιοσύνη» ἡ εἰδικὴ δικαστικὴ ἐξουσία καὶ ἡ δικαστηρία τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ.

—[ΗΘΙΚ.] *Δικαιοσύνη* εἶναι ἡ σταθερὰ καὶ διαρκὴς θέλησις πρὸς ἀπόδοσιν ἑκάστῳ τοῦ ἀνήκοντος (Justitia est constans ac perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi), ὡς ὁρίζουν τὴν δικαιοσύνην οἱ παλαιοὶ νομοδιδάσκαλοι. Ἁπλούστερον δικαιοσύνη εἶναι, τὸ μὲν ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τῶν ἄλλων (ζωῆς, τιμῆς, ἐλευθερίας, περιουσίας καὶ πεποιθήσεων), τὸ δὲ ἡ πρόθυμος ὑπεράσπισις κατὰ δύναμιν τοῦ ἀδικουμένου. Ἡ δικαιοσύνη ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀπληστίαν, πρὸς τὴν τάσιν δηλαδὴ ἣν πᾶς ἄνθρωπος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔχει, ὅπως ἐξ ὑπερμέτρου φιλαυτίας ἀγόμενος ἀποδίδῃ, εἰ δυνατόν, τὰ πάντα εἰς ἑαυτόν, ἀκόμη καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἄλλων. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀρετή, ὅταν ἀναφέρηται εἰς τὴν βούλησιν τοῦ πράττοντος καὶ δὲν εἶναι ἁπλῆ συμμόρφωσις πρὸς τὸν νόμον, διότι αὐτὴ δυνατὸν νὰ συμβαίνῃ, ὡς καὶ πράγματι συχνότατα συμβαίνει, οὐχὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ δίκαιον, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τῆς ἐκ τῆς παραβάσεως τιμωρίας. Ὁ διὰ φόβον ἀσκῶν τὴν δικαιοσύνην δὲν εἶναι δίκαιος, ὁ ἁπλῶς νομοταγής' δίκαιος εἶναι οὐχὶ ὁ ἁπλῶς ἐξωτερικῶς πράττων ἔργα δίκαια, ἀλλ' ὁ ἀγαπῶν τὴν δικαιοσύνην καὶ μισῶν καὶ ἀποφεύγων τὴν ἀδικίαν καὶ ὅταν ἔτι ἀκινδύνως, ἄνευ δηλαδὴ τινος κολασμοῦ καὶ τιμωρίας, θὰ ἠδύνατο νὰ διαπράξῃ αὐτήν. Δίκαιος ἀκόμη εἶναι ὁ οὐ μόνον οὐδὲν ἀγαθὸν καὶ οὐδεμίαν τιμὴν πορίζόμενος ἐκ τῆς ἐξ ἀγάπης ἀσκήσεως τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ ὁ μυρία κακὰ ὑφιστάμενος καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν θάνατον χάριν τῆς δικαιοσύνης — καὶ οὗτος ἀκριβῶς εἶναι, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, ὁ ὄντως δίκαιος («ὢν, ἀλλ' οὐ δοκῶν δίκαιος») ὡς τελείως ἄδικος εἶναι «ὁ δοκῶν, ἀλλ' οὐχ ὢν δίκαιος». Ἀριστοτεχνικὴν καὶ ὡραιοτάτην εἰκόνα τοῦ τε ὄντως δικαίου καὶ ἀδίκου ἀνθρώπου παρέχεται ἡμῖν ὁ Πλάτων ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» (βιβλ. ΙΙ, κεφ. δ' καὶ ε').

Ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι «δι' ἐπιστήμην δίκαιος ὁ δίκαιος καὶ δι' ἀμαθίαν ὁ ἄδικος ἄδικος» θεωρῶν διδακτὴν τὴν δικαιοσύνην, ὡς καὶ πάσας τὰς ἄλλας ἀρετάς. Τὴν γνώμην ταύτην, ὡς γνωστόν, ἀνῄρεσεν ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τὴν δικαιοσύνην εἰς «διανεμητικήν», ἀναφερομένην εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ «διορθωτικήν», ἀναφερομένην εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους ἰδιωτικὰς τῶν ἀνθρώπων σχέσεις. «Διώρισται, λέγει, τὸ ἄδικον τό τε παράνομον καὶ τὸ ἄνισον, τὸ δὲ δίκαιον τό τε νόμιμον καὶ τὸ ἴσον» (Ἠθικ. Νικομ. V 5), «αἱ μάχαι δὲ καὶ τὰ ἐγκλήματα» γίνονται «ὅταν ἢ ἴσοι μὴ ἴσα ἢ μὴ ἴσοι ἴσα ἔχωσι καὶ νέμωνται» (Ἠθικ. Νικομ. V, 6). Ἔργον δὲ δικαστοῦ εἶναι τὸ «τὸ ἄδικον καὶ ἄνισον ἰσάζειν» (Ἠθ. Νικομ. V, 7). Διακρίνει δ' ὁ Ἀριστοτέλης «φυσικὸν» καὶ «νομικὸν» (ἤ, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, «θετὸν») δίκαιον' ἐκεῖνο μὲν ἄγραφον καὶ γενικῶς ἰσχῦον, τοῦτο δὲ γραπτὸν καὶ μόνον διὰ τινα κράτη, καὶ δι' ὡρισμένον χρόνον, διότι δὲν μένουσι ἀμετάβλητοι οἱ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τιθέμενοι νόμοι ἀλλὰ μεταβάλλονται ἢ καὶ καταργοῦνται (κατὰ τὸ νομικὸν ἀξίωμα lex posterior derogat priori). Ὁ ἄνθρωπος, ὢν πρὸς ἑαυτὸν αὐστηρότατος, ὀφείλει νὰ συνδυάζῃ τὴν δικαιοσύνην μετὰ τῆς ἐπιεικείας πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀποφεύγων τὰ ἄκρα καὶ ἐνθυμούμενος, ὅτι summum jus summa injuria.

Ν. Κ. ΚΑΦΗΣ

—[ΔΟΓΜ.] Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐξωτερικῶς ἐκφαινομένη ἁγιότης, δι' ἧς ὁ Θεός, ὡς φύλαξ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τεθείσης τάξεως τοῦ κόσμου, ἀμείβει τὴν πλήρωσιν καὶ κολάζει τὴν παράβασιν αὐτῆς. Κατὰ ταῦτα, ἡ σχέσις τῆς ἁγιότητος πρὸς τὴν δικαιοσύνην εἶναι προφανής, ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι στοιχεῖον τῆς ἁγιότητος, οὐδὲ ἰδιότης ἀντικειμένη πρὸς τὴν ἁγιότητα, ἀλλ' ἡ ἁγιότης, ἡ συγκρατοῦσα τὴν ἠθικὴν τάξιν, ἡ φρουροῦσα αὐτὴν καὶ ἀμοιβοῦσα μὲν τὴν εἰς αὐτὴν ὑπακοήν, τιμωροῦσα δὲ τὴν παράβασιν. Ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι σχετικὸν μόνον ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ καὶ ἀπόλυτον. Ἐὰν ἡ δικαιοσύνη ἐξεφαίνετο μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸν κόσμον, ἤθελεν εἶσθαι αὐθαίρετος. Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸν κόσμον, ἤθελεν εἶσθαι δίκαιος μόνον καθ' ὅσον ἔχεται εἰς σχέσιν πρὸς τὸν κόσμον, οὕτως ὅμως ἡ δικαιοσύνη δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἡ βάσις τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Κατὰ ταῦτα ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ καὶ καθ' ἑαυτόν. Ἡ δικαιοσύνη ὡς τοιαύτη προσδιορίζει τὴν ἀξίαν τῶν ἐν τῷ Θεῷ διακρίσεων, ἀποτελοῦσα τρόπον τινὰ τὸν κανόνα, τὸν προσδιορίζοντα τὴν ἀξίαν, κανόνα ὅμως ὅστις δὲν εἶναι ὑπεράνω ἢ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης ὁ Θεός, ὡς δίκαιος καθ' ἑαυτόν, βούλεται ἑαυτὸν διακεκριμένον παντὸς ἄλλου, τοῦ ἢ πραγματικοῦ ἄλλου ὄντος καὶ ζητεῖ νὰ ὑπάρχῃ ὡς πρὸς τὸν κόσμον ἐνεργὸς ἡ ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσα δικαιοσύνη. Οὕτως ἐκφαίνεται δικαιοσύνη ἐν αὐτῇ τῇ δημιουργίᾳ, ὡς προνοοῦσα ἑκάστῳ τῶν δημιουργημάτων τὸ προσῆκον, ἐν δὲ τῷ δημιουργηθέντι κόσμῳ ὡς κρίνουσα τὰ δημιουργήματα. Ἡ κρίσις ὅμως αὕτη δὲν ἤθελεν ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν, ἐὰν δὲν συνεδέετο μετὰ τῆς παντοδυναμίας, μεθ' ἧς συνδεομένη ἐκφαίνεται δικαιοσύνη ἀμείβουσα μὲν τὸ ἀγαθόν, τιμωροῦσα δὲ τὸ κακόν. Τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ διδάσκει οὐ μόνον ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ ἡ Καινή, ἡ γνώμη δέ τινων τῶν διαμαρτυρομένων, ὅτι ἡ περὶ δικαιοσύνης διδασκαλία εἶναι ἀποκλειστικὴ διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῆς Καινῆς Διαθήκης τονιζούσης μόνον τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι ὀρθή. Βεβαίως ἡ Παλαιὰ Διαθήκη τονίζει μᾶλλον τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ Καινὴ μᾶλλον τὴν ἀγάπην τῆς δικαιοσύνης, κατ' ἀμφοτέρας ὅμως τὰς Διαθήκας θεωρεῖται ὁ Θεὸς ὡς δίκαιος καὶ ἀγαθός. Ἡ περὶ δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ διδασκαλία τῆς ἁγίας Γραφῆς καθιστᾷ ἀσύστατον καὶ ἀστήρικτον τὴν περὶ «ἀπολύτου προορισμοῦ» διδασκαλίαν τῶν διαμαρτυρομένων.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

—[ΔΙΚ.] *Δικαιοσύνη* εἶναι ἡ εἰδικὴ λειτουργία τῆς πολιτείας καὶ μία τῶν σπουδαιοτάτων τῶν ὑποκειμένων αὐτῆς, σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ προσβεβλημένου δικαίου, τὴν διάλυσιν τῶν διαφορῶν καὶ τὴν διὰ τοῦ κολασμοῦ τῶν ἀδικημάτων ἀποκατάστασιν τῆς ἐννόμου τάξεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ διαχείρισις τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἥτις διὰ πάντων τῶν συγχρόνων πολιτευμάτων κατεστάθη ἀνεξάρτητος καὶ περιεφρουρήθη δι' ἐγγυήσεων ἐξασφαλιζουσῶν τὴν ἀνεπηρέαστον ἀπονομὴν αὐτῆς. Κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 (ἄρθρ. 86) «ἡ δικαιοσύνη πηγάζει ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ἐνεργεῖται δὲ ὑπὸ δικαστῶν ὑπ' αὐτοῦ διοριζομένων». Κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1864 (ἄρθρ. 87) «ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως κατὰ τὸν νόμον». Κατὰ τὸ ἰσχῦον Σύνταγμα τοῦ 1927 (ἄρθρ. 94) «ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστῶν διοριζομένων κατὰ νόμον ὁρίζοντα καὶ τὰ προσόντα αὐτῶν». Δύναται ὅμως κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον «διὰ νόμου ν' ἀνατεθῇ καὶ εἰς ἀρχάς, ἀσκούσας ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἡ ἐκδίκασις ἀστυνομικῶν παραβάσεων τιμωρουμένων διὰ προστίμου». Διὰ τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος καθιεροῦται ἡ ἰσοβιότης τῶν δικαστῶν, ἡ διὰ τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου ἄσκησις τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῶν ἀπονεμόντων τὴν δικαιοσύνην λειτουργῶν, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς συστάσεως δικαστικῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἐκτάκτων δικαστηρίων, ἡ δημοσιότης τῶν συνεδριάσεων τῶν δικαστηρίων, ἡ ἀνάγκη τῆς αἰτιολογίας τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ ἡ ὑπαγωγὴ τῶν κακουργημάτων, τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων καὶ τῶν τοῦ τύπου εἰς τὰ ὁρκωτὰ δικαστήρια (ἄρθρ. 95—100). Ἐπίσης διὰ τῶν ἄρθρων 102—106 ρυθμίζονται τὰ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης. Ἡ δικαιοσύνη διακρίνεται εἰς πολιτικήν, ποινικήν, διοικητικήν, στρατιωτικὴν καὶ ναυτικήν.

Ε. Ι. Μ.

— δικαιοσύνη *διεθνής, διοικητική, ναυτική, στρατιωτική* κλπ.' βλ. διεθνής' *δικαιοσύνη*, διοικητική—, ναυτική—, στρατιωτική—κλπ.

— «Δικαιοσύνη». —1) Ἐφημερὶς τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν, ἐκδιδομένη δὶς τῆς ἑβδομάδος (Ἀθῆναι 1866—1867).

— 2) Δεκαπενθήμερος νομικὴ ἐπιθεώρησις τῆς Ἀνωνύμου Ἑταιρείας Νομικῶν ἐκδόσεων. Ἐκδίδεται συνεργασίᾳ ὁμάδος νομικῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν *Ν. Κουντουριώτου* ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1923.

— Δικαιοσύνης *ὑπουργεῖον*' βλ. λ. ὑπουργεῖον *Δικαιοσύνης*.

δικαιοῦχος (ὁ, ἡ)' ὁ ἔχων δικαίωμα εἴς τι, ὁ δικαιούμενος νὰ λάβῃ: «ὁ δικαιοῦχος τοῦ μισθοῦ,—τῆς συντάξεως,—τῆς ἀποζημιώσεως».

δικαιοφανής (ὁ, ἡ),—ές (τό)' ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον δίκαιος: «ἡ ἀξίωσίς του εἶναι δικαιοφανής»' πρβλ. *ἀληθοφανής*.

δικαιοφροσύνη (ἡ)' τὸ νὰ εἶναί τις δικαιόφρων, ἡ ἀγάπη ὁ ἐνθουσιασμὸς πρὸς τὴν δικαιοφροσύνην' πρβλ. *γενναιοφροσύνη*.

δικαιόφρων,—ονος (ὁ, ἡ),—ον (τό)' ὁ φρονῶν τὰ τοῦ δικαίου, ὁ ἀγαπῶν καὶ ἐνθουσιαζόμενος διὰ τὸ δίκαιον' πρβλ. *γενναιόφρων*.

δικαιοφύλαξ (*Κανον. Δικ.*). Νομικὸν ἀξίωμα παρὰ Βυζαντινοῖς, ἀντιστοιχοῦν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἀξιώματι τοῦ ἐκδίκου. Διὸ καὶ ἐνίοτε ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐκκλησιαστικοῖς γράμμασιν ἀπαντᾷ ὁ ὅρος *δικαιοφύλαξ* ἀντὶ τοῦ ὅρου ἔκδικος ἢ προσεκδίκου, ἢ καὶ πρὸς τὸν ὅρῳ τούτῳ ὡς λ. χ. ἐν τῷ ἀπὸ 1352 γράμματι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου τοῦ Α', ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν: «ὁ τιμιώτατος δικαιοφύλαξ καὶ πρωτέκδικος». Κατὰ τὴν ἀπὸ Μαΐου 1271 νεαρὰν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, τῷ δικαιοφύλακι Θεοδώρῳ τῷ Σκουταριώτῃ ἐπετράπη κατ' ἐξαίρεσιν νὰ λάβῃ τὴν εὐθὺ μετὰ τὴν πρωτεκδίκου τάξιν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ δικαιοφύλακος ἀπαντᾷ οὐ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις μητροπόλεσι τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου' οὕτω λ. χ. ἐν τῇ τῆς Χίου, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ ἀπὸ 1579 γράμματος τοῦ κλήρου τῆς μητροπόλεως ταύτης πρὸς τὸν πατριάρχην Μητροφάνην τὸν Γ' καὶ τῇ ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1671 πράξεως Χαλκῆς συνόδου ἐν τῇ μητροπόλει Σερρῶν, ἐν ᾗ τῷ ὑπ' ἀριθ. 1 κώδικι ἐναγράφεται τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Τοῦ δικαιοφύλακος τὸ ἀξίωμα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς πατριαρχείοις, ὡς λ. χ. ἐν τοῖς τῆς Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, καθάπερ δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ ἀπὸ 1599 συνοδικοῦ γράμματος τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας Ἰωακεὶμ καὶ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀπαντᾷ οὐ μόνον ἐν πατριαρχείοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις αὐτοκεφάλοις ἐκκλησίαις, ὡς λ. χ. ἐν τῇ τῆς Κύπρου ἀρχιεπισκοπῇ, καθάπερ δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ ἀπὸ Ἰανουαρίου 1601 κυρωτικοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Βενιαμὶν γράμματος τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ματθαίου τοῦ Β'.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

δικαιῶ (—όω), κοιν. δικαιώνω' ἀποδίδω εἴς τινα δίκαιον, δικαιολογῶ: «μὴ τὸν δικαιώνῃς πηγαίνει ἀπάνω του», «τὸν ἐδικαίωσα δι' ὅσα ἔκαμε» || μέσ. *δικαιοῦμαι*' ἔχω δικαίωμα: «δικαιοῦμαι νὰ λάβω τὴν μερίδα μου ἐκ τῆς πατρικῆς περιουσίας», «δικαιοῦται νὰ ἀξιώσῃ ἀποζημίωσιν» || παθ. *δικαιοῦμαι*' λαμβάνω τὸ δικαίωμα, τὸ εἰς με ἀνῆκον, ἱκανοποιοῦμαι: «οἱ τ' ἀγαθὰ πράξαντες δικαιωθήσονται» || ἀποδεικνύομαι ἔχων δίκαιον: «ἐδικαιώθη εἰς τὰς προβλέψεις του».

Digitized by Google

δικαίωμα (τό)· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δικαιοῦταί τις, τὸ κατὰ νόμον ἀνῆκον εἴς τινα, τὸ ἀποκείμενον νομίμως εἰς τὴν ἐξουσίαν τινός: «τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι», «εἶναι δικαίωμά μου νὰ ἐκλέξω τὸ στάδιόν μου», «δὲν ἔχεις δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃς εἰς τὰς ξένας ὑποθέσεις»· || «πολιτικὰ δικαιώματα» τὰ δικαιώματα τὰ ὁποῖα ἔχει τις ὡς πολίτης ἑνὸς κράτους· || «ἀσκῶ δικαίωμα» κάμνω ἐνεργὸν ὅ,τι κατὰ νόμον δικαιοῦμαι: «ἀσκῶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν»· || ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰ *καθήκοντα* ἢ τὰς *ὑποχρεώσεις*· διότι τὸ μὲν δικαίωμα ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀτόμου, τὸ δὲ *καθῆκον* ἢ ἡ *ὑποχρέωσις* τὴν ἔννοιαν τῆς θυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως· || εἰδικώτερον, ὅ,τι τις δικαιοῦται νὰ λάβῃ ὡ· φόρον, ὡς μισθόν, ὡς ἀμοιβήν: «δικαιώματα ἀχθοφορικά, — προξενικά, — καθάρσεως κττ.»· || καθόλου, ἄδεια, ἐξουσία: «τοῦ ἔδωσα τὸ δικαίωμα νὰ ἔρχεται ὁσάκις θέλει», «ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πηγαίνῃ εἰς ὅλα τὰ θέατρα δωρεάν».

— *[Νομ.]* Βλ. δίκαιον.

— *['Ηθικ.]* Τὸ *δικαίωμα* σύστοιχον ἔννοιαν ἔχει τὸ καθῆκον ἢ ὑποχρέωσιν, κοινὴ δ' ἀμφοτέρων πηγὴ εἶναι ὁ νόμος. Τὸ καθῆκον εἶναι ἔννομος περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας, δικαίωμα δὲ ἡ ἔννομος χρῆσις τῆς ἐλευθερίας.

Κοινωνία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ ἀμοιβαίου αὐτοπεριορισμοῦ (ἐκ τοῦ νόμου) τῆς ἐξωτερικῆς ἐλευθερίας καὶ ἄνευ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς ἀλλήλους τῶν ἀποτελούντων τὴν κοινωνίαν μελῶν. Πᾶν ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τὴν λογικὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ὡς κορωνίδος τῆς ἐπὶ τῆς γῆς δημιουργίας οὔτε δικαίωμα οὔτε καθῆκον δημιουργεῖ, διότι τὸ πρὸς τὸν θετὸν νόμον σύμφωνον ἢ ἀντίθετον δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἠθικὴν ἀξίαν. ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι σύμφωνον ἢ ἀντίθετον καὶ πρὸς τὸν φυσικὸν νόμον, τὸν πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἰσχύοντα, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ λογικῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει καθιδρυμένον. Ὁ νόμος τοῦ Λυκούργου, ἐπιτρέπων εἰς τοὺς γονεῖς νὰ ρίπτωσιν εἰς τὸν Ταΰγετον τὰ ἀσθενικὰ γεννώμενα τέκνα αὐτῶν, οὐδὲν δημιουργεῖ δι' αὐτοὺς δικαίωμα, ἅτε ἀντικείμενος εἰς τὸν φυσικὸν νόμον, καθ' ὃν οἱ γονεῖς ὀφείλουσιν ἀγάπην καὶ στοργὴν πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν, εἴτε ὑγιῆ εἴτε ἀσθενικὰ γεννώμενα, διὸ καὶ κατηργήθη. Ἡ Ἀντιγόνη, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ τοῦ Σοφοκλέους δράματι, ἐλεγχομένη ὑπὸ τοῦ Κρέωνος, ὅτι ἐνεταφίασε τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Πολυνείκην παρὰ τὴν διαταγὴν αὐτοῦ καὶ ἐρωτωμένη ἐὰν ἠγνόει τὸν τὸν ενταφιασμὸν ἀπαγορεύοντα νόμον αὐτοῦ, λέγει πλήρης παρρησίας καὶ ὑψηλοφροσύνης: «Ἐγνώριζον τὸν νόμον σου, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ Ζεὺς οὐδ' ἡ Δικαιοσύνη ἡ σύντροφος τῶν θεῶν τοῦ Ἅδου, οἵτινες ἔδωσαν αὐτόν· ἀλλὰ τοὐναντίον οἱ θεοὶ ἵδρυσαν τοὺς νόμους, εἰς οὓς ἐγὼ ὑπήκουσα. Δὲν ἐνόμισα, ὅτι οἱ νόμοι τῶν ἀνθρώπων ἔχουσιν ἱκανὸν κῦρος, ὥστε νὰ ὑποχρεώσωσί με νὰ παραβῶ, ἐγὼ ἀδύνατος θνητή, τοὺς ἀγράφους καὶ ἀναλλοιώτους τῶν θεῶν νόμους· διότι οὗτοι δὲν εἶναι οὔτε σημερινοί, οὔτε χθεσινοί, ἀλλ' εἶναι αἰώνιοι καὶ οὐδεὶς γνωρίζει ἀπὸ τίνος χρόνου τὸ πρῶτον ἐφάνησαν» (στίχ. 448—456). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

— **δικαιώματα** ***τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου*** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. διακήρυξις *τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου.*

— **δικαιώματα** ***ἀτομικὰ*** *[Συντ. Δίκ.]*· βλ. λ. ἀτομικὰ *δικαιώματα.*

— **δικαιώματα** ***βασιλικὰ*** *[Συντ. Δίκ.]*· βλ. λ. βασιλικὰ *δικαιώματα.*

— **δικαιώματα** ***διάπλου*** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. θάλασσα.

— **δικαιώματα** ***πολιτειῶν***· βλ. λ. πολιτεία *[Διεθν. Δίκ.]*.

δικαιωματικός, *—ή, —όν*· ὁ κατὰ δικαίωμα ὑφιστάμενος, ὁ ἀπορρέων ἐκ δικαιώματος.—Ἐπίρρ. ***δικαιωματικῶς.***

δικαίωσις (ἡ)· ἡ ἀπόδοσις εἴς τινα δικαίου, δικαιολόγησις.

— *[Δογμ.]* Ὅπως ὁ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπος ἀπολυτρωθῇ, πρέπει νὰ προσοικειωθῇ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποτελεσθεῖσαν ἀπολύτρωσιν. Ἐν τῇ προσοικειώσει ταύτῃ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ διακρίνομεν διαφόρους βαθμῖδας, καὶ δὴ τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογήν, τὴν ἀναγέννησιν, τὴν δικαίωσιν καὶ τὸν ἁγιασμόν. Τούτων αἱ μὲν προηγοῦνται, αἱ δὲ ἕπονται. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι αἱ ὁδοὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ποικίλαι καὶ ἀνεξιχνίαστοι, οὕτως ὥστε δὲν δύναταί τις ἀκριβῶς νὰ ὁρίσῃ ποῦ παύει ἡ μία τῶν βαθμίδων τούτων καὶ ἄρχεται ἡ ἑτέρα, οὐδὲ συμβαίνει παρ' ἅπασι τὸ αὐτό· τοὐναντίον αἱ βαθμῖδες αὗται συνδέονται πρὸς ἀλλήλας οὕτω στενῶς, ὥστε φαίνονται ἀποτελοῦσαι ἑνότητα καὶ διαφόρους ὀνομασίας καὶ ἀπόψεις τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ἡ ἁγία Γραφὴ καλεῖ τὴν σωτηρίαν ὁτὲ μὲν κλῆσιν καὶ ἐκλογήν, ὁτὲ δὲ ἀναγέννησιν, ὁτὲ δὲ δικαίωσιν καὶ ἁγιασμόν. Ἐν τούτοις, πρὸς σαφεστέραν κατανόησιν τῆς σωτηρίας, δὲν εἶναι ἄτοπος ἡ ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων ἰδίᾳ δογματικῶν εἰσαχθεῖσα μέθοδος τῆς κατ' ἰδίαν ἐξετάσεως τῆς κλήσεως καὶ ἐκλογῆς, τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς δικαιώσεως καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ.

Ἐκ τῆς περὶ δικαιώσεως διδασκαλίας τῆς ἁγίας Γραφῆς δύναταί τις νὰ συναγάγῃ δύο τύπους, ὧν ὁ μὲν ἐπικρατεῖ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ, ὁ δὲ παρὰ τῷ Ἰακώβῳ. Κατὰ τὸν πρῶτον τούτων, ὁ ἄνθρωπος δικαιοῦται ἐκ τῆς πίστεως, κατὰ τὸν δεύτερον ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων. Οἱ δύο ὅμως οὗτοι τύποι βαθύτερον ἐξεταζόμενοι συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους, ἡ δὲ φαινομενικὴ αὐτῶν διαφορὰ προέρχεται καὶ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς διαφόρου ἀπόψεως, ἐξ ἧς ἐξετάζεται ἡ δικαίωσις, καὶ τῆς διαφόρου ἐννοίας, ἣν ἔχουσιν οἱ ὅροι δικαίωσις, πίστις καὶ ἔργα παρὰ τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Ἰακώβῳ· τὸ μὲν δικαιοῦν δηλαδὴ παρὰ τῷ Παύλῳ δηλοῖ συνήθως κηρύττειν τινὰ δίκαιον, ἐνῷ παρὰ τῷ Ἰακώβῳ καθιστᾶν τινα δίκαιον, ἡ δὲ πίστις δηλοῖ παρὰ τῷ Παύλῳ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος καθόλου καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν ἐσταυρώθη, ἀπέθανε καὶ ἀνέστη πρὸς ἀπολύτρωσιν ἡμῶν, ἐνῷ παρὰ τῷ Ἰακώβῳ νεκράν τινα καὶ ἄγονον γνῶσιν περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Μεσσίου, ἥτις δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐκδηλωθῇ δι' ἔργων, καὶ τὰ ἔργα παρὰ τῷ Παύλῳ ἐκλαμβάνονται συνήθως ὡς ἠθικαὶ πράξεις, ἃς πράττει ὁ ἄνθρωπος ἄνευ τῆς θείας χάριτος, προσπαθῶν διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ νόμου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ καὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου νὰ ἀποβῇ δίκαιος παρὰ τῷ Θεῷ, ἐνῷ παρὰ τῷ Ἰακώβῳ ὡς ἠθικαὶ πράξεις, ἃς πράττει ὁ ἄνθρωπος τῇ βοηθείᾳ τῆς θείας χάριτος. Κατὰ ταῦτα ὁ Παῦλος δὲν ἀρνεῖται τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων καθόλου καὶ δὴ τοῦ δικαιωθέντος, ἀλλὰ τῶν ἔργων τῶν ἄνευ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἐκτελουμένων, καταπολεμεῖ δηλαδὴ τὴν τάσιν τοῦ νὰ ζητῇ τις νὰ δικαιωθῇ διὰ τῶν ἔργων τοῦ νόμου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ καὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ δικαιώσεως τοῦ Παύλου καὶ Ἰακώβου δὲν εἶναι ἀντιφατική. Ὁ Παῦλος λαμβάνει ὑπ' ὄψει τὴν ἀρχὴν τῆς δικαιώσεως ὡς δικαστικῆς πράξεως τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Ἰάκωβος τὴν διηνεκῆ σπουδὴν τοῦ ἀνθρώπου ὅπως καταστήσῃ ἑαυτὸν δίκαιον. Πρὸς δικαίωσιν, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Παύλου, ἀρκεῖ ἡ πίστις· πρὸς δικαίωσιν ὅμως κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἰακώβου δὲν ἀρκεῖ ἡ πίστις καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἀποδίδει εἰς αὐτὴν ὁ Ἰάκωβος, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται καὶ ἔργα, πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ἡ γνώμη τινῶν τῶν νεωτέρων δογματικῶν, καθ' ἣν πρέπει νὰ διακριθῇ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ διπλῆ δικαίωσις, ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα, ἡ δικαίωσις κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ ἡ μετὰ θάνατον, καὶ δὴ κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν, καὶ ὅτι ἡ μὲν πρώτη ἐπέρχεται διὰ τῆς πίστεως, ἡ δὲ δευτέρα διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων δὲν εἶναι ὀρθή, μὴ δυναμένη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἐπὶ τῆς φαινομενικῆς ταύτης διαφορᾶς μεταξὺ τῆς περὶ δικαιώσεως διδασκαλίας τοῦ Παύλου καὶ Ἰακώβου ἑδράζεται ἡ πραγματικὴ διαφορὰ τῆς περὶ δικαιώσεως διδασκαλίας τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς, τῆς μὲν διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας δεχομένης τὴν δικαίωσιν προερχομένην ἐκ πίστεως, τῆς δὲ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη δὲν εἶναι φαινομενική, ἀλλὰ πραγματική, διότι ἡ δικαίωσις παρὰ μὲν τοῖς διαμαρτυρομένοις θεωρεῖται ὡς καταλογισμὸς ξένης δικαιοσύνης, ὥς τι λοιπὸν ἀντικειμενικόν, ἡ δὲ πίστις ὡς παθητική τις ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου δεχομένου τὴν δικαίωσιν, ἐνῷ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἡ δικαίωσις ἐξαρτᾶται καὶ ἐξ ὑποκειμενικῶν συνθηκῶν, τῆς ἠθικῆς δηλαδὴ προπαρασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τοῦτο σφάλλονται οἱ νομίζοντες ὅτι οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει ἐν τῇ περὶ δικαιώσεως διδασκαλίᾳ τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς καὶ ὅτι ἡ φαινομένη διαφορὰ προέρχεται ἁπλῶς καὶ μόνον ἐκ τῆς διαφόρου ἐκδοχῆς τῆς δικαιώσεως παρὰ τοῖς διαμαρτυρομένοις οἵτινες θεωροῦσι τὴν δικαίωσιν ὡς δικαστικὴν πρᾶξιν. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ διαφορά, ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἀφ' ἑτέρου, ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ἐξ ἧς ἀναγκαίως ἀπορρέει καὶ πρέπει νὰ ἀπορρέῃ διάφορος διδασκαλία περὶ δικαιώσεως. Ἡ παρατήρησις τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας, ὅτι διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων δικαιώσεως αἴρεται τὸ ἀπόλυτον τῆς θείας χάριτος, καταβιβάζεται ἡ ἀξία τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπέρχεται ἀλαζονεία τις τῷ δικαιωθέντι, δὲν εἶναι ὀρθή. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ ἐργαζόμενος τὰ ἀγαθὰ ἔργα δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις καὶ θεωρήσῃ τὴν δικαίωσιν ὡς ἀποκλειστικὸν αὐτοῦ ἔργον, διότι τὰ ἀγαθὰ ἔργα εἶναι ὁ ὅρος ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ δικαίωσις, ἥτις εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἀξιομισθίαν τῶν ἔργων δὲν ἀναγνωρίζει ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἥτις, δεχομένη τὴν δικαίωσιν προερχομένην ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων, θεωρεῖ αὐτὴν ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ. Ἐνῷ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία δέχεται τὴν δικαίωσιν ὡς ἅπαξ γινομένην καὶ οὐχὶ βαθμηδόν, ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία δέχεται τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τῆς δικαιώσεως. Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔχει καθορίσει τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς διδασκαλίας ταύτης ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἀφοῦ δὲν δέχεται τὴν δικαίωσιν ὡς δικαστικὴν πρᾶξιν, δι' ἧς κηρύσσεταί τις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δίκαιος, ὡς ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

δικαιωτὴς (ὁ)· ὁ ἀπονέμων τὸ δίκαιον, δικαστής, κριτής.

δικαμάλη (Dicamale) *[Φαρμακολ.]*. Οὕτω καλεῖται εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας ἡ ἐκ τοῦ κορμοῦ τοῦ φυοῦ Gardenia lucida Rxb. ρέουσα ρητίνη. Ἡ ρητίνη αὕτη εἶναι κιτρίνη, κρυσταλλώδης, σχεδὸν τελείως διαλυτὴ ἐν ἀλκοόλῃ καὶ ὄζει ὡς ἀπὸ οὔρων γαλῆς ἢ πράσων. Ὁ Stenchouse ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς κιτρίνους κρυστάλλους σώματός τινος, ὅπερ ὠνόμασε γαρδενίνην καὶ 0,2 % αἰθέριον ἔλαιον. Κ. Γ. Μ.

δικανικὴ (ἡ)· βλ. δικανικός.

δικανίκιον ἢ ***δεκανίκι*** (τό)· ράβδος χρησιμεύουσα πρὸς στήριξιν κατὰ τὸ βάδισμα, βακτηρία (βλ. λ.), πατερίτσα.

— *['Εκκλησ.]* Καλεῖται *δικανίκιον* ἡ ποιμαντικὴ ράβδος τοῦ ἐπισκόπου (κοιν. *πατερίτσα*). Ἡ ὀνομασία δικανίκιον προῆλθεν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν ράβδων, ἃ ἔφερον οἱ ἀξιωματοῦχοι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ τῶν ἐπισκόπων ράβδος, ὁμοιάζουσα πρὸς τὸ βασιλικὸν δικανίκιον, παριστᾷ συμβολικῶς τὴν ὑπερτάτην πνευματικὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ διακόσμησις τῆς ἐπισκοπικῆς ράβδου εἶναι πιθανῶς ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ βασιλικοῦ δικανικίου. Φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς, εἰς τὰ ἄκρα, δύο ὄφεις περιπεπλεγμένους, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῶν σταυρόν. Καὶ οἱ μὲν δύο ὄφεις εἶναι σύμβολον τῶν πνευματικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρῶν, ὁ δὲ σταυρὸς δηλοῖ τὴν δύναμιν, ἣν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὁ ἐπίσκοπος ἐν τῷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τούτων πνευματικῷ ἀγῶνι, ὡς καλὸς ποιμήν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἐπισκοπικὴ ράβδος ἐνεχειρίζετο εἰς τὸν πατριάρχην ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτε πρὸ τῆς χειροτονίας ἐνέκρινεν ἐπισήμως ἐν τῷ παλατίῳ τὸν ὑποψήφιον. Ἡ ἐπισκοπικὴ ράβδος μνημονεύεται τὸ πρῶτον κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος. Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

δικανικὸν (τό)· βλ. λ. δεκανικόν.

δικανικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς δίκας ἢ τὰ δικαστήρια: «δικανικὴ φρασεολογία», «δικανικὸν ὕφος», «δικανικὸς ρήτωρ»· || «δικανικὴ τέχνη ἢ ἐπιστήμη» ἡ τέχνη τοῦ διεξάγειν τὰς δίκας δεξιῶς καὶ προσηκόντως.—Ἐπίρρ. ***δικανικῶς.***

—**δικανικὴ** ***ρητορεία*** *['Ιστορ. Λογοτ.]*. Ἓν τῶν εἰδῶν τῆς ρητορείας, ἅτινα ἀνεπτύχθησαν κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους. Τὸ δικανικὸν τοῦτο εἶδος ἤκμασεν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ὡς τὸ συμβουλευτικὸν ἢ δημηγορικὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ τὸ ἐπιδεικτικὸν ἢ πανηγυρικὸν ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσιν. Ἡ δικανικὴ ρητορεία ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἐν Σικελίᾳ, ἔνθα μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος ἐν Συρακούσαις (465) αἱ πολλαὶ ἰδιωτικαὶ δίκαι παρεῖχον ἄφθονον τροφὴν εἰς αὐτήν. Ὁ Κόραξ, ὅστις φέρεται ὡς πρῶτος διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς, ἐνόει ταύτην ὡς τέχνην πειθοῦς δημιουργὸν καὶ διὰ τῶν φαινομένων συλλογισμῶν τοῦ εἰκότος ἐπειρᾶτο νὰ ἐπισπᾶται τὴν εὔνοιαν τῶν δικαστῶν. Μαθητὴς καὶ διάδοχος αὐτοῦ ἦτο ὁ Τεισίας, ὅστις ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν ν' ἀποτίσῃ διὰ τὴν διδασκαλίαν ὡρισμένον τινὰ μισθόν, ὅταν τὴν πρώτην νικήσῃ δίκην. Μετὰ τὸ πέρας τῆς μαθητείας ὁ Τεισίας ἀπέφευγε ν' ἀναλάβῃ δίκην τινά, ὡς ἐκ τούτου δὲ μαθητὴς καὶ διδάσκαλος κατέφυγον εἰς τὸ δικαστήριον. Ὁ Τεισίας ἰσχυρίσθη ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ὀφείλει νὰ καταβάλῃ μισθόν: «ἐάν τε γὰρ νικήσω, εἶπε, ἐάν τε νικηθῶ οὐκ ὀφείλω τὸν μισθὸν ἀποδοῦναι Κόρακι· νικήσας μέν, ὅτι ἐνίκησα· λειφθεὶς δὲ κατὰ τὸν συμφωνίας λόγον· ὑπεσχόμην γὰρ ἀποδώσειν τὸν μισθόν, ἐὰν τὴν πρώτην νικήσω δίκην, λειφθεὶς δ' οὐκ ἀποδώσω». Ἀλλ' οἱ δικασταὶ ἐξέβαλον ἀμφοτέρους τοῦ δικαστηρίου ἐπιφωνήσαντες τὸ «ἐκ κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν». Ἐκ τῆς Σικελίας ἡ ρητορικὴ αὕτη τέχνη μετεφυτεύθη εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ σοφιστοῦ Γοργίου τοῦ Λεοντίνου, ὅπου εὗρε γόνιμον ἔδαφος ἕνεκα τῆς φιλοδικίας τῶν πολιτῶν, ἐξ ἧς ἐδημιουργοῦντο συχναὶ δίκαι.

Ἡ δικανικὴ ρητορεία ἠσκεῖτο ἐν Ἀθήναις ἐξ ἀρχῆς δίκην ἐπιτηδεύματος καὶ ὡμοίαζε μᾶλλον πρὸς ἐργασίαν συγγραφικήν, συσταθείσης τάξεως ἀνδρῶν ἐπεξεργαζομένων δικανικοὺς λόγους χάριν ἄλλων. Κατὰ τὸν ἀττικὸν νόμον, πᾶς ὁ ἐνάγων τινὰ εἰς δίκην, ἢ ὁ παρ' ἄλλου ἐναγόμενος ὑπεχρεοῦτο νὰ προβῇ αὐτὸς ἐνώπιον τοῦ δικα-

Digitized by Google

στηρίου εἰς τὴν κατηγορίαν ἢ τὴν ἀπολογίαν, ἵνα μὴ ἐξαπατῶνται οἱ δικασταὶ ὑπὸ τῶν πανουργημάτων τῶν δικηγόρων· ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ αὕτη πρόθεσις τοῦ νομοθέτου ἐματαιώθη, διότι οἱ κατήγοροι καὶ οἱ ἀπολογούμενοι ἐπεκαλοῦντο πρὸ τοῦ ἀγῶνος τῆς δίκης τὴν βοήθειαν τῶν συνηγόρων, οἵτινες ἔγραφον χάριν αὐτῶν λόγους καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς δικανικῆς τέχνης, οὓς αὐτοὶ κατόπιν ἀπομνημονεύοντες ἀπήγγελλον πρὸ τῶν δικαστῶν. Ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσιν ἡ προσωπικὴ ἐπίδειξις καὶ ἐπίδρασις τοῦ ῥήτορος, ἥτις ἦτο μεγίστη ἐν τοῖς πολιτικοῖς λόγοις, ἐξέλειπε τελείως, ὁ δὲ ῥήτωρ ὑπεβιβάζετο εἰς ἁπλοῦν λογογράφον, ἀντὶ δὲ δημοσίων πραγμάτων ὑπόθεσις τῶν λόγων ἦσαν συμφέροντα ἰδιωτικά. Τὸ δὲ εἶδος τοῦτο τῆς ῥητορείας ἦλθε καὶ εἰς πολὺ στενοτέραν σχέσιν πρὸς τὴν σοφιστικήν, ἐπειδὴ αὕτη ἰδίᾳ ἐπεδίωκε νὰ παράσχῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὴν ἀναγκαίαν δεξιότητα πρὸς τὸ πραγματεύεσθαι πᾶν προκείμενον ζήτημα μετ' εὐχερείας καὶ ἐμπειρίας καὶ ὑποβάλλειν αὐτὸ εἰς ἐξέτασιν ἀπὸ ἀπόψεων ποικίλων. Προσεπῆλθε δὲ καὶ ἡ ἔμφυτος πολυλογία τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ἀρέσκεια πρὸς διαλεκτικοὺς ἀγῶνας, ἐν οἷς οἱ ἀντίπαλοι ἀνθαμιλλῶνται νὰ ὑπερισχύσωσιν ἀλλήλων διὰ τῆς ἑτοιμότητος τοῦ πνεύματος περὶ τὸ λέγειν καὶ τῆς ταχύτητος τῶν ἀπαντήσεων.

Ἡ δὲ κλίσις αὕτη, ἥτις ἄλλως γίνεται καταφανεστάτη καὶ ἐπὶ τῆς ἀττικῆς σκηνῆς, ἀπέδειξε τοὺς Ἀθηναίους ἰδίως δεξιοὺς περὶ τὴν τεχνικὴν διαμόρφωσιν τῆς διαδικασίας καὶ τοῦ δικανικοῦ λόγου. Κατὰ τὰς δίκας εὑρίσκετο εὐκαιρία πρὸς παντοίας σκευωρίας χάριν ἐξαπατήσεως τῶν δικαστῶν ἢ πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν γενομένων ἀποφάσεων. Ἔν τε δημοσίαις γραφαῖς καὶ ἐν ἰδιωτικαῖς δίκαις ἐνόμιζον ἐπιτρεπόμενα ἅπαντα τὰ μέσα· προσέφευγον εἰς διαβολὰς προσωπικάς, εἶχον προχείρους μάρτυρας ἐπὶ χρήμασι καὶ ῥήτορας προθύμους νὰ παρασκευάσωσι δικανικὸν λόγον ἐν ἑκάστῃ δίκῃ, εἴτε ὑπὲρ τοῦ κατηγόρου, εἴτε ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου. Τὸ δὲ λαμβάνειν μισθὸν ἐπὶ δικανικοῖς λόγοις οὐδεμίαν πλέον παρεῖχεν ἀτιμίαν, καὶ οἱ λογογράφοι ἔξων ἐκ τῶν δικῶν καὶ συνήργουν εἰς τὸ νὰ ἐξερεθίζωσι τοὺς ἀνθρώπους ἐναντίον ἀλλήλων, ἢ ἐκαραδόκουν πᾶσαν διχόνοιαν τῶν πολιτῶν. Οἱ ἀρχαῖοι, ἥττον ἡμῶν πεφωτισμένοι ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου, δὲν ἐνόμιζον ὅτι πράττουν ἔργον ἀσυνειδησίας ὑπερασπίζοντες πᾶν εἶδος δίκης, καὶ συχνάκις ὁ ῥήτωρ ἐσεμνύνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν ἢ ἐπιδεξιότητα, ἣν κατέβαλλεν ἵνα ἐξαπατήσῃ τὴν καλὴν τῶν δικαστῶν του πίστιν. Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι δυστυχῶς σπάνιον καὶ σήμερον, διότι ὑπάρχουν δικηγόροι τὴν πλάνην ταύτην πρεσβεύοντες καὶ ἔχοντες ἀξίωσιν νὰ ὑποστηρίζουν τοιαύτην παράλογον ἠθικήν. Τὸ στρεψόδικον καὶ σοφιστικὸν πνεῦμα ἐπιχέει νέφη καὶ ἐπὶ τῶν σαφεστέρων δικῶν, διὰ τοῦ σκότους δὲ τούτου ὁ ἀσυνείδητος συνήγορος κατορθοῖ ν' ἀποπλανήσῃ τὸ πνεῦμα τῶν δικαστῶν καὶ νὰ θυσιάσῃ οὕτω τὸ δίκαιον εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀδικίας.

Ἐκ τῶν πρώτων ἐπιτηδευσάντων τὴν δικανικὴν ῥητορείαν ὑπῆρξεν ὁ **Ἀντιφῶν** (βλ. λ.). Οὗτος δὲν ἠγόρευεν εἰς τὰ δικαστήρια, πλὴν ὁσάκις ἠγωνίζετο ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καθήμενος οἴκοι συνέγραφε λόγους ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων. Μετ' αὐτοῦ ἄρχεται ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πρωταγόρου ἀναπτυχθεῖσα καὶ διὰ τῆς συκοφαντίας προαχθεῖσα τέχνη τῆς λογογραφίας καὶ ἡ ἔκδοσις δικανικῶν λόγων. Καὶ οἱ μὲν πολιτικοὶ λόγοι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν αὐτῶν ἐφαίνοντο στερούμενοι ἀξίας, ἀλλ' οἱ σοφισταὶ καὶ ῥήτορες εἴχοντο τῆς ἐκδόσεως τῶν εἰς τοὺς πελάτας αὐτῶν παραδιδομένων ἑτοίμων δικανικῶν λόγων. Ὁ Δημοσθένης ἐσχεδίαζε μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας τοὺς δικαστικούς του λόγους, οἵτινες ἀπῄτουν ἰδιαζόντως μεγάλην τέχνην, σύνεσιν καὶ χρόνον, οὐδέποτε δὲ προχείρως ἐπελαμβάνετο τῆς συντάξεως αὐτῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐλειτούργησαν πολλαὶ ῥητορικαὶ σχολαί, αἵτινες ἀνέδειξαν πλῆθος ἐπιφανῶν ῥητόρων, δι' ὧν ἡ δικανικὴ ῥητορεία ἔφθασεν εἰς ἀνέφικτον τελειότητα (βλ. λ. λογογράφος καὶ ῥητορεία).

I. Φ. Δ.

—*[Ρητορ.]* Ἐν τῇ δικανικῇ ῥητορείᾳ ἰσχύουν ὡρισμένα παραγγέλματα καὶ κανόνες, διάφοροι τῶν ἐν τοῖς ἄλλοις εἴδεσι τῆς ῥητορείας ἰσχυόντων. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ διασαφηνίζῃ τὰ ὑπὸ κρίσιν διαφιλονικούμενα ζητήματα καὶ νὰ βοηθῇ οὕτω τὴν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην νὰ εἶναι εὐθεῖα καὶ δικαία ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτῆς. Εἰς μὲν τὰς κοινὰς συνελεύσεις ὁ ῥήτωρ ἀποβλέπῃ εἰς τὸ νὰ πείσῃ τοὺς ἀκροατὰς τί εἶναι ὠφέλιμον, εἰς δὲ τὸ δικαστήριον κύριον ἔργον τοῦ λέγοντος εἶναι νὰ δείξῃ εἰς τοὺς κριτὰς τί εἶναι δίκαιον καὶ ἀληθές· διὰ τοῦτο ὁ δικανικὸς ῥήτωρ ἀπευθύνεται εἰς τὸν νοῦν αὐτῶν μόνον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλα εἴδη ῥητορείας ἀφορῶντα μᾶλλον τὴν καρδίαν ἢ καὶ ἀμφότερα. Οἱ δικανικοὶ ῥήτορες ἀπευθύνονται πρὸς ἕνα ἢ πρὸς ὀλίγους κριτάς, καὶ τούτους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡλικιωμένους, σκεπτικοὺς καὶ χαρακτῆρος σταθεροῦ. Ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὁ ῥήτωρ δὲν ἔχει ἐλευθερίαν κινήσεως εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ὅλων τῶν ῥητορικῶν μέσων, ὡς συμβαίνει μὲ τὴν πολυάριθμον καὶ σύμμεικτον συνέλευσιν τοῦ λαοῦ. Τὸ πάθος δὲν διεγείρεται τόσον εὔκολα· ὁ λέγων ἀκούεται ἀπαθέστερα καὶ παρατηρεῖται αὐστηρότερα, θὰ καταστῇ δὲ γελοῖος ἐὰν ἐπιχειρήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν πομπώδη καὶ σφοδρὸν ἐκεῖνον τόνον, ὅστις ἔχει θέσιν μόνον εἰς τοὺς λόγους τοὺς ἀπευθυνομένους πρὸς τὸν λαόν. Αὐτὴ ἄλλως τε ἡ φύσις καὶ οἰκονομία τῶν δικανικῶν ὑποθέσεων ἀπαιτεῖ ῥητορείαν κατὰ πολλὰ διάφορον τῆς ἐν ταῖς κοιναῖς συνελεύσεσιν. Εἰς μὲν ταύτας ὁ λέγων ἔχει εὐρυχωρότερον στάδιον· σπανίως περιορίζεται εἰς ἀκριβῆ τινα κανόνα, δύναται νὰ λαμβάνῃ τὰ ἐπιχειρήματα ἐκ διαφόρων πηγῶν, καὶ νὰ μεταχειρίζηται πᾶσαν παράστασιν ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ φαντασίας ὑπαγορευομένην· εἰς δὲ τὸ δικανικὸν βῆμα τὸ στάδιον τοῦ λόγου εἶναι περιωρισμένον εἰς ἀκριβῆ νόμον καὶ κανόνα. Δὲν συγχωρεῖται τὸ ἐλεύθερον εἰς τὴν φαντασίαν· ὁ ῥήτωρ ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν πάντοτε διαγεγραμμένα ὅρια, ὑπόχρεως νὰ μὴ ἐξέρχηται ἀπὸ τὴν ὑπὸ κρίσιν ὑπόθεσιν. Ὁ οὐσιώδης τέλος χαρακτὴρ τῆς δικαιοσύνης ἀπαιτεῖ σήμερον, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου πλήρης προστασία διὰ τὴν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὑπεράσπισιν αὐτοῦ, καθῆκον δὲ τῶν συνηγόρων τῶν διαδίκων εἶναι νὰ ὑπολαμβάνουν ἀμερόληπτον τὸν δικαστήν, νὰ ἀποτείνωνται πρὸς τὸ λογικόν του καὶ τὴν συνείδησίν του, οὐδὲν δ' ἄλλο νὰ διεγείρουν ἐν αὐτῷ παρὰ τὴν ἀλήθειαν. Ἡ δικανικὴ λοιπὸν ῥητορεία εἶναι πλέον περιωρισμένη, ἐγκρατὴς καὶ συνεσταλμένη τῶν ἄλλων εἰδῶν.

Δὲν εἶχον ὅμως οὕτω τὰ πράγματα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἡ φύσις τοῦ δικανικοῦ βήματος καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπέτρεπεν εἰς τὴν ῥητορείαν νὰ καθίσταται δημωδεστέρα ἢ σήμερον. Τὰ ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας ἀνεπτυγμένα πάθη τοῦ δήμου ἦσαν τόσον ἰσχυρὰ καὶ ἄτακτα εἰς τὰς ταραχώδεις ἐκείνας πολιτείας, ὥστε μόλις ἐφικτὴ ἦτο ἡ δικαιοσύνη. Εἰς τοὺς δικανικοὺς λόγους δὲν ἐπεκράτει τόση νομικὴ αὐστηρότης ὅση σήμερον. Ἡ δικαιοσύνη, κατά τε τὴν οὐσίαν καὶ τοὺς τύπους, οὐδόλως ἴσχυεν ἐνώπιον τῆς παραφορᾶς μαινομένου καὶ ἀκολάστου πλήθους.

Τοῦτο ἄλλως τε πασιδήλως καταδεικνύει ὁ ἐξοστρακισμὸς τοῦ δικαίου Ἀριστείδου, ἡ καταδίκη τοῦ ἐναρέτου Σωκράτους, ὁ θάνατος τοῦ χρηστοῦ Φωκίωνος. Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Κικέρωνος οἱ πολιτικοὶ νόμοι ἦσαν ὀλίγοι, ἁπλοῖ καὶ γενικοί, ἡ δὲ ἀπόφασις ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν κοινὴν αἴσθησιν τῶν κριτῶν. Οἱ συνήγοροι ἦσαν μᾶλλον ῥήτορες ἢ νομικοί, μάλιστα δ' ἐπιστεύετο ὅτι καὶ ἄνευ σπουδῆς νομικῆς ἠδύνατό τις νὰ εἶναι καλὸς δικανικός· οὕτως ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχον οἱ λεγόμενοι πραγματικοί, ἔχοντες ἐπάγγελμα νὰ δίδωσιν εἰς τὸν ῥήτορα ὅλας τὰς ἀπαιτουμένας εἰς τὴν προκειμένην δίκην νομικὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας οὗτος ἐτοποθέτει ἐν καταλλήλῳ πλαισίῳ καὶ ἐνέδυε μὲ τοιαῦτα ἐπιτήδεια χρώματα, ὥστε νὰ ἔχωσιν ἐπιρροὴν εἰς τοὺς κριτάς, ἔμπροσθεν τῶν ὁποίων ἐρρητόρευε. Ἐκ τῶν παρὰ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων διδομένων παραγγελμάτων σχεδὸν πάντοτε ὑποτίθεται ὁ δικαστὴς βίαιος, προσωπολήπτης, ἄδικος. Μυρίαι θορυβώδεις σκηναὶ ἀδιαλείπτως ἀνεμειγνύοντο κατὰ τὴν δημοσίαν τῆς δικαιοσύνης ἐνέργειαν. Αἱ ἀπαιτούμεναι διατυπώσεις, ὁ τόπος ὅπου ἀπενέμετο ἡ δικαιοσύνη, ὁ χαρακτὴρ τῶν κατηγοριῶν (συχνάκις πολιτικῶν), ἡ παρουσία τῶν ἀντιδίκων, τὸ πλῆθος τοῦ δήμου, τὰ πάντα διήγειρον καὶ ἀνύψουν τὸν ῥήτορα. Τὰ σημερινὰ ὅμως δικαστήρια καὶ ἀκροατήρια οὐδόλως ὁμοιάζουν πρὸς τὰς εὐρυτάτας ἐκείνας ἀγοράς, πρὸς τὰς δημοσίας πλατείας, ὅπου ἀπηγγέλλοντο τὰ ψηφίσματα, δι' ὧν ἠκυροῦντο ἢ προετείνοντο οἱ νόμοι καὶ αἵτινες καθίσταντο τὸ θέατρον τῶν μεγάλων δικαστικῶν ἀμφισβητήσεων. Τέλος οἱ δικασταί, ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ῥώμῃ, ἦσαν ἀσυγκρίτως περισσότεροι τῶν σημερινῶν καὶ συνεκρότουν εἶδός τι κοινῆς συνελεύσεως. Οἱ δώσαντες καταδικαστικὴν ψῆφον κατὰ τὴν δίκην τοῦ Σωκράτους κριταὶ ἀνήρχοντο εἰς 280, εἰς δὲ τὴν δίκην τοῦ Μίλωνος ὁ Κικέρων ἠγόρευσεν ἐνώπιον 51 διακεκριμένων δικαστῶν, καὶ οὕτως εἶχε τὸ κέρδος νὰ ἀπευθύνῃ τὴν συνηγορίαν του ὄχι εἰς ὀλίγους τινὰς εἰδήμονας τῶν νόμων, καθὼς συμβαίνει σήμερον, ἀλλ' εἰς συνέλευσιν Ῥωμαίων πολιτῶν. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἐξηγοῦνται ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἔντεχνοι τρόποι τῆς δημώδους ῥητορείας, τοὺς ὁποίους ὁ Ῥωμαῖος ῥήτωρ μετεχειρίζετο τόσον συχνά· ὡσαύτως τὰ δάκρυα καὶ αἱ ἐλεεινολογίαι ὡς ὄργανα ἐπιτήδεια εἰς τὸ νὰ κερδήσωσι τὴν δίκην, καθὼς καὶ συνήθειαί τινες, αἵτινες σήμερον ἤθελον φανῆ εἰς ἡμᾶς θεατρικαί, ἦσαν κοιναὶ εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν βῆμα, ὡς π.χ. τὸ νὰ εἰσάγωσιν ὄχι μόνον τὸν κατηγορούμενον ἐνδεδυμένον πένθιμα, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ νὰ ὁδηγῶσιν ἐνώπιον τῶν κριτῶν, κινοῦσαν τὸν οἶκτον τῶν δικαστῶν μὲ φωνὰς καὶ δάκρυα.

Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων κρίνοντες τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Κικέρωνος πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν ἐνυπάρχουσαν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν σημερινῶν δικανικῶν ῥητόρων, καὶ νὰ μὴ θεωρῶμεν ἐκείνους ὡς πρότυπα αἰώνια καὶ κριτήριον τῆς δικανικῆς ῥητορείας. Προκειμένου ὅμως νὰ μελετήσωμεν ταύτην ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, οἱ λόγοι τῶν δύο τούτων μεγάλων ῥητόρων ἀποτελοῦν τὴν καλυτέραν καὶ γνησιωτέραν πηγήν. Θὰ ἦτο ὅμως ὑπερβολικὴ ἀκρισία νὰ μιμῆταί τις σήμερον τοὺς δικανικοὺς τρόπους τῶν ἀρχαίων. I. Φ. Δ.

δίκαννος, *—η, —ο*· ὁ ἔχων δύο κάννας, μόνον ἐπὶ πυροβόλου ὅπλου: «δίκαννο τουφέκι» ἢ ἁπλῶς «δίκαννο» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *μονόκαννο*.

δικαρβανυλομεθάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. **δικετένη.**

δικαρβονικὰ ***ὀξέα*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. διβασικὰ *ὀξέα*.

δίκαρπος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ δὶς τοῦ ἔτους καρποφορῶν, ἐπὶ δένδρων, ἄλλως **δίφορος** (βλ. λ.).

δικαρπῶ (*—έω*)· καρποφορῶ δὶς τοῦ ἔτους, εἶμαι δίφορος.

δικάσιμος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ χρόνος καθ' ὃν γίνονται δίκαι, ἰδίᾳ «δικάσιμος ἡμέρα» ἢ ἁπλῶς «δικάσιμος», ἡ ἡμέρα καθ' ἣν πρόκειται νὰ γίνῃ δικαστήριον: «δὲν εἶναι σήμερον δικάσιμος».

δίκασις (ἡ)· ἡ διεξαγωγὴ τῆς δίκης, κρίσις.

δικαστηριακός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν δικαστηρίων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ δικαστήρια: «δικαστηριακὴ φρασεολογία», «δικαστηριακὸν κατάστημα».—Ἐπίρρ. *δικαστηριακῶς*.

δικαστήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου δικάζουν, τὸ κατάστημα ὅπου εἶναι ἐγκαθιδρυμένη ἡ δικαστικὴ ἀρχή, τὸ δικαστηριακὸν κατάστημα· || αὐτοὶ οἱ δικάζοντες, οἱ δικασταί: «τὸ δικαστήριον τῶν συνέδρων,— τῶν ἐνόρκων»· || ἡ δικαστικὴ ἐξουσία, ἡ δικαιοδοσία τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς: «πολιτικὸν—, ποινικὸν δικαστήριον», «στρατιωτικὰ δικαστήρια», «εἰδικὸν δικαστήριον», ἀνώτερα—, κατώτερα δικαστήρια»· || φρ. «ἔχω δικαστήριον» ἔχω δικαστικὴν ὑπόθεσιν ὑπὸ συζήτησιν εἴτε ὡς διάδικος εἴτε ὡς συνήγορος: «αὔριον ἔχω δικαστήριον καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ σᾶς ἴδω».

—[ΑΡΧΑΙΟΛ.] Τὸ ἐπισημότατον τῶν ἐν Ἀθήναις δικαστηρίων ἦτο ἡ «ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλή», δικάζουσα τοὺς ἐκ προμελέτης φόνους ἢ τραυματισμούς, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς δηλητηριάσεις, ἂν ἐξ αὐτῶν ἀπέθνησκεν ὁ δηλητηριασθείς. Ἕτερα φονικὰ δικαστήρια, ἐν οἷς ἐδίκαζον ἀρχαιόθεν οἱ ἐφέται καὶ ἀπὸ τοῦ 400 π. Χ. οἱ ἡλιασταί, ἦσαν: α') Τὸ «ἐπὶ Παλλαδίῳ», συνεδριάζον ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Παλλάδος, πρὸς Α. τῆς πόλεως καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν. Τοῦτο ἐδίκαζε τοὺς ἀκουσίους φόνους, «τὰς βουλεύσεις», ἤτοι τοὺς ἐξ ἐπιβουλῆς θανάτους ἢ τραυματισμούς, ὡς καὶ τοὺς φόνους οἰκετῶν, μετοίκων καὶ δούλων. β') Τὸ «ἐπὶ Δελφινίῳ», συνεδριάζον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος, κειμένου πρὸς Α. τῆς πόλεως καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν. Τοῦτο ἐδίκαζε τοὺς ἀκουσίους, ἀλλ' ἐννόμους φόνους. γ') Τὸ «ἐν Φρεαττοῖ», δικάζον τοὺς εἰς φυγὴν καταδεδικασμένους ἐπὶ ἀκουσίῳ φόνῳ, ἂν κατηγοροῦντο καὶ δι' ἕτερον ἑκούσιον φόνον ἢ τραῦμα. Τοῦτο συνεδρίαζεν εἰς τὸν Πειραιᾶ (Φρεαττύν), ὁ δὲ κατηγορούμενος ἀπελογεῖτο ἀπὸ τοῦ πλοίου, ἅτε μὴ δυνάμενος ν' ἀποβῇ εἰς τὴν πάτριαν γῆν, ἐξ ἧς ἦτο ἐξόριστος. δ') Τὸ «ἐπὶ Πρυτανείῳ», οὗ τὴν ἡγεμονίαν εἶχεν ὁ βασιλεύς, δικάζων μετὰ τεσσάρων «φυλοβασιλέων» τὰ ἄψυχα πράγματα, ὅσα ἐφόνευσάν τινα, ἐκβάλλον ταῦτα ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς. Τὸ μέγιστον ὅμως δικαστήριον ἐν Ἀθήναις ἦτο ἡ «Ἡλιαία», ἀποτελουμένη ἐξ 6 000 πολιτῶν ἐχόντων ἡλικίαν 30 ἐτῶν, μὴ ὀφειλόντων εἰς τὸ δημόσιον καὶ μὴ ὄντων ἀτίμων. Οὗτοι ἐδίκαζον κατὰ τμήματα, συνήθως ἐκ 500 μελῶν, ἀλλὰ καὶ καὶ ἐκ 200, 400, 1000, 1500, 2000 καὶ 2500.

—[ΠΟΛ. ΔΙΚ.] Πρὸς ἀπονομὴν τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης λειτουργοῦσι παρ' ἡμῖν τὰ δικαστήρια τῶν εἰρηνοδικῶν, πρωτοδικῶν, ἐφετῶν καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει καὶ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, εἰς ὃ δίδουν λόγον οἱ δημόσια χρήματα διαχειριζόμενοι ὑπάλληλοι, καὶ τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας, ἐκδικάζον τὰς διαφορὰς τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, ὡς καὶ ἄλλα διοικητικὰ καὶ φορολογικὰ δικαστήρια. Ἐκτὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου τὰ λοιπὰ δικαστήρια εἶναι πλειότερα τοῦ ἑνός, ἤτοι 9 ἐφετεῖα (Ἀθηνῶν, Λαρίσης, Θεσσαλονίκης, Θράκης, Πατρῶν, Ναυπλίου, Κερκύρας, Αἰγαίου καὶ Χανίων), μέγας δὲ ἀριθμὸς πρωτοδικείων καὶ ἔτι μεγαλύτερος εἰρηνοδικείων.

Εἰρηνοδικεῖα. Ταῦτα εἶναι θεσμὸς γαλλικῆς καταγωγῆς. Ἀρχικῶς εἶχον σκοπὸν τὴν διαφύλαξιν τῆς μεταξὺ πολιτῶν εἰρήνης, ἔχοντα κυρίως συμ-

Digitized by Google

βιβαστικὴν ἀποστολήν, καὶ δικάζοντα περὶ εὐτελῶν διαφορῶν καὶ διενέξεων ταχέως καὶ ἄνευ διατυπώσεων. Ἀργότερον ὅμως προσετέθησαν εἰς ταῦτα διάφορα ἄλλα καθήκοντα, ἅτινα σήμερον δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ὅλα εὐτελῆ. Ἰδίως ἡ δικαιοδοσία των περὶ προσωρινῆς ρυθμίσεως τῆς νομῆς εἶναι σοβαρώτατον ἔργον. Ὁ δικάζων ἐν αὐτοῖς δικαστὴς εἶναι εἷς μόνος (εἰρηνοδίκης ἢ πάρεδρος αὐτοῦ), πλὴν τοῦ γραμματέως, ὅστις εἶναι βοηθητικὸν δικαστικὸν πρόσωπον. Συνήθως ἐν τοῖς εἰρηνοδικείοις ὑπάρχουν εἷς εἰρηνοδίκης καὶ δύο πάρεδροι.

Πρωτοδικεῖα. Ἕκαστον πρωτοδικεῖον σύγκειται ἐκ τοῦ προέδρου, τριῶν τοὐλάχιστον δικαστῶν, καὶ τεσσάρων παρέδρων· δύναται δὲ νὰ διαιρεθῇ εἰς τμήματα, ὧν ἕκαστον δικάζει ἰδιαιτέραν ἡμέραν χωριστά. Πρὸς σύνθεσιν τοῦ πρωτοδικείου λαμβάνουσι μέρος τρεῖς δικασταὶ συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ προέδρου.

Ἐφετεῖα. Ταῦτα εἰσὶν ἀνώτερα δικαστήρια εἰς ἃ φέρεται ἡ ἐκ νέου ἐξέτασις τῆς ἤδη δικασθείσης παρὰ τῶν πρωτοδικείων διαφορᾶς. Τὴν σύστασιν τῶν δικαστηρίων τούτων δικαιολογεῖ ἡ ἀτέλεια τῆς ἀνθρωπίνης κρίσεως, ἧς ἕνεκα παρέχεται τὸ δικαίωμα εἰς τὸν διάδικον, ὅστις εὑρίσκει ὅτι δὲν ἐκρίθη καλῶς ἡ διαφορά του παρὰ τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, νὰ ἀπευθυνθῇ καὶ ζητήσῃ ὅπως κριθῇ αὕτη ἐκ νέου ὑπὸ δικαστῶν πλειοτέρων, ἀνωτέρων τὴν μόρφωσιν, τὴν πεῖραν καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ παρεχόντων συνεπῶς μεγαλύτερα ἐχέγγυα εὐθυκρισίας. Τὰ ἐφετεῖα ἔχουσιν ἐκτὸς τοῦ προέδρου πέντε τοὐλάχιστον δικαστάς. Ἀπαιτεῖται δὲ πρὸς σύνθεσιν ἐφετείου νὰ λάβουν μέρος πέντε ἐν συνόλῳ ἐφέται, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ προέδρου.

Ἄρειος Πάγος. Αἱ βάσεις τῶν διατάξεων καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐλήφθησαν ἀπὸ τὴν γαλλικὴν νομοθεσίαν. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ θεσμὸς οὗτος τοῦ Ἀρείου Πάγου (cour de cassation) προῆλθεν ἐκ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως καὶ τροποποιήσεως τοῦ παλαιοῦ συμβουλίου τοῦ βασιλέως (ὀνομαζομένου Conseil des parties). Ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου τούτου παλαιόθεν προσεβάλλοντο αἱ ἀποφάσεις τῶν παρλαμέντων, αἵτινες διωρθοῦντο παρ' αὐτοῦ ἢ ἠκυροῦντο. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 συνεστήθη διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδιαιτέρα δικαστικὴ ἀρχή, ἀνεξάρτητος πάσης κυβερνητικῆς ἐπιρροῆς, ὀνομασθεῖσα Ἀκυρωτικόν. Τοιοῦτο δικαστήριον εἶναι καὶ ὁ ἡμέτερος Ἄρειος Πάγος, λαβὼν τὴν ὀνομασίαν του ἐκ τοῦ ἀρχαίου δικαστηρίου τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Ὅταν ὁ Ἄρειος Πάγος συνεδριάζῃ κατὰ τμήματα, ἀπαιτεῖται νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν σύνθεσιν 7 δικασταί, συμπεριλαμβανομένου τοῦ προέδρου.

Ἡ ἁρμοδιότης τῶν τεσσάρων ἀνωτέρω δικαστηρίων διαφέρει: 1) Κατ' ἔκτασιν: Τοῦ Ἀρείου Πάγου ἡ ἁρμοδιότης ἐκτείνεται ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπικρατείας, ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ δικαστηρίων, τῶν μὲν ἐφετείων ἐπὶ πλείονας νομούς, τῶν δὲ πρωτοδικείων ἐπὶ ἕνα νομὸν ἢ καὶ μέρος αὐτοῦ, καὶ τῶν εἰρηνοδικείων ποικίλλει ἑκάστοτε. 2) Κατ' ἀντικείμενον: Τινὰ μὲν τῶν δικαστηρίων τούτων εἶναι ἁρμόδια νὰ δικάσωσι παντὸς εἴδους διαφοράς, ἄλλων δὲ ἡ ἁρμοδιότης περιορίζεται εἰς ἐκείνας μόνον τὰς δίκας, αἵτινες, ἀφαιρεθεῖσαι ἀπὸ τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ὑπεβλήθησαν εἰς αὐτὰ παρὰ τοῦ νόμου. Τὰ πρῶτα λέγονται τακτικὰ (πρωτοδικεῖα, ἐφετεῖα), τὰ δεύτερα ἔκτακτα (εἰρηνοδικεῖα). 3) Κατὰ βαθμόν: Τὰ δικαστήρια εἶναι πρώτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ. Κατὰ πρῶτον βαθμὸν δικάζουσι παρ' ἡμῖν πάντοτε μὲν τὰ εἰρηνοδικεῖα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ τὰ πρωτοδικεῖα, ἅτινα ἐπὶ ὡρισμένων δικῶν δικάζουσι καὶ κατὰ δεύτερον βαθμὸν (ἀποφάσεις εἰρηνοδικῶν περὶ προσωρινῶν μέτρων, ἐξώσεων κλπ.). Ὅθεν πᾶσα διαφορὰ πρέπει νὰ εἰσαχθῇ εἰς ἓν τῶν δύο τούτων δικαστηρίων: εἰς τὸ πρωτοδικεῖον ἐὰν εἶναι τῆς κοινῆς δικαιοδοσίας καὶ εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον ἐὰν εἶναι τῆς ἐξαιρετικῆς. Κατὰ δεύτερον βαθμὸν δικάζουσι μὲν τὰ ἐφετεῖα, κατ' ἀρχήν, ἐξαιρετικῶς δὲ καὶ τὰ πρωτοδικεῖα, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη. Ἐξαιρετικῶς δικάζουσιν ὅμως καὶ τὰ ἐφετεῖα κατὰ πρῶτον βαθμὸν εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις.

Δύο μόνον βαθμοὶ δικαιοδοσίας ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν, δι' ὧν πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις δύνανται κατ' ἀρχὴν νὰ διέλθωσιν. Ἐξαιρετικῶς ὑπάρχουσιν ὑποθέσεις τινές, δι' ἃς δὲν ἐπιτρέπεται ὁ δεύτερος βαθμός. Ὁ Ἄρειος Πάγος εἶναι μὲν δικαστήριον ἀνώτατον πάντων ἱεραρχικῶς, ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ τρίτον βαθμὸν δικαιοδοσίας, διότι δὲν δικαιοδοτεῖ ἀλλ' ἀκυροῖ καὶ ἐξαφανίζει ἁπλῶς τὰς ἀποφάσεις οἱουδήποτε τῶν ἑτέρων δικαστηρίων, αἵτινες συγκρούονται πρὸς τοὺς κειμένους νόμους. Ὅθεν ἀναιρεθείσης ἀποφάσεώς τινος παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου, πέμπεται ἡ ἐκ νέου ἐξέτασις τῆς διαφορᾶς εἰς ἄλλο δικαστήριον. Σκοπὸς τῆς συστάσεως τοῦ δικαστηρίου τούτου εἶναι ἡ τήρησις τῶν νόμων καὶ ἡ ὁμοιόμορφος ἄσκησίς των.

Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Ἀρείου Πάγου ὑπάγεται προσέτι ἡ ἄρσις τῶν συγκρούσεων, ὁ κανονισμὸς τῆς ἁρμοδιότητος, ἡ παραπομπὴ ἀπὸ δικαστηρίου εἰς δικαστήριον καὶ ἡ ἀγωγὴ κακοδικίας κατ' ἐφετῶν. Τὸ α' τμῆμα τοῦ Ἀρείου Πάγου δικάζει αἰτήσεις ἀναιρέσεως κατ' ἀποφάσεων εἰρηνοδικῶν, πρωτοδικῶν, ἐφετῶν καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Τὸ β' τμῆμα δικάζει αἰτήσεις ἀναιρέσεως κατὰ ἀποφάσεων καὶ βουλευμάτων ποινικῶν δικαστηρίων, αἰτήσεις περὶ κανονισμοῦ ἁρμοδιότητος ἢ παραπομπῆς ἀπὸ δικαστηρίου εἰς δικαστήριον, ἀγωγὰς κακοδικίου καὶ ὅσας ὑποθέσεις κρατεῖ ὁ Ἄρειος Πάγος μετ' ἀναίρεσιν ἵνα δικάσῃ αὐτός. Ἡ ὁλομέλεια αὐτοῦ ἀποφαίνεται ἐπὶ συγκρούσεως μεταξὺ δικαστηρίων καὶ διοικητικῶν ἀρχῶν ἢ μεταξὺ δύο τμημάτων πρὸς ἄλληλα, τέλος ἐπὶ ἀναιρέσεων ὑπὲρ τοῦ νόμου ἢ ἕνεκεν ὑπερβάσεως καθηκόντων.

Τόπος. Τὰ δικαστήρια συνεδριάζουσιν εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ καταστήματα, ὧν ἡ διαρρύθμισις καὶ διακόσμησις εἶναι εἰς ἅπαντα σχεδὸν ὁμοία ἢ τοὐλάχιστον πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη. Ἐξαιρετικῶς μόνον ἐπιτρέπεται ἔν τισι περιπτώσεσιν ἡ ἔξω τοῦ καταστήματος συνεδρίασις (εἰς τὸν ἐπίμαχον λ. χ. τόπον ἐπὶ προσωρινῶν μέτρων εἰρηνοδικου).

Χρόνος. Ἡ ἡμέρα καὶ ὥρα τῶν συνεδριάσεων ὁρίζεται ἑκάστοτε παρὰ τοῦ προϊσταμένου ἑκάστου δικαστηρίου ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, αἱ δὲ συνεδριάσεις, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ὑποθέσεις, διαρκοῦν 4 ὥρας. Ἐὰν κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνεδριάσεως ἀπουσιάσῃ πρόσωπόν τι ἐκ τῶν πρὸς σύνθεσιν τοῦ δικαστηρίου ἀπαιτουμένων, ἀναπληροῦται τοῦτο ἁρμοδίως, ἤτοι τὸν μὲν πρόεδρον ἀναπληροῖ ὁ ἀντιπρόεδρος ἢ ὁ ἀρχαιότερος δικαστής, τοὺς δικαστὰς οἱ πάρεδροι, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ διορισμοῦ των, οἱ εἰρηνοδίκαι ἢ δικηγόροι, καὶ τὸν εἰσαγγελέα ὁ ἀντεισαγγελεύς, νεώτερος δικαστής, πάρεδρος ἢ δικηγόρος· τὸν γραμματέα ἀναπληροῖ ὁ ὑπογραμματεύς.

Σχέσις τῶν δικαστηρίων πρὸς ἄλληλα. Τὰ δικαστήρια, ὡς ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, οὔτε παρατηρήσεις περὶ τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοδοσίας των δύνανται νὰ κάμωσι οὔτε νὰ ἐπιτηρήσωσιν ἄλληλα. Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ἀναθέσῃ ἕκαστον εἰς ἄλλο τὴν δικαιοδοσίαν του. Μόνον εἰδικαὶ τῆς δίκης πράξεις δύνανται ν' ἀνατεθῶσιν εἰς ἕτερον δικαστήριον, ὅπερ ὀφείλει τότε νὰ ἐκτελέσῃ ταῦτα ταχέως καὶ ἐπακριβῶς. Ἡ ἀνάθεσις τῶν πράξεων τούτων εἰς συντεταγμένα μὲν δικαστήρια γίνεται δι' αἰτήσεως, εἰς κατώτερα δὲ διὰ παραγγελίας.

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Πρὸς ἀπονομὴν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κράτει τὰ νομίμως καθεστημένα *ποινικὰ δικαστήρια*, συγκροτούμενα ἐκ δικαστῶν ἰσοβίων ἢ μονίμων, οἵτινες διορίζονται κατὰ νόμον ἐπὶ τῇ βάσει ὁριζομένων δι' αὐτοῦ προσόντων. Δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ *ἔκτακτα δικαστήρια*, δι' ὡρισμένην ποινικὴν ὑπόθεσιν ἢ δι' ὡρισμένους κατηγορουμένους, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθῶσιν οὐδὲ διὰ νόμου (ἄρθρ. 94 καὶ 97 τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927). Διὰ διατάξεως ὅμως τοῦ Συντάγματος τούτου (ἄρθρ. 94) ὡρίσθη, ὅτι «δύναται διὰ νόμου ν' ἀνατεθῇ ἡ ἐκδίκασις ἀστυνομικῶν παραβάσεων, τιμωρουμένων διὰ προστίμου, καὶ εἰς ἀρχὰς ἀσκούσας ἀστυνομικὰ καθήκοντα»· ἴσως τῆς συνταγματικῆς ταύτης διατάξεως ἐφαρμογὴ ἐθεωρήθη ἡ διὰ τοῦ ἄρθρ. 54 τοῦ νόμου 3394 «Περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας καὶ ἀγροφυλακῆς Κρήτης», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 3622 τοῦ 1928, ἀνάθεσις τῆς ἐκδικάσεως τῶν κατὰ τὸν νόμον τοῦτον καλουμένων ἀγροζημιῶν καὶ ἀγροτικῶν παραβάσεων εἰς τὸν ἀγρονόμον· προφανῶς ὅμως ἡ ἀπονομὴ ποινικῆς δικαιοδοσίας εἰς τὸ διοικητικὸν τοῦτο ὄργανον εἶναι ἀντισυνταγματική, ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν διάταξιν τοῦ Συντάγματος, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν διὰ νόμου ἀνάθεσιν ποινικῆς δικαιοδοσίας εἰς ἀρχὴν ἀστυνομικήν, οἵα δὲν εἶναι ὁ ἀγρονόμος, καὶ διὰ παραβάσεις ἀστυνομικάς, οὐχὶ δὲ διὰ τὰς κατὰ τὸν ἀνωτέρω νόμον ἀγροζημίας καὶ ἀγροτικὰς παραβάσεις, αἵτινες εἶναι κλοπαὶ ἢ φθοραὶ εἰς βαθμὸν πταίσματος καὶ ἄλλαι τινὲς παραβάσεις, ὧν αἱ πλεῖσται δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀστυνομικαὶ τοιαῦται.

Τὸ Σύνταγμα, καθιεροῦν ὡς ἀρχήν, ἐν ἄρθρῳ 94, τὴν ὑπὸ τακτικῶν ἰσοβίων καὶ μονίμων δικαστῶν ἀπονομὴν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης, καθιστᾷ συγχρόνως ἐν ἄρθρῳ 100 τὰ ὁρκωτὰ δικαστήρια, ἅτινα συγκροτούμενα ἐκ τακτικῶν δικαστῶν καὶ πολιτῶν, *ἐνόρκων* καλουμένων, δικάζουσι τὰ κακουργήματα, τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὰ τοῦ τύπου, ὁσάκις τὰ τελευταῖα ταῦτα δὲν ἀφορῶσι τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ παθόντος, ἐκτὸς τῶν κατὰ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ ἄνω, ἀπευθυνομένων ἀδικημάτων τοῦ τύπου, ἅτινα δικάζουσι πάντοτε τὰ κακουργιοδικεῖα, καὶ ὁσάκις ἔτι ἀφορῶσι τὸν ἰδιωτικὸν βίον αὐτῶν. Ὡρισμένα ὅμως κακουργήματα ὑπήχθησαν δι' εἰδικῶν νόμων, κυρωθέντων κατὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 100 § δ'), εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ἐφετείων. Ἐκτὸς τούτων, ποινικὰ δικαστήρια κατέστησε τὸ Σύνταγμα καὶ τὰ *στρατοδικεῖα* καὶ *ναυτοδικεῖα*, διὰ τὰ στρατιωτικὰ κυρίως ἀδικήματα τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν, ἐπιτρέψαν συγχρόνως τὴν ἐν περιπτώσει κηρύξεως τῆς καταστάσεως πολιορκίας ὑπαγωγὴν καὶ ἰδιωτῶν εἰς τὰ στρατοδικεῖα καὶ ναυτοδικεῖα (ἄρθρα 97 καὶ 100 τοῦ Συντάγματος). Τέλος ὡς ποινικὸν δικαστήριον συγκροτεῖται ἡ *Γερουσία*, ὅταν δικάζῃ τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, ἂν καταστῇ ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας καὶ παραβάσεως τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν ποινικῶν νόμων, καὶ τοὺς ὑπουργούς, διὰ τὰ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν πραχθέντα ἀδικήματα κατὰ τὸν περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν νόμον· δύναται δ', ἀποφάσει τῆς Βουλῆς, νὰ συγκροτηθῇ εἰς δικαστήριον, ὅπως δικάσῃ πᾶν πρόσωπον, κατηγορούμενον δι' ἀδίκημα ἐσχάτης προδοσίας, προδοσίας τῆς πατρίδος ἢ ἄλλην πρᾶξιν κατὰ τῆς ἀσφαλείας καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ κράτους (ἄρθρ. 64, 73 καὶ 93 τοῦ Συντάγματος).

Ἐπιτρέπει ὡσαύτως τὸ Σύνταγμα (ἄρθρ. 100 § γ') τὴν διὰ νόμου ἵδρυσιν εἰδικῶν δικαστηρίων τῶν παίδων, ἐφ' ὧν δύνανται νὰ μὴ ἐφαρμόζωνται αἱ περὶ δημοσιότητος τῆς διαδικασίας διατάξεις καὶ ἅτινα δύνανται νὰ συντίθενται καὶ ἐκ δικαστῶν οὐχὶ τακτικῶν καὶ νὰ δικάζωσι καὶ τὰ κακουργήματα τῶν παίδων· τοιοῦτος ὅμως νόμος δὲν ἐξεδόθη μέχρι σήμερον.

Ὡς τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια λειτουργοῦσιν ἐν τῷ κράτει αὐτὰ ταῦτα τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, τὰ ἐκδικάζοντα δηλαδὴ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἐκ τῶν αὐτῶν δικαστῶν συγκροτούμενα. Οὕτω τὰ *εἰρηνοδικεῖα* δικάζουσιν ὡς *πταισματοδικεῖα* τὰ πταίσματα, τὰ *πρωτοδικεῖα* δικάζουσιν ὡς *πλημμελειοδικεῖα* τὰ πλημμελήματα καὶ τὰ πταίσματα τῶν εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν ὑπαγομένων προσώπων, ὡς καὶ τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πταισματοδικείων· τὰ *ἐφετεῖα* τὰ πλημμελήματα τῶν εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν ὑπαγομένων προσώπων καὶ τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πλημμελειοδικείων, ἔτι δὲ κατ' ἐξαίρεσιν καὶ κακουργήματά τινα, καὶ τέλος ὁ *Ἄρειος Πάγος*, δικάζων, ὡς ἀκυρωτικὸν δικαστήριον, τὰς αἰτήσεις ἀναιρέσεως (βλ. λ. ἔνδικα μέσα) κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, κρίνων δηλαδὴ μόνον ἂν ὀρθῶς ἐφηρμόσθη καὶ ἡρμηνεύθη ὁ νόμος καὶ ἂν ἐτηρήθησαν οἱ τύποι τῆς διαδικασίας· κατ' ἐξαίρεσιν δὲ δικάζει, ὡς δικαστήριον τῆς οὐσίας, τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐφετείων ἐπὶ τῶν πλημμελημάτων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν προσώπων (ἄρθρ. 4 ν. δ. 6 Νοεμβρίου 1926 καὶ ἄρθρ. 58 ν. δ. 5 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων»). Ὑπάρχουσιν ὅμως καί τινα εἰδικῶς ἱδρυμένα ποινικὰ δικαστήρια, τὰ *πταισματοδικεῖα*, ἑδρεύοντα εἰς τὰς ἕδρας εἰρηνοδικείων τινῶν, καὶ τὰ *κακουργιοδικεῖα*, διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν κακουργημάτων καί τινων πλημμελημάτων, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴρηται. Λόγῳ δὲ τῆς πληθύος τῶν ἀδικημάτων καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπικρατείας, ἱδρύθησαν πολλὰ ἐν αὐτῇ ὅμοια ποινικὰ δικαστήρια ὧν διὰ νόμου ἔχει ὁρισθῆ ἡ τοπικὴ περιφέρεια, ἐν ᾗ ἀσκοῦσι τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἐπικρατείας, ἐν ταῖς ἑτεροδικουμέναις χώραις ὑπάρχουσι τὰ προξενικὰ πλημμελειοδικεῖα, καὶ τὸ κακουργιοδικεῖον Αἰγύπτου. Τὰ πλημμελειοδικεῖα, τὰ ἐφετεῖα, ἔν τισι δὲ περιπτώσεσι καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος, ἐν συμβουλίῳ συνερχόμενα ἀποφασίζουσι περὶ τῶν εἰς τὴν ἀνάκρισιν ἀναφερομένων ζητημάτων, οἷον περὶ παραπομπῆς ἢ μὴ τοῦ κατηγορουμένου εἰς δίκην κλπ. (βλ. λ. Συμβούλιον *δικαστικόν*). Πλείονα περὶ τῆς συγκροτήσεως καὶ τῆς καθ' ὕλην ἁρμοδιότητος τῶν καθ' ἕκαστον ποινικῶν δικαστηρίων βλ. ἐν λ. πταισματοδικεῖον, πλημμελειοδικεῖον, ἐφετεῖον, κακουργιοδικεῖον.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—δικαστήρια *διοικητικά*· βλ. λ. διοικητικὴ *δικαιοσύνη*.

—δικαστήρια *ἐκκλησιαστικὰ* [*Κανον. Δίκ.*]. I.—Δικαστήρια Α' βαθμοῦ. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ παραπτώματα τῶν ἱερέων, διακόνων καὶ ὑποδιακόνων ἐδίκαζον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χριστιανικῶν χρόνων οἱ ἐπίσκοποι, μάλιστα δ' ἐπὶ αἱρέσει κατηγορουμένους τοὺς μνημονευθέντας κληρικοὺς ἐδίκαζον καὶ αἱ σύνοδοι, ἐπαρχιακαὶ καὶ πατριαρχικαί, ὡς καὶ αὐταὶ αἱ οἰκουμενικαί.

Παρ' ἡμῖν· 1) τὰ μὴ ἐπαγόμενα καθαίρεσιν ἐκκλησιαστικὰ παραπτώματα τῶν πρεσβυτέρων, διακόνων, ὡς καὶ τῶν μοναχῶν δικάζονται:

Α') Ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου, συγκροτουμένου εἴτε α') ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς μητροπόλεως, ὑπὸ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου ὡς προέδρου καὶ τεσσάρων πρεσβυτέρων τῆς ἐπισκοπῆς καθισταμένων καὶ παυομένων ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, γνωρίζοντες δὲ τὸ πρᾶγμα τῇ ἱερᾷ συνόδῳ· εἴτε β') ἐκτὸς αὐτῆς, πρὸς τὴν ἐπὶ τόπου τῶν παραπτωμάτων ἐκδίκασιν ὑπὸ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου ὡς προέδρου καὶ δύο ὑπ' αὐτοῦ προσκαλουμένων κληρικῶν. Ἐν ἀμφοτέροις τούτοις τοῖς δικαστηρίοις ψῆφον ἀποφασιστικὴν μὲν ἔχει ὁ πρόεδρος, τὰ δ' ἄλλα μέλη μόνον συμβουλευτικήν. Τὸν ὁπωσδήποτε κωλυόμενον μητροπολίτην ἀναπληροῖ ὁ πρῶτος κατὰ τὴν τάξιν ἐκ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ δικαστηρίου, προσκαλουμένου ἐν τῷ ὑπὸ τὸ στοιχ. α' δικαστηρίῳ καὶ πέμπτου μέλους ἐκ τῶν τεσσά-

Digitized by Google

ρων τοῦ δικαστηρίου ἀναπληρωματικῶν μελῶν, ἅτινα καθίστανται καὶ ἀπολύονται ὡς καὶ τὰ τακτικὰ μέλη. Ἐν περιπτώσει δ' ἀπουσίας ἑνὸς ἢ πλειόνων τακτικῶν μελῶν προσκαλοῦνται ἰσάριθμα ἀναπληρωματικά, ὥστε τὸ δικαστήριον νὰ ἀποτελῆται πάντοτε ἐκ πέντε μελῶν. Αἱ δ' ἀποφάσεις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λαμβάνονται διὰ πλειονοψηφίας.

Τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κωλυόμενον ἀναπληροῖ ἐν τῇ προεδρίᾳ τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου, τῇ ἐγγράφῳ ἐντολῇ αὐτοῦ, εἷς τῶν βοηθῶν αὐτοῦ ἐπισκόπων. Τὸ ἐπισκοπικὸν δικαστήριον ἐπιβάλλει τὰς ἑξῆς ποινάς: α') ἐπίπληξιν, β') ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος (ὀφφικίου), γ') οὐχὶ μείζονα τῶν τριῶν ἐτῶν αα') ἀργίαν ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν ἀπὸ τῆς ἐφημερίας τοῦ καταδικαζομένου δικαιωμάτων ἢ ἄνευ τοιαύτης, ἢ ββ') στέρησιν μισθοῦ μετ' ἀργίας ἢ ἄνευ τοιαύτης, ἢ γγ') σωματικὸν περιορισμὸν ἐν διατηρουμένῳ μοναστηρίῳ ἢ ἄλλῳ εἰδικῷ σωφρονιστηρίῳ μοναχοῖς καὶ ἱερομονάχοις.

Β') Ἐν Κρήτῃ δὲ τὰ μὴ ἐπαγόμενα καθαίρεσιν παραπτώματα τῶν κληρικῶν δικάζονται ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, ὅστις δύναται νὰ ἐπιβάλῃ ἐπίπληξιν, ἀργίαν ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐφημερίας, ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος, σωματικὸν περιορισμὸν ἐν τῷ σωφρονιστηρίῳ τῶν κληρικῶν, ἀπότισιν ποσοῦ διπλασίου τοῦ παρανόμως ληφθέντος. Ἐκ δὲ τῶν παραπτωμάτων τῶν μοναχῶν δικάζονται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μόνον τὰ βαρύτερα, ἐνῷ τὰ ἐλαφρότερα τιμωροῦνται ὑπὸ τοῦ μοναστηριακοῦ συμβουλίου.

Γ') Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τῶν μοναχῶν τὰς παραβάσεις, τάς τε πειθαρχικὰς καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς καθόλου, ὡς καὶ τὰς ἀστυνομικὰς καὶ τὰς ἀγορανομικὰς καὶ τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς μονῆς διαπραττόμενα πταίσματα δικάζει ἐν μὲν τοῖς κοινοβίοις ὁ ἡγούμενος ὡς πρόεδρος, ἀπόντος δ' αὐτοῦ ὁ ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ καὶ ἡ γεροντία, ἐν δὲ τοῖς ἰδιορρύθμοις ἡ σύναξις τῶν προϊσταμένων, προεδρεύοντος τοῦ πρώτου τῇ τάξει προϊσταμένου, ἀπόντος δ' αὐτοῦ προεδρεύει ὁ ἑπόμενος αὐτῷ. Ἐπὶ ἐλαφρῶν δὲ παραπτωμάτων, ἐφ' ὧν δὲν κρίνεται σκόπιμος ἡ εἰς τὸ δικαστήριον παραπομπὴ τοῦ μοναχοῦ, δύναται ἐν μὲν τοῖς κοινοβίοις ὁ ἡγούμενος μετὰ τῶν ἐπιτρόπων, ἐν δὲ τοῖς ἰδιορρύθμοις οἱ ἐπίτροποι νὰ ἐπιβάλλωσιν ἀνεκκλήτως τὰς ἑξῆς ποινάς: νουθεσίαν καὶ παρατήρησιν, ἐπίπληξιν κατ' ἰδίαν καὶ στέρησιν τροφῆς πλὴν τοῦ ἄρτου μέχρις ἑπτὰ ἡμερῶν.

2) Τὰ δ' ἐπαγόμενα καθαίρεσιν: Α') ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ δικάζονται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς συνόδου, ὑφ' ἧς δικάζονται καὶ τὰ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου παραπτώματα: α') μοναχῶν καὶ ἱερομονάχων τὰ ἐπαγόμενα σωματικὸν περιορισμὸν μείζονα τῶν τριῶν ἐτῶν καὶ β') πρεσβυτέρων καὶ διακόνων τὰ ἐπαγόμενα ἀργίαν μείζονα ὡσαύτως τῶν τριῶν ἐτῶν.

Β') Ἐν Κρήτῃ δέ, κατηγορουμένου κληρικοῦ δι' ἐκκλησιαστικὸν παράπτωμα, καθ' οὗ ἐπισείεται καθαίρεσις, ὁ οἰκεῖος ἐπίσκοπος, ἢ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ εἷς τῶν βαθμοφόρων κληρικῶν ποιεῖται τὰς ἀνακρίσεις. Μετὰ τὴν περάτωσιν δ' αὐτῶν ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος κρίνῃ βάσιμον τὴν κατηγορίαν ἀποστέλλει τὸν φάκελον τῶν ἀνακρίσεων τῇ μητροπόλει, ἥτις προσκαλεῖ ἐντὸς μηνὸς τὸ πολὺ τὸν ἐπίσκοπον τοῦ κατηγορουμένου καὶ ἕνα τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου καὶ δικάζει μετ' αὐτῶν τὴν κατηγορίαν, καλουμένου πρότερον εἰς ἀπολογίαν τοῦ κατηγορουμένου. Ἡ ἀπόφασις τοῦ ἐπισκοπικοῦ τούτου δικαστηρίου, ὅπερ ἀποφαίνεται κατὰ πλειονοψηφίαν καὶ κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, εἶναι ἀνέκκλητος. Τοὐναντίον δ' ἂν ὁ ἐπίσκοπος μετὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀνακρίσεων κρίνῃ ἀβάσιμον τὴν κατηγορίαν, ἀπαλλάσσει ταύτης τὸν κατηγορηθέντα κληρικόν, ἀποστέλλει δὲ πρὸς τὴν μητρόπολιν τὴν δικογραφίαν, ὅπως ὑποβληθῇ τῇ πρώτῃ συγκληθησομένῃ συνόδῳ, ἥτις ἀποφαίνεται ἐπ' αὐτῆς τελειωτικῶς.

Γ') Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἁρμόδιον νὰ δικάσῃ τὰ παραπτώματα, καθ' ὧν ἐπισείεται καθαίρεσις, εἶναι τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, εἰς ὃ ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ δευτεροβαθμίου δικαστηρίου ἡ δικογραφία.

Τὰ δ' ἐκκλησιαστικὰ παραπτώματα τῶν ἀρχιερέων καὶ δή: Α') τῶν ἐπισκόπων. Ἐφ' ὅσον αἱ ἑκασταχοῦ χριστιανικαὶ κοινότητες ὑφίσταντο ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχαιότητι ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων, δὲν ὑπῆρχεν ἀρχὴ προϊσταμένη αὐτῶν, ἥτις νὰ ἠδύνατο νὰ δικάσῃ τοὺς ἐπισκόπους· ἀλλ' ἀφ' ἧς ἤρξατο ἀναπτυσσόμενος ὁ θεσμὸς τῶν συνόδων, ἐγένοντο αὗται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὄργανα ἀνώτερα τῶν ἑκασταχοῦ ἐπισκόπων, οἵτινες οὕτω ὑπεβλήθησαν τῇ δικαιοδοσίᾳ ἐκείνων. Ἤδη κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐδόθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας εἰς τὰς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀναπτυχθείσας ἐπαρχιακὰς συνόδους δικαιοδοσία ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων. Ὡρίσθη δ' ὑπὸ τοῦ κανόνος ιδ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὅτι διαφωνούντων τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, τῶν μὲν ἀποφαινόντων τὸν δικαζόμενον ἐπίσκοπον ἀθῷον, τῶν δ' ἔνοχον, ὁ μητροπολίτης ὀφείλει νὰ μετακαλέσηται ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν ἑτέρους ἐπισκόπους, ἵνα λύσωσι τὴν διαφωνίαν, προστιθέμενοι τῇ ἑτέρᾳ τῶν διισταμένων μερίδων. Ἐπὶ ἀμφισβητουμένων δὲ καὶ διαπορουμένων θεολογικῶν διδασκαλιῶν, δὲν ἠδύνατο ἡ Ἐκκλησία, μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναπτύξεως καὶ διατυπώσεως τῆς ἀληθοῦς περὶ τῶν δογμάτων διδασκαλίας, νὰ θεωρήσῃ ἁρμοδιωτέρας πρὸς καθαίρεσιν καὶ ἀφορισμὸν αἱρετικῶν ἐπισκόπων καὶ ἄλλων κληρικῶν τὰς ἐκ μικροῦ ἀριθμοῦ ἐπισκόπων συγκροτουμένας ἐπαρχιακὰς συνόδους. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ ζήτημα, ἂν πεπλανημένα περὶ τοῦ δόγματος ἐδιδάσκοντο, ἐνδιέφερεν οὐ μόνον μίαν ἐπαρχίαν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ἡ καὶ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων ἄσκησις ἐν πρώτῳ βαθμῷ ἐκκλησιαστικῆς ποινικῆς ἐξουσίας ἐπὶ ἐπισκόπων καὶ ἄλλων κληρικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἕτεραι μείζονες σύνοδοι, οἵτινες δὲν ἀνεγνωρίσθησαν ὡς Οἰκουμενικαί, καθῄρεσαν καὶ ἀφώρισαν ἐπισκόπους.

Β') Τῶν μητροπολιτῶν. Οἱ μητροπολῖται ἐδικάζοντο οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων, διότι τούτων προήδρευεν αὐτὸς ὁ μητροπολίτης, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐξάρχων τῆς διοικήσεως ἢ τῶν πατριαρχῶν, οἵτινες ὅμως ἐδίκαζον οὐχὶ μόνοι, ἀλλὰ μετὰ τῆς περὶ ἑαυτοὺς πατριαρχικῆς συνόδου.

Παρ' ἡμῖν οἱ ἀρχιερεῖς καθόλου δικάζονται διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ παραπτώματα αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς συνόδου.

Ὁ πρόεδρος δὲ τῆς Ἱερᾶς συνόδου καὶ οἱ σύνεδροι αὐτῆς διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραβάσεις αὐτῶν ἀνακρίνονται καὶ δικάζονται ὑπὸ τῶν ἐχόντων ἐπισκοπὰς ἐπισκόπων τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως προσκαλουμένων. Ἂν δ' ἡ παράβασις ἀφορᾷ εἰς καθήκοντα συνοδικά, σχέσιν ἔχοντα καὶ πρὸς τὸ πολιτικόν, τὰ εἰς τοῦτο ἀφορῶντα ἀπόκεινται τῇ κυβερνήσει.

Γ') Τῶν πατριαρχῶν. Οὗτοι δικάζονται ὑπὸ τῶν οἰκείων πατριαρχικῶν συνόδων.

II.— Δικαστήρια β' βαθμοῦ. Παρ' ἡμῖν 1) ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων δικάζει ἡ Ἱερὰ σύνοδος.

2) Ἐν Κρήτῃ τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἐπισκόπου δικάζει ἡ ἐπαρχιακὴ σύνοδος.

3) Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πρωτοβαθμίων ἁγιορειτικῶν δικαστηρίων δικάζει ἡ Ἱερὰ κοινότης, προεδρεύοντος τοῦ πρώτου τῇ τάξει ἀντιπροσώπου. Ὡς πρὸς δὲ τὰ πνευματικά, ἀνώτατον δικαστήριον εἶναι ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ ἑαυτὸν Ἱερᾶς συνόδου.

4) Ἐν Κύπρῳ, ἐν Α' βαθμῷ δικάζει τὰ παραπτώματα τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ὡς καὶ τῶν μοναχῶν τὸ ἐπισκοπικὸν δικαστήριον. Τὰ δὲ παραπτώματα τῶν ἐπισκόπων ἡ Ἱερὰ σύνοδος, ἥτις δικάζει καὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν τὰ παραπτώματα, τὰ διαφεύγοντα τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων. Ἐν Β' δὲ βαθμῷ δικάζει ἡ Ἱερὰ σύνοδος ἐπὶ τῶν πρὸς αὐτὴν ἐκκαλουμένων ἀποφάσεων τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων.

Αἱ ἐν τῇ ἐνασκήσει δὲ τῆς δικαστικῆς δικαιοδοσίας ἐπιβαλλόμεναι κανονικαὶ ποιναὶ εἰσὶν αἱ ἑξῆς: α') Ἀργία ἀπὸ ἱεροπραξίας καὶ στέρησις γενικὴ ἢ μερικὴ τῶν ἀπὸ τῆς θέσεως δικαιωμάτων ἢ καὶ ἀμφότερα. β') Παῦσις ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἢ τῆς θέσεως. γ') Στέρησις τοῦ δικαιώματος τοῦ προαχθῆναι εἰς ἀνώτερον βαθμόν. δ') Ἀπότισις εἰς τὸ διπλάσιον τοῦ ποσοῦ τοῦ παρανόμως ληφθέντος. ε') Καθαίρεσις ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης. στ') Ἀφορισμὸς προσωπικός, ἤτοι ἀποκοπὴ ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐν αἷς περιπτώσεσι ῥητῶς ὁρίζεται ὑπὸ τῶν κανόνων. ζ') Καὶ οἱαδήποτε ἄλλη ποινὴ σύμφωνος πρὸς τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀποφασίζει δ' ἡ σύνοδος κατὰ πλειονοψηφίαν τῶν συνεδριαζόντων μελῶν. Διὰ τὴν περὶ καθαιρέσεως ὅμως ἐπισκόπου ἀπόφασιν ἀπαιτεῖται ὁμοφωνία πάντων τῶν συγκροτούντων τὴν σύνοδον, πλήν, ὡς εἰκός, τοῦ ὑποδίκου. Ὁ καταδικασθεὶς δύναται νὰ ἐκκαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν πρὸς ἔκτακτον σύνοδον συγκροτουμένην ὡς ἑξῆς: Προσκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ προέδρου οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἱερὰ σύνοδος, ὅπως ἀποστείλωσιν ἀνὰ ἕνα ἐπίσκοπον, οἵτινες, μετὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς Κύπρου συγκροτοῦντες ἔκτακτον σύνοδον, δικάζουσι κατὰ τοὺς κανόνας. Ἂν δέ τις τῶν Ἐκκλησιῶν μὴ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν πρόσκλησιν, προσκαλεῖται ἄλλη τις Ἐκκλησία ν' ἀποστείλῃ καὶ δεύτερον ἐπίσκοπον. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐκτάκτου τούτου συνοδικοῦ δικαστηρίου οὐδὲν χωρεῖ ἔνδικον μέσον.

[Ὡς πρὸς τὰ πατριαρχικὰ δικαστήρια βλ. λ. πατριαρχεῖα. Ἐπίσης Καταστατικοῦ νόμου τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923, ἄρθρα 43, 44, 45, 47, 48, νόμου ΣΑ' ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 ἄρθρ. ΙΔ', Καταστατικοῦ τῆς ἐν Κρήτῃ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 ἄρθρα 11, 12, 14 100, 128, Καταστατικοῦ Ἁγίου Ὄρους τοῦ τανῦν ἰσχύοντος ἄρθρα 7, 41, 42, 43, 44, 47, 52 καὶ Νομοθετικοῦ Διατάγματος κυρώσεως τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἄρθρα 7 καὶ 9.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—**δικαστήρια** ***μικτά***· βλ. μικτὰ *δικαστήρια*.

—**δικαστήρια** ***ναυτικά***· βλ. λ. ναυτικὴ *δικαιοσύνη* καὶ ναυτοδικεῖον.

—**δικαστήρια** ***παιδικά***· βλ. λ. παιδικὰ *δικαστήρια*.

—**δικαστήρια** ***προξενικά***· βλ. λ προξενεῖον καὶ προξενικὰ *δικαστήρια*.

—**δικαστήρια** ***στρατιωτικά***· βλ. λ. στρατιωτικὴ *δικαιοσύνη* καὶ στρατοδικεῖον.

—**δικαστήριον** ***ἐπινήϊον***· βλ. ἐπινήϊον *δικαστήριον*.

δικαστὴς (ὁ)· ὁ δικάζων, ὁ ἀπονέμων τὸ δίκαιον· κρατικὸς ὑπάλληλος ἐντεταλμένος τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, εἰς τοὺς πολίτας τοὺς προσφεύγοντας εἰς τὰ δικαστήρια.

δικαστὴς *[Ἀρχαιολ.]*.—1) ***Παρ' Ἕλλησι.*** Τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἤσκουν ἀρχαιότατα ἐν Ἑλλάδι οἱ βασιλεῖς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐν Σπάρτῃ ἡ Γερουσία ἐδίκαζε τὰς ἐγκληματικὰς δίκας, οἱ ἔφοροι τὰς ἰδιωτικάς, οἱ δὲ βασιλεῖς τὰς οἰκογενειακὰς (π. χ. περὶ ἐπικλήρων, εἰσποιήσεων), ὡς καὶ τὰς μεταξὺ δημοσίου καὶ ἰδιωτῶν κτηματικὰς διαφοράς. Ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐγένοντο πολλαὶ μεταρρυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἀρχόντων, τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἤσκουν ἀρχαιόθεν ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ οἱ ἐφέται, ἀπὸ δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ οἱ ἡλιασταί, ἤτοι ἑξακισχίλιοι δικασταί, ἐκλεγόμενοι καὶ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν θητῶν καὶ διῃρημένοι εἰς δέκα τμήματα. Πλὴν τούτων δικαστικὰ ἔργα ἐτέλουν: α) αἱ ἀγοραὶ τῶν δήμων, κρίνουσαι περὶ τῆς ἐγγραφῆς τῶν δημοτῶν, περὶ εὐθυνῶν τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων καὶ ἐλέγχουσαι τοὺς καταλόγους τῶν δημοτῶν· β) ἡ βουλή, εἰς ἣν εἰσήγοντο αἱ «εἰσαγγελίαι», ἤτοι σπουδαῖα κατὰ τοῦ δημοσίου ἀδικήματα, περὶ ὧν συνήθως δὲν προέβλεπεν ὁ νόμος, ὁσάκις ἡ προσήκουσα εἰς τὸ καταγγελλόμενον ἔγκλημα ποινὴ δὲν ὑπερέβαινε τὴν πεντακοσιόδραχμον ζημίαν, αἱ δίκαι περὶ «ἀδυνάτων», αἱ εὔθυναι ἀρχόντων, αἱ «ἐνδείξεις», ἤτοι δίκαι κατὰ τῶν ἀτίμων πολιτῶν, μετερχομένων παρανόμως ἀρχήν τινα κ.τ.λ.· γ) ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, εἰς ἣν εἰσήγοντο κυρίως αἱ «εἰσαγγελίαι» καὶ αἱ «προβολαί», ἤτοι δίκαι κατὰ τῶν ἐξαπατώντων τὸν δῆμον· δ) οἱ ἐννέα ἄρχοντες, ἔχοντες τὴν ἡγεμονίαν, ἤτοι προεδρίαν, τῶν δικαστηρίων διὰ τὰ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν ἀναφερόμενα ἀδικήματα. Οὕτως ὁ ἐπώνυμος ἄρχων εἰσῆγε τὰς οἰκογενειακὰς δίκας· ὁ βασιλεὺς τὰς φονικάς, διότι ὁ ἀκολουθῶν καθαρμὸς τοῦ ἐκ τοῦ φόνου ἄγους ἀνῆκεν εἰς τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ καθήκοντα· ὁ πολέμαρχος τὰς εἰς τοὺς ξένους ἀναφερομένας (πολιτικάς, ἰδιωτικάς, οἰκογενειακάς)· οἱ θεσμοθέται τὰς «εἰσαγγελίας», «προβολάς», «δοκιμασίας» καὶ «εὐθύνας ἀρχόντων», τὰς «γραφὰς παρανόμων» καὶ πάσας ἐν γένει τὰς δίκας, ὧν ἡ ἀνάκρισις δὲν ἦτο ἀνατεθειμένη ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς ἄλλον ἄρχοντα· ε) οἱ στρατηγοὶ τὰς στρατιωτικὰς δίκας, ἤτοι «ἀστρατείας», «λιποταξίας», «δειλίας», ἃς εἰσῆγον εἰς δικαστήριον ἀποτελούμενον ἐκ τῶν συστρατιωτῶν τῶν κατηγορουμένων· στ') οἱ ἕνδεκα τὰς «ἀπογραφάς», ἤτοι ἀμφισβητήσεις ἐὰν ἰδιωτικὰ κτήματα ἀνῆκον εἰς τὸ δημόσιον, τὰς «ἀπαγωγάς», ἤτοι τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐγκλήματα (κλοπάς, λωποδυσίας, ἀνδραποδισμούς, φόνους), ὡς καὶ τινας τῶν «ἐνδείξεων»· ζ) οἱ ἐπιμεληταὶ νεωρίων τὰς ναυτικὰς δίκας· η) οἱ ἀστυνόμοι τὰς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν των ἀναγομένας.

Ἐπὶ Δράκοντος τὰς φονικὰς δίκας ἔκρινον οἱ πρυτάνεις, ἀλλ' ὁ Σόλων ἀνέθηκεν αὐτὰς ἐκ νέου εἰς τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλήν. Εἰς τοὺς δικαστὰς καταλεκτέοι καὶ οἱ «κατὰ δήμους δικασταί», 40 τὸν ἀριθμόν, δικάζοντες τὰς μέχρι 10 δραχμῶν δίκας, καὶ οἱ «διαιτηταί» καὶ «ναυτοδίκαι».

2) ***Παρὰ Ρωμαίοις.*** Καὶ ἐνταῦθα τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν εἶχον τὸ πάλαι οἱ βασιλεῖς. Οὗτοι τὰς μὲν δημοσίας δίκας ἐδίκαζον αὐτοπροσώπως καὶ ἀνεκκλήτως, τὰς δὲ ἰδιωτικὰς δι' ἐπιτρόπων. Ἐπὶ τῶν κεφαλικῶν ποινῶν ἠδύνατο νὰ γίνῃ «πρόκλησις» (provocatio) εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ὁσάκις ὁ βασιλεὺς ἔκρινε τοῦτο λυσιτελές. Ἐπὶ ἐλευθέρας πολιτείας ὑπέρτατοι δικαιοδόται ἦσαν οἱ ὕπατοι, ἀλλ' ἔργῳ ἤσκουν μόνον τὴν juris dictionem voluntariam, ἤτοι τὴν τυπικὴν διαδικασίαν, δι' ἧς ἐκυροῦντο νομικαί τινες πράξεις, ὡς ἡ adoptio, ἡ manumissio ἢ in jure cessio. Κυρίως δικαστικὴν ἐξουσίαν εἶχον ὁ ἀστυδίκης καὶ ὁ ξενοδίκης (praetor urbanus καὶ praetor peregrinus), οἱ τιμηταί, οἱ ἐπιδίφριοι ἀγορανόμοι, οἱ στρατιωτικοὶ καὶ ἐπαρχιακοὶ ταμίαι, οἱ πραίτωρες τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ οἱ δικτάτορες καὶ κατ' ἐπιτροπὴν τούτων καὶ οἱ ἵππαρχοι. Οἱ πραίτωρες, ἀκούοντες τὰς δικαιολογίας ἀμφοτέρων

Digitized by Google

τῶν διαδίκων, ὥριζον δικαστὴν (judicem dabant), ὅπως κρίνῃ τὴν ὑπόθεσιν. Οἱ δικασταὶ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς τάξεως τῶν συγκλητικῶν, οὕτως ὥστε ὁ ὑπὸ τῶν τιμητῶν συντασσόμενος συγκλητικὸς κατάλογος ἦτο συνάμα καὶ δικαστικός. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 112 π. Χ. δικασταὶ ἐξελέγοντο καὶ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἱππέων, ἀπὸ δὲ τοῦ 70 μ. Χ καὶ ἀπὸ τῶν λεγομένων tribuni aerarii. Οἱ ὑπὸ τοῦ ξενοδίκου καθιστάμενοι δικασταὶ ἐκαλοῦντο recuperatores. Ἀπὸ τοῦ 149 π. Χ. κατεστάθη διηνεκὲς ποινικὸν δικαστήριον (quaestio perpetua repetundis), ὅπως κρίνῃ τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν, ὁσάκις κατηγοροῦντο ἐπὶ κακώσει αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ Σύλλα οἱ πραίτωρες ἐγένοντο 8, ὧν οἱ ἓξ διεχείζοντο τὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν, καλούμενοι praetores quaesitores. Ἐπίσης δικαστικὴν ἐξουσίαν εἶχον ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ, εὐθύνουσα τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐπιβάλλουσα χρηματικὰς ποινάς, καὶ ἡ τοῦ δήμου, κρίνουσα τὰς κεφαλικὰς ποινάς. Πλὴν τούτων οἱ decemviri stlitibus judicandis ἐδίκαζον τὰς περὶ ἐλευθερίας κρίσεις καὶ ἀπὸ Αὐγούστου ἡγεμόνευον τοῦ δικαστηρίου τῶν 100 ἀνδρῶν (centumviralia). —Β.

— *[Πολ. Δικ.]* Καλεῖται *δικαστὴς* ὁ δυνάμενος μόνος ἢ μετ' ἄλλων νὰ ἐξασκῇ δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἤγουν νὰ δικάζῃ ὑποχρεωτικῶς καὶ ὡς δημοσία ἀρχὴ τὰς ὑποβαλλομένας αὐτῷ διαφοράς. Δικασταὶ παρ' ἡμῖν δικάζοντες μόνοι μὲν εἶνοι οἱ εἰρηνοδίκαι καὶ οἱ πρόεδροι τῶν πολυμελῶν δικαστηρίων, ἰδίως δὲ ὁ πρόεδρος Πρωτοδικῶν, ἐπὶ ὡρισμένων ὑποθέσεων (βλ. **διαδικασία** *παρὰ προέδρῳ*). Ἐνίοτε ὅμως καὶ δικασταὶ πολυμελῶν δικαστηρίων ἐνεργοῦσι μόνοι διαδικαστικὰς πράξεις κατ' ἐντολὴν εἰδικὴν τῆς ὁλομελείας τοῦ δικαστηρίου εἰς ὃ ἀνήκουν, ἢ ἀνωτέρου τοιούτου. Δικασταὶ δικάζοντες, ἐν συμπράξει μετ' ἄλλων εἶναι οἱ πρωτοδίκαι, οἱ ἐφέται καὶ οἱ ἀρεοπαγῖται.

Διὰ τὸ σπουδαῖον καὶ τὸ σεμνὸν τοῦ ἀξιώματος ἀπαιτεῖται ὁ δικαστὴς νὰ εἶναι: 1) κάτοχος παιδείας νομικῆς· 2) ἄρρην τὸ γένος· 3) ὑγιὴς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν· 4) ὑπολήψεως ἀκεραίας.

Παιδεία νομική. Καὶ παρὰ Ρωμαίοις ὤφειλε νὰ ἔχῃ ὁ δικαστὴς γνώσεις θεωρητικὰς καὶ πρακτικὰς περὶ δικαίου. «Οὐδὲ γὰρ φήθημεν χρῆναι ἔχειν δικαστῶν τινας ὀνόματα, μάλιστα μὲν νόμων ἀνεπιστήμονας, ἔπειτα δὲ οὐδὲ πραγμάτων εὐτυχοῦντας πεῖραν» (Νεαρά, 82 προοίμιον). Παρ' ἡμῖν διὰ τὸν διορισμὸν μὲν εἰρηνοδίκου τὰ προσόντα ὁρίζει ὁ νόμος ΒΡΜΘ' τοῦ 1893, ὡς ἐτροποποιήθη (βλ. λ εἰρηνοδίκης). Περὶ δὲ τῶν προσόντων πρωτοδίκου καθορίζει ὁ νόμος ΒҶΗ' τοῦ 1892, ὡς μετερρυθμίσθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΒΧΝΣΤ' τοῦ 1899 καὶ μετέπειτα ὑπὸ ἄλλων νόμων. Τέλος τὰ τοῦ προβιβασμοῦ τοῦ πρωτοδίκου εἰς ἐφέτην καὶ ἀπὸ τοιούτου εἰς ἀρεοπαγίτην ρυθμίζει ὁ νόμος ΑΦΝΓ' τοῦ 18?7 ὡ μετέπειτα ἐτροποποιήθη, περὶ ὧν βλ. λ. πρωτοδίκης, ἐφέτης, ἀρεοπαγίτης.

Ἐνταῦθα σημειοῦμεν γενικῶς ὅτι διὰ τὸν διορισμὸν εἴτε εἰρηνοδίκου εἴτε πρωτοδίκου ἀπαιτεῖται, ἀπὸ ἀπόψεως νομικῆς παιδείας, δίπλωμα νομικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Καποδιστριακοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἢ ἄλλου πανεπιστημίου ἰσοτίμου. Ἀπὸ δὲ ἀπόψεως πρακτικῆς ἀσκήσεως ἐν τῷ δικαίῳ ἀπαιτεῖται ἐνιαύσιος μὲν ἄσκησις δικηγορίας διὰ τὸν διορισμὸν εἰρηνοδίκου, ἐνιαύσιος δὲ ὑπηρεσία εἰς θέσιν ἐμμίσθου παρέδρου πρωτοδικῶν διὰ τὸν διορισμὸν πρωτοδικου, κατὰ ρητὴν διάταξιν τῶν ἄνω μνησθέντων νόμων.

Ἡλικία ὥριμος. Τοιαύτη παρὰ Ρωμαίοις μὲν ἐθεωρεῖτο ἡ ἡλικία τῶν 18 ἐτῶν, ἀπηγορεύετο ὅμως ἡ ἐγγραφή τινος εἰς τὸν κατάλογον τῶν δικαστῶν πρὸ τοῦ 20οῦ ἔτους, παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τὸν διορισμὸν εἰρηνοδίκου ἀπαιτεῖται ἡλικία ὑπὲρ τὸ 25ον ἔτος νόμος ΒΡΜΘ' τῷ 1893). Ἔμμισθος πάρεδρος διορίζεται ὁ ὑπερβὰς τὸ 23ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ 35ον (ἄρθρον 3 τῷ νόμῳ ΒҶΗ' τοῦ 1892). Ἡ ἡλικία τῶν λοιπῶν δικαστῶν δέον κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι μεγαλυτέρα, διότι ἵνα προβιβασθῶσιν εἰς ἀνώτερον βαθμὸν δέον νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐπ ὡρισμένον χρόνον εἰς τὸν προηγούμενον, ὡς π. χ. ὁ ἔμμισθος πάρεδρος ἵνα διορισθῇ πρωτοδίκης δέον νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ ἔτος.

Ἄρρην τὸ γένος. Τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ρητῶς ἀπέκλειε τὰς γυναῖκας ἀπὸ τοῦ δικαστικοῦ ἀξιώματος. Παρ' ἡμῖν δὲν ὁρίζεται μὲν τοῦτο ρητῶς, ἀλλ' ἡ μέχρι τοῦδε ἑρμηνεία δὲν ἐπέτρεψε τὴν εἰσαγωγὴν γυναικῶν εἰμὴ μόνον ὡς βοηθητικῶν δικαστικῶν προσώπων (δικηγόροι καὶ ὑπογραμματεῖς δικαστηρίων). Ἤδη ὅμως θέλει ἐπιτραπῆ διὰ τοῦ νόμου περὶ δικαστηρίων ἀνηλίκων καὶ ἡ συμμετοχὴ γυναικῶν εἰς τὸ εἰδικὸν τοῦτο δικαστήριον. Εἰς πλεῖστα ὅμως ἄλλα κράτη ἐπετράπη ὁ διορισμὸς τῶν γυναικῶν ὡς τακτικῶν δικαστῶν.

Ὑγιὴς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. Ὁ ρωμαϊκὸς νόμος ἀπέκλειε τοῦ δικαστικοῦ ἀξιώματος τοὺς μὴ ὑγιεῖς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, ὡς τοὺς κωφοὺς καὶ κωφαλάλους καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας σώας τὰς φρένας εἰς οἱονδήποτε βαθμόν. Δὲν ἀπέκλειε ὅμως τοὺς τυφλοὺς τοῦ δικαστικοῦ ἀξιώματος. Παρ' ἡμῖν ἡ προϋπόθεσις αὕτη τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀρτιότητος συνάγεται καὶ ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ νόμου ΥΜΓ' τοῦ 1871, καθ' ἣν οἱ ἰσόβιοι δικασταὶ ἀποχωροῦσιν ἕνεκα νόσου ἢ ἐξασθενήσεως τοῦ σώματος ἢ τοῦ νοός.

Ὑπόληψις ἀκεραία. Ἡ προϋπόθεσις αὕτη καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων (ἄρθρ. 308) καὶ τῶν ἄρθρων 20, 22 καὶ 24 τοῦ ποιν. νόμου, καθ' ἃ ὁ κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ ποιν. νόμου καταδικασθεὶς εἶναι ἀνίκανος νὰ διορισθῇ δικαστής· ἐὰν δὲ ἡ καταδίκη ἐπιγένηται, ἀπολύεται ὁριστικῶς καὶ ἂν εἶναι ἰσόβιος.

Τὸ ἄρθρον 94 τοῦ Συντάγματος ὁρίζει ὅτι «ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστῶν διοριζομένων κατὰ νόμον ὁρίζοντα καὶ τὰ προσόντα αὐτῶν». Τὸ δὲ ἄρθρον 95 διασφαλίζει τὴν ἰσοβιότητα μὲν τῶν ἀρεοπαγιτῶν, ἐφετῶν καὶ πρωτοδικῶν, τὴν μονιμότητα δὲ τῶν εἰσαγγελέων, ἀντεισαγγελέων, εἰρηνοδικῶν, πταισματοδικῶν, γραμματέων καὶ ὑπογραμματέων τῶν δικαστηρίων καὶ εἰσαγγελιῶν, συμβολαιογράφων καὶ φυλάκων ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ σχετικαὶ θέσεις καὶ ὑπηρεσίαι. Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο: «Οἱ ἰσοβιότητος ἢ μονιμότητος ἀπολαύοντες δικαστικοὶ ὑπάλληλοι δὲν δύνανται νὰ παυθῶσιν ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως, εἴτε κατ' ἀκολουθίαν ποινικῆς καταδίκης, εἴτε ἕνεκα πειθαρχικῶν παραπτωμάτων ἢ νόσου ἢ ἀνεπαρκείας, βεβαιουμένων καθ' ὃν τρόπον ὁ νόμος ὁρίζει καὶ τηρουμένων τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 98 καὶ 99» τοῦ ἰδίου Συντάγματος, ἤτοι τῆς δημοσιότητος τῶν συνεδριάσεων τοῦ ἐκδόντος τὰς ἀποφάσεις ταύτας δικαστηρίου καὶ τοῦ ἠτιολογημένου αὐτῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον 95 τοῦ Συντάγματος, τὰ μὲν μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου, οἱ πρόεδροι καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς ἐφετῶν ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 70οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, οἱ δὲ λοιποὶ ἔμμισθοι δικαστικοὶ ὑπάλληλοι ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 60οῦ. Οἱ φύλακες ὑποθηκῶν καὶ οἱ συμβολαιογράφοι ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους.

Προαγωγὴ δικαστῶν. Περὶ ταύτης προνοεῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ Σύνταγμα διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ 96, καθ' ὃ αἱ προαγωγαί, αἱ μεταθέσεις καὶ αἱ ἀποσπάσεις τῶν ἀπολαυόντων ἰσοβιότητος ἢ μονιμότητος δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἐν γένει, ἐξαιρουμένων τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀποσπωμένων δικαστικῶν ὑπαλλήλων δι' εἰδικὰς ὑπηρεσίας ἢ τοποθετουμένων εἰς ἀνεγνωρισμένας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ θέσεις, ἐκτὸς τῶν ὑπογραμματέων, τῶν συμβολαιογράφων καὶ τῶν φυλάκων μεταγραφῶν, ἐνεργοῦνται διὰ διατάγματος μετὰ σύμφωνον, εἰδικῶς δὲ καὶ ἐμπεριστατωμένως ἠτιολογημένην γνώμην Ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐκ μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου ὡς ὁ νόμος ὁρίζει (ὁ νόμος ΓΥΛΖ' τοῦ 1909, ὡς ἐτροποποιήθη καὶ ὑπὸ ἄλλων μὲν νόμων, τελικῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ν. Δ. τῆς 17/30 Σεπτεμβρίου 1926 «Περὶ συγκροτήσεως τοῦ κατὰ τὸ Σύνταγμα Ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου κλπ.»). Τὰς ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω γνωμοδοτήσεις τοῦ Ἀνωτάτου δικαστικοῦ Συμβουλίου δύναται ὁ ὑπουργὸς νὰ παραπέμψῃ εἰς τὴν ὁλομέλειαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, συντιθεμένην ἐξ ἁπάντων τῶν μελῶν αὐτοῦ, πλὴν τῶν νομίμως κωλυομένων, καὶ ἧς ἡ ἀπόφασις εἶναι ὑποχρεωτική. Ἡ προαγωγὴ εἰς τὰς θέσεις προέδρου, ἀντιπροέδρου καὶ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν ὑπάγεται εἰς τὰς ἄνω διατάξεις, ἀλλ' ἐνεργεῖται διὰ διατάγματος μετ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Μετὰ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος δύνανται αἱ ἐντὸς τῆς περιφερείας ἑκάστου ἐφετείου μεταθέσεις τῶν εἰρηνοδικῶν, πταισματοδικῶν καὶ τῶν γραμματέων τῶν εἰρηνοδικείων καὶ πταισματοδικείων νὰ ὑπαχθοῦν διὰ νόμου εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῶν ἐφετῶν ἐν συμβουλίῳ, διατηρουμένης τῆς δικαιοδοσίας τοῦ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ δικαστικοῦ συμβουλίου διὰ μεταθέσεις ἀπὸ τῆς περιφερείας ἑνὸς ἐφετείου εἰς τὴν περιφέρειαν ἄλλου.

Καθήκοντα καὶ δίκαια δικαστῶν. Τὰ γενικώτερα καὶ κυριώτερα τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τοῦ δικαστοῦ εἰσὶ τὰ ἑξῆς: α) Ὀφείλει πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ νὰ ὁρκισθῇ τὸν τῆς ὑπηρεσίας ὅρκον ἐνώπιον τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς. Ὁ παραβιάζων τὸ καθῆκον τοῦτο δικαστὴς τιμωρεῖται πειθαρχικῶς, πᾶσαι δὲ αἱ πράξεις εἰς ἃς οὗτος ἔλαβε μέρος, ἀνώμοτος ὤν, θεωροῦνται ἄκυροι. 2) Νὰ μεταβῇ, ἅμα ὁ ὁρισθεὶς ἢ μετατεθεὶς εἰς τὸν τόπον ἔνθα ἐνετάλη νὰ ἐκτελῇ τὰ τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀπομακρύνεται τῆς ἕδρας του ἄνευ προηγουμένης ἀδείας. 3 Νὰ ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν εἰς τὸν τόπον τῆς συνεδριάσεως. 4) Νὰ μὴ παραβιάζῃ τὴν περὶ τὴν ὑπηρεσίαν του ἀπαιτουμένην ἐχεμύθειαν, τιμωρούμενος διὰ παράβασιν τῆς ἐχεμυθείας πειθαρχικῶς καὶ ποινικῶς (Ποιν. νόμ. 452, 453, 455). Ἡ περὶ τὴν διάσκεψιν τῶν δικαστῶν μυστικότης σκοπὸν ἔχει νὰ καταστήσῃ τὸν δικαστὴν ἐντελῶς ἐλεύθερον περὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς γνώμης αὐτοῦ. 5) Νὰ αἰτιολογῇ τὴν δικαστικὴν ἀπόφασίν του καὶ ἀπαγγέλλῃ ταύτην ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει (ἄρθρον 99 τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος). 6) Νὰ συμμορφῶται ἐν γένει πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς κειμένους νόμους ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτοῦ. 7) Νὰ μὴ παραβαίνῃ τὴν ὀφειλομένην παρ' αὐτοῦ πειθαρχίαν. Ἀφ' ἑτέρου ἔχουσιν οἱ δικασταὶ δικαιώματα ἀμοιβῆς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν των, πολιτικοῦ βαθμοῦ καὶ ἐξωτερικῆς διακρίσεως καὶ θέσεως ἐν ταῖς ἐπισήμοις συγκεντρώσεσιν, ἀποχωρήσεως μετὰ ὡρισμένην ὑπηρεσίαν καὶ συντάξεως.

[Βλ. σχετικοὺς νόμους καὶ διατάγματα εἰς κώδικας Θέμιδος 1923, 1925, 1926 καὶ Εὑρετήριον νόμων *Μαλλαγαρδῆ*, σελ. 111, 115, 116 καὶ 399.]

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **δικασταὶ** *τῶν λεγεώνων [Βυζ.]*. Ἀξίωμα βυζαντινόν, τῶν ἐχόντων καθήκοντα γενικῆς ἀσφαλείας στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς σημερινοὺς στρατονόμους (βλ. λ. ἀστυνομία, τ. Ε' σ. 949β').

«Δικαστική». Δεκαπενθήμερος νομικὴ ἐπιθεώρησις, ἐκδιδομένη ἐν Πάτραις ὑπὸ τοῦ δικηγόρου *Π. Σωτηροπούλου* (1929).

δικαστικόν· βλ. **δικαστικὸς** *μισθός*.

δικαστικὸν (γαλλ. pavillon de justice, ἀγγλ. court martial flag) *[Ναυτ.]*. Σῆμα ὅπερ ἐπήρετο εἰς τὸ ἐπίμηλον τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ τοῦ πλοίου, ἐφ' οὗ εἶχε συγκληθῇ *δικαστήριον ἐπινηΐου*. Σ.Ε.Λ.

δικαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δικαστήν, ὁ ἀφορῶν, ὁ ἁρμόζων εἰς τὸν δικαστὴν ἢ τὸ δικαστήριον: «δικαστικὰ ἔξοδα», «δικαστικὸς κλητήρ».—Ἐπιρρ. ***δικαστικῶς***.

— **δικαστικὰ** *ἔξοδα [Δικον. Δίκ.]*· βλ. ἔξοδα *δικαστικά*

— **δικαστικὰ** *πρόσωπα [Πολ. Δικον.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυσικὰ πρόσωπα, ἅτινα ἀπαιτοῦνται κατὰ τὸν νόμον νὰ συμπράξουν πρὸς ἄσκησιν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Καθ' ὅσον ἡ σύμπραξις αὐτῶν εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος διὰ τὴν σύνθεσιν δικαστηρίου ἢ ἁπλῶς τυχαία καὶ ἐπικουρική, τὰ δικαστικὰ πρόσωπα διακρίνονται εἰς *οὐσιώδη* καὶ *ἐπουσιώδη*. Ἀλλὰ καὶ τὰ οὐσιώδη πρόσωπα διαστέλλονται ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἐκ τῆς διαφόρου αὐτῶν ἐνεργείας, διότι ἢ συνεργοῦσιν ἁπλῶς ἵνα σαφηνισθῇ κατὰ τὸ τέλειον ἡ διαφορὰ (εἰσαγγελεύς, γραμματεύς), ἢ εἶναι κεκλημένοι ἵνα λύσωσιν αὐτὴν διὰ τῆς ψήφου των. Ἅπαντα τὰ δικαστικὰ πρόσωπα διορίζονται εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ἐὰν ἔχωσι τὰ παρὰ τοῦ νόμου διαγεγραμμένα προσόντα. Οὐσιώδη πρόσωπα εἶναι ὁ δικαστὴς (βλ. λ.), ὁ πρόεδρος, ὁ εἰσαγγελεὺς καὶ ὁ γραμματεύς. Ἐπουσιώδη ὁ δικηγόρος, ὁ συμβολαιογράφος καὶ ὁ κλητήρ.

Ὁ πρόεδρος. Ἡ ταχύτης καὶ ἡ ἑνότης ἐν ταῖς ἐργασίαις τῶν πολυμελῶν δικαστηρίων ἀναγκαῖον κατέστησε τὸν διορισμὸν προέδρου μεταξὺ τῶν δικαστῶν. Ὁ πρόεδρος, ἐκτὸς τῆς λοιπῆς δικαστικῆς ἰδιότητος, καθ' ἣν εἶναι ἴσος τοῖς λοιποῖς δικαστικοῖς (primus inter pares), ἔχει καὶ ἰδίαν ἐξουσίαν, μάλιστα δὲ ὁ τῶν πρωτοδικῶν. Ἡ ἐξουσία αὕτη εἶναι: α') Διευθύνσεως· διευθύνει δηλαδὴ τὰς ἐργασίας τοῦ δικαστηρίου, ὁρίζει τὴν δικάσιμον τῶν ὑποθέσεων ἡμέραν, διευθύνει τὰς συνεδριάσεις, δημοσίας ἢ ἐν συμβουλίῳ, διατάσσει τὸν κλητῆρα, ἐπ' ἀκροατηρίου, νὰ ἐκφωνήσῃ τὰς συζητουμένας ὑποθέσεις, ἐξετάζει τοὺς διαδίκους καὶ τοὺς μάρτυρας, ἀποφαίνεται περὶ τῆς περατώσεως τῆς συζητήσεως καὶ δημοσιεύει τὴν ἀπόφασιν. Προσέτι ὁ πρόεδρος συγκαλεῖ εἰς σύσκεψιν τὸ δικαστήριον, διανέμει τὴν ἐργασίαν καὶ διορίζει εἰσηγητήν, ὁσάκις μετὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησιν ἀναβληθῇ ἡ ἀπόφασις, καὶ καλεῖ εἰς διασκέψεις τοὺς δικαστὰς πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἀναβληθεισῶν ἀποφάσεων. β') Ἐπιτηρήσεως· ὁ πρόεδρος παντὸς δικαστηρίου ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑπομιμνήσκῃ μὲν τοῖς δικασταῖς περὶ τοῦ ἀπρεποῦς τῶν πράξεων αὐτῶν, νὰ ἐπιπλήττῃ δὲ τοὺς δικηγόρους, συμβολαιογράφους (ὁ τῶν πρωτοδικῶν), γραμματεῖς, κλητῆρας καὶ γραφεῖς. Ἐπίσης ἔχει ὁ πρόεδρος καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἀστυνομίας, τουτέστι νὰ καταστέλλῃ πᾶσαν διατάραξιν τῆς ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἡσυχίας καὶ εὐταξίας καὶ πᾶσαν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ γινομένην ἀντίστασιν, δικαιούμενος νὰ ἐκδώσῃ κατὰ τοῦ θορυβήσαντος ἢ ἀντιστάντος ἔνταλμα συλλήψεως καὶ νὰ διατάξῃ τὴν ἐπὶ 24 ὥρας κράτησιν αὐτοῦ, γινομένης περὶ τούτου μνείας ἐν τοῖς πρακτικοῖς. γ') Ἐπικυρώσεως· ὁ πρόεδρος τῶν πρωτοδικῶν διασφαλίζει τὰ βιβλία καὶ εὑρετήρια δημοσίων τινῶν προσώπων καὶ τὰ βιβλία τῶν ἐμπόρων, ἐπικυροῖ κατά τινας περιπτώσεις τὴν γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς ἑτέρων, ὡς τῶν συμβολαιογράφων ἐν συμβολαίοις κηρυσσομένοις παρὰ τούτων ἐκτελεστοῖς, καὶ παρέχει ἄδειαν ἐκδόσεως ἀντιγράφων ἢ ἀπογράφων καὶ ἐν θέματι μὴ προβλεπομένῳ ὑπὸ τοῦ νόμου. δ') Δικαιοδοσίας· ἡ κυριωτέρα τοῦ προέδρου, ἰδίως τῶν πρωτοδικῶν, ἐξουσία εἶναι ἡ περὶ τὴν δικαιοδοσίαν. Ὁ πρόεδρος τῶν πρωτοδικῶν δικάζει ὡρισμένας ὑποθέσεις, κηρύττει

Digitized by Google

ἐκτελεστὸς τὰς ἀποφάσεις διαιτητῶν, τῶν πραγματογνωμόνων εἰς τὰς περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου τῶν πόλεων ἀποζημιώσεις, τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων καὶ τοὺς περὶ τὴν κατάταξιν δανειστῶν πίνακας. Παντὸς δὲ δικαστηρίου ὁ πρόεδρος κηρύττει εἰσπράξιμα τὰ δικαιώματα τινῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, δικάζει τὰς ἔριδας περὶ τῆς εἰς τὸ πινάκιον ἐγγραφῆς τῶν ὑποθέσεων καὶ συντέμνει τὰς προθεσμίας τῆς εἰς τὸ ἀκροατήριον εἰσαγωγῆς αὐτῶν.

Ὁ εἰσαγγελεύς. Ἡ εἰσαγγελία εἶναι ἀρχὴ παρὰ πᾶσι τοῖς τακτικοῖς δικαστηρίοις καθεσταμένη ὡς φρουρὸς τοῦ νόμου καὶ τοῦ δημοσίου συμφέροντος καὶ ἔχει ποικίλας σχέσεις καὶ ἀναφοράς, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Ἵνα ὦσι τὰ δικαστήρια ἐντελῶς ἐλεύθερα ἑτερογενῶν ἐργασιῶν καὶ ἀπηλλαγμένα τῆς ὑποψίας πάσης ἐξαρτήσεως ἀπὸ τῶν κυβερνητικῶν προσώπων, πᾶσα ἡ ὑπηρεσία τῆς διοικήσεως τῶν δικαστηρίων διενεργεῖται διὰ τῆς εἰσαγγελίας, οἷον ἡ μετὰ τῆς κυβερνήσεως ἀλληλογραφία περὶ δικαστικῶν πραγμάτων, αἱ πρὸς αὐτὴν ἀνακοινώσεις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης, οἷον ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσαχθεισῶν δικῶν, τῶν ἐκδικασθεισῶν τοιούτων, τῶν ἐκδοθεισῶν ἀποφάσεων, τῶν πτωχεύσεων, τῶν γενομένων διορισμῶν κηδεμόνων καὶ ἐπιτρόπων. Ἐπίσης ἀναφέρει πρὸς τὴν κυβέρνησιν τὰ αἴτια τῆς μὴ ἀποπερατώσεως τῶν δικῶν, τῆς αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως, καὶ περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων. 2 Πρὸς τὰ δικαστήρια. Ἀπέναντι τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν δικαστικῶν προσώπων φέρει ἡ εἰσαγγελία χαρακτῆρα συμπληρωτικῆς καὶ ἐπιτηρητικῆς ἀρχῆς. Ἐνεργοῦσα τὸ διοικητικὸν μέρος αὐτῆς, ἔπειτα δὲ παρακαθημένη εἰς πᾶσαν δικαστικὴν πρᾶξιν τῶν δικαστηρίων, δύναται ταχέως καὶ δραστικώτερον νὰ καταστείλῃ τὰς ἀπὸ τοῦ καθήκοντός των παρεκβάσεις, ὁτὲ μὲν σπεύδουσα τὴν πειθαρχικὴν αὐτῶν τιμώρησιν, ὁτὲ δὲ ὑποδεικνύουσα τοὺς ἐφαρμοστέους νόμους. Δικαιοῦται προσέτι νὰ ἐρευνᾷ πάσας τὰς περὶ τὴν ὑπηρεσίαν των πράξεις τῶν γραμματέων, δικηγόρων, συμβολαιογράφων καὶ κλητήρων, νὰ συμβουλεύῃ καὶ ὁδηγῇ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτοῖς πειθαρχικάς τινας ποινάς. 3) Πρὸς τοὺς ἀστικοὺς νόμους. Διὰ τῆς παραβιάσεως ἀστικῶν νόμων προσβάλλονται τὰ ἰδιωτικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δίκαια καὶ ἡ παραβίασις αὕτη παρέχει δικαίωμα ἀγωγῆς περὶ δικαστικῆς ἀνορθώσεως μόνον πρὸς ἰδιώτας. Ἑπομένως ἐν ταῖς πολιτικαῖς δίκαις διαμαχόμενοι εἰσὶν οἱ ἐρίζοντες ἰδιῶται, ἡ δὲ εἰσαγγελία προσέρχεται ἁπλῶς ἐπισκοποῦσα, ἵνα ὑποβληθῇ εἰς τὸ δικαστήριον ἡ διαφορὰ καὶ ἀναπτυχθῇ ὡς ἀληθῶς ἔχει. Ὥστε ἡ ἐνέργεια τῆς εἰσαγγελίας ἐν ταῖς πολιτικαῖς δίκαις εἶναι περιωρισμένη, διότι γνωμοδοτήσεις ἁπλῶς δύναται νὰ ἐπιφέρῃ περὶ τῆς λύσεως τῶν μεταξὺ τῶν διαδίκων ἀμφισβητουμένων πραγμάτων ἢ νομικῶν ζητημάτων καὶ ταύτας κατὰ κανόνα προαιρετικῶς, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον ἀναγκαίως. Ἐνίοτε ὅμως, εἰς ὑποθέσεις ἰδιαζόντως ἐνδιαφερούσας τὴν κοινωνίαν, δύναται ὁ εἰσαγγελεὺς νὰ αἰτήσηται καὶ δι' ἀγωγῆς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀστικῶν νόμων. Τοιαῦται ὑποθέσεις εἰσίν: α) ἡ αἴτησις περὶ διορισμοῦ ἢ παύσεως παντὸς εἴδους ἐπιτρόπων ἢ κηδεμόνων, β) ἡ αἴτησις περὶ ἀπαγορεύσεως ἢ διορισμοῦ δικαστικοῦ ἀντιλήπτορος ἢ ἄρσεως αὐτῶν, περὶ ἐπικυρώσεως βουλεύματος συγγενικοῦ συμβουλίου, ἐὰν ἀμελῇ νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὴν ἐγκαίρως ὁ ἐπίτροπος ἢ κηδεμών· γ) ἡ αἴτησις περὶ προσωρινῶν μέτρων ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν ἄλλων διατελούντων, ἰδίως δὲ περὶ τῆς ἄρσεως τῶν ἐμποδίων, ἅτινα συναντῶνται περὶ τὴν ἐνέργειαν ὑποθήκης· δ) ἡ ἔφεσις ἢ ἡ περὶ ἀναιρέσεως αἴτησις κατ' ἀποφάσεως διαταξάσης τὴν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν συζήτησιν διαφορᾶς τινος, ὡς καὶ ἡ αἴτησις τῆς ἀναιρέσεως ὑπὲρ τοῦ νόμου συγχωρουμένη κατὰ πάσης ἀποφάσεως· ε) ἡ αἴτησις τοῦ ν' ἀφαιρεθῶσι τοῦ πατρὸς τὰ τέκνα κατὰ τὰς περὶ διαζυγίου δίκας καὶ στ) ἡ αἴτησις περὶ διορθώσεως ληξιαρχικῆς πράξεως καὶ περὶ ἐπιθέσεως σφραγίδων ἐνίοτε. Εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρω ὑποθέσεις ὁ εἰσαγγελεὺς λαμβάνει τὴν ἰδιότητα διαδίκου, ἔχων ὅσα καὶ οὗτος δίκαια καὶ καθήκοντα. 4) Πρὸς τοὺς ἰδιώτας. Ἡ εἰσαγγελία, καίπερ μὴ ἔχουσα θέσιν τιμητοῦ ἀπέναντι τῶν ἰδιωτῶν, ἔχει ὅμως κατ' ἐξαίρεσιν δικαίωμα νὰ ἐπαγρυπνῇ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν ὑπὸ ἐπιμέλειαν διατελούντων, θεωροῦσα τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐπιτρόπων καὶ κηδεμόνων καὶ ἐπιτηροῦσα τὰ τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν.

Ὁ γραμματεύς. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον συντηρήσεως τῶν πράξεων τῶν δικαστηρίων εἰσήγαγε τὴν ἔγγραφον αὐτῶν σύνταξιν, ἐκ ταύτης δὲ προῆλθεν ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως γραμματέων παρὰ τοῖς δικαστηρίοις. Τὸ κυριώτερον, ἑπομένως, ἔργον τοῦ γραμματέως εἶναι ἡ παρ' αὐτοῦ ἀναγραφὴ τῶν οὐσιωδεστέρων γεγονότων ὅσα ἐπὶ δικαστηρίου ἢ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου γίνονται, καὶ ἡ διαφύλαξις τῶν πραγμάτων καὶ ἐγγράφων τοῦ δικαστηρίου. Κατὰ τὴν ἰσχύουσαν παρ' ἡμῖν νομοθεσίαν, τὰ καθήκοντα τοῦ γραμματέως εἰσὶν ἐν γένει τὰ ἑξῆς: α') Ἡ ἔγγραφος πιστοποίησις τῶν ἐνώπιον ἢ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου πραττομένων. Ἐντεῦθεν τὸ δικαίωμα τοῦ παρευρίσκεσθαι εἰς πάσας τὰς ἐπ' ἀκροατηρίου ἢ ἐντὸς αὐτοῦ ἐνεργουμένας δικαστικὰς πράξεις καὶ τοῦ ἀναγράφειν κατ' ἰδίαν ἀντίληψιν καὶ ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην τὰ οὐσιωδέστερα τῶν γινομένων περιστατικῶν. β') Ἡ διεύθυνσις τοῦ δικαστικοῦ γραφείου. Ὅθεν τὸ δικαίωμα τοῦ φυλάττειν τὴν περιουσίαν τοῦ δικαστηρίου, τοῦ διαχειρίζεσθαι τὰ πρὸς γραφικὴν δαπάνην χρησιμεύοντα χρήματα καὶ τοῦ παραλαμβάνειν τὰς παρακαταθέσεις. γ') Ἡ ἄνευ συμπράξεως τοῦ δικαστηρίου ἐπιχείρησις ἄλλων τινῶν δικαστικῶν πράξεων. Ἤτοι ἡ τοιχοκόλλησις ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ δικαστηρίου ἐγγράφων σχετικῶν μὲ δίκαια δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ καὶ ἰδίως τοῦ ἐκθέματος τῶν ἐκδικασθησομένων δικῶν, ἡ ἐγγραφὴ τῶν ὑποθέσεων εἰς τὰ πινάκια, ἡ παραλαβὴ τῶν κοινοποιουμένων ἐγγράφων, δηλώσεων κλπ. Κωλυόμενος ὁ γραμματεὺς ἀναπληροῦται ὑπὸ τῶν ὑπογραμματέων, οἵτινες ἐκτελοῦσι τὰ καθήκοντά των ἐπὶ ἰδίᾳ ἑαυτῶν καὶ τοῦ γραμματέως εὐθύνῃ.

Ν. Ι. Θ.

— **δικασταὶ** ***διακοπαί*·** βλ. λ. διακοπαὶ *δικαστικαί*.

— **δικαστικὴ** ***ἀντίληψις*** *[Νομ.]*· βλ. λ. ἀντίληψις *δικαστική*.

— **δικαστικὴ** ***ἀπαγόρευσις*** *[Ἀστ. Δίκ.]*· βλ. λ. ἀπαγόρευσις.

— **δικαστικὴ** ***ἀπαλλοτρίωσις*·** βλ. ἐκποίησις.

— **δικαστικὴ** ***ἀπογραφὴ*** *[Πολιτ. Δικον.]*· βλ. λ. ἀπογραφή.

— **δικαστικὴ** ***ἐκκαθάρισις*·** βλ. ἐκκαθάρισις.

— **δικαστικὴ** ***ἐξουσία*·** βλ. λ. δικαιοσύνη καὶ δικαστήριον.

— **δικαστικὴ** ***ἐπιτροπεία*·** βλ. ἐπιτροπεία.

— **δικαστικὴ** ***εὐταξία*·** βλ. λ. εὐταξία *δικαστική*.

— **δικαστικὴ** ***παράστασις*** ἢ ***ἐκπροσώπησις*·** βλ. λ. παράστασις *δικαστική*.

— **δικαστικὸς** ***μισθὸς*** ἢ ***δικαστικὸν*** *[Ἀρχ.]*. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς παγιώσεως τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν, πρῶτοι λαβόντες μισθὸν κατ' εἰσήγησιν τοῦ Περικλέους ἦσαν οἱ δικασταὶ (κατόπιν δὲ οἱ στρατιῶται, βουλευταί, ἐκκλησιάζοντες). Ὁπόσος ὅμως ἦτο ὁ μισθὸς οὗτος, ἄγνωστον. Πιθανῶς ἦτο ὀβολὸς καθ' ἡμέραν συνεδριάσεως, ἀλλὰ μαρτυρίαι μεταγενεστέρων χρόνων ἀναβιβάζουσιν αὐτὸν εἰς διώβολον. Ὁ Κλέων (425/424 π. Χ.) ηὔξησεν αὐτὸν εἰς τρεῖς ὀβολούς.

— **δικαστικὸς** ***σύμβουλος*·** βλ. λ. νομικὸν *συμβούλιον*.

Δίκαστρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Τυμφρηστοῦ τῆς ἐπαρχίας Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 622. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζημιανή*.

δικατάληκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο καταλήξεις: «δικατάληκτον ὄνομα» τὸ ἔχον δύο καταλήξεις πρὸς δήλωσιν ἰδιαιτέρου γένους: «δικατάληκτον οὐσιαστικόν, — ἐπίθετον» ‖ «δικατάληκτον μέτρον» τὸ ἐκ δύο καταληκτικῶν μέτρων συγκείμενον.

δικάταρτος, *—η, —ον*· ὁ ἔχων δύο κατάρτια, δύο ἱστούς: «δικάταρτον πλοῖον».

δικάτοπτρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων κάτοπτρα, ὁ ὡπλισμένος μὲ δύο κάτοπτρα ἐπὶ εἰδικῶν ὀργάνων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλοῦνται δικάτοπτρα ὡρισμένης κατηγορίας γωνιομετρικὰ ὄργανα, μεγίστης χρήσεως ἐν τῇ ναυτιλίᾳ, τῇ ὑδρογραφίᾳ καὶ τῇ γεωδαισίᾳ. Πρῶτον δικάτοπτρον ὄργανον ὑπῆρξεν ὁ ὀκτᾶς τοῦ Ἀντλεϋ, ἐπηκολούθησεν ὁ κύκλος τοῦ Μπορντὰ (*Borda*) ἢ ὑδρογραφικὸς κύκλος, σημειώσας ἐποχὴν κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς ἀστρονομικῆς ναυτιλίας, καὶ ἐπηκολούθησεν ὁ ἔτι καὶ σήμερον χρησιμοποιούμενος ἑξᾶς. Τὰ ὄργανα ταῦτα εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ δύο κατόπτρων, ὧν τὸ μικρόν, Ζ, μονίμως ἐστερεωμένον ἐπὶ τοῦ ἐργαλείου, εἶναι ἐφυδραργυρωμένον κατὰ τὸ κάτω του (δεξιὸν) ἥμισυ, τὸ δὲ ἕτερον Β, τὸ μέγα, περιστρέφεται, ὂν συνδεδεμένον πρὸς κανόνα, τὸν ὁποῖον παρασύρει καὶ ὁ ὁποῖος φέρει βερνιέρον ὀλισθαίνοντα ἐπὶ τῆς ἴτυος τοῦ ἑξᾶντος. Διόπτρα ἀστρονομικὴ Δ κανονίζεται, ὥστε ὁ ἄξων της, συμπίπτων ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ δικτύου, νὰ φέρηται κατὰ τὴν γραμμὴν τὴν περιορίζουσαν τὴν ἐφυδραργύρωσιν τοῦ μικροῦ κατόπτρου Ζ. Οὕτω, προκειμένου νὰ μετρηθῇ ἡ γωνία δύο ἀντικειμένων, σκοπεύεται τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν ΔΖ, ἀπ' εὐθείας διὰ τῆς διόπτρας ὁρώμενον, μετακινεῖται δὲ βραδέως ὁ κανὼν ὁ φέρων τὸ μέγα κάτοπτρον, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀπὸ τοῦ δευτέρου σώματος ἐρχομένη ἀκτίς, προσπίπτουσα ἐπὶ τοῦ μεγάλου κατόπτρου Β, ἀνακλᾶται κατόπιν κατὰ τὴν ΒΖ, σχηματίζουσαν μετὰ τῆς καθέτου ΒΕ γωνίας ΑΒΕ=ΕΒΖ, ἥτις (ΒΖ) πάλιν ἀνακλᾶται κατὰ τὴν ΖΔ, καθ' ἣν ΒΖΓ=ΓΖΔ, ὁπότε ἡ δὶς ἀνακλασθεῖσα ἀκτὶς ΑΒ φθάνει εἰς τὸν ἄξονα τῆς διόπτρας καὶ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ παρατηρητοῦ ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐρχομένης ὀπτικῆς ἀκτῖνος, καὶ αἱ εἰκόνες τῶν δύο εὐθειῶν, τῶν περιλαμβανουσῶν τὴν ὑπὸ μέτρησιν γωνίαν, ταυτίζονται. Ἐὰν π.χ. θέλωμεν νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος τοῦ κάτω χείλους τοῦ ἡλίου ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα τῆς θαλάσσης, βλέπομεν τὸν μὲν ὁρίζοντα ἀπ' εὐθείας καὶ φέρομεν αὐτὸν παραλλήλως πρὸς τὰς τρίχας τοῦ δικτύου, τὸν δὲ ἥλιον διὰ διπλῆς ἀνακλάσεως μέσῳ τῶν δύο κατόπτρων. Οὕτω ταυτίζοντες πρὸς τὴν ἀπ' εὐθείας ὀπτικὴν ἀκτῖνα, τὴν ἀπὸ διπλῆς ἀνακλάσεως τοιαύτην, θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς διόπτρας καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς λήψεως τοῦ ὕψους, τὴν μὲν θάλασσαν πρὸς τὰ ἄνω μὲ τὸν ὁρίζοντά της πρὸς τὰ κάτω (ἐὰν ἡ διόπτρα εἶναι, ὡς συνήθως, «ἀστρονομική»), τὸν δὲ δίσκον τοῦ ἡλίου ἐφαπτόμενον τῇ γραμμῇ τοῦ ὁρίζοντος.

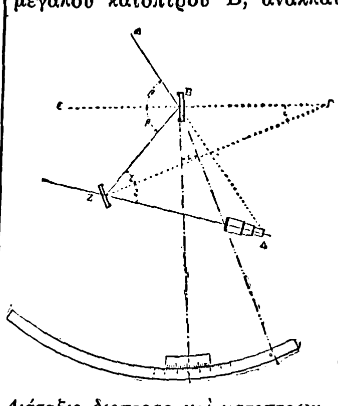

Διάταξις διοπτρας καὶ κατοπτρων εἰς τὰ δικάτοπτρα ὄργανα.

[Δ=προσοφθάλμιον τῆς διόπτρας τοῦ ἑξᾶντος, Β=μέγα κάτοπτρον, δυνάμενον νὰ περιστρέφεται παρασυρόμενον ὑπὸ τοῦ κανόνος πρὸς ὃν συνδέεται, Ο=τὸ μηδὲν τῆς ἴτυος, καθ' ὃ ἡ ΒΟ εἶναι παράλληλος πρὸς τὸ μικρὸν κάτοπτρον Ζ, Ζ=μικρὸν κάτοπτρον κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ μόνον ἐφυδραργυρωμένον, ΔΖ=διεύθυνσις τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος τοῦ παρατηρητοῦ, ἔχοντος τὸν ὀφθαλμὸν εἰς Δ, κατευθυνομένης κατὰ τὸν ἄξονα τῆς διόπτρας καὶ πρὸς τὸν θαλάσσιον ὁρίζοντα, ΑΒ=ἡ ἐκ τοῦ οὐρανίου σώματος, οὗ μετρεῖται τὸ ὕψος, ἐπὶ τοῦ μεγάλου κατόπτρου προσπίπτουσα ἀκτίς, ΕΒΓ=ἡ νοητὴ κάθετος ἐπὶ τὸ μέγα κάτοπτρον, ΒΖ=ἡ ἐπὶ τοῦ μεγάλου κατόπτρου πρώτη ἀνάκλασις τῆς ἀπὸ τοῦ οὐρανίου σώματος προσπιπτούσης ἀκτῖνος, ΖΓ=ἡ νοητὴ κάθετος ἐπὶ τοῦ μικροῦ κατόπτρου, ΖΔ=ἡ δευτέρα ἀνάκλασις, ἐπὶ τοῦ μικροῦ κατόπτρου, τῆς ἀπὸ τοῦ οὐρανίου σώματος προσπιπτούσης ἀκτῖνος ΑΒ τῆς ἤδη ἀνακλασθείσης κατὰ ΒΖ.]

Ἡ θεωρία τῶν δικατόπτρων ὀργάνων βασίζεται εἰς τὰς ἑξῆς δύο ἀρχάς: 1) Ὅταν τὸ μηδὲν τοῦ βερνιέρου καὶ τὸ μηδὲν τῆς ἴτυος συμπίπτωσι, τότε τὰ δύο κάτοπτρα δέον νὰ ὦσι παράλληλα· ἐὰν δὲ δὲν συμβαίνῃ τὸ τοιοῦτον, ὑπάρχει εἰς τὸν παραλληλισμὸν τῶν κατόπτρων σφάλμα συρρινισμοῦ ὀνομαζόμενον, ὅπερ δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν αἰσθητῶς, πάντως δὲ νὰ γνωρίζωμεν ἐκ παρατηρήσεων ἑκάστοτε, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλογίζωμεν αὐτὸ δεόντως πρὸς διόρθωσιν τῶν διὰ τοῦ δικατόπτρου ὀργάνου ληφθεισῶν γωνιῶν. 2) Ἡ γωνία τῶν κατόπτρων ΕΓΖ (αἱ ΕΓ καὶ ΕΖ, κάθετοι ἐπὶ τὰ κάτοπτρα), κατὰ τὴν μέτρησιν τῆς γωνίας δύο ἀντικειμένων, ἰσοῦται μὲ τὸ ἥμισυ τῆς γωνίας ταύτης, ἀφοῦ:

$$ΑΔΖ = ΑΒΖ - ΒΖΔ = 2\,(β - ζ) = 2\,ε.$$

Ἀπότοκος τῆς δευτέρας ἀρχῆς εἶναι ὁ μοιρασμὸς τῆς ἴτυος εἰς διαιρέσεις ἡμισείας τῶν πραγματικῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐπὶ τῆς ἴτυος ἀναγιγνωσκομένη γωνία νὰ παρέχῃ ἀμέσως τὴν τιμὴν τῆς γωνίας τῶν δύο ἀντικειμένων. Εἰς τὰ δικάτοπτρα κατατάσσονται, ὡς εἰκός, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀρχῶν βασιζόμενα τηλεμετρικὰ ὄργανα, ὡς τὸ δικάτοπτρον διαστημόμετρον Φλεριαί.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δίκαυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο καυλούς, δύο κορμούς, ἄλλως *δ.κορμος*.

Δικελῆ *[Γεωγρ.]* Ἐσφαλμένη γραφὴ τῆς τουρκικῆς πόλεως Δικιλῆ (βλ. λ.).

δίκελλα, *—ης* (ἡ)· δίχηλον σκαπτικὸν ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς ἀναστροφὴν τοῦ χώματος ἁπαλοῦ ἐδάφους, οἷον κήπων, ἀμπελώνων κττ., κοιν. *δικέλλι*.

Δίκελλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θράκῃ κοινότητος *Συκαράγης* τῆς ἐπαρχίας Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 276. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ντικιλλῆ-τάς*.

δικέλλα (ἡ) (Dicella) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλπιγιιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀναρριχώμενα, ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας.

Δ. Ν. Π.

δικελλόγραπτος (ὁ) (Dicellograptus Hopk) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀξονολιπῶν γραπτολοειδῶν γραπτολίθων (βλ. λ.). Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ αἰῶνος Γ.Κ.Γ.

δικελλοστυλὶς (ἡ) (Dicellostylis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν της οἰκογενείας τῶν *μαλαχωδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν.

Digitized by Google

δικέλυφοι (οἱ) /*Βοτ*./. Καλοῦνται οὕτως οἱ καρποὶ οἵτινες περιβάλλονται ὑπὸ διπλοῦ περιβλήματος ἢ κελύφους. Δ. Ν. Π.

Δίκενς (Dickens), ***Κάρολος***· βλ. Ντίκενς *Κάρολος*.

δικέντρα (ἡ) (Dicentra) /*Βοτ*./. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καπνιτοειδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς, ἐνίοτε ἀναρριχώμεναι, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη διατεταγμένα κατὰ καταληκτικοὺς ἁπλοῦς βότρυς ἢ κατὰ κῦμα. Τὰ ἄνθη της ἔχουσι χρῶμα λευκὸν ἢ ὑπέρυθρον καὶ φέρουσι τέσσαρα πέταλα καὶ ἓξ διδελφεῖς στήμονας. Ὁ καρπὸς εἶναι ξηρὸς καὶ περικλείει πλεῖστα σπέρματα. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Ἀξιολογώτερα εἶναι: *δικέντρα ἡ θαλικτρόφυλλος* (Dicentra thalictrifolia), ἰθαγενὴς τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων, *δικέντρα ἡ περίβλεπτος* (Dicentra spectabilis), ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κίνας, καὶ *δικέντρα ἡ χρυσανθής* (Dicentra chrysantha), ἰθαγενὴς τῆς Καλιφορνίας, τὸ κατ' ἐξοχὴν διακοσμητικὸν εἶδος. Δ. Ν. Π.

Δικέντρα ἡ θαλικτρόφυλλος.

δίκεντρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κέντρα: «δίκεντρος σκορπίος, —ἰχθύς».

δίκερα (τὰ) /*Ζῳολ*./. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντόμων* καὶ τῶν *μυριαπόδων*, ἅτινα φέρουσι δύο κεραίας. Δ. Ν. Π.

δικεραθήριον (τὸ) (Diceratherium Marsh) /*Παλαιοζῳολ*./. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ρινοκερίνων ρινοκεριδῶν περιττοδακτύλων ὀνυχωτῶν θηλαστικῶν. Ἦσαν μικρὰ δολιχοκέφαλα ζῷα. Ὁ ὀδοντικός των τύπος ἦτο: κοπτῆρες $\frac{1}{2}$, κυνόδοντες $\frac{0}{0}$, προγόμφιοι $\frac{4}{4-3}$, τραπεζῖται $\frac{3}{3}$, ἢ $\frac{1.0\ 4.3}{2.0.4-3.3}$. Πολλὰ εἴδη τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Οὕτως εἰς τὴν Εὐρώπην εὑρέθη τὸ δικεραθήριον Zitteli ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου καὶ τὰ δικεραθήρια Douvillei καὶ steinheimensis ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου. Εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν εὑρέθησαν τὸ δικεραθήριον proavitum ἐντὸς ὀλιγοκαινικῶν στρωμάτων καὶ τὰ εἴδη δικεραθήριον armatum, δικεραθήριον τὸ ..ἄνον ἐντὸς μειοκαινικῶν στρωμάτων. Ἐπίσης καὶ ἄλλα εἴδη εὑρέθησαν εἰς τὴν Νεβράσκαν καὶ τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Γ. Κ. Γ.

δικέραιος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κεραίας.

δικέρανδρον (τὸ) (Dicerandrum) /*Βοτ*./. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ λείους βλαστούς, ἀπαντώσας εἰς τὰς Καρολίνας νήσους. Δ. Ν. Π.

δίκερας (τὸ) (Diceras Lam.) /*Παλαιοζῳολ*./. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν λαμιδῶν ἑτεροδόντων δμομυαρίων (διθύρων) ἐλασματοβραγχίων μαλακίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κέλυφος παχύ, λεῖον, ἀνισόθυρον, θολωτὸν κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς, μὲ σπόνδυλον ἐπιπεφυκότα ἐπὶ τῆς μεγαλυτέρας (ἄλλοτε δεξιᾶς, ἄλλοτε ἀριστερᾶς) θύρας. Ὁ σπόνδυλος προεξεῖχε πολὺ καὶ ἦτο σπειροειδῶς ἐστραμμένος πρὸς τὸ ἔξω καὶ ἔμπροσθεν. Ἔζων ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ, σχηματίζοντα ὑφάλους ἐντὸς τῶν θαλασσῶν τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Εἰς τὸ γένος δίκερας συνηνώθησαν πολλὰ γένη, διάφορα ἀλλήλων μέχρι τινὸς νομιζόμενα, ὡς ἑτεροδίκερας, πλησιοδίκερας καὶ ψευδοδίκερας. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ζῷα τοῦ γένους τούτου: α') Ἐν Εὐβοίᾳ εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποπεριόδου. Οἱ ἀσβεστόλιθοι οὗτοι περιέχουν νηρινέας καὶ τὸ Diceras Luci. β') Εἰς τὰ ὁμήλικα κροκαλοπαγῆ τῆς Ναυπλίας. γ') Εἰς ἀσβεστολίθους τοῦ Ξηροβουνίου καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ Διστόμου καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

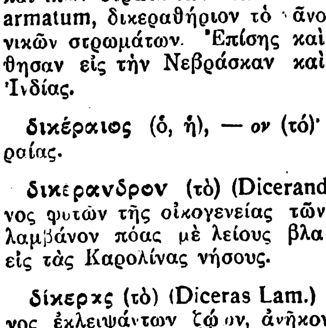

Τὸ δικερας arictinum Lam.
[Ἐκ τῶν ἰουρασικῶν στρωμάτων. (*κοράλ-ράγ*) τοῦ St. Micuel τοῦ Meuse.]

δικεράτιον (τὸ) /*Ἀρχ*./. Ἀργυροῦν βυζαντινὸν νόμισμα. Κατὰ τὸν Babelon δὲν πρόκειται περὶ νομίσματος πράγματι χαραχθέντος, ἐφ' ὅσον μάλιστα οὐδὲν τοιοῦτον διεσώθη μέχρις ἡμῶν, ἀλλὰ περὶ μετρικῆς μονάδος πρὸς διευκόλυνσιν τῶν λογαριασμῶν. Ὁ Κεδρηνὸς παραδίδει, ὅτι Λέων ὁ Σοφὸς (717—741) ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ὑπηκόους του φόρον δικερατίου κατὰ κεφαλὴν πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης. Τὸ δικεράτιον ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον εἰς κείμενα τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντίνου Β' (337—361). —Π.

δίκερκος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κέρκους, οὐράς.

δίκερκος (ὁ) (Dicercus) /*Ζῳολ*./. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπριστιδῶν*. Οἱ δίκερκοι ἔχουσι σῶμα ἀρκετοῦ μεγέθους, ἐπίμηκες, μᾶλλον τριγωνικόν, χαλκόχρουν μετὰ ἀνεπτυγμένων ἐλύτρων. Τὸ γένος περιλαμβάνει τεσσαράκοντα περίπου εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δίκερκος ὁ πεποικιλμένος* (Dicercus ornatus), ὅστις ἔχει σῶμα τριγωνικόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀπολῆγον εἰς διηυλακωμένον ἄκρον, κεφαλὴν πεπλατυσμένην καὶ μᾶλλον ἀπεστρογγυλωμένην, κεραίας βραχείας καὶ πολυαρθρωτάς, πόδας παχεῖς ὑπὸ ἀκανθῶν κεκαλυμμένους καὶ εἰς ἰσχυρὰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας καὶ χρῶμα χαλκοπράσινον μὲ λευκὰς ραβδώσεις καὶ ποικίλματα κατὰ τὴν ράχιν. Δ. Ν. Π.

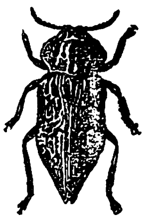

Δίκερκος ὁ πεποικιλμένος.

δίκερμον (τὸ) (Dicermum) /*Βοτ*./. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀνεπτυγμένας πόας ἰθαγενεῖς τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

δικερόδερον (τὸ) (Diceroderum) /*Ζῳολ*./. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοσσυφιιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μικροτάτου μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες διακρινόμενον κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ὁ θώραξ καλύπτεται ὑπὸ τῶν κερατοειδῶν πλατειῶν κεραιῶν των. Γνωστὰ τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

δικεροκάρδιον ἢ ***δικερατοκάρδιον*** (Dicerocardium Stopp.) /*Παλαιοζῳολ*./. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἰσοκαρδιιδῶν ἑτεροδόντων δμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δικεροκάρυον (τὸ) (Dicerocarium) /*Βοτ*./. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χοιραδοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

δικερωβάτης (ὁ) (Dicerobates) /*Ζῳολ*./. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *βατιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τοῦ νέου κόσμου. Δ. Ν. Π.

δίκερως, —*ωτος* (ὁ, ἡ), —*ων* (τό), ἰδίωματ. *δίκερος*, —*η*, —*ο*· ὁ ἔχων δύο κέρατα: «δίκερο εἶναι τὸ βόιδι μας».

— **δίκερως** /*Παλαιοζῳολ*./· βλ. λ. δίκερας.

— **δίκερως** ***μήτρα*** /*Ἀνατομ*./. Περίπτωσις καθ' ἣν τὸ σῶμα τῆς μήτρας εἶναι κεχωρισμένον ἑκατέρωθεν εἰς δύο ἀποκλίνοντα τμήματα (κέρατα), ἀποτελοῦντα δύο κοιλότητας, οἱ δὲ τράχηλοι τῶν δύο κεχωρισμένων τμημάτων τῆς μήτρας συμπλησιάζοντες ἀλλήλους ἀποτελοῦσι μετὰ τοῦ κόλπου ἕνα σωλῆνα. Ο. Ρ.

δικετένη (ἡ) /*Ὀργ. Χημ*./. Ὀργανικὴ ἕνωσις (ἄλλως διοξοαλλένιον ἢ δικαρβονυλομεθάνιον ἢ ὑποξείδιον τοῦ ἄνθρακος κληθεῖσα τὸ πρῶτον) τοῦ τύπου OC : C : CO, λαμβανομένη δι' ἀποστάξεως μίγματος ξηροῦ μηλονικοῦ ὀξέος, πεντοξειδίου τοῦ φωσφόρου καὶ ἄμμου ὑπὸ πίεσιν 0,1—0,2 χστμ. εἰς 140°—150°

$$HOOC.CH_2COOH = OC:C:CO + 2H_2O$$

Εἶναι ἀέριον προσβάλλον τοὺς ὀφθαλμούς, τοὺς βλεννώδεις ὑμένας καὶ τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα, καίεται δὲ μετ' ἰσχυρῶς αἰθαλιζούσης ἐξωτερικῶς κυανῆς φλογός. Μεθ' ὕδατος ἑνοῦται πρὸς μηλονικὸν ὀξύ, πολυμερίζεται δὲ εὐκόλως εἰς ἐρυθρομέλαιναν ἄμορφον μᾶζαν λίαν ὑγροσκοπικήν. Σ. Γ.

δικετηλεκτρικὸν ***ὀξὺ*** /*Ὀργ. Χημ*./· βλ. διοξυτρυγικὸν ὀξύ.

μ, ν-**δικετοβεχενικὸν** ***ὀξὺ*** /*Ὀργ. Χημ*./· βλ. βεχενοξυλικὸν ὀξύ.

δικετοβουτυρικὸν ***ὀξύ***, ἢ ἀκετογλυοξυλικὸν ὀξὺ ἢ βουτανοδιονικὸν ὀξὺ /*Ὀργ. Χημ*./. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις καὶ δὴ τὸ ἁπλούστερον δικετονοξὺ μετὰ δύο καρβονυλίων εἰς τὴν 1,2-θέσιν. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.CO.COOH$. Ἐλεύθερον δὲν παρεσκευάσθη. Ὁ αἰθυλεστὴρ ὅμως αὐτοῦ λαμβανόμενος ἐκ τοῦ ἀκετοξικοῦ ἀστέρος διαλελυμένου ἐν ὀξικῷ ὀξεῖ καὶ αἰθέρι διὰ διοχετεύσεως ἀνυδρίτου τοῦ νιτρώδους ὀξέος, εἶναι χρυσοκίτρινον ὑγρὸν βράζον εἰς 70° (13 χλστμ.), ὅπερ ἀπορροφᾷ ὕδωρ σχηματίζον λευκὸν ὑδρίτην. Ἡ μονοξίμη αὐτοῦ (ἰσονιτρωδακετοξικὸς ἐστὴρ)

$CH_3.CO.C(:N.OH).CO.OC_2H_5$ τήκεται εἰς 56°. Σ. Γ.

δικετόναι (αἱ) /*Ὀργ. Χημ*./. Καλοῦνται οὕτως αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν δύο κετονικὰς ὁμάδας. Ἀναλόγως τῆς πρὸς ἀλλήλας θέσεως τῶν δύο κετονικῶν ὁμάδων (καρβονυλίων) διακρίνομεν τὰς α ἢ 1,2-δικετόνας, ὅταν τὰ δύο καρβονύλια εὑρίσκωνται παρ' ἄλληλα, τὰς β ἢ 1,3-δικετόνας, ὅταν ταῦτα χωρίζωνται διὰ τῆς ὑπάρξεως ἐνδιαμέσως ἑνὸς ἀτόμου ἄνθρακος, εἰς γ ἢ 1,4-δικετόνας, ὅταν μεσολαβοῦν δύο ἄτομα ἄνθρακος κ.ο.κ. Τὰς α ἢ 1,2-δικετόνας ὀνοματίζομεν θεωροῦντες αὐτὰς ὡς ἕνωσιν δύο ἀκυλίων, ὡς λ.χ. $CH_3CO.COC_2H_5$ ἀκετυλοπροπιονύλιον, τὰς β ἢ 1,3-δικετόνας ὡς παράγωγα τῶν ἁπλῶν κετονῶν δι' ἀντικαταστάσεως ὑδρογόνου ὑπ' ἀκυλίου, ὡς $CH_3CO.CH_2.CO.CH_3$ ἀκετυλακετόνη, τὰς γ ἢ 1,4-δικετόνας ὡς ἀκετονυλιωμένας κετόνας, ὡς λ.χ.

$$CH_3.CO.CH_2.CH_2.CO.CH_3$$

ἀκετονυλακετόνη κ.ο.κ. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Γενεύῃ προταθεῖσαν διεθνῆ ὀνοματολογίαν, θεωροῦμεν ὡς *ἀλκανοδιόνας* καθορίζοντες δι' ἀριθμῶν τὰς θέσεις τῶν δύο καρβονυλίων, ὡς $CH_3CO.CO.CH_3$ βουτανοδιόνη, $CH_3.CO\,CO\,CH_2.CH_3$ πεντανοδιόνη-(2,3), $CH_3.CO.CH_2\,CO.CH_3$ πεντανοδιόνη-(2,4) κ. λ. π.

α ἢ 1.2 δικετόναι. Αὗται παρασκευάζονται ἐκ τῶν ἰσονιτρωδοκετονῶν διὰ ζέσεως μετ' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος

$$CH_3.CO\,C(:NOH).CH_3 + H_2O =$$
$$= CH_3.CO.CO.CH_3 + H_2NOH$$

Αἱ α-ἰσονιτρωδοκετόναι ἢ α-ὀξιμινοκετόναι αὗται παρασκευάζονται ἐκ τῶν α-μοναλκυλιωμένων ἀκετοξικῶν ἐστέρων, μετὰ τὴν σαπωνοποίησιν αὐτῶν, δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος, ὡς

$$CH_3CO\,CH(CH_3)COOH + HNO_2 =$$
$$= CH_3.CO.C(:NOH).CH_3 + CO_2 + H_2O$$

Αἱ α-δικετόναι εἶναι κίτριναι μεθ' ὑδρατμῶν πτητικὰ ἐλαιώδη ὑγρὰ ἀποστάζοντα ἄνευ ἀποσυνθέσεως καὶ ἔχουσι νήσσουσαν ἀλλὰ καὶ ταυτοχρόνως γλυκίζουσαν ὀσμὴν καὶ νεῦσιν. Ἡ κιτρίνη αὐτῶν χροιὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ὕπαρξιν δύο γειτονικῶν καρβονυλίων. Ὡς κετόναι παρέχουν μεθ' ὑδροκυανίου δικυανυδρίνας, μετὰ μερκαπτανῶν διμερκαπτόλας, μεθ' ὑδροξυλαμίνης τὰς γλυοξίμας, μεθ' ὑδραζίνης τὰς ὀζαζόνας, δι' ἀναγωγῆς γλυκόλας κ.ο.κ. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν α-δικετονῶν εἶναι τὸ διακετύλιον.

β ἢ 1,3-δικετόναι. Αὗται παρασκευάζονται διὰ συμπυκνώσεως ἐστέρων μετὰ κετονῶν παρουσίᾳ νατρίου ἢ αἰθυλικοῦ νατρίου ἢ νατριαμιδίου, ὡς

$$CH_3.CO.COOC_2H_5 + CH_3.CO.CH_3 =$$
$$= CH_3\,CO.CH_2.CO.CH_3 + C_2H_5OH$$

Εἶναι ἄχροα ὑγρὰ βράζοντα ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Αἱ δύο καρβονυλικαὶ ὁμάδες ἐνεργοποιοῦν τὰ μεταξὺ αὐτῶν εὑρισκόμενα δύο μεθυλενικὰ ὑδρογόνα, τὰ ὁποῖα τοιουτοτρόπως ἀντικαθίστανται ὑπὸ μετάλλου, περαιτέρω δὲ διευκολύνουν ἀντιδράσεις συμπυκνώσεως καὶ προσθήκης. Αἱ μετὰ μετάλλων ἑνώσεις αὐτῶν θεωροῦνται ὡς παράγωγα τῆς ἀκυμορφῆς, ἤτοι θεωρεῖται τὸ μέταλλον ἡνωμένον πρὸς ὀξυγόνον, ὡς $CH_3.CO.CH:C(ONa).CH_3$. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ μετὰ χαλκοῦ ἑνώσεις, αἵτινες εἶναι στερεὰ κρυσταλλικὰ κυανᾶ σώματα, ὡς καὶ αἱ μετὰ ἀργιλλίου, βηρυλλίου, θορίου καὶ ἰνδίου ἑνώσεις. Δι' ὑπερχλωριοσιδήρου παρέχεται ἔντονος ἐρυθρὰ χρῶσις, ὡς συμβαίνει γενικῶς δι' ὅλας τὰς ὀργανικὰς ἑνώσεις, αἵτινες περιέχουσι καρβοξύλιον ἢ καρβονύλιον εἰς τὴν β-θέσιν πρὸς ἄλλο καρβονύλιον καὶ εἰς ἃς τὸ ἐν τῷ μεταξὺ ἄτομον ἄνθρακος περιέχει εἰσέτι ὑδρογόνον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων σχετικῶν παρατηρήσεων συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς τοιαῦτα φαινόμενα ταυτομερείας τὰ συνήθη παρασκευάσματα ἀποτελοῦν ἀλληλότροπον μῖγμα τῶν διαφόρων δεσμοτρόπων μορφῶν, ἤτοι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἁπλουστέρας β-δικετόνης ἔχομεν:

$CH_3CO.CH_2.CO.CH_3$ (δικετόνη) $CH_3.C(OH):CH.CO.CH_3$ (κετοενόλη)

$CH_3.C(OH):C:C(OH).CH_3$ (διενόλη)

Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνεργοποιήσεως διευκολύνονται διάφοροι ἀντιδράσεις συμπυκνώσεως καὶ προσθήκης, σχηματιζομένων καὶ διαφόρων ἑτεροκυκλικῶν ἑνώσεων. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐκ τῶν β-δικετονῶν εἶναι ἡ ἀκετυλακετόνη.

γ' ἢ 1,4-δικετόναι. Αὗται εὑρίσκονται εἰς γεν-

Digitized by Google

τικὴν σχέσιν πρὸς τὰς ἑτεροκυκλικὰς ἑνώσεις: σουρφουράνιον, θειοφαίνιον καὶ πυρρόλιον, δύνανται δὲ εὐκόλως νὰ μετατραποῦν εἰς ἑνώσεις ἀνηκούσας εἰς τὰς ὁμάδας αὐτάς, ὡς καὶ νὰ παρασκευασθοῦν ἐκ τοιούτων. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐκ τῶν γ-δικετονῶν εἶναι ἡ ἀκετονυλακετόνη.

Αἱ ἀνώτεραι δ- ἢ 1,5-δικετόναι ε- ἢ 1,6-δικετόναι, ζ ἢ 1,7-δικετόναι η- ἢ 1,8-δικετόναι κλπ. παρασκευάζονται γενικῶς δι' ἐπιδράσεως ἀλκυλοψευδαργυροϊωδιδίων ἐπὶ τῶν χλωριδίων τῶν ἀντιστοίχων δικαρβονικῶν ὀξέων καὶ εἶναι σώματα μὴ ἔχοντα σπουδαιοτέραν σημασίαν. **σ. γ.**

δικετονοξέα (τά) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν δύο καρβονυλικὰς ὁμάδας καὶ ἓν καρβοξύλιον, παρασκευαζόμεναι δὲ κατ' ἀναλόγους πρὸς τὰς κετόνας καὶ τὰ ὀξέα μεθόδους. **σ. γ.**

1,2-**δικετοπενταμεθυλένιον** *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$\underline{CH_2.\ CH_2\ CH_2.CO.\ CO}$$

Ἔχει ὀξίνην ἀντίδρασιν καὶ σχηματίζει ἅλατα ἐκ τῆς ταυτομεροῦς μορφῆς

$$\underline{CH_2.\ CH_2.\ CH:\ C(OH).\ CO}$$

Βράζει εἰς 56°. **σ. γ.**

ε, ζ-**δικετοστεατικὸν** ***ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. ταροξυλικὸν *ὀξύ*.

θ, ι-**δικετοστεατικὸν** ***ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. στεαροξυλικὸν *ὀξύ*.

1,3 **δικετοϋδρινδένιον** *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

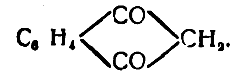

Παράγωγα τούτου σχηματίζονται δι' ἀποσυνθέσεως τοῦ καρμινικοῦ *ὀξέος* (βλ. λ.). **σ. γ.**

δικέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κεφαλάς: «δικέφαλος ἀετός».

— **δικέφαλος** ***ἀετὸς*** *[Συμβολ.]*· βλ. λ. ἀετὸς *[Συμβολ.]*.

— **δικέφαλος** ***βραχιόνιος μῦς*** *['Ανατομ.]*· βλ. βραχιόνιος *δικέφαλος μῦς*. **ι. π.**

δίκη (ἡ)· ἡ δικαιοσύνη, τὸ δίκαιον: «σὺν δίκῃ»· «κατὰ δίκην» δικαίως (ἀρχ.)· || δικαστικὸς ἀγών, δικαστικὴ ὑπόθεσις, κρίσις: «ἔχω δίκην σήμερον», «ἐκκρεμὴς δίκη», «δίκη ἐκκρεμοῦσα,—κερδηθεῖσα,— ἀπολεσθεῖσα», «τὰ ἔξοδα τῆς δίκης»· || «δίκη ἐρήμην» δίκη διεξαχθεῖσα ἀπόντος τοῦ κατηγορουμένου, ἀντίθ. «δίκη κατ' ἀντιμωλίαν» || φρ. «δίδω δίκην» δίδω ἀποζημίωσιν,—ἱκανοποίησιν, τιμωροῦμαι: «ἔδωσε δίκην διὰ τὰς πράξεις του»· || «ἡ θεία δίκη» ἡ θεία δικαιοσύνη, ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπονεμομένη δικαιοσύνη.

—[ΑΤΤΙΚ. ΔΙΚ.] Αἱ *δίκαι* διῃροῦντο εἰς *δημοσίας* («ἀγὼν δημόσιος», «δίκη δημοσία», «γραφή»), περὶ τῶν ὁποίων βλ. λ. γραφή, καὶ εἰς *ἰδιωτικὰς* («ἀγὼν ἴδιος», «δίκη ἰδία» καὶ ἁπλῶς «δίκη»). Κατὰ ταύτας παρετηρεῖτο ἡ ἑξῆς πρόοδος: Ὁ ἐναγόμενος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος διὰ τῆς «λήξεως» ἢ «ἐγκλήματος», ὅπως ἐμφανισθῇ εἰς ὡρισμένην ἡμέραν ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος («εἰσαγωγέως»), τοῦ ἔχοντος κατὰ νόμον καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου ἐν τῇ κυρίᾳ δίκῃ, καὶ ἀπολογηθῇ. Ἐὰν ὁ ἐναγόμενος ὑπῆρχε φόβος ν' ἀποδράσῃ ἐν τῷ μεταξύ προσήγετο βιαίως ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος, ἐὰν μὴ κατέβαλλεν ἐγγύησιν (ἰδίως οἱ ξένοι), ὅτι θέλει ἐμφανισθῇ. Ἐὰν κατὰ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν ἐνεφανίζοντο ἀμφότεροι οἱ διάδικοι, τότε ἤρχετο ἡ διαδικασία διὰ τῆς καταβολῆς τῶν πρυτανείων (βλ. λ. καὶ λ. παράστασις καὶ παρακαταβολή), μετὰ δὲ τὴν καταβολὴν ταύτην καὶ μὴ ὑπάρχοντος ἑτέρου τυπικοῦ κωλύματος ἐν αὐτῇ τῇ «λήξει», ὁ ἄρχων κατέγραφε τὴν δίκην ἐν πινακίῳ, ὅπερ ἐξέθετεν ἐν τῷ δικαστηρίῳ πρὸς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ. Μετὰ τὰς διατυπώσεις ταύτας ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἡ ἡμέρα τῆς ἐνώπιόν του ἐνάρξεως τῆς ἀνακρίσεως (βλ. λ.). Ἡ μὴ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐμφάνισις τοῦ ἐνάγοντος ἐπέφερε τὴν ἐξάλειψιν τῆς δίκης· τοῦ δ' ἐναγομένου, τὴν καταδίκην αὐτοῦ ἐρήμην. Ἀμφότεροι ὅμως ἠδύναντο νὰ βεβαιώσωσι δι' ὅρκου τὸ κώλυμα τῆς μὴ ἐμφανίσεώς των· τὴν δὲ βεβαίωσιν ταύτην ἠδύνατο ὁ ἀντίδικος ν' ἀντικρούσῃ διὰ τῆς «ἀνθυπωμοσίας». Ἐὰν ἡ ἐπὶ τοῦ προδικαστικοῦ τούτου ζητήματος ἀπόφασις ἦτο κατὰ τοῦ ἐναγομένου, τότε ἐπήρχετο τὸ ἴδιον καὶ ἐπὶ μὴ ἐμφανίσεώς του ἀποτέλεσμα: κατεδικάζετο ἐρήμην.

Περαιουμένης τῆς ἀνακρίσεως, μεθ' ἣν οὐδὲν ἔγγραφον ἢ μαρτυρία ἦτο δεκτή, ὁ σχετικὸς φάκελος ἐφυλάσσετο ἐν τῷ «ἐχίνῳ», ἐκομίζετο δὲ εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἄρχων ἔκρινεν ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἔδει νὰ εἰσαχθῇ πρὸς περαιτέρω διαδικασίαν εἰς τὸ δικαστήριον («εὐθυδικία»), εἰς τοῦτο, ἔνθα καὶ ἠνοίγετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς «κυρίας» δίκης.

Ὁ χρόνος τῆς ἐνώπιον τῶν δικαστῶν συζητήσεως τῆς ὑποθέσεως εἴτε ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ νόμου εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἄρχοντος. Ῥηταί τινες ὅμως δίκαι («ἔμμηνοι») ἐδικάζοντο ἀναγκαίως πρὸ τῆς παρελεύσεως μηνός. Ὁ ἐναγόμενος ἠδύνατο νὰ προσβάλῃ τὴν δίκην ὡς μὴ εἰσαγώγιμον διὰ τῆς διαμαρτυρίας ἢ τῆς παραγραφῆς. Λόγοι ἐπίσης ἀναβολῆς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς δίκης ἐπροτείνοντο εἴτε κατόπιν συμφωνίας τῶν ἀντιδίκων εἴτε τῇ αἰτήσει τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν.

Ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου διαδικασία ἤρχετο διὰ τῆς τελέσεως θυσιῶν καὶ τῆς ἐπικλήσεως τῆς θεᾶς. Εἶτα ὁ ἄρχων εἰσηγεῖτο τὴν ὑπόθεσιν, ὁ «γραφεὺς» ἀνεγίνωσκε τὰ ἐν τῷ φακέλῳ ἔγγραφα καὶ μαρτυρίας, μεθ' ὃ ἐδίδετο ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀγορητάς, οἵτινες ὤφειλον νὰ ὦσιν αὐτοὶ οὗτοι οἱ διάδικοι· ἐπὶ ἀδυναμίας ὅμως τούτων νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς ἐπετρέπετο νὰ συμπαρασταθῶσι μετὰ τοῦ «λογογράφου» ἢ τοῦ «συνηγόρου» (βλ. λ.). Ὁ χρόνος τῶν ἀγορεύσεων περιωρίζετο ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων διὰ τῆς «κλεψύδρας» («διαμεμετρημένη ἡμέρα»), ἐκτὸς εἰς ὡρισμένας προνομιούχους δίκας, καθ' ἃς ἡ διάρκεια τῶν ἀγορεύσεων ἀφίνετο ἐλευθέρα («δίκαι χωρὶς ὕδατος»). Ἐκ μέρους τοῦ ἀντιδίκου οὐδὲ μία διακοπὴ τοῦ ἀγορεύοντος ἐπετρέπετο, οἱ δικασταὶ ὅμως ἠδύναντο νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς αὐτὸν σιωπὴν διὰ τοῦ «κατάβα», ὅπερ ναὶ μὲν δὲν ἠμπόδιζε τὸν ἀγορητὴν νὰ συνεχίσῃ, ἐξέθετεν ὅμως τοῦτον, ἐπιμένοντα νὰ ἀγορεύῃ, εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν δικαστῶν.

Μετὰ τὰς πρώτας ἀγορεύσεις ἠδύναντο ἀμφότερα τὰ μέρη νὰ δευτερολογήσωσι («λόγοι ὕστεροι» —διάφοροι τῆς «δευτερολογίας»), μεθ' ὃ ἐπηκολούθει ἡ ψηφοφορία (βλ. λ.), ἥ τὸ ἀποτέλεσμα ἔκρινεν ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ κατηγορουμένου· ἐν ἰσοψηφίᾳ ἐνίκα πάλιν ὁ ἐναγόμενος.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ἀφεῖτο εἰς αὐτὸν τὸν ἐνάγοντα, πλὴν ῥητῶν τινων περιπτώσεων, καθ' ἃς καὶ τὸ δημόσιον μετεῖχε τῆς ἐπιβληθείσης ζημίας. Ὁ ἐνάγων διὰ τῆς ἀποφάσεως ἀπέκτα ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἐναγομένου ἐμπράγματα δικαιώματα, ὥστε ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ κτήματα τοῦ ἐναγομένου εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν οὗτος δὲν ἱκανοποίει τὸν ἐνάγοντα (βλ. καὶ λ. ἐξούλης *δίκη*). **—π.**

— [ΠΟΛ. ΔΙΚ.] Ἡ δυσκολία τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, πότε αἱ πράξεις τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐξέλεγξιν τῶν δικαστηρίων, ὑπῆρξεν ἡ δυσχέρεια τῆς διατυπώσεως ὁρισμοῦ τῆς *πολιτικῆς δίκης*. Κατὰ τὸν Οἰκονομίδην-Λιβαδᾶν (Πολιτικὴ Δικονομία, ἔκδοσις 1905, τόμος Α', σελ. 353) «πολιτικὴ δίκη λέγεται ἡ διαφορὰ δύο ἢ πλειοτέρων προσώπων, καθ' ἣν τὸ μὲν ἓν παρίσταται ὡς προσβαλὸν κεκτημένα καὶ ἀπαιτητὰ τοῦ ἑτέρου δίκαια, τὸ δὲ ἕτερον ἀπαιτοῦν τὴν ἀνόρθωσιν αὐτῶν».

Χαρακτηριστικὰ τῶν δικαίων, ἅτινα μόνα δύνανται νὰ εἶναι ἀντικείμενα πολιτικῆς δίκης, εἶναι τ' ἀκόλουθα: α') *ἰδιωτικά*· β') *κεκτημένα* (jus quaesitum), ὅταν ὑφίστανται παρὰ τῷ δικαιούχῳ αἱ προϋποθέσεις ἐκεῖναι, δυνάμει τῶν ὁποίων δύναται οὗτος νὰ ὀνομάσῃ ὡς ἴδιον τὸ δικαίωμα, καὶ αἵτινες διαφέρουν ὡς πρὸς ἕκαστον δικαίωμα (βλ. λ. **κεκτημένον** *δικαίωμα*)· γ') *ἀπαιτητά*· ἤτοι παρόντα καὶ οὐχὶ μέλλοντα καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ πάσης αἱρέσεως ἢ προθεσμίας. Οὐχ ἧττον εἴς τινας περιστάσεις ἐπιτρέπεται ἐξαιρετικῶς ἡ προσφυγὴ εἰς τὰ δικαστήρια καὶ ἐπὶ μὴ ἀπαιτητῶν δικαίων (προσωρινὰ μέτρα)· δ') *ἀμφισβητούμενα*. Τὸ δίκαιον, περὶ οὗ προσφεύγει τις εἰς τὸ δικαστήριον, πρέπει ν' ἀμφισβητῆται παρ' ἑτέρου, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν ὑπάρχει ἔρις, οὔτε προβάλλει ἀναγκαία ἡ δικαστικὴ μεσολάβησις, καὶ μάλιστα ἡ ἐπὶ δικαστηρίου ἀναγνώρισις παρὰ τοῦ ἐναγομένου τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος περιττὴν καθιστᾷ τὴν ἔκδοσιν δικαστικῆς ἀποφάσεως κατ' ἀρχήν· ε') *προβεβλημένα*. Εἶναι δὲ τοιοῦτον τὸ δίκαιον, ὅταν καίπερ ἀναγνωριζόμενον δὲν ἱκανοποιεῖται (λ. χ. ἀναγνώρισις τοῦ χρέους ἄνευ καταβολῆς τοῦ ὀφειλομένου).

Κατὰ τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν ἡ προσβολὴ ἰδιωτικῶν δικαίων παρὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας δὲν παρέχει δικαίωμα ἀγωγῆς περὶ ἀποζημιώσεως εἰς τὸν ζημιωθέντα ἰδιώτην, διότι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία κυριαρχικῶς δύναται νὰ ἀποφασίζῃ σύμφωνα μὲ τὸ εὐρύτερον συμφέρον τῆς πολιτείας καὶ ψηφίζῃ νόμους προσβάλλοντας ἰδιωτικὰ δίκαια. Τὰ δὲ δικαστήρια, καλούμενα ν' ἀποφανθῶσιν ἐπὶ τοιαύτης διαφορᾶς, ὀφείλουσι ν' ἀπορρίψωσι τὴν ἀγωγήν, ἐξετάζοντα μόνον ἐὰν ὁ νόμος εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ Συντάγματος. Τοὐναντίον ἐπὶ προσβολῆς ἰδιωτικῶν δικαίων διὰ πράξεων τῆς κυβερνήσεως, δύναται νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων τὸ νόμιμον ἢ παράνομον τῶν πράξεων τούτων, ἐφ' ὅσον καὶ μόνον διὰ τοῦ νόμου εἶναι καθωρισμένον κατὰ ποῖον τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελῇ ἡ κυβέρνησις τὰς πράξεις ταύτας καὶ δὲν ἀφέθη οὗτος εἰς ἐλευθέραν τὴν κρίσιν καὶ ἀντίληψιν τῶν ἑκάστοτε ὀργάνων τῆς κυβερνήσεως.

Δίκη κυρία. Καλεῖται οὕτως ἡ δίκη ἡ ἀφορῶσα τὴν κυρίως ἔριδα ἥτις ἐπροκάλεσε ταύτην.

Δίκη παρεμπίπτουσα (causa incidens). Εἶναι ἡ ἀφορῶσα διαφωνίας καὶ ἀνωμαλίας παρουσιαζομένας κατὰ τὴν πρόοδον τῆς κυρίας δίκης, αἵτινες διακωλύουσι, διακόπτουσιν ἢ ἐντελῶς καταργοῦσι τὴν τελευταίαν, ἢ ἄλλας μεταβολὰς ἐπιφέρουσι λόγῳ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐπιρροῆς των. Σπανίως αἱ δίκαι παρουσιάζουσι μορφὴν τοσοῦτον ἁπλῆν, ὥστε νὰ διεκπεραιοῦνται ἄνευ τῆς παρεμβολῆς τοιούτων παρεμπιπτόντων ζητημάτων. Τὰ παρεμπίπτοντα ζητήματα ἔχουσι διαφόρους ἀφορμὰς καὶ αἰτίας, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πάντοτε διέπονται ὑπὸ κοινῶν ἀρχῶν ἢ κανόνων· ἤτοι: α') Ἀπαιτοῦσι πάντοτε τὴν προϋπαρξιν κυρίας δίκης, εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς ὁποίας ἀσκοῦσιν ἐπιρροὴν πολλάκις κεφαλαιώδη, καὶ ἕνα τοὐλάχιστον διάδικον ἐνδιαφερόμενον εἰς τὴν ἔκβασιν καὶ ἐκδίκασιν αὐτῶν. β') Εἰσὶ 1) ἁπλᾶ παρεμπίπτοντα ζητήματα, ἀποτελοῦντα ἄλλοτε μὲν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τῆς κυρίας δίκης, ὁπότε καλοῦνται προδικαστικὰ (praejudicia, προκρίματα), ἄλλοτε δὲ εὐκολύνοντα μόνον τὴν ἐκδίκασιν αὐτῆς, ὁπότε καλοῦνται προπαρασκευαστικά· ἔχουσι δὲ ἀντικείμενον τὰ μὲν πρῶτα ἀποδείξεις, τὰ δὲ δεύτερα ἐνστάσεις διαφόρου φύσεως· καὶ 2) παρεμπίπτουσαι ἀγωγαί, ἃς δύνανται νὰ κινήσωσιν εἴτε τρίτοι κατὰ τῶν διαδίκων, εἴτε οἱ διάδικοι κατὰ τρίτων ἢ κατ' ἀλλήλων. Αἱ τοιαῦται ὅμως ἀγωγαί, διὰ νὰ γίνωσι δεκταὶ καὶ ἀποτελέσωσιν ἐν ἄλλῃ κυρίᾳ δίκῃ παρεμπίπτουσαν τοιαύτην, δέον ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἔχωσι πάντα τὰ προσόντα ἀγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ συνάφειαν πρὸς τὴν κυρίαν δίκην τοιαύτην, ὥστε ἡ ἐπὶ τῶν πρώτων τοιαύτη ἢ τοιαύτη κρίσις νὰ ἐπηρεάζῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δευτέρας. γ') Ἐκδικάζονται μετὰ τῆς κυρίας δίκης, πλὴν ἐὰν δὲν εἶναι συγχρόνως ὥριμοι ἥ τε κυρία δίκη καὶ ἡ παρεμπίπτουσα καὶ ἐὰν μὲν πρόκειται περὶ παρεμπιπτόντων ἁπλῶς ζητημάτων, ταῦτα προεκδικάζονται ἀναστέλλοντα τὴν κυρίαν δίκην, ἂν δὲ περὶ παρεμπιπτουσῶν ἀγωγῶν, γενομένης πρότερον ὡρίμου τῆς κυρίας δίκης, δὲν ἀναστέλλουσιν αὐτήν, ἀλλὰ παραπέμπονται εἰς ἰδιαιτέραν συζήτησιν. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι, ἂν π. χ. ἡ ἀνταγωγὴ παρεμπίπτουσα δίκη ὡριμάσῃ πρὸ τῆς ἀγωγῆς (κυρίας δίκης), κρίνεται πρότερον. Ἀφ' ἑτέρου δὲ δύναται ὁ δικαστὴς ν' ἀναστείλῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐπιδικασάσης τὴν ἀγωγήν, μέχρις ἐκκαθαρίσεως τῆς ἀνταγωγῆς. δ') Τὰ παρεμπίπτοντα, ἐκδικαζόμενα ἄλλοτε κατὰ τὴν συνοπτικὴν διαδικασίαν, διατηροῦν τὰ οὐσιαστικὰ πλεονεκτήματα ἐκείνης, καίπερ καταργηθείσης, δύνανται δὲ νὰ εἰσαχθῶσι κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης, μάλιστα δὲ καὶ ἐν 2ῳ βαθμῷ δικαιοδοσίας, ἐὰν μὴ περιέχωσιν αὐτοτελῆ ἀξίωσιν, ἀλλ' ὑποστήριξιν μόνον τῶν προτάσεων τῶν κυρίων διαδίκων. Ἐξαιρεῖται μόνον ἡ κυρία παρέμβασις, ἥτις εἶναι δεκτὴ καὶ κατ' ἔφεσιν τὸ πρῶτον, μολονότι περιέχει ἀξίωσιν αὐτοτελῆ.

Δίκη παρεμπίπτουσα ποινική. Πολλάκις αἱ πολιτικαὶ δίκαι ἔρχονται εἰς συνάφειαν καὶ μετὰ ποινικῶν δικῶν, τότε δὲ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πολιτικῆς Δικονομίας γεννῶνται τρία ζητήματα: Τίνα δύναμιν ἔχει ἡ ἐκκρεμότης τῆς μιᾶς δίκης ὡς πρὸς τὴν ἄλλην; δύναται τὸ πολιτικὸν δικαστήριον νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὰ ποινικὰ ζητήματα τὰ κατὰ τὴν πολιτικὴν δίκην ἀναφυόμενα; τίνα ἐπιρροὴν ἔχει ἡ ποινικὴ ἀπόφασις ἐπὶ τῆς πολιτικῆς δίκης;

1) Ἐὰν τύχωσιν ἐκκρεμεῖς παρὰ ποινικῷ συγχρόνως καὶ πολιτικῷ δικαστηρίῳ δίκαι συναφεῖς, ἡ ἐπιρροὴ ἣν ἡ μία θὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῆς ἑτέρας καθορίζεται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς συναφείας ταύτης. Ἐὰν δηλαδὴ ἀμφότεραι αἱ δίκαι στηρίζωνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀθεμίτου πράξεως καὶ σκοποῦσιν ἡ μὲν μία τὸν ποινικὸν κολασμὸν τοῦ ἀδικήσαντος, ἡ δ' ἑτέρα τὴν διὰ τῆς ἀθεμίτου ταύτης πράξεως γενομένην ἰδιωτικὴν ζημίαν, ἡ πολιτικὴ διαφορὰ ἀναστέλλεται μέχρις ἐκδικάσεως τῆς ποινικῆς. Ἐὰν ὅμως ἡ πολιτικὴ διαφορὰ ἀποτελῇ ἁπλῶς προδικαστικὸν ζήτημα τῆς ποινικῆς δίκης, ἀναστέλλεται τότε ἡ πρόοδος τῆς δευτέρας, μέχρις οὗ δικασθῇ τὸ προδικαστικὸν ζήτημα παρὰ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου (ἐκκρεμούσης λ. χ. ἀγωγῆς περὶ ἀκυρώσεως γάμου ἐνώπιον τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου καὶ εἰσαχθείσης ποινικῆς ἀγωγῆς ἐπὶ διγαμίᾳ, θ' ἀνασταλῇ ἡ πρόοδος τῆς τελευταίας μέχρις ἐκδικάσεως τῆς περὶ ἀκυρώσεως δίκης τοῦ α' γάμου, οὗτινος μόνον ἡ ἔγκυρος ὕπαρξις στηρίζει τὸ ἀδίκημα τῆς διγαμίας· ἀκυρουμένου δὲ τοῦ ἐναντίον δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ τοιοῦτον ἀδίκημα).

2) Ἐὰν ἐπὶ πολιτικῆς δίκης ἀναφυῶσι ζητήματα ποινικὸν φέροντα χαρακτῆρα, παραπέμπονται τότε εἰς τὸ ποινικὸν δικαστήριον πρὸς ἐκδίκασιν, ἀναστελλομένης τῆς πολιτικῆς διαφορᾶς μόνον ὅταν ἀποτελοῦσι προδικαστικὸν ζήτημα τῆς πολιτικῆς διαφορᾶς (ἐὰν λ. χ. ἐν ἀγωγῇ ἐκ συναλλαγματικῆς προσβληθῇ αὕτη ὡς πλαστὴ καθ' οἱονδήποτε μέρος αὐτῆς ἢ καθ' ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον).

Digitized by Google

3) Ἐὰν τὸ ποινικὸν δικαστήριον λύσῃ καταφατικῶς ἢ ἀποφατικῶς ζήτημά τι ποινικόν, τὸ ὁποῖον φέρει χαρακτῆρα προδικαστικοῦ ζητήματος διὰ τὴν πολιτικὴν δίκην, οὐδεμία ἀμφιβολία, κατὰ τὴν ἡμετέραν Πολιτικὴν Δικονομίαν, ὅτι τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου ἡ ἀπόφασις ἔχει ἰσχὺν δεδικασμένου διὰ τὴν πολιτικὴν δίκην (ἄρθρ. 12 Πολ. Δικ.). Ὑπάρχει ὅμως διάστασις γνωμῶν ἂν ἡ αὐτὴ λύσις δέον νὰ δοθῇ ὁπόταν τὸ ἐκδικασθὲν ποινικὸν ζήτημα δὲν φέρῃ τὸν χαρακτῆρα προδικαστικοῦ ζητήματος ἐν τῇ πολιτικῇ δίκῃ, ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ δίκαι ἔχουσιν ὡς ἱστορικὴν βάσιν τὰ αὐτὰ γεγονότα (βλ. καὶ *Οἰκονομίδου - Λιβαδᾶ*, «Πολιτικὴ Δικονομία» ἔκδ. 1905, σελ. 388—405).

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **δίκης** *διακοπὴ [Πολιτ. Δικον.]*· βλ. λ. διακοπὴ *δίκης*.

— **δίκης** *κάταρξις [Δικον. Δικ.]*· βλ. κάταρξις *δίκης*.

Δίκη *[Μυθολ.]*· βλ. λ. Ἀστραία.

Δίκη *[Ἀστρον.]*.—1) Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ζυγοῦ, ὡς συμβόλου τῆς δικαιοσύνης (βλ. Ζυγός).—2) Ἀστεροειδὴς (Dike) φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 99. Ἀνεκαλύφθη τῇ 28 Μαΐου 1868 ὑπὸ τοῦ A. Borrelly ἐν Μασσαλίᾳ. Σ. Π.

δικηγορία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δικηγόρος, ἡ δρᾶσις, ἡ ἐνεργειά τινος ὡς δικηγόρου· || τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα· || ὁ χρόνος καθ' ὃν ἤσκησέ τις τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα.

δικηγορικός,—*ή*,—*όν*· ὁ τοῦ δικηγόρου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δικηγόρον: «δικηγορικὸν ἐπάγγελμα,—γραφεῖον», «δικηγορικὰ ἔξοδα»· || «δικηγορικὸν σῶμα» οἱ δικηγόροι ὡς σύνολον, ὡς τάξις.—Ἐπίρρ. *δικηγορικῶς*.

— **δικηγορικοὶ** *σύλλογοι*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἑνώσεις προσώπων ἀσκούντων τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Σωματεῖα τοιαῦτα ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, ὁπότε καὶ κυρίως ἤρχισεν ἑδραιούμενον τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐπὶ τῶν αὐτῶν περίπου βάσεων ἐφ' ὧν καὶ νῦν ἐρείδεται. Τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐγεννήθη τὸ πρῶτον ἐν Ρώμῃ. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι οὐδαμῶς μαρτυρεῖται ἡ ὕπαρξις ἐπαγγελματιῶν ἐχόντων ὡς ἔργον τὴν ὑπεράσπισιν τῶν πολιτῶν ἐπὶ δικαστηρίῳ. Ἐν Ἀθήναις ἕκαστος πολίτης ὤφειλε νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ ἴδιον δίκαιον, ὡς ὤφειλε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ διὰ τῶν ὅπλων.

Ἀμφότερα ἦσαν δικαιώματα καὶ καθήκοντα διὰ τοὺς Ἀθηναίους πολίτας. Οὐχ ἧττον ὅμως οἱ διάδικοι δὲν εἶχον πάντοτε τὴν ἱκανότητα καὶ τὰς γνώσεις νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ δίκαια αὐτῶν, τούτου δ' ἕνεκα μετεχειρίζοντο συνηγόρους, οἵτινες συνήθως ἀνῆκον εἰς τὰς τάξεις τῶν λογογράφων. Δικηγόροι ὅμως ὑποκαθιστάμενοι τῷ διαδίκῳ πρὸς ὑπεράσπισιν ὑποθέσεως δὲν ὑπῆρχον, οὐδὲ τ' ὄνομα τοῦ δικηγόρου ἀναφέρεται ἐν τοῖς σῳζομένοις σχετικοῖς χωρίοις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Συνεπῶς μὴ ὑπαρχόντων ἐξ ἐπαγγέλματος δικηγόρων, οὐδὲ σωματεῖον δικηγόρων ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκείνῃ πολιτείᾳ. Τοὐναντίον συνέβαινεν ἐν Ρώμῃ. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Δωδεκαδέλτου ἐγεννήθη τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἀνεξάρτητον καὶ ἐχορηγήθη τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς πολίτας νὰ ἐκλέγωσι συνηγόρους, οἵτινες καὶ ὑποκαθίσταντο τούτοις ἐν τῇ δίκῃ. Οὕτως ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου, ὅτι ἡ Βιργινία κατηγορηθεῖσα ἀδίκως ὡς θυγάτηρ δούλης γυναικὸς παρέστη πρὸ τοῦ δικαστηρίου «cum ingenti advocatione». Βραδύτερον δὲ ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου, ὅτε ἤρχισε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα νὰ προσελκύῃ τοὺς πλέον ὀνομαστοὺς ἄνδρας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἤρχισαν συμπηγνυόμενα καὶ σωματεῖα μεταξὺ τῶν δικηγόρων, ἔχοντα ὡς σκοπὸν τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων των καὶ ἐν γένει τὴν ἐπιστασίαν τῶν ἀσκούντων τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο. Ἰδίως ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου (377—394), ἐπὶ Βαλεντινιανοῦ (364—375), Μαρκιανοῦ (450—457), Λέοντος (456—474), Ἰουστίνου (518—527) καὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) ἤρχισε ρυθμιζόμενον μετὰ μείζονος φροντίδος τὸ δικηγορικὸν σωματεῖον, κληθὲν «collegium ordo consortium, corpus». Οὕτως ἐκεῖνοι μόνον εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ ἐνασκῶσι τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, οἵτινες ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐπὶ πίνακι κατὰ τάξιν ἀρχαιότητος. Οἱ δικηγόροι οἱ ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ πίνακι τοῦ σωματείου εἶχον ἴδια προνόμια καὶ μονοπώλιον, ἠδύναντο ὅμως διὰ γνώμης τοῦ συλλόγου νὰ παυθῶσι καὶ νὰ ἀπαγορευθῇ αὐτοῖς ἡ ἐνάσκησις δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἐν τῇ Δύσει ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα οὐδαμοῦ μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μ. Χ. ἀναφαίνεται. Τῷ 1340 ὁ θεσμὸς τῶν δικηγόρων ἐκ νέου ἐμφανίζεται ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος συμπήγνυται καὶ δικηγορικὸν σωματεῖον γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σύνδεσμος τοῦ Ἁγίου Νικολάου». Ἡ μεγάλη ὅμως Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἀνατρέψασα πάντα θεσμὸν ἀντικείμενον πρὸς τὰς ἀρχάς της, ἐθεώρησε καὶ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα καὶ τὰ σωματεῖα ταῦτα ὡς καταργηθέντα, μέχρις οὗ, κατιδοῦσα τὸ σφάλμα, ἐπέτρεψεν ἐκ νέου τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ την σύμπηξιν δικηγορικῶν σωματείων. Τέλος δὲ τῷ 1830 ἐδημοσιεύθη κανονιστικὸς νόμος τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῶν δικηγορικῶν συλλόγων. Οὕτως ἐν ἑκάστῃ περιφερείᾳ οἱ ὑπάρχοντες δικηγόροι ἀπετέλουν σωματεῖον διοικούμενον ὑπὸ συμβουλίου, ἐντεταλμένου ὅπως προφυλάσσῃ τὰ συμφέροντα τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ἐπαγρυπνᾷ διὰ τὴν ἁρμόζουσαν ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ συλλόγου ἐνάσκησιν τούτου. Ὡσαύτως ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουλίου 1878 ἰσχύει νόμος ρυθμίζων τὰ τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῶν δικηγορικῶν συλλόγων. Κατ' αὐτὸν οἱ παρ' ἀνωτέρῳ δικαστηρίῳ (ἐφετείῳ) ἐγγεγραμμένοι δικηγόροι ἀποτελοῦσι σωματεῖον ἢ σύλλογον διευθυνόμενον ὑπὸ συμβουλίου ἔχοντος κυρίως πειθαρχικὴν ἐπὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ ἐξουσίαν. Παρεμφερῶς πρὸς τὰς ἀνωτέρω γαλλικὰς καὶ γερμανικὰς ἀρχὰς ἐρρυθμίσθησαν τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα καὶ τὰ σωματεῖα τῶν δικηγόρων καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις. Παρ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ 1839 ἤρχισαν ἱδρυόμενοι τοιοῦτοι σύλλογοι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κοινῶν περὶ σωματείων ἰσχυουσῶν τότε διατάξεων. Οὕτως ἱδρύθησαν κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους δικηγορικοὶ σύλλογοι ὑπὸ τοῦ Μ. Ρενιέρη, Κ. Ἔσλιν καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Ι. Εὐκλείδη (1905). Τῷ 1908 τέλος διὰ νόμου ἱδρύθησαν δικηγορικοὶ σύλλογοι, ἀποτελέσαντες νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, συγκροτούμενα καὶ πολιτευόμενα ὡς ὁ εἰδικὸς πρὸς τοῦτο νόμος ὁρίζει. Ἐν τέλει δὲ ὁ περὶ δικηγόρων νόμος τοῦ 1926 (ἄρθρ. 179) προβαίνει εἰς τὴν ἐκ νέου πληρεστέραν ρύθμισιν τῶν δικηγορικῶν συλλόγων. Οὕτω παρ' ἡμῖν, συνεπείᾳ τοῦ ρηθέντος νόμου, οἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ πρωτοδικείου ἀσκοῦντες τὸ ἐπάγγελμα δικηγόροι ἀποτελοῦσι δικηγορικὸν σύλλογον, τοῦ ὁποίου πάντες ὑποχρεωτικῶς εἶναι μέλη. Ὁ σύλλογος διοικεῖται ὑπὸ συμβουλίου ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγομένου ἀνὰ διετίαν, σκοπὸν δὲ κυρίως ἔχει: α) Νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἐν γένει ἀξιοπρεπείας τῶν δικηγόρων καὶ τῆς ἀπονομῆς πρὸς αὐτοὺς τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ λειτουργήματός των. β) Τὴν ὑποβολὴν προτάσεων καὶ γνωμῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἀφορωσῶν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς νομοθεσίας καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς. γ) Τὴν διατύπωσιν παρατηρήσεων καὶ κρίσεων ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς δικαιοσύνης. δ) Νὰ συζητῇ καὶ ἀποφαίνηται περὶ παντὸς ζητήματος ἐνδιαφέροντος τὸ καθ' ὅλου δικηγορικὸν σῶμα καὶ τὰ μέλη τοῦ συλλόγου ὡς τοιαῦτα ἢ ὡς ἐπαγγελματικὴν τάξιν (ἄρθρ. 182 τοῦ περὶ δικηγόρων νόμου τῆς 20 Μαΐου 1926).

Ι. Κ. ΠΟΛΥΓΕΝΗΣ

δικηγόρος (ὁ). Τὸ βοηθητικὸν δικαστικὸν πρόσωπον, οὗτινος κύριον ἔργον εἶναι νὰ παρίσταται ἐνώπιον οἱουδήποτε δικαστηρίου ἢ ἀρχῆς ἀντὶ τῶν διαδίκων καὶ νὰ ὑπερασπίζῃ αὐτοὺς καὶ τὰ συμφέροντά των. Ἡ ἀνισότης τῶν δικαζομένων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν γνώσεων καὶ τῆς πνευματικῆς εὐφυΐας, ἔτι δὲ περισσότερον ἡ εὐρύτης καὶ τὸ δύσκολον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, συνετέλεσαν ἐνωρὶς ἐν ταῖς πολιτισμέναις πολιτείαις εἰς τὴν κατὰ μικρὸν μόρφωσιν εἰδικῶν ἀνδρῶν ἀσχολουμένων ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν σπουδὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν διεξαγωγὴν ἐπὶ δικαστηρίου τῶν δικῶν. Τῶν ἀνδρῶν τούτων οἱ μὲν δικαζόμενοι ἐπικαλοῦνται φυσικῷ τῷ λόγῳ τὴν συνδρομὴν καὶ προστασίαν, ἡ δὲ νομοθεσία διὰ τὸ σπουδαῖον τοῦ ἐπαγγέλματος ὥρισε τὰ προσόντα, δίκαια καὶ καθήκοντα. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις προσήρχοντο ἐν ταῖς δίκαις βοηθοὶ τῶν δικαζομένων, ἀλλ' οὗτοι ἐβοήθουν αὐτοὺς μᾶλλον διὰ τῆς περὶ τὸ λέγειν δεινότητος ἢ διὰ τῶν νομικῶν γνώσεών των. Ἐν Ρώμῃ ὅμως ἀργότερον προσεκαλοῦντο ἐν τῇ δίκῃ νομομαθεῖς συνήγοροι (advocati), οἵτινες ὑπεστήριζον αὐτὴν διὰ τῆς βαρύτητος τῆς γνώμης των, οὗτοι δὲ ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον ἀληθῆ τύπον τοῦ σημερινοῦ δικηγόρου. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων ἀπετέλεσαν ἰδίαν τάξιν, ἀπολαύουσαν πολλῶν προνομίων, ἐν ᾗ ἐγίνοντο δεκτοὶ ἄνδρες κάτοχοι οὐ μόνον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ γένους ἐπιφανοῦς. Παρ' ἡμῖν τὰ τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος, ὅπερ ἐκηρύχθη δημόσιον λειτούργημα, ἐκανόνιζον καὶ ἄλλοι πρότερον νόμοι, ἀλλ' ἰδίως ὁ τελευταῖος τῆς 12 Δεκεμβρίου 1925 περὶ «Κώδικος δικηγόρων».

Διορισμός, προαγωγὴ δικηγόρου. Ἵνα διορισθῇ τις δικηγόρος, ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι πτυχιοῦχος τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ἢ ἄλλου ὁμοταγοῦς ξένου τοιούτου, νὰ ἀσκηθῇ πρακτικῶς ἐπὶ ἔτος παρ' ἑτέρῳ δικηγόρῳ καὶ ὑποστῇ ἐπιτυχῶς τὰς ἐπ' ἀδείᾳ δικηγορικὰς ἐξετάσεις παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ. Ὁ διορισμὸς γίνεται παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης διὰ σχετικοῦ διατάγματος τῇ αἰτήσει τοῦ ἐνδιαφερομένου καθορίζοντος τὴν περιφέρειαν τοῦ πρωτοδικείου παρ' ᾧ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἐπάγγελμά του.

Ἡ ἰδιότης τοῦ δικηγόρου ἄρχεται ἀφ' ἧς δώσῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τὸν νενομισμένον ὅρκον τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, συντασσομένου τοῦ σχετικοῦ πρακτικοῦ ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ὁρκωμοσίαν του. Ἡ προαγωγὴ τοῦ οὕτω διορισθέντος παρὰ πρωτοδικείῳ δικηγόρου εἰς δικηγόρον παρ' ἐφέταις γίνεται μετὰ συμπλήρωσιν 4 ἐτῶν εὐδοκίμου ὑπηρεσίας παρὰ τῷ πρωτοδικείῳ καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου, εἰς ὃν ἀνήκει οὗτος, διὰ τὴν λῆψιν τῆς ὁποίας ὁ σύλλογος λαμβάνει ὑπ' ὄψει του πᾶσαν τὴν διαγωγὴν τοῦ δικηγόρου, δικαιούμενος ν' ἀναβάλῃ ἐπὶ ἔτος τὴν προαγωγὴν ἄνευ αἰτιολογίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετὰ πενταετῆ παρ' ἐφέταις ὑπηρεσίαν ὁ δικηγόρος προάγεται παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ. Ἡ προϋπηρεσία τῶν διοριζομένων δικηγόρων παρὰ τοῖς ὑπουργείοις καὶ δικαστηρίοις καὶ ἄλλαις δημοσίαις θέσεσι λαμβάνεται ὑπ' ὄψει καὶ δύνανται οὗτοι νὰ διορισθῶσιν ἀπ' εὐθείας δικηγόροι παρ' Ἐφέταις ἢ καὶ Ἀρείῳ Πάγῳ, ἀναλόγως τῶν ἐτῶν τῆς ὑπηρεσίας των ταύτης. Ἐπὶ ποινικῶν ὑποθέσεων ὅμως δικαιοῦνται νὰ παρίστανται οἱ δικηγόροι καὶ ἐνώπιον ἀνωτέρων δικαστηρίων ἐκείνων παρ' οἷς εἶναι διωρισμένοι, ὡς καὶ ἄλλης περιφερείας τοιούτων. Ἐπίσης ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλου δικηγόρου παρ' ἐφέταις δύναται νὰ συμπαρίσταται καὶ δικηγόρος παρὰ πρωτοδίκαις καὶ ἀγορεύῃ κατὰ τὴν δίκην, ἐφ' ὅσον οὗτος παρέστη κατὰ τὴν πρωτόδικον ἐκδίκασιν αὐτῆς. Τὸ αὐτὸ δικαίωμα ἔχουν οἱ παρ' ἐφέταις διωρισμένοι δικηγόροι διὰ δίκας ἐν αἷς παρέστησαν οὗτοι παρ' ἐφετείῳ καὶ αἵτινες ἐκδικάζονται κατόπιν ἀναιρέσεως παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ.

Ἔργον τοῦ δικηγόρου. Ὁ νομοθέτης κατέστησεν ὑποχρεωτικὴν τὴν πρόσληψιν τοῦ δικηγόρου, ἐξαιρετικῶς δ' ἐπέτρεψε τὴν αὐτοπρόσωπον παράστασιν τοῦ διαδίκου: α) ἐπὶ ποινικῶν ὑποθέσεων, ἐκτὸς τῶν ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου· β) ἐπὶ εἰρηνοδικειακῶν διαφορῶν· καὶ γ) πρὸς ἀποτροπὴν ἐπικειμένου κινδύνου, ὡς π. χ. ἐπὶ ἀσκήσεως ἐνδίκων μέσων ὑπάρχοντος κινδύνου παρόδου τῆς προθεσμίας των. Τὸ κύριον τοῦ δικηγόρου ἔργον εἶναι νὰ βοηθῇ τὸν πελάτην αὐτοῦ ἐπὶ δικαστηρίου ἢ νὰ παρίσταται ἀντ' αὐτοῦ ἐπιχειρῶν πάσας τὰς περὶ τὴν διαδικασίαν ἀναγκαίας πράξεις, εἴτε ἐγγράφους εἴτε προφορικάς. Νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸ δικαστήριον προτάσεις ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως καὶ ἀναπτύσσῃ ταύτας προφορικῶς ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει. Δέον ὅμως νὰ μὴ ἀναλαμβάνῃ ὁ δικηγόρος τὴν ὑπεράσπισιν ἀδίκων προφανῶς ὑποθέσεων, διότι τὸ κύριον ἔργον αὐτοῦ εἶναι νὰ παρέχῃ τὴν βοήθειάν του πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας καὶ ἐπιβολὴν τοῦ δικαίου. Ἐὰν δὲ προϊούσης τῆς δίκης παρατηρήσῃ τὸ ἀνυπόστατον αὐτῆς νὰ ἀφίσταται ταύτης. Νὰ μὴ ὑπογράφῃ γνωμοδοτήσεις, ἂν ὁ ἴδιος δὲν συνέταξε ταύτας ἢ ἐν συμπράξει μετ' ἄλλων δὲν διεσκέφθη περὶ αὐτῶν. Νὰ εἶναι κόσμιος καὶ φιλαλήθης ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἀντιδίκους συμπεριφορᾷ του, ἀποφεύγων τὰς πρὸς παρέλκυσιν τῆς δίκης στρεψοδικίας, καὶ κόσμιος τὴν γλῶσσαν κατὰ τὰς ἀγορεύσεις του, ἀποφεύγων κάθε ὑπερβολὴν εἰς τὰς ἐκφράσεις του καὶ ἰδίως τοὺς χαρακτηρισμοὺς προσώπων.

Ἡ σχέσις τοῦ δικηγόρου πρὸς τὴν κυβέρνησιν μὲν εἶναι σχέσις ὑποταγῆς, καθότι διορίζεται παρὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τὸ ὑπούργημά του φέρει δημόσιον χαρακτῆρα. Δικαιοῦται ὅμως νὰ ἐξασκῇ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἐλευθέρως καὶ ἀνεμποδίστως παρά τε τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν δικαστηρίων, μὴ ὑποκείμενος ἐν τούτῳ εἰς οὐδένα ἔλεγχον, ἁρμόδιος ὢν οὗτος μόνος νὰ ἀναδέχεται τὴν δικαστικὴν ὑπεράσπισιν τῶν διαφορῶν. Ὀφείλει ὅμως νὰ δέχεται καὶ ἐκτελῇ ἐντίμως καὶ προσηκόντως πᾶσαν παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἢ ἰδιώτου ἀνατιθεμένην αὐτῷ ὑπεράσπισιν, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἀποχρῶντα λόγον κωλύοντα αὐτόν. Ἡ σχέσις τοῦ δικηγόρου πρὸς τὸν πελάτην του εἶναι ἡ τῆς ἐντολῆς, ἧς αἱ ἀρχαὶ διέπουσι τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα καὶ καθήκοντα. Ἤτοι ὁ δικηγόρος ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν περὶ τὴν διαχείρισιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ὑποθέσεως, μὴ ἀμελῶν τὴν ταχεῖαν περαίωσίν της καὶ εὐθυνόμενος διὰ πᾶσαν ἐκ ραθυμίας του βλάβην τῶν συμφερόντων τοῦ πελάτου του, οὐ μόνον διὰ δόλον ἀλλὰ καὶ δι' ἀμέλειαν. Δικαιοῦται ἐξ ἄλλου ἀντιμισθίας παρ' αὐτοῦ, ἥτις, κατὰ τὸν ἄνω ρηθέντα νόμον περὶ δικηγόρων, εἶναι ἡ ἐκ τῶν προτέρων συμφωνηθεῖσα, ἐπιτρεπομένης καὶ τῆς κατ' ἀποκοπὴν ἀναλήψεως τῆς ὑποθέσεως. Ἡ συμφωνία ὅμως αὕτη ἔχει ἰσχὺν μόνον ἐγγράφως καὶ ἐπὶ 50λέπτου χαρτοσήμου καταρτισθεῖσα, ἀπαγορευομένης τῆς διὰ μαρτύρων ἀποδείξεώς της. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ τοιαύτη ἔγγραφος συμφωνία, ἰσχύει τὸ κατώτατον ὅριον διατιμήσεως τὸ ὁριζόμενον ἐν τῷ κώδικι λεπτομερῶς καὶ εἰδικῶς δι' ἑκάστου εἴδους νομικὴν ὑπηρεσίαν δικαστικὴν ἢ ἐξώδικον, κάτω τῆς ὁποίας μάλιστα ἐπὶ πειθαρχικῇ ποινῇ ἀπαγορεύεται εἰς τὸν δικηγόρον νὰ λάβῃ ἢ συμφωνήσῃ, ἐκτὸς μόνον ἐπὶ πενήτων καὶ οἰκείων. Πᾶσα διαφορὰ τοῦ δικηγόρου πρὸς τὸν πελάτην του περὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀμοιβῆς καὶ τῶν δικαστικῶν ἐξόδων φέρεται κατὰ βούλησιν αὐτοῦ εἴτε διὰ πίνακος ἐνώπιον εἰρηνοδίκου, τοῦ

Digitized by Google

προέδρου τοῦ δικαστηρίου παρ' ᾧ ἐγένοντο αἱ δικαστικαὶ ἐργασίαι, ἢ παρὰ τῷ προέδρῳ πρωτοδικῶν, ἐὰν οὗται ἦσαν ἐξώδικοι, ἢ ἐνώπιον διοικητικῶν δικαστηρίων καὶ ἀρχῶν, εἴτε διὰ τακτικῆς ἀγωγῆς ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου. Ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος ἀπόφασις ὑπόκειται εἰς ἔφεσιν ἐνώπιον τοῦ προέδρου πρωτοδικῶν ἐὰν πρωτοδίκως εἰσήχθη ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ ἐνώπιον προέδρου ἐφετῶν εἰς τὰς λοιπὰς περιστάσεις, συζητεῖται δὲ καὶ κρίνεται ἐκ τῶν ἐνόντων. Ὁ δικηγόρος δικαιοῦται μέχρις ἐξοφλήσεως τῶν ὀφειλομένων αὐτῷ παρὰ τοῦ πελάτου του νὰ παρακρατήσῃ τὰ ἔγγραφα τῆς ὑποθέσεως. Πρὸ πάσης ὅμως ἀγωγῆς του, ὁ δικηγόρος ὑποχρεοῦται 3 ἡμέρας πρότερον νὰ κοινοποιήσῃ πρὸς τὸν πελάτην του λογαριασμόν, ἐν ᾧ ν' ἀναφέρῃ τὰς ἐργασίας του καὶ τὰς δι' αὐτὰς αἰτουμένας ἀμοιβάς, ὡς καὶ τὰ καταβληθέντα παρὰ τοῦ πελάτου του μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ποσά. Ὁ δικηγόρος ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκδίδῃ κεκυρωμένα ἀντίγραφα τῶν εἰς χεῖράς του εὑρισκομένων ἐγγράφων. Αἱ ὑπ' αὐτοῦ γινόμεναι μεταφράσεις τῶν ἐν ξένῃ γλώσσῃ συντεταγμένων ἐγγράφων λαμβάνονται ὑποχρεωτικῶς ὑπ' ὄψει, ἐφ' ὅσον συνοδεύονται ὑπὸ τοῦ μεταφρασθέντος ἐγγράφου, φέροντος ἐπ' αὐτοῦ χρονολογημένην καὶ ἐνυπόγραφον βεβαίωσιν τοῦ μεταφράσαντος δικηγόρου ὅτι ἡ μετάφρασις ἀφορᾷ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔγγραφον.

Τὰ πειθαρχικὰ παραπτώματα τῶν δικηγόρων δικάζονται ὑπὸ τοῦ πειθαρχικοῦ συμβουλίου τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου εἰς ὃν οὗτος ἀνήκει, ἐκτὸς ἂν διεπράχθησαν ἢ ἀνεκαλύφθησαν ἐπὶ δικαστηρίου, ὁπότε δικάζονται παραχρῆμα ὑπὸ τούτου. Τὸ πειθαρχικὸν συμβούλιον ἑκάστου συλλόγου σύγκειται ἐκ πέντε μελῶν δικηγόρων, ἐκ τῶν ὁποίων διορίζεται εἷς εἰσηγητὴς ἐπὶ ἑκάστης ὑποθέσεως, ὅστις διεξάγει τὴν προανάκρισιν ἔχων ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνακριτοῦ καὶ δυνάμενος νὰ διατάξῃ καὶ τὴν βιαίαν προσαγωγὴν τοῦ τε κατηγορουμένου διὰ πειθαρχικὸν παράπτωμα δικηγόρου καὶ τῶν μαρτύρων. Περαιωθείσης τῆς προανακρίσεως καλεῖται ὁ κατηγορούμενος δικηγόρος εἰς ἀπολογίαν ἔγγραφον ἢ προφορικήν, μεθ' ὃ ἐκδίδεται κατὰ πλειοψηφίαν ἡ ἀπόφασις, καθ' ἧς ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινοποιήσεως ἔχει ὁ δικηγόρος προθεσμίαν 10 ἡμερῶν ἵνα ἀσκήσῃ ἔφεσιν, ἥτις ἀπευθύνεται καὶ ἐκδικάζεται ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου πειθαρχικοῦ συμβουλίου τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ τελευταίου τούτου συμβουλίου ἢ ἡ πρωτόδικος μετὰ τὴν ἄπρακτον πάροδον τῆς ἄνω προθεσμίας καθιστᾷ ἐκτελεστὴν τὴν ἀπόφασιν. Αἱ ποιναὶ ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς ὑποθέσεως καὶ δύνανται νὰ εἶναι ἐπίπληξις, πρόστιμον, προσωρινὴ καὶ ὁριστικὴ παῦσις ἀπὸ τοῦ δικηγορικοῦ ἀξιώματος. Οἱ δικηγόροι διὰ τὰ παρ' αὐτῶν πραττόμενα ἀδικήματα ὑπάγονται εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἄρθρ. 36 καὶ 40 τῆς Ποιν Δικονομίας, ἤτοι διὰ μὲν τὰ πταίσματα εἰς τὸ πλημμελειοδικεῖον, διὰ δὲ τὰ πλημμελήματα αὐτῶν εἰς τὸ ἐφετεῖον. Ἐφέσεις αὐτῶν κατὰ βουλευμάτων τοῦ Ἐφετείου δικάζονται παρὰ τοῦ Β' τμήματος τοῦ Ἀρείου Πάγου. Κατὰ τὸ ψηφιζόμενον ἤδη ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομοσχέδιον συνιστᾶται «Ταμεῖον συντάξεων νομικῶν», ἐξ οὗ δικαιοῦνται συντάξεως οἱ δικηγόροι.

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

δικηγορόσημον (τό). Φόρος ἐπιτηδεύματος τῶν δικηγόρων, καταβαλλόμενος παρ' αὐτῶν δι' εἰδικοῦ ἐνσήμου φοροσήμου, τοῦ δικηγοροσήμου, ἐφ' ἅπαξ δι' ἑκάστην ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων παράστασιν. Ἡ ἀξία τοῦ δικηγοροσήμου εἶναι διὰ τὰς παραστάσεις ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου δρχ. 10, διὰ τὰς ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου δρχ. 4, διὰ τὰς ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου, τῶν προέδρων τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων κατὰ τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν καὶ τῶν εἰσηγητῶν δικαστῶν καὶ παρέδρων παντὸς δικαστηρίου δρχ. 2, τέλος διὰ τὰς ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδικείου παραστάσεις δρχ 1. Ἡ καταβολὴ δικηγοροσήμου εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντα δικηγόρον καὶ εἰσπράττεται παρὰ τῶν πελατῶν των, ἀπαλλάσσονται ὅμως τῆς καταβολῆς τούτου: 1) οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος διοριζόμενοι συνήγοροι, 2) οἱ ἐν τοῖς δικαστηρίοις τῆς Ἑπτανήσου ὑπηρετοῦντες δικηγόροι, 3) τὰ ἔγγραφα καὶ αἱ πράξεις αἱ ἀπηλλαγμέναι τέλους χαρτοσήμου, καὶ 4) οἱ πένητες διάδικοι. Ἐπὶ πολλῶν διαδίκων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ὁμοδικούντων καὶ συμπαρισταμένων δι' ἑνὸς πληρεξουσίου δικηγόρου τὸ τέλος καταβάλλεται ἐφ' ἅπαξ. Τὸ δικηγορόσημον ἐπικολλᾶται: 1) Ἐπὶ τῶν παραστάσεων ἐνώπιον πάντων τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων εἰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος τοῦ πρώτου φύλλου τῶν προτάσεων τῶν παρισταμένων διαδίκων μερῶν. 2) Ἐπὶ παραστάσεως εἰς ἀγωγὰς ἐξώσεως ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἐπὶ τῆς κάτωθι τῆς ἀγωγῆς πράξεως τοῦ προέδρου ἢ εἰρηνοδίκου. 3) Διὰ τὰς παραστάσεις ἐνώπιον τῶν προέδρων ἐπὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀναφορᾶς ὑπὸ τοῦ αἰτοῦντος. 4) Διὰ τὰς πρὸς τοὺς εἰσηγητὰς δικαστὰς αἰτήσεις ἐπὶ τῆς αἰτήσεως ὑπὸ τοῦ αἰτοῦντος. 5) Διὰ τὰς ἐνώπιον εἰσηγητῶν δικαστῶν, εἰρηνοδικῶν, παραστάσεις ἐπὶ τοῦ πρώτου φύλλου τῆς ἐκθέσεως παρὰ τῶν παρισταμένων μελῶν, καὶ 6) διὰ τὰς παραστάσεις ἐνώπιον πάντων τῶν ποινικῶν δικαστηρίων ἐπὶ εἰδικοῦ βιβλίου καὶ καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ συνηγόρου καὶ τοῦ τυχὸν παρισταμένου πολιτικῶς ἐνάγοντος. Τὸ οὕτως ἐπικολλώμενον δικηγορόσημον, ἐν μὲν ταῖς πρώταις 5 περιπτώσεσι διαγράφεται διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ παρισταμένου δικηγόρου καὶ τῆς τοῦ ἁρμοδίου δικαστικοῦ γραμματέως, ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου ἢ τοῦ πταισματοδίκου καὶ τοῦ συμπράττοντος κατὰ τὴν συνεδρίασιν δικαστικοῦ γραμματέως. Ἡ μὴ νόμιμος διαγραφὴ τοῦ δικηγοροσήμου, ἡ ἀποκόλλησις ἅπαξ χρησιμοποιηθέντος καὶ ἡ δευτέρα χρῆσις αὐτοῦ ἢ ἡ πώλησις τιμωρεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀπὸ 11 Σεπτεμβρίου 1923 νομοθετικοῦ διατάγματος. Ἐν γένει τὰ τοῦ δικηγοροσήμου ἐρρύθμισαν παρ' ἡμῖν οἱ νόμοι: ΓΧΚΓ', ἰσχύων ἀπὸ 25 Μαρτίου 1910, 193 ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1914, 1989 ἀπὸ 18 Μαΐου 1919, τὸ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1924 νομοθετικὸν διάταγμα καὶ τὸ ἀπὸ 15 Αὐγούστου τοιοῦτον, ἐπίσης καὶ τὰ βασιλικὰ διατάγματα τῆς 11 Ἰανουαρίου 1923 καὶ τῆς 9 Μαρτίου 1923.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

δικηγορῶ (*—έω*)· εἶμαι δικηγόρος, ἀσκῶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου: «δικηγορῶ εἰς τὰ ἀνώτερα,—εἰς τὰ κατώτερα δικαστήρια», «δὲν δικηγορῶ πλέον».

δικηλισταὶ *[Ἀρχ. Θεατρ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ τῶν Λακεδαιμονίων εὐτελεῖς μῖμοι, οἱ κατὰ Πλούταρχον δεικελίκται καὶ καθ' Ἡσύχιον δεικελισταὶ (πιθανώτατα ἐκ τοῦ δείκελον· ὁμοίωμα, προσωπεῖον), καθόσον ἐμφανιζόμενοι ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας (οἱ μῖμοι γενικῶς ἔπαιζον ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς) ἔφερον ἐξαιρετικῶς αὐτοὶ καὶ προσωπεῖον, πάντων τῶν ἄλλων μίμων χρωματιζόντων ἁπλῶς τὸ πρόσωπόν των. «Τοῦ δὲ εἴδους τῶν δικηλιστῶν, λέγει ὁ Ἀθήναιος (XIV, 621). πολλαὶ κατὰ τόπους εἰσὶ προσηγορίαι. Σικυώνιοι μὲν γὰρ φαλλοφόρους αὐτοὺς καλοῦσιν, ἄλλοι δ' αὐτοκαβδάλους. οἱ δὲ φλύακας, ὡς Ἰταλοί· σοφιστὰς δὲ οἱ πολλοί. Θηβαῖοι δὲ ἐθελοντάς». Ὁ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἀκμάσας Λακεδαιμόνιος γραμματικὸς Σωσίβιος μᾶς γνωρίζει καὶ περὶ τί ἐστρέφοντο οἱ μῖμοι, οὓς ἔπαιζον οἱ δικηλισταί: «ἐμιμεῖτο γάρ τις, λέγει, ἐν εὐτελεῖ τῇ λέξει κλέπτοντάς τινας ὀπώρας ἢ ξενικὸν ἰατρὸν τοιαυτὶ λέγοντα....». Πάντως οἱ δικηλισταί, ὅπως καὶ τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἔπαιζον, ἐθεωροῦντο εὐτελεῖς, καμποτῖνοι καὶ θεατρῖνοι, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, διὰ τοῦτο καὶ ὅταν κάποτε ὁ Ἀγησίλαος ἠθέλησε νὰ δείξῃ τὴν περιφρόνησίν του πρὸς τὸν διάσημον τότε ὑποκριτὴν τραγῳδιῶν Καλλιπίδην, «τὸν ὄνομα καὶ δόξαν ἔχοντα ἐν τοῖς Ἕλλησι», τὸν ἀπεκάλεσε δηκιλίκταν (*Πλουτάρ. Ἀγησ.* XII).

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

δίκην· αἰτ. τοῦ ὀνομ. *δίκη* ὡς ἐπίρρημα· κατὰ τρόπον, ὁμοίως, καθώς, ὡσάν: «ἐπετέθη δίκην λυσσῶντος κυνός», «ἐνοχλεῖ δίκην ἐπαίτου».

δικηροτρίκηρα (τά)· ζεῦγος κηροπηγίων, ὧν τὸ μὲν φέρει δύο, τὸ δὲ τρία κηρία.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ φέρον δύο λαμπάδας ἢ κηρία κηροπήγιον, τὸ καλούμενον δικήριον ἢ δίκηρον (ἐν τῇ βυζαντινῇ γλώσσῃ διβάμπουλον βλ. λ.), συμβολίζει τὴν διπλῆν φύσιν τοῦ Θεανθρώπου. Τὸ δὲ ἐκ τριῶν λαμπάδων ἢ κηρίων καλεῖται τρικήριον ἢ τρίκηρον καὶ συμβολίζει τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ἡ χρῆσις τῶν δικηροτρικήρων ἀνάγεται εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους· δικαίωμα χρήσεως αὐτῶν εἶχον, κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα, οὐ μόνον ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα τοῦ Βυζαντίου. Σήμερον γίνεται χρῆσις τῶν δικηροτρικήρων ὁσάκις λειτουργεῖ ἀρχιερεύς· δι' αὐτῶν οὗτος εὐλογεῖ τὸν λαόν.

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Δικιλῆ (*καί, οὐχὶ ὀρθῶς, Δικελῆ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα δήμου ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Περγάμου τοῦ νομοῦ Σμύρνης, εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ΝΑ. τῆς πόλεως Περγάμου, τῆς ὁποίας εἶναι τὸ ἐπίνειον. Κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Ἐλαίας, ἥτις εἶχε δώσει τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τὸν Ἐλαϊτικὸν κόλπον, σήμερον κόλπον τοῦ Τσανταρλῆ. Τὸ Δικιλῆ συνεδέετο μετὰ τῆς Περγάμου δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μήκους 28 χλμ. ἥτις κατεσκευάσθη τῷ 1869, ἀλλὰ κατεστράφη βραδύτερον. Διὰ τοῦ λιμένος τοῦ Δικιλῆ ἐξάγονται τὰ προϊόντα τῆς κοιλάδος τοῦ Καΐκου (Μπακὶρ-τσάϊ). Ἡ πόλις εἶχε περὶ τοὺς 5000 κατοίκους, τῶν ὁποίων 3000 ἦσαν Ἕλληνες προσφυγόντες τῷ 1922 εἰς Ἑλλάδα, οἱ δὲ λοιποὶ Τοῦρκοι. Εἶναι πόλις σχετικῶς νέα, συνοικισθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1845 ἀπὸ Περγαμηνούς, Μυτιληναίους καὶ Κυδωνιεῖς.

Ὁ δῆμος Δικιλῆ περιλαμβάνει 11 χωρία, συνορεύει δὲ πρὸς Β μὲ τοὺς δήμους Ἀγιαζμὲντ καὶ Κουζὰκ καὶ πρὸς Ν. μὲ τὸν δῆμον Τσανταρλῆ.

Ν. Μ.

— *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ὁ ὅρμος τοῦ Δικιλῆ, ἔχει ναυτικὸν διοπτρικὸν φανὸν (πλάτ. 39° 04′ 40″ Β, μῆκ. 24° 54′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mitylení island and gulf of Adramytti) ἐπέχοντα θέσιν φάρου (δύο κατακόρυφα λευκὰ σταθερὰ φῶτα 10 μιλ.)

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Δικιλῆ ἐλειτούργει κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1920 κέντρον ἐφοδιασμοῦ τῶν ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ Καΐκου ποταμοῦ (Μπακὶρ-τσάϊ) ἐνεργουσῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, περὶ τὴν Πέργαμον (μεραρχίας Ἀρχιπελάγους). Κατ' Αὔγουστον δὲ τοῦ 1922 ἡ «ἀνεξάρτητος» καλουμένη μεραρχία τοῦ Γ' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, προερχομένη ἀπὸ τοῦ Σεϊντῆ Γοζῆ τῆς Φρυγίας, διαταχθεῖσα, διηυθύνθη διὰ Κιουταχίας-Σιμὰβ εἰς Δικιλῆ, ὁπόθεν ἐπιβιβασθεῖσα πλοίων διεπεραιώθη εἰς Μυτιλήνην.

Ν. Κ. Σ.

— **Δικιλῆ** *δὰγ* *[Γεωγρ.]*. Ὄρος Μ. Ἀσίας, τὸ ἀρχαῖον Γάργαρον (βλ. λ. καὶ λ. Ἀϊβατζίκ).

— **Δικιλῆ** *τὰς* *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἱπποδρόμου, αἰγυπτιακοῦ ὀβελίσκου.

Ν. Μ.

δικινσονίτης (ὁ) (Dickinsonit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν ἔνυδρον φωσφορικὸν ἅλας τοῦ χημικοῦ τύπου $(Mn, Fe, Na_2, Ca)[PO_4]_2\ {}^1/_2\ H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν πρισματικήν, διαφέρει δὲ τοῦ φιλλοβίτου (fillowit), τῆς αὐτῆς χημικῆς συστάσεως καὶ τῆς αὐτῆς κρυσταλλογραφικῆς ἀναπτύξεως, κατὰ τὴν τιμὴν τῆς γωνίας B, ἡ ὁποία εἶναι 118° καὶ 30′, ἐνῷ εἰς τὸν φιλλοβίτην 90° καὶ 9′. Ἀπαντᾷ εἰς λεπιδοειδῆ συσσωματώματα, ἔχει λάμψιν ὑελώδη μέχρι μαργαριτώδους καὶ χρῶμα πράσινον.

Γ. Β.

Δίκκενς (Dickens), ***Κάρολος***· βλ. Ντίκενς ***Κάρολος***.

δικλεὶς (ἡ)· γλωττὶς ἢ διάφραγμα, διὰ τοῦ ὁποίου διακόπτεται ἢ ἀφίνεται ἐλευθέρα ἡ δίοδος ὑγροῦ τινος ἢ ἀερίου, ἄλλως *βαλβίς*.

— *[Μηχανολ.]* Βλ. βαλβίς.

δικλιδάνθηρον (τὸ) (Diclidantherum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στυρακιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Βραζιλίαν.

Δ. Ν. Π.

δικλιδόπτερις (ἡ) (Diclidopteris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευρογραμμιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη μὲ ρίζωμα βραχὺ καὶ ἕρπον καὶ βλαστὸν ἁπλοῦν, εὐθέως πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενον. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν νήσων Viti.

Δ. Ν. Π.

δικλίδουρος (ὁ) (Diclidurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γυμνορινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει νυκτερίδας μὲ ρώθωνας ἀμοιροῦντας ρινικῶν φυλλαρίων ἢ δερμικῶν ἀποφύσεων, μὲ ὦτα μεγάλα καὶ ἐλάχιστα ἀλλήλων ἀπέχοντα. Μέσος δάκτυλος μετὰ δύο φαλάγγων, ὧν ἡ πρώτη συνήθως ἀναδιπλοῦται πρὸς τὰ ὄπισθεν τοῦ μετακαρπίου, ἐφ' ὅσον τὸ ζῷον παραμένει ἐν ἀναπαύσει. Ἡ οὐρὰ κατά τι τμῆμα τῆς διαδρομῆς της εἶναι ἐλευθέρα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀδόντων ποικίλλει ἀναλόγως τῶν εἰδῶν· γενικῶς οἱ κοπτῆρες εἶναι μεγάλοι καὶ διίστανται ἀρκετὰ ἀλλήλων. Πάντες οἱ δικλίδουροι εἶναι ἐντομοφάγοι. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Γουϊάναν, τὸ Περοῦ, τὸ Μεξικὸν καὶ τὴν Βραζιλίαν.

Δ. Ν. Π.

δικλινῆ (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ ἄνθη, ἅτινα δὲν εἶναι πάντα ἑρμαφρόδιτα· τὰ φυτὰ ἅ α μὲ ἄνθη δικλινῆ δυνατὸν νὰ εἶναι μονόοικα, δίοικα ἢ πολύγαμα.

Δ. Ν. Π.

δικλινισμὸς (ὁ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ φαινόμενον ὅπερ παρουσιάζουσι φυτά τινα, ἅτινα ἔχουσι κεχωρισμένα τὰ πολλαπλασιαστικὰ αὐτῶν ὄργανα, τὰ ἄρρενα ἐπὶ ἑνὸς ἄνθους καὶ τὰ θήλεα ἐπὶ ἑτέρου.

Δ. Ν. Π.

δικλίπτερον (Diclipterum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι πολυετεῖς, χαρακτηριζόμεναι κυρίως ἐκ τοῦ κανονικοῦ κάλυκος, τῶν δύο στημόνων καὶ τοῦ καρποῦ, ὅστις εἶναι κάψα καὶ περικλείει τέσσαρα σπέρματα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερα: *δικλίπτερον τὸ ὀξύφυλλον* (Diclipterum anguifolium), ἰθαγενὲς τοῦ Περοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα τρώγουσιν ὡς σαλατικὸν οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων· *δικλίπτερον τὸ βαφικὸν* (Diclipterum tinctorium), ἰθαγενὲς τῆς Κογχενίλης, ἐξ οὗ ἐξάγεται βαφική τις οὐσία ἐρυθροπρασίνου χρώματος κτλ.

Δ. Ν. Π.

δικλὶς (ἡ)· (ἀρχ.) ἡ δίφυλλος θύρα (ἐκ τοῦ *κλίνω*). Πρὸς ὀνομασίαν τῶν βαλβίδων τῶν ἀντλιῶν καὶ ἄλλων μηχανημάτων ἐπεκράτησεν ἡ ἐσφαλμένη γραφὴ δικλεὶς (βλ. λ.).

— **δικλὶς** *τῆς θυρίδος* *[Ναυτ.]*. Τὰ δύο βαρέα φύλλα, κοιν. *τὸ δίφυλλο πορτέλλο τῆς μπουκαπόρτας* (γαλλ. le faux vabord, ἀγγλ. false port-lid), διὰ τῶν ὁποίων στρεφομένων περὶ ὁριζοντίους γιγλύμους (τοῦ μὲν κάτω φύλλου ἑλκομένου πρὸς τὰ

Digitized by Google

ἄνω, τοῦ δὲ ἄνω φύλλου ἀφινομένου νὰ πέσῃ κάτω· ἔκλειετο ἡ κανονοθυρὶς τῶν πολεμικῶν πλοίων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Ὡς εἰκός, ἠνοίγετο αὕτη δι' ἀντιστρόφου κινήσεως τῶν φύλλων, ἤτοι ἑλκομένου τοῦ ἄνω καὶ ἀφινομένου νὰ καταπέσῃ τοῦ κάτω φύλλου τῆς δικλεῖδος. Σ. Ε. Λ.

Δίκλο (Dhiklo) *[Γεωγρ.]*. Ἡ πόλις τοῦ λιμένος τῆς Ζάρα (πλάτ. 44°07′ Β, μῆκ. 15°13′ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2774: Port of Zara) τῆς Δαλματίας, ἐν τῷ φερωνύμῳ διέκπλῳ τοῦ Ἀδριατικοῦ. Σ. Ε. Λ.

δίκλωνος, *—η, —ο*· ἐπὶ τοῦ νήματος, τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο *κλωνές*, ἤτοι ἀπὸ δύο ἁπλᾶ νήματα, ἄλλως *δίκλωστος*.

δίκλωστος, *—η, —ο*· ἐπὶ νήματος, τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο κλωστές, ἀπὸ δύο ἁπλᾶ νήματα, ἄλλως *δίκλωνος*.

δικογραφία (ἡ)· ὁ φάκελος τῶν δικογράφων μιᾶς υποθέσεως, τὸ σύνολον τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῶν ἀναφερομένων εἰς ὑπόθεσίν τινα.

δικόγραφον (τό). Καλεῖται οὕτως ἡ ἐγγράφως συντασσομένη πρᾶξις ἢ ἐνέργεια, ἀφορῶσα τὴν δίκην. Τὸ πρῶτον ἰδίως μέρος τῆς ὅλης διαδικασίας τῆς δίκης εἶναι ἀπαραιτήτως ἔγγραφον. Πᾶν δικόγραφον δέον, ἵνα ἔχῃ ἰσχύν, νὰ γράφεται ἐπὶ φύλλου χαρτοσήμου τῆς ἀξίας, ἥτις ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ χαρτοσήμου ἔχει ὁρισθῇ διὰ τὴν ἑκάστοτε εἰδικὴν περίπτωσιν. Ἡ διατύπωσίς του ἐπὶ χαρτοσήμου μεγαλυτέρας μὲν ἀξίας δὲν βλάπτει, μικροτέρας ὅμως τὸ καθιστᾷ ἄνευ ἀξίας, ὁ δὲ δικαστὴς δὲν δύναται νὰ τὸ λάβῃ ὑπ' ὄψει.

Καθ' ὅσον ἀφορᾶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν τὰ δικόγραφα πρέπει πλὴν τοῦ ἱστορικοῦ νὰ περιέχουν ἀπαραιτήτως: α) τὴν ὀνομασίαν τοῦ δικαστηρίου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐκδικάζεται ἢ πρόκειται νὰ ἐκδικασθῇ ἡ διαφορά, ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ τοῦ συντηρητικοῦ μέτρου τῆς κατασχέσεως καὶ ἄλλων τινῶν δικογράφων, δι' ἃ δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ δικαστηρίου· β) τὰ ὀνόματα καὶ τὴν κατοικίαν τῶν διαδίκων· γ) τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς μετ' ἀκριβοῦς περιγραφῆς τῶν πραγματικῶν γεγονότων· δ) ρητὴν καὶ σαφῆ αἴτησιν τῶν διαδίκων· ε) τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν καὶ τόπον συντάξεως αὐτῶν καὶ στ') τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πληρεξουσίου δικηγόρου τῶν διαδίκων ἢ αὐτῶν τῶν διαδίκων ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ διαφορῶν ἐνώπιον τῶν εἰρηνοδικῶν ἐκδικαζομένων ἢ ἐνεργείας πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνων, ἀναγκαίας ἐπὶ ἀσκήσεως ἐνδίκων μέσων. Ν. Ι. Θ.

δικοιλοφόρος (ὁ) (Dicoelophorus Ameghino) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀκτοδοντινῶν ὑστρικοειδῶν τρωκτικῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Ἀργεντινήν. Γ. Κ. Γ.

δικολαβισμὸς (ὁ)· ὁ τρόπος τοῦ δικολαβικῶς συζητεῖν, ἐπιχείρημα σοφιστικὸν καὶ κακόπιστον (ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν *δικολάβων*, μὴ δισταζόντων νὰ ἀμφισβητῶσι πράγματα ὀφθαλμοφανῆ).

δικολάβος (ὁ)· ὁ ἀναλαμβάνων τὴν ὑπεράσπισιν δίκης, πρακτικὸς δικηγόρος τῶν κατωτέρων δικαστηρίων || μεταφ. ὁ χρησιμοποιῶν ἐπιχειρήματα κακόπιστα καὶ σοφιστικά.

— *[Δίκ.]* Δυνάμει τοῦ νόμου ΝΓ' τοῦ 1847 εἶχεν ἐπιτραπῇ ἄλλοτε, ὅπως, ὁσάκις δὲν ὑπῆρχον παρά τινι εἰρηνοδικείῳ διωρισμένοι δικηγόροι, παρίσταται ὡς πληρεξούσιος τῶν διαδίκων πᾶς πολίτης Ἕλλην ἔχων τὴν διαχείρησιν τῆς περιουσίας του. Οἱ τοιοῦτοι πολῖται, καλούμενοι *δικολάβοι*, δὲν ἦσαν δημόσιοι ὑπάλληλοι, ὡς οἱ δικηγόροι, διότι οὔτε ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διωρίζοντο, οὔτε τὸν ὅρκον τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ὤμνυον, ἀλλ' ἀτλοῖ ἐντολοδόχοι κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ ἄρθρου 91 τῆς Δικονομίας. Ἕνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου δὲν ἐτιμωροῦντο πειθαρχικῶς, ἀλλὰ μόνον ποινικῶς. Ἀργότερον ὅμως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπητήθησαν ὡρισμένα προσόντα διὰ τὸν διορισμὸν αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὑπηρεσία εἰς κατωτέρας δικαστικὰς θέσεις ἢ εἰς τὴν χωροφυλακήν, καὶ ἀφ' ἑτέρου περιωρίσθη ἡ ἄσκησις τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου, ἀπαιτηθέντος διορισμοῦ διὰ πράξεως τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης. Διορισμὸς δικολάβων ἐπιτρέπεται εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ εἰρηνοδικεῖα, ὧν ἡ ἕδρα δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ἕδραν πρωτοδικείου, καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν διωρισμένοι παρ' αὐτοῖς τέσσαρες τοὐλάχιστον δικηγόροι. Μὴ ὑπαρχόντων διωρισμένων τριῶν τοὐλάχιστον δικολάβων παρά τινι εἰρηνοδικείῳ ἡ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐκπροσώπησις τῶν διαδίκων ἐπιτρέπεται εἰς πάντα πολίτην Ἕλληνα. Σήμερον οἱ δικολάβοι εἶναι ἐλάχιστοι καὶ ὑπόκεινται εἰς πειθαρχικὴν δίωξιν ὅπως καὶ οἱ δικηγόροι, ὑπαγόμενοι κατὰ τοῦτο εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ πειθαρχικοῦ συμβουλίου τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ἀσκῶσι τὸ ἐπάγγελμά των. Ν. Ι. Θ.

δικονομία (ἡ)· ἡ περὶ τὰς δίκας ἐνασχόλησις, ἡ μελέτη τῶν κατὰ τὰς δίκας || τὸ σύνολον τῶν κανόνων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν διεξαγωγὴν δικαστικῆς ὑποθέσεως.

— *Νομ.]* βλ. λ. ποινικὴ *δικονομία* καὶ πολιτικὴ *δικονομία*.

δικονομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δικονομίαν: «δικονομικὴ ἀκυρότης».

δίκοπος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κοπάς, δύο κόψεις: «δίκοπο μαχαίρι» ἀμφίστομος μάχαιρα.

Δίκορα *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Διασφὰξ τῶν ἀνατολικῶν κρασπέδων τοῦ Ταϋγέτου, ἥτις, ὁρατὴ εἰς τοὺς παραπλέοντας τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Λακωνικῆς χερσονήσου (Μάνης), χρησιμεύει ὡς γνώρισμα διὰ τὴν προσγείωσιν εἰς τὸν κολπίζοντα ὅρμον τῆς Κολοκυθιᾶς. Σ. Ε. Λ.

δίκορμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κορμούς, δίκαυλος, διστέλεχος.

δίκορος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) *['Οφθαλμολ.]*. Ἡ λέξις ἐπεκράτησε νὰ σημαίνῃ ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ τὸν παρουσιάζοντα ἀνόμοιον χρωματισμὸν τῆς ἴριδος τῶν δύο ὀφθαλμῶν. Τὴν κατάστασιν ταύτην ὀνομάζουσι συχνότερον *ἑτεροχρωμίαν*.

Ἡ ὀνομασία δίκορος ἀπέμεινεν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοὺς μὴ ἰατροὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, οἵτινες ἀναφέρουσι διάφορα πρόσωπα παρουσιάζοντα ἴριδας ἀνομοίου χρώματος. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρομεν: τὸν *Θάμυριν*, ἕνα τῶν ἀρχαιοτέρων Θρᾳκῶν ποιητῶν καὶ ὑμνῳδῶν, υἱὸν τοῦ Φιλάμμονος καί τινος νύμφης, ὅστις εἶχε τὴν μίαν ἴριδα γλαυκὴν καὶ τὴν ἑτέραν μελανήν· τὴν *Νυσίαν*, σύζυγον τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κανδαύλου, δίκορον ὀξυωπεστάτην· τὸν *Ἀναστάσιον τὸν Δίκορον*, αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ζωναρᾶς γράφει: «δίκορος δὲ ἐκαλεῖτο ὁ Ἀναστάσιος, ὅτι ἀνομοίας ἀλλήλαις τὰς κόρας εἶχε τῶν ὀφθαλμῶν· τῇ μὲν γὰρ ἦν τὸ χρῶμα μελάντερον, ἡ δὲ λαιὰ πρὸς τὸ γλαυκότερον ἐχρωματίζετο»· καὶ τέλος τὸν *Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν*, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Τζέτζης λέγει ὅτι ἦτο ἑτερόφθαλμος καὶ ἑτεροτράχηλος, ὅτι γλαυκὸν εἶχε τὸν ἕνα ὀφθαλμόν, μέλανα δὲ τὸν ἕτερον:

> «Ὁ Βασιλεὺς ὁ μέγιστος Ἀλέξανδρος Φιλίππου,
> Γλαυκὸν τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν ἔχειν θρυλεῖται πᾶσι,
> Μελένα δε τον ἕτερον τοῖς ὀφθαλμοῖς τοιοῦτος».

Ἡ πληροφορία αὕτη περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου οὐδαμόθεν ἀλλαχοῦ διαπιστοῦται· ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν στάσιν τῆς κεφαλῆς του ἐπὶ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε σῳζομένων ἀγαλμάτων του δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἦτο δίκορος ἀλλ' ἀστιγματικός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Corpus Scrip. hist. Byzant. *Ζωναρᾶς* τ. 45 σ. 133.—*Ἐφραὶμ Μοναχὸς* τ. 43. σ. 51 στίχος 1051.—*Μιχαὴλ Γλυκᾶς* τ. 27 σ. 491.—*Γεώργιος Κεδρηνὸς* τ. 34 σ. 625 — *Ἰωάννης Μαλάλας* τ. 15 σ. 3 2. 629.—Πατρολογία Migne τ. 97. σ. 580. — *Φώτιος Μυριόβιβλος* ὑπὸ D. Hœschelis MDC.XII. σ. 428.—*Τζέτζης* Chiliades historiae 1826 Λέψια σ. 707.

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

δικορύνη (ἡ) (Dicoryne) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυνιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου σχηματίζουσι πολύποδας ἁπλοῦς ἢ διακεκλαδισμένους, τὸ δὲ σῶμά των εἶναι ἀτρακτοειδὲς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ φυματίων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ ἑτέρων ὑδροβίων ζῴων. Δ. Ν. Π.

— **δικορύνη** (ἡ) (Dicoryne) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Αἱ δικορύναι εἶναι μεγάλα δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *δικορύνη ἡ παραϊκὴ* (Dicoryne paraensis), ἥτις εἶναι δένδρον δασικόν, τοῦ ὁποίου τὸ ξύλον εἶναι χρησιμώτατον εἰς τὴν ναυπηγίαν, διότι ἀντέχει πολὺ εἰς τὴν ὑγρασίαν καὶ δὲν προσβάλλεται ὑπὸ ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

δικόρυφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κορυφάς: «δικόρυφον ὄρος».

— **δικόρυφος** ἢ *μιτροειδὴς βαλβὶς* *['Ανατομ.]*· βλ. διγλῶχιν *βαλβίς*.

Δίκορφον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 313. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζωνδήλα*.

— **Δίκορφον** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Νέας Τενέδου* τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 54.

δίκορφος, *—η, —ο*· δημοτ., ἀντὶ δικόρυφος (βλ. λ.).

δικός, *—ή, —ό* καὶ *ἰδικὸς* ἀντὶ *ἴδιος*, ὁ ἀνήκων εἴς τινα, ὁ οἰκεῖος, συγγενής, ἀντιθ. *ξένος*, *ἀλλότριος*: «ἦρθαν ὅλοι, δικοὶ καὶ ξένοι» παροιμ. «ἀνάθεμα ποῦ 'χει δικοὺς καὶ περπατεῖ μὲ ξένους», «τοῦ ξένου εἶναι παράπονο καὶ τοῦ δικοῦ μαχαίρι» ὅτι τὴν ὑπὸ συγγενοῦς βλάβην βαθύτατα αἰσθάνεταί τις || μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μου, σου, του, μας, σας, του*, ἢ *των* ἀναποσπάστως ὡς κτητική: «δικός μου, δικός σου κτλ.», παροιμ. «δική μας ἡ κρεβαταριά, δικό μας καὶ τὸ χτένι, | δικό μας εἶν' καὶ τὸ παννί, κι' ἡ κόρη ποῦ το φαίνει», «δικός σου εἶναι ὁ φοῦρνος καὶ ξένα τὰ καρβέλια», «τὸ δικό μου τ' ὄνομα πάρ' το σὺ γειτόνισσα» ὅτι ἡ ἀποδιδομένη εἰς ἐμὲ ἰδιότης ἀνήκει εἰς σέ, «ἔχε σὺ τὴν τσέρνα σου, κι' ἐγὼ τὴν ἐδική μου»· || ὁ συγγενής μου, ὁ φίλο μου, ὁ ἄνθρωπός μου: μὲ ἐφιλοξένησε κάποιος δικός μου», παροιμ. «μὲ τὸ δικό σου φάε πιέ, μὲ ξένο πραματέψου»· || τὸ οὐδ. *τὸ δικό μου, τὰ δικά μου,— σου* κτλ ὅ,τι ἰδιαιτέρως καὶ ἀποκλειστικῶς ἀνήκει εἴς τινα, μειονέκτημα, κατηγορία κτλ.: παροιμ. «ἡ κατακαημένη ἡ ἀλεποῦ | τὰ δικά της δίνει ἀλλοῦ» || ἰδιαιτέρα φροντὶς ἢ ἐνδιαφέρον, στενοχωρία: παροιμ. «δώδεκα Ἀπόστολοι ἦταν, κι' εἶχε καθένας τὰ δικά του» || φρ. «ἔχει τὸ δικό του» ἔχει περιουσίαν τινὰ ἀνάλογον πρὸς τὰς ἄλλας του ἀξιώσεις: «ἔχει ὁ Γιάννης περιουσία;—ἔχει τὸ δικό του».

δικοτοΐνη (ἡ) (Dicotoïne) *[Φαρμακογν.]*. Σῶμα ἀπαντώμενον μετὰ τῆς κοτοΐνης καὶ τῆς φαινυλοκουμαχίνης εἰς τοὺς γνησίους φλοιοὺς τοῦ φυτοῦ coto (cryptocarya Australis Benth). Ἡ δικοτοΐνη ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_{26}H_{20}O_{8}$. λαμβάνεται δ' ἐκ τῆς μητρικῆς ἅλμης τῆς κρυσταλλώσεως τῆς κοτοΐνης, ὅθεν ἀποχωρίζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν σχεδὸν λευκῶν φυλλιδίων στιλπνῶν, τηκομένων εἰς 73—74°. Εἶναι ὀλίγον διαλυτὴ εἰς ζέον ὕδωρ, εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ ἀλκάλια. Τὸ ἀλκοολικὸν διάλυμα τῆς δικοτοΐνης δίδει μετὰ τοῦ τριχλωριούχου σιδήρου βαθέως ἐρυθρὸν χρῶμα. Κ. Γ. Μ.

δικοτυλήδονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κοτυληδόνας. (βλ. λ.).

— *[Βοτ.]* Τὰ *δικοτυλήδονα* ἢ *δικότυλα* (Dicotyledonae) ἀποτελοῦσι τὸ δεύτερον, τὸ καὶ μεγαλύτερον, ἄθροισμα τοῦ βασιλείου τῶν φυτῶν. Τὰ ὑπόλοιπα δύο ἀθροίσματα εἶναι τὰ *μονοκοτυλήδονα* ἢ *μονοκότυλα* (Monocotyledonae) καὶ τὰ *κρυψίγονα* ἢ *ἀκοτυλήδονα* (Crypsigonae ἢ Acotyledonae). Τὰ μονοκοτυλήδονα καὶ τὰ δικοτυλήδονα, ὁμοῦ λαμβανόμενα, καλοῦνται καὶ *φανερόγαμα* (Phanerogamae), διότι φέρουσιν ἄνθη καὶ καρποὺς ὁρατοὺς διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κρυψίγονα, ἅτινα φέρουσιν ἄνθη καὶ σπέρματα μικρότατα, ἅτινα καλοῦνται *σπόρια*, συνήθως ὁρατὰ μόνον διὰ τοῦ μικροσκοπίου καὶ σπανιώτατα καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὰ δικοτυλήδονα ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Τὸ ἐν τῷ σπέρματι ἔμβρυον φέρει δύο κοτύλας, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα, ἤτοι τὸ ἔμβρυον ἢ φύτρον εὑρίσκεται μεταξὺ δύο, παχέων συνήθως φυλλαρίων, ἅτινα καλοῦνται κότυλαι ἢ κοτυληδόνες. Ἡ κυρίως ῥίζα εἶναι ξυλώδης καὶ διακρίνεται τελείως κατὰ τὴν ξηρότητα καὶ τὸ μέγεθος ἀπὸ τῶν δευτερευουσῶν ῥιζῶν, αἵτινες καλοῦνται παράρριζα. Ὁ κορμὸς αὐτῶν κατὰ μὲν τὴν νεαρὰν ἡλικίαν του περιβάλλεται ὑπὸ ἀνοικτῶν ἀγγειωδῶν δεσμίδων, κατὰ τὴν ἐνηλικίωσίν του δὲ φέρει τοὺς καλουμένους ἐτησίους δακτυλίους. Ὁ κορμὸς διακλαδίζεται πυκνῶς καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ φέρει κατὰ μικρὰ ἢ μεγάλα διαστήματα φύλλα πολύσχημα καὶ νευρώδη, πολυειδῶς διατεταγμένα κατὰ ποικίλας ταξιανθίας. Πολλῶν εἰδῶν τὰ φύλλα φέρουσι καὶ παράφυλλα. Ὁ ἀνθικὸς τύπος τῶν δικοτυληδόνων εἶναι πεντάκυκλος, ἕκαστον δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων ἐξωτερικῶν σπονδυλωμάτων, ἤτοι ὁ κάλυξ, ἡ στεφάνη καὶ τὰ δύο σπονδυλώματα τῶν στημόνων, εἶναι συνήθως τετραμελὲς ἢ πενταμελές, τὸ πέμπτον ἢ ἐσωτερικὸν σπονδύλωμα εἶναι διμελὲς ἢ τριμελές, σπανιώτερον δὲ τετραμελές. Τὸ περιάνθιον ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ κάλυκος καὶ στεφάνης, εἰς δὲ τὰ ἀτελέστατα ἀποτελεῖται ἢ ἐκ μόνου κάλυκος ἢ ἐκ μόνης στεφάνης. Τὰ σπέρματα εἶναι διαφορόσχημα, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ φέροντος ταῦτα φυτοῦ, καὶ ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν φέρουν ἀποθησαυριστικὰς οὐσίας, ἄλλα δὲ εἶναι τελείως ἐστερημένα τοιούτων οὐσιῶν. Αἱ κοτύλαι ἄλλοτε ἀναφαίνονται ὑπεράνω τῆς γῆς καὶ ἄλλοτε παραμένουσιν ἐντὸς τοῦ σπέρματος. Τὰ δικοτυλήδονα ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὰ *χωριστοπέταλα* ἢ *πολυπέταλα* καὶ τὰ *συμπέταλα* ἢ *μονοπέταλα*.

I. *Χωριστοπέταλα* (Choripetalae). Ταῦτα ἔχουσιν ἁπλοῦν ἢ διπλοῦν περιάνθιον καὶ περιλαμβάνουσι τὰς κατωθι ὑποδιαιρέσεις:

α') *Ἰουλοφόρα* (Amentaceae). Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τούτων εἶναι ἡ ἰουλώδης ταξιανθία, ἰδίως τῶν ἀρρένων ἀνθέων. Ἡ ὑποδιαίρεσις αὕτη περιλαμβάνει τὰ ἀτελέστερα τῶν δικοτυληδόνων φυτῶν. Εἰς τὰ ἰουλοφόρα ὑπάγονται αἱ ἑξῆς οἰκογένειαι: ἰτεΐδαι Salicaceae), κυπελλοφοΐδαι (Cupuliferae), ἡ ὑποδιαίρεσις τὰ βετουλοειδῆ (Betuloideae) καὶ τὰ φηγηρὰ Fagoideae), καὶ καρυΐδαι (Juglandaceae).

β') *Οὐρτικώδη* ἢ *κνιδώδη* (Urticinae). Κύριον αὐτῶν γνώρισμα εἶναι ὅτι φέρουσιν ἄνθη ἀφυῆ κατὰ πυκνὰς ταξιανθίας διατεταγμένα καὶ γονιμο-

Digitized by Google

ποιοῦνται ἢ διὰ τοῦ ἀνέμου ἢ διὰ τῶν ἐντόμων. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: οὐλμίδαι (Ulmaceae), μορεΐδαι (Moraceae), οὐρτικίδαι (Urticaceae) καὶ καννάβίδαι (Cannabinaceae).

γ') *Πολυγονώδη* (Polygoninae). Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα αὐτῶν εἶναι ὅτι ἔχουσιν ἄνθη ἀρρενοθήλεα ἢ μονογενῆ, τριμερῆ. Εἰς τὰ πολυγονώδη ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: πεπερίδαι (Piperaceae), καὶ πολυγονίδαι (Polygonaceae).

δ') *Κεντροσπερμα* (Centrosperma). Ἡ ὑποδιαίρεσις αὕτη θεωρεῖται ὡς ὁ ἐνδιάμεσος κρίκος μεταξὺ ἀπετάλων καὶ ἐμπετάλων δικοτυληδόνων, κυριώτερον δὲ γνώρισμα ἔχουν ὅτι τὰ ἄνθη των εἶναι ἢ ὅλως ἀφανῆ καὶ ἁπλᾶ (χηνοποδιίδαι), ἢ πολυσπόνδυλα (καρυοφυλλίδαι). Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: χηνοποδιίδαι (Chenopodiaceae), ἀμαρανθίδαι (Amaranthaceae) καὶ καρυοφυλλίδαι (Caryophyllaceae).

ε') *Πολυκαρπικὰ* (Polycarpicae). Κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι τὰ ἀρρενοθήλεα ἄνθη των, ἅτινα φέρουσι συνήθως πολλὰ ἀσύναπτα πρὸς ἄλληλα καρπίδια καὶ πολυαρίθμους στήμονας. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: ρανουγκουλίδαι (Ranunculaceae), νυμφαιίδαι (Numphaeaceae), κερατοφυλλίδαι (Ceratophyllaceae), μηνισκοσπερμίδαι (Menispermaceae), βερβεριδίδαι (Berberidaceae) καὶ δαφνίδαι (Lauraceae).

στ') *Ροιαδώδη* (Rhoeadinae). Κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν φυτῶν τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης εἶναι: ἄνθη ἀρρενοθήλεα, ὑπόγυνα, ἔγκυκλα, διμερῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ᾠοθήκη ἐκ δύο ἢ πλειόνων καρπιδίων συνισταμένη, μονόχωρος ἢ πολύχωρος. Εἰς τὰ ροιαδώδη ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: φουμαριίδαι (Fumariaceae), σταυρανθῆ (Cruciferae, καππαρίδαι (Capparidaceae), μυκωνίδαι (Papaveraceae) καὶ ρεζεδίδαι (Resedaceae).

ζ') *Κισταιθῆ* (Cistiflorae). Κύριον γνώρισμα εἶναι: ἄνθη ὑπόγυνα, ἀκτινωτά, ἀρρενοθήλεα, περιάνθιον καὶ ἀνδρεῖον ὄργανον πενταμερές, ὕπερος ἐκ δύο ἢ τριῶν καρποφύλλων συγκαρπικῶν ἀποτελούμενος, σπερματικαὶ βλάσται ἀνάτροποι. Εἰς τὰ κιστανθῆ περιλαμβάνονται αἱ οἰκογένειαι: κιστίδαι (Kistaceae), δροσερίδαι (Droseraceae), σαρρακηνιίδαι (Sarraceniaceae), νηπενθίδαι (Nepenthaceae), βιολίδαι (Violaceae), ὑπερικίδαι (Hypericaceae), κλουσιίδαι (Clousiaceae), τερνστρεμιίδαι (Ternstremiaceae) καὶ ταμαρισκίδαι (Tamariaceae).

η') *Πασσιφλορώδη* (Passiflorinae). Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν φυτῶν τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης εἶναι: ἄνθη περιφυῆ ἢ ὑποφυῆ, σπανίως ἐπιφυῆ, ἔγκυκλα, πενταμερῆ, ἀκτινωτὰ καὶ ᾠοθήκη μονόχωρος καὶ ἐκ τριῶν συνήθως καρποφύλλων ἀποτελουμένη. Εἰς τὰ πασσιφλορώδη ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι πασσιφλορίδαι (Passifloraceae) καὶ βεγονιίδαι (Begoniaceae).

θ') *Ὀπουντιιδαι* (Opuntinae). Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν ὀπουντιιδῶν εἶναι: Ἄνθη ἀκτινόμορφα, ἀρρενοθήλεα, ἐπίγυνα, περιάνθιον καὶ στήμονες σπειροειδῶς διατεταγμένοι, ᾠοθήκη μονόχωρος καὶ σπερματικαὶ βλάσται ἐπὶ μακροτάτων ὀμφαλικῶν ἱμάντων τοποθετημέναι. Περιλαμβάνουσι μίαν καὶ μόνην οἰκογένειαν, τὰ κακτώδη (Cactaceae).

ι') *Στυλοφόρα* (Columniferae). Ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν ἀκτινωτῶν, ἀρρενοθηλέων, ὑπογύνων ἀνθέων, τοῦ πενταμεροῦς περιανθίου καὶ τῆς ᾠοθήκης, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἢ πυλυαριθμοτέρων καρποφύλλων καὶ χωρίζεται εἰς ἰσαρίθμους θαλάμους. Εἰς τὰ στυλοφόρα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: τιλιίδαι (Tiliaceae), στερκουλιίδαι (Sterculiaceae) καὶ τὰ μαλαχώδη (Malvaceae).

ια') *Γερανιώδη* (Gruinales). Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τῶν γερανιωδῶν εἶναι: Ἄνθη ὑπόγυνα, πενταμερῆ, ἀκτινωτὰ ἢ ζυγόμορφα, ᾠοθήκη συγκαρπική, διῃρημένη εἰς πλείστους θαλάμους, μικροπύλη ἀνάστροφος. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: γερανιίδαι (Geraniaceae), λινίδαι (Linaceae), βαλσαμινίδαι (Balsaminaceae) καὶ πολυγαλίδαι (Polygalaceae).

ιβ') *Τερεβινθώδη* (Terebinthinae). Ἄνθη ἀρρενοθήλεα, μικρα, ὑπόγυνα, κατὰ φυβοειδεῖς ταξιανθίας διατεταγμένα, καρπόφυλλα πέντε τὸν ἀριθμόν, ἀσύναπτα ἐνίοτε καὶ συνηθέστερον συνενούμενα καὶ σχηματίζοντα πολύχωρον ᾠοθήκην. Εἰς τὰ τερεβινθώδη ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: ρυτίδαι (Rutaceae), βουρσερίδαι (Burseraceae), σιμαρουβιίδαι (Simarubaceae), ἀνακαρδιίδαι (Anacardiaceae) καὶ ζυγοφυλλίδαι (Zygophyllaceae).

ιγ') *Σαπινδώδη* (Sapindinae). Ταῦτα φέρουσιν ἄνθη μικρά, ὑπόγυνα, ἀκτινωτὰ ἢ λοξῶς ζυγόμορφα, περιάνθιον πενταμερές, 8 στήμονας μὲ ἐξωτερικὸν ἀδενοφόρον δίσκον, ᾠοθήκην ἐκ δύο ἢ τριῶν καρποφύλλων ἀποτελουμένην, ἐξ ἧς κρέμανται αἱ σπερματικαὶ βλάσται, φέρουσαι τὴν μικροπύλην πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἄνω. Ἐνταῦθα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: ἀκερίδαι (Aceraceae), σαπινδίδαι (Sapindaceae) καὶ μελιίδαι (Meliaceae).

ιδ') *Φραγκουλώδη* (Frangulinae). Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν φυτῶν τούτων εἶναι: ἄνθη μικρὰ μετὰ ὑποτυπώδους κάλυκος καὶ ὑποπρασίνης στεφάνης, ἀκτινωτά, ὑπόγυνα συνήθως καὶ σπανιώτερον περίγυνα ἢ ἐπίγυνα, χωριστοπέταλα, τριμερῆ ἢ τετραμερῆ· ᾠοθήκη ἀποτελουμένη ἐκ δύο ἕως πέντε καρποφύλλων καὶ ἰσαρίθμως διῃρημένη· σπερματικαὶ βλάσται μία ἢ δύο. Εἰς τὸ φραγκουλώδη ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: κηλαστρίδαι (Celastraceae), ὀξυφυλλίδαι (Anguifoliaceae), ἀμπελίδαι (Ampelidaceae), ραμνίδαι (Rhamnaceae) καὶ πυξίδαι (Buxaceae).

ιε') *Θυμελαιώδη* (Thymelaceae). Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔχουσιν ἄνθη ἀκτινωτά, περίγυνα, περιάνθιον καὶ στήμονας τετραμελεῖς ἢ πενταμελεῖς καὶ ᾠοθήκην ἐξ ἑνὸς καρποφύλλου καὶ μιᾶς σπερματικῆς βλάστης ἀποτελουμένην. Εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι θυμελιίδαι (Thymeliaceae) καὶ ἐλαιαγνίδαι (Elaeagnaceae).

ιστ') *Τρίκκοκα* (Tricoccae). Τὰ φυτὰ ταῦτα ὠνομάσθησαν οὕτως ἐκ τῆς τριχώρου ᾠοθήκης των, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν καρποφύλλων καὶ τριῶν διαυλακώσεων, ὧν ἑκάστη εἰς τρία διακεκριμένα τμήματα διαιρεῖται. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τούτων εἶναι: ἄνθη μονογενῆ, ὑπόγυνα, ἀκτινωτά· περιάνθιον ἁπλοῦν καὶ ᾠοθήκη ἐκ τριῶν καρποφύλλων ἀποτελουμένη. Εἰς τὰ τρίκοκκα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι εὐφορβιίδαι (Euphorbiaceae) καὶ καλλιτριχίδαι (Callitrichiaceae)

ιζ') *Σκιαδανθῆ* (Umbelliflorae). Κυριώτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τούτων εἶναι: ἄνθη μικρά λευκὰ ἢ κίτρινα, ἀκτινόμορφα ἢ ζυγόμορφα. ὑπόγυνα, περιάνθιον τετραμερὲς ἢ πενταμερές· οἱ στήμονες ἀποτελοῦσιν ἓν μόνον σπονδύλωμα· ἡ ᾠοθήκη ἀποτελεῖται ἐκ δύο καρποφύλλων μὲ μίαν σπερματικὴν βλάστην εἰς ἕκαστον τούτων. Εἰς τὰ σκιανδιανθῆ ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: κρανιίδαι (Cranaceae), ἀραλιίδαι (Araliaceae) καὶ τὰ σκιαδοφόρα Umbeliferae).

ιη') *Σαξιφραγώδη* (Saxifraginae). Ταῦτα ἔχουσιν ἄνθη ἀκτινωτά, περίγυνα ἢ ἐπίγυνα, τινὰ δὲ καὶ ὑπόγυνα· καρπόφυλλα 2—5 τὸν ἀριθμόν, ἀσύναπτα ἢ συμφυῆ. Εἰς τὰ σαξιφραγώδη ὑπάγονται αἱ ἑξῆς οἰκογένειαι: γρασσουλίδαι (Grassulaceae), σαξιφραγίδαι καὶ πλατανίδαι (Platanaceae).

ιθ') *Ροδανθῆ* (Rosiflorae). Εἰς τὰ ροδανθῆ τὰ ἄνθη εἶναι περιγυνα ἢ ἐπίγυνα, ἀκτινωτά, τὸ περιάνθιον χωριστοπέταλον καὶ πενταμελὲς καὶ οἱ καρποὶ καρυοειδεῖς ἢ καψοειδεῖς. Εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: ροδίδαι (Rosaceae), σπειραιηρὰ (Spiraeae), ποτεντιλληρὰ (Potentilleae), ρουβιηρὰ (Rubeae), ροδιηρὰ (Roseae), ἀγριμονηρὰ (Agrimonieae), ἀμυγδαλίδαι (Amygdalaceae) καὶ μηλεΐδαι (Pomaceae).

κ') *Χεδροπὰ* (Leguminosae). Ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν ἀκτινωτῶν ἢ ζυγομόρφων ἀνθέων των, τῆς μονοχώρου ᾠοθήκης καὶ τοῦ καρποῦ των, ὅστις εἶναι χέδρωψ. Εἰς τὰ χεδροπὰ ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: μιμοσίδαι (Mimoseae), καισαλπινίδαι (Caesalpinaceae) καὶ ψυχανθῆ (Papilionaceae).

κα') *Μυρτανθῆ* (Myrtiflorae). Ταῦτα ἔχουσιν ἄνθη ἀκτινωτά, ἐπίγυνα, ᾠοθήκην πολύχωρον, ἐκ πλείστων καρποφύλλων ἀποτελουμένην. Εἰς τὰ μυρτανθῆ ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: ὀναγρίδαι (Onagraceae), ἀλοραγίδαι (Aloragidaceae), λυθρίδαι (Lythraceae), πουνικίδαι (Punicaceae), μελαστοματίδαι (Melastomataceae) καὶ μυρτίδαι (Myrtaceae)

κβ') *Ὑστερόφυτα* (Hysterophyta). Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης εἶναι τὰ ἐπίγυνα ἄνθη ἅτινα φέρουσιν ἁπλοῦν ἢ διπλοῦν περιγόνιον. Εἰς τὰ ὑστερόφυτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: ἀριστολοχίδαι (Aristolochiaceae), σανταλίδαι (Santalaceae) καὶ λωρανθίδαι (Loranthaceae).

II *Συμπέταλα* (Sympetalae). Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν φυτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: περιάνθιον διπλοῦν ἐκ κάλυκος καὶ στεφάνης ἀποτελούμενον, πέταλα συμφυῆ, φέροντα συνήθως ἐπ' αὐτῶν τοὺς στήμονας. Τὸ περιάνθιον καὶ οἱ στήμονες εἶναι πενταμερεῖς, ἡ δὲ ᾠοθήκη ἀποτελεῖται ἐκ 2 ἢ 5 καρποφύλλων. Τὰ συμπέταλα περιλαμβάνουσι τὰς κατωτέρω ὑποδιαιρέσεις:

α') *Ἐρεικώδη* (Ericinae). Ταῦτα φέρουσιν ἄνθη μικρά, ἀκτινωτά, ὑπόγυνα, κατὰ βοτρυώδεις ταξιανθίας διατεταγμένα καὶ ᾠοθήκην τετράχωρον ἢ πεντάχωρον. Εἰς τὰ ἐρεικώδη ὑπάγεται μία καὶ μόνη οἰκογένεια: ἐρεικίδαι (Ericaceae).

β') *Διοσπειρώδη* (Diospyrinae). Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἔχουσι: περιάνθιον μετὰ 4—6 ἰσομερῶν σπονδυλωμάτων· στήμονας πρὸ τῶν πετάλων τῆς στεφάνης ἀναφυομένους. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: σαποτίδαι (Sapotaceae), στυρακίδαι (Styraceae) καὶ ἐβενίδαι (Ebenaceae).

γ') *Πριμουλώδη* (Primulinae). Ταῦτα ἔχουσιν ἄνθη ἀκτινωτά, ὑπόγυνα· περιάνθιον πενταμερές· ᾠοθήκην μονόχωρον. Εἰς τὰ πριμουλώδη ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: πριμουλίδαι (Primulaceae) καὶ πλουμβαγινίδαι (Plumbaginaceae).

δ') *Στρεψιανθῆ* (Contortae). Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν στρεψιανθῶν εἶναι: ἄνθη ἀκτινωτά, ὑπόγυνα, τετραμερῆ ἢ πενταμερῆ· ᾠοθήκη ἐκ δύο καρποφύλλων ἀποτελουμένη. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: ἐλαιίδαι (Oleaceae), λογανιίδαι (Loganiaceae), γεντιανίδαι (Gentianaceae), ἀποκυνίδαι (Apocynaceae) καὶ ἀσκληπιαδίδαι (Asclipiadaceae).

ε') *Σωληνανθῆ* (Tubiflorae). Ταῦτα ἔχουσιν ἄνθη ἀκτινωτά, ὑπόγυνα ἢ ζυγόμορφα· περιάνθιον καὶ στήμονας πενταμερεῖς· ᾠοθήκην ἐκ 3—5 καρποφύλλων ἀποτελουμένην. Εἰς τὰ σωληνανθῆ ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: κομβολβουλίδαι (Convolvulaceae), βοραγινίδαι (Boraginaceae), κορδίδαι (Cordiaceae) καὶ ὑδροφυλλίδαι (Hydrophylaceae).

στ') *Προσωπανθῆ* (Personatae). Ἄνθη εὐμεγέθη, πενταμερῆ, μὲ ὑπόγυνον στεφάνην, ἀκτινωτὰ ἢ ζυγόμορφα, καὶ ᾠοθήκη δίχωρος εἶναι τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν προσωπανθῶν. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: σολανίδαι (Solanaceae), σκροφουλαριίδαι (Scrophulariaceae), οὐτρικουλαριίδαι (Utriculariaceae), γεσνεριίδαι (Gesneriaceae), βιγνονιίδαι (Bignoniaceae), ἀκανθίδαι (Acanthaceae), καὶ πλανταγινίδαι (Plantaginaceae).

ζ') *Χειλανθῆ* (Labiatiflorae. Ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν ἀνθέων των, ἅτινα εἶναι ζυγόμορφα, φέροντα κάλυκα καὶ στεφάνην πενταμερῆ, ὑπόγυνα καὶ κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι δίχωρος. Εἰς τὰ χειλανθῆ ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι οὐερβενίδαι (Uerbenaceae), χειλωτὰ (Labiatae) καὶ γλοβουλαριίδαι (Globulariaceae).

η') *Ρυυβιώδη* (Rubiinae). Ταῦτα ἔχουσιν ἄνθη ἐπίγυνα, ἀκτινωτὰ ἢ ζυγόμορφα, τριχοειδῆ ἢ γωνοειδῆ καὶ τετραμερῆ ἢ πενταμερῆ. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι δίχωρος ἢ τρίχωρος. Εἰς τὰ ρουβιώδη ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: ρουβιίδαι (Rubiaceae), καπριφολιίδαι (Caprifoliaceae) καὶ βαλεριανίδαι (Valerianaceae).

θ') *Καμπανουλώδη* (Campanulinae). Ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν ἐπιγύνων, ἀκτινωτῶν ἢ ζυγομόρφων ἀνθέων των, κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Εἰς τὰ καμπανουλώδη ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: καμπανουλίδαι (Campanulaceae), λοβελιίδαι (Lobeliaceae), κολοκυνθίδαι (Cucurbitaceae) καὶ δατισκίδαι (Datiscaceae).

ι') *Σωρανθῆ* (Agregatae). Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης εἶναι ὅτι τὰ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντα φυτὰ ἀποτελοῦνται ἐξ ἀνθιδίων κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένων καὶ ὑπὸ πολυαρίθμων βρακτειοειδῶν φύλλων περιβαλλομένων.

Ἡ ᾠοθήκη εἶναι μονόχωρος, ἐκ δύο καρποφύλλων ἀποτελουμένη καὶ περιέχουσα μίαν σπερματικὴν βλάστην. Εἰς τὰ σωρανθῆ ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: διψακίδαι (Dipsaceae) καὶ συνάνθηρα Compositae).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [*Παλαιοφυτ.*] Ἡ ἐποχὴ τῆς ἐμφανίσεως τῶν δικοτυληδόνων δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὡρισμένη. Εἶναι πιθανόν, ὅτι ταῦτα ἀνεφάνησαν ἀπὸ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἡ ὕπαρξίς των ὅμως καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἢ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς μέσης κρητιδικῆς περιόδου φαίνεται βεβαία. Τὴν μεγίστην αὐτῶν ἐξέλιξιν ἔσχον κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ὅτε ἔζων μέχρι τῆς Γροιλανδίας. Σήμερον ζῶσι σχεδὸν πάντα τούτων τὰ εἴδη, ἡ γεωγραφική των ὅμως ἐξάπλωσις περιωρίσθη, ἀναπτυσσομένων εἰς εὔκρατα καὶ θερμὰ κλίματα. Συνήθως ἐκ τῶν δικοτυληδόνων φυτῶν δὲν εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἢ φύλλα καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων κατάταξις τῶν φυτῶν εἰς γένη, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ φύλλα ταῦτα ἀνήκουν, ἀποβαίνει δυσχερής, καθ' ὅτι φύλλα φυτῶν τοῦ αὐτοῦ γένους διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀλλήλων οὐ μόνον κατὰ τὸ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν διακλάδωσιν τῶν νεύρων. Οἱ καρποὶ αὐτῶν, δι' ὧν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ καλύτερον τὸ φυτόν, εἶναι σπάνιοι, εἰς ἐκτάκτους δὲ μόνον περιστάσεις ἀνευρέθησαν τὰ ἄνθη των.

Γ. Κ. Γ.

δικότυλον [*Ἀρχ.*]. Μέτρον χωρητικότητος παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἰσοδύναμον πρὸς δύο κοτύλας (βλ. λ.).

δικότυλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐπὶ τοῦ πολύποδος, ὁ ἔχων δύο σειρὰς μυζητικῶν κοτυλῶν.

— [*Βοτ.*] Βλ. δικοτυλήδονος.

δικότυλος (ὁ) (Dicotylus) [*Ζωολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συϊδῶν*· βλ. λ. ἀγριόχοιρος.

Δ. Ν. Π.

δίκοχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· (βλ. δίκωχος).

δικραία (ἡ) (Dicraea) [*Βοτ.*] Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ποδοστεμματιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη, ἅτινα εἶναι πόαι ὑδρόβιοι τῶν γλυκέων ὑδάτων τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαδαγασκάρης.

Δ. Ν. Π.

δικράναστρον (τὸ) (Dicranastrum) [*Ζωολ.*]. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐχιτωνιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ζῶντας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Ειρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα, ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον, διὰ τὴν ἰδιόρρυθμον μορφὴν τοῦ σώματός των.

Δ. Ν. Π.

δικράνι (τό)· δημοτ., τὸ δίκρανον (βλ. λ.).

Digitized by Google

δικρανίζω· κόμνω τι εἰς σχῆμα δικράνου, σχίζω εἰς δύο, ἄλλως *δικρανῶ*.

δικρανόγραπτος (ὁ) (Dicranograptus Hall) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τοὺς *ἀξονολιπεῖς γραπτολοειδεῖς γραπτολίθους*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον ραβδόσωμα ἔχον σχῆμα Y, συνιστάμενον ἐκ δύο συμμετρικῶς συμφυομένων κλάδων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸν Hudson River. **Γ. Κ. Γ.**

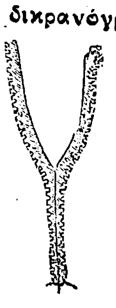

Ο δικρανόγραπτος ramosus Hall.

δίκρανον (τό)· ράβδος διχαλωτὴ χρησιμοποιουμένη κατὰ τὸ λίχνισμα· ἄλλως *δικράνι* ‖ ἡ μεταξὺ δύο ἀποκρήμνων καὶ ἀποτόμων μερῶν δίοδος.

— *[Βλητ.]* Καλεῖται *δίκρανον* ἡ διαφορὰ τῶν ὑψώσεων τῶν ἀνταποκρινομένων εἰς τὰ δύο ὅρια τῆς ἐπιδιωκομένης νὰ ἐπιτευχθῇ παρεμβολῆς τοῦ στόχου, κατὰ τὸν κανονισμὸν τῆς βολῆς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐκφράζεται ὅθεν εἴτε εἰς μέτρα, εἴτε εἰς μοίρας ἢ ὑποπολλαπλάσια αὐτῆς, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους, εἴτε εἰς χιλιοστὰ τῆς ἀποστάσεως, συμφώνως πρὸς τὴν βαθμονόμησιν τῶν ἑκάστοτε ἐν χρήσει σκοπευτικῶν καθ' ὕψος ὀργάνων. Τὸ μέγεθος τοῦ δικράνου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εὔρους τῆς διασπορᾶς τῶν βλημάτων κατὰ μῆκος εἰς ἑκάστην ἀπόστασιν καὶ ἀνταποκρίνεται μὲ ὡρισμένον ἀριθμὸν πιθανῶν ἀποκλίσεων.

Διὰ τὰ μεγάλα ἅλματα τὸ δίκρανον, ἐπικαλούμενον εὐρύ, δέον ν' ἀνταποκρίνεται εἰς ἄνω τῶν ὀκτὼ τοὐλάχιστον πιθανῶν ἀποκλίσεων κατὰ μῆκος, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐπέρχηται ἀλληλοεπίθεσις τῶν ἀντιστοίχων εἰκόνων συγκεντρώσεως. Κατόπιν τοῦ ὁρίου τούτου, τὸ στενὸν δίκρανον, ἢ ἁπλῶς τὸ δίκρανον, ἀνταποκρίνεται εἰς τέσσαρας πιθανὰς ἀποκλίσεις· ἢ δι' ἑκατέρας τῶν ὑψώσεων, τῶν ἀνταποκρινομένων εἰς τὸ ἀνώτερον καὶ κατώτερον ὅριον τοῦ δικράνου, βολὴ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην θὰ εἶναι μακρὰ ἢ βραχεῖα ὡς πρὸς τὸν στόχον, θεωρητικῶς μόνον, κατὰ πιθανότητα, θεωρουμένην ἐν τῇ πράξει ἱκανοποιητικήν. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς βολῆς, κρουσιφλεγοῦς ἢ ἐγκαιροφλεγοῦς, διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ μεγέθους τοῦ δικράνου, ὡς εἶναι εὐνόητον, λαμβάνονται ὑπ' ὄψει αἱ κατὰ μῆκος πρακτικαὶ πιθαναὶ ἀποκλίσεις, εἴτε τῶν σημείων πτώσεως, εἴτε τῶν σημείων διαρρήξεως. Συνήθως ἀναγράφεται εἰς τοὺς πίνακας βολῆς τὸ εἰς ἑκάστην ἀπόστασιν ἁρμόζον μέγεθος τοῦ στενοῦ δικράνου. Οὐχ ἧττον, πρὸς ἁπλοποίησιν, καὶ κυρίως διὰ τὰ πυροβόλα μικροῦ διαμετρήματος, καθορίζονται κατ' ἀρχὴν δύο τιμαὶ δικράνου εὐμνημονεύτου εἰς μέτρα, μία διὰ τὰς μικροτέρας καὶ ἑτέρα διὰ τὰς μεγαλυτέρας ἀποστάσεις. Ἐν τῇ ἐγκαιροφλεγεῖ βολῇ δύναται νὰ καθορισθῇ καὶ τὸ δίκρανον ἐγκαιροφλεγοῦς βολῆς καθ' ὕψος, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω ἀρχῶν, οὗτινος ἡ γνῶσις εἶναι πολλάκις λίαν ὠφέλιμος πρὸς λῆψιν δικαιολογημένων ἀποφάσεων εἰς πλείστας περιστάσεις. Ἐν τῇ αὐτῇ βολῇ, δίκρανον ρυθμίσεων εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν ρυθμίσεων, τῶν ἀνταποκρινομένων εἰς τὰς ὑψώσεις τῶν δύο ὁρίων τοῦ δικράνου ἐγκαιροφλεγοῦς βολῆς καὶ διὰ ὕψος διαρρήξεως ἴσον τῷ μηδενί. **Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ**

— *[Γεωργ.]* Τὸ *δίκρανον* χρησιμοποιεῖται εἰς διαφόρους γεωργικὰς ἐργασίας, ἤτοι τὸν ἀλωνισμὸν τῶν σιτηρῶν, τὴν συλλογὴν τοῦ χόρτου, τὴν συσσώρευσιν ἢ διασκορπισμὸν τῆς κόπρου κ. τ. λ. Τὸ δίκρανον ἀποτελεῖται ἐκ ξυλίνης λαβῆς μακρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἥτις κατὰ τὸ κατώτατον αὐτῆς ἄκρον φέρει περόνην σιδηρᾶν καὶ σπανιώτερον ξυλίνην ἀποτελουμένη ἐκ δύο, τριῶν ἢ τεσσάρων ὀδόντων. Πολλοὶ πτωχοὶ καλλιεργηταὶ μεταχειρίζονται δίκρανα μετὰ δύο ὀδόντων καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ ξύλου κατεσκευασμένα. Τὰ δι' ἀλωνισμὸν ἢ διὰ τοὺς κήπους χρησιμοποιούμενα δίκρανα φέρουσι δύο ἢ τρεῖς ὀδόντας ἐκ σιδήρου, ἀρκετοῦ πάχους καὶ αἰχμηρούς. Τὰ πρὸς συσσώρευσιν κόπρου ἢ διασκορπισμὸν ταύτης χρησιμοποιούμενα δίκρανα ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων ὀδόντων, οἵτινες εἶναι ἐλαφρῶς κυρτοὶ πρὸς τὰ ἄνω κατὰ τὸ ἄκρον των. Ἀπό τινων ἐτῶν μεταχειρίζονται συνήθως δίκρανα μὲ ὀδόντας ἐκ χάλυβος. Τὰ εἰς τὸν ἀλωνισμὸν χρησιμοποιούμενα ἔχουσιν ἐπιμηκεστέραν λαβὴν ἢ τὰ τῆς κόπρου. Τὸ δίκρανον καλεῖται κοινῶς *δικράνα*. Τὸ δίκρανον ἦτο γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ σιδηρᾶς λαβῆς καὶ δύο σιδηρῶν ὀδόντων, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ διαφοροτρόπως, διὰ τὸν ἀλωνισμὸν τοῦ χόρτου, τὴν περισυλλογὴν τούτου κτλ. **Δ.Ν.Π.**

δίκρανος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· δικέφαλος, διχαλωτός· ‖ *δίκρανον* (τὸ) ὡς οὐσ. τὸ ἔχον δύο χηλάς, κοιν. *δικράνι*.

δικρανοστάχυς (ὁ) (Dicranostachys) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρτοκαρπιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα ἰθαγενῆ τῶν δυτικῶν μερῶν τῆς Ἀφρικῆς, διακρινόμενα διὰ τὰ δίοικα ἄνθη των, ὧν τὰ ἄρρενα εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα, τὰ δὲ θήλεα κατὰ κεφαλίδας. **Δ. Ν. Π.**

δικράνουρος (ὁ) (Dicranurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νωτοδοντιδῶν*. Οἱ δικράνουροι εἶναι ψυχαὶ ἀρκετοῦ μεγέθους, μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν μικροτάτην, κεραίας διχαλωτάς, πτέρυγας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας καὶ χρῶμα ὑπόφαιον μὲ ὑποκίτρινον κοιλίαν. Γνωστὰ περὶ τὰ 8 εἴδη, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερον *δικράνουρος ὁ πεποικιλμένος* (Dicranurus ornatus), ὅστις ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ζῇ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα εὔρωστον, πολυαρθρωτὸν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν, κεφαλὴν καλυπτομένην ὑπὸ τοῦ θώρακος, κεραίας μικροτάτας διχαλωτὰς καὶ πόδας βραχυτάτους. **Δ. Ν. Π.**

Δικράνουρος ὁ πεποικιλμένος.

δικρανόφυλλον (τὸ) (Dicranophyllum Grand' Eury) *[Παλαιοφυτ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὰ *γυμνόσπερμα*. Τὰ φύλλα τῶν φυτῶν τούτων ἦσαν ἅπαξ ἢ καὶ πολλάκις δικρανοειδῶς διχοτομημένα. Λείψανα αὐτῶν εὑρίσκονται ὑπὸ μορφὴν λεπτοταινιωτῶν δικρανοειδῶν φύλλων σποραδικῶς ἐντὸς στρωμάτων, κυρίως μὲν τῆς περμολιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἀρχαιοτέρων. **Γ. Κ. Γ.**

δικρανῶ (*—όω*)· κάμνω τι δικρανωτόν, διχαλωτόν ‖ παθ. *δικρανοῦμαι*· σχίζομαι εἰς δύο: «δικρανοῦται ὁ βλαστός,— ὁ ποταμός,— ἡ ὁδός».

δικρανώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς δίκρανον.

δικράνωσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *δικρανοῦσθαι*, ἡ ἀπόσχισις εἰς δύο: «διχράνωσις τοῦ βλαστοῦ,— τοῦ ποταμοῦ,— τῆς ὁδοῦ».

δικρανωτός, *—ή, —όν*· ὁ εἰς σχῆμα δικράνου, διχαλωτός.

δικρόαι (αἱ) *[Ναυτ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἢ καὶ *δίκροοι νομεῖς* (κοιν. *κοῦτσες*, γαλλ. les barres d'écusson ἢ les varangues acculées, αγγλ. the transoms) αἱ *ἕδραι* τῶν τελευταίων πρὸς πρύμναν νομέων, αἵτινες, συγκλίνουσαι ὑπὸ ὀξυτάτην γωνίαν, ὑπομιμνήσκουσι τὸ σχῆμα δικρόας. Ἐπίσης κατ' ἐπέκτασιν καὶ αἱ ἕδραι τῶν μᾶλλον πρὸς πρῷραν νομέων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἑδρῶν τῶν τοιούτων, πρωραίων τε καὶ πρυμναίων, νομέων μικροὶ καὶ στενότατοι χῶροι, εἰς οὓς μικρά τινα μόνον ἀντικείμενα δύνανται νὰ στιβάζωνται. Εἰς τὰς *δικρόας* συγκεντροῦνται καὶ τὰ ὕδατα τὰ ἀπὸ κακῆς διανάξεως ἢ δακρυζόντων κοινομματίων εἰσρέοντα στάγδην, εἰς δὲ τὰς πρυμναίας τῶν ἀτμοπλοίων δικρόας καὶ τὰ ὕδατα τὰ εἰσρέοντα λόγῳ τῆς χαλαρώσεως τοῦ στυπειοθλίπτου τῆς ἀτράκτου τῆς ἕλικος. **Σ. Ε. Λ.**

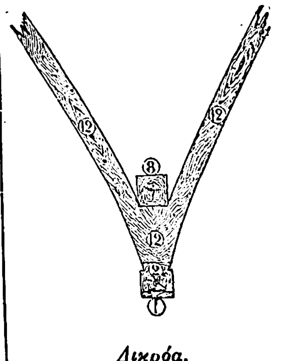

Δικρόα.

[1=χέλυσμα. 2=τρόπις. 12=ἕδρα καὶ σῶμα τῆς δικρόας. 8=ἐσωτρόπιον.]

δίκροκος· ἐπίθ. μόνον εἰς τὸ οὐδ. «δίκροκο ἀβγό» ἀβγὸ μὲ δύο κρόκους.

δικροκυνόδους (ὁ) (Dicrocynodon) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων *μαρσυπωτῶν* θηλαστικῶν, συνώνυμον τοῦ γένους διπλοκυνόδους (βλ. λ.). **Γ. Κ. Γ.**

δικρόστιχος (ὁ) (Dicrostychus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριοπιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ διωγκωμένου κεφαλοθώρακος καὶ τῶν μεγάλων μεσαίων ὀφθαλμῶν των. **Δ. Ν. Π.**

δίκροτον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Πλοῖον τῆς γραμμῆς (κοιν. *διπόντες*, γαλλ. Vaisseau à deux ponts) τῆς ἐποχῆς τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ, προτιμώμενον τοῦ τρικρότου ἕνεκεν τῶν ἑλικτικῶν του ἀρετῶν. Ἦτο πλοῖον τριστηλον (φέρον δηλαδὴ 3 ἱστοὺς πλὴν τοῦ προβόλου) φέρον τετράγωνα ἱστία καὶ εἰς τοὺς 3 ἱστούς. Πλὴν τοῦ ἀνωτάτου καταστρώματος εἶχε κάτωθεν αὐτοῦ δύο ἕτερα διακεκριμένα τοιαῦτα, ἐφ' ὧν κατὰ τὸ διάμηκες ἦσαν διατεθειμένα τὰ πυροβόλα ἐξ ἑκατέρας τῶν πλευρῶν, ἐφ' ὧν κατὰ τοὺς τοίχους τοῦ πλοίου ἦσαν διατετημέναι αἱ κανονιοθυρίδες (μπουκαπόρτες) διὰ τὴν διάβασιν τῶν πυροβόλων. Τά τε δίκροτα καὶ τὰ τρίκροτα, ἀκόμη καὶ αἱ φρεγάται, ἐλέγοντο καὶ κατάφρακτα (à batteries couvertes), πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων σκαφῶν, ἅτινα ἔφερον μόνον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς πυροβόλα. Τὸ ἐκτόπισμα ἑνὸς δικρότου κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος δὲν ὑπερέβαινε τοὺς 1700 τόννους μὲ πυροβολισμὸν 70 ἕως 100 πυροβόλων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μικρῶν πυροβόλων, τοῦ προστέγου καὶ ἐπιστέγου. Τὸ δὲ πλήρωμα των ἀνήρχετο εἰς 600 ἕως 800 ἄνδρας. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου δυνάμεως καὶ πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς θωρακίσεως ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐναυπηγήθησαν ἀτμοδίκροτα καθῶς καὶ ἀτμοφρεγάται, τοῦ ἀτμοῦ χρησιμοποιουμένου ἐπιβοηθητικῶς (μέχρι τῆς τελειοποιήσεως τῶν ναυτικῶν ἀτμομηχανῶν, συμπιπτούσης μὲ τὴν τελειοποίησιν τοῦ πυροβολικοῦ, ἥτις ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς θωρακίσεως), ὡς κυρίας προωστηρίου δυνάμεως χρησιμοποιουμένης τῆς τῶν ἱστίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ἡ δύναμις τῆς παρατάξεως τῶν πολεμικῶν στόλων ἀπετελεῖτο ἐκ δικρότων, τῶν τρικρότων λαμβανόντων μέρος ἐν μικρᾷ ἀναλογίᾳ, ἕνεκα τοῦ μᾶλλον δυσχειρίστου αὐτῶν, τῶν δὲ μονοκρότων ἢ φρεγατῶν χρησιμοποιουμένων κυρίως ὡς καταδρομικῶν καὶ ἀνιχνευτικῶν τοῦ ὠκεανοῦ, καίτοι εἰς πολλὰς ναυμαχίας παρὰ τὴν παράταξιν τῶν δικρότων βλέπομεν καὶ φρεγάτας συμμετεχούσας τῆς μάχης. Λεπτομερείας περὶ τῆς ἐξελίξεως, ὁπλισμοῦ, ἐξαρτισμοῦ, ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως καὶ πειθαρχίας, ναυτολογίας, καὶ τακτικῆς βλ. λ. ἱστιοφόρον καὶ πλοῖον. **Γ. Ν. Ν.**

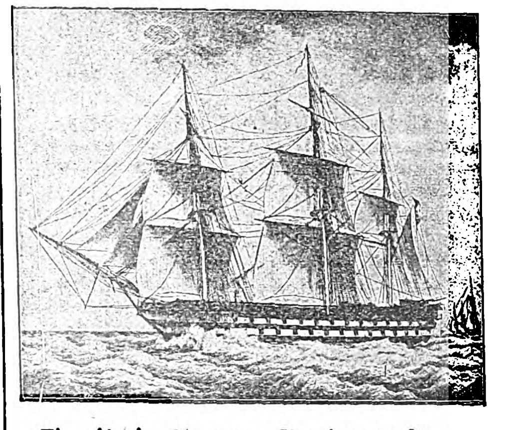

Τὸ γαλλικὸν δίκροτον «Συφρὲν» τῶν 90 πυροβόλων μετ' ὀρθῶν τοιχωμάτων.

[Ναυπηγηθὲν τῷ 1831 ἐν Χερβούργῳ, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τοῦ Μογαδὸρ ὑπὸ τὸν πρίγκιπα τοῦ Ζοανβιλλ. Εἰκονίζεται πλέον φορῶν ἱστιοδρομίαν μὲ δισείρους δόλωνας, μεγάλον ἀρτέμονα καὶ ἐπίδρομον.]

δίκροτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ τοῦ σφυγμοῦ, ὁ κροτῶν δίς, ὁ ποιῶν δύο κρότους ‖ ὁ κτυπῶν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

— δίκροτος *σφυγμὸς* *[Ἰατρ.]*. Ὁ δίκροτος σφυγμὸς καλεῖται καὶ δίκροτον ἔπαρμα τῶν σφυγμῶν καὶ προέρχεται κατὰ τὴν σύγκλεισιν τῶν μηνοειδῶν βαλβίδων τῆς ἀορτῆς, ἐμφανίζεται δὲ εἰς τὸ κατιὸν σκέλος τοῦ σφυγμογραφήματος. Εἴς τινα δὲ πυρετικὰ νοσήματα τὸ ἔπαρμα τοῦτο (ὁ δίκροτος σφυγμὸς) εἶναι τόσον καταφανές, ὥστε καὶ διὰ τοῦ δακτύλου εἶναι ἀντιληπτόν. Περὶ τῆς γενέσεως τῶν δικρότων τούτων σφυγμῶν δύο γνῶμαι εἶναι αἱ μᾶλλον ἄξιαι λόγου. Καὶ κατὰ μὲν τὴν μίαν, μετὰ τὴν συστολὴν τῆς κοιλίας, ὅτε γίνεται ἡ σύγκλεισις τῶν μηνοειδῶν βαλβίδων τῆς ἀορτῆς καὶ ἡ πίεσις ἐντὸς μὲν τῆς κοιλότητος τῆς κοιλίας ἀποτόμως καταπίπτει, ἐντὸς δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀορτῆς αὐξάνει, μέρος τοῦ αἵματος, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως, παλινδρομεῖ πρὸς τὰ ὀπίσω, δηλαδὴ πρὸς τὰς μηνοειδεῖς βαλβῖδας. Ἐπειδὴ ὅμως αὗται εἶναι κεκλεισμέναι, πλήττει αὐτὰς καὶ γεννᾶται νέον κῦμα θετικὸν πρὸς τὸ πρῶτον. Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν, ὅταν τὸ πρωτεῖον κῦμα τῶν σφυγμῶν φθάσῃ μέχρι τῶν τριχοειδῶν, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως παλινδρομεῖ πρὸς τὰ ὀπίσω μέχρι τῶν μηνοειδῶν βαλβίδων τῆς ἀορτῆς, τὰς ὁποίας εὑρίσκον κεκλεισμένας, πλήττει ταύτας καὶ οὕτω παράγεται νέον κῦμα θετικὸν πρὸς τὸ πρῶτον. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης συνηγορεῖ τὸ ὅτι ὁ δίκροτος σφυγμὸς γεννᾶται συγχρόνως μὲ τὸν δεύτερον ἦχον τῆς καρδίας, ὅστις παράγεται ἐκ τῆς πλήξεως τῶν μηνοειδῶν βαλβίδων τῆς ἀορτῆς ὑπὸ τοῦ παλινδρομοῦντος αἵματος. Ὁ δίκροτος σφυγμὸς σφυγμογραφήματος, καὶ δὲν προέρχεται ἐξ ἀλλοιώσεων τῶν ἀρτηριῶν, ὡς τινες δισχυρίζονται, καθ' ὅτι οὗτος ἐμφανίζεται καὶ ἐπὶ σφυγμογραφήματ

τος γραφομένου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αἵματος ἐξακοντιζομένου ἐπὶ πλακὸς ὁμαλῶς κινουμένης μετὰ νυγμὸν ἀρτηρίας τινός. Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

δικροτρίχιον (τὸ) (Dicrotrichium) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεσνεριιδῶν*. περιλαμβάνον πόας μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Μαλαισίων νήσων. Δ. Ν. Π.

δικροτρύπανον (τὸ) (Dicrotrypanum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβυλιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτας μυίας κιτρινομελανοῦ χρώματος, ἀπαντώσας εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

δίκρουνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κρουνούς: «κρήνη —, δεξαμενὴ δίκρουνος».

Δικταῖος, *—α, —ον'* (ἀρχ.) ὁ ἐκ τοῦ ἐν Κρήτῃ ὄρους Δίκτη χαρακτηριζόμενος· || ἐπώνυμον τοῦ Διὸς κυρίως, περὶ οὗ ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἐγεννήθη ἐν Δίκτῃ ἀπὸ τῆς Ῥέας.

—Δικταῖον *ἄντρον*. Σπήλαιον ἐπὶ τοῦ ὄρους Δίκτης (βλ. λ.) τῆς Κρήτης, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ψυχρόν, τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Ἐν τούτῳ μυθολογεῖται ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς ὑπὸ τῆς Ῥέας, παρεδόθη δὲ εἰς τοὺς Κουρῆτας καὶ Νύμφας καὶ ἐτράφη ἐν τῷ Ἰδαίῳ ἄντρῳ. Ἐνταῦθα συνηντᾶτο ὁ Μίνως μετὰ τοῦ Διὸς καὶ συνομιλῶν μετ' αὐτοῦ κατήρτισε τὴν νομοθεσίαν του (*Διον. Ἁλικαρν.* Ρωμ. Ἀρχαιολ. Β', 61). Ἐλατρεύετο δὲ ἐν τούτῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ Ἰδαίῳ ἄντρῳ (Ἰδαία) ἡ Μινωϊκὴ θεότης. Ἐν τῷ Δικταίῳ ἄντρῳ ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς τῷ 1900 ὁ τότε διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς Hogarth. Ἀνεῦρε δ' ἐν αὐτῷ τὸ κάτω μέρος ὀρθογωνίου βωμοῦ, ἐκτισμένον διὰ κοινῶν ἀργῶν λίθων ἄνευ πηλοῦ, καὶ τεῖχός τι περιβάλλον οἱονεὶ μικρὸν τέμενος, ἐπίσης δὲ καὶ ἀγγεῖα πήλινα καὶ τεμάχια τραπεζῶν πρὸς σπονδάς, μικρὰ χαλκᾶ ἑδώλια εἰκονίζοντα ἄνδρας ἐν στάσει προσευχῆς, χαλκᾶ μικρὰ ζῷδια, πολλὰ χαλκᾶ ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἀναθηματικὰ (αἰχμὰς δοράτων, ἐγχειρίδια, μαχαίρια), πόρπας, καρφίδας καὶ ἱεροὺς διπλοῦς πελέκεις —τὸ σύμβολον τῆς ἐν τῷ σπηλαίῳ λατρευομένης θεότητος. Ἐκ τῶν εὑρημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀρχαιότερα τῶν τοῦ Ἰδαίου ἄντρου καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν μέσην καὶ νέαν μινωϊκὴν ἐποχήν, καταφαίνεται ὅτι ἐνταῦθα ἐτελεῖτο λατρεία ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς μεσομινωϊκῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Ἐσυνεχίσθη ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐποχήν, ἤτοι μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων, ἡ λατρεία τοῦ Κρηταγενοῦς Διὸς ἐνταῦθα καὶ μετηνέχθη εἰς τὸ Ἰδαῖον ἄντρον, ὅπερ κατέστη τὸ σημαντικώτερον αὐτῆς κέντρον. [Πρβλ. *Καββαδίου* Προϊστ. ἀρχαιολ. σ. 469. *Ξανθουδίδου* Κρητ. Πολιτισμὸς «Ἀθηνᾶς» τ. ΙΣΤ' σ. 312. *Μαρινάτου* Κρητ. Πολιτ. σ. 108, Μουσείου Ἡρακλ. Ὁδηγὸς σ. 10.] Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

—Δικταῖον *ἱερόν*. Ναὸς θαυμαστὸς κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐποχήν, κείμενος εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην καὶ ἀποτελῶν τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν τριῶν πόλεων Ἰτάνου, Πραισοῦ καὶ Δραγμοῦ, αἵτινες ἀγρίως ἐπολέμουν πρὸς ἀλλήλας, ἀναμίξασαι εἰς τὰς ἔριδάς των καὶ τοὺς ὁμόρους Ἱεραπυτνίους καὶ μὴ Κρῆτας, ὡς Πτολεμαῖον τὸν Φιλομήτορα τῆς Αἰγύπτου καὶ Μάγνητας τῆς Μ. Ἀσίας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Πραισοῦ καὶ Δραγμοῦ, ἡ ἔρις ἐσυνεχίσθη μεταξὺ Ἰτάνου καὶ Ἱεραπύτνης. Ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιγραφῆς τῆς μονῆς Τοπλοῦ, ἐκτὸς τῆς καταστροφῆς τῶν ἐν λόγῳ δύο πόλεων, μνημονεύεται καὶ ἡ ἐπιδίκασις τοῦ ἱεροῦ εἰς τοὺς Ἰτανίους. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς (1904 ἐν Παλαιοκάστρῳ Σητείας, ἐξηκρίβωσαν τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ, ἀπεκάλυψαν δὲ ἀναθήματα (χαλκᾶς ἀσπίδας, πηλίνας πλάκας μὲ ἔκτυπα πολεμικὰ ἅρματα, ἐφ' ὧν ἡνίοχος καὶ ὁπλίτης ἐπιβάτης), μεταξὺ τῶν ὁποίων μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς εἶναι κεχαραγμένος ὁ θαυμάσιος Δικταῖος *ὕμνος* (βλ. λ.), ἐλλιπὴς δυστυχῶς. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

—Δικταῖος *ὕμνος*. Ὕμνος πρὸς Δία Δικταῖον, τὸ πολυτιμότερον εὕρημα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Παλαιοκάστρου Σητείας Κρήτης. Τὸν ὕμνον τοῦτον κατ' ἔτος καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Κρηταγενοῦς Διὸς νέοι ἐκ τῶν ὁμόρων πόλεων, ὡπλισμένοι μὲ ἀσπίδας, ὡς οἱ τροφεῖς τοῦ βρέφους Διός, ἔψαλλον ὀρχούμενοι καὶ πηδῶντες. Ὁ ὕμνος ἦτο χαραγμένος ἐπὶ τιτανολίθου πλακός, ἐποιήθη δέ, ὡς δεικνύει ἡ δωρίζουσα γλῶσσα, κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἐχαράχθη κατὰ τὸν Γ' ἢ Β' ἐξ ἀρχαιοτέρου κειμένου. Οἱ Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι R. Bosanquet καὶ G. Murray καὶ ὁ Στ. Ξανθουδίδης συνεπλήρωσαν πολλὰ κενὰ καὶ ἐδημοσίευσαν τὸν ὕμνον μὲ ἑρμηνευτικὰς σημειώσεις. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓξ στροφὰς εἰς τροχαϊκὰς διποδίας, ἑκάστης τῶν ὁποίων προηγεῖται ἐπίκλησις πρὸς τὸν Δία εἰς ἰαμβικὰς διποδίας:

Ἰὼ
Μέγιστε Κοῦρε, χαῖρέ μοι
Κρόνιε παγκρατὲς γάνους κτλ.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ὕμνου εἶναι: ἐπίκλησις πρὸς τὸν Δία, ὅστις ἐπισκέπτεται κατ' ἔτος τὴν Δίκτην ἄγων τοὺς Κουρῆτας, παρακαλούμενος ν' ἀπολαύσῃ τοῦ ᾄσματος καὶ τοῦ χοροῦ ἐκτελουμένων περὶ τὸν βωμόν, ὅθεν παρέλαβον παρὰ τῆς Ῥέας τὸ θεῖον βρέφος καὶ διὰ τοῦ θορύβου των ἔσωσαν αὐτὸ καλύπτοντες τὰς φωνάς του· ἐξύμνησις τῶν ἀγαθῶν τῆς παντοδυναμίας τοῦ Διὸς μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς βασιλείας, δι' ὧν ἐπλήρωσε τὸ σύμπαν· παράκλησις νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ τὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὰς συζυγικὰς κοίτας, εἰς τὰ ποίμνια, τὴν εὐφορίαν τῶν καρπῶν, τοὺς εὐνοϊκοὺς ἀνέμους, τὴν εὐτυχίαν τῶν πόλεων, τῶν θαλασσοπορούντων, τῶν στρατῶν, τῶν ἀρχῶν τῶν πόλεων.

Μεγίστη εἶναι ἡ ὁμοιότης τοῦ περιεχομένου τοῦ ὕμνου πρὸς τὰ «Εἰρηνικὰ» τῶν χριστιανικῶν ἀκολουθιῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ πρὸς ἄλλας δεήσεις. Ὁ Δικταῖος ὕμνος πιθανώτατα θὰ ἐξηκολούθησεν ᾀδόμενος μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς καταλύσεως τῆς ἐθνικῆς θρησκείας (πρβλ. *Ξανθουδίδου* Ὕμνος εἰς Δία Δικταῖον ἐν «Κρητικῇ Στοᾷ» τ. Β' 1911 σ. 10). Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

δίκταμνος (ὁ) (Dictamnus) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥυτιδῶν*. Ταῦτα εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη χειλανθῆ, μὲ πέντε πέταλα καὶ δέκα στήμονας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δίκταμνος ὁ λευκὸς* (Dictamnus albus), ἰθαγενὴς τῆς Ἀσίας καὶ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ἔνθα καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον, διὰ τὰ ἀρωματικὰ φύλλα του, ὑπὸ διαφόρους ποικιλίας. Ἔχει ἀνάστημα 65 περίπου ἑκατοστομέτρων, ἡ ῥίζα του περιβάλλεται ὑπὸ φλοιοῦ, ὅστις ἔχει τονωτικὰς ἰδιότητας, καὶ τὰ ὑπέργεια τμήματα τοῦ φυτοῦ ἐκκρίνουσιν ἐκ τῶν πολυαρίθμων πόρων των ὑγρόν τι πτητικόν, ὅπερ ἀναφλέγεται ἅμα ὡς πλησιάσωμεν κηρίον ἀνημμένον. Τὴν ὀνομασίαν *δίκταμνος* δίδουσι καὶ εἰς διάφορα ἄλλα ἀρωματικὰ φυτά, ὡς καὶ εἰς τὸν *ὀρίγανον τὸν δίκταμνον* (Origanum dictamnus), ὅστις εἶναι ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Κρήτης καὶ καλλιεργεῖται σήμερον εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης διὰ τὸ αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ παρέχει τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα αἰθέριον ἔλαιον ὀριγάνου. Εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο ἀποδίδουσι πολλοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐξόχους θεραπευτικὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας ἐγνώριζον καὶ ἀνέφερον καὶ οἱ ἀρχαῖοι. Οὕτως ὁ Θεόφραστος λέγει:

Δίκταμνος ὁ λευκός.

«Τὸ δὲ δίκταμνον ἴδιον τῆς Κρήτης . . . σπάνιον δέ ἐστι· καὶ γὰρ ὀλίγος ὁ τόπος ὁ φέρων καὶ τοῦτον αἱ αἶγες ἐκνέμονται διὰ τὸ φιληδεῖν. Ἀληθὲς δέ φασιν εἶναι καὶ τὸ περὶ τῶν βελῶν, ὅτι φαγούσαις ὅταν τοξευθῶσιν ἐκβάλλει» (Φυτ. ἱστ. 9, 16, 1). Καὶ ὁ Βιργίλιος παραδίδει τὰ ἑξῆς: «Τότε ἡ Ἀφροδίτη συγκινηθεῖσα ὑπὸ τῶν δεινῶν ὀδυνῶν τοῦ υἱοῦ της μεταβαίνει εἰς τὴν Κρήτην καὶ συλλέγει εἰς τὴν Ἴδην τὴν φέρουσαν γναφαλώδη φύλλα καὶ ἄνθη πορφυρίζοντα δίκταμνον, φυτὸν ὅπερ ἐπιζητεῖ ἡ ἀγρία αἴξ, ὅταν τὸ ταχὺ βέλος τοῦ κυνηγοῦ τὴν πλήξῃ» (Αἰν. 12, 411). Καὶ ὁ Διοσκορίδης σὺν τῇ περιγραφῇ τοῦ φυτοῦ, προσθέτει: «Φασὶ δὲ καὶ τὰς αἶγας ἐν Κρήτῃ τοξευθείσας καὶ νεμηθείσας τὴν πόαν ἐκβάλλειν τὰ τοξεύματα». Τὰς θεραπευτικὰς ταύτας ἰδιότητας τοῦ δικτάμνου πιστεύουσι πολλοὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἰδίως οἱ στρατιῶται, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι γνωστὸν τὸ φυτὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα: δίκταμο, δίταμο, ἔροντας, μαλλιαρόχορτο καὶ στομαχόχορτο. Δ. Ν. Π.

δίκταμο (τὸ) */Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὀρίγανον ὁ δίκταμνος* (Origanum dictamnus)· βλ.λ. **δίκταμνος**.

δικτατορεύω· εἶμαι δικτάτωρ, ἄρχω ὡς δικτάτωρ, ἀπεριορίστως.

δικτατορία (ἡ), *—ίας* (ὀρθότ. *—δικτατωρία*)· ἡ ἐξουσία καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δικτάτορος· || ἡ ὑπὸ δικτάτορος κυβέρνησις τῆς χώρας.

— [ΠΟΛΙΤ.] *Δικτατορία* εἶναι ἡ ἔκτακτος καὶ ὑψίστη ἐξουσία ἐν τῇ πολιτείᾳ, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ὁ δικτάτωρ. Ἡ γένεσίς της ἀνανομένη εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας, ἦτο κατ' ἀρχὰς θεσμὸς πολιτειακὸς τιθέμενος ἐν ἐνεργείᾳ ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις. Ὡς τοιοῦτος ἀνεγνωρισμένος θεσμὸς διετηρήθη μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Σύλλα, ὅτε αἱ συχναὶ καταχρήσεις αὐτοῦ ἐπέφεραν τὴν ἀχρήστευσίν του. Ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ἡ λέξις δικτατορία παρέμεινεν ὡς ταυτόσημος πρὸς τὴν ἐξουσίαν ὡρισμένου πολιτικοῦ ἢ στρατιωτικοῦ προσώπου, ἢ ὡρισμένης λαϊκῆς τάξεως ἢ ὀργανώσεως, παντοδυνάμως καὶ ἀπολυταρχικῶς ἀσκουμένην. Ἡ δικτατορία ὑπὸ τὴν νεωτέραν της ἔννοιαν διακρίνεται τῆς δικτατορίας τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς κατὰ τοῦτο: τότε ἡ δικτατορία ἱδρύετο δι' ὡρισμένον χρόνον καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν σαφῶς καθωρισμένου σκοποῦ. Τοιοῦτος σκοπὸς ἦτο ἢ ἄμεσος ἐξωτερικὸς κίνδυνος ἢ ἐσωτερικαὶ στάσεις ἀπειλοῦσαι τὸ πολίτευμα καὶ ἐν γένει τὴν δημοσίαν τάξιν, ὁ χρόνος δὲ τῆς διαρκείας της οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τοὺς ἓξ μῆνας. Ἐνῷ σήμερον καὶ ὁ χρόνος τῆς διαρκείας καὶ ὁ σκοπὸς τῆς δικτατορίας δὲν εἶναι καθωρισμένοι, οἱ δ' ἑκάστοτε δικτάτορες διετήρησαν τὴν ἀρχὴν ἐφ' ὅσον ἦσαν ἀνεκτοὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἢ ἐφ' ὅσον δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν ἀνετρέποντο παρ' ἄλλου, ὑπήγοντο δὲ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των ἅπασαι αἱ ὑποθέσεις, ἐσωτερικαὶ καὶ ἐξωτερικαὶ τοῦ κράτους. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔδρασαν ἄλλοτε αἱ δικτατορίαι τοῦ Κρόμβελ, τοῦ «comité de Salut public» τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1793, τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος κτλ. Νεωστὶ ἡ ἐκ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου παρατηρηθεῖσα πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ σύγχυσις καὶ δυσπραγία ἐγένοντο αἰτία ἀθρόας ἐμφανίσεως δικτατοριῶν εἰς πολλὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, τινὲς τῶν ὁποίων ἦσαν παροδικοί, ἄλλαι δὲ ἐξακολουθοῦν ἔτι νὰ ὑφίστανται. Τοιαῦτα παραδείγματα παρέσχον ἡ Ῥωσία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἱσπανία, ἡ Πολωνία καὶ τελευταῖον ἡ Σερβία. Εἰδικῶς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς ἐπεβλήθη τῷ 1922 ὑπὸ τύπον μᾶλλον συγκεκαλυμμένον ἡ δικτατορία τοῦ Πλαστήρα, τερματίσασα τὸν βίον της ὁμαλῶς διὰ τῆς καταθέσεως τῆς ἐξουσίας πρὸ τῆς Δ' Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἥτις προέκυψεν ἐκ τῶν ἐκλογῶν τῆς 16 Δεκεμβρίου 1923.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως ταύτης ἐξερράγη τὸ στασιαστικὸν κίνημα τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου, ὄντος συγχρόνως καὶ μέλους τῆς συνελεύσεως, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε δι' αὐτοῦ νὰ καταλάβῃ βίᾳ τὴν ἀρχὴν τῷ 1925, καὶ τῇ 4 Ἰανουαρίου 1926 ἀνεκήρυξεν ἄνευ προσχημάτων τὴν δικτατορίαν διὰ διαγγέλματος πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἀναστείλας συγχρόνως τὴν ἰσχὺν τοῦ Συντάγματος. Ἡ δικτατορία αὐτὴ ἀνετράπη τῇ 22 Αὐγούστου 1926 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κονδύλη, ὅστις ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ τὸ καταλυθὲν κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα. Ἄξιαι ὅλως ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι αἱ μεταπολεμικαὶ δικτατορίαι τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ὁρμώμεναι ἐξ ἐλατηρίων ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν, γέννημα μακρᾶς ἐξελικτικῆς διαδικασίας, προέρχεται ἰδίᾳ ἐκ τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὑπὸ τοῦ Καρόλου Μὰρξ δημοσιεύσεως τοῦ κομμουνιστικοῦ μανιφέστου (1848). Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ, καθ' ἣν τὸ σημερινὸν κεφαλαιοκρατικὸν κράτος δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς παρούσας βιωτικὰς ἀνάγκας καὶ ἀποτελεῖ τὸ μέσον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ πολλοῦ καὶ ἐργαζομένου λαοῦ ὑπὸ τῶν ὀλίγων κεφαλαιοκρατῶν, δέον ἑπομένως νὰ ἐξαφανισθῇ καὶ ν' ἀνεγερθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν, ἐγεννήθησαν εἰς τὰ κατώτερα λαϊκὰ στρώματα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ σπέρματα κατὰ τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος. Κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου αἱ ἐπαναστατικαὶ αὗται ἰδέαι, καταλλήλως ἐνισχυθεῖσαι διὰ τῶν κακουχιῶν καὶ πολεμικῶν ἀτυχημάτων τῆς Ῥωσίας, ἐπεβλήθησαν ἐπὶ τῶν Ῥώσων στρατιωτῶν καὶ ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Λένιν ἀνέτρεψαν τὸ ἀστικὸν καθεστὼς καὶ ἐπέβαλον κατὰ τὰ διδάγματα τοῦ Μὰρξ τὴν δικτατορίαν τοῦ προλεταριάτου, ἤτοι τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Κατ' αὐτὴν ἅπασα ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὰ *σοβιὲτ* (συμβούλια) τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν, χωρικῶν, κοζάκων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς κεντρικῆς παιρωσικῆς ἐπιτροπῆς τῶν σοβιὲτ (Ἄρθρ. 1 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1925). Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δικτατορίαν τῆς Ῥωσίας, ἡ ὁποία εἶναι δικτατορία τάξεως, ἡ ἐν Ἰταλίᾳ δικτατορία εἶναι καθαρῶς προσωπικὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν φασιστῶν Μπ. Μουσολίνι. Οὗτος ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα εἶναι ἀνίκανον ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς μεταπολεμικὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον χρειάζεται πρὸ παντὸς ἰσχυρὰν κυβέρνησιν, ἵνα ὑπερβῇ τὰς μεγάλας δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἐγέννησεν ὁ πόλεμος, καὶ ἀποφύγῃ τὸν ἀπειλοῦντα αὐτὸ κομμουνιστικὸν κίνδυνον, ἀνέτρεψε τῷ 1922 τὸ ὑπάρχον ἐν Ἰταλίᾳ κυβερνητικὸν καθεστὼς καὶ ἐπέβαλε τὴν προσωπικήν του δικτατορίαν, ὀργανώσας τὰς λειτουργίας τοῦ κράτους κατ' ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον τρόπον, φέροντα τὴν σφραγῖδα τῆς καταργήσεως τῶν ἔκπαλαι κρατουσῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν (βλ. κομμουνισμός, φασισμός)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Λένιν*, Staat und Revolution, 1918.—*K. Diehl*. Die Diktatur und das Rätesystem, 1920.—*Fr. Nitti*, Bolschevisme, Fascisme et Democratie, 1926.—*Ἀλ. Σβώλου*, Τὸ νέον Σύνταγμα καὶ αἱ βάσεις τοῦ πολιτεύματος. Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— [ΡΩΜ. ΔΙΚ.] Καλεῖται δικτατορία ἡ ἀρχὴ τοῦ δικτάτορος (dictator, «στρατηγὸς αὐτοκράτωρ» ἢ ἁπλῶς «αὐτοκράτωρ» παρὰ Πολυβίῳ, Διοδώρῳ καὶ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασσεῖ), ἐκτάκτου ἄρ-

Digitized by Google

χοντος ἐν Ρώμῃ ἀσκοῦντος τὴν ὑπάτην ἐξουσίαν ἐν καιροῖς κινδύνου. Ἐνωρίτατα οἱ Ρωμαῖοι κατενόησαν, ὅτι τὸ ὑπατικὸν καθεστώς, παρὰ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀσφαλίσῃ ἱκανῶς τὴν πολιτείαν ἐν καιροῖς μεγάλων τῆς ὑπάρξεως ἢ τῆς κυριαρχίας αὐτῆς κινδύνων, καθ' οὓς προτιμότερον ἦτο ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία νὰ συγκεντρῶται ἐν ἑνὶ μόνῳ προσώπῳ. Τούτου ἕνεκεν εἰσήγαγον τὸν θεσμὸν τῆς *δικτατορίας* ὡς ἐσχάτου βοηθήματος (ultimum auxilium) πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἢ τῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως κινδύνων (in asperioribus bellis aut in civili motu difficiliore).

Σκότος καλύπτει τὴν πρώτην ἱστορίαν τοῦ θεσμοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ. Ἀνώνυμός τις lex de dictatore creando, ἣν ὁ Τίτος Λίβιος (2,18) φαίνεται θεωρῶν ὡς ἐγκαινίσασαν αὐτόν, ἀλλὰ περὶ ἧς οὗτος οὐδεμίαν ἀκριβῆ παρέχει εἴδησιν, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνήκουσα μᾶλλον εἰς τὴν μυθικὴν παράδοσιν ἢ εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. Τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ γένεσις τῆς δικτατορίας ἀνάγεται εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱδρύσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, οὗτινος αὕτη ἀπετέλει στοιχεῖον συμπληρωτικόν, κατὰ τὸν προσφυᾶ τοῦ Th. Mommsen χαρακτηρισμόν.

Δικαίωμα νὰ διορίσῃ δικτάτορα εἶχεν ἑκάτερος τῶν ὑπάτων. Ἀλλ' ἀπόφασις τῶν οἰωνοσκόπων (augures) τοῦ ἔτους 328 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης ἀπένειμε τὸ δικαίωμα τοῦτο καὶ εἰς τοὺς tribuni militum consulari potestate. Ὁ πραίτωρ ἐστερεῖτο τοῦ δικαιώματος τούτου. Ὁ λαὸς ἔμενεν ὅλως ἀμέτοχος τοῦ διορισμοῦ τοῦ δικτάτορος, ἡ δ' ἀνάδειξις δικτάτορος τοῦ Κοΐντου Φαβίου Μαξίμου (τῷ 537 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης), μετὰ τὴν παρὰ τὴν Τρασιμένην λίμνην μάχην, ὑπὸ τῶν πιθανῶς ὑπὸ πραίτορος συγκληθεισῶν λαϊκῶν συνελεύσεων θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου ὡς ἀνωμαλία, ἣν μόναι αἱ ὅλως ἔκτακτοι περιστάσεις ἐδικαιολόγουν. Μόνον κατὰ τὴν ἐσχάτην περίοδον τοῦ βίου τοῦ θεσμοῦ ἐγένετο ὁ δικτάτωρ αἱρετὸς ὑπὸ τῶν λαϊκῶν συνελεύσεων. Δικτάκτωρ διωρίζετο εἷς· ὁ διορισμὸς συνδικτάτορος, ἀνωμαλίαν ὡσαύτως ἀποτελῶν, δὶς μόνον ἀναφέρεται.

Περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ διορισμοῦ δικτάτορος ἀπεφαίνετο κατ' ἔθος ἡ σύγκλητος, καίτοι δ' ἡ ἀπόφανσις αὐτῆς δὲν ὑπεχρέου, ἀπὸ αὐστηρῶς νομικῆς ἀπόψεως, τὸν ὕπατον, οὗτος οὐδέποτε ἀναφέρεται ἀπειθήσας εἰς ταύτην. Οὐχ ἧττον ὁ ὕπατος οὐδαμῶς προσεδεῖτο, πρὸς τὸν καθορισμὸν τοῦ δικτάτορος, τῆς συναινέσεως τῆς συγκλήτου, ἥτις ἠδύνατο ἁπλῶς νὰ ποιήσηται ὑπόδειξιν, μηδαμῶς δεσμεύουσαν τὸν ὕπατον. τοῦ διοριστέου. Ἡ ἀκρίβεια τῆς εἰδήσεως τοῦ Τίτου Λιβίου (2,18), καθ' ἣν ἡ lex de dictatore creando ὥριζεν, ὅτι μόνοι οἱ ὑπατικοὶ (consulares), ἤτοι οἱ διατελέσαντες ὕπατοι, ἠδύναντο νὰ κατασταθῶσι δικτάτορες, εὐλόγως ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τοῦ Th. Mommsen, ἐπικαλουμένου πολλὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἀπεδείχθησαν δικτάτορες ἄνδρες μὴ ὑπατευκότες καὶ διδάσκοντος ὅτι μόνον κατ' ἔθιμον ἐμπεδωθὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος ἀπὸ κτίσεως Ρώμης ἀπεκλείοντο τῆς δικτατορίας οἱ μὴ ὑπατεύσαντες. Ὁ διορισμὸς συνετελεῖτο διὰ προφορικῆς δηλώσεως τοῦ διορίζοντος, ἥτις ἐμφαίνεται διὰ τῆς τεχνικῆς ἐκφράσεως dictatorem dicere (σπανιώτερον facere ἢ legere ἢ nominare ἢ creare). Σφάλλονται δ' ὅμως οἱ παρὰ τὸ dicere ἐτυμολογοῦντες τὸ ὄνομα dictator.

Ἡ γνώμη τοῦ Mommsen, καθ' ἣν ὁ δικτάτωρ εἶναι ἔκτακτος συνάρχων τῶν ὑπάτων καὶ τῶν πραιτώρων μετ' ἐπηυξημένης ἐξουσίας (collega major) ἀποκρούεται δι' ἰσχυρῶν λόγων ὑπὸ τοῦ Lange καὶ τοῦ Karlowa, φρονούντων ὅτι ὁ δικτάτωρ ἦτο ἄρχων ἀνώτερος τῶν ὑπάτων, ὧν collega οὐδαμοῦ προσαγορεύεται. Ὄντως ὁ δικτάτωρ, ἀσκῶν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν (summum imperium), ὑπερεῖχε καὶ αὐτῶν τῶν ὑπάτων, διότι καὶ ἔναντι τούτων χαρακτηρίζεται ὡς magister καὶ moderator (Titus Livius 2,18). Συστρατεύων μεθ' ὑπάτου ἡγεῖται αὐτὸς τοῦ στρατοῦ, τοῦ ὑπάτου διοικοῦντος ὑπὸ τὰς κελεύσεις τοῦ δικτάτορος (auspicio dictatoris, Tit. Liv. 4, 41). Καθισταμένου δικτάτορος, ὁ ὕπατος, καίπερ νικήσας μεγάλην νίκην, δὲν δύναται νὰ ἀγάγῃ *θρίαμβον*. Δύναται δ' ὁ δικτάτωρ νὰ ἀπαιτήσῃ, ὅπως ὁ ὕπατος ἐμφανισθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ ἄνευ συνοδείας ραβδούχων (Tit. Liv. 22, 11).

Κατασταθέντος δικτάτορος οἱ τακτικοὶ ἄρχοντες, καίπερ ὑποβαλλόμενοι ταῖς διαταγαῖς αὐτοῦ, δὲν ἐπαύοντο τῆς ἐπιτελέσεως τῶν ἰδίων αὐτῶν ἔργων, ἡ δ' ἐναντία εἴδησις τοῦ Πολυβίου (3, 87, 8), ᾧ ἀκολουθοῦσιν ὁ Ἀππιανὸς (Ἀννιβ. 12), ὁ Πλούταρχος (Ἀντων. 8, Ρωμαϊκῶν 81) καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς (V. 70, 72, 77, XI 20), εἶναι ἡμαρτημένη. Ὁ δικτάτωρ ἔχει, ὡς ὁ ὕπατος, ἐλεφάντινον δίφρον (sellam curulem) καὶ τήβεννον περιπόρφυρον (praetextam), συνοδεύεται δ' ὅμως ὑπὸ 24 ραβδούχων (lictores) καὶ οὐχὶ ὑπὸ 12, ὡς ὁ ὕπατος, οἵτινες φέρουσιν ἅμα ταῖς δέσμαις τῶν ράβδων (fasces) καὶ τοὺς πελέκεις (secures) καὶ ἐντὸς τῆς Ρώμης (Tit. Liv. 2, 18, *Διονυσ.* 5, 75). Ἔναντι τῆς συγκλήτου ὁ δικτάτωρ ἀπέλαυε μείζονος ἀνεξαρτησίας ἢ οἱ ὕπατοι, ἕνεκα τούτου, ὅτι ἐν αἷς πράξεσιν οἱ ὕπατοι προσεδέοντο τῆς συναινέσεως τῆς συγκλήτου, ἐκεῖνος ἐτύγχανεν ἀπροσδεὴς ταύτης. Ἐμειονέκτει δὲ τῶν ὑπάτων κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν εἶχε ἐξουσίαν νὰ ἀναλίσκῃ χρήματα τοῦ δημοσίου ταμείου (aerarium) ἄνευ ἐγκριτικοῦ ψηφίσματος τῆς συγκλήτου (*Ζωναρᾶς* 7, 13).

Αἱ ὑπὸ τοῦ δικτάτορος, ἀσκοῦντος ποινικὴν δικαιοδοσίαν, καταγνώσεις ποινῶν, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ αὐτοῦ πράξεις, δὲν ὑπέκειντο εἰς προσβολὴν διὰ τῆς ἐπὶ τὸν δῆμον προκλήσεως (provocatio ad populum), οὐδ' ἐδίδεν οὗτος, ὡς οἱ λοιποὶ ἄρχοντες, εὐθύνας μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Βραδύτερον δ' ὅμως, ἀβέβαιον πότε, ἐπετράπη ἡ provocatio καὶ κατὰ τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ὡσαύτως οὐδὲν ἴσχυε κατὰ τῶν πράξεων αὐτοῦ ἡ intercessio ἑτέρου ἄρχοντος, οὐδ' αὐτῶν τῶν δημάρχων. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τῶν δικτατόρων ἠσκήθη ἔστιν ὅτε καὶ κατ' αὐτῶν ἡ intercessio ἐπιτυχῶς.

Ἐν τοῖς ρωμαϊκοῖς χρονικοῖς ὁ δικτάτωρ φέρεται διοριζόμενος πρὸς εἰδικὸν σκοπόν, μετ' εἰδικῆς ἁρμοδιότητος, ἧς ἡ μνεία περιελαμβάνετο ἐν τῷ τίτλῳ αὐτοῦ: rei gerundae causa (τουτέστι belli gerundi causa), seditionis sedandae et rei gerundae causa, clavi figendi causa, comitiorum habendorum causa, ludorum faciendorum causa, feriarum constituendarum causa, feriarum Latinarum causa κλπ. Πάντως δ' ὅμως οὗτος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀνώτατος στρατιωτικὸς ἀρχηγός. Τοῦτο δείκνυται καὶ ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας προσηγορίας τοῦ δικτάτορος: magister populi.

Ὁ δικτάτωρ ἅμα ἀναλαμβάνων τὴν ἀρχὴν εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προσλάβῃ βοηθόν, τὸν magistrum equitum («ἵππαρχον» ἢ «ἱππάρχην» παρ' Ἕλλησιν). Τοιοῦτος διωρίζετο, ὡσαύτως κατὰ μεταγενέστερον ἔθιμον, μόνον ἀνὴρ ὑπατικός. Καὶ τούτου, ὡς καὶ τοῦ δικτάτορος, ἡ ἐξουσία εἶχε πρωτίστως στρατιωτικὸν χαρακτῆρα, ἀνεπλήρου δ' οὗτος τὸν δικτάτορα ἀπουσιάζοντα. Καίπερ δ' ὅμως ὑποκείμενος τῷ δικτάτορι ὁ magister equitum εἶχεν ἴδιον imperium. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἱππάρχου δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπέκεινα τῆς τοῦ διορίσαντος αὐτὸν δικτάτορος.

Ἡ διάρκεια τῆς ἀρχῆς τοῦ δικτάτορος ἦτο περιωρισμένη. Δὲν ἠδύνατο οὗτος νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν εἰμὴ μέχρι τελείας ἐκπληρώσεως τοῦ πρὸς ὃν διωρίσθη σκοποῦ, πάντως δ' οὐχὶ ὑπὲρ τοὺς 6 μῆνας. Οὐδαμοῦ ὅμως μαρτυρεῖται ὅτι ὁ δικτάτωρ ὤφειλε νὰ παραιτήσηται τὴν ἀρχὴν ληξάσης τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀναγορεύσαντος αὐτὸν τακτικοῦ ἄρχοντος, ὥς τινες, ἐν οἷς ὁ Mommsen, φρονοῦσιν. Τοὐναντίον ἀναφέρεται περίπτωσις δικτάτορος διατηρήσαντος τὴν ἐξουσίαν μετὰ τὸ πέρας τῆς τοῦ καταστήσαντος αὐτὸν ὑπατείας.

Ἡ δικτατορία ἐξέλιπεν ἔργῳ μετὰ τὸν Β' Καρχηδονιακὸν πόλεμον, τοῦ τελευταίου δικτάτορος διορισθέντος τῷ 552 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης. Αἱ ἐπαναστατικαὶ δικτατορίαι τοῦ Σύλλα καὶ τοῦ Καίσαρος μόνον τὸ ὄνομα ἔχουσι κοινὸν πρὸς τὸν ἐνθάδε ἐξεταζόμενον θεσμόν.

Ἐκλιπούσης τῆς δικτατορίας ἡ σύγκλητος, ἐν καιροῖς ἐσχάτου κινδύνου τῆς πολιτείας ἐξ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, ἐξέδιδε τὸ ψήφισμα τὸ καλούμενον Senatus consultum ultimum, δι' οὗ ἐκήρυσσε τὴν πατρίδα ἐν κινδύνῳ καὶ ἐκάλει τοὺς ὑπάτους, ὅπως μόνοι ἢ κοινῇ μετ' ἄλλων ἀρχόντων δράσωσι τὰ δέοντα πρὸς ἄμυναν τῶν κοινῶν («videant» ἢ «operam dent consules ne quis res publica detrimenti capiat». Πρβλ. *Tit. Liv* 3,4 καὶ 6,19, *Καίσαρος* de bello civili 1,5 καὶ ἀλλαχόθι). Δυνάμει τοῦ ψηφίσματος τούτου οἱ ὕπατοι ἐκτῶντο ἐξουσίαν παρεμφερῆ τῇ τοῦ δικτάτορος, ἰδίᾳ δὲ δὲν ἐχώρει provocatio κατὰ πράξεων αὐτῶν.

Ἡ τῶν λατινίδων πόλεων δικτατορία κατήγετο πιθανῶς ἐκ τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας, ὃν ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις διεδέξατο. Ὁ δικτάτωρ ἐν αὐταῖς, καὶ δὴ ἐκείναις ἐκ τούτων, αἵτινες, μὴ ὀργανωθεῖσαι ἀμέσως ὑπὸ τῆς Ρώμης, διέσωσάν πως τὸν ἀρχικὸν τύπον τῶν ἰδίων θεσμῶν (Alba, Lanuvium, Caere, Tusculum, Nomentum κλπ.), ἦτο ὁ τακτικὸς ἀνώτατος ἄρχων, ἀποδεικνυόμενος κατ' ἐνιαυτὸν καὶ ἔχων, τοὐλάχιστον ἔν τισι πόλεσι, συνάρχοντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἴσον αὐτῷ. Ὅθεν ἡ λατινικὴ δικτατορία εἶναι μετερρυθμισμένη (ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν ἐπιρροὴν) συνέχεια τῆς βασιλείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν γενικῶν ἔργων τοῦ *Th. Mommsen*, Römisches Staatsrecht, ἔκδ. 3η (1887—1888), Leipzig, τόμ. Β', σελ. 141—172, τοῦ *O. Karlowa*, Römische Rechtsgeschichte, τόμ. I (1885), § 36, σελ. 211—217 καὶ τοῦ *L. Lange*, Römische Altertümer τόμ. I, ἔκδ. 3η (1876), Berlin, σελ. 583 ἑπ. καὶ 719—770, βλ. τὰς μονογραφίας: *Alb. Dupond*, De dictatura et de magisterio, equitum, Paris 1875.— *H. H. Martin*, Sur l'origine et le sens primitif du nom dictator, ἐν Revue critique de législation et de jurisprudence τοῦ 1875, σελ. 127 ἑπ. — *E. Servais*, La dictature, Paris 1886. — *Pardon*, Die römische Dictatur (Programm des Luisenstädt. Realgymnasiums) 1884. — *Schön*, Die Dictatur des M. Valerius im Jahre 253, 1893 καὶ *F. Haverfield*, The abolition of the dictatorship, ἐν Classical Review, τόμ. 8, σελ. 77 ἑπ. Εἰδικῶς δὲ περὶ τῆς λατινικῆς δικτατορίας *Chr. G. Lorenz*, De dictatoribus Latinis et municipalibus, Grimma 1841.

Γ. Π. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΣ

δικτατορικός, —*ή*, —*όν* (ὀρθ. *δικτατωρικός*)· ὁ τοῦ δικτάτορος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δικτάτορα: «δικτατορικοὶ νόμοι».—Ἐπίρρ. *δικτατορικῶς*.

δικτάτωρ, —*ορος* καὶ ὀρθότ. —*ωρος*· κυβερνήτης περιβεβλημένος πᾶσαν ἐξουσίαν ἀπεριορίστῳ (μεταγραφὴ τῆς λατ. λ. *dictator*).

Δίκτη ἢ ***Λασιθιώτικα βουνά*** [*Γεωγρ.*]. Οὕτω καλεῖται τὸ ὀρεινὸν σύμπλεγμα τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης, τὸ ὁποῖον συγκροτεῖ τὰ ἀπότομα ὄρη τοῦ Λασιθίου. Ἡ Δίκτη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λασιθίου ἀποτελεῖ τὸ κέντρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκτείνονται ὑψηλαὶ ὀροσειραὶ εἰς τὰς πέριξ ἐπαρχίας, Πεδιάδα, Μονοφάτσι, Βιάννον, Ἱεράπετραν, Σητείαν, Μεραμβέλλον, χωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων διὰ κοιλάδων ἢ ποταμῶν. Οὕτως ἡ Δίκτη συγκροτεῖ πολύπλοκον διαφόρου ὕψους σύμπλεγμα κορυφῶν καὶ κοιλάδων, ὑψιπέδου ἀπὸ 123μ. (Σπίνα-Λόγγα) μέχρι 2.155 (Ἀφέντης Χριστός). Ὁ μεσημβρινὸς ὄγκος τῆς Δίκτης, τὰ καθαυτὸ Λασιθιώτικα βουνά, περιβάλλει διὰ πολλῶν κορυφῶν τὸ ὀροπέδιον τοῦ Λασιθίου, ἤτοι τὴν ὅλην ἐπαρχίαν, μήκους 9—10 χλμ. καὶ πλάτους 5—6, ἥτις συγκοινωνεῖ πρὸς τὰς πέριξ ἐπαρχίας διὰ πολλῶν καὶ λίαν δυσβάτων πόρων. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῶν εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας διακλαδώσεων εἶναι τῆς Σωλένας (1585 μ.) πρὸς τὸ Μεραμβέλλον τοῦ Ἀφέντη (1383 μ.) πρὸς τὴν Πεδιάδα, τοῦ Ἀφέντη Καβούση (1472 μ.) μεταξὺ Ἱεραπέτρου καὶ Σητείας, ὁ Κόφινας (ἀρχ. Ἀστερούσια 1250 μ.), παράλιος ὄγκος τῆς Μεσαρᾶς καὶ πολλαὶ ἄλλαι. Ἐν τῇ Δίκτῃ ἐγεννήθη κατὰ τοὺς μύθους ὁ Ζεύς, ἐφύετο δὲ καὶ ὁ δίκταμνος. Ε. Γ.

Δικτίννιος. Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, ἀκμάσας ἐν ἀρχαῖς τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, ἐν Ἱσπανίᾳ, γενόμενος ἐπίσκοπος τῶν ἑτεροδοξούντων πρισκιλλιανιστῶν. Ἔγραψε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ζυγός», οὗ ἀναίρεσιν ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος συνέγραψεν. Ἐπὶ τῆς ἐν Τολέδῳ τῆς Ἱσπανίας συνόδου κατὰ τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τοῦ Πρισκιλλιανοῦ (400), ὁ Δικτίννιος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὀρθοδοξοῦσαν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Μ. Ι. Γ.

δίκτυ (τό)· συγκεκομμένος τύπος τῆς λέξεως δίκτυον (βλ. λ.).

δίκτυγχος (ὁ) (Dictynchus) [*Βοτ.*]. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπρολεγνιδῶν*. Ζῶσιν εἰς ἁλμυρὰ ὕδατα καὶ εἶναι προσκεκολλημένοι ἐπὶ διαφόρων σεσηπότων θαλασσίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

δίκτυνα (ἡ) (Dictyna) [*Ζωολ.*]. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν δικτυνιδῶν. Αἱ ἀράχναι αὗται διακρίνονται διὰ τὸ λεπτὸν μὲ εὐρείας ὀπάς, ὑφαινόμενον ἐπὶ τῶν φύλλων διαφόρων δένδρων, ἀράχνιόν των, ὅπερ ἔχει χρῶμα λευκόν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, ὧν ἀξιολογώτερον *δίκτυνα ἡ στικτή*. Δ.Ν.Π.

Δίκτυν(ν)α [*Μυθολ.*]. Κρητικὴ θεότης ἢ νύμφη, ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Βριτόμαρτιν*, συνταυτιζομένη ἐνίοτε μὲ τὴν Ἄρτεμιν ἐν Κρήτῃ, τῆς ὁποίας κυρίως εἶναι χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα καὶ τὸ *Βριτόμαρτις* (γλυκεῖα παρθένος) καὶ τὸ *Δίκτυννα* (θεὰ τοῦ δικτύου, τῆς θήρας). Κατὰ τὸν μῦθον ἡ Βριτόμαρτις διωκομένη ὑπὸ τοῦ Μίνωος ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν βράχων τοῦ ἀκρωτηρίου Ψάκου, ἐσώθη δὲ εἰς τὰ δίκτυα ἁλιέων, ὅθεν τὸ Δίκτυννα, ἐπίθετον δοθὲν εἰς τὴν σώσασαν Ἄρτεμιν. Ἡ Δίκτυννα διακρίνεται πολλάκις σαφῶς τῆς Ἀρτέμιδος καὶ εἶναι λείψανον τῆς μινωϊκῆς θεότητος (τῆς φυσικῆς), ἥτις διὰ τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην εἶναι Βριτόμαρτις, διὰ τὴν Αἴγιναν δὲ Ἀφαία. Ἐλατρεύετο εἰς τὰς πόλεις Κυδωνίαν, Πολυρρηνίαν, Φαλάσαρναν καὶ Γόρτυνα κατὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν ἐποχήν. Ἐξ αὐτῆς ὠνομάσθη τὸ ἀκρωτήριον καὶ ἱερὸν Δικτύνναιον (βλ. λ.). Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΗΣ

Δίκτυν(ν)α [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν Κρήτῃ ἥτις ἐλέγετο καὶ *Δίκταμ(ν)ον*. Ἔκειτο εἰς τὸ ἄκρον σχεδὸν τοῦ ἀκρωτηρίου Ψάκου ἢ Τιτύρου (σημ. Σπάθα ἢ Ροδωποῦ), ἐν τῷ ὅρμῳ Κανιζιλιέρη (Μένιες). Ἐλατρεύετο δὲ ἐν αὐτῇ ἡ Ἄρτεμις ἐν τῷ περιφήμῳ *Δικτυνναίῳ* ἱερῷ. Σῴζονται ἐρείπια αὐτῆς, ρωμαϊκῶν μάλιστα χρόνων, ὡς καὶ νομίσματα. Ἐν αὐτῇ ἀνευρέθη ἄγαλμα ὑπερφυσικοῦ μεγέθους τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, τὸ ὁποῖον ἐτοποθετήθη πρὸ τοῦ μουσείου Χανίων, καὶ ἀνάγλυφον ἀποκείμενον ἐν τῇ μονῇ Γωνιᾶς, παριστῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὴν Ἀφροδίτην Πελαγίαν (Εὔπλοιαν) διὰ τὴν Φαλάσαρναν μὲ σύμβολον τὸ πλοῖον, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ τὴν Δίκτυνναν (ἢ Βριτόμαρτιν) Ἄρτεμιν διὰ τὴν Πολυρρηνίαν, φέρουσαν βραχὺν χιτῶνα, φαρέτραν καὶ τόξον καὶ ἔχουσαν πλησίον τὸ ἱερὸν αὐτῆς ζῷον, τὴν αἴγαγρον. Τὸ ἀνάγλυφον ἦτο μέρος στήλης, ἡ ὁποία περιεῖχε συνθήκην μεταξὺ Πολυρρηνίας καὶ Φαλασάρνης. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΗΣ

Δικτύνναιον (τὸ) [*Ἀρχ.*]. Ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος Δικτύννης. Ἦτο ἱδρυμένον νοτίως τοῦ ση-

Digitized by Google

μερινοῦ ὅρμου Καντζιλιέρη ἐπὶ λόφου, ὁ δὲ συνοικισμὸς ἐπὶ πεδινοῦ μέρους. Ε. Γ.

Δικτύνναιον *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. Δίκτυν(ν)α.

δικτυογενῆ (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ φυτά, τῶν ὁποίων τα φύλλα φέρουσι δικτυοειδεῖς νευρώσεις. Δ. Ν. Π.

δικτυόγραμμα (τὸ) (Dictyogramma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἡμιονιτιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς 'Ασίας καὶ τῆς 'Ωκεανίας. Δ. Ν. Π.

δικτυόδεσμος (ὁ)· εἶδος δεσμοῦ πρὸς ἐπισκευὴν δικτύου.

δικτυόδρομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διακλαδούμενος δικτυοειδῶς: «δικτυόδρομος νεύρωσις» ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν φυτῶν, τῶν ὁποίων τὰ νεῦρα σχηματίζουσιν εἶδος δικτύου.

δικτυοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ δίκτυον, δικτυωτός.—'Επίρρ. *δικτυοειδῶς*.

δικτυόκαρπα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὸ φυτά, τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς περιβάλλεται ὑπὸ δικτυωτοῦ περιβλήματος. Δ. Ν. Π.

δικτυοκέφαλος (ὁ) (Dictyocephalus) *[Ζφολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *δικυρτιδῶν*, περιλαμβάνον ζῳάρια, ὧν τὸ ὄστρακον ἀποτελεῖται ἐκ δύο θυρίδων καὶ εἶναι κυλινδρικόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν 'Ατλαντικὸν καὶ 'Ινδικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

δικτυοκύστις (ἡ) (Dictyocystes) *[Ζφολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *περιτριχιδῶν*. Τὸ ζῳάρια ταῦτα καλύπτονται ὑπὸ ἀπιδοειδοῦς ὀστράκου, πυριτικῆς συστάσεως, καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ δύο ἐναποτιθεμένων στρωμάτων, ὧν τὸ ἀνώτερον εἶναι λεῖον καὶ τὸ κατώτερον διηυλακωμένον. Περὶ τὸ στόμα φέρουσιν εἴκοσι βλεφαρωτὰς πλάκας. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείας θαλάσσας. 'Αξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δικτυοκύστις ἡ μίτρα* (Dictyocystes mitra). Δ. Ν. Π.

δικτυόλομος (ὁ) (Dictyolomus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροιαδωδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Γνωστὰ τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

δικτυομίτρα (ἡ) (Dictyomitra) *[Ζφολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *στιχοκυρτιδῶν*. Αἱ δικτυομίτραι εἶναι μικροσκοπικα ζῷα μὲ κόγχην λεπτοτάτην, διάτρητον καὶ εὐρύτατον στοματικὸν ἄνοιγμα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. ὧν ἀξιολογώτερον *δικτυομίτρα ἡ διάτρητος* (Dictyomitra perforata). Δ. Ν. Π.

—[Παλαιοζ.] Τοῦ γένους τούτου τῶν *ἀκτινοζῴων* ἢ *ἀκτινοκόγχων πρωτοζῴων* λείψανα εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος πολλαχοῦ τῆς γῆς. 'Εν 'Ελλάδι λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς ἠωκαινικῶν ἀσβεστολίθων τῆς νήσου 'Ίμβρου. Γ. Κ. Γ.

δίκτυον (τό), κοιν. *δίχτυ*· πλέγμα ἐκ νημάτων ἢ μεταλλικῶν συρμάτων ὡς ὄργανον πρὸς σύλληψιν ἰχθύων, ἁλιευτικὸν δίκτυον, ἢ πρὸς σύλληψιν πτηνῶν, κυνηγετικὸν δίκτυον: «ρίχνω τὰ δίχτυα» ρίπτω εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς ἄγραν, «σηκώνω τὰ δίχτυα» ἀνασύρω ἵνα συλλέξω τὰ ἀγρευθέντα· || πᾶν πλέγμα δικτυωτὸν εἴτε ἐκ νημάτων ἢ θώμιγγος εἴτε ἐκ συρμάτων· || μεταφ. σύμπλεγμα: «δίκτυον ὁδῶν, — σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, — τηλεγραφικῶν γραμμῶν, — ὑπονόμων κ.τ.τ.» λόγῳ τῶν ποικίλων κατευθύνσεων καὶ διασταυρώσεων.

—['Εγκυκλ.] Τὰ δίκτυα, ἀδιαφόρως χρήσεως, ποικίλλουσι κατὰ τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα καὶ τὴν διάταξιν τῶν βρόχων των.

Εἰς τὰ ἁλιευτικὰ δίκτυα οἱ βρόχοι (κοιν. *μάτια*) εἶναι κατὰ κανόνα τετράπλευροι, ὅμοιοι πάντες μεταξύ των δι' ἕκαστον εἶδος δικτύου καὶ εἰς διαστάσεις ἀντιστοιχούσας πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῶν. Πλέκονται δὲ τὰ ἁλιευτικὰ δίκτυα εἴτε διὰ τῆς χειρός, εἴτε δι' εἰδικῶν μηχανῶν. Διὰ τὸ διὰ χειρὸς πλέξιμον χρησιμοποιεῖται κερκὶς (σαΐτα), εἰς τὴν ὁποίαν τυλίσσεται τὸ νῆμα, καὶ ξύλινον στέλεχος (καλούπι), χρησιμεῦον διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ μεγέθους τῶν βρόχων, ποικίλλοντος ἀπὸ 40 μέχρι 10 χιλιοστῶν. Οἱ σχηματιζόμενοι βρόχοι συνδέονται πρὸς ἀλλήλους διὰ κόμβων εἰδικοῦ τύπου (ψαλιδιές).

Διὰ τὸ πλέξιμον τῶν πρὸς ἄλλας χρήσεις δικτύων ἡ μέθοδος εἶναι περίπου ἡ αὐτή. Ποικιλωτέρα ὅμως εἶναι ἡ ἀπαιτουμένη χειροτεχνικὴ εἰδικότης διὰ τὴν κατασκευὴν δικτυωτῶν χειροτεχνημάτων, τῶν λεγομένων *φιλέδων* (βλ. λ. φιλές).

—['Αλιευτ.] Περὶ τῶν διαφόρων τύπων ἁλιευτικῶν δικτύων καὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῶν βλ. ἐν λ. ἁλιεία (τ. Γ', σελ. 764α', 774β', 783γ', 807α').

—[Κυνηγ.] Τὸ δίκτυον τὸ χρησιμοποιούμενον ὡς ὄργανον συλλήψεως πτηνῶν κατασκευάζεται ὡς καὶ τὸ δίκτυον τῆς ἁλιείας, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο ὁμοίων φύλλων, σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου (μήκους οὐχὶ ἐλάσσονος τῶν δύο μέτρων καὶ πλάτους οὐχὶ μείζονος τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος) περιβαλλομένων καὶ τεινομένων διὰ ξυλίνων πλαισίων (τελλάρων). 'Αφοῦ καθορισθῇ τὸ ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον συχνάζουσι πτηνὰ καὶ διὰ σκαλιστηρίου ἀνασκαφῇ πως τοῦτο κατ' ἔκτασιν ἴσην καὶ πλέον πρὸς τὸ δίκτυον, ὥστε νὰ μετριάζῃ τὴν ἐμφάνισίν του, στερεοῦνται ἀμφότερα τὰ δικτυωτὰ φύλλα εἰς τὸ ἔδαφος, κατὰ μίαν ἕκαστον ἀπὸ τὰς ἐπιμήκεις αὐτῶν πλευράς, καὶ δὴ παραλλήλως, οὕτως ὥστε νὰ ἀνοιγοκλείωσιν ὡς περικάλυμμα βιβλίου. 'Επὶ τῶν δικτύων σκορπίζονται τροφαί, ἄκανθαι καὶ θαμνίσκοι πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν πτηνῶν διὰ καταλλήλου δὲ ἐπὶ τῶν φύλλων προσαρμογῆς σχοινίων ἑνουμένων εἰς ἕν, ὁ εἰς ἀπόστασιν ἐνεδρεύων πτηνοθήρας δύναται δι' ἁπλῆς ἕλξεως τοῦ σχοινίου τούτου νὰ συλλαμβάνῃ ἀσφαλῶς τὰ προσελκόμενα πρὸς βοσκὴν πτηνά.

Παρὰ τὰ δίκτυα τοποθετεῖται ἢ κλωβὸς μὲ ᾠδικόν τι πτηνὸν (κράχτης) ἢ βέργα, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸ πτηνὸν (φίντα) προσδένεται διὰ νήματος· μέσῳ μακροῦ σχοινίου ὁ πτηνοθήρας ἀνακινεῖ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν βέργαν, προκαλῶν οὕτω πτερυγισμοὺς τῆς «φίντας», χάρις εἰς τοὺς ὁποίους τὰ πτηνὰ προσελκύονται εὐκολώτερον.

Διὰ τῶν δικτύων συλλαμβάνονται κυρίως μικρὰ πτηνά, ἰδίᾳ ἐκ τῶν ᾠδικῶν, πολλάκις δὲ πολυάριθμα τοιαῦτα, κατὰ τρόπον ἐξολοθρευτικὸν τοῦ μικροῦ πτερωτοῦ κόσμου, τοῦ τόσον χρησίμου εἰς τὴν γεωργίαν. Τούτου ἕνεκεν ὁ περὶ θήρας ἰσχύων νόμος ἀπαγορεύει αὐστηρῶς τὴν χρῆσιν τῶν δικτύων καὶ προβλέπει τὴν κατάσχεσιν αὐτῶν καὶ τὴν ποινικὴν δίωξιν τοῦ χρησιμοποιοῦντος ταῦτα.

Διὰ τὴν σύλληψιν τῶν τρυγόνων ἐν Ζακύνθῳ χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ δίκτυα, διερρυθμισμένα ἀναλόγως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, προκειμένου δὲ περὶ τῶν ὀρτύγων τὰ δίκτυα λαμβάνουσι τὴν μορφὴν τῆς ἀπόχης (βλ. λ.). Διὰ τὴν σύλληψιν τῶν τρυγόνων καὶ ὀρτύγων διὰ δικτύων, μετ' ἄδειαν τοῦ συμβουλίου θήρας καὶ ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας, ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς ὡρισμένους τόπους, ὡς εἰς Ζάκυνθον καὶ Λακωνίαν, ἧς σημαντικὸν ἔσοδον ἀποτελεῖ ἡ δι' ἀπόχης ὀρτυγοθηρία. Φ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

—['Ανατομ.] 'Ονομάζονται *δίκτυα* αἱ παρεμφερεῖς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ δικτύου διαπλοκαὶ ἰνῶν ἢ ἰνιδίων κ.τ.τ.—1) *Δίκτυον λεμφικοῦ συστήματος*· δίκτυον τῶν λεμφοφόρων τριχοειδῶν, ἀφ' ὧν ἄρχεται τὸ λεμφικὸν σύστημα· ἀπὸ τοῦ δικτύου τούτου ἐκπορεύονται τὰ λεμφαγγεῖα, ἅτινα τέλος συμβάλλονται εἰς τοὺς δύο θωρακικοὺς πόρους.— 2) *Δίκτυον λεμφογαγγλίων*· δίκτυον, ὅπερ σχηματίζεται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν λεμφογαγγλίων ὑπὸ τῶν ἰνωδῶν διαφραγμάτων, ἅτινα ἐκπορευόμενα ἐκ τῆς ἰνώδους κάψης αὐτῶν συνάπτονται πρὸς ἄλληλα ἐν τῇ φλοιώδει καὶ τῇ μυελώδει οὐσίᾳ εἰς δίκτυον. —3) *Δίκτυον κερατοειδοῦς χιτῶνος*· δίκτυον, ὅπερ σχηματίζεται ἐν τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ τοῦ κερατοειδοῦς ἐκ τῆς ἀναστομώσεως τῶν ἐκ τῶν μονίμων κυττάρων αὐτῆς ἐκπεμπομένων λεπτῶν ἀποφυάδων· διὰ τούτου κυκλοφορεῖται τὸ θρεπτικὸν ὑγρὸν ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ κερατοειδοῦς, στερουμένου αἱμοφόρων καὶ λεμφοφόρων ἀγγείων.— 4) *Δίκτυον νευρικῶν κυττάρων*· α') δίκτυον ἐνδοκυττάριον τοῦ Golgi· τοῦτο ἑδράζεται ἐντὸς τῆς ζώνης τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ νευρικοῦ κυττάρου, ἀποτελούμενον ἐκ λεπτοτάτων νηματίων· β') δίκτυον ἐξωκυττάριον ἢ περικυττάριον τοῦ Golgi· δίκτυον πυκνὸν μετὰ κομβιοειδῶν παχύνσεων, ὅπερ ἐξαπλοῦται ἐπὶ τῆς περιφερικῆς στιβάδος τοῦ πρωτοπλάσματος πολλῶν νευρικῶν κυττάρων· γ') δίκτυον νευρικῶν ἰνιδίων· τὸ πρωτόπλασμα τῶν νευρικῶν κυττάρων διελαύνεται ὑπὸ πολυπληθῶν ἰνιδίων, ἅτινα διαιρούμενα ἀναστομοῦνται εἰς δίκτυον, τὸ δίκτυον τῶν νευρικῶν ἰνιδίων, ὅπερ ἐμφανίζεται ἢ ὑπὸ μορφὴν διαχύτου λεπτοφυοῦς δικτύου ἢ ὑπὸ δύο στιβάδας, ὧν ἡ ἔξω συνάπτεται μετὰ τοῦ ἐξωκυτταρίου δικτύου τοῦ Golgi. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Δίκτυον ἐν τῷ ἀντοφθαλμίῳ τῆς διόπτρας ἑξᾶντος.

('Δ. Δ τὰ *σταυρονήματα* τοῦ δικτύου. Τὸ ἄνω ἥμισυ καὶ γραμμοσκιασμένον μέρος τοῦ ἀντοφθαλμίου παριστᾷ τὴν θάλασσαν, ὡς φαίνεται κατὰ τὴν μέτρησιν τοῦ ὕψους τοῦ κάτω χείλους τοῦ ἡλίου. Τὸν ἥλιον δὲ παριστᾷ ὁ μὲ κατακόρυφον γραμμοσκιὰν κυκλίσκος.)

—['Οχυρωτ.] Βλ. λ. συρματόπλεγμα.

—[Στρ. Τηλεγρ.] Βλ. λ. διαβιβάσεις.

—[Ναυτ. 'Αστρον.] 'Ονομάζονται *δίκτυον* (γαλλ. καὶ ἀγγλ. reticule, Ναυτ. 'Ονομ. ἄρθρ. 1236) αἱ ὡς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι τεμνόμεναι τρίχες ἐν τῷ ἀντοφθαλμίῳ τῆς ἀστρονομικῆς διόπτρας, πρὸς νοητὸν καθορισμὸν τοῦ ἄξονος αὐτῆς. 'Εν τῷ ἐσωτερικῷ τετραγώνῳ καὶ πρὸς τὸ κέντρον αὐτοῦ γίνεται ἡ ἐπαφὴ τοῦ χείλους τοῦ ἡλίου πρὸς τὸν ἀνεστραμμένον ὁρίζοντα (φυσικὸν) τῆς θαλάσσης. 'Εν χρήσει καὶ ὁ μὴ ἐπίσημος ὅρος *σταυρόνημα* (τὸ) ἀντὶ *δίκτυον*. Σ. Ε. Δ.

—['Εράλδ.] 'Ονομάζεται *δίκτυον* ἢ *δικτυωτὸν* (Treillis) ἡ ἐπὶ τοῦ κράνους ἐσχάρα ἡ σχηματιζομένη ἐκ λεπτῶν ἐλασμάτων (χρυσῶν, ἀργυρῶν, κλπ., ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ εὐγενείας τοῦ κρανοφοροῦντος), προωρισμένη νὰ προφυλάττῃ ἰδίως τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἱπποτῶν κατὰ τὰς συμπλοκάς. Γ. Ε. Τ.

—[Γεωδ.] Προκειμένης ὑποτυπώσεως τμήματος ἐδάφους καλεῖται *δίκτυον* σύστημα γραμμῶν καὶ σημείων γεωμετρικῶς συνδεομένων πρὸς ἄλληλα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν περαιτέρω λεπτομερῶν καταμετρήσεων. Τὸ σύστημα τοῦτο δυνατὸν νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ ἅλυσιν τριγώνων, ὁπότε λέγομεν ὅτι πρόκειται περὶ *τριγωνομετρικοῦ* ἢ *τριγωνικοῦ δικτύου* καὶ ἡ ἀντίστοιχος μέθοδος καλεῖται τριγωνισμὸς (βλ. λ.). Τὸ αὐτὸ σύστημα δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ πολύγωνα, ὁπότε καλεῖται *πολυγωνομετρικὸν δίκτυον* (Polygonisierung). Τέλος δυνατὸν τὸ ἐκλεγὲν σύστημα σημείων νὰ σκοπῇ τὸν καθορισμὸν τοῦ ὑψομέτρου αὐτῶν ἀπὸ ὡρισμένης στάθμης· τότε τὸ δίκτυον καλεῖται *χωροσταθμικὸν* ἢ *ὑψομετρικὸν* (βλ. λ. χωροστάθμησις, Γεωδαισία, ταχυμετρία). Α. Μ.

— δίκτυον ***ἀνθυποβρυχιακὸν*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *ἄμυνα ἀκτῶν*.

— δίκτυον ***ἀντιτορπιλλικὸν*** *[Ναυτ.]* ἢ ***δίκτυον Μπούλιβαν*** (Bullivant). Δίκτυον ἐκ χαλυβικῶν δακτυλίων, προσηρμοσμένων πρὸς ἀλλήλους διὰ συνδετήρων μεταλλικῶν σφυρηλάτων κατ' ὀρθὰς διατεθειμένων, ἐπιβληθὲν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀσφαλείας τῶν, ἐν καιρῷ πολέμῳ, ἐν ὅρμῳ πλοίων ἀπὸ πάσης κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεως τορπιλλικῶν. 'Εν εὐρείᾳ χρήσει εἰς τὰ θωρηκτὰ τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ τὰ ἀμυντικὰ ταῦτα δίκτυα (Α), προεβάλλοντο, δι' ἀπωστῶν (Β) σιδηρῶν, εἰς ἀπόστασιν 9—10 μέτρων ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου κρεμάμενα παραλλήλως αὐτῆς, βυθιζόμενα μὲν μέχρι 4 μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὑπερέχοντα δὲ αὐτῆς ἥμισυ περίπου μέτρον. 'Απετελοῦντο ἐκ τεμαχίων 6 τετραγωνικῶν μέτρων, συγκρικουμένων ἀμοιβαίως πρὸς συγκρότησιν ἑνιαίου δικτύου. Τὰ δίκτυα ταῦτα ἐξησθένουν τὰ ἀποτελέσματα ἐπιτυχοῦς προσβολῆς τορπιλλικοῦ, ἅτε τῆς τορπίλλης ἐκρηγνυομένης ἅμα τῇ προσκρούσει της ἐπὶ τῶν δακτυλίων τοῦ δικτύου καὶ συνεπῶς μακρὰν τῆς πλευρᾶς· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ δὲν ἐξερρηγνύετο αὕτη, ἅτε ἐνσφηνουμένου τοῦ κώνου της ἐντὸς τοῦ δακτυλίου τοῦ δικτύου ἄνευ προσκρούσεως τῆς ρινός της. 'Η ἐπινόησις αὐτομάτου ψαλίδος ἐπὶ τοῦ κώνου μάχης τῆς αὐτοκινήτου τορπίλλης πρὸς κοπὴν τῶν δακτυλίων, τὸ μέγα τῶν δικτύων βάρος, τὸ πολὺ τοῦ χρόνου πρὸς προολκὴν αὐτῶν κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐγέρσεις καὶ τοῦ τῆς εἰσολκῆς αὐτῶν κατόπιν, πρὸ πάντων ὅμως ἡ μείωσις τῆς ταχύτητος τοῦ πλοίου, ὅταν εἶχε τὰ δίκτυά του ἡπλωμένα, πάντα ταῦτα συνέβαλον ὥστε νὰ μὴ χρησιμοποιοῦνται πλέον τοιαῦτα. Σ. Ε. Λ.

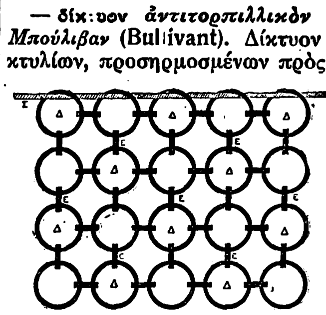

Τεμάχια ἀντιτορπιλλικοῦ δικτύου.

[Δ δακτύλιοι (ὄμματα).— Ε συνδετῆρες τῶν δακτυλίων.—Σ συρματόσχοινον χρησιμεῦον ὡς ἀνάδρομος τοῦ δικτύου.]

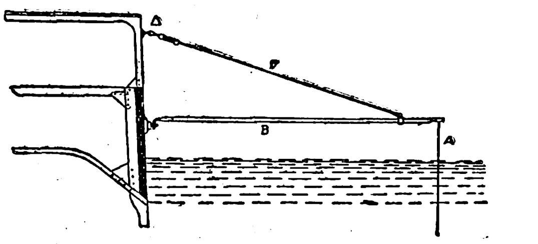

Τομὴ ἐγκαρσία θωρηκτοῦ ἔχοντος ἁπλώσει τὰ ἀντιτορπιλλικά του δίκτυα.

[Α=Δίκτυον κρεμάμενον κατακορύφως. Β='Απώστης. Γ=Κεροίαξ τοῦ ἀπώστου. Δ='Εντόνιον τοῦ κεροίακος τοῦ ἀπώστου.]

— δίκτυον ***ἠλεκτρικόν***· βλ ἠλεκτρικὸν *δίκτυον*. Κ. Π.

—δίκτυον ***νομῆς*** *[Στρατ.]*. Σχοίνινος δικτυωτὸς σάκκος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τίθεται ἢ χόρτον ἢ σανὸς ἢ συμπεπιεσμένον ἄχυρον, ἀναρτώμενος δ' ἐκ τῆς σέλλης ἢ τοῦ σάγματος. Ν. Θ. Κ.

Digitized by Google

— **δίκτυον** *προφυλακτικὸν* [*Ναυτ.*]. Τὸ δίκτυον ὡς προφυλακτικὸν μέσον ἦτο ἐν εὐρείᾳ χρήσει εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Κατεσκευάζετο δὲ ἐκ παραλλήλως καὶ κατ' ἴσας ἀποστάσεις τεταμένων βαθμιδοσχοίνων β, ἅτινα συνεπλησιάζοντο κατὰ κανονικὰ διαστήματα τῇ βοηθείᾳ πλατυδέσμων α ἐκ δετηρίας, καὶ ἐκ παχέος σχοινίνου λώματος εἰς ὅ, ὡς εἰς πλαίσιον, ἐρραφιδοῦτο τὸ σύνολον τοῦ δικτύου. Τοιαῦτα δίκτυα ἀνετείνοντο καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ καταστρώματος ἑκατέρωθεν τοῦ ἱστοῦ, ἐφ' οὗ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ ἱστία δόκιμοι ἢ ναυτόπαιδες, ὁπότε δὲν ἐκινδύνευεν ἡ ζωή των ἐν περιπτώσει πτώσεώς των ἀπὸ τῆς ἐξαρτίας, χάρις εἰς τὴν ἐλαστικότητα τοῦ δικτύου. Ὅμοια δίκτυα ἐξετείνοντο ὡσαύτως καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ἀπειλουμένης ἀπὸ ἐχθρικὴν ἐμβολὴν πλευρᾶς τοῦ πλοίου, πρὸς παρακώλυσιν τῆς εἰσπηδήσεως τοῦ ἀγήματος τῆς ἐμβολῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πρυμναίαν, τὴν καὶ εὐθεῖαν ὄψιν τῶν θωρακίων, ἢ ἐσχημάτιζον τὰς ἑκατέρωθεν, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν αἰωρῶν, δικτυωτὰς τότε πλευρὰς τῶν αἰωροθεσίων· πρὸ πάντων ὅμως ἡπλοῦντο τριγωνικῶς ἀπὸ τοῦ στηλοκράνου τοῦ δορατίου τοῦ ἀρτέμονος ἕως τῶν ἀκροκεραίων ἀμφοτέρων τῶν ἀπωστῶν ἢ τῆς ἄλλοτέ ποτε *διατεινούσης*, ἵνα μὴ οἱ ἀρτεμονῖται ἱστάμενοι ἐπὶ τῆς ἐπισφαλοῦς διαβάθρας πίπτωσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἰδίως ὅμως ἵνα μὴ ἐμβαπτίζηται εἰς αὐτὴν ὁ ἀρτέμων κατὰ τὴν χάλασιν αὐτοῦ. Τανῦν τὰ προφυλακτικὰ δίκτυα εἶναι σπανιωτάτης χρήσεως, ἀπαντῶντα μόνον, ἐκ συρματοσχοίνου κατεσκευασμένα, εἰς τὰ ἐν τοῖς ὑποφράγμασι τῶν συγχρόνων πλοίων αἰωροθέσια καὶ σακκοθέσια τῶν ναυτῶν τοῦ πληρώματος. Χρησιμοποιεῖται ὡσαύτως τὸ δίκτυον, ἀλλὰ κατασκευῆς προσομοιαζούσης τῇ τῶν ἁλιευτικῶν δικτύων, πρὸς κατασκευὴν ἐλαφρῶν αἰωρῶν. Σ. Ε. Λ.

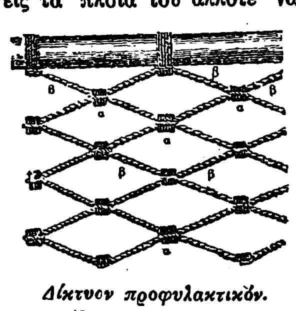

Δίκτυον προφυλακτικόν.
(β=βαθμιδόσχοινον)
(α=πλατύδεσμος).

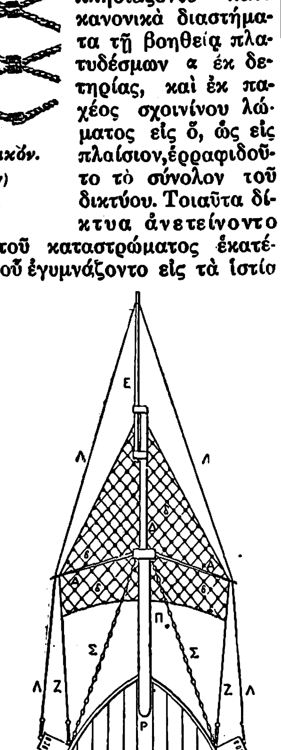

Κάτοψις πρωραίου μέρους ἱστιοφόρου.
(Ρ=Πρόστεγον. Π=Στήλη προβόλου. Σ= Ἐπίτονοι στήλης προβόλου. Δ=Δοράτιον τοῦ προβόλου. Ε='Επιδορατίς. Θ='Εσωτίς. Α='Απῶσται (εἰς τὰ παλαιότερα πλοῖα, *διατείνουσα*). Ζ='Επίτονοι δορατίου. Λ='Επίτονοι ἐπιδορατίδος. δ=Προφυλακτικὸν δίκτυον.)

— **δίκτυον** *προφυλακῶν* [*Τακτ.*]· βλ. λ. *προφυλακαί.*

— **δίκτυον** *πυρῶν* [*Τακτ.*]· βλ. λ. *πυρά.*

— **δίκτυον** *φωτοτσιγκογραφίας* [*Γραφ. Τεχν.*]· βλ. λ. πλέγμα.

δικτυονευρίδαι (οἱ) (Dictyoneuridae) [*Παλαιοζ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *παλαιοδικτυοπτέρων* ἐντόμων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Γαλλίαν, Γερμανίαν, Βέλγιον, Ἀγγλίαν καὶ Β. Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

δικτυόνευρον (τὸ) (Dictyoneura Goldenberg) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δικτυονευριδῶν παλαιοδικτυοπτέρων* ἐντόμων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δικτυόνημα (τὸ) (Dictyonema) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοφυκῶν*, ἀποτελοῦν τὸν ἐνδιάμεσον μεταξὺ ἀλγῶν καὶ μυκήτων τύπον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— **δικτυόνημα** (τὸ) (Dictyonema Hall) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τοὺς *δενδροειδεῖς γραπτολίθους*. Τὸ ραβδόσωμα τῶν ζῴων τούτων ἐξηπλοῦτο χοανοειδῶς ἢ κυαθοειδῶς, συνίστατο δ' ἐκ πολλαπλῶς διακλαδιζομένων κλάδων, οἱ ὁποῖοι συνεδέοντο διὰ λεπτοτέρων ἐγκαρσίων νηματιδίων. Οἱ κλάδοι (βραχίονες) συνίσταντο ἐκ μικροτέρων καὶ μεγαλυτέρων κυττάρων (ἢ κυψελῶν), τὰ ὁποῖα συνείχοντο πρὸς ἄλληλα μόνον διὰ τῶν βλαστικῶν σπορίων. Τὰ ἐγκάρσια νήματα εἶναι ἐπεκτάσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ κρασπέδου τῶν μεγαλυτέρων τροφοδοτικῶν πολυπόδων. Τὰ ζῷα ταῦτα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας καμβρίου μέχρι τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

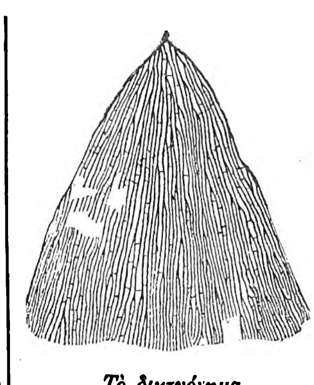
Τὸ δικτυόνημα flabelliformis Hall.

δικτυονίδαι (οἱ) (Dictyonidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων*. Αἱ ἀράχναι τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσιν ᾠοειδῆ κεφαλοθώρακα, διηυρυσμένον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα γένη διαδεδομένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτώμενα κυρίως ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ δικτύνα (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δικτυόνωτος (ὁ) (Dictyonotus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τιγγιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, διακρινόμενα διὰ τὸ μικρὸν πεπλατυσμένον σῶμά των. Δ. Ν. Π.

δικτυοπλόκος (ὁ) καὶ *δικτυοπλέκτης*· ὁ πλέκων, ὁ κατασκευάζων δίκτυα, δικτυοποιός.

δικτυόπτερις (ἡ) (Dictyopteris) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ὠκεανίας. Δ. Ν. Π.

δικτυόπτερος (ὁ) (Dictyopterus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκιδῶν*. Οἱ δικτυόπτεροι ἔχουσι κεφαλὴν βραχεῖαν καὶ λεπτήν, κεκαλυμμένην ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ θώρακος καὶ ἀπολήγουσαν εἰς προβοσκιδοειδῆ ἀπόφυσιν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δικτυόπτερος ὁ αἱματώδης* (Dictyopterus sanguinensis), ὅστις ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν ἀνθέων διαφόρων φυτῶν, ἔχει μῆκος 8 χιλιοστομέτρων καὶ εἶναι κοινότατος ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

δικτυόπυγον (τὸ) (Dictyopyge Egerton) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κατωπτεριδῶν γανοειδῶν* ἰχθύων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Κοννεκτικούτην καὶ Βιργινίαν, ἐπίσης ἐντὸς στρωμάτων στικτοῦ ψαμμίτου τῆς αὐτῆς περιόδου εἰς τὸ Basel, ἐντὸς στρωμάτων τῆς κεϋπερίου (ἀνωτέρας τριασίου) ὑποπεριόδου εἰς Φραγκωνίαν, εἰς τὴν νότιον Ἀφρικὴν (ἀνώτερα στρώματα τοῦ Karroo) καὶ τέλος εἰς τὴν Νέαν Νότιον Οὐαλλίαν. Γ. Κ. Γ.

δικτυοσίφων (ὁ) (Dictyosiphon) [*Βοτ.*]. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δικτυωδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ ἐλαιοπρασινίζοντα ἄλγη. Δ. Ν. Π.

δικτυουλκὸς (ὁ, ἡ), — *ὸν* (τό)· ὁ ἕλκων, ὁ ἀνασύρων τὸ δίκτυον.

δικτυοῦχος (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἔχεται, κρατεῖται τὸ δίκτυον.

δικτυοφανὲς (τὸ) (Dictyophanes) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λωριδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ μὲ πολυκλαδώδη βλαστὸν καὶ ἄνθη κατὰ μασχαλιαίους βότρυς διατεταγμένα. Φύεται εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

δικτυοφόρος (ὁ) (Dictyophorus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*. Οἱ δικτυοφόροι εἶναι ἀκρίδες μικροῦ μεγέθους, μὲ σῶμα ᾠοειδὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεφαλὴν μικροτάτην, ἀπολήγουσαν εἰς ἐπιμήκη, πεπιεσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, προβοσκιδοειδῆ ἀπόφυσιν, προσθίους πόδας λεπτοὺς καὶ ἁπλοῦς καὶ ὀπισθίους ἐπιμηκεστέρους τῶν δύο προηγουμένων ζευγῶν καὶ πολυακανθωτούς. Αἱ πτέρυγές των εἶναι διαφανεῖς καὶ διὰ ποικιλοσχήμων νευρώσεων ἐν εἴδει δικτύου κεκοσμημέναι, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Τὸ μόνον γνωστὸν εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι *δικτυοφόρος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Dictyophorus europaeus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα πράσινον, πτέρυγας ὑαλώδεις καὶ διαφανεῖς, μὲ σκοτεινὰς πρασίνας νευρώσεις. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τοὺς ἀγρούς. Δ. Ν. Π.

δικτυόφυλλον (τὸ) (Dictyophyllum Lindley καὶ Hutton) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων *πτεριδοφύτων*. Λείψανα ἀπολιθωμένα ἐκ πολλῶν εἰδῶν εὑρέθησαν ἄφθονα καὶ πολὺ διαδεδομένα εἰς στρώματα τῆς ἀνωτέρας τριασίου ἢ κεϋπερίου ὑποπεριόδου εἰς τὸ Basel, ὡς καὶ εἰς στρώματα τῆς ἰουρασίου περιόδου καὶ τῆς γουηλδίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Δίκτυς. Κρὴς μυθογράφος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ἔργον πραγματευόμενον περὶ τῶν μυθικῶν ὑποθέσεων τοῦ Ἰλίου. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὅτε ἐπὶ Νέρωνος συνέβησαν ἐν Κρήτῃ ἰσχυρότατοι σεισμοί, διηνεώχθησαν πλεῖστοι τάφοι τῆς Κνωσοῦ, ἐν οἷς καὶ ὁ τοῦ Δίκτυος, ἐν αὐτῷ δὲ εὑρέθη τὸ κείμενον τοῦ ἔργου του, ἐπιγραφομένου «Ἐφημερίς». Τοῦτο ἐστάλη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὁποίου μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «De bello trojano» ἢ «Ephimeris belli trojani». Τὸ λατινικὸν τοῦτο κείμενον διεσώθη μέχρις ἡμῶν, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα ἐχρησίμευσεν ὡς σπουδαιοτάτη πηγὴ εἰς πλείστους Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς. Ἐξ αὐτοῦ ἤντλησαν ὁ Μαλάλας, ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχεύς, ὁ Ἰσαάκιος ὁ Πορφυρογέννητος κ. ἄ. Κατά τινας τῶν νεωτέρων φιλολόγων, τὸ λατινικὸν κείμενον εἶναι πρωτότυπος συγγραφή, ὁ δὲ συγγραφεὺς ἐνεφάνισε ταύτην ὡς μετάφρασιν, διότι ἐχρησιμοποίησε προφανῶς ἑλληνικὰ κείμενα. Ἄλλοι ὅμως δέχονται ὅτι ὑπῆρξεν ἑλληνικὸν κείμενον καὶ ἀποδεικνύουν τὴν διάσωσιν αὐτοῦ καὶ μέχρι τῶν μέσων αἰώνων.

[*E. Collieux*, Dictys de Crète et Darès de Phrygie, Γρενόβλη, 1886.] Π. Κ. Π.

Δίκτυς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἄλλη ὀνομασία τῆς νήσου Σερίφου, «ἐν ᾗ τὰ περὶ τὸν Δίκτυν μεμύθευται...Οὕτω δὲ ἐστὶ πετρώδης ἡ νῆσος, ὥστε ὑπὸ Γοργόνος τοῦτο παθεῖν αὐτήν φασιν οἱ κωμῳδοῦντες» (*Στράβ* 1, ε, 10). Σ.Ε.Λ.

δικτύωμα (τὸ) [*Τεχνικ.*]. Ἐν τῇ στατικῇ τῶν κατασκευῶν καλεῖται φορεὺς (Träger) πᾶσα κατασκευὴ προοριζομένη διὰ προσφόρου ὑποστηρίξεως νὰ φέρῃ βάρη (γέφυραι, στέγαι, θόλοι, δοκοὶ κ.τ.λ.) Οἱ φορεῖς διακρίνονται εἰς ὁλοσώμους καὶ δικτυωτούς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δικτυωτοὶ φορεῖς καλοῦνται ἐπίσης καὶ *δικτυώματα*.

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν δικτύωμα ἕνα φορέα ἀποτελούμενον ἀπὸ εὐθείας ράβδους συνδεομένας οὕτως πως μεταξύ των κατὰ τὰ ἄκρα, ὥστε νὰ ἀποκλείεται πᾶσα σχετικὴ πρὸς ἀλλήλας μετακίνησις (βλ. λ. φορεύς). —Μ.

δικτυωτὶς (ἡ) (Dictyotis) [*Βοτ.*]. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δικτυωδιδῶν*. Δ. Ν. Π.

δικτυωτός, —*ή, όν*· ὁ ἔχων σχῆμα δικτύου: «δικτυωτὸν πλέγμα,—ὕφασμα», «δικτυωτὴ διάταξις» ‖ *δικτυωτὸν* (τὸ) ὡς οὐσ. πᾶν κατασκεύασμα ἢ κόσμημα ἐν εἴδει δικτύου, κοιν. *καφάσι.*

— [*Ἐγκυκλ.*] Τὸ *δικτυωτὸν* κατασκευάζεται ἐκ ξυλίνων ἢ μεταλλίνων ράβδων, λεπτῶν πήχεων ἢ πεταύρων διασταυρουμένων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωνται μικρὰ ἀνοίγματα ρομβοειδῆ ἢ τετράγωνα, κατ' ἀπομίμησιν τῶν βρόχων δικτύου. Τὸ δικτυωτὸν χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Τὰ παράθυρα τῶν μωαμεθανικῶν οἰκιῶν, ὁλόκληρα ἢ ἐν μέρει, εἶναι κεκλεισμένα διὰ δικτυωτῶν, τὰ ὁποῖα ἀφίνουν μὲν νὰ εἰσέρχεται ἐντὸς ὁ ἀὴρ καὶ τὸ φῶς, ἀλλ' ἐμποδίζουν τὰ βλέμματα νὰ ἴδουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἰδίως τῶν χαρεμίων. Τὰ δικτυωτὰ χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης εἰς τοὺς γυναικωνίτας πολλῶν παλαιῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, εἰς τὰ παράθυρα τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, εἰς τὰ ἐξομολογητάρια τῶν δυτικῶν ἐκκλησιῶν, εἰς τὰ μοναστήρια, εἰς τὰ σχολεῖα τῶν καλογραιῶν καὶ εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις, εἰς τοὺς κήπους, ὅπου τοποθετοῦνται ὡς φράκται ἢ σχηματίζουν περίπτερα, σκιάδας ἢ ἀναδενδράδας, κτλ. Δικτυωτὰ χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης εἰς τὰς λέμβους καὶ εἰς τὰ πλοῖα (βλ. κατωτέρω [*Ναυτ.*]). Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν μηχανικὴν τὰ μετάλλινα δικτυωτὰ χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα, ὅπως π.χ. εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ Πύργου τοῦ Ἄϊφελ, εἰς τὴν κατασκευὴν γεφυρῶν κτλ. Ἐκ μεταλλίνων δικτυωτῶν κατασκευάζονται ἐπίσης καὶ τετράγωνοι, πυραμιδοειδεῖς ἢ στρογγύλοι στῦλοι, χρησιμοποιούμενοι εἰς διαφόρους περιστάσεις. —Ρ.

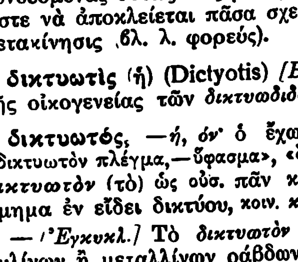
Δικτυωτὸν ἀνοίγματος ἀερισμοῦ.

—[*Ναυτ.*] Εἰς τὰ πλοῖα τὰ *δικτυωτὰ* κατασκευάζονται ἐκ λωρίδων ξυλίνων συμβεβλημένων κατ' ὀρθὰς καὶ σχηματιζουσῶν οὕτω μεμονωμένα τε-

Digitized by Google

τράγωνα κενά. Τίθενται δὲ τὰ δικτυωτὰ εἴτε πρὸς ἐπικάλυψιν τῶν καθόδων ἀλλὰ καὶ ἄνευ διακοπῆς τοῦ ἀερισμοῦ αὐτῶν χάρις εἰς τὰ κενὰ τετράγωνα, εἴτε πρὸς πλήρωσιν τῶν πλαισίων εἰς τὰς βαθμῖδας καὶ τὰ πλατύσκαλα τῶν καθόδων, εἴτε ὡς δάπεδα ἐν τοῖς θαλάμοις τῶν λέμβων. Σ. Ε. Λ.

—*['Ερալδ.]* Βλ. δίκτυον.

δικυάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· συνώνυμον τοῦ κυάνιον (βλ. λ.). Σ. Γ.

δικυανοδιαμιδίνη (ἡ) ἢ *γουανυλουρία* *['Οργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *γουανιδίνης* τοῦ τύπου $NH_2.C(:NH).NH.CO.NH_2$, λαμβάνεται δὲ ἐκ τοῦ *δικυανοδιαμιδίου* τῇ προσλήψει ὕδατος διὰ θερμάνσεως μετ' ἀραιῶν ὀξέων, δύναται ὅμως νὰ παραχθῇ καὶ κατὰ διαφόρους ἄλλους τρόπους. Κρυσταλλοῦται ἐξ αἰθυλικῆς ἀλκοόλης μεθ' ἑνὸς μορίου ἀλκοόλης, τήκεται εἰς 105° καὶ εἶναι βάσις ἀπορροφῶσα ἐντόνως τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ. Διὰ βρασμοῦ μεθ' ὕδατος ἀποσπᾶται ἀμμωνία. Σχηματίζει μετὰ πικρικοῦ ὀξέος ἅλας κρυσταλλικὸν λίαν δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι. Ἡ μετὰ χαλκοῦ ἕνωσις αὐτῆς εἶναι ροδόχρους κρυσταλλική, ἡ δὲ μετὰ νικελίου εἶναι κιτρίνη κρυσταλλική, ἀδιάλυτος ἐν ἀμμωνίᾳ καὶ δὲν ἀποσυντίθεται ὑπὸ καλιορρύμματος ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν βρασμόν, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ Ἀναλυτικῇ χημείᾳ πρὸς χωρισμὸν τοῦ νικελίου ἀπὸ τῶν ἄλλων μετάλλων. Μετὰ κοβαλτίου δὲν σχηματίζει ἀνάλογον ἕνωσιν. Σ. Γ.

δικυανοδιαμίδιον (τὸ) ἢ ***κυανογουανιδίνη*** *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH_2C(:NH).NHCN$ σχηματιζομένη κατὰ τὸν πολυμερισμὸν τοῦ κυαναμιδίου κατὰ τὴν ἐξίσωσιν $H_2N.C{:}N + H_2N.C{:}N = H_2N.C(:NH).NHCN$, λαμβάνεται ἐπίσης εὐκόλως διὰ βρασμοῦ τοῦ ἀσβεσταζώτου μεθ' ὕδατος. Τήκεται εἰς 205°. Ἔχει μᾶλλον ὄξινον χαρακτῆρα, δι' ὃ καὶ σχηματίζει ἅλατα μετὰ μετάλλων, ὡς π. χ. μετὰ νατρίου, ἀργύρου κ. τ. λ. Σ. Γ.

δικυανοξικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH(CN)_2.COOH$, γνωστὴ μόνον ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ αἰθυλεστέρος αὐτῆς. Σ. Γ.

δίκυκλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ δύο κύκλων ἀποτελούμενος· || δίτροχος: «δίκυκλον ὄχημα» (ἀρχ.).

δικύλινδρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κυλίνδρους, ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο κυλίνδρων.

δικυνοδόντια (τὰ) (Dicynodontia) *[Παλαιοζ.]*. Ὑποτάξις ἐκλειψάντων ζώων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *θηρόμορφα* ἑρπετά. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κρανίον ἄνευ γλυφῶν μὲ μίαν εὐρεῖαν ἀνωτέραν κροταφικὴν ὀπήν, οἱ δὲ σπόνδυλοί των ἦσαν ἀμφίκοιλοι. Τὰ ἄκρα των ἦσαν πενταδάκτυλα μετ' ὀνύχων. Λείψανα τῶν γενῶν (τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι ὁ δικυνόδους, ὁ λυστρόσαυρος, ὁ ἐνδοθιόδους κτλ.), εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

δικυνόδους (ὁ) (Dicynodon Owen) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζώων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *δικυνοδοντιων θηρομόρφων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κρανίον, τοῦ ὁποίου ἡ περιοχὴ τῆς κορυφῆς του ὡς καὶ ἡ μετωπικὴ χώρα μετέπιπτον βαθμηδὸν μὲ καμπυλότητα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονον εἰς τὴν ρινικὴν καὶ τὴν μεσοσιαγονικὴν χώραν. Αἱ ὀφθαλμικαὶ καὶ αἱ κροταφικαὶ ὀπαὶ τοῦ κρανίου ἦσαν συνήθως μεγάλαι. Ἕκαστον σιαγονικὸν ὀστοῦν ἔφερεν ἕνα ἰσχυρὸν ὀδόντα. Ἡ ὠμοπλατικὴ ζώνη τοῦ σκελετοῦ των ἔφερε κλεῖδα. Πολυάριθμοι μορφαὶ τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἀπολιθωμέναι ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου καὶ τῆς τριασίου διαπλάσεως εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν, ἔχουσαι μέγεθος ἀπὸ μυὸς ὑπονόμων μέχρι μικροῦ ἱπποποτάμου (τὸ μῆκος τοῦ κρανίου ἔφθανε μέχρι 0,5 μ.). Ἐπίσης ἀνευρέθη καὶ ἐντὸς περμίων στρωμάτων τοῦ Laos εἰς τὴν Ἰνδοκίναν. Εἴδη δικυνοδόντων εἶναι ὁ δικυνόδους lacerticeps, ὁ δικυνόδους tigriceps, ὁ δικυνόδους pardiceps. Συνώνυμος πρὸς τὸν δικυνόδοντα εἶναι ὁ *κειρόγναθος*. Γ. Κ. Γ.

δικυπέλλιον (Dicypellium) (τὸ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δαρνοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας, ὧν πάντα τὰ μέρη ἔχουσιν ὀσμὴν γαρυφάλλου. Γνωστὸν μόνον ἓν εἶδος, *δικυπέλιον τὸ καρυόφυλλον* (Dicypellium caryophylium), ὅπερ ἔχει ξύλον ξηρόν, εὐῶδες καὶ ὑπέρυθρον καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλουργικήν. Δ. Ν. Π.

δίκυρτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κυρτώματα, δύο καμπούρες: «δίκυρτος κάμηλος»· || *δίκυρτον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. ἐν τῷ ναυτ. (ἄλλως *δίκυρτος σταμίς*)· ἡ ἀνωτάτη σταμὶς ὅταν αὕτη κυρτοῦται πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον τοῦ πλοίου, ἐλαττοῦσα τὸ πλάτος τοῦ σκάφους. —Ω.

δικύρτωμα (τὸ) (Dicyrtoma) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *θυσανούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ποδουριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα βραχύ, διωγκωμένον, ἀκτινονίστως τετραγωνικόν, μὲ κεραίας ἐξ ἐννέα ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας καὶ κοιλίαν ἐφωδιασμένην ὑπὸ δύο χονδροειδῶν φυματίων. Γνωστὰ 5 εἴδη, ὧν γνωστότερον *δικύρτωμα τὸ τετραγωνικὸν* (Dicyrtoma tetragonum), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ζῇ εἰς ὑγροὺς καὶ ἀγόνους τόπους. Δ. Ν. Π.

δίκωλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κῶλα, δύο μέλη, διμελής: «δίκωλος περίοδος» ἡ ἀποτελουμένη ἐκ δύο κώλων (γραμμ.).

Δίκων. Ἀρχαῖος Ἕλλην ἀθλητής, υἱὸς τοῦ Καλλιμβρότου. Κατήγετο ἐκ Καυλωνίας, ἀποικίας τῶν Ἀχαιῶν ἐν Μεγάλῃ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ τῶν Συρακοσίων διεκήρυσσεν ὅτι ἦτο Συρακόσιος (*Παυσαν.* ΣΤ' 3, 12). Τούτου ἀναφέρονται αἱ ἑξῆς νῖκαι δρόμου: πέντε κατὰ τὰ Πύθεια, τρεῖς κατὰ τὰ Ἴσθμια, τέσσαρες κατὰ τὰ Νέμεα καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ μία κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἀνδρῶν καὶ μία κατὰ τοὺς παιδικοὺς τοιούτους. Τοῦ Δίκωνος τοὺς ἀνδριάντας εἶδεν ἐν Ὀλυμπίᾳ ὁ Παυσανίας κειμένους παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ παγκρατιαστοῦ Ξενοφῶντος τοῦ Μενεφύλου. Ἐπίσης διεσώθη δίστιχον ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα τοῦ Δίκωνος καταλῆγον εἰς τὴν φράσιν «στεφανῶ ἄστυ Συρακοσίων». Π. Ν. Π.

δίκωπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κώπας: «δίκωπος λέμβος» ἡ ἐλαυνομένη διὰ δύο κωπῶν.

δίκωχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό), καὶ ***δίκοχος***· ὁ ἔχων δύο γωνίας, δύο αἰχμηρὰς προεξοχάς: «δίκωχος πῖλος», ὁ πῖλος τῆς ἐπισήμου στολῆς τῶν διπλωματῶν· || ***δίκωχον*** (τό), τὸ ἐν χρήσει σήμερον στρατιωτικὸν πιλίκιον, κατεσκευασμένον ἐξ ἐρέας, ἄνευ γείσου (βλ. λ. στολή).

Διλαβὲρ-*πασᾶς*. Ἐξωμότης ἐκ Κροατίας, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ὀρθοῦ d'Albert. Ἦτο ἀξιωματικὸς πυροβολητὴς τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, ὅταν συλληφθεὶς ἔν τινι μάχῃ αἰχμάλωτος ἀπεφάσισε νὰ ἐξισλαμισθῇ καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Τουρκίαν. Προσενεγκὼν μεγάλας ὑπηρεσιας, ἀνῆλθε καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου ἐπὶ τοῦ νεαροῦ σουλτάνου Ὀσμάν, τῷ 1622. Ἐκραγείσης ὅμως τῆς στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐξεθρόνισε τὸν σουλτᾶνον, ἀπεκεφαλίσθη καὶ ὁ Διλαβὲρ-πασᾶς ὑπὸ τῶν στασιαστῶν τὴν 21 Μαΐου 1622. Γ. Δ. Κ.

δίλαβος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο λαβάς, δίωτος.

Δίλακκος *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Νεαπόλεως, τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου, νομοῦ Λασιθίου Κρήτης. Κάτοικοι 41 (1928). Ε. Γ.

διλακτόνη *['Οργ. Χημ.]*· βλ. ἀκετογλουταρικὰ *ὀξέα*.

διλακτυλικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*· βλ. γαλακτικοῦ *ὀξέος ἀνυδρῖται*.

Διλγκὰν *['Αστρον.]*· βλ. Διλκάρ.

δίλεπτον (τὸ) (Dileptum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁλοτρίχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφιλεπτιδῶν*. Τὰ ἐγχυματικὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ ἐπὶ τῶν ὑδροβίων φυτῶν τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων. Εἶναι ζῳάρια εὐκινητότατα καὶ νήχονται εὐχερέστατα. Ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δίλεπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀξίαν δύο λεπτῶν· || *δίλεπτον* (τό)· νόμισμα ἀξίας δύο λεπτῶν, κοιν. *δυάρα*.

διλεττάντης (ὁ)· βλ. ἐρασιτέχνης.

— «Διλεττάντων ***Ἑταιρεία***»· βλ. «Ἐρασιτεχνῶν ***Ἑταιρεία***».

διλεττάντισμὸς (ὁ)· βλ. ἐρασιτεχνισμός.

δίλημμα (τό)· τὸ ἔχων διπλοῦν λῆμμα, εἶδος συλλογισμοῦ· || μεταφ. δύο ἀπόψεις ἐπίσης δυσχερεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν ἑτέραν κατ' ἀνάγκην ὀφείλει νὰ δεχθῇ: «εὑρίσκομαι πρὸ φοβεροῦ διλήμματος»· τοῦτο κοινῶς δηλοῦται διὰ τῆς φράσεως: «μπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα».

— *[Λογ.]* Τὸ δίλημμα εἶναι σύνθετος συλλογισμὸς ἔχων ὡς ἐλάσσονα διαζευκτικὴν πρότασιν, τῆς ὁποίας τὰ δύο μέρη, λαμβανόμενα ὡς ὑπόθεσις τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἄγουν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Οὕτως ὁ συλλογισμός:

Πᾶν Β εἶναι καὶ Δ
Πᾶν Γ εἶναι καὶ Δ
Τὸ Α εἶναι ἢ Β ἢ Γ
Ἄρα τὸ Α εἶναι Δ,

ἀναλύεται εἰς τρεῖς ὑποθετικοὺς συλλογισμοὺς τῶν ὁποίων οἱ μὲν δύο πρῶτοι καταλήγουν εἰς τὸ ὅτι τὸ Α, καὶ ἐν τῇ μιᾷ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ περιπτώσει εἶναι Δ, ὁ δὲ τρίτος εἰς τὸ ὅτι τὸ Α πραγματικῶς εἶναι Δ, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλη περίπτωσις, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ὑπάγηται. Τὸ συμπέρασμα τῶν δύο πρώτων χρησιμεύει ὡς μείζων πρότασις εἰς τὸν τρίτον. Τὸ συμπέρασμα τοῦ διλήμματος εἶναι ἀναγκαῖον, ἐὰν ἡ ἐλάσσων εἶναι τῷ ὄντι διαζευκτική, δηλαδὴ ἐὰν δὲν χωρῇ ἄλλη ὑπόθεσις ἐκτὸς τῶν δύο ἀναφερομένων. Τοιούτου εἴδους συλλογισμοῦ ἡ ἀνασκευὴ συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀπόδειξιν: α) ὅτι χωρεῖ καὶ τρίτη ὑπόθεσις καὶ β) ὅτι εἰς αὐτὴν ὑπάγεται ὁ ἐλάσσων ὅρος Α. Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

διλημματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς δίλημμα, ὁ ὑποκείμενος εἰς δίλημμα: «ἡ θέσις του εἶναι διλημματική».

Διληνάς-*κιοϊ* *[Γεωγρ.]*· βλ. Δειλινά.

Διλιμνῖται ἢ ***Δελεμῖται, Δελυμαῖοι, Διλμαϊνοί, Δολομῖται***. Οὕτως ὠνομάζοντο παρὰ Βυζαντινοῖς οἱ κάτοικοι τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ἡ χώρα τῶν Διλιμνιτῶν κεῖται δυτικῶν τοῦ Ταμπαριστὰν καὶ βορείως τοῦ Καζβίν. Οἱ Διλιμνῖται ἀναφέρονται ὡς πολεμήσαντες μετὰ τῶν Περσῶν, ὅτε ὁ Μαρκιανός, ἐξάδελφος τοῦ Ἰουστίνου, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Χοσρόου. Π.Ν.Π.

διλιόνι (τὸ) καὶ *διλιούνι*· τὸ δισεκατομμύριον. χίλια μιλιούνια, ἑκατομμύρια.

Διλκαοὺς (Dhi-l-kaus) *[Παραλ. Γεωγρ.]* Νῆσος τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ὀνομαζομένη, ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ *Ντέρκος* (πλάτ. 13°00' Β, μῆκ. 42°44' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 8e: Red Sea, Asab bay) εἰς 33 μίλ. ΒΔ τοῦ πορθμοῦ Βὰβ-ἐλ Μανδὲβ καὶ ἀπὸ τῆς νήσου Περίμ. Ἀποτελεῖ μετὰ τῆς νήσου Ζεζιρὰτ Φατμὰ ἓν σῶμα, καίτοι διαχωρίζονται διὰ δολερῶς ἀβαθοῦς ὑφάλου ἐδάφους, ἀφίνοντος τὴν ἐνιύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ πλωΐμου πόρου, ἐξ οὗ καὶ τὸ παρ' ἀρχαίοις *Ψευδοπύλαι* ὄνομα τῶν νήσων τούτων, κειμένων ΒΑ τῆς νήσου τῆς Ἴσιδος (*Πτολεμ.* Δ, ζ, 38, *C. Müller* χάρτ. 8: Sinus Arabicus pars meridionalis εἰς τόμον 3 Διδοτείου ἐκδόσεως «Ἐλασσον. Ἑλλ. Γεωγρ.»), τῆς συγχρόνου Χαλέμπ. Ἐπὶ τῆς Διλκαοὺς φάρος ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ ἐπισημοτέρων. Σ. Ε. Λ.

Διλκὰρ *['Αστρον.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος α Κριοῦ ἢ τοῦ α Λύρας (Βέγα). Οἱ αὐτοὶ ἀστέρες φέρονται ὡσαύτως ἐνιαχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Διλγκὰν* (βλ. Κριὸς καὶ Λύρα). Σ. Π.

διλλενία (ἡ) (Dillenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διλλενιοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δένδρα χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τοῦ καρποῦ των, ὅστις εἶναι σφαιροειδής, καὶ τοῦ μικροτάτου μοναδικοῦ σπέρματός των. Ἀξιολογώτερον, εἶναι *διλλενία ἡ εὐειδής* (Dillenia speciosa), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενον εἰς πλεῖστα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης ὡς καλλωπιστικὸν δένδρον. Δ.Ν.Π.

διλλενιοειδῆ (οἱ) (Dillenididae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια ἕρποντα συνήθως, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἁπλᾶ καὶ ἄμισχα. Τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα, κανονικά, μὲ κάλυκα γαμοπέταλον, εἰς πέντε τμήματα διῃρημένον, καὶ πολυαρίθμους στήμονας συνήθως ὑπογύνους καὶ ἐνίοτε πολυδελφεῖς. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἀνάτροπος. Ὁ καρπὸς ἀποτελεῖται ἐκ πλήθους φυλλαρίων καὶ περικλείει πολλὰ σπέρματα. Τὰ διλλενιοειδῆ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 13 γενῶν ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια, γνωστότερα εἶναι διλλενία, ἐμπεδοκλέα, κανδολλέα, κουρατέλλη κτλ. Δ. Ν. Π.

Διλμαϊνοὶ ἢ ***Διλμαϊνὸν ἔθνος***· βλ. Διλιμνῖται.

Δίλ-μπουρνοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἐπὶ Προποντίδι μικρασιατικῆς ἀκτῆς (πλάτ. 40°44'30" Β, μῆκ. 29°31'00" Αν., χάρτ. ἀγγλ. 497: Gulf of Ismid), νοτιοδυτικὸν κέρας δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τοῦ Ἰσμίτ. Ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς γεωγραφικῆς διαδοχῆς ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου (Ε, α, 4) προκύπτει ὅτι εἶναι τὸ *Ποσείδιον ἄκρον* τῶν ἀρχαίων. Σ.Ε.Λ.

διλοβεία (ἡ) (Dilobeia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρτοκαρπιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης. Γνωστότερον εἶδος *διλοβεία ἡ μαδαγασκάριος* (Dilobeia madagascariensis), ἧς τὸ ξύλον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλουργικήν. Δ. Ν. Π.

δίλοβον (τὸ) (Dilobum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυγεριδῶν*. Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους εἶναι *δίλοβον τὸ πλατυκέφαλον* (Dilobum platycephalum), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Αἱ κάμπαι του εἶναι εὔρωστοι καὶ ἔχουσι κεφαλὴν κυανῆν καὶ σῶμα ὑπόφαιον. Τὰ δίλοβα

Digitized by Google

ζῶσιν ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ φέρουσι μεγάλας καταστροφάς, προσβάλλοντα ἰδίως τὴν ἀχλαδέαν καὶ τὴν δαμασκηνέαν. Δ. Ν. Π.

δίλοβος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο λοβούς.

διλογία (ἡ)· ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ λόγου ἢ τῆς αὐτῆς λέξεως δύο φοράς, *διττολογία*.

δίλογο (τό)· βλ. λ. γιαλαμπί.

δίλογος,—*η*,—*ο*· ἰδιωμ., ὁ ἔχων δύο μορφάς: «δίλογο ροῦχο» || μεταφρ. ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ διπρόσωπος, ὁ μὴ εὐθύς· || ὁ ἀμφίβολος, ὁ ἀμφιρρέπων.

διλούβιος *διάπλασις (ἢ περίοδος)* (Diluvium) *[Γεωλογ.]*. Ἡ μεσαία ἐκ τῶν τριῶν ὑποδιαπλάσεων ἢ καὶ τῶν τριῶν ὑποπεριόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ τεταρτογενὴς διάπλασις (περίοδος) τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων (αἰῶνος) τῆς γῆς. Ὀνομάζεται καὶ πλειστόκαινος (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Δίλοφον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 114. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σωποτσέλι*.

— **Δίλοφον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χειμάρρου (τέως *Κοπρίβης*) τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (τέως Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 214. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὀρτᾶ Μαχαλᾶ*.

—**Δίλοφον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Σπερχειάδος τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 526. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπρούφλιανη*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἅγιος Σώστης* (κάτ. 148). Δ. Ε. Μ.

— **Δίλοφον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σπηλαίου τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 269. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Γιουρσίς*.

δίλοφος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο λόφους, δύο λοφώδεις κορυφάς: «δίλοφον ὕψωμα».

δίλοφος (ὁ) (Dilophus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψαριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *δίλοφον τὸν λειριοφόρον* (Dilophus carunculatus). Δ. Ν. Π.

διλοχία (ἡ) *[Στρατ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω κατὰ τὰς πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (1914—1918) ἐποχὰς τὸ ἐκ δύο λόχων πεζικοῦ ἢ μηχανικοῦ ἀπόσπασμα, χωρὶς ὅμως τοῦτο ν' ἀποτελῇ ὀργανικὴν μονάδα. Σήμερον, ὁπότε τὸ τάγμα πεζικοῦ δὲν ἀποτελεῖται ἐκ 4 ὁμοιομόρφων λόχων, ὡς κατὰ τὸ παρελθόν, διλοχίας ἐν τῷ πεζικῷ δὲν γίνεται πλέον χρῆσις. Χρησιμοποιεῖται ὅμως ἡ διλοχία προκειμένου περὶ μηχανικοῦ (π. χ. διλοχία μηχανικοῦ μεραρχίας). Ν. Θ. Κ.

διλοχίτης (ὁ)· ὁ εἰς διλοχίαν ἀνήκων στρατιώτης : «εἶναι διλοχίτης μου» ἀνήκει εἰς τὴν ὑπ' ἐμὲ διλοχίαν· «εἴμεθα διλοχῖται» ἀνήκομεν (ἐγὼ καὶ αὐτὸς) εἰς τὴν αὐτὴν διλοχίαν.

Δίμαν (*ἅγιος*). Μοναχὸς ὑπὸ τὸν ἅγιον Κόλμαν, ἔπειτα δ' ἡγούμενος μονῆς καὶ τελευταῖον ἐπίσκοπος τοῦ Connor ἐν Ἰρλανδίᾳ· ἦτο εἷς τῶν ἐπισκόπων, πρὸς οὓς ὁ κλῆρος τῆς Ῥώμης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Ὀνωρίου (640) ἔγραψεν ἐπιστολὴν περὶ τῶν κακοδοξιῶν τοῦ αἱρετικοῦ Πελαγίου, ἀποθανὼν δὲ τῷ 658 ἑορτάζεται τὴν 6 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

Διμάνδρα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητης Συρτζίου τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 100.

Διμαργιὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δημαριόν.

Δίμαστος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* —1) Ὄρος ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς χερσονήσου τῆς νήσου Μυκόνου, δυτικῶς τοῦ ὅρμου Πάνορμος, ὕψους 411 μ. Σήμερον φέρει τὸ ὄνομα *Ἅγιος Ἠλίας*. Ἡ παλαιὰ αὐτοῦ ὀνομασία ἔχει σχέσιν μὲ τὴν μορφολογίαν αὐτοῦ. —2) Νῆσος παρὰ τὴν Ῥόδον, ταυτιζομένη πρὸς τοὺς σημερινοὺς *Ἁγίους Θεοδώρους*, ὕψους 97 μέτρων, μεταξὺ τῶν νησίδων Τευτλούσης (σημερινῆς Ἀλιμιᾶς) καὶ Χαλκίας (σημερινῆς Χάλκης). Π. Ν. Π.

Διμάτρα (ἡ) (La Dimatre). Μεσαιωνικὸν φρούριον ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Φραγκοκρατίας (βλ. Δημάτρα).

Διμάτωρ *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ θεοῦ Διονύσου, ἀναφερομένη εἰς τὴν κατὰ δύο τρόπους γενομένην γέννησίν του. Εἰς τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου ὁ Διόνυσος λέγεται bimater.

διμάχης (ὁ) ὁ κατὰ δύο τρόπους μαχόμενος εἴτε πεζῇ εἴτε ἀφ' ἵππου || ὠνομάσθησαν οὕτως ἐπὶ Ὄθωνος οἱ ἄλλως δραγόνοι (βλ. λ.).

— *[Ἀρχ.]* Οἱ *διμάχαι* ἀπετέλουν παρὰ Μακεδόσι σῶμα ἱππικοῦ, τοῦ ὁποίου οἱ ἄνδρες ἦσαν ὡπλισμένοι, κατὰ τὸν Πολυδεύκην (Ὀνομαστ. Α' 131—132), ἐλαφρότερον ἀπὸ τοὺς πεζοὺς καὶ βαρύτερον ἀπὸ τοὺς συνήθεις ἱππεῖς, ὥστε νὰ δύνανται νὰ μάχωνται καὶ πεζῇ καὶ ἐφ' ἵππων. Οἱ ἵπποι τῶν διμάχων ἔφερον βαρύτερα χαλινὰ ἀπὸ τοὺς ἵππους τοῦ συνήθους ἱππικοῦ. Ὁ Ἀρριανὸς ὀνομάζει τοὺς διμάχας «ὁπλίτας ἐπὶ ἵππων», ἀναφέρει δὲ δύο περιπτώσεις στρατιωτικῆς πορείας, κατὰ τὰς ὁποίας πρόκειται περὶ διμάχων, ὡς συμπεραίνουν οἱ σύγχρονοι ἐρευνηταί. Κατὰ τὴν πρώτην γίνεται ἐναλλαγὴ ἱππασίας μεταξὺ χιλίων ἀνδρῶν ἐπὶ πεντακοσίων ἵππων, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ὀκτακόσιοι πεζοί, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, εὑρισκομένου παρὰ τὸν Χόην ποταμόν, ἱππεύουν, ἵνα δυνηθῶσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καταφθάσωσι τὸν φεύγοντα ἐχθρόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ πεζομαχήσωσιν. Οἱ διμάχαι ἠκολουθοῦντο ἀπὸ «παρεπομένους» (ὑπηρέτας), οἵτινες ἐκράτουν τοὺς ἵππους κατὰ τὴν μάχην, ἦσαν δὲ σῶμα παράλληλον πρὸς τοὺς σημερινοὺς δραγόνους· ἡ πρώτη χρῆσις αὐτῶν ἀποδίδεται εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον. Οἱ «ἅμιπποι», τοὺς ὁποίους ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος ταυτίζει μὲ τοὺς διμάχας, δέον νὰ θεωρηθοῦν ὡς διαφορετικῆς φύσεως σῶμα, ὡς φαίνεται ἐξ ἄλλων πηγῶν. Π. Ν. Π.

διμέδιμνον (τὸ) ἢ *μνάσις* καὶ *μνασίον* *[Ἀρχ.]*. Μέτρον μετρήσεως ξηρῶν προϊόντων, ἴσον πρὸς δύο *μεδίμνους*. Ἦτο ἐν χρήσει εἰς πλείστας πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐν Κύπρῳ δὲ ἐκαλεῖτο καὶ *μανασής*. —Π.

διμεθυλ- καὶ *διμεθυλο-* *[Χημ.]*. Πρῶτον συνθετικὸν κατηγορίας χημικῶν ἑνώσεων, δηλοῦν ὅτι δύο ὑδρογόνα τῆς ῥίζης τῆς ἑνώσεως ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ δύο ῥιζῶν μεθυλίων. Οὕτω τὸ *διμεθυλακρυλικὸν ὀξὺ* παράγεται ἐκ τοῦ ἀκρυλικοῦ δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδρογόνων ὑπὸ δύο μεθυλίων.

διμεθυλαιθὴρ *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὁ ἁπλούστερος δυνατὸς *αἰθὴρ* καὶ ἔχει τύπον $CH_3.O.CH_3$. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως θειικοῦ ἢ φωσφορικοῦ ὀξέος ἐπὶ τῆς μεθυλικῆς ἀλκοόλης. Εἶναι ἀέριον. Σ. Γ.

διμεθυλαιθυλενογλυκόλαι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Διακρίνομεν τὴν συμμετρικὴν καὶ τὴν ἀσύμμετρον. Ἡ *συμμετρικὴ διμεθυλαιθυλενογλυκόλη* ἢ *βουτανοδιόλη* - (2, 2) ἔχει τὸν τύπον $CH_3\,CH(OH).CH(OH).CH_3$ καὶ ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ζυμώσεως τῆς γλυκόλης καὶ τοῦ μαννίτου διὰ τοῦ bacillus lactis aerogenes. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 184°. Ἡ *ἀσύμμετρος διμεθυλαιθυλενογλυκόλη* ἢ 2 - *μεθυλοπροπανοδιόλη* - (1,2) ἔχει τὸν τύπον $(CH_3)_2C(OH)CH_2\,OH$ καὶ σχηματίζεται εἰς μικρὰς ποσότητας κατὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν. Βράζει εἰς 178°. Σ. Γ.

διμεθυλακετάλη (ἡ) ἢ *αἰθυλιδενοδιμεθυλαιθὴρ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CH(O.CH_3)_2$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀκεταλῶν (βλ. λ.). Βράζει εἰς 62°,7—63°,3 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος εἰς 14° 0,8590. Εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀκαθάριστον ξυλόπνευμα καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἀναισθητικόν. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Ἡ *διμεθυλακετάλη* εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς ἀναισθητικὸν ἰδίᾳ ἐν μίγματι μετὰ $^1/_3$ μ. χλωροφορμίου. Κ. Γ. Μ.

διμεθυλαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Δευτεροταγὴς ἀμίνη τοῦ τύπου $(CH_3)_2NH$. Σχηματίζεται κατὰ τὴν σῆψιν τῶν ἰχθύων, ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἅλμην τῶν ῥεγγῶν, σχηματίζεται δ' ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἀπόσταξιν τῆς βινάσσης. Τὸ μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας αὐτῆς διαλύεται εἰς χλωροφόρμιον. Σ. Γ.

διμεθυλανιλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀλκυλιωμένη ἀνιλίνη τοῦ τύπου

$$C_6H_5.N(CH_3)_2$$

Ἀνεκαλύφθη τῷ 1850 ὑπὸ τοῦ A. W. Hofmann, παρασκευασθεῖσα διὰ θερμάνσεως ἀνιλίνης μετὰ μεθυλοϊωδιδίου. Ὁ Lauth τὴν παρεσκεύασε διὰ θερμάνσεως ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης μετὰ μεθυλικῆς ἀλκοόλης, εἰσήχθη δὲ ἡ μέθοδος αὕτη εἰς τὴν πρᾶξιν ὑπὸ τοῦ Bardy· σήμερον ὅμως παρασκευάζεται ἀποκλειστικῶς διὰ κατεργασίας ὑπὸ πίεσιν ἀνιλίνης μετὰ μεθυλικῆς ἀλκοόλης καὶ θειικοῦ ὀξέος.

Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς διμεθυλανιλίνης πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλευθέρα ἀκετόνης μεθυλικὴ ἀλκοόλη καὶ τελείως καθαρὰ ἀνιλίνη. Ἡ διμεθυλανιλίνη εἶναι σχεδὸν ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρὸν εἰδικοῦ βάρους εἰς 15° 0,9621, βράζον εἰς 192°,5. Ἡ *διμεθυλανιλίνη* χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἰώδους τοῦ μεθυλίου, τῆς κετόνης τοῦ Michlers, τοῦ κρυσταλλικοῦ ἰώδους καὶ περαιτέρω τῆς νιτρωδοδιμεθυλανιλίνης καὶ τῆς διμεθυλο-μ-αμινοφαινόλης. Σ. Γ.

διμεθυλαρσίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Δευτεροταγὴς *ἀρσίνη* τοῦ τύπου $(CH_3)_2As\,H$, λαμβανομένη δι' ἀναγωγῆς τοῦ κακωδυλοχλωριδίου ἢ τοῦ κακωδυλικοῦ ὀξέος. Εἶναι δύσοσμον ὑγρὸν βράζον εἰς 36—37°, ἐρχόμενον δ' εἰς ἐπαφὴν μετ' ἀέρος ἀναφλέγεται. Σ. Γ.

2, 3-**διμεθυλοβουταδιένιον**-(1, 3) (τὸ) ἢ *βιβδιπροπενύλιον* *[Ὀργ. Χημ.]* Εἶναι ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

$$\begin{array}{ccc} H_2C:C & — & C:CH_2 \\ | & & | \\ CH_3 & & CH_3 \end{array}$$

παρασκευαζόμενος ἐκ τῆς πινακόνης δι' ἀποσπάσεως δύο μορίων ὕδατος. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 70°, χρησιμοποιεῖται δὲ πρὸς παρασκευὴν τεχνητοῦ καουτσούκ, τοῦ μεθυλοκαουτσούκ. Κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον παρεσκευάσθησαν μεγάλαι ποσότητες τοιούτου καουτσούκ, ἂν καὶ κατὰ τὰς ἰδιότητας ὑστερεῖ τοῦτο ἀρκούντως τοῦ φυσικοῦ. Σ. Γ.

διμεθυλογλυοξίμη (ἡ) ἢ *διμεθυλοδιοξίμη* ἢ *διακετυλοδιοξίμη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ διοξίμη τοῦ διακετυλίου καὶ ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{array}{l} CH_3—C{=}N.OH \\ \qquad\;\; | \\ CH_3—C{=}N.OH \end{array}$$

Εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 234°,5, ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ C. Schramm δι' ἐπιδράσεως ὑδροξυλαμίνης ἐπὶ ἰσονιτρωδομεθυλαιθυλοκετόνης. Ἡ *διμεθυλογλυοξίμη* εἶναι κατὰ τὸν P. Slawik τὸ μᾶλλον εὐπαθὲς ἀντιδραστήριον διὰ τὰ ἅλατα τοῦ ὑποξειδίου τοῦ σιδήρου, μεγάλην δὲ σημασίαν ἔχει ἐπίσης ὡς μέσον καθιζήσεως τοῦ νικελίου καὶ διαχωρισμοῦ τούτου ἀπὸ τοῦ κοβαλτίου. Σ. Γ.

διμεθυλοδιφαινυλουρία (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς οὐρίας τοῦ τύπου

$$\begin{array}{ccc} C_6H_5 \diagdown & & \diagup C_6H_5 \\ & N—CO—N & \\ CH_3 \diagup & & \diagdown CH_3 \end{array}$$

Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως μεθυλανιλίνης ἐν θερμῷ βενζολικῷ διαλύματι μετὰ φωσγενίου καὶ θερμάνσεως τοῦ οὕτω παραγομένου μεθυλοφαινυλοουριοχλωριδίου μετὰ μεθυλανιλίνης καὶ ὀλίγης κόνεως ψευδαργύρου. Τήκεται εἰς 121°.

διμεθυλοκετένη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα κετοκετένη καὶ ἔχει τὸν τύπον $(CH_3)_2\,C:CO$. Εἶναι ὠχρὸν ὑγρὸν βράζον εἰς 34°, πολυμερίζεται δ' εὐκόλως. Σ. Γ.

διμεθυλοκετόλη *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὁμόλογον τῆς ἀκετόλης (βλ. λ.), ἤτοι ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν α - *ὀξυκετονῶν* καὶ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.\,CO.\,CH\,(OH).\,CH_3$. Παρασκευάζεται δι' ἀναγωγῆς τοῦ διακετυλίου διὰ ψευδαργύρου καὶ θειικοῦ ὀξέος, ὡς

$$CH_3.CO.CO.CH_3 + H_2 = CH_3.CO.CH.(OH).CH_3$$

Παράγεται ἐπίσης κατὰ τὴν ζύμωσιν σακχάρων διά τινων εἰδῶν σχιζομυκήτων, δι' ὃ καὶ ἀπαντᾷ εἴς τινας οἴνους καὶ τὸ ὄξος. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 144°, κατὰ τὴν παραμονὴν δὲ πολυμερίζεται εἰς σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 95°,5. Ἡ διμεθυλοκετόλη εἶναι τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἑνώσεων ἐκείνων, αἵτινες περιέχουσι τὴν ὁμάδα $—CH(OH).CO—$ ἑκατέρωθεν ἡνωμένην πρὸς τὴν αὐτὴν ῥίζαν καὶ τὰς ὁποίας *ἀκυλοΐνας* καλοῦμεν. Αὗται παράγονται ἐκ τῶν ἐστέρων ἢ τῶν χλωριδίων τῶν ὀξέων, ὡς λ. χ. ἡ προπιοΐνη $C_2H_5.\,CH(OH).\,CO.\,C_2H_5$ ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου ἐστέρος.

Αἱ ἀκυλοΐναι παρέχουσι καὶ παράγωγα τῆς ἐνολικῆς μορφῆς, ὡς λ. χ. ἡ βουτυροΐνη, τὸ $C_3\,H_7.\,C(O.\,CO.\,C_3\,H_7):C(O.\,CO.\,C_3\,H_7).\,C_3\,H_7$. Σ. Γ.

διμεθυλοναφθαλίνια (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἑνώσεις τοῦ τύπου $C_{12}\,H_{12}$, ἀπαντῶσαι ἐν τῇ λιθανθρακοπίσσῃ. Ἐξ αὐτῶν τὸ α - ἢ 1,4 - *διμεθυλοναφθαλίνιον*, παρασκευασθὲν συνθετικῶς ὑπὸ τοῦ Giovanozzi, εἶναι ὑγρὸν εἰδ. βάρους 1,0176 βράζον εἰς 264°. Τὸ β - *διμεθυλοναφθαλίνιον* εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 264—266° καὶ μὴ πηγνύμενον μέχρι καὶ τῶν —18°. Σ. Γ.

διμεθυλοπυριδῖναι (αἱ) ἢ *λουτιδῖναι* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἔχουσι τὸν τύπον $(CH_3)_2C_5H_3N$ καὶ εἶναι ἰσχυραὶ βάσεις. Εἶναι ἰσομερεῖς πρὸς τὰς τολουϊδίνας καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὴν πίσσαν τῶν λιθανθράκων, τῶν ὀστῶν καὶ τῶν σκωτικῶν σχιστολίθων, δύνανται δὲ νὰ παρασκευασθῶσι καὶ συνθετικῶς κατὰ διαφόρους μεθόδους. Σ. Γ.

διμεθυλοφαινόλαι (αἱ) ἢ *ξυλενόλαι* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὁμόλογα τῆς *φαινόλης* τοῦ τύπου $(CH_3)_2C_6H_3.OH$, τὰ διάφορα δὲ ἰσομερῆ ἔχουσι τὰς ἀκολούθους ἰδιότητας:

$CH_3:CH_3:OH$	Σημ. τήξ.	Βαθμ. ζέσεως	Ἰδιότητες
1 : 2 : 3	75°	218°	Λεπταὶ βελόναι. Διὰ $FeCl_3$ κυανῆ χρῶσις.
1 : 2 : 4	65°	225°	Ῥομβικὰ ὀκτάεδρα
1 : 3 : 2	49°	211—212°	Φυλλίδια
1 : 3 : 4	26°	211°,5	Βελόν., μετὰ $FeCl_3$ κυανῆ χρῶσις.
1 : 3 : 5	68°	219°,5	Βελόν, μετὰ $FeCl_3$ οὐδεμία χρῶσις.
1 : 4 : 2	74°,5	211°,5	Φυλλίδ. μετὰ $FeCl_3$ οὐδεμία χρῶσις.

Digitized by Google

Τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀνευρέθησαν εἰς τὴν ἐλαφρὰν λιθανθρακόπισσαν καὶ ἄλλα εἰς τὸ κρεόσωτον τῆς ξυλοπίσσης. **Ζ. Γ.**

Διμενίτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δημπνίτσα.

διμερὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐκ δύο μερῶν ἀποτελούμενος, διμελής. —Ἐπίρρ. *διμερῶς*.

—**διμερὴς** *δικαιοπραξία [Ἀστικ. Δίκ.]*. βλ. δικαιοπραξία.

διμεροκρινίδαι (οἱ) (Dimerocrinidae Bather) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *καμεράτων κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔζησαν ἐντὸς τῶν θαλασσῶν τῆς σιλουρίου καὶ δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, εὑρίσκονται δ' ἀπολιθωμένα γένη αὐτῶν (διμερόκρινος, κυφόκρινος, πτυχόκρινος, ὀρθόκρινος, κλπ.) ἐντὸς στρωμάτων τῶν περιόδων τούτων ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Εὐρώπῃ. **Γ. Κ. Γ.**

διμερόκρινος (ὁ) (Dimerocrinus Phill.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διμεροκρινιδῶν καμεράτων κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ κατωτέρας δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Βόρειον Ἀμερικήν, Γοτλανδίαν, Ἀγγλίαν. Συνώνυμα πρὸς τὸν διμερόκρινον εἶναι τὰ γένη θυσανόκρινος, γλυπταστὴρ καὶ εὔκρινος. **Γ. Κ. Γ.**

διμεταλλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν διμεταλλισμὸν (βλ. λ.): «διμεταλλικὸν σύστημα»· ‖ ὁ ὀπαδὸς τοῦ διμεταλλισμοῦ.

διμεταλλισμὸς (ὁ) *[Πολιτ. Οἰκον.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ χρήματος ἡ ἐν τῷ πλαισίῳ νομισματικοῦ τινος συστήματος ἰσχὺς δύο ἢ περισσοτέρων πολυτίμων μετάλλων, ἐλευθέρως νομισματοποιουμένων καὶ ὧν ἡ ἐκτιτικὴ δύναμις δύναται ἢ φυσιολογικῶς ἑκάστοτε, ἢ τεχνητῶς ἐκ τῶν προτέρων, νὰ καθορίζεται εἰς χρῆμα, ἄνευ νομικῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ἰθύνοντος τὸ νομισματικὸν σύστημα ὀργανισμοῦ (κράτος ἢ τράπεζα), ὅπως ἐξοφλῇ τὸ ἓν μεταλλικὸν χρῆμα διὰ τοῦ ἄλλου. Θεωρητικῶς διακρίνονται δύο διμεταλλικὰ νομισματικὰ συστήματα: τὸ παράλληλον καὶ τὸ διπλοῦν.

Τὸ παράλληλον νομισματικὸν σύστημα καθιερώνει συνήθως ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς κυρίως δύο μέταλλα, τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἅτινα δύνανται ἐλευθέρως νὰ νομισματοποιηθοῦν. Τὰ νομίσματα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μετάλλων κυκλοφοροῦν κατόπιν παραλλήλως τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο ὡς νόμιμα μέσα πληρωμῆς. Ὡς μέτρα ἀξίας στεροῦνται ἐν τούτοις καθιερωμένης νομικῆς βάσεως καὶ οὐδεμία συσχέτισις τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος ἐξ ἑνὸς μετάλλου πρὸς τὸ ἄλλο καθορίζει μίαν σταθερὰν ἐκτιτικὴν δύναμιν. Αἱ πληρωμαὶ δύνανται συνεπῶς νὰ λαμβάνουν χώραν εἰς νόμισμα ἐξ οἱουδήποτε μετάλλου συμφώνως πρὸς τὴν ἰδίαν ἑνὸς ἑκάστου ἀξίαν (φυσιολογικὸς καθορισμὸς τῆς ἐκτιτικῆς δυνάμεως). Τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν ἔχει πρακτικῶς ἐφαρμοσθῇ, δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως ἐπισφαλές. Πρακτικὴ ἐφαρμογὴ θὰ ἦγεν ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τὴν ἐκ νέου καθιέρωσιν ἑνὸς μόνον μεταλλικοῦ συστήματος, διότι ἐν ᾗ περιπτώσει αὐξηθῇ ἡ κυκλοφορία τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων, ἡ ἀξία αὐτῶν θὰ καταστῇ μεγαλυτέρα τοῦ ἐμπεριεχομένου μετάλλου καὶ πᾶς ὁ ὑπάρχων αὐτούσιος ἄργυρος θὰ ἐνομισματοποιεῖτο ὑπὸ τῶν κατόχων του ταχέως, ὁπότε πάλιν ἡ οὕτω προκληθησομένη ἔλλειψις αὐτουσίου ἀργύρου θὰ ἦγεν εἰς ὕψωσιν τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ ἀργύρου ἡ κυκλοφορία τῶν χρυσῶν νομισμάτων εἶναι περιωρισμένη. Τὸ κοινὸν χρησιμοποιεῖ εἰς τὰς συναλλαγάς του τὰ εὐτελέστερα ἀργυρᾶ νομίσματα καὶ κερδοσκοπεῖ πωλοῦν τὰ χρυσᾶ τοιαῦτα ὡς αὐτούσιον μέταλλον. Ἡ μεγάλη προσφορὰ αὐτουσίου μετάλλου ἐπιφέρει ὑποτίμησιν αὐτοῦ, ὁπότε πάλιν ἄρχεται αὐτομάτως ἡ ἐκ νέου χρησιμοποίησις αὐτοῦ πρὸς νομισματοποίησιν. Τὸ παράλληλον νομισματικὸν σύστημα εἶναι συνεπῶς καταδικασμένον νὰ ὑφίσταται ἀενάους διακυμάνσεις. Ἡ ἀστάθεια ὅμως καταργεῖ γενικῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ χρήματος ἀπολύτως καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ σύστημα αὐτὸ καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ὑπερίσχυσιν καὶ ἑνὸς ἀκόμη ἐκ τῶν δύο μετάλλων, παρ' ὅλην τὴν ὑφισταμένην παρὰ τῷ συστήματι αὐτῷ φυσικὴν τάσιν ὅπως ἀπὸ διμεταλλικοῦ μεταβληθῇ εἰς μονομεταλλικόν: τὸ ἓν μέταλλον ὑποσκάπτει διαρκῶς τὴν θέσιν τοῦ ἄλλου μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας.

Τὸ διπλοῦν νομισματικὸν σύστημα καθιερώνει ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς ὡσαύτως δύο μέταλλα, τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσόν, ἅτινα δύνανται ἐλευθέρως νὰ νομισματοποιηθοῦν. Τὰ νομίσματα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μετάλλων κυκλοφοροῦν οὐχὶ παραλλήλως μὲ τὴν ἰδίαν ἑνὸς ἑκάστου ἐκτιτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὡς νόμιμα μέσα πληρωμῆς, ἔχοντα ἐκ τῶν προτέρων νομίμως καθιερωμένην ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν. Ἡ συσχέτισις τῆς ἀξίας τοῦ ἑνὸς νομίσματος πρὸς τὸ ἄλλο προσπορίζει εἰς αὐτὰ ὡρισμένην ἐκτιτικὴν δύναμιν, ἥτις τὰ καθιστᾷ σταθερὰ μέτρα ἀξίας. Αἱ πληρωμαὶ λαμβάνουσι συνεπῶς χώραν ὑποχρεωτικῶς εἰς οἱονδήποτε μέταλλον (τεχνητὸς καθορισμὸς τῆς ἐκτιτικῆς δυνάμεως). Ἡ σταθερότης τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μέτρου ἀξίας τοῦ διμεταλλικοῦ αὐτοῦ συστήματος βασίζεται ἐπὶ τοῦ νόμου τοῦ Γκρέσσαμ, καθ' ὃν «τὸ εὐτελὲς νόμισμα ἐκδιώκει ἐκ τῆς κυκλοφορίας τὸ ὑγιὲς τοιοῦτον». Ἐὰν δηλονότι ἡ σχέσις τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ νομίσματος πρὸς τὸ ἐξ ἀργύρου ἔχῃ νομικῶς καθορισθῇ (ὡς συνήθως συνέβη ὅπου τὸ σύστημα αὐτὸ ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ) εἰς $1:15^1/_2$ καὶ ἡ σχέσις αὐτὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ αὐξηθῇ ὑπὲρ τοῦ ἀργύρου (π. χ. 1:17), τότε ὁ χρυσὸς ἐκδιώκεται ὑπὸ τοῦ εὐτελεστέρου καταστάντος ἀργύρου ἐκ τῆς κυκλοφορίας καὶ ὁ αὐτούσιος ἄργυρος νομισματοποιεῖται ἀθρόως, μέχρις ὅτου ἡ αὔξησις τῆς ζητήσεως τοῦ μετάλλου ὑποβιβάσῃ τὴν κλονισθεῖσαν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν χρυσὸν εἰς τὸ πρότερον σημεῖον. Ἐὰν τοὐναντίον ἡ σχέσις $1:15^1/_2$ μειωθῇ ὑπὲρ τοῦ χρυσοῦ (π. χ. $^1/_2:15^1/_2$), τότε θὰ νομισματοποιῆται ἀθρόως ὁ εὐτελέστερος καταστὰς αὐτούσιος χρυσός. Ὁ ἄργυρος ἐκδιώκεται ἐκ τῆς κυκλοφορίας μέχρις ὅτου ἡ αὔξησις τῆς ζητήσεως τοῦ χρυσοῦ ἀναβιβάσῃ τὴν κλονισθεῖσαν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον εἰς τὸ πρότερον σημεῖον.

Ὁ νόμος τοῦ Γκρέσσαμ, ὅστις εἰς τὸ παράλληλον σύστημα παίζει καταστρεπτικὸν κυριολεκτικῶς ρόλον, λειτουργεῖ εἰς τὸ διπλοῦν τοιοῦτον ὡς ἀσφαλιστικὴ δικλίς. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι εἰς τὸ πρῶτον σύστημα στερεῖται τῆς ἀριθμητικῆς ἐκείνης βάσεως, ἥτις εἰς τὸ δεύτερον ἀποτελεῖ τὸ σταθερὸν κέντρον, πέριξ τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ τοῦ μετάλλου φυσιολογικῶς κυμαίνεται. Τὸ παράλληλον σύστημα ἔχει ὡς κατώτατον ὅριον τῆς ὑποτιμήσεως ἑνὸς ἐκ τῶν δύο κυκλοφορούντων μεταλλικῶν νομισμάτων τὴν διὰ τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἑκάστοτε προσδιοριζομένην τιμὴν τοῦ αὐτουσίου μετάλλου, ἐνῷ τὸ διπλοῦν σύστημα ἔχει ἴδιον ὀργανικῶς μετ' αὐτοῦ συνδεόμενον κατώτατον ὅριον ὑποτιμήσεως: τὸ σημεῖον τοῦ ἐλαχίστου κλονισμοῦ τῆς πρακτικῶς σταθεροποιηθείσης σχέσεως τῶν τιμῶν τῶν δύο μετάλλων, ὅστις αὐτομάτως καὶ ἀκαριαίως ρυθμίζει τὸ ἰσοζύγιον τῆς ποσοτικῆς ἀμφοτέρων κυκλοφορίας. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ διπλοῦ συστήματος ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν Βολόφσκι θεωρία τοῦ ἀλεξιπτώτου. Ἀμφότερα τὰ διμεταλλικὰ συστήματα τείνουσι φυσιολογικῶς ὅπως μεταβληθοῦν εἰς μονομεταλλικά. Ἡ τάσις αὕτη εἶναι ἀσθενεστέρα εἰς τὸ δεύτερον, τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ὑφίσταται καὶ εἰς αὐτὸ ἐπιβάλλει θεωρητικῶς τὴν ἀπόρριψιν τοῦ νομισματικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Πᾶν νομισματικὸν σύστημα, ὅπερ ὑπόκειται εἰς διακυμάνσεις, εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν θεμελιώδη ὅρον τῆς ἀπολύτου διπλῆς σταθερότητος (χρονικῆς καὶ τοπικῆς), ἣν τὸ χρῆμα δέον νὰ πληροῖ. Ἐξ ἄλλου ὁ διμεταλλισμὸς περιπλέκει ἀσκόπως τὸ φύσει πολύπλοκον ζήτημα τοῦ ὑγιοῦς νομισματικοῦ συστήματος, καθ' ὅτι τὸ συνδέει μεθ' ἑνὸς στοιχείου ἀπολύτως ξένου πρὸς αὐτό. Ὁ σχηματισμὸς δηλονότι τῆς τιμῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ δὲν εἶναι ἑνιαῖος. Κάθε ἀγαθὸν ἔχει πολλὰς τιμάς, αἵτινες καθορίζονται κατὰ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν τῶν πωλητῶν. Τὸ μέτρον τῶν τιμῶν αὐτῶν δέον νὰ εἶναι ἑνιαῖον διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ συναλλαγή. Ὡς ἑνιαῖον μέτρον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἓν οἱονδήποτε μέταλλον ἢ καὶ τὸ τραπεζογραμμάτιον. Ὁ διμεταλλισμὸς ὅμως θέτει ἐν ἰσχύϊ δύο μέτρα, ἤτοι πρῶτον τὴν ἀπόλυτον τιμὴν ἑνὸς ἑκάστου μετάλλου καὶ δεύτερον τὴν σχετικὴν τιμὴν τοῦ ἑνὸς μετάλλου πρὸς τὸ ἄλλο, συνδέων οὕτω μετὰ τοῦ ζητήματος τοῦ χρήματος στοιχεῖα ἐντελῶς ξένα πρὸς αὐτό.

Εἰς τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν διαφόρων νομισματικῶν συστημάτων τὸ διμεταλλικὸν κατέχει δευτερεύουσαν θέσιν. Ὑπῆρξε μία προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν ἑνὸς νομισματικοῦ συστήματος, δυναμένου ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ πληροῖ τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους τῆς τοπικῆς καὶ χρονικῆς σταθερότητος τοῦ χρήματος, ἥτις ἀπέτυχε. Συνδεδεμένη πρακτικῶς μὲ μεγάλας ζημίας τῶν ἐθνικῶν οἰκονομιῶν, αἵτινες εἶχον καθιερώσει τὸ νομισματικὸν αὐτὸ σύστημα, ὑπῆρξεν οὐχ ἧττον ἡ ἀποτυχία αὕτη πολύτιμος εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν περὶ χρήματος θεωριῶν, ἀποδείξασα τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐπὶ μακρὸν πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν μονομεταλλικῶν καὶ διμεταλλικῶν νομισματικῶν συστημάτων καὶ συντελέσασα εἰς τὴν θεωρητικὴν θεμελίωσιν τοῦ ἐλευθέρου νομισματικοῦ συστήματος (χαρτονόμισμα). Ὑπὸ τὴν στενοτέραν σημασίαν τῆς λέξεως ἡ ταυτόχρονος καθιέρωσις δύο μετάλλων, καὶ δὴ κυρίως τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου ὡς νομίμου χρήματος ἐθνικῆς τινος οἰκονομίας παρουσιάζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ χρήματος τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ (1666). Ἡ ἀνακάλυψις τῶν χρυσωρυχείων τῆς Βραζιλίας (1698) ἐπέβαλεν αὐτομάτως τὸν χρυσὸν μέχρι τοῦ 1750 περίπου, ὁπότε ἡ παραγωγὴ ἀργύρου ἤρχισεν ἐκ νέου νὰ αὐξάνῃ. Ἐν Ἀμερικῇ ἐπεβλήθη τὸ διμεταλλικὸν νομισματικὸν σύστημα κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1792 καὶ ἐκλονίσθη ἐπανειλημμένως διὰ τῶν μεγάλων διακυμάνσεων τῆς διεθνοῦς παραγωγῆς τῶν δύο μετάλλων, καταργηθὲν ἐν τέλει κατὰ τὸ 1890. Ἡ Γαλλία ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1878 ἠγωνίσθη νὰ στηρίξῃ πρακτικῶς καὶ θεωρητικῶς τὸ σύστημα αὐτό. Ἀκόμη δεκαετίαν ὅλην κατόπιν τῆς ὑπὸ τῆς Διεθνοῦς Λατινικῆς Ἑνώσεως θεσπισθείσης ἀπαγορεύσεως τῆς νομισματοποιήσεως τοῦ ἀργύρου, Γάλλος οἰκονομολόγος ὁ L. Walras, ἐξέδωκε (1886) τὴν γνωστὴν ἀπολογίαν τοῦ διμεταλλισμοῦ, ὑπείκων μᾶλλον εἰς ψυχολογικὴν ἢ εἰς ἐπιστημονικὴν ἀνάγκην. Ἐν τῇ πραγματικότητι οὐδέποτε κατὰ τὸ μακρὸν αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἴσχυσεν ἐν Γαλλίᾳ ἀπολύτως τὸ καθιερωθὲν διμεταλλικὸν σύστημα. Μέχρι τοῦ 1850 ἐκυκλοφόρουν σχεδὸν μόνον ἀργυρᾶ νομίσματα, ἐξαφανισθέντα κατόπιν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν χρυσωρυχείων τῆς Καλιφορνίας πρὸ τοῦ ὑποτιμωμένου χρυσοῦ, διὰ νὰ ἐπανεμφανισθοῦν ἐκ νέου μετὰ τὴν νέαν ὑποτίμησιν τοῦ ἀργύρου (1870). Ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν τῆς λέξεως ὁ διμεταλλισμὸς ἀπετέλεσε προσπάθειαν πρὸς καθιέρωσιν διεθνοῦς νομισματικοῦ συστήματος, ἐφαρμοσθεῖσαν ἐν μέρει πρακτικῶς τῷ 1865 διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Λατινικῆς Νομισματικῆς Ἑνώσεως καὶ τῷ 1872 διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Σκανδιναυικῆς τοιαύτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *K. Kuies*, Geld und Kredit, Berlin 1855.— *W. A. Shaw*, The history of the Currency, London 1899.— *P. Willis*, A history of the Latin monetary union, Chicago 1901. — *A. Wagner*, Sozialökonomische Theorie des Geldes uud des Geldwesens, Leipzig 1909.— *K. Helfferich*, Das Geld, Leipzig 1921.— *Knapp*, Staatliche Theorie des Geldes, München 1921.— *L. Walras*, Théorie des Geldes, Jena 1922.— *F. Bendixen*, Das Wesen des Geldes, Jena 1923.— *G. Cassel*, Theoretische Sozialökonomik, Leipzig 1923.— *Ν. Γουναράκη*, Διμεταλλισμὸς καὶ Μονομεταλλισμος, Ἀθῆναι 1882.

Γ. Β. ΔΟΥΚΑΣ

διμεταλλιστὴς (ὁ)· ὁ ἀσπαζόμενος τὸ διμεταλλικὸν σύστημα.

Διμέτοκα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνυμου δήμου τῆς ὑποδιοικήσεως Βιγας (Πηγῆς ἢ Πηγῶν), ἐν τῷ νομῷ Τσανὰκ-καλὲ (Δαρδανελλίων), ἐπὶ τοῦ ποταμίσκου Διμέτοκα-σοῦ ἢ Κοδζᾶ-μπασῆ-δερέ, εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. ΝΑ. τῆς συμβολῆς τούτου μετὰ τοῦ Γρανικοῦ. Εἶχεν ἄλλοτε 7.000 κατοίκους, ἐξ ὧν περὶ τοὺς 2.000 Ἕλληνες, προσφυγόντες τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα.

διμετρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκ δύο μετρικῶν ποδῶν συνιστάμενος, *δίμετρος*.

—**διμετρικὴ** *προβολὴ [Γεωμετρ.]*· βλ. λ. ἀξονομετρία.

διμετρόδους (ὁ) (Dimetrodon Cope) *[Παλαιοζ.]* Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κλεψυδροπιδῶν πελυκοσαυρίων θηρομόρφων ἑρπετῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον μεγέθους μέχρι 45 ἑκατοστομέτρων, ὑψηλόν, φέρον ὀφθαλμοὺς μετρίως μεγάλους καὶ σχετικῶς πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω κειμένους, ὡς καὶ ζεῦγος πλευρικῶν κροταφικῶν ὀπῶν. Εἰς τὸ μεταξυσιάγονον ὑπῆρχον συλληπτήριοί τινες ὀδόντες. Πρὸς τὰ ὀπίσω τῆς σιαγονικῆς ἐντομῆς, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτο ἄνευ ὀδόντων, ἦσαν τὰ σιαγονικὰ ὀστᾶ, φέροντα ἕνα ἕως δύο ἰσχυροὺς συλληπτηρίους ὀδόντας, μετὰ τοὺς ὁποίους ἠκολούθουν ἄλλοι 20 μικρότεροι. Αἱ ραχιαῖαι ἀποφύσεις τῶν σπονδύλων ἦσαν πολὺ μεγάλαι καὶ κατέληγον εἰς ὀξύ. Ἡ οὐρὰ ἦτο σχετικῶς βραχεῖα, οἱ δὲ σπόνδυλοί της ἔφερον ραχιαιας ἀποφύσεις χθαμαλάς. Τὰ ζῷα ταῦτα δὲν ἔφερον ἀποστεώσεις τοῦ δέρματος. Αἱ ἀκροτελεύτιοι φάλαγγές των εἶχον γαμψοὺς ὄνυχας. Οἱ διμετρόδοντες ἦσαν χερσαῖα ἁρπακτικὰ ζῷα, τὸ δὲ μῆκος τοῦ σώματός των ἔφθανε μέχρι 3 μέτρων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας περμίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Τεξάς, Νέον Μεξικόν. Τὰ κυριώτερα εἴδη ἦσαν ὁ διμετρόδους ὁ γίγας, ὁ διμετρόδους incisivus, ὁ διμετρόδους ὁ μακροσπόνδυλος κτλ. **Γ. Κ. Γ.**

δίμετρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκ δύο μέτρων ἀποτελούμενος: «δίμετρος στίχος» (βλ. *κατ.*) ‖ μουσ. ὁ ἐπὶ δύο μέτρων ἐκτεινόμενος: «δίμετρος παῦσις».

—*[Μετρ.]* Ὁ δίμετρος στίχος ἀποτελεῖται ἐκ δύο μέτρων ἢ ἐκ τεσσάρων ποδῶν. Διακρίνονται στίχοι δίμετροι καταληκτικοὶ καὶ ἀκατάληκτοι· π.χ. δίμετρος καταληκτικὸς ἀναπαιστικὸς ἔχει τὸ σχῆμα:

⏑⏑—⏑⏑— | ⏑⏑—′⏑

ἀκατάληκτος δέ: ⏑⏑—⏑⏑— | ⏑⏑—⏑⏑—′.

Δίμετροι ἰαμβικοὶ καταληκτικοὶ εἶναι οἱ ἑξῆς ἀνακρεόντειοι στίχοι:

ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
πάρεστι γάρ, μαχέσθω
(⏑—⏑— | ⏑—′⏑)

Τοῦ ὅρου γίνεται χρῆσις προκειμένου μόνον περὶ ἀρχαίας μετρικῆς. **Δ. Ν. Π.**

—*[Μουσ.]* Βλ. παῦσις.

Digitized by Google

διμέτωπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο μέτωπα, δύο ὄψεις, δύο πρόσωπα: «διμέτωπος πόλεμος».

Διμηλιά *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ῥόδου περὶ τὰ 25 χιλιομετρα ἀπέχον τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου. Ἔχει ἄφθονα ὕδατα καὶ πολλὰ ἕλη, κλῖμα δὲ νοσηρὸν καὶ ὑγρόν. Οἱ κάτοικοι, ἀνερχόμενοι εἰς 500 περίπου, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, μελισσοκομίαν, βαμβακοφυτείαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἀνθρανοποιίαν. Νοτιοδυτικῶς τοῦ χωρίου εἰς ἀπόστασιν 15΄ κεῖται ἡ περίφημος πηγὴ «Φουντουκλῆ», ΝΑ δ' εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἡ μονὴ «Κοσκινηστή» ἢ «Ἐλεοῦσα», ἐν ᾗ ὑπάρχει ἁγίασμα. Τὸ ὄνομα συνήθως γράφεται *Δημηλιά*, παρὰ δὲ τῷ Μποσσίῳ ἔχει τὸν τύπον Dimilia. Ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως εἶναι ἀμφίβολος. Μ. Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

διμήνι (τό)· εἶδος σίτου θεριζομένου δύο μῆνας μετὰ τὴν σποράν του (βλ. σῖτος).

διμηνία (ἡ)· χρονικὸν διάστημα δύο μηνῶν, ἄλλως *δίμηνον*.

διμηνιαῖος, *—α, —ον*· ὁ δύο μηνῶν: «διμηνιαῖον βρέφος»· ‖ ὁ κατὰ διμηνίαν λαμβάνων ὑπόστασιν: «κατὰ διμηνιαίας δόσεις».—Ἐπίρρ. ***διμηνιαίως*** κατὰ διμηνίαν.

Διμήνιον ἢ ***Διμηνιὸ*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον, 4 χιλιόμ. Ν. Δ. τοῦ Βόλου, ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα μετὰ τοῦ Κακάβου. Κάτοικοι 726 (1928). Ὁ Lolling ἐτοποθέτει ἐκεῖ τὸ ἀρχαῖον Ὀρμένιον, ὅπερ σήμερον δὲν θεωρεῖται ἀκριβές. Ἤδη κατὰ τὸ 1881 εἶχεν ἀνασκαφῆ θολωτὸς μυκηναϊκὸς τάφος καὶ ἄλλος ὅμοιος ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ Β. Στάη κατὰ τὸ 1901. Κυρίως ὅμως τὸ ἄσημον τοῦτο χωρίον ἐγένετο γνωστὸν ὡς σπουδαῖος ἀρχαιολογικὸς χῶρος διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ὑπὸ τοῦ Β. Στάη κατ' ἀρχὰς καὶ τοῦ Χ. Τσούντα κατόπιν συνοικισμοῦ νεολιθικῆς ἐποχῆς. Διὰ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Διμηνίου καὶ ἄλλων γειτονικῶν τόπων ἐχύθη διὰ πρώτην φορὰν λαμπρὸν φῶς εἰς τὴν παμπαλαίαν ταύτην προμυκηναϊκὴν ἐποχὴν τῆς Β. Ἑλλάδος, ὁπότε οἱ ἄνθρωποι ἠγνόουν ἀκόμη τὰ μέταλλα καὶ μετεχειρίζοντο ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἀπὸ λίθον καὶ ὀστᾶ.

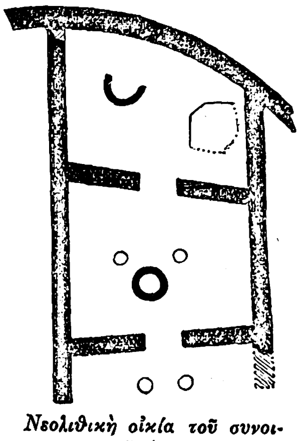

Νεολιθικὴ οἰκία τοῦ συνοικισμοῦ Διμηνίου.

Πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου ὑψοῦται φυσικὸς χαμηλὸς λόφος, «Τούμπα» λεγόμενος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ἀποτελούμενος ἐκ σχιστολίθου καὶ ὑψούμενος οὐχὶ πλέον τῶν 16 μ. ἀπὸ τῆς πεδιάδος. Ἐπ' αὐτοῦ κεῖται ἡ ἀνασκαφεῖσα προϊστορικὴ ἀκρόπολις, ἧς τὰ οἰκοδομήματα καὶ τὰ κινητὰ εὑρήματα ἀνάγονται εἰς τὴν νεωτέραν νεολιθικὴν περίοδον. Ἡ θέσις δὲν εἶναι ὀχυρὰ ἐκ φύσεως καὶ δι' αὐτὸ ἐχρειάσθη νὰ κτισθῶσιν ἓξ ἀλληλοδιάδοχοι περίβολοι, ἀπέχοντες ἀλλήλων ἀπὸ ἑνὸς μέχρι 15 μέτρ., ἐνιαχοῦ ὅμως καὶ ὅλως ἐφαπτόμενοι. Οἱ ἐσώτεροι περίβολοι ἦσαν ὑψηλότεροι τῶν ἐξωτέρων, λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους, καθ' ἑαυτοὺς ὅμως φαίνεται ὅτι ὅλοι δὲν εἶχον ὕψος μεγαλύτερον τῶν 2.50—3 μ. καὶ πάχος 0,50—1,40 μ. Ἕνεκα τῶν πολλῶν περιβόλων, ὑπῆρχον καὶ ἀνάλογοι εἴσοδοι ἢ πύλαι, ἐκ τῶν πέντε δὲ τῶν ἐσωτέρων περιβόλων, αἱ τέσσαρες εὑρίσκονται ἐν στοίχῳ, ἡ μία ὄπισθεν τῆς ἄλλης. Τὸ μεταξὺ ὅμως τῶν περιβόλων διάστημα, ἑκατέρωθεν τῶν πυλῶν, συνήθως ἐφράσσετο, ὥστε ν' ἀποτελῆται στενὸς διάδρομος, δυσκόλως κυριευόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, βαλλομένων ἐκ τῶν πλαγίων. Παρὰ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τοῦ πρώτου περιβόλου ἀνεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια οἰκίας, ἀποτελουμένης ἐκ δύο κατὰ σειρὰν συνεχομένων διαμερισμάτων καὶ πρὸ αὐτῶν ἐξ ἀνοικτῆς στοᾶς, ἣν ἐβάσταζον δύο ξύλινοι κίονες. Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ πρώτου δωματίου ὑπῆρχεν ἡ ἑστία καὶ δύο παρ' αὐτὴν ξύλινοι κίονες, ὁ δὲ ὀπίσθιος τοῖχος τοῦ δευτέρου δωματίου δὲν εἶναι εὐθύγραμμος, διότι ἡ οἰκία ἀκουμβᾷ ἐπὶ τοῦ κυκλοτεροῦς περιβόλου. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς οἰκίας ταύτης εἶναι λίαν σημαντικὴ διὰ τὸ σχέδιόν της, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων τούτων χρόνων ἤδη ὑπάρχοντα τὸν τύπον τοῦ «μεγάρου», ἐκ τοῦ ὁποίου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐξειλίχθησαν καὶ οἱ ναοί. Παρομοία σχεδὸν οἰκία εὑρέθη καὶ μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου περιβόλου. Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὑρέθησαν πολλὰ ἀγγεῖα ἢ ἁπλᾶ μονόχρωμα ἢ μετὰ κοσμημάτων γραπτῶν καὶ ἐγχαράκτων καὶ ἐκτύπων, κατεσκευασμένα διὰ χειρός, ἄνευ χρήσεως τοῦ κεραμεικοῦ τροχοῦ, ὅστις ἦτο ἀκόμη ἄγνωστος. Ἐπίσης εὑρέθησαν εἰδώλια καὶ λίθινα ἐργαλεῖα κ. ἄ. Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Θεσσαλίᾳ φαίνεται ὅτι καταλαμβάνει καὶ τὴν Γ' χιλιετηρίδα π.χ., τὴν ἀρχήν της ὅμως δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ὁρίσωμεν. [Πρβλ. Χ. *Τσούντα:* Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου, 1908.] Γ. ΜΗΛ.

Διμηνίτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Καρπερόν.

Διμήνσιοι *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος θρακικὸς λαός, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγραφ. III. 10, 4), κατοικῶν ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως καὶ πρὸς βορρᾶν τῶν Κροβύζων, κατοικούντων τὰς μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ Αἵμου. Α. Θ. ΣΑΜ.

Διμὶσκ καὶ ***Διμὶσκ-ἐχ-χὰμ*** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ καὶ ἀραβικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως Δαμασκοῦ (βλ.λ.).

δίμιτος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ ἐκ δύο μίτων ἀποτελούμενος, μὲ δύο κλωστάς· ‖ ὁ ὑφασμένος μὲ δύο μιτάρια: «δίμιτο παννί».

— *[Ἐγκυκλ.]* Διὰ νὰ ὑφανθῇ τὸ δίμιτο ὕφασμα, πρέπει μετὰ τὸ ἴδιασμα νὰ διαπερασθοῦν τὰ νήματα ἀπὸ τέσσαρα μιτάρια, οὕτως ὥστε κατὰ τὴν ὕφανσιν ν' ἀνέρχωνται καὶ νὰ κατέρχωνται ἀνὰ δύο νήματα, σχηματίζοντα τὸ λεγόμενον «στόμα», δι' οὗ θὰ διέρχεται τὸ ὑφάδι, διότι ἡ ὑφαίνουσα θὰ πατᾷ δύο συγχρόνως «πατητῆθρες», ἀφ' ὧν εἶναι ἀνηρτημένα τὰ δύο μιτάρια μὲ τὰ νήματα. Τὸ δίμιτο ὕφασμα εἶναι στερεώτερον τοῦ ἀπολυτοῦ, κατασκευάζονται δ' ἐξ αὐτοῦ «σκάλτσες», «σεγγούνια» γυναικεῖα, ἀνδρικοὶ ἐπενδῦται, «κιλίμια» κλπ. Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

διμιτόχτενο (τό)· ὑφαντικὸν ἐργαλεῖον ἔχον τοὺς ὀδόντας ἀραιοτέρους πως, ὥστε νὰ διέρχωνται δύο ἐν ταὐτῷ μίτοι ἐκ τῆς αὐτῆς «θύρας», ὅπως λέγεται τὸ διάκενον μεταξὺ τῶν ὀδόντων. Δ. Ν. Λ.

διμοιρία (ἡ) *[Στρατ.]*. Ἐκαλεῖτο *διμοιρία πεζικοῦ* ἀπὸ τοῦ 1800 (ὁ Ναπολέων εἶναι ὁ πρῶτος χωρίσας τὸν λόχον εἰς διμοιρίας) μέχρι τοῦ 1916, ἄθροισμα 50—60 ἀνδρῶν πεζικοῦ, ὡπλισμένων ὁμοιομόρφως διὰ τυφεκίου· ἀπὸ τοῦ 1916, ὁπότε εἰσήχθη διὰ πρώτην φορὰν τὸ ὁπλοπολυβόλον, συνεπῶς ὠργανώθησαν μονάδες πεζικοῦ ἀνομοιομόρφου συνθέσεως, διμοιρία ἐκαλεῖτο τὸ ἄθροισμα δύο ἡμιδιμοιριῶν (ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ ἡμιδιμοιρία ἀπετέλει τὴν στοιχειώδη μονάδα τοῦ πεζικοῦ). Σήμερον διμοιρία καλεῖται τὸ σύνολον ἀριθμοῦ τινος ὁμάδων μάχης (3 ὁμοιομόρφου συνθέσεως ὁμάδων ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἑλλάδι, 4 ἀνομοιομόρφου συνθέσεως ὁμάδων ἐν Γερμανίᾳ). Μέχρι τοῦ 1916 ὁ λόχος ἐχωρίζετο ἐν Γαλλίᾳ μὲν καὶ Ἑλλάδι εἰς 4 διμοιρίας, ἐν Γερμανίᾳ δὲ εἰς 3 (ἐν Ἑλλάδι ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον τῷ 1914). Σήμερον ὅμως δὲν χωρίζεται ὁ λόχος εἰς διμοιρίας, ἀλλ' ἄθροισμα διμοιριῶν (4 ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἑλλάδι, 3 ἐν Γερμανίᾳ) ἀποτελεῖ τὸν λόχον· τὸ τοιοῦτον προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι σήμερον ἡ στοιχειώδης μονὰς τοῦ πεζικοῦ εἶναι ἡ ὁμὰς μάχης. Δι' αὐτό, ἐν τῇ μαχητικῇ ἐνεργείᾳ ὁ λόχος ἐξακολουθεῖ τηρῶν τὴν ἀτομικότητά του, ἐφ' ὅσον δύναται ν' ἀποτελῆται ἐκ 2 τοὐλάχιστον διμοιριῶν. Διμοιρία πολυβόλων ἐκαλεῖτο ἀπὸ τοῦ 1900 (ἐποχῆς καθ' ἣν εἰσήχθη τὸ πολυβόλον ἐν τῷ ὁπλισμῷ τοῦ πεζικοῦ) μέχρι τοῦ 1916 τὸ ἄθροισμα δύο πολυβόλων, σήμερον καλεῖται τὸ ἄθροισμα 2 ὁμάδων, ἤτοι 4 πολυβόλων. Τρεῖς διμοιρίαι ἀποτελοῦσι τὸν σύγχρονον λόχον πολυβόλων. Διμοιρία μηχανημάτων συνοδείας καλεῖται τὸ ἄθροισμα τῶν πυροβόλων πεζικοῦ ἢ τῶν ὅλμων πεζικοῦ (συνήθως 2—3). Διμοιρία ἁρμάτων καλεῖται τὸ ἄθροισμα, ἢ 5 ἐλαφρῶν ἁρμάτων ἢ 2 βαρέων· ἄθροισμα 2—3 διμοιριῶν ἀποτελεῖ τὸν λόχον ἁρμάτων. Διμοιρία μηχανικοῦ καλεῖται μονὰς τοῦ ὅπλου τούτου παρεμφερὴς πρὸς τὴν μέχρι τοῦ 1916 διμοιρίαν πεζικοῦ. Παρεμφερῶς δίδεται ἡ ὀνομασία διμοιρία εἰς διαφόρους βοηθητικοὺς σχηματισμούς, ὡς π. χ. διμοιρία αὐτοκινήτων, διμοιρία διανομῶν κτλ. Ν.Θ. ΚΛΑΔΑΣ

διμοιρίτης (ὁ)· ὁ διπλῆν μοῖραν (μισθοῦ) λαμβάνων (ἀρχ.)· ‖ ὁ ἀξιωματικὸς ἢ ὁ ὑπαξιωματικὸς ὁ διοικῶν διμοιρίαν τινά.

— **Διμοιρῖται.** Οὕτως ὀνομάζονται παρὰ τῷ Ἐπιφανείῳ (Αἱρεσ. 77, 1) τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ παρ' ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς συγγραφεῦσιν οἱ ἄλλως λεγόμενοι ἀπολλιναρισταί, δηλαδὴ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αἱρετικοῦ Ἀπολλιναρίου τοῦ Λαοδικείας, οἵτινες ἐκ τῶν τριῶν κατὰ Πλάτωνα συστατικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀνεγνώριζον ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ μόνον διμοιρίαν, ἤτοι τὸ σῶμα καὶ τὴν αἰσθανομένην ψυχήν, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ἀνθρώπινον λόγον, οὗ τὴν θέσιν κατ' οὐτοὺς κατέλαβεν ἐν ἐκείνῳ ὁ ἐνανθρωπήσας θεῖος λόγος. Π. Ι. Μ.

δίμοιρος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ εἰς δύο μοίρας διῃρημένος, ὁ ἐκ δύο μοιρῶν συνιστάμενος, διπλοῦς· ‖ *δίμοιρον* (τὸ) ὡς οὐσ. τὸ ἥμισυ τῆς δραχμῆς.

διμορφία (ἡ) καὶ ***διμορφισμὸς*** (ὁ)· τὸ νὰ εἶναί τις δίμορφος, νὰ ἔχῃ δύο μορφάς, νὰ ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο μορφάς.

— *[Βιολ.]* Καλεῖται *διμορφισμὸς* ἡ συνύπαρξις δύο διακεκριμένων μορφῶν ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ζωϊκοῦ ἢ φυτικοῦ εἴδους. Ὁ διμορφισμὸς δυνατὸν νὰ παρατηρῆται εἴς τινα μόνον ὄργανα τοῦ ζῴου ἢ τοῦ φυτοῦ, ἢ εἰς πάντα τὰ ὄργανα. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει καλεῖται ψευδοδιμορφισμός, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τέλειος διμορφισμός, ἢ ἁπλῶς διμορφισμός.

— *[Ζῳολ.]* Εἰς τὰ ζῷα ὁ *διμορφισμὸς* εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προσαρμογῆς, ὀφείλεται δὲ κυρίως εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν πάντα τὰ ἄτομα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους δὲν τηροῦσι τοὺς αὐτοὺς νόμους αὐξήσεως καὶ διαμορφώσεως, ἀλλὰ διαμορφοῦνται ποικίλως, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς λειτουργίας, ἃς ἕκαστον τούτων ἐκτελεῖ, ἐξ ὧν κυριωτέρα εἶναι ἡ πρὸς συντήρησιν τοῦ εἴδους προσπάθεια. Ὁ διμορφισμὸς ἀπαντᾷ κυρίως εἰς ζῷα, ὧν τὰ γένη εἶναι τελείως κεχωρισμένα, ὁπότε τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ εἰς τὰ συναφῆ πρὸς ταῦτα. Ἐφόσον προχωροῦμεν πρὸς τὰ κατώτερα ζῳολογικὰ ἀθροίσματα ὁ διμορφισμὸς ἀπαντᾷ συχνότερον, ὅπως π. χ. εἰς τὰ ζωϊκὰ παράσιτα.

— *[Βοτ.]* Εἰς τὰ φυτὰ ὁ *διμορφισμὸς* παρατηρεῖται εἰς τοὺς κλώνους, τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη, τοὺς καρπούς, ὡς καὶ εἰς πάντα τὰ φυτικὰ μόρια ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ. Ὁ διμορφισμὸς τῶν φυλλοφόρων ἢ ἀνθοφόρων κλάδων ἀπαντᾷ κυρίως εἴς τινα ἀφρικανικὰ εἴδη τῆς οἰκογενείας τῶν *πηγανοειδῶν*. Ὁ διμορφισμὸς τῶν φύλλων παρατηρεῖται εἰς πλεῖστα φυτὰ καὶ ἰδίως εἰς τὸν κισσόν, τὸ πολύγονον, τὸν βελονοφόρον, τὸ βατράχιον, τὴν συκῆν κτλ. Ὁ διμορφισμὸς τῶν ἀνθέων παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰ φυτὰ τῆς ἀσπερούλης, τῆς καννάβεως τῆς *κασσίας* κτλ.. Ὁ διμορφισμὸς τῶν καρπῶν παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰ φυτὰ διμορφοθήκη, καρδαμίνη, χηνοπόδιον κτλ. Εἴδη τινὰ ὀρχεοειδῶν καὶ ἀροειδῶν ἔχουσι πολλάκις ῥίζας διμόρφους. Δ.Ν.Π.

— *[Ὀρυκτολογ.]* Καλεῖται *διμορφία* ἢ *διμορφισμὸς* ἡ ἰδιότης τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης, καθ' ἣν ὡρισμένα σώματα μὲ τὴν αὐτὴν χημικὴν σύστασιν ἀπαντῶσιν εἰς δύο διαφόρους καὶ ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων κρυσταλλικὰς μορφάς. Ἡ διμορφία εἶναι μερικὴ περίπτωσις τῆς πολυμορφίας ἢ τοῦ πολυμορφισμοῦ, τὰ δὲ κρυσταλλικὰ σώματα, εἰς τὰ ὁποῖα παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τοῦτο, καλοῦνται *δίμορφα*.

Ἑκάστη κρυσταλλικὴ μορφὴ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ διμόρφου σώματος παρουσιάζει καὶ ἴδια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὰς κρυσταλλογραφικὰς καὶ ὀπτικὰς σταθερὰς (σχέσιν παραμέτρων, σχισμόν, δείκτην διαθλάσεως, διπλοθλαστικότητα, θέσιν ἀξόνων ἐλαστικότητος, γωνίαν ὀπτικῶν ἀξόνων), αἱ ὁποῖαι ὡς συνάρτησις τῆς κρυσταλλογραφικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἑπόμενον νὰ διαφέρουν εἰς τὰς δύο διαφόρους κρυσταλλικὰς μορφάς, ὑφ' ἃς κρυσταλλοῦται τὸ δίμορφον σῶμα, ἀλλ' ἰσχύει συγχρόνως καὶ διὰ τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς σταθερὰς (σκληρότητα, εἰδικὸν βάρος, διαλυτότητα, σημεῖον τήξεως). Τοιουτοτρόπως ὁ ἄνθραξ, σῶμα δίμορφον, ἀπαντᾷ ὡς ἀδάμας κρυσταλλούμενος εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα κατὰ ὀκτάεδρα καὶ ῥομβικὰ δωδεκάεδρα μὲ λάμψιν ἀδαμαντοειδῆ, σκληρότητα 10 καὶ εἰδικὸν βάρος 3,5, συγχρόνως δὲ καὶ ὡς γραφίτης κρυσταλλούμενος εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα μὲ λάμψιν μεταλλικήν, σκληρότητα 1 καὶ εἰδικὸν βάρος 1,9—2,3. Τὸ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον $CaCO_3$, ὡς ἀσβεστίτης μὲν κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν κατὰ ῥομβόεδρα καὶ σκαληνόεδρα μὲ σκληρότητα 3 καὶ εἰδικὸν βάρος 2,72, ἐνῷ ὡς ἀραγονίτης κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν μὲ σκληρότητα $3^1/_2$—4,0, εἰδικὸν βάρος 2,95 καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὀπτικῆς συμμετρίας τοῦ συστήματος τούτου. Ὁμοίως ὁ διθειοῦχος σίδηρος FeS_2 ἀπαντᾷ ὡς σιδηροπυρίτης κρυσταλλούμενος εἰς τὴν παρημιεδρίαν τοῦ κυβικοῦ κατὰ ἑξάεδρα ἢ πενταγωνικὰ δωδεκάεδρα μὲ εἰδικὸν βάρος 5,1, ἐπίσης δὲ καὶ ὡς μαρκασίτης κρυσταλλούμενος εἰς τὸ ῥομβικὸν μὲ κρυσταλλικὴν μορφὴν πλακώδη ἢ βελονοειδῆ, καὶ εἰδικὸν βάρος 4,80. Ἡ διμορφία ὀφείλεται εἰς τὴν διάφορον κατασκευὴν τοῦ κρυσταλλικοῦ μορίου τοῦ διμόρφου σώματος. Γ. ΒΟΡΕΑΔΗΣ

διμορφίτης (ὁ) Dimorphites Mojs.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζώων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πινακοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν* μαλακίων. Λείψανά των εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Εὐρώπην, τὰς Ἰνδίας, Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ Τιμορκαί. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους κατωτέρας νορίου βαθμῖδος (τῆς τριασίου περιόδου) τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τῆς Ἀργολίδος ὑπὸ τοῦ Κ. Ρέντς, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως ταυτίζεται μὲ τὸ γένος *Ἰουβαβίτης*. Γ. Κ. Γ.

διμορφόδους (ὁ) (Dimotphodon Owen) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζώων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ῥαμφορυγχιδῶν πτεροσαύρων* ἑρπετῶν.

Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον σχετικῶς ἀσυνή-

Digitized by Google

θως μέγα, ἀλλὰ πολὺ ἐλαφρόν. Τὰ ρινικὰ καὶ δακρυϊκὰ τρήματα ἦσαν πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰς μικρὰς τριπλεύρους ὀφθαλμικὰς ὀπάς. Ἡ σιαγὼν ἔφερεν ὀδόντας μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ ρύγχους. Οἱ ἐμπρόσθιοι ὀδόντες ἦσαν ἰσχυροί, ἐλαφρῶς κεκαμμένοι καὶ εἰς ἀκανονίστους ἀποστάσεις τοποθετημένοι, ἐνῷ οἱ ὀπίσθιοι ἦσαν μικροὶ καὶ πυκνῶς τοποθετημένοι. Ἡ οὐρά των ἀπετελεῖτο ἐκ 30 περίπου σπονδύλων. Τὸ κρανίον τῶν γνωστῶν εἰδῶν εἶχε μῆκος μέχρις 20 ἑκατοστομέτρων. Αἱ πτέρυγες ἦσαν σχετικῶς βραχεῖαι. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Dorsetshire τῆς Ἀγγλίας. Γ. Κ. Γ.

διμορφοθήκη(ἡ) (Dimorphotheca) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος: *διμορφοθήκην τὴν βροχώδη* Dimorphotheca pluvialis), ἥτις εἶναι πόα ἐτησία, ἰθαγενὴς τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ὡς εἶδος κοσμητικόν. Τὰ ἄνθη της, μικρότατα, ἀνοίγουσι κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ κλείουσιν ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεως αὐτοῦ. Ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι βροχερός, μένουσι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν κλειστά. Δ. Ν. Π.

δίμορφον (τὸ) (Dimorphum) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *ριζομαστιγοφοριδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζῳάρια ζῶντα εἰς γλυκέα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

δίμορφος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἢ ὁ ἐμφανιζόμενος ὑπὸ δύο μορφάς: «δίμορφον ἄνθος,—ὀρυκτόν».

διμυάρια (τὰ) (Dimyaria) *[Ζωολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Lamarck εἰς τὰ μαλάκια τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἐλασματοβραγχίων, τῶν ὁποίων ἡ κόγχη παρουσιάζει δύο μυϊκὰ ἀποτυπώματα, καὶ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὰ *ἁπλομυάρια* ἢ *μονομυάρια*. Εἰς τὰ διμυάρια ὑπάγονται αἱ φολάδες, αἱ ἀφροδῖται καὶ μέγα τμῆμα ἐκ τῶν κτενῶν (χτένια). Δ. Ν. Π.

Διμὼ (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ κτισμ. IV) τῆς πόλεως Διακὸν (βλ. λ.).

Διναὶρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν νομὸν Προύσης (σανιζάκιον Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισσὰρ) καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης-Ἀϊδινίου-Ἐγερδίρ. Εἶναι κέντρον ἐμπορίας ὀπίου. Κάτοικοι 5000 περίπου. Ἡ πόλις κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Ἀπαμείας τῆς Κιβωτοῦ*.

Διναχλῆ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Αἰγαίου (πλάτ. 37° 29' Β, μῆκ. 27° 14', χάρτ. ἀγγλ. 1546: Strait of Samos to Mandelyah gulf) σχηματίζον τὴν νοτίαν ἄκραν τοῦ στομίου τοῦ Μαιάνδρου. Σ. Ε. Λ.

δινάντιος (Dinantien) *[Γεωλογ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γάλλου γεωλόγου de Lapparent εἰς τὴν κατωτέραν λιθανθρακοφόρον ὑποδιάπλασιν στρωμάτων ἢ καὶ περίοδον. Τὸ ὄνομα ἐδόθη ἐκ τῆς βελγικῆς πόλεως Dinant. Ἡ ὀνομασία αὕτη δὲν ἐπεκράτησε, καθόσον οἱ γεωλόγοι μεταχειρίζονται σήμερον τὰς ὀνομασίας κατωτέρα λιθανθρακοφόρος διάπλασις ἢ κούλμιος (ἢ μισσισιπιάνιος τῶν Ἀμερικανῶν γεωλόγων), πρὸς τὰς ὁποίας ἀντιστοιχεῖ ἡ *δινάντιος*. Γ. Κ. Γ.

δινάρδη (ἡ) (Dinarda) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα μὲ σῶμα εὐρὺ καὶ πεπλατυσμένον. Γνωστὰ 5 εἴδη ὧν γνωστότερον *δινάρδη ἡ ὀδοντοειδὴς* (Dinarda dentata), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Γαλλίᾳ κυρίως καὶ πολλάκις φιλοξενεῖται εἰς τὰς φωλεὰς τῶν μυρμήκων. Δ. Ν. Π.

Δινάρητον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν θὰ ἐφέρετο κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἡ ΒΑ τῆς Κύπρου ἐσχατιά, ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς περικοπῆς τοῦ Πλινίου «Longitudinem Cypri inter II promontoria Dinaretum et Acamanta» (5,129). Πάντως πρόκειται περὶ τοῦ συγχρόνου ἀκρωτηρίου *Ἅγιος Ἀνδρέας*, οὗ αἱ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι κατὰ τὸν χάρτην τοῦ Κίτσενερ (καὶ Ἀγγλ. Ναυαρχ. 2074: Cyprus) εἶναι πλάτ. 35° 40' 15" Β, μῆκ. 34° 35' 45" Ἀν. Ὁ Müller (ΙΙΙ «Ἐλασσόνων Ἑλλ. Γεωγρ» ἐκδόσεως Διδότου, χάρτ. 26: Cuprus insula) ἀναφέρει ὅτι μία τῶν νησίδων *Κλεῖδες*, διετήρει τὴν ὀνομασίαν τοῦ Πλινίου παρεφθαρμένην εἰς *Ζωναρίτου*. Σ. Ε. Λ.

δινάρι (τὸ) *[Νομισμ.]*. Νομισματικὴ μονὰς τῆς Νοτιοσλαυΐας (βλ. λ.).

Διναρικαὶ Ἄλπεις *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δειναρικαὶ Ἄλπεις.

διναφθόλη (ἡ) *[Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως διαλύματος χλωριοσιδήρου ἐπὶ ναφθόλης, καὶ ἐκ μὲν τῆς α-ναφθόλης λαμβάνεται ἡ α *διναφθόλη*, ἐκ δὲ τῆς β ναφθόλης ἡ β-*διναφθόλη*. Σ. Γ.

διναφθύλια (τὰ) *[Οργ. Χημ.]*. Ἑνώσεις συνιστάμεναι ἐκ δύο ναφθαλινικῶν συμπλεγμάτων, ἤτοι τοῦ τύπου $C_{10}H_7.C_{10}H_7$. Διακρίνομεν τρία ἰσομερῆ, ἤτοι τὸ α, α-*διναφθύλιον*, τὸ α, β-*διναφθύλιον* καὶ τὸ β, β-*διναφθύλιον*. Σ. Γ.

Δινδυμήνη *[Ἀρχαιολ.]*, ἢ *Δινδυμένη* καὶ *Δινδυμίη* ἢ *Δινδυμίς*. Ἐπίκλησις τῆς θεᾶς Ρέας ἢ τῆς Κυβέλης, γενικώτερον τῆς θεᾶς Μητρὸς ἢ καὶ ἰδία θεὰ ταυτιζομένη πρὸς τὴν Μητέρα, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄνομα προέρχεται ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ *Δινδύμου* ὄρους τελουμένης λατρείας αὐτῆς (πρβλ. *Σιπυλήνη*). Ἐν Φρυγίᾳ, σημαντικῷ κέντρῳ λατρείας αὐτῆς, *Δινδυμήνη* ἐπεκαλεῖτο ἡ Ρέα, «μήτηρ τῶν θεῶν» καὶ «ἄνασσα», ἐθεωρεῖτο δὲ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Μήονος καὶ μήτηρ τῆς Κυβέλης, τὴν ὁποίαν μετὰ τὴν γέννησίν της ἐξέθηκεν εἰς τὸ ὄρος Κύβελον. Ἐπίσης ὡς Δινδυμήνη ἢ καὶ *Βερεκυντία* ἐλατρεύετο ἡ Ρέα ὑπὸ τῶν Βερεκύντων, τῶν βορείως τῆς Φρυγίας παρὰ τὸν Σάγαριν ποταμόν. Ἐκ Κυζίκῳ, ἡ λατρεία τῆς Δινδυμήνης Μητρὸς κατεστάθη κατά τινα παράδοσιν ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν πλεόντων εἰς Φᾶσιν, κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν παρελήφθη ὑπὸ τῶν Κυζικηνῶν ἐκ Προκοννήσου, ὅτε οἱ Προκοννήσιοι κατέστησαν βίᾳ σύνοικοι τῶν Κυζικηνῶν, ἐκ Προκοννήσου δὲ παρελήφθη καὶ τὸ ἐκ χρυσοῦ ἄγαλμα τῆς θεᾶς, τοῦ ὁποίου τὸ πρόσωπον ἦτο ἐξ ὀδόντος ἱπποποτάμου. Ἡ Δινδυμήνη ἐλατρεύετο ἐπίσης ἐν Πεσσινοῦντι τῆς Γαλατίας καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πεσσινουντίς*· ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν τῆς θεᾶς, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Μίδα, τοῦ πρώτου καθιερώσαντος τὴν λατρείαν αὐτῆς, καὶ τελειωθὲν ὑπὸ τῶν Ἀτταλιδῶν, οἵτινες προσέθηκαν καὶ περίστυλον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου· τὸ ἐν τῷ ἱερῷ δὲ εὑρισκόμενον ἐκ λίθου ὁμοίωμα τῆς θεᾶς ἐπιστεύετο ὡς οὐρανοπετὲς καὶ μετεφέρθη ἐν Ρώμῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ρωμαϊκῆς ἰσχύος. Ἐν Καρίᾳ, εἰς τὴν Μαγνησίαν τὴν ἐπὶ Μαιάνδρῳ, ἡ Δινδυμήνη Μήτηρ ἐλατρεύετο μέχρι τῆς πλήρους ἐρημώσεως τῆς πόλεως, εἰς τὸ ἱερὸν δὲ αὐτῆς ὑπηρέτησαν ἡ γυνὴ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Μνησιπτολέμα. Εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἡ λατρεία τῆς θεᾶς ἀναφέρεται καὶ ἐν Τρῳάδι καὶ Ἀρτάκῃ. Ἐν Λυκαονίᾳ δέ, ἡ εἰς Σόατρα, Λαοδίκειαν Κατακεκαυμένην καὶ Ἰκόνιον λατρευθεῖσα Ζιζιμηνή, ὑπό τινων ἀρχαιολόγων ταυτίζεται πρὸς τὴν Δινδυμήνην. Πλὴν ὅμως τῶν γειτνιαζουσῶν πρὸς τὰ Δίνδυμα ὄρη χωρῶν καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐλατρεύετο ἡ θεά. Εἰς Θήβας παρὰ τὸν ποταμὸν Δίρκην ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Δινδυμήνης Μητρὸς μετ' ἀγάλματος, ἀναθήματος τοῦ Πινδάρου καὶ ἔργου τῶν Θηβαίων Ἀριστομήδους καὶ Σωκράτους. Εἰς τὴν Κάτω πόλιν τῶν Πατρῶν ὑπῆρχεν ἱερὸν καὶ λίθινον ὁμοίωμα τῆς θεᾶς, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν Δύμῃ τῆς Ἀχαΐας. Ἀλλὰ ἡ λατρεία τῆς Δινδυμήνης μητρὸς εἶχε διαδοθῆ καὶ ἐν Μεγάλῃ Ἑλλάδι· παρὰ τὴν Ἰουλίαν Πύλην τῶν Βαιῶν τῆς Καμπανίας εὑρέθη παράστασις, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰκονίζεται ἡ Κυβέλη καθημένη ὑπὸ πίτυν καὶ κρούουσα τύμπανον. Π. Ν. Π.

Δίνδυμον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Ὄρος τῆς Φρυγίας τῆς ἐπὶ Ἑλλησπόντῳ, ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Ἀρκτονήσου, βορείως τῆς Κυζίκου, «μονοφυὲς ἱερὸν ἔχον τῆς Δινδυμήνης, μητρὸς θεῶν, ἵδρυμα ἔχον τῶν Ἀργοναυτῶν» (*Στραβ. Didot* 492, 54 πρβλ. *Ὀρφ.* Ἀργον. 627 καὶ *Ἀπολλοδ. Ροδ.* 1,985). Θέατρον τῶν κατὰ τοῦ Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Λουκούλλου (73 π.Χ.). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Καποῦ-δάγ*.

—2) Κατὰ Πτολεμαῖον *Δίδυμον* (Ε, β, 13) ὄρος τῆς Φρυγίας, ὁπόθεν πηγάζει ὁ Ἕρμος «ὃς ἐξ οὔρεος ἱροῦ μητρὸς Δινδυμήνης ρέων ἐκδιδοῖ εἰς θάλασσαν κατὰ Φώκαιαν πόλιν» (*Ἡροδ.* Κλειὼ 1,60), «πλησίον δὲ καὶ ὁ Σαγγάριος ποταμὸς ποιεῖται τὴν ρύσιν· ἐπὶ δὲ τούτῳ τὰ παλαιὰ τῶν Φρυγῶν οἰκητήρια Μίδου καὶ ἔτι πρότερον Γορδίου καὶ ἄλλων τινῶν» *Στράβ. Didot*. 486,20). Ἦτο δὲ ἱερὸν τῆς Δινδυμήνης (535,13) ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομά της «καθάπερ ἀπὸ τῶν Κυβέλων ἡ Κυβέλη» (486,20). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Μουρὰδ-δάγ*. Σ. Ε. Λ.

Δινεία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τοβάν, ὅστις ρέων πρὸς τὴν Σιλίστριαν (τὸ Δορύστολον τῶν ἀρχαίων) ἐκβάλλει εἰς τὸν Δούναβιν. Ταύτην κατέλαβεν ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς τῷ 971, ὅτε, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πρεσθλαύας, ἐπήρχετο κατὰ τοῦ Δορυστόλου, ἔνθα εἶχεν ὀχυρωθῆ ὁ Σβιατοσλαῦος, ἡγεμὼν τῶν Ρώσων ἐπὶ κεφαλῆς 60.000 ἀνδρῶν. Α. Θ. ΣΑΜ.

δινεμάτουρον (τὸ) (Dinematurum) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σιφωνοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καλιγιδῶν*. Τὰ μαλακόστρακα ταῦτα παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: σῶμα σχεδὸν ᾠοειδὲς μὲ τὸ γεννητικὸν τρῆμα ἐπιμηκέστατον, τὰς δευτέραν καὶ τρίτην θωρακικὰς ἀρθρώσεις ἐλευθέρας καὶ μὴ συνδεομένας, ὡς συνήθως, μὲ τὸν πρόσθιον λοβὸν τοῦ κεφαλοθώρακος. Τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς κοιλίας ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀρθρώσεων μετὰ τριῶν ραχιαίων πλακῶν καὶ δύο οὐραίων τοιούτων. Οἱ πόδες τοῦ πρώτου ζεύγους εἶναι κλαδώδεις, οἱ δὲ τῶν λοιπῶν ζευγῶν ἁπλοῖ. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

Δινὲρ *[Γεωγρ.]*· βλ. Διναίρ.

δινέρι (τό)· ἑτέρα ὀνομασία τῶν παιγνιοχάρτων καρρὸ (βλ. λ.).

δίνευμα (τό)· κυκλική, περιστροφικὴ κίνησις, δίνη (ἀπὸ τοῦ *δινεύω*).

δινευρος (ὁ, ἡ) καὶ—*η*,—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο νεῦρα ἢ δύο νευράς.

δίνευρος (ὁ) (Dineurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενενείας τῶν *τενθρηδινιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς σφῆκας ἀπαντώσας ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

δινεύτης (ὁ) (Dineutus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γυρινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη μὲ σῶμα ᾠοειδές, κυρτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἐπιμηκεστάτους προσθίους πόδας. Εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς καὶ ζῶσι παρὰ τὰ στάσιμα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

δίνη (ἡ)· περιστροφική, σπειροειδὴς κίνησις ὕδατος, (στρόβιλος κοιν. ρούφουλας καὶ στρόφιλας) ἢ ἀνέμου (ἀνεμοστρόβιλος)· || εἰδικώτερον, ἡ ἐμφανίζουσα σχῆμα χοάνης περιστροφὴ τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἡ προκαλουμένη συνήθως ἐκ συναντήσεως ἀντιθέτων ρευμάτων, ἐκ τῆς λειτουργίας τῆς ἕλικος, τῆς κώπης, ἐξ ἀποτόμου καταβυθίσεως ὀγκώδους σώματος κλπ. || μεταφ., κατάστασις ἔκρυθμος καὶ συνταρακτική: «εἰς τὴν δίνην τοῦ πολέμου».

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. στρόβιλος.

Δίνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πηγὴ τῆς ἀρχαίας Ἀργολίδος εἰς τὰ πρὸς τὴν Κυνουρίαν σύνορα, παρὰ τὴν κώμην τῆς Τροιζῆνος Γενέθλιον. Ἐξ αὐτῆς ἀνέβλυζε γλυκὺ ὕδωρ, ὅπερ κατὰ τὸν Παυσανίαν (Η' 7,2) προήρχετο ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ ἀφανιζομένου ὑπὸ τὴν γῆν ποταμοῦ Ἰνάχου. Οἱ Ἀργεῖοι τὸ πάλαι ἔρριπτον ἐντὸς τῆς Δίνης ἵππους φέροντας πολυτελεῖς χαλινούς, ὡς προσφορὰν πρὸς τὸν Ποσειδῶνα. Κατὰ τὸν Φίλιππον ἡ πηγὴ ἔκειτο τετρακόσια μέτρα ἀπὸ τῆς θαλάσσης, κατὰ τὸ σημερινὸν Ἀνάβολον. Π. Ν. Π.

δίνημα (τό)· περιστροφικὴ κίνησις, δίνη (ἀπὸ τοῦ *δινῶ*).

δινηματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐκ δύο νημάτων ἀποτελούμενος.

δινήρα (ἡ) (Dinera) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς, διακρινόμενα διὰ τὸ ἐπίμηκες, κυλινδρικὸν μὲ ἐπιμηκεστάτους πόδας σῶμά των. Δ. Ν. Π.

δίνησις, —*εως*· ἡ ἐνέργεια τοῦ *δινεῖν*, περιστροφικὴ κίνησις, περιστροφή.

δινητός, —*ή*, —*όν*· ὁ δυνάμενος νὰ περιστραφῇ νὰ κινηθῇ κυκλικῶς, στροβιλιστός.

δινητὸς (ὁ) (Dinetus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τεγυτιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κεραίας λεπτοτάτας καὶ ἐπιμηκεστάτας καὶ πτέρυγας μᾶλλον τριγωνικάς, διαφανεῖς καὶ πολυνευρώδεις. Δ. Ν. Π.

Δινια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα τῆς χώρας τῶν Σεντ ων (*Πτολεμ.* Β, ι, 19). Ἡ ταυτότης αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

δινιτραιθανόλη (ἡ) *[Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δινιτρωμένη αἰθυλικὴ ἀλκοόλη τοῦ τύπου

$$CH(NO_2)_2, CH_2OH.$$

Ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρὸν ἀποσυντιθέμενον εὐκόλως. Ἰσχυρὸν καυτήριον τοῦ δέρματος. Σ. Γ.

δινιτρανιλῖναι (αἱ) *[Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δινιτρωμέναι ἀνιλῖναι τοῦ τύπου

$$C_6H_3(NO_2)_2NH_2.$$

Ἐκ τῶν διαφόρων ἰσομερῶν δινιτρανιλινῶν τεχνικὸν ἐνδιαφέρον κέκτηται μόνον ἡ 2. 4—δινιτρανιλίνη. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως ὑπὸ πίεσιν 2,4-δινιτροχλωροβενζολίου μεθ' ὑδατικῆς

Digitized by Google

ἀμμωνίας. Κρυσταλλοῦται εἰς κιτρίνους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 188°, δυσδιαλύτους ἐν ἀλκοόλῃ. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἀζωχρωμάτων, λόγῳ δὲ τοῦ ἐξησθενημένου βασικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς ἡ διαζώτωσις δέον νὰ ἐπιτελῆται εἰς πυκνὸν θειικὸν διάλυμα. Σ. Γ.

1, 1-δινιτροαιθάνιον *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δινιτροπαραφίνη τοῦ τύπου

$CH(NO_2)_2.CH_3$

Ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 185—186°. Σχηματίζει μετὰ καλίου κίτρινον κρυσταλλικὸν ἅλας. Σ. Γ.

δινιτροβενζόλια (τὰ) ἢ *δινιτροβενζένια* *['Οργ. Χημ.]*. Δινιτρωμένα βενζόλια τοῦ γενικοῦ τύπου $C_6H_4(NO_2)_2$. Ἀναλόγως τῆς πρὸς ἀλλήλας θέσεως τῶν δύο νιτροομάδων διακρίνονται τρία ἰσομερῆ, ἤτοι τὸ ὀρθο- μετα-, καὶ παραδινιτροβενζόλιον.

Τὸ μ-δινιτροβενζόλιον ἔχει τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν ἐκ τῶν τριῶν ἰσομερῶν. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Deville καὶ λαμβάνεται ὡς κύριον προϊὸν κατὰ τὴν περαιτέρω νίτρωσιν τοῦ νιτροβενζολίου, ἐνῷ τὰ ἄλλα δύο ἰσομερῆ συμπαράγονται εἰς πολὺ μικροτέρας ποσότητας. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ A. F. Holleman, κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἀπολύτου νιτρικοῦ ὀξέος ἢ νιτροθειικοῦ ὀξέος τόσον εἰς 0° ὅσον καὶ εἰς 40° προκύπτουν 91—93,5% μ-δινιτροβενζολίου, 4,8—8,1% ο-δινιτροβενζολίου καὶ περίπου 1,7% π-δινιτροβενζολίου. Καθαρὸν μ-δινιτροβενζόλιον ἀποτελεῖ ἀχρόους, συνήθως ὅμως ὑποκιτρίνους, πινακοειδεῖς κρυστάλλους τηκομένους εἰς 89°,7 καὶ βράζοντας εἰς 302°,8. 100 μ. β βενζολίου διαλύουσιν εἰς 18°,2 39,45 μ. β δινιτροβενζολίου καὶ 100 μ. β ἀλκοόλης εἰς 20°,5 διαλύουσι 3,4 μ. β. αὐτοῦ. Χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς παρασκευὴν τῆς μ-φαινυλενοδιαμίνης, τῆς μ-νιτρανιλίνης καὶ πρὸς παρασκευὴν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Τὸ ο-δινιτροβενζόλιον, συμπαραγόμενον μετὰ τοῦ μ-δινιτροβενζολίου ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τήκεται εἰς 116°,5 καὶ βράζει εἰς 319°. Τὸ δὲ π-δινιτροβενζόλιον τέλος τήκεται εἰς 171—172° καὶ βράζει εἰς 299°. Σ. Γ.

δινιτρογλυκερίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Δινιτρωμένη γλυκερίνη τοῦ τύπου

$C_3H_5(OH)(O.NO_2)_2$

λαμβανομένη ὁμοῦ μετὰ τῆς νιτρογλυκερίνης. Εἰς πᾶσαν νίτρωσιν τῆς γλυκερίνης, εἴτε ἐν μεγάλῳ, εἴτε ἐν μικρῷ ἐπιτελεῖται αὕτη, παραμένει ὅμως διαλελυμένη εἰς τὸ μῖγμα τῶν ὀξέων, ἐνῷ ἡ τρινιτρικὴ γλυκερίνη (νιτρογλυκερίνη) κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀποβάλλεται. Ἡ παρασκευὴ τῆς δινιτρογλυκερίνης ἐπιτελεῖται διὰ βραδείας ἀναμίξεως γλυκερίνης μετὰ πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος ἐν ψυχρῷ, ἀραιώσεως τοῦ μίγματος δι' ὕδατος καὶ ἐξουδετερώσεως τῆς περισσείας τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος δι' ἀνθρακικῶν γαιαλκαλίων. Ἡ παραγομένη δινιτρογλυκερίνη ἀποχωρίζεται ἐπιπλέουσα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Ἡ δινιτρογλυκερίνη εἶναι ἄχρουν ἕως ὑποκίτρινον ἔλαιον εἰδικοῦ βάρους 1,47 καὶ κάπως ὀλιγώτερον πυκνόρρευστος τῆς νιτρογλυκερίνης. Εἶναι εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ ὕδωρ, ἔχει καυστικὴν γεῦσιν καὶ εἶναι ὑγροσκοπική. Εἶναι σταθερωτέρα τῆς νιτρογλυκερίνης, ὀλιγώτερον ἐκείνης εὐπαθὴς εἰς τὴν θερμότητα καὶ τὰς μηχανικὰς ἐνεργείας, ἐπὶ πλέον δὲ δὲν πήγνυται· συνιστᾶται διὰ παρασκευὴν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἐν μίγματι μετὰ νιτρογλυκερίνης, διότι μόνη δὲν περιέχει ἀρκετὸν ὀξυγόνον πρὸς καῦσιν. Ἡ ὡς ἀνωτέρω παρασκευαζομένη δινιτρογλυκερίνη εἶναι μῖγμα δύο ἰσομερῶν μορφῶν, ἤτοι τῆς συμμετρικῆς $NO_2.O.CH_2.CH(OH).CH_2.O.NO_2$ καὶ τῆς ἀσυμμέτρου

$CH_2(OH).CH(O.NO_2).CH_2.ONO_2$.

Αἱ δύο αὗται μορφαὶ ἀποχωρίζονται ἀλλήλων διὰ παρασκευῆς τῶν ὑδρίτῶν αὐτῶν. Αἱ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαι φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἰδιότητες ἀφορῶσι τὸ μῖγμα τῶν δύο τούτων ἰσομερῶν μορφῶν. Σ. Γ.

β,β **δινιτροδιαιθυλαιθὴρ** (ὁ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$C_2H_5.O.CH_2.CH(NO_2)_2$.

Βράζει ὑπὸ πίεσιν 11 χστμ. εἰς 100°. Σ. Γ.

δινιτροκρεσόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δινιτρωμένη κρεσόλη καὶ ἔχει τὸν τύπον

$CH_3.C_6H_2(NO_2)_2(OH)$.

Τήκεται εἰς 84°, τὸ δὲ μετὰ νατρίου ἅλας αὐτῆς χρησιμοποιεῖται ὡς χρῶμα ὑπὸ τὸ ὄνομα κίτρινον τῆς βικτωρίας. Ἐπίσης τὰ ἅλατα αὐτῆς, ἅτινα εἶναι διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀντινοννίνη πρὸς καταπολέμησιν τῶν νυμφῶν τῶν καμπῶν. Σ. Γ.

δινιτρομεθάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Δινιτροπαραφίνη ἀσταθὴς τοῦ τύπου $CH_2(NO_2)_2$. Διατηρεῖται μόνον ἐν θειϊκῷ ἢ αἰθερικῷ διαλύματι. Τὸ ὑδατικὸν αὐτοῦ διάλυμα ἔχει ὄξινον ἀντίδρασιν καὶ ἄγει τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, δι' ὃ ὑποθέτομεν ὅτι περιέχει καὶ τὴν ἀκυμορφήν, ἤτοι τὸ νιτρομεθανονιτρονικὸν ὀξὺ $NO_2.CH:NO.OH$. Σ. Γ.

δινιτρομεθανονιτρονικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]*· βλ. τρινιτρομεθάνιον καὶ νιτροφόρμιον.

δινιτροναφθαλίνια ἢ *δινιτροναφθαλῖναι* *['Οργ. Χημ.]*. Δινιτρωμένα ναφθαλίνια τοῦ τύπου

$C_{10}H_6(NO_2)_2$

λαμβανόμενα διὰ περαιτέρω νιτρώσεως τοῦ νιτροναφθαλινίου. Ἐξ αὐτῶν τὸ 1,5-δινιτροναφθαλίνιον χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τῆς ναφθαζαρίνης καὶ τῶν παραγώγων αὐτῆς, ὡς τὸ κυανομέλαν τῆς ἀλιζαρίνης, ὡς καὶ διαφόρων ἄλλων τεχνητῶν χρωμάτων. Τὸ 1,8 δινιτροναφθαλίνιον ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὕλην τῶν καλουμένων θειοχρωμάτων. Σ. Γ.

δινιτροναφθόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δινιτροπαράγωγον τῆς ναφθόλης τοῦ τύπου

$C_{10}H_5(NO_2)_2OH$

Παρασκευάζεται διὰ μετατροπῆς τῆς α-ναφθόλης εἰς ναφθολοδισουλφοξὺ καὶ θερμάνσεως τούτου μετ' ἀραιοῦ νιτρικοῦ ὀξέος. Εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 138°. Τὸ μετὰ νατρίου ἅλας αὐτοῦ εἶναι τεχνητὸν χρῶμα κίτρινον τοῦ Martius ἢ κίτρινον τοῦ ναφθαλινίου, χρησιμοποιούμενον πρὸς χρῶσιν τροφίμων, τὸ δὲ μετὰ καλίου ἅλας τοῦ σουλφοξέος εἶναι ἐπίσης χρῶμα ἐρχόμενον εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα κίτρινον τῆς ναφθόλης S. Σ. Γ.

δινιτροξικὸς *αἰθυλεστὴρ* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH(NO_2)_2CO.OC_2H_5$. Ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρὸν ἰσχυρᾶς ὀξίνου ἀντιδράσεως. Τὸ μετὰ καλίου ἅλας

$(KO.ON:)(O_2N)C.CO.OC_2H_5$

κρυσταλλοῦται εἰς κιτρίνας βελόνας. Σ. Γ.

δινιτροπαραφῖναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ παράγωγα τῶν κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων τὰ προερχόμενα ἐξ αὐτῶν δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδρογόνων ὑπὸ δύο νιτρικῶν ὁμάδων NO_2. Σ. Γ.

δινιτροπροπάνια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]*. Διακρίνομεν τρία ἰσομερῆ, ἤτοι τὸ 1, 1-δινιτροπροπάνιον $C_2H_5CH(NO_2)_2$, ὑγρὸν βρᾶζον εἰς 189°, τὸ 2, 2-δινιτροπροπάνιον $(CH_3)_2C(NO_2)_2$, κρυσταλλικὸν πτητικὸν μεθ' ὑδρατμῶν σῶμα τηκόμενον εἰς 185°,5 καὶ τὸ 1, 3-δινιτροπροπάνιον

$CH_2(NO_2).CH_2.CH_2(NO_2)$

ἀσταθὲς εὐκόλως ρητινοποιούμενον σῶμα, τοῦ ὁποίου τὸ μετὰ νατρίου ἅλας $C_3H_6(NO_2)(:NO\ ONa)$ εἶναι λευκὴ ἐκρηκτικὴ κόνις. Σ. Γ.

2,4-**δινιτροτολουόλιον** (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Νιτροπαράγωγον τοῦ τολουολίου τοῦ τύπου

$CH_3.C_6H_3(NO_2)_2$

παρασκευαζόμενον δι' ἐπιδράσεως μίγματος νιτρικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ καθαροῦ π-νιτροτολουολίου. Κρυσταλλοῦται ἐξ ὕδατος εἰς μονοκλινεῖς πρισματικὰς βελόνας τηκομένας εἰς 71°. Εἶναι δυσδιάλυτον εἰς ψυχρὰν ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ διθειάνθρακα καὶ εὐδιάλυτον ἐν βενζολίῳ. Δι' ὀξειδώσεως παρέχει δινιτροβενζοϊκὸν ὀξὺ καὶ δι' ἀναγωγῆς διαμινοτολουόλιον. Διὰ περαιτέρω νιτρώσεως παρέχει τὸ 2, 4, 6-τρινιτροτολουόλιον, χρησιμοποιούμενον ὡς ἐκρηκτικὴν ὕλην. Τὸ δινιτροτολουόλιον χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ 2, 4, 6-τρινιτροτολουολίου (τροτύλη), εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν χρωμάτων πρὸς παρασκευὴν τῆς μ-τολουϊλενοδιαμίνης, θειοχρωμάτων κλπ., ὡς ἐπίσης καὶ ἐν ἀναμίξει μετ' ἄλλων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν πρὸς παρασκευὴν ἀσθενοῦς κρότου πυριτίδων. Σ. Γ.

2,4-**δινιτροφαινόλη** (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δινιτρωμένη φαινόλη τοῦ τύπου $C_6H_3(NO_2)_2(OH)$. Παρασκευάζεται διὰ νιτρώσεως τῆς ο- καὶ π-νιτροφαινόλης, ὡς καὶ διὰ βρασμοῦ χλωροδινιτροβενζολίου μετὰ διαλύματος σόδας. Ἐξ ὕδατος κρυσταλλοῦται εἰς κιτρινολεύκους πίνακας, ἐξ ἀκετόνης δὲ εἰς ρομβικὰ πρίσματα. Τήκεται εἰς 114—115°, εἰς μικρὰς δὲ ποσότητας ἐξαχνοῦται ἄνευ διασπάσεως. Εἶναι δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτος εἰς θερμὴν ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ βενζόλιον. Ἡ δινιτροφαινόλη ἔχει σπουδαιότητα ὡς πρώτη ὕλη διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν θειοχρωμάτων, πρὸς παρασκευὴν διαμινοφαινόλης (ἀμιδόλη), πρὸς συντήρησιν τῶν ξύλων ὡς καὶ ἐμμέσως πρὸς σύνθεσιν διαφόρων ἀζωχρωμάτων. Σ. Γ.

δινιτροχλωροβενζόλια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀλογονονιτροπαράγωγα τοῦ βενζολίου τοῦ τύπου $C_6H_3(NO_2)_2Cl$, δυνάμενα νὰ ὑπάρξουν εἰς πλείονας ἰσομερεῖς μορφάς. Παρασκευάζονται δι' ἀλογονώσεως τῶν ἀντιστοίχων δινιτροπαραγώγων ἢ νιτρώσεως τῶν ἀλογονοπαραγώγων. Χρησιμοποιοῦνται διὰ διαφόρους συνθέσεις. Σ. Γ.

δινοβόθριον (τὸ) (Dinobothrium) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεστοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βοθριιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *δινοβόθριον τὸ παράδοξον* (Dinobothrium paradoxum), ὅπερ ἀνευρέθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Van Beneden οὐχὶ ἀκόμη τελείως διαπεπλασμένον, ἤτοι πρὸ τῆς ὡρίμου πρὸς ἀναπαραγωγὴν ἡλικίας, καὶ εἶχε μῆκος 30 ἑκατοστομέτρων. Ἡ κεφαλή του περιεβάλλετο ὑπὸ τεσσάρων βοθρίων, εὐρέων, φοειδῶν, καὶ κατὰ τὴν σύμφυσιν τούτων ἔφερε μικρὰν σικύαν (βεντούζαν). Τὸ εἶδος τοῦτο ἀνευρέθη κατὰ τὸ 1889, ἔκτοτε δὲ οὐδὲν ἕτερον ἀνευρέθη. Δ. Ν. Π.

δινόβρυον (τὸ) (Dinobryum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρπιλιδῶν*. Τὰ ζῴδια ταῦτα, ἅτινα εἶναι μικροσκοπικώτατα, σχηματίζουσι πολυπληθεῖς ἀποικίας ἐκ πολυπόδων. Ἕκαστον ζῴδιον φέρει δύο μαστίγια, τὸ δὲ σῶμά του, ὅπερ ἔχει πράσινον χρῶμα, εἶναι λίαν συσταλτὸν καὶ δύναται νὰ συμπιεσθῇ ἐντὸς ἰδίας θήκης, ἥτις εὑρίσκεται κατὰ τὴν βάσιν του. Τὰ δινόβρυα ἀπαντῶσιν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης, εἴτε ἐπιπλέοντα, εἴτε προσκεκολλημένα ἐπὶ ἄλλων ὑδροβίων ζῴων. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη. Δ. Ν. Π.

Δινογέτεια *['Αρχ.]*. Πόλις τῆς Μυσίας τῆς Κάτω παραδουνάβιος, ἀναφερομένη ὑπὸ Πτολεμαίου (Γ, ι, 2) ὡς ὑπαγομένη εἰς τὴν στρατιωτικὴν περιφέρειαν τῆς πρώτης ἰταλικῆς (λεγεῶνος Γ, ι, 11). Σ. Ε. Λ.

δινόδερος (ὁ) (Dinoderus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, ὧν αἱ κάμπαι κατατρώγουσι τὰ δένδρα καὶ ἰδίως τὰ κωνοφόρα. Δ. Ν. Π.

δινομαστιγοφόρα (τὰ) *[Ζωολ.]*· βλ. μαστιγοφόρα. Δ. Ν. Π.

— **δινομαστιγοφόρα** (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. περιδ.νητα. Δ. Ν. Π.

δινόμυς (ὁ) (Dinomys) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δασυπρωκτιδῶν*. Κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα εὔρωστον καὶ ἀτρακτοειδές, κεφαλὴ μικρά, ἀπολήγουσα εἰς ἀμβλὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ρύγχος, ὦτα μικρὰ καὶ ἠνωρθωμένα, ἕκαστος δὲ τῶν προσθίων καὶ ὀπισθίων ποδῶν μετὰ πέντε δακτύλων καὶ βραχέων, ἀνθεκτικῶν ὀνύχων· κυνόδοντες εὐρύτατοι, γομφίοι ἄνευ ριζῶν καὶ ἐφωδιασμένοι δι' ἐπιδερμικῶν φυματίων, στέρνον εὐρύ, ἄνω χεῖλος βαθέως ἐσχισμένον εἰς τὸ μέσον, τρίχωμα σκληρόν, οὐρὰ ἀρκετὰ μακρὰ καὶ θυσανωτή. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *δινόμυς ὁ Μπρανίκιος* (Dinomys Branickii) ἀπαντῶν εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

δινοπυξὶς (ἡ) (Dinopyxis) *[Ζωολ.]* Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους θαλασσίους ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα φοειδές. Δ. Ν. Π.

δινορεύματα (τά)· βλ. ρεύματα *Φουκῶ*.

δῖνος (ὁ)· δίνη, στρόβιλος || ἴλιγγος, σκοτοδινίασις, ζάλη || ὁ ψυκτὴρ τοῦ ἀποστακτικοῦ ἄμβυκος.

δινόφυσις (ἡ) (Dinophysis) *[Ζωολ.]* Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς θαλασσίους ὀργανισμούς, ἀπαντῶντας εἰς τὰς βορείους θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

δίνω· δημοτικώτερος τύπος τοῦ δίδω (βλ. λ.).

δινῶ (—*έω*)· στρέφω, περιστρέφω, στροβιλίζω, στριφογυρίζω, *περιδινῶ*.

δινώδης (ὁ) (Dinodus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα φοειδὲς καὶ χρῶμα μελανοχαλκόχρουν, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ.Ν.Π.

Δίνων *ὁ Κολοφώνιος*· βλ. λ. Δείνων.

δινῶπις (ἡ) (Dinopsis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐπειριδῶν*. Αἱ ἀράχναι τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σχῆμα ἐπίμηκες καὶ ἀνομοιοτάτους κατὰ τὸ μέγεθος ὀφθαλμούς. Τοὺς τέσσαρας προσθίους μικροτάτους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς μέσους καὶ ὀπισθίους ὀφθαλμούς, οἵτινες εἶναι μεγάλοι σχετικῶς πρὸς τοὺς προσθίους. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Κούβας, ὧν γνωστότερον *δινῶπις ἡ βραχύκερως* (Dinopis brachycerus). Δ. Ν. Π.

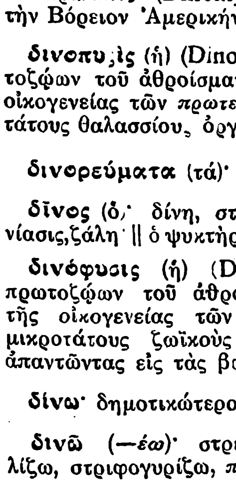

Δινῶπις ἡ βραχύκερως.

Δινωτὸν *Κύκλῳ* *['Αστρον.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῶν ἀστέρων τοῦ Στεφάνου. Σ. Γ.

Digitized by Google

διξανθογόνιον (τὸ) / *Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου [C_2H_5, O. CS. S—]$_2$ σχηματιζομένη κατὰ τὴν ὀξείδωσιν τῶν ξανθογονικῶν ἁλάτων. Τήκεται εἰς 28°. Σ. Γ.

διξᾶς,—*ᾶντος [Ἀρχαιολ.]*. Σικελιακὸν νόμισμα, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους (Ὀνομαστ. θ' 81). Π. Ν. Π.

Διξατελμεύς. Βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης ζήσας πιθανῶς κατα τὸν Α' π Χ. αἰῶνα. Τούτου σῴζονται χαλκᾶ νομίσματα. Α. Θ. ΣΑΜ.

δίξιφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο ξίφη, δύο λεπίδας: «δίξ·φος ρυκάνη».

Διξμούδη (Dixmude) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Βελγιου· ὑλ. Ντιξμούντ.

Διξονία (ἡ) (Dicksonia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ τεσσαράκοντα εἴδη, ὧν πλεῖστα κοσμητικά, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικην καὶ τὴν Πολυνησίαν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διξονία ἡ βιλλαρδιέριος* (Dicksonia billardierii), ἰθαγενὲς δένδρον της Αὐστραλίας ὑψούμενον μέχρι 10 μέτρων καὶ ἀντέχον εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς. Δ. Ν. Π.

δίξοος (ὁ). Ὁ δισχιδής, ὁ εἰς δύο σχιζόμενος· κατα τὸ μονόξοος, τετράξοος κλπ. (β' συνθ. ξέω). Διὰ τοῦ ἐπιθέτου τούτου χαρακτηρίζονται παρὰ Θεοφράστῳ (Περὶ φυτῶν, Ε' 1, 9) αἱ ἐλάται αἱ φέρουσαι δύο «κτηδόνας» (στρώματα ἰνῶν) ἐφ' ἑκάτερα τὰ μέρη τῆς ἐντεριώνης (ψύχας). —Π.

διό· συμπερασμ. σύνδεσμος ἀντὶ *δι' ὅ*· διὰ τοῦτο, κατὰ ταῦτα, ὥστε, ὅθεν, ἕνεκα τούτου (ἡ ἐκδοχὴ τῆς λέξεως δύναται νὰ εἶναι καὶ ἐπιρρηματική).

διογενάλη (ἡ) (Diogénal) [*Φαρμ. Χημ.*]. Διβρωμο-προπυλοδιαιθυλο-βαρβιτουρικόν, νέον παραγωγον τῆς βερονάλης περιέχον βρώμιον ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν τύπον

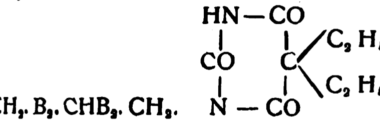

Κόνις λευκὴ κρυσταλλική, πικρᾶς γεύσεως, σχεδὸν ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, μόνιμος δὲ παρουσίᾳ τοῦ ὑδροχλωρίου τοῦ στομάχου, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας εἶναι διαλυτὴ εἰς τὸν ἐντερικὸν χυμόν, χάρις εἰς τὴν ἀλκαλικότητά της. Ἡ διογενάλη διαλύεται ὁμοίως εἰς τὰ ἔλαια καὶ εἰς τὴν ἀλκοόλην, τήκεται δὲ εἰς 126°. Περιέχει 41, 6% βρώμιον καὶ εἶναι ὑπνωτικὸν ὡς ἡ βερονάλη, ἀλλ' ἧττον τοξικὸν αὐτῆς. Ἡ ὑπνωτικὴ δόσις της εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 1 γρ. Χορηγεῖται εἰς ξηρία 0, 25 γρ. Κ.Γ.Μ.

Διογένεια (τὰ) [*Ἀρχαιολ.*]. Ἑορτὴ τελουμένη ἐν Ἀθήναις πρὸς τιμὴν τοῦ Διογένους, τοῦ εὐεργέτου τῶν Ἀθηνῶν. Περὶ αὐτῆς γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἐτελεῖτο ἐν τῷ «Διογενείῳ» γυμνασίῳ ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν ἐν αὐτῷ ἐφήβων καὶ ὅτι εἶχε χαρακτῆρα ἄκρως θρησκευτικόν, τελουμένων κατ' αὐτὴν σπονδῶν καὶ θυσιῶν δύο ταύρων. —Π.

Διογενειανὸς ἢ *Διογενιανός*. Ἕλλην γραμματικὸς ἐξ Ἡρακλείας τῆς ἐν Πόντῳ, ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ (76—138 μ. Χ.). Ἔγραψε: «Λεξιν παντοδαπὴν» εἰς πέντε βιβλία, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπιτομὴ τοῦ ἐξ 95 βιβλίων ἔργου Παμφίλου τοῦ Ἀλεξανδρέως, «Περὶ γλωσσημάτων, ἤτοι λέξεων» καὶ τῶν 405 βιβλίων τοῦ Ζωπυρίωνος, «Ἐπιγραμμάτων ἀνθολόγιον», «Περὶ ποταμῶν, λιμνῶν, κρημνῶν, ὀρέων, ἀκρωτηρίων», «Περὶ ποταμῶν κατὰ στοιχεῖον ἐπίτομον ἀναγραφήν», «Συναγωγὴν καὶ πίνακα τῶν ἐν πάσῃ τῇ γῇ πόλεων», «Περιεργοπένητας» κ. ἄ. Ἐξ αὐτῶν τὸ πρῶτον ἀπετέλεσε σπουδαιοτάτην πηγὴν διὰ τοὺς μετέπειτα λεξικογράφους Φώτιον ἐν τῇ «Λέξεων συναγωγῇ» καὶ τὸν ἀνώνυμον συγγραφέα τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ, τὸ δὲ τελευταῖον, συμπληρωθὲν διὰ λέξεων ὁμηρικῶν, ῥητορικῶν, κωμικῶν καὶ τραγικῶν καὶ ἑνοποιηθὲν μετὰ τῶν λεξικῶν τοῦ Ἀπίωνος καὶ τοῦ Ἀπολλωνίου ἀπετέλεσε τὸ γνωστὸν λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου. Οἱ «Περιεργοπένητες» τοῦ Διογενειανοῦ, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἐπιστολῆς πρός τινα Εὐλόγιον, ἥτις προετάχθη ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ, ἦσαν λεξικὸν προοριζόμενον πρὸς λαϊκὴν χρῆσιν καὶ λύσιν τῶν ἀποριῶν τῶν πτωχῶν μαθητῶν, ἵνα μανθάνοντες «γίνωνται ἐγκρατεῖς». Π. Ν. Π.

Διογενειασταὶ [*Ἀρχαιολ.*]· βλ. Διογενισταί.

Διογενείδης, *Βελισσάριος*. Ἔμπορος ἐν Κωνσταντινουπόλει, καταγόμενος ἐκ Δημητσάνης, συγγενὴς τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὑποστηρικτὴς τῆς ἰδέας ὅπως ἐνταθῇ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ γένους, διέθεσε μεγάλα ποσὰ πρὸς διάδοσιν τῶν γραμμάτων. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Βιέννῃ «Λογίου Ἑρμοῦ» κατὰ τὸ 1812. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας περὶ τὸ 1818, ἐγένετο ἔνθερμος θιασώτης τοῦ συντελουμένου ἔργου, μετασχὼν δὲ τῆς πρώτης ἐφορείας ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τοῦ Π. Σέκκερη, τοῦ Ν. Λογιαδου καὶ τοῦ Γ. Ἀφθονίδου, μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Ἑταιρείας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας διέθεσε τὴν ὑπόλοιπόν του περιουσίαν. Συλληφθεὶς ἐκ τῶν πρώτων, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ μετὰ ταῦτα εἰς Ὀδησσόν, ἀλλ' ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετά τινα ἔτη ἀνεκαλύφθη καὶ σταλεὶς εἰς ἐξορίαν ἐθανατώθη.

— **Διογενείδης** *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενειας. Μετασχὼν τῶν πολιορκιῶν Τριπόλεως καὶ Ναυπλίου, διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητά του. Ἀπέθανεν ἐκ τύφου ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1824.

— **Διογενείδης,** *Εὐγένιος*. Ἱεροδιάκονος ἀκμάσας τὸν ΙΗ' αἰωνα. Ἐξέδωκεν ἐν Ἑνετίᾳ ἐπίτομον μελέτην περὶ τοῦ βίου τοῦ προφήτου Μωάμεθ, περὶ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας καὶ περὶ τῆς συγκρίσεως αὐτῆς πρὸς τὴν χριστιανικὴν καὶ τὰς ἄλλας θρησκείας.

— **Διογενείδης,** *Παναγιώτης*. Ἔμπορος ἐν Ἰασίῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Μυηθεὶς ὑπὸ τοῦ Νικολάου Γαλάτου εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, εἰργάσθη ὑπὲρ αὐτῆς μετὰ ζήλου, ὑπῆρξε δὲ ἐκ τῶν κατηγόρων τοῦ Ἰθακησίου Φιλικοῦ. Κατέβαλε μεγάλα ποσὰ ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν ἀρχῶν τῆς Ἑταιρείας. Μετὰ τὰς ἥττας τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Βεσσαραβίαν καὶ ἐκεῖθεν μετὰ πολλὰ ἔτη κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην εἰσέτι Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν προσέφερε σημαντικὰς ὑπηρεσίας. Γ. Δ. Κ.

Διογένειον [*Ἀρχ.*]. Ἓν τῶν ἐν Ἀθήναις γυμνασίων, μνημονευόμενον μόνον ἅπαξ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου. Σήμερον μᾶς εἶναι περισσότερον γνωστὸν ἀπὸ πολλὰς ἐπιγραφάς, αἱ ὁποῖαι ἀνευρέθησαν πρὸς Α. τοῦ Πύργου τῶν Ἀνέμων, παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη. Ἐπειδὴ ὅλαι αὗται αἱ ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν ἐντετειχισμέναι εἰς τὸ ἐκεῖθεν διερχόμενον καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Βαλεριανὸν» τεῖχος τῆς πόλεως, πολλοὶ συνεπέραναν ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦ γυμνασίου ἔκειτο ἐκεῖ που πλησίον· τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιον. Τὸ γυμνάσιον τοῦτο ὠνομάσθη Διογένειον ἐκ τοῦ Μακεδόνος στρατηγοῦ Διογένους, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου (τῷ 229 π. Χ.) κατηδάφισε τὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ μακεδονικὰ φρούρια, λαβὼν πρὸς τοῦτο 150 τάλαντα, καὶ οὕτως ἐπανέδωκεν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν ἐλευθερίαν της. Διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οὐ μόνον διὰ παροχῆς πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ διὰ τιμητικῆς θέσεως καὶ προεδρίας ἐν τῷ θεάτρῳ, ὅπως συνήθως ἐτιμῶντο οἱ εὐνοοῦντες τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ δι' ἰδιαιτέρου ἡρῴου μετὰ ἱεροῦ τεμένους, ἐν τῷ ὁποίῳ ἤγετο ἰδιαιτέρα ἑορτή, *Διογένεια* καλουμένη καὶ συνοδευομένη ὑπὸ θυσιῶν ἐκ ταύρων. Παραλλήλως πρὸς ταῦτα ἐθεμελιώθη καὶ ἓν νέον ἰδεῶδες διαπλάσεως διὰ τοὺς ἐφήβους, τὸ ὁποῖον διετηρήθη τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. Ἡ ἵδρυσις τοῦ γυμνασίου τούτου ἔγινεν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διογένους, ἀποκληθέντος «Εὐεργέτου», συμβάντα μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Β' αἰῶνος π Χ. Ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος Ἀγαθοκλέους (106—105 π. Χ.) τὰ τείχη τοῦ περιβόλου τοῦ γυμνασίου εἶχον καταπέσει, εἶχον δ' ἀνοικοδομηθῇ ὑπὸ τοῦ κοσμήτορος τοῦ προηγουμένου ἔτους δι' ἰδίων του ἐξόδων. Ι. Δ. Σ.

Διογένης. Ὄνομα πολλῶν προσώπων διακριθέντων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας. [Τὰ περὶ αὐτῶν ἄρθρα κατατάσσονται κατωτέρω κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ἐπωνυμίου των.]

— **Διογένης** *ὁ Ἀπολλωνιάτης*. Φιλόσοφος, ὀπαδὸς μεταγενέστερος τῆς ἀρχαίας ἰωνικῆς σχολῆς, καταγόμενος ἐκ τῆς Κρητικῆς πόλεως Ἀπολλωνίας, ἐπονομαζόμενος καὶ *Φυσικός*, υἱὸς Ἀπολλοθέμιδος, ἀνὴρ ἄγαν ἐλλόγιμος, κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον, μαθητὴς τοῦ Ἀναξιμένους, νεώτερος δὲ σύγχρονος τοῦ Ἀναξαγόρου. Ἤκμασε κατὰ τὸν Ε' π Χ. αἰῶνα, ἔγραψε δὲ σύγγραμμα «Περὶ φύσεως», τὸ ὁποῖον ἀπωλέσθη. Τοῦτο θὰ συνενάχθη μετὰ τὸ 405 π.Χ., διότι ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος περὶ ἀερολίθου πεσόντος ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς κατὰ τὴν ἐκεῖ ναυμαχίαν τοῦ 405. Δεχόμενος ὡς ἀρχικὴν τοῦ κόσμου αἰτίαν τὸν ἀέρα, ὅστις διήκει διὰ πάντων καὶ γεννᾷ ἐν τοῖς ζῴοις τὴν ζωήν, τὴν κίνησιν, τὴν νόησιν, προσεπάθησε νὰ συνδυάσῃ τὴν ἑνίζουσαν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ἀναξιμένους ὑλικὴν θεωρίαν μετὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀναξαγόρου περὶ τοῦ κοσμοποιοῦ νοῦ. Ὅ,τι δηλαδὴ ἀπέδιδεν ὁ Ἀναξαγόρας εἰς τὸν νοῦν, ἀπένεμεν ὁ Διογένης εἰς τὸν ἀέρα. Αὐτὸς εἶναι τὸ ἀγέννητον, ἄπειρον καὶ λογικὸν ὄν, «μέγα καὶ ἰσχυρὸν καὶ ἀΐδιον καὶ ἀθάνατον καὶ πολλὰ εἰδός», ὅπερ κρατεῖ πάντων καὶ διακοσμεῖ πάντα. Τὰ ὄντα δὲ πάντα εἶναι ἁπλαῖ μεταβολαὶ (ἑτεροιώσεις) τοῦ ἀέρος, ἤτοι ἀραίωσις καὶ συμπύκνωσις ἢ θέρμανσις καὶ κατάψυξις, τῶν ὁποίων ἀπόρροια εἶναι πάντα τὰ φαινόμενα τοῦ σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ βίου, κίνησις τοῦ αἵματος, ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων, ὧν ἕδρα ὁ ἐγκέφαλος, καὶ λοιπά. Καὶ ὁ ὕπνος ὀφείλεται εἰς τὸν ἀέρα, ἐξερχόμενον μερικῶς τοῦ σώματος, καὶ ὁ θάνατος δι' ὁλοσχεροῦς τοῦ ἀέρος ἐξόδου. Τὸ μὲν πυκνότερον καὶ βαρύτερον μέρος ἐλθὸν πρὸς τὰ κάτω διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ θερμοῦ ἐνεργουμένης στροφῆς συνέστησε τὴν Γῆν· τὸ δὲ ἀραιότερον καὶ κουφότερον ἀποχωρισθὲν ἦλθε πρὸς τὰ ἄνω καὶ παρήγαγε τὸν Ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα. Ἐκ τοῦ πηλοῦ δὲ διὰ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος προῆλθον φυτά, ζῷα καὶ ἄνθρωποι. Καὶ ἡ ψυχὴ δὲ τῶν ἐχόντων ζωὴν ὄντων συνίσταται ἐξ ἀέρος, θερμοτέρου μὲν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ, ψυχροτέρου δὲ τοῦ ἡλιακοῦ. Κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον: «Ἐδόκει αὐτῷ τάδε· στοιχεῖον εἶναι τὸν ἀέρα· κόσμους ἀπείρους· καὶ κενὸν ἄπειρον· τόν τε ἀέρα πυκνούμενον και ἀραιούμενον γεννητικὸν εἶναι τοῦ κόσμου..... Τὴν γῆν στρογγύλην ἠρειρεισμένην ἐν τῷ μέσῳ, τὴν σύστασιν εἰληφυῖαν κατὰ τὴν ἐκ τοῦ θερμοῦ περιφορὰν καὶ πῆξιν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ». Παρεδέχετο λοιπὸν τὰς ἀρχὰς τῶν Ἰώνων φιλοσόφων καὶ τοῦ Ἡρακλείτου. Κατεδιώχθη καὶ οὗτος ἐπὶ ἀθεΐᾳ, ὡς ὁ Ἀναξαγόρας (πρβλ. *Διογέν. Λαερτίου* Φιλόσοφος Ἱστορία ΙΧ, 57. *Τσέλλερ - Εὐαγγελίδου*, Ἱστορ. τῆς Φιλοσοφίας σ. 38 ἐκδ. 1886). Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

— **Διογένης** *ὁ Βαβυλώνιος*. Στωϊκὸς φιλόσοφος τῆς Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐκ Σελευκείας τῆς ἐπὶ Τίγριδι ἐν Βαβυλωνίᾳ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀρτεμιδώρου καὶ μαθητὴς τοῦ Χρυσίππου, διεδέχθη δὲ τὸν Ζήνωνα ἐν τῇ διευθύνσει τῆς στωϊκῆς σχολῆς. Τῷ 156/155 π.Χ., ἐπὶ ὑπατείας τοῦ Σκηπίωνος και Μαρκέλλου, μετέβη εἰς Ῥώμην μετὰ τοῦ ἀκαδημεικοῦ Καρνεάδου καὶ τοῦ περιπατητικοῦ Κριτολάου ὡς ἀπεσταλμένος τῶν Ἀθηναίων, ὅπως συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τοῦ ἐκ 500 ταλάντων προστίμου διὰ τὰς ἐν Ὠρωπῷ καταστροφάς. Ἡ ἐν Ῥώμῃ διαμονὴ αὐτοῦ συνέτεινεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν σοβαρᾶς κινήσεως περὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἧς μνείαν ποιεῖται ἐν ἐκτάσει ὁ Κικέρων. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 150 π. Χ. εἰς ἡλικίαν 88 ἐτῶν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Λουκιανός. Ἔγραψε: «Περὶ Εὐγενείας», «Νόμους», «Περὶ φωνῆς τέχνη», «Διαλεκτικὴ τέχνη» κ. ἄ., ἐξ αὐτῶν ἐσώθη ἐλάχιστον ἀπόσπασμα τῶν «Νόμων» παρ' Ἀθηναίῳ (Δειπνοσ. ΙΒ' 526δ), ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ χλιδὴ τῶν Κολοφωνίων. Ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς μαντικῆς καὶ τῆς ἀστρολογίας, γράψας καὶ εἰδικὸν σύγγραμμα. Ἐν συγγράμματι αὐτοῦ «Περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ» δέχεται τὴν ψυχὴν ἑδρεύουσαν ἐν τῇ καρδίᾳ, τὴν δὲ διάνοιαν ἢ λόγον οὐχὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἀλλ' «ἐκ τῶν κατωτέρω μερῶν». Εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς ἦτο μετριοπαθής, δεχόμενος καὶ τὸ ὠφέλιμον παρὰ τὴν ἀρετήν, ἀλλ' ὡς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ καλοῦ. Εἰς τὰ λοιπὰ ζητήματα ἐδίδαξε τὰ αὐτὰ περίπου πρὸς τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ Ζήνωνα καὶ Χρύσιππον.

[Πρβλ. τὰ ἐν *Zeller*, Phil. des Griechenland καὶ *Thierry*, Dissertatio de Diogene Babylonio, Lovan 1830.] Π. Ν. Π.

— **Διογένης** *(γλύπτης)*. —1) Ἀθηναῖος γλύπτης ἐργασθεὶς εἰς Ῥώμην ἐπὶ Αὐγούστου. Κατὰ τὸν Πλίνιον (XXXVI. 38) ἐποίησε τὰ ἀετώματα τοῦ πανθέου τοῦ Ἀγρίππα καὶ ἀρκετὰς Καρυάτιδας, ἅτινα φαίνεται ὅτι κατεστράφησαν κατὰ τὴν μεγάλην ἐπὶ Τραϊανοῦ πυρκαϊάν. Δύο ἐκ τῶν Καρυατίδων αὐτοῦ, ἡ μία εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν Γλυπτοθήκην τῆς Κοπεγχάγης, εἶναι μᾶλλον ἀντίγραφα τῶν κορῶν τοῦ Ἐρεχθείου. — 2) Γλύπτης τῆς αὐτοκρατορικῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. Ἐγένετο γνωστὸς διὰ τῆς ἀνευρέσεως πωρίνου ἀγαλματίου φέροντος τὸ ὄνομά του ὡς πλάστου καὶ παριστάνοντος καθήμενον Ἡρακλέα. Εὑρέθη εἰς τὴν Νινευή, ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Σεναχερὶμπ καὶ ἀπόκειται σήμερον εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον. Τὸ ἀγαλμάτιον, ἐκτὸς τῆς ὑπογραφῆς τοῦ καλλιτέχνου, φέρει καὶ ἀφιερωματικὴν ἐπιγραφὴν Σαραπιοδώρου τινός, υἱοῦ Ἀρτεμιδώρου. Ἡ σημασία του ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι πολλοὶ ἀναγνωρίζουν εἰς αὐτὸ ἀντίγραφον τοῦ ἐπιτραπεζίου Ἡρακλέους τοῦ Λυσίππου. Γ. Μ.

— **Διογένης** *ὁ Ἐπικούρειος*. Διαπρεπὴς φιλόσοφος, χρονολογία τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖται. Διογένης ὁ Λαέρτιος μνημονεύει πολλαχῶς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ἐπίλεκτοι σχολαί», ποιεῖται δὲ μνείαν καὶ ἄλλου συγγράμματός του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιτομὴ τῶν Ἐπικούρου ἠθικῶν δογμάτων». Αἱ περὶ φύσεως καὶ ἠθικῆς θεωρίαι του συμφωνοῦσι πληρέστατα πρὸς τὰς τοῦ Ἐπικούρου. Ἐκ χωρίων τοῦ Στράβωνος (XIV, 675 καὶ X, 26) τινὲς συνάγουσι τὴν συνταύτισιν τοῦ ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν ὁμωνύμων Διογένους τοῦ Λαερτίου ἀναγραφομένου Διογένους τοῦ ἐκ Ταρσοῦ πρὸς τὸν Διογένην τὸν Ἐπικούρειον. Α. Δ.

Digitized by Google

—**Διογένης** *ἰατρός*. Ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Ἔμπλαστρον αὐτοῦ κατὰ τραυμάτων καὶ δηγμάτων ζῴων διέσωσεν ὁ Κέλσος (v. 19. 20). ΑΡ. Π. Κ.

—**Διογένης** *ὁ Κυζικηνὸς* ἢ *Διογεν(ε)ιανός*. Ἕλλην γραμματικὸς καὶ ἱστορικός. Ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ἀναφέρονται ὡς ἔργα αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «Πάτρια Κυζίκου», «Περὶ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις σημείων», «Περὶ ποιητικῆς», «Περὶ στοιχείων». Τὰ ἀποσπάσματα παρὰ Müller (Fregm. Hist. Graec. Δ' 391). —Π.

—**Διογένης** *ὁ Κυνικός*. Περίφημος Ἕλλην φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Σινώπῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Κορίνθῳ τῷ 323, τὴν αὐτὴν ἡμέραν, κατά τινας, καθ' ἣν ἀπέθνησκεν ἐν Βαβυλῶνι ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ πατήρ του Ἱκεσίας ἦτο τραπεζίτης καὶ παραχαράκτης νομισμάτων, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ κατόπιν διάσημος κυνικός, εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, ἐμυήθη εἰς τὴν ἐπικερδῆ τέχνην τοῦ πατρός του καὶ ὑπέστη τὰς συνεπείας τοῦ ἐγκλήματός του, ἀναγκασθεὶς νὰ αὐτοεξορισθῇ. Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἠθέλησε νὰ παρακολουθήσῃ τὰ μαθήματα τοῦ Ἀντισθένους, ὁ ὁποῖος ὅμως ὄχι μόνον ἀπέρριψε τὴν αἴτησίν του, ἀλλὰ καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸν ῥαβδίσῃ ἐπιμένοντα· τότε ὁ Διογένης «τὴν κεφαλὴν αὐτῷ ὑποσχών, παῖε, εἶπεν, οὐ γὰρ εὑρήσεις οὕτω σκληρὸν ξύλον ᾧ με ἀπείρξεις, ἕως ἄν τι φαίνῃ λέγων». Ὁ Ἀντισθένης, ὑπεχώρησε καὶ ὁ μαθητὴς πολὺ ταχέως ὑπερέβη τὸν διδάσκαλόν του. Ἔζησεν ἐπ' ἀρκετὸν ἐν Ἀθήναις, περιοδεύσας δὲ καὶ πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς διδασκαλίαν, κατέληξεν εἰς Κόρινθον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἔγραψεν ἱκανὰ ἔργα, κυρίως διαλόγους καὶ δράματα, οἱ παραδεδομένοι ὅμως τίτλοι αὐτῶν ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἠμφισβητοῦντο. Κατὰ τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ βιογράφον Διογένην τὸν Λαέρτιον, ὁ κυνικὸς ἔγραψε τοὺς ἑξῆς διαλόγους: «Κεφαλίων», «Ἰχθύας», «Κολοιός», «Πάρδαλις», «Δῆμος Ἀθηναίων», «Πολιτεία», «Τέχνη ἠθική», «Περὶ πλούτου», «Ἐρωτικός», «Θεόδωρος», «Ὑψίας», «Ἀρίσταρχος», «Περὶ θανάτου» καὶ τὰς τραγῳδίας: «Ἑλένη», «Θυέστης», «Ἡρακλῆς», «Ἀχιλλεύς», «Μήδεια», «Χρύσιππος», «Οἰδίπους». Κατὰ τὸν Σωτίωνα ὅμως (παρὰ *Διογ. Λαερτ.*) γνήσια τοῦ Διογένους εἶναι τά: «Περὶ ἀρετῆς», «Περὶ ἀγαθοῦ», «Ἐρωτικός», «Πτωχός», «Τολμαῖος», «Πάρδαλις», «Κάσσανδρος» «Κεφαλίων», «Φιλίσκος», «Ἀρίσταρχος», «Σίσυφος», «Γανυμήδης», «Χρεῖαι» καὶ «Ἐπιστολαί».

Ὁ Διογένης ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον λαοφιλῶν καὶ γνωστῶν φιλοσόφων τῆς Ἑλλάδος· κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους, κυκλοφοροῦν εὐρύτατα τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ ἀνέκδοτα, τὰ ὁποῖα μᾶς διέσωσε Διογένης ὁ Λαέρτιος εἰς τὸ β' κεφάλαιον τοῦ Δ' βιβλίου τῆς «Φιλοσόφου ἱστορίας» αὐτοῦ, καὶ τὰ ὁποῖα, ἀληθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον, προδίδουν πνεῦμα ἐκκεντρικόν, πρωτότυπον, σκωπτικόν, εὐφυὲς καὶ βαθύ. Ἡ δηκτικότης τῆς εἰρωνείας του καὶ ἡ καυστικότης τοῦ σαρκασμοῦ του εἶναι ἄφθαστα. Ὁρμήσας «ἐπὶ τὸν εὐτελῆ βίον» ἔφερε τὸν αὐτὸν τρίβωνα χειμῶνός τε καὶ θέρους, πήραν διὰ τὰ τρόφιμα καὶ βακτηρίαν, κατῴκει ἐντὸς πίθου, περιεφρόνει καὶ τὴν στοιχειωδεστέραν ἐθιμοτυπίαν «εἰωθὼς πάντα ποιεῖν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τὰ Δήμητρος καὶ τὰ Ἀφροδίτης», ἀπεκάλει ἑαυτὸν κύνα, ἤσκει τὴν ἐπαιτείαν καὶ ἐνέπαιζε τοὺς πάντας: βασιλεῖς, φιλοσόφους, γραμματικούς, μαθηματικούς, παιδαγωγούς, ῥήτορας, ἀθλητὰς κλπ. Ἀπαισιόδοξος κατὰ βάθος, οὐδεμίαν ὑπόληψιν ἔτρεφε πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ τοὺς διαφόρους θεσμοὺς τοὺς ὁποίους ἐφεῦρε τοῦτο. Εἶναι πασίγνωστος ἡ ἀπάντησις τὴν ὁποίαν ἔδωσεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὁ ὁποῖος ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν ἡλιούμενον ἐν τῷ Κρανείῳ ἐπροθυμοποιήθη νὰ τοῦ δώσῃ ὅ,τι ἤθελε ζητήσει· «ἀποσκότησόν μου» ἀπήντησεν ὁ Διογένης. Κάποτε ἰδὼν παιδίον πῖνον διὰ τῶν χειρῶν ἔθραυσε τὸ κύπελλόν του εἰπών: «παιδίον με νενίκηκεν εὐτελείᾳ». Ὁσάκις ἐνεθυμεῖτο τοὺς γραμματικοὺς ἐξέφραζε τὸν θαυμασμόν του διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἱδρώνουν «ἀναζητοῦντες τὰ τοῦ Ὀδυσσέως κακά», ἐνῷ ἀγνοοῦν τὰ ἰδικά των. Διὰ τοὺς μουσικοὺς ἔλεγεν ὅτι «τὰς μὲν ἐν τῇ λύρᾳ χορδὰς ἁρμόττονται, ἀνάρμοστα δ' ἔχουσι τὰ τῆς ψυχῆς ἤθη». Δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τὴν ἀποκλειστικότητα τῶν μαθηματικῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ ν' ἀποβλέπουν πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, παροροῦν «τὰ ἐν ποσὶ πράγματα», οὔτε τὴν ὑποκρισίαν τῶν ῥητόρων, οἱ ὁποῖοι σπουδάζουν διὰ νὰ λέγουν μόνον καὶ ὄχι καὶ νὰ πράττουν τὰ δίκαια. Πλέων ποτὲ εἰς Αἴγιναν συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν καὶ ὁδηγηθεὶς εἰς Κρήτην ἐπωλεῖτο ὡς δοῦλος. «Καὶ τοῦ κήρυκος ἐρωτῶντος τί οἶδε ποιεῖν, ἔφη· ἀνθρώπων ἄρχειν. Ὅτε καὶ δείξας τινὰ Κορίνθιον εὐπάρυφον Ξενιάδην, ἔφη· τούτῳ με πώλει, οὗτος δεσπότου χρῄζει». Ὁ Ξενιάδης ἀγοράσας αὐτὸν τὸν ὡδήγησεν εἰς Κόρινθον, τὸν «ἐπέστησε τοῖς ἑαυτοῦ παιδίοις, καὶ πᾶσαν ἐνεχείρισε τὴν οἰκίαν. Ὁ δὲ οὕτως αὐτὴν ἐν πᾶσι διετίθει, ὥστε ἐκεῖνος περιϊών, ἀγαθός, ἔλεγε, δαίμων εἰς τὴν οἰκίαν μου εἰσελήλυθε». Ὅταν κάποτε εἰσήχθη εἰς πολυτελῆ οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν φυσικὰ ἦτο ἀπηγορευμένον τὸ πτύειν κατὰ γῆς «ἐπειδὴ ἐχρέμψατο, εἰς τὴν ὄψιν» τοῦ οἰκοδεσπότου «ἔπτυσεν, εἰπὼν χείρονα τόπον μὴ εὑρηκέναι». Ἐσυνήθιζε νὰ παρομοιάζῃ τὸν ἑαυτόν του πρὸς τοὺς χοροδιδασκάλους κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀπαιτήσεων, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον· «καὶ γὰρ ἐκείνους ὑπὲρ τόνον ἐνδιδόναι, ἕνεκα τοῦ τοὺς λοιποὺς ἅψασθαι τοῦ προσήκοντος τόνου». Περιερχόμενος ἡμέραν τινὰ τὴν πόλιν, εἶδεν ἐπί τινος θύρας τὴν ἐπιγραφήν: «μηδὲν εἰσίτω κακόν» καὶ ἤρχισε νὰ διερωτᾶται ἀπὸ ποῦ ἄραγε εἰσέρχεται ὁ οἰκοδεσπότης. Μόνον τοὺς κυνικοὺς φιλοσόφους ἐξετίμα· περὶ αὐτῶν μάλιστα εἶχε καὶ τὸν ἑξῆς κολακευτικὸν συλλογισμόν: «τῶν θεῶν ἐστι πάντα· φίλοι δὲ οἱ σοφοὶ τοῖς θεοῖς· κοινὰ δὲ τὰ τῶν φίλων· πάντα ἄρα ἐστὶ τῶν σοφῶν». Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἄλλας σχολὰς εἶχε πολὺ κακὴν ἰδέαν. Μεγάλην ἀντιπάθειαν ᾐσθάνετο πρὸς τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος. «Ἐγώ, ἔλεγε, τράπεζαν καὶ κύαθον ὁρῶ· τραπεζότητα δὲ καὶ κυαθότητα οὐδαμῶς». Ὅταν ὁ Πλάτων ὥρισε τὸν ἄνθρωπον «ζῷον δίπουν ἄπτερον», ὁ Διογένης, «τίλας ἀλεκτρυόνα εἰσήνεγκεν εἰς τὴν σχολὴν αὐτοῦ καὶ εἶπε: οὗτός ἐστιν ὁ Πλάτωνος ἄνθρωπος». Κάποιος τοῦ εἶπεν ὅτι οἱ συμπατριῶταί του Σινωπεῖς τὸν κατεδίκασαν εἰς ἐξορίαν· καὶ οὗτος ἀπήντησε: «Ἐγὼ δέ γε κατέγνωσα αὐτῶν μονήν». Ἐρωτηθεὶς ποῖος θὰ τὸν θάψῃ, ἀφοῦ δὲν ἔχει κανένα, ὁ ὁποῖος νὰ ἐνδιαφέρεται δι' αὐτόν, ἀπήντησε: «ὁ χρῄζων τῆς οἰκίας». «Πρὸς τοὺς συμβουλεύοντας τὸν ἀποδράντα αὐτοῦ δοῦλον ζητεῖν, γελοῖον, ἔφη, εἰ Μάνης μὲν χωρὶς Διογένους ζῇ, Διογένης δὲ χωρὶς Μάνου οὐ δύναται». Ὅταν ἦλθεν εἰς Μύνδον, παρετήρησεν ὅτι αἱ πύλαι τῆς πόλεως ταύτης ἦσαν δυσαναλόγως μεγάλαι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως καὶ εἶπε: «ἄνδρες Μύνδιοι, κλείσατε τὰς πύλας μὴ ἡ πόλις ὑμῶν ἐξέλθῃ». Ἡμέραν τινὰ ἔκοπτε σῦκα ἐκ μιᾶς συκῆς· ὁ φυλάττων αὐτὴν ἐθεώρησε καλὸν νὰ τὸν πληροφορήσῃ ὅτι «αὐτόθεν πρῴην ἄνθρωπος ἀπήγξατο»· τότε λοιπὸν «ἐγὼ αὐτὴν καθαρῶ» ἀπήντησε. Ἀπὸ κάποιον ἄσωτον ἐζήτησε μίαν μνᾶν· ἐρωτηθεὶς δὲ διατί ἐνῷ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ζητεῖ ὀβολὸν ἀπὸ αὐτὸν ἐζήτησε μνᾶν, ἀπήντησε: «ὅτι παρὰ μὲν τῶν ἄλλων πάλιν ἐλπίζω λαβεῖν· παρὰ δὲ σοῦ θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, εἰ πάλιν λήψομαι». Ὠνόμαζε τὸν ἑαυτόν του κοσμοπολίτην καὶ ὄχι Σινωπέα, ὑπεστήριζε «δεῖν κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας, γάμον μηδὲν ὀνομάζων, ἀλλὰ τὸν πείσαντα τῇ πεισάσῃ συνεῖναι» καὶ δὲν ἐθεώρει καθόλου ἄτοπον τὸ ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης «ἅψασθαι ἀνθρωπείων κρεῶν» ἢ «ἐξ ἱεροῦ τι λαβεῖν». Ὅταν ἀπέθανεν, οἱ Κορίνθιοι «ἐπέστησαν αὐτῷ κίονα καὶ ἐπ' αὐτῷ λίθου Παρίου κύνα», οἱ δὲ συμπολῖταί του τὸν ἐτίμησαν μὲ χαλκᾶς εἰκόνας καὶ μὲ τὸ ἐπίγραμμα:

Γηράσκει καὶ χαλκὸς ὑπὸ χρόνου. Ἀλλὰ σὸν οὔτι
κῦδος ὁ πᾶς αἰών, Διόγενες, καθελεῖ.
Μοῦνος ἐπεὶ βιοτᾶς αὐτάρκεα δόξαν ἔδειξας
θνατοῖς, καὶ ζωῆς οἶμον ἐλαφροτάταν.

Ὁ Διογένης περισσότερον ἀκόμη ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν του Ἀντισθένην ὑπήγαγεν ὁλόκληρον τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν ἠθικήν, ἀπομακρύνας ἀπ' αὐτῆς τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν διαλεκτικὴν σχολαστικότητα. Δι' αὐτὸν ὁλόκληρον τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς συνωψίζετο εἰς δύο λέξεις: ὑγεία τοῦ σώματος καὶ ὑγεία τῆς ψυχῆς: γυμναστικὴ καὶ ἀρετή. Τὸ δίδαγμα ἦτο καλόν, εὔ ολον καὶ ἀναμφισβητήτου ἀξίας, ἐξαρτωμένης ὅμως ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς του. Καὶ φαίνεται ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Διογένους χρησιμοποιηθεὶς δὲν ἦτο ὁ ἄριστος τῶν δυνατῶν τρόπων. Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

—**Διογένης** *Λαέρτιος*. Ἕλλην ἐρανιστὴς ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὴν Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον ἀκαθόριστα πρόσωπα τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ὄνομά του ἀμφισβητεῖται, οὐχὶ ὅμως μετὰ κύρους, ἀναγνωσθὲν καὶ ὡς Διονύσιος ἐπί τινος χειρογράφου. Τὸ ἐπώνυμον Λαέρτιος φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τῆς πόλεως Λαέρτης, ἀλλὰ πεπλασμένον πρὸς διαφόρισιν κατὰ τὸ ὁμηρικὸν διογενὴς Λαερτιάδης. Καὶ ἄλλα ὅμως εἰσέτι ζητήματα εἶχε γεννήσει τὸ ὄνομά του. Ἐνῷ λοιπὸν καὶ τὸ ὄνομά του, σχεδόν, καὶ ἡ πατρὶς καὶ ἡ καταγωγή του μᾶς εἶναι ἄγνωστα, οἱ δὲ οἱ χρόνοι του, ἂν καὶ ἀσφαλῶς μεταγενέστεροι, μᾶς ἔχουν παραδοθῆ· ἐξ ἐσωτερικῶν ὅμως ἰδίᾳ τεκμηρίων εἰκάζεται ἡ ἀνωτέρω ταχθεῖσα ἐποχή.

Ὁ Διογένης ἔγραψεν εἰς ποικίλα μέτρα ἐπιγράμματα ἀφιερωμένα εἰς ἐνδόξους ἄνδρας καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸν τίτλον «Πάμμετρα». Καὶ ἡ μὲν συλλογὴ αὐτὴ δὲν διεσώθη, τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν ἐπιγραμμάτων εὑρίσκεται ἐγκατεσπαρμένον εἰς τὸ ἄλλο του ἔργον τὸ ἐπιγραφόμενον κατὰ τὰ καλύτερα χειρόγραφα «Φιλοσόφων βίων καὶ δογμάτων συναγωγή». Τὸ δεύτερον τοῦτο ἔργον, ἢ μᾶλλον συμπίλημα, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατέστησε τόσον γνωστὸν τὸ ὄνομα τοῦ Διογένους μεταξὺ τῶν φιλολόγων καὶ τῶν ἱστορικῶν τῆς φιλοσοφίας. Ὅπως δηλοῖ καὶ ὁ τίτλος, πρόκειται περὶ ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ἐκθετούσης τὰ τοῦ βίου καὶ τῶν θεωριῶν τῶν φιλοσόφων. Ἀποτελούμενον ἐκ 10 βιβλίων ἀκολουθεῖ διαίρεσιν κατὰ σχολάς, οὐχὶ ὅμως πολὺ σαφῆ, διότι, ἐνῷ τὰ πρῶτα βιβλία πραγματεύονται περὶ τῆς προσωκρατικῆς, σωκρατικῆς καὶ πλατωνικῆς φιλοσοφίας, εἰς τὸ ὄγδοον καὶ τὸ ἔνατον ἐπανευρίσκονται πάλιν πλεῖστοι προσωκρατικοί, κ.ο.κ. Ἐπίσης καὶ ἄλλο περίεργον παρουσιάζει ἡ σύνθεσις τοῦ Διογένους, ὅτι δηλαδὴ ἕκαστον βιβλίον ἢ μᾶλλον ἑκάστης σχολῆς ἡ ἱστορία διακόπτεται εἰς ἄλλο χρονικὸν ὅριον, κατὰ τρόπον ὥστε ἐκ τοιούτου τεκμηρίου νὰ καθίσταται ἀδύνατος κάθε προσπάθεια χρονολογήσεως τοῦ Διογένους· λόγου χάριν αἱ πληροφορίαι του σταματοῦν διὰ τοὺς στωϊκοὺς εἰς τὸ τέλος τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, διὰ τοὺς περιπατητικοὺς ἐπίσης, ἐνῷ ἀντιθέτως διὰ τοὺς σκεπτικοὺς φθάνουν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος. Τὸ τοιοῦτον ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Διογένης δὲν εἰργάζετο ἐπὶ τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἐχρησιμοποίει παλαιότερα δοξογραφικὰ ἐγχειρίδια καὶ διαδοχὰς φιλοσόφων· ὅπου λοιπὸν διεκόπτοντο τὰ κύρια βοηθήματά του, διέκοπτε καὶ αὐτὸς τὴν ἀφήγησίν του· ὅταν ὅμως πάλιν εὕρισκεν ἀλλοῦ ἱκανὸν ἀριθμὸν πληροφοριῶν ἀνελάμβανε ταύτην. (Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων βοηθημάτων, ὧν ὅμως πάντων δὲν εἶχεν ἄμεσον ἢ συνεχῆ γνῶσιν, φαίνεται ὅτι μετεχειρίσθη καθ' ὅλην τὴν συγγραφήν του τὴν «Ἐπιδρομὴν φιλοσόφων» Διοκλέους τοῦ ἐκ Μαγνησίας, καὶ ἔτι περισσότερον τὴν «Παντοδαπὴν ἱστορίαν» τοῦ Φαβωρίνου, πλουσίαν πηγὴν ἀνεκδοτολογίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἤντλησεν ἀφθόνως.)

Εἰς τὰ συστηματικὰ ὅμως αὐτὰ ἐλαττώματα τοῦ Διογένους, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ μειώσουν τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν τοῦ ἔργου, προστίθενται καὶ ἄλλα σοβαρώτερα ἐσωτερικά. Δὲν εἶναι μόνον ἡ τελεία ἀνικανότης του εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ ἐσωτερικὴν συνοχὴν τῶν σχολῶν, ἀλληλεπιδράσεις, ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, προσωπικὴν τῶν φιλοσόφων ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς καθόλου πορείας τῆς διανοήσεως κλπ.· ὁ Διογένης δὲν στερεῖται μόνον τοῦ συστηματικοῦ νοῦ, τὸν ὁποῖον χρειάζεται ὁ ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας· στερεῖται καὶ αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ νοῦ ἐν μέτρῳ ἀπιστεύτῳ: ἀνέκδοτα ἀνούσια καὶ ἄσκοπα, βιογραφικαὶ πληροφορίαι ἰδιότυποι παρατίθενται συχνάκις εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων σελίδων, ἀποδιδόμενα εἰς διαφόρους φιλοσόφους, ἐνῷ ἀντιθέτως αἱ πλέον ἀντιφατικαὶ πληροφορίαι ἀναφέρονται ταυτοχρόνως περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φιλοσόφου. Περὶ βαθυτέρας συλλήψεως τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν, οὐδὲ λόγος δύναται νὰ γίνῃ.

Θὰ ἐνόμιζέ τις κατόπιν τούτων ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Διογένους μικρᾶς χρησιμότητος τυγχάνει δι' ἡμᾶς· καὶ ὅμως ἡ ἀξία του διὰ τὸν σημερινὸν ἱστορικὸν τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἀνυπολόγιστος. Τοῦτο ὀφείλεται, κατὰ πρῶτον, εἰς τὸ ὅτι ἡ ἱστορία του εἶναι ἡ μόνη διασωθεῖσα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ μᾶς δίδει ἰδέαν τινὰ τῶν σχετικῶν ἐργασιῶν τῶν ἀρχαίων· εἶτα τὸ μέγα πλῆθος τῶν πληροφοριῶν, τὸ ὁποῖον συμφώνως πρὸς τὴν διάθεσίν του καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του συνεκέντρωσε, μετὰ κατάλληλον κριτικὴν ἐπεξεργασίαν, ἀπασχολήσασαν τελευταίως πολλοὺς φιλολόγους, ἐχρησιμοποιήθη καὶ χρησιμοποιεῖται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπιτυχῶς πρὸς γνῶσιν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Δὲν θὰ φανοῦν λοιπὸν πολὺ ὑπερβολικαί, μὲ τὰς ἀνωτέρω βεβαίως ἐπιφυλάξεις, γνῶμαι, ὡς ἡ τοῦ Μεναγίου, καθ' ἣν τὸ ἔργον τοῦ Διογένους εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως, καὶ ἡ τοῦ Μονταὶν (Montaigne), ὅστις ἐλυπεῖτο ὅτι δὲν ὑπῆρξαν πολλοὶ Λαέρτιοι· ἐξ ἀντιθέτου ὅμως καὶ τῶν νεωτέρων φιλολόγων αἱ αὐστηραὶ περὶ Διογένους κρίσεις δὲν θὰ μᾶς φανοῦν ἄδικοι. Ἠθέλησαν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Διογένους νὰ διακρίνουν προτίμησίν του τινὰ ὑπὲρ ἑνὸς ἢ ἄλλου φιλοσοφικοῦ συστήματος, πᾶσαι ὅμως αἱ σχετικαὶ ὑποθέσεις ἀπεδείχθησαν σφαλεραί: ὁ Διογένης ἔκαμνεν ἁπλοῦν συμπίλημα, χωρὶς ν' ἀναμίξῃ προσωπικάς του δοξασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κείμενον*: Τοῦ Διογένους οὐδεμία τελεία συνολικὴ ἔκδοσις ὑπάρχει. Πρώτη εἶναι ἡ τῆς Βασιλείας (1533). Κοινοτέρα ἡ τοῦ *Κοβήτου* (Παρίσιοι 1850), ἡ ὁποία ὅμως εἶναι λίαν ἐλλιπής. Νεωτάτη ὑπὸ *R. D. Hicks*, (Νέα Ὑόρκη 1925). Ἀντιθέτως πολλαὶ ἀξιαι λόγου μερικαὶ ἐκδόσεις ἔχουν γίνει, ὡς ἡ τοῦ Ἐπικούρου ὑπὸ *Usener*, τοῦ Πυθαγόρου ὑπὸ *Dellate*, διαφόρων ἄλλων ὑπὸ *Wilamowitz*, τοῦ Ἡρακλείτου ὑπὸ *Diels*, τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπὸ *Bywater*, κτλ. *Μεταφράσεις*: Γαλλιστὶ ὑπὸ *Zevort* (1847), Γερμανιστὶ ὑπὸ *Apelt* (1921), Ἀγγλιστὶ ὑπὸ *Hicks* (1925) κλπ. *Μελέται*: *Klippel*, De Diogenis Laertii vita, scriptis κτλ. (1831).— *Nietzsche*, De Laertii fontibus (ἐν «Rhein. Mus.» τ. 23, 24, 25). —*Egger*, De fontibus Diogenis Laertii (1881). — *Bonnet* (ἐν «Rhein Mus.» τ 32) — *Martini* Analecta laertiana (1899) ἐν «Rhein. Mus.», τ. 55).—*Howald*, Hanbüches als quellen des Diogenes Laertius («Philol.», 74), βλ. διὰ τὰ χειρόγραφα.— *Wachsmuth*, Sillographi Graeci σ. 51, καὶ *Usener* Epicurea πρόλ. σ. VI. Κ Θ. Δ.

—**Διογένης** *ὁ Οἰνόμαος*. Ἀθηναῖος τραγικὸς ποιητὴς ἀκμάσας πιθανῶς μετὰ τὸ 403 π. Χ. Ὡς ἔργα του ἀναφέρονται τὰ δράματα: «Ἀχιλλεύς», «Ἑλένη», «Ἡρακλῆς», «Θυέστης», «Σεμέλη», «Μήδεια», «Οἰδίπους», «Χρύσιππος». Ἐκ πάντων ὅμως τούτων διεσώθησαν 11 μόνον στίχοι τῆς «Σεμέλης», ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (Δειπνοσ. ΙΔ' 636α). Π. Ν. Π.

—**Διογένης** *ὁ ἐκ Ταρσοῦ*. Φιλόσοφος καὶ ποιητὴς ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸν Στράβωνα (XIV, 675) συνέθετεν αὐτοσχεδίως ποιήματα καὶ τραγῳδίας. Ἔγραψεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιητικὰ ζητήματα». Τινὲς ταυτίζουσι τοῦτον πρὸς τὸν Διογένη τὸν *Ἐπικούρειον* (βλ. λ.). Α. Δ.

Digitized by Google

—Διογένης *(μάρτυς)*. Ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ ζήσας «λιθοβοληθεὶς ἐτελειώθη». Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 5 Δεκεμβρίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. Ε.Γ.Π.

—Διογένης, *Ἀντώνιος*· βλ. λ. Ἀντώνιος *Διογένης*.

—Διογένης, *Κωνσταντῖνος*. Πατρίκιος, ἀνθύπατος καὶ τέλος κατεπάνω Θεσσαλονίκης, γεννηθεὶς ἐν Βυζαντίῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ι΄ αἰῶνος. Ἐξ ἐπισημοτάτου γένους ἕλκων τὴν καταγωγήν, ἐνωρίτατα διεκρίθη εἰς τὴν αὐλήν, καὶ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ὠρίσθη πρωτοπρόεδρος. Τῷ 1015 ἐστάλη μετὰ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Ξιφία ν' ἀποπερατώσῃ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον. Ἀνδραγαθήσας ἐξαιρέτως εἰς Σαρδικὴν καὶ ὑποτάξας τὸ Σίρμιον, προχωρήσας δ' ἐνδόξως μέχρι τῆς χώρας τῶν Πετσενέγων (Βοσθνίαν), ἐπὶ μίαν τριετίαν προσέφερεν ἀνυπολογίστους ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος. Ἐπὶ Ρωμανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ, οὗτινος εἶχε νυμφευθῆ τὴν ἀνεψιάν, διωρίσθη περὶ τὸ 1028 κατεπάνω Θεσσαλονίκης, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βοτανειάτου. Ἐπωφελούμενος ὅμως τῆς στρατοκρατικῆς ἀναρχίας τῶν ταραχωδῶν ἐκείνων χρόνων, πολλάκις ἐπεδίωξε τὴν κατάκτησιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Τῷ 1031 ἔπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ρωμανοῦ, καὶ ἠναγκάσθη νὰ καρῇ μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου. Κατηγορηθεὶς δὲ μετ' ὀλίγον ὅτι συνωμότει μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας καὶ μὴ θέλων νὰ καταγγείλῃ τοὺς γνωρίζοντας τὴν συνωμοσίαν, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς μονῆς, καὶ θανὼν ἐκ τῆς πτώσεως παρέμεινεν ἄταφος, ριφθεὶς εἰς λάκκον μετὰ τῶν βιαιοθανάτων. Υἱὸς τούτου ὑπῆρξεν ὁ κατόπιν αὐτοκρατορήσας *Ρωμανὸς ὁ Διογένης*. Γ. Δ. Κ.

—Διογένης *Ρωμανός*. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου· βλ. Ρωμανὸς *Διογένης*.

«Διογένης». Ἐφημερὶς πολιτικοσατιρικὴ μετονομασθεῖσα βραδύτερον «Ἀριστοφάνης» (βλ λ.).

διογένης (ὁ) (Diogenes) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακρούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *παγαριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Τούτων γνωστότερον εἶναι *διογένης ὁ κωνοειδής* (Diogenes conoideus), ὅστις διακρίνεται κυρίως ἐκ τοῦ κωνοειδοῦς ὀστράκου του καὶ ζῇ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀγγλίας. Δ. Ν. Π.

Διογένης ὁ κωνοειδής.

διογενὴς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ ἐκ τοῦ Διὸς καταγόμενος, εὐγενής· ἐπίθετον τῶν βασιλέων καὶ ἄλλων ἡρώων παρ' ἀρχαίοις ποιηταῖς.

Διογενιανός· βλ. Διογένης *ὁ Κυζικηνὸς* καὶ Διογενειανός.

Διογενισταί (οἱ). Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς καὶ ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους πλεῖστοι φιλόσοφοι ἐγένοντο ἀντικείμενον λατρείας, οἱ δὲ ὀπαδοί αὐτῶν συνεπήγνυον ὀργανώσεις (συνόδους) φερωνύμους τῶν φιλοσόφων. Τοιαύτη ὀργάνωσις ἐν Ἀθήναις ἦτο καὶ ἡ τῶν *Διογενιστῶν*, ὀπαδῶν τοῦ φιλοσόφου Διογένους (*Ἀθήν*. Ε΄ 186α). —Π.

Διογένους *ἄκρα [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς «Αἰθιοπίας ὑπὸ Αἴγυπτον», ἀναφερόμενον ὑπὸ Πτολεμαίου (Δ, 7, 6). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον τῆς Ἐρυθρᾶς *Ρὰς Ραβαγιὰ* (Rawaya: πλάτ. 21° 00' Β, μήκ. 37°15' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8 c: Red Sea, steet N° 3 καὶ Red Sea Pilot ἔκδ. 1921 σελ. 153) δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον Dongonab. Ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου ἡ ἄκρα *Ἀσπὶς* καὶ ἡ νῆσος *Γυψῖτις*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διογκῶ (*—όω*)*, καὶ—όνω, ἀόρ. διώγκωσα—διωγκώθην, παρακ. παθ μετχ. διωγκωμένος*· αὐξάνω κατ' ὄγκον, ἐξοιδαίνω, φουσκώνω.

διόγκωσις (ἡ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διογκόνω*· κοιν. *φούσκωμα* ‖ οἴδημα, πρήξιμο.

—*[Βυρσοδεψ.]*. Ἡ ξηρὰ ζελατίνη ἐντιθεμένη ἐν ὕδατι διογκοῦται, ἀπορροφῶσα ὕδωρ, μέχρι τοῦ πενταπλασίου ἢ ἑξαπλασίου τοῦ ἀρχικοῦ της ὄγκου, ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὕδατος καὶ τῆς ποιότητος αὐτῆς. Ἐὰν προσθέσωμεν ὀξὺ ἢ ἀλκαλι, εἰς ὡρισμένας ποσότητας, ἡ διόγκωσις αὐξάνει μέχρις ἑνὸς μεγίστου ὁρίου, διὰ νὰ κατέλθῃ μετὰ ταῦτα. Ὅλαι αἱ πρωτεῖναι, ἐν καταστάσει καθ' ἣν δὲν δύνανται νὰ διαλυθοῦν, παρουσιάζουν τὴν ἰδιότητα τῆς διογκώσεως ἐν ὕδατι καὶ ἀραιοῖς ὀξέσι καὶ ἀλκαλίοις. Τὰ οὐδέτερα ἅλατα, ὡς καὶ τὰ πυκνὰ ὀξέα καὶ ἀλκάλια, ἀντιτίθενται πρὸς τὴν διόγκωσιν ταύτην.

Ὁ Procter, προσπαθῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὸ φαινόμενον τῆς δέψεως (βλ. λ.) εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ ζήτημα τῆς διογκώσεως τοῦ δέρματος, εἶναι δὲ ὁ πρῶτος ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῆς διογκώσεως ἐδημιούργησε τὴν θεωρίαν τῆς δέψεως. Τῷ 1897 ἐξετέλεσε πειραματισμοὺς ἐπὶ τῆς διογκώσεως τῆς ζελατίνης ἐντὸς ἀραιῶν ὀξέων καὶ ἀλκαλίων, ἐξ' αὐτῶν δὲ προῆλθεν ἡ γνωστὴ θεωρία *Procter-Wilson*. Ὁ Porter, ἐξ ἄλλου, ἐπὶ δερματοκόνεως πειραματισθείς, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὴν ἐλαχίστην διόγκωσιν δεικνύει αὕτη εἰς τιμὴν Ph=7,8, μεγίστην δὲ εἰς τιμὴν Ph=2,2 καὶ 12,9 (Ph=πυκνότης ἰόντων H καὶ OH). Ἐπίσης ἐπειραματίσθη καὶ ἐπὶ διαλυμάτων ἐξαιρετικῶς ὀξίνων, εἰς τιμὴν Ph κάτω τοῦ 1, ὡς καὶ ἀλκαλικῶν εἰς τιμὴν Ph=13. Τὸ φαινόμενον ὅμως τῆς διαλύσεως καὶ καταστροφῆς τοῦ ἱστοῦ, ἥτις ἐπέρχεται κατὰ τὴν ἐπίδρασιν πυκνῶν ὀξίνων ἢ ἀλκαλικῶν διαλυμάτων, ἀλλοιοῖ ἐντελῶς τὰ ἀποτελέσματα. Νεώτεροι πειραματισμοὶ (1923) τοῦ Wilson καὶ Callin ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ διόγκωσις δίδει τὸ μέγιστον αὐτῆς ὅριον εἰς τιμὴν Ph=4 καὶ Ph=11, εἶναι δὲ ἐλαχίστη εἰς τιμὴν Ph=5,5 καὶ Ph=7,7.

Ἐν τῇ πράξει ἡ διόγκωσις ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἀποψιλώσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ παραγόμενα ἀλκάλια ἢ τὰ προστιθέμενα τοιαῦτα ἡμιδιαλύουν ἢ ἐντελῶς διαλύουν τὴν κορίνην, ἣν ἀπομακρύνουν διὰ συνεχῶν τοῦ δέρματος ἐκπλύσεων. Τὰ ὀξέα, ἅτινα μετὰ ταῦτα χρησιμοποιοῦνται, σκοπὸν ἔχουν νὰ ἐξουδετερώσουν τόσον τὰ ἀλκάλια, ἅτινα ἀμαυροῦν τὴν ταννίνην, ὅσον καὶ νὰ συνεχίσουν τὴν ὑπὸ τῶν ἀλκαλίων ἐπιτευχθεῖσαν διόγκωσιν τοῦ δέρματος, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ καταστροφὴ τῶν ἱστῶν. Τὸ δέρμα διαστέλλεται καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς διευθύνσεις, (περισσότερον δὲ κατὰ τὰ παχέα αὐτοῦ μέρη), λόγῳ τοῦ ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὀξίνων διαλυμάτων τὸ δέρμα ἀπορροφᾷ περισσότερον ὕδωρ. Εἶναι ἰδιότης τὴν ὁποίαν τὰ στοιχεῖα τοῦ δέρματος, ἰδίως ἡ κολλογόνος, κέκτηνται, καθὼς ἐπίσης καὶ ἄλλαι ζωϊκαὶ μεμβρᾶναι, ἀλμπουμῖναι, κόμμεα κλπ. Ὁ ἀκόλουθος πίναξ ἐμφαίνει τὴν δι' ὀξέων ἐπερχομένην διόγκωσιν· ἐν αὐτῷ προσδιορίζεται τὸ πάχος ἀφ' ἑνὸς τοῦ δέρματος εἰς χιλιοστόμετρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀπορροφωμένη ὑπ' αὐτοῦ ποσότης ὕδατος:

Ὀξέα	Χρόνος τῆς ἐντὸς τῶν ὀξέων διαμονῆς	Ἀναλογία τῶν προστιθεμένων ὀξέων					
		2 %		5 %		1 %	
		πάχος	ὕδωρ %	πάχος	ὕδωρ %	πάχος	ὕδωρ %
Ὀξικὸν ὀξὺ	1 ἡμέρ	16,3	54	17,8	59	18,5	61
»	2 »	17,1	57	18,8	66	19,9	69
»	3 »	18,9	63	19,9	75	21,8	79
Γαλακτ. ὀξὺ	1 »	15,1	53	16,3	57	17,4	60
»	2 »	16,4	58	17,2	63	18,6	68
»	3 »	16,9	65	18,1	69	19,7	74
Ὀξαλ. ὀξὺ	1 »	14,9	53	15,7	58	16,8	60
»	2 »	15,8	58	16,5	67	17,9	69
»	3 »	16,2	64	17,3	72	18.6	76
Βουτυρ. ὀξὺ	1 »	14,7	54	15,1	58	16,1	57
»	2 »	15,2	59	15,9	64	17,2	63
»	3 »	15,9	61	16,8	70	17,9	71
Θειικ. ὀξὺ	1 »	17,2	57	18,5	59	19,7	65
»	2 »	18,8	64	19,7	69	21,1	75
»	3 »	19,9	73	20,9	77	22,9	85

Τὸ δέρμα αὐξάνει κατὰ τὸ $^1/_4$ μέχρις $^1/_8$ τοῦ ἀρχικοῦ αὐτοῦ πάχους ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὀξέων, κατὰ τὸ $^1/_4$ δὲ μέχρις $^1/_8$ τοῦ ὑδατίνου αὐτοῦ βάρους. Ἡ διόγκωσις συγκρατεῖται διὰ συνεχῶν τοῦ δέρματος ἐκπλύσεων καὶ δι' ἐξουδετερώσεως τοῦ διαλύματος.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς ταννίνης ἐπίσης εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα. Προστιθεμένη αὕτη εἰς μικρὰς ποσότητας ἐν ὀξίνῳ διαλύματι ἐπιφέρει ἐλάττωσιν τῆς διογκώσεως τοῦ δέρματος. Ἐνθέτοντες δέρμα ἐντὸς διαλύματος περιέχοντος ἴσα μέρη ὀξέος καὶ ταννίνης, οὐδεμίαν διόγκωσιν παρατηροῦμεν, παραμένοντος τοῦ δέρματος εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν. Ἐὰν εἰς διωγκωμένον δέρμα προσθέσωμεν βραδέως καὶ ἐκ διαλειμμάτων μικρὰς ποσότητας διαλύσεως ταννίνης, ἀφίνοντες μεθ' ἑκάστην προσθήκην τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον ὅπως ἐπέλθῃ ἰσορροπία εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ δέρματος, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ διόγκωσις ὑποχωρεῖ κατ' ὀλίγον. Ἐξακολουθοῦντες προσθέτοντες ταννίνην, μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἀμοιβαία ἐξουδετέρωσις ταννίνης καὶ ὀξέος, λαμβάνομεν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ὡς ἐὰν εἴχομεν πράγματι ἐξουδετερώσει τὸ ὀξὺ διά τινος βάσεως. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι αἱ ἶνες τοῦ δέρματος, αἵτινες πρότερον ἦσαν στερεῶς συνηνωμέναι, ἤδη μετὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὀξέων εὑρίσκονται περισσότερον ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι, σχηματίζουσαι δέσμας μικροτέρας συνοχῆς. Παρουσιάζεται οὕτως ἐπιφάνεια μεγαλυτέρα, τὰ τῶν στοιχείων τοῦ δέρματος ἐσωτερικὰ διαστήματα μεγεθύνονται, γινόμενα περισσότερον κανικά, καὶ γενικῶς τοῦ ὅλου δέρματος ὁ ὄγκος ἔχει σημαντικῶς αὐξηθῆ. Ἑκάστη ἲς τοῦ δέρματος, τῆς ὁποίας ἡ πορώδης ὕλη ἦτο συνεσταλμένη, διογκοῦται, ἐμποτίζεται δι' ὕδατος, διανοίγει τοὺς πόρους αὐτῆς, διευκολύνουσα οὕτω τὴν ταχυτέραν ὑπ' αὐτῆς ἀπορρόφησιν δεψικῆς ὕλης. Σκοπὸς λοιπὸν τῆς διογκώσεως εἶναι νὰ ἐπιφέρῃ διαστολὴν τοῦ δέρματος: 1) ἀποχωρίζουσα τὰς δέσμας τῶν ἰνῶν ἀπ' ἀλλήλων· 2) ἀποχωρίζουσα τὰς ἶνας τῶν δεσμῶν ἀπ' ἀλλήλων· καὶ 3) διογκοῦσα ἑκάστην ἶνα καὶ διανοίγουσα τοὺς πόρους αὐτῆς.

Ι. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

Διόγνητος. Ἐπιφανὴς Ἕλλην ἐθνικός, γνωστὸς ἐκ τῆς περιφήμου πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνομένης «Ἐπιστολῆς» ἀγνώστου συγγραφέως, ἡ ὁποία εὑρέθη κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 9 κώδικα τοῦ Ἀργεντορἀτου μεταξὺ τεσσάρων ἄλλων χειρογράφων ἀποδιδομένων εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουστῖνον. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ἀπαντᾷ ἐν αὐτῇ εἰς τρία ὑπὸ τοῦ Διογνήτου τεθέντα ἐρωτήματα: α΄) ποία ἡ ἀρχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, β΄) ποῖος ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ γ΄) ποία ἡ αἰτία τῆς ἐμφανίσεώς του εἰς μίαν δεδομένην ἐποχήν. Ἀπαντῶν εἰς αὐτὰ ὁ γράψας ἀποκρούει τὸν εἰδωλολατρισμὸν καὶ ἰδίως τὴν χειρίστην αὐτοῦ μορφήν, τὸν φετιχισμόν, καὶ δέχεται ὅτι ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως, διαστρεβλωθεὶς ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν ραββίνων, εἶχεν ἐκφυλισθῆ, ὥστε ἦτο ἄμεσος ἡ ἀνάγκη τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸν Χριστιανισμὸν θεωρεῖ ὡς διεπόμενον ἀπὸ ὑψίστην θείαν δύναμιν, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει, κατὰ τὸν συγγραφέα, ἡ ταχίστη διάδοσις αὐτοῦ. Ἐπίσης δέχεται ὡς ἀναγκαίαν τὴν ἀργοπορίαν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι ἦτο ἀπαραίτητον ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀντιληφθῇ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ δυστυχίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς θείας ἐπικουρίας. Ἐν τέλει ὁ συγγραφεύς, ἀποκαλῶν ἑαυτὸν μαθητὴν τῶν ἀποστόλων, καλεῖ τὸν Διόγνητον νὰ ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ ἐπιστολή, ἄγνωστος εἰς προγενεστέρας ἐποχάς, κατέστη ἀντικείμενον μεγάλης συζητήσεως ὅτε τὸ πρῶτον ὁ Ἐρρῖκος Στέφανος ἐξέδωκεν αὐτὴν (Παρίσιοι, 1592) ὡς ἔργον τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου. Πρῶτος ὅμως ὁ Tillemont ἀπέδειξε (1701) τὸ ἐσφαλμένον τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς. Οἱ Bunsen καὶ Draeseke, διαβλέποντες ἐν αὐτῇ ἴχνη γνωστικισμοῦ, ἀποδίδουν αὐτήν, ὁ πρῶτος εἰς τὸν γνωστικὸν Μαρκίωνα (1852) καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἀπελλῆν (1881), τέλος δὲ ὁ Doulcet (1880) θεωρεῖ συγγραφέα αὐτῆς τὸν Ἀθηναῖον φιλόσοφον Ἀριστείδην. Ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Διογνήτου ἐπίσης ἠγέρθη συζήτησις· καὶ ἄλλοι μὲν δέχονται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ στωϊκοῦ Διογνήτου, διδασκάλου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (Bunsen, Halloix, κ. ἄ.), ὁ δὲ Kihn εἰκάζει, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, εὐφημιστικῶς καλουμένου Διογνήτου. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἀντίληψιν, ἣν δέχονται καὶ ὁ Κρουμβάχερ (Ἱστ. τῆς Βυζαντ. Λογοτ. Β΄ 605) καὶ Κρίστ (Ἱστ. τῆς Ἑλλ. Λογοτ. Β΄ 804), ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη περὶ τὰ μέσα τοῦ Β΄ αἰῶνος ἢ τὸ πολὺ κατὰ τὸν Γ΄ μ. Χ. αἰῶνα, ἡ γνώμη δὲ ὅτι ἐγράφη εἰς χρόνους μεταγενεστέρους τοῦ Κωνσταντίνου, ἢ ὅτι εἶναι προϊὸν τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως ἀπερρίφθη παντελῶς. Τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς εὕρηται ἐν Migne, Patrologia Graeca, τόμ. Β΄, στ. 1167—1186.

—*H. Kihn*, Der Ursprung des Briefes an Diognet. Φριβοῦργον, 1882. Π. Ν. Π

Διόγος. Ζακύνθιος κρεοπώλης, ὅστις, κατὰ βεβαίωσιν τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ἐμαρτύρησε τὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων. Μυηθεὶς τῷ 1819 καὶ ἐλθὼν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, μετερχόμενον τότε ἐν Ζακύνθῳ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ζεμπρόρου, ἀπεφάσισεν εἰς πρώτην εὐκαιρίαν νὰ καταδώσῃ τὰ τεκταινόμενα. Τῷ 1820 λοιπὸν εὑρισκόμενος εἰς Πρέβεζαν, ἀνεκοίνωσε τὰ ὅσα ἐγνώριζεν εἰς ἔμπιστους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀλλὰ τὸ διάβημά του ἔσχεν ἀντίθετα ἀποτελέσματα· οἱ αὐλικοὶ τῶν Ἰωαννίνων, κατὰ τὸ πλεῖστον μεμυημένοι, ἔπεισαν τὸν τύραννον νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὴν Ρωσίαν, πρὸς ἴδιον ὄφελος. Λέγεται, ὅτι ὁ Διόγος ἐφονεύθη μυστηριωδῶς ἐν Ἰωαννίνοις, προφανῶς ὑπὸ Φιλικῶν. Γ. Δ. Κ.

διοδεία (ἡ) καὶ *διόδευσις*· τὸ διοδεύειν, τὸ διέρχεσθαι διά τινος τόπου, πέρασμα.

διοδεύω· ὁδεύω διά τινος τόπου, ὁδοιπορῶν διέρχομαι, περνῶ.

διόδια (τά)· ἡ ἀμοιβὴ ἢ ὁ φόρος ὁ πληρωνόμενος διὰ τὴν δίοδον, διὰ τὴν διάβασιν πύλης, ποταμοῦ, γεφύρας, διώρυγος κττ. (πρβλ. *διαπόρια*).

—*[Φορολ.]* Τὰ *διόδια* εἶναι φόρος καταβαλλόμενος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ εἰσόδου τῶν ἐμπορευμάτων εἰς πόλεις, δήμους κλπ., ἢ διόδου τῶν ἀτόμων διὰ δημοσίων ἔργων. Ἀπὸ ἀπόψεως δημοσιονομικῆς κατατάξεως τὰ διόδια εἶναι φόρος *ἐσωτερικῆς καταναλώσεως*.

Εἰς τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν τὰ διόδια ἀπετέλουν μίαν τῶν σπουδαιοτέρων προσόδων ὄχι μόνον τῶν κοινοτήτων, ἀλλὰ καὶ τῶν κρατικῶν προϋπολογισμῶν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε αἱ πόλεις

Digitized by Google

περιεβάλλοντο ὑπὸ τειχῶν, ἡ εἴσπραξις τῶν διοδίων εἰς τὰ κράτη-πόλεις καὶ εἰς τὰς πόλεις ἦτο εὐχερής. Ὁ φόρος τῶν διοδίων ἐπεβάλλετο κυρίως ἐπὶ τῶν εἰδῶν διατροφῆς· διὰ τοῦτο εἰς τὴν γαλλικήν, «octroi» σημαίνει μᾶλλον φορολογίαν ἐπὶ τῶν εἰδῶν διατροφῆς. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην τὰ διόδια κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας περιωρίζοντο μόνον ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ οἴνου.

Μὲ τὴν δημιουργίαν ὅμως τοῦ νεωτέρου ὁμοιογενοῦς κράτους, καθὼς καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ συγκοινωνιακὴν πρόοδον, ὁ φόρος διοδίων ἔχασε τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σημασίαν. Σήμερον ὁ τρόπος οὗτος τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως κατέστη ἀντεπιστημονικὸς καὶ ἐν πολλοῖς ἄδικος. Οὗτος ἔχει τὸ μειονέκτημα ἐν πρώτοις, ὅτι ἀποτελεῖ ἐμπόδιον εἰς τὴν οἰκονομικὴν κυκλοφορίαν. Δεύτερον φέρει εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν τὸν φορολογούμενον μὲ τοὺς εἰσπράκτορας τοῦ κράτους. τρίτον δέ, ἐπειδὴ εἰσπράττεται διὰ ἐνοικιαστῶν, δημιουργεῖται μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον καταβάλλουν οἱ φορολογούμενοι καὶ τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον εἰσπράττει τελικῶς τὸ κράτος. Στερεῖται δηλονότι μιᾶς τῶν ἰδιοτήτων, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχουν οἱ φόροι κατὰ τὴν κλασσικὴν θεωρίαν περὶ φόρων τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ. Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὰ διόδια, τουλάχιστον εἰς τὰς προηγμένας χώρας, ἐξηφανίζοντο ὡς κρατικὴ πρόσοδος. Ἀντιθέτως τὰ διόδια καὶ σήμερον ἀκόμη εὑρίσκονται ἐν ἐφαρμογῇ εἰς πολλὰς χώρας ὡς κοινοτικὸς φόρος.

Ἐν Ἑλλάδι τὰ διόδια εἰσήγοντο παλαιότερον ὑπὸ τοῦ Τρικούπη ὡς δημοτικοὶ φόροι, μὲ τὴν ὀνομασίαν «διαπύλια τέλη», λόγῳ ὅμως τῆς ἀντιπαθείας, τὴν ὁποίαν προεκάλεσαν εἰς τοὺς φορολογουμένους, ἡ ἐφαρμογή των ὑπῆρξε περιωρισμένη. Τὰ διόδια ἐπανεισήγοντο πρὶν τοῦ 1914 πάλιν ὡς δημοτικοὶ φόροι μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «ὤνια». Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν ὅμως περιωρίζετο εἰς ὀλίγους δήμους. Καὶ σήμερον ἀκόμη πολλοὶ δῆμοι διατηροῦν φορολογίαν τῶν διοδίων κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς αὐτοὺς σχεδὸν ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων· μεταξὺ αὐτῶν ἀνήκουν καὶ ὁ δῆμος Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς.

Πλὴν τῶν διοδίων ἐπὶ ἐμπορευμάτων ἔχομεν καὶ τὰ διόδια, εἰς τὰ ὁποῖα ὑποβάλλονται τὰ ἄτομα κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ὑπ' αὐτῶν ὡρισμένων δημοσίων ἔργων, εἰδικώτερον δὲ κατὰ τὴν διέλευσίν των διὰ γεφυρῶν κλπ. Εἰς τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν ὁ τρόπος οὗτος ἀποσβέσεως τῶν δαπανῶν δημοσίων ἔργων ἦτο συνήθης, σήμερον ὅμως εἰς τὰς πολιτισμένας χώρας ἐξέλιπε σχεδὸν ἐντελῶς. Παρ' ἡμῖν ἐσχάτως ἐπεβλήθησαν διόδια ὡς εἰδικὴ πρόσοδος διὰ τὴν ὁδοποιίαν τῆς χώρας.

Α. ΚΑΛΙΑΒΑΣ

Διόδια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀριστομένους τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 453. Πρότερον ἐκαλεῖτο Λόϊ. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία Ἀετοφωλιὰ (τέως Σαμπάκαλφα, κάτ. 236) καὶ Στέρνα (κάτ. 314).

διοδικός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν διοδίων: «διοδικαὶ εἰσπράξεις».

διοδίρρυγχος (ὁ) (Diodirhynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιωνιδῶν*. Κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι σῶμα ἐπίμηκες, λεπτόν, πολυαρθρωτόν, μὲ μακρὰς ἐκ δώδεκα ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας κεραίας καὶ ἐπιμήκεις πολυακανθωτοὺς πόδας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην.

Δ. Ν. Π.

δίοδος (ἡ)· τὸ νὰ διέρχεταί τις διὰ μέσου τινός: «ἀπαγορεύεται ἡ δίοδος διὰ τῶν καλλιεργημένων τόπων» || ἡ διὰ μέσου τινὸς ὁδός: «στενὴ δίοδος διὰ τῶν βράχων ἄγει εἰς ἀπόκρυφον σπήλαιον» || διάδρομος, στενὸν πέρασμα οἰκίας, κήπου κ.τ.τ.

Δίοδος, *Βορειοανατολικὴ* *[Γεωγρ.]*· βλ. Βορειοανατολικὸς *πόρος*.

— **Δίοδος, *Βορειοδυτικὴ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. Βορειοδυτικὸς *πόρος*.

Διοδοτίδαι (οἱ). Δυναστεία σατραπῶν τῆς Βακτριανῆς, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διοδότου (βλ. λ.) τῷ 250 π. Χ.

Διόδοτος. Σατράπης τῆς Βακτριανῆς ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἀντίοχον Β΄, τὸν ἐπικαλούμενον Θεόν. Τῷ 250 π. Χ. ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον ἡγεμόνα. Ἀναφέρεται ὡς ἄρχων 1000 πόλεων, ἡ δὲ δύναμίς του ἤρχισε νὰ ἐμπνέῃ ἀνησυχίας εἰς τὸν πρῶτον βασιλέα τῶν Πάρθων Ἀρσάκην Τιριδάτην.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ ὁμώνυμος υἱός του, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔσπευσαν νὰ δηλώσωσι φιλίαν καὶ συμμαχίαν πάντες οἱ γειτονικοὶ λαοί. Ἡ δυναστεία αὕτη τῶν Διοδότων ἀνετράπη ὑπὸ Εὐθυδήμου τινὸς ἐκ Μαγνησίας. Ὁ πατὴρ Διόδοτος ὀνομάζεται Σωτήρ. Τὰ ἐπὶ Διοδότου κοπέντα νομίσματα φέρουσιν ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως κεφαλὴν καὶ τὸ ὄνομα Ἀντίοχος, βραδύτερον δὲ κεφαλὴν ὡσαύτως καὶ τὴν λέξιν Διόδοτος. Νομίσματα ἀναμνηστικὰ τοῦ Διοδότου ἔκοψε καὶ ὁ Ἀντίμαχος ὁ Θεός, καθὼς καὶ ὁ Ἀγαθοκλῆς.

Ι. Δ. Σ.

— **Διόδοτος** Στωικὸς φιλόσοφος, διδάσκαλος τοῦ Κικέρωνος περὶ τὸ 85 π. Χ., ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ὁποίου ἔζησε περιβαλλόμενος δι' ἐκτιμήσεως καὶ στοργῆς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του εἶχε τυφλωθῇ· ἀπέθανε περὶ τὸ 60 π. Χ., ἀφήσας διὰ διαθήκης κληρονόμον τῆς περιουσίας του τὸν Κικέρωνα.

Ι. Δ. Σ.

— **Διόδοτος** (*γλύπται*). —1) Γλύπτης τῆς Ἀθηναϊκῆς σχολῆς τῶν τελευταίων φειδιακῶν χρόνων. Εἶναι γνωστὸς μόνον ἀπὸ τὸν Στράβωνα (IX 396), ὅστις ἀναφέρει, ὅτι τὸ ἄγαλμα τῆς Νεμέσεως ἐν Ραμνοῦντι ἠμφεσβητεῖτο ἐὰν ἦτο ἰδικόν του ἔργον ἢ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Φειδίου Ἀγορακρίτου. Καὶ σήμερον μὲν εἴμεθα πλέον βέβαιοι περὶ τοῦ δευτέρου, πάντως ὅμως φαίνεται, ὅτι ἦτο γνωστὸς γλύπτης τις Διόδοτος, καὶ οὐχὶ ἄσημος, διὰ νὰ τοῦ ἀποδίδεται τὸ ἔργον. —2) Γλύπτης ἐκ Νικομηδείας, υἱὸς τοῦ περιφήμου τορευτοῦ Βοήθου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μινοδώρου, γνωστὸς ἐκ δύο ἐπιγραφῶν παρὰ *Lövy* (Inschr. Griech. Bildhauer 521—522). —3) Κατασκευαστὴς ἑνὸς δακτυλιολίθου ἐκ σαρδόνυχος, εὑρεθέντος εἰς Ρώμην καὶ ἀποκειμένου εἰς τὸ «Cabinet des Medailles» τῶν Παρισίων. Παριστάνει κεφαλὴν Μεδούσης μὲ πτερὰ καὶ ὄφεις. Κατὰ τὸν Φουρτβένγκλερ (Ant. Gemmen III 314, 358, πιν. LIX, 6) ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου.

Γ. Μ.

— **Διόδοτος ὁ *Ἐρυθραῖος***. Ὑπάλληλος τοῦ γραφείου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, συντάξας ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Εὐμένους τοῦ ἐκ Καρδίας τὴν «Ἐφημερίδα» τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξ ἧς πολλὰ ἠρύσθησαν οἱ ἱστοριογράφοι.

Ι. Δ. Σ.

— **Διόδοτος** (κατὰ Πλίνιον ***Πετρόνιος Διόδοτος***). Φαρμακολόγος ἀναφερόμενος ὑπὸ Διοσκορίδου (προοίμ.), μαθητὴς τοῦ Ἀσκληπιάδου, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Ὑπῆρξε συγγραφεὺς φαρμακολογικοῦ ἐμμέτρου συγγράμματος («Ἀνθολογούμενα» «Μυρολογίαι», *Πλιν.* Φυσ. Ἱστ. XX, 77).

ΑΡ. Π. Κ.

διόδους (ὁ) (Diodon) *[Ζῳολ.]* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλεκτογνάθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γυμνοδοντιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: σῶμα σφαιρικόν, κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληροῦ δέρματος, μετὰ χονδρῶν, ἀνθεκτικῶν ἀκανθῶν. Οἱ ρώθωνές των παρουσιάζουσι δύο σαρκώδη φυμάτια, αἱ σιαγόνες εἶναι διηυλακωμέναι καὶ ἑκάστη ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι τοποθετημένα πρὸς τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματος· ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς φέρουσιν ἀνὰ τρία βράγχια καὶ αἱ βραγχιακαὶ ὀπαὶ εἶναι μικρόταται. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ὧν γνωστότερον *διόδους ὁ ἀκανθωτὸς* (Diodon spinosus) ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Οὗτος ἔχει σῶμα ἐπίμηκες καὶ πλατύτατον, χρῶμα φαιὸν ἢ ὑπόλευκον ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ λευκοαργυρῶδες ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἐνδιαιτᾶται συνήθως παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ τρέφεται ἐκ μικρῶν ἰχθύων καὶ διαφόρων μαλακοστράκων. Ὅταν συλλαμβάνεται διὰ τοῦ ἀγκίστρου διογκώνει τὸ σῶμά του, κινεῖται σπασμωδικῶς κατὰ διαφόρους διευθύνσεις καὶ διευθύνει τὰς ἠνωρθωμένας ἀκάνθας του πρὸς τὰς χεῖρας ἢ τὸ πρόσωπον τοῦ ἁλιέως, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται ἐπικίνδυνος ἡ ἀπόσπασίς του ἐκ τοῦ ἀγκίστρου. Τὸ κρέας του εἶναι σκληρὸν καὶ κακῆς γεύσεως.

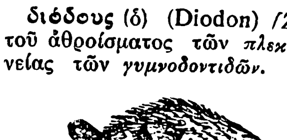

Διόδους ὁ ἀκανθωτός.

Δ. Ν. Π.

Διόδωρος. Μαθηματικὸς καὶ φυσιολόγος Ἀλεξανδρεύς, τοῦ Α΄ αἰῶνος π. Χ.

— Π.

— **Διόδωρος ὁ *Βαλέριος***. Ἕλλην φιλόσοφος ἐξ Ἀλεξανδρείας, υἱὸς τοῦ φιλοσόφου καὶ γραμματικοῦ Βαλερίου Πολίωνος καὶ μαθητὴς τοῦ Τηλεκλέους. Ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β΄ αἰῶνος μ. Χ. καὶ συνέγραψεν «Ἐξήγησιν τῶν ζητουμένων παρὰ τοῖς δέκα ρήτορσιν».

Π. Ν. Π.

— **Διόδωρος** (*γλύπται*). —1) Ἀθηναῖος γλύπτης τοῦ Β΄ ἢ Α΄ μ. Χ. αἰῶνος, υἱὸς τοῦ Ἑρματτίου, ἐργασθεὶς κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ γνωστὸς ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν δύο βάσεων προσωπογραφικῶν ἀγαλμάτων, ἐξ ὧν ἡ μία εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν Θέλπουσαν.—2) Γλύπτης, ὃν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (XXXIV, 85) ὡς μαθητὴν τοῦ Κριτίου (βλ. καὶ Διόδοτος 1).—3) Τορευτής, τοῦ ὁποίου κοιμώμενος Σάτυρος μεγάλης φυσικότητος εἶναι γνωστὸς ἀπὸ ἐπίγραμμα τῆς ἀνθολογίας ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Πλάτωνα. Τὸ ἴδιον θέμα παριστάνει μαρμάρινον ἄγαλμα ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ὁ Φαῦνος τοῦ Βαρβερίνι, ἀποκείμενος ἤδη ἐν τῇ γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάχου.

Γ. Μ.

— **Διόδωρος** (***ζωγράφος***). Ἤκμασε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Νέρωνος. Ἡ ἱκανότης του δὲν ἦτο φαίνεται ἀξιόλογος, δι' ὃ καὶ εἰρωνεύεται αὐτόν, δι' ἀποτυχοῦσαν προσωπογραφίαν, ἐπίγραμμα (XI. 213) τῆς Παλατίνης ἀνθολογίας.

Γ. Μ.

— **Διόδωρος** (*ἰατρός*). Μαθητὴς τοῦ Κοΐντου καὶ διδάσκαλος τοῦ Γαληνοῦ (X, 142).

ΑΡ. Π. Κ.

— **Διόδωρος ὁ *Κρόνος***. Εἷς τῶν περιφημοτέρων διδασκάλων τῆς μεγαρικῆς διαλεκτικῆς. Ὑπῆρξε μαθητὴς Ἀπολλωνίου τοῦ Κρόνου, τὸ ἐπώνυμον τοῦ ὁποίου ἐδόθη βραδύτερον εἰς αὐτόν. Ζήνων ὁ Κιτιεὺς διήκουσε τοῦ Διοδώρου μετὰ τοῦ διαλεκτικοῦ Φίλωνος καὶ ὁμολογεῖ πολλὰς χάριτας εἰς τὸν διδάσκαλόν του. Μαθητὴς αὐτοῦ ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἀρκεσίλαος, τὴν πρὸς τὸν Διόδωρον σχέσιν τοῦ ὁποίου διακωμῳδοῦσι στίχοι τινὲς τοῦ Ἀρίστωνος καὶ τοῦ Τίμωνος, (*Wachsmuth*, Fragm. 16, 17). Ὁ Διόδωρος ἐδίδαξε τὴν διαλεκτικὴν καὶ εἰς τὰς πέντε θυγατέρας του, αἵτινες καὶ διεκρίθησαν ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ. Ἡ μεγάλη φήμη καὶ ἐπίδρασις τοῦ Διοδώρου, ὅστις ὑπὸ μὲν τοῦ Κικέρωνος καλεῖται dialecticus valiens (=ἱκανὸς διαλεκτικός), ὑπὸ δὲ Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ «διαλεκτικώτατος», δὲν ὀφείλεται τόσον εἰς τὴν δημιουργικὴν ἱκανότητά του, ὅσον εἰς τὴν ὀξύνοιαν μεθ' ἧς ἐπραγματεύετο καὶ τὴν ἐπιτυχίαν μεθ' ἧς συνεζήτει τὰ φιλοσοφήματα τῆς ἐλεατικομεγαρικῆς σχολῆς. Αἱ ἀποδείξεις αὐτοῦ ἐναντίον τῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἁπλῆ ἀναγραφὴ τῶν σχετικῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Ἐλεάτου Ζήνωνος. Ἐν στενῇ δὲ πρὸς τὰς ἀποδείξεις ταύτας σχέσει εὑρίσκεται ἡ ὑπὸ τῶν δοξογράφων ἐσφαλμένως ὡς φυσικοφιλοσοφικὸν δόγμα ἐκληφθεῖσα περὶ «ἀμερῶν», ἤτοι ἀδιαιρέτων σωματικῶν στοιχείων, θεωρία, ἥτις δέον ἴσως νὰ νοηθῇ ἀποκλειστικῶς ὡς ὑπόθεσις συνδεομένη πρὸς τὰς περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς κινήσεως διαλεκτικὰς συζητήσεις. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Διοδώρου, καθὼς ἀκριβῶς καὶ τὰ τοῦ Ζήνωνος, στηρίζονται ἐπὶ τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες ἐμφιλοχωροῦσιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς συνεχείας, διὸ καὶ ὁ Διόδωρος θεωρεῖ νοητὴν τὴν ἀτομικὴν ὀντότητα τῶν σωμάτων, ὡς καὶ τὴν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου. Γνωστὴ ὡσαύτως εἶναι μελέτη τοῦ φιλοσόφου τούτου περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ὑποθετικῶν κρίσεων καὶ ἀνασκευὴ τῆς γνώμης περὶ τῆς ὑπάρξεως λέξεων, αἵτινες ἔχουσι πολλὰς σημασίας ἢ οὐδεμίαν. Κατὰ τὸν Διόδωρον πᾶσα λέξις σημαίνει ἐκεῖνο, ὅπερ ἐννοεῖ ὁ μεταχειριζόμενος αὐτήν. Ἐξ ἄλλου φέρεται ἐπινοήσας τινὰς τῶν ψευδῶν συλλογισμῶν, οἵτινες ἄλλως ἀποδίδονται εἰς τὸν Εὐβουλίδην.

Α. Δ.

— **Διόδωρος ὁ *Μετρολόγος***. Συγγραφεὺς ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς Δ΄ ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς Ε΄ ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Ἴσως ὑπῆρξεν ἰατρός. Ἔργον τι ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔκθεσις Διοδώρου περὶ σταθμῶν καὶ μέτρων ἀκριβής». ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Πέρνιτσε (Rh. Mus. XLIV. 568), περιέχει ἐπισκόπησίν τινα περὶ μέτρων βάρους καὶ χωρητικότητος. Πλὴν τοῦ ἔργου τούτου περιεσώθη βραχὺ ἀπόσπασμα ἐκ συγγραφῆς τοῦ Διοδώρου «Περὶ σταθμῶν», ἐν ᾧ ἀναφέρονται αἱ ὑποδιαιρέσεις τοῦ ταλάντου μέχρι τοῦ «χαλκοῦ» (1/8 τοῦ ὀβολοῦ) καὶ τοῦ «λεπτοῦ» (1/7 τοῦ χαλκοῦ).

—Β.

— **Διόδωρος ὁ *περιηγητής***. Ἕλλην ἱστορικὸς καὶ ζωγράφος, ἀγνώστου καταγωγῆς, προγενέστερος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τούτου γνωρίζομεν δύο ἔργα: «Περὶ τῶν Ἀττικῶν δήμων» καὶ «Περὶ μνημάτων». Ἐκ τοῦ πρώτου σῴζονται δέκα ἀποσπάσματα καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου ἕτερα πέντε, ἅπαντα δὲ εὕρηνται ἐν Müller, «Fragmenta Historicorum Graecorum» (Β΄ 353—356).

Π. Ν. Π.

— **Διόδωρος ὁ ἐκ *Σάρδεων***.—1) Ὁ *Ζωνᾶς*. Περίφημος ρήτωρ ἐκ Σάρδεων, ἀσκήσας μεγίστην ἐπιρροὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου, συννοήψας δὲ καὶ μερικὰ ἄτεχνα ἐπιγράμματα.—2) Ρήτωρ καὶ συγγραφεὺς ἱστορικῶν συγγραμμάτων καὶ ποιητὴς λυρικῶν καὶ ἄλλης φύσεως ποιημάτων. Κατήγετο καὶ οὗτος ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, ἐξ οὗ καὶ ὁ προηγούμενος.—3) Γραμματικός, γνωστὸς ὡς κατασκευαστὴς ἐπιγράμματός τινος ἀνατεθέντος ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ι. Δ. Σ.

— **Διόδωρος *Σικελιώτης***. Ἕλλην ἱστορικὸς γεννηθεὶς περὶ τὸ 90 π. Χ. ἐν μικρᾷ τινι πόλει τῆς Σικελίας, ἥτις ἐκαλεῖτο Ἀγύριον καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 20 π.Χ. Ἔγραψε «Βιβλιοθήκην ἱστορικήν», ἤτοι παγκόσμιον ἱστορίαν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν χρόνων μέχρι τοῦ πρὸς τοὺς Γαλάτας πολέμου τοῦ Καίσαρος (59 π. Χ.). Ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς στουδάσας καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἐπεσκέφθη πολλάκις τὴν Ρώμην, διέμεινεν ἐν Αἰγύπτῳ τρία ἔτη (60—57 π. Χ.), ὅπου, ὡς ὁ Ἡρόδοτος, ἐγνώρισε πολλοὺς ἱερεῖς καὶ πολλὰς παραδόσεις παρ' αὐτῶν ἤκουσε (Γ' 11) καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἀπὸ χώρας εἰς χώραν μεταβαίνων «μετὰ πολλῆς κακοπαθείας καὶ κινδύνων ἐπῆλθε πολλὴν τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης» (Α΄, 4) συλλέγων τὴν ὕλην τοῦ ἔργου του.

Εἶχε δὲ πηγὰς ὁ Διόδωρος, γενικῶς μὲν εἰς τὰ

Digitized by Google

ἱστορικὰ τὸν Ἔφορον καὶ τὸν Ἀπολλόδωρον καὶ εἰς τὰ γεωγραφικὰ τὸν Ἀγαθαρχίδην καὶ τὸν Ἀρτεμίδωρον, εἰδικῶς δὲ εἰς μὲν τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν Διονύσιον τὸν Σκυτοβραχίονα, εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ Ἑκαταῖον τὸν Ἀβδηρίτην, εἰς τὰ ἀσσυριακὰ καὶ περσικὰ τὸν Κτησίαν, εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν μέχρι μὲν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Ἔφορον, τὸν Θεόπομπον, τὸν Λαμψακηνὸν Ἀναξιμένη, τὸν Καλλισθένη καὶ τὸν Δημόφιλον, εἰς τὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὸν Κλείταρχον καὶ εἰς τὰ κατὰ τοὺς διαδόχους τὸν Ἱερώνυμον καὶ Δοῦριν τὸν Σάμιον. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ δὲ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του, ἣν διὰ μακροτέρων ἐκθέτει, πηγὰς ὁ Διόδωρος εἶχε μάλιστα μὲν τὸν Τίμαιον, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Φίλιστον, τὸν Ἀντίοχον, τὸν Δίυλλον, τὸν Ἑρμείαν, τὸν Καλλίαν καὶ τὸν Ἄντανδρον. Εἰς δὲ τὰ ρωμαϊκὰ ἀμφίβολον μὲν εἶναι ἂν ἐχρησίμευσαν ὡς πηγαὶ εἰς τὸν Διόδωρον ἐκ τῶν Ρωμαίων ὁ Φάβιος Πίκτωρ ἢ ὁ Καλπούρνιος Πίσσων ἢ ὁ Λ. Κάσσιος Ἑμίνας, ἀναμφίβολον δὲ εἶναι ὅτι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἠκολούθησε Μηνόδοτον τὸν Περίνθιον, Σόσυλον τὸν Ἠλιέα, τὸν Πολύβιον καὶ τὸν Ποσειδώνιον.

Ἐκ τεσσαράκοντα βιβλίων ἀποτελουμένη ἡ ἱστορικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Διοδώρου διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰ μυθικὰ ἐν βιβλίοις 6 (3 τὰ βαρβαρικὰ καὶ 3 τὰ ἑλληνικά), τὰ δὲ δύο ἄλλα τὰ ἱστορικὰ ἐν βιβλίοις 34 (ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὸ δεύτερον καὶ ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ γαλατικοῦ πολέμου τοῦ Καίσαρος τὸ τρίτον). Ἐκ τῶν τεσσαράκοντα τούτων βιβλίων σῴζονται πλήρη μὲν τὰ α′—ε′ καὶ ια′—κ′, ἀποσπάσματα δὲ τῶν βιβλίων στ′ καὶ κα′—μ′, ἤτοι σῴζονται 16 καὶ ἀπωλέσθησαν 24. Τῶν ἀποσπασμάτων μέρος μὲν (κα′—κστ′) εἶναι αἱ καλούμεναι Eclogae Hoeschelianae, ἤτοι Ἐκλογαὶ τοῦ Hoeschel, Βαυαροῦ σοφοῦ (1603) ἐκδόντος αὐτὰ ἔκ τινος χειρογράφου τῆς Αὐγούστης, μὴ σῳζομένου πλέον, μέρος δὲ (λα′—μ′) σῴζονται παρὰ Φωτίῳ «Βιβλιοθήκης» κῶδιξ 244, ὅπου καὶ τὸ περιεργότατον κεφάλαιον λδ′ περὶ τῶν Ἰουδαίων ἐν πνεύματι ἀντισημιτικῷ γεγραμμένον), μέρος δὲ παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ, Συγκέλλῳ, Τζέτζῃ καὶ Εὐσταθίῳ.

Ὅτι ἡ συγγραφὴ καθολικῆς ἢ παγκοσμίου ἱστορίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοδώρου ἦτο ἔργον παγχάλεπον, εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας δυσκολίας προσκροῦον, εἶναι προφανές. Δύσκολος ἡ εὕρεσις τοσούτου ὑλικοῦ, δύσκολος ἡ ἐκκαθάρισις αὐτοῦ, δύσκολος ἡ ταξινόμησις καὶ διάταξις αὐτοῦ. Καὶ τὰς μὲν πρώτας δυσκολίας ὁ Διόδωρος διὰ τῆς ἰσχυρᾶς του θελήσεως καὶ τῆς ἀκαταβλήτου ἐπιμονῆς καὶ φιλεργίας του ἐπιτυχῶς κατώρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ. Περιελθὼν πολλὰς χώρας καὶ μελετήσας πολλὰς βιβλιοθήκας καὶ ἀρχεῖα καὶ τοὺς πλείστους τῶν προγενεστέρων ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων, συνέλεξεν ἄφθονον καὶ ποικίλον ὑλικὸν ἀναφερόμενον ὄχι μόνον εἰς τὰ συμβεβηκότα καὶ τὰς πράξεις ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς γεωγραφικὰς σχέσεις καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν λαῶν, εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα αὐτῶν. Τὰς δευτέρας ὅμως δυσκολίας πρὸς ἐκκαθάρισιν τοσούτου ποικίλου ὑλικοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ πανταχοῦ ἐπιτυχῶς ὁ Διόδωρος. Διότι ἐν σχολαῖς ρητόρων ἀνατραφείς, καὶ ἄπειρος ἦτο τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου καὶ ἐστερεῖτο πολιτικῆς ἀγχινοίας πρὸς δικαίαν ἐκτίμησιν τῶν τε πολιτικῶν ἀγώνων καὶ τῶν πρωταγωνιστούντων προσώπων καὶ κριτικῆς ὀξυνοίας πρὸς διάκρισιν τοῦ ἀληθοῦς ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς, ἐπὶ δὲ τούτοις ἦτο ἀνίκανος παγκόσμιον ἱστορίαν συγγράφων νὰ ἐξετάσῃ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ὡς κοσμοπολίτης. Ἀκόμη δὲ περισσότερον ἠστόχησεν ὁ Διόδωρος εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς ἐπιβολῆς αὐτοῦ, ἤτοι εἰς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης. Συγγράψας τὸ πλεῖστον τοῦ ἔργου του κατὰ τὴν χρονολογικὴν μέθοδον, διῄρεσεν αὐτὸ εἰς τμήματα, ἐν ἑκάστῳ τῶν ὁποίων προτάσσει δήλωσιν τοῦ ἔτους τῆς ὀλυμπιάδος, τοῦ ἐν Ἀθήναις ἄρχοντος (ἐπωνύμου) καὶ τῶν Ρωμαίων ὑπάτων, ἐφ' ὧν ἐγένοντο τὰ ἐν τῷ τμήματι ἱστορούμενα. Ἡ μέθοδος δ' ὅμως αὕτη εἶναι ἄρδην ἐσφαλμένη, διότι ὄχι μόνον δὲν συμπίπτει ὁ χρόνος τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων καὶ τῶν Ρωμαίων ὑπάτων, ἀλλὰ καὶ χρονικὸν διάστημα ἑνὸς ἔτους εἶναι λίαν στενὸν διὰ γεγονότα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Οὕτω δ' ἀναγκάζεται ὁ συγγραφεὺς ἀνὰ πᾶν πέμπτον ἢ ἕκτον κεφάλαιον νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀναγνώστην ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Σικελίαν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς Ρώμην, καὶ φυσικὸν εἶναι ὅτι ἐκ τῆς πλημμελοῦς ταύτης διατάξεως πολὺ ταράσσεται ἡ οἰκονομία τοῦ ἔργου.

Ἡ γλῶσσα τοῦ Διοδώρου, καίτοι λίαν ἁπλῆ καὶ σαφής, εἶναι ὅμως ἄχρους καὶ ἄψυχος καθ' ὑπερβολὴν μὲ τὰ πολλὰ ἀφῃρημένα οὐσιαστικὰ καὶ τὴν παντελῆ σχεδὸν ἔλλειψιν δημηγοριῶν. Ἀλλ' εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἤρεσκεν ἡ γλῶσσα αὕτη, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Φώτιος λέγων, ὅτι ὁ Διόδωρος «κέχρηται φράσει σαφεῖ καὶ ἀκόμψῳ καὶ ἱστορίᾳ μάλιστα πρεπούσῃ καὶ μήτε τὰς λίαν ὑπερηττικισμένας καὶ ἀρχαιοτρόπους διώκων συντάξεις μήτε πρὸς τὴν καθωμιλημένην νεύων παντελῶς, ἀλλὰ τῷ μέσῳ τῶν λόγων χαρακτῆρι χαίρων».

Παρὰ πάσας δ' ὅμως τὰς ἐλλείψεις ταύτας ἡ «Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη» τοῦ Διοδώρου εἶναι κτῆμα πολυτιμότατον, διότι ἀναπληροῖ τὴν ἀπώλειαν πολλῶν ἱστορικῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, ἅτινα ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου ἡμεῖς σήμερον γνωρίζομεν. Κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς δὲ μάλιστα χρόνους, καθ' οὓς σπανίως ἀνεγιγνώσκοντο οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ Θουκυδίδης καὶ Ἔφορος καὶ Θεόπομπος καὶ Πολύβιος, τὰς μεγάλας πράξεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐθνικοὶ καὶ Χριστιανοὶ ἐκ τοῦ Διοδώρου μάλιστα ἐδιδάσκοντο, ὅστις καὶ ὡς πρότυπον τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἐχρησίμευσεν, ἐπαινούμενος ὑφ' ἁπάντων καὶ χαρακτηριζόμενος ὑπὸ μὲν τοῦ Εὐσεβίου ὡς «ἐπιφανὴς ἀνὴρ καὶ δόξαν οὐ μικρὰν παιδείας παρὰ πᾶσι τοῖς φιλολόγοις κτησάμενος» (Εὐαγγ. Προπαρ. Β′), ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰουστίνου ὡς «ἐνδοξότατος τῶν ἱστοριογράφων» (πρὸς Ἕλληνας 26) καὶ ὑπὸ τοῦ Μαλάλα ὡς «σοφώτατος» (Χρον. σελ. 83). Ἐκ τῶν νεωτέρων δ' ἱστορικῶν αὐστηρῶς μὲν ἔκριναν τὸν Διόδωρον ὁ Niebuhr καὶ ὁ Droysen, ἀλλ' ὁ Mommsen δὲν συμφωνεῖ πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς τὰ ρωμαϊκὰ τοὐλάχιστον, παρατηρήσας, ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ρωμαϊκῇ ἱστορίᾳ αἱ ἀναγραφαὶ τοῦ Διοδώρου εἶναι αἱ παλαιόταται καὶ αἱ ἀξιοπιστόταται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τῆς «Ἱστορικῆς Βιβλιοθήκης» ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον μόνα τὰ πέντε πρῶτα βιβλία ἐν μεταφράσει λατινικῇ τῷ 1472 ὑπὸ *Poggio*, ἔπειτα δὲ τὸ ὅλον περισωθὲν ἑλληνικὸν κείμενον ἐξέδωκεν ὁ *Stephanus* ἐν Παρισίοις τῷ 1559, καὶ μετὰ σημειώσεων ὁ *Wesseling* ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1746 εἰς δύο τόμους. Νεώτεραι δ' ἐκδόσεις εἶναι ἡ παρὰ *Teubner* τοῦ *Dindorf* μετὰ σημειώσεων εἰς 5 τόμους (Lipsiae 1828—1831) καὶ ἡ τοῦ *Müller* παρὰ *Didot* ἐν Παρισίοις 1842—1844. Τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως *Dindorf* ἐξεδόθη τὸ δεύτερον κατὰ νέαν ἐπεξεργασίαν καὶ ἀντιβολὴν νέων κωδίκων καὶ δὴ τοῦ παλαιοῦ τῆς Πάτμου (Ι′ αἰῶνος) ὑπὸ *Vogel* (3 τόμοι 1888, 1889, 1893) καὶ *Fischer* (4 καὶ 5 1906).—*Th. Mommsen*, Fabius und Diodor ἐν «Röm. Forsch». Β′, 221 καὶ ἐν «Hermes» 1878).—*W. Christ*, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας Β′, 279 καὶ ἑξῆς (ἑλλ. μετάφρ.).—*A.* καὶ *M. Croiset*, Histoire de la littérature grecque (Paris 1928) Ε′, 340 κ. ἑξ.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

—**Διόδωρος** *ὁ Σινωπεύς*. Ἀρχαῖος Ἕλλην ποιητὴς τῆς μέσης κωμῳδίας, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς Δ′ π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Τούτου ἔργα ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου καὶ Στοβαίου τὰ ἀκόλουθα: «Ἐπίκληρος», «Αὐλητρίς», «Νεκρός» καὶ «Μαινόμενος», ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο τελευταῖα ἔλαβον κατὰ τὸν ποιητικὸν ἀγῶνα τῶν Ληναίων τοῦ 353 τὸ ἓν μὲν δευτερεῖα, πρωταγωνιστοῦντος τοῦ Ἀριστάρχου, τὸ ἕτερον δὲ τριτεῖα, πρωταγωνιστοῦντος τοῦ Κηφισίου. Ἔκ τινος ἐπιγραφῆς πιθανολογεῖται ὅτι ὁ Διόδωρος ἔλαβε καὶ πρωτεῖα εἴς τινα ἀγῶνα τῶν Διονυσίων.

Ὁ Σουΐδας μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Διοδώρου κακῶς ἀναφέρει καὶ τοὺς «Πανηγυριστάς» τοῦ κωμικοῦ Πλάτωνος. Τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ Διοδώρου, περὶ τοὺς 70 στίχους, εὕρηνται ἐν *Kock* «Fragmenta Comicorum Graecorum» Β′ 420.

Π. Ν. Π.

—**Διόδωρος** *ὁ Τύριος*. Περιπατητικὸς φιλόσοφος, ἀκμάσας περὶ τὴν Β′ π.Χ. ἑκατονταετηρίδα Κατὰ τὸν Κικέρωνα ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ περιπατητικοῦ Κριτολάου, τὸν ὁποῖον, ὡς ἀναφέρει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, διεδέχθη ὡς ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ὑπῆρξε πνεῦμα δημιουργικὸν καὶ πρωτότυπον καὶ ὅτι οὐδὲν νέον προσέφερεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ψυχολογίας ἠσπάσθη ἀποκλειστικῶς τὰς θεωρίας τοῦ διδασκάλου του, ἡ ἠθικὴ δ' αὐτοῦ διδασκαλία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ «ἀοχλήτως καὶ καλῶς ζῆν», ἤτοι τοῦ διάγειν βίον ἐνάρετον καὶ ἀπηλλαγμένον ὀδύνης καὶ πόνου. Ὅθεν ὁ Διόδωρος εἶναι ἐκλεκτικὸς ἐν τῇ ἠθικῇ, πειρώμενος νὰ συνδέσῃ τὸ ἠθικὸν δόγμα τῶν στωϊκῶν μετὰ τοῦ τῶν ἐπικουρείων.

Α. Δ.

Διόδωρος (*ἅγιοι*). Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς ἅγιοι: —1) Ὁ μετὰ Διδύμου καὶ Διομήδους μαρτυρήσας (βλ. Δίδυμος *μάρτυς*).—2) Ὁ μετὰ Ἀνδρομάχου ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας, ὧν ἡ μνήμη ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 12 Ὀκτωβρίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.—3) Ὁ ἐν Κορίνθῳ κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου (249—251) διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μετὰ ἓξ ἄλλων μαρτυρήσας, ὧν ἡ μνήμη ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 31 Ἰανουαρίου μετὰ βραχείας βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας καὶ ἐν τῷ τῆς 5 Ἀπριλίου μετ' ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος.—4) Ὁ *Διόδωρος πρεσβύτερος* ὁ μετὰ τοῦ διακόνου *Μαριανοῦ* «σπηλαίῳ ἐγκλεισθεὶς καὶ τελειωθεὶς» ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε, ὧν ἡ μνήμη ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 19 Μαρτίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.—5) Ὁ ἐξ Ἐμέσης τῆς Συρίας, ὅστις ἄγνωστον πότε «σταυρωθεὶς τελειοῦται» κατα τὸν Συναξαριστὴν τῆς 13 Ἰουνίου.—6) Ὁ *Διόδωρος* ὁ μετὰ τοῦ διακόνου *Ροδοπιανοῦ* ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐν Ἀφροδισίᾳ τῆς Καρίας διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν του μαρτυρήσας, κατὰ τὸ Μηναῖον τῆς 3 Μαΐου, ὅπου καὶ βραχεῖα βιογραφία αὐτῶν ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.—7) Ὁ μετὰ τῆς μάρτυρος Λουκίας ἐν Καμπανίᾳ συναθλήσας (βλ. Λουκία *μάρτυς*).

Ε. Γ. Π.

—**Διόδωρος** *ἐπίσκοπος Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας*. Φιλόσοφος καὶ θεολόγος, κληρικὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Ταρσοῦ ὑπὸ Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας τῷ 379, ἢ περὶ τὰ τέλη τοῦ 378. Μετέσχε τῶν ἐργασιῶν τῆς Β′ Οἰκουμενικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου, συντελέσας εἰς τὴν ἀπὸ λαϊκῶν ἀνάδειξιν τοῦ πατριάρχου Νεκταρίου. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔζησε μέχρι τοῦ 394, γράψας πολλά, ὧν τὰ περισσότερα ἀπωλέσθησαν, ἕτερα σῴζονται εἰς συριακὴν μετάφρασιν, τινῶν δὲ περιεσώθησαν λείψανα εἰς τὴν ἑλληνικήν. Καταριθμοῦσι τὸν Διόδωρον ἐν τοῖς πρώτοις ὑπομνηματισταῖς, ὅσοι ἐπέμειναν εἰς τὴν κατὰ γράμμα ἑρμηνείαν τῆς θείας Γραφῆς (*Σωκρ.* στ′ 3.—*Ἑρμείας*, η′, 2.—*Θεοδώρ*. ε′, 23.—*Σουΐδας* ἐν λέξ.—*Φωτίου* Βιβλ. ἀνάγν. ΙΗ′, ΠΕ′, ΡΒ′, ΣΚΓ′). Ἡ Οἰκουμενικὴ Β′ σύνοδος εἰς Διόδωρον τὸν Ταρσοῦ καὶ Πελάγιον τῆς Λαοδικείας (τῆς Συρίας) «ἐπέτρεψαν τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησιῶν τὴν διοίκησιν», κεκτημένου πάντοτε τὰ πρεσβεῖα τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας (*Σωκρ*. ε′, 8).

Μ. Ι. Γ.

Διοδώρου νῆσος [*Ἀρχ.Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (*Πτολεμ.* Δ. ζ. 38) μεσολαβοῦσα ἐν τῷ πόρῳ τῷ συνδέοντι ταύτην πρὸς τὸν Αὐαλίτην κόλπον (*Ἀνων.* Περίπλ. Ἐρυθρᾶς θαλάσσης § 25). Εἶναι προφανῶς ἡ νῆσος Περὶμ (Perim: Σηματοτηλέγραφος Λόϋδ, πλάτ. 12° 39′ Β, μῆκ. 43° 24′ Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 3180: Straits of Bab El Mandeb), ἡ μεσολαβοῦσα ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Βὸδ Ἐλ Μανδὲβ καὶ συνδέουσα τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Ἄδεν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διόζαι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. δισακχαρῖται.

δίοικα (τὰ) [*Βοτ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τῶν ὁποίων τὰ ἄρρενα πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα εὑρίσκονται ἐπὶ ἑνὸς ἄνθους καὶ τὰ θήλεα ἐπὶ ἑτέρου, ἐκεῖνα δηλαδὴ εἰς τὰ ὁποῖα τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) εἶναι τελείως κεχωρισμένα.

Δ. Ν. Π.

διοίκησις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διοικεῖν, διεύθυνσις, διακυβέρνησις· «διοίκησις τοῦ οἴκου,—τοῦ κράτους»· || καθόλου, ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ἡ κατευθύνουσα τὴν δρᾶσιν τῶν κατωτέρων: «διοίκησις στρατοῦ,—συντάγματος,—λόχου», «διοίκησις φρουρίου,—τραπέζης»· || εὐρύτερον τμῆμα τοῦ κράτους ἀποτελοῦν διοικητικὴν ἑνότητα (γενικὴ διοίκησις, διοίκησις, ὑποδιοίκησις) «γενικὴ διοίκησις Μακεδονίας»· || τὸ κατάστημα ὅπου εἶναι ἐγκαθιδρυμένη ἡ διοίκησις, τὸ διοικητήριον,

—[ΔΗΜ. ΔΙΚ.] *Διοίκησις* εἶναι ἡ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν νόμων ἐλευθέρα ἐνέργεια τῆς ἐκτελεστικῆς τοῦ κράτους ἐξουσίας πρὸς πραγμάτωσιν τῶν δημοσίων καὶ τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων. Ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ, ἡ διοίκησις ἀνήκει εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν· εἰς ταύτην δὲ ἐπίσης ἀνήκει καὶ ἡ κυβέρνησις. Ἀλλὰ διὰ μὲν τοῦ ὅρου «κυβέρνησις» νοεῖται ἡ πολιτικὴ διαχείρισις τῶν καθολικῆς σημασίας ὑποθέσεων τοῦ κράτους. Ἡ δὲ διοίκησις ἀφορᾷ τὴν περὶ τὰ καθέκαστα συμφέροντα τοῦ κράτους καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἐπιμέλειαν. Ἤτοι ἡ μὲν κυβέρνησις καθορίζει τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ἐφαρμοστέας πολιτικῆς, ἡ δὲ διοίκησις ἐφαρμόζει ταύτας. Ἡ διοίκησις ἀσκεῖ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς διὰ πλήθους δημοσίων ὀργάνων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἵστανται ὁ κατὰ τὸ πολίτευμα ἀνεύθυνος παράγων, οἱ ὑπουργοί, οἱ γενικοὶ διοικηταὶ καὶ οἱ νομάρχαι. Ἡ διοίκησις διαιρεῖται εἰς διαφόρους κλάδους καθοριζομένους ἐκ τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ὑπηρετεῖ καὶ συγκροτημένους κατ' ἰδίους ὀργανικοὺς νόμους ὁρίζοντας τὴν ἱεραρχικὴν τάξιν, τὴν πειθαρχίαν καὶ τὰ εἰς ἕκαστον τῶν διοικητικῶν λειτουργῶν ἀνατεθειμένα καθήκοντα. Ἐπίσης ἡ διοίκησις ἐνεργεῖ κατὰ τοπικὰς περιφερείας, ἐν αἷς ἐκτείνεται ἡ δικαιοδοσία τῶν διαφόρων λειτουργῶν.

Ἡ διοίκησις δρᾷ συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας· πλὴν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῶν κέκτηται ἐλευθερίαν ἐνεργείας πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν δημοσίων καὶ τῶν κοινωνικῶν σκοπῶν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν διακριτικὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ἀπόκειται ἡ ἐκλογὴ τῶν δι' ἑκάστην ὑπόθεσιν καταλλήλων προσώπων καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἁρμοδίας εἰς ἑκάστην περίπτωσιν μεθόδου.

Οὕτως, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν νόμων δρῶσα ἡ διοίκησις, χαρακτηρίζεται ὡς *καθαρὰ* (administration pure), αἱ δὲ πράξεις αὐτῆς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι δεκτικαὶ ἐπικρίσεως, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς σκοπιμότητος. Καὶ περὶ τούτου ἁρμοδία εἶναι ν' ἀποφασίσῃ αὐτὴ αὕτη ἡ διοίκησις, εἰς ἣν προσφεύγει ὁ πολίτης ἐλέγχων ὡρισμένην πρᾶξιν ὡς μὴ ἐξυπηρετοῦσαν τὸ δημόσιον καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον. Ὅταν ὅμως ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς διοικήσεως, συνεπείᾳ ἐσφαλμένης ἐφαρμογῆς ἢ ἑρμηνείας νόμου τινός, προσβάλλονται κεκτημένα δικαιώματα τῶν πολιτῶν, προκύπτει ἡ ἑτέρα περίπτωσις, ἤτοι ἡ *ἀμφισβητουμένη διοίκησις* (administration contentieuse), σημαίνουσα

Digitized by Google

τὴν γέννησιν διαφορᾶς μεταξὺ τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ ἀδικηθέντος πολίτου, δεομένης τῆς διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ ἐπιλύσεως. Ἐντεῦθεν δὲ καθίσταται ἀναγκαία ἡ λειτουργία τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ διάλυσις τῶν διαφορῶν τούτων. Ε. Ι. Μ.

— **διοίκησις** ***ἀλλοτρίων*** *[Ἀστ. Δίκ.]*. Ἡ χωρὶς τῆς συναινέσεως τοῦ κυρίου (negotium dominus, κύριος τῶν ὑποθέσεων) ἀνάμιξις τρίτου εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ. Θεμελιώδης τοῦ θετικοῦ δικαίου ἀρχὴ εἶναι, ὅτι ἡ περὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιμέλεια ἀπαγορεύεται καὶ ὅτι πᾶσα ἄνευ ἐντολῆς ἐπέμβασις εἰς ἀντικείμενα, ἐφ' ὧν ἄρχει ἡ ξένη βούλησις δὲν ὑποχρεοῖ τὸν κύριον εἰς ἀναγνώρισιν τῆς γενομένης διοικήσεως ὑπὸ τρίτου καὶ ἀπόδοσιν τῶν τῆς διοικήσεως δαπανῶν. Οὐχὶ σπανίως ὅμως συμβαίνει, ὥστε ὁ κύριος νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπιμεληθῇ αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπου τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑποθέσεων, εἴτε διότι δὲν κέκτηται τὴν ἱκανότητα (φρενοβλάβεια, ἀπουσία), εἴτε διότι δὲν ἔχει τὸν καιρὸν (ἀπρόοπτος ἀναχώρησις) ν' ἀναθέσῃ δι' ἐντολῆς τὴν διαχείρισιν οὐτῶν εἰς ἄλλον. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ τρίτος, γνωστὸς ἢ φίλος, ὁ ἀναλαμβάνων, ἄνευ ἐντολῆς, τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ κυρίου, οὐδόλως βεβαίως ἤθελε μεριμνήσει, ἐάν, δι' ὅ,τι ἤθελε δαπανήσει, μηδεμίαν ἔμελλε νὰ ἔχῃ ἀγωγήν. Ὅθεν, προνοῶν ὁ νόμος, ὁρίζει, ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης διοικήσεως τίκτεται ἐνίοτε μεταξὺ διοικητοῦ καὶ κυρίου νομικὴ σχέσις, καθ' ἣν ὁ μὲν διοικητὴς ὑπέχει τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως δώσῃ λόγον τῆς γενομένης διοικήσεως, ὁ δὲ κύριος ὀφείλει νὰ καταστήσῃ τῷ διοικητῇ ἀζήμιον τὴν διοίκησιν, ἀποδιδων κυρίως τὰ ὑπ' αὐτοῦ δαπανηθέντα.

Προϋποθέσεις. 1) Ἡ διοίκησις δέον νὰ ᾖ *χρήσιμος*. Εἶναι δὲ χρήσιμος ἡ διοίκησις ἡ συνᾴδουσα τῷ συμφέροντι καὶ ταῖς ἕξεσι τοῦ κυρίου· τοιαύτη δηλαδὴ ὥστε νὰ δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ συναχθῇ, ὅτι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν εἰκαζομένην βούλησιν τοῦ κυρίου. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν χρήσιμος εἶναι ἡ διοίκησις ἡ γενομένη τόσον πρὸς ἀποτροπὴν ζημίας, ὅσον καὶ ἐπὶ σκοπῷ κτήσεως ὠφελείας. Χρησίμου οὔσης τῆς διοικήσεως ὁ κύριος ἐνέχεται ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος (λ. χ. δι' ἐπισκευὴν οἰκίας καταστραφείσης μετὰ τὴν κατασκευὴν ἐκ πυρκαϊᾶς). 2) Δέον νὰ μὴ πρόκειται περὶ ὑποθέσεως, ἧς τὴν διαχείρισιν ἀπηγόρευσε ῥητῶς τῷ διοικοῦντι ὁ κύριος. 3) Ὁ διοικητὴς ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἰδίας αὐτοῦ ὑποθέσεως, ἀλλ' ὅτι ἐπιμελεῖται ἀλλοτρίων, εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἂν πλανᾶται περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ κυρίου. Ἐν τούτοις ἡ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τοῦ κυρίου καὶ τοῦ διοικητοῦ διαχείρισις ὑποθέσεως (παροχὴ ἐκ μέρους ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας βοηθείας εἰς πλοῖον κινδυνεῦον ἐκ τῆς τρικυμίας), ἀποτελεῖ ἔγκυρον τῶν ἀλλοτρίων ὑποθέσεων διοίκησιν (Contra A. Π. 34/1847). Ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος, καθ' ὃν ἡ διοίκησις τῶν ἀλλοτρίων ὑποτίθησιν ὑπόθεσιν διοικηθεῖσαν ὡς ἀλλοτρίαν, ἀποτελεῖ ἡ ἀγωγὴ ἐπὶ τῇ ταφῇ (actio funeraria), ἣν δύναται νὰ ἐγείρῃ ὁ ἄνευ ὑποχρεώσεως μεριμνήσας περὶ τῆς ταφῆς τινος, ὁ ὑπολαβὼν κατὰ πλάνην ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ κληρονόμος.

Διαχείρισις. Ἀποτελέσματα. Ὁ διοικητὴς ὀφείλει νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐργασίαν, εὐθυνόμενος ἕνεκα παντὸς πταίσματος, ἔτι δὲ εἶναι ὑπόχρεως νὰ δώσῃ λογοδοσίαν καὶ ν' ἀποδώσῃ τῷ κυρίῳ πᾶν ὅ,τι ἔλαβεν ἀντ' αὐτοῦ, εἰδικώτερον δὲ νὰ ἐκχωρήσῃ τὰς κατὰ τοῦ τρίτου ἀγωγάς, ἃς ἀπέκτησεν ἐκ τῆς διοικήσεως. Ὁ κύριος ἐξ ἑτέρου ὀφείλῃ ν' ἀποζημιώσῃ τὸν διοικητὴν ἕνεκα πάσης δαπάνης ἢ ζημίας καὶ ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν πάσης ὑποχρεώσεως πρὸς τοὺς τρίτους.

Σχέσις πρὸς τοὺς τρίτους. Ἄμεσος τῆς φύσεως τῆς διοικήσεως τῶν ἀλλοτρίων, ὡς διαχειρίσεως ἄνευ ἐντολῆς, συνέπεια εἶναι, ὅτι ὁ μεθ' οὗ συνηλλάχθη ὁ διοικητὴς τρίτος δὲν δύναται κατὰ κανόνα νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ κυρίου τῶν ὑποθέσεων. Τοῦτο συγχωρεῖται αὐτῷ κατ' ἐξαίρεσιν, ἐφ' ὅσον ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει συντρέχουσιν οἱ ὅροι καὶ αἱ προϋποθέσεις τῆς actio de in rem verso. Ν. Π. ΘΗΒΑΙΟΣ

— **διοίκησις,** ***γενικὴ*** *—[Διοικητ.]*. Καλεῖται οὕτω παρὰ τῆς κειμένης ἡμῶν νομοθεσίας μία τῶν διοικητικῶν διαιρέσεων τοῦ κράτους καὶ δὴ ἡ ἀνωτέρα. Ὁ θεσμὸς τῶν γενικῶν διοικήσεων εἰσήχθη παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ 524 τῆς 24/31 Δεκεμβρίου 1914 νόμου («Περὶ διοικητικῆς διαιρέσεως καὶ διοικήσεως τῶν Νέων Χωρῶν»). Κατὰ τὸ ἄρθρ. 1 τοῦ ἐν λόγῳ νόμου «αἱ νέαι χῶραι, πλὴν τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, διαιροῦνται διοικητικῶς εἰς γενικὰς διοικήσεις καὶ νομούς....». Τὴν εἰς γενικὰς διοικήσεις διαίρεσιν τῶν νέων χωρῶν προέβλεπε καὶ ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 582 τῆς 16/17 Ἰανουαρίου 1915, πλὴν ὅμως ταύτας κατήργησε τὸ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1915 Β. διάταγμα, ὅπερ ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. 14 τοῦ νόμου 524, καθ' ὃ ἐπετρέπετο «ἡ κατάργησις τῶν γενικῶν διοικήσεων ὁμοῦ ἢ κεχωρισμένως διὰ Β Δ ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου» διὰ τοῦ ἐν λόγῳ διατάγματος κατηργοῦντο αἱ γενικαὶ διοικήσεις Μακεδονίας καὶ Κρήτης, ἐνῷ προγενεστέρως, διὰ τοῦ ἀπὸ 16 Μαρτίου 1915 Β. διατάγματος εἶχον καταργηθῇ αἱ δυνάμει τοῦ ἀπὸ 31 Ἰανουαρίου 1915 Β. διατάγματος συσταθεῖσαι γενικαὶ διοικήσεις τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου (καὶ ἡ διοίκησις τῆς Σάμου) Βραδύτερον ὅμως ἀνασυνεστήθησαν αἱ γενικαὶ διοικήσεις ἐν ταῖς Νέαις Χώραις, δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1149 τῆς 5/12 Φεβρουαρίου 1918 νόμου, διὰ τοῦ 1ου ἄρθρ. τοῦ ὁποίου ὡρίζετο, ὅτι «εἰς περιφερείας καθοριζομένας διὰ Β. διαταγμάτων διορίζονται Γενικοὶ Διοικηταί». Τὸ εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου τούτου ἐκδοθὲν Β. διάταγμα τῆς 10 Φεβρουαρίου 1918 καθώριζε τὰς ἑξῆς περιφερείας γενικῶν διοικήσεων: α') Θεσσαλονίκης (περιλαμβανούσης τοὺς νομοὺς Θεσσαλονίκης καὶ Πέλλης καὶ διὰ τοῦ Β. διατάγματος τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1918 τὴν ὑποδιοίκησιν Νιγρίτης καὶ τὴν νῆσον Θάσον), β') Κοζάνης—Φλωρίνης (περιλαμβανούσης τοὺς ὁμωνύμους νομούς), γ') Ἠπείρου (περιλαμβανούσης τοὺς νομοὺς Ἰωαννίνων καὶ Πρεβέζης), δ') Κρήτης (νομοὺς Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Λασιθίου), ε') Λέσβου (νομὸν Λέσβου). στ') Χίου (ὁμώνυμον νομόν), ζ') Σάμου (ὁμώνυμον νομόν). Μετὰ ταῦτα ὅμως, διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Νοεμβρίου 1922 Β. διατάγματος ὑπήχθη εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν Θεσσαλονίκης ἡ περιφέρεια τῆς καταργηθείσης γενικῆς διοικήσεως Κοζάνης—Φλωρίνης. Ταυτοχρόνως διὰ τοῦ αὐτοῦ Β. Διατάγματος κατηργήθη ἡ γενικὴ διοίκησις Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἥτις εἶχεν ἱδρυθῆ διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Δεκεμβρίου 1918 Β. διατάγματος, περιελάμβανε δὲ τοὺς νομοὺς Σερρῶν καὶ Δράμας, ὑπαχθείσης τῆς περιφερείας αὐτῆς εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν Θρᾴκης, ἥτις συσταθεῖσα διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2782 νόμου τῆς 3/7 Ἰουνίου 1922. διετηρήθη προσωρινῶς βάσει τοῦ ἄρθρ. 5 τοῦ ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1925 νομ. διατάγματος, τὸ ὁποῖον ὥριζεν ὅτι «εἰς τὴν γενικὴν ταύτην διοίκησιν δὲν διορίζεται γενικὸς διοικητής, ἀλλ' ἡ ἁρμοδιότης αὐτοῦ θ' ἀσκῆται ὑπὸ τοῦ κατὰ νόμον ἀναπληρωτοῦ του» καὶ ὅτι «ὁ γενικὸς διοικητὴς Θεσσαλονίκης ἀσκεῖ ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς γενικῆς ταύτης διοικήσεως». Τὴν 9 ὅμως Δεκεμβρίου 1925 ἐξεδίδετο νομ. διάταγμα, καθ' ὃ ἐπετρέπετο «ὁ διορισμὸς γενικοῦ διοικητοῦ Θρᾴκης κατὰ τὰς κειμένας περὶ γενικῶν διοικήσεων διατάξεις». Ἐξ ἄλλου, διὰ τοῦ νομ. διατάγματος τῆς 13 Ἰουλίου 1925 κατηργοῦντο αἱ γενικαὶ διοικήσεις Κρήτης, Ἠπείρου (καὶ Θρᾴκης), ἐπανασυνιστῶντο δέ, ἐκείνη μὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1926 νομ. διατάγματος, αὕτη δὲ διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Ἰουλίου 1926 νομ. διατάγματος. Οὕτω σήμερον ὑφίστανται αἱ ἑξῆς διοικήσεις: α') *Θεσσαλονίκης*, β') *Θρᾴκης*, γ') *Ἠπείρου* καὶ δ') *Κρήτης*. Ἑκάστη γενικὴ διοίκησις διαιρεῖται εἰς νομούς, ὑποδιοικήσεις κλπ. (βλ. λ. διοικητικὴ *διαίρεσις*). Ἑκάστης γενικῆς διοικήσεως προΐσταται ὁ *γενικὸς* διοικητὴς (βλ. λ.), παρ' ἑκάστῃ δὲ ὑπηρετοῦσιν εἷς γενικὸς γραμματεὺς ἐπὶ βαθμῷ καὶ μισθῷ γενικοῦ γραμματέως ὑπουργείου, εἷς τμηματάρχης α' ἢ β' τάξεως. δύο γραμματεῖς α' ἢ β' τάξεως, δύο ἀκόλουθοι, δύο δακτυλογράφοι καὶ τρεῖς κλητῆρες πάντες οἱ ἐν λόγῳ ὑπάλληλοι (πλὴν τοῦ γεν γραμματέως) λαμβάνουσι τὰς ὡρισμένας διὰ τὰς ἰσοβάθμους θέσεις τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἀπολαυάς. Αἱ τοιαῦται θέσεις πληροῦνται εἴτε δι' ἀποσπάσεως εἰς αὐτὰς τακτικῶν ὑπαλλήλων οἱουδήποτε κλάδου, ἀποφάσει τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ καὶ αἰτήσει τοῦ γενικοῦ γραμματέως, εἴτε διὰ διορισμοῦ ἐκτάκτων ὑπαλλήλων ἀποφάσει τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ. Ὁ γενικὸς γραμματεὺς διορίζεται διὰ Π. διατάγματος προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ. Η. Γ. Κ.

— *[Στρατ.]* Ἐκαλεῖτο *γενικὴ διοίκησις τοῦ στρατοῦ* ἡ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1900—1909 λειτουργήσασα ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τοῦ στρατεύματος. Ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν ὑπήγοντο αἱ τρεῖς τότε μεραρχίαι τοῦ στρατοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1906 καὶ τὸ τότε συσταθὲν γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ, καθὼς καὶ ἁπαξάπασαι αἱ στρατιωτικαὶ ὑπηρεσίαι, ἐξαιρέσει τῶν οἰκονομικῶν τοιούτων (π. χ. τῶν ἀποθηκῶν ὑλικοῦ) καὶ τῶν στρατιωτικῶν σχολῶν, δι' ἅπαντα ἀνεξαιρέτως τὰ ζητήματα (διοικητικά, ἐκπαιδευτικά, μεγάλων ἀσκήσεων, ἐπιστρατεύσεως κτλ.). Προκειμένου περὶ προβιβασμοῦ, τοποθετήσεως, μεταθέσεως, ἀποσπάσεως ἀξιωματικῶν, ἐφαρμογῆς τοῦ περὶ καταστάσεως τῶν ἀξιωματικῶν νόμου (παραπομπῆς εἰς ἀνακριτικὸν συμβούλιον, ἀποτάξεως, ἀποστρατείας κτλ.). καθὼς καὶ πάντων ἐν γένει τῶν ἀφορώντων τὴν πειθαρχίαν καὶ τάξιν τοῦ στρατοῦ, ἁρμοδία ἦτο ἡ γενικὴ διοίκησις, ἄνευ προτάσεως τῆς ὁποίας οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ αὐτεπαγγέλτως τὸ ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **διοίκησις** ***δασῶν***. Ἡ διοίκησις καὶ ἡ φύλαξις τῶν δασῶν ὑπὸ τῆς δασικῆς ὑπηρεσίας, διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς διαχειρίσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως τούτων, τῆς ῥυθμίσεως τῶν καρπώσεων κατὰ χρόνον, τρόπον, τόπον καὶ ποσόν, τῆς ῥυθμίσεως τῶν ὑλοτομιῶν, τῆς προλήψεως καὶ καταδιώξεως τῶν λαθρουλοτομιῶν καὶ τῶν δασικῶν ἀνομημάτων, τῆς προφυλάξεως τούτων κατὰ τῶν πυρκαϊῶν, ἐντόμων, μυκήτων κλπ. ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ ἐπιρροῶν καὶ ἐν γένει τῆς διατηρήσεως καὶ συντηρήσεως τούτων ἀνεπάφων καὶ ἐν καλῇ καταστάσει. Π. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **διοίκησις,** ***προσωρινὴ*** *—[Ἱστορ.]*. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, διάφορα καὶ πολλαχοῦ συνεκροτήθησαν σώματα, ἅτινα, ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα, ἀνέλαβον τὴν μερικὴν καὶ κατὰ τόπους προσωρινὴν διοίκησιν. Συγκροτηθείσης τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ καθορισθέντος τοῦ πρώτου Χάρτου, δι' οὗ ἀπεφασίσθη νὰ πολιτευθῇ ὁ τόπος, ἡ *διοίκησις*, καθορισθεῖσα καὶ τότε ὡς *προσωρινή*, διῃρέθη εἰς τὰ δύο τμήματα, ἅτινα, διὰ τὸ ἀρτιμελές, ἔδει νὰ τὴν συγκροτήσωσι: τὸ Βουλευτικὸν σῶμα καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν. Ἐξέδιδε δὲ τὰ διατάγματά της ὑπὸ τὸν τύπον: «Ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις.— Τὸ Μινιστέριον τῶν κ.λ.». Εἰς δὲ τὴν ἀλληλογραφίαν των τὰ διάφορα Μινιστέρια(=Ὑπουργεῖα), ἢ καὶ αἱ συγκροτοῦσαι αὐτὰ ἐπιτροπαί, μετεχειρίζοντο τὸν χαρακτηρισμόν: «Ἡ Ὑπερτάτη Διοίκησις». Ἡ τοιαύτη τάξις διετηρήθη μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1826, ὁπότε, ἀποσυρθέντος τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου ἀπὸ τῆς προεδρίας τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἡ ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην νέα διοίκησις, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς ἐν Ἑρμιόνῃ, Τροιζῆνι καὶ τέλος τῆς ἐν Αἰγίνῃ συνελεύσεως, ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν τιτλοφόρησιν τοῦ κυβερνητικοῦ συγκροτήματος, πρῶτον μὲν τό: «Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπή», κατόπιν δὲ τὸν ἔκτοτε καθιερωθέντα τύπον: «Ἑλληνικὴ Πολιτεία —Ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπή». Γ. Δ. Κ.

διοικητήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου εἶναι ἐγκαθιδρυμένος ὁ διοικητής, ὅπου διεξάγεται ἡ ὑπηρεσία τῆς διοικήσεως.

διοικητὴς (ὁ)· ὁ διοικῶν. ὁ διευθύνων, ὁ κυβερνῶν, ὁ κατευθύνων τὴν δρᾶσιν τῶν κατωτέρων: «διοικητὴς στρατοῦ, — συντάγματος, — λόχου κτλ.», «διοικητὴς τραπέζης,— φρουρίου,— σχολῆς» ‖ ἀνώτατος διοικητικὸς ὑπάλληλος, ὁ προϊστάμενος διοικήσεως: «διοικητὴς Ἠπείρου, — Μακεδονίας, — νήσων» «γενικὸς διοικητής» ‖ «στρατιωτικὸς διοικητής», ὁ ἀνώτερος ἢ ἀνώτατος ἀξιωματικὸς ὁ ἀσκῶν ἔν τινι περιφερείᾳ διατελούσῃ εἰς «κατάστασιν πολιορκίας» τὰς ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου εἰδικὰς ἐξουσίας.

— **διοικητής,** ***ἀνώτερος ναυτικὸς*** —· βλ. ἀνώτερος *ναυτικὸς διοικητής*.

— **διοικητής,** ***γενικὸς*** —. Ὁ ἀνώτατος ἄρχων ἑκάστης *γενικῆς διοικήσεως*, προϊστάμενος πασῶν τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ πολιτικῶν διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἀστυνομικῶν καὶ διοριζόμενος εἴτε ἐπὶ βαθμῷ καὶ μισθῷ ὑπουργοῦ διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, εἴτε ἐπὶ βαθμῷ *γενικοῦ διοικητοῦ* καὶ μισθῷ ὑπουργοῦ διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, μετ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ταῦτα ὥριζεν ὁ ὑπ' ἀριθ. 1149 νόμος τῆς 5/12 Φεβρουαρίου 19/18, ὅτε διὰ τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ νόμου 2494 τῆς 10/11 Σεπτεμβρίου 1920 «Περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πολιτικῶν ὑπουργείων», ὡρίσθη εἷς βαθμὸς ὑπουργοῦ καὶ γενικοῦ διοικητοῦ. Ἱεραρχικῶς οἱ γενικοὶ διοικηταὶ ὑπάγονται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀπολύονται δὲ καθ' ὃν τρόπον καὶ διορίζονται. Δυνάμει τοῦ νόμου 2574 τῆς 26 Ἀπριλίου 1921 εἶναι δυνατὸν τὰ καθήκοντα τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ ν' ἀναλάβῃ «μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ὑπουργὸς ἐκ τῶν διευθυνόντων ἓν τῶν ὑπουργείων» ἢ καὶ «ὑπουργός, ἀποτελῶν μέλος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἔχων ὡς μόνην δικαιοδοσίαν τὴν Γενικὴν Διοίκησιν εἰς ἣν διορίζεται». Πᾶσαι αἱ ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ ὑπαγόμεναι ἀρχαί, ἐξαιρέσει τῶν δικαστικῶν καὶ στρατιωτικῶν, τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν τῆς γενικῆς διοικήσεως, ἀναφερόμεναι εἰς αὐτὴν διὰ τὰ ζητήματα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ἁρμοδιότητα ταύτης (ἄρθρ. 16 τοῦ νόμου 1149, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἄρθρ 4 τοῦ νόμου 3003 τῆς 3/12 Αὐγούστου 1922). Ἐν τούτοις ὅμως, συμφώνως τῷ ἄρθ. 4 § β' τοῦ ἀπὸ 10 Φεβρουαρίου 1918 βασ. διατάγματος περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 1149, ὁ γενικὸς διοικητὴς ἔχει δικαίωμα ἐποπτείας καὶ ἐπὶ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν στρατιωτικῶν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, «δικαιούμενος νὰ ζητῇ παρ' αὐτῶν πληροφορίας καὶ ἐξηγήσεις καὶ ἀναφερόμενος πρὸς περαιτέρω ἐνέργειαν εἰ τὰ οἰκεῖα ὑπουργεῖα. Μετὰ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν ἐπικοινωνεῖ διὰ τῶν ἁρμοδίων εἰσαγγελέων». Ἐπὶ τῆς ἀστυνομίας τῆς περιφερείας του ὁ γενικὸς διοικητὴς ἀσκεῖ πάντα τὰ δικαιώματα ἐποπτείας ὅσα ἔχει ἐπ' αὐτῆς ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Οἱ τακτικοὶ ὑπάλληλοι τῶν γενικῶν διοικήσεων διορίζονται παρὰ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργείου· ἐν ἐλλείψει ὅμως τακτικῶν ὑπαλλήλων, βεβαιου-

Digitized by Google

μένη δι' ἀποφάσεως τοῦ οἰκείου ὑπουργοῦ, ὁ γενικὸς διοικητὴς διορίζει δι' ἀποφάσεως αὐτοῦ εἰς τὰς νενομοθετημένας θέσεις ἐκτάκτους προσωρινοὺς ὑπαλλήλους ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διὰ τῆς § β' τοῦ ἄρθρ. 8 τοῦ νόμου 1149 καθοριζομένων προσόντων. Ἐπὶ τῶν τοιούτων ὑπαλλήλων ἔχει ὁ γενικὸς διοικητὴς πᾶν δικαίωμα πειθαρχικῆς ἐξουσίας καὶ παύσεως (ἄρθ 5 τοῦ ἀπὸ 5-II-1918 Βασ διατ.). Σπουδαία τυγχάνει ἡ διὰ τοῦ ἄρθρ. 21 τοῦ αὐτοῦ νόμου ἀπονεμηθεῖσα τῷ γενικῷ διοικητῇ ἁρμοδιότης, καθ' ἣν «πᾶσα πρᾶξις τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ δημοσιευομένη κατὰ τὰ δι' ἀποφάσεως τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ κανονισθησόμενα, ἰσχύει καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως. Προθεσμία τῆς ἰσχύος δύναται νὰ ὁρίζηται ἑκάστοτε ἐν αὐτῇ τῇ δημοσιευομένῃ κατὰ τὰ ἀνωτέρω πράξει τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ». Ἐπὶ πλέον συγκεντρώνει πάντα σχεδὸν τὰ δικαιώματα τοῦ νομάρχου, ἐν πολλοῖς μάλιστα ἐπηυξημένα. Δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, κατὰ πρότασιν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ἐκδιδομένης καὶ δημοσιευομένης ἐν τῇ Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνατεθῇ εἰς νομάρχην ἢ ὑποδιοικητὴν ἡ ἄσκησις μέρους τῆς κατὰ τὸν νόμον 1149 ἀπονεμομένης καὶ διὰ τῶν σχετικῶν διαταγμάτων ἀπονεμηθείσης ἁρμοδιότητος εἰς τοὺς γενικοὺς διοικητάς. Τὸν γενικὸν διοικητὴν κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ γενικὸς γραμματεὺς ἢ εἷς τῶν νομαρχῶν τῆς περιφερείας τῆς γενικῆς διοικήσεως, ὅστις καὶ ἀσκεῖ ὡς ἀναπληρωτὴς τὰ δικαιώματα τῶν γενικῶν διοικητῶν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ὡς ὡρίσθη δι' εἰδικῆς ἀποφάσεως τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ (ἄρθρ. 14 τοῦ νόμου 1149). Η. Γ. Κ.

Διοικητὴς ***Κωνσταντῖνος.*** Ἕλλην λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἔγραψε ρουμανιστὶ ἀξιόλογον χρονικόν, ἐν ᾧ ἡμερολογιακῶς ἐκθέτει τὰ τῆς ἐν ἔτει 1715 ἐκστρατείας τῶν Τούρκων διὰ τῆς Θρᾴκης, Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς, πρὸς κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου. Τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὁ Διοικητὴς παρηκολούθησε κατ' ἐντολὴν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Στεφάνου Καντακουζηνοῦ, οὗτινος ὑπῆρξεν ἀξιωματικός. (Βλ. «Νέον Ἑλληνομνήμονα», τ. Ι', σελ. 204—208.) Κ. Μ. Κ.

διοικητικός, *-ή, -όν*· ὁ τῆς διοικήσεως, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διοίκησιν: «διοικητικὸς ὑπάλληλος», «διοικητικὴ ἐξουσία». «διοικητικὸν σύστημα» || τὸ οὐδέτ. ***διοικητικὸν*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ., ἡ περὶ τὸ διοικεῖν ἱκανότης: «ἄνθρωπος μὲ διοικητικόν».— Ἐπίρρ. ***διοικητικῶς.***

—διοικητικὰ ***συστήματα*** *[Διοικητ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοοῦνται αἱ μέθοδοι, αἵτινες ἐφαρμόζονται ἐν τῇ διοικήσει τοῦ κράτους. Τὰ ποικίλα διοικητικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα ἐφαρμόζονται εἰς τὰ διάφορα κράτη, δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς δύο γενικὰς κατηγορίας. Τὴν κατηγορίαν τῶν δογματικῶν συστημάτων καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν ἱστορικῶν ἢ ἐπαρχιακῶν. Ἐν τῇ πρώτῃ περιλαμβάνονται πάντα τὰ συστήματα τὰ ὁποῖα διέπει ἡ ὁμοιομορφία. Ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ τὰ συστήματα ὑπὸ τὰ ὁποῖα συγχωρεῖται ἡ ποικιλία τῶν ἰδιαιτέρων κατὰ τόπους διοικητικῶν θεσμῶν. Εἰδικώτερον διακρίνομεν τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα, καθ' ὃ ἡ διαχείρισις τῶν διοικητικῶν ὑποθέσεων ἀνήκει εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ κέντρου, καὶ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ διαχείρισις τῶν ὑποθέσεων τούτων ἀνήκει εἰς τοπικὰ ὄργανα. Καὶ ὅταν μὲν τὰ τοπικὰ ὄργανα εἶναι αἱρετὰ παρὰ τοῦ λαοῦ πρόκειται ἀποκέντρωσις διὰ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἡ κυρίως λεγομένη ἀποκέντρωσις (decentralisation). Ὅταν δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποφασίζειν ἐπὶ ὡρισμένων ὑποθέσεων μετατίθεται ἀπὸ τοῦ κέντρου εἰς τοὺς κατὰ τὰς διαφόρους περιφερείας τοῦ κράτους ὑπαλλήλους, πρόκειται ἀποκέντρωσις δι' ἐξ ἐπαγγέλματος ὑπαλλήλων ἢ μᾶλλον ἀποσυγκέντρωσις (deconcentration). Ἡ ἀμιγὴς ἐφαρμογὴ οἱουδήποτε τῶν ἀνωτέρω συστημάτων οὐδέποτε εἶναι δυνατή. Ὁ δὲ καθορισμὸς τοῦ ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ κρατοῦντος συστήματος γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σχετικῶς ὑπαρχούσης συγκεντρώσεως ἢ ἀποκεντρώσεως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ὑποθέσεων, αἵτινες εἶναι ἀνατεθειμέναι εἰς τὰ αἱρετὰ ὄργανα ἢ τοὺς κατὰ τὰς περιφερείας τοῦ κράτους ὑπαλλήλους. Ἡ ἀποκέντρωσις, ὠθουμένη εἰς τὰ ἔσχατα ὅριά της, καταλήγει εἰς τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύστημα. Παρ' ἡμῖν εἰσήχθη κατὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ κράτους ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς ἀντιβασιλείας τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα. Καὶ ἐδημιουργήθησαν μὲν συγχρόνως οἱ δῆμοι ὡς μονὰ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἀλλ' ἡ κεντρικὴ ἐξουσία εἶχε διατηρήσει δικαιώματα ἐπεμβάσεως (δικαίωμα διορισμοῦ τοῦ δημάρχου ἐκ τῶν 3 ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ δημαιρεσιακοῦ συμβουλίου, δικαίωμα παύσεως αὐτοῦ καὶ διαλύσεως τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου κλπ.), δι' ὧν παρέλυε τὴν αὐτενέργειαν τῶν δήμων. Μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862, τὰ δικαιώματα ταῦτα κατηργήθησαν (νόμος ΑΓ' τοῦ 1864). Καὶ πάλιν ὅμως ἡ ἀπὸ τοῦ κράτους οἰκονομικὴ ἐξάρτησις τῶν δήμων ἦτο τοιαύτη, ὥστε ν' ἀποβαίνῃ λίαν περιωρισμένη ἡ αὐτενεργὸς δρᾶσις αὐτῶν. Κατὰ τὸ 1911 καθιερώθη ἡ κοινότης ὡς πρώτη μονὰς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, οἱ δὲ δῆμοι διετηρήθησαν εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν καὶ τὰς πόλεις τὰς ἐχούσας πληθυσμὸν ἄνω τῶν 10.000 κατοίκων. Διὰ τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος (ἄρθρ. 108) καθιεροῦται ἡ ἀρχὴ ὅτι «ἡ διοίκησις τοῦ κράτους ὀργανοῦται κατὰ σύστημα ἀποκεντρωτικόν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ κρατικὴ ἐξουσία νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον προσιτὴ εἰς τοὺς πολίτας καὶ νὰ λύωνται τ' ἀφορῶντα τὴν διοίκησιν ζητήματα τὸ ταχύτερον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀμεσωτέρας ἀντιλήψεως τῶν ἀφορωσῶν αὐτὴν συνθηκῶν. Αἱ δὲ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι πρέπει νὰ ἔχουν μόνον τὴν γενικὴν διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν». Ἐπίσης καθιερώθη (ἄρθρ. 107) τὸ σύστημα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς τῆς ὁποίας «τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποφασίζειν ἐπὶ ζητημάτων ὑπαγομένων εἰς τὴν σφαῖραν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἀνήκει ἀπαραιτήτως εἰς τοπικὰ ὄργανα ἐκλεγόμενα διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ἢ καὶ ἀμέσως εἰς τὸ σύνολον τῶν εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν (τῶν ὀργανισμῶν) ἀνηκόντων πολιτῶν». Ἐπὶ τῶν ὀργανισμῶν δὲ τούτων «τὸ κράτος ἀσκεῖ μόνον τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν, μὴ ἐμποδίζουσαν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἐλευθέραν δρᾶσιν αὐτῶν». Ἡ προσαρμογὴ ὅμως τῆς διοικητικῆς νομοθεσίας εἰς τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ νεαροῦ Συντάγματος δὲν ἐπετεύχθη εἰσέτι. Ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς διοικήσεως ἐφαρμόζεται τὸ συλλογικὸν ἢ τὸ ἀτομικὸν σύστημα: τὸ μὲν πρῶτον ὅταν πλείονες ἐπιλαμβάνωνται τῆς διαχειρίσεως διοικητικῆς τινος λειτουργίας, τὸ δὲ δεύτερον ὅταν ἀνατίθεται αὕτη εἰς ἓν μόνον πρόσωπον. Ἕκαστον τούτων προτιμᾶται ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ὑποθέσεων, κατὰ τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ μὲν σκέψις καὶ ἡ ἀπόφασις δέον ν' ἀνατίθεται εἰς πλείονας, ἡ δ' ἐκτέλεσις εἰς ἕνα. Μεταξὺ τῶν συστημάτων διοικήσεως ὀφείλει νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ τὸ γραφειοκρατικόν, σημαῖνον τὴν διαχείρισιν τῶν διοικητικῶν ὑποθέσεων παρ' ὑπαλλήλων ἀποτελούντων ἰδίαν κοινωνικὴν τάξιν, τελούντων ὑπὸ πειθαρχίαν αὐστηρὰν καὶ ἱεραρχικοὺς κανόνας, ἰσοβίων καὶ προσκεκολλημένων εἰς τὴν τυπικὴν μᾶλλον ἀντίληψιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Ἐπίσης ὑπάρχει ἡ διάκρισις μεταξὺ τοῦ συστήματος τῆς διενεργείας τῶν κρατικῶν ὑποθέσεων δι' ὀργάνων ὑπηρετούντων ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ τοῦ συστήματος τῆς διενεργείας αὐτῶν δι' ὀργάνων ἐπιτίμων (οἷοι οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι κλπ.). Ἡ ἀξία ἑκάστου τῶν διοικητικῶν συστημάτων εἶναι πάντοτε σχετικὴ καὶ ἡ ἐπιτυχία αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταλλήλου προσαρμογῆς των εἰς τὰς ὑφισταμένας ἔν τινι χώρᾳ κοινωνικάς, πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας. Ε. Ι. Μ.

—**διοικητικαὶ** ***συμβάσεις*** *[Διοικ. Δίκ.]*· βλ. συμβάσεις *διοικητικαί.*

—**διοικητικὰ** ***δικαστήρια*** *[Διοικητ. Δίκ.]*· βλ. διοικητικὸν *ἀμφισβητούμενον.*

—**διοικητικαὶ** ***δικαιοδοσίαι*** *[Διοικ. Δίκ.]*· βλ. διοικητικὸν *ἀμφισβητούμενον.*

—**διοικητικὴ** ***διαίρεσις*** *[Διοικ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ εἰς τοπικοὺς ὀργανισμοὺς διοικητικὴ κατανομὴ πολιτείας τινὸς διὰ τὸ εὐχερέστερον τῆς διοικήσεως ταύτης. Ἡ πρώτη διοικητικὴ διαίρεσις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐγένετο διὰ τοῦ ἀπὸ 3)15 Ἀπριλίου 1833 διατάγματος «περὶ διαιρέσεως τοῦ βασιλείου καὶ τῆς διοικήσεώς του», καθ' ὃ «τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, ἀκυρουμένης τῆς μέχρι τοῦδε ὑπαρχούσης διαιρέσεως τῆς ἐπικρατείας, διαιρεῖται εἰς 10 νομοὺς καὶ 47 ἐπαρχίας. Εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν καθίστανται ἄνευ ἀναβολῆς κοινότητες, ἤτοι δῆμοι, καὶ εἰς ἑκάστην τούτων ἀπονέμεται ἡ ἀνήκουσα περιφέρεια» (ἄρθρ. 1). Διὰ τῶν λοιπῶν ἄρθρων (2—12) τοῦ αὐτοῦ διατάγματος ὡρίσθησαν οἱ νομοὶ καὶ αἱ ἐπαρχίαι καὶ αἱ περιφέρειαι αὐτῶν. Ὀλίγον βραδύτερον, μετὰ τὸ ὡς ἄνω διάταγμα, ἐξεδόθη ὁ νόμος τῆς 27 Δεκεμβρίου 1833 (8-I-1834) «Περὶ συστάσεως τῶν δήμων», ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν βραδύτερον, ἤτοι ἐν ἔτει 1834 καὶ 1835, σχετικὰ βασιλικὰ διατάγματα. Μετὰ δύο καὶ πλέον ἔτη ἐξεδόθη τὴν 20 Ἰουνίου 1836, διάταγμα «Περὶ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ», διὰ τοῦ ὁποίου ἐθεσπίσθη ὅτι «διατηρεῖται προσωρινῶς ἡ εἰς νομοὺς καὶ ἐπαρχίας τοπικὴ διαίρεσις, ὡς προσδιωρίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 3/15 Ἀπριλίου 1833 διατάγματος», ἐν τούτοις ὅμως ὡρίζετο, ὅτι «χάριν τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως θέλουν διορισθῇ εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ βασιλείου 30 διοικηταὶ καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς πολλῶν ἐξ αὐτῶν, ὅπου ἤθελε τὸ καλέσει ἡ χρεία, θέλουν διορισθῇ ὑποδιοικηταί» (ἄρθρ. 1 καὶ 2). Τὸ ἄρθρον 8 ὥριζε 19 ὑποδιοικήσεις.

Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν διοικήσεων περιωρίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰουνίου (4 Ἰουλίου) 1838 νόμου «Περὶ μεταρρυθμίσεως τῶν διοικήσεων» εἰς 24, τῶν δὲ ὑποδιοικήσεων εἰς 7. Αἱ τελευταῖαι αὗται κατηργήθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 29 Ἰουλίου (10 Αὐγούστου) 1843 νόμου, οὕτω δὲ πως κατηργήθη καὶ τὸ σύστημα γενικῶς τῶν ὑποδιοικήσεων. Ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα τῶν διοικήσεων δὲν ἴσχυσεν ἢ μέχρι τοῦ 1845, ὅτε διὰ τοῦ νόμου ΚΕ' τῆς 5 Δεκεμβρίου καταργηθέντος, διῃρέθη τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἰς 10 νομοὺς καὶ 49 ἐπαρχίας. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς εἰς νομοὺς καὶ ἐπαρχίας διαιρέσεως τοῦ κράτους ἐφηρμόσθη καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ, ἥτις διὰ τοῦ νόμου ΡΜΓ' τῆς 9—1—1866 διῃρέθη εἰς 3 νομοὺς καὶ 11 ἐπαρχίας· ἐπίσης τὸ αὐτὸ σύστημα ἐφηρμόσθη διὰ τοῦ νόμου ϡΜ' τῆς 19 Μαρτίου 1882 (ἄρθρ. 2) καὶ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 21 Μαρτίου 1882 εἰς τὰς θεσσαλικὰς καὶ ἠπειρωτικὰς χώρας, οἵτινες διῃρέθησαν εἰς τρεῖς νομοὺς καὶ 11 ἐπαρχίας. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐπαρχιῶν κατηργήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Μαΐου 1887 ΑΦΞΑ' νόμου, ὅστις ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ νόμου ΑϡΟΓ' τῆς 1 Μαΐου 1891, δι' οὗ ἐπανασυνιστᾶτο ὁ θεσμὸς τῶν ἐπαρχιῶν, ὅστις τέλος κατηργεῖτο ὁριστικῶς διὰ τοῦ νόμου ΒΚΖ' τῆς 14 Ἰουλίου 1892. Διὰ τοῦ νόμου ΒΧΔ' τῆς 6 Ἰουλίου τοῦ 1899 οἱ νομοὶ ηὐξάνοντο εἰς 26, διὰ νὰ μειωθοῦν εὐθὺς διὰ τοῦ νόμου ΓΥΛΔ' τῆς 16 Νοεμβρίου 1909 εἰς 16, ὡς ὥριζε καὶ ὁ παλαιὸς νόμος. Διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1912 ἐκδοθέντος ΔΝΖ' νόμου τῆς 10/14 Φεβρουαρίου «Περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων», κατηργοῦντο οἱ δῆμοι καὶ συνιστῶντο δῆμοι καὶ κοινότητες, ἤτοι νέον διοικητικὸν σύστημα, ὅπερ ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὰς νέας χώρας διὰ τοῦ νόμου 1051 τῆς 8/13 Νοεμβρίου 1917, ἐξαιρέσει τῆς Κρήτης.

Προκειμένου περὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τῶν νέων χωρῶν, τῶν καταληφθεισῶν ἐν ἔτει 1912 καὶ 1913, προέβλεψεν ὁ νόμος ΔΡΛΔ' τῆς 28 Φεβρουαρίου/2 Μαρτίου 1913 «Περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν», διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Κρήτη, ἡ Μακεδονία, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ Ἤπειρος ἀπετέλεσαν γενικὰς διοικήσεις, ἡ δὲ Σάμος μετὰ τῆς νήσου Ἰκαρίας διοίκησιν. Ἑκάστη γενικὴ διοίκησις διῃρέθη εἰς νομοὺς καὶ ὑποδιοικήσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος ὑφισταμένης διοικητικῆς διαιρέσεως. Τὰ τῆς ὁριστικῆς διοικήσεως τῶν νέων χωρῶν προέβλεψεν ὁ ὑπ' ἀριθ. 524 νόμος τῆς 24/31 Δεκεμβρίου 1914 «Περὶ διοικητικῆς διαιρέσεως καὶ διοικήσεως τῶν νέων Χωρῶν» καὶ ὁ νόμος 582 τῆς 16/17 Ἰανουαρίου 1915 «Περὶ γενικῆς διοικήσεως τῶν νέων χωρῶν». Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου νόμου ὡρίζετο ὅτι: «ἡ Μακεδονία, ἡ Ἤπειρος καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου δύνανται νὰ ὑποδιαιρεθῶσι, πλὴν τῶν νομῶν, καὶ εἰς ὑποδιοικήσεις, καταργοῦνται δὲ αἱ γενικαὶ διοικήσεις τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἡ διοίκησις τῆς Σάμου». Μετὰ τὴν διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1915 βασιλικοῦ διατάγματος κατάργησιν τῶν γενικῶν διοικήσεων Μακεδονίας καὶ Κρήτης καὶ τοῦ προγενεστέρου τοιούτου τῆς 16 Μαρτίου 1915 περὶ καταργήσεως τῶν γενικῶν διοικήσεων Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 31 Μαρτίου 1915 Β. Δ., ἐκδοθέντος εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου 524, ἡ μὲν Μακεδονία καὶ Ἤπειρος διῃρέθησαν εἰς νομοὺς καὶ ὑποδιοικήσεις (κοινῶς ἐπαρχίας), ἡ δὲ Κρήτη καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου εἰς νομοὺς μόνον· ἀλλὰ διὰ διαταγμάτων τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης συνεστήθησαν ὑποδιοικήσεις καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου (ὑποδιοίκησις Λήμνου τοῦ νομοῦ Λέσβου) (περὶ τῶν ἐπελθουσῶν μετὰ ταῦτα μεταβολῶν ἐν τῇ διοικητικῇ διαιρέσει τῶν νέων χωρῶν βλ. λ. διοίκησις *γενική*). Περὶ τῆς διοικήσεως τῆς ἐν ἔτει 1920 καταληφθείσης Θρᾴκης ἐφηρμόσθη ἐν πρώτοις ὁ νόμος ΔΡΛΔ' τοῦ 1913, τῆς χώρας ἀποτελεσάσης γενικὴν διοίκησιν καὶ διαιρεθείσης εἰς νομοὺς καὶ ὑποδιοικήσεις. Διὰ τοῦ νόμου 2782 τῆς 3/7 Ἰουνίου 1922 ἀναδιωργανώθη ἡ γενικὴ διοίκησις Θρᾴκης· διὰ τοῦ ἀπὸ 24 Νοεμβρίου 1923 νομοθετικοῦ διατάγματος διῃρέθη ἡ προσαρτηθεῖσα τῇ Ἑλλάδι Δυτικὴ Θρᾴκη εἰς δύο νομοὺς καὶ ἓξ ὑποδιοικήσεις. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σήμερον ἰσχυούσης νομοθεσίας ἡ παλαιὰ Ἑλλὰς διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς νομούς, δήμους καὶ κοινότητας· τὸ αὐτὸ διοικητικὸν σύστημα ἰσχύει καὶ γενικῶς διὰ τὰς νέας χώρας, πλὴν τῆς Κρήτης, εἰς τὰς ὁποίας ὅμως ὑφίστανται εἰσέτι καὶ δύο νέοι βαθμοὶ διοικήσεως: ὁ εἷς ὑπέρτερος τοῦ νομοῦ καὶ ὁ ἕτερος ἀμέσως μετὰ τὸν νόμον: γενικὴ διοίκησις καὶ ἡ ὑποδιοίκησις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ἀγγελοπούλου,* Σύστημα Διοικητικοῦ Δικαίου, σ. 117 ἑπ.—*Ν. Διανοπούλου,* Διοικητικὴ Νομοθεσία (1928). Η. Γ. Κ.

—**διοικητικὴ** ***δικαιοσύνη*** *[Διοικητ. Δίκ.]*· βλ. **διοικητικὸν** *ἀμφισβητούμενον.*

—**διοικητικὸν** ***ἀμφισβητούμενον*** *[Διοικητ. Δίκ.]*.

1.—Ὁ ὅρος *ἀμφισβητούμενον διοικητικόν*, παραληφθεὶς ἐκ τοῦ γαλλικοῦ «contentieux administratif», κατὰ μετάφρασιν ἀνακριβῆ καὶ σόλοικον, ἐπεκράτησεν ἐν τούτοις ἐν τῇ ἑλληνικῇ νομικῇ γλώσσῃ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λόγῳ τῆς περιεκτικότητός του καί, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐλλείψει ἐπιτυχεστέρου ἀντικαταστάτου.

2.—Ὑπὸ τὴν γενικωτέραν του ἐκδοχήν, καὶ ὑπὸ τὸ εὐεργέτημα τῶν κατωτέρω ἐξηγήσεων, ὁ ὅρος οὗτος σημαίνει: τὸ σύνολον τῶν δικαστικῶν ἀμφισβητήσεων αἵτινες ἀναφύονται μεταξὺ διοικήσεως καὶ ἰδιωτῶν κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς διοικητικῆς ἐνεργείας καὶ αἵτινες ἐν μιᾷ δεδομένῃ χώρᾳ χαρακτηρίζονται ὡς διοικητικαί. Ἐν Γαλλίᾳ διοικητικὸν ἀμφισβητούμενον λαμβάνεται συνήθως καὶ ὑπὸ δύο ἄλλας ἐκδοχάς: α') Δηλοῖ τὸ

Digitized by Google

σύνολον τῶν διαφορῶν αἵτινες ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς γενικῆς καὶ τακτικῆς δικαιοδοσίας ἣν κέκτηνται ἐν Γαλλίᾳ τὰ διοικητικὰ δικαστήρια ἐπὶ πάσης διοικητικῆς φύσεως διαφορᾶς (βλ. κατωτέρω § 14). β') Δηλοῖ ἐπίσης τὸ σύστημα τῶν ἐιδίκων μέσων διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ προστασία τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων ἔναντι τῆς διοικήσεως, εἴτε διὰ τῆς δικαστικῆς βασάνου τῆς νομιμότητος τῶν πράξεων τῆς διοικήσεως, εἴτε διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀστικῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου.

3.—Ὁ ἀκριβὴς ὁρισμὸς τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, ὡς τοῦτο νοεῖται παρ' ἡμῖν, προσκόπτει εἰς μεγάλας καὶ ἴσως, ἐν τῇ σημερινῇ στάσει τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ νομολογίας, εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῶν ἀκολούθων λόγων: α') Ἐν γένει, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἔννοια τῆς διοικητικῆς διαφορᾶς εἶναι ἀδιαρρήκτως συνδεδεμένη καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιστομονικῆς ἀντιλήψεως (ἀκαδημαϊκῆς ἢ νομολογιακῆς), ἥτις ἐν μιᾷ δεδομένῃ χώρᾳ καὶ ἐν μιᾷ δεδομένῃ ἐποχῇ ἐπικρατεῖ περὶ τῆς βάσεως τῆς διακρίσεως μεταξὺ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου, σχέσεων δημοσίου καὶ ἀστικοῦ δικαίου. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν ὁ ὁρισμὸς τῆς διοικητικῆς ἀμφισβητήσεως θίγει ἐκ τοῦ πλησίον ἓν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλησάν ποτε νομοδιδασκάλους καὶ φιλοσόφους τοῦ δικαίου. β') Εἰδικώτερον ἐν Ἑλλάδι, ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκοῦς ἐξελίξεως τοῦ διοικητικοῦ δικαίου εἰς σῶμα θεωριῶν, θεσμῶν καὶ κανόνων διαφόρων τῶν τοῦ ἀστικοῦ, ἥτις ὑπῆρξε κατὰ μέγα μέρος συνέπεια ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἀτελοῦς ὀργανώσεως τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς κατὰ κανόνα ὑπαγωγῆς τῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν διοικητικῶν πράξεων ἀναφυομένων διενέξεων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν τακτικῶν ἀστικῶν δικαστηρίων, ἐκτὸς ῥητῆς διατάξεως νόμου ἄλλως ὁριζούσης (βλ. κατωτ. § 14). Οὐδεμία ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη κανονισμοῦ ἁρμοδιότητος ἢ ἐφαρμογῆς ἰδιορρύθμων κανόνων ἐπέβαλεν ἢ ἐπιβάλλει εἰσέτι σήμερον (βλ. κατωτ. § 14) εἰς τὸν Ἕλληνα δικαστὴν τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ὁρισμοῦ τῆς διοικητικῆς διαφορᾶς, καὶ τὴν ἔρευναν ἐσωτερικοῦ κριτηρίου μεταξὺ ἰδιωτικῆς καὶ διοικητικῆς δίκης.

4.—Ἐν ἐλλείψει νομολογιακοῦ ἐρείσματος, χαρακτηριστικὴ ὑπῆρξεν ἡ διαφωνία τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων συγγραφέων, αἵτινες ἐπειράθησαν (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρεμπιπτόντως) νὰ δώσουν τὸν ὁρισμὸν τῆς διοικητικῆς ἀμφισβητήσεως. Ἄλλοι ἠρκέσθησαν εἰς ὁρισμὸν στηριζόμενον ἐπὶ τυπικοῦ κριτηρίου συγχέοντος ἀμφισβήτησιν διοικητικῆς φύσεως καὶ ὑπόθεσιν ὑπαγομένην εἰς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια (*Οἰκονομίδης*). Ἄλλοι διέστειλαν ὑπερμέτρως καὶ συνέπτυξαν συγχρόνως τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, διαγινώσκοντες ἐν αὐτῷ πᾶσαν διένεξιν προκύπτουσαν ἐκ τῆς προσβολῆς ὑπὸ τῆς διοικήσεως ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων (*Γ. Ἀγγελόπουλος, Εὐκλείδης*). Ἄλλοι νεώτεροι προσέθεσαν εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον τὴν προσβολὴν τῆς ἀντικειμενικῆς νομιμότητος καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς δημοσίας σχέσεως, εἰς ἣν ὀφείλει νὰ εὑρίσκεται ἡ διοίκησις πρὸς τὸν ἰδιώτην, ἵνα ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἐγειρομένη ἀμφισβήτησις φέρῃ διοικητικὸν χαρακτῆρα (*Δ. Παπασταθόπουλος*). Ἀλλὰ καὶ ὁ ὁρισμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ εἶναι πλήρης καὶ αὐτοτελὴς ἐν Ἑλλάδι, διότι καὶ πάλιν ὅλον τὸ πρόβλημα συγκεντροῦται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας σχέσεως, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ πρωταρχικοῦ ζητήματος τῆς διακρίσεως σχέσεων ἀστικοῦ καὶ σχέσεων δημοσίου δικαίου.

5.—Τὸ πρόβλημα τοῦ ὁρισμοῦ τῆς διοικητικῆς ἀμφισβητήσεως καὶ τῆς ἀνευρέσεως κριτηρίου μεταξὺ ἰδιωτικῆς καὶ διοικητικῆς διενέξεως ζωηρῶς ἀνεκινήθη καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀπησχόλησε τὴν γαλλικὴν νομολογίαν καὶ ἐπιστήμην. Ἐν Γαλλίᾳ, συνεπείᾳ τῆς ἀρχῆς τοῦ χωρισμοῦ τῶν δικαστηρίων εἰς δύο κλάδους (εἰς ἀστικὰ καὶ διοικητικά), χαίροντας πλήρους δικαιοδοσίας, καὶ συνεπείᾳ τοῦ ἰδιορρύθμου δόγματος, καθ' ὃ τὰ ἀστικὰ δικαστήρια δὲν δύνανται, ἐπὶ ποινῇ συγκρούσεως καθηκόντων, νὰ ἐλέγξουν τὴν νομιμότητα οἱασδήποτε διοικητικῆς πράξεως, ἡ ἀναζήτησις πρακτικοῦ γνώμονος τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν δικαιοδοσιῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν βαθμιαίαν συγκρότησιν ἐπιστημονικοῦ κριτηρίου μεταξὺ ἰδιωτικῆς καὶ διοικητικῆς διαφορᾶς. Οὕτω κατ' ἀρχὰς ἡ μεθόριος γραμμὴ μεταξὺ ἰδιωτικῶν καὶ διοικητικῶν ὑποθέσεων ἐχαράσσετο ἐπὶ τῇ βάσει διαιρέσεως τῶν πράξεων τῆς διοικήσεως εἰς πράξεις ἐξουσιαστικάς, καὶ εἰς πράξεις διαχειρίσεως. *Ἐξουσιαστικαὶ πράξεις* ἐθεωροῦντο ἐκεῖναι, ἐν αἷς περιέχεται δόσις τις ἐξουσίας ἢ κυριαρχικοῦ δικαιώματος τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν πολιτῶν, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ ἐπιτάσσει ἢ ἀπαγορεύει τι. *Πράξεις διαχειρίσεως*, ἐκεῖναι τὰς ὁποίας οἱοσδήποτε ἰδιώτης, μεριμνῶν περὶ τῶν συμφερόντων του, δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ, ἐν αἷς οὐδεμία χροιὰ ἐξουσίας ἀναφαίνεται. Αἱ πρῶται ἔτικτον διαφορὰς διοικητικῆς φύσεως καὶ ἔθετον εἰς ἐνέργειαν τὴν διοικητικὴν δικαιοδοσίαν. Αἱ δεύτεραι παρήγαγον σχέσεις ἰδιωτικῆς φύσεως καὶ ἐστήριζον τὴν ἁρμοδιότητα τῶν τακτικῶν δικαστηρίων (Aveoc, Barbie, Laferrière, Berthélemy). Ἡ διάκρισις αὕτη, ἐπιστημονικῶς πλημμελὴς ἄλλως τε, ἐχάρασσεν αὐθαίρετον καὶ λίαν ἀσαφῆ διαχωριστικὴν γραμμὴν μεταξὺ τῶν ποικίλων πράξεων τῆς διοικήσεως. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Δικαστηρίου τῶν Συγκρούσεων (Tribunal des Conflits), τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀκυρωτικοῦ, καὶ ὑπὸ τῆς ὁλότητος τῶν Γάλλων δημοσιολόγων (Haurion, Jèxe, Duguit, κλ.). Σήμερον ἡ γαλλικὴ ἐπιστήμη χαρακτηρίζει ὡς διοικητικὰς ἐκείνας τὰς διενέξεις, αἵτινες ἀναφύονται ἐπ' εὐκαιρίᾳ πράξεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς διοικήσεως, αἵτινες ἔχουν σκοπὸν ἢ συνδέονται μὲ τὴν ὀργάνωσιν, τὴν ἐκτέλεσιν ἢ τὴν λειτουργίαν δημοσίας τινὸς ὑπηρεσίας. Εἶναι δὲ «δημοσία ὑπηρεσία», ἔννοια διέπουσα τὸ σύγχρονον διοικητικὸν δίκαιον καὶ ἐμφαίνει τὸ σύστημα κανόνων ἰδιαζόντων τοῦ δημοσίου δικαίου, ἀποβλεπόντων πρωτίστως εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δημοσίου συμφέροντος καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ κοινωφελής, ἀνελλιπὴς καὶ ἐξελικτικὴ λειτουργία τῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ ἐξέλιξις τῶν ἰδεῶν καὶ ἐν Γερμανίᾳ.

6.—Ἐκ τῆς παρατηρήσεως τούτων ἐξάγεται, ὅτι ἡ διάκρισις μεταξὺ ἀμφισβητήσεων ἰδιωτικῆς καὶ ἀμφισβητήσεων διοικητικῆς φύσεως, χωρὶς νὰ συμπίπτῃ κατ' ἀνάγκην, εἶναι ἐν τούτοις πρακτικῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρισμοῦ τῶν δικαστηρίων εἰς τακτικὰ καὶ διοικητικά· καὶ τὸ κριτήριον τῆς διακρίσεως ταύτης δὲν δύναται νὰ σφυρηλατηθῇ, εἰμὴ διὰ τῆς νομολογίας αὐτῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἀμοιβαίας των δικαιοδοσίας. Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ὑφίσταται εἰς τὰς νομοθεσίας, αἵτινες ἀγνοοῦσι τὸν χωρισμὸν δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου (π. χ. ἐν Ἀγγλίᾳ) καὶ εἰς τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦσι τὸν θεσμὸν τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, εὑρίσκεται δὲ εἰς κατάστασιν λανθάνουσαν καὶ ῥευστὴν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, ὡς ἡ Ἑλλάς, ὅπου ἡ διοικητικὴ δικαιοσύνη ὑπῆρξε σποραδικὴ καὶ ἀνοργάνωτος, καὶ ἡ δικαιοδοσία τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἔκτακτος (βλ. κατωτέρω § 14). Ἡ ἵδρυσις καὶ ἡ ἔμπρακτος συγκρότησις Συμβουλίου Ἐπικρατείας, γεγονὸς τοῦ ὁποίου ἡ βαθυτέρα σημασία ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἵδρυσιν ἀληθοῦς διοικητικῆς δικαιοσύνης καὶ τὸν σχηματισμὸν ἀληθοῦς διοικητικῆς νομολογίας, θέλει συντείνει τὰ μέγιστα εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀποκρυστάλλωσιν αὐτοχθόνου ἀντιλήψεως τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ.

7.—Οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι πᾶσα πρᾶξις τῆς διοικήσεως, ἥτις θίγει τὰ δικαιώματα ἢ καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου προστατευόμενα συμφέροντα τῶν πολιτῶν, ὑπόκειται εἰς δικαστικὸν ἔλεγχον. Αἱ πράξεις τῆς διοικήσεως, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν ὑπόστασις (πράξεις ἐμφανίζουσαι τὸν χαρακτῆρα οὐσιαστικοῦ νόμου, πράξεις εἰδικαί, ἁπλαῖ ἐνέργειαι — πράξεις μονομερεῖς, συμβόλαια κλπ.), ἐφ' ὅσον προσβάλλουν ἀτομικὰ δικαιώματα ἢ καὶ συμφέροντα (βλ. κατωτ. § 10), ἀποτελοῦν ἀφετηρίαν δικαστικῆς ἀμφισβητήσεως μεταξὺ διοικήσεως καὶ ἰδιώτου καὶ ἀντικείμενον δικαστικῆς ἐρεύνης. Δὲν ὑπάρχουν, δὲν ὀφείλουν νὰ ὑπάρχουν, ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ πράξεις ἐξῃρημέναι τοῦ δικαστικοῦ ἐλέγχου (τῆς ἀμεροληπτου βασάνου τῆς νομιμότητός των). Τοιαύτη εἶναι ἡ δεσπόζουσα ἀρχὴ τοῦ συγχρόνου διοικητικοῦ δικαίου.

8.—Μία μόνη κατηγορία πράξεων διαφεύγει εἰσέτι σήμερον τὸν δικαστικὸν ἔλεγχον, κατ' ἄλλους ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν αἱ πράξεις αὗται ἐνηργήθησαν (Vivien, Dufour, καὶ παλαιὰ νομολογία τοῦ Conseil d'Etat), κατ' ἄλλους ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν (Laferrière, Haurion), κατ' ἄλλους ἐξ αὐτοῦ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν κανόνων τοῦ συνταγματικοῦ καὶ τοῦ διοικητικοῦ δικαίου καὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν δικονομικῶν κανόνων (Michoud, Brémond, Berthélemy), κατ' ἄλλους τέλος διότι αἱ πράξεις αὗται δὲν εἶναι διοικητικαί, ἀλλ' ἐνεργοῦνται ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς πολιτικῆς λειτουργίας (Duguit). Τοιαῦται εἶναι αἱ πράξεις κυβερνήσεως. Αἱ πράξεις κυβερνήσεως (καὶ οὐχὶ τῆς κυβερνήσεως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Σαρίπολος) ἐξέρχονται πράγματι τοῦ κανονικοῦ κύκλου τῆς διοικητικῆς λειτουργίας καὶ ἀφορῶσι τὴν διαχείρισιν γενικωτέρων συμφερόντων τῆς πολιτείας. Ἡ δικαιολογικὴ βάσις τῶν πράξεων κυβερνήσεως εἶναι ἀρκετὰ δυσχερής. Ἐλέχθη, ὅτι εἶναι καλόν, εἰς ὡρισμένας περιστάσεις, ἡ διοικητικὴ ἐνέργεια νὰ μὴ παρακωλύεται διὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαστικοῦ ἐλέγχου. Ἡ ἐξήγησις αὕτη ἔχει χροιὰν ἀπολογίας. Ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τῆς νομιμότητος, πᾶσα ἐλευθερία ἐκ μέρους τῶν δημοσίων ἀνδρῶν εἶναι καταπιεστικὴ καὶ ἐπικίνδυνος. Αἱ πράξεις κυβερνήσεως εὗρον ἐν τούτοις νομοθετικὴν καθιέρωσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπαρίθμησιν, ἐν ἄρθρῳ 46 τοῦ νόμου 3713 (1928) «Περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας», καὶ ὁρίζονται ὡς αἱ «πράξεις αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας». Ἡ νομολογία τοῦ ἡμετέρου Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας θὰ δώσῃ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ μέτρον τῶν πράξεων κυβερνήσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἐπιστήμη παραδέχεται σήμερον (ἡ ἀπαρίθμησις εἶναι περιοριστική) ὡς πράξεις κυβερνήσεως: 1) Τὰς πράξεις αἵτινες ἀνάγονται εἰς τὰς σχέσεις τῆς κυβερνήσεως μετὰ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων (Διατάγματα συγκλήσεως τῆς βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας, σύγκλησις ἐκλογέων). 2) Τὰς πράξεις αἵτινες σχετίζονται μὲ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἐσωτερικῆς (κήρυξις καταστάσεως πολιορκίας) καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας τῆς χώρας (διπλωματικαὶ σχέσεις, lato sensu). 3) Τὰς πράξεις αἵτινες ἀνάγονται εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις (κήρυξις πολέμου, πράξεις, ἐνέργειαι καὶ γεγονότα ἀναγόμενα εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου). 4) Τὰ διατάγματα περὶ ἀπονομῆς χάριτος. Πᾶσα διαφορὰ ἀναφυομένη κατὰ τὴν λῆψιν τοιούτων πράξεων δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν δικαστικὸν ἔλεγχον, ἀποκλειομένου τόσον τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (μνησθὲν ἄρθρ. 46 Ν. 3713), ὅσον καὶ τῆς ἀγωγῆς ἐπὶ ἀποζημιώσει κατὰ τοῦ δημοσίου. Σημειωτέον, ἐν τούτοις, ὅτι ἡ γαλλικὴ διοικητικὴ νομολογία φαίνεται τείνουσα ἐνίοτε πρὸς τὴν παραδοχὴν τῆς εὐθύνης τῆς διοικήσεως ἐκ πράξεως κυβερνήσεως.

9.—Ἂν ἐξαιρέσωμεν τὰς πράξεις κυβερνήσεως, πᾶσα πρᾶξις ἢ ἐνέργεια τῆς διοικήσεως δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον δικαστικοῦ ἐλέγχου. Ἀλλὰ μέχρι ποίου σημείου ἐξικνεῖται ὁ ἔλεγχος οὗτος; Ποῖα εἶναι τὰ ὅρια μεταξὺ ἐνεργοῦ διοικήσεως καὶ δικαιοσύνης;

α') Ἐν Ἑλλάδι ὁ δικαστὴς (τακτικὸς ἢ διοικητικὸς) δύναται νὰ ἐλέγξῃ τὴν νομιμότητα τῆς διοικητικῆς πράξεως ἢ ἐνεργείας, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐνώπιον αὐτοῦ διεξαγομένης δίκης, ἢ ἐμφανίζεται παρεμπιπτόντως πρὸς αὐτήν. Ὁ δικαστὴς (τακτικὸς ἢ διοικητικὸς) δύναται ἐπίσης παρ' ἡμῖν νὰ ἐλέγξῃ τὴν συνταγματικότητα τῶν διοικητικῶν πράξεων, εἴτε αὗται στηρίζονται ἐπὶ νόμου ἀντισυνταγματικοῦ, εἴτε ἐνηργήθησαν ἀμέσως κατὰ παράβασιν συνταγματικοῦ τινος κανόνος (βλ. ἐνδιαφέρουσαν ἀπόφασιν Συμβ. Ἐπικρατείας ἀρ. 1 τοῦ 1929).

Ἐκ τοῦ πορίσματος τῆς τοιαύτης ἐρεύνης τὰ δικαστήρια, τακτικὰ ἢ διοικητικά, δύνανται νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν ἢ νὰ θεωρήσουν ὡς ἄτονον, ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει, ἥτις ἐτέθη ὑπὸ τὴν κρίσιν αὐτῶν, τὴν ἐπίδικον πρᾶξιν καὶ νὰ ἐξαγάγουν τὰς νομίμους συνεπείας τῆς ἐφαρμογῆς ἢ τῆς μὴ ἐφαρμογῆς αὐτῆς.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως τὰ δικαστήρια (τακτικὰ ἢ διοικητικὰ) δὲν δύνανται οὔτε ν' ἀκυρώνωσιν, οὔτε νὰ μεταρρυθμίζωσι τὰς διοικητικὰς πράξεις, οὐδὲ ν' ἀπευθύνωσι παραινέσεις καὶ διαταγὰς εἰς τὴν διοίκησιν (ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐν Ἀγγλίᾳ). Τοῦτο ἀποτελεῖ ἐνίοτε ἀντικείμενον διοικητικοῦ ἐλέγχου, εἴτε ἱεραρχικοῦ (ὅταν ἀσκῆται ἐπὶ τῆς πράξεως τῶν ὀργάνων τῆς κεντρικῆς διοικήσεως), εἴτε καθαρῶς διοικητικοῦ (ὅταν ἀσκῆται ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως), ἀλλ' ἐξέρχεται τοῦ κύκλου τῶν καθηκόντων καὶ τῆς ἱκανότητος τῶν δικαστῶν. Ὁ ποινικὸς νόμος προβλέπει κυρώσεις τῆς τοιαύτης ὑπερβάσεως τῶν δικαστικῶν καθηκόντων.

10.—Σπουδαίαν ἐξαίρεσιν τῶν ἀρχῶν τούτων καὶ ἐπίτασιν τοῦ δικαστικοῦ ἐλέγχου ἀποτελεῖ, ἐν μέρει, ὁ θεσμὸς τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας καὶ παράβασιν νόμου (recours pour excès de pouvoir) φερομένης ἐνώπιον τῆς ὁλομελείας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τεινούσης πρὸς τὴν ἐξαφάνισιν erga omnes τῆς παρανόμου διοικητικῆς πράξεως (Συντ. 3ης Ἰουνίου 1927, ἄρθρ. 102 Ν. 3713 τοῦ 1927, ἄρθρ. 45—51). Διὰ τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς τὸν σπουδαιότερον θεσμὸν τοῦ διοικητικοῦ δικαίου, ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀκύρωσις πάσης διοικητικῆς ἐκτελεστῆς πράξεως, ἐφ' ὅσον αὕτη παρέβη τὸν νόμον· (χαρακτηριστικὰ ἐκτελεστῆς πράξεως: 1) Νὰ ἔχῃ ληφθῆ ὑπὸ διοικητικῆς ἀρχῆς ἀσκούσης διοικητικὴν ἐνέργειαν. 2) Νὰ περιέχῃ σαφῆ δήλωσιν βουλήσεως τοῦ ὀργάνου ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐλήφθη. 3) Νὰ τίκτῃ νομικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν πολιτῶν). Ἡ αἴτησις ἀκυρώσεως δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας — ἀληθὲς διυλιστήριον τῆς διοικητικῆς λειτουργίας — ὠθεῖ τὸν δικαστικὸν ἔλεγχον πέραν τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα τάσσουν οἱ κανόνες τοῦ κοινοῦ δικαίου: 1) Τὸ μέτρον ἐνασκήσεως αὐτῆς εἶναι οὐ μόνον τὸ προσβληθὲν δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἁπλοῦν ἔννομον συμφέρον καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν εἶναι χρηματικόν. Πράγματι ἡ αἴτησις αὕτη τείνει μᾶλλον εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς προσβληθείσης νομιμότητος ἢ εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ προσβληθέντος ἰδιωτικοῦ δικαιώματος. 2) Ἡ αἴτησις αὕτη τείνει εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῆς παρανόμου διοικητικῆς πράξεως, ὄχι μόνον διὰ τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, ἥτις προὐκάλεσε τὴν προσβολὴν αὐτῆς, ἀλλὰ γενικῶς καὶ ἀντικειμενικῶς ἔναντι πάντων (βλ. κατωτ. § 12, καὶ λ. Συμβούλιον *Ἐπικρατείας*).

11.—β') Ἀλλ' ἡ δικαστικὴ ἐποπτεία ἐπὶ τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως περιορίζεται ἐντὸς τοῦ ἐλέγ-

Digitized by Google

χου τῆς νομιμότητος, ὅσον εὐρέως καὶ ἂν αὕτη ἐννοηθῇ, μὴ ἐπεκτεινομένη πέραν ταύτης. Τὰ δικαστήρια δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς σκοπιμότητος (ὡς λέγομεν κατὰ καθιερωμένην φράσιν) τῶν διοικητικῶν πράξεων. Ἀπαραίτητος εἶναι ἐνταῦθα ἡ ὀρθὴ καὶ σαφὴς κατανόησις τοῦ ὅρου τούτου «σκοπιμότης» (τοῦ ὁποίου πράγματι λίαν ἀτυχὴς καὶ δημιουργὸς συγχύσεων ὑπῆρξεν ἡ ἐκλογή) καὶ ἡ ἀκριβὴς ἀντίληψις τοῦ περιορισμοῦ τούτου εἰς ὃν προσκρούει ἡ δικαστικὴ λειτουργία κατ' ἔναντι τῆς διοικητικῆς. Ἡ σκοπιμότης μιᾶς δικαστικῆς πράξεως ἢ ἐνεργείας εἶναι τὸ εὔστοχον, τὸ εὔκαιρον ἢ τὸ πρόσφορον αὐτῆς, ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ λειτουργικοῦ νόμου τεταγμένων ὁρίων. Ἡ διοικητικὴ ἁρμοδιότης, ὡς γνωρίζομεν, εἶναι ἕνα σύνολον ὑποχρεώσεων καὶ δικαιωμάτων συγχρόνως, τὰ ὁποῖα ὁ νόμος χορηγεῖ εἰς τοὺς δημοσίους λειτουργοὺς ἐπὶ σκοπῷ δημοσίᾳ ὠφελείᾳ. Αἱ ἱκανότητες αὗται ἄλλοτε δύνανται ν' ἀσκηθοῦν κατ' ἐλευθέραν κρίσιν, καὶ ἄλλοτε ὀφείλουν νὰ ἐνασκηθοῦν ἐν μιᾷ δεδομένῃ στιγμῇ, ἐὰν πληροῦνται ὡρισμέναι προϋποθέσεις κλπ. Ἄλλοτε ἡ διοίκησις κέκτηται πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως, ἄλλοτε δεσμεύεται θετικῶς ἢ ἀποφατικῶς, ἄλλοτε ἡ δέσμευσις εἶναι στιγμιαία, ἄλλοτε διαρκὴς κλπ. Τοῦτο ἀποτελεῖ ζήτημα ἑρμηνείας τῶν διοικητικῶν νόμων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ λειτουργία τῆς διοικητικῆς μηχανῆς προϋποθέτει ἀναγκαίως ἰσχυρὰν δόσιν ἐλευθέρας ἐνεργείας, ἐλευθέρας ἐκτιμήσεως τοῦ εὐθέτου τῆς διοικητικῆς ἐπεμβάσεως. Τοῦτο ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν πρωτοβουλίαν, δηλαδὴ τὴν κινητήριον δύναμιν ὅλου τοῦ κρατικοῦ ὀργανισμοῦ.

Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ ἐλευθέρα ἐκτίμησις τῆς διοικήσεως (ἥτις ποικίλλει ἐπ' ἄπειρον) δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν δικαστικὸν ἔλεγχον. Ἡ ἔρευνα καὶ ἡ ἐπίκρισις τοῦ εὐκαίρου ἢ τοῦ εὐστόχου τῆς διοικητικῆς ἐνεργείας δὲν εἶναι ἔργον δικαστοῦ. Ὁ δικαστὴς λέγει τί εἶναι δίκαιον, δὲν λέγει τί εἶναι συμφέρον ἀπὸ ἀπόψεως διοικητικῆς πολιτικῆς. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ κρίνῃ ὁ δικαστὴς εἶναι κατὰ πόσον ἡ διοίκησις, ἐν τῇ πρωτοβουλίᾳ της, ἐσεβάσθη τὰ νόμιμα ὅρια, ἤ, ἐν ἄλλαις λέξεσι, κατὰ πόσον, ἐν μιᾷ συγκεκριμένῃ περιπτώσει, ὑπάρχει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων νόμων πεδίον ἐλευθέρας ἐκτιμήσεως. Ἀλλ' ὁ δικαστικὸς ἔλεγχος «ἐκπνέει πρὸ τῶν ὁρίων τῆς σκοπιμότητος» (*Aliberi*.).

12 – Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ δικαστικὸς ἔλεγχος καθίσταται βαθύτερος, ἐπὶ αἰτήσεως ἀκυρώσεως δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας καὶ παράβασιν νόμου. Τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας ἐπιλαμβανόμενον τοῦ ἐλέγχου τῆς νομιμότητος τῶν διοικητικῶν πράξεων δικαιοῦται νὰ ἐξετάσῃ οὐ μόνον τὸ νομοτύπως κανονικὸν τῆς διοικητικῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ τὸ πραγματικὸν ζήτημα, ἂν καὶ κατὰ πόσον αὕτη ἐνηργήθη πρὸς σκοπὸν συνᾴδοντα μὲ τὸν σκοπόν, ὃν ἐπεδίωκεν ὁ νόμος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ διοίκησις ἀντλεῖ τὴν ἁρμοδιότητά της. Ὁ δικαστὴς τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως ὀφείλει ν' ἀκυρώσῃ τὴν διοικητικὴν πρᾶξιν, ἥτις ἐπεδίωξε σκοπὸν διάφορον τοῦ νομίμου, εἴτε ὁ σκοπὸς οὗτος εἶναι ἐντελῶς ξένος πρὸς τὴν δημοσίαν ὠφέλειαν (λ. χ. σκοπὸς προσωπικῆς εὐνοίας ἢ ἐχθρότητος), εἴτε ἀφορᾷ δημοσίαν ὠφέλειαν, τὴν ὁποίαν οὐδόλως ἐπεδίωκεν ὁ νόμος (λ. χ. πρᾶξις ἐνεργηθεῖσα ἐπὶ σκοπῷ πλουτίσεως τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐνῷ ὁ νόμος, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐνηργήθη ἡ πρᾶξις, ἀπέβλεπεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προστασίαν τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς). Εἶναι ἡ λεγομένη θεωρία τῆς καταχρήσεως ἢ τῆς ἐκτροπῆς (προτείνομεν τὴν παραδοχὴν τοῦ ὅρου τούτου), ἐξουσίας, ἣν καθιεροῖ ὁ ἑλληνικὸς νόμος περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας (ἄρθρον 47) παραλαβὼν αὐτὸν ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ γαλλικοῦ Conseil d'État.

Ἡ θεωρία αὕτη ἐμφανίζεται ὡς ἀξιόλογος εὔρυνσις τῆς ἐννοίας τῆς παραβάσεως νόμου ἐν τῷ διοικητικῷ δικαίῳ καὶ ὡς σώφρων περιορισμὸς τοῦ σταδίου τῆς ἐλευθέρας ἐκτιμήσεως τῆς διοικήσεως, οὐ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ σκοποῦ δημοσίας ὠφελείας.

13 – ***Διοικητικαὶ δικαιοδοσίαι.*** Οἱ προαναφερθέντες κανόνες (πλὴν ἐκείνων οἵτινες ἰσχύουν ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ Ἀνώτατον Διοικητικὸν Δικαστήριον) εἶναι κοινοὶ διὰ τὰ τακτικὰ καὶ τὰ διοικητικὰ δικαστήρια. Ὁποία ὅμως, ἐν Ἑλλάδι, ἡ δικαιοδοσία τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων καὶ ἡ διέπουσα τὴν διοικητικὴν δικαιοσύνην ἀρχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου;

Ἐν Ἑλλάδι, κατ' ἀρχὴν καὶ κατὰ συνταγματικὴν παράδοσιν—ἣν ὑπεμνήσαμεν ἐξ ἀρχῆς τοῦ παρόντος ἄρθρου—τὰ τακτικὰ δικαστήρια κέκτηνται πλήρη δικαιοδοσίαν ἐκτεινομένην ἐπὶ πάσης φύσεως ὑποθέσεων, ἰδιωτικῶν καὶ διοικητικῶν. Ἡ δικαιοδοσία τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων εἶναι ἀντιθέτως ἔκτακτος, στηρίζεται ἀναγκαίως ἐπὶ νομοθετικῆς τινος διατάξεως καὶ δὲν ὑφίσταται ἄνευ νόμου. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀναγράφει: 1ον) Το ἄρθρον 3 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας (παρὰ τὴν ἀπηρχαιωμένην του διατύπωσιν). 2ον) Τὸ βασιλ. διάταγμα τῆς 7ης Μαΐου 1837 (τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ εἰσέτι σήμερον τὴν μόνην γενικὴν νομοθετικὴν ρύθμισιν τῆς ἁρμοδιότητος τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων). 3ον) Τὸ ἄρθρον 101 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844. 4ον) Τὸ ἄρθρον 102 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 5ον) Τὸ ἄρθρον 102 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος τῆς 3ης Ἰουνίου 1927. 6ον) Σιωπηρῶς ὁ νεαρὸς Νόμος 3713 περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας.

Ἡ ἵδρυσις Συμβουλίου Ἐπικρατείας δὲν ἠλλοίωσε τὴν ἀρχὴν ταύτην. Ἡ ἁρμοδιότης τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας δὲ ἐκτείνεται εἰμὴ ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων, ἅτινα εἰδικοὶ νόμοι ἐπιβάλλουσιν εἰς αὐτό. Εἶναι ἀναμφίβολον, ἄλλως τε, ὅτι ἡ συγκρότησις τοῦ συμβουλιου τούτου καὶ τὸ ὑψηλὸν κῦρος τὸ ὁποῖον προορίζεται νὰ κατακτήσῃ τὸ σῶμα τοῦτο ἐν τῷ διοικητικῷ μας ὀργανισμῷ θὰ προκαλέσῃ νομοθετικὴν αὔξησιν τῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας. Νομιζομεν ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅτι δεδομένης τῆς αὐτοχθόνου συνταγματικῆς παραδόσεως ἡ ἁρμοδιότης τοῦ Συμβουλίου Επικρατείας θὰ παραμείνῃ ἔκτακτος

14. –Μία μόνη γενικὴ καὶ τακτικὴ δικαιοδοσία ὑπάρχει: ἡ τῆς ὁλομελείας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ πασῶν τῶν ἐκτελεστῶν διοικητικῶν πράξεων, αἵτινες ἤθελον προσβληθῆ ἐνώπιόν του διὰ τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας καὶ παράβασιν νόμου. Ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτην τὴν δικαιοδοσίαν ὁ ἡμέτερος νομοθέτης προσέδωκεν ἐπικουρικὸν χαρακτῆρα (ἄρθρον 46 Ν. 3713 τοῦ 1928).

Δέον ἐπιμελῶς νὰ σημειωθῇ πόσον διάφορος εἶναι ἡ ἀρχὴ ἡ διέπουσα τὸ γαλλικὸν διοικητικὸν δίκαιον, ἐκ τοῦ ὁποίου συνεχῶς ὁ Ἕλλην νομοθέτης ἐνεπνεύσθη θεσμοὺ καὶ συστήματα. Ἐν Γαλλίᾳ, ἱστορικοὶ λόγοι καὶ ἀρχαὶ ἀνακηρυχθεῖσαι κατὰ τὴν πρώτην γαλλικὴν ἐπανάστασιν, καθιέρωσαν τὸν ἀπόλυτον χωρισμὸν διοικητικῶν καὶ ἰστικῶν δικαστηρίων καὶ τὴν πλήρη δικαιοδοσίαν —ἐκτὸς τινων ἐξαιρέσεων ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένων—τῶν μὲν ἐπὶ τῶν διοικητικῶν διενέξεων, τῶν δὲ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν.

15 — Δεδομένης τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκτάκτου δικαιοδοσίας τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἐν Ἑλλάδι, πλήρη ἀπαρίθμησις τῶν ὑποθέσεων, αἵτινες ὑπάγονται εἰς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια δὲν δύναται νὰ δοθῇ εἰμὴ διὰ τῆς παραθέσεως τῶν νόμων οἵτινες ἐξῄρεσαν τῆς δικαιοδοσίας τῶν τακτικῶν δικαστηρίων ὡρισμένας διαφορὰς ἢ κατηγορίας διαφορῶν. Νομιζομεν ἐν τούτοις, ὅτι ἅπασαι αἱ διαφοραὶ αἵτινες διαφεύγουν τὸν ἔλεγχον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων δύνανται σήμερον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων νόμων, νὰ ὑπαχθῶσι εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: α') Φορολογικαὶ ἀμφισβητήσεις. β') Διαφοραὶ μεταξὺ δημοσίου καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων. γ') Διαφοραὶ ἀναφυόμεναι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δημοσίων ἔργων (lato sensu.)

α') Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνάγονται ὅλαι αἱ διαφοραὶ αἱ ἀναφυόμεναι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς βεβαιώσεως καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν ἀμέσων φόρων, δημοσίων ἢ δημοτικῶν, ἔτι δὲ καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν ἐμμέσων φόρων. β') Εἰς τὴν δευτέραν, αἱ διαφοραὶ μεταξὺ δημοσίου καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων περὶ μισθοδοσίας, ἀπολύσεως ἢ ὑποβιβασμοῦ αὐτῶν· μεταξὺ δημοσίου καὶ δημοσίων ὑπολόγων, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διαχειρίσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν δημοσίων χρημάτων. Μεταξὺ δημοσίου καὶ ὑπαλλήλων ἐκ πάσης ἐκ δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας ἐπελθούσης ζημίας εἰς βάρος τοῦ δημοσίου ταμείου. γ') Εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν ὀφείλουν νὰ περιληφθῶσι αἱ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν δημοσίων ἔργων ἀναφυόμεναι ἀμφισβητήσεις, καὶ αἱ κατὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν (πλὴν τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀπαλλοτριωτικῆς ἀποζημιώσεως).

Πᾶσα ἄλλη διαφορὰ ὑπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τῶν τακτικῶν δικαστηρίων καὶ ἰδίᾳ αἱ περὶ κυριότητος, ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων, συμβάσεων μεταξὺ δημοσίου καὶ ἰδιωτῶν, καταστάσεως προσώπων κτλ. (βλ. ἐν τούτοις ἀξιοσημείωτον καὶ ἐκπληκτικὴν ἐξαίρεσιν ἐν τῷ Ν. 22 1 τοῦ 1926 περὶ δικαιοδοσίας εἰδικοῦ δικαστηρίου Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης. Κατωτ. § 20).

16 — Ἡ κύρωσις τοῦ καταμερισμοῦ τῶν δικαιοδοσιῶν, τακτικῆς καὶ διοικητικῆς, καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς ἀμοιβαίας ἐκτάσεως αὐτῶν ἐνεργεῖται διὰ τῆς διαδικασίας τῆς συγκρούσεως καθηκόντων (Πολ Δικ. ἄρθρα 4—8, Νόμος 406 τοῦ 1914, Συντ. 1927 ἄρθρ 105 § 3.

Σύγκρουσις καθηκοντων ὑπάρχει ὁσάκις ὑπόθεσίς τις εἰσήχθη ἐνώπιον τακτικοῦ δικαστηρίου, ἐνῷ κατὰ νόμον ὤφειλε νὰ εἰσαχθῇ ἐνώπιον διοικητικοῦ δικαστηρίου ἢ διοικητικῆς ἀρχῆς (βλ. κατωτέρω § 19). ἀσκούσης δικαστικὰ καθήκοντα. Εἶναι θετικὴ ὁσάκις τὸ τακτικὸν δικαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσήχθη ἡ ὑπόθεσις, κηρύσσει αὐτὸ ἁρμόδιον, ἀποφατικὴ δέ, ὅταν ἀμφότερα τὰ δικαστήρια, τακτικὸν καὶ διοικητικόν, εἰς τὰ ὁποῖα προσέφυγεν ὁ ἰδιώτης διάδικος, κηρύσσωνται ἀναρμόδια. Καὶ ἐν περιπτώσει θετικῆς συγκρούσεως ἡ διοίκησις ἐμφανίζεται ὡς διεκδικοῦσα ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων ὑπόθεσιν, ἣν θεωρεῖ ὡς ὑπαγομένην εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων. Ἐν περιπτώσει ἀποφατικῆς συγκρούσεως, ὁ ἰδιώτης διάδικος εὑρίσκεται εἰς ἀναζήτησιν δικαστοῦ. Ἡ θετικὴ σύγκρουσις δὲν δύναται ν' ἀνακηρυχθῇ εἰμὴ ὑπὸ τῆς διοικήσεως καὶ τείνει ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ τακτικοῦ δικαστοῦ τὰς ὑποθέσεις τὰς ὁποίας διεκδικεῖ ἡ διοίκησις. Εἶναι συνεπῶς θεσμὸς μονομερής, ἐνέχων «κυβερνητικὸν χαρακτῆρα», ὡς λέγουν συνήθως οἱ Γάλλοι.

Ἡ διαδικασία τῆς συγκρούσεως διαιρεῖται εἰς τρεῖς φάσεις: 1) Κατὰ τὴν πρώτην, ὁ νομάρχης τῆς περιφερείας τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἐπελήφθη τῆς διεκδικουμένης ὑποθέσεως, ἐγχειρίζει εἰς τὸν εἰσαγγελέα ὑπόμνημα ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφονται οἱ νόμιμοι λόγοι οἱ στηρίζοντες τὴν διοικητικὴν δικαιοδοσίαν. 2) Τὸ δικαστήριον μετ' ἀκρόασιν τοῦ εἰσαγγελέως ὀφείλει ν' ἀναστείλῃ τὴν περαιτέρω πορείαν τῆς δίκης. 3) Τὸ ἄρθρον 3 τῆς Πολ. Δικονομίας ὑπήγαγεν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας τὸν κανονισμὸν καὶ τὴν ἄρσιν τῆς συγκρούσεως. Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844, καταργῆσαν τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ἀνέθηκε τὴν ἄρσιν τῆς συγκρούσεως εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον δικάζοντα ἐν τῷ Β' τμήματι (ὁμοίως Σύντ. 1864), ὁ δὲ νόμος ΧΜΖ' (1877) εἰς τὴν ὁλομέλειαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὑφ' ἧς ἐδικάζετο μέχρις ἐσχάτων. Σήμερον, συνεπείᾳ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 καὶ τῆς ἐμπράκτου συγκροτήσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἡ ἄρσις τῆς συγκρούσεως ἐκδικάζεται ὑπὸ μικτοῦ δικαστηρίου (νόμος 406 τοῦ 1914), συγκείμενον ἐκ τριῶν συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας καὶ τριῶν Ἀρεοπαγιτῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης. Εἶναι τὸ πανομοιότυπον τοῦ γαλλικοῦ Tribunal des Conflits, τὸ ὁποῖον διερρύθμισεν ὁ γαλλικὸς νόμος τῆς 24 Ἰουλίου 1874.

17. — ***Διοικητικὴ δικαιοσύνη.*** Αἱ εἰδικαὶ διοικητικαὶ δικαιοδοσίαι προϋποθέτουν τὴν ὕπαρξιν εἰδικοῦ κλάδου δικαιοσύνης, ἢ τοὐλάχιστον εἰδικῶν δικαστηρίων ἐντεταλμένων νὰ διακόψωσι τὰς διοικητικὰς ὑποθέσεις. Ἡ χρησιμότης τῆς συστάσεως τοιούτων εἰδικῶν δικαστηρίων ἠμφεσβητήθη συχνάκις. Ὑπεστηρίχθη, ὅτι οὐδὲν στερεὸν καὶ ἀληθῶς νομικὸν ἐπιχείρημα δύναται νὰ προβληθῇ ὑπὲρ τῆς ***διοικητικῆς δικαιοσύνης.*** Ἐλέχθη, ὅτι ἡ ὕπαρξις διοικητικῶν δικαστικῶν σωμάτων συγκαλύπτει πάντοτε, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τὸν φόβον τὸν ὁποῖον ἐμπνέει εἰς τὴν διοικησιν ὁ τακτικὸς δικαστής, καὶ προδίδει τὸν πόθον τῆς ζηλοτύπου διαφυλάξεως τῶν διοικητικῶν συμφερόντων κατέναντι τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Ὅτι οἱ διοικητικοὶ δικασταὶ εὑρίσκονται συνήθως εἰς σχέσιν στενῆς ἐξαρτήσεως πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἥτις δύναται εὐκόλως νὰ ἐξασκήσῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν πίεσιν τῆς ἱεραρχικῆς ἀπειλῆς καὶ νὰ νοθεύσῃ τὸν σχηματισμὸν εἰλικρινοῦς δικαστικῆς πεποιθήσεως. Ὅτι, τέλος, οἱ κανόνες τοῦ δικαίου εἶναι οἱ αὐτοὶ διὰ πάντας, καὶ ἡ ἐφαρμογή των ὀφείλει νὰ εἶναι αὐστηρὰ καὶ ἀδέκαστος δι ὅλους, κυβερνῶντας καὶ κυβερνωμένους.

Ἓν γεγονὸς εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ διοικητικὴ δικαιοσύνη, ὡς πᾶσα δικαστικὴ ἀρχή, ὀφείλει νὰ τελῇ ἀνεξάρτητος ἀπέναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, νὰ ὑπόκειται εἰς δικονομικοὺς περιορισμούς, νὰ παρέχῃ εἰς τὸν διάδικον εἰ δυνατὸν δύο βαθμοὺς δικαιοδοσίας—βάσανον τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῶν γεγονότων καὶ τῆς ὀρθῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου—καὶ νὰ τελῇ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον ἀνωτάτου δικαστηρίου ρυθμιζοντος τὰς κατευθύνσεις τῆς νομολογίας. Αἱ κατηγορίαι τὰς ὁποίας ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτῇ ἡ διοικητικη δικαιοσύνη δέον νὰ καταλογισθῶσιν εἰς τὴν κατὰ παράβασιν τῶν ἀρχῶν τούτων ὀργάνωσιν αὐτῆς μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἱδρύσεως διοικητικῆς δικαιοσύνης.

18. —Ἡ δικαιολογικὴ βάσις τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης ὀφείλει σήμερον νὰ τεθῇ ἐπὶ ὅλως πραγματιστικοῦ ἐπιπέδου. Ἡ πεῖρα τῶν λαῶν ἀπέδειξεν, ὅτι εἰς τὰς χώρας ἑλληνολατινικοῦ πολιτισμοῦ, αἵτινες παραδέχονται, τοὐλάχιστον κατὰ θεωρίαν, τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἀστικοῦ καὶ δημοσίου δικαίου, ἡ ὕπαρξις διοικητικῆς δικαιοσύνης ἔσχεν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς προαγωγῆς τοῦ δημοσίου δικαίου: α') Ἡ παράλληλος καὶ αὐτοτελὴς ἐξέλιξις ἀστικοῦ καὶ διοικητικοῦ δικαίου ἐπιτυγχάνεται καλύτερον διὰ τῆς συγκροτήσεως δικαστηρίων εἰδικευμένων καὶ συνεχῶς εἰδικευομένων περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν διοικητικῶν νόμων καὶ ἐν γένει τὸν ἔλεγχον τῆς διοικητικῆς ζωῆς. β') Ἡ περιμάχητος σύγκρουσις δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος, ἥτις ἐμπεριέχεται εἰς πᾶσαν διοικητικῆς φύσεως διαφοράν, ἡ στάθμισις τῆς ἀμοιβαίας σπουδαιότητος αὐτῶν, αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ δημοσίου δικαίου, τοῦ ὁποίου ἅπαντες οἱ κανόνες καὶ ἅπασαι αἱ διατάξεις ἐπιδιώκουν σταθερῶς σκοπὸν δημοσίας ὠφελείας, ἀπαιτοῦν καλλιέργειαν εὐρυτέρας δικαστικῆς νοοτροπίας, δυναμένης μετ' εὐστροφίας νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἀμείωτον πραγματικὴν καὶ νομικὴν ἀντίθεσιν τῶν ἀντιμαχομένων συμφερόντων—ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου.

Οὕτω διατυπουμένη ἡ δικαιολογικὴ βάσις τῆς

Digitized by Google

διοικητικῆς δικαιοσύνης δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀπόλυτον. Ἡ διοικητικὴ δικαιοσύνη—ὡς οἱοσδήποτε ἄλλος θεσμός—εἶναι ζήτημα καλῆς ἐφαρμογῆς καὶ καλῆς ὀργανώσεως.

19 —Ἡ ἱστορία τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξεν ἀρκετὰ περιπετειώδης. Ὁ Ἕλλην νομοθέτης ἐδοκίμασε κατὰ καιροὺς διάφορα συστήματα καὶ ἐταλανίσθη ἀπὸ τῆς ὀργανώσεως πλήρους διοικητικῆς δικαιοσύνης μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς καταργήσεως αὐτῆς.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐγένετο νομοθετικὴ προσπάθεια πρὸς συγκρότησιν πλήρους συστήματος διοικητικῶν δικαστηρίων. Τὰ Β. Δ. τῆς 3 Ἀπριλίου 1833, 26 Ἀπριλίου 1833 καὶ 8 Σεπτεμβρίου 1835 προέβλεψαν ἵδρυσιν πρωτοβαθμίων (ἢ «πρωτοκλήτων» διοικητικῶν δικαστηρίων, ἀνὰ ἓν ἐν ἑκάστῳ νομῷ, εἰς τὰ ὁποῖα θ' ἀνετίθετο ἡ ἐκδίκασις ὅλων τῶν διοικητικῶν ἀμφισβητήσεων κατὰ πρῶτον βαθμόν Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐκαλεῖτο νὰ δικάζῃ κατ' ἔφεσιν καὶ ἐνίοτε κατ' ἀναίρεσιν. Ἀλλ' ἡ ἔμπρακτος ὀργάνωσις τῶν πρωτοβαθμίων δικαστηρίων δὲν κατωρθώθη, καὶ ὁ νομοθέτης ἠρκέσθη νὰ ὑπαγάγῃ εἰς διαφόρους διοικητικὰς ἀρχὰς τὴν ἐκδίκασιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ. Ἐπανῆλθεν οὕτως εἰς τὸ μᾶλλον ἀνελεύθερον καὶ καταπιεστικὸν σύστημα τοῦ ὁποίου ἱκανὰ ἴχνη σῴζονται μέχρι σήμερον.

Μια νέα ἀπόπειρα πρὸς ὀργάνωσιν διοικητικῆς δικαιοσύνης μὲ δύο βαθμοὺς δικαιοδοσίας και ἀνώτατον δικαστήριον ὑπεράνω, ἐγένετο διὰ τοῦ νόμου τῆς 8ης Ἰουλίου 1838, ἐνισχυθεῖσα δι' ἀρχῆς ἐκτελέσεως μέχρι τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἀντιδράσει του κατὰ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης κατήργησε καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας.

Τὰ σοβαρώτερα μειονεκτήματα τῆς ἑλληνικῆς διοικητικῆς δικαστικῆς ὀργανώσεως εἶναι τ' ἀκόλουθα:

1) Ἡ πληθώρα τῶν εἰδικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἢ ἐπιτροπῶν.

2) Ἡ κατὰ πλειοψηφίαν ἐξ ὑπαλλήλων τῆ ἐνεργοῦ διοικήσεως συγκρότησις πλείστων ἐξ αὐτῶν.

3) Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν εἰς αὐτὰ ἀνατεθειμένων καθηκόντων—πειθαρχικῶν, γνωμοδοτικῶν καὶ ἐνίοτε δικηγορικῶν.

4) Ἡ ὑπαγωγὴ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐνδιαφερομένων διοικητικῶν ἀρχῶν ὡρισμένων ἀμφισβητήσεων.

5) Ἡ συνήθης ἔλλειψις δύο βαθμῶν δικαιοδοσίας καὶ ἱκανῶν ἐνδίκων μέσων κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν κατωτέρων διοικητικῶν δικαστηρίων.

Ἡ πρόσφατος (Δεκέμβρ. 1928) ἵδρυσις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀποτελεῖ σπουδαῖον βῆμα πρὸς τὴν ὀργάνωσιν ἀληθοῦς διοικητικῆς δικαιοσύνης. Ἀπομένει ἐν τούτοις τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ὀργανώσεως (διὰ τῆς μονιμοποιήσεως καὶ συγχωνεύσεως τῶν ἤδη ὑφισταμένων) πρωτοβαθμίων δικαστηρίων, ὅπου δημιουργεῖται τὸ πρῶτον δεδικασμένον μεταξὺ διοικήσεως καὶ ἰδιωτῶν, καὶ ἡ συστηματικὴ ὑπαγωγὴ τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κατ' ἔφεσιν ἢ διὰ τῆς ἀναιρέσεως.

20 —Τούτου τεθέντος ἀρκούμεθα νὰ μνημονεύσωμεν τὰ κυριώτερα διοικητικὰ δικαστήρια. (περὶ τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῶν ὁποίων βλ. λεπτομερείας εἰς τὰς οἰκείας λέξεις):

α') Αἱ Ἐκδικαστικαὶ Ἐπιτροπαὶ τῶν ἐνστάσεων κατὰ τῆς βεβαιώσεως καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν ἀμέσων φόρων, καθαρᾶς προσόδου, αὐτομάτου ὑπερτιμήματος, ἐκτάκτων κερδῶν, ἐπιτηδεύματος κτλ. (Ν. 1640 τοῦ 1919 ἄρθρον 39). Συνιστῶνται εἰς τὴν ἕδραν ἑκάστης οἰκονομικῆς Ἐφορίας. Μικτὴ συγκρότησις: Εἷς τακτικὸς δικαστής, εἷς οἰκονομικὸς ὑπάλληλος, εἷς φορολογούμενος. Αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν ἐφεσιβάλλονται ἐνώπιον τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (πλείονα βλ. ἐν λ. φορολογικαὶ *ἀμφισβητήσεις*).

β') Τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον (συσταθὲν διὰ τοῦ Δ. τῆς 27ης Σεπτεμβρίου 1833, ἀναδιοργανωθὲν διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 4/6 Ἰουλίου 1923) ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς προέδρου, δύο ἀντιπροέδρων, δώδεκα συμβούλων καὶ ἓξ παρέδρων. Τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, ὡς δικαστήριον, δικάζει, κατὰ α' καὶ τελευταῖον βαθμόν, τὰς μεταξὺ δημοσίου καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων ἀμφισβητήσεις διὰ τὰς ζημίας, αἵτινες ἐπῆλθον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐκ δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας αὐτῶν, καὶ τὰς ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν λογαριασμῶν τῶν δημοσίων ὑπολόγων καὶ ἐκ τοῦ κανονισμοῦ τῶν συντάξεων ἀναφυομένας ἀμφισβητήσεις. Δικάζει ἐπίσης, εἰς β' βαθμόν, τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκδικαστικῶν ἐπιτροπῶν φορολογίας καθαρᾶς προσόδου.

γ') Τὸ Δικαστήριον τῶν Νομικῶν Συμβούλων (Ν. ,ΑΚΑ' τοῦ 1882 καὶ Ν. 1564 τοῦ 1918, σῶμα ἰδίᾳ γνωμοδοτικόν, δικάζει τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων περὶ εἰσπράξεως τῶν τελωνειακῶν δασμῶν, τῶν περὶ χαρτοσήμου, παιγνιοχάρτων, κτλ.

δ') Τὸ Στρατολογικὸν συμβούλιον, ἡ Στρατολογικὴ ἐπιτροπὴ καὶ τὸ Ἀναθεωρητικόν.

ε') Τὸ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Γεωργίας διοικητικὸν δικαστήριον (Ν. 2201 τοῦ 1920, δικάζον ἐπὶ ὑποθέσεων ἀναγομένων εἰς τὴν διεκδίκησιν ἢ ἀμφισβήτησιν οἱουδήποτε δικαιώματος ἐπὶ πάσης φύσεως ἀκινήτων, ἐφ' ὅσον ὁ ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας ἤθελε παραπέμψει αὐτὰς εἰς τὸ δικαστήριον. Μικτὴ συγκρότησις ἐξ ἀνωτέρων δικαστικῶν, νομικῶν συμβούλων καὶ ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου. Προκειμένου περὶ ἀκινήτων διεκδικουμένων ὑπὸ τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης, ἡ συγκρότησις τοῦ δικαστηρίου εἶναι κατά τι διάφορος (Ν.Δ. 22 Ἀπριλίου 1926) Ἀποφάσεις ἐκκαλοῦνται ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Σημειωτέον ὅτι οὐδεμία ἀρχὴ καὶ οὐδεὶς κανὼν δικαίου δικαιολογεῖ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἐλαστικὴν ἁρμοδιότητα (κατ' ἐλευθέραν κρίσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας) τοῦ δικαστηρίου τούτου.

στ') Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας (Β.Δ. 1835. Σύνταγμα τοῦ 1911, Ν 29) τοῦ 1914 Σύνταγμ 3ης Ἰουνίου 1927, Ν 3713 τοῦ 1928. Ἤρξατο λειτουργοῦν τὴν 20ὴν Μαΐου 1929). Ἀποτελεῖται ἐκ 15 συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, 10 παρέδρων καὶ 10 εἰσηγητῶν. Δικάζει ὑπὸ τρεῖς ἐμφανίσεις ἐν ὁλομελείᾳ, ἐν τῷ α' τμήματι, ἐν τῷ β' τμήματι. Ἐν ὁλομελείᾳ τὰς αἰτήσεις ἀκυρώσεως κατὰ τῶν ἐκτελεστῶν διοικητικῶν πράξεων. Ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι, κατὰ α' καὶ τελευταῖον βαθμὸν τὰς μεταξὺ δημοσίου καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων ἀμφισβητήσεις περὶ ἀπολύσεως ἢ ὑποβιβασμοῦ αὐτῶν. Ἐν τῷ β' τμήματι, κατὰ πρῶτον βαθμόν, κατ' ἔφεσιν ἢ κατ' ἀναίρεσιν ὅσας διαφορὰς οἱ κείμενοι νόμοι ὑπάγουν εἰς αὐτὸ (βλ ἀνωτέρω § 13). Εἶναι τὸ ἀνώτατον διοικητικὸν δικαστήριον, ἡ βάσις καὶ ἡ κρηπὶς ὅλου τοῦ διοικητικοῦ δικαστικοῦ οἰκοδομήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ἀγγελοπούλου.* Διοικητικὸν Δίκαιον τόμοι Α' τεῦχος IV. 1892.—*Ν. Σαριπόλου.* Ἑλλην. συνταγματικὸν δίκαιον, τόμ. II. 1914.—*Δ Παπασταθοπούλου*, Διοικητικαὶ διαφοραί, 1929.—*Duguit*, Traité de droit constitutionnel, 2α ἔκδ. τόμ. II καὶ II 1923.—*ἔxe*, Principes généraux de droit administratif, 2α ἔκδ 1914, 3η ἔκδ. 1925.—*Haurion.* Précis de droit administratif 11η ἔκδ. 1927.—*Berthélemy*, manuel de droit adm. 1926.—*R. Jacquelin*, Principes dominants du contentieux adm. 1899.—*J. Appleton*, Traité du contentieux adm. 1927.

Φ. Θ. ΒΕΓΛΕΡΗΣ

— **διοικητικὸν** ***δίκαιον.*** Εἶναι τὸ σύνολον τῶν νομικῶν κανόνων, δι' ὧν ρυθμίζεται ὁ ὀργανισμός, ἡ ἁρμοδιότης καὶ ἡ λειτουργία τῆς διοικήσεως (βλ. λ.) τοῦ κράτους. Τὸ *διοικητικὸν δίκαιον* ἀποτελεῖ κλάδον τοῦ ἐσωτερικοῦ δημοσίου δικαίου, παρουσιάζει δὲ στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου. τοῦ ὁποίου ἀρνικῶς ἀπετέλει τμῆμα καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ὁποίου διάκρισις, εἰς ὡρισμένα ἰδίᾳ θέματα. εἶναι εἰς ἄκρον δυσχερής. Ἀλλὰ τὸ μὲν συνταγματικὸν δίκαιον ἐνδιατρίβει περὶ τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους, τὴ διάκρισιν καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐξουσιῶν, τὰ πολιτικὰ καὶ ἀτομικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν, τὸ δὲ διοικητικὸν δίκαιον ἀναφέρεται εἰς τὴν λεπτομερεστέραν ἀνάλυσιν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ κράτους καὶ καθορίζει τὰς σχέσεις τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ τῶν διαφόρων λειτουργιῶν αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὰς σχέσεις τοῦ κράτους πρὸς τοὺς πολίτας του

Τὸ διοικητικὸν δίκαιον περιλαμβάνει: 1) Τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους· ἤτοι πραγματεύεται περὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν συμβουλίων εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνατεθειμέναι αἱ διοικητικαὶ ὑπηρεσίαι. 2) Τὰ τῆς λειτουργίας τῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν, ἤτοι τὰς ἁρμοδιότητας καὶ τὰ δικαιώματα τὰ ἐμπιστευμένα εἰς ταύτας καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις αὐτῶν. καὶ 3 Τὸ «ἀμφισβητούμενον διοικητικόν», ἤτοι τὰς συγκρούσεις, αἵτινες γεννῶνται ἐκ διοικητικῆς τινος πράξεως, τὰ τῆ λύσεως αὐτῶν, τὴν σχετικὴν διαδικασίαν καὶ τὰ τῆς συνθέσεως καὶ ἁρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων. εἰς ἃ ἔχει ἀνατεθῆ ἡ λύσις τῶν διαφορῶν τούτων, αἵτινες προκύπτουσιν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν διαφόρων διοικητικῶν ὀργάνων.

Τὸ διοικητικὸν δίκαιον—ὅπως καὶ γενικώτερον τὸ δημόσιον δίκαιον—ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν ἀπολυταρχικῶν καθεστώτων καὶ ἀφ' ἧς εἰς μὲν τὴν ἐξουσίαν τῶν κυβερνώντων ἐτέθησαν φραγμοί, εἰς δὲ τοὺς πολίτας ἀνεγνωρίσθησαν δικαιώματα. Ἡ σύγχρονος λαοκρατουμένη πολιτεία εὑρίσκεται πράγματι ἐν τῇ διοικητικῇ αὐτῆς δράσει ὑπὸ περιορισμούς, ἀνυπάρκτους διὰ τὸ ἀπολυταρχικὸν κράτος. Ἀκριβῶς ὅμως λόγῳ τῆς λαϊκῆς της προελεύσεως εἶναι ἠναγκασμένη νὰ ἐπεκτείνῃ διαρκῶς τὴν περὶ οὗ κοινωνικοῦ συνόλου μέριμνάν της καὶ συνεπῶς καὶ τὴν διοικητικήν της ἐπέμβασιν καὶ ἐπὶ θεμάτων, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ πρὸ τῆς καθιερώσεως τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν, ἀφίνοντο εἰς τὴν διάκρισιν καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἰδιωτικῆς δράσεως. Ἐντεῦθεν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἰδίᾳ, ἐπραγματοποιήθη ραγδαία ἐπέκτασις τῶν διοικητικῶν λειτουργιῶν τοῦ κράτους ἐπὶ ποικιλωτάτων ὑποθέσεων καὶ λειτουργιῶν καὶ ἑπομένως καὶ ἀνάλογος συναφὴς ἀνάπτυξις τοῦ διοικητικοῦ δικαίου.

Εἰς τὴν αὔξησιν τῆς διοικητικῆς ἐπεμβατικῆς ἐνεργείας τοῦ κράτους ἐπέδρασαν ἐπίσης καὶ αἱ σοσιαλιστικαὶ θεωρίαι καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς ταύτας ἀντίληψις, ὅτι τὸ κράτος δὲν ἔχει ὡς μοναδικὸν προορισμὸν τὴν συντήρησιν τῆς τάξεως, ἀλλὰ καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῆς γενικῆς εὐδαιμονίας. Κατὰ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης προβάλλεται ἰδίᾳ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ πολιτεία καὶ αἱ ὑπηρεσίαι της ἀπεδείχθησαν πάντοτε ἀνεπαρκεῖς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὡρισμένων λειτουργιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀντιθέτως ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἀφιεμένη ἀνεμπόδιστος, εὐδοκιμεῖ. Ἐν τῇ ἀντιθέσει δὲ ταύτῃ τῶν περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ κράτους πεποιθήσεων καθὼς καὶ περὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ πρὸς διαχείρισιν ὡρισμένων λειτουργιῶν, ἔγκειται καὶ τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς διοικητικῆς ἐπιστήμης, συνιστάμενον εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων μέχρι τῶν ὁποίων δέον νὰ ἐξικνῆται ἡ διοικητικὴ ἐπέμβασις τοῦ κράτους. Πάντως ὅμως καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θεωρητικῶν ἀντιγνωμιῶν, εἰς τὰ σύγχρονα κράτη παρατηρεῖται διαρκῶς αὐξάνουσα τάσις πρὸς ἐπέκτασιν τῆς διοικητικῆς ἐνεργείας καὶ ἑπομένως καὶ τῶν διοικητικῶν λειτουργιῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἀνάπτυξις τοῦ διοικητικοῦ δικαίου.

Ε. Ι. Μ.

διοικία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τῶν διοίκων ἀνθέων ἢ φυτῶν.

διοικῶ (*—έω*), *ἀόρ. διῴκησα—διῳκήθην*· διευθύνω, κυβερνῶ: «διοικῶ τὸν οἶκόν μου», «διοικῶ στρατόν,—στόλον,—τράπεζαν κττ.», || μετχ. *οἱ διοικοῦντες*· οἱ κυβερνῶντες τὴν χώραν.

Διοίτας. Στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, κατορθώσας νὰ κυριεύσῃ τὴν παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Ἤλιδος Ἡραίαν. Διαφθείρας διὰ χρημάτων τινὰς τῶν Ἡραιέων, ἔλαβε παρ' αὐτῶν τὰ ἐκμαγεῖα τῶν κλειδῶν τοῦ φρουρίου, εἰσελθὼν δὲ μὲ ὀλίγους τινὰς σαλπιγκτάς, διασκορπισθέντας ἀνὰ τὴν πόλιν, κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἐντύπωσιν σπουδαίας εἰσβολῆς καὶ νὰ γίνῃ κύριος τοῦ φρουρίου (*Πολυαίνου*, Στρατηγ. Β' 36).

—Π.

διοκαΐνη (ἡ) (Diocaïne) [*Φαρμακ.*] Οὕτω καλεῖται ἡ ὑδροχλωρικὴ παρα-διαλλοξυ-αιθενυλο-διφαινυλοαμιδίνη

$$CH_3C(NC_6H_4.O.CH_2CH:CH_2)_2HCl.$$

Ἡ διοκαΐνη εἶναι ἡ παλαιὰ ὁλοκαΐνη, εἰς ἣν αἱ αἰθυλικαὶ ὁμάδες ὑποκατεστάθησαν ὑπὸ ἀλλυλικῶν. Κόνις ἄχρους τηκομένη εἰς 152—153°, διαλυτὴ ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ, ἀδιάλυτος ἐν αἰθέρι. Τὸ ὑδατικὸν αὐτῆς διάλυμα εἶναι οὐδέτερον, δύναται δὲ νὰ ἀποστειρωθῇ ἐν θερμῷ, πρὸ τῆς χρήσεως ὅμως αἱ ἀλκαλικαὶ ὕαλοι δέον νὰ ἐκπλύνωνται δι' ὑδροχλωρίου ἠραιωμένου. Ἡ διοκαΐνη εἶναι τοπικὸν ἀναισθητικόν, ἐνδείκνυται δὲ εἰς τὴν ὀφθαλμολογίαν διὰ τὸν καθητηριασμὸν τῶν δακρυφόρων ὁδῶν καὶ τὴν χειρουργικὴν ὀφθαλμολογίαν. Διάλυμα 2% προκαλεῖ μόνιμον ἀναισθησίαν, δύναται ὅμως νὰ γίνῃ χρῆσις καὶ ἧττον ἠραιωμένων διαλυμάτων.

Κ. Γ. Μ.

Διοκαισάρεια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Πόλις τῆς νοτίου Φρυγίας, ἀνατολικῶς τῆς Λαοδικείας, φερομένη καὶ ὡς *Κερέταπα* (Χαιρετόπου, Χαιρετόπων). Ἐπὶ νομισμάτων τῆς ἐποχῆς τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀναγινώσκονται αἱ λέξεις: ΚΕΡΕΤΑΠΕΩΝ ΔΙΟΚΑΙΣΑΡΕΩΝ). Τὸ ὄνομα Διοκαισάρεια ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Κομμόδου Φαίνεται, ὅτι ἔκειτο πλησίον τῶν Κολοσσῶν καὶ δὴ ἐπί τινος θέσεως, Καγιάντιμπι σήμερον ὀνομαζομένης, ὅπου ἀνευρέθησαν ἴχνη ἀρχαίου συνοικισμοῦ καὶ μία ἀφιερωματικὴ ἐπιγραφὴ ΔΙΕΙ ΚΑΙΣΑΡΙ, διότι ἡ λατρεία τοῦ Διὸς Καίσαρος, ἡ ὁποία ἴσως ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δομιτιανοῦ, εἶναι μία ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ τὸ ὄνομα Διοκαισάρεια. —2) Πόλις τῆς Κιλικίας. Τινὲς στηριζόμενοι ἐπὶ νομισμάτων φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν ΑΔΡΙΑΝΩΝ ΔΙΟΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, ἐτοποθέτησαν ταύτην εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κεννάτων· ἄλλοι τὴν ἀνεζήτησαν εἰς τὴν νοτίαν ὄχθην τοῦ Καλυκάδνου μεταξὺ Κλαυδιουπόλεως καὶ Σελευκείας καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Πάντως μέχρι σήμερον οὐδεμίαν ἀσφαλῆ γνώμην δύναταί τις νὰ ἐκφέρῃ ἐπ' αὐτοῦ.

Ι. Δ. Σ.

— **Διοκαισάρεια** [*Βιβλ. Γεωγρ.*]. Οὕτως ὀνομάζεται ἐν τοῖς νομίσμασι, συνήθως δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἡ βορειοδυτικῶς τῆς Ναζαρὲτ κειμένη πόλις τῆς Γαλιλαίας *Σέπφωρις*, μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ. Ὁ σημιτικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος Σέπφωρις, ὅπερ σημειωτέον ὅτι δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ἦτο Τσιφωρείν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὀνομάζονται ἔν τισι νομίσμασι Σεπφωρηνοί. Τὸ πρῶτον μνημονεύεται τὸ ὄνομα αὐτῆς παρ' Ἰωσήπῳ κατὰ τοὺς χρόνους Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἰανναίου (103—76 π. Χ.). Καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Οὐάρου, ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀντίπα καὶ κατῳκίσθη ὑπὸ ἀναμίκτου (μὴ καθαρῶς ἰουδαϊκοῦ) καὶ δὴ ὑπὸ φιλορρωμαίου πληθυσμοῦ, παραμείναντος τοιούτου καὶ κατὰ τὸν ἰουδαϊκὸν πόλεμον (60—70). Μετὰ

Digitized by Google

τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτῆς ἀνεδείχθη ὄχι μόνον ἡ ὀχυρωτάτη πόλις τῆς Γαλιλαίας, ἀλλὰ καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν Τιβεριάδα ἡ ἑτέρα τῶν μεγίστων πόλεων αὐτῆς. Ἐπὶ Ἀγρίππα δὲ τοῦ Β' ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τῆς Γαλιλαίας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Διοκαισάρεια ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐν νομίσμασιν Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (Διοκαισάρεια ἱερά, ἄσυλος καὶ αὐτόνομος). Παραλλήλως δ' ὅμως διετηρήθη καὶ τὸ παλαιότερον αὐτῆς ὄνομα, ὅπερ καὶ ἐξετόπισε τέλος τὸ νεώτερον, καὶ διατηρεῖται μέχρι σήμερον ὑπὸ τὸν τύπον Σεφουριγιέ. Ἐνταῦθα μετετέθη τὸ ἰουδαϊκὸν συνέδριον πρωτοῦ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Τιβεριάδι. Βραδύτερον δ' ἔζησεν ἐν αὐτῇ ὁ ραμπὶ Γιεχουδάχα-Νασί. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐκυκλοφόρει ἡ παράδοσις, ὅτι ἐνταῦθα κατῴκουν οἱ γονεῖς τῆς Θεοτόκου, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων ἱδρύθη καὶ ναός, οὗ τὰ ἐρείπια σῴζονται εἰσέτι. π. ι. μ.

Διοκλεάτης. Ἱερεὺς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος εἰς Ἀντίβαρι τοῦ Μαυροβουνίου, συγγράψας σλαυονιστὶ καὶ λατινιστὶ ἱστορίαν τῆς Δαλματίας. Τὸ ἔργον αὐτοῦ περιελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Μάουρο Ὀρμπίνι (ΙΖ' αἰῶνι) εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν σύγγραμμα «Regno degli Slavi» (Βασίλειον τῶν Σλαύων).

Διόκλεια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φρυγίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου.

Διοκλείδης. Εἷς ἐκ τῶν κατηγόρων τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ἑρμοκοπιδῶν. Προσελθὼν εἰς τὸ βουλευτήριον ἐμαρτύρησεν ὅτι γνωρίζει τοὺς δράστας καὶ ὅτι οὗτοι ἀνέρχονται εἰς τριακοσίους. Θεωρηθεὶς ὡς σωτὴρ τῆς πόλεως, ὡδηγήθη εἰς τὸ Πρυτανεῖον, ὅπου ἐστέφθη. Ἀργότερον ὅμως ἀπεκαλύφθη ὅτι ἐψεύδετο καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον (*Ἀνδοκίδ.* Περὶ Μυστηρίων 37, 45, 65 κ.ἄ.). —π.

— **Διοκλείδης.** Ἀβδηρίτης μηχανικὸς ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου (Δ' 206 θ) ἐθαυμάσθη διὰ ἐπιτυχῆ «ἑλέπολιν» (πολιορκητικὴν μηχανήν), τὴν ὁποίαν κατεσκεύασε πρὸς χρῆσιν Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ῥόδου 305—304 π. Χ.). π. ν. π.

διόκλειος ***κυαθίσκος*** *[Χειρουργ. πολέμ.]*. Ἐργαλεῖον χειρουργικόν, ὅπερ ἐπενόησε Διοκλῆς *ὁ Καρύστιος* (βλ. λ.), ἐκ τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ἰατρῶν, καὶ ὅπερ ἐχρησίμευε πρὸς ἐξελκυσμὸν τῶν βελῶν καὶ ἐν γένει τῶν βλημάτων τῶν ἐν τοῖς τραύμασιν ἐμπεπαρμένων. Εἶναι τοῦτο, κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Κέλσου (VII, 5, 3), ἔλασμα ἢ πέταλον σιδηροῦν ἢ χαλκοῦν, οὗ τὸ μὲν τῶν ἄκρων φέρει δύο ἄγκιστρα, ἓν ἐφ' ἑκατέρας γωνίας, ἐστραμμένα πρὸς τὰ κάτω, τὸ δ' ἕτερον ἔχει τὰ μὲν πλάγια χείλη ὑπεγηγερμένα, τὸ δὲ μέσον πέρας ἐλαφρῶς κεκαμμένον, σχηματίζον αὔλακα, ἐφ' ἧς ὑπάρχει ὀπή. Τὸ ἐργαλεῖον εἰσάγεται διὰ τοῦ ἄκρου τούτου εἰς τὸ τραῦμα κατὰ τὴν διεύθυνσιν καὶ παραπλεύρως τοῦ βλήματος καὶ ὡς εἰσχωρήσῃ μέχρι τῆς αἰχμῆς τούτου μετακινεῖται μικρόν, οὕτως ὥστε ἡ αἰχμὴ τοῦ βλήματος νὰ ἐμπέσῃ εἰς τὴν ὀπήν. Τότε δὲ διὰ δύο δακτύλων, ἐμβαλλομένων ὑπὸ τὰ ἄγκιστρα τοῦ ἑτέρου ἄκρου τοῦ ἐργαλείου, ἑλκύεται τοῦτο ἐπὶ τὰ ἔξω, ἑλκυόμενον δὲ ἀνασπᾷ ἅμα καὶ τὸ βλῆμα. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Διοκλῆς. Ἥρως τῶν Μεγαρέων, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἑωρτάζοντο τὰ Διόκλεια καὶ τὸν ὁποῖον ἐπεκαλοῦντο οἱ Μεγαρεῖς, ὁσάκις ἤθελον νὰ προσδώσωσι κῦρος εἴς τινα βεβαίωσίν των. Ὁ Ὁμηρικὸς ὕμνος πρὸς τὴν Δήμητρα καταλέγει τοῦτον μεταξὺ τῶν ἓξ ἢ τεσσάρων βασιλέων τῆς Ἐλευσῖνος, ἥτις τότε ἀκόμη ἦτο ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ μᾶλλον ἔκλινε πρὸς τὰ Μέγαρα. Μεταγενέστεροι Μεγαρεῖς ἱστορικοὶ διέπλασαν τὸν μῦθον τοιουτοτρόπως, ὥστε ὁ Διοκλῆς ὁ ἄρχων τῶν Μεγάρων κατήγετο ἐξ Ἐλευσῖνος, ὁ δὲ Θησεὺς ἐπελθὼν ἐξ Ἀθηνῶν αἰφνιδίως τὸν ἐξεδίωξεν ἐκεῖθεν καὶ κατέλαβε τὴν Ἐλευσῖνα. ι. Δ. Σ.

— **Διοκλῆς.** Κωμῳδοποιός, Ἀθηναῖος ἢ Φλιάσιος, σύγχρονος Σαννυρίωνος καὶ Φιλυλλίου, ἀκμάσας ἐπομένως κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. Κατὰ τὸν Σουίδαν ἔγραψε κωμῳδίας μὲ τοὺς ἑξῆς τίτλους: «Θάλαττα», «Μέλιτται», «Ὄνειροι», «Βάκχαι» «Θυέστης». Πολλάκις συγχέεται πρὸς τὸν μουσικὸν Διοκλῆ, τὸν πατέρα τοῦ Ἀλκιδάμαντος. ι. Δ. Σ.

— **Διοκλῆς** Ἐκ Συρακουσῶν, πολιτικὸς δημοκρατικῶν ἀρχῶν καὶ νομοθέτης· κατὰ τὸν Διόδωρον εἶναι ὁ εἰσηγητὴς καὶ ἐκτελεστὴς τῆς σφαγῆς τῶν κατὰ τὸ 413 αἰχμαλωτισθέντων ἐν Σικελίᾳ Ἀθηναίων. Ἀντίπαλός του ἦτο ὁ Ἑρμοκράτης, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ὁποίου καὶ ἐξωρίσθη. Ὡς στρατηγὸς κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων πόλεμον ὑπῆρξε δραστήριος. Κατὰ τὸ 409—408 π. Χ. ἦτο ἀρχηγὸς τῶν σικελικῶν στρατευμάτων, ἔσπευσε δὲ εἰς βοήθειαν τῆς Ἱμέρας, ἡ ὁποία διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἀλλ' ἐπανῆλθεν εἰς Συρακούσας μόλις ὑπέστη τὴν πρώτην ἧτταν ἐκ μέρους τῶν Καρχηδονίων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (408/407) ἐπεζήτησε νὰ ἐξορισθῇ ἵνα κινήσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν εὔνοιαν τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ ἐπέτυχε. Δὲν εἶναι ὅμως γνωστὸν ἂν ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας ἢ ὄχι.

Ὡς νομοθέτης ὁ Διοκλῆς ἀπέκτησεν αἰωνίαν φήμην. Οἱ νόμοι του διεκρίνοντο διὰ τὴν αὐστηρότητά των καὶ διὰ τὴν σαφήνειαν. Εὐγνωμονοῦντες διὰ τὴν νομοθεσίαν ταύτην οἱ Συρακόσιοι ἵδρυσαν πρὸς τιμήν του (μετὰ τὸν θάνατόν του) ναὸν καὶ καθιέρωσαν λατρείαν μετὰ θυσιῶν. Οἱ νόμοι του ὑπῆρξαν ἡ βάσις τῆς μεταγενεστέρας νομοθεσίας τοῦ Τιμολέοντος καὶ Ἱέρωνος, εἰσήχθησαν δὲ καθ' ἅπασαν τὴν Σικελίαν. ι. Δ. Σ.

— **Διοκλῆς.** Γεωμέτρης τῆς πρώτης Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἀκμάσας τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα. Εἶναι ἐφευρέτης τῆς κισσοειδοῦς καμπύλης, ἥτις ὁμοιάζει πρὸς φύλλον κισσοῦ καὶ ἔχει ἐξίσωσιν

$$y^2 = \frac{x^3}{2a - x},$$

τὴν ἐχρησιμοποίησε δὲ διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου. Ἐπίσης ὁ Διοκλῆς ἔλυσε διὰ τῶν κωνικῶν τομῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους προταθὲν πρόβλημα τῆς δι' ἐπιπέδου διαιρέσεως δοθείσης σφαίρας εἰς δύο τμήματα, τῶν ὁποίων οἱ ὄγκοι νὰ ἔχουν λόγον δοθέντα ἀριθμόν. Σ. Μ. Ο.

— **Διοκλῆς.** Φιλόσοφος καταγόμενος, κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον, ἐκ Μαγνησίας (ἄγνωστον ποίας). Εἶναι ἐξηκριβωμένον, ὅτι ἦτο φίλος τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου καὶ ἐπιγραμματοποιοῦ Μελεάγρου τοῦ ἐκ Γαδάρων, ὅστις, εἰς πρεσβυτικὴν ἤδη ἡλικίαν, ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν τὸν ἐξ ἀνθέων στέφανόν του· ἦτο ὅμως ὀλίγον νεώτερος κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀπὸ τὸν φίλον του, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐγεννήθη μεταξὺ τοῦ 80—70 π. Χ., δεδομένου ὅτι ὁ Μελέαγρος ἔζησε πιθανώτατα ἀπὸ τοῦ 120—50 π. Χ. Ἀπὸ τὴν φιλίαν των ταύτην συνάγεται ἐπίσης, ὅτι ὁ Διοκλῆς θὰ ἔζησεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν νῆσον Κῶν, ὅπου ὁ Μελέαγρος διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Ὁ Διογένης Λαέρτιος, ὅστις ἄλλως τε εἶναι ὁ μόνος ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ, ἀναφέρει ὅτι ὁ Διοκλῆς ἔγραψεν «Ἐπιδρομὴν τῶν φιλοσόφων», ἤτοι βίους τῶν φιλοσόφων, ἐξ ὧν καὶ ὁ Διογένης πολλὰ ἠρύσθη. ι. Δ. Σ

— **Διοκλῆς.** Ἕλλην ῥήτωρ ἐκ Καρύστου, ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου. Ἀναφέρεται μόνον ὑπὸ τοῦ Σενέκα, ὁ ὁποῖος ἐκφράζεται περὶ αὐτοῦ πολὺ ἐπαινετικῶς. Ἦτο ὀπαδὸς τοῦ ἀσιατικοῦ ὕφους, καὶ ἐπομένως ἀνῆκεν ἐξ ἅπαντος εἰς τὴν συντηρητικὴν κατεύθυνσιν. Ἀγαπᾷ τὴν δι' εἰκόνων ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων του, ἀλλὰ δὲν φθάνει εἰς ὑπερβολάς. Φαίνεται ὅτι ἰδικόν του ἔργον εἶναι ἓν ἐπιτύμβιον ποίημα, γνωστὸν ὡς ποίημα Διοκλέους τινὸς Καρυστίου καὶ ὑπάρχον ἐν τῇ «Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ». Τινὲς προχωροῦσι περαιτέρω καὶ ταυτίζουσι πρὸς αὐτὸν ὅλους τοὺς ἐν τῇ εἰρημένῃ Ἀνθολογίᾳ ἀναφερομένους ποιητάς, τοὺς φέροντας τὸ ὄνομα Διοκλῆς. ι. Δ. Σ.

— **Διοκλῆς** ***ὁ Καρύστιος***. Περίδοξος Ἕλλην ἰατρὸς ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, υἱὸς τοῦ ἰατροῦ Ἀρχιδάμου ἢ Ἀρκίδα, ὀπαδὸς τῆς σικελικῆς καὶ ἀρχηγὸς τῆς δογματικῆς σχολῆς, κληθεὶς διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ «νεώτερος Ἱπποκράτης». Κατά τινα περιοδείαν αὐτοῦ ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ἤσκησε καὶ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ. Εἶναι ὁ πρῶτος ἰατρὸς ὁ γράψας ἐν ἀττικῇ γλώσσῃ (πρβλ. *U. v. Wilamowitz Möllendorff*, Griechisches Lesebuch, II, 279). Ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα, ἐν οἷς: «Περὶ ἀνατομῆς», «Περὶ πάθους αἰτίας καὶ θεραπείας» (*Γαλ.* XVIII^α, 7), «Θεραπευτικὰ» εἰς 4 βιβλία, «Ὑγιεινὰ πρὸς Πλείσταρχον» εἰς 2 βιβλία (*Γαλ.* XVIII^α, 712 XIX, 89), «Ῥιζοτομικόν», τὸ ἀρχαιότατον (Wellman) φαρμακολογικὸν ἑλληνικὸν σύγγραμμα, «Περὶ θανασίμων φαρμάκων», «Προγνωστικόν», «Περὶ πυρετῶν», «Περὶ γυμναστικῆς», «Περὶ πέψεως», «Κατ' ἰατρεῖον», «Περὶ ἐπιδέσμων», «Ἀρχίδαμος» (πρὸς τιμὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ), «Περὶ πυρὸς καὶ ἀέρος» καὶ «Περὶ γυναικείων» εἰς 3 τοὐλάχιστον βιβλία, ὧν οὐδὲν διεσώθη. Ἀντικείμενον προγνωστικῶν μελετῶν ὑπῆρξε καὶ ἡ φυσιογνωμονικὴ (*Γαλ.* XIX 530). Τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρουσιν ἔτι ἡ πρὸς Ἀντίγονον τὸν βασιλέα «Ἐπιστολὴ προφυλακτική» (παρὰ *Παύλῳ Αἰγινήτῃ*, τέλος α' βιβλίου) καὶ ἡ πρὸς Πλείσταρχον, θεωρούμεναι νόθοι ἐπιστολαί. Ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἔσχεν ἰδίᾳ ὑπ' ὄψει τὰ Ἱπποκράτεια ἔργα, ὧν φέρεται καὶ ὑπομνηματιστής.

Τὸ «Περὶ ἀνατομῆς» εἶναι τὸ παλαιότερον ἑλληνικὸν ἀνατομικὸν ἔργον (*Γαλ.* II 282 καὶ ἀλ.), κριθείσης ἀναγκαίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τῆς συντάξεως ἀνατομικῶν ἐγχειριδίων, ὁπόταν ξένα πρόσωπα παρὰ τὰ μέλη τῶν ἰατρικῶν οἰκογενειῶν ἤρξαντο ἀσχολούμενα περὶ τὴν ἰατρικήν. Ὁ Διοκλῆς τὴν πλευρίτιδα ἐθεώρει προερχομένην ἐξ ἐμφράξεως τῶν περὶ τὰς πλευρὰς φλεβῶν, ὡς τὸν ἴκτερον ἐξ ἐμφράξεως τοῦ ἡπατικοῦ πόρου. Τὴν παράλυσιν ἐθεώρει ὡς ὁ Πραξαγόρας προερχομένην ἐκ φλέγματος καταρρέοντος ἐπὶ τὰς ἀποφύσεις τὰς ἀπὸ τῆς καρδίας καὶ τῆς ἀορτῆς, τὴν φρενίτιδα ἐθεώρει φλεγμονὴν τοῦ διαφράγματος, «συνδιατιθεμένης καὶ τῆς καρδίας», ἀφ' ἧς ἀπολείπεται οὕτω ἡ «περὶ ταύτην ἔμφυτος φρόνησις». Περιέγραψε κακοήθεις ἑλώδεις πυρετοὺς παρὰ παιδίοις καὶ ὑπελάμβανε τὸν διαλείποντα καλοηθέστερον τοῦ συνεχοῦς (*Cael. Aurel.* Ac. II, 10). Τὴν ψῦξιν τῶν μηρῶν ἐθεώρει σημεῖον φθορᾶς τοῦ ἐμβρύου (*Σωρ.* II, 23, 48). Παρ' Ὀρειβασίῳ (IV 289) διεσώθη ἐπίδεσμος φέρων τὸ ὄνομα τοῦ Διοκλέους, «σκαφίον» ἢ «θόλος» καλούμενος, ἔχων δύο περιειλίσεις περὶ τὴν κεφαλήν, παρὰ Κέλσῳ δ' ἐργαλεῖον, ὁ «διόκλειος *κυαθίσκος*» (βλ. λ.), ἄριστον πρὸς ἐξαγωγὴν εἰσφρησάντων βελῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Max Wellmann* Die Fragmente der sikelischen Ärzte Akron, Philistion und des Diocles v. Karystos (Berlin 1901).—*Wellmann*, Das älteste Kräuterbuch der Griechen 1908 καὶ «Hermes» 48. σελ. 464.—*Ἀρ. Π. Κούζη*, Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς σελ. 153. ΑΡ. Π. Κ.

— **Διοκλῆς** *ὁ ἐκ* ***Πεπαρήθου***. Ἱστορικὸς τῆς Ῥώμης, ζήσας κατὰ τὸν Γ' πιθανῶς π. Χ. αἰῶνα καὶ γράψας «Ῥώμης κτίσιν», ἣν ἐχρησιμοποίησε καὶ ὁ Ῥωμαῖος ἱστορικὸς Φάβιος Πίκτωρ. ι. Δ. Σ.

Διοκλητιανὸς (Diocletianus), ***Γάϊος-Αὐρήλιος-Βαλέριος***. Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ (284—305). Ἐγεννήθη ἐν Διοκλείᾳ τῆς Δαλματίας ἐκ δούλων γονέων περὶ τὸ 240 καὶ ἀπέθανε τῷ 316. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Κάρου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μάρκου Αὐρηλίου Νουμεριανοῦ, οἱ ἐν Χαλκηδόνι στρατηγοὶ συνελθόντες, ἵνα δικάσωσι τὸν φονέα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνεκήρυξαν (17 Σεπτεμβρίου 284) αὐτοκράτορα τὸν Διοκλητιανόν.

Ὁ Διοκλητιανὸς πρὸ τῆς ἀνακηρύξεώς του εἰς αὐτοκράτορα εἶχε διακριθῆ εἰς διαφόρους κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπὶ μεγάλῃ νοημοσύνῃ. Ὅτε δὲ ἀκόμη ὑπηρέτει τὸν Αὐρηλιανὸν καὶ τὸν Πρόβον, εἶχε ἴδει ὅτι παρ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας τῶν αὐτοκρατόρων ἐκείνων τῆς Ῥώμης, τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἔβαινε μοιραίως εἰς τὴν παρακμήν, καὶ ὅτι οἱ ὅροι ὑφ' οὓς ὑφίστατο ἡ βασιλεία εἶχον ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου μεταβληθῆ οὐσιωδῶς. Ὅτε δὲ ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν τῶν τυχῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ κατάστασις τῆς Ῥώμης ἦτο εἰς πολὺ δύσκολον καὶ κρίσιμον σημεῖον. Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων καὶ ὁ πρὸς τοὺς πέριξ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους βαρβάρους σκληρὸς ἀμυντικὸς πλέον ἀγὼν ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ πολυετὴς πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναρχία εἶχον ἤδη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του σαλεύσει ἐκ βάθρων τὸν ῥωμαϊκὸν κολοσσόν. Ἡ Ῥώμη ἀπὸ καιροῦ ἔπαυσε νὰ εἶναι κέντρον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἀφοῦ ἠγνόει, ἢ μᾶλλον ἠναγκάζετο ἐκ τῶν περιστάσεων νὰ ἀγνοῇ, τὰς ἀποστασίας καὶ τοὺς πολέμους, οἵτινες συνέβαινον εἰς τὸ ἀχανὲς κράτος. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀκόμη ὑφιστάμενοι θεσμοὶ τῆς παλαιᾶς δημοκρατίας εἶχον ἀποβῆ τύποι κενοί, ἡ σύγκλητος εἶχε χάσει τὴν δύναμίν της, οἱ δὲ δεσμοὶ οἱ συνέχοντες τοὺς αὐγούστους πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων εἶχον παντελῶς σὺν τῷ χρόνῳ χαλαρωθῆ.

Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων ὠθούμενος ὁ Διοκλητιανός, ἐνόμισε καλὸν καὶ ἐπιβεβλημένον, ἀναμετρῶν τὰς δυνάμεις του, νὰ φέρῃ ἐν τῇ πολιτείᾳ του βασικάς τινας μεταρρυθμίσεις. Καὶ οὕτω κυβερνῶν ἐν ἀρχῇ ἀπὸ τῆς Νικομηδείας, ἥτις νῦν ταχέως ἠνωρθώθη ἐκ τῶν τελευταίων συμφορῶν τῶν γοτθικῶν ἐπιδρομῶν, ἤρξατο ἐφαρμόζων τὸ μεταρρυθμιστικόν του σχέδιον. Τὸ νέον σχέδιον αὐτοῦ ἀπέβλεπεν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν κατὰ χῶρον διαί-

Προτομὴ τοῦ Διοκλητιανοῦ.
[Ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Μουσείου τοῦ Καπιτωλίου ἐν Ῥώμῃ.]

Digitized by Google

ρεσιν μεγάλου μέρους τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐν τῷ κράτει ἐξουσίας ὑπὸ δύο αὐγούστους καὶ δύο καίσαρας. ἐν οἷς αὐτὸς οὗτος ὡς δεσπόζων ἀνώτερος αὐτοκράτωρ ἔμελλε νὰ ἔχῃ εἰς τὰ ἑκάστοτε παρουσιαζόμενα προβλήματα τὴν νικῶσαν ψῆφον, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν τελείαν προαγωγὴν τῆς καλῆς διοικήσεως καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ κράτους· ταῦτα δὲ πράττων ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἔθετε τέρμα εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ἀπαύστους, βιαίας καὶ τοσοῦτον διὰ τὴν χώραν ἐπικινδύνους περὶ τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου μεταβολάς. Ὅτε τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐτέθη εἰς τελείαν ἐφαρμογήν, ὅτε δηλοδὴ ὁ αὐτοκράτωρ προήγαγεν εἰς αὔγουστον τῆς Δύσεως τὸν Μαξιμιανόν, τὸν κατὰ τὸ 285 ἀνελθόντα εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καίσαρος, τὴν δὲ 1ην Μαρτίου τοῦ 293 διώρισεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μαξιμιανοῦ καίσαρα τῆς Δύσεως τὸν ἀνεψιὸν τοῦ νικητοῦ τῶν Γότθων Κλαυδίου, Κωνστάντιον τὸν Χλωρόν, τὸ δὲ Γαλέριον καθίστα παρ' ἑαυτῷ ἐν Νικομηδείᾳ καίσαρα τῆς Ἀνατολῆς, τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέλαβε πρώτιστα τὸ ἔργον τῆς φρουρήσεως τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἀπὸ νέων εἰσβολῶν τῶν σαρματικῶν, γοτθικῶν καὶ γερμανικῶν φυλῶν, διὰ τακτικῆς φυλακῆς τῆς γραμμῆς τοῦ κάτω Δουνάβεως. Καίτοι δὲ ὁ Διοκλητιανὸς ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Πέρσας (296 καὶ 297), εἰς αὐτὸν ἐν τούτοις παρέμεινε κατ' οὐσίαν ἡ διοίκησις τοῦ μεγίστου μέρους τῶν ἀπὸ Βιέννης μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ταινάρου ἐκτεινομένων χωρῶν.

Ὁ Διοκλητιανός, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως στηρίξῃ τὴν νέαν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην μεταρρύθμισιν τοῦ κράτους ἐπὶ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν δημοκρατικῶν ἐρειπίων τῶν ἔτι ὑπαρχόντων ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἐπὶ τῆς ὁριστικῆς καταπαύσεως τῶν στρατιωτικῶν στάσεων, ἐθεώρησε σκόπιμον τὴν ἵδρυσιν πολιτείας γραφειοκρατικῶς ὠργανωμένης καὶ κατ' αὐστηρὸν ἀπολυταρχικὸν σύστημα κυβερνωμένης. Διὰ τὴν πραγμάτωσιν δὲ τῆς ἐπιθυμίας του αὐτῆς εἰργάσθη μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς καὶ συστήματος ὑπὲρ νέας τινὸς διατάξεως καὶ διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐνῷ ἀπὸ τοῦ 285 ἐν ἀρχῇ ἁπλῶς κατὰ μεγάλην τινὰ γενικὴν διαίρεσιν διεμερίσθη τὸ κράτος μεταξὺ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Μαξιμιανοῦ εἰς δύο κύρια μεγάλα τμήματα, ἀπὸ τοῦ 293 ἀπετελέσθη ἡ σύνταξις τεσσάρων μεγάλων συμπλεγμάτων χωρῶν, ἅτινα ὕστερον διεκρίθησαν ὡς μεγάλαι «ὑπαρχίαι» ἢ «ἐξαρχίαι» (Praefecturae), καὶ αἵτινες ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ διῳκοῦντο ἑκάστη ὑφ' ἑνὸς τῶν τεσσάρων ἡγεμονικῶν ἀρχόντων τοῦ κράτους.

Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ κυρίῳ τμήματι τοῦ κράτους ὁ Διοκλητιανὸς ἔλαβεν αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἄμεσόν του διοίκησιν, μὲ ἕδραν τὴν Νικομήδειαν, τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύης, ἐπιφυλάξας πρὸς τούτοις ἑαυτῷ καὶ τὴν ἐπαρχίαν τῶν ἑλληνικῶν νήσων, καὶ τὴν Θράκην, ὁ Γαλέριος εἰς τὸ αὐτὸ τμῆμα, μὲ ἕδραν τὸ Σίρμιον, ἀνέλαβεν, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην πάντοτε ἐποπτείαν τοῦ Διοκλητιανοῦ, τὴν διοίκησιν τῶν Ἰλλυρικῶν ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ τὴν τῆς Μακεδονίας, Ἑλλάδος καὶ Κρήτης, ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς ἐν Ἀφρικῇ Μαυριτανίας μὲ ἕδραν τὰ Μεδιόλανα (Μιλᾶνον), καὶ τέλος ὁ ὑπ' αὐτὸν Κωνστάντιος, μὲ ἕδραν τὰ Τρέβηρα, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Γαλατίας μετὰ τῆς Βρεττανίας καὶ τῆς Ἱσπανίας. Ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν εἶχεν ἐπέλθει ὁριστικῶς ἡ πραγματικὴ διαίρεσις τοῦ κράτους, ἤτοι ἡ διάσπασις τοῦ κράτους εἰς τέσσαρας αὐτοτελεῖς πολιτείας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ ἡγεμόνες καθ' ἑαυτούς, ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ τμήματι τοῦ κράτους, διεχειρίζοντο τὴν ἀνωτάτην διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι καὶ οἱ αὔγουστοι, οἱ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς καισάρων συμπράττοντες εἰς τὸν διορισμὸν τῶν ἀρχόντων τῆς ἐπαρχίας, διετήρουν ἐπὶ τῶν καισάρων τούτων ποιάν τινα ἐποπτείαν, καὶ ὁ Διοκλητιανός, ὡς ἀνώτατος αὐτοκράτωρ ἐν τῷ ὅλῳ κράτει εἶχεν ἐπὶ πάντων ἀνωτάτην, ὥστε οἱ καίσαρες ἰδίως, ἂν καὶ εἶχον πλήρη ἐλευθερίαν διοικητικήν, ἐν τούτοις δεν ἠδύναντο νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς ὡς αὐτοτελεῖς συνάρχοντας. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἔμελλεν ἀκόμη ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ διατηρῇ τὴν ἑνότητά του, ἑνότητα τῆς ὁποίας ἡ κεφαλὴ καὶ ψυχὴ ἦτο καὶ ἔμενεν ὁ Διοκλητιανός, καὶ κατὰ τρόπον μάλιστα τοιοῦτον, ὥστε ἡ κυρίως νομοθεσία τοῦ κράτους νὰ εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ μόνου.

Τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρηνεύσεως καὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους, ἣν ἐσκόπει ὁ Διοκλητιανός, ηὐξήθησαν ἀκόμη διὰ τῆς καταλλήλου διοικητικῆς μερίμνης ἣν ὁ Διοκλητιανὸς ὁσημέραι καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἐντατικότητα ἐδείκνυεν. Οὕτω, διδαχθεὶς ἐκ τῶν καλῶν ἀποτελεσμάτων ἅτινα ἔφερεν ἡ εἰς τέσσαρα συμπλέγματα διοικητικὴ διάσπασι τοῦ κράτους, ἔκρινε καλόν, ὅπως διὰ τὸ συμφέρον τῶν ἐπαρχιῶν ἐπιφέρῃ καὶ ἑνὸς τῶν συμπλεγμάτων τούτων νέαν τινὰ τελείαν διαίρεσιν διαμερισμάτων καὶ ἐπαρχιῶν· καὶ τῷ ὄντι, μέχρι τοῦ 297 μ. Χ., ηὔξησε σημαντικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαρχιῶν, σμικρύνων τὰ μέχρι τοῦδε μεγάλα διοικητικὰ διαμερίσματα. Ηὐξήθη λοιπὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαρχιῶν εἰς ἐνενήκοντα καὶ ἕξ, αἵτινες περιελήφθησαν εἰς δώδεκα διοικήσεις, ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν καλουμένων προέδρων ἢ κριτῶν, πλὴν τῆς Ἀχαΐας, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Καρχηδόνος, αἵτινες ἐξηκολούθουν νὰ διοικοῦνται ὑπὸ ἀνθυπάτων. Ἡ σμίκρυνσις αὕτη τῶν ὁρίων τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ κατάργησις τῆς διαιρέσεως αὐτῶν εἰς συγκλητικὰς καὶ καισαρικὰς καὶ ἡ ἀνάθεσις πασῶν εἰς τὴν βασιλείαν, δι' αὐστηρᾶς ἱεραρχίας, ἀρχομένης μὲν ἀπὸ τῶν προέδρων, κορυφουμένης δὲ εἰς αὐτοὺς τοὺς αὐτοκράτορας, ὁ πλήρης χωρισμὸς τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀξιωμάτων καὶ οἱ νόμοι οἱ ψηφισθέντες ὑπὸ τῆς μόνης μετὰ τὴν τελείαν πλέον ἐξουθένωσιν τῆς συγκλήτου ἀπομεινάσης νομοθετικῆς ἀρχῆς, τῆς βασιλείας, ὑπῆρξαν μέτρα τὰ ὁποῖα πολλαχῶς ἐβελτίωσαν τὴν διοίκησιν καὶ ὠφέλησαν τὰς ἐπαρχίας. Καὶ οὐ μόνον ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις ἔβαινε τότε καλῶς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ κράτους ἀποκατεστάθη, τῶν μὲν βαρβάρων περιορισθέντων καὶ πάλιν, τῶν δὲ στάσεων, ὅσαι ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγησαν, κατασταλεισῶν. Οὕτως ἐνῷ ὁ Μαξιμιανὸς ἐξωλόθρευε τοὺς ἀποστάντας Μαυριτανοὺς ἐν Ἀφρικῇ, ὁ Κωνστάντιος κατέπνιγε πᾶσαν ἀποστατικὴν κίνησιν ἐν Βρεττανίᾳ ὁ δὲ Γαλέριος ἐνίκα παρὰ τὸν Δούναβιν τοὺς Ἰάζυγας καὶ ἀπώθει παρὰ τὸν Εὐφράτην τοὺς Πέρσας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Διοκλητιανὸς δὲν περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν ἐξ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς ἐποπτείαν τῆς ὅλης ἐνεργείας τῶν συναρχόντων, ἀλλὰ καὶ προσωπικῶς ἐπεμβαίνων ὅπου ἡ ἀνάγκη καὶ ὁ κίνδυνος τὸν ἐκάλει, συνετέλεσεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην τοῦ Γαλερίου καὶ ἔπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἀποστασίαν τοῦ σφετεριστοῦ τοῦ θρόνου Ἀχιλλέως.

Νομισματικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Διοκλητιανοῦ Πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐπιτευχθείσης ἐσωτερικῆς εἰρηνεύσεως καὶ ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ οἱ φόροι, μεθ' ὅλην τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀναπτυχθεῖσαν δαπανηρὰν τάξιν τῶν ὑπαλλήλων, κατέστησαν ὁπωσδήποτε ἀνεκτοί. ἡ δὲ κατάργησις τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τοῦ τελουμένου ὑπὸ τῶν δημοτικῶν καὶ τῶν δούλων τῶν πόλεων, ὑπῆρξεν ὁπωσδήποτε μεγάλη ἀνακούφισις. Ἀλλ' ἰδίως σπουδαία ἦτο καὶ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἡ νέα καὶ ὁριστικῶς ριζικὴ νομισματικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Διοκλητιανοῦ. Τὰ μεγάλα ἔργα τὰ ἀπασχολοῦντα τὸν Αὐρηλιανόν, εἶτα δὲ ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Πρόβου, δὲν εἶχον ἐπιτρέψει τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιζητουμένων νομισματικῶν μεταρρυθμίσεων· ἰδίως δὲ τὸ λεγόμενον μέγα ἀργυροῦν νόμισμα, τὸ Ἀντωνινιανόν, δὲν ἀπηλλάσσετο ἀκόμη τῆς ὀλεθρίας πρὸς τὸν χαλκὸν συγγενείας.

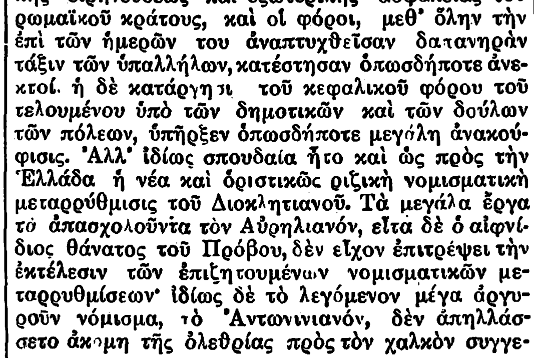

Νομίσματα τοῦ Διοκλητιανοῦ.

Ἐνταῦθα λοιπὸν ἐπεχείρησεν ὁ Διοκλητιανὸς νὰ καθορίσῃ μέτρα ὁριστικά. Ἡ προσπάθειά του αὕτη ὡς πρὸς μὲν τὸν χρυσὸν ἐλάχιστα ἐπετεύχθη. Ἀλλὰ τὴν περὶ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα σύγχυσιν ἐντελῶς περιέστειλεν ὁ Διοκλητιανός. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπανελήφθη τέλος εὐρύτατα ἀπὸ τοῦ 293 μ. Χ. τὸ σταθερὸν ἀργυροῦν κόμμα Καὶ τὸ μὲν ψευδὲς ἀργυροῦν νόμισμα τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας, ἰδίως τῶν χρόνων τοῦ Γαλλιηνοῦ, κατηργήθη ἢ ἐχρησιμοποιήθη ἀλλοῦ, ἐν δὲ τοῖς ἀνεκτοῖς αὐτοῦ κόμμασιν ἀφέθη ἐν κυκλοφορίᾳ ὡς κερμάτιον μετὰ μετρίως ὑπερτιμωμένης ὀνομαστικῆς ἀξίας. Πρὸς τούτοις διέταξε τὴν κοπὴν ἀργυροῦ τινος νομίσματος ὡς κυρίου νομίσματος ἰσοδυναμοῦντος προς τὸ ἀρχαῖον Νερώνειον δηνάριον καὶ ἔχοντος βάρος $^1/_{96}$ τῆς λίτρας. Ἀλλὰ καὶ τὸ χαλκοῦν ἔτι κόμμα, διατηροῦν ἔτι τὴν λευκὴν στίλβην τῶν νῦν ὡς χαλκοῦ νομίσματος ἐκδιδομένων κερματίων, ἐπανήχθη πάλιν ἀπὸ τοῦ 296 μέχρι τοῦ 302 μ. Χ. εἰς τὸν ὀρθὸν καὶ νόμιμον νομισματικὸν πόδα, οὕτως ὥστε ὁ ἑλληνορωμαϊκὸς κόσμος ἠδυνήθη τέλος νὰ ἀνορθωθῇ καὶ ὑπὸ ἔποψιν ὑλικὴν ἐκ τῶν δεινῶν ἐπακολουθημάτων τῆς πολυετοῦς δημοσίας χρεοκοπίας καὶ τῆς ὑπερτριακονταετοῦς χρηματικῆς ἀπορίας.

Ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸς τοῦ Διοκλητιανοῦ. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Διοκλητιανὸς ἐπεχείρησε καὶ τὸν γνωστὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν σκληρὸν διωγμόν του, ὅστις ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 303 μ. Χ. Τὸν διωγμὸν τοῦτον ὁ Διοκλητιανὸς ἐνήργησεν ἐν τῷ καθ' ὅλου μεταρρυθμιστικῷ πνεύματι τὸ ὁποῖον τὸν διεῖπεν. Ἐπίστευε δηλονότι ὅτι τὸ ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀπόψεως ἀνορθωθὲν ρωμαϊκὸν κράτος θὰ ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ καὶ τὴν ἀρχαίαν του θρησκείαν· μὲ τὴν πίστιν ὅθεν αὐτὴν ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τοῦ κράτους του ἀπὸ πάσης περαιτέρω ἀναμίξεως μετὰ τοῦ νέου θρησκευτικοῦ στοιχείου, τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅπερ ἄλλως τε εἰς τὸν Διοκλητιανόν, φανατικὸν καὶ δεισιδαίμονα θιασώτην τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ἐφαίνετο ἁπλῶς ὡς αἰώνιος κίνδυνος διὰ τὸ μετὰ τόσων κόπων ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθὲν οἰκοδόμημα. Ὁ διωγμός, κατὰ τὰ ὁρισθέντα τὸ πρῶτον, δὲν ἔμελλε νὰ φέρῃ προσωπικὸν χαρακτῆρα, δὲν ἔμελλε δηλαδὴ νὰ πλήξῃ τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ τὸν Χριστιανισμόν. Καὶ μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦτο διετάχθη τὸ κλείσιμον τῶν ἐκκλησιῶν τῶν πιστῶν. Ἀλλ' εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο μέτρον δὲν ἤργησε νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ κατ' ἀνάγκην δίωξις τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ ἔπειτα κάθειρξις τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς μάτην εἶχε ψηφισθῆ τὸ πρῶτον ἡ ἀποφυγὴ αἱματοχυσιῶν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν σκληροτάτων βασάνων.

Ἡ καρτερία τῶν Χριστιανῶν ἔφερε πολλάκις εἰς θάνατον μαρτυρικόν, ἡ δὲ ἀντίστασις αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιβαλλομένην ὑποχρέωσιν νὰ θύωσιν εἰς τὰ εἴδωλα ἐξήγειρε τὸν φανατισμὸν τῶν διωκτῶν. Ἐν μέσῳ τῆς διώξεως ἐκείνης ὁ Διοκλητιανὸς διέκρινεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν πίστιν τῶν προσηλύτων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς συμπαθείας ὧν ἀπέλαυον οὗτοι. Οὔτε διέφυγε τῆς παρατηρήσεώς του ἡ ἀποτυχία τῆς εἰς τὸν ὄχλον ἐκκλήσεως τῶν ἀρχῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀργὰ δὲ ἠννόησεν ὅτι πολλοὶ τῶν ἐθνικῶν παρεῖχον ἄσυλον εἰς Χριστιανοὺς διωκομένους, καὶ ὅτι ἡ πάλη εἰς ἣν περιῆλθεν ἦτο οὐ μόνον ἄκαρπος ἀλλὰ καὶ κινδυνώδης. Ὁ διωγμὸς διήρκεσεν ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη (303—305) καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἦσαν ἐπίρρωσις μᾶλλον ἢ ἐξασθένησις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ χαλάρωσις μᾶλλον ἢ ἐνδυνάμωσις τῆς πολιτείας, ὑπὲρ ἧς εἶχεν ἐπιχειρηθῇ ὁ ἐσωτερικὸς ἐκεῖνος ἀγών. Ἡ μεγάλη αὕτη πολιτικὴ ἀποτυχία τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐπήρχετο μικρὸν χρόνον μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εἰκοσαετηρίδος τῆς ἀρχῆς του, ἣν προτρέχων ὀλίγους μῆνας εἶχεν ἑορτάσει μετὰ τοῦ Μαξιμιανοῦ ἐν Ῥώμῃ διὰ θριαμβευτικῆς πομπῆς (τέλη τοῦ 303). Τῷ 305 1η Μαΐου) ὁ Διοκλητιανὸς παρῃτήθη ἑκουσίως τῆς ἀρχῆς, ἀναγκασθέντος τοῦ Μαξιμιανοῦ νὰ μιμηθῇ αὐτόν, καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὰ Σάλωνα (νῦν Σπάλατον) τῆς Δαλματίας, ὅπου ἔζησεν εἰς τὰ ἐκεῖ κτήματά του μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος τῷ 313 ἢ 316 μ. Χ Μετὰ τὴν παραίτησιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων, ἐν μὲν τῇ Δύσει περιεβλήθη τὴν πορφύραν τοῦ αὐγούστου ὁ Κωνστάντιος ὁ Χλωρὸς ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ ὁ Γαλέριος. Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

— **Διοκλητιανοῦ θέρμαι.** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸν μέγα οἰκοδόμημα, ἱδρυθὲν μεταξὺ 305 (1η Μαΐου) καὶ 306 (24 Ἰουλίου) μ. Χ. ὑπὸ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου λόφου ἐν Ῥώμῃ Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ὀλυμπιοδώρου εἶχε 3200 λουτῆρας ἐκ μαρμάρου. Τοῦ ἱδρύματος τούτου σῴζονται ἐρείπια παρὰ τὰς νῦν ἐκκλησίας Ἁγίαν Μαρίαν degli Angeli καὶ Ἅγιον Βερνάρδον, εἶναι δὲ ὑψίστης ἀρχαιολογικῆς σημασίας. [Πρβλ. *E. Paulin* La restauration des thermes de Dioclétien (Paris 1890.] —π.

Διοκλητιανούπολις (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Πόλις τῆς Θρᾴκης, ὀνομασθεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων Διοκλητιανοῦ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὠνομάζετο *Ἀλεξιούπολις*, ἀπὸ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118), ὅστις χάριν ἀσφαλείας τοῦ κράτους συνεκέντρωσεν ἐκεῖ τοὺς ἀνὰ τὴν Θρᾴκην διεσκορπισμένους Παυλιανίτας ἢ Παυλιανούς. Ὡσαύτως ὠνομάζετο καὶ *Λεύκαστρον*. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ ἰαματικὰ θερμὰ λουτρά, σιδηροῦχα καὶ θειοῦχα, τὰ ὁποῖα σῴζονται μέχρι σήμερον. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κεῖται σήμερον τὸ βουλγαρικὸν χωρίον *Χισσάρ*, 42 χλμ. πρὸς βορρᾶν τῆς Φιλιππουπόλεως. Κατὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς εὑρέθησαν ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, ὡς καὶ νόμισμά τι τοῦ Μοστιος, βασιλέως τῆς Θρᾴκης ζήσαντος περὶ τὰ 200 π. Χ. Α. Θ. ΣΑΜ.

Διόκλητος *μοναχός*. Ἤκμασε μετὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐν Θηβαΐδι τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἐμόναζεν

Digitized by Google

Εἰκοσιοκταετὴς ἐξελθὼν εἰς τὴν ἔρημον διεβίωσε 35 ἔτη ἐντὸς σπηλαίου. Κατὰ τὸν Παλλάδιον ἦτο εἰδήμων καὶ τῶν γραμματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας (παρ' *Εὐεργετηνῷ*, βιβλ. Δ' ὑπόθ. ζ'). Μ. Ι. Γ.

διοκτύλιον (τὸ) *[Χημ.]*. Ὑδρογονάνθραξ τῆς σειρᾶς τῶν παραφινῶν, σχηματιζόμενος ἐκ δύο ὀκτυλίων. Τὰ διοκτύλια τοῦ γενικοῦ τύπου $C_{16}H_{34}$ ὑπάρχουν εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἰσομερῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ κανονικὸν $CH_3(CH_2)_{14}CH_3$ τήκεται εἰς 14° καὶ βράζει περὶ τοὺς 279°. Καλοῦνται συνήθως καὶ δεκαεξάνια. ΑΝ. Δ.

διοκτυλο— *[Χημ.]*. Πρῶτον συνθετικὸν κατηγορίας χημικῶν ἑνώσεων, δηλοῦν ὅτι δύο ὑδρογόνα τῆς ῥίζης τῆς ἑνώσεως ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ δύο ῥιζῶν ὀκτυλίων. ΑΝ. Δ.

διοκτυλοκαρβινόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Πρωτοταγὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου $(C_8H_{17})_2CHOH$, παραγομένη δι' ὑδρογονώσεως τῆς διοκτυλοκετόνης. Καλεῖται καὶ δεκαεπτανόλη. ΑΝ. Δ.

διοκτυλοκετόνη (ἡ) *[Χημ.]*. Κετόνη τοῦ τύπου $(C_8H_{17})_2CO$ παρασκευαζομένη διὰ θερμάνσεως τοῦ ἐννεϋλικοῦ ὀξέος μετὰ φωσφορικοῦ ἀνυδρίτου. ΑΝ. Δ.

διόλαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]* βλ. γλυκόλαι.

Διολῆς· βλ. λ. Βιολῆς.

διολισθαίνω (ὀρθότ. *διολισθάνω*)· ἀόρ. *διωλίσθησα*· ὀλισθαίνω διά τινος, γλιστρῶ ἐπιτηδείως ἢ κρυφίως, ξεφεύγω, διαφεύγω.

δίολκος (ὁ)· (ἀρχ.) τὸ διά τινος ἕλκειν· || ἡ στενὴ καὶ τροχήλατος ὁδὸς τοῦ Ἰσθμοῦ διὰ τῆς ὁποίας διεβιβάζοντο τὰ πλοῖα ἀπὸ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην.

Δίολκος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ψευδόστομον ἐν τῷ δέλτα τοῦ Νείλου, ἐκρέον παραπλεύρως τοῦ ψευδοστόμου Πινέπτιμι. Ἀμφότερα ἔχουν τὸ Σεβεννυτικὸν στόμα πρὸς δυσμὰς καὶ τὸ Παθμητικὸν πρὸς ἀνατολάς. Σ. Ε. Λ.

διόλου· ἐπιρρ. (ἀντὶ *δι' ὅλου*), ἐντελῶς, καθ' ὁλοκληρίαν· συντάσσεται μετ' ἀρνητικῆς προτάσεως ἢ ἀποδίδεται εἰς ἐρωτηματικὴν πρότασιν ὡς ἄρνησις (πβλ. ἀρχ. «πολλοῦ γε δεῖ»): «δὲν πέρασε διόλου ἀπ' ἐδῶ» ἢ «ἐπέρασε ἀπ' ἐδῶ; —διόλου», «δὲν μελετᾷ—, δὲν ἐργάζεται διόλου»· || χάριν ἐπιτάσεως συνεκφέρεται μετὰ τοῦ *ὅλως*: «δὲν πέρασε ἀπ' ἐδῶ ὅλως διόλου»· || τὸ *ὅλως διόλου* λέγεται συνήθως μετὰ λέξεων ἀρνητικῶν ἢ ἐλαττωτικῶν: «εἶναι ὅλως διόλου ἀνόητος,—ἀμελής,—ἄσχημος,—ἄτακτος κ. τ. τ.». Β. Φ

Διοματάρας (ἢ *Γιοματάρης*).—1) ***Κωνσταντῖνος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν. Ἰδιοκτήτης ἑνὸς μυστίκου προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας καθ' ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν. Ἔδρασεν ἐν Σάμῳ, ὅπου μετ' ἄλλων ψαριανῶν πλοίων κατώρθωσε ν' ἀποσοβήσῃ μίαν ἐπιδρομὴν γενιτσάρων ἐκ Κουσαντασίου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τῷ 1823 ἐβύθισε τουρκικὸν πλοῖον μεταφέρον Τούρκους ὁπλίτας ἐξ Ἀλιβερίου εἰς Ἁγίους Ἀποστόλους τοῦ Καλάμου. Ἐπίσης τῷ 1824 ἐβύθισε τουρκικὸν πλοῖον εἰς τὸ στενὸν τῆς Τενέδου καὶ τῷ 1826 ἀκολουθήσας τὴν νηοπομπὴν τοῦ Κριεζώτου καὶ Βάσσου εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Λιβάνου, κατεδίωξε τουρκικὸν πλοῖον καὶ τὸ ἐβύθισεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀτταλείας.

—2) ***Κωσταντῖνος***. Ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Παπανικολῆ διὰ τὴν μεγάλην ἐμπειρίαν του περὶ τὴν πυροτεχνίαν. Παρέμεινε πλησίον αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1826, ὁπότε προσελήφθη εἰς τὸ πλοῖόν του «Θεμιστοκλῆς» καὶ τῷ 1828 εἰς τὴν «Καρτερίαν». Διεκρίθη εἰς τὸν ἐν Πειραιεῖ ἀγῶνα, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν ἐλογίσθη μεταξὺ τῶν ὑποπλοιάρχων καὶ ἔλαβε τὸ χαλκοῦν ἀριστεῖον.

—3) ***Νικόλαος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν. Ἀπεβίωσεν ἐκ κακουχιῶν εἰς τὴν καταδίωξιν τῆς πειρατείας τῷ 1826.

—4) ***Παναγιώτης***. Ἀγωνιστὴς Ψαριανὸς ἀκμάσας τὸν ΙΗ' αἰῶνα καὶ διακριθεὶς διὰ τὰς ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον καταδρομάς του. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰ Ὀρλώφεια καὶ δὴ εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τσεσμέ. Καταδιωκόμενος ὑπὸ τουρκικοῦ πλοίου τῷ 1819 ἐφονεύθη παρὰ τὴν Τένεδον.

—5) ***Χριστόδουλος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, πειρατὴς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Εἰργάζετο κατόπιν διὰ λογαριασμὸν τοῦ βαλῆ τοῦ Μορέως Βελῆ πασᾶ καὶ ἐπώλει πελοποννησιακὰ προϊόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Δ. Κ.

Διοματάρι (*Σελλὶ τοῦ—*) *[Γεωγρ.]*. Κορυφὴ τῶν Λευκῶν Ὀρέων Κρήτης. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Δασκαλογιάννη καταλαβόντες ταύτην οἱ Τοῦρκοι ἐν καιρῷ νυκτὸς κατώρθωσαν νὰ ὑπερφαλαγγίσουν τοὺς ἐπαναστάτας παρὰ τὴν Ἀράδαιναν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν (*Παπαδοπέτρου*, Ἱστορ. τῶν Σφακίων, σ. 133). Ε. Γ.

Διομέδων. Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ τὸν Δεκελεικὸν πόλεμον. Ὡς στρατηγὸς ἐπίσης κατὰ τὸ 212 ὡδήγησε 16 πλοῖα εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀγωνιζομένων ἀθηναϊκῶν στρατευμάτων. Βραδύτερον ἀνέκτησε τὴν Λέσβον, ὁπόθεν ὁρμώμενος διεξήγαγε τὸν κατὰ τῆς Χίου πόλεμον. Κατὰ τὴν δημοκρατικὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν ἐναντίον τῶν 400, τὴν ἐκραγεῖσαν μεταξὺ τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου κατὰ τὸ θέρος τοῦ 411, ἐτήρησε στάσιν εὐνοϊκὴν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ἐν τούτοις καθῃρέθη ἀπὸ τοῦ ἀξιώματός του ὑπὸ τῶν πληρωμάτων, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι στρατηγοί. Ἔκτοτε ἐξελέγη ἐπανειλημμένως στρατηγὸς μέχρι τοῦ ἔτους 406—405, κατὰ τὸ θέρος τοῦ ὁποίου ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ Κόνωνος, τὸν ὁποῖον ὁ Καλλικρατίδας εἶχεν ἀποκλείσει ἐν Μυτιλήνῃ, ἐνικήθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Λακεδαιμονίου ναυάρχου ἀπολέσας ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν στόλον του. Κατὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίαν ἦρχε τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, κατὰ δὲ τὸ μετὰ τὴν ναυμαχίαν συγκληθὲν συμβούλιον τῶν ναυάρχων προέτεινε τὴν ἄμεσον συλλογὴν τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ναυαγίων. Εἶτα ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς τὴν τύχην τῶν συστρατήγων του. Ι. Δ. Σ.

Διόμεια (τὰ) ἢ ***Διομεία*** (ἡ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο μικρὸς δῆμος τῆς Ἀττικῆς τῆς Αἰγηΐδος φυλῆς (ὁ δημότης *Διομεὺς* ἢ *Διομειεὺς* ἢ καὶ *Διομεεύς*), εἰς τὴν ἀνατολικὴν περιφέρειαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν κείμενος παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ, μεταξὺ τῶν δήμων Ἀγκυλῆς καὶ Κολυττοῦ· ὠνομάσθη δὲ οὕτως ἀπό τινος *Διόμου*, ἥρωος Ἀθηναίου, ὅστις κατά τινα παράδοσιν ἦτο υἱὸς τοῦ Κολύττου. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ δῆμος οὗτος ἦτο λαμπρὸν καὶ ἥσυχον προάστειον τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ χειρωνακτικὸς πληθυσμὸς δὲν κατῴκει. Καὶ Διομηὶς πύλη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφέρεται, δι' ἧς ἐγίνετο ἡ συγκοινωνία τῶν ἀνατολικῶν προαστείων τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὰ δυτικά. Ἡ πύλη αὕτη εἰκάζεται ὅτι ἔκειτο μεταξὺ τῆς πύλης τοῦ Διοχάρους καὶ τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ, δυτικῶς τῆς σημερινῆς ἐν Ἀθήναις ῥωσικῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιον «μικρὸν ἄποθεν τῶν πυλῶν ἐν τῇ Διομείᾳ ἔκειτο τὸ ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους καὶ τὸ Κυνόσαργες». Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κατ' ἐξοχὴν ἐτιμᾶτο ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἑορτὴ τὰ Διόμεια ἢ Διομίας ἑορτὴ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐτελεῖτο. Θίασος ἑξήκοντα γελωτοποιῶν διὰ τῶν γελοίων ἀστεϊσμῶν των προσέδιδον εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην μεγάλην φαιδρότητα, συμφώνως πρὸς τὴν διὰ τῆς κωμῳδίας καὶ τοῦ σατιρικοῦ δράματος διαμορφωθεῖσαν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἀντίληψιν περὶ τοῦ φαιδροῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἡρακλέους. Περιώνυμοι ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα εἶχον καταστῆ οἱ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην λεγόμενοι ἀστεϊσμοί, κατά τινα δὲ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ φερομένην παράδοσιν ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν τακτικῶς ἀπέστελλεν ἱκανὰ χρήματα εἰς τοὺς γελωτοποιοὺς τῆς ἑορτῆς ταύτης, προσέταττε δέ τινας νὰ ἀναγράφουν καὶ ἀποστέλλουν εἰς αὐτὸν τὰ ὑπὸ τούτων λεγόμενα ἀστεῖα. Τοὺς δημότας τοῦ δήμου τούτου διὰ τὴν μεγάλην των ἀλαζονείαν καλεῖ ὁ Ἀριστοφάνης Διομειαλαζόνας. Α. Π. Σ.

διομήδεια (ἡ) (Diomedea) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀελλωδιδῶν*, ἡ ἄλλως λεγομένη ἄλμπατρος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Διομήδειαι *νῆσοι* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων μικρῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, προσκειμένων τῇ ἀκτῇ τῆς Ἀπουλίας, βορείως τῆς ἀκτῆς τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τοῦ ὄρους Γάργανον, εἰς τὴν μίαν τῶν ὁποίων «καὶ τὸν Διομήδη μυθεύουσιν ἀφανισθῆναί τινες καὶ τοὺς ἑτέρους ἀπορνιθωθῆναι». Περὶ τῆς μεταμορφώσεως αὐτῶν εἰς πτηνὰ ἀναφέρων ὁ Στράβων (235, 50) προσθέτει ὅτι τὸ γένος των διετηρεῖτο ἀκόμη καὶ δὴ ἐξημερωμένον καὶ ἐνέχον ἀνθρώπινα οἱονεὶ ἔνστικτα, καὶ ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ τρώγειν καὶ εἰς τὴν οἰκειότητα μεθ' ἧς ταῦτα ἐφέροντο πρὸς τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀγριότητα ἣν ἐπεδείκνυον πρὸς τοὺς κακούς. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι μῦθοι ὡς πρὸς τὴν συσχέτισιν τοῦ Διομήδους πρὸς τὰς νήσους ταύτας ὑπάρχουσιν, οὓς συγκεντροῖ Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης εἰς τὰς παρεκβολάς του εἰς Διονυσίου «Οἰκουμένης περιήγησιν». Ἡ μεγαλυτέρα αὐτῶν, ἣν οἱ Λατῖνοι ὀνομάζουσι Tremitus, ὑπῆρξε τόπος ἐξορίας καὶ θανάτου τῆς Ἰουλίας, ἐγγόνης τοῦ Αὐγούστου. Εἶναι αἱ σύγχρονοι νῆσοι *Τρεμίτι* (Tremiti ἀγκυρ. San Nicolo. πλάτ. 42°06' Β., μῆκ. 15°29' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 199: Ortona to River Po: Tremiti islands) οὖσαι τανῦν τέσσαρες καὶ οὐχὶ δύο, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων, οὐδὲ πέντε, ὡς τονίζει ὁ Πτολεμαῖος (Γ, α, 80). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Διομηδείας *νῆσοι* (Diomede Islands) *[Γεωγρ.]*. Συστὰς δύο μικρῶν νήσων καὶ μιᾶς βραχονησῖδος, εὑρισκομένων εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ, τὸ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Πρὶνς ὄφ Γουέϊλς (Cape Prince of Wales) καὶ Ντεζνιέβα (cape Dezhneva), καὶ κατεχουσῶν διὰ τοῦτο ἐπισημοτάτην γεωγραφικὴν θέσιν. Φέρονται ἀνακαλυφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Μπέριγγ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1728, πρῶτοι δὲ οἱ Ἄγγλοι Μπῆτσυ καὶ Μπέλτσερ (Beechy καὶ Belcher) τὰς ἐξηρεύνησαν καὶ τὰς ὑπετύπωσαν (1778 καὶ 1827). Καταμεσῆς τοῦ χωρίζοντος αὐτὰς διέκπλου ἐλογίζοντο ἄλλοτε τὰ θαλάσσια σύνορα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρωσίας. Τῶν Σοβιὲτ ὅμως δημοσιευσάντων διάταγμα (1926), καθ' ὃ αἱ μεταξὺ τῶν μεσημβρινῶν 32° 04' Ἀν. καὶ 168° 49' Δυτ. βορειοασιατικαὶ ἀκταὶ λογίζονται σιβηρικαὶ καὶ ὡς τοιαῦται ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ρωσίαν, αἱ Διομηδείας νῆσοι ἀμφισβητοῦνται ὑπὸ τῆς Σοβιετικῆς δημοκρατίας. Καὶ ἡ μὲν μείζων τῶν νήσων, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Ρώσων *Ρατμανώφ*, ὑπὸ δὲ τῶν Ἄγγλων *Μπὶγκ Ντάϊομιντ* (Big Diomede=Μεγάλη Διομήδεια), εἶναι γρανιτώδης δυσπροσπέλαστος καὶ δυσανάβατος (ὑψόμ. 1759 πόδ.) καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 200 περίπου Ἐσκιμώων, ἐχόντων τὸ χωρίον των ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων (πλάτ. 65° 45' Β, μῆκ. 169° 08' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 593: Youkon River to point Barrow encluding Bering Strait, Ναυτιλ. ὁδηγίαι: Bering Sea and Strait pilot, ἔκδ. 1920, συμπληρ. 1928 σελ. 345) τῆς Ν. Δ. ἄκρας. Ἡ ἀμέσως μικροτέρα, ἡ *Λίττλ Ντάϊομιντ* (Little Diomede) τῶν Ἄγγλων ἢ *Ἰνιαλοὺκ* ἀλλὰ καὶ *Νουὰρ μποὺκ* τῶν Ρώσων, εἶναι καὶ αὕτη ἀγρίως ἀπότομος καὶ ξηρά, ἐν τούτοις ἔχει συνοικισμὸν Ἐσκιμώων. Ἡ τρίτη, ἡ βραχονησὶς *Φαιαγουαίη* (Fairway) εἶναι ἔρημος κύβος ἐκ γρανίτου πελώριος, ἀποτελῶν ἐν τούτοις ἄριστον γνώρισμα εἰς τοὺς διαπλέοντας. Τὸ περιληπτικὸν ὄνομά των Διομηδείας νῆσοι (Ντάϊσμιντ ἄϊλανδς), οὗ ἀνάδοχοι ὑπῆρξαν οἱ προμνησθέντες Ἄγγλοι θαλασσοπόροι, ὀφείλεται εἰς τὰ σμήνη τῶν *ἄλμπατρος*, ἅτινα νεοττεύουσιν εἰς αὐτάς, δεδομένου ὅτι τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι *διομήδεια ἡ ἐξόριστος* (Diomedea exulans). Σ. Ε. Λ.

Διομήδη. Λεσβία, ἐγγόνη τοῦ Λαπίθου, θυγάτηρ τοῦ Φόρβαντος, αἰχμάλωτος καὶ εἶτα εὐνοουμένη τοῦ Ἀχιλλέως. Εἰκονίζετο ἐν τῇ ἐν Δελφοῖς κατατεθειμένῃ εἰκόνι τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας, ἔργῳ τοῦ Πολυγνώτου, καθὼς καὶ ἐπὶ πηλίνων ἀττικῶν ἀγγείων. Ἐπίσης εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ ὄστρακον τοῦ Εὐφρονίου εἰκονίζεται περιποιουμένη τὸν Ἀχιλλέα. Ι. Δ. Σ.

Διομήδης *[Μυθολ.]*. Ἥρως πολλῶν μυθικῶν παραδόσεων τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ ὁ τύπος τοῦ ὁμηρικοῦ πολεμιστοῦ. Ἦτο υἱὸς τοῦ γνωστοῦ διὰ τὴν ὠμότητά του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γενναιότητά του, Τυδέως καὶ τῆς Δηϊπύλης, θυγατρὸς τοῦ Ἀδράστου. Ἦτο παιδίον ἀκόμη ὁ Διομήδης, ὅτε ἐφονεύθη ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Θηβῶν, πληγωθεὶς ὑπὸ τοῦ Θηβαίου Μελανίππου, ὁ πατήρ του, ὅστις καὶ εἶχεν ἐξωθήσει τοὺς Ἀργείους εἰς τὸν ὀλέθριον ἐκεῖνον ἀγῶνα, τὸν πόλεμον τῶν «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας». Κληρονόμος τοῦ θάρρους τοῦ πατρός του, τοῦ ὁποίου τὴν δόξαν ἔμελλε νὰ ἐπισκιάσῃ, ἐθεώρησε καθῆκόν του μόλις ἠνδρώθη νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὸν θάνατόν του. διὰ τοῦτο ἐπῆλθε μετὰ τῶν Ἐπιγόνων κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ διὰ τῆς γενναιότητός του συνετέλεσεν εἰς τὴν ἅλωσιν καὶ λεηλασίαν τῆς πόλεως. Μετὰ ταῦτα ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ Ἀλκαμένους εἰς τὴν πατρίδα τοῦ πατρός του Αἰτωλίαν καὶ φονεύσας τοὺς παῖδας τοῦ Ἀγρίου, πλὴν τῶν διαφυγόντων Ὀγχηστοῦ καὶ Θερσίτου, ἐγκατέστησεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν πάππον του Οἰνέα ἢ κατ' ἄλλον μῦθον τὸν γαμβρὸν τοῦ Οἰνέως Ἀνδραίμονα, παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν γέροντα Οἰνέα καὶ θάψας αὐτόν, φονευθέντα καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν δύο ἐνεδρευσάντων υἱῶν τοῦ Ἀγρίου, ἐν τῇ ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσῃ Οἰνόῃ τῆς Ἀργολίδος. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του καὶ τὸν γάμον τῆς Ἑλένης, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν εἷς τῶν μνηστήρων, ἐνυμφεύθη τὴν Αἰγιάλην, ἐγγόνην τοῦ Ἀδράστου, τὸν ὁποῖον καὶ ἀποθανόντα διεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου. Τότε ἔκτισε καὶ τὸ τέμενος τοῦ Ἱππολύτου καὶ ἀνέθεσεν ἄγαλμα εἰς αὐτόν. Ὑποχρεωμένος ἐκ τοῦ δοθέντος εἰς τὸν Τινδάρεων ὅρκου μετέσχε τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἀπαγαγόντος τὴν Ἑλένην Πάριδος, ὁδηγήσας εἰς αὐτὸν ὡς βασιλεὺς τοῦ Ἄργους τοὺς πολεμιστὰς τοῦ Ἀρ-

Κεφαλὴ τοῦ Διομήδους.
Κατὰ προτομὴν ἐν τῷ μουσείῳ Κλεμεντίνου.

Digitized by Google

γους, τῆς Τιρυνθος, τῆς Ἑρμιόνης, τῆς Ἀσίνης, τῆς Ἠϊόνος, τῆς Τροιζῆνος, τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Μασητος ἐπὶ 80 πλοίων καὶ ἔχων ὡς ὑπαρχηγὸν τὸν ἀνδρεῖον Σθένελον, υἱὸν τοῦ Καπανέως. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἡρωϊκωτέρων μορφῶν τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τῶν δεξιωτέρων ἀρχηγῶν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ μετεῖχε παντὸς εἴδους πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἦτο, ὡς καὶ ὁ φίλος του Ὀδυσσεύς, ὁ εὐνοούμενος τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς· διὰ τοῦτο ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῆς καὶ οἱ κατὰ τῶν ἀθανάτων ἀγῶνές του ὑπῆρξαν νικηφόροι. Ἐτραυμάτισεν εἰς τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς τὴν θεὰν Ἀφροδίτην, μετασχοῦσαν τῆς μάχης πρὸς προστασιαν τοῦ υἱοῦ της Αἰνείου, καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν τοῦ πολέμου, τὸν πελώριον Ἄρην, κατὰ τὴν ὀσφύν, προκαλέσας τὰς ὀδυνηρὰς κραυγάς του, αἵτινες ἔκαμαν νὰ τρέμωσιν Ἀχαιοὺς καὶ Τρῶας. Ἐφόνευσε τὸν δεινὸν τοξότην Πάνδαρον καὶ ἐτραυμάτισε βαρέως τὸν ἥρωα Αἰνείαν, ὅστις διέφυγε τὸν θάνατον μόνον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς μητρός του Ἀφροδίτης καὶ τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, δεινῶς ἐπιπλήξαντος τὸν Διομήδη ἕτοιμον ὄντα καὶ ἐναντίον του νὰ ἐπέλθῃ. Αὗται ὑπῆρξαν αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν ἀπειροπληθῶν ἀνδραγαθιῶν του, αἵτινες περιγράφονται ἐκτενῶς ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου εἰς τὸ ᾆσμά του, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Διομήδους ἀριστεία» (Ἰλ. Ε). Ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀχαιῶν θεωρεῖται ὡς ὁ ἀνδρειότερος μετὰ τὸν Ἀχιλλέα πολεμιστής του, ἔχων ἴσον του μόνον τὸν Αἴαντα διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ Ἕκτωρ προεκάλεσεν εἰς μονομαχίαν τοὺς ἥρωας τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἔγινε κλήρωσις μεταξὺ τῶν ἐννέα ἀποδεχθέντων τὴν πρόσκλησιν, οἱ Ἀχαιοὶ ηὔχοντο ἡ «Αἴαντα λαχεῖν ἢ Τυδέος υἱόν». Τὸ θάρρος του ἐκδηλοῦται καὶ κατ' αὐτὴν τὴν συνέλευσιν τοῦ στρατοῦ, ἥτις συνεκλήθη μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος διὰ νὰ προτείνῃ εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς τὴν ἐκ Τροίας ἀναχώρησίν των, διότι πρῶτος καὶ μόνος αὐτὸς τολμᾷ νὰ ἐπιρρίψῃ τὸ ἄδικον διὰ τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Ἀγαμέμνονα καὶ νὰ δηλώσῃ κατηγορηματικῶς ὅτι καὶ ἂν φύγωσιν οἱ ἄλλοι θὰ μείνῃ αὐτὸς μόνος μὲ τὸν Σθένελον διὰ νὰ κυριεύσωσι τὸ Ἴλιον. Ὁ Διομήδης ὡσαύτως ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν μάχην καὶ ὅτε ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι οἱ ἀποσταλέντες νὰ μεταπείσωσι τὸν Ἀχιλλέα. Εἶναι δεξιός, ὅσον σχεδὸν καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, διὰ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἀποστολὰς ἀπαιτούσας πρωτοβου-

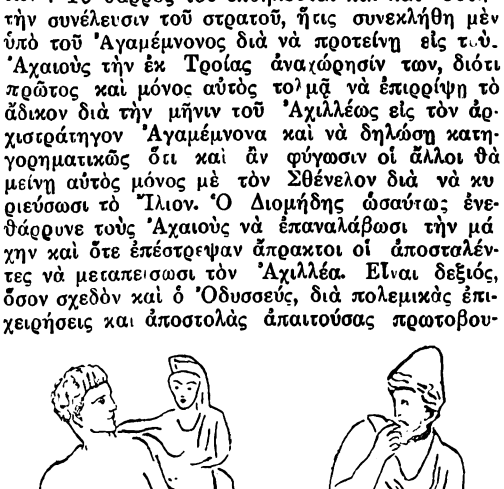

Διομήδης καὶ Ὀδυσσεὺς ἁρπάζοντες τὸ Παλλάδιον.
[Ἐκ σαρκοφάγου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν]

λίαν, θάρρος καὶ πνευματικὴν εὐστροφίαν· διὸ τοῦτο αὐτὸς μὲν μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως εἰσῆλθον κρυφίως εἰς τὸ Ἴλιον καὶ ἔκλεψαν τὸ Παλλάδιον τῆς Ἀθηνᾶς καὶ αὐτὸς μόνος ἢ κατ' ἄλλον μῦθον μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως ἐστάλη εἰς Λῆμνον διὰ νὰ μεταφέρῃ εἰς Τροίαν τὸν Φιλοκτήτην κατέχοντα τὰ τόξα τοῦ Ἡρακλέους, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἐγίνετο, κατὰ δοθέντα χρησμόν, ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας, καὶ αὐτὸς ἐπίσης μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως ὡς κατάσκοπος εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρώων σταλεὶς ἐπανῆλθεν ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν κατάσκοπο τῶν Τρώων Δόλωνα καὶ τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν Ῥῆσον μετὰ 12 ἀνδρῶν του, συναπαγαγὼν μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως τοὺς ὀνομαστοὺς ἵππους του. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας κατὰ μὲν τὸν Ὅμηρον ἐπανῆλθεν αἰσίως εἰς τὴν πατρίδα του, ὅτε ἔκτισε καὶ τοὺς ναοὺς τῆς Ὀξυδερκοῦς Ἀθηνᾶς, οὕτως ὀνομασθείσης ὑπ' αὐτοῦ, διότι εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτοῦ μαχομένου ἐν Τροίᾳ τὴν ἀχλὺν τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ τοῦ Ἐπιβατηρίου Ἀπόλλωνος ὡς διασωθεὶς ἐκ τῆς τρικυμίας (*Παυσ.* 32. 2)· κατὰ μεταγενεστέρους ὅμως μύθους ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ αὐτῆς διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὰς ἐναντίον του ἐνέδρας τῆς συζύγου του Αἰγιάλης (Αἰγιαλείας), εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐμπνεύσει σφοδρὸν ἐρωτικὸν πάθος πρὸς ἄλλον ἄνδρα ἡ Ἀφροδίτη, ἐκδικηθεῖσα διὰ τὸν ἐν Τροίᾳ τραυματισμόν της ὑπὸ τοῦ ἥρωος. Φεύγων ἐκ τοῦ ἐν Ἄργει ναοῦ τῆς Ἥρας, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε καταφύγει διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν διωγμὸν τῆς Αἰγιάλης, μετέβη εἰς τὴν Ἀπουλίαν τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἔνθα, βοηθήσας τὸν βασιλέα τῆς χώρας ταύτης Δαῦνον εἰς τὸν κατὰ τῶν Μεσσαπίων πόλεμόν του, ἔγινε φιλοφρόνως δεκτὸς καὶ ἐγκατεστάθη νυμφευθεὶς τὴν κόρην τοῦ Δαύνου Εὐίππην. Ἐκεῖ ἔκτισε δύο πόλεις, τὸ Ἄργος (τὸ μετὰ ταῦτα ὀνομασθὲν Ἀργυρίππα καὶ Ἄρποι) καὶ τὸν Σιποῦντα καὶ ἐβασίλευσε τοῦ παραχωρηθέντος τμήματος τῆς Ἀπουλίας, ὅπερ ἀπ' αὐτοῦ ἐκλήθη «Διομήδους πεδία» (Campi Diomedis). Ποικίλαι εἶναι καὶ αἱ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος παραδόσεις, διότι κατ' ἄλλας μὲν ἀπέθανεν ἐν Ἄργει τῆς Πελοποννήσου, κατ' ἄλλας ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἐδεικνύοντο καὶ ἀναθήματά του ἐν τῷ ἐν Λουκερίᾳ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ κατ' ἄλλας ἐν ταῖς ἀπ' αὐτοῦ κληθείσαις Διομηδείαις *νήσοις* (βλ. λ.). Ἡ διάδοσις τῶν περὶ τοῦ Διομήδους μύθων εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ ἐν γένει τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, ἡ ἐν Ὀμβρίᾳ τῆς Ἰταλίας τελουμένη κατ' ἔτος θυσία πρὸς αὐτὸν λευκῶν ἵππων, ἡ ἀπονομὴ τιμῶν ἥρωος εἰς αὐτὸν εἰς τὰς πόλεις Βρινδήσιον, Βενεβέντον, Κανούσιον καὶ ἄλλας αἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν ἱδρυτήν των, ἡ ἀνέγερσις εἰς αὐτὸν βωμοῦ ἐν Θουρίοις καὶ Μεταποντίῳ ἡ ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κνωσσοῦ ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ἀνθρωποθυσία ἐν τῷ αὐτῷ περιβόλῳ πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ἡ καθ' ὡρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους πομπὴ ἐν Ἄργει πρὸς πλύσιν τῆς ἀσπίδος του (ἥτις, ὡς ἐπιστεύετο, εἶχε δωρηθῇ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς), ὡς καὶ ἡ ἀθανασία μετὰ τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς εἰς τὸν Ἴναχον ποταμόν, ἐνισχύουσι τὰς παραδόσεις τῶν Ἐνετῶν, ὅτι ὁ Διομήδης ἐλατρεύετο ὡς θεός καὶ ἴσως ἦτο τῷ ὄντι θεὸς ἐν ἀρχῇ, μεταποιηθεὶς εἰς ἥρωα βραδύτερον.

Παραστάσεις τοῦ Διομήδους. Κατὰ τὸν Παυσανίαν ὁ Διομήδης εἶχεν ἀπεικονισθῇ ἀπάγων τὸ Παλλάδιον ἐξ Ἰλίου ὑπὸ τοῦ Πολυγνώτου ἐν τῇ παρὰ τοῖς Προπυλαίοις τῆς Ἀκροπόλεως Πινακοθήκῃ, εἶχε τὸ ἄγαλμά του καὶ ἐν Ἄργει, ἔνθα εἶχον στηθῆ πλησίον ἀλλήλων 7 ἀνδριάντες τῶν «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας» ἡρώων καὶ 7 τῶν Ἐπιγόνων, καὶ ἐν Δελφοῖς, ἐν τῷ Ἱπποδαμίῳ τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας, ἔνθα εἶχεν ἀντιμέτωπον τὸν Αἰνείαν, διότι εἶχον στηθῆ ὑπὸ τῶν Ἀπολλωνιατῶν ἐκεῖ οἱ ἐπιλεκτότεροι τῶν ἡρώων Ἀχαιῶν καὶ Τρώων, καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῶν διασωθέντων ὅμως μνημείων τέχνης ὑποτίθεται ὅτι παριστᾷ τὸν Διομήδη μόνον ἓν ἄγαλμα ἀποκείμενον εἰς τὴν Γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου. Ἱκανὰ ὅμως εἶναι τὰ ἀγγεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεικονίζεται ὁ Διομήδης, καὶ αἱ σαρκοφάγοι. Ἐκ τῶν παραστάσεων τῶν ἀγγείων καλυτέρα εἶναι ἡ ἐπὶ τινος μελανομόρφου ἀγγείου ἀπεικόνισις αὐτοῦ τετραυματισμένου εἰς τὸ ἄκρον τῆς παραστάσεως τῆς περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Ἀχιλλέως μάχης καὶ ἐκ τῶν παραστάσεων τῶν σαρκοφάγων ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ ἔν τινι σαρκοφάγῳ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τῶν Ἀθηνῶν, ἁρπάζοντος ἐξ Ἰλίου τὸ Παλλάδιον. Οὕτω παρέστησεν αὐτὸν καὶ εἷς νεώτερος γλύπτης ὁ Espercieux. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Διομήδης** ὁ *Θρᾷξ (Μυθολ.)*. Υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Κυρήνης, βασιλεὺς τοῦ μαχιμωτάτου θρακικοῦ ἔθνους τῶν Βιστόνων. Τούτου τοὺς ἀγρίους ἵππους, οἵτινες ἐτρέφοντο μὲ τὰς ἀνθρωπίνους σάρκας τῶν ναυαγούντων εἰς τὰς ἀξένους ἀκτὰς τῆς χώρας του, διέταξε τὸν Ἡρακλῆ ὁ Εὐρυσθεὺς νὰ φέρῃ πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἡρακλῆς ἀποβιβασθεὶς εἰς Θρᾴκην μετὰ τοῦ ἀκολούθου του Ἀβδήρου, υἱοῦ τοῦ Ἑρμοῦ, ἔγινε κύριος τῶν ἵππων, ἀφοῦ ἐφόνευσε τοὺς ὑπηρέτας τοῦ στάβλου, ἐπειδὴ ὅμως ἐπετέθησαν ἔνοπλοι ἐναντίον του οἱ Βίστονες, ἔδωκε τοὺς ἵππους πρὸς φύλαξιν ἕως ὅσου καταβάλῃ αὐτούς, εἰς τὸν Ἄβδηρον, τὸν ὁποῖον οἱ ἵπποι κατεσπάραξαν. Μετὰ τὴν νίκην του παρέδωκε πρὸς βρῶσιν τῶν ἵππων τὰς σάρκας τοῦ Διομήδους, ὅστις ἦτο μεταξὺ τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντων Βιστόνων, ἔκτισε πόλιν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀβδήρου, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν ἀπ' αὐτοῦ Ἄβδηρα καὶ ἔφερε τοὺς ἵππους εἰς τὸν Εὐρυσθέα, ὅστις ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐλευθέρους εἰς τὸ ὄρος Ὄλυμπον, ἔνθα καὶ κατεσπαράχθησαν ὑπὸ ἀγρίων θηρίων. Εἰς τὸν μῦθον τοῦτον διαβλέπουν οἱ ἑρμηνευταὶ αὐτοῦ τὴν καταστολὴν (δαμασμὸν) τῆς ἀγρίας τρικυμίας ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ ἥρωος (Ἡρακλέους). Ὁ μῦθος οὗτος ἐνέπνευσε καὶ ἀρχαίους καὶ νεωτέρους καλλιτέχνας, ὡς τὸν Γουσταῦον Μορώ, οὗτινος φημίζεται ὁ πίναξ «Ὁ Διομήδης σπαρασσόμενος ὑπὸ τῶν ἵππων του». ΚΑ*.

— **Διομήδης.** Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς τῆς Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, γνωστὸς μόνον ἐξ ἐπιγραφῶν. Κατ' αὐτὰς ἐνίκησεν εἰς ποιητικὸν ἀγῶνα ἐν Μαγνησίᾳ, ὡς καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὅπου πρὸς τιμήν του ἐστήθη ἀνδριάς, ἕτερος δὲ ἀνδριὰς αὐτοῦ, ἔργον τοῦ Δημητρίου τοῦ Πτελεασίου, ἦτο ἐστημένος ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου τῆς Ἀθήνας, οὗτινος ἐσώθη μόνον ἡ βάσις. —Π.

— **Διομήδης.** Ἕλλην ἰατρός, ζήσας πρὸ τοῦ Γαληνοῦ, ὅστις διέσωσε κολλύριον τούτου (XII. 59) καὶ λυσιπόνιον (XII. 771). ΑΡ. Π. Κ.

Διομήδης (*ἅγιοι*). Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησιας ἀναγράφονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἑξῆς ἅγιοι: —1) Ὁ ἐπὶ Τραϊανοῦ τῷ 98 μετὰ *Ὑακίνθου* καὶ πέντε ἄλλων μαρτυρήσας. —2) Ὁ ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ γεννηθεὶς μάρτυς, ὅστις «σπιθιζόμενος τελειοῦται», ὡς ἀναγράφει τὸ μηναῖον τῆς 2 Σεπτεμβρίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθιας. —3) Ὁ ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, ὅστις ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ζῶν καὶ μετεργόμενος τὸ ἔργον τοῦ ἰατροῦ ἐθεράπευε «τὰς μὲν ψυχὰς θεοσεβείᾳ, τῇ δὲ τέχνῃ τὰ σώματα». Καταγγελθεὶς δὲ πρὸς τὰς ἀρχὰς ὡς Χριστιανὸς εὑρέθη νεκρός, ὅτε οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ἦλθον ν' ἀπαγάγωσιν αὐτόν· ἀλλὰ καὶ οὕτως «ἀποτεμόντες τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπήγαγον αὐτὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα». Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ μηναίῳ τῆς 16 Αὐγούστου μετὰ βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. —4) Ὁ μετὰ τοῦ Λαυρεντίου ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον «πλατάνῳ προσδεθεὶς καὶ τοξευθείς», ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε κατὰ τὸ μηναῖον τῆς 28 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

Διομήδης - *Κυριακός*. Ἐπώνυμον ἐπιφανοῦς οἰκογενειας τῶν Σπετσῶν, διακριθείσης κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀρχικῶς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔφερον ἁπλῶς τὸ ὄνομα *Κυριακὸς* ἢ *Κυριακοῦ*, εἰς ὃ μετέπειτα προσετέθη ὡς ἐπωνύμιον τὸ ὄνομα τοῦ Ὁμηρικοῦ ἥρωος Διομήδους, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν, ἥτις προήρχετο ἐκ τῆς ἀγάπης πρὸς τὰς ἀναγεννωμένας κλασσικὰς σπουδάς. Ἐπιφανέστερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπῆρξαν οἱ κατωτέρω:

—1) ***Ἀναστάσιος Κυριακός.*** Πρόκριτος Σπετσιώτης, γεννηθεὶς τῷ 1758 καὶ θανὼν τῷ 1831, ὅστις ἐξώπλισε καὶ προσέφερεν εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα τὸ ἰδιόκτητον αὐτοῦ πλοῖον «Πελεκάνος».

—2) ***Ἰωάννης Κυριακός.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου διατελέσας ἀντιναύαρχος τῶν Σπετσῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, εἰς ἣν ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεώς της. Προσέφερε καὶ οὗτος τὸ παρ' αὐτοῦ ἐξοπλισθὲν πλοῖον «Ἀχιλλεύς», οὗτινος ἐπιβαίνων, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ σπετσιωτικοῦ στόλου κατὰ τὸ πλεῖστον, ἠγωνίσθη διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ σύνεσιν. Διὰ τὸ τελευταῖόν του τοῦτο προσὸν τῆς συνέσεως ἐκαλεῖτο πάντοτε ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὰ πολεμικὰ συμβούλια τοῦ στόλου, γινόμενος μετ' ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀκουστὸς παρὰ πάντων. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως μετέβη μετ' ἄλλων Σπετσιωτῶν καὶ ἐξήγειρεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς κατοίκους τῶν νήσων Τήνου, Χίου καὶ Λέσβου. Ἐπίσης ἐξήγειρεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Θεσσαλοὺς μεταβὰς εἰς Βόλον, ὅπου συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Περραιβοῦ, Μπασδέκη, Κωνσταντᾶ καὶ Γαζῆ ἐπολιόρκησε τὸ ἐκεῖ τουρκικὸν φρούριον, ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς τοῦτο καὶ τὰ πυροβόλα τοῦ πλοίου του.

Ἀκολούθως προσέβαλε παρὰ τὴν Σάμον, μετ' ἄλλων σπετσιωτικῶν πλοίων, 9 τουρκικὰ σκάφη καὶ ἐπέδειξε τοιαύτην τόλμην πυροβολῶν ταῦτα ἐκ τοῦ πλησίον, ὥστε ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους, καταπτοηθέντας, νὰ ἐγκαταλείψουν ταῦτα εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν ξηράν. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου περὶ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ. Κατὰ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον τῆς Ἐπαναστάσεως ἔτος ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἰς Ψαρά, Χίον καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἰδίως διεκρίθη ἐπιδειξας μεγάλην ἀνδρείαν κατὰ τὸ 1824, ὁπότε ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἤρατο λαμπρὰς νίκας περὶ τὴν Σάμον κατὰ τοῦ ἡνωμένου τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου. Κατὰ τὰς ναυμαχίας ταύτας συνώδευσεν ἐκ τοῦ πλησίον μὲ τὸ πλοῖόν του τὸν Κανάρην πυρπολήσαντα τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα καὶ τὸν Βατικιώτην καύσαντα αἰγυπτιακὸν βρίκιον. Διὰ τὴν ἀνδρείαν του ταύτην ἀναφέρεται ἰδιαιτέρως ἐν τῇ ἀπὸ 26 Αὐγούστου 1824 ἐκθέσει τοῦ ναυάρχου τῶν Σπετσῶν Γ. Ἀνδρούτσου πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν Σπετσῶν, ἥτις ἀναφέρει: «Ἐγὼ δὲ ἐπαινῶ ὅλους μέν, τόσον ἐκ τῶν Ὑδραίων, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων, ὅσοι ἔκαμαν τὸ χρέος των, ἐξαιρέτως δὲ ἐπαινῶ τὸν γενναιότατον ὑποναύαρχον Ἰωάννην Ἀναστασίου Κυριακὸν» κτλ. Τῷ 1825 ἔδειξεν ἐκ νέου τὴν τόλμην καὶ ἀνδρείαν του κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Καφηρέως, καθ' ἣν τῇ συμβουλῇ του κυρίως ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπετέθη κατὰ πολυαρίθμου μὲν ἀλλὰ δυσκινήτου ἐχθρικοῦ στόλου.

Κατὰ πάσας τὰς ναυμαχίας ταύτας ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τέλους τοῦ 1825 συνηγωνίζοντο μετ' αὐτοῦ γενναίως ἐπὶ ἰδίων πλοίων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Νικόλαος* καὶ ὁ ἐξάδελφός του *Ἀναγνώστης Κυριακοῦ*. Τὸ τελευταῖον κατόρθωμα τοῦ Ἰωάννου Κυριακοῦ ἦτο ἡ προμήθεια τροφίμων εἰς τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ πολιορκουμένους, οἵτινες

Digitized by Google

κατὰ τὸ ἔτος 1825 ἐκινδύνευον ἐκ παντελοῦς ἐλλείψεως ζωοτροφιῶν. Παρουσιασθεὶς τότε ὁ Ἰωάννης Κυριακοῦ εἰς τὴν ἑλλην. κυβέρνησιν αὐθορμήτως, προσεφέρθη νὰ ἀναλάβῃ τὸ κινδυνωδέστατον καὶ τολμηρότατον τοῦτο ἐγχείρημα. Ὄντως δὲ ἐπιβαίνων τοῦ πλοίου του καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατώρθωσε νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς Μεσολόγγιον καὶ ν' ἀποβιβάσῃ τὰς προμηθείας. Ἀσθενήσας κατόπιν τούτου καὶ ἐπανελθὼν εἰς Σπέτσας ἀπέθανεν ἐκεῖ τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1825.

—3) *Ἀναγνώστης Κυριακός.* Ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου, ἀναδειχθεὶς κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα ὡς εἷς τῶν τολμηροτέρων πλοιάρχων. Διοικῶν τὸ πλοῖον «Τιμολέων», μετέσχε κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Μονεμβασίας, κατὰ δὲ τὰ ἑπόμενα δύο ἔτη εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου περὶ τὰ Ψαρά, Σάμον, τὰς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ ἄλλας. Εἰς τὴν ναυμαχίαν μάλιστα τῆς Σάμου ἠρίστευσεν, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ναυάρχου Σπετσῶν Γ. Ἀνδρούτσου, λέγοντος ὅτι «κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου ἠρίστευσεν ἔτι ὁ Ἀναγνώστης Γ. Κυριακὸς καὶ ἄλλοι».

Τῷ 1825 ὑπαρχούσης ἀπολύτου ἀνάγκης νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς Μεσολόγγιον πολεμεφόδια, ὁ ναύαρχος Γ. Ἀνδρούτσος ἐκάλεσε τοὺς πλοιάρχους εἰς συμβούλιον καὶ ἠρώτησε τούτους ποῖος ἐξ αὐτῶν ἤθελε νὰ παραλάβῃ τὰς ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του σφαίρας, ἵνα μεταφέρῃ ταύτας καὶ παραδώσῃ εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Προθύμως εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπήντησεν ὁ Ἀναγνώστης Κυριακός, ἀποδεχθεὶς τὴν ἐντολὴν ἣν καὶ ἐξετέλεσεν ἐπιτυχῶς, παραδώσας τὰ πολεμεφόδια εἰς τοὺς πολιορκουμένους τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐνθαρρύνας αὐτούς. Ἔλαβεν οὗτος ὡσαύτως μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν πρὸ τῆς Μυτιλήνης τῷ 1826 καὶ εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκστρατείαν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Κόχραν τῷ 1827. Ἐτιμᾶτο δ' οὗτος παρὰ τῶν Σπετσιωτῶν οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ δίκαιον τοῦ χαρακτῆρός του. Ν. Ι. Θ.

—4) *Διομήδης Ἀν. Κυριακοῦ.* Νομομαθὴς καὶ πολιτικός, ἀδελφὸς τοῦ ἀντιναυάρχου Σπετσῶν *Ἰωάννου Διομήδους-Κυριακοῦ*, γεννηθεὶς ἐν Σπέτσαις τῷ 1811 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νεαπόλει Ἰταλίας τῷ 1869. Μετὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἐν τῇ γενετείρᾳ, ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, εἶτα δὲ ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Πίζης καὶ τῶν Παρισίων φιλοσοφίαν καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη εἰσαγγελεὺς ἐν Ναυπλίῳ. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Σπετσῶν ὡς ὀπαδὸς τοῦ κόμματος τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ προσφερθὲν οὐ ὑπὸ τοῦ Κωλέττη ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον, ἀπολυθεὶς δὲ διὰ τοῦτο τῆς θέσεώς του ἐτράπη εἰς τὸ δικηγορικὸν στάδιον. Ἐκλεγεὶς καὶ πάλιν πληρεξούσιος Σπετσῶν κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843, ἐγένετο εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844. Τῷ 1852 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ συνταγματικοῦ καὶ διεθνοῦς δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, προαχθεὶς τῷ 1862 εἰς τακτικὸν τοιοῦτον.

Τῷ 1864 ἐξελέγη καὶ πάλιν πληρεξούσιος Σπετσῶν ἐν τῇ Β' Ἐθνοσυνελεύσει, ἔνθα εἰργάσθη ἰδίως ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ νέου Συντάγματος. Αἱ γνῶμαι αὐτοῦ ἐν τισι δὲν εἰσηκούσθησαν, δι' ὃ καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὰς ἐν ἰδίᾳ μελέτῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ προσχεδίου τοῦ Συντάγματος». Ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ διετέλεσε πρωθυπουργὸς ἐπὶ τριήμερον κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ τοῦ Ἰουνίου, προλαβὼν πλείστους κινδύνους ἐκ τῆς ἀναρχίας καὶ τῆς διασαλεύσεως τῆς τάξεως. Τῷ 1866 ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν ἐντολὴν πρὸς καταρτισμὸν νέου ὑπουργείου μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου Κουμουνδούρου. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Περὶ διεθνοῦς δικαίου» (Ἀθῆναι 1860), «Περὶ διαστικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν» (1866), «Περὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς ἐννοίας ἣν κατὰ τὸ ἡμέτερον πολίτευμα ἔχει ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία». Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ κυριωτάτου τῶν ἔργων του, τῆς διτόμου «Ἑρμηνείας τοῦ Συντάγματος», ἣν ἐδημοσίευσε μετὰ τὸν θάνατον τὸ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Ἀλέξ. Διομήδης (Ἀθῆναι 1904). —α

—5) *Νικόλαος Διομήδης-Κυριακός.* Νομομαθής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1842—1903), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν μεταβὰς εἰς Γερμανίαν ἐσπούδασεν ἐν Ἀϊδελβέργῃ νομικά. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη τῷ 1874 ὑφηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας, προαχθεὶς τῷ 1875 εἰς ἔκτακτον καθηγητὴν τοῦ αὐτοῦ μαθήματος. Τῷ 1877 ἀπαλλαγεὶς τῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ θέσεως διωρίσθη δικαστὴς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μικτῶν εὐρωπαϊκῶν δικαστηρίων, προαχθεὶς μετὰ βραχὺ διάστημα εἰς πρόεδρον αὐτῶν καὶ παραμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐπὶ 22 ἔτη. Κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὑπηρέτησεν ἐπὶ διετίαν εἰς τὴν κεντρικὴν ἐπιτροπήν. Ἐδημοσίευσε πραγματείαν «Περὶ τοῦ ἀνασταλτικοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐφέσεως». —α.

6) *Ἀναστάσιος Διομήδης Κυριακός.* Θεολόγος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1843—1923), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ καὶ ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, μεθ' ὃ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν διαφόροις πανεπιστημίοις τῆς Γερμανίας. Τῷ 1866 μετὰ τὴν ἐν Λειψίᾳ ἀναγόρευσιν του ὡς διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας, διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς Συμβολικῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, τῷ 1868 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν αὐτῷ, τῷ δὲ 1872 προὐβιβάσθη εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τοῦ αὐτοῦ μαθήματος. Ἀπὸ τοῦ 1870 διωρίσθη καθηγητὴς καὶ ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ, ἔνθα ὑπὲρ τὰ 40 ἔτη ἐδίδαξεν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ Πατρολογίαν. Τῷ 1895—1896 διετέλεσε πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου, ἐχρημάτισε δ' ἐπανειλημμένως καὶ βασιλικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ. Τῷ 1891 διωρίσθη μέλος τῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπιτροπείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ παιδείας. Συμμετέσχε δὲ καὶ παλαιοκαθολικῶν συνεδρίων συγκληθέντων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Διὰ τὴν μακρὰν καὶ εὐδόκιμον διδασκαλίαν καὶ διὰ τὰς πρὸ τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἀνηγορεύθη τῷ 1903 ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐπίτιμος διδάκτωρ τῆς θεολογίας. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1913 ἀπεχώρησε τῆς διδασκαλίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, δυνάμει τοῦ περὶ ὁρίου ἡλικίας ἀρτιφανοῦς τότε πανεπιστημιακοῦ νόμου.

Ἀναστάσιος Διομήδης-Κυριακός.

Ὁ Ἀναστάσιος Διομήδης διεκρίθη καὶ ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ διὰ τὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ζῆλόν του. Ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Δοκίμιον ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας» (1874), μετάφρασις τῶν «Περὶ Χριστιανισμοῦ μελετῶν» τοῦ Γυιζώτου (1867), «Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία» (1897 εἰς τρεῖς τόμ.), «Πατρολογία» (1898), «Μελέται» (1888), «Θεολογικαὶ διατριβαί» (1888), «Ἀντιπαπικά» (1893), «Λόγοι πιστοῦ» (β' ἔκδ. 1913) κ. ἄ. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε καὶ ἀξιόλογα διδακτικὰ βιβλία, ἐξέδωκε θεολογικὰ περιοδικά, οἷα τὴν «Θρησκευτικὴ Φωνή» (1869—1871) καὶ τὴν «Ὀρθόδοξος Ἐπιθεώρησις» (1880—1882) καὶ ἔγραψε πλεῖστα ἄρθρα θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς, οὐ μόνον ἑλληνικοῖς ἀλλὰ καὶ γαλλικοῖς καὶ γερμανικοῖς. Τινὰ δὲ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ («Ἀντιπαπικά», τμῆμα ἐκ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας») μετεφράσθησαν γαλλιστί, γερμανιστί, ρωσιστὶ καὶ σερβιστί. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν συγγραφικὴν ταύτην δρᾶσιν ἀνέπτυξε καὶ δημοσιογραφικὴν δρᾶσιν.

[*E. Rausch.* Kirche und Kirchen im Lichte Griech. Forschung, Leipzig 1903.] Π. Ι. Μ.

—7) *Ἀλέξανδρος Διομήδης.* Πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος, υἱὸς τοῦ *Νικολάου Διομήδους Κυριακοῦ*, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1875. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του, ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, εἶτα δὲ συνεπλήρωσεν ἐν Γερμανίᾳ τὰς σπουδάς του εἰς τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, διωρίσθη τὸ πρῶτον νομάρχης Ἀττικοβοιωτίας. Τῷ 1910 ἐξελέγη βουλευτὴς Σπετσῶν, τῷ 1911 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τῷ 1918 ἐγένετο συνδιοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ τῷ 1923 διοικητὴς αὐτῆς. Ἱδρυθείσης τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος τῷ 1928 ἐγένετο διοικητὴς αὐτῆς καὶ παραμένει τοιοῦτος μέχρι σήμερον. Ὡς διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἔθεσε τῷ 1923 τέρμα εἰς τὰς ἀκαλύπτους ἐκδόσεις χαρτονομίσματος καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν πολεμικῶν χρεῶν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὰς τέως συμμάχους αὐτῆς, παρασκευάσας οὕτω τὸ ἔδαφος διὰ τὴν νομισματικὴν ἐξυγίανσιν, ἥτις καὶ ἐπετεύχθη διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Γενεύης (15 Σεπτεμβρίου 1927). Διὰ τοῦ συναφθέντος κατόπιν δανείου τῶν ἐννέα ἑκατομμυρίων λιρῶν ἐσταθεροποιήθη ἡ δραχμή, ἱδρύθη ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα, ἐκανονίσθησαν καθυστερούμεναι ὀφειλαὶ τοῦ δημοσίου καὶ διετέθη τὸ ὑπόλειφθὲν ἐν τρίτον αὐτοῦ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων.

Ἔργα ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς: «Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους» (1905), «Ἡ ἐν Χάγῃ β' συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης τοῦ 1907», «Δῆμοι καὶ κοινότητες» (1911), «Εἰσήγησις τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρήσεως 1914», «Ἀγόρευσις ἐν τῇ Βουλῇ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐτῶν 1913—1914 καὶ τῆς μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης συμβάσεως περὶ ἐπεκτάσεως τοῦ προνομίου αὐτῆς», «Τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑλλάδος πρὸ καὶ μετὰ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920» (1922), «Ἡ νομισματική μας ἀσθένεια καὶ τὰ μέσα πρὸς θεραπείαν αὐτῆς» (1929). Πλήρη ἐπισκόπησιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας παρέχουν καὶ αἱ ἐτήσιοι εἰσηγητήριοι ἐκθέσεις τοῦ Διομήδους ἐπὶ τῶν ἀπολογισμῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος (1923—1928) καὶ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος (1929). Ἐπιμελείᾳ ἢ χορηγίᾳ του ἐξεδόθησαν: *Κυριακοῦ Διομήδους*, «Ἑρμηνεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος» (τόμ. Α'—Β', 1904—1905), *Οἰκονομίδου-Διβαδᾶ* «Ἐγχειρίδιον τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας» (τόμ. Α'—Γ' 1924—1926). Δ. Ε. Κ.

Διομήδους *ἔπαυλις ἢ οἰκία* [*Ἀρχαιολ.*]. Ὄνομα αὐθαιρέτως δοθὲν εἰς μίαν τῶν εὐρυτέρων οἰκιῶν τῶν ἀνασκαφεισῶν ἐν Πομπηΐᾳ ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς μνημείου τοῦ Ἀρίου Διομήδους, τὸ ὁποῖον εὑρέθη τῷ 1774 παραπλεύρως τῆς οἰκίας αὐτῆς. Ἡ οἰκία τοῦ Διομήδους, ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν ὀρόφων, ἦτο ἐκτισμένη συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τοὺς ὑποδειχθέντας ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου, ἔκειτο δὲ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Τάφων, ἔνδοθεν τῆς πύλης τοῦ Ἡρακλείου. Σύγκειται ἐκ τῶν ἑξῆς κυρίων μερῶν: Δι' ἑνὸς προθύρου, ἐξ ἑπτὰ βαθμίδων καὶ μετὰ δύο κιόνων, ἑκατέρωθεν αὐτοῦ, εἰσέρχεταί τις εἰς περίστυλον ὑποβασταζόμενον ὑπὸ δεκατεσσάρων κιόνων, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ ἀνδρών, ὄπισθεν δὲ τούτου εἰς τὸ βάθος τῆς ὅλης οἰκίας εὐρύχωρος αὐλή, ἥτις περιλαμβάνει μίαν κολυμβήθραν καὶ ἕνα ναΐσκον καὶ περιβάλλεται ἐκ θολωτῆς στοᾶς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ περιστύλου ὑπάρχει imluvium, διὰ τοῦ ὁποίου ἐτροφοδοτεῖτο εὐρύχωρος δεξαμενή. Δεξιὰ τοῦ περιστύλου ὑπάρχει διαμέρισμα καταλῆγον εἰς ἐλλειψοειδῆ κοιτῶνα, τοῦ ὁποίου τὰ παράθυρα βλέπουν εἰς κῆπον. Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Διομήδους εὑρέθησαν πλεῖστα ἀντικείμενα σπουδαίας ἀρχαιολογικῆς ἀξίας, θεωρεῖται δὲ αὕτη ἡ σπουδαιοτέρα τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθεισῶν οἰκιῶν. Π. Ν. Π.

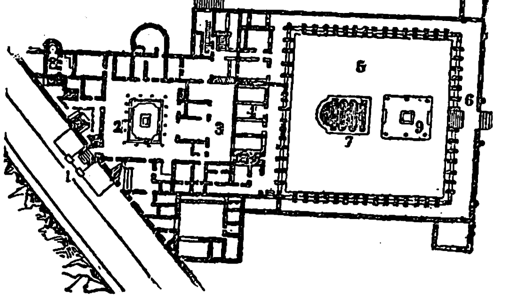

Σχεδιάγραμμα τῆς ἐπαύλεως τοῦ Διομήδους.

1) Εἴσοδος. 2) Περιστύλιον. 3) Πινακοθήκη. 4) Οἶκος. 5) Αὐλή. 6) Κρυπτὴ στοά. 7) Δεξαμενή. 8) Λουτρά. 9) Οἴκημα ναόμορφον.

— Διομήδους *μονή.* Μία τῶν ἐπισημοτέρων ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῶν, ἥτις ἔκειτο ἔξω τῆς Χρυσῆς Πύλης, πλησίον τῶν χερσαίων (πρὸς τὴν Θράκην) τειχῶν. Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τοὺς παναρχαίους χρόνους ἦτο ναὸς τοῦ Ἡλίου. Τὸν Ἅγιον Διομήδην, ναὸν τοῦ μάρτυρος πρότερον ὄντα, μετεσχημάτισεν εἰς μοναστήριον Βασίλειος ὁ Μακεδών, χαριστήρια προσάγων τῷ μάρτυρι, διότι κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεως αὐτοῦ ἐκοιμήθη ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ τούτου. Ἡ μονὴ ἐσῴζετο καὶ τῷ 1086. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοὺς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' χρόνους ἐκαλεῖτο ὁ ναὸς ἢ ὁ χῶρος *Ἱερουσαλήμ*, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι διετέλει ὡς μετόχιον τοῦ πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐν τῷ ναῷ παρίστατο ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς ἱερᾶς μνήμης τοῦ ἁγίου Διομήδους, οὗ ὁ ναὸς περιείχετο εἰς ἄλλον ναόν, ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— Διομήδους *νῆσοι* (Diomede Islands) [*Παραλ. Γεωγρ.*] βλ. Διομηδείας *νῆσοι.* Σ. Ε. Λ.

Διόμιλος. Ἄνδριος φυγὰς διαμένων ἐν Συρακούσαις κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Φαίνεται ὅτι ἦτο σημαίνων στρατιωτικός, διότι εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ φύλαξις τῶν *Ἐπιπολῶν*, ὅπου καὶ ἐφονεύθη μετὰ τῶν ἀνδρῶν του. — Π.

διομολόγησις, — *εως* (ἡ) (ἀρχ.) συμφωνία, σύμβασις || ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἀπεδόθη διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἡ ἔννοια τοῦ διεθνοῦς ὅρου capitulations (βλ. κατωτ.).

— [*Διεθν. Δικ.*] Καλοῦνται *διομολογήσεις* (Capitulations) αἱ συμβάσεις ἐκεῖναι, δι' ὧν κράτος τι, ὑστεροῦν ἐν τῷ συγχρόνῳ πολιτισμῷ, ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἐξαιρέσῃ ἀπολύτως ἢ ἐν μέρει τῆς ἐδαφικῆς αὐτοῦ κυριαρχίας τοὺς παρ' αὐτῷ διαμένοντας πολίτας τοῦ κράτους, μεθ' οὗ συνάπτει τοιαύτην συμφωνίαν. Ἡ ἐσωτερικὴ νομοθετικὴ καὶ διοικητικὴ ἀνάπτυξις τῶν κρατῶν.

Digitized by Google

εἰς ἃ ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τῶν διομολογήσεων, διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, τούτου δ' ἕνεκα ταῦτα εὑρίσκονται ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τοὺς πολίτας αὐτῶν εἰδικὸν ἐξαιρετικὸν καθεστώς, καθ' ὃ οὗτοι ἐξακολουθοῦσι νὰ διέπωνται ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ κράτους εἰς ὃ ἀνήκουσι. Τὸ καθεστὼς τοῦτο ἀντίκειται βεβαίως πρὸς τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν ὑπὸ διομολογήσεις κρατῶν, ἅτινα καταργοῦνται ἢ περιορίζονται ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς ξένης δικαιοδοσίας ἐπι τοῦ ἐδάφους των. Οὐχ ἧττον ἡ ὕπαρξις τῶν διομολογήσεων θεωρεῖται ὡς ἀπολύτως ἀναγκαία, τοὐλάχιστον μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὰ κράτη ταῦτα, μὴ καταδικασθέντα βεβαίως εἰς ὁριστικὴν κατάπτωσιν, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐγείρωσι δικαίας ἀξιώσεις πρὸς ἀπόκρουσιν πάσης δικαιοδοσίας ξένων κρατῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους των, δικαιολογουμένας ἐκ τῆς ἐπελθούσης σημαντικῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως διὰ τῶν εἰσαχθεισῶν ριζικῶν μεταρρυθμίσεων. Αἱ διομολογήσεις, καθ' ἃ ἐλέχθη, ἐφηρμόσθησαν ἢ ἐφαρμόζονται εἰς ὑστεροῦντα κράτη ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ, ὡς ἡ Τουρκία, ἡ Αἴγυπτος, κράτη τινὰ τῆς βορείου Ἀφρικῆς, ὡς τὸ Ἀλγέριον, ἡ Τύνις, τὸ Μαρόκκον, ἡ Τριπολῖτις, ἢ τῆς ἀνατολικῆς τοιαύτης, ὡς ἡ Αἰθιοπία, ἡ Μαδαγασκάρη, ἡ Ζανζιβάρη, ἐν τέλει δὲ ἡ Ἰαπωνία, ἡ Κίνα, ἡ Περσία, τὸ Σιὰμ καί τινα ἄλλα κράτη ἥσσονος σπουδαιότητος. Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω κρατῶν αἱ διομολογήσεις κατηργήθησαν εἴτε λόγῳ ὑπαγωγῆς τούτων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἐνίων Μ. Δυνάμεων, ὡς ἡ Τύνις, τὸ Μαρόκκον, ἡ Τριπολῖτις ἡ Μαδαγασκάρη, εἴτε λόγῳ πλήρους ἐκπολιτισμοῦ, ὡς ἡ Ἰαπωνία. Μεγάλως ἀμφισβητεῖται ἐν τῇ θεωρίᾳ τὸ ζήτημα ἂν αἱ διομολογήσεις εἶναι ἀληθεῖς συμβάσεις συναφθεῖσαι μεταξὺ δύο κρατῶν καὶ κατὰ συνέπειαν δυνάμεναι νὰ τροποποιηθῶσιν ἢ καταργηθῶσι μόνον κατ' ἀμοιβαίαν μεταξὺ αὐτῶν συμφωνίαν ἢ εἶναι μόνον παραχωρήσεις προαιρετικῆς καὶ μονομεροῦς φύσεως, δυνάμεναι ὡς τοιαῦται ν' ἀνακληθῶσιν ὁποτεδήποτε. Τὸ πρῶτον σύστημα εἶναι βεβαίως τὸ ὀρθότερον. Ἡ ἐξέτασις τῆς ἐξελίξεως, τὴν ὁποίαν ὑπέστη εἰς ἕκαστον κράτος τὸ καθεστὼς τῶν ἐν αὐτῷ διομολογήσεων, παρουσιάζει πραγματικὸν ἐνδιαφέρον.

Τουρκία. Ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, πρώτη ἡ Ἀμάλφη καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Ἑνετία ἐπέτυχον εἰδικὰ προνόμια, ἅτινα ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀνενεώθησαν καὶ ἐπεξετάσθησαν. Μεγάλην ἐπιτυχίαν εἶχεν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ Ἑνετία ἐν τῇ διομολογήσει τοῦ 1199, ἥτις ἀνεγνώριζεν ἐπισήμως διὰ πρώτην φορὰν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει προξένου της ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῇ Ἑνετῶν πολιτῶν. Ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται ἡ ἀνωμαλία αὕτη, ἥτις παρεχωρήθη μετὰ ταῦτα καὶ εἴς τινα ἄλλα κράτη μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (1453), ἐφηρμόσθη δὲ καὶ ἐπὶ τῆς διαδόχου Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τρόπον ὥστε δὲν φαίνεται ὀρθὴ ἡ ἀντίληψις ὅτι μόνος ὁ κατώτερος τουρκικὸς πολιτισμὸς ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκην τῆς θεσπίσεως ἐν τῷ κράτει εἰδικῶν προνομίων καὶ ἀτελειῶν ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῷ ἀλλοδαπῶν πολιτῶν καὶ τῶν προξένων των. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ Γένουα (1453), ἡ Ἑνετία (1454) καὶ ἡ Φλωρεντία (146?) ἐπέτυχον τὴν συνομολόγησιν διομολογήσεων μετὰ τῶν νικητῶν, οἵτινες ἐφάνησαν διατεθειμένοι ν' ἀναγνωρίσωσιν εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς πολίτας τὰ δικαιώματα εἰδικῆς προστασίας, ἅτινα ἐκέκτηντο προηγουμένως. Ἐν τούτοις, ἐκ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν πρώτη ἡ Γαλλία κατώρθωσε (1535) νὰ συνάψῃ συνθήκην φιλίας καὶ ἐμπορίου μετὰ τῆς Τουρκίας, ἥτις, συγκειμένη ἐκ 16 ἄρθρων, ἦτο κατὰ βάθος πραγματικὴ συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ τοῦ Φραγκίσκου Α' καὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν Α', στρεφομένη κατὰ τῶν φιλοδόξων σχεδίων Καρόλου τοῦ Ε'. Ἡ συνθήκη αὕτη, εἰς ἣν ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν θρησκευτικὴ διαφορὰ δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἐκ καθαρῶς πολιτικῶς λόγων, θὰ ἴσχυε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῶν δύο συμβληθέντων μοναρχῶν. Παρείχοντο δὲ διὰ ταύτης εἰς τοὺς Γάλλους πολίτας ἢ τοὺς ἁπλῶς προστατευομένους ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὡς καὶ ἄλλαι εὐκολίαι, θὰ διετέλουν δὲ οὗτοι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων προξένων, διεπόμενοι ὑπὸ τῶν γαλλικῶν νόμων. Τὰ ὀθωμανικὰ δικαστήρια δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκδικάσωσι τὰς διαφορὰς μεταξὺ τοιούτων πολιτῶν, οἵτινες θ' ἀπηλλάσσοντο τῶν φόρων καὶ τῶν ἀγγαρειῶν, ἂν δὲν παρέμενον ἐπὶ δεκαετίαν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Νέα διομολόγησις συνήφθη τὴν 18ην Ὀκτωβρίου 1569 μεταξὺ τοῦ Καρόλου Θ' καὶ τοῦ Σελὶμ Β', ἔκτοτε δὲ ἐπανειλημμένως αἱ συναφθεῖσαι διομολογήσεις ἀνενεώθησαν, συγχρόνως δὲ ἡ ἔκτασις αὐτῶν διαρκῶς ηὐξάνετο. Ἡ σπουδαιοτέρα καὶ πληρεστέρα ἐκ τούτων εἶναι ἡ τῆς 28 Μαΐου 1740, ἥτις συγκειμένη ἐξ 85 ἐν ὅλῳ ἄρθρων καὶ συναφθεῖσα μεταξὺ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Α', κατέστησεν ὑποχρεωτικὰς τὰς διατάξεις τῶν διομολογήσεων «ἐφ' ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ θὰ παρεῖχον πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν δείγματα εἰλικρινοῦς καὶ καλῆς φιλίας». Διὰ τῆς διομολογήσεως ταύτης, ἥτις μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἔτι χρόνων ἐκανόνιζε τὰς σχέσεις τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς Πύλης, ἐπεβεβαιοῦντο τὰ προηγουμένων παραχωρηθέντα προνόμια, ἅτινα νῦν καθωρίζοντο κατὰ τρόπον λεπτομερέστερον, ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον.

Αἱ γαλλικαὶ διομολογήσεις ἐχρησίμευσαν ὡς γενικὸν πρότυπον, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου συνωμολογήθησαν μετὰ ταῦτα καὶ αἱ διομολογήσεις τῶν λοιπῶν κρατῶν: Βενετίας (1545), Ἀγγλίας (1580), Κάτω Χωρῶν (1613), Αὐστρίας (1718), Σουηδίας (1737), Πρωσσίας (1761), Ἱσπανίας (1782), Ρωσίας (1783), Ἡνωμένων Πολιτειῶν (1830), Βελγίου (1838). Ἡ Ἑλλὰς συνῆψε μὲν τὴν 3 Μαρτίου 1840 σχετικῶς συνθήκην μετὰ τῆς Πύλης, ἀλλὰ δὲν ἐπεκύρωσε ταύτην λόγῳ τῆς διατυπώσεως τοῦ ἄρθρου 25 § 2 αὐτῆς. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις συνωμολογήθη τὴν 27 Μαΐου 1855 ἡ ἐν Κανλιτζᾷ συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας, δι' ἧς παρεχωρήθη καθεστὼς διομολογήσεων εἰς τοὺς Ἕλληνας πολίτας. Θεωρήσασα ὡς καταργηθεῖσαν τὴν συνθήκην ταύτην συνεπείᾳ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου (1897), ἡ Πύλη κατὰ τὰς μακρὰς καὶ δυσχερεῖς διαπραγματεύσεις πρὸς συνομολόγησιν προξενικῆς συμβάσεως μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν προσεπάθησε νὰ τροποποιήσῃ οὐσιωδῶς τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ὁποῖον, κατ' ἀρχήν, θὰ ἔπρεπε νὰ παραμείνῃ ὑπὲρ αὐτῆς συνεπείᾳ τῶν διατάξεων τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης. Τὸ ζήτημα, μὴ δυνάμενον νὰ διευθετηθῇ διὰ τῶν ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεων, παρεπέμφθη ἐν τέλει εἰς τὴν διαιτησίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μ. Δυνάμεων, οἵτινες διὰ τῆς ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1901 ἀποφάσεως αὐτῶν διετήρησαν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἑλλάδος τὸ ὑφιστάμενον καθεστώς, εἰσήγαγον ὅμως εἰς αὐτὸ τροποποιήσεις τινὰς πρὸς ἀποφυγὴν παρατηρηθεισῶν παραβιάσεων. Αἱ ἐν Τουρκίᾳ συνθῆκαι παροχῆς διομολογήσεων περιέχουσι τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους, δι' ἧς τὸ κράτος τὸ συνάψαν μετὰ τῆς Πύλης παρεμφερῆ συνθήκην θὰ ἠδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ πᾶσαν γενομένην ἢ γενησομένην εἰς ἕτερον τοιοῦτο παραχώρησιν, ἐκτὸς ἂν αὕτη εἶναι φύσεως ἀποκλειστικῆς διὰ τὸ κράτος τοῦτο μόνον. Αἱ διομολογήσεις ἐξασφαλίζουσι τὰ κατωτέρω εἰδικὰ δικαιώματα:

1) Προνόμια τῶν προξενικῶν ἀρχῶν. Διὰ τῶν ρητῶν διατάξεων τῶν διομολογήσεων ἢ διὰ μακροῦ ἐθίμου ἀναγνωρίζονται εἰς ταύτας τὰ ἐξαιρετικὰ προνόμια, ἅτινα κέκτηνται οἱ διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι. Συνετῶς ἐξαιροῦνται τόσον τῆς ἀστικῆς ὅσον καὶ τῆς ποινικῆς ὀθωμανικῆς δικαιοδοσίας, ἐκτὸς μόνον προκειμένου περὶ διαφορῶν ἐξ ἀκινήτων κειμένων ἐν Τουρκίᾳ, ἢ ἐξ ἐμπορικῶν πράξεων, καθ' ἃς περιπτώσεις οἱ πρόξενοι μετέρχονται τυχὸν καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου. Αἱ προξενικαὶ ἀρχαὶ ἀστικῶς καὶ ποινικῶς ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν δικαστηρίων τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους. Ἀπολαύουσι τοῦ προνομίου τοῦ ἀπαραβιάστου διὰ τὸ πρόσωπον αὐτῶν, ὡς καὶ τὸ προξενικὸν κατάστημα, εἰς ὃ αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσι βίᾳ. Κέκτηνται τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ των ἐνόπλους κλητῆρας πρὸς ἀτομικὴν προστασίαν των. Ἀπαλλάσσονται τῶν προσωπικῶν φόρων καὶ εἰσφορῶν ὡς καὶ τῶν τελωνειακῶν τελῶν, ἐκτὸς ἂν ἐνασκοῦσι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου. Ἐξασκοῦσιν ἀστυνομικά τινα καθήκοντα ἐπὶ τῶν πολιτῶν τοῦ κράτους των, δυνάμενοι νὰ προβῶσι καὶ εἰς τὴν ἀπέλασιν ἔτι αὐτῶν, ἂν οἱ προξενικοὶ νόμοι τοῦ κράτους παρέχουσιν εἰς τοὺς προξένους τοιαύτην ἐξουσίαν. Τῶν ἄνω εἰδικῶν προνομίων ἀπολαύουσιν ὁ προϊστάμενος τῆς προξενικῆς ἀρχῆς ὡς καὶ οἱ παρ' αὐτῇ ὑπηρετοῦντες ἕτεροι ὑπάλληλοι, ὡς οἱ ὑποπρόξενοι, γραμματεῖς, διερμηνεῖς κτλ.

2) Ποινικὴ δικαιοδοσία τῶν ἀλλοδαπῶν. Ἐν περιπτώσει κολασίμου πράξεως διαπραχθείσης μεταξὺ ἀλλοδαπῶν πολιτῶν τῆς αὐτῆς ἰθαγενείας, ὁ κατηγορούμενος παραπέμπεται εἰς τὸ προξενικὸν δικαστήριον τοῦ κράτους εἰς ὃ ἀνήκει, ἐξαιρούμενος τῆς ὀθωμανικῆς δικαιοδοσίας. Ἂν ἡ κολάσιμος πρᾶξις διεπράχθη μεταξὺ ἀλλοδαπῶν διαφόρου ἰθαγενείας, ὁ κατηγορούμενος παραπέμπεται ὡσαύτως εἰς τὸ προξενικὸν δικαστήριον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ κράτους. Ἡ Πύλη ὅμως, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀσαφείας τῶν ἄρθρων τῶν διομολογήσεων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, πολλάκις ἠμφεσβήτησε τὴν τοιαύτην ἁρμοδιότητα, φρονοῦσα ὅτι ὁ κατηγορούμενος θὰ ἔπρεπε νὰ δικασθῇ ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν δικαστηρίων. Τέλος, ἂν ἡ κολάσιμος πρᾶξις ἐγένετο μεταξὺ ἀλλοδαποῦ πολίτου καὶ Ὀθωμανοῦ τοιούτου, τότε ἡ ἐκδίκασις αὐτῆς, οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ κατηγορούμενος, θὰ παραπεμφθῇ εἰς τὰ ὀθωμανικὰ ποινικὰ δικαστήρια, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὁ ἀλλοδαπὸς θὰ παρουσιασθῇ προστατευόμενος ὑπὸ τῆς προξενικῆς του ἀρχῆς, ἥτις δέον νὰ παραστῇ.

3) Ἀστικὴ δικαιοδοσία τῶν ἀλλοδαπῶν. Ἐν περιπτώσει διαφορᾶς μεταξὺ ἀλλοδαπῶν τῆς αὐτῆς ἰθαγενείας, αὕτη ἐκδικάζεται ὑπὸ τοῦ προξένου μόνου ἢ τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου, εἰς ὃ οὗτοι ἀνήκουσιν, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει ἡ διαφορὰ θὰ ἠδύνατο νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὰ ὀθωμανικὰ δικαστήρια. Ἂν ἡ διαφορὰ ἀνεφύη μεταξὺ ἀλλοδαπῶν διαφόρου ἰθαγενείας, ἡ ἐκδίκασις αὐτῆς θὰ γίνῃ ὑπὸ τοῦ προξένου ἢ τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου τοῦ κράτους τοῦ ἐναγομένου ἀλλοδαποῦ. Τοῦτο δὲ κατὰ τὸν γενικὸν κανόνα τῆς πολιτικῆς δικονομίας, καθ' ὃν ὁ ἐνάγων δέον ν' ἀκολουθήσῃ τὴν δωσιδικίαν τοῦ ἐναγομένου, διότι ἐν ταῖς διομολογήσεσι δὲν ὑπάρχει διάταξίς τις ἐπιλύουσα κατὰ τρόπον ἀκριβῆ καὶ σαφῆ τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἀπὸ τοῦ 1820—1864, κατὰ συμφωνίαν ἐπελθοῦσαν μεταξὺ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβειῶν, αἱ τοιούτου εἴδους διαφοραὶ ἐξεδικάζοντο ὑπὸ τῶν καλουμένων μικτῶν δικαστικῶν ἐπιτροπῶν, αἵτινες ἀπετελοῦντο ἑκάστοτε ἐκ δύο δικαστῶν τῆς ἰθαγενείας τοῦ ἐναγομένου καὶ ἑνὸς τῆς τοῦ ἐνάγοντος, ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῶν οἰκείων πρεσβειῶν. Ἡ ἀπὸ 28 Νοεμβρίου 1864 ἀπόφασις τοῦ ἐν Αἲξ γαλλικοῦ δικαστηρίου ἠμφεσβήτησε τὴν νομιμότητα τῶν ἀποφάσεων τῶν τοιούτων ἐπιτροπῶν, αἵτινες οὕτως ἔπαυσαν λειτουργοῦσαι. Ἐν τέλει ἐν περιπτώσει διαφορᾶς μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ Ὀθωμανῶν πολιτῶν ἁρμόδια εἶναι τὰ ὀθωμανικὰ δικαστήρια, ἅτινα ἐκδικάζουσι τὴν μικτὴν ταύτην διαφορὰν ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῇ συμπράξει τοῦ διερμηνέως τῆς προξενικῆς ἀρχῆς τοῦ ἀλλοδαποῦ. Ἡ ἀπὸ 28 Μαΐου 1740 γαλλικὴ διομολόγησις (ἄρθ. 26, 41, 69) διακρίνει διαφορὰς κάτω τῶν 4 000 ἄσπρων, αἵτινες θὰ ἐξεδικάζοντο ὑπὸ τοῦ καδῆ, καὶ ἄνω τοῦ ποσοῦ τούτου, αἵτινες θὰ παρεπέμποντο εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν διβάνιον, ὅπερ ἦτο ἀνώτατον δικαστήριον, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ συγκείμενον ἐκ τοῦ σεϊχουλισλάμη, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καί τινων ἄλλων ἀνωτάτων τιτλούχων τῆς αὐτοκρατορίας. Βραδύτερον ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἐγκατέστησε τὰ καλούμενα μικτὰ ἐμποροδικεῖα πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ἐμπορικῆς φύσεως διαφορῶν μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ Ὀθωμανῶν πολιτῶν, ἅτινα ἀπετελοῦντο ἀπὸ τρεῖς Ὀθωμανοὺς δικαστὰς καὶ δύο ἀλλοδαποὺς τῆς ἰθαγενείας τοῦ ἀλλοδαποῦ διαδίκου. Τὰ δικαστήρια ταῦτα ἐξεδίκαζον τὰς μικτὰς ἀστικὰς διαφορὰς τὰς ὑπερβαινούσας τὸ ποσὸν τῶν 1000 πιάστρων. Διὰ τὰς κάτω τοῦ ποσοῦ τούτου μικτὰς διαφορὰς ἦσαν ἁρμόδια τὰ τακτικὰ ὀθωμανικὰ δικαστήρια, εἰς ἃ δὲν μετεῖχον ἀλλοδαποὶ δικασταί. Τόσον ἐνώπιον τῶν τελευταίων τούτων δικαστηρίων ὅσον καὶ ἐνώπιον τῶν μικτῶν ἐμποροδικείων ἡ παρουσία καὶ ἡ σύμπραξις τοῦ διερμηνέως τῆς ἁρμοδίας προξενικῆς ἀρχῆς ἦτο ἀπαραίτητος ἐν πάσῃ δίκῃ, εἰς ἣν διάδικος θὰ ἦτο ἀλλοδαπὸς πολίτης.

Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ 16 Ἰουνίου 1867 (13 Σεφὲρ 1284) ὀθωμανικὸς νόμος παρεῖχε τὸ δικαίωμα τῆς ἀποκτήσεως ἀστικῶν ἢ ἀγροτικῶν ἀκινήτων καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς πολίτας, πλὴν τῆς ἐπαρχίας Χετζάζη, ἤτοι τῶν ἁγίων τόπων τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης, ἀφομοιουμένων ὅμως τῶν ἀλλοδαπῶν ἐν τούτῳ πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς πολίτας (ἄρθρ. 2). Ἐξαίρεσις ὑπῆρχε διὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς πολίτας ἐκ καταγωγῆς, τοὺς ἀποκτήσαντας ἔπειτα διὰ πολιτογραφήσεως τὴν ἀλλοδαπὴν ἰθαγένειαν. Αἱ περὶ τῶν ἀκινήτων τούτων διαφοραί, ἀναφυόμεναι εἴτε μεταξὺ ἀλλοδαπῶν τῆς αὐτῆς ἰθαγενείας εἴτε μεταξὺ τοιούτων διαφόρου ἰθαγενείας εἴτε μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ Ὀθωμανῶν, θὰ ἐξεδικάζοντο μόνον ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν δικαστηρίων, ἅτινα θὰ ἐπελαμβάνοντο οὕτω τῆς ἐκδικάσεως τῆς διαφορᾶς ἄνευ τῆς παρουσίας καὶ συμπράξεως τοῦ ἁρμοδίου προξενικοῦ διερμηνέως. Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ του ὁ νόμος οὗτος ἔδωκε λαβὴν εἰς πλεῖστα ὅσα ζητήματα, προκληθέντα συνεπείᾳ διαφορᾶς τινος μεταξὺ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως τοῦ τουρκικοῦ κειμένου τοῦ νόμου καὶ τοῦ πρωτοτύπου τοιούτου. Ἡ Ἑλλὰς προσεχώρησεν εἰς τὸν νόμον τοῦτον διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Φεβρουαρίου 1873 πρωτοκόλλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἕκαστον τῶν κρατῶν διωργάνωσε τὰ ἐν Τουρκίᾳ μονομελῆ ἢ πολυμελῆ αὐτοῦ προξενικὰ δικαστήρια καθ' ὃν τρόπον ἐθεώρησε προσφορώτερον διὰ τὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν του. Ταῦτα ἔπαυσαν βεβαίως λειτουργοῦντα, καταργηθεισῶν τῶν ἐν Τουρκίᾳ διομολογήσεων. Οὐχ ἧττον, ἡ ὀργάνωσις τῶν ἑλληνικῶν τοιούτων, ὡς γενικῶς αὕτη προβλέπεται διὰ τὰς ἑτεροδικουμένας χώρας ἐν τῷ ἐν ἰσχύϊ νῦν ἀπὸ 31 Αὐγούστου 1926 νομοθετικῷ διατάγματι περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου, παρουσιάζει πραγματικὸν ἐνδιαφέρον. Οὕτω, κατὰ τὸ ἄρθρον 68, πρόεδρος προξενικοῦ δικαστηρίου διορίζεται ὁ κεκτημένος τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα διὰ τὴν θέσιν τοῦ προέδρου πρωτοδικῶν, πάρεδρος δὲ δικαστὴς

Digitized by Google

ὁ ἐπὶ διετίαν τοὐλάχιστον ὑπηρετήσας ὡς δικαστὴς εἰς πολυμελῆ δικαστήρια. Ἀμφότεροι, διατηροῦντες τὸ τῆς ἰσοβιότητος δικαίωμα, διορίζονται διὰ διατάγματος προκαλουμένου τῇ προτάσει τῶν ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Οἱ προϊστάμενοι τῶν προξενικῶν ἀρχῶν ἐκδικάζουσιν εἴτε μόνοι εἴτε μετὰ δύο ἀμίσθων παρέδρων ὅλας τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων διαφοράς, ὁσάκις οἱ ἐναγόμενοι διαμένουσι μονίμως ἐν ταῖς χώραις, ἐν αἷς ὑφίστανται διομολογήσεις (ἄρθρ. 99). Τὸ ἄρθρον 100 διαγράφει τὸν τρόπον ἐκλογῆς τῶν ἀμίσθων παρέδρων, οἵτινες δίδουσιν ἐφ' ἅπαξ τὸν νενομισμένον ὅρκον (ἄρθρ. 101). Κατὰ τὸ ἄρθρον 102 οἱ προϊστάμενοι τῶν προξενικῶν ἀρχῶν ἀποφασίζουσι περὶ πάσης διαφορᾶς μόνοι καὶ ἀνεκκλήτως μὲν μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 300 μεταλλικῶν δραχμῶν, ἐκκλητῶς δὲ μέχρι 1000 μετὰ δύο δὲ ἀμίσθων παρέδρων, ἐξαιρέσει τῶν διαφορῶν περὶ ἐμπραγμάτων δικαίων ἐπὶ ἀκινήτων, ἀνεκκλήτως μὲν μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 2000, ἐκκλητῶς δὲ καὶ ἐπέκεινα τοῦ ποσοῦ τούτου.

Εἰς τὰς προξενικὰς ἀρχὰς εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχουσιν εἰδικὰ προξενικὰ δικαστήρια, οἱ πρόεδροι τούτων ἐξασκοῦσιν ἅπασαν τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν τῶν προϊσταμένων τῶν ἐν λόγῳ ἀρχῶν, οἵτινες περιορίζονται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν εἰσαγγελικῶν καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῶν καθηκόντων (ἄρθρ. 103). Τὰ εἰδικὰ προξενικὰ δικαστήρια συγκροτοῦνται ἐκ τοῦ προέδρου, ἑνὸς ἐμμίσθου παρέδρου δικαστοῦ καὶ ἑνὸς ἀμίσθου τοιούτου, ἐκλεγομένου ὑπὸ τοῦ προέδρου. Ἡ παρουσία τοῦ δικαστικοῦ γραμματέως εἶναι ἀπαραίτητος (ἄρθρον 106). Αἱ ἐκτὸς τῆς ἕδρας τῶν προξενικῶν δικαστηρίων, ἀλλ' ἐντὸς τῆς δικαστικῆς των περιφερείας ἑδρεύουσαι προξενικαὶ ἀρχαὶ διατηροῦσι τὴν εἰρηνοδικακὴν αὐτῶν ἁρμοδιότητα (ἄρθρ. 111). Τὰ ἄρθρα 113 καὶ ἐφεξῆς διαγράφουσι τὴν τηρηθησομένην διαδικασίαν ἐν ἀστικαῖς διαφοραῖς. Αἱ ὑπὸ τῶν προξενικῶν δικαστηρίων ἐκδιδόμεναι ἀστικαὶ ἢ ἐμπορικαὶ ἀποφάσεις ἐκκαλοῦνται ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐν Ἀθήναις ἐφετῶν. Τὰ ἄρθρα 154 καὶ ἐφεξῆς ἀφορῶσιν εἰς τὴν ποινικὴν διαδικασίαν. Οὕτως, οἱ προϊστάμενοι τῶν προξενικῶν ἀρχῶν δικάζουσιν ἀνεκκλήτως πάντα τὰ παρ' Ἑλλήνων διαπραττόμενα πταίσματα, ἐφόσον δὲν ἀντίκεινται ἐγχώρια ἔθιμα ἢ αἱ συνθῆκαι, κατὰ τὰ ἄρθρα 530 καὶ ἐφεξῆς τῆς ποινικῆς δικονομίας, ἐξαιρέσει τῶν περὶ δημοσίου κατηγόρου ὁριζομένων. Ἡ ἁρμοδιότης αὕτη μεταβιβάζεται εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ εἰδικοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου, ὅπου ὑπάρχει τοιοῦτον. Ὁσάκις ὁ νόμος ἐπιβάλλει ποινὴν κρατήσεως, δύναται αὕτη ν' ἀντικατασταθῇ διὰ προστίμου μέχρι 200 μεταλλικῶν δραχμῶν (ἄρθρ 154). Τὰ παρ' Ἑλλήνων διαπραττόμενα πλημμελήματα καὶ κακουργήματα ὑπάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 29 καὶ 30 τῆς ποινικῆς δικονομίας διαλαμβανομένων ἀνακριτικῶν ὑπαλλήλων καὶ δικαστηρίων. Ἂν τυγχάνῃ ἄγνωστος ὁ τόπος τῆς τελευταίας ἐν τῇ ἡμεδαπῇ κατοικίας ἢ διαμονῆς τοῦ κατηγορουμένου, ἢ δὲν ὑπάρχῃ τοιαύτη, ἁρμόδιοι εἶναι οἱ ἐν Σύρῳ ἀνακριτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ δικασταὶ (ἄρθρ 156). Ὅπου ὑπάρχουσιν εἰδικὰ προξενικὰ δικαστήρια, ταῦτα δικάζουσι πάντα τὰ παρ' Ἑλλήνων διαπραττόμενα πλημμελήματα ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας των ἢ ἐπὶ τῶν προσωρμισμένων εἰς λιμένα τῆς δικαιοδοσίας των ἑλληνικῶν πλοίων (ἄρθ. 157). Οἱ προϊστάμενοι τῶν προξενικῶν ἀρχῶν ἐκπληροῦσι κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀνακρίσεως καὶ ἐπὶ ἀκροατηρίου καθήκοντα εἰσαγγελέως (ἄρθρ 159). Κατὰ τῶν κατ' ἀντιμωλίαν ἀποφάσεων τῶν προξενικῶν δικαστηρίων ἐπιτρέπεται ἔφεσις, ἂν κατεγνώσθη ποινὴ φυλακίσεως μείζων τῶν τριῶν μηνῶν, κατὰ δὲ τῶν ἐρήμην μόνον ἀνακοπή, τῆς πρὸς ἔφεσιν καὶ ἀνακοπὴν προθεσμίας οὔσης εἰκοσιτετραώρου (ἄρθρ. 162—163). Κατὰ τὸ ἄρθρον 164 ἡ ἔφεσις ἐκδικάζεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐν Ἀθήναις ἐφετῶν καὶ ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν.

Κατάργησις τῶν διομολογήσεων. Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἀφ' ἧς διὰ τοῦ ἄρθρου 7 τῆς ἀπὸ 30 Μαρτίου 1856 συνθήκης τῶν Παρισίων εἰσήλθεν εἰς τὴν καλουμένην διεθνῆ κοινωνίαν, προσεπάθησε πολλάκις ἔκτοτε νὰ καταργήσῃ τὸν παρ' αὐτῇ θεσμὸν τῶν διομολογήσεων. Ἀλλ' αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις, ὧν ἡ συγκατάθεσις ἦτο ἐν τούτῳ ἀπαραίτητος, δὲν ἐφάνησαν πρὸς τοῦτο εὐμενῶς διατεθειμέναι. Τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1881 ἡ Πύλη δι' ἐγκυκλίου ἠθέλησε νὰ καταργήσῃ μονομερῶς δικαιώματά τινα, ἅτινα ἐκέκτηντο αἱ προξενικαὶ ἀρχαὶ ἐκ μακροῦ ἐθίμου, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῶν ταυτοσήμων διαβημάτων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβειῶν (25 Δεκεμβρίου 1881). Τὴν 10 Ἰουλίου 1908 διὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ πραξικοπήματος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ἐν Τουρκίᾳ τὸ νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον. Ἡ Αὐστροουγγαρία, ἐπωφεληθεῖσα τῆς ἐντεῦθεν ἀνωμαλίας, προσήρτησε τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1908, ἐν δὲ τῷ πρωτοκόλλῳ, ὅπερ συνωμολογήθη τὴν 27 Φεβρουαρίου 1909 καὶ δι' οὗ ἡ Τουρκία ἀνεγνώριζε τὴν γενομένην προσάρτησιν, ὑπῆρχεν εἰδικὸν ἄρθρον ὑπ' ἀριθμὸν 8, δι' οὗ ἡ Αὐστροουγγαρία ὑπέσχετο νὰ παράσχῃ τὴν πλήρη καὶ εἰλικρινῆ της ὑποστήριξιν πρὸς κατάργησιν τῶν διομολογήσεων διὰ διαπραγματεύσεων, ἃς ἐσκόπει ἡ Πύλη ν' ἀρχίσῃ διεξάγουσα σχετικῶς μετὰ τῶν ἐνδιαφερομένων Μ. Δυνάμεων. Παρεμφερῆ ὑπόσχεσιν ἀνέλαβε καὶ ἡ Ἰταλία διὰ τοῦ ἄρθρου 8 τῆς ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1912 συνθήκης περὶ εἰρήνης τῆς Λωζάννης. Τὸ ἄρθρον 6 τῆς ἰδίας συνθήκης ὥριζεν, ὅτι ἡ Ἰταλία ὑπεχρεοῦτο νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Τουρκίας ἐμπορικὴν συνθήκην, δι' ἧς θὰ ἀφίνετο εἰς ταύτην πλήρης οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργῇ ἀπὸ ἐμπορικῆς καὶ τελωνειακῆς ἀπόψεως χωρὶς νὰ δεσμεύεται ὑπὸ τῶν διομολογήσεων. Ἡ συνθήκη αὕτη θὰ ἐτίθετο ἐν ἰσχύϊ, ὅτε θὰ ἤρχιζον ἐφαρμοζόμεναι αἱ ἐμπορικαὶ συνθῆκαι, ἃ ἐπὶ τῇ αὐτῇ βάσει θὰ συνῆπτεν ἡ Τουρκία μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν.

Τῷ 1913 εἶχον ἀρχίσει, ἰδίᾳ ἐν Παρισίοις, διαπραγματεύσεις πρὸς κατάργησιν τῶν διομολογήσεων ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς παροχῆς ἐγγυήσεων παρὰ τῆς Πύλης εἰς τοὺς παρ' αὐτῇ ἐγκατεστημένους ἀλλοδαποὺς πολίτας, ὡς καὶ εἰσαγωγῆς ῥιζικῶν δικαστικῶν μεταρρυθμίσεων. Ἐπῆλθεν ὁ Μέγας πόλεμος τῶν δύο συμμαχιῶν, ἡ δὲ Πύλη, ἐπωφεληθεῖσα τῆς ἐν Εὐρώπῃ ἀνωμάλου καταστάσεως, ἐγνωστοποίησε διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 53 699 καὶ ἀπὸ 9 Σεπτεμβρίου 1914 μακρᾶς καὶ ἐνυπογράφου διακοινώσεως πρὸς τὰς ξένας πρεσβείας, ὅτι θὰ ἐθεώρει κατηργημένας τὰς διομολογήσεις ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1914 «αἵτινες μέχρι τοῦδε ἀπετέλεσαν ἐμπόδιον εἰς πᾶσαν πρόοδον τῆς αὐτοκρατορίας» καὶ ὅτι θὰ ἐφήρμοζεν ὡς βάσιν τῶν σχέσεών της μετὰ πάντων τῶν κρατῶν τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Τελευτῶσα ἔλεγεν ἡ Πύλη, ὅτι ἐμπνευσθεῖσα ἐν τῇ ἀποφάσει της ταύτῃ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὰ ἀνώτερα συμφέροντα τῆς ὀθωμανικῆς πατρίδος, οὐδεμίαν τρέφει, καταργοῦσα τὰς διομολογήσεις, ἐχθρικὴν σκέψιν ἐναντίον οἱουδήποτε κράτους καὶ ὅτι εἶναι διατεθειμένη νὰ ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις πρὸς συνομολόγησιν ἐμπορικῶν συνθηκῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ὡς εἰκός, ἡ διακοίνωσις αὕτη τοῦ πρίγκιπος Σαῒδ Χαλίμ, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, προὐξένησε κατάπληξιν εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν πρεσβειῶν τῆς Συνεννοήσεως, συνελθόντες εἰς σύσκεψιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀπεφάσισαν ν' ἀποστείλωσι ταυτόσημον ἀπαντητικὴν διακοίνωσιν, ἐν ᾗ διελαμβάνετο ὅτι τὸ καθεστὼς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τροποποιηθῇ εἴς τι σημεῖον αὐτοῦ καὶ κατὰ μεγαλύτερον βεβαίως λόγον νὰ καταργηθῇ ἐν τῷ συνόλῳ του ἢ μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν τῆς Πύλης μετὰ τῶν μετ' αὐτῆς συμβληθέντων κρατῶν. Συνεπῶς, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀναγνωρισθῇ ὑποχρεωτικὴ ἐφαρμογὴ ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1914 εἰς τὴν μονομερῆ ἀπόφασιν, ἣν ἔλαβεν ἡ Πύλη. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ γενικὸν πνεῦμα ἀπήντησαν καὶ αἱ πρεσβεῖαι τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας. Ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτῆς ἐδήλου ὅτι ἐλάμβανεν ὑπὸ πᾶσαν ἐπιφύλαξιν σημείωσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ὀθωμανικῆς διακοινώσεως. Συγχρόνως δ' ἐφίστα τὴν προσοχὴν τῆς Πύλης ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ διομολογήσεις, ἃς αὕτη κέκτηται, δὲν προήρχοντο μόνον ἐκ τῆς ἀπὸ 27 Μαΐου 1855 συνθήκης τοῦ Κανλιτζᾶ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1901 διαιτητικῆς ἀποφάσεως. Οὐχ ἧττον, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐδήλου ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Πύλης συμφωνίας καταλλήλους ν' ἀντικαταστήσωσι τὸ παλαιὸν συμβατικὸν καθεστὼς πρὸς καλυτέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν κοινῶν συμφερόντων. Ἡ Τουρκία, ἐφαρμόζουσα τὸ πρόγραμμά της, κατήργησεν ὡσαύτως ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1914 τὰ ξένα ταχυδρομεῖα, ἀπὸ τῆς αὐτῆς δὲ ἡμερομηνίας θὰ ηὐξάνοντο καὶ τὰ τελωνειακὰ δικαιώματα διὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου 1914 προσωρινοῦ νόμου. Ὅταν ἡ Τουρκία ἀνεμίχθη εἰς τὸν πόλεμον, ἥ τε Γερμανία (15 Ἰανουαρίου 1917) ὡς καὶ ἡ Αὐστροουγγαρία (12 Μαρτίου 1918) συνῆψαν εἰδικὰς μετὰ τῆς συμμάχου των συμβάσεις, δι' ὧν συγκατετίθεντο εἰς τὴν κατάργησιν τῶν διομολογήσεων. Αἱ συμβάσεις ὅμως αὗται ἠκυρώθησαν διὰ τῶν ἄρθρων 290 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν καὶ 242 τῆς τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. Τὰ ἄρθρα 136 καὶ 261 τῆς ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1920 συνθήκης τῶν Σεβρῶν μετὰ τῆς Τουρκίας, ἥτις ὅμως δὲν ἔτυχεν ἐπικυρώσεως, ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν συμμάχων κρατῶν, μέχρις ὅτου εἰδικὴ ἐπιτροπὴ διορισθησομένη ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν, προπαρασκευάσῃ νέον δικαστικὸν καθεστὼς προωρισμένον ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ τῶν διομολογήσεων. Τὴν 21 Νοεμβρίου 1922 συνῆλθεν ἐν Λωζάννῃ νέα συνδιάσκεψις, καθ' ἣν ἡ τουρκικὴ ἀντιπροσωπεία, ἀποκρούσασα διαφόρους προταθείσας μέσας λύσεις, ἐπέμεινε κατὰ τρόπον ἀδιάλλακτον εἰς την πλήρη κατάργησιν τῶν διομολογήσεων. Ἐπαναληφθεισῶν τὴν 23 Ἀπριλίου 1923 τῶν ἐργασιῶν τῆς συνδιασκέψεως, αἵτινες εἶχον διακοπῆ τὴν 5 Φεβρουαρίου, οἱ σύμμαχοι παρουσίασαν εἰς τὴν τουρκικὴν ἀντιπροσωπείαν σχέδιον συνθήκης, ἐν ᾧ τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἐδήλουν ὅτι συμφωνοῦσιν ὅπως καταργήσωσι τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων. Ἡ διατύπωσις τῆς διατάξεως ταύτης δὲν ηὐχαρίστησε τὴν τουρκικὴν ἀντιπροσωπείαν, ἥτις ἐπεδίωκεν ὅπως μὴ θεωρηθῶσιν αὗται κατηργημέναι μόνον ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς ἤθελον οἱ σύμμαχοι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1914. Μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπῆλθεν ἐν τέλει συνεννόησις, συμφώνως δὲ πρὸς ταύτην διετυπώθη ὁριστικῶς τὸ ἄρθρον τῆς ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1923 συνθήκης τῆς Λωζάννης, δι' οὗ οἱ σύμμαχοι ἐδήλουν ὅτι «ἀποδέχονται τὴν πλήρη κατάργησιν τῶν διομολογήσεων ἀπὸ πάσης ἀπόψεως». Τὸ ἄρθρον τοῦτο συνεπλήρου εἰδικὴ ὑπὸ ἰδίαν χρονολογίαν σύμβασις περὶ τῆς δικαστικῆς ἁρμοδιότητος, ὡς καὶ δήλωσις, καθ' ἣν εἰς τοὺς προσληφθησομένους ξένους νομικοὺς συμβούλους δὲν θ' ἀνεγνωρίζοντο, ἐπὶ πέντε τοὐλάχιστον ἔτη, ἄλλα καθήκοντα ἐκτὸς τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς ἐργασίας τῆς νομοθετικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς παρακολουθήσεως τῆς λειτουργίας τῶν ἀστικῶν, ἐμπορικῶν καὶ ποινικῶν ὀθωμανικῶν δικαστηρίων ἄνευ πραγματικῆς ἀναμίξεως ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν δικαστικῶν καθηκόντων καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν παραπόνων, εἰς ἃ θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἴτε ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης, εἴτε ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων εἴτε ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων. Οὕτως, ἄνευ σοβαρῶν ἐγγυήσεων ἡ Τουρκία κατώρθωσε νὰ καταργήσῃ τὰς ἐν αὐτῇ διομολογήσεις.

Αἴγυπτος. Διὰ τῆς ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1840 συμβάσεως, εἰς ἣν ἡ Γαλλία προσεχώρησε τὴν 10 Ἰουλίου 1841, ἡ Αἴγυπτος κατέστη ὑποτελὲς κράτος, ὑπέκειτο δὲ εἰς ἰδιαίτερόν τι καθεστὼς διομολογήσεων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τοῦ ὁποίου ἡ εἰσαγωγὴ ὀφείλεται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Νουβὰρ πασᾶ. Τοῦ ἐν ἰσχύϊ τότε καθεστῶτος παρουσιάζοντος πολλὰ τὰ ἄτοπα λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας ἐκτάσεως αὐτοῦ ἢ ἐν Τουρκίᾳ, ὑφ' ἧς τὴν ἐπικυριαρχίαν διετέλει ἡ Αἴγυπτος, ὁ Νουβὰρ πασᾶς ἤρξατο διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν Μ. Δυνάμεων πρὸς τροποποίησίν του. Τὴν 24 Φεβρουαρίου 1873 αὗται κατέληξαν εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα. Ὁ ἀπὸ 10 Νοεμβρίου 1874 δεκτὸς γενόμενος κανονισμὸς τῆς δικαστικῆς ὀργανώσεως διὰ τὰς μικτὰς διαφοράς, συγκείμενος ἐξ ἄρθρων 40, ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς 1 Φεβρουαρίου 1876, τῶν μικτῶν δικαστηρίων ἐγκαινιασθέντων ἐπισήμως τὴν 28 Ἰουνίου 1875. Ὁ ἀνωτέρω κανονισμὸς περιώρισεν ἐπὶ μίαν πενταετίαν ἐν ἀρχῇ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ προξενικὴν δικαιοδοσίαν, ἀλλ' ἔκτοτε ἐπανειλημμένως οὗτος ἀνενεώθη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Διὰ τοῦ κανονισμοῦ τούτου ἱδρύθησαν (ἄρθρ 1 ἐν Καΐρῳ, Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ζαγαζικίῳ (μετὰ ταῦτα δὲ ἀντὶ τοῦ Ζαγαζικίου ἐν Ἰσμαηλίᾳ καὶ εἶτα ἐν Μανσούρᾳ) πρωτοδικεῖα, συγκείμενα ἀπὸ 4 ἀλλοδαποὺς δικαστὰς καὶ 3 ἰθαγενεῖς, ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐφετεῖον, ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ 4 ἰθαγενεῖς ἐφέτας καὶ 7 ἀλλοδαπούς (ἄρθρ. 2). Τὸ ἐν Μανσούρᾳ ἀνωτέρω πρωτοδικεῖον, καταργηθὲν τῷ 1881, ἀνασυνέστη τῷ 1887 ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Τὰ δικαστήρια ταῦτα ἀπονέμουσι τὴν δικαιοσύνην ἐν ὀνόματι τοῦ χεδίβου, τὰ δὲ μέλη αὐτῶν διορίζονται ὑπὸ τινας ἐγγυήσεις ὑπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως (ἄρθρ. 5). Ἡ παλαιὰ προξενικὴ δικαιοδοσία ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη, ἐφόσον δὲν κατηργήθη διὰ τοῦ νέου τούτου κανονισμοῦ. Ἡ Ἑλλὰς προσεχώρησεν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ τούτου διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1875 ἐγγράφου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολιτικοῦ πράκτορος καὶ γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργεῖον τῆς Αἰγύπτου, ὅπερ ἀπήντησεν αὐθημερόν, εὐχαριστοῦν διὰ τὴν ἀνακοίνωσιν.

1) Ποινικὴ δικαιοδοσία. Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν μικτῶν δικαστηρίων ὑπάγονται αἱ ἀστυνομικαὶ παραβάσεις αἱ διαπραττόμεναι ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν πολιτῶν, ἐξαιρέσει τῶν παραβιάσεων τῶν ἰδιαιτέρων προξενικῶν ἀστυνομικῶν κανονισμῶν, αἵτινες ἐκδικάζονται ὑπὸ τῶν οἰκείων προξενικῶν ἀρχῶν. Ἐν σχέσει πρὸς τὰ πλημμελήματα καὶ κακουργήματα, τὰ μικτὰ δικαστήρια εἶναι ἁρμόδια τόσον προκειμένου περὶ ἰθαγενῶν, ὅσον καὶ περὶ ἀλλοδαπῶν, ἀλλὰ μόνον ὅσον ἀφορᾷ εἰς ὡρισμένας κολασίμους πράξεις, περιοριστικῶς καθωρισμένας, ὡς αἱ διαπραττόμεναι κατὰ τῶν δικαστῶν καὶ τῶν λοιπῶν κατωτέρων δικαστικῶν λειτουργῶν (ὡς εἶναι οἱ γραμματεῖς, διερμηνεῖς, δικαστικοὶ κλητῆρες) ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν ὑπηρεσιακῶν καθηκόντων των, ἢ αἱ διαπραττόμεναι ἐναντίον τῆς ἐκτελέσεως δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ ἐντάλματος κτλ. (ἄρθρ. 7 8 καὶ 9). Σημειωτέον, ὅτι διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Ἰανουαρίου 1893 ἑλληνικοῦ νόμου συνέστη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικὸν δικαστήριον κακουργιοδικῶν, ὅπερ συνέρχεται εἰς δύο συνόδους ἐτησίως, τὴν 1 Μαΐου καὶ τὴν 1 Δεκεμβρίου, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ παραταθῶσι πέραν τῶν εἴκοσι ἡμερῶν (ἄρθρ. 5). Ὁ πρόεδρος, οἱ σύνεδροι καὶ ὁ γραμματεὺς ἑκάστης συνόδου διορίζονται διὰ διατάγματος (ἄρθρ. 8). Τὸ ἄρθρον 11 καθορίζει τὰ προσόντα τῶν ἐνόρκων, οὗ; εἰδικὴ ἐπιτροπὴ καταγράφει (ἄρθρ. 13 καὶ ἑξ.) ἐν καταλόγῳ, ἐντὸς δὲ τοῦ πρώτου

Digitized by Google

δεκαημέρου τῶν μηνῶν 'Απριλίου καὶ Νοεμβρίου τὸ προξενικὸν δικαστήριον, ἐν συμβουλίῳ, ἐκλέγει 100 ἐνόρκους, ἐξ ὧν κληροῦνται 30 τακτικοὶ καὶ 20 ἀναπληρωματικοὶ (ἄρθρ. 17). Τὰ ἄρθρα 28 καὶ ἑξῆς πραγματεύονται περὶ τῆς ἀνακρίσεως κολασίμων πράξεων ὑπαγομένων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ἐν 'Αλεξανδρείᾳ κακουργιοδικείου.

2) *Ἀστικὴ δικαιοδοσία.* Τὰ προξενικὰ δικαστήρια ἐκδικάζουσι τὰς μεταξὺ ἀλλοδαπῶν τῆς αὐτῆς ἰθαγενείας διαφοράς. Τὰ δὲ μικτὰ τοιαῦτα τὰς διαφορὰς εἴτε μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ ἰθαγενῶν, εἴτε μεταξὺ ἀλλοδαπῶν διαφόρου ἰθαγενείας, ὡς καὶ τὰς ἐμπραγμάτους ἀγωγὰς προκειμένου περὶ ἀκινήτου, εἴτε μεταξὺ ἀλλοδαπῶν τῆς αὐτῆς ἢ διαφόρου ἰθαγενείας, εἴτε μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ ἰθαγενῶν (ἄρθρ. 9). Αἱ διαφοραί, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὴν προσωπικὴν κατάστασιν (ἱκανότης πρὸς δικαιοπραξίαν, γάμος, κληρονομία κτλ.), ἂν μὲν ἀναφύωνται μεταξὺ ἀλλοδαπῶν διαφόρου ἐθνικότητος, ἐκδικάζονται ὑπὸ τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐναγομένου ἀλλοδαποῦ, ἂν δὲ μεταξὺ ἰθαγενῶν καὶ ἀλλοδαπῶν, τότε ἐκδικάζονται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου προξενικοῦ δικαστηρίου, ἂν ἐναγόμενος εἶναι ὁ ἀλλοδαπός, ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων δὲ δικαστηρίων, ἂν ἐναγόμενος εἶναι ὁ ἰθαγενής. Οἱ γενικοὶ πρόξενοι, πρόξενοι καὶ ὑποπρόξενοι, αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ὑπηρεσίας των δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν μικτῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ τῶν τοιούτων τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους. Τὰ μικτὰ δικαστήρια ἀποφαίνονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων κωδίκων, οὓς ἡ αἰγυπτιακὴ κυβέρνησις παρουσίασεν εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις, ἐν σιωπῇ δὲ τούτων ἐφαρμόζονται αἱ ἀρχαὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου καὶ οἱ κανόνες τῆς εὐθυδικίας (ἄρθρ. 34).

Οἱ ἐν λόγῳ νέοι κώδικες κατηρτίσθησαν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γαλλικῆς καὶ ἰταλικῆς νομοθεσίας, ὑπὸ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἐγκατεστημένου Γάλλου δικηγόρου Μωνουρύ. Διὰ μεταγενεστέρων διαταγμάτων ἐπῆλθον τροποποιήσεις τινὲς εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς 10 Νοεμβρίου 1874. Οὕτω, διὰ διατάγματος ἀπὸ 26 Μαρτίου 1900, ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν μικτῶν δικαστηρίων αἱ μικταὶ πτωχεύσεις. Αἱ πτωχεύσεις, εἰς ἃς ὁ πτωχεύσας καὶ πάντες οἱ πιστωταὶ εἶναι ἀλλοδαποὶ τῆς αὐτῆς ἰθαγενείας, ὑπάγονται εἰς τὰ ἁρμόδια προξενικὰ δικαστήρια ὡς, ἀφ' ἑτέρου, ὑπάγονται εἰς τὰ ἐγχώρια δικαστήρια ἂν ὁ πτωχεύσας καὶ πάντες οἱ πιστωταὶ εἶναι ἰθαγενεῖς. Ὡσαύτως, διὰ διατάγματος ἀπὸ 1 Μαρτίου 1901 ὡρίσθη, ὅτι οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἔμμισθοι διπλωματικοὶ καὶ προξενικοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτῶν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐναγάγωσιν ἰθαγενῆ ἐνώπιον τῶν μικτῶν δικαστηρίων, ἂν δὲ διεξάγωσιν ἐμπορικὰς πράξεις ἢ κέκτηνται ἢ ἐκμεταλλεύωνται ἀκίνητα ἐν Αἰγύπτῳ, ὑπάγονται ἐντεῦθεν εἰς τὰ μικτὰ δικαστήρια, ἐφόσον ὅμως δὲ θὰ ἐθίγετο ἡ ἐπίσημος αὐτῶν ἰδιότης.

Προσπάθειαι πρὸς κατάργησιν τῶν διομολογήσεων. Τὴν 18 Δεκεμβρίου 1914 ἡ Αἴγυπτος ὑπήχθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς 'Αγγλίας, ἥτις δὲν ἐξεδήλωσε πρόθεσίν τινα πρὸς ἄμεσον καὶ μονομερῆ κατάργησιν τῶν ὑφισταμένων διομολογήσεων ἢ τῶν μικτῶν δικαστηρίων. Διὰ τῶν ἄρθρων ὅμως 147 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, 102 τοῦ 'Αγίου Γερμανοῦ καὶ 63 τοῦ Νεϊγύ, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Βουλγαρία παρῃτήθησαν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διομολογήσεων. 'Εν τούτοις ἡ Γερμανία κατώρθωσε τὴν 16 'Ιουνίου 1925 νὰ συνάψῃ ἀπ' εὐθείας συμφωνίαν μετὰ τῆς αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως, δι' ἧς ἀποκαθίστατο ἡ προτέρα γερμανικὴ προξενικὴ δικαιοδοσία, ἥτις θὰ ἔληγεν ὁριστικῶς ὅταν θὰ ἐτίθετο ἐν ἰσχύϊ ἡ σχεδιαζομένη νέα δικαστικὴ ὀργάνωσις ἐν Αἰγύπτῳ. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἤρξατο διαπραγματεύσεων μετά τινων κρατῶν πρὸς κατάργησιν τῶν διομολογήσεων, ἣν ἀπεδέχθησαν κατ' ἀρχὴν τινὰ ἐξ αὐτῶν ὑπό τινας ἐπιφυλάξεις, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἐπικινδύνου ἐξελίξεως τῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως παρενεβλήθησαν διάφορα ἐμπόδια εἰς τὴν κανονικὴν διευθέτησιν τοῦ ζητήματος τῆς σχεδιαζομένης νέας δικαστικῆς μεταρρυθμίσεως, ἥτις θὰ ἐξησφάλιζε τὴν θέσιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀλλοδαπῶν. Οὕτω δέ, διὰ διατάγματος ἀπὸ 31 'Οκτωβρίου 1921, ἡ αἰγυπτιακὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη ν' ἀνανεώσῃ καὶ αὖθις τὴν διατήρησιν τῶν μικτῶν δικαστηρίων δι' ἀπροσδιόριστον χρόνον, τῆς ἡμέρας τῆς καταργήσεως αὐτῶν καθορισθησομένης δι' ἑτέρου διατάγματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἐδημοσιεύετο τοὐλάχιστον ἓν ἔτος πρὸ τῆς ἡμερομηνίας ταύτης. Τὴν 28 Φεβρουαρίου 1922, δι' ἐπισήμου διακηρύξεως αὐτῆς ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, θέτουσα τέρμα εἰς τὸ καθεστὼς τῆς προστασίας, ἀνεγνώριζε τὴν Αἴγυπτον ὡς κράτος κυρίαρχον καὶ ἀνεξάρτητον, ἀλλὰ σὺν τοῖς ἄλλοις δικαιώμασιν, ἅτινα θὰ ἐκέκτητο, ἐπεφύλασσεν εἰς ἑαυτὴν μόνον καὶ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν συμφερόντων καὶ τῆς θέσεως τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀλλοδαπῶν.

Κίνα. Τὴν 29 Αὐγούστου 1842 ὑπεγράφη ἐν Ναγκὶν ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη τῆς Κίνας μετὰ τῆς 'Αγγλίας, δι' ἧς ἠνοίχθησαν εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον πέντε κινεζικοὶ λιμένες. Ἔτη τινὰ βραδύτερον, ἡ 'Αγγλία ἐκήρυξε καὶ αὖθις τὸν πόλεμον, προσλαβοῦσα ὡς σύμμαχον τὴν Γαλλίαν, ἥτις ἤθελε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν δολοφονίαν Γάλλου τινὸς ἱεραποστόλου. Διὰ τῶν περὶ εἰρήνης συνθηκῶν, αἵτινες ὑπεγράφησαν ἐν Τιεντσίν, τὴν μὲν 26 'Ιουνίου 1858 μετὰ τῆς 'Αγγλίας, τὴν δὲ 27 'Ιουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετὰ τῆς Γαλλίας, ἡ Κίνα ἀνεγνώριζε τὴν ἐγκατάστασιν ἐν αὐτῇ καθεστῶτος διομολογήσεων, ὅπερ ἐπεξετάθη ἔπειτα καὶ εἰς ἕτερά τινα κράτη καὶ ὅπερ ἐπεκυρώθη καὶ αὖθις διὰ τῆς ἀπὸ 24—25 'Οκτωβρίου 1860 νέας συμβάσεως τοῦ Πεκίνου. Τὴν 13 Σεπτεμβρίου 1876 ἡ 'Αγγλία συνῆψε νέαν σύμβασιν μετὰ τῆς Κίνας ἐν Τσε-φού, δι' ἧς ἐκανονίσθη ὁριστικῶς τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων προκειμένου περὶ τῶν Ἄγγλων πολιτῶν. Αἱ διατάξεις τῆς συμβάσεως ταύτης ἐπεξετάθησαν μετὰ ταῦτα δι' εἰδικῶν συμβάσεων καὶ εἰς τοὺς πολίτας ἑτέρων κρατῶν, ἀποτελεσθέντος οὕτω πλήρους συστήματος διομολογήσεων, ὅπερ ἡ Κίνα φέρει βαρέως.

1) *Ποινικὴ δικαιοδοσία.* Κολάσιμοι πράξεις διαπραττόμεναι μεταξὺ ἀλλοδαπῶν τῆς αὐτῆς ἰθαγενείας ἐκδικάζονται ὑπὸ τοῦ οἰκείου αὐτῶν προξενικοῦ δικαστηρίου, ἢ ὑπὸ τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου τοῦ κατηγορουμένου ἀλλοδαποῦ προκειμένου περὶ ἀλλοδαπῶν διαφόρου ἰθαγενείας. Αἱ μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ ἰθαγενῶν ἀθέμιτοι πράξεις ἐκδικάζονται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ κατηγορουμένου, ἤτοι, ἂν οὗτος εἶναι ἀλλοδαπός, ὑπὸ τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου, ἂν δὲ εἶναι ἰθαγενής, ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων.

2) *Ἀστικὴ δικαιοδοσία.* Αἱ διαφοραὶ ἀστικῆς ἢ ἐμπορικῆς φύσεως μεταξὺ ἀλλοδαπῶν τῆς αὐτῆς ἰθαγενείας ἐκδικάζονται ὑπὸ τοῦ οἰκείου προξενικοῦ δικαστηρίου. 'Αμφισβήτησις ὑπάρχει προκειμένου περὶ ἀκινήτων, τινῶν ὑποστηριζόντων ὅτι πᾶσαι αἱ ἐντεῦθεν διαφοραὶ δέον νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν προξενικὴν δικαιοδοσίαν, ἑτέρων δὲ εἰς τὴν τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων. Αἱ διαφοραὶ μεταξὺ ἀλλοδαπῶν διαφόρου ἰθαγενείας ἐπιλύονται ὑπὸ τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐναγομένου ἀλλοδαποῦ. Τέλος, αἱ διαφοραὶ μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ ἰθαγενῶν ἐπιλύονται ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ οἰκείου προξένου καὶ τοῦ Κινέζου δικαστοῦ, οἵτινες ἑκάστοτε ἀποφαίνονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐθυδικίας. Τὸ ἄρθρον 3 τῆς ἀπὸ 13 Σεπτεμβρίου 1876 συμβάσεως, ἣν συνῆψεν ἡ 'Αγγλία κατὰ τ' ἀνωτέρω, εἰσήγαγεν ἐνδιαφέρουσαν τροποποίησιν, καθ' ἣν αἱ τελευταῖαι αὗται μικταὶ διαφοραὶ θὰ ἐξεδικάζοντο ὑπὸ μόνου τοῦ προξένου ἢ ὑπὸ μόνου τοῦ Κινέζου δικαστοῦ, καθ' ὅσον ὁ ἐναγόμενος ἦτο ἀλλοδαπὸς ἢ ἰθαγενής. Πάντως ὅμως ὁ πρόξενος ἢ ὁ Κινέζος δικαστὴς τοῦ ἐνάγοντος δέον νὰ παρίσταται κατὰ τὴν δίκην πρὸς ἔλεγχον τῆς διαδικασίας. Ἡ πρακτικὴ αὕτη ἐγένετο δεκτὴ καὶ ὑπὸ ἑτέρων κρατῶν, ἐνῷ ἄλλα τοιαῦτα, ὡς ἡ Γαλλία, ἡ 'Ιαπωνία καὶ ἡ Βραζιλία, ἐπέλυσαν ἄλλως τὸ ζήτημα. Ἡ διοργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τῶν ἐν Κίνᾳ μονομελῶν ἢ πολυμελῶν προξενικῶν δικαστηρίων ποικίλλει κατὰ κράτος. Παρατηρητέον ὅτι εἰς τὰ κινεζικὰ ἐδάφη, ἅτινα ἀποτελοῦσι παραχωρήσεις πρὸς ξένα κράτη δι' ἐκμετάλλευσιν, ἰσχύουσιν ἰδιαίτεραι διατάξεις. Οὕτως ἐν τῇ Σαγκάῃ, ἥτις εἶναι διεθνὴς παραχώρησις, ἔχει ἐγκατασταθῆ διεθνὲς μικτὸν δικαστήριον, ὅπερ λειτουργεῖ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπὸ 20 'Απριλίου 18 9 κανονισμοῦ, ὃν ὅμως δὲν ἀπεδέχθη ἡ Γαλλία, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ γαλλικῷ τμήματι τῆς Σαγκάης ἐφαρμόζονται πάλιν διάφοροι ἄλλαι διατάξεις. Τὴν 10 'Ιουνίου 1902 τὸ ἐν τῇ ἀνωτέρω πόλει προξενικὸν σῶμα κατήρτισε κανονισμὸν καθορίζοντα τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ διεθνοῦς μικτοῦ δικαστηρίου τοῦ γαλλικοῦ τμήματος.

Προσπάθειαι πρὸς κατάργησιν τῶν διομολογήσεων. 'Απὸ τοῦ 1904 καὶ ἐντεῦθεν ἡ Κίνα κατέβαλεν εἰλικρινεῖς προσπαθείας, ὅπως βελτιώσῃ τὴν νομοθεσίαν της, ὡς καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων (διάταγμα ἀπὸ 7 Φεβρουαρίου 1910), ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐπετύγχανε τὴν κατάργησιν τῶν διομολογήσεων. Κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον, εἰς ὃν ἔλαβε μέρος, ἡ Κίνα διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἀπὸ 14 Αὐγούστου 1917 κατήργησε, διὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων προκειμένου περὶ τῶν πολιτῶν τῶν ἐχθρικῶν κρατῶν. Τὴν δὲ 27 'Απριλίου 1919 ἐξέδωκε νέον διάταγμα, δι' οὗ οἱ πολῖται τῶν κρατῶν, ἅτινα δὲν ἐκέκτηντο συμβάσεις διομολογήσεων μετὰ τῆς Κίνας, ὡ. π. χ. πάντα τὰ μετὰ τὸν Μέγαν πόλεμον σχηματισθέντα ἐν Εὐρώπῃ νέα κράτη, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἑτέρου κράτους κεκτημένου ἤδη διομολογήσεις, ἀλλὰ θὰ ὑπέκειντο εἰς τοὺς κινεζικοὺς νόμους. Τὴν 20 Μαΐου 1921 συνήφθη συμφωνία μεταξὺ Γερμανίας καὶ Κίνας ἐν Πεκίνῳ, καθ' ἣν (ἄρθρ. 3) ἡ Γερμανία συγκατετίθετο εἰς τὴν κατάργησιν τῶν διομολογήσεων. Τὴν 10 Δεκεμβρίου 1921 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν, ἅτινα συνῆλθον ἐν συνδιασκέψει ἐν Οὐασιγκτῶν πρὸς περιορισμὸν τῶν ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν καὶ διευθέτησιν ἐνίων προβλημάτων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ (12 Νοεμβρίου 1921—6 Φεβρουαρίου 1922), ἀπεδέχθησαν ἀπόφασιν, καθ' ἣν θὰ συνεκροτεῖτο εἰδικὴ ἐπιτροπή, ἥτις θὰ ἐξήταζε τὴν ἐν Κίνᾳ κατάστασιν τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ θὰ ὑπεδείκνυε τὰ μέτρα, ἅτινα θὰ ἔδει νὰ ληφθῶσι πρὸς δικαιολόγησιν τῆς καταργήσεως τοῦ θεσμοῦ τῶν διομολογήσεων. Λόγῳ ὅμως τῆς ἐν Κίνᾳ τελευταίας ἀνωμάλου καταστάσεως δὲν κατωρθώθη νὰ συνέλθῃ ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη. Τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1925 ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κίνας ἐν τῇ συνελεύσει τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐζήτησε τὴν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν τῆς Κίνας μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν, καὶ τοῦτο πρὸς κατάργησιν τῶν ὑφισταμένων διομολογήσεων.

Ἄλλα κράτη. Αἱ διομολογήσεις ὑφίσταντο ἢ ὑφίστανται εἰσέτι καὶ εἴς τινα ἄλλα κράτη:

1) *Ἰαπωνία.* Τὸ ἐν τῷ κράτει τούτῳ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων εἰσήχθη διὰ συμβάσεων, ἃς συνῆψεν ἡ 'Ιαπωνία μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (17 'Ιουνίου 1857), 'Αγγλίας (26 Αὐγούστου 1858), Γαλλίας (9 'Οκτωβρίου 1858) κτλ. Τὴν 1 Μαΐου 1886 συνῆλθεν ἐν Τόκιο εἰδικὴ συνδιάσκεψις πρὸς κατάργησιν τῶν διομολογήσεων. Τῆς συνδιασκέψεως ταύτης μὴ καταληξάσης εἰς ἀποτέλεσμά τι θετικόν, ἡ 'Ιαπωνία, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε βελτιώσει σημαντικῶς τὴν νομοθεσίαν της, ὡς καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν δικαστηρίων, συνῆψεν εἰδικὰς συνθήκας πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ βάρους τῶν διομολογήσεων μετὰ τῆς 'Αγγλίας (16 'Ιουλίου 1894), τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (22 Νοεμβρίου 1894), 'Ιταλίας (12 Δεκεμβρίου 1894), Ρωσίας (27 Μαΐου 1895), Γαλλίας (4 Αὐγούστου 1896) κτλ.

2) *Βουλγαρία.* Δυνάμει τοῦ ἄρθρου 1 τῆς ἀπὸ 13 'Ιουλίου 1878 συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἡ Βουλγαρία κατέστη φόρου ὑποτελὴς ἡγεμονία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς 'Οθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. 'Εν τούτοις (ἄρθρ. 8) τὰ προνόμια τῶν ἐν αὐτῇ ἀλλοδαπῶν πολιτῶν, ὡς καὶ τὰ δικαιώματα δικαιοδοσίας καὶ προστασίας τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, ὡς ταῦτα καθωρίζοντο ὑπὸ τῶν διομολογήσεων καὶ τῶν ἐθίμων, θὰ παρέμενον περαιτέρω ἐν ἰσχύϊ. 'Απὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως αἱ διομολογήσεις ἦσαν λίαν περιωρισμέναι, ἀλλ' ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, ἐπιθυμοῦσα ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῶν τελείως, συνωμολόγησε σχετικὰς συμφωνίας μετὰ τῆς 'Αγγλίας (9 Δεκεμβρίου 1905) καὶ τῆς Γαλλίας (13 'Ιανουαρίου 1906), αἱ σχετικαὶ ὅμως πρὸς τὴν κατάργησιν τῶν διομολογήσεων διατάξεις τῶν ἀνωτέρω συμφωνιῶν δὲν κατωρθώθη νὰ τεθῶσιν ἐν ἐφαρμογῇ. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Βουλγαρίας εἰς κράτος ἀνεξάρτητον, γενομένην τὴν 5 'Οκτωβρίου 1908 ἐν Τυρνόβῳ, ἤρξαντο νέαι διαπραγματεύσεις, αἵτινες ὅμως δὲν ἀπέδωκαν ὁριστικὰ ἀποτελέσματα. 'Εν τέλει, διὰ τοῦ ἄρθρ. 175 τῆς ἀπὸ 27 Νοεμβρίου 1919 συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ ὡρίζετο, ὅτι τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων θὰ ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον εἰδικῶν συμβάσεων μεταξὺ τῆς Βουλγαρίας καὶ μιᾶς ἑκάστης τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων πρὸς τροποποίησιν ἢ κατάργησίν του.

3) *Αἰθιοπία.* Αἱ ὑφιστάμεναι ἐν τῷ κράτει τούτῳ διομολογήσεις εἰσήχθησαν διὰ τῆς ἀπὸ 2 Νοεμβρίου 1849 ἐμπορικῆς συμβάσεως μετὰ τῆς 'Αγγλίας (ἄρθρ. 17), διὰ τῆς ἀπὸ 2 Μαΐου 1889 συνθήκης μετὰ τῆς 'Ιταλίας (ἄρθρ. 10, 12), ἧς τὸ ἄρθρον 17 προὐκάλεσε μετὰ ταῦτα πόλεμον ἀποβάντα ἐναντίον τῆς 'Ιταλίας, ἥτις ἐθεώρει τὴν Αἰθιοπίαν ὡς ὑποτελὲς εἰς αὐτὴν κράτος. Τὸ ἄρθρον 7 τῆς ἀπὸ 10 'Ιανουαρίου 1908 ἐμπορικῆς συμβάσεως μετὰ τῆς Γαλλίας καθορίζει λεπτομερῶς τὴν ἔκτασιν τῆς προξενικῆς δικαιοδοσίας ἐν ποινικαῖς καὶ ἀστικαῖς διαφοραῖς.

4) *Τύνις.* Διὰ τῆς ἀπὸ 12 Μαΐου 1881 συνθήκης, δι' ἧς ἡ Τύνις ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας, ἐξησφαλίζετο ἡ περαιτέρω διατήρησις πασῶν τῶν συμβάσεων, ἃς εἶχε συνάψει ἕως τότε ἡ Τύνις μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν. Ἡ Γαλλία εὑρέθη οὕτως εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προβῇ εἰς διαπραγματεύσεις μεθ' ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν πρὸς κατάργησιν τῶν διομολογήσεων, ἥτις ἐπῆλθε τὴν 27 'Ιουνίου 1883 προκειμένου περὶ τῆς Γερμανίας, τὴν 31 Δεκεμβρίου 1883 περὶ τῆς 'Αγγλίας καὶ τὴν 25 'Ιανουαρίου 1884 περὶ τῆς 'Ιταλίας.

5) *Τριπολῖτις.* Διὰ τοῦ ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου 1873 πρωτοκόλλου, συναφθέντος μεταξὺ τῆς Τουρκίας, τῆς Γαλλίας, τῆς 'Αγγλίας καὶ τῆς 'Ιταλίας, αἱ διομολογήσεις τῶν τριῶν τελευταίων κρατῶν θὰ ἐφηρμόζοντο καὶ ἐν τῇ Τριπολίτιδι, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1835 ἀπετέλει ἐπαρχίαν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ τὸν 'Ιταλοτουρκικὸν πόλεμον, τερματισθέντα διὰ τῆς ἀπὸ 18 'Οκτωβρίου 1912 συνθήκης τῆς Λωζάννης, ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις διὰ διατάγματος ἀπὸ 20 Μαρτίου 1913 κατήργησε τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων.

6) *Μαρόκκον.* Τὸ σύστημα τῶν διομολογήσεων ἐφηρμόζετο ἐν Μαρόκκῳ ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τὴν 20 Νοεμβρίου 1861 συνήφθη ἐν Μαδρίτῃ σύμβασις μεταξὺ τῆς 'Ισπανίας καὶ τοῦ Μαρόκκου, ἧς τὰ ἄρθρα 10, 11 16, ἐφαρμοσθέντα καὶ εἰς τὰ

Digitized by Google

λοιπὰ κράτη δυνάμει τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους, καθώριζον λεπτομερῶς τὴν ἁρμοδιότητα τόσον τῶν ἱσπανικῶν προξενικῶν ἀρχῶν, ὅσον καὶ τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων ἐν ἀστικαῖς ἐμπορικαῖς καὶ ποινικαῖς διαφοραῖς. Τὴν 3 Ἰουλίου 1880 συνωμολογήθη ἐν Μαδρίτῃ μεταξὺ 14 ἐν ὅλῳ κρατῶν εἰδικὴ σύμβασις πρὸς προστασίαν τῶν ἰθαγενῶν. Συνεπείᾳ ἐπεισοδίων τινῶν, ἰδίᾳ μετὰ τῆς Γερμανίας, συνήφθη μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Μαρόκκου συνθήκη τὴν 30 Μαρτίου 1912, δι' ἧς τὸ Μαρόκκον ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῷ γαλλικὰ δικαστήρια. Τὰ δὲ λοιπὰ κράτη διὰ δηλώσεων των καθίστων γνωστὸν ὅτι παρῃτοῦντο τῶν διομολογήσεων (ἡ Ρωσία τὴν 15 Ἰανουαρίου 1914, ἡ Ἰταλία τὴν 9 Μαρτίου 1916, αἱ Κάτω Χῶραι τὴν 26 Μαΐου 1916 κτλ). Ἡ Ἑλλὰς διὰ δηλώσεώς της ἀπὸ 8 Μαΐου 1914 ἐδήλου ὅτι παραιτεῖται τῆς διεκδικήσεως ὑπὲρ τῶν προξένων, τῶν ὑπηκόων καὶ τῶν ἱδρυμάτων αὐτῆς ἐν τῇ γαλλικῇ ζώνῃ τῆς Σεριφικῆς αὐτοκρατορίας τῶν ἐκ τῶν διομολογήσεων πηγαζόντων δικαιωμάτων καὶ προνομιων. Αἱ πάσης φύσεως συνθῆκαι καὶ συμβάσεις αἱ ἐν ἰσχύϊ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Γαλλίας θὰ ἐπεξετείνοντο αὐτοδικαίως, ἐκτὸς ὑπάρξεως ἐναντίας ρήτρας, καὶ εἰς τὴν ἀνωτέρω γαλλικὴν ζώνην. Ἡ Ἑλλὰς παρῃτήθη ὡσαύτως διὰ τῆς ἀπὸ 17 Μαΐου 1914 δηλώσεώς της τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων της ὑπὸ τὸ ἄνω πνεῦμα ἐν τῇ ἱσπανικῇ ζώνῃ. Διὰ τοῦ ἄρθρου 142 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἡ Γερμανία παρῃτεῖτο τῶν ἐν Μαρόκκῳ διομολογήσεων.

7) Σιάμ. Ἐπιθυμοῦν ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ θεσμοῦ διομολογήσεων, τὸ Σιὰμ ἀπεφάσισε νὰ εἰσαγάγῃ ριζικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν νομοθεσίαν του, ἃ ἀνέλαβον Εὐρωπαῖοι ὑπάλληλοι. Τὴν 23 Μαρτίου 1907 τὸ Σιὰμ συνῆψε σύμβασιν μετὰ τῆς Γαλλίας, δι' ἧς (ἄρθρ. 5) παρῃτεῖτο αὐτὴ ἐν μέρει τῶν διομολογήσεων προκειμένου περὶ πολιτῶν ἢ προστατευομένων αὐτῆς ἀσιατικῆς καταγωγῆς. Δι' ἑτέρας δὲ συμβάσεως ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1925 παρῃτήθη προκειμένου καὶ περὶ τῶν λοιπῶν πολιτῶν της, ἀλλ' ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους. Διὰ τοῦ ἄρθρου 135 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἡ Γερμανία παρῃτήθη τῶν ἐν Σιὰμ διομολογήσεων.

8) Περσία. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑφίσταται ἐν τῇ Περσίᾳ τὸ σύστημα τῶν διομολογήσεων, τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ αὕτη ἀπό τινος ν' ἀποτινάξῃ. Τὴν 26 Φεβρουαρίου 1921 συνωμολογήθη ἐν Μόσχᾳ σύμβασις μεταξὺ τῆς Περσίας καὶ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας, δι' ἧς (ἄρθρ. 16) ἡ τελευταία αὕτη παρῃτεῖτο τῶν ἐν Περσίᾳ διομολογήσεων.

9) Συρία καὶ Παλαιστίνη. Τὰ «ἀνεξάρτητα ταῦτα κράτη» κατὰ τὸ ἄρθρον 22 τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἐντολὴν τῆς Γαλλίας τὸ πρῶτον καὶ τῆς Ἀγγλίας τὸ δεύτερον, ἣν τὰ κράτη ταῦτα ἐνασκοῦσιν ἐν ὀνόματι τῆς Κοινωνίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐγγράφου ἐξουσιοδοτήσεώς της. Ἡ κατανομὴ τῶν ἐντολῶν τούτων εἶχεν ἤδη γίνει ἀπὸ τῆς 25 Ἀπριλίου 1920, τουτέστι πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1920 μὴ ἐπικυρωθείσης συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἧς τὰ ἄρθρα 94 καὶ 95 ἐκανόνιζον τὴν τύχην τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης. Ἡ ἐπὶ τῆς Συρίας γαλλικὴ ἐντολὴ τῆς Κοινωνίας χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 12 Αὐγούστου 1922, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 5 αὐτῆς τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων θὰ κατηργεῖτο οὐχ ἧττον, τὰ προξενικὰ δικαστήρια θὰ ἐξηκολούθουν προσωρινῶς λειτουργοῦντα καὶ δὴ μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς νέας δικαστικῆς ὀργανώσεως, ἣν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγκαταστήσῃ ἡ Γαλλία. Τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1923 ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς Συρίας διὰ διατάγματος ὥρισεν ὅτι τὰ προνόμια τῶν ἀλλοδαπῶν πολιτῶν θὰ καταργοῦντο ἀπὸ τῆς 1 Νοεμβρίου 1923, τὰ δὲ προξενικὰ δικαστήρια θὰ ἔπαυον λειτουργοῦντα ἀπὸ τῆς 3 Μαρτίου 1924, ὡς καθωρίσθη βραδύτερον. Ἡ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης ἀγγλικὴ ἐντολὴ τῆς Κοινωνίας χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 24 Ἰουλίου 1922, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 8 ταύτης ἡ Ἀγγλία κατήργησεν ἀμέσως τὰς διομολογήσεις, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας ἐνδιαφερομένων τινῶν κρατῶν.

Βιβλιογραφία. Patureau-Mirand, Les tribunaux mixtes d'Egypte (1893). — Staude, Die völkerrechtliche Sonderstellung der Jurisdiktionskonsuln in der Turkei (1900). — Pélissié du Rausas, Le régime des capitulations dans l'Empire Ottoman (1902–1905). — Dillon, La condition des étrangers au Japon (1908). — Mandelstam, La justice ottomane dans ses rapports avec les Puissances étrangères (2e éd., 1911). — Baudez, Essai sur la condition juridique des étrangers en Chine (1913). — Mazard, Le régime des capitulations en Turquie (1923). — Drossos, L'Empire Ottoman dans le sein de la communauté internationale («Revue de Grèce» τ. Α'., 1918, τεύχη 2–3).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

διομολογῶ (*-έω*)· ὁμολογῶ, ὑπόσχομαι, συντίθεμαι, συμφωνῶ, κάμνω συνθήκην.

Δίομος. —1) Υἱὸς τοῦ Κολλυτοῦ, φίλος τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἐπώνυμος τοῦ ἀττικοῦ δήμου Διομείας, καθὼς καὶ τῆς ὁμωνύμου ἑορτῆς τοῦ Ἡρακλέους. Περὶ τούτου μυθολογοῦνται τὰ ἑξῆς: Ἐνῷ ὁ Δίομος προσέφερε θυσίαν εἰς τὴν Ἑστίαν, λευκὸς κύων ἥρπασε τὸ κρέας τῆς θυσίας καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν· ἐν τῇ στενοχωρίᾳ του διὰ τὸ τελεσθὲν ἀνοσιούργημα κατέφυγεν εἰς τὸ μαντεῖον, τὸ ὁποῖον συνέστησεν εἰς αὐτὸν νὰ κτίσῃ βωμὸν τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ κύων ἀφῆκε τὸ κρέας χαμαί· τοῦτο καὶ ἐγένετο. Κατὰ τὸν μῦθον, ὁ δὲ τόπος ἔκτοτε ὀνομάζεται Κυνόσαργες ἐκ τῆς λευκότητος ἢ τοῦ τάχους τοῦ κυνός. Ἐπίσης μυθολογεῖται ὅτι εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἐθίμου τῶν Βουφόνων (βλ. λ. Διπολεῖα). —2) Πατὴρ τοῦ Ἀλκυονέως, τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῷ Δελφικῷ μύθῳ. —3) Ποιμὴν ἐκ Σικελίας, ἐφευρέτης (κατὰ Ἐπίχαρμον) τῆς βουκολικῆς ποιήσεως (τοῦ βουκολιασμοῦ). Ι. Δ. Σ.

Δῖον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς χερσονήσου Ἀκτῆς ἢ Ἄθω (Ἅγιον Ὄρος), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII, 22), Θουκυδίδου (IV, 109) καὶ ἄλλων, καὶ μία τῶν πέντε θρᾳκικῶν πόλεων τὰς ὁποίας ἵδρυσαν ἐπ' αὐτῆς οἱ Πελασγοὶ τῆς Λήμνου, λαβοῦσα τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἱδρυθέντος ἐν αὐτῇ ναοῦ. Ποῦ ἔκειτο ἀκριβῶς εἶναι δύσκολον μετὰ βεβαιότητος ν' ἀποφανθῇ τις. Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Θουκυδίδου παραδέχονταί τινες, ὅτι τὸ Δῖον ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Ἄθω, περίπου ὅπου ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου, ἔνθα σῴζονται ἴχνη ἀρχαίας πόλεως. Ἄλλοι πάλιν, ὅπως ὁ Kiepert καὶ ὁ Droysen, ἀκολουθοῦντες Σκύλακα τὸν Καρυανδέα (Περίπλους, 66), τοποθετοῦσιν αὐτὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην, ἔκειτο, ὅπως παραδέχονται ὁ Müller (Geogr. Graec. min. τόμ. Α', σελ. 53 ἔκδ. Didot) καὶ ὁ Δήμιτσας (Ἡ Μακεδονία, σελ. 620), ἐπὶ τῆς ΒΑ ἄκρας τῆς χερσονήσου, παρὰ τὸ νῦν ἀκρωτήριον Ἀράπης ἢ Πλατύ, καὶ τὸν κόλπον τῆς Ἐρισσοῦ. Ἀποικισθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ζ' π.Χ. αἰῶνος ὑπὸ ἀποίκων Ἐρετριέων, παρέμεινεν ἐλευθέρα μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων, ὁπότε ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν, ὅπως ἄλλως τε καὶ ὅλαι αἱ παράλιαι πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, ὑποχρεωθεῖσα νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐκσκαφὴν τῆς διώρυγος τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Ἄθω, παρὰ τὴν Σάνην, καὶ νὰ προμηθεύσῃ στρατὸν καὶ πλοῖα εἰς τὸν παραπλέοντα στόλον τοῦ Ξέρξου. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν, τὸ Δῖον παρέμεινεν ἐλεύθερον μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὡς σύμμαχος καὶ φόρου ὑποτελὴς τῶν Ἀθηναίων. Περὶ τὰ τέλη τοῦ πολέμου τούτου, τῷ 423 π.Χ., ἀντέστη γενναίως κατὰ τοῦ Βρασίδα, στρατηγοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ κυριεύσῃ αὐτήν, ἐλεηλάτησε τὴν ὕπαιθρον χώραν. Μετ' οὐ πολὺ οἱ *Διᾶται* καταλαβόντες τὴν Θύσσον, σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων, ἀπέστησαν ἀπ' αὐτῶν καὶ ἑνωθέντες μετὰ τῶν λοιπῶν χαλκιδικῶν πόλεων ἀπετέλεσαν τὴν ὁμοσπονδίαν τῶν 32 πόλεων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ὀλύνθου, τὰς ὁποίας κατέστρεψε Φίλιππος ὁ Μακεδὼν τῷ 348 π.Χ. Ἔκτοτε τὸ Δῖον δὲν ἀνέλαβε καὶ δὲν γίνεται πλέον μνεία αὐτοῦ. Τοῦ Δίου σῴζεται ἀρχαῖον νόμισμα φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ΔΙΑΤΩΝ καὶ κεφαλὴν τοῦ Ἡρακλέους μετὰ τῆς λεοντῆς καὶ τοῦ ροπάλου. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

—2) Πόλις πρὸς νότον τῆς Μακεδονίας ἐν Πιερίᾳ, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Στράβωνος καὶ ἄλλων συγγραφέων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐκαλοῦντο *Δῖοι*.

—3) Πόλις ἐν Εὐβοίᾳ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Κηναῖον, μνημονευομένη παρ' Ὁμήρῳ («Δίου αἰπὺ πτολίεθρον»), Στράβωνι καὶ Νόννῳ. —Μ.

—4) Πόλις ἐν Κρήτῃ, ἐκ τῶν μεσογείων κατὰ Πλίνιον καὶ Σολῖνον· ὑπ' ἄλλων ὅμως δὲν ἀναφέρεται ὡς τοιαύτη.

—5) Ἀκρωτήριον εἰς τὴν Β. ἀκτὴν τῆς Κρήτης ἐν τῷ μέσῳ περίπου αὐτῆς. Σήμερον καλεῖται *Σταυρός*. Ε. Γ.

Διόνη [*Ἀστρον.*]. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν Ἰχθύων (βλ. Ἰχθύες). Σ. Π.

— Διόνη [*Ἀστρον.*]. —1) Ὁ τέταρτος κατὰ σειρὰν ἀνακαλύψεως δορυφόρος τοῦ Κρόνου. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1684 ὑπὸ τοῦ Cassini, εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 377.200 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ πλανήτου καὶ ἔχει ἀστρικὴν περίοδον 2ἡμ. 17ὥ. 41λ. 9δ. 53 (βλ. Κρόνος).

—2) Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 106. Ἀνεκαλύφθη τῇ 10ῃ Ὀκτωβρίου 1868 ὑπὸ τοῦ J. Watson ἐν Ann Arbor. Σ. Π.

Διόνι [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Χερσονησὶς καὶ ὅρμος τῆς Ἀκαρνανίας (βλ. λ. Διώνι).

διονίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας τοῦ αἰθυλαιθέρος τῆς *μορφίνης*. Λευκὴ κρυσταλλική, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, κόνις. Χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον. Σ. Γ.

— [*Φαρμ. Χημ.*] Ἡ *διονίνη* ὡς πρὸς τὴν δρασίν της ἵσταται μεταξὺ μορφίνης καὶ κωδεΐνης, ἀναγράφεται δὲ ἰδίᾳ ὡς ἀναπλήρωμα τῆς μορφίνης ἐπὶ μορφινισμοῦ, διότι δὲν προκαλεῖ ἐθισμόν. Χρησιμοποιεῖται ἰδίως ἐπὶ παθήσεων τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, εἰς τὴν γυναικολογίαν καὶ εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικήν. Μεγίστη ἐφ' ἅπαξ δόσις τῆς διονίνης εἶναι 0,08 γρ., ἡμερησία δὲ 0,3 γρ. Κ. Γ. Μ.

Διονυσάκος ἢ *Διονύσιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζακυνθινῆς οἰκογενείας, γεννηθεὶς ἐν Παλούμπᾳ καὶ ψυχογυιὸς τοῦ Κόλια Πλαπούτα. Ἐκαλεῖτο ὑποκοριστικῶς διὰ τὸ βραχύσωμον, ἦτο ὅμως γενναιότατος καὶ πολύπειρος, ἀκολουθήσας τὸν Δημήτριον Πλαπούταν καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα. Κατὰ τὴν ἐπὶ Κυβερνήτου ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων σταλεὶς μετὰ τοῦ Ἀλεξανδροπούλου ὡς ὅμηρος συνοδὸς τῶν ἐπανερχομένων εἰς τὴν Στερεὰν Ἀλβανῶν, συνελήφθη παρ' αὐτῶν μετὰ τοῦ συντρόφου του καὶ ἐνεκλείσθη αἰχμάλωτος εἰς Ἄρταν μέχρι τοῦ 1830. Τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους ἐκείνου, σταλεὶς μετ' ἄλλων αἰχμαλώτων διὰ νὰ θερίσῃ σανόν, κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ. Καταταχθεὶς εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα, παρέμεινεν εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν, ἀπέθανε δὲ ἀπόστρατος ταγματάρχης. Γ. Δ. Κ.

Διονύσι [*Γεωγρ.*]· βλ. Διονύσιον.

Διονύσια (τά). [*Ἀρχ.*] Εἰς πᾶσαν γῆς γωνίαν ἑλληνικήν, ὅπου εἶχεν εἰσαχθῆ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, ἐτελοῦντο τὸ πάλαι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα ἑορταὶ ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν *Διονύσια*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν τρεῖς κυρίως ἑορταὶ ἐτελοῦντο ἐν Ἀθήναις καὶ τοῖς πέριξ αὐτῶν δήμοις, δύο μὲν ἐν τῇ πόλει ὑπὸ τὸ ὄνομα Διονύσια κατ' ἄστυ, μία δὲ ἐν τοῖς πέριξ δήμοις ὑπὸ τὸ ὄνομα Διονύσια κατ' ἀγρούς. Ἐκ τῶν ἑορτῶν αὐτῶν καὶ τοῦ κατ' αὐτὰς ψαλλομένου διθυράμβου (βλ. λ.) ἐγεννήθη σὺν τῷ χρόνῳ τὸ δρᾶμα. Τῶν δύο κατ' ἄστυ διονυσιακῶν ἑορτῶν ἡ μὲν ὠνομάζετο Ἀνθεστήρια ἢ Λήναια (ὁ Boeckh καὶ ἄλλοι τινὲς διακρίνουν τὰς ἑορτὰς ταύτας), ἡ δὲ Μεγάλα Διονύσια. Τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια, ἀφ' ἧς μεταγενεστέρως ἤρχισαν τελούμενα ἐν Ἀθήναις καὶ τὰ Μεγάλα τοιαῦτα, ὠνομάσθησαν κατ' ἀντίθεσιν αὐτῶν Μικρὰ Διονύσια. Ταῦτα, τὰ ἄλλως «κατὰ δήμους» ἢ καὶ κατὰ Πλάτωνα «κατὰ κώμας» ὀνομαζόμενα, φαίνεται ὅτι εἶναι κοινὸν τῆς ἑορτῆς ὄνομα, καθόσον ἀπαντῶνται καὶ ἰδιαίτερα ὀνόματα ἀγροτικῶν ἑορτῶν σχετιζόμενα πρὸς τὰ Διονύσια, ὡς εἶναι τὰ Ἀγριώνεια, τὰ Ἀλῷα καὶ Ἀσκώλια. Οὐχ ἧττον καὶ ἐκ τοῦ τόπου ἔνθα ἐτελοῦντο αἱ ἑορταὶ αὗται ἐλάμβανον τὸ ὄνομά των, ὡς εἶναι «τὰ ἐν Πειραιεῖ» ἢ «τὰ Πειραϊκά», τὰ «Σαλαμίνια» καὶ ἄλλα. Ἐτελοῦντο δὲ τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια πιθανώτατα εἰς πάντας τοὺς δήμους περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου καὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου, ἤτοι κατὰ μῆνα Ποσειδεῶνα. Ἀφορμὴν εἰς ἔναρξιν τῆς ἑορτῆς, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ἐν ἑκάστῳ δήμῳ ὁ ἀνώτατος ἄρχων καὶ δὴ ὁ δήμαρχος, ἐδίδεν ἡ γεῦσις τοῦ νέου οἴνου. Οἱ δημόται μετὰ τῶν δούλων προσέφερον εὐχαριστήρια εἰς τὸν θεὸν διὰ τὸν νέον οἶνον, ἐξέφραζον δὲ ταῦτα διὰ θορυβωδεστάτης καὶ ποικιλωτάτης πομπῆς, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἐπηκολούθουν χοροὶ καὶ διάφοροι παιδιαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ *ἀσκωλιασμός*. Ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διονύσου, ἔνθα κατέληγεν ἡ πομπή, παραλαμβάνοντες οἱ πανηγυρίζοντες τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, τὸ περιέφερον ὀρχούμενοι καὶ ᾄδοντες ἀνὰ τὰς ἀμπέλους, διότι ἐπίστευον ὅτι τὸ τοιοῦτον συνήργει εἰς γονιμοποίησιν τῆς γῆς. Κατόπιν ἐπανήρχοντο εἰς τὸν ναόν, ὅπου ἐναπέθετον τὸ ἄγαλμα, μεθ' ὃ παρεδίδοντο ἐκ νέου εἰς τὴν οἰνοποσίαν, τὸν ἄσεμνον χορὸν τοῦ κόρδακος καὶ τέλος εἰς τὸν κῶμον (βλ. λ.), ὅστις ἤγετο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τοῦ δήμου ἐν πολλῷ θορύβῳ καὶ ἀταξίᾳ ὑπὸ τῶν μεθυόντων πλέον συγκωμαστῶν καὶ ἰδίως τῶν ψαλλόντων τὰ φαλλικὰ ᾄσματα καὶ τὸν φαιδρὸν διθύραμβον, δι' οὗ ἐνεκωμιάζετο ὁ Διόνυσος ὡς πηγὴ πάσης χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ συγκωμασταί, ἀποστρεφόμενοι πρὸς τὸ πλῆθος, ἐξετόξευον κατ' αὐτοῦ διάφορα σκώμματα, ἐξ ὧν, ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων περιστατικῶν, ἐγεννήθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ κωμῳδία.

Τ' Ἀνθεστήρια, ἡ κατὰ Θουκυδίδην ἀρχαιοτέρα τῶν διονυσιακῶν ἑορτῶν, ἐτελοῦντο ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα μῆνα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ τέλος Φεβρουαρίου καὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς ἑορτῆς, ἤτοι κατὰ χρόνον ἀνοίξεως, ἤ, ὅπως λέγει ὁ Πλούταρχος, «μετὰ χειμῶνα», ὅτε ὁ νέος οἶνος ἔχει τελείαν ζύμωσιν, θεωρούμενος διὰ τοῦτο καὶ εὐγευστότερος τοῦ πινομένου εἰς τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια. Ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀνθεστηρίων διήρκει τρεῖς ἡμέρας, ἤτοι τὴν ἑνδεκάτην, δωδεκάτην καὶ δεκάτην τρίτην τοῦ μηνός. Τῶν ἡμερῶν αὐτῶν ἡ πρώτη ἐκαλεῖτο Πιθοιγία, ἡ δευτέρα Χόες καὶ ἡ τρίτη Χύτροι. Ἡ πιθοιγία ἦτο μᾶλλον οἰκογενειακή, ἀρχομένη τὴν ἑσπέραν διὰ περισχοινίσεως τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Λίμναις Διονύσου καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὸ οἱ βέβηλοι, μεθ' ὃ ἐν ἑκάστῃ οἰκογενείᾳ, ἀπὸ τοῦ τριετοῦς παιδὸς καὶ ἄνω, πάντες ἀνεξαιρέτως ἐστεφανοῦντο, οἱ δὲ οἰκογενειάρχαι ἔθυον εἰς τὸν Διόνυσον, ἐνῷ οἱ ἱκέται ἤνοιγον τοὺς πίθους (ἐξ οὗ καὶ ἡ σύνθεσις τῆς λέξεως

Digitized by Google

πιθοιγία=πίθος-οἴγειν.) τῆς νέας ἐσοδείας τοῦ οἴνου καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ἐλάμβανον καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὴν ἑορτήν, μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας οἱ κύριοι των τοὺς ἀπέπεμπτον διὰ τῆς φράσεως, ἥτις ἔμεινεν ἔκτοτε παροιμιακή: «Θύραζε, Κᾶρες, οὐκέτ' Ἀνθεστήρια» (*Ζηνοβ.*, IV. 33), ὅ ἐστι: «πάρτε πόδι, δοῦλοι, ἐτελείωσεν ἡ φέστα!». Ἡ ἑορτὴ ἐν τούτοις ἤγγιζε κυρίως τὴν δευτέραν ἡμέραν, προσλαμβάνουσα χαρακτῆρα ἐθνικὸν ἅμα καὶ ἱερόν. Κατ' αὐτήν, οἱ πολῖται πάντες, οὐδὲ τῶν μετοίκων ἐξαιρουμένων, συνήρχοντο εἰς κοινὴν εὐωχίαν, καθ' ἣν ἕκαστος τῶν συνδαιτυμόνων εἶχε πρὸ αὐτοῦ χοῦν (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς ἑορτῆς), ἤτοι δοχεῖον περιλαμβάνον τρεῖς περίπου λίτρας ἀμιγοῦς οἴνου. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος, ἠγγέλλετο διὰ σαλπίσματος (*Ἀριστοφ.* Ἀχαρν. 999) ἡ ἔναρξις ἀγῶνος οἰνοποσίας, ὁ νικητὴς τοῦ ὁποίου, δηλαδὴ ἐκεῖνος ὅστις πρῶτος θὰ ἐξεκένου τὸν «χοῦν» του ἢ θὰ ἔπινε περισσότερον τῶν ἄλλων—«τῷ πιόντι πλέον»—ἐλάμβανεν ὡς ἔπαθλον ἀσκὸν πλήρη οἴνου, ἐνίοτε δὲ καὶ στέφανον ἐκ χρυσοῦ (*Αἰλιαν.* Ποικ. Ἱστ. II, 41) ἢ καὶ ἐκ φύλλων, «ἐστέφετο φυλλίνῳ» (*Σουΐδ.* εἰς «ἀσκὸν τίλλειν».) Πρὸ τῆς κοινῆς ταύτης εὐωχίας καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν Ἀκαδήμειαν ναοῦ τοῦ Διονύσου ἐκομίζετο τὸ ξόανον αὐτοῦ ἐν πομπῇ εἰς τὸν ἕτερον ἐν Λίμναις ναὸν αὐτοῦ. Ἡ πομπή, κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτῆς ἵστατο πρὸ τοῦ Βουκολίου ἢ κατ' ἄλλους πρὸ τῆς Βασιλείου στοᾶς καὶ ἐκεῖ ἐγίνετο ἡ συνάντησις τῆς γυναικὸς τοῦ βασιλέως καὶ ὁ γάμος αὐτῆς μετὰ τοῦ Διονύσου. Μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου, ἥτις ἄγνωστον πῶς ἐγίνετο, ἡ πομπή, ὡς γαμήλιος πλέον τοιαύτη, ἐξηκολούθει τὴν πορείαν της, συνοδεύουν δὲ κατ' αὐτὴν τὴν νύμφην βασίλισσαν δέκα καὶ τέσσαρες Ἀτθίδες, γεραραὶ καλούμεναι, (*Ἁρποκρατ.* εἰς λ. *γεραραί*), καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκλεγόμεναι (*Πολυδ.* VIII, 9), αἵτινες καὶ ὤμνυον πρὸ τῆς βασιλίσσης ὅτι ἦσαν ἁγναὶ καὶ καθαραί. δίδονται τὸν ἑξῆς ἐπὶ λέξει ὅρκον: «Ἁγιστεύω καὶ εἰμὶ καθαρὰ καὶ ἁγνὴ ἀπό τε τῶν ἄλλων οὐ καθαρευόντων καὶ ἀπ' ἀνδρὸς συνουσίας, καὶ τὰ Θεοίνια καὶ τὰ Ἰοβάκχεια γεραίρω τῷ Διονύσῳ κατὰ τὰ πάτρια καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις» (*Δημοσθ.* κατὰ Νεαίρ. § 78). Ὅτε ἡ πομπὴ ἔφθανεν εἰς τὸν ἀρχαιότατον ἐν Λίμναις ναὸν τοῦ Διονύσου, ἡ μὲν βασίλισσα εἰσήρχετο ὡς νύμφη πλέον τοῦ Διονύσου εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ, αἱ δὲ δεκατέσσαρες γεραραὶ διεμοιράζοντο εἰς τοὺς δεκατέσσαρας βωμοὺς τοῦ Διονύσου, οἵτινες, λέγουν, ἐσυμβόλιζον τὰ δεκατέσσαρα τεμάχια τοῦ Ζαγρέως Διονύσου, εἰς ὅσα δηλαδὴ τὸν διεμέλισαν οἱ ἑπτὰ Τιτᾶνες μετὰ τῶν ἰσαρίθμων Τιτανίδων ἀδελφῶν των. Ἡ τελετή, τῆς ὁποίας οἱ κυριώτεροι θεσμοί, ὡς λέγει ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν κατὰ Νεαίρας λόγον του, ἦσαν ἐγκεχαραγμένοι ἐπὶ πλακὸς ἀνηρτημένης παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Διονύσου, διήρκει καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν εὑρίσκετο εἰς ἐξαιρετικὴν κίνησιν, τῶν πολιτῶν πάντων ἀγοραζόντων ἐκτάκτως εὐθηνὸν οἶνον καὶ χόας καὶ χύτρας καὶ ἄλλα διάφορα ἐμπορεύματα, ἅτινα ἐκόμιζον διάφοροι πωληταὶ ἐκ τῶν περιχώρων ἐφ' ἁμαξῶν, ἀφ' ὧν ἐν τῷ μεταξὺ ἐξετόξευον διάφορα κατὰ τῶν ἀγοραστῶν σκώμματα. Ἡ τρίτη τῆς ἑορτῆς ἡμέρα, οἱ Χύτροι, ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τοὺς νεκρούς, ἔθυον δὲ κατ' αὐτὴν μόνον εἰς τὸν χθόνιον Ἑρμῆν, εἰς ὃν προσέφερον τὴν λεγομένην πανσπερμίαν, ἤτοι διάφορα ὄσπρια, ἅτινα ἔβραζον ἀναμὶξ ἐντὸς χυτρῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἑορτῆς. Κατ' αὐτήν, μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ δράματος, ἐγίνοντο καὶ ἀγῶνες, χύτρινοι ἀγῶνες καλούμενοι, μεταξὺ κωμικῶν ἠθοποιῶν, οἱ νικηταὶ τῶν ὁποίων ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς διδομένας μετὰ ἕνα μῆνα παραστάσεις κατὰ τὰ Μεγάλα Διονύσια. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Ἡ μόνη σῳζομένη ἐπὶ τοῦ προκειμένου μαρτυρία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ λίαν ἀσαφής, εἶναι ἡ τοῦ Πλουτάρχου λέγοντος, σχετικῶς μὲ τὸν ῥήτορα Λυκοῦργον, ὅτι «εἰσήνεγκε νόμους, τὸν μὲν περὶ τῶν κωμῳδῶν ἀγῶνα τοῖς χύτροις ἐπιτελεῖν ἐφάμιλλον ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ τὸν νικήσαντα εἰς ἄστυ καταλέγεσθαι, πρότερον οὐκ ἐξόν, ἀναλαμβάνων τὸν ἀγῶνα ἐκλελοιπότα». Κατὰ τοὺς ὑποστηρίζοντας ὅτι τὰ Ἀνθεστήρια ἦσαν ἑορτὴ διάφορος τῶν Ληναίων, τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐτελοῦντο κατὰ μῆνα Γαμηλιῶνα (τέλος Ἰανουαρίου καὶ ἀρχὰς Φεβρουαρίου) μετὰ πομπῆς, περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ὁποίας, λέγουν, λείπουν πληροφορίαι «γνωστοῦ ὄντος μόνον, ὅτι ἡ εὐθυμία καὶ ἡ τρέλλα ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς στοιχεῖα» (*Navarre, Dionysos*, σελ. 5), καὶ ὅτι μετ' αὐτὴν διπλοῦς ἐτελεῖτο ἀγὼν τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας, πρὸς δὲ ὅτι μετὰ τὴν πομπὴν ἐστεφάνουν διὰ κισσοῦ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου (κιττώσεις Διονύσου) ἐν τῷ ἐν Λίμναις Ληναίῳ ἱερῷ αὐτοῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἑορτῆς. Μεθ' ὅλα τ' ἀνωτέρω, ἐντελῶς ἀπίθανα καὶ ἀβάσιμα (βλ. καὶ *Ν. Ἰ. Λάσκαρη*, «Μαθήματ. Ἱστορίας τοῦ ἀρχ. ἑλλην. θεάτρου», τόμ. I, σελ. 59 καὶ ἑξ.) βέβαιον εἶναι ὅτι Ἀνθεστήρια καὶ Λήναια ἦσαν μία καὶ ἡ αὐτὴ ἑορτή, ὠνομάζετο δὲ Ἀνθεστήρια, διότι ἐτελεῖτο κατὰ μῆνα Ἀνθεστηριῶνα, Λήναια δὲ διότι ἐδίδετο πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου καὶ τῶν ὀργίων, τοῦ Ληναίου Διονύσου.

Τὰ Μεγάλα Διονύσια, ἢ τ' ἄλλως «ἐν ἄστει» καλούμενα Διονύσια (ἐκτὸς τῆς ὀνομασίας αὐτῆς, ἡ ἑορτὴ ἔφερε καὶ τὰς ἑξῆς: «Διονύσια τὰ ἀστικὰ» (*Θουκυδ.* V, 20), «Διονύσια τὰ ἐν ἄστει» (C.I.A. 11, 341, 402, 404)· ἐκαλεῖτο ἐπίσης καὶ ἁπλῶς «Διονύσια») ἦσαν, μετὰ τὰ Παναθήναια, ἡ λαμπροτάτη τῶν ἀττικῶν ἑορτῶν, ἀγομένη κατὰ τὴν ἄνοιξιν, κατὰ μῆνα Ἐλαφηβολιῶνα (τέλος Μαρτίου καὶ ἀρχὰς Ἀπριλίου) ἀπὸ τῆς ὀγδόης μέχρι τῆς δεκάτης τετάρτης ἡμέρας αὐτοῦ. Ἡ ἑορτὴ ἤρχιζε τὴν ὀγδόην Ἐλαφηβολιῶνος, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἱερὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, διὰ θυσίας πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, καθ' ἣν ἐψάλλοντο καὶ παιᾶνες, μεθ' ὃ οἱ ἑορτασταὶ μετέβαινον εἰς τὸν προάγωνα, ὅστις κατὰ τοὺς μὲν ἦτο γενικὴ δοκιμή, ὡς τὴν ἐννοοῦμεν σήμερον, τῶν δραμάτων τὰ ὁποῖα θὰ ἐδιδάσκοντο κατόπιν ἐν τῷ θεάτρῳ, κατὰ τοὺς δὲ ἄλλη μόνον ἐπίδειξις τῶν μελλόντων ν' ἀγωνισθῶσιν. Ὁ προάγων, ἐφόσον ὑπῆρχε τὸ ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἀνεγερθὲν παρὰ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ᾨδεῖον, ἐγίνετο ἐν αὐτῷ, κατόπιν δέ, πιθανώτατα, ἐν τῷ θεάτρῳ. Τὴν δευτέραν τῆς ἑορτῆς ἡμέραν ἐγίνετο ἡ πομπὴ τοῦ Διονύσου ἐκτάκτως μεγαλοπρεπής, καὶ τοῦτο ἵνα οἱ Ἀθηναῖοι δώσουν ὑψηλὴν ἰδέαν τῆς δυνάμεώς των, τῆς καλαισθησίας των καὶ τοῦ πλούτου των εἰς τοὺς ξένους, οἵτινες ἀθρόοι συνέρρεον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς Ἀθήνας. Ἀπὸ πρωΐας οἱ ἔφηβοι τῶν Ἀθηνῶν «ἔνοπλοι» (C.I.A. II, 469 471) παρελάμβανον ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου κατὰ τοὺς μὲν τὸ ξόανον αὐτοῦ, κατὰ τοὺς δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλκαμένους ποιηθὲν χρυσελεφάντινον ἄγαλμα αὐτοῦ, καὶ τὸ μετέφερον ἐν μεγάλῃ πομπῇ εἰς ἕτερον παρὰ τὴν Ἀκαδήμειαν ναόν, ὅπου ἐν μέσῳ χορῶν καὶ ᾀσμάτων ἐτελεῖτο θυσία, καθ' ἣν ἑκατοντάδες βοῶν ἐσφάζοντο. Τῆς πομπῆς, τῆς ὁποίας προΐστατο ὁ πρῶτος ἄρχων, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν, προηγεῖτο τις κρατῶν κρατῆρα, γόνιμον (βλ. λ.) καλούμενον, ἠκολούθουν οἱ ὑπὸ τῶν διαφόρων φυλῶν στελλόμενοι χορευταὶ μετὰ τῶν χορηγῶν, φέροντες ἅπαντες μεγαλοπρεπεστάτας ἐνδυμασίας (ὁ Δημοσθένης, χορηγὸς ὢν ποτέ, ἔφερε κατὰ τὴν πομπὴν χρυσοκέντητα ἱμάτια καὶ χρυσοῦν στέφανον), μεθ' οὓς εἵποντο αἱ θυγατέρες τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν, «ἁγναὶ γάμων», φέρουσαι τοὺς ἐκ χρυσοῦ ἱεροὺς καλάθους, οἵτινες περιεῖχον τοὺς πρώτους καρπούς, τοὺς ἱεροὺς πλακοῦντας, τὸ ἅλας, τὸν κισσὸν καὶ ἄλλα τινὰ μυστηριώδη σύμβολα, περὶ ὧν ποιεῖται μνείαν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῇ «Εἰρήνῃ» του. Μετὰ τὰς κανηφόρους ἤρχετο, ὡς σύμβολον τῆς γενετησίου ὁρμῆς, ἡ πομπὴ τοῦ φαλλοῦ, ὃν ἀπήρτιζον οἱ φαλλοφόροι ἀφ' ἑνός, ψάλλοντες τὰ φαλλικὰ ᾄσματα καὶ φέροντες «προπόλιον ἐξ ἑρπύλλου» καὶ στέφανον ἐξ ἴων καὶ κισσοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἰθύφαλλοι, οἵτινες ἦσαν μεταμφιεσμένοι εἰς γυναῖκας, καὶ ἔφερον προσωπεῖα μεθυόντων καὶ «ξύλον ἐπίμηκες, ἔχον ἐν τῷ ἄκρῳ σκύτινον αἰδοῖον». Τῆς φαλλικῆς πομπῆς εἵπετο μεγαλοπρεπεστάτη καὶ θορυβωδεστάτη ἡ συνοδεία τῶν βοῶν καὶ ταύρων, τοὺς ὁποίους προσέφερον διὰ τὴν θυσίαν ἡ πόλις, οἱ σύμμαχοι, αἱ ἀποικίαι καὶ οἱ πλούσιοι ἰδιῶται, περὶ αὐτὴν δὲ Βάκχαι, ἐστεμμέναι διὰ κισσοῦ, περιβεβλημέναι νεβρίδας καὶ κρατοῦσαι θύρσους καὶ πυρσούς, ἐχόρευον τῇ συνοδείᾳ κροτάλων, κυμβάλων καὶ ῥόπτρων. Ἅπασα δὲ ἡ πομπή, ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ἐκραύγαζεν, ὠρχεῖτο, ἐπήδα, ἐκροτάλιζεν, ὤ ὑετο, «κτύπος δὲ καὶ θύρσων καὶ ψαλτηρίων καὶ συρίγγων καὶ αὐλῶν ἡ πόλις ἦν πλέα», τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων «πᾶσαν ἐθεάσατο περὶ τὰ Διονύσια μεθύουσαν» (*Πλάτ.* Νόμ. βιβλ. I). Οὕτω πως συγκεκροτημένη ἡ πομπὴ ἔφθανεν εἰς τὸν πρὸ τῆς Ἀκαδημείας ναὸν καὶ ἐκεῖθεν, μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς θυσίας, ἐπανήρχετο τὴν ἑσπέραν θορυβωδεστέρα ἀκόμη ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ, πρὸ τῶν διαφόρων ναῶν καὶ βωμῶν σταματῶσα, ἐχόρευε καὶ ἔψαλλεν ὕμνους πρὸς τιμὴν τῶν διαφόρων θεῶν.

Μετὰ τὰς διαφόρους ταύτας ἀνὰ τὴν πόλιν λιτανείας, οὕτως εἰπεῖν, οἱ ἔφηβοι, κρατοῦντες πυρσοὺς «μετὰ φωτὸς» (C.I.A. II, 711, a) μετέφερον τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου, οὐχὶ πλέον ἐν τῷ ἱερῷ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῷ θεάτρῳ—μετὰ τὴν γένεσιν ἐννοεῖται τοῦ δράματος—καὶ τὸ ἐναπέθετον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας, ἵνα δυνηθῇ ὁ θεὸς ν' ἀπολαύσῃ τῶν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀκροαμάτων καὶ θεαμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐγίνοντο τὰς ἐπομένας ἡμέρας. Τὴν ὅλην τέλος πομπὴν παρηκολούθουν ἀπὸ τῶν δωμάτων τῶν οἰκιῶν πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κρατούντων πυρσοὺς καὶ συμμετεχόντων εἰς τὰς φωνὰς καὶ τὰ ᾄσματα τῶν παρελαυνόντων. Ἐφ' ὅσας δὲ ἡμέρας διήρκει ἡ ἑορτή, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι Διονυσιακαὶ τοιαῦται, ἀπηγορεύετο ῥητῶς διὰ νόμου, ὃν διέσωσεν ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μειδίου λόγῳ του, πᾶσα συναλλαγή, πᾶσα χρέους ἀπαίτησις καὶ πᾶσα ἀποφάσεως ἐκτέλεσις. Τὰ ἀκροάματα καὶ θεάματα, περὶ ὧν ἐλέχθη ὅτι ἐτελοῦντο κατὰ τὰς ἐπομένας τῆς πομπῆς ἡμέρας, ἀπετελοῦντο ἀπὸ διθυράμβικοὺς καὶ δραματικοὺς ἀγῶνας. Σημειωτέον δὲ ὅτι τοιοῦτοι ἐτελοῦντο καὶ κατὰ τὰς ἄλλας Διονυσιακὰς ἑορτάς. Κατακλείς τέλος τῶν Μεγάλων Διονυσίων ἦσαν τὰ Πάνδια, ἀρχαιοτάτη ἀττικὴ ἑορτὴ τελουμένη ὑπὸ πάντων τῶν Ἀθηναίων πρὸς τιμὴν τοῦ Διός. Ἄλλοι ἐν τούτοις συνδέουν τὴν ἑορτὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς Πανδίας (Φώτιος καὶ Μ. Ἐτυμολ. εἰς λ. *Πάνδια*), θυγατρὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σελήνης, ἄλλοι μετὰ τοῦ Πανδίονος καὶ ἄλλοι τέλος λέγουν ὅτι ἐτελεῖτο μετὰ τὰ Παναθήναια (*Δημοσθ.* κατὰ Μειδ. 517).

Ἀνάλογα πρὸς τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων ἦσαν τὰ ῥωμαϊκὰ *Βακχεῖα* (Bacchanalia βλ. Βακχανάλια) Παλαιότερον ἐτελεῖτο ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὴν 17 Μαΐου καὶ τὴν 15 Ὀκτωβρίου καὶ ἑτέρα ἑορτή, τὰ Liberalia, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ ἑλληνικὰ Διονύσια πρὸς τιμὴν τοῦ ἀρχαίου θεοῦ τῶν Ῥωμαίων Liber (*Λυαῖος* καὶ *Ἐλευθερεύς*), τοῦ προστατεύοντος τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Μετὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ἐλατρεύετο καὶ ἡ θεὰ Liberia. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι, κατὰ τὸν Κικέρωνα, ἦσαν τέκνα τῆς Δήμητρος. Κατὰ τὸν Ὀβίδιον ὅμως, Libera ἦτο ἡ Ἀριάδνη. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς οἱ ἔφηβοι Ῥωμαῖοι, ἀφοῦ κατέθετον τὸ παιδικὸν των περιδέραιον (bulla) ὅπερ ἔφερον ἀπὸ τῆς βρεφικῆς των ἡλικίας, εἰς τὸ οἰκογενειακὸν των Lararium (τὸ ἰδιαίτερον τουτέστι διαμέρισμα ἑκάστης ῥωμαϊκῆς οἰκίας, ἔνθα ἐφυλάσσοντο αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν ἐφεστίων θεῶν), μετέβαινον εἴς τινα ναόν, ἢ καὶ εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἐὰν κατήγοντο ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων των, καὶ ἐκεῖ ἐλάμβανον τὸ ἀνδρικὸν πλέον ἔνδυμα, τὴν toga pura ἢ virilis, μεθ' ὃ μετέβαινον εἰς τὴν Ἀγοράν. Κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ναοῦ εἰς τὴν Ἀγορὰν μετάβασίν των, γραῖαι γυναῖκες, ἐστεφανωμέναι μὲ κισσὸν καὶ μικρὸν βωμὸν ἀνὰ χεῖρας κρατοῦσαι, τοὺς ἐπώλουν ψαιστοὺς πλακοῦντας (libium), ἐξ ἑκάστου τῶν ὁποίων ἀφῄρουν μικρὸν τεμάχιον, τὸ ὁποῖον προσέφερον εἰς τὸν θεὸν τοῦ μικροῦ βωμοῦ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀγοραστοῦ.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Διονυσία (Dionyssia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πλίνιον (5,35) ὀνομασία τῆς νήσου Διονυσιάς (βλ. λ.) τῆς παρὰ τὴν Λυκίαν ἀκτήν. Σ. Ε. Λ.

Διονυσιάδες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Συστὰς δύο νήσων τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τῆς Κρήτης, ἀπέχουσα τῆς Κελτίας ἄκρας 80 στάδια καὶ σχηματίζουσαι ἀγκυροβόλιον ἔχον ὕδωρ Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης Θαλάσσης» (354) προκύπτει ἡ ταυτότης τῶν Διονυσιάδων, κειμένων πρὸ τῶν Διδύμων κόλπων (βλ. λ.), πρὸς τὰς συγχρόνους *Γιανισάδες*, ἀποτελουμένας ἀπὸ τέσσαρας νησῖδας: τὴν *Γιανισάδα* (ἀρχ. *Διονυσιάς*) πρὸς νότον, τὴν *Δραγονέραν* τὴν μείζονα καὶ μεσαίαν, ἄλλην ἀνώνυμον καὶ τὴν *Παξιμάδα* (πλάτ. 35° 23' Β. μήκ. 26° 11' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia Eastern sheet). Κατὰ Διόδωρον (Ε,75) κτίτωρ καὶ ἀνάδοχος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Βάκχος. Σ. Ε. Λ.

Διονυσιάδης. Ἀρχαῖος Ἕλλην τραγικὸς ποιητής, υἱὸς τοῦ Φυλαρχίδου, ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας κατὰ τὸν Στράβωνα, κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν ἐκ Μαλλοῦ τῆς αὐτῆς χώρας. Ἤκμασεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Καταλέγεται μεταξὺ τῶν ἑπτὰ μελῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς τλειάδος τῶν τραγικῶν. Ἔγραψε δὲ ἔργον μὴ διασωθὲν «Χαρακτῆρες» ἢ Φιλοκωμῳδοι», τὸ ὁποῖον ἦτο εἶδός τι δραματικῆς διατριβῆς. Π. Ν. Π.

διονυσιάζω· ἑορτάζω τὰ Διονύσια· ‖ τὸ μέσ. *διονυσιάζομαι*, κατέχομαι ὑπὸ διονυσιασμοῦ (ὅλ.).

διονυσιακός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Διόνυσον ἢ τὰ Διονύσια: «διονυσιακαὶ τελεταί,—ἑορταί», «διονυσιακὸν θέατρον» ‖ ὁ ὀργιαστικός: «διονυσιακὴ παννυχίς» ‖ «διονυσιακὸν πνεῦμα», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ «ἀπολλώνιον πνεῦμα», κατὰ τὸν Νίτσε ἓν ἐκ τῶν δύο βασικῶν στοιχείων τῶν δημιουργησάντων καὶ διεπόντων τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

— διονυσιακὴ **περίοδος** *[Ἀστρονομ.]*· βλ. λ. Βικτωρῖνος *τῆς Ἀκιταίνης*.

Διονυσιάς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Λυκίας ἀναφερομένη ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλους 100) ὡς κειμένη μεταξὺ Σιδηροῦ λιμένος καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Χελιδονία μετὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ φερωνύμων νησίων Ἀναφερομένη ὡς Dionysia ὑπὸ τοῦ Πλινίου (5 35), ὡς *Κρύμβουσα* παρὰ Πτολεμαίῳ (Ε, ε, 10) καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀνωνύμου τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης» καὶ τοῦ Στράβωνος, εἶναι ἡ σύγχρονος Γραμβοῦσα τῆς ἀκτῆς τῆς Καραμανίας. Σ. Ε. Λ.

— Διονυσιάς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις ἐν Φαγιοὺμ τῆς Αἰγύπτου, μία τῶν ὑπὸ τῶν πρώτων Πτολεμαίων κτισθεισῶν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Μοίριδος, Εὐημερίας, Φιλοτερίδος, Θεαδελφίας, τὰς ὁποίας ἀνέσκαψαν καὶ ἐπεσήμαναν οἱ Ἄγγλοι Γκρένφελ καὶ Χοὺντ Ἡ *Διονυσιὰς* ἔκειτο κατὰ τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς ἐπαρχίας, ἀπ' αὐτῆς δ' ἔφευγεν ἡ πρὸς τὴν Μικρὰ Ὄασιν (Βαχαρίγιε) διατηροῦσα. Σήμερον σῴζονται τὰ ἐρείπια, ἀρκετὰ καλὰ διατηρούμενα, τοῦ ναοῦ Κάσρ Καρούν, ἀφιερωμένου εἰς τὸν κριοκέφαλον θεὸν Ἀμὼν Χνοὺμ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης Κερούν. Γ. Λ. Α.

Digitized by Google

διονυσιασμὸς (ὁ)· τὸ ἑορτάζειν τὰ Διονύσια, ὀργιασμός· || συναισθηματικὴ ὀργιαστικὴ ἔξαρσις.

διονυσιαστὴς (ὁ)· ὁ διονυσιάζων, ὁ μετέχων τῶν διονυσιακῶν ἑορτῶν (βλ. λ. θιασῶται καὶ ὀργεῶνες)· || κατ' ἐπέκτ. ὁ μετέχων ὀργιαστικῆς διασκεδάσεως.

Διονυσιόδωρος. Ὅταν μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἀποχώρησιν Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου ἀπηλευθερώθη ὁ αἰχμαλωτισθεὶς βασιλεὺς Πτολεμαῖος Φιλομήτωρ καὶ συνεβασίλευσε μετὰ τοῦ διαρκούσης τῆς αἰχμαλωσίας του προσωρινῶς ἀνακηρυχθέντος ἀδελφοῦ του Πτολεμαίου Εὐεργέτου Β', ἔστειλεν εἰς Ἑλλάδα τὸν *Διονυσιόδωρον* μετὰ τοῦ Εὐμένους, ἵνα ζητήσουν στρατιωτικὴν ἐξ «Ἀχαΐας», ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ Ἑλλάς, βοήθειαν, χιλίους πεζούς, διακοσίους ἱππεῖς καὶ στρατηγοὺς τὸν Λυκόργαν καὶ Πολύβιον. Οἱ πρεσβευταὶ ἦλθον εἰς Κόρινθον καὶ ἐξέθηκαν τὴν ἐντολήν των, ἀλλ' ἀπέτυχον, διότι ἡ ὑπὸ τὸν Καλλικράτην μειοψηφία κατώρθωσε δι' ἀναβολῶν καὶ ὑπεκφυγῶν νὰ ματαιώσῃ τὴν συμμαχίαν.

—**Διονυσιόδωρος.** Ἀθηναῖος γλύπτης τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, υἱὸς τοῦ Ἀδάμαντος καὶ ἀδελφὸς τῶν ἐπίσης γλυπτῶν Μοσχίωνος καὶ Ἀδάμαντος, συνεργασθεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγάλματος, τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσεν ὁ ἐκ Μαραθῶνος Ἀρχέλαος εἰς τὴν Ἶσιδα ἐν Δήλῳ. Γ. Μ.

Διονύσιον καὶ *Διονύσι* [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Σταβγιῶν* τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 199. Πρότερον ἦτο τουρκικόν, κατοικούμενον ὑπὸ ἐξωμοτῶν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Δασκαλογιάννη. Τῷ 1878 συνεκροτήθη ἐνταῦθα φονικὴ μάχη μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Τὸ δὲ ὄνομα ἐδόθη ἐκ παλαιοῦ βυζαντιακοῦ ναοῦ ἐπ' ὀνόματι Ἁγίου Διονυσίου. Ε. Γ.

διονύσιον (τὸ) [*Βοτ.*]. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ πολλῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἰς τὸ φυτὸν *κισσός*.

Διονύσιος. Κύριον ὄνομα, ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, κατὰ δὲ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς, ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ (Denis καὶ Denys).

[Ἐν τῇ κατατάξει τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦτο ἠκολουθήθη ἡ ἑξῆς σειρά: Προυτάχθησαν οἱ δράσαντες κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἐκ τούτων δὲ α') οἱ ἡγεμόνες, στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι (κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ὀνόματος τῆς χώρας των ἢ τοῦ ἐπωνυμίου των) καὶ β') οἱ εἰς τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας διαπρέψαντες (κατὰ χρονολογικὴν σειράν). Ἀκολουθοῦν ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, μετ' αὐτὸν δὲ οἱ λοιποὶ μάρτυρες καὶ ἅγιοι: α') τοῦ ὀρθοδόξου καὶ β') τοῦ καθολικοῦ ἁγιολογίου. Ἕπονται τέλος οἱ τῶν νεωτέρων χρόνων: α') βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες, β') ἱεράρχαι (κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῆς ἕδρας ἢ τοῦ ἐπωνυμίου των), καὶ γ') ἄλλα ἱστορικὰ πρόσωπα (ἐπίσης κατ' ἀλφαβητικὴν τοῦ ἐπωνυμίου των σειράν)].

ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΟΧΗ

ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ

—**Διονύσιος** *ἡγεμὼν τῆς* ***Βακτρίας***. Γνωστὸς μᾶλλον ἐκ τῶν διασωθέντων διγλώσσων ἀργυρῶν νομισμάτων του, ἅτινα ἐκτὸς τῆς ἐπιγραφῆς «βασιλέως Σωτῆρος Διονυσίου» φέρουσιν, ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως προτομὴν βασιλέως μετὰ διαδήματος, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ Ἀθηνᾶν μαχομένην ἢ Ἀπόλλωνα ἱστάμενον ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ τρίπουν μετὰ βασιλικοῦ διαδήματος ἐπὶ τῆς ἑτέρας. ΚΑΨ.

—**Διονύσιος** ὁ *φρούραρχος* ***Μουνιχίας***. Τὴν διοίκησιν τῆς ἐν Μουνιχίᾳ μακεδονικῆς φρουρᾶς ἀνέθεσεν εἰς τὸν Διονύσιον ὁ Κάσσανδρος κατὰ τὸ 318 π. Χ., εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ ἕως τότε φρουράρχου Μουνιχίας Νικάνορος, διετήρησε δὲ ταύτην οὗτος μέχρι τοῦ 307 π. Χ., καθ' ὅλον δηλαδὴ τὸ χρονικὸν διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον ἦρχεν ἐν Ἀθήναις ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς. Κατὰ τὸ 307, ἀφοῦ ἐπολέμησε μετὰ γενναιότητος ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ Πειραιῶς κατὰ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, κατέφυγεν εἰς Μουνιχίαν, ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ Δημητρίου ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς. Ἐντὸς δὲ τοῦ τείχους αὐτῆς ἐπολιορκήθη, ἀντισταθεὶς μετὰ πείσματος κατὰ τὰς γενομένας ἐφόδους καθ' ἅπαν τὸ θέρος, καὶ συνελήφθη ζῶν, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ἅλωσις αὐτοῦ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 307. ΚΑΨ.

—**Διονύσιος** *ὁ τύραννος* ***Ποντοηρακλείας***. Ἦτο υἱὸς τοῦ τυράννου τῆς Ἡρακλείας Κλεάρχου, ἥτις ἐπ' αὐτοῦ (364—353), πρωτεύουσα οὖσα τῆς ἀνατολικῆς Βιθυνίας, εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμήν. Τῆς πόλεως ταύτης ἐτυράννησεν ὁ Διονύσιος ἀπὸ μὲν τοῦ 347—338 ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Τιμοθέου, ἀπὸ δὲ τοῦ 337—305 π. Χ. μόνος. Μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην (334 π. Χ.), ὁ Διονύσιος ὄχι μόνον διετήρησε τὴν ἐπὶ τῆς Ἡρακλείας τυραννίαν του, ἂν καὶ φυγάδες Ἡρακλεῶται παρεκάλεσαν τὸν Ἀλέξανδρον ν' ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν πόλιν των τὴν δημοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις του. Ἡ ἀνοχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὠφείλετο εἰς τὴν πρὸς κατάλυσιν τοῦ βασιλείου τῶν Περσῶν σπουδήν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (ὅτε ἔστησεν ἀνάθημα εἰς τὴν Εὐθυμίαν, διότι τότε μόνον, ὡς ἔλεγεν, ἠδύνατο νὰ εἶναι εὔθυμος), ἐπειδὴ οἱ δημοκρατικοὶ Ἡρακλεῶται ἐζήτησαν τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὸν Περδίκκαν, ὁ Διονύσιος ἐτάχθη μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Περδίκκα, καὶ ἰδίως τοῦ Ἀντιγόνου, κατὰ μίμησιν τοῦ ὁποίου ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα, ὅτε καὶ ἐκεῖνος ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς (306 π. Χ.). Ἀπέθανε μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεώς του εἰς βασιλέα, καταλιπὼν τὴν βασιλείαν εἰς τὴν σύζυγόν του Ἄμαστριν, ἥτις, ἀνεψιὰ οὖσα τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου Κοδομάνου, εἶχε συζευχθῆ ἐν Σούσοις τὸν Κράτερον καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Διονύσιον, τὸν ὁποῖον εἶχε καταστήσει πολὺ πλούσιον διὰ τοῦ γάμου της. Ἡ διοίκησις τοῦ Διονυσίου ἐν Ἡρακλείᾳ ἦτο πολὺ καλή· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπεκαλεῖτο *Διονύσιος ὁ Χρηστός*. Τοῦ τυράννου τούτου διεσώθησαν καὶ νομίσματα, στατῆρες, δραχμαὶ καὶ τριώβολα, ἅτινα ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως φέρουσι κεφαλὴν Διονύσου νεαροῦ κισσοστεφῆ, ἢ Διονύσου μετὰ θύρσου ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἐπὶ τῆς ὀπισθίας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ καὶ Ἡρακλέα ἐγείροντα τρόπαιον. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Διονύσιος** *ὁ πρεσβύτερος, τύραννος τῶν* ***Συρακουσῶν***. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἑρμοκράτους καὶ ἐγεννήθη κατὰ τὸ 430 π. Χ. Εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ τυράννου ἀνῆλθε διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ στρατηγοῦ καὶ εἰς τοῦτο, καὶ διὰ τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν του, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τῆς συκοφαντίας καὶ τῆς ὑπονομεύσεως τῆς θέσεως τῶν συγχρόνων του ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς πατρίδος του, ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὸ 406 π. Χ., ὅτε ἔγινεν ἡ ἅλωσις τοῦ Ἀκράγαντος, πρὸς βοήθειαν τοῦ ὁποίου εἶχον στείλει καὶ οἱ Συρακόσιοι πολεμικὰς δυνάμεις, Ἀκραγαντῖνοι φυγάδες διέδιδον ἐν Συρακούσαις, ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς πατρίδος των ἐπῆλθεν ἐκ νωθρότητος τῶν Συρακοσίων στρατηγῶν. Τῶν διαδόσεων τούτων ἐπωφελήθη ὁ πανοῦργος Διονύσιος καὶ ἐνεφανίσθη ὡς κατήγορος τῶν στρατηγῶν ἐπὶ προδοσίᾳ ἐνώπιον τοῦ δήμου, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπέτυχε τὴν καθαίρεσίν των καὶ τὴν ἐκλογὴν ἄλλων ἀντ' αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ ἴδιος· ἀλλὰ καὶ τῶν συστρατήγων του ὑπενόμευσε τὴν θέσιν, καταστήσας αὐτοὺς διὰ διαφόρων συκοφαντιῶν ὑπόπτους παρὰ τῷ στρατῷ καὶ οὕτως ἐπέτυχε ν' ἀναγνωρισθῇ ἀρχιστράτηγος τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς πατρίδος του. Ὅτε δέ, ὡς ἀρχιστράτηγος, κατήγαγε περιφανῆ νίκην κατὰ τῶν Καρχηδονίων, ἐθεωρήθη ὡς σωτὴρ τῆς πατρίδος καὶ ἔγινε δημοτικώτατος παρά τε τῷ στρατῷ καὶ τῷ λαῷ τῶν Συρακουσῶν. Τότε, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δημοτικότητός του, ἄγων μόλις τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν τύραννον (405 π. Χ.). Κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος (404 π. Χ.) ἐνίκησε πάλιν τοὺς Καρχηδονίους ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτῶν, ἐνῷ λοιμὸς ἐλυμαίνετο τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ των. Ὡς τύραννος τῶν Συρακουσῶν ἐπέτυχε τὴν εὔνοιαν τῆς Σπάρτης, τῆς ὁποίας ὁ εἰς Συρακούσας ὡς ἀντιπρόσωπός της ἀποσταλεὶς στρατηγὸς Ἄριστος, ἀντὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀρχηγὸν τῆς δημοκρατικῆς μερίδος Νικοτέλη, ἀποσταλέντα εἰς Συρακούσας ὑπὸ τῆς μητροπόλεως αὐτῶν Κορίνθου, κατὰ τοῦ Διονυσίου, ἐφρόντισε νὰ ἐκτοπίσῃ αὐτὸν ἐκεῖθεν. Καταστὰς οὕτω παντοδύναμος ἐν Συρακούσαις, παρεσκεύασεν ἀξίας λόγου πολεμικὰς δυνάμεις, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὰς πλείστας ἐν Σικελίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις ὑπέταξε καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐνίκησε κατὰ τὸ 397 π. Χ. καὶ πάλιν. Κατὰ τὸ 396 ὅμως ἡττήθη ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Ἀμίλκας ἐπολιόρκησε τὰς Συρακούσας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν ἔσωσε τὰς Συρακούσας καὶ τὸν Διονύσιον ὁ λοιμός, ὅστις ἐνέσκηψεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Καρχηδονίων. Ὄχι μόνον ἠναγκάσθησαν οὗτοι νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῶν Συρακουσῶν, ἀλλὰ καὶ ἡττήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ Διονυσίου κατά τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Καὶ ἐπανέλαβον μὲν καὶ πάλιν οὗτοι τὰς κατὰ τοῦ Διονυσίου ἐχθροπραξίας των, ἀλλ' ἡττηθέντες καὶ πάλιν ἠναγκάσθησαν κατὰ τὸ 392 π. Χ. νὰ συνάψωσιν ἐπωφελεστάτην διὰ τὸν Διονύσιον εἰρήνην. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ δύναμις τοῦ Διονυσίου ὁσημέραι ηὔξανεν. Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον περιορισθῆ εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τῆς Σικελίας, ἥτις πᾶσα σχεδὸν ἦτο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ τυράννου, ἡ δὲ σύμμαχός του Σπάρτη ὄχι μόνον νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτὸν δὲν ἠδύνατο, ἀλλ' εἶχε καὶ ἀνάγκην τῆς συμμαχίας του, διότι τὸ $^1/_4$ τοῦ πολεμικοῦ στόλου της, διὰ τοῦ ὁποίου ἐθαλασσοκράτει ὁ Ἀνταλκίδας κατὰ τὸ 388—387 π. Χ., ἀπετελεῖτο ἀπὸ τριήρεις τοῦ Διονυσίου. Κατὰ τὸ 387 π. Χ. ἐκυρίευσε μετὰ ἑνδεκάμηνον πολιορκίαν τὸ Ῥήγιον, πατήσας οὕτω τὸν πόδα του καὶ εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Κατὰ δὲ τὸ 379 π. Χ. κατέλαβε τὴν Κρότωνα καὶ μετ' αὐτὴν καὶ ἄλλας πολλὰς πόλεις διὰ λόγους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἀκτῶν (Ἰταλίας καὶ Ἰλλυρικῆς χερσονήσου), διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ὁποίων ὁ στόλος του ἐκυριάρχει εἰς τὰς περὶ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν θαλάσσας. Κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς τυραννικῆς του δυνάμεως θηρεύων καὶ δόξαν πανελλήνιον ὡς ἡγεμὼν ἑλληνίδος πόλεως καὶ δόξαν ποιητοῦ, ἀπέστειλεν εἰς Ὀλυμπίαν (384 π. Χ.) θεωρίαν λαμπροτάτην, ὑπὸ ἐπιμελητὴν τὸν ἀδελφόν του Θεαρίδην, μὲ διαχρύσους σκηνάς, μὲ ὑπέροχα τέθριππα καὶ ἀρίστους ῥαψῳδοὺς διὰ νὰ ἀπαγγείλωσι τὰ ποιήματά των. Ἀντὶ ν' ἀποκομίσῃ ὅμως ἐκεῖθεν ἡ θεωρία του στεφάνους νίκης, ἤκουσε μόνον ἀποδοκιμασίας, αἵτινες ἐστράφησαν καὶ κατὰ τῆς Σπάρτης αὐτῆς, ὡς συμμάχου του. Εἶχεν ἀπαγγείλει τότε τὸν δριμὺν κατὰ τῆς Σπάρτης, τῆς συμμαχούσης μὲ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς τυράννους, Ὀλυμπιακόν του ὁ ῥήτωρ Λυσίας. Ἐφοβοῦντο τότε οἱ Ἕλληνες μὴ συμμαχήσας ὁ τύραννος μετὰ τῶν Περσῶν ὑποδουλώσῃ καὶ τὴν μητρόπολιν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸ 368 π. Χ. ἔστειλε βοήθειαν εἰς Σπάρτην 2 χιλ. μισθοφόρους Κελτούς, διὰ τῶν ὁποίων ἠδυνήθη ἡ Σπάρτη ν' ἀποκρούσῃ τοὺς εἰσβαλόντας εἰς τὴν Λακωνικὴν Ἀρκάδας καὶ νὰ νικήσῃ τὴν περὶ Μιδέαν (Μαλέαν) πολυθρύλητον ἄδακρυν μάχην. Πρὸς τοὺς Καρχηδονίους περιῆλθεν ὁ τύραννος εἰς πόλεμον καὶ κατὰ τὸ 383 π. Χ., ὅτε ἔληξεν οὗτος ἄνευ σπουδαίου τινὸς ἀποτελέσματος ὑπὲρ οὐδετέρου τῶν ἀντιπάλων, καὶ κατὰ τὸ 368, ὅτε καὶ ἐμελέτησεν ὁ τύραννος τὸν ὁλοσχερῆ ἐκ Σικελίας ἐκτοπισμὸν τῶν Καρχηδονίων, ἀλλὰ τὸν πόλεμον τοῦτον δὲν διεξήγαγεν αὐτὸς μέχρι τέλους, ἀποθανὼν κατὰ τὸ 367 ἐκ ναρκωτικοῦ φαρμάκου, τὸ ὁποῖον ἔπιε διὰ νὰ περιστείλῃ τοὺς πόνους τῆς ἀσθενείας του, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιπέσει κατόπιν πότων κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐπὶ τῇ νίκῃ του εἰς τραγικοὺς ἐν Ἀθήναις ἀγῶνας, ὅτε ἐβραβεύθη ἡ τραγῳδία του «Ἕκτορος λύτρα».

Καὶ ἀνῆλθε μὲν ὁ Διονύσιος εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ τυράννου διὰ τῶν συνήθων, ὡς προελέχθη, εἰς τοὺς φιλοδόξους μέσων, ἀπατῶν δηλαδὴ λαὸν καὶ στρατὸν καὶ καθιστῶν ὕποπτον τὴν διαγωγὴν τῶν ἄλλων εἰς αὐτούς, ἐπέδειξεν ὅμως ὡς κυβερνήτης κράτους ὑπέροχα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ προσόντα, ἰδίως πολιτικὴν σύνεσιν, διπλωματικὴν εὐστροφίαν, προορατικότητα, πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἀκατάβλητον δραστηριότητα. Παρὰ τὰ προσόντα ὅμως ταῦτα εἶχε καὶ ὡς κυβερνήτης καὶ ὡς ἄνθρωπος μισαρὰ ἐλαττώματα, ἦτο ὠμὸς καὶ εἰς ἄκρον δύσπιστος· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπῆρξε, παρ' ὅλην τὴν φαινομενικὴν εὐτυχίαν του, δυστυχέστατος. Ὁ θρῦλος τῆς σπάθης τοῦ Δαμοκλέους εἶναι τὸ ἐκφραστικὸν σύμβολον ζωῆς ἐν διαρκεῖ φόβῳ. Καὶ τῷ ὄντι οὐδένα ἐνεπιστεύετο, οὐδὲ αὐτὰ τὰ τέκνα του. Ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τύραννοι, ἠγάπα νὰ διατρίβωσιν εἰς τὴν αὐλήν του φιλόσοφοι, ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσιν ἐλευθερίαν γνώμης καὶ μάλιστα νὰ ἐπικρίνωσι τὰ πνευματικά του προϊόντα· διὰ τοῦτο διὰ μὲν τὸν Πλάτωνα, τολμήσαντα νὰ ἔχῃ ἐλευθερίαν γνώμης, ἔδωκε κρυφίαν ἐντολὴν εἰς τὸν Σπαρτιάτην Πόλλιν νὰ πωληθῇ ὡς δοῦλος, τὸν δὲ ποιητὴν Φιλόξενον, ἐπικρίναντα τὰ ποιήματά του, ἔρριψεν εἰς τὰ λατομεῖα. Ἦτο ὅμως ἀρεστὸς εἰς αὐτὸν ὁ θεραπεύων τὰς ἀδυναμίας του ἡδονικὸς Ἀρίστιππος. Ὑπάρχει καὶ ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων, τοῦ ἔτους 393 π. Χ., διὰ τοῦ ὁποίου ἐπαινεῖται ὁ Διονύσιος ὡς καλλιεργῶν τὸν διθύραμβον ἐν Συρακούσαις.

—**Διονύσιος** *ὁ νεώτερος, τύραννος τῶν* ***Συρακουσῶν***. Ἦτο υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ τῆς ἑτέρας τῶν γυναικῶν του, τῆς Δωρίδος, καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ 367 π. Χ., ἄγων τὸ 28ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὸ σπουδαιότερον γεγονὸς τῆς τυραννίας τούτου ἦτο ἡ ἐπιχειρηθεῖσα, ἀλλ' ἀποτυχοῦσα, ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ πολίτευμα τῶν Συρακουσῶν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τυραννίας τούτου ἴσχυσε παρ' αὐτῷ ὁ πλατωνικὸς Δίων, ὅστις καὶ παρὰ τῷ πατρί του ἴσχυεν, ὡς ἀδελφὸς τῆς ἑτέρας τῶν γυναικῶν του, τῆς Ἀριστομάχης. Ὁ Δίων ἔπεισε τὸν Διονύσιον, ἂν καὶ οὗτος, παραμεληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του ἐκ δυσπιστίας του καὶ πρὸς αὐτόν, δὲν εἶχε τύχει τῆς προσηκούσης ἀγωγῆς καὶ εἶχεν ἐκτραπῆ εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ἀκολασίαν, νὰ καλέσῃ εἰς Συρακούσας τὸν Πλάτωνα καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸν τὴν ὀργάνωσιν τῆς πολιτείας. Ὅτε ἔφθασεν ὁ φιλόσοφος εἰς Συρακούσας, ἔτυχεν ἐξαιρετικῶν τιμῶν ὑπὸ τοῦ τυράννου, ὅστις καὶ θυσίαν ἐτέλεσε διὰ τὸ μέγα, ὡς ἔλεγεν, εὐτύχημα. Παρευθὺς ἡ αὐλὴ ἤλλαξεν ὄψιν· τὰ συμπόσια διεδέχθησαν λιτὰ δεῖπνα καὶ τοὺς κώμους σοβαραὶ περὶ βελτιώσεως τῆς πολιτείας μέριμναι. Ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη δὲν διήρκεσε πολύ. Οἱ περὶ τὸν τύραννον, εἰθισμένοι εἰς τὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου, συσπειρωθέντες περὶ τὸν ἱστορικὸν Φίλιστον, ἱκανὸν ἄνδρα ἀλλὰ διεφθαρμένον, ἤρχισαν διαβάλλοντες πρὸς τὸν Διονύσιον τὸν Δίωνα, ὅτι ἐπιδιώκει νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖράς του καὶ τῶν ἀνεψιῶν του, ἀδελφῶν τοῦ τυράννου ἐξ ἄλλης μητρός, τῆς ἀδελφῆς τοῦ Δίωνος, καὶ ὅτι πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του εὑρί-

Digitized by Google

σκετο εἰς συνεννόησιν καὶ μετὰ τῶν Καρχηδονίων. Ἡ διαβολὴ ἐπιστεύθη καὶ τέσσαρας μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Πλάτωνος ὁ Δίων διὰ μισθοφόρων τοῦ τυράννου συνελήφθη, ἐπεβιβάσθη ἐπὶ πλοίου καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἰταλίαν, μετὰ τινα δὲ χρόνον καὶ ὁ Πλάτων.

Κατὰ τὸ 361 ὅμως ἐπανῆλθεν εἰς Συρακούσας ὁ Πλάτων, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Διονυσίου καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πλατωνικῶν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ συμφιλιώσῃ τὸν Δίωνα, διατρίβοντα ἐν Πελοποννήσῳ, μὲ τὸν τύραννον, ἀλλ' ὄχι μόνον ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, ἀλλὰ καὶ παρεδόθη ὑπὸ τοῦ τυράννου εἰς τοὺς μισθοφόρους του, παρὰ τῶν ὁποίων πολλὰς κακώσεις ὑφίστατο, ἕως ὅτου ἀπηλλάγη αὐτῶν τῇ ἀπαιτήσει τοῦ Ἀρχύτα καὶ τῶν ἄλλων ἐν Τάραντι πλατωνικῶν, οἵτινες ἀπέστειλαν πλοῖον πρὸς παραλαβήν του. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πλάτωνος, ὁ Διονύσιος ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν τοῦ Δίωνος καὶ ἐξεβίασε τὴν σύζυγόν του Ἀρετήν, θυγατέρα τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου ἐκ τῆς Ἀριστομάχης, νὰ συνοικήσῃ μετὰ τοῦ φίλου του Τιμοκράτους. Κατόπιν τῆς διαγωγῆς του ταύτης ὁ Δίων ἐπέστρεψεν ἐξ Ἑλλάδος κατὰ τὸ 356 εἰς Σικελίαν καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς 50 χιλιάδων Σικελιωτῶν, Ἀκραγαντίνων, Γελῴων καὶ ἄλλων καὶ τοῦ συρρεύσαντος ἀόπλου, ἐκ δυσπιστίας πρὸς αὐτὸν τῶν στρατηγῶν τοῦ Τυράννου τῶν Συρακουσῶν, λαοῦ, κατέλαβε τὴν πόλιν καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν ὡς ἐλευθερωτὴς αὐτῶν. Ὁ Διονύσιος, ὅστις κατὰ τὴν κατάληψιν τῶν Συρακουσῶν, ὑπὸ τοῦ Δίωνος ἀπουσίαζεν εἰς Καυλωνίαν, ἀφοῦ ἀπέτυχεν εἰς ἐπανειλημμένας ἀποπείρας του, κατὰ τὰς ὁποίας κατέλαβε μόνον τοὺς Λεοντίνους, νὰ καταλάβῃ καὶ τὰς Συρακούσας, κατέφυγεν εἰς Ἐπιζεφυρίους Λοκρούς, τῶν ὁποίων ἦρξεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν (356—346 π. Χ.), κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας ἐδολοφονήθη ἐν Συρακούσαις ὁ Δίων (353 π. Χ.), κατέλαβεν ἐπὶ μίαν διετίαν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τῆς πόλεως ὁ υἱὸς τοῦ Διονυσίου Ἱππαρῖνος καὶ ἔγιναν ἐπανειλημμένοι ἀνατροπαὶ τοῦ ἑκάστοτε ἱδρυομένου πολιτεύματος. Τέλος κατὰ τὸ 346 π. Χ. κατέλαβε καὶ πάλιν τὰς Συρακούσας ὁ Διονύσιος. Ἡ ὠμότης ὅμως μὲ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ διοικήσῃ τὴν πόλιν οὗτος, καὶ πρὸ πάντων ὁ ἀπειλῶν τὰς Συρακούσας καὶ πάσας τὰς ἐν Σικελίᾳ ἑλληνίδας πόλεις κίνδυνος ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους, ἐξήγειρε πάντας τοὺς φιλοπάτριδας Σικελιώτας ἐναντίον τοῦ Διονυσίου καὶ ἐζήτησαν οὗτοι τὴν συνδρομὴν τῆς Κορίνθου. Τὴν ἐνέργειάν των ταύτην προσεποιεῖτο ὅτι συνεμερίζετο καὶ ὁ τύραννος τῶν Λεοντίνων Ἱκέτας, ὅστις τότε, ἐν κρυφίᾳ συνεννοήσει ὢν μετὰ τῶν Καρχηδονίων, ἐπολιόρκει τὰς Συρακούσας. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν, 345 π.Χ., κατέπλευσεν εἰς Σικελίαν μετὰ μικρᾶς δυνάμεως ὁ Τιμολέων, ὅστις καὶ κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τῆς ἀκροπόλεως τῶν Συρακουσῶν, ἐνῷ συγχρόνως κατέπλεεν εἰς τὸν λιμένα αὐτῶν καὶ στόλος τῶν Καρχηδονίων ὑπὸ τὸν Μάγωνα. Ὁ Τιμολέων τὸν μὲν συλληφθέντα τύραννον ἀπέστειλεν εἰς Κόρινθον, ἔνθα καὶ ἔζησεν οὗτος τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του ὑπὸ πάντων μισούμενος, τὰς δὲ Συρακούσας καὶ ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις ἀπηλευθέρωσε τῶν τυράννων των. Ἀφοῦ δὲ μετὰ ταῦτα κατ' ἐπανάληψιν ἐνίκησε τὰς Καρχηδονίους, περιώρισεν αὐτοὺς καὶ πάλιν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τῆς Σικελίας, κατὰ τὸ 339 π. Χ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Διονύσιος** *ὁ τύραννος* **Τριπόλεως**. Οὗτος μνημονεύεται ὡς τύραννος τῆς πόλεως τῆς Συρίας Τριπόλεως, δηλαδὴ ὡς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν βασιλέων τῆς Συρίας ἡγεμὼν αὐτῆς, ὡς καὶ οἱ Στράτων Βεροίας, Σίλας Λυσιάδος, Λυσίμαχος Χαλκίδος, καὶ ἄλλοι ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Δημητρίου τοῦ Γ' (95—88 π. Χ.).

— **Διονύσιος** *ὁ* **Φωκαεύς**. Ἦτο ὁ ναύαρχος τοῦ ἐκ τριῶν πλοίων στόλου τῶν Φωκαέων κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λάδης (494 π. Χ.). Ὅτε ἠθροίσθη κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου ὁ ἐκ 353 πολεμικῶν πλοίων ἀποτελούμενος στόλος τῶν Ἰώνων, ὁ Διονύσιος παρετήρησεν, ὅτι ἀπὸ τὰ πληρώματα αὐτοῦ ἔλειπεν ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἄσκησις καὶ ἀντελήφθη ὅτι ἐκ τῆς ἐλλείψεως ταύτης διέτρεχε μέγαν κίνδυνον ἡ ναυτικὴ ἐκείνη δύναμις. Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν, ἂν καὶ εἶχε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μικροτέρου στόλου (ὁ στόλος τῶν Μιλησίων ἀνήρχετο εἰς 80 πλοῖα, ὁ τῶν Χίων εἰς 100, ὁ τῶν Λεσβίων εἰς 70 καὶ ὁ τῶν Σαμίων εἰς 60) ἠσθάνθη νὰ ἐπιβληθῇ διὰ σθεναρᾶς δημηγορίας καὶ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ νίκη θὰ ἦτο βεβαία καὶ ἡ ἐλευθερία των, ὑπὲρ τῆς ὁποίας καὶ ἐμάχοντο, ἐξησφαλισμένη, ἂν θὰ ἐδέχοντο νὰ ὑποταχθοῦν εἰς πειθαρχίαν καὶ νὰ ἀσκηθοῦν εἰς ρυθμὸν κωπηλασίας, αἰφνιδίας ἐπιθέσεις καὶ ταχεῖ διέκπλους διὰ τῶν ἐχθρικῶν τάξεων. Τὰ πληρώματα ἐδέχθησαν προθύμως, ἡ προθυμία των ὅμως εἰς ὑποκοὴν δὲν διήρκεσε πλέον τῆς ἑβδομάδος. Ἀσυνήθιστα εἰς ταλαιπωρίας, ἤρχισαν παραπονούμενα κατὰ τοῦ ἀλαζόνος, ὡς ἀπεκάλουν αὐτόν, Φωκαέως, ἐκραύγαζον δὲ ὅτι τῶν ταλαιπωριῶν ἐκείνων προτιμοτέρα ἦτο ἡ περσικὴ δουλεία. Τῆς οἰκτρᾶς ταύτης καταστάσεως ἐπωφελήθησαν οἱ πρώην τύραννοι τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν πόλεων, οἵτινες εἶχον καταφύγει εἰς τὸ περσικὸν στρατόπεδον καὶ μετέπεισαν πολλούς νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν κοινὸν ἀγῶνα (ἀπέπλευσαν διὰ μιᾶς 49 πλοῖα τῶν Σαμίων, παρασεισθέντων ὑπὸ τοῦ Αἰάκους, καὶ ὅλος ὁ ἐξ 70 πλοίων στόλος τῶν Λεσβίων καὶ ἄλλοι τινές). Ἕνεκα τῶν λιποταξιῶν αὐτῶν ἐπῆλθεν ἡ ἧττα τῶν Ἰώνων, ἂν καὶ οἱ ἀπομείναντες ἠγωνίσθησαν μετὰ πολλῆς γενναιότητος. Ὁ Διονύσιος, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη οὔτε πρὸ τῆς μάχης διὰ τῶν ὑποδειχθέντων μέτρων νὰ καταστήσῃ ἐμπειροπόλεμον τὸν στόλον, οὔτε κατ' αὐτὴν διὰ τῆς γενναιότητός του νὰ καταγάγῃ τὴν νίκην, ἀπέπλευσε μετὰ τοῦ στόλου του εἰς τὰ παράλια τῆς Φοινίκης καὶ ἀφοῦ ἐλεηλάτησε ταῦτα ἔπλευσεν εἰς Σικελίαν, ἔνθα μετῆλθε μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ ἔργον τοῦ πειρατοῦ κατὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ Τυρρηνῶν.

ΚΑΨ

ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ

Διονύσιος. Ἀργεῖος χαλκοπλάστης, ἀκμάσας κατὰ τὸ α' ἥμισυ τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Τούτου γνωστὸν εἶναι ἓν μόνον ἔργον, γενόμενον περὶ τὸ 467 π. Χ., κατὰ παραγγελίαν τοῦ ἐκ Ρηγίου Μικύθου, ὅτε οὗτος μετῴκησεν εἰς Τεγέαν, καὶ τοποθετηθὲν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Τοῦτο ἦτο τεράστιον σύμπλεγμα 12 προσώπων, ἐν οἷς περιελαμβάνοντο ἐκ τῶν θεῶν ὁ Ζεύς, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Ἄρτεμις, ἡ Κόρη, ὁ Διόνυσος, ὁ Ἀσκληπιός, ἡ Ὑγεία καὶ ὁ Ἀγών, ἐκ τῶν μυθικῶν προσώπων ὁ Γανυμήδης καὶ ὁ Ὀρφεύς, ἐκ δὲ τῶν συγγραφέων ὁ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος. Ἐξ αὐτοῦ διεσώθησαν δύο ὄγκοι τῆς ἐκ πώρου βάσεως καὶ πέντε μικρὰ τεμάχια μετὰ ὑπολειμμάτων ἐπιγραφῆς, τρὶς ἐπαναλαμβανομένης καὶ περιεχούσης τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ Μικύθου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὑπῆρχεν ἡ Πολυκλείτειος ἰσορρόπησις, δηλαδὴ τὸ σῶμα τοῦ ἀγάλματος ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἑνὸς πέλματος (uno crure insistere), ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ Ὀρφέως διεκρίνετο ἡ τέχνη τοῦ Πολυκλείτου, ὁ Furtwängler συνέδεσε τὸ ἔργον τοῦ Διονυσίου πρὸς τὴν τέχνην τοῦ Πολυκλείτου, ὑποθέτων αὐτὸν μαθητὴν τοῦ Πολυκλείτου. [Πρβλ. *Furtwängler*, Masterpieces, σελ. 212 κἑξ. καὶ *Mahler*, Polyklet und seine Schule, σελ. 33 κἑξ.]. —Π.

— **Διονύσιος, Κολοφώνιος**. Ζωγράφος, σύγχρονος τοῦ Πολυγνώτου, ζήσας περὶ τὴν 80ὴν Ὀλυμπιάδα (448 π. Χ.). Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Αἰλιανοῦ (Ποικ. Ἱστ. Δ' 3) ἐμιμήθη πιστῶς τὸν Πολύγνωτον εἰς τὴν λεπτότητα τῆς ἐξεικονίσεως τοῦ πάθους, τοῦ ἤθους, τῶν ἱματίων κλπ., ὑστέρησε δὲ τούτου εἰς τὸ «μέγεθος». Ὁ Διονύσιος συνειργάσθη καὶ μὲ τὸν Κίμωνα τὸν ἐκ Κλεωνῶν, ἦτο δὲ ἄκρως πραγματιστής, παρισῶν τὰ πρόσωπα οἷα πράγματι ἦσαν («ὁμοίους εἴκαζεν» *Ἀριστοτ* Ποιητ. 2). Τοῦ Διονυσίου οὐδεὶς πίναξ διεσώθη οὔτε μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Π. Ν. Π.

— **Διονύσιος** *ὁ* **Χαλκοῦς**. Ἀθηναῖος ρήτωρ καὶ ἐλεγειακὸς ποιητής. Τὴν ἐπωνυμίαν Χαλκοῦς ἔλαβεν ὅτε συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀντικαταστήσωσι τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα διὰ χαλκῶν. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου ἦτο ἀρχηγὸς τῆς εἰς Θουρίους τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἀποστολῆς ἀποίκων ἐξ Ἀθηνῶν, εἰς αὐτὸν δ' ἀπεδίδετο ὑπό τινων ὁ ἀποικισμὸς τῆς Συβάρεως. Ἐκ τῶν ἐλεγείων του διεσώθησαν 9 μόνον στίχοι ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου. Ὁ Διονύσιος εἰς τὰς ἐλεγείας του εἶχε προτάξει τοῦ ἑξαμέτρου τὸ πεντάμετρον [Πρβλ. *Bergk*, Poetae lyrici Graeci, Β' 262]. Π. Ν. Π.

— **Διονύσιος**. Ἰατρὸς τοῦ τέλους τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος π. Χ., νεώτερος τοῦ Χρυσίππου, οὗ μέθοδον πρὸς καταστολὴν αἱμορραγιῶν διὰ περιδέσεως τῶν μελῶν μετεχειρίζετο (*Cael. Aurel.* Chron. II, 13). Ἴσως εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς *Διονύσιον τὸν Ὀξυμάχον*, ὅστις, ὡς ὁ Εὔδημος, ἐκάλει «ἐπανθισμόν, πᾶν ἐπίκτητον ἀγγεῖον αἵματος» (*Ρούφ. ὁ Ἐφέσ.*, σελ. 162, *Ruelle*). ΑΡ. Π. Κ.

— **Διονύσιος** Θηβαῖος λυρικὸς ποιητὴς καὶ μουσουργός, ἀνὴρ φημισμένος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Περὶ Μουσ. 31) ὡς σύγχρονος τοῦ Ἐπαμεινώνδου (418—362 π. Χ.). —Π.

— **Διονύσιος** *ὁ* **Μεταθέμενος**. Στωϊκὸς φιλόσοφος ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα. Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείᾳ τοῦ Πόντου καὶ ἐμαθήτευσε παρ' Ἡρακλείδῃ, βραδύτερον δὲ παρ' Ἀλεξίνῳ καὶ τέλος παρὰ Ζήνωνι. Ὁ Διονύσιος ἀπεδέχθη τὰς φιλοσοφικὰς δοξασίας τοῦ Ζήνωνος καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν σημαντικωτέρων καὶ συγγραφικῶς δημιουργικωτέρων ἐκπροσώπων τῆς σχολῆς. Καλεῖται ὑπὸ τῶν συγχρόνων του πολυγράφος, φέρεται δὲ γράψας ὀγδοήκοντα χιλιάδας στίχων. Ἀντικείμενον πάντων τῶν ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου μνημονευομένων ἔργων του εἶναι ἡ ἠθική. Ἀλλὰ πρὸς τῇ φιλοσοφίᾳ ἡ σχολὴ καὶ περὶ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ διάφορα εἴδη τῆς ποιήσεως. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ στενὴ φιλία του μετὰ τοῦ ποιητοῦ Ἀράτου, ὅστις ἀνῆκεν ἐπίσης εἰς τὴν χορείαν τῶν μαθητῶν τοῦ Ζήνωνος καὶ τὸν ὁποῖον ἀπεμιμήθη. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἄρατος φέρεται διδάξας τὸν Διονύσιον μαθηματικά. Ὡς πρὸς τὴν λογοτεχνικὴν δρᾶσίν του πληροφορούμεθα παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ (V, 29), ὅτι ἐξέδωκε τὴν τραγῳδίαν «Παρθενοπαῖος» ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σοφοκλέους. Ὁ Διονύσιος ἀπέστη τῆς στοᾶς εἰς γηραιὰν ἡλικίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζήνωνος, ἀλλὰ ζῶντος εἰσέτι τοῦ Κλεάνθους. Πάσχων ἐξ ὀφθαλμίας, κατ' ἄλλην δὲ πληροφορίαν ἐκ νεφρίτιδος, ἔπαυσε πιστεύων, ὅτι ὁ πόνος δὲν εἶναι κακόν. Θεραπευθείς, συνήγαγεν ἐκ τῆς πείρας, ἣν ἀπέκτησε κατὰ τὴν νόσον αὐτοῦ, τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ὀδύνη δὲν εἶναι ἁπλοῦν προϊὸν τῆς φαντασίας, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει ἐν τοῖς πράγμασιν. Οὕτω μετέβαλε τὴν διδασκαλίαν του εἰς εὐδαιμονιστικήν. Τὸ ὅτι μετέστη, κατὰ μὲν Διογένη τὸν Λαέρτιον εἰς τοὺς κυρηναϊκούς, κατὰ δὲ τὸν Ἀθήναιον εἰς τοὺς ἐπικουρείους, ἐπονομασθεὶς διὰ τοῦτο «Μεταθέμενος», εἶναι βεβιασμένον συμπέρασμα, ὅπερ συνήγαγον οἱ συγγραφεῖς· οὗτοι ἐκ τοῦ δόγματος τοῦ Διονυσίου, καθ' ὃ «τὸν πόνον φευκτὸν εἶναι, τὴν δὲ ἡδονὴν σκοπὸν καὶ τέλος». Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος βεβαιοῖ, ὅτι, καίτοι προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν, παρεδόθη εἰς τὰς ἡδονάς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Νικίας ἐκ Νικαίας λέγει περὶ τοῦ Διονυσίου, ὅτι «ὑπῆρξεν ἐκ νέου περὶ τὰ ἀφροδίσια ἐκμανής» (*Ἀθήν.* Χ. 437 c.). Ὁ Διονύσιος ηὐτοκτόνησεν εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν, ἀρνηθεὶς νὰ λάβῃ τροφήν. Α. Δ.

— **Διονύσιος** *ὁ* **Σιδώνιος**. Ἀλεξανδρινὸς γραμματεὺς ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν κριτικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ σχολίασιν τῶν Ὁμηρικῶν κειμένων. Ἦτο μαθητὴς τοῦ Ἀριστάρχου, διεφώνει ὅμως πρὸς αὐτὸν εἴς τινα σημεῖα τῶν περιωνύμων ἀθετήσεων, εἰς ἄλλα δὲ ζητήματα ἐτάσσετο μετὰ τοῦ Ζηνοδότου, ἀντιπάλου τοῦ Ἀριστάρχου. Ἔκ τινος ἀρχαίου σχολίου τοῦ Πινδάρου φαίνεται, ὅτι ὁ Διονύσιος ἐσχολίασε καὶ τὸν συγγραφέα αὐτόν. [Πρβλ. *A. Blau*, De Aristarchi discipulis, σελ. 45—48]. —Π.

— **Διονύσιος** *ὁ* **Σινωπεύς**. Ἀρχαῖος Ἕλλην κωμικὸς ποιητής, οἱ τίτλοι τῶν ἔργων τοῦ ὁποίου καί τινες στίχοι διεσώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου. Συνέγραψε τὰ ἔργα: «Ὁμώνυμοι», «Θεσμοφόρος», «Ἀκοντιζόμενος» καὶ «Σῴζουσα» ἢ «Σώζουσα», καὶ «Σώτειρα». Τὰ ἐξ αὐτῶν διασωθέντα ἀποσπάσματα εὕρηνται ἐν *Kock*, Fragmenta Comicorum Graecorum, τόμ. Β', σελ. 423. —Π.

— **Διονύσιος** Ἕλλην γραμματικός, ἑρμηνευτὴς τοῦ Εὐριπίδου. Τὰ «Ὑπομνήματά του» ὑπῆρξαν ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῶν σχολίων τοῦ Εὐριπίδου, καθὼς συνάγεται ἀπὸ ὅσα ἔχουσι γράψει εἰς τὸ τέλος τῶν σχολίων των οἱ σχολιασταὶ τῆς «Μηδείας» καὶ τοῦ «Ὀρέστου». Ἴσως εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν γραμματικὸν Διονύσιον, ὅστις ἀναφέρεται παρὰ τῷ Τζέτζῃ ὡς ἀξιόπιστος βεβαιωτὴς εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν κωμῳδίαν, παραλλήλως πρὸς τὰ ὀνόματα τοῦ Κράτητος καὶ τοῦ Εὐκλείδου. Ἡ ὑπόνοια αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι αἱ γνῶμαι ἐκείνου περὶ τῶν μερῶν τῆς τραγῳδίας καὶ τῆς κωμῳδίας, καθὼς καὶ αἱ περὶ τοῦ σατιρικοῦ δράματος, εὑρίσκονται εἰς τὰ προλεγόμενα τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Εὐριπίδου. Ι. Α. Σ.

— **Διονύσιος**. Ἕλλην ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός, ἀκμάσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου (285—247 π. Χ.). Υἱ' αὐτοῦ εἶχε σταλῆ μετὰ τοῦ Μεγασθένους εἰς Ἰνδίας, τῷ δὲ 285 π. Χ., ὅτε ὁ Φιλάδελφος κατέστη συμβασιλεὺς τοῦ πατρός του Πτολεμαίου Α', ὁ Διονύσιος, καθιέρωσε τὴν νέαν ἀλεξανδρινὴν χρονολογίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου. —Π.

— **Διονύσιος** *ὁ* **Κυκλογράφος**. Υἱὸς Μαυσωνίου, ἐκ Σάμου (ἢ κατ' ἄλλους ἐκ Ρόδου) καταγόμενος· ἦτο κατὰ τὸν Σουΐδαν ἱερεὺς τοῦ ἐν Ρόδῳ ἱεροῦ τοῦ Ἡλίου κατὰ τὸν Β' π.Χ. αἰῶνα καὶ ἔγραψεν: «Ἱστορίας τοπικάς» ἐν βιβλίοις ἕξ, «Οἰκουμένης περιήγησιν» καὶ «Ἱστορίαν παιδευτικήν» ἐν βιβλίοις δέκα, ἤτοι ἐγχειρίδιον μυθολογίας. Καλεῖται κυκλογράφος, διότι συνέταξε τοὺς παλαιοὺς μύθους κατὰ σύστημα εἰς ἕνα κύκλον. Ε. Γ. Π.

— **Διονύσιος** *ὁ* **Θρᾷξ**. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, «Θρᾷξ» δὲ ἀπὸ τοῦ πατρὸς Τήρου τοὔνομα κληθείς· κατὰ Σουΐδαν, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ μεγάλου γραμματικοῦ Ἀριστάρχου τοῦ Σαμόθρακος. Μεταβὰς κατόπιν εἰς Ρόδον, κέντρον σπουδαίας φιλολογικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως, ἐδίδασκεν ἐκεῖ τὴν «γραμματικὴν» κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἀρχαίων, ἤτοι πάντας τοὺς κλάδους τῆς φιλολογίας. Συνέγραψε δ' ὁ Διονύσιος, ὡς ὁ διδάσκαλός του, διάφορα ἑρμηνευτικὰ μάλιστα ἔργα, τὸ κύριον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ «Τέχνη γραμματική», τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν συστηματικὸν ἐγχειρίδιον γραμματικῆς. Διαιρέσας τὸ βιβλίον ὁ Διονύσιος εἰς τρία μέρη, ἐν μὲν τῷ α' ὁρίζει τί εἶναι γραμματική καὶ τίνα τὰ μέρη ἡ ζητούμενα αὐτῆς (οἷα ἡ ἀνάγνωσις, ἡ ἐξήγησις, ἡ γλωσσῶν καὶ ἱστοριῶν ἀπόδοσις, ἡ ἐτυμολογία, ὁ ἀναλογίας ἐκλογισμός,

Digitized by Google

ἡ κρίσις ποιημάτων), ἐν δὲ τῷ β' διδάσκει περὶ τόνου, στιγμῆς, στοιχείων καὶ συλλαβῶν καὶ ἐν τῷ γ', ὁρμώμενος ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ λόγου (ὀνόματος, ῥήματος, μετοχῆς, ἄρθρου, ἀντωνυμίας, προθέσεως, ἐπιρρήματος καὶ συνδέσμου), πραγματεύεται περὶ τῆς κλίσεως ὀνομάτων καὶ ῥημάτων. Περὶ συντάξεως δὲ καὶ χαρακτῆρος λόγου οὐδεὶς ἐν τούτῳ γίνεται λόγος. Εὐμέθοδον καὶ ἀκριβὲς τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Διονυσίου, ἔχει τοῦτο τὸ ἐλάττωμα, ὅτι ὁ Διονύσιος, ὀπαδὸς ὢν τῆς ἀναλογίας ἐν τῇ γλώσσῃ, ἧς θερμὸς ὑπέρμαχος ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλός του Ἀρίσταρχος, σχηματίζει καὶ τύπους, ὀρθοὺς μὲν κατὰ τοὺς γραμματικοὺς κανόνας, οὐδέποτε ὅμως ἀπαντῶντας εἰς συγγραφεῖς. Μακρὰ ὑπομνήματα εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Διονυσίου συνέταξαν οἱ κατόπιν γραμματικοί: Χοιροβοσκός, Διομήδης, Στέφανος καὶ Πορφύριος, ἐπὶ δώδεκα δ' ὅλους αἰῶνας ἐχρησίμευσεν ὡς διδακτικὸν ἐγχειρίδιον σχολιαζόμενον, συνοψιζόμενον, ἐξηγούμενον, μετεφράσθη δὲ καὶ εἰς τὴν ἀρμενικὴν καὶ συριακὴν γλῶσσαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ «Τέχνη γραμματική» ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Bibliotheca graeca» τοῦ *Φαβρικίου* τῷ 1715 (τόμ. ζ') καὶ κατόπιν μετὰ σχολίων ὑπὸ τοῦ *Bekker* τῷ 1816 ἐν Βερολίνῳ (Anecdota geaeca) καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ *Uhlig* τῷ 1884 ἐν Λειψίᾳ μετὰ προλεγομένων, ὑπομνημάτων, πινάκων κλπ.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

— **Διονύσιος.** Στωϊκὸς φιλόσοφος ἐκ Κυρήνης, θεωρούμενος ὡς μαθητὴς τοῦ Ἀντιπάτρου τοῦ ἐκ Ταρσοῦ. Λέγεται ὅτι ἦτο καὶ ἄριστος μαθηματικός. Ι. Δ. Σ.

— **Διονύσιος ὁ *Ἐπικούρειος*.** Ὁ τρίτος διάδοχος τοῦ Ἐπικούρου ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς σχολῆς, διαδεξάμενος τοῦ Ἕρμαρχον (*Διογέν. Λαέρτ.* X, 25). Ἤκμασε κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα. —Β.

— **Διονύσιος.** Ἀθηναῖος γλύπτης ἀκμάσας περὶ τὸ 190—149 π. Χ. καὶ καταγόμενος ἐκ τῆς περιφήμου καλλιτεχνικῆς οἰκογενείας τοῦ Πολυκλέους. Τούτου ἄγαλμα, παριστῶν Ρωμαῖόν τινα Γάϊον Ὀφέλλιον, εὑρέθη ἐν Δήλῳ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Homolle (1880). Τὸ ἄγαλμα, ἠκρωτηριασμένον κατὰ τὴν κεφαλήν, τὸν ἕνα πόδα καὶ τὴν μίαν χεῖρα, ἔχει, ὡς εἶναι, ὕψος 2,43 μέτρων, θεωρεῖται δὲ ὡς ἀντιπροσωπευτικώτατος τύπος τῆς τέχνης τῆς μεταβατικῆς ἐκείνης ἐποχῆς. Ἔκειτο εἰς σηκὸν τῆς παρὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ ἱεροῦ περιβόλου στοᾶς καὶ ἦτο ἀνάθημα Ἰταλῶν. Ἕτερον ἔργον τοῦ Διονυσίου ἦτο καὶ ἄγαλμα τοῦ Καικιλίου Μετέλλου μετὰ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ θρίαμβον αὐτοῦ (149 π. Χ.), στηθὲν εἰς τὸν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ναὸν τοῦ Στησίου Διὸς καὶ τῆς Ἥρας. Ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἥρας εἰς τὴν Ὀκταβιανὴν στοὰν ὑπῆρχον ἐπίσης δύο Ἧραι, ἔργα τοῦ Διονυσίου καὶ τοῦ Πολυκλέους. [Πρβλ. «Bulletin de Corresp. Hellen.» 1881, ἄρθρον τοῦ Homolle σελ. 364 κ. ἑ. καὶ πίναξ 12.] Π. Ν. Π.

— **Διονύσιος ὁ *Σκυτεὺς* ἢ *Σκυτοβραχίων*.** Ἕλλην συγγραφεὺς ἐκ Μιτυλήνης, ἀκμάσας περὶ τὸ 100 π. Χ. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Σουητωνίου (De vir. illustr. 7) φαίνεται ὅτι διετήρει εἶδος φιλολογικῆς συντροφιᾶς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνετράφη καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Κικέρωνος Μᾶρκος Ἀντώνιος Γνίφων (Gnipho). Ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ἀναφέρεται ὡς ἐποποιός, συνέγραψε δὲ ἔργα σχετικὰ μὲ τὴν παλαιοτάτην μυθολογίαν, περιλαμβάνοντα ποικίλους μυθικοὺς κύκλους, ὡς ὁ περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, τῶν Ἀμαζόνων, τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας (εἰς ἓξ βιβλία), τῶν εἰς Ξάνθον τὸν Λυδὸν ἀναφερομένων ἱστοριῶν· ἔργον ἐπίσης τοῦ Διονυσίου ἀναφέρεταί τι ὑπὸ τὸν τίτλον «Μυθικὰ πρὸς Παρμένοντα». Ὁ Διονύσιος εἰργάσθη μετὰ μεγάλης εὐσυνειδησίας καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ εἰς τὸ ἱστορικὸν μέρος τοῦ γ' βιβλίου τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖται ὅτι ὁ Διονύσιος εἰς τὰ ἔργα του πάντοτε ἀνέγραψε τὰς χρησιμοποιηθείσας πηγάς. Ὑπό τινων φιλοσόφων ταυτίζεται μὲ τὸν ἐκ Μιλήτου Διονύσιον, τὸν συγγράψαντα «Τρωϊκὰ» εἰς 3 βιβλία καὶ «Ἀργοναύτας» ἢ «Ἀργοναυτικά».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Müller*, Fragm. Hist. Graec. τόμ. Β', σ. 7—9.— *Schwartz*, De Dionysio Scytobrachione (Βόννη, 1880).

Π. Ν. Π.

— **Διονύσιος ὁ *Φασηλίτης*.** Ἕλλην γραμματικὸς ἀκμάσας περὶ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα. Ἔγραψε: «Περὶ ποιητῶν», «Περὶ τῆς Ἀντιμάχου ποιήσεως», τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὑπό τινων νεωτέρων φιλολόγων ὡς τμῆμα τοῦ πρώτου, καὶ «Περὶ συγκρίσεως Ἀράτου καὶ Ὁμήρου». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὸν Διονύσιον οὐχὶ μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος. —Π.

— **Διονύσιος.** Στωϊκὸς φιλόσοφος, ζήσας κατὰ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὸν Κικέρωνα ἀνεμίγνυε καὶ στίχους εἰς τὰ μαθήματά του. Ὁ Διονύσιος οὗτος εἶναι πιθανῶς ἐκεῖνος, περὶ τὴν θεολογίαν τοῦ ὁποίου ἀσχολεῖται ὁ Τερτυλλιανός. Ι. Δ. Σ

— **Διονύσιος.** Ἕλλην ζωγράφος τῆς ἐποχῆς τοῦ Οὐάρρωνος, ἐργασθεὶς ἐν Ρώμῃ. Τούτου οὐδὲν ἔργον ἐσώθη, κατὰ μαρτυρίαν δὲ τοῦ Πλινίου εἰργάζετο μὲ τόσην ταχύτητα καὶ ἱκανότητα, ὥστε τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰσαξίου Σωπόλιδος ἐπλήρουν τὰς ἐν Ρώμῃ πινακοθήκας καὶ ἐπωλοῦντο ἀκριβώτερον πάντων τῶν λοιπῶν. Φαίνεται ὅτι ἠσχολεῖτο ἰδίως μὲ προσωπογραφίας, ἐξ οὗ καὶ ἐκαλεῖτο «ἀνθρωπογράφος». —Π.

— **Διονύσιος ὁ *Ἀλικαρνασσεύς*.** Ἕλλην ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀλικαρνασσῷ τῆς Καρίας περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος καὶ φοιτήσας εἰς ῥητορικήν τινα σχολὴν τῆς Μ. Ἀσίας, μετέβη εἰς Ρώμην τῷ 30 π. Χ. μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Εἴκοσι καὶ δύο ἢ καὶ περισσότερα ἔτη διαμείνας ἐν Ρώμῃ ἐξέμαθε τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἐμελέτησε τὴν λατινικὴν φιλολογίαν καὶ ἐπηύξησε τὰς ποικίλας ἐπιστημονικὰς καὶ φιλολογικὰς γνώσεις του. Φύσει φιλομαθὴς καὶ ἐκτάκτως φίλεργος καὶ ὁμιλητικός, ὁ Διονύσιος ἐγνωρίσθη μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν ἐν τοῖς γράμμασιν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, ὡς τοῦ Καικιλίου, τοῦ Ζήνωνος καὶ Ἀμμαίου τῶν ῥητοροδιδασκάλων, τοῦ ῥήτορος Γναίου Πομπηΐου Γεμίνου, τοῦ Ρούφου Μελιτίου, τοῦ Κ. Αἰλίου Τουβέρωνος τοῦ ἱστορικοῦ καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἐν ταῖς φιλολογικαῖς δὲ ὁμιλίαις τῶν πεπαιδευμένων τούτων ἀνδρῶν διέπρεπεν ὁ Διονύσιος εἰς πολυμάθειαν, πολυμέρειαν, φιλοκαλίαν καὶ εὐθυκρισίαν. Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διατριβήν του πρὸς πορισμὸν τῶν τοῦ βίου ἀναγκαίων ἐδίδασκε τὴν ῥητορικήν, τὰς δ' ἀπὸ τῶν μαθημάτων ὥρας τῆς σχολῆς του κατεγίνετο εἰς συγγραφὰς ἱστορικὰς καὶ ῥητορικάς, ἐξ ὧν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς αἱ ἀκόλουθοι:

Α) «Ρωμαϊκὴ ἀρχαιολογία» ἐν βιβλίοις 20, ἤτοι ῥωμαϊκὴ ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῶν καρχηδονικῶν πολέμων (264 π. Χ.), ἀπὸ τῶν ὁποίων ἄρχεται ἡ ἱστορία τοῦ Πολυβίου, ἀποτελοῦσα οὕτω συνέχειαν τῆς τοῦ Διονυσίου. Πηγὰς πρὸς συγγραφὴν τοῦ ἔργου τούτου ὁ Διονύσιος εἶχεν ἐκ μὲν τῶν Ρωμαίων τὸν Κάτωνα, τὸν Φάβιον Μάξιμον, Οὐαλέριον τὸν Ἀντιέα, τὸν Λικίννιον Μάκρον, τὸν Αἴλιον, τὸν Γάλλιον καὶ τὸν Καλπούρνιον, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων Τίμαιον τὸν Σικελιώτην καὶ τὸν Πολύβιον, ὡς ὁ ἴδιος ἀναφέρει (Δ', 7). Συγγράφων τὴν ἱστορίαν ταύτην ὁ Διονύσιος σκοπὸν εἶχεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ παράσχῃ πλήρη τὴν ἱστορίαν τῆς Ρώμης εἰς τοὺς Ἕλληνας, «ὑφ' ὧν ἠγνοεῖτο ὀλίγου δεῖν πάντων ἡ παλαιὰ τῆς Ρωμαίων πόλεως ἱστορία», γνωσταὶ δὲ ἦσαν παρ' αὐτοῖς μόνον «κεφαλαιώδεις ἐπιτομαὶ πάνυ βραχεῖαι» καὶ οὕτως «οἱ τοσοῦτο περιθέντες τῇ Ρώμῃ μέγεθος δυναστείας ἀγνοοῦνται πρὸς Ἑλλήνων οὐ τυχόντες ἀξιολόγου συγγραφέως» (Α', δ'—ε'), ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀποδώσῃ «χαριστηρίους ἀμοιβὰς τῇ πόλει παιδείας τε μεμνημένος καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, ὅσων ἀπέλαυσε διατρίψας ἐν αὐτῇ» (Α' στ'). Καίτοι δ' ἐφρόνει ὅτι τὸ ἔργον του τοῦτο θὰ ἦτο ἀρεστὸν καὶ «τοῖς περὶ τοὺς πολιτικοὺς διατρίβουσι λόγους καὶ τοῖς περὶ τὴν φιλόσοφον ἐσπουδακόσιν ἱστορίαν», δὲν κατώρθωσεν οὔτε τοὺς πολιτικοὺς οὔτε τοὺς φιλοσόφους νὰ εὐχαριστήσῃ. Διότι πρῶτον μὲν ὡς ῥητορικὸν μᾶλλον ἢ ἱστορικὸν ἐκλαβὼν τὸ ἔργον του, ὡς οὐσιώδη προσόντα τοῦ ἱστορικοῦ νομίζει τὸν ῥητορικὸν κόσμον καὶ τὴν τεχνικὴν κατασκευὴν τῶν περιόδων, καὶ διὰ τοῦτο, ὅπου εὕρισκεν εὐκαιρίαν νὰ παρεμβάλλῃ ῥητορικὰς συζητήσεις, ἐξέτεινε τὸν λόγον εἰς ἀφόρητον πλάτος· τὴν δ' ἱστορίαν ἐκλαμβάνων ὡς φιλοσοφίαν ἐκ παραδειγμάτων, δεικνύει πολλὴν σπουδὴν εἰς τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ συγκλήτῳ ἢ τῷ δήμῳ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ οὕτω καταντᾷ νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ὁ Διονύσιος συγγράφων τὴν ἱστορίαν ταύτην, κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς μαθητάς του κατάλληλα θέματα εἰς τὰ ῥητορικὰ γυμνάσματά των. Δεύτερον δὲ προκρίνων τὸν ἀποδεικτικὸν τρόπον τῆς ἱστορίας, θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ἠθικὸν κώδικα τιμωροῦντα ἢ βραβεύοντα τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις καὶ ἄρα πρόσπορον πρὸς ἐνίσχυσιν μὲν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν τήρησιν τῶν πατρίων, προφύλαξιν δ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν «τὰς ἀθέους ἀσκούντων φιλοσοφίας» (Β', 68). Τρίτον δέ, κρίνων τὴν ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν κατὰ τὰ ἑλληνικὰ αὐτοῦ συναισθήματα, τοὺς πρώτους οἰκίσαντας τὴν Ρώμην ἀναλαμβάνει «ἐπιδεῖξειν Ἕλληνάς τε αὐτοὺς ὄντας καὶ οὐκ ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἢ τῶν φαυλοτάτων ἐθνῶν συνεληλυθότας» (Α', 5), πολλαχοῦ δὲ τῆς ἱστορίας ἐμβάλλει εἰς τὰ στόματα ἀμαθῶν ἡγεμόνων, ὡς τοῦ Ρωμύλου (Β', 4—5) καὶ τοῦ Κοριολανοῦ (Η', 23—35), συμπιλήματα ξενοφωντείων καὶ δημοσθενείων ῥήσεων ὡς δημηγορίας, ἃς μόνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῶν θὰ ἤκουέ τις, πολλαχοῦ δὲ ἀνευρίσκει ἑλληνικὰ πρότυπα ῥωμαϊκῶν θεσμῶν καὶ ἄλλων πραγμάτων, οὐδεμίαν σχέσιν ἐχόντων πρὸς αὐτά. Ἐνῷ δὲ θαυμάζει τὴν Ρώμην, ὅτι «μυρίας ἤνεγκεν ἀνδρῶν ἀρετὰς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οἰκισμόν», ἐστάθη ἀνίκανος νὰ ἐξεύρῃ καὶ νὰ ἐξάρῃ προσηκόντως τὰ αἴτια τοῦ ῥωμαϊκοῦ μεγαλείου, καὶ οἱ μεγάλοι ῥωμαϊκοὶ θεσμοὶ τῆς πολιτείας, τῆς θρησκείας, τῆς οἰκογενείας ἀτελῶς καὶ ἀνεπαρκῶς ἱστορήθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Ὁτὲ μὲν προτιμᾷ τὴν τῶν σοφῶν ἀριστοκρατίαν, ὁτὲ δὲ τὴν σώφρονα δημοκρατίαν, ἄλλοτε δ' ἐξυμνεῖ τὴν μετριοπαθῆ ἐλευθερίαν καὶ ἄλλοτε τὴν ὄχι ἀχαλίνωτον ἀπολυταρχίαν καὶ οὕτω φαίνεται ὅτι οὐδεμίαν πολιτείαν ἀγαπᾷ. Διὰ πάντα ταῦτα τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἔργον τοῦ Διονυσίου οὐδεὶς τῶν μετ' αὐτὸν ἠξίωσε προσοχῆς, πλὴν τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις ἅπαξ μόνον ἐν τῷ βίῳ τοῦ Κοριολανοῦ ἀναφέρει τὸν Διονύσιον, μόλις δὲ κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους ἤρχισε νὰ μελετᾶται, διότι παρὰ πάντα τὰ οὐσιώδη ἐλαττώματά της ἡ «Ρωμαϊκὴ ἀρχαιολογία» περιέχει πλούσιον ἱστορικὸν ὑλικὸν καὶ μετὰ πολλῆς σαφηνείας καὶ βραχυλογίας ἀναγράφει παλαιὰ χρονικά, ὧν τινα ἀλλαχόθεν εἶναι εἰς ἡμᾶς ἄγνωστα, οὕτω δὲ τὰ 22 ἔτη (30—8 π. Χ.), ἅτινα ἀφιέρωσεν ὁ Διονύσιος πρὸς συλλογὴν τοῦ ὑλικοῦ καὶ συγγραφὴν τοῦ ἔργου, δὲν κατηναλώθησαν μάτην. Ἐκ τῶν 20 δὲ βιβλίων τῆς ἱστορίας ταύτης, μόνα τὰ 11 πρῶτα διεσώθησαν, τῶν δὲ λοιπῶν ἐννέα ἀποσπάσματα μόνον ἔχομεν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἐπιτομήν τινα εὑρεθεῖσαν ἐν χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου.

Β') Ρητορικαὶ πραγματεῖαι. Μελετήσας ὁ Διονύσιος τοὺς λόγους τῶν ἀττικῶν ῥητόρων καὶ τοὺς ἱστορικοὺς τῶν ἐνδόξων τῆς Ἑλλάδος χρόνων καὶ διδαχθεὶς πολλὰ ἐκ τῶν γραμματικῶν καὶ λογοτεχνικῶν παρατηρήσεων τῶν μεγάλων γραμματικῶν καὶ τεχνογράφων τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Περγάμου, διεμόρφωσεν ἄριστα τὴν φυσικήν του καλαισθησίαν καὶ κατέστη ἀσφαλὴς κριτὴς τοῦ ἐν λόγοις καλοῦ, «κανὼν τῆς περὶ ῥητορικὴν μελέτης». Εἶναι δ' αἱ ῥητορικαί του πραγματεῖαι αἱ ἀκόλουθοι:

α') «Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων», τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων τοῦ Διονυσίου. Ἐν τῷ α' μέρει αὐτοῦ (κεφ. α'—κ') καταδεικνύει μὲν δι' ἐκλεκτῶν παραδειγμάτων κλασσικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τὴν μεγάλην σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἡ ἐπιτυχὴς ἐκλογὴ καὶ τοποθέτησις τῶν λέξεων ἐν τῷ λόγῳ, πραγματεύεται δὲ περὶ προτάσεως, κώλου, περιόδου, προσῳδίας καὶ ῥυθμοῦ τῶν λέξεων. Ἐν τῷ β' μέρει (κεφ. κα'—κδ') διαλαμβάνει περὶ τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς συνθέσεως, ἐξ ἧς πηγάζει τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως, ἤτοι περὶ τῆς «αὐστηρᾶς συνθέσεως», τῆς «γλαφυρᾶς ἢ ἀνθηρᾶς» καὶ τῆς «κοινῆς». Ἐν δὲ τῷ γ' μέρει (ἀπὸ κεφ. κε' μέχρι τέλους) κάμνει λόγον περὶ τῆς διαφορᾶς ποιήσεως καὶ πεζοῦ λόγου ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῶν λέξεων. Τὸ ἔργον εἶναι ἄριστος ὁδηγὸς εἰς τὸν θέλοντα νὰ μελετήσῃ ἐμβριθῶς τὸ ὕφος τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, πλεῖστα δ' ἀποσπάσματα αὐτῶν (ὡς λ. χ. τὸν εἰς Ἀφροδίτην ὕμνον τῆς Σαπφοῦς, μέρος τι διθυράμβου τοῦ Πινδάρου κτλ.) ἐκ τοῦ ἔργου τούτου μόνου ἐγνωρίσαμεν.

β') «Περὶ μιμήσεως». Οὕτως ἐπεγράφετο δευτέρα ῥητορικὴ τοῦ Διονυσίου, τῆς ὁποίας ἐλάχιστα ἀποσπάσματα ἐσώθησαν παρὰ μεταγενεστέροις τεχνογράφοις, γινώσκομεν ὅμως τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἐξ ἄλλου ἔργου τοῦ Διονυσίου, τῆς πρὸς Πομπήϊον ἐπιστολῆς αὐτοῦ (κεφ. γ'). Ἐν τῷ α' μέρει ἐπραγματεύετο περὶ τῆς μιμήσεως ἐν τοῖς λόγοις καὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς, ἐν τῷ β' περὶ τοῦ τίνας πρέπει νὰ μιμώμεθα (τούτου δὲ τοῦ μέρους ἔχομεν τὸν πρόλογον καὶ ὀλίγα τινὰ τοῦ ἄλλου τμήματος ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπιστολῇ) καὶ ἐν τῷ γ' «περὶ τοῦ πῶς δεῖ μιμεῖσθαι». Τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου κατανοεῖ ὁ ἐνθυμούμενος, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διονυσίου οὐδεὶς σχεδὸν Ἕλλην εἶχεν ἢ προσεπάθει νὰ μορφώσῃ ἴδιον ὕφος ἐν τῷ συγγράφειν, ἀλλ' ἕκαστος ἐλάμβανεν ὡς ὑπόδειγμα καὶ ἐμιμεῖτο παλαιότερον συγγραφέα.

γ') «Περὶ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων ὑπομνηματισμοί», ἔργον συγγενὲς καὶ οἱονεὶ συμπλήρωμα τοῦ προηγουμένου. Ἐν τούτῳ, πραγματευόμενος περὶ τῶν μεγάλων Ἀττικῶν ῥητόρων, προτάσσει βραχεῖαν βιογραφίαν ἑκάστου αὐτῶν καὶ ἔπειτα ἐξετάζει λεπτομερῶς τὴν λέξιν καὶ τοὺς λόγους των. Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου περιεσώθη μόνον τὸ α' μέρος (Λυσίας, Ἰσαῖος καὶ Ἰσοκράτης), τὸ δὲ β' μέρος περὶ Δημοσθένους, Αἰσχίνου καὶ Ὑπερείδου δὲν σῴζεται, ἐν ἐπιμέτρῳ δὲ κρίνεται ὁ ῥήτωρ Δείναρχος, περὶ οὗ οἱ πρὸ τοῦ Διονυσίου τεχνογράφοι οὐδὲν ἀκριβὲς ἔγραψαν.

δ') «Περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος»· ἡ πραγματεία αὕτη ἀναπληροῖ ἐν μέρει τὸ ἀπολεσθὲν β' μέρος τῆς προηγουμένης, κρίνεται δ' ἐν αὐτῇ ὁ Δημοσθένης ὡς τὸ τελειότατον πρότυπον ῥήτορος.

ε') «Περὶ τοῦ Θουκυδίδου χαρακτῆρος καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ συγγραφέως ἰδιωμάτων»· ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι μὲν καλῶς γεγραμμένη καὶ περιέχουσα διεξοδικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Θουκυδίδου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρὸς ἀσφαλῆ κρίσιν τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου αὐτοῦ τούτου τοῦ Διονυσίου, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἐν αὐτῇ ὁ Διονύσιος εἶναι προφανῶς ἄδικος, ταπεινῶν τὸν Θουκυδίδην καὶ ἐξαίρων τὸν συμπολίτην του Ἡρόδοτον.

στ') «Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμμαῖον πρώτη»· ἐν ταύτῃ ἀναιρῶν τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν περιπατητικῶν, ὅτι ὁ Δημοσθένης παρ' Ἀριστοτέλους διδαχθεὶς τὴν ῥητορικὴν τέχνην ἐφήρμοσεν αὐτὴν ἐν τοῖς λόγοις του, παρατηρεῖ πολὺ ὀρθῶς ὅτι ἡ ῥητορικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐγράφη, ὅτε ἤκμαζεν ἤδη ὁ

Digitized by Google

Δημοσθένης καὶ εἶχε γράψει τοὺς ἀρίστους τῶν λόγων του.

ζ') «Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμμαῖον δευτέρα», ἐν ᾗ, ἐπαναλαμβάνων τὴν περὶ Θουκυδίδου κρίσιν του ὁ Διονύσιος, γράφει ἀκριβέστερον περὶ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ.

η') «Ἐπιστολὴ πρὸς Γναῖον Πομπήϊον», ἐν ᾗ ἐπαναλαμβάνων τὴν γνώμην, ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Πλάτωνος εἶναι ὑποδεέστεροι τῶν τοῦ Δημοσθένους, ἀναπτύσσει αὐτὴν ἔτι μᾶλλον καὶ ἐξετάζει τὴν λέξιν τῶν μεγάλων ἱστορικῶν, Ἡροδότου Θουκιδίδου, Ξενοφῶντος, Φιλίστου καὶ Θεοπόμπου, ἀντιπαραβάλλων αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους.

θ') «Τέχνη ρητορική» εἰς 11 μέρη· εἶναι συλλογὴ πραγματειῶν περὶ τῆς θεωρίας τῆς ρητορικῆς, ἐγράφη δὲ ὄχι ὑπὸ τοῦ Διονυσίου, ἀλλ' ὑπὸ τεχνογράφου τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν κοινῶν τόπων τῶν ἐπιδεικτικῶν λόγων, περὶ τῆς τέχνης τῶν ἐν δημοσίαις πανηγύρεσι λόγων, περὶ λόγου ἐσχηματισμένου, περὶ πλημμελημάτων τῆς λέξεως καὶ περὶ κρίσεως τῆς λέξεως.

Ὁ Διονύσιος ἐκ τῆς εὐρείας γνώσεως τῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας, τῆς μελέτης τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλων μεγάλων τεχνοκριτῶν καὶ τῆς ἐμφύτου καλαισθησίας του κατέστη ἄριστος γνώστης τοῦ ἐν λόγοις καλοῦ καὶ θαυμασίως διακρίνει τὰ διάφορα εἴδη τοῦ λόγου καὶ τοὺς χρόνους τῶν συγγραφέων, ψυχολογικὴ δ' ὅμως καὶ ἱστορικὴ κρίσις τῶν ἔργων τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος συγγραφέων εἶναι εἰς αὐτὸν ἄγνωστος καὶ κατὰ τοῦτο ὑστερεῖ τὸ ἄλλως θαυμάσιον ἔργον του. Ὁ Διονύσιος νομίζει ὅτι ἕκαστον εἶδος συγγραφῆς ἔχει ὡρισμένους σταθεροὺς κανόνας καὶ κατ' αὐτοὺς ὀφείλει νὰ κρίνηται, ἀνεξαρτήτως τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ συγγραφέως, τῶν χρόνων αὐτοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντος. Ἐνθουσιώδης θαυμαστὴς τοῦ Δημοσθένους, ὅστις «ὅρός τίς ἐστιν ἐκλογῆς τ' ὀνομάτων καὶ κάλλους συνθέσεως», εἶναι ἄδικος μὲν κριτὴς τῶν ἄλλων ρητόρων, ἀδέξιος δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὑμνουμένου ἐπαινέτης· διότι ἐνῷ ἡμεῖς σήμερον θαυμάζομεν τὸν πλήρη ζωῆς καὶ κινήσεως καὶ διαλεκτικῆς δυνάμεως λόγον του καὶ ἐν ταῖς ἐλαχίσταις ἔτι φράσεσιν αὐτοῦ, ὁ Διονύσιος νομίζει ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ ρήτορος καταφαίνεται μάλιστα ἐν τῷ θαυμασίῳ συνδυασμῷ μικρῶν τινων ὑπολογισμῶν καὶ ἐν σειρᾷ ὅλῃ ἐπὶ μέρους ἐπιτυχιῶν. Καὶ εἶναι μὲν αἰσθητὴ εἰς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους ἡ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Διονυσίου ἔλλειψις τοῦ ψυχολογικοῦ, ἱστορικοῦ καὶ τοῦ τοῦ περιβάλλοντος παράγοντος, ὄχι δ' ὅμως καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς κατόπιν αὐτοῦ ρητοροδιδασκάλους. Οὗτοι ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἀναμφισβήτητον πολυμάθειαν, ἐμβρίθειαν, εὐθυκρισίαν, εὐχερῆ εὕρεσιν τῶν ὁμοιοτήτων καὶ διαφορῶν καὶ καλαισθησίαν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν προσηκόντων παραδειγμάτων, ἐθαύμαζον τὸν Διονύσιον. Ἐτέρποντο δὲ καὶ αὐτοί, ὡς καὶ ἡμεῖς, ἐκ τοῦ ζωηρότατα ἐκφραζομένου θαυμασμοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ κλασσικὰ πρότυπα τῆς ἀρχαιότητος, θαυμασμοῦ ἐξικνουμένου ἐνίοτε μέχρι πίστεως καὶ λατρείας πρὸς αὐτά. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται καὶ τὸ μέγα κῦρος τοῦ Διονυσίου παρὰ τοῖς συγχρόνοις καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν κατόπιν ρητόρων καὶ σοφιστῶν καὶ ἡ μεγάλη ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν κατόπιν συγγραφέων καὶ οὐδὲν ἄπορον ὅτι καὶ θαυμασμοῦ ἠξιοῦτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν «Διονύσιος ὁ μέγας, ὁ τῆς ἡμετέρας τέχνης καθηγεμὼν» κατὰ τὸν ρήτορα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος Ἰωάννην Δοξαπατρῆν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πρώτη πλήρης ἔκδοσις τῶν ἁπάντων τοῦ Διονυσίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ *Sylburg* ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1586 εἰς 2 τόμους, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ *Reiske* ἐν Λειψίᾳ τῷ 1774 εἰς 6 τόμους, ἰδιαιτέρα δὲ τῆς «Ρωμαϊκῆς Ἀρχαιολογίας» παρὰ *Teubner*, ὅπου νῦν κατὰ νέαν ἐπεξεργασίαν τοῦ *Jacoby* εἰς 4 τόμους (1885—1905) καὶ τῶν ρητορικῶν ἔργων ὑπὸ *Usener* καὶ *Radermacher* εἰς 2 τόμους 1899—1905). Σπουδαίας συμβολὰς εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ἐδημοσίευσαν ἐκ μὲν τῶν ξένων ἄλλοι τε καὶ ὁ *Cobet*, Observationes criticae ad Dionysium Halicarnasensem (Lugduni Batavorum 1877), ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ὁ *Σπ. Βάσης*: Ad Dionysii Halicarnasensis antiquitatum Romanorum adnotationes criticae ἐν «Ἀθηνᾷ» Η' (1895), ὁ *Στ. Δραγούμης*: εἰς Διονύσιον Ἁλικαρνασσέα διορθωτικὰ ἐν «Ἀθηνᾷ» ΙΒ' (1899) καὶ ὁ *Δ. Πανταζῆς*: Κριτικὰ εἰς τὴν Οὐσενήρου καὶ Ραδερμαχήρου ἔκδοσιν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως ἐν «Ἀθηνᾷ» ΙΒ' (1899) καὶ ΙΔ' (1901).

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

—Διονύσιος. Ἰατρὸς ἀναφερόμενος μετὰ τὸν Νουμησιανοῦ ὡς ὑπομνηματιστὴς Ἱπποκρατικῶν ἔργων (*Γαλην.* XVII β, 751).

—Διονύσιος, ὁ ἐκ *Κύρτου τῆς Αἰγύπτου.* Ἰατρὸς μνημονευόμενος ὑπὸ Ρούφου, ὡς γράψας περὶ βουβῶνος (*Ὀρειβ.* III, 607, ὅπου ἀναφέρεται ὡς *Διονύσιος ὁ Κυρτός*).

—Διονύσιος ὁ *Ἐφέσιος.* Ἰατρός, συγγραφεὺς πραγματείας ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἰατρῶν ἀναγραφή*».

—Διονύσιος ὁ *Σάμιος.* Ἰατρὸς τοῦ ὁποίου σκευασίαν κατὰ δυσθεραπεύτων ἑλκῶν ἀναφέρει ὁ Γαληνὸς (XIII, 745).

—Διονύσιος ὁ *ἐμπειρικός.* Ἰατρὸς οὗ σκευασίαν κατὰ λειχήνων διέσωσεν ὁ Γαληνὸς (XII, 835).

—Διονύσιος ὁ *χειρουργός.* Ἰατρὸς ἀναφερόμενος ὑπὸ Σκριβωνίου Λάργου (C. 212) καὶ Κέλσου (VI, 6).

—Διονύσιος. Ἰατρὸς ἀναφερόμενος ὑπὸ Πλινίου (Φυσ. Ἱστ. XX. 19 καὶ ἀλλ.)

ΑΡ. Π. Κ.

—Διονύσιος ὁ *Τρύφωνος.* Ἕλλην γραμματικός, υἱὸς ἢ μαθητὴς τοῦ γραμματικοῦ Τρύφωνος, ἀκμάσαντος κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἁρποκρατίωνος καὶ ἄλλων ὡς συγγραφεὺς ἀρκετὰ ἐκτενοῦς ἔργου «Περὶ ὀνομάτων». Τὸ ἔργον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτο λεξικολογικὸν καὶ πραγματολογικὸν συγχρόνως (λεξικὸν δηλαδὴ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων), ἡ δὲ ταξινόμησις αὕτη ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Περὶ ὀνομασιῶν» ἔργου τοῦ Τρύφωνος, τοῦ ὁποίου δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ἐπεξεργασία ἢ ἐπιτομή.

Ι. Δ. Σ.

—Διονύσιος ὁ *μεθοδικός.* Ἰατρὸς ζήσας κατὰ τὴν Α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ὀπαδὸς τῆς μεθοδικῆς σχολῆς (*Γαλ.* X, 53, XIV 684), γράψας «Περὶ κοινοτήτων» εἰς 2 τοὐλάχιστον βιβλία, ὡς παρὰ Σωρανῷ [I, 6 (29)] ἀναφέρεται, ὅστις καὶ γνώμας τούτου περὶ ἐμμήνου καθάρσεως διέσωσεν ἡμῖν.

ΑΡ. Π. Κ.

—Διονύσιος. Ἀθηναῖος γλύπτης τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, υἱὸς τοῦ Ἀπολλωνίου. Τούτου ἀναφέρεται ἄγαλμα τῆς Ἀγριππίνης τῆς νεωτέρας, τοποθετημένον ἐν Ὀλυμπίᾳ.

—Π.

—Διονύσιος ὁ *περιηγητὴς ἢ Χαρακηνός.* Γεωγράφος γράψας εἰς ὡραίους ἑξαμέτρους στίχους γεωγραφίαν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ὑπὸ τίτλον «Οἰκουμένης περιήγησις». Τὰ κατ' αὐτὸν πᾶν ἄλλο ἢ σαφῆ εἶναι, λόγῳ συγχύσεώς του πρὸς συνωνύμους του ἄλλους. Οὕτως ὁ Σουΐδας ἀναφέρει, ὅτι, τόσον Διονύσιος ὁ Μουσώνιος ἢ Ρόδιος ἢ Σάμιος ὁ ἱστορικός, ὅσον Διονύσιος ὁ Μιλήσιος, ἱστορικὸς ὡσαύτως, ὅπως καὶ Διονύσιος ὁ Κορίνθιος ὁ ἐποποιὸς φαίνονται πάντες γράψαντες «Οἰκουμένης περιήγησιν δι' ἐπῶν· ταῦτα δὲ εὗρον καὶ ἐν Διονυσίῳ τῷ τὰ «Λιθιακὰ» γράψαντι. Πότερος οὖν αὐτῶν, οὐκ οἶδα». Οὔτε ὁ σχολιαστής του Εὐστάθιος ἀποκαθιστᾷ τὰ πράγματα ἐντελῶς, καίτοι τοῦ Σουΐδα σαφέστερος: «Διονύσιος περιηγητὴς υἱὸς Δίωνος (ἢ Διώνου ἢ Διονυσίου) Ἀλεξανδρέως. Γέγονε δὲ ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων μετὰ τὸν Αὔγουστον Καίσαρα ἢ ἐπ' αὐτοῦ· οἱ δὲ κατὰ Νέρωνα τὸν Ρωμαίων βασιλέα φασὶ γενέσθαι. Ἄδηλον δὲ πόθεν γέγονε καὶ τίνων γονέων. Φέρονται δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλα συγγράμματα Λιθιακά τε καὶ Ὀρνιθιακὰ καὶ Βασσαρικά, ὧν τὰ μὲν Λιθιακὰ ἐκρίθησαν ἴδια Διονυσίου καὶ αὐτὰ διὰ τὴν τοῦ χαρακτῆρος ὁμοιότητα, τὰ δὲ Βασσαρικὰ οὐκ ἄξια τούτου κριθέντα εἰς τὸν Σάμιον ἀνηνέχθησαν Διονύσιον, τὰ δὲ Ὀρνιθιακὰ εἰς ἄλλον τινὰ Φιλαδελφέα Διονύσιον, ὃν διὰ λέξεως ἀκυρολογίαν ἐπεκάλουν ὑπόκενον» (Παρεκβ. εἰς Διον. ἔκδ. Didot. Ἐλασ. Ἑλλ. Γεωγρ. II, 247). Ἐν τούτοις πιστεύεται γενικῶς, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Χάρακι τοῦ Περσικοῦ κόλπου, δι' ὃ καὶ *Χαρακηνὸς* ἐπικαλεῖται. Ἀλλὰ καὶ ὡς Βιθυνὸς θεωρεῖται (Prolegomena de Dionysio Periegete XVI εἰς II τόμον Ἐλασ. Ἑλλ. Γεωγρ. ἔκδ. Didot) διὰ τὴν μεθ' ὅλως ἰδιαιτέρας ἐφέσεως περιγραφὴν τῶν καλλονῶν τοῦ ρείθρου τοῦ Ρήβα (στίχ. 794). Εὐστάθιος ὅμως ὁ Θεσσαλονικεὺς (Σχολ. § 10) τὸν θεωρεῖ Λίβυα, διότι ἐν τῇ γεωγραφικῇ σειρᾷ διαδοχῆς προτάσσει τὴν Λιβύην «οὐ κατά τινα περιηγητικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ καὶ οἷα Λίβυς καὶ φιλῶν τὰ οἰκεῖα, καὶ οὕτω τὸ ἑαυτοῦ ἔθνος τῶν λοιπῶν προτιθέμενος». Ἐπίσης καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔζησεν ὑπάρχει πλήρης ἀβεβαιότης, ἄλλων πιστευόντων ὅτι ἐγεννήθη ἐπὶ Ἀδριανοῦ, τοῦ δὲ Πλινίου, διὰ τῆς μνείας τῆς ἥττης τῶν Πάρθων καὶ τῶν Νασαμώνων, γενομένου ἀκουσίου αἰτίου νὰ πιστεύηται παρ' ἄλλων ὅτι ὁ Διονύσιος ἔζησεν ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ ἢ Δομητιανοῦ. Τὸ ἔργον του «Οἰκουμένης περιήγησις», ἐκ στίχων 1187, περιλαμβάνει, εἰς στίχους κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Καλλιμάχου, τὴν τότε γνωστὴν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τοῦ Ἐρατοσθένους γεωγραφίαν, ἀφοῦ «πάντοθεν τὸ καλὸν ἠρανίσατο, οὐδὲν τῶν τοῖς γεωγράφοις ὀφειλομένων καταλιπών. Ἱστορίαις γὰρ παραρτύει τὸ ποίημα, φράζει δέ που καὶ τόπων καὶ ἐθνῶν ἰδιότητας, χειραγωγεῖ δὲ καὶ τῷ τῆς ἱστορίας ἀληθεῖ, ὅπερ γεωγραφίας ἐστὶν ἀρετή», γράφει Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονικεύς, ἐπαγόμενος «εἰ δέ τινας ἔχῃ καὶ κῆρας βραχυτάτας, καθά που σῶμα καλὸν ἐσθιῆνάς τινας, οὐ προφανεῖς τοῖς πολλοῖς, σκεπτέσθωσαν οἱ περίεργοι καὶ οὐ πάνυ φιλόκαλοι. Ἡμεῖς γὰρ οὐ μυῖαι τοῖς ἕλκεσιν ἀφιζάνουσαι, μέλισσαι δὲ τοῦ τῶν Μουσῶν λειμῶνος τὸ κάλλιστον ἀπανθίζουσαι» (*Didot* II 216 36). Σχολιασθεῖσα τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα, παρεφράσθη ἡ Περιήγησις ἑλληνιστὶ μὲν ὑπὸ Εὐσταθίου Θεσσαλονικέως, λατινιστὶ δὲ ὑπὸ τοῦ Rufi Festi Avieni (Descriptio orbis terrae) εἰς στίχους 1187, καὶ ὑπὸ Prisciani (Periegesis) εἰς 1186 στίχους.

Σ. Ε. Λ.

—Διονύσιος ὁ *Μιλήσιος.* Σοφιστής, ὀπαδὸς τοῦ Ἰσαίου, διδάξας τὸ πρῶτον ἐν Λέσβῳ καὶ ἔπειτα ἐν Ἐφέσῳ. Χάρις εἰς τὰ πολλὰ ἐπισημονικὰ ταξίδια, τὰ ὁποῖα εἶχε κάμει, εἶχε τύχει ἐξαιρετικῶν τιμῶν ἐκ μέρους πολλῶν πόλεων, τὰ μέγιστα ὅμως ἐτιμήθη ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, ὁ ὁποῖος τῷ ἀνέθεσε θέσεις διοικήσεως, τὸν ὠνόμασεν ἱππότην, καὶ τὸν ἔκαμε μέλος τοῦ μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας. Βραδύτερον ὅμως ὁ ματαιόφρων αὐτὸς αὐτοκράτωρ κατελήφθη ὑπὸ φθόνου πρὸς τὸν Διονύσιον (διότι καὶ αὐτὸς ἐπεδίωκε τὰς ρητορικὰς δάφνας) καὶ ἤρχισε νὰ τὸν καταλυπῇ διὰ τῆς δυσμενείας του, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας περιέβαλλε μὲ πολλὴν εὔνοιαν τοὺς δύο ἀντιπάλους του, Κέλερον καὶ Ἡλιόδωρον. Πιθανὸν νὰ ὑπῆρξαν μαθηταί του ὁ Ἀλέξανδρος Πηλοπλάτων καὶ ὁ Φρόντων. Ἀναφέρουσι περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐθαύμαζε τοὺς λόγους τοῦ Αἰσχίνου. Παρὰ Φιλοστράτῳ διετηρήθησαν δείγματα ἑνὸς λόγου του, ὅστις ἐπεγράφετο «Θρῆνος ἐπὶ Χαιρωνείᾳ». Ἀπέθανεν ἐν Ἐφέσῳ, ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς ὁποίας καὶ ἐνεταφιάσθη.

Ι. Δ. Σ.

—Διονύσιος ὁ *Ἁλικαρνασσεὺς μουσικός.* Ἀπόγονος τοῦ ὁμωνύμου ἱστορικοῦ καὶ ρήτορος, ἤκμασε κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ Ἀδριανοῦ, ἦτο δὲ σοφιστής, περὶ τὴν μουσικὴν κυρίως ἀσχολούμενος, ὅθεν καὶ ἐπωνομάσθη μουσικός. Ὁ Διονύσιος ἔγραψε πολλά, ἐξ ὧν ὑπὸ τῶν παλαιῶν μνημονεύονται: «Ρυθμικὰ ὑπομνήματα» εἰς 14 βιβλία, «Μουσικαὶ διατριβαὶ» εἰς 12 βιβλία, «Περὶ τῶν ἐν τῇ Πλάτωνος πολιτείᾳ περὶ μουσικῆς εἰρημένων» εἰς 5 βιβλία καὶ «Μουσικὴ ἱστορία» εἰς 36 βιβλία. Πλὴν δὲ τούτων ἀναφέρει ὁ Πορφύριος καὶ ἄλλο τι σύγγραμμα τοῦ Διονυσίου, «Περὶ ὁμοιοτήτων», ἤτοι περὶ ἀναλογιῶν μεταξὺ ρυθμικῶν καὶ ἁρμονικῶν λόγων, ἐξ οὗ διέσωσε μακρόν τι ἀπόσπασμα τοῦ α' βιβλίου. Πάντα δὲ τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Διονυσίου ἀπωλέσθησαν, περικοπαί τινες δὲ μόνον τῆς «Μουσικῆς ἱστορίας» διεσώθησαν παρὰ τῷ Σουΐδᾳ καὶ ἀπανθίσματα ἐξ αὐτῆς τοῦ Ρούφου παρὰ Φωτίῳ (κῶδιξ 161).

Ε. Γ. Π.

—Διονύσιος ὁ *Ἀντιοχεύς.* Χριστιανὸς σοφιστὴς δράσας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν πολίχνῃ Δάφνῃ. Ἐμαθήτευσαν παρ' αὐτῷ ὁ Καλλιόπιος, ὁ Σεβῆρος, Μόδεστος κ. ἄ. Ὡς διδάσκαλόν του πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸν Προκόπιον, διότι πρὸς τούτου τὸ ὕφος συγγενεύουσι τὰ μέγιστα αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Διονυσίου. Ὁ Προκόπιος οὗτος κατήγετο ἐκ Γάζης, ἀπέθανε δὲ περὶ τὸ 530 μ.Χ.· τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του ὁ Διονύσιος θρηνεῖ ἔν τινι ἐπιστολῇ του. Ὁ ἴδιος λέγει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὅτι ὑπῆρξε τρόπον τινὰ ὁ ἐπίσημος ρήτωρ κατὰ τὰς ἑορτάς. Διεσώθησαν 85 ἐπιστολαί του, σχεδὸν κεναὶ περιεχομένου, ἀνάλογοι δὲ πρὸς τὴν ἰδικήν του ἀντίληψιν περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἐπιστολῶν· ἐξ αὐτῶν αἱ 40 περίπου ἔχουσι τὰ ὀνόματα τῶν πρὸς οὓς διευθύνονται, αἱ δὲ ὑπόλοιποι οὐχί.

Ι. Δ. Σ.

ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΙ

—Διονύσιος ὁ *Ἀρεοπαγίτης.* Μέλος ὢν τῆς ἐν Ἀθήναις βουλῆς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅτε ἐνώπιον αὐτῆς ἐκήρυξεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὸν «Ἄγνωστον Θεόν», ἠσπάσθη ἐκ τῶν πρώτων τὸ νέον δόγμα μετὰ τῆς γυναικὸς Δαμάρεως καί τινων ἄλλων (Πράξ. Ἀποστ. ΙΖ' 34). Κατ' ἄλλας μαρτυρίας ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ ἐμαρτύρησεν αὐτόθι τῷ 95, καθεὶς ζῶν· κατὰ τὰ ἑλληνικὰ μηνολόγια ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τὴν 3 Ὀκτωβρίου.

Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne ἔχουσιν ἐκδοθῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου τέσσαρα ἐκτενῆ ἔργα καὶ δέκα ἐπιστολαί, ὡς ἀκολούθως: 1) «Περὶ οὐρανίας ἱεραρχίας» (ἐκ 15 κεφ. τόμ. 3, 120—369). 2) «Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας» (ἐξ 7 κεφ. τόμ. 3, 369—585), 3) «Περὶ θείων ὀνομάτων» (ἐκ 13 κεφ. τόμ. 3, 585—997). 4) «Περὶ μυστικῆς θεολογίας» (ἐξ 7 κεφ. τόμ. 3, 997—1065) καὶ 5) Δέκα ἐπιστολαί, ὧν αἱ τέσσαρες πρῶται ἀπευθύνονται Γαΐῳ τῷ θεραπευτῇ, ἡ πέμπτη Δωροθέῳ λειτουργῷ, ἡ ἕκτη Σωσιπάτρῳ ἱερεῖ, ἡ ἑβδόμη Πολυκάρπῳ ἱεράρχῃ, ἡ ὀγδόη Δημοφίλῳ θεραπευτῇ, ἡ ἐνάτη Τίτῳ ἱεράρχῃ καὶ ἡ δεκάτη Ἰωάννῃ τῷ Θεολόγῳ (τόμ. 3, 1123—1133). Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἀνετυπώθησαν παρὰ Migne ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῆς Βενετίας, τῆς γενομένης τῷ 1755—1756. Πρὸ τῆς ἐκδόσεως ταύτης εἶχον ἐκδοθῇ τὰ ἔργα τοῦ Διονυσίου πολλάκις, ἡ πρώτη δ' αὐτῶν ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1516. Ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις ἔργοις αὐτοῦ παραπέμπει ὁ Διονύσιος καὶ εἰς ἄλλα αὐτοῦ συγγράμματα, ὡς π. χ. «Θεολογικαὶ ὑποτυπώσεις», «Περὶ ἀγγελικῶν ἰδιοτήτων καὶ τάξεων», «Περὶ ψυχῆς», «Περὶ δικαίου καὶ θείου δικαστηρίου» καὶ ἄλλα, ἅτινα ὅμως δὲν ἔχουσιν εὑρεθῇ μέχρι τοῦδε. Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἐκδοθέντα ἔργα ἀνήκουσιν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν συγγραφέα. Οὗτος χαρακτηρίζει ἑαυτὸν ὡς τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, τὸν μαθητὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Πράξ. 17, 34) καὶ πρῶτον ἐπίσκοπον Ἀθηνῶν, ἀφιεροῖ δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ εἰς τὸν Τιμόθεον καὶ ἀπευθύνει τὰς ἐπιστολὰς πρὸς μαθητὰς τῶν ἀποστόλων, Τιμόθεον, Τίτον, Σωσίπατρον, Πολύκαρπον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην: «Ἰωάννῃ θεολόγῳ, ἀποστόλῳ καὶ εὐαγγελιστῇ περιορισθέντι κατὰ Πάτμον τὴν νῆσον» (ἐπιστ. 10). Ἐν Ἡλιουπόλει ἐγένετο αὐτόπτης μάρτυς «τῆς ἐν τῷ

Digitized by Google

σωτηρίῳ σταυρῷ γεγονυίας ἐκλείψεως», παρευρέθη δὲ καὶ κατὰ τὴν ταφὴν τῆς Θεοτόκου. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν ἔργων τούτων χαρακτηρίζει ἑαυτὸν ὡς ἀποστολικὸν ἄνδρα καὶ συνταυτίζει πρὸς τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην.

Ἐπισήμως ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον τὰ συγγράμματα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἔν τινι συζητήσει γενομένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 533 μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Σεβεριανῶν. Οἱ τελευταῖοι πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν μονοφυσιτικῶν ἰδεῶν των ἐπεκαλέσθησαν τὰ συγγράμματα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἐξ ὧν προσήγαγον χωρία πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῶν ἀντιλήψεών των. Ὁ ἐν τῇ συνελεύσει ὅμως ταύτῃ προϊστάμενος τῶν ὀρθοδόξων, ὁ Ὑπάτιος Ἐφέσου, ἀπέκρουσε τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα τῶν Σεβεριανῶν, δισχυρισθεὶς ὅτι τὰ προσαγόμενα ἔργα εἶναι νόθα. Ἐνῷ ὅμως κατ' ἀρχὰς οἱ Σεβεριανοὶ μόνον ἐδέχοντο τὴν γνησιότητα τῶν συγγραμμάτων τούτων, οἱ δὲ Ὀρθόδοξοι ἀπέκρουον αὐτά, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεκράτησαν ταῦτα, ἕνεκα τῆς ἀναμφισβητήτου μεγάλης αὐτῶν ἀξίας, καὶ παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις, καὶ μάλιστα ἀφ' ὅτου ὁ Μάξιμος ὁ ὁμολογητὴς († 662) ἡρμήνευσε ταῦτα καὶ ὑπεστήριξεν αὐτὰ ἐναντίον τῆς κατηγορίας τοῦ μονοφυσιτισμοῦ. Διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν ἔργων τοῦ Διονυσίου εἰς τὴν λατινικήν, ὑπὸ τοῦ Σκώτου Ἐρίγενα, διεδόθησαν ταῦτα καὶ ἐν τῇ Δύσει, καὶ ὡς ἦτο ἑπόμενον ἐξετιμήθησαν ὑπερβαλλόντως. Οὕτω καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα τὰ συγγράμματα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει ἦσαν μεγάλως διαδεδομένα καὶ ἐξαιρετικῶς τιμώμενα· ἐθεωροῦντο ὡς ἔργα τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀποστόλου Παύλου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Μετὰ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ μεσαίωνος, ἀναπτυχθείσης τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων, ἤρχισαν πολλοὶ νὰ προσβάλλωσι τὴν γνησιότητα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Διονυσίου, δισχυριζόμενοι ὅτι ὁ συγγραφεὺς τούτων, ἀκμάσας πολὺ μετὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχήν, μετεχειρίσθη τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὅπως προσδώσῃ κῦρος εἰς αὐτά. Καὶ εἰκασίαι δὲ ἀνεπτύχθησαν καὶ ὑπεστηρίχθησαν περὶ τοῦ συγγραφέως τῶν ἔργων τούτων. Καὶ ἐνῷ τινες ὑπεστήριζον ὅτι ὁ συγγραφεὺς τούτων πρέπει νὰ ζητηθῇ μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων, ἄλλοι ἐτόνιζον ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῇ μεταξὺ τῶν αἱρετικῶν καὶ τὸ περιεργότερον μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν καὶ δὴ τῶν ἱερέων τοῦ Διονύσου. Καὶ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ συγγραφέως ὑπῆρχε διαφωνία, διότι ἐνῷ τινες ἐζήτουν αὐτὸν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἄλλοι ἐνόμιζον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦτο Λατῖνος ἢ Σύρος. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἰδέα τῆς νοθείας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου κατεπολεμήθη ὑπὸ ἄλλων, ὑποστηριζόντων διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων τὴν γνησιότητα αὐτῶν καὶ οὕτως ἀνεπτύχθη μεγάλη φιλολογία περὶ τὸ ζήτημα τοῦ συγγραφέως τῶν ἔργων τούτων, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων τὴν νοθείαν, τῶν δὲ τὴν γνησιότητα αὐτῶν. Ὁ Fr. Hipler πρῶτος διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Dionysius der Areopagite» (Regensburg 1861) προσεπάθησε νὰ δείξῃ ὅτι οἱ ἐξετάσαντες τὸ ζήτημα τοῦ συγγραφέως τῶν ἔργων τούτων ἔθετον κακῶς αὐτό, τονίζοντες ὅτι ἢ εἶναι συγγραφεὺς ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἢ ἄλλος τις ὅστις μετεχειρίσθη τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρεοπαγίτου πρὸς ἐξαπάτησιν. Κατὰ τὸν Hipler ὁ συγγραφεὺς τῶν συγγραμμάτων τούτων, καλούμενος Διονύσιος, ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Δ´ ἑκατονταετηρίδος ἐν Αἰγύπτῳ ὡς διδάσκαλος κατηχητικῆς σχολῆς, ἴσως μάλιστα πρέπει νὰ συνταυτισθῇ πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Σωζομενοῦ ἀναφερόμενον μοναχὸν καὶ κατηχητὴν Διονύσιον (Ἐκκλ. Ἱστ. 6, 31). Ὁ συγγραφεὺς οὐδόλως προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, ἐκ παρεξηγήσεως δὲ μεταγενεστέρας καὶ κακῶν ἀναγνώσεων, προσθηκῶν καὶ διαστροφῶν τοῦ κειμένου ἐπῆλθεν ἡ ἐσφαλμένη γνώμη, ὅτι δῆθεν ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ παραστήσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην. Κατὰ ταῦτα ἡ ὀνομασία *Ψευδοδιονύσιος* εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ὁ συγγραφεύς, καλούμενος Διονύσιος, οὐδόλως προσεπάθησε πρὸς ἀπάτην νὰ ὑποδυθῇ τὸ πρόσωπον τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Hipler, γενομένη κατ' ἀρχὰς δεκτὴ ὑπό τινων ἐπιστημόνων, ὡς τοῦ Dräseke, Nirsch κ. ἄ., κατεκρίθη ὑπ' ἄλλων, ὑποδειξάντων ὅτι αὕτη στηρίζεται ἐπὶ παρεννοήσεων καὶ ἐνίοτε αὐθαιρέτων διορθώσεων καὶ διαστροφῶν τοῦ κειμένου. Διὰ τῶν πολλῶν τέλος ἐργασιῶν τοῦ J. Stiglmayr καὶ τοῦ H. Koch ἐλύθη, δύναταί τις εἰπεῖν, τελειωτικῶς τὸ ζήτημα περὶ τοῦ συγγραφέως τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην ἔργων. Χωρία ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν Διονύσιον εὑρίσκομεν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ μονοφυσίτου Σεβήρου, πατριάρχου Ἀντιοχείας (512—518) καὶ εἰς τὸ ὑπόμνημα εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἀνδρέου Καισαρείας (ἔγραψε πιθανῶς τῷ 520). Κατὰ ταῦτα τὰ ἐν λόγῳ ἔργα ἦσαν γνωστὰ πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἀφ' ἑτέρου ὁ συγγραφεὺς τῶν ἔργων τούτων γνωρίζει τὰ ἔργα τοῦ νεοπλατωνικοῦ Πρόκλου, ἐξ ὧν λαμβάνει διάφορα χωρία (411—485), τὸ ἑνωτικὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος (482) καὶ ἀναφέρει ὅτι οἱ πιστοὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν ἔψαλλον τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ὅπερ ὅμως ἤρχισε ψαλλόμενον τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν μονοφυσιτῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῷ 476, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τὰ συγγράμματα ταῦτα ἐγράφησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἕκτου. Ὁ μοναχικὸς βίος ἔχει ἤδη ἀναπτυχθῇ ὡς καὶ ἡ χριστολογία. ὁ δὲ συγγραφεὺς τούτων, ἱστάμενος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος, γνωρίζει ἤδη τὴν «θεανδρικὴν ἐνέργειαν». Τίς ὁ συγγραφεὺς τούτων, δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ· πιθανῶς κατήγετο ἐκ Συρίας. Ἡ γνώμη τοῦ G. Krüger, καθ' ἣν ὁ συγγραφεὺς τῶν ἔργων τούτων εἶναι ὁ Διονύσιος Γάζης, ὁ φίλος τοῦ Πέτρου τοῦ Ἴβηρος τοῦ μονοφυσίτου ἐπισκόπου Μαϊουμᾶ († 487), εἶναι βεβαίως ἀξία προσοχῆς. Εἶναι ἐν τούτοις ζήτημα ἐὰν ὁ συγγραφεὺς τῶν ἔργων τούτων ἐκαλεῖτο Διονύσιος, διότι τὸ γεγονὸς ὅτι μετεχειρίσθη τὸ ψευδώνυμον τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου δὲν ἀποδεικνύει ὅτι οὗτος ἐκαλεῖτο Διονύσιος.

Ἀναμφιβόλως ἡ ἀξία τῶν συγγραμμάτων τούτων εἶναι μεγάλη καὶ ἡ ἐπίδρασις, ἣν ἐξήσκησαν ταῦτα ἐπὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν ἀναμφισβήτητος. Τὴν ἀξίαν ταύτην ἀποδεικνύουσι καὶ αἱ μεταφράσεις, ἐκ τῶν ὁποίων, ἐκτὸς τῶν λατινικῶν, ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶναι ἡ τοῦ J. Engelherdt εἰς τὴν γερμανικὴν (ἐν Suprbach 1823) καὶ ἡ τοῦ J. Parker, εἰς τὴν ἀγγλικὴν (ἐν Oxford 1897). Δυστυχῶς αἱ συριακαί, ἀρμενικαὶ καὶ ἀραβικαὶ μεταφράσεις, αἱ ἀποκείμεναι εἰς πλεῖστα χειρόγραφα, δὲν ἔχουσιν ἔτι ἐξετασθῇ. Τὴν διδασκαλίαν τῶν συγγραμμάτων τούτων ἔχουσιν ἐπισταμένως ἐξετάσει καὶ ἄλλοι, ἰδίᾳ δὲ ὁ Stiglmayr εἰς πολλὰς αὐτοῦ διατριβάς: «Die Engellehre des sog. Dionysios Areopagite» (ἐν Compte rendu de 4 congrés scient. des Cath. Fribourg 1898 sect. 1, 403 ἑ.), «Die Lehre von den Sacramenten und der Kirche» (ἐν Zeits. f. k. Theol. 22, 1898 σ. 246 ἑ.), «Die Eschatologie» (αὐτ. 23, 1 ἑ.), «Ueber das Busswesen» (αὐτ. 24, 657 ἑ.).

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— **Διονύσιος** ***(ἅγιοι καὶ μάρτυρες τοῦ ὀρθοδόξου Ἁγιολογίου).*** Πλὴν τοῦ *Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου* ἀναγράφονται ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ οἱ ἑξῆς:

— 1) *Διονύσιος ἅγιος (Ζακύνθου).* Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1547, ἐκ πατρὸς Νουκίου Σιγούρου τοῦ Ἰακώβου, καὶ μητρὸς Παυλίνας Βάλβη τοῦ Μάρκου. Ἐπιδοθεὶς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, ἐνεδύθη τὸν μοναχικὸν τρίβωνα ἐν τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἀναφωνητρίας μονῇ καὶ μετωνομάσθη *Δραγωνίγου* εἰς *Δανιήλ*. Τῷ 1570 ἐγένετο ἡγούμενος τῆς ὡς ἄνω μονῆς, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κεφαλληνίας - Ζακύνθου Φιλοθέου Λοβέρδου· ἀργότερον μεταβαίνων πρὸς προσκύνησιν τῶν Ἁγίων τόπων διῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου τῇ προτροπῇ καὶ παρακλήσει τοῦ τότε μητροπολίτου Ἀθηνῶν Νικάνωρος ἀνέλαβε τὸν ἐπισκοπικὸν τῆς Αἰγίνης θρόνον, χειροτονηθεὶς τῇ ἀδείᾳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐπίσκοπος ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου καὶ λαβὼν τὸ ὄνομα *Διονύσιος*. Μετ' ὀλίγον ὅμως (1589) ἐπανῆλθεν ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ καὶ παρέμενεν εἰς τὴν τῆς Ἀναφωνητρίας μονήν. Ὑπὸ γεροντικῶν μᾶλλον προσβληθεὶς ἀσθενειῶν ἀπέθανε τὴν 17 Δεκεμβρίου 1622, τὸ δὲ σῶμά του ἐκομίσθη κατὰ παραγγελίαν του καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἐν νήσοις Στροφάσιν εὐαγεῖ καὶ βασιλικῇ μονῇ, ἐξαχθὲν δὲ κατόπιν κατετέθη ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως. Ἀργότερον, ἐπειδὴ συχνάκις πειραταὶ προσέβαλλον τὴν μονήν, ἰδίως δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1716, ὅτε ἔσφαξαν τοὺς μοναχούς, ἐλεηλάτησαν τὴν μονὴν καὶ ἠκρωτηρίασαν τὸ θαυματουργὸν τοῦ ἁγίου λείψανον, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς κοινότητος, ἵνα μετακομισθῇ τοῦτο εἰς Ζάκυνθον, οὕτω δὲ κατὰ τὴν 24 Αὐγούστου 1717 μετεκομίσθη ἐκ Στροφάδων καὶ κατετέθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ, μετὰ δὲ ἐν τῷ ἐν μετοχίῳ Καλλιτέρῳ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὕστερον δὲ εἰς τὸν μετὰ ταῦτα ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ κτισθέντα, σωζόμενον μέχρι σήμερον.

Ἀνεκηρύχθη ἐπισήμως καὶ κατετάγη μεταξὺ τῶν ἁγίων διὰ συνοδικῆς ἐκθέσεως τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ Γ´ κατὰ τὸ ἔτος 1703, ὡρίσθη δὲ ἡ 17 Δεκεμβρίου ὡς ἡμέρα τῆς μνήμης αὐτοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1904 καὶ ἡ 24 Αὐγούστου, ἡμέρα τῆς μετακομιδῆς τοῦ λειψάνου ὡς θερινὴ ἑορτὴ δι' ἐνεργειῶν τοῦ μητροπολίτου Ζακύνθου Διονυσίου Πλαίσα, καὶ διὰ σχετικοῦ κρατικοῦ διατάγματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀκολουθίαι τοῦ ἁγίου ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1738, 1755, 1774, 1790, 1801, 1817 καὶ 1859, ἐν Ἀθήναις τῷ 1844, 1911 καὶ 1922, ἐν Πάτραις τῷ 1869, 1875, 1887, ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1876. Πραγματεία περὶ αὐτοῦ ὑπὸ *Λ. Χ. Ζώη* (1895 καὶ 1925). — *Ν. Κατραμῆς*, ἐν Φιλολογικοῖς Ἀναλέκτοις Ζακύνθου (Ζάκυνθος 1880) σελ. 275. — *Π. Χιώτης*, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου (Ζάκυνθος 1887) σελ. 119. — *I. M. Louis Petit*, Bibliographie des Acolouthies Grecques (Bruxelles 1926) σελ. 69 — *E. Legrand*, Bibliographie Hellénique (Paris 1895) τ. 3 σελ. 175.

Δ. Δ. Π.

— 2) Ὁ ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ (252—260) μετὰ ὀκτὼ ἄλλων μαρτυρήσας, ὧν ἡ μνήμη ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 3 Ὀκτωβρίου μετὰ βραχείας βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

— 3) Ὁ ἐπίσκοπος Κορίνθου, οὗτινος τὴν μνήμην ἀναγράφει τὸ Μηναῖον τῆς 29 Νοεμβρίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας (βλ. Διονύσιος ὁ *Κορίνθου*).

— 4) Ὁ μετὰ Κοδράτου καὶ τεσσάρων ἄλλων ἐν Κορίνθῳ ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ μαρτυρήσας (βλ. Κοδρᾶτος *μάρτυς*).

— 5) Δύο Διονύσιοι ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μετὰ ἓξ ἄλλων μαρτυρήσαντες.

— 6) Οἱ ἐν Πέργῃ τῆς Παμφυλίας στρατιῶται Διονύσιος καὶ Σωκράτης κατὰ τὸ μαρτύριον Θεοδώρου «λόγχῃ τρωθέντες τελειοῦνται» (βλ. Θεόδωρος *μάρτυς ὁ ἐν Πέργῃ*).

— 7) Ὁ μετὰ τῆς μάρτυρος Χριστίνης ἀθλήσας (βλ. Χριστῖνα *μάρτυς*).

— 8) Ὁ μετὰ Κυριακοῦ καὶ Ἀνδρέου πιθανῶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Δεκίου (249—251) μαρτυρήσας· ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 6 Σεπτεμβρίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

— 9) Εἷς τῶν ἑπτὰ παίδων τῶν ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ Δεκίου μαρτυρησάντων.

— 10) Ὁ μετὰ Ἰακώβου τοῦ νέου ὁσιομάρτυρος μαρτυρήσας (βλ. Ἰάκωβος *ὁσιομάρτυς νέος*).

— 11) *Διονύσιος ὁ νέος ὁ ἐν Ὀλύμπῳ*. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος γεννηθεὶς μετέβη κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν μονὴν τῶν Μετεώρων καὶ κατόπιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου χειροτονηθεὶς διάκονος καὶ ἀπὸ Δημητρίου *Διονύσιος* μετονομασθεὶς κατῴκησεν ἐν τῇ σκήτῃ Καρακάλλου. Μεταβὰς δ' εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς προσκύνησιν τῶν Ἁγίων τόπων ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου τῇ παρακλήσει τῶν πατέρων τῆς μονῆς Φιλοθέου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς καὶ «ἔκαμεν αὐτὴν ρωμαΐκήν, διατὶ πρῶτα ἦτον βουλγάρικη ὁμοίως καὶ τὴν ἀκολουθίαν· καὶ εἰς τοῦτο ἐφθονήθη πολλὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὥστε ὁποῦ ἠθέλησαν ἀποκτεῖναι αὐτόν». Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐξ Ἁγίου Ὄρους μετέβη εἰς τὴν σκήτην τῆς Βερροίας, ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Βερροίας ἐπέμενον νὰ γίνῃ ἀρχιερεὺς αὐτῶν, ὁ Διονύσιος ἀναχωρήσας κατέβη εἰς τὸν Ὄλυμπον, ὅπου ἔκτισε μικρὰν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Τριάδος, τοῦ προφήτου Ἡλιοὺ καὶ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ. [Πρβλ. «Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου τοῦ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ τῆς Θετταλίας ὄρει ἐκλάμψαντος, τοῦ νέου ἀσκητοῦ» (Βενετία 1781). — *Μ. Γεδεών*, «Ὁ Ἄθως» (Κωνσταντινούπολις, 1885) σελ. 61 καὶ 210.]

Ε. Γ. Π.

— **Διονύσιος** ***(ἅγιοι καὶ μάρτυρες τοῦ Καθολικοῦ Ἁγιολογίου):***

— 1) *Διονύσιος μάρτυς*, πρῶτος ἐπίσκοπος Παρισίων. Ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Φαβιανοῦ πιθανῶς τῷ 250 εἰς Γαλλίαν ἀποσταλεὶς μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου Ἐλευθερίου καὶ τοῦ διακόνου Ρουστίκου, ἐκήρυξεν ὁ Διονύσιος τὸν Χριστιανισμὸν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ ἔφθασε μέχρι Παρισίων, ὅπου καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 272 ἢ 280 μετὰ τῶν ἀκολούθων του. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν βραδύτερον τῷ 462 ἐκτίσθη ἐκκλησία τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ἁγίας Γενεβιέβης καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Δαγοβέρτος ὁ Α´ (628—638) ἵδρυσε μονήν, εἰς τὴν ὁποίαν μετεκομίσθησαν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων. Ὅτι ὁ Διονύσιος οὗτος εἶναι ὁ Ἀρεοπαγίτης Ἀθηναῖος, πρῶτος ὑπεστήριξεν ὁ ἡγούμενος τῆς ῥηθείσης μονῆς Ἰλδουῖνος ἀποθανὼν τῷ 840 καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀνεγράφη καὶ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. Ἀλλὰ τὸ παλαιὸν τῆς Ρώμης μαρτυρολόγιον (Vetus Romanum Martyrologium) διακρίνει τὸν Ἀρεοπαγίτην Διονύσιον ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῶν Παρισίων, οὗτινος ἡ μνήμη ἑορτάζεται τὴν 9 Ὀκτωβρίου, καὶ ἡ μετακόμισις τῶν λειψάνων τὴν 22 Ἀπριλίου. Ὁ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐπικρατήσας θρῦλος, ὅτι ὁ Διονύσιος μετὰ τὸ μαρτύριόν του ἐβάδιζε κρατῶν εἰς χεῖρας τὴν κεφαλήν του, ἐγεννήθη ἐκ παλαιῶν εἰκόνων τοῦ μάρτυρος, ἐν ταῖς ὁποίαις πρὸς δήλωσιν τοῦ τρόπου τοῦ θανάτου του εἰκονίζετο κρατῶν εἰς χεῖρας τὴν κεφαλήν του. [Πρβλ. *Migne* Patrologia Latina 106, 25 καὶ 122, 169 καὶ 123, 171. Acta Sanctorum Octobris Δ´ 696—767.]

— 2) *Διονύσιος ἅγιος*, πάπας Ρώμης. Διεδέχθη Σίξτον τὸν Β´ τῷ 259 καὶ ἦτο ἀνὴρ πολὺ πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος, φίλος Διονυσίου τοῦ Ἀλεξανδρείας. Ἐπειδὴ δὲ τότε, ἕνεκα τῆς διαδόσεως ἐν Αἰγύπτῳ τῶν αἱρετικῶν δοξασιῶν τοῦ Σαβελλίου, ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος ἐν τῷ θερμῷ κατὰ τῶν δοξασιῶν τούτων ζήλῳ αὐτοῦ μετεχειρίσθη ἐκφράσεις τινὰς διδούσας ἀφορμὴν εἰς παρεξηγήσεις, ἐσκανδαλίσθη ἐξ αὐτῶν ὁ φίλος αὐτοῦ Διονύσιος ὁ Ρώμης, ὅστις συγκαλέσας σύνοδον ἐν Ρώμῃ τῷ 262 κατεδίκασε τὰς ἀμφιβόλους φράσεις τοῦ Διονυσίου, συγχρόνως δὲ συνέγραψε καὶ «Ἀνατροπήν», ἐν τῇ ὁποίᾳ πολεμῶν τὸν Σαβέλλιον καὶ τὰς εἰρημένας φράσεις τοῦ Διονυσίου ἐξέθηκεν ἐν μεγάλῃ ἀκριβείᾳ τὴν αἰώνιον γέννησιν τοῦ

Digitized by Google

Υἱοῦ, τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ καὶ τὸ τρισσὸν τῶν ὑποστάσεων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος ἀναγνωρίσας τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ τῆς Ρώμης συναδέλφου του διεκήρυξεν ὅτι εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Ὁ πάπας Διονύσιος ἔγραψε καὶ πρὸς τὰς ἐκκλησίας Καππαδοκίας, δεινῶς μαστιζομένας ἐξ ἐπιδρομῶν βαρβαρικῶν, παραμυθητικὴν ἐπιστολήν, ἥτις μέχρι Βασιλείου τοῦ Μεγάλου μετ' εὐλαβείας διατηρουμένη ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Καισαρείας ἐκρίθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς «ὑγιοῦς πίστεως μαρτυρία καὶ τῆς ἀνεπηρεάστου ὁμονοίας καὶ συμπνοίας ἀπόδειξιν ἔχουσα». Ἀπέθανεν ὁ Διονύσιος τῷ 267, δέκα ἔτη κυβερνήσας τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, ἥτις ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἅγιον καὶ ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 26ην Δεκεμβρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Εὐσεβίου* Ἐκκλ. Ἱστορία Ζ', 5—7.— *Ἀθανάσιος* παρὰ *Migne* 20,464 καὶ 25,479 καὶ 26,464. —*Βασιλείου* ἐπιστολὴ σκ'.—*Κ. Κοντογόνη* «Φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ ἱστορία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας» Α', 525.—*Mourret* Histoire générale de l' Eglise» A', 376. Ε. Γ. Π.

—3) *Διονύσιος μάρτυς*, ἐπίσκοπος Augsbourg. Ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ναρκίσσου βαπτισθεὶς καὶ κατασταθεὶς ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Γερμανίᾳ Augsbourg ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 303 καὶ ἑορτάζεται τὴν 26 Φεβρουαρίου, ἡμέραν τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων του.

—4) *Διονύσιος μάρτυς*. Ἐξ Ἀσίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ' αἰῶνος ἐλθὼν εἰς τὴν Ρώμην μετὰ τοῦ θείου του Παγκρατίου, παρέσχεν ἄσυλον εἰς τὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Διοκλητιανοῦ καταδιωκόμενον πάπαν Μάρκελλον (ἢ Μιλτιάδην). Ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως ταύτης ἦτο ὅτι θεῖος καὶ ἀνεψιὸς ἐβαπτίσθησαν κατόπιν ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ φανερὰ ὁμολογήσαντες τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν των ἐρρίφθησαν εἰς τὴν φυλακήν, ὅπου ὁ Διονύσιος ἀπέθανε τῷ 304. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 12 Μαΐου.

—5) *Διονύσιος μάρτυς*. Ἐπίσκοπος Μεδιολάνων περὶ τὸ 351 προχειρισθείς, ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου διὰ τὴν ἀνυπόκριτον εὐσέβειάν του καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τῇ πίστει ζῆλόν του. Παρέστη κατὰ τὸ 355 εἰς τὴν ἐν Μεδιολάνοις συγκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πάπα Λιβερίου σύνοδον κατὰ τῶν ἀρειανῶν καὶ μετὰ τοῦ φίλου καὶ ὁμόφρονος Εὐσεβίου, ἐπισκόπου τοῦ Verceil, ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρειανίζοντος αὐτοκράτορος Κωνσταντίου. Ὅτε δ' ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἀνεκάλεσε τοὺς ἐξορισθέντας ἱεράρχας, ὁ Διονύσιος εἶχεν ἀποθάνει ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ τῇ φροντίδι τῶν ἐπισκόπων Αὐρηλίου καὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου μετεκόμισε τῷ 375 τὰ λείψανα αὐτοῦ εἰς Μεδιόλανα ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἱερὸς Ἀμβρόσιος. Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ μαρτυρολογίῳ τῆς 25 Μαΐου.

— 6) *Διονύσιος ἅγιος*. Γεννηθεὶς ἐν Ryckel τοῦ Βελγίου τῷ 1402, ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κολωνίας καὶ τῷ 1423 εἰσελθὼν εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν Chartreux de Ruremonde, διεκρίθη ἐν αὐτῷ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν πρὸς τὰ γράμματα ζῆλόν του. Εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὰ βιβλία τῆς Π καὶ τῆς Κ. Διαθήκης ἔγραψεν ἐξηγητικὰ ὑπομνήματα, ἅτινα κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα πολὺ ἐξετιμῶντο καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἀνετυπώθησαν ἐν Κολωνίᾳ, Παρισίοις, Βενετίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἰδίᾳ δὲ τὰ εἰς τοὺς «Ψαλμούς», τὸ «Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων» καὶ ὅλην τὴν Κ. Διαθήκην, καὶ ἐσχάτως ἤρχισαν τὰ ἅπαντα αὐτοῦ νὰ ἐκδίδωνται ὑπὸ τοῦ τάγματος τῶν Chartreux ἐν Montreuil - sur - Mer. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 1471, τῇ 12 Μαρτίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἡ μνήμη του ἑορτάζεται. Ε. Γ. Π.

ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΟΝΕΣ

— **Διονύσιος** ὁ Α', ἐπονομαζόμενος ὁ *Ἀγρότης*. Βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας, υἱὸς Ἀλφόνσου τοῦ Γ' καὶ Βεατρίκης τῆς Καστιλλίας (1261—1325). Ἔτυχεν ὑψηλῆς μορφώσεως, διαπαιδαγωγηθεὶς ὑπὸ δύο δομινικανῶν, γνωστῶν διὰ τὴν σοφίαν των. Τῷ 1282 συνεζεύχθη τὴν Ἰσαβέλαν, θυγατέρα τοῦ Πέτρου Γ' τῆς Ἀραγῶνος. Ἅμα ὡς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1279), εὑρέθη ἐνώπιον πολλῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας κατώρθωσε ν' ἀντιμετωπίσῃ μετὰ σθένους καὶ διπλωματικῆς δεξιότητος. Εἰς τὴν μητέρα του Βεατρίκην, ἥτις ἠθέλησε ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις, ἀπηγόρευσεν αὐστηρῶς τὸ τοιοῦτο. Κατόπιν ἐνεπλάκη εἰς σφοδρὸν ἐμφύλιον ἀγῶνα πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἀλφόνσον Σάντσεζ, ὅστις διεξεδίκει τὸν θρόνον, ἰσχυριζόμενος ὅτι ὁ Διονύσιος ἦτο νόθος υἱὸς τοῦ Ἀλφόνσου Γ'. Ὁ Ἀλφόνσος Σάντσεζ ἡττήθη κατὰ κράτος, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἠγέρθη ζήτημα πολὺ σοβαρώτερον, τὸ θρησκευτικόν. Ἡ Πορτογαλία εἶχε τιμωρηθῆ δι' ἀφορισμοῦ, ὁ δὲ λαός, ἔντρομος, ἠξίωσεν ὅπως ἡ ποινὴ αὕτη ἀρθῇ διὰ παντὸς μέσου. Ὁ ἡγεμὼν ἐδέχθη νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Δ', ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτόν, ὅτι θ' ἀπεδέχετο πάντας τοὺς ὅρους, οὓς θὰ τῷ ἐπέβαλλε τυχὸν διὰ κονκορδάτου. Ἀλλ' ἀρνηθέντος τοῦτο τοῦ μεγάλου ποντίφικος, ὁ βασιλεὺς ἀνεκάλεσεν ἀνενδοιάστως πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν κλῆρον ἀπονεμηθέντα προνόμια. Τὸ θάρρος καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τοῦ Διονυσίου ἐπεβλήθησαν εἰς τὸν λαόν, ὅστις ἐτάχθη ὁλοψύχως ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁ Διονύσιος περιώρισε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν λαὸν πολλὰς γαίας, ἃς εἶχον καταλάβει παρανόμως. Ἀνήγαγε τὴν δικαιούνην τῆς πατρίδος του εἰς ὑψίστην περιωπήν, προήγαγε τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν, τὴν μεταλλουργίαν, ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα, ἵδρυσε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λισαβῶνος, ἐπεκύρωσε παλαιὰς συνθήκας μετὰ πολλῶν ἐπικρατειῶν καὶ συνῆψε νέας τοιαύτας μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐν γένει δὲ ὑπῆρξεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων τῶν λαμπρῶν ἐκείνων μεταρρυθμίσεων, αἵτινες ἐδόξασαν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα τὴν Πορτογαλίαν. —Β.

ΙΕΡΑΡΧΑΙ

—**Διονύσιος**, *μητροπολίτης* ***Ἀδριανουπόλεως***. Πεπαιδευμένος κληρικὸς τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος γεννηθεὶς ἐν Χίῳ. Πατριαρχικὸς ἀρχιδιάκονος ὤν, ἐξελέγη τῷ 1739 μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως. Τῷ 1774 παρῃτήθη τῆς θέσεώς του λόγῳ γήρατος καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν. Ἐγένετο γνωστὸς διὰ τὴν εὐγλωττίαν του, οἱ δὲ λόγοι του ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ἐν Βενετίᾳ (1777 καὶ 1778) εἰς 2 τόμους (βλ. *Μ. Ἰ. Γεδεών*, Χρονικὰ πατριαρχ. ἀκαδημίας, σ. 222). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Διονύσιος**, *μητροπολίτης* ***Ἀθηνῶν***. Κατήγετο ἐκ Δημητσάνης καὶ ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Ἦτο μητροπολίτης Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔτη, εὑρισκόμενος δὲ εἰς τὴν Λεβάδειαν, δευτέραν καθέδραν τῆς μητροπόλεως, ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἀλλὰ δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητα αὐτῆς. Διὰ τοῦτο μετὰ πολλοῦ σκεπτικισμοῦ παρηκολούθει τὰς γινομένας ἐνεργείας, συνιστῶν μετριοπάθειαν καὶ φρόνησιν. Εἰς τὴν ἤρεμον διαγωγήν του ἀποβλέποντες οἱ Τοῦρκοι τῆς Λεβαδείας ἡσύχαζον σχετικῶς μὲ τὰς κυκλοφορούσας πληροφορίας περὶ ἐπικειμένων κινημάτων καὶ δὴ περὶ ἐπαναστατικῶν ὀργανώσεων ἀποβλεπουσῶν, ὡς ἐκοινολογεῖτο, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πολιορκουμένου Ἀλῆ πασᾶ. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὁ Διονύσιος ἐνεθουσιάσθη καὶ ἐνεργῶν μὲ τοὺς χωροεπισκόπους του, τὸν Ταλαντίου Νεόφυτον καὶ τὸν Σαλώνων Ἡσαΐαν, ηὐλόγησε κατὰ τὴν συγκινητικὴν ἑορτὴν τῆς 1 Ἀπριλίου 1821 εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, παρὰ τὴν Λεβάδειαν, τὰ ὅπλα τῆς Ἐπαναστάσεως, τοὺς διορισθέντας κονσόλους (ὑπάτους) καὶ ἰδιαιτέρως τὸν Ἀθανάσιον Διάκον ὁρισθέντα κολονέλλον. Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς ἐμερίμνησε διὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἧς προήδρευσε, καὶ κατελθὼν εἰς Ἀθήνας μετέσχε μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς τὰς πρὸς ἐκπόρθησιν ἢ συνθηκολογίαν τῆς Ἀκροπόλεως ἐνεργείας. Μετὰ ταῦτα, βλέπων τὰς ἀναφυείσας φιλονικίας διὰ τὴν πρωταρχηγίαν, ἐζήτησε νὰ ὁρισθῇ ξένος πρὸς τὰς Ἀθήνας ἀρχηγός, μεταξὺ δὲ τῶν ὑποψηφίων ἐπροτίμησε τὸν Νικηταρᾶν Σταματελλόπουλον. Τὸ λεγόμενον ὅτι ἔζωσε τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρίτζου διὰ τῆς σπάθης τῆς ἀρχηγίας, ὡς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Μισαὴλ Ἀποστολίδου ὑποστηριχθέν, ὅτι ἀπεβίωσεν ἐκ λύπης διὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ θείου του πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', δὲν φαίνονται ἀληθῆ, καθ' ὅσον ὁ Διονύσιος, μεσοῦντος τοῦ 1822, ἀπεβίωσεν ἐν Τήνῳ, προσβληθεὶς ἐκ λοιμοῦ. Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος**, *πατριάρχης* ***Ἀλεξανδρείας***. Ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας. Εἰδωλολάτρης ὤν, κατηχήθη εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ὠριγένους, οὗ καὶ διάδοχος ἐγένετο εἰς τὴν περιώνυμον (232 — 247) Κατηχητικὴν τῆς Ἀλεξανδρείας σχολήν, μετὰ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἡρακλᾶν· τούτου δὲ χειροτονηθέντος πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἀνῆλθε μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Διονύσιος, ὃν ἐκόσμησεν ἐπὶ δεκαεπτὰ ἔτη. Ἀπέθανεν ὑπέργηρως τῷ 264, καταβεβλημένος ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀγώνων, οὓς διεξήγαγε κατὰ τῶν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἀναφανεισῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν Νοουάτου, Νέπωτος, Ἀρσινόης ἐπισκόπου, καὶ τοῦ ἐπιβοήτου πατριάρχου Ἀντιοχείας Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ τῶν κακουχιῶν, ἃς ὑπέστη ἐν ταῖς ἑκουσίαις ὑπερορίαις ἐν τῷ καιρῷ τῶν διωγμῶν Δεκίου καὶ Βαλεριανοῦ (250 καὶ 257). Διά τε τὴν διδασκαλίαν, τὴν ἀρετήν, τὸν ὑπὲρ πίστεως ζῆλον, τὰ συγγράμματα, οἱ πιστοὶ ἀπεκάλουν αὐτὸν μέγαν, ὁ δὲ Μ. Ἀθανάσιος διδάσκαλον τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ὠνόμασεν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Διονυσίου ἐξέδωκεν ὁ *Gallande*.— *Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου*, Ἐκκλησ. Ἱστορία ΣΤ' καὶ Ζ'.—*Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου*, Ἐπιστ. ἐν Πατρολογίᾳ Migne τ. ΚΕ' στ. 480 καὶ ἑξ.

Μ. Ι. Γ.

— **Διονύσιος**, *πατριάρχης* ***Ἀντιοχείας***. Ἐπίσκοπος ὢν Πομπηϊουπόλεως, διεδέχθη ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Ἀντιοχείας τῷ 1293 τὸν καθαιρεθέντα Ἀρσένιον, τὸν ἐπικαλούμενον Ἁγιοσυμεωνίτην καὶ ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη κυβερνήσας τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀντιοχέων ἀπέθανε τῷ 1308. Ε. Γ. Π.

— **Διονύσιος**, *μητροπολίτης* ***Ζακύνθου***· βλ. λ. Λάτας.

— **Διονύσιος**, *μητροπολίτης* ***Ἡρακλείας***. Πεπαιδευμένος κληρικός, διατελέσας ἐφημέριος ἔν τινι τῶν ἐν Γαλατᾷ (Κωνσταντινουπόλεως) ναῶν, ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Ἡρακλείας τῷ 1591. Τῆς παιδείας αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπὲρ τῶν πατρίων ζήλου μάρτυρές εἰσιν ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, καὶ ὁ Μάξιμος Μαργούνιος ἐπίσκοπος Κυθήρων, ὧν μνεία τῶν πρὸς Διονύσιον ἐπιστολῶν εὑρίσκεται ἐν τῇ «Περὶ Φραγκίσκου Κόκκου» διατριβῇ Σοφοκλέους τοῦ ἐξ Οἰκονόμων (Ἀθῆναι, 1863, σ 25) Ἐξαίρει δὲ τὰς ἀρετὰς τοῦ Διονυσίου καὶ Φραγκῖσκος ὁ Κόκκος ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαῖς (*Κορυδαλλέως* Ἐκθ. ἐπιστολ. τύπων, Βενετία 1786, σ. 135—144), ὧν μία ἐπαινεῖ (ἐν ἔτει 1605) «τὸ περὶ τὴν παιδείαν φιλόσοφον ὁμοῦ καὶ φιλόπονον, ἐν οὕτω προβάσει τῇ ἡλικίᾳ».

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Διονύσιος** ὁ ***Καλλιάρχης***, *μητροπολίτης* ***Ἐφέσου***. Ἐκ Χίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, καταγόμενος, ἐγένετο τὸ πρῶτον μητροπολίτης Λαρίσης, ὕστερον Ἐφέσου, ἀπαγχονισθεὶς καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε'. Ἡ φιλομουσία τοῦ Διονυσίου Καλλιάρχου κατέστησε τὸ ὄνομα αὐτοῦ περιάκουστον, διότι καὶ μικρά τινα σχολεῖα τῆς πρώτης ἐπαρχίας αὐτοῦ διὰ προτροπῆς τοῦ Διονυσίου συνεστάθησαν, καὶ αἱ σχολαὶ Λαρίσης καὶ Τυρνάβου ἐστερεώθησαν, καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, τὴν Ἔφεσον, ἐπαγιώθησαν τὰ τῆς Περγάμου, Βρυούλλων, Μαγνησίας καὶ Κυδωνιῶν ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐγένετο ὑπέρμαχος τῆς εἰσαγωγῆς τῆς νέας ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ μεθόδου. Διέθρεψε προστατεύων πολλοὺς πτωχοὺς μαθητάς, καί ποτε, κατατρεχομένους, ὑπεστήριξε σθεναρῶς Βενιαμὶν τὸν Λέσβιον καὶ τὸν μέγαν οἰκονόμον Κωνσταντῖνον ἐξ Οἰκονόμων, δικαίως αὐτὸν ἐγκωμιάσαντα («Λόγοι ἐκκλησ.» ἐν Βερολίνῳ 1833 καὶ «Φιλολογ. Σωζόμ.» ἐν Ἀθήναις 1871 σ. 377). Τὸν Διονύσιον ἐγκωμιάζει καὶ ὁ ὑπερφιλέλλην κόμης Μάρκελλος («Les grecs anciens et les grecs modernes» ἐν Παρισίοις, 1861, σ. 227—230, 233, 285—289, καὶ ὁ γράψας τὴν «Ἀπολογίαν ἱστορικὴν καὶ κριτικὴν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ κλήρου» (ἐν Πίζᾳ 1815, σ. 74). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Διονύσιος**, *ἐπίσκοπος* ***Κορίνθου***. Ἀξιόλογος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ἀκμάσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. Ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου χαρακτηρίζεται ὡς εὔγλωττος καὶ σοφός. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ διεσώθησαν ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ 8 «καθολικαὶ» ἐπιστολαί. Ἀπέθανε πρὸ τοῦ 190 μ. Χ. καὶ τιμᾶται παρὰ μὲν τοῖς Λατίνοις ὡς ὁμολογητὴς τὴν 29 Νοεμβρίου, ἐν δὲ τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὡς μάρτυς τὴν 8ην Ἀπριλίου. —Π

— **Διονύσιος** ὁ ***Κατηλιανός***, *ἐπίσκοπος* ***Κυθήρων***. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1540, ἐγένετο μοναχὸς τῆς μονῆς Στροφάδων, ὑπηρέτησε παρὰ Γαβριὴλ Σεβήρῳ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας, ἐν Βενετίᾳ, καὶ εἰς τὴν αὐτόθι ἑλληνικὴν κοινότητα ὡς ἐφημέριος ἀπὸ τοῦ 1588. Τοῦ Κυθήρων ἐπισκόπου Μαξίμου θανόντος τῷ 1602, ὁ Κατηλιανὸς ἐψηφίσθη μετά τινα καιρὸν διάδοχος. Ἀπεβίωσεν ἐνενηκοντούτης. Ἔγραψε δύο διατριβάς, τὴν μὲν κατὰ σχολαστικῆς θεολογίας, τὴν δὲ κατὰ τῆς ἀπεριέργου φιλοσοφίας, ὡς καὶ πολλὰς ἐπιστολάς, ἐκδοθείσας ὑπὸ Λαμίου.

[*Νικολάου Καταμῆ* «Φιλολ. ἀνάλεκτα» σ. 282, ἑπ.]

Μ. Ι. Γ.

— **Διονύσιος** ***Κωνσταντινουπόλεως***. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι πέντε μετὰ τὴν ἅλωσιν πατριάρχαι τῆς Νέας Ρώμης.

Διονύσιος Α'. Πελοποννήσιος τὴν πατρίδα, ἐγένετο μοναχὸς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει περιφήμου μονῆς τῶν Μαγγάνων, ὅτε καὶ προσῆλθεν εἰς τὸν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ μέγαν καὶ πολὺν Μᾶρκον Εὐγενικόν, τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου, ὅστις ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον καὶ εἶτα πρεσβύτερον. Κατά τινα παράδοσιν, ἀσύστατον ἴσως, ὁ Διονύσιος ἐχειροτονήθη τῷ 1455 μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως ὑπὸ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, ἀπολαύων τῆς εὐλαβείας τοῦ λαοῦ καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ Μωάμεθ Πορθητοῦ μητρυιᾶς κυρᾶ Μάρως, ἕνεκα τῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ πολιτείας. Μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ πατριάρχου Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη, οἱ πρόκριτοι τοῦ γένους καὶ ὁ κλῆρος ἐξέλεξαν πατριάρχην τὸν Διονύσιον, καθὸ εὐνοούμενον τῆς Μάρως. Συκοφαντηθείς, ὅτι κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν αὐτοῦ προσῆλθεν εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν καὶ περιετμήθη, τοῦτο μὲν ἀπέδειξε ψευδέστατον, ἀλλά, μὴ τρέφων ἐλπίδα διορθώσεως τῶν κοινῶν πραγμάτων, ὑπέβαλε παραίτησιν ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐν Δράμᾳ μονὴν τῆς Θεοτόκου Κοσινίτζας, μετὰ πενταετῆ πατριαρχείαν. Τῷ 1488 ἐκλήθη καὶ πάλιν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1491, ὅτε παραιτηθείς, καθὸ καὶ ὑπέργηρως, ἀπεσύρθη εἰς τὴν αὐτὴν μονήν, ἧς ἀνεδείχθη δεύτερος κτίτωρ, καὶ

Digitized by Google

ἐν ᾗ ἀπέθανε, καταταχθεὶς εἰς τοὺς ἁγίους. Ἀσματικὸν κανόνα εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον ἐξέδωκεν ὁ Μ. Ἰ. Γεδεὼν ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» (τ. ΚΔ' σ. 325), ὑπάρχει δ' ἐκδεδομένη ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου (1819) καὶ ἀκολουθία αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μ. Ἰ. Γεδεών*, Πατριαρχ. πίνακες, σ. 482 καὶ 491.—*Ἐπαμ. Σταματιάδου*, Ἐκκλησιαστικὰ Σύλλεκτα σελ. 31—33.

Διονύσιος Β'. Πρότερον μητροπολίτης Νικομηδείας, ἐξελέγη πατριάρχης τῇ 17 Ἀπριλίου 1537, κατ' ἐπήρειαν πλουσίων φίλων του ἐκ τοῦ Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐγεννήθη. Φαίνεται ὅτι μόνον ὀλίγους μῆνας ἐκυβέρνησε τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἐν Βράτζᾳ τῆς Βουλγαρίας θάνατον Ἱερεμίου Α' ἐξελέγη τὸ δεύτερον ὁ Διονύσιος (1545), μείνας ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου πιθανῶς μέχρι τοῦ 1554, ὅτε ἀπέθανε, ταφεὶς ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοτόκου Καμαριωτίσσης ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ. Μέγα σφάλμα τοῦ Διονυσίου ἦτο ἡ εἰς Ρώμην πρὸς τὸν πάπαν (Παῦλον) καὶ Βενετίαν ἀποστολή, κινήσασα πολλὴν ταραχὴν καὶ σύγχυσιν παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις, ἀναγκάσασα φρενοβλαβῆ τινα νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ διὰ μαχαίρας ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Ἐκτὸς πράξεών τινων, ἀναφερομένων εἰς ἐπικυρώσεις σταυροπηγιακῶν δικαίων μοναστηρίων πατριαρχικῶν, ὁ Διονύσιος ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τουρκοκρατουμένων Ἑλλήνων, καλέσας ἀρχιδιδάσκαλον τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας τὸν ἐκ Ζακύνθου πολυμαθῆ Μιχαὴλ Ἑρμόδωρον, τὸν Λήσταρχον. Αἰτήσει τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Γερμανοῦ, ὁ Διονύσιος ἐξέδωκε συνοδικὸν γράμμα περὶ τῶν ὁρίων τοῦ ἐπισκόπου Σινᾶ καὶ Ραϊθοῦς, ὄντος ἐπισκόπου ἅμα καὶ ἡγουμένου (*Miklosich - Mueller*, Acta monasteriorum et Ecclesiarum κλπ τ. Β' σ. 242). Περὶ τοῦ Διονυσίου Β' ἐπιφανεῖς ἐπὶ παιδείᾳ Ἕλληνες, προσφωνοῦντες ἐκδόσεις ἱεροτελεστικῶν βιβλίων, γράφουσι μετ' εὐλαβείας καὶ θαυμασμοῦ, «κηδεμόνα καὶ ἀντιλήπτορα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους» κηρύττοντες αὐτὸν (Βλ. *Μ. Ἰ. Γεδεών*, Πατριαρχ. Πίνακες σ. 504 καὶ 507 ἑπ.).

Διονύσιος Γ', ὁ ἐπικαλούμενος *Βαρδαλῆς*. Ἐξ Ἄνδρου καταγόμενος, ἐχρημάτισε μητροπολίτης Λαρίσης ἀπὸ τοῦ 1652, ἀπὸ δὲ τοῦ 1662 μέχρι τοῦ 1665 πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου παραίτησιν, ἡ σύνοδος παρεχώρησεν αὐτῷ, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, πρὸς κυβέρνησιν τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, ἣν ἐκράτησε μέχρι τοῦ 1670, ὅτε μετέβη πρὸς προσκύνησιν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ κατόπιν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου καὶ κατεβίωσεν ἐν τῇ μονῇ Λαύρας, ἣν ὑπεστήριξεν ὑλικῶς· ἐν αὐτῇ δ' ἀπέθανεν ὑπέργηρως τῷ 1696. (Βλ. *Μ. Ἰ. Γεδεών*, Κανον. διατάξεις σ. 55, 56 καὶ 341 κ. ἑξ.)

Διονύσιος Δ', ὁ ἐπονομαζόμενος *Μουσελίμης* καὶ *Κομνηνός*. Ἀνῆκεν εἰς ἐπιφανῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μαθητὴς τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας, ἐχρημάτισεν ὑπάλληλος τοῦ πατριαρχείου, ἐν ἀνδρικῇ δὲ ἡλικίᾳ ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος καὶ ἔλαβε τὸ ὀφφίκιον τοῦ σακκελίου. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1662 ἐχειροτονήθη Λαρίσης μητροπολίτης, ἀπ' αὐτῆς δὲ μετετέθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῇ 8 Νοεμβρίου 1671, παυθεὶς δὲ μετὰ τὸ μέσον τοῦ Ἰουλίου 1673, ἔλαβε πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ τὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως. Ἐξελέγη τὸ δεύτερον τῇ 29 Ἰουλίου 1673 καὶ ἐπαύθη μετὰ τρία ἀκριβῶς ἔτη, λαβὼν πάλιν πρὸς ζωάρκειαν τὴν αὐτὴν πλουσίαν μητρόπολιν. Τὸ τρίτον ἐξελέγη τῇ 31 Αὐγούστου 1682 καὶ τὸ τρίτον ἐπαύθη τῇ 10 Μαρτίου τοῦ 1684, λαβὼν μετὰ ἓν ἔτος, πρὸς συντήρησιν, τὴν μητρόπολιν Χαλκηδόνος. Τετάρτην φορὰν προσεκλήθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῇ 7 Ἀπριλίου 1686, παυθεὶς δὲ τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1687, μετέβη εἰς Βλαχίαν. Προσεκλήθη τὸ πέμπτον εἰς Κωνσταντινούπολιν κατ' Αὔγουστον ἢ Ἰούλιον τοῦ 1693, καὶ μετὰ δεκάμηνον πατριαρχίαν ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ, μεταβὰς δ' εἰς τὸ Βουκουρέστιον ἔζησε μέχρι τῆς 23 Σεπτεμβρίου 1696, ὅτε ἀπεβίωσεν ὑπέργηρως. Κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ πατριαρχίαν ὁ Μουσελίμης προθύμως ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν γραπτὴν πρὸς τὰς ἀγγλικανικὰς χριστιανικὰς κοινότητας, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1676 καθαιρέσας συνοδικῶς Θεοφάνη τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν, αἰτήσει τῶν ἀρχιερέων τῆς αὐτοκεφάλου ταύτης Ἐκκλησίας, εὑρεθέντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἄδειαν νὰ ἐκλέξωσιν ἕτερον, ὁποῖον ἂν ἤθελον, διὰ κανονικῶν ψήφων, γενομένων ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1676. Πολλὰ σιγίλλια ἐξέδωκεν ὁ Διονύσιος Δ' ἐμπεδοῦντα τὰ σταυροπηγιακὰ δίκαια μοναστηρίων, ἢ ἐπικυροῦντα τὰς εἰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς ἀφιερώσεις ἢ κληροδοτήσεις κτημάτων.

[Πρβλ. περὶ Διονυσίου Δ' *Μ. Ἰ. Γεδεὼν* τοὺς «Πατριαρχικοὺς πίνακας» καὶ τὰς πηγάς, εἰς ἃς παραπέμπουσι.—Βιογραφίαν Διονυσίου ὑπὸ *Κακαβέλα* εἰς τὸ τοῦ *Μ. Ἰ. Γεδεὼν* «Ἀρχ. ἐκκλ. ἱστορ.» σ. 343—366.—*Μελετίου* «Ἐκκλ. ἱστ.» Γ', σ. 468].

Διονύσιος Ε', ὁ *Χαριτωνίδης*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀδριανουπόλει 1820. Μέχρι τοῦ 1839 ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ δημοσίᾳ σχολῇ τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ ἀμέσως προσεκλήθη διδάσκαλος εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας, διδάξας ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη, μετὰ ταῦτα δ' εἰς Διδυμότειχον ἔτη τρία. Κατὰ τὸ 1851 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πατριαρχείου, διάκονος ἤδη, καὶ διῆλθεν ὅλους τοὺς ἐν τῇ πατριαρχικῇ αὐλῇ βαθμοὺς ἄχρι τῆς θέσεως ἀρχιδιακόνου, καὶ μετὰ διετίαν (ἐν Ἀπριλίῳ 1856) μεγάλου πρωτοσυγκέλλου. Τῇ 27 Ἰουλίου 1858 ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Κρήτης, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ μείνῃ ἐν Κρήτῃ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866

Διονύσιος Ε'.

ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐψηφίσθη κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1868 μητροπολίτης Διδυμοτείχου· τὸν Μάϊον τοῦ 1873 μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως, καὶ μετὰ ἑπταετίαν εἰς τὴν Νίκαιαν· ἀπὸ ταύτης μετετέθη πάλιν εἰς Ἀδριανούπολιν τῷ 1886, καὶ μετὰ μικρὸν ἐξελέγη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, τῇ 26 Ἰανουαρίου 1887. Ἀπέθανε τῇ 12 Αὐγούστου 1891, ὑπὸ ἀποπληξίας προσβληθείς. Ἐπὶ τῆς ἱερατείας αὐτοῦ αἱ μεταξὺ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ πατριαρχείου σχέσεις ἐτραχύνθησαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν «προνομίων» τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Τουρκίᾳ, σύνοδος δὲ καὶ συμβούλιον ἐθνικὸν ἀπεφάσισαν νὰ κλεισθῶσιν οἱ ναοί, διακοπτομένης πάσης ἱεροτελεστίας. Ἐκλείσθησαν τῇ 3 Ὀκτωβρίου 1890 —οὐχὶ πάντες—καὶ ἠνοίχθησαν τῇ 24 Δεκεμβρίου, δηλωθέντος εἰς τὸ πατριαρχεῖον δι' ὑπουργικοῦ γράμματος ὅτι τὰ προνόμια μένουσι σεβαστά, πάντες δ' ἐπίστευσαν εἰς τὸ γράμμα. Ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικήν, οὕτως εἰπεῖν, ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Διονύσιος συνέτεινεν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ στερέωσιν κοινῶν ἱδρυμάτων καὶ θεσμῶν, οἷον τῶν νοσοκομείων, τῶν Ἀρχιγενείων ἐκπαιδευτηρίων, τοῦ Ἰωακειμίου παρθεναγωγείου, τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου, καὶ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας». Συγκατένευσε δὲ μόνον εἰς τὴν διάλυσιν τῆς ἱερατικῆς σχολῆς. Συνέστησε τέλος τὰς μητροπόλεις Κολωνείας (ἐν Πόντῳ), Λέρου, Νευροκοπίου καὶ Ἐλευθερουπόλεως. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Διονύσιος**, *ἐπίσκοπος Λακεδαιμονίας*. Ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, καταλέγεται δὲ μεταξὺ ἐκείνων τῶν ἀρχιερέων οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀποτυχοῦσαν κατόπιν ἀπόπειραν ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ὀργανωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γάλλου δουκὸς τοῦ Νεβὲρ τῷ 1618, ὅστις ἰσχυρίζετο ὅτι ἔχει κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ βυζαντιακοῦ θρόνου. Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος**, *μητροπολίτης Λαρίσης*. Ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως τῷ 1611. Παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ ζητοῦντος νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς δουλεύοντας Ἕλληνας δουκὸς τοῦ Νεβὲρ καὶ ἀδημονῶν διὰ τὰς ἑκάστοτε ἀναβολὰς τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος, ἀπεφάσισε νὰ ὑψώσῃ τὸ λάβαρον τῆς ἀνεξαρτησίας. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἶχε συνεργὸν τὸν ἐπίσκοπον Φαρσάλων Ἰωακείμ. Ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη εἰς Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν. Πλεῖσται μάχαι συνεκροτήθησαν, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ἐπαναστάται πολλὰ κατώρθωσαν. Ἐν τέλει ὅμως κατεβλήθησαν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, οἱ δὲ δύο ἱεράρχαι, ζωγρηθέντες, ἐθανατώθησαν κατόπιν βασανιστικωτάτων μαρτυρίων. Ὁ Ἰωακεὶμ μάλιστα καθηγιάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος**, *ἐπίσκοπος Λευκάδος καὶ Ἁγίας Μαύρας*. Ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι, *Κόνταρης* ἐπωνυμούμενος. Ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος πολὺ πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ἀφοῦ πρότερον διέπρεψεν ἐν τῷ τοῦ θείου λόγου κηρύγματι, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ ὑπ' αὐτοῦ γραφεὶς «Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τιμὴν καὶ ἔπαινον τοῦ ἁγίου... Σπυρίδωνος» (Βενετία, 1747). Μ. Ι. Γ.

— **Διονύσιος**, *ἐπίσκοπος Μενδενίτσης* (τῆς ἄλλως *Βοδονίτσας*). Ἤκμαζε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Λογιώτατος κληρικός, συνειργάσθη μετὰ τοῦ Νέγρη καὶ τοῦ Ταλαντίου Νεοφύτου εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, διεκρίθη ἐπὶ φιλοπατρίᾳ εἰς τὰ Σάλωνα, τῶν ὁποίων ἀνέλαβεν ἐπί τινα χρόνον τὴν ποιμαντορίαν, καὶ κατόπιν ἐμόνασεν εἴς τι μοναστήριον τῆς Λοκρίδος. Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος**, *μητροπολίτης Μυτιλήνης*. Ἐκ Πατρῶν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα («Ἀρκὰς ἐξ Ἀχαΐας»), ἤκμασεν ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐγένετο φίλος τοῦ μεγάλου λογοθέτου Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου, τοῦ νέου κτίτορος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῆς Χώρας, εἰς ἣν προσήνεγκε βιβλίον τι ὁ Διονύσιος.

[Πρβλ. *Μανουὴλ Φιλῆ*, Ἱστορικὰ ποιήματα ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ ἀληθείᾳ» τ. Γ' σ. 658.] Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Διονύσιος**, *μητροπολίτης Ναυπλίας*. Μέγας διδάσκαλος ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε προσέτι μαθητὴς τοῦ πολλοῦ Κορυδαλλέως. Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος**, *μητροπολίτης Ξάνθης* (τὸ ἐπώνυμον *Μπίσιης*). Ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν Ἄνδρῳ. Ἐχειροτονήθη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1845 μητροπολίτης Κεστενδιλίου (Βουλγαρίας), μετατεθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Πρεσπῶν τῷ 1847, μετὰ ἕνδεκα δὲ ἔτη μετετέθη πάλιν εἰς Κεστενδίλιον· κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1861 ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης, μείνας μέχρι τοῦ 1867, ὅτε ἀπῆλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ὕστερον εἰς Σῦρον, ὅπου διετέλεσε προσωρινῶς διέπων τὴν ἀρχιεπισκοπὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου. Ἀπελθὼν κατόπιν εἰς Ἄνδρον, ἀπέθανεν ἐκεῖ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1885, ὑπερεβδομηκοντούτης· ἐξέδωκεν ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῷ 1870, «Περιγραφικὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω», συμπίλημα διεστραμμένον τῶν χειρογράφων τοῦ Θεοδωρήτου Ἁγιαννανίτου. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Διονύσιος** ὁ *Λοῦπος*. Κληρικὸς ἐκ Βλαχίας, σπουδάσας εἰς τὰς ἑλληνικὰς σχολὰς τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις, τυχὼν ἑλληνικωτάτης ἀνατροφῆς, ἐκρίθη ἄξιος νὰ καταλάβῃ ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον. Διωρίσθη λοιπὸν κατὰ παραχώρησιν τοῦ ὁσποδάρου Ἀλεξάνδρου Σούτσου πρὸς τὸ ἐπιχώριον στοιχεῖον μητροπολίτης πάσης Οὐγγροβλαχίας. Ὑπῆρξε συνεπῶς ὁ πρῶτος ὅστις μὲ βλαχικὸν συναίσθημα κατέλαβε τοιαύτην θέσιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ. Μόλις ὅμως ἀνέλαβε τὴν ποιμαντορικὴν ῥάβδον, ἐστάθη ἐκ τῶν ἀμειλίκτων ἐχθρῶν τοῦ Γένους, εἰς δὲ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος, λαβὼν γνῶσιν τῶν διαταραχῶν ἃς προεκάλεσε τοῦ Γρηγορίου Δικαίου (Παπαφλέσσα) ἡ ἐπίμονος προσπάθεια τοῦ προσηλυτισμοῦ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἐπρόδωκε τὰ πάντα εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Σοῦτσον, θεωρούμενον λίαν φιλότουρκον. Καὶ θὰ ἔβλαπτε σημαντικῶς τὴν προεπαναστατικὴν ἐργασίαν, ἂν ἐντέχνως δὲν παρετρέπετο ἡ προσοχὴ τοῦ ὁσποδάρου, ὅστις, ἀσθενὴς ὢν ἄλλωστε, δὲν εἶχε πλέον τὸ ἀπαιτούμενον σθένος διὰ νὰ παλαίσῃ, ὅπως θὰ συνέβαινεν εἰς ἄλλην ἐποχήν. Διὰ τοῦ μετ' ὀλίγον συμβάντος θανάτου τοῦ Σούτσου ὁ Διονύσιος Λοῦπος ἀπώλεσε σπουδαῖον ὑποστηρικτήν, καὶ πρὸς στιγμὴν ἐφοβήθη κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντου. Μετὰ τὰς ἀποτυχίας ὅμως τῶν ἐπαναστατικῶν ὅπλων ἐγένετο θρασύτερος κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ τὸ καταδιώκῃ παρὰ μόνον ὅταν ἔπαυσεν ὁ διωγμὸς τοῦ Γιουσοὺφ Μπερκόφτσαλη καὶ καθησύχασαν τὰ πάθη. Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος**, *ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος*. Ἀριθμεῖται μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν Ἑλλήνων κληρικῶν τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐγεννήθη εἰς Ζέρμα, χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων, ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐδιδάχθη ὑπὸ Εὐγενίου Βουλγάρεως ἐν τῇ Ἀθωνιάδι ἀκαδημίᾳ (1753—1759). Ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος (Θεσσαλίας) τῷ 1763 καὶ μετὰ τριακονταετῆ ἱερατείαν ἀπεβίωσε τῷ 1793. Ἵδρυσε τὴν εἰς Ἀμπελάκια σχολήν, καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, προστάτης ἀναδειχθεὶς διδασκάλων καὶ μαθητῶν καὶ τῶν κηρύκων τοῦ θείου λόγου. Κατὰ τὸ τέλη τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἐσῴζοντο τοῦ Διονυσίου, κατὰ Ζαβίραν, ἐν χειρογράφοις ἐπιστολαὶ καὶ «δημηγορίαι γλαφυρώταται»—βεβαίως ἐκκλησιαστικοὶ λόγοι. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Διονύσιος** ***Καστρινογιαννάκις***, *ἐπίσκοπος Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου*. Ἐκ τῆς ἀρχοντικῆς κρητικῆς οἰκογενείας τῶν Καστρινογιάννιδων Ἡρακλείου, ἀδελφὸς τοῦ Τιμοθέου Καστρινογιαννάκι μητροπολίτου Κρήτης (1882—1897), γεννηθεὶς τῷ 1856. Σπουδάσας τὴν θεολογίαν ἐν τῇ σχολῇ Σταυροῦ τῶν Ἱεροσολύμων, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος, μόλις 25ετής, τῷ 1881. Ὑπηρετήσας δὲ τὸ πρῶτον ὡς Χερσονήσου, ἀποκατέστη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς χειροτονίας του, τὴν τῆς Ρεθύμνης (1886), ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1910. Μεγαλοπρεπὴς τὸ παράστημα, φωνῆς στεντορείας ἀλλὰ γλυκείας, εὔγλωττος καὶ ποιητὴς ἐκ φύσεως, ἐπεβάλλετο εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. Ἐλάμβανεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ πατριωτικὰ ζητήματα, διεκρίθη δὲ κατὰ τὰς ἐμφυλίους ἔριδας τῶν Ἀρχανῶν τῷ 1897, προλαβὼν αἱματηρὰν ῥῆξιν. Πρῶτος ηὐλόγησε τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας ἐν Ἀρκαδίῳ τῷ 1897 καὶ προσεφώνησε ποιητικώτατα ταύτην. Ἐδημοσίευσεν ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς βέηδες Ρεθύμνης πατριωτικωτάτας καὶ θρησκευτικὸν βιβλίον περὶ ἐξομολογήσεως. Πολλάκις δὲ ὁ ἐγχώριος τῆς Κρήτης τύπος ἐδημοσίευσε ῥητορικοὺς τούτου λόγους ὑψηλοῦ περιεχομένου. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

— **Διονύσιος** ὁ *Ράλης* (*ὁ Τυρνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος*). Ἤκμασε περὶ τὰ τέλη

Digitized by Google

τοῦ ΙΣΤ′ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, κατήγετο δὲ ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων καὶ Καντακουζηνῶν. Τῷ 1592, μετὰ τὴν ἐκ Ρωσίας ἐπάνοδον τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β′, ὁ Διονύσιος ἐστάλη μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γρεβενῶν Καλλιστράτου εἰς Ρωσίαν διὰ νὰ φέρῃ πρὸς τὸν Τσάρον τὸ ἐπικυρωτικὸν γράμμα περὶ τῆς συνοδικῆς ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν τοῦ νεοχειροτονηθέντος πατριάρχου Ρωσίας Ἰώβ, πέμπτου τῇ τάξει καὶ τῷ βαθμῷ ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὡς λαβὼν δραστηριώτατον μέρος εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσεν ὁ Γάλλος δοὺξ τοῦ Νεβὲρ τῷ 1618—1619, διὰ νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου δικαιώματά του. Ὁ Διονύσιος ἐτήρει τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Νεβέρ, δύο δ' ἐπιστολαί του γραμμέναι λατινιστὶ καὶ ἰταλιστὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Buchon.

Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος**, *ἐπίσκοπος **Ρέοντος καὶ Πραστῶν***, κατόπιν δὲ ***Κυνουρίας***. Κατήγετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα ἐγεννήθη περὶ τὸ 1780 καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν εὐρυμάθειάν του, τὴν πεῖραν καὶ τὴν φιλοπατρίαν του. Μυηθεὶς τῷ 1820 εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, εἰργάσθη ὑπὲρ αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ὑπηρέτει ὡς συνοδικός. Ἀναγκασθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων νὰ ὑπογράψῃ τὸ ἀφοριστικὸν γράμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ τὸ ὑποσχετικόν, ὅτι θέλει δοθῆ ἀμνηστεία εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε κινηθέντας, ἐὰν κατέθετον τὰ ὅπλα. Κινηθείσης ὅμως τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Ρέοντος καὶ Πραστῶν οὐδὲν ἐνήργησεν. Ἀντιθέτως, ἀμέσως μετέσχε τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως καὶ διὰ τῶν συνετῶν καὶ πατριωτικῶν συμβουλῶν του μεγάλας προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἀγῶνα. Ἀντιπροσωπεύσας τὴν Κυνουρίαν εἰς διαφόρους συνελεύσεις, συνεργασθεὶς ἐν τῇ προσωρινῇ διοικήσει, πολεμήσας καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς καρτερίας καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἀκόμη, ὁ Διονύσιος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων ὁδηγῶν καὶ ποιμένων. Ὁ κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, μεγάλως ἐκτιμήσας τὸν ἄνδρα, διώρισεν αὐτὸν ἐπίσκοπον Κυνουρίας, εἰς τὴν νέαν ἐκκλησιαστικὴν διαίρεσιν. Ἐπὶ Ὄθωνος δέ, μίαν ὅλην πενταετίαν προήδρευσε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἔχων δὲ μέντορα τὸν μεγάλον ρήτορα Κωνσταντῖνον τὸν Οἰκονόμον τὸν ἐξ Οἰκονόμων, ἐγένετο τὸ πειθήνιον αὐτοῦ ὄργανον εἰς τὴν καταδίωξιν τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ὃν κατεπολέμησεν ἐκ τῆς ἀβασανίστου προσκολλήσεώς του εἰς τὸ πνεῦμα τῆς καθ' ἑαυτὴν Ὀρθοδοξίας.

Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος**, *πάπας **Ρώμης***· βλ. Διονύσιος *(ἅγιοι)*.

— **Διονύσιος**, *ἀρχιεπίσκοπος **Σάρδεων***. Ἤκμασε κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΕ′ ἑκατονταετηρίδος. Καταγόμενος ἐκ Θεσσαλονίκης, κατ' ἀρχὰς φαίνεται ὅτι ἦτο ἱερομόναχος *(Φραντζῆ* Β′ 12), κατόπιν δὲ ἐγένετο ἐπίσκοπος καὶ τέλος κατὰ τὴν εἰς τὴν τῆς Φλωρεντίας μετάβασιν τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν ὠνομάσθη ἀρχιεπίσκοπος. Τῷ 1437 μετὰ τοῦ Γεωργίου τοῦ Δισυπάτου ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου εἰς Πελοπόννησον, ἵνα συμφιλιώσῃ τοὺς διαμαχομένους ἀδελφοὺς Κωνσταντῖνον καὶ Θεόδωρον Παλαιολόγον, κατορθώσας πράγματι νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο. Τῷ 1438 μετέσχε τῆς ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον καὶ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσὴφ ἀποστολῆς τῶν ὀρθοδόξων ἱερωμένων εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας καὶ Φλωρεντίας· ἐκεῖ ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ὑπογραφή του φέρεται μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Βησσαρίωνος.

Π. Ν. Π.

— **Διονύσιος** *ὁ **Σκυλόσοφος**, ἐπίσκοπος **Τρίκκης***. Ἔζησε κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα καὶ ἦτο ἐπίσκοπος Τρίκκης τῆς Θεσσαλίας. Πιθανῶς κατήγετο ἐξ Ἠπείρου, χλευαστικῶς δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν λόγῳ τοῦ κινήματός του δεινοπαθησάντων Χριστιανῶν ἐπωνομάσθη *Σκυλόσοφος* καὶ *Κακοδιονύσιος*. Ἀποτυχὼν κατὰ τὴν ἐν Τρίκκῃ τῷ 1601 κατὰ τῶν Τούρκων ὑπ' αὐτοῦ διοργανωθεῖσαν ἀπελευθερωτικὴν ἐπανάστασιν, καθῃρέθη δι' ἐπισήμου πράξεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀναγκασθεὶς οὕτω νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἐκεῖ διαμένων προσεπάθησεν ἐκ νέου νὰ παρασκευάσῃ ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων. Πρὸς τοῦτο ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἐν Ρώμῃ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ Β′, δουκὸς τοῦ Νεβὲρ (Nevers), ὅστις ὡς ἀπόγονος τοῦ Μαρκίωνος Θωμᾶ τοῦ Μομφερρατικοῦ, υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου, εἶχεν ἀξιώσεις κληρονομικὰς ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου. Πρὸς τοῦτο ὁ Κάρολος ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις καὶ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν προυχόντων καὶ τῶν μητροπολιτῶν τῆς Ἑλλάδος, πέμψας εἰς αὐτὴν καὶ δὴ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀντιπροσώπους του. Οὗτοι ἐλθόντες εἰς Ἑλλάδα εὗρον αὐτόθι προθύμους πολλοὺς διὰ τὸ ἐγχείρημα τοῦτο. Ἐκεῖθεν οἱ ἀπεσταλμένοι ἦλθον εἰς Ἤπειρον, ἵνα συνεννοηθοῦν μετὰ τῶν προκρίτων καὶ ἐπισκόπων τῆς Ἠπείρου, Δαλματίας, Κροατίας καὶ Σερβίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεκροτήθη εἰς Κούκην τῆς Ἀλβανίας γενικὴ συνέλευσις τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἠπείρου, Ἀλβανίας, Μακεδονίας, Βουλγαρίας, Ἑρζεγοβίνης καὶ Δαλματίας, ἐν ᾗ ἀπεφασίσθη γενικὴ κατὰ τῶν Τούρκων ἐξέγερσις, καθωρίσθησαν δὲ καὶ αἱ λεπτομέρειαι ταύτης. Τὰ μεγαλεπήβολα ὅμως ταῦτα σχέδια ἐματαιώθησαν, διότι οἱ Ἱσπανοὶ καὶ ἰδίως οἱ Βενετοί, ἔχοντες βλέψεις κατακτητικὰς ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀντέπραξαν. Μαθὼν ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Διονύσιος τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια τῆς συνελεύσεως ἐν Κούκῃ καὶ γνωρίζων τὰς ἐνεργείας τοῦ Καρόλου, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἤπειρον. Ἐν Ἰταλίᾳ πιθανῶς συνηντήθη καὶ μετὰ τοῦ Κρητὸς Ἰωάννου Μινώτου, ὅστις, μεμυημένος εἰς τὴν κίνησιν ταύτην, εἶχε ζητήσει τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἑρρίκου τοῦ Δ′, ματαιωθεῖσαν λόγῳ τῆς δολοφονίας τοῦ Ἑρρίκου. Ἀποβιβασθεὶς εἰς Ἤπειρον ἦλθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὴν ἐπονομαζομένην Διχούνι. Φύσις ἐπαναστατική, τολμηρὰ καὶ φιλόπατρις, ὁ Διονύσιος κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς χωρικοὺς τῆς Παραμυθίας, τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Μαλακασίου τῆς Πίνδου εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων. Τὴν νύκτα λοιπὸν τῆς 10ης πρὸς τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1611 ἐπὶ κεφαλῆς 800 χωρικῶν ἀόπλων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, φωναζόντων κατὰ τὸ σχετικὸν χρονικὸν τὸ διασωθὲν ὑπὸ τοῦ Pouqueville (Voyage dans la Grèce τ. Ε′ σ. 282—290) «Κύριε Ἐλέησον» «χαράτζι, χαρατζόπουλου» καὶ «ἀναζούλι, ἀναζουλόπουλου» (ὑπονοούντων διὰ τούτων τὸν νέον φόρον, τὸν ὁποῖον τότε εἶχον ἐπιβάλει οἱ Τοῦρκοι), ἐπέδραμε κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, προέβη εἰς σφαγὰς τῶν ἐν αὐτοῖς ἀνυπόπτων Τούρκων καὶ ἐπυρπόλησε τὸ κτίριον τοῦ τοπάρχου Ὀσμὰν πασᾶ. Οἱ Τοῦρκοι ἔνοπλοι ὄντες, ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς κατεθορυβήθησαν, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ ἐφόνευσαν πολλούς, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Διονύσιος ἀπομείνας μόνος κατέφυγεν εἰς τὸ κάτωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (νῦν τζαμὶ Ἀσλὰν πασᾶ) σπήλαιον, τὸ καὶ σήμερον «τρῦπα τοῦ Σκυλοσόφου» καλούμενον, ἵνα κρυβῇ. Τῇ προδοσίᾳ ὅμως τῶν Ἑβραίων, ὡς τὸ χρονικὸν ἀναγράφει καὶ ἡ παράδοσις διασῴζει, συλληφθεὶς ἐξεδάρη ζῶν, τὸ δὲ δέρμα του «γεμίσαντες ἄχυρον τὸ περιέφερον ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν καὶ τέλος εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν». Τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο ἐγχείρημα τοῦ Διονυσίου, τὸ τόσον ταχέως καὶ ἀδόξως καταπνιγέν, εἶχε διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἠπείρου καὶ ἰδίως τῶν Ἰωαννίνων δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Ἡ μονὴ Διχουνίου κατεστράφη, τὰ μετόχιά της καὶ τὰ κτήματά της διηρπάγησαν, πλεῖστοι δὲ ὡς δῆθεν μεμυημένοι εἰς τὸ κίνημα ἐφονεύθησαν. Τῷ δὲ 1613, διαταγῇ τοῦ σουλτάνου, οἱ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων κατοικοῦντες ἕως τότε Χριστιανοὶ ἐξεδιώχθησαν καὶ συνῳκίσθησαν εἰς τὴν ἔξωθι αὐτοῦ τοποθεσίαν «Σιαράβα». Τοῦ γεγονότος τούτου διεσώθη καὶ δημοτικὸν τραγούδι, οὗτινος ἡ πρώτη στροφὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Δεσπότη μου, τί σήκωσες
τὸν κόσμο στὸ σεφέρι
καὶ ρήμαξαν τὰ Γιάννενα
καὶ ρήμαξεν ὁ τόπος.

Συνεπείᾳ ἐπίσης τοῦ κινήματος ἐφονεύθη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Νεοχωρίου καὶ Φαναρίου (Θεσσαλίας) Σεραφείμ, ὡς ἐνεχόμενος εἰς αὐτό. Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην τοῦ Σκυλοσόφου, ἐκτὸς τοῦ συγγραφέως τοῦ μνημονευθέντος χρονικοῦ, δριμύτατα ἔψεξε Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος εἰς τὸν «Στηλιτευτικὸν κατὰ Διονυσίου καὶ τῶν συναποστησάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα», θέλων προφανῶς, ὑπεράγαν συντηρητικὸς καὶ δουλόφρων, νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐφυλάκισαν καὶ τοῦτον λόγῳ τοῦ κινήματος.

[Βλ. «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τ. Γ′, 1928, σελ. 169—210), ἔνθα ὁ *Δ. Σάρρος* δημοσιεύων τὸν στηλιτευτικὸν τοῦ Μαξίμου ἀναφέρει ἅπασαν τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν.]

Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Ὁ Τρίκκης Διονύσιος ὁ ἐπικληθεὶς «Σκυλόσοφος»

(Σκίτσον ἀντιγεγραμμένον ἀπὸ παλαιὸν χειρόγραφον τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῶν Σερρῶν.) [Ἐκ τῆς συλλογῆς *Χ. Σούλη*.]

— **Διονύσιος**, *ἀρχιεπίσκοπος **Χαλδίας***. Ἐγεννήθη ἐν τῇ Τσίτῃ τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας, *Κουζάνος* ἐπωνυμούμενος, ἐχειροτονήθη δὲ ἀρχιεπίσκοπος τῷ 1765. Συνέγραψε πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Πόντῳ μονῆς Σουμελᾶ, διορθώσας καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἁγίων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου, ἐκδούς, τῷ 1769, ἐν Βουκουρεστίῳ.

Μ. Ι. Γ.

ΑΛΛΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

— **Διονύσιος** ***Αγιαννανίτης***, *ἱερομόναχος*. Γεννηθεὶς ἐν Καλλιουπόλει τῷ 1733 καὶ στοιχειώδους τυχὼν παιδεύσεως, ἦλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, πρὸς πλείονα σπουδήν, κατατάξας ἑαυτὸν εἰς τὴν τῆς Ἁγίας Ἄννης σκήτην. Ὁ μόνος περὶ αὐτοῦ γράψας Ζαβίρας (Ἑλλ. Θεατ., σ. 286) μαρτυρεῖ, ὅτι πάσας τὰς ἐκδόσεις τῶν τελετουργικῶν βιβλίων μελετήσας ὁ Διονύσιος, ἤρξατο ἐρευνῶν ἀπὸ τοῦ 1777 τοὺς ὁμοίαν ὕλην περιέχοντας κώδικας τῶν ἁγιορειτικῶν μοναστηρίων, ὅπως διορθώσῃ τὰ ἐν ταῖς ἐκδόσεσι λάθη. Συμπληρώσας τὸ ἔργον ἔπεμψεν εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Σωφρόνιον Β′ πρὸς ἔκδοσιν τελετουργικῶν βιβλίων διωρθωμένων.

Μ. Ι. Γ.

— **Διονύσιος** *ὁ **Ἁγίου Ἑρμολάου** ἡγούμενος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἄνδρῳ, ἦλθεν εἰς Προκόννησον τῷ 1815, καὶ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος ἐγένετο ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἁγίου Ἑρμολάου τῷ 1822, διαμείνας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1849. Ἔγραψε σημειώματα χρονικὰ ἀναφερόμενα εἴς τε τὸν ἅγιον Ἑρμόλαον καὶ τὴν Προκόννησον, ἐκδοθέντα ὑπὸ Μ. Ἰ. Γεδεὼν ἐν τῇ «Προικοννήσῳ» (σελ. 96—98).

Μ. Ι. Γ.

— **Διονύσιος** *ὁ τοῦ **Ἁγίου Ναοὺμ** ἡγούμενος*. Ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος, ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ γεννηθείς, κατέστη ὑπογραμμὸς φιλομουσίας. Ἵδρυσε περὶ τὸ 1806 εἰς τὴν ἐν Ἀχρίδι μονὴν τοῦ Ἁγίου Ναοὺμ σχολεῖον, λειτουργῆσαν μέχρι τοῦ 1819.

Μ. Ι. Γ.

— **Διονύσιος** *ὁ ἐξ **Ἀγράφων***. Ἱερομόναχος καὶ ζωγράφος, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος. Ἐν Ἄθωνι ποιούμενος τὰς διατριβὰς αὐτοῦ, συνέγραψε τῷ 1458 πραγματείαν περὶ ἁγιογραφίας, μνημεῖον πολύτιμον διά τε τὴν ἐν τῷ μεσαίωνι ἑλληνικὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὴν κατάστασιν τῆς τότε λαλουμένης νεοελληνικῆς γλώσσης. Πρῶτος ὁ Γάλλος Διδρὼν ἐδημοσίευσε γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ συγγράμματος τοῦ Διονυσίου, τῷ δὲ 1853 ἐδημοσιεύθη αὐτὸ τὸ πρωτότυπον, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωγραφίαν, ὑπὸ Διονυσίου τοῦ ἱερομονάχου καὶ ζωγράφου, τοῦ ἐκ Φουρνᾶς τῶν Ἀγράφων».

Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος** *ὁ **Ἀθωνίτης***. Ἕλλην μοναχὸς τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος, ἐκ Κορυσσοῦ τῆς Καστορίας, ἀδελφὸς τοῦ τότε ἀρχιερατεύοντος Τραπεζοῦντος Θεοδοσίου. Ἐλθὼν εἰς Τραπεζοῦντα τῷ 1380, ἔπεισε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Κομνηνόν, ὅπως δώσῃ εἰς αὐτὸν ποσόν τι χρημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἔκτισε τὴν μονὴν τοῦ Διονυσίου ἐν Ἄθωνι.

Π.Ν.Π.

— **Διονύσιος** *ὁ **Βὰρ-Σαλίβι*** (Bar-Salibi). Σῦρος συγγραφεύς, ἀποθανὼν τῷ 1171 μ. Χ. Ἔγραψε «Σειράν», ἤτοι ἀνθολόγιον ἐξ ἀποσπασμάτων τῶν ἁγίων πατέρων, διατεταγμένων κατὰ κεφάλαια καὶ συνεχομένων εἰς ἑνιαῖόν τι ὅλον. Ἡ σειρὰ αὐτοῦ εἶναι ἑρμηνευτικὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

— **Διονύσιος** ***Ζαγοραῖος***. Ἁγιορείτης πνευματικὸς ἐκ Ζαγορᾶς τῆς Δημητριάδος, μονάσας ἐπὶ χρόνον πολὺν ἐν τῇ ἀπέναντι τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐρήμῳ νησῖδι Πιπέρι. Μετέφρασεν εἰς τὸ ἁπλοῦν ἰδίωμα τοῦ ἐν ἁγίοις Συμεὼν τοῦ νέου θεολόγου Τὰ εὑρισκόμενα, ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1790, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ.

Μ. Ι. Γ.

— **Διονύσιος** ***Ἰβηρίτης***. Ἀρχιμανδρίτης, ἡγούμενος τοῦ ἐν Μόσχᾳ μετοχίου τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων. Ἐκ τῶν Ἑλληνοβλάχων τῆς Μακεδονίας, ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ρουμανικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς, ἐχρημάτισε δέ, κατὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ διαμονὴν (1660—1667), «καὶ εἰς τὴν στάμπα διορθωτής», καὶ κατόπιν μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, ὡς τὸ χρονικὸν τοῦ ἐν Μόσχᾳ μετοχίου γράφει· ἀλλ' ἔκτοτε καὶ ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη Οὐγγροβλαχίας ἐγένοντο Θεοδόσιος καὶ Βαρλαάμ, καὶ πάλιν Θεοδόσιος. Συνέγραψεν ὁ Διονύσιος ἑλληνιστὶ «Ἱστορίαν, ἤτοι διήγησιν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ρώσων, πόθεν κατάγονται οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, καὶ περὶ τοῦ πότε καὶ πῶς ἔλαβον τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ ἔγιναν Χριστιανοί, καὶ περὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, πῶς ἦλθεν εἰς τὴν Ρωσίαν» κτλ. [Πρβλ. *Μ. Ἰ. Γεδεὼν* «Χρονογραφία τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τῶν Ἰβήρων» (Κωνσταντινούπολις, 1906 καὶ 1912), σ. 35 καὶ «Ἄθως» σ. 214.]

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Διονύσιος** *ἱερομόναχος*. Διαμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοσυγκέλλου καὶ ἐξάρχου Γαλατᾶ. Ἦτο φίλος τοῦ Μαργουνίου, πιθανῶς δὲ καὶ μαθητής του. Κατεγίνετο ἰδίως περὶ φυσικομαθηματικὰς ἀλλὰ καὶ θεολογικὰς μελέτας καὶ ἦτο οἰκεῖος τοῦ δικαιοφύλακος Ζυγομαλᾶ.

Γ. Δ. Κ.

— **Διονύσιος** *ὁ **Μικρὸς*** (Exiguus). Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς ἀκμάσας ἐν Ρώμῃ κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε′ αἰῶνος. Καταγόμενος ἐκ Μικρᾶς Σκυθίας (Δοβρουτσᾶς) καὶ μοναχὸς ὢν κατ' ἀρχάς, μετέβη τῷ 497 ἐν Ρώμῃ κατά τινα θρησκευτικὴν συζήτησιν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπόψεων τοῦ ὀρθο-

Digitized by Google

δόξου κλήρου τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἐκεῖ συνδεθεὶς μετὰ τοῦ Κασσιοδώρου διὰ στενοτάτης φιλίας καὶ ἐργασθεὶς ὑπὸ τὰς ὁδηγίας διαφόρων παπῶν, διέπρεψεν ὡς συλλογεὺς τῶν κανόνων, θεωρούμενος ἀπὸ τοὺς πατέρας τοῦ κανονικοῦ δικαίου καὶ ὡς εἰσηγητὴς τῆς τρεχούσης χριστιανικῆς χρονολογήσεως, τῆς καὶ «Διονυσιακῆς» ὀνομασθείσης. Ὡς κανονικὸς συγγραφεὺς συνέλεξε τοὺς πλείστους τῶν συνοδικῶν κανόνων, τοὺς ἀποστολικοὺς καὶ ἀρκετὰ παπικὰ διατάγματα. Ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐκδόσεως διεσώθη μόνον ὁ πρόλογος, ἡ δευτέρα δὲ γενομένη ἐπὶ πάπα Συμμάχου († 514) περιελάμβανε τὰ παπικὰ διατάγματα 38 παπῶν (decretales pontificales) ἀπὸ τοῦ ἁγίου Σιρικίου († 398) μέχρι τοῦ Ἀναστασίου τοῦ Β' († 498) καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Dionysiana («Διονυσιακή»). Ἐπὶ πάπα Ὁρμίσδα (514 — 523) προέβη εἰς ἑλληνολατινικὴν ἔκδοσιν συνοδικῶν κανόνων, ἥτις, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Codex Canonum ecclesiasticorum, περιλαμβάνει τὰς συνόδους Σαρδέων (343), Καρχηδόνος (419), Χαλκηδόνος (451) κ.ἄ. Ὁ *Διονύσιος* ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὅστις καθιέρωσε τὴν χρονολόγησιν ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁρίσας ὡς τοιοῦτο τὸ ἔτος 754 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης (ἐσφαλμένως κατὰ τινας ἱστορικούς, δεχομένους τὸ ἔτος 749 ὡς τὴν ὀρθὴν χρονολογίαν τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ). Ἐπίσης ἐπέμεινεν εἰς τὸν ἐκ 19 ἐτῶν πασχάλιον κύκλον τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Ἔγραψε De ratione paschae, Cyclus decemnovennalis καὶ Argumenta paschalia, προέβη δὲ καὶ εἰς μεταφράσεις Ἑλλήνων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, αἵτινες εὑρηνται ἐν Patrologia Latina (τόμῳ 67) μετὰ τῶν κεφαλαιωδεστέρων αὐτοῦ ἔργων. Τοῦ Κανονικοῦ Κώδικος τοῦ Διονυσίου ἡ καλυτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Turner γενομένη (1899).

— Διονύσιος *μοναχός*. Συγγραφεὺς ἔργου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὄργανον πνευματικῆς σοφίας». Ὁ χρόνος καθ' ὃν ἔζησεν οὗτος εἰκάζεται πρὸ τοῦ 1389. Τὸ ἔργον αὐτοῦ εὑρίσκεται εἰς τοὺς ὑπ' ἀρ. 350 καὶ 359 κώδικας τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. —Π.

— Διονύσιος *ὁ Νέος*. Μοναχὸς ζήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἠσκήτευσεν εἰς τὸν Ὄλυμπον, τὴν δ' ἀκολουθίαν αὐτοῦ ἔγραψεν Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός. —Β.

— Διονύσιος *ὁ ῥήτωρ*. Οὗτος κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀκμάσας, ἐμόναζεν ἐν τῇ σκήτῃ τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἀποθανὼν τῷ 1606 κατέλιπεν ἓξ ἠθικὰ διηγήματα, «Ἱστορίας», ἅτινα συνεκδίδονται μὲ τοὺς «Μαργαρίτας» τοῦ Χρυσοστόμου. [Πρβλ. *Μ. Γεδεών* «Ἄθως» (Κωνσταντινούπολις 1885), σελ. 211.] Ε. Γ. Π.

— Διονύσιος *Σιατιστεύς*. Ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Σιατίστης, ἐν ᾗ εἶχε διδαχθῆ ὀλίγα γράμματα, ἦλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐγένετο μοναχὸς ἐν τῇ βατοπεδινῇ σκήτῃ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἔγραψεν «Ἴχνος Χριστοῦ», ἤτοι συλλογὴν λόγων διδακτικῶν, χάριν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν μοναχῶν, ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Προκοπίου. Τὸν Διονύσιον ἱερομόναχον ἐτίμων οἱ πατριάρχαι Νεόφυτος Ζ' καὶ Γρηγόριος Ε'. Τὸ ἀνωτέρω ἔργον ἐξέδωκε τῷ 1928 ἐν Ἀθήναις ὁ ἐν Καρυαῖς Ἁγίου Ὄρους μοναχὸς καὶ βιβλιοπώλης Κοσμᾶς ὁ ἐκ Καρπάθου. Μ. Ι. Γ.

— Διονύσιος *ὁ Σαμουρκάσης*. Ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Διετέλεσεν ἀρχιδιάκονος τοῦ πατριάρχου Παϊσίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τῷ 1744 ὠργάνωσε τὴν λεγομένην «ὁρκώμοτον συμμαχίαν». Ἦτο δὲ αὕτη συμφωνία μεταξὺ τῶν ἰσχυόντων ἀρχιερέων, οἵτινες ἀνελάμβανον νὰ ὑποστηρίζουν τὸν Παΐσιον, ἀλλὰ νὰ μὴ μετέχουν τῶν πρὸς τὴν Πύλην «δοσιμάτων», τουτέστι ποικίλων φόρων. Γενόμενος μητροπολίτης Χίου, τῷ 1759, προσεπάθησε διὰ δωροδοκιῶν νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν τότε ἰσχύοντα πατριάρχην Σεραφεὶμ τὸν Β'. Ἀλλ' ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, μολονότι ὁ μέγας βεζύρης Ραγκὴπ πασᾶς εἶχε λόγους νὰ ὑποψιάζεται τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ πατριάρχου, κατηγορουμένου ὅτι συνωμοτεῖ μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥώσου πρέσβεως. Πολυτάραχος τὸ πνεῦμα καὶ διαβαλώδης, δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὴν μητρόπολίν του, ἀλλ' ὠρέχθη τὴν τῆς Ἐφέσου, προεκρίθη εἰς αὐτὴν διὰ πλαστογραφίας, καὶ μέχρι τοῦ 1764 ὑπῆρξεν ἐπιβάτης τῆς ἀρχιεπισκοπῆς. Κατ' ἐκεῖνο ὅμως τὸ ἔτος, τοῦ μητροπολίτου Δέρκων Σαμουὴλ ἐκλεγέντος πατριάρχου, ὁ Σαμουρκάσης ὡρίσθη διάδοχός του ἐν τῇ χωροδεσποτείᾳ ταύτῃ, εἰς ἣν παρέμεινε, διάφορα ῥυσσοδομῶν, μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος τῷ 1773. Γ. Δ. Κ.

— Διονύσιος *ὁ ἐκ Τελλμααρὲ* (Tellmaharensis). Πατριάρχης τῶν μονοφυσιτῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπὸ τοῦ 818 μέχρι τοῦ 845. Συνέγραψεν εἰς τὴν συριακὴν γλῶσσαν ἐν ἐκτάσει καὶ ἐν ἐπιτομῇ χρονογραφίαν τῆς πατρίδος του ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τοῦ 775 μ. Χ., χρησιμοποιήσας ὡς πηγὰς ἑλληνικὰ κείμενα, ἰδίως τοῦ Εὐσεβίου καὶ τὴν συριστὶ γραφεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Ἰωάννου τοῦ Ἐφέσου († 585), οὗτινος διέσωσεν ἐκτενῆ ἀποσπάσματα. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου του, λῆγον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐξεδόθη ἐν Οὐψάλῃ ὑπὸ O. F. Tullberg (1850), ἐκ δὲ τῆς ἐπιτομῆς μέρη τινὰ τοῦ Εὐσεβίου ὑπὸ Καρόλου Siegfried καὶ Ἐρρίκου Γκέλτσερ ἐν Λειψίᾳ (1884).

Διονύσιος, *σιδρ*—. Ἓν τῶν κυρίων προσώπων τοῦ λαϊκοῦ καραγκιόζη (βλ. λ.), γνωστότερος ὡς *Νιόνιος*.

Διονύσιος. Μὴν ἐν τῷ μηνολογίῳ πλείστων ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ὁ μὴν οὗτος ὑπῆρχεν: εἰς Αἰτωλίαν, ὅπου ἀντεστοίχει πρὸς τὸν ἀττικὸν Μουνυχιῶνα (Ἀπρίλιον), ἐν Λοκρίδι ὅπου ἀντεστοίχει πρὸς τὸν δελφικὸν Ποιτρόπιον ἤτοι τὸν ἀττικὸν Ποσειδεῶνα (Δεκέμβριον), ἐν Ἀντικύρᾳ ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἀττικὸν Γαμηλιῶνα (Ἰανουάριον) καὶ ἐν Πραισῷ τῆς Κρήτης, ἔνθα ἀγνοεῖται ἡ σημασία αὐτοῦ. Ἔξω τῆς Ἑλλάδος, ὁ Διονύσιος μὴν ὑπῆρχεν εἰς τὰ μηνολόγια τοῦ Βυζαντίου, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Φεβρουάριον, τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου (ἄγνωστος), Σελευκείας τῆς ἐν Πιερίᾳ (Μάρτιος) καὶ Ταυρομενίου τῆς Σικελίας, ὅπου ἦτο δεύτερος μὴν τοῦ μηνολογίου καὶ ἀντεστοίχει πρὸς τὸν ἀττικὸν Ἀνθεστηριῶνα (Φεβρουάριον). —Π.

Διονυσόδοτος. Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φλύᾳ τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ὑπῆρχε καὶ βωμὸς πρὸς τιμὴν αὐτοῦ (*Παυσαν*. Α' 31 δ'). Κατὰ τὸν Tascher, ἡ ἐπίκλησις αὕτη, μὴ ἀπαντῶσα ἀλλαχοῦ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, εἶναι δημιούργημα ἴσως τῶν ἱερέων τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ λατρευόμενον Δαφνηφόρον Ἀπόλλωνα. Π. Ν. Π.

Διονυσόδωρος. Σοφιστὴς σκωπτόμενος ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν διαλόγῳ φέροντι τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐθυδήμου. Κατὰ τὰ λεγόμενα ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, οὗτος κατήγετο ἐκ Χίου, ἐταξίδευσε κατ' ἀρχὰς εἰς Θουρίους τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ βραδύτερον ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐξεπαίδευθη εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην ἐν ἀρχῇ καὶ εἰς τὴν σοφιστικὴν ἔπειτα. Ι. Δ. Σ.

— Διονυσόδωρος. Ἀθηναῖος ἀγαλματοποιὸς καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας καλλιτεχνῶν. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἀδάμας καὶ οἱ ἀδελφοί του Μοσχίων καὶ Ἀδάμας ἦσαν ὁμοίως ἀγαλματοποιοί. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τούτων ἐξειργάσθη ἄγαλμα τῆς Ἴσιδος ἀποκείμενον ἐν Δήλῳ, οὗ ἐσώθη τὸ ἐνεπίγραφον βάθρον, ἀνῆκον εἰς τὰ τέλη τῆς β' ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Ι. Μ. Π.

— Διονυσόδωρος. Ἱστορικὸς ἐκ Βοιωτίας. Κατά τινα μαρτυρίαν, ἀπαντῶσαν παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ, οὗτος συνέγραψεν ἱστορίαν μέχρι τοῦ ἔτους 360 π. Χ.

— Διονυσόδωρος. Ἕλλην γραμματικὸς τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων, μαθητὴς τοῦ Ἀριστάρχου. Παρὰ Πλουτάρχῳ καὶ Ἡσυχίῳ ἀναφέρεται ὡς παροιμιογράφος. Ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν συνάγεται ὅτι εἶχε γράψει καὶ γραμματικόν τι ἔργον, ἐν ᾧ τὰς ἀντωνυμίας ὠνόμαζε παρονομασίας. Ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Εὐριπίδου μνημονεύονται καὶ δύο ἄλλα ἔργα του: «Περὶ ποταμῶν» καὶ «Περὶ τῶν παρὰ τοῖς τραγῳδοῖς ἡμαρτημένων». Ὁ Λουκιανὸς τὸν ἀναφέρει καὶ ὡς συλλογέα τῶν ἐπιστολῶν Πτολεμαίου τοῦ Λάγου. Ι. Δ. Σ.

— Διονυσόδωρος. Μαθηματικὸς ἐκ τῆς Ἀμισηνῆς χώρας τοῦ Πόντου, ἀκμάσας πιθανῶς τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. Ὁ Στράβων τὸν ἀναφέρει ὡς «μαθηματικὸν ἄξιον μνήμης κατὰ παιδείαν». Οὗτος ἔγραψε «Συμβολὰς» εἰς τὰς ἐρεύνας τοῦ Ἀρχιμήδους περὶ τῆς τομῆς τοῦ κώνου. Ἔγραψε πιθανῶς καὶ βιβλίον «Περὶ τῆς σπείρας».

— Διονυσόδωρος. Γεωμέτρης ἐκ Μήλου, ἀκμάσας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 240 καὶ 25 π. Χ. Κατά τινα μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου, ἀπησχολήθη καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ μεγέθους τῆς γῆς. Σχετικῶς πρὸς τοῦτο συνεφώνησε μὲ τὸν Ἐρατοσθένην, ὁρίσας τὴν περίμετρον τῆς γῆς εἰς 252 χιλ. σταδίων καὶ τὴν ἀπόστασιν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου της εἰς 42 χιλ. Ι. Δ. Σ.

διονυσοκόλακες (οἱ). Οὕτως ἐκλήθησαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ περιστοιχίζοντες τοὺς τυράννους καὶ λοιποὺς ἰσχυροὺς κόλακας, λαβόντες τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Διονύσιον τὸν νεώτερον κολάκων. Ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει ὅτι οὗτοι κατὰ τὸν δεῖπνον ἔψαυον, προσποιούμενοι τὸν μύωπα, διότι μύωψ ἦτο ὁ Διονύσιος, προσέφερον εἰς αὐτὸν τὰ πρόσωπά των ἀντὶ πτυελοδοχείων κτλ. Ἐπὶ Θεοφόμπου αἱ Ἀθῆναι ἦσαν πλήρεις τοιούτων κολάκων, κατατασσομένων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν συκοφαντῶν, τῶν ψευδομαρτύρων καὶ τῶν λωποδυτῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου οἱ διονυσοκόλακες μετωνομάσθησαν ἀλεξανδροκόλακες. —Π.

Διονυσόπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. — 1) Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΙΙΙ, 10, 3) εἰς βόρ. γεωγρ. πλάτ. 54° 20' καὶ ἀνατ. μῆκ. 45° 15', μεταξὺ τῆς Καλλατίας (νῦν Μαγκάλια), Τιριστίδος Ἄκρας καὶ Ὀδησσοῦ (Βάρνας). Κατά τινας ἀρχαίους συγγραφεῖς, τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς πόλεως ἦτο *Κρουνοί*, οἵτινες μετωνομάσθησαν Διονυσόπολις, ἐκ τινος ἀγάλματος τοῦ Διονύσου, τὸ ὁποῖον σφοδρὰ θύελλα ἔρριψεν ἐπὶ τῆς παραλίας αὐτῶν. Παραλαβόντες τοῦτο οἱ κάτοικοι μετ' εὐλαβείας, ἤγειραν βωμὸν πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λυσιμάχου, ἡ Διονυσόπολις μετὰ τῶν γειτονικῶν πόλεων ὑπετάγη εἰς αὐτόν. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτοῦ (281 π. Χ.) ἀπετέλεσε μετὰ τῶν ἄλλων τεσσάρων παραλίων πόλεων: Ἴστρου, Τόμων, Καλλατίας καὶ Ὀδησσοῦ ὁμοσπονδίαν, τὴν λεγομένην Πεντάπολιν τοῦ Εὐξείνου, ἀργότερον δὲ διὰ τῆς προσχωρήσεως τῆς Μαρκιανουπόλεως, κατὰ τὸν Β' π.Χ αἰῶνα, τὴν Ἑξάπολιν. Ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἡ Διονυσόπολις διῆλθε βίον εἰρηνικὸν καὶ ἥσυχον, κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς δὲ χρόνους σπανιώτατα γίνεται μνεία αὐτῆς. Τῷ 1444 ἡ Διονυσόπολις, ἡ Βάρνα καὶ ἄλλαι γειτονικαὶ πόλεις ἐδέχθησαν προθύμως τὰ στρατεύματα Βλαδισλάου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας, ἀναλαβόντος σταυροφορίαν ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης Κωνσταντινουπόλεως. Ἔκτοτε πλέον δὲν ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Τῆς Διονυσοπόλεως σῴζονται ἀρκετὰ νομίσματα, ὧν τὰ περισσότερα ἐκόπησαν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κομμόδου καὶ Γορδιανοῦ τοῦ Γ', τῶν ὁποίων φέρουσι τὰς προτομάς, ὄπισθεν δὲ διαφόρους θεότητας, ὡς τῆς Δήμητρος, τοῦ Διονύσου, τοῦ Ἡρακλέους, τῆς Ὑγιείας, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Τύχης, τοῦ Σεράπιδος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΔΙΟΝΥΣΟΠΟΛΕΙΤΩΝ καὶ διαφόρων ἐμβλημάτων. [*O. Tafsali*, La Cité Pontique de Dionysopolis, 1927.] Α. Θ. Σ.

—2) Πόλις τῆς Φρυγίας παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μυσίας, κτισθεῖσα ὑπὸ Ἀττάλου τοῦ Α' καὶ τοῦ Εὐγένους καὶ ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ εὑρεθέντος ξοάνου τοῦ θεοῦ Διονύσου. Κατὰ τὸν Ramsay, ἔκειτο κατὰ τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ Μαιάνδρου μεταξὺ τῶν σημερινῶν χωρίων Ἀρτάκιοϊ καὶ Οὐτς-Κουγιουλάρ. Ἡ Διονυσόπολις ὑπήγετο εἰς τὴν «δικαστικὴν σύνοδον» (conventus juridicus) τῆς Ἀπαμείας.

—3) Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, παρά τινων ταυτιζομένη μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένην *Νάγαρα* μεταξὺ Γάγγου καὶ Ἰνδοῦ, παρ' ἄλλων τοποθετουμένη ἐπὶ τοῦ Κωφῆνος, παραποτάμου τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ ὑπ' ἄλλων θεωρουμένη ὡς ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Νύσσαν. Τῷ 410 μ. Χ. ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Σίνου μοναχοῦ Φὰ-Χιὰν ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν περιοχὴν Νὰ-Κιέ, τῷ δὲ 630 ὑπὸ τοῦ ἐπίσης Σίνου μοναχοῦ Χινὰν-Τσάγκ ὡς εὑρισκομένη μεταξὺ Καπισὰ καὶ Γκαντχάρα καὶ φέρουσα τὸ ὄνομα *Ναγκάρα-Χάρα*. —Π.

—4) Πόλις τῆς Λιβύης, ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου.

Διόνυσος (ἢ *Βάκχος*) [*Μυθολ.*]. Ὁ θεὸς τῆς δημιουργοῦ δυνάμεως, ἥτις γονιμοποιεῖ τὴν φύσιν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς λατρείας τοῦ ὁποίου τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ὑπῆρξε γονιμώτατον εἰς παραγωγὴν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν προϊόντων.

Οἱ πρῶτοι περὶ αὐτοῦ μῦθοι. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Β' 52) τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ Διονύσου ἤκουσαν πολὺ βραδύτερον ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν ἄλλων θεῶν οἱ ἀρχαιότατοι τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι (οἱ Πελασγοί), οἵτινες ἐτέλουν ἐν Δωδώνῃ θυσίαν εἰς τοὺς θεούς, ἀνωνύμως τὸ πρῶτον, ἤρχισαν δὲ νὰ κάμνουν χρῆσιν τῶν παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ληφθέντων ὀνομάτων τῶν θεῶν βραδύτερον, κατόπιν τῆς ἀδείας τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ μόνου τότε ὑπάρχοντος μαντείου τῆς Δωδώνης. Εἰς ἐνίσχυσιν τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου ἔρχεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐν Μηθύμνῃ τῆς Λέσβου παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἁλιεῖς τῆς πόλεως εὗρον ἐν τῇ θαλάσσῃ τὸ ἐξ ἐλαίας ξόανον, τοῦ ὁποίου ἡ μορφὴ ὡμοίαζε μὲ τὰς τῶν ἑλληνικῶν θεῶν μορφὰς (*Παυσ.* Χ. 19. 3) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ πρώτη περὶ Διονύσου παράδοσις παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Ζ' 130 κ. ἑξ.) εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ὁ θεὸς ἥρως Διόνυσος, τὸν ὁποῖον καταδιώκει ὁ υἱὸς τοῦ Δρύαντος καὶ βασιλεὺς τῶν Ἠδωνῶν Λυκοῦργος, εἶναι ξένος ἀκόμη πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οὐδὲ ἀχαϊκὴ θεότης φαίνεται ὅτι ἦτο. Εἰς Ἑλλάδα διεδόθη ἡ λατρεία του ἐκ Θρᾴκης, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐλατρεύθη διὰ τῶν θρᾳκικῶν φυλῶν, αἵτινες κατῴκησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Πιερίαν (τῆς Μακεδονίας) καὶ τὴν Θεσσαλίαν, καὶ εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ Ἑλικῶνος ἔπειτα. Ἀπὸ τῶν φυλῶν τούτων διεδόθη ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου καὶ οἱ περὶ αὐτοῦ μῦθοι εἰς τὰς χώρας τῶν αἰολικῶν φύλων, ἅτινα υἱοθετήσαντα τούτους μετεμόρφωσαν ἔπειτα κατὰ τὸ ἴδιον πνεῦμα. Ἀπὸ τῶν αἰολικῶν δὲ παραδόσεων ἐδημιουργήθη ἡ θηβαϊκὴ περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Διονύσου παράδοσις, ἥτις εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν περὶ

Digitized by Google

αὐτοῦ γνήσιος ἑλληνικὸς μῦθος. Θρακοφρυγικῆς ἄλλωστε εἰσαγωγῆς πιστεύεται ὅτι εἶναι καὶ τὸ ἀπὸ τῶν τραγικῶν ἐπικρατῆσαν ἕτερον ὄνομα τοῦ θεοῦ «Βάκχος», προελθὸν ἀπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦ θεοῦ Σαβαζίου «Βαγαῖος».

Ἡ γέννησις τοῦ Διονύσου. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ἡ κόρη τοῦ Κάδμου Σεμέλη, ἐρωμένη τοῦ θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ Διός, ἔγκυος καταστᾶσα ὑπ' αὐτοῦ, ἠξίωσε, πεισθεῖσα ὑπὸ τῆς ζηλοτυπούσης αὐτὴν Ἥρας, νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν της μὲ ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης του. Ὁ ἐραστὴς ἱκανοποίησεν, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν μεταπείσῃ, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Σεμέλης καὶ ἐνεφανίσθη φέρων τὸν κεραυνὸν ἐν μέσῳ ἀστραπῶν, τῶν ὁποίων αἱ φλόγες κατέκαυσαν αὐτήν. Ἀποθνήσκουσα ἡ Σεμέλη ἀφῆκε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ σπλάγχνα της ὁ καρπὸς τῶν ἐρώτων της, ὁ Διόνυσος, ὅστις θὰ κατεφλέγετο ὡς καὶ ἡ μήτηρ του, ἂν δὲν ἐπροστάτευεν αὐτὸν ἡ θεὰ Γαῖα περιβαλοῦσα τοὺς κίονας τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κάδμου μὲ χλοεροὺς κλώνους πυκνοῦ κισσοῦ. Ὁ Ζεὺς ἐνέκλεισεν ἔπειτα τὸν ἄωρον ἔτι Διόνυσον ἐντὸς τοῦ μηροῦ του, ἕως ὅτου συνεπληρώθη ὁ χρόνος τῆς κυήσεώς του, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ μηροῦ τοῦ πατρός του ἕνεκα δὲ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τῆς γεννήσεώς του ἐπιστεύετο ὅτι ἐκαλεῖτο διμήτωρ καὶ διθύραμβος (ὡς ἐκ δύο θυρῶν ἐξελθών), καὶ Εἰραφιώτης (ἐκ τοῦ ἐρράφθαι) καὶ μηρορραφὴς καὶ μηροτραφής. Μόλις ἐγεννήθη ὁ Διόνυσος παρεδόθη διὰ τοῦ Ἑρμοῦ εἰς τὰς νύμφας τῆς Νύσης (κατὰ μεταγενεστέραν παραλλαγὴν τοῦ μύθου εἰς τὴν νύμφην Νῦσαν), ὄρους μὲ ἀναριθμήτους πηγὰς καὶ πυκνὰ δάση, εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ ὁποίου ἐμεγάλωσεν ὁ θεὸς κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν του (κατὰ τὸν Φερεκύδην τροφοὶ τοῦ Διονύσου ὑπῆρξαν αἱ νύμφαι τῆς Δωδώνης Ὑάδες—βροχεραὶ νύμφαι—καὶ κατ' ἄλλην παράδοσιν τὴν μέριμναν τῆς ἀνατροφῆς του εἶχεν ἀναλάβει ἡ ἀδελφὴ τῆς Σεμέλης Ἰνώ). Ἐντὸς σπηλαίου τοῦ «ἠγαθέου Νυσηΐου», ὅπως ὁ πατήρ του ἐν σπηλαίῳ τῆς Ἴδης, ἐξηπλωμένος νωθρῶς συνηύξανεν ὁ Διόνυσος μετὰ τῆς καλυπτούσης τὸν θόλον αὐτοῦ χλοερᾶς ἀμπέλου. Ὅτε ἐμεγάλωσεν, ἐγεύθη τοῦ καρποῦ τῆς ἀμπέλου τοῦ σπηλαίου τῆς Νύσης καὶ ἐμέθυσεν ἐκ τοῦ χυμοῦ αὐτοῦ, ὡς καὶ αἱ γευθεῖσαι αὐτοῦ τροφοί του καὶ οἱ δαίμονες τῶν δασῶν τοῦ ὄρους, καὶ συγκεκινημένοι ὅλοι καὶ παράφοροι ἀπὸ τὴν νέαν ἡδονήν, μὲ θορυβώσεις ἐκρήξεις χαρᾶς, ἐστεμμένοι μὲ κισσὸν καὶ δάφνην, ἤρχισαν, κατὰ τὴν παρεχομένην ἐκ τῆς περιγραφῆς ὁμηρικοῦ τινος ὕμνου εἰκόνα, μίαν περιπετειώδη πορείαν, ἀναρριχώμενοι εἰς ἀποκρήμνους βράχους, κατερχόμενοι εἰς τὰ βάθη τῶν χαραδρῶν καὶ εἰσδύοντες εἰς τὰ πυκνὰ δάση, ἅτινα ἀντήχουν ἀπὸ τὸν θόρυβόν των. Ἐκ τῆς θορυβώδους ταύτης πορείας του ἐκαλεῖτο Βρόμιος καὶ Εὔϊος. Κατὰ τὴν πορείαν του (πορείαν τῆς διαδόσεως τῆς λατρείας του καὶ τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου) ὁ Διόνυσος συνήντησε καὶ φίλους καὶ ἐχθρούς. Καὶ εἰς μὲν τοὺς φίλους του ἔδωκε τὸ γλυκὺ δῶρον τοῦ οἴνου, τὸ ὁποῖον ηὔφραινε τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ ἔλυεν ἀπὸ τὰς μερίμνας καὶ λύπας (διὰ τοῦτο καὶ Λυαῖος ἐλέγετο), εἰς δὲ τοὺς ἐχθρούς του ἐνέπνευσεν ἀγρίαν μανίαν καὶ ἐπέβαλε σκληροτάτας ποινάς. Ἀκράτητος δὲ ἐν τῇ ὁρμῇ του ἐπεξέτεινε τὰς κατακτήσεις του εἰς ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἀκολουθούμενος ἀπὸ Σατύρους, Σιληνούς, Νύμφας, Βάκχας, ἀκροβάτας.

Ὁ θρίαμβος τοῦ Βάκχου ὡς κατακτητοῦ Βακτριανῆς.

[Ἀγγεῖον τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος.]

Οἱ κυριώτεροι περὶ τοῦ Διονύσου μῦθοι. Ἀπὸ τῆς Βοιωτίας, ἥτις, ὡς προελέχθη, ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ πρώτου περὶ αὐτοῦ ἑλληνικοῦ μύθου, διεδόθη ἡ λατρεία του εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἰδίως τὰς πόλεις Ἐλευθερὰς παρὰ τὰ ὅρια τῆς Βοιωτίας κειμένην) καὶ Ἰκαρίαν, ἑκατέρα τῶν ὁποίων εἶχε καὶ τὴν παράδοσίν της, ὅτι αὐτὴ πρώτη ἐφιλοξένησε τὸν θεὸν καὶ πρώτη ἐδέχθη τὸ θεῖον δῶρόν του. Οὕτως οἱ μὲν κάτοικοι τῶν Ἐλευθερῶν ἰσχυρίζοντο ὅτι εἰς τὴν πόλιν των εἰσήχθη τὸ πρῶτον ἡ λατρεία του καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκαλεῖτο ὁ Διόνυσος Ἐλευθερεὺς καὶ Ἐλευθέριος, οἱ δὲ τῆς Ἰκαρίας, ὅτι ὁ Διόνυσος κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν του διῆλθεν ἐκ τῆς πόλεώς των καὶ ὅτι ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως τῆς πόλεως Ἰκαρίου, εὐχαριστηθεὶς δὲ διὰ τὴν φιλοξενίαν ἐδίδαξε τὸν Ἰκάριον, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του, τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, δωρήσας εἰς αὐτὸν ἓν κλῆμα, καὶ τὴν ἐκ σταφυλῶν κατασκευὴν οἴνου. Ὁ Ἰκάριος, κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, ἐκαλλιέργησεν ἄμπελον καὶ ἐγεύθη τοῦ καρποῦ αὐτῆς ὡς καὶ τοῦ χυμοῦ τοῦ καρποῦ, μὴ θελήσας δὲ νὰ ἀπολαύσῃ οὗτος μόνος τὰ εὐεργετήματα τοῦ θεοῦ, ἐπλήρωσεν οἴνου ἀσκούς τινας καὶ διατρέξας τὰ χωρία καὶ τοὺς ἀγροὺς τῆς χώρας του ἔδωκεν εἰς τοὺς γεωργοὺς καὶ ποιμένας αὐτῆς νὰ πίωσιν ἀπὸ τὸ γλυκὺ ποτόν, οὗτοι δέ, πιόντες ἐξ αὐτοῦ χωρὶς μέτρον, ἐμεθύσθησαν καὶ νομίσαντες ὅτι ἐδηλητηριάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰκαρίου ἐφόνευσαν ἐν τῇ μανίᾳ τῆς μέθης των αὐτὸν καὶ τὸν ἐνεταφίασαν, ὅτε συνῆλθον ἐκ τῆς μέθης των. Ἕνεκα τῆς ἐκ τοῦ οἴκου του ἀπουσίας τοῦ Ἰκαρίου, ἡ κόρη του Ἠριγόνη, ὑπο-

Γέννησις Διονύσου.

Κάτοπτρον ἐτρουσκικὸν ἐν Νεαπόλει.

πτευθεῖσα κακόν τι, ἔτρεξε κλαίουσα καὶ ὀδυρομένη πρὸς ἀναζήτησίν του, εὗρε δὲ τὸν τάφον του διὰ τῶν γαυγισμάτων τῆς κυνὸς Μαίρας, ἥτις, πιστὴ εἰς τὴν κυρίαν της, συνώδευε ταύτην. Ἡ Ἠριγόνη ἐκρεμάσθη τότε ἀπὸ τὴν λύπην της ἐκ τοῦ δένδρου, εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ τάφος τοῦ πατρός της. Ἐκτὸς τῆς παραδόσεως τῆς Ἰκαρίας τῆς Ἀττικῆς, ἄξιαι λόγου ἐκ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν περὶ Διονύσου παραδόσεων εἶναι ἡ τῆς Χίου καὶ ἡ τῆς Νάξου. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Χίου, ἥτις ἐπλάσθη ἀπὸ τὴν σύμπτωσιν τῆς ἀνατολῆς εἰς τὸν ὁρίζοντα τοῦ ἀστερισμοῦ Ὠρίωνος περὶ τὸ μεσονύκτιον μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ, ὁ Ὠρίων εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν νῆσον πρὸς συνάντησιν τοῦ Οἰνοπίωνος, υἱοῦ τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης, κατὰ δὲ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ τούτου φιλοξενίαν του μεθυσθεὶς ἐκ τοῦ νέου οἴνου ἐπεχείρησε ν' ἀτιμάσῃ τὴν σύζυγον τοῦ φιλοξενοῦντος. Ἀγανακτήσας ὁ Οἰνοπίων διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Ὠρίωνος ἐτύφλωσεν αὐτὸν ἐνῷ ἐκοιμᾶτο καὶ ἔρριψεν ἔπειτα εἰς τὴν πλησίον τῆς κατοικίας του ἀκτήν. Οὗτος ὅμως ὁδηγηθεὶς ἀπὸ τὸν κρότον τῶν ἐν Λήμνῳ χαλκείων τοῦ Ἡφαίστου ἔφθασεν ἐκεῖ βαδίζων ψηλαφητὶ ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ ἀφοῦ ἥρπασεν ἕνα παῖδα ἔθεσεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὤμων του καὶ διέταξε νὰ ὁδηγῇ πάντοτε πρὸς ἀνατολάς, ὅπου ὅταν ἔφθασεν ἐθεραπεύθη ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Μετὰ τὴν θεραπείαν του ἔσπευσε νὰ τιμωρήσῃ τὸν Οἰνοπίωνα, ἀλλ' οὗτος ἀπεκρύβη ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος εἰς μίαν ὑπόγειον κατοικίαν καὶ οὕτω διέφυγε τὴν ὀργὴν τοῦ Ὠρίωνος. Εἰς τὴν Νάξον ὡδήγησε τὸν Διόνυσον ὁ πόθος του νὰ νυμφευθῇ τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησέως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου ταύτης Ἀριάδνην. Ταύτην, ἀκολουθούμενος ὑπὸ Σατύρων καὶ Βακχῶν, εὗρεν ὁ Διόνυσος κοιμωμένην ἡμίγυμνον ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ μόλις ἔρριψε τὰ θεῖα βλέμματά του ἐπὶ τοῦ ὡραίου σώματός της ἔμεινεν ἔκθαμβος, καταληφθεὶς ἀπὸ θαυμασμὸν καὶ ἡδονήν, τὴν αὐτὴν δὲ συγκίνησιν ἐδοκίμασε καὶ ἡ ἀκολουθία του. Παρηγορηθεῖσα ἡ Ἀριάδνη μετὰ τὴν ἀφύπνισίν της ὑπὸ τοῦ Διονύσου διὰ τὴν ἐγκατάλειψίν της συνεζεύχθη, εὐγνωμονοῦσα, τὸν θεόν, ὅστις κρατῶν θύρσον καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ Βακχῶν, Σατύρων, τοῦ Πανός, τοῦ Σιληνοῦ, αὐτῆς τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῶν υἱῶν της, Ἔρωτος καὶ Ὑμεναίου, ὡδήγησε ταύτην ὑπὸ μέγα κλῆμα, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ὁποίου προσέφερεν εἰς ταύτην ἐντὸς θαυμασίου κυπέλλου τὸ θεῖον ποτόν του διὰ νὰ εὐφρανθῇ ἐξ αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Ἀριάδνης γάμου του ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Οἰνοπίωνα καὶ τὸν Στάφυλον, καὶ μίαν κόρην, τὴν Εὐάνθην. Ἐκτὸς ὅμως τῆς Ἀριάδνης ἠγάπησε καὶ πλῆθος ἄλλων γυναικῶν, θνητῶν καὶ ἀθανάτων, ὁ Διόνυσος, ὡς τὴν Ἀφροδίτην, τὴν Δήμητρα, τὴν Αλεξιρρόην, τὴν Νίκαιαν, τὴν Ἀλφεσίβοιαν κ. ἄ., ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν εἰς αὐτὸν πολλὰ τέκνα, ὡς, ἐκτὸς τῶν προειρημένων, ὁ Πρίαμος, ὁ Φάνης, ὁ Ἴακχος, ἡ Μέθη, ἡ Χάρις, ὁ Εὔανδρος, ὁ Χάρμων, ἡ Δηϊάνειρα κ. ἄ.. Εἰς τὴν Νάξον ἢ εἰς ἄλλην τινὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐπλάσθη τὸ πρῶτον καὶ ἡ θαυμασιωτέρα τῶν περὶ Διονύσου παραδόσεων, ἡ τῆς ἁρπαγῆς αὐτοῦ ὑπὸ Τυρρηνῶν πειρατῶν, ἥτις διεσώθη εἰς ἕνα τῶν ὁμηρικῶν ὕμνων καὶ τὴν ὁποίαν περιέγραψεν ὁ Ὀβίδιος εἰς τὰς «Μεταμορφώσεις» του (βιβλ. III) καὶ ὁ Νόννος εἰς τὰ «Διονυσιακά» του (XLV 105—168), καὶ ἀπηθανάτισεν εἰς τὸ διάζωμα τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους ὑπέροχος καλλιτέχνης τῶν μέσων τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ Διόνυσος, ὡραῖος νεανίας μὲ θαυμασίους πλοκάμους τριχῶν τῆς κεφαλῆς καὶ πορφυροῦν «φᾶρος» περὶ τοὺς ὤμους, ἵστατο ἐπί τινος ἀκτῆς, ὅτε προσήγγιζεν εἰς ταύτην πλοῖον Τυρρηνῶν πειρατῶν. Μόλις εἶδον αὐτὸν οὗτοι συνεννοήθησαν μεταξύ των καὶ ὠθήσαντες τὸ πλοῖον πρὸς τὴν ξηρὰν ἐπήδησαν ἐπ' αὐτῆς. Συνέλαβον αὐτὸν ἀμέσως καὶ χαίροντες, διότι ἐπίστευον ὅτι θὰ ἦτο βασιλόπαις τις, ἀπήγαγον ἐπὶ τοῦ πλοίου των. Ἠθέλησαν ἔπειτα νὰ δέσωσι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας του, ἀλλ' αἱ πέδαι ἔπιπτον καὶ ὁ θεὸς φιλομειδὴς προσέβλεπε τοὺς πειρατάς. Ὁ κυβερνήτης κατενόησε τότε, ὅτι ὁ ἀπαχθεὶς νεανίας θὰ ἦτο θεός τις καὶ συνεβούλευσε ν' ἀφήσωσιν αὐτὸν μήπως ἐξεγείρῃ σφοδράν τινα τρικυμίαν καὶ ἀπολέσῃ αὐτούς, ἀντέστη ὅμως εἰς τὴν πρότασίν του ὁ ἀρχηγὸς τῶν πειρατῶν. Μὲ ἔκπληξίν των τότε οἱ πειραταὶ παρετήρησαν, ὅτι ἐφύτρωσαν ἐν τῷ πλοίῳ κλήματα ἀμπέλου μὲ βότρυς, ὅτι περιετυλίχθη εἰς τὸν ἱστὸν τοῦ πλοίου κισσὸς καὶ ὅτι περιεβλήθησαν οἱ σκαλμοὶ μὲ στεφάνους (κατὰ μεταγενέστερον μῦθον τὸν ἱστὸν καὶ τὰς κώπας μετέβαλεν εἰς ὄφεις ὁ θεός). Ἔντρομοι ἀπὸ τὸ θαῦμα ἐκεῖνο οἱ πειραταὶ διέταξαν τὸν κυβερνήτην νὰ ὁδηγήσῃ τὸ πλοῖον πρὸς τὴν ξηράν, ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ θεὸς μετεμορφώθη εἰς λέοντα καὶ ἐξέβαλλε δυνατοὺς βρυχηθμούς, εἰς τὸ μέσον δὲ τοῦ πλοίου ἐνεφάνισε δασύτριχα ἄρκτον. Πλήρεις φό-

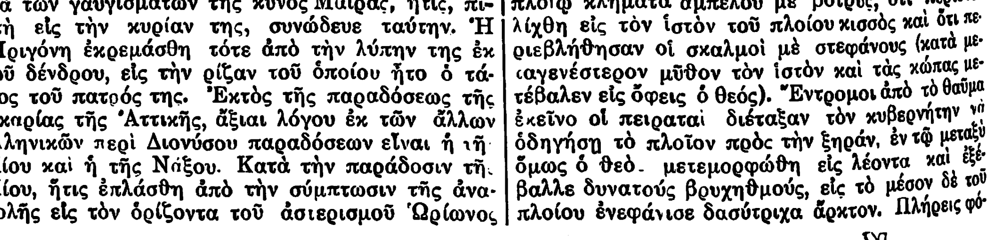

Ὁ Διόνυσος ἐμπιστευόμενος εἰς τὴν νύμφην Νῦσαν.

βου οἱ πειραταὶ ἔτρεξαν τότε πρὸς τὴν πρύμνην, ἔχοντες εἰς τὸ μέσον των τὸν σώφρονα κυβερνήτην, ὅτε δὲ ἐφορμήσας ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ λέοντος ὁ θεὸς συνέλαβε τὸν ἀρχηγόν των, ἐπήδησαν οὗτοι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν δελφῖνες. Μετὰ τὰ θαύματα ταῦτα ἀπεκάλυψε τὴν θεό-

Digitized by Google

τητά του ὁ Διόνυσος εἰς τὸν κυβερνήτην, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ἄνθρωπον εὐτυχῆ.

Ἡ τιμωρία τῶν πειρατῶν εἶναι ὁ πρῶτος θρίαμβος τοῦ Διονύσου. Θεὸς ὅμως τοσοῦτον ἰσχυρὸς ἦτο ἄξιος μεγαλυτέρας διαφημίσεως καὶ ἡ ἑλληνικὴ ποίησις καὶ μυθογραφία ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦτο. Κατέστησαν αὐτὸν ἰσάξιον εἰς δύναμιν καὶ τόλμην πρὸς τὸν Ἡρακλέα. Μετέχει καὶ οὗτος τῆς εἰς τὰ Φλεγραῖα πεδία συναφθείσης γιγαντομαχίας καὶ διὰ τῆς γενναιότητός του συντελεῖ εἰς τὴν νίκην τῶν Ὀλυμπίων. Κατέρχεται ὡς ὁ Ἡρακλῆς εἰς τὸν Ἅδην καὶ νικήσας τὰς εἰς τὰ ὑπόγεια σκότη δυνάμεις τοῦ θανάτου ἀνάγει εἰς τὸ οὐράνιον φῶς τὴν μητέρα του Σεμέλην, ἥτις μετονομασθεῖσα Θυώνη καθίσταται τοῦ λοιποῦ ἡ ἀχώριστος σύντροφος τοῦ υἱοῦ της. Ἐν Τανάγρᾳ καταβάλλει τὸν Τρίτωνα, θαλάσσιον τέρας, το ὁποῖον ἠμπόδισε τὰς Ταναγραίας νὰ καθαρισθοῦν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸ τῆς τελέσεως τῶν ἑορτῶν του (κατ' ἄλλον μῦθον ὁ Τρίτων, ὅστις ἐπετίθετο κατὰ τῶν ἁλιέων καὶ τῶν ποιμνίων, ἅτινα ἔβοσκον παρὰ τὴν παραλίαν, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Ταναγραίων, ἀφοῦ ἐμεθύσθη πρότερον ὑπ' αὐτῶν δι' οἴνου, τὸν ὁποῖον εἶχον θέσει ἐντὸς κρατῆρος πλησίον τῆς παραλίας). Ἐν Θήβαις τιμωρεῖ τὸν βασιλέα αὐτῶν Πενθέα (ὅστις ἠμπόδιζε τὰς Βάκχας νὰ τελῶσι τὰ ἐν τῷ Κιθαιρῶνι πρὸς τιμήν του ὄργια), κατασπαραχθέντα ὑπὸ τῆς Βάκχης μητρός του Ἀγαύης, ἥτις ἐνόμισεν αὐτὸν ἄγριον θηρίον, ὅτε ὡς κατάσκοπος εἶχε μεταβῆ εἰς Κιθαιρῶνα. Καὶ αὗται μὲν εἶναι αἱ κυριώτεραι τῶν καθ' αὑτὸ ἑλληνικῶν περὶ Διονύσου παραδόσεων, πλεῖσται δὲ εἶναι αἱ πλασθεῖσαι ἐξ ἐπιδράσεως μύθων περὶ θεοῦ τῶν ἀσιατικῶν, ἰδίως, χωρῶν, συγγενῶν πρὸς τὸν Διόνυσον.

Συμφυρμὸς τῶν μύθων τοῦ Διονύσου μὲ μύθους ἀσιατικῶν θεοτήτων. Πρῶται ἐκ τῶν χωρῶν τούτων, ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν μύθων καὶ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου ἡ Λυδία καὶ ἡ Φρυγία, τῶν ὁποίων οἱ θεοὶ Βασσαρεὺς καὶ Σαβάζιος ἐταυτίσθησαν πρὸς τὸν Διόνυσον, ὅτε συνεπληρώθη καὶ μετερρυθμίσθη καὶ ἡ περὶ τιμωρίας τοῦ Λυκούργου ὁμηρικὴ παράδοσις. Ὑπῆρξε δὲ ἡ τιμωρία του, κατὰ τὴν μετερρυθμισμένην ταύτην παράδοσιν, καὶ σκληρὰ καὶ διπλῆ. Καταληφθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ μανίας οὗτος ἐφόνευσε τὸν παῖδά του Δρύαντα, νομίσας ὅτι κόπτει κλῆμα ἀμπέλου, συνῆλθε δὲ εἰς τὰς φρένας του ἀφοῦ ἠκρωτηρίασε τὸν υἱόν του. Μετὰ ταῦτα ἐτιμωρήθη ὁ ἴδιος σκληρῶς, σπαραχθεὶς ὑπὸ ἀγρίων ἵππων, εὑρόντων αὐτὸν δεδεμένον ἐπὶ δένδρου τοῦ Παγγαίου, διότι εἶχε δοθῆ χρησμὸς εἰς τοὺς Ἠδωνούς, ὅτι τότε θὰ καρποφορήσῃ ἡ ἄκαρπος γῆ των ὅταν θανατωθῇ ὁ Λυκοῦργος. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς λατρείας καὶ τῶν μύθων τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν ὁ πλήρης σφρίγους καὶ ῥώμης θεὸς τῆς ἀμπέλου ὑφίσταται πολλὰς μεταβολάς. Ἀλλάσσει ὁ ἴδιος ἀσχολίας καὶ μορφὴν καὶ ἀλλάσσει καὶ ὁ τρόπος τῆς λατρείας του. Γίνεται νεανίας μὲ ἀγενείους παρειάς, ἔχει μορφὴν παρθένου, πλαισιουμένην μὲ κυματίζοντας πλοκάμους ξανθῆς κόμης, φορεῖ μακρὰν ἐσθῆτα καὶ ἔχει τὸ βάδισμα νωθρὸν καὶ συρτόν. Ἀπὸ θεοῦ τῶν εὐθύμων ἀμπελουργῶν τῆς Ἀττικῆς μεταβάλλεται εἰς θεὸν τῶν γυναικῶν. Ἡ λατρεία του γίνεται ὀργιαστική. Παράφοροι γυναῖκες μὲ ἐξημμένην τὴν φαντασίαν καὶ διεγηγερμένα τὰ νεῦρά των πλανῶνται εἰς ἀποκρήμνους βράχους καὶ πυκνὰ δάση, κρατοῦσαι θύρσους καὶ λαμπάδας εἰς τὰς χεῖρας, και ἀκολουθοῦσι τὸν ἀόρατον ὁδηγόν των θεον. Ἔχουσαι τὴν ψυχὴν πλήρη ἐνθουσιασμοῦ ἐκβάλλουσιν ἀγρίας κραυγὰς κατὰ τὰς νυκτερινὰς πορείας των, τὰ νυκτάλια, ἀντὶ ἠρέμου προσευχῆς, καὶ ἔχουσιν ἀτάκτους τὰς κινήσεις. Αἱ μυστηριώδεις ἐντυπώσεις τῆς νυκτός, τῆς ὁποίας τὴν σιγὴν

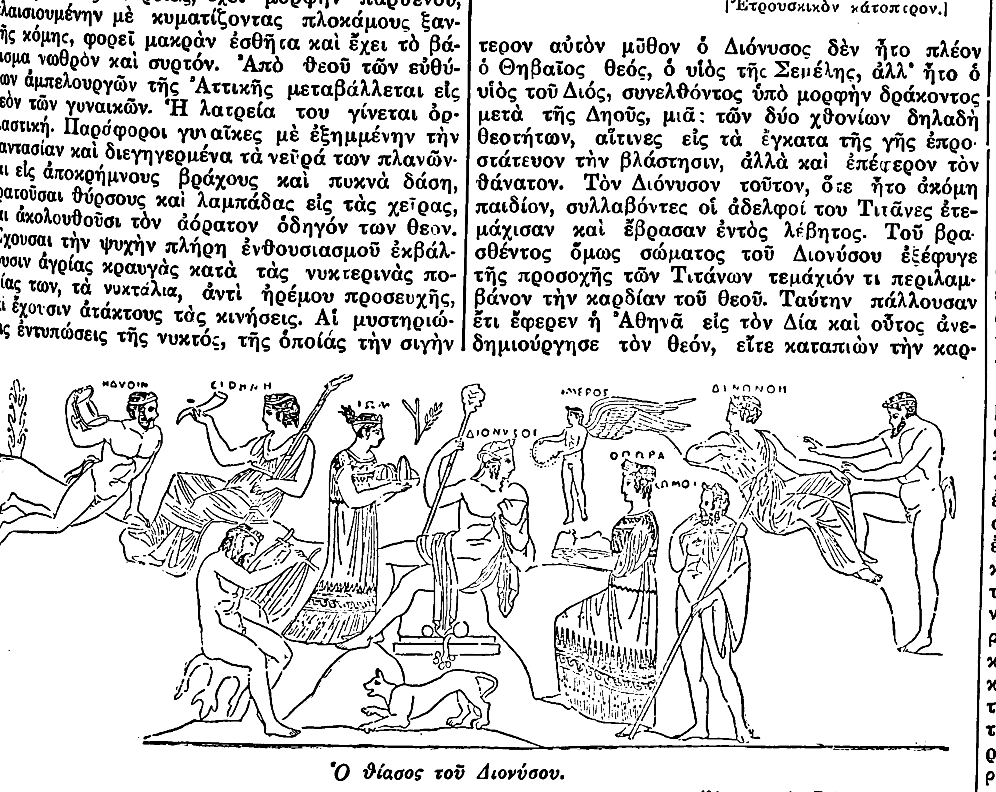

Ὁ θίασος τοῦ Διονύσου.

[Ἀγγεῖον ἐν Βιέννῃ.]

διακόπτουσιν αἱ κραυγαί των, οἱ διάφοροι ἦχοι τῶν χαλκίνων ὀργάνων καὶ οἱ ὀξεῖς φθόγγοι τοῦ αὐλοῦ καὶ τὰ φανταστικὰ σχήματα τῶν φωτιζομένων ὑπὸ τῶν πυρσῶν βράχων καὶ δένδρων προεκαλοῦν τὴν ἔξαρσιν τῶν γυναικείων ψυχῶν μέχρι παραληρήματος, τὸ ὁποῖον διεδέχοντο κατὰ διαλείμματα κώπωσις τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ μία ἄφωνος νάρκωσις.

Ἐκ τῆς λατρείας ταύτης προήρχετο ὁ διονυσιακὸς μυστικισμός, ὅστις ἐκήρυττεν, ὅπως ὅλοι οἱ μυστικισμοί, τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸ λογικὸν καὶ τὴν ὑπακοὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας του καὶ τὸ παραλήρημα τοῦ ἐγκεφάλου του. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ὑποταγῆς ταύτης τῶν πιστῶν του, ὁ Διόνυσος ἡνοῦτο μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτῶν (τῶν μεμυημένων) καὶ διὰ τῆς ἑνώσεως ταύτης, τῆς ἐκστάσεως, ἐπίστευον οὗτοι, ὅτι ἐγίνοντο καλύτεροι καὶ ὅτι ἡ ψυχή των ἀποκαθαιρομένη ἔφθανεν εἰς τὴν μακαριότητα καὶ τελειότητα. Ἀλλὰ διὰ τοῦ εἰρημένου τρόπου τῆς λατρείας του ὁ Διόνυσος ὑπέστη καὶ ἄλλην ἀλλοίωσιν τῆς προτέρας φύσεώς του: ἀπὸ θεοῦ τῆς εὐθυμίας ἔγινεν ὁ πάσχων θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ἀφιερωμένοι οἱ τρεῖς μῆνες τῆς χειμερινῆς ἐποχῆς ἐν Δελφοῖς, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ θεὸς ἐξηφανίζετο κατερχόμενος εἰς τὰ ὑπὸ τὴν γῆν σκότη καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦ θανάτου, ὁπόθεν ἐπανήρχετο εἰς τὴν ζωὴν κατὰ τὸ ἔαρ, ὅτε αἱ Βάκχαι τῶν Δελφῶν, αἱ Θυιάδες, ἀνέβαινον εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ διὰ νὰ χαιρετίσουν τὸν ἐπανελθόντα εἰς τὴν ζωὴν θεόν.

Ζαγραῖος Διόνυσος. Ἡ ἰδέα τῆς ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν ἐπανόδου τοῦ Διονύσου εἶναι ἡ βάσις τοῦ μύθου τοῦ Ζαγραίου Διονύσου. Ὁ μῦθος ἐπλάσθη μὲν διὰ τῆς συγχωνεύσεως ἐγχωρίων στοιχείων τῶν περὶ Διονύσου μύθων μετὰ στοιχείων ληφθέντων ἐκ Φρυγίας καὶ Κρήτης, ἀνεπτύχθη ὅμως ὑπὸ τῶν Ὀρφικῶν. Κατὰ τὸν νεώ-

Συνάντησις Σεμέλης καὶ Διονύσου.

[Ἐτρουσκικὸν κάτοπτρον.]

τερον αὐτὸν μῦθον ὁ Διόνυσος δὲν ἦτο πλέον ὁ Θηβαῖος θεός, ὁ υἱὸς τῆς Σεμέλης, ἀλλ' ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Διός, συνελθόντος ὑπὸ μορφὴν δράκοντος μετὰ τῆς Δηοῦς, μιᾶς τῶν δύο χθονίων δηλαδὴ θεοτήτων, αἵτινες εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς ἐπροστάτευον τὴν βλάστησιν, ἀλλὰ καὶ ἐπέφερον τὸν θάνατον. Τὸν Διόνυσον τοῦτον, ὅτε ἦτο ἀκόμη παιδίον, συλλαβόντες οἱ ἀδελφοί του Τιτᾶνες ἐτεμάχισαν καὶ ἔβρασαν ἐντὸς λέβητος. Τοῦ βρασθέντος ὅμως σώματος τοῦ Διονύσου ἐξέφυγε τῆς προσοχῆς τῶν Τιτάνων τεμάχιόν τι περιλαμβάνον τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ. Ταύτην πάλλουσαν ἔτι ἔφερεν ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὸν Δία καὶ οὗτος ἀνεδημιούργησε τὸν θεόν, εἴτε καταπιὼν τὴν καρδίαν του, εἴτε τοποθετήσας ταύτην ἐντὸς τοῦ σχισθέντος καὶ ἐπιρραφέντος ἔπειτα μηροῦ του. Ἐκ τῶν ἄλλων λειψάνων του ἐπλάσθησαν οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, ἐκ δὲ τῆς τέφρας τῶν κεραυνωθέντων ὑπὸ τοῦ Διὸς Τιτάνων οἱ κακοί. Αὗται εἶναι αἱ κυριώτεραι μεταμορφώσεις τοῦ μύθου τοῦ Διονύσου, ἐπελθοῦσαι ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν περὶ αὐτοῦ μύθων ἐπιδράσεως ἀσιατικῶν θεοτήτων πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ὁ μεγαλύτερος ὅμως συμφυρμὸς τῶν μύθων τοῦ Διονύσου, ὡς καὶ ἡ εὐρυτάτη αὐτῶν διάδοσις εἶναι ἔργον τῶν Ἀλεξανδροκολάκων, οἵτινες πα-

Ὁ Διόνυσος παρὰ τῷ Ἰκαρίῳ.

[Ἀνάγλυπτος παράστασις.]

ραβάλλοντες τὸν Ἀλέξανδρον πρὸς τοὺς μυθικοὺς κατακτητὰς ἔπλασαν τὸν μῦθον (ἰδίως ὁ περιηγητὴς Μεγασθένης), ὅτι πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχε κατακτήσει τὰς Ἰνδίας ὁ θεὸς Διόνυσος, ὅστις καὶ πρῶτος ἐγεφύρωσε τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Κατὰ τὸν Παυσανίαν μάλιστα (X. 29.4) ἐσῴζετο μέχρι τῶν χρόνων του ὁ κάλως «ἀμπελίνοις ὁμοῦ πεπλεγμένος καὶ κισσοῦ κλήμασι», διὰ τοῦ ὁποίου ἔζευξε τὸν Εὐφράτην ὁ Διόνυσος. Τὰς παραδόσεις ταύτας ἐκαλλιέργησαν βραδύτερον καὶ οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες τὸν θρίαμβον τοῦ Βάκχου ἐθεώρουν ὡς εἰκόνα ἰδεώδη τοῦ θριάμβου τῆς Ρώμης κατὰ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν. Ἄλλως τε, ὡς ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Διόνυσον ὁ Σαβάζιος τῆς Φρυγίας καὶ ὁ Ὄσιρις βραδύτερον τῆς Αἰγύπτου, ἐταυτίσθη πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Liber pater τῶν Ρωμαίων.

Λατρεία, ἑορταὶ καὶ σύμβολα τοῦ Διονύσου. Οὐδενὸς ἐκ τῶν ἀρχαίων θεῶν ἡ λατρεία ἦτο τόσον διαδεδομένη, ὅσον ἡ τοῦ Διονύσου. Τὴν διάδοσιν δὲ ταύτης μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν περὶ αὐτοῦ μύθων, τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς συγχύσεως, νὰ δέχωνται πολλοὺς Διονύσους ἢ Βάκχους (ὁ Διόδωρος ἐδέχετο 3, ὁ Κικέρων 5 καὶ ἄλλοι 7), τὸ πλῆθος τῶν ἐπιθέτων αὐτοῦ (ἀνέρχονται εἰς 140 περίπου), τὸ πλῆθος τῶν ἱερῶν καὶ βωμῶν του (ἐν Ἀθήναις εἶχε 14 βωμοὺς εἰς ἀνάμνησιν ὅτι 14 ἦσαν τὰ τεμάχια εἰς τὰ ὁποῖα διεμελίσθη, ἢ 14 οἱ διαμελίσαντες—7 Τιτᾶνες καὶ 7 Τιτανίδες—) καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἑορτῶν του. Ἦτο δὲ ἡ λατρεία του ὄχι πανελλήνιος μόνον, ἀλλὰ παγκόσμιος καὶ ἀρχαιοτάτη, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐν Βοιωτίᾳ, ἔνθα ἐπλάσθη καὶ ὁ πρῶτος περὶ αὐτοῦ ἑλληνικὸς μῦθος, λατρεία αὐτοῦ ὡς Διονύσου Ἐνδένδρου, ἡ ὁποία ὑπενθυμίζει τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τῆς δενδρολατρείας, ὡς Διονύσου Στύλου καὶ ὡς Διονύσου Περικιονίου (ἐν Θήβαις), καὶ τὰ ἴχνη τῆς εἰς αὐτὸν ἀνθρωποθυσίας ἐν Ποτνιαῖς, ἔνθα ἐλατρεύετο ὡς Αἰγοβόλος, διότι ὁ ἴδιος ὁ θεὸς ἀντικατέστησε μὲ αἶγα τὸν ὡραῖον παῖδα, ὅστις ἐθυσιάζετο εἰς τὸν βωμόν του κατὰ χρησμὸν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Ἐκ τῶν πολλαπλῶν δὲ ἑορτῶν του ἄξιαι μνείας εἶναι ἰδίως τὰ ὑπὸ τῶν Θυιάδων τελούμενα ὄργια τοῦ Διονύσου ἀνὰ διετίαν μὲν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἀνὰ τριετίαν (τριετηρικὰ) εἰς τὰ στενὰ τοῦ Κιθαιρῶνος, τὰ ἐν Ἀλέᾳ τῆς Ἀρκαδίας «Σκιέρεια», κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ὁποίων ἐμαστιγοῦντο αἱ γυναῖκες (λείψανον ἀνθρωποθυσίας), τὰ ἐν Πελλήνῃ «Λαμπτήρια», κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ὁποίων ἐτοποθέτουν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως κρατῆρας πλήρεις οἴνου, τὰ ἐν Ἤλιδι «Θυῖα», μυστική τις τελετὴ κατὰ τὸ ἔαρ τελουμένη ἐν τῷ ὄρει τῆς πόλεως Γυθείου Λαρυσίῳ, ὁ ἐν Σπάρτῃ ἀγὼν τῶν Διονυσιάδων, καὶ πρὸ πάντων αἱ ἐν Ἀττικῇ τελούμεναι ἑορταὶ αὐτοῦ «Κατ' ἀγρούς» ἢ «Μικρὰ Διονύσια», κοινὸν ὄνομα τῆς ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Ἀττικῆς ἑορτῆς τοῦ Διονύσου, ἥτις κατὰ τόπους εἶχε καὶ ἴδια ὀνόματα (τὰ ἐν Πειραιεῖ, Ἀγριώνεια, Ἁλῷα, Ἀσκώλια κλπ.) καὶ ἦτο ἡ ἀρχαιοτάτη πασῶν, συνδεδεμένη καὶ μὲ τὴν περὶ τοῦ βασιλέως Ἰκαρίου παράδοσιν, «Λήναια», «Μεγάλα» ἢ «ἐν ἄστει Διονύσια», «Ἀνθεστήρια», ἥτις ὑπὸ πολλῶν ταυτίζεται μὲ τὰ «Λήναια» καὶ θεωρεῖται ἡ ἀρχαιοτέρα πασῶν, «Ὠσχοφόρια», κατὰ τὰ ὁποῖα μία πομπὴ ἀπὸ νεανίας κρατοῦντας κλήματα ἀμπέλου μὲ σταφυλὰς (ὤσχους) μετέβαινεν ἀπὸ τὸ Λήναιον εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς ἐν Φαλήρῳ καὶ «Ἐλευσίνια μυστήρια», διότι καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην εἶχε τὸ μέρος του ὁ σφετεριστὴς αὐτὸς θεὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἴακχος (ἐκ τοῦ ἰαχὴ ἴσως). Κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ταύτης, ἥτις ἦτο καὶ ἡ ἱερωτέρα πασῶν, μὲ ἐφέρετο τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰάκχου, υἱοῦ τῆς Δήμητρος ἢ τῆς Κόρης, κατὰ τοὺς μύθους τῆς ἑορτῆς ταύτης, ἐστεφανωμένον μὲ μύρτον καὶ κρατοῦν λαμπάδα εἰς τὴν χεῖρα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἐλευσῖνα διὰ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ,

Digitized by Google

συνοδευόμενον ὑπὸ ἀπείρου πλήθους προσκυνητῶν (30 χιλιάδων), ἐκπέμποντος χαρμοσύνους ἐπιφωνήσεις καὶ ψάλλοντος ὕμνους. Ἐξαιρετικῶς ἐτιμᾶτο ὁ Διόνυσος καὶ ἐν Δελφοῖς, ἔνθα ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του παρὰ τὸν Ὀμφαλὸν και ἐκόσμει διὰ τῆς εἰκόνος του καὶ τῶν εἰκόνων τῶν ἀκολούθων του τὰ ἀετώματα τοῦ ναοῦ, οἱονεὶ συνιδιοκτήτης ὢν μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. Πλὴν τῶν εἰρημένων ἑορτῶν πλεῖσται ἦσαν καὶ αἱ ἄλλαι ἑορταὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, ἔνθα ἐλατρεύετο μὲ τὰ ἐπώνυμα Αἰγοβόλος, Ἀκρατοφόρος, Αἰσυμνήτης, Ἀνθεύς, Ἄνθιος, Ἀροεύς, Αὐξίτης, Βάκχιος, Βούκερως, Δασύλλιος, Ἐλευθερεύς, Κάδμιος, Καλυδώνιος, Κισσός, Κολωνάτας, Κρήσιος, Λαμπτήρ, Λευκυσνίτης, Λύσιος, Μελάναιγις, Μελπόμενος, Μεσαλεύς, Μύστης, Νυκτέλιος, Πατρῷος, Πολίτης, Σαώτης, Ταυρόκερως, Ταυρομέτωπος, Ταυρόμορφος, Φαλήν, Ψίλοξ, Ὠμηστὴς κ. ἄ., ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ, ἔνθα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ αἰῶνος εἶχε κοινὸν ναὸν μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης καὶ ἐτελοῦντο πρὸς τιμήν του τὰ «Βακχανάλια» καὶ «Λιμπεράλια», ἐν τῷ ὄρει Τμώλῳ τῆς Λυδίας, καὶ ἀλλαχοῦ. Ἱερὰ ζῷα τοῦ Διονύσου ἦσαν ὅσα ἰδίως διεκρίνοντο διὰ τὴν ἰσχύν των καὶ τὴν ἀεικινησίαν των,

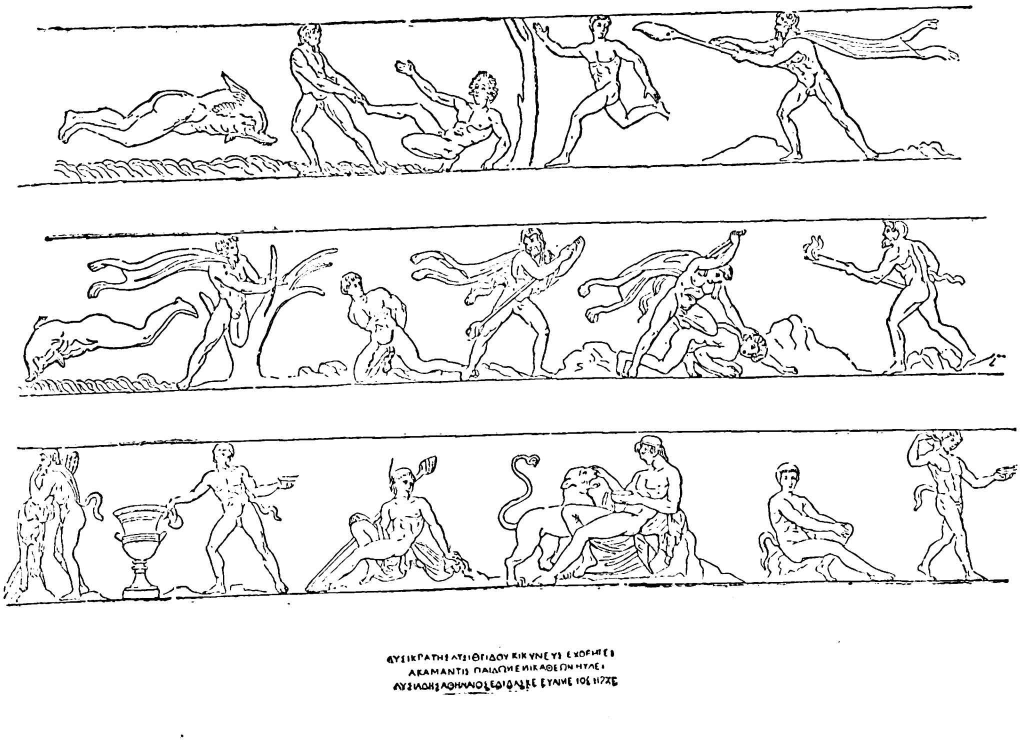

Ἡ τιμωρία τῶν Τυρρηνῶν πειρατῶν ὑπὸ τοῦ Διονύσου.

Μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους ἐν Ἀθήναις.

ὡς ὁ λέων, ἡ τίγρις, ὁ ταῦρος, ἡ αἴξ, ὁ τράγος, ὁ ὄνος, ὁ δελφὶς κ. ἄ. καὶ ἐκ τῶν φυτῶν ἡ ἄμπελος, ὁ κισσός. Κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ὀργίων τῶν Διονυσιων καὶ πάσης τοῦ Διονύσου ἑορτῆς προηγεῖτο ὁ φέρων τὸν φαλλόν, σύμβολον τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς φύσεως, ἑορταστὴς μετὰ τῶν αὐλητῶν καὶ τυμπανοκρουστῶν, ἐχορεύετο ὁ ἄσεμνος χορὸς κόρδαξ καὶ ᾖδοντο κῶμοι καὶ φαλλικὰ ᾄσματα.

Ἑρμηνεία τῶν μύθων τοῦ Διονύσου. Ὅπως εἰς τὴν ἑρμηνείαν πάντων τῶν πολυπλόκων μύθων, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν μύθων τοῦ Διονύσου ἀφετηρία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ περὶ Διονύσου μύθου, ὅπως παρεδόθη αὕτη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου. Ὁ κρυβεὶς λοιπὸν ἐκ φόβου εἰς τὴν θάλασσαν Διόνυσος (Διώνυσσος βοιωτ., Διώνυσος ἐπικ., Δεύνυσος ἰων., Ζόννυσος αἰολ.), θεὸς τῆς φανταστικῆς κοιλάδος Νύσης (ἢ τοῦ ὄρους Νυσηΐου)—ἥτις ἐτοποθετεῖτο ἐν Βοιωτίᾳ, Θρᾴκῃ, Θεσσαλίᾳ, Εὐβοίᾳ, Νάξῳ, καὶ ἀκόμη ἐν Καρίᾳ, Λυδίᾳ, Καππαδοκίᾳ, Ἀραβίᾳ, Ἰνδίαις, καὶ ἐν γένει ἐν πάσῃ χώρᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐλατρεύετο ὁ Διόνυσος—κατὰ τοὺς ἀρχαίους μυθογράφους καὶ ἑρμηνευτὰς (ἐξ ἐτυμολογικῆς παρερμηνείας τῆς λέξεως Διόνυσος πλάσαντας τὴν φανταστικὴν κοιλάδα), ἢ Διὸς κοῦρος (νύσα=νύμφη, κόρη), κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν νεωτέραν ἑρμηνείαν, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀπειλήσαντος νὰ φυλακίσῃ αὐτὸν Λυκούργου (λῦκος=φῶς, εἴργνυμι), τοῦ υἱοῦ τοῦ Δρύαντος (δρυμός, δάσος), εἶναι ὁ ἥλιος, τὸν ὁποῖον φυλακίζει μὲ τὰ νέφη του ὁ βαρὺς χειμών. Ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Διὸς (οὐρανοῦ) ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ κεραυνῶν, οἵτινες φέρουσι μὲν τὸν ὄλεθρον εἰς τὰ πλάσματα τῆς γῆς, γίνονται ὅμως καὶ αἴτιοι, διὰ τῶν εὐεργετικῶν βροχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπακολουθοῦσι τὰ φυσικὰ αὐτὰ φαινόμενα, νὰ δημιουργηθῇ νέα βλάστησις, νέα ζωή, καὶ τῆς Σεμέλης, προσωποποιήσεως τῆς ὀργώσης εἰς βλάστησιν κατὰ τὸ ἔαρ γῆς. Τροφοί του εἶναι αἱ Νύμφαι, δηλαδὴ αἱ ζωογονοῦσαι τὴν νέαν βλάστησιν πηγαί. Ἐξ ὅλων τῶν φυτῶν ὅμως διακρίνεται, ὡς εὐεργετικώτερον διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὸ κλῆμα τῆς ἀμπέλου, τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς εἶναι τὸ ἐκλεκτότερον δῶρον τῆς μητρὸς Φύσεως. Τὸν ἐξαιρετικὸν αὐτὸν καρπὸν ἐθεοποίησαν εἰς τὸν Διόνυσον, τὸν ὁποῖον μὲ στοργὴν φυλάττει τὸ κλῆμα μὲ τὰ φύλλα του ἀπὸ τὰς φλογερὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Αἱ περιπετειώδεις πορεῖαι τοῦ θεοῦ εἶναι ἡ διάδοσις τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου. Ἡ εὐθυμία καὶ ἡ χαρὰ τὰς ὁποίας δοκιμάζει κατὰ τὴν πορείαν του, ὁ θρίαμβος καὶ τὰ πάθη του κατ' αὐτήν, ὡς καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀναβίωσίς του, εἶναι τὸ φυσικὸν φαινόμενον τοῦ χρόνου μὲ τὰς ἐποχάς του, τὴν ἄνοιξιν ἥτις σκορπίζει τὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν χαράν, τὸ θερος τὸ φιλοδωροῦν τὰ εὐλογημένα δῶρά του, τὸ φθινόπωρον μὲ τοὺς πρώτους διωγμούς του καὶ τὸ χειμῶνα, ὅστις φέρει τὸν θάνατον εἰς τὴν φύσιν. Ἡ καρδία του, ἥτις μόνη ἔμεινε ζωντανὴ κατὰ τὸν διαμελισμόν του ὑπὸ τῶν γιγαντοσώμων καὶ τερατομόρφων θεῶν τοῦ σκότους (τῶν Γιγάντων), εἶναι ὁ πυρὴν τοῦ καρποῦ τοῦ φυτοῦ ὁ διαφυλαχθεὶς εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν ζωὴν τὸ φυτὸν ἐκ τοῦ ὁποίου παρήχθη. Εἰς τὴν περὶ τοῦ Διονύσου ἐν Ἰκαρίᾳ τῆς Ἀττικῆς παράδοσιν, ἡ κρεμασθεῖσα Ἠριγόνη (ἦρι-ἔαρ-γεν) εἶναι ἡ κρεμωμενη ἐκ τοῦ κλήματος τῆς ἀμπέλου σταφυλή. Εἰς τὸν μῦθον τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα ἐρωμένη τοῦ Θησέως (ἡλιακῆς θεότητος), σύζυγος τοῦ Διονύσου καὶ μήτηρ τοῦ Σταφύλου, εἶναι ἡ θήλεια προσωποποίησις τῆς βλαστήσεως. Κοιμᾶται καὶ ἐξυπνᾷ, ἀποθνήσκει καὶ ἀναζῇ καὶ αὕτη, ὡς ὁ Διόνυσος, ἔχει δηλαδὴ τὰς αὐτὰς μὲ τὸν σύζυγόν της περιπετείας. Εἰδικώτερον ὅμως αἱ περιπέτειαι καὶ τὰ παθήματα τοῦ Διονύσου εἶναι αἱ περιπέτειαι καὶ τὰ παθήματα τοῦ κλήματος τῆς ἀμπέλου: ὁ φλογερὸς ἥλιος καίει αὐτό, ὁ βαρὺς χειμὼν καθιστᾷ νεκρὸν (ξηρὸν) καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀκρωτηριάζει. Τὴν δὲ σταφυλήν του, ἥτις κρύπτεται διὰ νὰ διαφύγῃ τοὺς κινδύνους, καταπατεῖ καὶ συνθλίβει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ληνόν. Ἐκ πασῶν λοιπὸν τῶν ἑρμηνειῶν τῶν ἐπὶ μέρους μύθων τοῦ Διονύσου προκύπτει, ὅτι ὁ θεὸς οὗτος ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ ἡλίου ἐν ἀρχῇ καὶ τῆς ἀναγεννωμένης διὰ τῶν ζωογόνων ἡλιακῶν ἀκτίνων φύσεως ἔπειτα. Αἱ δὲ περιπέτειαι τοῦ βίου του εἶναι αἱ ἐτήσιαι καιρικαὶ μεταβολαὶ (ἐποχαὶ τοῦ ἔτους) καὶ αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους μεταμορφώσεις τῆς βλαστήσεως καὶ εἰδικώτερον τοῦ κλήματος τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς σταφυλῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ ὅλων τῶν σπόρων, οἵτινες εἶναι τὰ σύμβολα τῆς νεκραναστάσεως τῆς φύσεως, ὁ ἱερώτερος καὶ εὐεργετικώτερος διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ἱεροῦ φυτοῦ τῆς Δήμητρος (προσωποιήσεως τῆς γῆς μητρός), διὰ τοῦτο ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, θεοῦ συγγενοῦς, ἀνεμίχθη μετὰ τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος καὶ ὅπως ἡ ἐξαφανιζομένη ἀπὸ τὴν γῆν, διὰ τῆς ἁρπαγῆς της ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, καὶ ἐπανερχομένη εἰς αὐτὴν Περσεφόνη ἢ Κόρη εἶναι ἡ θήλεια προσωποποίησις τῆς νεκρουμένης καὶ ἀναγεννωμένης φύσεως, οὕτω καὶ ὁ Ἴακχος Διόνυσος, τέκνον καὶ αὐτὸς τῆς Γῆς μητρός, ἡ ἄρρην προσωποποίησις αὐτῆς. Ὅπως δὲ ὡς συγγενὴς θεότης πρὸς τὰς θεότητας τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων Δήμητρα καὶ Κόρην ἔλαβε τὴν θέσίν του ὁ Διόνυσος εἰς τὴν μυστηριώδη ἐκείνην λατρείαν τῶν μεγάλων τοῦ κόσμου νόμων, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, οὕτως ἔλαβε τὴν κυρίαρχον θέσιν του καὶ εἰς τὰ μυστήρια τῶν Ὀρφικῶν, ἅτινα, ὡς πάντα τὰ μυστήρια συνεδέοντο μὲ τὴν λατρείαν τῶν θεοτήτων τῆς γῆς, αἵτινες κατέχουσι τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ταυτισθεὶς πρὸς τὸν Ζαγραῖον, ὅστις ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ φαινομένου τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ζωήν. Οὕτω διὰ τῆς ἐξελίξεως τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τῶν μύθων τοῦ Διονύσου, ὁ θεὸς οὗτος ἔγινεν ἡ γόνιμος καὶ ἄφθονος τῆς γῆς παραγωγικότης, ἡ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν κυκλοφοροῦσα ζωή, ἥτις εἶναι αἰωνία, διότι τὸ φαινόμενον τοῦ ἐξαφανισμοῦ καὶ τὸ φαινόμενον τοῦ θανάτου ἐν αὐτῇ εἶναι μόνον εἷς μετασχηματισμὸς τῶν πλασμάτων τῆς φύσεως, ἡ δὲ λατρεία του, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο καὶ ὠμοφαγία (σαρκῶν ταύρου) μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Θεμιστοκλέους, διότι οἱ ἑορτάζοντες ἐπίστευον ὅτι ἔτρωγον σάρκας καὶ ἔπινον αἷμα αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ ἐλάμβανον οὕτω θείαν δύναμιν, ἔγινε μυστικισμός, ὅστις ἦτο μία ἔκστασις, μυστηριώδης ἐπικοινωνία μὲ τὸν Διόνυσον, ἐπικοινωνία ἥτις ἦτο καθαρμὸς τῆς ψυχῆς καὶ ἐξαγνισμὸς τῆς ζωῆς καὶ παρεῖχε χρηστὰς ἐλπίδας διὰ τὴν μέλλουσαν ζωήν. Ὁ ἀρχικὸς μῦθος τοῦ Διονύσου, κατὰ τοὺς ἰνδολόγους, εἶναι κοινὴ κληρονομία τῶν Ἀρίων λαῶν. Ὡς ὁ Διόνυσος ἐκυήθη εἰς τοὺς μηροὺς τοῦ Διός, οὕτως καὶ ὁ Σόμα εἰς τὰς Βέδας εἰσήχθη εἰς τὸν μηρὸν τοῦ θεοῦ Ἴνδρα.

Οἱ μῦθοι τοῦ Διονύσου εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καλλιτεχνίαν. Διὰ τῶν μύθων του, τῆς λατρειας του καὶ τῶν ἑορτῶν του, ὁ θεὸς Διόνυσος ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶνος ὁ κύριος ἐμψυχωτὴς τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ καλλιτεχνίας. Ἐνέπνευσε τὸν διθύραμβον, ὅστις ἦτο ὕμνος πρὸς τὸν Διόνυσον, λυρικὸν ᾆσμα μὲ περιεχόμενον τὰς περιπετείας τοῦ ὀλβιοδώρου θεοῦ. Ἐζωογόνησε τὰς ἀρχαίας ἑορτὰς καὶ διὰ τῆς ἐλευθερίας ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὰς ἰδικάς του ἑορτὰς ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ποιητὰς τοῦ διθυράμβου τοὺς νεωτερισμοὺς ἐκείνους, διὰ τῶν ὁποίων ἦλθεν εἰς φῶς ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ διθυράμβου ἡ ἀθάνατος ἀττικὴ τραγῳδία. Διὰ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου ἔλαβε νέαν ζωὴν ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορός, καὶ κίνησιν ἡ γλυπτικὴ καὶ ζωγραφική. Ἐκτὸς τῶν διθυράμβων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἦσαν αἱ περιπέτειαι τοῦ Διονύσου, ἄπειροι εἶναι τὸν ἀριθμὸν αἱ ἀρχαῖαι τραγῳδίαι, αἵτινες θέμα εἶχον τοὺς μύθους τοῦ Διονύσου, ὡς αἱ «Ἠδωνοί», «Βασσάραι», «Νεανίσκοι» καὶ «Λυκοῦργος», συναποτελοῦσαι τὴν τετραλογίαν «Λυκούργειαν», «Πενθεύς», «Ξάντριαι», «Σεμέλη» (ἢ «Ὑδροφόροι») καὶ «Διονύσου τροφός», συναποτελοῦσαι ἑτέραν τετραλογίαν, τοῦ Αἰσχύλου, ἡ «Ἠριγόνη» τοῦ Φρινίχου καὶ ἡ «Ἠριγόνη» τοῦ Σοφοκλέους, ἡ «Λυκούργεια» (τριλογία) τοῦ Πολυφράδμονος, υἱοῦ τοῦ Φρυνίχου, αἱ «Βάκχαι» τοῦ Εὐριπίδου, εἰς τὰς ὁποίας ὁ χορὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰς πλασθείσας ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ Βάκχας, αἵτινες κατεσκεύαζον στεφάνους ἀπὸ ὄφεις, ἐθήλαζον λυκιδεῖς, ἐκτύπων μὲ τοὺς θύρσους τοὺς βράχους διὰ ν' ἀναβλύσουν ἐξ αὐτῶν πηγαὶ γάλακτος καὶ χείμαρροι οἴνου, κατεξέσχιζον ἄγρια θηρία καὶ κατεβρόχθιζον ἀσπαιρούσας τὰς σάρκας των, αἱ «Βάκχαι» τοῦ Ξενοκλέους. Οἱ μῦθοι τοῦ Διονύσου εἶναι το περιεχόμενον τῶν «Διονυσιακῶν» τοῦ Νόννου καὶ ἐκλεκτῶν στίχων τοῦ Ὀβιδίου εἰς τὰς «Μεταμορφώσεις» του (βιβλ. Γ΄), διακοσμοῦσι δὲ πλεῖστα ἄλλα ἔργα ἀρχαίων ποιητῶν. Ὅπως δὲ οἱ ποιηταὶ ὄχι μόνον ἐνεπνεύσθη-

Digitized by Google

σαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μύθους τοῦ Διονύσου, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐλευθερίας μετερρύθμισαν αὐτούς, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχναι. Ἀρχαιόταται εἰκόνες τοῦ Διονύσου ἦσαν πάσσαλοι βεβυθισμένοι ἐντὸς τῆς γῆς ἢ κορμοὶ δένδρου (ὡς ὁ εὔδενδρος Διόνυσος τῆς Βοιωτίας), οἵτινες κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας ἐκοσμοῦντο μὲ κληματίδας καὶ κισσόν, ἐνεδύοντο πολυτελῶς καὶ ἐκαλύπτοντο ἐν τῇ κορυφῇ μὲ προσωπίδα ἥτις προσέδιδεν εἰς τὸν κορμὸν ἀνθρωπίνην μορφήν. Εἰκὼν τοιούτου ἀρχαϊκοῦ εἰδώλου διεσώθη ἔν τινι ἀγγείῳ τοῦ μουσείου τῆς Νεαπόλεως. Εἰς τὰ εἰδώλια ταῦτα προσετίθετο πολλάκις καὶ τὸ σύμβολον τῆς γονιμοποιοῦ καὶ παραγωγοῦ δυνάμεως τοῦ Διονύσου, ὁ φαλλός, τοιοῦτον δὲ ξόανον ἦτο τὸ ἐν Μηθύμνῃ τῆς Λέσβου λατρευόμενον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Διόνυσος Φαλλὴν (*Παυσ.* X 19.3), οὗτινος ἐξέλιξις ἦτο ὁ μὲ χαρακτηριστικὰ ἰθυφαλλικοῦ Ἑρμοῦ ἀπεικονιζόμενος εἰς τὰ νομίσματα τῆς Μυτιλήνης Διόνυσος. Μετὰ τὸν εἰρημένον τύπον τοῦ Διονύσου ἐπεκράτησεν ὁ τύπος τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ γενειοφόρου θεοῦ, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ τύπος τοῦ θεοῦ μὲ τὴν αἰωνίαν ἐν ἀκμῇ νεότητα. Ὁ ἀρχαϊκὸς τύπος, ὁ τοῦ πωγωνέτου ἢ καταπώγωνος Διονύσου, διεσώθη εἰς τὰ νομίσματα τῆς Θάσου καὶ τῆς Νάξου καὶ εἴς τινα μελανόμορφα ἀγγεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα παρίσταται ὁ Διόνυσος μὲ σφηνοειδῆ πώγωνα ἐστεφανωμένος μὲ κισσὸν καὶ φορῶν μακρὸν χιτῶνα. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους ὁ Διόνυσος ἐκθηλύνεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀσιατικῶν θεοτήτων. Ἀντὶ μακροῦ χιτῶνος φέρει τὴν γυναικείαν ἐσθῆτα βασσάραν καὶ ἐπ' αὐτῆς τὸν ἄνευ χειρίδων βραχὺν κροκωτὸν χιτῶνα καὶ ἀντὶ στεφάνου ἐκ κληματίδων κισσοῦ κρήδεμνον (ἡ τοιαύτη μορφή του διεσώθη ἐπὶ ἀναγλύφου μαρμαρίνου κρατῆρος, ἀποκειμένου εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως). Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πραξιτέλους ὁ Βάκχος παρίσταται ὡς νεανίας μὲ ἑλκυστικὸν κάλλος καὶ εὐτραφῆ τὰ μέλη, μὲ πλουσίαν κόμην, ἥτις ἢ κυματίζει εἰς τοὺς ὤμους του ἢ εἶναι προσδεδεμένη μὲ ταινίαν. Εἶναι ἐντελῶς γυμνὸς ἢ φέρει νεβρίδα ἐπὶ τῶν ὤμων ἢ περὶ τὴν ὀσφύν, καὶ τὸ νεανικόν, ἁβρὸν καὶ λεπτοφυὲς ἐν γένει σῶμά του ὁμοιάζει περισσότερον μὲ σῶμα παρθένου ἢ νευρώδους ἐφήβου τοῦ γυμναστηρίου. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μορφὴν ζῴου πολλάκις ἀπεικονίσθη ὁ Διόνυσος, ἰδίως ταύρου (διεσώθη δὲ ἀνάγλυφος αὐτοῦ εἰκὼν τοιαύτη ἐν δακτυλιολίθῳ, ἔνθα μεταξὺ τῶν κεράτων τοῦ ταύρου ἀπεικονίζονται αἱ τρεῖς χάριτες). Ἐκ τῶν ἀνοικοδομηθέντων πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἱερῶν καὶ ναῶν καὶ τῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων ἢ γραπτῶν εἰκόνων του (ζωγραφιῶν) ἐφημίζοντο ἰδίως τὰ ἑξῆς ἔργα: ὁ μεγαλοπρεπὴς ἐν Ἀθήναις ναός του, ὁ πρὸ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου (ὑπῆρχε καὶ ἕτερος ναὸς τοῦ θεοῦ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ περιβόλου), ὅστις εἶχε μῆκος 22 μέτρων καὶ πλάτος 10,50, τὸ ἀφιερωμένον εἰς αὐτὸν θέατρον, τὸ ἄριστον τῶν ἑλληνικῶν θεάτρων, καὶ τὸ ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, θαυμάσιον ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους (καὶ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἕτερον, Διονύσου τοῦ Ἐλευθερέως, ὑπῆρχεν, οὗτινος ὁ ἱερεὺς εἶχε καὶ τὸν καλύτερον ἐν τῷ θεάτρῳ θρόνον). Πεφημισμέναι ἦσαν καὶ αἱ ζωγραφίαι τοῦ ναοῦ, τῶν ὁποίων θέματα ἦσαν ἡ ἀνάβασις εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦ Ἡφαίστου, παραπεισθέντος ὑπὸ τοῦ Διονύσου, ἡ τιμωρία τοῦ Πενθέως καὶ τοῦ Λυκούργου, ὁ ἀπόπλους τοῦ Θησέως ἐνῷ ἐκοιμᾶτο ἡ Ἀριάδνη καὶ ἡ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἄφιξις εἰς Νάξον τοῦ Διονύσου. Ἐκ τῶν ἀρίστων ὑπὸ τῶν μύθων τοῦ Διονύσου (τοῦ μύθου τῶν Τυρρηνῶν πειρατῶν) ἐμπνευσθέντων ἔργων εἶναι ἡ ἀνάγλυπτος σύνθεσις τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους, εἰς τὴν ὁποίαν παρίσταται ὁ Διόνυσος καθήμενος ἤρεμος καὶ παίζων μὲ λέοντα, εἰς τὸν ὁποῖον προσφέρει κύπελλον, τέσσαρες Σάτυροι ἐκ τῶν ὁποίων δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τοῦ θεοῦ ἀνὰ εἷς ἀναπαύεται καὶ δύο ἄλλοι ἀντλοῦν ἐντὸς ἀμφορέως. Ἄλλοι Σάτυροι μάχονται κατὰ τῶν πειρατῶν μὲ θύρσους καὶ φλεγομένους πυρσούς. Ἐξ αὐτῶν ἄλλους κτυποῦν, ἄλλους φονεύουν καὶ ἄλλους ρίπτουν εἰς τὴν θάλασσαν, ἔνθα εἶναι καταφανὲς διὰ τῆς δεξιότητος του γλύπτου ὅτι μεταμορφοῦνται εἰς δελφῖνας. Ἐκ τῶν ἀξίων λόγου ἀγαλμάτων τοῦ Διονύσου ἦτο καὶ τὸ ἐν τῷ ᾠδείῳ Ἀθηνῶν. Πλὴν ὅμως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, ἔνθα καὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν εἶχον ἀνεγερθῆ ναοὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἀττικῇ ναοὶ καὶ βωμοὶ αὐτοῦ, ὡς ἐν Φλυοῦντι, Ἀχαρναῖς, ἔνθα ἐλέγετο ὅτι τὸ πρῶτον ἐφύτρωσε τὸ ἱερὸν φυτόν του, ὁ κισσός, ἐν Μεγάροις ἔνθα ἐλατρεύετο ὡς Νυκτέλιος, ἐν Ἐλευθεραῖς, ὅθεν ἐκομίσθη καὶ τὸ πρῶτον εἰς Ἀθήνας ξόανον αὐτοῦ. Καὶ ἀλλαχοῦ τῆς τε ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος (ὡς ἐν Ἀργολίδι, ἔνθα ἐν τῇ παρὰ τὴν Λέρνην Ἀλκυονίᾳ λίμνῃ, δι' ἧς κατῆλθεν εἰς τὸν Ἅδην ὁ Διόνυσος, ἐτελεῖτο καὶ μυστικὴ νυκτερινὴ τελετή), ἐν Πάτραις, ἔνθα ἐπεκαλεῖτο Καλυδώνιος, Ἀροεὺς Ἄνθιος καὶ Μεσαλεύς, καὶ τῶν ἀποικιῶν ὑπῆρχον καὶ ξόανα καὶ ἀγάλματα καὶ ἱερὰ καὶ θέατρα παρ' αὐτὰ τοῦ δημοφιλεστάτου τούτου θεοῦ. Εἰς πλείστας δὲ τῶν πόλεων, ἐκτὸς τῶν ἱερῶν αὐτοῦ (ὡς ἐν Πειραιεῖ, Ῥόδῳ, Τέῳ, Τανάγρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ), ὑπῆρχον καὶ θίασοι, ἱεροὶ δηλαδὴ σύλλογοι, «Διονυσιασταὶ» καλούμενοι, οἵτινες ἐπεμελοῦντο τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ τούτου, ὡς καὶ σύλλογοι τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν (ἐν Ἀθήναις, ἐν Κορίνθῳ, ἔνθα ἐκαλεῖτο «τὸ κοινὸν τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν τῶν ἐξ Ἰσθμοῦ καὶ Νεμέας», ἐν Μ. Ἀσίᾳ, Τέῳ διατελῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀττάλων), τῶν προγόνων δηλαδὴ τῶν σημερινῶν ἠθοποιῶν καὶ σκηνοθετῶν.

Ἐκ τῶν διασωθέντων ἀρχαίων μνημείων τέχνης, ἅτινα οἱ δημιουργοί του ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῶν μύθων τοῦ Διονύσου, τὰ καλύτερα εἶναι ἡ ἀνάγλυπτος παράστασις τοῦ θριάμβου του κατὰ τῶν Τυρρηνῶν πειρατῶν ἐν τῷ χορηγικῷ μνημείῳ το Λυσικράτους, ἡ ἐν ἐτρουσκικῷ κατόπτρῳ ἀποκειμένῳ ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως παράστασις τῆς γεννήσεώς του, ἡ παράδοσις αὐτοῦ εἰς τὴν νύμφην Νῦσαν ἐπὶ μαρμαρίνου κρατῆρος τοῦ μουσείου Νεαπόλεως, ὁ θίασος τοῦ Διονύσου ἐπὶ ἀγγείου εὑρισκομένου ἐν Βιέννῃ, ὁ θρίαμβος τοῦ Διονύσου ὡς κατακτητοῦ τῆς Βακτριανῆς, ὁ Διόνυσος παρὰ τῷ Ἰκαρίῳ (ἀνάγλυπτος παράστασις), ὁ Λυκοῦργος διαμελίζων τὸν υἱόν του ἐπὶ σαρκοφάγου τῆς Βίλλας Ἀλμπάνι, ἡ τρυφερὰ περίπτυξις Διονύσου καὶ μητρός του ἐπὶ ἐτρουσκικοῦ κατόπτρου καὶ ταῦρος διονυσιακός. Ἐκτὸς ὅμως τῶν εἰρημένων καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀγάλματα αὐτοῦ πληροῦσι τὰ μουσεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Παρίσταται δὲ εἰς αὐτὰ ὁ θεὸς εἴτε μόνος κατὰ διαφόρους ἡλικίας καὶ καταστάσεις (ὡς παιδίον ἐν Δρέσδῃ, ἐν ἀναπαύσει εἰς τρία ἀγάλματά του ἐν Λούβρῳ, κατακεκλιμένος ἐπὶ δέρματος πάνθηρος, ὁμοίως ἐν Λούβρῳ, πίνων ἐκ κυπέλλου κ.ο.κ.), εἴτε ἐν συμπλέγματι μετ' ἄλλων (ὡς ἐν μέθῃ στηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀκράτου καὶ τοῦ Σταφύλου, ἐν συμπλέγματι μετὰ τοῦ Ἀμπέλου, ἐν συμπλέγματι μετὰ Βακχῶν, ἐν συμπλέγματι μετὰ τοῦ Σιληνοῦ, ὅστις κρατεῖ αὐτόν, βρέφος ὄντα, καὶ προσβλέπει μετὰ πολλῆς στοργῆς, ἐν συμπλέγματι μετὰ τῆς Λευκοθόης, ὅπερ εἶναι ἐκ τῶν καλλίστων καὶ ἀπόκειται εἰς τὴν γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου κ.ο.κ.). Ὡς δὲ ἐνέπνευσε μὲ τοὺς περὶ αὐτοῦ μύθους τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καλλιτέχνας ὁ Διόνυσος, ὅστις ὑπῆρξε τὸ ἰδεῶδες τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὸ ὑπόδειγμα τοῦ βίου τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ ὁ προσφιλὴς θεὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου, ὅστις καὶ ἐπωνομάζετο ἀπ' αὐτοῦ Διόνυσος καὶ Εὔιος, οὕτως ἐνέπνευσε καὶ νεωτέρους ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας. Ὁ Redi ἔγραψε τὸν διθύραμβόν του «Bacco in Toscana» εἰς ὕμνον τοῦ οἴνου. Ὁ Ν. Πουσὲν ἐνεπνεύσθη τὸν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Μομπελλιὲ πίνακά του, ὁ Μιχ. Ἄγγελος τὸν ἐν Φλωρεντίᾳ, ὁ Γκουΐντο τὸν ἐν Δρέσδῃ καὶ ὁ γλύπτης Περρὼ ἐλάξευσε τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου θεοῦ ἐν μαρμάρῳ.

Ὁ Βάκχος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Ἀμπέλου μεταμορφουμένου εἰς τὸ ὁμώνυμον φυτόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ εἰδικὰ περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας συγγράμματα καὶ ἰδίως ἡ Μυθολογία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος *P. Decharme* (μετάφρ. *Ἀ. Ἀδαμαντίου*) καὶ Griech. Myth. τοῦ *Preller*. Τὰ ἐν τῷ μυθολογικῷ λεξικῷ τοῦ *Roscher*, τοῖς εἰδικοῖς περὶ ἀρχαιοτήτων (ὡς τοῦ *Daremberg et Saglio*), καὶ τοῖς ἐγκυκλοπαιδικοῖς (ἰδίως τοῦ *Pauly-Wissowa*) λεξικοῖς σχετικὰ ἄρθρα. — *Mittelhaus*, De Baccho attico. — *Maury*, Hist. des religions de la Grèce. — *J. Girard*, Le sentiment religieux en Grèce. — Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι μυθογράφοι, ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς (ἰδίως ὁ *Ὅμηρος*, ἀποσπ. ὁμ. ὕμνων, ὁ *Εὐριπίδης*, ὁ *Ἡρόδοτος*, ὁ *Παυσανίας*, ὁ *Διόδωρος*, ὁ *Πλούταρχος*, ὁ *Ἀπολλόδωρος*, ὁ *Νόννος*, ὁ *Ὀβίδιος* κλπ.) καὶ τὰ διασωθέντα ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν μύθων τοῦ Διονύσου (μνημεῖον Λυσικράτους, ἀγγεῖα κλπ.).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Διόνυσος** ἢ *Βάκχος*. Ἐπώνυμον τῶν βασιλέων τῆς Συρίας *Ἀντιόχου τοῦ ΣΤ'* καὶ *ΙΒ'*.

— **«Διόνυσος»**. Λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρησις, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἐπὶ διετίαν (1901 καὶ 1902). Ταύτης ἱδρυταὶ ὑπῆρξαν ὁ *Μποὲμ* (ψευδώνυμον τοῦ *Δ. Χατζοπούλου*) καὶ ὁ *Γ. Καμπύσης*. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους, ἀποθανόντος τοῦ Γ. Καμπύση ἐν τῷ μεταξύ, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν μόνος ὁ Μποέμ. Ἡ ἐπιθεώρησις αὕτη ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μία τῶν πλέον νεωτεριστικῶν καὶ μαχητικῶν, ἐγνώρισεν εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ μεταφράσεων ἢ σχετικῶν μελετῶν τοὺς διασημοτέρους παλαιοὺς καὶ νέους συγγραφεῖς τοῦ βορρᾶ (Γκαῖτε, Καρλάϊλ, Νίτσε, Γκεόργκε, Χάμσουν, Ἴψεν, Μπγιέρνσον) καὶ ἐπέδρασε μεγάλως ἐπὶ τῆς ἡμετέρας λογοτεχνίας, τὴν ὁποίαν προσεπάθησε ν' ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπιδράσεως. — Β.

— **Διονύσου θέατρον** [*Ἀρχαιολ.*]. Κεῖται κατὰ τὴν Ν. κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπὶ χώρου ὅστις ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν θεὸν Διόνυσον. Ἡ σημερινὴ μορφὴ τοῦ θεάτρου, οἵα ἀπεκαλύφθη κατόπιν τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς (1876—1895), εἶναι ἀποτέλεσμα ἀλληλοδιαδόχων διὰ τῶν αἰώνων μετασκευῶν αὐτοῦ. Ἀρχικῶς δὲν ὑπῆρχε παρὰ μόνον ἡ ὀρχήστρα, ἥτις ἦτο κυκλική, ὅπως ἀπεδείχθη διὰ μεταγενεστέρας ἀνασκαφῆς τοῦ Δαΐρπφελδ, διάφορος ἑπομένως τῆς σημερινῆς καὶ μεγαλυτέρα, ἔχουσα διάμετρον 24 περίπου μέτρων. Οἱ θεαταὶ ἐκάθηντο ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν βράχων, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ προσετέθησαν ξύλιναι σειραὶ καθισμάτων, ἀποτελέσασαι τὸ πρῶτον ὑποτυπῶδες κοῖλον τοῦ θεάτρου. Τὸ σκηνικὸν συγκρότημα ἐπίσης ἐπὶ μακρὸν ἦτο ξύλινον καὶ κινητόν. Τοιαύτη ἦτο ἡ μορφὴ τοῦ θεάτρου καὶ κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, ὅτε ἐδιδάσκοντο αἱ τραγῳδίαι τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τῶν λιθίνων ἑδωλίων (τοῦ κοίλου), ἥτις ἐπερατώθη ἐπὶ ἄρχοντος Λυκούργου (338—326 π. Χ.) Τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου δὲν ὑπέστη σημαντικὰς τροποποιήσεις μεταγενεστέρως. Ἔχει μέγιστον πλάτος 100 περίπου μέτρων καὶ βάθος 90 καὶ ἀποτελεῖται ἐξ 78 σειρῶν καθισμάτων (βαθμίδων), αἵτινες διακοπτόμεναι διὰ δύο διαζωμάτων ἀπήρτιζον τὰ τρία τμήματα αὐτοῦ, ἐξ ὧν τὰ δύο σῴζονται ὁπωσδήποτε καλῶς μέχρι σήμερον, ἐνῷ τὸ ἀνώτατον, φθάνον μέχρι τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου τὸ μικρὸν ἐκκλησίδιον, κατεστράφη. Περιελάμβανε δὲ ἀνέτως περὶ τὰς 17.000 θεατῶν. Διὰ τῶν καθέτων κλιμάκων τὸ κοῖλον εἶναι διῃρημένον εἰς κερκίδας, αἵτινες κάτω μὲν εἶναι δεκατρεῖς, ἀντι-

Τὸ ἐν Ἀθήναις θέατρον τοῦ Διονύσου.

Digitized by Google

στοιχοῦσαι πρὸς τὰς δέκα φυλὰς τῆς Ἀττικῆς, τῶν τριῶν κεντρικῶν προωρισμένων διὰ τοὺς πρυτάνεις, τοὺς ἐφήβους καὶ τοὺς ξένους, εἰς τὰ ἄνω δὲ διαζώματα ἦσαν περισσότεραι. Ἡ πρώτη σειρὰ τῶν καθισμάτων ἀποτελεῖται ἀπὸ 67 μαρμαρίνους θρόνους προωρισμένους διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἄρχοντας καὶ φέροντας ἐγχάρακτον τὸ ἀξίωμα τοῦ δικαιούχου.

Εἰς τὸ κέντρον ἐπισημότερος ὅλων εἶναι ὁ θρόνος τοῦ ἱερέως τοῦ Διονύσου Ἐλευθερέως. Πρὸ τῶν θρόνων ὑπάρχει χάνδαξ ἀποχετευτικὸς τῶν ὑδάτων, τὸ δὲ σήμερον ὑπάρχον περὶ τὴν ὀρχήστραν στηθαῖον καθὼς καὶ ἡ πλακόστρωσις αὐτῆς εἶναι πολὺ μεταγενέστεραι προσθῆκαι τῶν αὐτοκρατορικῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὅτε ὄχι μόνον μονομαχίαι ἀλλὰ καὶ λεμβοδρομίαι ἀκόμη ἐγίνοντο ἐντὸς τῆς ὀρχήστρας καταλλήλως διασκευαζομένης. Ἀντιθέτως πρὸς τὸ κοῖλον, ἡ σκηνὴ ὑπέστη πολλὰς διασκευάς, ἐπὶ Νέρωνος δὲ προσετέθη καὶ τὸ πρὸ αὐτῆς λογεῖον, τὸ ὁποῖον κατέλαβε μέρος τῆς ὀρχήστρας, ἥτις δὲν ἦτο πλέον κυκλική, ἀλλὰ ἡμικυκλικὴ ἢ πεταλοειδής. Ἐνῷ δὲ ἄλλοτε ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας κυρίως ἐδίδοντο αἱ παραστάσεις, κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αὕτη μετεβλήθη εἰς πλατεῖαν θεάτρου ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν, ἐκάθηντο δηλαδὴ καὶ ἐκεῖ θεαταί. Τέλος κατὰ τὸν Γ' ἢ Δ' μ. Χ. αἰῶνα, ἐπὶ Φαίδρου ἄρχοντος, ἐγένετο καὶ ἄλλη διασκευὴ εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο, κατὰ τρόπον ὅμως ἐντελῶς ἀκαλαίσθητον. Τὴν πρόσοψιν τοῦ λογείου στολίζουν ἀκόμη καὶ σήμερον κλασσικίζοντα ἀνάγλυφα τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος, μὲ παραστά-

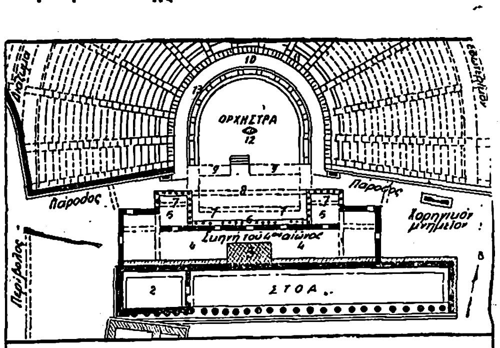

Τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα
(Κάτοψις καὶ τομὴ ἀπὸ Β πρὸς Ν.)

1) Ἀρχαῖος ναός.
2) Αἴθουσα τῆς στοᾶς.
3) Κρηπίδωμα.
4) Ἡ παλαιὰ ὀρχήστρα.
5) Παρασκήνια.
6) Προσκήνιον τοῦ Δ' αἰῶνος.
6') Θεμέλιος τοῖχος τοῦ παλαιοῦ ῥωμαϊκοῦ λογείου.
7) Προσκήνιον καὶ παρασκήνια τοῦ Α' π.Χ. αἰῶνος.
8) Προσκήνιον τοῦ Νέρωνος.
9) Προσκήνιον τοῦ Φαίδρου.
10) Θρόνος τοῦ ἱερέως τοῦ Διονύσου Ἐλευθερέως.
11) Αὐτοκρατορικὸν θεωρεῖον.
12) Θυμέλη.
13) Ὑδραγωγεῖον.

σεις ἀναφερομένας εἰς τὸν μυθολογικὸν κύκλον τοῦ Διονύσου, εἰς τινας μορφὰς τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζομεν τὴν ἀπομίμησιν γνωστῶν κλασσικῶν προτύπων. Τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, ὅπως καὶ ὅλα τὰ κλασσικὰ θέατρα, ἦτο ἀκάλυπτον. Γ. ΜΗΛ.

Διόνυσος (ὁ) ἢ *Διονύσιον* (τὸ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Κυρηναϊκῆς μεταξὺ Φαίας καὶ Χερρονήσου (Σταδ. Μεγ. θαλάσσης § 44—45. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βόμβας ἀκρωτήριον *Τὰνκ* μετὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ νησιδρίου Ζούζρα Μεζράτα (πλάτ. 32° 26' 1/2 Β, μῆκ. 23°11' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Metruh). Σ. Ε. Λ.

— **Διόνυσος** [*Γεωγρ.*]. Ἐξοχικὸν προάστειον τῶν Ἀθηνῶν, ἀπέχον ἀπὸ μὲν τῆς Κηφισιᾶς 8 1/2 χιλμτ., ἀπὸ δὲ τῆς Ἑκάλης 4 1/2, συνδεόμενον δὲ μέσῳ τούτων δι' ἁμαξιτῆς μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἀφ' ὧν ἀπέχει 23 1/2 χιλμ. Ὁ *Διόνυσος*, κείμενος εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τῆς ὑψίστης κορυφῆς τοῦ Πεντελικοῦ, τοῦ *Βλάχου* (εἰς ὕψος 450 μ.), κατ' εὐρὺν αὐχένα σχηματιζόμενον μεταξὺ τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ ὄρους Ἰκαρίου (Σταματοβουνίου) καὶ ἐν μέσῳ πευκοβριθοῦς περιοχῆς, ἔχει κλῖμα δροσερὸν τὸ θέρος καὶ ὑγιεινότατον. Πρὸ τοῦ ἔτους 1897 ὁ Διόνυσος ἦτο εἷς μικρὸς σταθμὸς τῶν λατόμων τοῦ ΒΑ Πεντελικοῦ, ἀνήκων εἰς τὸ κτῆμα «Σταμάτας», τὸ ὁποῖον ἦτο ἰδιοκτησία τῶν ἀδελφῶν Θεοδ. καὶ Ἠλία Ἠλιοπούλου καὶ ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς θέσεως «Καστρὶ» μέχρι Μαραθῶνος (ἐκτάσεως 92 χιλ. στρεμμάτων). Ἡ θέσις αὕτη ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς χωρικοὺς μᾶλλον ὡς *Ἅγιος Γεώργιος*, ἔκ τινος βυζαντινοῦ παρακειμένου ναΐσκου, πρὸ πολλοῦ ἐρειπιωθέντος, τὸ δ' ὄνομα Διόνυσος μετεφέρθη ἐνταῦθα ἐκ τοπωνυμίου διασωθέντος ἔκπαλαι διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ ἀποδιδομένου εἰς τὴν 1600 μ. ἀπέχουσαν ΝΑ ὡραίαν κοιλάδα, ἔνθα οἰκίσκος τοῦ κτήματος καὶ ἐρείπια ἀρχαίου ἱεροῦ. Λόγῳ τοῦ συνδέσμου τοῦ θεοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ ἀρχαίου Ἀττικοῦ δήμου τῆς Ἰκαρίας, ἐτοποθετεῖτο ὑπό τινων ἀρχαιολόγων ἐνταῦθα ὁ δῆμος οὗτος, τὸ δὲ ἱερὸν ἐθεωρεῖτο τοῦ Διονύσου. Αἱ ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανικῆς σχολῆς γενόμεναι τῷ 1888 ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν σπουδαῖα εὑρήματα τοῦ ἱεροῦ. ἓν χορηγικὸν μνημεῖον, σχήματος ἡμικυκλικῆς ἐξέδρας (τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ.), τρεῖς βάσεις ἢ βωμούς, ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος

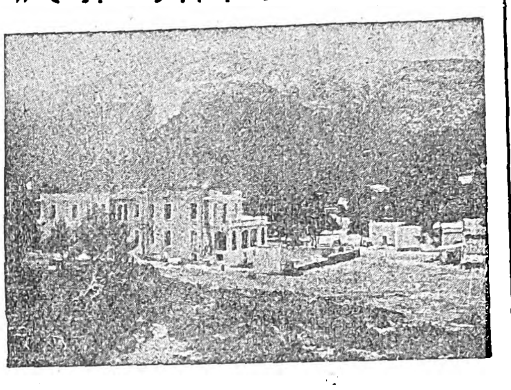

Ἄποψις τοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ ὑπερκειμένου Πεντελικοῦ.

φέροντα τὸ ὄνομα Πύθιον (ἐξ ἐπιγραφῆς), μέγαν βωμόν, ὡραῖα ἀνάγλυφα, ἐν οἷς καὶ ἀρχαϊκὴν στήλην πολεμιστοῦ, ὁμοίαν πρὸς τὸν «Μαραθώνιον στρατιώτην» (βλ. λ. Βελανιδέζα), πλῆθος ἐπιγραφῶν κλπ., ὧν τὰ σπουδαιότατα ἔχουν μετακομισθῆ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν μουσεῖον (πάντα τὰ εὑρήματα ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ *C. D. Buck* ἐν τῷ Papers of the American School of Classical Studies at Athens V, 1886-1890 σ. 43—134). Ἐκ τῆς κατὰ χώραν ἐπιγραφῆς «Ἰκαρίων τὸ Πύθιον», τοῦ «ψηφίσματος Ἰκαρίων», ὡς καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν ἐπεβεβαιώθη ἡ συνταύτισις τῆς θέσεως μετὰ τοῦ δήμου τῆς Ἰκαρίας, τῆς πατρίδος τοῦ Θέσπιδος, ὡς καὶ τοῦ ἀνατολικῶς ὑψουμένου ὄρους, τοῦ Σταματοβουνίου, μετὰ τοῦ Ἰκαρίου ὄρους. Ὀλίγα μέτρα ΒΑ τοῦ ἱεροῦ, τὸ ἐνταῦθα τοπίον καθίσταται θελκτικώτατον, ὑψηλὸς δὲ καταρράκτης σχηματίζεται ὑπὸ παρακειμένης πηγῆς.

Οἱ ἰδιοκτῆται τοῦ κτήματος τῷ 1897 παρεχώρησαν εἰς ἀγγλικὴν ἑταιρείαν τὸ δικαίωμα τῆς κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἐκμεταλλεύσεως τῶν μαρμάρων, αὕτη δὲ προέβη εἰς ἐγκαταστάσεις οἰκοδομῶν κατὰ τὴν σημερινὴν θέσιν τοῦ Διονύσου, ὑδρεύσεως, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν· τότε ἱδρύθη καὶ προέκτασις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀττικῆς ἐκ Κηφισιᾶς, ἐπεκταθείσης μέχρι τοῦ Σταματοβουνίου. Ἡ ἀκολουθήσασα ἐντατικὴ ἐκμετάλλευσις, ἥτις ἀπησχόλει περὶ τοὺς 500 ἐργάτας, διεκόπη τῷ 1914 λόγῳ τοῦ πολέμου, τὰ δὲ δικαιώματά της καὶ τὰς ἐνταῦθα ἐγκαταστάσεις ἐπώλησεν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας Θεόδωρον καὶ Ἠλίαν Ἠλιόπουλον. Οὗτοι ἐπώλησαν ἐκ νέου ταῦτα εἰς τοὺς Κούλην καὶ Ραφαήλ, οἵτινες συνέστησαν κατόπιν τὴν καὶ σήμερον ὑφισταμένην ἑταιρείαν «Ἀνώνυμος Γεωργικὴ καὶ Βιομηχανικὴ ἑταιρεία ὁ Διόνυσος». Ἀλλὰ τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1920 οἱ Κούλης καὶ Ραφαήλ, ἐκ συμφώνου μὲ τὸν Θεόδωρον Ἠλιόπουλον, ἐπώ-

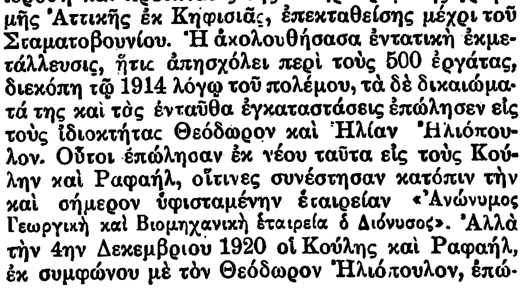

Ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου χορηγικοῦ μνημείου ἐν τῷ Διονύσῳ

λησαν εἰς τὸν Ἄγγλον Θωμᾶν Μπόμαν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μαρμάρων, τὰ δικαιώματα διαβάσεως, ἀνεγέρσεως οἰκοδομῶν καὶ ἄλλων, οὗτος δ' ἐξακολουθεῖ σήμερον ἐκμεταλλευόμενος τὴν ἐξόρυξιν μαρμάρων κυρίως ἐν τῷ Σταματοβουνίῳ. Τὰ ἐπὶ τοῦ κυρίως Πεντελικοῦ ἐκτεταμένα λατομεῖα σήμερον ἔχουν ἐγκαταλειφθῆ, ἡ ἄλλοτε μέχρι Κηφισιᾶς σιδηροδρομικὴ γραμμὴ περιῆλθεν ἐν ἀχρηστίᾳ, τὰ δὲ μάρμαρα μεταφέρονται δι' αὐτοκινήτων.

Τῷ 1920 ὁ Διόνυσος εἶχε μόλις 41 κατοίκους (ἐργάτας), σήμερον ὅμως (1928) ἀριθμεῖ 409 κατ., πολὺ δὲ περισσοτέρους κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ θέρους, ὁπότε πολλοὶ παραθερίζουν. Διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα Μαραθῶνος.

Αἱ οἰκίαι τοῦ προαστείου, μεγάλαι καὶ μικραί, εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι ἐν μέσῳ τοῦ πευκῶνος.

Ἐν Διονύσῳ σήμερον ὑπάρχουν τέσσαρα ξενοδοχεῖα ὕπνου καὶ φαγητοῦ, εἰς ταῦτα δὲ πρόκειται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἄλλοτε λέσχη (Καζῖνο), ἡ ὁποία ἐλειτούργησεν ἐπὶ δύο ἔτη (1926—1928), ἂν δὲν μεταβληθῇ εἰς ἀεροθεραπευτήριον (σανατόριον). Λειτουργοῦν ἤδη δύο μεγάλα ἀεροθεραπευτήρια· ἐξ ἄλλων δὲ ὁμοίων οἰκίσκων ἀξιομνημόνευτος εἶναι ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τὰ πεῦκα Ματσούκα», ἔνθα ἐγκατεστάθησαν ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ κοράσια.

Ἐν Διονύσῳ ὑπάρχει ἐγκατάστασις ἠλεκτρικοῦ φωτός, ἡ δ' ὕδρευσις, ἀνεπαρκής, γίνεται κυρίως ἀπὸ τῆς πηγῆς Σωληνάρι, κειμένης 500 μ. μακράν, εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Πεντελικοῦ. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἱεροῦ ὑπάρχουν τρεῖς πηγαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων δικαιώματα ἔχει ὁ Μπόμαν. Ὁ συνοικισμὸς ἔχει καὶ ὡραῖον ναόν, τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, κείμενον εἰς τὸ δυτικὸν μέρος. Οὗτος ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἐργατῶν τῶν λατομείων, τῶν πλείστων Καρπαθίων, ἐπὶ γηπέδου δωρηθέντος εἰς αὐτοὺς παρὰ τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας.

Δύο χιλιόμετρα δυτικώτερον, μεταξὺ Διονύσου καὶ Ἑκάλης, ἱδρύθη ἐσχάτως καὶ νέος ἀστικὸς συνοικισμὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ρέα». Ἐκεῖθεν καὶ ἐντεῦθεν τούτου παρεχωρήθη ἔκτασις ἑπτακοσίων καὶ πλέον στρεμμάτων εἰς τοὺς πρόσφυγας πρὸς ἀμπελουργίαν. Παρὰ τὸν συνοικισμὸν τοῦτον ὡς καὶ παρὰ τὴν Ἑκάλην λειτουργοῦν δύο ἔτι λατομεῖα μαρμάρων τοῦ Θωμᾶ Μπόμαν. Ι. Σ. Σ.

— **Διονύσου ἄκρα** [*Παράλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς *Ταπροβάνης* (Κεϋλάνης) ἀναφερόμενον ὑπὸ Πτολεμαίου (Ζ, δ, 5). Ἡ ταυτότης του ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

διονυχίζω, ἀόρ. *διωνύχισα—διωνυχίσθην*, παθ. μετοχ. *διωνυχισμένος*· ἐξετάζω τι ἀκριβῶς, λεπτομερῶς, ἐξελέγχω μετὰ πάσης ἀκριβείας: «διωνύχισε τὴν ὑπόθεσιν»· πρβλ. καὶ *ἐξονυχίζω*.

δι' ὀξεῖαν [*Μουσ.*]. Ἡ παρὰ τῷ Φιλολάῳ καὶ ἄλλοις θεωρητικοῖς ὀνομασία τῆς πέμπτης ἢ τῆς ὁμάδος τῶν φθόγγων τῆς περικλειομένης μεταξὺ τῶν ὀξυτέρων φθόγγων δύο συνεχομένων τετραχόρδων· δηλαδή: λα, σι, ντο, ρε || μι, φα, σολ, λα. Γ. Σ.

διοξείδιον (τὸ) [*Χημ.*]. Καλοῦνται *διοξείδια* αἱ ἑνώσεις τῶν στοιχείων μετὰ δύο ἀτόμων ὀξυγόνου. Οὕτω τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ (CO_2) λέγεται διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος κλπ. (βλ. ὀξείδιον). ΑΝ. Δ.

διοξικουρία (ἡ) [*Φαρμ. Χημ.*]· βλ. διακετούρησις.

διοξινδόλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ λακτάμη τοῦ ἀσταθοῦς ο-ἀμινοαμυγδαλικοῦ ὀξέος. Λαμβάνεται δι' ἀναγωγῆς τῆς *ἰσατίνης*, πρὸς ἣν ἐπίσης εὐκόλως μετατρέπεται δι' ὀξειδώσεως. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 167°. Σ. Γ.

διοξίνη (ἡ) [*Βιομ. Χημ.*]. Τεχνητὴ χρωστικὴ ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1889 ὑπὸ τοῦ Bender. Χημικῶς εἶναι 1-νιτρωδο-2,7-διοξυναφθαλίνη. Ἐρυθρὰ πάστα δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ εὐδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ μετὰ κιτρινερύθρου χροιᾶς. Βάπτει τὰ βαμβακερὰ μετὰ προηγουμένην πρόστυψιν διὰ σιδήρου. Σ. Γ.

διοξοπροπιονικὸν *ὀξὺ* ἢ *μεσοξαλδεϋδοξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι τὸ ἁπλούστερον *κεταλδεϋδοξὺ* καὶ ἔχει τὸν τύπον CHO.CO.COOH. Ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ὀξειδώσεως τοῦ διοξυμηλεϊνικοῦ ὀξέος. Ἡ διοξίμη αὐτοῦ CH(:NOH).C(:N.OH).COOH, *διοξιμινοπροπιονικὸν ὀξὺ* καλουμένη, ἀπαντᾷ εἰς δύο διαστερεομερεῖς μορφάς, ἐξ ὧν ἡ μία τήκεται εἰς 172° καὶ ἡ ἑτέρα εἰς 141—143°. Σ. Γ.

διοξυ — [*Χημ.*]. Πρῶτον συνθετικὸν κατηγορίας χημικῶν ἑνώσεων, δηλοῦν ὅτι δύο ὑδρογόνα τῆς ῥίζης τῆς ἑνώσεως ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ δύο ῥιζῶν ὑδροξυλίων. Ἀπὸ ἀπόψεως στοιχειακῆς συνθέσεως αἱ οὕτω παραγόμεναι ἑνώσεις διαφέρουν μόνον ὡς ἐκ τῆς προσθήκης δύο ἀτόμων ὀξυγόνου. ΑΝ. Δ.

διοξυακετόνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα κετοτριόζη καὶ ἔχει τὸν τύπον $CH_2(OH).CO.CH_2(OH)$. Λαμβάνεται κατὰ τὴν ὀξείδωσιν τῆς γλυκερίνης ὁμοῦ μετὰ τῆς γλυκεριναλδεΰδης, ἀποτελοῦσα μετ' αὐτῆς τὴν καλουμένην *γλυκερόζην*. Κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα πρίσματα τηκόμενα εἰς 80°. Ἐν στερεᾷ καταστάσει εὑρίσκεται εἰς πολυμοριακὴν μορφήν. Ἔχει γλυκεῖαν γεῦσιν, ζυμοῦται καὶ ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρόν, εἶναι δὲ πιθανῶς ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως τοῦ σακχάρου. Σ. Γ.

— [*Φαρμακ.*] Ἡ διοξυακετόνη εἶναι καλύτερον τοῦ σακχάρου ἀνεκτὴ εἰς τοὺς διαβητικούς, χρησιμεύει δὲ ὡς γλυκαντικὸν τῶν τροφίμων ἢ τῶν ποτῶν τῶν διαβητικῶν εἰς δόσεις 30—50 γρ. ἡμερησίως. Μεγαλύτεραι δόσεις οὐδὲν ἀπευκταῖον παρουσιάζουν. Εἰς τὸν βαρὺν διαβήτην ἐπιτρέπει αὕτη τὴν μείωσιν τῶν ἡμερησίων δόσεων τῆς ἰν-

Digitized by Google

σουλίνης. Εἰς τὸ διαβητικὸν κῶμα δύνανται νὰ ἐγχυθῶσι 15—20 κ. ἑκ. διαλύματος 10 ἢ 20%. κ. γ. μ.

διοξυανθρακινόναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δισυδροξυλιωμένα παράγωγα τῆς ἀνθρακινόνης (βλ. λ.). Ἀναλόγως τῆς πρὸς ἄλληλα θέσεως τῶν δύο ὑδροξυλίων διακρίνομεν: 1,2-διοξυανθρακινόνην ἢ *ἀλιζαρίνην*, 1,3-διοξυανθρακινόνην ἢ *πορφυροξανθίνην*, 1,4-διοξυανθρακινόνην ἢ *κινιζαρίνην*, 1,5-διοξυανθρακινόνην ἢ *ἀνθραρουφίνην*, 1,8-διοξυανθρακινόνην ἢ *χρυσαζίνην*. σ. γ.

διοξυβενζοϊκὰ *ὀξέα ['Οργ. Χημ.]*. Διυδροξυλιωμένα παράγωγα τοῦ τύπου

$C_6H_3(OH)_2$-COOH.

Εἶναι δυνατὰ ἓξ ἰσομερῆ, ἐξ ὧν τὰ δύο προέρχονται ἐκ τῆς πυροκατεχίνης, τρία ἐκ τῆς ρεσορκίνης καὶ ἓν ἐκ τῆς ὑδροκινόνης. Σπουδαιότερον ἐξ ὅλων εἶναι τὸ πρωτοκατεχικὸν ὀξύ. σ. γ.

διοξυβενζόλια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ δισθενεῖς φαινόλαι. Ἔχουσι τὸν τύπον $C_6H_4(OH)_2$ καὶ ὑπάρχουσιν εἰς τρεῖς ἰσομερεῖς μορφάς, ἤτοι τὴν ο-μορφήν, ἥτις εἶναι ἡ πυροκατεχίνη, τὴν μ-μορφήν, τὴν ρεσορκίνην, καὶ τὴν π-μορφήν, ἤτοι τὴν ὑδροκινόνην. σ. γ.

α,α'-διοξυγλουταρικὸν *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]*. Διϋδροξυλιωμένον παράγωγον τοῦ γλουταρικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου HOOC.CH(OH)$_2$CH$_2$.CH(OH)$_2$COOH. Ἡ ἀνενεργὸς μορφὴ εὐκόλως μετατρεπομένη εἰς ὀξυλακτονοξύ, τήκεται εἰς 167°, ἐνῷ ἡ δεξιόστροφος τήκεται εἰς 125°. σ. γ.

α,β'-διοξυγλουταρικὸν *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι διϋδροξυλιωμένον δικαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου COOH.CH(OH).CH(OH).CH$_2$.COOH. Ἡ ἀνενεργὸς μορφὴ τήκεται εἰς 164°. Ἡ μία τῶν ἐνεργῶν μορφῶν τήκεται εἰς 156°, ἡ δ' ἑτέρα εὐκόλως μετατρέπεται εἰς ὀξυλακτονοξὺ τηκόμενον εἰς 115°—120°. σ. γ.

N,N'-διοξυγουανιδίνη *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

HO.NH.C(:NOH).NH$_2$ ἢ HO.NH.C(NH.OH):NH.

Ἄχροοι βελόναι δισδιάλυτοι ἐν αἰθέρι, ἀποσυντιθέμεναι εἰς 120°. σ. γ.

διοξυδιαμιδοαρσενοβενζόλιον (τὸ) *[Χημ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς σαλβαρσάνης (βλ. λ.).

διοξυμηλονικὸν *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου HOOC.C(OH)$_2$.COOH, θεωρούμενον ὡς ὑδρίτης τοῦ μεσοξαλικοῦ ὀξέος. Ὁ αἰθυλεστὴρ αὐτοῦ εἶναι ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 57°. σ. γ.

διοξυναφθαλίνια (τὰ) ἢ *διοξυναφθαλῖναι ['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι παράγωγα τοῦ ναφθαλινίου (ναφθαλίνης), προερχόμενα ἐξ αὐτοῦ δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδρογόνων ὑπὸ δύο ὑδροξυλίων. Ἔχουσι τὸν τύπον $C_{10}H_6(OH)_2$. Εἶναι γνωστὰ καὶ τὰ δέκα ἰσομερῆ, ἐξ αὐτῶν δὲ σπουδαιότερα εἶναι: Τὸ 1,5-διοξυναφθαλίνιον, χρησιμοποιούμενον πρὸς παρασκευὴν κυανῶν χρωμάτων τῆς βενζιδίνης καὶ ἀζωχρωμάτων βαπτόντων διὰ μετακατεργασίας διὰ χρωμικῶν ἀλάτων, ὡς καὶ πρὸς συνθετικὴν παρασκευὴν διαφόρων ἄλλων παραγώγων τοῦ ναφθαλινίου. Τὸ 1,8-διοξυναφθαλίνιον, χρησιμεῦον πρὸς παρασκευὴν διαφόρων ἀζωχρωμάτων, θειοχρωμάτων κλπ. Τὸ 2,3-διοξυναφθαλίνιον, ὁμοίως δι' ἀζωχρώματα. Ὁ μονομεθυλαιθὴρ αὐτοῦ δρᾷ φυσιολογικῶς ὡς ἡ γουαϊακόλη. Τὸ 2,7-διοξυναφθαλίνιον, χρησιμοποιούμενον ἐπίσης πρὸς παρασκευὴν συνθετικῶν χρωμάτων. σ. γ.

διοξυτρυγικὸν *ὀξὺ* ἢ *τετροξυηλεκτρικὸν ὀξὺ* ἢ *καρβοξυταρτρονικὸν ὀξύ*. Εἶναι ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$HO_2C.C(OH)_2.C(OH)_2CO_2H$

θεωρούμενον ὡς ὑδρίτης τοῦ μὴ ἀπομονωθέντος μέχρι τοῦδε δικετηλεκτρικοῦ ὀξέος,

$HO_2C.CO.CO.CO_2H$.

Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Gruber καὶ ἡ σύστασίς του ἐξηκριβώθη ὑπὸ τοῦ Kekulé. Κρυσταλλοῦται εἰς λευκούς ἐν ὕδατι διαλυτοὺς κρυστάλλους τηκομένους ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 98°. Σπουδαιότερον τοῦ ἐλευθέρου ὀξέος εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι ἅλας μετὰ νατρίου

$C_4H_4O_8Na_2+3H_2O$

ὅπερ ἀποτελεῖ λευκὴν κρυσταλλικὴν κόνιν καὶ χρησιμεύει πρὸς ἀπομόνωσιν τῆς ἑνώσεως. Εἶναι λίαν ἀσταθές, διὰ θερμάνσεως τοῦ ὑδατικοῦ αὐτοῦ διαλύματος μετατρέπεται εἰς ταρτρονικὸν ὀξύ, διὰ πυρώσεως μετὰ διαλύματος ὑποθειώδους νατρίου διασπᾶται εἰς γλυοξάλην καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ. Τὸ διοξυτρυγικὸν ὀξὺ ἀπροτάθη ὡς ἀντιδραστήριον τοῦ νατρίου, σπουδαία δὲ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ μετὰ νατρίου ἅλατος αὐτοῦ πρὸς παρασκευὴν τῆς ταρταζίνης. Ὁ ἐστὴρ αὐτοῦ ἔχει καθαρῶς δικετονικὸν τύπον $C_2H_5OOC.CO.CO.COOC_2H_5$ καὶ εἶναι παχύρρυτον πορτοκαλλιόχρουν ὑγρόν. σ. γ.

διόπαι (αἱ) *['Αρχ.]*. Κοσμήματα κρεμώμενα εἰς τὰ ὦτα ὡς ἐνώτια.

διόπατρον (τὸ) (Diopatrum) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *εὐνεικιδῶν*. Οἱ σκώληκες τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι μέγα μέγεθος καὶ δύο ὀφθαλμούς, οἵτινες εἴς τινα εἴδη ἐλλείπουσι παντελῶς. Αἱ κεραῖαι, πέντε τὸν ἀριθμόν, διακρίνονται εἰς προσθίας καὶ ὀπισθίας. Τὰ βράγχια εἶναι λεπτότατοι φυλλοειδεῖς ἀποφύσεις κείμεναι εἰς τὰ πλάγια τοῦ σώματος. Αἱ ἄνω σιαγόνες εἶναι ἰσχυρόταται καὶ αἱ κάτω λεπτότεραι, φέρουσαι ὀκτὼ ἕως δέκα ὀδόντας λεπτοὺς καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου εὑρισκομένους. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *διόπατρον τὸ τῆς Νεαπόλεως* (Diopatrum Neapolitanum), γνωστότατον ἀνὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ γένους καὶ ἔχει μῆκος 12 ἑκατοστομέτρων καὶ περιφέρειαν ἑνὸς ἑκατοστομέτρου. Ἐνδιαιτᾶται ἢ ἐντὸς τῆς ἰλύος ἢ ἐντὸς τῆς ἐγκαταλελειμμένης κόγχης διαφόρων μαλακίων καὶ μαλακοστράκων. Ἡ ράχις ἔχει στίλβοντα κυανόχαλκον χρωματισμόν, ἐνῷ ἡ κεφαλὴ φαιοπρασινοϊώδη. Τὰ βράγχια ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς ἕκτης ἀρθρώσεως τοῦ σώματος μέχρι τῆς ἑξηκοστῆς τοιαύτης. Τὰ βράγχια τοῦ προσθίου σωματικοῦ τμήματος εἶναι μεγαλύτερα τῶν τοῦ ὀπισθίου. Δ. Ν. Π.

Διοπείθης. —1) Ἀθηναῖος χρησμολόγος καὶ φανατικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς ἀρχαίας πίστεως. Ἡ μία τῶν χειρῶν του ἦτο παραλυτική. Ἀντετάχθη πρὸς τὰς νεωτεριστικὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Περικλέους· τῇ εἰσηγήσει του ἀπεφασίσθη νὰ ὑποβάλλωνται μηνύσεις («εἰσαγγελίαι») κατὰ παντὸς μὴ πιστεύοντος εἰς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς ἢ διαδίδοντος θεωρίας περὶ ὑπερκοσμίων πραγμάτων. Μεταξὺ ἄλλων ἐμηνύθη τότε καὶ ὁ Ἀναξαγόρας. Φαίνεται ὅτι ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ., καίτοι δὲν ὑπάρχει ὁμοφωνία ὡς πρὸς τοῦτο. Διὰ τὴν μετέπειτα στάσιν του ἐν τῇ καταστάσει τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων κύριος μάρτυς εἶναι ὁ Ἀριστοφάνης, εἶναι δ' ἀσφαλῶς ἀληθὴς ἡ μαρτυρία τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους λέγοντος ὅτι ὁ Διοπείθης, ἀκόλουθος ἄλλως τε πρὸς τὰς ἀρχάς του, διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τὸν συντηρητικὸν στρατηγὸν Νικίαν. Ἀναφέρεται περὶ αὐτοῦ ὅτι ἔφθασεν εἰς πολὺ μεγάλην ἡλικίαν, καὶ ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του μετεκλήθη καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου ἡρμήνευσε χρησμούς τινας ἀναφερομένους εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου ἀνάληψιν τῆς βασιλείας.—2) Ἀθηναῖος στρατηγὸς (Σουνιεύς). Τῷ 343—342 π. Χ. ὡδήγησεν ὡς στρατηγὸς μίαν νέαν ἀποστολὴν κληρούχων εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, μολονότι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐπανειλημμένως ἀναγνωρίσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πόλεως Καρδίας, καὶ οἱ Καρδιανοὶ εἶχον συνάψει συμμαχίαν πρὸς τὸν Φίλιππον, ὁ Διοπείθης ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Καρδίαν, προφανῶς διὰ νὰ στερεώσῃ περισσότερον τὴν ἐπὶ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου κυριαρχίαν. Οἱ Καρδιανοὶ ἀντέστησαν, ὁ δὲ Φίλιππος, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς προέτεινεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀναθέσωσι τὴν λύσιν τῆς ἀναφυείσης διαφορᾶς εἰς διαιτητικὸν δικαστήριον, ἀμέσως ἔπειτα ἀπέστειλε στρατεύματα πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Καρδιανῶν. Ὁ Διοπείθης ἐν τῷ μεταξὺ ἐφορολόγει τὰ διερχόμενα τὸν Ἑλλήσποντον πλοῖα καὶ ἐνήργει ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν θρακικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπήγοντο εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Μακεδόνων· ὅταν ὅμως ἐπλησίαζον τὰ μακεδονικὰ στρατεύματα ἀπεσύρθη εἰς τὴν Χερρόνησον. Οὕτως ἡ ἀπὸ τοῦ 346 π. Χ. ὑφισταμένη εἰρήνη μετὰ τῶν Μακεδόνων παρεβιάσθη. Τότε οἱ ἐν Ἀθήναις φιλιππίζοντες ῥήτορες ἀπῄτησαν τὴν ἀπόλυσιν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Διοπείθους, καθὼς καὶ τὴν ἀνάκλησιν καὶ αὐστηρὰν τιμωρίαν τοῦ ἰδίου τοῦ στρατηγοῦ, σύμφωνα μὲ τοὺς κειμένους νόμους. Κατὰ τούτων ἀντεπεξῆλθε ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀντιμακεδονικῆς μερίδος Δημοσθένης, ἐκφωνήσας τὸν «Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ» λόγον του, κατώρθωσε δὲ ὄχι μόνον νὰ ἀπαλλάξῃ πάσης κατηγορίας τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποσοβήσῃ τὴν ἀνάκλησίν του καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀποστολὴν νέων ἐνισχύσεων. Οὕτως ὁ Διοπείθης ἐσυνέχισε τὰς κατὰ τοῦ Φιλίππου ἐχθροπραξίας του· ᾐχμαλώτισεν ἀπεσταλμένον τού τινα, Ἀμφίλοχον ὀνομαζόμενον, καὶ παρεκίνησε τοὺς Βυζαντίους εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Φιλίππου. Θεωρεῖται πιθανὴ ἡ γνώμη ὅτι ἀπέθανεν ἐν Θράκῃ οὐχὶ πολὺν χρόνον ὕστερον ἀπὸ τὰ γεγονότα ταῦτα. Ι. Δ. Σ.

διόπερ· ἀντὶ *δι' ὅπερ*· διό, ὅθεν, τούτου ἕνεκα.

δίοπλος (ὁ) (Dihoplus Brandt) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρινοκερινῶν ὀνυχωτῶν* θηλαστικῶν. Ὀνομάζεται καὶ κερατόρινος (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Διοπολίτης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία νομοῦ τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου, ἔχων πρωτεύουσαν τὴν *Διὸς πόλιν* (*Πτολεμ.* Δ. ε. 67.).

δίοπος (ὁ)· ὁ διέπων, ὁ ἐπιστατῶν, ὁ ἐπιβλέπων.

δίοπος (ὁ) *[Ναυτ.]* γαλλ. le quartier maître, ἀγγλ. the quarter master (Ναυτ. ὀνομ. ἄρ. 1458). Ὁ κατώτερος βαθμοφόρος ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, μεταξὺ τοῦ ναύτου καὶ ὑποκελευστοῦ. Ἀντιστοιχῶν πρὸς δεκανέα τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ, δὲν θεωρεῖται ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ ὡς ὑπαξιωματικός. Ἀπὸ ἀπόψεως εἰδικότητος διαστέλλονται οἱ δίοποι ἀναλόγως τοῦ κλάδου των. Σ. Ε. Λ.

διοπτάσιος (ὁ) (Dioptas) *['Ορυκτ.]*. Ὀρυκτόν, ὄξινον ὀρθοπυριτικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ, τοῦ χημικοῦ τύπου H_2CuSiO_4, κρυσταλλούμενον εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα κατὰ ρομβόεδρα. Ἀπαντᾷ εἰς ἰδιομόρφους ἐπιμήκεις κρυστάλλους χρώματος σμαραγδοπρασίνου, καὶ παρουσιάζει λάμψιν ὑελώδη, θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα 5 καὶ εἰδικὸν βάρος 3,3. Ὁ διοπτάσιος εἶναι ἐλάχιστα διαδεδομένος. Παρετηρήθη κυρίως ἐπὶ τοῦ ὄρους Altyn Tübe τῆς Kirgisensteppe τῆς Ρωσίας, τελευταίως δὲ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ γαλλικοῦ Κόγκο, παρὰ τὸ Copiapo τῆς Χιλῆς καὶ τὸ Clifton τῆς Arizona, αἱ δὲ περισσότεραι ἐμφανίσεις αὐτοῦ κέκτηνται ἁπλῶς ὀρυκτολογικὴν σημασίαν. Γ. Β.

διοπτεία (ἡ)· βλ. λ. διόπτευσις.

διόπτευσις, *—εως* (ἡ) καὶ *διοπτεία*· παρατήρησις διὰ μέσου τινός, οἷον διὰ διόπτρας.

—[Ναυτ.] Καλεῖται *διόπτευσις* (κοιν. *ρελέβο* γαλλ. relèvement, ἀγγλ. bearing, Ὀνομ. Ναυτ. ἄρθρ. 1213) ἡ πρᾶξις τοῦ διοπτεύειν καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ διὰ τῆς πράξεως αὐτῆς προσδιοριζομένη γωνία· ἡ τοιαύτη κατ' ἐπέκτασιν σημασία, καίτοι μὴ κυριολεκτική, ἐπεκράτησε τοῦ ὀρθοῦ ὅρου *ἀντιστοιχία*. Καὶ ἂν μὲν πρόκειται περὶ εὑρέσεως τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει ὁ κατακόρυφος κύκλος ὁ διερχόμενος διὰ τοῦ ὑπὸ διόπτευσιν σημείου πρὸς τὸν μεσημβρινὸν τῆς πυξίδος, τότε λαμβάνεται διὰ τῆς διόπτρας τῆς πυξίδος ἢ τοῦ διοπτικοῦ αὐτῆς σωλῆνος, ἐὰν ἔχῃ, καὶ λέγεται τότε διόπτευσις πυξίδος. Ἐὰν πάλιν πρόκειται περὶ τῆς γωνίας ἣν σχηματίζει ὁ κατακόρυφος κύκλος τοῦ ὑπὸ διόπτευσιν σημείου πρὸς τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου, ὀνομάζεται διόπτευσις σχετικὴ καὶ λαμβάνεται διὰ τοῦ ταξιμέτρου. Αἱ διοπτεύσεις πυξίδος χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ἀκτοπλοΐᾳ πρὸς προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ πλοίου, αἱ δὲ σχετικαὶ διοπτεύσεις πρὸς καθορισμὸν καὶ τήρησιν τῶν συσχετικῶν θέσεων τῶν πλοίων τῶν πλεόντων κατά τινα διάταξιν. Αἱ διοπτεύσεις ὑποτίθενται λαμβανόμεναι ἀπὸ θαλάσσης, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ γίνῃ μνεία τῶν ἀντιστοιχιῶν ὡς πρὸς φάρους ἢ ναυτιλιακὰς ὁδηγίας, ἀπὸ τοῦ διοπτεύοντος δὲ πρὸς τὸν διοπτευόμενον ὅταν ἀμφότερα εὑρίσκωνται ἐν τῷ αὐτῷ περιβάλλοντι, εἴτε ἀμφότερα ἐπὶ ξηρᾶς εἴτε ἀμφότερα ἐπὶ θαλάσσης, εἴτε ὁ μὲν διοπτεύων εἰς τὴν ξηράν, τὸ δὲ διοπτευόμενον εἰς τὴν θάλασσαν. Σ. Ε. Λ.

— *['Αστρονομ.]* Βλ. σκόπευσις.

διοπτεύω· βλέπω, παρατηρῶ, ἐπισκοπῶ διὰ μέσου τινός, οἷον διὰ διόπτρας.

—[Ναυτ.] Ὁ ὅρος *διοπτεύω* (κοιν. *ρελεβάρω* ἢ *πέρνω ρελέβο*, γαλλ. relever, ἀγγλ. to take bearing, Ὀνομ. Ναυτ. ἄρθ. 1213) σημαίνει προσδιορίζω, διὰ μετρήσεως, τὸ μέτρον τῆς διέδρου γωνίας τῆς σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τοῦ διοπτευομένου σημείου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου ἀφ' ἑτέρου (διοπτεύω διὰ πυξίδος)· ἢ τῆς γωνίας ἣν σχηματίζει ὁ κάθετος τοῦ διοπτευομένου ἀντικειμένου κύκλος (βλ. λ. διόπτευσις) πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον τοῦ πλοίου (διοπτεύω «σχετικῶς» ἢ «διὰ ταξιμέτρου»). Σ. Ε. Λ.

διοπτὴρ *—ῆρος* (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου διοπτεύομεν.

— *Τοπογρ.]* Καλοῦνται *διοπτῆρες* σκοπευτικαὶ συσκευαὶ χρησιμοποιούμεναι πρὸς μέτρησιν ἀποστάσεων καὶ γωνιῶν, ἰδίως εἰς γεωδαιτικὰ ὄργανα καὶ δὴ εἰς ἐκεῖνα ἐκ τούτων, ἅτινα δὲν ἀποβλέπουν εἰς μεγάλην ἀκρίβειαν σκοπεύσεως, ὡς εἶναι ὁ διοπτρικὸς κανών, τὸ ὀρθόγωνον κτλ. Καὶ ὄργανα ὡσαύτως ἐφωδιασμένα διὰ τηλεσκοπίου χρησιμοποιοῦν διοπτῆρας διὰ βοηθητικὰς προκαταρκτικὰς σκοπεύσεις καὶ διὰ σκοπεύσεις εἰς ἀντικείμενα εὑρισκόμενα πολὺ πλησίον. Μία εὐθεῖα ἑπομένως καὶ μία σκοπευτικὴ γραμμὴ ὁρίζεται διὰ δύο σημείων, ἐνῷ ἓν σκοπευτικὸν ἐπίπεδον ὁρίζεται ἢ δι' ἑνὸς σημείου καὶ μιᾶς εὐθείας ἢ διὰ δύο εὐθειῶν παραλλήλων ἢ τεμνομένων. Ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων τῆς γεωμετρίας βασίζεται ἡ κατασκευὴ τῶν διοπτήρων ἐξ ἑνὸς ζεύγους διοπτηρίων, τοῦ προσοφθαλμίου καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ. Τὸ παρατιθέμενον σχῆμα παριστᾷ 4 ζεύγη διοπτηρίων (ἀριστερὰ φαίνονται τὰ προσοφθάλμια καὶ δεξιὰ τὰ ἀντικειμενικὰ τῶν ἀντιστοίχων 4 διοπτήρων). Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἄνω ζεῦγος ἀποτελεῖ διοπτῆρα χρησιμεύοντα πρὸς ὁρισμὸν σκοπευτικῶν γραμμῶν, ἐνῷ τὰ λοιπὰ 3 πρὸς ὁρισμὸν τῶν σκοπευτικῶν ἐπιπέδων. Τὸ τε-

Digitized by Google

λευτοῖον ζεῦγος ἀποτελεῖ διπλοῦν διοπτῆρα, ἐπειδὴ
ἑκάτερον τῶν διοπτηρίων δύναται νὰ χρησιμο-
ποιηθῇ ὡς προσοφθάλμιον. Αἱ ὀπαὶ τῆς σκοπεύ-
σεως τοῦ προσοφθαλμίου πρέπει νὰ ἔχουν διάμε-
τρον ³/₄—1 χιλιοστόν, ἐνῷ αἱ σχισμαὶ πρέπει νὰ
ἔχουν ἄνοιγμα ½ μέχρι ³/₄ τοῦ χιλιοστοῦ. Τὰ
νήματα πρέπει νὰ εἶναι
εὐκρινῶς ὁρατά, ἀλλὰ
καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν
λεπτά, ἐκ μετάξης, ἐκ
τριχὸς ἵππου κ.λ.π. Ἡ
ἀκρίβεια τῆς σκοπεύ-
σεως ἀποβαίνει τόσῳ
μεγαλυτέρα ὅσῳ με-
γαλυτέρα εἶναι ἡ ἀπό-

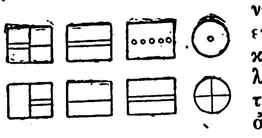

Διοπτῆρες.

στασις τοῦ προσοφθαλμίου ἀπὸ τοῦ ἀντικειμε-
νικοῦ, ἥτις κατὰ κανόνα λαμβάνεται ἴση πρὸς
25 ἑκ., ὥστε νὰ διακρίνεται εὐκρινῶς τὸ νῆμα.
Ἐπειδὴ ἡ ἀπόστασις αὕτη δὲν διατίθεται εἰς
μικρὰ ὄργανα, ὡς τὸ ὀρθόγωνον, τὸ κλισιόμε-
τρον κτλ., ταῦτα ὑστεροῦν εἰς ἀκρίβειαν μετρή-
σεων. Ἐν γένει, ἡ ἀκρίβεια τῶν σκοπεύσεων τῶν
διοπτήρων εἶναι μικρά, λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τοῦ
ὀφθαλμοῦ νὰ διακρίνῃ ἐξ ἴσου εὐκρινῶς καὶ συγ-
χρόνως ἀντικείμενα εὑρισκόμενα εἰς διαφόρους
ἀποστάσεις, ὡς εἶναι τὸ νῆμα καὶ τὸ σκοπευόμε-
νον σημεῖον. Εἰς τοῦτο δὲ κυρίως ὀφείλεται ἡ
γενικὴ χρῆσις καὶ εἰς τὰ μικρότερα ἀκόμη ὄρ-
γανα τοῦ τηλεσκοπίου ὡς σκοπευτικοῦ μέσου. Α. Μ.

—[*Πυροβολ.*] Ὁ *διοπτὴρ* εἶναι ἁπλοῦν ὀπτικὸν
ὄργανον διοπτεύσεως, συνιστάμενον εἰς βραχὺ ὀρ-
θὸν τετραγωνικὸν ὑάλινον πρῖσμα, οὗτινος ἡ μὲν
μία τῶν βάσεων, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ προσοφθάλμιον
μέρος, εἶναι σφαιρική, ἐν εἴδει φακοῦ, ἡ δὲ ἑτέρα
ἐπίπεδος, ἐπεξειργασμένη, ἀδιαφανὴς μετὰ δύο
γραμμῶν διαφανῶν, κατ' ὀρθὴν γωνίαν τεμνομέ-
νων. Τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ διατεθει-
μένου εἰς ἀπόστασιν περὶ τὰ 30 ἑκατοστά, τὸ εἴ-
δωλον τῶν γραμμῶν τούτων σχηματίζεται εἰς
ἀπόστασιν ἑνὸς μέτρου περίπου. Ὁ διοπτήρ, ἕνεκα
τῶν μικρῶν διαστάσεων καὶ τοῦ βάρους του καὶ
λόγῳ τοῦ ὅτι ἀντικαθιστᾷ μακρὰν σκοπευτικὴν
γραμμήν, χρησιμοποιεῖται ἐπωφελῶς εἴτε ἐπὶ τοῦ
κλισιοσκοπίου εἴτε διὰ γωνιόμετρον. Διὰ τὴν διό-
πτευσιν, ἐκτελουμένην κεχωρισμένως κατὰ διεύ-
θυνσιν καὶ καθ' ὕψος, ὁ σκοπευτὴς διὰ μικρῶν
κινήσεων τῆς κεφαλῆς μετακινεῖ τὸν ὀφθαλμὸν
αὐτοῦ κατακορύφως ἢ ὁριζοντίως, οὕτως ὥστε νὰ
φέρῃ τὴν ἐπέκτασιν εἴτε τῆς κατακορύφου εἴτε
τῆς ὁριζοντίου γραμμῆς ἐπὶ τοῦ στόχου. Μειονέ-
κτημα ἀποτελεῖ ἡ ἀπόκρυψις τοῦ στόχου καὶ ἡ
ἕνεκα ταύτης ἐπιβαλλομένη, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη,
μέθοδος τῆς χρήσεώς του. Εἰς τὰ πρῶτα χρησι-
μοποιηθέντα γωνιόμετρα σκοπεύσεως ἐφηρμόσθη
ὡς κύριον μέσον διοπτεύσεως, ἤδη ὅμως ἀποτε-
λεῖ βοηθητικὸν μόνον τοιοῦτον τῶν πανοραματικῶν
διοπτρῶν. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

διοπτήριον (τὸ) [*Τοπογρ.*]. Καλεῖται οὕτω (ἄλλως
διαστοχάστριον) μικρὰ πλὰξ μεταλλικὴ φέρουσα
ὀπὴν ἢ σχισμὴν ἢ λεπτὸν νῆμα καὶ χρησιμεύουσα
διὰ τὸν ὁρισμὸν σκοπευτικῶν γραμμῶν ἢ ἐπιπέ-
δων (βλ. διοπτήρ).

διοπτήριος, —*α,* —*ον*· ὁ τοῦ διοπτῆρος, ὁ τῆς
διοπτεύσεως: «διοπτηρία πυξίς»· || τὸ οὐδέτ. διοπτή
ριον ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

διοπτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν
διόπτευσιν.

—διοπτικὸς *σωλὴν* [*Ναυτ.*].—1) Ἡ ἄνευ φακῶν
καὶ σταυρονήματος διόπτρα, χρησιμοποιουμένη ἀντὶ
τῆς ἀστρονομικῆς διόπτρας τοῦ ἐξᾶντος ἢ τῆς διό-
πτρας τοῦ Γαλιλαίου, διὰ παρατηρήσεις ὑπὸ ἀνε-
παρκὲς φῶς καὶ δὴ ὑψομετρήσεις ἀστέρων.—2) Κυ-
λινδρικὸς σωλὴν μετάλλινος ἔχων, ἀντὶ φακῶν, εἰς
μὲν τὸ προσοφθάλμιον μικρᾶς διαμέτρου ὀπὴν κατὰ
τὸ κέντρον διαφράγματος, εἰς δὲ τὸ ἀντοφθάλ-
μιον σταυρόνημα. Ἡ σκόπευσις γίνεται εὐθυγραμ-
μουμένου τοῦ σταυρονήματος πρὸς τὸ σκοπευό-
μενον σῶμα. Τοιοῦτος διοπτικὸς σωλὴν ὑπῆρχεν
εἴς τινας τύπους διοπτηρίων πυξίδων καὶ εἴς τινα
ὑδρογραφικὰ ὄργανα μὴ παρέχοντα μεγάλην ἀκρί-
βειαν. Σ. Ε. Λ.

δίοπτρα (τά)· ζεῦγος φακῶν χρησιμοποιουμέ-
νων ὑπὸ τῶν ἐχόντων ἐλαττωματικὴν τὴν ὅρασιν·
ἢ πρὸς προστασίαν τῶν ὀφθαλμῶν ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ
φωτός, τοῦ ἀνέμου κλπ., κοιν. *ματογυάλια*· || μικρὸν
διπλοῦν φορητὸν τηλεσκόπιον, ἄλλως διόπτρα (βλ.
λ.), κοιν. *κιάλια*: «δίοπτρα θεάτρου».

—[ΟΦΘΑΛΜ.] *Δίοπτρον* (τὸ) ἢ *δίοπτρα* (τὰ)
ὀνομάζονται ὑάλινοι φακοί, οἵτινες τιθέμενοι πρὸ
τῶν ὀφθαλμῶν διορθώνουν τὰς ἀνωμαλίας τῆς
διαπλάσεως, οὕτως ὥστε οἱ φέροντες αὐτὰ νὰ βλέ-
πωσιν εὐκρινῶς. Οἱ φακοὶ ἦσαν ἀρχαιόθεν γνωστοί.
Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Νινευΐ, τῆς Πομπηΐας, τῆς
Νόλας, ἀνευρέθησαν ἐπιπεδόκυρτοι φακοί. Τῶν
φακῶν τούτων οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν καυστι-
κὴν ἰδιότητα καὶ τὴν μεγεθυντικὴν δύναμιν. Δι'
αὐτῶν ἥναπτον πῦρ καὶ ὁ Στρεψιάδης τῶν «Νε-
φελῶν» τοῦ Ἀριστοφάνους ἐμηχανεύετο νὰ τήξῃ
τὸν κηρὸν καὶ τὰ γράμματα τῆς δίκης του. Εὑ-
ρέθησαν δακτυλιόλιθοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ ἐγγε-
γλυμμέναι εἰκόνες ἦσαν τόσον μικροσκοπικαί, ὥστε
διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ εἶχον σκα-
λισθῇ, καὶ ἑπομένως ἐσκαλίσθησαν τῇ βοηθείᾳ
μεγεθυντικῶν φακῶν. Ὁ Κικέρων ἀναφέρει ὅτι
ἡ «Ἰλιὰς» ἐγράφη ἐπὶ τόσον μικροῦ παπύρου,
ὥστε νὰ χωρῇ ἐντὸς καρύου. Εἰς τοὺς ἀρχαίους
ἰατροὺς συγγραφεῖς ἀναγινώσκομεν, ὅτι οὗτοι ἐχρη-
σιμοποίουν τοὺς φακοὺς διὰ νὰ καυτηριάσουν
ἕλκη καὶ νὰ ἐξάγουν μικρὰ σώματα ἐμπεπαρ-
μένα ἐντὸς τοῦ δέρματος κτλ. Βασιζόμενός τις
ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω, εἶναι φυσικὸν καὶ λογικὸν νὰ
συμπεράνῃ, ὅτι οἱ φακοὶ ἐχρησίμευον καὶ διὰ τὴν
ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων
πλέον διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ν' ἀναγινώσκουν καὶ
γράφουν. Καὶ ὅμως ἡ τόσον ἐκ πρώτης ὄψεως λο-
γικὴ αὕτη σκέψις οὐδαμόθεν πιστοποιεῖται. Ὁ Κικέ-
ρων, ὁ Κορνήλιος Νέπως, ὁ Σουητώνιος λέγουσιν,
ὅτι οἱ γέροντες, ὅταν δὲν ἦσαν πλέον εἰς θέσιν νὰ
ἀναγινώσκουν, ἐχρησιμοποίουν ὡς ἀναγνώστας
τοὺς δούλους. Οἱ ἰατροὶ Γαληνός, Ὀρειβάσιος, Ἀέ-
τιος, Παῦλος, Ψελλὸς κτλ., μηδὲ αὐτοῦ τοῦ Ἀκτου-
αρίου ἐξαιρουμένου (1328—1341), ὅστις ἔγραψεν ὀ-
λίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν διόπτρων, ἐνῷ
πλουσιοπαρόχως ἀναγράφουσι φάρμακα ὀξυδερκεί-
ας διὰ τὴν ἀμβλυωπίαν καὶ τὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς
ὁράσεως, οὐδαμοῦ ἀναφέρουν τὰς διόπτρας διὰ
τὰς ἐλλείψεις τῆς ὁράσεως. Ἐξ ἀντιθέτου, μετὰ
τὴν ἀνακάλυψιν τῶν διόπτρων ὑπὸ τοῦ Ρογήρου
Βάκωνος, εὑρίσκομεν τὴν πρώτην τῶν διόπτρων
μνείαν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἰατρῶν τῆς Δύ-
σεως καὶ εἰς τὸ τοῦ Bernard Gordon (1302). Ἐπί-
σης ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Gaesemacker (1282), ὅτι
ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Buller ἐποιεῖτο χρῆσιν διό-
πτρων. Γνωρίζομεν ἐξ ἄλλου ὅτι ὁ Π. Βοναπάρ-
της, κατὰ τοὺς γάμους τοῦ κόμιτος Ἔττιγκεν, τε-
λεσθέντας τῷ 1319, ἔφερε δίοπτρα ἐπὶ τῆς ῥινὸς
καὶ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν κεκλημένων διὰ
τὸ καινοφανὲς τοῦ πράγματος. Ὁ Βάκων ἐμελέ-
τησε σοβαρῶς τοὺς φακοὺς καὶ εἰς τὸ σύγγραμμά
του «Perspectica» λέγει «ὁ ἐπιπεδόκυρτος φακὸς
θὰ εἶναι πολὺ χρήσιμος εἰς τοὺς γέροντας, οἵτινες θὰ
δύνανται δι' αὐτοῦ νὰ βλέπωσι τὰ γράμματα μὲ ἀρ-
κετὴν μεγέθυνσιν, ὅσον καὶ ἂν ταῦτα εἶναι μικρά».
Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη γραπτὴ γνώμη περὶ τοῦ δυ-
νατοῦ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐπιπεδοκύρτων
φακῶν δι' ἀνάγνωσιν. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι
ὁ Βάκων εἰργάζετο μέχρις 80 ἐτῶν, θὰ εἴμεθα ἐν
τῷ δικαίῳ νὰ εἴπωμεν ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἐποιή-
σατο χρῆσιν τῶν διόπτρων. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐπιρ-
ρωννύεται καὶ ἔκ τινος διηγήσεως τοῦ Caese-
macker, καθ' ἣν ὁ Βάκων εἶχε χαρίσει εἰς τὸν
φίλον του Goethals ζεῦγος διόπτρων, τὰ ὁποῖα
τῷ 1285 ὁ μοναχὸς Spina ἀπεμιμήθη. Ἡ ἐφεύ-
ρεσις τῶν διόπτρων ἀποδίδεται ἐπίσης εἰς τὸν
Φλωρεντῖνον Ἀρμάτι (1317), ὡς προκύπτει ἐξ
ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς. Ἡ μελέτη ὅμως τοῦ θέμα-
τος ἀποδεικνύει τὸν Ἀρμάτι ὑελοπώλην, τελειο-
ποιήσαντα ἁπλῶς τὴν κατασκευὴν τῶν ὀμματοϋά-
λων. Τὰ πρῶτα δίοπτρα κατεσκευάσθησαν ἀπὸ
ὕαλον οὐχὶ καλῆς ποιότητος, διότι ἡ κατεργασία
αὐτῆς δὲν ἦτο ἀκόμη τελειοποιημένη, καὶ δι'
αὐτὸ τὰ ἐξ αὐτοφυοῦς τότε κρυστάλλου κατα-
σκευαζόμενα δίοπτρα ἐπροτιμῶντο. Σήμερον ὅμως
ἡ κατασκευὴ τῶν ὑάλων ἐτελειοποιήθη τόσον,
ὥστε αἱ ὕαλοι, εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν ὁποίων λαμ-
βάνουσι μέρος πυριτικὰ ἅλατα τοῦ καλίου, τοῦ
ἀσβεστίου, τοῦ μολύβδου κτλ., ἔχουσι προτερή-
ματα καὶ πλεονεκτήματα περισσότερα τῶν ἐξ αὐ-
τοφυοῦς κρυστάλλου κατασκευαζομένων.

Οἱ φακοὶ εἶναι διαφόρων εἰδῶν: α) Κυρτοὶ
(ἀμφίκυρτοι, ἐπιπεδόκυρτοι). Ἀποτελοῦνται ἀπὸ
τμήματα σφαίρας ὑαλίνης, συγκλίνουσι δὲ τὰς
παραλλήλως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν προσπι-
πτούσας ἀκτῖνας εἰς ὡρισμένον τι σημεῖον, ὅπερ
ὀνομάζεται ἑστία. Οἱ φακοὶ οὗτοι ἔχουσι μεγεθυν-
τικὴν δύναμιν, διορθώνουν τὰς ἀνωμαλίας τῆς δια-
θλάσεως τῶν ὑπερμετρωπικῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐπι-
βοηθοῦν τὴν ἠλαττωμένην ὅρασιν τῶν πρεσβυτῶν
καὶ τῶν πασχόντων ἀπὸ παραλύσεις τῆς προσαρ-
μογῆς. Ἡ συμβολικὴ παράστασις τῶν κυρτῶν
φακῶν σημειοῦται διὰ τοῦ θετικοῦ σημείου +.
β) Κοῖλοι. Εἶναι ἐπίσης τμήματα σφαίρας, ἅτινα
ἀποκλίνουσι τὰς δι' αὐτῶν διερχομένας ἀκτῖνας.
Χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν διόρθωσιν τῆς μυω-
πίας καὶ σημειοῦνται διὰ τοῦ ἀρνητικοῦ συμβό-
λου —. γ) Περισκοπικοὶ ἢ μηνίσκοι (ἢ κατὰ Wol-
laston). Τούτων ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια εἶναι κοίλη,
ἡ δὲ ἐμπροσθία κυρτή. Ὁ βαθμὸς τῆς κοιλότη-
τος καὶ κυρτότητος εἶναι ἄνισος καὶ ἀναλόγως
τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ βαθμοῦ τῆς μιᾶς ἐπιφα-
νείας ἢ τῆς ἑτέρας τὸ δίοπτρον ἐνεργεῖ ὡς φακὸς
κυρτὸς ἢ κοῖλος. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὸν διοπτρικὸν
βαθμὸν περισκοπικοῦ φακοῦ, προσδιορίζομεν διὰ
τοῦ σφαιρομέτρου τὴν εἰς διοπτρίας δύναμιν ἑκά-
στης ἐπιφανείας καὶ ἀφαιροῦμεν τὴν μικροτέραν
τῆς μεγαλυτέρας, θέτοντες πρὸ τοῦ εὑρισκομένου
ἀριθμοῦ τῆς διοπτρίας τὸ σημεῖον τοῦ μείζονος
ἀριθμοῦ· π. χ. εὕρομεν + 5δ ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπι-
φανείας καὶ — 2δ ἐπὶ τῆς κοίλης. Ἀφαιροῦντες
τὸ — 2 ἐκ τοῦ + 5, λέγομεν φακὸς δυνάμεως
+ 3δ. Οἱ περισκοπικοὶ φακοὶ ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἰδι-
ότητας μὲ τοὺς κυρτοὺς καὶ κοίλους, εἶναι ὅμως
προτιμότεροι αὐτῶν, διότι παρέχουσιν εὐκρινεστέ-
ραν ὅρασιν. δ) Ἀναστιγματικοὶ ἢ στιγματικοὶ (Punktal,
Stignal, Orthal). Φακοὶ περισσότερον τελειοποιη-
μένοι τῶν περισκοπικῶν. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιφάνειαι
αὐτῶν εἶναι ὑπολογισμέναι μετὰ τῆς μεγαλυτέρας
μαθηματικῆς ἀκριβείας, ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις τῶν ὑ-
πολογισμῶν εἶναι τόσον ἀκριβῶς ἐπιτυχής, ὥστε τὰ
εἴδωλα τῶν παρακέντρως ὁρωμένων ἀντικειμένων νὰ
σχηματίζωνται ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐξ ἴσου
σαφῶς καὶ εὐκρινῶς, ὅσον καὶ τὰ κεντρικά. Οἱ φακοὶ
οὗτοι εἶναι ἀνώτεροι τῶν περισκοπικῶν. ε) Διεστιακοί.
Ἀποτελοῦνται ἐκ δύο φακῶν διαφόρου δυνάμεως,
πλαισιουμένων ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς στεφά-
νης. Χρήσιμοι πολὺ διὰ τοὺς πρεσβύωπας, οἵτινες
ἐπιθυμοῦσι νὰ ἴδωσι καλῶς πλησίον τε καὶ μα-
κράν, χωρὶς ν' ἀφαιρέσουν τὰ διόπτρά των. Οἱ
τοιοῦτοι πρεσβύωπες διὰ μὲν τοῦ κάτω διόπτρου,
τοῦ καὶ ἰσχυροτέρου, ἀναγινώσκουσι καὶ γράφουσι,
διὰ δὲ τοῦ ἄνω τοῦ ἐλαφροτέρου, βλέπουσι μακράν.
Οἱ φακοὶ οὗτοι ὀνομάζονται καὶ «κατὰ Φραγκλῖ-
νον», διότι οὗτος ἐπισημοποίησε τὴν χρῆσίν των.
Οἱ διεστιακοὶ οὗτοι φακοὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη
ἔτυχον μεγάλης τελειοποιήσεως. Σήμερον κατα-
σκευάζονται ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑάλου, χωρὶς
νὰ διαφαίνωνται τὰ χωρίζοντα αὐτοὺς ὅρια (bifo-
cal invisible). Δι' ἄτομα χρειαζόμενα φακοὺς μό-
νον διὰ πλησίον κατασκευάζονται φακοὶ ἔχοντες
σχῆμα ἡμισεληνοειδές. στ) Κύλινδροι ἢ παντοσκο-
πικοί. Ὑάλινα τμήματα κυλίνδρου κεκομμένα κατὰ
τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ μὲν ἀκτῖνες αἱ διερχό-
μεναι κατὰ τὸν μέγαν ἄξονα τοῦ κυλίνδρου νὰ μὴ
θλῶνται, αἱ δὲ διερχόμεναι κατὰ τὸν μικρὸν ἄξονα
ἢ καθέτως πρὸς τὸν μέγαν ἄξονα νὰ θλῶνται
κατὰ τοὺς κανόνας τῶν κυρτῶν καὶ κοίλων φακῶν.
Χρησιμοποιοῦνται πρὸς διόρθωσιν τῆς ἀστιγμίας,
συμβολίζονται δὲ διὰ τοῦ γράμματος Κ, συνοδευο-
μένου μὲ διασάφησιν τῆς διευθύνσεως τοῦ μεγά-
λου αὐτῶν ἄξονος. ζ) Τορικοὶ φακοί. Συνδυασμὸς
φακῶν σφαιροκυλινδρικῶν μετὰ περισκοπικῶν.
Οἱ φακοὶ οὗτοι ἔχουσι διάφορον κυρτότητα ἢ κοι-
λότητα κατὰ τοὺς 2 ἄξονας, χρησιμοποιοῦνται
δὲ διὰ τοὺς ἀστιγματικούς.

Ἅπαντες οἱ ἀνωτέρω φακοὶ φέρουσιν ἀρι-
θμούς. Ὅσον ὁ ἀριθμός των εἶναι μεγαλύτερος,
τόσον ὁ φακὸς εἶναι ἰσχυρότερος. Ὁ ἀριθμὸς
ὅστις δεικνύει τὴν δύναμιν τοῦ φακοῦ ὀνομάζεται
διοπτρία. Ἡ μονὰς τῆς διοπτρίας εἶναι τὸ 1. Φα-
κὸς μιᾶς διοπτρίας εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ
ἑστιακὴ ἀπόστασις ἔχει μῆκος ἑνὸς μέτρου. Φα-
κὸς 2 διοπτριῶν, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ἑστιακὴ
ἀπόστασις εἶναι ὄχι 2 μέτρα ἀλλὰ 50 ἑκατοστὰ
τοῦ μέτρου. Ἑπομένως φακὸς 10 διοπτριῶν ἔχει
τὴν ἑστίαν του εἰς ἀπόστασιν 10 ἑκατοστομέτρων,
καὶ φακὸς ½ διοπτρίας ἔχει ἑστιακὴν ἀπόστασιν
2 μέτρων. Κατὰ ταῦτα ἡ ὀπτικὴ δύναμις τῶν φα-
κῶν εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἑστιακῆς
αὐτῶν ἀποστάσεως, καὶ ἡ διαθλαστικὴ αὐτῶν δύ-
ναμις εἶναι τόσον μεγαλυτέρα ὅσον ἡ ἑστιακὴ ἀπό-
στασις εἶναι μικροτέρα. Τὸ σύμβολον τῆς διο-
πτρίας εἶναι τὸ γράμμα δ. Ἡ δύναμις τῶν φα-
κῶν μετρεῖται τῇ βοηθείᾳ ἑτέρου φακοῦ ἀντιθέτου
συμβόλου. Π. χ. πρόκειται νὰ μετρήσωμεν τὴν δύ-
ναμιν θετικοῦ τινος φακοῦ (+). Γνωρίζομεν ὅτι ὅταν
διὰ μέσου θετικοῦ φακοῦ παρατηρήσωμεν ἀντικεί-
μενόν τι εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασίν τινα καὶ κινή-
σωμεν ὀλίγον τὸν φακὸν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά,
τότε τὸ παρατηρούμενον ἀντικείμενον κινεῖται κατ'
ἀντίθετον φοράν, δηλαδὴ ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀρι-
στερά. Διὰ νὰ προσδιορίσωμεν λοιπὸν τὴν διοπτρι-
κὴν δύναμιν τοῦ φακοῦ ἡμῶν, δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ
θέσωμεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ διαφόρους ἀρνητικοὺς
φακούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ ἀναγράφεται ἡ διο-
πτρικὴ αὐτῶν δύναμις καὶ νὰ κινοῦμεν ἔμπροσθεν
τοῦ ὀφθαλμοῦ ὁμοῦ καὶ τοὺς δύο φακούς, μέχρις
ὅτου παύσῃ ἡ ἀντίστοιχος κίνησις τοῦ ἀντι-
κειμένου, ὅπερ βλέπομεν διὰ μέσου αὐτῶν. Δὲν
ἔχομεν τότε παρὰ ν' ἀναγνώσωμεν τὴν εἰς διο-
πτρίας δύναμιν τοῦ ἀρνητικοῦ φακοῦ. Ὁ ἴδιος
ἀριθμὸς μὲ θετικὸν σύμβολον μᾶς δίδει τὴν διο-
πτρικὴν δύναμιν τοῦ θετικοῦ φακοῦ, ἣν ἐζητοῦμεν
νὰ προσδιορίσωμεν. Διὰ τὸν ταχύτερον προσδιο-
ρισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑάλου μεταχειριζόμεθα
ἰδιαίτερα ἐργαλεῖα, τὰ σφαιροκυλινδρόμετρα ἢ καὶ
ἀπὸ ἔτους ἤδη τὰ μετωποεστιόμετρα (frontofoco-
metre).

Πρίσματα. Πρῖσμα εἶναι δίοπτρον ἀποτελούμε-
νον ἐκ δύο ἐπιπέδων καὶ συγκλινουσῶν πρὸς ἀλ-
λήλας ἐπιφανειῶν. Ἡ γραμμὴ τῆς συγκλίσεώς των
λέγεται ἀκμὴ τοῦ πρίσματος, ἡ δὲ πρὸς αὐτὴν ἀν-
τίθετος ἐπιφάνεια βάσις, καὶ ἡ μεταξὺ τῶν συγ-
κλινουσῶν ἐπιφανειῶν περιλαμβανομένη γωνία δια-
θλαστικὴ γωνία τοῦ πρίσματος. Αἱ δι' αὐτῶν διερ-
χόμεναι ἀκτῖνες θλῶνται πάντοτε πρὸς τὴν βάσιν,
οὕτως ὥστε ἀντικείμενόν τι εὑρισκόμενον πρὸς
τὴν βάσιν τοῦ πρισματικοῦ διόπτρου καὶ ὁρώμε-
νον ἐκ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, φαίνεται μετατοπι-
σμένον πρὸς τὴν κορυφήν. Τὰ πρίσματα φέρου-
σιν ἀριθμοὺς 1—10, ἀναλόγως τοῦ ἀνοίγματος τῆς
διαθλαστικῆς γωνίας. Ὁ ἀριθμὸς 1 σημαίνει, ὅτι
ἀντικείμενον εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μέ-

Digitized by Google

τρου μετατοπίζεται κατὰ 1 ἑκατοστόμετρον. Τὰ τοιαῦτα δίοπτρα χρησιμεύουσι διὰ τὰς παθήσεις τῆς συγκλίσεως (ὡς συμβαίνει εἰς τὰς μεγάλας μυωπίας καὶ εἰς τὰς παραλύσεις τῶν μυῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ). Ἀντὶ πρισμάτων δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν φακοὺς ἀμφικύρτους καὶ ἀμφικοίλους ἐκκεντρικῶς πλαισιωμένους ἐντὸς τῆς στεφάνης των.

Μεγεθυντικὰ δίοπτρα. Εἶδος μικρῶν τηλεσκοπίων δυναμένων νὰ φέρωνται ὡς ὀμματοϋάλια. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ 2 φακούς, ἕνα μεγάλον συγκεντρωτικὸν καὶ ἕτερον μικρὸν ἀποκεντρωτικόν. εὑρισκόμενον πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ. Χρησιμοποιοῦνται δι' ἀμβλύωπας καὶ διὰ τοὺς ὑπερβολικὰ μύωπας (distal τοῦ Zeiss). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω διόπτρων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ὡς τὰ κωνικὰ τὰ ἐξ ἐπαφῆς (διὰ τοὺς κερατοκώνους), τὰ ὀρθοσκοπικά, τὰ στενοπεϊκά, τὰ ἠθμοειδῆ, τὰ καταρρακτικὰ (katral) δι' ἐγχειρισθέντας ἀπὸ καταρράκτην κλπ.

Οὐδέτερα δίοπτρα. Καλοῦνται οὕτως ἁπλαῖ ὕαλοι, ὧν αἱ ἐπιφάνειαι εἶναι ἐπίπεδοι καὶ παράλληλοι, οὕτως ὥστε αἱ ἀκτῖνες νὰ διέρχωνται δι' αὐτῶν ἄνευ θλάσεων. Τὸ σύμβολον τῶν τοιούτων διόπτρων εἶναι τὸ Ο. Χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὡς δίοπτρα προφυλακτικὰ ἢ προασπιστικά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ εἶναι ἔγχροα. Προφυλακτικὰ δίοπτρα, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ των, ὑπάρχουσι πλεῖστα ὅσα, διαφέρουσι δὲ ὄχι μόνον κατὰ τὴν ὕαλον, τὸ χρῶμα, τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ σκελετοῦ των. Ὑπάρχουσι προφυλακτικὰ δίοπτρα ἁπλῶς διὰ τὸ κοινὸν φῶς, διὰ τὸ ἐξ ἀντανακλάσεως φῶς τῶν χιονοσκεπῶν καὶ παγοσκεπῶν μερῶν, διὰ τοὺς ὑποβαλλομένους εἰς τὴν ἐπήρειαν μεγάλης θερμότητος, διὰ τοὺς τήκοντας τὴν ὕαλον, διὰ τοὺς συνενοῦντας δι' ἠλεκτρισμοῦ διάφορα μέταλλα, διὰ τοὺς κινηματογραφιστάς, διὰ τοὺς ὁδηγοὺς αὐτοκινήτων καὶ ἀεροπλάνων, διὰ τοὺς ἐκτεθειμένους εἰς τὴν ἐκπήδησιν καυστικῶν ὑγρῶν, ἀσφυξιογόνων ἀερίων κτλ. Τὰ δίοπτρα ἐν γένει διὰ νὰ εἶναι εὔχρηστα περιβάλλονται ὑπὸ στεφάνης μὲ σκέλη καὶ διάφορα ἄλλα ἐξαρτήματα. Τὸ σύνολον αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸν σκελετὸν τοῦ διόπτρου. Οἱ σκελετοὶ στηρίζονται ὁτὲ μὲν εἰς τὰ πλάγια τῆς βάσεως τῆς ρινὸς διὰ πεταλίων, ὁτὲ δὲ ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ρινὸς καὶ ὄπισθεν τῶν ὤτων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι καὶ οἱ προτιμότεροι. Τὸ μέγεθος τῆς στεφάνης, ἐπομένως καὶ τῶν φακῶν, ποικίλλει. Οἱ φακοὶ οἱ ἔχοντες διάμετρον 35—37 χιλιοστομέτρων εἶναι οἱ προτιμότεροι. Ὑπάρχουσι δίοπτρα ἅτινα δὲν τίθενται ἐπὶ τῆς ρινός, ἀλλὰ κρατοῦνται διὰ τῆς χειρὸς ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν, δίοπτρα μὲ χειρολαβίδα (face à mains) καὶ ἕτερα τιθέμενα μόνον πρὸ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ, τὰ μονύελα (monocles).

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

διόπτρα (ἡ)· τὸ ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου διοπτεύομεν, παρατηροῦμεν, κατοπτεύομεν.

—[ΟΠΤ.] Γενικῶς καλοῦμεν *διόπτραν* ὀπτικὸν ὄργανον, οὗτινος τὸ ἀντικειμενικὸν σύστημα εἶναι *φακός*.

Ὑπό τινων θεωρεῖται ὡς ἐφευρέτης τῆς διόπτρας ὁ Ζαχαρίας Ἰωαννίδης, ὑπὸ ἄλλων δὲ ὁ Joannes Lipperseim. Ἀμφότεροι ἔζησαν κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἦσαν κατασκευασταὶ ὀμματοϋαλίων ἐν Middelburg εἰς τὰς Κάτω Χώρας. Ὁ πρῶτος κατὰ τύχην, παίζων ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ, ἔθεσεν εἰς τὰ ἄκρα σωλῆνος δύο φακοὺς ὀμματοϋαλίων, ὅτε παρετήρησεν ὅτι ἡ διάταξις ἐμεγέθυνε τ' ἀντικείμενα. Πλήρης χαρᾶ ἔδειξε τὴν διάταξιν εἰς τὸν πατέρα του, ὅστις ἐπηγγέλλετο τὸν ὀπτικόν, καὶ ὁ ὁποῖος ἀμέσως ἀνεγνώρισε τὴν σπουδαιότητα τοῦ ὅλως κατὰ τύχην ἐφευρεθέντος ὀπτικοῦ ὀργάνου.

Ἐν τούτοις ὑπὸ ἄλλων ἡ ἐφεύρεσις τῆς διόπτρας μετατίθεται εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Οὕτως ὁ Διόδωρος, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διηγεῖται ὅτι ὁ Ἑκαταῖος ἔβλεπεν ἀπὸ νήσου τινὸς τὴν Σελήνην τόσον πλησίον, ὥστε ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ ἐπὶ ταύτης εὐκρινῶς ὄρη. Ἐπίσης εἰς χρονικὸν τῆς «Historia scolastica» κατὰ τὸ 1096 εὑρίσκεται εἰκὼν παριστῶσα τὸν Πτολεμαῖον παρατηροῦντα τὸν Οὐρανὸν δι' ὀργάνου προσομοιάζοντος πρὸς διόπτραν. Παρ' ὅλα ταῦτα εἶναι λίαν ἀμφίβολον, ἐὰν ἡ διόπτρα ἦτο γνωστὴ πρὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τῆς αὐτῆς γνώμης ἦτο καὶ ὁ Kepler, ὅστις θεωρεῖ ὡς ἐφευρέτην τῆς διόπτρας Βέλγον τινὰ καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἔθεσε πρὸς ἐφεύρεσιν τῆς διόπτρας σχέδιον ἐν Portas Paralipomenis ad Vitellonen. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐδημοσιεύθη τῷ 1604 καὶ περιλαμβάνει σχέδιον ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς συγκεντρωτικοῦ καὶ ἑτέρου ἀποκλίνοντος φακοῦ, κειμένου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος, ἁπλῶς πρὸς κατάδειξιν τῆς ἐπενεργείας ἀμφοτέρων τῶν φακῶν.

Ἐπίσης ὁ Γαλιλαῖος θεωρεῖται ὡς ἐφευρέτης τῆς ἐπωνύμου διόπτρας. Καίτοι δὲ οὗτος ἐν τῷ προλόγῳ ἔργου του δημοσιευθέντος κατὰ τὸ 1610 γράφει ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διοπτρικῶν νόμων ἀνεῦρε πῶς δέον νὰ συντεθῇ μία διόπτρα, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων κατεσκεύασε διόπτραν τετραπλῆς μεγεθύνσεως, ἐν τούτοις πολλοὶ ἀμφιβάλλουσιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην τοῦ Γαλιλαίου καὶ θεωροῦσιν ὅτι οὗτος ἦτο ἐν γνώσει τῆς κατὰ προσέγγισιν συνθέσεως τῆς διόπτρας καὶ δὲν ἀνεῦρε ταύτην διὰ θεωρητικῆς ὁδοῦ. Ὁ Γαλιλαῖος τῇ βοηθείᾳ τῆς διόπτρας του ἐξετέλεσε λίαν σπουδαίας ἀστρονομικὰς ἀνακαλύψεις.

Ὁ Kepler ἐσπούδασε θεωρητικῶς τὴν ἐπενέργειαν διόπτρας μετὰ δύο καὶ τριῶν συγκεντρωτικῶν φακῶν, χωρὶς ὅμως νὰ πραγματοποιήσῃ τοιαύτην διόπτραν. Ὁ ὀπτικὸς Scheiner κατεσκεύασε πρακτικῶς τὰ δύο εἴδη διοπτρῶν, ἤτοι τὴν διόπτραν τοῦ *Kepler* μετὰ συγκλίνοντος φακοῦ ὡς προσοφθαλμίου καὶ τὴν διόπτραν τοῦ Γαλιλαίου ἢ τὴν Ὁλλανδικὴν διόπτραν μετ' ἀποκλίνοντος φακοῦ ὡς προσοφθαλμίου.

Διακρίνομεν ἐν τῇ Φυσικῇ τὰς ἀκολούθους διόπτρας: 1) Τὴν ἀστρονομικὴν διόπτραν, 2) τὴν πρισματικὴν διόπτραν, 3) τὴν διόπτραν Γαλιλαίου.

Ἀστρονομικὴ διόπτρα. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ σωλῆνος μεταλλικοῦ, εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται δύο φακοὶ συγκεντρωτικοί. Ὁ εἷς τῶν φακῶν, ὁ ἐστραμμένος πρὸς τὸ ἀντικείμενον, καλεῖται ἀντικειμενικὸς καὶ εἶναι κατὰ κανόνα φακὸς μεγάλης διαμέτρου καὶ μεγάλης ἑστιακῆς ἀποστάσεως καὶ ὁ ὁποῖος παρέχει ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σωλῆνος πραγματικὸν εἴδωλον τοῦ ἀντικειμένου κατὰ πολὺ μικρότερον τοῦ πραγματικοῦ καὶ ἀνεστραμμένον. Ὁ ἕτερος τῶν φακῶν, ὁ κείμενος πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ, καλεῖται προσοφθάλμιος καὶ χρησιμεύει πρὸς παρατήρησιν καὶ μεγέθυνσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ παρεχομένου εἰδώλου.

Γενικῶς, ἐπειδὴ τὰ διὰ τῆς ἀστρονομικῆς διόπτρας παρατηρούμενα ἀντικείμενα κατὰ κανόνα κεῖνται εἰς λίαν μεγάλην ἀπόστασιν (ὡς π. χ. οἱ ἀστέρες), ἕνεκα τούτου ἡ ἀπόστασις τοῦ πραγματικοῦ εἰδώλου τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἀπὸ τοῦ προσοφθαλμίου εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ. Ὁμοίως ἡ ἀπόστασις τοῦ προσοφθαλμίου ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ εἰδώλου τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἰσοῦται προσεγγιζόντως πρὸς τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν τούτου καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ μῆκος ἀστρονομικῆς διόπτρας ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἑστιακῶν ἀποστάσεων προσοφθαλμίου καὶ ἀντικειμενικοῦ. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 1 δεικνύεται σχηματικῶς ἡ πορεία τῶν ἀκτίνων ἐν ἀστρονομικῇ διόπτρᾳ. Ἡ ἀστρονομικὴ διόπτρα ἁπλῶς ὡς ἔχει εἶναι ἀκατάλληλος διὰ τὴν παρατήρησιν γηΐνων ἀντικειμένων, καθ' ὅσον παρέχει ἀνεστραμμένα εἴδωλα. Διὰ τῆς τοποθετήσεως ὅμως καταλλήλως μεταξὺ ἀντικειμενικοῦ καὶ προσοφθαλμίου ἑτέρων δύο συγκλινόντων φακῶν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ἠνωρθωμένα εἴδωλα καὶ οὕτως ἡ ἀστρονομικὴ διόπτρα μετατρέπεται εἰς διόπτραν ἐπιγείων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀστρονομικῶν διοπτρῶν ἀνήκουσιν οἱ διάφοροι τύποι τηλεσκοπίων (βλ. λ.).

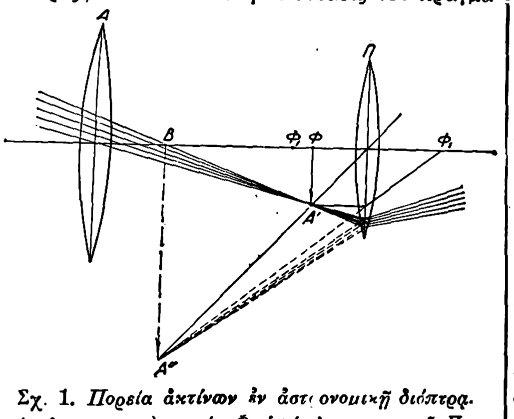

Σχ. 1. *Πορεία ἀκτίνων ἐν ἀστρονομικῇ διόπτρᾳ.*
[Α=ἀντικειμενικὸς φακός. Φ=ἑστία ἀντικειμενικοῦ. Π=προσοφθάλμιος φακός. Φ=ἑστία προσοφθαλμίου Α΄Φ=πραγματικὸν εἴδωλον ἀντικειμενικοῦ. ΑΒ΄=φανταστικὸν εἴδωλον προσοφθαλμίου.]

Πρισματικὴ διόπτρα. Αὕτη χρησιμεύει διὰ τὴν παρατήρησιν ἀντικειμένων ἐπὶ τῆς Γῆς (σχ. 2). Ἐν τῇ διόπτρᾳ ταύτῃ αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες μεταξὺ ἀντικειμενικοῦ καὶ προσοφθαλμίου διέρχονται διὰ δύο πρισμάτων ὁλικῆς ἀνακλάσεως, ἐξ ὧν τὸ ἓν μέν, ὅπερ μετατοπίζει τὴν ἀκτῖνα κατὰ κατακόρυφον διεύθυνσιν, προκαλεῖ ἀναστροφὴν τοῦ εἰδώλου (πρῖσμα ἀναστροφῆς), ἐνῷ τὸ ἕτερον χρησιμεύει ὅπως ἀντισταθμίζῃ τὴν ἀντιστροφὴν τῆς διευθύνσεως τοῦ φωτὸς ἣν προεκάλεσε τὸ πρῶτον πρῖσμα. Ὡ. ἐκ τῆς πλευρικῆς μετατοπίσεως τῆς πορείας τῶν ἀκτίνων ἔχομεν τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ὁ δρόμος τῶν ἀκτίνων μεταξὺ ἀντικειμενικοῦ καὶ προσοφθαλμίου αὐξάνεται οὐσιωδῶς, τοῦθ' ὅπερ προκαλεῖ σημαντικὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐν τῷ χώρῳ ἐντυπώσεως τοῦ παρατηρουμένου ἀντικειμένου ὡς διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὀργάνων ἁπλῶς διὰ δύο φακῶν. Αἱ πρισματικαὶ διόπτραι κατασκευάζονται διπλαῖ διὰ διόφθαλμον ὅρασιν.

Σχ. 2 *Πρισματικὴ διόπτρα.*

Διόπτρα Γαλιλαίου. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ, ὅστις εἶναι συγκλίνων φακός, καὶ ἐκ τοῦ προσοφθαλμίου, ὅστις εἶναι ἀποκλίνων φακός. Ὁ ἀντικειμενικὸς φακὸς θὰ παρεῖχε πραγματικὸν εἴδωλον ἀνεστραμμένον εἰς πολὺ μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἑστίας αὐτοῦ. Τὸ εἴδωλον ὅμως τοῦτο δὲν σχηματίζεται, καθ' ὅσον παρεντίθεται ὁ προσοφθάλμιος φακὸς καὶ εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ εἰδώλου τοῦ ἀντικειμενικοῦ νὰ εἶναι ὀλίγον ἀνωτέρα τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ. Οὕτως ὁ προσοφθάλμιος σχηματίζει φανταστικὸν εἴδωλον τοῦ πραγματικοῦ εἰδώλου τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἠνωρθωμένον καὶ μεγαλύτερον αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως εἴδωλον ὀρθὸν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχ. 3 δεικνύεται ἡ πορεία τῶν ἀκτίνων.

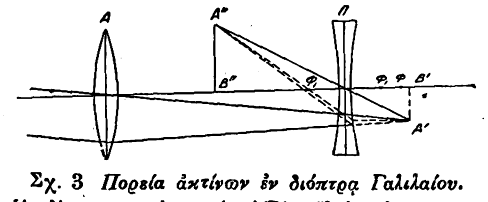

Σχ. 3 *Πορεία ἀκτίνων ἐν διόπτρᾳ Γαλιλαίου.*
[Α=Ἀντικειμενικὸς φακός. Α΄Β΄=εἴδωλον ἀντικειμενικοῦ. Π=προσοφθάλμιος. Α΄΄Β΄΄=εἴδωλον προσοφθαλμίου. $Φ_1$=ἑστία προσοφθαλμίου. Φ=ἑστία ἀντικειμενικοῦ.

Ἐν τῇ πράξει γίνεται χρῆσις συνδυασμοῦ δύο διοπτρῶν Γαλιλαίου, ὅτε ἔχομεν τὰς διόπτρας διὰ διόφθαλμον ὅρασιν, αἵτινες ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς διόπτρας θεάτρων, διόπτρας ναυτικάς, διόπτρας μεγάλης ἀποστάσεως κτλ.

Ἡ μεγέθυνσις ἀστρονομικῆς διόπτρας καθορίζεται ἐκ τοῦ λόγου τῆς φαινομένης διαμέτρου γραμμικῆς διαστάσεως τοῦ εἰδώλου ὁρωμένης διὰ τῆς διόπτρας πρὸς τὴν φαινομένην διάμετρον τῆς ὁμολόγου διαστάσεως τοῦ ἀντικειμένου ὁρωμένης διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Δεικνύεται δ' ὅτι ἡ μεγέθυνσις ἀστρονομικῆς διόπτρας παρέχεται ἐκ τῆς σχέσεως: $M = Φ/φ$· ἔνθα Φ παριστᾷ τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ καὶ φ τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν τοῦ προσοφθαλμίου.

Ἡ μεγέθυνσις διόπτρας Γαλιλαίου ὁρίζεται καθ' ὅμοιον τρόπον ὡς καὶ ἡ τῆς ἀστρονομικῆς διόπτρας καὶ ἐκφράζεται διὰ τῆς αὐτῆς σχέσεως.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—[ΑΣΤΡΟΝ.] Βλ. τηλεσκόπιον.

—[ΣΤΡΑΤ.] Εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν αἱ *διόπτραι* χρησιμοποιοῦνται γενικῶς μὲν ὡς ἀτομικαὶ διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ἐν μέρει ὑπαξιωματικούς, εἰδικῶς δὲ εἰς τὸ πυροβολικόν, ὡς πυροβολαρχιακαί, διὰ τὴν ἀναγνώρισιν καὶ παρατήρησιν καὶ ὡς σκοπευτικὰ ὄργανα τῶν πυροβόλων.

α') *Ἀτομικαί.* Αἱ νῦν ἐν χρήσει ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πρισματικῶν, χαρακτηριζόμεναι διὰ μικροῦ βάρους καὶ ὄγκου, μεγάλης φωτεινότητος, μεγάλου ὀπτικοῦ πεδίου καὶ μεγάλης πλαστικότητος τῶν ἀντικειμένων. Ἡ μεγέθυνσις ἐξαρτᾶται ἑκάστοτε ἐκ τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν, δοθέντος ὅτι μεγάλη τοιαύτη εἶναι μὲν πλεονεκτικὴ διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν λεπτομερειῶν καὶ εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἀποστάσεις, ἀλλὰ συνεπάγεται τὴν ἀνάγκην στερεωτέρας ὑποστηρίξεως (μειονέκτημα δι' ἐφίππους ἄνδρας ἰδίως) καὶ ἰσχυροτέρου φωτισμοῦ (ἀκαταλληλότης ἐν καιρῷ ἡμίφωτος καὶ κατὰ τὴν νύκτα), πρὸς δὲ σχετικῶς μικροτέρου ὀπτικοῦ πεδίου (δυσχέρεια εἰς τὴν ἐπίβλεψιν καὶ παρακολούθησιν στόχων μεγάλης ἐκτάσεως, εἰς τὴν παρατήρησιν πτώσεως βλημάτων κτλ.). Αἱ διὰ τὸ πυροβολικὸν φέρουσιν ἐπὶ τοῦ διαφράγματος διαιρέσεις, ὁριζοντίως καὶ κατακορύφως, εἰς χιλιοστὰ τῆς ἀποστάσεως διὰ προχείρους ἐκτιμήσεις πλάτους στόχου ἢ ἀποκλίσεων σημείων πτώσεως καὶ ὕψῶν διαρρήξεως.

β') *Πυροβολαρχιακαί.* Παλαιότερον, καὶ ἰδίως διὰ τὸ φρουριακὸν καὶ πολιορκητικὸν πυροβολικόν, αἱ πυροβολαρχίαι ἐφωδιάζοντο δι' ἁπλῆς ἐπινείου διόπτρας, σχετικῶς ἰσχυρᾶς μεγεθύνσεως, διατιθεμένης ἐπὶ τρίποδος πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν στόχων καὶ παρατήρησιν τῶν ἀποτελεσμάτων κυρίως. Ἀργότερον, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γενικεύσεως τῆς ἐμμέσου βολῆς, αἱ διόπτραι αὗται ἐφωδιάσθησαν δι' ἁπλῆς ὁριζοντίας ἄντυγος, προστεθεισῶν συγχρόνως εἰς τὸ διάφραγμα αὐτῶν κλιμάκων ὁριζοντίως καὶ κατακορύφως, δι' ὧν, ἐκτὸς τῆς μετρήσεως τῶν ἀποκλίσεων σημείων πτώσεως καὶ ὕψους διαρρήξεως, ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ κατὰ προσέγγισιν ἐκτίμησις ἀποστάσεων διὰ τοῦ φαινομένου ὕψους ἢ εὔρους γνωστῶν διαστάσεων ἀντικειμένων ἢ στόχων. Παρ' ἡμῖν, μετὰ τοῦ ὑλικοῦ τῶν ταχυβόλων, πεδινῶν καὶ ὀρειβατικοῦ πυροβόλου, ἐγένετο ἀποδεκτὴ

Digitized by Google

πυρβολαρχιακὴ διόπτρα, ὁμοία ἀκριβῶς πρὸς τὸ σκοπευτικὸν ὄργανον, ὡς κατωτέρω περιγράφεται, μετὰ ἀνωτέρας ὅμως μεγεθύνσεως, ἴσης πρὸς ὀκτώ, καὶ μετὰ δύο ὑπὸ ὀρθὴν γωνίαν ἀεροσταθμῶν διὰ τὴν ὁριζοντίωσιν, πρὸς δὲ μετὰ διαιρέσεων ἐπὶ τοῦ διαφράγματος. Ἡ κεφαλὴ τοῦ τρίποδος ἦτο καταλλήλως κατηρτισμένη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁριζοντιώσεως τῆς διόπτρας.

Ἤδη ὡς γενικὸς τύπος πυρβολαρχιακῆς διόπτρας εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς πρώτης δεκαετηρίδος τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐμφανισθεῖσα ψαλιδωτὴ διόπτρα (σχ. 1), ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ δύο βραχιόνων κινητῶν περὶ ὁριζόντιον ἄξονα, φερόντων εἰς μὲν τὸ πρὸς τοῦτον ἄκρον τὸ προσοφθάλμιον σύστημα, πρὸς τὸ ἕτερον δὲ τὸν ἀντικειμενικὸν φακόν. Οὕτω, διατεθειμένων τῶν βραχιόνων ὁριζοντίως μὲν τὰ ὁρώμενα ἀντικείμενα ἀποκτῶσι μεγάλην πλαστικότητα, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀπομακρύνσεως ἀπ' ἀλλήλων τῶν ἀντικειμενικῶν φακῶν, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἐπιτρέπεται ἡ παρατήρησις ὄπισθεν στενῶν κατακορύφων προκαλυμμάτων (δένδρων κτλ.), κατακορύφως δὲ καθίσταται ἐφικτὴ ἡ παρατήρησις ἄνωθεν προκαλυμμάτων (ἀσπιδίων, προπετασμάτων κτλ.), τοῦ παρατηρητοῦ παραμένοντος κεκαλυμμένου.

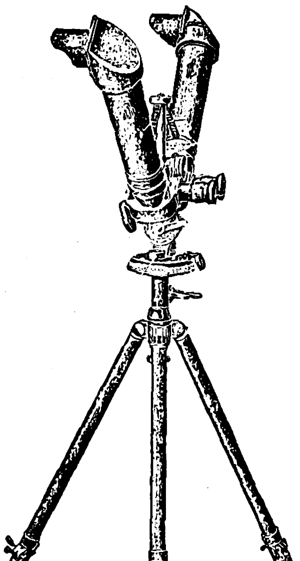
Σχ. 1. *Διόπτρα ψαλιδωτή.*

Πλήρης ὁριζοντία ἄντυξ, μετὰ τυμπάνου διὰ τὴν μέτρησιν τῶν μικροτέρων μεγεθῶν καὶ τμῆμα κατακορύφου, ἐπιτρέπει τὴν κατὰ τὰς δύο ταύτας ἐννοίας μέτρησιν γωνιῶν (ὁριζόντιοι ἀποκλίσεις καὶ γωνίαι θέσεως). Ὁ ἀρχικὸς τύπος τῶν ψαλιδωτῶν διοπτρῶν τῶν καταστημάτων Τζάϊς (Zeiss) ἐπωνομάζετο ὑποσκόπιον (Hyposkop ἢ Hypoplast).

γ') Σκοπευτικὰ ὄργανα: Προφανῆ εἶναι τὰ πλεονεκτήματα τῆς διόπτρας διὰ τὴν διόπτευσιν κατὰ τὴν σκόπευσιν, ἕνεκα τῆς παρεχομένης ἀκριβείας, εὐκρινείας καὶ ταχύτητος ἐκτελέσεως διά τε τὰ φορητὰ ὅπλα καὶ τὰ πυροβόλα· ὡς ἐκ τούτου παρὰ τὸ ἀνυπέρβλητον κώλυμα τῆς ἐνεργείας τῆς ἀνακρούσεως, ἐπανειλημμένως ἐγένοντο προσπάθειαι πρὸς τοῦτο, μὴ καταλήξασαι εἰς πρακτικὴν ἐφαρμογήν, ἰδίως διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα, ἐν τῷ παρελθόντι. Διὰ τὰ πυροβόλα, ὡς τοιαύτη ἐφαρμογὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ μετὰ διόπτρας αὐτόματον μηχάνημα σκοπεύσεως Ντεπὸρ ἐν Γαλλίᾳ, διὰ τὰ ἐπὶ λίαν ὑψηλῶν θέσεων ἐπάκτια πυροβόλα. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἄνευ ὀπισθοδρομήσεως κιλλιβάντων δι' ἅπαντα τὰ πυροβόλα καὶ τὴν παραδοχὴν γωνιομετρικοῦ σκοπευτικοῦ ὀργάνου, ἡ ἀνάγκη τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν χρησιμοποιησίν του, δι' οἱανδήποτε ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος θέσιν τοῦ σκοπευομένου σημείου, μετ' ἐλευθερίας κινήσεων τοῦ σκοπευτοῦ ἐν τῷ παρὰ τὴν σκευὴν ἐλευθέρῳ χώρῳ καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀσπιδίου, ἤγαγεν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῆς πανοραματικῆς διόπτρας ὡς ἀποκλειστικοῦ τύπου σκοπευτικοῦ ὀργάνου διὰ τὴν κατὰ διεύθυνσιν καὶ ἐνδεχομένως διὰ τὴν ἀπ' εὐθείας σκόπευσιν.

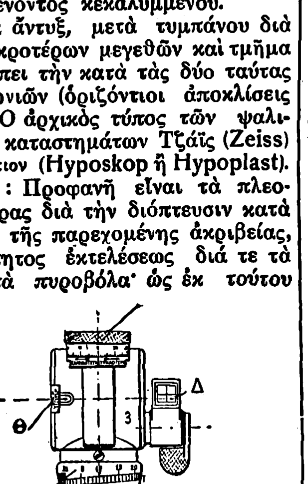

Σχ. 2. *Σκοπευτικὸν ὄργανον ἑλληνικῶν πεδινῶν καὶ ὀρειβατικῶν πυροβόλων* (ὀπισθία ὄψις).

[1—2=Κατώτερον καὶ ἀνώτερον τμῆμα, σταθερά. 3='Ανώτερον τμῆμα περιστρεφόμενον διὰ τοῦ στρυφάλου σ. 4=Κόγχη προσοφθαλμίου φακοῦ: Α=ἄβαξ καὶ Τ=τύμπανον χιλιοστῶν ἀποκλίσεων, δ=κινητὸς δίσκος μετὰ δείκτου· τ=μικρὸν τύμπανον καὶ Θ=διαιρέσεις χιλιοστῶν ὑψῶν. Δ=Διοπτήρ.

Αὕτη ἀποτελεῖται (σχ. 2) ἐκ κατακορύφου σωλῆνος, τοῦ κορμοῦ, ὅστις φέρει προσηρμοσμένον, καθέτως πρὸς τὸν ἄξονα, εἰς τὸ κατώτερον ἄκρον, τὸ σύστημα τῶν προσοφθαλμίων φακῶν μετὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ διαφράγματος σταυρωνίου· πρὸς τὸ ἀνώτερον ἄκρον διατίθεται, δυνάμενον νὰ περιστρέφεται περὶ κατακόρυφον ἄξονα, τὸ ἀνώτερον τμῆμα, τὸ φέρον τὸν ἀντικειμενικὸν φακὸν (ἀποκρυπτόμενον εἰς τὸ σχῆμα), κατακορύφως διατεθειμένον. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν δύο καμπῶν εὑρίσκονται ἀνὰ ἓν πρῖσμα ὁλικῆς ἀνακλάσεως, οὕτως ὥστε ὁ ὀπτικὸς ἄξων τοῦ ὀργάνου νὰ ἀποτελῇ γραμμὴν δὶς καμπτομένην κατ' ὀρθὴν γωνίαν. Εὐνόητον εἶναι ὅτι ὁ παρατηρητὴς δύναται διατηρῶν ἀμετάβλητον θέσιν, νὰ κατευθύνῃ τὸν ἀντικειμενικὸν φακόν, εὑρισκόμενον εἰς κατάλληλον ὕψος, ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς του, πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Τὸ ἰδιάζον τῆς διασκευῆς τῆς πανοραματικῆς διόπτρας εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς ὀργανισμὸς πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ εἰδώλου καὶ διατήρησιν αὐτοῦ κατακορύφου κατὰ τὴν περιστροφὴν τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ· τοῦτο κατορθοῦται διὰ τοῦ ἀνορθωτικοῦ πρίσματος διαθλάσεως καὶ ὁλικῆς ἀνακλάσεως, παρακολουθοῦντος τὴν περιστροφὴν τοῦ ἀνωτέρου τμήματος, ἀλλὰ μετὰ γωνίας ταχύτητος κατὰ τὸ ἥμισυ μικροτέρας. Τὸ μέγεθος τῆς ὁριζοντίας γωνίας (τῆς ἀποκλίσεως) μετρεῖται ἐπὶ τῆς κλίμακος τῶν χιλιοστῶν, ἐπὶ τοῦ ἄβακος διὰ τὰς μονάδας καὶ ἐπὶ τῆς περιφερικῆς κλίμακος τοῦ τυμπάνου διὰ τὰς ἑκατοντάδας (περιφέρεια 6400 χιλιοστά). Τὸ ἀνώτερον τμῆμα μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου πρίσματος ὁλικῆς ἀνακλάσεως δύναται νὰ λαμβάνῃ μικρὰς κατακορύφους μετακινήσεις δι' ἀτέρμονος κοχλίου, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ διόπτευσις πρὸς στόχον εὑρισκόμενον ὑψηλότερον ἢ χαμηλότερον, ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων. Ἡ κατακόρυφος αὕτη γωνία μετρεῖται κατ' ἀνάλογον τρόπον, ὡς καὶ ἡ ὁριζοντία, εἰς χιλιοστὰ ἐπίσης. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— [ΝΑΥΤ.] *Διόπτρα* λέγεται (κοιν. *κιάλι τῆς μπαλέστρας*, γαλλ. la pinnule, ἀγγλ. the sight vane) τὸ ἀστρονομικὸν τηλεσκόπιον τοῦ ἑξᾶντος, ἔχον εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν αὐτοῦ σταυρόνημα. Παρουσιάζει τὰ ἀντικείμενα ἀνεστραμμένα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διόπτραν τοῦ Γαλιλαίου, ἢ τῶν ἐπιγείων παρατηρήσεων, συνοδεύουσαν πάντοτε τὸν ἑξᾶντα. Σ. Ε. Λ.

— **διόπτρα** (ἡ) [*Ὀχυρωτ.*]. Ἐσφαλμένη μετάφρασις τοῦ ὑπὸ τὴν γαλλικὴν ὀνομασίαν lunette φερομένου χαρακώματος, ἀντὶ τῆς ὀρθῆς ὀνομασίας μηνίσκος (βλ. λ.). Ν. Θ. Κ.

— **διόπτρα** ***ἀζιμουθιακὴ*** [*'Αστρον.*]· βλ. λ. ἀζιμούθιον.

— **διόπτρα** ***θαλάσσης*** (lunette d'eau) [*'Ωκεανογρ.*]· βλ. λ. βυθοσκόπιον.

— **διόπτρα** ***μεσημβριν*** [*'Αστρον.*]· βλ. μεσημβρινὸς *κύκλος*.

«Διόπτρα». Μεσαιωνικὸν διαλογικὸν ποίημα γραφὲν ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μονοτρόπου (Solitarius), μοναχοῦ ἐπὶ 'Αλεξίου Α' Κομνηνοῦ. Συνέκειτο ἐκ 4 βιβλίων περιεχόντων 1700 στίχους, ἐπραγματεύετο δὲ τὸ σύνηθες μεσαιωνικὸν θέμα τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς (βλ. Φίλιππος ὁ *Μονότροπος*).

διοπτρία (ἡ) [*'Οπτ.*]. Οὕτω καλεῖται ἡ μονὰς ἡ χρησιμοποιουμένη πρὸς μέτρησιν τῆς ἰσχύος τῶν φακῶν. Λέγομεν δ' ὅτι φακὸς ἔχει ἰσχὺν μιᾶς διοπτρίας, ὅταν ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις αὐτοῦ εἶναι ἑνὸς μέτρου. Ἡ ἰσχὺς φακοῦ ἐκφράζεται διὰ τῆς σχέσεως $1/f$, ἔνθα f ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις τοῦ φακοῦ ἐκφραζομένη εἰς μέτρα. Οὕτω φακὸς ἔχων ἑστιακὴν ἀπόστασιν ἴσην πρὸς 0,25 μετρ. ἔχει ἰσχὺν ἴσην πρὸς $1: 0{,}25=4$ διοπτριῶν. Κ. Π.

διοπτρικὴ (ἡ)· τὸ μέρος τῆς 'Οπτικῆς ὅπερ ἀσχολεῖται εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ φαινομένου τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτός. Κ. Π.

διοπτρικὸν (τὸ) [*Ναυτ. Φάροι*]· γαλλ. tambour dioptrique, ἀγγλ. dioptric drum. Κατασκεύασμα ἐκ διαφανεστάτου κρυστάλλου, ἀποσκοποῦν τὴν πρὸς ὡρισμένην κατεύθυνσιν ἐκπομπὴν τῶν ἀπὸ τῆς φωτιστικῆς πηγῆς ναυτικοῦ πυρσοῦ (φάρου, φανοῦ, φωτοβόλου σημαντῆρος) ἐκπεμπομένων φωτιστικῶν ἀκτίνων καὶ συνεπῶς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ φέγγους τῆς τοιαύτης φωτεινῆς δέσμης τοῦ πυρσοῦ. 'Αποτελεῖ δὲ τὸ διοπτρικόν, εἰς μὲν τοὺς φανοὺς λιμένος καὶ τοὺς μικρᾶς τάξεως αὐτομάτους φάρους ὁλόκληρον τὸ ὀπτικὸν αὐτῶν, εἰς δὲ τοὺς διὰ πετρελαίου φάρους καὶ τοὺς φάρους Ἄγκα φωτὸς Νταλέν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεγάλης τάξεως διὰ γυμνῆς φλογὸς λειτουργοῦντας αὐτομάτους φάρους, τὸ μεσαῖον μόνον τμῆμα τοῦ ὀπτικοῦ, οὗτινος ὑπέρκειται ἡ καταδιοπτρικὴ κυψέλη καὶ ὑπόκειται ἡ καταδιοπτρικὴ γάστρα.

Ἡ ἐπινόησις τοῦ διοπτρικοῦ, ἐπενεγκοῦσα ἀναστάτωσιν εἰς τὸν τρόπον τοῦ φωτισμοῦ τῶν ἀκτῶν, ὀφείλεται εἰς τὸν *Αὐγουστῖνον Φρενέλ*, ἐμπνευσθέντα ὅπως χρησιμοποιήσῃ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐπιπεδοκύρτου φακοῦ, διαθλῶντος τὰς ἀπὸ τῆς φωτιστικῆς πηγῆς ἀκτῖνας, εὑρισκομένης ταύτης ἀκριβῶς εἰς τὴν ἑστίαν καὶ συγκεντροῦντος αὐτὰς εἰς δέσμην παράλληλον τῷ ἄξονι τοῦ φακοῦ. 'Επειδὴ ὅμως, προκειμένου περὶ φάρων, τὸ μέγεθος τῶν τοιούτων φακῶν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μέγα, ἡ δὲ πρέπουσα καμπυλότης των θ' ἀπέβαινε δυσκατασκεύαστος, καὶ ἡ ἀπορρόφησις τοῦ φέγγους μεγίστη, τῶν ἀκτίνων οὐσῶν ἠναγκασμένων νὰ διαπερῶσι λοξῶς μέγα πάχος κρυστάλλου, διὰ ταῦτα ἐσκέφθη ὁ Φρενὲλ νὰ ἐλαττώσῃ τὰ πάχη τοῦ ἐπιπεδοκύρτου φακοῦ, ὡς ὁ Λξλ, (βλ. κατ. σχ.), ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτοῦ τὰς στιβάδας ἐκείνας, αἵτινες οὐδόλως ἐξυπηρέτουν τὴν διάθλασιν, οἷαι εἶναι ἐν διατομῇ κατακορύφῳ διὰ τῆς ἑστίας Φ αἱ:

κνμη, ζεθι, αβγδ,

νὰ διατηρήσῃ δὲ μόνον τὰ περιφερικὰ τμήματα τὰ ἔχοντα ἀκραίας διατομὰς τάς:

(λημ—κνξ), (ηζε—θικ), (εδγ—αβθ) ὡς καὶ τὸ ἐνδότατον ὑπόλειμμα: αρδ, ἀποτελοῦν καθαρῶς ἐπιπεδόκυρτον φακόν. Οὕτως, αἱ ἐκ τῆς ἑστίας Φ ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες διαθλῶνται καὶ πάλιν πᾶσαι κατὰ παραλλήλους τῷ ἄξονι, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ διαπερῶσι καὶ δὴ ὑπὸ κλίσιν μεγάλα πάχη κρυστάλλου, οἷα θὰ διεπέρων ἐὰν ὁ φακὸς εἶχε τὴν διατομὴν Λξλ.

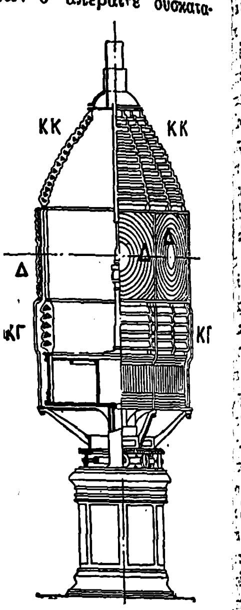

Φάρος μετὰ διοπτρικῶν καὶ καταδιοπτρικῶν στοιχείων.

[Δ=διοπτρικὸν ἀναλαμπῶν, ΚΚ=καταδιοπτρικὴ κυψέλη σταθεροῦ φωτός, ΚΓ=καταδιοπτρικὴ γάστρα σταθεροῦ φωτός.

Ἡ οὑτωσὶ παραγομένη διατομή:

λ μ η ζ ε γ δ ρ α β θ ι κ ν ξ λ

γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα διοπτρικὴ διατομὴ Φρενὲλ (profil dioptrique Fresnel), εἶναι τὸ ἐπισημότερον τῶν στοιχείων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν φάρων, ὡς ἀποτελοῦσα τὸ γεννῆτορ σχῆμα ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ὀπτικῶν. Διότι, ἐὰν περιστρέψωμεν τὴν διατομὴν ταύτην περὶ ἄξονα, ὡς ὁ ΔΕ, εὑρισκόμενον ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ τῆς διατομῆς καὶ ὄντα παράλληλον τῇ εὐθείᾳ τομῇ ξλ τοῦ νοητοῦ ἐπιπεδοκύρτου φακοῦ Λξλ, πάντα τὰ σημεῖα τῆς διατομῆς θὰ καταγράψωσι κύκλους ὁριζοντίους καὶ θὰ σχηματισθῇ οὕτω τὸ διοπτρικὸν σταθεροῦ φωτός, ὅπερ διαθλᾷ τὰς φωτιστικὰς ἀκτῖνας ἑκατέρωθεν καὶ παραλλήλως τοῦ ἑστιακοῦ ἐπιπέδου ΦρΔ, πρὸς ὅλον δὲ τὸν ὁρίζοντα διευθυνομένας. Τὸ τοιοῦτον διοπτρικόν, ὀνομαζόμενον καὶ τύμπανον Φρενὲλ (tambour Fresnel), χρησιμοποιεῖται εἰς τοὺς ναυτικοὺς πυρσοὺς πρὸς ἐκπομπὴν ἀπο-

Διοπτρικὰ ἀποτελοῦντα ὀπτικὸν μικρᾶς τάξεως πυρσῶν.

['Αριστερᾷ, μετὰ κατακορύφων συγκρατητήρων (φανοὶ λιμένος, διὰ πετρελαίου), δεξιᾷ μετὰ λοξῶν συγκρατητήρων (μικρᾶς τάξεως φάρου Ἄγκα).

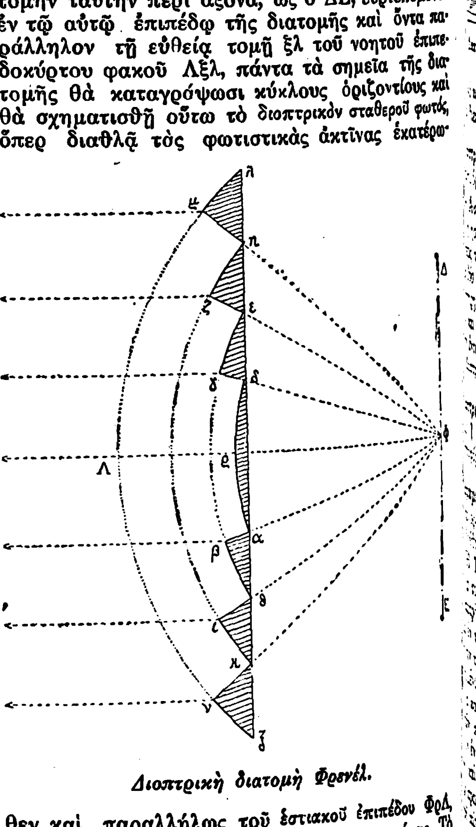
Διοπτρικὴ διατομὴ Φρενέλ.

Digitized by Google

κλειστικῶς φωτὸς σταθεροῦ ἢ σκαρδαμύσσοντος. Εἶναι δὲ προσθέτως εὐκολωτάτης κατασκευῆς, διότι τὰ ἐκ κρυστάλλου διοπτρικὰ στοιχεῖά του τορνευόμενα, ἐν εἴδει δακτυλίου τριγωνικῆς τομῆς, ἓν πρὸς ἕν, συναρμόζονται εἰς ἑνιαῖον σύνολον, συγκρατούμενα τῇ βοηθείᾳ μεταλλικοῦ σκελετοῦ μετὰ καταχορύφων εἴτε πλαγίων συγκρατητήρων.

Ἐὰν πάλιν ἡ γενέτειρα διατομὴ Φρενὲλ νοηθῇ περιστρεφομένη περὶ τὸν ὁριζόντιον τοῦ φακοῦ ἄξονα ΛρΦ, πάντα τὰ σημεῖα αὐτῆς θὰ καταγράψουν κύκλους καταχορύφους. Παράγεται οὕτω διοπτρικὸν διαθλῶν τὰς φωτιστικὰς ἀκτῖνας οὐχὶ πλέον πρὸς ὅλον τὸν ὁρίζοντα, ἀλλὰ μόνον κατὰ δέσμην παράλληλον πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ φακοῦ. Τὰ τῆς κατηγορίας ταύτης διοπτρικά, μόνον εἰς περιστροφικοὺς φάρους προσαρμόζουσιν, ἐκπέμποντας ὡς πρωτεύουσαν φάσιν τοῦ χαρακτηριστικοῦ αὐτῶν τὴν ἀναλαμπὴν (βλ. λ.), δεδομένου, ὅτι ἡ περιστροφὴ τοῦ ὀπτικοῦ συνεπάγεται τὴν περιστροφὴν τῆς δέσμης, σαρωνούσης οἱονεὶ τὸν ὁρίζοντα καὶ συνεπῶς ὁρατῆς ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, οὐχὶ ὅμως συγχρόνως εἰς πάντα, ἀλλὰ διαδοχικῶς καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς περιστροφῆς τοῦ φάρου. Προφανὲς εἶναι, ὅτι τὰ σταθεροῦ φωτὸς διοπτρικὰ συγκεντροῦσι τὰς ἀκτῖνας εἰς μέγα τόξον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ διοπτρικὰ ἀναλαμπῶν, καὶ ἑπομένως ὅτι τὰ πρῶτα ἐκπέμπουσι δέσμην ἥσσονος φέγγους ἢ τὰ δεύτερα, τῆς φωτιστικῆς πηγῆς ὑποτιθεμένης τῆς αὐτῆς εἰς ἀμφότερα. Εἶναι δὲ πάντως τὸ φέγγος τοῦτο συνάρτησις τῆς ἐντάσεως τῆς φωτιστικῆς πηγῆς καὶ τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως Φρενελ. Δεδομένου, ὅτι φωτειναὶ ἀκτῖνες προσπίπτουσαι εἰς τὸ διοπτρικὸν ὑπὸ γωνίαν μείζονα τῶν 40°, ὡς πρὸς τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον, ὑφίστανται μεγάλας ἀπωλείας φέγγους λόγῳ ἀπορροφήσεων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ κρυστάλλου, τα διοπτρικὰ δὲν δύνανται νὰ ὑπερβαίνωσιν ὕψος τι ὡρισμένον (τὸ ἥμισυ τοῦ ὕψους δέον νὰ ἀντίκειται εἰς γωνίαν 36 ½ μοιρῶν). Ἵνα ὅμως μὴ ἀπόλλυνται αἱ ὕπερθεν καὶ ὑποκάτωθεν τῶν ὁρίων τούτων φωτιστικαὶ ἀκτῖνες, ὁ Φρενὲλ ἐπενόησε συμπληρωτικὰς διατομάς, γεννήτορας κρυσταλλικῶν κατασκευασμάτων λειτουργούντων καὶ διὰ διαθλάσεως καὶ δι' ὁλικῆς ἀνακλάσεως, συγχρόνως, καὶ ἃς ὠνόμασε καταδιοπτρικάς. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διοπτρικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διόπτραν ἢ τὴν διοπτρικὴν (βλ. λ. διοπτρικὴ καὶ διοπτρικόν).

— διοπτρικὸν *τηλεσκόπιον* [*Ἀστρονομ.*]· βλ. τηλεσκόπιον

— διοπτρικὸς *κανὼν* [*Τοπογρ.*]. Καλεῖται οὕτω ξύλινος ἢ μεταλλικὸς κανὼν φέρων διοπτῆρα

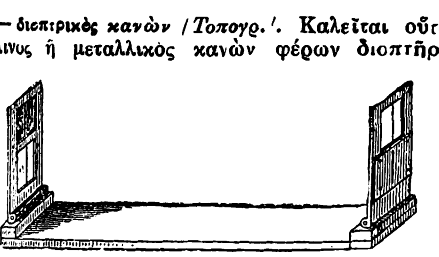

Διοπτρικὸς κανὼν μετὰ διπλοῦ διοπτῆρος.

(βλ. λ.) κατὰ τὰ ἄκρα καὶ χρησιμεύων πρὸς χάραξιν διευθύνσεων ἐπὶ τῆς μετρικῆς τραπέζης.

δίοπτρον (τό)· φακὸς ἐπανορθωτικὸς ἐλαττωματικῆς ὁράσεως· ἰδίως εἰς πληθ. δίοπτρα (τὰ) (βλ. λ.).

— [*Φυσ.*] Καλεῖται δίοπτρον (Diopter) συσκευὴ ἥτις χρησιμεύει πρὸς κατεύθυνσιν γραμμῆς σκοπεύσεως πρὸς ὡρισμένον σημεῖον. Ἀποτελεῖται δ' ἐκ δύο μερῶν τοῦ ἑνὸς ἐστραμμένου πρὸς τὸν παρατηρητὴν καὶ καλουμένου προσοφθαλμίου διόπτρου καὶ ἑτέρου διευθυνομένου πρὸς τὸ σκοπευόμενον ἀντικείμενον καὶ ὅπερ καλεῖται ἀντοφθάλμιον δίοπτρον. Κ. Π.

διοπτροφόρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φορῶν διόπτρας· ‖ ὁ φέρων, ὁ ὡπλισμένος μὲ διόπτραν: «διοπτροφόρος κανών».

διόραμα (τό) (Diorama). Οὕτως ἀπεκλήθη τύπος πανοράματος, ὅπερ ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Breysig, ἱδρύθη δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ Robert Beiker τῷ 1793 Τῷ 1822 ἤρξατο ἐν Παρισίοις ἡ λειτουργία τοῦ περιφήμου καταστάντος διοράματος τοῦ πατρὸς τῆς φωτογραφικῆς Daguerre. Τὸ θέαμα ἐν τῷ διοράματι συνίστατο εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τοπίων, μνημείων ἢ διαφόρων κινητῶν ἀντικειμένων, ἅτινα ἐτοποθετοῦντο εἰς τὰ πρῶτα ἐπίπεδα καὶ ἀνεμιγνύοντο ἀνεπαισθήτως πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν πινάκων ἐζωγραφισμένας εἰκόνας. Τὸ σύνολον ἐν τῷ διοράματι ἔδιδε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ χώρου καὶ τῆς πραγματικότητος. Ὁ φωτισμὸς ἔπαιζε πρωτεύοντα ῥόλον, καθότι ἡ μᾶζα τοῦ φωτὸς τοῦ πίπτοντος καθέτως μεταξὺ τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τοῦ θεάματος παρῆγε τὸ αἴσθημα τῆς ἐναερίου προοπτικῆς. Οἱ πίνακες τοῦ διοράματος παρουσίαζον ἑκάστοτε ἀλλαγὴν τῆς ὄψεως, ἐπιτυγχανομένην διὰ μέσων ἅτινα διέφευγον τελείως τὴν ἀντίληψιν τῶν παρατηρητῶν καὶ ταυτοχρόνως τοὺς ἐξέπληττον. Τὸ διόραμα τοῦ Daguerre παρουσιάζει ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς φωτογραφικῆς, διότι ἐν αὐτῷ ὁ ἐφευρέτης τῆς δαγερροτυπίας ἐξετέλεσε τὰς πειραματικάς του ἐρεύνας. Κ. Γ. Μ.

διόρασις, —εως (ἡ)· ἡ ἄνευ μεσολαβήσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ ὅρασις.

— [*Ἀποκρυφ.*] Ἐκλήθη *διόρασις* (clairvoyance, Hellsehen) ἡ ὀπτικὴ ἀντίληψις εἰκόνων ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν ὀφθαλμῶν· ἡ ἱκανότης τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τοὺς κραδασμοὺς τοῦ ἀστρικοῦ φωτὸς ἢ τὰ φωτεινὰ κύματα τῶν διαφόρων καταστάσεων τῆς ὕλης, τῶν συγκροτουσῶν ἡλιακόν τι σύστημα· ἡ δύναμις, ἣν ἔχουν ἄτομά τινα ν' ἀντιλαμβάνωνται τὰς ὀντότητας τοῦ χώρου ἢ ἀπομεμακρυσμένας σκηνάς. Ἡ διόρασις διαιρεῖται εἰς ἁπλῆν, χρονικὴν καὶ τοπικήν. Ἁπλῆ εἶναι, ὅταν καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν ἀντίληψιν αἰθερικῶν ἢ ἀστρικῶν ὀντοτήτων, χρονική, ὅταν ἐπιτρέπῃ τὴν διάγνωσιν τοῦ παρελθόντος ἢ τὴν πρόγνωσιν τοῦ μέλλοντος, καὶ τοπική, ὅταν δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀντίληψις τοπικῶς μεμακρυσμένων εἰκόνων ἢ σκηνῶν (τηλεόρασις). Α. Δ.

διορατικός, —ή, —όν· ὁ ἱκανὸς νὰ διορᾷ, νὰ βλέπῃ οἱονεὶ διὰ μέσου τῶν προπετασμάτων, ὁ διαβλέπων τί μέλλει νὰ συμβῇ.

διορατικότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ διορατικοῦ, ἡ δεξιότης τοῦ νὰ διαβλέπῃ τις τὰ μέλλοντα.

διοργανῶ (—*όω* καὶ *διοργανώνω*· καθιστῶ τι ὀργανικὸν σύνολον, διατάσσω τὰ καθ' ἕκαστον καὶ ὁρίζω τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν: «διοργανῶ ἑταιρείαν, —τράπεζαν, — σχολεῖον, —στρατόν, — ναυτικόν, —πολιτείαν κτλ.», «διωργάνωσε τὴν ἄμυναν,— τὴν ἐπίθεσιν,—τὴν πολιορκίαν κττ.».

διοργάνωσις, —εως (ἡ) καὶ *διοργανισμὸς* (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διοργανοῦν, ἡ ἀποκατάστασίς τινος εἰς ὀργανικὸν σύνολον, διάταξις τῶν καθ' ἕκαστον καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως: «ἡ διοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, —τοῦ ναυτικοῦ, —τῆς ἐκπαιδεύσεως,—τῆς δικαιοσύνης,—τῆς πολιτείας κτλ.».

διοργανωτὴς (ὁ)· ὁ διοργανῶν, ὁ ῥυθμίζων λειτουργίαν τινὰ εἰς ἓν ὀργανικὸν σύνολον, ὁ διατάσσων τὰ καθ' ἕκαστον καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν: «διοργανωτὴς τοῦ στρατοῦ,—τοῦ ναυτικοῦ, —τῆς ἐκπαιδεύσεως, —τῆς ἑταιρείας, —τῆς τραπέζης κτλ».

διοργανωτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διοργάνωσιν: «διοργανωτικὰ μέτρα»· ‖ ὁ ἔχων δεξιότητα περὶ τὴν διοργάνωσιν: «διοργανωτικὸν πνεῦμα».—Ἐπίρρ. *διοργανωτικῶς*.

διορθῶ (—*όω*), κοιν. *διορθώνω*· καθιστῶ τι ὀρθόν, μεταβάλλω τὸ ἐσφαλμένον ἢ κακῶς ἔχον εἰς ὀρθόν: «διορθώνω τὸ σχέδιον,—τὴν ἐπιστολήν,—τὸ βιβλίον»· ‖ ἐπισκευάζω, ἀντικαθιστῶ τὸ ἐφθαρμένον: «διορθώνω τὸ σπίτι, —τὰ παπούτσα, — τὸ καπέλλο κττ»· ‖ καθόλου διαρρυθμίζω, ἀποκαθιστῶ εἰς τάξιν, διασκευάζω, κοιν. συγυρίζω, βολεύω· ‖ μεταφ. ἀποκαθιστῶ, ἐπανάγω εἰς τάξιν, εἰς ὁμαλότητα, ἰδίᾳ παθητικῶς: «αὐτὸ τὸ παιδὶ δὲν διορθώνεται,— δὲν θέλει νὰ διορθωθῇ», «δὲν ἠμπορῶ νὰ διορθώσω τὰ οἰκονομικά μου»· ‖ «καλὰ μᾶς διώρθωσε» κατ' ἀντίφρασιν ἀντὶ «μᾶς ἐζημίωσε», «μᾶς ἐτιμώρησε», «στάσου κι' ἐγὼ σὲ διορθώνω». Β. Φ.

διόρθωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διορθώνω, ἄλλως *ἐπισκευή*: «τί διόρθωμα εἶναι αὐτὸ ποῦ τοῦ 'καμες», «θέλει διόρθωμα τὸ σπίτι».

διόρθωσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διορθοῦν, ἡ ἀπάλειψις τοῦ ἐσφαλμένου καὶ ἀποκατάστασις τοῦ ὀρθοῦ, ἐπισκευή, διαρρύθμισις.

— [ΦΙΛΟΛ.] Ἓν ἐκ τῶν μέσων τῆς κριτικῆς πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Τὸ μέσον τοῦτο, γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους κριτικούς, ἐπίδοσιν ἰδίᾳ ἔλαβε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Συνηθέστατα ἡ γραφὴ τῶν χειρογράφων, δι' ὧν μᾶς παρεδόθη εἷς συγγραφεύς, δὲν παρέχει ἔννοιαν σαφῆ ἢ ὁ ἀντιγραφεὺς περιέπεσεν εἰς ἀναμφισβήτητον σφάλμα, παραλείψας ὁλόκληρον φράσιν ἢ ἐπαναλαβὼν αὐτὴν δίς. Πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τότε διορθοῦμεν αὐτό. Ἡ διόρθωσις γίνεται κατ' εἰκασίαν τοῦ ἐκδότου, περισσοτέρας ὅμως ἐλπίδας ἀκριβείας ἔχει ὅταν γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῆς παλαιογραφίας, ἐπανορθοῦσα σφάλματα γενόμενα ὑπὸ ἀντιγραψάντων τὸ κείμενον ἐκ τῆς στρογγυλοσχήμου ἀρχαιοτέρας γραφῆς εἰς τὴν μικρογράμματον (Θ' αἰὼν καὶ ἑ.). Οὕτω γνωστὴ εἶναι διόρθωσις τοῦ Cobet ὅστις διώρθωσεν εἰς στίχον τραγικοῦ τὸ ἀδιανόητον «οὖσιν» εἰς «θύειν», λαβὼν ὑπ' ὄψει τὴν ὁμοιότητα εἰς τὴν στρογγυλόσχημον γραφὴν (ΟΥϹΙΝ - ΘΥΕΙΝ). Αἱ κατ' εἰκασίαν διορθώσεις ἦσαν συνηθέσταται εἰς τοὺς φιλολόγους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπιχειροῦντας τοιαύτας ὁπουδήποτε τὸ κείμενον παρουσίαζε μικρὰν δυσκολίαν εἰς τὴν κατανόησιν καὶ ἐπιδεικνύοντας δι' αὐτῶν ἀγχίνοιαν, πολλάκις ἀξιοθαύμαστον. Κατὰ τῆς τοιαύτης ὑπερκριτικῆς, ἧς αἰτία ἦτο ἡ ἀπόλυτος ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἀντιγραφεῖς, πολλοὶ ἀντεπεξῆλθον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ Δ. Ν. Βερναρδάκης. Σήμερον ἡ τάσις αὕτη βαίνει ὁλονὲν μειουμένη, ἰδίᾳ κατόπιν τῆς πολλαχόθεν ἀποδειχθείσης εὐσυνειδησίας καὶ ἀξιοπιστίας τῶν ἀντιγραφέων. Οὕτως οἱ ἀνακαλυφθέντες πάπυροι σπανίως ἐκύρωσαν διορθώσεις τῶν ἐκδοτῶν, ἂν δ' ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χειρογράφοις ὑπῆρχε προφανὲς σφάλμα, τοῦτο ἐπανελαμβάνετο εἰς τοὺς παπύρους, πρᾶγμα ὅπερ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ διαταραχὴ τοῦ κειμένου ἔχει παλαιοτέραν τὴν ἀρχήν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσχάτως στραφεῖσα προσοχὴ πρὸς τὸν ῥυθμὸν τοῦ πεζοῦ λόγου δὲν ἐκύρωσε τὰς διορθώσεις. Κατερρίφθησαν ἐπίσης αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀπολύτου ὁμοιομορφίας τοῦ κειμένου, τῆς διορθώσεως παντὸς λάθους καὶ τῆς ἐξοβελίσεως παντὸς τοῦ θεωρουμένου ἀχρήστου ἢ ἀντικανονικοῦ, ἀρχαὶ αἵτινες εἶχον γίνει ἀφορμὴ τῶν πλείστων διορθώσεων. Συνέβη δ' οὕτω πολλάκις οἱ σημερινοὶ ἐκδόται νὰ προτιμῶσι τὰς γραφὰς τῶν χειρογράφων, ἅστινας εἶχον ἀπορρίψει οἱ ἐκδόται τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. [Πρβλ. καὶ *J. Reinach*. Manuel de philol. clas. (Paris 1907), σελ. 50 κἑ.—*L. Laurand* Manuel des études grecques et latines (Paris 1925) VII. 195 κ.ἑ.] Λ. Ν. Π.

— [ΡΗΤΟΡ.] Βλ. ἐπανόρθωσις [*Ρητορ.*].

— [ΤΥΠΟΓΡ.] Ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ στοιχειοθεσία, τα τεμάχια τῆς τυπογραφικῆς πλακός, πρὶν ἢ σελιδοποιηθοῦν, δένονται στερεῶς διὰ θώμιγγος, καὶ ἐξ αὐτῶν, μέσῳ μικροῦ πιεστηρίου, λαμβάνονται τυπογραφικὰ δοκίμια μὲ εὐρὺ περιθώριον. Ἐπὶ τῶν δοκιμίων τούτων, καὶ διορθώσεων καλουμένων, γίνεται ἡ διόρθωσις, περιλαμβάνουσα οὐ μόνον τὰ γραμματικά, συντακτικὰ καὶ ἐννοιακὰ λάθη, ὡς καὶ τὰς παραλείψεις ἢ ἐπαναλήψεις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ μορφολογικῆς ἀπόψεως τελείαν τυπογραφικὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐντύπου. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ὁ τυπογράφος ἀνεγίνωσκε τὸ σύνθεμά του κατὰ στίχον ἐν τῇ προόδῳ τῆς στοιχειοθεσίας καὶ διώρθωνε τὰ λάθη του· οὕτως ἡ ἐπὶ τῶν δοκιμίων διόρθωσις, ἀπηλλαγμένη πολλῶν λαθῶν, ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιεργάτου τοῦ τυπογραφείου. Τοῦτο ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται καὶ νῦν εἰς τὰ μικρὰ τυπογραφεῖα, ἀλλ' εἰς τὰ μεγάλα ἡ διόρθωσις γίνεται ὑπὸ ἐπαγγελματίου διορθωτοῦ (βλ. λ.).

Πολλαπλαῖ διορθώσεις. Τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν ἑνὸς καλοῦ βιβλίου εἶναι ἡ καλὴ διόρθωσις, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ ἐπιστημονικοῦ βιβλίου, τοῦ ὁποίου τὸ κῦρος μειοῦται καὶ μονονουχὶ καταστρέφεται, ὅταν περιέχῃ λάθη ἀναγόμενα εἰς διαστροφὴν ὅρων, παραπομπῶν εἰς ἄλλα κείμενα κλπ. Διὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ μία μόνη διόρθωσις: ὁ διορθωτὴς δυνατὸν νὰ παραβλέψῃ λάθη τινά, ὁ δὲ ἀναλαβὼν τὴν διόρθωσιν τυπογράφος εἴτε νὰ παραλείψῃ τὴν διόρθωσιν σημειωθέντων λαθῶν, εἴτε νὰ δημιουργήσῃ νέα ἐξ ἀπροσεξίας· χρειάζεται καὶ δευτέρα καὶ τρίτη καὶ πλείονες ἔτι, μέχρι οὗ τὸ δοκίμιον στερηθῇ παντὸς λάθους.

Ἡ πρώτη διόρθωσις, κατ' ἀρχήν, τυγχάνει ἡ σπουδαιοτάτη, τῶν λοιπῶν θεωρουμένων ὡς ἁπλῶν θεωρήσεων, γινομένων ὅπως διαπιστωθῇ ἁπλῶς κατὰ πόσον ἐξετελέσθησαν αἱ πρῶται. Ἡ διόρθωσις γίνεται διὰ παρακολουθήσεως τοῦ χειρογράφου φράσιν πρὸς φράσιν. Τὴν παρακολούθησιν ταύτην ἐκτελεῖ εἴτε οὗτος ὁ διορθωτής, εἴτε βοηθός του, ἀναγινώσκων τὸ χειρόγραφον εὐκρινῶς, ἐνῷ ὁ διορθωτὴς διορθώνει. Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον, ἀλλὰ κουράζει καὶ ἀπαιτεῖ περισσότερον χρόνον· τὸ δεύτερον εἶναι ἐπισφαλές, διότι ὁ βοηθὸς πρέπει νὰ ἔχῃ ἴσην πρὸς τὸν διορθωτὴν ἱκανότητα, ὥστε νὰ μὴ ἀναγινώσκῃ ὅσα ἐσφαλμένως ἀνέγνωσε καὶ ὁ τυπογράφος. Τὸ ἐπισφαλὲς ἐπιτείνει παρ' ἡμῖν καὶ ἡ κακογραφία τῶν συγγραφέων, συνήθως οὐχὶ τῶν ἀδοκιμωτέρων. Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, τινὲς διορθωταὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀναγινώσκουν αὐτοὶ τὸ χειρόγραφον, ἐνῷ ὁ βοηθός των διορθώνει, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ διορθώσουν τὰ λάθη τοῦ βοηθοῦ των εἰς τὴν δευτέραν διόρθωσιν. Καὶ πάλιν ὅμως δὲν ἐξασφαλίζεται ἡ ἀπαιτουμένη τελειότης, οὕτω δὲ παραμένει ὡς ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος ἡ ὑπὸ τοῦ διορθωτοῦ παρακολούθησις τοῦ χειρογράφου.

Τὴν δευτέραν διόρθωσιν πρέπει νὰ θεωρήσῃ καὶ ὁ συγγραφεύς. Οὗτος, ἂν θέλῃ νὰ προσθέσῃ τι εἰς τὸ ἔργον του, γράφει τὴν προσθήκην του εἰς ἰδιαίτερον τμῆμα χάρτου, σημειῶν ἰδιαιτέρως ἐπὶ κεφαλῆς «προσθήκη εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ.... σελίδα, εἰς τὸ σημεῖον ⫯» καὶ γράφων τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπὶ τοῦ δοκιμίου, εἰς ὃ ἀκριβῶς μέρος πρέπει νὰ παρεντεθῇ ἡ προσθήκη. Αἱ ἑπόμεναι θεωρήσεις τοῦ δοκιμίου περιορίζονται εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν σημειωθέντων λαθῶν καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου πρὸς διερεύνησιν μήπως ἔχουν τυχὸν παραλειφθῇ καὶ ἄλλα λάθη. Τὴν τελικὴν δὲ ὑπογράφει ὁ συγγραφεὺς ἢ ὁ ὑπὸ τούτου ἐντεταλμένος μὲ τὴν ἐντολὴν «τυπωθήτω». Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἂς μὴ νομισθῇ ὅτι κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ

Digitized by Google

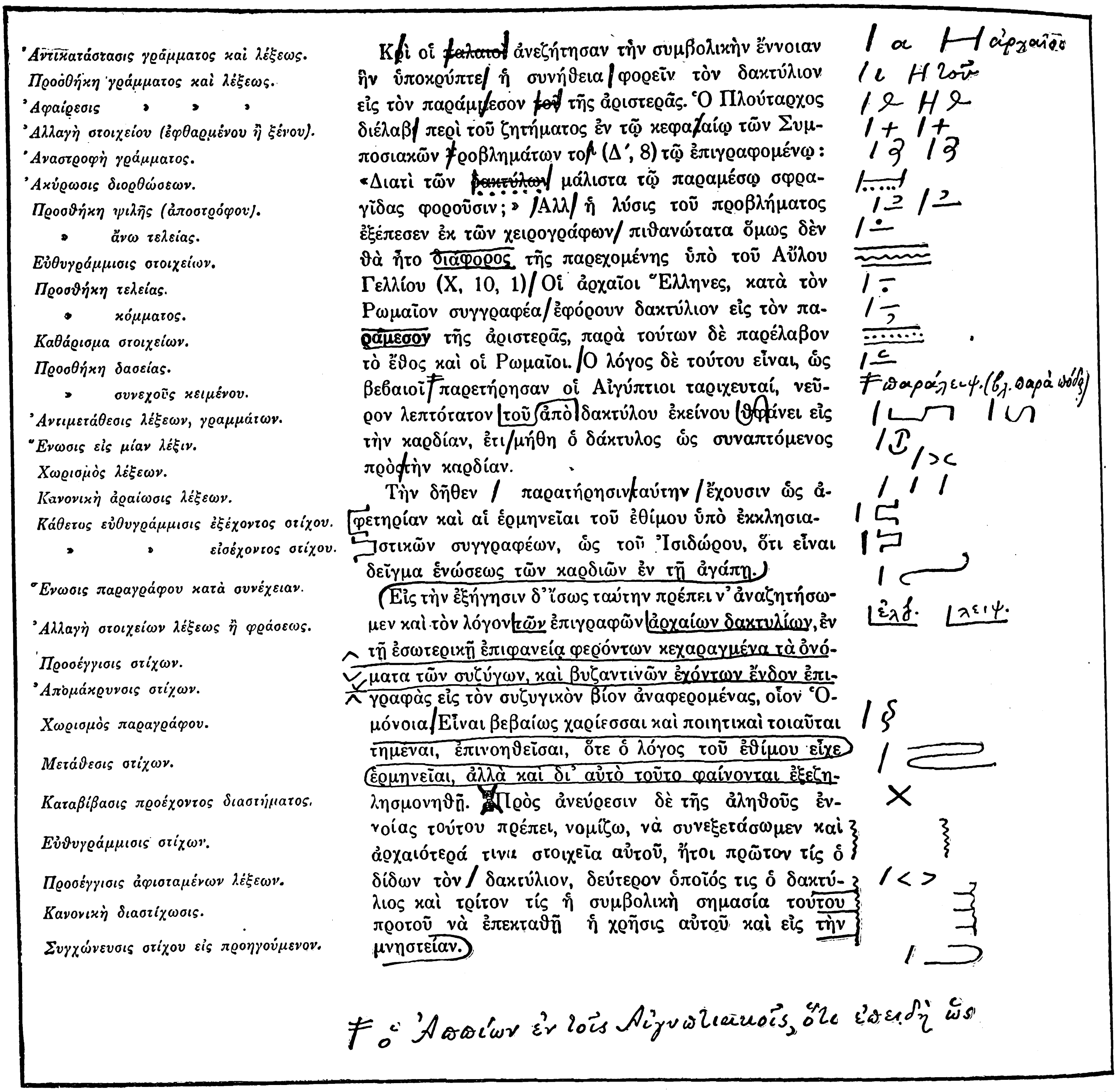

Ἀντικατάστασις γράμματος καὶ λέξεως.
Προσθήκη γράμματος καὶ λέξεως.
Ἀφαίρεσις » » »
Ἀλλαγὴ στοιχείου (ἐφθαρμένου ἢ ξένου).
Ἀναστροφὴ γράμματος.
Ἀκύρωσις διορθώσεων.
Προσθήκη ψιλῆς (ἀποστρόφου).
» ἄνω τελείας.
Εὐθυγράμμισις στοιχείων.
Προσθήκη τελείας.
» κόμματος.
Καθάρισμα στοιχείων.
Προσθήκη δασείας.
» συνεχοῦς κειμένου.
Ἀντιμετάθεσις λέξεων, γραμμάτων.
Ἕνωσις εἰς μίαν λέξιν.
Χωρισμὸς λέξεων.
Κανονικὴ ἀραίωσις λέξεων.
Κάθετος εὐθυγράμμισις ἐξέχοντος στίχου.
» » εἰσέχοντος στίχου.
Ἕνωσις παραγράφου κατὰ συνέχειαν.
Ἀλλαγὴ στοιχείων λέξεως ἢ φράσεως.
Προσέγγισις στίχων.
Ἀπομάκρυνσις στίχων.
Χωρισμὸς παραγράφου.
Μετάθεσις στίχων.
Καταβίβασις προέχοντος διαστήματος.
Εὐθυγράμμισις στίχων.
Προσέγγισις ἀφισταμένων λέξεων.
Κανονικὴ διαστίχωσις.
Συγχώνευσις στίχου εἰς προηγούμενον.

Κρὶ οἱ παλαιοὶ ἀνεζήτησαν τὴν συμβολικὴν ἔννοιαν ἣν ὑποκρύπτε ἡ συνήθεια φορεῖν τὸν δακτύλιον εἰς τὸν παράμεσον τοῦ τῆς ἀριστερᾶς. Ὁ Πλούταρχος διέλαβ περὶ τοῦ ζητήματος ἐν τῷ κεφααίῳ τῶν Συμποσιακῶν ροβλημάτων το (Δ΄, 8) τῷ ἐπιγραφομένῳ: «Διατὶ τῶν δακτύλων μάλιστα τῷ παραμέσῳ σφραγῖδας φοροῦσιν;» Αλλ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος ἐξέπεσεν ἐκ τῶν χειρογράφων πιθανώτατα ὅμως δὲν θὰ ἦτο διάφορος τῆς παρεχομένης ὑπὸ τοῦ Αὔλου Γελλίου (Χ, 10, 1) Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, κατὰ τὸν Ρωμαῖον συγγραφέα ἐφόρουν δακτύλιον εἰς τὸν παραμεσογ τῆς ἀριστερᾶς, παρὰ τούτων δὲ παρέλαβον τὸ ἔθος καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Ο λόγος δὲ τούτου εἶναι, ὡς βεβαιοῖ παρετήρησαν οἱ Αἰγύπτιοι ταριχευταί, νεῦρον λεπτότατον τοῦ ἀπὸ δακτύλου ἐκείνου θφάνει εἰς τὴν καρδίαν, ἐτιμήθη ὁ δάκτυλος ὡς συναπτόμενος πρὸς τὴν καρδίαν.

Τὴν δῆθεν παρατήρησιν ταύτην ἔχουσιν ὡς ἀφετηρίαν καὶ αἱ ἑρμηνεῖαι τοῦ ἐθίμου ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὡς τοῦ Ἰσιδώρου, ὅτι εἶναι δεῖγμα ἑνώσεως τῶν καρδιῶν ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Εἰς τὴν ἐξήγησιν δ' ἴσως ταύτην πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν καὶ τὸν λόγον τῶν ἐπιγραφῶν ἀρχαίων δακτυλίων, ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἐπιφανείᾳ φερόντων κεχαραγμένα τὰ ὀνόματα τῶν συζύγων, καὶ βυζαντινῶν ἐχόντων ἔνδον ἐπιγραφὰς εἰς τὸν συζυγικὸν βίον ἀναφερομένας, οἷον Ὁμόνοια Εἶναι βεβαίως χαρίεσσαι καὶ ποιητικαὶ τοιαῦται τημέναι, ἐπινοηθεῖσαι, ὅτε ὁ λόγος τοῦ ἐθίμου εἶχε ἑρμηνεῖαι, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο φαίνονται ἐξεζηλησμονηθῇ. Πρὸς ἀνεύρεσιν δὲ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τούτου πρέπει, νομίζω, νὰ συνεξετάσωμεν καὶ ἀρχαιότερά τινα στοιχεῖα αὐτοῦ, ἤτοι πρῶτον τίς ὁ δίδων τὸν δακτύλιον, δεύτερον ὁποῖός τις ὁ δακτύλιος καὶ τρίτον τίς ἡ συμβολικὴ σημασία τούτου προτοῦ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ χρῆσις αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν μνηστείαν.

ἔργου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθοῦν λάθη. «Ἡ τελειότης αὕτη, γράφει ὁ Φουρνιὲ (Traité de la Typographie, p. 260, Paris, 1870), οὐδέποτε ἐπετεύχθη εἰς τὴν τυπογραφικὴν τέχνην, αἱ δὲ προσεκτικώτεραι, φιλοτιμότεραι καὶ μᾶλλον πεφωτισμέναι φροντίδες εἰς οὐδὲν ἄλλο συντελοῦν εἰμὴ εἰς τὸ νὰ πλησιάζωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς τὸν ἰδεώδη τοῦτον σκοπόν».

Αἱ ὡς ἄνω πολλαπλαῖ διορθώσεις ἐννοοῦνται μόνον διὰ βιβλία ἐπὶ τῇ βάσει προηγουμένης συμφωνίας τυπογραφείου καὶ συγγραφέως. Αἱ ἡμερήσιαι ἐφημερίδες περιορίζονται εἰς μίαν μόνην διόρθωσιν.

Σύμβολα διορθώσεων. Τὰ λάθη τοῦ δοκιμίου σημειοῦνται πάντοτε εἰς τὸ περιθώριον καὶ παραπλεύρως τοῦ στίχου ὅπου τὸ λάθος, διὰ συμβατικῶν σημείων. Καὶ ἄλλα μὲν τῶν σημείων αὐτῶν ἔχουν καθιερωθῇ ἤδη γενικῶς, ἄλλα δὲ χρησιμοποιοῦνται καὶ αὐθαιρέτως, κατόπιν συνεννοήσεως τοῦ διορθωτοῦ μετὰ τοῦ τυπογραφείου. Τὰ συνήθως χρησιμοποιούμενα σύμβολα εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀνωτέρω ὑποδείγματι διωρθωμένου δοκιμίου σημειούμενα.

Σ. Ν. ΦΙΛΙΠΠΑΣ

— [ΠΥΡΟΒΟΛ.] Τὰ εἰς τοὺς πίνακας βολῆς ἀναγραφόμενα στοιχεῖα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων εἰσὶ βαθμονομημένα τὰ σκοπευτικὰ ὄργανα τῶν πυροβόλων, ὡς ἀνταποκρινόμενα εἰς ὡρισμένας ἐδαφικάς, ἀτμοσφαιρικὰς κτλ. συνθήκας, δέον νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς τὰς ἑκάστοτε ὑφισταμένας κατὰ τὴν βολὴν τοιαύτας· ἡ αὐτὴ ἀνάγκη διορθώσεων παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ διὰ τὰ καθ' οἱονδήποτε τρόπον καθορισθέντα καὶ ἤδη χρησιμοποιηθέντα στοιχεῖα βολῆς, προκειμένου ἡ βολὴ εἴτε νὰ ἐπαναληφθῇ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στόχου, εἴτε νὰ μεταφερθῇ ἐπὶ ἄλλου τοιούτου. Αἱ εἰς τοὺς ἐν χρήσει κανονισμοὺς καθοριζόμεναι διορθώσεις καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν προκαλούντων αὐτὰς αἰτίων ἐπὶ τῶν στοιχείων βολῆς εἶναι:

α') Ἐξ ἐδαφικῶν συνθηκῶν: 1) Τῆς γωνίας θέσεως, κατὰ τὴν βολὴν ὑπὸ γωνίαν ὑψώσεως καὶ γωνίαν θέσεως, πέραν τοῦ ὁρίου καθ' ὃ ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνεξαρτήτου τῆς τροχιᾶς· ἡ διόρθωσις τῆς ὑψώσεως εἶναι θετικὴ ἢ ἀρνητική, καθ' ὅσον ὁ στόχος κεῖται ὑψηλότερον ἢ χαμηλότερον τοῦ στόχου. 2) Τῆς κλίσεως στροφαλίγγων, ὁσάκις, ἕνεκα κλίσεως τοῦ ἐδάφους, ὁ ἄξων τῶν στροφαλίγγων δὲν εἶναι ὁριζόντιος. Τοῦ σημείου τῆς πτώσεως μετατιθεμένου πρὸς τὸ μέρος τοῦ χαμηλοτέρου τροχοῦ, διορθοῦται καταλλήλως ἡ παρεκτροπή· ἡ ἐπὶ τοῦ βεληνεκοῦς ἐπίδρασις, ὡς λίαν μικρά, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει. 3) Τῆς ρυθμίσεως, ἕνεκα τοῦ ὕψους τῆς θέσεως τοῦ πυροβόλου ὕπερθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· τῆς καταχαύσεως τοῦ βραδυκαύστου μίγματος τοῦ πυροσωλῆνος τελουμένης βραδύτερον εἰς τὰ μεγαλύτερα ὕψη, ἕνεκα τῆς ἐλαττώσεως τῆς πιέσεως, ἡ ρύθμισις τοῦ πυροσωλῆνος δέον νὰ μειοῦται ἀναλόγως.

β') Ἐξ ἀερολογικῶν συνθηκῶν, συμφώνως εἴτε πρὸς τὰς πληροφορίας τοῦ μετεωρολογικοῦ δελτίου τῶν στρατιωτικῶν σταθμῶν, εἴτε πρὸς τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς θέσεως βολῆς: 1) Λόγῳ θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος καὶ 2) λόγῳ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως· ἐφ' ὅσον ὁ μὲν πρῶτος τῶν παραγόντων τούτων εἶναι μικρότερος, ὁ δὲ δεύτερος μεγαλύτερος, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ πυκνότης καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος καθίσταται μεγαλυτέρα, ἐξ οὗ ἐπιβράχυνσις τοῦ βεληνεκοῦς, καὶ ἀντιθέτως· συνεπῶς διορθοῦται ἡ ὕψωσις καὶ καταλλήλως ἡ ρύθμισις. 3) Ἐκ τοῦ ἀνέμου, ὅστις παρασύρων τὸ βλῆμα ἐπιφέρει μεταβολὰς ἐπί τε τοῦ βεληνεκοῦς καὶ τῆς παρεκκλίσεως ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως πνοῆς πρὸς τὸ ἐπίπεδον βολῆς καὶ τῆς ταχύτητος αὐτοῦ· καθ' ὅσον οἱ δύο οὗτοι παράγοντες εἶναι διάφοροι εἰς τὰ διάφορα ὕψη, λαμβάνεται συμβατικῶς ὑπ' ὄψει ὁ εἰς ὡρισμένα ὕψη καὶ κατὰ στρώματα βλητικὸς ἄνεμος, ἤτοι ὑποθετικὸς ἄνεμος σταθερᾶς ταχύτητος καὶ διευθύνσεως, ἐπιφέρων συνολικῶς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν θεωρουμένων ὑψῶν. 4) Λόγῳ βροχῆς ἰσχυρᾶς, χιόνος ἢ ὁμίχλης, ἐξ ὧν ἐπέρχεται ἐπιβράχυνσίς τις τοῦ βεληνεκοῦς ἐκτιμωμένη ἐκ τῆς πείρας. Ἡ ἐκ τῆς ὑγρομετρικῆς καταστάσεως μεταβολὴ τῆς πυκνότητος τοῦ ἀέρος, οὖσα λίαν μικρά, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει.

γ') Ἐκ βλητικῶν αἰτίων, ἤτοι φθορῶν τοῦ κοίλου τοῦ πυροβόλου, τῆς ζωηρότητος καταχαύσεως τοῦ γεμίσματος, τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ, τοῦ βάρους τοῦ βλήματος καὶ τῆς μορφῆς τοῦ πυροσωλῆνος. τούτων λαμβάνεται ἡ ἐν συνόλῳ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος, ἐξ ἧς προκύπτει ἡ ἀναγκαιοῦσα διόρθωσις τῆς ὑψώσεως.

δ') Ἐκ τῶν σφαλμάτων τῶν σκοπευτικῶν ὀργάνων, ὀφειλομένων εἰς τὰς ἐκ κατασκευῆς ἀναποφεύκτους διαφορὰς κατὰ τὴν βαθμονόμησιν καὶ διασκευὴν αὐτῶν.

Αἱ διορθώσεις τῶν μὲν δύο πρώτων κατηγοριῶν, ὑπολογιζόμεναι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς βλητικῆς, ἀναγράφονται εἰς τοὺς σχετικοὺς πίνακας βολῆς, τῶν δὲ λοιπῶν κατηγοριῶν, καθοριζόμεναι διὰ πειραματικῆς βολῆς, εἴτε ἀναγράφονται εἰς τοὺς αὐτοὺς πίνακας ἐὰν προέρχωνται ἐκ γενικῶν αἰτίων, εἴτε εἰς ἰδίους πίνακας διορθώσεων δι' ἕκαστον πυροβόλον. Ἐν τοῖς κανονισμοῖς δίδονται πρὸς τούτοις συνοπτικοί τινες καὶ εὐμνημόνευτοι κανόνες καὶ ἀριθμητικὰ διδόμενα, πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ταχέως τῶν διαφόρων περιπτώσεων.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— [ΝΑΥΤ.] Καλοῦμεν *διόρθωσιν πλεύσεως, διοπτεύσεως, ὕψους* τὸν ὑπολογισμόν, δι' οὗ εὑρίσκομεν τὴν πραγματικὴν τιμὴν ἑνὸς τῶν ὡς ἄνω στοιχείων, ἐκ τῆς κατόπιν παρατηρήσεως ληφθείσης τοιαύτης. Διὰ τὴν πλεῦσιν, ἡ διόρθωσις εἶναι τὸ

Digitized by Google

ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῆς παραλλαγῆς καὶ τῆς ἐκπτώσεως. Διὰ τὴν διόπτευσιν (ἀντιστοιχίαν) μόνον ἡ παραλλαγή, ἡ ἀνταποκρινομένη ὅμως εἰς τὴν γωνίαν τῆς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διοπτεύσεως ἐνδείξεως τῆς δεικνυούσης γραμμῆς. Διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ ὁ ιζοντος ληφθὲν ὕψος, ἡ διόρθωσις εἶναι τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τοῦ ἐργαλειακοῦ σφάλματος τῆς κλίσεως τοῦ ὁρίζοντος (βάθους), τῆς μέσης διαθλάσεως, διορθουμένης καὶ αὐτῆς διὰ δια φορᾶς πιέσεως διαφόρου τῶν 760 καὶ θερμοκρασίας διαφόρου τῆς +10°, τῆς ἡμιδιαμέτρου καὶ τῆς παραλλάξεως, τῶν δύο τελευταίων προκειμένου περὶ παρατηρήσεως ἡλίου καὶ σελήνης. Διὰ τὰ διὰ τεχνικοῦ ὁρίζοντος ληφθέντα ὕψη, αἱ διορθώσεις ἐπιφέρονται μετὰ τὸν καταλογισμὸν τοῦ ἐργαλειακοῦ σφάλματος καὶ τὴν κατόπιν λῆψιν τοῦ ἡμίσεος τοῦ προκύψαντος ὕψους, ὅπερ (ἥμισυ) ἔσται τὸ ἐργαλειακὸν ὕψος, εἰς ὃ θὰ ἐπενεχθῶσι μετὰ πάσης ἀκριβείας αἱ προμνησθεῖσαι διορθώσεις. Σ. Ε. Λ.

— διόρθωσις φωτοτύπου (retouche) [Φωτογρ.]. Οὕτω χαρακτηρίζονται αἱ βελτιώσεις, τὰς ὁποίας ἐπιζητοῦμεν να ἐπιφέρωμεν ἐπὶ τῶν φωτοτύπων ἢ φαταντιτύπων πρὸς ἐξάλειψιν σφαλμάτων τινῶν, ὧν ἡ ὕπαρξις θὰ ἐμείωνε τὴν ἀξίαν τῶν λαμβανομένων εἰκόνων (βλ. λ. φωτογραφία καὶ φωτότυπον).

διορθωτέος, —α, —ον· ὁ ἄξιος νὰ διορθωθῇ, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ διορθωθῇ.

διορθωτὴς (ὁ)· ὁ διορθώνων· || εἰδικώτερον ὁ κατ' ἐπάγγελμα ἀσχολούμενος εἰς τὴν διόρθωσιν τυπογραφικῶν δοκιμίων.

— [Τυπογρ.] Ὁ διορθωτὴς εἰς μὲν τὰς ἐφημερίδας ἐκτελεῖ συνήθως μίαν μόνην διόρθωσιν, εἰς δὲ τὰ ἐκδοτικὰ καταστήματα καὶ τυπογραφεῖα πλείονας τῆς μιᾶς, ἀναλόγως τῆς συμφωνίας μεταξὺ ἐκδότου καὶ τυπογραφείου. Ὁ διορθωτὴς δέον νὰ ἔχῃ τυπογραφικὰς γνώσεις, κυρίως δὲ νὰ γνωρίζῃ τὰς τάξεις τῶν διαφόρων ἐν χρήσει τυπογραφικῶν στοιχείων, νὰ ἔχῃ δὲ εὐρεῖαν φιλολογικὴν καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, ὅπως παρακολουθῇ τὸ νόημα τοῦ συγγραφέως, ὧν ἐγκρατὴς τῶν ὑπὸ τούτου χρησιμοποιουμένων ὅρων. Δέον ἐπίσης νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διορθώνῃ καὶ τοῦ συγγραφέως τὰς ἀβλεψίας, αἵτινες εἶναι περισσότερον συνήθεις παρ' ὅσον νομίζεται. Αἱ ἀβλεψίαι αὗται περιστρέφονται εἴτε εἰς ὀρθογραφικά, γραμματικὰ ἢ συντακτικὰ λάθη, εἴτε εἰς σολοικισμούς, εἴτε εἰς τὴν παράλειψιν ὅρου τῆς προτάσεως. Ἐννοεῖται ὅτι ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι πρέπει ὁ διορθωτὴς νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικός, ὥστε νὰ μὴ ἐκλαμβάνῃ ὡς λάθη ὅσα ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς ἢ καὶ ἐπίτηδες διετύπωσε, νὰ προσφεύγῃ δὲ εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ συγγραφέως ἐν περιπτώσει ἀσαφείας φράσεώς τινος ἢ συγκρούσεως πρὸς προηγουμένως λεχθέντα, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψει ὅτι ὑπεύθυνος διὰ τὴν οὐσίαν εἶναι μόνος ὁ συγγραφεύς. Σ. Ν. Φ.

— διορθωτὴς ῥυθμίσεως [Βλητ.]. Μονὰς μεταβολῆς τοῦ μήκους τοῦ βραδυκαύστου μίγματος τοῦ πυροσωλῆνος, ἵνα ἐπιτευχθῇ μετατόπισις τοῦ ὕψους διαρρήξεως (βλ. λ.) κατὰ ἓν χιλιοστὸν τῆς ἀποστάσεως. Εἰς τοὺς μηχανικοὺς ῥυθμιστῆρας, ὁ ἑκάστοτε ἁρμόζων διορθωτὴς ῥυθμίσεως δίδεται δι' ἰδίας κλίμακος, ἧς ἡ διαίρεσις 50 ἀντιστοιχεῖ συνήθως εἰς τὸ κανονικὸν ὕψος διαρρήξεως τῆς ἀντιστοίχου ἐπὶ τοῦ ῥυθμιστῆρος ἀποστάσεως. Παραμένοντος ἀμεταβλήτου τοῦ διορθωτοῦ, τὰ ἐπιτυγχανόμενα εἰς διαδοχικὰ βεληνεκῆ σημεῖα διαρρήξεως κεῖνται εἰς τὸ αὐτὸ σταθερὸν φαινόμενον ὕψος ὡς πρὸς τὸν στόχον, ἐπὶ τῆς γραμμῆς θέσεως τῶν σημείων διαρρήξεως. Αὐξανομένου τοῦ διορθωτοῦ, τὸ ὕψος διαρρήξεως αὐξάνεται, καὶ ἀντιθέτως. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

διορία (ἡ)· διωρισμένος, καθωρισμένος χρόνος, προθεσμία, ὁ χρόνος ἐντὸς τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ συμβῇ τι: «μοῦ ἔδωσε διορίαν ἑνὸς μηνὸς διὰ νὰ τοῦ ἐξοφλήσω τὸν λογαριασμόν», «δὲν σᾶς δίδω νέαν διορίαν», «συνάλλαγμα μὲ διορίαν τριῶν μηνῶν» (ἡ λ. παράγεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεξικογράφων διττῶς: διορία καὶ διωρία· πιθανώτερος εἶναι ὁ τύπος διορία ὡς σχηματισθεὶς ἀναδρομικῶς ἀπὸ τοῦ διορίζω). Β. Φ.

Διόριζος [Γεωγρ.]. Ποταμὸς τῆς Κύπρου (βλ. λ. Βώκαρος).

διορίζω, ἀόρ. διώρισα—διωρίσθην, παρακ. παθ. μετοχ. διωρισμένος· καθορίζω, χαράττω τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων συμβαίνει τι: «ἐν χώρᾳ διωρισμένη κύκλῳ ὑπὸ ὀρέων καὶ ποταμῶν» || καὶ χρονικῶς: «ἡ ἑορτὴ τελεῖται ἐν χρόνῳ διωρισμένῳ» || καθορίζω, διατάσσω: «μοῦ διώρισεν ὁ ἰατρὸς αὐστηρὰν δίαιταν», «τὰ καθήκοντα ἑκάστου διορίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου» || καθιστῶ, ἐγκαθιστῶ τινα εἴς τινα ὑπηρεσίαν ἢ λειτουργίαν: «τὸ κράτος διορίζει τὰ ὄργανά του», «διωρίσθη καθηγητής,—δικαστής,—διευθυντὴς κτλ.».

διορισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διορίζειν, ὁρισμός, καθορισμός, χάραξις ὁρίων τοπικῶν ἢ χρονικῶν: «ἀκριβὴς διορισμὸς τῶν ὅρων τοῦ συμβολαίου» || ἐγκατάστασις, τοποθέτησις: «διορισμὸς νομάρχου, —καθηγητοῦ κτλ.» || τὸ ἐπίσημον ἔγγραφον καὶ ἡ πρᾶξις δι' ἧς ἐγκαθίσταταί τις εἴς τινα ὑπηρεσίαν: «δὲν ἔλαβα ἀκόμη τὸν διορισμόν μου».

— [Διοικητ.] Καλεῖται διορισμὸς ἡ διὰ τοῦ ἁρμοδίου ὀργάνου τῆς πολιτείας δήλωσις τῆς βουλήσεως αὐτῆς πρὸς σύναψιν μεθ' ὡρισμένου προσώπου ὑπαλληλικῆς συμβάσεως, ἢ καὶ τὸ ἔγγραφον δι' οὗ ἀνακοινοῦται εἰς τὸν ἕτερον συμβαλλόμενον ἡ βούλησις τῆς πολιτείας. Κατὰ τὸ ἄρθρον 81 τοῦ Συντάγματος ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας διορίζει καὶ παύει τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῶν νόμων ὁριζομένων ἐξαιρέσεων· ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι ἐναπόκειται εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν νὰ καθιερώσῃ τὰς ἐξαιρέσεις καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ κατωτέρων ὑπαλλήλων εἰς τὸν ὑπουργὸν ἢ ἄλλην τινὰ ἀρχὴν προϊσταμένην τοῦ διοριζομένου. Αἱ περὶ διορισμοῦ πράξεις τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος δέον νὰ περιβάλλωνται τὸν τύπον τοῦ ἐγγράφου, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ ἄρθρου 72, καθ' ὃ οὐδεμία πρᾶξις τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ἰσχύει οὔτε ἐκτελεῖται ἂν δὲν εἶναι προσυπογεγραμμένη ἀπὸ τὸν ἁρμόδιον ὑπουργόν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑπουργικῶν διορισμῶν ἀπαιτεῖται ὁ τύπος τοῦ ἐγγράφου, τοῦ νόμου ἐπιτάσσοντος τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ πρὸ πάσης ἐκτελέσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, ἂν καὶ τοῦτο δὲν ἀπαιτεῖται ἐπὶ παντὸς διορισμοῦ, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς ἐνεργουμένους διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἢ ὑπουργικῆς πράξεως, τῶν λοιπῶν περὶ διορισμοῦ πράξεων δυναμένων νὰ ἐκτελεσθῶσι καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως. Ἡ δημοσίευσις δέον νὰ περιλαμβάνῃ λεπτομερῆ περίληψιν ἐμφαίνουσαν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς πράξεως, τὸν τόπον ἔνθα ὑπεγράφη, τὸν τίτλον τῆς ἐκδόσεως, τὸ ἔγγραφον ἀρχῆς, τὸ ὀνοματεπώνυμον τοῦ διοριζομένου, τὴν θέσιν εἰς ἣν οὗτος διορίζεται καὶ πᾶν τι ἄλλο σχετικὸν μὲ τὸν μισθόν, τὴν ἀποζημίωσιν, τὸν ὅρκον, τὸν βαθμὸν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν, ἥτις ἀνατίθεται εἰς τὸν διοριζόμενον. Ἡ παράλειψις τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ διορισμοῦ πράξεως δὲν ἐπιφέρει ἀκυρότητα, ἀλλὰ συνεπάγεται χρηματικὰς ζημίας, καθόσον δὲν ἐπιτρέπεται πληρωμὴ μισθοῦ εἰς νεοδιορισθέντα, ἐὰν μὴ ἐξ ἀντιγράφου τοῦ διορισμοῦ προσηρτημένου εἰς τὸ χρηματικὸν ἔνταλμα ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ αἰτούμενος μισθὸς ἀφορᾷ χρονικὸν διάστημα μεταγενέστερον τῆς ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως δημοσιεύσεως τοῦ διορισμοῦ. Ἡ ἔκδοσις τοῦ διορισμοῦ καὶ ἡ καταχώρησις τούτου εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως εἶναι πράξεις τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, γινόμεναι παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ προκειμένου περὶ προεδρικοῦ διορισμοῦ, παρὰ τῆς διοριζούσης δὲ ἀρχῆς ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει. Διὰ τὴν τελείωσιν τοῦ διορισμοῦ, δηλαδὴ τῆς ὑπαλληλικῆς συμβάσεως, δέον νὰ προηγηθῇ ἡ κοινοποίησις τούτου εἰς τὸν διοριζόμενον καὶ ἡ ἀποδοχὴ παρ' αὐτοῦ ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἂν πρὸ τῆς ἀποδοχῆς ἐπέλθῃ ἀνάκλησις τοῦ διορισμοῦ, οὐδὲν κεκτημένον δικαίωμα προσβάλλεται.

Ἵνα λάβῃ χώραν ἔγκυρος διορισμός, δέον: α') νὰ ὑφίσταται νομοθετημένη θέσις, ὡς ὁρίζει τὸ ἄρθρον 6 § β' τοῦ Συντάγματος, καὶ β') ὁ διοριζόμενος νὰ κέκτηται τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμενα προσόντα: 1) νὰ εἶναι πολίτης Ἕλλην, ἤτοι, συμφώνως πρὸς τὴν ἑρμηνευτικὴν δήλωσιν τοῦ ἄρθρου 6, πᾶς Ἕλλην ὑπήκοος «ἀδιακρίτως φύλου ἢ ἡλικίας», καθόσον εἰς τὰς δημοσίας λειτουργίας εἶναι δεκτοὶ μόνον πολῖται Ἕλληνες «πλὴν τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰσαγομένων ἐξαιρέσεων» (ἄρθρ. 6 § 1 ἐδ. β' τοῦ Συντ.), 2) νὰ ἔχῃ ὡρισμένην ἡλικίαν, 3) σωματικὴν ὑγείαν, 4) νὰ μὴ ἔχῃ καταδικασθῆ δι' ὡρισμένα ποινικὰ ἀδικήματα, 5) νὰ κέκτηται εἰδικὰς θεωρητικὰς ἢ τεχνικὰς γνώσεις εἴτε διὰ προσαγωγῆς διπλωμάτων καὶ ἄλλων ἐνδεικτικῶν, εἴτε κατόπιν διαγωνισμοῦ ἢ ἐξετάσεως. Διὰ τὸν διορισμόν τινος εἰς δημοσίαν θέσιν διαγράφονται παρὰ τῶν νόμων διάφορα κωλύματα καὶ τοιαῦτα εἶναι: α') ἡ καταδίκη ἐπὶ κακουργήματι ἢ πλημμελήματι, β') ἡ στέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ διορισθῇ, ἡ ἐπερχομένη συνεπείᾳ καταδίκης, καὶ ἡ κατάστασις ἀπαγορεύσεως ἕνεκα μανίας, παραφροσύνης ἢ βλακείας, εἰς ἣν διατελεῖ οὗτος, γ') ἡ μὴ ἐκτέλεσις τῶν στρατιωτικῶν ὑποχρεώσεων, εἴτε ἀνυπότακτος τυγχάνει, εἴτε μὴ ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ μητρῷον τῶν ἀρρένων, ἐφ' ὅσον ἔχει κατωτέραν τοῦ 51ου ἔτους ἡλικίαν. Πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν καλουμένων ἀπολύτων κωλυμάτων· ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ σχετικὰ κωλύματα, ὡς τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς θέσεως τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου καὶ τοῦ βουλευτοῦ «πρὸς τὰ ἔργα τοῦ διευθυντοῦ ἢ ἄλλου διοικητικοῦ ἀντιπροσώπου ἢ διοικητικοῦ ἢ νομικοῦ συμβούλου καὶ ὑπαλλήλου ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν ἢ ἐπιχειρήσεων, ἀπολαυουσῶν εἰδικῶν προνομίων ἢ τακτικῶν ἐπιχορηγήσεων δυνάμει νόμου. Οἱ διατελοῦντες εἴς τινα τῶν κατηγοριῶν τούτων ὀφείλουν ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ὡς ἄνω ἔργων. Ἐν παραλείψει δὲ τοιαύτης δηλώσεως ἐκπίπτουσιν αὐτοδικαίως τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ» (ἄρθ 40 § 3 τοῦ Συντ.). Σχετικὸν ἐπίσης κώλυμα εἶναι ἡ πειθαρχικὴ ἀπόλυσις τοῦ ὑποψηφίου ἐκ τῆς θέσεως ἣν προηγουμένως κατεῖχεν, ὁ διορισμὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐξ ἧς οὗτος κατάγεται ἢ ἔλαβε σύζυγον ἢ ἐν ᾗ ἀσκεῖ τὰ πολιτικά του δικαιώματα ἢ ἤσκησε κατὰ τὰ τρία πρὸ τοῦ διορισμοῦ του ἔτη καὶ ἡ συγγένεια μεταξὺ διοριζομένων δικαστικῶν ὑπαλλήλων. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

διορίτης (ὁ) (Diorit) [Πετρογρ.]. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνειον, ὑπιδιομόρφως κοκκῶδες, πολὺ σπανίως πορφυριτικόν, ἱστοῦ χονδροκοκκώδους μέχρι στιφροῦ (καὶ τότε χρώματος φαιοῦ μέχρι πρασινωποφαίου), τὸ ὁποῖον ὀρυκτολογικῶς χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι συνίσταται ἐξ ἀστρίου γενικῶς ὀξίνου ἢ μεσοξίνου ἀσβεστονατρούχου καὶ ἐξ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ὀρυκτῶν ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τοῦ βιοτίτου, τοῦ ἀμφιβόλου ἢ τοῦ πυροξένου. Ἐκτὸς

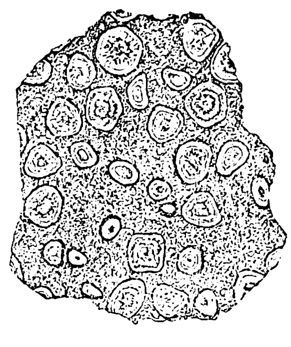

Σφαιροδιορίτης
(Ἐκ τῆς τοποθεσίας Sta Lucia di Tallano Corsica.

τῶν ὡς ἄνω συστατικῶν ὑπάρχουν καὶ εἴδη διοριτῶν, τὰ ὁποῖα περιέχουν ὡς ουσιῶδες ἢ ὡς πρόσθετον συστατικὸν τὸ ὀρυκτὸν χαλαζίαν. Ὡς πρόσθετα ἐπίσης ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ παρουσιάζονται εἰς τοὺς διορίτας τὰ ὀρυκτὰ ἀπατίτης, σιδηρομεταλλεύματα καὶ ὀλίγον ζιρκόνιον. Τυχαῖα συστατικὰ εἶναι ὁ τιτανίτης καὶ ὁ πυρίτης, σπανιώτερον ὁ ὀρθίτης καὶ ὁ γρανάτης. Ὁ ἄστριος εἶναι πλαγιόσχιστα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φαιοῦ ἢ λευκοῦ χρώματος, εὐεριστικὰ σπανίως ὑπερύθρου, ὁτὲ μὲν λεπτοπινακοειδῶς, ὁτὲ δὲ παχυπινακοειδῶς ἀνεπτυγμένα. Πάντοτε σχεδὸν οἱ κρύσταλλοι τῶν ἀστρίων παρουσιάζουν τὰς ῥαβδώσεις πολυδυμίας. Ὁ ἱστὸς τῶν διοριτῶν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκανόνιστος, σπανιώτερον δὲ σχιστολιθικός, ὁπότε τὸ πέτρωμα καλεῖται διοριτικὸς σχιστόλιθος ἢ καὶ σφαιροειδής, ὅτε τὸ πέτρωμα καλεῖται σφαιροδιορίτης (ἐκ τῆς Κορσικῆς). Αἱ σφαῖραι εἰς τὸν σφαιροδιορίτην συνίστανται ἐξ ἐναλλασσομένων διαστρώσεων ἀνοικτοχρώμων καὶ σκοτεινοχρώμων ὀρυκτῶν συστατικῶν. Τὰ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ τῶν διοριτῶν εἶναι σχεδὸν πάντοτε κοκκώδη, ποικίλου μεγέθους καὶ ἐνίοτε μόνον ἀναπτύσσονται πορφυριτικῶς. Οἱ διορῖται, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται ἐν μέρει ὡς αὐτοτελεῖς ὄγκοι καὶ ὡς φλέβες, καὶ ἐν μέρει (συχνὰ ὡς περιφερικαὶ) ὀψικαὶ διαμορφώσεις γρανιτῶν καὶ συηνιτῶν, ὑποδιαιροῦνται ἀναλόγως τῶν ὀρυκτολογικῶν των συστατικῶν εἰς διάφορα εἴδη. Τὰ εἴδη ταῦτα τῶν διοριτῶν πολλάκις παρουσιάζονται — ἕκαστον ἰδιαιτέρως — καλῶς ἀνεπτυγμένα, ἐνίοτε ὅμως συνδέονται διὰ ἐνδιαμέσων μεταβατικῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι μάλιστα ἐμφανίζονται συχνὰ ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐμφανίσεως. Τὰ μᾶλλον διαδεδομένα εἴδη διοριτῶν εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) χαλαζιακὸς μαρμαρυγιακὸς διορίτης, 2) χαλαζιακὸς μαρμαρυγιακὸς ἀμφιβολιτικὸς διορίτης, 3) χαλαζιακὸς ἀμφιβολιτικὸς διορίτης ἢ κακῶς χαλαζιακὸς διορίτης καλούμενος, εἰς τὸν ὁποῖον κατατάσσεται καὶ ὁ τοναλίτης, 4) χαλαζιακὸς μαρμαρυγιακὸς ὑπερσθενικὸς διορίτης, 5) χαλαζιακὸς αὐγιτικὸς διορίτης, 6) μαρμαρυγιακὸς διορίτης, 7) μαρμαρυγιακὸς ὑπερσθενικὸς διορίτης, 8) ἀμφιβολιτικὸς διορίτης ἢ κακῶς ἁπλῶς διορίτης, 9) ὑπερσθενικὸς διορίτης καὶ 10) αὐγιτικὸς διορίτης.

Οἱ διορῖται δὲν παρουσιάζουν βεβαίως τὴν εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν τῶν γρανιτῶν, ἐν τούτοις ἀνήκουν εἰς τὰ πολὺ συχνὰ ἐμφανιζόμενα πετρώματα. Οὕτως ἐμφανίσεις διοριτῶν παρουσιάζονται ἐν Ἀλσατίᾳ, Σαξωνίᾳ, εἰς τὸν Θουριγγειον Δρυμόν, Μέλανα Δρυμόν, Βαυαρικὸν Δρυμόν, Βόσγια ὄρη, Σουηδίαν, Βοημίαν, Νότιον Τυρόλον καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ συνολικὸν χρῶμα τῶν διοριτῶν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκοτεινοπράσινον ἢ χηλιδοτὸν μὲ χηλίδας πρασίνας καὶ λευκάς. Τὸ εἰδικὸν τῶν βάρος κυμαίνεται ἀπὸ 2,75 μέχρι 2,95. Ἡ ἀντοχὴ τῶν εἰς θλῖψιν ὑπερβαίνει τὴν τῶν γρανιτῶν καὶ συηνιτῶν, κυμαινομένη κατὰ μέσον ὅρον μεταξὺ 1800 καὶ 2400 χιλιογρ. ἀνὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόν. Χημικῶς οἱ διορῖται χαρακτηρίζονται σχετικῶς πρὸς τοὺς γρανίτας διὰ τῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικροτέρας περιεκτικότητος των εἰς διοξείδιον πυριτίου (κυμαινομένης ἀπὸ 45,0% μέχρις 68%), καὶ διὰ τῆς μεγαλυτέρας περιεκτικότητος εἰς ἄσβεστον παρὰ εἰς ἀλκάλια. Σίδηρος καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκόμη καὶ μαγνησία παρουσιάζονται ἀφθονώτερον. Οἱ διορῖται εὑρίσκουν μεγάλην χρησιμοποίησιν εἰς τὴν τεχνικήν. Ἡ κατεργασία τῶν διοριτῶν εἶ-

Digitized by Google

ναι τόσῳ δυσκολωτέρα, ὅσῳ οὗτοι εἶναι πλουσιώτεροι εἰς κεροστίλβην ἢ αὐγίτην. Ἡ ἀντοχή των εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις αὐξάνει,ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ μαρμαρυγίου ὑπὸ κεροστίλβης καὶ αὐγίτου. Ἐπίσης οἱ χρησιμοποιήσιμοι διορῖται δὲν πρέπει νὰ περιέχουν σιδηροπυρίτην. Ὅταν οἱ διορῖται δύνανται νὰ λειαίνωνται, εἶναι πολύτιμοι λίθοι διὰ διακοσμήσεις καὶ ἐπενδύσεις τοιχωμάτων. Στερεώτατα καὶ σκληρότατα πολὺ χρησιμοποιήσιμα πετρώματα εἶναι οἱ λεπτοκοκκώδεις, πλούσιοι εἰς κεροστίλβην διορῖται. Μεταχειρίζονται αὐτοὺς ὡς πλάκας ὑποβάθρων μηχανῶν, ὡς λίθους εἰς τὰ βάθρα γεφυρῶν καὶ ἄλλων παρομοίων κατασκευῶν, ὡς λίθους πεζοδρομίων, διὰ σκῦρα, κτλ. Παραλλαγαὶ ποικιλόστικτοι χρησιμοποιοῦνται εἰς μνημεῖα τέχνης καὶ ὡς διακοσμητικοὶ λίθοι. Ὁ *συηνίτης* καλούμενος διορίτης τοῦ Odenwald, λειαινόμενος λαμβάνει βαθυμέλαν χρῶμα καὶ τούτου ἕνεκα χρησιμοποιεῖται πολὺ διὰ κατασκευὴν μνημείων κτλ. Διορῖται ἀπαντῶσι καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰς γρανιτικὰς περιοχὰς εἰς τὸ ὄρος Στραβενῖκος (ἐν Ἰσβόρῳ Χαλκιδικῆς), εἰς τὴν Σαμοθράκην καὶ ἀλλαχοῦ. Γ.Κ.Γ.

διοριτικὸς *σχιστόλιθος* (Dioritschiefer) *[Πετρογρ.]* βλ. διορίτης. Γ. Κ. Γ.

διορυγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διορύσσειν, ἄλλως *διωρυχὴ* καὶ *διόρυξις*.

διόρυγμα (τό)· τὸ ἐν τῷ μέσῳ ὄρυγμα, τὸ ἄνοιγμα, ἡ τάφρος.

Διόρυκτος (ἡ) *[Γεωγρ.— Ἱστορ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ πορθμὸς τοῦ *Δρεπάνου*, ὁ χωρίζων τὴν Ἀκαρνανίαν ἀπὸ τῆς νήσου Λευκάδος, ὅστις ἄλλοτε ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀμμώδη ταινίαν μήκους δύο περίπου ναυτικῶν μιλλίων, διακοπτομένην ὑπὸ τεχνητῶν καναλίων (ἐξ ὧν ἀπεκλήθη Διόρυκτος ἡ διάβασις), ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον μία πετρίνη καὶ τέσσαρες ξύλιναι γέφυραι. Ταῦτα ἤδη κατεχώσθησαν, πολλαχοῦ κατὰ καιροὺς καταστραφέντα, ἀπομένει δὲ ἡ διόρυκτος διάβασις ὡς πλωτὴ λιμνοθάλασσα. Εἰς τὴν Διόρυκτον ταύτην τὸν Αὔγουστον τοῦ 1684 τὰ στρατεύματα τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους πολεμιστάς, οἵτινες ὑπὸ τὸν Μπεκὴρ ἀγᾶν ἠμύνθησαν μετὰ πείσματος εἰς τὸ καλῶς ὠχυρωμένον φρούριον τῆς Ἁγίας Μαύρας. Ἡ ἄμυνα παρέλυσεν ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ πυροβολικοῦ, ἥτις ἐπροξένησε πλῆθος πυρκαϊῶν, καὶ ἄπειρον ἀριθμὸν θυμάτων. Τὴν 4 Αὐγούστου ὁ Μοροζίνης πληροφορηθεὶς ὅτι δισχίλιοι Κεφαλλῆνες πολεμισταί, ἐκχυθέντες διὰ τῆς Διορύκτου εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἀκαρνανίας Ἄλλην Μεριάν, ᾐχμαλώτισαν περὶ τὰς 24 χιλιάδας γιδοπροβάτων, διέταξε τὴν δήμευσιν τῶν ἁρπαγέντων καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀπειθαρχήτου ἐκείνου στρατοῦ. Ἀνεκάλεσεν ὅμως τὴν ἀπόφασίν του, διότι προσελθὼν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας Τιμόθεος Τυπάλδος μετὰ ὑπερεκατὸν πεντήκοντα ἱερέων καὶ καλογήρων καὶ ζητήσας νὰ πολεμήσουν πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, βαθύτατα τὸν συνεκίνησε. Καὶ οὕτω, ἀποκατασταθείσης τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ στρατοπέδου γαλήνης, τὴν 5 Αὐγούστου ἐπανελήφθη ἀμείλικτος ὁ κανονιοβολισμός, μέχρις ὅτου ἡ σημαία τῆς συνθηκολογίας ὑψώθη εἰς τὸ φρούριον, ὅπερ καὶ τὴν ἑπομένην ἡλώθη. Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, εἰς τὴν Διόρυκτον ἐγίνοντο αἱ λαθραῖαι διαβιβάσεις ὁπλοφόρων πολεμιστῶν καὶ πολεμεφοδίων ἐκ Λευκάδος, Ἰθάκης, Κεφαλληνίας καὶ μάλιστα τῆς Κερκύρας. Ἐκεῖ ὁ ἐν Λευκάδι εἰσαγγελεὺς Ἰωάννης Ζαμπέλιος ἐκάλεσεν ἐκ μέρους τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἐφορείας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τοὺς Στερεοελλαδίτας ὁπλαρχηγοὺς εἰς συνεννόησιν, καὶ ἐκεῖ προέτρεψε τοὺς διστάζοντας ἔτι νὰ ἐγείρουν ὅπλα κατὰ τοῦ τυράννου. Τῷ 1856 ὁ στρατηγὸς Γρίβας διῆλθεν ἔφιππος τὴν Διόρυκτον, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἐκπλήκτων διὰ τὴν τόλμην Ἄγγλων ἀξιωματικῶν τῆς Λευκάδος. Γ. Δ. Κ.

διορύκτρια (ἡ) (Dioryctria) *[Βοτ.]* βλ. φυκίς.

διόρυξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διορύσσειν, ἄνοιγμα τάφρου, ἄλλως *διωρυχή*.

διορύσσω, *ἀόρ. διώρυξα—διωρύχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *διορωρυγμένος* καὶ *διωρυγμένος*· ὀρύσσω ἐν τῷ μεταξύ, ὀρύσσω τάφρον, κατασκευάζω διώρυγα· «ὁ Ξέρξης διώρυξε τὸν Ἄθω», «ὁ Ἰσθμὸς διωρύχθη πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν».

διορυχὴ (ἡ)· κακὴ γραφὴ ἀντὶ διωρυχὴ (βλ. λ.).

διόρυχος (ὁ) (Diorychus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροτάτου μεγέθους, μὲ χρῶμα φαιὸν μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας καὶ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

διορῶ *(—άω)*· βλέπω διὰ μέσου τινός, διαβλέπω, συμπεραίνω, κατανοῶ.

δῖος (θηλ. *δία* καὶ *δῖα*, οὐδ. *δῖον*)· ἐκ τοῦ *δίϊος* διὰ συναιρέσεως. Ὁ τοῦ Διός, ὁ ἐκ τοῦ Διὸς προερχόμενος (λατ. Jovalis): «δῖον βούλευμα» *(Αἰσχύλ.)* ‖ ὁ ἐκ τοῦ θείου γενικῶς προερχόμενος, ὁ εἰς τὸ θεῖον ἀνήκων (λατιν. divus): «δῖον πῦρ» ‖ ὁ ἔνδοξος, ὁ θαυμαστός, ὁ γενικῶς ὑπερέχων: «δῖος Ἀχιλλεύς», «δῖα θάλασσα», «χθὼν δῖα» *(Ὁμηρ.)*.

Δῖος *[Ἀρχ.]*. Μὴν τοῦ μηνολογίου πλείστων ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐν Μακεδονίᾳ ἦτο ὁ πρῶτος μὴν τοῦ ἔτους καὶ ἀντεστοίχει πρὸς τὸν ἀττικὸν Πυανεψιῶνα (Ὀκτώβριον), ἐν Αἰτωλίᾳ ἦτο τέταρτος καὶ ἀντεστοίχει πρὸς τὸν δελφικὸν Ποιτρόπιον καὶ τὸν ἀττικὸν Ποσειδεῶνα (Δεκέμβριον), ἐν Βιθυνίᾳ ἤρχετο τὴν 21ην Φεβρουαρίου καὶ ἔληγε τὴν 22 Μαρτίου, εἰς τὴν Ἀσκάλωνα καὶ τὴν Τύρον ἀντεστοίχει πρὸς τὸν Νοέμβριον, εἰς τὴν Σιδῶνα πρὸς τὸν Ἰανουάριον. ἐν Παλμύρᾳ δὲ πρὸς τὸν σύριον μῆνα Kanûn. Ὁ Δῖος εὑρηται συνάμα καὶ εἰς τὸ μηνολόγιον τῶν Ποτιόλων τῆς Ἰταλίας. —Π.

Δῖος. —1) Ἕλλην γραμματικός, ἀγνώστου ἐποχῆς, ἀναφερόμενος ἐν τοῖς σχολίοις τῆς Ἰλιάδος ὡς ἑρμηνευτὴς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν. —2) Ἀρχαῖος συγγραφεὺς πυθαγορείου τινὸς συγγράμματος «Περὶ καλλονῆς», τοῦ ὁποίου δύο ἀποσπάσματα διέσωσεν ὁ Στοβαῖος. Οὐδὲν ἄλλο περὶ αὐτοῦ γνωρίζομεν. Ι. Δ. Σ.

Δῖος, *ἅγιος*. Ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας γεννηθεὶς κατὰ τοὺς χρόνους Θεοδοσίου τοῦ Α' (379—395) μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κτίσας ἐν αὐτῇ μονύδριον διῆγε τὸν βίον ἐν προσευχῇ καὶ εὐποιίᾳ. Ἡ φήμη αὐτοῦ ἔφθασε μέχρι τοῦ Θεοδοσίου, ὅστις ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν τῷ ἔδωκε χρήματα πρὸς ἀποπεράτωσιν καὶ καλλωπισμὸν τῆς μονῆς του. Καὶ ὁ πατριάρχης Ἀττικὸς (406—425) τὰς ἀρετὰς τοῦ ὁσίου ἐκτιμῶν ἐχειροτόνησεν αὐτὸν ἱερέα. Ἄγνωστον δὲ πότε ἀποθανὼν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 19 Ἰουλίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας (βλ. καὶ Δίου *μονή*).

—Δῖος *μάρτυς*. Ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ ζήσας «κεράμῳ τὴν κεφαλὴν βληθεὶς τελειοῦται» τῇ 3 Ἀπριλίου κατὰ τὸ Μηναῖον. Ε. Γ. Π.

Διὸς *ἄκρα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ταπροβάνης (Κεϋλάνης), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Ζ, δ, 4), οὗτινος ἡ ταυτότης εἶναι ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

— Διὸς *γοναὶ* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Χῶρος παρὰ τὰς Θήβας τῆς Βοιωτίας, ὅπου, κατὰ τὸν Ἀριστόδημον, οἱ Θηβαῖοι, ἐκπληροῦντες τὴν ἀξίωσιν χρησμοῦ τινος, ἔθαψαν τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἕκτορος, τὰ ὁποῖα μετέφερον ἐπὶ τούτῳ ἐκ τοῦ Ὀφρυνίου τῆς Τρῳάδος. Ὁ χῶρος οὗτος ἐκαλεῖτο ἐπίσης καὶ «γενεθλία πλάξ». Ὁ Παυσανίας τοποθετεῖ τὸν τάφον τοῦ Ἕκτορος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Χαλκίδα, παρὰ τὸ σημερινὸν προάστειον τῶν Θηβῶν Ἅγιοι Θεόδωροι, ὅπου ὑπάρχει πηγὴ ταυτιζομένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν Οἰδιπόδειον κρήνην. —Π.

— Διὸς *ἱερὸν* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Λυδίας, κειμένη ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ὄρους Τμώλου, πλησίον μικροῦ παραποτάμου τοῦ Καΰστρου, *Πυργίου* μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βυζαντινῶν, *Μπίργκε* δὲ σήμερον. Ἀνευρέθησαν νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης, φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν μορφὴν τοῦ ποταμίου θεοῦ Καΰστρου. Οἱ κάτοικοι ἐκαλοῦντο *Διοσιερῖται*. Ἡ ὀνομασία της φαίνεται ὅτι ὀφείλεται εἴς τι ἱερὸν τοῦ Διὸς εὑρισκόμενον ἐκεῖ, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μετεβλήθη εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἀφ' οὗ ἡ πόλις ὠνομάζετο καὶ *Χριστόπολις*, πρὸ τοῦ ὀνομασθῇ Πυργίον.—2) Πόλις τῆς Ἰωνίας, ἀναφερομένη ἐπὶ μακρὰ ἔτη σημαίνουσα βεβαίως, ἀφοῦ ἀνέκαθεν ἦτο ἐπισκοπὴ ὑποκειμένη τῇ μητροπόλει Ἐφέσου, προαχθεῖσα κατόπιν εἰς μητρόπολιν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πυργίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μητρόπολις Ἐφέσου πολὺν ἀπώλεσε πληθυσμὸν καὶ πολλὰς ἐπισκοπάς, ἤδη δὲ καὶ διότι, τελευτώσης τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος ἀδύνατος ἀπεδεικνύετο νέου μητροπολίτου Πυργίου, δηλαδὴ Διὸς Ἱεροῦ, ἡ χειροτονία, ὁ πατριάρχης Νεῖλος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν δώδεκα συνοδικοῖς, αἰτήσει τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1387, κατήργησε τὸ μητροπολιτικὸν δίκαιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας Διὸς Ἱεροῦ, ὑποβιβάσας αὖθις εἰς ἐπισκοπήν, ὑποκειμένην τῇ μητροπόλει τῆς Ἐφέσου. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ γέροντος (1282—1328) ἡ μητρόπολις Διὸς-Ἱεροῦ, ἐνενηκοστὸν ἔχουσα βαθμόν, κατὰ τὴν «Τάξιν», κατεβιβάσθη εἰς ἑκατοστὸν ἕβδομον [Πρβλ. *Miklosich* et *Mueller* Acta, Β' 103—106. Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων *Ποτλῆ* καὶ *Ράλλη*, Ε', 495.] Ι. Δ. Σ.—Μ. Ι. Γ.

— Διὸς *πόλις* (ἢ *Διόσπολις*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1 Λιμὴν καὶ πόλις τῆς ἐπὶ Πόντῳ Βιθυνίας, μεταξὺ Ἡρακλείας Πόντου καὶ ἐκβολῶν Ἐλάτα ποταμοῦ (*Πτολ.* Ε, α, 7). Ἐν τῷ περίπλῳ τοῦ Εὐξείνου ὑπὸ τοῦ Ἀνωνύμου (9) φέρεται ὡς *Δία πόλις* μεταξὺ ἐκβολῶν Ὑπίου καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπινείου Λιλέου. Εἶναι ὁ σύγχρονος ὕφορμος *Ἀκτσεϊχ* (πλάτ. 41°06' Β. μῆκ. 31°13' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1233: Bosporus to Kerempeh) κείμενος 14 μίλ. ΒΒΑ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μελὲν ἀρχ. Ἐλάτας) καὶ εἰς 18 μιλ. ΝΔ τοῦ Μπεντὲρ Ἐρεκλῆ (Ποντικὴ Ἡράκλεια). Σ. Ε. Λ.

— 2) Πόλις παραλία ἐν Συρίᾳ, κειμένη πρὸς Β. τῆς ἐλευθέρας Λαοδικείας. —3) Ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου (*Διόσπολις μεγάλη*, ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ γλώσσῃ Peramum=οἶκος τοῦ Ἄμμωνος), ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀνομαζομένη *Θῆβαι*. Οἱ Ἕλληνες μετέφρασαν τὸν οἶκον τοῦ Ἄμμωνος εἰς Διὸς πόλιν, διότι ὁ θεὸς τῶν Αἰγυπτίων Ἄμμων ἐταυτίζετο ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὸν ἰδικόν των Δία. Ἕδρα ἐπισκόπου. Ι. Δ. Σ.

—4 Πόλις τῆς Παλαιστίνης τῆς πρώτης, ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης. Ἐπειδὴ ἀναφέρεται, κατὰ τὴν Ε' ἢ ϛ' ἑκατονταετηρίδα, εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην «Τάξιν προκαθεδρίας» (τοῦ ἐξ Ἀρμενίας *Βασιλείου*) ἀναγράφεται δὲ καὶ παρὰ Γεωργίῳ Κυπρίῳ, σημαίνει ὅτι ἐσῴζετο μέχρι τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τὸ διπλοῦν παλαιὸν ὄνομα, Διοσπόλεως ἢ Γεωργιουπόλεως, σημειουμένη. —5) Ἡ ἐν Θράκῃ ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως, καλουμένη καὶ Σεβαστούπολις· ἀναφέρεται παρὰ Βασιλείῳ τῷ ἐξ Ἀρμενίας, ἀλλ' ἐκ τῆς «Τάξεως» τοῦ Λέοντος Σοφοῦ λείπει, συγχωνευθεῖσα πιθανῶς μεθ' ἑτέρας ἐπισκοπῆς, ἀνασυσταθεῖσα δὲ πάλιν, διότι παρὰ Κυπρίῳ σημειοῦται, παρακειμένου καὶ τοῦ ἑτέρου ὀνόματος Σεβαστουπόλεως (ἐκδ. *Gelzer*, 472 καὶ 1002.—Σύντ. *Ποτλῆ* καὶ *Ράλλη* Ε' 471).

Τίτλον Διοσπόλεως (ἄνευ ὡρισμένου ποιμνίου) ἔφερεν ὁ ἐπίσκοπος Καλλίνικος, σφαγιασθεὶς ἐν Ἡρακλείῳ, ἀρχομένης ἐν Κρήτῃ τῆς ἐπαναστάσεως του 1821, μετὰ τεσσάρων ἄλλων ἱεραρχῶν καὶ τοῦ μητροπολίτου *Κριτοβουλίδου*, Ἀπομνημονεύματα πολέμου Κρητῶν σ 41). Μ.Ι.Γ.—Ε.Γ.

— Διὸς *Σωτῆρος, λιμὴν* — *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς Λακωνικῆς ἀκτῆς τοῦ Μυρτῴου πελάγους, ἀναφερόμενος ὑπὸ Πτολεμαίου (Γ, ιστ, 10) ὡς κείμενος μεταξὺ Μινώας (Μονεμβασίας) καὶ Ζάρηκος (Πόρτο Γέρακα). Προφανῶς πρόκειται περὶ τοῦ συγχρόνου σωτηρίου ἀγκυροβολίου καταφυγῆς *Παλιὰ Μονεμβάσια* (πλάτ. 36°43'40" Β. μῆκ. 23° 02'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) τοῦ ἀμέσως μετ' αὐτὸν ἀγκυροβολίου Κρεμμύδι, ἀνταποκρινομένου πρὸς τὸν λιμένα *Ἐπίδαυρος* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

Διὸς *κώδιον* *[Ἀρχ.]*. Τὸ δέρμα τοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Μειλιχίου Διὸς θυσιαζομένου κριοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ καθαρμοὺς καὶ ἐξαγνισμοὺς κατὰ τὴν πομπὴν τῶν Σκιροφορίων ἐν Ἀθήναις καὶ ὑπὸ τοῦ δᾳδούχου ἐν Ἐλευσῖνι. Ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ καθαρμοῦ ἀτόμου τινός, τὸ ἄτομον τοῦτο παρηκολούθει τὴν τελετὴν βαδίζον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐνεργηθῇ καθαρμὸς πλήθους ἀνθρώπων ἢ τόπου τινός, ὅπως κατὰ τὰς μεγάλας ἐξαγνιστικὰς ἑορτάς, τὸ δέρμα τοῦτο περιήγετο, ἵνα ἀπομυζήσῃ τρόπον τινὰ διὰ τῶν τολυπῶν του κάθε ἀκαθαρσίαν καὶ ἔπειτα ἐρρίπτετο μακράν. Τοῦτο συνέβαινε πρὸ πάντων κατὰ τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς Μαιμάκτου ἑορταζόμενα Μαιμακτήρια. Παραστάσεις καθαρμοῦ μυστῶν διὰ τοῦ Διὸς κωδίου διεσώθησαν ἐπὶ πηλίνων ἀττικῶν ἀγγείων. Ι. Δ. Σ.

Διὸς *ὄρνις* *[Ἀστρονομ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ἀετοῦ (βλ. λ.). Σ. Π.

διόσανθος (ὁ) (Diosanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ διετεῖς, ἢ θάμνοι πολυετεῖς, ξυλώδεις κατὰ τὴν βάσιν τοῦ βλαστοῦ των. Γνωστὰ ἄνω τῶν 100 εἰδῶν, ὧν πλεῖστα καλλιεργούμενα πρὸς κόσμον. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι: *Διόσανθος ὁ δενδρώδης* (Diosanthus arborens), κοινότατος θάμνος καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριομοσχοκάρφι*, ἀπαντῶν κυρίως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Πελοπόννησον. *Διόσανθος ὁ καρυόφυλλος* (Diosanthus caryophyllus), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς μέσης καὶ δυτικῆς Εὐρώπης, ὅστις εἶναι πόα πολυετής, ξυλώδης ἐνίοτε κατὰ τὴν βάσιν τοῦ βλαστοῦ της, καλλιεργουμένη πανταχοῦ διὰ τὰ ὡραῖα, εὐώδη ἐρυθρὰ ἄνθη της εἰς γάστρας καὶ διάφορα ξύλινα

Διόσανθος ὁ σινικός

Digitized by Google

δοχεῖα. Εἶναι ἡ κοινοτάτη καὶ γνωστοτάτη παρ' ἡμῖν *γαρυφαλλιὰ* ἢ *γαρουφαλλιά*, τῆς ὁποίας τὰ ἄνθη χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν ἀρωματισμὸν διαφόρων ποτῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει, φυόμενον ἐπὶ διαφόρων τοίχων καὶ ἐρειπίων καὶ φέρον μικρότατα ἐρυθρὰ ἄνθη ἐλαφρῶς ἀρωματικά. Ὁ διόσανθος ὁ καρυόφυλλος καλλιεργεῖται εἰς πλείστας ὅσας ποικιλίας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, ὅπου ἀποτελεῖ ἀνθοκομικὴν ἐπιχείρησιν ἐπικερδεστάτην. Τελευταίως καὶ παρ' ἡμῖν ἤρχισεν ἐντατικὴ καλλιέργεια τῶν διαφόρων ποικιλιῶν τοῦ εἴδους τούτου. *Διόσανθος ὁ σινικὸς* (Diosanthus sinensis). Τὸ εἶ-

Καλλιέργεια διοσάνθου εἰς θερμοκήπιον.

δος τοῦτο εἶναι ἐτήσιον, ἔχει βλαστὸν κλαδώδη καὶ ἄνθη μεμονωμένα, κεκαλυμμένα ὑπὸ ἁπαλῶν βελουδίνων τριχῶν καὶ λευκὰ ἢ πορφυρᾶ. Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει πλείστας ὅσας ποικιλίας, ὧν γνωστότεραι: *διόσανθος ὁ δελτοειδὴς* (Diosanthus deltoideus), ὅστις εἶναι ἐπίσης πολυετὲς φυτὸν μὲ ἄνθη ἐρυθρὰ καὶ φύλλα τριγωνικὰ ἐν σχήματι δέλτα, πράσινα ἢ ἐλαιώδη μὲ βαθυτέρου χρώματος ἀποχρώσεις, καὶ *διόσανθος ὁ πτεροειδὴς* (Diosanthus plumaris), ὅστις εἶναι μικροτάτη πολυετὴς πόα μὲ ἄνθη ὠχροερυθρά, λευκά, πορφυρᾶ κ. τ. λ. *Διόσανθος ὁ γενειοφόρος* (Diosanthus barbatus), ἢ *διόσανθος ὁ τῶν ποιητῶν*. Ἔχει μικρότατα, οὐχὶ εὐώδη ἄνθη, χρώματος λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ, μεμονωμένα ἢ διπλᾶ. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι διετές. Πλὴν τούτων ὑπάρχει καὶ ἀπειρία ἑτέρων εἰδῶν καὶ ποικιλιῶν.

Οἱ διόσανθοι καλλιεργοῦνται εἰς γάστρας ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Καταλληλότερον πρὸς εὐδοκίμησιν των ἔδαφος εἶναι τὸ λεπτόγειον, μᾶλλον ὑγρόν, ἀπηλλαγμένον διαφόρων ζιζανίων ἢ ἑτέρων ἀγρίων χόρτων καὶ μὴ προσβαλλόμενον κατὰ τὸν χειμῶνα ὑπὸ ἰσχυρῶν ἀνέμων. Πλεῖστα εἴδη καὶ ποικιλίαι ἀντέχουσιν εἰς τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος, ἄλλα ὅμως, ἰδίως τὰ μικροῦ ἀναστήματος καὶ τὰ λεπτοφυῆ, ὑποφέρουσιν ἐκ τῆς μεγάλης ὑγρασίας καὶ τοῦ παγετοῦ, ὅθεν καὶ τὰ εἴδη ταῦτα καλλιεργοῦνται κυρίως εἰς θερμοκήπια. Οἱ διόσανθοι πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, διὰ μοσχευμάτων καὶ ἐνίοτε καὶ διὰ καταμερισμοῦ τοῦ βλαστοῦ. Δ. Ν. Π.

Διοσαταβυριασταὶ [*Ἀρχ.*]. Θίασοι τῶν λατρέων τοῦ Διὸς Ἀταβυρίου, ἐν τῇ πόλει Ῥόδῳ καὶ ἐν Λίνδῳ τῆς νήσου Ῥόδου, γνωστοὶ ἐξ ἐπιγραφῶν ἀναγραφουσῶν τὴν φράσιν «τὸ κοινὸν τῶν Διοσαταβυριαστᾶν». —Π.

διοσβάλανος (ἡ) [*Βοτ.*]. Οὕτως ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου τὸ δένδρον *καστανέα*.

διοσημία (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Πᾶν οὐράνιον ἢ μετεωρολογικὸν σημεῖον (ἀστραπή, βροντή, κεραυνός, βροχή, διᾴττοντες, πρόωρος χειμών, σεισμικαὶ δονήσεις) προαναγγέλλον τὰ μέλλοντα. Ὠνομάσθησαν δ' οὕτω τὰ σημεῖα ταῦτα ὡς ἐκ Διὸς προερχόμενα, ὅθεν καὶ Ζεὺς Σημαλέος. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαντικῆς (βλ. λ.) δὲν ἦτο ἐκ τῶν κυριωτέρων παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις. Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἡλιαίας ἐξήταζον τὸν οὐρανὸν ἂν τὰ ἐκεῖθεν προγνωστικὰ ἦσαν εὐμενῆ· ἄλλως ἐλύετο ἡ συνεδρίασις. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ κατὰ τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου· ὀλίγαι σταγόνες βροχῆς ἐματαίουν τὴν συνέλευσιν. Οἱ Ἀθηναῖοι Πυθαϊσταὶ (=θεωροὶ τῶν Πυθίων) ἀνέμενον πρὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς Ἀστραπαίου τὰς διοσημίας, ἵνα ἡ θεωρία αὐτῶν ἀναχωρήσῃ ἢ μὴ διὰ Δελφούς. Οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἐξήταζον τὸν οὐρανὸν ἀνὰ πᾶν ἔνατον ἔτος ἐν νυκτὶ ἀσελήνῳ καὶ ἐὰν διᾴττων ἀστὴρ διέσχιζε τὸ στερέωμα, «κατέπαυον τῆς ἀρχῆς (τοὺς βασιλεῖς) ὡς περὶ τὸ θεῖον ἐξαμαρτάνοντας, μέχρις ἂν ἐκ Δελφῶν ἢ Ὀλυμπίας χρησμὸς ἔλθῃ τοῖς ἡλωκόσι τῶν βασιλέων βοηθῶν (*Πλουτ.* Ἄγ. ΙΑ'). Ἐν γένει ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ βροντὴ ἢ ἀστραπὴ ἐθεωρεῖτο εὐμενὲς σημεῖον. Ἐπίσης προσεῖχον πολὺ εἰς τὸν ἦχον τῆς βροντῆς, ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία αὐτοῦ δὲν ἦτο καθωρισμένη. Περὶ διοσημιῶν ἔγραψε ποίημα ὁ Ἄρατος ὁ Σολεὺς ὡς ἐπίμετρον τῶν «Φαινομένων» αὐτοῦ, ὅπερ μετέφρασεν ὁ Κικέρων.

διοσκορέα (ἡ) (Dioscorea) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διοσκορεοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι πολυετεῖς, κονδυλόρριζαι, ἀναρριχητικαί. Γνωστὰ 150 εἴδη, ἰθαγενῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν τροπικῶν χωρῶν, ὧν πλεῖστα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, ὡς καὶ διὰ τὰς ἐδωδίμους καὶ ἀμυλούχους ῥίζας των. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι: *διοσκορέα ἡ βατάτα* (Dioscorea batata) καὶ *διοσκορέα ἡ πτερωτὴ* (Dioscorea alata), ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς Ἀσίας μερῶν ἀμφότερα, εὐχερῶς πολλαπλασιαζόμενα διὰ σπορᾶς. Δ. Ν. Π.

διοσκορεοειδῆ (τὰ) (Dioscoreaceae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι φυτὰ ἀναρριχώμενα θαμνώδη, ἢ ποώδη ἢ κονδυλόρριζα. Πολλὰ γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσιν ἐδωδίμους ῥίζας ὡς καὶ λαχανευομένους τρυφεροὺς βλαστούς. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερα εἶναι, τά: *βρυωνία, διοσκορέα* καὶ *χελωνόμορφος*. Δ. Ν. Π.

Διοσκορίδης. Ἕλλην ἱστορικὸς ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους. Ὑπό τινων φιλολόγων ἐθεωρήθη ὡς πατὴρ τοῦ Ζήνωνος τοῦ ἐκ Ταρσοῦ καὶ διάδοχος τοῦ Χρυσίππου, τοῦτο ὅμως εἶναι ἐσφαλμένον, διότι ὁ μὲν Ἰσοκράτης ἀπέθανε τῷ 338 π. Χ., ὁ δὲ Χρύσιππος ἐγεννήθη τῷ 260 π. Χ. ὅτε ὁ Διοσκορίδης, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, ἦτο πλέον ὑπέργηρω καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διαδεχθῇ τὸν Χρύσιππον τῷ 207 π. Χ. Ἔγραψε: «Λακωνικὴν Πολιτείαν» εἰς 2 βιβλία, «Περὶ Νομίμων», «Περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ νομίμων» ἢ κατ' ἄλλους «Περὶ τοῦ τῶν ἡρώων καθ' Ὅμηρον βίου» καὶ «Ἀπομνημονεύματα». Ἐκ τοῦ πρώτου σῴζονται 3 ἀποσπάσματα, ἐκ τοῦ δευτέρου 1, ἐκ τοῦ τρίτου 1 καὶ 3 ἐκ τοῦ τελευταίου, ἅπαντα δὲ εὕρηνται ἐν *Müller*, Fragmenta Historicorum Graecorum, τόμ. Β', σελ. 192—196. Π.Ν.Π.

— **Διοσκορίδης**. Ἐπιγραμματοποιός, ἐξ Ἰσσοῦ πιθανῶς καταγόμενος, ἤκμασε κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἐποίησε πολλὰ ἐπιγράμματα (εἰς Ἀνακρέοντα, εἰς Σοφοκλέα, εἰς τὰς Λυκάμβου θυγατέρας, εἰς Θρασύβουλον τὸν Λακεδαιμόνιον κλπ.), ἐξ ὧν περὶ τὰ τεσσαράκοντα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ «Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ» (βιβλ. ζ') ἐν γλώσσῃ ἀναμίκτῳ. Ε. Γ. Π.

— **Διοσκορίδης** *ὁ Ἀλεξανδρεύς*, ὁ ἀποκληθεὶς *Φακᾶς*, διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ φακοειδεῖς κηλῖδας. Κατήγετο ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ ἦτο ἰατρὸς τῆς Κλεοπάτρας. Κατὰ Σουΐδαν ἔγραψεν 24 ἔργα, εἰδικώτερον δέ: «Περὶ ὀνομασιῶν φαρμάκων», «Περὶ παθῶν», ἐν οἷς καὶ περὶ «Λυβικοῦ βουβωνικοῦ λοιμοῦ» (*Ορειβ.* III, 607) καὶ εἰς 7 βιβλία «Γλωσσῶν ἐξηγήσεις» εἰς τὰ ἱπποκρατικὰ ἔργα. Ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς Κλεοπάτρας Πτολεμαίου τοῦ Αὐλητοῦ καὶ ὡς διπλωματικὸς αὐτοῦ ἀντιπρόσωπος. ΑΡ. Π. Κ.

— **Διοσκορίδης**. Περίφημος σφραγιδογλύφος τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου. Σῴζονται αὐτοῦ ἱκανοὶ σφραγιδόλιθοι, ἐν οἷς ἀναγράφεται καὶ τὸ ὄνομά του ὑπὸ τὸν τύπον *Διοσκουρίδης*. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ἐγένοντο πολλαὶ ἀπομιμήσεις σφραγιδολίθων τοῦ Διοσκορίδου, οὕτω δὲ σήμερον πολλοὶ ἐκ τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν δακτυλιολίθων ἐλέγχονται νόθοι, περὶ τοὺς δέκα ὅμως ἀναγνωρίζονται ὡς πραγματικῶς γνήσιοι, φέροντες κυρίως μυθολογικὰ παραστάσεις. Ἐπὶ δύο γνησίων λίθων τοῦ Διοσκορίδου ἀναγνωρίζονται προτομαὶ τοῦ Μαικήνα καὶ τοῦ Καίσαρος. Ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἔγλυφε διαφόρους λίθους, σαρδόνυχας, ἀμεθύστους καὶ ἄλλους, ἐκτὸς δὲ τῶν ἐγκοίλων γλυφῶν ἐποίει καὶ δακτυλιολίθους κατὰ τὸν πλαστικὸν ἀναγλυφικὸν τρόπον τῶν λεγομένων κειμηλίων λίθων. Ἡ δεξιοτεχνία τοῦ καλλιτέχνου καταφαίνεται εἰς τὴν ἁδρὰν ἀποτύπωσιν τῶν χαρακτηριστικῶν χωρὶς τὴν μικρολόγον ἐμμονὴν εἰς τὰς ἐπουσιώδεις λεπτομερείας. Γ. Μ.

— **Διοσκορίδης**. Σάμιος καλλιτέχνης ψηφιδωτῶν τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν ἐν Πομπηΐᾳ δύο μωσαϊκά. Εἰς τὸ ἓν παριστάνεται σκηνὴ ὑπαιθρίων μουσικῶν καὶ εἰς τὸ ἄλλο τρεῖς ὑποκριταὶ φέροντες γυναικεῖα ἐνδύματα καὶ προσωπεῖα καὶ συζητοῦντες πρὸ τραπέζης. Τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα (παρὰ *Pfuhl:* Malerei und Zeichnung der Griechen III 684, 685) θεωροῦνται σημαντικὰ διὰ τὴν γνῶσιν τῶν τοῦ θεάτρου. Γ. Μ.

— **Διοσκορίδης** *Πεδάνιος* ἢ *Πεδάκιος*. Ἕλλην ἰατρὸς καὶ περίφημος φαρμακολόγος τῆς ἀρχαιότητος, ἐξ Ἀναζάρβου τῆς Κιλικίας, παρὰ τὸν Ταρσόν, διὸ καὶ Ἀναζαρβεὺς ἢ Ταρσεὺς καλούμενος. Ἔζησεν ἐπὶ Νέρωνος καὶ Βεσπασιανοῦ (54—79 μ. Χ.). Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας δεικνύων κλίσιν περὶ τὰ φαρμακευτικὰ φυτά, ἐπεδόθη ἰδιαιτέρως περὶ τὴν σπουδὴν τούτων, ὅταν ἀργότερον περιοδεύων ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα μελετήσῃ πλείστας βοτάνας καὶ σπουδάσῃ ταύτας ὑπὸ φαρμακολογικὴν καὶ θεραπευτικὴν ἔποψιν. Ἀπαύγασμα τῆς μακρᾶς προσωπικῆς αὐτοῦ ταύτης πείρας καὶ τῆς μελέτης τῶν παλαιοτέρων συγγραμμάτων (Ἰόλα, Ἡρακλείδου τοῦ Ταραντίνου, Ἀνδρέου Σέξτ. Νίγερ καὶ ἰδίᾳ τοῦ Κρατεύα), ὧν τὸ πλεῖστον ἐθεώρει ἀτελὲς καὶ μὴ ἐστηριγμένον ἐπὶ ἐπιστημονικῆς βάσεως, εἶναι τὸ περίφημον αὐτοῦ σύγγραμμα «Περὶ ἰατρικῆς ὕλης», τὸ συγγραφὲν περὶ τὸ 77—78 μ. Χ. καὶ ἀφιερωθὲν τῷ ἀσκληπιάδῃ Λικανίῳ Ἀρείῳ, τῷ Ταρσεῖ, τῷ καὶ προτρέψαντι εἰς σύνταξιν τῆς πραγματείας. «Ἡμεῖς δ' ὡς ἔστιν εἰπεῖν, λέγει ἐν εἰσαγωγῇ, ἐκ πρώτης ἡλικίας ἄληκτόν τινα ἔχοντες ἐπιθυμίαν περὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ὕλης καὶ πολλὴν γῆν ἐπελθόντες, οἶσθα γὰρ ἡμῖν στρατιωτικὸν τὸν βίον, συναγηόχαμεν τὴν πραγματείαν... μετὰ πλείστης ἀκριβείας τὰ μὲν λοιπὰ δι' αὐτοψίαν γνόντες, τὰ δὲ ἐξ ἱστορίας συμφώνου τοῖς πᾶσι καὶ ἀνακρίσεως τῶν παρ' ἑκάστοις ἐπιχωρίων ἀκριβώσαντες». Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ πέντε βιβλίων, περισωθέντων μέχρις ἡμῶν, ὧν τὸ μὲν α' πραγματεύεται περὶ ἀρωμάτων, ἐλαίων, μύρων, δένδρων καὶ τῶν ἀπ' αὐτῶν ὀπῶν καὶ καρπῶν (ἴριδος, καρδαμώμου, νάρδου, κασσίας, κινναμώμου, ἐλαίων, στύρακος, ῥητινῶν, πίσσης, βράθυος κτλ.), τὸ β' περὶ τῶν ζῴων καὶ τῶν διαφόρων μερῶν αὐτῶν, (καρκίνων, κάστορος ὄρχεων, κανθαρίδων κτλ.), ἔτι δὲ καὶ περὶ γάλακτος, μέλιτος, στεάτων, σιτηρῶν καὶ λαχάνων, τὸ γ' περὶ ῥιζῶν, χυλισμάτων καὶ βοτανῶν, σπερμάτων (ῥῆον, γεντιανή, γλυκόρριζα, ἀλόη, ἀψίνθιον, πήγανον, ἄνισον, λιβανωτίς, σίλφιον, ἀμμωνιακόν, ἰξός, ἀλθαία, κάνναβις κτλ.), τὸ δ' περὶ τῶν λοιπῶν βοτανῶν καὶ ῥιζῶν (ἄγρωστις, λειχήν, μήκων, ὑοσκύαμος, στρύχνος, κολχικόν, ἐλλέβορος, μανδραγόρας κτλ.). Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περιγραφὴ τοῦ μανδραγόρου, ὡς ἐβεβαιώθη νῦν ἐνέχοντος σκοπολαμίνην, οὗτινος ἐγίγνετο χρῆσις ὡς ναρκωτικοῦ καὶ πρὸ τῶν ἐγχειρήσεων: «ἐπὶ ἀγρύπνων καὶ περιωδυνώντων καὶ ἐφ' ὧν βούλονται ἀναισθησίαν τεμνομένων ἢ καιομένων ποιῆσαι.... καθεύδει γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐν ᾧπερ ἂν φάγοι σχήματι, αἰσθανόμενος οὐδενὸς ἐπὶ ὥρας γ' ἢ δ', ἐφ' οὗπερ ἂν προσενέγκηται· χρῶνται δὲ καὶ ταύτῃ οἱ ἰατροί, ὅταν τέμνειν ἢ καίειν μέλλωσι» (I, 574). Ἐν τῷ τελευταίῳ, ε' βιβλίῳ, ὁ λόγος περὶ οἴνων, ὕδατος, ὄξους ἢ τῶν μεταλλικῶν φαρμάκων (καδμείας, ἄνθους χαλκοῦ, σιδήρου, μολύβδου, ἀργύρου, λιθαργύρου, ὑδραργύρου, ἀρσενικοῦ, στυπτηρίας, θείου, ἀσβέστου κτλ.).

Πρὸς τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀποδίδεται τῷ Διοσκορίδῃ καὶ ἕτερον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Περὶ ἁπλῶν φαρμάκων» («Περὶ εὐπορίστων ἁπλῶν τε καὶ συνθέτων φαρμάκων». *Sprengel* II, σελ. 92) πρὸς Ἀνδρόμαχον, ὅπερ ὑπὸ Wellmann, εἰδικῶς ἀσχοληθέντος ἐπ' αὐτοῦ («Die Schrift des Dioscorides περὶ ἁπλῶν φαρμάκων» Berlin 1914), θεωρεῖται γνήσιον, συντεθὲν μάλιστα πρὸ τοῦ μνημονευθέντος ἤδη μεγάλου ἔργου τοῦ Διοσκορίδου περὶ ἰατρικῆς ὕλης. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο βιβλία, ὧν τὸ μὲν α' περιλαμβάνει τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν (κεφαλαλγίας κτλ.), ὀφθαλμούς, ὦτα, ὀδόντας, οὖλα, στόμα, φάρυγγα, τρίχας καὶ δέρμα εὐπόριστα βοηθήματα, ἔτι δὲ καὶ τὰ πρὸς μασθῶν πάθη, διδύμων, παρὰ φύσιν ὄγκους, τραύματα, ἕλκη, πάθος δακτυλίου, νεῦρα καὶ ἄρθρα, τὸ δὲ β' περὶ τῶν βοηθημάτων ἐπὶ παθῶν στομάχου καὶ ὑποχονδρίων, πυρεσσόντων, πνευμόνων καὶ παθῶν θώρακος, ἐντέρων, χοληδόχου κύστεως, ἥπατος καὶ σπληνός, ἑλμίνθων, μήτρας καὶ γεννητικῶν ὀργάνων, νεφρῶν καὶ κύστεως, ᾗ ἕπονται θηριακὰ καὶ ἀλεξιφάρμακα. Αἱ «Περὶ δηλητηρίων φαρμάκων καὶ τῆς αὐτῶν προφυλακῆς καὶ θεραπείας (*Sprengel* II, σελ. 1—41) «Περὶ ἰοβόλων, ἐν ᾧ καὶ περὶ λυσσῶντος κυνός» (42—91) καὶ «Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν» (*Diels* II, σελ. 33) πραγματεῖαι θεωροῦνται ὑπό τινων ὑποβολιμαῖαι.

Ἡ χειρόγραφος παράδοσις τῶν ἔργων τοῦ Διοσκορίδου στηρίζεται κυρίως εἰς τὸν περίφημον κώδικα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (C. Constantinopolitanus), τὸν ἀποκείμενον ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης (med. graec. 1), τὸν γραφέντα χάριν τῆς Ἰουλίας Ἀνικίας, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φλαβίου Ἀνικίου Ὀλυβρίου, τὸν κεκοσμημένον δι' ἀπεικονίσεως πλείστων φυτῶν, καὶ τὸν τῆς Νεαπόλεως τοῦ ΣΓ' αἰῶνος, τὸν μέχρι τινὸς μὲν ἐν Βιέννῃ, νῦν δὲ ἀποκομισθέντα εἰς Ἰταλίαν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν δύο τούτων κωδίκων καὶ ἄλλοι κώδικες ὑπάρχουσιν, ἐν οἷς ὁ Παρισινός, ὁ τοῦ Μονάχου τοῦ Θ' αἰῶνος (πρβλ. *Diels*, Die Handschriften de Antiken Aerzte II, σελ. 29 καὶ ὁ παλαιότατος τοῦ πανεπιστημίου Michigan. Τῷ 1906 ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κῶδιξ ἐξεδόθη εἰς δύο μεγάλους τόμους μετὰ λιθογραφιῶν τῶν εἰκόνων (Codex Aniciae Julianae picturis illustratis nunc Vendobonenses Med. graec. phototypice editus etc. Lugd. Batav. 1906). Ἐπὶ τῇ βάσει τούτου ὁ Ἐμ. Ἐμμανουὴλ ἐποιήσατο σπουδὴν συγκριτικὴν τῶν εἰκονιζομένων ἐν αὐτῷ φυτῶν («Étude comparative sur les plantes dessinées dans le Codex Constantinopolitanus de Dioscoride ἐν Journ. de Chim. et de Pharm.). Ἡ ταύτισις τῶν βοτανῶν πρὸς σήμερον γνωστὰς ἐπεχειρήθη καὶ ὑπὸ ἄλλων βοτανικῶν, ἐν οἷς ὁ Tournefort (1656—1708), ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κειμένου κατώρθωσεν, ἵνα καθορίσῃ σχεδὸν πάντα τὰ περιγραφόμενα φυτά, ὁ Sibthorp (Flora greaca), ὁ Koch, ὁ K. Sprengel, ὁ C. Fraas («Synop. plant.

Digitized by Google

flor. class.» 1845) καὶ ὁ Bonnet («Essai d'identification des plant. méd mention. par Dioscoride d'après les peint. d'un manuscrit de la bibl. nat. de Paris» Janus, VIII 1903).

Πρώτη ἔκδοσις ἑλληνικὴ τῶν ἔργων τοῦ Διοσκορίδου ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ τῷ 1499 (μηνὶ Ἰουλίῳ, παρ' Ἄλδῳ) (ἐκ τῶν πρώτων ἐκδοθέντων βιβλίων διὰ τοῦ τύπου μετὰ τὴν Βίβλον), ἑλληνικὴ δὲ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Marc. Vergilius κατ' Αὔγουστον τοῦ 1529 ἐν Κολωνίᾳ. Ἀρίστη ἔκδοσις, ἡ συνήθως μέχρις ἐσχάτων ἐν χρήσει ὑπὸ Curt Sprengel (Λειψία 1829—1830) εἰς δύο τόμους, περιλαμβανομένη ἐν τῇ συλλογῇ Kühn (τόμ. 25 καὶ 26), τελευταία δὲ ὑπὸ τοῦ M. Wellmann εἰς 3 τόμους (Ped. Dioscoridis Anazarbei, De materia medica libri quinque 1907—1914). Πλεῖσται ἐγένοντο μεταφράσεις τοῦ ἔργου εἰς ἀραβικήν, λατινικήν, ἰταλικήν, γερμανικήν, ἱσπανικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἀρίστη τελευταίως ἡ εἰς γερμανικὴν μετάφρασις ὑπὸ J. Berendes (Stuttgart 1902, Apothekerzeit. XX 1905 («Περὶ δηλητηρίων φαρμάκων καὶ ἰοβόλων») καὶ «Περὶ ἁπλῶν» (ἐν «Janus» XII, 1907). Πάμπολλα δ' ἐξεδόθησαν ὑπομνήματα, ὧν παλαιότερα, ἀλλὰ καὶ σπουδαιότερα, ὑπὸ Mattioli (ἐν ἀρχῇ ἰταλιστί, 1544, εἶτα δὲ λατινιστί, 1554).

Ὁ Διοσκορίδης ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος τῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῷ κλάδῳ τῆς φαρμακολογίας, τὸ δ' ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ πηγή, ἐξ ἧς ἤντλησαν οὐ μόνον οἱ μετ' αὐτὸν Ἕλληνες καὶ Ἄραβες ἰατροί, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀσχοληθέντες περὶ τὴν βοτανικὴν καὶ φαρμακολογίαν. Ἄλλωστε, ὡς ὁ Θεόφραστος διὰ τὴν βοτανικήν, οὕτω καὶ ὁ Διοσκορίδης διὰ τὴν σπουδὴν τῆς φαρμακολογίας, φαρμακοποιίας καὶ φαρμακογνωσίας τῶν ἀρχαίων ὑπομένει καὶ νῦν ἔτι ἡ μόνη καὶ μεγίστη πηγή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ κειμένῳ καὶ τῶν γνωστῶν ἀρχαιοτέρων πηγῶν: *M. Wellmann*, Kratenas ἐν Abhandl. d. Gesch. der Wiss. zu Göttingen (1897) (N. F. Bd. 2, No 1—2 καὶ *Sextius Niger*, Eine Quellenuntersuchung zu Dioskorides, «Hermes» XXIV (1889) σελ. 350 ἑφ.—*I. Karwath*, Zwei pharmaceut. Kostbarkeiten in der Wiener Nationalbibliοth. der griech. Dioskorides etc. «Pharm. Monatsh.» 1924 (σελ. 461-468).—*C. Bonner*, A papyrus of Dioscorides in the University of Michigan collection Trans. and Proc. of the Amer. Phil. Association 1922, σελ. 142-163.—*R. Mock*, Pflanzliche Arzneimittel bei Dioskurides, die schon. in Corp. Hippocraticum vorkommen (1919).—*G. Piccinini*, La rinominazione di Dioscuride e la dinominatione «materia medica», Riv. di stor. crit. d. sc. med. e nat. (1920) σελ. 68-82 καὶ 101-116). ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

—Διοσκορίδης *ὁ νεώτερος*. Γλωσσογράφος ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Ἐξέδωκε τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους, συντάξας καὶ ἓν ἐκ τῶν πληρεστέρων γλωσσαρίων τῶν συγγραμμάτων τούτου, ὅπερ ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Γαληνὸν πρὸς σύνταξιν τοῦ ἰδικοῦ του. Μέρη τινὰ τοῦ γλωσσαρίου τοῦ Διοσκορίδου σῴζονται παρ' Ἡσυχίῳ. —Β.

Διοσκορίδου νῆσος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, κειμένη ἐν τῷ Σαχαλίτῃ κόλπῳ Α.ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν Ἀρωμάτων (Πτολ. ΣΤ. ζ, 45 καὶ Η, κδ, 17). Ἡ ὀνομασία της εἶναι ἀπότοκος φθογγικοῦ ἐξελληνισμοῦ τοῦ diu Sokotora (=νῆσος Σοκοτόρα), ἐκ τοῦ σανσκριτικοῦ Dripa Sucatara (=«νῆσος εὐδαίμων» πρβλ. Ἀγαθαρχίδου 113: «Μεγίστη μέν, ἔρημος δὲ καὶ κάθυγρος ἔχουσα ποταμοὺς ἐν αὐτῇ καὶ κροκοδείλους καὶ ἔχιδνας πλείστας καὶ σαύρας ὑπερμεγέθεις, ὧν τὸ κρέας ἐσθίουσι, τὸ δὲ λίπος τήκουσι καὶ ἀντ' ἐλαίου χρῶνται»). Οἱ κάτοικοί της κατῴκουν τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα τὸ ἀντικρύζον τὴν Ἀσίαν, «εἰσὶ δὲ ἐπίξενοι καὶ ἐπίμικτοι Ἀράβων τε καὶ Ἰνδῶν καὶ ἔτι Ἑλλήνων τῶν πρὸς ἐργασίαν ἐκπλεόντων» (*Ἀνων.* Θαλάσσης Ἐρυθρ. περίπλ. § 30). Περὶ τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων τῆς Διοσκορίδου νήσου, τῆς τανῦν *Σοκοτόρας* (πλάτ. 12° ½ Β, μῆκ. 54° Ἀν., χάρτ. Ἀγγλ. 5: Sokotra island), περὶ ὧν ἔγραψε καὶ μονογραφίαν ὁ Bernhardy («De Graecis in Socotra»), Κοσμᾶς ὁ Ἰνδικοπλεύστης (σελ. 178) τονίζει: «Ὁμοίως (δηλαδὴ Χριστιανῶν ἐκκλησία) ἐστὶ καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Διοσκορίδους, κατὰ τὸ αὐτὸ Ἰνδικὸν πέλαγος, ἔνθα καὶ οἱ παροικοῦντες ἑλληνιστὶ λαλοῦσι, πάροικοι τῶν Πτολεμαίων τῶν μετὰ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ὑπαρχόντων, καὶ κληρικοί εἰσιν ἐκ Περσίδος χειροτονούμενοι καὶ πεμπόμενοι ἐν τοῖς αὐτόθι». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διοσκορίνη (ἡ) [*Φαρμ.*]. Δηλητηριωδέστατον ἀλκαλοειδὲς λαμβανόμενον ἐκ τῆς διοσκορέας, χρησιμοποιούμενον πρὸς δηλητηρίασιν τῶν πολεμικῶν ὅπλων τῶν ἰθαγενῶν. —Ρ.

Διοσκόριον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] βλ. Διοσκόρων λιμήν.

Διοσκόριος, ἢ *Διοσκούριος*, *Διόσκουρος* καὶ *Διοσκουρίδης*. Μὴν ἐν χρήσει εἰς πλείστας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων. Συγκεκριμένως ἀναφέρεται εἰς τὸ τοπικὸν μηνολόγιον τῆς Κρήτης ὡς ἔκτος μὴν τοῦ ἔτους, ἔχων 31 ἡμέρας (ἀπὸ 21 Φεβρουαρίου μέχρι 23 Μαρτίου) καὶ εἰς τὸ β' βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, κατὰ τὸ ἔτος 164 π.Χ., ὅπου δὲν ἀναφέρεται ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῷ μηνολογίῳ. —Π.

Διόσκοροι βλ. Διόσκουροι.

Διόσκορος. Ἰατρὸς ἐκ Τράλλεων, υἱὸς τοῦ ἰατροῦ Στεφάνου, ἀδελφὸς τοῦ κτίσαντος τὴν Ἁγ. Σοφίαν Ἀνθεμίου καὶ τοῦ ἰατροῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Τραλλιανοῦ. ΑΡ. Π. Κ.

Διόσκορος. Τρεῖς ἅγιοι ἀναγράφονται ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα. —1) Ὁ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἀκμάσας ἄγνωστον ποῦ, ὅστις «παραστὰς Λουκιανῷ τῷ ἄρχοντι» καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὁμολογήσας διὰ θωπειῶν καὶ ἀπειλῶν ἐκαλεῖτο ὑπ' αὐτοῦ ν' ἀρνηθῇ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ἐπειδὴ δ' ὁ Διόσκορος εἰς «οὐδὲν ἐτίθετο τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ καὶ τὰς θωπείας», ὁ Λουκιανὸς «πῦρ αὐτῷ προσῆγε καὶ στρεβλωτήρια» καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπε ταῦτα «ἀνενέργητα, ξίφει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκτέμνει». Ἡ μνήμη του ἐν τῷ μηναίῳ τῆς 13 Ὀκτωβρίου μετὰ βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. —2) Ὁ ἐκ Σμύρνης ὁρμώμενος, ὅστις, προσαχθεὶς ἀγνωστον πότε εἰς τὸν ἄρχοντα ταύτης, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀνακηρύξας, ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν δέσμιος, ἐπιμένων δὲ εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν «ἀναιρεῖται προστάξαντος τοῦ ἄρχοντος» τῇ 11 Μαΐου, καθ' ἣν ἀναγράφεται καὶ ἐν τῷ Μηναίῳ ἡ μνήμη του μετὰ βραχείας βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. —3) Ὁ ἐν Πέργῃ τῆς Παμφυλίας ἱερεύς, ὁ μετὰ Θεοδώρου μαρτυρήσας· βλ. Θεόδωρος *ὁ ἐν Πέργῃ μάρτυς*. Ε. Γ. Π.

— Διόσκορος, *πατριάρχης Ἀλεξανδρείας*. Διαδεξάμενος τὸν ἱερὸν Κύριλλον τῷ 444, κατέλιπεν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας διά τε τὸ τυραννικὸν τοῦ ἤθους, τὰς ἱεροσυλίας, τὰς ἁρπαγὰς ἰδιωτικῶν περιουσιῶν καὶ τὴν ἀκόλαστον αὐτοῦ ζωήν. Εὐνοῶν τὸν αἱρετικὸν Εὐτυχῆ (βλ. λ.), ἐχθρικῶς προσηνέχθη πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανόν, καταδικάσαντα συνοδικῶς τὴν ἑτεροδιδασκαλίαν τοῦ Εὐτυχοῦς. Συνελθούσης δ' ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, τῷ 449, κατὰ τὴν αἴτησιν τοῦ *Διοσκόρου*, ὑποστηριζομένου ἐν τούτῳ ὑπὸ τοῦ μέγα ἰσχύοντος παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Θεοδοσίῳ Β' Χρυσαφίου τοῦ εὐνούχου, ἠκυρώθη ἡ καταδίκη τοῦ Εὐτυχοῦς, ἐφονεύθη δὲ ὁ μακάριος Φλαβιανὸς ὑπὸ τῶν ἀκολούθων τοῦ Διοσκόρου, ὧν ἕνεκεν ἡ σύνοδος ἀπεκλήθη δικαίως λῃστρική. Τῷ 451, κατὰ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, καθῃρέθησαν καὶ ἀνεθεματίσθησαν Εὐτυχής τε καὶ Διόσκορος· ὁ τελευταῖος ἀπέθανεν ἐν ὑπερορίᾳ τῷ 454. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— Διόσκορος, *πάπας Ῥώμης*. Ἦτο ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐξελέγη δὲ πάπας τῷ 530 (17/22 Σεπτεμβρίου), θανὼν μόλις μετὰ ἕνα μῆνα (14 Ὀκτωβρίου). Ὁ πάπας Φῆλιξ Δ' ἀποθνῄσκων ὑπέδειξε διάδοχον οὐχὶ τὸν ἀρχιδιάκονον Βονιφάτιον, ὅστις καὶ ἐξελέγη, πρῶτος αὐτὸς Γερμανὸς ἀνελθὼν εἰς τὸ παπικὸν ἀξίωμα. Τὴν αὐτὴν ὅμως ἡμέραν, ἄλλο θρησκευτικὸν κόμμα, στηριζόμενον εἰς τὴν πλειοψηφίαν τῶν ἱερέων, ἐξέλεξε τὸν *Διόσκορον*. Ὁ ἀγὼν τῶν δύο παπῶν ἔληξε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Διοσκόρου. [Πρβλ. Duchesne, La succession de Félix IV, Ρώμη 1884.] —Π.

Διοσκόρων λιμὴν [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς Αἰθιοπίας τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ἀναφερόμενος ὑπὸ Πτολεμαίου (Δ, ζ, 5), κείμενος μεταξὺ Δήμητρος σκοπιᾶς ἄκρας καὶ Βαθέος λιμένος. Κατὰ τὸν C. Müller (χάρτης 7 ἐν 3ῳ τόμῳ τῆς Διδοτείου ἐκδόσεως τῶν Ἐλασσόνων Ἑλλήνων γεωγράφων) εἶναι ὁ σύγχρονος *Χὸρ Ἀμποῦ Φαναδὶο* (Khôr Abu-Fanadir): πλάτ. 21°42' Β, μῆκ. 36°53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8 c: Red Sea street 3. Ναυτιλ. ὁδηγ. Red sea and gulf of Aden pilot. ἐκδ. 1921 σελ. 150) ὃς κεῖμενος μεταξὺ τῶν Σὰμπ Κουμερὲ καὶ τοῦ Χὸρ-ἀλ-Μάαρουμπ (*Βαθὺς λιμήν*)

—Διοσκόρων *πόλις* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μαρμαρικῆς μεσόγειος, ὀνομαζομένη καὶ *Διοσκόριον*. Ἐκ τῆς συγκριτικῆς παραβολῆς τῶν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου παρεχομένων γεωγραφικῶν συντεταγμένων προκύπτει ὅτι ἡ *Διοσκόρων πόλις*: (Δ, ε, 29 ἔκειτο εἰς τὸν αὐτὸν μεσημβρινὸν εἰς ὃν καὶ ὁ Βάτραχος (βλ. λ. καὶ *Πτολεμ.* Δ, ε, 2) ἀλλὰ κατὰ 2½ μοίρας πλάτος νοτιώτερον ἐκείνου. Σ. Ε. Λ.

Διοσκούρεια (τὰ) [*Ἀρχ.*]. Οὕτως ἐκαλοῦντο αἱ πρὸς τιμὴν τῶν Διοσκούρων τελούμεναι εἰς διαφόρους πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἑορταί. Τὰ ἐν Σπάρτῃ ἐτελοῦντο μετὰ πολλῆς εὐθυμίας καὶ παιδιῶν καὶ πότων, ὁμοίως δὲ ἐτελοῦντο καὶ ἐν Κυρήνῃ (Δωρικῇ ἀποικίᾳ). Ἐν Ἀθήναις τὰ Διοσκούρεια ἐκαλοῦντο «*Ἀνάκεια*», διότι «Ἄνακτες» ἐκαλοῦντο καὶ οἱ Διόσκουροι καὶ Ἀνάκειον καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῶν (κατὰ τὸν *Ἀθήναιον*). Ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐτέλουν τὰ *Διοσκούρεια* παρέθετον ἐν τῷ πρυτανείῳ τράπεζαν εἰς τοὺς δύο διδύμους θεούς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔθετον «τυρόν, φυστὴν (εἶδος πλακοῦντος), δρυπεπεῖς τε ἐλάας καὶ πράσα» εἰς ὑπόμνησιν τῆς ἀρχαίας ἀγωγῆς. Εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἡ ἑορτὴ τῶν Διοσκούρων φαίνεται ὅτι δὲν ἐκαλεῖτο οὔτε Διοσκούρεια, οὔτε Ἀνάκεια. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν φύλων ἰδιαιτέρως ἐλάτρευον τοὺς Διοσκούρους οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς. Διοσκούρεια ἐτελοῦντο καὶ ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὴν 8ην Ἀπριλίου ἑκάστου ἔτους, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τῶν Ῥωμαίων κατὰ τῶν Λατίνων παρὰ τὴν Ῥηγίλλην λίμνην κατὰ τὸ 496 π. Χ. ΚΑΥ.

Διοσκουριὰς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀποικία τῶν Μιλησίων ἐν τῷ Πόντῳ, εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς ὅπου ἡ κολχικὴ παραλία ἀρχίζει νὰ στρέφεται πρὸς Ν. Ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως ταύτης συνδέεται μὲ τὸν μῦθον τῆς ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας, διότι ὡς ἱδρυταὶ της θεωροῦνται οἱ Διόσκουροι, ἢ οἱ ἡνίοχοί των Τέλχιος καὶ Ἄμφιτος. Ἐλάχιστα νομίσματα τῆς Διοσκουριάδος διεσώθησαν. Ἡ ἀκμή της ὠφείλετο εἰς τὸ ἔντονον ἀνταλλακτικὸν ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον διενήργει μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς τοῦ Καυκάσου. Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 66 π. Χ. ἔφθασεν εἰς Διοσκουριάδα ὁ Μιθριδάτης, ὁ ἐπικαλούμενος Εὐπάτωρ, φεύγων τὸν Πομπήϊον, παραλαβὼν δ' ἐκεῖθεν ἐπικουρικὰ στρατεύματα κατέφυγεν εἰς τὸν Βόσπορον. Κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον ἡ πόλις ἔκειτο εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς ἐχούσης 360 στάδια μῆκος παραλίας τοῦ Πιτυοῦ καὶ πλησίον της ἔρρεεν ὁ ποταμὸς Χάρης, 600 δὲ στάδια Ν. ταύτης εὑρίσκοντο αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ. Κατὰ τὸν Πλίνιον ἡ Διοσκουριὰς ἔκειτο παρὰ τὸν Ἄνθεμον ποταμόν, κατὰ τὴν ἐποχήν του ὅμως εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἐρείπια ἕνεκα τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου ἐκτίσθη ἐκεῖ πλησίον ἡ Σεβαστόπολις. Ὁ Πτολεμαῖος τὴν τοποθετεῖ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κόρακος (σημερινοῦ Κοδόρι), ὁ Ἀρριανὸς 120 στάδια βορείως τοῦ ῥύακος Ἀστελέφου (σημερινοῦ Τζίργκουχ) καὶ 130 νοτίως τοῦ Πιτυοῦ. Οἱ ἐρευνηταὶ συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι τὰ ἐρείπιά της κεῖνται ὑπὸ τὴν σημερινὴν Ἰσκουρίαν (Ἰσκαούρ). Ι. Δ. Σ.

Διοσκουρίδης βλ. Διοσκορίδης.

Διόσκουροι (*Διὸς κοῦροι*, δηλαδὴ υἱοὶ τοῦ Διός) [*Μυθολ.*]. Οὕτως ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι νὰ καλῶνται αἱ δύο λακωνικαὶ θεότητες *Κάστωρ* καὶ *Πολυδεύκης*, τῶν ὁποίων ἡ λατρεία ἀπὸ τῆς Λακωνικῆς μετεδόθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐκ τούτου προέκυψαν καὶ οἱ ἄλλοι τύποι *Διόσκοροι* καὶ *Διοσκόρω* κατὰ δυϊκὸν ἀριθμὸν (ἀττ.) καὶ *Διόσκωροι* (λακων.) παρὰ τὸν συνήθη Διόσκουροι. Ἡ ἐκ τῆς Λακωνικῆς διάδοσις καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα τῆς λατρείας τῶν Διοσκούρων, θεοτήτων τῆς ἀχαϊκῆς φυλῆς, τῶν ὁποίων τὴν λατρείαν ἀπεδέχθησαν οἱ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Λακωνικὴν Δωριεῖς, ἔγινεν εὐχερῶς, διότι ἡ λατρεία ζεύγους θεοτήτων τοῦ φωτὸς (καὶ θεότητες τοῦ φωτὸς ἦσαν οἱ Διόσκουροι), ἦτο κοινὴ τῶν ἑλληνικῶν φύλων κληρονομία, ὡς ἦτο κοινὴ κληρονομία καὶ πάντων τῶν λαῶν τοῦ ἰνδογερμανικοῦ δένδρου, παρὰ τοῖς ὁποίοις (Ἰνδοῖς, Κέλτοις, Γερμανοῖς κ.ἄ.) ἐλατρεύοντο ἀνάλογοι θεότητες.

Γέννησις τῶν Διοσκούρων. Παρ' Ὁμήρῳ ὁ «ἱππόδαμος Κάστωρ» καὶ ὁ «πὺξ ἀγαθὸς Πολυδεύκης» εἶναι οἱ Τυνδαρίδαι, οἱ υἱοὶ δηλαδὴ τοῦ Τυνδάρεω καὶ τῆς Λήδας, καὶ ἀδελφοὶ τῆς Κλυταιμνήστρας, συζύγου τοῦ Ἀγαμέμνονος, Τιμάνδρας, συζύγου τοῦ ἥρωος Τεγέας Ἐχέμου (κατὰ τὸν Ἡσίοδον) καὶ τῆς Ἑλένης, τοὺς ὁποίους εἶχε καλύψει ἡ γῆ (εἶχον ἀποθάνει), ὅτε ἔγινεν ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, εἶχον ὅμως ἐξ εὐνοίας τοῦ Διὸς τὸ προνόμιον τῆς ἡμιαθανασίας, ἦσαν «ἑτερήμεροι» (Ὀ λ, 298—305), δηλαδὴ ἔζων καὶ ἀπέθνησκον ἐναλλάξ ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ἕκαστος. Βραδύτερον ὁ μῦθος τῆς γεννήσεώς των ὑπέστη πολλὰς παραλλαγάς, δὲν εἶναι πλέον οἱ υἱοὶ τοῦ Τυνδάρεω (ἡ λέξις κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐπίθετον τοῦ Διὸς καὶ μετέπεσεν εἰς οὐσιαστικόν, γενομένη ὄνομα ἡρωϊκοῦ προσώπου), ἀλλ' οἱ δίδυμοι υἱοὶ τοῦ Διὸς ἐκ τῆς Λήδας (κατὰ τὸν ἀφιερωμένον εἰς αὐτοὺς ὁμηρικὸν ὕμνον), ἢ ὁ μὲν Κάστωρ τοῦ Τυνδάρεω, ὁ δὲ Πολυδεύκης τοῦ Διός, διότι ἡ Λήδα κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἡνώθη καὶ μετὰ τοῦ νομίμου συζύγου της Τυνδάρεω καὶ μετὰ τοῦ ἄνακτος τῶν θεῶν Διός (κατὰ τὸν *Πίνδαρον*), διὰ τοῦτο δὲ καὶ μόνον ὁ Πολυδεύκης ἦτο ἀθάνατος. Κατ' ἄλλην δὲ παραλλαγὴν τοῦ μύθου ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ Διός, λαβόντος μορφὴν κύκνου, καὶ τῆς Λήδας, ἐγεννήθη ἓν ᾠόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεκολάφθησαν μετὰ ἐννέα μῆνας οἱ δίδυμοι ἀδελφοὶ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ἢ δύο ᾠά, ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν ὁποίων ἐξῆλθεν ἡ Ἑλένη καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου οἱ Διόσκουροι. Ἐκτὸς δὲ τῶν εἰρημένων παραλλαγῶν, ὁ μῦθος τῆς γεννήσεως τῶν Διοσκούρων ὑπέστη καὶ ἄλλας ποικιλίας. Ὡς τόπος τῆς γεννήσεώς των Ταΰγετον, ἡ ἡ πόλις ἐλέγετο μία τῶν κωμῶν τῆς Σπάρτης Θεράπναι ἢ αἱ Ἀμύκλαι ἢ ἡ νῆσος Πέφνος (κατὰ τὸν *Ἀλκμᾶνα*), περὶ τῆς κατοχῆς τῆς ὁποίας, κειμένης πρὸ τῶν Θαλαμῶν, ἤριζον μεταξύ των Μεσσήνιοι καὶ Λακεδαίμονες. Ἐκ τῆς Πέφνου δὲ εἶχεν ὁδηγήσει αὐτοὺς εἰς τὴν Πελλάναν, ἕδραν τοῦ βασιλείου τοῦ Τυνδάρεω, ὁ θεὸς Ἑρμῆς.

Ἆθλοι τῶν Διοσκούρων. Ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἥρωες τῶν μυθικῶν χρόνων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος

Digitized by Google

δος, οὕτω καὶ οἱ θεοὶ-ἥρωες Διόσκουροι μετέσχον τῶν πλείστων ἀγώνων τῶν χρόνων ἐκείνων, χαρακτηριστικώτεραι ὅμως δι' αὐτοὺς εἶναι αἱ συγκρούσεις των πρὸς τοὺς Μεσσηνίους ἥρωας Λυγκέα καὶ Ἴδαν καὶ τὸν Ἴωνα ἥρωα Θησέα, αἵτινες καὶ ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μυθογρά-

Ἁρπαγὴ τῶν Λευκιππιδῶν ὑπὸ τῶν Διοσκούρων.
[Γραπτὴ παράστασις ἐπὶ ὑδρίας ἀποκειμένης εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον.]

φων πρὸς ἐξήγησιν τοῦ παλαιοῦ μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων μίσους καὶ τῶν παλαιῶν μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν ἀντιζηλιῶν. Οἱ ἀντιτιθέμενοι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους Διοσκούρους Μεσσήνιοι ἥρωες Λυγκεύς, παροιμιώδης καταστὰς διὰ τὴν διαπεραστικὴν ὅρασίν του, καὶ Ἴδας (ὁ γνωρίζων ἢ βλέπων), οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀφαρέως, εἶναι οἱ Μεσσήνιοι Διόσκουροι, οἵτινες μετέσχον, ὡς καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἁπάντων τῶν ἀγώνων τῶν μυθικῶν χρόνων. Περὶ τῆς μεταξύ των συγκρούσεως διηγοῦντο τὰ ἑξῆς: Ἀπήγαγον ἀπὸ κοινοῦ μίαν ἡμέραν, Τυνδαρίδαι καὶ Ἀφαρεῖδαι, ἐξ Ἀρκαδίας μίαν ἀγέλην βοῶν, τῆς ὁποίας τὴν διανομὴν ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὸν Ἴδαν. Οὗτος ἐτεμάχισεν ἕνα βοῦν εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη καὶ ἐδήλωσεν ὅτι οἱ δύο, οἵτινες πρῶτοι θὰ φάγωσι τὰς μερίδας των, θὰ μοιρασθῶσι μεταξύ των τὴν λείαν. Ὁ Ἴδας κατεβρόχθισε πρῶτος καὶ τὴν ἰδικήν του μερίδα καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ διὰ τοῦ στρατηγήματος τούτου ἔγινε κύριος τῆς ὅλης ἀγέλης. Οἱ Διόσκουροι ἀγανακτήσαντες ἔστησαν ἐνέδραν ὑπὸ μίαν δρῦν, ἀλλ' ὁ Λυγκεὺς εἶδεν αὐτοὺς καὶ οὕτω προλαβὼν ὁ Ἴδας ἐφόνευσε τὸν Κάστορα. Ὁ Πολυδεύκης τότε κατεδίωξεν αὐτοὺς καὶ ἐφόνευσε μὲν τὸν Λυγκέα, ἀλλὰ κτυπηθεὶς διὰ πέτρας ὑπὸ τοῦ Ἴδα εἰς τὴν κεφαλὴν ἔπεσε ζαλισμένος. Ἐπεμβὰς ὁ Ζεὺς τὸν μὲν Ἴδαν ἐκεραύνωσε, τὸν δὲ Πολυδεύκη ἀνήγαγεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπειδὴ δὲ ὁ Πολυδεύκης δὲν ἀπεδέχετο τὴν ἀθανασίαν ἐξ ἀδελφικῆς ἀγάπης, ἐπέτρεψεν ὁ πατήρ του νὰ μοιρασθῇ αὐτὴν μετὰ τοῦ Κάστορος.

Οὕτω διὰ τοῦ εἰρημένου μυθικοῦ ἀγῶνος ἐδόθη ἡ μυθικὴ ἑρμηνεία τῆς ἡμιαθανασίας τῶν Διοσκούρων. Τὸν μῦθον τοῦτον μετερρύθμισαν ὁ Πίνδαρος και οἱ ἄλλοι ποιηταὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὁ μυθογράφος Ὑγῖνος καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι. Τούτου δὲ τοῦ μύθου παραλλαγὴ ἢ συμφυρμὸ μετὰ τούτου εἶναι ὁ μῦθος τῆς ἁρπαγῆς τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀφαρέως (τοῦ πατρὸς τοῦ Λυγκέως καὶ Ἴδα). Αἱ κόραι τοῦ Λευκίππου, αἵτινες κατ' ἄλλον μῦθον ἦσαν θυγατέρες τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐκαλοῦντο Φοίβη καὶ Ἱλάειρα, καὶ ἦσαν ἡ μὲν Φοίβη ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ δὲ Ἱλάειρα τῆς Ἀρτέμιδος, εἶχον δὲ ἀρρσβωνισθῆ μὲ τοὺς δύο Ἀφαρείδας, Λυγκέα καὶ Ἴδαν. Ταύτας ἥρπασαν οἱ Διόσκουροι κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου των μετὰ τῶν Ἀφαρειδῶν, οἵτινες καὶ κατεδίωξαν τοὺς Διοσκούρους. Κατὰ τὴν καταδίωξιν ταύτην ὁ Κάστωρ ἐφόνευσε τὸν Λυγκέα, ἕνεκα δὲ τοῦ θανάτου τούτου ὁ Ἴδας ἔπαυσε τὴν καταδίωξιν, ἕως ὅτου θάψῃ τὸν ἀδελφόν του, ἐπειδὴ δὲ ἠμπόδισεν εἰς τοῦτο αὐτὸν ὁ Κάστωρ, ὁ Ἴδας ἐφόνευσε τοῦτον καὶ τότε ἔτρεξεν ἐναντίον τοῦ Ἴδα ὁ Πολυδεύκης, ὅστις καὶ ἐφόνευσε τοῦτον, ἔθαψε δὲ τὸν ἀδελφόν του, μετὰ τοῦ ὁποίου βραδύτερον διεμοίρασε τὴν ἀθανασίαν του. Ὁ Θεόκριτος συνήνωσεν εἰς ἕνα μῦθον τὴν ἀπογωγὴν τῆς ἀγέλης τῶν βοῶν μὲ τὸν μῦθον τῆς ἀπαγωγῆς τῶν Λευκιππιδῶν. Τέκνα τῶν Λευκιππιδῶν ἐκ τῶν Διοσκούρων ἐλέγοντο ὁ Μνησίλαος ἢ Μνησίνους, υἱὸς τοῦ Πολυδεύκους καὶ τῆς Φοίβης, καὶ ὁ Ἀνώγων ἢ Ἄναξις ἢ Αἴλαθος, υἱὸς τοῦ Κάστορος καὶ τῆς Ἱλαείρας. Ἡ σύγκρουσίς των πρὸς τὸν Θησέα προῆλθεν ἐκ τῆς ἁρπαγῆς τῆς ἀδελφῆς των Ἑλένης ὑπὸ τοῦ ἥρωος τούτου καὶ τοῦ φίλου του Πειρίθου. Ὁ Θησεὺς ἡνώθη μετὰ τῆς Ἑλένης καὶ πρὶν ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ Πειρίθου εἰς Ἤπειρον ἐνεπιστεύθη τὴν φύλαξίν της εἰς τὴν μητέρα του Αἴθραν ἐν Ἀφίδναις τῆς Ἀττικῆς. Οἱ Διόσκουροι κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Θησέως ἐπῆλθον κατὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἠρήμωσαν ταύτην, ὁδηγηθέντες δὲ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Δεκελείας, τῶν ὁποίων οἱ ἀπόγονοι διὰ τοῦτο εἶχον ἀτέλειαν καὶ προεδρίαν ἐν Σπάρτῃ, κατέλαβον τὰς Ἀφίδνας, ἀπηλευθέρωσαν τὴν Ἑλένην καὶ ἀπήγαγον εἰς Σπάρτην τὴν Αἴθραν, ἐγκατέστησαν δὲ βασιλέα τῆς Ἀττικῆς τὸν Μενεσθέα, ὅστις καὶ εἰσήγαγε τὴν λατρείαν των εἰς τὴν χώραν του. Ὁ μῦθος οὗτος ὑπέστη βραδύτερον πλείστας παραλλαγάς. Οὕτως ἐλέγετο ὅτι ὁ Τιτακὸς παρέδωκε τὴν Ἄφιδναν ἢ Ἀφίδνας) εἰς τοὺς Διοσκούρους, ὅτι ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὸν τόπον ἔνθα ἐφυλάσσετο ἡ Ἑλένη ὁ Δέκελος ἢ Ἀκάδημος, καὶ ὅτι διὸ τοῦτο καὶ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἔβλαψαν τὰς περὶ τὴν Ἀκαδήμειαν γαίας. Ἐλέγετο ἀκόμη ὅτι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀφιδνῶν ὁ Ἄφιδνος ἐπλήγωσε τὸν Κάστορα, ἢ ὅτι ὁ Θησεὺς ἐφόνευσεν ἀμφοτέρους τοὺς Διοσκρούρους (ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι τὸ θέμα καὶ ἀγγειογράφου τινὸς ἀγγείου εὑρισκομένου ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως) ἢ καὶ ὅτι υἱοθέτησε αὐτοὺς ὁ Ἄφιδνος διὰ νὰ μυηθῶσιν εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Τινὲς μάλιστα συνέφυραν τοὺς δύο ἄθλους τῶν Διοσκούρων καὶ μετετόπισαν τὸν κατὰ τῶν Ἀφαρειδῶν πόλεμόν των ἀπὸ τῆς Μεσσηνίας εἰς Ἀφίδνας τῆς Ἀττικῆς. Ἀλλ' οἱ Διόσκουροι, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἥρωες τῶν μυθικῶν χρόνων, μετέσχον ἐκτὸς τῶν εἰρημένων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ὅλων τῶν μεγάλων ἐκστρατειῶν, ὡς προελέχθη, τῶν μυθικῶν χρόνων. Οὕτω μετέσχον τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνείου κάπρου (*Ovid.* Metam. VIII 300. Εἰς τὸ ἀέτωμα τοῦ ἐν Τεγέᾳ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, ὅπερ εἶχε θέμα τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνείου κάπρου, ἀπεικονίζετο καὶ ὁ Κάστωρ), καὶ τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀργοναυτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐθριάβευσεν εἰς τὸν ἀγῶνα πυγμαχίας κατὰ τοῦ Ἀμύκου, βασιλέως τῶν Βεβρύκων, ὁ Πολυδεύκης. Κατηύνασαν ἀμφότεροι μίαν θύελλαν καὶ ἔκτισαν εἰς τὴν Κολχίδα, ἐκ τῆς ὁποίας εἰσήγαγον εἰς Λακωνίαν καὶ τὴν λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς Ἀσίας καὶ μετεκόμισαν καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἄρεως, τὴν Διοσκουριάδα καὶ ἐξεπόρθησαν μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των ἐκ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας τὴν πόλιν τῆς Λακωνικῆς Λᾶν, ἐξ ἧς ἐκαλοῦντο Λαπέρσαι. Ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Ἱπποκοωντιδῶν ἐκδικούμενοι διὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ πατρός των Τυνδάρεω ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἱπποκόωντος. Καὶ τέλος ἐλέγετο ὅτι μετέσχον ὡς σύμμαχοι τῶν Ὀλυμπίων θεῶν εἰς τὸν πόλεμον αὐτῶν κατὰ τῶν Γιγάντων.

Παραστάσεις τῶν Διοσκούρων καὶ σύμβολα αὐτῶν. Σχετικαὶ πρὸς τοὺς εἰρημένους μύθους ἦσαν

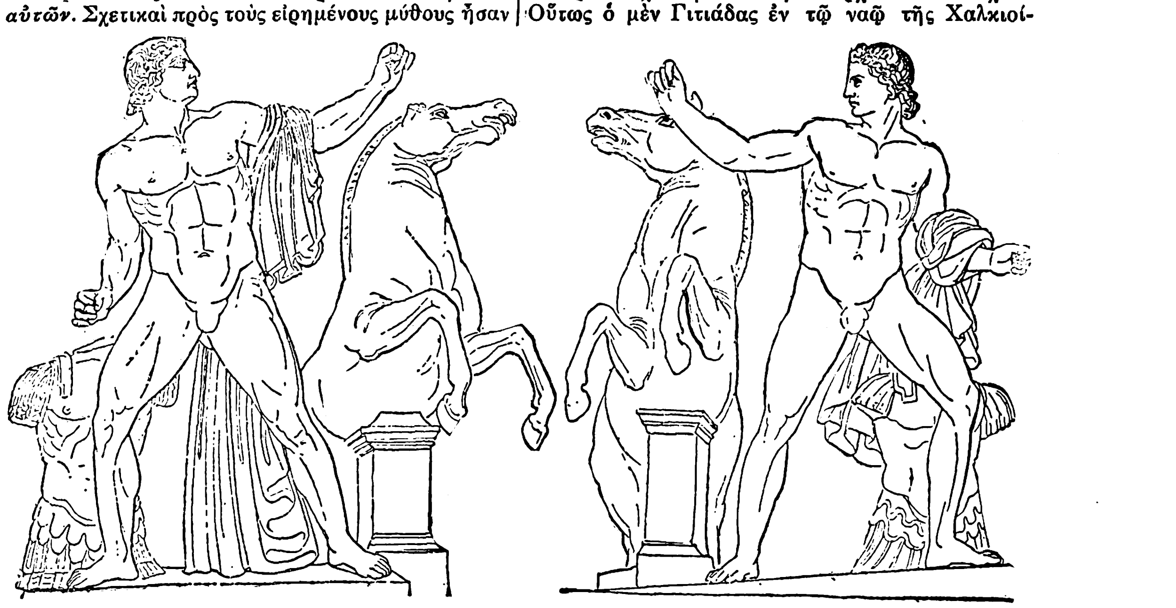

Οἱ Διόσκουροι τοῦ Μόντε-Καβάλλο, ἐν Ρώμῃ.

καὶ αἱ παραστάσεις ἐν τῇ τέχνῃ τῶν Διοσκούρων, ὡς καὶ τὰ σύμβολα αὐτῶν. Ἐν ἀρχῇ ἀπεικονίσθησαν ἐν τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης ὡς ἐχαρακτηρίσθησαν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔπος, ὁ Κάστωρ ὡς ἱπποδαμαστὴς καὶ ὁ Πολυδεύκης ὡς πυγμάχος, καὶ γενειῶν ὁ εἷς, ἀγένειος δὲ ὁ ἕτερος (οὕτως ἀπεικονίσθησαν εἰς τὴν λάρνακα τοῦ Κυψέλου)· πολὺ ἐνωρὶς ὅμως ἡ ἱππευτικὴ ἰδιότης τοῦ Κάστορος ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν του καὶ οἱ Διόσκουροι ἀπεικονίζοντο ἀμφότεροι ἔφιπποι (οὕτω ἀπεικονίσθησαν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος). Ἔφιπποι ἀπεικονίζονται κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους καὶ «ταχέων ἵππων πιβήτορες», «πώλων δματῆρες», «λευκόπολοι», «εὔιπποι» ἀποκαλοῦνται ὑπὸ τῶν λογοτεχνῶν καὶ ποιητῶν τῶν αὐτῶν χρόνων. Ἐνίοτε τρέχουν πρὸς δύο ἀντιθέτους διευθύνσεις (εἶναι τοῦτο εἰκὼν τῆς ἀλληλοδιαδόχου ἐμφανίσεως καὶ ἐξαφανίσεώς των). Παρίστανται καὶ ὄρθιοι πλησίον τῶν ἵππων των, τοὺς ὁποίους κρατοῦν ἀπὸ τοὺς χαλινούς των, ὡς εἶναι οἱ δύο ἐν Ρώμῃ κολοσσοὶ τοῦ Monte Cavallo (βλ. εἰκ.), ἢ εἶναι ὁδηγοὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ δύο ἵππων (τοῦ Ἁρπάγου καὶ Φλογαίου ἢ Ξάνθου καὶ Κυλλάρου), ἢ ἵστανται παρὰ τοὺς ἵππους των, ἢ εἶναι ὄρθιοι καὶ παρ' αὐτοῖς ἀπεικονίζεται προτομὴ ἵππου. Πολλάκις ἀπεικονίζονται ἄνευ ἵππων, ὄρθιοι ἀμφότεροι καὶ στηριζόμενοι ἐπὶ δοράτων (ἢ κρατούμενοι ἐκ τῶν χειρῶν) ἢ καθήμενοι, ἢ ὁ εἷς ὄρθιος καὶ ὁ ἕτερος καθήμενος. Κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἀμφότεροι ἀπεικονίζοντο ὡς νεανίαι ἀγένειοι (ἐπὶ ἀγγείων ἰδίως), γνωριζόμενοι μόνον ἐκ τῶν συμβόλων των. Ἀπεικονίζονται πολλάκις μάλιστα μόνον αἱ κεφαλαὶ τῶν Διοσκούρων μὲ τοὺς κωνικοὺς πίλους των καὶ ἀστέρας ὑπεράνω αὐτῶν, ἢ μόνον οἱ κωνικοὶ πῖλοι μὲ τοὺς ὑπεράνω αὐτῶν ἀστέρας, ἢ μόνον αἱ κεφαλαί των ἐστεμμέναι μὲ ἀστέρας ὑπεράνω αὐτῶν. Ἀντὶ τῶν πίλων ἀπεικονίζονται ἐπί τε μαρμαρίνων πλακῶν καὶ νομισμάτων δύο ἀμφορεῖς, περὶ ἑκάτερον τῶν ὁποίων περιελίσσεται ὄφις ἢ καὶ οὐχί, ἢ δύο ξύλα κάθετα συνηνωμένα διὰ δύο ὁριζοντίων δοκῶν. Τὰ ξύλα ταῦτα καλοῦνται δόκανα καὶ εἶναι πρωτόγονον σύμβολον τῆς ἀδελφικῆς μεταξύ των ἀγάπης (ἢ τὸ σχῆμα τῆς θύρας τοῦ ἐν Θεράπναις, κατ' ἄλλους, τάφου των), ἥτις ἐν Κυζίκῳ ἐξεδηλοῦτο διὰ συμπλέγματος τῶν Διοσκούρων, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ εἷς ἐπέρα τὸν βραχίονά του διὰ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἄλλου. Τὰ δόκανα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ τὰς ἐκστρατείας. Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Σπάρτης ὑπάρχει ἀνάγλυφον μὲ τριπλῆν παράστασιν τῶν Διοσκούρων, ὡς ἡρώων, ὡς ὄφεων καὶ ὡς δοκάνων (εἶναι ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ θείου ἀπὸ ἁπλοῦ συμβόλου—λίθου ἢ ξύλου—ὡς ζῴου καὶ ὡς ἀνθρώπου τελευταῖον). Πλὴν τῶν εἰρημένων συμβόλων τῶν Διοσκούρων (δοκάνων, πίλων, ἀστέρων, ἀμφορέων κλπ.), ἐμφανίζονται ἀκόμη ὡς σύμβολα αὐτῶν εἰς διαφόρους παραστάσεις ὁ ἀλέκτωρ, ὁ ἀετὸς καὶ ὁ κύκνος, παράστασις ὑπενθυμίζουσα τοὺς ἔρωτας τοῦ Διὸς καὶ τῆς μητρός των Λήδας καὶ οἱ κύνες συνοδεύοντες αὐτοὺς καὶ στέφανοι μὲ κλάδον φοίνικος, σύμβολα νικῶν εἰς ἀγῶνας. Ἡ τέχνη τῶν κλασσικῶν χρόνων ἀπεικόνιζεν αὐτοὺς καὶ ὡς δύο νεανίας μὲ χλαμύδα καὶ δόρυ ἢ ἀκόντιον (ἐνίοτε ὁ εἷς ἔφερε δύο ἀκόντια), και ἡ μεταγενεστέρα ὡς ἀθλητὰς μὲ χλαμύδα κυματίζουσαν, διότι ἡ παράδοσις ἔφερεν αὐτοὺς καὶ ὡς ὀλυμπιονίκας καὶ προστάτας τῶν μεγάλων ὀλυμπιακῶν ἀγώνων (*Πινδ.* Ὀλυμπ. III. 36, *Παυσ.* V.8.4). Αὗται εἶναι αἱ συνήθεις παραστάσεις τῶν Διοσκούρων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν διαφόρων μυθικῶν ἐπεισοδίων τῶν Διοσκούρων εἶχον ἐμπνευσθῆ οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχναι. Οὕτως ὁ μὲν Γιτιάδας ἐν τῷ ναῷ τῆς Χαλκιοίκου ἐν Σπάρτῃ Ἀθηνᾶς, οὗτινος τὴν ἀνοικοδόμησιν εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Τυνδάρεως καὶ εἶχον συνεχίσει οἱ Διόσκουροι διὰ τῶν ἐξ Ἀφιδνῶν λαφύρων των, εἶχεν ἐπεργασθῆ ἐπὶ χαλκοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἄθλους αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ τὴν ἁρπαγὴν τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου (*Παυσ.*

Digitized by Google

Γ' 17.3), ὁ δὲ ζωγράφος Πολύγνωτος ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἱερῷ αὐτῶν εἶχε φιλοτεχνήσει τοὺς γάμους των μετὰ τῶν Λευκιππιδῶν. Τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἁρπαγῆς τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου φαίνεται ὅτι ἦτο καὶ τὸ δημοφιλέστερον· διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν διασωθέντων ἀρχαίων μνημείων τῆς τέχνης, ἅτινα εἶχον ἐμπνευσθῆ ἐκ τῶν μύθων τῶν Διοσκούρων, τὰ κάλλιστα εἶναι, μετὰ τοὺς δύο προμνημονευθέντας κολοσσοὺς τοῦ Monte-Cavallo, μία γραπτὴ παράστασις τῆς ἁρπαγῆς τῶν Λευκιππιδῶν ἐπί τινος ὑδρίας τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου (βλ. εἰκ.) καὶ δύο ἀνάγλυπτοι ἐπὶ σαρκοφάγων, μιᾶς ἐν τῷ Βατικανῷ ἀποκειμένης καὶ ἑτέρας ἐν Φλωρεντίᾳ. Ὅπως δὲ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἁρπαγὴ τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου ὑπῆρξε θέμα προσφιλὲς τῶν καλλιτεχνῶν, ὡς μαρτυρεῖ εἷς θαυμάσιος πίναξ τοῦ Ρούμπενς. Πλὴν ὅμως τῶν εἰρημένων μνημείων τέχνης διεσώθη καὶ ἡ ἀνάγλυπτος ἐπὶ σαρκοφάγου παράστασις τῶν Διοσκούρων συνοδευόντων τὸ ἅρμα τοῦ Φοίβου καὶ τὸ ἅρμα τῆς Νυκτὸς (βλ. εἰκ.). Ἐπίσης διεσώθησαν παραστάσεις τῶν Διοσκούρων ἐπὶ πολυτίμων λίθων καὶ νομισμάτων (Λακεδαιμονίων, Ρηγίου κ.ἄ.). Ὡς δὲ εἶχον ἐμπνεύσει τοὺς ἀρχαίους καλλιτέχνας οἱ μῦθοι τῶν Διοσκούρων, οὕτως εἶχον ἐμπνεύσει καὶ τὴν ἀρχαίαν λογοτεχνίαν, τῆς ὁποίας κάλλιστον μνημεῖον εἶναι τὸ XXII εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου, εἶδος ὕμνου πρὸς τοὺς Διοσκούρους καὶ περιγραφὴ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Πολυδεύκους κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βεβρύκων Ἀμύκου καὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Κάστορος κατὰ τοῦ Ἀφαρείδου Λυγκέως.

Λατρεία τῶν Διοσκούρων. Ἡ λατρεία τῶν Διοσκούρων ἐπεχωρίαζεν ἰδίᾳ ἐν Λακωνίᾳ, ἔνθα ἐγεννήθησαν οὗτοι, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους τῶν περὶ αὐτῶν μύθων, ἐτάφη ὁ Κάστωρ (τὸ μνῆμά του ἐδεικνύετο ἐν Σπάρτῃ παρὰ τὴν Σκιάδα) πρὶν γίνῃ ἡμιαθάνατος, ὑπῆρχεν ἡ παρὰ τὸν Χιτῶνα οἰκία των (ἐν Σπάρτῃ) καὶ εἶχον τοὺς περισσοτέρους βωμοὺς καὶ τὰ περισσότερα ἱερὰ (ἰδίως δὲ ἐν Σπάρτῃ, Ἀμύκλαις, Θεράπναις, Κροκεαῖς, Βρασυαῖς καὶ Πέφνῳ. Ἐλατρεύοντο δὲ ἐν αὐτῇ ὡς Ἀμβούλιοι θεοί, ὡς καὶ ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, ὡς Ἀφετήριοι, ἔχοντες τὸν βωμόν των ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δρόμου (τοῦ χώρου εἰς τὸν ὁποῖον ἠσκοῦντο οἱ νέοι ἐν Σπάρτῃ εἰς τὸν δρόμον), ὡς Ἐναγώνιοι, «ταμίαι ἀγώνων εὐρυχώρου Σπάρτας», ὡς καλεῖ αὐτοὺς ὁ Πίνδαρος, καὶ ὡς Ὀρχηστικοί, διότι αὐτοὺς ἐθεώρουν ὡς εὑρετὰς τῆς Καρυάτιδος, ἐνόπλου ὀρχήσεως. Ἀπὸ τῆς Λακωνικῆς διεδόθη ἡ λατρεία τῶν Διοσκούρων εἰς τὴν ὅμορον Μεσσηνίαν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔλεγον ἰδικούς των ἥρωας τοὺς Διοσκούρους, ἀφοῦ οὗτοι εἶχον γεννηθῆ ἐν τῇ νησῖδι Πέφνῳ ἥτις ἠμφεσβητεῖτο ὑπ' αὐτῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν εἰρημένων χωρῶν ἐλατρεύοντο οὗτοι καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι (ἐν Κρήτῃ διεσώθη καὶ παράστασις τῶν Διοσκούρων ὑποβασταζόντων εἰς τὰ χεῖράς των τὸν ἐκπλέοντα ἥρωα τῆς νήσου Τάλων. Ἐν Ἀθήναις, ἔνθα εἶχον ἴδιον ἱερὸν κ. ὁ. κ.) καὶ ἐν ταῖς ἀποικίαις αὐτῆς (Ταραντικά). Ἐλατρεύοντο δὲ οἱ ἄφθιτοι οὗτοι καὶ φθιτοί, ἀθάνατοι καὶ θνητοί, ἥρωες, ὡς ἀγαθοὶ παραστάται καὶ σωτῆρες θεοί, τοὺς ὁποίους ἐπεκαλοῦντο ὡς προστάτας ἐν καιρῷ κινδύνου καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν ξηρᾷ καὶ ἐν θαλάσσῃ. Προσήρχοντο δὲ πρὸς βοήθειαν οἱ Διόσκουροι πάντων τῶν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἀγωνιζομένων. Ἰδίως δὲ προσήρχοντο πρὸς βοήθειαν τῶν ναυτιλλομένων, ὅτε ἐνεφανίζοντο ὡς ἀστέρες ἐπὶ τῶν ἱστῶν τῶν πλοίων. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον διηγοῦντο (*Πλουτ.* Λυσ. XII. 1) ὅτι δύο λαμπροὶ ἀστέρες αἰφνιδίως εἶχον ἐμφανισθῆ ἑκατέρωθεν τοῦ πηδαλίου τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸν Λύσανδρον. Αἱ λόγῳ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ παρατηρούμεναι αὗται φωσφορώδεις φλόγες (αἱ Διοσκούρους καὶ Ἑλένην, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ καὶ Οὐρανίας ἐκάλουν), τὰς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι ναυτικοὶ καλοῦσι «πυρὰ τοῦ ἁγίου Ἔλμου» οἱ δὲ ἰδικοί μας «τελώνια», ἔγιναν ἀφορμὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν ν' ἀποδοθῇ ἀστρικὸς χαρακτὴρ εἰς τοὺς Διοσκούρους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ κατέστησαν ὁ ἀστερισμὸς τῶν Διδύμων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ταυτισθῶσι πρὸς τοὺς μεγάλους μυστηριώδεις θεοὺς τῆς Σαμοθρᾴκης, τοὺς Καβείρους, καὶ τοὺς Κουρῆτας ἀκόμη, ὡς συνέβαινεν ἐν τῇ τελετῇ τῶν Ἀνάκτων παίδων ἐν Ἀμφίσσῃ, οἵτινες ἠγνοεῖτο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (X. 38. 7) τίνες τῶν εἰρημένων θεοτήτων ἦσαν. Ἀπὸ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν ὡς θεῶν βοηθῶν ἐν παντὶ κινδύνῳ ἔγιναν καὶ θεράποντες θεοὶ ἀσθενῶν καὶ τραυματιῶν· οὕτως ἐλέγετο ὅτι ἐθεράπευσαν τὴν πληγὴν τοῦ στρατηγοῦ τῶν Κροτωνιατῶν Φορμίωνος τραυματισθέντος ὑπὸ τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι ἐλατρεύοντο καὶ ὡς θεότητες ἰατρικαὶ μαρτυρεῖ καὶ ἀρχαῖον ἀνάγλυφον, ἀποκείμενον ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ μουσείῳ Pio Clementino, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζονται οἱ Διόσκουροι μετὰ τῶν θεῶν Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας. Τινὲς μάλιστα ὑποθέτουσιν ὅτι οἱ ἥρωες Ποδαλείριος καὶ Μαχάων (οἱ λεγόμενοι υἱοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ) ἦσαν οἱ θεσσαλικοὶ Διόσκουροι καὶ ὅτι τὸ σύμβολον αὐτῶν ὄφις ὀφείλεται εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἰδιότητά των μᾶλλον ἢ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῶν ὡς χθονίων θεῶν. Ἀπὸ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν ὡς ἀγαθῶν παραστατῶν παντὸς ὁδοιπόρου προῆλθε καὶ ὁ χαρακτηρισμός των ὡς φυλάκων τοῦ ἀγράφου πανελληνίου νόμου τῆς ξενίας καὶ τιμωρῶν τῶν ἀφιλοξένων ἀνθρώπων (*Παυσ.* Γ'. 16 2 Ἐν Σπάρτῃ καὶ Ἀκράγαντι ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῶν ξενίων πρὸς τιμὴν τῶν Διοσκούρων καὶ ἐν Τήνῳ ὑπῆρχεν ἑταιρεία, ὑπὸ τὴν προστασίαν των, Θεοξενιαστῶν. Ἐν Ἀθήναις δὲ παρέθετον τράπεζαν μὲ φαγητὰ εἰς τοὺς Διοσκούρους, ὅπως καὶ εἰς τοὺς δημοσίους ξένους των. Ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἰδιοτήτων των προῆλθον αἱ πρὸς αὐτοὺς ἀπονεμόμεναι ἐξαιρετικαὶ τιμαὶ καὶ μεγάλοι ἔπαινοι διὰ τὰς ἠθικὰς ἀρετάς των, τὴν φιλαδελφίαν, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μετεδόθη ἡ λατρεία των εἰς τὴν Ρώμην, ἔνθα ἐλατρεύοντο ὡσαύτως ὡς θεοὶ προστάται τῶν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἀγωνιζομένων. Ὡς ἐπίστευον οἱ Σπαρτιᾶται, ὅτι τὴν πόλιν των ἔσωσαν κατά τινα νυκτερινὴν ἔφοδον ἀπὸ τῆς ἁλώσεώς της ὑπὸ τοῦ Ἀριστομένους τὰ φάσματα τῶν Διοσκούρων καὶ τῆς Ἑλένης, ἅτινα ἀπέτρεψαν αὐτὸν τῆς ἐφόδου, καὶ οἱ Λοκροὶ ὅτι ἐνίκησαν τοὺς Κροτωνιάτας κατὰ τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Σάγραν μάχην τῇ βοηθείᾳ τῶν Διοσκούρων, ἐμφανισθέντων εἰς τὰς δύο πτέρυγας τοῦ στρατοῦ των ἐφίππων καὶ μὲ ἀπαστράπτουσαν πανοπλίαν, οὕτως ἐπίστευον καὶ οἱ Ρωμαῖοι ὅτι τῇ βοηθείᾳ των ἐνίκησαν στρατηγοῦντος τοῦ δικτάτορος Ποσθουμίου παρὰ τὴν λίμνην Ρηγίλλην κατὰ τὸ 496 π. Χ τοὺς Λατίνους.

Οἱ Διόσκουροι συνοδεύοντες τὸ ἅρμα τοῦ Φοίβου καὶ τῆς Νυκτός.
(Σαρκοφάγος ἐν Ρώμῃ.)

Ἑρμηνεία τῶν μύθων τῶν Διοσκούρων. Καὶ τὸ ὄνομα τῶν δύο τούτων θεῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς γεννήσεώς των ἐξ ᾠοῦ, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἰνδικῇ μυθολογίᾳ εἶναι ὁ ἀναφαινόμενος τὴν πρωΐαν ἥλιος, καὶ ἡ ἰδιότης αὐτῶν νὰ εἶναι ἑτερήμεροι (ἡμιαθάνατοι) καὶ ἡ μετὰ τῶν Λευκιππιδῶν Φοίβης καὶ Ἰλαείρας ἕνωσίς των, καὶ τὸ ἐπίθετον αὐτῶν λευκόπωλοι, ὡς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πενθεροῦ των Λευκίππου, ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἐπιθέτων τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἵππων των (Φλογαίου, Ξάνθου), καὶ ὁ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐπικρατήσας ἀστρικὸς χαρακτήρ των, μαρτυροῦσιν ἀπὸ κοινοῦ ὅτι οἱ Διόσκουροι εἶναι συγγενεῖς θεότητες πρὸς τοὺς *Ἀσβίνους* Açwins), ἤ, ὡς προσφυέστατα λέγει ὁ A Maury, οἱ Ἀσβῖνοι μεταφερθέντες ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος. Οὗτοι εἰς τὰς Βέδας εἶναι ἡ προσωποίησις δύο φωτεινῶν φαινομένων διαδεχομένων ἄλληλα, ἡλίου καὶ σελήνης, λυκαυγοῦς καὶ λυκόφωτος, ἑωσφόρου (αὐγερινοῦ) καὶ ἑσπέρου (Ἀφροδίτης). Ἡ συγγένεια τῶν Διοσκούρων πρὸς τοὺς βεδικοὺς Ἀσβίνους, πολεμικὰς θεότητας (καὶ ἐν Σπάρτῃ ἐν τῷ ναῷ τῶν Διοσκούρων ἐτέλουν θυσίαν τῷ θεῷ τοῦ πολέμου Ἐνυαλίῳ) ἀγωνιζομένας πρὸς τοὺς δαίμονας τοῦ σκότους, εἶναι καταφανὴς καὶ ἀπὸ τὰς κοινὰς μεταξύ των ἰδιότητας. Εἶναι καὶ οἱ Ἀσβῖνοι οἱ ἀγαθοὶ παραστάται τῶν ἀνθρώπων ἐν κινδύνῳ καὶ οἱ θεράποντες τῶν ἀσθενῶν. Ἡ ἀρχαιότης τῆς λατρείας ζεύγους διδύμων θεοτήτων ἐν Ἑλλάδι ὑποδηλοῦται καὶ ἐκ τῆς λατρείας ζεύγους ἡρώων εἰς πολλὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες εἶναι θεότητες ἀντίστοιχοι πρὸς τοὺς Διοσκούρους, ὡς εἶναι οἱ εἰς ἐχθρικὰς πρὸς τοὺς Διοσκούρους ἐλθόντες, ὡς προελέχθη, σχέσεις Ἀφαρεῖδαι Λυγκεὺς καὶ Ἴδας, οἱ Θεσσαλοὶ ἥρωες Ποδαλείριος καὶ Μαχάων, οἱ Θηβαῖοι ἥρωες Ἀμφίων καὶ Ζῆθος, ἀληθινοὶ Διόσκουροι ὡς υἱοὶ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀντιόπης, οἱ ἐξ ἀργυροῦ ᾠοῦ γεννηθέντες λευκόπωλοι Ἀκτορίωνε (βλ. λ.) ἢ Μολιονίδαι Εὔρυτος καὶ Κτέατος κ. ο. κ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Albert*, Le culte de Castor et Pollux en Italie (1883).— *Paton*, De cultu Dioscurorum apud Graecos (1894).— *A. Maury*, Religion de la Grèce, καὶ κυρίως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *[Λαογρ. — Ναυτ.]* Οἱ Διόσκουροι ἐν τῇ θρησκευτικῇ πίστει τῶν ἀρχαίων ἦσαν ὅ,τι ὁ Ἅγιος Νικόλαος διὰ τοὺς Ἕλληνας ναυτικοὺς τῆς σήμερον «σωτῆρες κἀγαθοὶ παραστάται, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον περὶ τῶν θεῶν τούτων» (*Αἰλιαν.* Ποικίλ. Ἱστορ. Λ') προτεταγμένοι «ὑπηρετεῖν τῷ Ποσειδῶνι καὶ ἄν που ναύτας χειμαζομένους ἴδωσιν, ἐπικαθήσαντες ἐπὶ τοῦ πλοίου σῴζειν τοὺς ἐμπλέοντας» (*Λουκιαν.* «Θεῶν Διάλογ.» 26, 2. «Πλοῖον ἢ Εὐχαί» 9). Ἄλλως καὶ ὁ Λουκιανὸς καταδεικνύει σαφῶς πόσον ἐνηρμονίζετο, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς φρασεολογίας τῆς προσευχῆς, εἰς τοὺς τότε ναυτικοὺς ἡ ἀντίληψις αὕτη πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν ναυτικῶν, ἐπικαλουμένων ἐν στιγμαῖς ἀγωνίας («Ἅγιε Νικόλα στὸ τιμόνι!») τὴν ἀρωγὴν τοῦ προστάτου ἁγίου. «συνάμ πολλοὶ τὰς τρικυμίας καὶ ζάλας καὶ ἀκρωτήρια καὶ ἐκβολὰς καὶ ἱστοῦ κλάσεις καὶ πηδαλίων ἀποκαυλίσεις διεξιόντες, ἐπὶ πᾶσι δὲ τοὺς Διοσκούρους ἐπιφαινομένους—οἰκεῖοι γὰρ τῆς τοιαύτης τραγῳδίας οὗ οι γε—, ἢ τὸν ἄλλον ἐκ μηχανῆς θεὸν ἐπὶ τῷ καρχησίῳ καθεζόμενον ἢ πρὸς τοῖς πηδαλίοις ἑστῶτα» (*Λουκ.* «Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων»). Ἀλλὰ καὶ πολλοὺς σκοπέλους ἐπικινδύνους ἀφιέρωνον οἱ ἀρχαῖοι ναυτικοὶ εἰς τοὺς Διοσκούρους, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἀπὸ τοῦ Τυνδάρεω καταγωγῆς των: Τυνδάριοι σκόπελοι, Τυνδάριον ἀκρωτήριον (*Πτολεμ.* Δ. ε, 75 Γ, δ, 21 κ.ἄ.δ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιγραφή, ἣν ὁ Κνίδιος ἀρχιτέκτων ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ φάρου καὶ ἥτις παρέσχεν εἰς τοὺς ἑρμηνευτὰς τροφὴν εἰς διχογνωμίας ὡς ἐκ τῶν δύο ἐκείνων λέξεων δι' ὧν ἀφιέρωσε τὸ ἔργον του τοῖς «θεοῖς σωτῆρσι», τῶν ὁποίων ἡ ἑρμηνεία ἦτο ἀναγκαία πρὸς διαμόρφωσιν συμπεράσματος περὶ τῆς χρονολογίας τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ φάρου, ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἀφεώρα εἰς Πτολεμαῖον τὸν Σωτῆρα καὶ τὴν σύζυγόν του Βερενίκην, ὡς ἀρχικῶς εἶχεν ὑποστηριχθῆ, ἀλλ' εἰς τοὺς Διοσκούρους. Ὄντως ὁ Paul Pedriset, παλαιὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἑταῖρος, ἀπέδειξε (Revue des études anciennes, 1899 σελ. 262, ὅτι οἱ «θεοὶ Σωτῆρες» τοῦ ἔργου τοῦ Σωστράτου οὐδεμίαν εἶχον σχέσιν πρὸς τὰ ἰδιόρρυθμα ἐκεῖνα βασιλικὰ ζεύγη τῶν Πτολεμαίων, ἀλλ' ἦσαν ἁπλῶς οἱ Διόσκουροι, οἱ τῶν ναυτιλλομένων προστάται, οὓς οὗτοι βλέπουσιν εἰς τὸ ἐπίμηλον τοῦ κλυδωνιζομένου πλοίου των ὑπὸ μορφὴν ὁμωνύμου αὐτοῖς πυρός. Σ. Ε. Λ.

— **Διόσκουροι** *['Αστρον.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν *Διδύμων* (βλ. Δίδυμοι). Σ. Π.

— **Διοσκούρων** ***φῶς*** *[Φυσ.]*. Ἠλεκτρικὸν φωτεινὸν φαινόμενον παρατηρούμενον ἐν τῷ σκότει εἰς προεξεχούσας κορυφὰς καὶ γωνίας, κωδωνοστάσια, ἱστοὺς πλοίων, ἀλεξικέραυνα κλπ., εὑρισκόμενα συνήθως ἐπὶ κορυφῶν λόφων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐμφανίζεται ὡς θυσανωτὴ ἐκκένωσις καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν ὑψηλῶν ἠλεκτρικῶν τάσεων τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Παρατηρεῖται ὡς ἐκ τούτου κυρίως ἐπὶ θυελλῶν καὶ καταιγίδων, ὡς καὶ χιονοθυελλῶν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ ἠλεκτρικὴ αὕτη ἀκτινοβολία ἐκ τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς συνοδεύεται πολλάκις ὑπὸ τριγμῶν καὶ φωτεινῶν φαινομένων. Ἐπὶ θετικῆς ἠλεκτρικῆς φορτίσεως τὸ φῶς τῶν Διοσκούρων ἔχει βάσιν ἐρυθρόλευκον μὲ θυσανωτὴν ἀκτινοβολίαν. Ἐπὶ ἀρνητικῆς φορτίσεως παρατηρεῖται μόνον μικρὸν φωτεινὸν σημεῖον ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅταν παρουσιάζετο συγχρόνως ὡς δύο φλόγες ἐπὶ δύο ἱστῶν, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῶν Διοσκούρων Κάστορος καὶ Πολυδεύκους, καὶ τὸ ἐθεώρουν ὡς καλὸν οἰωνόν. Ὅταν ὅμως παρουσιάζετο ὡς μία φλὸξ ἐθεωρεῖτο ὡς ἐμφάνισις τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν Ἑλένης καὶ ὡς κακὸς οἰωνός. Οἱ Δυτικοὶ Χριστιανοὶ ὠνόμασαν τὸ φαινόμενον τοῦτο φῶς τοῦ Ἁγίου Ἔλμου. ΑΝ. Δ.

Διόσκουρος· βλ. Διόσκορος.

διοσκύαμος (ὁ) *[Βοτ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου τὸ φυτὸν *ὑοσκύαμος ὁ λευκὸς* (Hyoscyamus albus). Δ. Ν. Π.

διοσμιλιχιασταὶ (οἱ) *['Αρχ.]*. Ὄνομα θρησκευτικοῦ θιάσου πρὸς λατρείαν τοῦ Μιλιχίου Διὸς ἐν Νισύρῳ, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς· βλ. καὶ λ. θιασῶται καὶ ὀργεῶνες. — Π.

διοσξεινιασταὶ (οἱ) *['Αρχ.]*. Θίασος τῶν λατρέων τοῦ Διὸς Ξενίου («Διοσξεινιαστᾶν κοινόν»), γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Ρόδῳ καὶ Ἀθήναις. — Π.

διόσπερμον (τὸ) (Diospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Διόσπολις *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. Διὸς πόλις.

Digitized by Google

διόσπυρος (ὁ) (Diospyrus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐβενοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἀκέραια καὶ ἀμοιροῦντα φυλλαρίων. Τὰ ἄνθη εἶναι δίοικα, πολύγαμα, συνηθέστερον τετραμερῆ μὲ διπλοῦν στήμονα. Ὁ καρπός, ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ τοῦ ξηροῦ κάλυκος, εἶναι μαλακός, σαρκώδης, ἀπύρηνος καὶ περικλείει ἕ. μέχρις ὀκτὼ σπερμάτων. Οἱ διόσπυροι φύονται εἰς τὰς θερμὰς χώρας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τινα φθάνουν εἰς μέγα ὕψος. Τὸ ξύλον των εσωτερικῶς ἔχει ἀποστίλβον μελανὸν χρῶμα καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ πολυτελεῖς ξυλουργικὰς ἐργασίας. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *διόσπυρος ὁ λωτὸς* (Diospyrus lotus), *διόσπυρος ὁ ἔβενος* (Diospyrus ebenus), *διόσπυρος ὁ μελανόξυλος* (Diospyrus melanoxylus), *διόσπυρος ὁ σινικὸς* (Diospyrus sinensis), *διόσπυρος ἡ ἐμβρυοπτέρις* (Diospyrus embryopteris) κτλ. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφ.]* Τοῦ γένους τούτου τῶν φυτῶν εὑρίσκονται πολλὰ λείψανα — φύλλα, κάλυκες, ἄνθη καὶ καρποὶ—ἀπολιθωμένα. Τὰ ἀρχαιότατα γνωστὰ λείψανα εἶναι καρποί, εὑρεθέντες ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Λιβύῃ, ὡς καὶ ἐν Β. Ἀμερικῇ καὶ Γροιλανδίᾳ. Φύλλα, λείψανα ἀνθέων καὶ καρποὶ εὑρίσκονται ἐντὸς ὅλης τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως στρωμάτων τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν, ἀρκτικὴν περιοχήν, Εὐρώπην, Β. Ἀσίαν, Ἰάβαν καὶ Σουμάτραν. Π λλὰ εἴδη, ὅπως π. χ. ὁ *διόσπυρος ὁ βραχυσέπαλος* (Diospyrus brachysepala), ἦσαν ἐξηπλωμένα ἐφ' ὅλου τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐντὸς τριτογενῶν ἐπίσης στρωμάτων τῆς Β. Ἀμερικῆς παρουσιάζονται ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ καὶ σήμερον ζῶντος *διοσπύρου virginiana*, ἐντὸς δὲ ὁμηλίκων στρωμάτων τῆς Γαλλίας εὑρέθη μορφὴ διοσπύρου παραπλησία πρὸς τὸν ζῶντα *διόσπυρον τὸν λωτόν*. Γ. Κ. Γ.

—*[Φαρμακ.]* Τοῦ γένους τοῦ *διοσπύρου* εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὴν θεραπευτικὴν τὰ ἑξῆς εἴδη: α') *διόσπυρος ἡ ἐμβρυόπτερις*. Τοῦ φυτοῦ τούτου οἱ καρποὶ (fructus Embryopteris), περιέχοντες ταννίνην, ἀναγράφονται συχνάκις εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν τῶν χωρῶν ἐν αἷς ἀπαντᾶται, καθὼς εἰς Κεϋλάνην καὶ Βεγγάλην· β') *διόσπυρος ὁ βιργινιανός*· τοῦ φυτοῦ τούτου χρησιμεύει ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὁ φλοιὸς (cortex de Diospyros virginiana), ἀναγραφόμενος λόγῳ τῆς περιεκτικότητος εἰς ταννίνην ὡς στυπτικὸς τοῦ ἐντέρου ὑπὸ μορφὴν ἀφεψημάτων· γ') *διόσπυρος ὁ λωτός*, οὗτινος τὸ ξύλον φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα «ξύλον ἱεροξύλου Παταβίας» (Lignum guajaci Patavii), ἀναγράφεται δὲ ὡς καθαρτικὸν τοῦ αἵματος· δ') *διόσπυρος ὁ μελανόξυλος*, τοῦ ὁποίου ἀναγράφεται ὁ φλοιὸς ὡς στυπτικὸς τοῦ ἐντέρου. Κ. Γ. Μ.

διοσσωτηριασταὶ (οἱ) ἢ *σωτηριασταὶ* *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα τῶν θιασωτῶν τοῦ Διὸς Σωτῆρος, γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ῥόδου. —Π.

διόσφαιρα (ἡ) (Diosphaera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδωνοειδῶν*, περιλαμβάνον 5 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν, ὧν γνωστότερον *διόσφαιρα ἡ δίμορφος* (Diosphaera dimorpha), ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ὀρεινοὺς τόπους. Δ. Ν. Π.

διοτάλη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. γουαϊακόλη.

διότι· σύνδ. αἰτιολ, ἀντὶ *δι' ὅ,τι*· ἐπειδή, διὰ τὸν λόγον ὅτι: «ἐτιμωρήθης, διότι ἡμάρτησες», «τὸ ἐπιβάλλω, διότι εἶναι ὀρθὸν καὶ δίκαιον»· ἡ διὰ τοῦ διότι εἰσαγομένη πρότασις τίθεται κατὰ κανόνα μετὰ τὴν κυρίαν.

Διοτίμα. Ἱέρεια ἐκ Μαντινείας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὡς διδάξασα τὸν Σωκράτη τὴν περὶ ἔρωτος μεταφυσικήν, ἡ ὁποία ἐκτίθεται ἐν «Συμποσίῳ» (201 D). Κατὰ τὸν Πρόκλον ἡ Διοτίμα ἦτο Πυθαγορική. Περὶ τῆς ἱστορικότητος τοῦ προσώπου της, ἐπειδὴ ὅλαι αἱ μαρτυρίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ πλατωνικοῦ «Συμποσίου», οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ βεβαιότητος. [Πρβλ. *K. F. Hermann*, De Socratis magistris (Marburg 1837.] —Ω.

Διοτίμα (Diotima) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 423. Ἀνεκαλύφθη τῇ 7ῃ Δεκεμβρίου 1896 ὑπὸ τοῦ A. Charbois ἐν Νικαίᾳ. Σ. Π.

Διότιμος. —1) Υἱὸς τοῦ Στρομβίχου, ἐκ τοῦ δήμου τῆς Ἀττικῆς Εὐωνυμίας, πατὴρ τοῦ Στρομβιχίδου. Τῷ 433 π. Χ. ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετὰ μικρᾶς ναυτικῆς δυνάμεως ἵνα βοηθήσῃ τοὺς Κερκυραίους ἐναντίον τῶν Κορινθίων (*Θουκυδ.* I,45, 2). Ἴσως κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Διότιμος παρέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον εἰς τὰ παράλια τῆς δύσεως καὶ ὠργάνωσεν ἐν Νεαπόλει λαμπαδηδρομίαν (ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ «Τιμαίου» τοῦ Πλάτωνος καὶ ἔκ τινων ἐπιγραφῶν). Ἀπεστάλη ὡς πρέσβυς εἰς τὴν Περσίαν, ἀλλ' ἄγνωστον πότε· ἴσως νὰ ἦτο αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς πρεσβείας, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τοὺς «Ἀχαρνεῖς» του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο οἰνοπότη, διότι τοιοῦτος ἦτο ὁ παρ' Ἀριστοφάνει ἀναφερόμενος, ὅστις διὰ τὴν ἰδιότητά του ταύτην εἶχεν ἀποκτήσει τὸ παρώνυμον «Χώνη».— 2) Ἀθηναῖος. Τῷ 388—387 π. Χ. διεδέχθη τὸν Χαβρίαν ὡς στρατηγὸς τῶν μισθοφόρων, οἵτινες ἕδρων παρὰ τὴν Κόρινθον, καὶ ἐνίκησε τοὺς Σικυωνίους· κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετέβη εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπολιόρκησε δ' ἐν Ἀβύδῳ μετὰ τοῦ Ἰφικράτους τὸν Ἱππόλοχον (*Ξενοφ.* Ἑλλ. V, 1. 7. 25). Πρὸς τοῦτο ἐξελέγη στρατηγὸς καὶ διὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος 386 - 385. —3) Ἀθηναῖος (ἐκ τοῦ δήμου Εὐωνυμίας), υἱὸς τοῦ Διοπείθους. Ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἀναφέρεται ὡς εἷς ἐκ τῶν ἐπισήμων προστατῶν τοῦ Μειδίου (XXI, 208). Κατὰ ἐπίσημον ναυτικὸν ἔγγραφον τοῦ ἔτους 334—333 (περιεχόμενον ἔν τινι ἐπιγραφῇ) ἐγένετο ἐγγυητὴς διὰ τὰς εἰς τοὺς Χαλκιδεῖ ἀποσταλείσας τῷ 340 τριήρεις. Κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ὑπῆρξε καὶ τριήραρχος· τῷ 338—337 ὑπῆρξε διοικητὴς στόλου. Τῷ 335—334 ὑπῆρξε διοικητὴς στόλου ἐναντίον τῶν πειρατῶν τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὸ 335 ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ τῷ παραδώσωσι τὸν Διότιμον (*Ἀρριαν.* Ἀναβ. I 10, 4). Τῷ 334—333 ὁ ῥήτωρ Λυκοῦργος προέτεινε νὰ τιμηθῇ διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του. Ἀπέθανε τῷ 3 5—324. —4) Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρονται τρεῖς ἐπιγραμματοποιοί. Τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν καταγομένου ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἀναφερομένου ὑπὸ Μελεάγρου, σῴζονται 7—8 ἐπιγράμματα μεταξὺ ἄλλων ἀποσπασμάτων του· ἕτερον Διότιμον ἐπιγραμματοποιὸν ἐξ Ἀδραμυττίου, νεώτερον τοῦ προηγουμένου, σκώπτει ὁ Ἄρατος, ἀναφέρων συγχρόνως περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἦτο γραμματικὸς καὶ ποιητὴς «Ἡρακλείας» (ἤτοι ἔπους περὶ Ἡρακλέους ἄθλων)· τοῦ τρίτου, καταγομένου ἐκ Μιλήτου, ἐρωτικὸν ἐπίγραμμα διέσωσεν ὁ Φίλιππος ἐν τῇ «Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ». Ι. Δ. Σ.

Διοτρέφης. Ἀρχαῖος Ἕλλην σοφιστής, ἀκμάσας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Στράβωνος, ἐξ Ἀντιοχείας τῆς ἐπὶ Μαιάνδρῳ, καὶ ἀναφερόμενος ὡς διδάσκαλος τοῦ ἐκ Μυλασσῶν ῥήτορος Ὑβρέα. —Π.

Δίου *μονή*. Μονὴ κειμένη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ Ψαμμαθία, ἐκτίσθη ὑπὸ Δίου τοῦ ἐξ Ἀντιοχείας ἀσκητοῦ (βλ. Δῖος *ἅγιος*) πρὸ τῆς αὐτοκρατορίας Ἀρκαδίου. Ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς ἀπεβίωσε πρὸ τοῦ 430, ἔλαβε δὲ τὴν δαπάνην τῆς οἰκοδομῆς τῆς μονῆς ἀπὸ τοῦ Μ. Θεοδοσίου. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος ἦτο μία τῶν ἐπισημοτέρων ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετεποιήθη δ' εἰς στρατῶνα καὶ αὐτὴ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, τῷ 768. Τὸν κατόπιν βίον αὐτῆς ἀγνοοῦμεν. [Πρβλ. *Βασιλ.* Μηνολόγιον εἰς τὴν 19 Ἰουλίου, *Θεοφ.* Α', 205 *καὶ* 219 *καὶ* 685, *Θεοδ.* Ἀναγν. Β' 33.] Μ. Ι. Γ.

Δίου, *κοινότης*—*[Γεωγρ.]*. Κοινότης τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, κληθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχαίας πόλεως *Δίον*. Πρωτεύουσα ἡ *Καρύτσα* (κάτ. 997), ἄλλα δὲ χωρία τῆς κοινότητος ἡ *Μαλαθριὰ* (κάτ. 231), τὰ *Καλύβια Μαλαθριᾶς* (κάτ. 215) καὶ ἡ *Νέα Κατερίνη* (κατ. 69).

Διουγκίου *μονή*. Ἔκειτο πλησίον τῆς ἐν Φρυγίᾳ Λάμπης, παρὰ τὸ τουρκικὸν χωρίον Σουντουλοῦ, ἀναφέρεται δὲ σωζομένη μετὰ τὸ μέσον τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος (βλ. Βίον Ἀθανασίου, Βρυξέλλαι 1906, σ. 45, καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ *Louis Petit*). Μ. Ι. Γ.

διοὺμ *[Μετρολ.]*. Ῥωσικὴ μετρικὴ μονάς, ὑποδιαίρεσις τοῦ *ἀρσίν*, οὗτινος ἀποτελεῖ τὸ $^1/_{28}$. Ἰσοῦται πρὸς 0,0254 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου.

διουρεϊδοξικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἀλλαντοϊνικὸν *ὀξύ*.

διουρένη (ἡ) (Diurène) *[Φαρμακολ.]*. Εἶναι ἀναλλοίωτος ὀπὸς ἀδώνιδος τοῦ ἐαρινοῦ (Adonis vernalis, L.). Ἀναγράφεται ὡς τονωτικὸν τῆς καρδίας εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς πρόκειται νὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἐνέργεια τοῦ καρδιακοῦ μυός. Ὡς διουρητικὸν χρησιμοποιεῖται εἰς ὅλας τὰς παθήσεις τὰς προερχομένας ἐξ οἰδημάτων, εἰς ὅσας ἐπιβραδύνεται ἡ ἔκκρισις τοῦ οὔρου, εἰς ὅλας τὰς μολυσματικὰς νόσους καὶ ὅλας τὰς μορφὰς τῆς οὐραιμίας. Κ. Γ. Μ.

διουρετίνη (ἡ) (Diurétine) *[Φαρμακ.]*. Εἶναι σαλικυλικὸν ἅλας τοῦ νατρίου καὶ τῆς θεοβρωμίνης, ἀποτελεῖ δὲ λευκὴν κόνιν, διαλυτὴν ἐν ὕδατι. Ἔχει, ὡς ἡ καφεΐνη, διουρητικὴν δρᾶσιν καὶ δὲν προκαλεῖ ἀϋπνίαν οὔτε διέγερσιν. Κ.Γ.Μ.

διούρησις (ἡ) *[Φυσιολ.]*. Καλεῖται *διούρησις* ἡ ἐνέργεια τοῦ νεφροῦ πρὸς ἔκκρισιν τοῦ ὕδατος. Τὰς δὲ οὐσίας, αἵτινες προκαλοῦσι τὴν ἔκκρισιν τοῦ ὕδατος ὑπὸ τῶν νεφρῶν, καλοῦσι *διουρητικάς*. Ἐπὶ τὴν ἔκκρισιν τοῦ οὔρου ἐπιδρῶσι νεῦρα καὶ ὁρμητικά, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν ἔκκρισιν τῶν πεπτικῶν ἀδένων. Δύνανται ὅμως οἱ νεφροί, καὶ ἄνευ ἐπιδράσεως νευρικῆς, καὶ χωρὶς ὁρμητικά, διὰ τῆς συστάσεως τοῦ αἵματος, ὅπερ ἀπ' εὐθείας πρὸς αὐτούς προσάγεται, νὰ διεγερθῶσι πρὸς ἔκκρισιν. Ἡ ἀραίωσις δὲ τοῦ αἵματος, ἤτοι ἡ σχετικὴ αὔξησις τοῦ ποσοῦ τοῦ ὕδατος τὴν ὁποίαν καλοῦσιν *ὑδραιμίαν* εἶναι τὸ δρῶν ἐρέθισμα, ὅπερ προκαλεῖ τοὺς νεφροὺς πρὸς διούρησιν. Τοιουτοτρόπως μετὰ πρόσληψιν ὕδατος καὶ ἄλλων ποτῶν ἐπέρχεται ἡ ηὐξημένη διούρησις. Διὰ τῆς ἐπιγινομένης δὲ διουρήσεως κατορθοῦται καὶ ἡ σχέσις τοῦ ὕδατος πρὸς τὰ λευκώματα τοῦ αἵματος, καὶ ἡ σχέσις τοῦ πλάσματος τοῦ αἵματος πρὸς τὰ αἱμοσφαίρια νὰ παραμείνῃ ἡ αὐτή. Ι. Μ.

διουρητικός,—*ή*—*όν*· ὁ εὐχεραίνων τὴν οὔρησιν.

— **διουρητικὰ** (ἐνν. *φάρμακα*) (Diuretica) *[Φαρμακογν.]*. Οὕτω καλοῦνται φάρμακα προκαλοῦντα τὴν ἐπαύξησιν τοῦ ποσοῦ τῶν ἐκκρινομένων οὔρων καὶ προκαλοῦντα συνεπῶς τὴν ἐν τῷ σώματι συσσώρευσιν αὐτῶν. Τὰ διουρητικὰ φάρμακα δὲν προκαλοῦν τὴν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποβολὴν μόνον ὕδατος, ἀλλὰ καὶ προϊόντων τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης, ἀποσοβοῦντα οὕτω τὴν ἐν τῷ ὀργανισμῷ συσσώρευσιν τῶν οὐσιῶν τούτων. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ τὴν ἐπωφελῆ δρᾶσιν τῶν διουρητικῶν ἐπὶ οὐραιμίας, ἀρθριτισμοῦ, λιθιάσεως, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν χρονίων διὰ μετάλλων δηλητηριάσεων. Διὰ τῆς χρήσεως τῶν διουρητικῶν προκαλεῖται ἀραίωσις τοῦ ἐκκρινομένου οὔρου, ἥτις δρᾷ ἐπωφελῶς ἐπὶ ὑφισταμένων ἐρεθισμῶν τῶν οὐραγωγῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς οὐρολιθιάσεως κλπ., καθ' ὅσον ἡ ἀραίωσις αὕτη συμβάλλει εἰς τὴν διάλυσιν τῶν συναθροιζομένων συγκριμάτων. Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἦτο γνωστόν, ὅτι τὰ καθ' ἕκαστα διουρητικὰ παρουσιάζουν καὶ διάφορον τρόπον δράσεως, διαχωρίζονται δὲ ταῦτα εἰς δύο μεγάλα τμήματα: τὸ τῶν θερμῶν διουρητικῶν καὶ τὸ τῶν ψυχρῶν διουρητικῶν (diuretica calida, diuretica frigida), ἡ διάκρισις δὲ αὕτη διετηρεῖτο μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Τὰ διουρητικὰ ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς δράσεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας: 1) εἰς τὰ δρῶντα ἐπὶ τῶν νεφρικῶν ἐπιθηλίων· καὶ 2) εἰς τὰ προκαλοῦντα τὴν αὔξησιν τῆς διουρήσεως διὰ τῶν μεταβολῶν, ἃς ἐπιφέρουσιν ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα τάσσονται: ἡ οὐρία, ἡ καφεΐνη, ἡ θεοβρωμίνη, ἡ θεοφυλλίνη. Περαιτέρω ἀναλόγως δρῶσι τὰ χλωριοῦχα, γαλακτικὰ καὶ νιτρικὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλίων. Τὰ ἅλατα τοῦ καλίου δρῶσι πρὸς τούτοις ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ ἐπὶ τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰ ὀξυανθρακικὰ καὶ ἀλκαλικὰ μεταλλικὰ ὕδατα, ὡς καὶ διὰ τὰ ἀλκαλικὰ χλωριονατριοῦχα, ἅτινα διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῷ ὀργανισμῷ ποσότητος τοῦ ὕδατος ἐπαυξάνουσι τὴν δρᾶσιν. Ἡ περιεκτικότης εἰς ἅλατα ἀλκαλίων καὶ αἱ ποσότητες τοῦ ὕδατος ἀποτελοῦσι τοὺς πλέον οὐσιώδεις συντελεστὰς τῆς ἐπαυξήσεως τῆς διουρήσεως ἐπὶ χρησιμοποιήσεως φυτικῶν τινων φαρμάκων ὑπὸ τὴν μορφὴν πτισανῶν, ὡς εἶναι, π. χ., διάφορα εἴδη ἀριναρίας, ἡ λιναρία, τὸ λίνον, τὸ ἑλίχρυσον, ὁ ἀσπάραγος κτλ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ γάλα, ὡς καὶ διὰ τὸν ὀρὸν τοῦ γάλακτος, ἅτινα συνιστῶνται ἐπὶ ὑδρωπος. Περαιτέρω διουρητικὴν δρᾶσιν παρουσιάζουν οἱ χυμοὶ διαφόρων καρπῶν, λόγῳ τῆς περιεκτικότητός των εἰς φυτικὰ ὀξέα. Τὰ ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας δρῶντα διουρητικὰ φάρμακα ἀποκλίνουσιν ἀλλήλων, τῆς δράσεως αὐτῶν κατευθυνομένης εἴτε ἐπὶ τῆς καθόλου κυκλοφορίας ἢ ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς νεφροῖς κυκλοφορίας. Τὸ πρῶτον συμβαίνει εἰς τὰ δυναμικὰ διουρητικά, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκουν αἱ σκίλλαι καὶ ἡ δακτυλῖτις, ἅτινα ἐπαυξάνουν τὴν καθολικὴν πίεσιν τοῦ αἵματος. Πλὴν ὁμοίως πρὸς ταῦτα δρῶσιν ὁ στρόφανθος, ὁ ἄδωνις, ἡ κομβαλλερία καὶ διάφορα ἄλλα φάρμακα ἀνάλογου πρὸς τὴν τῆς δακτυλίτιδος φυσιολογικῆς δράσεως, ἅτινα ὅλα ὁμοῦ εἶναι ἰδίᾳ δραστικὰ ἐπὶ ὕδρωπος ἐπερχομένου μὲ ἠλαττωμένην πίεσιν τοῦ αἵματος. Ἐπὶ ὑπερπληρώσεως τῶν ἀγγείων ἐν τοῖς νεφροῖς δέον νὰ ἀναφερθῇ ἡ διουρητικὴ δρᾶσις τῆς ἀλκοόλης, ἀλλ' ὅλως ἰδίᾳ ἡ τῶν δριμέων διουρητικῶν (Diuritica calida s. acria). Εἰς τὰς οὐσίας ταύτας, αἵτινες κατὰ τὴν χρῆσιν μεγαλυτέρων ποσοτήτων δύνανται νὰ προκαλέσωσι φλόγωσιν τῶν νεφρῶν, ἀνήκουν ἰδίᾳ διάφορα αἰθέρια ἔλαια, αἱ ῥητῖναι καὶ τὰ βάλσαμα, ὡς καὶ φυτὰ ἐνέχοντα τοιαύτας οὐσίας (ὡς τὸ ξύλον τοῦ ἰουνιπέρου, ἡ θυΐα, τὸ βράθυ, τὰ σπέρματα τοῦ μέλανος σινάπεως, τὰ σπέρματα σινάπεως τοῦ λευκοῦ, τοῦ ἀειζώου καὶ τὰ σκιαδοφόρα: πετροσέλινον, ἄνηθον κ. ἄ.). Τὴν διούρησιν αὐξάνουν καὶ ἕτεροι παράγοντες ὡς τὰ λουτρὰ (οὐχὶ θερμά), καὶ μάλιστα τὰ θειοῦχα, τὰ ἀλκαλικὰ καὶ τὰ ὀξυανθρακικά, ὁμοίως καὶ ἡ κατάκλισις. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

διουρία (ἡ) ἢ *ἀλλοφανικὸν ἀμίδιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι παράγωγον τῆς οὐρίας τοῦ τύπου $NH_2.CO.NH.CO.NH_2$ λαμβανόμενον διὰ θερμάνσεως τῆς οὐρίας εἰς 150—160°

$$2\,CO(NH_2)_2 = NH_2.CO.NH.CO.NH_2 + NH_3$$

Digitized by Google

Εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλούμενον ἐξ ὕδατος εἰς βελονοειδεῖς κρυστάλλους τηκομένους εἰς 193°. Εἶναι δυσδιάλυτος εἰς ψυχρὸν ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτος ἐν θερμῷ. Δι' ὑψηλῆς θερμοκρασίας διασπᾶται εἰς ἀμμωνίαν καὶ κυανουρικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

— **διουρίας ἀντίδρασις** [*Ὀργ. Χημ.*]. Διάλυμα θειικοῦ χαλκοῦ παρέχον μετ' ἀλκαλικοῦ διαλύματος διουρίας κρομμυέρυθρον ἕως ἰωδέρυθρον χροιάν. Τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην χρωστικὴν ἀντίδρασιν παρέχουσιν ὅλαι γενικῶς αἱ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τοὐλάχιστον δύο ὁμάδας $—CONH_2$, $—C(:NH)(NH_2)$, $—CS.NH_2$, ἐν μέρει δὲ καὶ $— CH_2NH_2$ εἰς ἀνοικτὴν ἄλυσιν καὶ μὴ χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ μεσολαβήσεως πλειόνων τοῦ ἑνὸς ἀτόμου ἄνθρακος ἢ ἀζώτου. Οὕτω τὴν ἀντίδρασιν ταύτην τῆς διουρίας παρέχει τὸ ὀξαμίδιον, τὸ μηλοναμίδιον, τὸ ἀμίδιον τῆς γλυκοκόλλης, ἀλλ' οὐχὶ φυσικὰ τὸ σουκκιναμίδιον καὶ τὰ διάφορα μοναμίδια. Σ. Γ.

διουρίδη (ἡ) (Diurida) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴκοσι περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Αἱ διουρίδαι εἶναι πόαι καλλιεργούμεναι εἰς πλεῖστα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ κομψότατα ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

διουρίλλα (ἡ) (Diurilla) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχοβλεφαριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

δίουρος (ὁ) (Diurus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βρενθιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν κυλινδρικὴν καὶ ἔλυτρα τελευτῶντα εἰς δύο ἀκάνθας. Γνωστὰ 4 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαλαισίας. Δ. Ν. Π.

Διοφάνης. Στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, υἱὸς τοῦ ἐκ Μεγαλοπόλεως Διαίου. Ἤκμασε περὶ τὸ τέλος τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος καὶ ἐθεωρεῖτο εἷς τῶν ἀρίστων στρατηγῶν τῆς συμπολιτείας. Κατήγαγε δύο μεγάλας νίκας, τὴν μίαν τῷ 191 π. Χ. κατὰ τῶν Μεσσηνίων, οἵτινες εἶχον σπεύσει πρὸς βοήθειαν τῶν Ἠλείων, τοὺς ὁποίους προσεπάθει νὰ καθυποτάξῃ ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία, καὶ ἑτέραν τῷ 190-189 π. Χ. κατὰ τοῦ Ἀντιόχου ἐν Μαγνησίᾳ, ὅπου εἶχε σπεύσει πρὸς βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Εὐμένους τοῦ Β'. Ὁ *Διοφάνης* εἶναι γνωστὸς ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐν τῇ Ἀχαϊκῇ Συμπολιτείᾳ μερίδος, ἥτις ἐπεδίωκε τὴν συνεννόησιν μετὰ τῆς Ρώμης, φρονῶν ὅτι πᾶσα ἀντίστασις κατ' αὐτῆς θὰ ἐσήμαινε τὸν ὄλεθρον, ἐνῷ ἡ σύμπραξις θὰ συνεκράτει τὴν ἐχθρότητα τούτης. Ἕνεκα τούτου ἦλθεν εἰς σφοδρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἕτερον στρατηγὸν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, τὸν Φιλοποίμενα. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Διοφάνους ὠφείλετο εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ἀδυναμίας τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, ὅπως ἀντισταθῇ κατὰ τῆς πανισχύρου τότε Ρώμης καὶ εἰς τὸν πατριωτικὸν πόθον νὰ ἀποσοβήσῃ τὰ ἐπελθόντα βραδύτερον κατὰ τῆς πατρίδος του δεινά, ἅπερ καὶ προέβλεπε.

— **Διοφάνης.** Ἕλλην ῥήτωρ ἐκ Μυτιλήνης, ἐκ τῶν διασημοτέρων τῆς ἐποχῆς του· ἐξορισθεὶς ἐκ τῆς πατρίδος του διὰ πολιτικὰ φρονήματα μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ Τιβερίου Γράκχου, ἐπὶ τῶν πολιτικῶν σχεδίων τοῦ ὁποίου ἐξήσκησεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Γ. Βλοσσίου μεγάλην ἐπίδρασιν· διὰ τὰς μετὰ τοῦ Γράκχου σχέσεις του ταύτας ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς συγχρόνως μὲ ἐκεῖνον τῷ 132 π. Χ.

— **Διοφάνης** *ἐκ Νικαίας*. Ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Οὐάρρωνος μεταξὺ τῶν συγγραφέων γεωργικῶν ἔργων. Ἔγραψεν ἐπιτομὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Κασσίου Διονυσίου γραφείσης ἑλληνικῆς μεταφράσεως μεγάλου τινὸς γεωπονικοῦ ἔργου τοῦ Καρχηδονίου Μάγωνος, τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν βασιλέα Δηιόταρον (ἔζησεν ἑπομένως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος). Τῆς ἐπιτομῆς ταύτης, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἐξ 6 βιβλίων, ἔγραψεν ἑτέραν ἐπιτομήν, ἐκ 2 βιβλίων, ὁ Ἀσίνιος Πωλίων ἐκ Τράλλεων. Ι. Δ. Σ.

διοφαντικὴ *ἀνάλυσις* [*Μαθημ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς θεωρίας τῶν ἀριθμῶν ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν εἰς ἀκεραίους ἀριθμοὺς λύσιν τῶν *διοφαντικῶν ἐξισώσεων*.

— **διοφαντικὴ** *ἐξίσωσις* [*Μαθημ.*]. Ἡ ἐξίσωσις τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον μέλος εἶναι ὁμογενὴς συνάρτησις ὁσωνδήποτε μεταβλητῶν, τὸ δὲ δεύτερον σταθερὰ ποσότης. Τοιαῦται ἐξισώσεις πρώτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ μετὰ δύο ἀγνώστων εἶναι ἀντιστοίχως αἱ ἑξῆς:

$$ax+\beta y=\gamma$$
$$ax^2+\beta xy+\gamma y^2=\delta.$$

Διόφαντος. Ἰατρὸς ἐκ Λυκίας, ἀσκήσας τὸ ἐπάγγελμα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ζήσας κατὰ τὴν Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἴσως ὁ αὐτὸς πρὸς *Διόφαντον τὸν χειρουργόν*, οὗ σκευασίαν διὰ λιθαργύρου, χαλκοῦ καὶ πίσσης ἀναγράφει ὁ Γαληνὸς XIII. 805). ΑΡ. Π. Κ.

— **Διόφαντος.** Ἀρχαῖος Ἕλλην ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος, ἀναφερόμενος μετὰ τοῦ Δημητρίου ὑπὸ τοῦ Ἀγαθαρχίδου ὡς ὁ καλύτερος τῶν «πρὸς ἄρκτους» ἀσχοληθέντων. Ἔγραψε «Ποντικά», τῶν ὁποίων σῴζονται 3 ἀποσπάσματα ἐν Müller (Fragm. Hist. Graec. τομ. Δ', σ. 396). Ἐν αὐτοῖς πραγματεύεται περὶ Λυβυστίνων, κολχικοῦ ἔθνους, Ἀβίων, σκυθικοῦ, καὶ περὶ τῆς Ἀντιόπης μητρὸς τοῦ Αἰήτου. Π. Ν. Π.

— **Διόφαντος.** Ἕλλην μαθηματικὸς ἀκμάσας περὶ τὸ 250 μ. Χ. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Εἰσήγαγε τὸν συμβολισμὸν τῶν ποσοτήτων διὰ γραμμάτων εἰς τὰ μαθηματικὰ προβλήματα, συνέγραψε καὶ τὸ πρῶτον σύγγραμμα ἀλγέβρας ἐξ ἑπτὰ βιβλίων, ἐξ ὧν μόνον τὰ ἓξ πρῶτα διεσώθησαν μέχρι σήμερον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀριθμητικά». Πλὴν τούτου περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ συνταγμάτιον «Περὶ πολυγώνων ἀριθμῶν», ἐξ οὗ μανθάνομεν ὅτι ἔγραψε καὶ ἄλλο βιβλίον, ἐπιγραφόμενον «Πορίσματα».

Τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν «Ἀριθμητικῶν» περιέχει προβλήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις γίνεται δι' ἐξισώσεων πρώτου βαθμοῦ. Τὸ ἑπόμενα πέντε εἶναι μία συλλογὴ προβλημάτων, τῶν ὁποίων ἡ λύσις, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἄγει εἰς δευτεροβαθμίους ἐξισώσεις τῆς ἀπροσδιορίστου ἀναλύσεως. Ἡ διάταξις οὕτω βαίνει βαθμηδὸν ἀπὸ τῶν εὐκολωτέρων ἐπὶ τὰ πολυπλοκώτερα. Εἰς τὸ ἕκτον δὲ βιβλίον ἀσχολεῖται μὲ τὴν λύσιν προβλημάτων τῶν ὀρθογωνίων τριγώνων μὲ πλευρὰς ῥητοὺς ἀριθμούς, θέτων διαφόρους σχέσεις μεταξὺ τῶν πλευρῶν καὶ τοῦ ἐμβαδοῦ αὐτῶν. Οὕτως αἱ γεωμετρικαὶ ἰδιότητες τῶν ὀρθογωνίων τριγώνων εἰσάγονται ὡς ἐφαρμογαὶ τῶν καθαρῶς ἀριθμητικῶν μεθόδων, ὧν ἔγινε χρῆσις εἰς τὰ προηγούμενα βιβλία.

Τὸ «Περὶ πολυγώνων ἀριθμῶν» περιέχει προβλήματα, ἐν οἷς οἱ ἀριθμοὶ παρίστανται δι' εὐθυγράμμων τμημάτων. Δέχεται, ὅτι κάθε ἀριθμὸς ἀπὸ τοῦ 3 καὶ ἐφεξῆς εἶναι πολυγωνικός, ἀντιστοιχῶν εἰς πολύγωνον μὲ ὡρισμένον ἀριθμὸν γωνιῶν. Ἡ πλευρὰ τοῦ πολυγώνου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐμβαδὸν ἰσοῦται πρὸς δοθέντα ἀριθμὸν Κ δίδεται διὰ ὡρισμένου τύπου συναρτήσει τοῦ δοθέντος ἀριθμοῦ Κ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γωνιῶν τοῦ πολυγώνου. Ἐπίσης ἐὰν δοθῇ ἡ πλευρὰ τοῦ πολυγώνου καὶ τὸ πλῆθος τῶν γωνιῶν αὐτοῦ, εὑρίσκεται ὁ ἀντίστοιχος πολυγωνικὸς ἀριθμός. Τοῦ προβλήματος: κατὰ πόσους τρόπους δοθεὶς ἀριθμὸς Κ δύναται νὰ παρασταθῇ ὡς πολυγωνικὸς ἀριθμός, ἡ λύσις εἶναι ἡμιτελής.

Τὰ «Πορίσματα» δὲν διεσώθησαν· ἀλλ' ἐξ ὅσων ἀναφέρονται εἰς τὰ «Ἀριθμητικὰ» θὰ περιεῖχεν ὡρισμένην συλλογὴν προτάσεων, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἰδιότητας ὡρισμένων ἀριθμῶν, τὴν διαίρεσιν αὐτῶν εἰς ὡρισμένον πλῆθος τελείων τετραγώνων κ.λ.π., ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων προέβαινεν εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων αὐτοῦ εἰς τὰ «Ἀριθμητικά».

Τὰ ἔργα τοῦ Διοφάντου ὑπῆρξαν τοσαύτης σπουδαιότητος καὶ σημασίας διὰ τὴν μετέπειτα, ἀπὸ τοῦ Fermat, Euler κ. λ. π., ἐξέλιξιν τῆς θεωρίας τῶν ἀριθμῶν, ὥστε νὰ θεωρῆται ὁ Διόφαντος εἷς ἐκ τῶν μεγίστων γεωμετρῶν τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἓν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μαθηματικὰ πνεύματα ἐξ ὅσων ἐγνώρισεν ὁ κόσμος.

Τὰ διασωθέντα βιβλία τῶν «Ἀριθμητικῶν» ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Xylander ἐν λατινικῇ μεταφράσει ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1575. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ B. de Meriziac ἐν Παρισίοις τῷ 1621, ὑπὸ τοῦ Fermat ἐν Τουλούζῃ τῷ 1670, ὑπὸ τοῦ Tannery μετὰ τῶν ἑλληνικῶν σχολίων τοῦ Πλανούδη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Teubner εἰς δύο τόμους τῷ 1893.

ΣΟΦΙΑ ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

διοφθαλμικός, —ή, —όν· ὁ χρήσιμος δι' ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμούς: «διοφθαλμικὸν τηλεσκόπιον».

διόφθαλμος *ὅρασις*· βλ. δίοπτρον καὶ διπλωπία. Α. Γ.

Διοχάρους *πύλαι* [*Ἀρχ. Τοπογρ.*] Πύλη τοῦ τείχους τῶν Ἀθηνῶν, λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκ τοῦ πλησίον ὑπάρχοντος λουτροῦ Διοχάρους τινὸς (C. I. A. II, 1056). Κατὰ τὸν Στράβωνα (IX. 397) ἔξω τῶν *Διοχάρους πυλῶν* καὶ παρὰ τὸ Λύκειον ἦσαν αἱ πηγαὶ τοῦ τρίτου ἀθηναϊκοῦ ποταμοῦ (χωσθέντος σήμερον καὶ ῥέοντος πιθανῶς ὑπογείως), τοῦ Ἠριδανοῦ. Δεδομένου ὅτι ὁ μικρὸς οὗτος ποταμὸς ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ τῶν γύρω ὑψωμάτων, αἱ Διοχάρους πύλαι φαίνεται ὅτι ἔκειντο εἰς τὴν ΒΑ. πλευρὰν τοῦ τείχους, τὴν βλέπουσαν πρὸς τὸν Λυκαβηττόν. Κατὰ καιροὺς πλησίον τῆς Βουλῆς καὶ ἐσχάτως κατὰ τὸ γήπεδον τῶν πρώην «Βασιλικῶν σταύλων» ἀνεκαλύφθησαν τμήματα τοίχων καὶ ὑδραγωγεῖον καὶ νεκροταφεῖον ἐν μέρει τῆς ἀρίστης ἐποχῆς. Ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι ἐσυνήθιζον νὰ θάπτωσι τοὺς νεκροὺς των ἔξω τῶν τειχῶν καὶ πλησίον τῶν πυλῶν, ἐδῶ πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὰς Διοχάρους πύλας, ἀπὸ τὰς ὁποίας πλατεῖα ὁδὸς ἔφερε πρὸς τὸ Λύκειον (*Ξεν.* Ἑλλην. II, 4, 27), τὸ ὁποῖον ἐπεκοινώνει ἀπ' εὐθείας καὶ μὲ τὴν Ἀκαδήμειαν τοῦ Πλάτωνος δι' ὁδοῦ ἔξω τῶν τειχῶν. Ἡ κυρίως συγκοινωνία πρὸς Α καὶ πρὸς τὰ Μεσόγεια ἐγίνετο δι' ὁδοῦ μεταξὺ Λυκαβηττοῦ καὶ Ἰλισοῦ, ἥτις ἤρχιζεν ἀπὸ νοτιωτέραν πύλην, τὴν Διομείαν. Γ. Μ.

διοχετεύσιμος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ διοχετευθῇ.

διοχέτευσις (ἡ)· ἡ δι' ὀχετοῦ μεταφορά: «διοχέτευσις τῶν ὑδάτων» || καθόλου, ἡ μεταφορὰ ὑγρῶν διὰ σωλῆνος || μεταφ. «διοχέτευσις ἠλεκτρικοῦ ρεύματος» ἢ δι' ἀγωγοῦ μεταβιβάσεως ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, «διοχέτευσις φωταερίου».

διοχετεύω, *ἀόρ. διωχέτευσα—διωχετεύθην, παθ. μετχ. διωχετευμένος*· ἐπὶ ὑγρῶν, μεταφέρω διὰ ὀχετοῦ ἢ διὰ σωλήνων: «τὸ ὕδωρ διοχετεύεται ἀπὸ τῆς δεξαμενῆς εἰς τὴν πόλιν», «ὁ οἶνος—, τὸ ἔλαιον διοχετεύεται ἀπὸ βυτίου εἰς βυτίον» || μεταφ. «διοχετεύω ἠλεκτρικὸν ρεῦμα,—φωταέριον κττ».

διοψίδιος (ὁ) (Diopsid) [*Ὀρυκτολ.*]· ἄλλως *ὀμφακίτης* ἢ *σαλίτης*. Ὀρυκτόν, μεταπυριτικὸν ἅλας τοῦ τύπου $CaMg(SiO_3)_2$, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν μονοκλινῶν πυροξένων. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος, ἀπαντᾷ δὲ εἰς μικροὺς κρυστάλλους μορφῆς πρισματικῆς μὲ ἕδρας πρισματικὰς (110), πινακοειδικὰς (100) καὶ (010) καὶ πυραμιδικὰς (111) καὶ (221). Σχίζεται συνήθως κατὰ ἕδρας πρισματικὰς μὲ γωνίαν πρισματικοῦ σχισμοῦ 87°, ἐνίοτε καὶ πινακοειδικὰς ἀτελῶς καὶ παρουσιάζει διδυμίαν κατὰ (100). Ὁ διοψίδιος εἶναι ἄχρους, ἢ καὶ τεφρός, κιτρινωπός, ἢ ὠχροπράσινος. Ἔχει λάμψιν ὑαλώδη, σκληρότητα $5\,^1/_2$ καὶ εἰδικὸν βάρος 3,3. Ἀποτελεῖ *συστατικὸν* ὀξίνων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων. Γ. ΒΟΡΕΑΔΗΣ

δίοψις (ἡ) (Diopsis) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον, κεφαλὴν στρογγύλην, ὀφθαλμοὺς προέχοντας καὶ δισχιδῆ προβοσκίδα. Γνωστὰ 5 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

Δίπαια (ἡ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς μέσης Ἀρκαδίας, κειμένη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ἄνω Ἑλισσόντος, ἢ παρὰ τὴν σημερινὴν Πιάναν, ἢ ἀπέναντι τοῦ σημερινοῦ Ντάβια ἐπὶ λόφου φέροντος πολυγωνικὰ τείχη. Ἐν Διπαίᾳ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνίκησαν τοὺς Ἀρκάδας τῷ 469 π. Χ. Ι. Δ. Σ.

Διπανάμεια [*Ἀρχ.*]. Ροδιακὴ θρησκευτικὴ ἑορτή, τελουμένη ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος καὶ ἀναφερομένη εἰς ἐπιγραφὰς τῶν ἐτῶν 102—82 π. Χ. Περὶ τῆς ἑορτῆς αὐτῆς οὐδὲν τὸ συγκεκριμένον γνωρίζομεν. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ἀναφέρεται ὡς «Διπανάμια Ἀλίεια» καὶ «πανάγυρις Διπανάμεια». Κατὰ τὸν Bergk καὶ Ross πρόκειται περὶ ἑορτῆς τοῦ Διὸς τελουμένης κατὰ τὸν ροδιακὸν μῆνα Πάναμον. Ἄλλοι ὅμως φιλόλογοι φρονοῦν ὅτι πρόκειται περὶ ἐσφαλμένης γραφῆς καὶ ὅτι ἡ ἑορτὴ ἤγετο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς Παναμόρου. [Πρβλ. *Dittenberger*, Sylloge Inscr. Graec. Β' 386] Π. Ν. Π.

δίπαντρος, —η· ἰδιωματ., ὁ δὶς νυμφευθείς, κοιν. *δευτεροπαντρεμένος*.

διπαράλληλος *κανὼν* [*Ναυτ.*]. Ναυτικὸν ἐργαλεῖον χρησιμεῦον διὰ τὴν χάραξιν παραλλήλων εἰς τὰ γραφικῶς λυόμενα προβλήματα τῆς ἀκτοπλοΐας (βλ. σχῆμα ἐν λ. γωνιογράφος).

δίπατος, —η, —ο· ὁ ἔχων δύο πατώματα, δύο ὀρόφους: «δίπατο σπίτι» διώροφον || ἐπὶ ὑποδημάτων, ὁ ἔχων δύο κατιύματα, δίσολλος.

διπεντένιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λεμονένιον.

διπηγία (ἡ) [*Τερατογεν.*]. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς ὁμάδα τερατογονικῶν διαπλάσεων ἐμβρύων διπλῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουσι μίαν κεφαλὴν καὶ ἕνα μονοδικὸν θώρακα, καὶ ἅτινα διπλασιάζονται κάτωθι τοῦ ὀμφαλοῦ ἐμφανιζόμενα μετὰ δύο γλουτῶν καὶ τεσσάρων κάτω ἄκρων. Μ. Ν. Κ.

διπηχυαῖος, —α, —ον· ὁ ἔχων δύο πήχεων μῆκος.

διπινακίδιον (τὸ) (Biscutella) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον θάμνους μὲ πτεροσχιδῆ φύλλα καὶ ἄνθη μικρὰ καὶ κίτρινα. Γνωστὰ 3 εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *διπινακίδιον τὸ δίδυμον* (Biscutella didymon) ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

δίπλα (ἡ)· δίπλωμα, πτυχή: «τὸ φόρεμά σου κάμνει δίπλες» πτύσσεται, σουρώνει || εἶδος δοκῶν τῆς στέγης || εἶδος γλυκισμάτων, ἀλλαχοῦ μὲν ἐκ φύλλων ζύμης διπλωμένων, ἀλλαχοῦ δὲ ἐκ ζύμης μετὰ ᾠῶν παρεσκευασμένης καὶ ψηνομένης ἐντὸς ζέοντος ἐλαίου· τρώγονται ἀμφότερα μετὰ μέλιτος.

δίπλα· ἐπίρρ.. πλαγίως, παραπλεύρως, ἄλλως πλάι, *σιὴν μπάντα*: «δίπλα στὸ δικό μας σπίτι εἶναι ἕνα ἄλλο

Digitized by Google

δίπατο», «ἐκάθισε δίπλα μου»· || κατακεκλιμένως: «ἔβαλα τὴ σανίδα δίπλα», κατὰ τὴν πλατυτέραν της ἕδραν || «τὸ παίρνω δίπλα» κατακλίνομαι πρὸς ὕπνον || «παίρνω δίπλα τὰ βουνά» βαδίζω ἀκολουθῶν τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὄρους: *ᾆσμ.*: «καὶ πᾶρε δίπλα τὰ βουνὰ ψηλὰ τὰ κορφοβούνια».

διπλαδενία (ἡ) (Dipladenia) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀπυκυανοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν κεντρικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τινα καλλιεργοῦνται εἰς τὰ πλεῖστα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

διπλάζιον (τὸ) (Diplazium) /*Βοτ.*/. Γένος πτερίδων τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποδιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὴν Ἰσπωνίαν καὶ τὴν Κίναν, καὶ ὧν γνωστότερον εἶδος εἶναι *διπλάζιον τὸ ποικιλόχρουν* (Diplazium variegatum) καλλιεργούμενον εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

διπλάκανθος (ὁ) (Diplacanthus Ag.) /*Παλαιοζ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διπλακανθιδῶν ἀκανθωδῶν ἰχθύων*. Λείψανά των εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς διαπλάσεως τοῦ μέσου ἐρυθροῦ ψαμμίτου τῆς Σκωτίας καὶ ἐντὸς δεβονίων στρωμάτων τοῦ Καναδᾶ. Γ. Κ. Γ.

διπλακουσία (ἡ), ἄλλως **διπλάκουσις ἢ διπληκοΐα** /*Ἰατρ.*/. Διαταραχὴ τῆς *ἀκοῆς*, εἶδος παρηκοΐας ἐκ βλάβης τοῦ μέσου ὠτὸς ἢ σπανίως τοῦ λαβυρίνθου. Τὸ οὖς, δοθέντος ἤχου τινός, ἐκλαμβάνει τοῦτον ὡς ὀξύτερον ἢ βαρύτερον τοῦ πραγματικοῦ κατὰ μίαν τρίτην ἢ τετάρτην ἢ ὀγδόην τῆς μουσικῆς κλίμακος. Ἄλλοτε ὁ πάσχων ἀκούει δύο ἀνθ' ἑνὸς ἤχους, τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ κατὰ τὸ ποιὸν ὁμοίους πρὸς ἀλλήλους. Τοῦτο συμβαίνει, καθόσον ἐν τῇ ἀγωγῷ συζυγεῖ τοῦ δεξιοῦ λ.χ. ὠτὸς ἐπιβραδύνεται ἡ μετάδοσις τοῦ ἤχου, ἐνῷ κατὰ τὸ ἕτερον οὖς ὁ ἦχος μεταδίδεται μετὰ τῆς φυσιολογικῆς ταχύτητος. Σ. Γ. Σ.

διπλάνον (τό)· ἀεροπλάνον ἔχον δύο ἐπίπεδα πτερύγων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ *μονοπλάνα*, τῶν ὁποίων αἱ πτέρυγες συναποτελοῦν ἓν μόνον ἐπίπεδον (βλ. λ. ἀεροπλοΐα).

διπλανός,—ή,—ό· αὐτὸς ποὺ εἶναι δίπλα μου, ὁ πλαγινός, ὁ γειτονικό: «ὁ διπλανὸς φοῦρνος», «τὸ διπλανὸ σπίτι».

δίπλαξ—ακος (ὁ)· ὁ διπλούμενος, ὁ δυνάμενος νὰ διπλωθῇ, νὰ συμπτυχθῇ εἰς δύο (ἀρχ.)· || ἡ διπλῆ κατὰ τὸ πάχος σανίς, ἡ διπλοσανίς, κοιν *μαδέρι*.

—/*Ναυτ.*/ Ὀνομάζονται *δίπλακες* (κοινῶς *μπακαλιάροι*, γαλλ. les ceintures du faux pont, ἀγγλ. wales of the orlop deck) ἰσχυραὶ δοκοὶ καθηλωμέναι ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν ἔσω ἐπιφανειῶν τῶν σκελῶν τῶν νομέων ξυλίνου σκάφους, ἢ τῆς ἀνεστραμμένης σιδηρογωνίας σιδηροῦ σκάφους, καὶ χρησιμεύουσαι τοῦτο μὲν διὰ τὴν πρόσθετον σύνδεσιν τῶν νομέων πρὸς ἀλλήλους, τοῦτο δὲ διὰ τὴν ὑποβάστασιν τῶν ζυγῶν. Σ. Ε. Λ.

Διπλαράκος.—1) *Θωμᾶς*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μάνης. Ἐπολέμησεν εἰς Τρίπολιν. Δερβενάκια καὶ κατόπιν ἐπὶ Ἰμβραήμ, ὁπότε ἀνεδείχθη ὁπλαρχηγὸς τῶν συμπατριωτῶν του Καριατῶν.—2) *Ἰωάννης*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, Ἀγωνιστής. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀλμυροῦ.—3) *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κυνουρίας. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην καὶ διεκρίθη εἰς τὸν καιρὸν τῆς πολυαρχίας (1832), ὁπότε ἐφονεύθη εἰς Ἀράχωβαν τῆς Λακεδαίμονος.—4) *Πέτρος*. Ἱερεὺς καὶ ὁπλαρχηγὸς ἐκ Καρέας τῆς Μάνης, προφανῶς συγγενὴς τῶν πρώτων. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν λειτουργῶν ἐκείνων, οἵτινες διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τοῦ λόγου των ἐνεθάρρυναν τοὺς Ἀγωνιστάς. Ἠμείφθη μὲ τὸ χαλκοῦν ἀριστεῖον. Γ. Δ. Κ.

διπλάρης, θηλ. *διπλάρα*, οὐδ. *διπλάρι*, καὶ —*ικο*· ὁ δίδυμος: «εἶναι διπλάρια», ἄλλως *μπινάρια*, *γέμελα*.

Διπλάρης, *Ἀναστάσιος*. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ χιακῆς οἰκογενείας. Ἔπεσε μαχόμενος ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1827.

— Διπλάρης, *Ἀριστείδης*. Διὰ τῆς ἀπὸ 22 Ἀπριλίου 1906 διαθήκης του ἀφῆκε μέρος τῆς περιουσίας του (περίπου δύο ἑκατομμύρια), συνιστάμενον ἐκ τριῶν οἰκιῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἡ μὲν χρησιμοποιηθῇ ὡς διδακτήριον σχολῆς σχεδίων τῶν τεχνῶν (Διπλάρειος Σχολή), τῶν δὲ τὰ ἔσοδα διατίθενται πρὸς συντήρησιν αὐτῆς. Γ. Π. Σ.

— Διπλάρης, *Εὐγένιος*. Χῖος εὐπατρίδης, ὅστις κατὰ τὴν σφαγὴν τοῦ 1822 εἶδε τοὺς μὲν ἄρρενας συγγενεῖς του σφαζομένους, τὰς δὲ γυναῖκας ἀπαγομένας εἰς Αἴγυπτον. Κατορθώσας πολλῶν μέσων νὰ διασωθῇ, μετέβη εἰς Αἴγυπτον τῷ 1823 καί, μετημφιεσμένος εἰς Μουσουλμᾶνον, προσεπάθει ν' ἀνεύρῃ τὴν σύζυγον καὶ τὰς θυγατέρας του. Τυχὼν ἰδιαιτέρας βοηθείας ἀπὸ τὸν Γάλλον πρόξενον Δροβέττην, κατώρθωσε τέλος ν' ἀνεύρῃ τὴν σύζυγόν του, τὴν ὁποίαν καὶ ἀπηλευθέρωσε. Δραματικὴ ὑπῆρξεν ἡ μετὰ πολλὰ ἔτη συνάντησίς του μὲ τὴν μίαν τῶν θυγατέρων του, σύζυγον πλέον ταπεινοῦ φελλάχου παρὰ τὴν Δαμαγχούρ. Ἦτο μήτηρ πολλῶν τέκνων καὶ δὲν ἤθελε νὰ εγκαταλείψῃ τὴν καλύβην της. Ὁ Διπλάρης ἀπέθανε τῷ 1850 μεταβαίνων εἰς Αἰθιοπίαν, ὅπου εἶχε κληθῇ ἀπὸ τὸν νεγκοὺς Ἰωάννην. Γ. Δ. Κ.

διπλαριά (ἡ)· κτύπημα μὲ τὸ σπαθὶ δίπλα: «ἔφαγε μερικὲς διπλαριές».

διπλάρωμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διπλαρώνω, λαμβάνω θέσιν πλησίον ἄλλου, δίπλα του.

—/*Ναυτ.*/ Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων τὴν παραβολὴν πλοίου, ἀλλὰ καὶ τὴν παρουσίασιν τῆς πλευρᾶς ἀκυβερνήτου πλοίου εἰς τὸν ἄνεμον καὶ τὸ κῦμα. Σ. Ε. Λ.

διπλαρώνω· τοποθετῶ ἢ τοποθετοῦμαι δίπλα, πλαγίως τινός: «ἐδιπλάρωσα τὴ βάρκα 'ς τὸ βαπόρι», «μ' ἐδιπλάρωσε στὸ δρόμο»· || κτυπῶ μὲ τὸ σπαθὶ δίπλα, δίδω διπλαριές.

—/*Ναυτ.*/ Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης σημαίνων: 1) Τὸ φέρειν τὸ πλοῖον παραπλεύρως πρὸς ἄλλο πλοῖον ἢ πρὸς κρηπίδωμα. Μᾶλλον ὅμως προσαρμόζει εἰς τὴν πρώτην τῶν ἐννοιῶν τούτων, διότι ἐπὶ τῆς δευτέρας εὐχρηστοῦσι μᾶλλον οἱ συνώνυμοί του ὅροι πλευρίζω, πέφτω δίπλα, ἀκοστάρω. 2) Τὸ παρουσιάζειν ἀκυβέρνητον πλοῖον τὴν πλευράν του πρὸς τὸν ἄνεμον καὶ τὸ κῦμα. Σ. Ε. Λ.

Δίπλας, *Βασίλειος*. Ἐκ τῶν ἁρματολῶν τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Φίλος καὶ συναθλητὴς τοῦ Κατσαντώνη καὶ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν τῆς Ρούμελης, διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητα αὐτοῦ. Κατὰ τὴν μεγάλην κίνησιν ἐναντίον τῶν Κλεφτῶν, ἥτις ἤρχισεν ἀπὸ τὸ 1804, ὁ Δίπλας ἐπανειλημμένως συνεκρούσθη πρὸς σώματα Γουρκαλβανῶν εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. Ἀλλ' ὅταν τῷ 1807 ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Λευκάδος καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς, κατ' ἐντολὴν τοῦ Καποδιστρίου, ὑπὸ τὸν Κατσαντώνην ἡνωμένοι γενναίως ἐπολέμησαν πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτῶν, ὁ Δίπλας ἐφονεύθη κατὰ μίαν τῶν συγκρούσεων. Ἐγκαταλειφθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ὑποχωρησάντων συντρόφων του εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἐσύρθη μέχρι τῆς Πρεβέζης, ὅπου νεκρὸς ἐκαρατομήθη, ἡ δὲ κεφαλή του, αἱμοσταγὲς τρόπαιον, ἐστήθη ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς πόλεως. Γ. Δ. Κ.

διπλασιάζω ἀόρ. *ἐδιπλασίασα*, — *ἐδιπλασιάσθην*, παρακ. παθ. μετχ. *διπλασιασμένος*· κάμνω τι διπλάσιον, ἄλλο τόσο, αὐξάνω εἰς τὸ διπλάσιον: «τοῦ ἐδιπλασίασαν τὸν μισθόν», «τὰ ἔξοδα ἐδιπλασιάσθησαν»· || (ἐν τῇ γραμματ.) κάμνω διπλοῦν ἓν σύμφωνον: «τὸ ἀρχικὸν ρ τῶν ρημάτων, εἰς τὸν παρατατικόν, διπλασιάζεται μετὰ τὴν αὔξησιν: *ράπτω, ἔρραπτον*»· || (στρατιωτ.) μετατρέπω τὴν παράταξιν τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ ἁπλῶν εἰς διπλοῦς στοίχους.

διαπλασίασις, —*εως* (ἡ)· διπλασιασμὸς (βλ. λ.).

διπλασίασμα (τό)· διπλασιασμὸς (βλ. λ.).

διπλασιασμὸς (ὁ)· ἡ *διπλασίασις* (ἡ) καὶ *διπλασίασμα* (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διπλασιάζειν, τὸ νὰ γίνῃ τι ἄλλο τόσον, ἡ αὔξησις εἰς τὸ διπλάσιον: «διπλασιασμὸς τῆς τιμῆς τῶν τροφίμων»· || (στρατ.) ἡ μετατροπὴ τῆς παρατάξεως ἀπὸ ἁπλῶν εἰς διπλοῦς στίχους: ἄνευ διπλασιασμοῦ κλίνατε ἐπ' ἀριστερᾶ!»

διπλασιαστὴς (ὁ)· ὁ διπλασιάζων.

διπλασιαστικός, —ή, —όν· ὁ διπλασιάζων, ὁ προκαλῶν διπλασιασμόν: «τὰ ἔξοδα κατανττοῦν διπλασιαστικὰ τοῦ κόστους».

διπλάσιος, —α, —ον· ἄλλος τόσος, δύο φορὰς μεγαλύτερος, κοιν. *διπλὸς* (μετὰ ἐννοίας συγκριτικῆς): «ἡ Α οἰκία εἶναι διπλασία τῆς Β»· || τὸ οὐδέτ. *διπλάσιον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. «αὐξάνω τὴν ἀμοιβήν σου εἰς τὸ διπλάσιον».

Διπλάτανον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Παρευκνίων ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 287. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερπίτσα*. Δ. Ε. Μ.

δίπλεθρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων μῆκος ἢ πλάτος δύο πλέθρων· || τὸ οὐδέτ. *δίπλεθρον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ., μῆκος ἰσούμενον πρὸς δύο πλέθρα (=½ τοῦ σταδίου).

διπλέλικος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο ἕλικας: «διπλέλικος φορτηγίς».

διπλευροβράγχια (τὰ) /*Ζῳολογ.*/. Καλοῦνται οὕτω ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροποδῶν ὀπισθοβραγχίων*, ἅτινα φέρουσι βράγχια ἐφ' ἑκατέρας πλευρᾶς τοῦ σώματος διατεταγμένα καὶ εἰς συμμετρικὴν ἀπὸ τῆς διαμέσου γραμμῆς τοῦ σώματος ἢ ἄξονος ἀπόστασιν. Τὰ διπλευροβράγχια διαφέρουσι τῶν λοιπῶν ζῴων τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος, ὧν τὰ βράγχια εἶναι διατεταγμένα ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον πλευρᾶς. Δ. Ν. Π.

δίπλευρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο πλευράς: «δίπλευρος παράταξις».

διπλῆ (ἡ) ἐνν. *γραμμή* /*Παλαιογρ.*/. Σημεῖον κριτικὸν ἔχον τὴν μορφὴν ὁριζοντίου Λ ἢ Υ μὲ τὸ ἄνοιγμα πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ ποικίλας χρήσεις, ἰδίᾳ ὅμως πρὸς διάκρισιν ἑνὸς χωρίου ἀπὸ ἑτέρου. Ἡ ἀρχή του, ὅπως ὅλων τῶν κριτικῶν σημείων, ἀνάγεται εἰς τὸν Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον ἢ τὸν Ἀρίσταρχον. Τῆς διπλῆς διακρίνονται πολλὰ εἴδη, καὶ τῆς μὲν ἀστίκτου γίνεται χρῆσις πρὸς ἀντιδιαστολὴν κειμένου ἀλλοτρίου, πρὸς προσδιορισμὸν λέξεων ἅπαξ εἰρημένων (παρ' Ὁμήρῳ), πρὸς διάκρισιν ἐν τοῖς δράμασι τῆς ἀκολουθίας τῶν προσώπων ἢ τῶν στροφῶν καὶ ἀντιστροφῶν, ἢ καὶ ἁπλῶς πρὸς παραπομπὴν εἰς τὰ σχόλια, τῆς δὲ περιεστιγμένης, ἥτις εἶναι καὶ ἡ σχετικῶς συνηθεστέρα ἐκ τῶν λοιπῶν εἰδῶν, πρὸς διάκρισιν ἐν τῷ Ὁμήρῳ τῶν γραφῶν τῶν κριτικῶν καὶ τῶν διορθώσεων αὐτῶν. Ἄλλα εἴδη διπλῆς ἀναφέρονται: ἡ διπλῆ ὠβελισμένη, ἡ διπλῆ ἀντιθέτως ὠβελισμένη, ἡ μετὰ ὑπερτιθεμένου ὀβελοῦ κ. ἄ. Λ. Ν. Π.

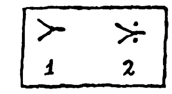

Διπλῆ καὶ διπλῆ περιεστιγμένη.

Διπλῆ ἢ *Διπλὸ* /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Νησίον, ἀπόσπασμα τῆς Β ἄκρας Βορεινὸ τῆς Ἀντιπάρου (πλάτ. 37° 03' 10" Β., μῆκ. 25° 05' 25" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos islands). Αὐτὸ καὶ τὰ ἀποσπάσματα αὐτοῦ *Ὄρο Κάβουρας* καὶ *Τοῦρλο* σχηματίζουσιν ὡραῖον φερώνυμον ἀγκυροβόλιον, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ στενὸν τῶν Δεκατεσσάρων *ποδῶν* (βλ. λ.), ἔχον τὸ στόμιον πρὸ ἀνατολὰς κατέναντι τοῦ βουνοῦ Κοράκι τῆς Πάρου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διπληγία (ἡ) /*Ἰατρ.*/. Παράλυσις διπλῆ, ἀμφίπλευρος, ὀφειλομένη γενικῶς εἰς βλάβην κεντρικήν, ἐγκεφαλικήν· τοιαύτη ἡ ἐγκεφαλικὴ γλωσσοχειλεϊκὴ παράλυσις ἢ ψευδοπρομηκικὴ παράλυσις τοῦ Lépine. Ἡ προσωπικὴ ὅμως διπληγία, ἡ ἀμφίπλευρος παράλυσις τοῦ προσωπικοῦ νεύρου, προέρχεται ἐκ βλάβης ὁτὲ μὲν πυρηνικῆς, ὁτὲ δὲ στελεχικῆς, ἐμφανιζομένη ἐνίοτε καὶ ὡς συγγενὴς ἢ οἰκογενειακή. Ι. Π.

διπλιάζω· διπλώνω, πτύσσω, τοῦ κάμνω τσάκισι: «δίπλιασε τὸ χαρτὶ νὰ τὸ κόψῃς»· || διπλασιάζω, κάμνω ἄλλα τόσα: «τὰ δίπλιασε τὰ χρήματά του».

δίπλιασμα (τό)· δίπλωμα, πτύξις, ἡ τσάκισι· || διπλασιασμός.

δίπλινθος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο πλίνθων πάχος: «δίπλινθος τοῖχος» ὁ κτιζόμενος διὰ διπλῆς σειρᾶς πλίνθων.

διπλο—· πρῶτον συνθετικὸν λέξεων ἐχουσῶν τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ διὰ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ δηλούμενον ὑπάρχει ἢ γίνεται δὶς ἢ εἰς τὸ διπλάσιον: διπλοβαρής, διπλοκάλυκος, διπλοκέφαλος, διπλόκοκκος, διπλοκύλινδρος, διπλομεγέθης, διπλοσημασία, διπλοσκέπτομαι.

διπλὸ (τό) (δημοτ.), οὐσιαστ. οὐδέτ. τοῦ ἐπιθέτου *διπλός*, τὸ δίδραχμον.

Διπλὸ /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Νησὶς τῆς Ἀντιπάρου καλουμένη καὶ Διπλῆ (βλ. λ.).

διπλοβακτηρίδια (τὰ) [*Μικροβιολ.*]. Εἶναι βακτήρια ἐμφανιζόμενα ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον κατὰ ζεύγη. Ἡ τοιούτη δὲ διάταξις ὀφείλεται εἰς τὸν διὰ διχοτομίας πολλαπλασιασμὸν τῶν βακτηριδίων, ἥτις τελεῖται πάντοτε κατὰ μίαν διεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὸν ἐπιμήκη ἄξονα. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

διπλοβαρής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἔχων διπλοῦν βάρος.

Διπλοβατάτζης, *Θωμᾶς*. Λόγιος καὶ ἐπιφανὴς νομοδιδάσκαλος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τὴν 25ην Μαΐου 1468, ἐκ γονέων Γεωργίου καὶ Μυρίας Διπλοβατάτζη, προσφυγόντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐδιδάχθη τὴν γραμματικὴν ἐν Νεαπόλει, τὴν λογικὴν δὲ ἐν Σαλέρνῳ καὶ δωδεκαετὴς ἤρξατο δημοσίᾳ τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ ἀγῶνος μεθ' ὃ ἐσπούδασε τὴν νομικήν. Κληθεὶς ὑπὸ τῆς δουκίσσης Καμίλλης Σφορτίου, ἥτις τότε ἡγεμόνευεν ἐν Πισαύρῳ, ἐγένετο τοποτηρητὴς ἐπὶ

Digitized by Google

τῶν ἐκκλήσεων (appelazioni) καὶ τῶν τελωνείων. Μετὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου, προγονοῦ τῆς δουκίσσης, παραίτησιν τῆς Καμίλλης, ὁ Θωμᾶ ἀνεδείχθη αὐλικὸς τοῦ νέου ἡγεμόνος, λαβὼν δ' ἐν Φερράρᾳ τὸ δίπλωμα τοῦ νομικοῦ (1490), διωρίσθη, ἀντὶ τοῦ θανόντος περιφήμου νομοδιδασκάλου Ἀλμερίκου, αὐλικὸς συνήγορος τοῦ ταμείου, νυμφευθεὶς συγχρόνως τὴν Αἰκατερίνην Δελλακόρτε, θετὴν θυγατέρα τοῦ Φραγκίσκου Βεκκίου, αὐλάρχου τοῦ ἡγεμόνος, καὶ προβιβασθεὶς εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα. Ὅτε τῷ 1500 ὁ καῖσαρ Βοργίας ἐκυρίευσε τὸ Πίσαυρον, ὁ Διπλοβατάτζης ἐγένετο δημόσιος συνήγορος πάσης τῆς Ρωμανίας, ἀργότερον ὅμως ἔπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ τυράννου καὶ παρητήθη τῆς δικηγορίας (1505). Ἀργότερον πεμφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Πισαύρῳ πρεσβευτὴς πρὸς τὸν πάπαν Ἰούλιον Β' καὶ εὐνοηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἀνεδείχθη τοποτηρητὴς ἐν Γουβίῳ, ἀποσταλεὶς τῷ 1511 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάπα εἰς τὴν ἐν Πίζῃ συγκροτηθεῖσαν σύνοδον περὶ ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως.

Τῷ 1515 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ νέου ἡγεμόνος τοῦ Πισαύρου, δουκὸς Ὀρβίνου, μέλος τῆς πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς νομοθεσίας συσταθείσης ἐπιτροπῆς. Ἀργότερον ὁ Διπλοβατάτζης ἦλθεν εἰς Βενετίαν, ἔνθα μετήρχετο τὸν δικηγόρον παρ' ἐκκλησιαστικῷ δικαστηρίῳ, ἀρνηθεὶς νὰ δεχθῇ τὴν ὑπὸ τῆς δημοκρατίας προσφερθεῖσαν αὐτῷ ἕδραν καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Πιταβίου. Τῷ 1532 ἐπανῆλθεν εἰς Πίσαυρον, ὅπου ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ πολιτάρχου (1538), ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 73 ἐτῶν (1541). Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθη ὑπὸ τῆς πόλεως τιμητικὸν ἐπίγραμμα.

Ὁ Θωμᾶς Διπλοβατάτζης ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων νομοδιδασκάλων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἦτο: «Περὶ νομοδιδασκάλων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων», ἐξ οὗ μόνον τὸ 9ον βιβλίον περιεσώθη, περιέχον πεντακοσίους βίους νομοθετῶν καὶ ἑρμηνευτῶν νόμων ἀπὸ Μωϋσέως, Φορωνέως. Μίνωος, μέχρι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ Νοβαμάλλου, ἀκμάσαντος τῷ 1453. Ἕτερα: «De jure Graecorum», «In controversiam Graecorum», «Ectesis canonum Apostolorum», «Ἀποσπάσματα καὶ σημειώσεις εἰς Πολύβιον», «Σχόλια εἰς τὴν ὑπὸ Πλήθωνος περιγραφὴν τῆς Πελοποννήσου», «Περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν προνομίων τῶν Ἑνετῶν», τὰ «Χρονικὰ Πισαύρου» καὶ τὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθέντα «Βίος Ἀγγέλου τοῦ Ἀρρετίνου» (Βενετία 1551), «Βίος Ἰννοκεντίου Δ'» (Βενετία 1552), «Βίος Παύλου Δακάστρου» (Κολωνία 1596), «Commentaria in lecturam Alexandri Tartagni, super Cod. et Dig.» (Lugd. 1553) καὶ «Tractatus de tertibus» (Coloniae 1556). Ὁ Διπλοβατάτζης ἐξέδωκε μετὰ σχολίων καὶ διορθώσεων τὰ συγγράμματα τοῦ νομοδιδασκάλου Βαρτόλου. Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

διπλογαστὴρ (ὁ) (Diplogaster) /*Ζῳολ.*/. Γένος σκωλήκων νηματοειδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐγχελυομορφιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ἐπιμήκεις σκώληκας ζῶντας ἐπὶ ὑγρῶν ἐκτάσεων. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ.Ν.Π.

διπλογαστρία (ἡ) (diplogastrie) /*Τερατογεν.*/. Τερατογονικὴ διάπλασις, ἥτις χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ὑπάρξεως δύο γαστέρων μετὰ διπλῶν σπλάγχνων κεχωρισμένων ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ σώματι τοῦ τέρατος. Μ. Ν. Κ.

διπλογενεσία (ἡ) (diplogénésie) /*Τερατογεν.*/. Ὅρος γενικὸς ἀποδιδόμενος εἰς πάσας τὰς τερατογονικὰς διαπλάσεις τὰς προκυπτούσας ἐκ τῆς συγχύσεως ἢ συγχωνεύσεως δύο ἐμβρύων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνεπτυγμένων. Μ. Ν. Κ.

διπλογενὴς (ὁ) (Diplogenes) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελαστοματιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

διπλόγλωσσος (ὁ) (Diploglossus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαμιδῶν*. Οἱ διπλόγλωσσοι εἶναι μεγάλα ἑρπετὰ χαρακτηριζόμενα ἰδίως ἐκ τῆς δισχιδοῦς γλώσσης των, ἐξ ἧς ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Γνωστὰ ἓξ εἴδη, ἅπαντα ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Διπλογλωττὶς ἡ αὐστραλιανή.

διπλογλωττὶς (ἡ) (Diploglottis) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας μὲ φύλλα πλατέα, ἐπιμήκη, ἄνθη ἀκανόνιστα καὶ καρπὸν κάψαν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διπλογλωττὶς ἡ αὐστραλιανὴ* (Diploglottis australis), ἥτις εἶναι τὸ μόνον εἶδος ὅπερ καλλιεργεῖται εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

διπλόγναθος (ὁ) (Diplognathus) /*Ζῳολ.*/. Γένοι ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *κετονιδῶν*. Οἱ διπλόγναθοι εἶναι ἔντομα ἀρκετὰ μεγάλου μεγέθους μὲ χρῶμα μελανὸν ἢ ἐπίξανθον. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

διπλόγραμμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων διπλῆν γραμμήν.

διπλόγραπτος (ὁ) (Diplograptus M'Coy) /*Παλαιοζῳολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τοὺς *ἀξονοφόρους γραπτολοειδεῖς γραπτολίθους*. Λείψανα τῶν ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Ὁ διπλόγραπτος pristis Hall.

(Ἐκ στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τοῦ Dogewille τῆς Νέας Ὑόρκης. Μεγάλη ἀποικία πεπιεσμένη ἐλαφρῶς, ὁρωμένη ἐκ τῶν ἄνω. Εἰς τὸ κέντρον ἡ πνευστικὴ κύστις. Τὰ ραβδοσώματα ἀκτινοειδῶς προεξέχοντα.)

διπλογραφημένος, —η, —ον· καταγεγραμμένος κατὰ τὸ σύστημα τῆς διπλογραφίας.

διπλογραφία (ἡ)· διπλῆ γραφή, διπλῆ ἐγγραφή· ‖ ἐν τῇ λογιστικῇ: σύστημα τηρήσεως λογιστικῶν βιβλίων διὰ διπλῶν ἐγγραφῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἁπλογραφίαν.

—[*Ἐγκυκλ.*] Βλ. λογιστική.

διπλογραφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διπλογραφίαν: «κατάστιχον διπλογραφικόν».— Ἐπίρρ. *διπλογραφικῶς*.

διπλόγραφον (τό)· τὸ διπλοῦν ἀντίγραφον, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐπὶ τῆς τηρήσεως λογιστικῶν βιβλίων κατὰ τὸ διπλογραφικὸν σύστημα. Π. Λ. Π.

διπλογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ κατὰ τὸ διπλογραφικὸν σύστημα ἐργαζόμενος λογιστής, ὁ τηρῶν ἐμπορικὰ βιβλία διπλογραφικῶς.

δίπλογχος (ὁ) (Diplonchus) /*Ζῳολ.*/. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλανήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπτοπλανιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μὲ σῶμα παχύ, φοειδὲς καὶ κεφαλικὸν τμῆμα πολυφυματικὸν καὶ φέρον δύο μικροτάτους ὀφθαλμούς. Δ. Ν. Π.

διπλοδάκτυλος (ὁ) (Diplodactylus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκαλοβατιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα μὲ σῶμα βραχύ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κεκαλυμμένον ὑπὸ μικρῶν καὶ λείων λεπιδῶν, πόδας μετὰ πέντε δακτύλων καὶ μετὰ συσταλτικῶν ὀνύχων καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

διπλοδία (ἡ) (Diplodia) /*Φυτοπαθ.*/. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυρηνομυκητοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερα τά: *διπλοδία ἡ τῆς δαμασκηνέας* (Diplodia prunus), ἥτις προσβάλλει μὲ μικρὰς ζημίας τοὺς κλαδίσκους τῆς δαμασκηνέας καὶ βερυκοκκέας, *διπλοδία ἡ τῆς κερασέας* (Diplodia cerasus), προσβάλλουσα τοὺς κλάδους τῆς κερασέας, *διπλοδία ἡ τῆς ροδακινέας* (Diplodia persica) κτλ. Ε. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

διπλοδίκτυον (τὸ) (Diplodictium) /*Ζῳολ.*/. Γένος σπόγγων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑξακτινωτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *καλλοδυκτιονιδῶν*, περιλαμβάνον σπόγγους ἐπιμήκεις, εὐρεῖς καὶ πεπιεσμένους μὲ ἰσχυρὸν καὶ πολυθηλωτὸν ποδίσκον. Δ. Ν. Π.

διπλοδίνη (ἡ) (Diplodina West.) /*Φυτοπαθ.*/. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιριοειδῶν*. Εἶναι παράσιτα κλάδων ἢ καυλῶν, χαρακτηριζόμενα ἀπὸ πυκνίδια ὑποδέρμια ἢ προεξέχοντα, στρογγύλα, μέλανα, ἄχνοα. Τὰ στυλοσπόρια εἶναι ἐλλειψοειδο-επιμήκη, μονοτετμημένα ὑελώδη. Ἡ *διπλοδίνη τῆς καστανέας* προσβάλλει τοὺς κλάδους τῶν καστανεῶν, ὅταν εἶναι πυκνὰ φυτευμέναι, ἵνα χρησιμοποιηθοῦν διὰ στυφάνας βαρελίων ἢ κοντούς. Ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν νεαρῶν βλαστῶν ἐμφανίζονται κηλῖδες ἐπιμήκεις, καταφανέσταται, εἰς διάφορα σημεῖα καὶ εἰς μικρὸν ὕψος. Ἐπ' αὐτῶν ὁ φλοιὸς εἶναι καστανόχρους, πεπιεσμένος, ἀποξηραίνεται καὶ σχίζεται εἰς πλάκας, αἱ ὁποῖαι ἀποκολλώμεναι ἀφίνουν τὸ ξύλον γυμνόν, τὸ ὁποῖον προσβάλλεται ἐπίσης πολλάκις. Οὕτω σχηματίζεται εἶδος καρκινώματος. Αἱ καστανέαι δύνανται ν' ἀποξηρανθοῦν ἐντὸς 7—8 ἐτῶν Τὸ ξύλον των χάνει τὸ $^1/_8$ τῆς ἀξίας του. Ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις καὶ καῦσις τῶν προσβεβλημένων βλαστῶν. Ἡ *διπλοδίνη ἡ παρασιτικὴ* προσβάλλει κατὰ Μάϊον τὰ φυτώρια τῶν ἐλατῶν (2—3 ἐτῶν), ἐνίοτε δὲ καὶ γηραιότερα δένδρα. Οἱ προσβαλλόμενοι βλαστοὶ ἔχουν πρασίνην τὴν κορυφήν, ἀλλὰ χάνουν τὰ μέσαία ἢ βασικὰ φύλλα. Ὁ βλαστὸς κλίνει πρὸς τὴν γῆν καὶ χάνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὰ ἀνώτερα φύλλα. Τὸ μυκήλιον εὑρίσκεται ἀφθόνως εἰς τὴν βάσιν τοῦ βλαστοῦ, ὅπου κατὰ τὸ θέρος ἐμφανίζονται τὰ πυκνίδια. Δέον ν' ἀφαιρῶνται οἱ προσβεβλημένοι βλαστοί, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν πυκνιδίων, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν πρὸς μετάδοσιν τῆς νόσου ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ε. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

διπλόδοκος (ὁ) (Diplodocus Marsh) /*Παλαιοζ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὰ *σαυρόποδα*, *σαυρίσχια*, *δεινοσαύρια* ἑρπετά. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἦτο ἐκτάκτως μέγα, φθάνον τὸ μῆκος τῶν 24 μέτρων καὶ ὕψος 5 μ. Τὸ κρανίον των εἶχε μῆκος 60 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Ἔφερεν ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς ἀνὰ δύο προοφθαλμιακὰ ἀνοίγματα, ὡς καὶ ρινικὰς ὀπὰς πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω κειμένας, πρὸς τὰ ἄνω ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ κρανίου προωθημένας, συνηνωμένας καὶ διὰ μιᾶς προεξοχῆς τῶν ρινικῶν ὀστῶν ἐν μέρει κεχωρισμένας (εὑρισκομένας μεταξὺ τῶν μεγάλων προοφθαλμικῶν ἀνοιγμάτων καὶ τῶν εὐρέων ὀφθαλμικῶν κογχῶν). Οἱ ὀδόντες ἦσαν κυλινδρικοί, λεπτοὶ καὶ περιωρισμένοι εἰς τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα τῶν σιαγόνων. Ὁ σκελετός των ἔφερε 15 τραχηλικοὺς σπονδύλους καὶ 10 ραχιαίους ὀπισθοκοίλους. Οἱ τραχηλικοὶ σπόνδυλοι καὶ ὁ ἐμπρόσθιος ραχιαῖος ἔφερον ἀκανθώδεις ἀποφύσεις διχαλωτάς. Ἡ οὐρὰ των εἶχε πλέον τῶν 70 σπονδύλων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἐμπρόσθιοι ἦσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρόκοιλοι. Ἀπολιθωμένα λείψανα διπλοδόκων εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Como τῆς δυτικῆς Βορείου Ἀμερικῆς (τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου καὶ κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου). Τὰ πρῶτα εὑρήματα τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν τετραπόδων δεινοσαυρίων, μελετηθέντα τῷ 1878 ὑπὸ τοῦ Marsh, ἦσαν πολὺ ὀλίγα καὶ ἀνεπαρκῆ, ὥστε ἐξήχθη ἐξ αὐτῶν ἡ μορφὴ τοῦ σώματος καὶ ἡ ὅλη ὄψις. Μόλις τῷ 1899 καὶ τῷ 1900 δι' ἀνασκαφῶν, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τὸ Sheep Creek τῆς Albany County (Νότιος Wyoming), ἦλθον εἰς φῶς πολὺ μεγαλύτερα καὶ περισσότερα τμήματα σκελετῶν τοῦ διπλοδόκου καὶ ὁ J. B. Hatcher ἐπεχείρησε —πρῶτος—τῷ 1901 νὰ ἀνακατασκευάσῃ τὸν ὅλον σκελετὸν τοῦ ζῴου. Πολλοὶ μετὰ ταῦτα ἐπρότειναν διαφόρους μορφάς, ἀναπαριστῶσας τὸν διπλόδοκον. Κατὰ τὸν O. Abel ὁ διπλόδοκος εἶχε τὴν μορφήν, τὴν ἐν τῇ εἰκόνι διδομένην. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης ἦτο δακτυλοβάμον ἑρπετὸν καὶ ἠρέμως κινούμενον, ἀνίκανον πρὸς κολύμβησιν καὶ ἐσκετο νὰ ζῇ ἐντὸς λιμνῶν κλπ., εὑρίσκον εἰς τὰ ἀβαθεῖς λίμνας καὶ εἰς τοὺς βραχίονας τῶν μεγάλων ποταμῶν ἄφθονον τροφήν. Πιθανῶς διήγε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ βίου του ἐντὸς τῶν ὑδάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεξέβαλε τὸ κρανίον του μόνον, ἵνα ἀναπνεύσῃ. Ἐντὸς τῶν ὑδάτων αἱ διπλό-

Ἀναπαράστασις τοῦ διπλοδόκου Carnegii Hatcher.

[Κατὰ τὸν καθηγητὴν O. Abel.]

Digitized by Google

δοκοι ἦσαν ἠσφαλισμένοι καὶ ἐκ τῶν ἐπιθέσεων τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ζώντων μεγάλων ἁρπακτικῶν σαρκοφάγων ἑρπετῶν. Ὁ διπλόδοκος ἐξήρχετο εἰς τὴν ξηρὰν τοὐλάχιστον μόνον πρὸς ἀπόθεσιν τῶν ᾠῶν του, ὅπως αἱ σημεριναὶ θαλάσσιαι χελῶναι. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ὁ Abel ἔδωκε τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ζῴου, βαδίζοντος παρὰ τὴν ἀκτὴν μιᾶς λίμνης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποθέσεως τῶν ᾠῶν του. Ἐντὸς τῶν ὑδάτων ζῶν ὁ διπλόδοκος ἠδύνατο, χάρις εἰς τὸν μακρὸν λαιμόν του, νὰ ἐρευνᾷ εἰς τὰ βαθέα διὰ νὰ εὕρῃ τὴν τροφήν του. Ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἐχθρῶν του ἠμύνετο ἐπιτυχῶς διὰ κτυπημάτων τῆς οὐρᾶς του. Τοῦτο καταδεικνύεται, κατὰ τὸν Abel, ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι πολλοὶ σπόνδυλοι ἐκ τῶν οὐρῶν τῶν διπλοδόκων φέρουν τραύματα, τὰ ὁποῖα εἶναι θεραπευμένα. Εἰς ἓν ἄτομον διπλοδόκου ἡ οὐρά του εἶναι θραυσμένη εἰς μίαν θέσιν, καὶ εἰς ἓν ἄλλο εἰς δύο θέσεις. Ἀμφοτέρων τὰ κατάγματα εἶχον θεραπευθῆ, ἐφ' ὅσον τὰ ζῷα ἔζων εἰσέτι. Ἡ τροφὴ τοῦ διπλοδόκου συνίστατο μόνον ἐκ μαλακῶν ὑδροβίων φυτῶν καὶ ἐκ τῶν μεταξὺ αὐτῶν ζώντων ζῴων. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ ὀδόντες ἀπετέλουν ἀγρείφην (τσουγκράναν), κατάλληλον μόνον πρὸς σύλληψιν καὶ ἀπόσπασιν τῶν φυτῶν καὶ πάντῃ ἀκατάλληλον πρὸς σύλληψιν ζῴων καὶ πρὸς μάσησιν φυτῶν. Γ. Κ. Γ.

διπλόδοντα (τὰ) (Diplodonta Bronn) /*Παλαιοζ.*/. Τοῦ γένους τούτου τῶν διθύρων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Λείψανα—καὶ δὴ τοῦ εἴδους διπλόδοντα rotundata Mont.—εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς τῶν θαλασσογενῶν ἄμμων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

διπλοειδοσκόπιον (τὸ) [*Ἀστρονομ.*]. Ὀπτικὸν ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου ἢ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς στιγμῆς τῆς διόδου τοῦ Ἡλίου ἢ ἄλλου τινὸς φωτεινοῦ ἀστέρος διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ. Ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Bloxam καὶ κατεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ὡρολογοποιοῦ Dent, ἐτελειοποιήθη δὲ ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ Pössl.

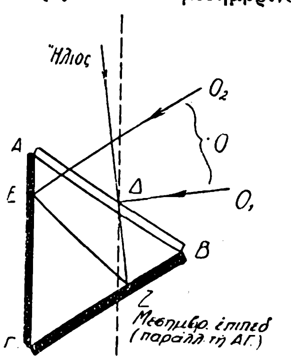

Σχηματικὸν διάγραμμα διπλοειδοσκοπίου.

Συνίσταται ἀπὸ δύο ἐπίπεδα κάτοπτρα καὶ ὑαλίνη πλάκα σχηματίζοντα ἰσόπλευρον πρῖσμα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου σχήματος. Αἱ πλευραὶ ΑΓ καὶ ΒΓ παριστοῦν τὰ κάτοπτρα, ἡ πλευρὰ ΑΒ τὴν ὑαλίνην πλάκα. Ἀπὸ τοῦ παρατηρητηρίου Ο διακρίνονται κατὰ τὸ σχεδιάγραμμα δύο εἴδωλα, τὸ ἓν ὡς ἐκ τῆς πορείας ΗΔΟ$_1$ τῶν ἀκτίνων καὶ τὸ ἄλλο ὡς ἐκ τῆς πορείας ΗΖΕΟ$_2$, τὰ ὁποῖα πλησιάζουν ἢ ἀπομακρύνονται ἀλλήλων, ἐφ' ὅσον ὁ Ἥλιος ἵσταται ἀριστερᾷ ἢ δεξιᾷ τοῦ ἐπιπέδου ΑΓ. Τὰ δύο εἴδωλα συμπίπτουν, ὅταν ὁ Ἥλιος διέρχεται διὰ τοῦ ἐπιπέδου ΑΓ. Ἐὰν τὸ κάτοπτρον τοποθετηθῇ οὕτως, ὥστε τὸ ἐπίπεδον τοῦ κατόπτρου ΑΓ νὰ κεῖται ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ ἐπιπέδου, ἡ στιγμὴ τῆς συμπτώσεως τῶν δύο ἡλιακῶν εἰδώλων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν στιγμὴν τῆς πραγματικῆς μεσημβρίας. Ἡ ἀκριβὴς τοποθέτησις τοῦ ὀργάνου, ὥστε τὸ κάτοπτρον ΑΓ νὰ κεῖται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ μετὰ σειρὰν ὅλην πειραμάτων. Τὸ ὄργανον τοῦτο, λαβὸν μεγίστην διάδοσιν ἕνεκα τῆς ἁπλότητός του, κατασκευάζεται ἤδη μὲ ἰσόπλευρον πρῖσμα ἀντὶ κατοπτρῶν. ΑΝ. Δ.

διπλόζωον (τὸ) (Diplozoon) /*Ζῳολ.*/. Γένος σκωλήκων τρηματοειδῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονογενῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυστομιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ζῷα διπλᾶ, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία, δηλαδὴ ἀποτελούμενα ἐκ δύο σκωλήκων συνηνωμένων μεταξύ των ἐγκαρσίως διὰ τοῦ μέσου τοῦ σώματός των. Τὰ ζῷα ταῦτα μόνον κατὰ τὴν ἐνηλικίωσίν των συνενοῦνται πρὸς ἄλληλα, ἐνῷ κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν εἶναι μεμονωμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *διπλόζωον τὸ στικτὸν* (Diplozoon maculatum), ὅπερ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν βραγχίων διαφόρων ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

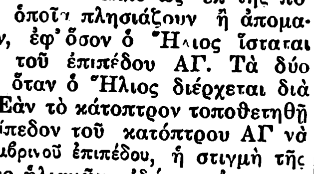

Διπλόζωον τὸ στικτόν.

διπλόη (ἡ) [*Ἀνατομ.*]. Σπογγώδης οὐσία, παραμένουσα τοιαύτη καὶ κατὰ τὴν τελείωσιν τῶν ὀστῶν, ὅτε αἱ περιφερικαὶ στιβάδες αὐτῶν, αἱ ἐν ἀρχῇ σπογγώδεις καὶ αὐταί, μεταβάλλονται εἰς συμπαγῆ οὐσίαν. Κυρίως δὲ διπλόη καλεῖται ἡ μεταξὺ τῶν δύο πλακῶν, τῆς ἔξω καὶ τῆς ἔσω, τῶν ὀστῶν τοῦ θόλου τοῦ κρανίου (ὀστῶν δερματογενῶν ἢ ὑμενομενῶν) σπογγώδης ἀγγειοβριθὴς οὐσία, ἥτις διελαύνεται ὑπὸ φλεβωδῶν ὀχετῶν, δι' ὧν συγκοινωνοῦσιν αἱ φλέβες τῶν μηνίγγων μετὰ τῶν φλεβῶν τοῦ δέρματος τῆς κεφαλῆς. Ι. Π.

διπλοθήλη (ἡ) (Diplothele) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τετραπνευμόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυγαλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἀράχνας μὲ ἰσχυροὺς χηλογνάθους καὶ ἐπιμήκη ἑδραῖον σωλῆνα, καταλήγοντα εἰς αἰχμηρὸν ἄκρον. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κεϋλάνης. Δ. Ν. Π.

διπλοθλαστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐπιφέρων διπλῆν διάθλασιν τοῦ φωτὸς (βλ. διάθλασις *διπλῆ*).

διπλόθριξ (ὁ) (Diplothrix) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἅτινα εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

διπλοΐδιον (τὸ) /*Ἀρχ.*/. Μέρος τι τοῦ ἀρχαίου ἐνδύματος καὶ δὴ τοῦ δωρικοῦ πέπλου, τὸ περισσεῦον, μετὰ τὴν πόρπωσιν κατὰ τοὺς ὤμους, τμῆμα τοῦ ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον ἐπαναπίπτει ἐπὶ τοῦ στήθους ἔμπροσθεν καὶ ἐπὶ τῆς πλάτης ὄπισθεν. Τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ ἀπόπτυγμα.

διπλοῒς (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Σύνηθες ἔνδυμα τῶν κυνικῶν φιλοσόφων, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἦτο ἁπλοῦν δίπτυχον ἱμάτιον. Γ. Μ.

διπλοΐτης (ὁ) (Diploit) /*Ὀρυκτ.*/. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν παραλλαγὴν τοῦ ἀνορθίτου, ἢ καὶ τοῦ βυτωβνίτου τῆς ὁμάδος τῶν τρικλινῶν ἀστρίων. Γ. Β.

διπλοκάμπανο (τό)· ἡ κροῦσις καὶ τῶν δύο κωδώνων τῆς ἐκκλησίας, τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου: «εἶναι μεγάλη γιορτὴ καὶ χτυπᾶνε διπλοκάμπανο».

διπλοκεφαλία (ἡ) (diplocéphalie) [*Τερατογεν.*]. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τερατογενικὴν διάπλασιν, χαρακτηριζομένην ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως δύο κεφαλῶν στηριζομένων ἐπ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος. Μ. Ν. Κ.

διπλοκέφαλος (ὁ) (Diplocephalus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριοπιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μικροῦ μᾶλλον μεγέθους, μὲ πόδας λεπτοτάτους, ἐπιμήκεις, μέτωπον ἀνεπτυγμένον καὶ διωγκωμένον εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ χρῶμα φαιοχρυσίζον. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολυάριθμα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι *διπλοκέφαλος ὁ λοφωτὸς* (Diplocephalus cristatus). Δ. Ν. Π.

διπλοκίδαρις (ἡ) (Diplocidaris Desor) /*Παλαιοζῳολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κιδαριδῶν κανονικῶν εὐεχινοειδῶν* ἐχινοειδῶν. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπάγονται πολλὰ εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι: διπλοκίδαρις ἡ γιγάντειος καὶ διπλοκίδαρις ἡ alternans. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Διπλοκιόνιον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Βυζαντινὴ ὀνομασία τοῦ σημερινοῦ προαστείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Μπεσὶκ Τὰς*, ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου (βλ. χάρτ. ἐν τόμ. Ζ' σ. 573). Ὠνομάζετο καὶ Διπλοῦν Κιόνιον ἢ Ἔξω Κιόνιον ἢ ἡ κατὰ τὸν διπλοῦν κίονα Περαία», πιθανῶς ἐκ λειψάνων παρακειμένου ἀρχαίου ἡρῴου. —Π.

διπλοκλειδώνω· (δημ.), κλειδώνω δύο φοράς, ἀσφαλῶς· || μετ. κρύπτω εἰς ἀσφαλὲς μέρος, ἀσφαλίζω.

διπλόκοιλος (ὁ) (Diplocoelus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκητοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους κανθάρους ἀπαντῶντας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διαιτωμένους ὑπὸ τὸν φλοιὸν πλείστων δένδρων. Δ. Ν. Π.

διπλόκοκκοι (οἱ) /*Ζῳολ.—Μικροβ.*/. Βακτήρια τοῦ γένους *κόκκος*, εὑρισκόμενα ἀνὰ δύο ἡνωμένα. Ἡ κατὰ ζεύγη διάταξίς των ὀφείλεται εἰς τὸν διὰ διχοτομίας κατὰ μίαν μόνον διεύθυνσιν πολλαπλασιασμὸν τῶν κόκκων. Εἰς τὴν τάξιν τῶν διπλοκόκκων ὑπάγεται ὁ διπλόκοκκος τῆς ἐγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος, τῆς πνευμονίας καὶ ἄλλα παθογόνα βακτήρια.

διπλοκόμιον (τὸ) (Diplocomium) [*Βοτ.*]. Γένος λειχήνων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκροκαρπιδῶν*. Ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς ὑγρὰς ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

διπλοκορία (ἡ) [*Ὀφθαλμ.*]. Ὁ ὅρος σημαίνει τὴν ὕπαρξιν δύο κορῶν ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἴριδος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κορῶν δύναται νὰ εἶναι καὶ μεγαλύτερος, καὶ τότε ἔχομεν τὴν τριπλοκορίαν κ.τ.λ. Ἐμετρήθησαν ἐπὶ μιᾶς ἴριδος 11 κόραι. Ἡ διπλοκορία εἶναι συγγενὴς διαμαρτία ἢ παθογονικὴ κατάστασις τῆς διαπλάσεως. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ διπλοκορίαι αἵτινες εἶναι ἀποτέλεσμα τραύματος τῆς μήτρας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως, ἢ κατὰ τὸν τοκετόν, ἢ συνέπεια χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Ἐκ τῶν δύο ἢ περισσοτέρων κορῶν ἡ περὶ τὸ μέσον τῆς ἴριδος εὑρισκομένη εἶναι ἡ κυρία κόρη, αἱ δὲ ἄλλαι, αἱ παρ' αὐτὴν ἢ κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς ἴριδος, εἶναι δευτερεύουσαι. Τὸ σχῆμα τῶν κορῶν εἶναι ἀκανονίστως στρογγύλον, τριγωνικὸν ἢ καὶ σχισμοειδές. Ἡ εἰς τὸ φῶς ἀντίδρασις τῆς κυρίας κόρης ὑπάρχει πάντοτε, ἐνῷ ἡ τῶν ἄλλων δύναται νὰ λείπῃ. Οἱ φέροντες τοιαύτην ἀνωμαλίαν δύνανται νὰ παρουσιάζουν ἐν ταὐτῷ καὶ ἄλλας ἀνωμαλίας τοῦ ὀφθαλμοῦ. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

δίπλοκος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δὶς πεπλεγμένος.

— δίπλοκον (τό), ἐξυπακ. *σχοινίον* [*Ναυτ.*]· κοιν. *καρλίνο*, γαλλ. commis en grelin, ἀγγλ. cable-laide (Ναυτ. Ὀνοματολ. ἄρθρ. 321). Τὸ σχοινίον τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων μονοπλόκων σχοινίων (ἅτινα ὀνομάζονται κῶλα τοῦ διπλόκου καὶ εἶναι ὅ,τι τὸ ἔμβολον εἰς τὸ μονόπλοκον), συστρεφομένων δὲ ἀριστερᾷ, ἐνῷ τὰ ἔμβολα τὰ ἀποτελέσαντα ἕκαστον μονόπλοκον ἔχουσι συστραφὴ πρὸς δεξιά. Σ. Ε. Λ.

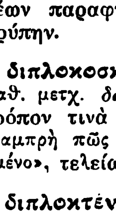

Δίπλοκον σχοινίον.

δίπλοκος (ὁ) (Diplocus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν. Οἱ δίπλοκοι εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα μετὰ βραχέων παραφύλλων, ἄνθη δίοικα καὶ καρπὸν δρύπην. Δ. Ν. Π.

διπλοκοσκινίζω καὶ ***διπλοκοσκινάω***, παρακ. παθ. μετχ. *διπλοκοσκινισμένος*· κοσκινίζω καλῶς, τρόπον τινὰ δύο φοράς· «νὰ ἰδῇς κουλλοῦρες τὴ Λαμπρὴ πῶς διπλοκοσκινᾶνε», «ἀλεύρι διπλοκοσκινισμένο», τελείως ἀπηλλαγμένον τῶν πιτύρων.

διπλοκτένιον (τὸ) (Diploctenium Goldf.) /*Παλαιοζ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *τροχοσμιλινῶν τουρβινολιδῶν ἑξακοραλλίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

διπλοκυνοδοντίναι (οἱ) (Diplocynodontinae Marsh) /*Παλαιοζ.*/. Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *νωτορυκτιδῶν πολυπρωτοδοντίων μαρσυποφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Wyoming. Ἄλλα γνωστὰ γένη τῆς ὑποοικογενείας ταύτης εἶναι ὁ *ἐννεόδους* καὶ ὁ *δοκόδους*. Γ. Κ. Γ.

διπλοκυνόδους (ὁ) (Diplocynodon Marsh) /*Παλαιοζ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *διπλοκυνοδοντινῶν νωτορυκτιδῶν πολυπρωτοδοντίων μαρσυποφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Wyoming. Γ. Κ. Γ.

διπλόκωλον (τὸ) (Diplocolum) /*Βοτ.*/. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κιδαριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ χαρακτηριζόμενα ὑπὸ νηματοειδοῦς θαλλοῦ πυκτωματοσαρκώδους καὶ πολυαρίθμων σπορίων. Δ. Ν. Π.

διπλοκωνίδαι (οἱ) (Diploconidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοκόγχων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν γνωστότερον ὁ διπλόκωνος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

διπλόκωνος (ὁ) (Diploconus) /*Ζῳολ.*/. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *διπλοκωνιδῶν*. Οἱ διπλόκωνοι εἶναι μικρότατοι ζωϊκοὶ ὀργανισμοὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν θαλασσῶν καὶ ἔχουσι κόγχην σωληνοειδῆ καὶ ἀνοικτὴν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Δ. Ν. Π.

διπλόκωπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο κώπας ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σέλματος ἐλαυνομένας: «διπλόκωπος λέμβος» λέμβος πλατεῖα ὥστε εἰς τὸ αὐτὸ σέλμα νὰ κάθηνται δύο κωπηλάται.

διπλόλαιμος (ὁ) (Diplolaemus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *διπλόλαιμον τὸν δαρβίνειον* (Diplolaemus Darwinii), ὅστις ἔχει σῶμα μᾶλλον ἐπίμηκες, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἄνευ ραχιαίας κερατώδους ἀποφύσεως, οὐρὰν μακρὰν πε-

Digitized by Google

πλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ καταλήγουσαν εἰς αἰχμήν, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη καὶ μᾶλλον τριγωνικήν, ῥύγχος ἀμβλὺ καὶ χρῶμα ἀνοικτῶς φαιὸν μετὰ καθέτων ἀκανονίστων μελανῶν λωρίδων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Παταγονίαν. Δ. Ν. Π.

Διπλόλαιμος ὁ δαρβίνειος.

διπλολαίνη (ἡ) (Diplolene) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥυτοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ὧν ὁ κορμὸς καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Τὰ φύλλα εἶναι ἐναλλασσόμενα καὶ τὰ ἄνθη μικρότατα καὶ κατὰ μασχαλιαίας κεφαλίδας διατεταγμένα. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π

διπλομαζεύω· παθ. μετ. παρακ. *διπλομαζεμένος*· μαζεύω διπλό, διπλώνω τι καὶ ἔπειτατὸ μαζεύω: «διπλομαζεμένο παννί».

διπλομανταλώνω, *ἀόρ. (ἐ)διπλομαντάλωσα*, — *(ἐ)διπλομανταλώθηκα*, παθ. μετχ. *διπλομανταλωμένος*· κλείω, κλειδώνω μὲ δύο μάνταλα. ἐξασφαλίζω τελείως: παροιμ. «ἀπόντης γριὰ τὴν ἔπαθε, διπλομανταλώθηκε».

διπλομάστυξ (ἡ) (Diplomastyx) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνισονεμιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα ἐπίμηκες. Γνωστὰ τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς γλυκέα ἢ ὑφάλμυρα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

διπλομερίδη (ἡ) (Diplomerida) *[Ζωολ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μὲ βολβώδεις ῥίζας, πάντα ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

διπλομεσόδους (ὁ) (Diplomesodus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σωρικιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *διπλομεσόδοντα τὸν εὐειδῆ* (Diplomesodus gracilis), ὅστις ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς νοτίου Ρωσίας μέχρι τοῦ Τουρκεστὰν καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ λεπτοῦ σώματος, τῆς ἐπιμήκους, λεπτῆς καὶ εἰς ὀξὺ ῥύγχος καταληγούσης κεφαλῆς, τῶν μικρῶν ὀφθαλμῶν, τῶν μικρῶν καὶ ἠνωρθωμένων ὤτων, τῶν βραχέων καὶ παχέων ποδῶν καὶ τῆς κυλινδρικῆς καὶ μᾶλλον μακρᾶς οὐρᾶς του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι λευκοϋπόφαιος πρὸς τὸν κιτρινόλευκον μετὰ λωρίδος μελανῆς, λεπτῆς κατὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς, πλατυτάτης κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ εἶτα λεπτυνομένης κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σώματος. Δ.Ν.Π.

διπλόμετρον (τό)· διπλοῦν μέτρον, διπλῆ μονὰς μήκους.

διπλόμορφος (ὁ) (Diplomorphus) *[Ζωολ.]*. Γένος πολυπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροπολυποδιδῶν*. Οἱ διπλόμορφοι εἶναι μικρότατα ζῳάρια σχηματίζοντα συνήθως ἀποικίας σκιαδιοειδεῖς. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ μεγάλα βάθη πλείστων θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

διπλόνευρα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα ἅτινα φέρουσι δύο νευρικὰ συστήματα. Δ.Ν.Π.

— **διπλόνευρα** (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τῶν ὁποίων τὰ φύλλα φέρουσι δύο νεῦρα. Δ. Ν. Π.

διπλόνυχος (ὁ) (Diplonychus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βελοστομιδῶν*. Οἱ διπλόνυχοι εἶναι κορέοι ὑδρόβιοι, ἀπαντῶντες εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διπλόνυχος ὁ ἀγροδίαιτος* (Diplonychus rusticus), ὅστις ἔχει χρῶμα φαιόν. Ἡ θήλεια τούτου ἐναποθέτει τὰ ᾠά της ἐπὶ τῆς ῥάχεώς της, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσκολλῶνται καθ' ὅσον καλύπτεται ὑπὸ κολλώδους, πηκτωματώδους οὐσίας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π

διπλόξυλον (τὸ) (Diploxylon) *[Παλαιοφ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σφραγιδιιδῶν*, ὅπερ ἔφερε κορμὸν χονδρόν, κυλινδρικόν, πολυδακτυλιωτὸν καὶ παχύτατον φλοιόν. Ἐκ τῶν γνωστῶν δύο εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι *διπλόξυλον τὸ κομψὸν* (Diploxylon elegans), ὅπερ εὑρέθη εἰς τὰς διαστρώσεις τοῦ Radniz, παρὰ τὴν Βοημίαν. Δ. Ν. Π.

διπλόπαππος (ὁ) (Diplopappus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενα εἰς διαφόρους κήπους τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ ὡραιότατα λευκὰ ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

διπλοπελτίς (ἡ) (Diplopeltis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

διπλοπερίστομα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω ἔντομα τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ διπλοῦ περιστομίου των. Δ. Ν. Π.

διπλόποδα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυριαπόδων*. Δ. Ν. Π.

— **διπλόποδα** (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ὀνομασία τῶν ζωοσκωλήκων ἐκείνων, οἵτινες φέρουσι δύο ζεύγη ποδῶν. Δ. Ν. Π.

διπλοπόδι· ἐπιρρ. μὲ διπλωμένους τοὺς πόδας, ἄλλως *σταυροπόδι*.

διπλοπόρα (ἡ) (Diplopora) *[Παλαιοφ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὰ *δασυκλαδώδη* (*σιφωνόθαλλα* ἢ *σωληνόθαλλα*) φύκη. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔζων εἰς τὰς θαλάσσας κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐκ τοῦ θαλλοῦ των ἀπέκκρινον ἀσβεστολιθικὸν σκελετόν. Οἱ σκελετοὶ οὗτοι, ὅπως παρουσιάζονται ἀπολιθωμένοι, εἶναι σωληνοειδῆ κατασκευάσματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν εὐρὺν κεντρικὸν χῶρον καὶ χωρίζονται εἰς ἐγκαρσίους δακτυλίους διὰ περισφίγξεων. Τὰ φύκη ταῦτα ἔζων ὅπως καὶ αἱ *γυροπορέλλαι*. Οἱ ἀσβεστολιθικοὶ σκελετοί των συσσωρευόμενοι εἰς τοὺς πυθμένας τῶν θαλασσῶν—μετὰ τὸν θάνατόν των—συνετέλεσαν, ὥστε νὰ σχηματισθοῦν ἀσβεστολικὰ καὶ δολομιτικὰ πετρώματα, συνιστάμενα ἐνίοτε ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐκ διπλοπορῶν. Τὰ πετρώματα ταῦτα καλοῦνται *διπλοπορικοὶ ἀσβεστόλιθοι* (Diploporen-Kalke) ἢ *δολομῖται* καὶ εὑρίσκονται εἰς τὴν τριάσιον διάπλασιν τῶν Ἀνατολικῶν Ἄλπεων, εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ κατωτέρου κογχυλιάτου λίθου τῆς Ἄνω Σιλεσίας καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Ἑλλάδι διπλοπορικοὶ ἀσβεστόλιθοι, περιέχοντες κυρίως τὰ εἴδη *διπλοπόρα ἡ πορώδης* (diplopora porosa Schafl.) καὶ *διπλοπόρα* hercu'ea Stopp. εὑρίσκονται εἰς τὴν Πάρνηθα (κορυφὴ Βλέτσι, Τατόϊ), Κιθαιρῶνα, Ἀργολίδα, Χελμόν, καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

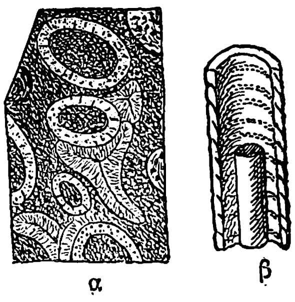
α β

Διπλοπόρα.

α=Τομαὶ διπλοπορῶν ἐντὸς διπλοπορικοῦ ἀσβεστολίθου. β=Ἐσωτερικὴ ἄποψις διπλοπόρας.]

διπλοπορῖται (οἱ) ἢ *διπλοπορειτίδαι* (Diploporita) *[Παλαιοζ.]*. Ὑποτάξις ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ὑδροφοριδῶν κυστοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Ὁ κάλυξ τῶν ζῴων τούτων ἔφερε πλάκας (πινακίδια) μὲ διπλοῦς πόρους. Εἰς τὴν ὑποτάξιν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι τῶν ἀριστοκυστιδῶν, σφαιρονιδῶν, γομφοκυστιδῶν, γλυπτοσφαιριδῶν, πρωτοκρινιδῶν καὶ μεσοκυστιδῶν. Οἱ διπλοπορῖται ἔζησαν ἀπὸ τῆς μέσης καμβρίου μέχρι καὶ τῇ δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

διπλοπρίων (ὁ) (Diploprion) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*. Οἱ διπλοπρίονες φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μικρῶν λεπίων, ὀδόντας πολυπληθεῖς καὶ ἀρκούντως αἰχμηρούς, ῥαχιαῖα πτερύγια δύο, ὧν τὸ πρῶτον φέρει ὀκτὼ ἀκάνθας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διπλοπρίων ὁ ποικιλόχρους* (Diploprion varietatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Δ. Ν. Π.

διπλοπρόσωπος, —*η*, —*ο*· ὁ ἐμφανίζω διπλοῦν πρόσωπον, ὁ ἀνειλικρινής, ἄλλως *διπρόσωπος*.

διπλόπτερος (ὁ) (Diplopterus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκυγιδῶν*. Οἱ διπλόπτεροι φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Ῥάμφος ἰσχυρόν, τριγωνικόν, τόσον μακρόν, ὅσον καὶ ἡ κεφαλή, λίαν πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλευρῶν καὶ μᾶλλον ὑψηλὸν ἢ εὐρὺ κατὰ τὴν βάσιν του. Αἱ ῥωθωνικαὶ ὀπαὶ διανοίγονται κατὰ τὸ κέντρον τῆς βάσεως τοῦ ῥάμφους. Αἱ πτέρυγες, μακραὶ καὶ μᾶλλον ἀμβλεῖαι, καλύπτουσι τὸ τέταρτον τοῦ μήκους τῆς οὐρᾶς, ἥτις εἶναι ἀρκετὰ ἐπιμήκης, στενὴ καὶ ἀπεστρογγυλωμένη. Οἱ πόδες, μᾶλλον βραχεῖς, εἶναι κεκαλυμμένοι ὑπὸ εὐρέων λεπίων, οἱ δὲ δάκτυλοι μικροί, λεπτοὶ καὶ αἰχμηρότατοι. Οἱ διπλόπτεροι ἔχουσι φωνὴν συρίζουσαν καὶ θρηνώδη. Ζῶσι συνήθως μεμονωμένοι καὶ δὲν σχηματίζουσι ζεύγη εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς των. Γενικῶς εἶναι ἄγρια πτηνὰ καὶ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν κρύπτονται ἐντὸς τῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων, διὰ τοῦτο δὲ δυσκόλως θηρεύονται. Μικροὶ συλλαμβανόμενοι οἱ διπλόπτεροι ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ διατηροῦνται ἀρκετὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διπλόπτερος ὁ λοφιοφόρος* (Diplopterus cristatus), ὅστις ἔχει σῶμα μέτριον, εὔρωστον, κεφαλὴν μικράν, ἀπεστρογγυλωμένην, ῥάμφος μέτριον καὶ ἰσχυρόν, χαρακτηριστικὸν λοφίον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, πτέρυγας μᾶλλον βραχείας, οὐρὰν μακροτάτην, πόδας βραχεῖς μετὰ μεγάλων δακτύλων καὶ γαμψῶν ὀνύχων καὶ χρῶμα μελανότερον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος μὲ ἡμικυκλικὰς λευκὰς γραμμώσεις, λαιμὸν καὶ κοιλίαν ὑπόλευκα, ῥάμφος καὶ πόδας ἐρυθροκιτρίνους καὶ λοφίον μελανὸν μετὰ λαμπρῶν κυανῶν ἀνταυγιῶν.

Διπλόπτερος ὁ λοφιοφόρος.

— **διπλόπτερος** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενειας τῶν *εὐμενιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι αἱ ἀνώτεραι πτέρυγές των ἔχουσι διπλάσιον μῆκος τῶν κατωτέρων, αἱ κεραῖαί των τελευτῶσιν εἰς ῥοπαλοειδῆ ἀπόφυσιν καὶ ὁ προθώραξ κεῖται πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω τοῦ σώματος. Τινὰ εἴδη ζῶσι μεμονωμένα, ἄλλα δὲ ἀποτελοῦσι μεγάλας κοινωνίας ἐξ ἀρρένων καὶ θηλέων ἀποτελουμένας. Δ. Ν. Π.

διπλοπώγων (ὁ) (Diplopogon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

διπλός, — *ή*, — *ό*· δημοτ., ἀντὶ διπλοῦς (βλ. λ.). διπλωμένος εἰς δύο: «βάλε τὸ παννὶ διπλό»· ‖ διπλοῦς, διπλάσιος, ἄλλος τόσος: «διπλὸ μεροκάματο», «κερδίζει διπλά», «ἐφέτος ἔκαμε διπλὸ λάδι ἀπὸ πέρσι»· παροιμ. «τοῦ φτωχοῦ τὸ σκοινὶ μονὸ δὲ φθάνει, διπλὸ φθάνει καὶ περισσεύει»· ‖ ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο στοιχείων ὁμοίων: «διπλὴ δενδροστοιχία», «ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ εἶναι διπλή»· ‖ «τοῦ χρόνου διπλός», εὐχὴ πρὸς ἄγαμον, δηλαδὴ «μετὰ συζύγου»· ‖ «διπλὰ παπούτσα» ἀντὶ «παπούτσα μὲ διπλὲς σόλλες» (ἡ λ. *διπλὸς* ἐπλάσθη ἀπὸ τοῦ θηλυκοῦ *διπλῆ* τοῦ ἀρχαίου *διπλοῦς*, κατὰ τὸ σχῆμα καλὴ—καλός· διὰ τοῦτο τὸ θηλυκὸν δύναται νὰ περισπᾶται ὡς ἀρχαία διάσωσις, δύναται δὲ καὶ νὰ ὀξύνεται ὡς θηλυκὸν νεώτερον ἀπὸ τοῦ *διπλός*· πβλ. χρυσός—χρυσή, ἀπὸ τοῦ χρυσοῦς—χρυσῆ). Β. Φ.

διπλοσάλη (ἡ) *[Χημ.]*· εἶναι *σαλικυλοσαλικυλικὸν ὀξὺ*

$$HO.\ C_6H_4.\ CO.\ O.\ C_6H_4\ CO.\ OH.$$

Τήκεται εἰς 168° καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον κατὰ ῥευματισμῶν καὶ πλευριτίδων. Σ. Γ.

διπλοσάνθηρα (τὰ) (Diplosanthera) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν οἱ στήμονες φέρουσι διπλάσιον ἀριθμὸν πετάλων ἢ ὁ ὕπερος. Δ. Ν. Π.

διπλοσάνιδον (τό)· σανὶς διπλασίου πάχους τοῦ κανονικοῦ, διπλοσανίς, δίπλαξ.

διπλόσαυρος (ὁ) (Diplosaurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διπλόσαυρος ὁ γραμμωτὸς* (Diplosaurus lineatus), ὅστις ἔχει μῆκος 30 ἑκατοστομέτρων, σῶμα ὑποκυλινδρικόν, ἐπίμηκες, πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεφαλὴν ἐξωγκωμένην κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτῆς ἐπιφάνειαν καὶ χρῶμα φαιὸν μὲ μελανὰς ῥαβδώσεις καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ῥάχεως καὶ τῆς οὐρᾶς. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀριζόναν καὶ τὴν Καλιφορνίαν. Δ. Ν. Π.

διπλοσελμίς (ἡ) (Diploselmis) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπογγομοναδιδῶν*. Αἱ διπλοσελμίδες εἶναι μικροσκοπικοὶ ὀργανισμοί, μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ κερατώδους συστάσεως ὀστράκου. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων συνήθως κατ' ἀποικίας, προσκεκολλημένας ἐπὶ στερεῶν ὑποθεμάτων. Δ. Ν. Π.

διπλοσήμαντος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων διπλῆν σημασίαν, ὁ ἐκφράζων δύο σημασίας, ὁ δυνάμενος νὰ ἐκληφθῇ μὲ δύο σημασίας, δισήμαντος.

διπλόσκολο (τό)· δύο ἐν συνεχείᾳ ἑορταὶ ἐπαγόμεναι ἀργίαν.

διπλοσκοπὸς (ὁ)· ἕκαστος ἐκ τῶν δύο εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν τεταγμένων σκοπῶν, φυλάκων.

—*[Στρατ.]* Εἰδικῶς ἐν ταῖς προφυλακαῖς εἰς ἑκάστην θέσιν σκοποῦ τάσσονται ἀνὰ δύο ἄνδρες, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐνθαρρύνωνται ἀμοιβαίως. Οἱ τοιοῦτοι σκοποὶ καλοῦνται *διπλοσκοποί*.

διπλοσπόνδυλον (τὸ) (Diplovertebron Fritsch) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *τεμνοσπονδύλων στεγοκεφάλων*

Digitized by Google

ἀμφιβίων. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων (τμήματα μόνον τοῦ κρανίου καὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου εἰς τὸ Nürschan τῆς Βοημίας. Γ. Κ. Γ.

διπλόσπορος (ὁ) (Diplosporus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

διπλόστεγον (τὸ) (Diplostegum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελαστοματοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἀραβίας. Δ. Ν. Π.

διπλόστεφον (τὸ) (Diplostephum) [*Βοτ.*] Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστεριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἰθαγενεῖς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

διπλοστήμονα (τὰ) (Diplostemona) [*Βοτ.*] Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ ἅτινα φέρουσιν ἀνδρεῖον ὄργανον, οὗ ὁ ἀριθμὸς τῶν στημόνων εἶναι διπλάσιος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σεπάλων ἢ τῶν πετάλων τοῦ ἄνθους. Δ. Ν. Π.

διπλοστομίδαι (οἱ) (Diplostomidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοειδῶν*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους σκώληκας ζῶντας παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ζῴων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν βραγχίων διαφόρων ἰχθύων καὶ δὴ τῶν γλυκέων ὑδάτων. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν γνωστότερα *διπλόστομον*, *ἡμίστομον*, *ὁλόστομον*, *πολυκοτύλη*, *τυλοκοτύλη* κτλ.

Γενικῶς οἱ σκώληκες τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι διγενεῖς, ἐνδοπαράσιτοι, μὲ ἁπλᾶς μεταμορφώσεις. Τὸ σῶμά των διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένα τμήματα. Τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ σώματος περιλαμβάνει πλὴν τοῦ σπλαγχνικοῦ μέρους καὶ τὰς δύο σικύας, στοματικὴν καὶ κοιλιακήν. Τὸ δεύτερον ἥμισυ περικλείει τὰ γεννητικὰ ὄργανα, ἅτινα διανοίγονται κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματος εἰς κοινὸν τρῆμα. Δ. Ν. Π.

διπλόστομον (τὸ) (Diplostomum) [*Ζωολ.*]. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *διπλοστομιδῶν*. Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους εἶναι *διπλόστομον τὸ ἐμετικὸν* (Diplostomum vomificum), ὅπερ παρετηρήθη εἴς τινας ἰχθῦς τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ ἰδίως τῆς *πέρκης τῆς ποταμίου* (Perca fluviatilis). Νεώτεραι παρατηρήσεις τῶν Monticelli καὶ τοῦ Brandes ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 8 εἴδη, ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ζῴων, ὧν τὰ 5 ἐπὶ διαφόρων πτηνῶν καὶ τὰ ὑπόλοιπα 3 ἐπὶ τοῦ κροκοδείλου. Τὰ *διπλόστομα* ἔχουσι μῆκος ἀπὸ 1—10 χιλιοστομέτρων, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, τὸ δὲ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματός των εἶναι λίαν πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ἡ κοιλιακὴ σικύα (βεντούζα) εἶναι πάντοτε μεγαλυτέρα τῆς στοματικῆς τοιαύτης. Τὸ ὄργανον τῆς προσκολλήσεως εἶναι κοιλότης βαθεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἧς τὰ τοιχώματα καλύπτονται ὑπὸ διαφόρου μήκους τριχοειδῶν φυματίων. Δ. Ν. Π.

διπλοστρεπτόκοκκος (ὁ) [*Ζωολ.*]. Καλεῖται ποικιλία τις τοῦ *στρεπτοκόκκου*, καθ' ἣν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον παρουσιάζεται οὗτος ἀνὰ δύο ἡνωμένος. Δ. Ν. Π.

διπλοστρωμίδαι (οἱ) (Diplostromidae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια ἀλγῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *θερμοβλάστων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον τὸ *διπλοστρώμιον*. Δ. Ν. Π.

διπλοστρώμιον (τὸ) (Diplostromium) [*Βοτ.*]. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διπλοστρωμιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη μὲ λεπτὸν φαιόπυρρον θαλλὸν καὶ μικρότατα σπόρια. Δ. Ν. Π.

διπλόσφαιρα (ἡ) (Diplosphaera) [*Ζωολ.*]. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ἀπαντῶντας εἰς τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

διπλόσχημος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων διπλοῦν σχῆμα, διπλῆν μορφήν.

διπλοσωμία (diplosomie) [*Τερατογεν.*]. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τερατογονικὴν διάπλασιν, χαρακτηριζομένην ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως δύο σωμάτων τελείων τὴν διάπλασιν, συνηνωμένων δι' ἑνὸς ἢ διαφόρων τμημάτων τοῦ σώματος. Συνώνυμον *διςωμία*. Μ. Ν. Κ.

διπλοταινία (ἡ) (Diplotaenia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδιανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, διακρινόμενον διὰ τὰ πολύγαμα ἄνθη του καὶ φυόμενον εἰς τὴν Περσίαν. Δ. Ν. Π.

διπλόταξις (ἡ) (Diplotaxis) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μηλολονθιδῶν*. Αἱ διπλοτάξεις εἶναι κάνθαροι μικροῦ μεγέθους ἢ μετρίου, χρώματος μελανοῦ, ὑπερύθρου ἢ ὑποπρασίνου, τριχωτοὶ κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βόρειον καὶ Κεντρικὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

διπλόταξις (ἡ) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον ὀλίγα εἴδη μὲ κίτρινα ἄνθη, ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

διπλότης (ἡ). Καλεῖται οὕτω, κατὰ Νικηφόρον τὸν Χωνιάτην, «τὸ τῶν ρημάτων ἀμφοτερίζον». —Ω.

διπλότριχον (τὸ) (Diplotrichum) [*Βοτ.*]. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ριβουλαριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Δ. Ν. Π.

διπλοτροπίς (ἡ) (Diplotropis) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

διπλότυπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εἰς διπλοῦν τυπωμένος: «διπλότυπος ἀπόδειξις» ἀπόδειξις πληρωμῆς, καταθέσεως κττ., τῆς ὁποίας πανομοιότυπον παραμένει εἰς τὸν ἐκδώσαντα αὐτήν· || *διπλότυπον* (τὸ) ὡς οὐσ., κατὰ παράλειψιν τοῦ ἔγγραφον, ἡ παρεχομένη διπλότυπος ἀπόδειξις.

—[*Δημ. Λογιστ.*] Καλοῦνται *διπλότυπα εἰσπράξεως* αἱ ἀποδείξεις αἱ ἐκδιδόμεναι ἐκ διπλοτύπου βιβλίου πρὸς βεβαίωσιν τῆς εἰσπράξεως ὡρισμένου ποσοῦ παρά τινος προσώπου, δι' ὡρισμένην αἰτίαν. Εἰδικῶς ἐν τῇ δημοσίᾳ διαχειρίσει οἱ δημόσιοι εἰσπράκτορες ἐκδίδουσι τοιαύτας ἀποδείξεις πρὸς βεβαίωσιν τῶν παρ' αὐτῶν ἐνεργουμένων εἰσπράξεων τῶν δημοσίων ἐν γένει ἐσόδων ἐξ εἰδικοῦ βιβλίου καλουμένου βιβλίου διπλοτύπων εἰσπράξεως, χορηγουμένου αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου, εἰς ὃ ὑπάγονται. Ὁ τύπος τῶν διπλοτύπων τούτων βιβλίων καθωρίσθη ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1929 διὰ τοῦ ἀπὸ 2 Ἰανουαρίου 1929 προεδρικοῦ διατάγματος διάφορος ἀπὸ τὸν μέχρι τότε ἰσχύσαντα. Τὰ νέα δηλαδὴ διπλότυπα βιβλιοδετούμενα ἀνὰ ἑκατόν, ἐξ ὧν, κατ' ἐναλλαγήν, πεντήκοντα μὲν θὰ χρησιμοποιῶνται διὰ τὴν πρώτην γραφὴν (στέλεχος), τὰ ἕτερα δὲ πεντήκοντα διὰ τὴν ἐξ ἀποτυπώσεως τοιαύτην (ἀπόδειξις), ἀριθμοῦνται παρὰ τῆς γενικῆς διευθύνσεως Δημοσίου Λογιστικοῦ δι' ἀριθμητῆρος ἔχοντος ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς καὶ σφραγίζονται ἄνωθεν τοῦ ἀριθμοῦ διὰ τῆς σφραγῖδος τῆς ὑπηρεσίας, ἐν ᾗ ἀναγράφεται καὶ τὸ χρονολογικὸν ἔτος τῆς σφραγίσεως. Τὰ διπλότυπα ταῦτα συμπληροῦνται ὑπὸ τῶν εἰσπρακτόρων διὰ μολυβδίδος ἀντιγραφικῆς (τῆς μελάνης), εἰς τρόπον ὥστε διὰ τῆς προσθήκης ἀντιγραφικοῦ χάρτου τὰ ἐφ' ἑκάστου στελέχους ἀναγραφόμενα ν' ἀποτυπῶνται ἐπὶ τοῦ ἑπομένου φύλλου, ὅπερ ἐκκοπτόμενον θὰ παραδίδεται ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸν πληρώσαντα χρέος πρὸς τὸ δημόσιον ὀφειλέτην αὐτοῦ. Ἡ ἀπόδειξις αὕτη παραδίδεται εἰς τὸν πληρώσαντα καὶ ἂν δὲν ἤθελε ζητηθῆ παρ' αὐτοῦ καὶ δὲν δύναται νὰ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἐντύπου ἢ χειρογράφου ἀποδείξεως τοῦ εἰσπράκτορος πρὸς βεβαίωσιν τῆς εἰσπράξεως πληρωθέντος δημοσίου ἢ δημοτικοῦ ἐσόδου ἢ ἄλλου δικαιώματος. Τὴν γενομένην εἴσπραξιν βεβαιοῖ πάντοτε ὁ εἰσπράκτωρ διὰ τῆς ὑπογραφῆς του, τοῦ καταβαλόντος βεβαιοῦντος τὴν πληρωμὴν διὰ τῆς ὑπογραφῆς του ἐπὶ τοῦ πρώτου διπλοτύπου καὶ δικαιουμένου νὰ ἐξακριβώσῃ δι' ἐξετάσεως τῶν σχετικῶν χρηματικῶν καταλόγων, οὓς ὁ εἰσπράκτωρ δέον νὰ ἔχῃ μεθ' ἑαυτοῦ (κεκυρωμένων ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ οἰκείου δημοσίου ταμείου), ἐὰν τόσον πράγματι ὅσον τοῦ ζητεῖται εἶναι τὸ χρέος του, ὡς καὶ ἐὰν τὸ βιβλίον εἰσπράξεως εἶναι τεθεωρημένον καὶ ἐσφραγισμένον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Ἐὰν ὁ πληρώσας ἀπέφυγε νὰ βεβαιώσῃ τὴν πληρωμὴν διὰ τῆς ὑπογραφῆς του ἢ δὲν ἠδυνήθη, ὡς μὴ γινώσκων γραφήν, βεβαιοῦται τοῦτο ὑπὸ τοῦ εἰσπράκτορος καὶ ἑνὸς μάρτυρος ἐπὶ τοῦ διπλοτύπου εἰσπράξεως· καὶ τοῦτο πρὸς πρόληψιν καταχρήσεων ἐκ μέρους κακῆς τυχὸν πίστεως εἰσπρακτόρων. Τοιαύτας ἀποδείξεις ἐκ διπλοτύπων ἐπίσης βιβλίων ὀφείλουν νὰ ἐκδίδωσι καὶ οἱ εἰδικοὶ λεγόμενοι ταμίαι (προξενικοὶ ταμίαι, τελωνειακοὶ ταμίαι, διαχειρισταὶ ταχυδρομικῶν ἐπιταγῶν, διευθυνταὶ καπνεργοστασίων) διὰ τὰς παρ' αὐτῶν ἐνεργουμένας εἰσπράξεις τῆς ἁρμοδιότητός των καὶ νὰ παραδίδωσιν εἰς τὸν πληρωτὴν καὶ ἂν δὲν ἤθελε ζητήσει ταύτην, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν λιανικῶν εἰσπράξεων τῶν τελῶν τοῦ χαρτοσήμου καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Β. Λαμπρινάκη*, Γενικαὶ ἀρχαὶ Δημ. Λογιστικοῦ (σελ. 156—158). — *Β. Γεωργαντᾶ*, Δημόσια Οἰκονομικὰ μέρος Β. — Δημόσιον Λογιστικὸν (σελ. 187—188).

Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

διπλοῦν (τό). Κατὰ τοὺς Φαραωνίτας τὸ ἀνθρώπινον ὂν συνέκειτο ἐκ τοῦ ὑλικοῦ σώματος, ἐκ τῆς ψυχῆς (μπάϊ), ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ θείας φλογὸς (Κοῦ) καὶ ἐκ τοῦ *διπλοῦ* (Κᾶ) ἀΰλου, ἀλλ' ὁρατοῦ ὁμοιώματος τοῦ ἀνθρώπου κατὰ πάντα ἀναπαριστῶντος τοῦτον, ὅπερ ἦτο γυνὴ ἂν περὶ γυναικὸς προὔκειτο, ἀνὴρ ἢ παιδίον ἂν περὶ ἀνδρὸς ἢ παιδίου, κυφὸν ἂν περὶ κυφοῦ. Τὸ διπλοῦν συνέζη ἐν τῷ τάφῳ μετὰ τοῦ νεκροῦ. Κατὰ μικρὸν δ' ἐγένετο δεκτὸν ὅτι καὶ πάντα τὰ ὄντα καὶ τὰ ἀντικείμενα εἶχον τὸ διπλοῦν των. Δι' ὃ ἐν τῷ τάφῳ ἀντὶ νὰ κατατίθενται τροφαὶ ἢ σκεύη, ἐζωγραφοῦντο. Πάντα δὲ ἐνεψυχοῦντο ὁσάκις ἐπεφοίτα ὑπὸ μορφὴν πτηνοῦ ἡ ψυχή. Εἰς πολλὰς ἐντοίχους παραστάσεις βλέπομεν τὸν ἄνθρωπον καὶ παρ' αὐτὸν τὸ διπλοῦν του. Γ. Λ. Α.

διπλουρίδαι (οἱ) (Dipluridae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τετραπνευμόνων*, περιλαμβάνουσα ἀράχνας τῶν τροπικῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ὁ δίπλουρος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δίπλουρος (ὁ) (Diplurus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διπλουριδῶν*. Οἱ δίπλουροι εἶναι ἀράχναι ἰθαγενεῖς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 15, εἴδη ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ἔνθα καὶ ὑφαίνουσι λεπτότατον καὶ μέγα ἀράχνιον. Δ. Ν. Π.

— **δίπλουρος** (ὁ) (Diplurus Newb.) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κοιλακανθιδῶν κροσσοπτερυγίων τελεοστόμων ἰχθύων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

διπλοῦς, —*ῆ*, —*οῦν* (ἀπὸ τοῦ ἀσυναιρ. *διπλόος*)· ὁ ἐκ δύο μερῶν, ἐκ δύο στρωμάτων ἀποτελούμενος, ἀντίθ. *ἁπλοῦς ἢ μονός*: «διπλοῦς θώραξ, —χιτών, —χλαῖνα»· || ὁ μετ' ἄλλου ὁμοίου, ἀντίθ. *μονος ἢ μοναδικός*: «διπλῆ γραμμὴ (σιδηροδρομική, τηλεγραφικὴ κ.τ.τ.)», «τὰ φορέματά του—, τὰ καπέλλα του τὰ ἔχει διπλᾶ», «διπλοῦν ἄγκιστρον», τὸ ἔχον δύο ὄνυχας, «διπλοῦς τροχὸς» ζεῦγος τροχῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος, «διπλῆ διάθλασις», ἡ κατὰ δύο διευθύνσεις γινομένη κ.λ.π. [βλ. διπλὸς καὶ διπλάσιος]· || τὸ θηλ. διπλῆ (ἡ) καὶ τὸ οὐδέτ. διπλοῦν (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. τὰς λ.)· || «εἰς διπλοῦν», εἰς δύο ὅμοια ἀντίτυπα ἢ ἀντίγραφα: «τὸ παρὸν συμβόλαιον ἐγένετο εἰς διπλοῦν».

— [*Μαθημ.*] Διπλῆ ἀκολουθία ποσοτήτων καλεῖται ἡ ἀκολουθία, τῆς ὁποίας ἕκαστος ὅρος φέρει δύο δείκτας.

Διπλοῦν ὁλοκλήρωμα μιᾶς συνεχοῦς συναρτήσεως f(n,y) ἔν τινι ἐπιπέδῳ τόπῳ T καλεῖται τὸ κοινὸν ὅριον τῶν ἀθροισμάτων:

$$S = \sum_{i=1}^{n} \omega_i M_i \qquad s = \sum_{i=1}^{n} \upsilon_i \varepsilon_i$$

ἔνθα $\omega_1 \ldots \omega_n$ παριστοῦν τὰ ἐμβαδὰ τῶν περιοχῶν $\tau_1 \ldots \tau_2$, τ_n, εἰς ἃς διαιρεῖται ὁ ἀρχικὸς τύπος T δι' οἱωνδήποτε βοηθητικῶν γραμμῶν· M_i καὶ ε_i, τὸ μέγιστον καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς συναρτήσεως f(n,y) ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τ_i. Τὸ κοινὸν τοῦτο ὅριον παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου:

$$\iint_T f(n,y)\, dx\, dy$$ (βλ. λ. ὁλοκλήρωμα).

Διπλοῦν σημεῖον μιᾶς καμπύλης λέγεται πᾶν σημεῖον αὐτῆς, δι' οὗ διέρχονται δύο κλάδοι τῆς καμπύλης. Διπλᾶ σημεῖα εἶναι τὰ σημεῖα ἀνακάμψεως πρώτου καὶ δευτέρου εἴδους καὶ τὰ γωνιώδη σημεῖα. Σημεῖον ἀνακάμψεως πρώτου εἴδους εἶναι τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ δύο κλάδοι τῆς καμπύλης ἔχουν κοινὴν ἐφαπτομένην καὶ κεῖνται ἑκατέρωθεν αὐτῆς. Σημεῖον ἀνακάμψεως δευτέρου εἴδους εἶναι τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ δύο κλάδοι τῆς καμπύλης ἔχουσιν ἐπίσης τὴν ἰδίαν ἐφαπτομένην, ἀλλὰ κεῖνται πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος αὐτῆς. Γωνιῶδες σημεῖον εἶναι ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον οἱ δύο συνερχόμενοι κλάδοι τῆς καμπύλης ἔχουν διαφόρους ἐφαπτομένας.

Διπλοῦς λόγος τεσσάρων σημείων Α, Β, Γ, Δ, καλεῖται ὁ λόγος $\lambda = \frac{AB}{\Gamma B} : \frac{A\Delta}{\Gamma\Delta}$ (βλ. λ. ὁμογραφία).

Διπλοῦν στοιχεῖον ἑνελίξεως καλεῖται τὸ κοινὸν στοιχεῖον τῶν ἐν ἑνελίξει εὑρισκομένων γεωμετρικῶν σχηματισμῶν. Σ. Μ. - Ο

— **διπλᾶ σύμφωνα** [*Γραμματ.—Γλωσσολ.*]. Καλοῦνται *διπλᾶ σύμφωνα*: Α') τὰ σύμφωνα ζ, ξ, ψ, διότι ἰσοδυναμοῦν πρὸς δύο ἀλλεπαλλήλους φθόγγους ὁμοῦ προφερομένους· ἤτοι τὸ μὲν ζ πρὸς τὸ σ+δ, τὸ ξ πρὸς οὐρανικὸν +σ, τὸ ψ πρὸς χειλικὸν +σ. Πολλάκις δὲ καὶ προῆλθον τὰ διπλᾶ σύμφωνα ἀπὸ τῶν δύο τούτων συμφώνων· π. χ. Ἀθήναζε ἀπὸ τοῦ Ἀθήνας+δε, κόραξ ἀπὸ τοῦ κόρακ+ς, ἄραψ ἀπὸ τοῦ ἄραβ+ς· τὸ δὲ ζ προῆλθεν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοῦ γ+j καὶ ἀπὸ τοῦ δ+j, π. χ. ἁρπαγ+jω=ἁρπάζω, Δjεύς=Ζεύς. Ὅθεν ἡ φύσις τῶν διπλῶν λεγομένων συμφώνων εἶναι διττή· ἤτοι εἶναι τοῦτο μὲν φθόγγοι πρωτότυποι ἀνέκαθεν ὑπάρχοντες, τοῦτο δὲ παράγωγοι σχηματισθέντες ἐκ δύο συμφώνων. Καὶ πρὸς παράστασιν τοῦ μὲν ζ ὑπῆρχε παλαιότατα τὸ γράμμα Z, παραληφθὲν ἐκ τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου, πρὸς παράστασιν

Digitized by Google

δὲ τοῦ ξ καὶ τοῦ ψ, εἰς μὲν τὰς ἀρχαιοτέρας ἐπιγραφὰς χρησιμοποιοῦνται ἀνὰ δύο γράμματα ΚΣ—ΧΣ διὰ τὸ ξ καὶ ΠΣ—ΦΣ διὰ τὸ ψ, βραδύτερον δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν ἀντ' αὐτῶν τὸ Ξ καὶ τὸ Ψ. Β. Φ.

Β') Τὰ σύμφωνα ἐκεῖνα, πρὸς ἐκφώνησιν τῶν ὁποίων παρατείνομεν τὸν ὑπὸ τῶν φωνητικῶν μας ὀργάνων σχηματιζόμενον φραγμὸν ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἢ ὅσον ἀπαιτεῖται πρὸς ἐκφώνησιν τῶν ἀντιστοίχων ἁπλῶν συμφώνων. Τὰ διπλᾶ λεγόμενα σύμφωνα οὐδὲν ἄλλο κατὰ ταῦτα εἶναι ἢ μακρὰ (ἤ, ὡς καλεῖ ταῦτα ὁ Χατζιδάκις, ἐκτεταμένα) σύμφωνα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν προφοράν των νομίζομεν, ὅτι ἀντιλαμβανόμεθα διάσπασίν τινα αὐτῶν εἰς δύο φθόγγους, τὰ μακρὰ σύμφωνα θεωροῦμεν συνήθως ὡς διπλᾶ καὶ γράφομεν δίς, ἤτοι δι' ἐπαναλήψεως τοῦ γράμματος, δι' οὗ γράφονται τὰ ἀντίστοιχα ἁπλᾶ σύμφωνα. Τὰ διπλᾶ σύμφωνα ἔχουν διάφορον τὴν ἀρχήν των κατὰ τὰς διαφόρους λέξεις καὶ τύπους. Συνήθως προέρχονται: 1) ἐκ συγχωνεύσεως συμφώνου τινὸς (οὐρανικοῦ συνήθως ἢ ὀδοντικοῦ) μετὰ τοῦ ἡμιφώνου ι ἢ τοῦ F, λ. χ. *γλωχ-ια—γλῶσσα, *πίκ-ια—πίσσα, *μέθ-ιος (λατ. medius)—μέσσος (καὶ καθ' ἁπλοποίησιν μέσος), τέτFαρες—τέτταρες (ἢ τέσσαρες) κ.λ., 2) ἐξ ἀφομοιώσεως συμφώνου τινὸς πρὸς τὸ παρακείμενον σύμφωνον: *ἄλιος (λατ. alius)—ἄλλος, *γράφ-μα—γράμμα, θάρσος—θάρρος, *τέτριβ-μαι—τέτριμμαι κ.λ., λατ. ad fero—affero, adfigo—affigo, adsequor—assequor, ad noto—annoto, ad loquor—alloquor, admoveo—ammoveo κ.λ., 3) ἐκ συνιζήσεως, λ. χ., βορέας—βορεας—βορρᾶς, στερεό:—στερρὸς (ἐν θεσσαλικαῖς δὲ ἐπιγραφαῖς ἀναγινώσκομεν καὶ κύρρον, ἀργύρρου, ἀντὶ κύριον, ἀργυρίου κ.λ.), 4) κατ' ἀναλογίαν ἄλλων, ἐχόντων κανονικῶς διπλοῦν τι σύμφωνον, λ. χ., παρ' Ὁμήρῳ ἐκάλεσσα, ἐστόρεσσα, κ.λ., κατ' ἐπίδρασιν τῶν ἐτέλεσ-σα, ἐνείκεσσα κ.οὕ κ., 5) ἐκ συνθέσεως: δυσ-σεσεβής, δύσσηπτος, δύσσοος, δυσσύνακτος κ.λ. κ.λ.

Ἀλλὰ τὰ οὕτω προελθόντα διπλᾶ πολλάκις ἡπλοποιήθησαν ὑπὸ διαφόρους ὅρους καὶ ἐνίοτε κατὰ διάφορον ἐν ταῖς διαφόροις διαλέκτοις τρόπον. Οὕτω τὸ σσ (ἢ ττ) ἔμεινεν ἀπαθὲς καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς τὰς ἄλλας διαλέκτους, ἂν προῆλθεν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως οὐρανικοῦ μετὰ τοῦ ἡμιφώνου ι: γλῶσσα ἢ γλῶττα, πίσσα, ταράσσω ἢ ταράττω (*ταράχ-ιω), πράσσω ἢ πράττω κ.λ κ.λ. Ἐπίσης ἐσώθη καὶ τὸ ἐκ τοῦ τF προελθὸν ττ ἢ σσ: τέτταρες ἢ τέσσαρες κ.λ. Ἀλλὰ τὸ σσ ἢ ττ τὸ προκῦψαν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως θ+ι ἢ τ+ι ἢ ἐκ τοῦ σ+σ, τ+σ ἡπλοποιήθη εἰς τὴν Ἰωνικήν, τὴν ἀττικὴν καὶ τὴν ἀρκαδικὴν διάλεκτον: μέθιος—μέσσος—μέσος, ὄρεσ-σι—ὄρεσι, ἐτέλεσ-σα—ἐτέλεσα, ὁπότιος—ὁπόσσος—ὁπόσος, τότιος—τόσσος—τόσος κ. οὕ. κ. Τὰ διπλᾶ ἡπλοποιήθησαν ὡσαύτως, ὅταν ἠκολούθει ἢ προηγεῖτο καὶ ἄλλο σύμφωνον, διὸ ἀντὶ τῶν: δύσ—στηνος, (πότνια) πάνσσα, κ.λ. ἐλέχθη δύστηνος, πᾶσα κ. οὕ. κ. Οὕτω καὶ ἐν τῇ λατινικῇ: pergo (ἀντὶ per—rego—perrgo), disto (ἀντὶ dis-sto), discindo (ἀντὶ dis-scindo), aspiro (ἀντὶ as-spiro—aspiro) κ.λ. κ.λ. Τὰ διπλᾶ ἡπλοποιήθησαν πλὴν τούτων καὶ ὁσάκις προηγεῖτο μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος: ἀλλήλων (ἀντὶ ἀλλήλλων), ἄ-ρους (ἀντὶ ἄερρους), καθώ: καὶ ὅλα τὰ σύνθετα, ὧν τὸ α' συνθετικὸν λήγει εἰς μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγον, τὸ δὲ β' συνθετικὸν ἀρχίζει ἀπὸ ρ. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν λατινικήν, λ. χ. (cado —cadtus) cassus—casus, (divido—dividtio) divīssio—divisio, caussa — causa, aulla (ὅπως ἀπαντᾷ εἰς τὸ παλαιότατον χειρόγραφον τοῦ Πλαύτου)—aula, (caedo) caedlum — caellum—caelum κ.λ. κ.λ. Ἐπίσης ἁπλοποιοῦται τὰ διπλᾶ ἐν τῇ λατινικῇ, ὅταν ἡ ἑπομένη συλλαβὴ ἔχῃ ὡσαύτως διπλοῦν, λ. χ. (mamma, ἀλλὰ *mammilla) mamilla, (offa, ὅθεν *offella) ofella, (obmitto—ommitto omitto κ. οὕ. κ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐπὶ ὡρισμένους ὅρους ἁπλοποιήσεως ταύτης τῶν διπλῶν ἤρχισεν ἀπ' αὐτῶν τῶν δοκίμων χρόνων τάσις τις πρὸς γενικὴν ἁπλοποίησιν τῶν διπλῶν συμφώνων, ἥτις κατέληξεν εἰς τὸν πλήρη ταυτισμὸν τούτων πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἁπλᾶ, ὅπως συμβαίνει ἤδη εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν. Εἰς ὀλίγας μόνον διαλέκτους νεοελληνικὸς—καὶ δὴ τὰς δωδεκανησιακὰς καὶ τὴν κυπριακὴν—διασῴζεται ἀκόμη ἡ προφορὰ τῶν διπλῶν: κόκκαλον, λάκκος, γράμματα, κρομμύδιν. πολλά, βγάλλω ἢ βκάλλω, θάλασσα, μέλισσα, γλῶσσα, τέσσερα κ. οὕ. κ. Τὰ παλαιὰ ταῦτα διπλᾶ ἐπολλαπλασιάσθησαν διὰ νέων διπλῶν σχηματισθέντων κατ' ἀναλογίαν ἄλλων ἀρχαιόθεν κληρονομηθέντων, ὡς λ.χ. ἀφίννω, πίννω, φτάννω, δίννω κ.λ. κατ' ἐπίδρασιν τῶν ῥημάτων ζώννω, στρώννω, χώννω κ.λ. (ἐκ τῶν ἀρχαίων ζώννυμι, στρώννυμι, χώννυμι). Πλὴν τούτων διπλᾶ ἐκφωνοῦνται εἰς τὰς ῥηθείσας νήσους καὶ ἐξ ἀφομοιώσεως δύο παρακειμένων συμφώνων εἴτε ἐντὸς λέξεως εἴτε ἐν τῇ συνεκφορᾷ: ξανθὸς—ξαθθός, ἀνθὸς—ἀθθός. γρόνθος—γρόθθος. ἄκανθα—ἀγκάθθιν. χολοκύνθη—κολοκύθθιν. νύμφη—νύφφη, ὀμφαλὸς—ἀφφάλι κ.οὔ.κ. (δ)εθ θέλω=δὲν θέλω, τὴμ μάνναμ μου, τὸλ λόοσ σου= τὸν λόγον σου κ. λ. Εἰς τὰ βόρεια λεγόμενα νεοελληνικὰ ἰδιώματα προέκυψαν διπλᾶ σύμφωνα ἐκ συγκοπῆς ἀτόνου φωνήεντος ι ἢ ου μεταξὺ δύο συμφώνων τῶν αὐτῶν: ἔσσα, φύσσα (εἰς τὰ ὁποῖα τὸ διπλοῦν σσ ἀκούεται εὐκρινῶς) =ἔσεισα, (ἐ)φύσησα κ.οὔ.κ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— διπλῆ ἀγωγὴ *[Πολ. Δικ.]* βλ. μικτὴ ἀγωγή.

— διπλῆ ἀντίστιξις *[Μουσ.]*. Τὸ περίπλοκον τοῦτο εἶδος τῆς ἀντιστίξεως βασίζεται ἐπὶ τῶν γενικῶν κανόνων τῆς *ἁπλῆς διηνθισμένης ἀντιστίξεως*, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ἑκάστη τῶν δύο φωνῶν ὀφείλει νὰ γραφῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀναστρεφομένη νὰ μὴ προκαλῇ σφάλματα. Ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει διπλῆ ἀντίστιξις εἶναι ἡ εἰς τὴν ὀγδόην· κατόπιν ἔρχεται ἡ εἰς τὴν πέμπτην ἢ δωδεκάτην, ἡ εἰς τὴν τρίτην ἢ δεκάτην· σπανίζουν ἀντιθέτως ἡ εἰς τὴν δευτέραν, τετάρτην, ἕκτην καὶ ἑβδόμην, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν δυσκολίας. Οἱ κυριώτεροι κανόνες τῆς διπλῆς ἀντιστίξεως εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ταυτοφωνίαν μεταχειριζόμεθα συνήθως εἰς τὸ ἀσθενὲς μέρος τοῦ μέτρου, εἰς τὸ ἰσχυρὸν δὲ μόνον εἰς τὸ πρῶτον ἢ τελευταῖον μέτρον.

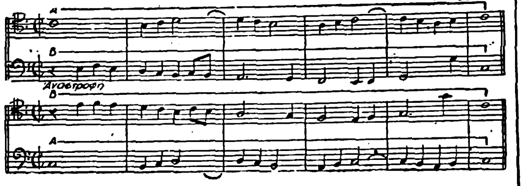

Διπλῆ ἀντίστιξις.

2) Τῆς δευτέρας γίνεται χρῆσις μόνον ὡς διαβατικοῦ φθόγγου ἢ καὶ ὡς καθυστερήσεως, κατόπιν προετοιμασίας, τοῦ βασίμου. 3) Ἡ τρίτη, ἥτις ἀναστρεφομένη μᾶς δίδει τὴν ἕκτην, εἶναι καθαρῶς σύμφωνον διάστημα καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην προετοιμασίας· δυνάμεθα λοιπὸν νὰ τὴν μεταχειριζώμεθα ἐλευθέρως, προσπαθοῦντες ἐν τούτοις νὰ μὴ γράφωμεν πλέον τῶν τριῶν τριτῶν κατὰ σειράν. 4) Ἡ τετάρτη, καθὸ διάφωνος, χρησιμοποιεῖται μόνον ὡς διαβατικὸς φθόγγος ἢ καθυστέρησις. 5) Ἡ πέμπτη ἀκολουθεῖ τοὺς γενικοὺς κανόνας τῆς τετάρτης. 6) Ἡ ἕκτη, ἀναστροφὴ τῆς τρίτης, ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνας τῆς τελευταίας ταύτης. 7) Ἡ ἑβδόμη παρουσιάζεται ὡς διαβατικὸς φθόγγος ἢ ὡς καθυστέρησις. 8) Ἡ ὀγδόη μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, ἢ ὡς διαβατικὴ εἰς τὸ ἀσθενὲς μέρος τοῦ μέτρου. 9) Τῆς ἐνάτης τέλος γίνεται χρῆσις μόνον ὡς διαβατικοῦ φθόγγου ἢ διανθίσματος. Ἀπαγορεύεται ἡ διασταύρωσις τῶν φωνῶν ὡς καὶ τὰ παράλληλα διαστήματα τῆς πέμπτης ἢ ὀγδόης. Ἡ διπλῆ ἀντίστιξις ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν σύνθεσιν, διότι ὁ ἐργαζόμενος εἰς τὸ εἶδος τοῦτο δὲν βασίζεται ἐπὶ δεδομένου μέλους, ὧν ὑπόχρεως νὰ συνθέσῃ ἀμφοτέρας τὰς φωνάς, φροντίζων συνάμα νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰς ὡραίαν μελῳδικὴν γραμμὴν καὶ ποικίλους ρυθμικοὺς τύπους. Γ. Σ.

— διπλῆ *διάθλασις [Φυσικ.]* βλ. λ. διάθλασις.

— διπλοῖ *ἀστέρες [Ἀστρον.]* βλ. ἀστέρες.

— διπλοῦς *λόγος* ἢ *ἀναρμονικὸς [Γεωμετρ.]* βλ. λ. ἀρμονικὸς *λόγος*

— διπλοῦς *νεφελοειδὴς [Ἀστρονομ.]*. Σύστημα δύο νεφελοειδῶν ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν διπλῶν ἀστέρων (βλ. νεφελοειδεῖς). Σ. Π.

διπλουσόδων (ὁ) (Diplusodon) *[Ζωολ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λυθριδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια καὶ θάμνους μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη μικρὰ κατὰ μασχαλιαῖον κῦμα διατεταγμένα. Γνωστὰ περὶ τὰ 40 εἴδη ἰθαγενῆ τῇ Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

διπλόφαρδος, —η, —ο· ὁ ἔχων διπλοῦν πλάτος, ἐπὶ ὑφάσματος: «διπλόφαρδο παννί», ἄλλως *διπλομαζεμένο.*

διπλοφρυΐδαι (οἱ) (Diplophryidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοκόγχων*, περιλαμβάνουσα ζωάρια διακρινόμενα ἐκ τοῦ μονοκυττάρου σώματός των, ὅπερ φέρει διπλᾶς νηματοειδεῖς ἀποφύσεις ἐν εἴδει ὀφρύων καὶ κόγχην διηνοιγμένην εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα της. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ διπλόφρυς (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

διπλόφρυς (ὁ) (Diplophrys) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *διπλοφρυΐδων*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη μικροσκοπικά, ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

διπλοφυλοφιλία (ἡ) *[Ἰατρ.]* βλ. λ. γενετήσιος *ἀντιστροφή.*

διπλοφωνία (ἡ) (diplophonie) *[Ἰατρ.]*. Διαταραχὴ τῆς φωνῆς κατὰ τὴν λαλιάν, χαρακτηριζομένη ὑπὸ τοῦ ταυτοχρόνου σχηματισμοῦ δύο ἤχων ἐν τῷ λάρυγγι. Ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία παρατηρεῖται: α') εἰς τὰς περιπτώσεις μονοπλεύρου παραλύσεως ἀμφοτέρων τῶν φωνητικῶν χορδῶν, αἵτινες εὑρίσκονται ἀνίσως τεταμέναι καὶ παράγουσιν οὕτω δύο διακεκριμένους ἤχους· β') ὅταν μικρός τις πολύπους ἢ ὀζίδιόν τι διαχωρίζῃ τὴν φωνητικὴν σχισμὴν εἰς δύο γλωττίδας, οἵτινες παρέχουσι τότε ἤχους διαφόρου ὕψους. Συνώνυμον τῆς διαφωνίας εἶναι: ἡ διφθογγία, ἡ διφωνία, ἡ δίτονος φωνή. Μ. Ν. Κ.

διπλοχαιρετίσματα (τά)· ἐντονώτερον τοῦ χαιρετίσματα: «τοῦ στέλλει διπλοχαιρετίσματα».

διπλοχαιρετῶ καὶ —άω· ἐντονώτερον τοῦ *χαιρετῶ*: «σὲ διπλοχαιρετῶ».

διπλοχιτὼν (ὁ) (Diplochiton) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελαστοματιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Διπλοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ποταμῶν (τέως Μπορόβου) τῆς ἐπαρχίας Κάτω Νευροκοπίου (τέως Ζυρνόβου) τοῦ νομοῦ Δράμας. Κάτ. (1928) 94. Πρότερον ἐκαλεῖτο Δόμπλεν.

— Διπλοχώρι (κοιν. *Ντιμπλοχώρι*) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἀγροτικῆς κοινότητος Μουρνὲς τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 12. Ἐπὶ τουρκοκρατίας εἶχε μόνον Τούρκους κατοίκους. Καταστρεφόμενον δὲ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἠρημώθη ταχέως, δι' ὃ ἐν εἰρήνῃ εἶχεν ἐλαχίστους κατοίκους. Ε. Γ.

διπλοψαλὶς (ἡ) (Diplopsalis) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βλεφαριδομαστιγιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα περιβαλλόμενον ὑπὸ μεμβρανώδους κόγχης. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βαλτικήν. Δ. Ν. Π.

διπλοψηφία (ἡ)· τὸ νὰ δώσῃ τις ψῆφον εἰς δύο ἐκλεγομένους ἀντὶ ἑνός, ἢ εἰς πλείονας ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκλεγομένων· || τὸ νὰ ψηφίσῃ τις δύο φορὰς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκλογήν.

διπλοψηφίζω· ψηφίζω δύο ἀντὶ ἑνός, ἢ ἐν γένει περισσοτέρους. ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκλεγομένων (βλ. διπλοψηφία)· || ψηφίζω δύο φορὰς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκλογήν.

διπλυκοσία (ἡ) (Diplycosia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρεικοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη μὲ δέκα στήμονας, κεκολοβωμένα κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν στύλων καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστὰ 6 εἴδη φυόμενα εἰς τὴν νῆσον Ἰάβαν. Δ. Ν. Π.

διπλῶ (—*όω*)· καθιστῶ τι διπλοῦν· || διπλώνω (βλ. λ.).

δίπλωμα (τό)· τὸ δεδιπλωμένον φύλλον τῆς μεμβράνης πρὸς σχηματισμὸν τετραδίου· || ἐπιστολὴ συστατική, διαπιστευτήριος· || ἐπίσημον ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ἀναγνωρίζεται εἴς τινα ἰδιότης τις, ἱκανότης ἢ ἀξία: «δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας», «δίπλωμα διδάκτορος τῆς νομικῆς, —τῆς ἰατρικῆς, —τῆς φιλοσοφίας», «δίπλωμα πρώτου βραβείου τῆς ἐκθέσεως τῶν Παρισίων»· || δημοτ. ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *διπλώνω*, σύμπτυξις: «τὸ δίπλωμα τοῦ χαρτιοῦ, —τοῦ ὑφάσματος κττ.».

— *[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο ἐν ἀρχῇ *δίπλωμα* πᾶν ἔγγραφον διπλούμενον εἰς δύο μέρη. Τοιοῦτον ἔγγραφον ἠδύνατο νὰ εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ περγαμηνῆς ἢ παπύρου, μέχρις ἡμῶν ὅμως κυρίως διεσώθησαν ρωμαϊκὰ ἔγγραφα ἐπὶ ὀρειχάλκου. Τὰ διπλώματα ταῦτα ἦσαν ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ αὐτοκράτορος, τῆς συγκλήτου ἢ ἄλλης ἀρχῆς, δι' ὧν παρείχοντο ὡρισμένα δικαιώματα εἰς τὸν ἐπιφέροντα· τινὰ τούτων, π. χ. διδόμενα εἰς ταξιδεύοντας πρὸς παροχὴν εὐκολιῶν, ἐπεῖχον θέσιν σημερινῶν διαβατηρίων. Κυρίως ὅμως διεσώθησαν στρατιωτικὰ διπλώματα, ἤτοι ἔγγραφα διδόμενα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τοὺς ἀπολυομένους τοῦ στρατοῦ (diplomata honestae missionis) καὶ κυροῦντα τὰ παρεχόμενα εἰς αὐτοὺς δικαιώματα τῆς civitas καὶ τοῦ conubium. Ἦτο δὲ ἡ μὲν civitas τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, τὸ δὲ conubium τὸ δικαίωμα «τοῦ συνάπτειν μετὰ Ρωμαίας πολίτιδος ἢ ξένης μέν, ἀλλὰ κεκτημένης ὡσαύτως τὴν ἐπιγαμίαν, γάμον ὄντα κατὰ τὸ πολιτικὸν δίκαιον τῶν Ρωμαίων κύριον (iustum) καὶ γεννᾶν ἐκ τούτου νόμιμα τέκνα» *(Βασιλ. Ρωμ. Πολ.)*. Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε καὶ ἀναδρομικὴν ἰσχὺν ἐπὶ τῶν ἤδη συναφθέντων γάμων.

Τὸ δίπλωμα ἀπετελεῖτο ἐκ δύο ὀρειχαλκίνων πλακῶν συνδεομένων μεταξύ των διὰ δακτυλίων, περὶ τοὺς ὁποίους ἐστρέφετο, δυνάμενον οὕτω νὰ κλεισθῇ. Εἰς τὰς ἐσωτερικὰς πλευρὰς τῶν δύο πλακῶν ἐγράφετο ὁριζοντίως τὸ κείμενον τοῦ νόμου τοῦ παρέχοντος τὰ ἀνωτέρω προνόμια, ἠκολούθει δὲ τὸ ὄνομα τοῦ στρατιώτου εἰς ὃν παρείχετο, τοῦ σώματος εἰς ὃ ἀνῆκε, τοῦ σωματάρχου, τοῦ ὑπατικοῦ ἔτους κτλ. Πάντα ταῦτα ἐπανελαμβάνοντο ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τῆς μιᾶς πλακός· μετὰ ταῦτα τὸ δίπλωμα κλεισμένον περιε-

Digitized by Google

λίσσετο διὰ ταινίας καὶ ἐσφραγίζετο ὑπὸ μαρτύρων, ὑπογράφοντος ἑκάστου παρὰ τὴν σφραγῖδά του. Ἡ ὑπογραφὴ τῶν μαρτύρων σκοπὸν εἶχε νὰ πιστοποιήσῃ, ὅτι τὸ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς ἀντιγεγραμμένον κείμενον τοῦ νόμου εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἔσω γραφέν. Ἠδύνατο ὅμως, ἐὰν ἤθελε γεννηθῇ ἀμφισβήτησις, ν' ἀνοιχθῇ τὸ δίπλωμα πρὸς πιστοποίησιν τῆς ἀντιγραφῆς καὶ νὰ ἐπανασφραγισθῇ.

Τὰ στρατιωτικὰ ταῦτα διπλώματα τῶν Ρωμαίων εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σπουδαῖα, συμβάλλουσι δὲ ἰδίως εἰς τὴν ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ρωμαϊ-

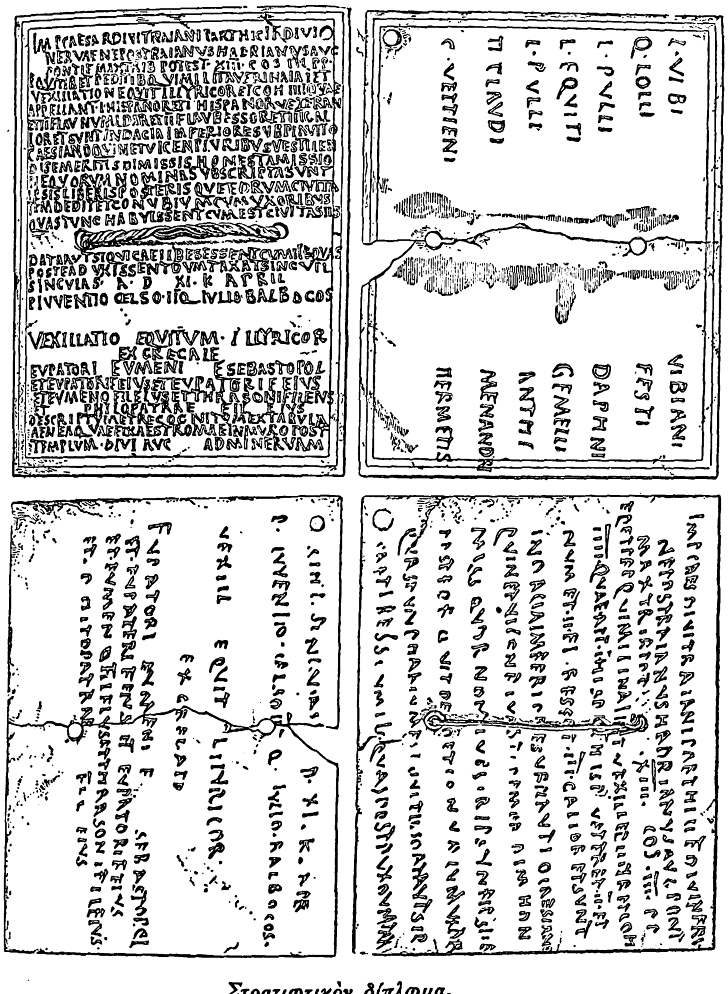

Στρατιωτικὸν δίπλωμα.

[*Ἄνω*, δεξιά: Πρώτη ἐξωτερικὴ σελίς· ἀριστερά: δευτέρα ἐξωτερικὴ σελίς. *Κάτω*, δεξιά: Πρώτη ἐσωτερικὴ (ἡ ὄπισθεν τῆς πρώτης ἐκ τῶν προηγουμένων)· ἀριστερά: ἡ δευτέρα ἐσωτερικὴ (ἡ ὄπισθεν τῆς δευτέρας ἐξωτερικῆς).]

κῆς ἱστορίας: διαφωτίζουσιν ὑπατικὰς χρονολογίας καὶ παρέχουσι πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ κατὰ τοὺς ὑστέρους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Τὰ διασωθέντα διπλώματα εἶναι πλεῖστα, ἀνήκουσι δέ, παραδόξως, ἅπαντα εἰς στρατιώτας λεγεώνων βοηθητικῶν, μὴ Ρωμαίων. Ἡ μὴ διάσωσις οὐδενὸς τοιούτου διπλώματος Ρωμαίου στρατιώτου τῶν λεγεώνων ἐγέννησε πολλὰ ζητήματα εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους, μὴ δυναμένους νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς ἁπλῆν σύμπτωσιν.

— **δίπλωμα.** Ἐκαλεῖτο ἐπίσης *δίπλωμα* διπλοῦν ἀγγεῖον, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν πρὸς παρασκευὴν φαρμάκων· τὸ μικρότερον ἀγγεῖον ἐτίθετο ἐντὸς τοῦ μεγαλυτέρου πλήρους ζέοντος ὕδατος.

Λ. Ν. Π.

— **δίπλωμα** ***εὑρεσιτεχνίας***· βλ. λ. ἐφεύρεσις.

διπλωμάτης (ὁ)· (μεταγραφὴ τοῦ γαλλ. diplomate, ὅπερ πάλιν ἐσχηματίσθη ἀπὸ τῆς ἑλλην. *δίπλωμα*), ὁ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος ἑνὸς κράτους παρὰ τῇ κυβερνήσει ἄλλης χώρας· καὶ γενικώτερον πᾶς ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν· || μεταφ. ὁ ἄλλα λέγων καὶ ἄλλα νοῶν, ἀνειλικρινής, πονηρός: «εἶναι ἕνας διπλωμάτης ποὺ ποτὲ δὲν μπορεῖς νὰ τὸν καταλάβῃς τί θέλει».

— **διπλωματῶν** ***ἐξέτασις*** *[Δικονομ.]*· βλ. λ. μάρτυρες.

διπλωματία (ἡ)· τὸ γνώρισμα, τὸ ἔργον τοῦ διπλωμάτου, ἡ περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους ἐπιμέλεια καὶ δεξιότης· τὸ σύνολον τῶν μὲ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις μιᾶς χώρας ἀσχολουμένων καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν: «γαλλική—, ἀγγλικὴ διπλωματία»· || εἰς τὴν δημοτ. μεταφ., διπροσωπία, πονηρία, ἀνειλικρίνεια: «πηγαίνει μὲ διπλωματία», «μὲ τὴ διπλωματία του κάμνει τὶς δουλειές του».

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Καλεῖται *διπλωματία* (diplomatie) ἡ θεωρητικὴ ἐπιστήμη ὡς καὶ ἡ πρακτικὴ τέχνη τῆς ἐν γένει μονίμου ἐπισήμου ἀντιπροσωπεύσεως κράτους τινὸς παρ' ἑτέρῳ τοιούτῳ, ἐν τῷ συνόλῳ δὲ τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τοῦ κράτους τούτου. Ὁ μόνιμος διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος διαφέρει τοῦ ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου ὡς καὶ τοῦ προξένου, καθόσον ἀμφότεροι οὗτοι δὲν ἀντιπροσωπεύουσι τὸ κράτος των εἰς πάσας ἐν γένει τὰς σχέσεις αὐτοῦ ὡς ὁ μόνιμος διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος, ἀλλὰ μόνον εἰς ὡρισμένας τοιαύτας. Τοῦ ὅρου *διπλωματία* γίνεται ὡσαύτως χρῆσις πρὸς δήλωσιν, ὁτὲ μὲν τοῦ συνόλου τῶν ὑπηρεσιῶν κράτους τινὸς διὰ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ σχέσεις, συμπεριλαμβανομένου ἐν τούτῳ καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (ὡς ἑλληνική—, γαλλικὴ διπλωματία), ὁτὲ δὲ τοῦ σταδίου, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ ὁ ἐκλέξας τοῦτο. Ὁ τεχνικὸς ὅρος διπλωματία χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀλλ' ὁ δι' αὐτοῦ δηλούμενος θεσμὸς εἶναι τόσον παλαιὸς ὅσον σχεδὸν καὶ ὁ κόσμος αὐτός, ἀνακύψας εὐθὺς ὡς οἱ διάφοροι λαοὶ ἤρξαντο νὰ συγκεντρώνωνται εἰς κεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀνεξαρτήτους πολιτικὰς ὀργανώσεις. Αἱ μεταξὺ τούτων διεθνεῖς σχέσεις ἦσαν κατ' ἀρχὰς λίαν περιωρισμέναι· καὶ τοῦτο, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἴσχυεν ὡς δόγμα διεθνοῦς πολιτικῆς ἡ ἀποκλειστικότης, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ δεόντως ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἐπικοινωνία. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰς περιωρισμένας ταύτας σχέσεις, παρουσιάζοντο ἐνίοτε διάφορα ζητήματα, ἅτινα προσεπάθουν νὰ διευθετήσωσι δι' ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεων, τὰς ὁποίας ἀνέθετον εἰς εἰδικοὺς ἀπεσταλμένους. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ διπλωματία, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, ὑφίσταται ὡς θεσμὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων, ἀνευρεθέντων μάλιστα ἰχνῶν ὑπάρξεως διπλωματικοῦ δικαίου καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Αἰγύπτῳ. Θὰ ὑφίσταται δὲ ἀναντιρρήτως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχωσι καὶ θὰ δρῶσιν ἐνεργῶς ἐν τῇ καλουμένῃ διεθνεῖ κοινωνίᾳ κράτη ἀνεξάρτητα ἐξωτερικῶς καὶ κυρίαρχα ἐσωτερικῶς, ἀλλ' οἰκονομικῶς διατελοῦντα ἐν ἐξαρτήσει ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἐξάρτησις εὐνοεῖ τὴν ἐπέκτασιν τῆς διεθνοῦς ἐπιμιξίας καὶ τὴν γένεσιν παντοίων συμφερόντων, πολιτικῆς, νομικῆς ἢ καὶ οἰκονομικῆς φύσεως, ἅτινα τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη προσπαθοῦσι νὰ διακανονίσωσι διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διπλωματίας. Ἡ ἐξέλιξις, ἣν ὑπέστη ἡ διπλωματία διὰ μέσου τῶν αἰώνων, δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο διακεκριμένας περιόδους: εἰς τὴν περίοδον τῆς ἐκτάκτου καὶ ὅλως προσκαίρου διπλωματικῆς ἀντιπροσωπεύσεως, καὶ εἰς τὴν τῆς μονίμου τοιαύτης. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον δὲν ὑφίστατο ξένη μόνιμος διπλωματικὴ ἀντιπροσωπεία εἰς τὰ διάφορα κράτη, ἅτινα ἐφοβοῦντο καὶ ὑπωπτεύοντο τοιαύτας ἀντιπροσωπείας. Ἀλλ' ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη διαπραγματεύσεως ἐπί τινος ἀναφυέντος ζητήματος, τὸ κράτος ἀπέστελλεν εἰδικοὺς ἀντιπροσώπους, οἵτινες παρέμενον ὅσον χρόνον ἀπῄτουν αἱ διαπραγματεύσεις, μεθ' ὃ ἐπέστρεφον εἰς τὸ κράτος των. Διὰ νὰ δύνανται νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὴν ἐντολήν, ἥτις ἀνετίθετο εἰς αὐτούς, ὅλως ἀνεπηρεάστως καὶ ἀκωλύτως, οἱ τοιοῦτοι εἰδικοὶ ἀπεσταλμένοι ἀπελάμβανον ἰδιαιτέρων τινῶν προνομίων. Ἐθεωροῦντο ἰδίᾳ ὡς διατελοῦντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν θεῶν καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἦσαν ἱεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι, ἀπαγορευομένων τῶν κατ' αὐτῶν προσβολῶν καὶ βιαιοτήτων. Οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐκαλοῦντο πρέσβεις ἢ πρεσβευταί, τοῦ δευτέρου τούτου ὅρου ὄντος μᾶλλον εὐχρήστου παρὰ τοῖς λογογράφοις. Πλεῖσται ὅσαι διετυπώθησαν γνῶμαι ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως, ἀλλ' ὅ,τι εἶναι βέβαιον εἶναι ὅτι αὕτη ἐδήλου ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς σημασίᾳ τὸν παλαιόν, τὸν γέροντα ἐν γένει, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸν μᾶλλον σεβαστὸν καὶ ἐκτιμώμενον. Ἐκ τῆς ἀρχικῆς ταύτης σημασίας ἡ λέξις μετέπεσεν εἰς τὴν τοῦ διπλωματικοῦ ἀπεσταλμένου, διότι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀνέθετον κατὰ προτίμησιν τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἰς τοὺς γέροντας καὶ συνετούς. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις οἱ ἀπεσταλμένοι ἐκαλοῦντο legati. Διὰ τοῦ ὅρου δὲ τούτου κυρίως διεκρίνοντο οἱ ἀντιπρόσωποι, τοὺς ὁποίους ἔπεμπον εἰς τὴν Ρώμην αἱ ἐπαρχίαι καὶ αἱ κοινότητες τοῦ κράτους. Οὐχ ἧττον, τοῦ αὐτοῦ ὅρου ἐγίνετο χρῆσις καὶ προκειμένου περὶ ἀντιπροσώπων τῶν ξένων κρατῶν, συμμάχων ἢ ὑποτελῶν, ὡς καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς Ρωμαϊκῆς πολιτείας ἀποστελλομένων. Διὰ τὴν εἰς τὴν Ρώμην εἴσοδον τῶν ξένων ἀπεσταλμένων ἀπῃτεῖτο προηγουμένη συγκατάθεσις τῆς Συγκλήτου, ἂν δ' ἐπρόκειτο περὶ τοιούτων ἐχθρικοῦ κράτους, οὗτοι συνήθως ἠκούοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως, πολλάκις δὲ καὶ δὲν ἐγίνοντο δεκτοί. Οἱ ἀπεσταλμένοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν ἀπετέλουν ἰδίαν τάξιν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀλλ' ἐξελέγοντο ἑκάστοτε μεταξὺ τῶν διαπρεπεστέρων πολιτῶν, διὰ τοῦτο δὲ καθήκοντα ἀπεσταλμένου ἐξεπλήρωσαν πολιτικοὶ ἄνδρες, ρήτορες, ποιηταὶ καὶ γυναῖκες ἔτι. Ἡ διπλωματία ἄλλως τε δὲν ἦτο μυστικὴ ἀκόμη.

Τὸ σύστημα τοῦτο διετηρήθη ἐν τῇ πρακτικῇ μέχρι σχεδὸν τοῦ τελευταίου ἡμίσεος τοῦ μεσαίωνος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχον ἤδη ἀρχίσει ν' αὐξάνωνται αἰσθητῶς ἐν γένει αἱ μεταξὺ τῶν τότε κρατῶν πολιτικαί, ἐμπορικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ σχέσεις καὶ νὰ διαμορφοῦται τὸ αἴσθημα τῆς ἀνάγκης τῆς ἐν διεθνεῖ κοινωνίᾳ συμβιώσεως τῶν κρατῶν. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τῶν διεθνῶν σχέσεων ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῶν μονίμων διπλωματικῶν ἀντιπροσωπειῶν, αἵτινες, ἐγκατεστημέναι ὑπὸ τύπον μόνιμον ἔν τινι κράτει, θ' ἀντεπροσώπευον παρ' αὐτῷ τὸ ἴδιον αὐτῶν κράτος καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις. Ἡ σπουδαία αὕτη καινοτομία, ἧς ἡ πρακτικὴ ὠφελιμότης ἦτο καταφανής, ἤρξατο νὰ ἐφαρμόζηται κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἔβαινε δ' ἔκτοτε διαρκῶς διαμορφουμένη καὶ ἀναπτυσσομένη, ἀπὸ νομικῆς ἰδίᾳ ἀπόψεως, μέχρις ὅτου κατέληξεν εἰς τὸ ἐν ἰσχύϊ νῦν πλῆρες σύστημα τοῦ δικαίου πρεσβεύσεως, τὸ ὁποῖον παρέχει σημαντικὰ πλεονεκτήματα πρὸς διατήρησιν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν διὰ διευκολύνσεως τῆς διευθετήσεως τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἀναφυομένων ζητημάτων διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεων.

Οἱ πρῶτοι μόνιμοι ἀπεσταλμένοι φαίνεται ὅτι εἶχον διαπιστευθῆ ὑπὸ τοῦ πάπα, ἐκαλοῦντο apocrisiarii ἢ responsales καὶ εἶχον θρησκευτικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικὸν χαρακτῆρα, ἐπιφορτισμένοι νὰ προστατεύωσι τὰ συμφέροντα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοι ἀπεσταλμένοι εἶχον ἰδίᾳ ἀποσταλῆ παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου ὡς καὶ παρ' ἄλλαις αὐλαῖς. Αἱ δημοκρατίαι, αἵτινες ὑφίσταντο ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἰδίᾳ ἡ Ἑνετία, διωργάνωσαν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα τὰς πρώτας κανονικὰς μονίμους διπλωματικὰς ἀντιπροσωπείας πολιτικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ οὕτω δὲ δοθὲν παράδειγμα ἠκολούθησαν μετὰ ταῦτα καὶ ἀρκετὰ ἄλλα κράτη, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἡ πρακτικὴ τῆς μονίμου ἀντιπροσωπεύσεως εἶχε σχεδὸν γενικευθῆ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τοὐλάχιστον καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἰδίᾳ δὲ μεταξὺ γειτονικῶν κρατῶν, ὧν αἱ συνεπείᾳ τῆς γειτνιάσεως σχέσεις προὐκάλουν διάφορα ζητήματα δεόμενα προσεκτικῆς παρακολουθήσεως διὰ μονίμων διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων. Ἐνίοτε αἱ μόνιμοι ἀντιπροσωπεῖαι συνιστῶντο ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῆς συνθήκης, ὡς ἡ συναφθεῖσα τῷ 1520 μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας, καθ' ἣν τὰ συμβληθέντα μέρη ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἀμοιβαίως μονίμους διπλωματικὰς ἀποστολὰς διὰ νὰ λαμβάνωσι, διὰ μέσου αὐτῶν, καθ' ἃ ρητῶς ἀνεγράφετο ἐν τῇ συνθήκῃ, πληροφορίας πλέον αὐθεντικὰς ἐπὶ ἑκάστου γεγονότος. Ὁ ἀπεσταλμένος ἐκαλεῖτο ἐν γένει: orator, nuntius, procurator, legatus. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο ἐν δεδομένῃ περιπτώσει ν' ἀποσταλῇ ἐξαιρετική τις προσωπικότης, αὕτη ἐκαλεῖτο ambasciator, ἀλλ' ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ὁ τίτλος οὗτος κατέστη συνήθης διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ χρήσεως. Αἱ δαπάναι τῆς συντηρήσεως τῶν περισσοτέρων μονίμων ἀντιπροσωπειῶν ἐβάρυνον ἢ τὰ βασιλικὰ ἢ τὰ δημόσια ταμεῖα, ἀλλ' ὑπὸ τύπον ἐκτάκτων ἀκόμη κρατικῶν δαπανῶν καὶ οὐχὶ τακτικῶν. Ἀξιοσημείωτον τυγχάνει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπὸ τοῦ 1581—1803, ὁ πρεσβευτὴς αὐτῆς ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὡς καὶ οἱ ἐν αὐτῇ Ἄγγλοι πρόξενοι διωρίζοντο καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ὑπὸ τῆς «Ἑταιρείας τῶν ἐμπόρων τῆς Ἀνατολῆς», ἱδρυθείσης κατὰ τὴν βασιλείαν τῆς Ἐλισάβετ. Οἱ διοριζόμενοι μόνιμοι ἀντιπρόσωποι διεκρίνοντο ἐνίοτε εἰς τάξεις. Οὕτως, ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία ἀπέστελλεν ἀντιπροσώπους μεγάλης περιωπῆς, ἐκλεγομένους κατὰ πλειοψηφίαν ὑπὸ τῆς Γερουσίας μεταξὺ τῶν διαπρεπεστέρων πατρικίων, εἰς τὰ λοιπὰ μεγάλα κράτη τῆς τότε ἐποχῆς, ὡς ἡ Γαλλία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Ἀγγλία. Εἰς τὰς δευτερευούσας δὲ θέσεις, ὡς εἰς τὸ Μιλᾶνον, Νεάπολιν κτλ. διώριζε δευτερευούσης τάξεως προσωπικότητας. Εἴς τινας τῶν λοιπῶν δημοκρατιῶν τῆς Ἰταλίας ἡ ἐκλογὴ ἐγίνετο ὑπὸ τῶν καλουμένων γενικῶν συνελεύσεων, ἠμφισβητεῖτο δὲ τὸ ζήτημα τοῦ τρόπου καθ' ὃν θ' ἀπηρτίζοντο αἱ συνελεύσεις αὗται,

Digitized by Google

Ἔνιοι συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἦσαν τῆς γνώμης ὅτι τούτων θὰ ἠδύναντο νὰ μετέχωσι πάντες οἱ πολῖται, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἡλικίας πλέον τῶν 40 ἐτῶν. Ἕτεροι ἀπέκλειον τὰς γυναῖκας, παρεδέχοντο δὲ μόνον τοὺς ἄνδρας, τοὺς ὑπερβάντας τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἡ ἐκλογὴ ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ δεκαμελοῦς συμβουλίου. Εἰς τὰς μοναρχίας ἐγίνετο ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ μονάρχου. Διπλωματικὸς ἴδιος κλάδος δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη, ἀλλ' οἱ ἀντιπρόσωποι ἐλαμβάνοντο μεταξὺ τῶν ἐξεχόντων πολιτῶν, οἵτινες θὰ εἶχον τὴν ἀπαιτουμένην πεῖραν, ἱκανότητα καὶ εἰδικότητα, ὅπως ἀντιπροσωπεύσωσιν ἐπαξίως τὸ κράτος αὐτῶν. Αἱ δημοκρατίαι τῆς Ἰταλίας ἤρξαντο ἄλλως τε νὰ λαμβάνωσιν ἐγκαίρως τὰ προσήκοντα νομοθετικὰ μέτρα πρὸς μόρφωσιν ἢ ἐξεύρεσιν ἱκανῶν προσώπων, διὰ νὰ πληρώσωσι δι' αὐτῶν τὰς ἐν ταῖς μονίμοις πρεσβείαις ἀνωτέρας ἰδίᾳ θέσεις. Σημειωτέον ὅτι ἡ Ῥωσία ἐβράδυνε πολὺ νὰ δεχθῇ παρ' αὐτῇ ξένας μονίμους ἀποστολὰς ἢ νὰ διαπιστεύσῃ τοιαύτας εἰς τὰ λοιπὰ κράτη, προτιμῶσα τὴν ἀποστολὴν ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων, ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη. Πρῶτος ὁ μέγας ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου ἐπεχείρησε τῷ 1675, τῷ 1677 καὶ τῷ 1678 νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐν Μόσχᾳ μόνιμον διπλωματικὸν ἀντιπρόσωπον, ὅστις καὶ εἶχε πρὸς τοῦτο ἀφιχθῆ εἰς τὴν ῥωσικὴν πρωτεύουσαν. Ἀλλὰ τὰ σχετικὰ διαβήματα τοῦ Μ. ἐκλέκτορος δὲν ἐπέτυχον, ὑπεδείχθη δ' ἐν τέλει εἰς τὸν διπλωματικὸν αὐτοῦ ἀντιπρόσωπον, μὴ ἀναγνωρισθέντα ἐπισήμως ἐν τῇ ἰδιότητι ταύτῃ, ὅτι θὰ ἔπρεπε ν' ἀπέλθῃ ἐκ Μόσχας, διότι αἱ ταχυδρομικαὶ συγκοινωνίαι ἐλειτούργουν κανονικῶς πλέον μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν καὶ κατὰ συνέπειαν θὰ ἠδύναντο κάλλιστα αὗται νὰ συνεννοῶνται ἀπ' εὐθείας καὶ οὐχὶ μέσῳ μονίμων ἀντιπροσώπων. Ὁ φιλοπρόοδος τσάρος Πέτρος ὁ Α' ἐγκαινίασε πρῶτος τὸ σύστημα τῆς ἀποστολῆς καὶ ἀποδοχῆς μονίμων ἀπεσταλμένων, ἐπιθυμῶν οὕτω νὰ προσεγγίσῃ τὴν μέχρι τοῦδε παραμείνασαν ἐν ἐγωϊστικῇ ἀπομονώσει χώραν του πρὸς τὰ ἀγαθὰ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη τῆς Βεστφαλίας, ἥτις συνωμολογήθη τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1648 καὶ ἀποτελεῖ σταθμὸν σημαντικὸν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ συγχρόνου Διεθνοῦς δικαίου, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται κυρίως νὰ διαμορφοῦται, ἐπαγίωσε τὸ σύστημα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ ἠνάγκασε τὰ κράτη νὰ παρακολουθῶσιν ἄλληλα μετὰ μεγαλυτέρας προσοχῆς, κατασιήσασα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πλέον ἀναγκαίαν τὴν ὕπαρξιν μονίμων διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς μονίμου διπλωματικῆς ἀντιπροσωπεύσεως ἱεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι τόσον ἐν τῷ προσώπῳ ὅσον καὶ ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτῶν κατοικίᾳ. Τὸ κανονικὸν μάλιστα δίκαιον ἀνεθεμάτιζε πάντα, ὅστις θὰ ἔθετεν ἐμπόδια εἰς τὴν ἀποστολὴν ἀντιπροσώπου φίλου ἢ καὶ ἐχθρικοῦ προσέτι ἀκόμη κράτους. Ἡ κατὰ τοῦ ἀντιπροσώπου δὲ τούτου γενομένη προσβολὴ ἐθεωρεῖτο ὡς τοιαύτη στρεφομένη κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, ὅστις διεπίστευσεν αὐτόν. Εἰς ἀντιστάθμισμα τῆς προνομιούχου ταύτης θέσεως, δι' ἧς ἐξησφαλίζετο ἡ ἄνευ κωλυμάτων ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων τῶν ἀντιπροσώπων, οἱ συγγραφεῖς τῶν χρόνων τούτων συνίστων εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους εἰλικρινῆ καὶ διακριτικὴν στάσιν ἐν τῷ κράτει, εἰς ὃ ἀπεστάλησαν, καὶ νὰ μὴ λησμονῶσι ποτὲ ὅτι εἶναι ἀντιπρόσωποι ἐπίσημοι τοῦ κράτους των καὶ φιλικοὶ διαπραγματευταί, οὐχὶ δὲ κατάσκοποι. Ἐννοεῖται ὅτι πλεῖστοι ὅσοι ἀπεσταλμένοι κατεχράσθησαν τῆς προνομιούχου αὐτῶν θέσεως, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς ταραχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, διοργανώσαντες στάσεις καὶ συνωμοσίας στρεφομένας κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἢ τῆς ζωῆς τοῦ ἡγεμόνος. Παραδείγματα τοιαύτης ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ κράτους ἀναφέρονται πλεῖστα ὅσα ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας. Οὕτω, τῷ 1584, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἱσπανίας ἐν Ἀγγλίᾳ μετέσχε διοργανώσεως συνωμοσίας κατὰ τῆς ζωῆς τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ καὶ ἀπηλάθη διὰ τοῦτο ἐκ Λονδίνου. Τῷ 1618 ὁ ἐν Ἑνετίᾳ πρεσβευτὴς τῆς Ἱσπανίας διωργάνωσε συνωμοσίαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς δημοκρατίας, ἀνακληθεὶς δ' εἰς Μαδρίτην ἐγένετο καρδινάλιος μετά τινα ἔτη. Τῷ 1654 ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ Κρόμβελλ, κατηγορηθεὶς ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατ' αὐτοῦ, διετάχθη ν' ἀπέλθῃ ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν ἐκ Λονδίνου. Τῷ 1717 ὁ πρεσβευτὴς τῆς Σουηδίας ἐν Λονδίνῳ συνελήφθη ἐπὶ διοργανώσει στάσεως κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Τῷ 1718 ὁ ἐν Πετρουπόλει πρεσβευτὴς τῶν Κάτω Χωρῶν συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ὡς ὕποπτος διοργανώσεως συνωμοσίας. Ἐν τοῖς μετέπειτα ὡσαύτως χρόνοις ἀρκετοὶ διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι ἀνεμίχθησαν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τοῦ κράτους, προκαλέσαντες ἐντεῦθεν θλιβερὰ ἐπεισόδια. Μεγάλας ὡσαύτως δυσχερείας προὐκάλεσε μέχρις ἀκόμη καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὸ καλούμενον δικαίωμα ἀσυλίας, δι' οὗ περιεβάλλετο τὸ μέγαρον τοῦ ἀπεσταλμένου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἤδη ἀπαραβίαστον. Δυνάμει τοῦ ἰσχύοντος δικαιώματος ἀσυλίας, τὸ ἐν λόγῳ μέγαρον πολλάκις κατέστη τὸ καταφύγιον πολιτικῶν ἐγκληματιῶν ὡς καὶ τοιούτων τοῦ κοινοῦ δικαίου, πολλαὶ δὲ διεθνεῖς διαφοραὶ ἀνέκυψαν ἐκ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐν λόγῳ δικαιώματος. Οὕτω, τῷ 1726, Ὀλλανδός τις, κατηγορούμενος ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ ἐν Μαδρίτῃ, κατέφυγεν ὡς εἰς ἄσυλον εἰς τὸ ἐκεῖ μέγαρον τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, ἔνθα καὶ συνελήφθη βίᾳ ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Ἡ Ἀγγλία διεμαρτυρήθη ἐντόνως, ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἱσπανία δὲν ἐφάνη διατεθειμένη νὰ παράσχῃ ἱκανοποίησιν, το ἐπόμενον ἔτος ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Ἐνίοτε μάλιστα ἡ ἀσυλία αὕτη ἐπεξετείνετο καὶ εἰς ὅλην τὴν πέριξ τοῦ πρεσβευτικοῦ μεγάρου συνοικίαν, ὡς τοῦτο συνέβαινεν ἐν Ῥώμῃ, Ἑνετίᾳ, Λισαβῶνι, Μαδρίτῃ. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος XI κατώρθωσε νὰ καταργήσῃ τὴν ἀσυλίαν ταύτην ἐν Ῥώμῃ, ὡς ἀντικειμένην πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἐδαφικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Τὰ περισσότερα τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν συγκατετέθησαν εἰς τὴν κατάργησιν τῆς κληθείσης ταύτης συνοικιακῆς ἀσυλίας, γενομένην τῷ 1687. Ἡ Γαλλία ὅμως δὲν ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν γενομένην κατάργησιν καὶ οὕτως ἀνεφύη μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν διαφορά, ἥτις θεωρεῖται ἐκ τῶν περιφημοτέρων ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ. Συνεπείᾳ τῶν ἐπεμβάσεων οὐκ ὀλίγων διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ κράτους, παρέστη ἡ ἀνάγκη λήψεως τῶν ἐνδεικνυομένων προφυλακτικῶν μέτρων. Ἐν τῇ Ἑνετικῇ δημοκρατίᾳ εἶχεν ἀπαγορευθῆ πᾶσα σχέσις καὶ ἐπιμειξία μετὰ τῶν παρ' αὐτῇ ξένων ἀπεσταλμένων. Οἱ περισσότεροι δὲ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ταύτης διετύπωσαν ἀνεπιφυλάκτως τὴν γνώμην, ὅτι οἱ διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι θὰ ἠδύναντο νὰ παραπεμφθῶσι τόσον εἰς τὴν ἀστικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κράτους, παρ' ᾧ ἐνασκοῦσι τὰ ὑπηρεσιακὰ αὐτῶν καθήκοντα, δι' ὅσα χρηματικὰ χρέη συνῆψαν ἢ δι' ὅσα ἐγκλήματα τυχὸν διέπραξαν κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τῆς ἐπισήμου ἀποστολῆς των. Θεωρίαι, οἷαι αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι, θὰ ἔπρεπε προφανῶς νὰ τροποποιηθῶσιν ἄρδην, καὶ εἰς τοῦτο συνετέλεσε τὰ μέγιστα ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τὸ κῦρος καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ Γροτίου (1583—1645), ὅστις εἰς τὸ μνημειῶδες σύγγραμμά του «De jure belli ac pacis» (1625) ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν, ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ οὔτε εἰς τὴν ἀστικὴν οὔτε εἰς τὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κράτους, θεωρούμενος κατὰ πλάσμα ὡς εὑρισκόμενος ἐκτὸς τοῦ κράτους, ἐν ᾧ ὑπηρετεῖ, ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς οὐδέποτε ἐγκαταλείψας τὸ ἴδιον αὐτοῦ κράτος καὶ συνεπῶς παρ' αὐτῷ καὶ μόνῳ δυνάμενος νὰ ἐναχθῇ. Ὁ Γρότιος δὲν φαίνεται ὅτι προετίθετο νὰ διαμορφώσῃ νομικόν τι πλάσμα ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀλλ' ἁπλῶς ἐποιήσατο χρῆσιν εἰκόνος, ἣν μεταγενέστεροί τινες συγγραφεῖς ἐκ παρεξηγήσεως μετέτρεψαν εἰς τὸ παρ' αὐτῶν κληθὲν πλάσμα τῆς ἑτεροχθονίας τοῦ διπλωματικοῦ ἀπεσταλμένου. Τὸ πλάσμα τοῦτο ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἐπεκράτησεν ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πρακτικῇ, νῦν ὅμως ἔχει τελείως πλέον ἀποδοκιμασθῆ ἀπὸ καθαρᾶς νομικῆς ἀπόψεως, ὡς μὴ δυνάμενον νὰ δικαιολογήσῃ πλήρως καὶ ἐξηγήσῃ τὴν ἀνάγκην καὶ ὠφέλειαν τῆς ὑπάρξεως τῶν διπλωματικῶν προνομίων. Ταῦτα δὲν ὑφίστανται συνεπείᾳ τοῦ πλάσματος τῆς ἑτεροχθονίας, ἀλλὰ συνεπείᾳ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ χαρακτῆρος, ὃν κέκτηται ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος, ὅστις ἐκπροσωπεῖ κράτος κυρίαρχον καὶ ἀνεξάρτητον, καὶ τοῦ σκοποῦ ἔτι αὐτοῦ τῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς, ὅστις, ἄνευ πλήρους ἐξασφαλίσεως τοῦ δι' αὐτῆς τιμηθέντος, δὲν θὰ ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἀξιοπρεπῶς, ψυχραίμως, ἀνεπηρεάστως, ἀκινδύνως.

Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ἀνεφύησαν πλεῖσται ὅσαι προστριβαὶ καὶ συγκρούσεις ἐν τῇ ἐπιλύσει τῶν λεπτῶν ζητημάτων τῆς ἐξωτερικῆς παραστάσεως τῶν μοναρχῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς προβαδίσεως τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων τῶν διαφόρων κρατῶν, τόσον εἰς τὰς συνήθεις ἐπισήμους τελετάς, καθ' ἃς οὗτοι συνήχοντο ὁμοῦ, ὅσον καὶ εἰς τὰ συγκαλούμενα συνέδρια. Ἐνίοτε, ὅπως παρακαμφθῶσιν αἱ ἐντεῦθεν δυσχέρειαι, ἐγίνετο προσφυγὴ εἰς τὰ πλέον κωμικὰ μέσα. Οὕτω, διὰ τὰς διαπραγματεύσεις αἵτινες προηγήθησαν τῆς ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1699 συνθήκης περὶ εἰρήνης τοῦ Καρλοβὶτς, ἀνηγέρθη παμμέγεθες στρογγύλον περίπτερον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἠνοίχθησαν τόσαι θύραι ὅσοι καὶ πληρεξούσιοι, οἵτινες εἰσῆλθον συγχρόνως ἅπαντες, ἕκαστος ὅμως δι' ἰδίας θύρας καὶ ἐκάθισεν ἕκαστος εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς τραπέζης, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο πρὸ τῆς θύρας, δι' ἧς εἶχεν εἰσέλθει. Τῶν διαπραγματεύσεων μετέσχον πληρεξούσιοι ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστρίας, Τουρκίας, Πολωνίας καὶ Ἑνετίας. Ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὰς ἐθιμοτυπικὰς ταύτας δυσχερείας, αἵτινες προὐκάλεσαν πολλάκις σοβαρὰς περιπλοκάς, καὶ ὅπως κανονισθῇ κατὰ τρόπον ὁμοιόμορφον τὸ ζήτημα τῶν κατηγοριῶν τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων, εἰς ὃ ἐπεκράτει μεγίστη ἀταξία καὶ ἀνομοιομορφία, τὸ ἐν Βιέννῃ συγκληθὲν συνέδριον (13 Νοεμβρίου 1814—25 Μαΐου 1815) συνέστησεν ἐπιτροπὴν πρὸς μελέτην τῶν δύο τούτων προβλημάτων. Ἡ συστᾶσα ἐπιτροπὴ ὑπέβαλε τὴν 9 Φεβρουαρίου 1815 λεπτομερῆ ἔκθεσιν, ἥτις ὅμως δὲν ἐγένετο ὁμοφώνως ἀποδεκτή. Τὴν 19 Μαρτίου οἱ πληρεξούσιοι τῆς Αὐστρίας, Ἱσπανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Πρωσσίας καὶ Ῥωσίας ὑπέγραψαν πρωτόκολλον, ὅπερ περιεῖχε τὸν ὑπὸ ἰδίαν χρονολογίαν κανονισμὸν τῆς τοξεολογίας τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων, οἵτινες διῃροῦντο εἰς τρεῖς διακεκριμένας κατηγορίας. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται οἱ ἀπεσταλμένοι α' τάξεως (ambassadeurs), ὡς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα, δυναμένου ν' ἀποστείλῃ ἀντιπρόσωπον, ὅστις θὰ ἦτο ἢ legatus ἢ nuntius. Οἱ πρῶτοι συνήθως ἀποστέλλονται εἰς τὰ καθολικῆς θρησκείας κράτη καὶ ἐπιφορτίζονται παρ' αὐτοῖς δι' ἐντολῆς θρησκευτικοῦ μᾶλλον ἢ πολιτικοῦ χαρακτῆρος. Οἱ δεύτεροι εἶναι πραγματικοὶ καὶ μόνιμοι διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι, κεκτημένοι πολιτικὸν χαρακτῆρα. Ὅταν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα ἐκλέγωνται μεταξὺ τῶν καρδιναλίων, φέρουσι τὸν τίτλον τῶν legati a latere ἢ de latere. Ἀπεσταλμένους α' τάξεως (ambassadeurs) ἀποστέλλουσι καὶ ἀποδέχονται συνήθως μόνον τὰ μεγάλα κράτη ἐν τῇ πρὸς ἄλληλα διπλωματικῇ αὐτῶν ἀντιπροσωπεύσει, αἱ δὲ παρ' αὐτῶν διευθυνόμεναι πρεσβεῖαι καλοῦνται «Ambassades». Ἐννοεῖται, ὅτι οὐδὲν νομικὸν κώλυμα ὑφίσταται, ὅπως καὶ τὰ δευτερεύοντα ἔτι κράτη διαπιστεύσωσι τοιούτους ἀπεσταλμένους α' τάξεως, ἀλλὰ τὰ κράτη ταῦτα συνήθως ἀποφεύγουσι τοιαύτην πολυτελῆ καὶ πολυδάπανον ἀντιπροσωπείαν. Ἐν τούτοις, διὰ λόγους μεγαλυτέρου γοήτρου, πολλαὶ δημοκρατίαι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ἐκανόνισαν, ὅπως διαπιστεύωσιν ἀμοιβαίως μεταξύ των ἀπεσταλμένους α' τάξεως. Οἱ τοιοῦτοι ἀπεσταλμένοι, ὡς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι α' τάξεως τοῦ πάπα, κέκτηνται τὸν καλούμενον ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτῆρα (ἄρθρ. 2 τοῦ κανονισμοῦ), τουτέστι δὲν ἀντιπροσωπεύουσι μόνον τὸ κράτος αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀντιπρόσωποι, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπον ἔτι αὐτὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, μονάρχου ἢ προέδρου δημοκρατίας, ὡς καὶ τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον φέρει. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον οὗτοι ἀπολαύουσι μεγαλυτέρων τινῶν τιμῶν καὶ διακρίσεων ἀπὸ ἀπόψεως ἐθιμοτυπίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ζήτημα ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, καθ' οὓς τὰ πάντα βαίνουσιν ἁπλοποιούμενα, δὲν κέκτηται τὴν σημασίαν, ἣν ἐκέκτητο εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους, οἵτινες κατετρίβοντο σοβαρῶς εἰς μάταια, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ζητήματα προβαδίσεως καὶ ἐθιμοτυπίας. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων ὑπάγονται οἱ καλούμενοι ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, οἵτινες ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ἴδιον αὐτῶν κράτος ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποστολῆς των, διαπιστεύονται παρ' ἀρχηγοῦ κράτους πρὸς ἀρχηγὸν κράτους καὶ ἐπιδίδουσι πρὸς αὐτὸν προσωπικῶς ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ τὰ διαπιστευτήριά των. Τοιοῦτοι ἀπεσταλμένοι διαπιστεύονται ὑπὸ τῶν δευτερευόντων κρατῶν ἢ ὑπὸ τῶν μεγάλων κρατῶν εἰς δευτερεύοντα τοιαῦτα, αἱ δὲ παρ' αὐτῶν διευθυνόμεναι πρεσβεῖαι καλοῦνται «Légations». Οἱ ἀπεσταλμένοι β' κατηγορίας τοῦ πάπα καλοῦνται internonces, καὶ ὡς τοιοῦτοι δὲν ἔχουσι βεβαίως δικαίωμα προβαδίσεως ἀπέναντι τῶν λοιπῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων τῆς αὐτῆς κατηγορίας, ὡς ἀπεφήνατο τῷ 1878 τὸ ἐν Λίμᾳ διπλωματικὸν σῶμα. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου (internonces) καλοῦνται προσέτι καὶ οἱ γραμματεῖς, οἵτινες λόγῳ ἀπουσίας τοῦ προϊσταμένου αὐτῶν ἀναλαμβάνουσιν ὑπὸ τύπον προσωρινὸν τὴν διεύθυνσιν τῆς παπικῆς πρεσβείας. Ἐν τέλει, εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων ὑπάγονται οἱ καλούμενοι ἐπιτετραμμένοι, οἵτινες διαπιστεύονται παρ' ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, πρὸς ὃν ἐπιδίδουσι τὴν διαπιστευτήριον αὐτῶν ἐπιστολήν, ὑπογεγραμμένην παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους. Οἱ ἔκτακτοι διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι δὲν κέκτηνται διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὑπεροχήν τινα ἐν τῇ ἐθιμοτυπίᾳ, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 3 τοῦ κανονισμοῦ, ὅπερ οὕτω κατήργησε τὴν ἕως τότε ἐπικρατοῦσαν ἀντίθετον πρακτικήν. Ἡ ἔν τινι τῶν τριῶν κατηγοριῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων ἀρχαιότης ἑνὸς ἑκάστου ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπισήμου γνωστοποιήσεως τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ (ἄρθρ. 4), ἐν τῇ νῦν δὲ παγίᾳ πρακτικῇ τῶν κρατῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπισήμου ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους ἢ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν προκειμένου περὶ ἐπιτετραμμένου. Εἰς ἕκαστον κράτος θὰ καθορισθῇ ὁμοιόμορφος τρόπος ὑποδοχῆς τῶν ξένων διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων (ἄρθρ. 5). Οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ τῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν τῶν κρατῶν, ὡς καὶ αἱ τυχὸν μεταξὺ αὐτῶν ὑφιστάμεναι πολιτικαὶ συμμαχίαι δὲν πα-

Digitized by Google

ρέχουσιν ἐθιμοτυπικόν τι πλεονέκτημα εἰς τοὺς διπλωματικοὺς αὐτῶν ἀπεσταλμένους (ἄρθρ. 6).

Τὴν 21 Νοεμβρίου 1818, εἰς τὸ ἐν Ἀκυϊσγράνῳ συγκληθὲν συνέδριον, οἱ πληρεξούσιοι τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Πρωσσίας καὶ Ρωσίας συνεπλήρωσαν τὸν ἀνωτέρω ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 κανονισμόν, προσθέσαντες νέαν κατηγορίαν, τὴν τῶν προσέδρων ὑπουργῶν (Ministres Résidents). Οὗτοι ἀπὸ ἀπόψεως ἐθιμοτυπίας θ' ἀπετέλουν τρίτην τινὰ κατηγορίαν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων, ἥτις θὰ προηγεῖτο τῆς τῶν ἐπιτετραμμένων, οἵτινες τοῦ λοιποῦ θ' ἀπετέλουν τὴν τετάρτην κατηγορίαν. Οἱ τῆς τρίτης νέας κατηγορίας ἀπεσταλμένοι θ' ἀντεπροσώπευον τὸ κράτος των ἐν τῷ συνόλῳ τῶν σχέσεών του, ἀκριβῶς ὡς καὶ οἱ ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοί. Κατά τινα θεωρίαν, οἱ πρόσεδροι ὑπουργοὶ δὲν ἀντιπροσωπεύουσι τὸ κράτος των ὡς τοιοῦτον, ἀλλὰ μόνον τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ τοιαύτη θεωρία ἀπεδοκιμάσθη. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, πολλὰ σύγχρονα κράτη δὲν ἔχουσιν ἐν τῇ διοργανώσει τῆς διπλωματικῆς αὐτῶν ἱεραρχίας τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν προσέδρων ὑπουργῶν. Ὁ κανονισμὸς τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης, ὡς συνεπληρώθη ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ Ἀκυϊσγράνου, ἰσχύει μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, γενόμενος ἀποδεκτὸς παρ' ὅλων σχεδὸν τῶν κρατῶν, ἅτινα νῦν κέκτηνται ὁμοιόμορφον σύστημα διπλωματικῆς αὐτῶν ἀντιπροσωπεύσεως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἡ γενομένη τετραπλῆ ταξεολογία τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων ἐννοεῖται ὅτι ἀφορᾷ εἰς μόνα τὰ ζητήματα τῆς ἐθιμοτυπίας, εἰς οὐδεμίαν δὲ διαφορὰν ἢ διάκρισιν προβαίνει, οὔτε ὡς πρὸς τὰ ὑπηρεσιακὰ αὐτῶν καθήκοντα, οὔτε ὡς πρὸς τὰ καθιερωμένα ἐξαιρετικὰ προνόμια, ὧν ἀπολαύουσιν, οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα πρὸς διαπραγμάτευσιν. Ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου πάντες οἱ ἀπεσταλμένοι, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κατηγορία εἰς ἣν ἀνήκουσιν, εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, κεκτημένοι πάντες τὸν αὐτὸν ἐπίσημον καὶ δημόσιον χαρακτῆρα, εἰς τρόπον ὥστε ἀπολαύουσι πάντες ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ τῶν ἰδιαιτέρων δικαιωμάτων καὶ προνομίων, ἅτινα τὸ Διεθνὲς δίκαιον ἀναγνωρίζει ὡς ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα εἰς τοὺς διπλωματικοὺς ἀπεσταλμένους, ὅπως δύνανται οὕτω νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὴν εἰς αὐτοὺς ἀνατεθεῖσαν ἐντολὴν ἄνευ οὐδενὸς κωλύματος ἢ παρενοχλήσεως. Σημειωτέον ὅτι συγγραφεῖς τινες κατακρίνουσι τὴν καθιερωθεῖσαν τετραπλῆν ταξεολογίαν, φρονοῦντες ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ καθορισθῇ μία καὶ μόνη γενικὴ κατηγορία ἀντιπροσώπων. Τὸ τοιοῦτον δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ὀρθόν. Ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ εἶχον καθορισθῆ δύο κατηγορίαι, ἐξ ὧν ἡ πρώτη θὰ διεπιστεύετο παρὰ τῷ ἀρχηγῷ τοῦ κράτους, ἡ δὲ δευτέρα παρὰ τῷ ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία διὰ τοῦ ἀπὸ 4 Ἰουνίου 1918 διατάγματος παρεδέχθη μίαν καὶ μόνην κατηγορίαν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων, οἵτινες καλοῦνται «πληρεξούσιοι ἀντιπρόσωποι». Οὐχ ἧττον εἴθισται, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ζητημάτων ἐθιμοτυπίας τὰ παρουσιαζόμενα διαπιστευτήρια μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ἀνωτέρω βαθμοῦ τοῦ ἀπεσταλμένου νὰ φέρωσιν ἐν παρενθέσει τὴν κατηγορίαν, εἰς ἣν ὑπάγεται οὗτος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης.

Τὸ σύστημα τῆς μονίμου διπλωματικῆς ἀντιπροσωπεύσεως παρέχει ἀνεκτιμήτους τῷ ὄντι ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔργον τῆς ταχυτέρας διεκπεραιώσεως τῶν διαφόρων ἀνακυπτόντων ζητημάτων, δι' ἃ ἐνδιαφέρεται τὸ κράτος ἢ οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πολῖται αὐτοῦ, ὡς καὶ τῆς διατηρήσεως ἢ ἀναπτύξεως τῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν σχέσεων· διότι οἱ μόνιμοι ἀπεσταλμένοι ἀποτελοῦσι τὸ καταλληλότερον μέσον πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνταλλαγῆς γνωμῶν καὶ ἐπίτευξιν συνεννοήσεως, πρὸς διαφύλαξιν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ κράτους καὶ τῶν ζωτικῶν αὐτοῦ συμφερόντων, καὶ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀφορμῶν διενέξεων καὶ συγκρούσεων διὰ προσωπικῶν ἐξηγήσεων καὶ δι' ἐξευρέσεως πεδίου συνεννοήσεως. Παρὰ πάντα ταῦτα τὰ προφανῆ πλεονεκτήματα τοῦ θεσμοῦ τῆς μονίμου ἀντιπροσωπεύσεως, συγγραφεῖς τινες θεωροῦσιν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὡς δῆθεν ἀνωφελεῖς καὶ περιττὰς τὰς μονίμους διπλωματικὰς ἀποστολάς. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι φρονοῦσιν ὅτι αἱ ἐπιτελεσθεῖσαι ἐν τῇ ταχυδρομικῇ καὶ τηλεγραφικῇ μετὰ τῶν διαφόρων κρατῶν ἐπικοινωνίᾳ κολοσσιαῖαι πρόοδοι ἔχουσι πλέον ἀφαιρέσει ἀπὸ τοὺς μονίμους διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας καὶ πᾶσαν πρωτοβουλίαν, περιορίσασαι αὐτοὺς εἰς ἁπλᾶ διεκπεραιωτικὰ ὄργανα τῶν ἀποφάσεων τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, παρ' οὗ δι' ὅλα ἐν γένει τὰ ζητήματα καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ πλέον ἐπουσιώδη θὰ σπεύσωσι νὰ ζητήσωσιν ὁδηγίας. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὑπάρχει ποιά τις δόσις ἀληθείας εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην. Οἱ πρέσβεις δὲν κέκτηνται νῦν τὴν πρωτοβουλίαν δράσεως, ἥτις διέκρινε τοὺς παλαιοτέρους τοιούτους, οἵτινες λόγῳ δυσχερειῶν ἐν τῇ ἀμέσῳ λήψει ὁδηγιῶν ἦσαν συνήθως ὑποχρεωμένοι νὰ διαπραγματεύωνται ὑπὸ ἰδίαν προσωπικὴν εὐθύνην σπουδαιότατα διεθνῆ προβλήματα. Ἡ διπλωματικὴ ἱκανότης των θὰ ἠδύνατο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ν' ἀναδειχθῇ.

Ἕκαστον κράτος κανονίζει καθ' ὃν ἐγκρίνει τρόπον τὰ κατὰ τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ μόνιμον αὐτοῦ ἀντιπροσώπευσιν. Ἐν Ἑλλάδι εἶναι νῦν ἐν ἰσχύϊ τὸ ἀπὸ 31 Αὐγούστου 1926 νομοθετικὸν διάταγμα περὶ ὀργανισμοῦ τῆς κεντρικῆς, πρεσβευτικῆς καὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ ὀργανισμὸς σύγκειται ἐκ 241 ἄρθρων. Ὅπως εἰσέλθῃ τις εἰς τὸν κλάδον τῶν κυρίως ὑπαλλήλων τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας καὶ διορισθῇ ἀκόλουθος, δέον νὰ κέκτηται τὰ γενικὰ προσόντα τοῦ ἄρθρου 3 καὶ τὰ εἰδικὰ τοῦ ἄρθρου 4, νὰ ἐπιτύχῃ δ' ἐν διαγωνισμῷ, οὗτινος αἱ λεπτομέρειαι ἔχουσι κανονισθῆ διὰ διατάγματος. Ὁ διορισμὸς γίνεται διὰ διατάγματος (ἄρθρον 6). Πάντες οἱ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου ὑπαγόμενοι ὑπάλληλοι ἀπολαύουσι μονιμότητος, ἐξαιρέσει τῶν πρέσβεων, τῶν μὴ ἱεραρχικῶς ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ διευθυντοῦ α' τάξεως προαχθέντων (ἄρθρον 8). Πρέσβεις θὰ ἠδύναντο νὰ διορισθῶσιν ἀπ' εὐθείας καὶ ἐκτὸς τοῦ κλάδου τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας (ἄρθρον 6). Οἱ ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοὶ διαιροῦνται εἰς α' καὶ β' τάξεως (ἄρθρ. 9). Αἱ πρεσβεῖαι συνιστῶνται καὶ καταργοῦνται διὰ νόμου (ἄρθρ. 49), εἶναι δὲ νῦν 18, τὸ δὲ προσωπικὸν αὐτῶν ὡς καὶ αἱ συνολικαὶ ἀποδοχαὶ αὐτοῦ καθορίζονται ἐν ἄρθρῳ 51. Οἱ πρέσβεις διαπιστεύονται παρὰ τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν ξένων κρατῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους. Ὁ ἐπὶ βαθμῷ προσέδρου ὑπουργοῦ διοριζόμενος ὡς πρεσβευτὴς δύναται νὰ διαπιστευθῇ ἐπὶ τίτλῳ ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου καὶ πληρεξουσίου ὑπουργοῦ, χωρὶς ὁ τίτλος οὗτος νὰ τῷ παρέχῃ δικαίωμα εἰς λῆψιν τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς αὐτὸν βαθμοῦ (ἄρθρ. 52). Τὸ ἄρθρον 57 καθορίζει τὰ γενικὰ καὶ εἰδικὰ καθήκοντα τῶν πρεσβευτικῶν ἀρχῶν. Τὸ θῆλυ φῦλον θὰ ἠδύνατο νὰ διορισθῇ εἰς θέσεις τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας; Ὡς γνωστόν, ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία διώρισε τῷ 1924 πληρεξούσιον ἀντιπρόσωπον αὐτῆς ἐν Νορβηγίᾳ τὴν κυρίαν Κολλοντάϊ, ἡ δὲ Βουλγαρία τῷ 1922 τὴν δεσποινίδα Στάνσεφ ὡς α' γραμματέα τῆς ἐν Οὐασιγκτῶνι βουλγαρικῆς πρεσβείας. Παρ' ἡμῖν τὸ τοιοῦτον δὲν φαίνεται ὅτι ἐπιτρέπεται. Διότι ἐκ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ἀνωτέρω νομοθετικοῦ διατάγματος ἐξάγεται, ὅτι εἰς τὰς θέσεις τὰς ἀποτελούσας κυρίως τὸν κλάδον τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους διορίζονται μόνον οἱ τοῦ ἄρρενος φύλου. Ἐκ τοῦ ἐδαφίου 2 τοῦ ἄρθρου 3, ὁρίζοντος ὅτι προκειμένου περὶ εἰδικῶν θέσεων δύνανται νὰ διορισθῶσιν ὑπάλληλοι ἀδιακρίτως φύλου, ἐξάγεται ἀσφαλῶς κατ' ἀντιδιαστολὴν ὅτι τὸ θῆλυ φῦλον ἀποκλείεται τῶν γενικῶν θέσεων, τουτέστι τῶν θέσεων τῶν κυρίως ὑπαλλήλων τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας, δυνάμενον νὰ διορισθῇ μόνον εἰς τὰς εἰδικὰς θέσεις, τουτέστι τὰς βοηθητικὰς τρόπον τινὰ τοιαύτας. Τὸ μεταγενέστερον ἀπὸ 3 Ἰουνίου 1927 δημοκρατικὸν Σύνταγμα δὲν κατήργησε τὴν ἀνωτέρω διάταξιν τοῦ ἐν ἰσχύϊ νῦν ὀργανισμοῦ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου. Τὸ ἄρθρον 6 τοῦ Συντάγματος ποιεῖται λόγον περὶ πολιτῶν Ἑλλήνων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς τοιούτους. Ἐκ τούτου δὲ δὲν ἕπεται ὅτι διὰ νόμου δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀποκλεισθῶσιν αἱ γυναῖκες ὡρισμένων θέσεων. Τοιοῦτος νόμος δὲν θὰ ἦτο ἀντισυνταγματικός, διότι ἡ ἔννοια τοῦ Συντάγματος εἶναι ὅτι δὲν ἀποκλείονται μὲν κατ' ἀρχὴν αἱ γυναῖκες τῶν δημοσίων θέσεων, οὐχὶ ὅμως καὶ ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο δι' ὡρισμένας θέσεις ν' ἀπαιτηθῇ ὡς προσὸν τὸ ν' ἀνήκῃ ὁ ὑπάλληλος εἰς τὸ ἄρρεν φῦλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Flassan*, Histoire de la diplomatie française 2e édit., 1811.—*Garden*, Traité complet de diplomatie, 1833.—*Zorn*, Das deutsche Gesandtschaftsrecht, 1882.—*Nys* Les origines du droit international, 1894.—*Pradier-Fodéré*, Cours de droit diplomatique, 2e édit., 1899.—*Pietri*, Etude critique sur la fiction de l' exterritorialité, 1895.—*Kebedgy*, Die diplomatischen Privilegien, 1901.—*Δρόσου*, Σύγχρονα διπλωματικὰ ἐπεισόδια τ. I, 1908 (Θεωρία τῶν διπλωματικῶν προνομίων).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

διπλωματικὴ (ἡ) Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὴν ἔρευναν τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ μεσαίωνος. Διαφέρει δὲ τῆς παλαιογραφίας, ὡς ἐξετάζουσα αὐτὰ κατὰ τὸ περιεχόμενον, ἐνῷ τὴν παλαιογραφίαν ἐνδιαφέρει ἡ ἐξωτερικὴ μορφή.—π.

διπλωματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διπλωματίαν: «αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ γείτονα κράτη», αἱ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Διεθνοῦς δικαίου σχέσεις· «διπλωματικὸς ὑπάλληλος», «διπλωματικὸν σῶμα» τὸ σύνολον τῶν ἔν τινι τόπῳ ἀντιπροσώπων τῶν ξένων κρατῶν· ‖ διπλωματικὴ (ἡ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. *διπλωματικῶς*, διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν διπλωματικῶν συνεννοήσεων καὶ διαπραγματεύσεων· ‖ ἐν τῇ δημοτ., ὁ μετὰ πονηρίας καὶ ἀνειλικρινείας γινόμενος ἢ ἐνεργῶν: «διπλωματικὲς κουβέντες».

— **διπλωματικαὶ** *σχέσεις [Διεθν.]* Διὰ τοῦ περιφραστικοῦ τούτου ὅρου νοοῦνται αἱ πρὸς ἄλληλα σχέσεις τῶν διαφόρων κρατῶν, αἱ ἐκδηλούμεναι κυρίως διὰ τῆς παρὰ τῷ ἑτέρῳ κράτει ἀποστολῆς διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων παρὰ τοῦ ἄλλου κράτους (βλ. λ. διπλωματία). Ἐν εἰρήνῃ, διαρκουσῶν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ δύο κρατῶν, ἡ ἀμοιβαία ἐκπροσώπησις τούτων τυγχάνει ἀπαραίτητος λόγῳ τῶν πολλαπλῶν συμφερόντων τοῦ ἑνὸς παρὰ τῷ ἄλλῳ. Διακοπὴ τῆς τοιαύτης ἐκπροσωπήσεως ἀποτελεῖ διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων (βλ. λ. διακοπὴ *διπλωματικῶν σχέσεων*).

Η. Γ. Κ.

— **διπλωματικὴ** *ἀσυλία [Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. ἀσυλία.

— **διπλωματικοὶ** *ἀντιπρόσωποι*· βλ. λ. διπλωματία.

— **διπλωματικοὶ** *ὅροι*· βλ. λ. ὅροι *διπλωματικοί*.

— **διπλωματικὸν** *σῶμα* (Corps diplomatique). Καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἀρχηγῶν πρεσβειῶν τῶν διαπεπιστευμένων παρά τινι κράτει, συμπεριλαμβανομένου ἐν τούτῳ καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πρεσβειῶν, τὸ ὁποῖον κέκτηται τὸν διπλωματικὸν χαρακτῆρα, τουτέστι τῶν συμβούλων, γραμματέων, ἀκολούθων, στρατιωτικῶν, ναυτικῶν, ἐμπορικῶν ἀκολούθων, διερμηνέων. Κατάλογος τοῦ προσωπικοῦ τούτου ἀνακοινοῦται πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὃ εἰδοποιεῖται περὶ πάσης ἐπελθούσης εἰς αὐτὸν μεταβολῆς. Ἐννοεῖται βεβαίως ὅτι ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα τόσον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πρεσβείας, ὅσον καὶ τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ τοῦ κεκτημένου τὴν διπλωματικὴν ἰδιότητα, θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦσι μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, ὡς συμμεριζόμενα τὴν τάξιν καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ συζύγου καὶ πατρός. Σημειωτέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι κατὰ τοὺς παρῳχημένους χρόνους ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος δὲν ἐπετρέπετο νὰ συμπαραλάβῃ τὴν οἰκογένειάν του ἐν τῷ κράτει, ἐν ᾧ ἐπρόκειτο νὰ ὑπηρετήσῃ. Ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία μάλιστα φαίνεται ὅτι ἐφοβεῖτο τὴν ἐνεργὸν ἀνάμιξιν τοῦ ὡραίου φύλου εἰς τὴν πολιτικήν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέφευγε ν' ἀναθέτῃ διπλωματικὴν ἀποστολὴν εἰς νυμφευμένους, ἂν δὲ θὰ ἔπρεπε ν' ἀνατεθῇ τοιαύτη, ἡ σύζυγος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συνοδεύσῃ τὸν διπλωματικὸν ἀπεσταλμένον. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἡ σύζυγος ζῇ μετ' αὐτοῦ, διευκολύνει τοῦτον τὰ μέγιστα ἐν ταῖς κοινωνικαῖς σχέσεσι καὶ ἀπολαύει τῶν διπλωματικῶν προνομίων. Περὶ τῆς θέσεως τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου, οἷα οἱ ἀδελφοί, ἐξάδελφοι, ἀνεψιοὶ κτλ., ἔχουσι διατυπωθῆ διάφοροι γνῶμαι, συνήθως ὅμως ἐξομοιοῦνται οὗτοι πρὸς τὸ προσωπικὸν τῆς πρεσβείας τὸ μὴ κεκτημένον διπλωματικὸν χαρακτῆρα καὶ συνεπῶς δὲν μετέχουσι τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Ἂν παρά τινι κράτει εὕρηνται διαπεπιστευμένοι ἀντιπρόσωποι κρατῶν ἅτινα δὲν ἀποτελοῦσιν ἀκόμη ἰσότιμα μέλη τῆς καλουμένης διεθνοῦς κοινωνίας, θὰ ἠδύναντο οὗτοι νὰ θεωρηθῶσιν αὐτοδικαίως ὡς μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, ὅπως οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν λοιπῶν κρατῶν; Ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως ὀρθοτέρα εἶναι ἡ γνώμη ἥτις ἀρνεῖται τὸ τοιοῦτον δικαίωμα. Τοῦτο δὲ διότι τὸ διπλωματικὸν σῶμα θεωρεῖται ὅτι ἀντιπροσωπεύει τρόπον τινὰ τὴν ἀλληλεγγύην τῶν κρατῶν, ἅτινα εἶναι μέλη τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, τουτέστι τῶν κρατῶν ἐκείνων, ἅτινα συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν αὐτῶν ὑλικῶν συμφερόντων, ἅτινα καὶ ἐπιβάλλουσι τὴν ἐν διεθνεῖ κοινωνίᾳ συμβίωσιν. Κατ' ἀκολουθίαν κράτος μὴ μετέχον ἀκόμη τῆς ἐν λόγῳ κοινωνίας δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀξιώσῃ ὅπως ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἀποτελέσῃ αὐτοδικαίως ἰσότιμον μέλος τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον κέκληται νὰ προστατεύῃ ἑκάστοτε τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς διεθνοῦς ταύτης κοινωνίας. Ταῦτα ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως, διότι ἡ πρακτικὴ τῶν κρατῶν φαίνεται ὅτι ἔχει ἤδη ὁριστικῶς ἐπιλύσει τὸ ζήτημα τοῦτο μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἰσοτίμου συμμετοχῆς ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος.

Ἐν τῷ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 κανονισμῷ, τῷ συνημμένῳ ἐν τῷ ὑπὸ ἰδίαν χρονολογίαν πρωτοκόλλῳ τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης (13 Νοεμβρίου 1814 — 25 Μαΐου 1815), δὲν ὑπάρχει διάταξίς τις ἀφορῶσα εἰς τὸ διπλωματικὸν σῶμα. Τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως οὔτε σωματεῖον οὔτε νομικόν τι πρόσωπον κεκτημένον δικαιώματα ἢ ὑποχρεώσεις. Τὰ μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος εὕρηνται συνηνωμένα εἰς σῶμα, οὐχὶ κατὰ νομικὴν ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ κατὰ ἠθικὴν τοιαύτην. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ἡ συνένωσις αὕτη δὲν ἐπηρεάζει οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τὴν πλήρη ἑκάστοτε ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἑκάστου διπλωματικοῦ ἀπεσταλμένου. Τὸ διπλωματικὸν σῶμα κέκτηται μεγίστην ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν βαρύτητα. Ἐκδηλοῦται δ' αὕτη ἰδίως εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, καθ' ἃς νομίζει ὅτι δέον νὰ ἐνεργήσῃ ὡς τοιοῦτον παρὰ τῷ κράτει παρ' ᾧ ὑφίσταται, διὰ διατυπώσεως εἴτε διαμαρτυριῶν εἴτε παραστάσεων, ἀλλ' ὑπὸ τύπον ὅστις ὀρθὸν θὰ ἦτο ὅπως μὴ περιβληθῇ τὸν χαρακτῆρα παρανόμου ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς χώρας. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τοῦ διπλωματικοῦ σώματος ἐπιβάλλεται ὅταν ἀπειλοῦνται τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς διεθνοῦς

Digitized by Google

κοινωνίας ἐκ πράξεως ἢ παραλείψεως τοῦ κράτους τούτου, ὡς ὅταν π. χ. παραβιάζωνται παρ' αὐτοῦ ἀσυστόλως αἱ ἀρχαὶ τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τὰ προνόμια τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων κτλ.. Εἰς τὰς περιπτώσεις τούτας τὸ διπλωματικὸν σῶμα ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀλληλεγγύην τῶν κρατῶν, ἐξ ὧν σύγκειται τοῦτο, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων, ἅτινα ἀπειλοῦνται. Ὁ προϊστάμενος τοῦ σώματος καλεῖται πρύτανις, ὅστις δὲν ἐκλέγεται, ἀλλ' αὐτοδικαίως προΐσταται λόγῳ ἀρχαιότητος τοπικῆς ὑπηρεσίας. Πρύτανις εἶναι συνήθως ὁ ἀπεσταλμένος α' τάξεως τοῦ πάπα εἰς τὰ καθολικὰ κράτη, παρ' οἷς καὶ μόνον διαπιστεύεται τοιοῦτος κατὰ κανόνα. Ἐν ἐλλείψει τοιούτου, ὁ ἀρχαιότερος ἀπεσταλμένος α' τάξεως (ambassadeur). ἂν δὲ καὶ τοιοῦτος δὲν ὑφίσταται, τότε ὁ ἀρχαιότερος ἔκτακτος ἀπεσταλμένος καὶ πληρεξούσιος ὑπουργός. Ἡ τοπικὴ ἀρχαιότης ἄρχεται ὑπολογιζομένη, κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ ἀνωτέρω κανονισμοῦ, ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἐπισήμου ἀνακοινώσεως τῆς ἀφίξεως ἑκάστου ἀπεσταλμένου. Οὐχ ἧττον, ἐν τῇ πρακτικῇ ἄρχεται παγίως πλέον ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπισήμου ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους ἢ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, προκειμένου εἰδικῶς περὶ ἐπιτετραμμένων. Ὁ πρύτανις καλεῖ τὸ διπλωματικὸν σῶμα εἰς σύσκεψιν, ἧς μετέχουσι μόνον οἱ ἀρχηγοὶ πρεσβειῶν, ἐπιλύει μόνος τυχὸν ἀναφυόμενα μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων λεπτὰ ζητήματα ἐθιμοτυπίας, ἀντιπροσωπεύει τὸ σῶμα ὡς τοιοῦτον εἰς τὰς ἐπισήμους τελετὰς καὶ διπλωματικὰς συναθροίσεις, εἰς ἃς θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὸν λόγον ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ ἐν γένει ἀσχολεῖται μὲ ὅλα τὰ ζητήματα, ἅτινα ἐνδιαφέρουσι τὸ σῶμα ἢ τὰ καθ' ἕκαστον μέλη αὐτοῦ, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἄρτι διαπιστευθέντα, εἰς ἃ παρέχει λόγῳ τῆς κτηθείσης πείρας ἐκ μακρᾶς ἤδη τοπικῆς ὑπηρεσίας πολυτίμους πληροφορίας καὶ ὑποδείξεις ἐπὶ ζητημάτων ἐθιμοτυπίας. Τῷ 1924 διωρίσθη «πληρεξούσιος ἀντιπρόσωπος» τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας ἐν Πεκίνῳ ὁ Καρακὰν μετὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ διπλωματικοῦ ἀπεσταλμένου α' τάξεως. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν λοιπῶν κρατῶν εἶχον τὸν βαθμὸν ἀπεσταλμένου β' τάξεως, συνεπῶς κατὰ τὰ κεκανονισμένα θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ πρύτανις τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Ἀρχηγοί τινες ὅμως πρεσβειῶν, ὧν τὰ κράτη δὲν εἶχον νομικῶς ἀκόμη ἀναγνωρίσει τὰ σοβιέτ, ἔφερον ζωηρὰς ἀντιρρήσεις εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἐν τέλει ὁ Καρακὰν ἐγένετο πρύτανις, μὴ γενομένων δεκτῶν τῶν λοιπῶν προταθεισῶν λύσεων.

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

διπλωματοῦχος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δίπλωμα, δηλαδὴ ἐπίσημον βεβαίωσιν ὅτι συνεπλήρωσεν εὐδοκίμως ὡρισμένον κύκλον σπουδῶν: «διπλωματοῦχος τῆς νομικῆς,—τῆς ἰατρικῆς,—μηχανικός,—πλοίαρχος κττ.»· || ὁ τυχὼν διπλώματος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πρακτικόν, τὸν διὰ τῆς τριβῆς μόνον ἀποκτήσαντα τὴν ἀναγκαίαν δεξιότητα «διπλωματοῦχος φαρμακοποιός,—ὀδοντοϊατρός,—πλοίαρχος κ.λ.».

διπλώνω, ἀόρ. *ἐδίπλωσα—ἐδιπλώθηκα*, παρακ. παθ. μετχ *διπλωμένος*· πτύσσω τι εἰς δύο, καὶ καθόλου, πτύσσω συμπτύσσω: «διπλώνω εἰς τὰ δύο,—εἰς τὰ τρία,—εἰς τὰ τέσσερα κ.τ.τ.»· || περιτυλίσσω: «δίπλωσε τὸ παιδὶ νὰ μὴν κρυώσῃ», «διπλώσου καλὰ γιατὶ κάμνει κρύο», «κοιμᾶται διπλωμένος μὲ μιὰ κουβέρτα».

διπλωπία (ἡ)· τὸ νὰ βλέπῃ τις τὰ ἀντικείμενα διπλᾶ.

— [*Ὀφθαλμολ.*] Ὅταν προσηλώσωμεν τοὺς δύο ὀφθαλμούς μας ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, κατορθώνομεν νὰ συλλάβωμεν καὶ νὰ ἐντοπίσωμεν συγχρόνως τὰς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἐκπεμπομένας ἀκτῖνας ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος ἑκατέρου ὀφθαλμοῦ.

Ἐὰν σχηματικῶς παραστήσωμεν τὴν διαδρομὴν τῶν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὴν ὠχρὰν κηλῖδα ἐκπεμπομένων ἀκτίνων, ἡ γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τὸ ἀντικείμενον μὲ τὴν ὠχρὰν κηλῖδα ὀνομάζεται ὀπτικὴ γραμμή, ἑπομένως δι' ἕκαστον ὀφθαλμὸν θὰ ἔχωμεν ἀνὰ μίαν ὀπτικὴν γραμμήν, ἥτις ἀπολήγει εἰς ὡρισμένον σημεῖον τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος. Τὰ δύο ταῦτα σημεῖα καλοῦνται συμμετρικὰ (identiques), ὁμόλογα, ὁμοταγῆ (*Γαληνός*), ἀντίστοιχα σημεῖα. Τοιαῦτα συμμετρικὰ σημεῖα ὑπάρχουσιν ἄπειρα ἐν τῷ ὀφθαλμῷ. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι θέτομεν τὸν ἕνα βολβὸν ἐντὸς τοῦ ἑτέρου κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν θέσιν κατὰ τὴν ἀπέναντι πρὸς τὸ ἄπειρον προσήλωσίν των, χωρὶς νὰ περιστρέψωμεν καὶ κλίνωμεν τὸν μὲν ἐπὶ τοῦ δέ, κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε αἱ δύο ὠχραὶ κηλῖδες νὰ συμπέσουν ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης. Τότε ὅλα τὰ λοιπὰ σημεῖα τῶν οὕτω πως τοποθετηθέντων ἀμφιβληστροειδῶν γίνονται συμμετρικά.

Τὸ ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος σχηματιζόμενον εἴδωλον οἱουδήποτε ἀντικειμένου προκαλεῖ τοπικὸν ἐρεθισμόν, ὅστις μεταδίδεται διὰ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου καὶ τῶν λοιπῶν ὀπτικῶν ὁδῶν μέχρι τῶν κυττάρων τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου (scissure calcarine), ὅπου, κατόπιν λειτουργίας τινός, ἣν ἀγνοοῦμεν, ὁ ἀρχικὸς ἐρεθισμὸς ἀντανακλᾶται φυγοκέντρως, ἀκολουθῶν ἰδίαν ὁδὸν διὰ τοῦ μεσεγκεφάλου καὶ τῶν πυρήνων τῶν κινητηρίων νεύρων τῶν μυῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ κλπ., ἐξωτερικεύεται ὑφ' ἡμῶν καὶ προβάλλεται καθ' ἕξιν καὶ καθ' ἕξιν τῆς ὀπτικῆς γραμμῆς καὶ οὕτω βλέπομεν τὸ ἀντικείμενον εἰς τὸ σημεῖον ὅπου εὑρίσκεται. Οὕτως, ἀναχωρήσαντες ἐκ δύο εἰδώλων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, κατωρθώσαμεν νὰ βλέπωμεν ἓν μόνον. Ἡ τοιαύτη ὅρασις ὀνομάζεται *ἁπλῆ, ἀμφετερόφθαλμος* (*διόφθαλμος*).

Ὅταν ὅμως ἐκ τῶν ἐξ ἀντικειμένου τινὸς ἐκπεμπομένων ὀπτικῶν γραμμῶν ἡ μὲν μία σχηματίσῃ τὸ εἴδωλον τοῦ ἀντικειμένου εἰς τὸ κέντρον τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος, λ. χ. τοῦ δεξιοῦ, ἡ δὲ ἄλλη οὐχὶ εἰς τὸ συμμετρικὸν σημεῖον τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ, τότε ὁ μὲν δεξιὸς ὀφθαλμὸς θὰ ἴδῃ τὸ ἀντικείμενον σαφῶς καὶ εὐκρινῶς κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀπτικῆς γραμμῆς του, ὁ δὲ ἀριστερὸς θὰ ἴδῃ αὐτὸ ἀσαφῶς κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διεύθυνσιν εἴς τι σημεῖον παρακείμενον τῷ πρώτῳ, ἐξ οὗ ἔχομεν *διπλωπίαν*, δηλαδὴ δύο εἴδωλα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, τὸ ἀληθές, ἤτοι τὸ εὐκρινές, καὶ τὸ ψευδές, ὡς λέγουσιν, ἤτοι τὸ ἀσαφὲς (ἡ λέξις ψευδὲς εἶναι ἀκατάλληλος καὶ ἐσφαλμένη, διότι τὸ εἴδωλον ὑπάρχει πραγματικῶς, ἡ ἐκτόπισις ὅμως αὐτοῦ γίνεται ἐσφαλμένως).

Τῆς διπλωπίας κύριον ἐξεταστικὸν γνώρισμα εἶναι ὁ στραβισμός. Ὁ στραβισμὸς οὗτος προέρχεται κατὰ γενικὸν κανόνα καὶ συχνότατα ἐκ παραλύσεως μυὸς ἢ μυῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Οἱ στραβισμοὶ καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν προκύπτουσαι διπλωπίαι παρουσιάζουσιν ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ συμπτώματα, ἔχοντα στενοτάτας σχέσεις μὲ τὰς φυσιο-

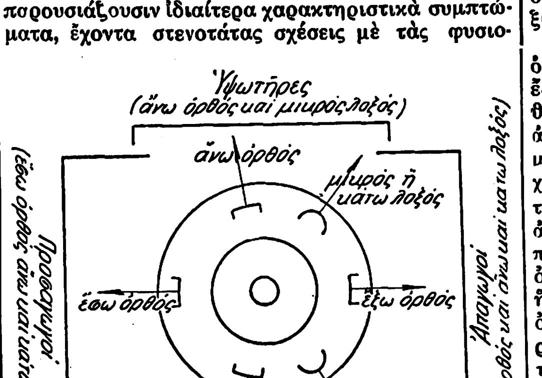

Σχ 1. *Δεξιὸς ὀφθαλμός*

[Οἱ λοξοὶ μύες παρεστάθησαν ἀντιστρόφως, δηλ. ὁ μὲν κάτω ἐτέθη πρὸς τὰ ἄνω, ὁ δὲ ἄνω πρὸς τὰ κάτω, καὶ τοῦτο ἵνα δειχθῇ εὐκρινέστερον ἡ φυσιολογικὴ ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐνέργεια αὐτῶν.]

λογικὰς ἐνεργείας ἑκάστου μυός. Τῶν στραβισμῶν τούτων καὶ τῶν διπλωπιῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐκτενὴς ἔκθεσις, θὰ συνοψίσωμεν ὅμως αὐτὰς ἐν εἴδει μνημοτεχνικῶν κανόνων παραθέτοντες σχήματα καὶ παραδείγματα.

Τὸ σχῆμα 1 παριστᾷ σχηματικῶς τοὺς 6 μῦς τοῦ ὀφθαλμοῦ μὲ τὰς ἀναλόγους διευθύνσεις, ἃς προκαλοῦσιν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἔστω ἀντικείμενόν τι Α (σχ 2) εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν 5 μέτρων καὶ ὁρώμενον ὑπὸ φυσιολογικοῦ ἀτόμου. Αἱ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες θὰ σχηματίσωσιν εἴδωλα εἰς τὸ κέντρον τῶν 2 ὠχρῶν κηλίδων ω, ω'· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν βλέπομεν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὀπτικῶν γραμμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ὀπτικαὶ γραμμαὶ προεκβαλλόμεναι συναντῶνται ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου, θὰ ἴδωμεν αὐτὸ ἁπλοῦν καὶ ὅπως ἔχει ἐν τῇ πραγματικότητι.

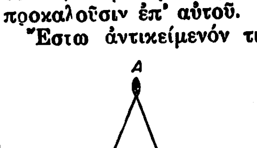

Σχ. 2.— *Ἀμφετερόφθαλμος φυσιολογικὴ ἁπλῆ ὅρασις.*

[Αἱ δύο ὀπτικαὶ γραμμαὶ ἀναχωροῦσιν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου Α καὶ φθάνουσιν εἰς τὸ κέντρον τῶν ὠχρῶν κηλίδων ω, ω'.]

Ὑποθέσωμεν ὅμως, ὅτι ἔχομεν παράλυσιν τοῦ δεξιοῦ ἔξω ὀρθοῦ (σχ. 3)· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς θὰ τεθῇ ἐν ἐσωτερικῷ στραβισμῷ, διότι ὁ ἔσω ὀρθός, ὁ ἀνταγωνιστὴς τοῦ ἔξω ὀρθοῦ, μὴ εὑρίσκων ἀντίστασιν ἀπὸ τὸν παραλυτικὸν ἔξω ὀρθόν, ὑπερισχύει καὶ φέρει τὸν βολβὸν πρὸς τὰ ἔσω. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ κερατοειδὴς τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ θὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἔσω, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ βολβοῦ θὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἔξω, διότι αἱ κινήσεις τοῦ βολβοῦ γίνονται πέριξ σταθεροῦ τινὸς σημείου κειμένου ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ βολβοῦ, ὅπερ καλεῖται κέντρον τῆς περιαγωγῆς. Ὅταν ὅμως τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ βολβοῦ στραφῇ πρὸς τὰ ἔξω, ἡ ὀπτικὴ γραμμὴ θὰ πέσῃ πρὸς τὸ ἔσω μέρος τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος καὶ τὸ εἴδωλον θὰ σχηματισθῇ εἴς τι σημεῖον ω'', κείμενον κατὰ τὸ ἔσω ἡμισφαίριον τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ προβολὴ τῆς ἐκ τοῦ σημείου ω'' φερομένης ὀπτικῆς γραμμῆς δὲν θὰ συναντήσῃ τὴν ὀπτικὴν προβολὴν τοῦ φυσιολογικοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀλλὰ θὰ ἀποκλίνῃ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τὸ ἀσαφὲς εἴδωλον θὰ σχηματισθῇ εἴς τι σημεῖον Α' κείμενον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ πραγματικοῦ ἀντικειμένου. Ἔχομεν οὕτω διπλωπίαν, ἣν καλοῦμεν *ὁμώνυμον*.

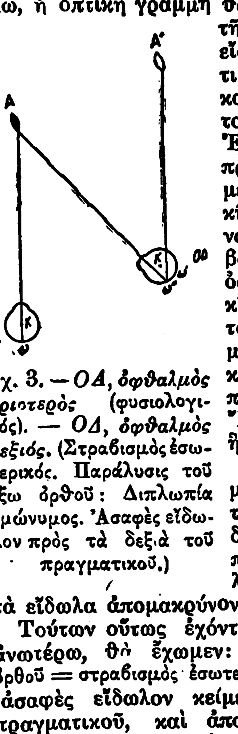

Σχ. 3. — *ΟΑ, ὀφθαλμὸς ἀριστερὸς* (φυσιολογικός). — *ΟΔ, ὀφθαλμὸς δεξιός*. (Στραβισμὸς ἐσωτερικός. Παράλυσις τοῦ ἔξω ὀρθοῦ: Διπλωπία ὁμώνυμος. Ἀσαφὲς εἴδωλον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ πραγματικοῦ.)

Ἐὰν κατὰ τὴν ὁμώνυμον διπλωπίαν κινήσωμεν τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀσθενοῦς, ἤτοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς λειτουργίας τοῦ ἔξω ὀρθοῦ, τὰ εἴδωλα ἀπομακρύνονται ἀλλήλων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐὰν συνοψίσωμεν τὰ ἀνωτέρω, θὰ ἔχωμεν: Παράλυσις τοῦ δεξιοῦ ἔξω ὀρθοῦ = στραβισμὸς ἐσωτερικὸς = διπλωπία ὁμώνυμος (ἀσαφὲς εἴδωλον κείμενον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ πραγματικοῦ, καὶ ἀπομάκρυνσις τῶν εἰδώλων ὅταν μετακινοῦμεν τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀσθενοῦς).

Ὅταν ἔχωμεν στραβισμὸν ἐξωτερικὸν τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ (σχ. 4), ἕνεκα παραλύσεως τοῦ δεξιοῦ ἔσω ὀρθοῦ, τότε αἱ συνθῆκαι ἀντιστρέφονται, τὸ ἀσαφὲς εἴδωλον ω'' σχηματίζεται ἔξωθεν τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος ω', κατὰ τὸ ἔξω ἡμισφαίριον τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ προβαλλόμενον κατὰ τὴν ὀπτικὴν γραμμὴν ω'' Α', ἥτις διασταυρώνει τὴν ὀπτικὴν γραμμὴν τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ, δίδει τὴν λεγομένην χιαστὴν ἢ ἑτερώνυμον διπλωπίαν.

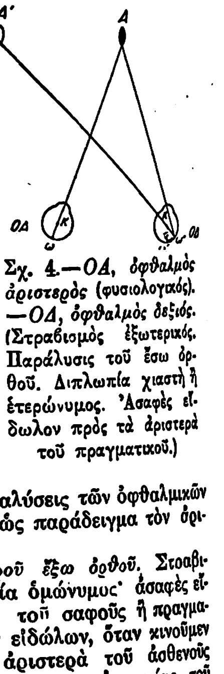

Σχ. 4.—*ΟΑ, ὀφθαλμὸς ἀριστερὸς* (φυσιολογικός). —*ΟΔ, ὀφθαλμὸς δεξιός*. (Στραβισμὸς ἐξωτερικός. Παράλυσις τοῦ ἔσω ὀρθοῦ. Διπλωπία χιαστὴ ἢ ἑτερώνυμος. Ἀσαφὲς εἴδωλον πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ πραγματικοῦ.)

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπίσης θὰ σκεφθῶμεν ὅταν πρόκειται περὶ παραλύσεων τῶν ἄλλων ὀφθαλμικῶν μυῶν.

Παραθέτομεν κάτωθι τοὺς γενικοὺς κανόνας τοὺς διέποντας τὰς παραλύσεις τῶν ὀφθαλμικῶν μυῶν, λαμβάνοντες νῦν ὡς παράδειγμα τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμόν.

Παράλυσις τοῦ ἀριστεροῦ ἔξω ὀρθοῦ. Στραβισμὸς ἐσωτερικός· διπλωπία ὁμώνυμος· ἀσαφὲς εἴδωλον πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ σαφοῦς ἢ πραγματικοῦ· ἀπομάκρυνσις τῶν εἰδώλων, ὅταν κινοῦμεν τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ἀσθενοῦς (δηλαδὴ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐνεργείας τοῦ παραλυτικοῦ μυός).

Παράλυσις τοῦ ἀριστεροῦ ἔσω ὀρθοῦ. Στραβισμὸς ἐξωτερικός· διπλωπία χιαστὴ ἢ ἑτερώνυμος· ἀσαφὲς εἴδωλον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ πραγματικοῦ· ἀπομάκρυνσις τῶν εἰδώλων κατὰ τὴν μετακίνησιν τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀσθενοῦς, ἤτοι κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ παραλυτικοῦ μυός.

Παράλυσις τοῦ ἀριστεροῦ ἄνω ὀρθοῦ. Στραβισμὸς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔξω· διπλωπία χιαστή· ἀσαφὲς εἴδωλον ἄνω καὶ δεξιά· τὰ εἴδωλα δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, τὸ ἀσαφὲς εἴδωλον εὑρίσκεται ὑψηλότερον τοῦ πραγματικοῦ. Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν εἰδώλων γίνεται ὅταν μετακινοῦμεν τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰ ἄνω καὶ δεξιά, ἤτοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ παραλυτικοῦ μυός.

Παράλυσις τοῦ ἀριστεροῦ κάτω ὀρθοῦ. Στραβισμὸς πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔξω· διπλωπία χιαστή· ἀσαφὲς εἴδωλον κάτω καὶ δεξιά· τὰ εἴδωλα δὲν εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου· τὸ ἀσαφὲς εἴδωλον εὑρίσκεται χαμηλότερον τοῦ πραγματικοῦ. Ἡ απομάκρυνσις τῶν εἰδώλων γίνεται ὅταν μετακινοῦμεν τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰ κάτω καὶ δεξιά, ἤτοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ παραλυτικοῦ μυός.

Παράλυσις τοῦ ἀριστεροῦ μεγάλου λοξοῦ. Στραβισμὸς πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔξω· διπλωπία ὁμώνυμος· ἀσαφὲς εἴδωλον πρὸς τὰ κάτω καὶ δεξιὰ τοῦ πραγματικοῦ (ἐν σχέσει μὲ τὸν ἀσθενῆ)· τὰ εἴδωλα δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου· τὸ ἀσαφὲς εἴδωλον εὑρίσκεται χαμηλότερον τοῦ πραγματικοῦ. Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν εἰδώλων γίνεται ὅταν μετακινοῦμεν τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀριστερά, ἤτοι κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ παραλυτικοῦ μυός.

Παράλυσις τοῦ ἀριστεροῦ μικροῦ λοξοῦ. Στραβισμὸς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔσω· διπλωπία ὁμώνυμος,

Digitized by Google

ἀσαφὲς εἴδωλον ἄνω καὶ ἀριστερά· τὰ εἴδωλα δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, τὸ ἀσαφὲς εὑρίσκεται ὑψηλότερον τοῦ πραγματικοῦ. Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν εἰδώλων γίνεται καταφανὴς ὅταν μετακινοῦμεν τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀριστερά, ἤτοι κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ παραλυτικοῦ μυός. Ἐκτὸς τῶν ἐκ παραλύσεων στραβισμῶν καὶ διπλωπιῶν, ἔχομεν καὶ διπλωπίας ὀφειλομένας εἰς διαφόρους αἰτίας, ἐμποδιζούσας τὰς κινήσεις τῶν μυῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ, λ. χ. ὄγκους, κύστεις, συλλογὴν παθολογικῶν ὑγρῶν κειμένων κατὰ τὰ τοιχώματα τῆς κόγχης, ῥήξεις καταφύσεων μυῶν, πτερύγια, συμβλέφαρα κ.τ.τ. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἔχομεν *διπλωπίαν μονόφθαλμον* (διπλῆ ἑτερόφθαλμος ὅρασις) ἄνευ στραβισμοῦ· δηλαδὴ ἐνῷ εἰς τὴν διπλῆν ἀμφετερόφθαλμον ὅρασιν (διπλωπίαν διὰ τῶν δύο ὀφθαλμῶν), ἐὰν κλείσωμεν ἕνα ἐξ αὐτῶν ἡ διπλωπία παύει, εἰς τὰς μονοφθάλμους διπλωπίας, ἐὰν κλείσωμεν τὸν ὑγιᾶ ὀφθαλμόν, ἡ διπλωπία ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη. Ἡ τοιαύτη διπλωπία παρατηρεῖται εἰς τὰς μερικὰς ἐξαρθρώσεις τοῦ φακοῦ, εἰς λύσεις συνεχείας τῆς κόρης, εἴς τινας ἀποκολλήσεις καὶ ἀμφιβληστροειδίτιδας, εἰς ὑστερικὰς καταστάσεις, εἰς ἀρχόμενον καταρράκτην, εἴς τινα λευκώματα τοῦ κερατοειδοῦς κ.τ.λ.

Προκειμένου περὶ ἐπαλλασσόντων στραβισμῶν (strabismes concomittants) ἡ διπλωπία ὑφίσταται πάντοτε, ἀλλ' ὁ ἀσθενὴς ἐξουδετεροῖ αὐτὴν καὶ δὲν τὴν ἀντιλαμβάνεται (βλ. **στραβισμός**).

Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὰς παραλύσεις τῶν μυῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὴν διπλωπίαν, τοὺς στραβισμοὺς καὶ τὰ ὁμόλογα σημεῖα. [*Γαληνός*, Περὶ χρείας μορίων Κ. ιβ ὁμοταγῆ. *Ἀριστοτέλης*, Προβλήματα. Ὅσα περὶ ὀφθαλμοὺς προβλημ. 11, 18, 27.—*Ὀρειβάσιος*, Σύνοψις, t. V. p. 455.—*Ἀλέξ. Ἀφροδισιεύς*, Πρόβλημα 25. Ideler Ia —*Ἀκτουάριος*, Ideler t. II. p. 448 —*Ἱπποκράτης*, Littré. II. 60, 114—IV, 250 —V. 600, 630.—*Αἰγινήτης*, Βιβλ. III. φύλλον 35.]

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

δίπλωσις (ἡ), ἡ πρᾶξις τοῦ *διπλῶ* (*—όνω*).

—*[Γλωσσ.]* Καλεῖται **δίπλωσις**: 1) ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ φθόγγου ἢ γράμματος. Οὕτω παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς τῶν «ἀμεταβόλων (ἤτοι τῶν ἄλλως λεγομένων ὑγρῶν) διπλώσεως» 2) ἡ χρῆσις «διπλῶν ὀνομάτων», ὅπως καλοῦνται παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει τὰ σύνθετα, οἷα τὰ παρ' αὐτοῦ ὡς παράδειγμα ἐπιφερόμενα: πολυπρόσωπος οὐρανός, μεγαλοκόρυφος γῆ, ἀκτὴ στενοπόρος, πτωχόμουσος κόλαξ κλπ.

Γ. Π. Α.

δίπλωσις (ἡ) (Diplosis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτας μυίας, ὧν εἴδη τινὰ εἶναι ἐπιβλαβέστατα εἰς τοὺς δημητριακοὺς καρπούς. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *δίπλωσις ἡ σιτόχρους* (Diplosis tritici), ἥτις ἔχει σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, καὶ πολυαρθρωτόν, κεφαλὴν μικράν, ὀφθαλμοὺς ἔξω κωμένους, κεραίας λεπτάς, πόδας λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις, πτέρυγας στενάς, φυλλοειδεῖς καὶ μακροτάτην ἀκανθωτὴν ἀπόφυσιν κατὰ τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας. Ὁ χρωματισμός της εἶναι κίτρινος καὶ οἱ ὀφθαλμοί της μελανοί. Τὰ ᾠά της ἐναποθέτει μεταξὺ τῶν μίσχων τῶν ἀνθέων καὶ αἱ κάμπαι της αὐξάνονται ἐντὸς τῶν σπερμάτων, 15—20 εἰς ἕκαστον, τὸ ὁποῖον καταβροχθίζουσιν ἢ ἀποξηραίνουσιν. Εἶτα διέρχονται τὸν ἐπίλοιπον βίον των ἐντὸς τῆς γῆς μέχρι τοῦ Ἰουνίου, ὁπότε ἀναφαίνονται ὑπὸ μορφὴν τελείων ἐντόμων.

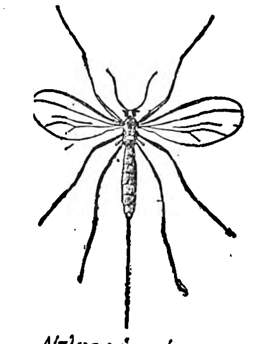

Δίπλωσις ἡ σιτόχρους. (Ὑπὸ μεγέθυνσιν.)

Δ. Ν. Π.

διπλωτὴρ (ὁ) *[Ἁλιευτ.]*. Ἁλιευτικὸν ἐργαλεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου περιτυλίσσονται αἱ ὁρμιαὶ (βλ. λ. ἁλιεία τ. Γ' σ. 773 α').

διπλωτὴς (ὁ), θηλ. *διπλώτρια*· ὁ ἐργάτης τοῦ διπλώματος, οἷον βιβλίων, ὑφασμάτων κττ.

διπλωτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ δίπλωμα (πτύξιν) ἢ τὸν διπλωτήν: «διπλωτικὴ μηχανή» μηχανὴ πρὸς δίπλωσιν τῶν τυπογραφικῶν φύλλων τοῦ βιβλίου· || **διπλωτικὰ** (τὰ) ὡς οὐσιαστ., ἡ ἀμοιβή, ὁ μισθὸς διὰ τὸ δίπλωμα τοῦ χάρτου, τοῦ βιβλίου, τοῦ ὑφάσματος κττ.

διπλωτὶς (ἡ) (Diplotis) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συλλιδιδῶν*, περιλαμβάνον σκώληκας φέροντας τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα πηκτωματῶδες, κολοβὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα μὲ δύο φυμάτια ἐν εἴδει ὤτων καὶ ὀπίσθιον τμῆμα σώματος λεπτὸν καὶ τρίλοβον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διπλωτὶς ἡ ὑαλώδης* Diplotis Hyalina).

Δ. Ν. Π.

διπνεύμων (ὁ, ἡ), —ον, (τό)· ὁ ἔχων δύο πνεύμονας.

— **διπνεύμονα** (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ὀνομασία τῶν ζῴων ἅτινα ἔχουσι δύο πνεύμονας. Ἐπίσης οὕτως ὀνομάζονται καὶ εἴδη τινὰ ἀραχνῶν, αἵτινες ἔχουσι δύο ἀσκοὺς ἐν εἴδει πνευμόνων.

Δ. Ν. Π.

δίπνευστα (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. δίπνοα.

δίπνοα (τὰ) ἢ *δίπνευστα [Ζῳολ.]*. Ὀνομασία τῶν ζῴων ἐκείνων, ἅτινα ἀναπνέουσι καὶ διὰ βραγχίων καὶ διὰ πνευμόνων (βλ. λ. ἀναπνοὴ τ. Δ', σ. 551 γ').

Δ. Ν. Π.

δίπνοοι ἢ *δίπνευστοι* (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *εὐϊχθύων* ἢ *γνησίων ἰχθύων*, ἀποτελοῦσα τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ ἰχθύων καὶ βατραχίων. Οἱ ἰχθύες τῆς κατηγορίας ταύτης ἔχουσι ταυτοχρόνως βράγχια καὶ πνεύμονας, ἐξ οὗ ἐκλήθησαν καὶ *δίπνοοι* (δηλ. ἔχουσι διπλῆν ἀναπνοήν). Τὰ βράγχια καλύπτονται ὑπὸ ἐπιπτύγματος καὶ ἐξαιρετικῶς εἰς τὸ γένος *πρωτόπτερος* ὑπάρχουσιν ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τρεῖς θύσανοι βραγχίων, παρόμοιοι πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ βράγχια τῶν βατραχίων. Ἡ ἀναπνευστικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἄλλοτε ὑφ' ἑνός, ὅπως εἰς τὸν *κερατόδοντα*, καὶ ἄλλοτε ὑπὸ δύο, ὅπως εἰς τὸν *λεπιδοσειρῆνα* καὶ εἰς τὸν *πρωτόπτερον*, πνευμόνων, οἵτινες διανοίγονται εἰς κοινὸν τρῆμα ἐπὶ τῆς κάτω ὄψεως τοῦ οἰσοφάγου. Εἰς τὸν κερατόδοντα οἱ πνεύμονες κεῖνται ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Τὰ τοιχώματα τῶν πνευμόνων ἐσωτερικῶς εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρα, ὥστε νὰ σχηματίζωνται ἀκανόνιστοι κυψελίδες ἢ θάλαμοι ἀνάλογοι διπλουμένοι, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὸν κερατόδοντα. Οἱ δίπνοοι ἰχθύες ζῶσιν ἐντὸς στασίμων ἢ ῥεόντων ὑδάτων τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς, ἅτινα ἀποξηραίνονται μὲ τοὺς ἰσχυροὺς καύσωνας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὰ βράγχια δὲν δύνανται νὰ λειτουργήσουν καὶ τὸ ζῷον, βυθιζόμενον ἐντὸς τῆς ἰλύος, διάγει ἐν ληθαργικῇ καταστάσει καθ' ὅλον τὸ θέρος, ὁπότε καὶ ἀναπνέει διὰ τῶν πνευμόνων. Σημειωτέον, ὅτι κατὰ μὲν τὴν βραγχιακὴν ἀναπνοὴν συνυπάρχει καὶ ἡ πνευμονικὴ ἀναπνοή, ἐνῷ κατὰ τὴν πνευμονικὴν δὲν συλλειτουργοῦσι τὰ βράγχια.

Ἀναλόγως πρὸς τὸ ἀναπνευστικὸν σύστημα εἶναι τροποποιημένον καὶ τὸ κυκλοφορικόν. Τὸ αἱμοφόρον ἀγγεῖον ἐκφύεται ἐκ τοῦ τετάρτου ἀορτικοῦ τόξου καὶ διευθύνεται πρὸς τὴν καρδίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἀφοῦ διατρέξῃ τὴν καρδίαν χωρίζεται εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ δεξιὸν δέχεται τὸ ἀκάθαρτον ἢ φλεβικὸν αἷμα, τὸ δὲ ἕτερον τὸ καθαρὸν ἢ ἀρτηριακόν. Παρομοίως ἡ κωνικὴ ἀρτηριακὴ συσκευὴ παρουσιάζει διπλῆν διακλάδωσιν. Ἡ πρώτη συγκοινωνεῖ μὲ τὸ τέταρτον ἀορτικὸν τόξον καὶ ἡ δευτέρα μὲ τὰ ἐπίλοιπα τόξα. Ἐφ' ὅσον ἡ βραγχιακὴ συσκευὴ λειτουργεῖ μόνη, ἡ κυκλοφορία εἶναι παρομοία πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν ἰχθύων· ἐὰν ἀντιθέτως λειτουργῇ ἡ πνευμονικὴ συσκευή, ἡ κυκλοφορία εἶναι παρομοία πρὸς τὴν τῶν βατραχίων.

Παρὰ τὴν στενὴν σχέσιν τὴν ὁποίαν ἔχουσιν οἱ ἰχθύες τῆς κατηγορίας ταύτης πρὸς τὰ βατράχια (ἥτις εἶναι ἐκδήλωσις ἀταβισμοῦ), εἶναι ἐν τούτοις ἀληθεῖς ἰχθύες, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἔχουσι κατώτερον ὀργανισμὸν τῶν λοιπῶν ἰχθύων. Τὸ σῶμα των καλύπτεται ὑπὸ λεπίων, ὁ σκελετός των εἶναι χονδρώδης καὶ οἱ σπόνδυλοι ἐλλιπεῖς. Εἰς τοὺς διπνόους ὑπάγονται οἱ ἰχθύες: *κερατόδους* (Ceratodus), ἰθαγενὴς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Αὐστραλίας, ὅστις ἀναπνέει συγχρόνως διὰ πνευμόνων καὶ βραγχίων καὶ ἔχει μῆκος 2 περίπου μέτρων, *πρωτόπτερος* (Protopterus), ἰθαγενὴς ἰχθὺς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς, ὅστις ἔχει μῆκος περὶ τὰ 2 μέτρα καὶ ἀναπνέει ἄλλοτε διὰ πνευμόνων, ἄλλοτε διὰ βραγχίων καὶ ἄλλοτε δι' ἀμφοτέρων τῶν ἀναπνευστικῶν συσκευῶν του, καὶ *λεπιδοσειρὴν* (Lepidosiren), ἰθαγενὴς τοῦ Ἀμαζονίου ποταμοῦ, ὅστις ἔχει μῆκος 150 ἑκατοστομέτρων καὶ ἀναπνέει ὅπως καὶ ὁ πρωτόπτερος.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Παλαιοζ.]* Τῶν ἰχθύων τούτων οἱ πρῶτοι ἀντιπρόσωποι ἀνεφάνησαν κατὰ τὴν δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Εἰς τὴν ὑποτάξιν ταύτην περιλαμβάνονται τέσσαρες οἰκογένειαι ἀπολιθωμένων διπνόων: οἱ *διπτερίδαι*, οἱ *φανεροπλευρίδαι*, οἱ *κτενοδοντίδαι*, καὶ οἱ *κερατοδοντίδαι*. Σπουδαιότατον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, τὸ ὁποῖον διακρίνει τοὺς σημερινοὺς διπνόους ἰχθῦς ἀπὸ τοὺς προγόνους των, εἶναι τὸ σύστημα τῶν ὀδόντων των. Εἰς τὴν ἄνω δηλαδὴ καὶ τὴν κάτω σιαγόνα τῶν ἀπολιθωμένων διπνόων ἀντὶ ὀδόντων ὑπάρχουν ὀδοντικαὶ πλάκες. Αἱ ὀδόντες καὶ αὐταὶ πλάκες παρήχθησαν — ὅπως τοῦτο καταδεικνύεται ἀκόμη εἰς τὸν σημερινὸν νεοκεράτοδοντα τῆς Αὐστραλίας —ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν μεμονωμένων ὀδόντων. Τὸ τοιοῦτον ὀδοντικὸν σύστημα, φέρον ἐπὶ τῶν ὀδοντικῶν πλακῶν κτένας καὶ κυρτώματα, ἐχρησίμευε πρὸς ἀποκοπὴν καὶ κατάθρυψιν μαλακῶν ὑδροβίων φυτῶν καὶ τῶν ὑδροβίων ζῴων, τὰ ὁποῖα ἔζων μεταξὺ τῶν φυτῶν τούτων καὶ ἐπ' αὐτῶν. Οἱ προϊστορικοὶ δίπνοοι ἰχθύες ἦσαν — ὅπως καὶ οἱ σήμερον ζῶντες — ὅλοι κάτοικοι τῶν γλυκέων ὑδάτων. Οἱ δίπνοοι ἰχθύες ἔζησαν μὲ πολλὰ γένη καθ' ὅλον τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα. Κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα ὀλίγα γένη ἔζησαν, ἰδίᾳ δ' ὁ *κερατόδους* κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τοῦ αἰῶνος τούτου. Βαθμηδὸν δέ, ἐξαφανισθεισῶν ὅλων τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν, ἐπέζησε μόνον ἡ οἰκογένεια τῶν *κερατοδοντιδῶν*.

Ἡ βαθμιδωτὴ σειρὰ τῶν διπνόων ἢ διπνεύστων (κατὰ τὸν *L. Dollo*).

[Ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω: Ὁ *δίπτερος Valenciennesi* (ἐκ τῆς κατωτέρας δεβονίου, Σκωτία). Ὁ *δίπτερος μακρόπτερος* (ἄνω τμῆμα τῆς κατωτέρας δεβονίου, Σκωτία). Ἡ *σκωμενασία curta* (δίπνευστος ἰχθὺς ἐκ τοῦ κάτω τμήματος τῆς ἀνωτέρας δεβονίου, Καναδᾶς). Τὸ *φανερόπλευρον Andersoni* (δίπνευστος ἰχθὺς ἐκ τοῦ ἄνω τμήματος τῆς ἀνωτέρας δεβονίου, Σκωτία). Ὁ *οὐρόνημος lobatus* (δίπνευστος ἰχθὺς ἐκ τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τῆς Σκωτίας). Ὁ *νεοκερατόδους Forsteri* (ζῶν ἐν Αὐστραλίᾳ). Ὁ *πρωτόπτερος annectens* (ζῶν ἐν Ἀφρικῇ). Ἡ *λεπιδοσειρὴν ἡ παράδοξος* (ζῶσα ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ).]

Γ. Κ. Γ.

διποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουσι δύο μέλη ἀνάλογα πρὸς τοὺς πόδας ἢ τὰ βαδίζοντα μετὰ τῶν δύο ποδῶν, ὅπως τὰ *τρωκτικά*, τὰ *μαρσιποφόρα* καὶ ἄλλα τινά.

Δ. Ν. Π.

διπόδι ἐπίρρ., τροχασμὸς τῶν ὑποζυγίων ἰδίᾳ, καλπασμός: «ἔρχεται διπόδι».

διποδία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τις δύο πόδας· || ῥυθμικὸν κῶλον ἀποτελούμενον ἐκ δύο μετρικῶν ποδῶν: «τροχαϊκή —, ἰαμβικὴ διποδία» ἄλλως *κῶλον ἑξάσημον*, «ἀναπαιστικὴ διποδία» ἄλλως *κῶλον ὀκτάσημον*, ὁμοίως «παιωνικὴ διποδία» ἢ *κῶλον δεκάσημον*, «ἰωνικὴ διποδία» ἢ *κῶλον δωδεκάσημον* || εἶδος ἅλμου ἢ τροχασμοῦ, ἄλλως *διποδισμός*.

—*[Μετρ.] Διποδίαν, συζυγίαν* ἢ σπανιώτερον *βάσιν* ἀποτελοῦν δύο μετρικοὶ πόδες λαμβανόμενοι ὡς ἓν μέτρον. Κατὰ διποδίαν μετροῦνται οἱ τρίσημοι πόδες (ἴαμβος καὶ τροχαῖος) καὶ ἐκ τῶν τετρασήμων μόνον ὁ ἀνάπαιστος, ἴσως διὰ τὸ γοργὸν τοῦ ῥυθμοῦ του, ἐνῷ ὁ δάκτυλος, διὰ τὸ ἀργὸν καὶ τὸ μεγαλοπρεπές του, κατὰ μονοποδίαν. Οὕτω καλοῦμεν τρίμετρον τὸν ἐξ ἓξ ποδῶν ἀποτελούμενον ἰαμβικὸν στίχον, ἐνῷ ἑξάμετρον τὸν ἐπίσης ἐξ ἓξ ποδῶν ἀποτελούμενον δακτυλικόν. Μία διποδία δύναται πολλάκις ν' ἀποτελέσῃ στίχον, ἀλλὰ μόνον ἐν καταχλεῖδι χορικῶν ἢ ἄλλων συστημάτων.

Λ. Ν. Π.

διποδιαῖος, —α, —ον· ὁ ἔχων μῆκος δύο ποδῶν.

διποδίδαι (οἱ) (Dipodidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκογενείας εἶναι: κεφαλὴ ὀγκώδης· κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, λαιμὸς εὐρύστος, ὀπίσθιοι πόδες λίαν ἐπιμήκεις καὶ μετὰ 4 ἢ 3 δακτύλων, πρόσθιοι πόδες μετὰ 5 δακτύλων, οὐρὰ ἐπιμήκης καὶ θυσανωτή. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἶναι νυκτόβια. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερον εἶναι ὁ δίπους (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

διποδίζω· τρέχω *διπόδι*, καλπάζω (ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων).

διπόδιον (τὸ) (Dipodium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν νήσων τῆς Ὠκεανίας.

Δ. Ν. Π.

διποδισμὸς (ὁ)· τροχασμός, καλπασμός, ἄλλως διπόδι καὶ διποδία (βλ. λ.).

διποδομύδαι (οἱ) (Dipodomydae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν*, περιλαμβάνουσα ζῷα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἧς γένη εἶναι τά: *διποδόμυς, κρικετοδίπους, μικροδιπόδους* κτλ.

Δ. Ν. Π.

διποδόμυς (ὁ) (Dipodomys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διποδομυδῶν*, περι-

Digitized by Google

λαμβάνον μικρὰ τρωκτικὰ μὲ σῶμα ἀτρακτοειδές, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, μικράν, ῥύγχος ἀμβλύ, φέρον πέριξ πυκνὰς σκληρὰς τρίχας ἐν εἴδει μύστακος, ὦτα μικρὰ καὶ ἠνωρθωμένα, προσθίους πόδας βραχυτάτους, ὀπισθίους ἐπιμηκεστάτους καὶ οὐρὰν μικράν, λεπτήν, κυλινδρικὴν καὶ ἐπιμήκη. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ὧν γνωστότερον εἶναι *διποδόμυς ὁ καγκουρώ* (Dipodomys kangourou), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γενους, χρῶμα τεφρομελανὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος και κοιλίαν λευκὴν καὶ παρομοιάζει πρὸς τὴν *καγκουρώ* Δ. Ν. Π.

Διπιδόμυς ἡ καγκουρώ.

δίποδον (τό)· οἱ δύο πόδες τοῦ ὑποζυγίου κατά τινα ταξιν θεωρούμενοι, οἷον οἱ δύο πρόσθιοι ἢ ὀπίσθιοι, οἱ δύο πλάγιοι, οἱ διαγωνίως λαμβανόμενοι: «πρόσθιον δίποδον», «ὀπίσθιον δίποδον», «ἀριστερὸν πλάγιον—, δεξιὸν πλάγιον δίποδον», «διαγώνιον δίποδον», τὸ ὁποῖο χαρακτηριζεται ἀριστερὸν μέν, ἐὰν ὁ πρόσθιος εἶναι ἀριστερός, δεξιον δέ, ἐὰν ὁ πρόσθιος εἶναι δεξιός.

διποινίδαι (οἱ) (Dipoenidae) */Ζωολ./.* Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροισματος τῶν *διπνευμόνων*, περιλαμβανουσα ἀρκετὸ εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι: *δίποινος, θυμοΐτης, τρατοδέκτης*, κτλ. Δ. Ν. Π.

Δίποινος. Κρὴς καλλιτέχνης ἀναφερόμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Σκύλιδος*, μεθ' οὗ συνειργάζετο πάντοτε. Κατά τινας παραδόσεις ἐθεωρεῖτο δημιουργὸς τῆς πλαστικῆς εἰς τὸ μάρμαρον. Εἰς τὴν Σικυῶνα ἀνέθεσαν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἀδελφόν του τὴν κατασκευὴν τῶν λατρευτικῶν ἀγαλμάτων τοῦ Ἀπόλλωνος, Ἡρακλέους, Ἀρτέμιδος καὶ Ἀθηνᾶς. Ἄλλα ἔργα των εὑρίσκοντο εἰς Ἄργος, Κλεωνὰς καὶ Τιρυνθα καὶ εἰς ού την τὴν Ἀμβρακιαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἦτο μαθητὴς ἢ υἱὸς τοῦ Δαιδάλου, ἀνήκων εἰς τὴν σχολήν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν *Δαιδαλιδῶν*, ἧς ἦτο ἀρχηγος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διποίνου ἢ τοῦ κύκλου τῶν Δαιδαλιδῶν σήμερον νοοῦμεν γενικῶς τὴν ἀρχαϊκὴν καλλιτεχνικὴν κίνησιν ἐν τῇ προσπαθείᾳ της νὰ νεωτερίσῃ πέραν τῆς παραδεδομένης ξοανοποιίας. Τὰ ἔργα τοῦ Διποίνου φαίνεται, ὅτι ἦσαν μᾶλλον ξύλινα μὲ ἐπιτεθειμένα κοσμήματα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, κατὰ τὴν τεχνικὴν τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου κατεσκευασμένα. Ἐκ τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν ἔργων οὐδὲν διεσώθη. Γ. Μ.

δίποινος (ὁ) (Dipoenus) *[Ζωολ.].* Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διποινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτας ἀράχνας, ὧν γνωστὰ περὶ τὰ 40 εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δίποινος ὁ μελανογαστὴρ* (Dipoenus melanogaster, ὅστις ζῇ ἐντὸς τοῦ ἀκανονίστου ἀραχνίου του, ὅπερ ὑφαίνει ἐπὶ διαφόρων δένδρων, ἰδίως κωνοφόρων, ἢ καὶ ἐπὶ διαφόρων λειχήνων, καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ σφαιροειδοῦς σώματος, τοῦ τριγωνικοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον θώρακος, τῆς μικροτάτης κεφαλῆς, τῶν λεπτῶν χειλογνάθων, οἵτινες καταλήγουσιν εἰς ὀγκώδεις ἀποφύσεις, τῶν ἰσχυρῶν πολυακανθωτῶν ποδῶν, τῆς φαιομελανῆς ῥάχεως μετὰ λευκῶν κηλίδων κεκοσμημένης καὶ τῆς μελανῆς γαστέρος, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Δ. Ν. Π.

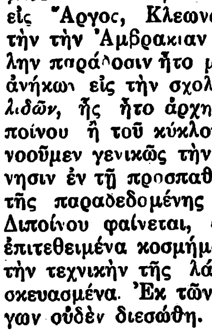
Δίποινος ὁ μελανογαστήρ.

Διπολεῖα (τὰ) ἢ ***Διπόλια*** ἢ ***Διιπόλεια*** *[Ἀρχ.].* Θρησκευτικὴ ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις πρὸς τιμὴν τοῦ Πολιέως Διός, ἀγομένη τὴν 14 Σκιροφοριῶνος μηνὸς (Ἰουνίου—Ἰουλίου), τελευταίου τοῦ ἀττικοῦ μηνολογίου. Ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἀρχαιοτάτη οὖσα, συνίστατο κατ' ἀρχὰς εἰς ἀναίμακτον προσφορὰν ἀπαρχῶν, τὰ κυρίως «Διπολεῖα». Κατ' αὐτά, ἔχοντα χαρακτῆρα ἀγροτικόν, προσεφέροντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς ἢ ἐπὶ χαλκίνης πλακὸς παρὰ τὸν βωμὸν τιθεμένης, κόκκοι σίτου μεμιγμένοι μετὰ κριθῶν καὶ μικρὰ στρογγύλα ζυμαρικὰ ἐν εἴδει πλακούντων («πόπανα», «πέλανα»), ἐπηκολούθουν αἱ συνήθεις πρὸς τὸν Δία εὐχαὶ καὶ ἡ τελετὴ ἔληγεν, ἀποχωροῦντος τοῦ ἱερέως. Ἀργότερον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρεχθέως, ὡς λέγει ἡ παράδοσις (*Πανσαν.* Α' 28 ι'). εἰσήχθη καὶ δεύτερον μέρος εἰς τὴν ἑορτήν, ἡ «βουφονία». Αὕτη, ἀποτελοῦσα ἄμεσον συνέχειαν τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἑορτῆς, συνίστατο εἰς θυσίαν βοὸς καὶ ἐγίνετο ὡς ἑξῆς: εἰδικοὶ ὑπηρέται, οἱ «κεντριάδαι», ὡδήγουν ἀπὸ τοῦ «Βουκολείου» εἰς τὴν Ἀκρόπολιν βοῦς, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς ἀφίετο ἐλεύθερος νὰ πλησιάσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἐκτεθειμένας προσφορὰς τῶν Διπολείων, ἐνῷ ἄλλοι ὑπηρέται οἱ «δαιτροί», φέροντες μάχαιραν καὶ πέλεκυν, ἠσχολοῦντο εἰς τὸν ἀκονισμὸν τῶν ὅπλων των δι' ὕδατος κομιζομένου παρ' ὑδροφόρων παρθένων. Ὅτε τὸ ζῷον, κινούμενον ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ἔκυπτεν ἐπὶ τῶν ἀφυλάκτων σιτηρῶν διὰ νὰ φάγῃ, εἰδικὸς ἱερεύς, καλούμενος «βουφόνος» ἢ «βουτύπος», ἐν καταστάσει παραφορᾶς πρὸ τοῦ ἀσεβήματος τοῦ βοός, ἥρπαζε πέλεκυν ἀπὸ τοὺς ἀκονιζοντας τὰ ὅπλα καὶ ἔπληττε τὸν βέβηλον βοῦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Πρὸ τοῦ γενομένου ὅμως φόνου, ἔντρομος ὁ βουφόνος ἔρριπτε χαμαὶ τὸν πέλεκυν καὶ ἐξηφανίζετο τότε οἱ δαιτροὶ πλησιάζοντες ἀπετελείωνον τὸ θῦμα, ἐτεμάχιζον αὐτὸ καὶ ἐκ τοῦ μαγειρευμένου αὐτοῦ κρέατος ἐγεύοντο πάντες οἱ παριστάμενοι. Μετὰ τὴν διανομὴν τοῦ κρέατος, εἰς τὸ παρὰ τὸ πρυτανεῖον δικαστήριον, ὅπου ἐδικάζοντο οἱ ἀψύχων φονεῖς, ἐγίνετο δίκη πρὸς τιμωρίαν τοῦ φονέως πελέκεως (*Πανσαν.* Α' 28 ι'). Ἐπληροῦτο τὸ δέρμα τοῦ βοὸς διὰ χόρτου, τὸ παρασκευαζόμενον ὁμοίωμα ἐζευγνύετο εἰς ἄροτρον καὶ ἐκομίζετο ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος βασιλέως ὁμοῦ μετὰ τοῦ πελέκεως. Κατὰ τὴν ἀνάκρισιν, αἱ ὑδροφόροι παρθένοι ἔρριπτον τὰς εὐθύνας εἰς τοὺς ἀκονίσαντας τὰ ὅπλα, οὗτοι εἰς τὸν ἐγχειρίσαντα τὸν πέλεκυν τῷ ἱερεῖ καὶ αὐτὸς εἰς τὸν βουφόνον, τούτου δὲ μὴ ἀνευρισκομένου, κατεδικάζετο ὁ πέλεκυς ὅστις, ἄφωνος ὤν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπολογηθῇ καὶ πρὸς τιμωρίαν του ἐκομίζετο πανηγυρικῶς καὶ ἐρρίπτετο εἰς τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἑορτῆς τῶν Διπολείων ἔχει οὕτω. Πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρεχθέως, ὅτε οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς, ἅπαντες ἀγρόται, ἔζων ἥσυχον πατριαρχικὸν βίον καὶ ὁ φόνος ζῴου ἐθεωρεῖτο ἀνοσιούργημα, κατὰ τὴν ἰσχύουσαν ἄγραφον νομοθεσίαν τοῦ Κέκροπος («ὁπόσα ἔχει ψυχὴν οὐ δὲν θῦσαι», *Πανσαν.* Η' 2 γ'), τότε ἐγίνετο μόνον ἡ ἀναίμακτος προσφορά. Ὁ τόπος τῆς τελετῆς ὡς καὶ ἡ σημασία αὐτῆς δὲν μαρτυρεῖται. Ὁ Band εἰκάζει ὅτι ἐγίνετο κατὰ τὴν Πνύκα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς Ὑπάτου, ἔνθα οὐδέποτε ἐγίνετο αἱματηρὰ θυσία, οὐδὲ οἴνου σπονδή. Κατ' αὐτόν, ἡ τελετὴ ἦτο εὐχαριστήριος διὰ τὴν μόλις γενομένην συγκομιδὴν τῶν σιτηρῶν, κατὰ δὲ τὸν Jahn εἶχε τὸν χαρακτῆρα παρακλήσεως πρὸς τὸν Δία, ὅπως συνεχίσῃ καὶ διὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὴν γονιμοποιὸν βροχήν· πάντες ὅμως οἱ νεώτεροι συμφωνοῦν εἰς τοῦτο, ὅτι τὰ Διπολεῖα συνείχοντο πρὸς τὰς κατὰ τὰς δύο προηγουμένας ἡμέρας τελουμένας ἀγροτικὰς ἑορτὰς τῶν Σκιροφορίων (12η Σκιροφοριῶνος) πρὸς τιμὴν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς καὶ τῶν Ἀρρηφορίων (13η τοῦ αὐτοῦ μηνὸς) πρὸς τιμὴν τῆς αὐτῆς θεᾶς διὰ τὴν πτῶσιν τῆς δρόσου. Ἡ βουφονία εἰσήχθη τὸ πρῶτον ἐπὶ Ἐρεχθέως ἐκ τυχαίου γεγονότος, κατὰ τὴν παράδοσιν (*Σουΐδας* ἐν λ. Θαύλων). Τῶν Διπολείων προΐστατο τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ ἱερεὺς Θαύλων, ὅτε βοῦς πλησιάσας τὰς προσφερθείσας ἀπαρχάς, ἐγεύσατο αὐτῶν· τότε ὁ Θαύλων, ἐν τῇ ἐξάψει του, ἐφόνευσε τὸ ζῷον καὶ ἐξηφανίσθη. Ἄλλη ἐκδοχὴ φέρει τὸν Δίομον ἢ Σώπατρόν τινα ὡς πρώτους φονεῖς βοός.

Ὁ Σώπατρος, «τῷ γένει οὐκ ἐγχώριος», μετὰ τὸν φόνον ἔφυγεν εἰς Κρήτην, ἀλλ' ὅτε ἡ θεότης, προσβληθεῖσα ἐκ τοῦ γενομένου φόνου, ἐξαπέστειλε ξηρασίαν καὶ ἀκαρπίαν ἐν Ἀττικῇ, ἀνεκλήθη οὗτος τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ἐτέλεσε ἐξιλαστήριον θυσίαν βοός, ἐκ τοῦ κρέατος τοῦ ὁποίου ἐγεύθησαν ἅπαντες (*Πορφυρίου*, Περὶ ἀποχ. ἐμψ. Β' 10,29 και 30). Εἰς τὴν βουφονίαν οἱ νεώτεροι φιλόλογοι διαβλέπουν τὰ ἴχνη τῆς κατὰ πρῶτον εἰσαγωγῆς ἐν Ἀττικῇ τῶν αἱματηρῶν θυσιῶν καὶ θεωροῦν αὐτὴν ὡς ἔχουσαν χαρακτῆρα ἐξιλαστήριον καὶ ἀναμνηστικόν. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀναιμάκτου προσφορᾶς, ἡ βουφονία ἐγίνετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Πολιέως Διὸς (*Πανσαν.* Α' 24 δ'), ὁ Band ὅμως φρονεῖ καὶ πάλιν ὅτι τὸ ἀναίμακτον μέρος τῆς τελετῆς ἐγίνετο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς Ὑπάτου πρὸ τοῦ Ἐρεχθείου. Βουφονίαι, κατά τινας, ἐγίνοντο καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τοῦτο δὲ συμπεραίνουσιν ἐκ τῆς ὑπάρξεως Βουφονιῶνος μηνὸς εἰς τινας νήσους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Band*, De Diipoliorum sacro Atheniensium (Χάλλη 1873). *O Jahn*, Giove Polieo in Atene (ἐν Nuove Memorie dell'Instituto Λειψία 1865).—*A. Mommsen*, Heostologie (Λειψ α, 1864, σ. 449 κ.ἑ.).—*Nilsson*, Griechische Feste (Λειψία, 1906).
Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

διπολικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἔχων δύο πόλους: «διπολικοὶ μαγνῆται».

διπόντες (ὁ) *[Ναυτ.].* Κοινὴ ὀνομασία, εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος, τῶν ἐκ τῶν *δελινίων δικρότων*. Ἐκαλεῖτο δὲ *διπόντες ραζᾶδος*, ἢ ἁπλῶς *ραζᾶδος* (rasée) τὸ εἶδος τοῦ διποντε τὸ προελθὸν εκ τοῦ *τριπόντε*, ὅταν ὡς πυροβολεῖον ἐχρησίμευε τὸ κατάστρωμα. Σ. Ε. Λ.

Δίπορον */ Γεωγρ./.* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Σαρακίνης* τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 168. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χωλένιστα*.

διποροφόρος (ὁ) (Diporophorus) *[Ζωολ.].* Γένος ἑρπετῶν του ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαμιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβανει 3 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *διποροφόρος ὁ γραμμωτὸς* (Diporophorus lineatus), ὅστις ἔχει μῆκος 28 περίπου ἑκατοστομέτρων, κεφαλὴν μᾶλλον τριγωνικήν, σῶμα εὔρωστον καὶ πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, οὐρὸν μᾶλλον κυλινδρικὴν καὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγουσαν, πόδας πλατεῖς καὶ βραχεῖς μετὰ μακρῶν δακτύλων καὶ ἀσθενικῶν ὀνύχων καὶ χρῶμα φαιοτεφρῶδες μὲ καθέτως μεσανάς γραμμώσεις ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ῥάχεως μέχρι τῆς οὐρᾶς. Δ. Ν. Π.

Διποροφόρος ὁ γραμμωτός.

διπόρπη (ἡ) */Ζωολ./.* Οὕτως ὀνομάζεται ὑπό τινων φυσιολόγων το διπλόζωον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Διπορτον */Γεωγρ./.* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἄνω Μπουλαργῶν*, τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 79.

δίπορτος, —*η*, —*ο*· αὐτὸς ποῦ ἔχει δύο πόρτες, δίθυρος· ‖ τὸ οὐδέτ. ***δίπορτο*** (τό), ὡς οὐσιαστ., διπλῆ ἔξοδος: «τὸ ἔχω δίπορτο» ἔχω δύο καταφύγια, δύο διεξόδους.

Διπόταμα */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 473. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κατούν*. Κεῖται ἐπὶ λοφίσκων ἐν μέσῳ δύο ποταμῶν, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀμισινὸν* (τέως Χόλεβαν. κάτ. 119), *Ποταμάκια* (τέως Ντάλια, κάτ. 86) καὶ *Τραχῶνι* (τέως Μπαλαμπᾶν, κάτ. 219). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι ἐν μέρει δασώδης παράγουσα ξυλάνθρακας. Παράγει ἐπίσης ἐκλεκτὸν καπνὸν καὶ ὀλίγα δημητριακά. Μετὰ τοῦ πλησιεστέρου σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ *Παρανεστίου* συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 5). Δ. Ε. Μ.

Διποταμιὰ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928 468. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ρέβανι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Μεσόβραχον* (τέως Ζέλεγκραδ, κάτ. 93). Δ. Ε. Μ.

Διπόταμον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Λεκάνης (τέως Μούτζινος) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 391. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαΐλίκ*.

—**Διπόταμον** */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Τερπύλλου (τέως Κιουρκιοὺτ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 352. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσομλεκτσῆ*.

—**Διπόταμον** */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Τρικκαίων τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 254. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λέστινον*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ρόγγια* (κάτ. 228). Δ. Ε. Μ.

Διπόταμος ἢ ***Μπαλντούμας*** ἢ ***Ζαγορίτικος*** *[Γεωγρ.].* Παραπόταμος τοῦ Ἀράχθου (βλ. λ.).

δίπους (ὁ, ἡ) —*ουν* (τό)· ὁ ἔχων δύο πόδας, ὁ βαδιζων ἐπὶ τῶν δύο ἄκρων.

δίπους (ὁ) (Dipus) */Ζωολ./.* Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διποδιδῶν*. Διακρίνονται κυρίως ἐκ τῶν δακτύλων τῶν προσθίων ποδῶν, οἵτινες φέρουσιν ἀνθεκτικοὺς καὶ ἀνεπτυγμένους ὄνυχας, καταλλήλους πρὸς ὄρυξιν καὶ κατασκευὴν ὑπογείων στοῶν ἐντὸς τῶν ὁποίων διαβιοῦσιν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *δίπους ὁ αἰγυπτιακὸς* (Dipus aegyptius), ὅστις ἔχει μῆκος περὶ τὰ 20 ἑκατοστόμετρα καὶ ἀπαντᾷ τόσῳ ἐν Ἀφρικῇ ὅσῳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

δίπρακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐπὶ δραμάτων, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ δύο σκηνικῶν πράξεων: «δίπρακτος τραγῳδία,—κωμῳδία κττ.».

διπριονίδαι (οἱ) *[Παλαιοζωολ.].* Κατηγορία ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τοὺς γραπτολίθους (βλ. λ.). Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κεντρικον ἄξονα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν αἱ κυψέλαι (κύτταρα), τεταγμέναι εἰς δύο σειράς. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

διπριόνιον (τὸ) (Diprionium) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κεδροπῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, ἀπαντῶν εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

διπροπαργύλιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ μετὰ δύο τριπλῶν δεσμῶν τοῦ τύπου $CH:C.CH_2.CH_2.C:CH$. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 80—87° καὶ σχηματίζει μετὰ χαλκοῦ καὶ ἀργύρου ἐκρηκτικὰς ἑνώσεις. Παρασκευάζεται διὰ διαφόρων συνθετικῶν μεθόδων. Σ. Γ.

α,α-**διπροπενύλιον** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. ἑξαδιένιον-(2,4).

—β,β-**διπροπενύλιον** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. 2,3-μεθυλοβουταδιένιον-(1,3).

διπροπιοναμίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_2H_5CO)_2NH$. Τήκεται εἰς 154°. Σ. Γ.

διπροπυλοκετόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βουτυρόνη.

N,N-**διπροπυλυδροξυλαμίνη** (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_3H_7)_2N.OH$. Εἶναι εὐχαρίστου ὀσμῆς κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 72—74°. Σ. Γ.

διπροσωπία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τις δύο πρόσωπα· || μεταφρ. τὸ να εἶναί τις διπρόσωπος, ἀνειλικρίνεια.
—*[Τερατογ.]* Ὁ ὅρος *διπροσωπία* (diprosopie) ἀναφέρεται εἰς ὁμάδα διπλῶν τερατογονικῶν διαπλάσεων, χαρακτηριζομένων ὑπὸ ἑνὸς καὶ μόνου κορμοῦ, ἐφ' οὗ ἐπικάθηνται δύο κεφαλαὶ ἐν τήξει, συγκεχωνευμέναι ἢ συγκεχυμέναι. ἐμφανίζουσαι δύο πρόσωπα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διακεκριμένα ἀλλήλων. Παραλλαγὴ ἢ ὑποδιαίρεσις τῶν τεράτων τούτων εἶναι οἱ *ἰνιόδυμοι* καὶ οἱ *ὠπόδυμοι*. Μ. Ν. Κ.

διπρόσωπος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο πρόσωπα, ὁ ἄλλος εἰς ἄλλην περίστασιν, ὁ μὴ αὐθέκαστος, ἀνειλικρινής, κακόπιστος, ἀπατεών, ἄλλως *διπλοπρόσωπος*.

δίπρυμνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων καὶ τὴν πρῷραν προσομοίαν τῆς πρύμνης.

δίπρωρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο πρῴρας, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ πρύμνη δὲν διαφέρει κατὰ τὸ σχῆμα ἀπὸ τῆς πρῴρας.

διπρωτοδοντίδαι (οἱ) (Diprotodontidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσυποφόρων*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: σῶμα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον καὶ εὔρωστον, κεφαλὴν μᾶλλον λεπτὴν καὶ εἰς ἀμβλὺ ῥύγχος καταλήγουσαν, οὐρὰν μακρὰν καὶ κοπτῆρας ὀδόντας ἀνεπτυγμένους καὶ παραπλησίους πρὸς τοὺς τῶν τρωκτικῶν. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι τὰ ἑξῆς: *διπρωτόδους, ἐπανωρθίδη, κωλόμυδος, καινολεστίδης, μακροποδίδη, φασκολομύδη*, κτλ. Δ. Ν. Π.
—*[Παλαιοζ.]* Οἱ διπρωτοδοντίδαι, οἱ ὁποῖοι ζῶσι σήμερον περιωρισμένως ἐν Αὐστραλίᾳ, ἐκτὸς τοῦ γένους *καινοληστής*, ζῶντος ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ, εἶναι πιθανῶς ἀπόγονοι τῶν *πολυπρωτοδοντιδῶν*, προσηρμοσμένων πρὸς μεικτὴν ἢ ἀποκλειστικῶς φυτικὴν τροφήν. Λείψανα διπρωτοδοντιδῶν εὑρίσκονται—μὲ πολλὰ ἐκλείψαντα γένη καὶ εἴδη—τὸ πρῶτον ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων τῆς Παταγονίας, ὡς καὶ ἐντὸς πλειστοκαινικῶν στρωμάτων τῆς Αὐστραλίας. Γ. Κ. Γ.

διπρωτόδους (ὁ) (Diprotodon Owen) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *φασκολομυϊδῶν διπρωτοδοντιδῶν μαρσυποφόρων*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον μέγεθος σχεδὸν ἑνὸς ῥινοκέρωτος, εἰς τὸν ὀπίσθιον δὲ πόδα των ὅλα τὰ ὀστᾶ τοῦ πρώτου δακτύλου ἦσαν συνηνωμένα εἰς ἓν μεμονωμένον τεμάχιον. Πολλοὶ σκελετοὶ διπρωτοδόντων εὑρέθησαν εἰς τὴν λίμνην Kallabona τῆς Αὐστραλίας. Γ. Κ. Γ.

μ-**διπρωτοκατεχικὸν** *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Δεψίδιον του τύπου

$$HOOC.C_6H_3(OH).O.CO.C_6H_3(OH)_2$$

μὴ ἀνευρεθὲν ἐν τῇ φύσει. Παρέχει τὰς χαρακτηριστικὰς ἀντιδράσεις τῶν δεψικῶν ὑλῶν. Σ. Γ.

διπτάμι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δίκταμνος ὁ λευκός* (Dictamnus albus).

δίπτερα (τά)· βλ. δίπτερος.

διπτερίδαι (οἱ) (Dipteridae) *[Παλαιοζ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπόταξιν τῶν *διπνόων* ἢ *διπνεύστων* ἰχθύων. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἔφερον κρανίον, τοῦ ὁποίου ἡ στέγη ἦτο ὀστεοποιημένη καὶ ἔφερε πολυαρίθμους μικράς, λαμπούσας δερματικὰς ἀσπίδας. Ὁ κορμὸς ἦτο κεκαλυμμένος μὲ λέπια στρογγύλα, συνιστάμενα ἐκ κοσμίνης καὶ διατεταγμένα ἐν εἴδει κεράμων στέγης. Τὰ ζυγὰ πτερύγια εἶναι θυσανιόμορφα, μὲ ἄξονα μακρὸν λεπιοφόρον. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον διφυετερόκερκον. Ἐπὶ τῆς ῥάχεως ὑπῆρχον δύο ῥαχιαῖα πτερύγια πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω κείμενα. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι: ὁ *δίπτερος*, ὁ *παλαίδαφος*, ὁ *κογχόδους*, ὁ *συνθετόδους*, κλπ. Οἱ ἰχθύες τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔζησαν κατὰ τὴν δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς Γῆς. Γ. Κ. Γ.

διπτερόδους (ὁ) (Dipterodus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαριδῶν*. Οἱ διπτερόδοντες χαρακτηρίζονται ὑπὸ σώματος εὐρώστου, κεφαλῆς μικρᾶς καὶ οὐρᾶς μετρίας, κοπτερῶν προσθίων ὀδόντων καὶ ῥαχιαίου πτερυγίου ἐκ δύο διακεκριμένων τμημάτων ἀποτελουμένου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διπτερόδους ὁ τοῦ Ἀκρωτηρίου* (Dipterodus capensis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἔχει σῶμα μᾶλλον βραχύ, κεφαλὴν μικράν, στοματικὸν ἄνοιγμα μικρόν, στηθιαῖα πτερύγια μικρὰ καὶ πλατέα, τριγωνικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κοιλιακὰ ἐπιμηκέστερα τῶν στηθιαίων, ἑδραῖον ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον, ῥαχιαῖον ἐπίμηκες, εἰς δύο τμήματα διαχωριζόμενον, ὧν τὸ πρόσθιον χαμηλὸν καὶ ἀκανθωτὸν καὶ τὸ δεύτερον ὑψηλόν, οὐραῖον πτερύγιον εὐρύτατον καὶ ἐλαφρῶς διχαλωτόν. Δ. Ν. Π.

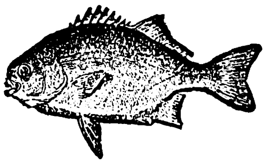

Διπτερόδους ὁ τοῦ ἀκρωτηρίου.

διπτεροκαρποειδῆ (τὰ) (Dipterocarpaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ κορμὸν ἐκκρίνοντα ῥητινώδη ἢ βαλσαμικὸν χυμόν, μὲ φύλλα ἁπλᾶ, μετ' εὐπτώτων παραφύλλων, ἐναλλασσόμενα. Τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα, ἀκανόνιστα, πενταμερῆ, μὲ ᾠοθήκην ἐλευθέραν, συνήθως μονόχωρον καὶ ἐνίοτε τρίχωρον, ἑκάστη διαίρεσις τῆς ὁποίας περιλαμβάνει δύο κρεμαμένας καὶ ἀνατρόπους ᾠοθήκας. Οἱ στήμονες εἶναι πολυαριθμότατοι. Ὁ καρπὸς εἶναι μονόσπερμος καὶ περιβάλλεται συνήθως ὑπὸ τοῦ κάλυκος τοῦ ἄνθους καὶ δύο ἀνεπτυγμένων σεπάλων, ἅτινα διαπερῶσι τοῦτον ἐν εἴδει πτερύγων. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ὑπάγονται τὰ γένη: *βατερία, διπτερόκαρπος, δρυοβαλάνωψ, λοφόσσα* καὶ ἄλλα πολλά. Δ. Ν. Π.

διπτερόκαρπος (ὁ) (Dipterocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διπτεροκαρποειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα μεγάλα, ῥητινοφόρα, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ὡραῖα εὔοσμα ἄνθη κατὰ μασχαλιαίας βότρυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς καλύπτεται ὑπὸ τοῦ σωληνοειδοῦς κάλυκος τοῦ ἄνθους, δύο δ' ἐκ τῶν σεπάλων φαίνονται ὡσεὶ διαπερῶντα αὐτὸν καὶ ἐκτείνονται ἐν εἴδει πτερυγίων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους. Πάντα ἐκκρίνουσι ῥητινώδη ἢ βαλσαμικὰ ἔλαια ποικίλως χρήσιμα. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *διπτερόκαρπος ὁ πτερωτὸς* (Dipterocarpus alatus), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὅστις ἐκκρίνει ῥητινώδη χυμὸν χρήσιμον εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν βερνικίων. Δ. Ν. Π.

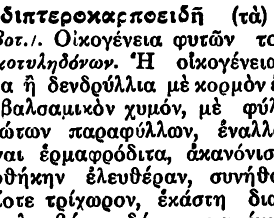

Διπτερόκαρπος ὁ πτερωτός.
[Ἀριστερὰ κλάδος. Δεξιὰ καρπός.]

διπτεροκόμη (ἡ) (Dipterocome) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ φύλλα γραμμωτά. Γνωστὸν ἓν εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Περσίας. Δ. Ν. Π.

διπτερολογία (ἡ) *[Ζωολ.]*. Κλάδος τῆς ἐντομολογίας, πραγματευόμενος περὶ τῶν διπτέρων ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

δίπτερος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο πτερά, δύο πτέρυγας: «δίπτερον ἔντομον», «δίπτερος ἕλιξ»· || «ναὸς δίπτερος» ὁ ἔχων δύο πτερά, ἤτοι δύο σειρὰς κιόνων κατὰ τὰς μακρὰς πλευράς.

—**δίπτερα** ἢ *διπτέρυγα* (τὰ) (Diptera) *[Ζωολ.]*. Ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρθροπόδων*, κατέχοντα κυριωτάτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐντόμων. Τὰ δίπτερα ὠνομάσθησαν οὕτως ἐκ τῶν δύο πτερύγων, ἃς φέρουσι, καὶ διακρίνονται ἐκ τῶν τελείων μεταμορφώσεών των, τῶν εἰδικῶς διατεταγμένων στοματικῶν ὀργάνων των, καταλλήλων πρὸς ἀπομύζησιν, τῶν μεμβρανωδῶν καὶ λίαν ἀνεπτυγμένων προσθίων πτερύγων των, τῶν ἀτροφικῶν ὀπισθίων τοιούτων ἀντικαθισταμένων ὑπὸ τῶν καλουμένων ἀλτήρων.
Ὠόν. Παρεκτὸς εἰδῶν τινων διπτέρων, ἅτινα γεννῶσι ζῶντα ἔντομα καὶ ὑπάγονται κυρίως εἰς τὰ ἀθροίσματα τῶν *σαρκοφαγιδῶν*, τῶν *ταχυνιδῶν*, τῶν *οἰστριδῶν* κ.τ.λ., πάντα τὰ ἄλλα δίπτερα εἶναι ᾠοτόκα. Τὰ ᾠά των γενικῶς εἶναι λευκοῦ ἢ ὑποκιτρίνου χρώματος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ σχῆμα των παραλλάσσει ὄχι μόνον εἰς τὰ διάφορα ἀθροίσματα καὶ οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ γένη καὶ εἴδη πολλάκις. Εἶναι ἐπιμήκη ἢ κωνοειδῆ εἰς τοὺς *κοινοὺς κώνωπας*, ᾠοειδῆ ἢ ᾠοειδοεπιμήκη εἰς τοὺς *ἀσύλους*, τοὺς *βομβυλιοὺς* κτλ., σφαιροειδῆ εἰς τὰ *ἐφίππια*, τοὺς *σάργους* κτλ., καὶ τέλος ἡμισφαιρικὰ εἰς τὰ γυμνόσωμα. Πολλὰ δίπτερα ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των ἐπὶ τῶν φυτῶν, τῶν ἐν ἀποσυνθέσει εὑρισκομένων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν ἢ καὶ ἐντὸς τῆς γῆς, ἄλλα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, ἄλλα ἐπὶ διαφόρων κρεάτων ζῴων, ἐπὶ αὐτῶν τούτων τῶν ζῴων καὶ ἐνίοτε καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τινὰ δίπτερα, ὅπως αἱ *σύρφαι*, ὧν τὰ νεογνὰ εἶναι ἀμφιφάγα, ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των ἐν μέσῳ ἑτέρων ἐντόμων, ὅπως τῶν *ψύλλων*, ἐντὸς τῶν φωλεῶν τῶν κανθάρων ἢ ἐντὸς τοῦ σώματος ἢ τῶν καμπῶν διαφόρων ὑμενοπτέρων ἐντόμων.
Νεογνόν. Εἰς τὰ δίπτερα, τὸ νεογνόν, ὅπερ συνήθως *σκώληξ* καλεῖται, εἶναι ἄπουν καὶ ἐνίοτε παρουσιάζει ψευδοπόδια ἢ ἀκάνθας, ἢ ἰδιόρρυθμα φυμάτια, ἅτινα πάντα ἐπιβοηθοῦσιν εἰς τὸ βάδισμα ἢ τὴν μετατόπισιν. Τὰ νεογνὰ παραμένουσιν ἐντὸς τῆς γῆς, τοῦ ὕδατος, ἐντὸς διαφόρων φυτῶν, εἰς ἃ πολλάκις προκαλοῦσι καὶ τὸν θάνατον, ἢ τέλος ἐντὸς ἀποσυντεθειμένων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν ὀργανισμῶν. Πλεῖστα ζῶσι παρασιτικῶς ἐντὸς ἑτέρων ἐντόμων (καμπῶν ἢ νυμφῶν) ἢ ἐντὸς ζῴων θερμοαίμων ἢ ψυχροαίμων. Τὰ νεογνὰ παρουσιάζονται ὑπὸ δύο τελείως διακεκριμένας μορφάς, οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐμφάνισιν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διαβιώσεώς των. Τινὰ εἶναι ἐπιμήκη καὶ λεῖα, σπανιώτατα ἀκανθωτά, ἅτινα καὶ *κεφαλωτὰ* καλοῦνται, καὶ φέρουσι λεπιδωτὴν κεφαλήν, φαιοῦ χρώματος, ἥτις διακρίνεται τοῦ σώματος ἔχοντος χρῶμα ὑπόλευκον ἢ ὑποκίτρινον. Ἡ κεφαλὴ φέρει τὰ στοματικὰ τρήματα, δηλαδὴ ἄνω καὶ κάτω χεῖλος, καὶ σιαγόνας κεκολοβωμένας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἶναι δὲ ἐφωδιασμένη ὑπὸ κεραιῶν καὶ ὑποτυπωδῶν ὀφθαλμῶν. Εἰς τὰ νεογνὰ τῆς κατηγορίας ταύτης τὰ στίγματα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμμετρικῶς διατεταγμένα καὶ κατὰ ζεύγη κατὰ μῆκος τοῦ σώματος καὶ ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν ὑπὸ μορφὴν μικρῶν, ἀπεστρογγυλωμένων, μελανῶν, καὶ εὐδισκρίτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κηλίδων. Τινὰ ἐκ τῶν νεογνῶν τούτων ὑφαίνουσιν εἶδος ἀραχνίου, ἕτερα ζῶσι κεκρυμμένα ἐντὸς τῆς γῆς καὶ σχηματίζουσι κωνοειδῆ καταφύγια, ὅπου ἀναμένουσι τὴν λείαν των. Τὰ νεογνὰ τῆς δευτέρας ταύτης κατηγορίας, πολυαριθμότερα εἰς εἴδη καὶ πλέον διαδεδομένα, στεροῦνται κεφαλῆς καὶ καλοῦνται *ἀκέφαλα*. Τὸ σῶμα αὐτῶν εἶναι λεπτότατον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ εὐρὺ κατὰ τὸ ὀπίσθιον. Προσέτι τὸ πρόσθιον σωματικόν των τμῆμα εἶναι αἰσθητῶς ἢ ἐλάχιστα συσταλτόν, ἰδίως κατὰ τὰς πρώτας ἀρθρώσεις, καὶ φέρει δύο εἰδῶν νηματοειδῆ ἄγκιστρα κερατώδους συστάσεως, κινούμενα δι' ἐπαφῆς τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δὲ καὶ χρησιμεύοντα ἄλλοτε πρὸς σύλληψιν τῆς λείας των καὶ ἄλλοτε πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς κινήσεως. Παραλλήλως τὰ νεογνὰ ταῦτα φέρουσι βλεφαρίδας, μικρὰς ἀγκιστροειδεῖς ἀκάνθας ἢ τρίχας μακρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἁπλᾶς ἢ κυματοειδεῖς. Τὰ ἀκέφαλα νεογνὰ ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν *κωνωπιδῶν*, τῶν *μυϊδῶν*, τῶν *οἰστριδῶν* κτλ.
Νύμφη. Ἕκαστον νεογνὸν διπτέρων ἐντόμων, εἴτε κεφαλωτῶν, εἴτε ἀκεφάλων, ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἴδιον εἶδος νύμφης ἐκ μεταμορφώσεως προελθούσης. Τὰ νεογνά, τὰ κεφαλωτά, ἀπορροφῶσιν ἐλάχιστα ὑδαρεῖς τροφάς. Μεταμορφοῦνται ἀλλεπαλλήλως, ἀπεκδύοντα πάντοτε τὸν τελευταῖόν των μανδύαν, ὁπότε γίνονται τέλειαι νύμφαι παρουσιάζουσαι ἐν πολλοῖς τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν τελείων ἐντόμων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκκολάψεως ἐξέρχονται ἐκ γραμμωτῆς τινος σχισμῆς, ἥτις ἀναφαίνεται κατὰ τὴν ῥαχιαίαν ὄψιν τοῦ

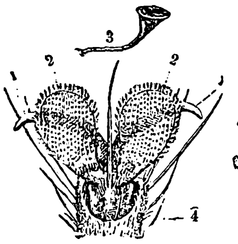

Πρόσθιος πούς διπτέρου. (Κάτωθεν θεώμενος.)
[1, 1=ὄνυχες, 22=σικυοειδεῖς ἀποφύσεις, 3=σικύα ἐν μεγεθύνσει, 4=ταρσός.]

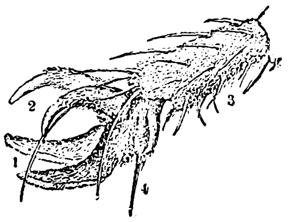

Πρόσθιος πούς διπτέρου (τελευταία ἄρθρωσις τοῦ ταρσοῦ.)
[1, 2=ἄκροι ὄνυχες, 3=σικυοειδεῖς ἀποφύσεις, 4=νυκτικὴ ἄκανθα.]

Digitized by Google

προθώρακος. Εἰς τὰ ἀκέφαλα νεογνά, ἀντιθέτως, ἡ μεταμόρφωσις εἰς νύμφην λαμβάνει χώραν ἐντὸς τοῦ ἰδίου δέρματος τοῦ νεογνοῦ, ὅπερ δέρμα ἀποσκληροῦται, ὁπότε παρουσιάζει μορφὴν κελύφους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ νεογνὸν μεταμορφοῦται εἰς νύμφην, ἥτις ἐντὸς βραχέος ἢ μακροῦ χρονικοῦ διαστήματος γίνεται τέλειον ἔντομον.

Τέλειον ἔντομον. Τὰ δίπτερα ἔντομα, ἐν τῇ τελείᾳ αὐτῶν διαπλάσει, παρουσιάζουσι κεφαλὴν συνδεομένην μετὰ τοῦ θώρακος ὑπὸ ἐγκεφαλικοῦ τινὸς ποδίσκου, *μίσχου* καλουμένου, ὅστις εἶναι βραχὺς καὶ λεπτὸς καὶ δύναται ἐλευθέρως νὰ στρέφηται δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι οἱ δυσαναλόγως σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ζῴου, μεγάλοι ὀφθαλμοί, οἵτινες καταλαμβάνουσι τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς κεφαλῆς των. Οἱ ὀφθαλμοὶ οὗτοι, ἐνίοτε εἰς τοὺς ἄρρενας, συνενοῦνται καὶ σχηματίζουσι μέγαν σύνθετον ὀφθαλμόν, ἀλλὰ μένουσι πάντοτε κεχωρισμένοι εἰς τὰς θηλείας. Τὰ στοματικὰ ὄργανα σχηματίζουσιν εἶδος προβοσκίδος, ἥτις χρησιμεύει πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν ὑγρῶν οὐσιῶν. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι ἄκρως περίπλοκος, ὅσον ἀφορᾷ τὰ διάφορα τμήματα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται· κυρίως ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κάτω χείλους, ὅπερ ἀναδιπλούμενον κατὰ μῆκος σχηματίζεται κάτωθεν τῆς στοματικῆς κοιλότητος καὶ λαμβάνει μορφὴν χοανοειδῆ. Αἱ σιαγόνες γενικῶς ἔχουσι σχῆμα γραμμικὸν ἢ λογχοειδές, ὥστε εὐκόλως νὰ διατρυπῶσι τὸ σῶμα τῶν ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Εἴς τινας οἰκογενείας διπτέρων, ὅπως π. χ. εἰς τοὺς *συρφίδας*, αἱ σιαγόνες τελείως ἐλλείπουσιν. Αἱ κεραῖαι τῶν διπτέρων, αἵτινες ἀναφαίνονται κατὰ τὸ κοινὸν διάστημα μεταξὺ ἐπιστομίου καὶ μετώπου, παρουσιάζουσι δύο, τελείως διακεκριμένους, τύπους. Εἰς τὰ μέν, ἅτινα *δίπτερα μακρόκερα* ἢ *νηματόκερα* καλοῦνται, αἱ κεραῖαι εἶναι νηματοειδεῖς καὶ πολυαρθρωταί. Εἰς τὰ δέ, ἅτινα *δίπτερα βραχύκερα* καλοῦνται, αἱ κεραῖαι ἀποτελοῦνται μόνον ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων, δύο βασικῶν, οἵτινες εἶναι βραχύταται καὶ δακτυλιοειδεῖς, καὶ μιᾶς ἀκροτελευταίας, ἥτις εἶναι μεγίστη καὶ διαφόρου συστάσεως ἢ αἱ ἕτεραι προηγούμεναι. Ὁ θώραξ καὶ ἡ κοιλία καλύπτονται ὑπὸ τριχῶν ἢ φυματίων λεπτῶν καὶ ἀνθεκτικῶν, πυκνῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ὁ θώραξ ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων: τοῦ προθώρακος, βραχυτάτου, ἐκ τοῦ ὁποίου φύεται τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ποδῶν, τοῦ μεσοθώρακος, ὅστις εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένος καὶ κυρτὸς καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκφύονται αἱ δύο πρόσθιαι πτέρυγες, κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος, καὶ τὸ δεύτερον ζεῦγος τῶν ποδῶν ἢ ἐνδιάμεσοι πόδες, κατὰ τὸ ὀπίσθιον, καὶ τέλος τοῦ μεταθώρακος, ὅστις εἶναι στενὸς καὶ ἐξ οὗ ἐκφύεται τὸ τρίτον ζεῦγος τῶν ποδῶν. Ἡ κοιλία ἔχει σχῆμα διαφορώτατον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν καὶ γενῶν καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 4 μέχρις 8 ἀρθρώσεων καὶ εἶναι εὐκίνητος, προσκεκολλημένη συνήθως ἐπιπολαίως ἐπὶ τοῦ λοιποῦ σώματος καὶ ἐνίοτε διὰ ποδίσκου προσκολλᾶται ἐπ' αὐτοῦ.

Κεραία διπτέρου.

[1=Κεραῖαι ἀρθρωταί. 2=Τρεῖς ἀρθρώσεις κεραίας λίαν μεγεθυσμέναι. 3 = Κεραία ράχεως ἁπλῆ. 4 = Κεραία ράχεως πτεροειδής. 5 = Κεραία ράχεως κτενοειδής.]

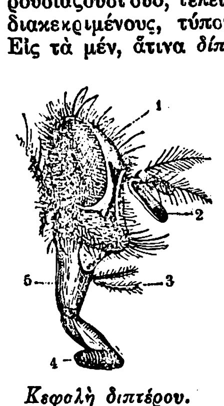

Κεφαλὴ διπτέρου. (Κατ' ὄψιν.)

[1='Οφθαλμός. 2=Κεραῖαι ράχεως πτεροειδεῖς. 3=Σιαγονικαὶ προσακτρίδες. 4=Παράγλωσσον. 5=Ρύγχος.]

Εἰς τὰ ἄρρενα ἔντομα τὰ γεννητικὰ ὄργανα εἶναι λίαν περίπλοκα καί, ἀναλόγως τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν καὶ γενῶν εἰς ἃ ἀνήκουσιν, ἔχουσι σχῆμα λαβίδος, λόγχης, ἀγκίστρου, δικράνου ἢ χρωστῆρος. Εἰς τὰ θήλεα τὰ γεννητικὰ ὄργανα ἀποτελοῦνται ἐξ ᾠοθήκης σωληνοειδοῦς, συσταλτῆς καὶ ἀνεπτυγμένης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Οἱ πόδες συναρθροῦνται μετὰ τοῦ σώματος διὰ κωνικῶν γλουτῶν καὶ οἱ ταρσοί των ἀποτελοῦνται ἐκ πέντε ἀρθρώσεων, ὧν ἡ πρώτη γενικῶς εἶναι ἐπιμήκης καὶ τελευτᾷ εἰς δύο ὄνυχας. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὀνύχων ὑπάρχει ἐνίοτε καὶ τρίτος προσαρτηματικὸς ὄνυξ, ὅστις φέρει ἀναριθμήτους τριχοειδεῖς ἀποφύσεις, τελευτώσας εἰς μικροσκοπικὰς σικύας (βεντούζας), δι' ὧν καὶ κατορθοῦσι πολλὰ ἔντομα καὶ ἰδίως αἱ μυῖαι νὰ βαδίζωσιν ἐπὶ λειοτάτων ἐπιφανειῶν μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς ἐπὶ τραχειῶν. Αἱ δύο πτέρυγες κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα εἶναι μεμβρανώδεις, πολυνευρώδεις, διαφανεῖς συνήθως, καὶ συνήθως πεποικιλμέναι διὰ ποικιλοσχήμων καὶ ζωηροῦ χρώματος κηλίδων. Αἱ κατὰ μῆκος ραβδώσεις εἶναι πάντοτε πολυπληθέστεραι τῶν καθέτων ραβδώσεων. Αἱ πτέρυγες συνήθως φέρουσι κατὰ τὴν βάσιν των δύο μικρά, μεμβρανώδη, ἀπεστρογγυλωμένα προσαρτήματα, βλεφαρωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Τὰ προσαρτήματα ταῦτα θεωροῦνται ὡς ἀπ' εὐθείας ἐξαρτώμενα ἐκ τῶν πτερύγων καὶ καλοῦνται πτερύγια, ἐναποτιθέμενα ἐπ' ἀλλήλων κατὰ τὴν κυρτὴν ἐπιφάνειάν των ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει καὶ διανοιγόμενα ὅταν τὸ ἔντομον ἵπταται.

Γενικῶς τὰ δίπτερα ἔχουσι μέγεθος μικρόν, ἡ πεπτική των συσκευὴ ἔχει εἶδός τι προλόβου, σχηματίζοντος σάκκον τελείως διακρινόμενον τοῦ οἰσοφάγου, ὅστις συνδέεται μετὰ ἰδιορρύθμου σωλῆνος καὶ ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν ἀναπνοήν. Πλεῖστα ὅσα δίπτερα ἔχουσι σιελογόνους ἀδένας ἀρκετὰ ὀγκώδεις περιέχοντας ἐρεθιστικὸν ὑγρόν. Ἕτερα εἴδη ἔχουσι παρέδρους ἀδένας περιέχοντας ἀρωματικὸν ὑγρὸν καὶ ἕτερα δυσῶδες τοιοῦτον. Τὰ δίπτερα, διεσκορπισμένα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν μέχρι τῶν πολικῶν χωρῶν, εἶναι ἀναρίθμητα εἰς εἴδη καὶ παραλλαγάς. Τινὰ καταδιώκουσι τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως οἱ *κώνωπες*, αἱ *μυῖαι* κτλ., ἕτερα μόνον τὰ ζῷα, ὅπως οἱ *οἶστροι*, ἕτερα πάλιν μικρότερα ἔντομα, ὅπως οἱ *ἄσυλοι*, αἱ *ἐμπίδες* κτλ., ἀλλ' ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ἐντόμων τούτων ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἢ ἑτέρων φυτικῶν μορίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπορροφῶσι τὸν ὀπὸν ἢ τὸ νέκταρ. Πάντα ἢ σχεδὸν πάντα εἶναι ἐπιβλαβῆ, ὅπως οἱ κώνωπες, αἱ μυῖαι κτλ., ἕτερα παρενοχλοῦσι τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ βόμβου των, ὅπως αἱ *χρυσόμυιαι* (χρυσόμιγες), κτλ., ἕτερα προξενοῦσι διαφόρους ἀσθενείας εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως οἱ *ἀνωφελεῖς κώνωπες* προκαλοῦσι τοὺς διαλείποντας πυρετούς, ἡ *στεγόμυια* τὸν δάγγειον, ἡ *τσὲ-τσὲ* (εἶδος στεγομυίας) τὸν κίτρινον πυρετόν, κλπ. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἡ τάξις τῶν *διπτέρων* ἐντόμων παρουσιάζεται τὸ πρῶτον δι' ἀντιπροσώπων ἀπολιθωμένων κατὰ τὴν λιάσιον ὑποπερίοδον τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ ἐκ λιασίων στρωμάτων κυριώτερα γνωστὰ γένη εἶναι ὁ *πρωτόρυφος*, ἡ *ἠωπτυχόπτερα* ἢ *ἠωλιμνοβία* κτλ. Εἰς μεγάλην ὅμως ἀφθονίαν παρουσιάζονται τὰ δίπτερα ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀφθονώτατοι εἶναι οἱ ἀπολιθωμένοι *τιπουλίδαι* καὶ οἱ *βιβιονίδαι* ἐντὸς ἠλέκτρου τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως. Ἐκ τῶν λοιπῶν διπτέρων αἱ καθ' αὑτὸ *μυῖαι*, οἱ *ἐμπίδαι*, οἱ *βομβυλιίδαι*, οἱ *ἀσιλίδαι*, κλπ. παρουσιάζονται εἰς σημαντικὸν πλῆθος ἀπολιθωμένων ἀντιπροσώπων ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων. Ἐνδιαφέρον εἶναι, ὅτι ἡ *μυῖα τσὲ-τσὲ (ἢ γλωσσίνα)* παρουσιάζεται μὲ ἀπολιθωμένα λείψανα ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου διαπλάσεως τοῦ Κολοράδου, ἐνῷ σήμερον παρουσιάζεται ἀποκλειστικῶς ζῶσα εἰς τὴν Ἀφρικήν. Γ. Κ. Γ.

— **δίπτερος** *ναὸς ['Αρχ.]*. Καλεῖται *δίπτερος* ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς ναὸς ὁ ἔχων διπλῆν περίστασιν (πτερόν), δύο δηλαδὴ σειρὰς κιόνων περιβαλλόντων τὸ κυρίως οἰκοδόμημα. Τοιοῦτοι κολοσσιαῖοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς δίπτεροι ναοὶ ἐκτίζοντο κυρίως ὑπὸ τῶν Ἰώνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

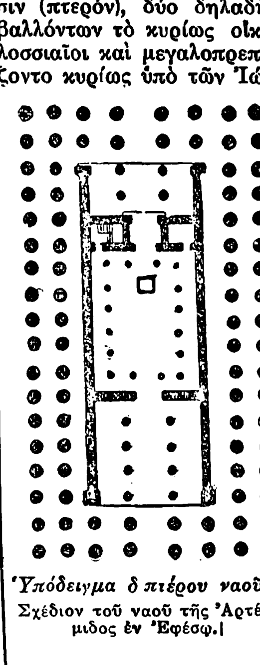
Ὑπόδειγμα διπτέρου ναοῦ.

Σχέδιον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ.]

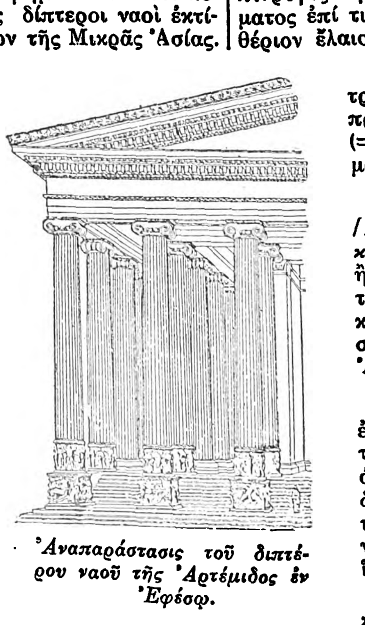
Ἀναπαράστασις τοῦ διπτέρου ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ.

Δίπτερος εἶναι ὁ ἐν Διδύμοις, παρὰ τὴν Μίλητον, ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐὰν δὲ δὲν ὑπάρχῃ διπλοῦν πτερόν, ἀλλ' ἡ ἀπόστασις τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τῶν τοίχων τοῦ κυρίως οἰκοδομήματος εἶναι τόση, ὅση θὰ ἦτο ἡ τοῦ ἐξωτερικοῦ πτεροῦ τοῦ διπτέρου, τότε λέγεται ὁ ναὸς *ψευδοδίπτερος*. Γ. Μ.

— **δίπτερος** *ἕλιξ [Ναυτ.]*· κοιν. *προπέλλα μὲ δύο φτερά*, γαλλ. hélice à deux branches, ἀγγλ. screw with two blades· ἕλιξ προωστῆρος ἔχουσα δύο πτερά. Σ. Ε. Λ.

δίπτερος (ὁ) (Dipterus Sedgew. καὶ Murch.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διπτεριδῶν διπνόων* ἰχθύων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κεφαλὴν κεκαλυμμένην ὑπὸ πλακῶν παχειῶν, λείων καὶ πορωδῶν. Εἰς τὸ εὐρὺ ρομβικὸν παρασφηνοειδὲς ὀστοῦν τοῦ κρανίου των εὑρίσκετο ἑκατέρωθεν ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς του ἓν πτερυγοϋπερῴϊον ὀστοῦν, τὸ ὁποῖον πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐπεξετείνετο εἰς μίαν τριγωνικὴν πλάκα. Ἡ πλὰξ αὕτη ἐχρησίμευεν ὡς βάσις εἰς ἕνα, ἐπίσης τριγωνικόν, ὀδόντα, ἐφωδιασμένον μὲ ἀκτινωτὰ κτένια, φέροντα ἐγκοπάς. Ἐπὶ τοῦ μόλις διακρινομένου μεσοσιαγονίου καὶ ἐπὶ τῶν ὀστῶν τῆς ἄνω σιαγόνος ὑπῆρχον σμικρὰ ὀδοντίδια. Ἡ κάτω σιαγὼν ἦτο στερεῶς καὶ συμπαγῶς ὀστεοποιημένη καὶ ἔφερεν ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς μέγαν ὀδόντα, τοῦ ὁποίου τὰ προεξέχοντα κτένια διήκουσιν ἀκτινοειδῶς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ κρασπέδου. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπάγονται τὰ εἴδη *δίπτερος Valenciennesi*, *δίπτερος platycephalus*, *δίπτερος μακρόπτερος* κτλ. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἔζησαν κατὰ τὴν δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Λείψανά των ἀπολιθωμένα (ὀδόντες) εὑρίσκονται ἐντὸς δεβονίων στρωμάτων εἰς τὴν Πενσυλβανίαν, Μοντάναν καὶ Ἰόβαν, ὡς εἰς τοὺς σχιστολίθους τοῦ Lenne (μεσοδεβονίου ἡλικίας). Τέλεια σώματα διπτέρων δὲν εἶναι σπάνια εἰς τὸν ἐρυθρὸν ψαμμίτην τῆς Σκωτίας (ἰδιαιτέρως εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα). Τὰ ἐκ δεβονίων στρωμάτων τῆς Ρωσίας λείψανα εἶναι γενετικῶς ἀβέβαια. Γ. Κ. Γ.

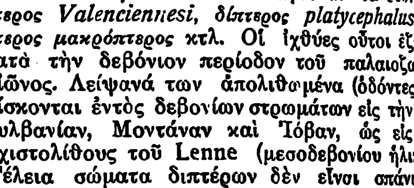
Ὁ δίπτερος Valenciennesi Sedgew. καὶ Murch.

[Ἐκ στρωμάτων τοῦ κατωτέρου ἐρυθροῦ ψαμμίτου τῆς Σκωτίας.]

διπτέρυγα (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. δίπτερα.

διπτερυγία (ἡ) (Dipterygia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, μὲ φύλλα μικρὰ καὶ ἄνθη μετὰ βρακτείων κατὰ κῦμα διατεταγμένων, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τοῦ νέου κόσμου. Δ. Ν. Π.

διπτέρυξ (ἡ) (Dipteryx) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα ἀειθαλῆ καὶ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *Διπτέρυξ ἡ εὔοσμος* (Dipteryx odorata), ἥτις φύεται εἰς τὴν Γουϊάναν καὶ καλλιεργεῖται κυρίως διὰ τὰ σπέρματά της, ἅτινα εἶναι παρόμοια πρὸς τοὺς κυάμους καὶ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κύαμοι τῆς Τόγκας*. Ἔχουσιν ἰσχυρὸν καὶ διαρκὲς ἄρωμα, ὅπερ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐντὸς αὐτῶν περιεχομένην πτητικὴν οὐσίαν, τὴν *κουμαρίνην*, καὶ διατηροῦνται ἐντὸς τῶν ἱματιοφυλακίων πρὸς ἀρωματισμὸν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐνδυμάτων. Τὰ σπέρματα τῆς διπτέρυγος τῆς εὐόσμου φερόμενα ἐντὸς οἰνοπνεύματος ἐπί τινας ἡμέρας παρέχουσι μυρεψικὸν αἰθέριον ἔλαιον. Δ. Ν. Π.

δίπτυον (τὸ) *['Αρχ.]*. Ἀρχαῖον μέτρον ἐν χρήσει εἰς Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου, ἰσοδύναμον πρὸς ἥμισυ μέδιμνον (=2 ½ κυπριακὰ μόδια ἢ 22,7 γραμμάρια). —Π.

διπτύχανδρον (τὸ) (Diptychandron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κεσαλπινιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἢ δένδρα μὲ φύλλα ἀκέραια καὶ ἄνθη κατὰ βότρυς μασχαλιαίους ἢ κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων διατεταγμένα. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς Ἀμερικῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

δίπτυχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἰς δύο ἐπτυγμένος, ὁ διπλωμένος 'ς τὰ δύο· ‖ τὸ οὐδετ. *δίπτυχον* (τὸ) ὡς οὐσ., κῶδιξ ἀποτελούμενος ἐκ δύο πινακίδων, ἄλλως *δίθυρος*· ‖ ὁ κατάλογος τῶν ζώντων καὶ τῶν τεθνεώτων προσώπων μιᾶς οἰκογενείας, ὑπὲρ ὧν γίνεται δέησις ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

— *['Εγκυκλ.] Δίπτυχον* (δέλτοι, κανών, κατάλογος, album, matricula) ἦτο ἐπίσημόν τι τῆς ἐκκλησίας βιβλίον ἢ μητρῷον, ἔχον δύο πτυχὰς (δύο πλάκας, ἢ δύο φύλλα ἐκ χάρτου ἢ μεμβράνης).

Πολλαὶ ἐκκλησίαι εἶχον τρίπτυχα ἢ πολύπτυχα (multiplices), δηλαδὴ βιβλία ἔχοντα τρεῖς ἢ περισσοτέρας πτυχὰς (φύλλα ὁμοῦ δεδεμένα) μετὰ

Digitized by Google

περικαλύμματος ἐκ στερεᾶς τινος οὐσίας. Εἰς τὰ βιβλία ταῦτα κατέγραφον πάντα βαπτιζόμενον. Ὁ θάνατος, ἡ ἑκουσία ἀποχώρησις ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ἢ ὁ ἀφορισμός, εἶχον ὡς συνέπειαν τὴν διαγραφὴν τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τῶν μητρῴων ἢ ἀρχείων τῆς ἐκκλησίας. Πλὴν τῶν βιβλίων τούτων εἶχον καὶ εἰδικοὺς καταλόγους, περιέχοντας τὰ ὀνόματα τῶν κληρικῶν (ἅγιος κανών, κατάλογος ἱερατικὸς) καὶ τῶν ὑπηρετῶν τῆς ἐκκλησίας. Ἐννοεῖται ὅτι ὅσον ἐπεξετείνετο ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις, ἐπὶ τοσοῦτον ηὔξανον καὶ τὰ μητρῷα ταῦτα κατ' ἀριθμὸν καὶ περιεχόμενον. Πλὴν τῶν καταλόγων τούτων ὑπῆρχον καὶ εἰδικὰ δίπτυχα πρὸς λειτουργικοὺς σκοπούς. Εἰς ταῦτα κατέγραφον τὰ ὀνόματα προσώπων κατεχόντων ἐξέχουσάν τινα θέσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ, ὡς καὶ ἐκείνων ἐκ τῶν πιστῶν, οἵτινες διὰ τῶν λειτουργικῶν αὐτῶν προσφορῶν συμμετεῖχον εἰς τὴν θείαν Εὐχαριστίαν. Οἱ εἰδικοὶ οὗτοι κατάλογοι ἔφερον τὸ ὄνομα «δίπτυχον ζώντων» (liber vitae), ἐν ἀναφορᾷ πρὸ τὸ τῆς Ἀποκαλύψεως (γ' 5, «Οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς» (πρβ. καὶ ιγ' 8 κλπ. καὶ Φιλιπ. δ' 3. Ψαλμ. ξθ', 29). Ἐκτὸς τοῦ διπτύχου τῶν ζώντων ὑπῆρχε καὶ «δίπτυχον νεκρῶν» (liber mortuo-

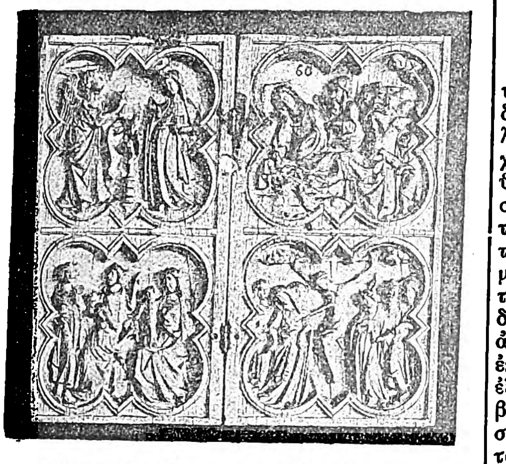

Γερμανικὸν δίπτυχον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος.
[Ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.]

rum), τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς μὲν περιεῖχε τὰ ὀνόματα μόνον ἐκείνων ἐκ τῶν κεκοιμημένων, ὧν ἐγίνετο μνεία ἐν τῇ εὐχαριστηρίῳ θυσίᾳ, βραδύτερον ὅμως ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κατάλογος τῶν θανόντων μελῶν τῆς ἐνορίας γενικῶς. Πολλὰ ἐκ τῶν διπτύχων ἀποτελοῦσιν ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα καὶ ἀριστουργήματα τέχνης, ὅπερ κυρίως ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν νὰ δωρίζωσιν ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἑορτῶν τοιαῦτα· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐχρησιμοποιοῦντο πολυτιμότατα ὑλικὰ διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν, οἷον χρυσός, βαρύτιμοι λίθοι, ἰδίᾳ δὲ ἐλεφαντοστοῦν. Ἔχομεν τοιοῦτον πολυτιμότατον δίπτυχον ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος (406 μ. Χ.), ὅπερ ὁ ὕπατος Anicius Probus κατεσκεύασεν ὡς δῶρον πρὸς τὸν τότε αὐτοκράτορα Ὀνώριον. Ὁ εἷς πίναξ τοῦ διπτύχου τούτου παριστᾷ τὸν αὐτοκράτορα κρατοῦντα διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς γηΐνην σφαῖραν, ἐφ' ἧς αἰωρεῖται Νίκη, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τὸ λάβαρον, ἐπὶ τοῦ παννίου τοῦ ὁποίου εἶναι ἀναγεγραμμέναι αἱ λέξεις: IN NOMINE XPI. VINCAS. SEMPER. Τὸ δίπτυχον τοῦτο ὑπάρχει νῦν ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Ἀόστης. Ἕτερα πολύτιμα δίπτυχα ἔτι ἀρχαιοτέρας ἢ καὶ συγχρόνου ἐποχῆς ἀπόκεινται ἐν Φλωρεντίᾳ, Μιλάνῳ, Βολωνίᾳ, Βερολίνῳ, Μονάχῳ, Παρισίοις (Λοῦβρον) κλπ. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀριστοτεχνικὰ ἐκ πολυτίμου ὕλης δίπτυχα κατεσκευάζοντο ἰδίως ἐν Βυζαντίῳ, Ἀντιοχείᾳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ. Τὰ κομψοτεχνήματα ταῦτα διακρίνονται ἰδίως διὰ τὴν πλαστικὴν αὐτῶν τελειότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gori*, Thesaurus diptychorum veterum, 3 τόμ. 1759 —*Garucci*, Storia della arte cristiana, τόμ. VI.— *H. Graeven*, Früchristliche und mittelalterliche Elfenbeinwerke κλπ.

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

δίπτυχος (ὁ) (Diptychus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δεκαπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαλαθειδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους, μὲ ρύγχος τριγωνικόν, συνήθως πολυακανθωτόν, καὶ προσθίους πόδας ἰσχυροὺς καὶ μακροτάτους. Γνωστὰ 8 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν θαλασσῶν τῆς γῆς, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι: *δίπτυχος ὁ κοινὸς* (Diptychus vulgaris).
Δ. Ν. Π.

δίπτωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· *[Γραμμ.]*. Ὁ ἔχων δύο πτωτικὰς καταλήξεις: «δίπτωτον ὄνομα», π. χ. ὁ *Θαλῆς*, γεν. τοῦ *Θαλοῦ* καὶ *Θάλητος*.

διπύθμενος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) ὁ ἔχων δύο πυθμένας.

— **διπύθμενα** (τὰ) *[Ναυτ.]* (γαλλ. double fond, ἀγγλ. double bottom). Ὅρος προκύψας ἀπὸ τῆς ναυπηγήσεως τοῦ «Μεγάλου Ἀνατολικοῦ» (βλ. Γκρέητ *Ηστερν*»), σημαίνων δὲ σιδηρᾶν κατασκευὴν ἐπινοηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ναυπηγοῦ Μπρουνέλ, τὸ πρῶτον δὲ εἰς αὐτὸ τὸ πλοῖον ἐφαρμοσθεῖσαν. Ἀποτελεῖται δὲ αὕτη ἀπὸ σιδηρελάσματα, σιδηρογωνίας κ.λ.π. καὶ περιλαμβάνει ἰδίᾳ τὸν χῶρον τὸν μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ πυθμένος

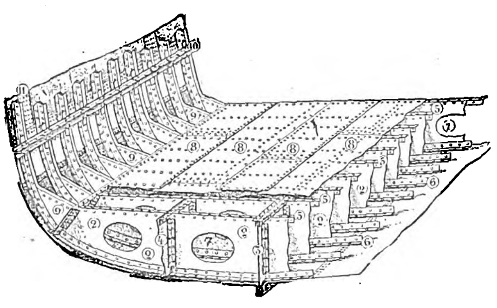

Διπύθμενα σιδηροῦ ἐμπορικοῦ σκάφους.

1) Τρόπις ἐκ σιδηρογωνιῶν καὶ σιδηρελασμάτων.—2) Ἕδρα νομέων.—3) Κεντρικὸν ἐσωτρόπιον.—4) Διάμηκες ἐσωτρόπιον.—5) Παρανομεῖς ἐξ ἀνεστραμμένων σιδηρογωνιῶν.—6) Σιδηρογωνίαι τῶν κυρίως νομέων.—7) Ἀνθρωποθυρίς.—8) Ἐπικάλυμμα τοῦ διπυθμένου.—9) Σιδηρέλασμα ἐνισχύσεως τῶν διπυθμένων πρὸς τὴν πλευράν.—10) Σιδηρογωνία ἐνισχύσεως τῶν νομέων διαμήκως.—11) Καρφωτὴ ἐπικάλυψις ἑνώσεων.]

τοῦ σιδηροῦ πλοίου, ὅστις οὕτω διαιρεῖται εἰς διαμερίσματα στεγανά, εἴτε μεμονωμένα ἀπ' ἀλλήλων, εἴτε ἐπικοινωνοῦντα. Ἡ διαίρεσις ἐπιτυγχάνεται διαμήκως μὲν διὰ τῶν πλευρικῶν σταθμίδων καὶ τῆς κεντρικῆς, ἐγκαρσίως δὲ διὰ τῶν στεγανῶν ἑδρῶν τῶν νομέων. Εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τὰ *διπύθμενα* περιορίζονται εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ κοίλου τοῦ πλοίου, ἐνῷ εἰς τὰ πολεμικὰ ὑψοῦνται πλευρικῶς ἕως τοῦ θωρηκτοῦ καταστρώματος. Τὰ πλευρικὰ ταῦτα τῶν πολεμικῶν διπύθμενα οὐδέποτε πληροῦνται ὕδατος, πλὴν ἀπολύτου ἀνάγκης ἐπαναγωγῆς τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου τοῦ πλοίου εἰς τὴν κατακόρυφον, πρὸς ἐξουδετέρωσιν κλίσεως ἀποτόκου διαρροῆς ἕνεκα βλάβης τῶν ὑφάλων τῆς γάστρας καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εὐσταθείας τοῦ πλοίου. Ἀντιθέτως τὰ χαμηλὰ καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ ἐσωτροπίου διπύθμενα πληροῦνται κατὰ κανόνα εἰς τὰ ἐμπορικὰ καὶ περιστατικῶς εἰς τὰ πολεμικά, γλυκέος ὕδατος, εἴτε πετρελαίου κινήσεως (καύσεως), ἀλλὰ καί, εἰς περίπτωσιν πλοίου ἀφόρτου, θαλασσίου ὕδατος χρησιμοποιουμένου ὡς θαλασσέρματος. Διὰ τὸν τελευταῖον δὲ τοῦτον λόγον τὰ διπύθμενα ὀνομάζονται εἰς πάσας τὰς γλώσσας οὐῶτερ μπάλαστ, ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ «water ballast tanks». Ἡ συντήρησις, διὰ σφυροκοπήσεως (μὲ ματζακόνι) καὶ βαφῆς τακτικῶς διὰ μινίου, ἐκτελουμένη ὑπὸ εἰδικοῦ προσωπικοῦ εἰς τὰ πολεμικά, ὀνομαζομένου διπυθμενιτῶν, καθὼς καὶ ἡ ἐπιθεώρησις τῶν διπυθμένων, γίνεται διὰ διατομῶν ἐλλειψοειδῶν καλουμένων «ἀνθρωποθυρίδων» καὶ στεγανῶς φρασσομένων διὰ θύρας στερεουμένης διὰ κοχλιωτῶν περονῶν μετὰ περικοχλίου. Εἰς τὰ ἐμπορικὰ ὅμως πολλὰ διπύθμενα καθ' ὁμάδας δύνανται νὰ συγκοινωνῶσι μονίμως διὰ τοιούτων ἐλλειψοειδῶν διατομῶν καὶ τὸ στεγανὸν διαμέρισμα νὰ περιλαμβάνῃ οὕτως ὁμάδα ἐπικοινωνούντων διπυθμένων. Τὰ μικρὰ ἐμπορικὰ καὶ ἐκ τῶν πολεμικῶν τὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τὰ κατώτερα αὐτῶν εἰς ἐκτόπισμα ἐλαφρὰ σκάφη στεροῦνται διπυθμένων.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διπυλίδιον (τὸ) (Dipylidium) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ταινιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους σκώληκας ζῶντας παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου πλείστων ζῴων. Δ. Ν. Π.

Δίπυλον *[Ἀρχ.]*. Ἡ κυρία πύλη τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν (παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ τὴν σημερινὴν Λαχαναγοράν), τὴν ὁποίαν μᾶς περιγράφει ὁ Λίβιος (XXXI, 24,9) παραλαμβάνων παρὰ τοῦ Πολυβίου. Ἔκειτο κατὰ τὴν ΒΔ πλευρὰν τοῦ τείχους τῆς πόλεως καὶ ἦτο ὅλως ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὰς συγκοινωνίας μετὰ τοῦ Πειραιῶς ἀφ' ἑνὸς καὶ μετὰ τοῦ Θριασίου πεδίου (Ἐλευσῖνος) καὶ δι' αὐτοῦ τῆς λοιπῆς Β. Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου ἀφ' ἑτέρου. Ἐκτὸς τῆς μεταξὺ τῶν μακρῶν τειχῶν πολεμικῆς ὁδοῦ, ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἔφερε καὶ ἄλλη ἐμπορικὴ ὁδός, κεχαραγμένη ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὸ *Δίπυλον*. Ἐσωτερικῶς δὲ τῶν τειχῶν ἐκ τοῦ Διπύλου ἤρχιζεν ὁ Δρόμος, σημαντικὴ ἀρτηρία τῆς πόλεως, φέρων πρὸς τὴν ἀγορὰν καὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Εἰς τὸ πλησίον τοῦ Διπύλου «Πομπεῖον» συνετάσσετο ἡ τὸν δρόμον πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἀκολουθοῦσα πομπὴ τῶν Παναθηναίων. Κειμένη ἡ πύλη αὕτη εἰς τὸ βαθύτατον σημεῖον τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως καὶ οὖσα τοιαύτης σημασίας, εἶχεν ἀνάγκην ἐξαιρετικῆς ὀχυρώσεως, οἵαν καὶ ἀπέδειξαν αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ (Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρ. 1873, 1874, 1880).

Τὸ Δίπυλον κεῖται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ συνόρου μεταξὺ ἔσω καὶ ἔξω Κεραμεικοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγάλην περίκλειστον διὰ τειχῶν αὐλὴν (36,50×21,50 μ.), προστατευομένην ἑκατέρωθεν ὑπὸ ἰσχυρῶν πύργων (μόνον τοῦ ἐκ δεξιῶν σῴζονται τὰ ἐρείπια). Κατὰ τὰς δύο ἀπέναντι πλευρὰς τῆς αὐλῆς, τὴν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν πρὸς τὴν ὕπαιθρον, ὑπῆρχον ἀνὰ δύο πύλαι (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία) πλ. 3,45 μ., χωριζόμεναι ὑπὸ τετραπλεύρου στύλου. Κατὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τῶν τειχῶν πολλαὶ μεταβολαὶ κατὰ καιροὺς ἐγένοντο· ἴσως δὲ ἐπὶ τοῦ Λυκούργου (338—326 π.Χ.) προσετέθησαν αἱ διπλαῖ πύλαι ἀντικαταστήσασαι τὴν προτέραν μονήν. Καὶ ἡ ὀνομασία Δίπυλον δὲν εἶναι παλαιοτέρα τῆς χρονολογίας ταύτης, καθόσον πρότερον ἐπεκράτει ἡ ὀνομασία *Θριάσιαι πύλαι*, ὡς φέρουσαι πρὸς τὸ ὁμώνυμον πεδίον. Ὁπωσδήποτε τὸ Δίπυλον ἀπέβη ὀχυρὸν συγκρότημα, καὶ τοῦτο κατεφάνη μεταγενεστέρως, ὅτε περὶ τὸ 200 π. Χ. ὁ Φίλιππος Ε' ὁ Μακεδὼν παραβιάσας τὰς ἐξωτερικὰς πύλας εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ὑποστὰς μεγάλην φθορὰν ὑπεχώρησε μόλις σωθείς.

Πρὸ τοῦ Διπύλου ἔκειτο ὁ τάφος τοῦ πρέσβεως Ἀνθεμοκρίτου, ὅστις παρασπόνδως ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, ὄπισθεν δὲ τοῦ στύλου, τοῦ μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν πυλῶν, ὑπῆρχε βωμὸς τοῦ Ἑρκείου Διὸς καὶ τοῦ Ἑρμοῦ, φύλακος τῶν πυλῶν, καὶ τοῦ Ἀκάμαντος, γενάρχου τῆς φυλῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὁ Κεραμεικός. Ἐπίσης πλησίον ὑπῆρχον καὶ λουτρά, ὅπως ἐσυνηθίζετο κατὰ τὰς μεγάλας πύλας.
Γ. ΜΗΛ.

δίπυλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο πύλας.

διπύρηνοι (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οἱ καρποὶ οἱ περικλείοντες δύο πυρῆνας. Δ. Ν. Π.

διπύρηνος (ὁ) (Dipyrinus) *[Ζωολ.]*. Γένος μεδουσῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδωνιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτας μεδούσας μὲ σῶμα ᾠοειδὲς κωδωνοειδές, ἰθαγενεῖς τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀκτῶν.
Δ. Ν. Π.

— **διπύρηνος** (ὁ) (Dipyrinus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βερβενοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Χιλῆς. Δ. Ν. Π.

διπυρίτης (ὁ)· ἐπίθ., ὁ δὶς ἐπὶ τῆς πυρᾶς τεθείς, ὁ δὶς ὀπτηθείς: «διπυρίτης ἄρτος», «διπυρίτης πλακοῦς».

— *[Χημ. Τροφ.]* Καλεῖται γενικῶς *διπυρίτης* ὁ ὑποστὰς διπλῆν ὄπτησιν ἄρτος. Κυρίως ὅμως διακρίνονται διάφορα εἴδη διπυρίτου, ὡς λ. χ. ὁ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ναυτικῶν πληρωμάτων προοριζόμενος διπυρίτης (κοιν. *γαλέττα*), ὅστις παρασκευάζεται ἐξ ἀλεύρου, ὕδατος καὶ ὀλίγου ἅλατος τῇ προσθήκῃ καὶ μικρᾶς ποσότητος ὀξίνου ἀρτοζύμης ἢ ζυθοζύμης πρὸς ἐλαφρὰν διόγκωσιν. Ὁ διπυρίτης οὗτος δὲν ὑφίσταται διπλῆν ὄπτησιν, ἀλλὰ μόνον ἁπλῆν τοιαύτην, παρατεταμένην ὅμως. Καλῶς παρασκευασθεὶς διπυρίτης πρέπει νὰ ἔχῃ εὐχάριστον ὀσμὴν καὶ γεῦσιν, τὸ φλόγωμα αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι λεῖον, ἐστερημένον ρηγμάτων ἢ διογκώσεων καὶ τὸ χρῶμά του πρέπει νὰ εἶναι ὁμοιοειδῶς ξανθόν. Ἡ ψὶξ πρέπει νὰ εἶναι λευκὴ καὶ ἄνευ σπηλαιωδῶν χώρων. Καλὸς διπυρίτης θραυόμενος δὲν πρέπει νὰ μεταβάλληται εἰς τρίμματα, ἀλλ' εἰς μεγαλύτερα τεμάχια. Ὅταν ὁ τοιοῦτος διπυρίτης ἔχῃ καλῶς παρασκευασθῇ καὶ διατηρῆται εἰς ξηροὺς χώρους, παραμένει ἐπὶ μακρὸν ἀναλλοίωτος.

Περαιτέρω εἰς τὴν τάξιν τοῦ διπυρίτου κατατάσσονται ὅλα τὰ δὶς ὀπτηθέντα προϊόντα τὰ παρασκευαζόμενα ἐξ ἀλεύρου, ᾠῶν, βουτύρου, ζακχάρεως και ὕδατος (κοιν. *παξιμάδια* καὶ biscuits). Εἰς τοὺς διπυρίτας τῆς κατηγορίας αὐτῆς προστίθενται ὡς μέσον διογκώσεως διάφοροι τεχνικαὶ ζῦμαι. Σ. Γ.

δίπυρον (τὸ) (Depyr) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτόν, πολυπυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τοῦ σκαπολίθου, ἀποτελοῦντος ἰσόμορφον παράμιξιν ἐκ τοῦ μορίου τοῦ μαριαλίθου $Na_4 Al_8 Si_9 O_{24} Cl$ καὶ τοῦ μεγιωνίτου $Ca_4 Al_6 Si_6 O_{25}$. Ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους μορφῆς πρισματικῆς καὶ χρώματος λευκοῦ ἢ ἐρυθρωποῦ, μήκους 3—5 χιλιοστ., ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῶν Πυρηναίων ὑποστάντων τὴν ἐξ ἐπαφῆς μεταμόρφωσιν, ἀποτελεῖ δὲ προϊὸν κρυσταλλώσεως θερμῶν ὑδαρῶν διαλυμάτων, συνηθέστερον δὲ προϊὸν χημικῆς ἀλλοιώσεως ἄλλων πυριτικῶν ἁλάτων καὶ ἰδίως τῶν πλαγιοκλάστων. Γ. Β.

διπυρρολομεθάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πολυπυρηνικὸν παράγωγον τοῦ πυρρολίου τοῦ τύπου $HN(C_6H_4 . CH_2 . C_6H_4)NH$. Παράγωγον τούτου εἶναι ἡ κουσκυγρίνη (βλ. λ.). Σ. Γ.

διρὶ (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος* (Vitis vinifera). Δ. Ν. Π.

Δίρκη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τροφοδοτούμενος ἀπὸ πολλὰς πηγὰς ἀναβλυζούσας πλησίον τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν, λεγόμενος δὲ σήμερον *Πλατζιώτισσα*. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Δίρκη ἐφωδίαζε τὰς Θήβας δι' ὕδατος, ἐπῆλθε συσχέτισις ταύτης μετὰ τοῦ πλησίον ρέοντος ποταμοῦ *Ἰσμη-*

Digitized by Google

νοῦ, μέχρι τοιούτου σημείου μάλιστα, ὥστε ὁ Ἰσμηνὸς ὠνομάσθη *Διρκαῖος*. Συνέπεια τῆς συσχετίσεως ταύτης ἦτο νὰ καταντήσῃ ἡ Δίρκη περίφημος ποταμός, ἰδίᾳ ἐν τῇ ποιήσει. Κατά τινα παράδοσιν τὸ ὕδωρ τῆς Δίρκης ἔφερε χρῶμα ὑπέρυθρον, διὸ καὶ ἐθεωρεῖτο αὕτη συνυφασμένη μὲ τὸν ὄλεθρον. Ι. Δ. Σ.

Δίρκη *[Μυθολ.]*. Ἡ *Δίρκη*, ὡς θεὰ τῶν ποταμῶν, θεωρεῖται (κατὰ τὰς μυθολογικὰς παραδόσεις τῶν Θηβαίων) θυγάτηρ τοῦ Ἰσμηνοῦ. Τὰ κατ' αὐτήν, ὅπως καὶ τὰ κατὰ τὴν νύμφην τοῦ Ἰσμηνοῦ Ἰσμήνην, εἶναι ὀλίγον ἀσαφῆ· παρουσιάζεται ὡς ἐχθρὰ τῆς Ἀντιόπης καὶ τῶν Θηβαίων Διοσκούρων Ἀμφίωνος καὶ Ζήθου, τῶν υἱῶν τῆς Ἀντιόπης. Ὑπανδρεύθη τὸν βασιλέα Θηβῶν Λύκον, ὅστις ἐπίσης ὑπῆρξεν ἐχθρὸς τῆς Ἀντιόπης. Ἡ τελευταία φεύγουσα τὴν δυσμένειαν τῆς Δίρκης καταφεύγει εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, ἡ Δίρκη ὅμως τὴν

Ἡ Δίρκη.

[Ἔργον τοῦ Κανόβα ἐν τῷ μουσείῳ Κανόβα τοῦ Ποσσασνο.]

ἀνευρίσκει καὶ ἐκεῖ καὶ τὴν παραδίδει εἰς τοὺς ποιμένας Ἀμφίωνα καὶ Ζῆθον, διὰ νὰ τὴν παραδώσωσι πρὸς κατασπάραξιν εἴς τινα ταῦρον. Οἱ ποιμένες ὅμως ἀναγνωρίζουσι τὴν μητέρα των καὶ ἀντὶ ταύτης παραχωροῦσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ταύρου τὴν Δίρκην. Ὁ Ἑρμῆς σῴζει τὸν σπεύσαντα πρὸς τὰ ἐκεῖ Λύκον καὶ κατὰ διαταγήν του τὸ πτῶμα τῆς Δίρκης καίεται καὶ ἡ κόνις ρίπτεται εἰς τὴν πηγὴν τοῦ Ἄρεως, ἡ ὁποία ἴσως ἐκ τούτου ὠνομάσθη Δίρκη. Ἐκ τοῦ μύθου τούτου ἐνεπνεύσθησαν πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνῶν. Ι. Δ. Σ.

διρράβδι (τό)· γεωργικὸν ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκκοκκίζεται ὁ ἀραβόσιτος ἐν τῷ ἀλωνίῳ.

δίρραγος (ὁ) (Dirhagus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκνημιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν ξύλων. Γνωστὰ 10 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

δίρρεμα (τό)· δημοτ., τόπος ἔνθα γίνεται συμβολὴ δύο ρευμάτων.

Δίρρεμα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Νυμφασίας τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 172. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γαρζενῖκος*. Δ. Ε. Μ.

Διρρεύματα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κονιστρῶν τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 376.

Δίρφυς *[Γεωγρ.]*. Ὑψηλὴ κορυφογραμμὴ τῆς νήσου Εὐβοίας διήκουσα κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς καὶ ἐν τῷ κεντρικῷ τμήματι τῆς νήσου ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῆς Κύμης μέχρι τῆς περιοχῆς τῆς Κηρίνθου. Τὸ ὄρος σύγκειται ἐξ ἀσβεστολίθου, ὑφ' ὃν παρεντίθεται σχιστόλιθος κρητιδικοῦ σχηματισμοῦ. Αἱ πτυχαὶ τῶν στρωμάτων διατείνονται ἐγκαρσίως τῆς γενικῆς ὀρογραφικῆς διευθύνσεως, δηλαδὴ ἐκ ΝΔ. πρὸς τὰ ΒΑ. Τὸ κύριον καὶ ὕψιστον μέρος τοῦ ὄρους ὑψοῦται ἐπιβλητικῶς, ὁρατὸν ἐκ μακρινῆς ἀποστάσεως, ὡς παμμεγίστη σκηνὴ (κοινῶς *Δέλφι*, ὑψ. 1743 μ.). Μετ' αὐτοῦ συνάπτεται ΝΑ τὸ ἀσβεστολιθικὸν Ξεροβούνι, ΒΔ. δ' οἱ μακροὶ πρηῶνες τῆς Πυξαριᾶς (βλ. λ.) καὶ τοῦ Μαυροβουνίου. Αἱ κλιτύες εἶναι πλούσιαι ἐξ ἐλατῶν, ὀξυῶν, πευκῶν, πλατάνων καὶ καστανεῶν. Αἱ τελευταῖαι αὗται ἀναφέρονται καὶ ὑπὸ ἀρχαίων συγγραφέων. Ι. Σ. Σ.

—**Δίρφυος** *Στενὴ*—*[Γεωγρ.]* βλ. λ. Στενὴ *Δίρφυος*.

δίς· ἀριθμ. ἐπίρρ., δύο φοράς: «τὸ δὶς ἐξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ», «δὶς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης».

δισαζωενώσεις (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως, ἀναλόγως πρὸς τὰς *ἀζωενώσεις*, αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν δὶς τὴν ἀζωομάδα $-N_2-$. Σ. Γ.

δισαζωχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ συνθετικὰ χρώματα περιέχοντα δὶς τὴν ὁμάδα τῶν ἀζωχρωμάτων $-N_2-$. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι σπουδαιοτάτης σημασίας χρώματα. Σ. Γ.

δισαιθυλιδενονιτρωδοχλωρίδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$[CH_3CHCl-]_2[NO]_2$$

Εἶναι ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 65°. Σ. Γ.

δισαιθυλολυδραζίνη *ἀσύμ.* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(HO.CH_2CH_2)_2N.NH_2$, παρασκευαζομένη ἐξ αἰθυλενοξειδίου καὶ ὑδραζίνης. Ἄχρουν ἔλαιον βράζον μετ' ἀποσυνθέσεως εἰς 188° (25 χλστμ.). Σ. Γ.

Δισάκκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Ἑρμιονίδος θαλάσσης (πλάτ. 37° 15' 50'' Β μῆκ. 23° 21' 35'' Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia and Dhokos islands), ἡ νοτιοανατολικὴ τῆς συστάδος τῶν Τρικέρων, ΔΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπίστης, ΝΔ τῆς Ὕδρας ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

δισάκκι(ον) (τό). Οὕτω καλοῦνται δύο μικροὶ σάκκοι, κατεσκευασμένοι μὲ ἀγανὸν ἢ καὶ μὲ «κελιμίσιο» ὕφασμα καὶ ἡνωμένοι κατὰ τὸ στόμα αὐτῶν διὰ συνδέσμου ἀποτελοῦντος συνέχειαν τοῦ αὐτοῦ ὑφάσματος. Τὸ δισάκκι χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ ζῷα, πρὸς μεταφορὰν ἰδίως τῶν ἀποσκευῶν τῶν ταξιδιωτῶν εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη. Ὁ σύνδεσμος ἔχει τόσον μῆκος ὅσον τὸ σάγμα ἑνὸς ζῴου καὶ φέρει εἰς τὸ μέσον σχισμήν, ἵνα διέρχηται τὸ ἐμπροσθάρι ἢ ὀπισθάρι τοῦ σάγματος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μένῃ τὸ δισάκκι ἀκίνητον. Τὰ δισάκκια εἶναι τόσον κοινῆς χρήσεως εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὥστε εἴς τινα ἐξ αὐτῶν θεωροῦνται ἀπαραίτητα μεταξὺ τῶν προικῴων ὑπανδρευομένης γυναικός.

—*[Στρατ.]* Καλεῖται ἐν τῷ στρατῷ *δισάκκιον* ὁ ἐκ λινοῦ χονδροῦ ὑφάσματος διπλοῦς σάκκος, ἐντὸς τῶν θυλάκων τοῦ ὁποίου τίθενται ἡ λινοστολὴ καὶ τὰ ἐν γένει ἀτομικὰ εἴδη τοῦ ἱππέως (παντὸς ἐφίππου) καὶ τοῦ ἐλάτου τοῦ πυροβολικοῦ, οἷα περίπου τίθενται ἐν τῷ γυλιῷ ὑπὸ τοῦ πεζοπόρου ἀνδρός. Ὁ σάκκος οὗτος ἀναρτᾶται ὑπὸ μὲν τοῦ ἱππέως ἐκ τοῦ περιεδρίου τῆς σέλλης, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐλάτου ἐκ τῆς σελλίσκης τοῦ ρυταγωγουμένου. Ν. Θ. Κ.

δισακχαρῖται (οἱ) ἢ *διόζαι* *[Ὀργ. Χημ.]*. Σακχαροειδεῖς πολυσακχαρῖται, ὧν τὸ μόριον ἀποτελεῖται ἐκ δύο μορίων μονοσακχαριτῶν μεῖον ἑνὸς μορίου ὕδατος. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $C_{12}H_{22}O_{11}$ καὶ εὐκόλως διὰ φυραμάτων ἢ ἀραιῶν ὀξέων διασπῶνται, προσλαμβάνοντες ἓν μόριον ὕδατος εἰς δύο μόρια μονοσακχαριτῶν. Ἡ τοιαύτη ὑδρόλυσις καλεῖται ἰμβερτοποίησις. Καὶ ἀντιστρόφως εἶναι δυνατὸς ὁ σχηματισμὸς δισακχαριτῶν ἐκ μονοσακχαριτῶν τῇ ἀποσπάσει ὕδατος. Ἐπίσης δύνανται νὰ παρασκευασθοῦν καὶ κατ' ἄλλας συνθετικὰς μεθόδους. Οἱ πλεῖστοι τῶν δισακχαριτῶν ἀπαντοῦν ἐλεύθεροι ἐν τῇ φύσει εἰς μεγάλα ποσά, εἶναι δὲ οὐδετέρας ἀντιδράσεως σώματα ἄχροα, εὐδιάλυτα ἐν ὕδατι, καλῶς κρυσταλλούμενα καὶ γλυκείας γεύσεως. Ἐκ τοῦ εὐκόλου τῆς ὑδρολύσεως τῶν δισακχαριτῶν συνάγεται, ὅτι τὰ ἀποτελοῦντα αὐτοὺς μόρια τῶν μονοσακχαριτῶν συνδέονται πρὸς ἄλληλα δι' ὀξυγόνου. Εἴς τινας τῶν δισακχαριτῶν ἡ σύνταξις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν γλυκοζιτῶν, ἤτοι ἡ ἕνωσις τῶν δύο μορίων γίνεται δι' ἀλληλεπιδράσεως τοῦ καρβονυλίου τοῦ ἑνὸς πρὸς ἓν ὑδροξύλιον τοῦ ἑτέρου καὶ οὕτως ὁ δισακχαρίτης διατηρεῖ τὸ ἀλδ ὑδαλκοολικὸν χαρακτῆρα, ἤτοι ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρὸν κλπ., ἐνῷ εἰς ἄλλους δισακχαρίτας φαίνεται ὅτι ἡ ἕνωσις γίνεται διὰ τῶν καρβονυλίων καὶ οὕτως ἐκλείπει ἡ ἰδιότης τῆς ἀναγωγῆς τοῦ φελιγγείου ὑγροῦ καὶ αἱ ἄλλαι ἰδιότητες τῶν μονοσακχαριτῶν. Τοὺς δισακχαρίτας διακρίνομεν εἰς ἀνάγοντας τὸ φελίγγειον ὑγρὸν καὶ εἰς μὴ ἀνάγοντας. Οἱ σπουδαιότεροι τῶν δισακχαριτῶν εἶναι τὸ καλαμοσάκχαρον, ἡ μαλτόζη, τὸ γαλακτοσάκχαρον κτλ. Σ. Γ.

δισαύξητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δὶς ηὐξημένος, ἢ δὶς αὐξανόμενος: «δισαύξητον ρῆμα».

δισδάρης. Ἐκαλεῖτο ἐπὶ τουρκοκρατίας οὕτω (ἢ *δζισντάρης*, καὶ κατὰ παραφθορὰν *γκισντάρης* ἢ καὶ *γκισντάραγας*) ὁ ἐπιμελητὴς ἢ καὶ διοικητὴς μικροῦ φρουρίου (ἐκ τῶν περσικῶν λέξεων δζίζ ντάρ), ἦτο δὲ ἱεραρχικῶς ὑποδεέστερος τοῦ *μουχαφούζη*, ἤτοι διοικητοῦ μεγάλου καὶ ἐξωπλισμένου φρουρίου. Δισδάραι ἐστέλλοντο εἰς τὰ κάστρα τῶν Ἀθηνῶν (Ἀκρόπολιν), εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὴν Μονεμβασίαν, τὰς Πάτρας κ. ἄ., μουχαφοῦζαι δὲ εἰς Ναύπλιον, Μεθοκόρωνα, Νεόκαστρον, Πρέβεζαν, Ναύπακτον, τὰ κάστρα τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μοριᾶ (Ἀντίρριον καὶ Ρίον) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Δ. Κ.

δισέγγονος (ὁ, ἡ) καὶ *δισεγγόνη*· ὁ δὶς ἔγγονος, ὁ τοῦ ἐγγόνου υἱός· || πληθ. *δισέγγονα* (τὰ) ἄρρενες ἢ θήλεις δισέγγονοι, ἰδιωματ. *ξαγγόνια*.

δίσειρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ δύο σειράς, δύο στίχους, *δίστιχος*.

— *[Ναυτ.]* Ἡ ὀνομασία *δισειρον* (κοιν. *παννὶ μὲ δυὸ μοῦδες*, γαλλ. voile à deux ris, ἀγγλ. sail with two reefs) ἀπαντᾶται ὑπὸ δύο ἐννοίας: α') τοῦ ἱστίου τοῦ ὁποίου ἐσειροδετήθησαν δύο σειραί, ἐνῷ θὰ ἠδύναντο νὰ σειροδετηθῶσι πλείονες: π. χ. τοῦ δόλωνος ἔχοντος τέσσαρας σειρὰς δύναται νὰ λεχθῇ «πλέω μὲ δισείρους δόλωνας» καὶ β') τοῦ ἱστίου, ὅπερ εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ δύο τὸ πολὺ σειρῶν, ὡς λ. χ. τὰ μεγάλα, τὸ ἀκάτιον καὶ ἡ μεγίστη κατασκευάζονται τὸ πολὺ δίσειρα. Σ. Ε. Λ.

δισεκατομμύριον (τό)· χίλια ἑκατομμύρια (1.000.000.000).

δισεκατομμυριοῦχος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων δισεκατομμύριον καὶ πλέον τούτου· || ὁ ζάπλουτος.

δίσεκτον (ἔτος) (κοιν. *δίσεχτος* (*χρόνος*)· τὸ ἔτος τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ 366 ἡμέρας ἀντὶ 365. Ὠνομάσθη οὕτω (ἐκ τοῦ λατιν. bis sextus), διότι κατὰ τὴν ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος ὑποδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας Ἕλληνος ἀστρονόμου Σωσιγένους μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου, καθ' ἕκαστον τέταρτον ἔτος ἐπανελαμβάνετο δὶς ἡ ἕκτη ἡμέρα πρὸ τῶν καλενδῶν τοῦ Μαρτίου. Ἐντεῦθεν τὸ ἔτος καθ' ὃ ὁ Φεβρουάριος ἔχει 29 ἡμέρας ἀντὶ 28 ἐκαλεῖτο λατινιστὶ bissextile, ἐξ οὗ καὶ λέγεται ἐνίοτε παρ' ἡμῖν *βίσεκτον* (βλ. ἡμερολόγιον). Σ. Π.

— *[Λαογρ.]* Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πιστεύει ὅτι ὁ *δίσεχτος* ἢ *βίσεχτος* χρόνος, λόγῳ τῆς μὴ κανονικότητος ἡ ὁποία τὸν χαρακτηρίζει εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν, συνεπιφέρει πολλὰς δυστυχίας, διὰ τοῦτο δὲ ἀποφεύγεται κατ' αὐτὸν ἡ ἐπιχείρησις ἐργασιῶν αἱ ὁποῖαι προορίζονται διὰ μακρὰν διάρκειαν, ὡς ἡ φύτευσις ἀμπέλων, ἡ σύναψις γάμων, ἡ κτίσις οἰκιῶν κλπ. Κατ' ἐπέκτασιν δίσεχτος χρόνος καλεῖται πᾶς χρόνος καθ' ὃν συνέβη κακόν τι μέγα. Ἡ περὶ τῶν δισέκτων ἐτῶν δεισιδαίμων αὕτη ἀντίληψις ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐθεωρεῖτο ἀποφρὰς ἡμέρα ἡ δὶς ἕκτη ἐμβόλιμος ἡμέρα τοῦ Φεβρουαρίου καὶ εἶναι διαδεδομένη καὶ εἰς ἄλλους λαούς. —Ω.

δισέλιδος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ δύο σελίδων ἀποτελούμενος: «δισέλιδος πραγματεία», «δισέλιδον ἄρθρον».

δισεξάδελφος, —*η*· (παρὰ Βυζαντ.) ὁ υἱὸς τοῦ ἐξαδέλφου· || πληθ. δισεξάδελφοι· τὰ τέκνα τῶν πρώτων ἐξαδέλφων, ἄλλως *δεύτεροι ἐξάδελφοι*.

δίσεχτος (ὁ)· δημοτ. τύπος τοῦ δίσεκτον (βλ. λ).

δισήμαντος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο σημασίας, διπλοσήμαντος.

δίσημος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό). Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ρυθμικῇ δίσημος χρόνος ἐκαλεῖτο ὁ δίχρονος (α, ι, υ), ἤτοι ὁ ὁτὲ μὲν λαμβανόμενος ὡς μακρός, ὁτὲ δὲ ὡς βραχύς· || ἐν τῷ ναυτ. *δίσημον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (κοιν. *σινιάλο μὲ δύο παντιέρες*, γαλλ. signal à deux signes, ἀγγλ. signal with two flags) καλεῖται τὸ σῆμα τὸ ἀποτελούμενον ἐκ δύο σημείων. Εἰς τὰ σήματα τοῦ ναυτικοῦ κώδικος, τὰ δισημα σήματα εἶναι σήματα ἐπειγούσης φύσεως.

δισθενὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τὸ) *[Χημ.]*. Οὕτω χαρακτηρίζονται τὰ χημικὰ στοιχεῖα (ἢ αἱ ρίζαι) τὰ κορεννύμενα ὑπὸ διπλοῦ σθένους ἢ ἀτομικότητος. Οὕτω π. χ. λέγομεν ὅτι ἡ ρίζα SO_4'' εἶναι δισθενής, ὡς ἀπαιτοῦσα δύο ἄτομα ὑδρογόνου πρὸς κορεσμὸν αὐτῆς, ἢ ἀντιστοίχως στοιχεῖόν τι ἰσοδύναμον πρὸς τὰ δύο ἄτομα τοῦ ὑδρογόνου, ἤτοι διατομικὸν ἢ δισθενὲς στοιχεῖον. Κ. Γ. Μ.

δισθενὴς (ὁ) (Disthen) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτόν, βασικὸν πυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου τοῦ τύπου $[AlO]_2SiO_3$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ τρικλινοῦς συστήματος ὑπὸ μορφὴν πλακώδη πρισματικήν, σχίζεται τελείως κατὰ τὸ δεύτερον καὶ πρῶτον πινακοειδὲς (010) καὶ (100) καὶ ἀπαντᾷ εἰς φυλλοειδῆ ἢ ἀκτινοειδῆ συσσωματώματα. Ἔχει χρῶμα κυανοῦν, λευκὸν ἢ τεφρόν, λάμψιν ὑαλώδη ἢ μαργαριτώδη, σκληρότητα ἐπὶ ἕδρας πρώτου πινακοειδοῦς ποικίλλουσαν κατὰ διευθύνσεις ἀπὸ 5 μέχρις 7 καὶ εἰδικὸν βάρος 3,5—3,6. Ὁ δισθενὴς ἀπαντᾷ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐντὸς κρυσταλλοσχιστωδῶν σχιστολίθων ὡς ἐπουσιῶδες συστατικὸν τῶν γνωσίων καὶ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων, παρατηρεῖται δὲ καὶ ἐπὶ χαλαζιακῶν φλεβῶν ἐντὸς γρανίτου. Γ. Β.

δισιωδοφόρμιον (τὸ) (Dijodoformium) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τῆς συνθέσεως: $\begin{matrix} C=J_2 \\ \| \\ C=J_2 \end{matrix}$ παρασκευαζομένη τῇ ἐπιδράσει ἰωδίου ἐπὶ δισιωδοακετυλενίου (CJ≡CJ) ἢ τῇ ἐπιδράσει ἰωδίου ἐπὶ ἀργυροκαρβιδίου ἢ τέλος τῇ ἐπιδράσει ἀσβεστιοκαρβιδίου ἐπὶ διαλύματος ἰωδίου ἐν ἰωδιούχῳ καλίῳ ψυχθέντος εἰς 0°. Τὸ δισιωδοφόρμιον ἀποτελεῖ

Digitized by Google

κιτρίνους, ἀσθενῶς ἀρωματικῶς ὄζοντας πρισματικ ὑ κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 192°, μεγάλου εἰδικοῦ βάρους. Εἶναι ἀδιάλυτοι ἐν ὕδατι, δυσδιάλυτοι ἐν ἀλκ..όλῃ ἢ αἰθέρι, διαλύονται ὅμως εὐ χερῶς εἰς χλωροφόρμιον πρὸς ἄχρουν ὑγρόν. Κ.Γ.Μ

δίσκαλμος (ὁ, ἡ), *—ον* τό· ὁ ἔχων δύο σκαλμοὺς (κοινῶς *σκαρμοὺς*) ἐπὶ τῶν ὁποίων, ὡς ὑπομοχλιων, κινοῦνται αἱ κῶπαι, δίκωπος.

δισκάριον (τό)· μικρὸς δίσκος, *δισκάκι*.

Δισκάτα /*Γεωγρ.*/. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς Δεσκάτης (βλ. λ.).

δισκαφίζω· σκάπτω δευτέραν φορὰν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κάμνω τὸ δεύτερον κανονικὸν σκάψιμον, ἐπὶ τῶν ἀμπέλων· πβλ. *διβολίζω*.

δισκάφισμα (τό)· τὸ δεύτερον κανονικὸν σκάψιμον τῆς ἀμπέλου.

δισκελὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων δύο σκέλη, δύο κῶλα.

δισκελὲς *σταθμίον* /*Πυροβολ.*/. Καλεῖται οὕτω τὸ σταθμίον τοῦ πυροβόλου τὸ φέρον δύο ἀκτηρίδας, ὁπότε τὸ πυροβόλον ἔχει τὰ πλεονεκτήματα τῆς μείζονος εὐσταθείας καὶ τῆς μεγάλης θετικῆς (πρὸς τὰ ἄνω) γωνίας βολῆς. Ν. Θ. Κ.

δισκίδαι (οἱ) (Discidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινοζῴων*, περιλαμβάνουσα ζῷα μὲ σῶμα δισκοειδές, ἰθαγενῆ τῆς Μεσογείου. Γνωστότερα γένη εἶναι: *εὐχιτωνία, κοκκόδισκος, σπογγόδισκος* κτλ. Δ. Ν. Π.

δισκίνα (ἡ) (Discina) [*Ζωολ.*]. Γένος βραχιονοπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκινιδῶν*, περιλαμβανον ζῷα μὲ κόγχην λείαν, λεπτὴν καὶ ἀποστιλβουσαν. Γνωστὰ εἴδη τινο ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ *δισκινα ἡ λεπὰς* (Discina lepas). Δ. Ν. Π.

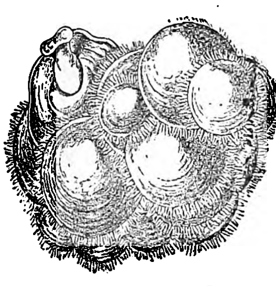

B

Δισκίνα ἡ λεπάς.

δισκινίδαι (οἱ) (Discinidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια *βραχιονοπόδων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακιοειδῶν*, περιλαμβάνουσα ζῷα ἀποκλειστικῶς θαλάσσια μὲ κόγχας ἀνίσους, ἀπεστρογγυλωμένας καὶ ἀσβεστώδους συστάσεως. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ δισκινία (βλ λ.). Δ. Ν. Π.

δισκινόκαρις (ἡ) (Discinocaris Woodw) /*Παλαιοζ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένον ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δισκινοκαρινῶν φυλλοκαρινῶν μαλακοστράκων* ἀρθροπόδων. Τὸ κέλυφός των ἦτο δισκοειδές. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Βοημίαν καὶ Ἀγγλίαν. Γ. Κ. Γ.

δισκίον (τό)· μικρὸς δίσκος, *δισκάριον*.

—[*Φαρμ.*] Καλοῦνται δισκία (tabulettae compressae) τὰ ἐν εἴδει μικροῦ πεπλατυσμένου δίσκου φαρμακευτικὰ παρασκευάσματα. Ταῦτα ἀνήκουν εἰς τοὺς τροχίσκους καὶ τὰ πλακίδια. Ἡ συμπίεσις τῶν κόνεων τῶν φαρμάκων πρὸς σχηματισμὸν αὐτῶν γίνεται διὰ καταλλήλων μηχανημάτων, χρησιμοποιεῖται δὲ εἴτε μόνη ἡ κόνις τοῦ φαρμάκου, εἴτε μετὰ συνδετικῆς τινος οὐσίας. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν δισκίων διηυκολύνθη ἡ χορήγησις τῶν φαρμάκων. Κ. Γ. Μ.

—[*Εραλδ.*] Τὸ δισκίον (tourteau) εἶναι ἐκ τῶν κοινῶν τιμητικῶν σχημάτων τῶν μᾶλλον πρὸς τὸ Βυζάντιον σχετιζομένων. Οἱ ἱππόται, οἱ ἐκ τῶν σταυροφοριῶν ἐπανακάμπτοντες, ἐκόσμουν τοὺς θυρεούς αὐτῶν μὲ χρυσοῦς ἢ ἀργυροῦς δίσκους ἀντιπροσωπεύοντας χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ βυζαντινὰ νομίσματα (besants). Ἐὰν οἱ δίσκοι ἦσαν ἐκ χρώματος καὶ οὐχὶ ἐκ μετάλλου, ἐκαλοῦντο *δισκία* (tourteaux), ἐὰν δὲ ἦσαν κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ μετάλλου καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐκ χρώματος ἐκαλοῦντο *βυζαντινὰ δισκία* (besants - tourteaux. Γ. Ε. Τ.

— δισκίον *μυζητικὸν* (τὸ) [*Βοτ.*]· βλ. μυζητικὸν δισκίον. Δ. Ν. Π.

δισκοβολία (ἡ)· ἡ βολὴ τοῦ δίσκου, ἀγώνισμα εἰς τὴν βολὴν τοῦ δίσκου.

—[*Ἀθλητ.*] Ἡ δισκοβολία ἦτο ἀγώνισμα προσφιλέστατον εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ γραφικώτατον, φέρεται δὲ συνυφασμένον μὲ πλεῖστα μυθεύματα καὶ θρύλους τῶν ἀρχαίων. Οὕτω λέγεται, ὅτι ἐπενοήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἥρωος Περσέως, ὅστις μεταβὰς εἰς Λάρισαν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πάππου του Ἀκρισίου καὶ θελήσας νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἐφεύρεσίν του, ἀκουσίως ἐφόνευσε διὰ τοῦ ἐκτιναχθέντος δίσκου τὸν πάππον του. Καὶ ὁ Ὄξυλος λέγεται φονεύσας τὸν ἀδελφόν του Θέρμιον διὰ τοῦ δίσκου. Ὁμοίως ἐν Σπάρτῃ ὁ Ἀπόλλων, ἀσκούμενος μετὰ τοῦ ὡραίου Ὑακίνθου, ἔπληξεν αὐτὸν θανασίμως διὰ τοῦ δίσκου. Καὶ ἡ Ἄρτεμις ἦτο δισκοβόλος νικήσασα τὸν Ὠρίωνα. Δεινοὶ δισκοβόλοι ἦσαν ἐπίσης ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης. Ὁ Ὅμηρος πολλαχοῦ ἀναφέρει τὴν δισκοβολίαν· οὕτω παρουσιάζει τοὺς Ἀχαιοὺς ἀγωνιζομένους ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Πατρόκλου (Ἰλ. 4, 826 κ. ἑ.) ἢ διασκεδάζοντας τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των (Ἰλ. Β, 772) μὲ βολὰς δίσκων καὶ ἀκοντίων· ὁμοίως παρουσιάζει τὸν Ὀδυσσέα κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Φαιάκων ρίπτοντά τὸν δίσκον ὑπὲρ πάντα τὰ σήματα (Ὀδ. θ, 186 κ. ἑ.) ἢ τοὺς μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης διασκεδάζοντας μὲ ὁμοίας βολὰς (Ὀδ, δ, 625). Ἡ δισκοβολία ἀρχικῶς συνίστατο εἰς τὴν εἰς μήκιστον βολὴν εὐβαστάκτου ὄγκου ἐκ λίθου ἢ μετάλλου, ὃν ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ καὶ σόλον. Βραδύτερον τὸ βλῆμα ἔλαβε τὸ καὶ μέχρι σήμερον διατηρηθὲν φακοειδὲς σχῆμα. Τὸν δίσκον περιγράφει ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸν «Ἀνάχαρσιν» (27), λέγων ὅτι ἦτο βαρὺς καὶ δύσληπτος ὑπὸ λειότητος. Ἦτο συνήθως ἐκ μετάλλου καὶ εἶχε διάμετρον μὲν 17—30 ἑκατοστομ., βάρος δὲ 1350—4758 γραμμ., ποικίλλων οὕτως ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἀγωνιστῶν. Ὁ δίσκος, πεντάκις περίπου παχύτερος κατὰ τὸ κέντρον ἢ κατὰ τὴν περιφέρειαν, ἠδύνατο κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὄψεις του νὰ εἶναι κεκοσμημένος διὰ γλυπτῶν κύκλων ὁμοκέντρων ἢ μαιάνδρων, διὰ πτηνῶν, σταυρῶν καὶ ἄλλων παραστάσεων. Δίσκος ἐξ Αἰγίνης, εὑρισκόμενος ἤδη ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου, εἰκονίζει κατὰ μὲν τὴν μίαν ὄψιν αὐτοῦ ἔφηβον γυμναζόμνον δι' ἁλτήρων, κατὰ δὲ τὴν ἄλλην ἀκοντιστήν Λέγεται, ὅτι Μίλωνα τὸν Κροτωνιάτην, ἱστάμενον ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας δίσκου ἠλειμμένου ἐλαίῳ, οὐδεμία ἀνθρωπινη δύναμις ἠδύναντο νὰ μετακινήσῃ. Ὁ δίσκος ἐτίθετο ἐντὸς θήκης πρὸς φύλαξιν ἢ μεταφοράν.

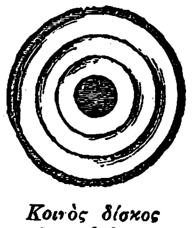

Κοινὸς δίσκος δισκοβολίας.

Παράστασις ἅλτου ἐπὶ ἀρχαίου δίσκου ἀγώνων.

Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐρρίπτετο ὁ δίσκος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἐμφαίνεται οὐ μόνον ἐκ τῶν περισωθεισῶν μέχρις ἡμῶν διαφόρων εἰκονικῶν παραστάσεων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν περιγραφῶν τῶν συγγραφέων (*Φιλοστράτου, Λουκιανοῦ κλπ.*). Ὁ δίσκος, πρὶν ἢ ριφθῇ, ἐκυλίετο εἰς τὸν κονιορτόν, ἵνα καθίσταται ἧττον ὀλισθηρὸς εἰς τὴν δισκοφόρον χεῖρα, καθόσον ὁ δισκοβόλος, οὗ ἐκ τῶν χειρῶν διέφευγεν ὁ δίσκος, ἐτίθετο ἐκτὸς ἀγῶνος. Ὁ δισκοβόλος, κρατῶν τὸν δίσκον ἐν τῇ παλάμῃ. ἀνήρχετο ἐπὶ βαλβῖδος τόσης τὴν ἔκτασιν, ὥστε μόνον εἷς ἀθλητὴς νὰ δύναται νὰ ἵσταται ἐπ' αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ περιωρισμένου τούτου χώρου ὁ ἀγωνιστὴς δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ρίψῃ τὸν δίσκον μόνον κατὰ ἕνα τρόπον, τὸν ἑξῆς περίπου, ὅστις ἐχρησιμοποίει ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος: Ἔφερε τὸν δεξιὸν πόδα πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὡς ἐν βαδίσει, στηριζόμενον ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ πέλματος, ἐνῷ ὁ ἀριστερὸς ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν δακτύλων. Ἰσορροπήσας δὲ τὸ σῶμα, ἔφερε τὸν δίσκον, κρατούμενον καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν, ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς, ὀλίγον ἔμπροσθεν τοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου. Ἐκεῖθεν κάμπτων καὶ συγχρόνως στρέφων ἀποτόμως ἐπὶ δεξιὰ τὸν κορμόν, καταλείπων δὲ τὸν δίσκον μόνον εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἔφερε ταύτην τεταμένην ἐντελῶς πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀπίσω, ἐνῷ τὰ γόνατα ἐκάμπτοντο. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς κινήσεως εὑρίσκεται ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸν κυρίως παλμὸν τῆς δισκοβολίας. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ὁρμητικότητα, ἐξηκολούθει ἡ κίνησις κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Ἐτείνετο δηλαδὴ ἀποτόμως τὸ σκέλος ἵνα ἐκτινάξῃ τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἄνω ἐτείνετο καὶ ἐστρέφετο ὁ κορμός, ἵνα κινηθῇ ὁ δεξιὸς ὦμος πρὸς τὸ μέρος τῆς βολῆς, ἐνῷ ἡ χεὶρ διέγραφε περιφέρειαν κύκλου κατὰ τὸ κατακόρυφον ἐπίπεδον μέχρι γωνίας 45°, ὁπόθεν ἐξηκοντίζετο ὁ δίσκος πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἄνω. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ρίψεως ἀπὸ μηχανικῆς καὶ ἀνατομικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενος, ἐμφανίζει ὄντως τὸ μέγιστον τῆς μυϊκῆς συνεργίας, καὶ δὴ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν χάριν καὶ τὴν πλαστικότητα, ὧν στερεῖται πᾶς οἱοσδήποτε ἄλλος παλμός.

Σήμερον ἡ δισκοβολία ἐκτελεῖται διὰ δίσκου ξυλίνου, διαμέτρου 22 ἑκατοστομέτρων, φέροντος κυκλοτερῶς σιδηρᾶν στεφάνην καὶ ἐπὶ τῶν παρειῶν δύο μικρὰς κυκλοτερεῖς ὀρειχαλκίνας πλάκας, πρὸς κανονισμὸν τοῦ βάρους του, ὁρισθέντος εἰς 2 χιλιόγραμμα. Ὁ δίσκος βάλλεται κατὰ δύο τρόπους: 1) Ἀπὸ μικρᾶς, τετραπλεύρου καὶ μικρὸν πρανοῦς πρὸς τὰ πρόσω βαλβῖδος, ἐφ' ἧς ἀνέρχεται ὁ ἀγωνιστής, ἵνα ἐκτελέσῃ τὸ σύνολον τῶν ὡς ἄνω περιγραφεισῶν κινήσεων. Ὁ τρόπος οὗτος ἀποτελεῖ τὴν *ἑλληνικὴν δισκοβολίαν*. 2) Ἀπὸ βαλβῖδος κυκλικῆς, διαμέτρου 2.50 μέτρων, ἐφ' ἧς ὁ ἀγωνιστὴς ἀνερχόμενος ἐκτελεῖ ἐλευθέρως οἱανδήποτε κίνησιν, ἵνα ἐπιτύχῃ ἰσχυρὸν παλμόν· συνήθως ἐκτελεῖ περιστροφικην τοῦ ὅλου σώματος κίνησιν· ἐπιβάλλεται ὅμως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βολῆς καὶ μέχρις οὗ ὁ δίσκος πέσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, νὰ μὴ ἐξέλθῃ τῆς βαλβῖδος ὁ ἀθλητής. Ὁ τρόπος οὗτος ἀποτελεῖ τὴν *οὑγγρικὴν* ἢ *ἐλευθέραν δισκοβολίαν*. Θεωρεῖται ἔγκυρος ἡ βολὴ (δίσκουρα), ἡ ρίπτουσα τὸν δίσκον ἐντὸς ὀρθογωνίου τομέως (90°), σημειουμένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Μετὰ τὴν βολὴν ὁ ἀγωνιστὴς δέον νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ ἀντιθέτου πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς βολῆς μέρους τῆς βαλβῖδος. Αἱ μετρήσεις γίνονται ἀπὸ τοῦ πλησιεστέρου ἴχνους τῆς πτώσεως τοῦ δίσκου πρὸς τὸ κέντρον τῆς βαλβῖδος, ἀφαιρουμένου τοῦ μήκους τῆς ἀκτῖνος αὐτῆς (1.25 μ.).

Τὸ γραφικώτατον ἀγώνισμα τῆς δισκοβολίας ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὡς ἀγώνισμα ἐθνικὸν καὶ ἀπετέλει ἓν τῶν ἀθλημάτων τοῦ πεντάθλου. Ἀναφέρεται μετ' ἐγκωμίων ἡ δισκοβολία τοῦ ἀθλητοῦ Φαΰλου τοῦ Κροτωνιάτου, ρίψαντος τὸν δίσκον εἰς μῆκος 95 ποδῶν (30—31 μέτρ.)· δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν βολὴν ταύτην, ἐφ' ὅσον ἀγνοοῦμεν τὸ βάρος τοῦ δίσκου, ὃν μετεχειρίσθη ὁ ἀθλητής. Ἀλλ' ὑπάρχουν τεκμήρια πείθοντα, ὅτι καὶ εἰς μεγαλυτέραν ἀκόμη ἀπόστασιν ἔρριπτον οἱ ἀρχαῖοι τὸν δίσκον. Καὶ εἰς μνημεῖα τῶν Ἐτρούσκων, οἵτινες ἐμιμοῦντο τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, εὑρίσκονται ἐνίοτε γραπτοὶ δισκοβόλοι. Παρὰ Ρωμαίοις εἰσήχθη ἡ δισκοβολία ὑπό τινων αὐτοκρατόρων, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ καὶ ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τοὺς σήμερον χρόνους ἡ παγκόσμιος ἐπίδοσις εἰς μὲν τὴν ἐλευθέραν δισκοβολίαν εἶναι 48,20 μ. (Ἀμερικανὸς Houser, 1926), εἰς δὲ τὴν ἑλληνικὴν 39,76 μ. (Φινλανδὸς E. Niklander, 1910). Ἡ πανελλήνιος ἐπίδοσις τῆς ἐλευθέρας δισκοβολίας εἶναι 40 40 μ. (Δώριζας, 1907), τῆς δ' ἑλληνικῆς 38,89 μ (Καραμπάτης, 1922). Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

δισκοβολίδαι (οἱ) (Discobolidae) /*Ζωολ.*/. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, ἀποτελοῦσα τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ *γωβιιδῶν* καὶ *γωβιεσοξιδῶν*. Ἴδιον χαρακτηριστικον γνώρισμα τῶν ἰχθύων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι, ὅτι τὰ κοιλιακά των πτερύγια σχηματίζουσι δίσκον μὲ μεμβρανώδη περιφέρειαν. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ὁ δισκοβόλος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δισκοβόλος (ὁ)· ὁ βάλλων, ὁ ρίπτων τὸν δίσκον, ὁ ἀγωνιστὴς τοῦ δίσκου, τῆς δισκοβολίας.

—[*Ἀθλητ.*] Βλ. δισκοβολία.

—[*Ἀρχ. Τεχν.*] Δισκοβόλοι εἰκονίζονται εἰς διαφόρους παραστάσεις καὶ ἐπὶ ἀγγείων καὶ ἐπὶ ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων τῶν ἀρχαίων. Γνωστότερον ὅμως ὅλων εἶναι ἐξ ἀντιγράφων τὸ ἔργον τοῦ γλύπτου τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. Μύρωνος. Τὸ πρωτότυπον, ποιηθὲν περὶ τὸ 450 π. Χ., ἦτο χάλκινον, τὸ καλύτερον δὲ σῳζόμενον ἀντίγραφόν του εἶναι μαρμάρινον καὶ ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ ἐν Ρώμῃ. Παριστάνεται νέος ἀθλητὴς καθ' ἣν στιγμὴν συγκεντρώνει ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ νὰ ρίψῃ τὸν δίσκον. Ὁ νέος στηρίζεται σταθερῶς εἰς τὸν δεξιὸν πόδα του, ἂν καὶ κομπτόμενον ὀλίγον ἕνεκα τῆς γενικῆς ὁρμητικῆς στροφῆς ὁλοκλήρου τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τῆς κεφαλῆς δεξιὰ καὶ ὀλίγον ὀπίσω. Τὸ ἀριστερὸν σκέλος σύρεται ἐλαφρὸν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ὁμοίως καμπτόμενον, μόλις ἐγγίζον διὰ τῶν δακτύλων τὸ ἔδαφος. Ἡ σφοδρὰ στροφὴ τοῦ κορμοῦ γίνεται διὰ νὰ εὐκολύνῃ καὶ ἐντείνῃ τὴν φορὰν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος, ὅστις ἐκτείνεται πρὸς τὰ ὀπίσω κρατῶν τὸν δίσκον, τὸν ὁποῖον μὲ ὁρμὴν θὰ ἐκσφενδονίσῃ μετὰ μίαν στιγμήν. Ἐν συνεχείᾳ τῆς βιαίας ταύτης κινήσεως, εἰς ἣν ἔχει παρασυρθῆ ὅλον τὸ σῶμα, ἡ ἀριστερὰ χεὶρ φέρεται ἀκουσίως, ὡς νὰ παρακολουθῇ τὸν κορμόν, πρὸς τὸ δεξιὸν γόνυ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐλαφρῶς ἀκουμβᾷ. Τὸ σῶμα τοῦ ἀθλητοῦ εἶναι ἰσχυρὸν μὲ γυμνασμένους μῦς καὶ ἡ ἔντασις τῆς δυνάμεως, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, διαφαίνεται καὶ εἰς τὰς ἐξεχούσας φλέβας τῶν βραχιόνων. Τὸ ᾠοειδὲς πρόσωπον, ἂν καὶ πλαγίως ἰδίως παρουσιάζει λεπτόγραμμον κατατομήν, εἶναι ἐν τούτοις ἄνευ πολλῆς ἐκφράσεως. Ὅ,τι τονίζεται κυρίως εἰς τὸ ἔργον εἶναι ἡ μυϊκὴ δύναμις καὶ ἡ θυμικὴ ὁρμητικότης, ἥτις κυρίως ἐκφράζεται διὰ τῆς περι

Digitized by Google

πλόκου συστροφῆς τοῦ κορμοῦ καὶ τῆς ὑπερεντάσεως ὅλων τῶν μελῶν τοῦ σώματος. Ἡ βολὴ τοῦ δίσκου εἶναι μία συνεχὴς πρᾶξις ἀπαιτοῦσα σειρὰν ἀλληλοδιαδόχων ταχυτάτων κινήσεων, αἵτινες τεχνητῶς μόνον δύνανται νὰ ἀποκρυσταλλωθοῦν εἰς τρεῖς στάσεις (πόζες), ἂν καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα οὐδεμία δύναται ν' ἀποχωρισθῇ τῆς ἄλλης, τῆς ὁποίας φαίνεται φυσικὴ συνέπεια. Πρώτη στάσις εἶναι ἡ στερέωσις τοῦ σώματος, ἡ πρώτη συγκέντρωσις τῶν δυνάμεων καὶ ἡ ὕψωσις ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν μετὰ τοῦ δίσκου ὑπὲρ τὴν κεφαλήν· ἀκολουθεῖ τὸ ὁρμητικὸν κατέβασμα τῆς δεξιᾶς χειρὸς μετὰ τοῦ δίσκου ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω καὶ ἡ στροφὴ τοῦ σώματος· καὶ τελευταῖον ἡ βολὴ τοῦ δίσκου καὶ ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ σώματος εἰς τὴν κανονικὴν θέσιν. Ὁ Μύρων ἐξέλεξε τὴν δευτέραν, τὴν μᾶλλον μεταβατικὴν καὶ κεκινημένην στάσιν, ἥτις δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ παρὰ μίαν στιγμὴν καὶ ἥτις οὐδένα λόγον ἔχει ἀφ' ἑαυτῆς, ἄνευ τῆς τελικῆς βολῆς τοῦ δίσκου. Ἡ δυσκολία ἦτο νὰ παρασταθῇ ἐν ἀληθινῇ καὶ ζωηρᾷ ὀργανικότητι ἡ ὅλη στιγμιαία κίνησις, ἐμπερικλείουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν φυσικήν της συνέχειαν, διότι ἄλλως δὲν θὰ εἴχομεν παρὰ ἓν παγωμένον σῶμα εἰς μίαν ἀφύσικον καὶ κωμικὴν στάσιν. Ἐπιτευχθέντος ὅμως τοῦ ἀποτελέσματος τούτου ἔχομεν ἐκ τοῦ ἔργου πλήρη τὴν ψευδαίσθησιν τοῦ ζωντανοῦ καὶ βλέπομεν μετὰ μίαν στιγμὴν τὸν δίσκον ῥιπτόμενον καὶ τὸν νέον ἀνεγειρόμενον.

Ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος.
(Μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ.)

Γ. ΜΗΛ.

δισκοβόλος (ὁ) (Discobolus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκοβολιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν θαλασσῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

δισκοβολῶ (*—έω*)· ῥίπτω τὸν δίσκον, ἀγωνίζομαι εἰς τὴν δισκοβολίαν.

δισκογλωσσίδαι (οἱ) (Discoglossidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια βατραχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων*, περιλαμβάνουσα βατράχους χαρακτηριζομένους κυρίως ἐκ τῶν δακτύλων των, οἵτινες καλύπτονται ὑπὸ μεμβράνης ἀνθεκτικῆς. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι: *δισκόγλωσσος, πελοδύτης, χειρόλεπτος* κτλ. Δ. Ν. Π.

δισκόγλωσσος (ὁ) (Discoglossus) *[Ζωολ.]*. Γένος βατράχων τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκογλωσσιδῶν*, περιλαμβάνον βατράχους μὲ σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἀμοιροῦντας φωνητικῶν ἀσκῶν καὶ ἀποτελοῦντας τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ *κυστιγνάθων* καὶ *ψευδιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δισκόγλωσσος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Discoglossus europaeus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς παραμεσογείους χώρας. Δ. Ν. Π.

δισκόγναθος (ὁ) (Discognathus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινοειδῶν* ἢ *κυπρινιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: σῶμα ἐπίμηκες καὶ μᾶλλον λεπτόν, κεφαλὴν μετρίου μεγέθους, σιαγόνας κεκολοβωμένας, ὀδόντας ὀλιγαρίθμους καὶ πτερύγια ἀνεπτυγμένα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Δ. Ν. Π.

δισκοδάκτυλα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία βατραχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων*, χαρακτηριζομένη κυρίως ἐκ τῆς ἐλευθέρας γλώσσης καὶ τῶν εὐρέων δακτύλων των, ἐν σχήματι δίσκου, οἵτινες τελευτῶσιν εἰς σύστημα σικυῶν. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει τὰς οἰκογενείας: *δενδροβατίδαι, φυλλομεδουσίδαι* καὶ *ὑλοβατίδαι*. Τὰ δισκοδάκτυλα εἶναι διαδεδομένα εἰς ἅπασαν τὴν γῆν καὶ ἰδίως εἰς τὰς τροπικὰς χώρας· ἐντομοφάγα καὶ ὑδρόβια κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν, μεταβάλλονται εἰς δενδρόβια κατὰ τὴν ἐνηλικίωσίν των. Δ. Ν. Π.

δισκοδέρμια (τὰ) (Discodermia Boc.) *[Παλαιοζωολ.]*. Τοῦ γένους τούτου τῶν *πυριτιοσπόγγων* λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου. Γ. Κ. Γ.

δισκοδερμία (ἡ) (Discodermia Boc.) *[Ζωολ. Παλαιοζωολ.]*. Γένος ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *τετρακλαδίνων λιθιστιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Τὸ ζῷον τοῦτο ζῇ καὶ σήμερον ἐντὸς τῶν θαλασσῶν. Τὰ σκελετικὰ στοιχεῖα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κανονικὰ τετράκλωνα. Αἱ ἐπιφανειακαὶ βελόναι εἶναι τετραξονικαὶ ἄγκυραι ἐν εἴδει περόνης, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα διακλαδίζονται.

Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δισκοειδῆ (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σιφωνοφόρων*, ἅτινα ἔχουσι σῶμα δισκοειδές. Δ. Ν. Π.

δισκοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς δίσκον.

δισκοέλιξ (ἡ) (Discohelix Dunk.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *εὐομφαλιδῶν ἀσπιδοβραγχίων προσωβραγχίων γαστροπόδων* μαλακίων. Τὸ ὄστρακον αὐτῶν ἦτο ὁμαλὸν δισκοειδὲς δεξιόστροφον ἢ ἀριστερόστροφον. Ἡ ἄνω πλευρά του ἦτο ἐπίπεδος ἢ ἀσθενῶς κοίλη, ἡ κάτω πλευρὰ ἦτο εὐρυόμφαλος. Αἱ περιστροφαὶ τοῦ ὀστράκου εἶχον διατομὴν τετράπλευρον.

Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρις ἴσως καὶ τῆς ὀλιγοκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

δισκοίλιος (ὁ) (Discoelius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐμενιδῶν*. Οἱ *δισκοίλιοι* εἶναι ἔντομα μὲ σῶμα μικρόν, ἐπίμηκες καὶ κοιλίαν ἱκανῶς ἐκλεπτυσμένην. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη ζῶντα μεμονωμένα καὶ διαδεδομένα εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς. Ὁ χρωματισμός των ποικίλλει, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, ἀπὸ τοῦ μελανοῦ, πυρρόχρου, ἐρυθροῦ, ἰώδους μέχρι τοῦ λευκοῦ. Ἐνδιαιτῶνται ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ αἱ κάμπαι πολλῶν εἰδῶν προσβάλλουσι τὴν ἄμπελον. Δ. Ν. Π.

δισκοκέφαλος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων φυσιοδιφῶν ὁ ἰχθὺς δισκοβόλος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δισκοκηλὶς (ἡ) (Discocelis) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπτοπλανιδῶν*, περιλαμβάνον μικρούς, ταινιοειδεῖς, εὐρεῖς θαλασσίους σκώληκας. Γνωστὰ 3 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ, ὧν γνωστότερον *δισκοκηλὶς ἡ τιγροειδὴς* (Discocelis tigrina) ἀπαντῶσα εἰς τὸν κόλπον τῆς Γενούης. Δ. Ν. Π.

δισκοκυκλίνα (ἡ) (Discocyclina Gümbel) *[Παλαιοζωολ.]*. Τὸ γένος τοῦτο τῶν τρηματοφόρων πρωτοζῴων εἶναι συνώνυμον πρὸς τὸ γένος ὀρθοφραγμίνα (βλ. λ.). *Δισκοκυκλίναι* εὑρέθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐντὸς ἠωκαινικῶν νουμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς Κερκύρας (ἀκρωτήριον Βόχα), ὡς καὶ ἐντὸς ἀσβεστολιθικῶν κροκαλῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐν μέρει κροκαλοπαγές τι πέτρωμα, εὑρισκόμενον εἰς τὴν νότιον ἀκτὴν τῆς νησῖδος Κάτω Κουφὸ (μεταξὺ Νάξου καὶ Ἀμοργοῦ). Γ. Κ. Γ.

δισκομέδουσα (ἡ) (Discomedusa) *[Ζωολ.]*. Γένος μεδουσῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκομεδουσιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τοῦ πλατυτάτου, δισκοειδοῦς, σώματός των, ὅπερ κατὰ τὴν περιφέρειαν εἶναι πολυοδοντωτόν. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

δισκομεδουσίδαι (οἱ) (Discomedusidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μεδουσῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκρασπέδων*. Αἱ μέδουσαι τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα δισκοειδὲς εἰς ὀκτὼ διακεκριμένα τμήματα διῃρημένον, πηκτωματῶδες ἢ ὑδαρές. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ δισκομέδουσα (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δισκόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων μορφήν, σχῆμα δίσκου.

δισκόμυζα (ἡ) (Discomyza) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μυίας μὲ σῶμα πλατύ, δισκοειδές, πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, καὶ ζῶσας εἰς ὑγροὺς τόπους. Γνωστὰ περὶ τὰ 8 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ λαμπροῦ χρωματισμοῦ των. Δ. Ν. Π.

δισκομύκητες (οἱ) (Discomycetes) *[Βοτ.]*. Κατηγορία μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων*. Κυριώτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν δισκομυκήτων εἶναι ἡ θέσις τῶν ἀσκιδίων των, ἅτινα εὑρίσκονται κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τμῆμα τοῦ περιανθίου· τὰ ἀσκίδια ταῦτα ἔχουσι σχῆμα δίσκου (ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα), ὅστις ἐπιστρώννυται δι' ὑμενίου κατὰ τὰ ἀνώτερα αὐτοῦ τοιχώματα. Τὰ σπόρια, τὰ αὐξανόμενα ἐντὸς τῶν ἀσκιδίων, ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ ἐξωθοῦνται καὶ ἐξέρχονται ἔκ τινος σχισμῆς, ἥτις εὑρίσκεται κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν ἀσκιδίων, λόγῳ τῆς πιέσεως ἣν ἐπ' αὐτῶν ἐπιφέρει τὸ ἐντὸς αὐτῶν περιεχόμενον ὑγρόν. Εἰς τοὺς δισκομύκητας ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: *ἀσκοβολίδαι, ἐξωασκίδαι, πεζιδίδαι, φασιδίδαι*, κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

δισκομυκητωσία (ἡ) (discomycose) *[Ἰατρ.]*. Νόσος παρασιτικὴ ἔχουσα ὡς αἴτιον μύκητά τινα ἀνήκοντα εἰς τὸ γένος τῶν *δισκομυκήτων*, χαρακτηριζομένη δὲ διὰ τῆς παραγωγῆς πολυαρίθμων ἀποστημάτων, ἐπὶ τοῦ δέρματος ἀναπτυσσομένων, χρονίας ἐξελίξεως. Ἡ νόσος αὕτη εἶναι λίαν συγγενὴς πρὸς τὴν *ἀκτινομυκητίασιν*. Μ. Ν. Κ.

δισκονανθῆ (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἄθροισμα ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σιφωνοφόρων*, καλουμένων οὕτω ἐκ τοῦ ὅτι σχηματίζουσι δισκοειδεῖς ἀποικίας, παραπλησίας πρὸς ἀνθοφόρον κλάδον. Δ. Ν. Π.

δισκοπότηρον (τό), ἢ *δισκοποτήριον*· τὸ ἱερὸν ποτήριον τῆς μεταλήψεως μετὰ τοῦ δίσκου· ‖ ποτήριον ὅμοιον πρὸς τὸ ἱερὸν ποτήριον.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. δίσκος *ἅγιος*.

δισκοπύλη (ἡ) (Discopyle) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινοζῴων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυλοδισκιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ἀπαντῶντας εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Αἱ δισκοπύλαι ἔχουσι σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, πολυακανθωτὸν κατὰ τὴν περιφέρειαν. Γνωστὰ 3 εἴδη. Δ. Ν. Π.

δίσκος (ὁ)· λίθος πεπλατυσμένος, κυκλοτερής, ῥιπτόμενος κατὰ σκοποῦ τινος ἢ ἁπλῶς εἰς τὸ δυνατὸν ἀπώτερον σημεῖον· ‖ τὸ ἀγώνισμα τῆς δισκοβολίας· ‖ μεταφ. πᾶν τὸ δισκοειδές, οἷον ἡ παροψίς: «δίσκος ἀργυροῦς, —χρυσοῦς, —ὀνυχωτός, —ξύλινος, —χάρτινος»· ‖ «ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου, —τῆς σελήνης» ὁ κύκλος.

— *[Γυμναστ.]* Βλ. **δισκοβολία**.

— *[Στρατ. Τέχν.]* Βλ. λ. κλισιοσκόπιον.

— **δίσκος ἅγιος** *[Λειτουργ.]*. Τὰ κυριώτατα, ἀρχαιότατα καὶ ἁγιώτατα ἐκ τῶν ἱερῶν σκευῶν εἶναι τὸ *ἅγιον ποτήριον* καὶ ὁ *ἅγιος δίσκος*, ἡ *πατάνη* (patena). Ταῦτα ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου καὶ ὑάλου κατασκευαζόμενα, χρησιμεύουσιν ἐν τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐν τούτοις ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ κατὰ τὸ ὑλικὸν οὐδόλως διέφερον ταῦτα τῶν λοιπῶν κοινῶν σκευῶν, κατασκευαζόμενα ἐξ ὀπτῆς γῆς ἢ ἐξ ὑάλου. Κατὰ τὸν Β' αἰῶνα τὰ ἐξ ὑάλου σκεύη κατέστησαν κοινότατα, ὡς εὐθηνὰ καὶ εὐκόλως καθαριζόμενα καὶ διότι κατεσκευάζοντο πολλαχοῦ καὶ μάλιστα ἐν Ἰταλίᾳ, ἐνῷ πρότερον ταῦτα ἦσαν πολύτιμα καὶ μόνον ἐν Λέσβῳ καὶ Αἰγύπτῳ κατεσκευάζοντο. Μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κωνσταντίνου γίνεται λόγος περὶ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν δίσκων. Ὁ 73ος ἀποστολικὸς κανὼν ποιεῖται μνείαν περὶ χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν σκευῶν καὶ τῆς καθαγιάσεως αὐτῶν: «Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν.... μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζέσθω· παράνομον γάρ. Εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ». Τὸν κανόνα τοῦτον ἐπανέλαβον καὶ αἱ μετὰ ταῦτα σύνοδοι (πρβ. καν. 1 τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τὴν Ἑρμηνείαν τοῦ Βαλσαμῶνος). Μόνον δὲ πρὸς λύτρωσιν αἰχμαλώτων καὶ ἐν καιρῷ λιμοῦ ἐπιτρέπει ὁ Ἰουστινιάνειος κώδιξ (I, 2, 21) τὴν χώνευσιν τῶν ἱερῶν σκευῶν εἰς ἁπλοῦν χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ τὴν ἐκποίησιν αὐτῶν. Οὐχὶ σπανίως ἀνεγράφοντο ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ἁγίου δίσκου ἐπιγραφαί, ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὴν θείαν Μετάληψιν. Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὑπεράνω τοῦ δίσκου καὶ πρὸς προφύλαξιν τοῦ ἐν αὐτῷ ἁγίου ἄρτου κατὰ τὴν κάλυψιν τίθεται ἕτερον ἱερὸν σκεῦος, ὁ ἀστερίσκος (βλ. λ.). Ὁ δίσκος συμβολίζει ὁτὲ μὲν τὴν ἱερὰν φάτνην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγεννήθη καὶ ἀνεκλίθη ὁ Σωτήρ, ὁτὲ δὲ καὶ ἄλλας σχετικὰς πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον αὐτοῦ παραστάσεις, κατὰ δὲ τοὺς παπικοὺς τὴν πλήρη ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον καρδίαν τοῦ Ἰησοῦ (cor patens), ἢ τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὸν βαστάσαντα

Digitized by Google

τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἢ τὸ μνημεῖον, ἔνθα οἱ μαθηταὶ ἐναπέθηκαν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ρουπότη*, Λειτουργικὴ (σελ. 189—190).—*Φ. Παπαδοπούλου*, Λειτουργικὴ (σελ. 39—40). Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

—**δίσκος** *πτερωτὸς [Αἰγυπτ. Ἀρχαιολ.]*. Ὁ ἡλιακὸς δίσκος φέρων ἑκατέρωθεν μακρὰ πτερὰ ἱέρακος. Συνήθως ἑκατέρωθεν τοῦ δίσκου εἶναι προσκεκολλημένοι δύο οὐραῖοι, ἤτοι ὄφεις ἀσπίδες, φέροντες τὰ στέμματα τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Αἰγύ-

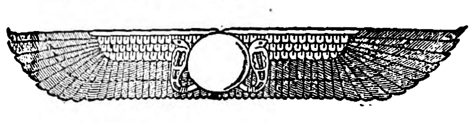

Πτερωτὸς αἰγυπτιακὸς δίσκος.

πτου, ὅτε συμβολίζουν τὰς θεότητας τῶν χωρῶν τούτων *Οὐαλὶτ* καὶ *Νεκχέβ*. Ὁ *πτερωτὸς δίσκος* συμβολίζει τὴν κατ' ἐξοχὴν ἡλιακὴν θεότητα καὶ διασχίζει κατὰ πλάτος, ἐξ Ἀν. πρὸς Δ., τὴν Αἴγυπτον μετὰ τοῦ Ρᾶ ὡς ἀλεξίκακον στηθαῖον. Ἀπαντῶμεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν πυλώνων καὶ τῶν θυρῶν τῶν ναῶν, οὓς προστατεύει ἀπὸ παντὸς κακοῦ. Ἦτο ἰδιαιτέρως πολιοῦχος τῆς Ἐδφοῦ.

— **δίσκος** *σημάτων [Σιδηροδρ.]*· βλ. λ. σήματα.

δίσκος (ὁ) *[Βοτ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐν τῇ βοτανικῇ νοοῦνται: —1) Ἡ δισκοειδὴς βάσις τοῦ θαλλοῦ εἰδῶν τινων φυτῶν, δι' ἧς τὰ φυτὰ ταῦτα προσκολλῶνται ἐπὶ στερεοῦ ὑποθέματος. —2) Τὰ ἀσκίδια διαφόρων μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀσκομυκήτων, ἅτινα ἔχουσι σχῆμα δίσκου. —3) Ἡ περὶ τὴν ᾠοθήκην βάσις ἀνθικῶν τινων μορίων (σεπάλων, πετάλων) κλπ. καὶ —4) Τὸ κοινὸν τμῆμα τοῦ κλάδου, ἐξ οὗ ἐκφύονται τὰ ἄνθη, ἐφ' ὅσον ἔχει σχῆμα δίσκου κλπ. Δ. Ν. Π.

δισκόστιγμα (τὸ) (Discostigma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταγονοφορυιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Μαλάκας καὶ τῶν νήσων Ἰάβας καὶ Σουμάτρας, ἅτινα διακρίνονται κυρίως ἐκ τοῦ λευκοῦ ἢ ὑποκιτρίνου ξύλου των, ὅπερ εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν ξυλουργικήν, τῶν ἐδωδίμων καρπῶν των καὶ τοῦ ὀρφνοῦ χυμοῦ των, ὅστις χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν διαφόρων βαφῶν. Δ. Ν. Π.

δίσκουρα (ἡ)· τὸ μῆκος τῆς βολῆς τοῦ δίσκου (βλ. λ. δισκοβολία).

Δισκούρι. Μονὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, διαλυθεῖσα τῷ 1901. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου καὶ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἱδρύθη δὲ ἐπὶ βωμοῦ τῶν Διοσκούρων, ὅθεν εἰκάζεται τὸ ὄνομα. Τῷ 1821 κατεστράφη, ἀνῳκοδομήθη δὲ τῷ 1830. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1856 ἀνῳκοδομήθη καὶ πάλιν, ἀλλὰ τῷ 1866 ἠρημώθη τελείως καὶ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Καλλινίκου Βάμβουκα. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἦτο τὸ καταφύγιον τῶν ἐπαναστατῶν, τοὺς ὁποίους διέτρεφε καὶ ἐπροστάτευε. Σῴζεται θαυματουργὸς εἰκὼν τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ε. Γ.

δισκοφόρα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα φέρουσι κατὰ τὰ ἄκρα των φυμάτια δισκοειδῆ, ὅπως π. χ. αἱ *βδέλλαι*, αἵτινες φέρουσι δισκοειδεῖς σικύας, αἱ *δισκομέδουσαι* κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

δισκοφορία (ἡ)· ἡ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις περιαγωγὴ τοῦ δίσκου.

δισκοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων δίσκον.

δισκρασίτης (ὁ) (Dyskrasit, Antimonsilber) *[Ὀρυκτολ.]* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντιμονιοῦχος ἄργυρος τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου Ag_3Sb. Εὑρίσκεται εἰς ὁλοεδρικοὺς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν ἀνώμαλον, εἰδικὸν βάρος 9,4—10, σκληρότητα 3 ½ βαθμοῦ καὶ χρῶμα ἀργυρόλευκον, ἰσχυρῶς λάμπον, ἀλλ' ἐξωτερικῶς κατὰ τὸ πλεῖστον φαιὸν μέχρι μέλανος, ἐνίοτε κατ' ἐπιπολὴν χρυσοκαστάνινον. Ἡ χημικὴ σύνθεσις εἶναι ποικίλη. Ὁ εἰς τὸν τύπον Ag_3 Sb ἀντιστοιχῶν δισκρασίτης ἐμπεριέχει 73 % ἄργυρον. Ὑπάρχουν καὶ δισκρασῖται μὲ 84,4 ἄργυρον, ἀντιστοιχοῦντες πιθανῶς εἰς τὸν τύπον Ag_6 Sb, ὃν φέρει καὶ τὸ ὀρυκτὸν ἀνιμικίτης. Γ. Κ. Γ.

Δίσλαπον *[Γεωγρ.]* Βλ. λ. Δραγασιά.

δισμύριοι, —*αι*, —*α*· δύο φορὲς μύριοι, εἰκοσακισχίλιοι.

δισοδοντοκέφαλος (diodoncéphale) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις τῆς κλίμακος τοῦ Is. G. St-Hilaire, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κεφαλὴ φέρει διπλῆν σειρὰν ὀστῶν τῶν ὀδόντων. Μ. Ν. Κ.

δισομώσης (ὁ) ἢ *δισόμωσις* (ἡ) (disomose) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, συνώνυμον τοῦ γερσδορφφίτου βλ λ.). Γ. Κ. Γ.

δισόνυχος (ὁ) (Disonychus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα ἐκ τοῦ φαιοῦ ἢ μελανοῦ στιλπνοῦ χρώματός των. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δισουλφιδοξέα (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὰ ὀξέα λαμβανόμενα δι' ἠπίας ὀξειδώσεως τῶν *μερκαπτανοξέων*. Σ. Γ.

δίσπαππος (ὁ)· ὁ δὶς πάππος, πρόπαππος· ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ *δισέγγονος*.

δισπαργένη (ἡ) *[Φαρμ.]*. Σκευασία κολλοειδοῦς ἀργύρου, ἥτις παρέχεται εἰς διάλυμα 2 % δι' ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων ἐπὶ λοιμωδῶν νοσημάτων. —Ρ.

Δὶς Πατὴρ ἢ *Δίτις Πατὴρ* (Dis Pater ἢ Ditis Pater) *[Μυθολ.]*. Ὄνομα μεγάλης ὑποχθονίου θεότητος παρὰ Ρωμαίοις, παναρχαίας καὶ ἐθνικῆς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ «Πατρός», ὃν ἔφερεν. Ἐβασίλευεν ἐν Ἅδου, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν Πλούτωνα καὶ ἔχων σύζυγον τὴν Περσεφόνην. Ὡς τὸ ὄνομα τοῦ Πλούτωνος (ἐκ τοῦ πλοῦτος), ὁμοίως τοῦ «Ditis Patris» παράγεται ἐκ τῆς λέξεως «dives» (=πλοῦτος) καὶ ἀμφότερα ἐσήμαινον τοὺς κατ' ἐξοχὴν πλουσίους θεούς, ὧν τὸ κράτος ἦτο ἀπέραντον καὶ οἱ κάτοικοι ἐπληθύ-

Τοιχογραφία ρωμαϊκῆς κατακόμβης παριστῶσα τὸν Δὶς Πατέρα.

νοντο ἀδιακόπως. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀνεγείρει ναοὺς εἰς τὸν θεὸν τοῦτον παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Καπιτωλίου καὶ τὸ Μέγα ἱπποδρόμιον, ἐν τούτοις πολὺ ὀλίγος λόγος γίνεται περὶ αὐτοῦ ἐν κειμένοις καὶ ἐπιγραφαῖς, διότι οἱ Ρωμαῖοι προετίμων ἀντ' αὐτοῦ ν' ἀποτείνωνται εἰς τὰς ὑπεξουσίους του δυνάμεις Manes, καὶ διότι σὺν τῷ χρόνῳ ὑποκατεστάθη ὁ θεὸς οὗτος ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἑλλάδος εἰσαχθέντος Πλούτωνος (Pluto). Ἀλλὰ κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' μ. Χ. αἰῶνα ὁ παλαιὸς *Δὶς Πατὴρ* ἐπανῆλθεν εἰς τὴν τότε πολυσύνθετον ἐκ ξένων στοιχείων κρατοῦσαν θρησκείαν. Ἔν τινι τῶν ρωμαϊκῶν κατακομβῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης εὕρηται ἡ παρατιθεμένη τοιχογραφία, παριστῶσα ἐπὶ θρόνων τὸν «Δὶς Πατέρα» μετὰ τῆς «Acra Cura» (ἀντὶ τῆς Περσεφόνης), ἐνῷ ὁ Ἑρμῆς μετὰ τῆς Ἀλκήστιδος προσάγουν ἀποθανοῦσαν γυναῖκα, ὅπως δικασθῇ.

Σύμβολον τοῦ θεοῦ τούτου ἦτο ἡ κυπάρισσος, προσεφέροντο δὲ αὐτῷ μέλανα σφάγια. —Β.

δισπέντσα (ἡ)· βλ. δεσπέντσα.

Δισπηλιὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καστορίας τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928 264. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δουπιάκοι*.

δισπόνδυλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ὀνομασία τῶν ζῴων ἐκείνων ἅτινα φέρουσι διπλοῦν σπόνδυλον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρθρώσεως. Δ. Ν. Π.

δίσποντο (τό). Ἐργαλεῖον ὑποδηματοποιοῦ ἐκ χάλυβος μετὰ λαβῆς ξυλίνης, χρησιμεῦον πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ ὑποδήματος. Σ. Κ.

δίσποντος, —*η*, —*ον* (τό)· λέξις τοῦ σφαιριστηρίου: «δίσποντη χαραμπόλα», ἐκείνη ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται ἀφοῦ ἡ σφαῖρα τοῦ παίκτου προσκρούσῃ προηγουμένως εἰς δύο τοῦ σφαιριστηρίου πλευρὰς (σπόντες).

Δισπουντὰκ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Γαβριά.

Δισραέλι (Disraeli), *Βενιαμίν, λόρδος Βήκονσφιλδ* (Beaconsfield). Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τὴν 21ην Δεκεμβρίου 1804 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν 19ην Ἀπριλίου 1881. Ὁ πατήρ του *Ἰσαὰκ Δισραέλι* ἦτο διακεκριμένος λόγιος, ὁ δὲ πάππος του Ἰταλὸς ἔμπορος ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τὸ 1750. Κατήγετο ἐκ μιᾶς τῶν ἰουδαϊκῶν ἐκείνων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐκδιωχθεῖσαι τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως, λήγοντος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, κατέφυγον εἰς τὴν Βενετικὴν δημοκρατίαν. Ὁ Βενιαμὶν Δισραέλι ἐξεπαιδεύθη κατ' οἶκον, συνεπλήρωσε δὲ τὰς σπουδάς του εἴς τινα σχολὴν τῶν προαστείων τοῦ Λονδίνου καὶ ἐχρημάτισε γραφεὺς παρά τινι δικηγόρῳ (Solicitor), ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ ὁποίου, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, ἐκοιμήθη ἐπὶ τρία ἔτη, ἀλλὰ διῆγεν εὔθυμον βίον ἐκτὸς αὐτῆς. Ἐγκαταλείψας τὸ δικηγορικὸν γραφεῖον ἀπεδήμησεν εἰς Γαλλίαν, Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ ἐπιστρέψας εἰς Λονδῖνον συνεδέθη μετὰ τῶν νέων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ Ρόζερς, ὅστις τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὰς ἀνθούσας τότε φιλολογικὰς αἰθούσας τῆς λαίδης Blessington, αἵτινες ἦσαν κέντρον τῶν φιλολόγων καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς πρώτης τριακονταετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἔκτοτε ὁ Δισραέλι παραιτηθεὶς πάσης ἄλλης ἀσχολίας ἀφιερώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. τῷ δὲ 1826 ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἐκδότου Μούρραιϋ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος «Ἀντιπρόσωπος» ἐπὶ βραχὺ ὅμως διάστημα, καθόσον ὁ Μούρραιϋ ὑποστὰς ἐξ αὐτῆς ζημίαν 25.000 λιρῶν, διέκοψε μετὰ ἓξ μῆνας τὴν ἔκδοσίν της. Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἀπεδόθη εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τὴν ὁποίαν ἔδειξε τὸ πολιτικὸν κόμμα τῶν Τόρεων, πρὸς οὗ ᾐσθάνετο ἰδιαιτέραν κλίσιν ὁ Δισραέλι, ἐξεδικήθη δὲ αὐτοὺς δημοσιεύσας εἰς τρεῖς τόμους τὸ μυθιστόρημά του, «Vivian Grey», τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε τεραστία. Εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ὁ συγγραφεὺς εἰκονίζει διὰ χαριεστάτου καλάμου τὰ ἤθη καὶ τὰς ἀξιώσεις τῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας καὶ σατιρίζει τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς ἐλαφρότητας αὐτῆς, παρουσιάζων τὰς προσωπογραφίας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ὁποίων ἐσύχναζε. Κριτικοί τινες ἀναφέρουν, ὅτι ὁ κύριος ἥρως τοῦ μυθιστορήματος εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος, διότι σκιαγραφεῖ ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον φιλόδοξον καὶ τολμηρόν, ὅστις, ὅπως ἐπικρατήσῃ ἐν τῇ πολιτικῇ, μεταχειρίζεται πᾶσαν ραδιουργίαν, ἀποβλέπων εἰς ἕνα μόνον σκοπόν, τὴν ἐπιτυχίαν, μέσα τὰ ὁποῖα πράγματι μετεχειρίσθη οὗτος καθ' ὅλον τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ βίον.

Τὸ πρῶτον τοῦτο ἔργον του, πλῆρες ἀνηλεοῦς δηκτικότητος, περιεποίησε μεγάλην φήμην εἰς τὸν νεαρὸν συγγραφέα, ἐπιδείξαντα συγγραφικὰς ἀρετάς, ζωηροτάτην φαντασίαν καὶ ἀσυνήθη πεζογραφικὴν εὐχέρειαν. Ἐπέσυρεν ὅμως συγχρόνως τοιαύτην ἐχθρότητα, ὥστε ὑπὸ τὴν γενικὴν κατακραυγὴν τῆς ἀριστοκρατίας ἠναγκάσθη νὰ ἀποδημήσῃ μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖθεν περιῆλθε τὴν Ἑλλάδα, ἄρτι ἐξελθοῦσαν τοῦ μακροῦ ἀπελευθερωτικοῦ της ἀγῶνος, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐπιστρέφων παρέμεινεν ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, τὰς χώρας ἔνθα ἔζησαν ἐπὶ αἰῶνας οἱ πρόγονοί του. Ἡ τετραετὴς αὕτη ἀπουσία του ἐκ Λονδίνου εἶχε κατασιγήσει τὴν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν, ἀμέσως δ' ἤρξατο δημοσιεύων νέα μυθιστορήματα: τὴν «Ἐρριέταν Τάμπλ», τὸν «Νέον Δοῦκα», τὴν «Βενετίαν», τὸν «Ἰξίωνα ἐν τῷ Οὐρανῷ», τὴν «Θαυμασίαν ἱστορίαν τοῦ Δαβὶδ Ἀλουῦ», τὸν «Κονταρίνην Φέμιγκ» καὶ τὸ ποίημα «The revolutionary Epick», τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθησαν μόνον τὰ τρία ᾄσματα ἐκ τῶν ἕξ. Εἰς τὰ ἔργα του ταῦτα ἐκτίθενται αἱ πολιτικαὶ θεωρίαι τοῦ συγγραφέως καὶ δεικνύουν, ὅτι ὁ Δισραέλι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὰς συγγραφικὰς δάφνας, ἀλλ' εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς φιλοδοξίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ἀκριβῶς ταύτην διεξήγετο ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ δεινὸς περὶ κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἀγών, ἐθεώρησε δ' εὔκαιρον τὴν περίστασιν ὅπως εἰσαχθῇ εἰς τὴν πολιτικήν. Ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ ριζοσπάστου πολιτικοῦ Hume καὶ τοῦ O' Conell, οἵτινες ἐδέχθησαν νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ὑποψηφιότητά του κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1832, ἐξετέθη ὡς ὑποψήφιος τῆς Chiping Wycombe, ὅπου ὁ πατήρ του κατεῖχεν ἰδιοκτησίαν τινά, καὶ ὅπου διεμάχοντο τὰ δύο μεγάλα ἀγγλικὰ κόμματα τῶν Οὐΐγων καὶ τῶν Τόρεων, τεθεὶς αὐτὸς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ὡς ἀνεξάρτητος, ἐδημοσίευσε δὲ τότε τὸ περιβόητον φυλλάδιόν του «Τίς εἶναι»; (What is he?); φράσιν ἣν μετεχειρίσθη περὶ αὐτοῦ ὁ Γκρέϋ, ἐρωτῶν τίς ἦτο αὐτὸς ὁ Δισραέλι. Διὰ τοῦ ἐκλογικοῦ αὐτοῦ προγράμματος ἐκήρυττεν, ὅτι πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ χώρᾳ ὤφειλον νὰ προσφύγωσι πρὸς νέαν νομοθεσίαν καὶ νὰ καθιερώσωσι τὴν μυστικὴν ψηφοφορίαν. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς ταύτας ἀπέτυχεν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως μετέβαλε καθ' ὁλοκληρίαν ἰδέας, ἐτάχθη μετὰ τῶν Τόρεων καὶ ἐξετέθη κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1835 εἰς Taunton μὲ πρόγραμμα ἀπολυτόφρονος. Ἀκολουθῶν τὰς ἀρχὰς τοῦ ἥρωος τοῦ μυθιστορήματός του «Vivian Grey», ἐπεδίωκε διὰ παντὸς τρόπου τὴν ἐπιτυχίαν, μὴ διστάσας νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν πρώην προστατῶν του, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν κατηγοριῶν αἵτινες ἐπερρίπτοντο κατ' αὐτοῦ περὶ λιποταξίας καὶ πολιτικῆς προδοσίας. Ὠνειδίζετο πανταχόθεν ὡς «ἀποστάτης», ὡς ἀγύρτης καὶ

Digitized by Google

ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἀπόγονος τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκπνεύσαντος ἀμετανοήτου λῃστοῦ. Ἐδημοσίευσε δὲ τότε τὴν περιβόητον ἐπιστολήν του, ἣν ἐτερμάτιζε διὰ τῶν λέξεων «Ὄψει με ἐν Φιλίπποις», προεκάλεσε δὲ εἰς μονομαχίαν τὸν υἱὸν τοῦ O'Conell, ὅστις ἐξέχεε κατ' αὐτοῦ καταρράκτας ὀνειδισμῶν καὶ ὕβρεων. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη προεκάλεσε μέγαν θόρυβον, τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐδημοσίευσε τὴν μελέτην του «Συνηγορία ὑπὲρ τοῦ ἀγγλικοῦ Συντάγματος» («Vindication of the English constitution»), τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν λόρδον Lyndhurst, εἰς ἣν ἀνέπτυσσε τὰς περὶ τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος θεωρίας του. Τῷ 1836 ἐδημοσίευσε σειρὰν ἄρθρων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιστολαὶ τοῦ Δουνομήδου», καταχωρηθέντων εἰς τοὺς «Καιροὺς» τοῦ Λονδίνου. Ἀμφότερα τὰ ἔργα του ταῦτα γέμουσιν ἄκρως ἀπολυταρχικῶν φρονημάτων καὶ ἐκτοξεύουν δεινὰς μομφὰς κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν Οὐΐγων. Ὁ προκληθεὶς περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Δισραέλι θόρυβος προεκάλεσε τὴν προσοχὴν τῶν ἐκλογέων του καὶ τῷ 1837 εἰσήρχετο εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πόλεως Maidstone. Αἱ πρῶται ῥητορικαί του ἀπόπειραι ἐν τῇ Βουλῇ ὑπῆρξαν θυελλώδεις. Ὁ O'Conell καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, μετὰ τῶν ὁποίων διεξήγαγεν ἐκτὸς τῆς Βουλῆς σφοδροτάτους ἐκλογικοὺς ἀγῶνας, δὲν ἐπέτρεπον εἰς αὐτὸν νὰ λάβῃ τὸν λόγον, ἑκάστη δὲ φράσις αὐτοῦ προεκάλει ἀποδοκιμασίας. Ἡ ὑποδοχὴ αὕτη, ἥτις θ' ἀπεθάρρυνε πάντα ἄλλον, δὲν ἐτάραξε τὸν Δισραέλι, ὅστις διεκήρυττεν ὅτι θὰ ἤρχετο ταχέως ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ ὑπεχρεοῦντο οἱ ἀποδοκιμάζοντες αὐτὸν νὰ τὸν ἀκούουν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐμπαίζοντας αὐτὸν βουλευτὰς μέχρι τοῦ 1841 ἀντέταξε μόνον τὴν εὐγλωττίαν τῆς σιωπῆς. Ὅταν ἡ Βουλὴ ἐκείνη διελύθη, ἐνεφανίσθη ὑποψήφιος εἰς τὴν περιφέρειαν Sherewsbury καὶ ἐξελέγη διὰ μεγάλης πλειοψηφίας. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1841, αἵτινες ἔφερον εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ροβέρτου Πήλ, ὁ Δισραέλι συνέπραττε μετὰ τῆς κυβερνήσεως. Ἓν ἔτος προηγουμένως εἶχε νυμφευθῇ τὴν χήραν τοῦ βουλευτοῦ Niudham Lewis, ἥτις ἔφερεν εἰς αὐτὸν μίαν τῶν πλουσιωτέρων προικῶν τοῦ Λονδίνου, οὕτω δὲ ἠδυνήθη νὰ ἀνοίξῃ τὴν αἴθουσάν του καὶ νὰ συγκεντρώσῃ περὶ αὐτὸν ὁμάδα νέων βουλευτῶν καὶ τοὺς ἀναδεικνυομένους νέους λογογράφους καὶ ποιητάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Τέννυσων, τὸν Χόπ, τὸν Μόκτον Μίλες, τὸν Γεώργιον Σμὶτ κτλ. καὶ ἵδρυσεν οὕτω τὴν «Νέαν Ἀγγλίαν», ἥτις διεδραμάτισε μέγα πρόσωπον ἔκτοτε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἑδραίωσιν τῆς φήμης τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός. Ἐδημοσίευσε πρὸς τούτοις τρία μυθιστορήματα: τὰ «Coningsby ἢ τὴν Νέαν Γῆν» εἰς τρεῖς τόμους, τὴν «Σίβυλλαν ἢ τὰ Δύο Ἔθνη» καὶ τὸν «Ταγκρέδον ἢ τὴν Νέαν Σταυροφορίαν», εἰς ἃ ἀναπτύσσονται αἱ ἀρχαὶ τοῦ συγγραφέως περὶ κοινωνικῆς ἀναγεννήσεως. Τὴν φορὰν δὲ ταύτην τὰ συγγραφικὰ πλεονεκτήματα, αἱ διαυγεῖς διατυπώσεις τῶν ἰδεῶν του καὶ ἡ χάρις τοῦ ὕφους του ἐκάλυψαν τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀστασίας, καταγαγόντος οὕτω περιφανῆ θρίαμβον. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα εἰκονίζοντο πᾶσαι αἱ θρησκευτικαί, αἱ φιλανθρωπικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἰδέαι τῆς «Νέας Ἀγγλίας», κατεκρίνετο ἡ διαγωγὴ τῶν Οὐΐγων ὡς προδωσάντων τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τοῦ λαοῦ, ἐξεφέρετο δὲ ἡ γνώμη ὅτι ἐκ τῆς μεταπλάσεως τοῦ κόμματος τῶν Τόρεων, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ὑποστήριξιν τῶν λαϊκῶν συμφερόντων καὶ τὴν στερέωσιν ἰσχυρᾶς καὶ δημοφιλοῦς βασιλείας, ἠδύνατο νὰ ἀναμένῃ τις ἀσφαλῶς τὴν ἀγγλικὴν ἀναγέννησιν. Τὰ μυθιστορήματα ταῦτα κατεκρίθησαν σφοδρῶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κριτικῶν, ἀλλὰ μεταφρασθέντα εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἐπέδρασαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ταῦτα πρὸ παντὸς ἐδικαιολόγουν τὰς πολιτικὰς μεταστάσεις του, ὡς μὴ ὑπαγορευομένας ἐξ ἁπλῆς φιλοδοξίας, ἀλλ' ἐκ ῥιζικῆς διαφορᾶς ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν. Μὴ περιοριζόμενος δὲ εἰς τὴν διατύπωσιν ἁπλῶν θεωριῶν, ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὸν Ροβέρτον Πήλ, καὶ ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ μετὰ σφοδρότητος, σπανίως παρατηρηθείσης εἰς τὰς συζητήσεις τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Εἶχεν ἔλθει ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὡς εἶχεν εἴπει πρὸ ἑπταετίας, οἱ ἀντίπαλοί του θὰ ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀκούωσιν αὐτόν, καὶ ὡμίλει ἀπὸ τοῦ βήματος μετὰ τοσαύτης κομπορρημοσύνης, ὥστε πολλάκις προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ πολιτικοῦ σώματος. Τῇ συμπράξει μετὰ τοῦ λόρδου Γεωργίου Μπέντιγκ ἐδημιούργησε νέον κόμμα, τεθὲν μεταξὺ τῶν Τόρεων τοῦ Ροβέρτου Πὴλ καὶ τῶν Οὐΐγων, ἡ ἀπόσπασις δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἱκανῆς ὁμάδος βουλευτῶν προεκάλεσε τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Πὴλ τὴν 25 Ἰουνίου 1846. Κατὰ τὰς γενικὰς ἐκλογὰς τοῦ ἑπομένου ἔτους ὁ Δισραέλι, ἤδη ἐκ τῶν εὐγλωττοτέρων ῥητόρων, ἔθεσεν ὑποψηφιότητα εἰς Μπούκιγχαμ καὶ ἀνεδείχθη βουλευτής. Ἐν τῇ προκληθείσῃ πάλῃ ἕνεκεν τοῦ ἐπελθόντος σχίσματος εἰς τὸ κόμμα τῶν Τόρεων, οὐδέποτε, λέγει εἷς τῶν βιογράφων αὐτοῦ, παρετηρήθη καταναλώσις τοσαύτης εὐφυΐας καὶ εἰρωνείας. Κατὰ τὰς συζητήσεις δὲ τῆς τελωνειακῆς μεταρρυθμίσεως ἀνεδείχθη ἀγορητὴς ἀκατάβλητος, καταπονῶν τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ διὰ τῆς ὀξυστόμου διαλεκτικῆς του καὶ τῆς καυστικῆς εἰρωνείας του. Καὶ ὁ μὲν Ροβέρτος Πὴλ ἠδηνήθη, παρὰ τὴν τοσαύτην ἀντίδρασιν, ἣν συνήντησε, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ψήφισιν τῶν οἰκονομικῶν του νομοσχεδίων, ἀλλ' ἡ διεξαχθεῖσα ἐπίμονος πάλη ἀνύψωσε τὸν Δισραέλι εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν κοινὴν γνώμην, αἵτινες διέβλεπον πλέον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἕνα τῶν μελλόντων ἀρχηγῶν τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου.

Τῷ 1848 ἀπέθανεν ὁ λόρδος Γεώργιος Μπέντιγκ, οὕτω δὲ ὁ Δισραέλι, μὴ ἔχων οὐδένα ἀνταγωνιστήν, ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ νέου κόμματος, ὅπερ εἶχε θέσει ὡς πρόγραμμα τὸ προστατευτικὸν σύστημα, ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος, ὅστις εἰρωνικῶς ὠνομάζετο «μυθιστοριογράφος», ὅστις δὲν εἶχεν κανένα τίτλον, ἐστερεῖτο προγονικῆς εὐκλείας, δὲν εἶχε κτηματικὴν ἐν Ἀγγλίᾳ περιουσίαν καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἠρώτα ὑπερηφάνως ὁ Γκρεϋ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν «τίς ἦτο». Κατώρθωσεν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ νέου κόμματος ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν πολιτικῶν μερίδων εἰς ἃς ἦτο διῃρημένη ἡ Ἀγγλία, ὅτε δὲ ὑπέβαλε τῷ 1851 τὴν περίφημον πρότασιν αὐτοῦ περὶ προστασίας τῶν πασχόντων ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ἡ κυβέρνησις τοῦ Ρῶσσελ ἐκλονίσθη, τῆς προτάσεως τοῦ Δισραέλι ἀπορριφθείσης μόλις διὰ δεκατεσσάρων ψήφων· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐν ἄλλῃ συζητήσει, ἡ κυβέρνησις ἐμειοψήφησε καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποβάλῃ παραίτησιν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀντίπαλοι αὐτῆς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκεντρώσωσιν ἐπαρκεῖς ψήφους, ὅπως σχηματίσουν κυβέρνησιν, παρέμεινεν ὁ Ρῶσσελ εἰς τὴν ἀρχήν, οὕτω δὲ οἱ Τόρεις δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δρέψωσι τοὺς καρποὺς τῆς νίκης των, διότι δὲν ἐξευρέθη τρόπος συμπράξεως αὐτῶν μετὰ τοῦ Δισραέλι. Ἡ διάστασίς του αὕτη μετὰ τῶν Τόρεων μετέστρεψε πάλιν τὰς ἰδέας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος, ἔπαυσε δὲ πλέον ἡ ῥητορική του θερμότης πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ, ἥτις ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον τὸν εἶχε καταστήσει κύριον τοῦ βήματος. Εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν τότε παρ' αὐτοῦ βιογραφίαν τοῦ λόρδου Γεωργίου Μπέντιγκ ἀποφεύγει νὰ θίξῃ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ συνηγορεῖ μετὰ θέρμης ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς χειραφετήσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν. Τοῦτο δυσηρέστησε τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ προεκάλεσεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς συμπαθείας τῶν ἀνεξαρτήτων καὶ ἀληθῶς φιλελευθέρων ἀνθρώπων, μὴ ἀνεχομένων τὴν κατάταξιν μεγάλου ἀριθμοῦ πολιτῶν εἰς ὑποδεεστέραν κλάσιν, λόγῳ τῶν θρησκευτικῶν των πεποιθήσεων, ὅτε δὲ τῷ 1852 ἡ κυβέρνησις Ρῶσσελ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Ντέρμπυ, ὁ Δισραέλι μετέσχε διὰ πρώτην φορὰν τοιαύτης, ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα τοῦ γραμματέως (ὑπουργοῦ) τῶν Οἰκονομικῶν, μετὰ τρεῖς δὲ μῆνας, συγκομίσας πάντα τὰ ἐκ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας στοιχεῖα, ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν πλῆρες οἰκονομικὸν πρόγραμμα, μεταρρυθμίζον ὁλοσχερῶς τὸ φορολογικὸν σύστημα τοῦ ἀγγλικοῦ κράτους, ἐνισχῦον τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν, οὕτω δὲ αἱ βαρύταται φορολογίαι, αἵτινες ἐπίεζον τοὺς πλουτοπαραγωγοὺς τούτους κλάδους, μετέπεσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς ἀστικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἐπεβάρυναν τὴν Ἰρλανδίαν. Τὸ σύστημα τοῦτο, καίτοι ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν οἰκονομολόγων, ἐξήγειρε τοὺς βουλευτὰς τῶν πόλεων καὶ τοὺς τῆς Ἰρλανδίας, οἵτινες ἀνέτρεψαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ντέρμπυ, οὕτω δὲ μετ' αὐτῆς κατέρρευσε καὶ τὸ οἰκονομικὸν τοῦ Δισραέλι σύστημα ὁριστικῶς. Ὁ Δισραέλι ἀνέλαβεν αὖθις τὴν ἡγεσίαν τοῦ κόμματος καὶ ἐτάχθη μεταξὺ τῶν ἀντιπολιτευομένων τὴν κυβέρνησιν Ἄμπερντιν πολιτικῶν κομμάτων. Διδαχθεὶς ὅμως ἐκ τῆς πείρας περὶ τοῦ ἀνεφαρμόστου τοῦ οἰκονομικοῦ του συστήματος, ἀπεκήρυξε τὰς παλαιὰς οἰκονομολογικὰς θεωρίας του καὶ ἀπέκλινεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς. Κατηγορούμενος καὶ πάλιν ἐπὶ ἀσυνεπείᾳ, δὲν ἐδίστασε νὰ κηρύξῃ ὅτι δὲν ὤφειλε νὰ ἐμμένῃ εἰς σύστημα, ὅπερ αὐτὸς μὲν ἐθεώρει ὡς τελεσφόρον, ἀπέκρουε δὲ ἡ μεγάλη πλειονότης τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ.

Βενιαμὶν Δισραέλι κόμης τοῦ Βήκονσφιλδ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ πολιτικὰ πράγματα ἐν Ἀγγλίᾳ ἔλαβον νέαν ὅλως τροπήν, ἕνεκα τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου. Οἱ Τόρεις ἀνέτρεψαν τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἄμπερντιν, τὴν αὐτὴν δὲ τύχην θὰ εἶχε καὶ ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὴν κυβέρνησις τοῦ Πάλμερστων, ἂν μὴ διελύετο ἡ Βουλή. Κατὰ τὸν ἐκλογικὸν τοῦτον ἀγῶνα, αἱ πρὸς τὸν λαὸν ἀγορεύσεις τοῦ Δισραέλι ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἰνδιῶν, προεκάλεσαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν, ὄχι μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὁ Δισραέλι ἔψεγε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως καὶ ἰδίως τὴν στάσιν ἣν ἐτήρησεν ἐπὶ τῶν συμβάντων τῆς Κίνας καὶ ἐπὶ τῶν δημιουργηθεισῶν δυσχερειῶν ἐν Ἰνδίαις. Τῷ 1857 ἡνώθη μετὰ τῶν ῥιζοσπαστῶν καὶ ἐξηκολούθησεν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τοῦ Πάλμερστων. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐγένετο ἐν Παρισίοις ἡ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ' ἀπόπειρα τοῦ Ἰταλοῦ κόμιτος Ὀρσίνι, ὁ δὲ Πάλμερστων εἰσήγαγεν εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον περὶ παροχῆς ἀσύλου εἰς τοὺς πολιτικοὺς φυγάδας τοὺς ἀναμιχθέντας εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, τοῦτο δὲ προεκάλεσε σφοδροτάτην κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν, καθ' ἣν διεκρίθη ὁ Δισραέλι, καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνετράπη τὴν 14 Φεβρουαρίου 1858. Εἰς τὴν ἀμέσως σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν τοῦ λόρδου Ντέρμπυ ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν διεύθυνσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους καὶ ἐγένετο ὁ σπουδαιότερος ῥήτωρ ἐν τῇ Βουλῇ, τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἐχούσης ἀσταθῆ πλειοψηφίαν, ἀλλὰ δυνηθείσης νὰ κρατήσῃ τὴν ἐξουσίαν μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1859. Καίτοι ἀντιπράττοντος τοῦ πρωθυπουργοῦ, κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν παραδοχὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν Βουλήν, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ψήφισιν οἰκονομικῶν μέτρων μετριαζόντων τὴν καταθλιπτικὴν φορολογίαν ὡρισμένων τάξεων καὶ ἐξήτησεν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ στέμματος τὴν διοίκησιν τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ χώρα ἐν τούτοις διεταράσσετο ἐκ τοῦ ἐκκρεμοῦντος ζητήματος τῆς ἐκλογικῆς μεταρρυθμίσεως, τὸ δὲ νομοσχέδιον, ὅπερ ἐξεπόνησεν ὁ Δισραέλι, δὲν εὐηρέστησεν οὐδένα καὶ ἠλάττωσε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀπαδῶν τῆς κυβερνήσεως. Ἡ βασίλισσα Βικτωρία, ἀντὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κυβέρνησιν, κατέφυγεν εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Αἱ διεξαχθεῖσαι ἐκλογαὶ δὲν ὑπῆρξαν εὐμενεῖς δι' αὐτήν, ἀνετέθη δὲ ὁ σχηματισμὸς κυβερνήσεως εἰς τὸν Πάλμερστων, ὅστις συνέπηξε συμμαχικὴν τοιαύτην· βραδύτερον ἀντικατέστησε τοῦτον ὁ Ρῶσσελ, ὅστις διετήρησε τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ὀκτὼ συνεχῆ ἔτη. Ὁ Δισραέλι κατεπολέμησε τὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως ταύτης, ἥτις τῷ 1864 ἐθυσίασε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Δανιμαρκίας ἐπὶ βλάβῃ τοῦ γοήτρου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Γλάδστων ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον, δι' οὗ παρείχοντο ἐκλογικὰ δικαιώματα εἰς 400,000 νέων ἐκλογέων, παρεῖχε δὲ τὴν προτίμησιν εἰς τοὺς ἐργάτας τῶν βιομηχανικῶν πόλεων. Οἱ νεωτερισμοὶ οὗτοι ἐξέπληξαν τὴν Βουλήν, ἥτις ἀπέκρουσε τὸ νομοσχέδιον καὶ παρέσυρεν εἰς πτῶσιν τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ρῶσσελ, οὕτω δὲ διὰ τρίτην φορὰν ἐκαλεῖτο εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ λόρδος Ντέρμπυ, καὶ ὁ Δισραέλι ἀνελάμβανε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν τῷ 1864. Ἡ πρώτη μεγάλη πολιτική του πρᾶξις κατὰ τὴν τρίτην ταύτην ὑπουργίαν του ἦτο ἡ ὑποβολὴ νομοσχεδίου περὶ ἐκλογικῆς μεταρρυθμίσεως, δι' οὗ παρείχοντο ἐκλογικὰ δικαιώματα εἰς εὐρεῖαν τάξιν πολιτῶν. Τὸ φιλελεύθερον τοῦτο νομοσχέδιον ἐψηφίσθη μετὰ μεγάλης πλειοψηφίας, ὁ δὲ Δισραέλι συνεπλήρωσε τοῦτο διὰ τῆς συστάσεως ἐκλογοδικείου ἐπιφορτισμένου νὰ δικάζῃ τὰς γινομένας καλπονοθεύσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πόλις τοῦ Ἐδιμβούργου ἀνεκήρυξεν αὐτὸν πολίτην της τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1867. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1868 ἀσθενήσας ὁ λόρδος Ντέρμπυ ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς καὶ συνέστησεν εἰς τὴν βασίλισσαν ὅπως ἀναθέσῃ τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν Δισραέλι, οὕτω δὲ περιῆλθεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἡ πρωθυπουργία. Ὡς πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως εἰσήγαγε πλείστας μεταρρυθμίσεις, ἔσχε δὲ καὶ ἱκανὰς ἐπιτυχίας διπλωματικάς. Ἤδη ὅμως ἤρξατο καταλαμβάνων θέσιν ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ὁ Γλάδστων, ὅστις ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐν Ἰρλανδίᾳ ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐνῷ ὁ Δισραέλι ἐδείκνυε πείσμονα ἀντίστασιν. Οὗτος ἐθεώρει, ὅτι ἡ κατάργησις τῆς ὑφισταμένης ἐν Ἰρλανδίᾳ Ἐκκλησίας ἀπετέλει ἐθνικὴν συμφοράν. Αἱ πρῶται αὐτοῦ ἀποτυχίαι κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου δὲν ἔπεισαν αὐτὸν ὅπως καταλίπῃ τὴν ἀρχήν. Τὸ νομοσχέδιον ἐψηφίσθη, ἡ δὲ νέα ἐκλεχθεῖσα Βουλή, ὑπὸ τὸ νέον ἐκλογικὸν σύστημα, ἐνίσχυσεν ἔτι μᾶλλον τὰς μεταρρυθμιστικὰς ἰδέας, καὶ ὁ Δισραέλι μετὰ τοῦτο ἔσπευσε νὰ παραιτηθῇ μὴ ἀναμείνας τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ Γλάδστων. Ὡς ἁπλοῦς βουλευτὴς κατεπολέμησε τὸ νομοσχέδιον περὶ διοικήσεως τῆς ἰρλανδικῆς Ἐκκλησίας, ἄρθρον πρὸς ἄρθρον, συζητήσας τοῦτο ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους νύκτας. Παρὰ τὴν ἀντίδρασιν αὐτοῦ τὸ νομοσχέδιον ἐψηφίσθη τὴν νύκτα τῆς 25 Μαρτίου 1869. Ἀπομακρυνθεὶς τῆς ἐξουσίας, ἔγραψε νέον μυθιστόρημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Lothair», εἰς ὃ ἐξέθετε τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ ἰδέας καὶ τὰς σχέσεις τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸ κράτος, ὅπερ ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς. Μετὰ τοῦτο ἀνέλαβε σφοδρότατον ἀγῶνα κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ

Digitized by Google

Γλάδστωνος καὶ ἰδίως κατὰ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν Οὐΐγων, τοὺς ὁποίους κατηγόρει ὡς παραμελήσαντας τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῆς Ἀγγλίας, ὡς καὶ διὰ τὴν μὴ ἐπέμβασιν αὐτῶν κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, πρὸς ἀποτροπὴν τούτου. Τῷ δὲ 1873 εἶχε καταβάλει μὲν τὴν κυβέρνησιν, ἀλλά, μὴ ἔχων ἱκανὴν πλειοψηφίαν, δὲν ἀνεδέχθη τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως. Διενεργηθεισῶν ἐκλογῶν κατήγαγε περιφανεστάτην νίκην, τῶν φιλελευθέρων ἀπολεσάντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἕδρας. Κατὰ τὴν ὑπουργίαν του ταύτην προέβη εἰς πλείστας κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις, βελτιούσας τὴν κατάστασιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων· ἡ ἐξωτερικὴ ἰδίως πολιτικὴ αὐτοῦ ἐξύψωσε τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους. Κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως συνδέσῃ τὴν μητρόπολιν μετὰ τῶν ἀποικιῶν, ὁ δὲ τίτλος τῆς αὐτοκρατείρας τῶν Ἰνδιῶν, τὸν ὁποῖον ὁ Δισραέλι ἀπένειμεν εἰς τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1876, συνέδεσεν ἔτι μᾶλλον τὰς δύο χώρας. Μετὰ τρεῖς μῆνας ἡ βασίλισσα εὐγνωμονοῦσα τὸν ὠνόμασε λόρδον μετὰ τοῦ τίτλου κόμητος Βήκονσφιλδ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἤρξατο ἀνακινούμενον τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος δὲν κατωρθώθη νὰ ἀποτραπῇ. Ὁ λόρδος Βήκονσφιλδ ὑπερησπίσθη πάσῃ δυνάμει τὴν Τουρκίαν, ἀπέτρεψε δὲ τὴν Ἑλλάδα ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, παρασχὼν ὑποσχέσεις, ὅτι λήγοντος τοῦ πολέμου θὰ ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ ἡ μὲν ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπέκυψεν εἰς τὰς ἀξιώσεις ταύτας τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὅτε δὲ ὁ ρωσικὸς στρατὸς προέβαινε νικηφόρος πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἠπείλει τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Δισραέλι διέταξε τὸν εἴσπλουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς ρωσικοὺς στρατοὺς νὰ σταματήσωσι πέραν βολῆς τηλεβόλου, τὴν δὲ 1 Ἀπριλίου 1878 ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον διακοίνωσιν πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, καταπολεμῶν τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἐπιζητῶν τὴν σύγκλησιν εὐρωπαϊκοῦ συνεδρίου πρὸς διαρρύθμισιν τῆς ρωσοτουρκικῆς συνθήκης. Ὁ ἀρχικαγκελάριος τῆς Ρωσίας πρίγκιψ Γκορτσάκωφ, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν πανσλαυϊστῶν, ἀντετάχθη εἰς τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἐθεωρεῖτο ἄφευκτος· οἱ γεννηθέντες ὅμως φόβοι ἐν Πετρουπόλει περὶ τῆς ἐκβάσεως νέου πολέμου ἀπέτρεψαν αὐτόν. Οὕτω διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Δισραέλι ἀνετράπη ἡ δημιουργία τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, καὶ ἀπεφασίσθη ἡ σύγκλησις τοῦ ἐν Βερολίνῳ συνεδρίου. Ἐνῷ ὅμως συνήρχετο τὸ συνέδριον τοῦτο, ἡ Τουρκία διὰ μυστικῆς συνθήκης ὑπογραφείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου πρεσβευτοῦ Λαγιάρδου καὶ τοῦ Σεβφὲτ-πασᾶ, παρεχώρει εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν Κύπρον, ἥτις μετεβάλλετο εἰς ἀγγλικὸν ναυτικὸν σταθμὸν δεσπόζοντα τῆς θαλασσίας ὁδοῦ τοῦ Ἰσσικοῦ καὶ ἐπιτηροῦντα τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

Κατὰ τὴν σύμβασιν ταύτην δὲν ἐτηρήθησαν αἱ ὑπὸ τοῦ Δισραέλι δοθεῖσαι ὑποσχέσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, εὑροῦσαν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων της ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Ἡ πολιτικὴ αὕτη τοῦ λόρδου Βήκονσφιλδ ἐθεωρήθη ὡς μεγάλη τῆς Ἀγγλίας νίκη, καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ Βερολίνου ὁ λαὸς τοῦ Λονδίνου ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ φρενιτιώδους ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ κυβέρνησις Βήκονσφιλδ ἔσχε καὶ νέας ἐπιτυχίας εἰς τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ εἰς τὴν Ζουλουλάνδην. Ἐν τούτοις, παρὰ πᾶσαν πρόβλεψιν, κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1880, οἱ φιλελεύθεροι κατήγαγον περιφανεστάτην νίκην, καὶ ὁ λόρδος Βήκονσφιλδ παρῃτήθη. Ἡ πρωθυπουργία αὐτοῦ ἦτο ἡ τελευταία. Εὑρισκόμενος ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας ἐπανῆλθεν εἰς τὰς παλαιὰς αὐτοῦ φιλολογικὰς κλίσεις καὶ συνέγραψε τὸ τελευταῖον αὐτοῦ μυθιστόρημα, τὸν «Endymion», δημοσιευθὲν περὶ τὸ τέλος τοῦ 1880. Τὸ ἑπόμενον ἔτος νοσήσας ἐτελεύτησεν. Ἡ Βουλή, τῇ προτάσει τοῦ ἀντιπάλου του Γλάδστωνος, ἐψήφισε τὴν ἀνέγερσιν ἀνδριάντος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Οὐεστμίνστερ, βραδύτερον δὲ ἐστήθη ἕτερος ἀνδριὰς αὐτοῦ εἰς τὸ βάθρον τοῦ ἀγάλματος τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας εἰς τὸ Τζέϊμς-πάρκ, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἐνδόξων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς βασιλείας αὐτῆς. Αἱ περὶ αὐτοῦ κρίσεις ἐν Ἀγγλίᾳ, πολὺ μετὰ τὸν θάνατόν του, ὑπῆρξαν διάφοροι. Ἄλλοι μὲν ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν ἀγύρτην (charlatan) τοῦ πνεύματος, ἄλλοι δὲ παραβάλλουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν Πὶτ καὶ τὸν θεωροῦσιν ὡς τὸν ἐξυψώσαντα τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους. τὴν ὁποίαν εἶχε καταστήσει ἐπισφαλῆ ἡ ἐπελθοῦσα πολλάκις ἀποσύνθεσις τοῦ κόμματος τῶν Οὐΐγων.

Ἐκτὸς τῶν μυθιστορημάτων αὐτοῦ, ἐκδοθέντων πολλάκις καὶ μεταφρασθέντων εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἐδημοσιεύθησαν ἐπίσης αἱ κυριώτεραι τῶν ἀγορεύσεών του, ὡς καὶ μία τραγῳδία του φέρουσα τὸν τίτλον «A'arcos», γραφεῖσα κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ νεότητα καὶ οὐδέποτε ἀναβιβασθεῖσα ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Δισραέλι** (Disraeli), *Ἰσαάκ*. Ἄγγλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Enfield (Middlesex) τῷ 1766 καὶ ἀποθανὼν ἐν Bradenham House τὴν 10 Ἰανουαρίου 1848 Υἱὸς πλουσίου Ἰσραηλίτου ἐμπόρου ἐκ Βενετίας, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια εἶχεν ἐκδιωχθῆ ἐξ Ἱσπανίας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἐγκατασταθέντος δὲ εἰς Ἀγγλίαν, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Enfield, ἀπεστάλη δὲ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Ἄμστερδαμ καὶ Λέϊδεν, ὅπου ἐσπούδασε τὰς ξένας γλώσσας καὶ τὰς νέας φιλολογίας. Τῷ 1786 μετέβη εἰς Παρισίους, ἀφιερωθεὶς εἰς ἰδιαιτέραν ὅλως σπουδὴν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ τῶν κλασσικῶν Γάλλων συγγραφέων. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐδημοσίευσε ποιήματά τινα εἰς τὸ «Gentleman's Magazin» καὶ τῷ 1791 ποίημα ἐπιγραφόμενον «Defence of the Poetry» τοῦ ὁποίου βραδύτερον ἀπέσυρε πάντα τὰ ἀντίτυπα ἐκ τῆς κυκλοφορίας.

Κατ' ἀρχὰς ὑποκύπτων εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ πατρός του, εἰργάσθη εἰς τὸ ἐμπορικόν του γραφεῖον, ἀλλὰ γενόμενος κύριος ἱκανῆς περιουσίας ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων Ἡ προτίμησις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας, εἶδος, ὅπερ ἀνέδειξεν αὐτὸν καὶ ἐκράτυνε τὴν φήμην του Τὰ πρῶτα τοῦ εἴδους τούτου ἔργα του, δημοσιευθέντα εἰς ἓξ τόμους ἀπὸ τοῦ 1791 μέχρι τοῦ 1793 ὑπὸ τοὺς τίτλους «Literary Miscellanies», «Quarrels of authors», καὶ «Calamities of authors» ἔσχον ἐξαιρετικὴν ὅλως ἐπιτυχίαν, προσελκύσαντα τὴν προσοχὴν τοῦ διανοουμένου ἰδίως κόσμου, ἀρεσκομένου εἰς τὰς ἀνεκδοτικὰς ἀφηγήσεις διασήμων προσώπων καὶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν ζωήν. Ἐπὶ μακρὸν ἠσχολήθη εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας, ἐγκύψας συγχρόνως εἰς εἰδικὰς μελέτας τῆς ἐποχῆς τῆς δυναστείας τῶν Στούαρτ, ἥτις παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὰ θέματα τοῦ ἔργου του «Commentaries of the life and reign of Charles I». Ἐπὶ τῇ δημοσιεύσει τοῦ ἔργου τούτου τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης τοῦ ἀπένειμε τὸ δίπλωμα τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος τοῦ δικαίου. Ἔπειτα ἐδημοσίευσε τὴν «Σκιαγραφίαν τοῦ βασιλέως Ἰακώβου Α'», καὶ μέχρις ὡρισμένης περιόδου τὴν σχεδιασθεῖσαν παρ' αὐτοῦ συγγραφὴν τῶν «Amenities of Literature» εἰς τρεῖς τόμους. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐτερμάτισε τῇ συνδρομῇ τῆς θυγατρός αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀπολέσει τὴν ὅρασιν αὐτοῦ. Ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξέδωκε τὰς μελέτας αὐτοῦ περὶ Ἔλιοτ, Χάμπτων καὶ Πύμ. Μετὰ τοῦ Γεωργίου Κάνιγκ, τοῦ κατόπιν διασήμου φιλέλληνος πρωθυπουργοῦ, ἐξέδωκε τῷ 1809 τὸν «Quarterly Review». Τὸ ὕφος του εἶναι παράδοξον καὶ λίαν ἀφελές, ἀλλ' ἡ ἀφήγησίς του χαριεστάτη καὶ προσελκύουσα τὸ ἀναγνωστικὸν κοινόν. Τῷ 1802 ἐνυμφεύθη τὴν Ἰσραηλίτιδα Μαρίαν Μπαζέβι, μεθ' ἧς ἀπέκτησε μίαν θυγατέρα καὶ τέσσαρας υἱούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρεσβύτερος ἐνένετο ὁ διάσημος συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς λόρδος Βήκονσφιλδ. Δεκαπέντε ἔτη μετὰ τὸν γάμον του ἀπεσχίσθη τῆς συναγωγῆς καὶ ἐβάπτισε τὰ τέκνα αὐτοῦ. Τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὁ υἱός του *Βενιαμὶν* εἰς ἑπτὰ τόμους, προτάξας μακρὸν βιογραφίαν τοῦ συγγραφέως.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

δίσσεκτον (τό)· ἑτέρα γραφὴ τῆς λ. δίσεκτον (βλ. λ.).

δισσογονία (ἡ)· βλ. λ. διττογονία.

δισσολογία (ἡ) ἢ *διττολογία [Γραμμ.]*. Καλεῖται οὕτω εἶδός τι πλεονασμοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ ἢ διὰ τῆς αὐτῆς (ἢ συνωνύμου) λέξεως ἢ δι' ἄλλης ἐκφράσεως. Οὕτως ὁ Εὐστάθιος ὑπομνηματίζων τὸν στίχον τῆς Ὀδυσσείας «ὁππόθεν οὗτος ἀνήρ, ποίης δ' ἐξ εὔχεται εἶναι γαίης», παρατηρεῖ: «Ἔστι κἀνταῦθα διττολογία πρὸς διόρθωσιν λόγου». Τὴν αὐτὴν παρατήρησιν κάμνει καὶ ἐν τῷ στίχῳ «(ἐχθρὸν δέ μοί ἐστιν) αὖτις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν».

Γ. Π. Α.

δισσός, —ή, —όν καὶ **διττός**· ὁ διπλοῦς τὴν ὑπόστασιν ὁ κατὰ δύο τρόπους γινόμενος (βλ. *διττός*).

— «**Δισσοὶ λόγοι**». Οὕτως ὀνομάζεται μικρὸν ἀνώνυμον φιλοσοφικὸν ἔργον ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων σῳζομένων φιλοσοφικῶν κειμένων ἑλληνιστί. Ὁ πρῶτος αὐτοῦ ἐκδότης Ἐρ. Στέφανος τὸ ὠνόμασε «Διαλέξεις» («Disputationes»), σήμερον ὅμως ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζεται «*Δισσοὶ λόγοι*», ἐκ τῶν δύο πρώτων λέξεων τοῦ ἔργου, ἐπαναλαμβανομένων καὶ εἰς τὴν πρώτην πρότασιν ἄλλων κεφαλαίων. Ἀντικείμενον τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ἔργου, ὡς παραδίδεται, εἶναι, ὅτι ἐπὶ ἑκάστου δοθέντος θέματος *δισσοὶ λόγοι* δύνανται νὰ ἐξενεχθοῦν· οὕτω περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ συγχρόνως διάφορα· ἐπίσης περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ αἰσχροῦ κλπ. Ἡ ἀπόδειξις γίνεται δι' ἐπισωρεύσεως παραδειγμάτων.

Ἡ θεωρία ἐπαναφέρει αὐτόματος εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀναγνώστου τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πρωταγόρου, ὅστις «πρῶτος ἔφη δύο λόγους εἶναι περὶ παντὸς πράγματος, ἀντικειμένους ἀλλήλοις» (Δ. Λ. IX, 8, 51). Πράγματι δὲ πολλοὶ τῶν μελετησάντων τὸ μικρὸν τοῦτο πόνημα δέχονται, ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πρωταγόρου, ἴσως ὑπό τινος μαθητοῦ αὐτοῦ, δοθέντος ὅτι πιθανὴ χρονολόγησις ἀνάγει τοῦτο περὶ τὸ 400 π. Χ. Κατὰ δεύτερον λόγον μελετῶνται καί τινα ἄλλα προβλήματα, περὶ ὧν κατωτέρω.

Στερούμενοι λογοτεχνικῆς ἀξίας οἱ «Δισσοὶ λόγοι», εἶναι λίαν ἐνδιαφέροντες τόσον διὰ τὴν γλῶσσαν των (ἡ ὁποία εἶναι ὅλως πρωτότυπον συνονθύλευμα νεοδωρικῶν καὶ παλαιοαττικῶν στοιχείων), ὅσον καὶ διὰ τὸ περιεχόμενόν των. Ἡ συγκριτικὴ μέθοδος, δημιούργημα σχεδὸν ἀποκλειστικὸν τῶν σοφιστῶν, χρησιμοποιεῖται ὀρθῶς, ἀποδεικνύουσα ποικίλα τό τε ἐνδιαφέρον καὶ τὰς γνώσεις τοῦ γράφοντος ἢ τοῦ πρωτοτύπου του· ὡρισμέναι τινὲς θεωρίαι, ὡς ἐκείνη καθ' ἣν ἡ τέχνη εἶναι ψεῦδος, ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἴσως λαμβάνουν τὴν πρώτην των συστηματικὴν μορφήν, ἐπὶ τῇ βάσει βεβαίως τῶν σχετικῶν παρατηρήσεων τοῦ Γοργίου. Θέματα καθαρῶς σοφιστικά, ὡς τὸ κατὰ βραχὺ διαλέγεσθαι, τὸ διδακτὸν ἢ μὴ τῆς ἀρετῆς, λεκτικὰ παίγνια, ἡ μνημοτεχνική, ἀναφέρονται καὶ ἐκτίθενται ἐκεῖ τὸ πρῶτον δι' ἡμᾶς, ἐν γραπτῷ μνημείῳ, ὑπενθυμίζοντα ὁτὲ μὲν τὸν Γοργίαν, ὁτὲ τὸν Πρωταγόραν, ὁτὲ δὲ τὸν Πρόδικον, ὁτὲ δὲ τὸν Ἱππίαν, τοὺς Πλατωνικούς.

Ἐπειδὴ τὸ ἔργον πάντως δὲν σῴζεται κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ μορφήν, ἀλλ' ἀποσπασματικῶς καὶ ἐν περιλήψει, πλεῖσται ὅσαι ὑποθέσεις ἐγεννήθησαν περὶ αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ὀρθότης ἐνδιαφέρει τὰ μέγιστα τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ τὴν προϋπόθεσιν βεβαίως, ὅτι οἱ «Δισσοὶ λόγοι» δὲν ἐμφανίζουν πλατωνικὴν ἐπίδρασιν. Ἐὸν δὲ διαφωνήσωμεν πρός τινας μελετητάς, οἱ ὁποῖοι βασιζόμενοι εἰς τὸν Πλάτωνα ἀποκλειστικῶς καὶ ἀρνούμενοι τὴν λοιπὴν παράδοσιν, δέχονται ἐπίδρασιν τοῦ Σωκράτους, ἀναζητοῦντες τὸν συγγραφέα μεταξὺ τῶν Κυρηναϊκῶν, τῶν Μεγαρικῶν κ.ἄ., τότε ἐξαιρετικῶς αὐξάνει διὰ τῶν «Δισσῶν λόγων» ἡ συνήθως ἀποδιδομένη εἰς τοὺς σοφιστὰς σημασία.

Ὑπὸ τὸν διπλοῦν *τύπον (Μύστας ἢ Μύμας)*, ὑφ' ὃν παρεδόθη τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἠθέλησάν τινες νὰ διακρίνουν Σιμμίαν ἢ Σίμωνα· πατρίδα του συνεπέραναν ἐκ τῆς γλώσσης καὶ ἄλλων τεκμηρίων τὴν Κύπρον, τὸ Βυζάντιον, τὴν Ρόδον κτλ. Πάντως, ἀνεξαρτήτως τούτων, πιθανὸν εἶναι, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ πρωτοτύπου συγγραφέως, ἀλλὰ περὶ μαθητοῦ τῶν σοφιστῶν συγκεντρώσαντος σημειώσεις προφορικῆς, ἴσως δὲ καὶ γραπτῆς διδασκαλίας (ἀρίστη ἔκδοσις παρὰ *Diels*, Fagm. τ. II).

—Δ.

Δισσότοκος. *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ θεοῦ Διονύσου ἀναφερομένη εἰς τὴν διπλῆν καὶ κατὰ δύο τρόπους γενομένην γέννησιν αὐτοῦ.

δισταγμὸς (ὁ)· τὸ νὰ διστάζῃ τις, ἐνδοιασμός, ἀμφιβολία: «ἔχω δισταγμούς τινας» διστάζω ὀλίγον, «δὲν ἐπιτρέπεται δισταγμός», «ἐδέχθη, ἀλλὰ μὲ κάποιον δισταγμόν».

διστάζω, ἀόρ. *ἐδίστασα*· δὲν τολμῶ, δὲν ἀποφασίζω, ἐνδοιάζω, ἀμφιβάλλω, ἀμφιρρέπω, ταλαντεύομαι: «δὲν διστάζω νὰ ὁμολογήσω τὸ σφάλμα μου», «τοῦ προτείνουν ἕνα καλὸν γάμον, ἀλλὰ διστάζει νὰ δεχθῇ».

διστακτικός, —ή, —όν· ὁ διστάζων, ὁ κατεχόμενος ὑπὸ δισταγμοῦ, ἐνδοιαστικός, ἀναποφάσιστος: «ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο εἶμαι πολὺ διστακτικός». —Ἐπιρρ. *διστακτικῶς*· μετὰ δισταγμοῦ, ἐνδοιαστικῶς.

διστακτικότης,—ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις διστακτικός, ἐνδοιασμός, ἀμφιβολία, ἀμφιταλάντευσις: «ἡ διστακτικότης σου σὲ κάνει νὰ χάνῃς τὰς καλυτέρας εὐκαιρίας».

δίστηλον (τὸ) ἢ *κολωνάτον*. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἀργυροῦν ἱσπανικὸν νόμισμα, ἀξίας περίπου ἑνὸς ταλλήρου (ἱσπ. Piastra) ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν ὄψεων αὐτοῦ ἔφερε δύο στήλας (ἢ κολώνας) συμβολιζούσας τὰς Ἡρακλείους στήλας (στενὸν τοῦ Γιβραλτάρ), ἐν μέσῳ δ' αὐτῶν τὰ δύο ἡμισφαίρια τῆς γῆς στεφόμενα ὑπὸ τοῦ ἱσπανικοῦ στέμματος. Τὰ δίστηλα ταῦτα ἐκόπησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Γ' (1759—1783), ταχέως δὲ διεδόθησαν οὐ μόνον εἰς τὰς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀφρικῇ ἀποικίας τῆς Ἱσπανίας, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου.

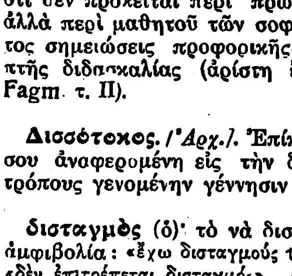

Δίστηλον Καρόλου Γ'.

Digitized by Google

Φυλαί τινες τῆς Ἀφρικῆς κατέχουσι τοιαῦτα δίστηλα μέχρι σήμερον. Τὸ νόμισμα τοῦτο ὑπὸ τὴν διπλῆν του ὀνομασίαν συναντᾶται καὶ εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ποίησιν.

δίστηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ κατέχων δύο στήλας: «δίστηλον ἄρθρον», ἄρθρον καταλαμβάνον δύο στήλας τῆς ἐφημερίδος, τοῦ περιοδικοῦ κτλ.· || «*δίστηλον πλοῖον*» (ὡς ἀπὸ τοῦ *στήλη* =στῦλος, κολῶνα, ἀντὶ *δίστυλον*)· πλοῖον μὲ δύο ἱστούς, ἄλλως *διάρμενον*.

διστημόνανθος (ὁ) (Distemonanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κεδροπῶν*. Οἱ διστημόνανθοι εἶναι δένδρα φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *διστημόνανθος ὁ βενθάμιος* (Distemonanthus Benthamii), ὅστις εἶναι περιζήτητος διὰ τὸ εὐέργαστον ξύλον του, πολλαχῶς χρησιμοποιούμενος ἐν τῇ ξυλουργικῇ καὶ οἰκοδομικῇ. Δ. Ν. Π.

δίστιγμα, *—ατος* (τό)· τὸ διαλυτικὸν σημεῖον τὸ τιθέμενον ἐπὶ τοῦ ι καὶ τοῦ υ, ὅταν δὲν ἀποτελοῦν δίφθογγον μετὰ τοῦ προηγουμένου φωνήεντος, π.χ. *Λάϊος, πυρκαϊά*.

δίστιγμον (τό)· αἱ δύο ἐπάλληλοι στιγμαὶ (:), τὰς ὁποίας πολλάκις θέτομεν διὰ νὰ δηλώσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ ὡς ἑξῆς, ἢ παραδείγματος χάριν.

διστιχίασις (ἡ) (distichiasis) *[Ἰατρ.]*. Ἡ ἐπὶ τὰ ὀπίσω παρέγκλισις τῆς ὀπισθίας σειρᾶς τῶν βλεφαρίδων, τῆς προσθίας σειρᾶς τούτων διατηρούσης τὴν φυσιολογικὴν αὐτῆς θέσιν. Ἡ δυσμορφία αὕτη ἐπιφέρει τὰ αὐτὰ συμβάματα οἷα καὶ ἡ *τριχίασις*, ἤτοι προκαλεῖ ἐπιπεφυκίτιδα, κερατίτιδα, ἐκτρόπιον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξέλκωσιν καὶ θόλωσιν τοῦ κερατοειδοῦς. Μ. Ν. Κ.

δίστιχον (τὸ)· ποιημάτιον ἀποτελούμενον ἐκ δύο μόνων στίχων.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὰ δίστιχα, ἔχοντα τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐκφράζωσιν εἰς τοὺς ὀλιγίστους δυνατοὺς στίχους νόημα πλῆρες καὶ ἀπηρτισμένον, ὑπῆρξαν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων εἶδος ἀγαπητὸν εἴς τε τὴν ἔντεχνον καὶ τὴν δημώδη φιλολογίαν ἁπάντων τῶν λαῶν. Ἐν τῇ κλασσικῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ τὸ δίστιχον ἀντιπροσωπεύουσι τινὰ τῶν ἐπιγραμμάτων, ὡς π. χ. τὰ γνωστὰ εἰς τοὺς Μαραθωνομάχους καὶ τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας τοῦ Σιμωνίδου, ἐν δὲ τοῖς ὑστερωτέροις χρόνοις πλεῖστα τῶν ἐρωτικῶν. Ἐκ τῶν νεωτέρων ξένων λογοτεχνῶν δὲν εἶναι ὀλίγοι οἱ γράψαντες δίστιχα διὰ σκοποὺς σατιρικοὺς καὶ ἄλλους· ὁμοίως καὶ οἱ Νεοέλληνες λογοτέχναι ἀπὸ τοῦ Σολωμοῦ μέχρι τοῦ Δροσίνη, ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῶν κατὰ μίμησιν ἰδίως τῶν δημοτικῶν. Ἀλλὰ κυρίως τὸ δίστιχον ἀνεπτύχθη εἰς τὴν δημώδη ποίησιν, ἰδίως διὰ τὸ εὔκολον τῆς συντάξεώς του, εἶναι δὲ κοινότατον εἰς τὴν λαογραφίαν ὅλων τῶν ἐθνῶν (γερμ. Schnaderhüpfel, ἰταλ. ritornella), ἀποτελούμενον ὅμως ἐκεῖ ἐκ τεσσάρων στίχων, δεδομένου ὅτι οὐδεὶς ἄλλος λαὸς ἔχει ἐν χρήσει στίχον τοσοῦτον μακρὸν ὅσος εἶναι ὁ ἡμέτερος δεκαπεντασύλλαβος. Ἐκ τῶν καθαρῶς λαϊκῶν τούτων διστίχων διεσώθησαν ἡμῖν τινὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος (παρ' *Ἀθην*. Δειπνοσ. 695 c.), ἐνῷ ἐκ τῶν Βυζαντινῶν, ὧν ἔχομεν καταφανῆ τὴν ἐπίδρασιν εἰς ἔργα λογίων (ἰδίᾳ τὰς Κατανυκτικὰς ἀλφαβήτους), οὐδὲν διεσώθη. Περισσότερα εἶναι τὰ περιελθόντα μέχρις ἡμῶν ἐκ γραπτῶν πηγῶν τοῦ ΙΕ'—ΙΗ' αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιάζουσαν κατέχουσι θέσιν τὸ Καταλόγια. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξεδόθησαν πλεῖσται συστηματικαὶ συλλογαὶ διστίχων, κατατεταγμένων ἀλφαβητικῶς. Ὁ λαὸς ὀνομάζει αὐτὰ διαφόρως κατὰ τόπους: λιανοτράγουδα, μαντινάδες ἢ πατινάδες, (ἀ)μανέδες, γενικωτέρα ὅμως εἶναι ἡ πρώτη ὀνομασία. Σπουδαῖον, οὐχὶ ὅμως ἀπαραίτητον, στοιχεῖον τοῦ διστίχου, εἶναι ἡ ὁμοιοκαταληξία. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι αὐτοσχέδια, ἀπόλλυνται δὲ ἐὰν δὲν καταγραφῶσιν ἀμέσως, πολλὰ ὅμως εἶναι καὶ τὰ κατὰ παράδοσιν ἐπαναλαμβανόμενα, πάντοτε ὅμως μὲ διαφόρους παραλλαγάς· οὕτω συνήθης τρόπος ἐκφορᾶς εἶναι ὁ λεγόμενος τοῦ «παραλληλισμοῦ τῶν μελῶν», ὅπου τὸ ψαλλόμενον εἰς τὸν δεύτερον στίχον ὑποκειμενικὸν γεγονὸς παραβάλλεται πρὸς γνωστὸν ἀντικείμενον ἐκ τοῦ φυσικοῦ κόσμου:

Ὡς τρέμουν τἄστρα τοὐρανοῦ ὄντε θὰ ξημερώση,
τρέμει κ' ἐμὲ ἡ καρδοῦλα μου, ὄντε θὰ σ' ἀνταμώση.

Ἐν Κρήτῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν Κύπρῳ τὰ δίστιχα αὐτοσχεδιάζονται ὑπὸ δύο ποιητάρηδων, λέγοντος τοῦ ἑνὸς τὸν πρῶτον καὶ τοῦ ἑτέρου τὸν δεύτερον στίχον. Τὰ νεοελληνικὰ δίστιχα εἶναι ποικίλα: ἐργατικά, αὐτοσχεδιαζόμενα εἰς ἐπισήμους περιστάσεις, πολιτικά, γνωμικά, ὧν πολλὰ ἐξέδωσαν εἰς παροιμίας, σκωπτικά, πρὸ παντὸς ὅμως ἐρωτικά, ἐν οἷς εἴτε ὑμνεῖται ὁ ἐρώμενος, εἴτε ἐκφράζει τοὺς πόθους καὶ τὰ βάσανα αὐτοῦ ὁ ἐρῶν:

—Κυπαρισσάκι μου ψηλό, ποιὰ βρύση σὲ ποτίζει,
σὰν στέκεις πάντα δροσερὸ κι' ἀνθεῖς καὶ λουλουδίζεις;
—Δὲν εἶναι πόνος νὰ πονῇ, πόνος νὰ θανατώνῃ
σὰν τὴν ἀγάπη τὴν κρυφή, ποῦ δὲν ξεφανερώνει.

Τὸ δίστιχον παραμένει μέχρι σήμερον διὰ τὴν ἁπλότητά του τὸ συνηθέστερον μέσον ἐκφράσεως εἰς τὸν λαόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Soyter*, Das volkstümliche Distichon bei den Neugriechen ἐν Λαογραφίᾳ Η' (1925) 379—426.—*Σ. Κυριακίδου*, Ἑλλ. Λαογρ. (1925) 22.59.334.—*Ἠλ. Βουτιερίδη*, Νεοελλ. στιχουργική (1929) σ. 262. — *G. Meyer*, Essays u. Studien (1885) σ. 289, 332. Λ. Ν. Π.

διστιχοπόρος (ὁ) (Distichoporus) *[Ζωολ.]*. Γένος πολυπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροπολυποδιδῶν*, περιλαμβάνον πολύποδας σχηματίζοντας δενδρώδεις ἀποικίας ὕψους ἀπὸ 2—5 μέτρων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν αὐστραλιανῶν καὶ ἰνδικῶν θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

δίστιχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο στίχων, ἐκ δύο γραμμῶν: «δίστιχος ἀνακοίνωσις», «δίστιχον δημοσίευμα»· || τὸ οὐδετ. δίστιχον (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.) κατὰ παράλειψιν τοῦ *ποίημα*.

—δίστιχος *στροφὴ* *[Μετρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ στροφὴ ἡ ἀποτελουμένη ἐκ δύο στίχων ὁμοιοκαταληκτούντων μεταξύ των. Τοιαύτην ἁπλῆν μορφὴν ἔχουν τὰ πρῶτα μὲ ὁμοιοκαταληξίαν ποιήματα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ κατόπιν τὰ κρητικὰ τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος. Τελειοτέρα διαίρεσις τῶν στροφῶν εἰσήχθη μόνον κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους. —Π.

διστοιχία (ἡ)· δύο στοῖχοι ὁμοῦ, διπλῆ σειρά: «διστοιχία φοινίκων».

δίστοιχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο στοίχων, ἀπὸ δύο σειράς: «δενδροστοιχία δίστοιχος».

διστομάτωσις (ἡ). Οὕτως ἐκλήθη ὑπό τινων ἡ νόσος διστομίασις (βλ. λ.).

διστομίδαι (οἱ) (Distomidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοειδῶν πλατελμύνθων*. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν σκωλήκων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα λογχοειδές, ἐπίμηκες καὶ ἐφωδιασμένον διὰ δύο σικυῶν, στοματικῆς καὶ κοιλιακῆς. Ἡ κοιλιακὴ σικύα δὲν κατέχει τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς τὰ διάφορα γένη τῆς οἰκογενείας. Οἱ διστομίδαι εἶναι ἑρμαφρόδιτοι. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη παράσιτα διαφόρων ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὧν κυριώτερον τὸ δίστομον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

διστομίασις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Νόσος ὀφειλομένη εἰς τὴν μόλυνσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ παρασίτου σκώληκος διστόμου (βλ. λ.). Ἡ διστομίασις λέγεται ἡπατική, πνευμονικὴ ἢ ἐντερική, ἀναλόγως τοῦ μέρους τοῦ σώματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκαθίσταται τὸ δίστομον.

Α') ***Ἡπατικὴ διστομίασις.*** Αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν μόλυνσιν τῶν χοληφόρων ὁδῶν ὑπὸ διστόμων, τῶν ὁποίων τρία εἴδη εἶναι σήμερον γνωστά: τὸ Clonorchis sinensis (ἀπαντῶν ἐν Κίνᾳ), τὸ Clonorchis endemicus (ἐν Ἰαπωνίᾳ) καὶ τὸ Opisthorchis felineus (ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ). Οἱονδήποτε ὅμως καὶ ἐὰν εἶναι τὸ εἶδος τοῦ διστόμου, τὸ ὁποῖον ἐγκαθίσταται εἰς τὰς χοληφόρους ὁδούς, τὰ κλινικὰ συμπτώματα εἶναι τὰ ἴδια, ἀπαιτεῖται δὲ μικροσκόπιον διὰ νὰ καθορισθῇ τὸ εἶδος τοῦ διστόμου, περὶ οὗ πρόκειται εἰς ἑκάστην περίπτωσιν. Τὸ *δίστομον τὸ ἡπατικὸν* προκαλεῖ μίαν τῶν ἑξῆς τεσσάρων κλινικῶν μορφῶν:

1) Κακοήθεις ἡπατικοὶ κωλικοί: Ὁ ἀσθενὴς αἰφνιδίως αἰσθάνεται ἐντονώτατον πόνον εἰς τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον καὶ τὸ ἐπιγάστριον· παρουσιάζει προσέτι τροφώδεις ἢ χολώδεις ἐμέτους, ἴκτερον, πυρετὸν καὶ σφυγμὸν μικρὸν καὶ νηματοειδῆ. Μετὰ παρέλευσιν 2—3 ἡμερῶν ἐπέρχεται ὑποθερμία καὶ κωματώδης κατάστασις, καταλήγουσα εἰς τὸν θάνατον. 2) Χολώδης αἱμοσφαιρινουρικὴ μορφή: Αὕτη ἐξελίσσεται ὅπως ὁ συνήθης χολώδης αἱμοσφαιρινουρικὸς πυρετὸς καὶ δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς ἴασιν. 3) Μορφὴ ἀγγειοχολίτιδος: Τὸ κυριαρχοῦν σύμπτωμα εἶναι ὁ διαλείπων πυρετός, ὁ ὁποῖος δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὴν κινίνην. Τὸ ἧπαρ εἶναι ἐξωνκωμένον καὶ ἐπώδυνον. 4) Μορφὴ ὀξείας συμφορήσεως τοῦ ἥπατος: Συνεπείᾳ παροξυσμῶν διαρροίας ἢ δυσεντερίας ὁ ἀσθενὴς αἰτιᾶται βάρος κατὰ τὸ ἧπαρ μετὰ περιοδικῶν πόνων καὶ ἐλαφροῦ ἰκτέρου. Τὸ ἧπαρ εἶναι ἐξωγκωμένον καὶ ἐπώδυνον. Ἡ νόσος αὕτη παρέρχεται σχεδὸν πάντοτε ἀπαρατήρητος καὶ ἀναλόγως τῆς κλινικῆς μορφῆς ὑφ' ἣν παρουσιάζεται συγχέεται πρὸς τοὺς ἡπατικοὺς κωλικούς, πρὸς τὸν αἱμοσφαιρινουρικὸν πυρετόν, τὴν ὀξεῖαν συμφόρησιν τοῦ ἥπατος κλπ. Ἡ ἀναζήτησις τῶν ᾠαρίων τοῦ διστόμου εἰς τὰ κόπρανα θὰ ἐξακριβώσῃ τὴν διάγνωσιν. Εἰς τὰς χώρας ὅπου ἡ νόσος ἐνδημεῖ, ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τῶν μαλακίων, τῶν λαχανικῶν καὶ τοῦ ὕδατος, ἐὰν δὲν βράσουν προηγουμένως. Πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου συνιστᾶται τὸ κωλικὸν νάτριον, τὸ κυανοῦν τοῦ μεθυλενίου, ἡ θυμόλη, τὸ ἐκχύλισμα ἀρρενοπτέριδος, αἱ ἐνέσεις νεοαρσενοβενζόλης καὶ ἰδίως αἱ ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις ἐμετικῆς τρυγός.

Β') ***Πνευμονικὴ διστομίασις.*** Αὕτη ὀφείλεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸ δίστομον Paragonimus Westermanni, δύναται ὅμως νὰ προκληθῇ καὶ ὑπὸ τῶν προηγουμένων διστόμων. Ἐκδηλοῦται δὲ διὰ ἐπανειλημμένων αἱμοπτύσεων, ὧν ἑκάστη διαρκεῖ 4—5 ἡμέρας· ἡ ἀνεύρευσις τῶν ᾠαρίων ἐντὸς τῶν πτυέλων θὰ διακρίνῃ τὴν νόσον ἐκ τῆς πνευμονικῆς φυματιάσεως. Καταπολεμεῖται δὲ διὰ φαρμακευτικῶν εἰσπνοῶν.

Γ') ***Ἐντερικὴ διστομίασις.*** Ὀφείλεται εἰς πολλὰ καὶ διάφορα δίστομα, ἐκδηλοῦται δὲ διὰ χρονίας διαρροίας. Σπανίως γίνεται ἡ διάγνωσις ζῶντος τοῦ ἀνθρώπου, συνήθως δὲ κατὰ τὴν νεκροτομὴν ἀνευρίσκονται τὰ παράσιτα ἐντὸς τοῦ ἐντέρου. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ταινιοκτόνων φαρμάκων. Σ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

— *[Κτηνιατρ.]* Ἡ *διστομίασις*, κοιν. *γλαπάτσα* ἢ *κλαπάτσα*, εἶναι ἀσθένεια παροδικὴ τῶν προβάτων καὶ βοῶν, ὀφειλομένη εἰς εἰδικὸν παράσιτον σκώληκα, τὸ *δίστομον τὸ ἡπατικὸν* (Distomum hepaticum) ἀναπτυσσόμενον ἐντὸς τῶν χοληδόχων ἀγωγῶν τοῦ ἥπατος. Προσβάλλει ἰδίως ζῷα νεαρᾶς ἡλικίας καὶ ἀναπτύσσεται εἰς μέρη ὑγρὰ (λιβάδια), ὅπου ὑπάρχουν λιμνάζοντα ὕδατα, καὶ κατὰ τὰ ἔτη μεγάλης ὑγρασίας προκαλεῖ μεγάλην οἰκονομικὴν καταστροφήν, λόγῳ τῆς ἐπακολουθούσης τὴν προσβολὴν ὑπερβολικῆς καχεξίας. Μεταδίδεται διὰ τοῦ *πεπτικοῦ σωλῆνος* ὅταν τὸ ζῷον διατραφῇ διὰ χόρτου μεμολυσμένου ὑπὸ ᾠῶν τοῦ παρασίτου κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον μέχρι Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου, ὁπότε ἡ διάγνωσις εἶναι δύσκολος, διότι οὐδὲν σχεδὸν χαρακτηριστικὸν σύμπτωμα εἶναι καταφανές. Ἀργότερον, κατὰ τὸν Ἰανουάριον, παρατηρεῖται ἀναιμία, ἀνορεξία, πολυδιψία καὶ ἐξασθένησις τοῦ ἀσθενοῦς, δύσπνοια καὶ εὔκολος ἐκρίζωσις τοῦ ἐρίου. Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου καὶ ἐφεξῆς ἡ καχεξία αὐξάνει καὶ τότε παρατηρεῖται ἓν ὑδατῶδες οἴδημα ὑπὸ τὴν γνάθον ὅταν τὸ ζῷον ἔχῃ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην πρὸς τὰ κάτω, διάρροια ἐξαντλητικὴ καὶ θανάτωσις ἐκ φυσιολογικῆς ἀθλιότητος. Ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν χρησιμοποιεῖται ἐπιτυχέστατα τὸ αἰθέριον ἐκχύλισμα ἀρρενοπτέριδος, ὡς καὶ εἰδικὰ καταπότια. Κ. Μ.

δίστομον (τὸ) (Distomum) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *διστομιδῶν*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἀναπτύξεώς των, ἥτις συντελεῖται διὰ διαδοχικῶν περιπλόκων μεταμορφώσεων. Κατὰ τὴν ὥριμον αὐτῶν ἡλικίαν οἱ σκώληκες οὗτοι εἶναι ἐνδοπαράσιτοι τῶν σπονδυλωτῶν καὶ σπανιώτερον τῶν ἀσπονδύλων ζῴων, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ εἴδη τινὰ διστόμων, ἅτινα εἶναι ἐκτοπαράσιτοι καὶ ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν βραγχίων διαφόρων ἰχθύων. Κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν εἶναι ἐνδοπαράσιτοι τῶν μαλακίων κυρίως. Δυνατὸν ὅμως ἐκ τοῦ ἑνὸς ἀθροίσματος ἢ οἰκογενείας ἢ γένους ἢ καὶ εἴδους ἀκόμη ζῴων τὰ δίστομα νὰ ὑπεισέρχωνται εἰς ἕτερα ἢ διὰ τῶν τροφῶν ἢ διὰ τῆς πόσεως. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι:

α') Τὸ *μέγα ἢ ἡπατικὸν δίστομον* (Distomum hepaticum). Τὸ παράσιτον τοῦτο ἔχει σχῆμα φύλλου, χρῶμα λευκόφαιον καὶ ἀκάθαρτον, μήκους 1—3 ἑκατοστομ. καὶ πλάτους 5—15 χιλιοστομ. Τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀπολήγει εἰς δύο σικύας, προσθίαν καὶ ὀπισθίαν· εἶναι δὲ ἑρμαφρόδιτον καὶ τὰ ᾠάρια αὐτοῦ, παρασυρόμενα ὑπὸ τῆς χολῆς, φέρονται μετὰ τῶν κοπράνων ἐπὶ τὰ ἐκτός. Ἀπαντᾷ ἐπὶ διαφόρων ζῴων, ἰδίᾳ ἐπὶ προβάτου, εἰς ὃ προκαλεῖ τὴν ὑδατώδη καχεξίαν ἢ διστομίασιν. Ὅταν τὰ παράσιτα ταῦτα ἀναπτύσσωνται ἐν τῷ ἥπατι τοῦ φιλοξενοῦντος αὐτὰ ζῴου ἢ ἀνθρώπου, γεννῶσιν ᾠάρια ἅτινα ἐξέρχονται μετὰ τῶν κοπράνων· ὅταν τὰ ᾠάρια ταῦτα εὑρεθῶσιν εἰς περιβάλλον ὑγρόν, ἐξέρχονται ἐξ αὐτῶν ἐγχυματοειδῆ ἔμβρυα, ἅτινα διὰ τῶν βλεφαριδικῶν κινήσεων μετακινοῦνται ἄχρις οὗ συναντήσωσι τὸν κατάλληλον φορέα· ἰδίᾳ δὲ ἓν μαλάκιον (τὸ Limnoea Truncatula). Ἕκαστον ἔμβρυον διὰ τοῦ διατρητικοῦ ὀργάνου, ὅπερ κατέχει, εἰσδύεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ μαλακίου καὶ φθάνει μέχρι τοῦ πνεύμονος αὐτοῦ, ἔνθα ἐξελίσσεται εἰς σποροκύστιν, ἤτοι εἶδος θυλακίου ἐν ᾧ περιέχονται 5—8 κυτταρικοὶ ὀργανισμοὶ μετὰ πεπτικοῦ συστήματος. Οὗτοι δέ, χωροῦντες διὰ μέσου τῶν ἱστῶν τοῦ σώματος, παράγουσι διὰ βλαστήσεως ἄλλους ὁμοίους ὀργανισμούς· κατὰ δὲ τὸ ἔαρ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἀποβάλλει 10—12 κερκοφόρα ζῳάρια, ἅτινα ἐκφεύγουσι τοῦ μαλακίου καὶ διὰ τῆς κερκοφόρου ἀποφύσεώς των κατευθυνόμενα ἀποτίθενται εἰς τὴν χλόην καὶ τὰ φυτὰ τῶν παροχθίων μερῶν, ὅταν αἱ περιοχαὶ αὗται καλύπτωνται ὑπὸ τῶν ἐκχυλιζόντων ὑδάτων τῶν ποταμῶν ἢ ρυάκων. Ἀφικόμενα δ' ἐνταῦθα τὰ κερκοφόρα ζῳάρια ἐγκυστοῦνται καὶ παραμένουσιν ἐν καταστάσει λανθανούσης ζωῆς, ἄχρις οὗ χορτοφάγον τι ζῷον καταβροχθίσῃ αὐτὰ ὁμοῦ μετὰ τῆς χλόης. Ἐντὸς δὲ τοῦ στομάχου τοῦ ζῴου τὰ ζῳάρια ἐλευθεροῦνται τοῦ περικαλύμματος αὐτῶν, βαδίζουσι πρὸς τὸ ἧπαρ καὶ μετὰ δύο μῆνας λαμβάνουσι τὴν ὁρι-

Digitized by Google

στικὴν μορφὴν τοῦ διστόμου. Τότε τὰ γεννητικὰ αὐτοῦ ὄργανα ἔχουσι τελείως διαπλασθῆ, ὁπότε ὁ βιολογικὸς οὗτος κύκλος ἐπαναλαμβάνεται. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐνόητον ἀποβαίνει, ὅτι αἱ πλημμυραι εὐνοοῦσι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διστομιάσεως καὶ ἐξηγεῖται ὡσαύτως διατὶ ἡ πάθησις εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰς περιοχὰς ἐκείνας ἔνθα ὑπάρχει ξηρὰ βοσκή. Ὁ δὲ ἄνθρωπος μολύνεται εἴτε πίνων ὕδωρ μεμολυσμένον, εἴτε τρώγων ὠμὰ χόρτα παρόχθια (κάρδαμα κλπ.), φέροντα ἐγκεκυστωμένα ζωάρια, εἴτε καὶ φέρων εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τοὺς ἐξ ἰλύος μεμολυσμένους δακτύλους του. Τὸ ἔμβρυον τοῦ διστόμου ἀπὸ τοῦ ἐντέρου μεταβαίνει εἰς τὴν χοληδόχον κύστιν καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὸ ἧπαρ, χωροῦν ὅσον ὑψηλότερον τῷ ἐπιτρέπει ἡ διάμετρος τῶν χοληφόρων ἀγγείων.

β') Τὸ *μικρὸν δίστομον* (Distomum lanceolatum). Τὸ παράσιτον τοῦτο ἔχει μῆκος 4—9 χιλιοστομ. καὶ πλάτος 1—2, τὸ σῶμά του εἶναι πεπλατυσμένον, φέρον δύο σικύας, προσθίαν καὶ κοιλιακήν. Εὑρίσκεται εἰς τὰς χοληφόρους ὁδοὺς τοῦ προβάτου καί τινων ἄλλων χορτοφάγων ζῴων, παρατηρούμενον καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τινας περιπτώσεις. Ὁ βιολογικὸς αὐτοῦ κύκλος εἶναι κατὰ πάντα ὅμοιος πρὸς τὸν προηγούμενον· ἀλλ' ὡς ἐνδιάμεσος φορεὺς αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται μαλάκιον τοῦ γένους planorbis. Μ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

Δίστομον *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας, τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐντὸς τῆς πεδιάδος τῆς σχηματιζομένης μεταξὺ τῶν ὀρέων Ξηροβουνίου (τοῦ Παρνασσοῦ) καὶ Κίρφεως, εἰς ἀπόστασιν 18 χλμ. πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς πόλεως Λεβαδείας καὶ 8 χλμ. πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς Ἀντικύρας (Ἄσπρων Σπιτιῶν). Κάτ. (1928) 1863, κατὰ τὸ πλεῖστον γεωργοὶ καὶ ποιμένες. Παρὰ τὴν κωμόπολιν σῴζονται ἴχνη τῆς ἀρχαίας φωκικῆς πόλεως *Ἀμβρώσου* ἢ *Ἀμφρύσου*, τὴν ὁποίαν ὁ Φίλιππος εἶχε καταστρέψει κατὰ τὸν Ἱερὸν πόλεμον, ἀνοικοδομηθεῖσαν δὲ κατόπιν ἐκυρίευσαν οἱ Ρωμαῖοι περὶ τὸ 200 π. Χ. —Μ.

—*[Ἱστορ.]* Δύο σημαντικαὶ μάχαι κατὰ τὸν Ἀγῶνα συνήφθησαν παρὰ τὸ Δίστομον: ἡ μία τὸν Μάϊον τοῦ 1825 καὶ ἡ ἄλλη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1827. Ἡ πρώτη διεξήχθη ὑπὸ τὰς ἀκολούθους χαρακτηριστικὰς περιπετείας. Ἀρξάμενος τῆς δευτέρας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κιουταχῆς Μεχμὲτ Ρεσσήτ, ἀπέστειλε Τουρκαλβανοὺς πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα διὰ να φυλάξουν ἐλευθέρας τὰς ἐν τῷ μεταξὺ διόδους καὶ ἐξασφαλίσουν τὴν συνοχὴν πρὸς τὰ αὐτόθι δρῶντα τουρκικὰ στρατεύματα. Τὸ σῶμα τοῦτο, ἀφοῦ κατέστρεψε τὴν Βιτριννίτσαν καὶ διέσπειρεν εἰς μεγάλην ἀκτῖνα τὴν ἀποθάρρυνσιν, κατέλαβε καὶ τὴν Ἄμφισσαν, διότι οἱ ἐπαναστάται ἦσαν τελείως ἀπαράσκευοι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο.

Τότε ὁ Γκούρας, ἀφοῦ κατεπολέμησε τὸν Ἀμπάζπασᾶ Ντίμπρα εἰς τὴν Δαύλειαν καὶ τὸ Τουρκοχώρι, συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του πρὸς τὸ Δίστομον, διὰ νὰ καταπολεμήσῃ καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς τοῦ Κιουταχῆ. Ἐκεῖ συνηντήθη μὲ τοὺς Ρουμελιώτας πολεμιστάς, οἵτινες ἐπανερχόμενοι ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Κρεμμυδίου ἐναντίον τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμβραήμ, εἶχον ἀποχωρήσει τῆς Πελοποννήσου διαβάντες παρὰ τὸ Λουτράκι τῆς Κορινθίας. Τὴν συνάντησιν ταύτην ἐζήτησαν ν' ἀποτρέψουν οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τὴν 9 Μαΐου 1825. Ἀλλὰ πρὶν ἢ προλάβουν νὰ ὀχυρωθοῦν εἰς τὰ ταμπούρια τοῦ Διστόμου, ἐδέχθησαν σφοδροτάτην τὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν ἀνδρῶν τοῦ Γκούρα καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ἄμφισσαν, ὁπόθεν πάλιν μετά τινας μῆνας, ἐπωφεληθέντες τῆς ἀδρανείας τῶν ἐπαναστατῶν, διωλίσθησαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ κέντρον των, παρὰ τὸ Μεσολόγγιον. Σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ μάχη τοῦ Ἰανουαρίου 1827. Τὸ Δίστομον κατείχετο ὑπὸ τετρακοσίων Σουλιωτῶν ὑπὸ τὸν Νότην Μπότσαρην, τὸν Μῆτρον Τριανταφύλλου καὶ ἄλλους ὁπλαρχηγούς, ὅταν τὸ πρωῒ τῆς 17 Ἰανουαρίου ἐφάνη ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχε στείλει ὁ Κιουταχῆς ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ πασᾶν Καρυστινλῆν καὶ τὸν Καρυοφίλμπεην, πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη. Οἱ Σουλιῶται ἐξελθόντες ἀπὸ τὰ ταμπούρια τοῦ Διστόμου ἤρχισαν ἀκροβολιστικὸν πῦρ. Ἀλλ' ἰδόντες τὸν ὄγκον τοῦ λοιποῦ στρατεύματος, ἀποτελουμένου ἀπὸ δισχιλίους πεζοὺς καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, καλέσαντες μάλιστα εἰς βοήθειαν τοὺς λοιποὺς Σουλιώτας, οἵτινες ἐπολιόρκουν τότε τὴν Ἄμφισσαν. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης τὸ πῦρ ἐπανήρχισε ζωηρόν. Καὶ οἱ Τοῦρκοι, προχωροῦντες ὁλονέν, κατέλαβον τοιαύτας θέσεις, ὥστε μόλις τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἀσφαλῆ, κατὰ τὸν Τρικούπην. Τὴν 19ην οἱ Τοῦρκοι, ἐνθαρρυνθέντες ἔτι περισσότερον, ἐφώρμησαν περὶ τὴν μεσημβρίαν καὶ κατέλαβον τὰ ἑλληνικὰ χαρακώματα. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπιτεθέντων ἔπεσαν εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους. Ἀλλ' ἀψηφοῦντες τὸν θάνατον, καὶ ἰδίως μὴ δυνάμενοι νὰ πράξουν ἄλλως, διότι οἱ μπουλουκτζῆδες τοὺς ἠπείλουν διὰ τοῦ θανάτου ἐὰν ὑπεχώρουν, ἐπέτυχον τέλος νὰ κυριεύσουν τὰ ἀσθενέστερα τῶν ὀχυρωμάτων. Μετ' ὀλίγον ἐπανελήφθη ὀξυτέρα ἡ μάχη. Οἱ Τοῦρκοι ἀλαλάζοντες εἰσέβαλον εἰς τὸ χωρίον τοῦ Διστόμου καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὸ τελευταῖον ὀχύρωμά των, τὸν λόφον τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ. Ἐκεῖ δεινότατος διεξήχθη ὁ ἀγών, διότι οἱ Ἕλληνες, θεωρήσαντες τὴν ὥραν ἐκείνην ὡς τὴν ὑστάτην τῆς ζωῆς των, ἐπέπεσαν καὶ αὐτοὶ ὡς μαινόμενοι ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς, καὶ τοὺς ἐνίκησαν τέλος, ἐνισχυθέντες λίαν ἐπικαίρως ἀπὸ διακοσίους Σουλιώτας καὶ Λεβαδεῖς, τοὺς ὁποίους ὡδήγησε κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνάγκης ὁ Δράκος. Ὀγδοήκοντα Τοῦρκοι ἔπεσαν τὴν ἡμέραν αὐτήν, ἐκ δὲ τῶν Σουλιωτῶν δύο μὲν ἐφονεύθησαν, δύο δ' ἐτραυματίσθησαν, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἦτο ὁ Νότης Μπότσαρης. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Καραϊσκάκης, μαθὼν ὅτι πολλοὶ ἐχθροὶ εἶχον ἐκστρατεύσει εἰς τὸ Δίστομον, ἔτρεξεν εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐπολιορκήθησαν πλέον ὑπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ καὶ τοῦ Καρυοφίλμπεη. Φθάσας εἰς Βελίτσαν τοὺς παρήγγειλε διὰ ταχυδρόμου νὰ ἐξέλθωσιν εἰς συνάντησίν του μόλις ἀκούσουν ριπτόμενον ἕνα πυροβολισμόν. Διαβὰς δὲ τὴν νύκτα τῆς 20 Ἰανουαρίου τὴν Σχιστὴν ὁδόν, ἀνέβη εἰς τὸ πλησίον ὄρος καὶ καθήσας ἐπί τινος πέτρας παρετήρει νὰ λευκάζουν αἱ σκηναὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου. Ἐσυλλογίζετο λοιπὸν πόθεν ἔπρεπε νὰ διαβῇ, διὰ νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας ἀπωλείας εἰς λίαν πιθανὴν σύρραξιν, ἥτις θὰ ἐπήρχετο ὡς συνέπεια τῆς διαβάσεώς του. Ἀφοῦ συνήχθησαν ὅλοι οἱ στρατιῶταί του περὶ αὐτόν, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιόν του. Ἀντὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ χωρίον διὰ πλαγίων ὁδῶν, θὰ διήρχοντο διὰ μέσου τῶν σκηνῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐκοιμῶντο οἱ Τοῦρκοι. Παρήγγειλε δὲ νὰ ἔχουν μὲν ἕτοιμα τὰ ὅπλα των, νὰ μὴ πυροβολήσῃ ὅμως κανεὶς ἄνευ ἀνάγκης. Ἤθελε νὰ διέλθουν, εἰ δυνατόν, ἀπαρατήρητοι. Ὅλοι ἐπῄνεσαν τὸ σχέδιόν του, ἡτοιμάσθησαν, καὶ μετά τινα ὥραν, ἀκροποδητὶ βαίνοντες, μὲ τὰ ὅπλα ἕτοιμα, ἠκολούθησαν τὸν Καραϊσκάκην προπορευόμενον ὡς ὁδηγόν. Τοιουτοτρόπως βαδίζοντες, ἔφθασαν, χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοί, ἕως τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου. Ἐκεῖ ὅμως οἱ σκοποὶ τοὺς ἠννόησαν καὶ ἔρρηξαν τὴν κραυγὴν τοῦ κινδύνου. Οἱ Τοῦρκοι ἀφυπνίσθησαν ἀπὸ τὰς κραυγάς, ἀλλ' ἡ ταραχὴ ὑπῆρξε μεγάλη, ἐπιταθεῖσα μάλιστα ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν. Διότι ἄοπλοι, σκοτισμένοι ἀπὸ τὸν ὕπνον, οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ πηγαινοέρχωνται ἀσκόπως ἀπὸ σκηνῆς εἰς σκηνήν, ἐνῷ ἄλλοι πάλιν, μὴ ἀντιλαμβανόμενοι φίλους καὶ ἐχθρούς, ἤρχισαν τυφεκίζοντες εἰς τὸν σωρόν, καὶ κατὰ τύχην ἐκτύπων τοὺς ὁμοεθνεῖς των. Ἄλλοι πάλιν, ἀντιλαμβανόμενοι τὰς σκιὰς τῶν διερχομένων, διὰ τὴν ἀσφάλειάν των παρεμέρισαν καὶ τοὺς ἀφῆκαν ἀνενοχλήτους νὰ διαβοῦν. Ἐν τῷ μεταξὺ, γοργοὶ ἀλλὰ καὶ προσέχοντες μήπως ἐμπλακῶσιν εἰς τὰ σχοινία τὰ συγκρατοῦντα τὰς σκηνάς, οἱ Ἕλληνες προεχώρουν. Εἰς δὲ τὸ ὀχύρωμα τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἐκπληκτοι οἱ πολιορκούμενοι ἤκουσαν τοὺς πυροβολισμούς, τὰς κραυγὰς καὶ τὴν ταραχήν. Διότι ἠγνόουν τὴν προσέγγισιν τοῦ Καραϊσκάκη. Πράγματι ὁ σταλεὶς ταχυδρόμος δὲν ἐτόλμησε νὰ διασχίσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ τοιουτοτρόπως δὲν ἐγνώριζον τίποτε ἐκ τῶν μηνυθέντων. Τέλος ὁ Καραϊσκάκης εἰσῆλθε πανηγυρικῶς εἰς Δίστομον μετὰ τῶν ἀκολουθούντων αὐτόν, πλὴν ἑνός, ὅστις ἐμπλακεὶς εἰς τὰ σχοινία μιᾶς σκηνῆς ἔπεσε καὶ συλληφθεὶς ἐθανατώθη τὴν ἐπομένην μαρτυρικῶς. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου ἐξηκολούθουν οἱ ἀκροβολισμοὶ εἰς τὸ Δίστομον. Τὴν ἡμέραν δ' ἐκείνην τὰ δύο στρατόπεδα ἐκινήθησαν εἰς μάχην γύρω δύο χθαμαλῶν λόφων, τοὺς ὁποίους τέλος ἐκυρίευσαν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλ' αἴφνης ἤκουσαν ἦχον στρατιωτικῶν τυμπάνων καὶ εἶδον στρατιώτας φοροῦντας στολὴν Εὐρωπαίων στρατιωτῶν, μὲ ὅπλα λογχοφόρα καὶ μὲ βῆμα τακτικόν. Ἦσαν δὲ οὗτοι τὰ λείψανα δύο ταγμάτων τοῦ νιζὰμ-ἀσκέρ, δηλαδὴ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ὅστις, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων, συνεκροτήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ. Πέντε χιλιάδες τοιοῦτοι ἄνδρες ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς βασιλευούσης, ἀλλὰ τόσοι πολλοὶ καθ' ὁδὸν ἐλιποτάκτησαν, ἀδυνατοῦντες νὰ πειθαρχήσουν, ὥστε ἐκ τῶν πεντακισχιλίων μόλις πεντακόσιοι εἶχον φθάσει εἰς τὸ Δίστομον. Ἡ ἀπροσδόκητος αὐτῶν ἐπίσκεψις, καὶ ἰδίως τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τακτικοῦ στρατοῦ, ἐνεποίησε τόσην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε τοὺς κατεπτόησε καὶ πρὸς ὥραν τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγήν. Οἱ Τοῦρκοι, ἐνθαρρυνθέντες, τοὺς κατεδίωξαν κατὰ πόδας, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Διστόμου. Ἀλλ' ἐκεῖ ἀνεχαιτίσθησαν ἀπὸ τὴν ἔγκαιρον ἀνάμιξιν τοῦ Καραϊσκάκη, ὅστις καταλαβὼν ἐπικαίρους ἐν τῷ χωρίῳ θέσεις ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσουν. Κατὰ τὴν σύρραξιν ταύτην ὁ Καραϊσκάκης ἐτραυματίσθη ἐλαφρῶς εἰς τὴν δεξιάν. Τὴν 3 Φεβρουαρίου τὸ τουρκικὸν τακτικὸν ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ ἔφοδον διὰ νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ Δίστομον. Ὑπέστη ὅμως τοιαύτην πανωλεθρίαν καὶ ὑπεχώρησε μὲ τόσην ἀταξίαν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἄτακτοι Τοῦρκοι ἐν χλευασμοῖς ὑπεδέχθησαν τὸ δεκατισθὲν σῶμα. Τὴν 5 Φεβρουαρίου οἱ Ἕλληνες, ἡγουμένου τοῦ Καραϊσκάκη, ἐπέπεσαν κατὰ τῶν πολιορκητῶν τὴν νύκτα καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτοὺς μεγάλας ζημίας. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον ἐν Διστόμῳ πλῆγμα. Διότι τὴν ἐπομένην, ἀδυνατοῦντες νὰ βαστάσουν περισσότερον καὶ δίδοντος τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς πρώτου τοῦ τακτικοῦ, οἱ Τοῦρκοι ἀπεφάσισαν ν' ἀποχωρήσουν. Ἄλλωστε δριμὺς ὁ Φεβρουάριος ἐπήρχετο, καὶ φόβος ὑπῆρχε μήπως ἐπαναληφθοῦν αἱ συμφοραὶ τῆς Ἀράχωβας. Ἔφυγον λοιπὸν τὴν νύκτα τῆς 6 Φεβρουαρίου 1827 οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐγκατέλειψαν τροφάς, σκηνάς, πολεμεφόδια καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ μοναδικὸν κανόνιον, τὸ ὁποῖον εἶχον μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην. Ἡ περιπέτεια αὕτη τοῦ Διστόμου ἔσχε μεγάλον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ὅλης καταστάσεως τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι βοηθητικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Διότι καὶ τὴν Ἄμφισσαν ἐγκατέλειψαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὴν Δαύλειαν καὶ τὴν μονὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, τὰς δὲ πλείστας τουρκικὰς φρουρὰς τῆς Στερεᾶς ἀντικατέστησαν κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1827 ἑλληνικαί. Γ. Δ. Κ.

δίστομος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο στόματα, δύο ἀνοίγματα· ‖ ὁ ἔχων δύο ἀκμάς, δύο κόψεις: «δίστομος μάχαιρα», ἄλλως *ἀμφίστομος*· ‖ δημοτ. «δίστομη γλῶσσα» ὀξεῖα, ἀσυγκράτητος, πολλὰ λέγουσα.

Δίστος *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δύστος.

δίστρατο (τό)· δημοτ., τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου διχάζεται ἡ ὁδός, ἢ ὅπου συναντῶνται δύο ὁδοί.

Δίστρατον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 669. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βρυάζα*.

1,2-**διστριαζωαιθάνιον** (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

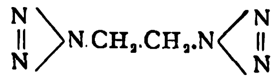

παρασκευαζομένη ἐξ αἰθυλενοχλωριδίου καὶ νατριαζιδίου. Εἶναι ἐλαιῶδες ὑγρόν, ὀσμῆς χλωριοφορμίου, βράζον ὑπὸ πίεσιν 9 χστμ. εἰς 53°.

δίστρον (τὸ) *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. γάρνονον.

δίστροφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δὶς ἐστραμμένος· ‖ ὁ ἐκ δύο στροφῶν ἀποτελούμενος: «δίστροφον ποίημα».

— δίστροφον (τὸ) ἐνν *σχοινίον [Ναυτ.]*· κοιν. *τρισίλιο*, γαλλ. le bitord ἢ la commande, ἀγγλ. spunyarn (Ναυτ. Ὀνοματ. ἄρθρ. 324). Κατωτέρας ποιότητος καννάβινον σχοινίον, κατασκευαζόμενον ἐντὸς τῶν πλοίων ἐκ παλαιῶν σχοινίων, τῶν ὁποίων τὰ κλώσματα ἀποχωριζόμενα συστρέφονται ἐκ νέου ἀνὰ δύο ἢ τρία διὰ τοῦ *στροφείου* ἢ διὰ τῆς χειρός. Εἰς τὸ ἐμπόριον εὑρίσκεται εἰς ἀγαθίδας (κουβάρια) τοῦ 1 χιλιογράμμου, περιεχούσας περὶ τὰ 45 μέτρα διστρόφου. Χρησιμοποιεῖται διὰ περιέλιξιν τῶν σχοινίων τῆς ἐξαρτίας, καθ' ἃ σημεῖα των προστρίβονται τὰ ἄγομενα, πρὸς κατασκευὴν ῥιπῶν, εἰς κατασκευὴν προχείρων ἐπιδέσμων κλπ. Σ. Ε. Λ.

δίστυλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο στύλων· ‖ τὸ οὐδ. *δίστυλον* (τό) ὡς οὐσ., δύο στῦλοι ἀποτελοῦντες ἀρχιτεκτονικὸν ῥυθμόν.

Δισύλλαβος *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς προσωποποιηθείσης *Δίκης* ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν τῆς λέξεως.

δισύλλαβος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο συλλαβῶν: «δισύλλαβος λέξις».—Ἐπίρρ. *δισυλλάβως*: «ἀπαγγέλλεται —, προφέρεται δισυλλάβως».

— **δισύλλαβος** *στίχος [Μετρ.]*. Ὁ στίχος ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο μόνον συλλαβῶν. Εὐνόητον εἶναι ὅτι τοιοῦτοι στίχοι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτελέσωσιν ὁλόκληρον ποίημα. Ἐνίοτε γίνεται χρῆσις αὐτῶν εἰς σατιρικά, ἀλλὰ ἀναμεμιγμένων μετ' ἄλλων:

Ποιὸς εἶσαι σὺ
ἐσὺ ὁ
σαχλός; *(Πάλλης)*.

Ὁ Λασκαρᾶτος (Στιχουργ. σελ. 11) ἀναφέρει τοὺς ἑξῆς δισυλλάβους στίχους, οὓς δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τροχαϊκούς: Βάκχε | χύνε, | φίλε | πίνε, | πίνε | λέγω | ὅσο | ζῆς. Λ. Ν. Π.

δισύμφωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο σύμφωνα, ὁ ἀπαγγελλόμενος μετὰ δύο συμφώνων: «δισύμφωνος συλλαβή».

Digitized by Google

Δισύπατος, *Δημήτριος.* Ἤκμασε κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΣΤ´ ἑκατονταετηρίδος ἐν Φαναρίῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ τῶν «ἀρχόντων» τοῦ πατριαρχείου. Δαπάναις αὐτοῦ ἐγράφη κάλλιστον χειρόγραφον Εὐαγγέλιον ἐπὶ χάρτου, σῳζόμενον μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν τῷ ἐν Τζιβαλιῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Πιθανῶς ὁ Δημήτριος Δισύπατος εἶλκε τὸ γένος ἐκ τῆς βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν Δισυπάτων, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΓ´ ἑκατονταετηρίδος χειροτονηθεὶς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Μανουήλ, ὁ μετὰ ταῦτα καὶ «ὁμολογητὴς» ἀποδειχθείς. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

δισυπόστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων διπλῆν ὑπόστασιν, διφυής.

— *[Ψυχοφυσ.]* Καλεῖται *δισυπόστατον* τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνίσταται ἢ εἰς ψευδαισθήσεις ἐμφανίσεως ἀτόμων εἰς μακρὰς ἀποστάσεις εὑρισκομένων ἢ εἰς τὸ λεγόμενον ἐκτόπλασμα. Καὶ κατὰ τὴν μίαν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην περίπτωσιν δέχονται, ὅτι πρόκειται περὶ ἀποτελεσμάτων ἐντόνων ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀτόμου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τελοῦνται ἀμφότερα ταῦτα τὰ εἴδη τῆς ἐκπομπῆς, ἀκριβῶς ὡς δέχονται τοιαύτας καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦ διχασμοῦ τῆς προσωπικότητος. Τὸ φαινόμενον τοῦ δισυποστάτου προϋποθέτει πρὸς τέλεσιν πρόσωπα νευροπαθοῦς προδιαθέσεως. Τὰ δύο δὲ εἴδη αὐτοῦ, ἡ τηλεπάθεια μετὰ τῆς τηλεκινησίας καὶ τὸ ἐκτόπλασμα κατέστησαν ἀπό τινων ἐτῶν ὑποκείμενα αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ποικίλαι δὲ ὑποθέσεις προεβλήθησαν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθωθῇ εἰσέτι ὁμογνωμία ὡς πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν, τὰ αἴτια καὶ τὴν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ψυχοφυσικῶν φαινομένων θέσιν.

δισυστολικὸς *σφυγμὸς [Ἰατρ.].* Ὁ σφυγμός, ἤτοι ἡ ρυθμικὴ ὦσις τῶν ἀρτηριακῶν ἀγγείων, συνδέεται πάντοτε μετὰ τοῦ πρώτου καρδιακοῦ τόνου, ὅστις ἧττον ὀξὺ ὢν καὶ μείζονος διαρκείας ἢ ὁ δεύτερος, ὀφείλεται τὸ μὲν εἰς τὴν ταυτόχρονον σύσπασιν τῶν δύο κοιλιῶν, τὸ δὲ εἰς τὴν ταυτόχρονον ἀναπέτασιν τῶν δύο κολποκοιλιακῶν βαλβίδων. Ὁσάκις εἴς τινας μὴ φυσιολογικὰς καταστάσεις συμβαίνουν δύο συστολαί, ὧν ἡ ἑτέρα εἶναι χαλαρά, καθόσον ἐπιτελεῖται καθ᾽ ἣν στιγμὴν αἱ κοιλίαι εἶναι εἰσέτι κεναί, κατὰ τὴν χαλαρὰν ταύτην συστολὴν δὲν μεταδίδεται κῦμα αἵματος εἰς τὰς ἀρτηρίας, οὕτω δὲ παράγεται ὁ λεγόμενος *δισυστολικὸς σφυγμός,* καθ᾽ ὃν εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας συστολὰς ἀντιστοιχεῖ μία μόνον ἀρτηριακὴ ὦσις. Σ. Γ. Σ.

δισχιδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ εἰς δύο σχιζόμενος, ὁ διχαζόμενος, διχαλωτός: «ἡ γλῶσσα τοῦ ὄφεως εἶναι δισχιδής».

— δισχιδὴς *σύνδεσμος ταρσοῦ [Ἀνατομ.].* Εἷς ἐκ τῶν (4) κρατυνόντων τὸν ἀρθρικὸν θύλακον τῆς προσθίας ἀστραγαλοπτερνικῆς διαρθρώσεως συνδέσμων, ὁ ἐπὶ τὰ ἐκτός. Ἐκφύεται ἐκ τῆς προσθίας ραχιαίας ἐπιφανείας τῆς πτέρνης, φερόμενος δὲ πρὸς τὰ πρόσω μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀστραγάλου, διῄρηται εἰς δύο δεσμίδας δίκην V, ὧν ἡ μὲν ἔσω προσφύεται εἰς τὸ σκαφοειδές, ἡ δ᾽ ἔξω εἰς τὸ κυβοειδὲς ὀστοῦν. Ἰσχυρὸς ὢν παρέχει ὁ σύνδεσμος οὗτος δυσχερεία εἰς τὴν ἀπεξάρθρωσιν τοῦ ἄκρου ποδὸς κατὰ τὴν χοπάρτειον διάρθρωσιν· ἐντεῦθεν δὲ ἡ γνῶσις τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐνέχει σημασίαν. Ι. Π.

— δισχιδὴς *ράχις [Ὀρθοπεδ.].* Ἡ δισχιδὴς ράχις εἶναι συγγενὴς διαμαρτία περὶ τὴν διάπλασιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἥτις ἐκδηλοῦται παθολογοανατομικῶς διὰ δύο στοιχείων, ἅτινα εἶναι ἀφ᾽ ἑνὸς ἡ συγγενὴς ἀπλασία ὄπισθεν τοῦ τόξου ἑνὸς ἢ περισσοτέρων σπονδύλων, καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ σχηματισμὸς ἑνὸς εἴδους ὄγκου ὑσοϋψῶς πρὸς τὴν ἕδραν τῆς ἀπλασίας· ὁ ὄγκος οὗτος προβάλλει ὄπισθεν, ὁτὲ μὲν καλυπτόμενος ὑπὸ δέρματος ὅπερ ὑπενείρει, ὁτὲ δὲ παραμένων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκάλυπτος ὑπ᾽ αὐτοῦ. Συνήθως ἡ δισχιδὴς ράχις ἑδράζεται κατὰ τὴν ὀσφυϊκὴν μοῖραν (εἰκ. 1) καὶ πότε κατὰ τὴν αὐχενικὴν τοιαύτην (εἰκ. 2). Εἴς τινας ὅμως σπανίας περιπτώσεις παρατηρεῖται ἀπλασία τοῦ τόξου ὅλων τῶν σπονδύλων

Σχ. 1. *Δισχιδὴς ράχις ὀσφυϊκὴ μετὰ στρεβλοποδίας.*

(τελεία ραχίσχισις), ἀλλὰ τότε πρόκειται περὶ τερατωματώδους διαμαρτίας, ἀσυμβιβάστου πρὸς τὴν ζωήν.

Λανθάνουσα δισχιδὴς ράχις. Οὕτως ὀνομάζεται ἡ δισχιδὴς ράχις ὅταν ὑπάρχῃ μὲν ἀπλασία τοῦ τόξου ἑνὸς ἢ περισσοτέρων σπονδύλων, οὐχὶ ὅμως καὶ διόγκωσις, ἥτις νὰ προβάλῃ ὄπισθεν, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν κλασσικὴν δισχιδῆ ράχιν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, τὸ δέρμα κατὰ τὴν ἕδραν τῆς ἀπλασίας εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φυσιολογικόν, μολονότι παρουσιάζει συνήθως ὑπερτρίχωσιν ἢ φέρει δερμικὸν ἀγγείωμα, ἢ ἀκόμη παρουσιάζει μικρὰν εἰσοχὴν καὶ εἶναι ὀμφαλοειδές. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις περιπτώσεις, καθ᾽ ἃς οὐδὲν τῶν ἄνω σημείων ὑπάρχει καὶ τὸ δέρμα φαίνεται τελείως φυσιολογικόν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ ἀπλασία τοῦ τόξου τῶν σπονδύλων γίνεται ἀντιληπτὴ κυρίως διὰ τῆς ἀκτινογραφίας, καίτοι πολλάκις καὶ διὰ τῆς ψηλαφήσεως ἀνευρίσκομεν ταύτην. Ἡ δισχιδὴς ράχις συνήθως συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἄλλων διαμαρτιῶν περὶ τὴν διάπλασιν (συγγενὴς στρεβλοποδία, συγγενὲς ἐξάρθρημα τοῦ ἰσχίου, λαγόχειλον κλπ.) ὡς καὶ διαταραχῶν, οἷαι ἡ νυκτερινὴ ἐνούρησις, τροφικαὶ διαταραχαὶ τῶν ἄκρων καὶ ἰδίως ἡ ὑδροκεφαλία, ἥτις καὶ ἐπιφέρει τὸν θάνατον τῶν πασχόντων ἐκ δισχιδοῦς ράχεως παιδίων.

Σχ. 2. *Δισχιδὴς ράχις αὐχενική.*

Τὰ παιδία τὰ πάσχοντα ἐκ δισχιδοῦς ράχεως, ἥτις ἐκδηλοῦται δι᾽ ἀπλασίας τοῦ τόξου τῶν σπονδύλων καὶ δι᾽ ὄγκου, γίνονται ὑδροκέφαλα καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸν θάνατον. Ἐπέρχεται δ᾽ ὁ θάνατος ἐπὶ μὲν τῶν παιδίων τῶν φερόντων ὄγκον μὴ καλυπτόμενον ὑπὸ δέρματος ἐντὸς ἡμερῶν ἢ τὸ πολὺ ἑβδομάδων τινῶν, ἐνῷ ἐπὶ τῶν φερόντων ὄγκον καλυπτόμενον διὰ δέρματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φυσιολογικοῦ, ὁ θάνατος βραδύνει νὰ ἐπέλθῃ καὶ τὰ παιδία ταῦτα δύνανται νὰ φέρωσι τὴν διαμαρτίαν των ἐπὶ μῆνας καὶ ἔτη τινά. Τοὐναντίον οἱ πάσχοντες ἐκ λανθανούσης δισχιδοῦς ράχεως δύνανται νὰ ζήσωσι κανονικῶς, χωρὶς δηλαδὴ νὰ παρουσιάσωσι καμμίαν διαταραχήν· πολλάκις ὅμως συμβαίνει νὰ παρουσιάσωσι λειτουργικὰς διαταραχὰς (πόνους, ἀτροφίαν τοῦ σκέλους, κοιλοποδίαν κλπ.), αἵτινες γίνονται ἀφορμὴ νὰ διαγνωσθῇ καὶ ἡ λανθάνουσα δισχιδὴς ράχις. Α. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

δισχιδία (ἡ) (Dischidia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδοειδῶν,* περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀναρριχητικά, ἰθαγενῆ τῆς Ὠκεανίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δισχιδία ἡ ραφφλεσιάνιος* (Dischidia Rafflesianii). Δ. Ν. Π.

δισχίλιοι, *—αι, —α·* δὶς χίλιοι, δύο φορὲς χίλιοι, οἱ ἀριθμούμενοι εἰς δύο χιλιάδας.

δισχιλιοστός, *—ή, —όν·* ὁ κατ᾽ ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν δύο χιλιάδες.

δισωμία (ἡ) (Disomie) *[Τερατογεν.].* Διάπλασις τερατογονικὴ χαρακτηριζομένη ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως δύο σωμάτων τελείως διαπεπλασμένων, ἀλλ᾽ ἡνωμένων δι᾽ ἑνὸς ἢ πλειόνων μερῶν. Συνώνυμον τούτου εἶναι ἡ *διπλοσωμία.* Μ. Ν. Κ.

Δισωτήρεια (τὰ) *[Ἀρχ.].* Ἀττικὴ θρησκευτικὴ ἑορτή, ἀγομένη πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς Σωτῆρος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς Σωτείρας τὴν 14ην μηνὸς Σκιροφοριῶνος. Λόγῳ τῆς συμπτώσεως τῆς ἡμέρας τῶν Δισωτηρείων καὶ τῶν Διπολείων, ἀγομένων πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς Πολιέως, παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις συγγραφεῦσιν ἐπῆλθε σύγχυσις τῶν δύο ἑορτῶν. Λεπτομερείας ἐκ τῆς τελετῆς τῶν Δισωτηρείων δὲν γνωρίζομεν. —Π.

διτάγιον (τό)· (βυζαντ.) διπλῆ ταγὴ τῶν ζῴων.

διτάλαντος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀξίαν δύο ταλάντων: «διτάλαντος οἰκία» || ὁ ἔχων βάρος δύο ταλάντων: «ἡμιπλίνθιον διτάλαντον».

διταμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ἀλκαλοειδὲς τῆς *ἀλστονίας* τοῦ τύπου $C_{16}H_{19}ON_2$ Σ. Γ.

δίταμο (τὸ) *[Βοτ.]·* βλ. δίκταμο.

διτάξιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο τάξεων, ὁ διῃρημένος εἰς δύο τάξεις.

Δίτερλεν (Dieterlen), *Ὄθων.* Φιλέλλην ἐκ Βυρτεμβέργης, γεννηθεὶς τῷ 1795. Κατῆλθε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Νόρμαν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα, καὶ ἔπεσε τὴν 4ην Ἰουλίου 1822 εἰς τὴν ἐν Πέτα μάχην. Γ. Δ. Κ.

διτετράγωνος *ἐξίσωσις [Μαθημ.]* Καλεῖται οὕτω ἡ ἐξίσωσις τῆς μορφῆς:

$$x^4+Ax^2+B=0$$

Ἡ λύσις της ἀνάγεται εἰς τὴν λύσιν ἐξισώσεως β´ βαθμοῦ ἐὰν τεθῇ $x^2=y$, ὅτε αὕτη γίνεται:

$$y^2+Ay+B=0.$$

Διτετραγωνικὴ μορφὴ εἰς τὴν Ἄλγεβραν καλεῖται ἡ μορφὴ

$$F=x^4+6kx^2y^2+y^4$$

(ὑπὸ τὴν κανονικὴν μορφήν).

Ἀναλλοίωτοι τῆς τετραγωνικῆς ταύτης μορφῆς εἶναι αἱ ποσότητες $\Sigma=1+3k^2$ καὶ $T=k-k^3$. Ἡ τελευταία αὕτη καλεῖται καὶ ἁρμονικὴ ἀναλλοίωτος τῆς διτετραγωνικῆς μορφῆς, διότι ὁ μηδενισμὸς αὐτῆς σημαίνει ὅτι τὰ τέσσαρα σημεῖα τὰ ὁριζόμενα ὑπὸ τῆς διτετραγωνικῆς μορφῆς εἶναι ἁρμονικά. Ἐπίσης $T=0$ σημαίνει ὅτι ἡ F δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ μορφὴν ἀθροίσματος δύο τετάρτων δυνάμεων, δηλαδὴ $F=x^4+y^4$. Σ. Μ.-Ο.

διτερπένια *[Ὀργ. Χημ.].* Κυκλικοὶ ὑδρογονάνθρακες τοῦ τύπου $C_{20}H_{32}$ (διπλασίου τοῦ τῶν *τερπενίων*), ἀπαντῶντες εἰς τὰ *βάλσαμα* καὶ τὰς *ρητίνας*. Εἶναι παχύρρευστα, κίτρινα ἔλαια, βράζοντα εἰς μεγαλυτέρας τῶν 300° θερμοκρασίας καὶ δυσκόλως ἀποσταζόμενα μεθ᾽ ὑδρατμῶν. Σ. Γ.

δίτοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἡ δὶς τεκοῦσα, ἡ γεννήσασα δύο φοράς.

δίτομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο τόμων, ὁ διῃρημένος εἰς δύο τόμους: «δίτομος ἱστορία».

δίτομος (ὁ) (Ditomus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν,* περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους, νυκτόβια, χρώματος μελανοῦ ἢ μελανοφαίου καὶ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐνδιαιτώμενα. Δ. Ν. Π.

δίτοννος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο τόννων βάρος.

δίτονον (τὸ) *[Ἀρχ. Μουσ.].* Ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὀνομασία τῆς μεγάλης τρίτης. Γ. Σ.

δίτονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ φέρων δύο τόνους.

— *[Μουσ.]* Ὡς μουσικὸς ὅρος ἡ λέξις δίτονος ἐκλατινισθεῖσα παρὰ τῶν θεωρητικῶν τοῦ μεσαίωνος (ditonus), παριστᾷ τὸ διάστημα τῆς τρίτης. Συμφώνως πρὸς τὰς τότε θεωρίας, ἡ τρίτη (δίτονος) ἦτο διάστημα ἀτελῶς σύμφωνον, τοῦ ὁποίου ἐγίνετο χρῆσις μόνον ἐξαιρετικῶς (per accidens) καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ὑποχρεωτικῆς λύσεως. Τόσον ὁ Fraucon τῆς Κολωνίας, ὅσον καὶ ὁ Ἱερώνυμος τῆς Μοραβίας, ὁ Ἰωάννης Γκαρλάνδο, ὁ Γκουΐδο ντ᾽ Ἀρέτσο κ. ἄ., συμφωνοῦν ἀπολύτως ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τούτου τῆς διτόνου. Ἐξαιρετικῶς ὁ Μαρκέττους τῆς Παδούης εἰς τὸ Lucidarium musicae planae (1274), κατατάσσει τὴν δίτονον μεταξὺ τῶν διαφώνων διαστημάτων, τὰ ὁποῖα μόνον ἐν ἀνάγκῃ δύναταί τις ν᾽ ἀκούσῃ. Τέλος ὁ Coussemaker ἐξάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ δίτονος, μετὰ τῆς ἕκτης καὶ τῆς δεκάτης, ἐθεωροῦντο ὡς διφορούμενα σύμφωνα διαστήματα (minus clarae). Αἱ περίεργοι αὗται θεωρίαι, ἐφ᾽ ὧν ἐπὶ αἰῶνας συνεζήτουν οἱ θεωρητικοὶ τοῦ μεσαίωνος, ἐπεβράδυναν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς διτόνου ὡς ἁρμονικοῦ διαστήματος μέχρι τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος, ὁπότε τὸ διάστημα τοῦτο ἐγκαθιδρύθη ὁριστικῶς εἰς τὴν μουσικὴν θεωρίαν, συντεῖναν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἁρμονίας, ἐφ᾽ ἧς ἐβασίσθη ὁλόκληρος ἡ μετέπειτα τέχνη. Γ. Σ.

διτορμία (ἡ)· ἡ διὰ δύο τόρμων συναρμογὴ δύο ξύλων (βλ. τόρμος).

δίτρημα (τὸ) (Ditrema) *[Ζῳολ.]* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμβιωτοκιδῶν.* Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου ἔχουν σῶμα μετρίου μεγέθους, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, ᾠοειδὲς καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ κυκλοειδῶν λεπίων. Ἡ πλαγία γραμμὴ εἶναι συνεχής, τὸ ραχιαῖον πτερύγιον λίαν μακρὸν μὲ ἀκανθωτὸν τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, τὸ ἑδραῖον μὲ τρεῖς ἀκάνθας καὶ τὰ στηθαῖα θωρακικὰ πτερύγια μετὰ μιᾶς ἀκάνθης ἕκαστον. Τὸ στόμα ἀρκετὰ εὐρὺ καταλήγει εἰς ἀμβλὺ ρύγχος καὶ φέρει πολυπληθεῖς μικροὺς ὀδόντας ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν σιαγόνων του. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλοι. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δίτρημα τὸ ἀργυρόχρουν*

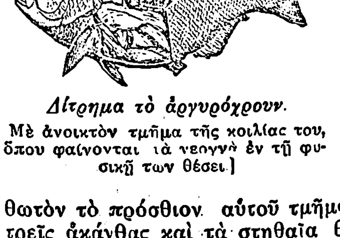

Δίτρημα τὸ ἀργυρόχρουν.
Μὲ ἀνοικτὸν τμῆμα τῆς κοιλίας του, ὅπου φαίνονται τὰ νεογνὰ ἐν τῇ φυσικῇ των θέσει.]

Digitized by Google

(Ditrema argenteum), ἀπαντῶν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Οἱ ἰχθύες οὗτοι εἶναι φωσφοτόκοι. Δ. Ν. Π.

δίτρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο τρήματα, δύο τρύπας.

διτρίγωνον (τὸ) *[Κρυσταλλ.]*. Ἑξάπλευρον κρυσταλλικὸν σχῆμα, ἔχον ὅλας τὰς πλευρὰς ἴσας, τὰς δὲ γωνίας ἐναλλὰξ ἴσας. —Ρ.

δίτροχα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Οὕτως ἐκάλεσαν φυσιοδῖφαι τινὲς ὑμενόπτερά τινα ἔντομα, ἅτινα φέρουσι μικρὰν δακτυλιοειδῆ ἀπόφυσιν ἐν εἴδει διπλοῦ τροχοῦ μεταξὺ τοῦ ἰσχίου καὶ τοῦ μηροῦ των. Δ. Ν. Π.

δίτροχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο τροχούς, ὁ κινούμενος διὰ δύο τροχῶν: «δίτροχος ἅμαξα».

δίτρυπα (ἡ) (Ditrupa) *[Ζωολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χαιτοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σερπουλιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ζωνοσκωλήκων τούτων εἶναι: βράγχια ἀποτελούμενα ἐξ εἴκοσι δύο φυματίων καὶ εἰς δύο σειρὰς διατεταγμένα, πεπτικὸς σωλὴν ἀνοικτὸς κατὰ τὰ δύο ἄκρα του. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείους θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

δίτρυτος· ἐσφαλμένη γραφὴ ἀντὶ δίτρητος (βλ. λ.).

διττάγκιστρον (τό)· διττόν, διπλοῦν ἄγκιστρον.

διττανθρακικὰ *ἅλατα* *[Χημ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο παλαιότερον τὰ ὄξινα ἀνθρακικὰ ἅλατα, τὰ ἄλλως καὶ *δισανθρακικὰ* ἅλατα καλούμενα, ὡς π.χ. διττανθρακικὸν ἢ δισανθρακικὸν νάτριον εἶναι τὸ ὄξινον ἀνθρακικὸν νάτριον ($NaHCO_3$). Τὰ δισανθρακικὰ ἅλατα καλοῦνται νεωστὶ καὶ *ὑδροανθρακικά*, ὡς περιέχοντα ὑδρογόνον μὴ ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τοῦ μετάλλου. Κ. Γ. Μ.

διττμαρίτης (ὁ) (Dittmarites Mojs.) *[Παλαιοζωολ.]* Ὑπογένος ἐκλειψάντων ζώων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *ἀρπαλίτης* τῶν *κερατιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ ἀλπινικοῦ τριασίου συστήματος πολλαχοῦ τῆς γῆς. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν λείψανα τοῦ εἴδους διττμαρίτης Ferdinandi Mojs. εἰς τοὺς ἐρυθροὺς ἀσβεστολίθους τῆς κάτω καρνίου βαθμῖδος τῆς τριασίου περιόδου εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ λόφου Θεόκαφτα (ΒΔ τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου). Γ. Κ. Γ.

διττογονία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται ἡ περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποίαν ὀργανισμοί τινες παράγουσι δὶς γεννήσια κύτταρα κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου των. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς διαφόρους ἰχθῦς καὶ μαλακόστρακα. Λ. Ν. Π.

διττογραφία (ἡ). Σφάλμα σύνηθες εἰς τὴν παλαιογραφίαν, συνιστάμενον εἰς τὴν ἐπανάληψιν δὶς τῆς αὐτῆς φράσεως, τοῦ ἀντιγραφέως εἰς ἀπατηθέντος διὰ τὴν σύμπτωσιν λέξεως ἢ καὶ ἁπλῆς καταλήξεως κοινῆς, εἴτε σφαλόντος εἰς τὴν μετάβασιν ἀπὸ στίχου εἰς στίχον. Τὰ αὐτὰ αἴτια προκαλοῦν καὶ τὸ ἀντίθετον σφάλμα τῆς παραλείψεως. Λ. Ν. Π.

διττογραφοῦμαι *(—έομαι)*· γράφομαι κατὰ δύο τρόπους, ἔχω διττὴν ὀρθογραφίαν· π. χ. χρεόγραφον καὶ χρεώγραφον, λαγῶς καὶ λαγώς.

διττόκλιτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων διττὴν κλίσιν, ἄλλως *δίκλιτος*.

— *[Γραμμ.]* Βλ. ἑτερόκλιτος.

διττολογία (ἡ)· βλ. δισσολογία.

διττός *—ή, —όν* καὶ *δισσός*· ὁ διπλοῦς, ὁ συγκείμενος ἐκ δύο: «διττὴ γνώμη, —παράδοσις» δύο γνῶμαι, —παραδόσεις περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος.— Ἐπίρρ. *διττῶς*· κατὰ δύο τρόπους.

— διττὰ *σύμφωνα*· βλ. διπλᾶ *σύμφωνα*.

διττοχρωμία (ἡ) (Dittochromie) *[Γραφ. Τέχν.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ τυπογραφία ἥτις γίνεται δι' ἑνὸς γραφικοῦ χρώματος, εἰς τὸ ὁποῖον προσμίγνυται χρωστική τις τῆς ἀνιλίνης. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτυγχάνεται ὥστε ὥρας τινὰς μετὰ τὴν τύπωσιν νὰ παράγηται ἕτερος τόνος ἀποχρώσεως διὰ τῆς ἐπακολουθούσης ἐξαπλώσεως τοῦ χρώματος ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἡ ἀπορρόφησις τοῦ τόνου τοῦ χρώματος διὰ τοῦ χάρτου καθίσταται ἐντονωτέρα κατὰ τὴν πρόσμιξιν λίπους ἢ πετρελαίου εἰς τὸ γραφικὸν χρῶμα, ἐξαλείφεται δὲ προσθήκῃ ὀλίγου ξηραντικοῦ. Τοιοῦται διττοχρωμίαι κατάλληλοι διὰ τὴν φωτοτυπίαν εἰσήχθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ἔτος 1913 ὑπὸ τοῦ Mülsam Κ. Γ. Μ.

δίτυλος (ὁ) (Ditylus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *οἰδομεριδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν καὶ πρόθωρακα βραχύν, ἔλυτρα ἐπιμήκη καὶ εὐρέα, πόδας καὶ κεραίας μακρὰς καὶ λεπτάς. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀμερικῇ καὶ Καναρίοις νήσοις. Δ. Ν. Π.

διυγραίνω, ἀόρ. *διύγρανα—διυγράνθην*· ποιῶ τι ὑγρὸν καθ' ὅλον τὸ βάθος, διαβρέχω.

διύγρανσις, *—εως* (ἡ)· ἡ καθ' ὅλον τὸ βάθος ὕγρανσις, διάβρεξις.

διυδρανθρακένιον *['Οργ. Χημ.]*. Δὶς ὑδρογονωμένον παράγωγον τοῦ ἀνθρακενίου (βλ. λ.) τοῦ τύπου $C_{14}H_{12}$. Τήκεται εἰς 106°,5. Σ. Γ.

διυδροϊνδανθρένη *['Οργ. Χημ.]*. Ἕνωσις λαμβανομένη ἐκ τῆς *ἰνδανθρένης* δι' ἀναγωγῆς δι' ὑδροθειώδους νατρίου παρουσίᾳ ἀλκάλεως. Σ. Γ.

2,6-διϋδροξυλαμινο-2,6-*διμεθυλεπτανόνη*-4 *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$HO.NH.C(CH_3)_2.CH_2.CO.CH_2.C(CH_3)_2\ NH\ OH$$

λαμβανομένη ἐξ ὑδροξυλαμίνης καὶ φορόνης. Τήκεται εἰς 112—114°. Σ. Γ.

διυλίζω, ἀόρ. *διύλισα – διυλίσθην*, παθ. μετχ. *διυλισμένος*· διηθῶ, καθαρίζω διὰ τοῦ διυλιστηρίου, ἀποχωρίζω τὰς στερεὰς οὐσίας ἀπὸ τῶν ρευστῶν, κοιν. *φιλτράρω, λαμπικάρω*: «διυλίζω τὸ λάδι» καὶ «διυλισμένο λάδι» || μεταφ. ἐξετάζω μετὰ πάσης ἀκριβείας, διονυχίζω: «διυλίζει τὰ τῶν ἄλλων» || Γραφ. «οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα καὶ καταπίνοντες τὴν κάμηλον».

διύλισις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ διυλιστηρίου καθάρισις, διήθησις, κοιν. *φιλτράρισμα, λαμπικάρισμα*.

διύλισμα (τό)· τὸ διυλισθὲν ὑγρόν, τὸ διὰ τοῦ διυλιστηρίου καθαρισθέν.

διυλιστήρ, *—ῆρος* (ὁ) καὶ *διυλιστήριον*· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου διυλίζομεν, ὁ ἠθμός.

— *['Εγκυκλ.]* Τὰ *διυλιστήρια* εἶναι ὄργανα χρησιμοποιούμενα πρὸς διήθησιν τοῦ ὕδατος. Ὡς δείκτης τῆς διηθητικῆς ἱκανότητος διυλιστηρίου τινὸς θεωρεῖται ἡ κατακράτησις τῶν ἐν τῷ ὕδατι μικροβίων καὶ οὐχὶ ἡ διαύγεια τοῦ διηθουμένου ὕδατος. Διὰ τὴν κατ' οἶκον διήθησιν χρησιμοποιοῦνται πλεῖστα εἴδη διυλιστηρίων, ἅτινα ὅμως μέχρι σήμερον δὲν παρέσχον τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Πάντως ἡ οὐσία, ἐξ ἧς κατασκευάζονται τὰ κατ' οἶκον διυλιστήρια, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τοσοῦτον μικροὺς πόρους, ὥστε νὰ παρακωλύεται ἡ δι' αὐτῶν δίοδος τῶν μικροβίων· ἑπομένως πρόσφορα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι μόνον τὰ ἐκ πορσελλάνης, τὰ ἐξ ἐγχυματογενοῦς πυριτικῆς γῆς καὶ ἄλλων παρομοίων οὐσιῶν. Οἱ λεπτότατοι πόροι τῶν τοιούτων διυλιστηρίων πληροῦνται προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπὸ λεπτοτάτων μορίων ἰλύος καὶ ἀποφράσσονται ὑπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς διακρατουμένων κατὰ τὴν διήθησιν μικροβίων. Ἀπεδείχθη δὲ διὰ τῆς μικροβιολογικῆς ἐρεύνης ὅτι ἕνεκα τούτων ἅπαντα τὰ πρὸς οἰκιακὴν χρῆσιν διυλιστήρια παύονται λειτουργοῦντα ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν χρῆσιν αὐτῶν, πλὴν δὲ τούτου καθίστανται ἑστία πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐν αὐτοῖς μικροβίων, ἅτινα δυνατὸν νὰ πληθυνθῶσιν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ ἐξ αὐτῶν ἐξερχόμενον ὕδωρ νὰ περιέχῃ πλείονα (ἐνίοτε 100—1000πλάσια) μικρόβια τοῦ εἰσερχομένου. Ἕνεκα τούτου ἕκαστον διυλιστήριον ἀνάγκη νὰ ὑποβάλληται περιοδικῶς εἰς μικροβιολογικὴν ἔρευναν, νὰ καθαρίζηται τακτικῶς, τουτέστι νὰ ἀφαιρῆται ἡ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας ἐπικαθημένη ἰλὺς καὶ ν' ἀποστειροῦται εἶτα διὰ χημικῶν μέσων ἢ διὰ βράσεως. Ἐν γένει ὅμως ἅπαντες οἱ ὑγιεινολόγοι συμφωνοῦσι τανῦν, ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν μικρῶν πρὸς οἰκιακὴν χρῆσιν διυλιστηρίων εἶναι ἄξιον ἐμπιστοσύνης. Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ καταλλήλου καὶ προσεκτικῆς χρήσεως δυνατὸν εἰς ὡρισμένας τινὰ περιστάσεις τὰ μικρὰ ταῦτα διυλιστήρια νὰ παράσχωσιν ὕδωρ στεῖρον μικροβίων, συνιστᾶται ὅπως ἐν περιπτώσει ἀνάγκης χρησιμοποιοῦνται τὰ σχετικῶς κρείσσονα διυλιστήρια τύπου Pasteur-Chamberland, ἢ τύπου Berkefeld-Nordtmeyer. Ἀμφότερα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ κοίλων κηρίων πορσελλάνης ἢ ἐγχυματογενοῦς πυριτικῆς γῆς. Ὁσάκις ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου κηρίου δὲν παρέχεται ποσὸν ὕδατος ἐπαρκὲς διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας, συνενοῦνται πλείονα τούτων, ἐν κοινῷ μεταλλικῷ περιβλήματι. Τὰ διυλιστήρια ταῦτα χρησιμεύουσι διὰ τὴν ταχεῖαν κατ' οἶκον διήθησιν. Διὰ τὸν ἐν μεγάλῃ ὅμως κλίμακι καθαρισμὸν τοῦ ὕδατος, πρὸ τῆς εἰς τὴν πόλιν διοχετεύσεως αὐτοῦ, τουτέστι διὰ τὴν κεντρικὴν κατιοῦσαν βραδεῖαν διήθησιν, χρησιμοποιοῦνται τὰ διυλιστήρια δι' ἄμμου (βλ. λ. διήθησις). Κ. ΣΑΒΒΑΣ

διυλιστήριος, *—α, —ον*· ὁ χρησιμεύων πρὸς διύλισιν: «διυλιστήριος χώνη, —συσκευή».

Δίυλλος *ὁ Ἀθηναῖος*. Ἕλλην ἱστορικὸς τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς (330—290) συγγράψας παγκόσμιον ἱστορικὸν χρονικόν, ἐν ᾧ συμπεριέλαβε πάντα τὰ περὶ τὴν Ἑλλάδα γενόμενα ἀπὸ τοῦ Φωκικοῦ ἢ Ἱεροῦ πολέμου (357) μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κασσάνδρου (297). Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Διύλλου, οὗ συνέχειαν ἔγραψε, κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, Ψάων ὁ Πλαταιεὺς εἰς 30 βιβλία, διῃρεῖτο εἰς 27 βιβλία καὶ τρεῖς «συντάξεις», ἤτοι τμήματα, δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσι συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ Ἐφόρου. Ἀποσπάσματα αὐτοῦ εὑρηνται παρὰ Müller («Fragmenta historicorum graecorum» τόμ. Β' καὶ Γ'). —Θ.

— **Δίυλλος**. Ἀρχαῖος γλύπτης, μᾶλλον χαλκοπλάστης, ἐκ Κορίνθου, ἀκμάσας κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχήν. Εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ Παυσανίου (Χ, 13, 7) ὅτι μετὰ Ἀμυκλαίου καὶ τοῦ Χιόνιδος ἐποίησε σύμπλεγμα παριστάνον τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἁρπαγὴν τοῦ ἱεροῦ τρίποδος τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ τὴν ἔριν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. Γ. Μ.

διφαινοκυχνοῦν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Βασικὴ ὀξινοχρωστικὴ ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1893 ὑπὸ τοῦ Schultz. Ἀνθεκτικὸν κυανοῦν χρῶμα χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ τυποβαφικῇ. Σ. Γ.

Ο-διφαινόλη (τὸ) ἢ *διοξυδιφαινύλιον*-2, 2' *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου: $C_6H_4(OH)—C_6H_4(OH)$, λαμβανομένη ἐκ τοῦ ἐν τῇ πίσσῃ διφαινυλενοξειδίου κατὰ τὴν διὰ τήγματος καλίου παραλαβὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ φλουορενίου, ὡς καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ καρβαζολίου σύντηξιν διὰ καλίου τοῦ ἀνθρακενίου. Εὑρηται πιθανῶς καὶ ὡς τοιοῦτον ἐν τῇ λιθανθρακοπίσσῃ, ἂν καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἐπετεύχθη ἡ ἀνεύρεσίς του. Κρυσταλλοῦται ἐκ τολουολίου εἰς ποίσματα τηκόμενα εἰς 109° καὶ βράζοντα εἰς 315°, ἅτινα συνήθως εἶναι ὑπερύθρως κεχρωσμένα. Ἐξ ὕδατος κρυσταλλοῦται μετὰ κρυσταλλικοῦ ὕδατος εἰς φυλλίδια τηκόμενα εἰς 73—75°. Εἶναι εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα καὶ ἀδιάλυτος εἰς ὕδωρ καὶ ψυχρὸν βενζόλιον. Ὡς πολυοθενὴς φαινόλη παραλαμβάνεται εὐκόλως ὑπὸ ψυχροῦ διαλύματος σόδας καὶ μετὰ σιδηροχλωριδίου παρέχει ἐρυθροϊώδη χροιάν. Κατὰ τὴν σύντηξιν μετὰ χλωριοψευδαργύρου παρέχει διφαινυλενοξείδιον, μετὰ ἀνυδρίτου τοῦ φθαλικοῦ ὀξέος φθαλεΐνην, ἥτις διαλύεται εἰς ἀλκάλια μετὰ κυανοϊώδους χρώματος καὶ μετὰ διαζωβενζολίου παρέχει ἐρυθρὰν χρωστικήν. Σ. Γ.

διφαινοξείδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. διφαινυλενοξείδιον.

διφαινυλάζωτον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]* Ἐλευθέρα ῥίζα δισθενοῦς ἀζώτου τοῦ τύπου $(C_6H_5)_2N$ λαμβανομένη δ' εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἀφεταιροιώσεως τῆς *τετραφαινυλυδραζίνης*. Σ. Γ.

διφαινυλαζωτοξείδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. διφαινυλυδροξυλαμίνη.

διφαινυλαιθάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. διβενζύλιον.

διφαινυλαιθὴρ (ὁ) *['Οργ. Χημ.]*. Κρυσταλλικὸν παράγωγον τῆς *φαινόλης* τοῦ τύπου $C_6H_5.O\ C_6H_5$ Σ. Γ.

διφαινυλαμίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀρυλιωμένον παράγωγον τῆς ἀνιλίνης τοῦ τύπου

$$C_6H_5\ NH.\ C_6H_5$$

ἀνακαλυφθὲν τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ A. W. Hofmann. Παρασκευάζεται εἰσέτι καὶ σήμερον κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν De Laire, Girard καὶ Chapoteaut τῷ 1866 ὑποδειχθεῖσαν μέθοδον, ἤτοι διὰ θερμάνσεως ἰσομοριακῶν ποσοτήτων ἀνιλίνης καὶ ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης εἰς 200—300°. Ἡ σχηματιζομένη διφαινυλαμίνη ἀποβάλλεται ὡς ἀδιάλυτος καὶ στερεοποιεῖται κατὰ τὴν ψῦξιν. Ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς ἐπιτελεῖται δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑπερθέρμων ἀτμῶν ἢ ἐν κενῷ. Ἡ διφαινυλαμίνη εἶναι σχεδὸν ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, ὡς βάσις δὲ εἶναι ἀσθενεστέρα τῆς ἀνιλίνης λόγῳ ἀκριβῶς τῆς εἰσόδου τοῦ δευτέρου φαινυλίου. Τήκεται εἰς 54° καὶ βράζει εἰς 302°. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τοῦ πορτοκαλλοχρόου IV (πορτοκαλλόχρουν τῆς διφαινυλαμίνης), τοῦ κιτρίνου τῆς μετανίλης καὶ τοῦ κυανοῦ τοῦ διφαινυλίου. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐν Γαλλίᾳ προστιθεμένη εἰς ποσότητα 8 % εἰς τὴν νιτροκυτταρίνην ὡς μέσον σταθεροποιήσεως. Διάλυμα διφαινυλαμίνης εἰς πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ χρησιμοποιεῖται ὡς λίαν εὐαίσθητον ἀντιδραστήριον πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, καθόσον καὶ ἐλάχιστα ἴχνη τούτου προκαλοῦν τὸν σχηματισμὸν κυανῆς χροιᾶς. Σ. Γ.

— **διφαινυλαμίνης** *κυανοῦν* *[Βιομ. Χημ.]*. Βασικὴ χρωστικὴ τοῦ τριφαινυλομεθανίου, διαλυτὴ ἐν ἀλκοόλῃ, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1866 ὑπὸ τῶν Girard καὶ De Laire. Φαιὰ κόνις ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὴ εἰς θερμὴν ἀλκοόλην. Χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν τῶν μεταξωτῶν ἀλλὰ καὶ περισσότερον πρὸς παρασκευὴν διὰ σουλφουρώσεως τοῦ κυανοῦ τῆς ἀνιλίνης. Σ. Γ.

διφαινυλενομεθάνιον *['Οργ. Χημ.]*· βλ. φλουορένιον.

Digitized by Google

διφαινυλενοξείδιον ἢ *διφαινοξείδιον* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικη ἕνωσις τοῦ τύπου

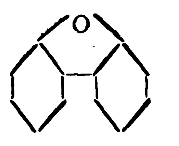

Ἔχει χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν καὶ κρυσταλλοῦται εἰς λευκὰ φυλλίδια τηκόμενα εἰς 86—87° καὶ βράζοντα ἄνευ ἀποσυνθέσεως εἰς 276°. Ἀνευρέθη ὑπὸ τῶν G. Kraemer καὶ R. Weissgerber εἰς τὴν πίσσαν τῶν λιθανθράκων. Σ. Γ.

διφαινύλιον (τὸ) ἢ *φαινυλοβενζόλιον* [*Ὀργ. Χημ.*]. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_6H_5 . C_6H_5$. Ἀποτελεῖ μεγάλα, λευκά, στίλβοντα φύλλα ἢ μονοκλινεῖς πίνακας, τήκεται εἰς 70—71° καὶ βράζει εἰς 254°. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα καὶ κατὰ τὴν διὰ χρωμικοῦ ὀξέος ὀξείδωσιν παρέχει βενζοϊκὸν ὀξύ. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1862 ὑπὸ τοῦ Fittig καὶ ἀνευρέθη ἐν τῇ λιθανθρακοπίσσῃ ὑπὸ τοῦ Büchner τῷ 1875. Παρασκευάζεται συνθετικῶς διὰ διοχετεύσεως ἀτμῶν βενζολίου δι' ἐρυθροπύρων καὶ διὰ τεμαχίων ἐλαφρολίθου πεπληρωμένων σιδηρῶν σωλήνων. Ὁμοίως δύναται νὰ παρασκευασθῇ δι' ἐπιδράσεως νατρίου ἐπὶ βρωμοβενζολίου ἢ διὰ θερμάνσεως εἰς κλειστὴν συσκευὴν λεπτότατα κατανεμημένου χαλκοῦ μετὰ ἰωδιοβενζολίου. Τὸ διφαινύλιον ἀποτελεῖ τὴν μητρικὴν ὕλην (πρώτην ὕλην) τῆς παρασκευῆς τῶν χρωμάτων τῆς βενζιδίνης. Σ. Γ.

—**διφαινυλίου** *χρώματα* [*Βιομ. Χημ.*]. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτοντα συνθετικὰ χρώματα χαρακτῆρος ἀναλόγου πρὸς τὰ χρώματα τῆς διαμίνης. Τὸ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: τὸ κυανοῦν, τὸ κυανομέλαν, τὸ φαιόν, ἡ κατεχίνη, τὸ χλωροκίτρινον, ἡ χρυσοΐνη, ἡ κιτρονίνη, τὸ γνήσιον κυανοῦν, τὸ γνήσιον μπορντώ, τὸ γνήσιον κίτρινον, τὸ γνήσιον τεφρόν, τὸ γνήσιον ἐρυθρόν, τὸ γνήσιον μέλαν, τὸ γνήσιον ἰῶδες, τὸ πράσινον, τὸ πορτακαλλόχρουν, τὸ ἐρυθρόν, τὸ σκοτεινοκυανοῦν κλπ. Σ. Γ.

διφαινυλοδιαζωμεθάνιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βενζοφαινόνη.

διφαινυλοδιακετυλένιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$C_6H_5 . C \vdots C . C \vdots C . C_6H_5$$

λαμβανομένη δι' ὀξειδώσεως τῆς μετὰ χαλκοῦ ἑνώσεως τοῦ φαινυλακετυλενίου. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν καὶ ἀποτελεῖ τὴν μητρικὴν ἕνωσιν τοῦ ἰνδικοῦ. Σ. Γ.

διφαινυλοθειουρία (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Προϊὸν τῆς ἐν ψυχρῷ ἐπιδράσεως διθειάνθρακος ἐπὶ ἀνιλίνης, $2C_6H_5NH_2 + CS_2 = H_2S + (C_6H_5NH)_2CS$. Ἡ ἕνωσις αὕτη κατὰ τὴν ἀπόσταξιν μετὰ φωσφορικοῦ ὀξέος ἀποσπωμένης ἀνιλίνης μετατρέπεται εἰς *φαινυλοσιναπέλαιον*. Σ. Γ.

διφαινυλοκαρβινόλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βενζυδρόλη.

διφαινυλοκετένη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5)_2C : CO$. Κιτρινέρυθρον ὑγρόν. Σ. Γ.

διφαινυλοκινομεθάνιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. φουξόνη.

διφαινυλοκυαναρσίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5)_2 As CN$ παρασκευαζομένη ἐκ διφαινυλοχλωραρσίνης τῇ ἐπιδράσει καλιοκυανιδίου. Ἔχει χαρακτηριστικὴν ὀσμήν, καθισταμένην αἰσθητὴν ἀκόμη καὶ ὅταν ποσότης 5 χιλιοστῶν τοῦ χιλιοστογράμμου εὑρίσκεται εἰς 1 κ. β. ἀέρος. Ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὡς πταρμογόνον. Σ. Γ.

διφαινυλομεθάνιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

$$C_6H_5 . CH_2 . C_6H_5$$

Κρυσταλλοῦται εἰς λευκὰς βελόνας ὀσμῆς πορτοκαλλίου, τήκεται εἰς 26° καὶ βράζει εἰς 231°. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως βενζυλοχλωριδίου ἐπὶ βενζολίου, παρουσίᾳ ἀργιλλοχλωριδίου, καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν καὶ σαπωνοποιίαν. Σ. Γ.

— **διφαινυλομεθανίου** *χρώματα* [*Βιομ. Χημ.*]· βλ. τριφαινυλομεθανίου χρώματα.

διφαινυλοναφθαλυμεθάνιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Παράγωγον τοῦ *ναφθαλινίου* τοῦ τύπου

$$(C_6H_5)_2 CH . C_{10}H_7$$

ἐμφανιζόμενον εἰς δύο ἰσομερεῖς μορφάς, ὧν ἡ μὲν τήκεται εἰς 134°, ἡ δὲ εἰς 149°. Παράγωγα αὐτοῦ εἶναι τὸ κυανοῦν τῆς Βικτωρίας καὶ τὸ κυανοῦν τῆς νυκτός, συνθετικὰ χρώματα. Σ. Γ.

διφαινυλοξικὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]. βλ. βενζιλικὸν ὀξύ.

διφαινυλεφθαλίδιον (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. φθαλοφαινόνη.

διφαινυλοχλωραρσίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὸν παράγωγον τοῦ ἀρσενίου, τοῦ τύπου

$$(C_6H_5)_2 As Cl.$$

Εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 40° καὶ βράζον εἰς 333°. Ἡ εἰσπνοὴ τῆς κόνεως αὐτῆς προκαλεῖ ἔντονον πταρμόν, κεφαλαλγίαν, ἔμετον καὶ βῆχα, ὡς ἐπίσης καὶ πόνον ἰσχυρόν. Ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὡς πταρμογόνον. Σ. Γ.

διφαινυλυδροξυλαμίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5)_2 N . OH$ λαμβανομένη δι' ἀλληλεπιδράσεως φαινυλομαγνησιοβρωμιδίου καὶ νιτροσοφαινόλης. Εἶναι ἄχρουν σῶμα, ὅπερ ὅμως δι' ὀξειδώσεως δι' ὀξειδίου τοῦ ἀργύρου παρέχει ρίζαν ἐλευθέραν μετὰ τετρασθενοῦς ἀζώτου, τὸ *διφαινυλαζωτοξείδιον* $(C_6H_5)_2N{:}O$, τὸ ὁποῖον ἔχει ζωηρὸν ἐρυθρὸν χρῶμα καὶ εἶναι λίαν δραστικόν. Τὰ τοιαύτης συντάξεως σώματα, ἤτοι τὰ τοῦ γενικοῦ τύπου $R_2 N : O$, ἀναλόγως πρὸς τὰς κετόνας, ἐκλήθησαν *νιτρόναι*. Σ. Γ.

διφαλαγγία (ἡ) [*Ναυτ.*]. Τάξις πορείας εἰς δύο φάλαγγας ἢ στοίχους (γαλλ. ordre de marche sur deux colonnes, ἀγγλ. order of sailing in two columns), ἥτις ἐν τούτοις ἐθεωρεῖτο ὡς ἄφρων σχηματισμὸς πρὸς μάχην. Παρὰ τοῦτο, περίδοξος ἐν τῇ ναυτικῇ ἱστορίᾳ παρέμεινεν ἡ διφαλαγγία τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰς *Τράφαλγκαρ*. Σ. Ε. Λ.

διφασία (ἡ) (Diphasia). Γένος πολυπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροπολυποδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους θαλασσίους ὀργανισμοὺς σχηματίζοντας δενδρώδεις, πολυκλαδωτὰς ἀποικίας. Τὰ γονιμοποιὰ κύτταρα τῶν πολυπόδων τούτων εὑρίσκονται διεσκορπισμένα ἐπὶ τῶν διαφόρων τμημάτων τῶν κλάδων. Δ. Ν. Γ.

διφασικὸν *ρεῦμα* [*Ἠλεκτρολ.*]· βλ. λ. ρεῦμα *ἠλεκτρικόν*.

διφασόλη (ἡ) (Diphasol) [*Φαρμακ.*]. Οὕτω καλεῖται σκεύασμα συμπλόκου ὀργανικῆς ἑνώσεως τοῦ ὑδραργύρου, ὅπερ παρὰ τὴν εἰδικὴν δρᾶσιν τοῦ ὑδραργύρου δρᾷ καὶ ὡς μὴ ἐρεθιστικὸν μέσον πρὸς ἐπαύξησιν τῶν ἰδίων ἀμυντικῶν δυνάμεων τοῦ ὀργανισμοῦ. Κ. Γ. Μ.

διφερουλοϋλομεθάνιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἕτερον ὄνομα τῆς κουρκουμίνης (βλ. λ.).

διφθέρα (ἡ)· (ἀρχ.) δορὰ ζῴου, τομάρι, δέρμα ἐξειργασμένον καὶ ἕτοιμον πρὸς βιομηχανικὴν χρησιμοποίησιν· ‖ κατ' ἐπέκτασιν, διάφορα ἀντικείμενα ἐκ δέρματος ζῴων κατασκευαζόμενα.

— [*Ἀρχαιολ.*]. Ἡ χρησιμοποίησις διφθερῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη καὶ ποικίλης φύσεως. Ἐκ διφθερῶν κατεσκευάζοντο στέγαι οἰκιῶν καὶ στρατιωτικαὶ σκηναί. Οἱ Πλαταιεῖς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἐχρησιμοποίησαν διφθέρας διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν γυναικοπαίδων ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ βλήματα. Διὰ διφθερῶν ἢ διφθερίδων ἐκαλύπτοντο κατὰ τὰς ναυμαχίας συνήθως τὰ πλοῖα πρὸς προφύλαξιν τῶν πλευρῶν αὐτῶν ἀπὸ τὰ βέλη καὶ τὰ ἔμβολα («διφθέρινα πλοῖα»). Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν μυρίων τοῦ Κύρου, ἐκ διφθέρας κατεσκευάσθησαν ἀσκοὶ πεπληρωμένοι διὰ ξηροῦ χόρτου, χρησιμεύσαντες ὡς σχεδίαι κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Εὐφράτου. Ὑπό τινων συγγραφέων διφθέραι καλοῦνται τὰ στρατιωτικὰ δισάκκια τῶν τροφίμων, ὡς καὶ αἱ θῆκαι τῶν πολεμεφοδίων ἢ καὶ γενικώτερον αἱ πῆραι. Ὁ ἐκ δέρματος ζῴου, ἰδίως δὲ αἰγός, ἱματισμὸς ἦτο συνηθέστατος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· τοιαῦτα ἐνδύματα, καλούμενα διφθέραι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μηλωτὰς (ἐκ δέρματος προβάτου), ἐφέροντο ὑπὸ τῶν δούλων καὶ τῶν ἀγροτῶν καὶ εἶχον προσηρτημένον δερμάτινον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς (κουκούλα)· οἱ φέροντες αὐτὰ ἐκλήθησαν καὶ διφθερίαι. Διφθέραι ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς ὕλη πρὸς γραφήν, ἕνεκα τούτου δὲ παρὰ Πλουτάρχῳ καὶ χάλκιναι πλάκες πρὸς γραφὴν ὀνομάζονται καταχρηστικῶς διφθέραι χαλκαῖ. —Π.

— [*Παλαιογρ.*] Πολλοὶ τῶν ἀρχαίων λαῶν ἔγραφον ἐπὶ δερμάτων. Αἰγυπτιακὴ διφθέρα διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Κατὰ τὸν Διόδωρον, ὁ Κτησίας ἠρύσθη τὴν ἱστορίαν τῶν Περσῶν ἐκ τῶν βασιλικῶν διφθερῶν, «ἐν αἷς οἱ Πέρσαι τὰς παλαιὰς πράξεις εἶχον συντεταγμένας». Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι τὰς μεταξὺ τῶν λαῶν συνθήκας ἔγραφον ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ θυσιαζομένου σφαγίου. Χρῆσιν διφθέρας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἰωνίας ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡρόδοτος. Ἡ διφθέρα διαφέρει τῆς περγαμηνῆς (βλ. λ.), ἥτις εἶναι δέρμα λεπτότερον ἐπεξειργασμένον, ἐπιτρέπει δὲ τὴν γραφὴν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. [Πρβλ. *Τόμψων-Λάμπρου*, Ἑλλ. Παλ. 66, *Gardthausen* Gr. Pal. I² 91.] Λ. Ν. Π.

διφθέρα (ἡ) (Dipthera) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκτωδῶν*. Ἡ διφθέρα ἐμφανίζεται τὸν Μάϊον καὶ ἡ κάμπη της ζῇ ἐπὶ τῶν δρυῶν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Αἱ ἐμπρόσθιαι πτέρυγες εἶναι πράσιναι μὲ ἰχνογραφήματα μελανὰ καὶ λευκά.

Ε. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

διφθερία (ἡ)· βλ. λ. διφθερῖτις.

διφθερικός, —ή, —όν, καὶ *διφθεριτικός*· ὁ ἰδιάζων εἰς τὴν διφθερίτιδα, ὁ ἐκ τῆς διφθερίτιδος χαρακτηριζόμενος: «διφθεριτικὴ λαρυγγῖτις».

διφθέρινος, —η, —ον· ὁ ἐκ διφθέρας κατεσκευασμένος, πέτσινος.

διφθερῖτις (ἡ)· μολυσματικὴ νόσος, ἧς ὁ κύριος χαρακτὴρ εἶναι ἡ παραγωγὴ μεμβρανῶν ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου ἢ ἐπὶ τοῦ ἀπογυμνωθέντος ἐπιθηλίου τοῦ δέρματος. Τὰ γενικὰ συμπτώματα τῆς νόσου ταύτης ὀφείλονται εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ διφθεριτικοῦ μικροβίου (βακτηριδίου τοῦ Klebs Loeffler) παραγομένας τοξίνας.

—[*Ἰατρ.*] Ἡ διφθερῖτις φαίνεται ὅτι εἶχεν ἤδη παρατηρηθῇ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ἡ πρώτη ὅμως σαφὴς περιγραφὴ ὀφείλεται εἰς τὸν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντα Ἀρεταῖον τὸν Καππαδόκην, ὅστις καλεῖ αὐτὴν «αἰγυπτιακὰ—» ἢ «συριακὰ ἕλκη», ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι ἡ νόσος αὕτη ἦτο μᾶλλον διαδεδομένη ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Συρίᾳ. Ὁ Ἀρεταῖος διακρίνει «τῶν εὐήθων τὰ λοιμώδεα καὶ θανατηφόρα ἐπιπάγῳ λευκῷ ἢ πελιδνῷ ἢ μέλανι συνεχόμενα». Εἶτα περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, τοῦ Καιλίου Αὐρηλιανοῦ καὶ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Ἀετίου τοῦ Ἀμιδηνοῦ (κατὰ τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα). Ἔκτοτε μέχρι τέλους τοῦ Μεσαίωνος οὐδεὶς συγγραφεὺς ἀναφέρει τι περὶ τῆς νόσου ταύτης. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' ὅμως καὶ ἰδίως κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἡ Εὐρώπη ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ διαφόρων ἐπιδημιῶν βαρυτάτης μορφῆς. Ἡ διφθερῖτις ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ, εἶτα ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰσέβαλεν εἰς Ἱσπανίαν, Πορτογαλίαν, Ἰταλίαν. Ἔπειτα ἐνέσκηψεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀργότερον ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν της καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Αἱ ἐπιδημίαι αὗται ἔσχον ποικίλας μορφὰς καὶ περιεγράφησαν ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι: «ἀσφυκτικὴ νόσος» (morbus suffocans), «ἀποπνικτικὴ νόσος» (morbus strangulatorius), «λοιμώδης κυνάγχη», «κακοήθης κυνάγχη», «ἕλκος γαγγραινῶδες, garotillo κτλ. Τῷ 1765 ὁ Home ἐν Σκωτίᾳ δίδει πρῶτος τὸ ὄνομα «κρούπ» εἰς τὴν ἀποπνικτικὴν νόσον τοῦ λάρυγγος, τὴν ἀποχωρίζει ὅμως τῆς διφθεριτικῆς κυνάγχης, θεωρῶν αὐτὴν ὡς ἰδιαιτέραν νόσον καὶ συγχέει ἐν τῇ αὐτῇ περιγραφῇ τὴν διφθεριτικὴν λαρυγγίτιδα μετὰ τῆς τρισμώδους ἢ *σπασμωδικῆς* λαρυγγίτιδος, τῆς περιγραφείσης ἔπειτα ὑπὸ τὸ ὄνομα «ψευδοκρούπ». Μετά τινα ἔτη ὁ Samuel Bard, ἔκ τινων παρατηρήσεών του γενομένων κατά τινα ἐπιδημίαν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἄγεται εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ κρούπ καὶ ἡ διφθεριτικὴ κυνάγχη εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ νόσος. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐπικυρώνουν μετὰ ταῦτα αἱ πολυπληθεῖς ἐργασίαι τοῦ Bretonneau, ὅστις καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν νόσον τὸ ὄνομα «διφθερῖτις». Εἰς τὸν Trousseau δὲ ὀφείλεται ἡ μεγάλη ἐκλαΐκευσις ὅλης αὐτῆς τῆς ἐργασίας τοῦ Bretonneau.

Τὸ μικρόβιον τῆς νόσου ἀνεκαλύφθη τῷ 1883 ὑπὸ τοῦ Klebs, ἀλλ' ὁ Loeffler πρῶτος ἀπεμόνωσε τὸ εἰδικὸν βακτηρίδιον εἰς πλείστας περιπτώσεις διφθερίτιδος, ἐκαλλιέργησεν αὐτὸ καὶ ἠδυνήθη ν' ἀναπαραγάγῃ δι' αὐτοῦ διφθεριτικὰς ψευδομεμβράνας. Ἀργότερον ὁ Roux καὶ ὁ Yersin εὗρον τὸ μικρόβιον τοῦ Loeffler εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις διφθερίτιδος, ἔκαμαν διάφορα πειράματα ἐπὶ τῶν ζῴων καὶ ἐξήγαγον ἐκ τῶν καλλιεργειῶν τοῦ μικροβίου τοξίνην τινά, δι' ἧς παρήγαγον τὰ αὐτὰ συμπτώματα (ἰδίως παραλύσεις), τὰ ὁποῖα δίδει καὶ ὁ ἐνοφθαλμισμὸς τοῦ μικροβίου. Τῷ 1890 ὁ Behring καὶ ὁ Kitasato ἀνέφερον τὴν ὕπαρξιν, ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος τῶν κατὰ τῆς διφθερίτιδος ἐμβολιασθέντων ζῴων, εἰδικῆς τινος οὐσίας, ἥτις ἐνιεμένη εἰς τὰ ζῷα τὰ προφυλάσσει κατὰ τῆς διφθεριτικῆς μολύνσεως. Τὰ πειράματα ταῦτα ὡδήγησαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀντιδιφθεριτικῆς ὀροθεραπείας. Τῷ 1894 ἐν τῷ Ἰατρικῷ συνεδρίῳ τῆς Βουδαπέστης ὁ Roux, ὁ Martin καὶ ὁ Chaillou πρῶτοι ἀνήγγειλαν τὴν παρασκευὴν ἀντιφθεριτικοῦ ὀροῦ κατέχοντος εἰδικὰς προφυλακτικὰς καὶ θεραπευτικὰς ἰδιότητας. Ἡ ὀροθεραπεία αὕτη ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ παραδεκτὴ ὡς μόνη ἀποτελεσματικὴ παρ' ὅλου τοῦ ἰατρικοῦ κόσμου. Τῷ 1913 ὁ Schick τῆς Βιέννης, ἐφαρμόζων τὴν ἐπὶ τοῦ δέρματος ἀντίδρασιν τῆς διφθεριτικῆς τοξίνης, ἐφεῦρε νέαν μέθοδον πρὸς διάγνωσιν τῆς ἐπιδεκτικότητος τῶν ἀτόμων εἰς τὴν διφθερίτιδα. Ἀπὸ τοῦ 1926 καὶ 1927 ἀρχίζει νὰ γενικεύεται ὁ προφυλακτικὸς ἐμβολιασμὸς κατὰ τῆς διφθερίτιδος, χάρις εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ramon τῷ 1923 ἀνακαλυφθεῖσαν ἀνατοξίνην, τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις εἶναι τελείως ἀκίνδυνος.

Μικροβιολογία. Τὸ ὑπὸ τῶν Klebs καὶ Loef-

Digitized by Google

fler ἀνακαλυφθὲν μικρόβιον τῆς διφθερίτιδος εἶναι ἐπίμηκες ραβδίον, λεπτότερον πρὸς τὸ κέντρον, ἔχον τὰ ἄκρα κατά τι πεπαχυσμένα καὶ στρογγύλα (κορυνοειδὲς) καὶ ἐμφανιζόμενον ἐνίοτε ἐν μέρει κεκαμπυλωμένον. Τὸ μικρόβιον τοῦτο εἶναι ἀκίνητον. Τὸ βακτηρίδιον τοῦ Loeffler χρωματίζεται καλῶς ὑπὸ τῶν διαφόρων βασικῶν χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης καὶ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Gram, ὅταν αὕτη γίνεται μετὰ προσοχῆς, διότι μία παρατεταμένη διαμονὴ ἐν τῷ οἰνοπνεύματι δύναται νὰ τὸ ἀποχρωματίσῃ. Ἡ διάταξις αὐτοῦ εἰς τὰ διάφορα παρασκευάσματα εἶναι χαρακτηριστική. Εἴς τινα μέρη νομίζει τις ὅτι παρατηρεῖ σωροὺς καρφίδων ἀτάκτως ἐρριμμένων, εἰς ἄλλα δὲ τὰ βακτηρίδια διευθετοῦνται ὡσὰν Λ ἢ τίθενται εἰς παραλλήλους γραμμὰς λαμβάνοντα τὸ σχῆμα εἰκόνος, ἥτις παριστᾷ φραγμοὺς ἐκ πασσάλων. Μία καλὴ συνήθως χρῶσις τοῦ μικροβίου δεικνύει πολλάκις ἐντὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ πλησίον τῶν ἄκρων μικρὰς κεχρωσμένας κοκκιάσεις, αἵτινες καλοῦνται «πολικὰ σωμάτια» τοῦ Babès, θεωρούμενα χαρακτηριστικὰ τοῦ πραγματικοῦ βακτηριδίου τῆς διφθερίτιδος. Τὸ μῆκος τῶν βακτηριδίων τοῦ Loeffler ποικίλλει, διὸ καὶ διακρίνονται ταῦτα εἰς μακρά, εἰς μέσα καὶ εἰς βραχέα. Τὰ μακρὰ καὶ μέσα βακτηρίδια εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀσφαλῶς διφθεριτικά. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ βραχέα βακτηρίδια, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε περιέχουσι κοκκιάσεις, συζητεῖται ἀκόμη ἡ φύσις αὐτῶν. Πολλοὶ συγγραφεῖς παραδέχονται ὅτι ταῦτα ἀντιπροσωπεύουν διάφορον μικροβιακὴν φυλὴν ψευδοδιφθεριτικοῦ τινος μικροβίου. Τὸ ἄριστον θρεπτικὸν ὑλικὸν διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βακτηριδίου τοῦ Loeffler εἶναι ὁ εἰδικῶς παρασκευαζόμενος πεπηγὼς ὀρὸς αἵματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπὸ θερμοκρασίαν 37° παρατηροῦνται ἐντὸς 16 ὡρῶν μικραὶ στρογγύλαι ἀποικίαι, λευκωπῶς ὑπόφαιοι, διαστάσεως κεφαλῆς καρφίδος. Τὸ βακτηρίδιον τῆς διφθερίτιδος διαβιοῖ ἐπὶ τῶν βλεννογόνων τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ ρινοφάρυγγος, ἔνθα προκαλεῖ εἰδικὴν ἀντίδρασιν τῶν ἱστῶν, τὴν ψευδομεμβρᾶναν. Ἐκκρίνει δύο τοξίνας, τὴν μὲν προσκεκολλημένην πρὸς τὰ μικροβιακὰ σώματα (ἐνδοτοξίνην), τὴν δὲ διάχυτον ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος (ἐξωτοξίνην). Διὰ τῆς ἐξωτοξίνης παρασκευάζονται τὰ ζῷα, τὰ ὁποῖα θὰ δώσουν τὸν συνήθη ἀντιδιφθεριτικὸν ὀρόν.

Διφθεριτικὴ κυνάγχη. Ἡ κυνάγχη εἶναι ἡ συνηθεστέρα ἐκδήλωσις τῆς διφθερίτιδος· παρατηρεῖται δὲ εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας. Οἱ παλαιότεροι συγγραφεῖς εἶχον τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ νόσος αὕτη συναντᾶται ἰδίᾳ κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, ἀφ' ὅτου ὅμως γενικεύθησαν αἱ μικροβιολογικαὶ ἔρευναι ἐξηκριβώθη ὅτι ἡ διφθεριτικὴ κυνάγχη δὲν εἶναι σπανία καὶ κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν. Συναντᾶται ὅμως ἀσφαλῶς ὀλιγώτερον μετὰ τὸ ἕβδομον ἔτος.

Ἐπιδημιολογία. Ἡ διφθεριτικὴ κυνάγχη εἶναι ἐνδημικὴ εἰς ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἐνίοτε παρατηροῦνται ἐπιδημίαι, αἵτινες αὐξάνουσι καταπληκτικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρρώστων· κατὰ τὰς ἐπιδημίας δὲ ταύτας ἡ νόσος ἐμφανίζεται συνήθως ὑπὸ βαρυτέραν μορφήν, ἰδίᾳ μάλιστα ὅταν προϋπάρχῃ ἐπιδημία γρίππης, ἱλαρᾶς ἢ κοκκύτου. Συνήθης ἐποχὴ τῶν ἐπιδημιῶν εἶναι οἱ χειμερινοὶ μῆνες. Τὰ μικρόβια τοῦ Loeffler μεταδίδονται διὰ τῶν ἐκκριμάτων τῆς ρινὸς καὶ ἐκ μολυνθέντων ἐσωρρούχων, φορεμάτων ἢ καὶ παιγνίων παιδίων, ἅτινα ἔπασχον ἐκ διφθερίτιδος. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἄτομα φαινομενικῶς ὑγιᾶ, ἅτινα εἶναι φορεῖς μικροβίων καὶ δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὸ νόσημα. Τὸ μικρόβιον τῆς διφθερίτιδος ἔχει μεγάλην ἀντοχήν, παραμένον πολλάκις ἐπὶ ἑβδομάδας ἐντὸς τοῦ κονιορτοῦ τῶν σκοτεινῶν γωνιῶν τοῦ δωματίου τοῦ ἀρρώστου, καταστρέφεται ὅμως σχεδὸν ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

Συμπτωματολογία. Βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς μικροβιολογικῆς ἐξετάσεως συγγραφεῖς τινες (Grancher, Barbier, Nobécourt κτλ.) διακρίνουσι τὰς ἁπλᾶς ἢ μονομικροβιακὰς διφθερίτιδας καὶ τὰς πολυμικροβιακὰς διφθερίτιδας (στρεπτο-διφθερίτιδας, σταφυλο-διφθερίτιδας κτλ.). Τὰς μονομικροβιακὰς διφθερίτιδας ὑποδιαιροῦσιν εἰς τοπικὰς μορφάς, καθ' ἃς ἡ γενικὴ δηλητηρίασις εἶναι μηδαμινὴ ἢ ἐλαχίστη, καὶ εἰς τοξικὰς μορφάς. Ἡ ταξινόμησις τοῦ Marfan καὶ τοῦ Aviragnet εἶναι ἁπλουστέρα. Οὗτοι διακρίνουσι: α') τὴν κοινὴν ἢ καλοήθη μορφήν, β') τὴν κακοήθη μορφήν.

Καλοήθης μορφή. Ἡ ἀρχὴ τῆς νόσου εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὕπουλος· ἐμφανίζεται πολλάκις ὡς κοινὴ μετρίας ἐντάσεως κυνάγχη μετά τινος ἐλαφρᾶς δυσφαγίας. Συνηθέστερον ὅμως τὰ τοπικὰ συμπτώματα εἶναι μηδαμινά. Παρατηρεῖται μόνον ὅτι τὸ παιδίον αἰσθάνεται κόπωσιν, ἀνορεξίαν καὶ ἐνίοτε κεφαλαλγίαν. Ἂν δὲν ἐξετασθῇ ὁ φάρυγξ τοῦ ἀρρώστου, ἡ διφθερῖτις θὰ παραμείνῃ ἀπαρατήρητος. Ἡ ἐξέτασις τοῦ φάρυγγος θὰ δείξῃ μίαν ἐρυθρότητα διάχυτον καί τινα διόγκωσιν τῶν ἀμυγδαλῶν· ἐπὶ τῆς μιᾶς δὲ τῶν ἀμυγδαλῶν ἢ καὶ ἐπὶ τῶν δύο (συνήθως 24—36 ὥρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς νόσου) παρατηρεῖται ἡ ψευδομεμβρᾶνα ὡς μία λευκὴ κηλίς. Ἡ κηλὶς αὕτη καλῶς περιγεγραμμένη, στρογγύλη ἢ ᾠοειδής, ἐμφανίζεται ὑπὸ ποικίλας διαστάσεις καὶ δὲν ἔχει συνήθως τὴν αὐτὴν ἀνάπτυξιν, ὅταν παρουσιάζεται καὶ εἰς τὰς δύο ἀμυγδαλάς. Κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν της εἶναι λευκὴ ὡς πορσελλάνη, καθίσταται δέ, ἐφ' ὅσον παρέρχεται ὁ χρόνος, ὑποκιτρίνη καὶ ὑπόφαιος. Ἡ ψευδομεμβρᾶνα ἐξαπλοῦται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχέως εἰς τὰ πλησίον μέρη, καταλαμβάνει τὰς ὑπερῴους καμάρας καὶ τὴν κιονίδα (τὸν σταφυλίτην). Ἡ ἐμφάνισις αὐτῆς ἐπὶ τῆς κιονίδος ἐν εἴδει δακτύλου χειροκτίου εἶναι μάλιστα ἀρκετὰ χαρακτηριστική. Ἡ μεμβρᾶνα αὕτη εἶναι μᾶλλον παχεῖα καὶ φαίνεται καλῶς προσκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτὴν ἱστοῦ· ἡ ἀφαίρεσις αὐτῆς προκαλεῖ ἐλαφρὰν αἱμορραγίαν. Ἀποσπωμένη ἀναπαράγεται ἐν τάχει εἰς ὥρας τινάς. Εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς νόσου παρατηρεῖται καὶ μία σχετικὴ διόγκωσις τῶν ὄπισθεν τῆς γωνίας τῆς γνάθου ἀδένων, συνήθως ἄνευ περιαδενίτιδος. Οἱ ἀδένες οὗτοι καθίστανται πολλάκις ἐπώδυνοι, ἀλλ' οὐδέποτε διαπυοῦνται.

Διφθεριτικὰ βακτηρίδια.

Τὰ γενικὰ συμπτώματα εἶναι κατὰ τὴν μορφὴν ταύτην τόσον ὀλίγον σεσημασμένα, ὥστε δὲν ὑποχρεώνουσι τὸ παιδίον νὰ παραμείνῃ πάντοτε κλινῆρες. Παρατηρεῖται ὅμως συχνότατα εἰδική τις ὠχρότης τοῦ δέρματος, ἐξ ἧς ἐμφαίνεται πάντοτε βαθμός τις δηλητηριάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐξ ἄλλου ὁ σφυγμὸς εἶναι ταχὺς (100—120 σφύξεις κατὰ λεπτόν), ἐνῷ ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται περὶ τοὺς 38°, ἐπίσης εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις συναντᾷ τις ποιάν τινα λευκωματουρίαν. Ἡ ἐξέλιξις εἶναι συνήθως εὐνοϊκή, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὀροθεραπείας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὀροῦ ὁ φάρυγξ ἀρχίζει νὰ καθαρίζηται ἐντὸς 24 ὡρῶν, αἱ ψευδομεμβρᾶναι ἐξαφανίζονται καὶ ἡ νόσος λήγει ἐντὸς 6—8 ἡμερῶν. Πολλάκις ὅμως παραμένουν ἀκόμη ἐπὶ πολὺ ἡ κόπωσις καὶ ἡ ὠχρότης, τεκμήρια μιᾶς δηλητηριάσεως σοβαρωτέρας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ τις εἰς τὴν ἀρχήν. Αἱ ἐπιπλοκαὶ εἶναι σπάνιαι κατὰ τὴν καλοήθη μορφήν. Ἐν τούτοις παρατηροῦνται πολλάκις κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν ὀφθαλμικαὶ παραλύσεις ἢ παραλύσεις τοῦ ὑπερῴου ἱστίου, ἰδίως ὁσάκις ἡ ὀροθεραπεία δὲν ἐφηρμόσθη ἐγκαίρως ἢ ὑπῆρξεν ἀνεπαρκής. Αἱ παραλύσεις ὅμως αὗται εἶναι συνήθως ἰάσιμοι.

Κακοήθης μορφή. Ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι σπανιωτέρα τῆς προηγουμένης· παρατηρεῖται δὲ ἰδίᾳ κατὰ τὰς μεγάλας ἐπιδημίας. Ἡ ἔναρξις αὐτῆς εἶναι συνήθως ἀπότομος, ἐκδηλουμένη μὲ σοβαρὰ γενικὰ συμπτώματα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ἐνίοτε ὅμως ἐμφανίζεται ὡς ἐπιπλοκὴ τῆς καλοήθους, κοινῆς διφθεριτικῆς κυνάγχης. Ἡ ἔντασις τῶν τοπικῶν συμπτωμάτων ποικίλλει· ἐνίοτε ταῦτα εἶναι ἐλάχιστα, συνηθέστερον ὅμως αἱ ψευδομεμβρᾶναι εἶναι ἐκτεταμέναι, παχεῖαι, φαιόχροοι μὲ ὑπομελαίνας μικρὰς κηλῖδας, λόγῳ ἐλαφρῶν αἱμορραγιῶν, καὶ καταλαμβάνουσι τὰς ἀμυγδαλάς, τὰς ὑπερῴας καμάρας καὶ τὸ ὑπερῷον ἱστίον. Πολλάκις δὲ πυορροοῦσι τὰ πλάγια τοιχώματα τοῦ φάρυγγος. Ἐπίσης δὲν εἶναι σπάνιον νὰ ἐμφανισθῶσι ψευδομεμβρᾶναι ἐπὶ τῶν οὔλων, ἐπὶ τῶν γωνιῶν τῶν χειλέων καὶ ἐπὶ πάσης προκαλουμένης ἐξελκώσεως τοῦ βλεννογόνου. Ἡ διφθεριτικὴ ρινῖτις εἶναι προσέτι συνηθεστάτη. Ἡ ἀπόπνοια εἶναι δυσώδης, ἐκ τῆς ρινὸς ἐκκρίνεται ὑγρόν τι ὑπέρυθρον ὀρῶδες, ὅπερ κατέρχεται ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου χείλους καὶ τῶν παρειῶν σχηματίζον ἐφελκίδας ἐξ ἀπεξηραμένου πύου. Ἡ διόγκωσις τῶν ὑπογναθίων ἀδένων εἶναι ἐντονωτάτη, παραμορφώνουσα πολλάκις τὸν τράχηλον· παρατηρεῖται δὲ καὶ περιαδενῖτις. Τὰ γενικὰ συμπτώματα εἶναι χαρακτηριστικώτατα: ἡ κατάπτωσις εἶναι ἔκδηλος, ἡ χροιὰ τοῦ ἀρρώστου ὠχρά, μολυβδώδης. Ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται εἰς 39° καὶ 40°· ὁ σφυγμὸς εἶναι μικρός, συχνὸς (130—160 σφύξεις κατὰ λεπτόν), ὑπότονος. Ἄλλοτε πάλιν ἡ θερμοκρασία κατέρχεται εἰς 38° καὶ κάτω, ἐνῷ ὁ σφυγμὸς καθίσταται ἔτι συχνότερος· καὶ τοῦτο εἶναι σύμπτωμα ἐπιδεινώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ ἀρρώστου. Ἡ λευκωματουρία εἶναι συνήθης. Εἰς πλείστας περιπτώσεις ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐντὸς 24—48 ὡρῶν, ὁτὲ μὲν ἐξ ἀσφυξίας ἐκ τῆς μεγάλης ἐπεκτάσεως τῶν μεμβρανῶν ἐπὶ τοῦ λάρυγγος, τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων, εἰς τὴν ὁποίαν προστίθεται ἡ ἐκ τοξινῶν προκαλουμένη γενικὴ ἐξασθένησις, ὁτὲ δέ, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, ἐξ αὐτῶν τῶν τοξικῶν φαινομένων. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἡ ἀδυναμία εἶναι μεγίστη, αἱ σφύξεις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μετρηθῶσιν, ἡ ἀρτηριακὴ πίεσις εἶναι λίαν χαμηλή. Ὁ ἄρρωστος δὲν οὐρεῖ σχεδὸν πλέον, τὰ οὖρα εἶναι ἐλάχιστα καὶ περιέχουσιν ἄφθονον λεύκωμα. Πρὸς τούτοις αἱ αἱμορραγίαι δὲν εἶναι σπάνιαι. Ἡ ἴασις δὲν εἶναι ἀδύνατος, ἀλλὰ παρατηρεῖται εἰς ἐλαχίστας μόνον περιπτώσεις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐντόνου ὀροθεραπείας· ἡ περίοδος ὅμως τότε τῆς ἀναρρώσεως εἶναι μακροτάτη, ἐπερχομένων πολλάκις κατ' αὐτὴν διαφόρων παραλύσεων. Ἐνίοτε παρατηρεῖται, ἰδίως εἰς τὰς κακοήθεις μορφὰς τῆς διφθεριτικῆς κυνάγχης (χωρὶς νὰ ἀποκλεισθῶσιν αἱ φαινομενικῶς καλοήθεις), ἡ ἐμφάνισις συμπτώματός τινος, ὅπερ ὁ Marfan ἀπεκάλεσε δευτεροπαθὲς σύνδρομον τῆς κακοήθους διφθερίτιδος καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν καρδιοπρομηκικὴν (cardiobulbaire) μορφὴν τῶν ἀρχαιοτέρων συγγραφέων. Τὸ σύνδρομον τοῦτο χαρακτηρίζει ἡ ἀκόλουθος ἐπιδείνωσις τῶν γενικῶν συμπτωμάτων: ὠχρότης ἐντονωτάτη, ταχυκαρδία λίαν ηὐξημένη, ὀξεῖα ἀνεύρυνσις τῆς καρδίας μετ' ἄλγους εἰς τὸ ἐπιγάστριον, συνοδευομένη μετὰ ναυτίας καὶ ἐμέτων, σημαντικὴ ἐλάττωσις τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως.

Ἐξωφαρυγγικαὶ ἐντοπίσεις τοῦ βακτηριδίου τοῦ Loeffler. Τὸ βακτηρίδιον τῆς διφθεριτιδος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἐκτὸς τοῦ φάρυγγος ἐπὶ ἄλλου βλεννογόνου ἢ ἐπὶ τοῦ δέρματος. Αἱ κυριώτεραι ἐντοπίσεις εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: 1ον) Διφθεριτικὴ λαρυγγῖτις ἢ κροὺπ καὶ διφθεριτικὴ τραχειοβρογχῖτις (βλ. κρούπ). 2ον) Διφθερῖτις τῶν πνευμόνων. Ἡ διφθερῖτις δύναται νὰ προσβάλῃ ἐξαιρετικῶς τοὺς πνεύμονας μετά τινα γρίππην ἢ ἱλαράν, ἔπειτα δηλαδὴ ἀπὸ μίαν ἄλλην νόσον, ἥτις εἶναι δυνατὸν νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος πρὸς τοῦτο. Ἐκ τῶν πνευμόνων ἡ διφθερῖτις προχωρεῖ συνήθως πρὸς τοὺς βρόγχους, καὶ τὰ συμπτώματα τότε συγχέονται μὲ τὰ συμπτώματα τῆς τραχειοβρογχικῆς διφθερίτιδος. Ἡ πρόγνωσις εἶναι σοβαρωτάτη, ὁ ἄρρωστος ὑποκύπτει σχεδὸν πάντοτε ταχέως καὶ ἂν ἀκόμη ὑποβληθῇ εἰς ὀροθεραπείαν. 3ον) Διφθεριτικὴ στοματῖτις. Ἡ νόσος αὕτη εἶναι σπανία, καὶ ὁτὲ μὲν εἶναι πρωτοπαθὴς καὶ ἐπέρχεται κατὰ τὴν διαδρομὴν ἄλλης νόσου (ἱλαρᾶς κτλ.), ὁτὲ δὲ εἶναι δευτεροπαθὴς καὶ παρατηρεῖται εἰς τὰς βαρείας μορφὰς διφθεριτικῆς κυνάγχης. 4ον) Διφθεριτικὴ ρινῖτις. Ἡ νόσος αὕτη ἐμφανίζεται πολλάκις δευτεροπαθῶς ἐπὶ βαρείας διφθεριτικῆς κυνάγχης καὶ ἐπιδεινοῖ ἀσφαλῶς τὴν πρόγνωσιν, ὅταν δὲν ὑποχωρῇ ταχέως εἰς τὴν ὀροθεραπείαν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ πρωτοπαθεῖς τοιαῦται ρινίτιδες, αἵτινες παρατηροῦνται ἰδίᾳ ἐπὶ βρεφῶν, ὅταν ταῦτα ἐξετάζωνται συστηματικῶς. Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας ὀφείλονται πολλάκις αἱ διφθεριτικαὶ λαρυγγίτιδες, δι' ὃ καὶ δέον νὰ διαγιγνώσκωνται ἐγκαίρως, διότι δύνανται νὰ προκαλέσωσι σοβαρὰς ἐπιπλοκάς, ὡς καὶ νὰ μεταδώσωσιν εἰς μεγάλην κλίμακα τὴν νόσον. 5ον Διφθεριτικὴ ἐπιπεφυκῖτις. Ἡ ἐπιπεφυκῖτις αὕτη δὲν εἶναι τόσον σπανία· ἐνίοτε εἶναι πρωτογενής, ἐμφανιζομένη χωρὶς νὰ συνυπάρχωσιν ἄλλαι διφθεριτικαὶ ἐκδηλώσεις, ἄλλοτε δὲ πάλιν δευτερογενής, ὀφειλομένη εἰς ἄλλην ἐντόπισιν τοῦ μικροβίου τοῦ Loeffler, συνήθως τὴν διφθεριτικὴν ρινίτιδα. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ νόσος αὕτη ἔχει τὸν τύπον καταρροϊκῆς ἐπιπεφυκίτιδος, τὰ βλέφαρα εἶναι κατέρυθρα καὶ ἐξοιδημένα, εἶτα δὲ γίνονται σκληρά, οὕτως ὥστε καθίσταται δυσχερέστατον νὰ ἐξετάσῃ τις τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀρρώστου. Μετ' οὐ πολὺ ἐμφανίζεται ἡ ψευδομεμβρᾶνα συνοδευομένη ὑπὸ ἀφθόνου ἐκκρίματος, τὸ πρῶτον ὀρώδους καὶ ἔπειτα ὀροπυώδους. Αἱ διφθεριτικαὶ ἐπιπεφυκίτιδες ἦσαν ἄλλοτε βαρυτάτης μορφῆς, νῦν ὅμως ὑποχωροῦσι ταχέως εἰς τὴν ὀροθεραπείαν. 6ον) Διφθερῖτις τοῦ ὠτός. Ἡ διφθερῖτις τοῦ ἔξω ὠτὸς εἶναι σπανία καὶ συναντᾶται ἐπὶ παιδίων πασχόντων ἐκ κηρίου, ἐπὶ τῶν ἑλκώσεων τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθησαν ψευδομεμβρᾶναι. Θεραπεύεται ταχέως διὰ τῆς ὀροθεραπείας. Ἡ διφθερῖτις τοῦ μέσου ὠτὸς εἶναι ἀκόμη σπανιωτέρα καὶ εἶναι συνέπεια διφθερίτιδος τῆς ἀνωτέρας μοίρας τοῦ φάρυγγος διὰ μέσου τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος. Ἡ ἐπιπλοκὴ αὕτη ἔχει θορυβώδη ἐμφάνισιν δι' ὠταλγίας καὶ καταλήγει εἰς μικράν τινα πυώδη ὠτόρροιαν. 7ον) Διφθερῖτις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ δακτυλίου. Ὁ ἐντοπισμὸς οὗτος συναντᾶται ἰδίως ἐπὶ παιδίων πασχόντων ἐκ διφθεριτικῆς κυνάγχης καὶ δευτεροπαθῶς μολυνθέντων. Ἡ διφθερῖτις τοῦ αἰδοίου παρατηρεῖται πρὸ πάντων κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν καὶ εἶναι ἀρκετὰ σπανία, συναντᾶται ὅμως καὶ ἐπὶ ἐνηλίκων γυναικῶν, ἐνίοτε δὲ εἶναι πρωτογενής. Εἰς τὰ ἄρρενα ἡ διφθερῖτις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων εἶναι ἀκόμη σπανιωτέρα, ἐλάχισται δὲ εἶναι αἱ μέχρι τοῦδε περιγραφεῖσαι διφθερίτιδες τῆς πόσθης (Riva-Rocci, Bode, Versari). Ἡ διφθερῖτις τοῦ δακτυλίου εἶναι ἐπίσης σπανία καὶ παρατηρεῖται περισσότερον ἐπὶ τῶν ἀρρένων. Ἅπασαι αἱ διφθεριτικαὶ αὗται ἐκδηλώσεις ὑποχωροῦσι συνήθως εἰς τὴν ἀντιδιφθεριτικὴν ὀροθεραπείαν. 8ον) Ποικίλαι ἄλλαι διφθερίτιδες τοῦ δέρματος. Ἡ διφθερῖτις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ δευτεροπαθῶς καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ δέρματος ἐπί τινος

Digitized by Google

προκληθείσης ἐξελκώσεως. Ἀλλ' ἡ ἐκδήλωσις αὕτη εἶναι ἐπίσης ἐνίοτε πρωτογενής, τῆς μολύνσεως προερχομένης ἐξ ἄλλου ἀτόμου φέροντος βακτηρίδια τοῦ Loeffler. Μία τοιαύτη ἐκδήλωσις εἶναι ἡ διφθερῖτις τοῦ ὀμφαλοῦ, ἥτις περιεγράφη τὸ πρῶτον τῷ 1896 ὑπὸ τοῦ Toch· εὐτυχῶς ἡ διφθεριτικὴ ὀμφαλῖτις εἶναι σήμερον σπανιωτάτη. Ἡ διάγνωσις εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ μικροβιολογικῆς ἐξετάσεως.

Ἐπιπλοκαί. Ὅταν ἡ διφθεριτικὴ τοξίνη εἰσδύσῃ ἐπαρκῶς ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, φονεύει ἀρκετὰ ταχέως πάντα μὴ ὑποβληθέντα εἰς θεραπείαν ἄρρωστον. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὀροθεραπείας ὑπῆρχον βεβαίως καί τινες ἐπιζῶντες ἐκ τῶν προσβληθέντων ἐκ διφθερίτιδος, ἀλλ' ἡ ἀνάρρωσις αὐτῶν ἦτο τότε βραδυτάτη καὶ πάντοτε εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν νευρικῶν ἢ καρδιακῶν ἐπιπλοκῶν, αἵτινες ἐπέφερον ἀργότερον τὸν θάνατον. Αἱ αὐται ἐπιπλοκαὶ κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσι καὶ σήμερον, ὅταν ἡ ὀροθεραπεία δὲν ἐφαρμοσθῇ ἐγκαίρως, ὡς καὶ εἰς τὰς κακοήθεις μορφὰς τῆς διφθερίτιδος. Εἶναι δὲ συνήθως αἱ πλεῖσται ἐπιπλοκαὶ αὗται τοξικῆς φύσεως, ἐκδηλούμεναι μὲ μίαν γενικὴν ἐξασθένησιν τοῦ ὀργανισμοῦ, καθ' ἣν παρατείνεται ἡ ἀπίσχνανσις καὶ ἡ ἀνορεξία τοῦ ἀρρώστου καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐμφανίζονται αἱ παραλύσεις καὶ αἱ καρδιακαὶ διαταραχαί. Ὑπάρχουν καὶ ἐπιπλοκαὶ μολυσματικῆς φύσεως, οἷαι εἶναι αἱ αἱμορραγίαι, τὰ ἐρυθήματα, αἱ ἀρθροπάθειαι, ὡς καὶ κυνάγχαι τινὲς καὶ νεφρίτιδες, ἀλλὰ πολλάκις συνδυάζεται ὁ τοξικὸς καὶ μολυσματικὸς παράγων καὶ εἶναι δύσκολον νὰ διακρίνῃ τις ἑκάστοτε εἰς τίνα ἐκ τῶν δύο τούτων παραγόντων ὀφείλεται κυρίως ἡ ἐπιπλοκή. Κυριώτεραι ἐπιπλοκαὶ εἶναι αἱ παραλύσεις, αἱ καρδιακαὶ καὶ αἱ νεφρικαὶ διαταραχαί. α') Παραλύσεις. Αἱ παραλύσεις εἶναι ἡ συχνοτέρα ἐπιπλοκὴ τῆς διφθερίτιδος καὶ ἰδίᾳ τῆς διφθεριτικῆς κυνάγχης· ἀτυχῶς δὲ ἡ ὀροθεραπεία δὲν φαίνεται νὰ παρακωλύῃ πάντοτε τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν. Αἱ παραλύσεις αὗται ἄρχονται συνήθως περὶ τὴν 10ην ἡμέραν μετὰ τὴν ἴασιν τῆς κυνάγχης, ἐνίοτε ὅμως ἐνωρίτερον ἢ καὶ ἀργότερον. Ἡ συνηθεστέρα παράλυσις εἶναι ἡ τοῦ ὑπερῴου ἱστίου, ἥτις ἐμφανίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀμφοτερόπλευρος καὶ ἐξαιρετικῶς μονόπλευρος ἐπὶ μονοπλεύρου κυνάγχης. Αὕτη ἐκδηλοῦται διὰ τῆς χαλαρότητος τοῦ ὑπερῴου ἱστίου, τῆς ἀναισθησίας αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἀπωλείας τοῦ φαρυγγικοῦ ἀντανακλαστικοῦ· συνέπεια δὲ τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι αἱ χαρακτηριστικαὶ διαταραχαὶ τῆς καταπόσεως καὶ τῆς φωνήσεως. Ἡ παράλυσις ἔπειτα δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ τῶν μυῶν τοῦ φάρυγγος καὶ τοῦ λάρυγγος, ἐπὶ τῶν μυῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἰδίᾳ μάλιστα ἐπὶ τῶν μυῶν τῆς προσαρμογῆς. Αἱ ἐκ τῆς κόρης διαταραχαὶ (μυδρίασις, ἀνισοκορία) εἶναι πολὺ ὀλίγον συνήθεις, ἀκόμη δὲ σπανιώτερον συναντᾶ αι βλεφαρόπτωσις καὶ στραβισμός. Οἱ μύες τῶν ἄκρων προσβάλλονται ἀργότερον· τότε δὲ συνηθέστεραι εἶναι αἱ κινητικαὶ διαταραχαὶ τῶν κάτω ἄκρων καὶ σπανιώτεραι αἱ παραλύσεις τῶν ἄνω ἄκρων, αἵτινες πολλάκις δὲν εἶναι πλήρεις. Αἱ ἡμιπληγίαι, προερχόμεναι συνήθως ἐξ ἐμβολῆς, παρατηροῦνται ἅπαξ ἐπὶ 1500 περιπτώσεων (Respaut). Τὰ πλευροκοιλιακὰ εἶναι δυνατὸν ἐπίσης νὰ προσβληθῶσιν ὡς καὶ εἴς τινας σπανίας περιπτώσεις οἱ σφιγκτῆρες· ἡ τελευταία δὲ αὕτη διατάραξις θὰ προκαλέσῃ τὴν ἀκράτειαν ἢ τὴν ἐπίσχεσιν τῶν οὔρων. Πρὸς τούτοις εἰς τὰς βαρείας μορφὰς ἡ παράλυσις δύναται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἔχοντας σχέσιν μὲ τὴν ἀναπνοὴν μῦς, ὡς καὶ τοὺς μῦς τοῦ τραχήλου. Ἐφ' ὅλων τούτων τῶν παραλύσεων συχνότεραι εἶναι αἱ μερικαὶ μορφαὶ (ἰδίᾳ ἡ τοῦ ὑπερῴου ἱστίου), αἵτινες εἶναι καλοήθεις ἰώμεναι ἐντὸς 8—20 ἡμερῶν. Αἱ καθολικαὶ μορφαὶ παρατείνονται ἐπὶ πολὺ (3—4 μῆνας καὶ πλέον) καὶ ἐνίοτε ἀπολήγουν εἰς θάνατον, ὅστις ἐπέρχεται ἐξ ἀσφυξίας, ἐκ συγκοπῆς ἢ ἔκ τινος ἐπιπλοκῆς. β') Καρδιακαὶ διαταραχαί. Αὗται χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ προαναφερθέντος καρδιοπρομηκικοῦ συνδρόμου. γ') Νεφρικαὶ διαταραχαί. Αἱ διαταραχαὶ τῶν νεφρῶν εἶναι ὁ κανὼν ἐν τῇ διφθερίτιδι. Τὸ λεύκωμα ἐν τοῖς οὔροις ἐμφανίζεται εἰς διαφόρους ποσότητας ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς νεφρικῆς βλάβης. Εἰς τὰς βαρείας μορφὰς ἐκτὸς τοῦ λευκώματος τὰ οὖρα περιέχουσι κυλίνδρους καὶ πολλάκις αἷμα.

Διάγνωσις. Ἡ διάγνωσις τῆς διφθερίτιδος ἡπλοποιήθη μὲ τὰς ἐργαστηριακὰς ἐρεύνας, διὰ τῶν ὁποίων δύναταί τις σήμερον, εἰς τὰς ἀμφιβόλους περιπτώσεις, νὰ ἐξακριβώσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ κλινικὴ ἠδύνατο μόνον νὰ ὑποθέσῃ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ παρουσία ψευδομεμβράνης μὲ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῆς χαρακτηριστικά, ἡ ἐξακρίβωσις ἔστω καὶ μικρᾶς τοιαύτης ἐπὶ τῆς κιονίδος, ἡ διόγκωσις τῶν ὑπογναθίων καὶ παρωτιδικῶν ἀδένων, ἡ εἰδικὴ ὠχρότης τοῦ προσώπου τοῦ ἀρρώστου εἶναι τὰ κύρια κλινικὰ συμπτώματα, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ τεθῇ ἡ διάγνωσις τῆς διφθεριτικῆς κυνάγχης. Δὲν πρέπει βεβαίως νὰ συγχέηται ἡ διφθερῖτις μετὰ τῆς μυκητιάσεως τοῦ φάρυγγος μήτε μετὰ τῆς κρυπτικῆς ἀμυγδαλίτιδος ἢ τῆς πολτώδους κυνάγχης, διότι αὗται φέρουσι λευκὸν ἐξίδρωμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μεμβρανῶδες. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ μὴ διφθεριτικαὶ νόσοι τοῦ φάρυγγος, αἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσωσι μεμβρανῶδες ἐξίδρωμα, καὶ τοιαῦται εἶναι ἡ ἑρπητικὴ λεγομένη κυνάγχη, ἡ κυνάγχη τοῦ Vincent, ἡ φλεγμονώδης ἀμυγδαλῖτις καὶ ἡ συφιλιδικὴ φαρυγγῖτις. Ἡ διάγνωσις δύναται ἐνταῦθα νὰ φανῇ κατά τι δυσχερής, ἀλλ' ἑκάστη ἐκ τῶν παθήσεων τούτων ἔχει τὰ ἴδια αὐτῆς χαρακτηριστικά τὰ ὁποῖα δυσκόλως ἐξαπατῶσι τὸν κλινικόν. Ἐν τούτοις ἐν περιπτώσει ἀμφιβολίας ἡ ἐργαστηριακὴ ἔρευνα ἐπιβάλλεται. Πρὸς τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ὑπάρχουσι καὶ διφθερίτιδες ἄνευ ψευδομεμβράνης, ἰδίᾳ ἐξωφαρυγγικαί, ὧν ἡ διάγνωσις εἶναι δυσχερεστάτη ἄνευ μικροβιολογικῆς ἐξετάσεως. Τὰ ἐκ μεμβράνης ξηρὰ παρασκευάσματα δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλῆ διὰ τὴν ἀκριβῆ διάγνωσιν τῆς διφθερίτιδος· ἡ διάγνωσις εἶναι βεβαία μόνον ὅταν αἱ ἐπὶ πεπηγότος ὀροῦ αἵματος γενόμεναι καλλιέργειαι δώσωσι, μετὰ 16—18 ὥρας, χαρακτηριστικὰς ἀποικίας βακτηριδίων τοῦ Loeffler.

Προφύλαξις. Κατὰ κανόνα πᾶς πάσχων ἐκ διφθερίτιδος πρέπει νὰ ἀπομονωθῇ ἐπὶ 40 περίπου ἡμέρας, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδειχθῇ ἐργαστηριακῶς (διὰ δύο τοὐλάχιστον ἀρνητικῶν καλλιεργειῶν), ὅτι ἔπαυσε νὰ εἶναι φορεὺς βακτηριδίων τοῦ Loeffler. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἀπολυμανθῶσιν ἐπιμελῶς τὸ δωμάτιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνοσηλεύετο ὁ ἄρρωστος, καὶ πάντα τὰ ἐν χρήσει ἀντικείμενα. Προσέτι τὰ πλησιάζοντα τὸν ἄρρωστον ἄτομα πρέπει νὰ περιβάλλωνται χιτώνιον καὶ ἐξερχόμενα νὰ ἀφαιρῶσιν αὐτὸ καὶ νὰ πλύνωσι καλῶς τὰς χεῖράς των. Ἐν περιπτώσει ἐπιδημίας πρέπει νὰ δοθῇ ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τοὺς φορεῖς τῶν διφθεριτικῶν μικροβίων, διότι δὲν εἶναι μόνον ὁ ἄρρωστος ὅστις μεταδίδει τὴν νόσον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ. Ὑπάρχουν ἄτομα, τὰ ὁποῖα εἶναι φορεῖς μικροβίων χωρὶς νὰ ἐμφανίσωσί ποτε συμπτώματα διφθερίτιδος· τὰ ἄτομα ταῦτα ἀποκτήσαντα ἀνοσίαν κατὰ τοῦ βακτηριδίου τοῦ Loeffler, φέρουσι μολαταῦτα ἐντὸς τοῦ ρινοφάρυγγος αὐτῶν τὸ μικρόβιον τῆς διφθερίτιδος καὶ δύνανται εὐκολώτατα νὰ μεταδώσωσι τὴν νόσον, ἐφ' ὅσον οὐδεὶς λαμβάνει κατ' αὐτῶν τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετάζηται συστηματικῶς διὰ μικροβιολογικῆς ἐρεύνης ὁ ρινοφάρυγξ τῶν μαθητῶν ἑκάστου σχολείου, ὅταν ὑπάρχῃ ἐπιδημία διφθερίτιδος καὶ νὰ ἀπομονοῦται ἐπιμελῶς πᾶς φορεὺς βακτηριδίου τοῦ Loeffler. Ἐν τῇ προφυλάξει κατὰ τῆς διφθερίτιδος μεγάλας ὑπηρεσίας δύναται νὰ παράσχῃ ὁ ἐμβολιασμὸς διὰ τῆς ἀνατοξίνης τοῦ Ramon. Ἡ ἀνατοξίνη αὕτη εἶναι ἐξασθενισθεῖσα διφθεριτικὴ τοξίνη, ἥτις, ἐνῷ ἀπώλεσε τὴν τοξικότητά της, διατηρεῖ ἀκμαίαν τὴν ἀνοσοποιητικὴν αὐτῆς δύναμιν. Ὁ ἐμβολιασμὸς διὰ τῆς ἀνατοξίνης ταύτης εἶναι τελείως ἀκίνδυνος, αἱ δ' ἐξ αὐτῆς ἀντιδράσεις ἐλάχισται. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνέσεων, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ κάμῃ τις, ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἀτόμων. Κατὰ κανόνα γίνεται μία πρώτη ἔνεσις $^1/_2$ κ. ἑκ. ἀνατοξίνης, καὶ μετὰ 20 ἡμέρας μία δευτέρα ἔνεσις 1 κ. ἑκ. Ἡ ἀνοσία ἐπιτυγχάνεται εἰς τὰς 88—95 % τῶν περιπτώσεων. Ἐὰν εἶναι ἀνάγκη, γίνεται ἀργότερον μία τρίτη ἔνεσις 1—1 $^1/_2$ κ. ἑκ. Ὁ ἐμβολιασμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Lesné, ὅστις συμβουλεύει νὰ γίνωνται ἐνσταλάξεις 3—4 σταγόνων ἀνατοξίνης εἰς ἕκαστον ρώθωνα ἐπὶ 8 συνεχεῖς ἡμέρας καὶ μετὰ ὀκταήμερον ἀνάπαυσιν νὰ ἐπαναλαμβάνεται ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ ἄλλας 8 ἡμέρας, ἃς ἐπακολουθεῖ δευτέρα ἀνάπαυσις, καὶ πάλιν ἐμβολιασμὸς καὶ ἀνάπαυσις κατὰ ὀκταήμερον, μέχρι τελείας ἀνοσίας τοῦ ὀργανισμοῦ. Κατὰ τὸν Lesné, ἡ ἀνοσία αὕτη ἐπιτυγχάνεται μετὰ 40 ἡμέρας εἰς τὰς 83 % τῶν περιπτώσεων καὶ μετὰ 50 εἰς τὰς 95 %. Διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐμβολιασμοῦ τούτου δέον νὰ ἐφαρμόσῃ τις τὴν ὑπὸ τοῦ Schick ἐφευρεθεῖσαν δερματαντίδρασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀποδεικνύεται ἡ ἐπιδεκτικότης ἑκάστου ἀτόμου πρὸς τὴν διφθερίτιδα. Ὅταν, μετὰ 24—48 ὥρας, ἀφ' ὅτου ἐγένετο ἡ ἐνδοδερμικὴ ἔνεσις ἐκ 0,2 κ. ἑκ. διαλύματος διφθεριτικῆς τοξίνης, ἐμφανισθῇ ἐρυθρὰ ζώνη μετ' ἐλαφρᾶς διηθήσεως τῶν ἱστῶν, ἡ ἀντίδρασις θεωρεῖται θετικὴ καὶ σημαίνει ὅτι τὸ ἄτομον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ ἔνεσις, εἶναι δυνατὸν νὰ προσβληθῇ ἐκ διφθερίτιδος. Ὅταν δὲν συμβαίνουν ὅλα αὐτά, ἡ ἀντίδρασις εἶναι ἀρνητικὴ καὶ ὁ ἐμβολιασμὸς ἢ ὁ ἐπανεμβολιασμὸς δὲν εἶναι πλέον ἀναγκαῖος. Ὅταν μετά τινα χρόνον ἀναφαίνεται νέα ἐπιδημία, καλὸν εἶναι νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἀντίδρασις τοῦ Schick, διότι, κατὰ τὸν Martin, εἶναι δυνατὸν ἡ διὰ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης ἀποκαλυφθεῖσα ἀνοσία ἑνὸς ἀτόμου πρὸς τὴν διφθερίτιδα νὰ κρατῇ μόνον ἐπί τινα χρόνον καὶ νὰ μὴ εἶναι ὁριστική. Ὁ ἐμβολιασμὸς διὰ τοῦ ἀντιδιφθεριτικοῦ ὀροῦ ἔχει σχεδὸν πλέον ἐγκαταλειφθῆ, ἐν τούτοις, ὅταν εἰς μίαν οἰκογένειαν παιδίον τι προσβληθῇ ἐκ διφθερίτιδος, δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τις τὸν ἐμβολιασμὸν τοῦτον διὰ τὰ ἄλλα παιδία τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὅταν ὁ κίνδυνος τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου εἶναι ἄμεσος.

Θεραπεία. Ἡ ἀντιδιφθεριτικὴ ὀροθεραπεία πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται τὸ ταχύτερον. Εἰς παιδία ἡλικίας κατωτέρας τῶν δύο ἐτῶν θὰ κάμῃ τις ἔνεσιν 10 κ. ἑκ. τοῦ Ἰνστιτούτου Pasteur καὶ 20 κ. ἑκ. εἰς τὰ μεγαλύτερα παιδία (1000—2000 ἀντιτοξινικὰς μονάδας τοῦ ὀροῦ τοῦ Behring). Ὅταν ἡ περίπτωσις εἶναι βαρεῖα, κακοήθης, καὶ ὅταν ἤργησε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ὀροθεραπεία, καλὸν εἶναι νὰ διπλασιάζωνται αἱ δόσεις καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται αἱ ἐνέσεις μετὰ 12 ἢ 24 ὥρας. Κατὰ τὸν Veill-Hallé πρέπει νὰ κάμῃ τις ἔνεσιν 1—2 κ. ἑκ. ἀντιδιφθεριτικοῦ ὀροῦ (ἢ 250—500 ἀντιτοξινικὰς μονάδας) κατὰ χιλιόγραμμον βάρους τοῦ παιδίου. Αἱ ἐνέσεις δέον νὰ γίνωνται ὑποδορίως ἢ ἐνδομυϊκῶς, ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων. Ἡ ἐνδομυϊκὴ ὁδὸς ἔχει ταχυτέραν δρᾶσιν. Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ ἐπιζητῆται ἡ ἀντισηψία τῆς ρινὸς διὰ γομενολούχου ἐλαίου καὶ ἡ τοῦ φάρυγγος διὰ πλύσεων ἢ γαργαρισμῶν διὰ τοῦ ὑγροῦ τοῦ Labarraque εἰς διάλυσιν 5% ἢ δι' ὀξυγονούχου ὕδατος 10%. Ἐν περιπτώσει διφθεριτικῆς παραλύσεως, αἱ ἄφθονοι ἐνέσεις ὀροῦ (10—12 κ. ἑκ.), ἐπαναλαμβανόμεναι καθημερινῶς ἢ κατὰ διήμερον, δίδουν πολλάκις καλὰ ἀποτελέσματα. Δύναται ἐπίσης νὰ ἐφαρμόσῃ τις τότε ἐνέσεις θειϊκῆς στρυχνίνης ἢ ἠλεκτρισμὸν (γαλβανικὸν ἢ φαραδικὸν ρεῦμα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ βιβλιογραφία τῆς διφθερίτιδος εἶναι πλουσιωτάτη. Ἄπειρα βιβλία ἔχουσι γραφῆ περὶ τῆς νόσου ταύτης. Ἀναφέρονται μόνον ἐνταῦθα τινὰ ἐκ τῶν τελευταίως δημοσιευθέντων.—*Gilbert* et *Thoinot*, Traité de méd. et de thér. Vol. IX (Paris 1918) σελ. 115.—*Ribadeau-Dumas* et *Babonneix*, Infections à germe connu. (Paris 1921) σελ. 241.—*Κ. Σάββα*, Μικροβιολογία (Ἀθῆναι 1923) σελ. 246.—*G. Respaut* Les localisations rares des paralysies dipht. (Lyon 1922).—*T. v. Mering*, Ἐγχ. ἐσωτερικῆς παθολογίας, μετάφρασις *Χ. Ἀποστολίδη, Κ. Μπαλαδήμου* καὶ *Ν. Τσαμπούλα* (Ἀθῆναι 1924 τόμ. Α σελ. 108.—*P. Nobécourt*, Ἐπιτομὴ παιδιατρικῆς, μετάφρασις *Ν. Σπυροπούλου* (Ἀθῆναι 1926) σελ. 56.—*A. Versari*, Dift. primitiva della vulva «La Pediatria» (1926) fasc. 13 σελ. 723.—*Maria Nulle*, Die Diphterie (Berlin 1927).—*Ἀ. Ἀραβαντινοῦ*, Εἰδ. νοσολογία καὶ θεραπευτικὴ (Ἀθῆναι 1927) σελ. 730.—*Lesné*, *Marquézy*, Immunisation par voie nasale. Bull. Soc. de Pédiatrie de Paris (1927) σελ. 230.—*Lereboullet* et *Boulanger-Pilet*, Manuel clin. et thér. de la diphtérie (Paris 1928).—*B. Vaslle*, Dift. primitiva del prepuzio «La Pediatria» (1928) fasc. 11, σελ. 595.

Σ. ΘΕΡΑΣ

— /*Κτηνιατρ.*/ Ἡ νόσος αὕτη ἀπαντᾷ εἰς τὰ οἰκόδιαιτα ἢ κατοικίδια ζῷα καὶ δὲν φαίνεται ἔχουσα σχέσιν μὲ τὴν συνώνυμον μολυσματικὴν νόσον τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ διφθερῖτις προσβάλλει ἰδίως τὰ πτηνὰ καὶ εἰδικώτερον τὰς ὄρνιθας καὶ ἐκ τῶν θηλαστικῶν τοὺς βοῦς λαμβάνουσα ἐνίοτε μορφὴν ἐπικίνδυνον ἐπιζῳοτίας. Κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς νόσου εἶναι: μελαγχολία, οἴδημα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς κεφαλῆς γενικῶς, ἀμαύρωσις τῆς κυρβάσεως (λειρίου) τῶν πτηνῶν, ὠχρίασις τῶν βλεννομεμβρανῶν, συχνὴ ἀλλαγὴ τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, ἄφθονος σίελος, δακρύρροια κτλ. Τὰ ὑπὸ διφθερίτιδος προσβληθέντα ζῷα ἐπιζητοῦσι τὸ σκότος καὶ τὴν ἡσυχίαν. Ταῦτα δέον νὰ προφυλάσσωνται ἐκ τοῦ ψύχους, νὰ ἀπομονοῦνται τῶν λοιπῶν ἐνοίκων, νὰ ἀπολυμαίνηται συχνάκις τὸ ἀπομονωτήριόν των καὶ νὰ πλύνηται τὸ στόμα των διὰ διαλύσεως 2 % ὑδραργύρου εἰς 1.000 γραμμάρια ὕδατος, νὰ ἐπιβρέχηται ὁ λάρυγξ διὰ 1 γραμμαρίου ἰωδίου εἰς 250 γραμμάρια οἰνοπνεύματος, νὰ δίδωνται τονωτικαὶ τροφαὶ καὶ ἄφθονον γάλα.

Δ. Ν. Π.

διφθεροειδὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· ἐπὶ ἀσθενείας ἐμφανιζούσης παρεμφερῆ πρὸς τὴν διφθερίτιδα συμπτώματα.

— **διφθεροειδὴς** *κυνάγχη* /*Ἰατρ.*/. Νόσος τοῦ φάρυγγος μετὰ μεμβρανώδους ἐξιδρώματος μὴ διφθεριτικοῦ, μὴ ὀφειλομένου δηλαδὴ εἰς τὸ βακτηρίδιον τῆς διφθερίτιδος. Αἱ τοιαῦται διφθεροειδεῖς κυνάγχαι εἶναι ποικίλαι καὶ καλοῦνται προσέτι ψευδοδιφθεριτικαὶ μεμβρανώδεις κυνάγχαι.

Σ. Θ.

διφθεροποιὸς (ὁ)· ὁ εἰδικὸς τεχνίτης ὁ ἐξεργαζόμενος τὰς διφθέρας διὰ τὰς ποικίλας αὐτῶν χρήσεις.

διφθογγία (ἡ) (diphtonguie) /*Ἰατρ.*/. Διαταραχὴ τῆς φωνῆς κατὰ τὴν λαλιάν, καθ' ἣν σχηματίζονται ταυτοχρόνως δύο φθόγγοι ἐν τῷ λάρυγγι.

Μ. Ν. Κ.

διφθογγίζω· γράφω διὰ διφθόγγου, ἄλλως διφθογγογραφῶ· ‖ ἀπαγγέλλω διφθογγικῶς: «τὸ δαΐδας ἐν προσγραφῇ τοῦ ἰῶτα διφθογγίζεσθαι λογίζεται» (*Εὐστάθ.*).

διφθογγισμὸς (ὁ)· ἡ κατὰ γνησίαν δίφθογγον ἀπαγγελία: «ὁ διφθογγισμὸς τοῦ *αι, ει, οι* κτλ.».

δίφθογγος (ἡ) /*Γλωσσολ.*/. Κατὰ τὸν διάσημον γερμανιστὴν καὶ φωνητικὸν Ed. Sievers *δίφθογγος* (ἐνν. *συλλαβή*) ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ εἶναι ἡ «σύναψις εἰς μίαν συλλαβὴν δύο φωνηέντων, ἐξ ὧν τὸ ἕτερον εἶναι ὁ ἀληθὴς φορεὺς τῆς συλλαβῆς, τὸ δὲ ἄλλο συμπροφέρεται ὡς ἡμίφωνον». Ἡ δίφθογγος συνίσταται κατὰ ταῦτα ἐκ δύο στοιχείων: ἐκ τοῦ

Digitized by Google

προτακτικοῦ, ἤτοι τοῦ πλήρους φωνήεντος καὶ τοῦ ὑποτακτικοῦ στοιχείου της, ἤτοι τοῦ ἡμιφώνου. Τὴν φύσιν ταύτην της διφθόγγου κατανοοῦμεν εἰς τὰ ἡμέτερα: ἀηδόνι, βόηθι, χορόιδο κλ., εἰς τὰ ὁποῖα ἐκφωνοῦμεν πραγματικὰς διφθόγγους, ὁποῖαι περίπου ἦσαν αἱ ἀντίστοιχοι ἀρχαῖαι αι, οι, εἰς τὰς λέξεις παῖς, παιδεύω, οἶδα, οἶκος κλ. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ —ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι ἰαπετικαὶ ἡ ἄλλως ἰνδοευρωπαϊκαὶ καλούμεναι γλῶσσαι— ἐκληρονόμησαν ἐκ τῆς ἰαπετικῆς, ἐξ ἧς προῆλθον, δύο εἰδῶν διφθόγγους: α') τὰς μακροφώνους, τῶν ὁποίων δηλαδὴ τὸ προτακτικὸν στοιχεῖον ἦτο φωνῆεν μακρόν āi, ēi, ōi, āu ēu, ōu (εἰς τὰς ὁποίας ἀντιστοιχοῦν αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ᾱι, ηι, ωι ἤ, ὅπως ἐπεκράτησε νὰ γράφωνται ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος μ. Χ., ᾳ, ῃ, ῳ, ἔτι δὲ ᾱυ, ηυ, ωυ). Καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ εἰς τὴν λατινικὴν αἱ μακρόφωνοι δίφθογγοι τὸ μὲν ἡπλοποιήθησαν ἐνωρίς, ἀποβαλοῦσαι τὸ ὑποτακτικὸν στοιχεῖόν των (εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων, ὥστε κατὰ τὸν Α' αἰῶνα π. Χ. τὸ ι τῶν διφθόγγων ᾳ, ῃ, ῳ, δὲν ἠκούετο πλέον, εἰς δὲ τὴν λατινικὴν ἡ ἑνικὴ δοτικὴ λ. χ. τῶν δευτεροκλίτων, ἥτις παλαιότερον ἔληγεν εἰ.—ōi (Numasōi, populōi Romanōi κλ.), ἀποβληθέντος τοῦ i, ἔληγε κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους τῆς λατινικῆς γραμματείας εἰς—ō (populō Romanō κ. οὕ. κ.), τὸ δὲ ἐτράπησαν εἰς βραχυφώνους διφθόγγους καὶ οὕτως ἐταυτίσθησαν πρὸς τὰς ἀρχῆθεν τοιαύτας. Οὕτως εἰς ἀττικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Δ' καὶ Γ' αἰῶνος π. Χ. ἀναγινώσκομεν τοῖ δήμοι, τοῖς τραγωιδοῖς κλ. ἀντὶ τῶι δήμῳ (=τῷ δήμῳ), τοῖς τραγῳδοῖς (τραγῳδοῖς) κλ., κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς Κοινῆς ἐλέγετο εὗρεν, εὐτύχησεν, εὐοδώθη κλ. ἀντὶ ηὗρεν, ηὐτύχησεν, ηὐοδώθη κ. οὕ. κ. β') καὶ ἡ λατινικὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκληρονόμησαν ἐκτὸς τῶν μακροφώνων καὶ βραχυφώνους διφθόγγους: ἑλλην. ᾰι, ει, οι, ᾰυ, ευ, ου και λατιν. ai (καὶ κατόπιν ae), ei (τραπεῖσα κατόπιν κατ' ἀφομοίωσιν εἰς ii καὶ τέλος κατὰ συναίρεσιν εἰς μακρὸν ī), oi (καὶ oe καὶ κατόπιν ū coirare—coerare—cūrare, ποινή—poena, ἀλλὰ pū nire κλ.), eu (τραπεῖσα κατ' ἀφομοίωσιν εἰς ou καὶ τέλος εἰς ū: *deuco—'ab)douco dūco κλ.), ou (ἥτις ὡς καὶ ἡ προηγουμένη ἐτράπη εἰς ū), au. Ἐκ τούτων παρατηροῦμεν ὅτι αἱ λατινικαὶ δίφθογγοι—αἱ ὁποῖαι ἀπήντων ἀκόμη εἰς πολλὰς ἀρχαϊκωτέρας λατινικὰς ἐπιγραφάς, ἐκτὸς τῆς eu, ἡ ὁποία παλαιότερον ὅλων ἐξέλιπεν, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς ou —ἡπλοποιήθησαν ἐνωρίς, μόνον δὲ ἡ ae καὶ ἡ au διεσῴζοντο ἀκόμη κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους τῆς λατινικῆς γραμματείας: tabulae, quaero, caedo—aurora, causa, taurus κλ., ἀλλὰ καὶ οὗται ἡπλοποιοῦντο εἰς τὰ σύνθετά των (quaero) exquīro, (caedo) incīdo, (causa) accūso κ. οὕ. κ.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διφθόγγων πρῶται ἡπλοποιήθησαν αἱ ει καὶ ου εἰς ē μακρὸν καὶ ū μακρὸν (εἰς τὴν ἀττικὴν διάλεκτον ἤδη κατὰ τὸν ΣΓ' αἰῶνα π. Χ.), κατόπιν δὲ καὶ αἱ ἄλλαι, δηλαδὴ ἡ μὲν αι=ε κατὰ τὸν Α' ἢ Β' αἰῶνα μ. Χ. (ἀλλὰ ἐν Βοιωτίᾳ τὸ αι=η ἀπὸ τοῦ 400 π. Χ.), ἡ οι εἰς ü κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ. Τῶν διφθόγγων αυ καὶ ευ τὸ ὑποτακτικὸν στοιχεῖον ἀπὸ ἡμιφώνου κατέστη πλῆρες σύμφωνον, καὶ δὴ β μὲν πρὸ ἠχηρῶν συμφώνων (αὔριον, εὐγενής, εὐμενής κλ.), φ δὲ πρὸ ἀήχων συμφώνων (αὐτός, αὐξάνω εὐθύς, εὐχαριστῶ κλ.). Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἡ ἁπλοποίησις τῶν διφθόγγων — γλωσσικὸν φαινόμενον παρατηρούμενον ἄλλως τε εἰς ὅλας τὰς ἰνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας — συνέβη εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν κατὰ πρῶτον εἰς τὰς διφθόγγους ει—ei, ου—ou, ἀναμφιβόλως διότι τὰ συνιστῶντα αὐτὰς στοιχεῖα εἶναι συγγενῆ καὶ ὅμοια πρὸς ἄλληλα καὶ ἐπομένως ἠδύναντο ταῦτα (ἀφομοιούμενα κατὰ πρῶτον ἐντελῶς) νὰ συγχωνευθοῦν εἰς ἕνα φθόγγον, ἐνῷ ἡ ἁπλοποίησις τῶν διφθόγγων αι, οι, τῶν ὁποίων τὰ συστατικὰ στοιχεῖα εἶναι ἀνόμοια, ἔγινε βραδύτερον.

Αἱ δίφθογγοι εἶχον διάφορον κατὰ τὰς διαφόρους λέξεις καὶ τύπους ἀρχήν. Ἄλλαι μὲν δηλαδὴ ἐξ αὐτῶν ἐκληρονομήθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχικήν, τὴν ἰαπετικὴν γλῶσσαν (τῇ ἢ τᾷ χώρᾳ, δείκνυμι—deico, αὔξω—augeo κ. οὕ. κ.), ἄλλαι δὲ ἐσχηματίσθησαν κατόπιν, καὶ δὴ 1) ἐκ συναιρέσεως (μετ' ἀποβολὴν τοῦ μεταξὺ τῶν κατόπιν συνελθόντων φωνηέντων συμφώνου), λ. χ. ovis—ὄFις—οἶς, παῖς—παῖς κλ. 2) ἐκ πενθέσεως: (χαρά) *χάρ-ιω—χαίρ-ω, (σπέρ-μα) *σπέρ-ιω—σπείρ-ω κλ. γ') ἐξ ἀναπληρωτικῆς ἐκτάσεως (ἢ ἄλλως ἀντεκτάσεως λεγομένης): πάνσα—παῖσα (=πᾶσα), τόνς λόγονς—τοῖς λόγοις (=τοὺς λόγους) ἐν τῇ αἰολικῇ (λεσβιακῇ) διαλέκτῳ. Ἀλλ' εἰς τὰ ἐξ ἀντεκτάσεως ὡσαύτως προελθόντα αἰολικὰ εἰς (ἐκ τοῦ ἕνς), ὄδους (ἐκ τοῦ ὀδόντς) κττ. ἔχομεν οὐχὶ ἀληθεῖς, πραγματικὰς διφθόγγους, ἀλλὰ διφθογγικὴν γραφὴν καὶ παράστασιν ἁπλῶν μακρῶν φθόγγων, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀντιστοίχους δωρικοὺς κλ. τύπους ἧς=εἷς, οὐδής=οὐδεὶς κ. οὕ. κ. 4) ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ λ ἐπὶ ὡρισμένοις ὅροις ὡς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ κρητικῇ διαλέκτῳ, λ. χ. αὐκά (ἀλκή)—αὐκά, ἀδελφιαί—ἀδευπιαί κττ.

Εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ παλαιαὶ δίφθογγοι παρουσιάζονται, καθ' ἃ εἴδομεν, ἡπλοποιημέναι, ἀνεπτυχθησαν νέαι δίφθογγοι, τινὲς μὲν κοιναὶ σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους καὶ δὴ τὴν νεοελληνικὴν κοινήν, τινὲς δὲ ἰδιάζουσαι εἴς τινας μόνον διαλέκτους. Οὕτω διφθογγικῶς προφέρομεν πάντες τὰ βοηθῶ, ἀηδόνι, χαημένος, ἀϊτὸς (ἀετός), γάϊδαρος, γαϊτάνι κτλ., ἔτι δὲ καὶ ἐν τῇ συνεκφορᾷ: τὰ εἶδες, μοῦ εἶπες κ. οὕ. κ. Ἄλλαι νεοελληνικαὶ δίφθογγοι προῆλθον ἐξ ἀποβολῆς συμφώνου τινὸς μεταξὺ δύο φωνηέντων καὶ συναιρέσεως τῶν οὕτω συνελθόντων φθόγγων: (κορόγιδο) κορόιδο, (ταχυτέρου—ταϋτέρου) ταυτέρου=πρωΐ (ἐν Κρήτῃ) κττ. Εἰς τὰ βόρεια λεγόμενα ἰδιώματα ἤτοι τὰ ἰδιώματα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Θρᾴκης καὶ ὡρισμένων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ἰδίως τῶν βορειοτέρων) προφέρονται διφθογγικῶς τὰ εἰς—άου (=—άω ἢ ῶ) ῥήματα: πνάου=πεινάω—ῶ, πνάει=πεινᾷ, κνάου, (κουνάω, —νῶ), φλάου (φυλάγω—φυλάω), χτπάου (χτυπάω—ῶ) κλπ. Ἐξ ἐπενθέσεως—ἀναλόγου πρὸς τὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς—προῆλθον δίφθογγοι ἐνισχοῦ τῆς σημερινῆς Μάνης: (ἡ ποδιὰ) ἡ ποιδά, (ἡ νοτιά) ἡ νοιτά, (τοῦ καπακιοῦ) τοῦ καπαιχοῦ κ. οὕ. κ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα[2]. (Ἀθῆναι 1924).—F. Sommer, Handbuch der lateinischen Laut—und Formenlehre[3]. (Heidelberg 1914.—Brugmann-Thumb, Griech. Grammatik[4]. (München 1913).—H. Hirt, Handbuch der griechischen Laut—und Formenlehre[2]. (Heidelberg 1912).—Ed. Sievers, Grundzüge der Phonetik[5]. (Leipzig 1902).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

διφθοριοδιφαινύλιον (τὸ) [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $F.C_6H_4.C_6H_4.F$, λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ὑδροφθορίου ἐπὶ δισζωτωθείσης βενζιδίνης. Ἀποτελεῖ ἄχροα φυλλίδια χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς, ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτα εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρὰ καὶ τὰ λιπαρὰ ἔλαια. Τήκεται εἰς 87° καὶ εἶναι συστατικὸν τῆς *ἀντιτουσσίνης*. Σ. Γ.

διφθοριομεθάνιον (τὸ) ἢ *μεθυλενοφθορίδιον* [Ὀργ. Χημ.]. Διαλογονωμένον παράγωγον τοῦ μεθανίου τοῦ τύπου CH_2F_2. Εἶναι σῶμα ἀέριον. Σ. Γ.

διφίκερκοι (οἱ) [Ζῳολ.]. Καλοῦνται οὕτως οἱ ἰχθύες, τῶν ὁποίων τὸ οὐραῖον πτερύγιον χωρίζεται εἰς δύο διακεκριμένα μέρη, ῥαχιαῖον καὶ κοιλιακόν. Δ. Ν. Π.

διφίκερκος (ὁ) [Ζῳολ.]· βλ. διφίκερκοι.

Δίφιλος. Χωλιαμβογράφος καὶ ἐπικὸς ποιητής (τὰ ἀποσπάσματά του εὑρίσκονται παρὰ *Bergk*, Poetae lyrici Graeci III σελ. 504, καὶ παρὰ *Meineke* σελ. 149 κ. ἑ.). Κατὰ σχόλιον τι εἰς Πίνδαρον, ὁ Δίφιλος εἶχε γράψει ἔπος φέρον τὸν τίτλον: «Θησηΐς», κατ' ἄλλο δὲ σχόλιον εἰς τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους πρῶτος ὁ Δίφιλος κατεσκεύασεν ὁλόκληρον σκωπτικὸν ποίημα ἀναφερόμενον εἴς τινα φιλόσοφον Βοΐδαν (ἢ Βοΐδαν), ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς σατιρικοὺς Λουκίλιον καὶ Ἀριστοφάνην διὰ τὰ κατὰ τοῦ Σωκράτους σκωπτικά των ποιήματα. Ἀποσπάσματα τῆς «Θησηΐδος» ἴσως εἶναι τὰ ἐν τῷ «Θησεῖ» τοῦ Πλουτάρχου (κεφ. 32) παρατιθέμενα.

— **Δίφιλος**. Ποιητὴς τῆς νέας κωμῳδίας, ἐκ Σινώπης, περίπου σύγχρονος τοῦ Μενάνδρου. Ὁ Ἀνώνυμος τῆς κωμῳδία μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Δίφιλος ἀπέθανεν ἐν Σμύρνῃ, ὅτι ἐποίησε περὶ τὰ 100 δράματα, καὶ ὅτι κατήγαγεν ἐκτὸς ἄλλων καὶ τρεῖς Διονυσιακὰς νίκας. Ἐκ τῶν ἔργων του ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν.

— **Δίφιλος**. Σχολιαστὴς ἐκ Λαοδικείας, γράψας ὑπομνήματα εἰς τὰ «Θηριακὰ» τοῦ Νικάνδρου. Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἀκριβῶς ἔζησε, δύναται μόνον νὰ θεωρηθῇ ὡς πιθανώτατον ὅτι ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ Α' αἰῶνος π. Χ. μέχρι τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ. Ι. Δ. Σ.

— **Δίφιλος** ὁ *Σίφνιος*. Ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ γράψας διαιτητικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν» (*Ἀθήν*. VIII 355a). ΑΡ. Π. Κ.

διφλυγία (ἡ) (Diphlygia) [Ζῳολ.]. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοκόγχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκινητιδῶν*, περιλαμβάνον μικρόσωμα ζῷα τῶν ὑφαλμύρων ὑδάτων, διακρινόμενα ἀπὸ τὴν ἐπιμήκη κόγχην των καὶ τὰ νηματοειδῆ ψευδοπόδιά των. Δ. Ν. Π.

δίφορα (τὰ) [Βοτ.]. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τὰ φέροντα καρπὸν δὶς καὶ σπανιώτερον τρὶς τοῦ ἔτους. Τὰ δίφορα ἐκάλουντο ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου *διφόρα*. Δ. Ν. Π.

διφορμύλιον (τὸ) [Ὀργ. Χημ.]· βλ. γλυοξάλη.

διφορμυλυδραζίδιον (τὸ) [Ὀργ. Χημ.]. Παράγωγον τῆς ὑδραζίνης τοῦ τύπου

CHO NH. NH. CHO

Βράζει εἰς 150—160° καὶ εἶναι γνωστὰ διάφορα ἅλατα αὐτοῦ μετὰ μετάλλων. Σ. Γ.

δίφορος (ὁ, ἡ) καὶ —*η*, —*ον* (τό)· ἐπὶ δένδρων ἢ φυτῶν, ὁ δὶς τοῦ ἔτους φέρων καρπόν: «δίφορη συκιά» ‖ καὶ ὁ καρπὸς τοῦ διφόρου δένδρου: «δίφορο σῦκο» ‖ «δίφορο λεμόνι» καὶ πληθυντικῶς «δίφόρια» λέγονται τὰ τὸ δεύτερον ἐντὸς τοῦ ἔτους παραγόμενα λεμόνια.

— *δίφορη συκιὰ* (ἡ) [Βοτ.]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ ποικιλίας τινὸς τοῦ δένδρου *συκῆ ἡ καρική* (Ficus carica).

διφρηλασία (ἡ)· τὸ νὰ ἐλαύνῃ τις, νὰ τρέχῃ ἐπὶ διφρου καθήμενος, τὸ νὰ ὁδηγῇ δίφρον.

διφρηλάτης (ὁ)· ὁ ἐλαύνων δίφρον, ὁ διφρηλατῶν.

Διφρηλάτης [Ἀστρον.]. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ἡνιόχου (βλ. Ἡνίοχος). Σ. Π.

διφρηλατῶ (—*έω*)· ἐλαύνω, ὁδηγῶ δίφρον.

δίφρος (ὁ) [Ἀρχ.]· εἶδος καθίσματος ‖ ὁ χῶρος τοῦ ἅρματος ἐφ' οὗ ἐκάθηντο ὁ ὁδηγὸς καὶ ὁ πολεμιστής ‖ κατ' ἐπέκτασιν πολεμικὸν ὄχημα, ἀνοικτὸν ὄπισθεν καὶ ἀσκεπές, εἶτα δὲ οἱαδήποτε ἅμαξα.

—[Ἀρχ.] Παρ' ἀρχαίοις ὁ δίφρος ἦτο εἶδος καθίσματος ἄνευ ἐρεισινώτου καὶ βραχιόνων, σχήματος X, δυνάμενον νὰ συμπτύσσηται, ὡς τὰ παρ' ἡμῖν «σκαμνιά» (siège pliant), ὅθεν ἐκαλεῖτο «δίφρος ὀκλαδίας» ἢ «πτυκτός». Διέφερεν οὕτω τοῦ «θρόνου», ἔχοντος καὶ ἐρεισίνωτον καὶ βραχίονας, καὶ τῆς «καθέδρας» ἐχούσης μόνον ἐρεισίνωτον.

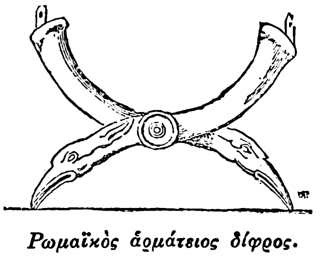

Ρωμαϊκὸς ἁρμάτειος δίφρος.

Ὁ δίφρος ἦτο κοινότατον καὶ εὐρύτατα διαδεδομένον εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἀμφότερα τὰ φῦλα κάθισμα, παρ' Ἕλλησιν ἀπαντώμενον ἤδη ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων. Ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τὸ αὐτὸ κάθισμα ἐκαλεῖτο «sella» καὶ ἡ λέξις αὕτη εἶναι συνεπτυγμένος τύπος τῆς «sedula» (ἐκ τοῦ sedeo=κάθημαι). Συνήθως πρὶν ἢ καθεσθῶσιν ἐπέθετον ἐπ' αὐτοῦ προσκέφαλον («pulvinus»). Ὁ δίφρος οὗτος παλαιότατα, κατασκευαζόμενος ἐξ ἐλέφαντος, ἀπετέλει ἓν τῶν συμβόλων τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας (regni insignia). Ὠνομάζετο δὲ «sella curulis», ἤτοι «ἁρμάτειος δίφρος» (ἐκ τοῦ currus = ἅρμα), διότι οἱ βασιλεῖς ἔχοντες μόνοι τὸ προνόμιον τοῦ ὀχεῖσθαι ἐν τῇ πόλει, ἐτοποθέτουν ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτῶν τὸν ἐλεφάντινον δίφρον καὶ ἐπ' αὐτοῦ καθήμενοι ἐχρημάτιζον (ἐδίκαζον κτλ.). Ἐπὶ ἐλευθέρας πολιτείας ὁ δίφρος οὗτος γενόμενος σύμβολον τῶν «ἐπιδιφρίων ἀρχόντων» (curules magistratus), τουτέστι τῶν ὑπάτων, στρατηγῶν, μειζόνων ἀγορανόμων, τιμητῶν ὡς καὶ τῶν ἐκτάκτων δικτατόρων καὶ χιλιάρχων (magistri equitum), διετήρησε τὸ ὄνομα «ἁρμάτειος», μολονότι δὲν ἐτοποθετεῖτο ἐπὶ ἅρματος, ἀλλὰ ἐπὶ ἐξέδρας (tribunal). Καὶ ὁ μὲν ἄρχων ἐχρημάτιζε καθήμενος ἐπὶ διφρου, οἱ βοηθοὶ δ' αὐτοῦ ἐπὶ χαμηλοτέρων θρανίων, ἐνῷ ὁ λαὸς ἵστατο ὄρθιος. Ἠναγκασμένοι οἱ ἄρχοντες νὰ χρηματίζωσιν ἄλλοτε ἀλλαχοῦ, μετέφερον κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας τῆς ἐξουσίας τὸν δίφρον αὐτῶν ὅπου ἔδει. Ἦτο δὲ ὡς καὶ τοῦ βασιλέως ἐλεφάντινος, ὀκλαδίας, ἀγκυλόπους.

—*δίφρος ἅρματος*· βλ. ἅρμα.

διφυὲς (τό) (Diphyes) [Ζῳολ.]. Γένος σιφωνοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *διφυϊδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ διαφανὲς σῶμά των, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων σχεδὸν ὁμοίων μεταξύ των, ἅτινα εὐκόλως ἀποχωρίζονται ἀλλήλων. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματός των παριστάνει δύο κοιλότητας, τὸ δὲ ὀπίσθιον μίαν. Γνωστὰ τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

διφυὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἔχων διττὴν φύσιν, διττὴν καταγωγήν, δίμορφος, διπλόσχημος.

— *διφυὴς μήτρα* [Ἀνατομ.]· βλ. λ. δίδελφυς.

διφυΐδαι (οἱ) (Diphyidae) [Ζῳολ.]. Οἰκογένεια ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλυκοφόρων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ὧν γνωστότερον τὸ διφυὲς (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δίφυλλα (τὰ) [Βοτ.]. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ ἅτινα φέρουσι δύο φύλλα, ἢ φύλλα ἐκ δύο τμημάτων ἀποτελούμενα. Δ. Ν. Π.

δίφυλλος (ὁ) [Βοτ.]· βλ. δίφυλλα.

δίφυλλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο φύλλα: «δίφυλλη πόρτα».

διφυλλώδης (ὁ) (Diphyllodus) [Ζῳολ.]. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παραδεισιδῶν*, περι-

Digitized by Google

λαμβάνον πτηνὰ φέροντα τὰ κάτωθι γνωρίσματα: Ράμφος ἡμικεκαμμένον, ἰσόμηκες πρὸς τὴν κεφαλήν, ρώθωνας ἀκαλύπτους καὶ ἐκστομουμένους κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα. Τὰ μεταξὺ κοιλίας καὶ οὐρᾶς εὑρισκόμενα πτερὰ τῶν ἀρρένων εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένα καὶ θαυμασίως χρωματισμένα, προσδίδοντα εἰς τὸ πτηνὸν μεγαλοπρεπῆ ὄψιν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι *διφυλλώδης ὁ μεγαλοπρεπὴς* (Diphyllodus magnificus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ χρυσοκιτρίνου χρωματισμοῦ τῆς ράχεως μετὰ πυρρῶν στιγμάτων, τῆς πρασινοϊώδους κεφαλῆς, οὐρᾶς μετὰ στιλπνῶν μελανῶν κηλίδων καὶ κοιλίας μὲ κυματώδεις, ἀραιάς, στιλπνῶς κυανᾶς ραβδώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ τὰς παρὰ ταύτην νήσους. Δ. Ν. Π.

διφυόδοντα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω ζῷά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν θηλαστικῶν, τῶν ὁποίων οἱ ὀδόντες δὲν μένουσιν οἱ αὐτοί, ἀλλὰ ἀλλάσσουσι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των. Δ. Ν. Π.

διφυσῖται (οἱ). Μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καταπολέμησιν τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ὅστις ἐμείου τὴν θεότητα ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τοῦ Ἀπολλιναρισμοῦ, ὅστις ἐμείου τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὸν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας προσδιορισμόν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἔπρεπε νὰ προσδιορισθῇ ὑπ' αὐτῆς καὶ ἡ σχέσις τῶν δύο τούτων φύσεων. Ἐν τῷ προσδιορισμῷ ὅμως τούτῳ ἔπρεπεν ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀποφύγῃ δύο σφαλερὰς ἀναπτύξεις. Ἠδύνατό τις δηλαδὴ νὰ τονίσῃ ὑπερβαλλόντως τὰς δύο φύσεις ἐπὶ βλάβῃ τῆς προσωπικῆς ἑνότητος ἢ νὰ τονίσῃ ὑπερβαλλόντως τὴν προσωπικὴν ἑνότητα ἐπὶ βλάβῃ τῶν δύο φύσεων. Πρὸς τὸ πρῶτον ἔκλινεν ἡ σχολὴ τῆς Ἀντιοχείας, ἰδίᾳ ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας καὶ μάλιστα ὁ Νεστόριος, πρὸς τὸ δεύτερον ἡ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἰδίᾳ ὁ Εὐτυχής. Ἡ Ἐκκλησία ἀπέκρουσε τὰς δύο ταύτας σφαλερὰς ἀναπτύξεις, καλέσασα τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Εὐτυχοῦς μονοφυσίτας, τοὺς δὲ ὀπαδοὺς τοῦ Νεστορίου διφυσίτας· τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου ἠκολούθησε κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ὁ ἀρχηγὸς τῆς μεταρρυθμίσεως Ζβίγγλιος, ὅστις διισχυρίζετο, ὅτι τὸ περιωρισμένον δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ περιλάβῃ τὸ ἀπεριόριστον (finitum non capax infiniti), ἐπομένως δὲν ἑνοῦται τὸ θεῖον μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῷ Χριστῷ. Κ. Ι. Δ.

διφωνία (ἡ)· διγλωσσία· || ἡ κατὰ δύο τρόπους ἀπαγγελία, ἄλλως *δισσολογία*· || ἡ διὰ δύο φωνῶν ἔκφρασις μουσικῆς τινος συνθέσεως.

δίφωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διπλῆν φωνὴν ἐκβάλλων, δίγλωσσος· || ὁ διὰ δύο φωνῶν ἐκφραζόμενος: «δίφωνον ᾆσμα».

δίχα· ἐπίρρ. εἰς δύο μέρη, χωριστά.

διχάδιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀνθοφόρος κλάδος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τά τε ἐπάκρια καὶ τὰ λοιπὰ ἄνθη εὑρίσκονται διατεταγμένα κατὰ διάφορα ἐπίπεδα. Δ. Ν. Π.

διχάζω, *ἀόρ. ἐδίχασα—ἐδιχάσθην, διχασμένος*· χωρίζω εἰς δύο: «αἱ γνῶμαι ἐδιχάσθησαν» ἢ «—εἶναι διχασμέναι», «ἡ ὁδὸς—, ὁ ποταμὸς διχάζεται».

διχάλα (ἡ), ἢ ***διχάλι*** (τό)· πᾶν φυσικὸν ἢ τεχνητὸν ἀντικείμενον ἀπολῆγον εἰς δύο βραχίονας ἐν σχήματι Υ || εἰδικώτερον, τὸ γεωργικὸν ἐργαλεῖον τὸ ἀποτελούμενον ἐκ μακροῦ ξυλίνου κοντοῦ φέροντος κατὰ τὸ ἄκρον του σιδηρᾶν περόνην μὲ δύο ὀδόντας καὶ χρησιμοποιούμενον ἰδίως πρὸς ἀνατάραξιν τοῦ ξηραινομένου χόρτου· ἄλλως *δίκρανον, κοιν. δικράνι.*

Διχάλα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἰάσμου τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 76. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Μετζὶτ-Μαχαλᾶ.* Δ. Ε. Μ.

διχάλι (τό)· βλ. διχάλα.

Διχάλι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κορυφῆ, τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαταλί.*

Διχάλια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησίζουσα προβολὴ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κεφαλληνίας, χωροῦσα ΒΑ ἐπὶ $1^1/_2$ μίλ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Σάμης, μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὴν ΝΔ ἀκτὴν τῆς Ἰθάκης. Ἀποτελεῖ τὸ ΝΔ κέρας τοῦ διαύλου Ἰθάκης, σχηματίζει δὲ δύο ὅρμους ἀμφιδύμους κλασσικοῦ τύπου, τὸν τῆς *Σάμης* πρὸς δυσμάς του καὶ τὸν *Ἀντίσαμον* πρὸς ἀνατολάς του. Ἡ λεπτομέρεια αὕτη ἤγαγε τὸν Victor Berard νὰ ταυτίσῃ τὰ σύγχρονα *Διχάλια* πρὸς τὴν ὁμηρικὴν Ἀστερίδα (βλ. λ.). Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου φάρος (πλάτ. 38^0 16' 49", μῆκ. 20^0 41' 15" Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca Cephallonia), ἱδρυθεὶς τῷ 1907 καὶ ἐκπέμπων ἐρυθρὸν φῶς σταθερὸν 6 μιλλίων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Διχάλια** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Σαμαίων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 128. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ μικροσυνοικισμὸς *Σκαλιὰ* (κάτ. 28), ὡς καὶ ἡ *μονὴ Ἀγριλίων.* Δ. Ε. Μ.

δίχαλκον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον ἑλληνικὸν νόμισμα ἐξ ὀρειχάλκου, ἀξίας δύο «χαλκῶν» (βλ. λ.) ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὸ ἀργυροῦν «τεταρτημόριον», ἤτοι τὸ $^1/_4$ τοῦ ὀβολοῦ.

Διχαλοπόταμο *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὀνομάζονται ἐν Κρήτῃ οἱ ρύακες ἢ χείμαρροι, οἵτινες διχάζονται πολλάκις εἰς δύο διευθύνσεις (διχαλώνουν). Ὁ Δάπερ δὲ ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ποταμόν, ὃν ὀνομάζει καὶ *Βιταλοπόταν.* Ἐπειδὴ τοποθετεῖ τοῦτον πρὸς τὸ δυτικὸν τῆς Κρήτης, εἰκάζεται ὡς ρύαξ τῆς δυτικῆς Κισάμου. Ε. Γ.

διχάλωσις (ἡ) *[Ναυτ. Ὑδρογρ.]*· γαλλ. καὶ ἀγγλ. bifurcation. Σημεῖον ἐντὸς πόρου, καθ' ὃ ἡ ἀκολουθουμένη πορεία, φθάνουσα πρό τινος καταλλήλως ἐπισεσημασμένου σημείου, δέον νὰ ἀλλάξῃ ἀποτόμως εἴτε πρὸς δεξιὰ τοῦ *ἀλεωρίου* τοῦ σημείου, εἴτε πρὸς ἀριστερὰ (βλ. λ. ἐπίσημα, ἐπισήμανσις). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

διχαλωτός, *—ή, —όν*· ὁ ὅμοιος μὲ διχάλαν, ὁ κατὰ τὸ ἄκρον διχασμένος: «ἡ γλῶσσα τοῦ φιδιοῦ εἶναι διχαλωτή».

διχαπεταλοειδῆ (τὰ) (Dichapetalaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα δενδρύλλια ἢ δένδρα ξυλώδη μὲ ἀκέραια φύλλα καὶ ἑρμαφρόδιτα ἄνθη κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα. Γνωστὰ ἄνω τῶν 100 γενῶν, ἰθαγενῶν τῶν τροπικῶν χωρῶν τοῦ νέου κόσμου. Δ. Ν. Π.

διχάς, *—άδος* (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Μέτρον μήκους παρ' ἀρχαίοις, ὑποδιαίρεσις τοῦ «ποδός», ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, ἤτοι πρὸς δύο παλάμας ἢ ὀκτὼ δακτύλους (0,154), ὅσον καὶ τὸ δίδωρον (βλ. λ.).

διχασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διχάζειν, ἡ εἰς δύο διαίρεσις, καθόλου ἡ διαίρεσις: «ὁ διχασμὸς τῶν γνωμῶν»· || «ὁ διχασμὸς τῆς ὁδοῦ,—τοῦ ποταμοῦ» ἡ διακλάδωσις· || διχοτομία, κατάτμησις: «ὁ διχασμὸς τῆς περιουσίας».

— *[Ἀστρονομ.]*. Καλεῖται *διχασμὸς* ἡ διὰ τοῦ κινητοῦ νήματος ἀποκλίσεων τοῦ νηματούχου μικρομέτρου τηλεσκοπίου μέτρησις τῆς ἀποστάσεως ἀστέρος ἀπὸ ὡρισμένου σημείου, λαμβανομένου ὡς ἀρχῆς μετρήσεων. Ὁ ὅρος προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν μέτρησιν ἄγεται τὸ νῆμα εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ φαίνεται διχοτομοῦν τὸ εἴδωλον τοῦ ἀστέρος. Ὁ ὅρος ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν μικροσκοπικῶν ἀναγνωσμάτων διῃρημένων κύκλων, ὅτε τὸ ζεῦγος τῶν παραλλήλων πρὸς τὰς χαραγὰς τοῦ κύκλου νημάτων μετακινεῖται διὰ τοῦ μικρομετρικοῦ κοχλίου, οὕτως ὥστε ἡ νοητὴ εὐθεῖα, ἡ παράλληλος πρὸς τὰ νήματα καὶ εἰς ἴσην μεταξὺ αὐτῶν ἀπόστασιν κειμένη, νὰ συμπίπτῃ μετὰ τοῦ μέσου τῆς χαραγῆς, ὅταν αὕτη περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν δύο νημάτων. Σ. Π.

διχαστὴς (ὁ)· ὁ διχάζων, ὁ διχοτομῶν, ὁ κατατέμνων· || παρ' Ἀριστοτέλει ὠνομάζετο *διχαστής*, ὁ διαιρέτης, ὁ παρονομαστής.

δίχειλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω κυρίως τὰ ἄνθη, τῶν ὁποίων ἡ στεφάνη εἶναι κεχωρισμένη εἰς δύο τμήματα ἢ χείλη. Δ. Ν. Π.

διχειλικὸς *φθόγγος*· ὁ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειλέων προφερόμενος, λατ. bilalile, ἄλλως *ἀμφιχειλοπρόφερτος.*

δίχειλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο χείλη.

δίχειλος (ὁ) (Dicheilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πιμελιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα ᾠοειδές, κεραίας κυματοειδεῖς, σκέλη μᾶλλον βραχέα καὶ χρῶμα βαθὺ φαιὸν ἢ μελανόν. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Διχείμαρρον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀστρούλας (τέως *Βελιστίου*) τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (τέως Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἤδη ἀκατοίκητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ρέντα.*

δίχειρ, *—ος* (ὁ, ἡ), *δίχειρον* (τό)· ὁ ἔχων δύο χεῖρας, ὁ ἄνθρωπος.

—**δίχειρα** (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν πρώτην καὶ ἀνωτάτην κατηγορίαν τῶν θηλαστικῶν, ἥτις περιλαμβάνει μίαν μόνον οἰκογένειαν, ἓν μόνον γένος καὶ ἓν εἶδος, τὸν ἄνθρωπον (βλ. λ.). Τὰ δίχειρα ἀντιτάσσονται πρὸς τὰ τετράχειρα, ἤτοι τοὺς πιθήκους, ὧν καὶ τὰ τέσσαρα ἄκρα ἔχουσι μεταβληθῆ εἰς χεῖρας. Δ.Ν.Π.

διχειρότριχος (ὁ) (Dichirotrichus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶντας εἰς ἀμμώδεις ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης καὶ οἵτινες ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς ὑπογείων στοῶν, ἃς αἱ θήλειαι κατασκευάζουσι κυρίως πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ᾠῶν των. Δ. Ν. Π.

διχηλεστιίδαι (οἱ) (Dichelestiidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσμαατος τῶν *κωπεπόδων*, περιλαμβάνουσα εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον διχηλέστιον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

διχηλέστιον (τὸ) (Dichelestium) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *διχηλεστιιδῶν*. Τὰ μαλακόστρακα ταῦτα ἔχουσι μέγεθος μικρόν, κεφαλὴν πεπλατυσμένην κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς τμῆμα καὶ ὄστρακον ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν βραγχίων τῶν ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ.Ν.Π.

δίχηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο χηλάς, δύο ὀνυχωτοὺς δακτύλους.

— *[Ζωολ.]* Καλοῦνται *δίχηλα*, ζῷα θηλαστικὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων*, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα ἀπολήγουσιν εἰς δύο ὀνυχωτοὺς δακτύλους, δι' ὧν στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὰ δίχηλα ὑπάγονται ἡ *αἴξ*, τὸ *πρόβατον* καὶ ἄλλα. Ὁ ὅρος δίχηλα εἶναι ἀντίθετος τοῦ ὅρου *μονόχηλα*, εἰς ἃ ὑπάγονται ὁ *ἡμίονος*, ὁ *ἵππος*, ὁ *ὄνος* καὶ ἄλλα, ὧν τὰ ἄκρα ἀπολήγουσιν εἰς μοναδικὸν δάκτυλον δι' οὗ στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Δ. Ν. Π.

διχλάμυδα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη τὰ ἀποτελούμενα ἐκ διπλοῦ περιανθίου, ὅπερ διακρίνεται εἰς κάλυκα καὶ στεφάνην. Δ. Ν. Π.

2,2-**διχλωραιθανόλη-1** (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. β, β-διχλωραιθυλικὴ *ἀλκοόλη.*

διχλωραιθερογλυκολικὸς *ἐστὴρ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$C_2H_5 . O . C\,Cl_2 . CO . O . C_2H_5$$

λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως πενταχλωριοφωσφόρου ἐπὶ ὀξαλικοῦ διαιθυλεστέρος. Τῇ ἐπιδράσει αἰθυλικοῦ νατρίου παρέχει τὸν ἐστέρα τοῦ ἡμιορθοξαλικοῦ ὀξέος ($(C_2H_5O)_3 C . CO . O . C_2H_5$. Δι' ἀποστάξεως παρέχει τὸ χλωρίδιον τοῦ αἰθυλοξαλικοῦ ὀξέος $Cl . CO . CO . OC_2H_5$, ὅπερ δι' ἐπιδράσεως ὀξικοῦ νατρίου δίδει τὸν ἀνυδρίτην τοῦ αἰθυλοξαλικοῦ ὀξέος $C_2H_5 . O . OC . CO . O . CO . CO . OC_2H_5$.

διχλωραιθυλένιον *συμ. [Ὀργ. Χημ.]* ἢ 1,2-*διχλωριαιθένιον.* Εἶναι ἀλογονωμένον αἰθυλένιον τοῦ τύπου $CH\,Cl : CH\,Cl$. Παρασκευάζεται ἐξ ἀκετυλενοτετραχλωριδίου τῇ ἐπιδράσει ὕδατος καὶ κόνεως ψευδαργύρου

$$C_2H_2Cl_4 + Zn = C_2H_2Cl_2 + ZnCl_2$$

Ἀντὶ τοῦ ψευδαργύρου δύναται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ σίδηρος. Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ δι' ἐπιδράσεως χλωρίου ἐπὶ ἀκετυλενίου εἰς ἀναλογούσας ποσότητας. Ὁμοίως δύναται νὰ παραχθῇ καὶ δι' ἐπιδράσεως ἀκετυλενίου ἐπὶ ἀντιμονοπενταχλωριδίου. Καθ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω μεθόδους παράγεται μῖγμα τῶν δύο στερεοϊσομερῶν μορφῶν τοῦ διχλωραιθυλενίου (ἤτοι cis— καὶ trans— μορφή). Αἱ δύο αὗται μορφαὶ εὑρίσκονται στερεοχημικῶς εἰς οἵαν σχέσιν καὶ τὸ μηλεϊνικὸν ὀξὺ πρὸς τὸ φουμαρικόν. Ἡ cis— μορφὴ βράζει εἰς 59^0,8 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,289, ἡ δὲ trans— μορφὴ βράζει εἰς 48^0,8 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,265. Τὸ διχλωραιθυλένιον δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τῶν μετάλλων οὔτε ὑπὸ τῶν ἀλκαλίων, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν βρασμὸν μετ' ἰσχυρῶν καυστικῶν ἀλκαλίων σχηματίζεται τὸ αὐταναφλεγόμενον $C_2H\,Cl$. Κέκτηται ἐξόχους διαλυτικὰς ἰδιότητας καὶ οἱ ἀτμοὶ αὐτοῦ, καίτοι ἀναφλέξιμοι, εὐκόλως σβέννυνται. Χρησιμοποιεῖται ὡς διαλυτικὸν ὑγρὸν διὰ λίπη καὶ ἔλαια εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ αἰθέρος. Σ. Γ.

— **διχλωραιθυλένιον** *ἀσύμ. [Ὀργ. Χημ.]* ἢ 1,1-*διχλωριαιθένιον.* Εἶναι ἀλογονοπαράγωγον τοῦ αἰθυλενίου τοῦ τύπου $CH_2 : CCl_2$, ὑγρὸν ὀσμῆς σκοροδώδους βρᾶζον εἰς 33,5—35^0. Σ. Γ.

β,β-**διχλωραιθυλικὴ** *ἀλκοόλη [Ὀργ. Χημ.]* ἢ 2,2-*διχλωραιθανόλη*-(1). Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ $CHCl_2 . CH_2 OH$. Βράζει εἰς 146^0. Σ. Γ.

διχλωρακεταλδεΰδη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλογονοπαράγωγον τῆς *ἀκεταλδεΰδης* τοῦ τύπου

$$CHCl_2 . CHO.$$

Βράζει εἰς 90^0. Ὁ ὑδρίτης αὐτῆς

$$C_2H_2OCl_2 + H_2O = CHCl_2 . CH(OH)_2$$

τήκεται εἰς 55^0 καὶ βράζει εἰς 96—97^0,5. Σ. Γ.

διχλωρακετάλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CHCl_2 . CH(O . C_2H_5)_2$$

βράζουσα εἰς 183^0. Σ. Γ.

διχλωρακετόναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλογονωμένα παράγωγα τῆς *ἀκετόνης*. Ἔχομεν δύο ἰσομερῆ, ἤτοι τὴν α,α-διχλωρακετόνην $CHCl_2 . CO . CH_3$

Digitized by Google

ὑγρὸν βράζον εἰς 120°, καὶ τὴν α, α'-διχλωρακετόνην $CH_2Cl.CO.CH_2Cl$, σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 43° καὶ βράζον εἰς 173°. Σ. Γ.

διχλωρακετοξικοὶ *ἐστέρες* [*'Οργ. Χημ.*]· βλ. ἀκετοξικὸν *ὀξύ*.

διχλωρηλεκτρικὸν *ὀξὺ συμ.* [*'Οργ. Χημ.*]. 'Οργανικὴ ἕνωσις λαμβανομένη διὰ προσθήκης χλωρίου εἰς τὸ φουμαρικὸν ἢ τὸ μηλεϊνικὸν ὀξύ. Ἔχει τὸν τύπον $COOH.CHCl.CHCl.COOH$ καὶ ὡς ἐκ τῆς παρουσίας δύο ὁμοιοειδῶς ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος παρουσιάζεται εἰς δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφὰς καὶ δύο ἀδρανεῖς, μίαν δι' ἐξωμοριακῆς καὶ τὴν ἑτέραν δι' ἐνδομοριακῆς ἀντισταθμίσεως. Τὸ ἐκ τοῦ φουμαρικοῦ ὀξέος προερχόμενον καλεῖται ἁπλῶς *διχλωρηλεκρικὸν ὀξὺ* καὶ τήκεται μετ' ἀποσυνθέσεως εἰς 215°, ἐνῷ τὸ ἐκ τοῦ μηλεϊνικοῦ ἀνυδρίτου καλεῖται *ἰσοδιχλωρηλεκτρικὸν ὀξὺ* καὶ τήκεται εἰς 175°. Σ. Γ.

1,2-**διχλωριαιθάνιον** (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]· βλ. αἰθυλενοχλωρίδιον.

1,1-**διχλωριαιθένιον** (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]· βλ. διχλωραιθυλένιον *ἀσύμ.*

1,2-**διχλωριαιθένιον** (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]· βλ. διχλωραιθυλένιον *συμ.*

1,2-**διχλωριαιθὴρ** (ὁ) [*'Οργ. Χημ.*]. 'Αλογονοπαράγωγον τοῦ *αἰθέρος* τοῦ τύπου

$$C_2H_5.O.CHCl.CH_2Cl.$$

Βράζει εἰς 146° καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ συνθέσεις. Σ. Γ.

διχλωρικὴ (ἐνν. *ἕνωσις*) [*Χημ.*]. Ἡ ἕνωσις ἢ μᾶλλον τὸ ἅλας τὸ περιέχον δύο μόρια ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος (ὑδροχλωρίου). Σ. Γ.

διχλωριοβενζόλια (τὰ) [*'Οργ. Χημ.*]. Ἔχουσι τὸν τύπον $C_6H_4Cl_2$ καὶ διακρίνονται τρία ἰσομερῆ, ἤτοι: Τὸ *π-διχλωριοβενζόλιον*, ὅπερ παράγεται ὡς δευτερεῦον προϊὸν κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ χλωριοβενζολίου. Τήκεται εἰς 53°, ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,526 καὶ βράζει εἰς 173°,7. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς αἰθέρα, βενζόλιον, διθειάνθρακα καὶ βράζουσαν ἀλκοόλην. Χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὡς διαλυτικὸν ὑγρὸν λακκῶν, ῥητινῶν καὶ τοῦ θείου τῶν μαζῶν καθαρισμοῦ τοῦ φωταερίου, καθόσον διαλύει ἐπίσης καὶ τὰς ὑψηλοῦ σημείου ζέσεως ὀργανικὰς ἑνώσεις (ἀνθρακινόνης παράγωγα κλπ.). Τὸ *ο-διχλωριοβενζόλιον* ἐν καθαρᾷ καταστάσει δὲν στερεοποιεῖται οὔτε μέχρι τῶν —14°. Βράζει εἰς 179°. Τὸ *μ-διχλωριοβενζόλιον* εἶναι ἐπίσης ὑγρὸν βράζον εἰς 172°. Σ. Γ.

διχλωριοβινυλαιθυλαιθὴρ (ὁ) [*'Οργ. Χημ.*]. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_2HCl_2.O.C_2H_5$. Βράζει εἰς 128°,2. Σ. Γ.

β,β' — **διχλωριοδιαιθυλοδισουλφίδιον** (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$(CH_2Cl.CH_2)_2S_2$$

ὀξειδουμένη διὰ νιτρικοῦ ὀξέος πρὸς 2-*χλωριοαιθανοσουλφονικὸν ὀξὺ*-1, $Cl.CH_2.CH_2.SO_3H$. Σ. Γ.

β,β'-**διχλωριοδιαιθυλοσουλφίδιον** (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]. 'Αλογονωμένον ἀλκυλοσουλφίδιον τοῦ τύπου $(CH_2Cl.CH_2)_2S$, λαμβανόμενον δι' ἐπιδράσεως τριχλωριοφωσφόρου ἐπὶ τῆς θειοδιγλυκόλης. Ἔλαιον βράζον εἰς 217°, ἐντόνως δηλητηριῶδες. Σ. Γ.

διχλωριοδιμεθυλαιθὴρ (ὁ) [*'Οργ. Χημ.*]. 'Αλογονοπαράγωγον τοῦ *διμεθυλαιθέρος*, λαμβανόμενον διὰ προσεκτικῆς χλωριώσεως αὐτοῦ. Βράζει εἰς 105°.

διχλωριομεθάνιον (τὸ) ἢ *μεθυλενοχλωρίδιον*. [*'Οργ. Χημ.*]. Εἶναι διαλογονοπαράγωγον τοῦ μεθανίου τοῦ τύπου CH_2Cl_2. Βράζει εἰς 41—42° καὶ προυτάθη ὡς ἀναισθητικόν. Σ. Γ.

διχλωριομηλεϊνικὸν *ὀξὺ* [*'Οργ. Χημ.*]. 'Αλογονωμένον μηλεϊνικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $HOOC.CCl:CCl,COOH$. Τήκεται εἰς 116°. Σ. Γ.

διχλωριομηλονικὸν *ὀξὺ* [*'Οργ. Χημ.*]. 'Αλογονοπαράγωγον τοῦ μηλονικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου $HOOC.CCl_2.COOH$. Ὁ διαιθυλεστὴρ αὐτοῦ βράζει εἰς 231—234°. Σ. Γ.

1,1-**διχλωριο-1-νιτρωδοαιθάνιον** (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CCl_2NO$. Ἔλαιον σκοτεινοκυανοῦν βράζον εἰς 68°. Σ. Γ.

1,3-**διχλωριοπροπάνιον** (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]· βλ. τριμεθυλενοχλωρίδιον.

διχλωριοπροπανόλη (ἡ) [*'Οργ. Χημ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς *διχλωρυδρίνης τῆς γλυκερίνης*, ἤτοι τῆς κοινῆς διχλωρυδρίνης (βλ. λ.). Σ. Γ.

—1,3-**διχλωριοπροπανόλη-2** (ἡ) [*'Οργ. Χημ.*]· βλ. διχλωρυδρῖναι.

α,α-**διχλωριοπροπιονικὸν** *ὀξὺ* [*'Οργ. Χημ.*]. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CCl_2.COOH$. Ὑγρὸν βράζον εἰς 185°. Σ. Γ.

— β,β-**διχλωριοπροπιονικὸν** *ὀξὺ* [*'Οργ. Χημ.*]. Ἔχει τὸν τύπον $CHCl_2.CH_2.COOH$ καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν. Σ. Γ.

διχλωριοῦχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) [*Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἅλατα τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος τὰ περιέχοντα δύο ἄτομα χλωρίου, τὰ παράγωγα ἑπομένως δισθενοῦς βάσεως (βλ. λ. χλώριον καὶ τὰ οἰκεῖα μέταλλα). ΑΝ. Δ.

—**διχλωριοῦχος** (ἐνν. *ἕνωσις*) [*Χημ.*]. Καλεῖται ἡ χημικὴ ἕνωσις ἡ περιέχουσα ἐν τῷ μορίῳ αὐτῆς δύο ἄτομα χλωρίου. Σ. Γ.

β, β'-**διχλωρισοπροπυλαλκοόλη** (ἡ) [*'Οργ. Χημ.*]· βλ. διχλωρυδρῖναι.

β, γ-**διχλωριοπροπυλαλκοόλη** (ἡ) [*'Οργαν. Χημ.*]· βλ. διχλωρυδρῖναι.

διχλωροξικὸν *ὀξὺ* [*'Οργ. Χημ.*]. Εἶναι ἀλογονωμένον ὀξικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $CHCl_2.COOH$. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 194° καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ συνθετικοὺς σκοπούς. Σ. Γ.

διχλωρυδρῖναι (αἱ) [*'Οργ. Χημ.*]. Εἶναι παράγωγα τῆς γλυκερίνης λαμβανόμενα ἐξ αὐτῆς δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδροξυλίων ὑπὸ δύο ἀτόμων χλωρίου. 'Αναλόγως τῆς θέσεως ἣν καταλαμβάνουν τὰ δύο χλώρια διακρίνομεν δύο ἰσομερῆ, ἤτοι τὴν α- ἢ *συμ. διχλωρυδρίνην*

$$CH_2Cl.CH(OH).CH_2Cl$$

καὶ τὴν β- ἢ *ἀσύμ. διχλωρυδρίνην*

$$CH_2(OH).CHCl.CH_2Cl$$

Ἡ α-διχλωρυδρίνη ἢ συμ. διχλωρυδρίνη ἢ β, β'-*διχλωρισοπροπυλαλκοόλη* ἢ 1,3-*διχλωριοπροπανόλη*-2 ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Berthelot καὶ εἶναι ἔλαιον εἰδικοῦ βάρους 1,367, βράζον εἰς 174—175°. Διαλύεται εἰς 19° εἰς 9 μέρη ὕδατος. Εἰς τελείως καθαρὰν κατάστασιν λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως ὑδροχλωρίου ἐπὶ ἐπιχλωρυδρίνης, βιομηχανικὸν δὲ προϊὸν διὰ διοχετεύσεως ὑδροχλωρίου εἰς μῖγμα γλυκερίνης καὶ ὀξικοῦ ὀξέος καὶ εἶτα ἀποστάξεως ἐν κενῷ. Ἡ β-διχλωρυδρίνη ἢ ἀσύμ. διχλωρυδρίνη ἢ β, γ-διχλωριοπροπυλαλκοόλη ἢ 2,3-διχλωριοπροπανόλη-1 λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως ὑδροχλωρίου ἐπὶ τῆς ἀλλυλικῆς ἀλκοόλης. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,368 καὶ βράζει εἰς 183°. Ἡ διχλωρυδρίνη χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τῆς ἐπιχλωρυδρίνης, ὡς διαλυτικὸν ὑγρὸν διὰ λάκκας (σελλάκην), ῥητίνας (κοπάλην), νιτροκυτταρίνην κλπ., λόγῳ κυρίως τῆς μικρᾶς αὐτῆς πτητικότητος καὶ τοῦ δυσαναφλέκτου αὐτῆς. Σ. Γ.

διχογαμία (ἡ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται *διχογαμία* τὸ ὀργανογραφικῶς ἑρμαφρόδιτον φυτῶν τινων, καθ' ὃ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ γονιμοποιήσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν, διότι τὰ γεννητικὰ αὐτῶν ὄργανα δὲν ὡριμάζουσι ταυτοχρόνως. Τὰ φυτὰ ταῦτα καλοῦνται *διχόγαμα*. Διχογαμίας ὑπάρχουσι δύο κατηγορίαι: κατὰ τὴν πρώτην οἱ στήμονες γίνονται ὥριμοι προτοῦ τὰ στίγματα δυνηθῶσι νὰ παρέξωσι γονιμοποιὸν γῦριν, ὁπότε τὸ φαινόμενον καλεῖται πρωτανδρία, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν τὰ στίγματα ὡριμάζουσι πρὶν οἱ ἀνθῆρες καταστῶσιν ὥριμοι, ὁπότε τὸ φαινόμενον καλεῖται πρωτογυνία. Συνεπῶς τὰ διχόγαμα φυτὰ ἐνεργοῦσιν ὡς νὰ ἦσαν δίοικα. Πλεῖστοι ὅσοι φυσιοδῖφαι, καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Δαρβῖνος, παρετήρησαν ὅτι ὁ διοικισμὸς εἶναι εὐνοϊκώτερος διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν ἢ ὁ ἑρμαφροδιτισμός. Καὶ τὰ μονόοικα φυτὰ δύνανται νὰ εἶναι διχόγαμα. Κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην αἱ θήλειαι κεφαλίδες ἀνθοῦσι πρῶται, λαμβάνουσαι τὴν γονιμοποιὸν γῦριν ἐξ ἄλλου κλάδου γειτονικοῦ, οὗ τὰ ἄρρενα ἄνθη εἶναι ἤδη γόνιμα· ὅταν τὰ στίγματα τῶν θηλέων ἀνθέων μαρανθῶσι, τότε αἱ ἄρρενες κεφαλίδες ὡριμάζουσι καὶ ἐκτοξεύουσι τὴν γονιμοποιὸν γῦρίν των. Κατὰ ταῦτα ἡ διασταύρωσις ἢ γονιμοποίησις γίνεται ὡς ἂν τὸ ἄνθος ἦτο δίοικον. Δ. Ν. Π.

διχογνωμία (ἡ)· ἡ διαίρεσις τῶν γνωμῶν, διαφωνία, ἀσυμφωνία γνώμης, ἄλλως *διχογνωμοσύνη*.

διχογνωμῶ (—*έω*) καὶ **διχογνωμονῶ** (—*έω*)· ἔχω διάφορον γνώμην, διαφωνῶ.

διχόχους (ὁ) (Dichodon Owen) [*Παλαιοζωολ.*] Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ξιφοδοντιδῶν σελενοδοντίων* ὀνυχωτῶν θηλαστικῶν. Πολλὰ εἴδη ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ.

διχοίνικον (τὸ) [*'Αρχ.*]. 'Αγγεῖον χωροῦν δύο χοίνικας (βλ. λ.).

διχολοφίδαι (οἱ) (Dicholophidae) [*Ζῳολ.*] Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑλοβίων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον διχόλοφος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

διχόλοφος (ὁ) (Dicholophus) [*Ζῳολ.*] Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διχολοφιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διχόλοφος ὁ λοφιοφόρος* (Dicholophus cristatus), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Βραζιλίας, ὅπερ ἔχει μῆκος περὶ τὸ μέτρον, φέρει ἠνωρθωμένον λοφίον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἔχει φαιοπρασινοελαιώδη χρωματισμὸν μὲ λεπτὰς κυματοειδεῖς γραμμώσεις. Δ. Ν. Π.

Διχομήρι (ον) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἄρτης τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 454. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ξηρόκαμπος* (κάτ. 175), *Ρετσιανὰ* (κάτ. 344) καὶ *Ἴυμπα* (κάτ. 123). Δ. Ε. Μ.

δίχομμα (τὸ) [*Ζῳολ.*]· βλ. δίχωμα.

διχόνοια (ἡ)· τὸ δίχα, διῃρημένως νοεῖν ἢ φρονεῖν, διχογνωμοσύνη, ἀσυμφωνία γνωμῶν, ἔρις, φιλονικία: «εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν εἰσεχώρησεν ἡ διχόνοια», «ἔρριψε σπέρματα διχονοίας»· «ἡ διχόνοια | ποῦ βαστάει | ἕνα σκῆπτρο ἡ δολερὴ | καθενὸς χαμογελάει | πάρ'το λέγοντας καὶ σὺ» (*Σολωμός*).

— [*'Ηθικ.*] Βλ. ὁμόνοια.

Διχόνοια (Discordia) [*Μυθολ.*].—1) Ρωμαϊκὴ θεότης ἀντίστοιχος πρὸς τὴν *Ἔριδα* τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, θυγάτηρ τῆς Νυκτὸς καὶ τοῦ Ἐρέβου, ἀκόλουθος τοῦ Ἄρεως. Ὁ Βιργίλιος παριστᾷ αὐτὴν μανιώδη (demens), ἔχουσαν κόμην ἐξ ὄφεων καὶ δεδεμένην τὴν κεφαλὴν διὰ ταινιῶν αἱμοσταγῶν (Αἰνείας ΣΤ' 280). Ὁ Πετρώναξ (124 στ. 271) ἐμφανίζει τὴν *Διχόνοιαν* ἔχουσαν καταχθόνιον κεφαλὴν (stygium caput), ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ῥέει αἷμα, οἱ ὀδόντες καλύπτονται ὑπὸ τρυγίας, ἡ γλῶσσα εἶναι αἱμοσταγής, τὸ σῶμά της εἶναι περιτυλιγμένον εἰς ῥάκη, φέρει λαμπάδα ἐκπέμπουσαν αἱμοχρόους ἀναλαμπὰς καὶ κατοικεῖ εἰς τὸν Τάρταρον. Ἄλλοι ποιηταὶ θεωροῦν ὅτι αὐτὴ ἔρριψεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν θεῶν τὸ γνωστὸν «μῆλον τῆς Ἔριδος» μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς hoc est donum Deae pulcherrimae (=«τοῦτο δωρεῖται τῇ καλλίστῃ θεᾷ»). Βλ. Ἔρις [*Μυθολ.*]. Π. Ν. Π.

— 2) 'Ελληνοετρουσκικὴ θεότης, ἀντίστοιχος ἐπίσης τῆς ἑλληνικῆς *Ἔριδος*.

δίχορδος (ὁ, ἡ).—*ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο χορδάς· || τὸ οὐδέτ. ***δίχορδον*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ., μουσικὸν ὄργανον μὲ δύο χορδάς.

διχορία (ἡ) [*'Αρχ. Θέατρ.*]. Ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ὁ *χορὸς* τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος διῃρεῖτο εἰς δύο ἡμιχόρια. Παραδείγματα *διχορίας* βλ. εἰς λ. ἀντιχόρια. Ν. Ι. Λ.

διχοστασία (ἡ)· τὸ νὰ ἵσταταί τις δίχα, χωριστά, διαφωνία, ἀσυμφωνία, φιλονικία.

διχόσταχυς (ὁ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ βοτρυώδης ταξιανθία ἡ φέρουσα κυματοειδεῖς κλάδους. Δ. Ν. Π.

διχοτόμημα (τό)· τὸ ἐκ διχοτομήσεως προελθὸν κλάσμα, κομμάτι.

διχοτόμησις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διχοτομεῖν, τμῆσις εἰς δύο ἴσα μέρη: «διχοτόμησις μιᾶς γωνίας»· || καθόλου τμῆσις, σχίσιμο.

— [*Λογικ.*] Καλεῖται *διχοτόμησις* ἡ λογικὴ διαίρεσις ἐννοίας τινὸς εἰς δύο ἐννοίας ἀντιφατικὰς ἐξαντλούσας τὴν ἔκτασιν τῆς πρώτης. Διὰ νὰ εἶναι σύνολόν τι ἐπιδεκτικὸν διχοτομήσεως, πρέπει α) νὰ εἶναι κατά τι ὁμογενές, β) νὰ εἶναι ἀντιφατικαὶ αἱ δύο εἰδοποιοὶ διαφοραί, αἱ ὁποῖαι θὰ χαρακτηρίζουν ἑκάστη ἕκαστον τμῆμα, νὰ ἔχῃ δηλαδὴ ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ γένος τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἐν λόγῳ σύνολον διαιρεῖται εἰς δύο εἴδη καὶ οὐχὶ εἰς περισσότερα, ἢ ἐπειδὴ δυνάμει τινὸς φυσικοῦ νόμου, ἤδη γνωστοῦ, δὲν ὑπάρχει ἢ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ τρίτον εἶδος.

Λέγεται διχοτόμησις καὶ τὸ ἓν ἐκ τῶν περιφήμων ἐπιχειρημάτων, δι' ὧν ἔτεινεν ὁ Ζήνων ὁ 'Ελεάτης νὰ ἀποδείξῃ ἀδύνατον τὴν κίνησιν. Ἡ διχοτόμησις γίνεται μὲ τὸν «'Αχιλλέα» (βλ. λ.) εἰς τὸ πρῶτον σκέλος διλήμματος ἀποδεικνύοντος τὸ ἀδύνατον τῆς κινήσεως· ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: Ἔστω κινητὸν προκείμενον νὰ διανύσῃ τὴν ἀπόστασιν ΑΒ, ἀπὸ τὸ Α εἰς τὸ Β.

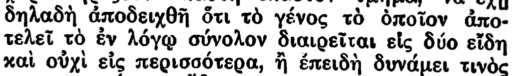

Εἶναι ἀνάγκη, τὸ κινητόν, νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μέσον Γ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διανυθησομένης ἀποστάσεως ΑΒ, πρὸ τοῦ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος Β. 'Αλλὰ—προϋποτεθέντος τοῦ χώρου διαιρετοῦ ἐπ' ἄπειρον—εἶναι καὶ ἀνάγκη νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μέσον Δ, τὸ ἥμισυ τῆς ἀποστάσεως ΑΒ, προτοῦ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον Γ, καὶ εἰς τὸ μέσον Ε τῆς ἀποστάσεως ΑΔ προτοῦ φθάσῃ εἰς Δ, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἐπ' ἄπειρον, ἐπειδὴ πάντοτε ἡ προηγουμένως μόλις ἀναφερθεῖσα ἀπόστασις ἐπιδέχεται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο ἴσα τμήματα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ χρόνος καθ' ὃν θὰ διήνυε τὴν ἀπόστασιν ΑΒ ὑποτίθεται

Digitized by Google

καὶ αὐτὸς ἐπ' ἄπειρον διαιρετός, ἡ ἀναχώρησις τοῦ κινητοῦ ἀπὸ τὸ σημεῖον Α, ἐπ' ἄπειρον τρόπον τινὰ ἀναβαλλομένη, γίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀδύνατος ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, διαιροῦντες καὶ ὑποδιαιροῦντες, οὕτω, ὥστε καταντῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ κινητόν, πράγματι, δὲν κινεῖται, ὅτι ἡ κίνησις δηλαδὴ δὲν εἶναι παρὰ πλάνη τῶν αἰσθήσεων. Κατ' ἀρχὴν ἡ «διχοτόμησις» καθὼς καὶ τὰ τρία ἄλλα ἐπιχειρήματα τοῦ Ζήνωνος, ἅτινα καταντοῦν εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς κινήσεως, σκοπὸν ἔχει τὴν ὑποστήριξιν τῆς κατὰ τὸν Παρμενίδην ἀντιλήψεως τοῦ ὄντος ὡς ἀτόμου καὶ ἀδιαιρέτου, ἅμα καὶ «ἑνὸς καὶ ξυνεχοῦς» δηλαδὴ ὡς ἁπλοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *E. Goblot*, Vocabulaire philosophique.—*H. Bergson*, Matière et Mémoire.—*V. Brochard*, les prétendus sophismes de Zénon d' Elée. Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

διχοτομία (ἡ)· ἡ διχοτόμησις (βλ. λ.).

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *διχοτομία* ὁ τρόπος, καθ' ὃν διακλαδίζονται οἱ φυτικοὶ γενικῶς ἄξονες, καὶ κυρίως οἱ ἀνθοφόροι ποδίσκοι ἢ κλάδοι, *διχοτόμοι* καλούμενοι, καὶ σχηματίζονται δευτερεύοντες τοιοῦτοι. *Ἀληθὴς διχοτομία* καλεῖται, ὅταν οἱ δύο κλάδοι τῆς διχοτομήσεως εἶναι τῆς αὐτῆς γενεᾶς. Εἰς τὰ διχοτομούμενα φυτά, ὁ βλαστὸς ὁ ἔχων ἀντίθετα φύλλα τελευτᾷ εἰς μοναδικὸν ἄνθος κατὰ τὴν μασχάλην δὲ ἑκάστου ἐκ τῶν φύλλων ἀναφαίνεται κλάδος, ὅστις τελευτᾷ εἰς ἄνθος ἐκ τῆς ἑπομένης γενεᾶς προελθὸν καὶ ὅπερ πάλιν δίδει τὴν γένεσιν εἰς δύο κλάδους τρίτης γενεᾶς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. *Ψευδὴς ἢ νόθος διχοτομία* καλεῖται, ὅταν ὁ βλαστὸς ὁ ἔχων ἐναλλασσόμενα φύλλα τελευτᾷ εἰς μοναδικὸν ἄνθος, ἐν τῇ μασχάλῃ δὲ τοῦ τελευταίου φύλλου ἀναφαίνεται κλάδος, ὅστις ἀναπτύσσεται καὶ παραγκωνίζει τὸν *μητρικὸν* καλούμενον κλάδον. Γενικῶς τὰ φυτὰ τὰ ἔχοντα ἀντίθετα φύλλα παρουσιάζουσιν ἀληθῆ διχοτομίαν καὶ τὰ φυτὰ τὰ ἔχοντα φύλλα ἐναλλασσόμενα παρουσιάζουσι ψευδῆ ἢ νόθον διχοτομίαν. Σπανιώτερον εἰς τὰ φυτὰ μὲ ἀντίθετα φύλλα παρουσιάζεται ψευδὴς διχοτομία. Δ. Ν. Π.

— *[Μικροβιολ.]* Βλ. λ. πρωτόζῳον.

— *[Λογικ.]* Καλεῖται *διχοτομία* ἢ *διχοτομικὴ ταξινόμησις*, ἡ ταξινόμησις ἐν ᾗ ἕκαστον γένος διαιρεῖται ἀκριβῶς εἰς δύο εἴδη (βλ. ταξινόμησις).

διχοτομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διχοτόμησιν ἢ τὴν διχοτομίαν (βλ. λ.).

διχότομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δίχα τετμημένος ὁ κομμένος εἰς δύο ἴσα μέρη, ὁ διμερής: «διχότομος μυκτήρ» ‖ «διχότομος σελήνη» ἡμισέληνος.

— διχότομος *φάσις [Ἀστρονομ.]*. Ἡ φάσις τῆς σελήνης ἢ τῶν ἐσωτερικῶν πλανητῶν, καθ' ἣν φαίνεται φωτεινὸν μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ δίσκου αὐτῶν. Σ. Π.

διχοτόμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τέμνων εἰς δύο, διαιρῶν εἰς δύο ἴσα μέρη.

— *[Μαθημ.]* Καλεῖται *διχοτόμος* δοθείσης γωνίας ἡ εὐθεῖα, ἡ ὁποία χωρίζει αὐτὴν εἰς δύο ἴσας γωνίας. *Διχοτομοῦν ἐπίπεδον* διέδρου γωνίας καλεῖται τὸ ἐπίπεδον τὸ ὁποῖον χωρίζει αὐτὴν εἰς δύο ἄλλας ἴσας διέδρους γωνίας. Σ. Μ.-Ο.

διχοτομῶ *(—έω), ἀόρ. ἐδιχοτόμησα—ἐδιχοτομήθην παρακ. παθ. διχοτομημένος* τέμνω δίχα, κόπτω, χωρίζω εἰς δύο ἴσα μέρη ‖ καθόλου χωρίζω εἰς μέρη.

διχοτράχηλος (ὁ) (Dichotrachilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἀπαντῶντας εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Διχούνη· *μονὴ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Διχούνη*. Μικρὰ μονὴ τῆς Παραμυθίας ἐν Ἠπείρῳ, καλουμένη οὕτω διότι ἔχει δύο πύργους (νοι-χούνι). Ἱστορικὴ διὰ τὸ συμβάντα τοῦ κινήματος τοῦ δουκὸς τοῦ Νεβὲρ καὶ τοῦ Διονυσίου τοῦ *Σκυλοσόφου* (βλ. λ.) κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Γ. Δ. Κ.

δίχοψις (ἡ) (Dichopsis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαποτοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν νοτίων μερῶν τῆς Ἀσίας, ὧν ὁ ὀπὸς εἶναι γαλακτώδης. Ἐκ τῶν 30 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος ἀξιολογώτερον εἶναι: *δίχοψις ἡ γούττα* (Dichopsis gutta), ἥτις εἶναι μέγα δένδρον, τοῦ ὁποίου ὁ ἐκκρινόμενος ὀπὸς πηγνύμενος καὶ εἶτα ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἀέρα καὶ σκληρυνόμενος ἀποτελεῖ τὸ προϊόν, ὅπερ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *γουτταπέρκα*. Δ. Ν. Π.

διχροϊσμὸς (ὁ) *[Ὀπτ.]*. Ἰδιότης, ἣν ἔχουσι μερικοὶ ἔγχρωμοι μονάξονες διπλοθλαστικοὶ κρύσταλλοι, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι παρουσιάζουσιν εἰς διερχόμενον φῶς διάφορα χρώματα καθ' ὅσον τὸ φῶς διέρχεται τὸν κρύσταλλον κατὰ διεύθυνσιν παράλληλον τῷ ἄξονι ἢ κάθετον αὐτῷ (βασικὸν χρῶμα, ἀξονικὸν χρῶμα). Εἰς τοὺς διάξονας κρυστάλλους ἐμφανίζονται τρία χρώματα, κατὰ τὰς διευθύνσεις τῶν τριῶν ἀξόνων ἐλαστικότητος. Κ. Π.

διχροΐτης (ὁ) (Dichroit) ἢ *κορδιερίτης* (Cordierit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτόν, ἐνδιάμεσον πυριτικὸν ἅλας τοῦ τύπου $Mg_2 Al_4 Si_5 O_{18}$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὀλοεδρίαν τοῦ ρομβικοῦ συστήματος. Παρουσιάζει θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα 7—7,5, εἰδικὸν βάρος 2,6 καὶ χρῶμα κυανοῦν εἰς διαφόρους ἀποχρώσεις, ἀλλὰ καὶ τεφρόν, πρασινωπὸν ἢ κιτρινωπόν. Ὁ διχροΐτης ἀποτελεῖ συστατικὸν γνευσίων τινῶν, συνοδευόμενος συνήθως μὲ γρανάτην, συλλιμανίτην, σπινέλλιον, μαγνητίτην καὶ αἱματίτην, παρατηρεῖται δὲ ἐνίοτε καὶ εἰς γρανίτας καὶ ἄλλα ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Γ. Β.

δίχρονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο χρόνους, ὁ ἄλλοτε βραχὺς καὶ ἄλλοτε μακρός: «δίχρονα φωνήεντα», «δίχρονος συλλαβή» ἡ τῆς αὐτῆς λέξεως ἄλλοτε μακρὰ καὶ ἄλλοτε βραχεῖα συλλαβὴ ἔν τινι στίχῳ ‖ ὁ ἐκ δύο χρονικῶν περιόδων ἀποτελούμενος ἢ εἰς δύο χρονικὰς περιόδους συντελούμενος: «μηχανὴ διχρόνου λειτουργίας» ἢ καὶ ἁπλῶς «δίχρονος μηχανή» ‖ δημοτ. ὁ δύο ἐτῶν, διετής· «δίχρονο γαϊδούρι» ἄλλως: *διχρονίτικο*.

— δίχρονα (τά) *[Γραμματ.]* Οὕτως ἐκάλεσαν οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ—ἡ ὀνομασία δ' αὕτη τηρεῖται καὶ σήμερον—τὰ γράμματα α, ι, υ, διότι «δυσὶν ὑπόκεινται χρόνοις», ἤτοι παριστάνουν διὰ μὲν τὰ βραχέα φωνήεντα ᾰ, ῐ, ῠ, διὰ δὲ τὰ μακρὰ ᾱ, ῑ, ῡ. Κατὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα τὰ δίχρονα εἶναι τρία «τό τ' α καὶ τὸ ι καὶ τὸ υ, ἃ καὶ ἐκτείνεται καὶ συστέλλεται, ἃ οἱ μὲν δίχρονα, οἱ δὲ μεταπτωτικὰ καλοῦσιν», ἀναμφιβόλως ὡς μεταπίπτοντα ἀπὸ τῆς παραστάσεως τῶν βραχέων α, ι, υ εἰς τὴν τῶν ἀντιστοίχων μακρῶν ἢ καὶ τἀνάπαλιν. Γ.-Π. Α.

— δίχρονοι *κινητῆρες [Μηχανολ.]*. Καλοῦνται *δίχρονοι* μηχαναί τινες ἐσωτερικῆς καύσεως τῶν ὁποίων ἡ περίοδος τῆς λειτουργίας περατοῦται εἰς δύο ἐμβολισμοὺς καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς τετραχρόνους μηχανάς, ἐν αἷς ὁ κύκλος τῆς λειτουργίας συμπληροῦται κατὰ τὴν διάρκειαν 4 ἐμβολισμῶν ἢ διαδρομῶν τοῦ ἐμβόλου (βλ. λ. Ντῖζελ). —Μ.

δίχροος· βλ. *δίχρους*.

διχροοσκόπιον (τό) *[Ὀπτ.]*. Συσκευὴ ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Haidinger καὶ χρησιμεύουσα πρὸς ἐπαλήθευσιν τοῦ διχροϊσμοῦ σωμάτων. Ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμήκους ὀπτικοῦ σωλῆνος, ἐν ᾧ ἐγκλείεται ρομβόεδρον ἰσλανδικῆς κρυστάλλου. Κατὰ τὸ ἀντοφθάλμιον ἄκρον φέρει τετραγωνικῆς τομῆς ὀπήν, ἐνῷ κατὰ τὸ προσοφθάλμιον ἄκρον φακὸν παρατηρήσεως. Λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἰσλανδικὴ κρύσταλλος εἶναι διπλοθλαστική, τὰ ἀξονικὰ χρώματα σώματος παρουσιάζοντος διχροϊσμὸν φαίνονται πλησίον ἀλλήλων. Κ. Π.

διχρόσταχυς (ὁ) (Dichrostachys) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀκανθώδη, μὲ ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα, κίτρινα, ἑρμαφρόδιτα καὶ θήλεα κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ ἀνθικοῦ κλάδου, λευκά, ἄγονα ἢ ἄρρενα κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμα τούτου. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

δίχρους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων δύο χρώματα, ἄλλως *δίχρωμος*.

διχρωμικός, *—ή, —όν* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διχρωμίαν.

— *[Χημ.]*. Καλοῦνται *διχρωμικὰ* τὰ ἅλατα τοῦ διχρωμικοῦ ὀξέος: «διχρωμικὸν ὀξύ, — κάλι» κλπ. βλ. λ. χρώμιον. ΑΝ. Δ.

δίχρωμον (τό), ἢ *δίγοργον [Μουσ.]*. Ρυθμικὴ ὑποδιαίρεσις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς ἓν δέκατον ἕκτον τοῦ ὁλοκλήρου:

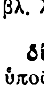 ἢ διὰ περισσότερα τοῦ ἑνός : 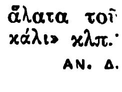

Συνώνυμον πρὸς τὸ *δίγοργον* καὶ *δίχρωμον* εἶναι καὶ τὸ *δέκατον ἕκτον*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔχει ἐπικρατήσει πλέον ἐπισήμως εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς θεωρίας τῆς μουσικῆς, ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ᾠδείοις. Γ. Σ.

δίχρωμος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο χρώματα, ἄλλως *δίχρους*.

διχτάμι (τό) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δίκταμνος ἡ λευκή* (Dictamnus albus). Δ. Ν. Π.

δίχτυ (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ δικτύου (βλ. λ.).

διχτυάρικο (τό) *[Ἁλιευτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἰδικοῦ τύπου ἁλιευτικῶν πλοιαρίων (βλ. λ. ἁλιεία τ. Γ' σ. 783γ').

δίχωμα (τό) (Dichoma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πιμελιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα μὲ σῶμα σφαιροειδὲς ἢ ᾠοειδές, κεραίας κυματοειδεῖς καὶ χρῶμα μελανόν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

δίχωνον *ὑπερβολοειδὲς [Μαθημ.]*· βλ. λ. ὑπερβολοειδές.

Διχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Βωμέας τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 426. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κωσταρίτσα*.

δίχως· ἐπίρρ. χωρίς: «δίχως νὰ θέλω», «ἔφυγε δίχως νὰ μὲ ἰδῇ» ‖ πρόθ. ἄνευ, χωρίς· «δίχως αὐτόν», «δίχως χρήματα δὲν γίνεται τίποτε».

δίψα (ἡ)· ἡ ἐπιθυμία πόσεως ὕδατος, στέρησις ὕδατος: «ξεράθη τὸ στόμα μου ἀπὸ τὴ δίψα», «ἐπέθανεν ὑπὸ τῆς δίψης» ‖ ἐπιθυμία πόσεως οἴνου, καὶ καθόλου σφοδρά, ἀκράτητος ἐπιθυμία: «ἡ δίψα τοῦ χρυσίου ἐθόλωσε τὴν διάνοιάν του».

— *[Φυσιολ.]* Ἡ *δίψα* ὑπάγεται εἰς τὰς αἰσθήσεις τὰς προερχομένας ἐξ ἐρεθισμάτων τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων. Τὸ αἴσθημα τῆς δίψης ἐντοπίζεται εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ στόματος, καὶ προέρχεται ἐκ τῆς στεγνότητος τοῦ βλεννογόνου αὐτοῦ· αἰτία δὲ τῆς στεγνότητος ταύτης εἶναι ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀναλογίας τοῦ ὕδατος τῶν ἱστῶν καὶ τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος. Πᾶσα δὲ αἰτία ἥτις δύναται νὰ προκαλέσῃ ἐλάττωσιν τοῦ ὕδατος φέρει δίψαν, ὡς ἄφθονος διούρησις, ἐφίδρωσις, ἐξάτμησις ὕδατος ἐκ τῶν πνευμόνων, πρόσληψις ξηρᾶς τροφῆς, προσέτι δὲ καὶ παθολογικαί τινες καταστάσεις, ὡς ὁ πυρετός, αἱ διάρροιαι κλ. Ἐλαττοῦται δὲ ἢ καὶ καταπαύει ἡ δίψα διὰ τῆς προσλήψεως ἀφθόνου ὕδατος ἢ ὑδατούχων ποτῶν.

Τὸ αἴσθημα τῆς δίψης μετριάζεται μὲν διὰ τῆς διαβροχῆς τῆς γλώσσης καὶ γενικῶς τῶν βλεννογόνων τοῦ στόματος διὰ ψυχροῦ ὕδατος, δὲν καταπαύει ὅμως ἐντελῶς. Νεώτεραι θεωρίαι ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς δίψης ὀφείλεται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐκκρίσεως τοῦ σιέλου, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπέρχεται ξηρότης τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος καὶ τοῦ φάρυγγος. Ι. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

Δίψα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ (πλάτ. 38° 06' 40" Β, μήκ. 24° 07' 27" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1597: Petali gulf and the eastern part of Euripo strait)· βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β', σ. 385 δ'. Σ.Ε.Λ.

διψαδίδαι (οἱ) (Dipsadidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περιλαμβάνουσα νυκτοβίους ὄφεις ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ τῶν δένδρων, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ἀρκετὰ εὔρωστον, πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μὲ κεφαλὴν εὐμεγέθη καὶ τριγωνικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ λαιμὸν στενότατον. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη, ὧν ἐν τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ ἐπίλοιπα τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἰνδοκίνας, τῆς Μαγδασκάρης καὶ τῆς Μαλαισίας. Οἱ διψαδίδαι δὲν εἶναι δηλητηριώδεις, τρέφονται ἐξ ᾠῶν πτηνῶν καὶ γνωστότερα γένη τούτων εἶναι τά: διψαδόμορφος καὶ δίψας (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

διψαδόμορφος (ὁ) (Dipsadomorphus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διψαδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *διψαδόμορφος ὁ πλατυκέφαλος* (Dipsadomorphus latycephalus), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπιμηκέστατον, λαιμὸν μᾶλλον λεπτόν, κεφαλὴν ὀγκώδη καὶ πλατεῖαν, ὀφθαλμοὺς μικροτάτους καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ φαιῶν τριγωνικῶν μεγάλων κηλίδων κατ' ἀκανόνιστα διαστήματα τοποθετημένων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νῆσον Σουμάτραν. Δ.Ν.Π.

διψακοειδῆ (τά) (Dipsaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πόας ἐτησίας, διετεῖς ἢ πολυετεῖς, ὧν γένη τινὰ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Γνωστότερα γένη εἶναι: *ἀστεροκέφαλος, δίψακος, κεφαλωτὴ* κλπ. Δ. Ν. Π.

δίψακος (ὁ) (Dipsacus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διψακοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ διετεῖς, ἀπανιώσας εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ εἴδους γνωστότερον εἶναι: *Δίψακος ὁ γναφευτικὸς* ἢ *τῶν γναφέων* (Dipsacus fullonum), ὃν ὁ Διοσκορίδης *κνάφον* ἢ *γνάφον* ὠνόμασε. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς εὐρυτάτην κλίμακα πρὸς γνάψιν τῶν ἐριούχων ὑφασμάτων καὶ φεσίων, χρησιμοποιουμένων τῶν ἀκανθωδῶν ἀνθοφόρων κλάδων του, διὸ καὶ ἐκαλλιεργεῖτο εἰς μεγάλας ἐκτάσεις πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Ἀπό τινων ἐτῶν καλλιεργεῖται μόνον ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, διὰ τὴν γνάψιν καὶ τὴν κατεργασίαν λεπτοτάτων μαλλίνων ὑφασμάτων· διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην μεταχειρίζονται νῦν ἀντὶ δίψακος λανάρια. *Δίψακος ὁ σχιστόφυλλος* (Dipsacus laciniatus). Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην.

Digitized by Google

ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καλλιεργεῖται ὀλιγώτερον τοῦ προηγουμένου εἴδους.

Οἱ δίψακοι πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ὑγρὰς κυρίως γαίας. Διὰ τὴν γνάψιν συναθροίζονται αἱ κεφαλίδες κατὰ τὸν Ἰούλιον, ὅτε ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν, καὶ ἀφοῦ ἀποκοπῶσι μετὰ τοῦ μακροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κλωνίου των, ἁπλοῦνται εἰς εὐάερον καὶ σκιερὸν μέρος. Ὅταν ἀποξηρανθῶσι τελείως ἀποτινάσσονται, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν σπόρων των, καὶ χρησιμοποιοῦνται, αἱ μὲν κεφαλίδες ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τὰ δὲ σπέρματά των πρὸς διατροφὴν τῶν κατοικιδίων πτηνῶν.

Οἱ δίψακοι εἶναι γνωστοὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα νεράγναθα ἢ νεροκάσται, ὀνομασθέντες οὕτω, διότι τὰ φύλλα των, ἅτινα εἶναι ἀντίθετα καὶ ἑνοῦνται κατὰ τὴν βάσιν των, σχηματίζουσιν εἶδος κοιλώματος, ἐν ᾧ διατηρεῖται ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς ἢ τὸ ἐκ τῆς δρόσου προερχόμενον τοιοῦτον, ὅθεν καὶ ταῦτα ὠνομάσθησαν *δίψακοι*. Εἴς τινα μέρη ὁ δίψακος ὀνομάζεται καὶ *ἀγκαθόκτενο*, λόγῳ τῆς γναφευτικῆς αὐτοῦ ἰδιότητος. Δ. Ν. Π.

διψαλέος, —α, —ον· ὁ σφόδρα διψῶν, διψασμένος.

διψας (ὁ) (Dipsas) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διψαδιδῶν*, περιλαμβάνον ὄφεις δενδροβίους, ἐπιμήκεις καὶ ἀνιοβόλους. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα ἰδίως ἐν Ἀμερικῇ, Ἰνδίαις καὶ Μαλαισίᾳ, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι *διψας ὁ δενδρόφιλος* (Dipsas dendrophilus), ἀπαντῶν ἐν Ἰνδοκίνᾳ, Μαλαισίᾳ καὶ ταῖς νήσοις τῆς Σόνδης καὶ φέρων τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Μῆκος σώματος 2 μέτρα, κεφαλὴν πλατεῖαν, στόμα εὐρὺ μετὰ ἰσχυρῶν σιαγονικῶν ὀστῶν, χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν ἢ μελανοτεφρόν, κεκοσμημένον ὑπὸ δακτυλίων καὶ κοιλίαν λευκοαργυρώδη. Ἐνδιαιτᾶται κυρίως ἐπὶ τῶν δένδρων, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα.

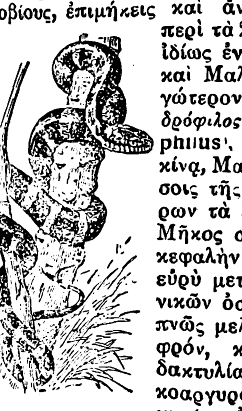

Δίψας ὁ δενδρόφιλος.

— **δίψας** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δίψας ὁ γενειοφόρος* (Dipsas barbatus), ἰθαγενὴς τῶν σινικῶν παραλίων, οὗ τὸ ὄστρακον χρησιμοποιοῦσιν εἰς τὸ Nig-Po διὰ τὴν κατασκευὴν μαργαριτῶν. Πρὸς τοῦτο τοποθετοῦσι μεταξὺ κόγχης καὶ μανδύου τοῦ ζῴου ἐκμαγεῖον (φόρμα) ἐκ μετάλλου, εἶτα ῥίπτουσι τὸ μαλάκιον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἁλιεύουσιν ἐκ νέου καὶ τὸ ἀνοίγουσι μετὰ ἓν ἔτος, ὁπότε τὸ ἐκμαγεῖον ἔχει καλυφθῆ ὑπὸ μαργαριτώδους οὐσίας. Δ. Ν. Π.

Διψέλιζα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς περιφερείας τῆς κοινότητος Κερατέας τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 68.

διψήφιος, —α, —ον· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο ψηφίων: «διψήφιος ἀριθμός».

διψομανὴς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ μαινόμενος ἕνεκα δίψης, ὁ μὴ συγκρατῶν τὴν δίψαν του· || «διψομανεῖς αἵματος» οἱ αἱμοδιψεῖς.

διψομανία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ διψομανοῦς, τὸ νὰ μὴ συγκρατῆται ἡ δίψα.

— [ΙΑΤΡ.] *Διψομανία* εἶναι παθολογικὴ κατάστασις, καθ' ἣν οἱ πάσχοντες καταλαμβάνονται κατὰ περιόδους ὑπὸ ἀκατασχέτου ἀνάγκης πρὸ πόσιν, κυρίως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Συνήθως τῆς περιόδου ταύτης προηγεῖται μελαγχολική τις κατάστασις ἢ κατάστασις ἀνησυχίας, ἐρεθισμοῦ καὶ ἐν γένει ἀνώμαλος ψυχικὴ κατάστασις, πρὸς ἀποφυγὴν καὶ ἀπομάκρυνσιν τῆς ὁποίας ὁ πάσχων ἐκσπᾷ εἰς τὸν πότον· ἐνίοτε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐμφανίζεται καὶ ἄγχος, τοῦ πάσχοντος ἀντιτάσσοντος ἀγωνιώδη προσπάθειαν ὅπως μὴ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐμφανιζομένην ἔντονον ἐσωτερικὴν ἀνάγκην πρὸς πόσιν, πλὴν ὅμως, τῆς προσπαθείας ταύτης καθισταμένης ματαίας, ὑποκύπτει τέλος. Ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης καταστάσεως, οὗτος ἐπιδίδεται εἰς ἀκατάσχετον πόσιν μέχρι τοῦ βαθμοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ πίνῃ, περιπίπτων εἰς βαθεῖαν μέθην. Μετὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπακολουθεῖ περίοδος πλήρους ἀποχῆς, τοῦ πάσχοντος ἐμφανιζομένου ὡς ἀνθρώπου ἐγκρατοῦς καὶ μεμετρημένου, συνήθως μάλιστα καὶ ἀπεχθανομένου τὸ οἰνόπνευμα, τῆς περιόδου ταύτης δυναμένης νὰ διατηρηθῇ ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα χρόνου, ἄλλοτε ἄλλο, μέχρις ὅτου ἔλθῃ περίοδος νέας προσβολῆς, ἐπανερχομένη συνήθως ὑπὸ τὰς ἄνω περιγραφομένας συνθήκας καὶ παρὰ τῷ αὐτῷ πάσχοντι ὑπὸ τὴν ἰδίαν συνήθως πάντοτε μορφήν. Ἐνίοτε ἡ διψομανία ὑπάρχει μετὰ τῆς πορνομανίας. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἑπομένως ὁ διψομανὴς διαφέρει τοῦ ἀλκοολικοῦ κατὰ τὸ ὅτι ἐκεῖνος καταλαμβάνεται κατὰ περιόδους ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ πότου καὶ δὴ ἀφθόνου τοιούτου καὶ μετὰ προηγουμένην ψυχικὴν ἀνωμαλίαν, ἐνῷ ὁ τελευταῖος ἔχει καθημερινὴν τὴν ἀνάγκην ταύτην, εὑρισκόμενος ὑπὸ τὸ κράτος τακτικῆς ἀνάγκης καὶ ἕξεως πρὸς τὸ πίνειν. Οἱ πάσχοντες ὑπὸ διψομανίας εἶναι τύποι παθολογικοί, ἀνήκοντες εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἐκφυλογικῶν ψυχοπαθῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπιληπτικοὶ ἢ ἐπιληπτοειδεῖς ἢ σχιζοφρενικοὶ καὶ φρενοπαθεῖς ἢ καὶ ἄτομα ὑποστάντα τραῦμα τοῦ ἐγκεφάλου δύνανται νὰ ἐμφανίσωσι διψομανίαν. Οἱ τοιοῦτοι πάσχοντες ἐμφανίζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἐκφυλιστικὰ στίγματα, συνήθως ψυχικά, ὡς ἀνωμαλίαν χαρακτῆρος, κυκλοθυμικὰς καταστάσεις, ἰδιορρυθμίας καὶ ἐν γένει ψυχικὴν ἀνισορροπίαν. Θεραπευτικῶς εἰς τὰς καταστάσεις ταύτας δυνάμεθα ἢ νὰ ἐγκλείωμεν τοὺς πάσχοντας ἐν ἰδικαῖς κλινικαῖς ἐπὶ μακρόν, ἢ νὰ τοὺς παρακολουθῶμεν καὶ τοὺς ἐγκλείωμεν ἅμα ὡς ἐμφανισθῶσι τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς προσβολῆς τῆς διψομανίας, ἵνα τοὐλάχιστον κατὰ τὴν παθολογικὴν περίοδον εὑρίσκωνται ὑπὸ προφύλαξιν καὶ μὴ δύνανται νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν διψομανίαν των. Γ. Κ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

δίψυχος (ὁ, ἡ) **—ον** (τό)· ὁ ἔχων οἱονεὶ δύο ψυχάς, ὁ ἀναποφάσιστος, ὁ ἀμφίρροπος.

διψῶ (**—άω**), ἀόρ. *ἐδίψασα*, παρακ. παθητ. μετχ. *διψασμένος*· ἐπιθυμῶ νὰ πίω ὕδωρ: «πεινῶ καὶ διψῶ», «τὸ καλοκαίρι ποτὲ δὲ διψῶ»· || «διψᾷ ὁ τόπος γιὰ νερό,—γιὰ βροχή», παροιμ. «ὅταν διψᾷ ἡ αὐλή σου, ἔξω νερὸ μὴ χύνῃς», ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραβλέπῃ τις τοὺς οἰκείους χάριν τῶν ξένων· || σφοδρῶς ἐπιθυμῶ, ἐπιδιώκω: «διψᾷ γράμματα, — παιδείαν», «αἷμα—, ἐκδίκησιν διψᾷ ἡ ψυχή του»· || «εἶμαι διψασμένος», διψῶ πολύ.

διωβελία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις τὸ ποσὸν τῶν δύο ὀβολῶν, ὅπερ ἡ πόλις ἐχορήγει εἰς πάντας τοὺς ἐνδεεῖς πολίτας, ἵνα πληρώνωσι τὴν εἰς τὸ θέατρον εἴσοδον αὐτῶν (βλ. θεωρικόν). Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ διωβελία ἐδίδετο καὶ δι' ἄλλα θεάματα καὶ δὴ ἑορτὰς ἄνευ θεάματος, ὅπως ὁ πτωχὸς δυνηθῇ καὶ αὐτὸς νὰ ἑορτάσῃ ἀργῶν. Αἱ μαρτυρίαι συγγραφέων τινῶν, καθ' ἃς τὸ «θεωρικὸν ἀργύριον» ἦτο δραχμὴ (ἤτοι ἓξ ὀβολοὶ) ἐξηγητέαι ἐκ τοῦ ὅτι αἱ «διωβελίαι» διὰ τὰς διαρκούσας ἐπὶ τριήμερον ἑορτάς, ὡς π. χ. κατὰ τὰ ἐν ἄστει Διονύσια, κατεβάλλοντο εἰς τρεῖς δόσεις, ὥστε ν' ἀποτελοῦν ποσὸν μιᾶς δραχμῆς. Κ. Ι. Β.

διώβολον (τό)· ἀρχαῖον ἑλληνικὸν νόμισμα ἀξίας δύο ὀβολῶν. || Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι ἐπεγράφοντο ἐπίσης *διώβολα* τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου Α΄ χαλκᾶ δεκάλεπτα νομίσματα (κοπέντα κατὰ τὰ ἔτη 1869, 1870, 1878, 1879 καὶ 1882).

— *[Ἀρχ.]* Ἀργυροῦν νόμισμα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν βάρους μὲν 1,45 γραμ., ἀξίας δὲ δύο ὀβολῶν ἢ $^{1}/_{3}$ τῆς δραχμῆς (1 δραχμὴ=6 ὀβολοί). Τὸ νόμισμα τοῦτο ἔφερεν ἔκτυπον ἐπὶ μὲν τῆς προσθίας ὄψεως, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν Ἀθηνῶν, κεφαλὴν τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς φέρουσαν κράνος καὶ βλέπουσαν δεξιᾷ, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας δύο ἀντιμετώπους γλαῦκας. Βραδύτερον ἀντὶ δύο γλαυκῶν παρίστατο μία μόνον, βλέπουσα πρὸς τὰ δεξιὰ ἀλλὰ δισώματος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔπαυσεν ἡ κοπὴ ἀργυρῶν διωβόλων, δὲν εἶναι δὲ ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον ἐὰν μεταξὺ τῶν ἔκτοτε χαλκῶν νομισμάτων ἐκόπτοντο καὶ χαλκᾶ διώβολα. Μεταξὺ τῶν σειρῶν χαλκῶν νομισμάτων τῆς περιόδου 220-233 ὑπάρχουν καὶ νομίσματα φέροντα κεφαλὴν Διός, ἴσως δὲ καὶ διώβολα μεταξὺ αὐτῶν, ἐξ οὗ πιθανῶς προῆλθε καὶ ἡ παρά τισιν ὑπάρχουσα πληροφορία, ὅτι τὸ ἀττικὸν διώβολον ἔφερεν ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τὸ πρόσωπον τοῦ Διός. Τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα χαλκᾶ νομίσματα ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἔφερον οὐχὶ γλαῦκα ἀλλ' ἄλλα σύμβολα. Ι. Δ. Σ.

διωγμῖται (οἱ) (λατ. diogmitae). Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου, παραγομένου ἐκ τῆς λέξεως διωγμός, ἐκλήθησαν ἐπὶ Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀστυνομικά τινα σώματα, πεζὰ ἢ ἔφιππα, ἀτελῶς ὡπλισμένα («κορυνηφόροι» κατὰ *Λιβάνιον*), τὰ ὁποῖα μισθοδοτούμενα ὑπὸ τῶν διαφόρων πόλεων καὶ διατελοῦντα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ εἰρηνάρχου ἐβοήθουν αὐτὸν εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ληστῶν καὶ ἐγκληματιῶν. Κατ' ἐξαίρεσιν ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος ὥπλισε κανονικῶς τοὺς διωγμίτας τούτους καὶ δι' αὐτῶν ἐνίσχυσε τὰ τακτικὰ στρατεύματα αὐτοῦ, δεκατισθέντα ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ, κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν στρατείαν του. — Β.

διωγμὸς (ὁ)· δίωξις, καταδίωξις, κυνήγημα, ὁμαδικὴ ἀποδίωξις, κατατρεγμός, φανατικὴ καταφορά, συστηματικὴ κατάθλιψις: «οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν», «τὸ κεφάλαιον ὑπὸ διωγμόν».

— **διωγμοὶ** (οἱ) *[Ἐκκλησ. Ἱστορ.]* Ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας ὁ Χριστιανισμὸς κατεδιώκετο ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, διότι καὶ ὡς θρησκευτικὸν καὶ ὡς κοινωνικὸν σύστημα παρουσιάζετο ἀντίθετος πρὸς αὐτό. Φῆμαι ψευδεῖς, κατ' ἀρχάς, περὶ τῶν Χριστιανῶν ὡς «ἀθέων», διότι δὲν εἶχον ναοὺς καὶ ἀγάλματα, ὡς τελούντων θυέστεια δεῖπνα καὶ οἰδιποδείους μίξεις κατὰ τὰς νυκτερινάς των συνελεύσεις, ἐξήγειραν τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ ὄχλου. Ἀλλ' αἱ μορφωμέναι τάξεις τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας καὶ ἡ ἐπίσημος πολιτεία ἐκ πολιτικῶν μᾶλλον λόγων ἐκινήθησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἡ θρησκεία ἀπετέλει τότε πολιτικὸν μᾶλλον θεσμόν, κατ' ἀρχαίους δὲ ρωμαϊκοὺς νόμους ἀπηγορεύετο ἡ εἰσαγωγὴ νέας θρησκείας εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἄνευ ἀδείας τῆς Συγκλήτου. Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἦτο μόνον «νέα» θρησκεία, ἀλλὰ καὶ θρησκεία πολλῶν ὁμοῦ λαῶν, ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἕκαστος λαὸς εἶχε τὴν ἰδίαν θρησκείαν. Οἱ δὲ Χριστιανοί, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἀπετέλεσαν «τρίτον γένος», ἀποκλειστικὸν καὶ «μισάνθρωπον», καὶ ἐλάτρευον ὡς θεὸν τὸν ὑπὸ Ρωμαίου ἄρχοντος τῆς Παλαιστίνης καταδικασθέντα εἰς σταυρικὸν θάνατον, ἀπέκρουον τὴν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους, ἀνέτρεπον τὰς παραδόσεις αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνικὴν τάξιν, κηρύσσοντες τὴν ἰσότητα πάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν δούλων. Ὅπως ἀποδεικνύωσιν οἱ Χριστιανοὶ ὅτι ἦσαν νομοταγεῖς Ρωμαῖοι πολῖται, ἔδει νὰ προσκυνῶσι τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης ὡς θεὸν καὶ νὰ προσφέρωσι θυσίας εἰς τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ. Ἀλλὰ διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τοῦτο ἐσήμαινεν ἄρνησιν τῆς ἀληθοῦς θρησκείας, ἥτις εἶναι ἔργον συνειδήσεως καὶ οὐχὶ ἐξωτερικῶν τύπων. Ἐδήλουν ὅτι ηὔχοντο μὲν ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ δὲν παρεδέχοντο αὐτὸν ὡς θεόν. Τοῦτο ἦτο ἀκατάληπτον εἰς τοὺς ἐθνικούς, διότι οὗτοι τὴν θρησκείαν ἐθεώρουν ὡς ἐξωτερικὴν πρᾶξιν, ἄνευ πίστεως, ἄνευ ἐσωτερικοῦ περιεχομένου. Ἐντεῦθεν ἀπέβη ἀναπόφευκτος ἡ σύγκρουσις μεταξὺ ἐθνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ ρωμαϊκὴ πολιτεία ἐθεώρησε τοὺς Χριστιανοὺς ὡς ἀνήκοντας εἰς σωματεῖον ἀπηγορευμένον καὶ διαπράττοντας ἔγκλημα καθοσιώσεως καὶ «ἀσεβείας» κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους. Δὲν κατεδίκαζε δὲ ἁπλῶς τοὺς Χριστιανοὺς εἰς θάνατον, ἀλλ' ὑπέβαλλεν αὐτοὺς εἰς φρικώδεις βασάνους πρὸς ἐξαναγκασμὸν εἰς ἄρνησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐκήρυξεν αὐτοὺς ἐκτὸς νόμου, ὡς μὴ δικαιουμένους νὰ ὑπάρχωσιν. Ὅθεν σωρηδὸν πολλάκις ἐφονεύοντο οἱ Χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν φανατικῶν ἐθνικῶν. Ὁ ἀγὼν ἀπέβη τραγικός. Δὲν ὑπεβάλλοντο οἱ Χριστιανοὶ εἰς σωματικὰς μόνον ἀλλὰ καὶ εἰς ψυχικὰς καὶ ἠθικὰ βασάνους. Ἤρκει δὲ νὰ ὁμόσῃ τις εἰς τὴν τύχην τοῦ αὐτοκράτορος ἢ νὰ καύσῃ ὀλίγον θυμίαμα πρὸ τοῦ ἀγάλματός του, ὅπως σώσῃ τὴν περιουσίαν, τὴν τιμήν, τὴν ζωήν του. Ἐν τούτοις οἱ Χριστιανοὶ ἠρνοῦντο νὰ πράξωσι τοιοῦτόν τι, ὅπως μένωσι πιστοὶ εἰς τὸν Χριστόν. Ἀπέθνησκον ἐν οὐρανίᾳ ἠρεμίᾳ, ἀκράδαντον ἔχοντες πεποίθησιν ὅτι ἡ θυσία αὐτῶν ἦτο καθῆκον καὶ ὅτι ἔμελλε ν' ἀπολήξῃ ὁ ἀγὼν εἰς θρίαμβον τῆς ἀληθοῦς θρησκείας. Οὕτω δὲ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων ὑπῆρξε, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ὁ σπόρος τοῦ Εὐαγγελίου. Μετὰ σποραδικά τινα ἐπεισόδια, συμβάντα εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν, ἐν Φιλίπποις, ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀφορμὴν πρὸς τὴν ἐξέγερσιν τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἔδωκεν ἡ τῇ 18 πρὸς τὴν 19 Ἰουλίου τοῦ 64 συμβᾶσα μεγάλη πυρκαϊὰ ἐν Ρώμῃ, ἐπὶ αὐτοκράτορος Νέρωνος (54—68). Οὗτος ἐπειδὴ κατηγορεῖτο ὡς ἐμπρηστὴς τῆς Ρώμης καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθη ἄλλως νὰ περιστείλῃ τὰς διαδεδομένας παρὰ τῷ λαῷ σχετικὰς φήμας, συνέλαβε κατ' ἀρχὰς Ἰουδαίους τινὰς ὡς ἐμπρηστάς, οὗτοι δὲ ὑπέδειξαν τοὺς Χριστιανούς, ὅθεν ἡ ἀρξαμένη ἐπὶ τῷ ἐμπρησμῷ τῆς Ρώμης δίκη προσέλαβε θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, διότι οἱ συλληφθέντες Χριστιανοὶ δὲν ἠρνήθησαν ὅτι ἦσαν ὀπαδοὶ νέας, ἀπηγορευμένης θρησκείας. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Νέρωνος ὑπεβλήθησαν εἰς φρικώδεις βασάνους. Ἐκαλύπτοντο διὰ δερμάτων ἀγρίων θηρίων ὅπως διασπαράσσωνται ὑπὸ τῶν κυνῶν, ἢ καρφηλοῦντο ἐπὶ σταυρῶν καὶ πασσάλων ἀλειφόμενοι διὰ πίσσης καὶ καιόμενοι τὴν νύκτα ἐν τοῖς κήποις τοῦ Νέρωνος. Ὁ πρῶτος οὗτος διωγμὸς δὲν παρετάθη ἐπὶ μακρόν, οὐδ' ἐπεξετάθη πιθανῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Ἐπανέλαβε δὲ τὸν διωγμὸν ὁ αὐτοκράτωρ Δομιτιανὸς (81—96), καταδικάσας εἰς θάνατον ἐπὶ «ἀθεότητι» καὶ αὐτὸν τὸν ὑπατεύοντα ἀνεψιόν του Φλάβιον Κλήμεντα. Ὁ διωγμὸς ἐπεξετάθη εἰς τὰς ἐπαρχίας, τότε δ' ἐξωρίσθη εἰς Πάτμον ἐξ Ἐφέσου ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅστις εἶδεν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τὴν Ρώμην «μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὁ μετὰ τὸν φόνον τοῦ Δομιτιανοῦ καταλαβὼν τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα Μᾶρκος Κοκκήϊος Νέρβας (96—98) κατέπαυσε τὸν διωγμὸν καὶ ἐπανήγαγε τοὺς ἐξορίστους, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Τραϊανὸς (98—117) ἐνο-

Digitized by Google

μιμσποίησε τοὺς διωγμούς. Προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου τῆς Βιθυνίας Γαΐου Πλινίου Σεκούνδου, πληροφορήσαντος αὐτὸν περὶ διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ καὶ ἐρωτήσαντος πῶς πρέπει νὰ φέρηται πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις, ποῖον ἔγκλημα νὰ καταλογίζῃ εἰς αὐτούς, ποίαν ποινὴν νὰ ἐπιβάλῃ καὶ ἂν πρέπῃ νὰ συγχωρῇ τοὺς ἀρνουμένους τὸν Χριστιανισμόν, ἀπήντησεν ὁ Τραϊανὸς ὅτι ἔδει νὰ καταδικάζωνται εἰς θάνατον οἱ Χριστιανοί, μόνον ὡς Χριστιανοί, ἀσχέτως πρὸς τὸν βίον των, διὰ τακτικῆς διαδικασίας, νὰ συγχωρῶνται δὲ οἱ ἀρνούμενοι τὸν Χριστιανισμὸν καὶ πρὸσφέροντες θυσίαν εἰς τοὺς θεούς. Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Τραϊανοῦ ἀπετέλεσε νόμον ἰσχύσαντα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν διωγμῶν. Ἠσφάλιζε μὲν τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τῶν ἐξεγέρσεων τοῦ φανατικοῦ ὄχλου, ἀλλ' ἀπέβη δαμόκλειον ξίφος δι' αὐτούς. Ἤρκει νὰ καταγγελθῇ τις ὡς Χριστιανός, ὅπως καταδικασθῇ εἰς θάνατον ἐὰν ἁπλῶς ἐδήλου ὅτι ἦτο Χριστιανὸς καὶ ἠρνεῖτο νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸ ἄγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ ὄνομα «Χριστιανὸς» ἐκηρύχθη δηλωτικὸν ἐγκλήματος, συνεπαγομένου καταδίκην εἰς θάνατον. Πόσον δὲ δύσκολος ἦτο καὶ ἡ συγκράτησις τοῦ φανατισμοῦ τοῦ ὄχλου ἀπεδείχθη ἐκ τῶν γεγονότων ἐπὶ Ἀδριανοῦ (117—138), τοῦ διαδεχθέντος τὸν Τραϊανόν. Πρὸς τὸν ἀνθύπατον τῆς Ἀσίας Μινούκιον Φουνδανὸν γράψας ὁ Ἀδριανός, ἠξίωσεν ὅπως μὴ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν κραυγαὶ τοῦ ὄχλου, ἀλλὰ τηρῶνται αἱ νόμιμοι διαδικασίαι κατ' αὐτῶν καὶ καταδικάζωνται μόνον ἐὰν καταγγέλλωνται ὑπὸ ὡρισμένων κατηγόρων. Κατὰ τὴν μετάβασιν τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς Ἀθήνας ἐξηγέρθη ὁ ὄχλος ἑνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' εὐμενῶς ἐδέχθη ὁ αὐτοκράτωρ τὰς ἀπολογίας τοῦ «εὐαγγελιστοῦ» Κοδράτου καὶ τοῦ φιλοσόφου Ἀριστείδου, ἀποκρουσάντων τὰς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀβασίμους κατηγορίας τῶν ἐθνικῶν. Πυλλαχοῦ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐξηκολούθουν οἱ διωγμοί. Ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Ἀδριανὸν αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου (138—161) ἐμαρτύρησαν οἱ ἐπίσκοποι Μᾶρκος Ἱεροσολύμων, Ρώμης Τελεσφόρος, Ὑγῖνος καὶ Πῖος, Σμύρνης Πολύκαρπος (155). Ὁ Ἀντωνῖνος ἐν διατάγμασιν αὐτοῦ «πρὸς Λαρισαίους, πρὸς Θεσσαλονικεῖς καὶ πρὸς πάντας Ἕλληνας» ἐπανέλαβε τὴν ἀξίωσιν, ὅπως τηρῶνται οἱ νόμιμοι τύποι διαδικασίας τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὸ φερόμενον διάταγμα αὐτοῦ «Πρὸς τὸ Κοινὸν τῆς Ἀσίας» ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν δὲν εἶναι γνήσιον.

Ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος (161 — 180), ἕνεκα τῶν φιλοσοφικῶν του ἀρχῶν, διέκειτο δυσμενῶς πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ὅθεν ἐπ' αὐτοῦ ἐπετάθη ὁ διωγμός, ἰδίως ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Λογδούνῳ, ἐν δὲ τῇ Ρώμῃ ἐμαρτύρησεν ἐκτὸς ἄλλων μετὰ τῶν μαθητῶν του ὁ Ἰουστῖνος, φιλόσοφος καὶ ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἀναξίου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ φιλοσόφου αὐτοκράτορος Κομμόδου (182—192) τὸ πρῶτον ἐξερράγη διωγμὸς ἐν Ἀφρικῇ, ἔνθα ἐμαρτύρησαν οἱ ἐκ τῆς Ἰσχλῆς (Scili) μάρτυρες. Ὡσαύτως ἐν Ρώμῃ ἐμαρτύρησε μετὰ λαμπρὰν ἀπολογίαν ὁ γερουσιαστὴς Ἀπολλώνιος. Ὁ Σεπτήμιος Σεβῆρος (193—211), κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς βασιλείας του (202), ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ ἀπηγορεύετο ἡ προσέλευσις εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν ἢ Χριστιανισμόν, τότε δὲ κατεδιώχθησαν τὸ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ οἱ Χριστιανοί. Ἐμαρτύρησε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὁ πατὴρ τοῦ Ὠριγένους Λεωνίδας. Ἐκ τῆς Αἰγύπτου μετεδόθη ὁ διωγμὸς εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἔνθα ἐμαρτύρησεν ἡ ἔνδοξος μάρτυς Περπέτουα. Ἐν Λογδούνῳ μαρτυρικὸν ὑπέστη θάνατον ὁ διαπρεπὴς ἐπίσκοπος Εἰρηναῖος, Μικρασιάτης τὴν καταγωγήν. Μετὰ τὸν Σεπτήμιον Σεβῆρον ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (222—235) ἐφαίνοντο καταπαύσαντες οἱ διωγμοί. Μόνον ὁ Μαξιμῖνος Θρᾷξ (235—238), διέκοψε τὴν ἐπικρατήσασαν εἰρήνην, ἀλλ' οὗτος κατεδίωξεν ἀδιαφόρως καὶ ἐθνικοὺς καὶ Χριστιανούς. Τινὲς τῶν Χριστιανῶν, ὡς ὁ διδάσκαλος τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐξέφραζον τὴν τολμηρὰν τότε ἰδέαν, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπικρατήσῃ ὁριστικῶς ὁ Χριστιανισμὸς ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει, εἷς δὲ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐποχῆς, ὁ Φίλιππος Ἄραψ (244—249), ὠνομάσθη Χριστιανός. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι παρὰ τοὺς σκληροὺς διωγμοὺς ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐνισχύετο. Μεσοῦντος τοῦ Γ' αἰῶνος καθ' ἅπαν τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ὑπῆρχον πυκναὶ χριστιανικαὶ παροικίαι, ἔχουσαι καὶ ἰδίαν κτηματικὴν περιουσίαν καὶ καλῶς ἐσωτερικῶς ὠργανωμέναι. Ὁ αὐτοκράτωρ Δέκιος (249—251), θεωρήσας ἐπικίνδυνον τὸν Χριστιανισμόν, μετέβαλε τῶν διωγμῶν τὸν χαρακτῆρα. Μέχρι τοῦδε σποραδικῶς μᾶλλον κατεδιώκοντο οἱ ἐπὶ μέρους Χριστιανοὶ κατὰ τὰς ὁρισθείσας ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ νομίμους διατυπώσεις. Ὁ Δέκιος, φαντασθεὶς ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Χριστιανισμόν, ἐξέδωκεν ἐν τέλει τοῦ 249 διάταγμα, δι' οὗ ἐγενίκευε τὸν διωγμόν. Ὥριζεν ὅπως ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ πάντες οἱ ἁπανταχοῦ Χριστιανοὶ ἐμφανισθῶσι πρὸ ἐπιτροπειῶν καὶ δηλώσωσιν ἐγγράφως ἐὰν ἐπιμένωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἢ ἐὰν θέλωσι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν ἐθνισμόν, προσφέροντες θυσίας. Εἰδικώτερον δὲ κατεδιώκοντο οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν χριστιανικῶν παροικιῶν. Μετὰ τὴν ἐπικρατήσασαν εἰρήνην οἱ Χριστιανοὶ εὑρέθησαν ἀπροπαράσκευοι κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ διατάγματος τοῦ Δεκίου καὶ πολλαχοῦ κατελήφθησαν ὑπὸ φρίκης, πολλῷ μᾶλλον διότι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ διατάγματος ἐγένετο κατὰ τρόπον θηριώδη. Οἱ ἐμμένοντες εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἐμαστιγοῦντο ἀνηλεῶς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐνεκλείοντο εἰς φυλακὰς δέσμιοι καὶ ἔμενον ἄσιτοι. Ἐξηπλοῦντο τὰ σώματα αὐτῶν ἐπὶ ὀργάνου ἔχοντος σχῆμα ἵππου ἢ ἐπὶ πυρᾶς, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξεβάλλοντο οἱ ὄνυχες τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, κατεκόπτοντο τὰ σώματα αὐτῶν δι' ἥλων ἢ ἀγκίστρων, στροβιλιζόμενα ἐπὶ τροχοῦ ἢ ἐσχάρας, ἐκαυτηριάζοντο δι' ὀξέων ἐργαλείων ἢ διὰ πυραύνων. Οὐδόλως λοιπὸν παράδοξον, ὅτι πολλαχοῦ Χριστιανοί τινες ἠρνήθησαν ἅμα τῇ πρώτῃ ἐφαρμογῇ τοῦ διατάγματος τοῦ Δεκίου τὸν Χριστιανισμόν, ὑπογράψαντες ἐγγράφους δηλώσεις, ὧν πολλαὶ σῴζονται μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ πανταχοῦ τοῦ κράτους ἀνεδείχθησαν καλλίνικοι μάρτυρες καὶ δὴ οἱ ἐπίσκοποι: Φαβιανὸς ἐν Ρώμῃ, Βαβύλας ἐν Ἀντιοχείᾳ, Ἀλέξανδρος ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων μαρτύρων ἐτελεύτησε μετὰ λαμπρὰν ὁμολογίαν μαρτυρικῶς ἐν τῇ εἱρκτῇ τῆς Τύρου ὁ πολὺς Ὠριγένης. Ἐν Ἀθήναις, ἐν Κρήτῃ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Μικρασίαν ἀνεδείχθησαν πλεῖστοι μάρτυρες, ἐν Σμύρνῃ δὲ ἐμαρτύρησεν ὁ «περιβόητος μάρτυς» Πιόνιος πρεσβύτερος. Ὁ διωγμὸς ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γάλλου (251—253), ἐφ' οὗ πλεῖστοι ἐπίσκοποι ἐξωρίσθησαν. Φοβερώτερος ὑπῆρξεν ὁ διωγμὸς ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ (253—260), ἐκδόντος ἀλλεπάλληλα διατάγματα, στρεφόμενα ἰδίως κατὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, ἐμαρτύρησε δὲ τότε ἐν Καρχηδόνι ὁ περιφανὴς ἐπίσκοπος Κυπριανὸς (258). Μέχρι τοῦδε οἱ Χριστιανοί, δυνάμει παλαιοῦ τινος νόμου περὶ σωματείων, εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχωνται εἰς τὰς κατακόμβας, χρησιμοποιοῦντες αὐτὰς ὡς κοιμητήρια καὶ εὐκτήρια. Ἐθεωρεῖτο δὲ παρὰ Ρωαίοις ἱερὸς τόπος καὶ ἀπαραβίαστος ὁ τάφος. Ὁ Οὐαλεριανὸς ἐστέρησε τοὺς Χριστιανοὺς τοῦ δικαιώματος τούτου, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Γαλλιηνὸς (260—268) ἀπέδωκεν αὐτό, νομισθείς, τούτου ἕνεκα, Χριστιανός.

Τὸ ἐξοντωτικὸν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔργον τοῦ Οὐαλεριανοῦ ἀνέλαβε νὰ συμπληρώσῃ ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς (284—305), ὅστις, μετὰ πολλοὺς διωγμούς, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ συνάρχοντος Γαλερίου, ἀνέλαβε νὰ καταπολεμήσῃ συστηματικῶς τὸν Χριστιανισμόν. Διότι, παρὰ τοὺς διωγμούς, ἀρχομένου τοῦ Δ' αἰῶνος, ἡ νέα θρησκεία εἶχεν ἤδη ἐπικαταλάβει τὰ πάντα καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλήν. Ἀναμφιβόλως ἡ σύζυγος τοῦ Διοκλητιανοῦ Πρίσκα καὶ ἡ θυγάτηρ του Οὐαλερία ἦσαν Χριστιαναί. Οὐ μόνον δ' εἰς ἐπαρχιακὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ ἐν Νικομηδείᾳ, ἔνθα ἥδρευον οἱ αὐτοκράτορες, ὑπῆρχον ἤδη χριστιανικοὶ ναοί. Πλεῖστοι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, διοικηταὶ καὶ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι, ἦσαν Χριστιανοί. Ἐπαρχιῶν τινων ἡ θρησκευτικὴ φυσιογνωμία ἦτο χριστιανική. Ὁ Διοκλητιανός, ἀναλαβὼν ν' ἀνορθώσῃ τὸ κράτος ἐπὶ νέων πολιτικῶν βάσεων, ἠθέλησε νὰ στηρίξῃ αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ θρησκεύματος. Ὅθεν ἐζήτησε νὰ ἐξοντώσῃ τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα, προκαλέσας τὸν φοβερώτερον τῶν διωγμῶν. Κατ' ἀρχὰς ὑπὸ διαφόρους προφάσεις ἤρξατο ἀπομακρύνων ἐκ τοῦ στρατοῦ τοὺς Χριστιανούς, ὕστερον δ' ἐξέδωκε τὸ πρῶτον διάταγμα (303) περὶ καταστροφῆς τῶν χριστιανικῶν ναῶν κοὶ βιβλίων καὶ περὶ ἀφαιρέσεως ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ διατάγματος ἤρξατο διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐν Νικομηδείᾳ χριστιανικοῦ ναοῦ καὶ διὰ τοῦ φόνου Χριστιανῶν, κακῶς ἐκφρασθέντων περὶ τοῦ διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ. Δύο ἔτι διατάγματα ἐξεδόθησαν (303), ὧν τὸ μὲν διέτασσε τὴν φυλάκισιν πάντων τῶν Χριστιανῶν κληρικῶν, ἀπὸ ἐπισκόπου μέχρις ἀναγνώστου, τὸ δὲ ἐπέβαλε φρικτὰς βασάνους εἰς τοὺς ἐμμένοντας ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Διὰ τετάρτου διατάγματος (304) διέτασσεν ὁ Διοκλητιανὸς «πάντας πανδημεὶ τοὺς κατὰ πόλιν θύειν τε καὶ σπένδειν» ἐπέβαλε δηλαδή, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Δεκίου, εἰς πάντας τοὺς Χριστιανοὺς ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ ν' ἀρνηθῶσι τὸν Χριστιανισμὸν διὰ προσφορᾶς θυσίας. Εἶναι ἀπερίγραπτος ἡ ἐπακολουθήσασα καθ' ἅπαν τὸ κράτος ἀνωμαλία ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ διατάγματος.

Ἐξ αὐτόπτου μάρτυρος, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου, μανθάνομεν ὅτι αὕτη ἐγένετο μετ' ἀνηκούστου σκληρότητος. Ἀγεληδὸν κατεσφάζοντο οἱ Χριστιανοί. Πολλαχοῦ δέκα, εἴκοσι, τριάκοντα, ἑξήκοντα, ἑκατὸν ὁμοῦ ἐθανατοῦντο τὴν αὐτὴν ἡμέραν, πολίχνην δέ τινα τῆς Φρυγίας, τῆς ὁποίας ἅπαντες οἱ κάτοικοι ἦσαν Χριστιανοί, οἱ στρατιῶται ἐπυρπόλησαν, ἐξολοθρεύσαντες αὐτοὺς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων τῆς πολίχνης, ὄντων ὡσαύτως Χριστιανῶν. Πλεῖστοι ὑπεβάλλοντο εἰς φρικώδη βασανιστήρια, ἄλλοι ἐξωρίζοντο, πάντων δ' ἐδημεύετο ἡ περιουσία. Ὑπῆρξε τόσον φρικτὸς ὁ διωγμός, ὥστε διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπετέλεσεν ἀρχὴν εἰδικῆς χρονολογήσεως. Ὁ διωγμὸς παρετάθη ἐπὶ διετίαν, ὅτε, παραιτηθέντος τοῦ Διοκλητιανοῦ (305), κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ α' αὐγούστου ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ Γαλέριος, ὁ Κωνστάντιος Χλωρὸς ὡς β' αὔγουστος διῴκει τὴν Δύσιν, καίσαρες δὲ ἀνηγορεύθησαν ὁ Φλάβιος Σεβῆρος διὰ τὴν Δύσιν καὶ ὁ Μαξιμῖνος Δάϊους, ἀνεψιὸς τοῦ Γαλερίου διὰ τὴν Ἀνατολήν, παραγκωνισθέντων τοῦ Μαξεντίου, υἱοῦ τοῦ τέως β' αὐγούστου Μαξιμιανοῦ Ἑρκούλου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίου Χλωροῦ. Πρὸς καιρὸν δ' ἐκ τῶν πολιτικῶν τούτων μεταβολῶν ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἔμεινεν ἥσυχος, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνεν ὁ Γαλέριος νὰ ἐκδηλώσῃ τὰς ἐχθρικάς του διαθέσεις κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 306 ἐξεδόθη διάταγμα ἐπιβάλλον εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ στρατῷ, ὅπως ἐν τακτῇ ἡμέρᾳ προσφέρωσι θυσίαν εἰς τοὺς θεούς. Τὸ διάταγμα προὐκλήθη ὑπὸ τοῦ Μαξιμίνου, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἦτο γενικόν, διότι ἐφηρμόσθη καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Γαλερίου. Ἀληθὴς δὲ θύελλα προὐκλήθη ἐκ τῆς ἀγρίας ἐφαρμογῆς τοῦ διατάγματος παρ' ἀνθρώπων διεφθαρμένων. Τὸ πρῶτον δὲ τότε ἐσημειώθη αὐτοκτονία ἁγνῶν παρθένων πρὸς ἀποφυγὴν ἀτιμώσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Γαλερίου παραμένων μᾶλλον ὡς ὅμηρος Κωνσταντῖνος, καταφυγὼν πρὸς τὸν πατέρα του Κωνστάντιον Χλωρόν, ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καῖσαρ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐκέντησε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Μαξεντίου, υἱοῦ τοῦ Μαξιμιανοῦ, ὅστις ἀνεκηρύχθη αὔγουστος ἐν Ρώμῃ. Ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτῆς ὁ Σεβῆρος ἐφονεύθη, ἀπέτυχε δ' ὡσαύτως ἐκστρατεύσας καὶ ὁ Γαλέριος. Τῷ 308 προστίθεται καὶ νέος συνάρχων, ὁ Λικίνιος. Ἐκ τῶν νέων μεταβολῶν τούτων ἡ κατάστασις τῶν Χριστιανῶν ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ παρέμενεν ἡ αὐτή, ἐν δὲ τῇ Δύσει μᾶλλον ἐβελτιοῦτο. Ἐν Ρώμῃ ὁ Μαξέντιος ἐφέρετο πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς εὐμενέστατα, ἐσωτερικαὶ δὲ μᾶλλον ἔριδες τῆς ἐν Ρώμῃ χριστιανικῆς παροικίας ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐξορίσῃ ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ἐπισκόπους Ρώμης Μάρκελλον καὶ Εὐσέβιον.

Ὁ Μαξιμῖνος ἐξηκολούθει καταδιώκων τοὺς Χριστιανοὺς δι' ἀπανθρώπων τρόπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ποινὴ τῆς ἀτιμώσεως εἰς τὰς ἐμμενούσας ἐν τῷ Χριστιανισμῷ παρθένους. Ἐμαρτύρησαν δὲ τότε ὁ διαπρεπὴς πρεσβύτερος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Πάμφυλος, ὁ ἐπίσκοπος Φιλέας καὶ ὁ Φιλόρωμος ἐν Αἰγύπτῳ. Τῷ 308 ἐξέδωκεν ὁ Μαξιμῖνος νέον διάταγμα, περὶ ἐξαναγκασμοῦ τῶν Χριστιανῶν εἰς προσφορὰν θυσιῶν δι' ὀνομαστικῆς κλήσεως, τότε δέ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὰ ἐν ταῖς ἀγοραῖς πωλούμενα τρόφιμα ἐρραντίζοντο δι' ὕδατος καθαρτηρίου ἐκ τῶν εἰδωλικῶν βωμῶν καὶ ἐξηναγκάζοντο οἱ μεταβαίνοντες εἰς λουτρὰ νὰ καίωσι θυμίαμα πρὸ τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν κατὰ τὴν εἴσοδον. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ τύραννος Μαξιμῖνος ἐπενόησε καὶ τὴν καταδίκην τῶν Χριστιανῶν εἰς ἔργα καταναγκαστικά. Τὰ λατομεῖα τῆς Θηβαΐδος, τὰ μεταλλεῖα τῆς Κιλικίας, τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Κύπρου ἐπληροῦντο ἐξορίστων Χριστιανῶν, τῶν πλείστων χωλαινόντων ἐκ τῶν βασάνων ἢ κατεστραμμένον ἐχόντων τὸν ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν. Ἐνίοτε ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ συνέρχωνται εἰς κοινὴν προσευχήν. Ὁ διωγμὸς ἐξηκολούθει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Γαλερίου, τότε δ' ἐμαρτύρησαν καὶ οἱ δύο μεγαλομάρτυρες, Γεώργιος ὁ Τροπαιοφόρος καὶ Δημήτριος ὁ Μυροβλήτης, ἀμφότεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ.

Ὅλως ἀπροσδοκήτως ὅμως τῷ 311, βαρύτατα ἀσθενήσας ὁ Γαλέριος, διέταξε τὴν κατάπαυσιν τῶν διωγμῶν, ἐξ ὀνόματος ἑαυτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων. Ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος ἡ χαρά, μεθ' ἧς ὑπεδέχθησαν οἱ Χριστιανοὶ τὸ νέον τοῦτο διάταγμα. Οἱ ἐξόριστοι ἐπανῆλθον θριαμβευτικῶς εἰς τοὺς οἴκους των, οἱ καταστραφέντες ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν ναοὶ ἀνῳκοδομήθησαν. Οὐχ ἧττον, μετὰ τὸν ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Γαλερίου, ὁ Μαξιμῖνος, διανεμηθεὶς μετὰ τοῦ Λικινίου τὰς ἐπαρχίας του, ἀνενέωσε τοὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμούς. Προὐκάλει ψηφίσματα τῶν ἐθνικῶν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Χριστιανῶν ἐκ τῶν πόλεων, διέδιδε ψευδῆ καὶ πλαστὰ κατ' αὐτῶν συγγράμματα πρὸς ἐξερεθισμὸν τοῦ φανατικοῦ ὄχλου. Πλῆθος ἐπισκόπων καὶ ἄλλων Χριστιανῶν ἐθανατώθησαν πολλαχοῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ τυράννου. Μεταξὺ τῶν μαρτύρων διεκρίθησαν ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Πέτρος, ὁ ἐπίσκοπος Πατάρων Μεθόδιος, ὁ Ἀντιοχεὺς πρεσβύτερος Λουκιανὸς καὶ ἄλλοι. Ταυτοχρόνως ὁ Μαξιμῖνος διέδιδε πλαστόν τι σύγγραμμα «Πράξεις Πιλάτου», ἀποτελοῦν βλάσφημον παρῳδίαν τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μιμούμενος τὸν Χριστιανισμὸν προσεπάθει νὰ διοργανώσῃ τὸν ἐθνικὸν κλῆρον, ὅπως ἀντιπαρατάξῃ αὐτὸν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀλλ' ἐπεσπεύδετο ἡ λύσις τοῦ μεγάλου δράματος. Ὁ

Digitized by Google

Μαξέντιος ἐκ Ρώμης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἐν τέλει τοῦ 311. Ὁ Κωνσταντῖνος ὥρμησε κατὰ τῆς Ρώμης ἵνα προκαταλάβῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ διέβη νικηφόρως τὰς Ἄλπεις. Ἀλλ' αἱ στρατιωτικαί του δυνάμεις ἦσαν ἐλάχισται ἀπέναντι τῶν τοῦ Μαξεντίου. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ του ἐπεκαλέσθη τὴν θείαν βοήθειαν καὶ εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «τούτῳ νίκα». Κατασκευάσας δὲ τὸ «λάβαρον» ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐξελθόντος ἐκ τῶν τειχῶν τῆς Ρώμης Μαξεντίου καὶ τῇ 28 Ὀκτωβρίου 312 ἐνίκησεν αὐτὸν κατὰ κράτος, εἰσῆλθε δὲ θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ρώμην. Μεταβὰς εἰς Μεδιόλανα ἐν ἀρχῇ τοῦ 313 ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ ἐτέθη τέρμα εἰς τοὺς φρικτοὺς διωγμούς. Τὸ διάταγμα ὑπέγραψε καὶ ὁ Λικίνιος, ὅστις, νικήσας ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τὸν Μαξιμῖνον, ἐγένετο συνάρχων τοῦ Κωνσταντίνου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Λικίνιος μετά τινα ἔτη ἐχθρικῶς διατεθεὶς πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀνενέωσε τοὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἔπραξε καὶ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, ἀλλὰ τὸ ἐν Μεδιολάνοις ἐκδοθὲν διάταγμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐσήμανε τὴν λῆξιν τῶν διωγμῶν καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Allard:* 1) Histoire des persécutions pendant les deux prem. siècles[3], Paris 1892. 2) Histoire des persécutions pendant la prem. moitié du troisième siècle[2], Paris 1894. 3) Les dernières persécutions du troisième siècle[2], Paris 1898. 4) La persécution de Dioclétien et le triomphe de l'Eglise[2], I—II Paris 1900. 5) Le christianisme et l'empire romain[4], Paris 1898. 6) Dix leçons sur les martyres[2], Paris 1906. — *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου* (Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν): 1) Αἰτίαι τῶν διωγμῶν, ἐν Ἱερουσαλὴμ 1896. 2) Ἡ Ρωμαϊκὴ πολιτεία καὶ ὁ Χριστιανισμὸς μέχρι τῶν μέσων τοῦ Γ' αἰῶνος. 3) Οἱ μάρτυρες τοῦ ἐπὶ Δεκίου διωγμοῦ. 4) Ὁ ἐπὶ Γάλλου καὶ Οὐαλεριανοῦ σφοδρὸς διωγμὸς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ μετ' αὐτὸν ἐπικρατήσασα εἰρήνη, Περιοδ. «Θεολογία», Ἀθῆναι, Α, (1923), σ. 261—297, Β, (1924) σ. 5—23, 105—120, Δ (1927) σ. 5—18, 97—109. — *B. Aubé*, Histoire des persécutions de l'Eglise I—III, Paris 1875—1886. — *E. Le Blant*, Sur les bases juridiques des poursuites dirigées contre les martyres, Paris 1866. — *E. Hardy*, Christianity and the Roman Goverments, London 1894 — *J. E. Weis*, Christenverfolgungen, Munich 1899. Ἐκδόσεις τῶν Μαρτυρίων ὑπὸ *Th. Rainart*, Acta primorum martyrum sincera et selecta, Paris, 1689. — *O. v. Gebhardt*, Acta martyrum selecta, Berlin 1902. — *R. Knopf*, Ausgewälte Märtyreracten, Tübingen und Leipzig 1901. — Πρβλ. *E. Le Blant*, Les Actes des martyres ἐν Mémoires de l'Inst. Nat. de France, Académie des inscript. et belles lettres XXX, 2. 1883. σ. 57—347. — *H. Delehay*, Les légendes hagiographiques, Bruxelles 1905.

† ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

διωδία (ἡ), *—ας· [Μουσ.]·* μουσικὴ μελῳδία διὰ δύο φωνάς, ἀκουμένας εἴτε ὑπὸ μορφὴν συνόλου, εἴτε ὑπὸ μορφὴν διαλόγου. Αἱ διωδίαι ἀναλόγως τῆς μορφῆς των ὑπενθυμίζουσι τὴν *ρομάντσα*, τὴν *καλατίναν*, τὸ *ροντώ*, ἢ εἶναι *λεμβῳδίαι* (βαρκαρόλλες), *μπολέρο*, νυκτῳδίαι κτλ. Αἱ διωδίαι *(κοντσέττα)* χρησιμοποιοῦνται μεγάλως εἰς τὸ μελοδράματα.

διώθησις, *—εως* (ἡ)· ὤθησις, ἀπώθησις τοῦ ἐν τῷ μεταξύ, τὸ νὰ διωθῇ ἢ διωθῆταί τις.

διωθῶ (*—έω*)· ὠθῶ, σπρώχνω τοὺς ἐν τῷ μεταξύ, ἀπωθῶ τοὺς ἐν τῷ μέσῳ: «διῆλθε διὰ μέσου τοῦ πλήθους διωθῶν καὶ διωθούμενος».

διώκτης (ὁ) θηλ. *—τις* καὶ *—τρια* (ἡ)· ὁ διώκων, ὁ καταδιώκων, καταδιώκτης.

— *[Κυνηγετ.]* Ἀπὸ κυνηγετικῆς ἀπόψεως *διώκτης* καλεῖται πᾶς ὅστις ἀσκεῖ τὴν δίωξιν τῶν παντοίων θηραμάτων, πτηνῶν τε καὶ ἀγρίων ζῴων, καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ δι' οἱονδήποτε σκοπόν, εἴτε διὰ πυροβόλου ὅπλου, δι' ἀνιχνεύσεως τῇ βοηθείᾳ κυνὸς ἢ ἄνευ τοιούτου, ἢ δι' ἐνέδρας, εἴτε διὰ τεχνητῶν μέσων, οἷα εἶναι οἱ βρόχοι, τὰ δίκτυα, αἱ ἀπόχαι, τὰ δόκανα, αἱ ἰξόβεργαι, τὰ ἄγκιστρα, αἱ πλάκες, τὰ ἑλκυστικὰ φῶτα καὶ ἐν γένει πᾶν δόλιον μέσον χρησιμοποιούμενον πρὸς σύλληψιν, ἐξολόθρευσιν ἢ θανάτωσιν τῶν διωκομένων θηραμάτων. Ἐν στενοτέρᾳ δ' ἐννοίᾳ *διώκτης* καλεῖται καὶ ὁ *ἐξελαστὴρ* (κοιν. *παγανιστής*), οὗτινος ἔργον εἶναι ν' ἀναζητῇ καὶ ἐκδιώκῃ ἐκ τῆς κρύπτης των τὰ παντοῖα ἄγρια ζῷα, οἷα εἶναι οἱ ἀγριόχοιροι, αἱ ἔλαφοι, αἱ δορκάδες, οἱ λαγωοί, αἱ ἀλώπεκες, οἱ λύκοι, προωθῶν ταῦτα πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐνεδρευόντων κυνηγῶν. Οἱ *παγανισταὶ* ἢ *παγανιστάδες* οὗτοι ἀποτελοῦσιν ὁμάδα μέχρι δέκα προσώπων, μὴ ἐπιτρέποντος τοῦ περὶ θήρας ἰσχύοντος ἐν Ἑλλάδι νόμου πλείονας τῶν δέκα, διατελοῦντες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δεξιωτέρου ἐξ αὐτῶν. Τασσόμενοι ἐν ἡμικυκλίῳ ἢ εὐθείᾳ γραμμῇ καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἔχοντες ἐν τῷ κέντρῳ τὸν ἀρχηγόν των εἰσέρχονται ἀπὸ τὰς διόδους τοῦ δάσους (μπούκας) καὶ ἐξελαύνουσι διὰ φωνῶν καὶ παντὸς εἴδους θορύβου, προκαλουμένου διὰ κρούσεως μεταλλικῶν ἀντικειμένων (τενεκέδων) καὶ διὰ πυροβολισμῶν εἰς τὸν ἀέρα, ἐκ τῆς κρύπτης των τὰ διάφορα θηράματα, τὰ ὁποῖα περίτρομα σπεύδουν πρὸς τὰς ἐξόδους τοῦ δάσους, ἐν αἷς εἶναι τοποθετημένοι οἱ ἐνεδρεύοντες κυνηγοί. Ἀποτελεσματικώτερον εἶναι ἂν οἱ τοιοῦτοι διῶκται ἀναζητῶσι διὰ καταλλήλων κυνῶν καὶ εἰ δυνατὸν ἀθορύβως νὰ ἐκδιώκωσι τὰ ἄγρια ζῷα ἐκ τῆς κρύπτης των, ἵνα ταῦτα ἧττον πεφοβισμένα καὶ τεθορυβημένα προωθῶνται ἠρεμώτερον πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας κυνηγοὺς διὰ νὰ δύνανται οὗτοι ἀσφαλέστερον νὰ ἐπιτυγχάνωσι τοῦ στόχου των πυροβολοῦντες. Οἵ τε παγανισταὶ καὶ ἐνεδρεύοντες ὀφείλουσι, πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχήματος κατὰ τὴν πυροβόλησιν, νὰ προσέχωσι καὶ νὰ μὴ βάλλωσιν οὔτε ἐκεῖνοι πρὸς τὰς διευθύνσεις τῶν ἐνεδρευόντων, οὔτε οὗτοι πρὸς τὰς διευθύνσεις τῶν παγανιστῶν.

Ἐν εἰδικῇ ἐννοίᾳ *διῶκται* εἶναι καὶ τὰ ὁμοιώματα ἀνθρώπων ἢ αἱ ταινίαι ἐξ ὑφάσματος ἢ ἠχοῦντα μέσῳ τοῦ ἀνέμου ἀντικείμενα, οἷα εἶναι τεμάχια ἐκ λευκοσιδήρου ἢ ζεύγη ξηρῶν νεροκολοκυνθῶν, ἅτινα τοποθετοῦνται εἰς τὰ μποστάνια, εἰς τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, εἰς καλλιεργημένους κήπους ἢ ἀγροὺς λαχανικῶν, τοματῶν κτλ. πρὸς ἐκφοβισμὸν καὶ ἐκδίωξιν τῶν λαιμάργως ἐπιπιπτόντων παντοίων καταστροφέων (πτηνῶν, ζῴων κτλ.). Οἱ τοιοῦτοι διῶκται κοινῶς λέγονται *σκιάχτρα*.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

διωκτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δίωξιν, καταδιωκτικός: «διωκτικὰ μέσα». — Ἐπιρρ. *διωκτικῶς*.

διώκτρια (ἡ) (Dioctria) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μυίας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λεπτὸν καὶ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐνδιαιτωμένας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *διώκτρια ἡ εὐειδὴς* (Dioctria gracilis).

Δ. Ν. Π.

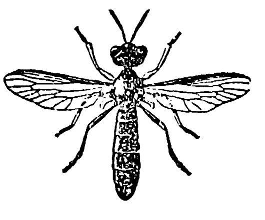

Διώκτρια ἡ εὐειδής.

διώκω, ἀόρ. *ἐδίωξα — ἐδιώχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *(δε)διωγμένος*, κοιν. διώχνω (βλ. λ.)· τρέχω ὄπισθέν τινος φεύγοντος, κυνηγῶ, καταδιώκω: «τὸ πλοῖόν μας ἐδιώκετο ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν ἀντιπάλων»· || κατατρέχω, καταθλίβω: «διώκει τοὺς χρηστοὺς καὶ προσοικειοῦται τοὺς πονηρούς»· || ἐκτοπίζω, ἐκδιώκω: «ὁ ἐχθρὸς ἐδιώχθη ἐκ τῆς χώρας»· || ἐπιδιώκω, «διώκει τὴν ἀρετήν», «τὴν κατὰ σαυτὸν δίωκε» ἐπιδίωκε τὴν ἁρμόζουσαν εἰς σὲ (γυναῖκα)· || (ναυτ.) σπεύδω ἐν ταχύτητι πρὸς ἀναγνώρισιν πλοίου ὑπόπτου.

Δίων *[Μυθολ.]*. Βασιλεὺς τῆς Λακεδαίμονος. Εἶχε τρεῖς θυγατέρας, τὴν Ὄρφην, Λυκὼ καὶ Καρύαν, αἱ ὁποῖαι εἶχον προικισθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τῆς μαντικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ περιπεσοῦσαι εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Βάκχου μετεβλήθησαν αἱ μὲν δύο πρῶται εἰς βράχους ἐπὶ τοῦ Ταϋγέτου, ἡ δὲ Καρύα εἰς τὸ δένδρον καρυά. —Π.

— **Δίων**. Ἰατρός, οὗ ἀλοιφὴ ἀναφέρεται παρ. Ὀρειβασίῳ (V. 137) καὶ Σωρανῷ (I, 22,71).

ΑΡ. Π. Κ.

— **Δίων**. Ὀνομαστὸς Χῖος κιθαριστής, ὁ πρῶτος κιθαρίσας τὸ λεγόμενον σπονδεῖον μέλος τοῦ Διονύσου, τὸ κατὰ τὸν Πολυδεύκην ἐπιβώμιον (*Ἀθην.* Δειπνοσοφ. XIV 638).

Α. Σ.

— **Δίων** ἢ ***Δίωνος*** ἢ ***Διονύσιος***, ***Ἀλεξανδρεύς***. Ἀλεξανδρινὸς λόγιος, πατὴρ Διονυσίου τοῦ Περιηγητοῦ. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἦτο «γραμματικὸς ὅστις ἀπὸ Νέρωνος συνῆν καὶ τοῖς μέχρι Τραϊανοῦ, καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν προὔστη καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἀποκριμάτων». Ὑπῆρξε μαθητὴς Χαρήμονος τοῦ φιλοσόφου, ὃν κα διεδέξατο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ διδάσκαλος Παρθενίου τοῦ γραμματικοῦ.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Δίων** *ὁ* ***Κάσσιος*** (τὸ ἀκριβέστερον καὶ πληρέστερον αὐτοῦ ὄνομα εἶναι *Κάσσιος Δίων Κοκκηιανός*). Διάσημος Ἕλλην ἱστορικός, ἐκ Νικαίας τῆς Βιθυνίας. Ἐξ ἐπιφανῶν καταγόμενος γονέων, ἐγεννήθη περὶ τὸ 155 ἔτος μ. Χ. καὶ ἀπέθανε τῷ 235 μ. Χ. Νέος ἀκόμη ὢν ὁ Δίων παρηκολούθησε τὸν πατέρα του (Ρωμαῖον συγκλητικὸν καὶ ἄρχοντα Κιλικίας καὶ Δαλματίας ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου) εἰς Κιλικίαν, ἐπὶ αὐτοκράτορος δὲ Κομμόδου ἐπανελθὼν εἰς Ρώμην ἐγένετο συγκλητικός. Κατὰ τὸ ἔτος 194 προεχειρίσθη ὁ Δίων στρατηγός, ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου ἀνεδείχθη τὸ πρῶτον ὕπατος (τῷ 211 μ.Χ.). Κατὰ τὸ ἔτος 216 συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐκστρατείαν του, δὲν ἔλαβεν ὅμως μέρος εἰς τὸν Παρθικὸν πόλεμον καὶ δὲν ἦτο παρὼν κατὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀντωνίνου, γενόμενον κατὰ τὸ ἔτος 217. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Περγάμῳ εἶχεν ἐκδηλωθῆ ζωηρὰ μὲν ὑπὲρ τοῦ φονευθέντος Ἀντωνίνου συμπάθεια, ἰσχυρὸν δὲ κατὰ τῶν φονέων του μῖσος, τὰ δὲ πράγματα ἕνεκα τούτου εἶχον διαταραχθῆ, διετάχθη ὁ Δίων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μακρίνου νὰ ἐπιστατήσῃ τῆς Περγάμου καὶ τῆς Σμύρνης καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ αὐτόθι πράγματα. Ἐνταῦθα ὁ Δίων παρέμεινε μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (222 μ. Χ.). Μετὰ ταῦτα ἐλθὼν εἰς Βιθυνίαν ἠρρώστησεν, ἀναρρώσας δὲ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ὡς ἀνθύπατος πρῶτον εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ βραδύτερον εἰς τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Ἄνω Παννονίαν. Ἡ μεγάλη τοῦ Δίωνος αὐστηρότης ἀπήρεσεν εἰς τὰ ἐν Παννονίᾳ στρατεύματα, οἱ δὲ βασιλικοὶ δορυφόροι διέβαλον αὐτὸν διὰ τοῦτο εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον οὐδεμίαν ἀκρόασιν ἔδωκεν εἰς τὰς τοιαύτας κατὰ τοῦ Δίωνος διαβολάς, ἀλλὰ καὶ συνύπατον αὐτοῦ ἀνέδειξε τὸν Δίωνα, αὐτὸς καταβαλὼν τὴν διὰ τὴν ἐκλογήν του ἀναγκαίαν δαπάνην. Οὕτως ὁ Δίων τὸ δεύτερον νῦν ἀνῆλθεν ἐν Ρώμῃ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου (τῷ 229 μ. Χ.). Τοῦτο ἀπήρεσεν εἰς τοὺς δορυφόρους, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ φοβηθεὶς μήπως οὗτοι φονεύσουν τὸν Δίωνα, διέταξεν αὐτὸν νὰ μένῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπατείας ἐν Ἰταλίᾳ, ἔξω τῆς Ρώμης. Διὰ ταῦτα μετὰ τὴν ἐκ Παννονίας ἐπάνοδόν του εἰς Ρώμην, ὀλίγας μόνον ἡμέρας συνδιατρίψας ὁ Δίων μετὰ τοῦ εὐεργέτου του αὐτοκράτορος, ἠναγκάσθη καὶ ἕνεκα ἀρρωστίας τῶν ποδῶν του, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀξιώματος τῆς ὑπατείας καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, ὅπου διήγαγε τὸν λοιπόν του βίον.

Τὴν ἀπόφασιν νὰ συγγράψῃ τὸ μέγα ἱστορικόν του ἔργον, τὴν «Ρωμαϊκὴν Ἱστορίαν», ἔλαβεν ὁ Δίων, καθ' ἃ ὁ ἴδιος ἀφηγεῖται, ἐπὶ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου ὡς ἑξῆς: δημοσιεύσας κατ' ἀρχὰς μικρὸν ἔργον του, πραγματευόμενον περὶ τῶν ὀνειράτων καὶ τῶν σημείων, εἰς ἃ στηριζόμενος ὁ Σεβῆρος ἤλπισεν ὅτι θὰ ἀνήρχετο εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, ἐνεθαρρύνθη πολὺ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἔργον του. Κατόπιν διαταχθεὶς καθ' ὕπνον ὑπὸ τοῦ δαιμονίου ἔγραψε τὸ πρῶτον ἱστορικόν του ἔργον, «Τὰ κατὰ Κόμμοδον». Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔργον του τοῦτο πολὺ ἤρεσε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Σεβῆρον, ἀπεφάσισε τότε ὁ Δίων νὰ συγγράψῃ τὴν ὅλην ρωμαϊκὴν ἱστορίαν. Ὡς δὲ ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ, ἐπὶ 10 μὲν ὁλόκληρα ἔτη (200—211) ἠσχολήθη εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἐξ ἀρχῆς, ἤτοι ἀπὸ τῆς καθόδου τοῦ Αἰνείου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, ἐπὶ ἄλλα δὲ 12 ἔτη ἠσχολήθη εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν γεγονότων τούτων. Τὰ δὲ λοιπὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου (211 μ. Χ.), μέχρι τῆς δευτέρας του ὑπατείας (229 μ. Χ.), συνέγραψεν ὁ Δίων ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου. Συνέγραφε δὲ τὴν ἱστορίαν του ὁ Δίων ἐν Καπύῃ, ἐκλέξας τὴν χώραν ταύτην, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, κατάλληλον πρὸς συγγραφὴν καὶ διὰ τὰς ἄλλας της ἀρετὰς καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἡσυχίαν της. Ὁ Σουΐδας πλὴν τῆς Ρωμαϊκῆς ἱστορίας ἀναφέρει καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματα τοῦ Δίωνος: «Περσικά», «Γετικά», «Εὐόδια», «Τὰ κατὰ Τραϊανόν», «Βίος Ἀρριανοῦ τοῦ φιλοσόφου». Τούτων τὰ μὲν «Γετικὰ» ἦσαν ἔργον τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου καὶ οὐχὶ τοῦ Δίωνος τοῦ Κασσίου. «Τὰ κατὰ Τραϊανὸν» ἦσαν τμῆμα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοῦ ἱστορίας καὶ τὰ «Εὐόδια» ἦσαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ «Περὶ ὀνειράτων καὶ σημείων» πρῶτον ἔργον τοῦ Δίωνος, ὅπερ ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν.

Ἡ «Ρωμαϊκὴ Ἱστορία» τοῦ Δίωνος, περιλαμβάνουσα ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἀπὸ τῆς καθόδου τοῦ Αἰνείου μέχρι τῆς δευτέρας ὑπατείας τοῦ Δίωνος (229 μ. Χ.), ἦτο διῃρημένη εἰς 80 βιβλία. Ἐκ τούτων πλήρη περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς τὰ βιβλία 36—60, ἐν οἷς περιλαμβάνονται τὰ ἀπὸ τοῦ 68 π. Χ. μέχρι 47 π Χ. ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ γεγονότα δηλαδὴ ἐκείνης τῆς περιόδου καθ' ἣν σπουδαιόταται πολιτικαὶ μεταβολαὶ ἐγένοντο, τὰς ὁποίας μόνον ἐκ τοῦ Δίωνος μανθάνομεν· διότι σύγχρονοι ἱστορικοὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἤκμασαν. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ἡ μεγίστη ἀξία τῶν περισωθέντων τούτων βιβλίων τῆς ἱστορίας τοῦ Δίωνος. Γνῶσίν τινα περὶ τοῦ ἱστορικοῦ περιεχομένου τῶν πρὸ τοῦ 36ου καὶ τῶν μετὰ τὸ 60ον ἀπολεσθέντων βιβλίων λαμβάνομεν ἐκ τῶν γενομένων ἐπιτομῶν τῆς ἱστορίας τοῦ Δίωνος κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

Πρῶτος ἐπιτομεὺς τῆς ἱστορίας τοῦ Δίωνος ἐγένετο ὁ Ἰωάννης ὁ Ξιφιλῖνος, ἀδελφὸς τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Δούκα (1071—1078). Οὗτος συνέτεμε τὰ βιβλία τῆς ἱστορίας τοῦ Δίωνος 36—80, ἡ δὲ ἐπιτομὴ αὐτοῦ, ἐκτυπωθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1592, φέρει τὴν ἐπιγραφήν: «Ἐπιτομὴ τῆς Δίωνος Νικαέως Ρωμαϊκῆς ἱστορίας, ἣν συνέταμεν Ἰωάννης ὁ Ξιφιλῖνος, περιέχουσα μοναρχίας καισάρων εἴκοσι πέντε ἀπὸ Πομπηΐου Μάγνου μέχρις Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαίας». Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὸ χειρόγραφον τοῦ Δίωνος, ὅπερ ὁ Ξιφιλῖνος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, εἶχεν ἐκπέσει τὸ 70 βιβλίον, ἐν τῷ ὁποίῳ περιελαμβάνετο ἡ ἱστορία τῆς βασιλείας τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἐπιτομῇ τοῦ Ξιφιλίνου ὑπάρχει τὸ ἱστορικὸν τοῦτο χάσμα.

Δεύτερος ἐπιτομεὺς ἐγένετο ὁ Ἰωάννης ὁ Ζωναρᾶς κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα μ. Χ. Οὗτος ἐν τοῖς βιβλίοις 7—12 τῆς ἐπιτομῆς αὐτοῦ, ἥτις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν», κάμνει ἐπιτομὴν τῶν βιβλίων 1—21 καὶ 44—80 τῆς ἱστορίας τοῦ Δίωνος. Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐν ταῖς «Ἐκλογαῖς» αὐτοῦ περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς ἱκανὰ

Digitized by Google

οὐχὶ περιεχομένα λείψανα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Δίωνος.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἱστορικοῦ περιεχομένου ἡ ἀξία τοῦ συγγράμματος τοῦ Δίωνος εἶναι μεγίστη, διότι τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν πηγὴν τῆς Ρωμαϊκῆς ἱστορίας. Ἐξ αὐτοῦ ἐν ἐκτάσει μανθάνομεν οὐ μόνον τὰ κατὰ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐλευθέρας πολιτείας. Μεγάλην ὅμως ἀξίαν ἔχει τὸ ἔργον τοῦ Δίωνος καὶ ἀξιολογώτατον ἀποβαίνει ἀνάγνωσμα, οὐχὶ μόνον διὰ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐναργῆ περιγραφὴν καὶ τὸν ἔμψυχον, οὕτως εἰπεῖν, τρόπον τῆς ἐκθέσεως, ἥτις μαρτυρεῖ τὴν βαθεῖαν τοῦ συγγραφέως γνῶσιν τῶν τε πολεμικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν εὐθυκρισίαν ἐν τῇ χρήσει τῶν πηγῶν διακρίνεται τὸ ἔργον τοῦ Δίωνος, ἂν καὶ πολλαχοῦ ὁ συγγραφεύς, παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς τάσεως αὐτοῦ πρὸς περίτεχνον ῥητορικὴν τῶν πραγμάτων ἔκθεσιν, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἁπλῆν καὶ ἀπέριττον τῶν πηγῶν ἀλήθειαν. Ἡ γλῶσσα τοῦ Δίωνος ἐπαναφέρει ἡμᾶς εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς ἀττικῆς διαλέκτου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν καὶ ὡς πρὸς τὸ κάλλος τοῦ λόγου. Καὶ ὅμως ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν συχνὴν αὐτοῦ ἀναστροφὴν ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ δὲν εἶναι τελείως ἀπηλλαγμένος λατινισμῶν τινων. Ὡς πρότυπον αὐτοῦ ὁ Δίων ἔχει κυρίως τὸν Θουκυδίδην, ὃν προσπαθεῖ νὰ μιμῆται ὡς πρὸς τὴν πυκνότητα τῆς διηγήσεως, τὸν πλοῦτον τῶν γνωμῶν καὶ τῶν συχνὰ κατὰ τὴν διήγησιν παρεμβαλλομένων δημηγοριῶν καὶ δημοσίων ἐγγράφων. Καὶ ὅμως καὶ παρὰ Δίωνι διαβλέπει τις τὴν προϊοῦσαν παρακμὴν τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας καὶ τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἀρχαίου ὀρθολογισμοῦ εἰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, εἰς παρατήρησιν τεράτων καὶ σημείων καὶ εἰς ἠθικὴν ἀμβλύτητα. Ἐκθέτων ὁ Δίων αὐθαιρέτους πράξεις τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων μένει ὅλως ἀπαθής, οὐδὲ πόρρωθεν ψέγων αὐτάς, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Βυζαντινὸς Ξιφιλῖνος ἐνιαχοῦ ἀγανακτεῖ διὰ τὴν ἀπάθειαν ταύτην καὶ τὸ ταπεινὸν φρόνημα τοῦ Δίωνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἐκδόσεις*: *Stephanus* (Παρίσιοι 1548). *Reimarus* (Ἀμβοῦργον 1750—1752) 2 τόμ. — *Imm. Bekker*, (Λειψία 1849) 2 τόμ. — *Melber*, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ *Teubner*.— *Dindorf* (Λειψία 1863—1865) 4 τόμ.—*Boissevain* (Βερολῖνον παρὰ Weidmann (1926).—*Πραγματεῖαι*: *Melber*, Dio Cassius über die letzten Kämpfe g. Sext Pomp. ἐν «Abhand z. Ehren Christs» σ. 211 κ. ἑ.—*Peter*, Gesch. Lit. der Kaiserzeit τ. II σ. 84—101.—*P. Meyer*. De Maecenatis oratione a Dione ficta (Berolinum 1891).—*Litsch*, De Cassio Dione Thucydide imitatore (Friburg 1893).—*Kynitsch*, De contionibus quas Cassius Dio historiae suae intexuit cum Thucyd. compositis (Lipsiae 1894).—*O. Vrind*, De Cassii Dionis his oriis ἐν «Μνημοσ.» τ. LIV (1926) σ. 321—347.

Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

—**Δίων ὁ *Προυσαεύς***, ὁ διὰ τὴν εὐγλωττίαν του ἐπονομασθεὶς *Χρυσόστομος*. Ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Α΄ μ. Χ. αἰῶνος ἐν τῇ παρὰ τὸν ἀσιανὸν Ὄλυμπον Προύσῃ τῆς Βιθυνίας ἐκ γονέων ἐπιφανῶν. Ἦτο Ρωμαῖος πολίτης καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱπποτρόφων. Ἐνῷ ὅμως εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτατα ἐν τῇ πατρίδι του ἀξιώματα, παριδὼν καὶ τιμὰς καὶ δόξας ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ καταλιπὼν τὴν γενέτειράν του ἐπεχείρησε μακρὰς ἀνὰ τὰς χώρας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους περιηγήσεις, τοῦτο μὲν ὅπως εἰς παντοίους ὑποβαλλόμενος κόπους ἀσκηθῇ εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν, τοῦτο δὲ ὅπως πλουτίσῃ τὰς γνώσεις του διὰ τῆς γνωριμίας ἀνδρῶν διαπρεπόντων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Τοιούτους διαπρέποντας τὴν ἐποχὴν ἐκείνην φιλοσόφους ἐγνώρισεν ὁ Δίων κατὰ τὴν περιήγησίν του τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα καὶ τὸν Εὐφράτην τὸν Τύριον, μεθ' ὧν καὶ διὰ φιλίας συνεδέθη. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διέτριβεν ὁ Δίων, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Οὐεσπασιανός, ἐκ Συρίας προερχόμενος, ἀφίκετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αἰγύπτου. Ἐκεῖ ὁ αὐτοκράτωρ γνωρίσας τὸν Δίωνα καὶ τὸν Εὐφράτην παρέλαβεν αὐτοὺς εἰς Ρώμην καὶ εἶχε παρ' ἑαυτῷ ὡς συμβούλους του. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ὁ Οὐεσπασιανὸς διῆγεν ὁ Δίων ἐν Ρώμῃ μεγίστης ἀπολαύων τιμῆς· ἀλλ' ὅτε, ἀποθανόντος τοῦ Οὐεσπασιανοῦ, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Δομιτιανός, τὰ πράγματα μετεβλήθησαν· ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, φύσει ὠμὸς ὤν, πολλοὺς κατεδίωξε καὶ ἐφόνευσε, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ἕνα τῶν ἰδίων του συγγενῶν (κατὰ τὴν γνώμην νεωτέρων κριτικῶν, τὸν Φλάβιον Σαβῖνον), ἄνδρα λίαν ἐπιφανῆ καὶ ἐνάρετον, στενὸν φίλον τοῦ Δίωνος. Τότε ὁ Δίων, ἐπειδὴ μετὰ παρρησίας ἔψεγε τὸν ὠμὸν αὐτοκράτορα διὰ τὸν ἄδικον τοῦ φίλου του φόνον, περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ ἐξωρίσθη ἐκ Ρώμης. Τὰ κατὰ τὴν φυγήν του ταύτην πολλαχοῦ τῶν λόγων του ἐκθέτει αὐτὸς ὁ Δίων. Φεύγων ἐκ Ρώμης ὁ Δίων κατὰ παλαιὸν ἑλληνικὸν ἔθος, ἦλθε πρῶτον εἰς Δελφούς, ἵνα ἐρωτήσῃ τὸ ἐκεῖ μαντεῖον, τί ὤφειλε νὰ πράξῃ ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ περιόδῳ τοῦ βίου του. Τὸ μαντεῖον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν χρησμὸν νὰ μετὰ πάσης προθυμίας ὠφελίῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ πράττων ὅ,τι τότε ἔπραττε, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς. Τὸν χρησμὸν τοῦτον λαβὼν ὁ Δίων, μετὰ καρτερίας ἐξηκολούθησε τὸν μεστὸν πάσης ταλαιπωρίας δρόμον τοῦ φυγάδος. Στολὴν πενιχρὰν περιβληθείς, περιεπλανᾶτο πανταχοῦ ἀνὰ τὰς πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς κειμένας χώρας ὡς ἀγνωστός τις, οἱ δὲ συναντῶντες αὐτὸν ἄνθρωποι ὑπελάμβανον αὐτὸν ἄλλοι μὲν ὡς ἀλήτην, ἄλλοι δὲ ὡς πτωχόν τινα καὶ ἄλλοι ὡς φιλόσοφον. Καὶ τὸ μὲν πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα ἐπορίζετο ὁ Δίων ἐν τῇ φυγῇ φυτεύων καὶ σκάπτων καὶ ἀντλῶν ὕδωρ ἐν βαλανείοις καὶ κήποις, ὡς μόνην δὲ πνευματικήν του τροφὴν εἶχε τὸν «Φαίδωνα» τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸν «Περὶ πρεσβείας» λόγον τοῦ Δημοσθένους. Τὸ πρῶτον μετὰ τὴν φυγὴν θέρος διέτριψεν ὁ Δίων εἰς τὴν Βορυσθένην, πόλιν ἑλληνικὴν κειμένην παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Βορυσθένους καὶ Ὑπάνιος. Εἰς τίνα κατάστασιν εὗρε τὴν πόλιν ταύτην, ἥτις ἐπανειλημμένως εἶχεν ὑποστῆ ἐπιδρομὰς καὶ δῃώσεις παρὰ τῶν περιοίκων βαρβάρων, Σκυθῶν καὶ Γετῶν, ἐκθέτει ὁ Δίων ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου του, ὅστις ἐπιγράφεται «Βορυσθενιτικός». Εἰς Βορυσθένην εἰσέπλευσεν ὁ Δίων, διότι ἐσκόπει, ὡς ὁ ἴδιος ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου τούτου λέγει, νὰ ἔλθῃ διὰ τῶν Σκυθῶν εἰς τοὺς Γέτας, ὅπως μελετήσῃ τὰ ἐκεῖ πράγματα. Ἂν ὁ Δίων καὶ ὄντως διῆλθε διὰ τῆς χώρας τῶν Σκυθῶν, περὶ τούτου οὐδεμίαν ῥητὴν μαρτυρίαν ἔχομεν, ὅτι δ' ὅμως ἦλθεν εἰς τοὺς Γέτας, τοῦτο ῥητῶς μαρτυρεῖ ὁ βιογράφος τοῦ Δίωνος Φιλόστρατος, ὅστις καὶ ἱστορικὸν σύγγραμμα τοῦ Δίωνος ἀναφέρει ἐπιγραφόμενον «Γετικά», ὅπερ δυστυχῶς δὲν διεσώθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δομιτιανοῦ καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Νέρβα, μεθ' οὗ ὁ Δίων διὰ παλαιᾶς συνεδέετο φιλίας, ἀποφασίσας νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ρώμην, μετέβη πρῶτον εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ὅπως ἐκπληρώσῃ εὐχήν, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε εἶχεν εὐχηθῆ εἰς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ Δία. Ἀλλ' ἐνῷ κατηυθύνετο εἰς τὴν Ρώμην «πρὸς τὸν βέλτιστον Νέρβαν», κατελήφθη ὑπὸ βαρείας νόσου καὶ οὕτως ἔχασεν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, τὴν ἀρίστην εὐκαιρίαν νὰ συναντήσῃ τὸν φίλον του αὐτοκράτορα καὶ ἐπιτύχῃ παρ' αὐτοῦ εὐεργεσίας καὶ δωρεὰς οὐχὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀγαπητῆς του πατρίδος. Ἀλλὰ καὶ ὁ μετ' ὀλίγον ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς διὰ τοσαύτης εὐνοίας περιέβαλε τὸν Δίωνα, ὥστε καὶ ὡς παρακαθήμενον ἐν τῷ βασιλικῷ του ὀχήματι πολλάκις προσελάμβανεν αὐτόν. Τοιαύτης εὐνοίας καὶ ἀγάπης παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ ἀπολαύων ὁ Δίων, πολλὰς ὑπὲρ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος δωρεὰς καὶ προνομίας ἐπέτυχε παρ' αὐτοῦ, τὰς ὁποίας πολλαχοῦ τῶν λόγων του ἀναφέρει. Τὰς μεγάλας ταύτας εἰς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του Δίωνος ἀναγνωρίζοντες οἱ Προυσαεῖς, ἐξέδωκαν ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου πολλὰς εἰς αὐτὸν χάριτας ὡμολόγουν καὶ θερμῶς παρεκάλουν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα. Τότε ὁ Δίων, δι' ἐπιστολῆς του ζητήσας καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἄδειαν τῆς εἰς τὴν πατρίδα του ἐπανόδου, μετὰ τοσοῦτον μακροχρόνιον ἀποδημίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Προῦσαν, τὴν ὁποίαν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, τοσοῦτον ἠγάπα, ὥστε δὲν θὰ ἀντήλλασσεν οὔτε μὲ τὰς Ἀθήνας, οὔτε μὲ τὸ Ἄργος οὔτε μὲ τὴν Λακεδαίμονα, αἵτινες ἦσαν αἱ ποῦ ται καὶ ἐνδοξόταται τῶν ἑλληνίδων πόλεων. Ἄρχων τότε τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του ἐκλεγεὶς ὁ Δίων, ἐκόσμησε τὴν πόλιν διὰ στοῶν καὶ ἐργαστηρίων καὶ ὑδραγωγείων, φιλοτιμούμενος νὰ ἀναδείξῃ τὴν Προῦσαν, ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικήν της ἐμφάνισιν, οὐχὶ κατωτέραν τῆς πόλεως τῶν Σμυρναίων, τῶν Ἐφεσίων, τῶν Ταρσέων καὶ τῶν Ἀντιοχέων. Καὶ ὅμως δὲν ἔλειπον ἐν Προύσῃ οἱ ἐχθρῶς ἀντιδρῶντες εἰς αὐτόν. Ἀρχηγοὶ τῆς τοιαύτης κατὰ τοῦ Δίωνος ἀντιδράσεως ἦσαν ὁ Εὔμολπος καὶ ὁ φιλόσοφος Ἀρχιππος. Οὗτοι καὶ διπλῆν κατὰ τοῦ Δίωνος καταγγελίαν ἐπέδωκαν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον τῆς Βιθυνίας Πλίνιον τὸν νεώτερον, καταγγέλλοντες αὐτόν, πρῶτον ὅτι κατασκάπτει τὴν πόλιν καὶ ἐκδιώκει τοὺς πολίτας ἐκ τῶν κτημάτων των, ἵνα οἰκοδομῇ πολυδάπανα δημόσια οἰκοδομήματα, ἀνεξελέγκτως κατασπαταλῶν τὰ δημόσια χρήματα, καὶ δεύτερον διότι ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐκοσμεῖτο διὰ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ἔθαψε τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν υἱόν του. Ὁ αὐτοκράτωρ Τραϊανός, εἰς ὃν ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἡ κατὰ τοῦ Δίωνος καταγγελία, τῆς μὲν δευτέρας κατηγορίας εὐθὺς ἀπήλλαξε τὸν Δίωνα, διὰ δὲ τὴν πρώτην διέταξε νὰ δοθῇ ἡ νόμιμος λογοδοσία, τὴν ὁποίαν ὁ Δίων δὲν εἶχεν ἀρνηθῆ. Ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κατὰ τοῦ Δίωνος ἀντιδρώντων συμπολιτῶν του προεκλήθη βραδύτερον καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ τῆς Προύσης. Ὅτε δηλαδὴ συνέβη ποτὲ ἐν Προύσῃ σιτοδεία καὶ μεγάλη τοῦ σίτου ὑπερτίμησις, τότε οἱ ἐχθροί του Δίωνος, διαδώσαντες εἰς τὸ πλῆθος ὅτι αἴτιος τοῦ κακοῦ τούτου ἦτο ὁ Δίων, ὅστις τὸν σῖτον τῶν κτημάτων του ἐνέκλειεν εἰς τὰς ἀποθήκας του ἵνα πωλῇ αὐτὸν ἐν ὑπερτιμήσει, ἐξήγειραν κατ' αὐτοῦ τὸν λαόν, ὅστις μὲ λίθους καὶ μὲ δᾷδας ἀνημμένας ἐφώρμησε κατὰ τῆς οἰκίας του. Καὶ ἐσώθη τότε ὁ Δίων μετὰ τῆς οἰκογενείας του, μόνον διότι τὸ πλῆθος ἐφοβήθη νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς στενωποῦ, ἔνθα ἔκειτο ἡ οἰκία του. Τὴν κατ' αὐτοῦ ἄδικον ταύτην ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ ἤλεγξεν ὁ Δίων διὰ τοῦ σῳζομένου λόγου του, ὅστις ἐπιγράφεται «Πρὸ τοῦ φιλοσοφεῖν ἐν τῇ πατρίδι».

Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Δίωνος περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς 80 ἢ μᾶλλον 79, διότι ὁ «Κορινθιακός», ὡς νεώτεροι κριτικοὶ ἀπέδειξαν, δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Δίωνος, ἀλλὰ πιθανῶς τοῦ πολυμαθοῦς Φαβωρίνου. Οἱ πλεῖστοι τῶν σῳζομένων λόγων του εἶναι δημηγορίαι τοῦ συμβουλευτικοῦ εἴδους, ὀλίγοι δὲ τινες ἐκ τῶν μικροτέρων, ἐν οἷς καὶ ἡ παράφρασις τοῦ «Φιλοκτήτου» τοῦ Εὐριπίδου, ἔχουν μορφὴν διαλογικήν. Αἱ ὑποθέσεις τῶν λόγων του εἶναι ποικίλαι, ἦτο δὲ ὁ Δίων, κατὰ τὸν βιογράφον του Φιλόστρατον, λίαν ἱκανὸς εἰς τὸ αὐτοσχεδιάζειν. Ὅ τε Φιλόστρατος καὶ ὁ Σουΐδας χαρακτηρίζουν τὸν Δίωνα ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ ὡς «σοφιστὴν» (δηλαδὴ ῥήτορα) καὶ φιλόσοφον, ὁ δὲ Συνέσιος λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «ἐξ ἀγνώμονος σοφιστοῦ φιλόσοφος ἀπετελέσθη». Ὄντως ὁ Δίων εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν ῥητορικῷ τόνῳ διδάσκει διδάγματα φιλοσοφικά. Ἡ τοιαύτη ῥητορικωτέρα φιλοσοφία τοῦ Δίωνος δὲν ἤρεσκεν εἰς τὸν Ἀπολλώνιον, ὅστις ἐν ταῖς πρὸς τὸν Δίωνα ἐπιστολαῖς του ἐπιπλήττων αὐτὸν διὰ τὴν τοιαύτην του δημαγωγίαν, ἔγραφε πρὸς αὐτόν: «αὐλῷ καὶ λύρᾳ μᾶλλον ἢ λόγῳ θέλγε». ὡς φιλόσοφος ὁ Δίων δὲν δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς ὡρισμένην φιλοσοφικὴν σχολήν, διότι οἱ ἐν τοῖς λόγοις του παρεμβαλλόμεναι φιλοσοφικαὶ διδασκαλίαι δὲν ἔχουν ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα. Ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὁ Δίων ἐμφανίζεται ὡς λαϊκὸς φιλόσοφος, ὅστις κατὰ τὸν σωκρατικὸν τρόπον κηρύττει εἰς τὰ πλήθη ἁπλῆν τινα ἠθικὴν φιλοσοφίαν, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς σωκρατικῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς κυνικῆς σχολῆς, φρονῶν ὅτι τὸ φιλοσοφεῖν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ «τὸ ζητεῖν καὶ τὸ φιλοτιμεῖσθαι, ὅπως τις ἔσται καλὸς καὶ ἀγαθός». Τὰ τοιαῦτα ἠθικὰ διδάγματα ἔθετε πολλάκις ὁ Δίων ἐν τοῖς λόγοις του εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Διογένους. Οὕτως ἐν τῷ ιγ' λόγῳ του θέτει ὁ Δίων εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους διδασκαλίας τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου Ἀντισθένους, κατὰ τὴν ὁποίαν μόνον ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀναδεικνύουν τοὺς χρηστοὺς ἄνδρας καὶ οὐχὶ ἡ περὶ τὰς τέχνας ἐμπειρία καὶ ἡ ἄλλη παίδευσις.

Τὸ λεκτικὸν ὕφος τῶν λόγων τοῦ Δίωνος ὁ Φιλόστρατος εὑρίσκει ὡς ἠχούμενον μὲν πρὸς τὸ τοῦ Δημοσθένους καὶ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ ἔχον ἰδιάζουσάν τινα ἀφέλειαν, ὁ δὲ ὑπομνηματιστὴς τοῦ Δίωνος Ἀρέθας χαρακτηρίζει αὐτὸ ὡς σύγκρατον ὕφος λόγου, διότι μετέχει τῆς τε πλατωνικῆς σεμνότητος καὶ τῆς λυσιακῆς ἀφελείας· διὸ καὶ λέγει περὶ τοῦ Δίωνος, ὅτι «σεμνολογεῖ μετὰ ἀφελείας καὶ τὴν ἀφέλειαν ἐξαίρει μετὰ σεμνότητος». Ὡς πρὸς δὲ τὴν κατασκευὴν ἐμφανίζουν οἱ λόγοι του Δίωνος τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι ἔχουν τὰ προοίμια πολὺ ἐκτενέστερα τῆς κυρίας ὑποθέσεως, ἢ ὡς ὁ Φώτιος λέγει, «τὴν κεφαλὴν μείζω τοῦ λοιποῦ σώματος».

Ἐκ τῶν σῳζομένων λόγων τοῦ Δίωνος ἀξιολογώτεροι θεωροῦνται ὁ «Βορυσθενιτικός», ὁ «Ὀλυμπικός», ὁ «Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς», οἱ δύο «Πρὸς Ἀπαμεῖς», οἱ δύο «Ταρσικοί», ὁ «Ἐν Κελαιναῖς τῆς Φρυγίας», ὁ «Πρὸς Νικομηδεῖς», ὁ «Περὶ ὁμονοίας ἐν Νικαίᾳ» καὶ οἱ τέσσαρες «Περὶ βασιλείας». Ἀλλ' ὡς ἀξιολογώτατος πάντων ὑπό τε τῶν νεωτέρων καὶ τῶν ἀρχαίων λογοκριτῶν κρίνεται ὁ «Ροδιακός», ἐν τῷ ὁποίῳ ψέγει δριμύτατα ὁ Δίων τοὺς Ροδίους, οἵτινες εἶχον τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ νοθεύουν ἀρχαίους ἀνδριάντας ἀποξέοντες ἐξ αὐτῶν τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαιοτέρων ἀνδρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἀνδριάντες οὗτοι ἀνῆκον, καὶ ἐγχαράττοντες ἐπ' αὐτῶν τὰ ὀνόματα νεωτέρων συγχρόνων των ἀνδρῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἐκδόσεις*. *Morelli*. (Παρίσιοι 1604).—*Reiskil*, (Λιψία 1784). — *Emperius* (Brunsv. 1844). — *Dindorf* παρὰ *Teubner*, Λιψία τόμ. 2).— *Sonny*, Σχόλια τοῦ Ἀρέθα εἰς Δίωνα. — *Πραγματεῖαι*. *Emperius*. Opuscula philol. et histor. σελ. 102—110. — *Burckhardt*. Wert d. Dio Chrysost. ἐν «Schweizer Mus.». τ. IV σελ. 97—101.—*Armin* Leben u. Werke des Dio von Prusa, (Berlin 1898).— *P. Hagen*, Quaestiones Dioneae, (Kiel 1887).— *E. Weber*, De Dione Chrysostomo Cynicorum sectatore ἐν «Leipzigstudien» τ. X σελ. 79 268.— *Hahn*, De Dion. Chrysost. orationibus, quae inscribuntur Diogenis, ἐν ἰσ. διατρ. (Gottingen 1896). *L. Lemarchand*, Dion de Pruse (Paris 1926). — *A. Wilhelm*, Zu Appian und Dion von Prussa. «Herm.» τ. LXI 1926 σελ 465—467.

Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

— **Δίων ὁ *Συρακόσιος***. Εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τῶν Συρακουσῶν (409—354 π. Χ.). Γυναικάδελφος ὢν τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ θεῖος τοῦ Διονυσίου τοῦ νεωτέρου ἀπέλαυε μεγάλης ἐκτιμήσεως καὶ ἐμπιστοσύνης ἐν τῇ αὐλῇ αὐτῶν. Ἀφοσιωθεὶς πολὺ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ θερμὸς μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος γενόμενος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ μετάβασιν εἰς Σικελίαν, ἠθέλησε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῇ τυράννιδος τὸν αὐθαίρετον αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἤλπισεν, ὅτι θὰ ἔκαμνε τὸν ἀκόλαστον καὶ ὠμὸν Διονύσιον τὸν νεώτερον δίκαιον καὶ σώφρονα ἢ θὰ τὸν ἀνέτρεπεν, ἐὰν ἀνθίστατο, καὶ θὰ πα-

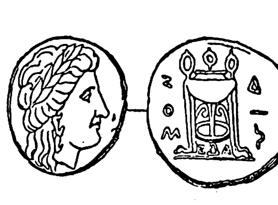

Νόμισμα Δίωνος του Συρακοσίου.

ρέδιδε τὴν διοίκησιν τῆς χώρας εἰς τοὺς Συρακοσίους, ἀλλ' ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του πρὶν φέρῃ εἰς πέρας τὸ σχέδιόν του. Ὁ Δίων ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἡ δὲ Ἀκαδήμεια τοῦ Πλάτωνος, ἥτις, μεσοῦντος τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ἐζήτει νὰ λύσῃ τὰ πολιτικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προβλήματα, ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ μεγάλης τιμῆς. Οἱ πλατωνικοὶ εἶχον νομίσει ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Διονυσίου εὗρον ἕνα νομοθετικὸν φιλόσοφον, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ ἡγεμὼν ἀπέβη ὁ λυσσωδέστερος οὗτος ἐχθρός, ἐνεθάρρυναν τὸν Δίωνα, ὅστις μετὰ τῶν ἐν Συρακούσαις ἀριστοκρατικῶν καὶ τινων μισθωτῶν ἀπεφάσισε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν τύραννον. Οὕτως ἡ Ἀκαδήμεια ἐμφανίζεται ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὡς δύναμις πολιτική. Τοῦ ἀγῶνος τούτου ἡ ἔκβασις ὑπῆρξεν ἡ ἑξῆς. Κατὰ τὸ ἔτος 357 π. Χ. ὁ Δίων ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατὰ τοῦ τυράννου δυσηρεστημένων ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς τὰς Συρακούσας, οἱ δὲ Συρακόσιοι, οἵτινες μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας τὸν ἀνέμενον, ἀνεκήρυξαν αὐτὸν ἄρχηγόν των μὲ ἐξουσίαν ἀπόλυτον. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐγένετο μὲ τὴν εὐμενῆ τῶν ἀριστοκρατικῶν διάθεσιν καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἐνθουσιῶντος λαοῦ. Ἀλλ' ἡ ὁμοφωνία αὕτη τῶν δύο ἀντιθέτων πολιτικῶν μερίδων ἐπ' ὀλίγον μόνον διαρκέσασα διελύθη, εὐθὺς ὡς ὁ Δίων ἐξεδήλωσε τὴν προτίμησιν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἱδρύσῃ κυβέρνησιν ὀλιγαρχικήν. Οἱ δημοκρατικοὶ τότε ἐξέλεξαν ὡς ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν Ἡρακλείδην, ἄνδρα εὔφραδῆ, θορυβοποιὸν καὶ μεγάλην ἔχοντα στρατιωτικὴν ἱκανότητα. Οὗτος μετ' ὀλίγον κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐξορίαν τοῦ Δίωνος, κατηγορήσας αὐτὸν ὅτι, ἀφοῦ ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως, συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ Διονυσίου. Ἐν τούτοις ἡ διαφωνία αὕτη μετ' ὀλίγον ἤρθη, ὁ δὲ Δίων ἀνεκηρύχθη δημοκρατικὸς ἄρχων. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ταραχῆς ταύτης εὑρὼν εὐκαιρίαν ὁ Διονύσιος ἐπετέθη κατὰ τῶν Συρακουσῶν. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὁ Διονύσιος κατισχύσας τῶν ἀντιπάλων του κατέλαβε καὶ ὠχύρωσε τὴν πόλιν ἢ ὠχύρωσε τὰ ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν ἐκδοθέντα ψηφίσματα καὶ ἀποκατέστησε τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, τὸν δὲ Ἡρακλείδην, ἐπειδὴ εἶχεν εἰσέτι ἰσχὺν ἐν Συρακούσαις, διέταξε νὰ δολοφονήσουν. Τὸ ἔγκλημα τοῦτο ἐπηύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν του, μετ' ὀλίγον δὲ ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Καλλίππου, ὅστις εἶχε τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δημοκρατικῶν. Α. Π. Σ.

Δίων *(μάρτυρες).* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναγράφει το ἡμέτερον Ἁγιολόγιον δύο μάρτυρας: τὸν μαρτυρήσαντα μετὰ τῆς Λουκίας (βλ. λ.) καὶ ἕτερον ἄγνωστον πού καὶ πότε «*μαχαίρᾳ τελειωθέντα*», κατὰ τὸ Μηναῖον τῆς 8 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

διωναία (ἡ) (Dionaea) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δροσεριδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι ἰθαγενεῖς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *διωναία ἡ μυιοπαγὶς* (Dionaea muscipula), ἥτις εἶναι πόα πολυετὴς μὲ πάντα τὰ φύλλα της ριζικά, σχήματος ἐλάσματος, ἅτινα ἅπτονται τοῦ ἐδάφους, ἐκ δὲ τοῦ κέντρου τούτων ἀναπτύσσεται γυμνὸς κλάδος, ὅστις κατὰ τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ τμῆμα φέρει μικρὰ λευκοῦ χρώματος ἄνθη κατὰ κορύμβους διατεταγμένα. Ἕκαστον φύλλον καταλήγει κατὰ τὸ ἄκρον του εἰς δύο λοβοὺς φέροντας κατὰ τὸ ἄκρον των μακράς, σκληρὰς τρίχας, σχεδὸν αἰχμηρὰς καὶ παρουσιάζοντας κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν τρεῖς νηματοειδεῖς ἀποφύσεις, σχηματιζούσας τρίγωνον λίαν δὲ εὐαισθήτους. Οἱ λοβοὶ τοῦ φύλλου ἅμα ὡς ἐρεθισθῶσιν ὑπὸ ἐντόμου τινὸς κλείουσιν ὡς φύλλα βιβλίου καὶ συγκρατοῦσι τὸ ἐρεθίσαν αὐτοὺς ἔντομον, τὸ ὁποῖον τῇ ἐπιδράσει ἐκχυνομένου ὑπὸ τοῦ φυτοῦ χυμοῦ τινος, παρεμφεροῦς πρὸς τὸν γαστρικὸν χυμόν, διαλύεται, αἱ δὲ ἀζωτοῦχοι τοῦ ἐντόμου οὐσίαι ἀπορροφῶνται ὑπὸ τοῦ φύλλου, ὅπερ οὕτω τρέφεται. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰ τέλματα τῆς Φλωρίδος καὶ τῶν Καρολίνων νήσων καὶ καλλιεργεῖται εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης. Πρὸς εὐδοκίμησίν της ἀπαιτεῖται θερμὸν κλίμα, ὑγρὰ ἀτμόσφαιρα καὶ πλουσία εἰς ἀποσυντεθειμένας φυτικὰς οὐσίας γῆ. Δ. Ν. Π.

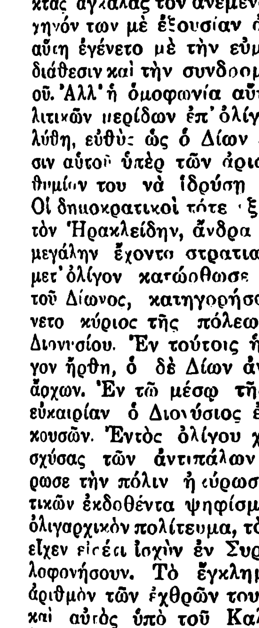

Διωναία ἡ μυιοπαγίς.

Διώνη *[Μυθολ.].* Παλαιοτάτη θεὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἐν τῇ πρωταρχικῇ μυθολογίᾳ ἐμφανίζεται ὡς σύζυγος ἢ ἁπλῶς ἀκόλουθος τοῦ Διός, ὡς τοιαύτη δὲ ἐλατρεύθη καὶ μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, παριστωμένη ὁμοῦ μετὰ τοῦ Διὸς εἰς ἀγγεῖα καὶ νομίσματα· ὁ Νόννος μάλιστα ἀναγράφει καὶ συζυγικὴν ἔριδα μεταξὺ Διὸς καὶ Διώνης (Ε' 619). Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὅμως μυθολόγων εἰς τὴν Διώνην ἀπεδόθησαν ποικιλώταται ἰδιότητες. Ὑπό τινων ἐθεωρήθη Τιτανίς, θυγάτηρ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἢ τοῦ Αἰθέρος. Ταυτιζομένη μὲ τὴν Βααλτίδα ἡ Διώνη, κατὰ Φίλωνα («Fragm. Hist. Graec». Γ' 568), διαταγῇ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Οὐρανοῦ ἐπεχείρησε μετὰ τῶν ἀδελφῶν της Ρέας καὶ Ἀστάρτης νὰ φονεύσῃ τὸν σύζυγον αὐτῆς Κρόνον, ἀπέτυχεν ὅμως εἰς τὸ σχέδιόν της. Ὁ Ἀπολλόδωρος ἀναφέρει αὐτὴν ὡς Νηρηΐδα, θυγατέρα τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος, θυγατρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ ἀδελφὴν τῆς Κυμοθέης, ἐν τῇ «Θεογονίᾳ» δὲ τοῦ Ἡσιόδου εἶναι Ὠκεανὶς θυγάτηρ αὐτοῦ τούτου τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος ἢ τῆς Θέτιδος. Ἄλλοι θεωροῦν αὐτὴν ὡς Ἀτλαντίδα. Ὁ σχολιαστὴς τῆς Ἰλιάδος ὀνομάζει τὴν Διώνην «Δωδωναίαν νύμφην», «Ὑάδα», ἀναθρέψασαν τὸν Διόνυσον ὅτε οὗτος ἐγεννήθη ἀπὸ τοῦ μηροῦ τοῦ Διός. Ἔτι πλέον ἡ Διώνη ἐταυτίσθη καὶ πρὸς ἐπιφανεῖς θεότητας τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, πρὸς τὴν Ἥραν ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τῆς Ὀδυσσείας, πρὸς τὴν Γῆν ὑπ' ἄλλων, καὶ πρὸς τὴν Ἀφροδίτην, τῆς ὁποίας φέρεται καὶ ὡς μήτηρ εἰς πλείστους συγγραφεῖς διαφορωτάτων ἐποχῶν (*Ὅμηρον, Θεόκριτον, Διονύσιον περιηγητήν, Αἰλιανόν*, κ. ἄ.). Τέκνα τῆς Διώνης ἐθεωρήθησαν ἐπίσης ὁ Πέλοψ, ὁ Ἔρως καὶ ἡ Νιόβη. Κατοικίαν τῆς Διώνης ἡ ὁμηρικὴ παράδοσις ὁρίζει τὸν Ὄλυμπον. Κατὰ Φίλωνα, ἡ Διώνη ἔλαβεν ὡς δῶρον παρὰ τοῦ πατρός της Οὐρανοῦ τὴν πόλιν Βύβλον, ὁ Θεόκριτος δὲ ὀνομάζει «*ἔθος ξανθῆς Διώνας*» τὰς πόλεις Ὑετίδα, Βυβλίδα καὶ Ὀλοῦντα. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἡ Διώνη ἐπικαλεῖται «*ἐρατὴ καλὴ εὐπλόκαμος, ἀριπρεπὲς ἔχουσα εἶδος, δῖα θεάων*», ἰδιάζουσα δὲ αὐτῆς ἐπίκλησις ἐν Δωδώνῃ ἦτο τὸ ἐπίθετον «Ναΐα», κατὰ τὸ Ζεὺς Νάϊος. Πρὸς ταῦτα συναπτέα καὶ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως. Ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ «Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ» παράγει τὴν λέξιν ἀπὸ τῆς γενικῆς «Διός» κατ' ἔκτασιν ἢ ἀπὸ τοῦ «διαίνεσθαι» (ὑγραίνεσθαι ὑπὸ τῆς βροχῆς)· πρὸς τὴν πρώτην ὅμως ἐτυμολογίαν συντάσσονται οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων, στηριζόμενοι καὶ εἰς τὴν σύγκρισιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ λατινικοῦ Juno (Ἥρα), παραγομένου ἀπὸ τῆς γενικῆς Jovis (Διός).

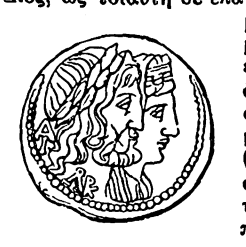

Ζεὺς καὶ Διώνη ἐπὶ νομίσματος.

Ἐξ ὅλων οὕτω τῶν παραδόσεων, σύμφωνος ἡ πλειονότης τῶν συγχρόνων μυθολόγων ἐξάγει τὴν ἀκόλουθον ἑρμηνείαν. Ἡ Διώνη, παλαιοτάτη πελασγικὴ θεότης, ἀντιπροσωπεύει τὴν γονιμοποιὸν δύναμιν τοῦ ὑγροῦ στοιχείου, εἶναι ἡ θεὰ τῆς ὑγρᾶς φύσεως (πρβλ. τὸ ἐπίθετον Ναΐα ἀπὸ τοῦ ναίω: ρέω, κυλῶ), σύζυγος τοῦ Διὸς πατρὸς θεῶν καὶ θνητῶν καὶ μήτηρ τοῦ Ἔρωτος, ἀναγκαίου στοιχείου πάσης δημιουργίας. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο στηρίζει καὶ ἡ συγκριτικὴ μυθολογία· ἡ περιστερά, σύμβολον τῆς ἀνατολικῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος, εἶναι τὸ προφητικὸν πτηνὸν τῆς Διώνης ἐν Δωδώνῃ, μετέπειτα δὲ καθίσταται σύμβολον τοῦ Ἔρωτος.

Σπουδαῖον κέντρον λατρείας τῆς Διώνης ἦτο ἡ Ἤπειρος καὶ ἰδίως ἡ Δωδώνη. Ἐκεῖ ἡ Διώνη ἐλατρεύθη ὡς «σύνναος» τοῦ Διός, μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ αὐτόθι μαντείου, ἔκτοτε δὲ ἀναφέρεται μετὰ τοῦ Διὸς σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἐπιγραφὰς τὰς ἀναγραφούσας τὰς πρὸς τὸ μαντεῖον ἐρωτήσεις καὶ τοὺς χρησμούς. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ἐὰν ἡ θεὰ εἶχεν ἴδιον ἱερὸν ἐν Δωδώνῃ, ἐκ παλαιᾶς περιγραφῆς ὅμως μεγάλου αὐτῆς ἀγάλματος συνάγεται ἡ εἰκασία ὅτι ὑπῆρχε καὶ τὸ σχετικὸν ἱερόν. Παραστάσεις τῆς Διώνης διεσώθησαν εἰς τετράδραγμον τοῦ Πύρρου (295—272 π. Χ.) καὶ εἰς ἕτερον ἠπειρωτικὸν νόμισμα· ἐν αὐτοῖς ἡ θεὰ παρίσταται ἐν προτομῇ μετὰ τοῦ Διὸς ἢ μόνη καθημένη, φέρει δὲ τὸν συζυγικὸν πέπλον, σύμβολον τῆς θείας ἑνώσεως, διάδημα σύμβολον τῆς οὐρανίου βασιλείας, καὶ κρατεῖ σκῆπτρον. Πρὸς τούτοις διεσώθη ἐν Δωδώνῃ καὶ προτομὴ γυναικὸς ἐπὶ πλακὸς βρούντζου, ἥτις κατ' ὑπόθεσεις τῶν ἀρχαιολόγων εἰκονίζει τὴν θεάν. Ἡ μορφή εἶναι ὕψους 6 ἑκτμ., ἔργον τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἡ παριστωμένη δέ, νεαρᾶς ἡλικίας, ἔχει ὡραίαν καὶ πλουσίαν κόμην θαυμασίως ἐξειργασμένην. Πλὴν τῆς Δωδώνης, ἡ Διώνη ἐλατρεύθη καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς ἀργυροῦν στατῆρα τῆς Ἀμβρακίας (238—168 π. Χ.) παρίσταται ἡ θεὰ πεπλοφόρος, ὁμοία δὲ παράστασις ὑπάρχει καὶ εἰς ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα ἐν Κερκύρᾳ τῆς ἐποχῆς τῆς αὐτόθι ρωμαϊκῆς ἐπικυριαρχίας. Ἐν Λαρίνῳ τῆς Καμπανίας εὑρέθη χαλκοῦν νόμισμα παριστῶν τὴν κεφαλὴν τῆς Διώνης καὶ φέρον δοσικοὺς χαρακτῆρας, εἰς μολυβδίνας δὲ ἐπιγραφὰς τοῦ ἐν Δωδώνῃ μαντείου εὑρηνται καὶ χρησμοὶ ζητηθέντες παρὰ Ταραντίνων. Παρὰ Βοιωτοῖς ὑπῆρχεν ἴδιον μέλος, τὸ λεγόμενον «τριποδηφορικόν», ᾀδόμενον πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Διώνης. Ἐν Ἀθήναις εὑρέθησαν τρεῖς ἐπιγραφαὶ διδουσαι ὑπονοίας περὶ λατρείας τῆς Διώνης· πλὴν τούτου ὁ μὲν Ὑπερείδης μνημονεύει πολυτελῆ θεωρίαν, θυσίαν καὶ ἀνάθημα τῆς πόλεως εἰς τὴν Διώνην, παρὰ τοῦ Δημοσθένους δὲ μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀφιέρωσαν βοῦν πρὸς αὐτὴν καὶ ἀνέθηκαν χαλκίνην τράπεζαν. Εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Περγάμου ἡ Διώνη παρίστατο ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἔρωτος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Οἱ ἀναφερόμενοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ *Κ. Καραπάνου*, Dodone et ses ruines (Παρισιοι 1878) (ἰδ. ὡς ἑ. σελ. 134—139, 173 κ. ἑ. πίνακες ΧΙΙ 4 και 6) - *Head*, Ἱστορία τῶν νομισμάτων (σελ. 41, 401, 405 καὶ 410). Π. Ν. ΠΑΠ. Σ.

— «Διώνη» *[Ναυτ. Ἱστορ.].* Λιβυρνὶς πολεμικὴ (μπελλοῦ) εὑρεθεῖσα τῷ 1833 μεταξὺ τῶν πλοίων, δι' ὧν κατηρτίσθη τῷ 1833 ὁ στόλος τοῦ ἀοιδιμωτάτου βασιλείου μας (*Φωκᾶ* Χρονικὰ Β. Ναυτ.). Σ. Ε. Λ.

Διώνη *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐν Θ ἀρχῇ κοινότητο Στρύμης, τῆς ἐπαρχίας Σιπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 519. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο Καρᾶ-Ἀγάτς. Δ. Ε. Μ.

— **Διώνη** *[Ἀστρονομ.]*· βλ. Διόνη.

Διῶνι *[Παρ. Γεωγρ.]* Νῆσος τῆς Ἀκαρνανίας εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελῴου. Σ. Ε. Λ.

διωνυμία (ἡ)· διπλῆ ὀνομασία.

διώνυμος (ὁ, ἡ). —ον (τό)· ὁ ἔχων δύο ὀνόματα, ὁ διττῶς ὀνομαζόμενος· || τὸ οὐδέτ. διώνυμον ὡς οὐσιαστ. (βλ. κατωτ.).

— διώνυμον (τὸ) *[Μαθημ.].* Καλεῖται οὕτω πᾶσα παράστασις ἀποτελουμένη ἀπὸ ἄθροισμα δύο μονωνύμων· π. χ. $\alpha x^2 + \beta y^2$ ἢ $\beta x + \gamma$. Διώνυμον τοῦ Νεύτωνος καλεῖται ὁ τύπος, ὅστις δίδει τὸ ἀνάπτυγμα τῆς νῆς δυνάμεως ἀθροίσματος δύο ποσοτήτων· εἶναι δὲ ὁ ἑξῆς:

$$(\alpha+\beta)^\nu = \alpha^\nu + \nu\alpha^{\nu-1}\beta + \frac{\nu(\nu-1)}{1.2}\alpha^{\nu-2}\beta^2 + \ldots + \frac{\nu(\nu-1)\ldots(\nu-\mu+1)}{1.2\ldots\mu}\alpha^{\nu-\mu}\beta^\mu + \ldots + \nu\alpha\beta^{\nu-1} + \beta^\nu.$$

Σ. Μ.-Ο.

διώξιμο (τό)· δημοτ., δίωξις, ἀποδίωξις.

Διώξιππος. Ἀρχαῖος Ἕλλην κωμικὸς ποιητὴς ἐξ Ἀθηνῶν, ἀγνώστου ἐποχῆς, κατατασσόμενος ὑπὸ τῶν φιλολόγων εἰς τοὺς κωμικοὺς τῆς νεωτέρας κωμῳδίας. Ἔγραψε, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου, «Θησαυρόν», «Ἀντιπορνοβοσκόν», «Φιλάργυρον», «Ἱστοριογράφον» καὶ «Διαδικαζομένους». Τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν Kock (Fragm. Comic. Graec. τόμ. Γ' σ. 358). —Π.

— Διώξιππος. Ἰατρὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα· βλ. Δέξιππος.

δίωξις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διώκειν, ἐκδίωξις, καταδίωξις, διωγμός: «ἡ δίωξις τῆς λῃστείας», «πολιτικαὶ διώξεις», «διώξεις τῶν ἀντιπάλων» || *(δικαστ.)* τὸ σύνολον τῶν δικαστικῶν ἐνεργειῶν καὶ πράξεων τῶν στρεφομένων κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος, εἴτε κατ' *ἔγκλησιν* τοῦ ἀδικηθέντος εἴτε *αὐτεπαγγέλτως* ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς.

— *[Στρατηγ.— Τακτ.]* Βλ. λ. καταδίωξις.

— *[Ναυτ.].* Καλεῖται *δίωξις* (γαλλ. chasse, ἀγγλ. chase) ἡ πάσῃ ταχύτητι παρακολούθησις φεύγοντος ἐχθροῦ καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσις. Δι' ὃ καὶ τὰ πρὸς πρῷραν βάλλοντα πυροβόλα ὀνομάζονται ἐπὶ διώξει, καὶ ἡ δι' αὐτῶν βολή, βολὴ ἐπὶ διώξει. Σ. Ε. Λ.

— *[Κυνηγ.]* Τρόπος κυνηγίου, καθ' ὃν ὁ κυνηγὸς ἀναζητεῖ τὰ θηράματα ὅπου ταῦτα κρύπτονται τῇ βοηθείᾳ κυρίως τοῦ κυνὸς (βλ.λ. ἀνίχνευσις).

δίοον (τὸ) (Dioon) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκαδοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δένδρα μικροῦ ἀναστήματος, ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶδος εἶναι *δίοον τὸ ἐδώδιμον* (Dioon edulis), ὅπερ καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον καὶ τοῦ ὁποίου τὰς ρίζας καὶ τοὺς καρποὺς ἀλευροποιουμένους καὶ καταλλήλως παρασκευαζομένους τρώγουσιν οἱ ἰθαγενεῖς μερῶν τινων τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Διώρης. Υἱὸς τοῦ Πριάμου καὶ ἑταῖρος τοῦ Αἰνείου. Εἰς τινα ἀγῶνα δρόμου μεταξὺ Τρώων καὶ Σικελῶν ὁ Διώρης, ἔχων ἀντιπάλους τὸν Εὐρύαλον, Ἕλυμον, Πάτρωνα κ. ἄ. ἔλαβε τριτεῖα (*Βιργιλ.* Αἰν. Ε' 279, 324, 334, 345). —Π.

— Διώρης. Υἱὸς τοῦ Ἀμαρυγκέως. Μετὰ τοῦ Πολυξένου, υἱοῦ Ἀγασθένους, ἡγεῖτο κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἐκ 40 πλοίων στόλου τῶν Ἠλείων. —Π.

Digitized by Google

διωρία (ἡ)· παραδίδεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεξικογράφων ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ διαστήματος δύο ὡρῶν καὶ τῆς προθεσμίας· βλ. διορία.

δίωρος (ὁ, ἡ) —ον (τό)· ὁ δύο ὡρῶν, ὁ διαρκῶν δύο ὥρας: «δίωρος ἀπόστασις», «δίωρον μάθημα» || τὸ οὐδετ. *δίωρον* (τὸ) ὡς οὐσ., διάστημα δύο ὡρῶν.

διώροφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων δύο ὀρόφας, δύο πατώματα, κοιν. *δίπατος*.

διωρυγογέφυρα (ἡ) *[Τεχν.]*· βλ. λ. γέφυρα.

διωρυγοδείκτης (ὁ) *[Ὑδρογραφ.]*. Καλεῖται πᾶν μέσον ἐπισημάνσεως (ἀλεώριον ἢ πυρσός) τῆς πλωΐμου ὑφαλοδιώρυγος τῆς ἐσκαμμένης καταμεσῆς πόρου καὶ κατὰ μῆκος αὐτοῦ (βλ. λ. ἐπίσημα καὶ ἐπισήμανσις) πρὸς ἔνδειξιν τῶν κατὰ πλευρὰς ὁρίων του, τῶν σημείων συνδρομῆς καὶ τῶν σημείων διχαλώσεως. Σ. Ε. Λ.

διωρυγόκλειθρον (τό)· βλ. ὑδροφράκτης.

διῶρυξ (ἡ)· γεν.—υγος καὶ—υχος· τεχνητὴ αὖλαξ μεγάλου πλάτους καὶ μήκους, δι' ἧς ῥέει ὕδωρ, ἢ δι' ἧς ἐπικοινωνοῦσι δύο θάλασσαι ἢ λίμναι: «διῶρυξ ἀποξηράνσεως», «ἡ διῶρυξ τοῦ Σουέζ, — τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου».

—[ΥΔΡΑΥΛ.] Καλοῦνται οὕτω τεχνητοὶ ἀγωγοὶ ὕδατος, ἐν οἷς ῥέει τὸ ὕδωρ διὰ φυσικῆς πτώσεως καὶ μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν. Ἀντιστοίχως πρὸς τὸν σκοπὸν ὃν ἐπιδιώκομεν διὰ τῶν διωρύγων, διαιροῦμεν ταύτας εἰς διώρυγας ἀρδεύσεως, ἀποξηράνσεως (βλ. λ. ἄρδευσις, ἀποξήρανσις) καὶ παροχετεύσεως πρὸς βιομηχανικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς πτώσεως τοῦ ὕδατος, καὶ εἰς διώρυγας ναυσιπλοΐας ἢ πλωτάς, ἀποτελούσας ὑδατίνας ὁδοὺς συγκοινωνίας. Συνήθως αἱ ἀνωτέρω διώρυγες κατασκευάζονται δι' ἐκσκαφῆς ἐν τῷ ἐδάφει καὶ εἶναι ἀνοικταί. Πολλαὶ δὲ τούτων ἐξυπηρετοῦν πλείονας τοῦ ἑνὸς σκοπούς. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν πλωτῶν διωρύγων διακρίνομεν: 1) Διώρυγας ἐν ἐντελῶς ὁριζοντίῳ ἐδάφει. 2) Παραποταμίους διώρυγας, αἵτινες ὀρύσσονται εἰς κοιλάδας καὶ διευθύνονται συνήθως παραλλήλως πρὸς παρακείμενον μὴ πλωτὸν ποταμόν. 3) Παρακαμπτηρίους διώρυγας· αὗται εἶναι συνήθως βραχεῖαι διώρυγες χρησιμεύουσαι πρὸς παράκαμψιν μεμονωμένων ἐμποδίων εἰς πλωτοὺς ποταμούς. 4) Κλιμακωτὰς διώρυγας, αἵτινες χρησιμεύουν πρὸς ὑπερπήδησιν ὑψώματός τινος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλου, παρεντιθεμένου μεταξὺ δύο πλωτῶν θέσεων τῆς αὐτῆς ἢ διαφόρου στάθμης. Ἰδιαιτέραν ὁμάδα ἀποτελοῦν αἱ διώρυγες αἱ χρησιμεύουσαι πρὸς ὕδρευσιν πόλεων (ὑδραγωγεῖα) καὶ αἱ πρὸς ἀπαγωγὴν τῶν περιττῶν ὑδάτων κλπ. (ὑπόνομοι). Αἱ διώρυγες ἀρδεύσεως σκοποῦσι τὴν προσαγωγὴν ὕδατος πρὸς ἄρδευσιν ξηρῶν ἀγρῶν. Διὰ νὰ δεσπόζουν αὗται ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας ἐκτάσεως, ἀκολουθοῦσιν ὑψηλοτέραν γραμμὴν καὶ ὑπὸ τὴν δυνατὴν ἐλαχίστην κλίσιν. Τοὐναντίον αἱ διώρυγες ἀποξηράνσεως πρέπει νὰ ἔχουν ἰσχυρὰν κλίσιν, ἐπειδὴ διὰ τούτων σκοπεῖται ἡ ταχεῖα καὶ ὁλοκληρωτικὴ ἀπομάκρυνσις τοῦ ἐπιβλαβοῦς ὕδατος ἀπὸ ὡρισμένων ἐκτάσεων ἢ ἑλῶν. Αἱ βιομηχανικαὶ διώρυγες ἢ παροχετεύσεως παρέχουν τὸ ὕδωρ εἰς ὑδροκινητηρίους μηχανὰς ἀπὸ ποταμούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προσάγεται εἰς τὴν θέσιν τῆς χρησιμοποιήσεως διὰ τῆς τροφοδοτικῆς διώρυγος καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐπανοδηγεῖται τὸ ὕδωρ διὰ τῆς ἀποχετευτικῆς τοιαύτης. Ἡ ὠφέλιμος τότε πτῶσις τοῦ ὕδατος εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους μεταξὺ τῆς θέσεως τοῦ ποταμοῦ, ὁπόθεν παραλαμβάνεται τὸ ὕδωρ, καὶ τῆς θέσεως, εἰς ἣν ἐπανοδηγεῖται τοῦτο εἰς τὸν ποταμόν, ἠλαττωμένη κατὰ τὸ ἄθροισμα τῶν πτώσεων τῆς τροφοδοτικῆς καὶ τῆς ἀποχετευτικῆς διώρυγος.

Αἱ διώρυγες ναυσιπλοΐας ἀποτελοῦν ἐξέλιξιν τῶν διωρύγων ἀρδεύσεως καὶ ἀποξηράνσεως, χρησιμεύουν δὲ διὰ τὴν σύνδεσιν δύο ὑπαρχουσῶν ἤδη ὑδατίνων ὁδῶν (θαλασσῶν, λιμνῶν, ποταμῶν), ἢ διὰ τὴν σύνδεσιν σπουδαίων ἐμπορικῶν κέντρων μετὰ τῆς θαλάσσης, ἢ ἐν γένει μετὰ πλωτῶν ὑδάτων. Τῆς κατασκευῆς μιᾶς διώρυγος προηγεῖται ἡ μελέτη, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς σκοπιμωτάτης γραμμῆς, ἣν πρόκειται νὰ ἀκολουθήσῃ, τὴν χωροστάθμησιν καὶ τὴν χάραξιν τῆς γραμμῆς, τὴν σχεδίασιν τῆς κατὰ μῆκος καὶ τῆς κατὰ πλάτος τομῆς τῆς διώρυγος, τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἀναγκαίων χωματισμῶν καὶ τῶν ἄλλων τεχνικῶν ἔργων, ὅσα τυχὸν ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον καὶ ἀσφαλῆ ἐπιτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ τῆς διώρυγος, καὶ τέλος τὸν προϋπολογισμὸν τῆς ὁλικῆς δαπάνης κατασκευῆς καὶ δαπάνης συντηρήσεως. Ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ κρίνεται κατὰ πόσον εἶναι συμφέρουσα ἢ μὴ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου, δεδομένου ὅτι σήμερον τεχνικῶς πᾶν ἐμπόδιον κατανικᾶται. Τὸ στόμιον ἢ ἡ εἴσοδος τῆς διώρυγος ἐκλέγεται κατὰ προτίμησιν εἰς τοιαύτην θέσιν τοῦ ποταμοῦ, ἐξ οὗ πρόκειται νὰ παραλαμβάνηται τὸ ὕδωρ, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ ῥεῦμα τοῦ ὕδατος διέρχεται πλησίον τῆς ὄχθης. Τὸ τέλος ἢ ἡ ἐκβολὴ τῆς διώρυγος διατίθεται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ διαταράσσῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ῥεύματος τοῦ ποταμοῦ εἰς ὃν ἐκβάλλει, πρὸς τοῦτο δὲ ἡ συνάντησις τῶν διευθύνσεων τῆς διώρυγος καὶ τοῦ ποταμοῦ γίνεται ὑπὸ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀξυτέραν γωνίαν. Χάραξις τῆς γραμμῆς, ἣν θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ διῶρυξ, γίνεται οὕτως, ὥστε τὰ ἐπιχώματα νὰ ἰσοῦνται κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς τὰ ἐκχώματα. Ἡ μεταξὺ τῶν κυρίων κέντρων πρὸς ἐξυπηρέτησιν ὁδὸς ἐπιζητεῖται νὰ εἶναι ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν βραχυτάτη. Τῶν δευτερευουσῶν θέσεων ἡ ἐξυπηρέτησις γίνεται μᾶλλον διὰ διακλαδώσεων τῆς κυρίας διώρυγος καὶ οὐχὶ διὰ παρελκύσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς συντομωτάτης ὁδοῦ. Κατὰ τὴν χάραξιν ἐπιζητοῦνται ἐπίσης αἱ πρόσφοροι διασταυρώσεις πρὸς τὰς τεμνομένας τυχὸν ὑπὸ τῆς διώρυγος ὁδούς, σιδηροδρόμους καὶ ἀγωγοὺς ὕδατος. Αἱ καμπύλαι τῆς διώρυγος πρέπει νὰ μὴ εἶναι μικρότεραι ὡρισμένου ἀριθμοῦ μέτρων ἀντιστοίχως πρὸς τὸ μῆκος καὶ τὸ ἐκτόπισμα τῶν πλοίων, ἅτινα πρόκειται νὰ πλέουν.

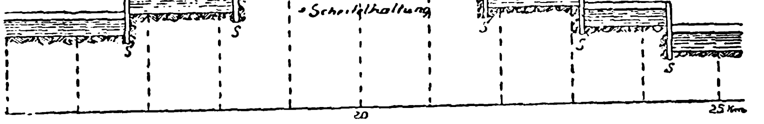

Σχ. 1 *Κλιμακωτὴ διῶρυξ.*

Ἐν τῇ κατὰ μῆκος τομῇ φαίνονται τὰ ὑψόμετρα τοῦ πυθμένος τῆς διώρυγος καὶ αἱ κλίσεις. Ὅταν ἡ διῶρυξ εἶναι κλιμακωτή, ἡ κατὰ μῆκος τομὴ παρουσιάζει τὴν μορφὴν τοῦ σχ. 1, ἤτοι τὸ σχῆμα διπλῆς κλίμακος. Τὰ ἄκρα ἑκάστης βαθμῖδος εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ δεξαμενῶν ἐπιπολῆς. Αὗται ἀποτελοῦν τὰ σπουδαιότερα τεχνικὰ ἔργα. Συνίστανται δὲ ἀπὸ ἕνα θάλαμον ἐκ τοιχοποιίας, πλάτους ἴσου πρὸς τὸ τῆς διώρυγος καὶ μήκους ἐπαρκοῦς νὰ περιλάβῃ τὸ μέγιστον τῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν πλοίων. Ὁ θάλαμος οὗτος εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ δύο θυρῶν, μιᾶς πρὸς τὰ ἀνάντη καὶ ἑτέρας πρὸς τὰ κατάντη. Προκειμένου νὰ εἰσέλθῃ τὸ πλοῖον εἰς τοιαύτην δεξαμενὴν ἐκ τῶν ἄνω, κλείεται ἡ πρὸς τὰ κάτω θύρα καὶ πληροῦται ὕδατος ὁ θάλαμος δι' εἰδικῶν ἀγωγῶν μέχρι τῆς στάθμης τῆς ἀμέσου ἀνωτέρας βαθμῖδος, ὅπου εὑρίσκεται τὸ πλοῖον· τότε ἀνοίγεται ἡ πρὸς τὰ ἄνω θύρα καὶ τὸ πλοῖον εἰσέρχεται. Ἀκολούθως κλείεται ἡ ἄνω θύρα, ἀνοίγει βαθμηδὸν ἡ κάτω, τὸ ὕδωρ ἐκρέει ἐκ τῆς δεξαμενῆς μέχρι τῆς κανονικῆς στάθμης τῆς χαμηλοτέρας βαθμῖδος καὶ τὸ πλοῖον ἐξέρχεται. Διὰ νὰ εἰσέλθῃ τὸ πλοῖον ἐκ τῶν κάτω, ἐκκενοῦται ἡ δεξαμενή, κλειστῆς κρατουμένης τῆς ἄνω θύρας, μέχρι τῆς κατωτάτης στάθμης, ἥτις συμπίπτει πρὸς τὴν στάθμην τῆς κατωτέρας βαθμῖδος, ὅπου εὑρίσκεται τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον οὕτως εἰσέρχεται εἰς τὴν δεξαμενήν· αὕτη ἀκολούθως πληροῦται μέχρι τῆς στάθμης τῆς ἀνωτέρας βαθμῖδος, μέχρι τῆς ὁποίας τὸ πλοῖον οὕτως ὑψοῦται καὶ ἀνοιγομένης τῆς ἄνω θύρας ἐξέρχεται. Τὸ ἄνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμον τῶν θυρῶν γίνεται διὰ μηχανικῶν μέσων. Ὁ πυθμὴν τῆς δεξαμενῆς καὶ ἡ βάσις τῆς κάτω θύρας εὑρίσκεται εἰς τὸ ὑψόμετρον τοῦ πυθμένος τῆς κατωτέρας βαθμῖδος τῆς διώρυγος, ἐνῷ ἡ πρὸς τὰ ἄνω κεφαλὴ τῆς δεξαμενῆς καὶ ἡ βάσις τῆς ἄνω θύρας διατάσσεται εἰς τὸ ὑψόμετρον τοῦ πυθμένος τῆς ἀμέσως ὑψηλοτέρας βαθμῖδος τῆς διώρυγος. Ἡ διαφορὰ ὕψους τῶν δύο βαθμίδων καλεῖται πτῶσις τῆς δεξαμενῆς. Ἡ πτῶσις αὕτη περιορίζεται εἰς ὀλίγα μέτρα πρὸς περιορισμὸν τῆς πιέσεως ἐπὶ τῆς κάτω θύρας. Κατὰ τὸν Prüssman ἡ οἰκονομικῶς προσφορωτάτη πτῶσις δεξαμενῆς εἶναι 5—7 μέτρα. Ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ πτῶσις αὕτη, τόσῳ μικρότερος εἶναι ὁ ἀπαιτούμενος ὁλικὸς ἀριθμὸς βαθμίδων. Ἡ ταχύτης τῶν ῥευμάτων εἰς τὰς πλωτὰς διώρυγας δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 0,30 μέτρα.

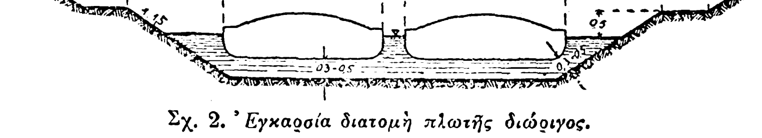

Σχ. 2. *Ἐγκαρσία διατομὴ πλωτῆς διώρυγος.*

Ἡ ἐγκαρσία διατομὴ τῶν διωρύγων ὑπολογίζεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑδραυλικῆς, ἡ δὲ μορφὴ αὐτῆς μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἦτο τραπεζοειδής, τροποποιηθεῖσα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς πολυγωνικήν, ληφθείσης ὑπ' ὄψει τῆς ἐπηρείας τῆς ἕλικος τῶν πλοίων. Ἡ κλίσις τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ πυθμένος πρανῶν τῆς διώρυγος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εὐστάθειαν τῶν ἐδαφῶν, ἅτινα αὐτὴ συναντᾷ καὶ κυμαίνεται μεταξὺ $^1/_2$ μέχρις $^1/_4$. Τὸ πλάτος πρέπει νὰ εἶναι ἐπαρκὲς διὰ τὴν σύγχρονον δίοδον διὰ τῆς αὐτῆς διατομῆς δύο πλοίων καὶ τὸ βάθος ἐπίσης πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ μέγιστον βύθισμα τῶν φορτωμένων πλοίων κατὰ 0,30—0,50 μέτρα. Τὰ πρανῆ τῶν διωρύγων κατασκευάζονται εἴτε δι' ἐκσκαφῆς ἐντὸς τῆς γῆς, εἴτε διὰ δύο ἀναχωμάτων. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐπενδύονται διὰ τοιχοποιίας ἢ ξύλου ἢ σκυροκονιάματος κ.τ.τ., ἀντιστοίχως πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων διωρύγων εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἡ διῶρυξ τοῦ *Παναμᾶ*, μήκους 98 χιλιομέτρων, κατασκευασθεῖσα τῷ 1882—1914 καὶ συνδέουσα τὸν Ἀτλαντικὸν μὲ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Ἡ διῶρυξ *du Midi* συνδέουσα τὴν Μεσόγειον μετὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, μήκους 279 χιλιομέτρων, κατασκευασθεῖσα τῷ 1667—1681 διὰ πλοῖα 110 τόννων. Ἡ ἐπίσης σπουδαία διῶρυξ *du Centre* τῆς νοτίου Γαλλίας, ἥτις συνδέει τοὺς ποταμοὺς Ροδανόν, Σὼν, Λίγηρα καὶ Σηκουάναν μὲ τοὺς Παρισίους καὶ τὴν Μάγχην. Ἡ κεντρικὴ γερμανικὴ διῶρυξ ἀπὸ τοῦ Ρήνου εἰς τὸν Ὄντερ. Ἡ διῶρυξ τοῦ *Σουὲζ* μήκους 160 χιλιομέτρων, συνδέουσα τὴν Μεσόγειον μὲ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ἡ διῶρυξ τῆς *Κορίνθου*, μήκους 6,3 χιλιομέτρων. Ἡ διῶρυξ *Μάντζεστερ*, μήκους 57 χιλιομέτρων, συνδέουσα τὴν πόλιν ταύτην μὲ τὴν Ἰρλανδικὴν θάλασσαν. Ἡ διῶρυξ τοῦ *Κιέλου*, συνδέουσα τὴν Βαλτικὴν μὲ τὴν Βορειογερμανικὴν θάλασσαν. Αἱ ἀρχαιότεραι διώρυγες κατεσκευάσθησαν ἐν Κίνᾳ καὶ ἀκολούθως ἐν Αἰγύπτῳ, ἔνθα ὀνομαστὴ εἶναι ἡ διῶρυξ ἡ συνδέουσα τὸν ποταμὸν Νεῖλον μὲ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, τῆς ὁποίας ἡ κατασκευὴ ἐπερατώθη τῷ 500 π. Χ. —Ρ.

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Κατ' ἀρχὴν αἱ *διώρυγες* ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἐδαφικὴν κυριαρχίαν τῆς πολιτείας τὴν ὁποίαν διασχίζουσιν, ἐπὶ τούτοις ὅμως καὶ ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν προσώπων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀνέλαβον τὴν κατασκευὴν καὶ ἔχουσι τὴν ἐπιτήρησιν αὐτῶν, ἔχοντα, προγενεστέρως ἤδη, ἀποκτήσει ὡρισμένα σχετικῶς δικαιώματα. Αἱ παράκτιοι πολιτεῖαι, κατ' ἀρχήν, δικαιοῦνται διεθνῶς νὰ κανονίσωσιν ἐλευθέρως πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν διὰ τῶν διωρύγων αὐτῶν ναυσιπλοΐαν, νὰ ὑποβάλλωσι δὲ τὰ δι' αὐτῶν πλέοντα σκάφη ὑφ' οἱουσδήποτε ὅρους, οὓς ἤθελον θεωρήσει σκοπίμους ἢ ἀναγκαίους. Ὡς παραδείγματα σχετικὰ δέον νὰ μνημονεύσωμεν τὴν διώρυγα τῆς *Κορίνθου*, ἥτις ὑπήγετο καὶ ὑπάγεται καὶ νῦν ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐπίσης δὲ τὴν διώρυγα τοῦ *Κιέλου*, δι' ἣν τὸ αὐτὸ καθεστὼς ἴσχυε μέχρι τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (1919), διὰ τῆς ὁποίας ὅμως ἔκτοτε ἰσχύει ἴδιον διεθνὲς καθεστὼς συμφώνως πρὸς τὰ ἄρθρα 380—386 αὐτῆς. Δυνάμει τῶν ἄρθρων τούτων ἡ διῶρυξ καὶ αἱ προβόσεις αὐτῆς θεωροῦνται ἐλεύθεραι καὶ προσιταὶ ἐν ἀπολύτως ἴσῃ μοίρᾳ εἰς τὰ πλοῖα, ἐμπορικὰ καὶ πολεμικά, πασῶν τῶν πολιτειῶν, αἵτινες διατελοῦσιν ἐν καταστάσει εἰρήνης μετὰ τῆς Γερμανίας. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰ τέλη καὶ τὰς λοιπὰς ὑπηρεσιακὰς εὐκολίας, οὐδεμία ἐπιτρέπεται νὰ κρατῇ διάκρισις μεταξὺ τῶν ξένων καὶ τῶν γερμανικῶν πλοίων, τὰ δὲ εἰσπραττόμενα τέλη οὐδέποτε ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβαίνωσι τὰ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν γενομένων δαπανῶν χάριν τῆς ναυσιπλοΐας ἐν τῇ διώρυγι ἀπαιτούμενα.

Διάφορον τυγχάνει τοῦ τῶν διωρύγων τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Κιέλου, τὸ διεθνὲς καθεστὼς ἐκείνων, αἵτινες διέπονται παρ' εἰδικῶν διεθνῶν συμβάσεων, λόγῳ τῆς δι' αὐτῶν ἐνεργουμένης παγκοσμίου ναυσιπλοΐας, ἀλλὰ καὶ συνεπείᾳ τοῦ ὅτι αὗται ἐδαφικῶς ἀνήκουσιν εἰς πολιτείας, ὧν ἡ διεθνὴς κατάστασις τυγχάνει δυσανάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου. Τοιαῦται δὲ ἡ διῶρυξ τοῦ Σουὲζ καὶ ἡ τοῦ Παναμᾶ. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν διώρυγα τοῦ *Σουέζ*, παρατηρητέον, ὅτι δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐγγράφου, δι' οὗ ἐν ἔτει 1854 ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου παρεχώρει ὑπέρ τινος ἀνωνύμου μετοχικῆς ἑταιρείας ἄδειαν τομῆς τοῦ Σουέζ, ἀνεγνωρίζετο ὁ διεθνὴς χαρακτὴρ τῆς διανοιχθησομένης διώρυγος, τῆς Αἰγύπτου παραιτουμένης τῆς πλήρους ἐξασκήσεως τῶν κυριαρχικῶν αὐτῆς δικαιωμάτων· τὴν ὡς ἄνω γενομένην ἐκχώρησιν, μετὰ τῶν σχετικῶν ὅρων ὑφ' οὓς συνετελεῖτο αὕτη, ἀνεγνώρισε καὶ ὁ σουλτᾶνος διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου 1866 φιρμανίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν ἔτει 1873 ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθοῦσα διεθνὴς ἐπιτροπὴ ἐπεβεβαίου τὸ διεθνὲς τῆς ἐν λόγῳ διώρυγος καθεστώς, χωρὶς οὐδέν τι νὰ καθορίσῃ σχετικῶς προκειμένου περὶ ἐμπολέμου καταστάσεως. Τοιοῦτον ζήτημα ἀνεφύη τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1877, διαρκοῦντος τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς δηλώσεως εἰς ἣν προέβη ἡ Ἀγγλία, καθ' ἣν πᾶσα ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ πολεμικὴ πρᾶξις ἢ ἄλλη τις πολεμικὴ ἐνέργεια θὰ προσέβαλλε τὰ διὰ τῆς διώρυγος ταύτης πρὸς τὰς Ἰνδίας ποικίλα αὐτῆς συμφέροντα καὶ θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶξις προσβάλ-

Digitized by Google

λουσα τὴν οὐδετερότητα αὐτῆς· ἡ Ρωσία, ἀπεδέχθη τὴν δήλωσιν, δηλώσασα, ὅτι οὐδόλως θὰ ἐπενέβαινεν ἐν Αἰγύπτῳ πολεμοῦσα κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἐν ἔτει 1879 τὸ Ἰνστιτοῦτον τοῦ Διεθνοῦς δικαίου ἐν τῇ ἐν Βρυξέλλαις συνόδῳ αὐτοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν διεθνῶν συγκρούσεων ἐν τῷ μέλλοντι συνεπείᾳ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, ἐπρότεινε τὴν οὐδετεροποίησιν ταύτης. Τέσσαρα δ' ἔτη μετὰ ταῦτα, τῷ 1883, ἡ Ἀγγλία προέτεινε τὴν σύγκλησιν συνδιασκέψεως ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ διακανονισθῇ ἡ διὰ τῆς διώρυγος ταύτης ναυσιπλοΐα. Ἡ τῷ 1885 ὅμως συνελθοῦσα συνδιάσκεψις δὲν ἐπέτυχεν ὁριστικόν τι, καθόσον ἡ Ἀγγλία δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας γενομένην πρότασιν, βάσει τῆς ὁποίας αἱ Δυνάμεις διὰ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς θὰ ἤσκουν ἐν πλήρει ἀλληλεγγύῃ τὴν ἐπιτήρησιν ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἄλλως τε ὑπὸ πάντων γενομένων δεκτῶν ὅρων, καθ' οὓς θὰ διενηργεῖτο ἡ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ ναυσιπλοΐα. Μολαταῦτα ἐπετεύχθη τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1888 νὰ ὑπογραφῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύμβασις, δι' ἧς ἐρρυθμίζοντο τὰ τῆς καταστάσεως τῆς διώρυγος τόσον ἐν καιρῷ εἰρήνης ὅσον καὶ ἐν καιρῷ πολέμου. Δυνάμει τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ἐπετρέπετο ἡ διὰ τῆς διώρυγος ναυσιπλοΐα εἰς τὰ ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα ὅλων τῶν κρατῶν, εἴτε διετέλουν ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει εἴτε μή, ἀπηγορεύετο δὲ ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς διώρυγος καὶ αὐτὸς ὁ εἰρηνικός, ὡς καὶ πᾶσα ἐχθροπραξία ἐντὸς αὐτῆς ἢ εἰς ἀκτῖνα τριῶν μιλλίων ἀπ' αὐτῆς, τῆς Τουρκίας διατελούσης ἔστω ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐτῆς συμβάσεως τὰ πολεμικὰ πλοῖα δέον νὰ διέρχωνται δι' αὐτῆς τὸ ταχύτερον, ἐκτὸς ἀνωτέρας βίας, μεταξὺ δὲ τοῦ διάπλου πολεμικοῦ τινος πλοίου ἀπὸ τοῦ ἄλλου, ἀνηκόντων εἰς δύο ἐμπόλεμα κράτη, δέον νὰ μεσολαβῇ τοὐλάχιστον εἰκοσιτετράωρον, ἀπαγορευομένης. ἐπὶ τούτοις, τῆς παρὰ τῶν ἐμπολέμων ἀποβιβάσεως ἐν τῇ διώρυγι ἢ εἰς τοὺς λιμένας αὐτῆς πολεμικοῦ ὑλικοῦ, καὶ τῆς παραμονῆς πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἐν αὐτῇ ἢ εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Πὸρτ Σάϊδ καὶ τοῦ Σουέζ, πλέον τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν. Ἡ λῆψις μέτρων γενικῆς ἀστυνομικῆς ἐποπτείας προκειμένου περὶ τοῦ ἐντὸς τῆς διώρυγος διάπλου ἀνετίθετο εἰς τὸν σουλτᾶνον, μετὰ ταῦτα κεδίβην τῆς Αἰγύπτου, τῶν ἐν Καΐρῳ ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων δικαιουμένων ἐν ἐξαιρετικαῖς περιπτώσεσι νὰ προκαλῶσι τὴν προστατευτικὴν ἐνέργειαν τῆς κυριάρχου πολιτείας.

Διὰ διακοινώσεως τῆς Ἀγγλίας πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ πρέσβεις τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ὑπὸ χρονολογίαν 23 Ὀκτωβρίου 1914, ἐγνωρίζετο εἰς αὐτοὺς ὅτι ὀρθῶς ἔπραξεν ἡ κυβέρνησις τῆς Αἰγύπτου κρατήσασα τὰ πλοῖα τῶν ἀντιπάλων τοῦ συνασπισμοῦ τῆς Ἀντὰντ Δυνάμεων καὶ ἀπομακρύνασα βιαίως τὰ ἕτερα, ἅτινα πρὸς ἐπιτυχίαν ἀσύλου παρέμενον ἐντὸς τῆς διώρυγος, ἂν καὶ ἀφέθησαν προηγουμένως ἐλεύθερα νὰ ἀπέλθωσιν ἄνευ κινδύνου συλλήψεως. Κατὰ Μάϊον δὲ τοῦ 1915 ἡ Τουρκία διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἐντὸς τῆς διώρυγος παρομονὴν ἀγγλικῶν πολεμικῶν πλοίων, πλὴν ὅμως τὸ μέτρον τοῦτο συνδεόμενον μὲ τὴν γενικωτέραν ἐν Αἰγύπτῳ πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας ἀνέτρεπε τὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ τὸ διεθνὲς καθεστὼς τῆς διώρυγος, χάριν τῆς ἀμύνης καὶ προστασίας τῶν ἀγγλικῶν συμφερόντων. λήγοντος ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπανῆλθεν ἐν ἰσχύϊ καὶ τὸ διὰ τῆς συμβάσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δημιουργηθὲν διὰ τὴν διώρυγα τοῦ Σουὲζ καθεστώς.

Σχετικῶς μὲ τὴν διώρυγα τοῦ *Παναμᾶ*, παρατηρητέον ὅτι αὕτη ὑπάγεται, βάσει διαφόρων κατὰ ποικίλους χρόνους συνομολογηθεισῶν συμβάσεων, ἀφ' ἑνὸς μὲν μεταξὺ Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Ἀγγλίας τὸ πρῶτον, μετὰ ταῦτα δὲ μεταξὺ τῆς αὐτῆς Ἀμερικανικῆς δημοκρατίας καὶ τῶν κρατῶν Κολομβίας, εἶτα δὲ δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ὁποίων ὑπήγετο ἡ ἐν λόγῳ διῶρυξ, καὶ ἰδιαιτέρως βάσει τῆς ἐν ἔτει 1911 συνθήκης μεταξὺ τῆς δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, οὐδόλως οὐδετεροποιηθεῖσα, ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν κυριαρχίαν τούτων, εἰς ἃ καὶ ἀνήκει τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ κανονισμοῦ καὶ τῆς διοικήσεως τῆς διώρυγος, οἱ σχετικαὶ λεπτομέρειαι ἐπὶ τῆς ὁποίας (ἰδίως καθόσον ἀφορᾷ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ὑπὸ πλοίων ἐμπολέμων Δυνάμεων) ἐθεσπίσθησαν, ἐξ αἰτίας τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, διὰ τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 13 Νοεμβρίου 1914 δηλώσεως τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Annuaire de l' Inst. de droit international 1879—1880 τ. 1 σ. 329 ἑπ.— *Fel Stoerk* «Nouveau Recueil géneral des traités 1890 Deuxième Série τ. XV σ. 213.— *Bonfils-Fauchille*. Traité de droit international public § 512, βλ. καὶ τὰς σχετικὰς μελέτας ἐν τῇ Revue générale de droit international public τ. IV σ. 209 ἑπ., τ. VI σ. 215 ἑπ., ἐπίσης τοῦ ἔτους 1914 σ. 512 ἑπ. 1915 σ. 165 ἑπ., καὶ σ. 214 ἑπ. καὶ 1917 σ. 25 ἑπ.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

διωρυχὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ διορύσσειν, διῶρυξις, τάφρος ὀρυσσομένη μεταξὺ δύο σημείων.

διωστὴρ (ὁ) *[Μηχαν.]*. Καλεῖται ἐν τῇ μηχανολογίᾳ *διωστὴρ* ἐκεῖνο τὸ μέρος ἑνὸς μηχανισμοῦ τὸ χρησιμεῦον ὡς σύνδεσμος πρὸς μετατροπὴν μιᾶς εὐθυγράμμου παλινδρομικῆς κινήσεως εἰς μίαν κυκλικὴν συνεχῆ τοιαύτην ἢ καὶ ἀντιστρόφως (βλ. ἀτμομηχαναὶ καὶ αὐτοκίνητον).

Οἱ διωστῆρες ἔχοντες, ὑπὸ ἁπλῆν αὐτῶν κατασκευήν, μορφὴν ἐπιμήκους ῥάβδου παρουσιαζούσης τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς διαμορφωμένα εἰς ἕδρανα, εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῶν ἐμβολοφόρων μηχανισμῶν (ἀτμομηχαναί, ἐμβολοφόροι μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως, ἀντλίαι ἐμβολοφόροι, συμπιεσταὶ κτλ.). Τὸ ἓν ἄκρον αὐτῶν, συνδεόμενον μετὰ τοῦ ζυγώματος ἢ κατ' εὐθεῖαν μὲ τὸ ἔμβολον, μεταδίδει τὴν κίνησιν εἰς τὸ στρόφαλον, ἐφ' οὗ συνδέεται τὸ ἄλλο ἄκρον (βλ. λ. στροφάλου *μηχανισμός*).

Ἐκτὸς τῶν διωστήρων, πρὸς μετατροπὴν εὐθυγράμμου παλινδρομικῆς κινήσεως εἰς περιστροφικήν, ὑπάρχουν καὶ διωστῆρες χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν μετάδοσιν περιστροφικῆς κινήσεως ἀπὸ μηχανισμοῦ τινὸς στροφάλου εἰς ἕτερον τοιοῦτον εὑρισκόμενον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ παραλλήλου ἐπιπέδου καὶ ἔχοντος τὴν αὐτὴν ὡς καὶ ὁ πρῶτος ἀκτῖνα. Τοιοῦτοι ζευκτήριοι διωστῆρες χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς ἁμαμάξας πρὸς μετάδοσιν τῆς κινήσεως εἰς τοὺς τροχοὺς τῶν συνεζευγμένων ἀξόνων.

Λ. Ν. Κ.

διωτὶς (ἡ) (Diotis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς φυομένας εἰς παραθαλασσίους τόπους. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν.

Δ. Ν. Π.

δίωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύο ὦτα, δύο λοβάς, ἐπὶ ἀγγείων: «χύτρα δίωτος».

διώχνω, *ἀόρ.* ἔδιωξα, *παρακ.* *ἐδιώχθηκα*· δημοτ.· κάμνω τινὰ νὰ ἐκτοπισθῇ, νὰ φύγῃ: «διῶξε τὰ πρόβατα ἀπὸ τὸ χωράφι». «ἐσὺ μὲ διώχνεις, μάννα μου, κι' ἐγὼ νὰ φύγω θέλω»· || ἀποβάλλω, ἀπομακρύνω: «τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ σχολειό», «ἔδιωξε τὴ γυναῖκά του», «ἔδιωξα τὸν τραγουδιστὴ κι' ἐπῆρα τὸν κλαψιάρη»· || παρακ. παθ. μετοχ. *διωγμένος*, ἀποδιωγμένος, κατατρεγμένος.

Δμήτριεφ· βλ. λ. Δημήτριεφ.

Δνείπερος *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας καὶ εἷς τῶν μεγίστων ποταμῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ μῆκος του, 2146 χιλμ., εἶναι ἀμέσως μετὰ τὸ τοῦ Βόλγα καὶ Δουνάβεως. Ὁ Δνείπερος πηγάζων ἀπὸ τῶν ἑλῶν τοῦ ὀροπεδίου Μπαλντάϊ, παρὰ τὸ χωρίον, Κλέτσεφ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, καθίσταται πλωτὸς ἀπὸ τῆς πόλεως Ντορογκομποὺς (Dorogobusch), διὰ τὰ ἀτμόπλοια ὅμως μόνον μεταξὺ τῶν πόλεων Ὄρσα (Orscha) καὶ Αἰκατερινοσλὰβ (Jekaterinoslaw) καὶ μεταξὺ Ἀλεξανδρόβσκας (Alezandrowsk) καὶ Χερσῶνος (Cherson). Εἰς τὸ κατάρρουν τοῦ Αἰκατερινοσλὰβ ὁ Δνείπερος συσφίγγεται μεταξὺ βραχωδῶν ὀχθῶν καὶ σχηματίζει καταρράκτας, οἵτινες ἐμποδίζουσι τὴν ποταμοπλοΐαν. Ἡ κλίσις τῆς κοίτης εἰς τὸ ἄνω διάστημα εἶναι 47μ. εἰς 75 χιλ. Αἱ σχεδίαι καὶ μικρὰ ἀκάτια, ἀδυνατοῦντα ν' ἀναπλεύσωσι τὸν ποταμὸν κατὰ τὸ ἄνω τμῆμα, δὲν δύνανται ἐπίσης νὰ κατέλθωσι διὰ τῶν ἄνω καταρρακτῶν εἰμὴ τὴν ἄνοιξιν εἰς τὰς μεγάλας ἐπαυξήσεις τῶν ὑδάτων κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων ἐπὶ 7 ἑβδομάδας.

Ὁ Δνείπερος πήγνυται κατὰ τὸν χειμῶνα κατὰ τὸ διάστημα 3 μηνῶν, κατὰ μέσον ὅρον· καὶ εἰς μὲν τὴν πόλιν Ντορογκομποὺς εἶναι ἐλεύθερος πάγων 248 ἡμέρας, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους, εἰς δὲ τὴν Χερσῶνα 280 ἡμέρας. Τὸ μέσον πλάτος αὐτοῦ εἶναι 600—800 μ., ἀλλ' ὑπόκειται εἰς ἀνωμάλους ἐπαυξήσεις ὑδάτων, ἐξ ὧν τὸ πλάτος αὐτοῦ φθάνει πολλάκις τὰ 10 χιλ. Μετὰ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης ἐπικοινωνεῖ διὰ τριῶν διωρύγων: 1ον) διὰ τοῦ ποταμοῦ Ντοῦνα (Düna), διὰ τοῦ παραποτάμου Βερεζίνα (Beresina) καὶ τῆς διώρυγος Βερεζίνα, 2ον) διὰ τῶν ποταμῶν τοῦ Νιέμεν (Niemen) καὶ Πριπὲτ καὶ τῆς διώρυγος Ὀγκις (Ojinski), 3ον) διὰ τῶν ποταμῶν Βιστούλα, Πριπὲτ καὶ τῆς διώρυγος Δνεῖπερ Μποὺγ (Dnjepr-Bugcanal ἢ Canal Royal).

Τὸ ῥεῦμα τοῦ Δνειπέρου εἶναι κάθετον ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ἐχουσῶν ὡς ἀφετηρίαν τὴν Πολωνίαν καὶ Ρουμανίαν καὶ κατευθυνομένων πρὸς τὸ κέντρον τοῦ Σαρματικοῦ πεδίου.

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

Δνείστερος *[Γεωγρ.]* (Dnjestr ἢ Dniester). Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, ἔχων τὰς πηγὰς αὐτοῦ εἰς τὴν πολωνικὴν νῦν Γαλικίαν, ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τῶν Καρπαθίων, οὐχὶ μακρὰν τῶν πηγῶν τοῦ Ζὰν (Zan), παραποτάμου τοῦ Βιστούλα. Τὸ μῆκος αὐτοῦ, μετὰ τοῦ μήκους τοῦ κόλπου Δνειστέρου (Dnjestr-Liman), εἶναι 1372 χιλ.

—*[Στρατ. Γεωγρ.]* Τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῶν ὑδάτων αὐτοῦ καθιστᾷ τὸν Δνείστερον ἐμπόδιον στρατηγικόν. Ἡ γενικὴ κατεύθυνσις τοῦ τε ποταμοῦ Δνειστέρου καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ παραποτάμων αὐτοῦ καὶ ποταμῶν εἶναι παράλληλος πρὸς τὴν ὀρεινὴν γραμμὴν τῶν Καρπαθίων. Πᾶσα ἐπιχείρησις ἐπομένως ἔχουσα ἀφετηρίαν τὸν μέσον ἢ κάτω Δούναβιν καὶ κατευθυνομένη πρὸς τὴν νότιον Ρωσίαν θὰ ἔχῃ ὡς στρατηγικὰ ἐμπόδια τοὺς ἄνω ποταμούς, ὡς καθέτους πρὸς ταύτην. Τοὐναντίον ἡ Ρωσία ἐπὶ τῶν ποταμίων τούτων γραμμῶν δύναται νὰ ἀντιτάξῃ διαδοχικὰς γραμμὰς ἀμύνης εἰς τοὺς ἀπὸ δυσμῶν ὁρμωμένους. Ὁ ποταμὸς Δνείστερος χρησιμεύει νῦν ὡς ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ρουμανίας καὶ σοβιετικῆς Ρωσίας ἀπὸ τῆς πόλεως Σοτὶν (Chotin) μέχρι τοῦ Εὐξείνου, ἀπὸ δὲ τῆς Σοτὶν μέχρι Ζαλεστσέτσβικι (Zaleszczyki) καθίσταται τὸ ὅριον μεταξὺ Πολωνίας καὶ Ρουμανίας. Διὰ τῆς νέας ταύτης διαρρυθμίσεως τῶν συνόρων ὁ ποταμὸς Δνείστερος δύναται νὰ καταστῇ γραμμὴ ἀμύνης τοῦ τε ρουμανικοῦ κράτους καὶ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας ἀπὸ Σοτὶν μέχρι θαλάσσης. Ἡ συμμαχία τῆς Πολωνίας καὶ Ρουμανίας παρέχει εἰς ἀμφοτέρας μέγιστα πλεονεκτήματα διὰ τὴν ἄμυναν ἀπὸ ρωσικῆς ἐπιθέσεως, διότι πᾶσα ἐπιχείρησις διὰ τοῦ κάτω Δνειστέρου ρωσικῆς δυνάμεως θὰ ἀπειλῆται κατὰ πλευρὸν παρὰ πολωνικοῦ στρατοῦ ἐπιχειροῦντος μεταξὺ Καρπαθίων καὶ τῶν ἑλῶν τοῦ Πριπέτ.

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τάς, διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου διαφόρους μάχας τῆς Γαλικίας, διεξήχθησαν τοπικαὶ μάχαι περὶ τὸν Δνείστερον. Τὰ περὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον αὐστρογερμανικὰ στραύτεματα (στρατιαὶ τοῦ Γερμανοῦ Linsingen καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ Pflanzer) ἀπεπειράθησαν κατὰ Μάϊον 1915 νὰ προελάσωσι πρὸς τὸν Δνείστερον, ἀλλ' ἐπανειλημμένως ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων, μέχρις οὗ τ' αὐστριακὰ στρατεύματα τοῦ στρατηγοῦ Bothmer (στρατιᾶς Πφλάντσερ) κατώρθωσαν τὴν 8 Ἰουνίου νὰ καταλάβωσι στενὴν ἐδαφικὴν λωρίδα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, ἀλλὰ τὴν 9 καὶ 10 ἰδίου μηνὸς ἀπωθήθησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἐγκαταλείψαντα μάλιστα περὶ τοὺς 6 000 αἰχμαλώτους, καὶ ἔκτοτε καθηλώθησαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης. Ἡ ρωσικὴ στρατιὰ τοῦ Letchitsky προσεπέρασε τὴν 7 Ἰουνίου 1916 τὸν Δνείστερον καί, ἀφοῦ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ της κατώρθωσε τὸ οὐχὶ πολὺ σύνηθες, νὰ θρυμματίσῃ τὰ αὐστριακὰ συρματοπλέγματα, ἀπώθησε τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα τοῦ Πφλάντσερ καὶ συνέλαβε 40.000 αἰχμαλώτους. [Βλ. λ. Γαλικία *[Στρατ. Ἱστορ.]* Β' καὶ Γ' ἐπιχειρήσεις, τ. 8 σελ. 69.] Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Οὐκρανίας 1919 τὰ ἐν αὐτῇ δρῶντα ἑλληνικὰ τμήματα, ἀναγκασθέντα ὑπὸ τῶν ὑπερτέρων μπολσεβικικῶν δυνάμεων νὰ ἀπογωρήσωσι, διῆλθον κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1919 τὸν Δνείστερον παραταχθέντα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ρουμανικῶν συνόρων, ὅπου καὶ παρέμειναν μέχρι τῶν μέσων Ἰουνίου 1919, ὁπότε ἤρχισαν μετακινούμενα, ὅπως διαβιβασθῶσιν εἰς τὸ μικρασιατικὸν μέτωπον.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Δοάνας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μέγας ποταμὸς τῆς Ἰνδικῆς τῆς ἐκτὸς Γάγγου, διαρρέων τὴν χώραν τῶν Δοάνων. Ἀνεξακρίβωτον εἶναι ποῖον τῶν ἐκεῖ ποταμῶν ἐννοεῖ ὁ Πτολεμαῖος Ζ, 6, 7 καὶ 11 καὶ 20 καὶ 24) διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου.

Σ. Ε. Λ.

Δοβα—· βλ. Ντοβα—.

Δόβζα *['Αρχ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Μηδείας ἀγνώστου ταυτότητος. Ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Δοῦθα* (*Πτολεμ.* ΣΤ', β, 17).

Δοββουνοὶ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Ἀλουΐωνος νήσου Βρεττανικῆς (Ἀγγλίας) (*Πτολ.* Β, γ, 24) ἔχων πρωτεύουσαν τὸ *Κορούνιον*.

Σ. Ε. Λ.

δοβήρειος *κόνις*· βλ. Ντόβερ.

Δόβηρες *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Παιονίας, κατοικῶν τὴν πεδιάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτωθι τῶν ὀρέων Σκοπίου, Ροδόπης καὶ Ὀρβήλου (*Πλιν.* Hist. Natur. 10). Ὅτε ὁ Πέρσης Μεγάβαζος ὑπέταξε τοὺς γειτονικοὺς αὐτῶν λαούς, οἱ Δόβηρες μετὰ τῶν Ἀγριάνων, Ὀδομάντων καὶ ἄλλων κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν τὴν ὑποδούλωσιν (*Ἡροδ.* Ε' 16). Διὰ τῆς χώρας τῶν Δοβήρων, διῆλθεν ὁ Ξέρξης κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του εἰς Ἑλλάδα.

—Π.

Δόβηρος ἢ *Δήβορος* ἢ *Δ.(ό)βορος* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παιονίας, παρὰ δασώδη φάραγγα («φρικαλέον νάπος») κατοικουμένη ἀπὸ τοὺς Δόβηρας (βλ. λ.). Ἦτο ἡ πρώτη πόλις ἣν κατέλαβεν ὁ Σιτάλκης, βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ὅπου στρατοπεδεύσας ἡτοιμάσθη διὰ νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Περδίκκα βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὴν βυζαντιακὴν ἐποχὴν ἡ πόλις μνημονεύεται ὑπὸ μὲν τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ὡς μία τῶν 32 πόλεων τοῦ θέματος τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 31 πόλεων τοῦ θέματος τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ζωσίμου ἡ Δόβηρος καὶ τὰ περὶ τὴν Πελαγονίαν μέρη ὑφίσταντο ἐπιδρομὰς τῶν Γότθων καὶ Σκυθῶν. Μεταγενεστέρως ἡ πόλις μετωνομάσθη Γέβρη. Ὁ Leak τοποθετεῖ αὐτὴν παρὰ τὴν *Δοϊράνην*, ὁ δὲ Kiepert παρὰ τὴν *Ραδοβίτσαν*.

Π. Ν. Π.

Digitized by Google

Δοβισδιανα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Προσήλιον.

Δοβίστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Παππᾶς.

Δοβίτσινον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σταυροχώρι.

Δοβλὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 97. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Φιέρη* (τέως *Βάρποβα*, κάτ. 66).

δοβλέτι (τό)· βλ. ντοβλέτι.

Δοβρᾶ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀσπραγγέλοι.

Δόβρανη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἔλατος.

Δοβρίνοβον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἡλιοχώρι.

Δοβροβίστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σκαφιδιά.

Δοβροΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παχτουρίου τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 155.

Δοβρολίστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Καλοχώριον.

Δοβρομὴρ (*Δοβρόμηρος* ἢ *Ντομπρομήρ*). Βούλγαρος φύλαρχος, ἀνατραφεὶς μὲν ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, πολεμήσας δὲ τὴν αὐτοκρατορίαν ὅταν ἤρχισαν οἱ δεινοὶ κατὰ τῆς πατρίδος του ἀγῶνες Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τῷ 1001 ὅμως, κυβερνῶν τὴν περιοχὴν τῆς Βερροίας καὶ ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, προῆλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν Βέρροιαν. Ὁ Βασίλειος, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς μεγάλης ἐκδουλεύσεως, ἥτις κατὰ πολὺ διηυκόλυνε τότε τὸ ἔργον τῶν βυζαντιακῶν στρατευμάτων, ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν Δοβρόμηρον καὶ τὸν περιέβαλε μὲ διαφόρους τιμάς, ὀνομάσας αὐτὸν καὶ ἀνθύπατον τῆς Μακεδονίας. Γ. Δ. Κ.

— **Δοβρομήρ.** Βούλγαρος βογομίλος ἐκ Μεσημβρίας, ἀναφερόμενος κατὰ τὸν θρησκευτικὸν πόλεμον τοῦ 1078, ὅτε οἱ Κουμάνοι εἰσέβαλον εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. —Π.

— **Δοβρομὴρ** *Στρέζ.* Βούλγαρος ἐπαναστάτης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ΙΑ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιος, μὴ δυνηθεὶς νὰ καθυποτάξῃ αὐτόν, τὸν συνέδεσε διὰ γάμου μέ τινα συγγενῆ του. — Π.

Δόβρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 331. Ἤδη καλεῖται *Παλαιὰ Ἀλώνια.*

Δοβροπόλιε· βλ. Ντομπροπόλιε.

Δοβρούνιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κληματάκι.

Δοβρουτσὰ ἢ *Δόβρουτζα* (*Ντόμπρουτσα*, ρουμ. Dobrogea, βουλγ. Dobitch) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη ἐπαρχία τῆς Ρουμανίας περιελθοῦσα εἰς αὐτὴν μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878 εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ὑπὸ τῆς Ρωσίας κρατηθείσης Βεσσαραβίας, ὁριζομένη δὲ πρὸς Δ. καὶ Β. ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας. Ἔχουσα πρὸ τοῦ 1913 ἐπιφάνειαν 15.600 τ. χλμ., ηὐξήθη διὰ τῆς εἰς τὴν Ρουμανίαν μετὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον προσαρτηθείσης νοτίας τέως βουλγαρικῆς ζώνης. Ἡ Δοβρουτσὰ εἶναι ὑψηλὴ πεδιὰς ὁμοιάζουσα πρὸς χερσόνησον ἥτις ἀναγκάζει τὸν ἐκ Δ. πρὸς Α., μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ρουμανίας, ῥέοντα Δούναβιν νὰ τραπῇ πρὸς Β μέχρι τοῦ βορείου αὐτῆς κρασπέδου ὁπόθεν, λαμβάνων πάλιν τὴν πρὸς Α διεύθυνσιν, ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι σχηματισμοῦ παλαιοζωϊκοῦ καὶ μεσοζωϊκοῦ μετὰ πολλῶν ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων. Εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα ὑψοῦται δασῶδες ὄρος χαμηλόν, ἀνερχόμενον εἰς ὕψος 538 μόνον μέτρων τὸ Μπαμπαδάγ. Τοῦτο εἰσχωρεῖ εἰς τὸν Δούναβιν δι' ὀρεινῆς γλώσσης γῆς παρὰ τὸ Ματσίν. Ἡ ὅλη πεδιὰς ἀποτελεῖται ἐκ καλλιεργημένων ἀγρῶν, τῶν ὁποίων τὸ πλεῖστον ἦσαν ἄλλοτε στέππαι. Πρὸς Α ἡ χώρα ἦτο ἑλώδης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ρουμανίαν προσαρτήσεως ἡ βαλτώδης ἔκτασις ὁλονὲν περιωρίζετο. Εἰς τὴν παραλίαν ὑπάρχουσι λιμνοθάλασσαι χρησιμεύουσαι ὡς ἁλυκαί. Τὸ δέλτα τοῦ Δουνάβεως, ἀποτελοῦν καὶ τοῦτο μέρος τῆς Δοβρουτσᾶς εἶναι σχεδὸν ἀκατοίκητον. Ἐκτὸς τοῦ στομίου τοῦ Σουλινᾶ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν παραλίαν ἄλλος ἀσφαλὴς λιμὴν πλὴν τῆς Κωνστάντσης, ὅπου οἱ Ρουμᾶνοι κατεσκεύασαν τέλεια λιμενικὰ ἔργα. Οἱ κάτοικοι τῆς παλαιᾶς ρουμανικῆς Δοβρουτσᾶς ἀνήρχοντο (1911) εἰς 338.267 (τῷ 1885 ἦσαν μόνον 175.234), εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν τῷ 1913 καὶ οἱ τῆς τέως βουλγαρικῆς ζώνης 289.131, ἐξ ὧν, κατὰ τὰς βουλγαρικὰς στατιστικάς, 134.731 ἦσαν Βούλγαροι, οἱ δὲ λοιποὶ Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ρουμᾶνοι, Τάταροι κ. ἄ. Ἐκ τῶν κατοίκων τῆς παλαιᾶς ρουμανικῆς Δοβρουτσᾶς 16.500 ἦσαν Τοῦρκοι καὶ 6.500 Τάταροι μετοικισθέντες ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1855 ἐκ Κριμαίας, ὡς καί τινες Κιρκάσιοι, πρὸς δὲ 28.000 Βούλγαροι. Εἰς τὰς πόλεις ὑπῆρχον Ἕλληνες, Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον καὶ 9 χωρία Γερμανῶν ἐποίκων, ἀριθμοῦντα 510 οἰκογενείας ἐν ὅλῳ, ἐλθούσας εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς.

Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ἁλιείαν, μελισσοκομίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ παλαιὰ Δοβρουτσὰ περιελάμβανε τοὺς νομοὺς Τούλτσης (Tulcea) καὶ Κωνστάντσης (Κιουστεντζὲ) μὲ ἕδρας τὰς ὁμωνύμους πόλεις, ἐκτὸς τῶν ὁποίων ἄλλα σπουδαιότερα κέντρα ἦσαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως τὸ Σουλινᾶ, ἐπὶ δὲ τοῦ ποταμοῦ ἡ Ράζοβα, ἡ Τσερνοβόδα, ἡ Χίρσοβα, τὸ Ματσὶν καὶ ἡ Ἰσάκτσα (Isaccea), ἐπὶ τῆς παραλίας ἡ Μαγγάλια, μετὰ δὲ τὸ 1913 ἡ Καβάρνα καὶ τὸ Μπαλτσίκι, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὸ Μπαμπαδὰγ (ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς Δοβρουτσᾶς), καὶ τὸ Μετζιδιέ. Ἀπὸ τῆς Τσερναβόδα μέχρι τῆς Κωνστάντσης διὰ Μετζιδιὲ ἐκτείνεται ἑλῶδες ταπείνωμα, τὸ Καρασοῦ, τὸ ὁποῖον ἠκολούθει κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν τὸ τεῖχος τοῦ Τραϊανοῦ, σήμερον δὲ ἡ ἐκ Κωνστάντσης σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἥτις διέρχεται τὸν Δούναβιν διὰ τῆς μεγάλης γεφύρας τῆς Τσερναβόδας.

—*[Ἱστορ.]* Τὴν στρατηγικὴν σπουδαιότητα τῆς Δοβρουτσᾶ ἀνεγνώρισαν ἐγκαίρως οἱ Ρωμαῖοι, κατακτήσαντες ἀπὸ τοῦ 29 π. Χ. καὶ ὑπαγαγόντες αὐτὴν εἰς τὴν Μοισίαν. Ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἑλώδους τοῦ ἐδάφους αὐτῆς καὶ τοῦ ἐκ τούτου νοσηροῦ κλίματος ἡ χώρα ἐχρησίμευε μᾶλλον ὡς τόπος ἐξορίας καὶ ἀπομονώσεως. Ἐκεῖ ἐξωρίσθη δι' ἄσεμνα αὐτοῦ ἔργα καὶ ὁ ποιητὴς Ὀβίδιος, διελθὼν ἐν στενοχωρίᾳ θλιβερὰ ἔτη τῆς ζωῆς ἐν τῇ πόλει τῶν Τόμων (τῇ σημερινῇ Κωνστάντσῃ). Κατὰ τὴν τροποποίησιν τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Μοισίας ὠνομάσθη Ἐλάσσων Σκυθία (Scythia minor). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς μεταναστεύσεως τῶν ἐθνῶν ἐνταῦθα κατῴκησαν οἱ Γότθοι. Τὸν Ζ' αἰῶνα τὴν χώραν κατέλαβον Σλαῦοι, ἀπὸ δὲ τοῦ 679 οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἀσπάρουχ. Ἀπὸ τοῦ 971 μέχρι τοῦ 1186 ἡ Δοβρουτσὰ ὑπετάχθη μετὰ τῆς λοιπῆς Βουλγαρίας εἰς τοὺς Βυζαντινούς, ἀπὸ τοῦ 1186 μέχρι τοῦ 1396 ἔγινε πάλιν βουλγαρική, ἔκτοτε δὲ τουρκικὴ μέχρι τοῦ 1878. Τοῦρκοι εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς Δοβρουτσὰν πολὺ πρὸ τοῦ 1396. Τὴν διὰ Δοβρουτσᾶς ὁδόν, ὡς τὴν βραχυτέραν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἠκολούθησαν οἱ Ρῶσοι τῷ 1828 καὶ τῷ 1854, ὅτε πολεμοῦντες κατὰ τῆς Τουρκίας προήλαυνον πρὸς τὰς διόδους τοῦ Αἵμου. Ὅταν ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1854 οἱ Ρῶσοι ὑπεχώρησαν πέραν τοῦ Δουνάβεως, γαλλικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Espinasse εἰσέβαλεν εἰς Δοβρουτσάν, ἀλλ' ἐδεκατίσθη ἐκ τῶν στερήσεων, τῆς χολέρας καὶ τοῦ καύσωνος. Μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878, καθ' ὃν ἡ Δοβρουτσὰ ἔμεινεν ἔξω τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ἐπαρχία ὁλόκληρος μέχρι τῶν στομίων τοῦ Δουνάβεως προσηρτήθη εἰς τὴν Ρουμανίαν διὰ τοῦ 46ου ἄρθρου τῆς Βερολινείου συνθήκης, ὁρίζοντος ὅτι «αἱ τὸ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως ἀποτελοῦσαι νῆσοι, ὡς καὶ σαντζάκιον τῆς Τούλτσας, περιλαμβάνον τοὺς καζάδες Κίλια, Σουλινᾶ, Μαχμουδιέ, Ἰσάκτσα, Τούλτσα, Ματσίν, Μπαμπαδάγ, Χίρσοβο, Κιουστεντζὲ καὶ Μετζιδιέ, ἑνοῦνται μετὰ τῆς Ρουμανίας. Ἡ ἡγεμονία (ἡ Ρουμανία ἦτο τότε ἀκόμη ἡγεμονία) λαμβάνει ἀκόμη καὶ τὸ Ν. τῆς Δουβρουτσᾶς κείμενον ἔδαφος, μέχρι γραμμῆς ἀρχομένης ἀνατολικῶς τῆς Σιλιστρίας καὶ καταληγούσης εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν Ν. τῆς Μαγγάλιας». Ἔκτοτε πολλοὶ Τοῦρκοι καὶ Κιρκάσιοι μετηνάστευσαν εἰς Τουρκίαν. Ἀλλὰ μέρος αὐτῶν ἔμειναν, τυχόντες καλῆς μεταχειρίσεως ἐκ μέρους τῆς ρουμανικῆς διοικήσεως. Ἡ ρουμανικὴ δημοσία γνώμη ἐθεώρησε τότε τὴν Ρουμανίαν ἀδικηθεῖσαν, διότι ἐλάμβανε χώραν ἀκαλλιέργητον καὶ βαλτώδη εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ πολέμου καταληφθέντος καὶ δυνάμει τοῦ 45ου ἄρθρου τῆς Βερολινείου συνθήκης εἰς τὴν Ρωσσίαν προσαρτηθέντος τμήματος τῆς εὐφόρου καὶ καλῶς καλλιεργουμένης Βεσσαραβίας, ὅπερ ἀφῃρέθη ἀπὸ τῆς Ρωσίας διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1856 καὶ κατέχεται σήμερον ὑπὸ τῶν Ρουμάνων, προσαρτηθὲν πάλιν εἰς τὴν Ρουμανίαν ἀπὸ τοῦ 1919, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀναγνωρίσει ἡ σοβιετικὴ Ρωσία τὴν προσάρτησιν ταύτην μέχρι σήμερον (1929).

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1880, ὅτε ἤρχισαν ν' ἀπέρχωνται οἱ Μουσουλμᾶνοι καὶ ἄλλοι ξένοι, ἡ χώρα ἐκαλλιεργήθη καλύτερον καὶ κατεσκευάσθη ὁ λιμὴν τῆς Κωνστάντσης, λαβὼν ταχέως μεγάλην ἀνάπτυξιν χάρις εἰς τὴν ἀποκατάστασιν συγκοινωνίας μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως γεφύρας τῆς Τσερναβόδας, οὕτω δὲ ἡ Δοβρουτσὰ ἀπέβη πηγὴ πλούτου διὰ τὴν Ρουμανίαν. Σήμερον ἡ Κωνστάντσα εἶναι ὁ σπουδαιότερος λιμὴν ἐξαγωγῆς τῶν κυριωτέρων προϊόντων τῆς Ρουμανίας (σιτηρῶν, ξυλείας, πετρελαίου), ἰδίᾳ δὲ τὸν χειμῶνα, ὅτε πήγνυνται οἱ λιμένες τοῦ Δουνάβεως ἢ ἀποκλείονται ἐκ τῶν συσσωρευομένων πάγων.

Μετὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον (1913), εἰς ὃν ἐπενέβη κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ φάσιν καὶ ἡ Ρουμανία, αὕτη ἔλαβε δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τῆς 10 Αὐγούστου 1913 τὰς βουλγαρικὰς περιφερείας Δόβριτς (Παζαρτζίκ) καὶ Σιλιστρίας (Δουρόστορ) μέχρι γραμμῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως Τουρτουκάϊ καὶ καταληγούσης ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου ὀλίγον Β. τῆς Ἐκρένας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὅτε ἡνωμέναι στρατιωτικαὶ δυνάμεις Γερμανῶν, Αὐστριακῶν, Βουλγάρων καὶ Τούρκων κατέλαβον τὴν Ρουμανίαν, ἡ Δοβρουτσὰ ὁλόκληρος μετὰ τῶν τέως βουλγαρικῶν περιφερειῶν ἀφῃρέθη ἀπὸ τῆς Ρουμανίας διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου τῆς 7 Μαΐου 1918 μεταξὺ τῶν τεσσάρων συμμάχων καὶ τῆς Ρουμανίας. Ἐλέγετο τότε, ὅτι ἡ Δοβρουτσὰ θὰ διανεμηθῇ μεταξὺ τῶν συμμάχων, παραχωρουμένου εἰς τὴν Βουλγαρίαν τοῦ νοτίου ἡμίσεος, τοῦ δὲ βορείου παραμένοντος προσωρινῶς ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ τῶν τεσσάρων συμμάχων. Ο Βούλγαροι ὅμως ἠξίουν νὰ λάβωσιν αὐτὴν ὁλόκληρον, οἱ δὲ Τοῦρκοι διεξεδίκουν καὶ οὗτοι μίαν στενὴν λωρίδα διήκουσαν ὁριζοντίως ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου πρὸς τὸν Δούναβιν, ἴσως ὅπως ἀνταλλάξωσι ταύτην μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἔναντι ἄλλων ἐδαφικῶν ἀντισταθμισμάτων ἐν Θράκῃ. Εἰς τὴν Ρουμανίαν θὰ ἐδίδετο μόνον ἐμπορικὴ διέξοδος εἰς Κωνστάντσαν. Ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ ἧττα τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της ἀνέτρεψε τὰ σχέδια ταῦτα. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ ὁλόκληρος ἡ Δοβρουτσὰ μὲ τὰ σύνορα τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1913 ἀπεδόθη εἰς τὴν Ρουμανίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Peters*, Grundlinien zur Geographie und Geologie der Dobrudscha (Wien 1867—1868). — *Nacian*, La Dobroudja (Paris 1886). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Στρατ. Ἱστορ.]*. Ἡ Δοβρουτσὰ ὑπῆρξε θέατρον ἐπιχειρήσεων, κατά τε τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον (τὸν βουλγαρικόν), ὁπότε ἡ Ρουμανία δι' ἑνὸς σώματος στρατοῦ κατέλαβεν ἀμαχητὶ ταύτην τὸ τέλος Ἰουνίου 1913 (βλ. λ. *Βαλκανικοὶ πόλεμοι* τ. Στ', σ. 569) καὶ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918. Ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν πόλεμον, ρωσικὰ στρατεύματα (εἰς ἃ συνηνώθησαν καί τινα ρουμανικά) προσεπέρασαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἵνα, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Δοβρουτσᾶς, ἐξασφαλίσωσι πᾶσαν δι' αὐτῆς προέλασιν ἀντιπάλων στρατευμάτων, ἐχούσαν ὡς συνέπειαν τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ ἀριστεροῦ ρωσικοῦ πλευροῦ. Ἐπικειμένης ὅμως τῆς κατὰ τὸ τέλος 1916 ἐπιχειρήσεως ἐναντίον τοῦ Βουκουρεστίου ὑπὸ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων τοῦ Mackensen, ἡ κατάληψις τῆς Δοβρουτσᾶς ἦτο ἀπαραίτητος πρὸς τῆς προσπεράσεως τῶν στρατευμάτων τούτων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἵνα τοιουτοτρόπως προκαλυφθῇ τὸ δεξιὸν πλευρόν των (βλ. λ. Βουκουρέστιον τ. Ζ' σ. 613). Δι' ὃ, μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Μάκενσεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λόμ, ἐπεζητήθη ἡ ἀπώθησις τῶν ἐν Δοβρουτσᾷ Ρωσορρουμάνων καὶ ἡ κατάληψις αὐτῆς, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τοῦ πρὸς αὐτὴν μέλλοντος νὰ προελάσῃ στρατεύματος. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 7—11 Σεπτεμβρίου κατελήφθη ὑπὸ τριῶν βουλγαρικῶν μεραρχιῶν ἡ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως γραμμὴ Τουρτουκάγια—Σιλίστρια, μεθ' ὃ, ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν πίεσιν αὐτῶν, ἤρχισαν ὑποχωροῦντα τὰ ρωσορρουμανικὰ στρατεύματα. Ἐπεζήτησαν τότε τὰ στρατεύματα ταῦτα ν' ἀπειλήσωσι τὰς συγκοινωνίας τῶν πρὸς Δοβρουτσὰν προχωρούντων Βουλγάρων, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέστειλαν ἀπόσπασμα ὅπερ προσεπέρασεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης παρὰ τὸ Ρουχτσούκι, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως ἐνισχύθη ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ὑπὸ γερμανικοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως ἀπεκρούσθη τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, πᾶς δὲ κίνδυνος τῶν Γερμανοβουλγάρων ἀπεσοβήθη.

Ἡ προχώρησις ὅμως αὐτῶν πέραν τῆς γνωστῆς τραϊανείου γραμμῆς (τῶν παλαιῶν τειχῶν τοῦ Τραϊανοῦ) δὲν ἐπετεύχθη, λόγῳ τῆς σθεναρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Ρωσορρουμάνων. Τέλος ὅμως κατώρθωσεν ὁ Μάκενσεν νὰ καταλάβῃ τὴν 23ην Ὀκτωβρίου 1916 τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Τσερναβόδα—Κωνστάντσα, ἐνέχουσαν ὑψίστην σημασίαν, καθ' ὃ ἀποκόπτουσαν τὰς μετὰ τῆς θαλάσσης συγκοινωνίας τοῦ Βουκουρεστίου, καὶ κατόπιν ἀπώθησε τοὺς Ρωσορρουμάνους πρὸς βορρᾶν. Θορυβηθέντες τότε οἱ Ρῶσοι, ἀνέθεσαν τὴν 1ην Νοεμβρίου τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν Δοβρουτσᾷ στρατευμάτων των εἰς τὸν στρατηγὸν Sackaroff, ἀναλαβόντα καὶ τὴν διοίκησιν τῶν ρουμανικῶν, κατορθώσαντα δὲ δι' ἐπανειλημμένων ἀντεπιθέσεων ν' ἀπωθήσῃ, διαρκοῦντος τοῦ Νοεμβρίου, τοὺς Βουλγάρους (μόνον τοιοῦτοι εἶχον ἀπομείνει τότε εἰς Δοβρουτσάν), χωρὶς ὅμως νὰ καταλάβῃ τὴν

Digitized by Google

σιδηροδρομικὴν γραμμήν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀνατολικὴν εἴσοδον τῆς γεφύρας Τσερναβόδα. Μετὰ τὴν ἐκ Βουκουρεστίου ὑποχώρησιν τῶν Ρουμάνων, τὴν νύκτα 5—6 Δεκεμβρίου, τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα κατέλαβον ἐξ ὁλοκλήρου ἅπασαν τὴν Δοβρουτσάν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

δόγα (ἡ)· βλ δούγα.

Δογάνα */Γεωγρ./*. Ὀνομασία, κατὰ τὸν μεσαίωνα, τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ ποταμοῦ *Ἐρυμάνθου*. Γ. Δ. Κ.

Δογάνη */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Δωτίου τῆς ἐπαρχίας Ἀγιᾶς (τέως Ἀγυιᾶς) τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 196. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Γερακάρι* (κάτ. 160) καὶ *Πριναῖς* (τέως *Κερμενλῆ*, κάτ. 160). Ἐπίσης ὑπάγεται καὶ ἡ πλησίον διαλελυμένη μονὴ τοῦ *Ἁγίου Ἀθανασίου*. Παράγει δημητριακά, ὄσπρια καὶ λαχανικά. Ἔχει δὲ κτηνοτροφίαν ἀξιόλογον ὡς καὶ σηροτροφίαν. Συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῆς Ἀγιᾶς (χλμ. 6) καὶ τῆς Λαρίσης (χλμ. 25). Δ. Ε. Μ.

—Δογάνη */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Εἰδομένη (τέως *Σεχόβου*) τῆς ἐπαρχίας Παιονίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 180. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σλώπνιτσα*.

Δογανλῆ *Σαρῆ [Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πετράδες.

Δογάντζα */Γεωγρ./*· βλ. λ. Γερακαρειόν.

Δογαντζῆ */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κρήνης* τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 58. Ἤδη καλεῖται *Ἅγιος Ἀντώνιος*.

—Δογαντζῆ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης ἤδη καλούμενος Πρόχωμα (βλ. λ.).

Δόγαρις, *Σπυρίδων*. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής, ἀναφερόμενος μεταξὺ τῶν πεσόντων κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1827. Γ. Δ. Κ

δόγβουτ (τὸ) */Βυρσοδεψ./*. Ὁ φλοιὸς καὶ τὸ ξύλον τοῦ δένδρου Cornutus Nuttali, χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ. Τὸ χρῶμα αὐτῶν εἶναι τοῦ μὲν ξύλου ἐρυθρόν, τοῦ δὲ φλοιοῦ ἐρυθρωπόν, τὸ δ' ἐκχύλισμά των ἔχει χρῶμα καστανέρυθρον. Τὰ δι' αὐτοῦ δεφόμενα δέρματα, εἶναι συνεκτικώτατα, χρώματος καστανερύθρου μέχρι βαθέως ἐρυθροῦ. Ι. ΜΠ.

δόγγ (ὁ) */Ζῳολ./*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* (βλ. κύων). Δ. Ν. Π.

δογγέριος *ὑποδιάπλασις* (Dogger) */Γεωλογ./*. Ἡ μεσαία ἐκ τῶν τριῶν ὑποδιαπλάσεων στρωμάτων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἰουράσιος διάπλασις στρωμάτων τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος. Ὀνομάζεται καὶ *μέση ἰουράσιος* ὑποδιάπλασις ἢ *φαιὰ ἰουράσιος*. Τὰ πετρώματα τῆς ὑποδιαπλάσεως ταύτης εἶναι κυρίως ἀσβεστόλιθοι, ἄργιλλοι καὶ σιδηροφόλιθοι μετὰ καστανερύθρων φολιθικῶν σιδηρομεταλλευμάτων. Ἡ δογγέριος ὑποδιάπλασις ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς σειρὰς καὶ εἰς τέσσαρας βαθμῖδας ὡς ἀκολούθως:

Δογγέριος ὑποδιάπλασις

ἀνωτέρα δογγέριος σειρὰ	καλόβιος βαθμὶς βαθώνιος »	μεγάλη φολιθική.
μέση »	» βαγιώσιος »	κατωτέρα
κατωτέρα »	» ἀαλένιος »	φολιθική

Ἐν Ἑλλάδι ἔχουν ἄχρι τοῦδε καθορισθῆ στρώματα τῆς δογγερίου ὑποδιαπλάσεως, εἰς τὴν ὀρεινὴν ἀδριατικο-ἰόνιον ζώνην τῆς Δ. Ἑλλάδος. Τὰ στρώματα ταῦτα εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν τεφροὶ ἀμμωνιτοφόροι κονδυλώδεις ἀσβεστόλιθοι καὶ ἀφ' ἑτέρου σχιστολιθικὰ πετρώματα. Γ. Κ. Γ.

— δογγέριος *ὑποπερίοδος* (Dogger) *[Γεωλογ.]* Ἡ μεσαία ἐκ τῶν τριῶν ὑποπεριόδων εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἰουράσιος περίοδος τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Ὀνομάζεται καὶ *μέση ἰουράσιος*. Κατὰ τὴν ὑποπερίοδον ταύτην ἐσχηματίσθη ἡ δογγέριος ὑποδιάπλασις στρωμάτων (βλ. λ.). Ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐποχὰς (κατωτέραν, μέσην καὶ ἀνωτέραν καὶ εἰς τέσσαρα ἡλικίας (ἀαλένιον, βαγιώσιον, βαθώνιον καὶ καλόβιον). Γ. Κ. Γ.

δόγης (ὁ) (doge). Τίτλος, (ἐκ τοῦ λατιν. dux) ὃν ἔφερεν ὁ εἰς τὴν τάξιν τῶν δουκῶν ἀνήκων ἀνώτατος ἄρχων τῶν πρώην δημοκρατιῶν τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενούης. Ἡ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ περιοχῇ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἐλευθέρα βενετικὴ πολιτεία διῳκεῖτο ἤδη κατὰ τὸν Η' αἰῶνα ὑπὸ δογῶν, οἵτινες ἐξελέγοντο μὲν ὑπὸ τῶν ἀστῶν, ἀλλ' ἤσκουν ἐξουσίαν σχεδὸν ἀπολύτων μοναρχῶν. Περὶ τὸ τέρμα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος πολιτειακὴ μεταρρύθμισις περιώρισε τὰ δικαιώματα τῶν δογῶν. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀνετέθη εἰς *Μέγα Συμβούλιον*, συνιστάμενον ἐκ τετρακοσίων ἑβδομήκοντα μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν διαφόρων τάξεων, τὸ συμβούλιον δὲ τοῦτο ἐξέλεγεν ἕτερον τοιοῦτον ἑξαμελές, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ὁποίου ὁ δόγης εἰς οὐδεμίαν διοικητικὴν ἐνέργειαν ἐδικαιοῦτο νὰ προβῇ. Ἀφ' ἑτέρου οἱ *pregadi* ἢ *εὐγενεῖς*, τοὺς ὁποίους πρότερον οἱ δογαι προσελάμβανον κατ' ἀρέσκειαν εἰς τὴν διοίκησιν, ἀπετέλεσαν ἄλλην μόνιμον διοικητικὴν ἀρχὴν ἐξ ἑξήκοντα μελῶν ἀπαρτιζομένην. Κατὰ τὸ νέον τοῦτο πολιτειακὸν σύστημα ὁ λαὸς ἀπώλεσε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν τοὺς δόγας, δεδομένου ὅτι εἴκοσι τέσσαρα μέλη τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου ἐξέλεγον δώδεκα πρόσωπα ἐντεταλμένα τὴν ἐκλογὴν τῶν δογῶν. Πρῶτος δόγης, κατὰ τὸ νέον τοῦτο σύστημα ἐκλεγείς, ὑπῆρξεν ὁ *Σεβαστιανὸς Τσιάνι*, ὁ καθορίσας τὸν τρόπον τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ γάμου τῶν δογῶν μετὰ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης (βλ. εἰκον. ἐν λ. Ἀδριατικῆς *θαλάσσης* γάμοι). Κατ' οὐσίαν ἡ ἐξουσία τῶν δογῶν περιωρίσθη τῷ 1179 διὰ τῆς συγκροτήσεως τοῦ *Συμβουλίου τῶν Τεσσαράκοντα*, ὅπερ ἀπετέλει τὴν ἀνωτάτην δικαστικὴν ἀρχήν. Πρὸς τούτοις κατηρτίσθη καὶ ἄλλη τις ἀρχή, ἡ τῶν *advogadori*, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ λύσις ζητημάτων ταμιευτικῆς φύσεως καὶ ζητημάτων σχετικῶν πρὸς τὸν διορισμὸν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων. Ἐπὶ τοῦ *Ἰακώβου Τιέπολο* (1229—1249) ἡ ἐξουσία τῶν δογῶν περιωρίσθη ἀκόμη περισσότερον διὰ τῆς καταρτίσεως αὐτοτελοῦς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, συγχρόνως δὲ συνεκροτήθη τὸ καλούμενον *Δικαστήριον τῶν Νεκρῶν*, ἐντεταλμένον νὰ ἐξελέγχῃ τὴν πολιτείαν καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν δογῶν μετὰ τὸν θάνατόν των, εἰς τὸ προσωπικὸν δὲ τοῦ δικαστηρίου τούτου προσετέθησαν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου πέντε correttori καὶ τρεῖς ἱεροεξετασταὶ (inquisitori).

Παρὰ τοὺς περιορισμούς, εἰς οὓς οἱ δόγαι εἶχον ὑποβληθῆ σὺν τῷ χρόνῳ, ἐξηκολούθουν ν' ἀσκῶσι πάντοτε μεγίστην ἐπίδρασιν, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἐπωφελοῦνται τῶν ἐρίδων μεταξὺ τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν προστριβῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχῶν καὶ τοῦ ἀξιώματός των ὡς ἀρχηγῶν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων. Τὸ πρῶτον κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ μετὰ τὴν τελείαν ἐπικράτησιν τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν, συνεπείᾳ τῆς ἐν ἔτει 1269 γενομένης καταργήσεως τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου, ὅπερ περιώριζε τὴν νομοθετικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν εἰς ἀριθμόν τινα προνομιούχων γενῶν, ἡ κρατοῦσα τάξις τῶν εὐγενῶν, ἐκ φόβου μήπως καὶ πάλιν ἐπικρατήσωσιν ὡρισμένα γένη καὶ ἄτομα, ἀφήρεσεν ἀπὸ τοὺς δόγας πᾶσαν πραγματικὴν ἐξουσίαν, καταστήσασα τούτους ἁπλᾶ τῆς κρατικῆς ἑνότητος σύμβολα. Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1268 ἐξελέγη ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀστῶν ἀνεξάρτητος συνάρχων, τῷ δὲ 1310 συνεκροτήθη τὸ *Συμβούλιον τῶν Δέκα*, ὅπερ ἦτο ἀνεύθυνον, ἀνώτερον πασῶν τῶν λοιπῶν ἀρχῶν καὶ δικαιούμενον νὰ δικάζῃ καὶ τοὺς δόγας, τὰ δικαιώματα τῶν ὁποίων εἶχον ἀκόμη περισσότερον περιορισθῆ. Δὲν ἐδικαιοῦντο ν' ἀναγγέλλωσι τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν εἰμὴ μόνον εἰς Ἰταλοὺς πρίγκιπας, ἐστεροῦντο δὲ τοῦ δικαιώματος ν' ἀποσφραγίζωσιν ἐπιστολὰς καὶ ἔγγραφα τοῦ πάπα καὶ τῶν ἡγεμόνων, χωρὶς νὰ παρίστανται εἰς τὴν ἀποσφράγισιν ταύτην καὶ ἄλλα ἐπίσημα πρόσωπα, νὰ ἔχωσι κτηματικὴν περιουσίαν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ νὰ νυμφεύωσι τὰ τέκνα των μετὰ μελῶν ξένων ἡγεμονικῶν οἴκων. Πλὴν τούτου ὑπεχρεοῦντο ν' ἀνέχωνται δύο ἐπόπτας (advogadori), ἐντεταλμένους ν' ἀσκῶσι διαρκῶς ἔλεγχον ἐπ' αὐτῶν, ν' ἀποτίνωσι δι' ἕκαστον παράπτωμα χρηματικὸν πρόστιμον. Τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας των ἀπεκλείοντο ἀπὸ πάσης δημοσίας θέσεως. Ἐξ ἄλλου οἱ δόγαι ἦσαν αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι τοῦ πρωτοκόλλου ὡς πρὸς τὴν περιβολήν, τὴν ἐμφάνισιν, τὴν ἀκολουθίαν των, ἡ δ' ἐτησία ἐπιχορήγησις αὐτῶν ἦτο πενιχροτάτη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Ἀνδρέα Ντάντολο* ἐπισυμβάντος τῷ 1354, ὁ ἐπὶ τῶν δογῶν ἀσκούμενος ἔλεγχος ἐγένετο ἀκόμη αὐστηρότερος, δεδομένου ὅτι εἰς τοὺς ἓξ μυστικοσυμβούλους αὐτοῦ προσετέθησαν οἱ τρεῖς πρόεδροι τοῦ Συμβουλίου τῶν Τεσσαράκοντα, βοαδύτερον δὲ ἓξ ὑπουργοί. Ἅπαντες οὗτοι ὁμοῦ ἀπετέλουν μετὰ τοῦ δόγη τὴν περίφημον *Signoria illustrissima* (*ἐνδοξοτάτην διοίκησιν*). Νόμος δημοσιευθεὶς τῷ 1339 ἀπηγόρευσε τὴν κατάθεσιν τοῦ ἀξιώματος τούτου. Τῷ 1367 ὁ *Ἀνδρέας Κονταρίνι* ἐξηναγκάσθη νὰ γίνῃ δόγης, ἀπειληθεὶς ὅτι, ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως, θὰ κατηγορεῖτο ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. Τῷ 1355 ὁ δόγης *Μαρῖνος Φαλιέρι* ἀπεκεφαλίσθη ὡς προδότης, τῷ δὲ 1457 καθῃρέθη ὁ δόγης *Φραγκῖσκος Φόσκαρι*. Ἐν τούτοις, παρὰ πάντας τοὺς περιορισμοὺς τούτους, πολλοὶ δόγαι τῆς Βενετίας διεδραμάτισαν σημαντικὸν πρόσωπον καὶ συνετέλεσαν διὰ τῆς σώφρονος πολιτείας αὐτῶν εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος των (βλ. καὶ λ. Βενετία).

Ἡ ἐλευθέρα πολιτεία τῆς Γενούης, ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς ὁποίας, λόγῳ τῶν ἀγώνων τῶν Γιβελίνων καὶ τῶν Γουέλφων καὶ τῆς καταλήψεως τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀνζοῦ, ὑπῆρξεν ἀσταθὴς ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἐξέλεξε τῷ 1339, μετὰ τὴν νίκην τοῦ λαϊκοῦ κόμματος, τὸν πρῶτον ἰσόβιον λαϊκὸν δόγην αὐτῆς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Σίμωνος Μποκκανέγρα*, καταρτίσασα συγχρόνως περὶ αὐτὸν συμβούλιον ἐκ δώδεκα μελῶν, ἅτινα ἐξελέγοντο ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική, ὡς καὶ αἱ ἔριδες καὶ προστριβαὶ τῶν εὐγενῶν μετὰ τῶν ἀστικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν τάξεων ὑπῆρξαν ἡ αἰτία, ὅπως ἡ ἐξουσία, ὁ χρόνος τῆς διοικήσεως καὶ ἡ σημασία τῶν δογῶν λάβωσι πολλὰς καὶ διαφόρους μεταβολάς. Πολλάκις τὸ δογικὸν ἀξίωμα κατηργήθη. Μόνον δὲ ὅταν ὁ *Ἀνδρέας Νιόρια* ἀποκατέστησε τῷ 1528 τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Γενούης καθωρίσθη διὰ νόμου καὶ ἐμονιμοποιήθη ὁ θεσμὸς τῶν δογῶν, ὅστις διετηρήθη μετά τινων μικρῶν μετατροπῶν μέχρι τοῦ τερματισμοῦ τῆς δημοκρατίας τῆς Γενούης. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Δόγκας. —1) *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὸ Λαντζοϊ τῆς Ἤλιδος. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τῶν Λαλαίων εἰς τὸ Πούσι. —2) *Ἠλίας*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Τὸν ἠκολούθει, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς δεκάδος συγχωρίων του, μετὰ τῶν ὁποίων ἐξηκολούθησε πολεμῶν τοὺς Λαλαίους. Κατόπιν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῶν Πατρῶν, διακριθεὶς εἰς τὰ Δραμαλικά. Ἐπολέμησε τὸν Ἰμβραὴμ τῷ 1825 καὶ ἠκολούθησε τὸν Καραϊσκάκην εἰς τὴν Ἀττικήν. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν ἕκτης τάξεως. Γ. Δ. Κ.

δογκιχωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων, ὁ ἁρμόζων εἰς τὸν δὸν Κιχώτην (βλ. λ.), τὸν περίφημον ἥρωα τοῦ Θερβάντες, μεγαλομανής, φαντασιόπληκτος.—Ἐπίρρ. ***δογκιχωτικῶς***.

δογκιχωτισμὸς (ὁ)· ὁ δογκιχωτικὸς τρόπος, ἡ μίμησις τοῦ δὸν Κιχώτου, μεγαλομανία, φαντασιοπληξία· || ἐπιδίωξις χιμαιρικῶν σκοπῶν.

δογματοφύλαξ (ὁ)· ὁ φύλαξ τοῦ δόγματος, ὁ τηρητὴς τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος.

δόγμα, *—ατος* (τό)· στερρὰ δοξασία, ὅ,τι πιστεύει τις ὡς ἀληθὲς ἢ ὀρθόν· || (ἀρχ.) ἀπόφασις καὶ διαταγὴ πολιτείας ἢ βασιλέως, νόμος, τὸ δόξαν ὀρθόν· || θεμελιώδης ἀρχὴ φιλοσοφικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ συστήματος, ἀνεπίδεκτος ἀμφισβητήσεως ἐκ μέρους τῶν ὀπαδῶν του.

— *[Φιλοσοφ.]* Δόγμα, ἐκ τοῦ δοκεῖν, δηλοῖ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι φιλοσόφοις τὸ μετά τινος αὐθεντίας νομιζόμενον θεωρητικῶς ἀληθὲς ἢ πρακτικῶς ὀρθὸν καὶ ὠφέλιμον, ὅπερ ἕνεκα τούτου καθίσταται ὑποχρεωτικὴ ἀπόφασις, νόμος (placitum, decretum). Κατὰ ταῦτα αἱ φιλοσοφικαὶ ἀλήθειαι, τὰ φιλοσοφικὰ ἀξιώματα, εἴτε θεωρητικά, εἴτε πρακτικά, καὶ αἱ διατάξεις, οἱ νόμοι ἀρχῆς τινος καλοῦνται δόγματα. Οὕτω, ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος παρατηρεῖ «ταῦτά σοι ἀρκείτω, ἀεὶ δόγματα ἔστω», ὁ δὲ Κικέρων «sapientia neque de se ipse dubitare debet, neque de suis decretis quae philosophi vocant dogmata» καὶ ὁ Σενέκας «nulla ars contemplativa sine decretis suis est quae Graeci vocant dogmata». Τὴν ἐπικρατοῦσαν ταύτην παρὰ τοῖς ἔξω ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις δόγμα καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ (κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα) καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ (*Λουκ.* 2 1. Πράξ. 16 4 17,7 Ἐφεσ. 2, 15. Κολ 2 14). Ἀπὸ τοῦ Δ' ὅμως αἰῶνος ἄρχεται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ νὰ γίνηται χρῆσις τῆς λέξεως δόγμα μόνον ὡς πρὸς τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς τοῦ ἤθους.

— *[Θρησκειολ.]*. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ καλοῦνται δόγματα αἱ ἀποκαλυφθεῖσαι καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς προσδοχὴν προβαλλόμεναι ἀλήθειαι τῆς πίστεως. Οὕτως ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων παρατηρεῖ: «ὁ τῆς θεοσεβείας τρόπος ἐκ δύο τούτων συνέστηκε δογμάτων εὐσεβῶν καὶ πράξεων ἀληθῶν», ὁ δὲ ἱστορικὸς Σωκράτης ἀναφέρει περὶ τοῦ Ἀντιοχείας Μελετίου «περὶ δογμάτων διαλέγεσθαι ὑπερετίθετο, μόνην δὲ τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τοῖς ἀκροαταῖς προσῆγε» καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης «διαιρῶν γὰρ εἰς δύο τὴν τῶν Χριστιανῶν πολιτείαν εἴς τε τὸ ἠθικὸν μέρος καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν». Τὴν ἔννοιαν ταύτην τῇ λέξει δόγμα, τὴν σταθερῶς ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ, δὲν δύνανται νὰ διασείσωσι μεμονωμένα τινὰ χωρία, ἅτινα ἐκπροσωποῦσιν ἀτομικὰς γνώμας καὶ χρήσεις τῆς λέξεως τούτης. Οὕτω τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας «τὸ τοῦ δόγματος ὄνομα ἀνθρωπίνης ἔχει τι βουλῆς τε καὶ γνώμης», ὅπερ τοσοῦτον τονίζει ὁ Harnack, ἐκφράζει ἁπλῶς τὴν γνώμην τοῦ Μαρκέλλου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γενικῶς ἐπικρατοῦσαν, τὸ δὲ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου «τὸ μὲν δόγμα σιωπᾶται, τὸ δὲ κήρυγμα δημοσιεύεται» ἀναφέρεται εἰς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς καὶ ἔθιμα μυστικῶς τηρούμενα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Γεννᾶται τὸ ζήτημα, δόγματα εἶναι μόνον αἱ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καθορισθεῖσαι ἀλήθειαι τῆς πίστεως ἢ πᾶσαι αἱ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας προβαλλόμεναι πρὸς προσδοχὴν τοιαῦται; Πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου πρέπει νὰ ἐξετασθῇ τὸ συναφὲς αὐτῷ ζήτημα πόθεν ἀντλεῖ τὸ δόγμα τὸ κῦρος, τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ. Εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ κῦρος, τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ ἀντλεῖ τὸ δόγμα οὐ

Digitized by Google

μόνον ἐκ τῆς θεοπνευστίας τῆς ἁγίας Γραφῆς, τῆς περιεχούσης τὴν θείαν ἀποκάλυψιν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Χριστοῦ, μένον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα προφυλάσσει αὐτὴν ἀπὸ πάσης πλάνης καὶ καθοδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Κατὰ ταῦτα τὸ δόγμα ἀντλεῖ τὸ ἑαυτοῦ κῦρος ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀλαθήτου. Τὸ ἀλάθητον ὅμως τῆς Ἐκκλησίας δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ἀλαθήτου τῶν ἐν αὐτῇ Οἰκουμενικῶν συνόδων, τὸ ἀλάθητον τῶν ὁποίων ἀπορρέει ἐκ τοῦ ἀλαθήτου τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἀλάθητος, ἐπειδὴ αἱ ἐν αὐτῇ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι εἶναι ἀλάθητοι, ἀλλ' αἱ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι εἶναι ἀλάθητοι, ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀλάθητος. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι δόγματα εἶναι πᾶσαι αἱ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς προσδοχὴν προβαλλόμεναι ἀλήθειαι τῆς πίστεως, ἀδιαφόρως ἐὰν αὗται ἔχουσι καθορισθῆ ἢ μὴ ὑπὸ Οἰκουμενικῶν συνόδων. Οὕτω δόγματα εἶναι οὐ μόνον αἱ περὶ τῆς Θεολογίας καὶ Χριστολογίας ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καθορισθεῖσαι ἀλήθειαι, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀλήθειαι τῆς πίστεως αἱ προβαλλόμεναι τοῖς πιστοῖς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς προσδοχὴν (π. χ. αἱ περὶ τῆς Ἐκκλησίας, τῶν μυστηρίων, τῆς δικαιώσεως, τοῦ ἁγιασμοῦ κ.τ.λ.). Ἡ Ἐκκλησία ἀναπτύσσει καὶ καθορίζει κατ' ὀλίγον τὰ δόγματα, τὰ ἐν σπέρματι ὑπάρχοντα ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ, ἀποκρούουσα τὰς ἐσφαλμένας ἀναπτύξεις καὶ καθορισμούς, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει ὡς ἑτεροδιδασκαλίας καὶ ἀπομακρύνουσα ἐξ ἑαυτῆς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτὰς ὡς αἱρετικούς. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν δογμάτων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δὲν γίνεται ἀμέσως, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ ἑπομένως τοῦ καθορισμοῦ τῶν δογμάτων προηγεῖται ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις αὐτῶν, ἣν δύναταί τις καὶ ὀφείλει νὰ παρακολουθήσῃ πρὸς ἀκριβεστέραν καὶ πληρεστέραν κατανόησιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον, ὅτι τοῦ καθορισμοῦ τῶν δογμάτων προηγεῖται ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῶν καὶ ἑπομένως τὰ δόγματα δύνανται νὰ ἐξετασθῶσιν εἴτε ὡς καθωρισμένα εἴτε ἱστορικῶς διὰ τῆς παρακολουθήσεως τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν. Τὰ καθωρισμένα δόγματα ἐξετάζει ἡ *Δογματική*, τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν δογμάτων ἡ *Ἱστορία τῶν δογμάτων*.

1. *Δογματική*. Ἡ δογματικὴ σκοπεῖ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔκθεσιν καὶ γνῶσιν τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἰσχυουσῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως. Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Β' αἰῶνος δὲν εὑρίσκομεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πλήρη ἔκθεσιν τῆς πίστεως· ἀπὸ τοῦ Γ' ὅμως αἰῶνος ἤρχισαν οἱ Ἀλεξανδρινοί, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, νὰ ἐκθέτωσι τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως συστηματικῶς, ὅπως ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, καὶ μάλιστα ὁ Ὠριγένης ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Περὶ ἀρχῶν», ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην δογματικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πληρέστερον τούτου εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Λόγος κατηχητικὸς ὁ μέγας», ἐν ᾧ ἐκτίθενται αἱ οὐσιώδεις ἀλήθειαι τοῦ Χριστιανισμοῦ (ἁγία Τριάς, ἐνανθρώπησις τοῦ Χριστοῦ, ἀπολύτρωσις, μυστήρια, πίστις, ἀναγέννησις). Πληρέστερον ἔτι καὶ κάλλιον κατατεταγμένον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Θεοδώρητου «Θείων δογμάτων ἐπιτομή». Οὗτος ἀκολουθῶν τὸν Ὠριγένην καὶ Γρηγόριον τὸν Νύσσης διαιρεῖ τὸ ὅλον ἔργον εἰς 5 τμήματα (Θεολογία - κοσμολογία - ἀνθρωπολογία - Χριστολογία - σωτηρολογία καὶ ἐσχατολογία). Τὸν Θεοδώρητον ἀκολουθεῖ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὅστις θεωρεῖται ὁ κλασσικὸς δογματικὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δογματικώτερον αὐτοῦ ἔργον ἐπιγραφόμενον «Ἔκδοσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» διαιρεῖται εἰς τέσσαρα βιβλία καὶ θεωρεῖται μέχρι τῆς σήμερον ὡς ἡ ἀκριβεστέρα πηγὴ τῆς δογματικῆς τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τῆς χρήσεως τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ἀντὶ τῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπικρατούσης πλατωνικῆς, ἐγένετο ὁ Δαμασκηνὸς ὁ πρόδρομος τῆς σχολαστικῆς θεολογίας τῆς δύσεως. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Δαμασκηνοῦ εἶχε ὑπ' ὄψει ὁ Εὐθύμιος ὁ Ζυγαβηνός, ὁ συγγραφεὺς τῆς «Πανοπλίας δογματικῆς», ἔργου δογματικοῦ οὐχὶ μικρᾶς ἀξίας. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐξεδόθησαν αἱ ἑξῆς δογματικαὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἑλληνιστί: Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως «Θεολογικόν», ἐκδοθὲν ὑπὸ Ἀ. Λεοντοπούλου ἐν Βενετίᾳ 1872, Ἀ. Παρίου «Ἐπιτομὴ εἴτε συλλογὴ τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων» ἐν Λειψίᾳ 1806, Ἀ. Μοσχοπούλου «Ἐπιτομὴ τῆς δογματικῆς καὶ ἠθικῆς θεολογίας» ἐν Κεφαλληνίᾳ 1851, Ν. Κορομηλᾶ «Σύνοψις τῆς ἱερᾶς θεολογίας» ἐν Ζακύνθῳ 1862, Ν. Δαμαλᾶ «Περὶ ἀρχῶν» ἐν Λειψίᾳ 1865. Ζ. Ρώση «Σύστημα δογματικῆς τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας» ἐν Ἀθήναις 1903, Χ. Ἀνδρούτσου «Δογματικὴ τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀθήναις 1907. Κατὰ μετάφρασιν δὲ ἐκ τοῦ ρωσικοῦ: Ἀντωνίου ἀρχιμανδρίτου «Δογματικὴ θεολογία τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας» ἐξελληνισθεῖσα ἐκ τοῦ ρωσικοῦ ὑπὸ Θ. Βαλλιάνου ἐν Ἀθήναις 1858 Μακαρίου μητροπολίτου Μόσχας «Ἐγχειρίδιον τῆς κατὰ τὴν ὀρθόδοξον εἰς Χριστὸν πίστιν δογματικῆς θεολογίας» ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Ν. Παγίδα, Μακαρίου «Δογματικῆς τὸ περὶ μυστηρίων» κατὰ μετάφρασιν Β. Φιλιππίδου ἐν Ἀθήναις 1875. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τέλος τῆς ἐν Βιέννῃ ἑλληνικῆς κοινότητος ὑπάρχει χειρόγραφος ἡ «Δογματική» τοῦ Βικεντίου Δαμωδοῦ εἰς πέντε τόμους. Περὶ τῆς μεθόδου τῆς δογματικῆς καὶ τῶν δογματικῶν ἔργων τῶν διαμαρτυρομένων καὶ δυτικῶν βλέπε Luthard «Kopendium der Dogmatik» σ. 26—79.

2. *Ἱστορία τῶν δογμάτων*. Ἡ ἱστορία τῶν δογμάτων ἐξετάζει συστηματικῶς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν δογμάτων. Ἡ ἱστορία τῶν δογμάτων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῇ κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας αἰῶνας, διότι κατ' αὐτοὺς τὰς προσπαθείας τῆς Ἐκκλησίας ἀπερρόφει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀναπτύξεως τῶν δογμάτων, ἐν δὲ τῇ ἐξετάσει τῶν δογματικῶν διαφορῶν ἐπεκράτει μᾶλλον φιλοσοφικὴ καὶ πολεμικὴ τάσις ἢ ἡ ἱστορική. Καὶ κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἐποχὴν μέχρι τῆς διαμαρτυρήσεως δὲν ἀνεπτύχθη ἡ ἱστορία τῶν δογμάτων ὡς ἐπιστήμη, αἱ δὲ κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον ἐργασίαι, αἱ ἔχουσαι ὁπωσδήποτε σχέσιν πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν δογμάτων, εἶναι κυρίως ἐργασίαι περιέχουσαι ὕλην ἀναφερομένην εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν δογμάτων ἄνευ ἐπιστημονικῆς χροιᾶς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διαμαρτυρήσεως καὶ μετ' αὐτὴν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἱστορία τῶν δογμάτων. διότι ἥ τε δυτικὴ καὶ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία προσεπάθουν νὰ δείξωσι τὴν συμφωνίαν τῆς ἑαυτῶν διδασκαλίας πρὸς τὴν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἀλλ' αἱ ἱστορικοεκκλησιαστικαὶ καθόλου ἐργασίαι τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν εἶχον ἀκριβῆ ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα, διότι ἀμφότεραι αἱ Ἐκκλησίαι ὡρμῶντο ἐν ταῖς ἐργασίαις ταύταις ἐκ πολεμικοῦ σκοποῦ, τοῦ μὲν καθολικισμοῦ προσπαθοῦντος νὰ δείξῃ τὸν προτεσταντισμὸν ὡς ξένον πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, τοῦ δὲ προτεσταντισμοῦ τὸν καθολικισμὸν ὡς νοθείαν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Εἶναι ἐν τούτοις φανερὸν ὅτι ὁ προτεσταντισμός, ἕνεκα τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ καὶ δὴ τῆς γνώμης ὅτι ἡ ἁγία Γραφὴ εἶναι ἡ μόνη πηγὴ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἠδύνατο μετὰ μεγαλυτέρας ἀνεξαρτησίας καὶ ἀντικειμενικότητος νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν δογμάτων, διότι δὲν εἶχεν ἐνδιαφέρον, ὡς ὁ καθολικισμός, νὰ δείξῃ πανταχοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τὴν συμφωνίαν. Κατὰ ταῦτα ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ἑδράζεται ὁ προτεσταντισμός, ἦτο εὐνοϊκωτέρα πρὸς ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων. Πολλοὶ τῶν διαμαρτυρομένων καὶ δυτικῶν ἔχουσι συγγράψει ἱστορίας τῶν δογμάτων. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι: ὁ Baumgarten Crusius, ὁ H Klee, ὁ F. Baur, ὁ K. Beck, ὁ A. Neander, ὁ H. Schmid, ὁ K. Kahnis, ὁ F. Nitsch, ὁ G. Thomasius, ὁ A. Harnack, ὁ J. Bach, ὁ F. Loofs καὶ ὁ Seebery. Παρ' ἡμῖν δὲν ἔχει ἔτι ἐκδοθῇ ἱστορία τῶν δογμάτων, εἰ καὶ ἀπὸ ἐτῶν διδάσκεται τὸ μάθημα τοῦτο ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου (Α. Λυκοῦργος 1864—1866 Π. Οἰκονομίδης ἀπὸ τοῦ 1880 ὡς ὑφηγητὴς τοῦ μαθήματος τούτου καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοῦ 1891—1894 ὡς τακτικὸς καθηγητὴς καὶ Κ. Δυοβουνιώτης ἀπὸ τοῦ 1923). Περὶ τῆς μεθόδου τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων βλέπε Kliefoth, «Einleitung in die Dogmengeschichte», Krüger «Was heirst und zu wehlem Ende studiertman Dogmengeschichte», Stange «Das Dogma und seine Beurtheilung in der neuen Dogmengeshichte» καὶ τὰ προλεγόμενα τῶν ἱστοριῶν τῶν δογμάτων. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

—*[Τεκτον.]* Τεκτονικὸν δόγμα ἐν τῇ γενικῇ μὲν αὐτοῦ ἐννοίᾳ εἶναι ἡ μέθοδος, αἱ διατάξεις καὶ οἱ κανόνες, οἵτινες διέπουσι τὰ τοῦ τεκτονικοῦ συστήματος, εἰδικῶς δὲ αἱ διὰ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως ἐπελθοῦσαι μεταβολαί, καθ' ἅς, τηρηθέντων τῶν τριῶν πρώτων συμβολικῶν βαθμῶν καὶ τῶν οὐσιωδῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν, προέκυψαν παραλλαγαὶ εἰς τὰς τελετουργίας, τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς ὀνομασίας τῶν ἀνωτέρων βαθμῶν. Ἀρχικῶς ὑφίστατο ἓν καὶ μόνον δόγμα, τὸ τῶν «ἀρχαίων ἐλευθέρων καὶ ἀποδεδεγμένων τεκτόνων», τὸ ὁποῖο συνίστατο ἐκ τῶν τριῶν μόνον βαθμῶν, τῶν τοῦ μαθητοῦ, ἑταίρου, καὶ διδασκάλου. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἐδημιουργήθη, ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, μέγας ἀριθμὸς ἀνωτέρων βαθμῶν καὶ τελετουργιῶν, ἀσχέτων πολλάκις πρὸς τὸν πατριαρχικὸν καὶ θεμελιώδη χαρακτῆρα τοῦ τάγματος. Ἐκ τῶν οὕτω προκυψάντων δογμάτων τινὰ μὲν ὑφίστανται μέχρι σήμερον, ἄλλα δὲ ἐξέλιπον μετὰ τῶν δημιουργησάντων αὐτά. Ἐκ τῶν καὶ σήμερον ὑφισταμένων δογμάτων τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ἀρχαῖον καὶ ἀποδεδεγμένον σκωτικὸν δόγμα, 2) δόγμα τῆς Ὑόρκης, 3) γαλλικὸν δόγμα, 4) φιλοσοφικὸν σκωτικὸν δόγμα, 5) πρωταρχικὸν σκωτικὸν δόγμα, 6) ἀρχαῖον μεταρρυθμισθὲν δόγμα 7) δόγμα τοῦ Φέσλερ, 8) δόγμα τῆς μεγάλης στοᾶς τῶν τριῶν σφαιρῶν ἐν Γερμανίᾳ, 9) δόγμα τελειοποιήσεως, 10) δόγμα τοῦ Μισραΐμ, 11) δόγμα ἢ τάγμα τῶν Ναϊτῶν, 12) σουηδικὸν δόγμα, 13) μεταρρυθμισθὲν δόγμα, 14) δόγμα τοῦ Swedenborg κ. ἄ. Ὁ ἑλληνικὸς τεκτονισμὸς ἀκολουθεῖ τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀποδεδεγμένον σκωτικὸν δόγμα, τελοῦν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπάτου συμβουλίου τοῦ 33ου τῆς Ἑλλάδος. Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

— **δόγμα συγκλήτου** *[Ρωμ. Δίκ.]* βλ. σύγκλητος.

— **δογμάτων, Ἱστορία—** βλ. δόγμα *Θρησκειολ.]*

— **δογμάτων προσβολή** *[Νομ.]*. Τὸ ἄρθρον 17 τοῦ ἀπὸ 23 Νοεμβρίου 1837 νόμου περὶ ἐξυβρίσεως κλπ., τὸ ἀντικαταστῆσαν τὸ ἄρθρον 196 τοῦ τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἀπειλεῖ ποινὴν κατὰ τῶν διὰ περιφρονητικῶν χλευασμῶν ἢ δυσμενῶν ἐκφράσεων προσβαλλόντων διὰ δημοσίας ὁμιλίας ἢ ἐγγράφως ἢ διὰ συμβολικῶν παραστάσεων «τὰ δόγματα, τὰς διατάξεις καὶ τὰ ἔθιμα τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἢ ἄλλης θρησκείας, ὑφισταμένης συγκαταθέσει τῆς κυβερνήσεως». Τὸ πλημμέλημα διαπράττεται διὰ τῆς προσβολῆς τῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἢ ἄλλης θρησκείας, ὑφισταμένης συγκαταθέσει τῆς κυβερνήσεως, α') δογμάτων, ὡς τοῦ τρισυποστάτου τῆς θεότητος, τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου κλπ. ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ· β') διατάξεων (Einrichtung), ἤτοι τῶν μὴ εἰς τὸ δόγμα ἀφορωσῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐκκλησίας ὡς λ. χ. τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν θείαν λατρείαν, εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, τὰς νηστείας, τὰ περὶ ἱερατικῆς στολῆς, ἐν δὲ τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰς τὰ τῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου, τὰ περὶ συγχωροχαρτίων κλπ., ἐν δὲ ταῖς διαμαρτυρομέναις Ἐκκλησίαις, εἰς τὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ποιμένος καὶ γ') τῶν ἐθίμων. Ἡ τοιαύτη προσβολὴ δέον νὰ γίνηται διὰ περιφρονητικῶν χλευασμῶν ἢ δυσμενῶν ἐκφράσεων καταδηλουσῶν περιφρόνησιν κατὰ τῶν ἑτεροδοξούντων. Διὸ ἡ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐπρεπείας γιγνομένη ἀνάπτυξις θρησκευτικῆς τινος διδασκαλίας, δι' ἧς ἐπιδιώκεται ἡ ἀπόδειξις τῆς πλάνης καὶ τοῦ ἀνυποστάτου τῶν δογμάτων διατάξεων ἢ ἐθίμων ἑτέρου θρησκεύματος δὲν εἶναι ἀξιόποινος, καθ' ὅσον τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος καθιεροῖ τὸ ἀπαραβίαστον τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, προσθέτου ὅτι τὰ τῆς λατρείας πάσης γνωστῆς θρησκείας τελοῦνται ἐλευθέρως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὰ χρηστὰ ἤθη. Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἡ τοιαύτη ἐπίκρισις ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς εὐπρεπείας, γινομένη ὑβριστικὴ τοῦ ἐπικρινομένου ἀντικειμένου, δὲν εἶναι νομικόν, ἀλλὰ πραγματικόν. Ἡ τοιαύτη προσβολὴ ἵνα ᾖ ἀξιόποινος δέον νὰ γίνηται ἐγγράφως, ἢ διὰ συμβολικῶν παραστάσεων ἢ διὰ δημοσίας ὁμιλίας· τοιαύτη δ' εἶναι οὐ μόνον ἡ γενομένη ἐνώπιον πολλῶν, ἔν τινι τόπῳ πρὸς ἀκρόασιν αὐτῆς συνερχομένων, ἀλλὰ καὶ ἐξ οἱασδήποτε ἄλλης ἀφορμῆς προκληθεῖσα, ἧς πολλοί, εἰ καὶ μὴ πάντες οἱ παριστάμενοι, ἠκροάσαντο. Τοὐναντίον διὰ τῆς κατ' ἰδίαν διαλέξεως δὲν διαπράττεται τὸ πλημμέλημα τοῦτο. Κατὰ τοῦ ἐνόχου ἐπιβάλλεται ποινὴ φυλακίσεως μηνῶν τὸ πολὺ τριῶν, ἐν ὑποτροπῇ δὲ τὸ πολὺ ἕξ. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 11 τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923 καταστατικοῦ νόμου τῆς παρ' ἡμῖν αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ὁσάκις ἡ Ἱερὰ σύνοδος ἢ ὁ κατὰ τόπους ἐπίσκοπος ἤθελε μάθει ὅτι ἐπιχειρεῖ τις νὰ ταράξῃ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος δι' ἑτεροδιδασκαλίας, προφορικῶς ἢ ἐγγράφως, διὰ προσηλυτισμοῦ ἢ ἄλλως πως, αἰτεῖται τὴν παῦσιν τοῦ κακοῦ διὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ ἐκδίδει παραινετικὰ γράμματα πρὸς τὸν λαὸν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκ τῶν τοιούτων διδαχῶν προσγινομένης θρησκευτικῆς βλάβης. Κατὰ παντὸς δ' ἐλεγχομένου μετὰ τὴν διεξαγωγὴν ἐνόρκων ἀνακρίσεων ὡς αἱρετικοῦ ποιεῖται τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ νόμων τοῦ κράτους ὁριζόμενα. Ἡ Ἱερὰ σύνοδος ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν εἰς χρῆσιν τοῦ κλήρου καὶ τῆς νεολαίας εἴτε ἔξωθεν τοῦ κράτους εἰσαγομένων, εἴτε ἐν Ἑλλάδι δημοσιευομένων βιβλίων, φυλλαδίων, πινάκων καὶ ἄλλων ἐντύπων ἀφορώντων εἰς θρησκευτικά. Ὁσάκις δ' ἡ Ἱερὰ σύνοδος ἢ ὁ κατὰ τόπους ἐπίσκοπος ἤθελε μάθει ὅτι δημοσιεύματα περιέχουσί τι τὸ ἀπᾷδον εἰς τὰ δόγματα, τὰ μυστήρια καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τὴν ἱερὰν διδασκαλίαν, τὰς ἱερὰς παραδόσεις, τὰς ἱερὰς τελετὰς καὶ τὰ ἔθιμα τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἀνευλαβεῖς ἐκφράσεις κατὰ τῆς θρησκείας καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς, αἰτεῖται τὴν ἐπέμβασιν τῶν ἁρμοδίων πολιτικῶν ἀρχῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τῶν νόμων ὁριζομένων. Ἀνάλογα ἰσχύουσι καὶ περὶ παντὸς θεατρικοῦ ἢ κινηματογραφικοῦ ἔργου, ὅπερ ἀπᾴδει εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη ἢ δι' οὗ προσβάλλονται διὰ χλευασμῶν ἢ συμβολικῶν παραστάσεων τὰ δόγματα καὶ αἱ διατάξεις τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἢ οἱ λειτουργοὶ αὐτῆς ἢ τὸ ἱερατικὸν αὐτῶν σχῆμα. Διάταξιν ὁμοίαν πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν ὡς πρὸς τὰ βιβλία καὶ ἄλλα ἔντυπα περιέχει καὶ τὸ ἄρθρ. 27 τοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 κρητικοῦ καταστατικοῦ.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 133 τοῦ ἀπὸ 1928 κυπριακοῦ Ποινικοῦ κώδικος, ὅστις μετ' ἐσκεμμένης προθέ-

Digitized by Google

σεως τοῦ νὰ προσβάλῃ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἄλλου, ἐκστομίζει λέξιν ἢ ποιεῖται ἦχον εἰς ἐπήκοον ἐκείνου, ἢ χειρονομίαν ἐπὶ παρουσίᾳ ἐκείνου, ἢ θέτει ἀντικείμενόν τι ἐνώπιον ἐκείνου, εἶναι ἔνοχος πλημμελήματος καὶ τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως ἑνὸς ἔτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1907) σελ. 343—347 καὶ *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α΄ (1927) σελ. 35 ἑπ. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

δογματίζω· θέτω δόγμα, λέγω γνώμην, κρίνω· ‖ λέγω γνώμην ἀνεπιφύλακτον, οἱονεὶ δόγμα ἀναμφισβήτητον: «δογματίζει ἑκάστοτε προχείρως, περὶ ὅσων ἄλλοι διστάζουν νὰ εἴπουν γνώμην».

δογματικὴ (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ ἐπιστημονικὴ ἔκθεσις καὶ γνῶσις τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἰσχυουσῶν ἀληθειῶν, αἵτινες πηγάζουσαι ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως ἀποτελοῦσι τὰς αὐθεντικὰς περὶ πίστεως ἀποφάσεις (βλ. λ. δόγμα *[Θρησκειολ.]*).

δογματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ δόγμα, εἰς γνώμην ἀναμφισβήτητον, εἰς ἀξίωμα: «διδασκαλία δογματικὴ» ἢ «μάθημα δογματικὸν» οὐχὶ ζητητικὸν ἢ ἐρευνητικόν ‖ τὸ θηλ. δογματικὴ (ἡ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. *δογματικῶς*: «ἀποφαίνεται δογματικῶς», ἄλλως *ἀξιωματικῶς*.

—δογματικὴ *σχολὴ* ἢ *δογματοκρατία* *[Φιλοσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ φιλοσοφικὴ ἐκείνη σχολή, ἥτις ἐν τῷ γνωσιολογικῷ προβλήματι περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως καὶ ὁρίων αὐτῆς ἀποφαίνεται, ὅτι τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ βαθύτερα μεταφυσικὰ προβλήματα, δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον ἐρεύνης τῆς φιλοσοφίας καὶ νὰ γνωσθῶσι. Ἡ σχολὴ αὕτη θεωροῦσα ὡς βάσιν τῆς γνωστικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου τὸν ὀρθὸν λόγον ἀναγνωρίζει εἰς αὐτὸν πλήρη ἱκανότητα πρὸς γνῶσιν παντὸς τοῦ ἐπιστητοῦ τοῦ ὑποπίπτοντος εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν, ἀλλὰ καὶ πάσης λογικῆς σχέσεως καὶ πρὸς συναγωγὴν ὀρθῶν μεταφυσικῶν γενικεύσεων. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ δογματικὴ σχολὴ διακρίνεται διὰ τὴν αἰσιόδοξον ἀντιμετώπισιν τοῦ γνωσιολογικοῦ προβλήματος καὶ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν *σκεπτικὴν* ἢ τὴν *σκέψιν*, ἥτις ἀρνεῖται καθόλου τὸ δυνατὸν τῆς γνώσεως καὶ ἀμφιβάλλει περὶ πάντων. Μεταξὺ τῶν ὑπερβολῶν τῆς δογματικῆς καὶ τῆς σκεπτικῆς σχολῆς κεῖται ἡ *κριτική* ἥτις προσπαθεῖ νὰ ἄρῃ τὰς ἐκ τῶν ἀκροτήτων ἀμφοτέρων παρουσιαζομένας ἐλλείψεις. Ὀπαδοὶ τῆς δογματοκρατίας εἶναι ὁ Καρτέσιος, ὁ Σπινόζα, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Βόλφ κλπ. —ο.

—δογματικὴ *σχολὴ* (*καὶ λογικὴ* ἢ *ἀναλογιστική*) *['Ιατρ.]*. Ἐκλήθη οὕτως ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱπποκράτους ἀναφανεῖσα ἰατρικὴ αἵρεσις ἢ σχολή, ἥτις ἐκτραπεῖσα ἀπὸ τῆς ἱπποκρατείου πειραματικῆς ὁδοῦ εἰσήγαγεν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ νέας θεωρίας, ὑποστηρίζουσα ὅτι ὁ λόγος, ἤτοι ἡ θεωρία, «οὐ σμικρὰ συντελεῖ τῇ τέχνῃ» (*Γαλην.* Ι΄, 65). Οἱ ὀπαδοὶ ταύτης ἐκλήθησαν *δογματικοί*, *λογικοὶ* ἢ *ἀναλογιστικοί*. Εἰς τούτους ἀνήκουσιν οὐκ ὀλίγοι τῶν διαδόχων τοῦ Ἱπποκράτους καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ ὁ γαμβρὸς τούτου Πόλυβος, ἀρχηγὸς δ' αὐτῆς θεωρεῖται *ὁ Διοκλῆς ὁ Καρύστιος*. [Πρβλ. *Ἀρ. Π. Κούζη*, Ἱστορία ἰατρικῆς σελ. 152 καὶ 178]. ΑΡ. Π. Κ.

δογματισμὸς (ὁ) (dogmatisme, Dogmatismus, dogmatism) τὸ ἄνευ κριτικοῦ ἐλέγχου τῶν ὅρων ἢ τῶν ὁρίων τῆς γνώσεως φιλοσοφεῖν· ἡ ἄνευ κριτικοῦ ἐλέγχου πεποίθησις ἐπὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ λόγου, ἰδίᾳ ἐν τῇ μεταφυσικῇ· ἡ μεταγωγὴ ἐμπειρικῶν καθορισμῶν ἐπὶ τὸ ὄντως ὂν τῶν ἀντικειμένων, πρὸς δὲ ἡ ἀντίληψις τῶν ἀντικειμένων τῆς γνώσεως ὡς ἀμέσως δεδομένων καὶ οἱονεὶ ἀναδημιουργουμένων ὑπὸ τῆς νοήσεως ‖ τὸ ἀποφαίνεσθαι κατὰ τρόπον ἀξιωματικόν, μὴ ἐπιδεχόμενον ἀντιρρήσεις.

—*[Φιλοσ.]* Ὁ Κάντιος ὁρίζει τὸν *δογματισμὸν* ὡς ἐνέργειαν τοῦ καθαροῦ λόγου ἄνευ προηγηθέντος κριτικοῦ ἐλέγχου τῶν ὁρίων τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Δογματισμὸς εἶναι κατ' αὐτὸν πᾶσα μεταφυσική, γενικῶς δ' εἰπεῖν πᾶσα ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐμπειρίας εἰς τὸ ὑπερβατικόν (Transzendent), ὅπερ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια αὐτῆς. Κατὰ τὸν Τέννεμαν, δογματισμὸς εἶναι τὸ ἄνευ κριτικοῦ ἐλέγχου φιλοσοφεῖν, ὅπερ ἐξορμώμενον ἐκ τῆς τυφλῆς πίστεως εἰς τὴν παντοδυναμίαν τῆς νοήσεως, δημιουργεῖ μεταφυσικὰ συστήματα, θεϊστικὰ ἢ ἀθεϊστικά. Κατὰ τὴν Σέλλιγκ, δογματικοὶ εἶναι οἱ φιλόσοφοι ἐκεῖνοι, οἱ παραδεχόμενοι ὅτι τὰ ἀντικείμενα ὑπάρχουσιν ἐκτὸς ἡμῶν, δηλαδὴ ὅτι ταῦτα δὲν δημιουργοῦνται ἐν ἡμῖν τὸ πρῶτον ἰδεατῶς. Κατὰ τὸν Κλάϊν, δογματισμὸς εἶναι ὁ καθορισμὸς τῶν ὑπερβατικῶν ἀντικειμένων διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν ἀντικειμένων τῆς αἰσθήσεως. Ὁ Νατὸρπ ἀντιτάσσει τὸν δογματισμὸν πρὸς τὴν γνῶσιν δι' ἀφαιρέσεων. Διὰ τοὺς δογματικοὺς φιλοσόφους, λέγει, τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως εἶναι δεδομένον, διότι θεωρεῖται ὑπ' αὐτῶν ὡς προϊὸν πεπερασμένων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐξαντλησίμων παραγόντων.

Συχνάκις χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «ἀρνητικὸς δογματισμὸς» πρὸς δήλωσιν τοῦ σκεπτικισμοῦ, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν «θετικὸν δογματισμόν». Οἱ δύο οὗτοι ὅροι φαίνονται ἀπαραίτητοι, πρῶτον ὡς δηλοῦντες τὰς δύο ἀντιθέτους ὄψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τάσεως τῆς νοήσεως, ἥτις εἶναι δογματικὴ τόσον ὅταν δέχηται, ὅσον καὶ ὅταν ἀρνῆται τὴν γνῶσιν, καὶ δεύτερον ὡς ἀντιτασσόμενοι ἀμφότεροι πρὸς τὸν κριτικισμόν, ἐφ' ὅσον οὗτος ἐκπροσωπεῖ ἐνδιάμεσον σταθμὸν μεταξὺ τῆς ἀπολύτου ἀποδοχῆς καὶ τῆς ἀπολύτου ἀρνήσεως τῆ ἀντικειμενικῆς ἀξίας τῆς γνώσεως. Πλὴν δεδομένου ὅτι ὁ πραγματικὸς σκεπτικισμὸς εἶναι ἐφεκτικὸς καὶ ὅτι ἀμφιβάλλει καὶ περὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἀμφιβολίας του, ὁ ἀρνητικὸς δογματισμὸς θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν σκεπτικισμόν.

Ὁ ἠθικὸς δογματισμὸς ἀντιτάσσεται τόσῳ πρὸς τὸν διανοητικὸν δογματισμόν, τὸν ἀπατηλὸν καὶ φαντασιώδη χαρακτῆρα τοῦ ὁποίου πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅσῳ καὶ πρὸς τὸν κριτικισμόν. Ὁ ἠθικὸς δογματισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τριῶν θέσεων, αἵτινε συνδέονται στενῶς πρὸς ἀλλήλας. α) Πᾶσα ἄμεσος, οἱονεὶ αὐθόρμητος, γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἔκφρασις ἐκείνου, ὅπερ οὗτος ἐπιθυμεῖ, ὅπερ πράττει, ὅπερ εἶναι ἐν τῇ προσαρμογῇ αὐτοῦ εἰς τὴν πραγματικότητα, ἥτις τὸν περιβάλλει. β) Αἱ ἐκ τῆς τοιαύτης προσαρμογῆς ἐκπηγάζουσαι γνώσεις χρησιμεύουν εἰς τὸ νὰ θέτωμεν προβλήματα, σχετικὰ πρὸς τὴν ἠθικὴν δρᾶσιν ἡμῶν, ἅτινα, ἀναλόγως τῆς λύσεως, ἣν δίδομεν εἰς αὐτὰ ἐθελουσίως, καθορίζουσι νέας καταστάσεις, νέαν δρᾶσιν τῆς νοήσεως. γ) Ἡ μεταφυσικὴ ἢ πραγματιστικὴ ἀξία τῆς γνώσεως γίνεται ἔκδηλος ἐκ τοῦ τρόπου τῆς συμπεριφορᾶς ἡμῶν ἔναντι τῶν συνανθρώπων, τοὺς ὁποίους, μακρὰν τοῦ νὰ καθυποτάσσωμεν εἰς τὸν ἐγωϊσμόν μας, μεταχειριζόμεθα ὡς ἔχοντας ἴδιον, αὐτοτελῆ σκοπὸν ὑπάρξεως ἢ ὡς μέσα πρὸς πραγμάτωσιν ἀνωτέρων ἠθικῶν ἢ κοινωνικῶν σκοπῶν. Θεωρητικῶς, ἠθικὸς δογματισμὸς εἶναι ἡ διατράνωσις τοῦ ἀπολύτου τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν διὰ τῆς ἠθικῆς δράσεως, πρακτικῶς δὲ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κριτικῆς ἢ τῆς ἀσκητικῆς μεθόδου, ἐπὶ τῷ τέλει ἀπαλλαγῆς ἀπὸ πάσης ἰδέας σχετικότητος ὡς πρὸς τὸ εἶναι, τὸ νοεῖν καὶ τὸ δρᾶν. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

δογματιστὴς (ὁ)· ὁ διδάσκων ἀπὸ δόγματος θρησκευτικοῦ ὡς ἀπὸ ἀξιώματος, ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ.

—*[Εγκυκλ.]* Ὠνομάσθησαν *δογματισταὶ* ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν ἐν Γαλλίᾳ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πολιτικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ παλινορθώσεως τῆς βασιλείας (1815) κατεπολέμει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ παραδόσεις τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἰδίᾳ τὸ δόγμα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ παραδόσεις τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ἤτοι τὸ θεῖον δίκαιον αὐτῆς. Θεωρητικοὶ καὶ πρακτικοὶ ἡγέται τοῦ δογματισμοῦ (doctrinarisme) ὑπῆρξαν ὁ διάσημος ἱστορικὸς Φ. Γκυζὼ καὶ ὁ σπουδαῖος κοινοβουλευτικὸς ῥήτωρ Ρουαγιέ-Κολλάρ, ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ ὁποίου ὁ Γκυζὼ ἐξέδωκε τῷ 1816 τὸ μανιφέστον τοῦ κόμματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως ἐν Γαλλίᾳ». Τὰς αὐτὰς θεωρίας ἀνέπτυξεν ὁ Γκυζὼ καὶ εἰς τὸ δίτομον ἔργον αὐτοῦ «Ἱστορία τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς κυβερνήσεως», ὅπερ ἦτο περίληψις τῶν ἐν τῇ Σορβόννῃ πολυκρότων παραδόσεών του.

Ὡς φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ὁ δογματισμὸς ἔχει τὰς ῥίζας αὐτοῦ εἰς τὴν σημειωθεῖσαν τότε ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ὀρθολογιστικοῦ πνεύματος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος καὶ τῆς εἰς αὐτὸ ὀφειλομένης ἐπαναστάσεως, ἥτις περιεφρόνησε τὸ παρελθόν, ἤτοι τοὺς θεσμοὺς τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ὡς καὶ τὸν «ἱστορικὸν νόμον» τῆς βραδείας τελειοποιήσεως. Αἱ θεωρίαι τῶν Γάλλων δογματιστῶν ἐνθυμίζουσι κατὰ τὰ κύρια σημεῖα τὰς τοῦ Γερμανοῦ Μποῦρκε καὶ τῆς λεγομένης «ἱστορικῆς σχολῆς», ἥτις ἐπήγαζεν ἀμέσως ἀπὸ τῆς σχετικῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τοῦ Χέρδερ. Κατὰ τούτου «ἡ φύσις δὲν κάμνει ἅλματα» («non sunt saltus in natura»)· ἑπομένως ἡ πρόοδος δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ βιαίων κινημάτων, ἀλλὰ διὰ βαθείας, ἀσυναισθήτου μοιραίας ἐξελίξεως καὶ εἶναι ὁ καρπὸς τῶν αἰωνίων δυνάμεων τῆς παραδόσεως. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς ταύτης ἐπολέμουν ἰδίᾳ τὸ «Κοινωνικὸν Συμβόλαιον» τοῦ Ρουσσώ, τὸ ὁποῖον ἐχαρακτήριζον ὡς τὸ πρότυπον τῶν à priori ἀφῃρημένων θεωρημάτων, τῶν ἀντιθέτων πρὸς τὴν φυσικὴν πραγματικότητα. Τὰ διαρκῆ καὶ ἀναλλοίωτα στοιχεῖα, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἐβάδισεν ἡ νεωτέρα ἱστορία, κατὰ τὸν Γκυζώ, καὶ τὰ ὁποῖα παρεῖδεν ἡ ἐπανάστασις, ἦσαν: 1) τὸ κοινοτικὸν (δημοκρατικὸν) πνεῦμα τῆς Ρώμης, 2) τὸ φεουδαρχικὸν τῆς Γερμανίας, πηγὴ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, 3) τὸ θεοκρατικὸν (ἐκκλησιαστικόν), καὶ 4) τὸ μοναρχικὸν ἢ νομικόν, τὸ ὁποῖον ἰσορροπεῖ πάντα τὰ προηγούμενα. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἐπανάστασις, θραύσασα τὴν συνεχῆ ἅλυσιν τῶν αἰώνων καὶ ἐπιζητήσασα τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίαν νέας κοινωνίας ἐπὶ τῇ βάσει λογικῶν ἀρχῶν, ἦτο θεωρητικῶς ἐσφαλμένη. Ἰδίᾳ ἐσφαλμένη ἦτο ἡ ἀντίληψις αὐτῆς περὶ λαϊκῆς θελήσεως καὶ συνειδήσεως, διότι ὁ λαός, ὡς σύνολον, δὲν ἔχει οὔτε θέλησιν οὔτε σκέψιν οὔτε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐπιδρᾷ ἐφ' ἑαυτοῦ.

Ἐν τῇ πρακτικῇ πολιτικῇ οἱ δογματισταὶ ἦσαν μὲν κεκηρυγμένοι ὑπὲρ τῆς συνταγματικῆς βασιλείας καὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, ὡς καὶ οἱ φιλελεύθεροι (Θιέρσος, Μπενζαμέν, Κωνστάν), διέφερον ὅμως τούτων, καθ' ὅτι ἐβάσιζον τὰς πολιτικάς των ἀντιλήψεις οὐχὶ ἐπὶ τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἱστορίας. Οὕτω: 1) δὲν ἐδέχοντο ὅτι ἡ βουλὴ ἀντιπροσωπεύει καθ' οἱονδήποτε τρόπον τὴν λαϊκὴν θέλησιν, ἀλλ' εἶναι μία τῶν ἐξουσιῶν, ἃς κατέστησεν ὁ συνταγματικὸς χάρτης· 2) ἤθελον τὸν περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ ἐγγυήσεις, διότι, θεωροῦντες αὐτὸν ὡς δημοσίαν δύναμιν, διέκρινον τῶν ἄλλων ἐντύπων· 3) ἐθεώρουν τὸν βασιλέα οὐχὶ ἁπλῶς σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ἄρα μὴ κυβερνῶντα, κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος («ὁ βασιλεὺς βασιλεύει καὶ δὲν κυβερνᾷ»), ἀλλὰ τοὐναντίον ἀσκοῦντα ἐνεργῶς τὴν ἀνωτάτην ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ οὐδαμῶς ὑπεύθυνον ἀπέναντι τοῦ λαοῦ, ἐφόσον τὸ δόγμα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας εἶναι ἁπλοῦς μῦθος. Τὰς ἰδέας ταύτας ἀνέπτυξε μετὰ μεγάλης εὐφραδείας καὶ ἐπανειλημμένως ὁ Ρουαγιὲ Κολλὰρ ἐν τῇ Βουλῇ. Ταύτας ἐνεστερνίσθησαν οἱ βασιλεῖς Κάρολος Ι΄ καὶ Λουδοβῖκος Φίλιππος καὶ ἀποτέλεσμα αὐτῶν ὑπῆρξαν αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1830 καὶ 1848.

δογματολογία (ἡ)· ἡ περὶ τὰ δόγματα ἐπιστήμη, ἡ ἑρμηνεία τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων, ἄλλως *δογματική*.

Δογτζιλὰρ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Κοντοβούνι.**

δοθιὴν (ὁ). Φλεγμονῶδες ἐξάνθημα τοῦ δέρματος, σπυρὶ μεγάλου ὄγκου, κοιν. *καλόγερος, καρφὶ* καὶ *βούζουνας*.

—*[Ἰατρ.]* Ὁ *δοθιὴν* εἶναι ὀξεῖα φλεγμονώδης θυλακῖτις ὀφειλομένη εἰς τὸν χρυσίζοντα σταφυλόκοκκον. Πολλαπλασιάζεται δι' αὐτενοφθαλμισμοῦ ἢ ὑποτροπιάζει καθολικευόμενος καθ' ἅπαν τὸ σῶμα λόγῳ κακοχυμίας τοῦ αἵματος, καχεξίας τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ ἄλλων διαθεσικῶν αἰτίων. Ἡ καθολίκευσις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν *δοθιήνωσιν* ἢ *σταφυλοκοκκίασιν*. Ὁ δοθιὴν δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ εἰς πᾶν μέρος τοῦ σώματος, ἀλλ' ἰδίως ἐκεῖ ὅπου ἡ τριβὴ εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἰδίως εἰς τὸν τράχηλον λόγῳ τῆς ὑπὸ τοῦ περιλαιμίου ἐξασκουμένης τριβῆς. Ἡ ἀκαθαρσία εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξίν του ὡς καὶ ἡ λόγῳ ἀσθενειῶν ἢ κακῶν διαιτητικῶν συνθηκῶν ἐξασθένησις τοῦ ὀργανισμοῦ, στερουμένου οὕτως ἱκανῶν ἀμυντικῶν ἰδιοτήτων πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν εἰσερχομένων μικροβίων διὰ φαγοκυττώσεως, ἐν περιπτώσει μικροῦ ἀριθμοῦ τούτων. Ἡ κόπωσις, ὁ σακχαρώδης διαβήτης, αἱ νευρικαὶ καταστάσεις, εἶναι ἐπίσης προδιαθετικαὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν δοθιήνων.

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ δοθιῆνος χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐρυθρότητος, σκληρίας καὶ πόνου. Μετά τινας ἡμέρας ἡ σκληρία μαλακύνεται, ἐμφανίζεται κλυδασμὸς καὶ διαρρηγνυομένου τοῦ κέντρου ἐξέρχεται πύον παχύρρευστον καὶ κιτρινοπράσινον, ἐγκαταλεῖπον κρατηροειδῆ ὀπὴν ἐλαφρῶς αἱμάσσουσαν, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας παρατηρεῖται τὸ χαρακτηριστικὸν ἔμβολον τοῦ δοθιῆνος (κοιν. ῥίζα), ἀποτελούμενον ἐκ νεκρωθέντος ἱστοῦ. Μετὰ τὴν διάνοιξιν ταύτην οἱ πόνοι καταπαύουσι καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπούλωσις. Ἐὰν ὁ δοθιὴν εἶναι εὐμεγέθης, ἡ σκληρὰ φλεγμονώδης διήθησις παρέρχεται βραδέως, μετὰ τὴν ἐπούλωσιν. Ἐξαιρετικῶς ἐπώδυνοι εἶναι οἱ δοθιῆνες τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου καὶ τοῦ δακτυλίου. Οἱ δὲ δοθιῆνες οἱ ἐντοπιζόμενοι εἰς χώρας, ἐν αἷς ἀφθονοῦν τὰ λεμφικὰ γάγγλια (ἄνω χεῖλος, βλέφαρον, μεσόφρυον κ.τ.λ.) προκαλοῦν οἴδημα ἐκτεταμένον τῶν γειτονικῶν χωρῶν καὶ φλεγμονώδη διόγκωσιν τῶν συστοίχων γαγγλίων, ὁπότε χρήσιμα τυγχάνουν ἐπιθέματα ἐξ ἀλουμινίου, οἰνοπνεύματος, θερμοῦ ὕδατος κ. τ. λ. Αἱ ἐπιπλοκαὶ τοῦ δοθιῆνος καὶ δὴ αἱ βαρεῖαι (φλεβῖτις, σηψαιμία, μηνιγγῖτις κ.τ.λ.) εἶναι ἀρκετὰ σπάνιαι. Ἐξαιρετικῶς ὑποκείμενος εἰς ἐπιπλοκὰς εἶναι ὁ δοθιὴν τῶν ῥινικῶν κοιλοτήτων, δι' ὃ δεῖται μεγάλης προσοχῆς εἰς τὴν τήρησιν καθαριότητος καὶ ἀποφυγὴν παντὸς ἐρεθισμοῦ.

Ὁ δοθιὴν ὅταν εἶναι μικρὸς καὶ ἐν τῇ ἐνάρξει του, δυνατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ δι' ὀλίγων ἐπαλείψεων βάμματος ἰωδίου ἤ, ὅταν εἶναι μεγαλύτερος, νὰ ἐκτρωθῇ διὰ μιᾶς ἐπιθίξεως γαλβανοκαυτῆρος. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς, μετὰ τὸν καθαρισμὸν ἀπὸ τοῦ πύου αἱ ἀλλαγαὶ δέον νὰ γίνωνται δι' ἐπιθεμάτων ὕδατος Alibour, ἠραιωμένου ἢ διὰ τοπικῶν ἐμβολίων ὑπὸ τύπον ἀλοιφεμβολίου (propidex τοῦ καθηγ. Delbet) ἢ ζωμεμβολίου (bouillon-vaccin τοῦ καθηγ. Besredka) ἢ πηκτεμβολίου (gélo-vaccins τοῦ καθηγ. Jausion). Ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς μαλθακοποιήσεως τοῦ δοθιῆνος, ἥτις θὰ δώσῃ ἔξοδον εἰς τὸ πύον καὶ ἄμεσον κα-

Digitized by Google

ἄπαυσιν τῶν πόνων, ἐπιτυγχάνεται διὰ θερμῶν καταπ ασμάτων ἐκ λιναλεύρου, γεωμηλαλεύρου κ. ο. κ. Κατὰ τὴν τελικὴν περίοδον τῆς ἀποθεραπείας δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἀλοιφαὶ ὑδραργύρου. Ἐσωτερικῶς χορηγεῖται το ὀξείδιον τοῦ κασσιτέρου (stannoxyl), ἡ ζύμη ζύθου (staphylococcine), τὰ γαλακτικὰ φυράματα (lactéol) κλπ. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ θεραπεία προσλαμβάνει μεῖζον ἐνδιαφέρον, εἶναι αἱ περιπτώσεις τῆς καθολικῆς καὶ ὑποτροπιαζούσης δοθιηνώσεως, ἥτις εἶναι λίαν ἐπίμονος καὶ μακροχρόνιος. Κατὰ ταύτη ἐφαρμόζονται τὰ αὐτεμβόλια καὶ τὰ ἀντισταφυλοκοκκικὰ ἐμβόλια τοῦ ἐμπορίου, ἡ σταφυλοκοκκικὴ ἀνατοξίνη (staphylagone, αἱ ἐνέσεις ὑδροξειδίου τοῦ βισμουθίου (staphylothanol), ἡ πρωτεϊνοθεραπεία δι' ἐνέσεων γάλακτος (aolan, caséosan) καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ αὐθαιμοθεραπεία (βλ. λ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Dekeyser*, L' oxygène dans le furoncle et l' anthrax (Bruxelles Médical 10 Μαΐου 1923).— *Mauté*, Les infections staphylococciques (Presse médicale, 16 Φεβρ. 1921). *Veyrie es et Guibert*, le Furoncle et son traitement (Bulletin médical 22-26 Ἀπριλ. 1925). — *Dracoulidès*, L' autohémothérapie en dermatologie (Monde médical ἀρ. 673, Παρίσι 1925). - *Lauze*, Traitement de la furonculose par le procédé de la ventouse (Soc. des sc. Méd. et Biol. de Montpellier, 16 Ἀπριλ. 1926).— *Fonrcade*, Trait. de la furonculose par le bismuth (Παρίσι. 1926). — *Senèque*, Trait. des furoncles de lèvre supérieure (Presse Médical, 23 Ἰουλ. 1927).
Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δοθιηνεντερία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Trousseau, τὸν ὁποῖον βραδύτερον ὁ Bretonneau μετέβαλεν εἰς *δοθιηνεντερῖτιν* δι' αὐτοῦ καθωρίζετο ἐν ἀρχῇ ὁ τυφοειδὴς πυρετός, καθόσον ἐν τῇ νόσῳ ταύτῃ αἱ ἀνατομοπαθολογικαὶ ἀλλοιώσεις τῶν ἐντέρων ἐνομίσθη ὅτι ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς δερματικῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος δοθιῆνας (βλ. τυφοειδὴς *πυρετός*).
Μ. Ν. Κ.

δοθιηνώδης ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς δοθιῆνα: «οἴδημα δοθιηνῶδες».

δοθιήνωσις (ἡ)· βλ. δοθιήν.

δοθίχιζα (ἡ) (Dothichiza) [*Φυτοπαθολ.*]. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐκσιπουλοειδῶν*. Τὸ γένος χαρακτηρίζεται ἀπὸ πινακίδια ἐξέχοντα, ὑποστρογγύλα, μᾶλλον μεγάλα, πρῶτον κλειστὰ καὶ κατόπιν ἀκανονίστως ἀνοικτά, ὑποκυπελοειδῆ. Στυλοσπόρια ἐπιμήκη ἢ στρογγύλα, συνεχῆ, ὑελώδη. Τὰ εἴδη τοῦ γένους τούτου θεωροῦνται ὡς πυκνιδικαὶ μορφαὶ τοῦ γένους κενάγγειον τῶν δισκομυκήτων. Ἡ δοθίχιζα προσβάλλει τὰ φυτώρια τῆς λεύκης τοῦ Καναδᾶ καὶ τῶν Καρολίνων ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάρτου. Κατὰ προτίμησιν ἐμφανίζεται ἐπὶ φυτῶν 1—3 ἐτῶν τὴν ἐποχὴν τῆς μεταφυτεύσεως. Κατὰ τὰ ὑγρὰ ἔτη καὶ εἰς πυκνὰς φυτείας καταστρέφει πολλάκις μέχρι τῶν 95%. Προξενεῖ κηλῖδας σιδηροχρόους εἰς ὕψος 30—60 ἑκατοστ. ἐπὶ τοῦ κορμοῦ, ἀναπτυσσομένας εἰς καρκίνωμα, ὅπου ἐμφανίζονται τὰ ὄργανα ἀναπαραγωγῆς τοῦ μύκητος καὶ ἀνευρίσκεται μυκήλιον μὲ ὑελώδεις ὑφάς, τετμημένας, διακλαδιζομένας, διηκούσας μεταξὺ τῶν χλωροφυλλοκυττάρων. Ἡ ἀσθένεια ἐμφανίζεται κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον καὶ εἰσέρχεται ἀπὸ πληγὰς τοῦ φλοιοῦ. Ἐνδείκνυται ἡ προληπτικὴ ἀπολύμανσις τῶν μοσχευμάτων διὰ βορδιγαλλείου πολτοῦ 10% καὶ τῶν τομῶν τοῦ κλαδεύματος. Τὰ μοσχεύματα δὲν πρέπει ν' ἀφίνωνται ἐπὶ πολὺ συνεσωρευμένα ἐπὶ ὑγροῦ ἐδάφους.
Ε. Τ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

δοιάκι (τό)· ἀντὶ *οἰάκιον*, ἄλλως διάκι (βλ. λ.).

Δοιδάλσας. Γλύπτης ἐκ Βιθυνίας τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Γνωστὸν ἐκ παραδόσεως ἔργον του εἶναι ἄγαλμα Ἀφροδίτης λουομένης, τὸ ὁποῖον ἐπὶ Πλινίου εὑρίσκετο εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας κατὰ τὴν στοὰν τῆς Ὀκταβίας ἐν Ρώμῃ. Ὡς ἄλλο ἔργον τοῦ καλλιτέχνου ἀναφέρεται λατρευτικὸν ἄγαλμα Στρατίου Διὸς ἐν Νικομηδείᾳ. Ὁ Overbeck (Kunstmythologie I, 60) ἀναγνωρίζει τὸ ἔργον τοῦτο ἐπὶ παραστάσεως βιθυνιακῶν νομισμάτων ἀναγομένων εἰς τοὺς μεταξὺ Προυσία Α' καὶ Νικοδήμου Γ' χρόνους. Ὁ θεὸς ὑψώνει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα στηριζομένην ἐπὶ σκήπτρου, διὰ δὲ τῆς προτεταμένης δεξιᾶς κρατεῖ στέφανον. Ἐκ τῶν σῳζομένων ἀγαλμάτων τὸ συγγενέστερον κατὰ τὸν τύπον εἶναι τὸ τοῦ ἐκ Μήλου Ποσειδῶνος τοῦ ἡμετέρου ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου.
Γ. Μ.

Δοιδύη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μακεδονικὴ ἀποικία ἐν Μικρασίᾳ, 2 1/2 χλμ. περίπου μακρὰν τοῦ σημερινοῦ χωρίου Παλαμουτ, νοτίως τῆς παλαιᾶς Λυδικῆς πόλεως Ἀπολλωνίδος, εἰς τὰ περίχωρα τῆς Λύκου (Γκερντοῦκιοϊ. Κιτ' ἄλλους ἔκειτο 7 χλμ. βορείως τῆς Ἀπολλωνίδος, παρὰ τὸ νῦν Γιαγιάκιοϊ. Ἡ Δοιδύη ἀναφέρεται εἰς νομίσματα τοῦ 160 μ. Χ.
—Π.

δοίδυξ,—*υκος* (ὁ)· (ἀρχ.), τὸ γουδοχέρι.

Δοϊράνη (Doïran, Dojran) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἐν τῷ νομῷ Μοναστηρίου παρὰ τὰ ἑλληνοσερβικὰ σύνορα. Κάτ. 8,000. Κεῖται παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ὄχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης, πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Γευγελῆς καὶ παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεσσαλονίκης - Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς εὑρίσκεται ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν συνόρων, εἰς ἀπόστασιν 5 χιλμ ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ 2 χλμ. ἀπὸ τῶν συνόρων. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψώματος 161 μ. ἀμφιθεατρικῶς καὶ κατοικεῖται ὑπὸ Χριστιανῶν, Μωαμεθανῶν, ὀλίγων Ἰουδαίων καὶ ἐλαχίστων Ἀθιγγάνων. Ἡ περιοχὴ αὐτῆς εἶναι εὐφορωτάτη, λόγῳ τῆς ἀφθόνου ἀρδεύσεως, παράγουσα παντοειδῆ γεωργικὰ προϊόντα. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ἰδίως εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σταφυλῶν καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ Δοϊράνη ἐκαλεῖτο *Ταυριανή*.
Μ. Δ Β.

—[ΣΤΡΑΤ ΙΣΤΟΡ] Ἡ περὶ τὴν Δοϊράνην τοποθεσία ἐνέχει ὑψίστην στρατηγικὴν σημασίαν, καθ' ὅ δεσπόζουσα ἁπάσης τῆς πρὸς νότον καὶ δυσμὰς περιοχῆς, πρὸς τὴν δυτικὴν μάλιστα παρεμβάλλουσα τὸ κώλυμα τοῦ Ἀξιοῦ, μὴ ὄντος διαβατοῦ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, συνεπῶς προσπεράσιμον μόνον διὰ τῶν γεφυρῶν· ἡ δὲ πόλις Δοϊράνη ἀποτελεῖ πάντοτε λαμπρὰν βάσιν ἐφοδιασμοῦ διὰ στρατὸν ἐπιχειροῦντα ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Μακεδονίᾳ, καθ' ὅ εὑρισκομένη εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς ἐκ Θρᾴκης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, μέχρι δὲ τοῦ 1921 εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς ἐκ Σερβίας καὶ βορείου Μακεδονίας γραμμῆς (μέχρι τοῦ 1921 ὑπῆρχεν ἡ ἐνωτικὴ γραμμὴ Καρασοὺλι—Κιλινδίρ). Ὡς ἐκ τούτου, κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν, διεξήχθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δοϊράνης διάφοροι ἐπιχειρήσεις.

Α. Κατὰ τὸν α' Βαλκανικὸν πόλεμον ἡ Δοϊράνη κατελήφθη ἀμαχητὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου 1912 ὑπὸ τῆς ἐπιλαρχίας τοῦ σερβικοῦ ἱππικοῦ τῆς προκαλυψάσης τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῆς 1ης σερβικῆς στρατιᾶς κατὰ τὸν χρόνον τῶν πρὸς Περλέπεν ἐπιχειρήσεων (περὶ τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου), καθ' ὅσον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκκαθαρισθῆ ἡ περιοχὴ τῆς Δοϊράνης ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Β. Τὴν 22αν Ἰουνίου 1913, ἤτοι τὴν ἐπομένην τῆς μάχης τοῦ Κιλκίς, στρατεύματα τῆς 3ης βουλγαρικῆς μεραρχίας, ἐνισχυθέντα ὑπό τινων τῆς 6ης, μετὰ δέκα πεδινῶν πυροβολαρχιῶν ἐτάχθησαν ἐπὶ τῶν ἀμυντικῶς ὀργανωθέντων ὑψωμάτων νοτίως τῆς Δοϊράνης, ἀπὸ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ διὰ Βλαδάγιας μέχρις ὑψομέτρου 420, ἵνα τοιουτοτρόπως προκαλύψωσι τὴν ἐκ Κιλκὶς πρὸς Δοϊράνην ὑποχώρησιν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ τοῦ κέντρου, καὶ συγχρόνως παρεμποδίσωσι τὴν παρέμβασιν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ (10ης ἑλληνικῆς μεραρχίας), τῶν κατὰ φυσικὸν λόγον ἀποσκοπούντων τὴν παρακώλησιν τῆς βουλγαρικῆς ὑποχωρήσεως καὶ ἐνδεχομένως τὴν ἀποκοπὴν αὐτῆς. Τὴν ἑσπέραν τῆς 22ας Ἰουνίου διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου ὅπως τὴν ἐπομένην ἡ μὲν 3η μεραρχία ἐπιτεθῇ κατὰ μέτωπον ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ κατέχοντος τὰ πρὸς νότον τῆς λίμνης Δοϊράνης ὑψώματα, ἀκολουθοῦσα πρὸς τοῦτο τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, ἡ ἐκ Μπαγιάλτσας καὶ Καλινόβου προερχομένη 10η μεραρχία νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῶν Βουλγάρων τούτων, ἀκολουθοῦσα τὴν κατεύθυνσιν 420—Ντολδτσελί, ἡ δὲ 5η, ἡ προχωροῦσα ἀνατολικῶς τῆς 3ης πρὸς Ποτερὲς—Σούρλοβο, νὰ συνδράμῃ ταύτην ἂν ἡ ἀνάγκη ἤθελε τὸ καλέσει (βλ. λ. Βαλκανικοὶ πόλεμοι [*Στρατ. ἱστορ.*], τόμ. ΣΤ' σ. 566 καὶ 568)· συνεπείᾳ τῶν κινήσεων τούτων ἐπῆλθε τὴν 23ην Ἰουνίου 1913 ἡ μάχη τῆς Δοϊράνης. Περὶ ὥραν 7ην τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἤρξατο τῆς ἐπιθέσεως μόνον ἡ 10η μεραρχία, καθ' ὅσον ἡ 3η, ἕνεκα ἐπιβραδύνσεως τῆς ἐκκινήσεώς της, δὲν ἐπενέβη εἰς τὸν ἀγῶνα εἰμὴ περὶ τὴν 11ην ὥραν. Λόγῳ ὅμως τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ (10 πυροβολαρχίαι ἀπέναντι 4 ἑλληνικῶν), οὐδεμία προχώρησις τοῦ πεζικοῦ τῆς 10ης μεραρχίας καθίστατο ἐφικτή. Ἀπὸ τῆς 8ης ὥρας ἤρξατο ἀγὼν πυροβολικοῦ, καθ' ὃν τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ταγματάρχου Γουβέλη ἑλληνικὸν πυροβολικὸν κατώρθωσε μετ' ἀρκετὰς ὥρας ν' ἀποκτήσῃ τὴν ὑπεροχὴν ἀπέναντι τοῦ βουλγαρικοῦ τοιούτου, εἰς τρόπον ὥστε, ἅμα δ' ὀλίγον βραδύτερον παρενέβη καὶ μέρος τοῦ πυροβολικοῦ τῆς 3ης μεραρχίας, ἐπετεύχθη ἡ τελεία σίγησις τοῦ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ προχώρησις τοῦ πεζικοῦ ἀμφοτέρων τῶν μεραρχιῶν ἐγένετο δυσκολώτατα, ἐν τούτοις μέχρι τῆς μεσημβρίας τὸ πεζικὸν τῆς 3ης εἶχε καταλάβει τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ ἀρκετὰ περὶ αὐτὸν ὑψώματα, ἐξαναγκάσαν τοὺς ἐκεῖ τὸν χῶρον τοῦτον Βουλγάρους ν' ἀρχίσωσι περὶ τὴν 14ην ὥραν τὴν ὑποχώρησιν. Ἀφ' ἑτέρου τὸ πεζικὸν τῆς 10ης μόνον μετὰ μεσημβρίαν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ χωρὶς ὅμως νὰ δυνατὰ ν' ἀπωθήσῃ τοὺς περὶ τὴν Βλαδάγια καὶ τὸ 420 Βουλγάρους. Ἡ ἀπώθησις ἐπετεύχθη περὶ τὴν δείλην, ὁπότε τὸ βουλγαρικὸν πεζικόν, λόγῳ τῆς πρὸ ὡρῶν ὑποχωρήσεως τῶν ἀνατολικῶς αὐτοῦ μονάδων, εὑρέθη μὲ ἀπειλούμενον τὸ ἀριστερὸν πλευρόν του. Ἡ ὑποχώρησις τῶν Βουλγάρων μετεβλήθη τάχιστα εἰς φυγήν, οὐχ ὀλίγων ζητησάντων τὴν σωτηρίαν των διὰ τῆς λίμνης, ἐν ᾗ ἐπνίγησαν. Οἱ Βούλγαροι ἐγκατέλειψαν δωδεκάδα πυροβόλων περιελθόντων εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν νύκτα 23—24 Ἰουνίου ἐξηκολούθησεν ἡ πρὸς τὴν κοιλάδα Στρωμνίτσης ὑποχώρησις τῶν Βουλγάρων. Ἡ μάχη τῆς Δοϊράνης, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἦτο ἄτλουν ἐπεισόδιον τοῦ πολέμου, ἔκρινεν ὁλόκληρον τὸν ἀγῶνα τῶν Βουλγάρων, διότι, διὰ τῆς πρὸς Στρώμνιτσαν ὑποχωρήσεως οὐ τῶν καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταδιώξεως, ἠπειλήθη ἡ γραμμὴ ἐπιχειρήσεων τῆς κατὰ τῶν Σέρβων δρώσης βουλγαρικῆς στρατιᾶς, κυρίως δὲ ἕνεκα τῆς καταλήψεως ὑφ' ἡμῶν τῆς βάσεως ἐφοδιασμοῦ (βλ. *Β. Δούσμανη*, Συμμαχ. πόλεμος σελ. 82). Ἡ μάχη ἀπέκλινεν εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχεστάτην δρᾶσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ.

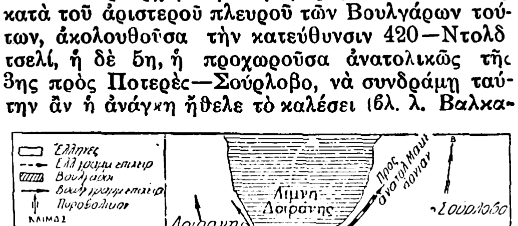

Μάχη τῆς Δοϊράνης τῆς 23 Ἰουνίου 1913.

Γ. Τὸν Δεκέμβριον 1915, κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἀνταντικῶν στρατευμάτων ἐκ τοῦ μετώπου Γευγελῆ-Δοϊράνη, ἐπῆλθε σφοδρὰ μάχη περὶ τὴν Δοϊράνην μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Βουλγάρων (βλ. λ. Ἀξιός [*Στρατ. Ἱστορ.*]).

Δ. Κατὰ τὴν ἀνταντικὴν ἐπίθεσιν τοῦ Σεπτεμβρίου 1918 ἐναντίον τοῦ βαλκανικοῦ γερμανοβουλγαρικοῦ μετώπου (θέατρον Μακεδονίας), ἐξετελέσθη δευτερεύουσα ἐπίθεσις κατὰ τοῦ χώρου τῆς Δοϊράνης, ἵνα τοιουτοτρόπως καθηλωθῶσιν ἐπὶ τόπου αἱ ἀντίπαλοι δυνάμεις (1η βουλγαρικὴ στρατιὰ) καὶ τοιουτοτρόπως μὴ δυνηθῶσι νὰ παρέμβωσιν εἰς τὴν περὶ τὴν Δοβροπόλιε ἐπιζητηθεῖσαν στρατηγικὴν διάρρηξιν.
Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Δοϊράνης λίμνη** [*Γεωγρ.*]. Κεῖται πρὸς τὰ ΒΑ τῆς ὁμωνύμου πόλεως, παρὰ τὴν δυτικὴν παρυφὴν τοῦ ὄρους Κερκίνη (Μπέλες), ἐπὶ τῶν ἑλληνοσερβικῶν συνόρων, τὰ ὁποῖα διέρχονται δι' αὐτῆς καὶ τὴν χωρίζουν εἰς δύο ἄνισα τμήματα. Τὸ μεγαλύτερον καὶ πρὸς δυσμὰς ἐκτεινόμενον τμῆμα ἀνήκει εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν, τὸ δὲ μικρότερον πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ λίμνη εἶναι σχεδὸν κυκλική, μὲ ὄχθας ἀβαθεῖς καὶ ἀμμώδεις. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι 45 τετρ. χλμ., τὸ δὲ βάθος τῶν ὑδάτων της 8—11 μ., ἡ δὲ περιφέρεια της 24 χλμ. Εὑρίσκεται εἰς ὕψος 148 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ τρέφει πολλὰ εἴδη ἰχθύων, ἅτινα ἁλιευόμενα ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Δοϊράνης τροφοδοτοῦν ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν. Τὰ πλεονάζοντα ὕδατα τῆς λίμνης ταύτης διοχετεύονται εἰς τὴν λίμνην Ἀρτζὰν καὶ εἰς τὸν Ἀξιὸν ποταμόν. Ὑποθέτουσι ὅτι εἶναι ἡ ἀρχαία λίμνη *Πρασιάς* τοῦ Ἡροδότου.
Μ. Δ. Β.

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ λίμνη τῆς Δοϊράνης περιορίζει τὸ φυλακτέον μέτωπον τὸ μεταξὺ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ καὶ τῶν νοτίων προπόδων τοῦ ὄρους Κερκίνη (Μπέλες). Πρὸς νότον τῆς λίμνης διέρχονται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκη.— Δοβᾶ - Τεπὲ — Γέφυρα Στρυμόνος καὶ ἡ ἐν μέρει ἁμαξιτὴ καὶ καροποίητος ἡ ἔχουσα τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν. Διὰ τῶν ἄνω μέσων συγκοινωνίας στρατεύματα δύνανται νὰ κατευθυνθῶσι ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος καὶ τἀνάπαλιν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918) ἐν τῷ μακεδονικῷ θεάτρῳ ἐπιχειρήσεων ὁ ἀγγλικὸς στρατός εἶχε παραταχθῆ καὶ ὀχυρωθῆ ἑκατέρωθεν τῆς λίμνης Δοϊράνης, διὰ τῆς κοιλάδος τῆς πεδιάδος Δοϊράνης—Ἀκίντζαλη, μήκους 16 χλμ., ἧς τὸ μέγιστον μέρος καταλαμβάνεται παρὰ τῆς λίμνης, καὶ 8 χλμ. πλάτους ἐπέβλεπε: α') τὴν ὁδὸν Δοϊράνης—Κωστουρίνου—Στρωμνίτσης, β') ἐπροστάτευε τὴν ὁδὸν Δοϊράνης—Δοβᾶ-Τεπέ, γ') ἐκάλυπτε τὴν κοιλάδα τοῦ Γυλικοῦ ποταμοῦ καὶ τὰς ἐν αὐτῇ σιδηροδρομικὰς καὶ ἁμαξιτὰς συγκοινωνίας πρὸς Θεσσαλονίκην καὶ δ') ἐξησφάλιζε τὴν χρησιμοποίησιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Δοϊράνης—Κυλινδὶρ—Καρασοῦλι.
Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

Digitized by Google

Δοϊρανλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Γραδοῦσα.

Δόκανα (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Φρατσίων* τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 56.

Δοκανέϊκα (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐρινεοῦ τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 110.

δοκάνη (ἡ)· ἄλλος τύπος τοῦ δόκανον (βλ. λ.).

δοκανίκι (τό)· ἀντὶ δεκανίκι (βλ. λ.).

δόκανον (τό)· ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς σύλληψιν ζῴων καὶ πτηνῶν, ἄλλως *δοκάνη* (ἡ) καὶ κοιν. *δοκάνι* (τό).

— *[Κυνηγ.]* Τὸ δόκανον ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ δύο σιδηρῶν ἡμικυκλικῶν ἐλασμάτων, ἁπλῶν ἢ ὀδοντωτῶν, ἅτινα συνδέονται κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα των διὰ πείρων, οὕτως ὥστε νὰ δύνανται ν' ἀνοιγοκλείουν, εἶναι δ' ἐφωδιασμένα δι' ἰσχυροῦ ἐλατηρίου. Ὅταν τὸ δόκανον εἶναι ἀνοικτόν, ἀρκεῖ ἐλαφροτάτη ἐπ' αὐτοῦ πίεσις διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν τὰ ἐλάσματα καί, ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἐλατηρίου, νὰ συμπλησιάσουν μεθ' ὁρμῆς πρὸς ἄλληλα, ὡς κλειόμεναι σιαγόνες.

Ὁ θηρευτὴς στερεώνει τὸ δόκανον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ τὸ προσδένει δι' ἁλύσεως στερεᾶς ἐπὶ πασσαλίσκου, καλύπτων αὐτό, διὰ νὰ μὴ φαίνηται, μὲ χῶμα ἢ χόρτα, προσαρμόζει δὲ κατάλληλον

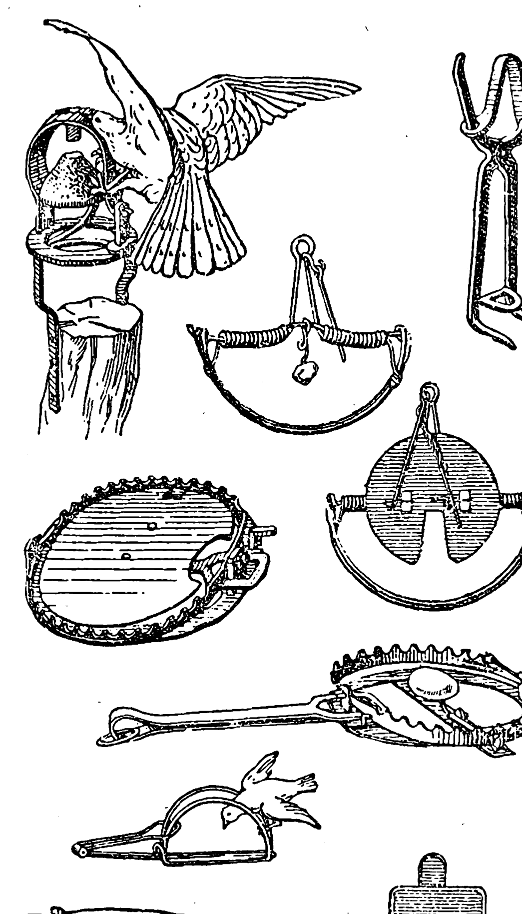

Διάφορα εἴδη δοκάνων.

τροφὴν εἰς τὸ ἄγκιστρόν του προκειμένου περὶ συλλήψεως σαρκοβόρου ζῴου (συνήθως κεφαλὴν ὄρνιθος), ἢ τὸ ἐπιπάσσει μὲ κριθὴν ἢ φακὴν ἢ ἄλλην τροφήν, ἀναλόγως τῶν θηραμάτων, τῶν ὁποίων τὴν σύλληψιν ἀποσκοπεῖ. Τὸ δόκανον τοποθετεῖται συνήθως εἰς μονοπάτια καὶ διαβάσεις, ὅθεν διέρχονται τὰ ποικίλα ζῷα, ἰδίως ἐν καιρῷ χιόνος, ὅτε ἡ τροφὴ των ἀποβαίνει δυσεύρετος. Μὲ τὰ δόκανα συλλαμβάνονται ἀλώπεκες, λαγωοί, λύκοι, ἀγριόγατοι. Ὁ περὶ θήρας νόμος, θεωρῶν αὐτὰ ὡς μέσα λίαν σκληρά, ἐπικίνδυνα δ' ἐξ ἄλλου εἰς τοὺς ἀμερίμνως βαδίζοντας ἀνθρώπους, εἰς τοὺς κύνας, τὰ πρόβατα, τὰς ὄρνιθας κτλ., ἀπαγορεύει ῥητῶς τὴν χρῆσίν των καὶ κελεύει τὴν κατάσχεσιν αὐτῶν καὶ τὴν δίωξιν τῶν χρησιμοποιούντων ταῦτα. Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

δοκάριον (τό)· κοιν. *δοκάρι*· μικρὰ δοκός.

Δοκαρόπορος *[Γεωγρ.—Ἱστορ.]*. Ἀτραπὸς ἄνωθεν τοῦ χωρίου Ἀσκύφου τῆς ἐπαρχίας Σφακίων Κρήτης, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι εἰσήλασαν εἰς Ἀσκύφου ἐπὶ Δασκαλογιάννη, ὑπερφαλαγγίσαντες οὕτω τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ὑπέκυψαν εἰς τὰς πολυπληθεῖς τῶν Τούρκων ὀρδάς. Ε. Γ.

δόκησις (ἡ)· τὸ νομιζόμενον, ἀλλὰ μὴ ὑπάρχον, γνώμη ἀνεξακρίβωτος· ‖ ἡ γνώμη τὴν ὁποίαν ἔχει τις περὶ ἑαυτοῦ, οἴησις, ἔπαρσις.

δοκησισοφία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δοκησίσοφος, ἡ περὶ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας πεπλανημένη γνώμη.

δοκησίσοφος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων δόκησιν σοφίας: «ὁ δοκῶν σοφὸς εἶναι», ὁ ἔχων πεπλανημένην γνώμην περὶ τῆς σοφίας του, οἰηματίας, ἐπηρμένος.

Δοκηταὶ (οἱ) *[Θρησκειολ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱρετικοὶ τοῦ Β' κυρίως μ. Χ. αἰῶνος, ἀρνούμενοι τὴν πραγματικὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θείου Λόγου, τὴν ὁποίαν κηρύττουσι φαινομενικήν. Ὁ *δοκητισμὸς* εἶναι μία τῶν ἐκδηλώσεων τῆς μεγάλης συγκρητιστικῆς κινήσεως, ἥτις, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Γνῶσις, ἐπεχείρησε νὰ περιλάβῃ ἐν ἑαυτῇ καὶ νὰ ἀφομοιώσῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸν Χριστιανισμόν. Κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ὅλης ταύτης κινήσεως εἶναι ἡ περὶ ἀπολυτρώσεως ἀντίληψις. Αὕτη δὲν εἶναί τι ἠθικόν, τελούμενον ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ φέρει κοσμικὸν χαρακτῆρα, σημαίνει τροπὴν ἐν τῷ μεγάλῳ κοσμικῷ δράματι, μετάστασιν καὶ ἀντιστροφὴν τῶν σχέσεων ἐν τῷ ἄνω κόσμῳ, ἀπελευθέρωσιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς ὑπὸ κοσμικὰς δυνάμεις δουλείας καὶ διευκόλυνσιν οὕτω τῆς ἐπανόδου τῆς ψυχῆς εἰς τὴν οὐρανίαν αὐτῆς πατρίδα. Τὸ ἀπολυτρωτικὸν τοῦτο φαινόμενον νοεῖται τελούμενον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος· δυσκόλως, κατὰ συνέπειαν, εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβασθῇ πρὸς ἱστορικὸν ἀπολυτρωτικὸν ἔργον, οἷον διδάσκει ὁ χριστιανισμός. Ὁ γνωστικὸς λυτρωτὴς εἶναι κοσμικὴ δύναμις, ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ ὑψίστου Αἰῶνος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Σοφίας ἢ τοῦ παραπλανηθέντος σπέρματος τοῦ φωτὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ τὴν ὕλην δεσμεύσεως. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ὕλη πιστεύεται ὅ,τι κακὸν καὶ ἑπομένως ἀνάξιον τοῦ θείου. Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους τελεῖ ἡ Γνῶσις ἐν ἀμηχανίᾳ ἔναντι τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον φέρει ἱστορικὸν χαρακτῆρα καὶ ὅστις περιεβλήθη ἀνθρώπινον σῶμα. Ἡ ἀμηχανία δὲ αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ δοκητισμοῦ, τοῦ ὁποίου ἴχνη μὲν ἀπαντῶμεν ἤδη ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἰωάννου, πλήρη δὲ ἀκμὴν κατὰ τὸν Β' αἰῶνα, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν Ἰγνατίου τοῦ Ἀντιοχείας καὶ Πολυκάρπου τοῦ Σμύρνης. Ἡ θεωρία αὕτη ἐξατμίζει τὴν ἀνθρωπίνην ὕπαρξιν τοῦ Λυτρωτοῦ, κηρύττουσα τὴν ἐπὶ γῆς ἐμφάνισιν αὐτοῦ ὡς τι κατὰ δόκησιν καὶ θεωροῦσα τὴν γέννησίν του καὶ μάλιστα τὸν θάνατον αὐτοῦ ὅ,τι φαινομενικόν. Ὁ δοκητισμὸς ἐμφανίζεται ὑπὸ τρεῖς μορφάς. Κατὰ τὴν μὲν ἡ κοσμικὴ δύναμις Χριστὸς συνεδέθη χαλαρῶς καὶ προσωρινῶς μόνον μετὰ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆλθε κατὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τὸν ὁποῖον ἐγκατέλιπεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν τὸ σῶμα τοῦ Λυτρωτοῦ εἶναί τι οὐράνιον, χρησιμοποιῆσαν ἁπλῶς τὴν Μαρίαν, ὅπως ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ τρίτη τέλος ἀρνεῖται παντελῶς ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔσχε σῶμα ὑλικόν. Οὕτως ἐξατμίζεται πλήρως ὁ ἐπὶ γῆς βίος καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ. Κατὰ τὰς περὶ δύο ἐν τῷ Χριστῷ φύσεων ἔριδας τῶν ἔπειτα χρόνων ἀναφέρονται διδασκαλίαι, αἵτινες προσεγγίζουσι πως πρὸς τὴν τοῦ δοκητισμοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Λυτρωτοῦ θεωρεῖται ἀπορροφηθεῖσα ὑπὸ τῆς θείας. Ὡς ἡ μάλιστα δὲ ῥιζοσπαστικὴ μορφὴ αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους προβληθεῖσα ὑπόθεσις περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὡς μυθικοῦ πλάσματος, ὅπερ ὡς τοιοῦτον οὐδέποτε ὑπῆρξε πραγματικῶς. Ν. Ι. Λ.

δοκητισμὸς (ὁ)· βλ. δοκηταί.

δοκιδία (ἡ) (Docidia) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δεσμιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ ὕδατα τῶν τροπικῶν. Δ. Ν. Π.

δοκίδιον (τό)· μικρὰ δοκός.

δοκιμάζω· ἐξετάζω τι ὅπως λάβω πεῖραν αὐτοῦ, ὅπως γνωρίσω τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ, ἄλλως *βασανίζω*: «δοκιμάζω τὸ ὕφασμα, —τὸ δέρμα, —τὸν ἵππον, —τὸν φίλον μου, —τὸν συγγενῆ μου κττ.»: «δοκιμάζω τὸ φαΐ» γεύομαι τὸ φαγητὸν πρὸς ἔλεγχον τῆς καλῆς παρασκευῆς του: «τὸν ἐδοκίμασα κι' αὐτόν, τὸν ξέρω τί πρᾶγμα εἶναι»· ‖ ὑποφέρω, ὑφίσταμαι: «ἐδοκίμασα ὅλην τὴν ἀγριότητα καὶ ἀπανθρωπίαν του», «δὲν ἐδοκίμασες ἀκόμη τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου»· ‖ πειρῶμαι, ἀποπειρῶμαι, ἐπιχειρῶ: «ἐδοκίμασε νὰ φύγῃ, ἀλλ' ἀπέτυχε» «θὰ δοκιμάσω νὰ κολυμβήσω κλπ.»· ‖ παθ. *δοκιμάζομαι*· ὑφίσταμαι δοκιμασίας, ὑποφέρω βάσανα, στενοχωρίας: «ἐδοκιμάσθην καθ' ὅλην τὴν νεότητά μου», «μὲ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του ἐδοκιμάσθη πολύ»· ‖ παθ. μετχ. *(δε)δοκιμασμένος*· ἐγνωσμένος, ἐξηλεγμένος: «δεδοκιμασμένης ἱκανότητος, —εὐθύτητος, — ἀρετῆς», «δοκιμασμένο ὕφασμα —ὡρολόγι κλπ.» βεβαιωμένης καλῆς ποιότητος. Β. Φ.

δοκιμασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ δοκιμάζειν, ἐξέτασις, ἔλεγχος τῆς ἰδιότητος, τῆς ἱκανότητος καὶ καθόλου τῶν ἀρετῶν τινος, βάσανος: «εἰσιτήριος —, κατατακτήριος δοκιμασία» ἐξέτασις πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς σχολεῖον ἢ κατάταξιν εἰς τάξιν, «δοκιμασία τῶν μαθητῶν, — τοῦ ὅπλου, —τῆς ποιότητος», «δοκιμασία ἔγγραφος,—προφορική», ἄλλως *δοκιμή*· ‖ ταλαιπωρία, συμφορά, κοιν. *βάσανο*: «ὑπέστη ἐπανειλημμένας δοκιμασίας», «ὁ θάνατος τοῦ υἱοῦ του ἦτο δι' αὐτὸν σκληρὰ δοκιμασία»· ‖ ἄλλοτε διὰ τοῦ ὅρου *δοκιμασία* ἐννοεῖτο ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀναλυτικὴ χημεία. Β. Φ.

— [ΑΤΤΙΚ. ΔΙΚ.] Ἐκαλεῖτο *δοκιμασία* ἡ ἀνάκρισις, ὁ ἔλεγχος, ὃν ὑφίσταντο οἱ κληθέντες ὅπως ἄρξωσιν ἀρχήν τινα, πρὶν ἔτι ἀναλάβωσι τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων των. Ἡ δοκιμασία δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἱκανότητος τῶν δοκιμαζομένων (περὶ ἧς ἔκρινεν αὐτὴ ἡ ἐκλογή των), ἀλλ' εἰς τὴν ἔρευναν, ἐὰν ἐκέκτηντο τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου προσόντα. Ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων, οἱ θεσμοθέται ὑφίσταντο διπλῆν δοκιμασίαν: ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν 500 καὶ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἡλιαίας («θεσμοθετῶν ἀνάκρισις ἐν τῇ Βουλῇ, εἶτ' ἐν τῷ δικαστηρίῳ»)· πιθανῶς δὲ τοιαύτην καὶ ὁ ἐπώνυμος, ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολέμαρχος· οἱ στρατηγοὶ ὑφίσταντο ἁπλῆν δοκιμασίαν «ἐπὶ τὸ δικαστήριον». Ἡ δοκιμασία τῶν κληρωθέντων διὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος βουλευτῶν διεξήγετο ἐνώπιον τῆς Βουλῆς («τὸν δὲ κυαμευθέντα δοκιμάζειν ἐν τῇ Βουλῇ»).

Ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου δευτέρα δοκιμασία εἰκάζεται, ὅτι δὲν εἶχεν ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' ὅτι, εἴτε ὁ ἐνδιαφερόμενος, ἐν περιπτώσει δυσμενοῦς δι' αὐτὸν ἀποφάσεως, εἴτε πᾶς κατήγορος, ἠδύνατο νὰ προστρέξῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου (δικάζοντος κατὰ δεύτερον βαθμὸν) πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς ἀποφάσεως τῆς συγκλήτου («ἐπαγγελία δοκιμασίας»). Διὰ τοὺς λοιποὺς ἀξιωματούχους μία μόνη δοκιμασία ὑφίστατο, ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

Κατὰ τὴν δοκιμασίαν ἐξητάζετο ἐὰν ὁ δοκιμαζόμενος ἦτο πολίτης Ἀθηναῖος, ἐὰν ἐξεπλήρου τὰς πρὸς τοὺς γονεῖς του ὑποχρεώσεις, ἐδείκνυε δὲ τὸν πρὸς αὐτοὺς ὀφειλόμενον σεβασμόν, ἐὰν εἶχεν ἐκπληρώσει τὰς στρατιωτικάς του ὑποχρεώσεις, ἐὰν ἐτίμα τοὺς ἐπιχωρίους θεούς, ἐὰν ἐπλήρωνε τακτικὰ τοὺς φόρους. Προκειμένου περὶ ἀρχόντων ἠρευνᾶτο πρὸς τούτοις, ἐὰν ἦτο ἀπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς Ἀθηναίων «ἐκ τριγονίας» περὶ ἐπωνύμου, προσέτι, ἐὰν ἐνυμφεύθη παρθένον, ἥτις καὶ μετὰ τὸν γάμον της νὰ μὴ ἐγνώρισεν ἄλλον πλὴν αὐτοῦ· περὶ στρατηγῶν, ἀπῃτεῖτο νὰ εἶναι αὐτοί, οὐχὶ καὶ οἱ πρόγονοί των, πολῖται Ἀθηναῖοι (καὶ ξένοι ἠδύναντο νὰ στρατηγήσωσι), νὰ εἶναι νομίμως νυμφευμένοι, νὰ ἔχωσι γαίας ἐν τῇ Ἀττικῇ («γῆν ἐντὸς τῶν ὁρίων κεκτῆσθαι»), ὁ δὲ βίος αὐτῶν νὰ διῆλθεν ἄψογος. Γενικῶς δέ, πᾶς ὁ βίος, ὅτε δημόσιος καὶ ἰδιωτικός, τοῦ δοκιμαζομένου ἐτίθετο ὑπὸ δοκιμασίαν, παντὸς δυναμένου νὰ κατηγορήσῃ.

Ἡ τυχὸν ἀναβολὴ τῆς ὀνομασίας τινὸς ὡς ἄρχοντος (ἐν περιπτώσει δηλαδὴ «ἀποδοκιμασίας») δὲν ἠμπόδιζε τοῦτον ὅπως ὑποβάλῃ ἐκ νέου ὑποψηφιότητα, μέχρις ὅτου ὅμως ἐπιτύχῃ καὶ αἱρεθῇ ἄρχων («παλιναίρετος»), ὁ ἀποδοκιμασθεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὸν λόγον ἐν τῇ Βουλῇ.

Δοκιμασίαν ἐπίσης ὑφίσταντο οἱ διὰ ψηφίσματος ἀθρόως πολιτογραφηθέντες Πλαταιεῖς. Συμφώνως τῷ ψηφίσματι τούτῳ ἔδει ὁ βουλόμενος νὰ πολιτογραφηθῇ, νὰ ὑποστῇ δοκιμασίαν: ἐὰν 1) ἦτο Πλαταιεύς· 2) φίλος τῶν Ἀθηναίων. Ἑτέραν δοκιμασίαν ὑφίσταντο οἱ δι' ἐκστρατείαν προοριζόμενοι ἵπποι, ἐὰν εἶναι πρὸς τοῦτο κατάλληλοι, ὡς καὶ οἱ ἱππεῖς.

Οἱ ἐν Πνυκὶ καὶ ἀγορᾷ ῥήτορες ὑπέκειντο καὶ οὗτοι εἰς δοκιμασίαν («δοκιμασία ῥητόρων»)· ἠδύνατο δηλαδὴ πᾶς ἔχων συμφέρον νὰ ζητήσῃ, ὅπως ὁ ῥήτωρ κριθῇ διὰ τὸν δημόσιον βίον του (δοθείσης τῆς ἐπιδράσεως ἣν ὁ ῥήτωρ ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τοῦ πλήθους) ἢ καὶ ἁπλῶς ἐὰν ἐπλήρωσε τὰς στρατιωτικάς του ὑποχρεώσεις, τελῇ τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς του καθήκοντα, σέβηται τούτους, ἢ δὲν εἶναι ἄσωτος («δοκιμασίαν ἐπαγγέλλειν»). Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐκαλεῖτο ἐνίοτε καὶ «γραφὴ ῥητορική». Ἐὰν ὁ κατήγορος ἐνίκα, τότε ἐναντίον τοῦ δικαζομένου κατεγινώσκετο ἀτιμία, ἐὰν ὅμως δὲν συνεκέντρου τοὐλάχιστον τὸ πεντηκοστὸν τῶν ψήφων, τότε αὐτὸς κατεδικάζετο εἰς πρόστιμον χιλίων δραχμῶν, ἀπηγορεύετο δὲ εἰς αὐτὸν ν' ἀπαγγέλλῃ εἰς τὸ μέλλον ὁμοίαν κατηγορίαν.

Ἡ καταγραφὴ εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ δήμου, ἡ διαπίστωσις τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἡ ἔρευνα τῶν οἰκονομικῶν πόρων παιδὸς ὀρφανοῦ πατρὸς πεσόντος ἐν πολέμῳ, ἔτικτον περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τῆς δοκιμασίας ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου

Digitized by Google

(«δοκιμασία εἰς ἄνδρας», «παίδων δοκιμασία», «ὀρφανῶν δοκιμασία»). Α. Ν. Φ.

—[ΑΠΟΚΡΥΦ.] *Δοκιμασία* ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ καλοῦνται τὰ φυσικὰ ἢ ἠθικὰ ἐκεῖνα μέσα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑποβάλλεται ὁ δόκιμος ὑπὸ μύησιν, ἵνα γνωσθῇ ἡ σταθερότης τοῦ χαρακτῆρος καὶ αἱ διαθέσεις αὐτοῦ, καὶ διὰ νὰ διδαχθῇ συγχρόνως, ὅτι ἡ Ἀλήθεια καὶ τὸ Φῶς μόνον διὰ σκληρῶν δοκιμασιῶν ἀποκτῶνται.

Ὁ ἄνθρωπος, ἐνσαρκούμενος ἐπὶ τῆς γῆς, ὀφείλει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς φυσικὰς δυνάμεις, νὰ ὑποστῇ τὰς ἐπηρείας των, νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς αὐτὰς καὶ ἐν τέλει νὰ ἐξέλθῃ νικητής· εἰς τοῦτο φθάνει διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεσσάρων ἀρετῶν: τῆς συνέσεως ἢ σοφίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐγκρατείας, αἱ ὁποῖαι ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ τέσσαρα ρήματα τῆς Σφιγγός: γιγνώσκειν, βούλεσθαι, τολμᾶν καὶ σιγᾶν, καὶ πρὸς τὰς τέσσαρας μορφὰς τοῦ ἀλληγορικοῦ ἐκείνου ζῴου, ἑκάστη τῶν ὁποίων παρουσιάζει ἀναλογίαν πρὸς ἓν τῶν τεσσάρων στοιχείων τῆς ἀρχαϊκῆς φιλοσοφίας.

Ἐντεῦθεν ὁ θεσμὸς τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων μυστηρίων, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ δόκιμος ὤφειλε νὰ ἐξέλθῃ σῷος ἐκ τῆς δοκιμασίας του διὰ μέσου τῆς γῆς, τοῦ ἀέρος, τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ πυρός, μεθ' ὃ ἐλάμβανε τὸ φῶς. Ἐννοεῖται, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν αἱ δοκιμασίαι αὗται εἶχον πολὺ τρομακτικὸν χαρακτῆρα, ὁ κατορθῶν δὲ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὅλους ἐκείνους τοὺς κινδύνους ἀπεδεικνύετο πράγματι ἱκανὸς νὰ γίνῃ μύστης καὶ νὰ καθυποτάξῃ διὰ τῆς θελήσεώς του τὰς 4 στοιχειακὰς δυνάμεις· ἠδύνατο, ὅπως ἀλληγορικῶς ἐλέγετο, νὰ γίνῃ «βασιλεύς». Ἀργότερον ἐπηκολούθουν καὶ ἄλλαι δοκιμασίαι μὲ σκοπὸν τὴν μύησιν τοῦ δοκίμου εἰς τὸ ἀστρικὸν πεδίον καὶ τὸ νοητικόν, ὁπότε ἦτο πλέον κάτοχος ὅλων τῶν ἀπορρήτων τοῦ ἀοράτου κόσμου. Τοιαύτη ἦτο ἡ δοκιμασία τοῦ ἄντρου τοῦ Τροφωνίου Διὸς τῶν ἑλληνικῶν μυστηρίων, ὅπου ὁ μύστης ὤφειλε νὰ ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τοῦ Ἅδου καὶ νὰ ἐξέλθῃ σῷος. Τότε ἦτο πλέον καὶ «ἱερεύς»· ἐξουσίαζε δηλαδὴ ὁλόκληρον τὴν Φύσιν. Π. ΓΚΡ.

—**δοκιμασία** *ὑλικῶν [Τεχν.].* Πλεῖστα ὑλικὰ ἔχουσι τὴν θεμελιώδη ἰδιότητα τοῦ ἀντέχειν εἰς δυνάμεις ἐνεργούσας ἐπὶ τῆς ἀποτελούσης αὐτὰ ὕλης. Ἡ ἀντοχὴ ὑλικοῦ τινος ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὴν αὐτοῦ ἰδιότητα, διὰ τὴν παροχὴν δὲ τῶν χαρακτηριστικῶν συντελεστῶν ἑκάστου ὑλικοῦ, τοὺς ὁποίους ἡ μελέτη ἀποδεικνύει ἀπαραιτήτους, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς πρακτικῆς ἀξίας τῶν ἐκ τῆς θεωρίας πορισμάτων, ἐπιβάλλεται ἡ εἰς τὸ πείραμα προσφυγή. Τὸ πείραμα ἔχει ἐπὶ πλέον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ ἑκάστοτε καὶ διὰ πᾶσαν κατασκευὴν τιθέμενον οἰκονομικὸν πρόβλημα, καθότι σχετίζει ἀπ' εὐθείας τὰς μηχανικὰς ἰδιότητας, ἄρα καὶ τὴν τεχνικὴν ποιότητα ὑλικοῦ τινος, πρὸς τὴν χρηματικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς καὶ τῆς σκοπίμου διατάξεως ὑλικοῦ τινος, δυναμένων μόνον νὰ εὐοδώσωσι τὴν τῆς ὅλης κατασκευῆς οἰκονομίαν. Ὁ ἔλεγχος ἀντοχῆς ἐξικνεῖται νῦν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης μέχρι τῶν φυσικῶν, χημικῶν καὶ μηχανικῶν ἰδιοτήτων τῆς ὕλης. Οὕτως ἐπαληθεύονται ἰδιότητες τῆς ὕλης, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ διαθέσιμον ὑλικόν, ἵνα βεβαιωθῇ ὅτι δύναται τοῦτο νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑφ' ὡρισμένας συνθήκας. Ἡ μέχρι τῆς σήμερον ὅμως ἐξέλιξις τῆς ἐπιστήμης δὲν ἐπιτρέπει νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῶν φυσικῶν ἢ χημικῶν ἰδιοτήτων τῆς ὕλης τὰς μηχανικὰς ἰδιότητας ὑλικοῦ τινος, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀναγκάζονται ὅ τε προμηθευτὴς καὶ ὁ καταναλωτὴς νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὸ πείραμα τῶν μηχανικῶν ἰδιοτήτων. Εἷς ἐκ τῶν τρόπων ἐλέγχου εἶναι βεβαίως νὰ πειραματισθῇ τις ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ ὑποβάλλων αὐτὸ εἰς βαρυτέρας τῶν συνήθων καταπονήσεις, πλὴν ὁ τρόπος οὗτος ἀπαιτεῖ καὶ χρόνον πολὺν καὶ μεγάλας δαπάνας, διὸ λαμβάνονται μόνον δείγματα ἐκ τοῦ ὑλικοῦ, ἐξεταζομένων τῶν μηχανικῶν ἰδιοτήτων εἰς εἰδικὰ ἐργαστήρια πεπροικισμένα δι' εἰδικῶν μηχανημάτων καὶ ὀργάνων. Τὰ ἀποτελέσματα δοκιμασίας ἐξασφαλίζουν τὸν καταναλωτὴν ἀπὸ τοῦ ἐκ τῆς ποιότητος κινδύνου. Διὰ τὸν προμηθευτήν, βιομήχανον κλ., ἡ ἐφ' ἅπαξ δοκιμασία δὲν εἶναι ἐπαρκής, καθότι οὗτος ὀφείλει νὰ βελτιώνῃ συνεχῶς τὸ εἶδος, ἐπιζητῶν τὴν καταλληλοτέραν ἐκλογὴν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τὴν ἀρτιωτέραν κατεργασίαν τούτων. Τὰ ἀνωτέρω προϋποθέτουσιν ὅτι ὁ προμηθευτὴς δύναται νὰ καθορίσῃ ἀσφαλῶς τό τε εἶδος τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τὴν κατεργασίαν αὐτῶν διὰ τῶν ἀναγκαίων μηχανικῶν ἰδιοτήτων, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ὁ καταναλωτάς. Εἰς τὰς συμφωνίας εἰς τὰς ὁποίας προβαίνουσι γενικῶς ὁ καταναλωτὴς καὶ προμηθευτὴς ἢ ὁ ἐργοδότης καὶ ἐργολάβος (συγγραφαὶ ὑποχρεώσεων), γίνεται κατὰ κανόνα μνεία καὶ περὶ τῆς ποιότητος τῶν ὑλικῶν, καθοριζομένων τῶν ἰδιοτήτων τὰς ὁποίας δέον νὰ παρουσιάζωσιν αὐτά. Μία τῶν θεμελειωδῶν ἰδιοτήτων διὰ τὰς τεχνικὰς κατασκευὰς ἢ καὶ διὰ τὰ βιομηχανικὰ ὑλικά, εἶναι ἡ ἀντοχή των, ἥτις ἐξελέγχεται καθοριζομένων τοῦ εἴδους τῶν δοκιμῶν, τῶν ὁρίων ἀντοχῆς, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δειγμάτων, τοῦ τρόπου δειγματοληψίας, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ τρόπου κατεργασίας μέταλλα, συνδετικὰ ὑλικὰ κλ.). Εἰς πάσας τὰς πεπολιτισμένας χώρας τὸ δημόσιον ἐπιβάλλει τὴν ἑνοποίησιν τῶν συγγραφῶν ὑποχρεώσεων, προστατεῦον οὕτω καὶ τὸν βιομήχανον, ὅστις γνωρίζει ἀσφαλῶς τί πρέπει νὰ παράγῃ, καὶ τὸν καταναλωτήν, ὅστις λόγῳ τῆς ὁμοιομορφίας τῆς ποιότητος δὲν ὀδημονεῖ ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἐλέγχου. Ἐν Ἑλλάδι ὁ ἔλεγχος οὗτος ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ 1923 λειτουργοῦν Ἐργαστήριον Ἀντοχῆς τῶν Ὑλικῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου (νομ. 2715), ἐν ᾧ ἐρευνῶνται αἱ μηχανικαὶ ἰδιότητες τῶν ὑλικῶν εἰς ἐφελκυσμόν, θλῖψιν, διάτμησιν, κάμψιν, στρέψιν, λυγισμόν, σκληρότητα, τριβήν, κροῦσιν, ὑδροπερατότητα κτλ., τῶν εἰσπραττομένων τελῶν δοκιμασίας χρησιμοποιουμένων πρὸς ἐμπλουτισμὸν τοῦ ἐργαστηρίου.

Ἡ σημασία τῶν πειραμάτων ἀντοχῆς τῶν ὑλικῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἀπὸ τοῦ 1900 συνεκλήθησαν διεθνῆ συνέδρια καὶ συνεπήχθη ὑπὸ τοῦ J. Bauschinger ἡ «Διεθνὴς ἕνωσις δοκιμασίας ὑλικῶν». Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος ἐπήνεγκε τὴν διάσπασιν αὐτῆς, ἀλλὰ μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης συνεπήχθη ἐκ νέου ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νέα διεθνὴς ἑταιρεία ἀντοχῆς τῶν ὑλικῶν», εἰς ἣν συμμετέχει καὶ ἡ Ἑλλάς. Ὁ ἔλεγχος ἀντοχῆς ἤρξατο βεβαίως ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, πλὴν δὲν εἶχεν ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα. Τὰ πρῶτα πειράματα ἐγένοντο ἀναμφισβητήτως ἐν τῷ ἐνετικῷ ναυστάθμῳ ὑπὸ τοῦ Γαλιλαίου 1605), τὰ δὲ πρῶτα ἐργαστήρια ἅτινα συστηματικῶς ἤρξαντο δοκιμασιῶν εἶναι τὸ τῆς ἐν Παρισίοις Σχολῆς τῆς γεφυροποιΐας ἀπὸ τοῦ 1831 καὶ τὸ τοῦ Βερολίνου (1870).

Αἱ μέθοδοι ἐλέγχου ἀντοχῆς εἶναι πολυειδεῖς, κατασκευαζομένων εἰδικῶν σωματίων ἐκ τοῦ ἐλεγχομένου ὑλικοῦ, ἅτινα καλοῦνται δοκίμια. Τὰ δοκίμια ταῦτα εἶναι πρισματικὰ ἢ κυλινδρικὰ σωμάτια, ἵνα καὶ ἡ φόρτισις αὐτῶν καθίσταται εὔκολος δι' εἰδικῶν μηχανῶν καὶ τὸ παρομαρτοῦν φαινόμενον τῆς μετασχηματίσεως τοῦ σχήματος τοῦ δοκιμίου καταστῇ ἀντιληπτὸν διὰ καταλλήλων μετρήσεων. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται μικρομετρικαὶ συσκευαί, αἵτινες δύνανται νὰ μετρήσωσι μέχρις $^1/_{200}$ τοῦ χιλιοστομέτρου, καὶ ὀπτικαὶ Martens, αἵτινες δύνανται νὰ μετρήσωσι μετασχημάτισιν μεγέθους $^1/_{5000}$ τοῦ χιλιοστομέτρου. Αἱ λεπτόταται αὗται μετρήσεις καθορίζουσιν ὅρια ἀντοχῆς ὡς: α') Τὸ ὅριον ἀναλογίας (Limite de proportionalité), ἤτοι ὅριον πέραν τοῦ ὁποίου δὲν ὑφίσταται ἀναλογία μεταξὺ φορτίσεως τοῦ σώματος καὶ μετασχηματίσεως αὐτοῦ. β') Τὸ ὅριον ἐλαστικότητος (Limited' Elasticité), καθοριζομένων καὶ τῶν μέτρων ἐλαστικότητος καὶ συντελεστῶν. γ') Τὸ ὅριον διαρροῆς (Limite d' extension). Τέλος δ' εὑρίσκομεν τὸ μέγιστον δυνατὸν φορτίον κατόπιν τοῦ ὁποίου ἐπέρχεται ἡ θραῦσις. Ἐκτὸς ὅμως τῶν δοκιμῶν μετασχηματίσεως ἐκ θλίψεως, ἑλκυσμοῦ, κάμψεως, λυγισμοῦ καὶ στρέψεως, οἵτινες δίδουσι καὶ τὸ ἔργον μετασχηματίσεως τοῦ σώματος λόγῳ ἐξωτερικῶν δυνάμεων εἰς τὰς διαφόρους περιπτώσεις φορτίσεως, δοκιμάζεται ἡ ἀντοχὴ εἰς κροῦσιν διὰ ραιστῆρος, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν διὰ μιᾶς καὶ μόνης κρούσεως θραῦσιν τοῦ ἀποταμιευομένου ὑλικοῦ, ἥτις καλεῖται *ἀνάπαλσις*. Ὡσαύτως δοκιμάζεται ἡ ἀντοχὴ εἰς ἐπαναληπτικὸς φορτίσεις (1.000.000 φορτίσεις καὶ πλέον). Ὁμοίως μετροῦμεν διὰ τὰ κονιάματα τὸν τρόπον καὶ τὸν χρόνον πήξεως αὐτῶν, τὴν λεπτότητα, τὰ εἰδικὰ βάρη, τὴν διατήρησιν ὄγκου τῶν δοκιμίων διὰ διαφόρων εἰδικῶν συσκευῶν, τὴν ὑδροπερατότητα δοκιμίων ἐκ σιμεντοσκυροδέματος (beton de ciment) ἢ θηραϊκοσκυροδέματος (beton de pouzzolane) ἢ καὶ τῶν συνθέσων σκυροδεμάτων. Ἐκτὸς τῶν δοκιμῶν τούτων ἐλέγχεται ἡ σκληρότης διὰ μηχανῶν τριβῆς, μετρουμένη τῆς ἀπωλείας βάρους κατόπιν ὡρισμένης διαδρομῆς τοῦ δοκιμίου, λ. χ. ἐξ ὁδοστρώματος. Ὁμοίως ἐλέγχεται ἡ ἐπιφανειακὴ σκληρότης τῶν μετάλλων διὰ θλίψεως εἰδικοῦ σφαιριδίου ἐπὶ τοῦ δοκιμίου, μετρουμένης τῆς προκυπτούσης οὐλῆς (Brinell). Ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἀντοχῆς τοῦ Μετσοβίου πολυτεχνείου ἠλέγχθησαν τὰ ὑλικὰ τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν ὑπουργείων Στρατιωτικῶν, Ναυτικῶν, Συγκοινωνίας, τῶν σιδηροδρόμων ἑλληνικοῦ κράτους, Πελοποννήσου, τῶν λιμενικῶν ἔργων Πειραιῶς, τοῦ φράγματος Μαραθῶνος καὶ διαφόρων ἑταιρειῶν ἢ ἰδιωτῶν. Ἐκτὸς τῶν μεθόδων μετρήσεως τῆς μετασχηματίσεως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν χάλυβα καὶ σίδηρον ἠλεκτρομαγνητικαὶ μέθοδοι ἐλέγχου ὑλικῶν (Weber) διὰ μετρήσεως τῆς μεταβολῆς τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου, λόγῳ φορτίσεως τοῦ δοκιμίου. Πλὴν τῶν μεθόδων τούτων χρησιμοποιεῖται ἡ κατὰ σύμπτωσιν διπλῆ *διάθλασις τοῦ φωτὸς* (βλ. λ.) τῶν ἰσοτρόπων διαφανῶν σωμάτων, δι' ἧς δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν ὁρατὰς τὰς ἐσωτερικὰς δυνάμεις ἢ τάσεις, αἵτινες ἀναπτύσσονται κατόπιν διαφόρων φορτίσεων. Τὰ ὄργανα μετρήσεως μετασχηματίσεως τινος καθορίζουσιν, ὡς γνωστόν, τὴν μεταξὺ δύο σημείων, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δοκιμίου κειμένων, μέσην τάσιν. Ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς τάσεως ἐν τυχόντι σημείῳ καὶ δὴ ἐπικινδύνῳ, ἡ διανομὴ τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων, ἥτις καὶ λόγῳ τοῦ τρόπου καὶ εἴδους φορτίσεως ἢ καὶ λόγῳ τοῦ σχήματος τοῦ σώματος εἶναι πολυποίκιλος, δὲν εἶναι πάντοτε δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1906 προταθεῖσαι μέθοδοι ἐλέγχου ἀντοχῆς διὰ τῶν ἀκτίνων Χ τοῦ Roentgen, τελειοποιοῦνται ὁσημέραι καὶ χρησιμοποιοῦνται νῦν εἰδικαὶ συσκευαὶ πρὸς ἔλεγχον τῆς συστάσεως τῶν ὑλικῶν, πρὸς ἔλεγχον τῆς κατεργασίας αὐτῶν, συγκολλήσεων κλπ. Ὡσαύτως χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀκουστικαὶ μέθοδοι, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ τετράγωνον τῆς ταχύτητος διαδόσεως ἤχου ἰσοῦται πρὸς τὸν λόγον τοῦ μέτρου ἐλαστικότητος καὶ τοῦ εἰδικοῦ βάρους σώματός τινος. Τέλος ἡ μακρογράφησις καὶ μεταλλογράφησις, διὰ χρησιμοποιήσεως εἰδικῶν χημικῶν ἀντιδραστηρίων καὶ σχετικῶν ὀπτικῶν (μικροσκοπίων) συσκευῶν, παρέχουσιν ἐξαιρετικὰς πληροφορίας ὡς πρὸς τὴν ὁμοιογένειαν, τὴν ὑφήν, τὴν θερμικὴν κατεργασίαν ὑλικῶν τινων καὶ σχετίζονται ἀμέσως πρὸς τὴν πειραματικὴν ἀντοχὴν τῶν ὑλικῶν. Σημαντικὰς πληροφορίας παρέχουσι συνάμα ὡς πρὸς τὴν ἐπιρροὴν ἐπαναληπτικῶν φορτίσεων καὶ μεταβαλλομένης καταπονήσεως ὑλικοῦ τινος.

Α. Σ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

δοκιμαστὴρ (ὁ) καὶ ***δοκιμαστήριον*** (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου δοκιμάζομεν, ἐξετάζομεν.

— *[Τεχν.]* Πᾶν μέσον δι' οὗ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις δοκιμῆς (βλ. λ.) πρὸς καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ ὡρισμένων ἰδιοτήτων, ἔν τινι ὕλῃ ἢ ἀντικειμένῳ. Κ. Ν. Γ.

δοκιμαστήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δοκιμασίαν, δοκιμαστικός· || τὸ οὐδέτ. ***δοκιμαστήριον*** (τὸ) ὡς οὐσ., ἄλλως δοκιμαστὴρ (βλ. λ.).

δοκιμαστής (ὁ)· ὁ δοκιμάζων, ἐξεταστής, ἐλεγκτής· || ὁ διὰ δοκιμασιῶν, διὰ ταλαιπωριῶν ἐξελέγχων τὴν ἱκανότητα, τὴν πίστιν, τὴν ἐγκαρτέρησίν τινος.

— *[Ἀρχ.]*—1) Ἄρχων ἐν Ἀθήναις, ὅστις μετὰ τῶν ἐπιμελητῶν τῶν νεωρίων συνέτασσε τὸν κατάλογον («διάγραμμα») τῶν νεῶν καὶ σκευῶν καὶ ἐξήλεγχε τὰ ὑπὸ τῶν τριηράρχων παραδιδόμενα εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς πλοῖα καὶ σκεύη.—2) Ἄρχων ἐν Ἀθήναις, οὗ ἔργον ἦτο ὁ ἔλεγχος τῆς γνησιότητος τῶν νομισμάτων, «ἀργυρογνώμων».—3) Ὑπάλληλοι τῶν τραπεζιτῶν, βοηθοῦντες αὐτοὺς εἰς πάσας τὰς τραπεζικὰς ἐργασίας καὶ δὴ εἰς τὴν «δοκιμασίαν» τῶν νομισμάτων. Οἱ *δοκιμασταὶ* ἐλέγοντο ἐνίοτε καὶ «δοκιμαστῆρες». —Β.

— *[Τεκτον.]* Ἀξιωματικὸς τεκτονικῆς στοᾶς ἐντεταλμένος· α) νὰ βεβαιῶται περὶ τῆς τεκτονικῆς ἰδιότητος παντὸς ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν στοάν, ἐξετάζων τοὺς τεκτονικοὺς του τίτλους, καὶ πληροφορῇ σχετικῶς τὸν Σεβάσμιον· β) νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν τῆς μυήσεως· γ) νὰ προπαρασκευάζῃ τοὺς μέλλοντας νὰ μυηθῶσι δοκίμους ἢ τοὺς προοριζομένους νὰ τύχουν εἰσδοχῆς εἰς ἀνώτερον βαθμόν· καὶ δ) νὰ συνοδεύῃ αὐτοὺς κατὰ τὰς δοκιμασίας των ὡς ὁδηγός. Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

δοκιμαστὴς (ὁ) (Docimastes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*. Οἱ *δοκιμασταὶ* εἶναι κολύβρια ἀπαντῶντα εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκτάσεις τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστότερον ἐκ τῶν εἰδῶν εἶναι *δοκιμαστὴς ὁ λογχοφόρος* (Docimastes longchiophorus), ὅστις ἔχει μῆκος 23 ἑκατοστομέτρων, ἐξ ὧν τὰ 11 ἀποτελοῦσι τὸ ράμφος καὶ τὰ 6 τὴν οὐράν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι πυρροϊώδης μὲ κεφαλὴν πρασινοχαλκώδη καὶ οὐρὰν τεφροκυανῆν, μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμά του. Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πτηνῶν τοῦ νέου κόσμου. Δ. Ν. Π.

δοκιμαστικός *—ή, —όν* ὁ πρὸς δοκιμασίαν χρησιμοποιούμενος: «δοκιμαστικὴ συσκευή, —δοκιμὴ», «δοκιμαστικὸς σωλήν».—Ἐπίρρ. *δοκιμαστικῶς*· πρὸς δοκιμασίαν, χάριν δοκιμῆς.

— **δοκιμαστικὸς** *σωλὴν [Χημ.]* Σωλὴν ὑάλινος κλειστὸς κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον ἐξ εἰδικῆς ὑάλου κατασκευασμένος ὥστε νὰ ἀντέχῃ εἰς θέρμανσιν, χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν χημικῶν ἀντιδράσεων ἐν αὐτῷ.

— **δοκιμαστικὸς** *χάρτης [Χημ.]*. Διηθητικὸς χάρτης, συνήθως εἰς μικρὰς λωρίδας, διαπεποτισμένος διὰ διαλυμάτων ἀντιδραστηρίων διὰ τὸν ποιοτικὸν ἔλεγχον τῆς παρουσίας ὁμάδων σωμάτων (βάσεων, ὀξέων) ἢ μεμονωμένων ἑνώσεων. Διὰ τὴν ἀνίχνευσιν τῶν ὀξέων καὶ τῶν βάσεων χρησιμοποιεῖται συνήθως χάρτης *ἡλιοτροπίου*, ἀντ' αὐτοῦ ὅμως καὶ *ἀζωλιτμίνης* ἢ *λακμοειδοῦς* (λαμβανομένου ἐκ συντήξεως ρεσορκίνης μετὰ νιτρώδους νατρίου). Ὁ ἐρυθρὸς χάρτης τοῦ ἡλιοτροπίου γίνεται διὰ βάσεων κυανοῦς, οὗτος δὲ δι' ὀξέων ἐρυθρός. Ὁ χάρτης τοῦ *ἀμύλου* διὰ ἰωδίου κυανοῦς, ὁ τοῦ *ὑδροξειδίου τοῦ θαλλίου* δι' ὄζοντος καστανός. Ἐκτὸς τούτων χρησιμοποιοῦνται συνήθως καὶ οἱ χάρται *ὀξικοῦ μολύβδου*, τοῦ *διμεθυλαμιναζωβενζολίου* (πορτοκαλλόχρουν τοῦ μεθυλίου),

Digitized by Google

τοῦ *Κογκό*, τοῦ *κιτρίνου τοῦ Κουρκουμά*, τῆς *φαινολοφθαλεΐνης* κλπ. ΑΝ. Δ.

δοκιμεῖον (τό)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου δοκιμάζομεν, ἄλλως *δοκιμαστήρ*· || ὁ τόπος ἔνθα δοκιμάζομεν.

δοκιμή (ἡ)· δοκιμασία, ἐξέτασις, ἔλεγχος τῆς ποιότητος, τῆς λειτουργίας, τῆς εὐσταθείας, τῆς γνησιότητος κττ.: «δοκιμὴ αὐτοκινήτου,—ποδηλάτου,—μηχανῆς κττ.», «ἡ δοκιμὴ ἔδειξε τὰ ἐλαττώματά του» || ἡ βάσανος ἀριθμητικῆς τινος πράξεως (βλ. βάσανος) || ἀπόπειρα, προσπάθεια πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ τινος: «ἔκαμε μιὰ δοκιμὴ νὰ διηγηγορήση, ἀλλὰ ἀπέτυχε», «κάνω δοκιμὴ» δοκιμάζω, ἐπιχειρῶ· || δοκιμαστικὴ ἐκτέλεσις (κοιν. *πρόβα*), ἰδίως ἐπὶ θεατρικῶν ἔργων, μουσικῶν ἐπιδείξεων, ἀγώνων κττ.: «αἱ δοκιμαὶ τοῦ ἔργου ἦσαν ἐνθαρρυντικαί»· «πηγαίνω 'ς τὸ ράφτη νὰ κάνω μιὰ δοκιμή».

—[ΕΜΠΟΡ. ΔΙΚ.] *Ἡ ἀγοραπωλησία ἐπὶ δοκιμῇ* (emptio venditio ad comprobationem), ὀνομασία οὐχὶ ρωμαϊκή, ἀλλὰ νεωτέρα, εἶναι μία ἐκ τῶν συνήθων ἐν τῷ ἐμπορίῳ παρεπομένων τῆς ἀγοραπωλησίας συμφωνιῶν. Κατ' αὐτὴν ἡ ἀγοραπωλησία συνάπτεται ὑπὸ τὴν αἵρεσιν «ἐὰν τὸ πωληθὲν ἀρέσκῃ τῷ ἀγοραστῇ».

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ γενικῶς τῶν συναλλαγῶν, ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων, ἐγέννησε πλῆθος προσθέτων καὶ παρεπομένων συμφωνιῶν ἀλλοιουσῶν καὶ μεταβαλλουσῶν τὸν συνήθη κλασσικὸν τῆς συμβάσεως τῆς ἀγοραπωλησίας τύπον.

Ἐν ταῖς πηγαῖς ἐλάχισται αἱ περὶ ἀγοραπωλησίας ἐπὶ δοκιμῇ διατάξεις (Πανδ 19—5—17 § 2, 20 § 2, 18—1—3, 41—4—2 § 5 καὶ Κώδ. 4-58—4). Τοὐναντίον συμβαίνει μὲ τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν ἀγοραπωλησίας ἐπὶ δοκιμῇ, τὴν πώλησιν (οἴνου) ἐπὶ γεύσει emptio venditio ad gustum), αἱ ἐπὶ τῆς ὁποίας διατάξεις (Πανδ 18—6—1, 4 § 1 καὶ 15, Βασιλ. 53—7), κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, γενικῶς διέπουσι τὴν ἐπὶ δοκιμῇ ἀγοραπωλησίαν. Τοὐναντίον οἱ Molitor καὶ Arndts, φρονοῦντες ὅτι ἡ ἐπὶ γεύσει ἀγοραπωλησία ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν τῆς ἐπὶ δοκιμῇ γενικῶς, ἀποκλείουσι τὴν ἀναλογίαν ταύτην. Αἱ διατάξεις τῶν πηγῶν ὁπωσδήποτε ἰσχύουσι μόνον ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἀντίθετος συμφωνία ἢ ἔθιμον.

Συνήθως ἡ ἐπὶ τῆς ἐπὶ δοκιμῇ ἀγοραπωλησίας αἵρεσις εἶναι ἀναβλητική. Τοιαύτη δὲ καὶ ἐν ἀμφιβολίᾳ τεκμαίρεται. Οὐχ ἧττον ἡ αἵρεσις αὕτη δύναται νὰ συμφωνηθῇ διαλυτική, ὁπότε συνάπτεται μὲν πλήρως ἡ ἀγοραπωλησία, πλὴν ἔχει ὁ ἀγοραστὴς τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως αὐτῆς, ἐὰν τὸ πρᾶγμα τῷ ἀπαρέσῃ· εἰδικώτερον ὑπὸ ταύτην τὴν μορφὴν ἡ ἐπὶ δοκιμῇ ἀγοραπωλησία καλεῖται ἀγοραπωλησία ὑπὸ σύμφωνον ἀπαρεσκείας (pactum displicendiae). Θεωρεῖται ἡ αἵρεσις ἀναβλητικὴ ὅταν συνωμολογήθη ἡ ἀγοραπωλησία ὑπὸ τὸν ὅρον «ἐὰν ἀρέσκῃ (si placuit) τὸ πρᾶγμα τῷ ἀγοραστῇ», διαλυτικὴ δέ, ὅταν ὑπὸ τὸν ὅρον «ἐὰν ἀπαρέσῃ» (si non placuit, si displicuit).

Ἡ ἀναβλητικὴ αἵρεσις δὲν συνίσταται ἁπλῶς εἰς τὸ νὰ δοκιμάσῃ ὁ ἀγοραστὴς τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ ἐγκρίνῃ αὐτό· ἑπομένως δὲν ὑφίσταται ἀγοραπωλησία πρὸ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ ἀγοραστοῦ. Ὁ ἀγοραστής, μὴ ὑποχρεούμενος νὰ δοκιμάσῃ τὸ πρᾶγμα, δύναται καὶ ἄνευ δοκιμῆς νὰ τὸ ἀπορρίψῃ. Ἡ γενομένη σημείωσις (marque) τῶν ἐμπορευμάτων ἢ τῶν περιεχόντων αὐτὰ δοχείων δὲν τεκμηριοῖ τὴν ἀνεξέταστον αὐτῶν ἀποδοχήν. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ ἔγκρισις δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ᾖ ρητή· δύναται νὰ εἶναι καὶ σιωπηρά. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην ἁπλῆ παραλαβὴ δὲν σημαίνει σιωπηρὸν ἔγκρισιν.

Κατ' ἀρχὴν σκοπεῖται ἡ προσωπικὴ τοῦ ἀγοραστοῦ ἀρέσκεια ἢ ἀπαρέσκεια. Πολλάκις ὅμως προκύπτει, ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι ἀπέβλεψαν εἰς τὴν ἀρέσκειαν—κρίσιν ἀγαθοῦ ἀνδρὸς (boni viri arbitrium). Ἐὰν ὡρίσθη προθεσμία πρὸς δοκιμήν, ὁ ἀγοραστὴς πρέπει νὰ ἐκφρασθῇ ἐντὸς αὐτῆς. Ἐὰν δὲν ὡρίσθη, ὁ πωλητὴς δικαιοῦται νὰ τάξῃ αὐτῷ τοιαύτην· ἀπράκτου παρελθούσης τῆς προθεσμίας, ἡ ἀγοραπωλησία λογίζεται τελεία, πλὴν ἐὰν ἐκ πταίσματος τοῦ πωλητοῦ δὲν ἠδυνήθη ὁ ἀγοραστὴς νὰ ἐκφρασθῇ. Προκειμένης διαλυτικῆς αἱρέσεως (p. displicentiae), ὅταν οὐδεμία ὡρίσθη προθεσμία δοκιμῆς, δυνάμει εἰδικῆς διατάξεως, ὁ ἀγοραστὴς ὀφείλει νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀπαρέσκειάν του ἐντὸς 60 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς συνάψεως τῆς ἀγοραπωλησίας. Ἂν τὸ πρᾶγμα δὲν ἀρέσκῃ εἰς τὸν ἀγοραστήν, ὁ πωλητὴς ὀφείλει μὲν νὰ προσφέρῃ ἄλλο ἂν σκοπῆται ἡ ἔγκρισις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, τοὐναντίον δὲ ἐὰν πρόκειται περὶ πωλήσεως ὑπὸ τὴν ἀτομικὴν τοῦ ἀγοραστοῦ ἔγκρισιν.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κινδύνους διακριτέον: ὅταν μὲν ἡ αἵρεσις τῆς δοκιμῆς εἶναι ἀναβλητική, τοὺς κινδύνους πάντας (καταστροφῆς καὶ χειροτερεύσεως) φέρει ὁ πωλητής· ἐκτὸς ἐὰν σκοπῆται ἡ ἔγκρισις ἀγαθοῦ ἀνδρός, ὁπότε ἡ τῆς species μερικὴ καταστροφὴ βαρύνει τὸν ἀγοραστὴν (ἐξαιρέσει φυσικὰ τῆς περιπτώσεως τῆς κατὰ μέτρον πωλήσεως). Ὅταν ἡ αἵρεσις εἶναι διαλυτική, τὸν μὲν κίνδυνον τῆς ὁλικῆς καταστροφῆς φέρει ὁ ἀγοραστής, τοὺς δὲ τῆς μερικῆς καὶ χειροτερεύσεως ὁ πωλητής· πλὴν καὶ πάλιν ἂν πρόκειται περὶ κρίσεως ἀγαθοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ τῆς species μερικὴ καταστροφὴ βαρύνει τὸν ἀγοραστήν.

Προκειμένου περὶ τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως τῆς ἐπὶ γεύσει ἀγοραπωλησίας, οἱ Molitor καὶ Arndts φρονοῦσιν ὅτι πρόκειται, ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ πωλήσεως ὑπὸ διαλυτικὴν αἵρεσιν (si displicuit), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν γενικὸν κανόνα. Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

— *[Τεχν.]* Βλ. δοκιμασία *[Τεχν.]*.

δοκίμι (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος παρὰ τοῖς ναυτικοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς χερσαίοις, ἐν χρήσει πρὸς χαρακτηρισμὸν σημείων τινῶν τῆς ξηρᾶς παρεχόντων πρόγνωσιν καιροῦ. *Δοκίμια* ἰδίως εἶναι κορυφαὶ συγκεντροῦσαι νέφη (λ. χ. ἡ τοῦ Ὑμηττοῦ, ἡ τοῦ Πανελληνίου Διὸς ἢ τοῦ Ὄρους τῆς Αἰγίνης, τῶν Μεθάνων κ. ἄ. π.), ὅταν ἐπίκειται βροχὴ ἢ πνοὴ ἀνέμου ἀπὸ νότου. Εἰς ἄλλα μέρη (Γιβραλτὰρ κ. ἁ.) προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ δοκιμίου νέφη μικρὰ θυσσανώδη ἀνατεινόμενα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πνεύσοντος ἀνέμου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δοκίμια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χρυσοβίτσης τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Κατ. (1928) 62.

Δοκιμία (ἢ *Δοκίμεια, Δοκιμ(ε)ιον, Δοκιμεῖον, Δοκιμίτα* καὶ *Δοκιμαῖα*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν 23 πόλεων τῆς Φρυγίας Σαλουταρίας, κτίσμα τοῦ *Δοκίμου*, στρατηγοῦ τοῦ Ἀντιγόνου, καὶ κατοικουμένη κατ' ἀρχάς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως, ὑπὸ Μακεδόνων. Περίφημον ἦτο τὸ ἐκ τῶν λατομείων αὐτῆς μάρμαρον, ὁ λεγόμενος Δοκιμίτης ἢ Δοκιμαῖος λίθος, (ἐν Ρώμῃ καλούμενος συνναδικός) παρόμοιος, κατὰ Στράβωνα, τῷ ἀλαβαστρίτῃ. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ὑπῆρχεν ἴδιος ὑπάλληλος τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ procurator marmorum ἑδρεύων εἰς Σύνναδα καὶ ἔχων μικρόν τι γραφεῖον εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξαγωγῆς τῶν μαρμάρων. Εἰς Σύνναδα συνεκεντροῦτο ἡ παραγομένη ποσότης καὶ ἐκεῖθεν μετεκομίζετο ὑπὸ μορφὴν πελωρίων πλακῶν ἢ κιόνων εἰς Ρώμην. Τὰ λατομεῖα τῆς Δοκιμίας ἦσαν πλουσιώτατα, τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 414 μ. Χ., μνημονευόμενα ἐν τῇ Θεοδοσιανῇ νομοθεσίᾳ. Μεταξὺ τῶν σημερινῶν χωρίων Σεϊντιλὰρ καὶ Ἐσκῆ Καρᾶ Χισσάρ, ἀνευρέθησαν λατομεῖα μαρμάρου, ἐκεῖ δὲ ὁ Ramsay τοποθετεῖ τὴν ἀρχαίαν πόλιν. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐν Δοκιμίᾳ ἧδρευεν ἐπισκοπή, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τῆς Φρυγίας Σαλουταρίας. Ἐπίσκοποι ταύτης γνωστοὶ εἶναι: ὁ Ἀντώνιος, ὑπογράψας τὴν ἐπιστολὴν τῶν ἀρειανῶν ἐπισκόπων, ὁ Εὐστάθιος, ὁ Λέων, ὁ Νικόλαος καὶ ὁ Ἰωάννης, μετασχόντες ὁ μὲν πρῶτος τῶν ἐν Ἐφέσῳ (448) καὶ ἐν Χαλκηδόνι συνόδων, ὁ δεύτερος τῆς Ζ', ὁ τρίτος τῆς Η', καὶ ὁ τέταρτος τῆς Φωτιανῆς συνόδου. Μεταγενεστέρως ἡ ἐπισκοπὴ Δοκιμίας ὑπήχθη ὑπὸ τὴν νεωτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἕδραν τοῦ Ἀμορίου.

[Πρβ. *Le Quien*, Oriens Christianus Α' 853—854 καὶ ἄρθρον τοῦ *Ramsay* ἐν Journal of Hellenic Studies, τόμ. Η' σελ. 482.] Π. Ν. Π.

δοκίμιον (τό)· πᾶν ὅ,τι γίνεται πρὸς δοκιμήν, ἀπόπειρα, προσπάθεια: «τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς μούσης μου», «ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι ἁπλοῦν δοκίμιον»· || «τυπογραφικὰ δοκίμια» τὰ πρῶτον ἐκτυπούμενα δημοσιεύματός τινος πρὸς διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν ἢ ἄλλων λαθῶν, ἄλλως *διορθώσεις*· || τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου δοκιμάζεταί τις, τὸ κριτήριον τῆς ἀρετῆς: «δοκίμιον δὲ στρατιωτῶν κάματος» (ἀρχ.). [βλ. καὶ λ. δοκίμι.]

—*[Γραμματολ.]* Ὀνομάζονται *δοκίμια* (γαλλ. essai, ἀγγλ. essay) τὰ φιλοσοφικά, ἱστορικά, ἐπιστημονικὰ ἢ τεχνοκριτικὰ ἔργα, τῶν ὁποίων τὸ θέμα, ἡ ἔκτασις, ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν κατάταξιν αὐτῶν εἰς τὰ λεγόμενα «συγγράμματα». Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι τὰ δοκίμια εἶναι ἔργα ἐλαφρὰ καὶ ἐπιπόλαια, ἀλλὰ μόνον τοῦτο, ὅτι δὲν ἐξαντλοῦν ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ θέματος. Ἐννοεῖται, ὅτι μᾶλλον ἐκ μετριοφροσύνης οἱ συγγραφεῖς προσδίδουσιν εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν τὸν τίτλον τοῦ «δοκιμίου», διότι πολλὰ σοβαρὰ ἔργα, ὡς τὰ «Δοκίμια» τοῦ Μονταίν, τὸ «Δοκίμιον περὶ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως» τοῦ Λόκκε, τὸ «Δοκίμιον περὶ τῶν ἠθῶν» τοῦ Βολταίρου, εἶναι πραγματικὰ μνημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Ὁμοίως δύο ἔργα τοῦ Πόπε τιτλοφοροῦνται «Δοκίμιον περὶ κριτικῆς» καὶ «Δοκίμιον περὶ τοῦ ἀνθρώπου». Ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων «δοκιμίων» τῆς παγκοσμίου φιλολογίας εἶναι τὰ «Ἠθικά, πολιτικὰ καὶ λογοτεχνικὰ δοκίμια» τοῦ Χιούμ, τὸ «Δοκίμιον περὶ ὡραίου καὶ ὑψηλοῦ» τοῦ Μποῦρκε, τὰ «Ἱστορικά, βιογραφικὰ καὶ κριτικὰ δοκίμια» τοῦ Μακώλαιη κτλ. Κυρίως τὸν τίτλον τοῦ δοκιμίου φέρουσιν αἱ εἰς τὰ περιοδικὰ δημοσιευόμεναι κριτικαὶ καὶ λογοτεχνικαὶ μελέται. —Β.

Δοκίμιον *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀγρινίου τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1086.

δοκιμίτης *λίθος* (Probierstein) *[Ὀρυκτολ.]*. Μέλας *πυριτικὸς σχιστόλιθος* χρησιμεύων εἰς τοὺς χρυσοχόους διὰ νὰ δοκιμάζουν τὰ ἀληθῆ χρυσᾶ ἀντικείμενα καὶ νὰ διακρίνουν αὐτὰ ἀπὸ τῶν ψευδῶν, ὡς καὶ τὸν βαθμὸν περιεκτικότητος (εἰς καράτια) χρυσοῦ εἰς τὰ διάφορα χρυσᾶ ἀντικείμενα. Ὀνομάζεται καὶ *λυδία λίθος* ἢ *λυδίτης*. Γ. Κ. Γ.

δόκιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἀποδοχῆς, παραδεκτός, ὁ ἀναμφισβητήτου ἀξίας, ἔγκριτος: «δόκιμος φιλόλογος,—ἰατρός,—δικηγόρος», παραθετ. *—ώτερος,—ώτατος*· || «δόκιμοι χρόνοι ἑλληνικῶν γραμμάτων» οἱ ἀπὸ τῶν περσικῶν μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ «δόκιμοι συγγραφεῖς» οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀκμάσαντες, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους, ἄλλως *κλασσικοί*· || «δόκιμος λέξις,—χρῆσις,—σύνταξις» ἡ ἀπαντῶσα εἰς τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς, καὶ καθόλου ἀποδεκτή, ὀρθή· || ὁ ὑπὸ δοκιμασίαν, ὁ μαθητευόμενος, ὁ πρός τινα σκοπὸν ἀσκούμενος: «σχολὴ τῶν ναυτικῶν δοκίμων», «δόκιμος μοναχός,—δημοσιογράφος». —Ἐπιρρ. *δοκίμως*. Β. Φ

—*[Ναυτ.]* Ὀνομάζονται *δόκιμοι* νεανίαι μαθητεύοντες πρὸς ἀπόκτησιν βαθμοῦ ἀξιωματικοῦ, εἴτε ἐπὶ ἐμπορικοῦ πλοίου (ἰδίως διὰ τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ ἐξάσκησιν εἴς τε τὴν καθαρῶς ναυτικὴν ἐπιστήμην καὶ τὰ ἀπὸ ἀπόψεως ναυτικοῦ δικαίου καὶ ἐμπορικοῦ νόμου καθήκοντα τοῦ πλοιάρχου τοῦ ἐμπ. ναυτικοῦ), ὁπότε καὶ δόκιμος τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ὀνομάζεται, εἴτε εἰς τὰς εἰδικὰς τοῦ Π. Ν. σχολάς, πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν ὁποίων εἰδικεύθη ὁ ὅρος *δόκιμος*.

Ὁ δόκιμος τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ εἶναι δημιούργημα τοῦ Κολμπέρ, ὅστις ἐθέσπισε τὸν κατώτατον βαθμὸν τούτου, τῶν «gardes de la marine», πρὸς καταρτισμὸν τῶν μελλόντων ἀξιωματικῶν τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ. Οἱ Ἄγγλοι δὲν ἐβράδυναν νὰ δημιουργήσουν καὶ ἐκεῖνοι τὸν *δόκιμον*, «τὸν ἄνθρωπον τοῦ μέσου τοῦ πλοίου» (midshipman), τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου βαθμολογήσαντος μάλιστα αὐτοὺς ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῶν ἀξιωματικῶν ὡς «δοκίμους ὑπὸ προσωρινότητα» (asprirants provisoires) ὡς «δοκίμους δευτέρας» καὶ ὡς «δοκίμους πρώτης τάξεως» (aspirant de 2me ou de 1ère classe), οἱ τελευταῖοι τῶν ὁποίων προήγοντο εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυποπλοιάρχου μετὰ συμπλήρωσιν ὡρισμένων προσόντων.

Παρ' ἡμῖν, μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυβερνήτου πρὸς ἵδρυσιν ναυτικῆς σχολῆς ἐν Ὕδρᾳ, καὶ παρὰ τὰς διαφόρους, παλαιότερον, ἀποπείρας τοῦ κράτους, ὁ βαθμὸς τοῦ «μίτσμεν» (ὡς ἀπεκάλουν τότε τοὺς δοκίμους οἱ ναῦται) ἐθεσπίσθη ἐπισήμως, καθορισθέντων, κατ' ἀπομίμησιν τῶν ναπολεοντείων διατάξεων, τῶν βαθμῶν δοκίμου β' τάξεως καὶ δοκίμου α' τάξεως, τοῦ δευτέρου ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν σύγχρονον βαθμὸν τοῦ σημαιοφόρου. Παρὰ τὸ αὐτοσχέδιον ἐν τούτοις τῆς κατατάξεως εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ δοκίμου, δι' ἣν προετιμῶντο τὰ τέκνα τῶν ναυτικῶν οἰκογενειῶν τοῦ Ἀγῶνος, πλεῖστοι ἐκ τῶν εἰσαχθέντων διέπρεψαν χάρις εἰς τὰ διδάγματα, ἅτινα ἐλάμβανον εἰς τοὺς στόλους, τὸν γαλλικὸν καὶ τὸν ἀγγλικόν, εἰς οὓς τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ τῇ παρακολουθήσει τοῦ Ὄθωνος ἀπεστέλλοντο. Τῆς ναυτικῆς ὅμως ἐπιστήμης ἐξελισσομένης ραγδαίως, μὴ ὑπαρχούσης δὲ ναυτικῆς σχολῆς, εἰσήγοντο ὡς ὑπότροφοι τοῦ ναυτικοῦ εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων νεανίαι, οἵτινες μετ' εὐδόκιμον ἐκεῖθεν ἀποφοίτησιν διωρίζοντο, διὰ τὴν κυρίως ναυτικὴν ἐκπαίδευσιν, δόκιμοι β' τάξεως καὶ ὡς τοιοῦτοι ὑπηρέτουν ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων, προαγόμενοι εἰς δοκίμους α' τάξεως μετὰ ἐπιτυχεῖς ἐξετάσεις εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς ναυτικῆς τέχνης. Τοῦτο μέχρι τοῦ καταρτισμοῦ τῆς σχολῆς τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων, ἧς τὴν διοίκησιν τὸ πρῶτον ἀνέλαβε τῷ 1884 ὁ Ἠλ. Φ. Κανελλόπουλος, ὁ καὶ συλλαβὼν τὸ σχέδιον τῆς συστάσεώς της καὶ ἐκπονήσας τοὺς σχετικοὺς νόμους καὶ διατάγματα. Ἡ ἔκτοτε δὲ λειτουργοῦσα σχολὴ αὕτη διερρυθμίσθη ὀργανικῶς ἀπὸ τοῦ 1925, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παρέχῃ τὴν πολυτεχνικὴν αὐτῆς μόρφωσιν εἰς δοκίμους προοριζομένους οὐ μόνον διὰ τὴν διοίκησιν τῶν σκαφῶν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν πολεμικῶν ἐπ' αὐτῶν μηχανημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διοίκησιν τῶν κινητηρίων τῶν σκαφῶν μέσων, τῶν δοκίμων διαστελλομένων τανῦν εἰς δοκίμους μαχίμους καὶ δοκίμους μηχανικούς, λαμβανόντων δὲ τὸν βαθμὸν τοῦ σημαιοφόρου μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ παρακολούθησιν τῶν μαθημάτων καὶ τῶν μακρῶν ἐκπαιδευτικῶν πλόων.

Ἄσχετοι πρὸς τοὺς δοκίμους τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν κατόπιν ἐξετάσεων, εἶναι οἱ *δόκιμοι λιμενικοί*, φυτώριον ἀξιωματικῶν τοῦ λιμενικοῦ σώματος.

Δόκιμοι ἀνθυπίατροι τέλος ὠνομάζοντο οἱ ἐπιτυχόντες εἰς διαγωνισμὸν κατατάξεως διδάκτορες τῆς ἰατρικῆς, κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρὸ τοῦ ὁριστικοῦ αὐτῶν διορισμοῦ δοκιμαστικῆς ὑπηρεσίας των. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

—*['Εκκλησ.]* Καλεῖται δόκιμος ὁ μήπω δεξάμενος τὴν μοναχικὴν κουράν, ἀλλὰ τὴν περίοδον τῆς δοκιμασίας διανύων ὑποψήφιος. Οἱ δόκιμοι ἄλλως ἐκλήθησαν καὶ *ἀρχάριοι*, ὡς εὑρισκόμενοι εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς μοναχικῆς ζωῆς, ἔτι δὲ καὶ ρασοφόροι, ἐπειδὴ εὐθὺς ἅμα τῇ εἰς τοὺς δοκίμους κατατάξει αὐτῶν περιεβάλλοντο τὸν μοναχικὸν χιτῶνα ἢ ράσον. Δεδομένου, ὅτι ἡ μοναχικὴ κουρὰ ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἀναδεχομένους αὐτὴν ὑποχρεώσεις καὶ βάρη ἰδιαίτερα, ἐπόμενον ἦτο νὰ καθορισθῇ ἐξ ἀρχῆς περίοδός τις δοκιμασίας διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἵνα κατ' αὐτὴν καὶ αὐτοὶ περὶ ἑαυτῶν κρίνωσι ψυχραιμότερον, καὶ οἱ εἰσδεχόμενοι τούτους λάβωσι καιρὸν πρὸς ἀσφαλεστέραν δοκιμασίαν τοῦ σταθεροῦ τῶν ἀποφάσεών των. Κατὰ τὸν ἐν τοῖς κατ' Αἴγυπτον μοναστηρίοις κρατήσαντα κανόνα, ὁ προσερχόμενος πρὸς κατάταξιν ὑπεχρεοῦτο ἐφ' ὁλοκλήρους ἡμέρας (καὶ μέχρις ἑπτὰ) νὰ παραμείνῃ παρὰ τὴν θύραν τῆς μονῆς μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως, ἐπαναλαμβάνων τὴν περὶ προσλήψεως αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν ἱκεσίαν καὶ διὰ πασῶν τῶν ἡμερῶν τούτων νηστεύων καὶ προσευχόμενος, τοῦ θυρωροῦ τῆς μονῆς ἐντεταλμένου ἵνα μετὰ προσοχῆς παρακολουθῇ τοῦτον καὶ διερευνᾷ τὴν εἰλικρίνειαν αὐτοῦ (*Παλλαδ.* Ἱστορ. πρὸς Λαῦσον κεφ. 28, *Παχωμ.* Ἐντ. ΙΣΤ'). Ἡ ἐπακολουθοῦσα εἰς τὴν ἐν τῇ μονῇ εἰσδοχὴν τοῦ προσερχομένου δοκιμασία ἦτο συνήθως τριετὴς (Νεαραὶ *'Ιουστιν.* 5,2, *Παλλαδ.* ἔνθ. ἀνωτ.), δυναμένη καὶ νὰ συντομευθῇ, ἐτίθετο δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ δόκιμος ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν καὶ ἐπίβλεψίν τινος ἐκ τῶν γερόντων, εἰς τὸν ὁποῖον ὤφειλεν ἀπεριόριστον ὑποταγήν. Ἐκ τούτου καὶ ἡ ἄλλη ὀνομασία ὑποτακτικός, ἡ προσιδιάζουσα τόσον τοῖς δοκίμοις, ὅσον καὶ τοῖς ὑπὸ γέροντα διατελοῦσι μοναχοῖς.

Ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας παρετείνετο προκειμένου περὶ παιδίων, ἅτινα προσελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν μοναχικῶν ἀδελφοτήτων, ὁσάκις προσήγοντο ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν (*Μεγ. Βασιλ.* Ὅροι κατὰ πλάτος, ΙΕ), μολονότι νόμοι πολιτικοὶ ἐπέτρεψαν νὰ γίνωνται δεκτὰ ἐν ταῖς μοναῖς τὰ παιδία καὶ παρὰ τὴν γνώμην τῶν γονέων αὐτῶν (Νεαρὰ 123, 41).

Καὶ κατὰ τὴν κρατοῦσαν παρ' ἡμῖν σήμερον πρᾶξιν ἐν πάσαις ταῖς μοναῖς τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῶν ἀπολαυουσῶν εἰδικῶν προνομίων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῶν, ἡ μὲν συνήθης δοκιμασία εἶναι τριετής, συντομευομένη οὐχὶ σπανίως τῇ προτάσει τοῦ ἡγουμενοσυμβουλίου καὶ κατ' ἔγκρισιν τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, παρατείνεται δ' ὅμως αὕτη προκειμένου περὶ παιδίων, ἅτινα καὶ πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεως αὐτῶν προσλαμβανόμενα ἐν ταῖς μοναῖς δὲν κείρονται, εἰμὴ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων. Οἱ ἐκ τῶν πτυχιούχων τῆς θεολογίας προσχωροῦντες εἰς τὸν ἄγαμον κλῆρον δικαιοῦνται ἄνευ τινὸς δοκιμασίας νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὴν κουράν.
Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

—*[Τεκτον.]* Καλεῖται *δόκιμος* (récipiendaire, candidate) ὁ μέλλων νὰ μυηθῇ βέβηλος, ἀφ' ἧς ὁμόσῃ νὰ τηρήσῃ σιγὴν ἐπὶ τῶν δοκιμασιῶν εἰς τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ὑποβληθῇ μέχρι τῆς ὁριστικῆς αὐτοῦ εἰσδοχῆς εἰς τὸ τεκτονικὸν τάγμα, ὁπότε λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ μαθητοῦ ἐλευθέρου τέκτονος, ἀφοῦ οἱ παριστάμενοι βεβαιωθοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δοκιμασιῶν τῆς μυήσεως ὅτι οὗτος, λόγῳ χαρακτῆρος, πεποιθήσεων, σθένους καὶ δοξασιῶν, εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τὴν εἰσδοχήν του εἰς τὸν τεκτονισμόν.
Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

—**δόκιμων** *Ναυτικὴ Σχολή*· βλ. λ. Ἑλλὰς *[Ναυτικόν: Σχολαί]*.

Δόκιμος. Βασιλεὺς τῶν Ὀδομάντων, λαοῦ Θρακικοῦ κατοικοῦντος παρὰ τὸν Ὄρβηλον τῆς Μακεδονίας μεταξὺ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Νέστου, ζήσας περὶ τὰ 450 π. Χ. Τοῦ Δοκίμου σῴζονται ἀργυραῖ δραχμαὶ καὶ τετρώβολα (Πρβλ. *Head-Σβορώνου*, Ἱστορ. τῶν νομισμάτων, τόμ. Α', σελ. 268.)
Α. Θ. ΣΑΜ.

—**Δόκιμος.** Στρατηγὸς τοῦ Ἀντιγόνου. Μετὰ τοῦ Φοίνικος, ἑτέρου στρατηγοῦ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, ἀπέστη πρὸς τὸν Λυσίμαχον. Ὑπὸ τὸν νέον αὐτοῦ κύριον κατέλαβε τὰ Σύνναδα ἐν Φρυγίᾳ καὶ τινα ὀχυρώματα ὅπου ἐφυλάσσοντο χρήματα τοῦ βασιλέως, ἐπίσης δὲ καὶ τὰς Σάρδεις, πλὴν τῆς ἀκροπόλεως αὐτῶν, βοηθηθεὶς πρὸς τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ Φοίνικος. Ὁ Δόκιμος οὗτος μνημονεύεται καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ τοῦ Λυσιμάχου, προκαλέσας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς στάσιν κατὰ τοῦ βασιλέως.

—**Δόκιμος.** Στρατηγὸς τοῦ Ἀλκέτα. Κατὰ τὴν μάχην παρὰ τὴν Κρητῶν Πόλιν τῆς Πισιδικῆς Καππαδοκίας, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου, μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν Ἀτάλλου, Πολέμωνος, κ. ἄ. Ἐνεκλείσθη δὲ μετ' αὐτῶν εἰς ὀχυρώτατον φρούριον, ὅπου ἐφυλάσσετο καὶ ὁ Φιλώτας. Ὅτε ὁ Ἀντίγονος ἀνεχώρησεν εἰς τὰς ἄνω ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου του, οἱ ἔγκλειστοι, 8 τὸν ἀριθμόν, ἀφοῦ ἔπεισάν τινας τῶν φυλάκων νὰ λύσουν αὐτούς, στασιάσαντες καὶ φονεύσαντες τὸν φρούραρχον Ξενοπείθην, ἔσφαξαν πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν, ἐπυρπόλησαν οἰκίας τινὰς καὶ ἀνελθόντες εἰς πεντήκοντα μετὰ τῶν καιροφυλακτούντων ἔξωθι τοῦ φρουρίου, ἐγένοντο κύριοι αὐτοῦ. Γενομένου συμβουλίου, ὁ Δόκιμος προέτεινε νὰ ἀναχωρήσουν, οἱ ἄλλοι ὅμως ἐπέμενον νὰ παραμείνουν, ἐπωφελούμενοι τῆς ὀχυρότητος τοῦ μέρους καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐφοδίων, ἀναμένοντες βοήθειαν παρὰ τοῦ Εὐμένους. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασαν 500 στρατιῶται, 400 ἱππεῖς καὶ 3000 παντοδαποί, οἵτινες ἐπολιόρκησαν αὐτούς. Ὁ Δόκιμος περιελθὼν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς ἐκεῖ εὑρισκομένης Στρατονίκης, συζύγου τοῦ Ἀντιγόνου, ἐπεχείρησε νὰ ἐξέλθῃ διά τινος κρυφίας θύρας, ἀλλὰ συνελήφθη ἐκ νέου.

—**Δόκιμος.** Ταραντῖνος στρατηγὸς τοῦ Φιλίππου, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πολυαίνου. Οὗτος καθῃρέθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, διότι ἐλούσθη διὰ θερμοῦ ὕδατος, ἐνῷ παρὰ Μακεδόσιν «οὐδὲ γυνὴ ἐλοῦσα θερμῷ λοῦται».
—Π.

δοκιμότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις δόκιμος, ἀποδοχή, ἀξία: «ἡ δοκιμότης τοῦ ἰατροῦ Α ἀμφισβητεῖται».

δοκίς, —*ίδος* (ἡ)· ὑποκορ. τοῦ *δοκός*, μικρὰ δοκός, κοιν. *δοκάρι*.

— *[Οἰκοδ.]* Καλοῦνται *δοκίδες* αἱ ξύλινοι *δοκοί*, (κοιν. πάτερα ἢ πατόξυλα), αἱ ὁποῖαι ὑποστηρίζουν τὸ ἐκ σανιδώματος ἢ πλακόστρωτον δάπεδον. Εἰς τὰς παλαιοτέρας κατασκευάς, ὡς εἰς τὰς τοῦ μεσαίωνος, αἱ δοκίδες ἦσαν ὁραταὶ εἰς τὸν ἀναβλέποντα, πολλάκις ἐκοσμοῦντο διὰ γλυφῶν καὶ ἀπεῖχον κατὰ 60 ἕως 90 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου ἀπ' ἀλλήλων. Εἰς τὰς νεωτέρας κατασκευὰς αἱ δοκίδες καλύπτονται καὶ ἀπέχουν κατὰ 30 ἕως 33 ἑκατοστὰ ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα καὶ τὸ ὕψος των ἐκλέγεται διπλοῦν ἕως τριπλοῦν ἐν συγκρίσει μὲ τὸ πάχος των. Σήμερον χρησιμοποιοῦνται ἐκ παραλλήλου συχνότατα καὶ δοκίδες σιδηραῖ, σχήματος Η, αἱ ὁποῖαι τοποθετοῦνται εἰς ἀποστάσεις 80 ἕως 90 ἑκατοστῶν καὶ συνδέονται διὰ σιδηρῶν συνδετῶν. Τὸ ἀπεικονιζόμενον σχῆμα παριστᾷ τὴν διάταξιν τῶν δοκίδων πατώματος μετὰ εἰδικῆς ὑποστηρίξεως, προοριζομένης διὰ τὴν ἑστίαν θέσεως.
—Ρ.

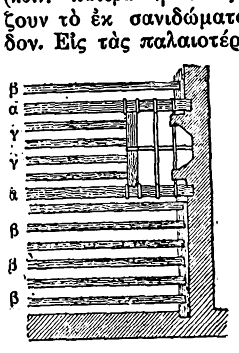

Δοκίδες.

— *[Τεχνικ.]* Καλοῦνται *δοκίδες* καὶ αἱ μικραὶ σιδηραῖ δοκοί, ὡς αἱ κοχλιούμεναι ἄνωθεν τοῦ οὐρανοῦ τοῦ φλογοθαλάμου τῶν ἀτμολεβήτων καὶ χρησιμεύουσαι διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκαμψίας τῶν ἐλασμάτων τοῦ οὐρανοῦ, ἅτινα ἐσωτερικῶς προσβάλλονται ὑπὸ τῶν φλογῶν καὶ ἐξωτερικῶς ὑπὸ τῆς πιέσεως τοῦ ὕδατος. Κοινῶς αἱ δοκίδες αὗται καλοῦνται καδαλέτα. Ἐπίσης καλοῦνται ὑπό τινων *δοκίδες* αἱ δευτερεύουσαι ἐγκάρσιοι δοκοὶ ὁδογεφυρῶν, αἱ χρησιμεύουσαι διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν βαρῶν εἰς τὰς κυρίας δοκοὺς κτλ.
Α. Μ.

— *[Γυμν.]* Αἱ δοκίδες εἶναι ὄργανα τῆς γεφύρας καὶ συνήθως τοποθετοῦνται εἰς τὰ πλάγια αὐτῆς, ἀνὰ δύο, κατακόρυφοι ἢ κεκλιμέναι, καὶ εἰς ἀπόστασιν 40—50 ἑκατοστομ. ἀπ' ἀλλήλων. Ἀποτελοῦνται ἐκ ξύλου κυλινδρικοῦ ἔχοντος διάμετρον 6—7 ἑκατοστομ. Ἐπὶ τῶν δοκίδων ἐκτελοῦνται διάφοροι ἀσκήσεις· ἀναρρίχησις ἐπὶ τῆς ἑτέρας, τῶν χειρῶν ἐναλλὰξ ἀνοβιβαζομένων· ἀναρρίχησις διὰ τῶν χειρῶν καὶ τοῦ ἑνὸς ποδός· ἀναρρίχησις ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν δοκῶν διὰ τῶν χειρῶν μόνον ἢ διὰ τῶν χειρῶν καὶ τοῦ ἑνὸς ποδός· κυβίστημα τῶν ποδῶν ὀπίσω· ὑποστηρίγματα, ὁριζόντια πρηνῆ, σημαῖαι διάφοροι κλπ.
Σ. Γ. Σ.

— *['Εραλδ.]* Ἡ δοκὶς (barre) εἶναι πρώτης τάξεως τιμητικὸν σχῆμα (pièce honorable de première classe), γραμμὴ διήκουσα ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς γωνίας τῆς κορυφῆς μέχρι τῆς δεξιᾶς γωνίας τῆς βάσεως τοῦ θυρεοῦ (δεξιᾷ τῷ θεατῇ), πλάτους δὲ ὅσον τὸ τρίτον τοῦ θυρεοῦ. Αἱ ὁρίζουσαι αὐτὴν γραμμαὶ δύνανται νὰ εἶναι εὐθεῖαι ἢ τεθλασμέναι. Ἐπ' αὐτῆς δύνανται νὰ τοποθετηθῶσιν οἱαδήποτε ἐμβλήματα, τεθειμένα κατὰ τὴν κατεύθυνσίν της, πάντοτε ὅμως ἄλλης χρώσεως. Ἡ δοκὶς παριστᾷ τὸν ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου τοῦ ἱππότου ἱμάντα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνηρτᾶτο ἡ ἀσπὶς αὐτοῦ.
Γ. Ε. Τ.

—**δοκίδες** *ὁδηγοί [Ἀνατομ.]*. Διαφράγματα ἐπιμήκη ἐμφανιζόμενα ἐν τοῖς ἐντὸς τῶν χονδρικῶν κυττάρων κατὰ τὴν ἐνδοχόνδριον ὀστέωσιν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἀγγειώσεως. Δηλαδὴ διαρκοῦντος τοῦ σταδίου τῆς τιταινώσεως βλαστάνουσιν εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ ἀποτιτανωμένου χόνδρου λεπτὰ ἀγγεῖα, ἅτινα διαβιβρώσκοντα τὴν μεσοκυττάριον οὐσίαν, τὰ ἔλυτρα καὶ αὐτὰ τὰ χονδρικὰ κύτταρα, λαμβάνουσι τὴν θέσιν αὐτῶν ὡς κολπώδεις πρωτογενεῖς μυελόχωροι, ὧν τὸ τοίχωμα ἀφορίζεται ὑπὸ χονδρίνης μεσοκυτταρίου οὐσίας, ἥτις παρεμβαλλομένη μεταξὺ αὐτῶν ὁπεργάζεται ἐπιμήκη διαφράγματα· τὰ διαφράγματα ταῦτα εἶναι αἱ δοκίδες ὁδηγοί, κληθεῖσαι οὕτω, διότι παραλλήλως πρὸς ταύτας βαίνουσι τὰ εἰσβλαστήσαντα ἀγγεῖα καὶ σχηματίζονται οἱ Ἀβέρσειοι σωλῆνες.
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Δοκλέα καὶ *Δόκλεα*, ἢ ὀρθότ. *Διοκλέα* (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Δαλματίας, κτίσμα τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου μετὰ τὴν Κίνναν καὶ πρὸ τῆς Ριζάνας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὠνομάζετο καὶ *Διοκλητία* (Dioklitijsko). Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἀναφέρει «κάστρον Διόκλεια, τὸ νῦν παρὰ τῶν Διοκλητιανῶν κατεχόμενον», ὁ αὐτὸς δὲ ἀλλαχοῦ ὀνομάζει αὐτὸ «ἐρημόκαστρον Διόκληα», ἀφ' οὗ καὶ ὅλη ἡ πέριξ χώρα ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο. Οἱ ἀρχαιολόγοι τοποθετοῦν τὴν Διοκλέαν ἐπὶ τῆς νῦν Δουκλίας (Duklja) ἐν Μαυροβουνίῳ, παρὰ τὴν Ποδγορίτσαν καὶ ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ζέτα καὶ Μοράβα· ἐκεῖ σῴζονται καὶ ἐρείπια τειχῶν ὑδραγωγείου, μιᾶς βασιλικῆς καὶ ἀρχαίας γεφύρας ἐπὶ τοῦ Μοράβα. Ἡ πέριξ τῆς πόλεως κατοικοῦσα ἰλλυρικὴ φυλὴ Δοκλεᾶται ἢ Δοκλιανοὶ τῷ 168 π. Χ. ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, τῷ 35 π. Χ. ἀναφέρονται ὡς φυλὴ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Δαλματίας, κατὰ τὸν Ζ' δὲ αἰῶνα μ. Χ. εἶχον ἤδη ἐκσερβισθῆ. Ὁ Ἀππιανὸς ἀναφέρει ὅτι ἀνυπότακτοι κατ' ἀρχάς, ὑπεχρεώθησαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων «ἀποδοῦναι ὅσους ἐξέλιπον φόρους».
Π.Ν.Π.

Δοκλέα (ἡ) (Doclea) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δεκαπόδων ὀξυρρύγχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαζιδῶν*, περιλαμβάνον μαλακόστρακα μὲ κόγχην σφαιρικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πολυτριχωτὴν καὶ ἀκανθωτὴν κατὰ τὴν περιφέρειάν της. Γνωστὰ 6 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν θαλασσῶν, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῶν μακροτάτων ὀπισθίων ποδῶν των.
Δ.Ν.Π.

Δοκλεᾶται (οἱ). Ἀρχαῖος ἰλλυρικὸς λαός, ὅστις, ὡς καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς οἰκοῦντες *Λαβεᾶται*, ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος τῆς Σκόδρας, μετὰ τὴν καταστροφὴν δὲ τοῦ κράτους τούτου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (168 π. Χ.) ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ Πτολεμαῖος συγκαταλέγει τοὺς Δοκλεάτας εἰς τὰς δαλματικὰς φυλάς. Ὡς ὑποτελεῖς τῶν Ρωμαίων οἱ Δοκλεᾶται διῃροῦντο εἰς τριάκοντα τρεῖς τάξεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων διῴκει τὰ ἑαυτῆς ἐν συνελεύσει (decuriae) καὶ ἐστρατολογοῦντο διὰ τὰ βοηθητικὰ συντάγματα.
—Δ.

δοκογέφυρα (ἡ) *[Τεχν.]*· βλ. λ. γέφυρα.

δοκόγλωσσα (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. κυκλοβράγχια.

δοκοθήκη (ἡ) *['Αρχαιολ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ἔν τινι ἐπιγραφῇ (IG XI 2 158) ἡ ὀρθογώνιος κοιλότης ἡ λαξευομένη ὄπισθεν τοῦ κορυφαίου λίθου τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετώματος, εἰς ἣν ἐσφηνοῦτο ἡ μεγάλη ξυλίνη κορυφαία δοκὸς τῆς στέγης.
Γ. Μ.

δοκὸς (ἡ)· ξύλον στενὸν καὶ μακρὸν ὑποβαστάζον τὴν στέγην ἢ τὸ πάτωμα, κοιν. *πάτερο, τράβα* ‖ καθόλου πᾶν ἐκ ξύλου, σιδήρου ἢ ἄλλης ὕλης ἐπίμηκες ὑποστήριγμα.

— *[Τεχνικ.]* Καλοῦνται *δοκοὶ* ἐν τῇ ἐφηρμοσμένῃ Στατικῇ ἐπίπεδοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιμήκεις κατασκευαί, προοριζόμεναι διὰ προσφόρου ὑποστηρίξεως νὰ φέρωσι βάρη. Τὰ ὑποστηρίγματα αὐτῶν μορφοῦνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ κατὰ τὴν φόρτωσιν αὐτῶν ἀναπτυσσόμεναι ἀντιδράσεις νὰ διευθύνωνται κατακορύφως. Κατὰ τοῦτο, αἱ δοκοὶ διαφέρουν τῶν *τόξων*, καθ' ὅτι εἰς ταῦτα ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει ἀναπτύσσονται καὶ ὁριζόντιοι ἀντιδράσεις ἐκ μέρους τῶν στηριγμάτων.

Τὰς δοκοὺς διακρίνομεν εἰς *ἁπλᾶς* καὶ *συνεχεῖς*, καθ' ὅσον καλύπτουν ἓν ἄνοιγμα ἢ περισσότερα. Ἁπλαῖ δηλαδὴ δοκοὶ καλοῦνται αἱ μὴ ἔχουσαι πλείονα τῶν δύο στηριγμάτων, σύνθετοι δὲ αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ τριῶν τοὐλάχιστον στηριγμάτων. Αἱ ἁπλαῖ δοκοὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς πᾶσαν σχεδὸν στατικὴν κατασκευήν, ὑπόκεινται κατὰ κανόνα εἰς *κάμψιν* καὶ κατασκευάζονται εἴτε ἐκ ξύλου διατομῆς ὀρθογωνίου, βάσεως 12 μέχρι 26 ἑκατοστῶν καὶ ὕψους 15 μέχρι 41 ἑκ., εἴτε ἐκ σιδηροῦ ἐλάσματος, διατομῆς συνήθως Ι διπλοῦ ταῦ, εἴτε ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα κατεσκευάζοντο πολλάκις καὶ ἐκ λίθου δοκοὶ στεγῶν διὰ κατασκευὰς διαφόρων μνημείων. Ἡ διατομὴ τῶν ἁπλῶν δοκῶν ἢ εἶναι σταθερὰ καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἢ εἶναι μεταβλητή, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν κατὰ μῆκος τῆς δοκοῦ πορείαν τῆς μεταβολῆς τῆς ἐπιβαρύνσεως αὐτῆς.

Ἡ πρισματικὴ ξυλίνη δοκός, ἡ ἰσχυροτάτη, δηλαδὴ ἡ δυναμένη νὰ φέρῃ τὸ μέγιστον βάρος, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν ἐκ δοθέντος κυκλικοῦ κορμοῦ δένδρου, πρέπει νὰ ἔχῃ διανομὴν ὀρθογωνίου μὲ σχέσιν βάσεως πρὸς ὕψος ἴσην πρὸς $1:\sqrt{2}$ ἢ 5 πρὸς 7, ἐνῷ ἡ μᾶλλον ἄκαμπτος, ἡ ἐλαχίστης κάμψεως δοκός, ἣν ὁμοίως ἐκ τοῦ κορμοῦ δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν, πρέπει νὰ ἔχῃ διατομὴν ὀρθογωνίου μὲ σχέσιν βάσεως πρὸς ὕψος 1 πρὸ $\sqrt{3}$ ἢ 4 πρὸς 7. Τοῦτο

Digitized by Google

προκύπτει τῇ βοηθείᾳ τῶν τύπων τῆς ἀντοχῆς καὶ ἄλλων γεωμετρικων κατασκευῶν. Ὅταν τὸ φορτίον εἶναι μέγα. αἱ σιδηραῖ δοκοὶ κατασκευάζονται ἐκ πλειόνων ἐλασμάτ ν ἐπιπέδων καὶ γωνιακῶν συνδεομένων εἰς ἓν ὅλον δι' ἥλων. Αἱ τοιαῦται δοκοι λέγονται σύνθετοι δοκοὶ καὶ ἡ διατομὴ αὐτῶν εἶναι σχήματος ποικίλου: ταῦ, διπλοῦ ταῦ, σταυροῦ, ὀρθογωνίου ἐκ τεσσάρων ·πιπέδων καὶ τεσσάρων γωνιακῶν (κιβωτοειδὴς δοκὸς) κτλ.

Τέλος διὰ πολὺ μεγάλα φορτία αἱ σιδηραῖ δοκοί, χάριν οἰκονομίας ὑλικοῦ, κατασκευάζονται *δικτυωταί*, συντίθενται δηλαδὴ ἐκ πολλῶν εὐθυγράμμων καὶ ἐπιμήκων ἐλασμάτων καθηλουμένων κατὰ τὰ ἄκρα εἰς ἐπίπεδον φορέα. Αἱ δικτυωταὶ δοκοὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς κύριαι δοκοὶ *γεφυρῶν*, *γερανογεφυρῶν* κλπ.

Αἱ *συνεχεῖς* δοκοὶ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν γεφυρῶν καὶ εἶναι συνήθως ἀναπόφευκτοι εἰς μεγάλας στατικὰς κατασκευὰς ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος. Ἡ χρῆσις μιᾶς συνεχοῦς δοκοῦ ἀντὶ πολλῶν ἁπλῶν πρὸς κάλυψιν ἰσαρίθμων ἀνοιγμάτων παρέχει σπουδαίαν οἰκονομίαν ὑλικοῦ καὶ βάρους κατασκευῆς, καὶ κυρίως διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ συνεχὴς ἀπαιτεῖ σχετικῶς στενότερα ἐνδιάμεσα στηρίγματα, στήλας δηλαδὴ σιδηρᾶς ἢ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος, ἀντιστοίχως πρὸς τὸ ὑλικὸν τῆς κατασκευῆς τῆς δοκοῦ.

Προκειμένου περὶ λοξῶν γεφυρῶν μὲ πλείονα τοῦ ἑνὸς ἀνοίγματα, αἱ κύριοι δοκοὶ αὐτῶν κατασκευαζόμεναι συνεχεῖς παρέχουν τὸ πλεονέκτημα τῆς ἁπλουστέρας διατάξεως τοῦ ὁδοστρώματος ἢ τῆς σιδηροδρομικῆς τροχιᾶς κατὰ μῆκος τῆς γεφύρας, διότι τότε αἱ ἐγκάρσιαι δοκοὶ δύνανται νὰ διευθύνωνται καθέτως ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῶν κυρίων δοκῶν. Τὸ ἐλάττωμα τῶν συνεχῶν δοκῶν εἶναι, ὅτι ἀπαιτοῦν πολὺ στερεὸν ἔδαφος διὰ τὰ ἐνδιάμεσα στηρίγματα, διότι ἡ ἀπρόβλεπτος ὑπὸ τοῦ ὑπολογισμοῦ ὑποχώρησίς τινος τῶν στηριγμάτων προκαλεῖ ἐπικινδύνους δευτερευούσας τάσεις ἢ ἐπιβαρύνσεις εἰς τὴν συνεχῆ δοκόν. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἤγαγε τὸν μηχανικὸν Gerber εἰς ἐφεύρεσιν ἰδίας δοκοῦ φερούσης τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καταλλήλου πρὸς κάλυψιν πολλῶν ἀνοιγμάτων. οἰκονομικῆς ὡς ἡ συνεχὴς καὶ ἀπηλλαγμένης τοῦ μνημονευθέντος μειονεκτήματος αὐτῆς (βλ. λ. γέφυρα τ. Η', σ. 263 β).

Αἱ συνεχεῖ δοκοὶ κατασκευάζονται ἐπίσης μὲ διατομὴν σταθερὰν ἢ μεταβλητὴν καὶ ὑπολογίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἴδους καὶ τοῦ μεγέθους τῶν φορτίων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἑδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν στηριγμάτων. Ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Στατικῆς καὶ δὴ κατὰ προτίμησιν γραφικῶς (βλ. καὶ λ. ἀντοχή). Α. Μ.

—[ΓΥΜΝ.] Πεπηγμένον γυμναστικὸν ὄργανον, ἐν χρήσει, ὡς ἀναφέρει ὁ Γαληνὸς ('Υγιειν. παραγγ. Β' στ'), καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι. Σύγκειται ἐκ δύο ἰσχυρῶν στύλων, ὕψους 3 μέτρων περίπου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὧν ἕκαστος φέρει ὀπὰς εἰς ἀπόστασιν 10 ἑκατοστομ. ἀπ' ἀλλήλων. Διὰ τῶν ὀπῶν τούτων διέρχονται ἰσχυροὶ ἧλοι, ἐφ' ὧν στηρίζεται ὁριζοντίως δοκός, ζευγνύουσα οὕτω τοὺς δύο στύλους καὶ δυναμένη ν' ἀναβιβάζηται καὶ νὰ καταβιβάζηται εἰς διάφορα ὕψη ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματος τῶν ἐπ' αὐτῆς γυμναζομένων. Ἐντεῦθεν ἡ δοκός, ἐφ' ἧς δύνανται ν' ἀσκῶνται συγχρόνως 5—8 μαθηταί, ἐκτελοῦντες ἐξαρτήσεις, στηρίξεις, ἐπερείσεις, ὑπερεκτάσεις, ἰσορροπίας κλπ., εἶναι χρησιμώτατον ὄργανον τῆς σχολικῆς γυμναστικῆς.

Ἡ δὲ λεγομένη αἰρομένη δοκὸς ἀποτελεῖται ἐξ ὁριζοντίας ξυλίνης κυλινδρικῆς δοκοῦ, μήκους 3 περίπου μέτρων, ἥτις κατ' ἀποστάσεις 10—12 ἑκατοστομ. φέρει ἐγχαράξεις, ἐφ' ὧν στερεοῦται σιδηροῦς κρίκος φέρων διάφορα βάρη. Ἡ δοκὸς αὕτη κατὰ μὲν ἓν πέρας αὐτῆς δ απερᾶται ἐγκαρσίως ὑπὸ σιδηροῦ ἄξονος, περὶ ὃν στρέφεται ἐλευθέρως καὶ ὅστις στερεοῦται ἀκινήτως ἐπὶ στηρίγματος βυθιζομένου στερρῶς εἰς τὴν γῆν, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον αὐτῆς πέρας ἡ δοκὸς ἐπερείδεται ἐπὶ ἄλλου ὑποστηρίγματος στερεοῦ· τὸ πέρας τοῦτο εἶναι ἐλευθέρως μετακινητόν, ὑψούμενον καὶ καταβιβαζόμενον κατὰ βούλησιν. Οὕτω πως ἡ αἰρομένη δοκὸς ἀποτελεῖ δευτερογενῆ μοχλόν, οὗ τὴν ἀντίστασιν (τὸ βάρος) ρυθμίζομεν ἀναλόγως. Ἡ δοκὸς αὕτη δύναται νὰ κατασκευασθῇ καὶ ἐκ σιδήρου, ἀλλὰ μὲ μικροτέρας διαστάσεις. Ἐπὶ τοῦ ὀργάνου τούτου ἐκτελοῦμεν διαφόρους ἀσκήσεις, μετὰ τάσεως ἢ κάμψεως χειρῶν ἢ ποδῶν, δι' ἧς ἡ δοκὸς ὑψοῦται ἢ ἐπαναφέρεται ὑψωθεῖσα εἰς τὴν θέσιν της. Οὕτως ἰσχυροποιοῦνται ἡ ὀσφύς, οἱ βραχίονες, τὰ κάτω ἄκρα καὶ διευρύνεται ὁ θώραξ. Σ. Γ. Σ.

—[ΕΡΑΛΔ]. Ἐν τῇ Ἑραλδικῇ δοκὸς (Trabe) λέγεται ὁ κοντὸς σημαίας. Ἐπίσης ὁ στύπος ἀγκύρας. Γ. Ε. Τ.

Δοκὸς *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἑρμιονίδος θαλάσσης, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μ...ζάκι τῆς Ἑρμιονίδος καὶ τοῦ Μπιστη τῆς Ὕδρας κειμένη (πλάτ. 37° 20' Β, μῆκ 23° 20' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra Spezzia, and Dhokos islands). Περιμέτρου 11 ½ μιλ. καὶ ἐμβαδοῦ 12 τετρ. χιλιομ., ἔχει ἐπὶ μὲν τῆς νοτίας της ἄκρας φάρον (1925) τριάδος ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων, καὶ ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς της ἀγκυροβόλιον, χρησιμοποιηθὲν ὡς χειμερινὸν τοιοῦτον ὑπὸ τῶν στόλων τῆς Ὕδρας, κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὀρεινὴ καὶ βραχώδης (ὕψ. 305 μέτρ.) μὲ ἀπορρῶγας τὰς ἐλευθέρας κινδύνων καὶ ὑπὸ βαθέων ὑδάτων βρεχομένας ἀκτάς της, ἐξάγει πολύτιμα χρωματιστὰ μάρμαρα, ὧν, ἀπὸ τετραετίας, γίνεται εὐρεῖα ἐκμετάλλευσις διὰ πολυτελεῖς οἰκοδομάς. Ἐρείπια βυζαντινοῦ φρουρίου, μονὴ καλογραιῶν, κάτοικοι 38 (1928), λατόμοι καὶ ποιμένες. Εἶναι ἡ *Ἀπεροπία* τοῦ Πλινίου (4 56). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Δοκὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὁμώνυμον κοινότητα, ἧς ἕδρα εἶναι τὸ χωρίον *Ξύδια* (κάτοικοι 698). Ἀριθμεῖ 568 κατοίκους. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀγορὰ* (κάτ. 27), *Δαρμένη* (κάτ. 104), *Δειλινὰ* (κάτ. 212), *Δροσιὰ* (κάτ. 137), *Μικροξύδιον* (κάτ. 179), *Νεῦρα* (κάτ. 81), *Σκάλωμα* (κάτ. 219) καὶ *Σκιάδα* (κάτ. 118). Παράγει δημητριακὰ (ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον ὀκάδων) καὶ καπνὸν (100.000 ὀκ.). Ἡ κτηνοτροφία συνίσταται ἐκ τῆς ἐκτροφῆς 9.000 αἰγοπροβάτων καὶ 2.200 χονδρῶν ζῴων. Δ. Ε. Μ.

—**Δοκὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου Χαλκιδέων τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτοικοι (1928) 1,280.

Δοκός, ***Γεώργιος***. Ὑδροῖος καραβοκύρις τῶν δυσμῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, προσενεγκὼν εἰς τὴν πατρίδα του πολλὰς ὑπηρεσίας τῷ 1792 ἐπὶ Λάμπρου Κατσώνη, τῷ 1807 ἐπὶ τοῦ Ρώσου ναυάρχου Δημητρίου Σενιάβιν καὶ τέλος κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀπὸ τοῦ 1804 μέχρι τοῦ 1819 κατελέγετο μεταξὺ τῶν προεστώτων τῆς νήσου. Κατόπιν ἐξελέγη πληρεξούσιος ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει, τῷ δὲ 1824 προσεβλήθη ἐξ ἡμιπληγίας ἔν τινι τῶν συνεδριάσεων καὶ ἀπέθανε τῷ 1826.

—**Δοκός**, ***Γκίκας***. Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1806, ἠκολούθησε τὸν πατέρα καὶ τοὺς θείους του εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν Ἀγῶνα. Ἐστάλη ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου εἰς Γαλλίαν τῷ 1829 καὶ ἐπανελθὼν τῷ 1833 διωρίσθη κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ πανεπιστημίου πρῶτος γραμματεὺς αὐτοῦ καὶ εἶτα ἔκτακτος, κατόπιν τακτικὸς καὶ τέλος ἐπίτιμος καθηγητής. Τῷ 1843 ἐξελέγη πληρεξούσιος εἰς τὴν συνέλευσιν, ἥτις ἐξεπόνησε τὸ πρῶτον Σύνταγμα. Ἀποσυρθεὶς τῷ 1879 τῆς ὑπηρεσίας, ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1888.

—**Δοκός**, ***Γκιώνης***, ὁ καὶ ***Χατζῆ Γκιώνης***. Υἱὸς τοῦ Γεωργίου. Πλοίαρχος Ἀγωνιστὴς καὶ κατόπιν πολιτευτὴς Ὕδρας. Διῴκει τὸ πλοῖον «Τηλέμαχος» καὶ μὲ αὐτὸ ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ναυμαχίας, διακριθεὶς ἰδίως εἰς Σαμον, Γέροντα, καὶ Μεσολόγγι.

—**Δοκός**, ***Σταμάτιος***. Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Γεωργιου. Διέθεσε τὰ πλοῖά του εἰς τὸν Ἀγῶνα. Ἐπολέμησε γενναίως εἰς Ἄνδρον καὶ Μεσολόγγιον. Δὶς ἐτραυματίσθη ἐκ θραυσμάτων βομβῶν. Τούτου υἱὸς ὁ *Γεώργιος*, ὁ καὶ *Χατζῆ-Δοκὸς* καλούμενος, διότι παῖς ἔτι εἶχε μεταβῆ μὲ τὸν θεῖόν του Χατζῆ-Γκιώνην εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἀπέθανε συνεπείᾳ τραύματος, ὅπερ ἔλαβεν εἰς τὸ Νεόκαστρον τῷ 1825. Γ. Δ. Κ.

δοκοῦμαι (μεσαιων. *δοκιῶμαι* καὶ *δοκιοῦμαι* καὶ *δοκιεμαι*), ἀόρ *δοκήθηκα*· νομιζομαι, ἐκλαμβάνομαι, φαίνομαι: «δοκιῶνται ἀνδρειωμένοι» || ἰδιωματ., καταλαμβάνω, ἀντιλαμβάνομαι, ἐννοῶ: «δὲν σὲ δοκήθηκα ὅταν μπῆκες μέσα», «σὰν μὲ δοκηθῇς, πιάσε με»· || σκέπτομαι στοχάζομαι: «ὅταν δοκηθῶ τὸ παιδί μου ποῦ εἶναι 'ς τὰ ξένα, σπαράζει ἡ καρδιά μου».

δοκοῦν (τό)· μετχ. τοῦ **δοκῶ** (βλ. λ.).

Δόκουορθ Ἄγγλος ναύαρχος διοικῶν τῷ 1806 τὸν ἐν Αἰγαίῳ πελάγει ἀγγλικὸν στόλον, ὅστις, διακοπεισῶν τῶν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας σχέσεων, παρεβίασε τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, τὴν 8/20 Φεβρουαρίου 1807 Ἐπιτεθεὶς ἐναντίον τῶν φρουρίων Κιλὶδ-Οὒλ-Μπὰχρ καὶ Σουλτανιέ, ἠνάγκασε τὰ πυροβολεῖά των νὰ σιγήσουν, ἰδίως μετὰ τὴν ἐκ τοῦ τελευταίου φρουρίου φυγὴν τοῦ αρουδὰν πασᾶ Σαλήχ. Ὁ Δόκουορθ, καταπλεύσας ἐνωρίτερον τοῦ δέοντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνέσπειρε μὲν τὸν πανικὸν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τὸ πλῆθος, δὲν ὠφελήθη ὅμως τῆς ψυχολογικῆς στιγμῆς, ἐκ τοῦ φόβου ὅτι εἶχεν ὑπερβῆ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐν Τενέδῳ ἀποσυρθέντος Ἄγγλου πρεσβευτοῦ Ἄρμπατνώτ. Ἐκ τούτου ὁ σουλτᾶνος Σελήμ, παρακινούμενος ἀπὸ τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, βοηθούμενος δὲ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ πλήθους Ἑλλήνων τεχνιτῶν, κατώρθωσε νὰ ἐνισχύσῃ τὰ παράκτια πυροβολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὰ ὁποῖα, ἐντὸς ἓξ ἡμερῶν, ἐτοποθετήθησαν περὶ τὰ ἐννεακόσια κανόνια. Τούτου δοθέντος ὁ Ἄγγλος ναύαρχος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιβάλῃ τὰ ἀγγλικὰ αἰτήματα, ἤτοι τὴν παράδοσιν τῶν φρουρίων τῶν Δαρδανελλίων καὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς καὶ τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν κήρυξιν πολέμου ἐναντίον τῆς Γαλλίας, κυρίου ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ τῆς ρωσοαγγλικῆς ἐκείνης ἐνεργείας. Αἱ διαπραγματεύσεις ἐχρόνισαν τόσον, ὥστε ὁ Δόκουορθ, φοβηθεὶς μήπως καταληφθῇ ἐν τῇ Προποντίδι ὑπ' ἐναντίων ἀνέμων, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῶν ἀξιώσεών του καὶ ν' ἀποχωρήσῃ ὑπὸ τὰς ἰαχὰς τῶν Ὀθωμανῶν. Τὰ πυροβολεῖα τῶν Στενῶν δι' ὅλων αὐτῶν τῶν δυνάμεων, διευθυνόμενα δὲ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἔκτοτε στρατηγῶν Φουᾶ, Ἀξὼ καὶ δὲ Τρασύ, ἐπροξένησαν σοβαρὰς ζημίας εἰς τὰ ἀγγλικὰ σκάφη. Δύο κορβέτται ἐβυθίσθησαν καὶ πολλὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς ὑπέστησαν σημαντικὰς βλάβας. Ἔκτοτε ὁ Δόκουορθ, ἀνακληθείς, ἐτιμήθη μὲν διὰ τὴν διόβασιν τῶν Δαρδανελλίων, σπουδαιοτάτην κριθεῖσαν, ἀλλ' ἀπώλεσε τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου. Γ. Δ. Κ.

Δοκουσλῆ ἢ ***Δουκουσλῆ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀπιδιά.

δοκοφόρος (ὁ) (Docophorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φθειριδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς φθεῖρας ζώσας παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων πτηνῶν καὶ δὴ κατοικιδίων. Δ. Ν. Π.

δόκτωρ—*ορος* καὶ ὀρθότ. —*ωρος*· μεταγραφὴ τοῦ λατιν, doctor—ōris· προσηγορία ἰδίᾳ τῶν ἰατρῶν κατὰ μίμησιν τοῦ ἰταλ. dottoro.

δοκῶ (—*έω*)· «δοκῶ μοι» νομίζω, καὶ ἀπροσώπ. «δοκεῖ μοι» μοῦ φαίνεται καλόν· ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἡ μετχ. ***δοκοῦν***: «κατὰ τὸ δοκοῦν» ἢ «κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ —αὐτοῖς κττ.»· κατὰ τὴν θέλησιν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν, κατ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελέ τις νομίσει ὀρθόν· || παθ. μετχ ***δεδογμένον*** (τό)· τὸ ἀποφασισθέν: «κατὰ τὰ δεδογμένα»· || ἐνίοτε ἀρχαϊκῶς: «ἔδοξε τῇ βουλῇ, —τοῖς ἑταίροις, —τῇ συγκλήτῳ» ἀπεφάσισεν ἡ βουλή, οἱ ἑταῖροι, ἡ σύγκλητος. Β. Φ.

δολάβρα (ἡ) (dolabra, ὑποκορ. dolabella) *['Αρχ.]*. Εἶδος πελέκεως παρὰ Ρωμαίοις, τοῦ ὁποίου τὸ ἕτερον ἄκρον προεκτεινόμενον καὶ καμπυλούμενον ἐλαφρῶς ἀπέληγεν εἰς ὀξύ. Ἦτο ἐργαλεῖον ποικιλωτάτης χρήσεως. Δι' αὐτοῦ ἔκοπτον ξύλα, ἐλείαινον ταῦτα, ἔθυον σφάγια, ἔσκαπτον τὴν γῆν, ἔθραυον λίθους κλπ. Ἰδίᾳ ἦτο ἀπαραίτητος ἡ δολάβρα εἰς τοὺς στρατιώτας πρὸς κοπὴν ξύλων καὶ κατασκευὴν τῶν χαρακωμάτων, ὡς καὶ πρὸς κατεδάφισιν τῶν τειχῶν πολιορκουμένης πόλεως. Ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τῆς στήλης τοῦ Τραϊανοῦ παρίστανται στρατιῶται ὑλοτομοῦντες διὰ δολάβρας καὶ κρημνίζοντες τεῖχος. Εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν ρωμαϊκῶν κατακομβῶν οἱ «fossores» (νεκροθάπται) πάντοτε ζωγραφίζονται κρατοῦντες ἢ ἔχοντες παρ' αὐτοῖς τὴν δολάβραν, δι' ἧς ἔσκαπτον τοὺς τάφους.

Στρατιῶται φέροντες δολάβρας.
Ἐκ τῆς στήλης τοῦ Τραϊανοῦ.

Δολὰπ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σαρακατσανέϊκον.

Δόλγα *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον τῆς Ἀζοφικῆς, χθαμαλὸν καὶ προέχον (πλάτ. 46°48' Β., μῆκ. 37°33' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2234: Azof Sea), εἰς 60 μίλ. Δ ΝΔ. τοῦ Ταϊγανίου. Προεκτείνεται ἀπὸ ἐπιμηκεστάτην κινδυνώδη ὑφαλόγλωσσαν, ἧς ἡ ἀποχὴ ἐπισημαίνεται διὰ πυρσωρίδος (καραβοφάναρο). Σ. Ε. Λ.

Δόλγι *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Εὐξείνου, παρὰ τὸ σύνορον τῆς Ταυρικῆς καὶ τῆς Χερσῶνος, ἐν τῷ κόλπῳ Κινμπουρν (πλάτ. 46°18' Β., μῆκ. 31°46' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2378: Odessa to Perekop), βορείως τῆς περιέργου χερσονήσου Τένδρα. Ὡπλισμένη διὰ βαρέων ἐπακτίων πυροβόλων ἔπαιξε σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, διαρκουσῶν τῶν κατὰ τοῦ Κίνμπουρν προσβολῶν τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου. Σ. Ε. Λ.

Δολγορούκι. Ἐπιφανὴς ρωσικὴ οἰκογένεια· βλ. Ντολγκορούκι.

δολερίτης (ὁ) (Dolerit) *[Πετρογρ.]*. Ὀνομασία παλαιὰ — μὴ οὖσα πλέον ἐν χρήσει — ἡ ὁποία ἐχαρακτήριζε τὰς χονδροκοκκώδεις μέχρι μεσοκοκ-

Digitized by Google

κώδεις παραλλαγὰς τοῦ *βασάλτου* (πλαγιοσχιστικοῦ βασάλτου). Γ. Κ. Γ.

δολερός, — *ά,* — *όν*· ὁ πλήρης δόλου, πανοῦργος, δόλιος.—Ἐπίρρ. *δολερῶς.*

δολερὸς (ὁ) (Dolerus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τενθρηδινιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα μὲ κεφαλὴν ἀκανόνιστον καὶ διάστικτον, κεραίας κυματοειδεῖς καὶ εὐθείας καὶ χρῶμα μελανόφαιον μετὰ βαθυτέρου χρώματος κηλίδων. Δ. Ν. Π.

Δολὶ (Dholi bay) *[Γεωγρ.].* Ὅρμος τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς ἐν τῷ κόλπῳ Μαέστρα (πλάτ. 42° 50′ Β., μῆκ. 17° 42′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro) τοῦ διέκπλου Στάνιο Γκράντε. Σ. Ε. Λ.

Δολιανὰ (τὰ) *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 1672. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ ἀπετέλει ἴδιον ὁμώνυμον δῆμον. Κεῖται ΒΔ τοῦ Λεωνιδίου, πρὸς Δ. τοῦ Πάρνωνος.

— *Ἱστορ. Ἀγῶν.]* Εἰς τὰ *Δολιανά*, ἢ κυρίως εἰπεῖν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Βερβένων, συνεκροτήθη τὴν 18 Μαΐου 1821 ἡ δευτέρα μεγάλη ἐν Πελοποννήσῳ μάχη, μετὰ τὴν τοῦ Βαλτετσίου. Ὁ Κεχαγιᾶ-Μουσταφᾶ βέης, βαρέως φέρων τὴν ἧτταν του, ὄχι μόνον ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς μίαν ἔντονον ἐντυπωτικὴν ἐνέργειαν, τῆς ὁποίας θὰ ἐξησφάλιζεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀγαθὴν ἔκβασιν, ἀλλ' ἀκόμη ἤθελε νὰ διανοίξῃ τὸν δρόμον πρὸς τὸ Ἄργος, διὰ ν' ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ὁλονὲν περισφίγγοντα αὐτὸν κλοιὸν τῶν γύρω τῆς Τριπόλεως ἐπαναστατικῶν στρατοπέδων, καὶ διὰ νὰ σπεύσῃ εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια τῆς Μεγαρίδος, ὥστε νὰ διευκολύνῃ τὴν κάθοδον εἰς Πελοπόννησον τοῦ Κιοσσὲ-Μεχμὲτ πασᾶ. Δι' αὐτὸ κυρίως ἀπεφάσισε, μεταξὺ τῶν τεσσάρων στρατοπέδων, νὰ προσβάλῃ τὰ Βέρβενα. Ἐξῆλθε λοιπὸν τὴν νύκτα τῆς 17 πρὸς τὴν 18 Μαΐου 1821 μετὰ ἓξ χιλιάδων πεζῶν καὶ ἱππέων, ὡς καὶ δύο κανονίων, διῃρημένων εἰς τρεῖς μοίρας, ἐξ ὧν ἡ μία διηυθύνθη πρὸς τὸ Μαρμαροβούνι διὰ τοῦ Μάνεσι, ὥστε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰ Δολιανὰ ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους, ἡ δευτέρα, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Κεχαγιᾶ βέην, ὥδευεν ἀρκτικῶς τῶν Δολιανῶν, ἡ δὲ τρίτη, συγκειμένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Τσάμηδες καὶ Σαριγκιουλῆδες ἱππεῖς, ἐπορεύθη διὰ τοῦ Κούβελι εἰς τὸ Δραγούνι. Εἰς τὰ Δολιανὰ ἐξ ἄλλου ἔτυχε τὴν προτεραίαν νὰ φθάσῃ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη Νικήτας Σταματελόπουλος μετὰ διακοσίων περίπου ἀνδρῶν. Διαταχθεὶς νὰ μεταβῇ εἰς ἐπείγουσαν πολεμικὴν ἐνέργειαν πρὸς τὸ Ἄργος, ἔσπευσε νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων, ἀλλὰ μετὰ πορείαν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἤκουσε νὰ κραυγάζουν ὅτι ἐφάνησαν Τοῦρκοι. Ἀμέσως ἐστράφη, ἐτοποθετήθη εἰς μάχην μέσα εἰς τὰς οἰκίας τῶν Δολιανῶν καὶ ἐπεμελήθη τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ καταλάβουν τὰ προσερχόμενα ἐν τάχει σώματα τοῦ Κ. Καντζῆ, τοῦ Μητρομάρα, Ἠ. Κωνσταντινοπούλου, Θ. Τερζάκη καὶ Τσέλου. Περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τὸ πῦρ ἤρχισε μὲ πολὺ πεῖσμα ἀμφοτέρωθεν. Οἱ Τοῦρκοι ὀξυνόμενοι ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Κεχαγιᾶ ἦσαν ἐπιθετικώτατοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες, ποτισμένοι ἀπὸ τὸ θάρρος τοῦ Βαλτετσίου, ἠμύνοντο μετὰ σφοδρότητος ἀνηκούστου. Τόση δὲ ὑπῆρξεν ἡ αἰφνιδίως καταλαβοῦσα αὐτοὺς τόλμη, ὥστε τὸ μικρὸν σῶμα τοῦ Γεωργίου Διγενῆ, συγκείμενον ἀπὸ 17 ἄνδρας, ἀκάθεκτον ἐφώρμησεν ἐν τῇ πεδιάδι ἐναντίον τῶν Σαριγκιουλήδων ἱππέων τὴν ὥραν καθ' ἣν οὗτοι ἐπετίθεντο εἰς τὸ Δραγούνι. Κυκλωθέντες ὅμως ἀπὸ τὸ ἔφιππον σμῆνος, δὲν ἠμπόρεσαν ν' ἀντιστοῦν, καὶ μετὰ πάλην ἄνισον, διαρκέσασαν ὀλίγα λεπτά, ἔπεσαν ἅπαντες μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των. Ὁ Νικήτας, διὰ πρώτην φορὰν ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν ἀληθοῦς στρατεύματος, ἀνεδείχθη τότε ἄξιος πράγματι ἀρχηγὸς αὐτοῦ. Διότι ὄχι μόνον κατώρθωσε νὰ ἐξαδυνατίζῃ τὰς ἐπιθέσεις τῶν πεζῶν διὰ τῆς εὐφυοῦς κατανομῆς τῶν ὁμοβροντιῶν ἀπὸ τὰς ὀχυρὰς οἰκίας, ἀλλ' ἠχρήστευσε τὰ δύο κανόνια, διατάξας τοὺς καλυτέρους σκοπευτὰς νὰ μὴ ἀφήνωσι πυροβολητὴν ὄρθιον. Τοιουτοτρόπως, ἐντὸς ὀλίγου τὰ κανόνια ἔμειναν ἄχρηστα, μηδενὸς ὑπάρχοντος πυροβολητοῦ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πολύπλοκον ἐκείνην ἐργασίαν. Ἐν τούτοις, ἀπὸ τὰ Βέρβενα, ὅπου εἶχε γίνει ἀντιληπτὴ ἡ μάχη, αἱ ἐρχόμεναι μετὰ σπουδῆς ἐπικουρίαι δὲν ἠδύναντο νὰ φθάσουν, κωλυόμεναι ἀπὸ τὸν ἐχθρόν. Σώματά τινα εἶχον προχωρήσει ἕως τὸ Κοσσυφόρρεμα καὶ τὴν Χολεβάν, ἀλλ' ἐκεῖ ἀνεχαιτίσθησαν ἀπὸ χιλίους περίπου Ἀλβανοὺς σταλέντας πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Κεχαγιᾶν. Οἱ Ἕλληνες ἐπάλαισαν ἀπεγνωσμένως, καὶ θὰ ὑφίσταντο τὴν ἰδίαν τύχην πρὸς τὸ σῶμα τοῦ Γεωργίου Διγενῆ, ἐὰν δὲν ἐκαλύπτοντο ἀπὸ μίαν πτυχὴν ἐδάφους, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἠδυνήθησαν νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὸ κλειστὸν στρατόπεδόν των. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς κατεδίωξαν ἕως αὐτὸ τὰ Βέρβενα, καὶ μάλιστα καταλαβόντες ἐπικαιρον θέσιν ἐνέπηξαν τὴν σημαίαν των εἴς τι πλησίον ὕψωμα. Τοῦτο ἀπεθάρρυνε κάπως τοὺς ἀγωνιζομένους μετὰ πολλοῦ σθένους ἕως ἐκείνην τὴν ὥραν ἐπαναστάτας. Ἀλλὰ δύο στρατιῶται τοῦ Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη τὴν κατέρριψαν. Οἱ Τοῦρκοι, μετὰ πολλῆς μανίας ἐπιπεσόντες, ἐκ δευτέρου τὴν ἔστησαν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ σημαία κατερρίφθη. Τότε ἤρχισαν αὐτοὶ ν' ἀποθαρρύνωνται, ὄχι διότι ἐφονεύοντο οἱ σημαιοφόροι, ἀλλὰ διότι ἐθεώρουν κακὸν οἰωνὸν τὴν πτῶσιν τῶν μπαϊρακίων των. Καὶ πτοηθέντες μήπως πάθουν τὰ ἐν Βαλτετσίῳ, ἐσκέφθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, ἐνῷ σχεδὸν βεβαία ἀπέβαινεν ἡ νίκη των. Γύρω των ἀσθενὴς διεξήγετο ὁ ἀγὼν ἐκ μέρους τῶν ἐπαναστατῶν. Εἰς τὸ Δραγούνι ὁ Ἀσημάκης Σκαλτσᾶς, μὴ δυνάμενος νὰ προσεγγίσῃ μὲ τὸ μικρόν του σῶμα, τὸ διεσκόρπισε μὲ τὴν ἐντολὴν ν' ἀνάπτῃ πυρὰ ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν. Τὰ πυρὰ ταῦτα, ἀναφθέντα περὶ τὴν ἕκτην ἑσπερινήν, διὰ τοῦ ἀνερχομένου καπνοῦ των παρεῖχον τὴν ἐντύπωσιν καταυλιζομένου στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον εἶχε σκοπὸν νὰ παρασκευάσῃ διὰ τὴν ἑπομένην τὸ τελειωτικὸν κτύπημα διὰ τῆς κυκλώσεως τῶν ἐχθρῶν. Δι' αὐτὸ ὁ Κεχαγιᾶ βέης διέταξε τὴν ὑποχώρησιν· ἀλλὰ δὲν ἐπρόλαβε νὰ γίνῃ ἡ πρώτη κίνησις, καὶ ὁ Νικήτας, ὅστις καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μὲ τοὺς ὀλίγους ὁπλίτας του ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ὅλου σχεδὸν σώματος, ἐπέπεσεν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τὴν ὑποχώρησίν των μετέβαλεν εἰς ἀκάθεκτον φυγήν.

Τότε καὶ οἱ ἐν Βερβένοις ἀνεθάρρησαν καὶ ἐπιπεσόντες ἐναντίον τῶν τέως πολιορκούντων αὐτούς, ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὰ Δολιανά. Οἱ λοιποὶ διεσώθησαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σεραφείμ, ἀπέχουσαν μίαν περίπου ὥραν ἀπὸ τὰ Δολιανά, ὅπου ἔφθασαν περίτρομοι καὶ ριγοῦντες. Ἡ νὺξ ἐβοήθησε τὰ λείψανα τῆς στρατιᾶς τοῦ Κεχαγιᾶ νὰ ἐπανέλθουν νικημένα καὶ πάλιν εἰς Τρίπολιν. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, τόσον ἐξετιμήθη ἡ γενναιότης τοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου, ὥστε ἐπωνομάσθη *Νικηταρᾶς ὁ Τουρκοφάγος*, ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἐν Δολιανοῖς μάχης. Ὁ δὲ ἀδελφός του Νικόλαος Σταματελόπουλος, πρῶτος ἔδωσεν αὐτόθι τὸ παράδειγμα ἐκτελέσεως Ἕλληνος ἐπὶ τουρκοφιλίᾳ. Διότι ἀντιληφθεὶς τὸν Χριστιανὸν ἐκ Τριπολιτζᾶ, Ζώην Μαραγκὸν συμπολεμοῦντα μετὰ τῶν Τούρκων, συνέλαβεν αὐτόν, τὸν ἐδίκασε καὶ τὸν ἐτουφέκισεν ὡς προδότην τῆς πατρίδος. Ἡ μάχη αὕτη ὑπῆρξε σπουδαία κατὰ τοῦτο κυρίως, ὅτι, ἂν κατελάμβανον αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι, ἡττωμένου τοῦ Σταματελοπούλου, ὅπως συνέβη εἰς τὸ Δραγούνι, ὅπου ἔπεσεν ὁ Διγενῆς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν ἐπίθεσιν καὶ θὰ ἐκάμπτετο συμπαρασῦρον καὶ τὰ ἄλλα στρατόπεδα τοῦ Χρυσοβιτσίου, τῆς Πιάνας, τοῦ Βαλτετσίου καὶ Λεβιδίου. Ἔκτοτε δὲ καὶ αἱ νῆσοι ἀπέκτησαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἤρχισαν νὰ τὴν ἐφοδιάζουν μὲ ἀφθονώτερα πολεμοφόδια. Γ. Δ. Κ.

— **Δολιανὰ** (τὰ) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 1120.

— **Δολιανὰ** (τὰ) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας ἤδη καλούμενον *Στουρνάρα.*

— **Δολιανὰ** (τὰ) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Χαλκίδος παρ' Ἀσπροποτάμῳ τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 11.

— **Δολιανῶν** ***μονὴ*** *[Γεωγρ.].* Ὑπάγεται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Κρανιᾶς τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Δόλιανη (ἡ) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 157.

— **Δόλιανη** (ἡ) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἡμαθίας (τέως Βερροίας), ἤδη καλούμενον Κουμαριὰ (βλ. λ.).

— **Δόλιανη** (ἡ) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας ἤδη καλούμενον *Ζευγοστάσι*

Δολιετάτικα (τὰ) *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λάκκας τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτοικοι (1928) 69.

δολιεύομαι, ἀόρ. *ἐδολιεύθην*· ἐμφανίζομαι δόλιος, μεταχειρίζομαι δόλον κατά τινος, ἀπατῶ: «τοῦ ἐνεπιστεύθην τὴν ὑπόθεσίν του καὶ μὲ ἐδολιεύθη».

δολίευσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ δολιεύεσθαι, πρᾶξις μετὰ δόλου, πρβλ. *καταδολίευσις.*

δολιίδαι (οἱ) (Doliidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων-γαστεροπόδων*, περιλαμβάνουσα μαλάκια μὲ ὄστρακον λεπτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ εὐρὺ καὶ ᾠοειδὲς ἄνοιγμα καὶ ποικιλοσχήμους διακλαδώσεις. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι τὸ δόλιον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δολίνη (ἡ) (Dolinen) *[Γεωλογ.].* Κοιλώματα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους στρογγύλα, πιατοειδῆ ἕως χοανοειδῆ, παρουσιαζόμενα ἐπὶ ἀσβεστολιθικῶν (ἢ καὶ δολομιτικῶν) πεδίων καὶ εἰς τὰς κλιτῦς των. Ἀποτελοῦν μίαν τῶν χαρακτηριστικῶν καρστικῶν μορφῶν τῶν ἀσβεστολιθικῶν ἢ δολομιτικῶν ἀπεκαρστωμένων ὀρεινῶν περιοχῶν. Τὸ ὄνομά των προῆλθεν ἐκ τοῦ σλοβενικοῦ ὅρου dolina. Αἱ δολῖναι παρουσιάζονται ὁτὲ μὲν μεμονωμέναι, ὁτὲ δὲ εἰς μέγαν ἀριθμὸν πλησίον ἀλλήλων καὶ προσδίδουν τότε εἰς τὴν περιοχὴν τὴν ὄψιν «βλογιοκομμένου» προσώπου. Συνήθως εἶναι μικροῦ μεγέθους, δύνανται ὅμως νὰ ἔχουν διάμετρον 20—120 μ. καὶ βάθος 20 καὶ πλέον μέτρων. Εἰς τὸν πυθμένα των συσσωρεύεται συνήθως ἐρυθρὰ γῆ. Ἐν Ἑλλάδι δολῖναι ἀπαντῶνται εἰς τὰ περισσότερα τῶν ὑψηλῶν ἀσβεστολιθικῶν ὀρέων: Πάρνηθα, Παρνασσόν, Γκιώναν κ.λ.π. Γ. Κ. Γ.

δολιολίδαι (οἱ) (Doliolidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χιτωνοφόρων*. Ἡ βιολογία τῶν ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐπὶ πολὺ ἀπησχόλησε τοὺς φυσιοδίφας. Αἱ προνύμφαι αὐτῆς ὁμοιάζουν καταπληκτικῶς μὲ τὰ νεογνὰ τῶν ἀσκιδίων, παράγουν δὲ τὴν πρώτην νύμφην δι' ἀπ' εὐθείας μεταμορφώσεως. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται δι' ἐναλλασσουσῶν γενεῶν, ὧν τὰ ἄρρενα καὶ θήλεα γεννητικὰ ὄργανα ὡριμάζουσι ταυτοχρόνως. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα ἐν τῇ Μεσογείῳ, ὧν ἀξιολογώτερον τὸ δολίολον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δολίολον (τὸ) (Doliolum) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας *δολιολιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν μαλακίων τούτων εἶναι: σῶμα ἐν εἴδει μικροῦ βυτίου, ἠνεῳγμένου κατὰ τὰ δύο ἄκρα του. Τὸ πρόσθιον ἄκρον παρουσιάζει χαρακτηριστικὴν διαυλάκωσιν. Ἐσωτερικῶς καὶ παρὰ τὸ πρόσθιον ἄνοιγμα ὑπάρχει μοναδικὸν βράγχιον, ὅπερ διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα καὶ κατὰ τὸ χώρισμα τούτων εὑρίσκεται ὑποτυπώδης καρδία. Γενικῶς τὸ σῶμα τῶν δολιόλων εἶναι τελείως διαφανές. Τὰ νεογνὰ τῶν μαλακίων τούτων φέρουσι νηκτικὴν οὐράν, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὰ ἀσκίδια. Αἱ μεταμορφώσεις των εἶναι λίαν περίπλοκοι. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δολίολον τὸ Μυλλέριον* (Doliolum Müllerii), ὅπερ ἔχει σῶμα ἰόχρουν τελείως διαφανείας μὲ πορφυροκυανᾶ διαποικίλματα καὶ ἀπαντᾷ εἰς βάθος 30 ὀργυιῶν περίπου εἰς τὰς βορείας ἀκτὰς τῆς Γαλλίας. Δ. Ν. Π.

δόλιον (τὸ) (Dolium) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *δολιιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ζῷα μεγάλου μεγέθους, μὲ ὄστρακον λεπτόν, κυρτόν, πιθοειδές, ἐπίμηκες καὶ μὲ πλαγίας παραλλήλους διαυλακώσεις. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι εὐρύ, αὐλακωτὸν κατὰ τὸ ἀκρότατον αὐτοῦ τμῆμα, μὲ περιφέρειαν ἁπλῆν καὶ λείαν. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον φέρει ᾠοειδῆ ποδίσκον, κυλινδρικὰς κεραίας καὶ προβοσκίδα ἀρκετὰ προμήκη. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον ἀφρικανικῶν παραλίων. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δόλιον ἡ πέρδιξ* (Dolium perdix), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ φέρει λεπτόν, ἰόχρουν ὄστρακον μὲ φαιομελανὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν πλευρῶν. Δ. Ν. Π.

Δολίονες (οἱ), ἢ *Δολιεῖς.* Ἀρχαῖος θρᾳκικὸς λαός, κατοικῶν παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος ἐν Μυσίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Αἰσήπου (νῦν Γιουνὰν-Τσάϊ) καὶ Ρυνδάκου, ἥτις ἀπ' αὐτῶν ἐκαλεῖτο *Δολιονία* καὶ *Δολιονὶς* (*Στράβ.* XII, 564 καὶ 575, XIV, 681). Κατὰ τὴν μυθολογίαν, βασιλεὺς αὐτῶν ἦτο ὁ Κύζικος τοῦ Αἰνέου καὶ τῆς Αἰνήτης (*Ὀρφ.* Ἀργοναυτ. 504 καὶ ἑξῆς), ὑποδεχθεὶς μετὰ φιλίας τοὺς Ἀργοναύτας, οἵτινες μεταβαίνοντες εἰς τὴν Κολχίδα ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν χώραν του. Ἀποπλεύσαντες οἱ Ἀργοναῦται κατελήφθησαν ὑπὸ σφοδρᾶς τρικυμίας καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποβιβασθῶσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Κυζίκου. Ἀλλ' οἱ Δολίονες, ἐκλαβόντες αὐτοὺς ὡς ἐχθρούς, ἐπετέθησαν ἐναντίον των, εἴς τινα δὲ συμπλοκὴν ἐφονεύθη ὁ Κύζικος ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος. Τοῦτο ἐλύπησε τοὺς Ἀργοναύτας, οἵτινες μεγάλως ἐτίμησαν αὐτόν, τὴν δὲ πρωτεύουσάν του ὠνόμασαν ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του Κύζικον. ΑΧ. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Δολιονία ἢ ***Δολιονὶς*** (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία χώρα κειμένη παρὰ τὴν Προποντίδα ἐν τῇ Μυσίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Αἰσήπου (Γιουνὰν-Τσάϊ) καὶ Ρυνδάκου, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῶν Δολιόνων, ἀρχαίου θρᾳκικοῦ λαοῦ (βλ. λ. Δολίονες). ΑΧ. Θ. ΣΑΜ.

δολιόρνις (ἡ) (Doliornis) *[Ζῳολ.].* Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκο-

Digitized by Google

γενείας τῶν *ἀμπελιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν μικρὰν καὶ μᾶλλον ὀγκώδη, ράμφος βραχύτατον, ρωθωνικὰς ὀπὰς ἀπεστρογγυλωμένας καὶ ἀκαλύπτους, πτέρωμα ἄφθονον, οὐρὰν μακρὰν καὶ χρῶμα σκοτεινόν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *δολιόρνις ἡ σκλατέριος* (Doliornis Sclaterii), ἰθαγενὲς πτηνὸν τοῦ Περού, ἔχουσα μῆκος 18 ἑκατοστομέτρων, χρῶμα πυρρόν, μὲ βαθείας μελανοκυανᾶς ἀποχρώσεις κατὰ τὴν ράχιν, πλευρὰς καὶ κοιλίαν φαιοκαστανά, λαιμὸν φαιὸν καὶ οὐρὰν μελανόφαιον. Δ. Ν. Π.

Δολιόρνις ἡ σκλατέριος.

δόλιος, —α, —ον· ὁ χρησιμοποιῶν δόλον, πανοῦργος, πονηρός, ἐπίβουλος: «δόλιος ἄνθρωπος· ἀνάξιος νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇς μίαν ὑπόθεσιν» ‖ «ἄνθρωπος δολίας προαιρέσεως», «δόλιον βλέμμα» ‖ «δολία χρεωκοπία» ψευδής, ἀπατηλή.— Ἐπίρρ. **δολίως.**

— **δολία** *χρεοκοπία* [*Ἐμπορ. Δικ.*] βλ. χρεοκοπία.

δόλιος, —α, —ο (δισυλλάβως)· δημοτ., ἄθλιος, δυστυχής, ταλαίπωρος: «κείτεται ὁ δόλιος ἕνα χρόνο 'ς τὸ στρῶμα» ‖ θωπευτικῶς: «ἡ δόλια μας πατρίδα», «ἡ δόλια ἡ μάννα μου» (ἀπὸ τοῦ *δόλιος*· οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ *δείλαιος*). Β. Φ.

Δολίος. Δοῦλος τῆς Πηνελόπης, τὸν ὁποῖον ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς ὡς δῶρον τοῦ πατρός της εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ὅστις διηύθυνε τὸ ἀγροτικὸν κτῆμα, εἰς ὃ εἶχεν ἀποσυρθῆ ὁ Λαέρτης. Μετὰ τὴν σκηνὴν τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Ὀδυσσέως ὑπὸ τοῦ Λαέρτου, καλεῖται ἐκ τῶν ἀγρῶν ὁ Δολίος, ὅστις χαιρετίζει πλήρης χαρᾶς τὸν αὐθέντην του: «Δολίος δ' ἰθὺς κίε χεῖρε πετάσσας ἀμφοτέρας, Ὀδυσσέως δὲ λαβὼν κύσε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ» (Ὀδύσσ. ω. 397). Μετὰ τῶν ἓξ υἱῶν του ὁπλίζεται ἵνα βοηθήσῃ τὸν Ὀδυσσέα κατὰ τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ ἐναντίον τῶν συγγενῶν τῶν φονευθέντων μνηστήρων. Ὁ Δολίος φέρεται παρ' Ὁμήρῳ ὡς πατὴρ τοῦ αἰπόλου Μελανθίου καὶ τῆς Μελανθοῦς, ἥτις, καίτοι ἀνατραφεῖσα ὑπὸ τῆς Πηνελόπης, ἐν τούτοις διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τὸν μνηστῆρα Εὐρύμαχον Α. Δ.

δολιότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δολίου, πανουργία, πονηρία, ἀπιστία, δόλος.

δολισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δολίζω*, δολία μεταποίησις, νόθευσις, ἄλλως *δόλωμα*.

— [*Χημ. Τροφ.*] Βλ. νόθευσις.

δοχιλάων (ὁ) (Dolichaon) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, κομψὸν καὶ μελανοῦ χρώματος. Ἐκ τῶν 10 εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν γνωστότερον εἶναι *δοχιλάων ὁ μελανὸς* (Dolichaon nigrus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν. Δ. Ν. Π.

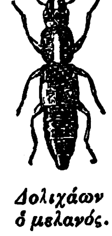

Δολιχάων ὁ μελανός.

Δολίχη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς βορείου Θεσσαλίας, ἡ ὁποία ἔκειτο πιθανῶς πλησίον τοῦ παρὰ τὸν Ὄλυμπον ρέοντος Εὐρώπου ποταμοῦ κατὰ τὴν θέσιν Παλαιόκαστρον, βορειοδυτικῶς τῆς σημερινῆς Δουκλίστης. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Δολίχη** [*Ἀρχ Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Συρίας ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Κομμαγηνῆς κατὰ τὰ σύνορα τῆς Καππαδοκίας, πρὸς τὴν πόλιν Ζεῦγμα. Διεσώθησαν νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Αὐρηλίου, τοῦ Αὐρηλίου καὶ Οὐήλου, τοῦ Κομμόδου καὶ τοῦ Καρακάλλα. Ἡ Δολίχη ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Δολίχη** καὶ *Δολίχα* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Νῆσος τῆς Ἀκαρνανίας «τῆς Κεφαλληνίας πρὸς ἕω..... κατὰ Οἰνιάδας καὶ τὴν ἐκβολὴν Ἀχελώου», ἣν ὁ Στράβων (Didot I. β. 18) ἐκλαμβάνει διὰ τὸ ὁμηρικὸν *Δουλίχιον* Πιθανῶς ἡ σύγχρονος *Ὀξυά*. —2) Ἑτέρα, σπανίως ἀπαντῶσα, ὀνομασία τῆς Ἰκαρίας. Σ. Ε. Λ.

— **Δολίχη** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Πυθείου (τέως Σέλους) τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτοικοι (1928) 253. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δούχλιτσα*.

Δολιχηνός, ἡ *Ζεὺς Δολιχηνὸς* (Jupiter Dolichenus) [*Μυθολ.*]. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις ὁ Βαὰλ τῆς πολίχνης Δολίχης ἐν Κομμαγηνῇ. Ἐκ τοῦ ναοῦ, εἰς ὃν ὁ θεὸς οὗτος ἐλατρεύετο, οὐδὲν ἴχνος περιεσώθη, ἀλλ' ὁ λόφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο διετήρησε τὸ ὄνομα Τέλλ-Ντυλύκ. Ἐν Μαρᾶς τῆς Ἀντιοχείας ἀνευρέθη μνημεῖον τοῦ θεοῦ, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ μόνον περισωθὲν ἐν Ἀσίᾳ. Ἡ λατρεία τοῦ Δολιχηνοῦ διεδόθη εἰς τὰς δυτικὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὸ βασίλειον τῆς Κομμαγηνῆς κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (71 μ. Χ.) Αἱ ἀρχαιότεραι σχετικαὶ ἐπιγραφαὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ. Ὁ θεὸς οὗτος ἀπέκτησε πολυαρίθμους λάτρας οὐ μόνον μεταξὺ τῶν μισθοφόρων Ἀνατολιτῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν γνησίων Ρωμαίων στρατιωτῶν, καὶ ἀξιωματικῶν. Κατὰ τὸν Γ' μάλιστα μ. Χ. αἰῶνα κατετάχθη εἰς τὴν χορείαν τῶν dii militares (θεῶν τοῦ πολέμου). Πλὴν τῶν στρατιωτῶν συνέβαλον εἰς τὴν μετάδοσιν τῆς λατρείας τοῦ μνησθέντος θεοῦ καὶ Σῦροι ἔμποροι. — Ω

Δολιχίου *τέως δῆμος* —, [*Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας 4 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Βασιλικάδων, Μεσοβουνίων, Τουλιάτων καὶ Φισκάρδου. Δ. Ε. Μ.

Δολιχίστη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος παρακειμένη τῇ ἀκτῇ τῆς Λυκίας (*Πτολεμ.* Ε. γ, 9) μεταξὺ τῶν νήσων Μεγίστης (τανῦν Καστελόρριζο) καὶ Χελιδονίων (τανῦν Χελιδόνια), πρὸ τῶν Σομήνων (τανῦν Πόρτο Τρίστομο) καὶ τῆς Ἀνδριακῆς (τανῦν Ἀνδράκι). Εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος *Κάκοβα* (πλάτ. 36° 10' 1/4 Β, μῆκ. 29° 56' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 236: Rhodos to Kara-Burnù), ἔχουσα μῆκος 4 1/4 μιλ., πλάτος 3/8 μιλ. καὶ ὑψόμετρον 900 ποδ., ἀπέχουσα δὲ τοῦ Καστελορρίζου 14 μίλ. ΑΒΑ. Σ. Ε. Λ.

δολιχο—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν τῶν ἀπὸ τοῦ *δολιχὸς* συνθέτων ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ μακρός· *δολιχογραφία* (τὸ διὰ μακρῶν γράφειν), *δολιχόδειρος*, *δολιχόουρος*, *δολιχόπους* (ὁ ἔχων μακρὸν λαιμόν, μακρὰν οὐράν, μακροὺς πόδας).

δολιχόγναθος (ὁ) (Dolichognathus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριωπιδῶν*. Οἱ δολιχόγναθοι εἶναι ἀράχναι μικροῦ μεγέθους μὲ χρῶμα φαιόν, ὑφαίνουσαι λεπτότατον ἀράχνιον. Γνωστὰ τρία εἴδη: ἓν ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς, ἓν τῆς Βενεζουέλας καὶ ἕτερον τῆς Κεϋλάνης. Δ. Ν. Π.

δολιχόγυνος (ὁ) (Dolichogynus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δολιχοδερίδαι (οἱ) (Dolichoderidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων*, περιλαμβάνουσα μικροὺς μύρμηκας μὲ μικρὸν κέντρον κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ σώματος, ὅπερ ἐκκρίνει δηλητηριῶδες ὑγρόν. Γνωστὰ πλεῖστα γένη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς, ὧν ἀξιολογώτερα τά: *δολιχόδερος*, *λειομέτωπος* καὶ *ταπίνωμον*. Δ Ν Π

δολιχόδερος (ὁ) [*Ζῳολ.*] Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δολιχοδεριδῶν*. Οἱ δολιχόδεροι εἶναι μικροὶ μύρμηκες μὲ κεφαλὴν ἐπιμήκη, κορυνοειδῆ, κοιλίαν σχεδὸν κυλινδρικήν, πόδας ἐπιμήκεις, ἀνανθωτοὺς κατὰ τὸ τελευταῖον ἄρθρον των καὶ τελευτῶντας εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις, καὶ κεραίας εὐθείας, ἐπιμήκεις καὶ ἀνθεκτικάς. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς, πλὴν τῆς Ἀφρικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δολιχόδερος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Dolichoderus europaeus), ὅστις εἶναι τὸ μόνον εἶδος ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ, παρουσιάζει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα ἐρυθρόν. Δ. Ν. Π.

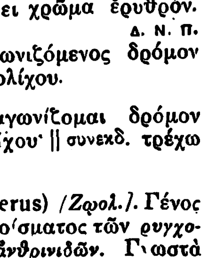

Δολιχόδερος ὁ εὐρωπαϊκός.

δολιχοδρόμος (ὁ)· ὁ διαγωνιζόμενος δρόμον δόλιχον, ὁ μετέχων ἀγῶνος δολίχου.

δολιχοδρομῶ *(—έω)* διαγωνίζομαι δρόμον δόλιχον, μετέχω ἀγῶνος δολίχου· ‖ συνεκδ. τρέχω μακράν.

δολιχόκερως (ὁ) Dolichocerus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθρινιδῶν*. Γνωστὰ 3 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Μαλαισίων νήσων, διακρινόμενα ἐκ τοῦ εὐρώστου σώματος, τοῦ μεγάλου ἀναστήματος, τῶν μακροτάτων κεραιῶν καὶ τοῦ ἐπιξάνθου χρώματός των. Δ. Ν. Π.

δολιχοκεφαλία [*Ἀνθρωπολ.*]. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου χαρακτηρίζομεν τὸν σχηματισμὸν ἐκεῖνον τῆς κεφαλῆς, καθ' ὃν τὸ μέγιστον μῆκος, ἢ ἡ προσθιοπισθία διάμετρος τῆς κεφαλῆς (κρανίου) εἶναι κατὰ πολὺ μακροτέρα τῆς μείζονος ἐγκαρσίας διαμέτρου. Ὅπως ὀνομάσωμεν δηλαδὴ τὴν κεφαλὴν δολιχήν, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ αὐτὴ μακρὰν τὴν διάμετρον μήκους ἀπολύτως, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μικρὸν πλάτος· ἄλλως, τὸ μέγα τυχὸν πλάτος ἐξουδετεροῖ τὸ μῆκος καὶ ἡ σχέσις τῶν δύο διαμέτρων ἀλλοιοῦται, τῆς κεφαλῆς ἐμφανιζομένης βραχείας, στρογγυλωτέρας (βλ. βραχυκεφαλία). Μέγα σῶμα ἢ καὶ μεγάλη κεφαλὴ μόνον, ἔχουν ἀπολύτως μακροτέρας ὅλας τὰς διαμέτρους φυσικῶς, καὶ τὴν τοῦ μήκους καὶ τοῦ πλάτους κατὰ συνέπειαν. Καὶ ὅμως μία τοιαύτη μεγάλη κεφαλὴ μὲ μέγα μῆκος, δύναται νὰ εἶναι «βραχεῖα» ὅταν καὶ τὸ πλάτος εἶναι μέγα, ἐνῷ μία μικρὰ κεφαλή, μὲ μικρότερον ἀπόλυτον μῆκος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πρώτην. δύναται νὰ εἶναι λίαν δολιχήν, ἐὰν καὶ τὸ πλάτος εἶναι ἔτι μᾶλλον μικρότερον σχετικῶς πρὸς τὸ μῆκος. Τὸν σχηματισμὸν ἑπομένως δὲν εὑρίσκομεν ἐκ τῶν ἀπολύτων μέτρων, ἀλλὰ τοῦ σχετικοῦ ἀριθμοῦ, τοῦ δείκτου (βλ. λ.), ὃν εὑρίσκομεν συγκρίνοντες τὰς δύο διαμέτρους. Εἶναι ἡ ἑκατοστιαία σχέσις, τῆς μείζονος διαμέτρου λαμβανομένης ἴσης πρὸς 100 καὶ τῆς μικροτέρας παριστώσης ἑκατοστὰ ἐκείνης.

Διὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἐγκαρσίου κεφαλικοῦ δείκτου λαμβάνομεν τὴν προσθιοπισθίαν διάμετρον τῆς κεφαλῆς, διὰ τοῦ κρανιομέτρου τοῦ βλαισοσκελοῦς, ἀπὸ τοῦ μεσοφρύου μέχρι τοῦ ὀπισθοκρανίου, τοῦ πλέον ἀπέχοντος ἑκάστοτε σημείου κατὰ τὴν ἰνιακὴν χώραν, καὶ τὴν μείζονα ἐγκαρσίαν διάμετρον, τὴν μεταξὺ τῶν εὐρέων, τῶν πλέον δηλαδὴ ἀπεχόντων σημείων τῶν πλαγίων τῆς κεφαλῆς. Τὴν σχέσιν τῶν δύο τούτων εὑρίσκομεν οὕτως: $\frac{\text{μ. ἐγκ. διάμ.} \times 100}{\text{μ. προσθιοπ. διάμ.}}$. Ἀναλόγως δὲ τοῦ δείκτου αὐτοῦ τὰ κρανία διηρέθησαν συμβατικῶς εἰς ὁμάδας. Ὁ ὅρος δολιχοκεφαλία καὶ ὁ ἀντίθετος βραχυκεφαλία εἰσήχθησαν ὑπὸ τοῦ Anders Retzius κατόπιν δὲ ὑπὸ τοῦ Broca συνεπληρώθη ἡ κατάταξις διὰ τῆς μέσης βαθμίδος, τῆς μεσοκεφαλίας, καὶ τῶν δευτερευουσῶν ὑποδιαιρέσεων. Ὅταν ὁ δείκτης εἶναι χαμηλός, δηλαδὴ τὸ πλάτος εἶναι πολὺ μικρότερον τοῦ μήκους, ἴσου πρὸς 100, τότε ἡ κεφαλὴ εἶναι λίαν μακρά, δολιχή· ὅταν ὁ δείκτης εἶναι ὑψηλός, δηλαδὴ τὸ πλάτος προσεγγίζει τὸ μῆκος, αὐξάνον εἰς ἑκατοστὰ τούτου, τότε ἡ κεφαλὴ εἶναι βραχεῖα· ὅταν δὲ τὸ πλάτος προσεγγίζῃ τὸ μῆκος (90 καὶ πλέον ἑκατοστά), τότε ὁμιλοῦμεν περὶ στρογγυλοκεφαλίας ἢ ἰσοκεφαλίας ἢ σφαιροκεφαλίας. Αἱ τοιαῦται διαφοραὶ φαίνονται καὶ ἐκ τῶν πλαγίων, ἀλλὰ κυρίως τῆς κεφαλῆς ὁρωμένης ἐκ τῶν ἄνω (ἄνω κάτ ψις).

Κατὰ τὴν καλυτέραν λεπτομερῆ διαίρεσιν διακρίνομεν:

	κεφαλή	*κρανίον*
Υπερδολιχοκεφαλίαν	×—71.99	×—69.99
Δολιχοκεφαλίαν	72.0 —77 0	70.0 —74.99
Ὑποδολιχοκεφαλίαν	77.01—79 77	75.0 — 77.76
Μεσοκεφαλίαν	79.78—82 0	77.77—79.99
Ὑποβραχυκεφαλίαν	82.01—85.33	80.0 —83 32
Βραχυκεφαλίαν	85.34—86.99	83.33—84.99
Ὑπερβραχυκεφαλίαν	87.0 —×	85.0 —×

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δεικτῶν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ κρανίου προέρχεται, ὡς εὐνόητον, ἐκ τοῦ πάχους τῶν μαλακῶν μορίων, καθ' ὃ αὐξάνουν αἱ δύο διάμετροι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐπενδυομένης ὑπ' αὐτῶν, καὶ φθάνει ἡ διαφορὰ αὐτὴ μέχρι 2 μονάδων διὰ τὸν δείκτην (κατὰ τὸν Broca) ἢ 7 χμ. ἐπὶ τῶν διαμέτρων μήκους καὶ πλάτους (κατὰ τὸν Czekanowski).

Ἁδρότερον ὅμως δυνάμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν διαίρεσιν:

Δολιχοκεφαλία	×—75.9	×—74.99
Μεσοκεφαλία	76 0—80.9	75 0—79 99
Βραχυκεφαλία	81.0—×	80.0—×

Ὅπως εἴπομεν γενικῶς περὶ τῶν δεικτῶν, καὶ ὁ δείκτης μήκους-πλάτους τῆς κεφαλῆς δὲν ὁρίζει εἰμὴ τὴν σχέσιν ἁπλῶς τῶν δύο διαστάσεων, οὐδόλως δὲ πληροφορεῖ περὶ τῆς λοιπῆς μορφῆς τοῦ κρανίου καὶ τῶν ἀτομικῶν ἑκάστοτε ποικιλιῶν τοῦ διαγράμματος αὐτοῦ. Ἔχει δ' ἀνάγκην συμπληρώσεως ἡ μελέτη τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς καὶ δι' ἄλλων πληροφοριῶν κεφαλομετρικῶν καὶ κεφαλοσκοπικῶν (κεφαλόγραμμα). Ἂν καὶ ἡ δολιχοκεφαλία ἀπαντᾷ, ἄλλοτε εἰς ἄλλην ἀναλογίαν, εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς φυλὰς τοῦ κόσμου, εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὡρισμένων ἐξ αὐτῶν, ἐμφανιζομένη εἰς μεγάλην ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν ἀτόμων αὐτῶν. Ὅσον ἡ ὁμὰς εἶναι ὁμογενεστέρα, τόσον καὶ ὁ δείκτης παρουσιάζει μικρότερον πλάτος ποικιλίας καὶ τὰ ἄτομα διαφέρουν ὀλιγώτερον μεταξύ των κατὰ τὸ χαρακτηριστικόν, ὅπερ μελετῶμεν. Ἀφ' ἑτέρου λαμβάνεται μὲν βεβαίως ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν μιᾶς τοιαύτης ὁμάδος ἡ δολιχοκεφαλία (ὅπως καὶ ἡ βραχυκεφαλία κτλ.), πάντοτε ὅμως ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων γνωρισμάτων. Ἡ δολιχοκεφαλία δὲν ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὴν φυλετικὸν γνώρισμα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου καὶ μόνου δικαιούμεθα τυχὸν νὰ χωρίσωμεν τὰς ὁμάδας τῶν ἀνθρώπων· διότι ἀπαντᾷ εἰς πλείστας φυλὰς τελείως διαφόρους ἀπὸ ἄλλων βασικῶν χαρακτηριστικῶν. Ὅλοι οἱ δολιχοκέφαλοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης π.χ. δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν βεβαίως. Ὡς πρὸς τὴν ση

Digitized by Google

μασίαν τῆς φυλετικῆς ἀξίας τοῦ κεφαλικοῦ δεί-κτου διεψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες γενικεύσεως, ἃ ἤγειρεν ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Retzius, ὅστις ἐχώρισε δι' αὐτοῦ καὶ μόνου τοὺς συμπατριώτας του εἰς δύο βασικὰς φυλάς, εἰς Σουηδοὺς καὶ Λάππωνας. Πολλάκις διακρίνο-μεν ἀδρῶς τὰς καθ' ἕκαστον ὁμάδας μεικτῆς πο-λιτείας ἐκ τοῦ δείκτου τούτου. Οὐδὲν ὅμως με-μονωμένον χαρακτηριστικὸν ἔχει σημασίαν ἀπό-λυτον διὰ τὴν διάκρισιν τῶν φυλῶν καὶ τὴν φυ-λετικὴν σχέσιν ὁμάδων. Δὲν διακρίνομεν ταύτας ἐπὶ τῇ βάσει ἑνός, ἀλλὰ πολλῶν συγχρόνως χα-ρακτηριστικῶν. Πάντως, ὁ σχηματισμὸς τῆς κε-φαλῆς, ἐμφανίζων ἀναντίρρητον κληρονομικότητα, ὅπως καὶ ἄλλα βασικὰ χαρακτηριστικά, ἀποτελεῖ βασικὸν τοιοῦτον μεγάλης ἀνθρωπολογικῆς σημα-σίας. Ἡ ὁμοιομορφία τοῦ δείκτου ἐπὶ τοῦ μεγί-στου ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων ὡρισμένων ὁμογενε-στέρων πως φυλῶν τοῦ κόσμου (π. χ. τῆς δολιχο-κεφαλίας 89% ἐπὶ τῶν Αὐστραλῶν καὶ τῆς βρα-χυκεφαλίας 94% ἐπί τινων Ἀλπίνων) συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς σχετικῆς φυλετικῆς σημασίας του.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιὰν θεωρίαν τοῦ Retzius, ὅτι ἡ βραχυκεφαλία ὑπῆρξεν ἡ παλαιο-τέρα μορφὴ τοῦ κρανίου, γνωρίζομεν σήμερον ὅτι ἡ δολιχοκεφαλία παριστᾷ τὸν ἀρχικὸν τύπον τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν δεδομένων τῆς παλαιοντολογίας τοῦ ἀνθρώπου, βαίνει δὲ καταφανῶς ἐλαττουμένη βαθμηδὸν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ δὴ ἐν Εὐρώπῃ, ἥτις κάλλιον ἐμελετήθη. Ἄξιον σημασίας εἶναι, ὅτι ἐπὶ τῶν πιθήκων γενικῶς παρατηροῦμεν μίαν μετά-πτωσιν ἀπὸ ἀρχικῆς δολιχοκεφαλίας εἰς τοὺς προ-πιθήκους, τοὺς ἁπαλίδας κλπ., πρὸς τὴν βραχυ-κεφαλίαν τῶν ἀνωτέρων πιθήκων καὶ ἀνθρωποει-δῶν πιθήκων. Κατ' ἐξοχὴν βραχυκέφαλος εἶναι ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ὁ ὀραγγουτᾶνος. Ὁ γορίλλας καὶ ὁ χιμπατζῆς συχνάκις ἐμφανίζουν καὶ δολιχοκεφαλίαν. Τὸ περίφημον διαμέσου μορ-φολογίας παλαιοντολογικὸν ὂν (πιθανῶς ἀνώτε-ρος ἀνθρωποειδής), ὁ «πιθηκάνθρωπος ὁ ὀρθός», ἐμφανίζει δολιχοκεφαλίαν (δείκτης 70,0). Ὁ αὐ-στραλοπίθηκος ἐπίσης (δείκτης 71,0).

Ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐνδιαφέρει πρῶτον ὁ κεφαλικὸς δείκτης τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων. Καὶ διὰ μὲν τὸ κατώτερον πλειστόκαινον καὶ πρὸ αὐτοῦ δὲν ἔχομεν πληροφορίας περὶ τοῦ κρα-νιακοῦ θόλου. Ἅπαντα σχεδὸν τὰ κρανία τὰ ἀντι-προσωπεύοντα τὸν παλαιοντολογικὸν παλαιὸν ἄν-θρωπον (Homo neandertalensis, primigenius) τοῦ μέσου πλειστοκαίνου ἢ τῆς παλαιᾶς παλαιο-λιθικῆς ἐποχῆς ἢ ἐποχῆς τοῦ μαμμούθ, ἐμφανί-ζουν δολιχοκεφαλίαν, μὲ δείκτην ἀπὸ 70,0–76,0 (Neanderthal, Spy, La Chappelle-aux Saints, Gi-braltar, Le Moustier, La Ferrassie, La Quina κλπ.). Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν οἱ παλαιοντολογικοὶ σκελετοὶ τῆς Krapina (δείκτης 85,5). Ὁμοίως τὰ κρανία τοῦ παλαιοντολογικοῦ νέου ἢ ἔμφρονος ἀν-θρώπου (Homo sapiens fossilis) τοῦ ἀνωτέρου πλειστοκαίνου ἢ τῆς ἀνωτέρας παλαιολιθικῆς ἐπο-χῆς ἢ ἐποχῆς τοῦ ταράνδου, εἶναι δολιχοκέφαλα (φυλὴ Γκριμάλντι ὑπερδολιχοκεφαλία, δείκτης 68.58 καὶ 69.27, φυλὴ Κρομανιόνιος δείκτης 73 7, φυλὴ Σανσελὰντ δείκτης 72 0). Ἐπίσης, τὰ ἐξ ἄλ-λων ἠπείρων, ἀμφιβόλου ἀκριβοῦς στρωματογρα-φίας, παλαιὰ ἴχνη, τῆς Ἀφρικῆς (Boskop, δ. 75 0, Oldoway, Ροδεσίας), Αὐστραλίας (Talgai), Ἀμε-ρικῆς (Lagoa Santa κλπ.) εἶναι δολιχοκέφαλα.

Μόνον ἀπὸ τοῦ ὁλοκαίνου, ἐπὶ τοῦ συγχρόνου νέου ἀνθρώπου (Homo sapiens rezens), ἄρχονται πληθυνόμενοι οἱ καθαρῶς βραχυκέφαλοι λαοί. Καὶ κατὰ μὲν τὴν μεσολιθικὴν ἐποχήν, τὴν μεταβατι-κὴν ἀπὸ τοῦ παλαιολιθικοῦ εἰς τὸ νεολιθικόν, δὲν εὑρίσκομεν ἄφθονα τὰ ἴχνη τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ἐν Εὐρώπῃ· πάντως ἐμφανίζεται ἤδη μεῖξις, μὲ ὑπεροχὴν μὲν τῶν δολιχοκεφάλων ἐμφά-νισι ὅμως καὶ ἀφθόνων βραχυκεφάλων (κρα-νία Offnet τῆς Βαυαρίας, κρανία Mugem τῆς Πορτογαλίας κλπ.). Κατὰ δὲ τὴν νεολιθικὴν καὶ τὰς μεταλλικάς, ἡ βραχυκεφαλία αὐξάνει καὶ εὑρί-σκομεν ἐν Εὐρώπῃ ἐγκαθιδρυμένην τὴν ποικιλίαν τῆς μορφῆς εἰς ὅλας τὰς χώρας, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων ὑπερτερεῖ εἷς τύπος, ὁ δολιχοκέφαλος, ὁ μεσοκέφαλος συχνότερον, ἢ ὁ βραχυκέφαλος. Γε-νικῶς, διακρίνομεν ἤδη τὰς τρεῖς μεγάλας μορ-φολογικὰς ὁμάδας (ἀνεξαρτήτους ἐθνολογικῆς τυ-χὸν διακρίσεως): τὴν βόρειον, τῶν ξανθῶν δολι-χοκεφάλων λαῶν, τὴν μεσογειακήν, τῶν ὀρφνῶν δολιχοκεφάλων, καὶ τὴν κεντρικὴν ἢ ἀλπίνην, τῶν ὀρφνῶν βραχυκεφάλων, τῶν ὅρων λαμβανομένων ὑπὸ τὴν ἁδροτέραν διαίρεσιν. Τέλος, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἡ δολιχοκεφαλία ἐλαττοῦται, καταφανῶς, καθ' ἑκάστην. Πλεῖστοι λαοί, διακρι-νόμενοι ἐπὶ δολιχοκεφαλίᾳ κατὰ τοὺς νεωτέρους προϊστορικοὺς χρόνους, ἐμφανίζουν σήμερον κατὰ μέγα μέρος βραχυκεφαλίαν (Βαυαροί, Ἕλληνες κλπ.). Πρόκειται δηλαδὴ εἴτε περὶ μεταβολῆς τοῦ κεφαλικοῦ δείκτου βαθμιαίας, συνεπείᾳ ἐξωτερι-κῶν ἢ ἐσωτερικῶν αἰτίων, εἴτε μᾶλλον περὶ ἀντι-καταστάσεως βαθμιαίας τῆς φυλῆς ὑπὸ νεωτέρων ὁμάδων, χαρακτηριζομένων διὰ τῆς ἐπικρατεστέ-ρας βραχυκεφαλίας.

Εἰς τὴν σύγχρονον ἀνθρωπότητα ἐσημειώθη ἐπὶ φυσιολογικῆς κεφαλῆς, κατώτατος δείκτης 62,22 ἐπὶ Νεοκαληδονίου (Topinard), ἀσφαλῶς δὲ καὶ ἔτι χαμηλότερος.

Ἐν Εὐρώπῃ, ἡ δολιχοκεφαλία κυριαρχεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰ βόρεια, τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ τὰ Σκανδιναυϊκὰ κράτη (πλὴν τῶν βραχυκε-φάλων Λαππώνων, ξένων), μεταπίπτουσα ἤδη εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν εἰς μεσοκεφαλίαν, ἀφ' ἑτέ-ρου δέ, εἰς τὰ νότια ταύτης, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον καὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἰτα-λίαν μὲ τὰς νήσους της, μεταπίπτουσα εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας εἰς σχετικὴν μεσοκεφαλίαν. Ἐπίσης, διεσπαρμένως μέσῳ τῶν λοιπῶν χωρῶν. Ἐν Ἀφρικῇ, τὰ νεγρικὰ στοιχεῖα χαρακτηρίζον-ται, πλὴν ἐλαχίστων τῆς κεντρικῆς ἠπείρου, διὰ δολιχοκεφαλίας. Ἐπίσης καὶ τὰ βορειοαφρικανικὰ (Αἰγύπτιοι κλπ.). Ἡ Ἀφρικὴ εἶναι ἡ χώρα τῶν δο-λιχοκεφάλων καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τῶν μεσο-κεφάλων λαῶν. Ἡ Ἀσία, τοὐναντίον, κεκαλυμμένη ὑπὸ τῶν (μεσο—) βραχυκεφάλων μογγολικῶν φυ-λῶν ἐμφανίζει ὡρισμένα μόνον κέντρα ἐκσήμου δολιχοκεφαλίας, τῶν Ἐσκιμῴων καὶ τῶν Ἄϊνο κλπ. εἰς τὰ βόρεια, ὡς καὶ τῶν Ἰνδῶν, Σενεγα-λέζων, Βέντα κλπ. εἰς τὰ νότια καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους. Ἡ Ὠκεανία (καὶ Αὐστραλία) μὲ τὰ δολιχοκέφαλα νεγροειδῆ στοιχεῖα καὶ τὸ αὐστραλιανά, διακρίνεται πολλαχοῦ καὶ δι' ὑπερ-δολιχοκεφαλίας (Αὐστραλοί, Βιττὶ κλπ.). Τέλος, αἱ δύο Ἀμερικαί, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐπηλύδων φυλῶν ἐμφανίζουν καὶ ποικιλίαν κεφαλικοῦ δεί-κτου. Ὁπωσδήποτε, πλὴν τῶν Ἐσκιμῴων πάλιν καὶ τῶν Γροιλανδῶν καί τινων ἰνδικῶν φυλῶν (Παλτάκαλο, Μποτοκοῦτος, κάτοικοι Γῆς τοῦ πυ-ρὸς κλπ.) χαρακτηριζομένων διὰ δολιχοκεφαλίας, αἱ πλεῖσται φυλαὶ τῆς Βορείου, καθὼς καὶ τὸ μέ-γιστον μέρος τῶν Ἀμερικανῶν τῆς Κεντρικῆς καὶ Νοτίου διακρίνονται ὑπὸ βραχυκεφαλίας.

Ἐπὶ παραμορφώσεων τῆς κεφαλῆς, παθολογι-κῶν ἢ ἐθνικῶν, εὑρίσκομεν, ὡς εὐνόητον, καὶ πολὺ χαμηλότερον δείκτην, ἔντονον δηλαδὴ διχο-κεφαλίαν, ὅπως κυρίως ἐπὶ τῶν σκαφοκεφάλων, μὲ τὸ λίαν συμπεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων κρα-νίον (δείκτης 56, 33, ἐπὶ κρανίου τοῦ Ἀνθρωπο-λογικοῦ Ἐργαστηρίου Παρισίων). Τὸ αὐτὸ συμ-βαίνει καὶ ἐπὶ ἀντιθέτου καταστάσεως, ὁπότε ἡ βραχυκεφαλία ἐμφανίζει δείκτην ἀνώτερον τῶν 100, δηλαδὴ τὸ πλάτος ὑπερβαίνει τὸ μῆκος τῆς κεφαλῆς.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

—*[Ζωολ.]* Καλεῖται *δολιχοκεφαλία* ὁ κρανιολο-γικὸς χαρακτὴρ τῶν ζῴων, καθ' ὃν ἡ κε-φαλὴ εἶναι στενὴ καὶ ἐπιμήκης, τὸ μέ-τωπον σχεδὸν τετρα-γωνικὸν καὶ τὸ κρα-νίον περισσότερον ἐπίμηκες ἢ εὐρύ. Ἡ *δολιχοκεφαλία* ἀντιτί-θεται πρὸς τὴν *βρα-χυκεφαλίαν.* Δ. Ν. Π.

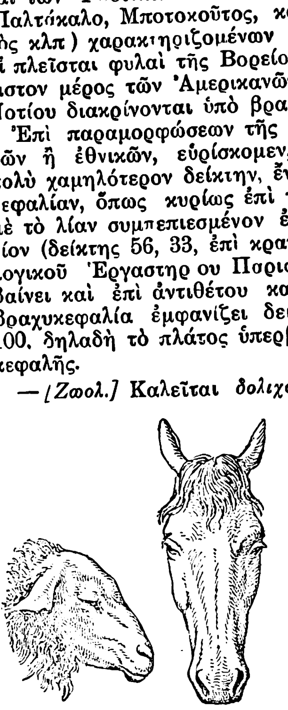

Κεφαλαὶ δολιχοκεφάλων ζῴων
[Ἀριστερά: Προβάτου.
Δεξιά: Ἵππου].

δολιχοκέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔ-χων τὸ κρανίον δο-λιχόν, μακρόν.

δολιχοκρανία (ἡ) *[Ἀνθρωπολογ.].* Ἀκριβέστερος ὅρος ἀντὶ τοῦ *δολιχοκεφαλία*, εἰ-σαχθεὶς ὑπὸ τῶν Török καὶ Schmidt, προκειμέ-νου περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ κρανίου (ἄνευ τῶν μαλακῶν μορίων). Ἔχομεν ἑπομένως δολι-χόκρανον, μεσόκρανον, βραχύκρανον τύπον κλπ.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

δολιχόμαλος (ὁ) (Dolichomalus) *[Ζωολ.].* Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πλατοριδῶν*, περι-λαμβάνον μικρὰς ἀράχνας μὲ σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ χρῶμα ἐρυθρό-φαιον. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Χιλῆς.

Δ. Ν. Π.

δολιχόμιτος (ὁ) (Dolichomitus) *[Ζωολ.].* Γέ-νος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοφάγων* τῆς οἰκογενεί-ας τῶν *ἰχνευ-μονιδῶν.* Οἱ δολιχόμιτοι εἶναι λεπτὰ ἔν-τομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κε-φαλὴν σφαι-ροειδῆ, πεπιε-σμένην, κεραί-ας μακράς, πόδας λεπτοὺς ὧν τὰ δύο ὀ-πίσθια ζεύγη κατὰ πολὺ ἐ-πιμηκέστερα τῶν δύο προηγουμένων, καὶ ἰδιόρρυθμον τέρετρον, λεπτὸν καὶ ἐπιμηκέστατον, ὅπερ εἶναι τρισχιδὲς κατὰ τὸ ἄκρον του. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δο-λιχόμιτος ὁ παράδοξος* (Dolichomitus paradoxus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμε-ρικῆς καὶ ἔχει στιλπνῶς μελανὸν χρῶμα. Δ. Ν. Π.

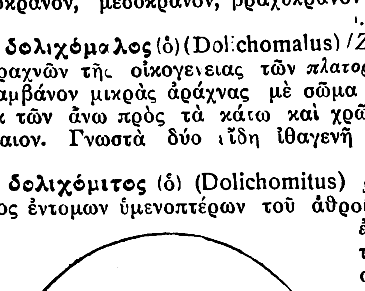

Δολιχόμιτος ὁ παράδοξος.

δολιχόουρος (ὁ) καὶ ***δολίχουρος*** *[Μετρ.].* Οὕτως ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι μετρικοὶ τοὺς δακτυλικοὺς ἑξα-μέτρους, ὧν πλεονάζει εἰς τὸ τέλος μία συλλαβή: «ὁ δολιχήν, ἤγουν μακρὰν τὴν οὐράν, τουτέστι τὴν ἕκτην χώραν ἔχων». Π. χ.

Κάστορα θ' ἱππόδαμον καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα (Γ. 237)

ὡς ἐχάρη Μενέλαος Ἀλέξανδρον θεοειδέα (Γ. 27),

Οἱ στίχοι οὗτοι ἀντὶ νὰ λήγωσιν εἰς τροχαῖον, ὡς οἱ λοιποὶ ἑξάμετροι, λήγουσιν εἰς δάκτυλον (δεύ-κε-α, ει-δέ-α). Τὸ τοιοῦτον εἶδος συγκαταρι-θμεῖται μεταξὺ τῶν παθῶν τῶν στίχων, ὀνομάζε-ται δὲ ὁ στίχος ἄλλως *μακροσκελής*. Ἀντίθετον: *μείουρος*. [Πρβλ. ***Ἀνώνυμον*** ἐκ κώδ. Urbinas ἐν Tractatus graeci de re metrica inediti, ἔκδ. *Koster* Paris 1922.]

Λ. Ν. Π.

δολιχόπεζα (ἡ) Dolichopeza) *[Ζωολ.].* Γένος ἐν-τόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματοκέ-ρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τιπουλιδῶν*, περιλαμβά-νον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πόδας ἐπιμήκεις καὶ κεραίας μακρὰς καὶ νηματοειδεῖς. Γνωστὰ ἀρ-κετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ.

Δ. Ν. Π.

δολιχοπέδη (ἡ) (Dolichopode) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκο-γενείας τῶν *ἀ-κριδιιδῶν.* Τὰ ἔν-τομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα λεπτόν, κεφαλὴν μικρο-τάτην, πόδας ἐ-πιμηκεστάτους καὶ χρῶμα φαι-όπυρρον. Ζῶσιν ἐντὸς τῶν ὑπογείων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δολι-χοπόδη ἡ δαλματικὴ* (Dolichopode dalmatica) ἀπαν-τῶσα ἐν Δαλματίᾳ, Γαλλίᾳ, Σικελίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἔχουσα χρῶμα κιτρινοϋποπράσινον.

Δ. Ν. Π.

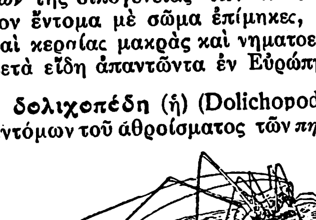

Δολιχοπόδη ἡ δαλματική.

δολιχοποδίδαι (οἱ) (Dolichopodidae) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων*, περιλαμβάνουσα μυίας μὲ λεπτό-τατον, ταινιοειδὲς σῶμα, μακροτάτους καὶ λεπτο-τάτους πόδας καὶ κεραίας ὑπὸ μιᾶς μόνον ἀρθρώ-σεως ἀποτελουμένας. Ἀπαντῶσιν εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν ἀνθέων. Γνω-στότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι τά: *δολιχόπους, νευρίγονον, ξανθόχλωρος* καὶ *χρυσωτός.*

Δ. Ν. Π.

δολιχόπους (ὁ) (Dolichopus) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δολιχοπο-διδῶν*, περιλαμβά-νον μικρὰς μυίας μὲ θαυμασίους πρασίνους μεταλ-λικοὺς χρωματι-σμοὺς τῶν πτερύ-γων, ὀφθαλμοὺς ἐρυθροὺς καὶ πό-δας κιτρίνους. Γνωστὰ 30 περίπου εἴδη, ὧν γνω-στότερον *δολιχόπους ὁ χαιρέφυλλος* (Dolichopus chaerephyllus), ὅστις ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης.

Δ. Ν. Π.

Δολιχόπους ὁ χαιρέφυλλος.

δολιχόρρυγχος (ὁ) (Dolichorhynchus) *[Ζωολ.].* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπτοκορδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαρυγγοβραγχιδῶν*, περιλαμ-βάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *δολιχόρρυγχον τὸν ται-νιοειδῆ* Dolichorhynchus taenioidea), ὅστις εὑρέθη κατὰ τὸ 1901 εἰς τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης. Δ. Ν. Π.

Δόλιχος. Ἐλευσίνιος ἥρως ἀναφερόμενος κατὰ τὴν εἰς Ἐλευσῖνα περιπλάνησιν τῆς θεᾶς Δήμητρος.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

δόλιχος (ὁ) *[Ἀθλητ.].* Δρόμος ἀντοχῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, κάμπειος, τελούμενος ἐν τῷ σταδίῳ καὶ ἰσοδυναμῶν περίπου πρὸς τὸν σημερινὸν δρό-μον τῶν 5 χιλιομέτρων. Κατὰ τὸν Φιλόστρατον, ὁ δόλιχος ὤφειλε τὴν ἀρχήν του εἰς τὸν θεσμὸν τῶν ἀγγελιαφόρων ἢ ἡμεροδρόμων τῶν ἑλληνι-κῶν πόλεων, τῶν δυναμένων ὅλην τὴν ἡμέραν νὰ τρέχωσιν, ἵνα κομίζουν ἀγγελίας σπουδαίων γεγο-νότων (παρὰ Ρωμαίοις cursus publicus). Τοῦ δο-λίχου ἆθλα ἐτέθησαν πιθανῶς κατὰ τὴν ιε' ὀλυμ-πιάδα. Τὸ ἀγώνισμα διεξήγετο τὸ πρῶτον μεταξὺ ἀνδρῶν· βραδύτερον καθιερώθη καὶ δεύτερος δό-λιχος διὰ παῖδας, δι' οὗ ἐγίνετο ἡ ἔναρξις τῆς δευτέρας σειρᾶς ἀγώνων τῆς ἡμέρας. Διαφωνία ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸ μῆκος τοῦ δρόμου τούτου. Ἄλλοι παραδέχονται ὅτι ἰσοῦτο πρὸς δρόμον 7 σταδίων, ἄλλοι πρὸς 12 ἢ 14 ἢ 20 ἢ 24 σταδίων. Ἐν Ὀλυμπίᾳ τοὐλάχιστον πιθανολογεῖται ὅτι ὁ δόλιχος ἰσοῦτο πρὸς 24 στάδια, ἤτοι 4614 5 μέτρα. Δεδομένου δ' ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τοῖς «Νόμοις» (8,4 προτείνει τὴν εἰσαγωγὴν ὁπλίτου δρόμου 60 στα-δίων καὶ τοξότου ἀνωμάλου δρόμου 100 σταδίων,

Digitized by Google

δὲν θὰ ἦτο ἄστοχον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ δύο οὗτοι δρόμοι, σχετιζόμενοι πρὸς τὸν δόλιχον, ἀντιστοίχουν πρὸς τοὺς σημερινοὺς δρόμους ἀντοχῆς τῶν 10 καὶ τῶν 20 χιλιομέτρων. Οἱ δολιχοδρόμοι φαίνεται ὅτι ὑπεβάλλοντο εἰς ἰδίαν δίαιταν. Πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς διατροφῆς, τῶν περιπάτων, τῶν τρίψεων καὶ τῶν ἀσκήσεων, δι' ὧν προεπονοῦντο οἱ δολιχοδρόμοι, δίδει ὁ Ἐπίκτητος. Ὡς ἐμφαίνεται δ' ἐκ γραφικῶν παραστάσεων ἐπὶ ἀμφορέων, οἱ δολιχοδρόμοι, τρέχοντες ἐκράτουν τοὺς βραχίονας παρὰ τὸν κορμόν, πρὸς ἐξοικονόμησιν δυνάμεων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς δρομεῖς ταχύτητος, οἵτινες ἔδιδον εἰς τοὺς βραχίονας εὐρείας κινήσεις κατὰ τὸν δρόμον. ΣΤΕΛ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

δόλιχος (ὁ) (Dolichus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Οἱ δόλιχοι εἶναι ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κομψόν, καὶ ζωηροὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ δύο εἴδη *δόλιχος ὁ ξανθόκερως*, ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ *δόλιχος ὁ μέλανος* (Dolichus nigrus) ἐν Ἰαπωνίᾳ. Δ. Ν. Π.

— **δόλιχος** (ὁ) (Dolichos) *[Βοτ.]*. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψυχανθῶν*. Κοινότερον εἶδος εἶναι *δόλιχος ὁ λοβὸς* (κοιν. *φασουλάκια, γυφτοφάσουλα, ἀμπελοφάσουλα ἢ ψιλὰ φασούλια*). Εἰς αὐτὰ ὑπάγεται καὶ *δόλιχος ὁ μελανόφθαλμος* (κοιν. *μαυρομμάτικα*) ἀντέχων σχετικῶς εἰς τὴν ξηρασίαν. Σπείρεται ἐντὸς τῶν ἀγρῶν τοῦ ἀροβοσίτου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναρριχᾶται. Ἡ σπορά του δέον νὰ ἐκτελῆται κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Σ. Π.

δολιχός,—ή,—όν μακρός, ἐπιμήκης, ἐκτεταμένος: «δολιχὸν δόρυ», «δολιχὴ νὺξ» (ἀρχ.).

δολιχόσαυρος (ὁ) (Dolichosaurus) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δολιχοσαυριδῶν*, περιλαμβάνον ἑρπετὰ ὀφιοειδῆ μὲ σῶμα εὔρωστον, εὑρεθέντα εἰς στρώματα τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Δ. Ν. Π.

δολιχοσαυρίδαι (οἱ) (Dolichosauridae) *[Παλαιοζ.]*. Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν*. Ἡ οἰκογένεια περιελάμβανεν ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα *δολιχόσαυρος* καὶ *μεσόλεπτος*, εὑρεθέντα εἰς τὰ στρώματα τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως. Δ. Ν. Π.

δολιχοσκελὶς (ἡ) (Dolichoscelis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαγγιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, διακρινομένας κυρίως ἐκ τῶν ἐπιμηκεστάτων ποδῶν των. Δ. Ν. Π.

δολιχοστενομελία (ἡ) (dolichosténomélie) *[Ἰατρ.]* Συγγενὴς τοῦ σκελετοῦ δυστροφία, χαρακτηριζομένη δι' ἀξιολόγου ἐπιμηκύνσεως καὶ βαθμοῦ τινος λεπτύνσεως τῶν ὀστῶν τῶν τεσσάρων μελῶν. Πρώτη περίπτωσις τῆς νόσου ταύτης ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1896· εἶναι δ' αὕτη ἀτελὴς διάπλασις ἀρκετὰ σπανία. Αἱ χεῖρες εἶναι ὑπερμεγέθεις, τὰ μετακάρπια καὶ αἱ τρεῖς φάλαγγες πολὺ μακραί. Ἡ γενικὴ θέα τῆς χειρὸς εἶναι ὁμοία πρὸς τὸν πόδα ἀράχνης, ἐξ οὗ ἡ δολιχοστενομελία ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Richard *ἀραχνοδακτυλία*. Ὁ ποὺς εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐπιμήκης, ἡ προεξοχὴ τοῦ ὀστοῦ τῆς πτέρνης μεγίστη, οἱ δάκτυλοι παραμορφωμένοι, ὅπως καὶ τῆς χειρός. Εἰς τὸ πλεῖστον τῶν περιπτώσεων τὸ ἀνάπτυγμα εἶναι ἄνω τοῦ φυσιολογικοῦ. Τὰ ὑπὸ δολιχοστενομελίας προσβεβλημένα ἄτομα εἶναι συνήθως λίαν ἰσχνά. Οὐδὲν θεραπευτικὸν μέσον εἶναι γνωστὸν διὰ τὴν ἀσθένειαν ταύτην. Ι. ΚΑΜΙΝΗΣ

δολιχόσωμον (τὸ) Dolichosomum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν, διακρινόμενα ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματος, τῶν μεταλλικῶν χρωματισμῶν καὶ τῶν ἐπιμηκεστάτων ποδῶν των. Ἐνδιαιτῶνται κυρίως ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπορροφῶσι τὸ νέκταρ. Δ. Ν. Π.

δολιχοτόμος (ὁ) Dolichotomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφαγιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μέσου μεγέθους μὲ στιλπνὸν πράσινον ἢ ὑποκύανον χρῶμα μετὰ ἐρυθρῶν, κιτρίνων ἢ πορτοκαλλιοχρόων στιγμάτων. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν κεντρικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δολίχουρος (ὁ) (Dolichurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν κεντροφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιγιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

δολιχόωτος *[Ζωολ.]* βλ. δολιχωτίς.

δολιχῶνυξ (ὁ) (Dolichonyx) *Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰκτεριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *δολιχώνυχα τὸν ὀρυζοφάγον* (Dolychonyx orizovorus), ὅστις φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: σῶμα μεγάλου μεγέθους, εὔρωστον, κεφαλὴν ὀγκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ῥάμφος βραχύ, χονδρὸν καὶ κωνικόν, πόδας ὑψηλοὺς καὶ ἰσχυρούς, δακτύλους ἐπιμήκεις μετὰ μεγάλων γαμψῶν ὀνύχων, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ βαθέως ὀδοντωτήν, κατὰ τὸ ἄκρον της. Ὁ ἄρρην, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων του, ἔχει κεφαλὴν καὶ κοιλίαν στιλπνῶς μελαινήν, μὲ εὐρεῖαν φαιόλευκον λωρίδα κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ ῥάχιν μελανόφαιον μὲ φαιὰς κηλῖδας. Κατὰ τὰς λοιπὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους τὸ σῶμά του ἔχει ἐπίξανθον χρῶμα, μὲ μελανὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ῥάχεως καὶ χυμοειδεῖς λευκὰς ῥαβδώσεις ἐπὶ τῶν πλευρικῶν πτερῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀλάσκαν κατὰ τὸ θέρος καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα μεταναστεύει εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀμερικήν, τὰς Ἀντίλλας, τὴν Βενεζουέλαν, τὴν Κολομβίαν, τὸ Περοὺ καὶ τὴν Παραγουάην. Δ. Ν. Π

Δολιχῶνυξ ὁ ὀρυζοφάγος.

δολιχωτὶς (ἡ) (Dolichotis) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγωϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, *δολιχωτίδα τὴν παταγωνικὴν* (Dolichotis patagonica), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρημικὰς καὶ ἀγόνους ἐκτάσεις τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Τὸ ζῷον τοῦτο ἔχει μέγεθος 90 περίπου ἑκατοστομέτρων, ἀνάστημα ὑψηλόν, σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν μετρίου μεγέθους, ὦτα μεγάλα καὶ ἠνωρθωμένα, πόδας ἰσχυροὺς καὶ λίαν ὑψηλούς, οὐρὰν βραχυτάτην καὶ χρῶμα καστανομελανὸν μὲ λευκὰς ἀκανονίστους κηλῖδας. Ζῇ κατ' ἀγέλας καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ῥιζῶν καὶ φυτῶν. Δ. Ν. Π.

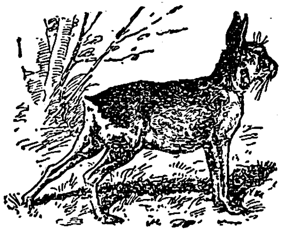

Δολιχωτὶς ἡ παταγωνική.

δόλιωψ (ὁ) (Doliops) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*. Οἱ δόλιοπες ἔχουσι σῶμα μετρίου μεγέθους καὶ ὡραῖον πράσινον χρῶμα μὲ μεταλλικὰς ἀναλαμπάς. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Φιλιππίνων νήσων. Δ Ν Π.

Δόλκας, *Μιχαήλ.* Ἀγωνιστὴς πολεμήσας εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰ τέλη τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀναφέρεται περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐμιμεῖτο τὴν λαλιὰν ὡρισμένου Ἀλβανοῦ βέη ἐκ τῶν πολιορκούντων τὴν Ἀκρόπολιν τῷ 1827 καὶ ὅτι χάρις εἰς τὸ στρατήγημα τοῦτο, κατώρθωσε καὶ προσείλκυσε δὶς ἢ τρὶς ἄλλους Ἀλβανοὺς εἰς τοὺς βράχους τῆς Ἀκροπόλεως, ὁπόθεν τοὺς κατεκρήμνιζε πρὶν τὸν ἀναγνωρίσουν εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός. Γ. Δ. Κ.

δολλάριον (τὸ) *[Νομισμ.]*. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ὠνόμαζον ἄλλοτε διάφορα νομίσματα, κυρίως αὐστριακὰ καὶ ἱσπανικά, κυκλοφοροῦντα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ εἰς τὰς ἐν Ἀμερικῇ ἀγγλικὰς κτήσεις. Ἡ λέξις dollar προέρχεται ἐκ τοῦ γερμανικοῦ thaler, ὅπερ εἶναι συγκοπὴ τοῦ Joachimsthaler, νομίσματος οὕτω κληθέντος διότι κατὰ πρῶτον κατεσκευάσθη ἐξ ἀργύρου προερχομένου ἐκ τῶν ἐν Joachimsthal τῆς Βοημίας ὀρυχείων, περὶ τὸ 1518. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των (1786), ἐδέχθησαν ὡς νομισματικὴν μονάδα τὸ ἀργυροῦν δολλάριον, βάρους 24,416 γραμμαρίων, τίτλου 0,900 καὶ σχέσεως πρὸς τὸν χρυσὸν 1:15 ¹/₄. Τὸ τοιοῦτον δολλάριον ἦτο τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ κυκλοφοροῦν ἱσπανικὸν πιάστρον, μὴ κοπέντων ἰδίων νομισμάτων. Τῷ 1792, ἱδρυθέντος νομισματοκοπείου, ἐκόπησαν ἴδια δολλάρια βάρους καθαροῦ μετάλλου 24.126 γραμμαρίων, τίτλου $\frac{1485}{1664}$ καὶ σχέσεως πρὸς τὸν χρυσὸν 1:15. Τῷ 1873 καθωρίσθη τὸ ἤδη ἐν ἰσχύϊ νομισματικὸν σύστημα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἤτοι νομισματικὸν σύστημα: διμεταλλισμὸς ἀτελής· νομισματικὴ μονάς: τὸ χρυσοῦν δολλάριον (ὑποδιαιρούμενον εἰς 100 σέντς), τίτλου 0,900 καὶ βάρους 1,672 γραμμαρίου. Νομίσματα: χρυσᾶ, τοῦ ἑνός, 2¹/₂, 5, 10 καὶ 20 δολλαρίων, τίτλου 0.900 καὶ βάρους ἀναλόγου· ἀργυρᾶ: τίτλου 0.900, τοῦ ἑνὸς δολλαρίου, βάρους 26.729 γραμμαρίων, τοῦ ἡμίσεος δολλαρίου 12 ¹/₂, τῶν 25 σέντς βάρους 6, 250 γραμμ., τῶν 20 σέντς 5 καὶ τῶν 10 σέντς 2¹/₂. Τὸ χρυσοῦν νόμισμα τῶν 10 δολλαρίων εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα eagle. Ἓν δολλάριον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 77,053 νέας χρυσᾶς ἑλληνικὰς δραχμάς, ἢ 5,1826 φρ. χρυσᾶ λ. ν. ἑ. 4,866 δολλάρ. = μία λίρα Ἀγγλίας. Ἐν Καναδᾷ τὸ δολλάριον ὑφίσταται ὡς νομισματικὴ μονάς. Κυκλοφοροῦσι καναδικὰ δολλάρια εἰς τραπεζογραμμάτια, δὲν ὑπάρχουν ὅμως μεταλλικὰ τοιαῦτα. Τὸ καναδικὸν δολλάριον εἶναι τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρὸς τὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐν Ἀμερικῇ, καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀσίᾳ, κυκλοφοροῦσιν ἤδη εὐρέως παλαιὰ μεξικανικὰ νομίσματα, ὁμοιάζοντα μεξικανικὰ δολλάρια, τίτλου 0.900, βάρους 27.067 γραμ. καὶ νομίμου ἀξίας 5,43 χρυσῶν φράγκων λ. ν. ἑ. ἢ 4 sh. καὶ 3¹/₂ d. τῆς ἀγγλικῆς λίρας. Ἡ τιμὴ των ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ κυμαίνεται ἀναλόγως τῆς ἐμπορικῆς τιμῆς τοῦ ἀργύρου. Τὸ ἄλλοτε ἱσπανικὸν δολλάριον εἰς τὰ κράτη τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς μετωνομάσθη piastre, peso, solo. Ἡ σημερινὴ ἀξία τῶν τοιούτων νομισμάτων διαφέρει τῆς παλαιᾶς.

Διάφοροι τύποι δολλαρίων.

[Ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω: σειρὰ α: ἀγγλικὸν δολλάριον (Χὸν-Κόνγκ, 1866), σειρὰ β: δολλάριον Καρόλου Δ' (1799), σειρὰ γ: δολλάριον τῶν Δύο Κόσμων Globe Dollar), κοπὲν διὰ πρώτην φορὰν τὸ 1728, σειρὰ δ: δολλάριον Μαξιμιλιανοῦ (1864-67), σειρὰ ε: δολλάριον ἢ πέζο μεξικανικόν.]

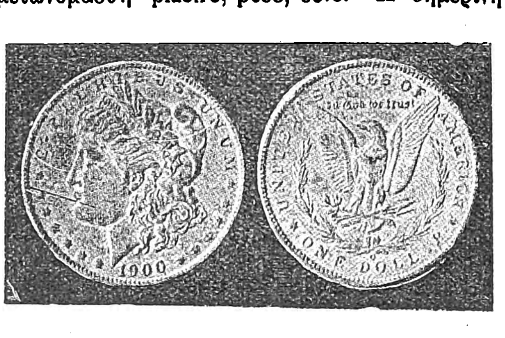

Δολλάριον Ἡνωμένων Πολιτειῶν (1900).

Τὸ σύμβολον $ εἶναι σήμερον ἐν γενικῇ χρήσει, παριστῶν δολλάριον, πέζο, πιάστρον, ἀναλόγως τοῦ κράτους εἰς ὃ ἀναφέρεται. Τὸ σύμβολον τοῦτο πιθανῶς χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ δολλαρίου τῆς Ἱσπανίας, ὅπερ ἔφερεν ἐπ' αὐτοῦ κεχαραγμένας στήλας (κολόνας). Τὸ τοιοῦτον νόμισμα ἐλέγετο κοινῶς νόμισμα τοῦ 8, σημαῖνον ὀκτὼ ῥεάλια καὶ ὑποτίθεται ὅτι τὸ μὲν S εἶναι ἔκτυπον περίγραμμα τοῦ 8, αἱ δὲ δύο κάθετοι

Digitized by Google

γραμμαὶ ἡ εἰκὼν τῶν στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους, ἃ ἔφερε τὸ νόμισμα τοῦτο. τ. κ.

Δολμᾶ-Μπαχτσέ· βλ. Ντολμᾶ-Μπαχτσέ.

Δολμανώφ, *Βασίλης*· βλ. λ. Δαλματὼφ *Βασίλης*.

Δολμᾶς (καὶ *Ντολμᾶς* ἢ *Ντουλμᾶς*) [*Γεωγρ.—Ἱστορ.*]. Νησὶς τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου, κειμένη παρὰ τὴν αὔλακα τὴν καταλήγουσαν εἰς Αἰτωλικόν, τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἀπετέλει καὶ ἀληθινὸν προπύργιον. Ὡς τοιοῦτον ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὀχυρωθὲν διὰ χαρακώματος καὶ ὁπλισθὲν δι' ἑνὸς κανονίου εἶχε φρουρὰν ποικίλλουσαν κατὰ τὰς περιστάσεις, ἱκανὴν ὅμως πάντοτε νὰ παρεμποδίζῃ τὴν διάβασιν τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὸ Αἰτωλικόν. Κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐν γένει τῆς περιοχῆς, διακόσιοι περίπου ἄνδρες ὑπὸ τὸν Γ. Λιακατᾶν ἀπετέλουν τὴν φρουράν του. Ὅταν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ρεσσὴτ ἐντονωτέρα δρᾶσις εἰς τὰ περίχωρα, οἱ πυροβοληταί του ἀνήγειραν διάφορα πυροβολεῖα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Δολμᾶ, ὥστε νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀχρήστευσιν τῆς αὐτόθι φρουρᾶς καὶ ἀνοίξουν δρόμον πρὸς τὸ Αἰτωλικόν. Δέκα ὀκτὼ κανόνια ἤρχισαν ἔκτοτε νὰ βάλλουν ἐναντίον τῆς νησῖδος καὶ τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς της, ἥτις, παρὰ τὴν λύσσαν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὰς συνεχεῖς ἀπωλείας της, δὲν παρεδίδετο, οὔτε ἔστεργε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπίκαιρον θέσιν. Ἀλλ' ὅταν, συνεπικουρούντων τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν τοῦ ταχτικοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰμβραήμ, ἔπεσε τὴν 28 Φεβρουαρίου 1826 τὸ Βασιλάδι, ὁ αἰγυπτιακὸς στολίσκος κατώρθωσε νὰ κυκλώσῃ τὸν Δολμᾶν. Σφοδρὰ διεξήχθη τότε μάχη μεταξὺ τοῦ κυκλώσαντος τὴν νησῖδα στολίσκου καὶ τῆς φρουρᾶς, ἥτις ἐφαίνετο νικήτρια περὶ τὴν ἑσπέραν, μολονότι ἐπάλαιε πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Περὶ τὴν δύσιν ὅμως τοῦ ἡλίου, μία ἐχθρικὴ βόμβα ἔπεσεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνέφλεξε τὴν ἀποτεθειμένην πυρίτιδα. Ἡ ἔκρηξις ὑπῆρξε φοβερά, πολλὰ δὲ ἠρίθμησε θύματα μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν. Οἱ ἐχθροὶ καταληφθέντες πρὸς στιγμὴν ὑπὸ πανικοῦ, συνῆλθον ἀμέσως. Καὶ τότε, ἐπωφεληθέντες τῆς μεγάλης συγχύσεως τῶν ἐπιζώντων, ἀπέβησαν εἰς τὴν νῆσον καὶ ὁρμήσαντες κατὰ τῶν ὑπολοίπων τῆς φρουρᾶς τοὺς κατέσφαξαν, πλὴν ἐλαχίστων περισωθέντων εἰς τὴν ἀντίπεραν παραλίαν. Ἡ πτῶσις τοῦ Δολμᾶ διηυκόλυνε τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Αἰτωλικοῦ. Ἀλλ' ἔκτοτε ἔμεινεν ἀχρησιμοποίητον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ τὴν 9 Ἀπριλίου 1828 ἀνακατελήφθη ἀπὸ τὸν Ριχάρδον Τζοὺρτζ. Γ. Δ. Κ.

δολμὲν (τὸ) (dolmen). Μεγαλιθικὸν μνημεῖον· βλ. ντολμέν.

Δολὸ (τὸ) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 359, ἀγρόται καὶ κτηνοτρόφοι.

Δολογκιὰς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου ἀπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς Δολόγκων. Α. Θ. Σ.

Δόλογκοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Ἀρχαιότατος θρᾳκικὸς λαός, θεωρούμενος ὡς αὐτόχθων, κατοικῶν ἐπὶ τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου, ἥτις ἐξ αὐτοῦ ὠνομάζετο καὶ *Δολογκιάς*. Ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τοῦ Δολόγκου, υἱοῦ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς νύμφης Θρᾴκης. Οἱ Δόλογκοι πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν γειτόνων αὐτῶν Ἀψινθίων, κατέστησαν τύραννον τῆς χώρας των, κατόπιν συμβουλῆς τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, τὸν Ἀθηναῖον Μιλτιάδην, τὸν υἱὸν τοῦ Κυψέλου, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ ταχέως τὴν χώραν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν. Μετὰ τὸν θάνατόν του (525), διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνεψιός του Στησαγόρας, καὶ τοῦτον ὁ ἀδελφός του Μιλτιάδης (518), ὅστις παρέμεινε μέχρι τοῦ 515 π. Χ., διότι ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὰς Ἀθήνας, μετὰ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου. Οὗτος δὲ ὁ Μιλτιάδης εἶναι ὁ γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ νικητὴς τοῦ Μαραθῶνος. Τὸ ὄνομα τῶν Δολόγκων ἀναφέρεται ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Α. Θ. Σ.

Δολοί, *Ἄνω* [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κάτω Δολῶν* τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 198.

— **Δολοί**, *Κάτω* [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀβίας* τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 261. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἄνω Δολοὶ* (κάτ. 198), *Καλιανέϊκα* (κάτ. 115 καὶ *Κιτριὲς* (κάτ. 53). Δ. Ε. Μ.

δολομῆδαι (οἱ) (Dolomedae) [*Ζῳολ.*] Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τετραπνευμόνων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα: *δολομήδης*, *δόσσενος*, *δρακκέα*. Δ. Ν. Π.

δολομήδης (ὁ) (Dolomedes) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δολομηδῶν*. Οἱ δολομῆδαι ἔχουσι σῶμα ἀρκετὰ μέγα καὶ ἐπίμηκες, χειλικὰς γνάθους ἰσχυροτάτας καὶ πόδας ἰσχυρούς, ἐπιμήκεις καὶ πολυακανθωτούς. Ὁ χρωματισμός των εἶναι φαιὸς ἢ ἐπίξανθος. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ζῶντα παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

Δολομῖται (οἱ) [*Ἀρχ. Ἱστ.*]· βλ. Διλιμνῖται

δολομίτης (ὁ) (Dolomit, dolomie) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι διπλοῦν ἅλας ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου καὶ ἀνθρακικοῦ μαγνησίου, μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $CaCO_3.MgCO_3$. Παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους ῥομβοεδρικοὺς-τεταρτοεδρικοὺς τοῦ ἑξαγωνικοῦ συστήματος. Παρουσιάζει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα $3^1/_2$—4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,85—2,95, λάμψιν ὑελώδη. Εἶναι διαφανὴς μέχρι διαφωτίστου, ἄχρους, λευκὸς ἢ καὶ χρωματισμένος ὑπὸ ξένων προσμίξεων κίτρινος, καστανόχρους, μέλας. Ὁ καθαρὸς δολομίτης συνίσταται ἐξ ἑνὸς μορίου ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου ($CaCO_3$ 54, 35 %) καὶ ἑνὸς μορίου ἀνθρακικοῦ μαγνησίου ($MgCO_3$ 45,65 %). Προσβάλλεται εὐκόλως ὑπὸ θερμοῦ ὑδροχλωρίου ὀξέος, παραγομένου συγχρόνως ζωηροῦ ἀναβρασμοῦ ὑπὸ τοῦ ἐκλυομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Ὁ δολομίτης δὲν εἶναι σπάνιος εἰς φλέβας ὀρυκτῶν καὶ μεταλλευμάτων, μεγαλυτέραν ὅμως ἐξάπλωσιν ἔχει ὡς κρυσταλλοφυὴς δολομίτης, ὁπότε σχηματίζει ὁλόκληρα πετρώματα. Διακρίνεται: α') Ὡς *κρυσταλλικὸς δολομίτης*, εἰς κρυστάλλους μέλανας ἐμπεφυκότας ἐντὸς γύψου, ὡς καὶ εἰς κρυστάλλους ἐμπεφυκότας ἐντὸς χλωριτικοῦ καὶ ταλκικοῦ σχιστολίθου. Εὑρίσκεται ἐπίσης πολὺ συχνὰ εἰς μικροὺς κρυστάλλους μαργαριτοειδεῖς λάμποντας (*μαργαριτοκρύσταλλος Perlspat*), καὶ εἰς ἀδένας ἐντὸς μεταλλοφόρων φλεβῶν. β') Ὡς *κρυσταλλοφυὴς δολομίτης*, σχηματίζων πετρώματα. Τὸ ὄνομα δολομίτης ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου ντὲ Σωσσοὺρ τῷ 1795 πρὸς τιμὴν τοῦ Γάλλου γεωλόγου *Δολομιέ*, ὅστις πρῶτος περιέγραψε τὸ ἐν λόγῳ ὀρυκτὸν καὶ τὸ πέτρωμα. Γ. Κ. Γ.

— **δολομίτης** (ὁ) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα ἰζηματογενὲς λευκόν, συχνὰ κιτρινωπὸν μέχρι καστανοχρόου ἢ καὶ μέλαν, στιφρὸν μέχρι λεπτοκοκκῶδες, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ζαχαροκοκκῶδες, συνιστάμενον ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου καὶ ἀνθρακικοῦ μαγνησίου. Τὸ πέτρωμα δολομίτης δὲν παρουσιάζει πάντοτε τὴν ὀρυκτολογικὴν σύνθεσιν τοῦ καθαροῦ ὀρυκτοῦ δολομίτου. Εἰς τὴν γεωλογίαν δολομῖται καλοῦνται καὶ οἱ μαγνησιοβριθεῖς ἀσβεστόλιθοι. Οἱ δολομῖται ἔχουν εἰδικὸν βάρος μεγαλύτερον ἀπὸ τοὺς ἀσβεστολίθους. Εἰς τοὺς καθαροὺς δολομίτας φθάνει τὴν τιμὴν 2,87. Δὲν ἀναβράζουν ἐπιβρεχόμενοι μὲ ὀξεικὸν ὀξύ, καὶ μόλις ἀναβράζουν ἀσθενῶς ἐπιβρεχόμενοι μὲ ὑδροχλώριον ὀξύ. Φέρουν συχνὰ καὶ ξένας προσμίξεις, ὅπως καὶ οἱ ἀσβεστόλιθοι (βλ. λ.), περιέχουν δὲ καὶ ἀνθρακικὸν ὑποσίδηρον ($FeCO_3$) καὶ ἀνθρακικὸν μαγγάνιον ($MnCO_3$), ὡς καὶ ἴχνη ψευδαργύρου καὶ ἄλλων μετάλλων. Ἀναλόγως τοῦ ἱστοῦ διακρίνονται οἱ δολομῖται εἰς στιφρούς, κυψελώδεις ἢ ῥαουχβάκας καὶ εἰς δολομιτικὴν σποδὸν (Dolomitasche). Ὁ δολομίτης ὡς πέτρωμα παρουσιάζεται εἰς ὅλας τὰς διαπλάσεις ὡς κανονικὸν μέλος σειρῶν στρωμάτων. Ἐν Ἑλλάδι οἱ δολομῖται παρουσιάζονται ὡς πετρώματα τῆς μέσης τριασίου διαπλάσεως στρωμάτων, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸ κρυσταλλοσχιστῶδες σύστημα πετρωμάτων τῆς νήσου Σερίφου. Οἱ καθαρώτεροι δολομῖται χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ μαγνησίτου ὡς βασικὸν συλλίπασμα εἰς τὴν μεταλλουργίαν τοῦ σιδήρου (ἄπια τοῦ Thomas). Γ. Κ. Γ.

δολομητικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀπὸ τῶν *δολομιτῶν* χαρακτηριζόμενος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς δολομίτας.

— **Δολομιτικαὶ** *Ἄλπεις* (Le Dolomiti ἢ Alpi dolomitiche) [*Γεωγρ.*]. Ὀροσειρὰ τῶν ΝΑ Ἄλπεων, ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Βενέτσια Τριντεντίνα. Ἀποτελοῦν τμῆμα τῶν Καντορικῶν Ἄλπεων ἢ Ἄλπεων τοῦ Νοτίου Τυρόλου καὶ περιλαμβάνονται μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἀδίγη πρὸς Δ, τοῦ Πιάβε πρὸς Α, τοῦ Ρίεντς καὶ τοῦ Δράβου πρὸς Β καὶ τῆς κοιλάδος Βὰλ Σουγκάνα πρὸς Ν. Λέγονται ἐπίσης καὶ Ἄλπεις τοῦ ἀνατολικοῦ Τρεντίνου. Ὠνομάσθησαν δὲ Δολομιτικαὶ Ἄλπεις, ὡς ἀποτελούμεναι ἐκ *δολομίτου*. Εἶναι ὀνομασταὶ διὰ τὸ περίεργον σχῆμα καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων, ὀφειλομένην εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις, αἵτινες προκαλοῦν ἐπὶ τῶν πετρωμάτων αὐτῶν πρωτότυπα φυσικά, χημικὰ καὶ μηχανικὰ φαινόμενα ὑδατοπηγματος, ἀποσαθρώσεως καὶ διαβρώσεως. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη, διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Γκαντὸρ καὶ τοῦ Ἀγκόρντο, διαιρεῖται εἰς Δολομίτας τοῦ Βὰλ Φάσσε, ὧν ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι τὸ Γκεϊσλερ Σπίτσα, ὕψους 3182 μέτρων, ἡ Μαρμολάτα, ὕψους 3494, καὶ ἡ Πάλλα ντὶ Μαρτίνο, ὕψους 3244 καὶ εἰς Δολομίτας τοῦ Ἀμπέτσο μὲ ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὸ Κουρτὰ ὕψους 3177 μέτρων καὶ τὴν Σοραπίς, ὕψους 3291. Λόγῳ τοῦ σχήματος, τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἐν γένει διαμορφώσεώς των οἱ Δολαμῖται παρέχουν γραφικώτατα καὶ μεγαλοπρεπῆ θεάματα κορυφῶν, ὀροπεδίων, κοιλάδων καὶ κλεισωρειῶν, καὶ συχνάζονται πολὺ ὑπὸ ἐπισκεπτῶν ἀλπινιστῶν καὶ περιηγητῶν. Εἰς πολλὰς δὲ κοιλάδας αὐτῶν καὶ κορυφὰς ἔχουν ἱδρυθῆ κέντρα διαχειμάσεως καὶ παραθερισμοῦ, ὧν τὸ κυριώτερον εἶναι ἡ Κορτίνα ντ' Ἀμπέτσο, ὀνομαστὸς κλιματολογικὸς σταθμός, μετὰ μεγάλων ξενοδοχείων καὶ πεδίων παγοδρομιῶν. —Μ.

— **δολομιτικὴ** *μάργα* (ἡ) (dolomitische Mergel) [*Πετρογρ.*] Πέτρωμα ἰζηματογενές, τὸ ὁποῖον εἶναι στενὸν μηχανικὸν μῖγμα *δολομίτου* μὲ ἀργιλλικὰς οὐσίας. Μεταξὺ τῶν οὐσιῶν τούτων τινὲς διαλύονται εἰς ἀραιὸν ὑδροχλώριον ὀξύ, ἄλλαι εἶναι καολίνης χλωριτικὰ ὀρυκτά. Ἐνυπάρχουν καὶ μοσχοβίτης, τεμαχίδια ἀστρίων, καὶ ἐνίοτε κοκκίδια χαλαζίου (βλ. καὶ λ. μάργα). Γ. Κ. Γ.

— **δολομιτικὸς** *ἀσβεστόλιθος* [*Πετρογρ.*]· βλ. λ. ἀσβεστόλιθος.

— **δολομιτικὸς** *ψαμμίτης* (Dolomitsandstein) [*Πετρογρ.*] Ψαμμίτης τοῦ ὁποίου τὰ κοκκία εἶναι συνδεδεμένα διὰ δολομιτικοῦ συνδετικοῦ ὑλικοῦ. Γ. Κ. Γ.

Δόλοπες (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Ἀρχαῖος ἠπειροθεσσαλικὸς λαὸς κατοικῶν τὴν Δολοπίαν (βλ. λ.). Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφέρονται ὡς συνεκστρατεύσαντες μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος (480 π. Χ.), ὡς ὑποταχθέντες (374) ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἰάσονος (*Ξενοφ.* Ἑλλ. Β. δ, 1) καὶ ὡς συνταχθέντες μετὰ τοῦ Φιλίππου Β' κατὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον (323). Ἀνῆκον εἰς τὴν δελφικὴν ἀμφικτιονίαν, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Περσέως, οὗτινος ὑπῆρξαν ἐχθροί, συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν γειτνιαζόντων Αἰτωλῶν. —Π.

Δολοπία (ἡ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ ὑπὸ τῶν *Δολόπων* κατοικουμένη χώρα. Τὰ ὅρια ταύτης δὲν εἶναι ἐπαρκῶς ἐξηκριβωμένα. Ὁ Θουκυδίδης (Β', 102, 2) ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἀχελῷος ποταμὸς ῥέει «διὰ Δολοπίας καὶ Ἀγραίων καὶ Ἀμφιλόχων». Κατὰ τὸν Στράβωνα (10, 430, 432, 437) ἡ χώρα ἔκειτο ἐν τῷ ΝΔ. τμήματι τῆς Θεσσαλίας μεταξὺ Φθιώτιδος καὶ Αἰνιάνων πρὸς Α., Εὐρυτάνων καὶ Ἀγραίων πρὸς Ν., τῆς Ἀμφιλοχίας πρὸς Δ., τῶν Ἀθαμάνων καὶ τῆς Θεσσαλιώτιδος πρὸς Β. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ ὅρια αὐτῆς δύνανται νὰ ὁρισθῶσι μεταξὺ Ξυνιάδος λίμνης πρὸς Α. καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου πρὸς Δ., ἀπὸ τοῦ Τυμφρηστοῦ πρὸς Ν. μέχρι τοῦ νῦν ποταμοῦ Σμιγοῦ πρὸς Β. Τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς χώρας ἀνήκει εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Πηνειοῦ. Ἡ χώρα εἶναι ἀπόκεντρος, ἄγονος καὶ ἄβατος, ἕνεκα δὲ τούτου ἀπετέλει διαμέρισμα διαρκῶς ἐλεύθερον, πολεμικόν, ἀλλὰ κατοικούμενον ὑπὸ πτωχῶν καὶ τραχέων ποιμενικῶν πληθυσμῶν. Ἀρχαῖα λείψανα ὑπάρχουσι παρὰ τῇ νῦν Ρεντίνᾳ, τῷ Ἁγίῳ Ἰωάννῃ, πλησίον τῆς Κάτω Ἀγόριανης, Ἀγράφων, Βινιάνων, Βραγκιανῶν, Βουλπίου. Κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους ἐκαλεῖτο *Ἀνώβλαχα*. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

δολόπιος (ὁ) (Dolopius) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατεριδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ κεραίας κυματοειδεῖς, ἰσομήκεις καὶ σῶμα ᾠοειδές. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

δολοπλοκία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δολοπλόκου, πλοκὴ δόλων, ῥᾳδιουργία, μηχανορραφία, πονήρευμα, τέχνασμα.

δολοπλόκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πλέκων δόλους, ῥᾳδιοῦργος, μηχανορράφος.

δολοπλοκῶ (*—έω*)· πλέκω δόλους, χρησιμοποιῶ δόλον, ῥᾳδιουργῶ, μηχανορραφῶ.

Δολόπων *Καρίτσα* [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Καρίτσα *Δολόπων*.

Δολόρες (Dolore)· βλ. λ. Ντολόρες.

δόλος (ὁ) μέσον πρὸς ἐξαπάτησιν, πονήρευμα, τέχνασμα, μηχανορραφία, ῥᾳδιουργία· ‖ δόλωμα, δέλεαρ: παροιμ. «μὲ τὸ δόλο πιάνουν ψάρι», «μικρὸς δόλος βγάνει μεγάλο ψάρι».

— [*Ἀστικ. Δικ.*] βλ. πταῖσμα.

— [*Ποιν. Δικ.*]· βλ. ὑποκειμενικὴ *ὑπαιτιότης*

Δόλος (ὁ) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Κύπρου (πλάτ. 34° 41' 45'' Β, μῆκ. 33° 15' 45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στρατιωτικοῦ χάρτου τοῦ Κίτσενερ: 2074: Cyprus island). Ἀποτελεῖ τὸ ΒΑ κέρας τοῦ κόλπου τῆς Λεμησσοῦ (ἢ Ἀκρωτηρίου) καὶ ἀπέχει ἀπὸ μὲν τοῦ ἀκρωτηρίου Γάτος 14 ½ μιλ. Α.ΒΑ, ἀπὸ δὲ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἀμαθοῦντος 11 χιλιομ. ἀνατολικῶς. Σ. Ε. Λ.

Δολὸς (ὁ) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 358.

Digitized by Google

δολοφονία (ἡ)· φόνος διὰ δόλου, ἐξ ἐνέδρας ἢ ἐκ προμελέτης.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἀναλόγως τῶν ἐλατηρίων ἅτινα κινοῦσι τὸν δολοφόνον, ἡ *δολοφονία* δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς πολλὰς κατηγορίας. Τὰ κυριώτερα τῶν ἐλατηρίων τούτων εἶναι ἡ ἐκδίκησις, λόγοι θρησκευτικοί, λόγοι πολιτικοί, ἡ πλεονεξία, ὁ ἔρως, ἡ ζηλοτυπία καὶ ἡ παραφροσύνη.

Ἐκδίκησις. Παρ' ἅπασι τοῖς ἀγρίοις, τοῖς βαρβάροις, ἡμιβαρβάροις, ἐν μέρει δὲ καὶ παρά τισι πεπολιτισμένοις λαοῖς ἡ ἐκδίκησις, ἡ πολυθρύλητος βεντέττα, ὑπῆρξε λίαν διαδεδομένον ἔθιμον καὶ σήμερον ἔτι ἀπαντῶν ἐνιαχοῦ. Ὁ φονεὺς καθιστᾷ ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ συνυπεύθυνον καὶ συνένοχον, καὶ τοῦτο, διότι ἡ οἰκογένεια ἐλογίζετο ἀρχικῶς ὡς ὑπερατομικὴ μονάς, αὐτοτελὴς ὀντότης, τὰ καθ' ἕκαστον μέλη τῆς ὁποίας ἐθεωροῦντο ὡς ἔχοντα τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ψυχοσύνθεσιν, ὡς σκεπτόμενα, συναισθανόμενα καὶ ἐνεργοῦντα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἄλλαις λέξεσιν ἐξελαμβάνοντο ὡς ἓν καὶ μόνον ἄτομον. Κατὰ ταῦτα ἡ οἰκογένεια, ὡς τοιαύτη, δὲν εἶναι μόνον ὑπεύθυνος διὰ τὴν ὑπό τινος τῶν μελῶν αὐτῆς διαπραχθεῖσαν ἀνθρωποκτονίαν, ἀλλὰ καὶ συνένοχος. Ὅθεν οἱ συγγενεῖς τοῦ θύματος δικαιοῦνται νὰ στραφῶσιν οὐχὶ ἐναντίον μόνου τοῦ φονέως, ἀλλὰ καθ' ὁλοκλήρου τῆς ὁμάδος, ἧς οὗτος ἀποτελεῖ ἁπλοῦν συστατικὸν μέρος.

Τὸ συναίσθημα τῆς ἐκδικήσεως, ὅπερ γεννᾷ ἡ δολοφονία, εἶναι ὀξύτατον παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς. Εἶναι γνωστὸν τὸ τῆς Γραφῆς «Πάντες οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται». Παρ' ἀρχαίοις Γερμανοῖς ὁ δολοφόνος, ἀποκηρυσσόμενος ὑπὸ τῆς εἰς ἣν ἀνῆκε φυλῆς καὶ εἰς περίπτωσιν ἔτι καθ' ἣν ἐφόνευε δοῦλον, ἐθεωρεῖτο ὡς ἄψυχον ἀντικείμενον ἢ ὡς ζῷον, (ἰδίᾳ ὡς λύκος), τὸν ὁποῖον πᾶς τις, ἐκδικούμενος τὸ θῦμα, ἐδικαιοῦτο νὰ θανατώσῃ ἀτιμωρητί. Παρ' Ἕλλησι πᾶσα ἐπαφὴ τοῦ δολοφόνου μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν ἀπηγορεύετο αὐστηρότατα μέχρι τοῦ καθαρμοῦ, ὅστις διήρκει ἐνίοτε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρωποκτόνου. Πᾶσα οἰκία ἦτο ἑρμητικῶς κεκλεισμένη εἰς αὐτόν. Οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν πλησιάσῃ, οὐ μόνον δὲ τὸ ἐγγίζειν τὰ ἐνδύματά του, ἀλλὰ καὶ τὸ στρέφειν τὸ βλέμμα πρὸς αὐτὸν ἐθεωρεῖτο ὀλέθριον. Ἡ αὐστηρὰ δὲ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως τήρησις τοῦ καθαρμοῦ, πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἀνταποκρινομένου, δεικνύει τὴν τάσιν τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς αὐθαιρέτου ἐκδικήσεως, ἥτις ἠσκεῖτο πρότερον κατὰ τοῦ φονέως καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, διὰ τῆς παρὰ τῆς πολιτείας ἐννόμως ἐπιβαλλομένης ποινῆς εἰς τὸν ἀνθρωποκτόνον. Πρῶτος ἔδωκε τὸ παράδειγμα αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων, ὅστις μετὰ τὸν φόνον τοῦ δράκοντος Πύθωνος ὑπεβλήθη εἰς μακρὸν καθαρμόν. Μεγάλως συνέβαλεν ἐν προκειμένῳ ὁ πρὸς τοὺς θεοὺς σεβασμός. Οἱ θεοὶ ἐκδικοῦνται ἑκάστοτε ἀπηνῶς τοὺς φονεῖς, ὡς καὶ λαοὺς καὶ πόλεις μιανθείσας διὰ τοῦ αἵματος. Πρέσβεις Συβαριτῶν, ἀποσταλέντες εἰς τοὺς Δελφούς, ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῆς Πυθίας, διότι οἱ Συβαρῖται εἶχον φονεύσει κιθαρῳδὸν παρά τινα βωμὸν τῆς Ἥρας. Ὁ μητροκτόνος Ὀρέστης καταδιώκεται ὑπὸ τῶν Ἐρινύων· ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἔρριψαν ξένον τινά, ἐπισκεφθέντα τὴν πόλιν αὐτῶν, εἰς βάραθρον, δεινὸς λοιμὸς ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ δὲ χρησμὸς ἀπεφάνθη, ὅτι ἔδει τὸ ἄστυ νὰ ἐξαγνισθῇ παρευθὺς διὰ τὸ διαπραχθὲν ἔγκλημα καὶ νὰ οἰκοδομηθῇ ναὸς πρὸς τιμὴν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν. Ὁ καθαρμὸς ἐγίνετο διὰ τοῦ ἱεροῦ πυρός, ὅπερ μετεφέρετο ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἐκ τῶν Δελφῶν ὑπὸ ἱερέων τοῦ Ἀπόλλωνος, οἵτινες εἶχον εἰδικὴν πρὸς τοῦτο ἐντολήν. Ἡ ἐκδίκησις ἀναφέρεται εἰς τὰ δικαστικὰ χρονικὰ ὡς ἐλατήριον πολλῶν στυγερῶν κατὰ τῆς ζωῆς κακουργημάτων, λυπηρὸν δ' ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ ὅτι οἱ λόγοι τῆς ἐκδικήσεως εἶναι πολλάκις καθ' ὁλοκληρίαν ἀσήμαντοι καὶ ἀδικαιολόγητοι.

Θρησκεία. Παρὰ τοῖς ἀγρίοις αἱ διὰ θρησκευτικοὺς λόγους ὁμαδικαὶ δολοφονίαι ὑπὸ τύπον ἀνθρωποθυσιῶν εἶναι συχνόταται. Παρὰ τοῖς Βαγκάντα τῆς Ἀφρικῆς ἐσφάζοντο κατά τινα ἑορτήν, καλουμένην ἑορτὴν τῶν νεκρῶν, ὑπὲρ τὰς 2,000 ἄτομα: ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδες. Τοιούτου εἴδους ἀνθρωποκτονίας διέπραττον καί τινες πεπολιτισμένοι λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν θρησκευτικῶν ἀνθρωποκτονιῶν ἀνήκει καὶ ἡ καλουμένη «ἱερὰ βασιλοκτονία» (sakraler Königsmord). Ἐπειδὴ κατὰ τὴν πεποίθησιν πλείστων κατὰ φύσιν καὶ ἡμιβαρβάρων λαῶν ὁ ἡγεμὼν εἶναι ἐφωδιασμένος μὲ μεγάλην δύναμιν ταμπού, ἥτις, κληρονομικῶς μεταβιβαζομένη εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, χρησιμεύει πρὸ παντὸς ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ὑπηκόων του, ἔπρεπε νὰ σφάζεται, πρὶν ἢ γηράσῃ καὶ ἀπολέσῃ τὴν τόσον εὐεργετικὴν διὰ τὸν λαόν του δύναμιν τοῦ ταμπού. Ἡ ἱερὰ βασιλοκτονία ἀπαντᾷ τόσον ἐν τῇ νοτίῳ Ἰνδικῇ καὶ τῇ Αἰθιοπίᾳ, ὅσον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σκανδιναυίᾳ (Σουηδίᾳ) καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Πρωσσίᾳ. Θρησκευτικαὶ δολοφονίαι καλοῦνται ἐπίσης αἱ ἀνθρωποκτονίαι αἱ διαπραττόμεναι εἴτε ὑπὸ τὸ πρόσχημα καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς θρησκείας, εἴτε τοὐναντίον ἐκ λόγων ἀντιθρησκευτικῶν. Αἱ πρῶται, συχνόταται κατὰ τὸν μεσαίωνα πρὸ παντὸς ἐν τῇ Δύσει, διεπράττοντο κατὰ τῶν αἱρετικῶν, τῶν Ἰουδαίων, τῶν Μωαμεθανῶν, τῶν μάγων, τῶν μαγισσῶν, τῶν καλουμένων λυκανθρώπων κτλ.. Ὡς γνωστόν, ὀλίγοι αἱρετικοὶ ἢ μὴ Χριστιανοὶ ἐγκατεστημένοι ἐν Ἱσπανίᾳ ἢ παρεπιδημοῦντες ἐν αὐτῇ, κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι τὰς δολοφονικὰς τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἐπιθέσεις. Φονικωτάτη μωαμεθανικὴ αἵρεσις ὑπῆρξεν ἐπίσης καὶ ἡ τῶν Ἀσσασίνων, ἱδρυθεῖσα τῷ 765 μ. Χ. καὶ ἐπιδιώξασα ὡς σκοπὸν τὴν τρομοκράτησιν διὰ τοῦ φόνου. Αἱ δεύτεραι εἶναι σπανιώτεραι.

Πολιτική. Πολιτικαὶ καλοῦνται αἱ δολοφονίαι, αἱ κατὰ ἡγεμόνων, κυβερνητῶν, ἡγετῶν πολιτικῶν κομμάτων ἢ καὶ ἀστυνομικῶν στρεφόμεναι. Οἱ δράσται τῶν δολοφονιῶν τούτων, μὴ ἐλαυνόμενοι ὑπὸ αἰτίων προσωπικῶν, δολοφονοῦσι διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὰ θύματα καταδυναστεύουσι τὸν λαὸν ἢ ἀντιτίθενται εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τοῦ κόμματος, εἰς ὃ ἀνήκει ὁ δολοφόνος. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δολοφονιῶν τούτων ἀνήκουσι καὶ αἱ διαπραττόμεναι ἐναντίον μελῶν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κόμματος προδωσάντων τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν. Τοιαῦται δολοφονίαι εἶναι ἡ τοῦ Πεισιστρατίδου Ἱππάρχου ὑπὸ τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, τοῦ Καποδιστρίου ὑπὸ τῶν Μαυρομιχαλέων, τοῦ Ἐρρίκου Δ' ὑπὸ τοῦ Ραβαγιάκ, τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Γ' ὑπὸ μηδενιστῶν, τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας Καρνὸ ὑπὸ τοῦ Ραβασσόλ, τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ ὑπὸ τοῦ Λουκκέη κτλ. Α. Δ.

δολοφονίδαι (οἱ) (Dolophonidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ὁ δολοφόνος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δολοφονικός, *—ή, — όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δολοφονίαν ἢ τὸν δολοφόνον: «δολοφονικὸς τρόπος», «μέσα δολοφονικά». — Ἐπίρρ. ***δολοφονικῶς***.

δολοφόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φονεύων διὰ δόλου, ὁ φονεύων μὲ μέσα δόλια καὶ ἄνανδρα οἷον ἐξ ἐνέδρας, ἐκ προμελέτης· ‖ μεταφ. πᾶς ὅστις βλάπτει διὰ μέσων δολίων.

δολοφόνος (ὁ) (Dolophonus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δολοφονιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μετρίου μεγέθους, μὲ κοιλίαν εὐρεῖαν καὶ χρῶμα σκοτεινῶς ἐρυθρόν. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Μολούκων νήσων καὶ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

δολοφονῶ (*— έω*)· φονεύω διὰ δόλου, ὅπως μὴ ἀντιμετωπίσω ἄμυναν, οἷον ἐξ ἐνέδρας ἢ ἄλλης προμελέτης.

δολόφραγμον (τὸ) (Dolophragmum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα ἐν Νεπάλῃ. Δ. Ν. Π.

δολόφρων (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δόλους ἐπινοῶν, δόλιος, δοχοπλόκος.

Δόλοψ (ὁ) *[Μυθολ.]*. Οὗτος λέγεται υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ, ἦτο δὲ Θεσσαλὸς ἥρως, ὁ ὁποῖος ἀποθανὼν ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Θεσσαλίας εἶχε τάφον εἰς τὴν παραλίαν, μακρόθεν ὁρώμενον κατὰ τὰς Πειρεσιὰς καὶ τὴν Μαγνησίαν. τὸ «Δόλοπος σῆμα» ἢ «Δολοπήϊον τύμβον» (*Ἀπολ. Ροδ.* Ἀργ. 1, 585). Ἀπὸ τούτου, ὡς ἐπωνύμου ἥρωος, φαίνεται ὅτι ὠνομάσθησαν οἱ *Δόλοπες* καὶ ἡ *Δολοπία* (*Στέφ. Βυζ.* ἐν λ.). ΙΑΚ. Χ. Δ.

δολυκόρις (ἡ) (Dolycoris) *[Βοτ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πενιατομιδῶν*. Νύσσει καὶ ἀπορροφᾷ τοὺς χυμοὺς τῶν σταφυλῶν καὶ τῶν μήλων. Διαχέει χαρακτηριστικὴν δυσοσμίαν. Ε. Τ. Ε.

Δολφῖνος, *Ζωρζῆς*. Ἑνετὸς στρατιωτικὸς καὶ χρονογράφος, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Κατελέχθη μεταξὺ τῶν προμάχων τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν αὐτῆς. Ταχθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς σώματος, ἐφρούρει μίαν πύλην τετειχισμένην μὲν σήμερον, τότε ὅμως λίαν σημαντικήν, διότι ἔκειτο μεταξὺ τῆς πύλης τῆς Πηγῆς ἢ μᾶλλον τῆς ἔκτοτε ἀνοιγείσης Νέας πύλης (Γενὶ - Καπουσοῦ), καὶ τῆς περιωνύμου πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ (Τὸπ - Καπουσοῦ), ἣν ἐφρούρει αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Ὁ Ζωρζῆς Δολφῖνος ἐπιζήσας τῆς καταστροφῆς συνέγραψε τὴν χρονογραφίαν τῆς ἁλώσεως. Κατά τινας ὁ χρονογράφος Ζωρζῆς Δολφῖνος εἶναι ἄλλος, ἴσως υἱὸς τοῦ πολεμήσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλὰ τοῦτο ἐλέγχεται ἀβάσιμον ἀπὸ ὡρισμένας φράσεις τοῦ χρονικοῦ, μαρτυρούσας τὸν αὐτόπτην καὶ δὴ τὸν πολεμιστήν. Γ. Δ. Κ.

δολῶ (*—όω*)· ἐξαπατῶ, συλλαμβάνω διὰ δόλου. ‖ μεταποιῶ τι δολίως, κιβδηλώνω, νοθεύω (κοιν. *δολώνω*).

δόλωμα (τό)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξαπατῶμεν, ἀρχ. *δέλεαρ*: «δόλωμα γιὰ ψάρεμα», «μικρὰ ψάρια γιὰ δόλωμα»· ‖ μεταφρ. πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἐξαπάτησιν: παροιμ. «δὲν ἔπιασε τὸ δόλωμα» ματαία ἀπέβη ἡ προσπάθεια, ἡ δαπάνη, «τὸ δόλωμα βγάνει ψάρι» καὶ «χωρὶς δόλωμα ψάρι δὲν πιάνεται» ὅτι ἄνευ δαπάνης καὶ μάλιστα ἄνευ δεκασμοῦ δὲν κερδίζει τις τὴν ὑπόθεσίν του· ‖ ἡ ἐνέργεια τοῦ *δολώνω*, νόθευσις: «τὸ δόλωμα τοῦ κρασιοῦ,—τοῦ βουτύρου κλπ.».

— *[Ἁλιευτ.]* Βλ. λ. ἁλιεία (τ. Γ' σ. 766 β').

δολωμία (ἡ) (Dolomia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Δόλων (ὁ) *[Μυθολ.]*. Ἥρως ἐκ Τροίας, υἱὸς τοῦ κήρυκος Εὐμήδους. Ἦτο ὠκύπους, ἀλλὰ μικρόσωμος καὶ δειλός. Νύκτα τινά, ὁ Δόλων προέτεινεν εἰς τοὺς συμπατριώτας του νὰ κατασκοπεύσῃ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν, ἐστρατοπεδευμένων ἔναντι τῶν Τρῴων. Λαβὼν τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἕκτορος, ὅστις τῷ ὑπεσχέθη τὸ ἅρμα καὶ τοὺς κέλητας τοῦ Ἀχιλλέως, μετέβη εἰς τὸ ἀντίπαλον στρατόπεδον, ὡπλισμένος μὲ τόξον καὶ φέρων δορὰν λύκου καὶ πηλήκιον ἐκ δέρματος ἰκτίδος. Ἀλλ' ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, οἵτινες εἶχον ἀπομακρυνθῆ διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τοῦ στρατοπέδου των, τὸν παρηκολούθησαν καὶ τὸν συνέλαβον. Διὰ τῶν πληροφοριῶν, ἃς παρέσχεν εἰς αὐτοὺς προθύμως περὶ τῆς στρατοπεδεύσεως τῶν Τρῴων καὶ τῶν συμμάχων των, εἰς οὓς εἶχον ἐμπιστευθῆ τὴν φρούρησιν τῶν στρατοπέδων των, κατέστη εἰς τοὺς δύο ἥρωας ἐφικτὴ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Ρήσου καὶ τῶν Θρᾳκῶν. Παρὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην, ὁ Διομήδης δὲν ἐφείσθη τῆς ζωῆς τοῦ Δόλωνος, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς συλήσας τὰ ὅπλα του προσέφερεν αὐτὰ βραδύτερον ὡς ἀνάθημα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Τὸ αὐτὸ θέμα πραγματεύεται ὁ εἰς τὸν Εὐριπίδην ἀποδιδόμενος «Ρῆσος».

Περὶ τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ Δόλωνος ἐν τῇ τέχνῃ πραγματεύονται ὁ Ὄφερμπεκ καὶ ὁ Σράϊμπερ. Πλὴν ἀγγείων τινῶν, δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἐν προκειμένῳ κύλιξ τοῦ Εὐφρονίου (ἐν Μονάχῳ) καὶ ἀπουλήϊος κρατὴρ (ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ), ἀναφερόμενος εἰς σκηνήν τινα κωμῳδίας. Ἐπὶ παλαιοῦ κορινθιακοῦ ἀγγείου ὁ Δόλων ἀπεικονίζεται γονυπετής, ὡς συμπληρωματικὴ μορφὴ κατὰ τὴν μονομαχίαν τοῦ Αἰνείου καὶ τοῦ Αἴαντος. Πρὸς τούτοις δέον νὰ μνημονευθῶσι σχετικὴ ἀπεικόνισις ἐπὶ ἀργυροῦ ἀγγείου (ἐν Παρισίοις) καί τινα ἀγαλμάτια ἐξ ὀπτῆς γῆς (τερρακόττα). Εἰκὼν ἐν τῷ Ἀμβροσιανῷ κώδικι τῆς Ἰλιάδος ἀπεικονίζει εἰς δύο σκηνὰς τὴν σύλληψιν καὶ τὴν σφαγὴν τοῦ Δόλωνος. Α. Δ.

δόλων (ὁ)· ἐγχειρίδιον τῶν δολοφόνων προσηρμοσμένον ἐντὸς ῥάβδου, ἐγχειριδιόρραβδος· ‖ τὸ μικρότατον πρωραῖον ἱστίον.

— [ΝΑΥΤ.] Καλοῦνται *δόλωνες* (κοιν. *γάπιες*, γαλλ. huniers, ἀγγλ. top sail) τὰ σπουδαιότατα τῶν τετραγώνων ἱστίων τῶν πλοίων, τὰ ἐκπεταννύμενα ἀπὸ κεραιῶν σταυρουμένων καθέτως ἐπὶ τῶν μεγάλων ἐπιστηλίων, δι' ὃ τὰ ἐπιστήλια ταῦτα καὶ δολώνων ἐπιστήλια ὀνομάζονται ὡσαύτως. Καὶ εἰς μὲν τὰ παλαιότερα ἱστιοφόρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν συγχρόνων ἔτι ἐκπαιδευτικῶν πολεμικῶν πλοίων, οἱ δόλωνες ἦσαν ἁπλοῖ (μονὲς γάπιες)· ἦσαν δηλαδὴ τὰ δεύτερα ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα τετράγωνα ἱστία τοῦ ἀκατίου καὶ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ πάρωνος (βρικίου) ἢ μυοδρόμονος, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ τὸ πρῶτον ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα τετράγωνον ἱστίον τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου (σχ. 4 ὡς καὶ εἰκὼν εἰς λ. δρόμων).

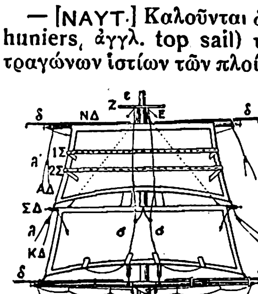

Σχ. 1. *Διπλοῦς δόλων ἀναπεπιαμένος.*

[Σ=στήλη ἱστοῦ. — δ=δοράτιον. — ΚΔ=κάτω δόλων (μπάσσο γάπια). — ΣΔ=κεραία σταθεροῦ δόλωνος. — ΑΔ=ἄνω δόλων. — 1Σ=πρώτη σειρὰ δόλωνος. — 2Σ=δευτέρα σειρὰ δόλωνος. — ΝΔ=κεραία κινητοῦ δόλωνος. — Ε=μέγα ἐπιστήλιον. — Ζ=δίζυγον. — ε=μικρὸν ἐπιστήλιον. — σ=μέσοι συστολεῖς. — Λ=ὁλκοὶ μεγάλης κεραίας. — λ=ὁλκοὶ κεραίας σταθεροῦ δόλωνος. — λ'=ὁλκοὶ κεραίας κινητοῦ δόλωνος.

Καὶ ὁ μὲν δόλων τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ ὀνομάζεται διακριτικῶς *δολώνιον* (κοιν. *παρο(υ)κέτο*, γαλλ. petit hunier, ἀγγλ. fore top sail), ὁ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ *δόλων* καὶ ὁ τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου, ὁ μικρότερος τῶν τριῶν δολώνων, *δολωνὶς* (κοιν. *κοντραμετζάνα*, γαλλ. perroquet de fougue, ἀγγλ. mizen top-sail)· οὕτω, τὸ μὲν δολώνιον ποδοῦται εἰς τὴν κε-

Digitized by Google

ραίαν τοῦ ἀκατίου, ὁ δόλων εἰς τὴν κεραίαν τῆς μεγί-
στης (σχ. 2) καὶ ἡ δολωνὶς εἰς τὴν κεραίαν ἐπίκριον.
Καὶ πρὶν μὲν ἀρθῶσιν οἱ ὑπὸ ἐκπέτασιν ἁπλοῖ
δόλωνες (κέλευμα: «εἰς πόδωσιν δολώνων»... «πόδου»
..«εἰς ἄρσιν—(ἢ «ὑπέρας»)—δολώνων»...«αἶρε!» σχ. 4)
αἱ κεραῖαί των ἀνεπαύοντο διά τε τοῦ σώματός

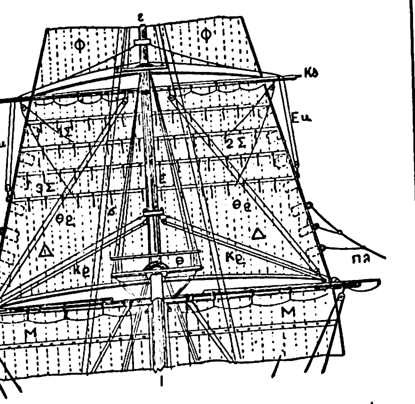

Σχ. 2. *Τμῆμα πετάσματος εἰκονίζον ἀναπεπταμένον τὸν δόλωνα μεταξὺ τῆς μεγίστης καὶ τοῦ φώσωνος.*

[Ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω: Ι=στήλη μεγάλου ἱστοῦ. Μ=μεγίστη. Δ=δόλων. Πλ=πλαγιαστήρ. Κρ=κερούαξ τῆς μεγίστης. Θ=θωράκιον. Θρ=θρίος τοῦ δόλωνος. 1Σ, 2Σ, 3Σ=πρώτη, δευτέρα, τρίτη σειρὰ δόλωνος. Εκ=ἔκφορος. Κδ=κεραία δόλωνος. Ε=μέγα ἐπιστήλιον. Ζ=δίζυγον. Φ=φώσων. Σ=ἐπιστήλιον φώσωνος.]

των καὶ τῶν ἀγκοινῶν των ἐπὶ τῶν στηλοκράνων
(Σ) τῶν στηλῶν (Ι), μετὰ δὲ τὴν ὅλην αὐτῶν ἄρσιν,
αἱ κεροῖαι ἔφθανον, τῶν ἀγκοινῶν αὐτῶν ὀλισθαι-
νουσῶν κατὰ μῆκος τοῦ μεγάλου ἐπιστηλίου, ὀλίγον
κάτωθεν τῶν διζύγων (Ζ) (βλ. σχ. 2 καὶ λ. δίζυγα). Εἰς
τὴν τοιαύτην δὲ θέσιν οὐσῶν τῶν κεραιῶν (Κδ)
τῶν δολώνων (Δ) ἢ καὶ κατὰ μίαν σειρὰν (μοῦδα) χα-
μηλότερον, ἐποδοῦντο εἰς αὐτὰς οἱ ὑπερκείμενοι
φώσωνες (Φ). Ἔχουσι δὲ οἱ ἁπλοῖ δόλωνες ἐπὶ μὲν
τῆς πρωραίας ἐπιφανείας των (σχ. 3) ἐπιρράμματα
ὡς τὰ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κορυφαίου λώματος Κ)
τῶν πλαγίων λωμάτων (Λ) καὶ τοῦ ποδώματος
(Π). ἐπὶ πλέον δὲ τὰ νεῦρα (σ) τῶν σειρῶν (δι' ὧν
νεύρων ὁ Bégéluic ἀντικατέστησε τὰ πρότερον
ὑπάρχοντα σειράδια σ τῶν σειρῶν 1Σ, 2Σ, 3Σ ὡς
ἐν σχ. 2)· ἐπὶ δὲ τῆς πρυμναίας ἐπιφανείας των
(σχ. 3) τὸ τραπέζιον (Τ), ἐπίρραμμα προφυλάσσον
τὸ ἐφ' οὗ τοῦτο ἱστίον ἀπὸ τῆς φθορᾶς λόγῳ
τῆς τριβῆς του πρὸς τὸ θωράκιον, τὸν λαιμὸν
καὶ τὸ στηλόκρανον, τὸ στῆθος Σ, τρίγωνον ἐπίρ-
ραμμα πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ὄγκου τοῦ ἱστίου μετὰ
τὴν πτύξιν του, καὶ τὸ κατακόρυφον ἐπίρραμμα
(Φ), συνδέον τὰ δύο προηγούμενα καὶ προφυλάσ-
σον τὸ ἱστίον ἀπὸ τῆς, λόγῳ τῆς τριβῆς του κατὰ
μῆκος τοῦ μεγάλου ἐπιστηλίου, φθορᾶς του. Τὸ
τοπεῖον τῆς κεραίας καὶ τοῦ ἱστίου τῶν ἁπλῶν
δολώνων ἀποτελοῦσιν οἱ κεροίακες, οἱ ὁλκοί,
τὰ σύσπαστα τοῦ σάλου (προκειμένων μεγάλων
πλοίων), οἱ ἔκφοροι, οἱ παρέκφοροι, οἱ πλαγιαστῆρες,
οἱ συστολεῖς καὶ τὰ τοπεῖα τῶν δορατίων (βλ. λ.
παρίστια) Οἱ ἁπλοῖ δόλωνες ἀναντιρρήτως ὑπῆρξαν
τὸ μεγαλειῶδες τοῦ παλαιοῦ ἱστιοφόρου πλοίου
ἱστίον. Παρεῖχεν ὅμως ὁ χειρισμός των δυσχε-
ρείας, δι' ὃ καὶ ἀπῄτει πολὺ πλήρωμα, ἀλλὰ καὶ
σοβαρωτάτους κινδύνους εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν κεραιῶν
των «ἀραιοῦντας» *δολωνίτας*, ἰδίως κατὰ τὰς πτύ-
ξεις καὶ τὰς σειροδετήσεις ὑπὸ σμώνην ἢ λαίλαπα
καὶ κλύδωνα.

Πρῶτος ὁ Ἀμερικανὸς πλοίαρχος Forbes (1849)
παρουσίασε πρὸς μείωσιν εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν
ἀτόπων τῶν ἁπλῶν δολώνων σοβαρωτάτην καινο-
τομίαν, ἥτις ραγδαίως ἐφηρμόσθη εἰς ἅπαντα τὰ
ἐμπορικὰ ἱστιοφόρα, ἀραιῶς δὲ εἰς τὰ πολεμικά,

γάπια, hunier fixe, lower top-sail), τοῦ ὁποίου ἡ
κεραία ἔχει σταθερὰν τὴν ἀγκοίνην καὶ προσπε-
φυκυῖαν τῷ σιδηρῷ στηλοκράνῳ, καὶ ἀπὸ τὸν
κινητὸν (ἢ *ἄνω*) *δόλωνα* (ἀπάνω γάπια, hunier vo-
lant, upper top-sail), ἔχοντα δύο ἢ τρεῖς σειρὰς
καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κεραία δύναται νὰ ἐπαίρεται
ἕως τῆς βάσεως τῶν διζύγων, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλᾶ-
ται ἐκεῖθεν φθάνουσα μέχρι τῆς κεραίας τοῦ στα-
θεροῦ δόλωνος. Διὰ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν δι-
πλῶν δολώνων ὑπεραντισταθμίζεται τὸ μειονέκτημά
των (τῆς μὴ ἀποδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ ἀνέμου ὡς
τοῦτο θὰ ἀπεδίδετο ἐὰν ὁ δόλων ἦτο ἑνιαῖος, καὶ
τοῦ ἐπιβάλλοντος εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου),
διότι προκειμένης σειροδοτήσεως ἀρκεῖ ἡ χάλασις
τῆς κεραίας τοῦ ἄνω δόλωνος, ὁπότε τὸ ἱστίον της,
πῖπτον πρώραθεν τοῦ κάτω δόλωνος ἀπηνεμοῦται
στεγαζόμενον ὑπ' αὐτοῦ, σειροδετεῖται εὐχερέστε-
ρον. τῶν ἀνδρῶν πατούντων οὐχὶ ἐπὶ σχοινίνης
διαβάθρας, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς κεραίας τοῦ κάτω
δόλωνος· ἐν περιπτώσει δὲ βιαίας καὶ ἀπροόπτου
ἐπιπτώσεως σμώνης ἢ λαίλαπος, ὁπότε ἡ πτύξις
ἀποκλείεται λόγῳ τοῦ κινδύνου τῶν δολωνιτῶν,
ἀρκεῖ ἡ χάλασις τοῦ ἄνω δόλωνος, ὅστις θὰ κρε-
μασθῇ ἀπηνεμωμένος πρώραθεν τοῦ κάτω δόλω-
νος καὶ θὰ δύναται νὰ παραμείνῃ ἄπτυκτος ἄνευ
κινδύνου ἀποσχίσεώς του. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως
τῶν πλεονεκτημάτων εἶναι, ὅτι ὁ κάτω δόλων ἐκ-
προσωπεῖ τὸν ὁλόσειρον δόλωνα τῶν ἁπλῶν δο-
λώνων· ὢν δὲ ὡς τοιοῦτος τὸ ἐπισημότατον
τῶν ἱστίων τῆς ἀντιμονῆς, καὶ ὢν ἀνεξάρτη-
τος ἱστίου εἰς τοὺς διπλοῦς δόλωνας, σπανιώ-
τατα, ἂν μὴ οὐδέποτε, θὰ χρειασθῇ νὰ πτυχθῇ,
ἀπὸ τῆς ἀπάρσεως τοῦ ἱστιοφόρου μέχρι τῆς
ἀγκυροβολίας του· δι' ὃ καὶ κατασκευάζονται οἱ
κάτω δόλωνες ἀπὸ τὴν παχυτέραν ὀθόνην (ἀριθ
0) καὶ ἔχουσι τοὺς πόδας οὐχὶ ἐκ σχοινίου, ἀλλ'
ἐξ ἁλύσεως.

Εὐφυεστάτη μέθοδος τοῦ ἐκ Χάβρης ναυπηγοῦ
J. Brouard, ἥτις ἐφηρμόσθη εἰς εὐρεῖαν κλίμακα

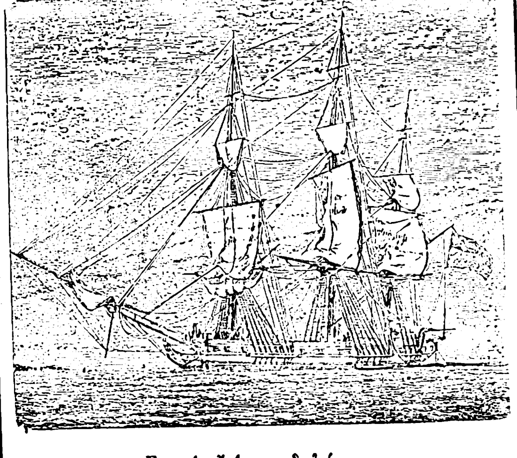

Σχ. 4. *Ἄρσις δολώνων.*

[Ὁ ἀγγλικὸς πολεμικὸς δρόμων «Thetis» ὢν εἰς τάξιν ἀπάρσεως καὶ εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἄρσεως τῶν δολώνων. Οἱ ὑπὲρ τοὺς δόλωνας φώσωνες συνεσταλμένοι καὶ ἀπόδωτοι.]

ἀπὸ τοῦ 1864 εἰς τὰ γαλλικὰ ἰδίως πλοῖα, καὶ
καθ' ἣν ὁ δόλων ἐσειροδετεῖτο αὐτομάτως καὶ
κατὰ ποσότητα ἀρεστὴν ἑκάστοτε εἰς τὸν χειρί-
ζοντα (κοιν. ρεβόλβερ γάπιες), τῇ βοηθείᾳ κεραίας
προσηρμοσμένης εἰς τὴν κεραίαν τοῦ δόλωνος,
φερούσης τὸν ἱστιοῦχον τοῦ ἱστίου καὶ δυναμέ-
νης νὰ περιστρέφεται περὶ τὸν ἑαυτῆς ἄξονα (βλ
E. Breart - Ἠλ. Φ. Κανελλοπούλου, Ἐγχειρίδιον
τοῦ ἐξαρτισμοῦ καὶ τοῦ χειρισμοῦ τῶν ἱστιοφόρων,
Ἀθῆναι 1870, σελ. 446—458), δὲν ἐπεκράτησεν. Ἀν-

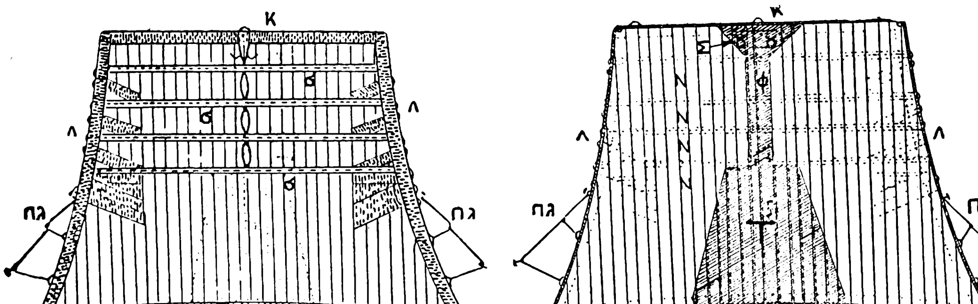

Σχ. 3. *Πρωραία* (ἀριστερὰ) *καὶ πρυμναία* (δεξιὰ) *ἐπιφάνεια δόλωνος.*

[Ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω: Π=πόδωμα. Τ=τραπέζιον. Πλ=πλαγιαστήρ. Λ=πλάγιον λῶμα. Ν=νεῦρα σειρᾶς. σ=αἱ τέσσαρες σειραὶ τοῦ δόλωνος. Φ=κατακόρυφον ἐπίρραμμα. Σ=στῆθος. Κ=κορυφαῖον λῶμα.]

καὶ ἥτις συνίστατο (σχ. 1) εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν
τοῦ δόλωνος, διὰ κοπῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ὕψος τῆς τε-
τάρτης σειρᾶς, εἰς δύο τμήματα, ἀπαρτίζοντα ὁμοῦ
τὸν *διπλοῦν δόλωνα* (κοιν. διπλῆ γάπια, γαλ. hunier
double, ἀγγλ. double top-sail). Ἀποτελεῖται ὅθεν
ἀπὸ τὸν *σταθερὸν* (ἢ *κάτω*) *δόλωνα* (κοιν. ἀμπάσσο

τιθέτως ηὐδοκίμησεν, ἐν Γαλλίᾳ χρησιμοποιηθεῖσα
ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι, μέθοδος τοῦ ἐμποροπλοιάρ-
χου Godet, ἐφαρμοσθεῖσα εἰς τε τὸν ἁπλοῦν δό-
λωνα καὶ εἰς τὸν κινητὸν δόλωνα τῶν διπλῶν
δολώνων. Κατὰ ταύτην ἐσειροδετεῖτο σχεδὸν στι-
γμιαίως ὁ δόλων ὁλοσείρως καὶ μετὰ τοῦτο ἐδέ-
νετο ἡ ἐπιθυμητὴ ἐνδιάμεσος σειρά, τῆς ἐργα-
σίας ταύτης διευκολυνομένης οὕτως οὐσιωδῶς.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δολώνιον (τὸ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *παρουκέτο*)· τὸ ἱστίον
τὸ ἐπέχον τὴν θέσιν τοῦ δόλωνος (βλ. λ.) εἰς τὸν
ἀκάτιον ἱστόν. Σ. Ε. Λ.

δολωνὶς (ἡ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *κόντρα μετζάνα*)· τὸ
ἱστίον τὸ ἐπέχον τὴν θέσιν τοῦ δόλωνος (βλ. λ.)
εἰς τὸν ἱστὸν τοῦ ἐπιδρόμου Σ. Ε. Λ.

δολωνῖται (οἱ) *[Ναυτ.]*· οἱ ναῦται οἱ χειριζό-
μενοι τοὺς *δόλωνας*.

δολώνω, ἀόρ. *ἐδόλωσα*, παθ. μετχ. *δολωμένος*·
θέτω δόλωμα εἰς τὸ ἀγκίστρι, εἰς τὴν παγίδα
κττ.: «δόλωσα τὸ ἀγκίστρι μὲ ψάρι, — μὲ σκουλήκι
κττ.»· || νοθεύω, ἀναμιγνύω τὸ γάλα ἢ τὸ κρασὶ μὲ
νερό, καθιστῶ αὐτὸ ἄτονον: «δολωμένο γάλα, —
κρασί»· ἐνίοτε καὶ «δολωμένο μέλι».

Δομαβίστη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Φλαμουριά.

Δομασλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ποντολίβαδον.

δομβεΰα (ἡ) (Dombeya) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν
τῆς οἰκογενείας τῶν *δομβεϋι-
δῶν*. Αἱ δομβεῦαι εἶναι θά-
μνοι ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα
ἐναλλασσόμενα μετὰ πολλῶν
παραφύλλων καὶ ἄνθη με-
γάλα κατὰ μασχαλιαίους κο-
ρύμβους διατεταγμένα. Ἐκ
τῶν 15 γνωστῶν εἰδῶν, ἰθα-
γενῶν τῆς Μαδαγασκάρης,
γνωστότερον εἶναι *δομβεῦα
ἡ πλατύφυλλος* (Dombeya lati-
folia), ἥτις εἶναι δενδρύλλιον
ἀρκετοῦ ἀναστήματος, μὲ
φύλλα πλατύτατα, ἄνθη με-
γάλα ἐρυθροκίτρινα καὶ ἐ-
λαφρῶς ἀρωματικά. Καλλιερ-
γεῖται πρὸς κόσμον εἰς πλεῖ-
στα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης.

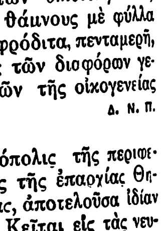

Δομβεῦα ἡ πλατύφυλλος.

Δ. Ν. Π.

δομβεϋίδαι (οἱ) (Dombeyidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογέ-
νεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*,
περιλαμβάνουσα δενδρύλλια ἢ θάμνους μὲ φύλλα
ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, πενταμερῆ,
μὲ 15—30 στήμονας, ἀναλόγως τῶν διαφόρων γε-
νῶν. Γνωστότερον ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς οἰκογενείας
εἶναι ἡ *δομβεῦα*. Δ. Ν. Π.

Δόμβραινα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς περιφε-
ρείας τοῦ τέως δήμου Θίσβης τῆς ἐπαρχίας Θη-
βῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἀποτελοῦσα ἰδίαν
κοινότητα. Κάτ. (1928) 2159. Κεῖται εἰς τὰς νευ-
ρὰς πρὸς τὸν Κορινθιακὸν ὑπωρείας τοῦ Ἑλι-
κῶνος, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεά-
των. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δη-
μητριακά, ὄσπρια, οἶνον καὶ ἔλαιον. Ἔχει κτηνο-
τροφίαν (10.000 αἰγοπρόβατα), ἐξ ἧς παράγονται
40.000 ὀκ. τυροῦ. Μετὰ τῶν Θηβῶν συγκοινωνεῖ
δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 30). Εἰς τὴν περιφέρειαν
ὑπάγεται ἡ παλαιὰ μονὴ τῆς Μακαριωτίσσης.

Δ. Ε. Μ.

— *[Ἱστορ. Ἀγων.]* Κατὰ τὸν Ἀγῶνα πολλὰ πο-
λεμικὰ μικροεπεισόδια ἐσημειώθησαν εἰς τὴν πε-
ριοχὴν τῆς Δομβραίνης. διότι καὶ ὀχυρὸς ἦτο ὁ
τόπος μὲ τοὺς Τρεῖς Πύργους του, καὶ διαβατι-
κὸς ἀπὸ τῆς Στερεᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Περὶ
τὰ μέσα τοῦ 1821, ἐκεῖ συνῆψαν διαφόρους μι-
κροσυμπλοκὰς ἀποσπάσματα τοῦ Κιοσσὲ Μεχμὲτ
καὶ τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη· ἐπίσης κατὰ τὴν
κάθοδον τοῦ Δράμαλη, καὶ κατόπιν εἰς τὰς ἐπι-
δρομὰς τοῦ Ἀμπὰζ πασᾶ Νιίμπρα, ὡς καὶ τοῦ
πολλοῦ Καρυοφίλμπεη κατὰ τὸ 1825 καὶ 1826.
Τὸν Ὀκτώβριον ὅμως τοῦ ἔτους τούτου, εἰς τὴν
Δόμβραιναν ἐσημειώθη ἡ πρώτη πρᾶξις τῆς νικη-
φόρου ἐκστρατείας τοῦ Καραϊσκάκη ἀνὰ τὴν Ἀνα-
τολικὴν Ἑλλάδα. Σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης
ἦτο νὰ διακοποῦν αἱ ἐπικοινωνίαι τοῦ πολιορ-
κοῦντος τὰς Ἀθήνας Κιουταχῆ Μεχμὲτ Ρεσσήτ,
ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξοντωθοῦν διὰ παντὸς τρόπου αἱ
στελλόμεναι πρὸς αὐτὸν ἐπικουρίαι. Ἀναχωρήσας
λοιπὸν μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν τὴν 25 Ὀκτω-
βρίου 1826, ὁ Καραϊσκάκης διέβη τὰ Κούντουρα,
ἔκαμψε τὴν Κάζαν, καὶ πεπεισμένος περὶ τῆς με-
λετωμένης ἐκστρατείας τῶν Θεσσαλομακεδόνων
εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῆς Στερεᾶς, πρὸς τὸν
Εὐβοϊκόν, ἐστράφη πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον,
καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 27 ἔφθασεν εἰς Δόμβραιναν.
Ἐκεῖ τριακόσιοι Τουρκαλβανοί, ἐκ τῶν μαχιμω-
τάτων, ὑπὸ τὸν Ἐλμὰζ βέην, ἰδόντες τὸ προσεγ-
γίζον πλῆθος, ἐγκατέλιπον τὸ χωρίον ὅπου διέ-
μενον καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τοὺς Τρεῖς Πύργους,
κακῶς ἐφωδιασμένους μὲ πολεμεφόδια καὶ τρο-
φάς. Ὑπῆρξε δὲ τόσον πεισματώδης ἡ ἀντίστα-
σίς των εἰς τὴν ὁρμητικὴν ἔφοδον τὴν ὁποίαν
διέταξεν ὁ Καραϊσκάκης διὰ νὰ τοὺς πτοήσῃ,
ὥστε οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ κατέλαβον μέρος τοῦ
χωρίου, ἔκριναν σκοπιμώτερον ν' ἀποσυρθοῦν εἰς
τὸ γειτονικὸν Κακόσι, ὥστε ν' ἀναπαυθοῦν ἀπὸ

Digitized by Google

τὸν κάματον τῆς πορείας καὶ τῆς ἐπιθέσεως καὶ ἀναμένουν ἓν κανόνιον, ὅπερ τοὺς εἰδοποίησαν ὅτι τὴν ἐπομένην θ' ἀπεβίβαζε πλοῖον ὁρμοῦν εἰς τὸν κόλπον τῆς Δομβραίνης. Ἥρπασαν λοιπὸν τριάκοντα πέντε ἡμιόνους καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς ἀνάπαυσιν. Τὴν ἐπομένην ἀκμαιότεροι ἐπέδραμον, ἡγουμένου τοῦ Καραϊσκάκη ἐφίππου, καὶ μάλιστα ἀπέκρουσαν σῶμα Τσάμηδων δελήδων, οἵτινες εἶχον σταλῆ ἐκ Θηβῶν εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Δομβραίνῃ.

Την 30 τοῦ μηνός, ὁ Καραϊσκάκης ἀντιληφθεὶς ἕτερον σῶμα στελλόμενον πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκουμένων, ἀπέστειλε τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ὀδυσσέως, τὸν Γιαννάκην Ἀνδρίτσου, μὲ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πολεμιστὰς διὰ νὰ τὸν ἀναχαιτίσουν. Εἰς τὴν Ζιγαρὰ ὅμως τὸ σῶμα τοῦτο ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν, καὶ εἴκοσι μὲν ἄνδρες ἐφονεύθησαν, περὶ τοὺ δέκα ἐζωγρήθησαν καὶ οἱ λοιποὶ σωθέντες διὰ τῆς φυγῆς ἐπανέστρεψαν εἰς τὴν Δόμβραιναν. Μεταξὺ τῶν ζωγρηθέντων κατελέγετο καὶ ὁ Γιαννάκης Ἀνδρίτσου, ὅστις ἦτο ἀσθενὴς καὶ ἐπύρεσσε, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ φύγῃ, συνελήφθη καὶ αὐθεσπερεὶ ἐθανατώθη. Ἡ πολιορκία ἐνετάθη τὴν 1 Νοεμβρίου. Τὸ κανόνιον ἐλειτούργει μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καὶ αἱ ἔφοδοι συχνάκις ἐπανελαμβάνοντο. Τὴν 2 Νοεμβρίου τριακόσιοι δελῆδες προσῆλθον ἐκ Θηβῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον νὰ ἐπιστρέψωσιν ἄπρακτοι, καταδιωχθέντες ἀπὸ τὸν Καραϊσκάκην καί τινας Ρουμελιώτας. Τὴν 3 Νοεμβρίου ἐφάνη αὐτὸς οὗτος ὁ Μουστὰ-βεης ἐπὶ κεφαλῆς χιλίων ὁπλιτῶν πεζῶν καὶ ἱππέων, μετὰ πολλοῦ πλήθους ὑποζυγίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκόμιζε τρόφιμα εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Τὴν νύκτα τὸ στράτευμα αὐτὸ διενυκτέρευσεν εἰς τὴν γειτονικὴν μονὴν τῆς Μακαριώτισσας, τὴν δ' ἐπομένην ἐπροχώρησεν εἰς Δόμβραιναν. Οἱ Ἕλληνες ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀγωνιζόμενοι ἀνέκοψαν τὴν πορεία, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρακωλύσουν ἐν τέλει τὴν ὑπ αὐτοῦ κατάληψιν πολλῶν οἰκιῶν τοῦ χωρίου. Ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθησε μέσῳ πυκνῶν τυφεκοβολισμῶν μέχρις ἑσπέρας, χωρὶς ὁ Μουστὰ-βέης νὰ δυνηθῇ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν προὔθετον ὅρον· ἀλλὰ περὶ τὴν ἑσπέραν ἔφθασεν ἄλλη δύναμις, ὑπὸ τὸν Κιαφαζέζην, σταλεῖσα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ρεσσήτ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε φθάσει ἡ πληροφορια τοῦ κινδύνου, τὸν ὁποῖον διέτρεχον οἱ πολιορκημένοι εἰς τοὺς Τρεῖς Πύργους τῆς Δομβραίνης. Ὁ Καραϊσκάκης, ὅστις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶχε κρίνει ἄσκοπον νὰ χρονοτριβῇ διὰ τὴν ἐκπόρθησιν ἀχρήστου εἰς τὸν σκοπόν του ὀχυροῦ, ἤθελε ν' ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ λόγοι ἐντυπώσεως δὲν τοῦ ἐπέτρεπον τοῦτο. Ἐν τούτοις διέταξε τοὺς ἄνδρας του νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ Κακόσι, ὥστε νὰ δυνηθῇ ὁ Μουστὰ-βέης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τοὺς Τρεῖς Πύργους, οὕτω δὲ ἴσως νὰ ἐκλείετο καὶ ἐκεῖνος. Ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν συνέβη τοῦτο. Ἀφεθείσης ἐλευθέρας τῆς ὁδοῦ, τὰ μὲν τρόφιμα καὶ τὰ πολεμεφόδια ὡς καὶ ἀρκετοὶ πυροβοληταὶ εἰσήχθησαν εἰς τὰ ὀχυρά, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατεύματος ἀπῆλθεν ἐσπευσμένως πρὸς τὰς Θήβας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ταλαντονήσι, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἀπόπειραν τῆς ἀποβάσεως τῶν Θεσσαλομακεδόνων. Ἡ χρονίζουσα δὲ ἐν τῷ μεταξὺ πολιορκία θὰ ἐξήντλει τέλος τὴν ὑπομονὴν τῶν Ἑλλήνων, ἂν δὲν ἔφθανε τὴν 11 Νοεμβρίου ὁ Χατζῆ-Μιχάλης μὲ τὸ ἄτακτον ἱππικόν του. Τὴν ἰδίαν νύκτα ὁ Σουλτάνης μετά τινων Ἀγραφιωτῶν καὶ ἄλλων Ἀκαρνάνων ἐπεχείρησε νυκτερινὴν ἐπίθεσιν, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δὲ πολύωρον μάχην ἐφονεύθησαν εἴκοσι δύο Τοῦρκοι καὶ ἑπτὰ Ἕλληνες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σουλτάνης, ἠριθμήθησαν δὲ καὶ πολλοὶ τραυματίαι ἀμφοτέρωθεν. Ὁ Καραϊσκάκης βλέπων τὸ ἄσκοπον τῆς περαιτέρω παραμονῆς του, ἀφοῦ ἠκροβολίσθη ἁπλῶς κατὰ τὴν 12 καὶ 13 Νοεμβρίου, τὴν 14 ἔλυσε τὴν πολιορκιαν καὶ φθάσας εἰς τὰ Χώστια διενυκτέρευσεν ἐκεῖ. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐγκαθιστῶν φρουρὰς διὰ νὰ παρεμβάλλουν προσκόμματα εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν Τούρκων, ἐξηκολούθησε τὴν προέλασίν του ἀνὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Γ. Δ. Κ.

— **Δομβραίνης** *ὅρμος [Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἁπλούμενος ἐπὶ 5 ½ μίλ. ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ ἐπὶ 1 ½ μίλ εἰς εἴσδυσιν, τοῦ στομίου του διανοιγομένου μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Τσάρλα καὶ Πετρίτης. Ἐν τῷ ὅρμῳ, πρὸς τὸ μέσον τῆς βορείας ἀκτῆς του, εἶναι ἡ νησὶς Κουβέλι (πλάτ. 38° 12' ½ Β., μῆκ. 22° 58' ½, Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth. Ἑλλην. ὑδρογρ. ὑπηρ. 24: Ἀλκυονὶς θάλασσα), ἐνῷ τρεῖς ἄλλαι (ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, αἱ: Φονιᾶς, Γρομπολοῦρα, Μακρονήσι) πρόκεινται τοῦ στομίου τοῦ ὅρμου, σχηματίζουσαι τὸν εἴσπλουν αὐτῷ τετράστομον. Ἐλάσσονες ἐν αὐτῷ ὅρμοι καὶ ὕφορμοι ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, *Βαθὺ* ὁ ΔΝΔ μυχός, *Νοῦσσες* τῆς Θίσβης τὸ ἐπίνειον πρὸς Β., *Ἁγίου Ἰωάννου, Πλάκας, Ἁγίου Νικολάου* καὶ *Ἀλυκῆς*. ὁ ἀνατολικὸς τοῦ ὅρμου τῆς Δομβραίνης μυχός. Ὁ μαστὸς Μάλιαζα ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι καὶ εἰς τὸ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἀκρωτήριον Πετρίτης ἀπολήγων, βουνὸς Κορομπίλι (610 μέτρ.) ἀποτελοῦσιν ἄριστα γνωρίσματα διὰ τὴν προσγείωσιν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δομενεγίνης. Οἰκογένεια ἐξ Οὐδίνης τῆς Ἰταλίας. ἤ. —1) ὁ *Ἱερώνυμος*, διακριθεὶς κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Βενετίας κατάληψιν τῆς Κρήτης, ἔλαβεν, ὡς τιμάριον, ἓν τῶν φρουρίων. Τῆς νήσου πεσούσης εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ὁ ἀπόγονος αὐτοῦ *Ἱππόλυτος* κατῆλθεν εἰς Ζάκυνθον. Βραδύτερον (1791) ἡ οἰκογένεια *Δομενεγίνη* ἐνεγράφη εἰς τὴν Χρυσῆν βίβλον Ζακύνθου μεταξὺ τῶν εὐγενῶν. —2) *Ἰούλιος Π.* γεννηθεὶς τῷ 1794. Νομομαθής, ὑπέγραψε τὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας ἀναφοράν, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Συντάγματος τοῦ 1817. Φιλικὸς κατέβαλε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ Ἀγῶνος. —3) *Ναθαναήλ*, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, ἔνθερμος ριζοσπάστης, ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου. Ἐκλεγθεὶς βουλευτής, κατὰ τὴν Θ' βουλήν, καὶ θεωρήσας παράνομον τὴν συγκρότησιν ταύτης, παρῃτήθη καὶ μεταβὰς εἰς Ἤπειρον, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854, ὑπέστη ζωγρηθεὶς μαρτυρικὸν θάνατον. Ἔγραψε πολιτικὰ φυλλάδια καὶ συνειργάσθη εἰς ριζοσπαστικὰς ἐφημερίδας τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου.—4) *Φραγκῖσκος Ἰωάν.* Γεννηθεὶς τῷ 1809 ἐνεγράφη εἰς τὴν ἐν Βονωνίᾳ νομικὴν σχολὴν καὶ κατεγίνετο εἰς τὴν μουσικὴν καὶ ζωγραφικήν. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Ζακύνθου ὑπέγραψε τὸ α' ψήφισμα τῆς ἑνώσεως καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἀντικύθηρα, καίτοι δ' ἐξελέγη ἐκ νέου βουλευτής, παρέμεινεν ἔτι ἐν τῇ ἐξορίᾳ του ἐπὶ διετίαν, ἐλευθερωθεὶς τῷ 1853. Μετέσχε τῶν ἑλληνοϊταλικῶν κομιτάτων, ἐξελέγη πληρεξούσιος Πατρῶν καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀριστείου τοῦ Ἀγῶνος. Συνέγραψε διάφορα μουσουργήματα. Ἀπέθανεν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1874. —5) *Πέτρος Ἰουλ.* Σπουδάσας ἐν Πίζῃ τὰ νομικὰ διωρίσθη ταμίας ἐπὶ Ἀγγλικῆς Προστασίας ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐδημοσίευσεν ἑλληνιστὶ διάφορα φιλολογικὰ ἄρθρα. —6) *Ἰωάννης*, ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, σπουδάσας ἐν Παρισίοις τὰ νομικά. Ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ ΙΑ' Κοινοβουλίου καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν πληρεξούσιος τῆς Α' ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνελεύσεως. Ἔγραψε διάφορα φιλολογικά ἄρθρα· ἀπέθανε τῷ 1899 — —7) *Ναθαναήλ*, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς τῷ 1865. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις τὰ νομικά, ἐδημοσίευσε διάφορα πεζὰ καὶ ἔμμετρα καὶ διωρίσθη νομάρχης Κερκύρας.

[Βλ. *Π. Χιώτου*. «Ἱστ. Ἀπομνημ. Ἑπτανήσου», τόμ. 6ος, σελ. 399. — *Δ. Χ. Ζώη*. Λεξικὸν Ζακύνθου, τόμ. Β', σελ. 237.—*Σ. Δεβιάζη* «Νέον Φῶς» ἀρ. 2—10.]

Λ. Χ. Ζ.

Δομένικον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 894.

Δομένικος. Ἑνετὸς εὐπατρίδης, ὑπηρετῶν εἰς τὸν βυζαντιακὸν στρατὸν τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τῷ 1082 εἰς Δυρράχιον διὰ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἐπιδραμόντας Νορμανδούς, προῆλθεν εἰς συνεννοήσεις μετ' αὐτῶν καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς ἕνα τῶν ὀχυρωτάτων πύργων, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἄμυναν, καὶ διηυκόλυνε τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως.

Γ. Δ. Κ.

Δομένικος ἢ *Δομίνικ [Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Σάμου (πλάτ. 37° 41' Β, μῆκ. 26° 37' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1537: Furni islands), ΝΔ κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Μαραθοκάμπου ἢ Μαραθροκάμπου, πρὸς τὰ ΝΔ τῆς νήσου. Ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου σχηματίζεται ἀγκυροβόλιον διὰ μικρὰ μόνον πλοῖα, δεδομένου ὅτι τὰ μεγάλα ἕως ἔξω βάθη τοῦ κόλπου δὲν ἐπιτρέπουσιν ἀγκυροβολίαν, εἰμὴ ἐγγύτατα τῇ ἀκτῇ.

Σ. Ε. Λ.

δομεστικᾶτον (τὸ) *[Κανον. Δίκ.]*. Τὸ ὑπούργημα τῶν ἐκκλησιαστικῶν *δομεστίκων*. Ὁ ὅρος δομεστικᾶτον ἀπαντᾷ ἐν τῇ εἰς τὸν ιζ' ἀποστολικὸν κανόνα ἑρμηνείᾳ τοῦ Βαλσαμῶνος (βλ. Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τ. Β' σ. 24).

Κ. Μ. Ρ.

δομέστικος (ὁ) (ἐν τοῖς λατ. domesticus=οἰκεῖος)· ὁ σωματοφύλαξ βασιλέως· || ἀξίωμα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς (βλ. κατ.)· || ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (βλ. κατ.).

— *[Ἱστορ.]* Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους *δομέστικοι* ἦσαν «οἱ τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς, οἱ κατὰ Ρωμαίους οἰκιακοὶ στρατιῶται· ὅθεν δομεστικᾶτον τὸ τούτων ἀξίωμα» *(Σουΐδας)*. Εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐσήμαινε κυρίως τὸ στρατιωτικὸν ἀξίωμα. Ὡς δομέστικοι πολλάκις ἐν τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ φέρονται οἱ ἀρχηγοὶ στιφῶν, ἐκ τῆς εἰδικῆς δὲ ταύτης ἐννοίας προέκυψεν ἡ ἀργότερον γνωστὴ γενικὴ ἔννοια τοῦ δομεστίκου, ἡ ἀναφερομένη εἰς πᾶσαν ἀρχὴν διοικητικήν. Ὁ δομέστικος πόλεως ἢ χώρας τινός, ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, ἤτοι ὁ ἀρχιστράτηγος κατὰ τὰς εἰς Ἀνατολὴν μεγάλας ἐκστρατείας, ὁ μέγας δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς, ἢ τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὁ μέγας δομέστικος τῆς Δύσεως. Δομέστικος ἐκαλεῖτο καὶ ὁ ἐπιμελητὴς τῶν ἵππων καὶ πάσης τῆς ἱππικῆς ὑπηρεσίας τοῦ αὐτοκράτορος· ὡσαύτως ἐκαλοῦντο δομέστικοι καὶ οἱ εἰς ἀνωτέρας αὐλικὰς καὶ πολιτικὰς ὑπηρεσίας διατελοῦντες, οἱ μυστικοὶ σύμβουλοι τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ διοικηταὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς (δομέστικοι τῶν ἐξκουβίτων), ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν παρασκευὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν συμποσίων (δομέστικος τῆς τραπέζης), καὶ ὁ στρατιωτικὸς ἀκόμη κυβερνήτης τοῦ μεταξὺ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν καλουμένων Μακρῶν Τειχῶν πεδίου (δομέστικος τῶν τείχεων). Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων, ὁ δομέστικος εἶναι ὁ ἀνώτατος διοικητὴς πασῶν τῶν κατὰ ξηρὰν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ὅταν δὲ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτοπροσώπως ἡγεῖτο ἐν καιρῷ πολέμου τῆς στρατιᾶς, ὁ μέγας δομέστικος ἐξετέλει χρέη σημερινοῦ ἐπιτελάρχου.

Μὲ τὸ ἐπώνυμον τοῦ δομεστίκου ἀπαντῶνται πολλάκις ἐν ἱστορίαις ἑλληνικῶν νήσων (Χίου, Λήμνου, Ἑπτανήσου) γένη εὐγενῶν προνομιούχων, ἑλκόντων προφανῶς τὴν καταγωγὴν ἐκ παλαιῶν Βυζαντινῶν ἀξιωματούχων.

Κ. Μ. Κ.

— *[Κανον. Δίκ.]* Τὸ τοῦ *δομεστίκου* ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (ὀφφίκιον) εἶναι ἐκ τῶν τοῖς ψάλταις καὶ ἀναγνώσταις διδομένων ἀξιωμάτων. Οἱ δύο δομέστικοι ἡγούμενοι τοῦ χοροῦ δεξιοῦ καὶ εὐωνύμου ὑπόκεινται τῷ πρωτοψάλτῃ, ψάλλοντες δὲ φέρουσι, καθάπερ καὶ οὗτος, *ὀφικτούρια*. Τὸ ὀφφίκιον τῶν δομεστίκων καταλέγεται ὑπὸ τοῦ Μ. Εὐχολογίου ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ τῇ τάξει ἔνατον, ὑπὸ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου ἐν τῇ ἑβδόμῃ πεντάδι τῇ τάξει δεύτερον, ὑπὸ δὲ τοῦ καταλόγου τοῦ ἐν τῷ «Συντάγματι τῶν ἱερῶν κανόνων» ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τ. ε' σ. 534 ὑποσημ.) ἐν τῇ δευτέρᾳ πεντάδι τοῦ εὐωνύμου χοροῦ τῇ τάξει τέταρτον, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κίτρους (αὐτ. σ. 410) ἐκ τῶν τοῖς ἀναγνώσταις προσηκόντων ὀφφικίων ἀναγράφεται πρῶτον μὲν τὸ τοῦ δομεστίκου τοῦ δεξιοῦ χοροῦ, δεύτερον δὲ τὸ τοῦ δομεστίκου τοῦ εὐωνύμου· ὡσαύτως ἀναγνώσταις δίδοται τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὀφφίκιον τῶν πατριαρχικῶν δομεστίκων, οἷς προσήκε τὸ ἐν τοῖς προόδοις τοῦ πατριάρχου λέγειν τὸ «εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα». Δομέστικοι δὲ τῶν θυρῶν καλοῦνται οἱ φύλακες (θυρωροί, ὀστιάριοι) τοῦ πατριαρχικοῦ ἢ καὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ οἴκου. Τὸ διακόνημα τοῦ δομεστίκου τῶν θυρῶν καταλέγεται ὑπὸ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου ἐν τῇ ἐνάτῃ πεντάδι τῇ τάξει πρῶτον.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— *δομέστικος τῆς θυμέλης*· βλ. θυμέλη.

Δομέστικος, *Γεώργιος*. Ἕλλην μελοποιὸς τοῦ Ι' αἰῶνος (βλ. λ. Γεώργιος *Δομέστικος*).

— **Δομέστικος**, *Πεπανὸς Δημήτριος*· βλ. Πεπανὸς *Δημήτριος Δομέστικος*.

— **Δομέστικος**, *Φραγκῖσκος Λάσκαρις*· βλ. Λάσκαρις *Φραγκῖσκος Δομέστικος*.

Δομεστίνη, *Μαριγώ*. Μία ἐκ τῶν πρώτων Ἑλληνίδων, ἥτις ἀποβαλοῦσα τὰς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοῦ θεάτρου ἐπικρατούσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προλήψεις, ἀνῆλθε τὴν σκηνὴν ἐν Ἀθήναις τῷ 1844, συνεργασθεῖσα μετὰ τοῦ θιάσου τῆς Αἰκατ. Παναγιώτου. Ἡ Δομεστίνη, ἀπογοητευθεῖσα ἐκ τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο τότε ἡ ἑλληνικὴ σκηνή, ἀπεχώρησεν αὐτῆς ἐνωρίτατα μετὰ τῆς συναδέλφου της Μαριγοῦς Δευτερίδη.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Δομεστίνης, *Ἀναγνώστης*. Πρόκριτος τῶν Ψαρῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πατρίδος του τὸ ἰδιόκτητον πλοῖόν του «Ἀγάπη», ὡς καὶ πολλὰ χρήματα. Ἐγένετο μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Ψαρῶν, καὶ ἐν γένει, μετὰ τὸν Ἀγῶνα, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διεπόντων τὰς τύχας τῶν συμπολιτῶν του.

— **Δομεστίνης**, *Γεώργιος*. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου. πλοίαρχος τοῦ πατρικοῦ καραβίου «Ἐπαμεινώνδας». Διεκρίθη κατὰ τὸ 1821 καὶ τὸ 1822. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἠμύνθη ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ ἐτινάχθη μετὰ τῆς πυριτιδαποθήκης.

— **Δομεστίνης**, *Ἰωάννης*. Πατὴρ τοῦ Γεωργίου. Διέθεσεν εἰς τὸν Ἀγῶνα τὸ ἰδιόκτητον βρίκιόν του, ὅπερ χρησιμοποιηθὲν ὡς πυρπολικὸν ἐνέπρησε τουρκικὸν πλοῖον εἰς Σάμον.

— **Δομεστίνης**, *Ἰωάννης*, ὁ καὶ *Κουτσοῦκος*. Πλοιοκτήτης τοῦ «Ἀγαμέμνονος» μὲ τὸν ὁποῖον ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας ναυμαχίας. Ἀναφέρεται ὅτι ἔδωκε πολλὰ ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος χρήματα, ἀπέθανε δὲ ἐν Αἰγίνῃ τῷ 1827.

— **Δομεστίνης**, *Νικόλαος*. Υἱὸς τοῦ Κουτσούκου. Ἔπεσε μαχόμενος ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ πλοίου τῷ 1824.

— **Δομεστίνης**, *Χατζῆ-Θεοδωρῆς*. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 1827.

Γ. Δ. Κ.

Δομετιανός, *Μελιτηνῆς ἀρχιεπίσκοπος*. Ἀκμάσας οὗτος ἐν τέλει τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος, νοήμων, φρόνιμος καὶ ἐπιτήδειος εἰς διεξαγωγὴν σπουδαίων ὑποθέσεων. Ἦτο συγγενὴς τοῦ ἐκ Καππαδοκίας ὁρμωμένου αὐτοκράτορος Μαυρικίου. Ἔγγαμος ὤν, κατετάχθη

Digitized by Google

τριακονταετὴς εἰς τὸν κλῆρον μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου, καὶ ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Μελιτηνῆς (τῆς Β' Ἀρμενίας), μὴ ἐμποδιζόμενος ὡς ἐκ τούτου ν' ἀναδέχηται πολιτικὰς ἀποστολάς. Ἀπεβίωσεν ὁ Δομετιανὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 602, ἐκηδεύθη δὲ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὁπόθεν μετεκομίσθη μετά τινα καιρὸν εἰς Μελιτηνήν.

[Πρβλ. *Βασιλ.* Μηνολόγιον.—*Εὐάγριον* ΣΤ', 18.—*Σιμοκάττην*, 191,208—211.—*Θεοφ.* Α', 410 καὶ 438.]

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δομέτιλλα (Domitilla), *μάρτυς*. Θυγάτηρ τῆς ἀδελφῆς τῶν αὐτοκρατόρων Δομιτιανοῦ καὶ Τίτου, σύζυγος δὲ τοῦ ὑπάτου Φλαβίου Κλήμεντος. Τῷ 95 ὁ Δομιτιανὸς φονεύσας τὸν Κλήμεντα ἐξώρισε τὴν μὲν σύζυγον αὐτοῦ εἰς τὴν νῆσον Πανδατέρειαν, τὴν δὲ κόρην τῆς ἀδελφῆς του, Δομέτιλλαν καὶ αὐτὴν καλουμένην, εἰς τὴν νῆσον Ποντίαν. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Δομιτιανὸν Νέρβας ἀνεκάλεσεν ἀμφοτέρας ἐκ τῆς ἐξορίας, αἵτινες ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν ἐπανῆλθον εἰς Ρώμην, διότι κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα εἰς προσκυνητὰς ἐν Ποντίᾳ ἐδείκνυον τὰ δωμάτια, ὅπου ἡ Δομέτιλλα ὑπέστη σκληρὸν μαρτύριον. Ἡ μνήμη της ἑορτάζεται τὴν 12 Μαΐου ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. [Πρβλ. *Δίων Κάσσιος* ξζ', 14.—*Εὐσέβιος* ἐν «Ἐκκλ Ἱστορίᾳ» Γ', 17—*Ἱερώνυμος* ἐν «Ἐπιστολῇ» 108—*P. Allart* «Histoire des persécutions pendant les deux premiers siècles» (Paris 1911), σελ. 113.]

Ε. Γ. Π.

Δομέτιος. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας οἱ ἑξῆς ἅγιοι. —1) *Δομέτιος* ὁ μάρτυς, ὁ «πυρὶ τελειωθεὶς» μετὰ Λεοντίου, Τερεντίου καὶ Δομνίνου, ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε κατὰ τὴν 16 Ὀκτωβρίου. —2) *Δομέτιος* μάρτυς «ξίφει τελειωθεὶς» ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε κατὰ τὴν 7 Δεκεμβρίου. —3) *Δομέτιος* ὅσιος, «ἐν εἰρήνῃ τελειωθεὶς» ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε τῇ 8 Μαρτίου. —4) *Δομέτιος ὁ Πέρσης*. Οὗτος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐν Περσίᾳ ζῶν, μεταβὰς εἰς Νίσιβιν τῆς Μεσοποταμίας ἐγένετο Χριστιανὸς καὶ εἰς τὸ μοναστήριον τῶν μαρτύρων Σεργίου καὶ Βάκχου ἀπελθὼν ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Οὐρβίλ. Ἐκ τῆς μονῆς δ' ἀναχωρήσας εἰσῆλθεν εἰς χειροποίητον ἄντρον καὶ ἐκεῖ «τοὺς προσφοιτῶντας ἐδεξιοῦτο καὶ ἐκ τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν μετῆγεν». Ἀλλ' ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ὁ ἐκεῖ ἄρχων μαθὼν τοῦτο ἐξαπέστειλεν εἰς τὸ σπήλαιον αὐτοῦ στρατιώτας, οἵτινες τὸν Δομέτιον «μετὰ δύο μαθητῶν αὐτοῦ ψάλλοντα ἐν τρίτῃ ὥρᾳ ὑμνῳδίαν εὑρόντες, τῇ πυκνότητι τῶν βολῶν αὐτόν τε τὸν μακάριον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δύο κατέχωσαν». Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 7 Αὐγούστου μετὰ βιογραφίας καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τοῦ κανόνος ποιητὴς ὁ Θεοφάνης. —5) *Δομέτιος ὁ ὅσιος* ὁ σημαιοφόρος, «ὁ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς τοῦ Φιλοθέου μονῆς (Ἁγίου Ὄρους) ἀσκήσας ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται» κατὰ τὸ μηναῖον τῆς 7 Αὐγούστου. —6) *Δομέτιος* «ὁ ὅσιος καὶ πνευματοφόρος, ὁ φίλος καὶ συνασκητὴς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, κτίτορος τῆς ἐν τῷ Ἄθῳ κοινοβιακῆς μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου, ὁ καὶ ποιμὴν καὶ ἡγούμενος χρηματίσας τῆς αὐτῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται» τῇ 25 Ἰουνίου κατὰ τὸν Συναξαριστήν.

Ε. Γ. Π.

δομευκίτης (ὁ) *['Ορυκτ.]*. Ὀρυκτὸν ἀρσενικούχου χαλκοῦ, τύπου $AsCu_8$, περιέχον 71,7% χαλκοῦ, εἰδικοῦ βάρους 7 ἕως 7,5, σκληρότητος 3 ἕως 3,3. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ τὴν Χιλήν.

ΑΝ. Δ.

δομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ δέμειν, κτίσιμον, ἡ κατασκευὴ τοῦ τοίχου, ἡ πλοκὴ τῶν λίθων, ἡ λιθοδομή, τοιχοποιία: «καλὴ —, κακὴ δομή»· || ἄλλως *δόμησις*.

δόμημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δέμειν, τὸ συντελεσθὲν διὰ τῆς δομῆς· || κτίσιμον, δομή.

Δόμηρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος (τέως Ζίχνης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 407. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βούλτσιστα*. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παγγαίου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Παράγει δημητριακὰ καὶ καπνόν. Μετὰ τοῦ Ροδολείβους συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 5). Εἰς τὴν περιφέρειαν ὑπάγεται ἡ μονὴ τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς.

Δ. Ε. Μ.

δόμησις (ἡ)· ἡ δομή, τὸ κτίσιμον.

δομήτωρ,—*ορος* (ὁ)· ὁ ἐνεργῶν τὴν δομήν, ὁ ἀρχιτέκτων.

Δομιανοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κτημενίων τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 692. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Παπαδιά, προεκτάσεως τοῦ Τυμφρηστοῦ, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Μετὰ τοῦ Καρπενησίου συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 6). Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου ὑπάρχει ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος, κτισθεὶς τῷ 1779, ἔχων εἰκονοστάσιον καὶ εἰκόνας πολὺ παλαιοτέρας μετακομισθείσας ἐξ ἐρειπωθέντος ναοῦ.

Δ. Ε. Μ.

Δομίγγος *ἅγιος [Γεωγρ.]* βλ. Ἅγιος *Δομίγγος*.

δομιγκοαλιζαρίνης *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Τὰ διὰ προστύψεως βάπτοντα ἀνθεκτικὰ εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν ὕφανσιν συνθετικὰ χρώματα διὰ μάλλινα. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: τὸ *κυανοῦν*, τὸ *μπορντώ*, τὸ *φαιὸν* καὶ τὸ *μέλαν*.

Σ. Γ.

δομιγκοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ὄξινα ὀζωχρώματα τοῦ ἐρίου καὶ τῆς μετάξης. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: τὸ *κυανοῦν*, τὸ *μέλαν*, τὸ *πράσινον* καὶ τὸ *ἰῶδες*.

Σ. Γ.

δομιγκοχρωμίου *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Τὰ διὰ προστύψεως βάπτοντα ἀνθεκτικὰ εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν ὕφανσιν ἀζωτοχρώματα τῶν μαλλίνων. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι τὸ *φαιόν*, τὸ *κίτρινον*, τὸ *πράσινον*, τὸ *ἐρυθρὸν* καὶ τὸ *μέλαν*.

Σ. Γ.

δομικέλη (ἡ) (Domicela) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ψιττακιδῶν*.

Δ. Ν. Π.

δομικὴ (ἡ) *[Μηχαν.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον δηλοῦται πᾶσα προσπάθεια ἢ ἐργασία, σκοπὸν ἔχουσα τὴν προμελέτην, ἐκτέλεσιν ἢ συντήρησιν δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν οἰκοδομημάτων, τὴν παραγωγὴν τῶν ἀναγκαιούντων βοηθητικῶν μέσων, τὴν συγκέντρωσιν τῶν οἰκοδομησίμων ὑλικῶν, τὰς ἀπαιτουμένας διαρρυθμίσεις δι' ἐπαγγελματικὰς ἢ κατοικιδίους ἐγκαταστάσεις, ὡς καὶ τὰς ἐγκαταστάσεις παροχῆς ὕδατος, ἀέρος, φωτός, δυνάμεως κλπ.

—Ρ.

—**δομικὴ** *γενική*. Ὀνομασία ἕδρας τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου μὲ περιεχόμενον ὅ,τι ἀφορᾷ ἐν γένει τὴν δόμησιν οἰκοδομῶν, λιθίνων γεφυρῶν, τοίχων ὑποστηρίξεως κτλ. Τῷ 1917 κατηργήθη, μετονομασθεῖσα «οἰκοδομική», περιορισθέντος ἀντιστοίχως τοῦ περιεχομένου αὐτῆς.

Α. Μ.

Δομίνικα (Dominica) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς Καραϊβικῆς θαλάσσης (Carribean Sea), μία τῶν *Ὑπηνέμων Νήσων* (Leewards islands ἢ *Μικρῶν Ἀντιλλῶν*), ἀγγλικὴ κτῆσις ἀπὸ τοῦ 1783, μεταξὺ τῶν γαλλικῶν νήσων Μαρτινίκας καὶ Γουαδελούπας κειμένη. Ἐκτεινομένη ἐπὶ 27 μίλλια, μὲ εὖρος μέγιστον 13 μιλ., εἶναι ὀρεινὴ (ὑψηλοτέρα κορυφή: Morne Diablotin 4747 ποδ.), ἀλλὰ παρὰ τοῦτο ἐξόχως καρποφόρος, διὰ τὸ γόνιμον τῶν ἡφαιστειογενῶν γαιῶν της (ἐμβαδὸν 780 τετρ. χιλμ.). Εἶναι ὅμως, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της τοποθεσίας ἐξόχως ἐκτεθειμένη εἰς ὅλων τῶν κυκλώνων καὶ τῶν οὐραγγὰν τὴν μανίαν, εἷς τῶν ὁποίων μετακινούμενος μὲ ταχύτητα 82 μιλλίων ἐγένετο αἰτία (28 Αὐγούστου 1916) μεγάλων καταστροφῶν καὶ πολλῶν θυμάτων. Τὸν δὲ Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους, πελώρια κύματα, ἀπότοκα κυκλῶνος, ἐκσπάσαντα εἰς τὴν Παρθένον νῆσον (Virgin island), ἐκρήμνισαν οἰκίας, αἵτινες ἐπὶ 70 ἔτη οὐδὲ κἂν εἶχον ραγίσει. Ἡ πρωτεύουσά της *Ροζὼ* (Roseau town, πλάτ. 15°21' Β., μῆκ. 61°21' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 697: Dominica. Ναυτολ. Ὁδηγ. West India Pilot, ἔκδ. 1920 suppl. 1928, τόμ. II, σελ. 226) εἶναι γραφικωτάτη μικρὰ πόλις (7000 κάτ.), ὁ δὲ καθολικὸς ναός της ἀποτελεῖ παρήγορον γνώρισμα εἰς τοὺς προσπλέοντας ὠκεανοπόρους. Ἐν τῇ πόλει μετεωρολογικὸς σταθμός, μετὰ προγνώσεως καιροῦ (μία βολὴ πυροβόλου: «προσεχέτωσαν τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα», δύο βολαί: «κίνδυνος», τρεῖς βολαί: «καλυτέρευσις καιροῦ»). Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς νήσου, ἐχούσης πληθυσμὸν 40270, εἶναι ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἐλαστικὸν κόμμι. Ἡ ὀνομασία τῆς νήσου ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀνεκαλύφθη αὕτη ὑπὸ τοῦ Κολόμβου τὴν 3 Νοεμβρίου 1493, αὐγὴν Κυριακῆς (λατιν. Dominica).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—*[Ναυτ. Ἱστορ.]* Παρὰ τὴν Δομίνικαν συνήφθη τὴν 12 Ἀπριλίου 1782, διαρκοῦντος τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ναυμαχία μεταξὺ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ στόλου, γνωστὴ ἄλλως ὡς ναυμαχία τῶν Ἁγίων. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος (37 πλοῖα τῆς γραμμῆς καὶ 11 φρεγάται) ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Rodney ἦτο ἠγκυροβολημένος εἰς τὴν νῆσον Sta Lucia τῶν Ἀντιλλῶν, ὁ δὲ γαλλικὸς (33 πλοῖα τῆς γραμμῆς) ὑπὸ τὸν κόμητα De Grasse εἰς Fort-Royal τῆς Μαρτινίκας. Τῇ 8 Ἀπριλίου 1782 αἱ περιπολοῦσαι ἀγγλικαὶ φρεγάται ἀνέφερον τῷ Rodney, ὅτι ὁ γαλλικὸς στόλος ἐξέπλευσε πλέων πρὸς Β.· πάραυτα οὗτος ἐξέπλευσε μεθ' ἁπάντος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου καὶ οὕτως οἱ δύο στόλοι ἔπλεον πρὸς Β. παραπλέοντες τὰς Δ. ἀκτὰς τῆς νήσου Δομινίκης. Ὁ De Grasse προήσπιζε διὰ τοῦ στόλου του νηοπομπὴν ἐξ 150 ἐμπορικῶν πλοίων καταφθάσασαν ἐκ Γαλλίας. Τὴν πρωΐαν τῆς 9 Ἀπριλίου 15 γαλλικὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς παρήλλαξαν τὴν ξηρὰν καὶ ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν ἐξ Α. ἀληγῶν ἔπλευσαν μεταξὺ τῶν νήσων Δομινίκης καὶ Γουαδελούπας, ἀκολουθούμενα ὑπὸ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἐξ 8 πλοίων ὑπὸ τὸν Ἄγγλον ἀντιναύαρχον Samuel Hood. Ὁ ὑπόλοιπος γαλλικὸς στόλος μετὰ τῆς νηοπομπῆς καὶ ὁ ὑπόλοιπος ἀγγλικὸς ἐμπεσόντες εἰς τὴν ἄπνοιαν ἔμενον δυτικῶς τῆς Δομινίκης. Ὁ De Grasse διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ μὴ ἐπιτεθῇ ὁρμητικῶς καὶ συντρίψῃ τὸν Hood, καίτοι εἶχε διπλασίαν δύναμιν, περιορισθεὶς νὰ τὸν προσβάλῃ ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως ἀσθενῶς, ἀλλ' οὐχ ἧττον σημαντικὰς ἐπέφερε ζημίας αὐτῷ, ἀναγκάσας ν' ἀνταλλάξῃ τὴν θέσιν του μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν Drake ὀπισθοφυλακῆς. Κατώρθωσεν ὁ De Grasse νὰ κατευθύνῃ τὴν νηοπομπήν, παραπεμπομένην ὑπὸ 2 πλοίων τῆς γραμμῆς, εἰς Γουαδελούπαν τὴν 11 Μαρτίου. Ἕνεκα συγκρούσεως κατὰ τὴν νύκτα καὶ ζημιῶν κατὰ τὴν πρὸς Hood σύρραξιν, ἡ δύναμις τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἶχεν ἐλαττωθῇ κατὰ 3 ἔτι πλοῖα, οὕτως ὥστε τὴν αὐγὴν τῆς 12 Ἀπριλίου ὁ De Grasse δὲν εἶχεν ἢ 28 πλοῖα τῆς γραμμῆς, ὅτε ὁ Rodney διέταξε γενικὴν δίωξιν τοῦ γαλλικοῦ στόλου, εὑρισκομένου πρὸς Β. τοῦ ἀγγλικοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Rodney ἀπέσπασε 4 πλοῖα τῆς γραμμῆς πρὸς δίωξιν ἑνὸς γαλλικοῦ βεβλαμμένου καὶ ρυμουλκουμένου εἰς Γουαδελούπαν, ὅπερ ἵνα τὸ καλύψῃ ὁ De Grasse ἀνεκάλεσε τὰ προσηνέμως τῆς ναυαρχίδος του πλοῖα καὶ ἐσχημάτισε τὴν γραμμήν του μάχης. Περὶ τὴν 6 ὥραν ὁ ἀγγλικὸς στόλος προσήγγιζε τὸν γαλλικὸν πλέοντα ἀριστερήνεμον (ἄνεμος Ε.), ἐπέχων τὴν ἐγγυτάτην δεξιήνεμος εἰς γραμμὴν παραγωγῆς καὶ ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν πλοίων 400 μ. περίπου (σχ 1), ἐλαττωθεῖσαν περὶ τὴν 7 ὥραν εἰς 200 μ. Φοβούμενος ὁ De Grasse μήπως καταστῇ ὑπήνεμος, ἤλλαξε πορείαν πρὸς Ν., τοῦ δ' ἀνέμου μεταπεσόντος εἰς Α. οἱ Γάλλοι ἔμειναν πάλιν προσήνεμοι. Περὶ τὴν 8 ὥραν, ἅμα τὸ πρωτόπλουν ἀγγλικὸν πλοῖον εὑρίσκετο εἰς τὸ ὕψος τοῦ 6ου ἢ 7ου γαλλικοῦ, ὁ Rodney ἐσήμανεν ἔναρξιν τοῦ πυρὸς (σχ 2), καὶ οὕτως ὁλόκληρος ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἀκολουθῶν τὸν πρωτόπλουν στρέψαντα ὀλίγον ἀριστερᾷ ἀντέπλεε παραλλήλως τῷ γαλλικῷ, καθ' οὗ ἤρχισε σφοδρὸν πῦρ ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως. Ὀλίγον μετὰ τὴν 9 ὥραν, ὅτε ὁ εἷς στόλος παρήλασε σχεδὸν τὸν ἕτερον, ὁ ἄνεμος μετέπεσεν εἰς Ε Ν., ἐξ οὗ τὰ γαλλικὰ πλοῖα ἠναγκάσθησαν νὰ οἰακίσωσι δεξιώτερον· ἐκ τούτου μεγάλη ἀταξία ἐπῆλθεν εἰς τὴν γαλλικὴν παράταξιν, ἐνῷ αἱ ἀποστάσεις ἐτηροῦντο λαμπρῶς εἰς τὸν ἀγγλικόν. Σχηματισθέντος μεγάλου ρήγματος πρύμνηθεν τοῦ 8ου πλοίου τῆς γαλλικῆς παρατάξεως, ὁ Rodney διῆλθε δι' αὐτοῦ ἀκολουθούμενος ὑπὸ 5 πλοίων του (σχ. 3) ἐνῷ τὸ 6ον μετὰ τοῦτο ἀγγλικὸν πλοῖον, μιμηθὲν τὸν χειρισμὸν τοῦ ναυάρχου του, διεκπλέει ἀκολουθούμενον ὑπὸ 12 πλοίων τῆς ἀγγλικῆς οὐραγίας διὰ ρήγματος σχηματισθέντος πρύμνηθεν τοῦ 12ου πλοίου τῆς γαλλικῆς γραμμῆς. Περὶ τὴν 11 ὥραν ὁ Rodney ὑπέστειλε τὸ σῆμα «γραμμὴ μάχης», τὸ ἐμποδίζον τὰ πλοῖά του νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἐν τῇ γραμμῇ θέσιν των, καὶ τότε τὰ 3 τμήματα τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, στρέψαντα πρὸς Ζ., κατεδίωξαν τὸν εἰς 3 τμήματα διχασθέντα καὶ ἀτάκτως πρὸς Ζ. φεύγοντα γαλλικὸν στόλον (σχ. 4). Ἡ δίωξις τῶν Ἄγγλων δὲν ἦτο ἐπαρκῶς ὁρμητική, παρὰ τὰς πρὸς τὸν Rodney ἐπικλήσεις τοῦ Hood· ἐπίσης ὁ Rodney περὶ τὴν 18ω 45λ ἀνέκοψε τὴν δίωξιν καὶ οὕτω διέφυγεν ὁ γαλλικὸς στόλος, συλληφθέντων μόνον 5 γαλλικῶν πλοίων τῆς γραμμῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ναυαρχὶς «Ville de Paris», λαμπρὸν τρίκροτον 120 πυροβόλων, αἰχμαλωτισθέντος καὶ τοῦ Γάλλου ναυάρχου De Grasse. Ἐπίσης ὁ Rodney ἀπέφυγε τὴν νυκτομαχίαν, ἥτις ἀσφαλῶς ἤθελε τῷ παραδώσει ὁλόκληρον τὸν γαλλικὸν στόλον. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὁ Rodney διέρρηξεν ἐκ τοῦ ὑπηνέμου τὴν πολεμίαν παράταξιν, λόγῳ τῆς παρουσιασθείσης περιστάσεως ὡς ἐκ τῆς μεταπτώσεως τοῦ ἀνέμου, καίτοι ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων φαίνεται ὅτι δὲν ἐπεδοκίμαζε τὴν τακτικὴν ταύτην. Βεβαίως εἰς παρομοίαν περίστα-

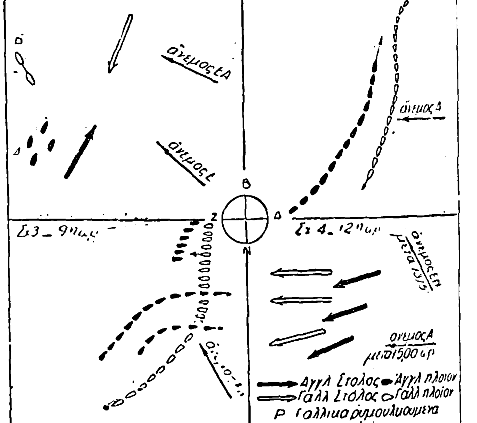

Ναυμαχία Δομινίκων (12 Ἀπριλίου 1782).

Digitized by Google

σιν ἄλλοία θὰ ἦτο ἡ ὁρμητικότης τοῦ Νέλσωνος, ὡς βραδύτερον κατεδείχθη ἐν Ἀβουκὶρ καὶ Τραφαλγάρ. Γ. Ν. Ν.

— *[Φιλοτελ.]* Ἀπὸ τοῦ 1874 ἡ μικρὰ αὐτὴ ἀγγλικὴ νῆσος τῶν μικρῶν Ἀντιλλῶν ἀπέκτησε τὰ πρῶτα γραμματόσημα ἐκ τριῶν ἀξιῶν, τῆς 1 καὶ 6 πεννῶν καὶ τοῦ ἑνὸς σελλινίου. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα, παριστάνοντα, ὅπως ὅλα τῆς ἐποχῆς, τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν ἐντὸς κύκλου, φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν κυκλικῶς Dominica Postage. Τὰ γραμματόσημα τοῦ τύπου αὐτοῦ, μὲ διαφορὰν τοῦ ὑδατοσήμου αὐξηθέντα καὶ εἰς ἀξίαν, ἐκυκλοφόρησαν μέχρι τοῦ 1903, ὁπότε ἐξεδόθη νέα σειρὰ μέχρι 5 σελλινίων, παριστῶσα τὸν κύριον λιμένα τῆς νήσου μὲ τὸ ὕπερθεν αὐτοῦ ἡφαιστειογενὲς ὄρος, καὶ διὰ τὴν ἀξίαν τῶν 5 σελλινίων τὴν προτομὴν τοῦ τότε νέου βασιλέως Ἐδουάρδου. Τῷ 1908 ἐξεδόθη παρομοία σειρά, ἀλλὰ μὲ τὴν προτομὴν τοῦ ἤδη βασιλέως Γεωργίου τοῦ Ε', τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ 1923 διεδέχθη νέα ἐκ γραμματοσήμων μεγαλυτέρου μεγέθους, ἅτινα παριστῶσιν ἐντὸς φοειδῶν πλαισίων τὴν προτομὴν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Ε' (δεξιᾷ) καὶ τὴν καραβέλλαν τοῦ Κολόμβου, ὅστις ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον (31 Νοεμβρίου 1493) ἀριστερά. Ἡ σειρὰ αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 20 ἀξίας, ἤτοι ἀπὸ ἡμίσειαν πένναν μέχρι καὶ μιᾶς λίρας. Ἐννοεῖται ὅτι κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1916—1919) ἡ νῆσος αὐτὴ δὲν ὑστέρησεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «πολεμικῶν γραμματοσήμων», ἐκδοῦσα πέντε τοιαῦτα δι' ἐπισημάνσεως. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν γραμματοσήμων τῆς Δομινίκης εἶναι σημαντική, λόγῳ τῆς μικρᾶς κυκλοφορίας των. Ε. Φ. Ε.

Δομινικανὴ *δημοκρατία*· βλ. Ἅγιος Δομίγγος.

δομινικανὸς (ὁ)· ὁ ἀνήκων εἰς τὸ καθολικὸν τάγμα τοῦ ἁγίου Δομινίκου.

— *[Εγκυκλ.]* Τὸ *τάγμα τῶν δομινικανῶν* ἱδρυθὲν τῷ 1215 ὑπὸ τοῦ *ἁγίου* Δομινίκου (βλ. λ.), κύριον σκοπὸν εἶχε τὸ κήρυγμα πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν, τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως καὶ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρετικῶν. Κατὰ τὸ 1217 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ὀνωρίου τοῦ Γ', ἔκτοτε δὲ ἔδρασε μετὰ μεγάλου ζήλου πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὅλου τάγματος τῶν δομινικανῶν ἵσταται ὁ magister generalis, ὅστις ἔχει εὐρυτάτην ἐξουσίαν ἐπὶ πάντων τῶν μοναχῶν, οἵτινες ὀφείλουσιν εἰς αὐτὸν ἀπόλυτον ὑπακοήν. Ἡ ἐκλογὴ τούτου, γινομένη ὑπὸ της γενικῆς συνελεύσεως τοῦ τάγματος, ἐπικυροῦται ὑπὸ τοῦ πάπα, παρ' οὗ ὁ ἐκλεγεὶς λαμβάνει τὸ ἀξίωμα τοῦ magister sacri palatii, ὅπερ ἐδόθη αὐτῷ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θ'. Ὁ οὕτως ἐκλεγεὶς μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα διατηρεῖ ἰσοβίως τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Παρ' αὐτῷ ὑπάρχουσιν οἱ βοηθοὶ (socii), οἵτινες συνεργάζονται μετ' αὐτοῦ πρὸς διοίκησιν τοῦ τάγματος. Τῶν ἐπαρχιακῶν ταγμάτων προΐσταται ὁ prior provincialis, ὅστις ἐκλέγεται κατὰ τετραετίαν, ἑκάστου δὲ μοναστηρίου προΐσταται ἴδιος prior. Τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν συνδέεται ἀναμφιβόλως πρὸς τὸ τάγμα τῶν φραγκισκανῶν, ἡ δὲ ἀκτημοσύνη, ἣν δέχεται τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν, προῆλθε βεβαίως ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ τάγματος τῶν φραγκισκανῶν, ἀδιαφόρως ἂν ὁ Φραγκῖσκος ἐθεώρει ταύτην ὡς μέσον σωτηρίας, ὁ δὲ Δομίνικος ὡς παρέχουσαν μείζονα ἐλευθερίαν δράσεως. Λίαν ἐνωρὶς ὅμως ἀνεπτύχθη ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο ταγμάτων, ἥτις κατέληξεν εἰς ἔχθραν, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἐξεδηλώθη ἀντίθεσις καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, τῶν μὲν δομινικανῶν ἀκολουθούντων τὸν εἰς τὸ τάγμα αὐτῶν ἀνήκοντα Θωμᾶν Ἀκινᾶτον, τῶν δὲ φραγκισκανῶν τὸν εἰς τὸ τάγμα αὐτῶν ἀνήκοντα Δοῦνς Σκῶτον.

Δομινικανὸς μοναχός.

Αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν θωμιστῶν καὶ σκωτιστῶν ἐκφαίνονται ὡς διαφοραὶ καὶ τῶν δύο τούτων ταγμάτων. Αἱ κυριώτεραι τούτων ἦσαν: Ἐνῷ οἱ θωμισταὶ ἐτόνιζον μᾶλλον τὴν γνῶσιν, οἱ σκωτισταὶ ἐτόνιζον μᾶλλον τὴν πρᾶξιν, τὸ ἦθος, ἐνῷ οἱ πρῶτοι ἐν τῇ περὶ τῶν γενικῶν ἰδεῶν ἔριδι ἔκλινον μᾶλλον πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην, οἱ δεύτεροι ἔκλινον μᾶλλον πρὸς τὸν Πλάτωνα, καὶ ἐν τῇ σχέσει τῆς θείας χάριτος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν οἱ θωμισταὶ ἔκλινον πρὸς τὸν Αὐγουστῖνον, ἐνῷ οἱ σκωτισταὶ πρὸς τὸν Πελάγιον. Τὸ ὀξύναν ὅμως τὰ μέγιστα τὴν ἔχθραν μεταξὺ τῶν δύο ταγμάτων ἦτο τὸ ζήτημα τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, ὅπερ κατεπολέμουν οἱ δομινικανοί, ὑπεστήριζον δὲ οἱ φραγκισκανοί, οἵτινες εὗρον θερμοὺς ὑποστηρικτὰς ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τοὺς Ἰησουίτας, τοὺς τὰ μάλιστα ἐχθρικῶς διακειμένους πρὸς τοὺς δομινικανούς.

Δομινικανὴ μοναχή.

Ὑπάρχουσι σήμερον 300 περίπου μοναστήρια δομινικανῶν, ἀριθμοῦντα περὶ τὰς 3.000 μοναχῶν, ἐνῷ αἱ δομινικαναὶ μοναχαὶ ἔχουσιν 90 μοναστήρια, ἀριθμοῦντα 1.500 περίπου μοναχάς. Οἱ δομινικανοί, ἰδιαζόντως ἐκτιμῶντες τὴν γνῶσιν, ἠσχολήθησαν, εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι, περὶ τὰ γράμματα, πολλοὶ δὲ τούτων διεκρίθησαν, καταλαβόντες ἐπιζήλους θέσεις καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις ὡς καθηγηταί. Οὐχ ἧττον εἰργάσθησαν μεγάλως εἰς τὴν ἱεραποστολὴν καὶ διέπρεψαν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ, ζωγραφικῇ καὶ πλαστικῇ. Κ. Ι. Δ.

Δομινίκη· βλ. Δομνίκα.

Δομίνικο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΝΔ τῆς Σάμου ἐσχατιὰ (βλ. λ. Δομένικος). Σ. Ε. Λ.

Δομίνικος *(ἅγιος)*. Ἅγιος τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, γεννηθεὶς ἐν Ἰσπανίᾳ τῷ 1170. Τῷ 1202 ἵδρυσε γυναικεῖον μοναχικὸν τάγμα σκοποῦν τὴν μεταξὺ τοῦ γυναικείου φύλου διάδοσιν τῆς παιδείας διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ συντηρήσεως σχολείων διὰ νεάνιδας. Ἀπὸ τοῦ τάγματος τούτου πρέπει νὰ διακριθῇ ἕτερον γυναικεῖον τάγμα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἱδρυθὲν κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Müller (Die Aufänge des Minoritenordens und der Bursbruderschaft), εἰς ὃ ἀνῆκε καὶ ἡ ἁγία Αἰκατερίνα ἡ ἐκ Σιέννης. Τῷ 1215 ἵδρυσε τὸ ἀνδρῷον μοναχικὸν τάγμα τῶν δομινικανῶν (βλ. λ.), σκοποῦν τὸ κήρυγμα πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν, τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως καὶ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρετικῶν. Τῇ 6 Αὐγούστου τοῦ 1221 ἀπέθανε, τῇ δὲ 13 Ἰουλίου 1234 ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἅγιος.

Ἀναμφιβόλως ὁ Δομίνικος ἦτο μία τῶν εὐγενεστέρων προσωπικοτήτων τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Εὐαισθήτου χαρακτῆρος, συνεκινεῖτο πολλάκις μέχρι δακρύων ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἀνθρωπίνης συμφορᾶς καὶ ἀθλιότητος. Κατά τινα λιμὸν ἐπώλησε τὰ ὑπάρχοντά του, μηδὲ τῶν βιβλίων ἐξαιρουμένων, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἐνδεεῖς. Αὐστηρὸς τὸ ἦθος, ἔζη βίον ὑπερασκητικόν, ὑποβάλλων ἑαυτὸν ἑκουσίως εἰς ὑπερβολικὰς ἀσκήσεις. Κεκοσμημένος ὑπὸ ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἦτο ἕτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα ὑπὲρ αὐτῆς. Ἡ πίστις του εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας ἦτο τόσον σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος, ὥστε παρέσυρεν αὐτὸν πολλάκις εἰς ἀπηνεῖς διωγμοὺς τῶν αἱρετικῶν. Οὕτω τῷ 1208 ἦλθεν εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν πρὸς καταδίωξιν τῶν Ἀλβιγίων, τὸ τάγμα δ' αὐτοῦ ἀνέλαβεν ἰδίᾳ τὴν Ἱερὰν ἐξέτασιν. Κ. Ι. Δ.

δόμινον (τό)· βλ. ντόμινο.

δομίτης (ὁ) (dômite, Domit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τραχειτῶν*. Εἶναι λευκὸν πέτρωμα, πλῆρες φαινοκρυστάλλων μικρῶν διαστάσεων, κυρίως σανιδίνου καὶ ὀρθοκλάστου καὶ πλαγιοκλάστου. Ἡ θεμελιώδης μᾶζα εἶναι εὔθρυπτος, ἀποτελεῖται δ' ἀπὸ μικρολίθους ὀρθοσχίστου πεπλατυσμένους. Διακρίνοι ν ἀναλόγως τῶν ἐπικρατούντων συστατικῶν *δομῖται αὐγιτικοὺς* καὶ *δομίτας μαρμαρυγιακούς*. Οἱ δομῖται γενικῶς εἶναι πλούσιοι εἰς τριδυμίτην. Περιέχουν 65—65,5 % διοξειδίου πυριτίου, 17,7—16,8 % ἀργίλλου (Al_2O_3), (2—2,3 % ἄσβεστον (Ca O),6,5 % νάτρον (Na_2O) καὶ 4,1—4,3 % κάλι (K_2O). Γ. Κ. Γ.

Δομιτία (Domitia), *Λεπίδα*. Θυγάτηρ τοῦ Δομιτίου Ἀηνοβάρβου, θεία τοῦ Νέρωνος (ἀδελφὴ τοῦ πατρός του), σύζυγος τοῦ Βαλερίου Μεσσάλα καὶ μήτηρ τῆς διαβοήτου Μεσσαλίνας. Ἐφονεύθη τῷ 54 π. Χ. κατὰ διαταγὴν τῆς μητρὸς τοῦ Νέρωνος Ἀγριππίνης. Β.—

Δομιτιανὴ *ἐρώτησις* quaestio Domitiana) *[Ρωμ. Δικ.]*. Ἐρώτησις τὴν ὁποίαν Δομίτιός τις Labeo ἀπηύθυνεν εἰς τὸν περίφημον νομοδιδάσκαλον P. Juventius Celsus ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα ἂν τὸ πρόσωπον ὅπερ προσεκλήθη διὰ τῆς γραφῆς διαθήκης τινὸς (rogatus ad testamentum scribendum) δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς μάρτυς τῆς συναφθείσης πράξεως. Ὁ Κέλσος ἀπήντησε (responsum Celsinum) ὅτι καὶ ὁ γραφεὺς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μάρτυς, χαρακτηρίσας τὴν ἐρώτησιν μωρὰν καὶ ἀκατανόητον (non intelligo quid sit de quo me consuleris, aut valide stulta est consultatio tua). *Δομιτιανὴ οὕτω ἐρώτησις* (quaestio Domitiana) καὶ *Κελσιανὴ ἀπάντησις* (responsum Celsinum) ἐπεκράτησε νὰ σημαίνωσιν, ἡ μὲν πρώτη ἠλιθίαν ἀπορίαν, ἡ δὲ δευτέρα ἰταμὴν ἀπόκρισιν. Τὸ ἀνόητον τῆς ἐρωτήσεως πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ἠμφεσβήτησαν, εὑρίσκοντες δεδικαιολογημένην τὴν ἀπορίαν τοῦ Δομιτίου περὶ τοῦ συμβιβαστοῦ ἢ μὴ τῶν ἔργων τοῦ γραφέως καὶ τοῦ μάρτυρος ἐν διαθήκῃ, λαμβανομένου ἰδίᾳ ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ γραφεῖς τῆς ἐποχῆς του δὲν ἦσαν πρόσωπα ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης, ὅλοι τοὐναντίον ἔδει νὰ ὦσιν οἱ μάρτυρες. Τίς ἦτο ὁ Δομίτιος αὐτὸ παρέμεινεν ἄγνωστον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *St. Pinèlès et N. Herzen*, Questions de droit romain, 1911, σελ. 93 ἑπ.—*Ch. Appleton*, Quaestio Domitiana, Responsum Celsinum ἐν *P. F. Girard*, Mélanges, 1912, τόμ. 1ος, σελ. 1 ἑπ. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

Δομιτιανὸς (Dometianus), *Δεύκιος-Δομίτιος*. Ρωμαῖος στρατηγὸς ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἰσχυρίζετο ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ (51—96 μ. Χ.). Κατὰ τὸν Πολλίωνα ὑπῆρξε στρατηγὸς τοῦ Αὐρεόλου (Aureolus), ἑνὸς τῶν 30 τυράννων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πολεμήσας μετὰ πολλῆς ἱκανότητος τοὺς δύο Μακριανούς, ἀνακηρυχθέντας αὐτοκράτορας τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὸν Ζώσιμον ἐπαναστάτησεν ἐπὶ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου καὶ ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐρηλιανοῦ. Κατ' ἄλλους τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ 12 ἔτος τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Διοκλητιανοῦ, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὁποίου καὶ ἐφονεύθη. Ὑπάρχουσι σπάνια χάλκινα νομίσματα αὐτοῦ, φέροντα τὴν εἰκόνα του. Κατὰ τὴν γνώμην ἱστορικῶν τινων δύο ἦσαν οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο Ρωμαῖοι στρατηγοί, ὧν ὅμως ὁ βίος συγχύζεται ἐν πολλοῖς.

— *Δομιτιανός, Τίτος-Φλάβιος* (T. Flavius Dometianus). Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὁ τελευταῖος τοῦ οἴκου τῶν Φλαβίων, διαδεχθεὶς τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του Τίτον τῷ 81 μ. Χ. καὶ παραμείνας εἰς τὸν θρόνον μέχρι τοῦ 96 μ. Χ. Ἀνὴρ ὡραίου ἀθλητικοῦ παραστήματος, ἐγκρατὴς καὶ μὲ ἰδιάζουσαν σωματικὴν δύναμιν, σκληρὸς καὶ τραχὺς τοὺς τρόπους καὶ τὰς πράξεις, ἀνεμίμνησκε τοῖς ὑπηκόοις του τοὺς κακοὺς χρόνους τοῦ Τιβερίου, πρὸς ὃν εἶχεν, ἄλλωστε, κοινὴν τὴν πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν ἀριστοκρατίαν ἀντιπάθειαν καὶ τὴν ἐν τῇ ἐπιτηρήσει τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ρωμαίων ὑπαλλήλων αὐστηρότητα. Μετεῖχέ πως καὶ ἑλληνικῆς παιδείας, ἣ δὲ μετὰ μεγάλης ἐπιδείξεως ἐπιτηδευομένη ὑπ' αὐτοῦ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς καθίστα αὐτὸν ἰδιαιτέρως φίλον τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῇ ὑπεροψίᾳ του ἠξίου ὅτι ἦτο καὶ υἱὸς τῆς Ἀθηνᾶς, τελῶν πρὸς τιμὴν τῆς ἐνιαυσίως μετὰ μεγάλης λαμπρότητος τὰ Παναθήναια, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐθέσπισεν ἀγῶνας ποιητῶν, λογογράφων, ρητόρων, ἔτι δὲ καὶ μονομάχων καὶ θηριομαχίας. Τῷ 93 μ. Χ. ὁ Δομιτιανὸς ἐδέχθη τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ ἡ περὶ τὸ κολακεύειν ἐπιτηδειότης τῶν Ἀθηναίων τῷ εἶχε προσφέρει διὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Ὅλως δ' ἰδιαιτέρως τιμῶν τοὺς Ἕλληνας ὁ Δομιτιανὸς ἵδρυσε τῷ 86 ἐν Ρώμῃ ἀγῶνα ἔχοντα τύπον ὅλως ἑλληνικόν, τὰ λεγόμενα Καπετώλεια, ἴσου τυγχάνοντα σεβασμοῦ πρὸς τὰ Ὀλύμπια. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι, ὡς φαίνεται, ἐτελοῦντο ἀνὰ τετραετίαν καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔαρος. Κατ' αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε τὴν προεδρίαν, περιβεβλημένος ἱμάτιον πορφυροῦν ἑλληνικὸν καὶ ὑποδεδημένος πέδιλα ἑλληνικά, φορῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανον χρυσοῦν φέροντα τὰς εἰκόνας τῶν τριῶν καπιτωλίων θεοτήτων, Διός, Ἥρας καὶ Ἀθηνᾶς. Πάρεδρος καὶ ἑλλανοδίκαι ἦσαν ὁ φλάμις (flamen), ἤτοι στεφανηφόρος ἱερεὺς τοῦ Διός, καὶ ὁ σύλλογος τῶν ἱερέων τοῦ οἴκου τῶν Φλαβίων ἐν ὁμοιομόρφῳ στολῇ. Ἐνώπιον δὲ λαμπρᾶς ὁμηγύρεως θεατῶν καὶ ἀκροατῶν ἐξετελοῦντο ἀγῶνες ποικιλώτατοι, ὅλοι ὁ ἀγὼν ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ ρητορεύειν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί, καὶ τῷ ποιεῖν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ κτλ. Διὸ τοὺς περὶ μουσικῆς ἀγῶνας ᾠκοδόμησεν ὁ Δομιτιανὸς ᾠδεῖον, στάδιον δὲ χάριν τῶν γυμνικῶν καὶ ἱππικῶν ἀγώνων, ἀμφότερα ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ. Ἡ ἐλπὶς τοῦ λαβεῖν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ αὐτοκράτορος τὸ ἔπαθλον τῆς νίκης, τὸν ἀπὸ κλάδου ἐλαίας καὶ δρυὸς συμπεπλεγμένον στέφανον, πλείστους ὅσους Ἕλληνας ἀθλητὰς καὶ ποιητὰς ἦγεν εἰς Ρώμην, ἂν καὶ οἱ Ἕλληνες ἀθληταὶ δυσκόλως καθίσταντο δημοφιλεῖς ἐν Ρώμῃ. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι διετηρήθησαν μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος. Παρὰ πάντα ταῦτα ὁ Δομιτιανὸς φαίνεται ὅτι οὔτε καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἦτο προσφιλής. Διατάξεις τινές, δι' ὧν κατὰ τὸ 92 καὶ 93 μ. Χ. ἀπηγόρευε μὲν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὴν φύτευσιν νέων ἀμπέλων, ἐν τῷ συμφέροντι δῆθεν τῆς γεωργίας, διέταττε δὲ τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν, δυσηρέστησεν αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν τῇ Ἑλληνομακεδονικῇ χερσονήσῳ Ἑλληνισμός, ὅτε ἀντελήφθη ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ οὔτε κἂν τὴν στρατιωτικὴν ἀρετὴν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐκέκτητο, διετέθη δυσμενῶς κατ' αὐτοῦ· ἡ δὲ γνώμη αὐτὴ προηλ-

Τ. Φλάβιος Δομιτιανός

Digitized by Google

θεν ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διομιτιανοῦ ἐκραγέντος μεγάλου πρὸς τοὺς Δᾶκας πολέμου, ὅστις διαρκέσας ἐπὶ τέσσαρα ὁλόκληρα ἔτη (86—90 μ.Χ.) δὲν ὑπῆρξε τιμητικὸς διὰ τὸ ρωμαϊκὰ ὅπλα. Πρὸς τούτοις δὲ πλέον ἢ ἅπαξ ἡ Μοισία, ὡς καὶ μέρος τῆς Θράκης μέχρι τῶν μακεδονικῶν ὁρίων, παρεδόθη, ὡς ἐκ τῆς ἀδεξιότητος τοῦ αὐτοκράτορος, ἀβοήθητος εἰς τὰς φρικαλέας δῃώσεις τῶν ἀγρίων πολεμικῶν στιφῶν. Τέλος τὸ στυγνόν, ἀλλόκοτον καὶ δεσποτικὸν πνεῦμα τῶν τελευταίων ἰδίως ἐτῶν τῆς ἡγεμονίας τοῦ Δομιτιανοῦ ἐνεποίει, τοὐλάχιστον εἰς τοὺς εὐγενεστέρους τῶν Ἑλλήνων, δυσμενεστάτην ἐντύπωσιν. Ὑπὸ τὸ κράτος δὲ τοιούτων αἰσθημάτων διατελῶν καὶ ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, παρὰ τὸ προβεβηκὸς ἤδη τῆς ἡλικίας, εἰργάζετο μετ' ἀκλονήτου ἐπιμονῆς κατὰ τοῦ Δομιτιανοῦ. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, διατελέσας ἐν οἰκειότητι πρὸς τὸν Βεσπασιανὸν Τῖτον καὶ βλέπων τὴν φαύλην δεσποτείαν τοῦ ἐσχάτου ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Φλαβίων, κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης ἀντιπαθείας ἐναντίον τοῦ δεσποτικοῦ αὐτοκρατορικοῦ συστήματος, τὴν δὲ ἀντιπάθειάν του ταύτην, ὡς καὶ πρότερον ἐναντίον τοῦ Νέρωνος, ἐξεδήλωσε σφοδρότατα πανταχοῦ. Περὶ τὸ 92 μ. Χ. εὑρίσκομεν τὸν Ἀπολλώνιον ἐν τῇ δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, προσπαθοῦντα διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐξεγείρῃ τὰ πνεύματα καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἀνωτάτων Ρωμαίων ὑπαλλήλων ἐναντίον τοῦ τυραννικοῦ συστήματος τοῦ Δομιτιανοῦ, ὑπαινισσόμενος λίαν σαφῶς καὶ μετὰ παρρησίας τοὺς αἱματηροὺς τρόπους, δι' ὧν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δημοκρατικοὶ ἀπηλλάσσοντο τῶν τυράννων.

Νοεῖται δ' οἴκοθεν, ὅτι καὶ ἕνεκα τῆς σημαινούσης προσωπικότητος τοῦ ἀνδρὸς καὶ διότι καὶ ἐν τοῖς συγχρόνοις αὐτῷ φιλοσόφοις πολλοὺς εἶχεν ἀντιπάλους, ἡ τοιαύτη διαγωγή του ἔφθασε ταχέως εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς ὃν εἶχεν ἤδη καταστῆ ὕποπτος ἕνεκα τῶν σχέσεών του πρὸς τὸν Νερούαν καὶ ἄλλους ὑπὸ τοῦ Δομιτιανοῦ ὑποβλεπομένους Ρωμαίους εὐπατρίδας. Ὡς ἐκ τούτων ὁ αὐτοκράτωρ διενοεῖτο νὰ προβῇ εἰς σύλληψιν τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ παραπομπὴν αὐτοῦ εἰς δίκην. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 93 μ. Χ. εὑρίσκομεν αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ, ἔνθα μόλις ἀφίκετο συνελήφθη. Μετά τινα χρονον προσαχθεὶς πρὸ τοῦ αὐτοκράτοτορος, ἦλθε πρὸς αὐτὸν εἰς μακρὰν καὶ ὅλως διαφέρουσαν συνομιλίαν, ἀπολήξασαν εἰς τελείαν μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ῥῆξιν. Ἀργότερον, εἴτε διότι κατηγορία θετικὴ κατὰ τοῦ Ἀπολλωνίου δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαγγελθῇ, εἴτε διότι ὁ ἀνὴρ εἰς ὃν ὁ κόσμος ὅλος ἀπέδιδεν ὑπερφυσικὰς δυνάμεις εἶχεν ἐπιβάλει τὸν σεβασμὸν εἰς τὸν δεισιδαίμονα αὐτοκράτορα, διετάχθη ἡ παῦσις τῆς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας.

Τὰ ἐκ τῆς φαύλης διοικήσεως καὶ τῆς πλεονεξίας τοῦ αὐτοκράτορος θύματα ὑπῆρξαν πολλά, μεταξὺ δὲ αὐτῶν οἱ περισσότεροι ἀνῆκον εἰς εὐγενεῖς οἴκους τῆς ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας· ἀλλὰ καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Δομιτιανὸς κατεδίωξεν, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐξάδελφόν του Φλάβιον Κλήμεντα, ὃν καὶ ἐθανάτωσε μετὰ τῆς συζύγου του. Πάντα ταῦτα συνέτειναν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν ὑπηκόων του καὶ τὴν ἔντασιν τῆς ἀπὸ πολλοῦ ὑπαρχούσης κατ' αὐτοῦ δυσμενείας, καὶ ἀπέληξαν εἰς δολοφονίαν αὐτοῦ κατόπιν συνωμοσίας, μέλος τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ἡ σύζυγός του (18 Σεπτεμβρίου τοῦ 96 μ. Χ.).

Κ. Μ. Κ

Δομίτιον *γένος* (gens Domitia). Ἓν τῶν διασημοτέρων πληβείων γενῶν τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Τούτου ὑπῆρχον δύο κλάδοι, ὁ τῶν «Καλβίνων» (Calvinus) καὶ τῶν «Ἀηνοβάρβων» ἢ «Ἀχενοβάρβων» (Ahenobarbus), τοῦ δευτέρου κληθέντος οὕτως ἐκ τῆς χαλκόχρου γενειάδος ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κλάδου. Οἱ *Καλβῖνοι* διεκρίθησαν κατὰ τοὺς ἐναντιον τῶν Σαμνιτῶν καὶ τῶν Ταραντίνων πολέμους, εἷς δ' αὐτῶν κατέλαβε τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑπάτου (331 π. Χ.). Οἱ *Ἀηνόβαρβοι* παρέσχον ὁλόκληρον σειρὰν ὑπάτων ἀπὸ τοῦ 191 π. Χ., ἐπὶ δὲ Αὐγούστου προήχθησαν εἰς πατρικίους. Ὁ Γναῖος Δομίτιος Ἀηνόβαρβος γενόμενος ὕπατος τῷ 32 μ.Χ. συνεζεύχθη τὴν Ἀγριππῖναν, θυγατέρα τοῦ Γερμανικοῦ, ἐξ ἧς ἔσχεν ὁμώνυμον ἑαυτῷ υἱόν, τὸν ὁποῖον υἱοθέτησεν ὁ δεύτερος σύζυγος τῆς Ἀγριππίνης αὐτοκράτωρ Κλαύδιος, λαβὼν τὸ ὄνομα «Νέρων Κλαύδιος Καῖσαρ Δομιτιανός», ὅστις εἶναι ὁ διαβόητος αὐτοκράτωρ Νερων, διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ὁποίου ἐξέλιπεν ὁ κλάδος τῶν Ἀηνοβάρβων (βλ. Ἀχενόβαρβος).

Δομίτιος *Κορβούλων, Γναῖος* (Gnaeus Domitius Corbulo). Ρωμαῖος στρατηγός, υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου ὑπάτου ἐπὶ Γαΐου, δράσας κατὰ τὸν Α' αἰῶνα μ. Χ. Ἐπὶ Γαΐου ἐπενέβη κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν τῆς Ῥώμης, ὡς καὶ ἐπὶ Τιβερίου Ἀπεστάλη ἐκτάκτως ὡς διοικητὴς εἰς τὴν κάτω Γερμανίαν καὶ ἐξετέλεσε πολλὰ ἔργα, ὢν ὕπατος πρὸ τοῦ 46 μ. Χ. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κλαυδίου ἐγένετο ἀνθύπατος ἐν Ἀσίᾳ. Ἐπὶ δὲ Νέρωνος, ὡς ὁ ἐναρετώτερος στρατηγὸς τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τοῦ κατὰ τῶν Πάρθων πολέμου, πολλὰ ἐργασθεὶς ἔν τε Συρίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ. Διὰ τῆς μακροτάτης αὐτοῦ ἐκεῖ ἐργασίας κατωρθώθη νὰ σταματήσῃ ὁ διαρκῶς ἀνανεούμενος κατὰ τῶν Πάρθων ἀγών. Περιέπεσεν ὅμως καὶ οὗτος εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ πάντας ὑποβλέποντος Νέρωνος. Ἕνεκα ῥᾳδιουργιῶν καὶ ζηλοφθονίας ὁ Νέρων, κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα καλλιτεχνικὴν αὐτοῦ μετάβασιν, ἀνεκάλεσε τὸν Κορβούλωνα τιμητικῶς δῆθεν παρ' ἑαυτῷ ἐν Κορίνθῳ. Ὅτε δὲ ὁ Κορβούλων ἦλθεν εἰς Κεγχρεὰς καὶ ἔμαθεν, ὅτι ὁ Νέρων, πρὶν ἢ ἴδῃ αὐτόν, διέταξε νὰ φονευθῇ, ἔστρεψε τὸ ξίφος καθ' ἑαυτοῦ καὶ ηὐτοκτόνησεν ἐπιλέγων, ὅτι δικαίως ἔπασχεν ἀφοῦ ὑπηρέτησε τοιοῦτον κιθαρῳδόν.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **Δομίτιος,** ***Μάρσος.*** Λατῖνος ποιητής. Βλ. Μάρσος.

— **Δομίτιος** (Domitius). Μοναχὸς ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἀμιένης, ἀποθανὼν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Η' αἰῶνος. Ἱερεύς, ἀπεσύρθη ἐν τῇ μονώσει, ἔνθα ἤγαγεν αὐστηρότατον βίον. Ὁ ἅγιος Οὔλφιος ἐτέθη βραδύτερον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ καὶ ἵδρυσε κελλίον πλησίον τοῦ Δομιτίου. Καταλεγεὶς ἐν τοῖς ἁγίοις ἑορτάζεται ὑπὸ τῶν καθολικῶν τῇ 23ῃ Ὀκτωβρίου.

Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

— **Δομίτιος** (Domitius). Ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς ἀκμάσας πάντως ὀλίγον πρὸ τοῦ 1050 ἢ ὀλίγον μετ' αὐτό. Τὰ ποιήματά του περιέχονται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 366 κορσιανὸν κώδικα.

Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

δόμνα (ἡ). Κυρίως σημαίνει «κυρία» (ἐκ τοῦ λατ. domina). Κατὰ τὸν μετὰ τὴν ἅλωσιν βίον ἐχρησίμευεν ὡς κύριον ὄνομα, μετέπεσεν ὅμως εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἡγεμονίδος, ἢ αὐθεντίνας (=σύζυγος τοῦ αὐθέντου ἢ ἡγεμόνος εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας). Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ἐν ταῖς ἡγεμονίαις Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, ὅπου τὰς συζύγους τῶν ἡγεμόνων, ἐν ἐνεργείᾳ καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτῶν, ἀπεκάλουν *δόμνας*, τὰς δὲ θυγατέρας τῶν ἡγεμόνων, *δομνίτσας*· προχωρούσης δὲ τῆς πτωχαλαζονείας, τὸν τίτλον ἥρπασαν καὶ αἱ γυναῖκες τῶν μεγάλων διερμηνέων, τῶν καπουκεχαγιάδων, τῶν πεστελνίκων τῶν ἄνω ἡγεμονιῶν. Τῶν ὑποδεεστέρων ἀξιωματικῶν (ὀφφικιάλων) αἱ γυναῖκες ἐγνωρίζοντο διὰ τοῦ τίτλου *δουδοὺ* (Doudou).

Μ. Ι. Γ.

Δόμνα (Domna), *Ἰουλία.* Σύζυγος τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου (170—217). Ἂν καὶ ταπεινῆς καταγωγῆς, ἐν τούτοις ἐκέκτητο ἱκανὴν μόρφωσιν, εἰς σύστασιν δ' αὐτῆς ὀφείλεται ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου συγγραφὴ τοῦ βίου Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως. Διαρκούσης τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ της Καρακάλλα συχνάκις διηύθυνε τὰ τοῦ κράτους, καταστᾶσα ἀγαπητὴ τοῖς ὑπηκόοις της καὶ ἀποκληθεῖσα διὰ τὴν μητρικήν της περὶ τὸ στράτευμα μέριμναν mater castrorum. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ υἱοῦ της Γέτα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Καρακάλλα ηὐτοκτόνησεν.

Κ. Μ. Κ.

— **Δόμνα** *(μάρτυς).* Ἐν Νικομηδείᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μαξιμιανοῦ ζῶσα, ὑπηρέτει ἐν τῷ παλατίῳ, πιστεύσασα δὲ τῷ Χριστῷ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Νικομηδείας Κυρίλλου μετὰ πολλῶν ἄλλων. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ Μαξιμιανὸς «προσέταξεν ἀποθανεῖν πάντας τοὺς Χριστιανούς». Τότε δ' ἡ Δόμνα ἐξελθοῦσα ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς, ἐν ᾗ ἐκρύπτετο, καὶ συλλέγουσα καὶ θάπτουσα τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων, «γνωσθεῖσα ἀπετμήθη τὴν κεφαλήν». Ἡ μνήμη αὐτῆς ἐν τῷ μηναίῳ τῆς 28 Δεκεμβρίου μετὰ βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ *Δόμνα* καὶ *Δομνίνη* μάρτυρες, οἵτινες μετὰ τῆς *Κυριακῆς*, ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε, «ξίφει τελειοῦνται» τῇ 2 Νοεμβρίου κατὰ τὸ Μηναῖον.

Ε. Γ. Π.

Δόμνα *Βιζβίζη.* Ἡρωῒς ἐκ Θράκης, γεννηθεῖσα τῷ 1783 εἰς τὴν Αἶνον. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐπεβιβάσθη μὲ τὸν σύζυγόν της, πλούσιον πλοίαρχον, τοῦ πλοίου των, ἡνώθησαν μὲ τὴν μοῖραν τῶν Ψαρῶν καὶ ἐβομβάρδισαν τὸ ἐπὶ τῆς νησῖδος φρούριον, πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Αἴνου. Ὅτε οἱ ἁρματολοὶ ἐπεχείρησαν ἀπὸ τὴν Φθιώτιδα ν' ἀποσυρθοῦν εἰς τὴν Ἁγίαν Μαρίναν, ὁ Βιζβίζης ἐκανονιοβόλησε τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἐφονεύθη· τότε δὲ ἡ Δόμνα ἐξηκολούθησε τὸν κανονιοβολισμὸν μόνη καὶ οἱ ἁρματολοὶ ἐσώθησαν ἐπιβιβασθέντες τῶν πλοίων. Εἰς αὐτὴν ἀνετέθη νὰ ἀποκλείσῃ τὸν ἰσθμὸν τῆς Εὐβοίας καὶ νὰ κανονιοβολῇ τὰ στενά, ὁσάκις ἤθελε νὰ περάσῃ εἰς τὴν Στερεὰν ὁ Ὀμὲρ πασᾶς. Διετήρησεν ἐπὶ τρία ἔτη πλήρωμα 140 ἀνδρῶν καὶ ὅτε παρέδωκε τὸ βρίκιόν της εἰς τὴν κυβέρνησιν, αὕτη τὸ μετέτρεψεν εἰς πυρπολικόν, ὅπερ κατόπιν ἔκαυσε τῷ 1824 τὴν τουρκικὴν φρεγάταν τοῦ Χαζνὲ Γκεμισί. Ἡ Δόμνα ἀπέθανεν εἰς τὴν Σῦρον. Ὁ Φιλήμων τὴν συγκρίνει πρὸς τὴν Μπουμπουλῖναν, ὁ δὲ Κ. Ράδος λέγει ὅτι ἡ Θράκη προσέφερεν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησιας μίαν ἀπὸ τὰς τέσσαρας μεγάλας γυναῖκας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ε. Σ. Σ.

Δομνάνδος, *Κυριακός.* Φιλικὸς καὶ ἐκ τῶν πρώτων καθηγητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἐγεννήθη τῷ 1789 ἐν Βιέννῃ, ὅπου ὁ πατήρ του, τραπεζίτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶχε καταφύγει πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκπαιδευθεὶς μετ' ἐξαιρέτου ἐπιμελείας, ἐγένετο κάτοχος πολλῶν γλωσσῶν. Τῷ 1809 μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ἀναδειχθεὶς διευθυντὴς σημαίνοντος ἐμπορικοῦ οἴκου, εἶτα δὲ (1811) γραμματεύσας τοῦ αὐτόσε γενικοῦ προξένου τῆς Ρωσίας μέχρι τοῦ 1829. Ἐνταῦθα ἐμυήθη (1819) ὑπὸ τοῦ Γ. Λεβέντη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, λαβὼν τὸ ἀναγνωριστικὸν «κατάλληλος». Διετέλεσε μέλος τῆς ἐφορίας Βουκουρεστίου καὶ εἷς τῶν δραστηριωτέρων Φιλικῶν. Κατηγορηθεὶς παρὰ τῇ ρωσικῇ κυβερνήσει, μετέβη εἰς Πετρούπολιν ὅπως διαλύσῃ τὰς εἰς βάρος του παρεξηγήσεις, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν κατώρθωσε· δι' ὃ μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα κατέγινεν εἰς τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν. Τῷ 1834 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τῷ 1837 διωρίσθη, πρῶτος αὐτός, καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, διδάξας μέχρι τοῦ 1845, ὅτε, διὰ λόγους πολιτικούς, ἐπαύθη μετὰ τῶν Π. Καλλιγᾶ καὶ Κ. Νέγρη. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς καθηγεσίας ἀπομάκρυνσίν του, ἐξέδωκε τὴν γαλλόφωνον ἐφημεριδα «Ταχυδρόμος τῶν Ἀθηνῶν» καὶ μετέσχεν ἐνεργῶς τῇ φιλοθεατρικῆς κινήσεως τῆς ἐποχῆς, διατελέσας καὶ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἰταλικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Ἀκολούθως διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐν Παρισίοις πρεσβείας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1852, δωρήσας τὴν βιβλιοθήκην του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Ν. Δ. Λ.

Δομνίκα *(ὁσία).* Ἐγεννήθη ἐν Ῥώμῃ, ἐπεσκέψατο τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἶτα δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ Νεκταρίου πατριάρχου καὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (381—385), ὅς, ἕνεκα σεβασμοῦ πρὸς αὐτὴν ᾠκοδόμησε μονὴν καὶ ναὸν ἐπὶ τιμῇ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου, ἐγκαινισθεῖσαν, ὡς φαίνεται, τῇ 24 Ἰανουαρίου τοῦ 388, ὅτε καὶ ὁ Νεκτάριος ἀνηγόρευσεν αὐτὴν ἡγουμένην τῆς μονῆς. Ἔμεινεν εἰς τὸν βαθμὸν αὐτὸν μέχρι θανάτου. Ἡ μνήμη της ἄγεται τῇ 8 Ἰανουαρίου, ἐνῷ ἐπὶ Βυζαντινῶν ἤγετο τῇ 10ῃ (βλ. *Μ. Ἰ. Γεδεὼν* Βυζαντ. Ἑορτολ. σ. 54—55).

Μ. Ι. Γ.

— **Δομνίκα.** Αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου, θυγάτηρ μὲν τοῦ πατρικίου Πετρωνίου, σύζυγος δὲ Οὐάλεντος (364—378), γνωστὴ διὰ τὴν πρὸς τὸν Μ. Βασίλειον δυσμένειαν. Ἕνεκεν ἀσθενείας σοβαρᾶς τοῦ υἱοῦ αὐτῶν Οὐαλεντινιανοῦ, ἠναγκάσθη νὰ συστήσῃ τῷ συζύγῳ νὰ προσφύγωσιν εἰς τὰς πρὸς Θεὸν δεήσεις τοῦ Βασιλείου· ἅμα δὲ εἰσῆλθεν ὁ Βασίλειος εἰς τὸν βασίλειον οἶκον ἡ νόσος ὑπεχώρησεν. Ὁ Βασίλειος συνέστησεν εἰς τὸν Οὐάλεντα νὰ βαπτίσῃ τὸν υἱὸν διὰ πρεσβυτέρων ὀρθοδόξων, ἀλλ' οὗτος παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν του ἐβάπτισε δι' ἀρειανῶν καὶ τὸ παιδίον ἀπέθανε.

Μ. Ι. Γ.

Δομνῖνα. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας φέρονται αἱ ἑξῆς ἅγιαι φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα.

— 1) ***Δομνῖνα μάρτυς.*** Ἔζη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας μετὰ τῶν δύο θυγατέρων της Βερίνης (Βερενίκης) καὶ Προσδοκίας Φοβουμένη μήπως συλληφθῇ κατὰ τὸν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ διωγμὸν κατέφυγεν εἰς Ἔδεσσαν τῆς Μεσοποταμίας, παραλαβοῦσα καὶ τὰς θυγατέρας της. Προδοθεῖσα ὅμως ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀνδρός, ὄντος ἐθνικοῦ, συνελήφθη ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ ἀπαγομένη εἰς Ἱεράπολιν τῆς Συρίας, ὅπου ἔμελλε νὰ δικασθῇ, ἐρρίφθη μετὰ τῶν θυγατέρων της εἰς ποταμὸν καὶ ἐπνίγη. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔγραψεν ἐγκώμιον εἰς αὐτάς. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 4 Ὀκτωβρίου μετὰ βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

Ε. Γ. Π.

— 2) ***Δομνῖνα μάρτυς.*** Ζῶσα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐμαρτύρησεν ὁμολογήσασα πίστιν εἰς Χριστὸν τῇ 12 Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ἀναγράφεται ἡ μνήμη της ἐν τῷ Μηναίῳ μετὰ βραχείας βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

— 3) ***Δομνῖνα μάρτυς.*** Ἡ μετὰ Δόμνης καὶ Κυριακῆς μαρτυρήσασα (βλ. Δόμνα *μάρτυς*).

— 4) ***Δομνῖνα ὁσία.*** Αὕτη ἐκ τῆς πόλεως Κύρρου τῆς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καταγομένη, ἔζησεν ὁσίως. Ἡ μνήμη αὐτῆς ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 1 Μαρτίου μετὰ βραχείας βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

Ε. Γ. Π.

Δομνῖνος. Ἕλλην μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος ἐκ Λαοδικείας ἢ Λαρίσης τῆς Συρίας. Ἦτο μαθητὴς τοῦ Συριανοῦ καὶ ἑταῖρος τοῦ Πρόκλου, ἀναφέρεται δὲ ὑπό τινων ὡς *Δόμνιος* ἢ *Δομνηνός.* Ὑπ' ἄλλων ἐταυτίσθη ἐσφαλμένως πρὸς τὸν Δαμιανὸν ἢ τὸν ἐκ Λαρίσης Ἡλιόδωρον, τὸν συγγράψαντα ὀπτικὴν πραγματείαν. Ἐκ τῶν θεωριῶν τοῦ Πλάτωνος πολλὰ «οἰκείοις δοξάσμασιν διέτρεψεν», ἀλλὰ περιεπλάκη εἰς ἐπιστημονικὴν ἔριδα μὲ τὸν Πρόκλον, ὅστις συγγράψας πραγματείαν «καθαρτικὴν» ἀποκατέστησε τὸ ὀρθὸν τῶν θιγέντων δογμάτων τοῦ Πλάτωνος. Ἐν τῇ ἰδιωτικῇ αὐτοῦ ζωῇ δὲν ἦτο ἀνεπίληπτος, κατείχετο δὲ ὑπὸ βαρείας ἀσθενείας καὶ ἦτο ἄκρως ὀξύθυμος. Ἔγραψεν: «Ἐγχειρίδιον ἀριθμητικῆς εἰσαγωγῆς». «Ἐγχειρίδιον εἰσαγωγικὸν ἀριθμητικῆς», κατὰ μαρτυρίαν δὲ τοῦ Μαρίνου καὶ σχόλια εἰς τοὺς ὀρφικοὺς χρησμούς. Τὸ πρῶτον, δημοσιευμένον ἐν Boissonade, «Anecdota

Digitized by Google

Graeca» (τόμ Δ' 413—429), ἀποτελεῖται ἐκ πέντε μερῶν. Τὸ δεύτρον εὕρηται ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει τοῦ O. Riemann ἐν «Revue de Philologie» (1883 σελ. 82—94), συνάπτονται δὲ αὐτῷ θαυμάσια σχόλια τοῦ μεταφραστοῦ καὶ τῶν Ch.-E. Ruelle καὶ J. Dumontier. Κατ' εἰκασίας τῶν φιλολόγων, εἶναι ἴσως μέρος εἰσαγωγικὸν ἑτέρου ἔργου φέροντος τὸν τίτλον «Στοιχείωσις Ἀριθμητική», περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Δομνῖνος ὁμιλεῖ ἐν τῷ «Ἐγχειριδίῳ ἀριθμητικῆς εἰσαγωγῆς». Συνοδεύεται καὶ ἀπὸ σχέδια εὑρεθέντα τινὶ τῶν χειρογράφων καὶ θεωρούμενα ὡς γενόμενα κατὰ χρόνους μεταγενεστέρους τοῦ συγγραφέως, διότι τὸ κείμενον δὲν ἀναφέρει αὐτά. Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

—**Δομνῖνος** (*ἅγιοι*). Οἱ ἑξῆς ἅγιοι φέρονται ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα:

—1) ***Δομνῖνος ὁ μάρτυς.*** Ἐν Θεσσαλονίκῃ οὗτος ζῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μαξιμιανοῦ (286—305) καὶ ἀρνηθεὶς νὰ προσκυνήσῃ τὰ εἴδωλα ἐμαρτύρησε τῇ 1 Ὀκτωβρίου, ὅτε καὶ ἑορτάζεται ἡ μνήμη του κατὰ τὸ Μηναῖον, περιέχον βραχεῖαν βιογραφίαν ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.

—2) ***Δομνῖνος μάρτυς.*** Οὗτος ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μαξιμιανοῦ ἔλαβε μαρτυρικὸν θάνατον τῇ 5 Νοεμβρίου κατὰ τὸ Μηναῖον, περιέχον βραχεῖαν βιογραφίαν του.

—3) ***Δομνῖνος μάρτυς.*** Οὗτος ἐκ Ῥώμης καταγόμενος, μετὰ τοῦ Φιλήμονος κατὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν περιήρχετο τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, δι' ὃ καὶ «ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη». Ἡ μνήμη των ἐν τῷ Μηναίῳ τῇ 21 Μαρτίου μετὰ βραχείας βιογραφίας ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. Ε. Γ. Π.

—**Δομνῖνος** ἢ ***Δόμνος.*** Ἀντιοχεὺς χρονογράφος, πιθανῶς ζήσας μεταξὺ Ε' καὶ ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος μ. Χ., γνωστὸς μόνον ἐκ τῆς ἐπανειλημμένης καὶ ἐπαινετικῆς μνείας τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ Μαλάλα. Ἴσως συνέγραψεν ἱστορίαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Μπέντλεϋ ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι ὁ χρονογράφος οὗτος ἦτο ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν *Δομνῖνον* ἢ *Δόμνον* ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας. Π. Ν. Π.

Δομνίτσα ἢ ***Δομνίστα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Εὐρυτάνων τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 819. Κεῖται ἐν μικρᾷ κοιλάδι περιστοιχιζομένῃ ὑπὸ τῶν ὀρέων καὶ βουνῶν Καλιακούδας, Σαράντινας, Δενδρούλης καὶ Κοτρούλης καί τινων λόφων, διασχιζομένῃ δὲ ὑπὸ τοῦ Κρικελλοποτάμου. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐξ ἀφθόνων πηγαίων ὑδάτων. Μετὰ τοῦ Καρπενησίου συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 6). Δ. Ε. Μ.

Δομνόλος (*ἅγιος*). Ἐπίσκοπος τῆς Mans, ἀποθανὼν τῷ 581. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἁγίου Ὠδοὰν (Audoin), ἐπισκόπου τῆς Angers· κατ' ἀρχὰς ἀββᾶς τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Mans. Τῷ 556 παρέστη εἰς τὴν ἐν Tours σύνοδον. Ἐγένετο σύμβουλος τοῦ βασιλέως Κλοταίρου Α' καὶ φίλος τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ, ἐπισκόπου τῶν Παρισίων. Ἑορτάζεται ὑπὸ μὲν τῶν καθολικῶν γενικῶς τῇ 16ῃ Μαΐου, ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Mans τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Δομνόριξ ἢ ***Δοβνόριξ*** (Dumnorix, Dubnorix, Dubnorex). Γαλάτης ἀρχηγός, εἷς τῶν ἰσχυροτέρων ἡγετῶν τῶν Ἐδούων, ἀδελφὸς τοῦ Διβιδιάκου. Ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ὀργκετόριγος, βασιλέως τῶν Ἑλβετῶν, καὶ ἠνόησε τὰ σχέδια αὐτοῦ, ὅπως κατέλθῃ, μετὰ μεγάλης ὁμάδος τοῦ λαοῦ του, ἀπὸ τὴν ἄγονον χώραν τῆς Ἑλβετίας, εἰς τὰς πλουσίας πεδιάδας τῆς Γαλατίας. Ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τοῦ Καίσαρος κατὰ τῶν Ἑλβετῶν ἦτο διοικητὴς σώματος ἱππικοῦ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' ἐβοήθησε κρυφίως τοὺς Ἑλβετούς. Ἡ προδοσία του ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν Καίσαρα, ἀλλ' ὁ Δομνόριξ ἐσώθη χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ ἀδελφοῦ του Διβιδιάκου. Ὁ Καῖσαρ περιωρίσθη νὰ θέσῃ αὐτὸν ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν. Βραδύτερον ἠθέλησε νὰ τὸν προσλάβῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ὁ Δομνόριξ ὅμως ἠρνήθη νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, προφασισθεὶς ἀσθένειαν καὶ θρησκευτικὸν κώλυμα, ἐφονεύθη δὲ τῷ 54 π. Χ. κατά τινα ἀπόπειραν ὅπως δραπετεύσῃ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου. —Β.

Δόμνος, ***Ἀντιοχείας πατριάρχης.*** Τρεῖς τῷ τοιούτῳ ὀνόματι γνωρίζονται μέχρι σήμερον· πρῶτος ὁ τῷ 270 διαδεξάμενος τὸν θρόνον τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, κυβερνήσας τὴν Ἐκκλησίαν ἔτη τρία· δεύτερος ὁ κατακριθεὶς ἐν τῇ κατ' Ἔφεσον συνόδῳ, τῷ 449, ὑπὸ τῶν ὁμοφρόνων τῷ αἱρετικῷ πατριάρχῃ Διοσκούρῳ ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀκολούθων αὐτοῦ· ἐπεσκόπησεν ἑπταετίαν· τρίτος ὁ τῷ 545 ἐκλεγείς, καὶ σύνεδρος τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου (553) γενόμενος. Μ. Ι. Γ.

—**Δόμνος.** Ἰατρὸς Ἰουδαῖος τοῦ Ε' αἰῶνος, διδάσκαλος τοῦ Ἰουδαίου ἰατροσοφιστοῦ Γεσίου ἢ Γησίου καὶ ὑπομνηματιστὴς τοῦ Ἱπποκράτους. ΑΡ. Π. Κ.

Δόμνουλος. Ἐκαλεῖτο οὕτω καθ' ἑλληνικὰς πηγάς ὁ Ἰουδαῖος ἰατρὸς *Σαμπαταΐ μπὲν Ἀβραάμ*, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Donnolo (ἰταλιστὶ ὑποκοριστικὸν τοῦ Dominus) Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἰταλίᾳ (ἐν Oria παρὰ τὸ Otranto) τῷ 913 μ. Χ., ἐσπούδασεν ἐν Σαλέρνῳ ἰατρικήν, ἣν καὶ ἐξήσκησε πολλαχοῦ ἐν Ἰταλίᾳ, ἀποκτήσας πολλὴν φήμην. Ἀπέθανε τῷ 965. Φέρεται συγγραφεὺς φαρμακολογικοῦ τινος ἔργου ἐν ἑβραϊκῇ γλώσσῃ, οὗ ἀπόσπασμα περιέχον ἐν 7 σελίσιν 120 φάρμακα ἐκ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, ἐξεδόθη ὑπὸ Σταϊνσνάϊδερ. Εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ἑβραϊκὸν ἰατρικὸν ἔργον. [Πρβλ. *M. Steinschneider*, Virchow's Archiv. Τόμ. 38—42.] ΑΡ. Π. Κ.

Δομοκίτικος *[Γεωγρ.]*. Παραποτάμιον τοῦ Ἀπιδάνου (τοῦ κοινῶς λεγομένου Φερσαλίτικου) παρὰ τὴν πόλιν Δομοκὸν (τῆς Θεσσαλίας), ῥέον κατὰ ΒΔΒ. διεύθυνσιν. Δέχεται τὰ ὕδατα ἐκ δεξιῶν μὲν τῆς Καμάρας, κατερχομένης ἐκ τοῦ ὄρους Κασιδιάρη, ἐξ ἀριστερῶν δὲ τὰ ὕδατα τοῦ Ξεροβουνίου καὶ τοῦ ῥύακος τῆς Βρυσιᾶς. Ι. Σ. Σ.

Δομοκὸς (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ κοινότητος, ὡς καὶ τοῦ τέως δήμου Θαυμακῶν. Κάτ. (1928) 1793. Κεῖται ἐπὶ λόφου βορείως τῆς Ὄθρυος (ἐν ὑψομ. 600 μ.), ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχων τῆς πόλεως συνοικισμὸς *Τσιφλικάκι* (κάτ. 31). Παράγει δημητριακά, ὄσπρια, καπνὸν καὶ σταφυλάς, ἔχει δὲ καὶ κτηνοτροφίαν ἀνεπτυγμένην. Ἔχει γυμνάσιον, ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων, ἑδρεύουν ἐνταῦθα εἰρηνοδικεῖον, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον β' τάξεως, ὑποδιοίκησις χωροφυλακῆς, ἐφορεία, ταμεῖον, γραφεῖον ἐποικισμοῦ, δασονομεῖον. Ἔχει ἐμπορικὸν καὶ ἰατρικὸν σύλλογον καὶ γεωργικὸν συνεταιρισμόν. Δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ συνδέεται μετὰ τῆς Λαμίας (χμτρ. 36) καὶ τῶν Φαρσάλων (χμτρ. 32). Δ. Ε. Μ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ πόλις φαίνεται ὅτι συνέχεται ἱστορικῶς πρὸς τὴν ἀρχαίαν *Θαυμακόν*, τὴν παρὰ τὴν Ὄθρυν, κατὰ τὸν Μεσαίωνα δέ, ἰδίως κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν, κατέστη περίφημος. Ἦτο ἐκ

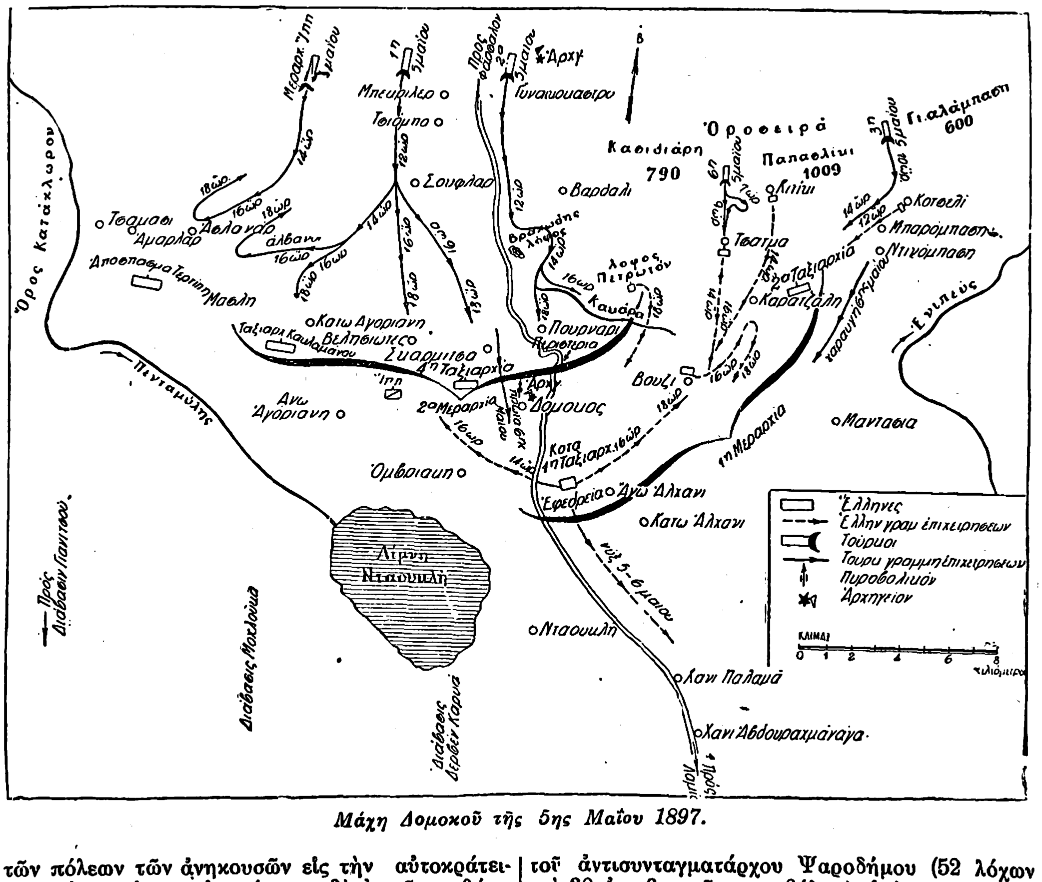

Μάχη Δομοκοῦ τῆς 5ης Μαΐου 1897.

τῶν πόλεων τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Εὐφροσύνην, ἀναφέρεται δὲ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ 1199 μεταξὺ Ἀλεξίου τοῦ Γ' καὶ Βενετῶν περὶ ἐλευθέρας ἐμπορίας τῶν τελευταίων τούτων εἰς ὡρισμένας πόλεις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὴν διανομὴν τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ Δομοκὸς παρεχωρήθη ὡς ἀτομικὴ ἰδιοκτησία εἰς τὸν Λατῖνον βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιον, κατῆλθε δὲ τὸ πρῶτον οὗτος εἰς Δομοκὸν πολεμῶν πρὸς τὸν Σγουρόν. Τὸν Δομοκὸν κατέλαβεν ὁ Ῥογῆρος Δεφλὸρ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Καταλανῶν, κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἀκολούθως ἀναφέρεται ἡ πόλις ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Δουκὸς Φαδρίγου καὶ τῷ 1393 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὴτ τοῦ Α'. Τὸ στρατόπεδον τοῦ Δομοκοῦ ἦτο διάσημον κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν, ἐκεῖ δὲ συνεκεντρώθησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Γουΐδωνος Δελαρός, δουκὸς Ἀθηνῶν, καὶ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Νικολάου Σαὶντ-Ὀμέρ. ὅτε ἐπρόκειτο ὁ Γουΐδων νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τῆς Ἄννης. Π. Ν. Π.

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Τὸ ὀροπέδιον τοῦ Δομοκοῦ, ἐκφυόμενον ἐκ τῆς Μοχλούκας καὶ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν κοιλάδων Πενταμύλη (Ὀνοχώνου) καὶ τοῦ Ἐνιπέως, ἔχει μῆκος 30 ἕως 35 χιλιόμετρα, πλάτος δὲ (βάθος) 10 ἕως 12 χιλιόμετρα. Ἡ διὰ τῶν βορείων κλιτύων ἄνοδος γίνεται διὰ δυσβάτων ὁδεύσεων, ἡ μόνη δ' ἁμαξιτὴ ὁδὸς εἶναι ἡ τῆς Φαρσάλου—Δομοκοῦ. Τὸ ὀροπέδιον τοῦ Δομοκοῦ ὑποστηρίζεται ἀνατολικῶς μὲν ὑπὸ τοῦ Κασιδιάρη, δυτικῶς δ' ὑπὸ τοῦ Καταχλώρου. Ἡ κατὰ μέτωπον ἐκβίασις θεωρητέα ὡς πολὺ δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος, δι' ὃ ἡ κατάληψις τοῦ ὀροπεδίου διὰ κυκλώσεως μόνον δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ. Αἱ πρὸς τὰ πλευρὰ διαβάσεις, αἱ δίδουσαι λαβὴν εἰς κύκλωσιν, εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ τοῦ Κασιδιάρη—Παπασλίκι—Γιαλάμπαση, ἤτοι Τσατμᾶ, Κιτίκι, Κοτσελῆ, αἵτινες ἢ ἄγουσιν εἰς Δομοκὸν διὰ Βούζι, ἢ ἄγουσιν ἀπ' εὐθείας εἰς χάνι Παλαμᾶ διὰ Μαντασιᾶς, ἀφ' ἑτέρου δ' αἱ τοῦ Καταχλώρου, αἵτινες εἶναι ἐντελῶς ὀρειναὶ καὶ ἄγουσι πρὸς τὴν διάβασιν τῆς Ὄθρυος Γιανιτσοῦ. Πλὴν τῆς κατὰ μέτωπον κυρίας διαβάσεως (ἁμαξιτῆς ὁδοῦ), ὑπάρχουσι δύο ἔτι διαβάσεις κατὰ μέτωπον, αἱ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ μετώπου· ἡ μὲν μεταξὺ μετώπου καὶ τοῦ Καταχλώρου, δηλαδὴ ἡ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Πενταμύλη (στενοῦ Τσαμάσι), ἥτις ἄγει ἢ εἰς χάνι Παλαμᾶ δι' Ὀμβριακῆς καὶ Νταουκλῆ, ἢ εὐθέως εἰς διαβάσεις Ὄθρυος, τὴν τῆς Μοχλούκας καὶ τὴν τῆς Δερβὲν Καρυᾶς, ἡ δ' ἑτέρα διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Κακάρα, ἥτις ἄγει εἰς Γερακλὶ καὶ Βούζι, συνεπῶς ἢ εἰς Δομοκὸν ἢ διὰ τοῦ Ἀλχανὶ εἰς χάνι Παλαμᾶ (βλ. σχ.).

Παράταξις ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Συμφώνως ταῖς ἀπὸ 25 καὶ 27 Ἀπριλίου 1897 διαταγαῖς τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου διαδόχου Κωνσταντίνου, ὁ στρατὸς (30,000 πεζοί, 800 σπάθαι, 85 πυροβόλα) εὑρίσκετο παρατεταγμένος ἐπὶ τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας τοῦ Δομοκοῦ μὲ ἁπλῆν ὀχύρωσιν πεδίου μάχης (χαρακώματα ἐκστρατείας), ἔχων τὸ μὲν κέντρον του (τὸ μέτωπον) ἀπὸ Βελησιῶτες διὰ Σκάρμιτσα καὶ Πουρναρὶ μέχρι Πετρωτοῦ (Ὀρμὰν τεπὲ κατὰ τοὺς πίνακας ἱστορίας Γκόλτς), κατεχόμενον ὑπὸ τῆς 4ης ταξιαρχίας τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Ψαροδήμου (52 λόχων καὶ 30 ὀρειβατικῶν πυροβόλων), ὑπὸ τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ (18 πυροβόλων) τεταγμένου ἐπὶ τῆς θέσεως Περιστεριά, καὶ ὑπὸ τῶν τριῶν τοπομαχικῶν πυροβόλων, τεταγμένων εἰς φρούριον Δομοκοῦ καὶ περὶ αὐτό· τὸ δεξιόν του κατὰ μῆκος τῶν διαβάσεων Κασιδιάρη—Παπασλίκι—Γιαλάμπαση (Τσατμᾶ, Κιτίκι, Κοτσελή), κατεχόμενον ὑπὸ τῆς 2ας ταξιαρχίας τοῦ συνταγματάρχου Μαστραπᾶ (28 λόχων καὶ 12 πυροβόλων)· τὸ ἀριστερόν του δυτικῶς Βελησιῶτες διὰ κάτω Ἀγόριανης μέχρι Μασλῆ, κατεχόμενον ὑπὸ τῆς ταξιαρχίας συνταγματάρχου Κακλαμάνου (16 λόχων καὶ 12 ὀρειβατικῶν πυροβόλων), ἀποτελεσάσης μετὰ τῆς 4ης ταξιαρχίας τὴν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μαυρομιχάλην 2αν

Digitized by Google

μεραρχίαν (καθ' ὅσον ἡ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Σμολέσκην 3η ταξιαρχία τῆς μεραρχίας ταύτης παρέμενεν ἐν Ἁλμυρῷ)· καὶ τέλος μὲ τὸ ἄκρον ἀριστερόν του ἀπὸ Μασλὴ δι' Ἀσλανὸρ καὶ Ἀμαρλὰρ μέχρι Τσαμάσι, κατεχόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνεξαρτήτου ἀποσπάσματος ταγματάρχου Τερτίπη (19 λόχων ἑλληνικῶν, τῶν γαριβαλδινῶν, τῆς λεγεῶνος τῶν φιλελλήνων, καὶ 12 ὀρειβατικῶν πυροβόλων)· εἶχε δ' ὁ στρατὸς οὗτος τὸ ἱππικόν του (7 ἴλας) ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Γρίβαν εἰς Βελησιῶτες, τὴν 1ην ταξιαρχίαν τοῦ συνταγματάρχου Δημοπούλου καὶ τρεῖς πεδινὰς πυροβολαρχίας ὡς γενικὴν ἐφεδρείαν εἰς θέσιν Κοτά. Τὸ ἀρχηγεῖον παρέμενεν ἐν Δομοκῷ. Ἀναμφισβητήτως ἡ τοιαύτη παράταξις ἦτο πολὺ σχοινοτενής, τοῦθ' ὅπερ ἀναγνωρίζει ἡ ἔκθεσις τοῦ διαδόχου (σελ. 304). Ἐπίσης εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἄμυνα τοῦ Κασιδιάρη ἦτο ἀσθενής, ἀλλ' ἐπεβάλλετο ὅπως ἡ ὅλη ἄμυνα διαρρυθμισθῇ συμφώνως πρὸς τὰς ὑπαρχούσας δυνάμεις, δι' ὅ, ἅμα ὡς δὲν προσῆλθεν εἰς Δομοκὸν ἡ 3η ταξιαρχία, ἡ προοριζομένη διὰ τὴν ἄμυναν τῶν διαβάσεων Κασιδιάρη καὶ ἄνω κοιλάδος Ἐνιπέως, διετάχθη ἡ 2α ταξιαρχία νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ μέτωπόν της μέχρι τοῦ ἄκρου δεξιοῦ, ἥτις ἀφῆκεν ὡς ἐφεδρείαν ἐν Βούζι τὸ 5ον σύνταγμα πεζικοῦ καὶ μίαν πεδινὴν πυροβολαρχίαν (Ἔκθεσις *Διαδόχου* σελ 272—274, καὶ Ἱστορία Θεσσαλίας *Δούσμαν*, βιβλ. 2ον σελ. 141—142).

Σχέδιον τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ προέλασις αὐτοῦ. Τὸ σχέδιον τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου Ἐτὲμ πασᾶ ἦτο ἀπασχόλησις καὶ καθήλωσις τῶν στρατευμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου, κύκλωσις δ' αὐτοῦ διὰ τῶν ὀρέων κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ, δεδομένου ὅτι αἱ διὰ τοῦ Κασιδιάρη—Παπασλίκι—Γιαλάμπαση ὁδεύσεις εἶναι αἱ ἐνδεδειγμέναι διὰ τὴν κύκλωσιν, ἅτε ἐπιτρέπουσαι τὴν προκεκαλυμμένην προσπέλασιν. Τὴν 5ην Μαΐου ὁ Ἐτὲμ προώρισε διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ἐπιθέσεως, τὴν δὲ 6ην διὰ τὴν περάτωσιν αὐτῆς· τὸ τουρκικὸν ὅμως τοῦτο σχέδιον δὲν ἐξετελέσθη μέχρι τέλους, ὡ προεμελετήθη, διὰ λόγους ἐκτιθεμένους κατωτέρω. Τὴν ἑσπέραν τῆς 4ης Μαΐου 1897 διετάχθη ἡ διὰ τὴν ἐπομένην, 5ην, προέλασις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (40 000 πεζῶν, 1200 σπαθῶν, 168 πυροβόλων) ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται. Αἱ μεραρχίαι 1η τοῦ Χαϊρῆ πασᾶ καὶ 2α τοῦ Νεσσὰτ πασᾶ, ὑφ' ἣν εἶχε ταχθῆ καὶ ἡ ταξιαρχία τοῦ Νουρῆ πασᾶ, ἡ ὡπλισμένη δι' ὅπλου Μάουζερ, εἶχον ἐντολὴν νὰ καταλάβωσιν ἐντὸς τῆς 5ης Μαΐου τὰς προκεχωρημένας θέσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ προσελκύσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν πλείονας ἑλληνικὰς δυνάμεις. Αἱ μεραρχίαι 6η τοῦ Χαμδῆ πασᾶ καὶ 3η τοῦ Μεμδοῦ πασᾶ, εἶχον ἐντολὴν νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διὰ τῶν ὀρέων κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ. Τὸ πυροβολικὸν στρατιᾶς τοῦ Ριζᾶ πασᾶ καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Ἐτὲμ πασᾶς ἠκολούθουν ὄπισθεν τῆς 2ας μεραρχίας. Ἡ μεραρχία ἱππικοῦ τοῦ Σουλεϊμὰν πασᾶ διετάχθη ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὸ δεξιὸν πλευρόν.

Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ δεξιοῦ πλευροῦ. Περὶ ὥραν 7ην τῆς 5ης Μαΐου ἐξεδηλώθη ἡ πρώτη ἐπίθεσις κατὰ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐν Κιτίκι, ἥτις ἀπεκρούσθη. Περὶ ὥραν 8,30' ἐγένετο ἐπίθεσις κατὰ τῆς διαβάσεως Τσατμά, ἔνθα διεξήχθη παρατεταμένος ἀγών. Τὴν δὲ 10 ὥραν ἐξεπέμφθη ἰσχυρὰ ἐπίθεσις κατὰ Κοτσελί, σχοῦσα ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν ἔναρξιν τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ εὐζωνικοῦ τάγματος. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἡ κατὰ τοῦ Κιτίκι ἐπιτεθεῖσα καὶ ἀποκρουσθεῖσα τουρκικὴ φάλαγξ ἀπεσύρθη καὶ συνηνώθη μετὰ τῆς ἐπιτεθείσης κατὰ τοῦ Τσατμά· μολονότι δὲ τότε τὸ ἐν Κιτίκι ἑλληνικὸν στράτευμα δὲν ὑφίστατο πλέον ἐπίθεσιν, τὸ δὲ παράπλευρόν του τοῦ Τσατμᾶ ἐπιέζετο ἰσχυρῶς, παρέμενεν ἐν τούτοις ἐπὶ τόπου ἀδρανοῦν, λόγῳ τῶν πεπλανημένων τακτικῶν ἀντιλήψεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (διαρκοῦς διεξαγωγῆς τῆς τοπικῆς ἀμύνης τῶν θέσεων). Μετὰ τὴν ἐκ Κοτσελὶ ὑποχώρησιν, ἤρξατο ἡ διαδοχικὴ ὑποχώρησις πρῶτον τοῦ στρατεύματος Κιτίκι καὶ εἶτα τοῦ τοῦ Τσατμᾶ, εἰς τρόπον ὥστε περὶ τὴν 16ην ὥραν ἅταν τὸ 4ον σύνταγμα πεζικοῦ εἶχεν ἤδη ἐγκαταλείψει τὰς θέσεις του. Ὁ ταξίαρχος περὶ τὴν 16ην ὥραν ἀπεφάσισε νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ 5ου συντάγματος καὶ νὰ πορευθῇ εἰς Καρατζάλι, ἵνα συγκρατήσῃ τὰ φεύγοντα στρατεύματα· ἀλλ' οὐδὲν κατορθώσας ἐπανῆλθεν εἰς Βοῦζι. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς προὐχώρησε μέχρι Μπαρόμπασι καὶ Ντινόυπασι, ἀλλὰ δὲν κατεδίωξε, λόγῳ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐξηκολούθει ἰσχύουσα ἀκόμη ἡ ἐντολὴ τῆς περατώσεως τῆς μάχης τὴν 6ην Μαΐου. Περὶ τὴν 18ην ὥραν ἅταν τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα τοῦ δεξιοῦ εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς Βοῦζι. Περὶ τὴν 15ην ὥραν, ὁπότε ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὸν Ἕλληνα ἀρχιστράτηγον ἡ ὑποχώρησις, ἀπεστάλη εἰς Βοῦζι ἓν τάγμα καὶ μία πεδινὴ πυροβολαρχία ἐκ τῆς γενικῆς ἐν Δομοκῷ ἐφεδρείας, ἥτις ὅμως δύναμις εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσεν, ὡς μὴ ἐκτελεσθείσης ἀντεπιθέσεως.

Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου. Περὶ ὥραν 9ην ἀνεφάνη τὸ πρῶτον τουρκικὸν στράτευμα κατὰ τοῦ μετώπου. Ἡ 2α μεραρχία, φθάσασα εἰς Γυναικόκαστρο Πρόερνα), ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη, ἐνῷ ἡ τοποθεσία τοῦ Δομοκοῦ ἦτο πολὺ μακρὰν ἀκόμη. Ἡ 1η μεραρχία ἐβράδυνε πολὺ νὰ προχωρήσῃ, διότι κατεγίνετο εἰς διαρπαγὰς ἀνὰ τὰ διάφορα χωρία (Ἱστορ *Γκόλτς* σελ. 164), ἡ δὲ 2α μεραρχία ἠναγκάσθη νὰ ἀνακόψῃ προσωρινῶς τὴν προχώρησίν της, ἵνα ἀναμείνῃ τὴν 1ην. Ἡ 2α μεραρχία, φθάσασα περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸν γνωστὸν χαρακτηριστικὸν λόφον, τὸν ἀποκληθέντα τότε βραχώδη λόφον, προὐκαλύφθη καὶ ἀνεπτύχθη ἐκ νέου ἀπὸ ἀποστάσεως 8 χιλιομέτρων, ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης ἤρξατο ἡ δρᾶσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διὰ τῆς βολῆς τοῦ τοπομαχικοῦ πυροβόλου τοῦ φρουρίου. Περὶ τὴν 13ην ὥραν ἐτάχθησαν πέντε τουρκικαὶ πυρβολαρχίαι ἀπέναντι τοῦ Δομοκοῦ καὶ δύο ἀπέναντι Βελησιῶτες. Περὶ τὴν 13ην ὥραν, νομισθέντος ὅτι ἐπέκειτο ἰσχυρὰ προσβολὴ κατὰ Βελησιῶτες ὑπὸ τῆς ἐκ Σουφλὰρ ἐμφανισθείσης φάλαγγος, τῆς 1ης τουρκικῆς μεραρχίας, ἐστάλη, κατ' αἴτησιν τοῦ μεράρχου, ὡς ἐνίσχυσις τὸ 1ον σύνταγμα πεζικοῦ ἐκ τῆς γενικῆς ἐν Δομοκῷ ἐφεδρείας. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν, ἤρξατο τὸ τουρκικὸν πεζικὸν προχωροῦν εὐκόλως, ὡς καλυπτόμενον ὄπισθεν τῶν ἀθερίστων στάχεων, ἐνῷ αἱ ἑλληνικαὶ προφυλακαὶ ἀμέσως ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς κυρίας γραμμὰς μάχης. Ἐπηκολούθησε τότε τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει εἰς πᾶσαν παθητικὴν ἄμυναν· ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπεζήτησε τὴν διὰ τοῦ πυρὸς κατατριβήν, παρασκευάζων τὴν ἐνέργειάν του διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, διαρκῶς ἐνισχυομένου (εἶχον λάβει μέρος 14 πυροβολαρχίαι, ὧν μία ὀβιδοβόλων)· ὁ δ' ἑλληνικὸς ἠμύνετο διὰ τοῦ πυρός, διαρκῶς δ' ἐνισχυόμενος, ὁλονὲν κατετρίβετο, εἰς τρόπον ὥστε βαθμηδὸν ἐπῆλθεν ἐξάντλησις ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς γενικῆς ἐφεδρείας. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἡ 2α μεραρχία, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ 1η παρέμενεν ὀπίσω, εἶχε τὸ δεξιόν της ἐλεύθερον καὶ ἐκτεθειμένον εἰς ἀντεπίθεσιν· τοῦ σφάλματος ὅμως τούτου δὲν ἐπωφελήθη τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα (Ἔκθεσ. *Διαδόχου* σελ. 293, Ἱστορ. *Γκόλτς*, 172). Ἡ κατόπιν προχώρησις τοῦ τουρκικοῦ πεζικοῦ ἐγίνετο λίαν δυσκόλως, δι' ὃ κατὰ τὴν 18ην ὥραν ἀφίστατο τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν περὶ τὰ 600 μέτρα.

Περὶ ὥραν 15—16, ἐπειδὴ ὁ Ἐτὲμ ἤκουε πυροβολισμοὺς ἐξ ἀνατολῶν, δὲν ἐλάμβανεν ὅμως πληροφορία περὶ τῆς δράσεως τῶν 3ης καὶ 6ης μεραρχιῶν, ἐφοβήθη ἀποτυχίαν, δι' ὃν διέταξε τὸν Νεσσὰτ νὰ προσβάλῃ ζωηρῶς τὸ μέτωπον καὶ τοιουτοτρόπως ἀποτρέψῃ συγκέντρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς ἀνατολάς. Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης τὸ σχέδιον τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου ἤρξατο μετατρεπόμενον· ἐνῷ ἀρχικῶς τὸ κατὰ τοῦ μετώπου δρῶν τουρκικὸν στράτευμα ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ τὴν 5 Μαΐου ἀγῶνα ἁπλῆς ἀπασχολήσεως, περὶ ὥραν 16 διετάχθη νὰ ἐκτελέσῃ ὁριστικὴν προσβολὴν κατὰ τοῦ μετώπου καὶ περάτωσιν τῆς μάχης ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Ἡ μάχη ἐπερατώθη κατὰ τὸ λυκόφως, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῶσιν οἱ Τοῦρκοι ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν θέσεών των τοῦ μετώπου, ἐξαιρέσει τῶν κατεχόντων τὸ δεξιὸν τοῦ μετώπου, ἔνθα οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὸ Πετρωτὸν καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Κακάρα.

Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ. Λόγῳ βραδύτητος τῆς προελάσεως τῆς 1ης τουρκικῆς μεραρχίας, ἡ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἐπίθεσις δὲν ἦτο σημαίνουσα. Ἡ πλευροφυλακὴ τῆς τουρκικῆς ταύτης μεραρχίας (4 ἀλβανικὰ τάγματα καὶ μία ὀρειβατικὴ πυρβολαρχία) ἐπετέθη κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ ἀριστεροῦ, ἀλλ' ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἀπέτυχε, τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος (ἰδίως τῶν γαριβαλδινῶν) ἐκτελέσαντος ἀντεπίθεσιν, ἧς τὰ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα θὰ ἦσαν πολλῷ μείζονα, ἂν δὲν παρενέβαινεν ἡ τουρκικὴ μεραρχία ἱππικοῦ, ἥτις ὅμως καὶ αὕτη ἐξηναγκάσθη ἐντὸς ὀλίγου νὰ ὑποχωρήσῃ, ὁπότε ἀνέλαβον οἱ Ἕλληνες νέαν ἀντεπίθεσιν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὑπεχώρησαν οἱ Τοῦρκοι (μεραρχία ἱππικοῦ καὶ Ἀλβανοὶ) περὶ τὰ 3 περίπου χιλιόμετρα.

Μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς μάχης. Ἅμα ὡς, κατὰ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ σκότους (20ὴν ὥραν), διεκόπη ἡ μάχη, ἡ ἑκατέρωθεν γενικὴ τακτικὴ κατάστασις ἦτο ἡ κάτωθι. *Ἕλληνες*· εἰς τὸ δεξιὸν ἀπωλέσθησαν αἱ ἔξοδοι τῶν διαβάσεων, διὰ δὲ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ στρατοῦ εἰς Βοῦζι παρέμενεν ἐντελῶς ἐλευθέρα ἡ διὰ Μαντασιᾶς πρὸς Ὄθρυν ἄγουσα, αἱ θέσεις τοῦ μετώπου ἐτηρήθησαν ἐκτὸς Πετρωτοῦ καὶ κοιλάδος Κακάρα, αἱ θέσεις τοῦ ἀριστεροῦ ἐτηρήθησαν (Ἔκθεσ. *Διαδοχ.* σελ. 300). *Τοῦρκοι*· περὶ τῆς δράσεως τοῦ ἀριστεροῦ οὐδὲν ἦτο γνωστὸν εἰς τὸ τουρκικὸν ἀρχηγεῖον, δι' ὃ ἐπεκράτει ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐκβάσεως· ἡ κατὰ μέτωπον ἐπίθεσις ἀπέτυχε, τὸ δεξιὸν ὑπέστη ἧττα ἐπαισθητὴν (Ἱστορ. *Γκόλτς* σελ. 174). Λόγῳ τότε τῆς γενικῆς ταύτης καταστάσεως διετάχθησαν τὰ κάτωθι. Τὸ μὲν ἑλληνικὸν ἀρχηγεῖον, θεωρῆσαν τὴν παραμονὴν τοῦ στρατοῦ εἰς τὰς θέσεις του ἀδύνατον κατὰ τὴν ἐπομένην 6 Μαΐου, ἅτε ὄντος ἀνικάνου διὰ πᾶσαν ἀντίστασιν, πρὸς δὲ κρίναν ὅτι νέα ἧττα τοῦ δεξιοῦ ἤθελεν ἐμβάλει εἰς δυσχερεστάτην θέσιν τὸ ὑπόλοιπον στράτευμα, ἀποκοπτομένης τῆς ὑποχωρήσεώς του, διέταξε τὸν στρατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Ὄθρυν κατὰ τὴν νύκτα 5—6 Μαΐου. Τὸ δὲ τουρκικὸν ἀρχηγεῖον, μεθ' ὅλην τὴν οὐχὶ εὐχάριστον κατάστασιν τοῦ στρατοῦ του, διέταξε τὰ στρατεύματα τοῦ μετώπου καὶ τοῦ δεξιοῦ νὰ παραμείνωσιν εἰς τὰς θέσεις των καὶ νὰ ὀχυρώσωσι ταύτας, τὴν 1ην μεραρχίαν νὰ προχωρήσῃ ὀλίγον ἔτι πρὸς Σκάρμιτσαν, τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ ἀριστεροῦ (3ης καὶ 6ης μεραρχίας) νὰ ἐκκινήσωσιν ἅμα τῇ ἕῳ, ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὴν κατὰ τοῦ δεξιοῦ καὶ τῶν νώτων τῶν Ἑλλήνων ἐπίθεσιν.

Πρὸς τοῦτο, μετὰ τὴν παῦσιν τῆς μάχης, ἀπεστάλη ἐκ μέρους τοῦ τουρκικοῦ ἀρχηγείου ὁ συνταγματάρχης τοῦ ἐπιτελείου Μαχμοὺτ Μουχτὰρ (ὁ γνωστὸς μετέπειτα διοικητὴς τοῦ 3 τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912) πρὸς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, ἵνα μεταβιβάσῃ τὰς διαταγὰς καὶ συγχρόνως παροτρύνῃ τὰς 3ην καὶ 6ην μεραρχίας εἰς ἐπείγουσαν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς των. Μετὰ παραπλάνησιν ἀνὰ τὰ ὄρη κατὰ τὴν νύκτα 5—6 Μαΐου, κατώρθωσε τέλος ὁ Μαχμοὺτ Μουχτὰρ ν' ἀνεύρῃ, περὶ τὴν 4ην ὥραν τῆς 6 Μαΐου, πρῶτον τὴν 6ην μεραρχίαν, παρὰ τῷ στρατηγείῳ τῆς ὁποίας συνήντησε καὶ τὸν στρατηγὸν Σεϊφουλλὰχ πασᾶν (τὸν γνωστὸν πρὸ τοῦ πολέμου στρατιωτικὸν ἀκόλουθον τῆς ἐν Ἀθήναις τουρκικῆς πρεσβείας καὶ πρόξενον τῆς Τουρκίας ἐν Λαρίσῃ), τὸν ἀπ' ἀρχῆς τῆς μάχης τοῦ Δομοκοῦ παρακολουθοῦντα τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, κατόπιν δὲ καὶ τὴν 3ην μεραρχίαν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς τῆς 6 Μαΐου ἐξεκίνησαν ἀμφότεραι αἱ μεραρχίαι οὗται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς των, γνωρίσασαι μάλιστα τοῦτο πρὸς τὸ ἀρχηγεῖον δι' ὁμοβροντίας πυροβολικοῦ (προσυμπεφωνημένον σύνθημα), ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπληροφορήθησαν αὗται ὅτι αἱ προκεχωρημέναι γραμμαὶ τῆς 2ας μεραρχίας ἀντελήφθησαν ὅτι ὁ Δομοκὸς ἦτο ἤδη κενὸς ἑλληνικῶν στρατευμάτων. Ἡ κατάληψις τοῦ Δομοκοῦ ἐγένετο ἀμαχητὶ τὴν πρωΐαν 6 Μαΐου.

Πορίσματα.

1ον. Ἡ μάχη τοῦ Δομοκοῦ ἦτο μάχη ἐκ παρατάξεως, διεξαχθεῖσα ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων διὰ καθαρῶς παθητικῆς ἀμύνης.

2ον. Ναὶ μὲν τὸ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καταληφθὲν μέτωπον ἦτο ὑπερμέγεθες σχετικῶς πρὸς τὰς διαθεσίμους δυνάμεις, καθ' ὅσον ἡ πυκνότης ἦτο 0,9 κατὰ τρέχον μέτρον (ἡ ἐνδεδειγμένη ἐν ἀμύνῃ εἶναι 3—4 ἄνδρες), ἐν τούτοις, καὶ διὰ τῆς παραταχθείσης ταύτης δυνάμεως, ἠδύναντο νὰ ὦσι διάφορα τ' ἀποτελέσματα, ἂν ἐγίνετο καλυτερα χρησιμοποίησις τῶν δυνάμεων, ἃ ἑκάστη μονὰς διέθετε.

3ον. Τὸ τουρκικὸν μέτωπον ἦτο ἀρχικῶς λοξόν, καταστὰν ἔτι λοξότερον διὰ τῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς 1 μεραρχίας. Καὶ τὸ τουρκικὸν ἐπίσης μέτωπον ἦτο δυσαναλόγου ἐκτάσεως σχετικῶς πρὸς τὰς δυνάμεις, καθ' ὅσον εἶχε πυκνότητα 2 κατὰ τρέχον μέτρον (ἡ ἐνδεδειγμένη ἐν ἐπιθέσει εἶναι 5—6 ἄνδρες).

4ον. Αἱ γραμμαὶ ἐπιχειρήσεων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἦσαν ἐν ἀρχῇ ἀποκλίνουσαι, πολὺ βραδέως καταστᾶσαι συγκλίνουσαι. Τὸ τοιοῦτον κατακρίνει ὁ Γκὸλτς ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, καθ' ὅσον ὁ γνωστὸς οὗτος ὑπέρμαχος τῆς πρωσικῆς ταύτης στρατηγικῆς δὲν τὴν εὑρίσκει κατάλληλον διὰ τοὺς τότε Τούρκους. Τὰ μειονεκτήματα ὅμως τῶν τοιούτων ἀποκλινουσῶν τουρκικῶν γραμμῶν δὲν κατεφάνησαν ἁπτά, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπωφελήθησαν αὐτῶν.

5ον. Μολονότι ὑπῆρχε καταπληκτικὴ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ (περὶ τὸ τέλος τῆς μάχης εἶχον λάβει μέρος 14 πυροβολαρχίαι ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου), μολαταῦτα 3 ἑλληνικαὶ πεδιναὶ πυροβολαρχίαι ἠδράνουν, παραμένουσαι ὡς ἐφεδρεία ἐν Δομοκῷ (*Δούσμανη* «Ἱστορία Θεσσαλίας», σ. 162).

6ον. Ἡ τοιαύτη δυσμενὴς διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν ἐξέλιξις τῆς μάχης τοῦ Δομοκοῦ ὀφείλεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν μὴ κατάλληλον διάθεσιν τῶν στρατευμάτων τῆς 2ας ἑλληνικῆς ταξιαρχίας· ἐὰν αὕτη ἀνεχαίτιζε τὴν πρόοδον τῆς ἀριστερᾶς τουρκικῆς πτέρυγος, ὅλως διάφορα θὰ ἦσαν τ' ἀποτελέσματα τῆς μάχης ταύτης.

7ον. Οἱ μὲν Ἕλληνες ἔσχον ἀπωλείας 500 ἄνδρας, ἤτοι 2% περίπου, οἱ δὲ Τοῦρκοι 1200 ἄνδρας, ἤτοι 3% περίπου.

[Βλ. καὶ *Δούσμανη* «Ἱστορίαν Θεσσαλίας», βιβλ. 2, σελ. 161—165.]

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— Δομοκός, *Κάτω* — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Θαυμακῶν τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 522. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σκαρμίτσα*.

— Δομοκοῦ *ἐπαρχία* *[Γεωγρ.]*. Θεσσαλικὴ ἐπαρχία ἑνωθεῖσα μετὰ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν προ-

Digitized by Google

σάρτησαν τῆς Θεσσαλίας τῷ 1871. Μέχρι τοῦ 1899 ὑπήγετο εἰς τὸν νομὸν Λαρίσης, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, λόγῳ τῆς συντομωτέρας συγκοινωνίας μετὰ τῆς Λαμίας καὶ ἐν γένει μετὰ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Ἄλλως τε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ γεωγραφικὸν τοῦτο τμῆμα ἀπετέλει μέρος τῆς Φθιώτιδος. Ἡ ἐπαρχία αὐτή, μεσόγειος οὖσα, ὁρίζεται ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος διὰ τῆς νοτίου κορυφογραμμῆς τῆς Ὄθρυος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνοίγονται δίοδοι εἰς ὕψος 800 μέτρων. Πρὸς Δ ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης, πρὸς Β ὑπὸ τῆς τῶν Φαρσάλων καὶ πρὸς Α ὑπὸ τῆς τοῦ Ἁλμυροῦ. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι 646 τετρ. χιλιόμ., ὧν τὰ 33 κατέχει ἡ λίμνη Ξυνιάς.

Φυσικὴ διάπλασις. Ἡ ἐπαρχία εἶναι ὀρεινὴ ἐκτεινομένη κατὰ τὸ ὀρεινὸν σύστημα τῆς Ὄθρυος καὶ μόνον κατὰ μικρὸν ΒΔ τμῆμα κατὰ τὴν δυτικὴν θεσσαλικὴν πεδιάδα (τῆς Καρδίτσης) εἶναι πεδινή. Τὸ ΝΑ ἄκρον τῆς ἐπαρχίας στηρίζεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὑψηλὴν Ὄθρυν, ἡ ὁποία δυτικώτερον, ἀπὸ τοῦ ἀσβεστολιθικοῦ ὄρους τῆς Ἀντινίτσας, σχηματίζει χαμηλὰς κορυφογραμμὰς ὕψους μέχρις 900 μ. μεθ' ὁμαλῶν διακυμάνσεων. Ἀπὸ τῆς διόδου τῆς Φούρκας (800 μ. ὑψ.), δι' ἧς διέρχεται ἡ ἀπὸ Λαμίας εἰς Δομοκὸν ὁδός, ἄρχεται ἡ δυτικὴ Ὄθρυς, συνισταμένη ἐξ ὀφείτου καὶ κερατίτου. Μὴ ἔχουσα καὶ ἐνταῦθα ὑψηλὰς κορυφάς, ἐκτείνεται ὁμοιόμορφος μέχρι τοῦ ὄρους Μοχλούκα, πέραν τοῦ ὁποίου ἄρχεται ὁ ἐπικαθήμενος φλύσχης τῶν δυτικῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος. Βορείως τῆς κυρίως Ὄθρυος ἀνοίγονται δύο λεκάναι· ἡ λεκάνη τῆς λίμνης Ξυνιάδος καὶ ἡ λεκάνη τοῦ ποταμοῦ Ἄνω Ἐνιπέως (ἢ τῆς Μελιτείας). Βορείως τῆς πρώτης λεκάνης ὑψοῦται τὸ ἀσβεστολιθικὸν ὄρος Ξεροβούνι (ὑψ. 982 μ.), τὸ ὁποῖον καταπίπτει εἰς τὴν πρὸς Β θεσσαλικὴν πεδιάδα, ἔχουσαν ὕψος μόνον 100 μ. Τὸ ΒΑ ὄρος Κασιδιάρης εἰς τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων ὑψοῦται μέχρι 1009 μ.

Λόγῳ τῆς πρὸς Β κλίσεως τοῦ ἐδάφους τὰ πηγάζοντα ὕδατα ῥέουν πρὸς Β, σχηματίζοντα παραποτάμους τοῦ Πηνειοῦ. Ἐν τῇ δυτικῇ λεκάνῃ, τῆς ὁποίας τὸ μέγιστον τμῆμα κατέχει ἡ λίμνη Ξυνιὰς (κοινὸς Νεζερὸς) εἰς ὑψόμ. 463 μ., ἐκρέει ἐκ ταύτης ὁ ποταμὸς Πενταμύλης, εἰς τῶν ῥυάκων τοῦ Ὀνοχώνου ΒΔ, ὁ δὲ χείμαρρος Καμαρᾶς κατέρχεται εἰς τὴν θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ ἑνοῦται μετὰ τοῦ ποταμοῦ Δομοκίτικου, ὁ ὁποῖος τρέφεται κυρίως ἐκ τῶν πηγῶν Μάτια, ἐν τῇ θεσσαλικῇ πεδιάδι καὶ συμβάλλει περαιτέρω, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φαρσάλων, μὲ τὸν παραπόταμον τοῦ Πηνειοῦ Ἀπιδανόν. Τὰ ὕδατα τῆς λεκάνης τῆς Μελιτείας συνέρχονται ἀκτινοειδῶς εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον ταύτης καὶ ἑνοῦνται εἰς ἕνα ποταμόν, τὸν Ἐνιπέα, ὅστις, διασχίσας τὰ περιβάλλοντα τὴν λεκάνην ὄρη, ἐξέρχεται πρὸς τὰς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ καὶ Φαρσάλων. Ι. Σ. Σ.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Δομοκοῦ πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπηρτίζετο ἐκ τριῶν δήμων, τῶν: *Θαυμακῶν, Μελιταίας* καὶ *Ξυνιάδος*, ἤδη δὲ διαιρεῖται εἰς 25 κοινότητας, ἐχούσας ἐν συνόλῳ πληθυσμὸν (1928) 17001 κατοίκων, ὧν οἱ 8866 ἄρρενες καὶ οἱ 8.135 θήλεις:

Περιφέρεια Θαυμακῶν. Κοινότητες: 1) *Κάτω Ἀγόριανης* (Κάτω καὶ Ἄνω Ἀγόριανη), 2) *Ἀγραπιδιᾶς* (Ἀγραπιδιὰ τέως Γιακαρόμπα), 3) *Ἀχλαδιᾶς* (Ἀχλαδιὰ τέως Καρατζόλι), 4) *Βαρδαλῆς* (Βαρδαλή), 5 *Βελεσιωτῶν* (Βελεσιῶτες), 6) *Βούζιον* (Βούζι, Γερακλί), 7) *Γαβρακίων* (Γαβράκια τέως Μασλή), 8. *Δομοκοῦ* (Δομοκός, Τσιφλικάκι), 9) *Κάτω Δομοκοῦ* (Κάτω Δομοκὸς τέως Σκαρμίτσα), 10) *Λευκῶν* (Λεῦκαι), 11) *Νέου Μοναστηρίου* (Νέον Μοναστήριον τέως Τσιόμπα), 12) *Πουρναρίου* (Πουρνάρι), 13) *Σοφιάδων* (Σοφιάδες τέως Τσουφλάρ) καὶ 14) *Τσατμᾶ* (Τσατμᾶς).

Περιφέρεια Μελιταίας. Κοινότητες: 1) *Καρυῶν* (Καρυὲς τέως Ἀλήφακα, Πολυδένδρι τέως Δραχανί), 2) *Μακρολιβάδου* (Μακρολίβαδον τέως Δραμάλα), 3) *Μαντασιᾶς* (Μαντασιά), 4) *Μελιταίας* (Μελιταία τέως Ἀβαρίτσα), 5) *Νεοχωρίου* (Νεοχώριον), 6) *Παλαμᾶ* (Παλαμᾶς) καὶ 7) *Φυλιαδῶνος* (Φυλιαδὼν τέως Χιλιαδοῦ, Σχισμάδα τέως Καραχασάν).

Περιφέρεια Ξυνιάδος. Κοινότητες: 1) *Ἁγίου Στεφάνου* (Ἅγ. Στέφανος τέως Ὀξερός), 2) *Ξυνιάς* (Ξυνιὰ τέως Δαουκλῆ, Ἅγ. Ἀθανάσιος τέως Κάτω Ἀλχανί, Ἅγ. Γεώργιος, Κορομηλιά, Νέον Μάκρυσι καὶ Παλιούρι τέως Ἄνω Ἀλχανί), 3) *Ὀμβριακῆς* (Ὀμβριακή, Παναγιὰ) καὶ 4) *Περιβολίου* (Περιβόλι τέως Δερελῆ). Δ. Ε. Μ.

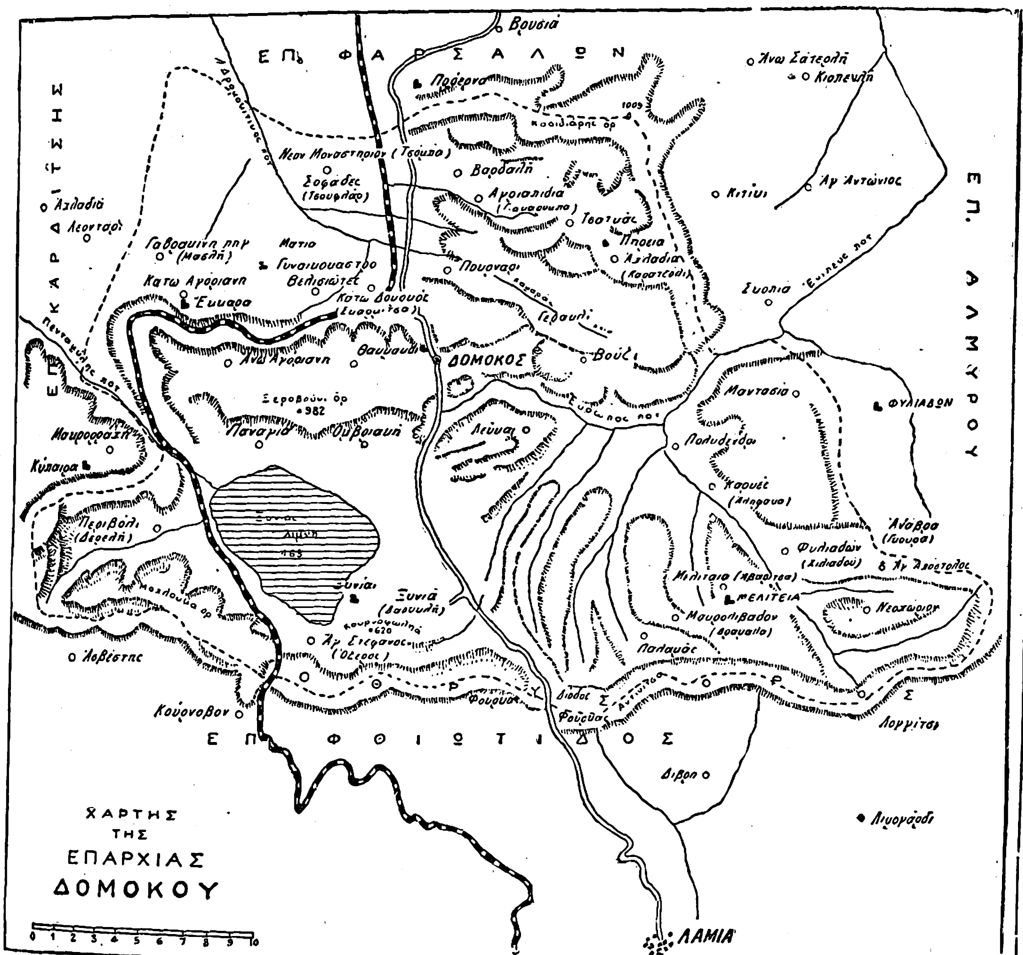

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΔΟΜΟΚΟΥ

Δομολεσᾶ ἢ *Δομολέσα* [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Σενίκου τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτοικοι (1928) 110.

δόμος (ὁ)· δομή, κτίσιμον || ὁριζόντιος στοῖχος λίθων πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοίχου: «πρῶτος—, δεύτερος—, τρίτος δόμος, κττ.» || οἰκοδόμημα, οἰκία, κατοικία (ἀρχ.). || Ἐν τῷ ναυτικῷ αἱ στιβάδες τῆς δετηρίας, ὡς αὐτὴ παραδίδεται συσκευασμένη εἰς τὰ πλοῖα (κοιν. χέρι τῆς ληγαδούρας).

— [*Οἰκοδ.*] Καλεῖται *δόμος* σειρὰ λελαξευμένων λίθων ἢ πλίνθων συναρμοζομένων ὁριζοντίως πρὸς ἔγερσιν τοίχου οἰκοδομήματος.

Δομουτζαλῆ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης· βλ. λ. Βολικόν.

Δόμπλεν [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Διπλοχώρι.

Δομπόλης (ἢ *Ντομπόλης*), *Ἰωάννης*. Ἠπειρώτης μεγαλέμπορος ἐν Ρωσίᾳ, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Γνωρισθεὶς μετὰ τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, ὑπεστηρίχθη παρ' αὐτοῦ καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν προσωπικήν του ὑπηρεσίαν ἀπὸ τοῦ 1814. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη οἰκονόμος καὶ πιστὸς αὐτοῦ ἀκόλουθος. Ἀναχωρήσας μετ' αὐτοῦ ἐκ Ρωσίας τῷ 1822, τὸν ἠκολούθησε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου κατέλαβε διαφόρους θέσεις. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ κυβερνήτου ἀνεχώρησε καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν ἐπεδόθη ἐκ νέου εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν. Τῷ 1849 ἀσθενήσας συνέταξε τὴν διαθήκην του, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιον τοῦ Καποδιστρίου. Ἀπέθανεν ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1850. Διέθεσε τὴν περιουσίαν του οὕτως, ὥστε διὰ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν κεφαλαιοποιουμένων τόκων, μετὰ παρέλευσιν ὁλοκλήρου ἑξηκονταετίας, νὰ συσταθῇ πανεπιστήμιον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Καποδιστριακὸν» καὶ νὰ ἱδρυθῇ εἰς τὴν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Τὸ Δομπόλειον τοῦτο κληροδότημα, ἀνερχόμενον εἰς 285,744 ῥούβλια ἀργυρᾶ ἢ 1.257.254 δραχμὰς μετὰ τῶν εἰς εἴδη κληροδοτηθέντων ἐπενεδύθη εἰς ῥωσικὰ χρεώγραφα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο κατατεθειμένα παρὰ τῷ ἐν Πετρουπόλει ὑποκαταστήματι τῆς τραπέζης Crédit Lyonnais. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τὰ ἔσοδα τοῦ κληροδοτήματος τούτου εἰσεπράττοντο κανονικῶς. Ἔκτοτε οὐδὲν κατεβλήθη οὔτε ὑπάρχει ἐλπίς τις διασώσεως τῆς μεγάλης ταύτης περιουσίας, λόγῳ τῆς ῥωσικῆς μεταπολιτεύσεως. Γ. Δ. Κ.

Δομποῦ ἢ *Τεμποῦ* καὶ *Ἀτμποῦ* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία αἰγυπτιακὴ ὀνομασία τῆς Ἀπολλωνοπόλεως, ἥτις σήμερον καλεῖται Ἐδφοῦ (βλ. λ.). — Μ

Δομποῦ. Παλαιὰ καὶ ἱστορικὴ μονὴ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν διάφορα ἐπαναστατικὰ ἐπεισόδια ἐσημειώθησαν κατὰ καιρούς. Κατ' αὐτῆς ἀναφέρεται ὅτι ἐγένετο περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μεγάλη ἐπιδρομὴ ἀλγερινῶν φουστῶν, ἤτοι πειρατικῶν πλοίων. Κατὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν Τουρκαλβανῶν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1778 καὶ 1780, ἡ μονὴ Δομποῦς ἐγένετο ἐπανειλημμένως θέατρον διαφόρων βιαιοτήτων. Ἐπίσης κατὰ τὸν Ἀγῶνα πολλάκις ἠναγκάσθη νὰ ξενίσῃ τουρκικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Κιοσσὲ Μεχμὲτ κατὰ τὸ 1821 καὶ τοῦ Ἀμπὸτ πασᾶ Ντίμπρα. Ἀναφέρεται ὅτι τῷ 1824 ὁ Ἀργυροκαστρίτης Ἐλιὰζ-βέης, ὅστις φαίνεται ἦτο κρυπτοχριστιανός, ὡς ἄλλωστε εἰκάζεται καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά του (Ἠλίας), διασωθεὶς αὐτόθι ἐκ τῶν τραυμάτων του, κατέλιπε τὴν πλουσιωτάτην συλλογὴν τῶν ὅπλων καὶ ἐξοπραξίων, τὰ ὁποῖα ἔφερεν ἐπ' αὐτοῦ. Τῷ 1826, κατὰ Νοέμβριον, διερχόμενος ὁ Καραϊσκάκης διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος κατέλιπεν εἰς τὴν μονὴν περὶ τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας ὑπὸ τὸν Νικόλαον Βαρβιτσιώτην, διὰ νὰ φρουρήσουν τὴν διάβασιν καὶ ἀποκόψουν τὰς ἐπικοινωνίας τοῦ Κιουταχῆ. Ἡ θέσις ἀπεδείχθη ἐπικαιροτάτη. Διότι χίλιοι Τοῦρκοι ἐπιτεθέντες ἐναντίον τῆς ὀχυρᾶς μονῆς, ἠναγκάσθησαν μετὰ τὰς σοβαρὰς ἀπωλείας, τὰς ὁποίας ἔσχον, νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ θύματά των καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ἄπρακτοι εἰς τὴν Λεβάδειαν. Τὴν ἐπομένην ὀγδοήκοντα Ἀλβανοὶ δελῆδες ἐφάνησαν ἐρχόμενοι πρὸς τὴν μονήν. Οἱ ἐπαναστάται, νομίσαντες ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τεχνάσματος, δὲν ἐξῆλθον νὰ δεχθῶσι τὴν πρόκλησιν. Οὕτως ἐπλησίασαν ἀτυφέκιστοι οἱ ἐχθροί. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν πύλην τῆς μονῆς, αἰφνιδίως αὕτη ἠνοίχθη καὶ ἐκχυθέντες οἱ ἐπαναστάται προυκάλεσαν πανικὸν τῶν ἵππων καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγήν. Ἡ καταδίωξις ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν, μὲ σημαντικὰς ἀπωλείας ἀμφοτέρωθεν. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ 1828 ἡ μονὴ παρέμεινεν ἀνενόχλητος. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κάθοδον τῶν λειψάνων τοῦ Νιζὰμ-ἀσκέρ, κατελήφθη ἀπὸ διακοσίους ἄνδρας μετὰ τῶν πυροβόλων των. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὅστις ὡς ἀρχιστράτηγος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβε τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῆς, ἐπολιόρκησε τὸ σῶμα τοῦτο τῶν Νιζάμηδων εἰς τὴν Δομποῦν καὶ ἀπέκοψε τὸ ὕδωρ αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1828 οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν διὰ συνθήκης, ἥτις ἀπαρεγκλίτως ἐτηρήθη ὑπὸ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου. Τῷ 1834 ἐπεδιώχθη ἡ διάλυσίς της, ἀλλὰ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν πολλῶν καλογήρων, καὶ λόγῳ τῆς ἱστορικότητός της, ἀπετράπη τὸ τοιοῦτον. Γ. Δ. Κ.

Δομπροδόσκος, *Θεόδωρος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μακεδονίας. Μετέσχε τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως ὑπὸ τὸν Παπᾶν. Κατήρτισεν ἴδιον σῶμα καὶ ἐπολέμησεν εἰς διάφορα σημεῖα. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χαλκιδικῆς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποσυρθῇ διὰ ξηρᾶς, ἀλλά, μετὰ μυρίους κινδύνους, ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς Χίον μετὰ τὴν καταστροφὴν της. Ἐκληφθεὶς ὡς Μουσουλμᾶνος, ἀφῆκε νὰ πιστευθῇ τοῦτο, καὶ ἠδυνήθη νὰ περισώσῃ ὀλίγα τῶν θυμάτων, μετὰ τῶν ὁποίων κατέφυγεν εἰς Πελοπόννησον. Ἐκεῖ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Χατζῆ-Χρῆστον καὶ πολλάκις διεκρίθη διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Γ. Δ. Κ.

δομῶ (—έω)· δέμω, κτίζω.

δὸν (don) καὶ *δὸμ* (dom). Τίτλος τιμητικὸς (προελθὼν ἐκ συγκοπῆς τοῦ λατινικοῦ dominus,

Digitized by Google

κύριος), δν ἔφερε κατ' ἀρχὰς μόνον ὁ πάπας καὶ ὅστις βραδύτερον ἐδόθη εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἐκκλησιαστικούς, κατόπιν εἰς τοὺς μοναχούς, ἰδίᾳ τοὺ βενεδικτίνους καὶ τοὺς βερναρδίνους, καὶ τέλος ἐν Ἰταλίᾳ εἰς πάντας τοὺς ἱερεῖς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Ἱσπανιᾳ ὁ τιτλος οὗτος ἐφέρετο κατ' ἀρχὰς ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν μελῶν τῆς ἀνωτάτης εὐγενείας, σήμερον δὲ διδεται εἰς πάντα ἀστὸν καὶ ἰσοῦται πρὸς τὸ *κύριος*. Ἐν Πορτογαλίᾳ ὁ τίτλος ἐδίδετο μόνον εἰς τὸν βασλέα καὶ τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Δὸν (Don) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσιας, ὁ *Τάναϊς* τῶν ἀρχαίων κα *Τούνα* ἢ *Ντούνα* τῶν Τατάρων. Εἶναι εἷ: τῶν τριῶν μεγαλυτέρων ποταμῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας, πηγάζων ἐκ τῆς λίμνης Ἰβάν, ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Τούλα καὶ χυνόμενος εἰς τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν μετὰ ροῦν 1855 χλμ., ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 1285 εἶναι πλωτά. Ὁ ροῦς αὐτοῦ ἔχει κατεύθυνσιν κατ' ἀρχὰς ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ διαρρέει τὰ κυβερνεῖα Τούλα, Ριαζάν, Τάμπωφ καὶ Βορονές. Κατόπιν στρέφεται πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ κυβερνεῖον Σιάλινγκραντ. Ἐκεῖθεν σχηματίζει καμπὴν πρὸς νότον καὶ κατόπιν στρέφεται πρὸς δυσμάς, ὅπου διαρρέει τὴν «Χώραν τῶν Κοζάκων τοῦ Δὸν» καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἀζοφικὴν διὰ δέλτα ἐκ πολλῶν στομίων, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τρία.

Ὁ ἄνω ροῦς τοῦ Δὸν ἀρδεύει χθαμαλήν, ἀλλ' εὐφορωτάτην χώραν, ἥτις λόγῳ τῆς μεγάλης εὐφορίας της ἐπωνομάσθη ὁ σιτοβολὼν τῆς κεντρικῆς Ρωσίας. Ἐν τῇ κοίτῃ αὐτοῦ ὑπάρχουν ἀμμώδεις νησῖδες, ἰδίως παρὰ τὰς ἐκβολάς του. Κατὰ τὸν ροῦν αὐτοῦ δέχεται ὑπὲρ τοὺς ὀγδοήκοντα παραποτάμους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἑξῆς: Μέτσα, Σόσνα, Νεόνετς, Βορονές, Τουλού-Τσ έβα, Κλάπερ, Βορονα, Μεντβεντίτσα, Ἰλαβλία καὶ Μανίτς. Οἱ περισσότεροι τούτων εἶναι ἀρκετὰ μεγάλοι ποταμοί, ὁ δὲ ροῦς αὐτῶν εἶναι σχεδὸν παράλληλος πρὸς τὸν τοῦ Δόν. Ὁ Δὸν ἀποτελεῖ μίαν τῶν σημαντικωτέρων ὁδῶν συγκοινωνίας καὶ μεταφορᾶς ζῴων καὶ σιτηρῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Εἰς τὴν καμπην αὐτοῦ ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Στάλινγκραντ ὁ Δὸν πλησιάζει πρὸς τὸν Βόλγαν περὶ τὰ 60 χλμ. Ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως ταύτης τὰ διὰ τοῦ Βόλγα μεταφερόμενα ἐμπορεύματα καθίσταται δυνατὸν νὰ μεταφέρωνται εἰς τὸν Δόν, διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις συνδέει τοὺς δύο μεγάλους ποταμούς. Παρ' αὐτὸν ὑπάρχουν πλὴν τῶν ἄλλων καὶ αἱ πόλεις Βορονές, Νοβοτσερκάσκ, Ροστόβιον καὶ Ταϊγάνιον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς λιμὴν τῶν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων πλοίων. Ὁ Δὸν περιέχει ἀφθόνους καὶ ὀνομαστοὺς ἰχθῦς, ἐξ ὧν ἐξάγεται τὸ μαῦρον χαβιάριον, ἡ δὲ ἐν αὐτῷ ἁλιεία διεξάγεται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Ὁ Τάναϊς δὲν ἦτο ἐπαρκῶς γνωστὸς παρὰ τῶν ἀρχαίων, οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι πηγάζει ἐκ μεγάλης τινὸς λίμνης ἢ ἐκ τοῦ Καυκάσου ἢ ἐκ τῶν Ριπαίων ὀρέων. Εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀρχαίων ὁ Τάναϊς ἐσημείου τὸ ὅριον μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. —Μ.

—**Δὸν χώρα** ἢ ***Χώρα τῶν Κοζάκων τοῦ Δὸν*** *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας ἐν τῇ μεσημβρινῇ στέππῃ, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης μέχρι τῶν συνόρων τῆς ἐπαρχίας τοῦ Κουμπάν, ἐπὶ ἐπιφανείας 165.000 τετρ. χλμ. καὶ περιλαμβάνουσα ὑπὲρ τὰ 2 ἑκατομμύρια κατοίκων. Ἡ χώρα αὕτη ἐπι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ καθεστῶτος ἀπετέλει στρατιωτικὸν διαμέρισμα ὑπὸ τὸν ἐπίσημον τίτλον «Χώρα τοῦ στρατοῦ τοῦ Δόν». Ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ ἢ ἑτμάνου διοριζομένου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Κατ' ἀρχὰς οἱ Κοζάκοι τῆς χώρας τοῦ Δὸν ἔζων ὑπὸ ἀνεξάρτητον σχεδὸν καὶ δημοκρατικὸν πολίτευμα, τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς Ρωσίας ἐχούσης ἐπ' αὐτῶν ὑψηλὴν μόνον ἐπικυριαρχίαν. Βραδύτερον ὅμως οἱ Ρῶσοι αὐτοκράτορες κατώρθωσαν νὰ ἐπιβάλουν ὡς ἀρχηγὸν αὐτῶν Ρῶσον διοικητήν, διοριζόμενον ὑπ' αὐτῶν, καὶ νὰ περιορίσουν τὰ προνόμια τῶν Κοζάκων, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις ἐξηρέθησαν τῆς καταβολῆς φόρων, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐξ ἰδίων περιφρουρήσεως τῶν συνόρων των καὶ τῆς διαθέσεως εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν σώματος ἐξ 25.000 ἱππέων. Οἱ κοζάκοι τῆς χώρας τοῦ Δὸν εἶναι ὀνομαστοὶ καὶ ἐπιδεξιώτατοι ἱππεῖς, κατατασσόμενοι εἰς τὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ 15 μέχρι τοῦ 50 ἔτους τῆς ἡλικίας των. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Νόβο-Τσερκάσκ*, κυριώτεραι δὲ πόλεις τὸ Ροστόβιον καὶ τὸ Ταϊγάνιον. Ἡ χώρα εἶναι εὐφορωτάτη καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἀντισοβιετικῶν στρατευμάτων. Ἀλλὰ μετὰ τὸ 1922 ἀνακατελήφθη ὑπὸ τοῦ σοβιετικοῦ στρατοῦ καὶ ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν σοβιετικὴν δημοκρατίαν. — Μ.

δόνα (ἡ) (dona). Ἱσπανικὸς τίτλος (κατὰ συγκοπὴν τοῦ λατινικοῦ domina, κυρία), προτασσόμενος τῶν ὀνομάτων κυριῶν περιωπῆς καὶ ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὸ ἀξιότιμος, σεβαστὴ κυρία.

δοναχαργυρίτης (ὁ) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν συνιστάμενον ἐκ φυσικοῦ, θειούχου καὶ ἀντιμονιούχου ἀργύρου καὶ μολύβδου.

δονακία (ἡ) (Donacia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας των *δονακιιδῶν*. Αἱ δονακίαι ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: σῶμα μετρίου μεγέθους, ᾠοειδές, ὑποπεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν χρώματος μεταλλικοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἀπεστρογγυλωμένοι, αἱ κεραῖαι νηματοειδεῖς καὶ σχεδὸν ἰσομήκεις πρὸς τὸ σῶμα καὶ λίαν πλησίον ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των. Ἡ πρώτη ἄρθρωσις τῆς κοιλίας εἶναι τόσον ἐπιμήκης ὅσον τὸ σύνολον τοῦ μήκους πάντων τῶν λοιπῶν καὶ τελευτᾷ εἰς δύο ἁπλᾶ μεγάλα ἄγκιστρα. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ζῶσιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῶν τελμάτων καὶ τῶν ποταμῶν καὶ ἀπαντῶσι πολλάκις κατὰ μεγάλα πλήθη προσκεκολλημένα ἐπὶ διαφόρων ὑδροχαρῶν φυτῶν, καλάμων, βελοφόρων κτλ. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 50 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ὧν τὸ γνωστότερον *δονακία ἡ στικτὴ* (Donacia maculata), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα μετὰ μικροτάτων λευκῶν στιγμάτων κατὰ συνεχεῖς γραμμὰς διατεταγμένων. Δ. Ν. Π.

δονακιίδαι (οἱ) (Donaciidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφαγιδῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ δονακία (βλ. λ.), ἅτινα διακρίνονται γενικῶς ἐκ τοῦ σχεδὸν τριγωνικοῦ πρὸς τὸ ᾠοειδὲς σώματός των, τῶν μακροτάτων πολυαρθρωτῶν κεραιῶν καὶ τοῦ ἰσχυροῦ τερέτρου των. Δ. Ν. Π.

δονακικόλη (ἡ) (Donacicola) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *πλοκεϊδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα πτηνὰ μὲ σῶμα εὔρωστον καὶ λαμπρὸν χρωματισμόν. Ἐκ τῶν ἓξ εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος γνωστότερον εἶναι ἡ *δονακικόλη ἡ εὐειδὴς* (Donacicola speciosa), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νέαν Βρεττάνην καὶ διακρίνεται διὰ τὸν λαμπρὸν χρωματισμόν της, ὅστις εἶναι κυανοπυρρὸς κατὰ τὴν ράχιν καὶ λευκὸς μὲ μελαινὰς κηλῖδας κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

δονάκιον (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. σχιζομύκης. Δ. Ν. Π.

δονακόβιος (ὁ) (Donacobius) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τρωγλοδυτιδῶν*. Οἱ δονακόβιοι ἔχουσι σῶμα εὔρωστον, ἐπίμηκες, κομψόν, ράμφος μακρὸν καὶ λεπτὸν καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος, γνωστότερον εἶναι *δονακόβιος ὁ Γουϊάνειος* (Donacobius Guyanensis), ὅστις ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ Παναμᾶ μέχρι τῆς Χιλῆς καὶ ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν λεπτήν, ράμφος λίαν ἐπίμηκες, πτέρυγας μᾶλλον βραχείας καὶ οὐρὰν πλατυτάτην καὶ μακροτάτην. Ὁ χρωματισμὸς τῶν ἄνω μερῶν τοῦ σώματός του εἶναι τεφροκύανος μέ τινας λεπτάς, βραχείας γραμμώσεις κατὰ τὰ πλάγια τῶν πτερύγων. Δ. Ν. Π.

δονακόδιον (τὸ) (Donacodium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Μολούκων νήσων. Δ. Ν. Π.

δονακώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς δόνακα, πρὸς κάλαμον, δονακοειδής· || ὁ πλήρης δονάκων.

δονακών, —*ῶνος* (ὁ)· τόπος πλήρης δονάκων, ἄλλως καλαμών, κοιν. *καλαμῶνας*.

Δονακὼν (ὁ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία κώμη ἐν Βοιωτίᾳ παρὰ τὰς Θεσπιάς, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου. Παρ' αὐτὴν ὑπῆρχε πηγή, ἡ καλουμένη «Κρήνη τοῦ Ναρκίσσου», ἐν τῇ ὁποίᾳ μυθολογεῖται ὅτι ἐπνίγη, ἐρωτευθεὶς τὴν ἐν αὐτῇ εἰκόνα του, ὁ Νάρκισσος. Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν ἐκεῖ καλαμώνων (δονάκων). —Ρ.

δόναξ, —*ακος*· κάλαμος, καλάμι· || ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν κάλαμον.

—*[Βοτ.]* Βλ. *κάλαμος*.

—*[Ἀρχ.]* Τὸ ὄνομα δόναξ ἔφερον παρ' ἀρχαίοις διάφορα ἐκ καλάμου κατασκευάσματα, π. χ. ἄτρακτος βέλους, ποιμενικὸς αὐλός, ἡ σύριγξ, κονδύλιον γραφῆς καὶ τὸ μαγάδιον τῆς λύρας, ὁ λεγόμενος καβαλλάρης. Ἰδίως ὅμως ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ δόναξ ὀνομάζεται κόσμημα ὡς ἡμικυλινδρικὴ ράβδος, τιθέμενον εἰς τὰς ραβδώσεις τῶν κιόνων καὶ τῶν παραστάδων καὶ φθάνον ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦ ὕψους. Γ. ΜΗΛ.

δόναξ (ὁ) (Donax) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τελλινιδῶν*, περιλαμβάνον 100 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα τοῦ γένους *δόναξ* εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη (τὸ εἶδος *δόναξ ventricosa* Poli) ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν θαλασσίων στρωμάτων τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

δονάριον (τὸ) (donarium) *[Ἀρχ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου οἱ Λατῖνοι ὠνόμαζον τὰ εἰς τοὺς θεοὺς ἀναθήματα καὶ τοὺς τόπους, ἔνθα διετηροῦντο τὰ ἀναθήματα ταῦτα, ἤτοι τοὺς θησαυρούς.

Δονᾶς. Ὄνομα Ἀγωνιστῶν: 1) *Ἀναγνώστης*, ἐκ Τριφυλίας, διακριθεὶς εἰς πολλὰς περιστάσεις διὰ τὴν ὀργανοτικότητά του. Τεθεὶς κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1821 ἐπὶ κεφαλῆς ἑβδομήκοντα περίπου Ἠλείων, κατέλαβε παρὰ τὴν Ἀγουλινίτσαν τὴν θέσιν Κλειδί, ἐκεῖ δὲ μετὰ πολύωρον συμπλοκὴν ἠνάγκασε τοὺς Λαλαίους Τουρκαλβανοὺς νὰ ὀπισθοχωρήσουν, ἐνῷ ἐζήτουν νὰ διαβοῦν διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν παραλίαν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦτο ἔχει τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι γενομένη τὴν 24 Ἀπριλίου 1821 θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη νίκη τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων, ἀφοῦ πολλαπλάσιοι ἐχθροὶ ἠναγκάσθησαν νὰ τραπῶσιν εἰς φυγήν, καταδιωκόμενοι ἐπὶ δίωρον ἀνὰ τὰ ὄρη. —2) *Βλάσιος*, ἐξ Ἀγράφων. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς Μεσολόγγιον. —3) *Γεώργιος*, ἐκ Τριφυλίας, πεσὼν εἰς Δερβενάκια. Γ. Δ. Κ.

—**Δονᾶς**, ***Ἀνδρέας***. Κερκυραῖος, γενικὸς προνοητὴς ἐν Κερκύρᾳ ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, εὐεργετήσας τὴν νῆσον διὰ τῆς ἐν ἔτει 1768 (24 Ἀπριλίου) ἀνασυστάσεως τοῦ ἐνεχυροδανειστηρίου, ὅπου νῦν τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἀπέναντι τῶν ἀνακτόρων. Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

— **Δονᾶς**, ***Ἰωάννης***. Ἰατροφιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα καὶ διατελέσας ἰατρὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐσπούδασεν εἰς Πατάβιον. Συνέγραψεν ἰταλιστὶ καὶ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *μαρκήσιος Ἀλβεργᾶτος Καπακέλλης* «Ἀνατροπὴν τῶν περὶ Ἑλλήνων ληρημάτων τοῦ ἀββᾶ Κομπανιώνη», ἐκδοθεῖσαν ἐν Λιψίᾳ τῷ 1773, καὶ ἑλληνιστὶ ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1802, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δονᾶ, συγγράψαντος καὶ ἄλλα ἔργα ἐναντίον τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν καὶ διετέλεσεν ἐπίλεκτον μέλος τοῦ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ἱδρυθέντος «Ἐθνικοῦ Ἰατρικοῦ Συλλόγου». [Πρβλ. *Λ. Βροκίνη* «Βιογραφικὰ σχεδάρια», τεῦχ. Α'.] Γ. Δ. Κ.—Π. Θ. Σ.

Δονατέλλο (Donadello)· βλ. Ντονατέλλο.

Δονατιανός. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀναγράφονται οἱ ἑξῆς ἅγιοι φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο.

1) *Δονατιανὸς μάρτυς*. Γεννηθεὶς ἐν Ἀρμορικῇ τῆς Βρεττάνης ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, συνελήφθη κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν καὶ ἀπεκεφαλίσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ρογατιανοῦ. Ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν ἀνηγέρθη ναὸς κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα. Ἡ μνήμη των ἑορτάζεται τὴν 24 καὶ ἡ μετακομιδὴ τῶν λειψάνων των τὴν 21 Ὀκτωβρίου.

2) *Δονατιανὸς ἅγιος*. Ἐκ Ρώμης καταγόμενος εἰσῆλθεν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰς τὸν κλῆρον καὶ μεταξὺ τοῦ 360—390 ἐγένετο ἐπίσκοπος Reims ἐν Γαλλίᾳ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐτιμήθη ὡς ἅγιος. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 14 Ὀκτωβρίου.

3) *Δονατιανὸς ἅγιος*. Δεύτερος ἐπίσκοπος τοῦ Châlons-sur-Marne ἐν Γαλλίᾳ, διεδέχθη ἐν τῷ θρόνῳ τὸν ἅγιον Μέμμιον καὶ ἀποθανὼν ἐτιμήθη ὡς ἅγιος. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 7 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

Δονατίλλη (*ἁγία*). Μάρτυς τῆς Ἀφρικῆς ἀποκεφαλισθεῖσα περὶ τὸ 303 μετὰ δύο ἄλλων παρθένων. Ἡ ἑορτὴ γίνεται τῇ 30ῇ Ἰουλίου. Ν. Κ. Κ.

δονατισμὸς (ὁ)· αἵρεσις τῶν κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ἀναφανέντων ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ ὀπαδῶν τοῦ ἐπισκόπου τῶν Μελαινῶν Καλυβῶν (Casae Nigrae) Δονάτου (βλ. Δονατισταί).

δονατισταὶ (οἱ). Σχισματικοὶ ἀποχωρισθέντες τῆς Ἐκκλησίας τῷ 311, κληθέντες δ' οὕτω ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Δονάτου (βλ. λ.), ἐπισκόπου τῶν Μελαινῶν Καλυβῶν (Casae nigrae). Ἀφορμὴ τοῦ σχίσματος ἐγένοντο τὰ ἑξῆς συμβάντα. Κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν ἐν τῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ πολλοὶ Χριστιανοί, μάλιστα οἱ διάφορα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατέχοντες ἀξιώματα, εἴτε πρὸς διατήρησιν τῶν ἀξιωμάτων αὐτῶν, εἴτε διὰ δειλίαν καὶ μικροψυχίαν, ἐξέπεσαν τῆς πίστεως ἢ διὰ προσφορᾶς θυσίας εἰς τὰ εἴδωλα (lapsi), ἢ διὰ προσαγωγῆς εἰς τὰς ἐθνικὰς ἀρχὰς πιστοποιητικῶν, ὅτι ἐλάτρευον τοὺς θεοὺς τοῦ κράτους (libellatici) ἤ, τέλος, διὰ παραδόσεως εἰς τοὺς ἐθνικοὺς πρὸς καῦσιν τῶν ἱερῶν βιβλίων. Ἐπειδή, ἐν ἀντιθέσει καὶ ἐκ περιφρονήσεως πρὸς τοὺς ἐκπτώτους τούτους τῆς πίστεως, πολλοὶ Χριστιανοὶ προσεφέροντο ἑκουσίως καὶ ἄνευ ἀνάγκης εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ὁ συνετὸς τῆς Καρχηδόνος ἐπίσκοπος Μενσούριος καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ Καικιλιανὸς ἀντετάχθησαν κατὰ τῆς τάσεως ταύτης. Ἀμφότεροι δὲ παρέδωσαν ἀντὶ τῶν

Digitized by Google

αιτηθεισῶν ἁγίων Γραφῶν αἱρετικὰ βιβλία. Ἤρκεσε τοῦτο εἰς τὴν ἀντίθετον μερίδα νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτοὺς περιφρονητικῶς ὡς traditores. Ἀποθανόντος τῷ 311 τοῦ Μενσουρίου, ἡ μερὶς οὗτοῦ ἐξέλεξε διάδοχόν του τὸν Καικιλιανὸν καὶ ἐπέτυχε τὴν ταχίστην χειροτονίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀπτούγνης Φήλικος. Ἡ ἀντίθετος μερίς, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα θρησκόληπτον καὶ δολοπλόκον τινὰ γυναῖκα, Λουκίλλαν ὀνομαζομένην, καὶ πλεῖστον ἰσχύουσαν διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῆς, ἐχαρακτήρισε τὸν Φήλικα ὡς traditorem καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἄκυρον τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην χειροτονίαν τοῦ Καικιλιανοῦ, καθ' οὗ ἀντέταξεν ὡς ἀντεπίσκοπον τὸν ἀναγνώστην Μαγιορῖνον, ὃν μετ' ὀλίγον (313) διεδέχθη ὁ Δονᾶτος (ὁ ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ «Μέγας» κληθείς). Τὸ σχίσμα ἐξετάθη τάχιστα ἀπὸ τῆς Καρχηδόνος εἰς ὅλην τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Οἱ σκληρῶς φορολογούμενοι καὶ καταπιεζόμενοι χωρικοὶ ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῶν δονατιστῶν. Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας εὐθύς, ἐξ ἀρχῆς ἐδείχθη δυσμενὴς πρὸς αὐτούς. Ἐπειδὴ δ' οὗτοι παρεπονέθησαν, προὐκάλεσεν ὁ Κωνσταντῖνος πνευματικήν τινα εἰς Ῥώμην (313) ἀποστολήν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐκεῖ ἐπισκόπου Μελχιάδου καὶ σύνοδόν τινα ἐν Ἀρελάτῃ (314) πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Ἀμφότεραι ἀπεφήναντο κατὰ τῶν δονατιστῶν. Ἐπεκαλέσαντο δὲ καὶ τὴν ἄμεσον κρίσιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις, ἀμφοτέρων τῶν μερίδων ἀκούσας ἐν Μεδιολάνῳ, ὁμοίως ἀπεφήνατο (316). Ἐπηκολούθησαν σκληρὰ μέτρα, ἅτινα μεγάλως ἐξήγειραν τὸν φανατισμὸν τῶν δονατιστῶν. Ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίου τὸ πρᾶγμα ἀπέβη ἔτι ἐπικινδυνότερον. Ἀσκηταί τινες, ἐκ τῶν κατωτάτων τοῦ λαοῦ στρωμάτων, καλοῦντες ἑαυτοὺς στρατιώτας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγωνιστὰς (milites Christi - Agonistici), περιήρχοντο τὴν χώραν ἐπαιτοῦντες (circumcelliones) καὶ προέτρεπον τοὺς καταπιεζομένους χωρικοὺς εἰς ἐξέγερσιν, ἐκήρυττον ἐλευθερίαν καὶ ἀδελφότητα, ἐλήστευον, ἐφόνευον καὶ ἔκαιον. Ἡ πολιτικὴ κίνησις συνεταυτίσθη μετὰ τῆς θρησκευτικῆς. Αὐτοκρατορικὸς στρατὸς κατέστειλε τὴν στάσιν καὶ αὐτοκρατορικὰ χρήματα ἐστάλησαν πρὸς τοὺς δονατιστάς. Ἀλλ' ὁ Δονᾶτος ἀπέκρουσε μετ' αὐθάδους διαμαρτυρίας τὴν προσφορὰν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐπανελήφθη. Τότε ἐλήφθησαν αὐστηρὰ μέτρα· πᾶσαι αἱ δονατιστικαὶ ἐκκλησίαι ἐκλείσθησαν ἢ ἀπεσπάσθησαν ἀπ' αὐτῶν. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπανίδρυσε τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀνεκάλεσε τοὺς ἐξορίστους ἐπισκόπους. Τότε οἱ δονατισταὶ διέπραξαν ἀτιμωρητὶ πολλὰς βιαιότητας κατὰ τῶν ὀρθοδόξων.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπολέμησεν αὐτοὺς ὁ Μιλέβης ἐπίσκοπος Ὀπτᾶτος ἐν τῷ «De Schismate Donatistarum» ἔργῳ αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 400 ὁ ἐπίσκοπος Ἱππῶνος Αὐγουστῖνος ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ σχίσματος. Ἐπιεικέστατος ὅρος ἦτο ἡ ἄδεια τῆς ἐπανόδου τῶν δονατιστῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ οἱ μὲν μετριοπαθέστεροι ἀπεδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν, οἱ δ' ἄλλοι ἐγένοντο ἐκ τούτου ἔτι μᾶλλον ἀνένδοτοι. Ὁ Αὐγουστῖνος, ὅστις κατ' ἀρχὰς προσεπάθει νὰ ἑλκύσῃ αὐτοὺς διὰ τῆς πειθοῦς, μετέβαλε γνώμην λόγῳ τῆς τυφλῆς τῶν δονατιστῶν ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ τοῦ ὀλεθρίου αὐτῶν φανατισμοῦ, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ βίαια μέσα ἐθεώρησε συγγνωστά. Σύνοδος ἐν Καρχηδόνι (405) ἱκέτευσε τὸν αὐτοκράτορα Ὁνώριον νὰ λάβῃ αὐστηρότατα μέτρα. Οὗτος ἔπραξε τοῦτο διὰ χρηματικῶν ποινῶν, ἐξορίας τῶν κληρικῶν, ἀποσπάσεως τῶν ἐκκλησιῶν. Τέλος προτάσει τοῦ Αὐγουστίνου ἔλαβε χώραν ἡ τριήμερος Collatio μετὰ τῶν δονατιστῶν (411) ἐν Καρχηδόνι. Ἐνεφανίσθησαν κατ' αὐτὴν 279 τῆς δονατιστικῆς καὶ 286 τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπίσκοποι. Τῶν μὲν πρώτων ὁ Πετιλιανὸς καὶ Πριμιανός, τῶν δ' ἄλλων ὁ Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Αὐρηλιανὸς Καρχηδόνος ἦσαν οἱ κύριοι τοῦ λόγου ἡγήτορες. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεκήρυξε νικητὰς τοὺς ὀρθοδόξους. Τῷ 414 ἐκήρυξεν ὁ αὐτοκράτωρ αὐτοὺς ἐκπτώτους πάντων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τῷ 415 ἠπείλησε κατὰ πασῶν τῶν θρησκευτικῶν των συνελεύσεων θανατικὴν ποινήν. Ὁ ἀπὸ τῶν Βανδάλων κοινὸς κατ' ἀμφοτέρων, ὀρθοδόξων καὶ δονατιστῶν, κίνδυνος τῷ 429 συνήνωσε καὶ συνδιήλλαξεν αὐτούς. Οἱ δονατισταὶ ἠξίουν μετὰ τῶν νοβατιανῶν ἀπόλυτον καθαρότητα τῆς Ἐκκλησίας, οὐχ ἧττον ἀνεγνώριζον τὴν μετάνοιαν ὡς μέσον, δι' οὗ δύναταί τις νὰ ἐπιτύχῃ τῆς ἐκ νέου μετὰ τῆς Ἐκκλησίας κοινωνίας. Ἐθεώρουν ἑαυτοὺς καθαρούς, τοὺς δ' ὀρθοδόξους σχισματικούς, οὐδὲν κοινὸν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἔχοντας, καί, κατ' ἀκολουθίαν, ἄκυρα καὶ ἀνύπαρκτα τὰ μυστήρια αὐτῶν. Τοῦτο ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὸν Ἀναβαπτισμόν. Ἡ ὑπὸ τοῦ κράτους ὑποστήριξις τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν καὶ ἡ σύγχυσις τῆς ἐννοίας τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου Ἐκκλησίας, ὡδήγησαν τοὺς δονατιστὰς εἰς τὸ δόγμα ὅτι κράτος καὶ Ἐκκλησία, βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλεία τοῦ κόσμου οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὅτι τὸ κράτος οὐδόλως δικαιοῦται νὰ ἀνησυχῇ καὶ μεριμνᾷ διὰ τὰ θρησκευτικὰ πράγματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hauck-Herzog*, Realencykl. für prot. Theol. u. Kirche, ἄρθ. «Donatismus ὑπὸ *N. Bonwetsch*, ὅστις ἀναφέρει καὶ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν πληρέστατα.—*W. Möller*, History of the Christian Church (τόμ. 1, σελ. 331 καὶ ἑξῆς, 445 καὶ ἑξῆς).—*D. Völter*, Der Ursprung des Donatismus (Freiburg. 1833).—*F. Ribbeck*, Donatus und Augustin (Elberfeld 1857).

Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Δονᾶτος (Donatus). Αἱρετικὸς ἐπίσκοπος τῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα (βλ. δονατισταί). Οὗτος, φανταζόμενος ὅτι ἔχει ἐπὶ τῆς Καρχηδόνος ἀρχήν τινα, ἠρέσκετο νὰ καλῆται ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ οὐχὶ «ἐπίσκοπος Καρχηδόνος», ἀλλ' ἁπλῶς «Δόνατος τῆς Καρχηδόνος», ἐκαυχᾶτο δὲ προσέτι, ὅτι ἐλάμβανε καὶ ἀποκαλύψεις οὐρανόθεν καὶ ὑπὸ τοσαύτης ἀνοίας κατείχετο, ὥστε ἀπῄτει ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων νὰ ὀμνύωσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Ἐξεώσθη δὲ τῆς Καρχηδόνος κατὰ μὲν τὸν Ἱερώνυμον τῷ 355, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 348. Ὁ Δονᾶτος συνέταξε καὶ πολλὰ συγγραμμάτια περὶ τῆς ἑαυτοῦ αἱρέσεως πραγματευόμενα. Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του ἀγνοεῖται. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Δονᾶτος.—Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας φέρονται μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς ἅγιοι:—1) *Δονᾶτος ὁ μάρτυς* καὶ ὁ *Θερινός*, ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε γεννηθέντες, «ξίφει τελειοῦνται» τῇ 23 Ἀπριλίου κατὰ τὸ Μηναῖον.—2) *Δονᾶτος ὁ ἅγιος*, ὅστις ἐπίσκοπος ὢν τῆς ἐν Ἠπείρῳ Εὐροίας κατὰ τοὺς χρόνους Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου καὶ πολλαχῶς ὠφέλιμος φανεὶς εἰς τὸ πνευματικόν του ποίμνιον «εἰς μακρὸν γῆρας ἐλάσας ἀπῆλθε πρὸς Κύριον» τῇ 30 Ἀπριλίου κατὰ τὸ Μηναῖον, περιέχον καί τινα τῶν θαυμάτων του.—3) *Δονᾶτος ὁ μάρτυς*, ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ μαρτυρήσας, «τοξευόμενος τελειοῦται» τῇ 6 Μαΐου κατὰ τὸν Συναξαριστήν.—4) *Δονᾶτος ὁ ἅγιος*, ἐπίσκοπος Λιβύης, οὗτινος ἡ μνήμη ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 4 Ἰουλίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. Ε. Γ. Π.

—**Δονᾶτος** (Donato). Εὐγενὴς ἐνετικὴ οἰκογένεια, ἧς τὰ σπουδαιότερα μέλη ὑπῆρξαν:

—1) *Λουδοβῖκος Δονᾶτος*, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ καὶ θανὼν ἐν Γενούῃ τῷ 1386. Διετέλεσεν ἀρχηγὸς μοναχικοῦ τάγματος τῶν φραγκισκανῶν καὶ μετέπειτα καρδινάλιος ἐπὶ πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ ΣΤ' (1386), ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐπεφορτίσθη νὰ προσεταιρισθῇ τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Κάρολον τὸν Γ' εἰς τὴν ποντιφικὴν ὑπόθεσιν. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ, κατεδικάσθη εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου.

—2) *Φραγκῖσκος Δονᾶτος*, δόγης τῆς Βενετίας ἀπὸ τοῦ 1515 μέχρι τοῦ 1553, ὅστις ἀνήγειρε τὸ νομισματοκοπεῖον καὶ ἀπεπεράτωσε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

—3) *Λεονάρδος Δονᾶτος*, δόγης τῆς Βενετίας ἀπὸ τοῦ 1606 μέχρι τοῦ 1612, ὅστις ἀνέλαβε λαμπρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἰησουιτῶν μοναχῶν, οὓ ὑπερήσπιζεν ὁ πάπας Παῦλος ὁ Ε'. Ἀλλ' ὁ Ἐρρῖκος Δ', συμφιλιώσας τοῦτον πρὸς τὸν Δονᾶτον, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν τελικὴν νίκην, οἱ δὲ ἰησουῖται ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας.

—4) *Νικόλαος Δονᾶτος*, συγγενὴς τοῦ προηγουμένου, δόγης τῆς Ἐνετίας κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1618. Συνεπείᾳ ὅμως ἐξεγέρσεως προκληθείσης ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἱσπανίας Βεδμὰρ καθῃρέθη.

—5) *Ἀντώνιος Δονᾶτος*, ἀνεψιὸς τοῦ Λεονάρδου, διάσημος καταχραστὴς δημοσίων χρημάτων καὶ δωροδόκος, ὅστις ὑπεβλήθη εἰς ἑκουσίαν ἐξορίαν τῷ 1618, διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν καταδίκην του εἰς τὴν ποινὴν τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ.

—6) *Νικόλαος Δονᾶτος*, λογοτέχνης (1705—1765), συγγραφεὺς τοῦ ἔργου «Πολιτικὸς» (Uomo di Governo). Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης προῆλθον ἐπὶ ἐνετοκρατίας οἱ ἑξῆς Δονᾶτοι, δοῦκες τῆς Κρήτης: —1) *Τρόνος* (1383—1385).—2) *Μῶρος* (1377—1379 καὶ 1395—1397).—3) *Μαφφέος* (1437—1439).—4) *Ἀνδρέας* (1445—1447).—5) *Βερνάρδος* (1466—1469). 6) *Ἱερώνυμος* (1506—1508). Ν. Ι. Θ.

—**Δονᾶτος** (Donatus), *Αἴλιος*. Περιώνυμος Ῥωμαῖος γραμματικὸς τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου. Ἐκ τῶν ἔργων του πρωτεύει ἡ «Γραμματικὴ τέχνη» («Ars grammatica»), ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις πασῶν τῶν μετέπειτα λατινικῶν γραμματικῶν, κατέστη δὲ τόσον γνωστὴ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως αὐτῆς ἐδίδετο ἀδιαφόρως εἰς οἱανδήποτε συγγραφήν, πραγματευομένην τοὺς κανόνας τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἔσχε πολυαρίθμους ἐκδόσεις, ἐδημοσιεύθη ἐν ταῖς «Grammaticae latinae auctores antiqui (Ἀννόβερον 1605), περιλαμβάνει δὲ διαφόρους αὐτοτελεῖς πραγματείας «περὶ βαρβαρισμῶν», «περὶ σολοικισμῶν» «περὶ τῶν ὀκτὼ μερῶν τοῦ λόγου» κλπ. Ἐπίσης διεσώθησαν σχόλια εἰς τὸν Τερέντιον, ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Δονᾶτον, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1473. Α. Δ.

Δονᾶτος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παλιοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (τέως Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 101. Πρότερον ἐκαλεῖτο Βίλλια.

δόνγκολα (ἡ) *[Βυρσοδ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο νοεῖται μικτὴ δέψις ἀπὸ στυπτηρίαν καὶ φυτικὰς δεψικὰς ὕλας (Dongolagerbung), τὸ κατὰ τὴν μέθοδον δὲ ταύτην παρασκευαζόμενον δέρμα καλεῖται *δόνγκολα δέρμα*. Κατ' ἀμερικανικὴν μέθοδον αἱ ψίλαι δέφονται κατ' ἀρχὰς δι' ἀραιοῦ διαλύματος, περιέχοντος 100 λίτρας ὕδατος, 1 χιλιόγραμμον κατεχοῦ, 250 γραμμάρια στυπτηρίας διὰ καλίου καὶ 150 γραμμάρια χλωριούχου νατρίου. Κατεργάζονται διὰ τοῦ διαλύματος τούτου τὰ δέρματα ἐν τῇ ἀνέμῃ, εἰς ἣν δὶς καθ' ἡμέραν ἐπιπροστίθεται ἡ αὐτὴ ποσότης διαλύματος, ἥτις τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθη. Μετὰ ὀκταήμερον κατεργασίαν ἡ δέψις ἔχει ἐντελῶς συντελεσθῆ. Μετὰ τὴν δέψιν ἀφίνονται ἐπὶ μίαν νύκτα τὰ δέρματα ἐπὶ τοῦ ἱππαρίου, λιπαίνονται εἶτα ἐντὸς βαρελλῶν ἐλαφρῶς δι' ἐλαίων ἐπὶ μίαν ὥραν, εἶτα δὲ ἀναρτῶνται εἰς θερμοθαλάμους πρὸς ξήρανσιν. Ἐν τέλει τὰ ξηρὰ δέρματα ἐκβρέχονται δι' ὕδατος πρὸς μαλάκωσιν καὶ ἐπαναδέφονται μετὰ 4—5 % δεψικῆς διαλύσεως. Ι. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

δονδερσία (Dondersia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροειδῶν*, περιλαμβάνον ἰδιόρρυθμα θαλάσσια ζῷα μὲ σῶμα κλαδῶδες καὶ λεπτότατον, ζῶντα εἴτε βυθισμένα ἐντὸς τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος εἴτε ἐπὶ ἑτέρων ζῴων προσκεκολλημένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δονδερσία ἡ δενδρώδης* (Dondersia arboreus), ἀπαντῶσα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

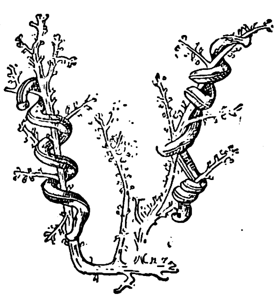

Δονδερσία ἡ δενδρώδης.

Δονδίνης (Dondini). ***Γουλιέλμος.*** Ἰησουίτης γεννηθεὶς τῷ 1606 ἐν Βολωνίᾳ. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας γενόμενος μοναχὸς ἔζησε μέχρι τοῦ 1676. Ἔγραψε ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Selecta heroum spectacula in amphitheatro fortitudinis», ἐκδοθέντα ἐν Μονάχῳ τῷ 1669. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ποιημάτων περιέχεται καὶ «θέαμα» ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἡρωϊκὴν πρᾶξιν Μαρούλλας τῆς Λημνίας, μετὰ πεζῆς αὐτοῦ περιλήψεως καὶ τῶν πηγῶν, ἃς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ποιητής. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Δονέλλος (Donellus). Ἐκλατινισθὲν ὄνομα τοῦ Γάλλου νομοδιδασκάλου Οὔγου *Ντονώ* (βλ. λ.).

Δονζελῶ (Donzelot), ***Φραγκῖσκος-Ξαβέριος, κόμις***—. Γάλλος στρατηγὸς (1764—1843) διατελέσας διοικητὴς τῶν Ἰονίων νήσων ἐπὶ Ναπολέοντος. Καταταχθεὶς εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν ἐπολέμησεν εἰς Ὀλλανδίαν καὶ εἶτα ἠκολούθησε τὸν Ναπολέοντα εἰς Ἰταλίαν καὶ Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἐξετίμησε τοὺς Ἕλληνας, μετὰ τῶν ὁποίων συνεδέθη καὶ τοὺς ὁποίους ἔκτοτε ὑπεστήριζε. Πληγωθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀούστερλιτζ, ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὡς διοικητὴς τῶν Ἰονίων νήσων, ὅταν αὗται διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσὶτ παρεδόθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Μεταβὰς εἰς Κέρκυραν ἐγένετο θερμότατα δεκτός, κατήρτισε δὲ τὰ διάφορα ἑλληνοαλβανικὰ σώματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε μεγάλην ἐμπιστοσύνην. Οἱ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως ἀγῶνες τῆς Γαλλίας δὲν ἐστέφοντο ὑπὸ ἐπιτυχίας. Οὕτω δὲ μικρὸν κατὰ μικρόν, καὶ κατόπιν διαφόρων ἀπωλειῶν, ἡ διοίκησις τοῦ στρατηγοῦ Δονζελῶ περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν Κέρκυραν, τὴν ὁποίαν ὅμως μετὰ θαυμαστῆς τέχνης προήσπισεν ἀπὸ τῶν ἀγγλικῶν προσβολῶν. Ἡ ἄμυνά του τῷ 1809 ὑπῆρξεν ἀριστοτέχνημα στρατιωτικόν. Τῷ 1814, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον εἰς τ' ἀγγλικὰ στρατεύματα, ἅτινα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ὄσβαλδ ἐνήργουν κατ' ἐντολὴν τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Ἀποσυρθεὶς εἰς Γαλλίαν ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων οἵτινες ἔσπευσαν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν κλῆσιν μετὰ τὴν ἀπόδρασιν ἐκ τῆς νήσου Ἔλβας. Τεθεὶς δ' ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς μεραρχίας μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Βατερλῶ. Ἐν τούτοις δὲν κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς παλινορθώσεως, τοὐναντίον μάλιστα ἐχρησιμοποιήθη παρ' αὐτῆς ὡς διοικητὴς τῆς νήσου Μαρτινίκας ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1825. Ἀποστρατευθεὶς τότε ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Νιόρ, ὅπου κατέγινεν εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ἀπομνημονευμάτων του, παρεχόντων λίαν ἐνδιαφερούσας πληροφορίας διὰ τὴν κατάστασιν τῶν Ἰονίων νήσων ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς. Γ. Δ. Κ.

Δὸν Ζουὰν ***ὁ Αὐστριακός.*** Νόθος υἱὸς (1547—1578) τοῦ Καρόλου Γ' καὶ τῆς Βαρβάρας Μπλόμπεργκ ντὲ Ρατισμπόν. Ἀνετράφη ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Δὸν Λουῒ Κιχάδα, ὑπὸ τὸ

Digitized by Google

ὄνομα Ἱερώνυμος. Ἡ καταγωγή του ἀπεκαλύφθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν υἱόν του Φίλιππον τὸν Β΄. Ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἔδειξε μεγάλην εὔνοιαν πρὸς τὸν ἀδελφόν του. Τοῦ ἔδωκε τὸ ὄνομα Ζουάν· τοῦ ἐδώρησεν ὡραῖον ἀνάκτορον καὶ τὸν ἐβοήθησεν εἰς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του ἐν Ἀλκάλα. Ὡραῖος καὶ τέλειος ἱππότης ὁ Δὸν Ζουάν, ἐξεδήλωσε ταχέως τὴν προτίμησίν του διὰ τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βαρβαρέσκων (Ἰούνιος 1568), καὶ κατόπιν τοῦ ἀνετέθη ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀπεστάλη ἐναντίον τῶν ἐπαναστατησάντων Μαυριτανῶν τῆς Γρενάδης, οὓς τῷ 1570 καθυπέταξε τελείως, διακριθεὶς διὰ τὰ ἔνδοξα κατορθώματά του. Κατόπιν διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, ὅστις ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συμμοχίας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἦρε τὴν λαμπρὰν νίκην τῆς Ναυπάκτου (7 Ὀκτωβρίου 1571). Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν νίκην του ταύτην, ἕνεκα τῶν διαφωνιῶν αἵτινες ἀνεφάνησαν μεταξὺ τῶν συμμάχων. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1573 κατέλαβε τὴν Τύνιδα καὶ ἀνήγειρε φρούριον, ἐναντίον τῶν διαταγῶν τοῦ Φιλίππου Β΄, ὀνειρευόμενος νὰ ἱδρύσῃ ἴδιον βασίλειον ἐκεῖ. Ἀλλ' ὁ ἀδελφός του δὲν τὸ ἐπέτρεψε καὶ τῷ 1574 τὸν ἐπεφόρτισε νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Γένοβαν. Τῷ 1576 διωρίσθη διοικητὴς τῶν Κάτω Χωρῶν, καὶ τὴν 4ην Νοεμβρίου 1576 ἔφθασεν εἰς Λουξεμβοῦργον, ἀφοῦ διῆλθε τὴν Γαλλίαν μετημφιεσμένος εἰς Μαυριτανὸν σκλάβον ἑνὸς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀκολουθίας του.

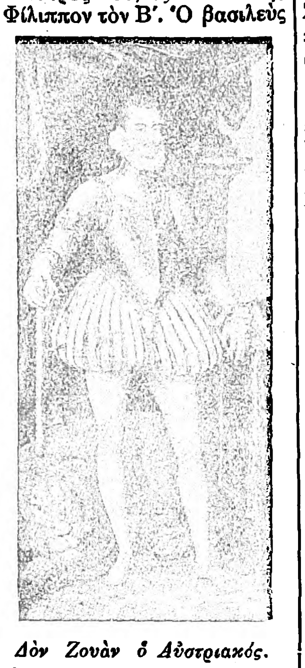

Δὸν Ζουὰν ὁ Αὐστριακός.

[Πίναξ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἀλόνσον Σάντσεθ Κοέλλιο, ἀποκείμενος ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Πράντο τῆς Μαδρίτης.]

Αἱ ὁδηγίαι τοῦ Φιλίππου Β΄ πρὸς αὐτὸν ἦσαν νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ τὰς Κάτω Χώρας χωρὶς οὐδεμίαν παραχώρησιν. Μετεχειρίσθη τὴν ἀπατηλότητα τοῦ Φιλίππου Β΄, ὑπέγραψε τὸ Διαρκὲς Διάταγμα καὶ ἀπέπεμψε τοὺς Ἰσπανοὺς μισθοφόρους του. Ταῦτα ὅμως δὲν ἠπάτησαν οὔτε τὸν Γουλιέλμον τῆς Ὀράγγης, οὔτε τὰ κράτη τῆς Ὀλλανδίας καὶ Ζηλανδίας, ὅπου ἦτο γνωστὸν ὅτι ὁ σκοπός του ἦτο ἀντίθετος τῆς ἐπιεικείας ἣν ὑπέσχετο. Ὁ διοικητὴς ἀνεκάλεσε τὰ στρατεύματά του κατὰ μικρὰ ἀποσπάσματα καὶ κατέλαβε τὸ φρούριον τοῦ Ναμούρ. Τὰ κράτη τῶν Κάτω Χωρῶν ἐκάλεσαν ὡς κυβερνήτην τὸν Αὐστριακὸν ἀρχιδοῦκα Ματιά, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ὁ Γουλιέλμος τῆς Ὀράγγης ἤσκει ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν, καὶ συλλαβόντες τὸν Δὸν Ζουὰν τὸν ἐφυλάκισαν (7 Δεκεμβρίου 1577). Ὁ στρατὸς τῶν Κάτω Χωρῶν ἡττήθη παρὰ τοῦ Φαρνέζε (1578), ἀλλ' ὁ Φίλιππος Β΄ ἀφῆκε τὸν ἀδελφόν του ἄνευ ἐνισχύσεων. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ἀντώνιος Περὲζ κατώρθωσε νὰ ἐγείρῃ τὰς ὑποψίας τοῦ μονάρχου ἐναντίον τοῦ ρωμαντικοῦ καὶ τυχοδιωκτικοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ Δὸν Ζουὰν προσβληθεὶς ὑπὸ πυρετοῦ ἀπέθανε. Τὸ σῶμά του τεμαχισθὲν εἰς τρία μετεφέρθη ὑπὸ ἱππέων διὰ μέσου τῆς Γαλλίας εἰς Ἰσπανίαν, ὅπου μετὰ μεγαλοπρεπῆ κηδείαν ὁ ἥρως τῆς Ναυπάκτου ἐτάφη εἰς τὸ Ἐσκουριάλ. Ν. Ι. Θ

— **Δὸν Ζουὰν** (ἰσπαν. Don Zuan, προφ. *Ντὸν Χουάν*). Θρυλικὸν πρόσωπον, τοῦ ὁποίου αἱ περιπέτειαι ἐχρησίμευσαν ὡς ὑπόθεσις πολλῶν φιλολογικῶν ἔργων. Ἡ καταγωγή του ὑπῆρξεν ἰσπανική. Καθ' ἃ ἀναφέρουν τὰ «Χρονικὰ» τῆς Σεβίλλης, ἱππότης τις ὀνομαζόμενος *Δὸν Ζουὰν Τενόριο*, ἀνήκων εἰς εὐγενῆ οἰκογένειαν ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων τῆς Σεβίλλης, ἐφόνευσε τὸν Κομμενδαδὸρ Οὐλλόα, ἀφοῦ πρῶτον ἀπήγαγε τὴν θυγατέρα του. Ὁ φονευθεὶς ἐτάφη εἰς τὸ μοναστήριον τῶν φραγκισκανῶν μοναχῶν, ὅπου ἡ οἰκογένειά του εἶχεν ἰδιόκτητον τάφον. Οἱ μοναχοὶ θέλοντες νὰ ἐπέλθῃ τέλος εἰς τὰ σκάνδαλα τοῦ Δὸν Ζουάν, δι' ἃ λόγῳ τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς του δὲν ἦσαν ἁρμόδια νὰ τὸν κρίνουν τὰ κοινὰ δικαστήρια, παρέσυραν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Ἀκολούθως διέδωσαν, ὅτι ὁ Δὸν Ζουὰν εἰσελθὼν εἰς τὸ μοναστήριον διὰ νὰ βεβηλώσῃ τὸν τάφον τοῦ Κομμενδαδόρ, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ καταπεσόντος ἀγάλματος τοῦ τάφου καὶ παρεσύρθη εἰς τὴν Κόλασιν. Ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἔγραψεν ὁ Τίρσο ντὲ Μολίνα τὴν κωμῳδίαν «Ἐλ Μπουρλαδὸρ ντὲ Σεβίλια, Ἐλ Κονβιδάδο ντὲ Πιέδρα», («Ὁ βέβηλος τῆς Σεβίλης καὶ ὁ προσκεκλημένος τοῦ λίθου»). Ὁ θρῦλος τοῦ Δὸν Ζουὰν ἔφθασεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐγένοντο ἀρκεταὶ παραλλαγαί του, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ τῶν Τζιλιβέρτο καὶ Σικονίνι. Ὑπὸ τὰς παραλλαγὰς ταύτας ἐγένετο ἀργότερον γνωστὸς ὁ θρῦλος ἐν Παρισίοις. Ὁ Βιλλιὲ (1659) καὶ ὁ Ντυριμὰν ἔγραψαν ἔργα θεατρικὰ μὲ ἥρωα τὸν Δὸν Ζουάν. Ὁ τίτλος τῆς κωμῳδίας τοῦ Μολιέρου «Τὸ συμπόσιον τοῦ Πέτρου» προῆλθεν ἐκ παρεξηγήσεως εἰς ἣν εἶχον ὑποπέσει οἱ προηγουμένως χρησιμοποιήσαντες τὴν ὑπόθεσιν ταύτην συγγραφεῖς τοῦ ὑποτίτλου τοῦ ἔργου «Convidado de piedra» («Convié de pierre»), ἐκλαβόντες τὴν λέξιν pierre (=πέτρα) ὡς τὸ κύριον ὄνομα Πέτρος. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐγράφη τὸ ἔργον «Ὁ κεραυνοβοληθεὶς ἄθεος» τοῦ Ντυμενὶλ (1669) καὶ τὸ «Συμπόσιον τοῦ Πέτρου» τοῦ Θωμᾶ Κορνηλίου. Ὁ θρῦλος τοῦ Δὸν Ζουὰν διεδόθη καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ δὲ Σάντγουελλ ἀνεβίβασε τὸ πρόσωπον τοῦ Δὸν Ζουὰν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς σκηνῆς μὲ τὸ ἔργον του «Ὁ ἔκλυτος» (1677). Ἐν Ἰσπανίᾳ, περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, ὁ συγγραφεὺς Ἀντώνιος ντὲ Ζαμόρα παρέλαβεν ἐκ νέου τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν διεσκεύασε διὰ τὸ νεωτεριστικὸν θέατρον. Ἡ διασκευὴ αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Ἰταλοὶ λιμπρετίσται ἐβασίσθησαν, διὰ ν' ἀναβιβάσουν ἐπὶ σκηνῆς τοῦ μελοδράματος τὸ πρόσωπον τοῦ Δὸν Ζουάν. Τῷ 1734 ὁ Γκολντόνι ἀνεβίβασεν ἐν Βενετίᾳ τὸ θεατρικὸν ἔργον «Τζιοβάννι Τενόριο», ἤτοι «ἡ τιμωρία τοῦ ἐκλύτου». Ὁ Γκλοὺκ μετά τινα ἔτη ἔδωκεν ἐν Πάρμᾳ ἓν μπαλέττο εἰς τέσσαρας πράξεις μὲ τὸν τίτλον «Δὸν Τζιοβάννι, ἤτοι ὁ προσκεκλημένος τοῦ λίθου». Τῷ 1787 ὁ Λορέντζος Δαπόντε ἔγραψεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δράματος τοῦ Ζαμόρα τὸ λιμπρέττον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Μόζαρτ συνέθεσε τὸ ἀθάνατον ἀριστούργημά του. Τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα πλεῖστοι συγγραφεῖς ἔγραψαν ἔργα ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ὁ Ἀλέξανδρος Δουμᾶς τὸν «Δὸν Ζουὰν τῆς αὔριον» (1836), ὁ Πρόσπερος Μεριμὲ τοὺς «Δύο Δὸν Ζουάν», ὁ Μαλφὶγ «Τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ Δὸν Ζουάν». Τέλος τὸ «Μοναστήριον» τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως Σάϊμπλε (1846) εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας διασκευὰς τοῦ ἀρχικοῦ θρύλου. Ἐκ τῶν ἔργων ἅτινα ἐγράφησαν διὰ τὸν Δὸν Ζουὰν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κυριώτερα εἶναι: Ὁ «Δὸν Ζουὰν ντὲ Ἀρμάνα» τοῦ Ἀρμάνδου Ἀγέμ, δρᾶμα εἰς 4 πράξεις, τὸ «Τέλος τοῦ Δὸν Ζουὰν» τοῦ Πὼλ Ἔμ, «Ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ Δὸν Ζουὰν» τοῦ Ἐτάν, καὶ τὸ «Δὸν Ζουὰν ντὲ μανιάνα», δρᾶμα εἰς στίχους τοῦ Ἀρωκούρ. Ν. Ι. Θ.

— **«Δὸν Ζουάν»**. Ποίημα τοῦ λόρδου Βύρωνος, ὅπερ οὗτος ἤρχισε γράφων τῷ 1818 καὶ ἀφῆκεν ἡμιτελές. Εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ὁ ποιητὴς ἀφῆκε νὰ ἐκσπάσῃ τὸ μῖσος τὸ ὁποῖον τοῦ ἐνέπνεον οἱ σύγχρονοί του καὶ ἰδίως οἱ συμπατριῶταί του. Τὰ πρῶτα τραγούδια τοῦ ποιήματος τούτου δημοσιευθέντα τῷ 1819 ἐπροκάλεσαν ἀληθὲς σκάνδαλον. Τὸ ποίημα διαιρεῖται εἰς 16 τραγούδια. Ὁ ἥρως αὐτοῦ, ὅστις εἶναι αὐτὸς ὁ Βύρων, διατρέχει ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Αἱ περιπέτειαί του τὸν ὁδηγοῦν ἀπὸ τῆς Σεβίλλης εἰς νῆσον τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ τουρκικὰ σεράγια, εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης καὶ τέλος εἰς τὴν πουριτανικὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἀσπάζεται τὸν Μεθοδισμόν. Ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἡ ἐκδίκησις τοῦ ποιητοῦ ἐναντίον τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας, ἥτις τὸν φοβεῖται καὶ τὸν συκοφαντεῖ καὶ μετὰ τῆς ὁποίας εὑρίσκετο εἰς πόλεμον. Ν. Ι. Θ

δονζουανικὸς (ὁ) —*ή*, —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Δὸν Ζουάν· ὁ ἔχων τὴν ψυχολογίαν, τὸν χαρακτῆρα, τὰς ἰδιότητας τοῦ Δον Ζουάν· ὁ διακρινόμενος διὰ τὰς ἐρωτικάς του κατακτήσεις, ὁ συναισθηματικῶς ἄστατος· || «δονζουανικὴ ψυχολογία», «δονζουανικὴ συμπεριφορά».

δονζουανισμὸς (ὁ)· τὸ ἐμφορεῖσθαι ὑπὸ ψυχολογίας παρομοίας πρὸς τὴν τοῦ *Δὸν Ζουάν*, τὸ ἐνεργεῖν ὅπως ὁ Δὸν Ζουάν· || μανία πρὸς κατάκτησιν γυναικῶν, ἱκανότης καὶ ἐπιτηδειότης δι' ἐρωτικὰς κατακτήσεις· ἐρωτικὴ ἀστασία, ἐπιπολαιότης συναισθηματική.

δόνημα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δονεῖν, κούνημα, τράνταγμα.

δονησιθεραπεία (ἡ) (vibrothérapie ἢ sismothérapie) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ διὰ δονήσεως ἢ κραδασμῶν ἐπιδιωκομένη θεραπεία. Αὕτη ἀποτελεῖ εἶδος μαλάξεως, καθ' ὃ αἱ τρομώδεις κινήσεις ὅλης τῆς χειρὸς μεταδίδονται εἰς τὴν μαλασσομένην ἐπιφάνειαν δι' ὁλοκλήρου τῆς παλάμης ἢ μόνον διὰ τῶν δακτύλων. Ἡ *δονησιθεραπεία* δὲν εἶναι νέα τις μέθοδος. Ἤδη ὁ Ling καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἐφήρμοζον ταύτην κατὰ τρόπον ἐξ ἴσου τέλειον πρὸς τὸν σημερινόν. Ὡσαύτως ὁ Géorgi (1847) ἤσκει τοὺς χειρισμούς, τοὺς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κληθέντας «τρομώδεις κινήσεις τοῦ *Géorgi*». Ἀλλ' ἡ ὅλως νεωτέρα δονησιθεραπεία ἐφηρμόσθη ὑπὸ τοῦ Kellgren. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς γίνεται ἢ διὰ τῶν χειρῶν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω (*χειροσεισμοθεραπεία*), ἢ δι' ἰδιαιτέρου ἐργαλείου, τοῦ *κραδαστῆρος* (vibrateur), κινουμένου ἢ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν χειρῶν ἢ δι' ἠλεκτρισμοῦ (*μηχανοσεισμοθεραπεία*). Διὰ τῶν κραδαστήρων οἱ κραδασμοὶ δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀποτελεσματικώτερον, διότι δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνονται εὐχερέστερον παλμικαὶ κινήσεις μείζονος ἀριθμοῦ καὶ μείζονος ἐντάσεως. Ἡ διάρκεια ἑκάστης ἐφαρμογῆς δονήσεων ποικίλλει, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως καὶ τοῦ ἀτόμου, ἀπὸ 30 δευτερολέπτων μέχρι πρώτων τινῶν λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἡ δονησιθεραπεία ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους κυκλοφορικὰς παθήσεις, εἰς νευραλγίας, κολικοὺς τοῦ ἥπατος καὶ τῶν νεφρῶν, ὠταλγίας, βόμβους τῶν ὤτων, κεφαλαλγίας, κατάρρους τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, κατάρρους τῆς κύστεως, παθήσεις τῆς μήτρας καὶ τῶν παραμητρίων, τῶν ἐντέρων καὶ τοῦ στομάχου κλπ. Παρετηρήθη, ὅτι ἐξίδρωμά τι ἀπορροφᾶται πεντάκις ἢ ἑξάκις ταχύτερον μετ' ἐφαρμογὴν τῶν κραδασμῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δονητικῆς διεγέρσεως ἐπὶ τῶν μυῶν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς ἠλεκτρικῆς διεγέρσεως, ἤτοι συσπαστικόν. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

δόνησις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ δονεῖν, κίνησις παλμική, κλονισμός, κραδασμός, τράνταγμα.

— *[Φυσ.]* Παλαιοτέρα ὀνομασία διὰ τὴν περὶ μέσην θέσιν ἰσορροπίας ὁμοιόμορφον παλινδρομικὴν κίνησιν σώματος. Ὁ ὅρος δόνησις ἀντικατέστη ὑπὸ σειρᾶς ἄλλων, λεγομένων εἰς τὰς καθ' ἕκαστα περιπτώσεις. Οὕτω διὰ τὸ ἐκκρεμὲς ἐπεκράτησεν ὁ ὅρος *αἰώρησις*, διὰ τὰς κυματοειδεῖς κινήσεις οἱ ὅροι *παλμικαὶ κινήσεις* καὶ *κραδασμοί*. ΑΝ Δ

— **δόνησις** *θωρακικὴ* *[Ἰατρ.]*. Ἐὰν ψηλαφήσωμεν τὸν θώρακα φυσιολογικῶς ἔχοντος ἀτόμου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁμιλεῖ μεγαλοφώνως, ἀντιλαμβανόμεθα *δονήσεων*, ὀφειλομένων εἰς τὴν γλωττίδα καὶ μεταδιδομένων διὰ τῶν πνευμονικῶν κυψελίδων εἰς τὰ θωρακικὰ τοιχώματα. Αἱ δονήσεις αὗται μεταβιβάζονται μόνον, ὅταν ὑπάρχουν τελεία *κυκλοφορία* τοῦ ἀέρος ἐντὸς τῶν βρόγχων, συνάφεια τοῦ πνεύμονος μετὰ τοῦ θώρακος καὶ φυσιολογικὴ κατάστασις τῶν θωρακικῶν τοιχωμάτων. Διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν θωρακικῶν δονήσεων ἀπαιτεῖται παραβολικὴ ἔρευνα εἰς τὰ ἀντίστοιχα μέρη τῶν δύο ἡμιθωρακίων, καὶ κατὰ τὰς τρεῖς δ' ἐπιφανείας τοῦ θώρακος εὐθυτενῶς τηρουμένου. Ἐνῷ δ' ὁ ἄρρωστος προφέρει μεγαλοφώνως λέξεις ἠχηρὰς (οἷον τὸν ἀριθμὸν 333), ὁ ἐξετάζων ἐνεργεῖ ψηλάφησιν δ' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀντιστοίχως, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν κορυφῶν ἢ τῶν βάσεων. Ἐπὶ παθολογικῶν περιπτώσεων δυνατὸν ν' ἀνεύρωμεν: 1) Ἐλάττωσιν τῆς ἐντάσεως τῶν δονήσεων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἀμφοτέρων τῶν ἡμιθωρακίων (πνευμονικὸν ἐμφύσημα). 2) Ἐλάττωσιν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἑνὸς μόνου ἡμιθωρακίου (πλευριτικὸν ἐξίδρωμα ἢ στένωσις μεγάλου βρόγχου). 3) Ἐλάττωσιν τῆς ἐντάσεως εἰς τμῆμα μόνον ἡμιθωρακίου (συρρίκνωσις ἑνὸς πνευμονικοῦ λοβοῦ). 4) Ἐξάλειψιν τελείαν τῶν δονήσεων εἰς ἓν ἡμιθωράκιον (πνευμοθώραξ ἢ τελεία ἀπόφραξις βρόγχου μεγάλου). 5) Αὔξησιν τῆς ἐντάσεως τῶν δονήσεων εἰς ὁλόκληρον ἡμιθωράκιον ἢ εἰς τμῆμα μόνον αὐτοῦ (πύκνωσις πνευμονικοῦ ἱστοῦ ἢ βρογχεκτασία). Σ. Γ. Σ.

δονισμὸς (ὁ)· δόνησις, κλονισμός, τράνταγμα.

δονητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δόνησιν, παλμικός: «δονητικαὶ κινήσεις».—Ἐπίρρ. *δονητικῶς*.

Δὸν Κιχώτης. Ἥρως τοῦ φερωνύμου σατιρικοῦ ἔργου τοῦ Μιγουὲλ ντὲ Θερβαντὲς Σααβέδρα (1606—1614). Ἡ ὑπόθεσις τῆς μυθιστορίας εἶναι ἡ ἀκόλουθος.

Παλαιὸς Ἰδαλγὸς (Ἰσπανὸς εὐγενής), περιωρισμένος εἰς τὸν πύργον του, ὅπου διέρχεται τὸν καιρόν του διαβάζων ἱπποτικὰς ἱστορίας, ὑφίσταται τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐξ αὐτῶν, ὥστε μετ' ὀλίγον ἀποφασίζει νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τοῦ Δ' Ἐσπλαντιὰν καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων τῶν μεσαιωνικῶν μυθιστορημάτων, ἀπελευθερώνων φυλακισμέ-

Δὸν Κιχώτης καὶ Σάντσος Πάντσας.

[Ἰχνογράφημα τοῦ Schwind.]

Digitized by Google

νας πριγκιπίσσας, τιμωρῶν τοὺς κακοὺς καὶ γινόμενος οὕτω ξακουστὸς καὶ ἔνδοξος εἰς ὅλην τὴν γῆν μὲ τὴν αἴγλην τῶν κατορθωμάτων του.

Προτοῦ ὅμως ἐξέλθῃ εἰς τὰς ἱπποτικὰς περιπετείας του ἐσκέφθη, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀλλάξῃ τὸ ὄνομά του *Ἀλόνσος Κιχάνο* καὶ λάβῃ ὄνομα ἱπποτικώτερον, ὅπερ συνέθεσεν ἀπὸ τὴν ἱσπανικὴν λέξιν κιχότε (=πανοπλία) καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας Μάντσας (εἰς τὴν ὁποίαν ἔζη), δι' ὃ καὶ μετωνομάσθη εἰς *Δὸν Κιχῶτον τῆς Μάντσας.*

Περιβληθεὶς ὅθεν πρωΐαν τινὰ τοῦ Ἰουλίου μίαν παλαιὰν πανοπλίαν, ἵππευσε τὸν Ροσσινάντε, ἕνα σκελετώδη ἵππον, τὸν ὁποῖον ὅμως ἡ φαντασία του ἔβλεπε ρωμαλέον καὶ ὡραῖον, καὶ ἐξῆλθεν εἰς ἐκτέλεσιν ἱπποτικῶν ἄθλων. Πρὶν ὅμως ἐκκινήσῃ, ἐσκέφθη, ὅτι οἱ παλαιοὶ ἱππόται εἶχον καὶ ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας των, ἐνθυμηθεὶς δὲ ὅτι κατὰ τὴν νεότητά του εἶχε συμπαθήσει μίαν κόρην τοῦ λαοῦ ὀνόματι Ἀλδόνχα Λορέντζο, ἣν ἤδη ἐν τῇ ἐξημμένῃ φαντασίᾳ του ἐξελάμβανεν ὡς εὐγενῆ, τῆς ἔδωσε τὸ ὄνομα *Δουλτσινέα ντὲλ Τοβόσο.* Ἔκτοτε πρόσωπα καὶ πράγματα ἐνεφανίζοντο ἐν τῇ πυρεσσούσῃ φαντασίᾳ του περιβεβλημένα λαμπρὰν ἀπατηλὴν αἴγλην, πάνυ ἀπέχουσαν τῆς πραγματικῆς καταστάσεώς των. Οὕτω πανδοχεῖον, ὃ εἶδεν ἅμα ἐξελθὼν τῆς πόλεως, ἐξέλαβεν ὡς πύργον· δύο γυναῖκας τοῦ λαοῦ ὡς εὐγενεῖς κυρίας· τὸν πανδοχέα ὠνόμαζε πυργοδεσπότην κ.ο.κ. Ἐξερχόμενος τοῦ πανδοχείου ὁ ἱδαλγὸς τῆς Μάντσας συνηντήθη μὲ συνοδείαν ἐμπόρων τοῦ Τολέδου, οὓς ἐκάλεσε νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἡ Δουλτσινέα τοῦ Τοβόσο ἦτο ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τοῦ κόσμου. Οὗτοι διασκεδάζοντες ἀπήντησαν ἀρνητικῶς, ὁ δὲ Δὸν Κιχώτης θυμωθεὶς ἐπετέθη ἐναντίον των μὲ τὴν λόγχην προτεταμένην, ἀλλ' ἀνατρέπεται ἀπὸ τοῦ προσκόψαντος ἵππου του, μεθ' ὃ ἐπηκολούθησε ξυλοκόπημα τούτου ὑπὸ τῶν ἐμπόρων, ἐπωφεληθέντων τοῦ παθήματός του. Τὸν Δὸν Κιχώτην ἐξηπλωμένον κατὰ γῆς καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἐγερθῇ περισυνέλεξε, κατὰ τύχην διερχόμενος ἐκεῖθεν, γείτων του, ὁδηγήσας αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀναλαβὼν ἔπεισε τὸν γειτονά του Σάντσο Πάντσα, κινηθέντα ἐκ φιλοχρηματίας, ὅπως τὸν ἀκολουθήσῃ ὡς ἀκόλουθος εἰς τὰς ἱπποτικάς του περιπετείας, ὑποσχόμενος εἰς αὐτὸν νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὴν πρώτην κομιτεῖαν ἢ τὴν πρώτην νῆσον τὴν ὁποίαν θὰ κατέκτα. Οὕτως ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ Ροσσινάντε καὶ ὁ ἄλλος ἐπὶ ὄνου ἐγκατέλειψαν τὸ χωρίον. Περὶ τὴν μεσημβρίαν εἶδον περὶ τοὺς 30—40 ἀνεμομύλους, τοὺς ὁποίους ὁ Δὸν Κιχώτης, ἐξέλαβεν ὡς γίγαντας καὶ πτερνίσας τὸν ἵππον ἐπετέθη ἐναντίον των μὲ τὴν λόγχην, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐκυλίσθη κατὰ γῆς, ἐγερθεὶς τῇ βοηθείᾳ τοῦ Σάντσου. Ἐν συνεχείᾳ ἐπετέθη ἐναντίον μοναχῶν, οὓς συνήντησε καθ' ὁδὸν καὶ τοὺς ὁποίους ἐξέλαβεν ὡς κακὰ πνεύματα, ἤρισε μὲ τὸν ὑπηρέτην κυρίας, ἥτις μετέβαινεν εἰς Σεβίλλην, καὶ διῆλθε τὴν νύκτα μὲ μερικοὺς αἰγοβοσκούς. Τὴν ἐπομένην νύκτα διῆλθον εἰς ἕνα πανδοχεῖον, ὅπου εἶχε καταλύσει καὶ ἕνας ζωέμπορος. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ὁπότε ὅλοι ἐκοιμῶντο ἐκτὸς τοῦ ζωεμπόρου καὶ τοῦ Δὸν Κιχώτου, ἐνεφανίσθη ἡ ὑπηρέτρια τῆς οἰκίας Μαριτόρνες, ἣν ὁ Δὸν Κιχώτης ἐξέλαβεν ὡς θυγατέρα τοῦ δεσπότου τοῦ πύργου, ὅπου κατὰ τὴν φαντασίαν του ἐφιλοξενεῖτο, ἥτις ἤρχετο πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ τοῦ ἐξομολογηθῇ κάποιαν στενοχωρίαν της. Ὁ ζωέμπορος ἐγερθεὶς ἐπετέθη ἐναντίον του καθὼς καὶ κατὰ τοῦ Σάντσου, ὅστις ἐκοιμᾶτο, ἐκ τοῦ θορύβου δὲ ἐξυπνήσαντες ὅλοι ἤρχισαν νὰ γρονθοκοποῦνται εἰς τὸ σκοτάδι. Ἡσυχάσαντες τέλος ἔσπευσαν νὰ παράσχουν βοήθειαν εἰς τὸν Δὸν Κιχώτην, ὅστις ἦτο λιπόθυμος.

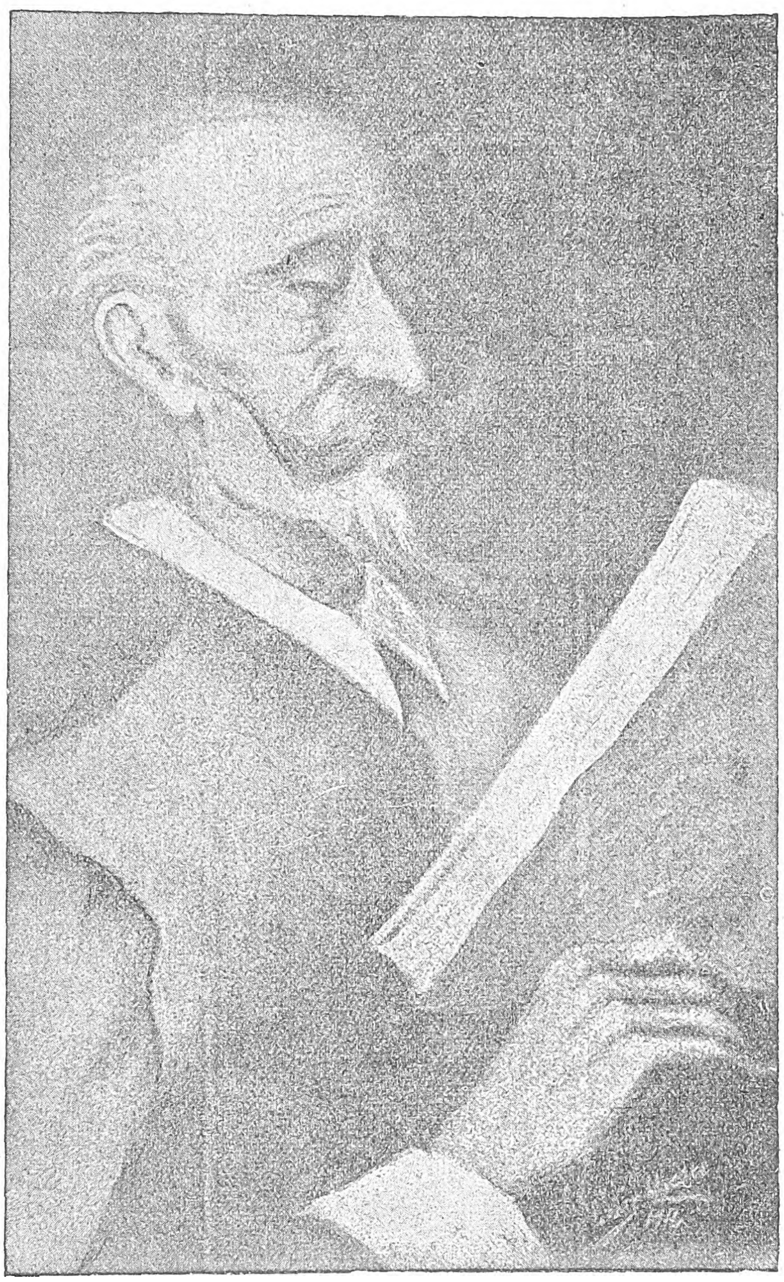

Ὁ Δὸν Κιχώτης.
Κατὰ πίνακα τοῦ Λ. Ἀλβάρεθ, ἐν τῇ συλλογῇ Δὸν Χουὰν Ἐσπάσα, Βαρκελώνη.]

Εἶναι ἀτελείωτα τὰ ἐπεισόδια, τῶν ὁποίων φαιδροὶ ἥρωες γίνονται ὁ Δὸν Κιχώτης μὲ τὸν ἀκόλουθόν του Σάντσον εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦτο τοῦ Θερβαντές. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς χαρακτῆρας τῶν δύο τούτων ἡρώων τοῦ ἔργου, ὁ μὲν Δὸν Κιχώτης ἐκπροσωπεῖ τὸν ἰδεολόγον, ὅστις μὴ ἔχων ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος οὐδὲν ἄλλο βλέπει ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδεολογίας του. Διὰ τοῦ *Δὸν Κιχώτη* ἐπεκράτησε νὰ χαρακτηρίζωνται οἱ ἄνθρωποι οἵτινες γίνονται ἥρωες ἐπεισοδίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παραδόξων, οἱ φαντασιόπληκτοι, οἱ ἄνθρωποι οἵτινες ἐπιδιώκουν πράγματα ἀπραγματοποίητα. Ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου δὲ εἰδικῶς τοῦ Δὸν Κιχώτη πρὸς τοὺς ἀνεμομύλους δίδεται τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ εἰς ἀνθρώπους ἐκλαμβάνοντας ὡς σοβαρὰ πράγματα ἀστεῖα καθ' ἑαυτὰ καὶ ἀνύπαρκτα. Ἀντιθέτως ὁ Σάντσος εἶναι ὁ θετικὸς ἄνθρωπος, ὅστις ὁδηγὸν ἔχων τὸ πρακτικὸν ὄφελος καὶ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τούτου ἀποβλέπων παρασύρεται εἰς τὸ νὰ πιστεύῃ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ φαντασιοκοπήματα. Καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Σάντσου περιέχει δογκιχωτισμόν τινα, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν· εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ ἐπιχειρηματίου, ὅστις, παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ μεγάλα κέρδη, φαντάζεται δυνατὰς καὶ ἐπιχειρήσεις αἵτινες εἶναι ἀδύνατοι. Ἡ διαφορὰ αὕτη τῶν δύο τούτων χαρακτήρων ἀποτελεῖ διασκεδαστικὴν ἀντίθεσιν ἐν τῷ ἔργῳ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὕφος καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔργου τούτου ὁ κριτικὸς Γισφόντι λέγει, ὅτι «εἶναι ἀμιμήτου ὡραιότητος, ὥστε οὐδεμία μετάφρασις δύναται ν' ἀποδώσῃ ταῦτα ὡς εἶναι ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Τὸ ὅλον ἔργον διαπνέεται ἀπὸ τὴν εὐγένειαν καὶ ἁπλότητα τῶν παλαιῶν ρωμαντικῶν συγγραφέων, ἐνῷ συγχρόνως ἔχει ζωηρότητα ὕφους, ἀκρίβειαν ἐκφράσεως καὶ ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν μερῶν του, ἣν οὐδεὶς Ἱσπανὸς συγγραφεὺς κατώρθωσε νὰ φθάσῃ».

Ὁ Δὸν Κιχώτης τῆς Μάντσας ἔχει μεταφρασθῆ

Σάντσος Πάντσας.
[Ἰχνογράφημα τοῦ Tony Johannot.]

«Ἡ ἐν ὅπλοις ἀγρυπνία».
[Ὠ-φὸρτ τοῦ Schrödter.]

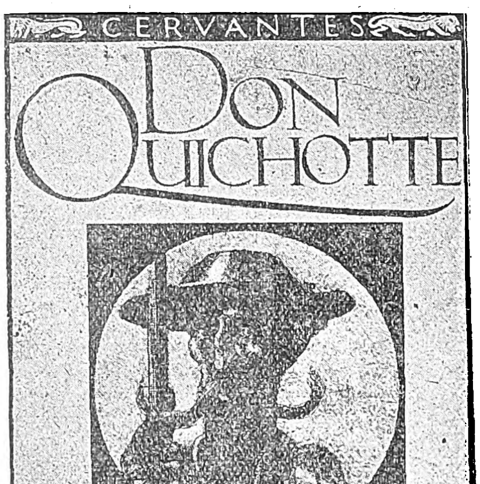

Εἰκὼν τοῦ ἐξωφύλλου ἀγγλικῆς ἐκδόσεως τοῦ Δὸν Κιχώτου πρὸς χρῆσιν τῶν παιδίων.

Digitized by Google

εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἀναγνώσματα. Ὡραίαν μετάφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐφιλοτέχνησεν ὁ Κλέαρχος Λάκων. ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον Κώστας Καρθαῖος (ἔκδ. 1917).

Ὁ *Δὸν Κιχώτης ἐν τῇ τέχνῃ*. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων μεγάλων συνθέσεων, ἃς ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ζωγράφους τὸ ἔργον τοῦτο, αἱ κυριώτεραι εἶναι· «Δὸν Κιχώτης μὲ τὴν πανοπλίαν του», πίναξ τοῦ Ροδριγκὲζ ντὲ Μιράντα (Μαδρίτη), «Ὁ Δὸν Κιχώτης καὶ ὁ Σάντσος εὑρίσκων τὴν βαλῖτσαν τοῦ Καρδενίο» ὑπὸ Ρισὰρ (1831), «Ὁ Δὸν Κιχώτης καὶ ὁ Σάντσος εἰσερχόμενοι εἰς τὸ μαῦρον ὄρος», σχεδίασμα τοῦ Ντενάν, «Ὁ Σάντσος Πάντσας καὶ ἡ Δούκισσα» ὑπὸ Λελί, «Ὁ Δὸν Κιχώτης εἰς τὸν κλωβὸν» ὑπὸ Σελεστιὲν Ναντέϊγ, «Ὁ Σάντσος διηγούμενος τὰ κατορθώματά του εἰς τὴν Δούκισσαν» ὑπὸ Πίγ.

Ἐκ τῶν ἐκδόσεων του δέον ν' ἀναφέρωμεν τὴν ἔκδοσιν Γουσταύου Ντορὲ (Παρίσιοι 1863), ἥτις περιέχει ἐκτὸς κειμένου 114 μεγάλους πίνακας καὶ 256 χαλκογραφίας, ἐκτελεσθείσας ὑπὸ τοῦ ἰδίου Γουσταύου Ντορέ. Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

δονκιχωτισμὸς (ὁ)· βλ. δογκιχωτισμός.

Δόνος ἢ *Καμαρωμένος, Δῆμος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πλαγιᾶς τοῦ Ξηρομέρου, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς. Μετέσχε πολλῶν μαχῶν, ἐγκλεισθεὶς δ' ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὰς πολιορκίας τῆς πόλεως διεκρίθη καὶ προήχθη εἰς ταξίαρχον τῷ 1826. Ξ. Γ. Μ.

Δονουζοῦ [*Ἀρχ.*]. Ὁ τέταρτος μὴν τοῦ βαβυλωνιακοῦ ἔτους, ἀντιστοιχῶν περίπου πρὸς τὸν Ἰούλιον.

δονοῦμαι (*—έομαι*)· βλ. δονῶ.

Δονοῦσα ἢ *Δόνουσα* [*Παραλ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. Δενοῦσα.

δονοχαρὶς (ἡ) (Donocharis) [*Ζωολ.*]. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριωπιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν εἶδος ἁπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ, τὴν *δονοχαρίδα τὴν εὐειδῆ* (Donocharis speciosa) ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ φοειδοῦς, ἐπιμήκους, λεπτοῦ σώματός της, τῶν εὐθέων, ἐπιμήκων καὶ εἰς κορυνοειδεῖς ἀπολήξεις ἀπολήγουσῶν κεραιῶν, τῶν ἐπιμηκεστάτων ποδῶν καὶ τοῦ κιτρινερύθρου χρώματός της. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν. Δ. Ν. Π.

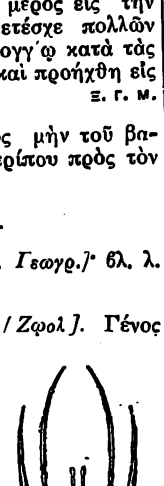

Δονοχαρὶς ἡ εὐειδής.

δοντάγρα (ἡ)· ἀντὶ ὀδοντάγρα (βλ. λ.).

δοντάκι (τό)· τὸ μικρὸ δόντι, εἴτε κυριολεκτικῶς, εἴτε θωπευτικῶς.

δοντᾶς (ὁ)· θηλ. *δοντοῦ*· οὗτος ποῦ ἔχει μεγάλα δόντια.

Δοντᾶς. Λακεδαιμόνιος γλύπτης ἀγνώστου ἐποχῆς. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει, ὅτι οὗτος εἶχεν ἐπεξεργασθῆ ἐκ κέδρου καὶ χρυσοῦ εἰς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ θησαυρὸν τῶν Μεγαρέων σύμπλεγμα παριστῶν τὴν μάχην τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν Ἀχελῷον ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Διός, τοῦ Ἄρεως, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Δηϊανείρας. Θ. Β.

—**Δοντᾶς**. Ἀθηναῖοι ἀγωνισταί: —1) *Ἰωάννης*, ὅστις ἐφονεύθη εἰς Ἀράχωβαν.

—2) *Πέτρος*, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐπολέμησε κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἔπεσε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἐν Ἀθήναις.

—3) *Σπυρίδων*. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπολέμησεν ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ὑπὸ τὸν Παναγῆν Κτενᾶν καὶ τὸν Σαρρῆν. Διαφωνήσας πρὸς τοὺς Ρουμελιώτας Ὀδυσσέα καὶ Γκούραν, εἰς οὓς ἀνετέθη κατόπιν ἡ φρουρία τῶν Ἀθηνῶν, ἀπεσύρθη εἰς Σαλαμῖνα. Τῷ 1826 ὅμως παρευρέθη ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὸν Ἀγῶνα, καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς Κουλουριωτῶν πολεμιστῶν ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρεται ὡς λαβὼν μέρος εἰς τὴν μάχην τῶν μποστανίων, παρὰ τοὺς Τρεῖς Πύργους τῆς φαληρικῆς ἀκτῆς, τὴν 20 Φεβρουαρίου 1827. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην τὰ στρατεύματα τοῦ Κιουταχῆ μετὰ σκληρὰς ἀπωλείας, ὑπολογιζομένας εἰς ἑξακοσίους νεκροὺς καὶ τραυματίας, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, τουτέστι νὰ καταλάβουν τὴν Καστέλλαν. Γ. Δ. Κ.

—**Δοντᾶς** Ὑδραῖοι ἀγωνισταί: —1) *Ἰωάννης*, ἰδιοκτήτης τοῦ βρικίου «Θεμιστοκλῆς», μὲ τὸ ὁποῖον μετέσχεν εἰς τὰς ναυμαχίας τῆς Σάμου, τῆς Χίου, τῆς Λέσβου καὶ ἀλλαχοῦ. Κατέβαλε δὲ πολλὰ χρήματα εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Ἀγῶνος.—2) *Βάθης*. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν εἰσενεγκόντων ἀρκετὰ ποσὰ εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον Ἔθνος. —3) *Θεόδωρος*, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου. Ἐπολέμησεν εἰς Κόρινθον, εἰς Ἀθήνας καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Δ. Κ.

— **Δοντᾶς**, *Σπυρίδων*. Καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ Ἀθήνησι Πανεπιστημίῳ, γεννηθεὶς τῇ 21 Ἰουνίου 1878 ἐν Ἀθήναις. Περατώσας τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ μαθήματα ἐνεγράφη ἐν τῇ Ἰατρικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἧς ἐγένετο διδάκτωρ τῷ 1898. Μετὰ εὐρυτέρας σπουδὰς ἐν Γερμανίᾳ, διωρίσθη βοηθὸς ἐν τῷ Φυσιολογείῳ παρὰ τῷ καθηγητῇ Ρ. Νικολαΐδῃ, εἶτα ἐπιμελητὴς (1901) καὶ τέλος ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Φυσιολογίας (1916). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ Καλλικούνη, ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φαρμακολογίας, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ Νικολαΐδου τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας (1928). Ἔγραψε πλείστας ἐργασίας, ὧν κυριώτεραι εἶναι: «Περὶ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐλαστικότητος τῶν μυῶν κατὰ τὴν δηλητηρίασιν διὰ κουραρίου» (Πρακτ. Α' Πανελλ. Συνεδρ. σ. 87), «Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κουραρίου ἐπὶ τὸν διὰ βερατρίνης δηλητηριασθέντα μῦν τοῦ βατράχου» (1905), «Κέντρον τῆς θερμότητος καὶ ταχύπνοια» (ἐν συνεργασίᾳ *Ρ. Νικολαΐδου*, ἐν Ἐπιστημ. ἐπετηρ. Πανεπιστ. 1911), «De la courbe de l'élasticité des muscles avec et sans nerfs (Arch. ital. de Biologie, τόμ. 36, 1901), «Ueber ein Atem centrum in der grosshirnrinde des Hundes und den Verlauf der von demselben entsprigenden centifugalen Fasern» (ἐν συνεργ. μετὰ *Μαυράκη*. ἐν Compt. rend VI Congr. Int. de Physiol. Bruxelles 1905), «Hemmende Fasern in den Muskelnerven» ἐν συνεργ. μετὰ *Νικολαΐδου*) κτλ. Ἐξέδοτο ἐπίσης Φαρμακολογίαν εἰς δύο τόμους καὶ Φυσιολογίαν τοῦ ἀνθρώπου (α' τόμ.). ΑΡ. Π. Κ.

δόντι (τό), πληθ. *δόντια*· τὰ ὄργανα διὰ τῶν ὁποίων μασῶμεν τὰς τροφάς, οἱ ὀδόντες: «μπροστινὰ—, πλαγινὰ—, πισινὰ δόντια», «μικρὰ —, μεγάλα —, στραβὰ δόντια», «πυκνὰ —, ἀραιὰ δόντια», «γερὸ —, κούφιο δόντι», «βγάζω —, ἀλλάσσω δόντια» «σκάσαν τὰ δόντια του» ὅταν σχάζουν τὰ οὖλα καὶ ὑπαναφαίνωνται οἱ ὀδόντες || φρ. «δὲν εἶναι γιὰ τὰ δόντια σου» ἐπὶ ἐδέσματος, δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ τὸ γευθῇς, «κόβει τὸ δόντι του» ἐπὶ ἀνθρώπου ἰσχυροῦ καὶ ἐπιβαλλομένου || «τοῦ τρίξε τὰ δόντα» τὸν ἠπείλησε || «θὰ σοῦ μιλήσω ὄξω ἀπὸ τὰ δόντια» ἀπροκαλύπτως, εἰλικρινῶς.

Δόντι *τῆς Τίγρεως* (Dent du Tigre) [*Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Ἀσίας, ἐν τῷ Ἀννὰμ (βλ. λ.).

δοντιὰ (ἡ)· τραῦμα ἢ κόψιμο διὰ τοῦ ὀδόντος, ἄλλως *δαγκωματιά*: «ἔχει κάτι δοντιὲς 'ς τὸ σβέρκο», «μιὰ δοντιὰ 'ς τὸ ψωμί· ποιὸς τὸ δάγκωσε;».

δοντιὰ (ἡ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *μορέα ἡ μελανὴ* (Morus nigra).

δοντίτσια (ἡ). Κέντημα τῶν χωρικῶν τῆς Ἠπείρου ἐν εἴδει δοντιῶν, κατασκευαζόμενον εἰς τὰ περὶ τὸν λαιμὸν ἄκρα ἀνδρικοῦ ἢ γυναικείου χιτῶνος, εἰς τὰ ἄκρα λευκῆς ὀθόνης, γυναικείας ποδιᾶς κτλ. Πρὸς κατασκευὴν τοῦ κεντήματος χρησιμοποιοῦνται δίστριφτα μεταξωτὰ νήματα ἐρυθροῦ ἢ κυανοῦ χρώματος ἢ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ ἐλάσματα. Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

δοντοβότανο (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τεύκριον τὸ πολιὸν* (Theucrium album).

δοντόπονος (ὁ)· πόνος τοῦ ὀδόντος, ὀδονταλγία, ὀδοντόπονος, ἄλλως *πονόδοντος*.

δοντεχόρτι (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Ἀμοργῷ τοῦ φυτοῦ *τεύκριον τὸ ξανθὸν* (Teucrium flavum). Δ. Ν. Π.

δοντόχορτο (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ τοῦ φυτοῦ *ὑοσκύαμος ὁ λευκὸς* (Hyoscyamus albus). Δ. Ν. Π.

δόνω ἀντὶ *δώνω*· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *δίδω*.

δονῶ (*—έω*)· κάμνω τι νὰ κινηθῇ παλμικῶς, πάλλω, σείω, σαλεύω: «τὸ πλῆκτρον δονεῖ τὰς χορδάς» || παθ. *δονοῦμαι*· κινοῦμαι παλμικῶς: «αἱ χορδαὶ δονοῦνται» || μεταφ. «οἱ λόγοι του ἐδόνησαν τὴν καρδίαν μου», «δονεῖται ἡ καρδία ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀκουσμάτων».

δόξα (ἡ)· ὅ,τι δοκεῖ τινι, ὅ,τι τις νομίζει, γνώμη, ὑπόληψις περί τινος: «τὴν περὶ τῆς γῆς ὡς σφαίρας δόξαν εἶχον ἤδη οἱ παλαιοί» || ἐπὶ δοθέντος θέματος θεωρία ἑνὸς φιλοσόφου· γενικώτερον ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία (βλ. λ. δοξογράφοι) || γνώμη τις ἢ θεωρία, ἥτις λογίζεται ὀρθή, ἄνευ ἀποδείξεως ἐὰν εἶναι πράγματι τοιαύτη. Προσωρινὴ παραδοχή· παραδοχὴ μὴ ὑποβληθεῖσα εἰσέτι εἰς κριτικὸν ἔλεγχον· ὑποκειμενικὴ γνώμη ἢ ἀντίληψις ἐστερημένη ἀντικειμενικοῦ κύρους || ἡ περί τινος ἀγαθὴ ὑπόληψις, ἔπαινος, θαυμασμός, εὔκλεια, καλὴ φήμη: «ἡ δόξα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων», «οἱ εὐγενεῖς εἶναι δόξης ἐπιθυμηταί» || ἔπαινος, ὕμνος, ἐγκώμιον: «δόξα τῷ Θεῷ», «δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζομένους»· παροιμ. «πολλοὶ τὸν πλοῦτον ἐμίσησαν, τὴν δόξαν οὐδεὶς» || τὸ ἐφ' ᾧ τις δοξάζεται: «ὁ Σωκράτης εἶναι ἡ δόξα τῶν Ἑλλήνων» || ἰδιωματ. τὸ οὐράνιον τόξον, ἡ Ἶρις (πιθανὸν ἀπὸ τοῦ *τόξον-τόξα* κατὰ παρετυμολογίαν): παροιμ. «εἶδες δόξα τὴν αὐγή; κακωσύνη τὸ βράδυ· εἶδες δόξα τὸ βραδύ; καλωσύνη τὴν αὐγή».

— [*Γνωσιολ.*] Ὁ Πλάτων διακρίνει τὴν δόξαν τῆς ἐπιστήμης. Κατ' αὐτὸν ἡ μὲν δόξα σχετίζεται ἀποκλειστικῶς πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ αἰσθησιακοῦ κόσμου, ἡ δ' ἐπιστήμη πρὸς τὴν τοῦ Ὄντος, τοῦ πραγματικοῦ ἀντικειμένου. Κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ δόξα εἶναι ἐνδιάμεσόν τι μεταξὺ τοῦ εἰδέναι καὶ τοῦ μὴ εἰδέναι. Ὁ Ἀριστοτέλης ὁρίζει τὴν δόξαν ὡς ὑπόθεσιν «τοῦ ἐνδεχομένως ἄλλως ἔχειν» (Μεταφ Ζ, 15, 1039 β. 33), καλεῖ δὲ ἀποδεικτικὰς «τὰς κοινὰς δόξας, ἐξ ὧν ἅπαντες δεικνύουσιν» αὐτ. Γ', 3996, 6 28. Οἱ στωϊκοὶ ὀνομάζουσι τὴν δόξαν «ἀσθενῆ καὶ ψευδῆ συγκατάθεσιν». Ὁ Κικέρων καλεῖ αὐτὴν «imbecillam assensionem» (ἠλιθίαν παραδοχήν). Τέλος κατὰ τὸν Ἐπίκουρον, ἡ δόξα ἢ ἡ ὑπόληψις, ἥτις δύναται νὰ εἶναι ἀληθὴς ἢ ψευδής, γεννᾶται ἐκ τῶν ἐν ἡμῖν ἐντυπώσεων τῶν ἐν τῷ ἐκτὸς κόσμῳ ἀντικειμένων.

Ἡ δόξα διακρίνεται τῆς πίστεως καὶ τῆς γνώσεως κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς βεβαιότητος. Ὁ πιστεύων στηρίζεται ἐπὶ ὑποκειμενικῶν, ἰδίᾳ δὲ συναισθηματικῶν λόγων, κατ' ἀκολουθίαν μὴ ἀποχρώντων ἀντικειμενικῶς. Ὁ γινώσκων λαμβάνει ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ λόγους ἀποχρῶντας τόσον ὑποκειμενικῶς ὅσον καὶ ἀντικειμενικῶς, ὁ δὲ δοξάζων ἐρείδεται ἐπὶ λόγων οὔτε ὑποκειμενικῶς οὔτε ἀντικειμενικῶς ἀποχρώντων. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— [*Δογμ.*] Κατὰ τοὺς λουθηρανοὺς καὶ καλβινιστὰς δογματικούς, σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου εἶναι ἰδίᾳ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη, ἣν εὑρίσκομεν καὶ παρά τισι τῶν ἀρχαιοτέρων (Κλήμης Ρώμης, Τερτυλλιανός, Λακτάντιος), δὲν εἶναι ὀρθή, διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς ζητῇ καὶ εὑρίσκῃ ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, εὑρίσκει ἐν τῷ κόσμῳ τι, ὅπερ ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ἔχει, τοῦτο ὅμως ὀφθαλμοφανῶς δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸ ἀπόλυτον καὶ αὔταρκες τοῦ Θεοῦ. Ἐκ τῶν γραφικῶν χωρίων, ἐφ' ὧν στηρίζονται οἱ δογματικοὶ οὗτοι τὴν ἑαυτῶν γνώμην (Ψαλμ. 18,2, Ρωμ. 11,36 Ἀποκ. 4,11) ὀρθῶς κατανοουμένων, καταφαίνεται ὅτι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας οὐδὲ ἡ αἰτία, ἀλλ' ἡ ἀκολουθία αὐτῆς. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου εἶναι ἡ μακαριότης τῶν ὄντων καὶ δὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεὸς ἐξ ἀγάπης κινούμενος δημιουργεῖ τὸν κόσμον οὐχὶ χάριν ἑαυτοῦ ἢ πρὸς ἐξύψωσιν τῆς ἑαυτοῦ μακαριότητος, διότι ὁ Θεὸς εἶναι καθ' ἑαυτὸν αὐτάρκης, ἀλλ' ὅπως ὑπάρχωσι καὶ ἄλλα ὄντα μετέχοντα τῆς ἑαυτοῦ μακαριότητος, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦτο ὡς καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ ὀφείλει νὰ δοξάζῃ αὐτόν. Κ. Ι. Δ.

— «**Δόξα**» [*Ναυτ. Ἱστορ.*]. Ὡραῖον ἀντιτορπιλλικὸν τοῦ στόλου μας, ναυπηγηθὲν ὑπὸ τοῦ Βούλκαν ἐν Στεττίνῳ, ἀδελφὸν τῆς «Νίκης», τοῦ «Βέλους» καὶ τῆς «Ἀσπίδος». Ἐπισχεθὲν ὑπὸ τῶν Γάλλων μετὰ τοῦ στόλου ἡμῶν, μετὰ τὰ Νοεμβριανά, δὲν ἐπεστράφη μετὰ τῶν ἄλλων πλοίων κατὰ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν (1918). Ἐγνώσθη τότε, ὅτι, χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ὑπὸ γαλλικὴν σημαίαν, προσέκρουσεν ἐπὶ νάρκης διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν δούλων ἀσφαλείας καὶ ἐβυθίσθη εἰς στίγμα καὶ κατὰ ἡμερομηνίαν μὴ ἐξακριβωθέντα, πάντως ὅμως παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσσήνης. Σ. Ε. Λ.

Δέξα [*Γεωγρ.*]. Κορυφὴ τοῦ ὄρους Βερμίου τῆς Μακεδονίας, ὑπερκειμένη τοῦ χωρίου Ἄνω Βέρμιον (τῆς ἐπαρχίας Βεροίας), ἔχουσα ὕψος 1661 μ.

— **Δόξα** [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς παραπόταμος τοῦ Ἀλιάκμονος, καλούμενος ἄλλως καὶ *Γρεβενιώτικος*. Διέρχεται διὰ τῆς πολίχνης τῶν Γρεβενῶν, τὴν ὁποίαν διαιρεῖ εἰς δύο συνοικίας. Ι. Σ. Σ.

— **Δόξα** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, καλούμενον ἄλλοτε *Βρεντεμπούγα*. Ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Τροπαίων ἀποτελεῖ σήμερον ἰδίαν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν 625 κατοίκους. Ἀπέχει τῶν Τροπαίων 1½ ὥρ. ΝΔ. Ι. Σ. Σ.

δοξάζω, ἀόρ. *ἐδόξασα—ἐδοξάσθην*, παθ. μετχ. *δεδοξασμένος*· ἔχω δόξαν, γνώμην περί τινος, φρονῶ, νομίζω: «περὶ τοῦ ἡλίου ἐδόξαζον οἱ παλαιοὶ ὅτι εἶναι ὀλίγον τι μεῖζον τῆς Πελοποννήσου» || ἐπαινῶ, ὑμνῶ, ἐγκωμιάζω, τιμῶ: «οὐδεὶς ἐδόξασε περισσότερον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου» || «δοξάζω τὸν Θεόν» λέγω «δόξα τῷ Θεῷ», πιστεύω εἰς τὸν Θεὸν || «αὐτὸς τὸ χρῆμα δοξάζει» «πιστεύει εἰς τὸ χρῆμα», ἡ μόνη ἡ ἀπόκτησις χρημάτων ἀπασχολεῖ αὐτόν, πάντα τ' ἄλλα νομίζει δεύτερα.

Digitized by Google

«Δοξαπατρῆ Μαρία». Ἡ πρώτη τραγῳδία τοῦ *Δημητρίου* Βερναρδάκη (βλ. λ.) ἐκδοθεῖσα τὸ ἔτος 1858 ἐν Μονάχῳ.

Δοξαπατρής, ***Βουτσαρᾶς.*** Λάκων τοπάρχης ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ὁρμητήριον εἶχε τὸ γορτυνιακὸν φρούριον τοῦ Ἀρακλόβου, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς ἓν τῶν ἰσχυροτάτων κάστρων τῆς περιοχῆς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ὅταν μετὰ τὴν Δ' σταυροφορίαν, τῷ 1205, ἐγένετο ἡ φραγκικὴ κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπιδρομὴ ὑπὸ τὸν ἐκ Καμπανίας Σαμπλίττην καὶ τὸν συμπράκτορά του Γοδοφρεῖδον τὸν Βιλλαρδουῖνον, ὁ Βουτσαρᾶς Δοξαπατρὴς ἢ Δοξάπατρος, «μέγας στρατιώτης», κατὰ τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μορέως», ἀντέταξεν ἡρωϊκὴν ἄμυναν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ἀλλὰ μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Ὁ σπάνιος αὐτοῦ ἡρωϊσμὸς ἐνεποίησεν ἰσχυρὰν αἴσθησιν εἰς τοὺς συγχρόνους του, πολλοὶ δὲ ἐσχηματίσθησαν θρῦλοι περὶ τὸ ὄνομά του. Μεταξὺ ἄλλων εἰς τὴν ἀρραγωνικὴν παραλλαγὴν τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μορέως», ἀναφέρεται ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ σηκώσῃ τὸ ρόπαλον τοῦ ἥρωος, καὶ ὅτι ὁ θώραξ αὐτοῦ εἶχε βάρος ἑκατὸν πεντήκοντα λιτρῶν καὶ ἐπέκεινα (50 ὀκ.). Ἐπιχώριος δὲ παράδοσις διέσωσε τὴν θλιβερὰν περιπέτειαν τῆς κόρης του Μαρίας Δοξαπατρῆ, τὴν ὁποίαν ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης ἐδραματοποίησε. Γ. Δ. Κ.

— **Δοξαπατρής,** ***Γρηγόριος.*** Ἕλλην λόγιος ζήσας πιθανῶς κατὰ τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἀναφερόμενος ὡς συγγραφεὺς σχολίων εἰς τὰ «Βασιλικά».

— **Δοξαπατρής,** ***Θεοφάνης.*** Τούτου ἐσώθη μολυβδόβουλλον, ὅπερ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Γ. Σλουμβερζὲ (Sigillographie de l'empire byz. σελ. 592) καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου μανθάνομεν ὅτι ὑπῆρξε σπαθάριος καὶ δισύπατος. Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τοῦ μολυβδοβούλλου ἀναφέρεται τὸ ὄνομα καὶ οἱ τίτλοι αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας παρίσταται ἡ Θεοτόκος εἰς στάσιν προσευχῆς.

— **Δοξαπατρής,** ***Ἰωάννης, ὁ Σικελιώτης,*** ἢ ***Σικελός***· βλ. Σικελιώτης.

— **Δοξαπατρής,** ***Νεῖλος.*** Νοτάριος τοῦ πατριαρχείου καὶ πρωτοπρόεδρος τῶν συγκέλλων καὶ νομοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος. Διαμένων ἐν Σικελίᾳ, τῷ 1143, συνέγραψε, κατ' ἐπιθυμίαν Ρογήρου τοῦ βασιλέως, «Σύνταγμα περὶ τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων», ἐκδοθὲν ὑπὸ Στεφ. Le Moyne εἰς τὰ «Varia Sacra» τῷ 1635 κατὰ πρῶτον (εὑρηται καὶ εἰς τὸν ΡΛΒ' τόμον τῆς Ἑλλ. Πατρολογίας τοῦ *Migne*). Κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἔγραψε τὸν «Νομοκάνονα» (*Φιλαρέτου Τσερνιγόβου* «Ἱστορικὴ Διδασκαλία περὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας» τόμ. Γ' τῆς ἑλλην. μεταφράσεως σ. 416), καίτοι τοῦτο ὁ Μιλὰς (*Ἀποστολοπούλου* σελ. 257) ἀποδίδει συγχρόνῳ τινὶ Γρηγορίῳ Δοξαπατρῆ (*Δημητρακοπούλου* «Ὀρθόδ. Ἑλλὰς» σ. 22). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δοξαρᾶς *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης, ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 463. Κεῖται κατὰ τὸ 324 χλμ. τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς — Ἀθηνῶν — Θεσσαλονίκης — Γευγελῆς. —Μ.

— **Δοξαρᾶς** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος *Γρεβενῶν* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 154. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μποῦρα.*

Δοξαρᾶς, ***Νικόλαος, ἱππότης.*** Λακεδαιμόνιος εὐπατρίδης, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1630 καὶ ἀναγκασθεὶς ν' ἀποδημήσῃ εἰς Ζάκυνθον, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ συμβιώσῃ μετὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἐπειδὴ προετίμα νὰ ζῇ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. Ὅτε ἠγέρθη τῷ 1685 ὁ Ἑνετοτουρκικὸς πόλεμος, ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Φραγκῖσκον Μοροζίνην καὶ ἀνέλαβε τὸ μέγα καὶ ἐπικίνδυνον ἔργον ν' ἀποστατήσῃ ἀπὸ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπαρχιώτας του ὑπὲρ τῆς ἑνετικῆς πολιτείας. Διὰ τῶν δυνάμεων τὰς ὁποίας ὁ στρατηγὸς Σούλεμπουργ τοῦ ἐνεπιστεύθη, κατώρθωσε νὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Ζαρνάτας, τοῦ Κελεφᾶ καὶ τοῦ Πασσαβᾶ, καὶ κατόπιν εἰς τὸ στενὸν τῆς Κορίνθου. Τὰς ὑπηρεσίας ταύτας μεγάλως ἐξετίμησεν ὁ Μοροζίνης, δι' ὃ καὶ ἐμερίμνησεν ὅπως τοῦ δοθῇ ὁ τίτλος τοῦ ἱππότου, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Νικόλαος ἐπεγράφετο Ἱππεὺς Πελοποννήσιος. Ἐπίσης εἰς ἀνταμοιβὴν τοῦ ἐδόθη τὸ κάστρον τῆς Ζαρνάτας καὶ διάφορα κτήματα εἰς Μαντίνειαν καὶ Μεσσηνίαν, παρὰ τὴν Καλαμάταν. Ὁ Νικόλαος Δοξαρᾶς φαίνεται ὅτι ἀπεβίωσε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ αἰῶνος.

— **Δοξαρᾶς,** ***Νικόλαος.*** Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου καὶ υἱὸς τοῦ *Παναγιώτου.* Ἐγεννήθη ἐν Καλαμάτᾳ, πιθανῶς τῷ 1690. Νεώτατον τὸν παρέλαβεν ὁ στρατάρχης Σούλεμπουργ καί, ἀφοῦ τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν του, τὸν ἐβοήθησεν ὥστε ἐνωρὶς κατέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ταγματάρχου. Τῇ ὑποστηρίξει του μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ ἐσπούδασε μεταξὺ τῶν ἀρίστων καλλιτεχνῶν τὴν μηχανικὴν καὶ ζωγραφικήν. Κατόπιν παρέμεινε παρὰ τῷ γέροντι Σούλεμπουργ δέκα ὁλόκληρα ἔτη, ἐπιμελούμενος τῆς πινακοθήκης του, μετὰ δὲ ταῦτα κατῆλθεν εἰς Κέρκυραν τῷ 1745 καὶ ἀνεδείχθη ταγματάρχης τῆς χωροφυλακῆς. Βραδύτερον κατῆλθεν εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐκεῖ, πρεσβύτης, ἐνησχολήθη μὲ τὴν προσφιλῆ αὐτοῦ τέχνην. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων του ἀναφέρονται αἱ εἰκόνες τοῦ θόλου εἰς τὴν Φανερωμένην τῆς Ζακύνθου, ἡ λιτανεία τοῦ ἁγίου Διονυσίου ὡς ἐτελεῖτο τότε ἐν τῇ νήσῳ, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν παρίστανται πολλὰ τῶν τότε σημαινόντων προσώπων. Ἐπίσης μεγάλην ἀξίαν ἔχουν δύο μικροὶ πίνακές του: «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος» καὶ «Ὁ Μέγας Ἀρχιερεύς». Ὁ Νικόλαος Δοξαρᾶς ἐτελεύτησε βαθύγηρως ἐν Ζακύνθῳ, καταλιπὼν ἕνα μόνον υἱόν, τὸν ***Παναγιώτην-Μαρῖνον,*** ὅστις ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον ἐν Βενετίᾳ ἀνεδείχθη ἐμποροδίκης, κατέλαβε διάφορα ὑπουργήματα, ἀπετέλεσε μέλος τῆς πρὸς τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην σταλείσης ἐπιτροπῆς, πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, καὶ ἀπέθανε τῷ 1835. Γ. Δ. Κ.

— **Δοξαρᾶς,** ***Παναγιώτης.*** Διάσημος ζωγράφος τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς, ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἀρξάμενος τοῦ σταδίου του. Καταγόμενος ἐκ τῆς μανιάτικης οἰκογενείας τῶν Δοξαράδων καὶ υἱὸ τοῦ ἱππότου *Νικολάου Δοξαρᾶ,* ἐγεννήθη τῷ 1662 ἐν Καλαμάτᾳ. Νεώτατος ἠκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ μετ' αὐτοῦ κατετάχθη ὑπὸ τὸν Φραγκῖσκον Μοροζίνην, κατὰ τὸν Ἑνετοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1685. Λαβὼν τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ζωγραφικῆς ἀπὸ τὸν ἐν Ζακύνθῳ Ἠλιοὺ τὸν Μόσχον, ἐπολέμει καὶ ἐζωγράφιζε. Διακριθεὶς εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Ζαρνάτας, εἰς τὸν Κελεφᾶν, εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν ἀτυχῆ πολιορκίαν τῆς Χαλκίδος, ἐτιμήθη μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱππότου. Τῷ 1694 ἐσχημάτισεν ἴδιον σῶμα καὶ ἐξεστράτευσεν εἰς Χίον. Τῷ δὲ 1694 κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ὑπηρεσίας καὶ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βενετίας τὸν περιβόητον Μανιάτ-βέην Λιμπεράκην Γερακάρην. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἑνετοκρατίας τῆς Πελοποννήσου, ὁ Παναγιώτης Δοξαρᾶς σπουδαίως ἐξυπηρέτησε τὴν δημοκρατίαν, ἐξασφαλίζων τὴν ζωάρκειαν τοῦ στόλου, κρατῶν ὑποχειρίους τοὺς ἀπειθαρχήτους Μανιάτας καὶ ἐν γένει ἐκτελῶν τὰς ὁδηγίας αὐτῆς. Ὅταν τῷ 1715 οἱ Τοῦρκοι ἀνακατέλαβον τὴν Πελοπόννησον, ὁ Δοξαρᾶς δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ εἰς Καλάμας, ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένος, μολονότι πολλὰ προσέφερον εἰς αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι δορικτήτορες, ἀντιλαμβανόμενοι τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρός. Ἀκολουθήσας λοιπὸν τοὺς Ἑνετοὺς ἐγκατεστάθη εἰς Ζάκυνθον, ἀλλὰ καὶ ἔλαβεν εἰς ἀνταμοιβὴν διάφορα κτήματα ἐν Λευκάδι Βονίτσῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐχειροτέχνησε θαυμάσια ἔργα, ὡς μίαν μινιατοῦραν παριστῶσαν τὸν στρατάρχην Σούλεμπουργ, γενομένην τῷ 1725 ἐν Βενετίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἁγιογραφίας ἀξίας πολλοῦ λόγου.

Κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1690 μέχρι τοῦ 1715 διάστημα πολλάκις μετέβη εἰς Ἑνετίαν καὶ ἐπὶ μακρὸν διατρίβων μεταξὺ τῶν διασήμων ζωγράφων, ἐμελέτησε τοὺς καλλιτέχνας καὶ τὴν τεχνοτροπίαν των καὶ προσεπάθησε νὰ μιμηθῇ τὴν ἐκ τῶν κάτω προοπτικήν, ἥτις ἀποβαίνει ἀπαραίτητος διὰ τὰς ὀροφογραφίας καὶ τὰς ἀφ' ὑψηλοῦ ἐκτιθεμένας τοιχογραφίας. Τοιουτοτρόπως ἐγένετο κράτιστος ζωγράφος, καὶ ὅταν ἀπεσύρθη εἰς Κέρκυραν, μετὰ τὴν ἐκ Πελοποννήσου ὁριστικὴν ἀποδημίαν του, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἁγιογράφησιν τῶν αὐτόθι ναῶν. Μεταξὺ τῶν ἔργων του καταλέγονται αἱ παραστάσεις ἐπὶ τοῦ ὀρόφου, τῆς Οὐρανίας λεγομένης, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἐν Κερκύρᾳ, παριστῶσαι τὴν μετὰ τῶν ἀγγέλων λειτουργίαν τοῦ θαυματουργοῦ τῆς νήσου ἁγίου, τὴν Α' Οἰκουμενικὴν σύνοδον, εἰς ἣν ὁ ἅγιος Σπυρίδων ἔλαβε μέρος, τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτελεσθεῖσαν θεραπείαν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ ἄλλα ἔργα. Ἐπίσης ἁγιογραφίαι τοῦ Παναγιώτου Δοξαρᾶ ὑπάρχουν ἐν Ζακύνθῳ καὶ Λευκάδι. Εἰκοσιμία ἰδιόχειροι εἰκόνες αὐτοῦ κοσμοῦσι τὴν Οὐρανίαν, ἕνδεκα δὲ τὸν γυναικωνίτην τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης. Εἰς τὸν ἴδιον ἀποδίδονται καὶ οἱ δέκα ὀκτὼ προφῆται καὶ οἱ ὀκτὼ πατέρες καὶ ἀρχιερεῖς, εἰργασμένοι ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἂν καὶ φαίνονται ὑποδεέστεροι τῶν ἄλλων, καὶ μάλιστα διαφόρου τρόπου. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν οἶκον τῶν Μελισσηνῶν εὑρίσκονται ζωγραφίαι τοῦ Δοξαρᾶ, κατὰ τὸν Μουστοξύδην. Εἰς δὲ τὴν Λευκάδα, τέσσαρας δεσποτικὰς εἰκόνας ἐζωγράφησεν εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον. Ἐκτὸς τῶν ζωγραφικῶν του ἔργων, τοιχογραφικῶν πινάκων καὶ μινιατουρῶν συνέγραψε καὶ βιβλίον «Περὶ ζωγραφίας», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξυμνεῖ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ τοὺς τεχνίτας αὐτῆς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀποκρυσταλλωμένην εἰς τὸ παλαιόν της σχέδιον βυζαντινὴν τέχνην. Ὑπῆρξε συνεπῶς εἷς τῶν ζωγράφων τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις ἐζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν τέχνην τῆς Δύσεως ἐν τῇ πατρίδι του, μολονότι δὲ κρίνεται ἁπλοῦς μιμητὴς τῶν Ἑνετῶν καλλιτεχνῶν, ἐν τούτοις ὑπῆρξεν ἄριστος προσωπογράφος. Ὁ Παναγιώτης Δοξαρᾶς ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1792, ταφεὶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ θαυματουργοῦ ἁγίου. Γ. Δ. Κ.

— **Δοξαρᾶς,** ***Παρθένιος.*** Ἀνῆκεν εἰς τὴν γνωστὴν ἐκ Μάνης οἰκογένειαν, μέλη τῆς ὁποίας ἀπὸ τοῦ 1460 εἶχον μετοικήσει εἰς Ζάκυνθον. Ἀναφέρεται ὡς ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1616. Προχειρισθεὶς ἔκτοτε εἰς ἐπίσκοπον Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, μετωνομάσθη *Παχώμιος.*

— **Δοξαρᾶς,** ***Παχώμιος.*** Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, ὃν διεδέχθη εἰς Ἑνετίαν ἀπὸ τοῦ 1616 μέχρι τοῦ 1632, ὁπότε ἀναφέρεται ὡς διδάσκαλος τοῦ αὐτόθι ἑλληνικοῦ σχολείου. Γ. Δ. Κ.

Δόξαρες *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. Δέξαροι.

δοξάρι (τό)· ξαντικὸν ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου *τινάζουν* (ξαίνουν) τὸ βαμβάκι· || τὸ πλῆκτρον ἐγχόρδων ὀργάνων, οἷον τοῦ βιολίου, τῆς λύρας κττ.· || εἶδος πρίονος τῶν ξυλουργῶν· || ὄργανον παιδιᾶς προσομοιάζον πρὸς τὸ ἀρχαῖον τόξον.

Δοξάριοι, *οἱ καὶ* ***Ἀποσχίσται*** *καλούμενοι.* Ἡ τελευταία (103η) ἀναφερομένη ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ αἵρεσις ἐν τῷ περὶ αἱρέσεων συγγράμματι αὐτοῦ (*Migne,* Πατρολ. Ἑλλ. τόμ. 94 στήλ. 776—777). Οὗτοι δὲν ἀνεγνώριζον τοὺς κανονικοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας, οὐδ' ἀπεδέχοντο τὰ μυστήρια αὐτῆς καὶ τὰς ἐν αὐτῇ διαφόρους συνηθείας πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς λατρείας (τὰς ἱερὰς εἰκόνας, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ κλπ.). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Δόξας (ἢ ***Δοξίης***). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται Ἀλβανὸς φύλαρχος ἐκ τῶν ἐγκατεστημένων ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Τὸ πραγματικὸν ὄνομά του φαίνεται *Δουσσιάν.* Ἦτο ἐγκατεστημένος μὲ τὴν φάραν του παρὰ τὸν Φενεὸν τῆς Κορινθίας. Εἰς τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν ἐπιδρομέων Τούρκων τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν Παλαιολόγων, πότε μὲν ἐτάσσετο ὑπὲρ τῶν τελευταίων, πότε δέ, παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν συγγενῆ του Γκῖνον Καντακουζηνόν, προσεχώρει εἰς τὸν Μωάμεθ. Διὰ τοῦτο καί, κατὰ τὸν χρονογράφον Γεώργιον Φραντζῆν, ὁ Δόξας ἦτο πρὸς πάντας ἄπιστος, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔτι τὸν Θεόν. Ἐν τούτοις ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν ἐγκαρτερησάντων εἰς τὴν χειμαρρώδη κάθοδον τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ τῶν ἀντιταξάντων ἀπεγνωσμένην ἄμυναν τῷ 1458. Τότε τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων ἐκ Καλαβρύτων, ὅπου ἐσχάτως εἶχεν ἀνακηρυχθῇ ἄρχων, κατέλαβε τὴν ὀχυρὰν θέσιν Ταρσὸν καὶ ἐκεῖ ἀπώθησε τὰ νικηφόρα στρατεύματα τοῦ Μωάμεθ. Μετά τινας ἡμέρας ὁ κατακτητὴς κατώρθωσε ν' ἁλώσῃ τὸ ὀχυρόν, ὅπου ἐζώγρησε χιλιάδας Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρέλαβε τοὺς νεανίας, τριακοσίους τὸν ἀριθμόν, καὶ τοὺς κατέταξεν εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, ἐνῷ τοὺς λοιποὺς ἀπέλυσεν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ἐγείρουν πλέον ὅπλα ἐναντίον του. Ὁ Δόξας κατορθώσας νὰ διαφύγῃ μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν πολεμιστῶν του, κατέλαβεν ἄλλην ὀχυρὰν θέσιν καὶ ἐκεῖ παρεσκευάσθη ν' ἀντισταθῇ ἐναντίον τοῦ πανισχύρου σουλτάνου. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Οἱ πολιορκηταὶ ἀπέκοψαν τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὑδρεύοντο. Ματαίως οἱ πολιορκούμενοι ἐζύμωνον τὸν ἄρτον μὲ τὸ αἷμα τῶν θρεμμάτων αὐτῶν, κατὰ τὴν παράδοσιν. Ὁ κάματος καὶ ἴσως ἡ προδοσία τοὺς παρέδωκεν εἰς τὸν σουλτᾶνον. Τότε ὁ Δόξας εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον, ἐκδαρεὶς ζῶν ἐν Καλαβρύτοις, ὅπου εἶχεν ὁδηγηθῆ. Τῶν δὲ συντρόφων του τὰ σφυρὰ τῶν ποδῶν καὶ οἱ ταρσοὶ τῶν χειρῶν ἐθραύσθησαν τῇ διαταγῇ τοῦ σουλτάνου. Ἕνεκα τούτου ἡ θέσις, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ φρικτοῦ γεγονότος, ὀπεκλήθη τουρκιστὶ *Τοκμὰκ-Χισσαρὶ* (=κάστρον τῶν σφυρῶν). Γ. Δ. Κ.

— **Δόξας,** ***Ἄγγελος***· βλ. Δρακουλίδης, ***Νικόλαος.***

— **Δόξας,** ***Ἰωσήφ***· βλ. λ. Ἰωσὴφ ***Δόξας.***

δοξασία (ἡ)· τὸ ἀφῃρημένον τοῦ δοξάζειν, γνώμη, ἰδέα: «δημώδεις δοξασίαι περὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς».

δόξασμα (τό)· ὅ,τι τις δοξάζει, φρονεῖ, δοξασία, γνώμη, δόγμα.

δοξασμὸς (ὁ)· δοξασία, δόξασμα (βλ. λ.).

δοξαστὴς (ὁ)· ὁ δοξάζων, ὁ ὑμνῶν, ὑμνητής, ἐπαινετής.

δοξαστικὸν (τὸ) *[Λειτουργ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ τροπάρια, τῶν ὁποίων προτάσσεται ὁ στίχος «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ» κλπ. Τοιαῦτα δοξαστικὰ εἶναι τὰ ψαλλόμενα μετὰ τὰ στιχηρὰ τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τὰ τῶν αἴνων. Τὰς Κυριακὰς μετὰ τοὺς αἴνους ψάλλεται τὸ δοξαστικὸν τὸ περιέχον τὴν ἔννοιαν τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ἀναγινωσκομένου κατὰ τὸν ὄρθρον. Τὸ τροπάριον τοῦτο λέγεται καὶ ἑωθινόν, διότι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὴν ἕω (χαράγματα) γενομένην Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου. Δ. Ν. Μ.

Digitized by Google

δοξαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δοξασίαν, ὁ ἐκφράζων δοξασίαν, γνώμην· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δόξαν, τὸν ὕμνον· ‖ τὸ οὐδ. δοξαστικὸν (βλ. λ.), ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος.

δοξαστός, *—ή, —όν*· ὁ ἄξιος δόξης.

Δοξᾶτον *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 4295. Κεῖται νοτίως τῆς Δράμας (χλμ. 10) καὶ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸν ἐπὶ τουρκοκρατίας πλοῦτόν της. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κεφαλάρι* (κάτ. 389). Ἡ περιφέρεια δ' αὐτῆς παράγει κυρίως δημητριακά. Δ. Ε. Μ.

— **Δοξάτου σφαγαί.** Σφαγαὶ ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐν Δοξάτῳ τῇ 30 Ἰουνίου 1913. Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ δευτέρου Βαλκανικοῦ πολέμου, οἱ Βούλγαροι ὑποχρεωθέντες νὰ ἐκκενώσουν τὸ Δοξᾶτον ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν οἰκιῶν καὶ προέβησαν εἰς σφαγὰς τῶν κατοίκων, ἐξολοθρεύσαντες τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν. Τὰς σφαγὰς ἐξετέλεσαν σώματα κομιτατζήδων καὶ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα ἐξαπελύθησαν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τὴν ἐκκένωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1916—1918 ἡ πόλις κατελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες προέβησαν εἰς νέας σφαγὰς τῶν ἐναπομεινάντων κατοίκων καὶ κατέστρεψαν καὶ τὰς ὑπολοίπους οἰκίας. —Μ.

Δοξιάδης, *Ἀπόστολος* Σύγχρονος Ἕλλην ἰατρὸς καὶ πολιτευόμενος, γεννηθεὶς ἐν Στενημάχῳ τῷ 1874. Ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα τῆς Φιλιππουπόλεως, μεθ' ὁ μεταβὰς εἰς Βιέννην (1890) ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολήν, ὅπου ἔλαβε τὸ δίπλωμα καὶ τὴν ἄδειαν τῆς ἐνασκήσεως τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Διέτριψεν ἐν Βιέννῃ μέχρι τοῦ 1900, διατελέσας βοηθὸς παρὰ τοῖς καθηγηταῖς Νοτιάγγελ, Φράουελ Χόσβαρτς καὶ Βιντερχόφερ. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Παρισίους καὶ Βερολῖνον πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν γενέτειραν, ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ καὶ ἐγένετο πρόεδρος τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς κοινότητος. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὑπηρέτησεν ὡς ἰατρὸς εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατόν, τῷ δὲ 1915 ἦλθε καὶ ἀποκατεστάθη ἐν Ἑλλάδι, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τοῦ παιδικοῦ τμήματος τῆς Πολυκλινικῆς Ἀθηνῶν, θέσιν ἣν διετήρησε μέχρι τοῦ 1918. Εἶτα διετέλεσε μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922, ἐπὶ κυβερνήσεως Κροκιδᾶ ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Περιθάλψεως, ὅπερ μετέτρεψεν εἰς ὑπουργεῖον Ὑγιεινῆς, Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως, διετήρησε δὲ αὐτὸ καὶ εἰς τὰς κυβερνήσεις Γονατᾶ, Βενιζέλου καὶ Καφαντάρη μέχρι τῆς 12ης Μαρτίου 1924. Ἔκτοτε διετέλεσε πρόεδρος τοῦ Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1928, ὅτε ἀνέλαβε τὸ ὑφυπουργεῖον τῆς Ὑγιεινῆς, τὸ ὁποῖον διετήρησε μέχρι τοῦ Μαΐου 1929. Ἐχρημάτισε πρὸς τούτοις πρόεδρος τῆς Πανθρακικῆς ἑνώσεως καὶ τῆς Ἐπιτροπείας τῶν ἀλυτρώτων. Συνέγραψε πολλὰς ἐπιστημονικὰς διατριβὰς ἑλληνιστί, γαλλιστί, γερμανιστὶ καὶ βουλγαριστὶ καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς βιβλίον τὰ «Γράμματα πρὸς Μητέρα». Θ. Β.

δοξογραφία (ἡ)· ἡ περὶ δοξῶν συγγραφή· τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν θεωριῶν τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων· ἡ ἀσχολία περὶ τὴν συγγραφὴν τοιούτου ἔργου.

δοξογραφικὸς (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν δοξογραφίαν, ὁ πηγάζων ἐκ τῆς δοξογραφίας, ὁ σχετικὸς πρὸς τὴν δοξογραφίαν.

δοξογράφοι (οἱ). Ἐκλήθησαν οὕτως ὑπὸ τῶν νεωτέρων, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς *παροιμιογράφους, παραδοξογράφους* κ.λ.π., συγγραφεῖς τινες ἀρχαῖοι ἀσχοληθέντες περὶ τὴν συστηματικὴν καταγραφὴν τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν (δοξῶν) τῶν προγενεστέρων των φιλοσόφων. Ἐγχειρίδια τοιούτου περιεχομένου ἦσαν κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς, ἔτι δὲ περισσότερον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους λίαν κοινά, ἱκανὰ δὲ ἐκ τούτων ἔχουν διασωθῆ μέχρι τῆς σήμερον εἰς κατάστασιν ἡ ὁποία ἐνδιαφέρει πάντως τὸν ἱστορικὸν τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλὰ μέχρις ἀκριβῶς πρὸ πεντηκονταετίας τὸ ζήτημα τῆς διευκρινίσεως τῶν πηγῶν τῶν ἔργων τούτων, καθὼς καὶ τῆς ἱστορικῆς των ἀξίας, δὲν εἶχεν ἀπασχολήσει ὅσον ἔπρεπε τοὺς φιλολόγους, ἡ δὲ χρησιμοποίησις τῶν τοιουτοτρόπως παρεχομένων πληροφοριῶν ἀπέβαινεν ἐπισφαλής. Τῷ 1879 ἐδημοσιεύθη τὸ περισπούδαστον, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του, ἔργον τοῦ Diels, «Doxographi Graeci». Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ κατετάσσοντο τὰ σῳζόμενα δοξογραφικὰ ἔργα καὶ ἀποσπάσματα, ἀπεδεικνύετο δὲ δι' αὐστηρᾶς συγκριτικῆς μεθόδου κοινὴ αὐτῶν πηγὴ τὸ «Περὶ φυσικῶν δοξῶν» τοῦ Θεοφράστου σύγγραμμα.

Καὶ ἐπεκράτησε μὲν ἔκτοτε νὰ θεωρῆται ἀρχαιότατος τῶν δοξογράφων ὁ Θεόφραστος, ἀναμφισβήτητον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ δοξογραφία εἶχε γεννηθῆ πολὺ πρὸ τοῦ Θεοφράστου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ ὁποίου αἱ «Ἀπορίαι» εἶναι δοξογραφικὰ δοκίμια. Συγκεκριμένως, ἐκτὸς τίτλων τινῶν προαριστοτελικῶν ἔργων, οἱ ὁποῖοι ἀποδεικνύουν δοξογραφικὰ ἐνδιαφέροντα παλαιότερα, θεωρεῖται γεγονός, ὅτι ὁ Πλάτων συχνὰ ἐχρησιμοποίησεν ἀντ' αὐτῶν τῶν πηγῶν δοξογραφικὰς πληροφορίας.

Τὸ ἔργον τοῦ Diels περιλαμβάνει μεταξὺ τῶν δοξογράφων τὸν Ἀέτιον, τὸν Ἄρειον Δίδυμον, Θεόφραστον, Κικέρωνα, Φιλόδημον, Ἱππόλυτον, Ψευδοπλούταρχον, Ἐπιφάνιον, Γαληνὸν καὶ Ἑρμείαν. Ὅπως ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου, ἔτι δὲ περισσότερον ἀπὸ λεπτομερεστέρας ἐρεύνας τοῦ Diels κ. ἄ., κυρία πηγὴ πληροφοριῶν διὰ τὴν κατὰ τῆς ἐθνικῆς φιλοσοφίας πολεμικὴν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξαν οἱ δοξογράφοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Diels*, Doxographi Graeci 1879. Κ. Θ. Δ.

δοξολογία (ἡ)· τὸ λέγειν πρὸς δόξαν, πρὸς ὕμνον τοῦ Θεοῦ, εὐχαριστήριος ὕμνος.

— *[Λειτουργ.]* Κατὰ μίμησιν ἰουδαϊκοῦ ἐθίμου τῆς συναγωγῆς, οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ ἐπεσφράγιζον διά τινος *δοξολογίας* πᾶσαν λειτουργικὴν εὐχὴν (*Ὠριγένης*, Περὶ εὐχῆς, κεφ. 33). Ἡ ἁπλουστάτη μορφὴ τῆς δοξολογίας ἦτο «*σοὶ ἐστιν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας*», ἥτις διὰ παραλλαγῶν καὶ προσθηκῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους ἔλαβε διαφόρους τύπους. Ἡ σημερινὴ μικρὰ δοξολογία ἔχει οὕτω: «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι» κλπ. Ἀρχαιότατος ὕμνος εἶναι καὶ ἡ μεγάλη δοξολογία «*Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ...*» Κατὰ τὴν γνώμην τινῶν, τοῦτον τὸν ὕμνον ὑπαινίσσεται ὁ Πλίνιος ἐν τῇ πρὸς Τραϊανὸν ἀναφορᾷ του. Οἱ Λατῖνοι θεωροῦσι ποιητὴν τῆς δοξολογίας ταύτης τὸν πάπαν Τελεσφόρον (127—138), τῆς δὲ λατινικῆς τὸν Ἱλάριον Πεκταβίου (368). Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι πατρὶς τῆς δοξολογίας ταύτης εἶναι ἑλληνική τις χώρα τῆς Ἀνατολῆς, ταύτην δὲ μετέφρασεν εἰς τὸ λατινικὸν πιθανώτατα ὁ Ἱλάριος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bingham-Gritschovius*, Origines eccl. VI, 29 κ.ἑ.—*Duchesne*, Origines du culte chrétien, ἔκδ. 6' 1898, σελ. 158. Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

δοξολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δοξολογίαν.

δοξολογῶ *(έω—)*· λέγω πρὸς δόξαν, πρὸς ὕμνον τοῦ Θεοῦ, ὑμνολογῶ, δοξάζω τὸν Θεόν.

δοξομανὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ μαινόμενος πρὸς ἀπόκτησιν δόξης, ὁ μέχρι μανίας φιλόδοξος.

δοξομανία (ἡ)· ἡ μέχρι μανίας ἐπιθυμία τῆς δόξης, ἀκράτητος φιλοδοξία.

Δοξόμπος *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Μύρκινος.

δοξοσοφία (ἡ)· φαινομένη σοφία ἀλλ' οὐχὶ ὄντως, ψευδοσοφία, δοκησισοφία.

δοξόσοφος (ὁ, ἡ)· ὁ φαινόμενος σοφὸς ἀλλ' οὐχ ὤν, ψευδόσοφος, δοκησίσοφος.

δοππλερίτης (ὁ) (Dopplerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν εἶδος *ἀσφάλτου*. Παρουσιάζεται εἰς τεμάχια γωνιώδη, ἰσχυρῶς λάμποντα, χρώματος πισσομέλανος καὶ ὀστεώδους θραύσεως. Δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡ ἄσφαλτος τοῦ «ἐκ τύρφης πετρελαίου». Περιέχει μεγάλα ποσὰ χουμικῶν ἁλάτων ἀσβεστίου. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ εἰς ἀποθέματα τύρφης τῆς Βαυαρίας καὶ τῶν Ἄλπεων. Γ. Κ. Γ.

Δόρα (Dora) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως οὗτος ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 668 Ἀνεκαλύφθη τῇ 27ῃ Ἰουλίου 1908. Σ. Π.

— **Δόρα** *[Ἀρχ.]* Μικρὸν φρούριον φοινικικόν, ὑποστὰν ποικίλας τύχας κατὰ τοὺς μεταξὺ Πτολεμαίων καὶ βασιλέων τῆς Συρίας πολέμους. Γ. Λ. Α.

Δόρα Δ' *Ἰστρία* βλ. Ἰστριάς.

δορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δέρειν, τὸ ἐκδαρὲν δέρμα, κοιν. *τομάρι*.

Δορὰθ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς (Μαρόκκου), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Δ, α, 15). Ἡ ταυτότης της δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη· ἐκ τῶν γεωγραφικῶν της ὅμως κατὰ Πτολεμαῖον συντεταγμένων συνάγεται ὅτι ἔκειτο ἐγγύς που τοῦ συγχρόνου *Μογαδόρ*. Σ. Ε. Λ.

Δοράκι. Χωρίον τοῦ ἀγροτικοῦ δήμου Χάρακος τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Κάτοικοι (1928) 115 Ε. Γ.

δορανίτης (ὁ) (Doranite) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν ποικιλίαν τοῦ *χαβασίτου*. Γ. Κ. Γ.

δορὰς (ἡ) (Doras) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροισματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*. Ἐκ τῶν ὀλίγων εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δορὰς ἡ γουϊάνειος* (Doras Guyanensis), ἥτις εἶναι ἰχθὺς μικροῦ μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ἐκ τῶν πλαγίων πεπιεσμένον, κεφαλὴν ἐπιμήκη, ἀποτόμως καμπτομένην κατὰ τὴν κορυφήν της καὶ ἀπολήγουσαν εἰς ἀμβλὺ ρύγχος μετὰ τεσσάρων μυστακοειδῶν ἀποφύσεων, λίαν ἀνεπτυγμένον πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον, μικρότατον καὶ ὑποτυπῶδες δεύτερον, στενὰ καὶ ἐπιμήκη στηθιαῖα, μικρὰ κοιλιακά, μικρὸν καὶ πλατὺ ἑδραῖον καὶ βαθέως δισχιδὲς οὐραῖον. Ὁ χρωματισμὸς ποικίλλει μεταξὺ φαιοῦ καὶ ἀργυροπρασίνου. Δ. Ν. Π.

Δορὰς *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἀναφερόμενος τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Bayer καὶ κείμενος μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν τοῦ Ζωγράφου, τοῦ Ὡρολογίου καὶ τοῦ Δικτύου, οὐ μακρὰν τοῦ νοτίου πόλου.

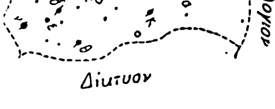

Ὁ ἀστερισμὸς τῆς Δοράδος.

Ἡ ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου προέρχεται πιθανῶς ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ dorado, σημαίνοντος ἰχθὺν τῶν τροπικῶν θαλασσῶν, ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ὁποίου καὶ εἰκονίζεται εἰς τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ. Παρὰ τῷ Flammarion ἐν τούτοις ἀπαντᾷ ὁ τύπος τῆς γενικῆς Dorados, ἀλλαχοῦ δὲ ποικίλαι ταυτόσημοι περίπου ὀνομασίαι, ἤτοι *χρυσοῦς ἰχθὺς* ἢ *χρυσοκέφαλος* κτλ. Εἰς τοὺς Ροδολφείους πίνακας τοῦ 1627 ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὡς *Ξιφίας*, ὑπὸ τοῦ Halley ὀνομάζεται Xiphias καὶ Dorado, ὑπὸ δὲ τοῦ Flamsteed, Schwerdfish. Ὁ Riccioli, ὅπως καὶ οἱ Ροδόλφειοι πίνακες, καταλέγουν εἰς τὸν ἀστερισμὸν ἓξ ἀστέρας 4ου καὶ 5ου μεγέθους, ἀλλ' ὁ Gould συμπεριλαμβάνει ἐν αὐτῷ 42 τὸν ἀριθμόν, μεγέθους ἀπὸ 3ου μέχρις 7ου περίπου. Ἡ κεφαλὴ τῆς Δοράδος συμπίπτει ἐπὶ τοῦ νοτίου πόλου τῆς ἐκλειπτικῆς, ὅστις ἐντεῦθεν καλεῖται ἐνιαχοῦ καὶ Polus Doradinalis. Εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ 3° περίπου εὑρίσκεται ὁ ἀξιοσημείωτος νεφελοειδὴς 30 Δοράδος (N. G. C. 2070). Σ. Π.

δορατάνθηρον (τὸ) (Dorantherum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χοιραδοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας κεκαλυμμένας ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀραβίαν. Δ. Ν. Π.

δορατασπὶς (ἡ) (Dorataspis) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους θαλασσίους ὀργανισμούς, ὧν τὸ σῶμα περιβάλλεται ὑπὸ καψοειδοῦς κόγχης κεκαλυμμένης ὑπὸ ἀσβεστολιθικῆς *συστάσεως* ἀκανθῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἁπαντῶντα εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Δ. Ν. Π.

δοράτιον (τό)· μικρὸν δόρυ.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *δοράτιον*: —1) Τὸ ὑπὲρ τὴν στήλην τοῦ προβόλου ἐπιστήλιον τοῦ προβόλου ἱστοῦ (κοιν. *μπαστούνι τοῦ φλόκου*, γαλλ. le baton de foc, ἀγγλ. the boom of jib), ἐπέχον εἰς τὸν ἱστὸν τοῦτον οἵαν θέσιν καὶ τὰ ἐπιστήλια τῶν δολώνων εἰς τοὺς ὀρθίους ἱστούς. Διερχόμενον διὰ τοῦ στηλοκράνου τῆς στήλης τοῦ προβόλου, συγκρατούμενον δι' ὀχέως ἐξ ἁλύσεως καὶ ἐχμαζόμενον

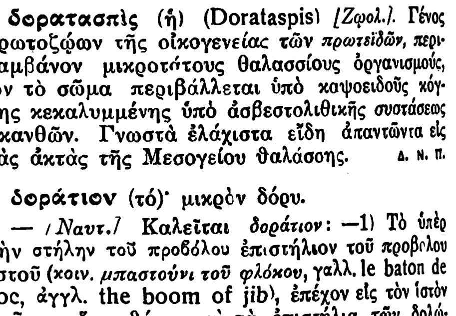

Δοράτιον ἀρτέμονος ἢ προβόλου.
(Συσχετικὴ αὐτοῦ θεσις ἐπὶ τοῦ προβόλου καὶ ἐξαρτία αὐτοῦ.)

[Π=στήλη προβόλου. Α=ἀπέστης (ἡ διατείνουσα εἰς παλαιότερα πλοῖα). Σ=στηλόκρανον προβόλου. Δ=δοράτιον. σ=Στηλόκρανον ἐπιδορατίδος. Ε=ἐπιδορατίς. Θ=θαλασσομάχος. δ=διαβάθραι δορατίου καὶ ἐπιδορατίδος. e=ἐπίτονοι δορατίου και ἐπιδορατίδος. Υ=ὑπήνη στήλης προβόλου. Ψ=παρυπῆναι. υ=Ὑπῆναι δορατίου καὶ ἐπιδορατίδος. Ρ=πρότονος στήλης ἀκατίου καὶ ἀνάδρομος πρωραίας προτονίδος. Λ=πρότονος ἐπιστηλίου δολωνίου καὶ ἀνάδρομος ἀρτεμονίδος. Ν=ἀνάδρομος ἀρτέμονος. Ξ=πρότονος ἐπιστηλίου φωσωνιου. Ο=ἀνάδρομος προθόου. Τ=πρότονος ἠλακάτης ἀκατίου.]

στερρῶς δι' ἁλυσοδέσμου ἐπὶ ταύτης, φέρει καὶ αὐτὸ πλάγιον μικρὸν στηλόκρανον διὰ τὴν διέλευσιν τῆς ἐπιδορατίδος. Εἰς τὸ δοράτιον, συγκρατούμενον πρὸς τὴν πρύμναν διὰ τῆς ὑπήνης του, τραχηλοῦνται ὅ τε πρότονος τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δολωνίου καὶ ὁ ἀνάδρομος τοῦ ἀρτέμονος, ὅπου προσδένεται καὶ ὁ πρόπους τοῦ αὐτοῦ ἱστίου

Digitized by Google

καὶ ὁ πρότονος τοῦ τραχηλώματος τοῦ φώσωνίου διὰ τὴν συγκράτησιν τοῦ μικροῦ ἐπιστηλίου ἐν περιπτώσει εἰσολκῆς τῆς ἐπιθοραΐδος (βλ. σχ. ἐν λ. δίκτυον *προφυλακτικόν*). —2) Σφηκίσκος εὐτρεπισμένος, προβάλλων ἀπὸ τῆς πλώρας λέμβων καὶ τροχαντήρων, εἰς ἃ ἐπέχει θέσιν προβόλου, ἄτε χρησιμεύων πρὸς πρόσδεσιν τοῦ ποδίσκου τοῦ ἀρτέμονος. Τὸ τοιοῦτον δοράτιον δύναται καὶ νὰ εἰσέλκηται διὰ μέσου κλοιοῦ ἐστερεωμένου ἐπὶ τῆς στείρας, καὶ νὰ ἀνέλκηται ὀρθούμενος, τῆς μὲν πτέρνης του ἐγκαθημένης εἰς τετράγωνον σιδηρᾶν ἐγκάθησιν περιστρεπτὸν, τοῦ δὲ κλοιοῦ δυναμένου νὰ ἀνοίγηται κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ αὐτοῦ.—3) Σφηκίσκοι εὐτρεπισμένοι, διερχόμενοι διὰ κλοιῶν ἐστερεωμένων εἰς τὰ ἀκροκέραια καὶ ἐπακουμβῶντες ἐπὶ τῶν μεγάλων κεραιῶν καὶ τῶν τῶν δολώνων. Προβαλλόμενα ἔξω καὶ πλαγίως τῶν κεραιῶν τὰ δοράτια χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἄρτησιν καὶ τὴν εἰς αὐτὰ πόδωσιν τῶν παριστίων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δορατοθήκη (ἡ)· ἡ θήκη τῶν δοράτων.

δορατομαχία (ἡ)· ἡ διὰ δοράτων μάχη, διαδορατισμός.

δορατόρρυγχος (ὁ) (Doratorhynchus Seeley) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *πτεροσαύρων ἑρπετῶν*. Λείψανα των εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Purbeck τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

δορατοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων δόρυ, δορυφόρος.

Δορβιτσιά [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Πυλήνης τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 402. Δ. Ε. Μ.

—[*Ἱστορ.*] Τὴν *Δορβιτσιάν*, ἐκτισμένην εἰς τὰς ΒΑ κλιτῦς τοῦ βουνοῦ Καρδα ἄ., ἀντερείσματος τῆς μεγάλης ὀροσειρᾶς τῆς Παπαδιᾶς, ἐπυρπόλησε τῷ 1823 ὁ Σκόντρα παρὰ κατερχόμενος ἐκ Καρπενησίου πρὸς τὸ Μεσολόγγιον. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅμως τὸ χωρίον ἐπανεκτίσθη. Δ.Ν.Λ.

Δοργιάν [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ μεταξὺ τῶν χωρίων Δαδιᾶ καὶ Λευκίμης τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου ἐν τῷ νομῷ Ἕβρου ἐκτεινομένου δάσους, καταφύτου ἐκ πευκῶν (πεύκης τῆς λαρικοειδοῦς καὶ πεύκης τῆς χαλεπίου). Σήμερον καλεῖται δάσος *Δαδιᾶς Λευκίμης*. Α. Θ. ΣΑΜ.

Δορδανλή [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Πανοχώρι.

Δορδόνη (Dordogne) [*Γεωγρ.*]. Νομὸς καὶ πόλις τῆς Γαλλίας (βλ. Ντορντόνη).

δορέμη (ἡ) [*Βοτ.*]· βλ. δώρημα.

δορθεσία (ἡ) (Dorthesia) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκιδῶν*. Αἱ δορθεσίαι διακρίνονται κυρίως ἐκ τῶν κεραιῶν των, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐξ ἐννέα ἀρθρώσεων. Ζῶσι περίπου ἓν ἔτος καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὑφίστανται πέντε ἕως ἓξ μεταμορφώσεις. Οἱ ἄρρενες ἀναφαίνονται μόνον κατὰ τὸν Σεπτέμβριον καὶ μόλις μετὰ τὴν τρίτην ἢ τετάρτην μεταμόρφωσιν. Οἱ ἄρρενες εἶναι πάντοτε ὀλιγαριθμότεροι καὶ μικρότεροι τῶν θηλέων καὶ τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν, εἶναι ταχύτατοι καὶ ἵπτανται εὐχερέστατα ἀπὸ τῆς μιᾶς θηλείας εἰς τὴν ἑτέραν, ὅπως γονιμοποιήσωσι ταύτας καὶ εἶτα ἀποσύρονται ἐπί τινος ἄνθους, ὅπου ἐπαναπαύονται τρεφόμενοι ἐκ τοῦ νέκταρος τούτου. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

Δόρια (Doria)· βλ. Ντόρια.

δορία (ἡ) (Dorie) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ κιτρίνου ζωηροῦ χρώματος ἄνθη κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Γνωστὰ 60 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

δοριάλωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δορὶ ἁλούς, ὁ διὰ πολέμου κυριευθεὶς ἢ συλληφθείς: «δοριάλωτος χώρα», «δοριάλωτος Ἑκάβη».

Δοριανός, *Ἰωάσαφ*. Ἱερωμένος, πρὸς ὃν ἀπευθύνονται τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀκμάσαντος Μαξίμου Μαργουνίου. —Π.

δορίδαι (οἱ) (Doridae) *Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων ὀπισθοβραγχίων* περιλαμβάνον τὰ εἴδη: *δορὶς ἐξαβράγχιος, κερατόσωμον* καὶ *χρωμοδορίς*. Τὰ μαλάκια τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς κόγχης, τῆς ἄνευ κεραιῶν ἢ προσαρτημάτων κεφαλῆς καὶ τοῦ εἰς ρύγχος καταλήγοντος στόματός των. Δ. Ν. Π.

δορίδιον (τό) Doridium [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δοριδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, ᾠοειδές, κεφαλικὸν δίσκον κολοβὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ ἀμβλὺν πόδα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Δ.Ν.Π

δοριδοψίδαι (οἱ) (Doridopsidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων δερματοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ δορίδοψις (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

δορίδοψις (ἡ) (Doridopsis) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δοριδοψιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα γυμνὰ καὶ μαλακῆς συστάσεως μὲ βραχείας κεραίας. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Δοριζᾶτα [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Καραβάδου* τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 48.

δορικτησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι δορίκτητον, ἀπόκτημα διὰ πολέμου.

δορίκτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δορὶ κτηθείς, ὁ διὰ πολέμου ἀποκτηθείς, δοριάλωτος.

δορικτήτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ διὰ τοῦ δόρατος, διὸ πολέμου ἀποκτῶν τι, κατακτητής, νικητής.

Δορίμαχος ἢ *Δορύμαχος* (*καὶ παρὰ Πολυβίῳ Δωρίμαχος, υἱὸς τοῦ Νικοστράτου*). Αἰτωλὸς στρατηγὸς γεννηθεὶς ἐν Τριχωνίᾳ κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας διεκρίνετο διὰ τὸν ὁρμητικόν του χαρακτῆρα καὶ διὰ τὴν πλεονεξίαν του. Τῷ 221 π. Χ ἀπεστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος του εἰς τὴν Φιγαλίαν, ἡ ὁποία ἦτο σύμμαχος τῶν Αἰτωλῶν, διὰ νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας της καὶ κυρίως διὰ νὰ κατασκοπεύῃ τὰς κινήσεις τῶν Πελοποννησίων. Ἀντὶ τούτου ὑπέθαλπε πειρατάς, οἱ ὁποῖοι ἐμάστιζον τὴν Μεσσηνίαν, λαμβάνων μερίδιον ἐκ τῶν πειρατειῶν, συγχρόνως δὲ διεβουκόλει τοὺς Μεσσηνίους μὲ παντοίας ὑποσχέσεις, ἕως ὅτου οὗτοι ἐξοργισθέντες τοῦ ἐφέρθησαν σκαιῶς. Ὁ Δορίμαχος, βαρέως φέρων τὸν προσβολήν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ἐξήγειρε τοὺς συμπατριώτας του εἰς πόλεμον ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων, καθ' ὧν καὶ ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Σκόπα. Οἱ Μεσσήνιοι, συμμαχήσαντες καὶ μετ' ἄλλων Πελοποννησίων, ἀντεπεξῆλθον κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνικήθησαν παρὰ τὴν Καφύαν τῆς Ἀρκαδίας. Τῷ 220 εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ κατέστρεψε τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης, τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Θεσσαλίας, ὁπόθεν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ ἀποκρούσῃ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον Γ' εἰσβαλόντα εἰς τὴν Αἰτωλίαν. Τῷ 218 ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατόπιν πολλῶν ἄλλων πολέμων ἐξελέγη τῷ 204 ὑπὸ τῆς πατρίδος του νομοθέτης, τῷ δὲ 196 ἐστάλη ἐπὶ κεφαλῆς ἀποστολῆς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον τὸν Ἐπιφανῆ. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

δορίς *—ίδος* (ἡ)· (ἀρχ.) τὸ ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξεδέρομεν, μαχαίριον κατάλληλον διὰ γδάρσιμο

δορίς (ἡ) (Doris) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δοριδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μικροῦ ἢ μεγάλου μεγέθους, μὲ σῶμα ἐλλειψοειδὲς ἢ ἀπεστρογγυλωμένον καὶ χειλικὰς προσαρτηρίδας ἀνακλωμένας καὶ ἀνεπιτυμένας. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Δορίσκος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παραθαλασσία πεδιὰς καὶ ὁμώνυμος πόλις μετ' ἰσχυροτάτου φρουρίου, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κικόνων, πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VII. 59). τὸ φρούριον τοῦτο ἔκτισεν ὁ Δαρεῖος τῷ 512 π Χ, ὅτε ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν, τὸ ἐφωδίασε δὲ μὲ πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸν στρατόν. Ἦτο πράγματι τόσον μέγα, ὥστε κατὰ τὸν Πλίνιον, ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ 10.000 ἀνδρῶν. Τῷ 480 π. Χ. διερχόμενος ἐκεῖθεν ὁ Ξέρξης κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀφῆκεν ὕπαρχον Μασκάμην τὸν Μεγαδόστεω, ἐγκατέστησας ἰσχυρὰν περσικὴν φρουράν. Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Περσῶν καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν ἐξ Εὐρώπης, ὁ Δορίσκος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Θρᾳκῶν. Τῷ 346 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ Φιλίππου, τοῦ πατρὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὑπελήφθη δὲ ἡ κατάληψις αὐτοῦ ὡς ἐπέμβασις εἰς τὰ ἀθηναϊκὰ συμφέροντα (*Δημ.* 8,64—9,15—10,8—19,156—334. *Αἰσχ.* 3,32, μολονότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ θέσις δὲν ἀνῆκέ ποτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τὸ φρούριον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὠνομάζετο καὶ *Δορίσκου τεῖχος*. Τῷ 200 π. Χ κατελήφθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε' μετὰ τῶν γειτονικῶν πόλεων Μαρωνείας καὶ Αἴνου. Ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Δορίσκου ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης Τραϊανὸς (98—117 μ. Χ.) ἔκτισε τὴν *Τραϊανούπολιν*.

Ἡ σπουδαιότης τῆς θέσεως ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἐκεῖ ἐγκατάστάσεως φρουρίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ κατέχοντες ἠδύναντο νὰ στρέφωνται πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν. Παρὰ τὰ ἐρείπια αὐτῆς κεῖται τὸ χωρίον *Ρουμτζίκ*, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θράκης μετωνομάσθη *Δορίσκος*. Ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν κοινότητα καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀλεξανδρουπόλεως τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἀριθμοῦσαν 1928) 450 κατοίκους. Παράγει δημητριακὰ καὶ συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῶν Φερρῶν χλμ.5) καὶ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως (χλμ. 20). —Μ.

δορκάδειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀνήκων εἰς δορκάδα, ὁ τῆς δορκάδος: «δορκάδειον δέρμα».

δορκάδιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *δορκάς*, μικρὰ δορκάς.

δορκαδιον (τό) (Dorcadium) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκερων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον καὶ χρῶμα ὑπέρυθρον, μελανὸν ἢ φαιόν, κεκοσμημένον ὑπὸ ἐπιμήκων λευκῶν ραβδώσεων. Ζῶσιν ἐπὶ τῶν πετρῶν καὶ εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις, αἱ δὲ κάμπαι των ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ἰδίως τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀγρωστοειδῶν, τὰ ὁποῖα καὶ κατατρώγουσιν. Ἐκ τῶν 150 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δορκάδιον τὸ κοινὸν* (Dorcadium vulgare), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸ φθινόπωρον. Δ. Ν. Π.

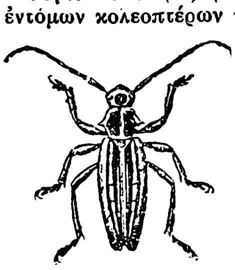

Δορκάδιον τὸ κοινόν.

δορκαθήριον (τό) (Dorcatherium Kaup) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τραγουλιδῶν σεληνοδοντίων ὀνυχωτῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας μειοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου τῆς Εὐρώπης καὶ ἐντὸς πλειοκαινικῶν στρωμάτων τῶν Ἰνδιῶν. Γ. Κ. Γ.

Δορκάνου, *μονή* —. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς μονῆς Βουλκάνου (βλ. λ.), ἀπαντῶσα ἐν σιγιλλίοις.

δορκὰς (ἡ) ἢ *ζορκάς*, κοιν. *ζαρκάδι* (Cervus capreolus) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μηρυκαστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀντιλοπιδῶν*. Ἡ δορκὰς φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Μῆκος τοῦ σώματος ἑνὸς περίπου μέτρου, κεφαλὴν ἐπιμήκη, ὦτα μακρὰ ἀπολήγοντα εἰς ὀξεῖαν κορυφὴν καὶ ἀποκλίνοντα πρὸς τὰ ἔξω. Μόνον ὁ ἄρρην (ὁ *δόρκος*) φέρει κέρατα, τριφυῆ, συμπαγῆ, πίπτοντα τὸ φθινόπωρον καὶ φυόμενα ἐκ νέου τὸν χειμῶνα. Λαιμὸς μακρὸς καὶ λεπτὸς πλαγίως ἀνορθούμενος, οὐρὰ βραχυτάτη, μὴ ὁρατὴ μακρόθεν, σκέλη λεπτὰ καὶ ὑψηλά, πόδες $^2/_3$ μὲ χηλάς, ἐκτὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι δύο βραχύτατοι δάκτυλοι κρεμάμενοι, μὴ ἐγγίζοντες τὸ ἔδαφος, τρίχωμα βραχὺ καὶ λεῖον κατὰ τὸ θέρος, μακρότερον κατὰ τὸν χειμῶνα, χρωματισμὸς καστανόφαιος ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου μέχρι τοῦ ἔαρος, ἐρυθρόφαιος ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ φθινοπώρου, μὲ τὴν πρόοδον τοῦ θέρους καθιστάμενος ἐρυθρότερος· ρύγχος μελανόν, ἰσχία λευκὰ ὡς καὶ τὸ κάτωθεν μέρος τῆς οὐρᾶς της. Λευκαί, στικταὶ καὶ μέλανες δορκάδες εἶναι σπάνιαι. Τὰ νεογνά της εἶναι λευκόστικτα. Ἡ φωνή της εἶναι βραχὺ μηκυθμό, ἐνίοτε θρηνῶδες.

Ἡ δορκὰς τρώγει λεπτὴν χλόην καὶ χόρτα, τριφύλλιον, ἀγριοκράμβην, βρίζαν καὶ διαφόρους ἄλλους καρποὺς τῶν ἀγρῶν, τρυφεροὺς βλαστοὺς φυλλοφόρων δένδρων, μηδ' αὐτῶν τῶν βελονοφόρων ἐξαιρουμένων, βαλάνους δρυὸς ἢ ὀξύας, μύκητας, οἶνα κτλ. Ἐπικρατεῖ ἡ κυνηγετικὴ παράδοσις, ὅτι τρώγουσι ἄγνωστόν τι χόρτον καταλυμβάνεται ὑπὸ παραφροσύνης. Ζῇ εἰς ὀρεινὰ καὶ πεδινὰ δάση, τὸ θέρος ἀνέρχεται εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη, τὸν δὲ χειμῶνα κατέρχεται εἰς τὰ χαμηλώματα. Κατὰ τὴν ἡμέραν καταφεύγει εἰς σύδενδρα μέρη, περὶ τὴν ἑσπέραν ἀναφαίνεται εἰς τὰ μαδαρὰ τοῦ δάσους. Ζῇ κατ' ἀγέλας ἀπὸ 3—12 ἄτομα ἀκολουθοῦμενα καὶ ὑπὸ τῶν νεογνῶν των, ὅταν ἔχωσι τοιαῦτα. Τρεῖς ἢ τέσσαρες δορκάδες ἔχουσιν ἕνα ἄρρενα ὡς ἀρχηγόν, τὸν δόρκον, ὁ ὁποῖος μετ' ἐξαιρετικῆς προσοχῆς προνοεῖ περὶ ἀσφαλοῦς τόπου βοσκῆς καὶ διαμονῆς. Ὁ δόρκος εἶναι ἐξυπνότατον καὶ συνετώτατον ζῷον, χάριεν καὶ φιλοπαίγμον. Οἱ δόρκοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀργασμοῦ των καθίστανται ἀγριώτατοι. Ἡ δορκὰς ὀργᾷ κατὰ τὸ τέλος Ἰουλίου ἢ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου καὶ τίκτει κατὰ Μαΐον ἢ Ἰούνιον ἓν ἢ δύο καὶ σπανίως τρία νεογνά. Τὰ νεογνὰ περιπατοῦσιν ἅμα τῇ γεννήσει των, τρώγοντα πρὸς τῷ γάλακτι τῆς μητρός των καὶ ὀλίγην φυσικὴν οὐσίαν. Ἡ μήτηρ των κρύπτει αὐτὰ ἐπὶ τινα χρόνον εἰς σύδενδρα

Digitized by Google

μέρη, ἐπαγρυπνεῖ μετ' ἐξαιρετικῆς φιλοστοργίας ἐπ' αὐτῶν καὶ προστατεύει ταῦτα μὲ σπανίαν αὐτοθυσίαν. Τὸ χρῶμα τῶν νεογνῶν ἐπὶ 4—5 μῆνας εἶναι βαθύτερον μὲ λευκὰ στίγματα, ἅτινα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαλείφονται, μέχρις οὗ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τοῦ κανονικοῦ. Τὸ βάρος τοῦ ἄρρενος εἶναι 15—20 ὀκάδες. Τὸ θῆλυ εἶναι μικρότερον τοῦ ἄρρενος ὡς πρός τε τὸ βάρος καὶ τὴν καθ' ὅλου σωματικὴν διάπλασιν. Ἡ δορκάς, ὅπου δὲν καταδιώκεται, εἶναι ἀπτόητος καὶ ἀπονήρευτος, προσεγγίζουσα καὶ εἰς ἀναπεπταμένους καὶ καλλιεργημένους τόπους. Μικρὰ συλλαμβανομένη ἐξημεροῦται εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε δὲν ἐπανέρχεται πλέον εἰς τὴν ἀγρίαν κατάστασιν. Ἡ ὀξύτης τῶν ὀφθαλμῶν της καὶ ἡ καταπληκτικὴ ταχύτης τῶν ποδῶν της προστατεύουσιν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Τὴν ἐξαιρετικὴν ταχύτητά της ἀπηθανάτισαν τὰ δημώδη ᾄσματα τῆς Ἑλλάδος. **Φ. Δ. Γ.**

— *[Κυνηγ.]* Αἱ δορκάδες εὑρίσκοντο πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἡ ἀποψίλωσις τῶν δασῶν καὶ ἡ ἀμέθοδος καὶ ἀπηνὴς κυνηγετικὴ δίωξις περιώρισε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν καὶ τοὺς τόπους τῆς ὑπάρξεώς των. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰσχύοντος περὶ θήρας νόμου καὶ πρὸς προστασίαν τῶν διασωζομένων ἔχει ἀπαγορευθῆ ἐπ' ἀόριστον χρόνον τὸ κυνήγιον τῶν δορκάδων. Ἀπαντῶσι δὲ τοιαῦται ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι: εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἄρτης, Βονίτσης, Δωρίδος, Εὐρυτανίας, Τριχωνίας, τὰς περιφερείας: Βάλτου, Δαφνησίων, Δομοκοῦ, Κερασόβου, Λεβαδείας, Μολόχας, Μεσολογγίου, Ναυπάκτου, Νηλέως, εἰς τὰ ὄρη: Καλλίδρομον, Οἴτην, Ὄθρυν, Τυμφρηστόν, τὰ δάση: Ἀρακύνθου, Βαρνακόβης, Κονταρᾶ, Ζούρας, κ. ἄ. Ἐν Θεσσαλίᾳ: εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀγυιᾶς, Ἁλμυροῦ, Βόλου, Καλαμπάκας, Λαρίσης καὶ Τρικκάλων, τὰς περιφερείας: Ἐλασσῶνος, Καρδίτσης, Σερβίων, τὰ δάση: Ἀθαμάντων, Αἰθήκων, Δραγοβιτσίου. Καστανέας, Κοθωνίων, Κόττορης, Κρανέας Μαλακασίου, Μπούρσιανης, Παραληθαίων, Φαρκαδόνος. Ἐν Δυτικῇ Μακεδονίᾳ: εἰς τὰς περιφερείας Βερροίας, Γρεβενῶν, Ἐδέσσης, Ἰσβόρου, Καρατζόβης, Καστοριᾶς, Κατερίνης, Λαγκαδᾶ, Νιαούσης, Πολυγύρου, Σιατίστης, Φλωρίνης, εἰς τὸ δάσος Σιθωνίας ἰδίως. Ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ: εἰς τὰς περιφερείας Δράμας, Νιγρίτης, Σερρῶν καὶ Σιδηροκάστρου, τὰ δάση: Ἀϊντερσὶν καὶ Φρασταίνης. Καὶ τέλος ἐν Θρᾴκῃ: εἰς τὰς περιφερείας Ἀλεξανδρουπόλεως, Κομοτινῆς, Ξάνθης, Σουφλίου καὶ τὰ δάση: Καζανλῆ, Κελεμπέκ, Σεβρὶ-τεπὲ καὶ Σοὺς-τεπέ. Εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἔνθα ἄλλοτε ὑπῆρχον δορκάδες, ἐξέλιπον τέλεον. Ὁ ἰσχύων περὶ θήρας νόμος προβλέπει οὐ μόνον εἰς τὴν προστασίαν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν δορκάδων, ἔνθα ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐγκλιματισμὸν τοιούτων, ἔνθα ἐξέλιπον.

Τὸ δέρμα τῆς δορκάδος κατεργαζόμενον ἀποτελεῖ κόσμον αἰθουσῶν, χρησιμεῦον ὡς ὑποπόδιον. Οἱ πόδες της μετὰ τῶν χηλῶν καὶ τοῦ τριχώματός των χρησιμοποιοῦνται ὡς λαβαὶ μαχαιριδίων, γαρτοκοπτήρων κτλ.. Τὰ κέρατα των ὡς κόσμος τῶν τοίχων, ὁπλοθηκῶν καὶ ὡς ἀναρτῆρες. Ἐχθροὶ καὶ διῶκται τῶν δορκάδων εἶναι ἐκτὸς τῶν κυνηγῶν αἱ ἀλώπεκες, οἱ λύκοι, αἱ ἄρκτοι, ἰδίως δὲ καταδιώκουσι τὰ νεογνὰ αὐτῶν, διότι αἱ μεγάλαι διαφεύγουσιν ἕνεκα τῆς ὠκυποδίας των. Τὸ κρέας τῆς δορκάδος ἀποτελεῖ ἐκλεκτὸν ἔδεσμα ἕνεκα τῆς τρυφερότητός του καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς γεύσεώς του, μάλιστα ὅταν δὲν ὑπερβαίνῃ κατὰ τὴν ἡλικίαν τὰ τρία ἔτη. Αἱ δορκάδες ἀνήκουσιν εἰς τὰ ὀλίγα χονδρὰ καὶ εὐγενῆ θηράματα τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κυνήγιόν των, ἐκτὸς τῆς σκοπευτικῆς δεξιότητος, ἀπαιτεῖ ταχύτητα ἐνεργείας καὶ ψυχραιμίαν κυνηγοῦ, διὰ νὰ ὑπολογίζῃ ἀκριβέστατα τὸν στόχον του πρὸς πυροβόλησιν, προσέχων εἰς τὸ ρυθμικὸν της βάδισμα ἢ μᾶλλον τὸ ρυθμικὸν της πήδημα. Διεξάγεται δὲ ἢ δι' ἁπλῆς ἐνέδρας (καρτέρι), ἀφοῦ ὁ κυνηγὸς ἐξακριβώσῃ τὸν τόπον τῆς βοσκῆς των, ἢ δι' ἐνέδρας καὶ χρήσεως ποικίλων μέσων τεχνητῶν πρὸς προσέλκυσιν (κράξιμον) εἰς τὸ μέρος τοῦ ἐνεδρεύοντος κυνηγοῦ, ὅτε συνήθως ἐμφανίζεται ὁ ἄρρην, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ τὸ θῆλυ. Διὰ τὸ κράξιμον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ φύλλον ὀξυᾶς ἀντὶ τῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ γνωστῶν μέσων κραξίματος. Ὁ κυνηγὸς προστατεύων τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν δορκάδων, ὀφείλει νὰ φείδεται τῶν θηλέων καὶ νὰ περιορίζηται μόνον εἰς τοὺς ἄρρενας, οὓς καὶ ἐκ τῶν κεράτων των καὶ ἐκ τοῦ ὄγκου των διακρίνει, διότι εἶναι μεγαλύτεροι τῶν θηλέων. Ἀποτελεσματικώτερος τρόπος τοῦ κυνηγίου τῶν δορκάδων εἶναι ὁ δι' ὁμαδικῆς κυνηγεσίας (παγάνας) διεξαγόμενος. Οἱ κυνηγοὶ τοποθετοῦνται κατ' αὐτὴν εἰς τὰς ἐξόδους τοῦ δάσους καί, ὅταν τοῦτο ἐπεκτείνηται καὶ εἰς κατωφερείας, εἰς τὰ ὑψώματα αὐτοῦ. Οἱ παγανιστάδες εἰσέρχονται ἡμικυκλικῶς ἀπὸ τὰς μπούκας τοῦ κατωφεροῦς μέρους τοῦ δάσους, παντοιοτρόπως θορυβοῦντες καὶ πυροβολοῦντες, προωθοῦντες τὰς δορκάδας πρὸς τὰς ἐξόδους ἢ τὰς ἀνωφερείας τοῦ δάσους, ἔνθα οἱ ἐνεδρεύοντες κυνηγοὶ εὑρίσκονται κεκρυμμένοι εἰς ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων καὶ εἰς παραλλήλους θέσεις χάριν ἀσφαλείας των κατὰ τὴν πυροβόλησιν, προσέχοντες νὰ μὴ πυροβολῶσι τὰ θηράματα ὄπισθεν ἐρχόμενα ὅπερ εἶναι ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς παγανιστάδες, οὐδὲ κατὰ τὰ πλάγιά των, ὅπερ ἐπικίνδυνον ἐπίσης διὰ τοὺς συνενεδρεύοντας, ἀφίνοντες ταῦτα νὰ προέλθωσι, διὰ νὰ βάλλωσι κατ' αὐτῶν πρόσθεν ἐκτὸς τῆς γραμμῆς τῆς ἐνέδρας. Αἱ γομώσεις αἱ προσήκουσαι διὰ τὰς δορκάδας δέον νὰ εἶναι ἰσχυραὶ μὲ σφαιρίδια καὶ νὰ βάλλωνται εἰς τὰ καίρια τοῦ σώματός των μέρη. Πληγωθεῖσα δορκὰς δύναται νὰ ἐκφύγῃ. Κατὰ παρατήρησιν κυνηγετικήν, πληγωμένη δορκὰς δακρύει καὶ ἐκβάλλει θρηνώδη σπαρακτικὴν κραυγήν, ἐκδηλωτικὴν πόνου.

Ἡ δορκὰς διὰ τὸ εὔγευστον τοῦ κρέατός της εἶναι περιζήτητος. Ἐκτὸς τοῦ συνήθους τρόπου μαγειρεύματος ὡς στιφάδου, γίνεται καὶ ψητὴ ἐν τῷ κλιβάνῳ μὲ χυμὸν λεμονίου, ἔλαιον καὶ τὰ παρομαρτοῦντα τούτοις μυρωδικὰ (πέπερι, ὀρίγανον, περιχυνομένη ἅμα τῇ ἐξαγωγῇ ἐκ τοῦ κλιβάνου καὶ μὲ πολτὸν ἁλιάδος), ἢ εἰς τὴν σούβλαν, ὅτε συνιστᾶται τὸ σῶμα αὐτῆς μετὰ τὸ ἁλάτισμα καὶ τὸ πιπέρωμα νὰ ἐπαλείφηται μὲ μίαν ἐπίστρωσιν ἐκ πηλοῦ κοκκινοχώματος, ἥτις κατὰ τὴν ἕψησιν στερεοποιηθεῖσα ἐκσπᾶται εὐκόλως χωρὶς νὰ θίγῃ τὸ δέρμα αὐτῆς. Ἐπίσης οἱ μηροὶ αὐτῆς ψήνονται εἰς τὴν σοῦβλαν, τὰ δὲ πλευρά της καὶ φιλέτα της παρασκευάζονται ὡς κοτολέτται. **Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ**

Δορκὰς *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Οὕτως ἐξελληνίζεται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων τὸ ἀραμαϊκὸν *Ταβιθά*, ὡς ὠνομάζετο ἡ εὐσεβὴς καὶ φιλάνθρωπος ἐκείνη Χριστιανὴ κόρη ἐν Ἰόππῃ, ἣν ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν ὁ ἀπόστολος Πέτρος (Πράξ. θ' 36—42). Ἡ μνήμη τῆς *Ταβιθὰ* ἑορτάζεται τῇ 25 Ὀκτωβρίου. **Π. Ι. Μ.**

Δορκὰς, Νέα—*[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρτερῶν (τέως Καρατζᾶ-κιοϊ) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι (1928) 277.

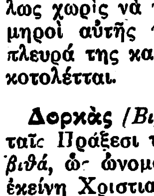

Δορκάτομον τὸ μελανόν

δορκάτομον (τὸ) (Dorcatomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξυλοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνοβιιδῶν*. Τὰ δορκάτομα ἔχουσι σῶμα βραχύ, σφαιροειδές, κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν, κεραίας κλαδώδεις, πόδας βραχεῖς καὶ πολυακανθωτοὺς καὶ χρῶμα σκοτεινόν. Ἐκ τῶν 20 γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι: *δορκάτομον τὸ μελανὸν* (Dorcatomum nigrum), ὅπερ ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς καὶ ἰδίως εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Αἱ κάμπαι τοῦ εἴδους τούτου ζῶσιν ἐπὶ ἀποσυντεθειμένων φυτικῶν καὶ ζωικῶν οὐσιῶν. **Δ. Ν. Π.**

δορκάτυπος (ὁ) (Dorcatupus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον καιθόρους μικροῦ μεγέθους ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ διαφόρων δένδρων. **Δ. Ν. Π.**

Δορκεὺς *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἱπποκόοντος. Εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Σεβροῦ ἡρῷον ἐν Σπάρτῃ. Τὰ ἡρῷα ταῦτα ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων ἐπί τινος θέσεως, ἥτις ὠνομάζετο Σέβριον, ἐγγὺς κρήνης Δορκείας καλουμένης (*Παυσ.* 15, 2). —2) Ὄνομα κυνὸς τοῦ Ἀκταίωνος (*Ὀβίδ.* Μετ. 3, 210). **ΙΑΚ. Χ. Δ.**

δορκεὺς (ὁ) (Dorceus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων* τῆς οἰκογενείας *ἐρεσιιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας τῶν περὶ τὴν ἔρημον Σαχάραν χωρῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ ποικιλοχρώμου σώματός των. **Δ. Ν. Π.**

δορκίδαι (οἱ) (Dorcidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων*, περιλαμβάνουσα πολυπληθῆ γένη διεσπαρμένα εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν, ὧν γνωστότερα τά: *δόρκος* καὶ *πλατύκερως*. **Δ. Ν. Π.**

Δόρκις. Σπαρτιάτης στρατηγός. Οὗτος, ὅτε ἀνεκλήθη εἰς τὴν Σπάρτην (477—476 π.Χ.) ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Παυσανίας, κατηγορηθεὶς ἐπὶ μηδισμῷ καὶ διὰ τὴν ἀπρεπῆ καὶ δεσποτικὴν πρὸς τοὺς συμμάχους διαγωγήν του, ἀπεστάλη μετὰ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ τῶν Ἑλλήνων στόλου, ὅστις καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Βυζαντίου ἐσυνέχιζε τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Ἐπειδὴ ὅμως συγχρόνως μὲ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Παυσανίου καὶ τὸν ἀπόπλουν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στόλου τῶν Πελοποννησίων ὄχι μόνον δὲν εἶχε διαλυθῆ ὁ ἄλλος συμμαχικὸς στόλος, ὡς ἀνέμενον οἱ Σπαρτιᾶται, ἀλλ' εἶχε ταχθῆ οὗτος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἀθηναίων (Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος), ὁ Δόρκις, μὴ ἀναγνωρισθεὶς ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου καὶ μὴ θελήσας ν' ἀποδεχθῇ τὸ τετελεσμένον γεγονός, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην, τῇ συγκαταθέσει τῶν ἀρχόντων αὐτῆς, οἵτινες ἐπεθύμουν ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς συνεχίσεως τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου καὶ διότι οὗτος ἐγίνετο ἀφορμή, κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Α' 95), νὰ διαφθείρωνται τὰ χρηστὰ ἤθη τῶν ἀποστελλομένων ὡς στρατηγῶν Λακεδαιμονίων καὶ διότι μετὰ τῶν Ἀθηναίων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους εἶχε ταχθῆ ὁ συμμαχικὸς στόλος, διετέλουν εἰς φιλικὰς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους σχέσεις. **ΚΑΥ.**

Δόρκος ὁ παραλληλεπίπεδος.

δόρκος (ὁ) (Dorcus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δορκιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους μὲ σιαγόνας μετρίου μεγέθους καὶ ἰσχυρὰς καὶ σῶμα εὔρωστον. Ἐκ τῶν 20 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι *δόρκος ὁ παραλληλεπίπεδος* (Dorcus parallelepipedus), ὅστις ἔχει σῶμα φαιομέλανον καὶ ζῇ ἐπὶ διαφόρων ξηρῶν δένδρων· αἱ κάμπαι του κατατρώγουσι τὸ ξύλον καὶ σχηματίζουσι βαθείας στοάς. Ἀπαντᾷ ἐν Ἀλγερίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι. **Δ. Ν. Π.**

Δόρκοψις ἡ λεμπρούνιος.

δόρκοψις (ἡ) (Dorcopsis) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσυποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁλματουριδῶν*, περιλαμβάνον καγκουρὼ μετρίου μεγέθους, ἰθαγενῆ τῆς Νέας Γουϊνέας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δόρκοψις ἡ λεμπρούνιος* (Dorcopsis Lembrunii), ἥτις ἔχει μῆκος 90 ἑκατοστομέτρων περίπου καὶ χρῶμα φαιοεπίξανθον. **Δ. Ν. Π.**

δορμιόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Τριτοταγὴς ἀμυλικὴ χλωράλη τοῦ τύπου $CCl_3CH(OH)C(CH_3)_2(C_2H_5)$. Εἶναι ἔλαιον ὀσμῆς καφουρᾶς καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ὑπνωτικόν. **Σ. Γ.**

δοροδόκος (ἡ)· *βλ.* δουροδόκος.

δορονίδαρις (ἡ) (Dorocidaris) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κιδαριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν ἓν εὐρωποϊκόν, ὅπερ ζῇ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον. **Δ. Ν. Π.**

δοροπόντιος (ὁ) (Doropontius) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωπεπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν ἀστεροχειριδῶν. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος *δοροπόντιος ὁ ὀδοντόκερως* (Doropontius denticornis), ὅστις ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ 1903 παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, παρασιτικῶς ζῶν ἐπὶ τῶν βραγχίων διαφόρων ἰχθύων. **Δ. Ν. Π.**

Δορόστολον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* *βλ.* Δορύστολον.

δορπία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν τριῶν ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας διήρκει ἡ ἑορτὴ τῶν *Ἀπατουρίων* ἐν Ἀθήναις. Ὠνομάσθη οὕτως ἕνεκα τῶν δείπνων (δόρπων), τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον χώραν κατ' αὐτήν.

δόρπον (τὸ) καὶ *δόρπος* (ὁ) (ἀρχ.), τὸ νυκτερινὸν φαγητόν, τὸ δεῖπνον.

δορστενία (ἡ) (Dorstenia) *[Ζῳολ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μορεϊδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι θάμνοι ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ριζικά, μὲ γαλακτώδη χυμὸν καὶ ἄνθη μονόοικα, περιβαλλόμενα ὑπὸ ἀπεστρογγυλωμένου περιανθίου ἀκανθωτοῦ καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δορστενία ἡ βραζιλιανὴ* (Dorstenia brasiliensis), τῆς ὁποίας αἱ ρίζαι εἶναι γνωσταὶ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς Βραζιλίας ὡς θεραπεύουσαι τὰ δήγματα τῶν ἰοβόλων ὄφεων καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὡς διαφορητικὰ καὶ ἀντισηπτικὰ φάρμακα. **Δ. Ν. Π.**

Δὸρτ-γιὸλ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν παραλίων τῆς τουρκικῆς Κιλικίας ἐν τῷ νομῷ Ἀδάνων, γνωστὴ ἐκ τῆς σφαγῆς τῶν Ἀρμενίων κατοίκων της τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1909. **Ν. Μ.**

Δορτικὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, τῆς ἐπονομασθείσης ἀργότερον «Dacia Ripensis», ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγραφ. III 9, 3) καὶ ἄλλων. Ἔκειτο, κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν Ὁδοιπορικῶν ἀναφερομένας ἀποστάσεις, ὄχι μακρὰν τῆς συμβολῆς τοῦ Τιμάκ (Timacus), παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως, παρὰ τὴν νῦν Rakovitza, ὅπου φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως. **Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ**

Digitized by Google

δόρυ (τό)· γεν. καὶ δοτ. *δόρατος,—ι,* ἢ *δούρατος,—ι,* ἀλλὰ καὶ *δορός,—ί,* ἢ *δουρός,—ί.* Ἀρχικῶς ἡ λέξις ἐσήμαινε: ξύλον. δένδρον, ξύλινον στέλεχος, βραδύτερον δὲ τὸ πολεμικὸν ὅπλον τὸ ἀποτελούμενον ἐκ ξυλίνου κοντοῦ μετ' αἰχμῆς μεταλλίνης· κοιν. *κοντάρι.*

— *[Ἀρχ.]* Τὸ *δόρυ,* κυριώτατον ἐπιθετικὸν ὅπλον τῶν ἀρχαίων πολεμιστῶν, ἀπετελεῖτο ἐκ κυλινδρικοῦ ξυλίνου κοντοῦ, ποικίλλοντος μήκους καὶ πάχους ἱκανοῦ νὰ δράττηται καλῶς ὑπὸ τῆς δεξιᾶς, ἐν ᾗ ἐφέρετο, καὶ τῆς μεταλλίνης αἰχμῆς (ἐπιδορατίδος), ἥτις προσηρμόζετο εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον αὐτοῦ. Ἦτο δὲ ἐν χρήσει παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς. Παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῶν πεζῶν χρησιμοποιουμένου, ὑπῆρχεν εἰδικὸν δόρυ, λίαν μακρόν, δι' οὗ ὡπλίζοντο οἱ ναῦται. Αἰγυπτία δέ τις θεότης εἰκονίζεται φέρουσα δόρυ ἀρκοῦντως βραχύ, ἔχον κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον εἶδος λαβῆς. Παρὰ τοῖς Φοίνιξιν οἱ πολεμικοὶ θεοὶ καὶ οἱ πεζοὶ στρατιῶται φέρουσι δόρυ, οἱ δὲ ἱππεῖς ἀντὶ ἑνὸς δύο δόρατα. Οἱ Χετταῖοι πολεμισταί, εἴτε πεζοί, εἴτε ἔφιπποι, εἴτε ἐφ' ἅρματος, δὲν ἀποχωρίζονται τοῦ δόρατος. Δορυφοροῦσιν ὡσαύτως καὶ οἱ Μῆδοι. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι παρὰ τοῖς Πέρσαις οἱ σωματοφύλακες τοῦ μεγάλου βασιλέως, τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, ἔφερον δόρυ. Χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦ περσικοῦ δόρατος εἶναι τὸ μέγα μῆκος καὶ ἡ κατὰ τὸν πόδα αὐτοῦ διακοσμητικὴ σφαῖρα. Ποικίλη εἶναι ἡ μορφὴ τοῦ δόρατος παρ' Ἕλλησιν. Ὁ κοντὸς αὐτοῦ κατεσκευάζετο συνήθως ἐκ μελίας (δόρυ μείλινον Ἰλ. Α, 666) ἢ ἐκ κρανείας (κράνεια, *Εὐρ.* Ἀποσπ. 782). Εἰς τὸ ἓν ἄκρον τοῦ κοντοῦ προσημόζετο ἀρχαιότατα μὲν αἰχμὴ χαλκῆ (δόρυ χάλκεον, Ἰλ. Ν. 247), ἐν τοῖς ὑστέροις δὲ χρόνοις καὶ ἐξ ἄλλων μετάλλων, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἄκρον μετάλλινος κῶνος ὀξὺς καὶ αἰχμηρός, οὐρίαχος (Ἰλ. Ν. 443), σαυρωτὴρ Ἰλ. Κ, 153), στύραξ Ξεν. Ἑλλ. 6,2, 19) κατάλληλος, ἵνα ἐμπηγνύηται εἰς τὸ ἔδαφος. Τοῦ σαυρωτῆρος, ὅστις ἔστιν ὅτε ἦτο πεπλατυσμένος ἐν σχήματι πτεροῦ ἢ κώπης, ἐγίνετο χρῆσις καὶ πρὸς ἐπίθεσιν. Ἡ δὲ ἐπιδορατὶς ἐποίκιλλε κατά τε τὸ μῆκος καὶ τὴν μορφήν. Τὸ μὲν μῆκος ἔφθανε μέχρι 0,267 μ., τὸ δὲ σχῆμα αὐτῆς ἦτο στρογγύλον, τριγωνικόν, φυλλοειδές, ἐπιμηκὲς ἢ λογχοειδές. Τὸ δόρυ ἦτο τὸ κανονικὸν ὅπλον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ πολεμικοὶ θεοὶ οὗτοι Ζεύς, Ἄρης Ἀθηνᾶ, φέρουσι δόρυ. Οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες ἔφερον συνήθως δύο δόρατα (Ὀδ. α, 256) ἐπέχοντα θέσιν ἀκοντίων (παλτά). Ἕλληνες ὁπλῖται καὶ ἱππεῖς δὲν ἐννοοῦνται ἄνευ δόρατος. Λίαν μακρὸν ἦτο τὸ ναυτικὸν δόρυ (ναύμαχα δόρατα Ἡροδ. 7,89). Δύο βραχέα δόρατα ἔφερον οἱ πεζοὶ τῶν Θεσσαλῶν καὶ οἱ πελτασταὶ τοῦ Ἰφικράτους. Περίφημον δὲ κατέστη τὸ δόρυ τῆς μακεδονικῆς φάλαγγος, ἡ *σάρισσα,* μήκους 7 μ. περίπου, δι' ἧς ὡπλίζοντο αἱ ἐν τῇ φάλαγγι σειραὶ τῶν μαχητῶν. Ἡ χρῆσις τοῦ δόρατος ἦτο γενικὴ καὶ παρὰ τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας, οἷον Ἐτρούσκοις, Σαμνίταις καὶ Ρωμαίοις (hasta). Παρὰ Ρωμαίοις τὸ δόρυ εἶναι σύμβολον τοῦ πολέμου. Δόρυ καθημαγμένον καὶ κεκαυμένον ἐρρίπτετο εἰς τὸ ἔδαφος τῶν ἐχθρῶν τῆς Ρώμης πρὸς δήλωσιν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔπεμπον δόρυ εἰς Ρώμην πρὸς δήλωσιν τῆς διαρρήξεως τῶν συνθηκῶν. Οἱ ἡττημένοι καὶ οἱ αἰχμάλωτοι διήρχοντο κάτωθεν δόρατος εἰς ἔνδειξιν ἐσχάτης ταπεινώσεως καὶ ἐξευτελισμοῦ. Ἡ πολεμικὴ λεία ἐπωλεῖτο sub hasta. Δόρυ ἐδίδετο τιμητικῶς τῷ πρώτῳ ἐν τῇ μάχῃ νικητῇ, hasta pura, στερούμενον αἰχμῆς. Τὸ δόρυ ἦτο προσέτι παρὰ Ρωμαίοις ἔνδειξις θείας ἢ βασιλικῆς προελεύσεως ἢ δυνάμεως. Ἡ χρῆσις τοῦ δόρατος εἰσάγεται καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς· εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ παράστασις τῶν στρατιωτικῶν ἁγίων καὶ ἰδίως τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ἁγίου Γεωργίου μετὰ δόρατος (λόγχη, κοντάριον), οὗ ὁ σαυρωτὴρ ἐνίοτε μετασχηματίζεται εἰς σταυρόν. Τὸ δόρυ διατηρεῖται μέχρι τῆς ἐφευρέσεως τῶν πυροβόλων ὅπλων ὡς ἀγχέμαχον ὅπλον. Κατὰ τοὺς νεωτέρους τέλος χρόνους, λαβὸν διακοσμητικὸν χαρακτῆρα, φέρεται τιμητικῶς ὑπὸ ὡρισμένων στρατιωτικῶν σωμάτων τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

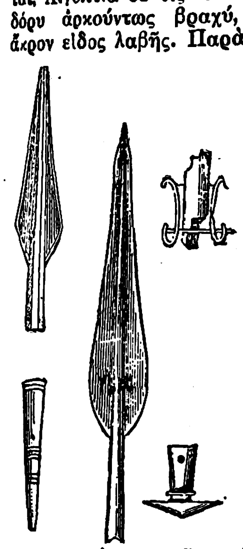

Αἰχμαὶ καὶ σαυρωτῆρες ἐγχειριδίων δοράτων.

Πολεμιστὴς ὡπλισμένος διὰ δόρατος.

— *δόρυ ναύμαχον [Ναυτ.]* (γαλλ. pique d'abordage, ἀγγλ. boarding pike). Ὅπλον, ὡς τὸ δόρυ τῶν ἀρχαίων, ἀποτελοῦν μετὰ τῆς ναυμάχου σπάθης, τοῦ πιστολίου καὶ τοῦ ναυμάχου πελέκεως τὸν ὁπλισμὸν τῶν ἀγημάτων τῆς ἐμβολῆς, κατὰ τὰς ναυμαχίας τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Μέχρι καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διετηρεῖτο εἰς τὰ ξένα ναυτικὰ τὸ ναύμαχον δόρυ, λόγῳ σχέσεως πρὸς τὰς παλαιὰς παραδόσεις, ὡς ὅπλον τάχα τῶν πρὸ τῆς αἰθούσης τοῦ κυβερνήτου σκοπῶν. Σ. Ε. Λ.

Δόρυ *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ὡς «κάστρον τὸ Δορὸς τῆς Γοτθίας» καὶ «φρούριον τὸ Δόρος». Ἔκειτο ἐπὶ ἀποκρήμνου ἀκτῆς, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ σημερινοῦ ὄρους Τσατὺρ-ντὰγ καὶ τὸν ποταμὸν Σιλγκίρ. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε κατασκευάσει περὶ αὐτὴν ὀχυρὸν φρούριον. Κατόπιν περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Χαζάρων, πρὸς τοὺς ὁποίους τὸ Βυζάντιον ἀπέστελλεν ἐπίσκοπον. Ἦτο πλουσιωτάτη καὶ κέντρον ἀκμαίου ἐμπορίου δημητριακῶν, λαχανικῶν καὶ ὀπωρῶν.

δορυάλωτος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ἐσφαλμένη γραφὴ τοῦ δοριάλωτος (βλ. λ.).

δορυανθὲς (τὸ) (Doryanthes) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαρυλλιδοειδῶν.* Τὸ γένος περιλαμβάνει πόας πολυετεῖς, ὧν τινες λίαν κοσμητικαί. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *δορυανθὲς τὸ ἔξοχον* (Doryanthes excelsum), πόα ἰθαγενὴς τῆς Νέας Οὐαλίας, καὶ *δορυανθὲς τὸ παλμέριον* (Doryanthes palmerii), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Κουινσλάνδης. Δ. Ν. Π.

Δορυανός, *Ἰωάννης.* Ἕλλην βιβλιογράφος ζήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Τὰ βιβλιογραφικά του ἔργα ἀναφέρονται εἰς τὰ ἔτη ἀπὸ 1558—1579. Ἐν σῳζομένῳ κώδικι τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Σκοπέλου ὑπάρχει αὐτόγραφον αὐτοῦ βιογραφικὸν σημείωμα, διὰ τοῦ ὁποίου μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τῷ 1566 ἐγένετο μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τῶν Ἀτζωνῶν, ὀνομασθεὶς *Ἰωάσαφ,* τῷ δὲ 1567 ἐχειροτονήθη ἱερεύς, ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ζακύνθου Παχωμίου.

δορυασπίδη (ἡ) (Doryaspide) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν,* περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

δορυβόλος (ἡ) ἢ *δορυβόλον* (τὸ) *[Ἀρχ.].* Ἀφετηρία μηχανή, ἐξακοντίζουσα δόρατα· εἶδος καταπέλτου βλ. λ.).

δορύδερμον (τὸ) (Dorydermon) *[Παλαιοζ.].* Γένος ἐκλειψάντων σπόγγων τῆς οἰκογενείας τῶν *μεγαμορινιδῶν,* ἀπολιθώματα τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν εἰς τὰς κρητιδικὰς διαστρώσεις τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Δ. Ν. Π.

δορύδιον (τὸ) (Dorydium) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκιδιδῶν,* περιλαμβάνον ἔντομα ἐπιμήκη μὲ κεφαλὴν κωνικὴν καὶ κεκαλυμμένην κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς τμῆμα ὑπὸ τοῦ προθώρακος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δορύδιον τὸ παράδοξον* (Dorydium paradoxum), ὅπερ ἔχει χρῶμα φαιοπυρρὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ πέριξ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

δορυδρέπανον (τὸ) *[Ἀρχ.].* Μέγα δόρυ ἔχον δρεπανοειδῆ αἰχμήν, ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατὰ τὰς ναυμαχίας. Τὰ δόρατα ταῦτα ἐκρεμῶντο ἀπὸ τῶν ἱστῶν διὰ σχοινίων ἰσχυρῶν καὶ ὠθοῦντο πρὸς τὰ πρόσω καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ *κριοί.* Ἐὰν κατώρθουν δι' αὐτῶν νὰ συλλάβωσι τὰς κεραίας, τὰ ἱστία καὶ τὰ ἐξαρτήματα τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου, ἀπεμακρύνοντο κωπηλατοῦντες ταχέως, ὅπως ἀποκόψωσιν ἢ καταρρίψωσιν αὐτὰ μεθ' ὃ ἐπιπίπτοντες ἐπήδων ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Τὰ δορυδρέπανα μετεχειρίσθη ἐπιτυχῶς ὁ Καῖσαρ κατὰ τοῦ στόλου τῶν Βενετῶν τῆς Βρετάνης (κόλπος τοῦ Μορμπιάν). Κ. Ι. Β.

Δορυκλείδας. Ἀρχαιότατος Σπαρτιάτης γλύπτης, μαθητὴς κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Διποίνου καὶ τοῦ Σκύλλιδος. Φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποίει ἐν τῇ πλαστικῇ τὸν χρυσὸν καὶ τὸ ἐλεφαντοστοῦν. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ἔργον τοῦ Δορυκλείδου ἀπεικονίζον τὴν Θέμιδα ὡς μητέρα τῶν Ὡρῶν καὶ ἀποκείμενον παρὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἥρας ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς Ὀλυμπίας. Ἀδελφὸς τοῦ Δορυκλείδου ὑπῆρξεν ὁ γλύπτης Μέδων. Ι. Μ. Π.

δορύκνιον (τὸ) (Dorycnium) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων,* περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς ἢ φρύγανα. Τὸ γένος περιλαμβάνει 10 εἴδη, ὧν γνωστότερα: *δορύκνιον τὸ ἑλληνικὸν* (Dorycnium graecum), κοινότατον καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ ἰδίως εἰς τὸ Μεσολόγγιον, *δορύκνιον τὸ ὄρθιον* (Dorycnium erectum), ὅπερ ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, *δορύκνιον τὸ δασὺ* (Dorycnium hirsutum). καὶ *δορύκνιον τὸ πεντάφυλλον* (Dorycnium pentaphyllum). Τὰ δορύκνια εἶναι γνωστὰ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα μελίλωτα ἢ μελικάρια. Δ. Ν. Π.

δορυκορδαΐτη (ἡ) (Dorycordaïte) *[Παλαιοφυτ.]* Γένος ἀπολιθωμένων φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορδαϊτιδῶν.* Δ. Ν. Π.

δορύκρινος (ὁ) (Dorycrinus Roemer) *[Παλαιοζωολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *βατοκρινιδῶν ἀκτινοκρινιδῶν καμεράτων κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τῶν ζῴων τούτων ὁ κάλυξ ἀποτελεῖται ἀπὸ πινακίδια παχέα καὶ λεῖα. Οἱ βραχίονες εἶναι χωρισμένοι διὰ βαθέων ἐνδιαμέσων διαστημάτων. Τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος εἶναι ὑψηλὰ θολωτὸν καὶ ἡ ἕδρα ἐκκεντρικὴ καὶ οὐχὶ ἐπιμηκυσμένη (ἄνευ προβοσκίδος). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου (Kohlenkalk) τοῦ παλαιζωϊκοῦ αἰῶνος (εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν). Γ. Κ. Γ.

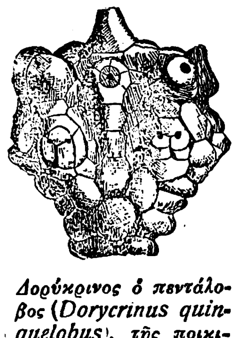

Δορύκρινος ὁ πεντάλοβος (Dorycrinus quinquelobus), τῆς ποικιλίας intermedia.
(Ἐξ ἀσβεστολίθων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ Burlington τῆς Ἰόβας.)

δορύκτητος (ὁ, ἡ), **—ον** (τὸ) καὶ *δορυκτήτωρ* (ὁ)· ἐσφαλμέναι γραφαὶ τοῦ δορίκτητος καὶ δορικτήτωρ (βλ. τὰς λ.).

Δορυλάειον *[Γεωγρ.]* βλ. Δορύλαιον.

δορύλαιμος (ὁ) (Dorylaimus) *[Ζωολ.].* Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐνοπλιδῶν,* περιλαμβάνον μικροὺς σκώληκας, ἐπιμήκεις μὲ λογχοειδῆ προσακτρίδα ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ στόματος. Οἱ δορύλαιμοι ζῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐντὸς τῶν γλυκέων ἢ ἁλμυρῶν ὑδάτων. Ἐκ τῶν 6 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι *δορύλαιμος ὁ μέγας* (Dorylaimus maximus), ὅστις ἔχει μῆκος 12 χιλιοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Δορύλαιον ἢ *Δορυλάειον* (τουρκ. *Ἐσκὴ-σεχίρ*) *[Γεωγρ.—Ἱστορ.].* Πόλις τῆς ἀρχαίας Φρυγίας, ἱδρυθεῖσα ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Φρυγῶν βασιλέων καὶ ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Λυσιμάχου καὶ τοῦ Ἀντιγόνου (περὶ τὸ 302 π. Χ.). Ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐποχῇ ἐχρησίμευεν ὡς προσωρινὴ διαμονὴ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἦτο σπουδαιότατον φρούριον καὶ κέντρον στρατιωτικῶν συγκεντρώσεων κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Σταυροφόρων ἐναντίον τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων, καὶ πόλις ὡραία ἔχουσα κλῖμα λαμπρόν, μὲ λαμπρὰ ἀνάκτορα κτισθέντα ὑπὸ Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, μὲ θερμοπηγάς, τῶν ὁποίων μερικαὶ σῴζονται μέχρι σήμερον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν τὸ Δορύλαιον κατέστη διάσημον ὡς ἐκ τῆς νίκης τῶν Σταυροφόρων ὑπὸ τὸν Γοδεφρεῖδον δὲ Μπουγιὸν κατὰ τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Κιλὶτζ-Ἀρσλὰν τὸν Ἰούλιον 1097 ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις. Ἐνῷ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν Σταυροφόρων ἐλθοῦσα ἐκ Νικαίας ἀνεπαύετο εἰς τὴν πεδιάδα, οἱ δὲ ἵπποι ἔβοσκον εἰς τὰ παχέα λιβάδια καὶ ἐποτίζοντο εἰς τὸν ποταμὸν Θύμβρην (σήμερον Πουρσὰκ-τσάϊ), αἰφνιδίως περιεκυκλώθη ὑπὸ 100 000 Τούρκων ἱππέων, οἵτινες ἔρριπτον βροχὴν βελῶν. Οἱ Σταυροφόροι ἀντέστησαν ἀνδρείως ἐπὶ πολλὰς ὥρας καὶ θὰ ὑπέκυπτον ἂν δὲν ἤρχετο ἡ κυρία δύναμις ὑπὸ τὸν Γοδεφρεῖδον, ἡ ὁποία, ἐπεμβᾶσα ἀμέσως εἰς τὴν μάχην, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους, τραπέντας εἰς φυγὴν καὶ ἐγκαταλείψαντας πλουσίαν λείαν. Διὰ τῆς νίκης τοῦ Δορυλαίου ἤνοιξεν ἡ πρὸς Ἱερουσαλὴμ ὁδὸς τῶν Σταυροφόρων. Ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τὸ Δορύλαιον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκυριεύθη καὶ ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων, ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἀνῳκοδομήθη. Ἀλλὰ τῷ 1176 ἐκυριεύθη πάλιν ὑπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν, οἵτινες ἐγκαταλείψαντες τὴν παλαιὰν πόλιν μετέφερον αὐτὴν νοτιώτερον, πρὸς τὰς θερμοπηγάς, ὅπου εὑρίσκεται σήμερον τὸ Ἐσκὶ σεχὶρ (βλ. λ.). Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως σῴζονται εἰς τριῶν περίπου χιλιομέτρων ἀπόστασιν ΒΑ ταύτης, πέριξ μικροῦ λοφίσκου ὕψους 30 μέτρων. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* βλ. λ. Ἐσκὶ-Σεχίρ.

Digitized by Google

Δορύλαιος ἢ *Δορύλαος [Μυθολ.]*.—1) Εἷς τῶν παρευρεθέντων εἰς τοὺς γάμους τοῦ Πειρίθου Κενταύρων. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πηλέως.—2 Ἐπώνυμος ἥρως τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Φρυγίας Δορυλαίου ἢ Δορυλαείου, τὴν ὁποίαν ἔκτισε κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα ὡς ἀρχηγὸς ἀποίκων, ἐξ Ἐρετρίας τῆς Εὐβοίας ἀποσταλέντων.

— **Δορύλαιος**. Στρατηγὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος. Ἦτο υἱὸς τοῦ Φιλεταίρου, ἀδελφοῦ τοῦ Τακτικοῦ Δορυλάου καὶ εἶχε μεγάλην ἰσχὺν πλησίον τοῦ βασιλέως. Ὁ ἔνδοξος οὗτος στρατηγὸς τοῦ Μιθριδάτου (εἶχε καταλάβει τὴν Χαλκίδα κατὰ τὸν α' Μιθριδατικὸν πόλεμον), ἀπώλεσε πᾶσαν τὴν ἰσχύν του ἀφ' ὅτου ἐφωράθη ὅτι ὡς πρεσβευτὴς τοῦ βασιλέως του ἐν Ρώμῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ α' Μιθριδατικοῦ πολέμου (84 π. Χ.) εἶχε προτείνει τὴν ὑποταγὴν τοῦ Πόντου ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀναγνωρισθῇ αὐτὸς ὡς βασιλεὺς αὐτοῦ.

— **Δορύλαιος** *ὁ Τακτικός*. Πρόπαππος πρὸς μητρὸς τοῦ γεωγράφου Στράβωνος. Ἦτο φίλος καὶ στρατηγὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου τοῦ Εὐεργέτου καὶ εἶχε μετάσχει ὡς τακτικὸς πολλῶν πολέμων ἔν τε τῇ ἠπειρωτικῇ καὶ τῇ μικρασιατικῇ Ἑλλάδι, ἰδίως ὅμως εἶχε διακριθῇ ὡς στρατηγὸς εἰς τὸν πόλεμον τῶν Κνωσίων κατὰ τῶν Γορτυνίων, τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ. Μετὰ τὴν νίκην των οἱ Κνώσιοι ἐτίμησαν τὸν Δορύλαον μὲ μεγάλας τιμάς· διὰ τοῦτο καὶ ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ ζήσῃ ἐν Κνωσῷ τοῦ λοιποῦ (ὅτε μάλιστα ἔμαθε τὴν δολοφονίαν τοῦ φίλου του Μιθριδάτου ἐν Σινώπῃ), ἔνθα καὶ ἐνυμφεύθη ἀποκτήσας δύο υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα. ΚΑΨ.

δορυλίδαι (οἱ) (Dorylidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτερογονιδῶν*. Οἱ δορυλίδαι εἶναι ἰδιορρυθμότατοι μύρμηκες ἀπαντῶντες εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς καὶ χαρακτηριζόμενοι ἰδίως ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς μορφῆς καὶ τοῦ μεγέθους, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὰ διάφορα γένη, ὡς καὶ μεταξὺ ἀρρένων, θηλέων και ἐργατίδων. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμός των εἶναι σχεδὸν πάντοτε ὁ πυρρὸς καὶ ὁ κίτρινος. Οἱ ἄρρενες εἶναι πτερωτοί, αἱ θήλειαι κατὰ πολὺ μεγαλύτεραι τῶν ἀρρένων, ἄπτεροι καὶ τυφλαὶ καὶ αἱ ἐργάτιδες εἶναι ἄπτεροι καὶ δεκάκις μικρότεραι τῶν θηλειῶν. Οἱ μύρμηκες τῆς οἰκογενείας ταύτης ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας ἐντὸς ὑπογείων εὐρυχώρων στοῶν, καὶ ἡ μοναδικὴ θήλεια τῆς ὁμάδος ἐγκαθίσταται εἰς τὸ βαθύτερον τῆς στοᾶς μέρος καὶ οὐδέποτε ἐξέρχεται ἐκεῖθεν. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας, ἥτις δὲν ἔχει εἰσέτι καλῶς μελετηθῇ, εἶναι τά: *δορύλος, τυφόπονος*, κτλ. Δ. Ν. Π.

δορύλος (ὁ) (Dorylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δορυλιδῶν*, περιλαμβάνον μύρμηκας ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Δορύμαχος· βλ. Δορίμαχος.

Δορυμέδων. Μάρτυς, ὁ μετὰ Τροφίμου ἐν Ἀντιοχείᾳ μαρτυρήσας· βλ. Τρόφιμος.

Δορυμένης. Αἰτωλὸς στρατηγὸς Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος, ὑπηρετήσας αὐτὸν ἐν Συρίᾳ ὑπὸ γενικὸν ἀρχηγὸν τὸν Νικόλαον. Ὑπερησπίσθη μετὰ τοῦ Λαγόρα τὰ στενὰ τῆς Βηρυττοῦ κατὰ τοῦ ἐπερχομένου Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου, ἀλλὰ νικηθεὶς ἐξεχώρησεν αὐτά.

δορυόνυχος (ὁ) (Doryonychus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τετραγναθιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀνακαλυφθέντα κατὰ τὸ 1900 εἰς τὴν νῆσον Hawaï. Δ. Ν. Π.

δορυποδίδαι (οἱ) (Dorypodidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων*, περιλαμβάνουσα ζῷα χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς διατάξεως τῆς βραγχιακῆς συσκευῆς των. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη διαδεδομένα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας, ὧν γνωστότερον ὁ δορύπους (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δορύπους (ὁ) (Dorypus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *δορυποδιδῶν*. Οἱ δορύποδες ἔχουσι σῶμα εὐρύ, πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, καὶ εἶναι ἰθαγενῆ τῶν εὐρωπαϊκῶν θαλασσῶν, ὡς καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Τὰ μαλακόστρακα ταῦτα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ καλύπτουν τὸ ὄστρακόν των μὲ τὰ συντρίμματα τῶν ὀστράκων ἑτέρων θαλασσίων ζῴων. Δ. Ν. Π.

δορύπτερος (ὁ) (Dorypterus) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἰχθύων, ἀποτελούντων τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῶν *γανοειδῶν* καὶ τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, οἵτινες ἐχαρακτηρίζοντο κυρίως ἐκ τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων των, ἅτινα ἦσαν τοποθετημένα κατὰ τὴν σφαγὴν τοῦ λαιμοῦ. Δ. Ν. Π.

δορυσθένης (ὁ) (Dorysthenes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πριονιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μεγάλου μεγέθους, μὲ σῶμα βαρὺ καὶ εὔρωστον, ἰθαγενῆ τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῶν Ἰνδιῶν. Γνωστὰ τρία εἴδη, χαρακτηριζόμενα κυρίως ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς αἰχμῆς, τὴν ὁποίαν φέρουσι κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ προστέρνου των, τῶν ἰσχυρῶν τοξοειδῶν σιαγόνων των καὶ τῆς ἐπιμήκους κεφαλῆς των. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δορυσθένης ὁ ὀρεινὸς* (Dorysthenes montanus), ὅστις ἔχει χρῶμα φαιόπυρρον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς δυτικὰς ὀρεινὰς χώρας τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

δορυσκελὶς (ἡ) (Doryscelis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κετονιιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μεγάλου μεγέθους μὲ σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ μελανοῦ χρώματος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἐκ τῶν 6 εἰδῶν, ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δορυσκελὶς ἡ Μαδαγασκάρειος* (Doryscelis Madagascariensis), ἥτις ἔχει χρῶμα κίτρινον κατὰ τὴν ῥάχιν μὲ τέσσαρας μελανὰς κηλῖδας καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

Δόρυσσος. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀγιαδῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ Λαβώτα, πατὴρ τοῦ Ἀγησιλάου καὶ πρόπαππος τοῦ Τηλέκλου (*Παυσ.* IV 14. 2), οὗτινος ὁ ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων φόνος ἐν τῷ κοινῷ ἱερῷ αὐτῶν καὶ Λακεδαιμονίων Ἀρτέμιδος τῆς Λιμνάτιδος, διότι ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ὑπὸ Μεσσηνίων βιασμὸν παρθένων τῆς Σπάρτης, ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων ἔχθρας, κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν Λακεδαιμονίων. ΚΑΨ.

Δορύστολον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἱδρυθεῖσα περὶ τὸ στρατόπεδον τῆς ἑνδεκάτης Κλαυδείας λεγεῶνος (Legio XI Claudia) ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ (98—117 μ. Χ.). Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγραφ. III, 10, 5) ἔκειτο εἰς βόρ. γεωγρ. πλάτ. 53°, 30' καὶ ἀ ατ. μῆκ. 45°, 30', καλεῖται δὲ ὑπ' αὐτοῦ *Δορύστορον*, λεγιων πρώτη ἰταλική. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ὑπέστη διαφόρους παραλλαγάς: *Δορύστολον, Δουρόστολον, Δουροστολος, Δουρόστορον*, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ Ρώσων *Δρίστρα* ἢ *Δρίστρια*, ὑπὸ δὲ τῶν Βουλγάρων *Δερστέρ*.

—*[Ἀρχ. Ἱστορ.]* Τὸ Δορύστολον ὑπῆρξεν ἓν τῶν ἰσχυροτέρων φρουρίων τῆς παραδουναβίου γραμμῆς καὶ ἓν τῶν κυριωτέρων πρὸς βορρᾶν προπυργίων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου Δ' τοῦ Πωγωνάτου, τὸ Δορύστολον κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἀσπαρούχ, καθὼς καὶ μέγα μέρος τῆς μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἵμου χώρας, ἥτις ἀπέβη ὁ πυρὴν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Πολὺ ἀργότερον, ἐπὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, διαβὰς τῷ 971 ὁ Σβιατοσλαῦος, ἡγεμὼν τῶν Ρώσων, ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατιᾶς, τὸν Δούναβιν, ὡς φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ βασιλέως καὶ καταπατήσας τὰς συνθήκας, ἠθέλησε νὰ κρατήσῃ ὁριστικῶς τὴν χώραν καὶ πρὸς τοῦτο μεταξὺ ἄλλων κατέλαβε καὶ τὸ Δορύστολον. Ἐπελθὼν κατ' αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, κατόπιν σφοδρᾶς καὶ πεισμόνος μάχης ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ τῇ 23 Ἀπριλίου 971, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ὀχυρώτατον φρούριον τῆς Δορυστόλου καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτὸ στενότατα, ἀναθέσας τὴν ἀρχηγίαν τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν εἰς τὸν Ἰωάννην Κουρκούαν. Οἱ Ρῶσοι ἀντέτασσον κραταρὰν καὶ πείσμονα ἀντίστασιν, κατά τινα δὲ ἔφοδον ἐφόνευσαν τὸν Κουρκούαν. Ἀναθαρρήσαντες ἐκ τούτου, ἐξῆλθον οἱ Ρῶσοι τοῦ φρουρίου ὑπὸ τὸν Ἴκμορα, δεύτερον μετὰ τὸν Σβιατοσλαῦον ἡγεμόνα, ἄνδρα πελώριον τὸ σῶμα καὶ πολεμικώτατον. Κατ' αὐτοῦ ἀντεπεξῆλθεν ὁ ἐκ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως Ἀνεμᾶς, υἱὸς τοῦ τελευταίου ἐμίρου τῆς Κρήτης Ἀβδοὺλ Ἀζίζ ὅστις εἴς τινα συμπλοκὴν ἐφόνευσεν αὐτόν. Οἱ Ρῶσοι, θορυβηθέντες ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν, ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον καταλιπόντες πολλοὺς νεκρούς. Τὴν ἐπομένην, 22 Ἰουλίου, συνεκροτήθη ἡ τελευταία ἐκ παρατάξεως μάχη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, καθ' ἣν ὁ Ἀνεμᾶς ἐτραυμάτισε καιρίως τὸν Σβιατοσλαῦον, ὅστις ἐσώθη χάρις εἰς τὸν ἁλυσιδωτὸν θώρακα αὐτοῦ. Ἀλλὰ πολιορκηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐφονεύθη μαχόμενος ἡρωϊκώτατα. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀνεμᾶ κατετρόμαξε τοὺς Βυζαντινούς, οἵτινες ἤρχισαν ὑποχωροῦντες ἀτάκτως καὶ μόλις προκινδυνεύσας ὁ βασιλεὺς κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατόν. Ἐπελθὼν τότε ὁ Βάρδας Σκληρός, καὶ περικυκλώσας τοὺς Ρώσους, ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν, παρ' ὀλίγον δὲ νὰ συλληφθῇ καὶ αὐτὸς ὁ Σβιατοσλαῦος. Ἡ μάχη αὕτη, ἥτις ἔκρινε τὸν ἀγῶνα, ὑπῆρξε φονικωτάτη διὰ τοὺς Ρώσους. Λέγεται ὅτι κατ' αὐτὴν ἐφονεύθησαν περὶ τὰς 15 000 Ρώσων, 20.000 δὲ ἀσπίδων καὶ ξιφῶν συνελέγησαν ἐκ τοῦ πεδίου. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἐφονεύθησαν 350 καὶ ἐτραυματίσθησαν ἀρκετοί.

Τὴν ἐπομένην ὁ Σβιατοσλαῦος ἐζήτησεν εἰρήνην παρὰ τοῦ βασιλεως, ὑποσχόμενος νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν, νὰ ἀπολύσῃ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐπιτραπῇ ἡ εἰς τὰς πατρίδας των ἀναχώρησις καὶ νὰ χορηγηθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἡ ἀναγκαιοῦσα ποσότης σίτου. Ὁ Τσιμισκῆς ἐδέχθη τὰς προτάσεις αὐτοῦ, διατάξας νὰ χορηγηθῇ ἡ ἀπαιτουμένη ποσότης σίτου. Λέγεται δὲ ὅτι ἐκ τῶν 60.000 ἀνδρῶν, οἵτινες εὑρέθησαν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς πολιορκίας, μόνον 22 000 ἔλαβον σῖτον. Ἀναχωρῶν ὁ Τσιμισκῆς διὰ τὴν πρωτεύουσαν, κατέλιπεν ἰσχυρὰν φρουράν, καὶ μετωνόμασε τὸ Δορύστολον εἰς *Θεοδωρούπολιν*, πρὸς τιμὴν τοῦ στρατηλάτου μάρτυρος ἁγίου Θεοδώρου, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς πάντοτε ἐπεκαλεῖτο ὡς προστάτην καὶ ἀρωγόν, ὅστις λέγεται ὅτι ἐπεφάνη κατὰ τὴν μάχην συνταράξας τὰς ἐχθρικὰς τάξεις. Ἐπὶ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, τὸ Δορύστολον ἐγένετο ἐπίσης θέατρον μακρῶν καὶ σκληρῶν ἀγώνων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, καθ' οὓς ἡττήθη ὁ Ἀλέξιος παρὰ τὸ Δορύστολον τῷ 1088. Τέλος ὅμως ὑπερίσχυσεν αὐτῶν τῷ 1091, κατόπιν φονικωτάτης μάχης ἀνακτήσας τὴν πόλιν καὶ ἐξασφαλίσας τὴν περὶ τὸν Αἷμον χώραν (*Ἄννα Κομν*, VII). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισε νὰ λησμονῆται τὸ ὄνομα Δορύστολον καὶ Δρίστρα, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἀναφαίνεται τὸ ὄνομα Σιλίστρια (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησε, διατηρηθὲν μέχρι σήμερον.

Ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἔποψιν τὸ Δορύστολον, ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἦτο ἕδρα μητροπόλεως (*Ράλλη καὶ Ποτλῆ*, τόμ. V. σελ. 490). Μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας, διαιρεθείσης εἰς 6 μητροπόλεις, ἡ Σιλίστρια ὑπήχθη εἰς τὸν μητροπολίτην Ρουχτσουκίου, ὅστις φέρει τὸν τίτλον *Δοροστὸλ—Τσερβένσκη*. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

δορύτης (ὁ) (Dorytes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ψυχῆς, ἥτις διακρίνεται διὰ τὸν λαμπρὸν χρωματισμόν της καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π.

— **δορύτης** (ὁ) (Dorytes) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς μὲ φύλλα μικρά, λογχοειδῆ καὶ ἄνθη κίτρινα ἢ ἐρυθρὰ κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Κοχιγκίνᾳ καὶ Νέᾳ Γουϊνέᾳ. Δ. Ν. Π.

δορυφόρημα (τὸ) *[Ἀρχ. Θέατρ.]*· βλ. λ. δορυφόρος και βωβὰ *πρόσωπα*.

δορυφορία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δορυφόρος, ὑπηρεσία τινὸς ὡς σωματοφύλακος.

δορυφορικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τοὺς δορυφόρους, εἰς τοὺς σωματοφύλακας: «δορυφορικὴ οἴκησις» || τὸ οὐδέτ. *δορυφορικὸν* (τό), ὡς οὐσιαστ. οἱ δορυφόροι.

δορυφόρος (ὁ καὶ ἡ)· στρατιώτης φέρων δόρυ || σωματοφύλαξ ἡγεμόνος ἢ ἄρχοντος || βωβὸν πρόσωπον τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, συνήθως καλούμενον «δορυφόρημα» || οὐράνιον σῶμα στρεφόμενον περὶ πλανήτην τινά || μεταφ. ὁ δουλικῶς ἀκολουθῶν τινι || ὀνομασία ἀγαλμάτων ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτῶν φερομένου δόρατος, ὧν ἀξιολογώτατα ἡ ἀμαζὼν τοῦ Κρησίλα καὶ ὁ δορυφόρος τοῦ Πολυκλείτου (βλ. κατ. *[Ἀρχαιολ.]*). —Β.

— *[Ἀστρονομ.]* Καλοῦνται *δορυφόροι* τὰ οὐράνια σώματα τὰ συνοδεύοντα τοὺς πλανήτας καὶ κινούμενα περὶ αὐτούς, καθ' ὃν χρόνον οὗτοι περιφέρονται περὶ τὸν Ἥλιον. Ἐκ τῶν ὀκτὼ πλανητῶν μόνον οἱ δύο ἐγγύτεροι τοῦ Ἡλίου, ἤτοι ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ Ἀφροδίτη, δὲν ἔχουσι δορυφόρον. Μετὰ τὴν Γῆν, ἡ ὁποία ἔχει ἕνα δορυφόρον, τὴν Σελήνην, ὁ Ἄρης ἔχει δύο δορυφόρους, τὸν Δεῖμον καὶ τὸν Φόβον, ὁ Ζεὺς ἐννέα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τέσσαρες λαμπρότεροι καλοῦνται: Ἰώ, Εὐρώπη, Γανυμήδης καὶ Καλλιστώ, οἱ δὲ λοιποὶ πέντε παραμένουσιν εἰσέτι ἀνώνυμοι, ὁ Κρόνος ἔχει ἐπίσης ἐννέα, οἵτινες κατὰ σειρὰν ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ πλανήτου καλοῦνται Μίμας, Ἐγκέλαδος, Τηθύς, Διώνη, Ῥέα, Τιτάν, Ὑπερίων, Ἰαπετὸς καὶ Φοίβη. ὁ Οὐρανὸς ἔχει τέσσαρας δορυφόρους: τὸν Ἀριέλ, τὸν Οὐμβριέλ, τὴν Τιτανίαν καὶ τὸν Ὀβερόν, καὶ τέλος ὁ Ποσειδῶν ἕνα δορυφόρον ἀνώνυμον. Σ. Π.

—**«Δορυφόρος»** *[Ἀρχαιολ.]*. Ὄνομα περιφήμου καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χαλκοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀργείου καλλιτέχνου Πολυκλείτου, περισωθέντος εἰς ἡμᾶς εἰς διάφορα μαρμάρινα ἀντίγραφα, ἐξ ὧν τὸ ὡραιότερον εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως. Τὸ ἔργον φαίνεται ὅτι ἐποιήθη κατὰ τὸ 445—450 π. Χ., κατὰ τοὺς χρόνους, δηλαδή, τῆς ἀκμῆς τῆς τέχνης, και κατ' ἄλλους μὲν παριστάνει ὡρισμένον ἀθλητὴν νικήσαντα εἰς τὸ πένταθλον, εἰς τὸ ὁποῖον συμπεριελαμβάνετο καὶ τὸ ἀκόντιον, κατ' ἄλλους δὲ ἦτο ὁ ἰδανικὸς τύπος ἀθλητικοῦ νέου. Καὶ αἱ δύο αὗται ἐκδοχαὶ ὅμως συμβιβάζονται καὶ δύνανται νὰ συγχωνευθῶσι

Digitized by Google

διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ οἱ ἀνδριάντες ὡρισμένων προσώπων καὶ δὴ νέων ἀθλητῶν δὲν ἐγίνοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ παρουσίαζον τὸν εἰκονιζόμενον πάντοτε ἐξιδανικευμένον. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐμελετᾶτο πολὺ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ἦτο γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα κανών, διότι εἰς αὐτὸ ὁ καλλιτέχνης εἶχεν ἀποτυπώσει τὸ ἰδανικόν του περὶ τῆς ὡραιότητος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐστήριζεν εἰς τὴν συμμετρίαν, εἰς τὴν ὀρθὴν δηλαδὴ ρύθμισιν τῶν ἀναλογιῶν τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ σώματος πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ ὅλον.

Ὁ νέος ἐπλάσθη ὥστε νὰ φαίνεται κυρίως κατ' ἐνώπιον καὶ στρέφει ἐλαφρῶς τὴν κεφαλήν του πρὸς τὰ δεξιά· εἶναι ἐντελῶς γυμνός, στηρίζει τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ὅστις προβάλλεται ὀλίγον, πατεῖ στερεά, καὶ ἀνασύρει ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ὀπίσω καμπτόμενον τὸ ἀριστερὸν σκέλος, οὕτως ὥστε μόλις νὰ ψαύῃ διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων τὸ ἔδαφος. Ἡ δεξιά του χεὶρ ἐκτείνεται πρὸς τὰ κάτω ἀνέτως, ἐνῷ ἡ ἀριστερὰ καμπτομένη κρατεῖ τὸ δόρυ, τὸ ὁποῖον ἀκουμβᾷ καὶ ἐπὶ τοῦ ὤμου. Ὁ δορυφόρος δὲν βαδίζει, ἀλλὰ δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι μόλις ἐστάθη καὶ ἔχει τὴν στάσιν τοῦ ἐλευθέρως καὶ ἀνέτως ἀναπαυομένου ὀρθίου ἀνθρώπου. Κατὰ τὰ ἄλλα ἐπιμελὴς καὶ προσεκτικὴ εἶνε ἡ ἀνατομικὴ διατύπωσις τῶν μελῶν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκφράζῃ πραγματικὴν πνευματικότητα ἢ ψυχικότητα, ὅπως εἰς μεταγενεστέρας ἐποχάς, προδίδει ἐν τούτοις θελκτικὸν χαρακτῆρα μέσα εἰς μίαν παιδικὴν σχεδὸν καὶ ἀφελῆ οὐδετερότητα. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον εἰς τὸ περίφημον τοῦτο ἔργον εἶναι ἡ διάπλασις τοῦ σώματος. Συμφώνως πρὸς τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐποχῆς καὶ μάλιστα τοῦ πελοποννησιακοῦ ἐργαστηρίου πλαστικῆς, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει, τὸ σῶμα τοῦ δορυφόρου εἶναι ἀπολύτως συμμετρικόν, τὰ μέλη του εἶναι στερεὰ καὶ συμπαγῆ καὶ ὁ ἐν πλήρει ζωϊκῇ εὐεξίᾳ ρωμαλέος κορμὸς ἐκφράζει μᾶλλον τὴν φυσικὴν ἱκανότητα καὶ ἀντοχήν, παρὰ τὴν ἔντεχνον καὶ γυμνασμένην ἐπιτηδειότητα. Μετὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης, ἰδίως διὰ τοῦ Λυσίππου, ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου εὑρίσκομεν τὸν δορυφόρον ὀλίγον βαρὺν καὶ τετραγωνικὸν κατὰ τὸ σῶμα, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ραδινὸν «Ἀποξυόμενον» τοῦ Λυσίππου. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν πολλοὶ καὶ σήμερον οἵτινες θέλγονται ἐνώπιον τοῦ συμμέτρου καὶ συμπαγοῦς τούτου ἔργου. Γ. ΜΗΛ.

δορυφόρος (ὁ) (Dоryphorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαμιδῶν*. Οἱ δορυφόροι εἶναι ἑρπετὰ ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δορυφόρος ὁ κυανόχροους* (Doryphorus azureus), ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας, ὅστις ἔχει σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν ὀγκώδη καὶ πεπιεσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, σιαγόνας ἐπιμήκεις καὶ ἰσχυρὰς μὲ πολυαρίθμους ὀξεῖς ὀδόντας, ρύγχος ἀμβλύ, πόδας ἐπιμήκεις μετὰ μεγάλων δακτύλων καὶ ἀνθεκτικῶν ὀνύχων καὶ οὐρὰν κωνικήν, κεκαλυμμένην ὑπὸ σκληροτάτων πλακῶν. Ὁ χρωματισμός του κατὰ τὴν ράχιν εἶναι ζωηρῶς κυανοῦς μετ' ἐγκαρσίων μελανῶν ραβδώσεων καὶ ἡ κοιλία του ὑπόλευκος. Δ. Ν. Π.

— **δορυφόρος** (Doryphorus) (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα σφαιροειδὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεφαλὴν μὴ διακρινομένην τοῦ θώρακος, κεραία ἐπιμήκεις καὶ πολυαρθρωτάς, πόδας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένους καὶ χρῶμα μελανόν. Γνωστὰ περὶ τὰ 300 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὧν γνωστότερα: *δορυφόρος ὁ βραζιλιανὸς* Doryphorus Brasiliensis), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον καὶ χρῶμα ζωηρῶς μελανοχαλκόχροον ποικίλως διάστικτον, καὶ *δορυφόρος ὁ δεκάγραμμος* (Doryphorus decagrammus), τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος εἶναι 10 – 12 χιλιοστ. Τὸ ἔντομον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ προνύμφη αὐτοῦ, ἀπαντᾷ ἰδίως ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἀγγλίᾳ, τρέφεται δὲ ἀπὸ τὰ φύλλα τῶν γεωμήλων, εἰς τὰ ὁποῖα προξενεῖ μεγάλας καταστροφάς.

— **δορυφόρος** (ὁ) (Doryferus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα πτηνὰ μὲ σῶμα κομψόν, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος λεπτότατον καὶ ἐπιμηκέστατον, πτέρυγας μακράς, πόδας βραχεῖς καὶ λεπτοὺς καὶ οὐρὰν ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἰσημερινὸν καὶ τὴν Νέαν Γουϊνέαν, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερον *δορυφόρος ὁ γιοχάννιος* (Doryferus Johannii), ἰθαγενὴς τῆς Santa-Féde-Bogota, ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα ὑποπράσινον μὲ χαλκοχρύσους ἀνταυγείας ἐπὶ τῆς κοιλίας. Δ. Ν. Π.

— **δορυφόρος** (ὁ) (Doryphorus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀθεροσπερμιδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν στημόνων των, ὧν οἱ ἐξωτερικοὶ εἶναι κατὰ πολὺ μακρότεροι τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἕκαστος ἀποτελεῖται ἐκ λεπτοῦ πεπλατυσμένου νηματίου. Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους εἶναι *δορυφόρος ἡ σασσάφρη* (Doryphorus sassafra), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Αὐστραλίας, τοῦ ὁποίου πάντα τὰ μέρη ἀναδίδουσιν ἀρωματικὴν ὀσμὴν καὶ τὸ ξύλον του χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βαφικήν, ὡς ἐνέχον ἄφθονον ἐρυθρὰν κόνιν. Δ. Ν. Π.

δορυφορῶ (*—έω*)· εἶμαι δορυφόρος, ὑπηρετῶ ὡς δορυφόρος, ὡς σωματοφύλαξ.

δορύχθυς (ὁ) (Dorychthys) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλεκτογνάθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συγναθιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ σῶμα ἐπίμηκες, μὲ ἀνεπτυγμένα στηθιαῖον καὶ οὐραῖον πτερύγιον καὶ ἰδιόρρυθμον κοιλιακὸν σάκκον εἰς τοὺς ἄρρενας, ὅπου οὗτοι τοποθετοῦσι τὰ ᾠὰ μόλις τεχθῶσιν ὑπὸ τῆς θηλείας καὶ τὰ διατηροῦσιν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐκκολάψεώς των, ἐνίοτε δὲ καὶ πέραν ταύτης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δορύχθυς ὁ βραχύουρος* (Dorychthys brachyurus), ἰθαγενὴς τῆς Πολυνησίας. Δ. Ν. Π.

δόσια (τά)· ἢ *δόσα*· δημοτ., τὰ διδόμενα, τὰ δῶρα: παροιμ. «τὰ δόσα τὸ Χριστὸν ἐπαραδῶσα», «τὰ δόσα μάτια παίρνουνε», ὅτι τὰ δῶρα φθείρουσι συνειδήσεις.

δοσιδικία. *δοσίδικος*, *δοσίλογος* κτλ.· βλ. δωσιδικία, δωσίδικος, δωσίλογος κτλ..

Δοσιθεανοί (οἱ). Καλοῦνται οὕτως οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Δοσιθέου (βλ. λ.), οἵτινες, ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτῶν, ἦσαν αὐστηροὶ τηρηταὶ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου καὶ δὴ τοῦ Σαββάτου. Οὗτοι κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ Ὠριγένους δὲν ἦσαν πολλοί, διετηρήθησαν δ' ὡς φαίνεται μέχρι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα Θεόφιλός τις ἐκ Περσίας ἔγραψε κατ' αὐτῶν ἴδιον ἔργον, ὅπερ ἀπωλέσθη. Κατὰ τὸ 588 ἤριζον οἱ Δοσιθεανοὶ πρὸς τοὺς Σαμαρείτας, κατὰ τὰς εἰδήσεις ἃς παρέχει ἡμῖν ὁ Φώτιος (Μυριοβλ. τίτλ. 230). Αἱ πληροφορίαι τοῦ Ψευδοκλήμεντος (Ὁμιλ. 1,27. Ἀναγν. 2,8) εἶναι μυθώδεις. Κ. Ι. Δ.

Δοσίθεος. Περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ὑπάρχουσι συγκεχυμέναι εἰδήσεις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χριστιανικῇ φιλολογίᾳ· καὶ τοῦτο, διότι λίαν ἐνωρὶς συνεχέετο οὗτος καὶ πρὸς ἄλλους Δοσιθέους καὶ δὴ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Σαδδουκαίων καὶ πρὸς τὸν Σαμαρείτην Σίμωνα τὸν Μάγον καὶ τὸν Μένανδρον. Κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ Ὠριγένους, αἵτινες φαίνονται λίαν πιθαναί, οὗτος ἐκ Σαμαρείας καταγόμενος ἐνεφανίσθη παρὰ τοῖς Σαμαρείταις ὀλίγον μετὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Μεσσίας: «καὶ μετὰ τοὺς Ἰησοῦ δὲ χρόνους ἠθέλησε καὶ ὁ Σαμαρεὺς Δοσίθεος πεῖσαι Σαμαρεῖς, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ προφητευόμενος ὑπὸ Μωσέως Χριστὸς» (Κατὰ Κελσ. Ι, 44). Κατὰ ταῦτα αἱ εἰδήσεις ὅτι ἦτο Ἰουδαῖος καὶ ἐκ τούτων προσῆλθεν εἰς τοὺς Σαμαρείτας (*Ἐπιφαν.* Κατὰ αἱρ. Ι, 13) καὶ ὅτι ἵδρυσε χριστιανικὴν αἵρεσιν δὲν εἶναι πιθαναί. Ἡ διδασκαλία τοῦ *Δοσιθέου* περιωρίζετο ἰδίᾳ ἐν τῇ αὐστηρᾷ τηρήσει τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου καθόλου (*Ἐπιφ.* Κατὰ αἱρ. Ι, 13) καὶ δὴ τοῦ Σαββάτου, οὗτινος ἦτο αὐστηρότατος τηρητής (*Ὠριγ.* Περὶ ἀρχῶν VI, 17). Κατὰ τὸν Φώτιον ἔγραψεν ὁ Δοσίθεος ἔργον περὶ Ὀκτατεύχου ἀπολεσθέν. Κ. Ι. Δ.

— **Δοσίθεος** (*ὅσιος*). Ὀρφανὸς πατρὸς καὶ μητρὸς ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ μείνας ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, προσεκολλήθη εἴς τινα ἀξιωματικόν· ἀλλὰ καταλιπὼν τοῦτον βραδύτερον μετέβη εἰς τὸ μεταξὺ Γάζης καὶ Ἀσκάλωνος μοναστήριον τοῦ ἀββᾶ Σερίδου, ὅπου ὁ ὅσιος Δωρόθεος ἐδίδαξεν αὐτὸν γράμματα. Μετὰ πενταετίαν ἀπὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ μοναστήριον, ἔνθα ἐξετέλει χρέη νοσοκόμου, ἀσθενήσας ἐκ στηθικοῦ νοσήματος ἀπέθανεν. Ἐξυμνήθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του Δωροθέου ὡς κατορθώσας νὰ ὑπερβῇ πάντας τοὺς συμμοναστὰς διὰ τῆς τελείας χριστιανικῆς αὐτοῦ πολιτείας. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 13 Αὐγούστου ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τὴν 21 Φεβρουαρίου ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς. Ε. Γ. Π.

— **Δοσίθεος**, *ἐπίσκοπος Δρυϊνοπόλεως*. Ἤκμασε κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ἐγένετο δὲ τύπος ἀκραιφνὴς φιλομαθείας καὶ φιλομουσίας, συστήσας ἀπό τε συνδρομῆς ἰδίας καὶ ἀπὸ κοινῆς συνεισφορᾶς σχολεῖον ἐν Ἀργυροκάστρῳ, οὗ διδάσκαλος ἦν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ἐκ Μετσόβου καὶ αὐτός, ὡς καὶ ὁ Δοσίθεος. Ἀπέθανε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Μ. Ι. Γ.

— **Δοσίθεος**, *πατριάρχης Ἱεροσολύμων* (1669-1707). Ἐγεννήθη τῇ 31 Μαΐου 1641 ἐν Ἀραχώβῃ τοῦ δήμου Φελλόης τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, ἐν Πελοποννήσῳ, ὑπαγομένης τότε ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Κορίνθου. Ὁ πατήρ του Νικόλαος κατήγετο ἐξ Ἀραχώβης, ἡ δὲ μήτηρ του Ἄννα ἐκ τῆς παρὰ τὴν Ἀράχωβαν Ζεμενίκης. Ὁ μητροπολίτης Κορίνθου Γρηγόριος Γαλανός, ὁ ἐξ Ἀμυκλῶν, ἐγένετο ἀνάδοχος τοῦ Δοσιθέου, ὁ δὲ πάππος τούτου Γρηγόριος ἐμόναζε τότε, ὑπὸ τ' ὄνομα Γερμανός, ἐν τῇ παρὰ τὴν Κόρινθον μονῇ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι ἐπροστάτευσαν τὸν Δοσίθεον, ἐκπαιδευθέντα πιθανῶς ἐν τῇ εἰρημένῃ μονῇ. Παραμένουσιν ἐντελῶς ἄγνωστα τὰ κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν καὶ τὴν παίδευσιν τοῦ Δοσιθέου, πάντως δὲ οὗτος τὴν εὐρυμάθειάν του ὀφείλει εἰς προπαίδευσίν τινα καὶ εἰς τὰς ἐφεξῆς ἰδιαιτέρως μελέτας. Ἐκ τῶν νεωτέρων θεολόγων εἰδικὴν ἐπίδρασιν ἤσκησεν ἐπ' αὐτὸν ὁ Μελέτιος Συρίγος († 1664), ὃν ἀπεθαύμαζε.

Χειροτονηθεὶς διάκονος ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου Γρηγορίου, μετέβη τῷ 1657 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς εὕρεσιν θέσεώς τινος, ἐκεῖ δὲ γνωρίσας τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Παΐσιον (1645—1660), προσελήφθη ἔκτοτε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, μεθ' ἧς ἀδιασπάστως συνεδέθη. Εὐθὺς δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ νέου σταδίου του ὑπῆρξε μάρτυς τῶν μεγάλων ἀγώνων, οὓς διεξῆγον οἱ πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ἐναντίον τῶν ἑτεροδόξων ὑπὲρ τῶν προσκυνημάτων. Ὁ Παΐσιος, διαβληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων εἰς τοὺς Τούρκους, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη, ὁ δὲ νεαρὸς διάκονος Δοσίθεος, διαμένων ἐν τῷ Ἁγιοταφιτικῷ μετοχίῳ, μετέβαινε καθ' ἑκάστην εἰς τὴν φυλακὴν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Παϊσίου, «ἀνυπόδητος», ὡς ἐπληροφόρησεν ὁ ἴδιος, «λέγω δὲ ἀνυπόδητος, διότι οὕτω, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐπαιδαγώγουν ἡμᾶς οἱ προεστῶτες». Εὐτυχήσας ὁ Δοσίθεος νὰ ἔχῃ προεστῶτα τὸν πατριάρχην Παΐσιον, παρεσκευάσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς μέλλοντας μεγάλους ἀγῶνας. Ὁ Παΐσιος ἀπαλλαγεὶς τῆς ἀρμενικῆς διαβολῆς ἀνέλαβε περιοδείαν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Δοσιθέου, τὸ ὕστατον δ' ἐπανακάμπτων εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπέθανε καθ' ὁδόν, τῇ 2 Δεκεμβρίου 1660, ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ Δοσιθέου. Διάδοχος τοῦ Παϊσίου ἐξελέγη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Σιναΐτης Νεκτάριος (1661—1669), ὅστις προεβίβασε τὸν Δοσίθεον εἰς ἀρχιδιάκονον καὶ συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς περιοδείας πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου, ἢ καὶ μόνον ἀπέστελλεν αὐτὸν ὡς ἔξαρχον εἰς περιοδείας, καθ' ἃς πολλάκις περιέπεσεν εἰς χεῖρας λῃστῶν. Ὁ Νεκτάριος, μεγάλως ἐκτιμήσας τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ Δοσιθέου, ἐχειροτόνησεν αὐτὸν πρεσβύτερον καὶ τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1666, μόλις τὸ 25ον τῆς ἡλικίας του ἄγοντα, μητροπολίτην Καισαρείας, ἀνέθηκε δὲ εἰς αὐτὸν διαφόρους ἀποστολάς. Μετὰ τριετίαν ὁ Νεκτάριος παρῃτήθη, διάδοχος δ' αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθούσης συνόδου, τῇ 23 Ἰανουαρίου 1669, ἐξελέγη ὁ Δοσίθεος.

Ὁ Δοσίθεος ἀνεδείχθη κατὰ πάντα ἄξιος τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων, μεγάλην καὶ ἔνδοξον ἀναπτύξας δρᾶσιν. Μεταβὰς ἅμα τῇ ἐκλογῇ του εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐπελήφθη τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος. Ἐκδόσας περὶ αὐτῆς εἰδικὰς διατάξεις, κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἱκανὴν ὅπως διεξαγάγῃ τοὺς πολυυμνήτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῶν προσκυνημάτων τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἐρρύθμισε καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ζωῆς, ἥτις ἔκτοτε φέρει τὴν σφραγῖδα τοῦ μεγαλοπράγμονος πατριάρχου. Εὑρὼν δὲ τὸ πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ὁ Δοσίθεος βεβαρημένον ὑπὸ χρέους, ἀνέλαβε μακρὰς περιοδείας ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς καὶ λοιπὰς ὀρθοδόξους χώρας, ἐκτελῶν ταυτοχρόνως ἔργον εὐαγγελιστοῦ καὶ διδασκάλου. Ἐντεῦθεν δὲ κατέστη πασίγνωστος, ἀπέκτησε μέγιστον κῦρος καὶ πρὸς αὐτὸν κατέφευγον πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι πρὸς ἐπίλυσιν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Συλλέξας δὲ ἱκανὰ χρήματα κατὰ τὰς πρώτας περιοδείας του καὶ ἀποκτήσας κτήματα ἐκ δωρεῶν ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου, οὐ μόνον τὰ χρέη ἐπλήρωσεν, ἀλλὰ καὶ προέβη εἰς ἀνακαινίσεις τῶν προσκυνημάτων. Οὕτω δὲ δι' ἀγώνων ἀνεκδιηγήτων ἐναντίον τῶν Λατίνων, παρ' ὧν δὶς ἐκινδύνευσε νὰ δολοφονηθῇ, κατώρθωσεν ὁ Δοσίθεος ν' ἀνοικοδομήσῃ τὸν ναὸν τῆς Βηθλεέμ, τοῦ ὁποίου ἐτέλεσε τα ἐγκαίνια τῷ 1672.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνεταράσσετο ἡ Ἀνατολὴ ἐκ τῶν προκληθέντων ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ τῶν προτεσταντῶν ζητημάτων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου Λουκάρεως († 1638), ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τῆς Βηθλεὲμ ὁ Δοσίθεος συνεκρότησε τὴν πολύκροτον σύνοδον ἐν Ἱεροσολύμοις ἥτις ἐξέδωκε τὴν γνωστὴν «Ὁμολογίαν» τοῦ Δοσιθέου, ἀποτελοῦσαν σπουδαιότατον συμβολικὸν βιβλίον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Μετὰ ἓν ἔτος ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας κόμις de Nointel μεταβὰς εἰς Ἱεροσόλυμα ἐγένετο παραίτιος αἱματηρᾶς συγκρούσεως μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων μοναχῶν, ἀπεπειράθη δὲ νὰ καταλάβῃ τὸ προσκύνημα τῆς Βηθλεέμ. Ὁ Δοσίθεος ἐν Βελιγραδίῳ τότε εὑρισκόμενος διεμαρτυρήθη πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, διὰ τῆς Θρᾴκης δὲ καὶ τῆς Μακεδονίας μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1674, εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου εὑρίσκετο ὁ σουλτᾶνος Μεχμὲτ Δ' (1648—1687) καὶ ὁ μέγας βεζύρης Καρᾶ Μουσταφᾶ πασᾶς. Ὁ Δοσίθεος εἶχεν ἐκμάθει ἄριστα τὴν

Digitized by Google

τουρκικὴν ὡς καὶ τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν, κατώρθου δὲ διὰ τῶν γνωριμιῶν του καί, πρὸ πάντων, διὰ πλουσίων δώρων πρὸς τοὺς Τούρκους μεγιστάνας νὰ διεξάγη ἐπιτυχῶς τοὺς ἀγῶνάς του. Ἐν Ἀδριανουπόλει διεξήχθη μεγάλη δίκη περὶ τῆς κυριότητος τῶν προσκυνημάτων, ἐνίκησε δὲ ὁ Δοσίθεος περιφανῶς τοὺς Λατίνους ἀντιδίκους, προστατευομένους ὑπὸ τοῦ κόμιτος de Nointel. Οὗτος διεμαρτυρήθη μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν τῶν ἄλλων λατινικῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ὁ Δοσίθεος, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Μ. διερμηνέως Παναγιωτάκη Νικουσίου, κατώρθωσε νὰ προκαλέση σουλτανικὸν διάταγμα (26 Ὀκτωβρίου 1675), δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο ἡ κυριότης τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν προσκυνημάτων. Μετέβη δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ συνοδευόμενος ὑπὸ κυβερνητικοῦ ὑπαλλήλου πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ διατάγματος. Διὰ πάντα ταῦτα ὁ Δοσίθεος ἐδαπάνησε περὶ τὰς 40.000 γροσίων, κινδυνεύσας δὲ πάλιν νὰ δολοφονηθῇ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἱερουσαλήμ. Μετέβη εἰς Βηρυττόν, ὅπου διέφυγε νέαν ἀπόπειραν δολοφονίας, περιβληθεὶς τουρκικὴν ἀμφίεσιν («τουρκιστὶ ἠμφιεσμένος»).

Διατρέχων δὲ καὶ πάλιν τὰς ἑλληνικὰς χώρας πρὸς συλλογὴν βοηθειῶν ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου, ἠναγκάζετο συνεχῶς νὰ μεταβαίνῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν Λατίνων. Τῷ 1678 ἐδαπάνησε 15 000 γροσίων πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν συνησπισμένων πρεσβευτῶν Αὐστρίας, Γαλλίας, Βενετίας, Πολωνίας. Μετὰ τετραετίαν, εὑρισκόμενος ἐν Ἰβηρίᾳ τοῦ Καυκάσου, ἐπληροφορήθη, ὅτι οὗτοι δαπανήσαντες 70.000 γροσίων καὶ ψευδῆ παραστήσαντες ἔγγραφα, ἐζήτουν νὰ καταλάβωσι πάλιν τὰ προσκυνήματα. Ὁ Δοσίθεος σπεύσας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀδριανούπολιν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ νέου Μ. διερμηνέως Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου († 1709), κατώρθωσε ν' ἀποκρούσῃ τοὺς Λατίνους. Ἐν τῷ μεταξὺ κατώρθωσε νὰ ἐξαγοράσῃ τὰ κτήματα τῆς χρεοκοπησάσης Ἰβηρικῆς Ἀδελφότητος τοῦ Παναγίου Τάφου, νὰ ἐπισκευάσῃ αὐτά, ν' ἀποκτήσῃ εἰς τὰ διάφορα κέντρα τῶν ὀρθοδόξων χωρῶν μετόχια τοῦ Παναγίου Τάφου, νὰ ἐπεκτείνῃ δὲ τὴν δρᾶσίν του καὶ μέχρι Ρωσίας, ὁπόθεν ἠρωτᾶτο περὶ διαφόρων ζητημάτων καὶ ὅπου ἐπενέβαινε μετὰ μεγάλου κύρους. Ἤλπιζεν ὁ Δοσίθεος, ὅτι ὁ Μ. Πέτρος τῆς Ρωσίας ἔμελλε ν' ἀπελευθερώσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῶν Τούρκων, ὅθεν ἀνυπολογίστους παρέσχεν εἰς αὐτὸν πολιτικὰς ὑπηρεσίας. Ἀλλὰ τῷ 1688 εἰς τὸν ἐναντίον τῆς Τουρκίας πόλεμον τῆς Αὐστρίας, Πολωνίας καὶ Ἐνετίας προσετέθη καὶ ἡ Ρωσία, ἀναλαβοῦσα δύο ἐκστρατείας κατὰ τῆς Κριμαίας. Ἡ Τουρκία ἡττηθεῖσα εὑρέθη πρὸ τῶν ἀξιώσεων τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐζήτει τὰ προσκυνήματα τοῦ Παναγίου Τάφου, ἄλλως ἠπείλει ὅτι θὰ προσετίθετο εἰς τοὺς ἀντιπάλους τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτᾶνος Μεχμὲτ Δ' καθαιρεθεὶς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμὰν Β' (1687—1691), ἐφονεύθη δὲ ὁ φίλος τοῦ Δοσιθέου Μ. βεζύρης. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ νέος σουλτᾶνος καὶ ὁ νέος Μ. βεζύρης Κιοπρουλῆ Ζαδὲ Μουσταφᾶ πασᾶς ἐφάνησαν εὐνοϊκοὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Castagnères de Chateaunef, δαπανήσας ἄφθονα χρήματα καὶ χρησιμοποιήσας τὴν στενόχωρον θέσιν τῆς Τουρκίας, κατώρθωσε κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1689 ν' ἀποσπάσῃ σουλτανικὸν φιρμάνιον, δι' οὗ παρεχωροῦντο εἰς τοὺς Λατίνους μοναχοὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ θόλοι τινὲς καὶ ἀψῖδες ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, ἡ Ἀποκαθήλωσις, τὸ ἥμισυ τοῦ Γολγοθᾶ, τὸ δικαίωμα τοῦ λειτουργεῖν ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου, τὸ ἐν Βηθλεὲμ Σπήλαιον τῆς Γεννήσεως μετὰ τῶν κλειδῶν.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο οἱ μὲν Λατῖνοι ἐχαιρέτισαν ὡς θρίαμβον, οἱ δὲ ὀρθόδοξοι ὡς μεγίστην ἀπώλειαν. Ἀλλ' ὁ Δοσίθεος, παρ' ὅλην τὴν θλῖψιν ἣν ᾐσθάνθη, κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ψυχραιμίαν του, ἐξέδωκε δὲ καὶ εἰδικὴν ἐγκύκλιον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος συνιστῶν ἐγκαρτέρησιν καὶ παρέχων τὴν ἐλπίδα περὶ ἀνακτήσεως τῶν προσκυνημάτων. Χωρὶς νὰ παύσῃ τὴν ἄλλως ἀξιοθαύμαστον δρᾶσίν του, τὴν ἵδρυσιν σχολείων ἐν Μόσχᾳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ τυπογραφείων, τὴν ἔκδοσιν ὀγκωδεστάτων τόμων περιεχόντων ἀρχαῖα συγγράμματα, καὶ χωρὶς νὰ παύσῃ τὰς διαρκεῖς περιοδείας του, ὅλην τὴν προσοχήν του ἐφεξῆς εἶχεν ἐντεταμένην εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀνακτήσεως τῶν Ἁγίων Τόπων. Τόμον δ' ὁλόκληρον δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἡ ἀφήγησις τῶν σχετικῶν ἐνεργειῶν του. Καὶ δὲν ηὐτύχησε μὲν ν' ἀνακτήσῃ τὰ ἱερὰ προσκυνήματα, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ προλάβῃ τὴν ἐν αὐτοῖς ἐπέκτασιν τῶν Λατίνων, τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Τῇ 7 Φεβρουαρίου 1707, μόλις καταφθάσας τὸ 66 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀπεβίωσεν ὁ μέγας πατριάρχης ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγιοταφιτικῷ μετοχίῳ.

Τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη χρηματίσας πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὁ Δοσίθεος, οὐδὲ δύο ὁλόκληρα ἔτη διέμεινεν ἐν Ἱεροσολύμοις, τετράκις μόνον μεταβὰς ἐκεῖ (1671, 1675, 1678, 1683). Καὶ τὴν μὲν πρώτην φορὰν ἀνῳκοδόμησε τὸν ναὸν τῆς Βηθλεέμ, τὴν δευτέραν τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Θέκλης, τὴν τρίτην τὴν μονὴν τοῦ προφήτου Ἠλιού, τὴν τετάρτην τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Σάββα. Διαρκῶς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ περιοδεύων ἀνέπτυξε μεγίστην δρᾶσιν ἐν τῇ καθόλου ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ταύτην δ' ἐνίσχυσε διὰ τῶν πολυτόμων καὶ πολυτίμων συγγραμμάτων, ἅτινα ἐδημοσίευσε καὶ ἅτινα ἐστρέφοντο ἰδίως ἐναντίον τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας.

Μεταξὺ τούτων ἐξέχει ἡ ἀντιρρητικὴ τριλογία, «Τόμος καταλλαγῆς» (1692), «Τόμος ἀγάπης» (1698), «Τόμος χαρᾶς» (1705). Ἕτερα συγγράμματα ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: «Νεκταρίου Ἱεροσολύμων πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα» (1682), «Συμεὼν Θεσσαλονίκης κατὰ αἱρέσεων» (1683), «Μαξίμου Πελοποννησίου Ἐγχειρίδιον κατὰ τοῦ σχίσματος τῶν παπιστῶν» (1690), «Μελετίου Συρίγου κατὰ τῶν καλβινικῶν κεφαλαίων καὶ ἐρωτήσεων Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως Ἀντίρρησις καὶ Δοσιθέου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κατὰ τῆς καλβινικῆς φρενοβλαβείας» (1690), «Ἀκολουθίαι τῆς ὁσίας Παρασκευῆς τῆς Νέας καὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου ἅμα καὶ τῶν προεορτίων τῆς ἐν τῷ ναῷ εἰσόδου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου» (1692), «Ὀρθόδοξος ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ἔκθεσις περὶ τῶν τριῶν μεγίστων ἀρετῶν: Πίστεως, Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης» (1669). Τὸ δὲ πολύκροτον καὶ περισπούδαστον σύγγραμμα αὐτοῦ «Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων» (1715) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Χρυσάνθου. Ὁ Δοσίθεος εἶχε παρασκευάσει καὶ ἄλλα συγγράμματα πρὸς ἔκδοσιν, οἷον τὴν «Συναγωγὴν νόμων», τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἐπισκοπῆς Σινᾶ», τόμους δὲ ὁλοκλήρους ἀποτελεῖ ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ ἀλληλογραφία, σῳζομένη ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, ἀρχιμ. Δοσίθεος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἐν Ἱεροσολύμοις 1907.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ Ἀλεξανδρείᾳ 1910, σ. 532 - 605.— *A. Palmieri*, Dositeo Patriarha Greco di Gerusalemme, Firenze 1909).

† ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

— **Δοσίθεος**, *ἐπίσκοπος* ***Καλλιδρόμης***. Τῷ 1764 γεννηθείς, ὑπηρέτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Λαρίσης, χειροτονηθείς, τριακοντούτης, Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἐπίσκοπος, τῷ 1833 δέ, κατὰ τὸν Νοέμβριον, διορισθεὶς ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς Καλλιδρόμης ἐπίσκοπος. Ἀπεβίωσε κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1842, μνήμην καταλιπὼν ἀρχιερέως ἀφοσιωθέντος εἰς τὸ ποιμαντικὸν ἔργον καὶ τύπος τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ἀναδειχθείς. Μετέσχε τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικῆς συνελεύσεως, τῷ 1821 (βλ. *Ἀμβροσίου Φραντζῆ* Ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος' τ. Δ', σ. 100).

Μ. Ι. Γ.

— **Δοσίθεος**, *ἐπίσκοπος* ***Κονίτσης καὶ Βελλᾶς***. Ἀνεψιὸς καὶ διάκονος τοῦ Δοσιθέου τοῦ Δρυϊνουπόλεως. Χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος, «ἐμπρέπει εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Βελλᾶς, καὶ πράττει ὅ τι δύναται εἰς φωτισμὸν τοῦ ποιμνίου του» (βλ. Ἀπολογίαν ἱστορ. καὶ κριτικὴν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἀνατ. Ἐκκλησίας, ὑπὸ *Κυρίλλου Κ.* 1815, σελ. 75. *Π. Ἀραβαντινοῦ* Χρονογραφία Ἠπείρου, μέρ. Β' σ. 282).

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Δοσίθεος**, *πατριάρχης* ***Κωνσταντινουπόλεως***. Προέστη τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ 1191, μετετέθη δὲ ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἦτο πρότερον μοναχὸς τῆς ἐπιφανοῦς τοῦ Στουδίου μονῆς, ἐλθὼν ἐκ Βενετίας, ὁπόθεν κατήγετο. Τρία γράμματα τοῦ Δοσιθέου περιελήφθησαν εἰς τὰ τῆς «Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας Ἀνάλεκτα» τοῦ *Ἀθαν. Π. Κεραμέως* (τ. Β' σ. 362—371).

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Δοσίθεος** *ὁ* ***Μάγιστρος***. Γραμματικὸς τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, συγγράψας λατινικὴν γραμματικήν. Εἰς τοῦτον ἀπεδίδετο καὶ ἑλληνολατινικὸν λεξιλόγιον «Ἑρμηνεύματα», διότι τὸ χειρόγραφον αὐτῶν εὕρηται ἐνίοτε συνημμένον πρὸς τὸ τῆς Γραμματικῆς τοῦ Δοσιθέου. Ὁ Κρουμβάχερ ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἀνήκει εἰς ἀνώνυμον συγγραφέα τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος, ὃν ὠνόμασε Ψευδοδοσίθεον. Τὰ «Ἑρμηνεύματα» ἀπετελοῦντο ἐκ 3 βιβλίων, ὧν τὸ τρίτον μόνον ἐσώθη, καὶ ἦσαν εἶδος διαλογικοῦ γλωσσαρίου, οὗ αἱ λέξεις ἦσαν οὐχὶ ἀλφαβητικῶς κατατεταγμέναι, ἀλλὰ καθ' ὕλην, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἐκμάθωσι τὴν ἑλληνικὴν Ρωμαίων καὶ τὴν λατινικὴν Ἑλλήνων. Τὸ διασωθὲν βιβλίον περιέχει λέξεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας καὶ εἶναι ἀξιόλογον διά τε τὴν γνῶσιν τῆς τότε δημώδους καὶ διὰ τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ περὶ τοῦ τότε ἐν τοῖς σχολείοις, τοῖς δικαστηρίοις καὶ τῆς βαλανείοις βίου. Κατὰ τὸν μεσαίωνα εἶχε πολλὴν διάδοσιν καὶ πολλαὶ αὐτοῦ διασκευαὶ ἐγένοντο. Κυριωτέρα ἔκδοσις αὐτοῦ εἶναι ἡ τοῦ Goetz, «Hermeneumata Pseudodositheana» ἐν «Corpus glossariorum latinorum» Lipsiae, 1892, τόμ. Γ').

— Β.

— **Δοσίθεος** *ὁ* ***Μιχαλακόπουλος***. Διδάσκαλος τοῦ Γένους, κληρικὸς καὶ Φιλικός, γεννηθεὶς ἐν Ζυγοβιστίῳ τῆς Γορτυνίας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Δημητσάνῃ μετέβη ἀκολούθως εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ πρὸ τῆς Ἰονίου ὑφισταμένην Ἀκαδημίαν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του. Κατόπιν εὑρισκόμενος ἐν Ζακύνθῳ ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μεγάλως δ' ἐκεῖθεν εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος, διδάσκων, παρακινῶν καὶ ὁπλίζων τοὺς κατερχομένους εἰς τὴν Ἐπανάστασιν.

Γ. Δ. Κ.

— **Δοσίθεος**, *μητροπολίτης* ***Μολδαυΐας*** καὶ εἶτα ***Ἀζώφης***. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ ἀσήμων γονέων περὶ τὸ 1630, παιδευθεὶς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, εἶτα δὲ ἐν Μόσχᾳ. Χειροτονηθεὶς τῷ 1670 μητροπολίτης Μολδαυΐας, κατηγορήθη ἐπὶ συνωμοσίᾳ τῷ 1673 καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ πολωνικὸν ἔδαφος, κατερχόμενον τότε μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Μολδαυΐας. Μετὰ ἓν ἔτος, πιστεύσας ὅτι ἐλύθησαν αἱ κατ' αὐτοῦ συκοφαντίαι, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰάσιον. Ἀντὶ ὅμως ν' ἀναβῇ εἰς τὸν ἐπισκοπικόν του θρόνον, διετάχθη ὑπὸ τοῦ ὁσποδάρου Δημητρίου Καντακουζηνοῦ νὰ παραμείνῃ ἔγκλειστος εἰς τὴν παρὰ τὸ Ἰάσιον μονὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα. Ἀνακληθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμά του τῷ 1676, δὲν ἐδίστασε νὰ προσκλίνῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Σοβιέσκου, ὅστις προσεπάθει διὰ παντὸς τρόπου νὰ προσαρτήσῃ τὴν Ἄνω Μολδαυΐαν. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁσποδάρου Κωνσταντίνου Καντεμίρη, ἠναγκάσθη ὁριστικῶς πλέον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν ἕδραν του, καὶ καταφυγὼν εἰς Πολωνίαν ἐπὶ μακρὸν ἔμεινεν ἀχρησιμοποίητος. Κατόπιν μετέβη εἰς Ρωσίαν, ἐκεῖ δὲ προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐστάλη ἐπίσκοπος Ἀζώφης. Ἔγραψε τὸ «Ψαλτήριον» εἰς ρουμανικὴν γλῶσσαν, ὅπερ θεωρεῖται τὸ ἀρχαιότατον ἐκ τῶν ἐμμέτρων μνημείων τῆς γλώσσης ταύτης. Ἐπίσης τὸν «Ἀκάθιστον», διαφόρων ἁγίων βίους, λόγους καὶ ἄλλα ἔργα. Ἀπέθανε δ' ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1705.

Γ. Δ. Κ.

— **Δοσίθεος**, *μητροπολίτης* ***Οὐγγροβλαχίας***, ἐπωνυμούμενος *Φιλίτης* Εὐεργέτης τῆς ἑλληνικῆς ἐν Ἠπείρῳ παιδεύσεως ἀναδειχθείς, ἐγεννήθη ἐν Πογδοριανῇ τῆς Ἠπείρου, μετρίας μετασχὼν παιδεύσεως ἐν τῇ μονῇ τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ τῆς Ζίτσης. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ παπᾶ Χρῆστος Φιλίτης, ἐκ Φιλιατῶν, ἱερεὺς ἅμα καὶ διδάσκαλος, μεταβὰς εἰς Ρωσίαν, ἐτιμήθη λίαν ἐκεῖ, συλλέξας δὲ ὑπὲρ τῆς μονῆς Σωσινου δῶρα ἀρκετά, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα, συστήσας σχολεῖον ἐν Πογδοριανῇ, περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ὅπου καὶ ἐδίδασκεν. Ὁ τεταρτότοκος υἱὸς αὐτοῦ *Δημήτριος* ἐγένετο μοναχός, μετωνομάσθη *Δοσίθεος*, ἀπεστάλη εἰς τὸ ἐν Βλαχίᾳ μετόχιον τῆς Ζίτσης, ὕστερον ἐγένετο ἐπίσκοπος Βουζαίου, μετατεθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Οὐγγροβλαχίας, μεγάλα ἐξ ἰδίων δαπανήσας διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων. Τὴν ἕδραν διετήρησε μέχρι τοῦ 1812, ὅτε κατηγορήθη ὡς μετασχὼν τῆς ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Μαυροκορδᾶτον καὶ τὸν Φιραρὴν ἐπαναστατικῆς κινήσεως, καὶ ἐπαύθη ἕνεκα τούτου, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἄρτης Ἰγνατίου. Ἐφυγαδεύθη μάλιστα κρύφα εἰς Βεσσαραβίαν. Τῷ 1818 μετέβη εἰς Κρονστάνδην, ὅπου μετά τινα ἔτη, συντάξας τὴν διαθήκην αὐτοῦ (1825), ἀπέθανεν, ἄγων τὸ ἑκατοστὸν καὶ τέταρτον τῆς ἡλικίας ἔτος. Ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ Πογδοριανῆς σχολείων ἐκληροδότησε περὶ τὰς 14000 καισαροβασιλικὰ φλωρία, εἰς ἃ προστιθεμένης καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀκινήτων, τὸ ὅλον τοῦ κληροδοτήματος ἀνέρχεται εἰς 25000 ἀγγλικῶν λιρῶν. Ὁ ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸς τοῦ Δοσιθέου *Κωνστάντιος*, ἐπίσκοπος Βουζαίου, ᾠκοδόμησε τῷ 1813 σχολῆς ἑλληνικῆς καὶ δημοτικῆς οἴκημα ἐν Ζίτσῃ μετὰ δωματίων, χάριν τῶν ἐκ τῶν πέριξ ἐρχομένων μαθητῶν, συστήσας καὶ βιβλιοθήκην ἐν αὐτῷ. Διετήρησε τὸ σχολεῖον, τρεῖς διδασκάλους ἔχον, μέχρι τοῦ 1825. Ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίου ἦν ὁ ἰατρὸς *Σίλβεστρος Φιλίτης*, οὗ τὴν παιδείαν καὶ τὴν φιλομουσίαν ἐπαινεῖ Νεόφυτος ὁ Δούκας, ἀφιερώσας εἰς αὐτὸν τὴν ἐν Βιέννῃ τῷ 1807 γενομένην ἔκδοσιν τῆς Ρωμαϊκῆς ἱστορίας Εὐτροπίου (βλ. *Λαμπρίδου* «Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων»' μέρος Α', σ. 45, Β' 58 καὶ 251).

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Δοσίθεος** *ὁ* ***Παναγιωτίδης***. Ἐπίσκοπος Λιτσᾶς καὶ Ἀγράφων, ὁπόθεν κατήγετο, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἔγερσιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς συνελεύσεις ἀντεπροσώπευσε τὰ Βλαχοχώρια τῆς περιοχῆς του. Ἡ δρᾶσίς του ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1833, ἡ δ' ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν ἔταξεν εἰς τὴν Δ' τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φάλαγγος.

Γ. Δ. Κ.

δοσιμέτρης (ὁ)· ὁ καταμετρῶν τὰς δόσεις τῶν φαρμάκων (εἴτε περὶ ἐργαλείου πρόκειται εἴτε περὶ φαρμακοποιοῦ ἢ ἰατροῦ).

Μ. Ν. Κ.

δοσιμετρία (ἡ) (dosimètrie) [*Ἰατρ.*]. Μέθοδος θεραπευτικὴ συνισταμένη εἰς μόνην τὴν χρησιμοποίησιν τῶν δραστικῶν στοιχείων τῶν φαρμάκων, κυρίως τῶν ἀλκαλοειδῶν, ἀπηλλαγμένων πάσης ἀδρανοῦς οὐσίας καὶ ἀκριβῶς κατατετμημένων εἰς δόσεις. Ἡ *δοσιμετρία* εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς

Digitized by Google

καταμετρήσεως τῶν φαρμάκων καὶ τῆς εἰς δόσεις κατατμήσεως αὐτῶν· τὸ χορηγούμενον λ. χ. ἀνὰ πᾶσαν ὥραν πόμα εἶναι πρᾶξις δοσιμετρική· ἀλλ ὁ ὅρος ἐπιφυλάσσεται κυρίως διὰ τὴν τμηματικὴν καὶ μεθοδικὴν χορήγησιν τῶν φαρμακευτικῶν δραστικῶν στοιχείων, τῶν ἀλκαλοειδῶν τουτέστιν, ὅταν πρόκειται περὶ φυτῶν, ἢ τῶν μεταλλικῶν παραγόντων, ἀλλ' εἰς δόσεις κανονικὰς καὶ ἀπολύτως ἐξηκριβωμένας. Τὰ ἀλκαλοειδῆ, ἅτινα εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς αἱ δοσιμετρικαὶ οὐσίαι, εἶναι, κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ δοσιμετρικοῦ συστήματος, κατὰ πολὺ προτιμότερα τῶν φυτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγονται ταῦτα καὶ τῶν ὁποίων ἡ σύνθεσις εἶναι λίαν εὐμετάβλητος. Ἰδίως δὲ ἡ τριὰς ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς στρυχνίνης, τῆς ἀκονιτίνης καὶ τῆς βερατρίνης, ἡ χρησιμοποιουμένη ἄλλοτε πρὸς καταπολέμησιν τοῦ πυρετοῦ, εἶναι ἡ μᾶλλον συνιστωμένη καὶ ἐπαινουμένη ὑπὸ τῶν δοσιμέτρων εἰς πάσας τὰς νοσηρὰς καταστάσεις. Ἡ ἐν χρήσει κοκκιώδης μορφὴ τῶν φαρμάκων, ἡ τοσοῦτον εὔληπτος, δὲν εἶναι ποσῶς νέα, καθόσον οἱ ὁμοιοπάθαι ἰατροὶ ἐχρησιμοποίουν ταύτην ἀπὸ πολλοῦ.

Μ. Ν. ΚΑΤΡΗΣ

δόσιμον, *—ατος* (τό)· δημοτ., ἡ δόσις καὶ τὸ διδόμενον, ὅ,τι ὀφείλει τις νὰ δώσῃ, νὰ πληρώσῃ: «ἔχω πολλὰ δοσίματα» ἔχω πολλὰ νὰ πληρώσω· ‖ ὁ φόρος.

— *[Ἐγκυκλ.]* Παρὰ Βυζαντινοῖς καὶ κατόπιν, κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, ἐκαλεῖτο *δόσιμον* καὶ *δόσις* ἡ φορολογία ἐν γένει, τὰ δὲ «βασιλικὰ δοσίματα» νοοῦνται τὰ πρὸς τὸ κράτος παρεχόμενα. Ἦσαν δὲ ταῦτα ἄπειρα, ἐὰν παρατηρήσωμεν διαφόρους χρυσοβούλλους λόγους, ἐν τοῖς ὁποίοις γίνεται μνεία τῶν «δοσιμάτων, ἢ δόσεων, συζητήσεων καὶ ἀπαιτήσεων», ἀπὸ τῶν ὁποίων παρέχεται ἀπαλλαγή. Χάριν περιεργείας παραθέτομέν τινα τῶν δοσιματων τούτων, ἤτοι: τοῦ κεφαλαίου τῆς σιταρκείας, τῆς ὀρεικῆς, τῆς καστροκτισίας, τοῦ ἐννομίου, τοῦ μελισσονομίου, τῆς προβατοχοιροδεκατίας, τῆς παρθενοφθορίας, τοῦ ξυλαχύρου, φοσσάτου διελεύσεως καὶ βεστιαριτῶν καὶ μανδατώρων, ἀγγαρείας, παραγγαρείας, μιτάτου ἀρχόντων ταγματικῶν ἢ θεματικῶν ἔτι δὲ Βαράγγων, ἢ Κουλπίγγων, ἢ Φράγκων, ἢ Βουλγάρων ἢ Σαρακηνῶν, ἢ ἄλλων τινῶν ἀντιμιτάτων ἀπλήκτων καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν ἀπλήκτων χορηγίας, μεσαπλήκτων, κριτῶν, ἀπαιτητῶν καὶ λοιπῶν ἁπάντων, ἐπιθέσεως μονοπροσώπου, δόσεως κανισκίου, ἢ ἀντικανίσκου, παλαιῶν τε καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἴσως μελλόντων τεθεῖναι, κ.ο.κ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ φόροι δὲν ἦσαν βεβαίως ὀλιγώτερον ἐπαχθεῖς, ἦσαν ὅμως ὀλιγώτεροι τῶν Βυζαντινῶν.

Τὸ κυριώτατον τῶν δοσιμάτων ἦτο τὸ χαράτζι, τουτέστιν ὁ κεφαλικὸς φόρος, ὅστις εἰσεπράττετο ἀπὸ τοὺς σπαχῆδες, τοὺς κοινῶς χαρατζῆδες καὶ γυφτοχαρατζῆδες καλουμένους, κατὰ τρόπον ὅλως ἰδιόρρυθμον. Τὴν συλλογὴν τῶν ποικίλων δοσιμάτων (βλ. φόροι) ἐπεμελοῦντο οἱ *δημογέροντες*.

Γ. Δ. Κ.

Δόσιος, ***Ἀριστείδης***. Ἐγεννήθη τῷ 1844 καὶ ἀπέθανε τῷ 1881 ἐν Ἀθήναις. Πολὺ νέος ἀνεμίχθη εἰς τὴν ἀντιοθωνικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς, ἐγένετο δὲ ὁ δράστης ἀποπείρας κατὰ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας (6 Σεπτεμβρίου 1861). Συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον, τῆς ποινῆς του μετριασθείσης ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος εἰς ἰσόβια δεσμά. Τυχὼν ἀμνηστείας μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν, μετέβη εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν, καταγίνας εἰς τὰ οἰκονομολογικά, δημοσιεύσας δὲ καὶ σχετικὰς μελέτας. (Πλείονα βλ. λ. Ἀθῆναι τ. Β 155 γ' κ. ἑξ.).

—**Δόσιος**, ***Κωνσταντῖνος***. Ἕλλην λόγιος ἐκ Μοναστηρίου, γεννηθεὶς ἐν Βλάνιτῃ τῷ 1810. Ἔτυχεν εὐρυτάτης παιδείας ἐν Μονάχῳ καὶ Βιέννῃ, κατέγινε δὲ ἰδίως εἰς τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας. Κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1834, συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς διοικητικῆς νομοθεσίας τῆς ἐποχῆς, τόσον ὡς σύμβουλος παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅσον καὶ ὡς εἰσηγητὴς παρὰ τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ Σεπτεμβριανὰ ἐξελέγη πληρεξούσιος τῶν Μακεδόνων καὶ εἶτα (1862) βουλευτὴς Ἀττικῆς, ἐγένετο δὲ καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπὶ κυβερνήσεως Ζ. Βάλβη. Συνταχθεὶς μετὰ τοῦ Θ. Φαρμακίδου, ἠρθρογράφησε θερμῶς ὑπὲρ τῆς ἀνακηρύξεως εἰς αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἵδρυσε μετ' ἄλλων τὸν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» καὶ τὴν «Ἑταιρείαν τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ». Ἐδημοσίευσε διαφόρους πολιτικὰς καὶ δημοσιολογικὰς μελέτας, ἐν αἷς καὶ τὴν πολὺν κρότον ἐμποιήσασαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνισμὸς ἢ Ρωσισμός», ἣν ἐξέδωκεν ἀνωνύμως τῷ 1855. Ἐπίσης κατέγινε μὲ τὴν ξένην λογοτεχνίαν, μεταφράσας τὸν Λάραν, τὸν Μαμφρέδον καὶ τὸν Πειρατὴν τοῦ Βύρωνος, συνεχίζων ἐν τούτῳ τὸ ἔργον τῆς λογίας συζύγου του. Ἀπέθανε τῷ 1871 ἐν Ἀθήναις, καταλιπὼν σημαντικὰ κληροδοτήματα πρὸς ἐκπαιδευτικοὺς σκοπούς. —Β.

—**Δόσιος**, ***Κωνσταντῖνος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ Π. Ναυτικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1874. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ πλωτάρχου, ἀπεστρατεύθη τῇ αἰτήσει του, ἀνακληθεὶς δὲ δὶς εἰς ἐνέργειαν ὡς ἔφεδρος, προήχθη εἰς πλοίαρχον ἐν ἐφεδρείᾳ (τῷ 1922). Λαβὼν ἐν τῷ μεταξὺ δίπλωμα διδάκτορος τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, παρέμεινεν ὡς διευθυντὴς τῆς χημικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Π. Ναυτικοῦ, ἣν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1921 διηύθυνεν. Ἔγραψε μελέτας «Περὶ διηθήσεως», «Περὶ κοραλλίων» (βραβευθεῖσαν εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Βορδὼ 1923) καὶ διάφορα ἐπιστημονικὰ ἄρθρα, ἐξ ὧν πολλὰ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Πρακτικὰ» τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

—**Δόσιος**, ***Λέανδρος Κωνστ.*** Ἕλλην χημικὸς 1847—1883). Πρὶν ἀκόμη περατώσῃ τὰς ἐν Ζυρίχῃ σπουδάς του ἐδημοσίευσε (1868) μελέτην, καθ' ἣν τὰ διαλελυμένα μόρια παραβάλλονται πρὸς τὰ μόρια κεκορεσμένων ἀτμῶν τῶν ὑπερκειμένων τοῦ ὑγροῦ. Ἐξετέλεσε προσδιορισμὸν τὴν διαλυτότητος τοῦ ἰωδίου ἐντὸς διαλύματος ἰωδιούχου καλίου κ. ἄ. Διετέλεσε τμηματάρχης τῶν Μεταλλείων καὶ ἀνηγορεύθη τῷ 1869 ὑφηγητὴς τῆς Χημείας. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Περὶ θερμότητος» (1869), «Μαθήματα τεχνολογικῆς χημείας» (1871), «Περὶ βιομηχανίας ἐν Ἑλλάδι» (1871), «Μελέται περί τινων συγχρόνων ζητημάτων» (1874) κ. ἄ. —Β.

—**Δόσιος** ***Νικόλαος***. Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς τῷ 1856 ἐν Ἰωαννίνοις. Ἐσπούδασε φυσικὴν εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον καὶ φιλοσοφίαν ἐν Τυβίγγῃ. Εἰργάσθη ἐπ' ἑλληνικῶν χειρογράφων εἰς βιβλιοθήκας τοῦ ἐξωτερικοῦ· διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Γαλαξίῳ καὶ ἐδημοσιογράφησεν. Ἔγραψεν ὡς ἐναίσιμον διατριβήν: «Beiträge zur neugriechischen Wortbildungslehre» καὶ ἄλλα μελετήματα καὶ ἄρθρα εἰς γερμανικὰ καὶ ἑλληνικὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. —Β.

—**Δοσίου**, ***Αἰκατερίνη***. Ἑλληνὶς λογία γεννηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1820 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Ἀθήναις τὴν 16 Ἰουλίου 1856. Ἀνῆκεν εἰς περιφανῆ οἶκον τοῦ Βυζαντίου, οἱ δὲ γονεῖς αὐτῆς, Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος καὶ Σμαράγδα ἐκ τοῦ οἴκου Μουρούζη, ἔδωσαν εἰς τὴν θυγατέρα αὐτῶν τελείαν παίδευσιν, οὕτω δὲ ἡ Αἰκατερίνη ἐσπούδασεν ὄχι μόνον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἀλλὰ γνωρίζουσα ἄριστα τὴν γαλλικήν, τὴν ἀγγλικὴν καὶ τὴν γερμανικήν, ἐγένετο ἐγκρατὴς τῶν εὐρωπαϊκῶν φιλολογιῶν. Κατελθοῦσα μετὰ τῆς μητρός της εἰς Ἀθήνας τῷ 1837, κατεγίνετο εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ποίησιν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νεότητός της ὁ λόρδος Βύρων ἐκυριάρχει ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ στερεώματος καὶ ἡ Αἰκατερίνη Δοσίου, ποστοῦ ἔτι ὑπανδρευθῇ τὸν Κωνσταντῖνον Δόσιον, ἠσχολεῖτο μὲ τὴν μετάφρασιν τοῦ «Γκιαούρ» τοῦ Βύρωνος. Ὅταν ἐπεράτωσε ταύτην τὴν ἀπέστειλεν εἰς τὴν μητέρα της, διατρίβουσαν ἐν Μολδαυΐᾳ, ἥτις τοσοῦτον ἐθέλχθη ἐκ τῶν ὡραίων στίχων, ὥστε τῷ 1843 ἀπεφάσισε τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἔργου. Τὴν ἔκδοσιν ἀνεχαίτισεν ἡ ἰδία, γράψασα εἰς τὴν μητέρα της ὅτι ἔκρινε τὴν μετάφρασίν της ἀναξίαν τοιαύτης τιμῆς, ἐξηκολούθησε δὲ ἐπιθεωροῦσα καὶ ἐπιδιορθοῦσα αὐτήν. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐδημοσιεύθη τῷ 1857 ὑπὸ τοῦ συζύγου της, ἓν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς. Τὴν ἰδίαν μετάφρασιν, ἄνευ οὐδεμιᾶς διορθώσεως, ἐδημοσίευσεν εἰς δευτέραν ἔκδοσιν (1873) ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἀριστ. Δόσιος, εἰς αὐτὴν δὲ προτάσσεται πρόλογος τοῦ συζύγου της. Ἡ Αἰκατερίνη Δοσίου ἐφύλαξε τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τῶν ὁμοιοκαταληκτούντων τοιούτων τοῦ πρωτοτύπου, μετεχειρίσθη δὲ τὴν κρατοῦσαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καθαρεύουσαν ἐν ὅλῃ τῇ γλαφυρότητι αὐτῆς.

Θ. Β.

δόσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *δίδω*, παροχή, *ἀντίληψις*: «δόσις φαρμάκου,—ὅρκου»· ‖ ποσότης διδομένη, παρεχομένη: «θὰ λάβῃ τὸ φάρμακον εἰς πέντε ἴσας δόσεις», «ἠγόρασα τὴ μηχανὴ μὲ δόσεις», «πρώτη —,δευτέρα δόσις», «ἑβδομαδιαία—,μηνιαία—,ἐτησία δόσις· ‖ μεταφ. «ἔχει κάποιαν δόσιν μεγαλομανίας»· ‖ δῶρον: «θεῶν εἰς ἀνθρώπους δόσις», «δόσις ὀλίγη τε φίλη τε» (ἀρχ.).

— *[Φαρμακ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *δόσις* (dosis) χαρακτηρίζεται ἐν τῇ φαρμακολογίᾳ τὸ ποσὸν ἐκεῖνο φαρμάκου τινὸς ἢ δηλητηρίου, ὅπερ φθάνει εἰς τὸν ὀργανισμόν. Ἡ δόσις διακρίνεται 1) εἰς *φυσιολογικὴν* (dosis physiologica), ὅταν προκαλῇ εἰς τὸν ὀργανισμὸν ὡρισμένα μόνον φυσιολογικὰ φαινόμενα· 2) εἰς τὴν *ἰατρικὴν* ἢ *θεραπευτικὴν* ἢ καὶ *μέσην δόσιν* (dosis medicinalis s. media). Ὡς τοιούτη χαρακτηρίζεται ἡ ποσότης ἐκείνη φαρμάκου τινός, ἥτις χορηγεῖται εἰς ἐνήλικα πρὸς πρόκλησιν θεραπευτικοῦ ἀποτελέσματος. Ἡ θεραπευτικὴ δόσις διακρίνεται πάλιν εἰς τὴν πλήρη δόσιν (dosis plena) καὶ εἰς τὴν κλασματικῶς χορηγουμένην dosis refracta)· 3) εἰς τὴν *δηλητηριώδη* δόσιν (dosis toxica, dosis venena). Ὡς τοιαῦται δόσεις νοοῦνται αἱ ὑπερακοντίζουσαι τὸ ποσὸν τῶν συνήθων θεραπευτικῶν δόσεων· σπανιώτατα δὲ ἐξ ὡρισμένων μόνον οὐσιῶν καὶ κατόπιν ρητῆς ἐντολῆς τοῦ ἰατροῦ ἡ τοξικὴ δόσις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς θεραπευτική. Ἡ τοξικὴ δόσις προκαλεῖ συμπτώματα δηλητηριάσεως, μὴ ἀπολήγοντα ὅμως εἰς θάνατον· 4) εἰς τὴν *θανατηφόρον δόσιν* (dosis letalis). Ἡ δόσις αὕτη ὡς τελικὸν ἐπακολούθημα τῆς δράσεως αὐτῆς ἐπιφέρει τὸν θάνατον, χρησιμεύει δὲ μόνον διὰ τοξικολογικὰς ἐρεύνας. Αἱ δύο τελευταῖαι διακρίσεις τῆς δηλητηριώδους καὶ θανατηφόρου δόσεως δὲν τηροῦνται ὑπὸ τῶν Γάλλων σταθερῶς, καθόσον ὡς τοξικαὶ δόσεις ὑπονοοῦνται συνήθως καὶ αἱ θανατηφόροι.

Ἡ δόσις ἀποτελεῖ ἕνα τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν τῆς δράσεως φαρμάκου τινός, δεδομένου ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ πλέον δηλητηριώδεις οὐσίαι, χορηγούμεναι εἰς λίαν ἐλάχιστα ποσά, χάνουν πᾶν ἴχνος τῆς ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ δράσεως αὐτῶν. Παλαιότερον ἐκράτει ἡ ἰδέα, ὅτι τὰ ὑπὸ οὐσίας τινὸς προκαλούμενα τοξικὰ συμπτώματα ἠδύναντο νὰ ἐξαλειφθῶσι διὰ χορηγήσεως ἀπειροστῶν ποσοτήτων τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἡ ἐκδοχὴ ὅμως αὕτη ἀπεδείχθη καθαρὸς μῦθος.

Σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς θεραπευτικῆς δόσεως παρουσιάζουν τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος, τῶν ὁποίων πάλιν συνάρτησις εἶναι ἡ ἡλικία καὶ τὸ γένος. Περαιτέρω διὰ τὴν θεραπευτικὴν δόσιν ἔχουν σημασίαν ἡ κρᾶσις, τὸ κλῖμα, ἡ ἀνοχὴ ἢ ἀναφυλαξία τοῦ ὀργανισμοῦ ἀτόμου τινὸς πρὸς ἓν ἢ πλείονα φάρμακα.

Ἡ θεραπευτικὴ δόσις διακρίνεται: 1) Εἰς τὴν *μεγίστην δόσιν* (dosis maxima), ἥτις εἶναι τὸ μεγαλύτερον ποσὸν τοῦ φαρμάκου, ὅπερ δύναται νὰ χορηγηθῇ καὶ τὴν ὑπερακόντισιν του ὁποίου δυνατὸν νὰ ἐπακολουθήσωσι φαινόμενα δηλητηριάσεως ἢ καὶ θάνατος. Τὴν μεγίστην δόσιν δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ ὁ ἰατρὸς καὶ δὴ ἐπὶ λίαν δραστικῶν ἢ δηλητηριωδῶν φαρμάκων. 2) Εἰς τὴν *μεγίστην ἐφ' ἅπαξ δόσιν* (pro dosi), τουτέστι τὸ μέγιστον ἐκεῖνο ποσὸν τοῦ φαρμάκου, ὅπερ δύναται νὰ χορηγηθῇ ἐφ' ἅπαξ· καὶ 3) Εἰς τὴν *μεγίστην ἡμερησίαν δόσιν* (dosis prodie), τουτέστι τὸ ἐν συνόλῳ ποσόν, ὅπερ δύναται νὰ χορηγηθῇ τμηματικῶς εἰς διάστημα μιᾶς ἡμέρας. Ἡ διάκρισις αὕτη τῶν δόσεων μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν εἶναι ἀδιάφορον ἐὰν ἡ αὐτὴ θεραπευτικὴ δόσις χορηγηθῇ ἐφ' ἅπαξ ἢ τμηματικῶς, τούτου δ' ἕνεκα καὶ εἰς τὰς διαφόρους φαρμακοποιίας ἀναγράφονται πρὸς καθοδήγησιν τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν φαρμακοποιῶν αἱ δόσεις τῶν φαρμάκων, αἵτινες δύνανται νὰ χορηγηθῶσιν ἐφ' ἅπαξ ἢ ἡμερησίως.

Λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ δρᾶσις φαρμάκου τινὸς παρουσιάζει ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ διάφορον ἐπενέργειαν, καθωρίσθησαν ὑπὸ διαφόρων φαρμακολόγων διάφοροι κλίμακες δόσεως, αἵτινες ὁρίζουν τὸ ποσὸν τῆς δόσεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἡλικίαν ἀτόμου τινός. Τοιαῦται κλίμακες δόσεων εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέρων μὲν ἡ τοῦ Juncker, ἥτις συνήθως χαρακτηρίζεται καὶ ὡς κλῖμαξ τοῦ Gaubius. Τὴν κλίμακα ταύτην ἀκολουθοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ παρ' ἡμῖν οἱ ἰατροὶ κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν συνταγῶν των. Κατὰ τὴν κλίμακα ταύτην εἰς ἐνήλικα 20—60 ἐτῶν ἀναγράφεται ὁλόκληρος ἡ δόσις 1, εἰς ἄτομα ἡλικίας 16—20 ἐτῶν τὰ $^2/_3$ τῆς δόσεως, ἐπὶ 12—14 ἐτῶν τὸ $^1/_2$ τῆς δόσεως, ἐπὶ 7—9 ἐτῶν τὸ $^1/_3$ τῆς δόσεως, ἐπὶ 4—5 ἐτῶν τὸ $^1/_4$ τῆς δόσεως, ἐπὶ 3 ἐτῶν τὸ $^1/_6$ τῆς δόσεως, ἐπὶ 1—2 ἐτῶν τὸ $^1/_8$ τῆς δόσεως, ἐπὶ παιδίων μόλις ἑνὸς ἔτους τὸ $^1/_{12}$—$^1/_{15}$ τῆς δόσεως καὶ ἐπὶ ἔτι μικροτέρων παιδιων τὸ $^1/_{15}$—$^1/_{20}$ τῆς δόσεως. Ἀντιστοίχως αἱ δόσεις ἐλαττοῦνται εἰς γέροντας ὑπερβαίνοντας τὰ 60 ἔτη, συμφώνως πρὸς τὴν κλίμακα τὴν ἰσχύουσαν καὶ διὰ τὰ κάτω τῶν 20 ἐτῶν ἄτομα.

Ὁ Young ὑπολογίζει ὡς μονάδα δόσεως τὴν ἀναλογοῦσαν διὰ παιδία 12 ἐτῶν, πρὸς ἐξεύρεσιν δὲ τῶν ἀπαιτουμένων δόσεων διὰ μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἡλικίαν προσθέτει εἰς τὸν ἀριθμὸν 12 τὸν ἀριθμὸν τῆς ἡλικίας τοῦ ἀτόμου καὶ τὸ ἄθροισμα διαιρεῖ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 2· οὕτω δι' ἄτομον ἡλικίας 2 ἐτῶν ἔχομεν $\frac{12+2}{2}$ ἤτοι τὸ $^1/_7$ τῆς ὅλης δόσεως. Ἑτέρα κλῖμαξ εἶναι ἡ τοῦ Huffland, ἥτις εἶναι καὶ ἡ μᾶλλον χρησιμοποιουμένη ἐν Γερμανίᾳ.

Εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρουσιάζεται σημαντικὴ διαφορὰ δράσεως τοῦ αὐτοῦ φαρμάκου εἰς διαφόρους ποσότητας χορηγουμένου. Οὕτως οὐσίαι τινὲς εἰς μέσας δόσεις δρῶσι διεγερτικῶς, ἐνῷ εἰς μεγαλυτέρας ποσότητας ἐξασθενοῦν τὴν λειτουργίαν τοῦ αὐτοῦ μέρους τοῦ σώματος (ἀλκοόλη, αἰθήρ, καφουρά, βερατρίνη κλπ.)· τὸ θειικὸν νάτριον π. χ. εἰς μικρὰς δόσεις δρᾷ διουρητικῶς, ἐνῷ εἰς μεγαλυτέρας καθαρτικῶς. Δέον νὰ ἀναφερθῇ ὅτι οἱ γενικοὶ κανόνες τῶν δόσεων ὑφίστανται πλείστας ἀποκλίσεις ἐπὶ φαρμάκων τινῶν. Ἰδίᾳ μικρὰ εἶναι ἡ δόσις τῶν ναρκωτικῶν εἰς τὰ παιδία, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ μικρότερον βάρος καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐγκεφάλου ἐν τῷ ὁποίῳ ταῦτα ἐπιδρῶσι.

Τὰ δραστικὰ καθαρτικὰ δύνανται εἰς ἐλαχίστας δόσεις νὰ ἐπιφέρουσιν εἰς παιδία κατάρριψιν τῆς καρδίας. Λόγῳ τῆς ἐπερχομένης σὺν τῇ αὐξήσει τῆς ἡλικίας ἀπασβεστώσεως τῶν ἀγγείων, φάρμακα ἐπαυξάνοντα τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος δρῶσιν ἐπικινδύνως εἰς τοὺς προβεβηκότας τὴν ἡλικίαν. Εἰς ὅλας δὲ τὰς περιόδους τῆς ζωῆς ἡ λί-

Digitized by Google

ἐξησθενημένη κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ συνεπάγεται καὶ μείωσιν τῶν χορηγουμένων δόσεων, ἐνῷ ἀπ' ἀντιθέτου ἐπὶ ἰσχυροῦ ὀργανισμοῦ προϋποτίθεται αὔξησις τούτων. Αἱ δόσεις περαιτέρω ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν σχέσεων τῆς ἀποβολῆς καὶ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν φαρμάκων. Ὅ,τι ἀπορροφᾶται εὐκολώτερον χορηγεῖται εἰς μικροτέρας δόσεις ἀπὸ τῶν ἀπορροφωμένων δυσκόλως, ἅτινα καὶ χορηγοῦνται εἰς μεγαλυτέρας δόσεις. Τὸ ἀντίστροφον ἰσχύει διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποβολὴν τῶν φαρμάκων. Οὕτω καθορίζονται αἱ σχέσεις τῶν δόσεων ἀναλόγως τῶν διαφόρων τρόπων τῆς χρήσεως τοῦ φαρμάκου. Ἐὰν π.χ. τεθῇ ἡ ἐσωτερικῶς χορηγουμένη θεραπευτικὴ δόσις=1, τότε ἡ θεραπευτικὴ δόσις τοῦ φαρμάκου τούτου, ὅταν πρόκειται νὰ ἐγχυθῇ ἀμέσως ἐν τῷ αἵματι, ἰσοῦται πρὸς $1/8$—$1/4$, ἐπὶ ἐνδοπεριτονίου ἐγχύσεως=$1/2$, ἐνῷ, ἀπ' ἐναντίας, ὅταν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑποδορίως, αὕτη ἰσοῦται πρὸς 2, ὅταν δὲ ἐπὶ τοῦ δέρματος=3—6. Κατὰ τὴν ὑποδόριον ἔγχυσιν ἡ ταχεῖα ἀποβολὴ τοῦ φαρμάκου ἐξισοῦται πρὸς τὴν ταχεῖαν ἀπορρόφησίν του, ὥστε ἡ δόσις εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἐσωτερικῶς διδομένην.

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

— ['Αττ. Δίκ.] Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὅρου «δόσις» ἀτελεῖς πληροφορίας ἔχομεν. Συνήθως ἡ λέξις εὕρηται συνώνυμος πρὸς τὴν διαθήκην καὶ γενικῶς πρὸς τὴν αἰτίᾳ θανάτου χαριστικὴν διάθεσιν τῶν ἀγαθῶν (διδόναι=διατίθεσθαι). Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅμως, ὅτι εἰς τὸν «κληρονόμον κατὰ γένος» καὶ «κληρονόμον κατ' ἀγχιστείαν» (δηλαδὴ τὸν νομίμῳ δικαιώματι καταγωγῆς ἢ δικαιώματι συγγενείας) ἀντετάσσετο ὁ «κληρονόμος κατὰ δόσιν», ἀγόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ λέξις καὶ εἰδικώτερον ἡ φράσις «κατὰ δόσιν», ἐσήμαινε τὴν ἐγκατάστασιν κληρονόμου ξένου πρὸς τὸ «γένος» καὶ τὴν ὕπαρξιν «ἀγχιστείας» ὡς πρὸς τὸν διαθέτην. Διὰ τῆς παραδοχῆς ταύτης συμβιβάζεται πλήρως καὶ ἡ χαριστικὴ ἔννοια τῆς λέξεως δόσις (εὐρυτέρα τῆς ἐννοίας τῆς «δωρεᾶς») καὶ ἡ χρῆσις οὕτη ὡς ἀνωτέρω ἐν τῇ φράσει «κατὰ δόσιν».

Α. Ν. Φ.

— *δόσις ἀντὶ καταβολῆς* ['Αστ. Δίκ.]· βλ. καταβολή

— *δόσις κατὰ παράκλησιν* ['Αστ. Δίκ.]. Λέγεται οὕτω (λατιν. precarium) ἡ ἄνευ ἀνταλλάγματος παράδοσις πρὸς χρῆσιν πράγματος, κινητοῦ ἢ ἀκινήτου, ὅπερ ὁ δότης αὐτοῦ δικαιοῦται νὰ ἀναζητήσῃ ἐν πάσῃ στιγμῇ.

Τὸ precarium ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν πατρώνων πρὸς τοὺς πελάτας (clientes) αὐτῶν, πρὸς οὓς οἱ πρῶτοι ἐξ εὐνοίας παρεχώρουν τὴν χρῆσιν πραγμάτων, ἰδίᾳ ἀγροτικῶν κτημάτων (Niebuhr, Savigny). Διὰ τῆς *δόσεως* ταύτης ἐδημιουργεῖτο πραγματική τις σχέσις ἐμπιστοσύνης μεταξὺ πάτρωνος καὶ πελάτου, ἥτις ὅμως δὲν ἀπετέλει σύμβασιν. Ἀλλὰ τὸ precarium ἐπεβίωσε τῆς γενετείρας αὐτοῦ ἱστορικῆς αἰτίας καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐπεξετάθη, βαθμηδὸν δὲ καὶ τὸ δίκαιον ἐπελάβετο ρυθμίσεως αὐτοῦ. Ὁ πραίτωρ ἐχορήγησεν εἰς τὸν δότην τοῦ πράγματος εἰδικὸν παράγγελμα, τὸ interdictum de precario (βλ. λ. νομὴ) κατὰ τοῦ δυστροποῦντος νὰ ἀποδώσῃ τὸ πρᾶγμα λήπτου. Ἐπὶ ἡγεμονίας, ἡ περὶ τοῦ πράγματος εὐθύνη τοῦ λήπτου ἐπετάθη, ἐπελθούσης καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς ἐξομοιώσεως τῆς βαρείας ἀμελείας πρὸς τὸν δόλον, παρεσχέθη δὲ τῷ δότῃ τοῦ πράγματος καὶ condictio πρὸς ἀνάληψιν τῆς νομῆς αὐτοῦ. Τέλος ὁ Ἰουστινιανός, νοθεύσας τὰ κλασσικὰ κείμενα διὰ προφανεστάτων παρεμβολῶν, παρέσχε τῷ δότῃ τοῦ πράγματος τὴν τῶν προγεγραμμένων συμφώνων ἀγωγὴν (actio nem praescriptis verbis) πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ. Ὅθεν ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ ἡ κατὰ παράκλησιν δόσις ἀποτελεῖ πλέον ἀνώνυμον συνάλλαγμα. Ὁ παραδιδων τὸ πρᾶγμα δικαιοῦται νὰ τὸ ἀναζητήσῃ, ὁπότ' ἂν θελήσῃ, τοῦ λήπτου ὑπέχοντος ἀντίστοιχον ὑποχρέωσιν ἐπιστροφῆς εἰς πρώτην ζήτησιν, καὶ ἂν ἔτι εἶχεν ὁρισθῆ ἄλλος χρόνος ἀποδόσεως. Ὁ λήπτης εὐθύνεται πρὸς τὸν δότην διὰ δόλον καὶ βαρεῖαν ἀμέλειαν, δὲν κτᾶται δ' ἀξίωσιν ἀπολήψεως τῶν δαπανῶν, ἃ ἐπὶ τοῦ πράγματος ἐποιήσατο, ἢ περὶ ἀποζημιώσεως ἕνεκα βλάβης, ἣν τὸ δοθὲν πρᾶγμα προὐξένησε τυχὸν αὐτῷ. Ὁ λήπτης εἶναι (ὡς καὶ κατὰ τὸ κλασσικὸν δίκαιον ἦτο) *νομικὸς νομεὺς* (βλ. λ. **νομὴ τοῦ πράγματος**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τῇ παρὰ *Windscheid-Kipp*, Pandekten, § 376 σημ.* καὶ *Dernburg-So-Kolowski*, System des römischen Rechts, II (1912), § 348 σημ. 1, φιλολογία προσθες καὶ *V. Scialoja*, Il possesso del precarista, ἐν Studi giuridici e storici per l' VIII centenario dell' Università di Bologna, Roma, 1889.—Βλ. καὶ *P. Bonfante*, Note al libro III del «Diritto delle Pandette» di B. Windscheid (1926) σελ. 351 ἐπ. καὶ 635. — *S. Perozzi*, Istituzioni de diritto Romano, β' ἐκδ., I (1928), § 122 (σελ. 876 ἐπ.).

Γ. Π. ΚΟΥΖΟΥΛΑΚΟΣ

δοσοληψία (ἡ)· δόσις καὶ λῆψις, τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν, ὁ μεταξὺ συναλλασσομένων ἐμπορικῶς λογαριασμός: «ἔχομεν μεταξύ μας δοσοληψίας».

δοσόμετρον *ἠλεκτρικὸν* [Φυσ.]. Ὄργανον ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ J.-L. Pulvermacher διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ποσότητος ἠλεκτρισμοῦ, χρησιμοποιούμενον εἰς ἠλεκτροϊατρικὰς ἐφαρμογάς. Ἀποτελεῖται ἐκ βολταμέτρου ἐπιτρέποντος τὴν ταχεῖαν δι' ἀμέσου ἀναγνώσεως εὕρεσιν τοῦ ὄγκου τῶν ἐκλυθέντων ἀερίων εἰς κυβικὰ χιλιοστά.

ΑΝ. Δ.

Δοσπὰτ [Γεωγρ.]· βλ. Πρινότοπος.

δοσσινία (ἡ) (Dossinia) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *δοσσινίαν τὴν μαρμαρώδη* (Dossinia marmorata), ἀπαντῶσαν εἰς τὴν νῆσον Βόρνεο.

Δ. Ν. Π.

Δὸστ-Μεχμὲτ-Χάν. Ἡγεμὼν τοῦ Ἀφγανιστάν, ἱδρυτὴς τῆς σήμερον βασιλευούσης δυναστείας (βλ. Ἀφγανιστάν).

Δοστογιέφσκη· βλ. Ντοστογιέφσκη.

δοτὴρ (ὁ), θηλ. *δότειρα*· ὁ δίδων, ὁ παρέχων τι: «ὁ Θεὸς δοτὴρ παντὸς ἀγαθοῦ».

δοτικὴ *πτῶσις* [Γλωσσολογ.]. Οὕτως ἐκάλεσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν πτῶσιν ταύτην ἀπὸ τῆς κυρίας ἐννοίας καὶ χρήσεώς της, ἐκείνης δηλαδὴ καθ' ἣν ἐδήλου τὸ εἰς ὃ *δίδεταί τι* (λατ. dativus, κατὰ πιστὴν μετάφρασιν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς). Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐλέγετο—κατὰ Διονύσιον τὸν Θρᾷκα—καὶ *ἐπισταλτικὴ* ἐκ τῆς συγγενοῦς πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐννοίας της, καθ' ἣν ἐσήμαινε τὸ εἰς ὃ *ἐπιστέλλεταί τι*.

Α'. *Σχηματισμὸς τῆς δοτικῆς.* Ἡ δοτικὴ ἐσχηματίζετο κατὰ διαφόρους (κατὰ τὰς διαφόρους κλίσεις καὶ ἀριθμοὺς) τρόπους:

1) *Δοτικὴ τοῦ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ*: Τὰ μὲν πρωτόκλιτα καὶ τὰ δευτερόκλιτα τῆς τε ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς ἐσχηματίσθησαν ἐν τῇ ἑνικῇ δοτικῇ των διὰ τῆς προσθήκης τῆς καταλήξεως *—αι*· ἐκ τῆς συναιρέσεως δὲ τῆς ἀρχικῆς ταύτης καταλήξεως πρὸς τὸν χαρακτῆρα *α* τῶν πρωτοκλίτων καὶ *ο* τῶν δευτεροκλίτων προῆλθον αἱ γνωσταὶ εἰς ἡμᾶς καταλήξεις τούτων εἰς *—ᾳ* (καὶ ἀττ. ἰων.—*ῃ* διὰ τὰ πρωτόκλιτα) καὶ *—ωι* ἢ *—ῳ* (διὰ τὰ δευτερόκλιτα), λ. χ. (τῇ) χώρα*—αι*=χώρᾱι ἢ χώρᾳ. τῷ ταμία*—αι*=ταμίᾱι ἢ ταμίᾳ, λατ. fortuna—ai=fortunai, publicai (ὅπως ἀναγινώσκονται εἰς ἀρχαϊκὰς λατινικὰς ἐπιγραφάς, κατόπιν δὲ—τροπῇ τῆς διφθόγγου *ai* εἰς *ae*—fortunae, publicae κ. οὕ. κ.), τῷ λόγο*—αι*=*λόγωι* ἢ *λόγῳ*. τῇ ὁδό*—αι*=*ὁδῶι* ἢ *ὁδῷ* κ. οὕ. κ. καὶ λατ. Numasiōi (=Numerio), populōi Romanōi κλ. (ὅπως ἐλέγοντο παλαιότερον). Κατόπιν δέ, ἀποβληθέντος τοῦ ὑποτακτικοῦ φωνήεντος (ἢ μᾶλλον ἡμιφώνου i̯) τῆς διφθόγγου, ἡ ἑνικὴ δοτικὴ ἔληγεν εἰς—ō: Populō Romanō κλ. Καὶ ἡ δοτικὴ τῶν τριτοκλίτων ἔληγεν εἰς χρόνους παλαιοτάτους ὡσαύτως εἰς *—αι*, ὅπως καὶ ἡ τῶν πρωτοκλίτων καὶ δευτεροκλίτων, καὶ τῆς καταλήξεως ταύτης τῆς ἑνικῆς δοτικῆς τῶν τριτοκλίτων ἔχομεν λείψανα εἴς τινας ἀπαρεμφατικοὺς τύπους ἢ καὶ ἐπιρρήματα (ἴδμεν*—αι*, δοϝέν*—αι*=δοῦναι, χαμ*—αί*, κατ*—αὶ* κλ. κλ.).

Εἰς τὴν λατινικὴν ἡ κατάληξις *—ai* ἐτράπη (κατὰ νόμον φωνητικὸν τῆς γλώσσης ταύτης) εἰς*—ei* καὶ ἔτι περαιτέρω εἰς—ī. Εἰς ἀρχαϊκὰς λατινικὰς ἐπιγραφὰς ἀναγινώσκομεν τοὺς τύπους τῆς δοτικῆς recei (δηλαδὴ regei), puppei, virtutei κλπ. (ἀναμφιβόλως ἀντὶ παλαιοτέρων τύπων *regai, *puppai, *virtutai), ἐντεῦθεν δέ, κατὰ ἀφομοίωσιν τοῦ *ei* εἰς *ii* καὶ συναίρεσιν εἰς ī, προῆλθον οἱ γνωστοὶ εἰς ἡμᾶς τύποι regi, puppi, virtuti κ. οὕ. κ. Ἡ κατάληξις—ῐ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν τριτοκλίτων ἦτο κυρίως κατάληξις τῆς παλαιᾶς τοπικῆς (πτώσεως), ἥτις ὑποκατεστάθη εἰς τὴν ἀρχικὴν δοτικὴν τῶν ὀνομάτων τῆς γ' κλίσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ κατάληξις αὕτη διετηρήθη ἀπαθὴς καὶ ἀμετάβλητος εἰς τὰ συμφωνόληκτα ὀνόματα: ἀστέρ*-ι*, λιμέν*-ι*, ἀσπίδ*-ι*, γάλακτ*-ι* κ. οὕ. κ. Ἀλλ' εἰς τὰ ἀρχῆθεν φωνηεντόληκτα ἢ εἰς τὰ γενόμενα τοιαῦτα κατόπιν ἀποβολῆς συμφώνου τινὸς ἢ ἡμιφώνου ἡ κατάληξις*—ι* συνῃρέθη πρὸς τὸ προηγούμενον φωνῆεν: πόλεϊ=πόλει (ἢ πόλι=πόλῑ κατὰ διαλέκτους), βασιλεϊ=βασιλεῖ, (γένεσ-ι—γένεϊ γένει, γήραϊ=γήρᾳ, αἰδόϊ=αἰδοῖ, (ὀρχηστυϊ, πληθυϊ=) ὀρχηστυῖ, πληθυῖ, ὅπως φέρονται παρ' Ὁμήρῳ ἀλλ' εἰς τὴν ἀττικὴν ἀσυναιρέτως πάντοτε: ἰχθύϊ, πληθύϊ κ. οὕ. κ. Καὶ τὰ ὀνόματα τῆς δ' κλίσεως τῆς λατινικῆς ἔληγον ἀρχαιότερον εἰς *—ei* ὅθεν κατόπιν εἰς—ī, λ. χ. senatuei, fructuei =senatui, fructui (κατόπιν καὶ fructū, κ. οὕ. κ. Οὕτω καὶ τὰ ὀνόματα τῆς ε' κλίσεως τῆς αὐτῆς γλώσσης: diēi, rēi (καὶ κατόπιν: rĕi) κ. λ.

2) *Δοτικὴ τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ*: Τῶν μὲν πρωτοκλίτων ἡ δοτικὴ τοῦ δυϊκοῦ (ὅπως καὶ ἡ γενικὴ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ) ἔληγεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ εἰς *—αιν*: τοῖν ταμίαιν=εἰς τοὺς δύο ταμίας (ἢ =τῶν δύο ταμιῶν, ὁσάκις εἶναι πτώσεως γεν.), τοῖν πολίταιν, χώραιν, νίκαιν, γενεχῖν κλ., τῶν δὲ δευτεροκλίτων καὶ τριτοκλίτων ἡ δοτικὴ τοῦ δυϊκοῦ εἶχε τὴν κατάληξιν *—οιν*: τοῖν ἀνθρώποιν, τοῖν ἵπποιν, ὁδοῖν, καλοῖν, δώροιν κ.λ. βοοῖν, αἰσθησεοιν, πηχέοιν, πολέοιν, γενοῖν, πελαγοῖν κ.λ. Αἱ εἰς *—οιν* δοτικαὶ ἔληγον παλαιότερον εἰς *—οιιν*, ὅπως ἀπαντοῦν ἀκόμη παρ' Ὁμήρῳ: τοῖιν ἵπποιιν, ἀμφοτέροιιν, ἡμιόνοιιν, σταθμοῖιν, ποδοῖιν, ὤμοιιν κ.οὕ.κ. Εἰς ἐπιγραφὰς Ὀρχομενοῦ καὶ Ἀρκαδίας ἀναγινώσκομεν τύπους δυϊκῆς γενικῆς εἰς *—οιυν*: Διδύμοιυν κ.λ. Σπανιωτέρα εἶναι ἡ (ἄνευ τοῦ τελικοῦ *—ν*) κατάληξις *—οι*: θανόντοι, παιδοῖ κ.λ., ἀντὶ θανόντοιν παιδοῖν, εἰς διαφόρους ἀρχαίας ἐπιγραφάς.

3) *Δοτικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ*: Ἐπειδὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ δοτικὴ προῆλθεν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τριῶν πτώσεων: τῆς ἀρχικῆς δοτικῆς, τῆς ὀργανικῆς καὶ τῆς τοπικῆς, διὰ τοῦτο καὶ αἱ καταλήξεις τῆς πληθυντικῆς δοτικῆς προέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν δύο τελευταίων πτώσεων. Ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ τῶν δευτεροκλίτων ἔληγε παρ' Ὁμήρῳ, εἰς τὴν λεσβιακήν, τὴν ἰωνικὴν καὶ τὴν ἀρχαιοτέραν ἀττικὴν διάλεκτον εἰς: *—οισι(ν)*, ἀργότερον δὲ εἰς *—οις* (εἰς τὴν Ἀττικὴν μετὰ τὸ 450 π. Χ.): ἵπποισι, λόγοισι, φίλοισι καὶ κατόπιν ἵπποις, λόγοις, φίλοις κ.λ. Κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς δοτικῆς ταύτης εἰς *—οισι* τῶν δευτεροκλίτων ὀνομάτων καὶ ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ τῶν πρωτοκλίτων (ἥτις παλαιότερον ἔληγεν εἰς *—ασι* καὶ *—ησι*: ταμίασι, μυρίασι, δραχμῆσι κ.λ. καὶ ἥτις διετηρήθη κυρίως εἰς τύπους παλαιᾶς τοπικῆς πτώσεως ἀποκρυσταλλωθέντας εἰς ἐπιρρήματα: Ἀθήνησι, Θήβησι, θύρασιν, Πλαταιᾶσι κλ.) μετεσχηματίσθη εἰς *—αισι*, *—ῃσι* ἢ *—ᾳσι* *—ῃσι*: ταμίαισι, τῇσι, δραχμῇσι ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν δραχμῇσι κ.οὕ κ. Κατόπιν, βραχυνθέντος τοῦ μακροῦ *α* τῆς καταλήξεως *—αισι* ἢ *—ᾳσι* κατ' ἐπίδρασιν τῆς πληθυντικῆς ὀνομαστικῆς εἰς *—αι* (μὲ βραχὺ τὸ προτακτικόν της φωνῆεν), προῆλθεν ἡ κατάληξις *—οισ(ι)* μετὰ βραχυφώνου διφθόγγου: δίκαις, τιμαῖς χώραις, κ.οὕ.κ. Καὶ εἰς τὴν λατινικὴν ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ τῶν πρωτοκλίτων ὀνομάτων ἔληγε παλαιότερον εἰς *—ais*, ἐκ ταύτης δὲ (κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἐν τῇ λατινικῇ μεταβολὴν τῆς διφθόγγου *ai* εἰς *ei*) προῆλθεν ἡ δοτικὴ εἰς *—eis*, ἥτις ἀπαντᾷ εἰς παλαιότερα κείμενα, καὶ δὴ εἰς ἀρχαϊκὰς ἐπιγραφάς: soueis (=suis) κλπ., εἰς ὀσκικὴν μάλιστα ἐπιγραφὴν ἀνεγνώσθη δοτικὴ πληθυντικὴ εἰς *—ais*: diuvinais (=divinis). Εὐάριθμοι μόνον δοτικαὶ πληθυντικαὶ πρωτοκλίτων ἔληγον εἰς *—bus* λ.χ. (dis) deabusque, filiabus, asinabus, equabus κ.λ. πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἀντιστοίχων τύπων τῶν ἀρσενικῶν deis—dis, filiis, asinis, equis. Καὶ ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ τῶν δευτεροκλίτων τῆς λατινικῆς εἶχε παλαιότερον τὴν κατάληξιν *—ois*, ὅπως καὶ ἡ τῆς ἑλληνικῆς, ἐσώθη δὲ ἡ κατάληξις αὕτη εἰς ὀσκικὰς ἐπιγραφάς: Nuvlanuis (=—ois), δηλαδὴ Nolanis, καὶ εἰς τὸν ἀντωνυμικὸν τύπον oloes (ἀντὶ olois) =illis. Ἐκ τῆς καταλήξεως ταύτης προῆλθεν ἡ εἰς *—eis*, ἡ ἀπαντῶσα εἰς ἀρχαϊκὰς ἐπιγραφάς: agreis, anneis κλπ. =agris, annis κ. οὕ. κ. Ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ τῶν τριτοκλίτων ἔληγεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν εἰς *—σι*: πόλεσιν ἢ πόλισι κατὰ διαλέκτους, πήχεσιν, ἥδεσιν, εὐγενέσιν, ἰχθύσι, βασιλεῦσιν, ἥρωσι, παισί, βουσί, χερσί, ῥήτορσι κ. οὕ. κ. Ἐκ θεμάτων δὲ εἰς *—σσ—* ἀπεσπάσθη καὶ κατάληξις εἰς *—εσσιν*, ἥτις ἔλαβεν εἰς τὴν αἰολικὴν διάλεκτον μεγάλην ἐπίδοσιν καὶ ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν της, μὲ ἄλλας λέξεις κατὰ τὰς δοτικὰς πληθυντικὰς γένεσ*-σι*, ὄρεσ*-σι*, κλπ. ἐσχηματίσθησαν καὶ αἱ δοτικαὶ πληθυντικαὶ ἔπεσσι, ἄνδρεσσι, πόδεσσι, πάντεσσι, χαρίτεσσι, φυλάκεσσι, δεπάεσσι, νεκύεσσι, ἀριστήεσσι, πολίεσσι κ. λ. Εἰς τὰς βορειοδυτικὰς λεγομένας διαλέκτους (τὴν φωκικήν, λοκρικήν, αἰτωλοακαρνανικὴν κ. λ.) καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Πελοποννήσου ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ τῶν τριτοκλίτων μετεσχηματίσθη κατὰ τὰ δευτερόκλιτα εἰς *—οις*: τοῖς ἀγώνοις, ἄνδροις, γεγονότοις, πάντοις, ἐτέοις, ἱερέοις, τρίοις κ. λ. κ. λ. ἀντὶ ἀγῶσιν, ἀνδράσι κ. οὕ. κ. Εἰς τὴν λατινικὴν τὰ ὀνόματα τῆς γ', δ', καὶ ε' κλίσεως ἔληγον εἰς τὴν δοτικὴν πληθυντικήν των εἰς —bus: navibus, civibus, regibus κ.λ. manubus, cornubus (καὶ κατόπιν manibus, cornibus), domibus κ. λ. diebus, rebus κ. οὕ. κ. (προβλ. καὶ tribus quibus κ. λ.). Ἰδιόρρυθμος εἶναι ἡ δοτικὴ ἑνικὴ καὶ πληθυντικὴ τῶν προσωπικῶν καὶ ἄλλων ἀντωνυμιῶν: (ἑ) μοί, σοί, οἷ (κυρίως τοπικαὶ) ἢ δωρ. ἐμίν, τὶν κ. λ., ἄμμιν, ὔμμιν, ἁμίν, ὑμίν, ἡμῖν, ὑμῖν κ. λ. κατὰ διαλέκτους.

Β' *Σύνταξις τῆς δοτικῆς.* Ἀντιθέτως πρὸς τὴν γενικὴν καὶ μάλιστα πρὸς τὴν αἰτιατικήν, τὴν στενῶς συνδεδεμένην πρὸς τὸ ῥῆμα, τὴν πτῶσιν τὴν κυρίως δηλωτικὴν τοῦ ἀντικειμένου (καὶ μάλιστα τοῦ ἀμέσου ἀντικειμένου, εἰς τοῦτο δὲ ἀκριβῶς καὶ ὀφείλεται ἡ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν πλήρης ἐπικράτησίς της εἰς τὴν δήλωσιν τοῦ ἀντικειμένου), ἡ δοτικὴ συνάπτεται πρὸς τὸ ῥῆμα χαλαρώτερον· διὰ τοῦτο δὲ καὶ χρησιμεύει συνήθως εἰς δήλωσιν τοῦ ἐμμέσου ἀντικειμένου ἢ παρεμφερῶν πρὸς αὐτὸ σχέσεων.

Τὰ ῥήματα τὰ συντασσόμενα πρὸς δοτικὴν (ἢ πρὸς δοτικὴν καὶ ἄλλην τινὰ συγχρόνως πτῶσιν) εἶναι κυρίως τὰ *δόσεως* ἢ ὁμοίου τινὸς σημαντικά: διδόναι, παρέχειν, παραχωρεῖν, φέρειν, ἐπιστέλλειν, ὑπισχνεῖσθαι κλ. ἀρήγειν, βοηθεῖν, ὑπηρετεῖν, δεικνύναι κλ. «ἀνέρι μητέρα δώσω», «οὔ τοι δέδοται πολεμήϊα ἔργα» κλ. Καὶ ὀνόματα ἀκόμη δόσεως σημαντικὰ συνετάσσοντο πρὸς δοτικὴν «πυρὸς βρο

Digitized by Google

τοῖς δοτῆρ' ὁρᾷς Προμηθέα», «περὶ τὴν τοῦ θεοῦ δόσιν ὑμῖν», «τῶν σῶν Ἡρακλεῖ δωρημάτων» κλ. εὔνους τινί, ἐχθρὸς ἢ χαλεπός τινι κλ. gratus, fidus, aptus, similis alicui κλ. Ἐκτὸς τῆς δοτικῆς τοῦ ἀντικειμένου τὰ συνηθέστερα εἴδη δοτικῆς εἶναι: α') ἡ *κτητικὴ* δοτική: «ἐνταῦθα Κύρῳ βασίλεια ἦν»· β') ἡ *χαριστικὴ* καὶ *ἀντιχαριστικὴ* δοτική: «καί μοι λέγε ταύτην τὴν μαρτυρίαν»· γ') ἡ *ἠθικὴ* δοτική: «ὦ τέκνον, ἦ βέβηκεν ἡμιν ὁ ξένος;»· δ') δοτικὴ *τῆς ἀναφορᾶς*: «Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ εἰσπλέοντι (= ἀναφορικῶς ἢ ὡς πρὸς τὸν εἰσπλέοντα) τὸν Ἰόνιον κόλπον», «Caesar Gomphos pervenit, quod est oppidum primum Thessaliae venientibus ab Epiro»· ε') δοτικὴ *τοῦ ποιητικοῦ αἰτίου*, ἐξαρτωμένη ἐκ ρημάτων χρόνου παθητικοῦ παρακειμένου, ὑπερσυντελίκου ἢ τετελεσμένου μέλλοντος, ἔτι δὲ ρηματικῶν ἐπιθέτων εἰς *—τὸς* καὶ *—τέος* ἢ τῶν ἀντιστοιχούντων πρὸς ταῖτα γερουνδιακῶν τῆς λατινικῆς: «κἂν τοῦτο νικῶμεν, πάνθ' ἡμῖν πεποίηται», «εἴ τι μοι τοιοῦτον εἴργασται», «mihi consilium captum jamdiu est», «tibi faciendum est κλπ.»· στ') *τελικὴ* δοτικὴ (dativus finalis): auxilio alicui venire, aliquid alicui muneri mittere κλπ.· ζ') δοτικὴ *ὀργανική*: «μάστιγι ἵμασεν», «σκύφει πίνειν», «ὕδατι λούειν ἢ νίζειν» κλπ.. Εἰς τοῦτο ἡ δοτικὴ ἀντικατέστησε τὴν ἐκλιποῦσαν ὀργανικὴν πτῶσιν, ὅπως ἐν ἄλλοις ὑποκατέστησε τὴν ὡσαύτως ἀπολεσθεῖσαν τοπικὴν πτῶσιν: Μαραθῶνι, Ἀθήνησι, θύρασι κλπ. αἰθέρι ναίων, εὗδε μυχῷ κλισίης κ. οὕ. κ.

Ἡ δοτικὴ ἤρχισεν ἐνωρὶς νὰ περιορίζεται εἰς διαφόρους ἰαπετικὰς (ἤ, ἄλλως, ἰνδοευρωπαϊκὰς) γλώσσας καὶ νὰ ἀντικαθίσταται δι' ἄλλων πτώσεων ἢ ἐκφράσεων. Ἐνῷ λ. χ. αὕτη ἦτο ἐν πλήρει χρήσει εἰς τὴν σανσκριτικήν, περιωρίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τέλος ἐξέλιπεν εἰς τὴν νεωτέραν ἰνδικὴν (τὴν πρακριτικὴν καὶ τὴν παλικήν), ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς γενικῆς. Εἰς τὴν λατινικὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἀκόμη χρόνων ἤρχισε ν' ἀντικαθίσταται ἡ δοτικὴ ὑπὸ ἐμπροθέτων προσδιορισμῶν, δηλούντων σαφέστερον καὶ ζωηρότερον τὸ διὰ τῆς ἁπλῆς δοτικῆς ἐκφραζόμενον, δι' ὃ ἀντὶ τοῦ scribere alicui, immolare deae κλ. ἐλέγετο ἐπὶ τὸ ἐκφραστικώτερον καὶ scribere ad aliquem, immolare ad deam. Τὸ πρᾶγμα ἐπέδωκεν εἰς τὴν δημώδη λατινικὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων καὶ οὕτως ἀντὶ τοῦ do aliquid Paulo ἐλέγετο do aliquid ad Paulu(m), ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ἡ ἐμπρόθετος δοτικὴ τῶν ρωμανικῶν ἢ λατινογενῶν γλωσσῶν: γαλλ. à Paul, à la femme κ.οὕ.κ. Καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἡ δοτικὴ ἤρχισεν ἐνωρὶς νὰ περιορίζεται ὑπὸ τῆς αἰτιατικῆς ἁπλῆς ἢ ἐμπροθέτου: «ὑπουργεῖν» εἴς τινα *Σοφοκλ.*)· «μηδένα πολεμεῖν» (ἀντὶ μηδενὶ πολεμεῖν· παρὰ *Πολυβίῳ*)· «Ἀλέξανδρος τοὺς Γανδαρίδας οὐκ ἐπολέμει» (παρὰ *Διοδ. Σικελ.*)· «μὴ πεποίθατε ἐπ' ἄρχοντας καὶ ἐφ' υἱοὺς κλ.» (παρὰ *Δαυΐδ*) κ.λ. «ἀποστελῶ σε» (ἀντί: ἀποστελῶ σοι, ἐν παπύρῳ τοῦ τελευταίου π. Χ. ἔτους), ἡ δὲ χρῆσις αὕτη τῆς αἰτιατικῆς ἀντὶ τῆς δοτικῆς γίνεται κατόπιν συνηθεστέρα ὀλίγον κατ' ὀλίγον: «εἶπεν αὐτοὺς ὁ ἀπόστολος»=αὐτοῖς, «εἶπε τὸν υἱόν μου ἐξελθεῖν», «ὁ κἀμὲ τὴν ἀναξίαν δείξας τὸν σπόρον τὸν ἀεὶ ζῶντα», «ὁ βασιλεὺς δηλοποιεῖ ὑμᾶς ἀπελθεῖν (παρὰ *Κ. Πορφυρογενν.*)», «δηλοῖ τὸν πατριάρχην (=τῷ πατριάρχῃ) ὁ Λέων ὅτι ὁ λαὸς σκανδαλίζεται διὰ τὰς εἰκόνας» (παρὰ *Λέοντι τῷ Γραμματ.*) κ.λ. κ.λ. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀντικατάστασις αὕτη γίνεται συχνοτέρα εἰς τοὺς δημωδεστέρους Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, τὸν Γλυκᾶν, τὸν Πτωχοπρόδρομον, τοὺς Κυπρίους χρονογράφους Μαχαιρᾶν καὶ Βουστρώνιον κ.λ. Καὶ ἡ γενικὴ ἀντικαθιστᾷ τὴν δοτικὴν εἰς διαφόρους χρήσεις της: «ἔδωκεν ὁ ἡγούμενος ἡμῖν, τινὸς βοΐδιον, τινὸς ἄλογον» (παρὰ τῷ Cuma), «ἵνα μὴ ἐπιδώσω αὐτοῦ (=αὐτῷ) τίποτε» (παρὰ Trinchera), «εἰ δὲ δόξει των» (παρὰ *Πτωχοπροδρ.*) κ.οὕ.κ. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη τῆς δοτικῆς διὰ τῆς γενικῆς καὶ τῆς ἐμπροθέτου ἢ ἁπλῆς αἰτιατικῆς ἐκαθολικεύθη εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν (τοῦ ἔδωκα ἢ τοῦ εἶπα τὸ δεῖνα ἢ *τὸν* ἔδωκα—*τὸν* εἶπα κἄτι τι, εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θρᾴκην κ. ἀ.). Παρ' ἡμῖν ἤδη μόνον ἐπιρρήματά τινα δοτικογενῆ (τῳόντι, πράγματι, τώρᾳ, πεζῇ, δημοσίᾳ κλ.) ἢ δοτικαί τινες εἰς στερεοτύπους ἐκφράσεις εἰλημμένας ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἢ γραφομένης γλώσσης (λ. χ. δόξα τῷ Θεῷ κλ.) εἶναι ἀκόμη ἐν χρήσει εἰς τὴν ὁμιλουμένην, καὶ μάλιστα εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν μορφωμένων. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

δοτικός, *—ή, —όν*· (ἀρχ.), ὁ εὐχερῶς δίδων, ὁ παραχωρητικός· || τὸ θηλ. **δοτικὴ** (ἡ) ὡς οὐσιαστ. (βλ.λ.).

δοτονίδαι (οἱ) (Dotonidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀπισθοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἓν μόνον γένος τὴν δοτὼ (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δοτός, *— ή, — όν*· (ἀρχ.) ὁ δεδομένος· || ὁ δυνάμενος νὰ δοθῇ.

— δοτὴ ἐπιτροπεία *[Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. ἐπιτροπεία.

Δοτσικὸν ἢ *Δούτσικον [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (τέως Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 443. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας λόφων διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμίσκου Σιοπότου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Ἡ περιφέρειά του εἶναι δασώδης καὶ ἔχει σημαντικὴν κτηνοτροφίαν (10.000 αἰγοπρόβατα). Δ. Ε. Μ.

Δόττος, *Νεόφυτος*. Ἱερομόναχος ἐκ τῶν εὐρυμαθῶν, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς Ἄνω Σουδενὰ τοῦ ἠπειρωτικοῦ Ζαγορίου, σπουδάσας ἐν Ἰωαννίνοις εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Μπαλάνου καὶ τελειοποιηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ παρὰ τῷ Νεοφύτῳ Δούκα, ὅστις τὸν ἐβοήθησε χρηματικῶς διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἀνωτέρας σπουδάς. Ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν Κέρκυραν ἐδίδασκεν αὐτόθι μέχρι τῶν μέσων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁπότε κατελθὼν εἰς Μεσολόγγιον δὲν ἔπαυσε διδάσκων κατὰ τὴν πολιορκίαν του. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἐσχολάρχησεν ἐν Πάτραις καὶ ἐν Αἰγίῳ, κληθεὶς δὲ εἰς τὴν ἀνασυσταθεῖσαν σχολὴν τῶν Κυδωνιῶν, τὴν διηύθυνεν ἐπί τινα ἔτη. Μεθ' ὅ, συσταθείσης τῆς ἐν Ἀθήναις ἱερατικῆς σχολῆς, ἐκλήθη ὡς καθηγητὴς αὐτῆς καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τῷ 1848. Γ. Δ. Κ.

δοτὼ (ἡ) (Doto) *[Ζωολ.]* Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δοτονιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *δοτὼ την στεφανηφόρον* (Dot. coronata), ἥτις εἶναι μικρότατον μαλάκιον, ἀπαντῶν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

δουαλῖνα (Dualina Barr.) *[Παλαιοζωολ.]* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *προκαρδιιδῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων διθύρων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Ἡ δεξιὰ θύρα τοῦ ὀστράκου των ἦτο θολωτὴ καὶ ἔφερε σπόνδυλον ἰσχυρῶς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καμπυλούμενον. Ἡ ἀριστερὰ ἦτο πλέον ἐπίπεδος μὲ μόλις καμπυλούμενον σπόνδυλον. Αἱ θύραι ἔφερον πλευρὰς ἀκτινοειδῶς διατεταγμένας. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου καὶ σπανιώτερον τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βοημίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Δουάνα *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ Ἐρυμάνθου (βλ. λ.).

Δουάρτος (Duarte ἢ Edward). Βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας (1391—1438). Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1433 μέχρι τοῦ θανάτου του, ἡ δὲ βασιλεία του ὑπῆρξε μία τῶν καταστρεπτικωτέρων διὰ τὴν Πορτογαλίαν. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ταγγέρης, διὰ τὴν ὁποίαν προέβη εἰς μεγάλας προετοιμασίας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης προσεβλήθη καὶ ἀπέθανεν ἐκ πανώλους, ἡ ὁποία, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του, εἶχεν ἀποδεκατίσει τὴν Πορτογαλίαν. —Β

δουβαλία (ἡ) (Duvalia Bayle) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τοὺς *βελεμνιτίδας* τῆς ὑποτάξεως τῶν *βελεμνοειδῶν δεκαπόδων διβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων ἔφερε κωνικὸν κολεόν, πλευρικῶς πλακώδη ἢ τετράγωνον, μὲ αὔλακα ἀρχομένην ἀπὸ τὸ κράσπεδον τῆς κοιλότητος τοῦ κολεοῦ. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τιθωνίου ἐποχῆς τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποπεριόδου καὶ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἶναι ἡ *δουβαλία latus* καὶ ἡ *δουβαλία dilatatus*. Γ. Κ. Γ.

Δούβιανα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κρυοπηγή.

Δοῦβις (Dubis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλατίας, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα ταύτης. Πηγάζει ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ἰούρα παρὰ τὰ ἑλβετικὰ σύνορα καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀρὰρ (τὸν σημερινὸν Σὼν) παρὰ τὸ Βερντέν. Σήμερον καλεῖται *Ντοὺ* (Doubs).

Δουβλατὰν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης, ἤδη καλούμενον Μεσορράχη (βλ. λ.).

— Δουβλατάν, *Ἄνω—*, καὶ *Κάτω— [Γεωγρ.]*. Δύο χωρία τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων, ἤδη καλούμενα *Ἄνω—* καὶ *Κάτω Βασιλικὰ* (βλ. Βασιλικά).

Δουβλῖνον (Dublin, προφ. *Ντάμπλιν*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰρλανδίας, πρωτεύουσα τοῦ ἐλευθέρου κράτους αὐτῆς καὶ ἕδρα τῆς ὁμωνύμου πολιτείας. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς νήσου, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου κόλπου, ὅπου ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς Λίφφεϋ (Δ. μῆκ. 6°9' Γκρήνουιτς, Β πλάτ. 52°21'). Κάτ. (1927) 316.693 καὶ μετὰ τῶν περιχώρων 419 156. Τὸ Δουβλῖνον εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τῆς Ἀγγλίας. Ὁ ποταμὸς Λίφφεϋ χωρίζει τὴν κεντρικὴν πόλιν εἰς δύο ἴσα τμήματα, συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα διὰ δέκα γεφυρῶν, ἐξ ὧν σπουδαιοτέρα καὶ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ τοῦ Κάρλαϊλ, μήκους 114 μέτρων, τὴν ὁποίαν κοσμοῦσι τὸ ἀγάλματα τοῦ στρατάρχου Gough καὶ τοῦ O' Connell. Ἑκατέρωθεν καὶ κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχουσιν ὡραῖαι προκυμαῖαι ἐκ γρανίτου. Τὸ σχῆμα τῆς κεντρικῆς πόλεως εἶναι ἔλλειψις, τῆς ὁποίας ἡ περιφέρεια ἔχει μῆκος 12 περίπου χιλιομέτρων καὶ σημειοῦται διὰ τῆς περιφερικῆς δενδροφύτου λεωφόρου Circular Road. Πέραν τῆς μεγάλης λεωφόρου κεῖνται τὰ προάστεια τοῦ Δουβλίνου, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: Ντόλυμουντ, Κλόνταρφ, Ράϊγγσεντ, Σάντυμουντ, Μερριον, Οὐΐλλιαμστάουν, Κιγγστάουν, Μπαίλμπριτζε, Ντόννυμπρουκ, Ραίθμαϊνς, Ραίθγκορ, Χάρολντσκρος, Κίλμαϊνχὰμ καὶ Γκόλντενμπριτζ. Πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως κεῖται ὁ περίφημος «Κῆπος τοῦ Φοίνικος» (Phœnix Park), ἐκτάσεως 710 ἑκταρίων, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ὡραιοτέρων τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκεται τὸ μέγαρον τοῦ διοικητοῦ τῆς Ιρλανδίας καὶ ὁ ὀβελίσκος τοῦ Οὐέλλιγκτων ὕψους 63 μέτρων. Οἱ δημόσιοι κῆποι τοῦ Δουβλίνου καταλαμβάνουσι συνολικῶς μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἀπὸ τὸ ᾠκοδομημένον τμῆμα τῆς πόλεως. Αἱ ὁδοὶ αὐτῆς εἶναι εὐρεῖαι καὶ περιποιημέναι. Μεγαλυτέρα δ' ἐξ ὅλων εἶναι τὸ Sakville Street ἐφ' ἧς εὑρίσκονται τὰ μεγαλύτερα καταστήματα καὶ ξενοδοχεῖα τῆς πόλεως, ἡ στήλη τοῦ Νέλσωνος ὕψους 37 μέτρων, τὸ μνημεῖον τοῦ Smith O' Brien καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης. Ἐκ τῶν πλατειῶν μεγαλύτεραι καὶ ἀξιολογώτεραι εἶναι ἡ Stephens Green καὶ ἡ Merrion Square ἐκτάσεως 8 καὶ 5 ἑκταρίων, κοσμούμεναι διὰ τοῦ ἐφίππου ἀγάλματος τοῦ Γεωργίου Β' ἡ πρώτη καὶ τῶν ἀνδριάντων τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου καὶ τοῦ W. Dargan ἡ δευτέρα. Παρὰ τὴν γέφυραν Κάρλαϊλ εὑρίσκονται τὸ πανεπιστήμιον Trinity College, τὸ College Green, τὸ College Garden κλπ. Αἱ λαϊκαὶ συνοικίαι, κείμεναι πρὸς Δ τῆς πόλεως, εἶναι πτωχαὶ καὶ ἀνθυγιειναί, ἀποτελοῦσαι δυσάρεστον ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀριστοκρατικάς. Ἐκ τῶν παλαιῶν οἰκοδομημάτων ἐνδιαφέροντα εἶναι: ἡ μητρόπολις τῶν διαμαρτυρομένων (τοῦ ΙΔ' αἰῶνος), τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Πάτρικ, ὁ ναὸς τῆς Τριάδος (τοῦ ΙΒ' αἰῶνος), ἡ μητρόπολις τῶν καθολικῶν, ὁ παλαιὸς πύργος, χρησιμοποιούμενος ἀπὸ τοῦ 1560 ὡς ἕδρα τῆς διοικήσεως, τὸ μέγαρον τῆς δικαιοσύνης κλπ. Τὸ Δουβλῖνον εἶναι σήμερον ἕδρα τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τοῦ ἐλευθέρου κράτους τῆς Ἰρλανδίας. Ὡς ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλις παρουσιάζει μεγάλην σπουδαιότητα. Ὁ λιμήν της, σχηματιζόμενος ὑπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Λίφφεϋ, δύναται νὰ περιλάβῃ πλοῖα βυθίσματος 7 μέτρων καὶ προστατεύεται ὑπὸ δύο κυματοθραυστῶν, ἐξ ὧν ὁ βόρειος ἔχει μῆκος 2700 μέτρων καὶ ὁ νότιος 4300. Αἱ συγκοινωνίαι τοῦ Δουβλίνου ἐξυπηρετοῦνται ὑπὸ τακτικῶν ἀτμοπλοϊκῶν γραμμῶν καὶ πλήρους δικτύου σιδηροδρόμων καὶ ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ὡς καὶ δύο μεγάλων διωρύγων ἀρχομένων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ καὶ διευθυνομένων πρὸς ΒΔ (Βασιλικὴ διῶρυξ) καὶ πρὸς ΝΔ (Μεγάλη διῶρυξ). Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη περιλαμβάνει 5.500—6.000 πλοῖα καταπλέοντα, 2.009 374 τόννους ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ 2.115.635 εἰσαγομένων. Αἱ σπουδαιότεραι βιομηχανίαι, ἀπασχολοῦσαι 40 περίπου χιλιάδας ἐργατῶν, ἀφοροῦν τὴν κατασκευὴν μηχανημάτων, τὴν ἐπιπλοποιίαν, ζυθοποιίαν καὶ οἰνοπνευματοποιίαν, μεταλλοτεχνίαν, ναυπηγικήν, τυπογραφίαν κλπ.

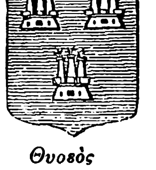

Θυρεὸς τοῦ Δουβλίνου.

—*[Ἱστορ.]* Τὸ Δουβλῖνον ὑπό τινων ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν πόλιν *Ἔβλανα*, τὴν ὁποίαν ὁ Πτολεμαῖος (Β, 2, 8) ἀναφέρει κειμένην ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς νήσου Ἰουερνίας (Ἰρλανδίας). Τὸ σημερινὸν ὄνομά του Dubh Linn (=Μαύρη λίμνη) ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὴν παλαιὰν βαλτώδη λίμνην, ἡ ὁποία ἐσχηματίζετο εἰς τὸ μέρος ὅπου κεῖται σήμερον ἡ πόλις, ἐκ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Λίφφεϋ μετὰ τοῦ παραποτάμου του Πόντλι. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος ἀναφέρονται τὸ πρῶτον οἱ Σκανδιναυοὶ ἐγκατεστημένοι εἰς τὸ Δουβλῖνον, καὶ διεξάγοντες διαρκεῖς ἀγῶνας ἐπικρατήσεως πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς. Ἴχνη τῆς διαβάσεώς των σῴζονται μέχρι σήμερον ἐν τῷ ὀνόματι μιᾶς τῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως τοῦ Oxmantown (Ostmen-town). Τῷ 1038 τὸ Δουβλῖνον ἐγένετο ἕδρα ἐπισκοπῆς, ἡ ὁποία τῷ 1152 προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπήν. Μετὰ 19 ἔτη ἀνεγνώρισε τὸν βασιλέα Ἐρρῖκον Β' τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα κομιτείας. Ἔκτοτε ἤρχισε νὰ προοδεύῃ καὶ ἀπέκτησε πύργον (1205) καὶ τὴν πρώτην λιθίνην γέφυραν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ (1215). Ἀπὸ τοῦ 1409 εἶχε διοικητήν, ὁ ὁποῖος τῷ 1665 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ λόρδου. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1541 εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Ἰρλανδίας. Ἔκτοτε ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ κέντρον τῆς πρὸς ἀνεξαρτησίαν κινήσεως τῶν Ἰρλανδῶν, ἐπανειλημμένως δὲ ἐγένετο θέατρον αἱματηρῶν σκηνῶν μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ (1798, 1803, 1867, 1916 κτλ.). Ἐκ τοῦ

Digitized by Google

Δουβλίνου κατάγονται ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ταξιδίων τοῦ Γιούλλιβερ» Swift, ὁ δραματικὸς συγγραφεὺς Sheridan, ὁ στρατηγὸς Kilmaine, ὁ δοὺξ τοῦ Wellington κ. ἄ. Χ. Δ.

— **Δουβλίνου κομιτεία** *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία παράλιος τῆς νήσου Ἰρλανδίας, περιλαμβάνουσα τὴν ὁμώνυμον πόλιν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἐνδοχώρας. Ἔχει ἔκτασιν 888 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 495,644 κατοίκους (1927) μετὰ τῆς ὁμωνύμου πρωτευούσης. Τὸ ἔδαφός της εἶναι κυματοειδές, καταλῆγον πρὸς Ν. εἰς ὀρεινόν, τοῦ ὁποίου δεσπόζει ἡ βουνοκορυφὴ τοῦ Kippure Mountain, ὕψους 754 μ.. Πρὸς Β. εἰσχωρεῖ εἰς αὐτὴν ὁ κόλπος τοῦ Δουβλίνου, ὅπου ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς *Λίφφεϋ*, ὁ σπουδαιότερος τῆς κομιτείας. Τὸ ἔδαφος εἶναι ἀργιλλῶδες καὶ ὀλίγον γόνιμον, καλύπτεται δὲ κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ὑπὸ βοσκῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀνατρέφονται ὑπὲρ τὰς 23,000 ἵππων, 58,000 βοῶν, 50,000 προβάτων καὶ 12,000—14,000 χοίρων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν μεγαλυτέραν πλουτοφόρον πηγὴν τῆς χώρας. Ὑπάρχει ἐπίσης σχετικῶς ἀνεπτυγμένη γεωργία καὶ ἁλιεία.

δουβλόνιον (τὸ) (ἱσπαν. doblon, πορτογ. dobraô, γαλλ. doublon, ἰταλ. dobione, doppione, ἀγγλ. doubloon) *[Νομισμ.]*. Παλαιὸν ἱσπανικὸν χρυσοῦν νόμισμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τοῦ βάρους, τοῦ μεγέθους καὶ τῶν ἐπο-

Δουβλόνιον Φιλίππου Δ'.

χῶν. Ἀπὸ τοῦ 1537, καθ' ὃ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὸ σκοῦδον ὡς χρυσῆ νομισματικὴ μονάς, ἐκόπησαν δουβλόνια ἀξίας δύο ἕως τεσσάρων σκούδων. Τῷ 1566, κατὰ σχετικὸν διάταγμα Φιλίππου τοῦ Β', ἐκόπησαν ἄλλα τοιαῦτα ἀξίας δύο σκούδων. Τῷ 1651 Φίλιππος ὁ Δ' ἐξέδωκε διάταγμα, καθ' ὃ ἐκόπησαν δουβλόνια ἀξίας ὀκτὼ ἕως ἑκατὸν σκούδων. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1848 ἐν Ἱσπανίᾳ γενομένην νομισματικὴν μεταρρύθμισιν ὡρίσθη ὡς μοναδικὸν χρυσοῦν νόμισμα τὸ δουβλόνιον, ἰσοδυναμοῦν πρὸς δέκα ἀργυρᾶ σκοῦδα. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου δὲν ἐγένετο κοπὴ χρυσῶν νομισμάτων μέχρι τοῦ 1854, ὁπότε ἐκόπησαν καὶ πάλιν δουβλόνια μὲ μεγαλύτερον βάρος καὶ ἀνάλογον μέγεθος. Σήμερον ὀλίγιστα μόνον δουβλόνια εὑρίσκονται ἐν κυκλοφορίᾳ, ἡ τρέχουσα δ' αὐτῶν ἀξία ἀνέρχεται εἰς 26,60 χρυσᾶ γαλλικὰ φράγκα.

δουβοσκία (ἡ) (Duboscia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλυριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν θερμῶν τῆς Ἀφρικῆς μερῶν, ὅπερ εἶναι δένδρον μὲ μεγάλα φύλλα κεκαλυμμένα ὑπὸ τριχῶν καὶ μεγάλα ἄνθη περιβαλλόμενα ὑπὸ παμμεγίστων βρακτείων καὶ κατὰ καταληκτικὸν κῦμα διατεταγμένα. Δ. Ν. Π.

δουβουασία (ἡ) (Dubuassia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σολανιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Καληδονίας, χαρακτηριζόμενα ὑπὸ ἐπιμήκων φύλλων, πολυνευρωτῶν καὶ μικροτάτων λευκῶν ἀνθέων κατὰ καταληκτικὸν κῦμα διατεταγμένων. Ἐκ τῶν δύο εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δουβουασία ἡ πιτούριος* (Dubuasia Piturii), ἥτις ἐνέχει ἱκανὴν ποσότητα νικοτίνης καὶ ἧς τὰ φύλλα διὰ τῆς μασήσεως ἐπιφέρουσιν εἶδος ἀναισθησίας. Δ. Ν. Π.

Δουβρίτιος, *ἅγιος*. Κατήγετο ἐξ Οὐαλίας, ἤκμασε δὲ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ἱδρύσας πολλὰ σχολεῖα ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγένετο μοναχός. Χειροτονηθεὶς δ' ἐπίσκοπος Warwich ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ τοῦ Auxerre μετέφερε τὴν ἐπισκοπὴν εἰς Slandaff καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Caerléon. Φθάσας εἰς βαθὺ γῆρας κατέστησε διάδοχόν του τὸν ἅγιον Δαυῒδ καὶ ἀποσυρθεὶς εἰς τὸν νῆσον Bardsey ἀπέθανε καὶ τῷ 1120 τὸ λείψανόν του μετεκομίσθη εἰς Slandaff. Ἑορτάζεται τὴν 14 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Δοῦβχε *['Αστρονομ.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος α Μεγάλης Ἄρκτου (βλ. λ.). Σ. Π.

δούγα (ἡ) *καὶ* ***ντούγα***· σανὶς στενὴ κατάλληλος εἰδικῶς πρὸς κατασκευὴν βαρελλίων ἢ ξυλίνων κάδων, *ἄλλως βαρελλοσάνιδο*: «ντοῦγες ἀπὸ ἔλατο,—ἀπὸ πεῦκο,—ἀπὸ καστανιά» (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. doga).

—*['Εγκυκλ.]*· βλ. λ. **βαρελοποιία** (τ. ΣΤ', σ. 695 α' κ. ἑ).

Δουγγάνοι (οἱ) ἢ *Δουγμάνοι καὶ Τουγγάνοι* (Dunganes, Dugmanes, Tunganes) *[Ἐθνολ.]*. Μωαμεθανικὸς λαὸς τῆς Μογγολίας καὶ τῶν δυτικῶν τῆς Κίνας νομῶν Σουγγάρια, Κὰν-Σοῦ, Σὲν-Σι καὶ Σοχουέν. Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Δουγγάνων αἱ γνῶμαι τῶν ἐθνογράφων διΐστανται. Κατ' ἄλλους μὲν εἶναι ἀπόγονοι τῶν Οὐϊγούρων, κατ' ἄλλους οἱ Τοῦρκοι καλοῦσι Δουγγάνους—ἡ λέξις σημαίνει εἰς τὴν τουρκικὴν τοὺς προσηλυτισθέντας—τοὺς Κινέζους καὶ τοὺς Μογγόλους, τοὺς προσελθόντας εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν. Κατὰ τὸν Ρεκλὺς ὑπῆρξαν νεστοριανοὶ ἐξαναγκασθέντες ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου ν' ἀσπασθῶσι τὸν ἰσλαμισμόν. Τέλος κατὰ τὸν Οὐφάλβυ δουγὰν εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ λέξις τουγγάν, δηλοῦσα στασιαστήν, ἐπαναστάτην.

Οἱ Δουγγάνοι ἔχουν μέτριον ἀνάστημα, τοξοειδεῖς ὀφρῦς, ζυγωματικὰ ὀστᾶ ὀλίγον προέχοντα, κρανίον ᾠοειδές, χείλη παχέα καὶ κόμην μαύρην καὶ λείαν. Εἶναι φιλόξενοι καὶ ἀνδρεῖοι. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, τῶν δυτικῶν νομῶν τῆς Κίνας προσελθόντων εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν, ὁ Δουγγάνος Μαμότο, εἰκοστὸς ἕκτος διάδοχος τοῦ Μαχόμα, κατέλαβε τὸ Κασγκὰρ καὶ ἐγένετο βασιλεὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κχόντζα ὁ Α'. Τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἡττηθέντων ὑπὸ τῶν Μογγόλων, οἱ Δουγγάνοι ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Σίνας, ἀλλ' ἐν ἔτει 1755 ἐστασίασαν κατὰ τοῦ Κινέζου αὐτοκράτορος Κιὲν-Λούγγ. Οἱ δύο ἡγεμόνες, Μπορόνιτου, βασιλεὺς τοῦ Ἰλί, καὶ Κοτζιχάν, βασιλεὺς τῆς Ἰαρκέντης, νικηθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν μετὰ μέρους τοῦ στρατοῦ αὐτῶν εἰς Μπανταχάν, ὅπου ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας ἐπολέμησεν ἐναντίον των, τοὺς ἐνίκησε, τοὺς συνέλαβε καὶ τοὺς ἐθανάτωσε. Βραδύτερον οἱ Δουγγάνοι ἐστασίασαν καὶ πάλιν πολλάκις ἐναντίον τῶν Σινῶν. Λόγῳ ἐπανειλημμένων ἡττῶν, καταστροφῶν καὶ καταδιώξεων πλεῖστοι Δουγγάνοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς ρωσικὰς στέππας. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπολογίζεται εἰς τριάκοντα ἑκατομμύρια. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

δουγετία (ἡ) (Dugetia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνωνοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 25 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Γουϊνέας, ἅτινα εἶναι δενδρύλλια τῶν ὁποίων τὸ ξύλον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν λεπτοξυλουργικήν. Δ. Ν. Π.

Δουγιεσκλῖνος· βλ. Ντυγκεκλέν.

Δούγκας, *Στέφανος*. Κληρικὸς καὶ συγγραφεύς, τετιμημένος διὰ τοῦ πατριαρχικοῦ ὀφφικίου τοῦ ρεφερενδαρίου. Ἐγεννήθη ἐν Τυρνάβῳ τῆς Θεσσαλίας, ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια ὑπὸ τὸν πολὺν Ἰωάννην Πέζαρον ἀπὸ τοῦ 1782, ἀκολούθως ἐσπούδασε μαθηματικὰ καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια Γοτίγγης, Ἰένας, καὶ Χάλλης, μαθητὴς τοῦ περιφήμου Σχέλιγγ γενόμενος. Διωρίσθη ἀρχιδιδάσκαλος τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας τῷ 1809, μείνας ἓν μόλις ἔτος, καθὸ μὴ ποθητὸς εἰς τοὺς τῆς παλαιᾶς φιλοσοφίας προστάτας. Τῷ 1813 ὁ Σκαρλᾶτος Καλλιμάχης, ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ἰάσιον σχολάρχην τοῦ ἡγεμονικοῦ λυκείου. Ἐνταῦθα ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ κατεδιώχθη διότι ἐζήτει νὰ συμβιβάσῃ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας μετὰ τῆς θεολογίας. Ἠναγκάσθη τότε ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸ πατριαρχεῖον εἶδος ὁμολογίας πίστεως ἢ ἀπολογίαν (βλ. ταύτην εἰς τὰ τοῦ *Μ. Ἰ. Γεδεὼν* «Χρονικὰ τῆς πατριαρχ. Ἀκαδ.» σ. 184 ἑ. Ἐν Μολδαυΐᾳ ὁ Στέφανος Δούγκας, διάκονος ὤν, διωρίσθη ἡγούμενος τοῦ πλουσίου βατοπεδηνοῦ μετοχίου Ρακετώσης, ὁπόθεν ὑλικῶς ὠφελήθη πολύ, χρησιμοποιήσας τὸν πλοῦτον αὐτοῦ πρὸς ἀγορὰν ὀργάνων ἀστρονομίας, φυσικῆς, χημείας, ἃ καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀκμάζουσαν κοινότητα τῶν Ἀμπελακίων, διότι σκοπὸν ἔθετο μετὰ τῶν φίλων Χριστοπούλου Ἀθανασίου, Γρηγορίου Κωνσταντᾶ καὶ τῶν ἀδελφῶν Καπετανάκη νὰ συστήσωσιν ἐκεῖ πανεπιστήμιον. Ἀπέθανε τῷ 1830, ὑπερεξηκοντούτης. Ἔγραψε: «Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς καὶ Ἀλγέβρας» ἐκδοθέντα ἐν Βιέννῃ τῷ 1816, εἰς δύο τόμους, «Φυσικὴν» καὶ «Αἰσθητικήν», ἀνέκδοτα. Εἰς τὸν Δούγκαν ἐπέστειλεν ὁ Χριστόπουλος τὸ χαριέστατον βακχικὸν ποίημα: «Φίλε Στέφανε, νὰ ζήσῃς—ποῦ διδάχνεις ὅτ' ἡ φύσις—δὲν τὸ θέλει τὸ κενὸ» κλπ. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δουγκέρκη (Dunkerque) *[Γεωγρ.]*· βλ. Δουνκέρκη.

δουγκλαζῖ φλοιοὶ *[Βυρσοδεψ.]*. Φλοιοὶ τοῦ φυτοῦ Pseudotsuga Douglasii, χρήσιμοι εἰς τὴν βυρσοδεψίαν. Ἡ εἰς δεψικὴν ὕλην περιεκτικότης αὐτῶν ἀνέρχεται κατὰ τοὺς Benson καὶ Thompson εἰς 4—5%. Ἡ ταννίνη των ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὰς ταννίνας τῆς πυροκατεχίνης. Ι. Π.

Δούγλας (Douglas)· βλ. Ντούγκλας.

δουγλάσειος (ὁ, ἡ) *['Ανατομ.]*· ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν διασήμων Ἄγγλων ἀνατόμων ἀδελφῶν James καὶ John Douglas:

1) ***Δουγλάσειος γραμμὴ*** (ἢ ***καμάρα***)· γραμμὴ μηνοειδὴς ἢ ἡμικύκλιος, κειμένη ἐγκαρσίως ὄπισθεν τοῦ ὀρθοῦ κοιλιακοῦ μυός, καὶ ὅσον 2—3 ἐγκαρσίους δακτύλους κατωτέρω τοῦ ὀμφαλοῦ, ἔνθα τελευτᾷ τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τῆς θήκης τοῦ ὀρθοῦ μυός, σχηματιζομένη δὲ ὑπὸ τῆς ἀπονευρώσεως τοῦ ἐγκαρσίου μυός.

2) ***Δουγλάσειος πτυχή***· πτυχὴ τοῦ περιτοναίου δρεπανοειδὴς ἢ μηνοειδής, καλουμένη καὶ εὐθυκυστική, ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, ἢ εὐθυμητρική, ἐπὶ τῆς γυναικός, ἥτις παρὰ μὲν τῷ ἀνδρί, κενῆς ἢ μετρίως πεπληρωμένης οὔσης τῆς κύστεως, ἐντείνεται μεταξὺ τῆς κύστεως καὶ τοῦ πλαγίου τοιχώματος τοῦ ἀπευθυσμένου, ἐπὶ δὲ πλήρους κύστεως ἑνοῦται μετὰ τῆς ἀντιστοίχου εἰς ἑνιαίαν μηνοειδῆ πτυχὴν φερομένην πρὸ τοῦ ἀπευθυσμένου· παρὰ δὲ τῇ γυναικὶ ἐντείνεται μεταξὺ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῆς μήτρας ἢ τοῦ κολεοῦ καὶ τοῦ πλαγίου τοιχώματος τοῦ ἀπευθυσμένου. Αἱ πτυχαὶ αὗται ἀφορίζουσιν ἐν τοῖς πλαγίοις ἐπὶ μὲν τῶν ἀνδρῶν τὸ μεταξὺ τοῦ ἀπευθυσμένου καὶ τῆς κύστεως (εὐθυκυστικὸν) κόλπωμα, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν τὸ μεταξὺ τοῦ ἀπευθυσμένου καὶ τῆς μήτρας (εὐθυμητρικὸν) κόλπωμα.

3) ***Δουγλάσειοι χῶροι***· δύο χῶροι, οἵτινες παράγονται ἀνακαμπτομένου τοῦ περιτοναίου τῆς μήτρας ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν καὶ τὰ ὄπισθεν· καὶ ἐκ μὲν τῆς πρὸς τὰ πρόσω ἐπὶ τὴν κύστιν ἀνακάμψεως τοῦ περιτοναίου σχηματίζεται τὸ κυστιομητρικὸν κόλπωμα ἢ ὁ πρόσθιος δουγλάσειος χῶρος, ἐκ δὲ τῆς ἀνακάμψεως αὐτοῦ ὄπισθεν ἐπὶ τὸ ἀπευθυσμένον παράγεται τὸ εὐθυμητρικὸν κόλπωμα ἢ ὁ ὀπίσθιος δουγλάσειος χῶρος. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Δουγμάνοι (οἱ)· βλ. Δουγγάνοι.

Δουγουντοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον, μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου, ὡς ἀναφέρει ὁ Χ. μερ. οἱ Τουρκομᾶνοι κάτοικοι ἐφόνευσαν τῷ 1410 τὸν σουλτᾶνον Σουλεϊμὰν φεύγοντα ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Ε. Σ. Σ.

Δουγτζιλὰρ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κοντοβούνι.

Δουδουλὰρ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Διαβατά.

Δουέρο (Duero) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλίας· βλ. λ. Δοῦρος.

Δοῦζε (Duse), ***Ἐλεονώρα***· βλ. λ. Ντοῦζε.

Δουζίνας. Οἰκογένεια ἐκ Τροιζηνίας, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη ἔδρασαν κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα:

1) ***Ἀλέξανδρος***. Λογοθέτης πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς καὶ παρασκευασθεὶς καταλλήλως ἐξεστράτευσεν εἰς Κόρινθον μὲ πλῆρες καὶ καλῶς ἐφωδιασμένον σῶμα. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν, εἰς Δερβενάκια, εἰς τὴν Ἀκράταν καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραὴμ ἐπολέμησεν εἰς Νεόκαστρον. Διέθεσε καὶ πολλὰ χρήματα πρὸς ἀνακούφισιν τῆς προσωρινῆς διοικήσεως. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ *Γεώργιος* προσέφερεν ἐπίσης πολλὰ ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος

2) ***Ἀναγνώστης***, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ *Δημητρίου* (βλ. κατωτ.). Ἀναφέρεται ὅτι καὶ οὗτος κατήρτισε σῶμα ἑξήκοντα ἀνδρῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ἠγωνίσθη εἰς Κόρινθον καὶ κατὰ τὰ Δραμαλικά. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον προήχθη εἰς χιλίαρχον καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν λεγομένων ἀνταρτῶν.

3) ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἀναφέρεται ὅτι προσωπικῶς καὶ ὑλικῶς ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα. Τῷ 1824 κατετάχθη μεταξὺ τῶν χιλιάρχων.

4) ***Δημήτριος***. Ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, πλοίαρχος. Διέθεσε τὴν σκοῦνάν του καὶ ὅλην του τὴν περιουσίαν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος.

5) ***Κυριᾶκος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, Ἀγωνιστής. Πολεμῶν εἰς Κόρινθον τῷ 1821 ἔσπευσε πρὸς τὸν Νικηταρᾶν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, ἀγωνιζόμενος δ' ἐν Λεβαδείᾳ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος.

6) ***Κωνσταντῖνος***. Ἐξελέγη πληρεξούσιος Τροιζηνίας καὶ κατόπιν ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους διοικητικὰς θέσεις ἐπὶ Ὄθωνος.

7) ***Μελέτιος***. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Παπᾶ-Ἀρσένιον καὶ ἔπεσε παρὰ τὸ πλευρόν του εἰς μίαν τῶν φάσεων τῆς μάχης τῶν Δερβενακίων, εἰς τὸ Χάνι τῆς Κουρτέσσας.

8) ***Μιχαήλ***. Ἐκ τῶν εἰς Κρήτην κατελθόντων μετὰ τοῦ ἁρμοστοῦ Τομπάζη τῷ 1823. Διεκρίθη εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Κισσάμου καὶ τοῦ Κανιάνου. Τῷ 1824 ἐπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἐξηκολούθησε μαχόμενος. Γ. Δ. Κ.

— **Δουζίνας, *Γεώργιος***. Ἕλλην πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Πύργῳ τῷ 1886. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις τὴν νομικὴν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Εἶτα εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐπὶ μικρόν, διορισθεὶς νομάρχης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 ἤρξατο πολιτευόμενος ὡς ὀπαδὸς τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Ἐκλε-

Digitized by Google

γεὶς πληρεξούσιος κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς Δ' Συνελεύσεως τῷ 1923 ἐτάχθη ὑπὸ τὴν «Δημοκρατικὴν Ἕνωσιν» καὶ μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Ἀ. Παπαναστασίου, γενόμενος ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τὸν Μάϊον τοῦ 1924 καὶ παραιτηθεὶς τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Κατὰ τὰς γερουσιαστικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1929 ἐξελέγη γερουσιαστὴς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας.

Ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας καὶ ἄρθρα εἰς διαφόρους ἐφημερίδας, ἐπὶ πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν ζητημάτων. Θ. Β.

— **Δουζίνας**, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἠπείρου. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Πελοποννήσου, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς καὶ κατόπιν ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα καὶ τέλος εἰς τὴν χωροφυλακήν. Γ. Δ. Κ.

— **Δουζίνος**, *Νικόλαος*. Πλοίαρχος κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ναυπηγὸς εἰς Σοφικόν. Συλληφθεὶς ὑπὸ πειρατῶν περὶ τὸ 1780 ἐστάλη εἰς Ἀλγέριον, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ δεκαπενταετίαν. Κατώρθωσε νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν εἱρκτήν, χάρις εἰς μικρὰν κιθάραν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος κατασκευάσας ἔπαιζε μὲ ἀπαράμιλλον γλυκύτητα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπέσυρε τὴν εὔνοιαν τοῦ νταῆ τοῦ Ἀλγερίου, ὅστις τὸν ἐκράτησε παρ' αὐτῷ μέχρι τοῦ 1795. Σταλεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν καθ' ὑπόδειξιν ἑνὸς καπητζῆ μπαση, ἐγένετο δεκτὸς ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον Σελήμ. Εἴς τινα ὅμως στάσιν ἐν τῷ σαραγίῳ, κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ, ἐστάλη διὰ τοῦ πατριαρχείου εἰς τὸ Σοφικόν, ὅπου εἰργάζετο μέχρι τοῦ 1810 ὡς ναυπηγός.

Δεῦτζε· βλ. Ντοῦτζσε.

Δουίλιος (Duilius). Διάσημος Ρωμαῖος ὕπατος, ὅστις ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ στόλου κατώρθωσε νὰ διοργανώσῃ καὶ ἐξασκήσῃ τοῦτον. Ἵνα ἀναπληρώσῃ τά, ἐκ τῆς ἐλαττωματικῆς ναυπηγήσεως τῶν ρωμαϊκῶν τριήρων καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς ναυτικῆς πείρας τῶν πληρωμάτων του, μειονεκτήματα τοῦ στόλου του ἀπέναντι τοῦ καρχηδονιακοῦ, χρησιμοποιήσῃ δὲ τὴν ἀσύγκριτον περὶ τὸ πεζομαχεῖν ἱκανότητα τῶν Ρωμαίων λεγιοναρίων, ἐπενόησε τὸν κόρακα. Ὁ κόραξ ἦτο γέφυρα κινητὴ ἥτις, ριπτομένη ἐπὶ τῆς διὰ τῆς σιδηρᾶς χειρὸς συλλαμβανομένης πολεμίας τριήρους, ἐπέτρεπε τὴν εὔκολον καὶ ταχεῖαν ἐμβολὴν εἰς τὸ ἐχθρικὸν κατάστρωμα τῶν λεγιοναρίων. Ἡ ἤδη τότε γνωστὴ σιδηρᾶ χεὶρ ἦτο ἁρπάγη σιδηρᾶ ἐπὶ σχοινίου προσδεδεμένη, ἥτις ριπτομένη ἐπὶ τοῦ πολεμίου σκάφους ἐκράτει τοῦτο στερεῶς προσδεδεμένον παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ ρίπτοντος σκάφους. Ἐφοδιάσας ὁ Δουίλιος διὰ κόρακος πάντα τὰ σκάφη του, ἐξώρμησε κατὰ τῶν Καρχηδονίων στρατηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἀνίβα, οὓς συναντήσας παρὰ τὰς Μυλὰς (νῦν Μυλάτσο) τῆς Σικελίας ἐνίκησεν ὁλοσχερῶς μετὰ κρατερὰν ναυμαχίαν, πλεῖστα τῶν σκαφῶν των βυθίσας ἢ αἰχμαλωτίσας. Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην (260 π. Χ.), ἥτις ἦτο ἡ πρώτη, ἣν κατὰ θάλασσαν οἱ Ρωμαῖοι κατήγαγον κατὰ τῶν Καρχηδονίων, ἀποβὰς εἰς Σικελίαν ἠνάγκασε τοὺς Καρχηδονίους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Ἐγέστης. Ἔκτακτοι τιμαὶ ἀπενεμήθησαν εἰς τὸν Δουίλιον κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ὑπὸ τῶν καταπλαγέντων διὰ τὴν ἀνέλπιστον νίκην Ρωμαίων, εἰθισμένων ἕως τότε νὰ ἡττῶνται ὑπὸ τῶν ναυτικωτάτων Καρχηδονίων. Γ. Ν. Ν.

Δουΐνας ἢ *Δβίνας [Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας· βλ. Ντβίνα.

Δοῦκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ὀλυμπίων τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοηλιδος. Κάτ. (1928) 344. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Δάσδικα* (κάτ. 121).

— **Δοῦκα** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Γιαντζελί, *Κάτω*.

— **Δοῦκα** *Βρύση [Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κεφαλοβρύσου (τέως Ἄνω Μπέλεσι) τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 55.

— **Δοῦκα**, *Λαύρα [Βιβλ. Γεωγρ.]*. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σαρανταρίου ὄρους κατὰ τὸ Δ. ἄκρον τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰορδάνου καὶ ΒΔ τῆς Ἱεριχοῦντος ἀναβλύζει ὡραία ἰχθυοτρόφος πηγή, ἡ *Ἀϊν Ντούκ*. Ἐκεῖ ὁ Πτολεμαῖος, διοικητὴς Ἱεριχοῦντος, ἔκτισεν μικρὸν φρούριον. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τίθεται καὶ ἡ τὸν Δ' αἰῶνα κτισθεῖσα Λαύρα τοῦ Δοῦκα, ἐν ᾗ ἠσκήτευσεν ὁ Χαρίτων. Κατ' ἄλλους ὠνομάσθη ἡ πηγὴ ἀπὸ τοῦ φρουρίου τοῦ *δουκὸς* (διοικητοῦ τῆς Ἱεριχοῦντος Πτολεμαίου). Γ. Λ. Α.

— **Δοῦκα**, *Μέγα- [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κεφαλληνίας· βλ. Μέγα *Δοῦκα*.

Δουκάγγιος, *Κάρολος* (Charles du Fresne, sieur Du Cange). Γάλλος σοφὸς καὶ ἑλληνιστὴς γεννηθεὶς ἐν Ἀμιένῃ τῷ 1610. Ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἀπελθὼν εἶτα εἰς Ὀρλεάνην πρὸς σπουδὴν τοῦ δικαίου.

Κάρολος Δουκάγγιος.

Μετὰ λαμπρὰς σπουδάς, εἰκοσαετὴς περίπου, μεταβαίνει εἰς Παρισίους ὡς δικηγόρος. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ Δουκάγγιος εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τοὺς κρυπτομένους εἰς τὰς βιβλιοθήκας θησαυρούς, ἠναγκάσθη ὅμως, ὑπακούων εἰς θέλησιν τοῦ πατρός του, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν. Ἐκεῖ ἐνυμφεύθη, ἀπὸ δὲ τοῦ 1645 ἀνέλαβε τὸ δημόσιον ὑπούργημα τοῦ θησαυροφύλακος (ταμίου). Ἐξ Ἀμιένης ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ τῷ 1668, λόγῳ ἐπιδημίας πανώλους, ἀπέθανε δὲ μετὰ εἰκοσαετίαν (1688) εἰς ἡλικίαν 78 ἐτῶν.

Ὁ Δουκάγγιος ὑπῆρξεν ὑπόδειγμα σοφοῦ τῆς ἐποχῆς του, ἐργαζομένου ἀδιακόπως καὶ ἀσχολουμένου εἰς πλεῖστα θέματα μὲ τὴν αὐτὴν πάντοτε ἐμβρίθειαν. Τὰ διασωθέντα χειρόγραφά του, φυλαττόμενα ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, εἶναι ὅλα ἰδιόγραφα. Κυρίως τὸν Δουκάγγιον ἀπησχόλησεν ἡ μελέτη τοῦ μεσαίωνος, τοῦ τε λατινικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ, ὡς καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Διὰ τῶν μελετῶν του ἐπὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἀλλοδαπῶν σοφῶν, οἵτινες ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των εἰς τὸν βυζαντινὸν καὶ τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμόν. Ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: 1) «Ἱστορία τοῦ κράτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοὺς Φράγκους αὐτοκράτορας», εἰς δύο μέρη (1657). Εἰς τὸ πρῶτον δημοσιεύεται τὸ χρονικὸν τοῦ Βιλλαρδουΐνου μετὰ πολλῶν σημειώσεων (ἔκδ. νέα ὑπὸ *Buchon* 1826), 2) «Ἱστορία τοῦ Λουδοβίκου Θ'» (1668), 3) «Βυζαντινὴ ἱστορία» εἰς 2 μέρη (1680). Πλὴν τούτων ὁ Δουκάγγιος ἐπεμελήθη (ἐν τῇ ἐκδιδομένῃ τότε ἐν Παρισίοις συλλογῇ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων) τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰωάννου Κιννάμου (1670), τοῦ Ζωναρᾶ (1686) καὶ τοῦ Πασχαλίου χρονικοῦ (1689). Τὸ τελευταῖον ἐξεδόθη μετὰ θάνατον ὡς καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ παρασκευασθεῖσα ἔκδοσις τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ (1712). Πλὴν τῶν δημοσιευθέντων τούτων ἔργων τοῦ Δουκαγγίου ἐξεδόθη μόλις τῷ 1869 ἐκ τῶν καταλοίπων αὐτοῦ τὸ σπουδαῖον διὰ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν σύγγραμμα «Histoire des familles d'Outre-Mer». Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότερα ἀναμφισβόλως ἔργα τοῦ Δουκαγγίου εἶναι τὰ δύο γλωσσάρια αὐτοῦ, τὸ λατινικὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν τῶν μέσων χρόνων. Τὸ γλωσσάριον εἰς τοὺς συγγραφεῖς τοῦ μέσου καὶ κατωτέρου Λατινισμοῦ (Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis) ἐξεδόθη τὸ πρῶτον εἰς τρεῖς τόμους τῷ 1678, ἀνετυπώθη δ' ἀμέσως τὸ ἐπόμενον ἔτος. Τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1733–1736) νέα ἔκδοσις αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τῶν βενεδικτίνων, εἰς ἣν προσετέθη συμπλήρωμα ἐκ 4 τόμων (1766) ὑπὸ τοῦ Carpentier. Τῷ 1840–1850 ὁ οἶκος Didot, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Henschel, ἐπεχείρησε νέαν ἔκδοσιν εἰς ἣν αἱ σημειώσεις τοῦ Carpentier συνεχωνεύθησαν εἰς τὸ κείμενον. Ἡ νεωτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ L. Favre τῷ 1883 εἰς 10 τόμους. Ἂν μὴ τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως, πάντως ὅμως σπουδαιότατον διὰ τὴν μελέτην τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων εἶναι τὸ γλωσσάριον τοῦ μέσου καὶ παρηκμακότος Ἑλληνισμοῦ (Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis) εἰς δύο τόμους (1688). Τὸ γλωσσάριον τοῦτο δὲν ἔτυχε δυστυχῶς νεωτέρων ἐκδόσεων, μολονότι δὲ ἀναμφισβητήτως περιέχει πλείστας ἀνακριβείας καὶ παρανοήσεις, ἀποτελεῖ οὐχ ἧττον πολύτιμον βοηθὸν διὰ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὰ βυζαντινὰ πράγματα, διὰ τὴν διασάφησιν ὄχι μόνον τῶν ἀγνώστων λέξεων, ἀλλὰ καὶ πλείστων σκοτεινῶν σημείων τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, μὴ ἀντικατασταθὲν εἰσέτι δι' οὐδενὸς τῶν νεωτέρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Hardouin*, Essai sur la vie et les ouvrages de Ch. Dufresne sieur Du Cange (Paris 1849). — *L. Feugère*, Étude sur la vie et les ouvrages de Du Cange (Paris 1852). Δ. Ν. Π.

Δουκαγκίν· βλ. Ντουκατζίν.

Δουκάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀπηλιωτῶν τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 729.

Δούκαινα, *Ἄννα*· βλ. *Ἄννα Δούκαινα, Κομνηνή*.

Δουκάκης, *Κωνσταντῖνος*. Κληρικὸς καὶ συγγραφεύς. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τῷ 1840, μετὰ δὲ τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς του ἐκάρη μοναχὸς τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ μονῆς Βελανιδιᾶς, ἐπὶ δεκαετίαν διαμείνας εἰς τὸ μετόχιον Προφήτης Ἠλίας. Ἐν αὐτῷ ἠσχολήθη περὶ θεολογικὰς μελέτας καὶ ἐκδόσεις διαφόρων βιβλίων. Ἐδημοσίευσε σπουδαίαν βιογραφίαν καὶ διαφόρους πραγματείας τοῦ ἱερομονάχου Γερασίμου Παπαδοπούλου, ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Καλάμαις μονῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ συλλογὴν πατερικῶν λόγων ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀδάμαντες τοῦ Παραδείσου». Ἐπεσκέφθη τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ὕστερον τὸ Ἅγιον Ὄρος πρὸς καταρτισμὸν τοῦ σπουδαίου ἁγιολογικοῦ ἔργου, ὅπερ ἀπεφάσισε νὰ δημοσιεύσῃ. Συγκεντρώσας μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα κείμενα, ἐδημοσίευσε τὸν περίφημον «Συναξαριστὴν» εἰς 14 τόμους, ὧν οἱ 12 περιλαμβάνουσι τοὺς βίους τῶν ἁγίων τῶν 12 μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, οἱ δὲ ἕτεροι δύο τῶν κινητῶν ἑορτῶν Τριῳδίου καὶ Πεντηκοσταρίου. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ὑπῆρξεν ἔκτοτε πολύτιμος. Ὁ Δουκάκης ἀπέθανε τῷ 1908 ἐν τῷ ἐν τῇ παραλίᾳ Καλαμῶν κτήματί του «Ἡ Μυρτιδιώτισσα».

— **Δουκάκης**, *Σπυρίδων*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καλαμῶν. Μετέσχε τῆς πολιορκίας τοῦ Νεοκάστρου τῷ 1821, εἰς ἣν ἐπληγώθη θανασίμως, ἀποθανὼν μετ' ὀλίγον.

— **Δουκάκης**, *Σταμάτιος*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγκατεστημένος κατ' ἀρχὰς εἰς Ὕδραν καὶ εἶτα εἰς Ἰσμαήλιον, ἐμυήθη αὐτόθι ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Δικαίου εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Αὐτὸς ἐφρόντισε νὰ σταλοῦν εἰς τὸ Αἰγαῖον αἱ ἐπαναστατικαὶ προκηρύξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἀκολουθήσας τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ἐπολέμησεν ὡς ἀξιωματικός του καὶ διεκρίθη εἰς τὰ Δερβενάκια, τὸ Ναύπλιον καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμβραὴμ κατεστράφη ὅλη ἡ ἐν Μεσσηνίᾳ ἀκίνητος περιουσία του.

— **Δουκάκης**, *Σωτήριος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καλαμῶν. Ἐπικειμένης τῆς ἐπαναστάσεως ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἐν τῇ βασιλευούσῃ βεκίληδες, ὅτι, κατόπιν τῆς προσκλήσεως τῶν προεστῶν καὶ ἀρχιερέων εἰς Τρίπολιν, τὸ κίνημα θὰ ἐπεσπεύδετο καὶ ὅτι ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνοι νὰ λάβουν ἀνάλογα μέτρα. Ἐπιστρέψας κατόπιν εἰς Πελοπόννησον ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας, ὑπὸ τὸν Ρήγαν Παλαμήδην, τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Γεώργιον Μαυρομιχάλην. Γ. Δ. Κ.

Δουκάλιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 460. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καγιά-Μπουνάρ*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Νέα Κώμη* (τέως *Γενή κιοΐ*, κάτ. 191), *Παλαιὰ Κώμη* (τέως *Ἐσκῆ-κιοΐ*, κάτ. 26) καὶ *Ποντολίβαδο* (τέως *Δομασλῆ*, κάτ. 135). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἀποδίδει δημητριακὰ καὶ καπνόν. Συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῆς Χρυσοπόλεως (χιλμ. 10) καὶ Καβάλλας (χιλμ. 18). Δ. Ε. Μ.

Δουκάνα *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα γραφὴ τοῦ συνοικισμοῦ *Δοκάνα* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων.

δούκας (ὁ) (παρὰ Βυζαντινοῖς καὶ σήμερον ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ), ὁ δούξ.

Δούκας. Μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Βυζαντίου ἀκμάσασα κυρίως κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα, τοῦ πρώτου *Δούκου* ἢ *Δουκὸς* ἀναφερομένου κατὰ τὸν Θ' ἤδη αἰῶνα. Ἔχοντες κοιτίδα τὴν Παφλαγονίαν καὶ τὴν Λυδίαν οἱ ἐκ τοῦ γένους τούτου ἄνδρες, ἀπεδείχθησαν ἰσχυρότατοι, μαχιμώτατοι, ἀλλὰ καὶ πλήρεις φιλοδοξίας καὶ ἐμπαθείας, οὐδενὸς μέσου φεισθέντες ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν σκοπῶν αὐτῶν. Οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι μεταδίδουσιν ἡμῖν, ὅτι οἱ Δοῦκαι, ἀνῆγον τὴν ἀρχήν των εἰς προγόνους λαμπρούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠμφισβήτει, φυσικῶς, ἡ ἐθνικὴ παράδοσις, δεχομένη ὡς πρῶτον τὸν Δοῦκα, οὐχὶ ἀπόγονον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὡς ἤθελον, ἀλλὰ Δοῦκα τινὰ ἄκριτον τῶν Ἀνατολικῶν, *Πανθήριον* ὀνομαζόμενον.

Πρῶτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ Δούκας ἀναφέρεται ὁ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Μεθυστοῦ σταλεὶς τῷ 841 μετὰ τοῦ Λέοντος Ἀργυροῦ κατὰ Μανιχαίων καὶ Παυλικιανῶν, *Ἀνδρόνικος Δούκας*. Μετὰ τοῦτον ἕτερος, *Ἀνδρόνικος Δούκας*, ἀναφέρεται σταλεὶς κατὰ τῶν Ἀράβων ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου μετὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου Ἱμερίου καί τινος Σαμωνᾶ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σαμωνᾶς ἔτρεφε μῖσος ἄσπονδον κατὰ τοῦ γένους τῶν Δουκῶν, διὰ μηχανορραφιῶν ἐκώλυσε τοῦτον νὰ μετάσχῃ τῆς ἐκστρατείας καὶ τῆς νίκης. Διαβάλλων δὲ συνεχῶς πρὸς τὸν βασιλέα ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ στασιάσῃ μεθ' ὅλων τῶν ἰδικῶν του καὶ νὰ καταλάβῃ φρούριόν τι ὀχυρόν, τὴν Κάβαλαν παρὰ τὸ Ἰκόνιον. Καταδιωκόμενος δὲ καὶ πιεσθεὶς προσῆλθε τοῖς Ἀγαρηνοῖς, ἔνθα καὶ ἐτελείωσε τὸν βίον ἐν τοῖς δεσμοῖς, τινῶν μὲν τῶν συγγενῶν διαφυγόντων, ἐν οἷς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος καὶ Νικόλαος, ἄλλων δὲ ἐξομοσάντων. Τὸν *Κωνσταντῖνον*, ἀναλαβόντα τὴν ἰσχὺν τοῦ γένους, ἐδέχθη μετὰ τιμῶν ὁ Λέων, ἀλλὰ καὶ εἰδοποίησε νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τυραννίδα, διότι θὰ κατεστραφῇ, ἡ δὲ κεφαλή του θὰ πέσῃ, τοῦ στέμματος ὄντος θεόθεν

Digitized by Google

προωρισμένου διὰ τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον. Φθάσας δ' εἰς τιμὴν μεγάλην καὶ στράτευμα ἄγων ἄριστον καὶ πιστὸν εἰς ἑαυτόν, ἐπεισθη ὑπό τε τοῦ πατριάρχου Νικολάου καὶ ἄλλων ἰδικῶν του καὶ δὴ τοῦ πενθεροῦ του Γρηγορᾶ Ἰβηρίτση, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὑπὸ προφητείας, ἥτις προέλεγεν αὐτῷ τὴν πορφύραν, νὰ καταλάβῃ τὸν Ἱππόδρομον ὅπου καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἑταίρων, τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ. Οἱ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὅμως προλαβόντες ἐκάλεσαν εἰς ἄμυναν τὰ πληρώματα τοῦ στόλου καὶ ὁμοῦ μετὰ τῆς φρουρᾶς ἐκώλυσαν τὴν εἴσοδον εἰς τὸν νέον βασιλέα, ὅστις θέλων νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς ἄνδρας του πρὸ τῆς Χαλκῆς πύλης, ἐφονεύθη ἐκ τυχαίου ὀλισθήματος τοῦ ἵππου του ἐπὶ τοῦ πλακωτοῦ. Μετ' αὐτοῦ εἶχον ἀγωνισθῆ καὶ εὗρον ὁμοίως τὸν θάνατον ὁ υἱός του *Γρηγορᾶς Δούκας*, ὁ ἀνεψιὸς *Μιχαὴλ* καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὁ πενθερός του Γρηγορᾶς Ἰβηρίτσης καὶ ἄλλοι τινὲς προλαβόντες κατέφυγον εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησιαν, ὅθεν τοὺς ὡδήγησαν εἰς μονάς, ἔνθα καὶ διεβίωσαν, ἐνῷ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς ἅπαντας ἐτύφλωσαν ἢ ἀπηγχόνισαν, ὥστε λόγος ὑπῆρχε παρὰ Βυζαντινοῖς καὶ μετέπειτα πιστευτός, ὅτι ἅπαν τὸ τῶν Δουκῶν γένος ἐξωλοθρεύθη κατὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην, ἐξαιρέσει τῆς γυναικὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ἣν ἔπεμψαν ὡς μοναχὴν νὰ διαμείνῃ μετὰ τοῦ τεκνου της Στεφάνου, καταστασθέντος εὐνούχου, εἰς τὸν ἐν Παφλαγονίᾳ οἶκον τῶν Δουκῶν Ἀναφέρεται δὲ μόνον *Νικόλαός* τις *Δούκας*, ἄδηλον ἂν υἱὸς ἢ ἀνεψιὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις διετέλεσεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου στρατηγὸς κατὰ Βουλγάρων, καὶ ἀπέθανεν ἐν πολέμῳ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐπὶ τῶν βασιλέων Κωνσταντίνου, Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ καὶ Ρωμανοῦ Β', Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ δὲν ἀκούονται ὁλοτελῶς οἱ Δοῦκαι, ἐκμηδενισθέντες μετὰ τὴν στάσιν ἐκείνην ἢ καὶ παρευδοκιμηθέντες ὑπ' ἄλλων στρατιωτικῶν ἰσχυρῶν γενῶν. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας ὅμως τοῦ Βασιλείου Β' ἀναφαίνεται πάλιν ἰσχυρός τις *Δούκας Ἀνδρόνικος*, ὁ ἐπονομαζόμενος *Λυδός*, ὅστις μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Βάρδα Σκληροῦ ἡγοῦνται τῆς γνωστῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ στασεως. Τῷ 976 ἀναφέρονται ὅτι κατέλαβον ὀχυρόν τι ἐν τῷ θέματι Θρακησίων, τῷ δὲ 980 ὅτι προσῆλθον τῷ βασιλεῖ μετὰ τὴν ἀμνηστείαν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Δούκα Λυδοῦ *Βάρδας*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Μογγός*, καὶ *Χριστοφορος*, οὓς ἐδεχθη καλῶς καὶ ἐτίμησεν ὁ βασιλεύς. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἀπεσ άλη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' εἰς Χαζαριαν, ἧς ἀποστήσαντα τὸν ἡγεμόνα ᾐχμαλώτισεν, ὑπαγαγὼν καὶ τὴν χώραν ἅπασαν τῷ βασιλεῖ. Ἐκτὸς των δύο τούτων, τοῦ Χριστοφόρου καὶ τοῦ Βάρδα δηλονότι, ἀναφέρονται ἀκομη ὡς υἱοὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Λυδοῦ *Κωνσταντῖνος* καὶ *Ἰωάννης*, ὁ μετέπειτα βασιλεύς, καὶ ὁ τούτου ἀδελφὸς *Καῖσαρ*. Μεσοῦντος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἦσαν οἱ Δοῦκαι διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τὸ ἰσχυρότερον στρατιωτικὸν γένος τοῦ Βυζαντίου. Ὁ *Κωνσταντῖνος*, πρόεδρος, Δούκας μετὰ τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἄλλων προκρίτων ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου Μιχαὴλ τὸν Στρατιωτικὸν καὶ εἶτα Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνόν, ὅστις, ἔχων παρ' ἑαυτῷ πιστὸν σύμβουλον τὸν Κωνσταντῖνον, παραιτησάμενος τὴν ἀρχὴν τῷ 1059 καὶ μὴ στέργων ν' ἀφήσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς Κομνηνούς, γνωρίζων ὡς ἰσχυροτάτους καὶ μέλλοντας νὰ δημιουργήσωσι πράγματα τοὺς Δούκας, ἀφῆκε τὸ στέμμα εἰς τὸν *Κωνσταντῖνον Δούκαν* (βλ. Κωνσταντῖνος Ι'), ὅστις ἀποθνήσκων ὠνόμασε βασιλέα τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν *Μιχαὴλ* ὃν ἀνήλικον ὄντα ἔθεσεν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ βασιλίσσης Εὐδοκίας, τῆς ἐπικαλουμένης Μακρεμβολιτίσης (βλ. Μιχαὴλ Ζ').

Ὁ ἕτερος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ι' *Κωνσταντᾶς Δούκας*, γεννηθεὶς τῷ 1075, εἶναι γνωστὸν ὅτι ὑπηρέτησεν ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὅτι φθάσας εἰς Χρυσόπολιν καὶ παρακινηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν βασιλέα, ἐπευφημηθεὶς ὑπὸ τῶν πληρωμάτων, ἀλλὰ ταχέως εὗρε τὴν τιμωρίαν, προδοθεὶς πάλιν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ ἀνδρῶν. Συλληφθεὶς ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἐνεκλείσθη εἰς μονὴν νήσου τινός, ἴσως δ' ἐγένετο καὶ πρεσβύτερος. Ἐπὶ Ἀλεξίου ὅμως Κομνηνοῦ ἀνέλαβε πάλιν στρατιωτικὴν διοίκησιν καὶ ἐπολέμησε γενναίως κατὰ τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου μετὰ τῶν Ἀλεξιανῶν, ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ πληροφορία ὅτι συνεβασίλευσε πρὸς καιρὸν τῷ ἀδελφῷ Μιχαήλ. Ἐκ δὲ τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Ι' Δούκα, ἡ μὲν Θεοδώρα ἐγένετο σύζυγος τοῦ δουκὸς τῆς Βενετίας Δομινίκου Σιλβάνη, ἡ δὲ *Ζωή*, ἡ καλουμένη *Πορφυρογέννητος*, μνηστευθεῖσα προσκαίρως τῷ Νικηφόρῳ Βοτανειάτῃ καὶ τοῦ γάμου μὴ τελεσφορήσαντος, ἔλαβε σύζυγον τὸν Ἀδριανὸν Κομνηνόν, ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου. Ὁ *Κωνσταντᾶς* δὲ *Δούκας* ὁ πορφυρογέννητος, ὁ μονογενὴς τοῦ Μιχαὴλ Ζ' υἱός, συγκοινωνὸς τοῦ θρόνου γενόμενος τῷ Ἀλεξίῳ, ἔφερεν ἅπαντα τὰ βασιλικὰ διάσημα καὶ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα καὶ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ τὴν βασιλικὴν ἔθετε διὰ κινναβάρεως ὑπὸ τὴν τοῦ Ἀλεξίου. Ἀναφέρεται δ' ὡς ὁ ὡραιότατος τῶν ὑπὸ ἥλιον γεννηθέντων νέων, λαμπρὸς τὸ ἦθος καὶ γενναιότατος. Τοιοῦτος ὢν ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου ὡς μνηστὴρ τῆς θυγατρὸς Ἄννης, ἀλλ' ἀπέθανε νεώτατος, μόλις προφθάσας νὰ ἐκστρατεύσῃ ἅπαξ ἢ δὶς μετὰ τοῦ Ἀλεξίου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπαρηγόρητος καὶ μεγαλόψυχος κόρη δὲν ἀφῆκεν εὐκαιρίαν νὰ μὴ ἐκδηλώσῃ τὸν πόνον της διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀγγελομόρφου νέου, τοῦ ὁποίου, ὡς λέγει, ἡ φύσις δὲν ἐγέννησε παρόμοιον.

Ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ι' ἦτο ὁ *Ἰωάννης Δούκας* καῖσαρ. Οὗτος, ἰσχύων συγκλητικὸς ἐπὶ Ρωμανοῦ Διογένους, ἀντεπολιτεύθη αὐτόν, ἔλαβε δὲ τὴν πρωτοβουλίαν μετ' ἄλλων ν' ἀνακηρύξῃ αὐτοκράτορα τὸν ἀνεψιόν του Μιχαὴλ Δούκαν, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἴσχυσε μεγάλως, ὑπάρξας ὁ πραγματικὸς κυβερνήτης τοῦ κράτους. Ἀποσταλεὶς ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὑπέστη ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν ἀποσταιησάντων Φράγκων μισθοφόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπ' αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν ἀνεκήρυξαν, ἄκοντα πιθανῶς, αὐτοκράτορα. Πρὶν ὅμως προφθάσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀνακήρυξίν του ταύτην ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ βασιλεύων ἀνεψιός του τὸν ἀπηλευθέρωσεν, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης νομίσας ὅτι διέτρεχε κίνδυνον, λόγῳ τῆς ἀκουσίας ἀναγορεύσεώς του, ἔσπευσε νὰ περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἐξηκολούθει ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὴν πολιτικήν.

Υἱὸς τοῦ καίσαρος Ἰωάννου Δούκα ἦτο ὁ *Ἀνδρόνικος Δούκας*, ζήσας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Οὗτος κατὰ τὴν μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Διογένους καὶ τοῦ σουλτάνου τῶν Σελτζούκων Ἀλπ-Ἀρσλὰν μάχην ἐν Μαντζικέρτ, ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ διαδώσας ὅτι τὸ κύριον σῶμα ἐνικήθη συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ἧτταν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὅταν ἀπηλευθερώθη ὁ Ρωμανός, ὁ Ἀνδρόνικος ἐτάχθη ἐναντίον του διὰ λογαριασμὸν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ζ' καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ παραιτηθῇ.

Ἄλλοι ἐκ τοῦ γένους τῶν Δουκῶν κατὰ χρονικὴν σειρὰν εἶναι: *Ἰωάννης Δούκας*, στρατηγὸς ἔνδοξος, λαβὼν μέρος εἰς πλείστας μάχας ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, οὗ ἦτο συγγενής, ἐν Ἰταλίᾳ Σικελίᾳ καὶ Δαλματίᾳ κατὰ Φρειδερίκου. Ἄγων στράτευμα μικτὸν ἐξ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων (Σκυθῶν, Τούρκων, Μασσαγετῶν), καὶ ἔχων συναγωνιστὴν ἕνα τῶν Παλαιολόγων, διῆλθεν ἅπασαν τὴν νότιον Ἰταλίαν νικῶν μὲ ἄφθαστον ἡρωϊσμὸν καὶ στρατηγικότητα ἀνταξιαν τῶν τε προγόνων του καὶ τῶν Κομνηνῶν. Τὴν ὄντως ἐπικήν του ἐκστρατείαν περιγράφει ὡραῖα ὁ Ἰωάννης Κίνναμος. *Ἰωάννης Δούκας*, Μέγας ἑταιρειάρχης ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τοῦ νεωτέρου, ὅστις δήμαρχος ὢν τῆς Νικαίας ἠρνήθη τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον εἰς τὸν τύραννον Ἀνδρόνικον. *Ἀλέξιος Ε Δούκας*, ὁ ὑπὸ τῶν πολιτῶν προσεπωνυμούμενος Μουρτζοῦφλος (βλ. λ.), πρωτοβεστιάριος ἐπὶ Ἀλεξίου Ἀγγέλου τοῦ νεωτέρου, ὅστις, φιλοδοξήσας τὸ στέμμα, ἐφόνευσε τὸν βασιλέα καὶ ἀνηγορεύθη αὐτὸς βασιλεύς. Δοῦκαι προσονομάζονται κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα οἵ τε Παλαιολόγοι καὶ οἱ Λασκάρεις καὶ Ἄγγελοι τῆς Ἠπείρου καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Βατάτσης (βλ. Ἰωάννης Γ'), ὅστις ἦτο ἐκ πατρὸς Δούκας. Εὔκοθεν νοεῖται, ὅτι ὅλαι αἱ μεγάλαι τοῦ Βυζαντίου οἰκογένειαι εἶχον διὰ κηδεστιῶν συγγενεύσει μὲ τοὺς Δούκας. Α. ΣΑΡΟΥ

— **Δούκας.** Βυζαντινὸς ἱστορικὸς ἀκμάσας κατὰ τὴν ΙΕ' εκατονταετηρίδα. Περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν εἰμὴ ὅσα ὁ ἴδιος ἐγκατέσπειρεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ του. Ἀγνοεῖται τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα, καὶ τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ εἰκάζεται μόνον, διότι ὀνομάζει ἑαυτὸν ἔγγονον τοῦ Μιχαὴλ Δούκα. Ἐγεννήθη πιθανῶς εἰς Λέσβον ἢ εἰς Φώκαιαν, ἐν ᾗ πόλει διετέλεσε καὶ γραμματεὺς τοῦ Γενουάτου ἄρχοντος. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν εὑρίσκεται ἐν Λέσβῳ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Γατελούζων Ὑπ' αὐτῶν ἐστάλη τῷ 1455 καὶ τῷ 1456 εἰς Ἀδριανούπολιν ὡς κομιστὴς τοῦ φόρου. Ὁμοίως ἐστάλη καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτής. Τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Δούκα, διασωθὲν εἰς ἓν μόνον παρισινὸν χειρόγραφον, περιλαμβάνει κυρίως τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 1341—1462, διεξοδικώτερον ὅμως διηγεῖται τὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1389 γεγονότα Τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ ἔργου, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, ἀποτελεῖ σύναψιν ἱστορικὴν ἀπὸ Ἀδάμ. Τὸ τέλος τῆς χρονογραφίας συμπίπτει μὲ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου Λέσβου ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ (1462).

Ὁ Δούκας ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ Κριτοβούλου, τοῦ Φραντζῆ καὶ τοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλη μίαν τῶν σπουδαιοτέρων συγχρόνων πηγῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν περὶ τὴν ἅλωσιν χρόνων, καὶ ἰδίως αὐτῆς τῆς ἁλώσεως ἣν λεπτομερῶς περιγράφει. Κατὰ τὸ φρόνημα εἶναι εὐσεβὴς ὀρθόδοξος, κλίνει ὅμως εὐμενῶς πρὸς τὴν ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἐπηρεασθεὶς πιθανῶς εἰς τοῦτο ἐκ τῆς μετὰ τῶν Φράγκων συμβιώσεως, μετ' ἀγανακτήσεως δὲ ἀναφέρει τὸν φανατισμὸν τῶν ἀνθενωτικῶν, τῶν προτιμώντων τὴν εἰς τοὺς Τούρκους ὑποδούλωσιν ἀπὸ τὴν μετὰ τῶν Λατίνων ἕνωσιν. Κατὰ τὸ ὕφος τὸ σύγγραμμα τοῦ Δούκα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι κάμνει παραχωρήσεις τινὰς πρὸς τὴν δημώδη γλῶσσαν, ἀπέχει ὅμως πολὺ αὐτῆς, ὡς ἐπίσης ἀπέχει τοῦ ἀρχαΐζοντος καὶ ἐξεζητημένου ὕφους τοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλη. Τοῦ ἔργου τοῦ Δούκα ὑπάρχει ἰταλικὴ μετάφρασις γενομένη ὑπὸ συγχρόνου Ἐνετοῦ, ὡς καί τις νεοελληνικὴ ἐν χειρογράφῳ τῆς Βιβλ. τῆς ρωμουνικῆς Ἀκαδημίας (βλ. «Byz. Zeitschr.» 10, 667).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Ἐξεδόθη ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἐν Παρισίοις, Ἐνετίᾳ, Βόννῃ, ὅθεν ἀνετυπώθη παρὰ *Migne*. Τῆς Βόννης ἡ ἔκδοσις ὑπὸ *Im. Bekkerus* (1834) μετὰ τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως καὶ τινος «Χρονικοῦ συντόμου».— *Κρουμβάχερ*. Ἱστ. βυζ. λογοτ. Α' 616 καὶ *Κ. Ν. Σάθα* Νεοελλ. φιλολ. 102, 3. Λ. Ν. Π.

Δούκας. Ὄνομα δύο Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας:

1) ***Δούκας Γεώργιος*** ὁ καὶ ***Δούκα-βόδας***. Ὁσποδάρος Βλαχιας καὶ Μολδαυίας, ἡγεμονεύσας πεντάκις, καὶ χατμάνος τῆς Οὐκρανίας. Φαναριώτης ἕλκων ἐξ Ἠπείρου τὸ γένος, καὶ υἱὸς τοῦ περιφήμου Βασίλβοδα, ἐγεννήθη περὶ τὸ 1630, καὶ ἀνυψώθη ὅσον ὀλίγοι τῶν ἡγεμόνων. Πλούσιος γενόμενος καὶ ἰσχυρὸς λόγῳ τῆς συζύγου του, κόρης τοῦ ὁσποδάρου Δαμπίτζα-Βόδα, διεδέχθη τοῦτον περὶ τὸ 1667 εἰς τὸν θρόνον τῆς Μολδαυίας. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του πολλαὶ καινοτομίαι εἰσήχθησαν, μεταξὺ ἄλλων δὲ καὶ ἡ τυπογραφία εἰς τὸ Ἰάσιον. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ κτίτωρ τοῦ περιφήμου μοναστηρίου Τζετατούγια, ὅπερ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον. Κατηγορούμενος εἰς τὴν Πύλην ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, ἀνεκαλεῖτο, ἀλλὰ πάντοτε ἐπανήρχετο ἰσχυρότερος. Ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Βιέννης καὶ τῶν Πολωνῶν, ἐν τέλει ᾐχμαλωτίσθη παρ' αὐτῶν καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ τῷ 1695.

—2) ***Δούκας Κωνσταντῖνος***, ὁ καὶ ***Δουκουλέτζης*** ἢ ***Κωνσταντινβοδας***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐπανειλημμένως ἀπὸ τοῦ 1693 μέχρι τοῦ 1703 διορισθεὶς ὁσποδάρος εἰς Μολδαυίαν, ὅπου ἐπάλαιε πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του Ρακοβίτζαν καὶ ἄλλους. Καταλέγεται μεταξὺ τῶν λίαν ἐγγραμμάτων τοῦ Φαναρίου. Σῴζονται πολλαὶ ἐπιστολαί του γραμμέναι εἰς ἄπταιστον ἀττικήν. Γ. Δ. Κ.

Δούκας (***νεομάρτυς***). Ἐκ Μυτιλήνης καταγόμενος, «νέος πολλὰ εὔμορφος, σώφρων δὲ καὶ ἐχθρὸς τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν», ὑπηρέτει ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ ραφείῳ Χριστιανοῦ τινος, ὅστις δι' ἐργασίαν ἀπέστελλεν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν Τούρκου μεγιστᾶνος. Ἡ σύζυγος τοῦ Τούρκου τρωθεῖσα ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὸν Δούκαν καὶ διὰ κολακειῶν καὶ ὑποσχέσεων κατ' ἀρχάς, διὰ φοβερισμῶν δὲ καὶ ἀπειλῶν ἔπειτα, μὴ κατορθώσασα νὰ ἑλκύσῃ αὐτόν, «ἐπῆγεν ἡ κατάρατος εἰς τὸν βεζύρην καὶ λέγει του ἀντίστροφα τὴν ὑπόθεσιν». Ὅθεν ὁ βεζύρης διατοξας νὰ συλληφθῇ ὁ νέος καὶ προσαχθῇ ἐνώπιόν του «πρῶτα μὲν τοῦ εἶπε λόγια κολακευτικὰ μὲ τὸ καλόν, ἔπειτα δὲ ἐπρόσταξε καὶ τὸν ἐβασάνισαν πολλὰ καὶ ὡς εἶδαν ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν φέρουν εἰς τὸ θέλημά τους, ἤγουν εἰς τὸν τουρκισμόν, τὸν ἔγδαραν ζωντανὸν καὶ ἔρριψαν τὸ δέρμα του εἰς τὴν θάλασσαν» τῇ 24 Ἀπριλίου τοῦ 1564 [Πρβλ. Νέον Μαρτυρολόγιον» σελ. 55—56.] Ε. Γ. Π.

—**Δούκας**, ***Ἀντώνιος***. Ἰατρός, ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθεὶς ἐν τέλει τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἔγραψε διατριβὴν «Περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐλογίας», ἐκδοθεῖσαν ἐν Λουγδούνῳ τῆς Ὀλλανδίας τῷ 1722. Μ. Ι. Γ.

— **Δούκας *Δημήτριος***. Ἕλλην λόγιος ἐκ Κρήτης. Ἀφικόμενος εἰς Ἰταλίαν, περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, εἰργάσθη παρὰ τῷ Ἄλδῳ ἐν Βενετίᾳ. Ὑπῆρξε μέλος τῆς νεοακαδημίας. Ἐκλήθη, μετὰ τὸ 1509, εἰς Ἰσπανίαν ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ξιμενές, πρὸς ἐπιστασιαν εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τῆς πολυγλώττου Διαθήκης. [Πρβλ. *Renouard*, Annales κτλ. τ. Γ', σ. 38 ***Φαβρικίου*** Βιβλ. Ἑλλ. Ϛ', 335, ΙΑ', 413.] Μ. Ι. Γ.

— **Δούκας, *Ἰώσηπος***. Ἐγεννήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐσπούδαζεν ἐν ἔτει 1817 καὶ 1818 ἐν Παρισίοις, ἴσως τὴν ἰατρικήν, ἐνασχολούμενος καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἦτο μαθητὴς τοῦ διασήμου ζῳολόγου Κυβιέρου. Εἰς τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν» ἐξεδόθησαν κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα διατριβαί τινες, ἐκ μεταφράσεως, καὶ ὡς ἐκ μεταφράσεως ἐξεδόθη «Ὁ Συμεὼν τῆς Ναντούας» ἐν Παρισίοις, ὑπ' αὐτοῦ, τῷ 1818. Οἱ συντάκται τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» (1817, σ. 143) ἐπαινοῦσι τὸν Δούκαν, ὡς συντρέχοντα εἰς τὸν φωτισμὸν τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ, καὶ συνιστῶσιν ὅπως αὐτὸν μιμηθῶσι καὶ ἄλλοι νέοι σπουδασταί. [Πρβλ. *Ι. Δεκιγάλλα*, Σχεδίασμα κατόπτρου νεοελλ. φιλολογίας σ. 33.] Μ. Ι. Γ.

— **Δούκας, *Μιχαήλ***. Ἐπιστήμων Βυζαντινός, ἀκμάσας ἐν τέλει τῆς ΙΔ' καὶ ἐν ἀρχαῖς τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος. Ἦν πρὸς πατρὸς πάππος τοῦ κατὰ τὸ μέσον τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ζήσαντος χρονογράφου *Δούκα*. Κατήγετο μὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας τῶν Δουκῶν οἰκογενείας, ἦτο δὲ πεπαιδευμένος

Digitized by Google

ἀνήρ, ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα. Φυγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἦλθεν εἰς Ἔφεσον καὶ ἀπέκτησε τὴν εὔνοιαν τοῦ ἐκεῖ Μωαμεθανοῦ ἐμίρου. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Δούκας, *Μιχαήλ.*** Λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Σιατίστῃ. Παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν εἶχεν ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ γράμματα, ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ πατρός του νὰ καταγίνῃ εἰς τὸ ἐμπόριον ἀποσταλεὶς εἰς Βιέννην. Ἐκεῖ ἐντὸς ὀλίγου ἐξέμαθε τὴν γερμανικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν, ἀκροώμενος συγχρόνως καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων, καὶ μετέφρασεν ἐκ τῆς γερμανικῆς εἰς δύο τόμους τὴν «Κύρου ἠθικὴν περιήγησιν», τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Βελισσαρίου» καὶ τὸ «Μυθολογικὸν τοῦ Ἰνδοῦ φιλοσόφου Πιλπαΐδος», ἐκδοθέντα ἐν Βιέννῃ τῷ 1783. Συγχρόνως ὁ Δούκας ἤρξατο κηρύττων διαφόρους αἱρετικὰς θεολογικὰς θεωρίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις τὸν ἀπήλασεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα. Ἀλλὰ καὶ ἐν Σιατίστῃ δὲν ἔπαυσε τὰ αἱρετικὰ διδάσκων καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ πατήρ του ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀποστείλῃ πρὸς σωφρονισμὸν εἰς τὴν μονὴν τῶν Μετεώρων, καὶ ἐκεῖθεν εἴς τινα τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει ἀπεβίωσε. Κ. Μ. Κ.

— **Δούκας, *Νεόφυτος.*** Κληρικός, διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ διακεκριμένος λόγιος. Ἐγεννήθη τῷ 1760 ἐν τῇ κώμῃ Ἄνω Σουδενὰ τῆς περιφερείας Ζαγορίου τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ δεκαοκταετὴς ἐχειροτονήθη ἱερεύς. Περὶ τὸ 1780 ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα πρὸς σπουδήν, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ἓξ μηνῶν, λόγῳ οἰκονομικῶν στενοχωριῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μονήν· ὑπερνικήσας ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἐπιπροσθοῦντα κωλύματα μετέβη εἰς Μέτσοβον, ὅπου ἐπὶ τετραετίαν ἠκροάσθη τὰ ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πόλεως ταύτης διδασκόμενα ἐγκύκλια, ποριζόμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς ἐφημερίας καὶ ἐξ ἰδιωτικῶν παραδόσεων. Κατόπιν μεταβὰς εἰς Βουκουρέστιον ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ἐπιφανεῖ ἑλληνιστῇ Λάμπρῳ Φωτιάδῃ, σχολάρχῃ τῆς αὐτόθι σχολῆς. Ἐνταῦθα διέμεινε 17 ὅλα ἔτη ποικιλοτρόπως δρῶν διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν ὁμοεθνῶν του, τῷ δὲ 1803 προσεκλήθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βιέννης ὡς ἐφημέριος τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας. Ἐν τῇ αὐστριακῇ πρωτευούσῃ διέτριψε δωδεκαετίαν ὅλην διδάσκων συνάμα τοὺς Ἑλληνόπαιδας καὶ γράφων. Ἐνταῦθα ἐξέδωκε τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του. Ἀποθανόντος εἶτα τοῦ Φωτιάδου οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Δούκαν ὡς πρὸς ἀντάξιον ἐκείνου διάδοχον, ὅστις ἀποδεχθεὶς τὴν γενομένην πρόσκλησιν ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν. Ἐντὸς βραχέος διαστήματος ἀνύψωσε τὴν σχολὴν ταύτην εἰς μεγάλην περιωπήν, τῶν μαθητῶν αὐτῆς ἀπὸ 60 αὐξηθέντων εἰς 400· διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀρχιμανδρίτου. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν διετίας ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἐκ τῆς ἑξῆς αἰτίας: Οἱ Ἕλληνες λόγιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχον διαιρεθῇ εἰς δύο στρατόπεδα λυσσωδῶς πολεμούμενα ἐξ αἰτίας τοῦ ζητήματος τῆς γραφομένης ἑλληνικῆς. Ὁ Δούκας, κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ ἐπιτυχῶς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ αὐτῆς, εἶχεν ἀποβῆ ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος τῶν ὀπαδῶν τῆς καθωμιλημένης· οἱ τελευταῖοι, ἀφοῦ ἐξήντλησαν τὴν διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων συζήτησιν, κατέφυγον καὶ εἰς τὴν διὰ τῶν χειρῶν λύσιν, θέσαντες εἰς ἐνέργειαν τὸ βδελυρὸν μέσον τῆς δολοφονίας. Παραφυλάξας δέ τις αὐτὸν περὶ τὸ λυκαυγὲς πορευόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῷ κατήνεγκεν ἐπὶ τοῦ κρανίου ἀλλεπάλληλα κτυπήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἔπεσεν αἱμόφυρτος καὶ ἀναίσθητος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐκ τῶν τραυμάτων τούτων ἐθεραπεύθη μετὰ τριετίαν.

Ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Δούκας ἀπῆλθεν εἰς Τρανσυλβανίαν, ἣν διέτρεξεν ὡς ἐθναπόστολος, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους, ἐλθὼν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Καποδιστρίου εἰς Αἴγιναν, ἀνέλαβε τὴν ἐπιμέλειαν καὶ διδασκαλίαν τῶν ὀρφανῶν ἑλληνοπαίδων τοῦ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἱδρυθέντος ὀρφανοτροφείου. Ἐνταῦθα διδάσκων ἐξέδωκε πολλοὺς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ διάφορα συγγράμματά του, ἐκ δὲ τῶν τυπωθέντων διένειμεν 25.000 ἀντιτύπων εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς καὶ τὰ σχολεῖα τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος. Καὶ προηγουμένως δὲ εἶχεν ἀποστείλει ἐκ Βουκουρεστίου 10.000 ἀντιτύπων εἰς τὸν Κυβερνήτην πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Μετενεχθέντος τοῦ ὀρφανοτροφείου εἰς Ναύπλιον, ὁ Δούκας παρέμεινεν ἐν Αἰγίνῃ διδάσκων ἀμισθὶ εἰς τὸ κοινὸν σχολεῖον αὐτῆς. Μετά τινα χρόνον ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Ι. Κωλέττη ὡς μέλος τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν νομοσχεδίων διορισθείσης ἐπιθεωρητικῆς ἐπιτροπῆς. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην εἰσήγαγε σημαντικὰς καινοτομίας. Ἐπίσης συνετέλεσε μετὰ τοῦ Γ. Γενναδίου εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ἧς ἐγένετο καὶ διευθυντής. Νοσήσας κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1845 ἀπεβίωσεν ἐν βαθεῖ γήρατι. Ἡ κηδεία του προκαλέσε συναγερμὸν εἰς τὴν πόλιν, παρηκολούθησε δὲ ταύτην καὶ ἀντιπροσωπεία ἐκ βουλευτῶν. Τὴν ἐπιοῦσαν ἡ Βουλὴ διὰ ψηφίσματος ἀνέγραψε τὸ ὄνομά του μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Δούκας ἀνεδείχθη ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαϊστῶν δεινότατος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς γλώσσης ἀγῶνα. Εὐρυμαθής, ἱκανώτατος περὶ τὸν ἕλληνα λόγον, πολυγραφώτατος, κατέστη περιώνυμος διὰ τὰς πολυπληθεῖς αὐτοῦ ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, τὰς μεταφράσεις καὶ σχόλια εἰς αὐτούς, ὥστε πολὺ δικαίως συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν μεγάλων τοῦ Γένους διδασκάλων. Ὁ Δούκας μετὰ μεγάλης εὐχερείας «ἔγραφε καὶ ἀνεγίνωσκεν ἀρχαῖα ἑλληνικὰ χωρὶς νὰ ἔχῃ κανὲν ξένον βοήθημα, ὡς ἀδαὴς ξένων γλωσσῶν... Ὁ ἑλληνισμὸς ὑπῆρχεν ὁλόκληρος ἐν τῇ κεφαλῇ του» (*Δ. Βερναρδάκης*). Ἀρχὴν εἰς τὸ συγγραφικόν του στάδιον ἔκαμε τῷ 1804, ὅτε ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ τὴν «Γραμματικὴν Τερψιθέαν» καὶ ἔπειτα (1805—1806) τὴν δεκάτομον παράφρασιν τοῦ Θουκυδίδου μὲ ἀρίστας σημειώσεις, τῶν ὁποίων πολλοχοῦ κάμνουν μνείαν δοκιμώτατοι ξένοι σχολιασταὶ μὲ τὴν παρατήρησιν «Ducas dixit». Σφοδρῶς πολεμούμενος ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Κοραῆ, ἀντεπεξῆλθε πρὸς πάντας καὶ σθεναρῶς ὑπεστήριξε τὰς περὶ τῆς γλώσσης ἀρχάς του καὶ εἰς προλεγόμενα καὶ ἐπιλεγόμενα τῶν πολλῶν του ἐκδόσεων καὶ εἰς ἰδίας πραγματείας. Συγχρόνως δὲ παρέβλεπε καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως τῆς κοινῆς γλώσσης, ἀλλ' ἔγραψε καὶ περὶ αὐτῆς πολλὰς καὶ ὀρθὰς γνώμας, οὕτως ὥστε εἰς πολλὰ φαίνεται ὡς νὰ μὴ διίσταται πολὺ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κοραῆ.

Ὀλίγοι τῶν λογίων τῶν χρόνων ἐκείνων δύνανται νὰ παραβληθῶσι μὲ τὸν Δούκαν, ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως συγγραφικῆς, ἀλλὰ καὶ διαδόσεως τῆς παιδείας εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Τὸ σύνολον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων ὑπερβαίνει τοὺς 70 τόμους, διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ὁποίων ἐδαπάνησεν 156 χιλ. δραχμῶν, ἐνῷ πάντα τ' ἀντίτυπα διένειμε δωρεὰν εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κυριώτερα τῶν ἔργων του, πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων, εἶναι τὰ ἑξῆς: «Λογική», «Ἠθική», «Φυσική», «Μεταφυσική», «Ρητορική», «Ξενοφῶν», «Σοφιστής», «Πανηγυρικός», ἐκδοθέντα ἐν Αἰγίνῃ· Ἕλληνες συγγραφεῖς παραφρασθέντες, ἐξηγηθέντες καὶ διορθωθέντες: Εὐτρόπιο (Βιέννη 1807, εἰς 2 τόμους) Ἀρριανὸς (1809), Ὅμηρος, Εὐριπίδης, Σοφοκλῆς (ἐν Αἰγίνῃ 1834—1835), Αἰσχύλος (1839), Θεόκριτος· συγγραφεῖς σχολιασθέντες: Δίων Χρυσόστομος (Βιέννη 1810, εἰς τόμ. 3), Μάξιμος Τύριος (1810), Ἀπολλόδωρος (1811), οἱ δέκα ῥήτορες μετὰ λεξικοῦ (1812—1813 εἰς τόμ. 10), Ἡρωδιανὸς (1813), Αἰσχίνης ὁ Σωκρατικὸς (1814), Πίνδαρος (Ἀθῆναι 1842), Ἀριστοφάνης (1845 εἰς τόμ. 3). Ὡσαύτως ἐδημοσιεύθη μέγα μέρος τῶν ἐπιστολῶν του (ἀνερχομένων εἰς 2000) εἰς ἓξ τόμους (ἐν Βιέννῃ, Αἰγίνῃ, Ἀθήναις). Ι. Φ. Δ.

Δούκας. Οἰκογένεια ἐξ Ἠπείρου, πλεῖστα μέλη τῆς ὁποίας παρέσχον ὑπηρεσίας κατὰ καὶ μετὰ τὸν Ἀγῶνα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ ***Κωνσταντῖνος Δούκας***, Ἠπειρώτης εὐπατρίδης, γεννηθεὶς ἐν Πρεμετῇ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Διακριθεὶς ὡς γραμματικὸς τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις προξένου τῆς Γαλλίας Λασσάλ, προσελήφθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μυστικοσύμβουλος καὶ τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ Πασβάνογλου ἐκστρατείαν του, πολλὰ ποθῶν κατ' αὐτήν. Μετὰ ταῦτα διώκησεν ὡς ναζίρης (ἐπίτροπος) τὰ Ἄγραφα καὶ εἶτα τὸ Βεράτιον, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσεν. Ἐκ τῶν υἱῶν του ὁ ***Εὐθύμιος Δούκας***, γεννηθεὶς ἐν Πρεμετῇ τῷ 1780, ἔτυχεν ἐπιμελημένης ἀνατροφῆς καὶ διωρίσθη γραμματικὸς τοῦ Βελῆ πασᾶ, παρὰ τῷ ὁποίῳ μεγάλως ἐξυπηρέτησε τοὺς ὁμογενεῖς. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα παρέμεινεν ἐν Ἠπείρῳ, τῷ δὲ 1824 κινδυνεύσε νὰ καρατομηθῇ ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ Μεχμὲτ Ρεσσήτ. Ἀπεβίωσε τῷ 1848. Ὁ δεύτερος τῶν υἱῶν του ***Στέφανος Δούκας***, γεννηθεὶς ἐν Πρεμετῇ, ἐστάλη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς Βιέννην καὶ ἐκεῖ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον. Περὶ τὸ 1806 ὅμως, φεύγων τοὺς γαλλογερμανικοὺς πολέμους, ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Νυμφευθεὶς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀρσάκη, συχνάκις μετέβαινεν εἰς Βλαχίαν, ἰδίως ὅπως διεκδικήσῃ μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν πρὸς τὸν οἶκον Στούρτζα. Τῷ 1819 κατηχήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἀλλὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἀπεβίωσε. Γ. Δ. Κ.

Ὁ ἐκ θηλυγονίας ἔγγονος τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα, ***Ἀδὰμ Δούκας***, ἐκ πατρὸς δὲ Ζῆτος ἢ Ζώτογλου, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1790, ἔτυχεν ἀρίστου σπουδῆς καὶ χάρις εἰς τὴν εὐφυΐαν του ἐνωρὶς διεκρίθη παρὰ τῷ ἐκ πατρὸς θείῳ του Ἰωάννῃ, ἐγκατεστημένῳ εἰς τὴν Λεβάδειαν. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων αὐτῆς παραγόντων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Τῷ 1821 ὡς ἀντιπρόσωπος Θηβῶν μετέσχε τῆς συνελεύσεως τῶν Σαλώνων καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος τῆς Α' Ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ κατόπιν διοικητής, καὶ κατόπιν τῶν Στρατιωτικῶν καὶ εἰς ἄλλας ἀνωτάτας θέσεις, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας χάρις εἰς τὴν ὀξύτητα τῆς ἀντιλήψεώς του καὶ τὰ μεγάλα ἠθικά του πλεονεκτήματα. Γενόμενος γερουσιαστὴς μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν, ἐγκατεστάθη εἰς Εὔβοιαν καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 1860. Γ. Δ. Κ.

Τούτου ἔγγονος ἦτο ὁ ***Ἀδὰμ Δούκας*** (1887—1912), ὅστις ἐφονεύθη ὡς ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ ἐφ' ἑνὸς πυροβόλου εἰς τὴν μάχην τοῦ Σόροβιτς, τῷ 1912. Ν. Θ. Κ.

Ὁ ὑστερότοκος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα, ***Δούκας Δούκας***, ἐστάλη ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἰς Ρωσίαν, ἔνθα κατετάχθη εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν, ὅπου κατεῖχε τὸν βαθμὸν ταγματάρχου. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐν Βλαχίᾳ, ὅπου διεξεδίκει πατρικὰ κτήματα, ἀπέσπασε τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Σταλεὶς ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1821 εἰς Ἰάσιον διὰ νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἔγραψεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν ὅτι οὐδεμία σοβαρὰ κίνησις γίνεται καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν πρὸς τοῦτο ὡρισμένα μέτρα. Ὁ Ὑψηλάντης τὸν ἐχρησιμοποίησε διὰ νὰ διευκολύνῃ τοὺς Φιλικοὺς καὶ κατὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς Μολδαυίαν τὸν διώρισε ταγματάρχην καὶ ταυτοχρόνως στρατοπεδάρχην. Τότε ὁ Δούκας κατέλαβε τὴν Κίμπιναν καὶ τὸ Πλοέστι, καὶ ἤρχισεν ὀργανώνων τὸ στράτευμα, ὡς ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικός, προέχων κατὰ τοῦτο τῶν λοιπῶν σωματαρχῶν. Ἀλλ' ἔχων σαφῆ ἀντίληψιν τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως, ἔκτοτε ἤρχισε νὰ φιλονικῇ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην. Διαταχθεὶς νὰ συνοδεύσῃ τὸν Κανταχουζηνὸν εἰς τὸ Ἰάσιον, παρῄτησε, διότι ἐθεώρει τὸ ἐγχείρημα ὡς ἄσκοπον καὶ ἀνεκτέλεστον στρατιωτικῶς. Τὸ αὐτὸ περίπου ἔπραξε καὶ εἰς τὴν πειπετειαν τῆς μονῆς τοῦ Νιστέτου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀπαισιοδοξία του ἐπροξένησε πανικὸν καὶ ἠνάγκασε τὸν Ὑψηλάντην νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ Τυργοβιστίου (Τέρβιδος) μὲ σημαντικὰς ζημίας. Διαταχθεὶς τέλος νὰ παρακωλύσῃ τὸν μητροπολίτην καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς Βλαχίας ν' ἀναχωρήσουν εἰς Τρανσυλβανίαν, τοὺς κατεδίωξε, τοὺς συνέλαβεν, ἀλλὰ τοὺς ἀπέλυσεν, ἀφήσας αὐτοὺς νὰ φύγουν ἐλεύθεροι. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν εἰς Κιμπολούγγιον, ὀργισθεὶς νὰ μοιράσῃ τὸν διπυρίτην τοῦ ἱππικοῦ μὲ τὰ λοιπὰ σώματα, ἐπροκάλεσε τὴν μῆνιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἐζήτησεν ἄδειαν ἀπουσίας λόγῳ σωματικῆς ἀσθενείας. Ἡ ἀπουσία του εἰς Τρανσυλβανίαν χαρακτηρίσθη ὡς φυγὴ καὶ λιποταξία του. Τὴν διοίκησιν τοῦ σώματος του ἀνέθηκεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὸν Ἀθανάσιον Ἀργυροκαστρίτην.

Συλληφθεὶς ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸν στρατηγὸν Λαΐμπεργκ, ἀπεπέμφθη παρ' αὐτοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δραγατσανίου. Ἐν τούτοις ἐπολέμησεν εἰς Τισμάνην μὲ τὸν Σέρβον ἀρνιμανδρίτην καὶ ἄλλους. Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς μάχης ταύτης διεπεραιώθη διὰ Τρανσυλβανίας εἰς Βεσσαραβίαν. Ἀλλ' ἐκεῖ, ὡς λιποτάκτης τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ἐνεκλείσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Ἴντσωφ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μπεντερίου, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ μίαν πενταετίαν. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ἠλευθερώθη τῇ μεσιτείᾳ φίλων του, καὶ κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐζήτησε ν' ἀναθεωρηθῇ ἡ ὑπόθεσίς του. Ἐκ τῆς καταθέσεως τῆς μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀλληλογραφίας του, καὶ λόγῳ τοῦ πνεύματος ὅπερ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐκράτει ἐναντίον τῆς παραδουναβίου ἐκστρατείας, ὁ Δούκας ὄχι μόνον ἀπηλλάγη τῆς κατηγορίας ἐπὶ δειλίᾳ καὶ λιποταξίᾳ, τὴν ὁποίαν τῷ προσῆπτεν ἡ ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1821 ἐκ τοῦ Ριμνίκου ἐξαπολυθεῖσα τρομερὰ ἀφοριστικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἀλλὰ προεπάθη καὶ εἰς στρατηγόν, βαθμὸν ὃν δὲν ἐδέχθη. Ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος, καὶ ὑπηρετήσας ὡς διοικητὴς καὶ εἶτα ὡς νομάρχης ὁ Δούκας διεκρίθη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πατρίδος καὶ ἀπέθανε τῷ 1858, φέρων τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου τῆς φάλαγγος.

Συγγενὴς τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα ἦτο ὁ ἐπίσης ***Κωνσταντῖνος Δούκας*** καλούμενος, ὅστις ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Στράτον κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ κατόπιν εἰς τὰ Ναυπλιακὰ τῷ 1827. Γ. Δ. Κ.

Δούκας. Ὄνομα διαφόρων Ἀγωνιστῶν.—1) ***Ἀργύριος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Λεβαδείας. Ἦτο μπουλουκτσῆς ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Διάκον καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὴν Ἀλαμάναν, τὸ Καστράκι, τὰ Βασιλικά, τὸ Δαδὶ καὶ τὴν Νευρόπολιν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσέα, εἰς τὰ Βρυσάκια τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τὸν Ἀγγελῆν Γωβγίναν καὶ εἰς τὸ Νεόκαστρον μὲ τὸν Βάσσον Μαυροβουνιώτην. Ἔλαβε τὸ χαλκοῦν νομισματόσημον. —2) ***Γεώργιος.*** Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς ἐν Λέσβῳ τῷ 1792. Κατετάχθη εἰς τὸ τακτικὸν τοῦ Φαβιέρου καὶ μετέσχε τῶν πολιορκιῶν Ἀθηνῶν, Χίου, Χαλκίδος καὶ κατὰ τὸ Ναυπλιακὸν τοῦ 1828, ὅποτε καὶ ἐπληγώθη. —3) ***Θεόδωρος ἢ Χατζῆ-Τούκας.*** Ὑδραῖος Ἀγωνιστής, ὑπηρετήσας ὡς λογιστὴς καὶ γραμματεὺς ἐπὶ διαφόρων ὑδραϊκῶν πολεμικῶν, μετέσχε κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1824, ὅπότε

Digitized by Google

καὶ ἀπεβίωσεν. — 4) *Ἰωάννης* ἢ *Χατζῆ-Τούκας* Ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου, ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς εἰς διάφορα πλοῖα ὑδραϊκὰ καὶ μετασχὼν διαφόρων ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς εἰς Σάμον, Λέσβον, Ἀλεξάνδρειαν, Ἅγιον Ὄρος. Διεκρίθη ἐπίσης καὶ εἰς τὰ πυρπολικὰ μὲ τὸν Ἰ. Καλαφάτην καὶ τὸν ναύαρχον Ἀποστόλην. Γ. Δ. Κ.

— **Δούκας**, *Ἕκτωρ*. Σύγχρονος Ἕλλην ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1886. Ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν, τοῦ Λέφτς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας Julien. Ἀπὸ τοῦ 1907 ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς τὸ Μόναχον, χωρὶς νὰ παύσῃ, ἰδίᾳ ἐσχάτως, νὰ ἐπισκέπτεται τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐκθέτῃ ἔργα του. Τῷ 1913 ἐμνημονεύθη τιμητικῶς ἐν τῇ διεθνεῖ ἐκθέσει τοῦ Μονάχου. Διεκόσμησε τὸ δημαρχεῖον Γκαϊσλίγκεν τῆς Βυρτεμβέργης. Διεκρίθη τόσον ὡς προσωπογράφος, ὅσον καὶ ὡς ζωγράφος ζῴων καὶ τοπίων. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἐπιτυχῶν ἔργων του καταλέγονται αἱ προσωπογραφίαι τῆς πριγκιπίσσης Ἄρεμπεργκ καὶ τῆς δουκίσσης τοῦ Μεκλεμβούργου Μαρίας Ἀντουανέττας. Ι. Μ. Π.

— **Δούκας**, *Ἰωάννης*. Ἕλλην ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἀργυροκάστρῳ τῷ 1841 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1916. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν, μετέβη δὲ βραδύτερον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς Βιέννην καὶ Μασσαλίαν. Ἐξετέθησαν ἔργα του εἰς τὸ Salon τῶν Παρισίων καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐβραβεύθη δ' εἰς τὴν Ὀλυμπιακὴν Ἔκθεσιν τοῦ 1870 καὶ εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τῆς Κρήτης (1900). Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς προσωπογράφος. Ι. Μ. Π.

— **Δούκας**, *Λουκᾶς*. Ἕλλην γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1890 ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Τήνου καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμαρουσίῳ τῷ 1925 Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, μετέβη δ' εἶτα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς Εὐρώπην, ἔνθα εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν φιλοτέχνων διὰ τῆς πλήρους ἀληθείας καὶ ἐξαιρέτου δεξιοτεχνίας καλλιτεχνικῆς του παραγωγῆς. Τῷ 1923 ἔτυχε τιμητικῆς μνείας εἰς τὸ Παρισινὸν Salon τὸ ἔργον του ὁ «Σάτυρος». Ἄλλα του ἔργα, ἐκτεθέντα καὶ ἐν Ἀθήναις, εἶναι ὁ «Κάϊν», τὸ «Σταφίδι», ἡ «Ἑκατοντοῦτις», ὁ «Βούλγαρος αἰχμάλωτος», ἡ προτομὴ τοῦ Πολέμη, ἡ «Φόνισσα» κτλ. Ι. Μ. Π.

Δουκᾶται καὶ *Ντουκάτι* (Dukati) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀλβανίας, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Χιμάρας, ἐν τοῖς Ἀκροκεραυνίοις, περὶ τὰ 20 χλμ. πρὸς Ν τῆς Αὐλῶνος. Κατοικεῖται ὑπὸ Μωαμεθανῶν ἀλβανοφώνων, περιελθὸν εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἀπὸ τοῦ 1917. —Μ.

Δουκᾶτο *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. Λευκάτας.

δουκᾶτον (τό)· τιμάριον, περιοχὴ τελοῦσα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἢ ὑπὸ τὴν διοίκησιν δουκός: «τὸ δουκᾶτον τῆς Σαξωνίας», «τὸ Μέγα δουκᾶτον τοῦ Λουξεμβούργου» || εἶδος χρυσοῦ νομίσματος (βλ. κατωτ.).

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ λέξις *δουκᾶτον* (γαλλ. duché. ἰταλ. ducato, γερμ. fürstentum, ἀγγλ. dukedom) ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς ἔδαφος ἐφ' οὗ ἐξετείνετο ἡ κυριαρχία ἑνὸς δουκός, βραδύτερον δὲ τὸ *φέουδον*, ὁ κάτοχος τοῦ ὁποίου ἐλάμβανε τὸν τίτλον τοῦ δουκός. Τὰ δουκᾶτα ἐδημιουργήθησαν πολὺ βραδύτερον τοῦ τίτλου τοῦ δουκός. Τὸ πρῶτον ἀναφερόμενον ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν δουκᾶτον εἶναι τὸ δουκᾶτον Νταντελέν, κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἐκτεινόμενον κατὰ μῆκος τῶν ποταμῶν Οὐὰζ καὶ Σηκουάνα καὶ φθάνον μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ. Κατόπιν ὠνομάζετο δουκᾶτον ἀριθμός τις κομητειῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἑνὸς δουκός. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ δουκᾶτα ἀπετέλεσαν χωριστὴν ἐδαφικὴν ὁμάδα μόλις κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Γαλλία ἦτο διῃρημένη εἰς τρία μεγάλα δουκᾶτα: τῆς Γαλλίας (Francia), τῆς Βουργουνδίας (Burgundia) καὶ τῆς Ἀκυϊτανίας (Aquitania). Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἐσυνήθιζον νὰ ἀποκαλοῦν δουκᾶτα τὰς διαφόρους ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας ἐδωροῦντο πρὸς τοὺς βασιλικοὺς πρίγκιπας. Ἐπίσης κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ὠνόμαζον δουκᾶτα τὰς χώρας τῶν μεγιστάνων, τοὺς ὁποίους ἐπεθύμουν νὰ τιμήσουν δι' ἰδιαιτέρας εὐνοίας. Ἡ ἀνακήρυξις μιᾶς χώρας εἰς δουκᾶτον ἐγίνετο διὰ βασιλικῆς διαταγῆς, ἐπικυρουμένης ὑπὸ τῆς Βουλῆς, συνήθως τῆς Βουλῆς τῶν Παρισίων. Κατὰ τὸ 1806 καὶ 1807 ὁ Ναπολέων Α' ἐδημιούργησε πολλὰς ἐπαρχίας καὶ πόλεις, ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθείσας, εἰς δουκᾶτα, τοποθετήσας ὡς δοῦκας αὐτῶν διαφόρους εὐνοουμένους του. Τὰ δουκᾶτα κατηργήθησαν ἐν Γαλλίᾳ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατόπιν ὑπὸ τῆς δημοκρατίας.

Εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Σκωτίᾳ, ἐν Ἰρλανδίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ, *δουκᾶτα* ἐκαλοῦντο μικρὰ κράτη κυβερνώμενα ὑπὸ ἑνὸς δουκὸς ἢ μιᾶς δουκίσσης.

Πλὴν τῶν δουκάτων ὑπῆρχον καὶ τὰ *μεγάλα δουκᾶτα*, κυβερνώμενα ὑπὸ ἡγεμόνος φέροντος τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου δουκός, καὶ τὰ *ἀρχιδουκᾶτα*, κυβερνώμενα ὑπὸ ἀρχιδουκός. Ἐκτὸς τῶν κοσμικῶν τούτων δουκάτων ὑπῆρχον καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δουκᾶτα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡνώθησαν μετὰ τῶν κοσμικῶν. Τὰ δουκᾶτα, ὑφιστάμενα ἐν Γερμανίᾳ μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, κατηργήθησαν μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐν αὐτῇ τῆς δημοκρατίας. Σήμερον τὸ μόνον ὑφιστάμενον δουκᾶτον ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι τὸ *μέγα δουκᾶτον τοῦ Λουξεμβούργου*. Μ. Δ. Β.

—*[Νομισμ.]* Τὸ *δουκᾶτον* (ἰταλ. ducato, γαλλ. ducat) ἦτο χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν νόμισμα ἐν εὐρυτάτῃ χρήσει καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ ΙΒ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἡ ὀνομασία αὐτοῦ προῆλθε κατὰ τοὺς μὲν ἀπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἰταλίας Λογγίνου, ὅστις, ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Ἰουστίνου τοῦ Β' (565—578), ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Ραβέννης καὶ ἔκοψε νομίσματα κληθέντα «δουκᾶτα», φέροντα τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Κατ' ἄλλους (*Δουκάγγιος*) τὰ πρῶτα «δουκᾶτα» ἔκοψεν ὁ δοὺξ τῆς Ἀπουλίας Ρογῆρος Β' τῷ 1140, ἅτινα ἦσαν χρυσᾶ καὶ ἔφερον τὴν εἰ-

Δουκᾶτον τοῦ Ἀνδρέα Δανδόλου δόγη τῆς Ἑνετίας.

κόνα τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Sit tibi. Christe, datus, quem tu regis, iste ducatus» («Ἔστω σοι, Χριστέ, τοῦτο τὸ δουκᾶτον οὗ βασιλεύεις»). Ἀλλὰ κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχήν, *δουκᾶτα* τὸ πρῶτον ὠνομάσθησαν τὰ χρυσᾶ νομίσματα τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου Ι' (1059—1067) καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ 1071—1078), οἵτινες προσέθηκαν ἐπ' αὐτῶν καὶ τὸ οἰκογενειακόν των ὄνομα «Δουκας»· τὰ νομίσματα ταῦτα εἶχον μεγάλως διαδοθῆ κατὰ τὰς πρώτας σταυροφορίας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν «δουκάτων».

Περιφημότατα ἦσαν τὰ χρυσᾶ δουκᾶτα τῆς Βενετίας, τὰ ὁποῖα ἔφερον τὴν ἐπιγραφὴν «Ducatus Reipub.». Τὸ μέγα ἐμπόριον τῆς Δημοκρατίας ηὐνόησε τὴν εὐρυτάτην αὐτῶν κυκλοφορίαν. Ἐπὶ δόγη Μοτσενίγου (ἀρχαὶ ΙΕ' αἰῶνος) ἐκόπτοντο ἐν Βενετίᾳ ἐτησίως ἓν ἑκατομμύριον χρυσῶν δουκάτων. Ταῦτα δημωδέστερον ἐκαλοῦντο «τσεκίνια» (zecchini ἐκ τοῦ zecca=νομισματοκοπεῖον). Τὸ βάρος αὐτῶν ἦτο 2200 γραμμάρια καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν 7,47 φρ. Ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ ἀργυρᾶ δουκᾶτα δύο εἰδῶν, τὰ τραπεζιτικά, ἐν χρήσει ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, καὶ τὰ κοινά, ὧν ἡ τιμὴ ἦτο κατὰ 20% μικροτέρα τῶν πρώτων, ἐν χρήσει ὑπὸ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ εἰς φράγκα ἀποτίμησις αὐτῶν εἶναι: 5,02 καὶ 4,18. Τῷ 1750 ἐκόπη τρίτον εἶδος ἀργυροῦ δουκάτου, τὸ ducato corrente piccolo, οὗ ἡ ἀξία ἦτο κατὰ 16% μικροτέρα τῶν κοινῶν, ἤτοι φρ. 3,24

Ἀπὸ τῶν Βενετῶν παρέλαβον τὰ δουκᾶτα ἡ Νεάπολις, ἡ Φλωρεντία (Φιορίνια) ἡ Πάρμα κτλ. Ἐπίσης ἡ Γερμανία, Αὐστρία, Δανία, Ὁλλανδία, Πολωνία, Ρωσία, Σουηδία, Ἑλβετία καὶ Ἱσπανία. Τὸ βάρος καὶ ἡ τιμὴ αὐτῶν ἐποίκιλλεν ἀπὸ μιᾶς πολιτείας εἰς τὴν ἄλλην. Κ. Ι. Β.

— **δουκάτων** *πόλεμος*. Ἐπονομάζεται οὕτως ὁ πόλεμος μεταξὺ Γερμανίας καὶ Δανίας κατὰ τὸ 1848, περὶ τὴν κυριαρχίαν τῶν δουκάτων Σλέσβιχ-Ολστάϊν.

Δουκᾶτον, *Μέγα—[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κοσμίου τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 465.

— **Δουκᾶτον**, *Μικρὸν—[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καλαμοκάστρου* τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 304.

δουκενάριος (ὁ) (λατ. duconarius). Παρὰ Βυζαντίνοις, ὁ ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος, ἄλλως προκουράτωρ (βλ. λ.). Κ. Μ. Κ.

Δουκέπρατον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον φρούριον τῆς Δακίας παρὰ τὴν Δίερναν, τὴν σημερινὴν Ὄρσοβαν, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως. Α. Θ. ΣΑΜ

δοῦκες (οἱ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὰς σπείρας σχοινίου τινός, εἴτε εἰς μήρυγγα ἐσπειρωμένου εἴτε ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ἀνταποκρίνεταί πως (Ναυτ. ὀνόματ. ἄρθρ 344 πρὸς τοὺς ξενογλώσσους ὅρους plis d'un cordage (γαλλ.) καὶ bights of a rope (ἀγγλ.). Σ. Ε. Λ.

δουκέσσα (ἡ)· δημοτ., θηλ. τοῦ *δοὺξ (δούκας)*, ἡ δούκισσα.

δουκέσσα *[Βοτ.]* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ ποικιλίας τινὸς ἀπιδέας, ἀπαντώσης ἐν Πελοποννήσῳ.

Δουκέτιος. Σικελὸς ἡγεμών. Ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 461 π. Χ., ὁπότε ὁμοῦ μετὰ τῶν Συρακοσίων ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Αἴτνης (Κατάνης) τοὺς ἀποικιστὰς τοῦ Ἱέρωνος καὶ κατέστησε δυνατὴν τὴν παλινόστησιν τῶν παλαιῶν Καταναίων. Κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ηὔξησε τὴν κυριαρχίαν του, ἵδρυσε τὸ Μέναινον καὶ ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῷ κατοίκους. Βραδύτερον κατέκτησε τὴν Μοργαντίνην (459—458 π. Χ.) καὶ κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ εἰς ὁμοσπονδίαν ἅπαντα τὰ φῦλα τῶν Σικελῶν. Μέχρι τοῦ ἔτους 453 ἦτο σύμμαχος τῶν Συρακοσίων, παρὰ τοῖς ὁποίοις εἶχε πλείστους φίλους καὶ θαυμαστάς. Λόγῳ τῶν μεγάλων ἐπιτυχιῶν αὐτοῦ ἐκίνησε τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων γειτόνων του. Ὁ Δουκέτιος κατέλαβε τὴν Αἴτναν καὶ ἐνίκησε τοὺς Συρακοσίους, οἵτινες εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ κηρυχθῆ ἐναντίον του, καὶ τοὺς Ἀκραγαντίνους. Ἀλλ' αἱ Συράκουσαι καὶ ὁ Ἀκράγας προέβησαν ἀμέσως εἰς μεγάλους ἐξοπλισμούς. Ἐν Συρακούσαις ὁ στρατηγὸς Βόλκων, κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ ὡς φίλος τοῦ Δουκετίου, ἐθανατώθη. Τῷ 450 αἱ Συράκουσαι ἡτοίμαζον κατὰ τοῦ Σικελοῦ ἡγεμόνος ἰσχυρὸν στρατόν.

Ὁ Δουκέτιος ἡττήθη κατὰ κράτος, ὁ στρατὸς δ' αὐτοῦ διεσκορπίσθη καὶ μόνον ὀλίγοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἔμειναν πιστοὶ εἰς αὐτόν. Ἐξορισθεὶς εἰς τὴν Κόρινθον, ἐπανῆλθε μετά τινα ἔτη εἰς Σικελίαν καὶ προσεπάθησε νὰ ἑνώσῃ πάλιν τοὺς Σικελοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του, ἀλλὰ προσβληθεὶς αἰφνιδίως ὑπὸ νόσου ἀπέθανε τῷ 440 π. Χ. —Β.

Δουκίδαβα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Δακίας, ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγραφ. ΙΙΙ, 8, 4). Ἡ ταυτότης αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Α. Θ. ΣΑΜ.

Δουκίδης, *Διονύσιος*. Ἀναφέρεται ὡς ἔνθερμος πατριώτης, ὑποστηρίξας τὸν Ἀγῶνα διὰ θυσιῶν. Τῷ 1825 ἐδώρησεν εἴκοσι λίρας Ἀγγλίας. Γ. Δ. Κ.

δουκικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ δουκός, ὁ ἀναφερόμενος ἢ ἀνήκων εἰς τὸν δοῦκα: «δουκικὸν ἀνάκτορον»

—**Δουκικὸν** *Ἀρχεῖον Κρήτης* (Archivio del Duca di Candia). Οὕτως ἐπονομάζεται τὸ τμῆμα τῶν μεγάλων Βενετικῶν Ἀρχείων, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται εἰς 300 αἰθούσας τῆς ἀπὸ τοῦ 1810 καταλυθείσης μονῆς τῆς ἐνδόξου Μαρίας τῶν Μινοριτῶν ἀδελφῶν (Santa Maria gloriosa dei Frari minori), τὸ ὁποῖον εἶναι σπουδαιότατον διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1669 περίοδον τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Τὸ περιεχόμενον τοῦ τμήματος τούτου εἶναι ἔγγραφα διοικητικά, ἀστυνομικά, δικαστικά, συμβολαιογραφικά ἐκκλησιαστικά, διαθῆκαι, συνθῆκαι, συμβάσεις ἐπὶ ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων πάσης σχέσεως. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα παρελάμβανον οἱ Βενετοὶ ἐκ Κρήτης κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν διαφόρων πόλεων ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μετεκόμιζον εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ὅμως δὲν ἀπέφυγον ὅλως τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου. Πολλὰ μὲν καὶ κατὰ τὸν πλοῦν τῆς μεταφορᾶς ἐβράχησαν, ἄλλα δὲ μετακομισθέντα ἐρρίφθησαν εἰς διάφορα ὑπόστεγα τοῦ δουκικοῦ παλατίου καὶ ἐφθάρησαν ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ τῶν ἐπανειλημμένων πυρκαϊῶν τοῦ παλατίου. Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Αὐστριακῶν καὶ Γάλλων ἐναντίον τῆς Βενετίας καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας τῷ 1797, μέγα μέρος τῶν ἀρχείων, τὸ ἔχον οἱανδήποτε σχέσιν πρὸς τὰς χώρας τῶν κατακτητῶν, διηρπάγη. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχοντα, κατὰ τὸν Σπ. Θεοτόκην, «τὰ ἀρχεῖα εἶναι μέγα ἱστορικὸν μνημεῖον τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος, διότι εἶναι τὸ μοναδικὸν ἀρχεῖον φραγκοκρατουμένης χώρας εἰς ἐποχὴν τοσούτῳ ἀπομεμακρυσμένην». Τὸ περιεχόμενον τῶν ἐγγράφων εἶναι ποικίλον. Τὸ Δουκικὸν Κρητικὸν Ἀρχεῖον ἐμελέτησε πρῶτος ἐν Κρήτῃ ὁ L. de Monacis τῷ 1375. Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Φ. Κορνήλιος, πόρισμα τῶν μελετῶν τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ «Creta Sacra». Βραδύτερον ὁ καθηγητὴς Pedelli, διορισθεὶς διευθυντὴς τῶν βενετικῶν ἀρχείων, ἐτακτοποίησε τὸ Δουκικὸν Κρητικὸν Ἀρχεῖον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Σήμερον εἶναι κεχωρισμένον εἰς 97 δέσμας καὶ προσιτὸν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἱστοριοδιφῶν. Ὅτε ἐταξινομεῖτο ἐμελέτησε τοῦτο καὶ ὁ Κ. Σάθας ἀμεθόδως μέν, ἀλλ' ἐπωφελῶς, ἀποταμιεύσας τὴν ἐργασίαν του εἰς τὰς «Κρητικὰς Διαθήκας». Ἐπιστημονικῶς ἐμελέτησε τὸ ἀρχεῖον ὁ Γάλλος Noiret, ἡ δὲ μελέτη αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Ὕστερον ὁ Γερμανὸς Gerland, συμπληρῶν τὸ ἔργον τοῦ Pedelli. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἠσχολήθησαν περὶ τοῦτο, ὡς ὁ Γερμανὸς Χόπφ, ὁ Ρουμᾶνος Jorga καὶ ὁ ἐπιφανὴς Gerola. Τελευταῖος ἐρευνητὴς εἶναι ὁ Σπυρ. Θεοτόκης, ὅστις διέτριψεν ἐπὶ τριετίαν πρὸς μελέτην ἐν Βενετίᾳ καὶ ἔδωκεν ἡμῖν τὴν πολύτιμον «Εἰσαγωγὴν» του εἰς τὴν μελέτην τῶν περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ πηγῶν τοῦ βενετικοῦ ἀρχείου.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *L. de Monacis*. Chronicon de rebus Venetis—Venetiis 1758. —*Φ. Κορνηλίου*. Creta Sacra (Venetiis 1755) (*Noiret*. Documents inédits pour servir à l'histoire de Crète κτλ. (Paris 1882. —*Gerland*, Das Archiv. des Herzogs von Kandia (Strasburg 1899). — *Ψιλάκι*, Ἱστ. Κρήτης Β' (Χανιά 1909). —*Σπ. Θεοτόκη*. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Ἱστ. τοῦ ἐξελληνισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς Κρήτης ἐν τῷ ἀρχ. τοῦ Βεν. Κράτους (Κέρκυρα 1926) —*Τοῦ αὐτοῦ*, Τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Δουκὸς τῆς Κρήτης, «Ἡμερολόγιον Δροσίνη» 1932 σ. 895 ἕξ. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

δούκισσα, —ης (ἡ) θηλ. τοῦ δοὺξ (βλ. λ.), κοιν. *δουκεσσα*.

Δουκίτζης, *Ἰωάννης*. Βυζαντινὸς εὐπατρίδης, προφανῶς ἀνήκων εἰς τὴν τότε ἀκμάζουσαν οἰκογένειαν Δούκα. Ἐγεννήθη ἐν Βυζαντίῳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, καὶ ἀναφέρεται ὡς κατεπάνω Ἐλέσσης ἐπὶ βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ὡς τοιοῦτος μνημονεύεται μετ' ἄλλων ποιμτικῶν, κληρικῶν καὶ στρατιωτικῶν εἰς ἔγγραφον τοῦ ἔτους 1059. Γ. Δ. Κ

Δουκκάλα ἢ ***Δουκάλλα*** (Dukkala, Dukalla ἢ Doukalla) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τοῦ Μαρόκκου· βλ. Ντουκάλλα.

δουκούλη (ἡ) (Ducula) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *περιστεροειδῶν*, περιλαμβάνον περιστερὰς ἰθαγενεῖς τῆς Μαλαισίας καὶ τῆς Ὠκεανίας. Γνωστὰ 12 εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *δουκούλη ἡ τεφρόχρους* (Ducula cinerea), ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας, ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εἴδους καὶ ἔχει χρῶμα τεφρὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ τεφρόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

Δουκουμές, *Στέλιος*. Ἀγωνιστὴς διακριθεὶς εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ 1823, ὁπότε ἔφθασε μετὰ τοῦ Γκούρα καὶ ἐγκατεστάθη ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, μέχρι τῆς μάχης τοῦ Πέτα, εἰς ἣν ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν εἰς τὴν χωροφυλακήν, καὶ διεκρίθη ἐπὶ Ὄθωνος εἰς τὴν καταδίωξιν τῆς λῃστείας. Ἀπέθανεν ἀπόστρατος τῷ 1865. Γ. Δ. Κ.

Δουκουσλῆ ἢ ***Τοκουσλῆ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς (βλ. λ. Ἀπιδιά).

Δουκρόζα *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 400. Ἀνεκαλύφθη τῇ 15η Μαρτίου 1895 ὑπὸ τοῦ A. Charlois ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Νικαίας. Σ. Π.

δούλα (ἡ) (νεώτ. θηλ. τοῦ *δοῦλος*), ὑπηρέτρια: «ἔβαλε τὴν κόρη του δούλα», «δὲ θὰ γίνω δούλα σου» (ἡ προσηγορία *δούλα* ἀντὶ *ὑπηρετρίας* θεωρεῖται ἤδη χυδαϊσμός).

δουλάκι (τό)· ὑποκορ. τοῦ δούλα, μικρὰ ὑπηρέτρια.

δουλαμᾶς, —ᾶ (ὁ)· βλ. ντουλαμᾶς.

δουλάπι (τό)· βλ. ντουλάπι.

Δουλᾶς, *μάρτυς*. Οὗτος ἐν Κιλικίᾳ ζῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν τῶν Χριστιανῶν προσήχθη πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μάξιμον «διὰ τὸ σέβειν καὶ προσκυνεῖν τὸν Χριστόν» καὶ πολλὰ βασανισθεὶ τελευταῖον «ἀναρτηθεὶς ζέεται ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὰς μὲν παρειὰς αὐτοῦ καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν σαρκῶν γυμνωθῆναι, τὰ δὲ ἔγκατα προελθεῖν· εἶτα δὲ ἐλασθεὶς ἕως εἰκοστοῦ μιλίου τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέδωκε» τῇ 15 Ἰουνίου κατὰ τὸ Μηναῖον, περιέχον τὸ μαρτύριον αὐτοῦ ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. Ε.Γ.Π.

δουλεία (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ δουλεύειν, τὸ νὰ εἶναι τις δοῦλος, ὑποδούλωσις, ὑποτέλεια, ἡ μειονεκτικὴ κατάστασις τάξεως ἀνθρώπων ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, κοιν. *σκλαβιά*, ἀντιθ. *δεσποτεία*: «κατὰ τὴν ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλείαν τῶν Ἑλλήνων», «μακρὰ καὶ σκληρὰ δουλεία», «ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας» || (Νομ.) τὸ ἐμπράγματον δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐξυπηρετεῖται ἕτερον πρόσωπον ἢ πρᾶγμα, ὑπὸ ὡρισμένας σχέσεις: «δουλεία ὁδοῦ, — ὑδάτων κλπ.» (βλ. κατωτ.).

—[ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ.] Δουλεία καλεῖται ἡ κατάστασις ἀνθρώπου στερουμένου τῆς προσωπικῆς του ἐλευθερίας καὶ ἀποτελοῦντος ἰδιοκτησίαν ἄλλου ἀτόμου, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ τὸν διαθέσῃ κατὰ βούλησιν, ὅπως τὰ λοιπὰ ἄψυχα καὶ ἔμψυχα ἀντικείμενα ἰδιοκτησίας.

I. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ. *1. Κοινωνιολογία τῆς δουλείας*. Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, τόσον παλαιὸς ὅσον καὶ ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις, ἐμφανίζεται μεταξὺ τῶν διαφορωτάτων λαῶν καὶ μεταξὺ τῶν φυλῶν τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων ἀλλήλων, ἀφ' ἧς στιγμῆς διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τεχνικῆς κατέστη δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως πρὸς παραγωγὴν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν μεγαλυτέρας ἀξίας τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς κατανάλωσιν ὑπὸ τοῦ ἐργαζομένου. Εἰς μίαν τοιαύτην βαθμίδα κοινωνικῆς ἐξελίξεως ἡ θανάτωσις τῶν αἰχμαλώτων πολέμου, συνήθης παρὰ τοῖς ἀρχεγόνοις λαοῖς, ἀπεδείχθη ἀντιοικονομικὴ συνήθεια, ἡ ὁποία, χωρὶς νὰ ἀπαλλάσσῃ τὴν νικήτριαν φυλὴν τῶν κινδύνων μελλοντικῆς ἐπιδρομῆς τὴν ἐστέρει τῆς εὐκαιρίας νὰ καρπωθῇ ἐν εἰρήνῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς νίκης ἀπαλλασσομένη τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως ἐργάζηται διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀναγκαιούντων πρὸς συντήρησίν της οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Ἐφεξῆς οἱ αἰχμάλωτοι πολέμου μιᾶς φυλῆς, ἀποστερούμενοι πλήρως τῆς προσωπικῆς των ἐλευθερίας, μετεβάλλοντο εἰς ἰδιοκτησίαν τῆς ἐκ τοῦ πολέμου διαφοροποιημένης ἤδη νικητρίας κοινωνικῆς ὁμάδος, κατενέμοντο μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ καθίσταντο δοῦλοι. Οὕτως ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, προϊὸν οἰκονομικῆς ἀναγκαιότητος ἀναπτυχθείσης ἐν χρόνῳ, ὀφείλει τὸ ἀπαιτηθὲν πρὸς κατάστασίν του ὑλικὸν εἰς τὸν πόλεμον· ἄλλαις λέξεσιν ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας δὲν εἶναι, ὅπως νομίζεται, ἁπλοῦν ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου. Αἰτία τῆς ἐγκαθιδρύσεώς του εἶναι ἡ πορεία τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ δὲ πόλεμος ἐπρομήθευσε μόνον τὰ μέσα πρὸς πλήρωσιν μιᾶς ἀνάγκης, ἡ ὁποία προῆλθε λόγῳ ἀναπτύξεως τῆς τεχνικῆς. Ὁ πόλεμος εἶναι δευτεροβάθμιος αἰτία τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας. Κατὰ τὸν H. Spencer, ἡ δουλεία ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ καννιβαλισμοῦ. Μετὰ τὴν μάχην, οἱ αἰχμάλωτοι ἐφονεύοντο καὶ ἐτρώγοντο παρευθύς. Πολλάκις ὅμως συνέβαινεν, ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰχμαλώτων νὰ εἶναι τόσον μέγας, ὥστε νὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ φυλάξουν μερικοὺς διὰ νὰ τοὺς φάγουν ἀργότερον. Εἰς αὐτοὺς ἀνέθετον διαφόρους ἐργασίας καὶ δὲν ἤργησαν ν' ἀντιληφθοῦν οἱ κάτοικοί των ὅτι τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας των ὀφέλη ἦσαν ἀνώτερα τῆς ἀξίας τῆς σαρκός των. Ἐφεξῆς οἱ αἰχμάλωτοι ἐχρησιμοποιοῦντο ὅπως τὰ κατοικίδια ζῷα, διότι ἡ ἀνεπτυγμένη τεχνικὴ ἐπέτρεπε τὴν ὑπ' αὐτῶν παραγωγὴν πλεονάσματος. Οὕτω, καὶ ἂν ἀληθεύῃ ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ H. Spencer, κατ' οὐδὲν μεταβάλλει τὴν περὶ γενέσεως τῆς δουλείας θεωρίαν.

Ἡ κοινωνιολογικὴ σημασία τῆς δουλείας εἶναι μεγίστη. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται ἡ ἐπιτάχυνσις καὶ ἐμβάθυνσις τῆς ἤδη ἐν ταῖς ἀρχεγόνοις κομμουνιστικαῖς κοινωνίαις ἀρχούσης πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς διαφοροποιήσεως, καὶ ἡ διάκρισις τῆς κοινωνίας εἰς διευθυντικά, διοικητικὰ καὶ πολεμικὰ στρώματα, ἀσκοῦντα τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν στρωμάτων. Ὁ πρῶτος δοῦλος ὑπῆρξεν ἡ γυνή. Ὁ ἀνήρ, φυσικῶς ἰσχυρότερος, ἐσφετερίσθη μίαν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἀνέλαβε μόνος τὴν διαχείρισιν τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς φυλῆς, κυρίως τοῦ πολέμου, ἐνῷ ἡ γυνή, ἀσθενεστέρα, ὑποτεταγμένη εἰς τὰς αὐθαιρεσίας του, ὑπεχρεώθη ν' ἀναλάβῃ τὰς σκληροτέρας ἐργασίας, τεθεῖσα ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰ κτήνη καὶ ἐπιφορτισθεῖσα τὴν συντήρησιν τῆς κοινότητος. Εἰς τὰς ὑποτυπώδεις κοινωνίας ἡ γυνὴ συνήθως εὑρίσκεται εἰς κατάστασιν τελείας δουλείας. Ἂν ἐξετάσωμεν τὸν θεσμὸν τῆς δουλείας, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ πάσης δεοντολογούσης ἠθικολογίας, ὀφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι οὗτος, ἀποτέλεσμα ἀντικειμενικῆς κοινωνικῆς ἀναγκαιότητος, ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν κοινωνιῶν πρόοδος σημαντική, ὄχι φυσικὰ διότι ἀπήλλαξε τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ θανάτου, ἀλλὰ διότι ἐστάθη ὡς σημεῖον ἀφετηρίας κοινωνικῆς διαφοροποιήσεως καὶ κοινωνικοῦ καταμερισμοῦ, ὅστις ὤθησε τὴν ἀνθρωπότητα εἰς νέας ὁδοὺς καὶ ἐπεβοήθησε τὴν δημιουργίαν μεγάλων κοινωνικῶν ὀργανισμῶν, παρ' οἷς, χάρις εἰς τὴν ἐπιτευχθεῖσαν συγκέντρωσιν, ἀνεπτύχθη ὁ ὑλικὸς καὶ πνευματικὸς πολιτισμός. Ἡ δουλεία, οὕτως ἐξεταζομένη, ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως στοιχεῖον προόδου, παρ' ὅλον ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἠλάττωσε, ἀλλὰ τοὐναντίον ηὔξησε τὰς φρικαλεότητας τοῦ πολέμου καὶ τὰς ἀφορμὰς αὐτοῦ. Ναὶ μὲν δὲν ἐφόνευον πλέον τοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλ' ἐπεζήτουν τώρα περισσοτέρους. Ὁ πόλεμος ἦτο ἐν ἀρχῇ δευτερογενὴς αἰτία τοῦ θεσμοῦ· τώρα ἔγινεν ἀποτέλεσμα αὐτοῦ. Ὁ σπουδαιότερος σκοπὸς τοῦ πολέμου, ὁ μοναδικὸς πολλάκις, ἦτο ἡ ἀπόκτησις δούλων.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀπεδείχθη ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ χρησιμότης τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας ηὔξησαν καὶ αἱ πηγαὶ πορισμοῦ δούλων. Δοῦλοι ἐγίνοντο καὶ ἄλλοι πλὴν τῶν αἰχμαλώτων πολέμου. Ἡ συνήθεια τοῦ πωλεῖν τὰ ἴδια τέκνα διεδόθη εὐρύτατα· τὰ πωληθέντα τέκνα ἀπέβαινον δοῦλοι τῶν ἀγοραστῶν. Συνέβαινεν ἐπίσης πολλὰ ἄτομα, μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, νὰ μὴ εἶναι ἱκανὰ ὅπως πορισθῶσι τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς καὶ ἀμυνθῶσι· τὰ ἄτομα ταῦτα προσεφέροντο ὡς δοῦλοι εἰς ἄλλους, ὅπως παρατείνωσι τὴν ζωήν των ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν. Ἄλλη περίπτωσις ἦτο ἡ περίπτωσις δουλείας διὰ χρέη· ὁ ἀνίκανος ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ δανειστοῦ ἔχανε τὴν προσωπικήν του ἐλευθερίαν, τὸ σῶμά του, τὰ ὑπολείμματα τῆς ἰδιοκτησίας του, καὶ ἀπέβαινε δοῦλος τοῦ δανειστοῦ. Τέλος, μὲ τὴν αὔξησιν τῶν κυρώσεων καὶ ὑποχρεώσεων καὶ τὴν ὁμαδικὴν συνειδητοποίησιν, ἡ ὁποία ἐγέννησε τὸ δίκαιον ὡς σύνολον κανόνων ἐπιβαλλομένων πρὸς τὸ συμφέρον μιᾶς τάξεως, ἡ κατάστασις τῆς δουλείας ἐθεσπίσθη ὡς τιμωρία κατὰ παντὸς παραβάτου. Προφανῶς ἡ αἰτία αὕτη τῆς ἐπιβολῆς τῆς δουλείας ὑπῆρξε τελευταία ἐν τῇ ἱστορικῇ σειρᾷ καὶ εἶναι ἡ μόνη ἡ ὁποία διατηρεῖται καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ εἰς ἰσόβια δεσμὰ καταδικασθεὶς ἐγκληματίας εἶναι δοῦλος τῆς καταδικασάσης αὐτὸν ὁμάδος. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην δουλεία θὰ ὑπάρχῃ ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχῃ κράτος.

Ἅπαξ κατασταθέντος τοῦ θεσμοῦ τῶν δούλων, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἔτεινε ν' αὐξηθῇ ἐπὶ τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κοινωνίας, ἐπιρρίπτοντα ἐπ' αὐτῶν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας, ὠφελοῦντο ἐκ τῆς αὐξήσεώς των. Ἕνεκα τούτου, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, ἀνεπτύχθη νέον εἶδος δουλείας, ἡ *δουλοπαροικία*, ἡ γέννησις τῆς ὁποίας, οὐδεμίαν συναισθηματικὴν ἢ ἀνθρωπιστικὴν ἀρχὴν ἔχουσα, ὠφείλετο εἰς τὴν ἀνάγκην προσαρμογῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐργασίας τῶν ὑποτελῶν εἰς νέας κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας. Ἡ δουλεία προῆλθεν ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς μίαν κοινωνίαν μεμονωμένων ἀτόμων ληφθέντων ἐξ ἄλλων κοινωνιῶν. Ἡ δουλοπαροικία, ἐξ ἀντιθέτου, κατεστάθη διὰ προσαρτήσεως κατὰ μάζας ἄλλων ὁμάδων ἢ τάξεων καὶ ὑπαγωγῆς των ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν νικητῶν. Εἰς περιπτώσεις μεγάλων ἐδαφικῶν κατακτήσεων, αἱ ὁποῖαι, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς εἶχον χαρακτῆρα ἐπιδρομῶν καὶ ἦσαν προσωριναί, ὕστερον ἐγένοντο μόνιμοι, οἱ κάτοικοι τῶν κατακτηθέντων ἐδαφῶν, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον καὶ ἀσύμφορον ν' ἀποσπασθῶσι τῆς χώρας των, μεταβαλλόμενοι εἰς τελείους δούλους ὑπεχρεοῦντο, διατηροῦντες ἴχνη προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν φροντίδα τῆς αὐτοσυντηρησίας, νὰ ἐργάζωνται ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον πρὸς ὄφελος τῶν κατακτητῶν, δίδοντες εἰς αὐτοὺς φόρον εἰς εἶδος, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο ἀνώτερος τῶν εἰσοδημάτων τὰ ὁποῖα θὰ ἐπορίζοντο οἱ κατακτηταὶ ἂν μετέβαλλον τοὺς ἡττημένους εἰς δούλους καὶ ἀνελάμβανον τὴν φροντίδα τῆς στοιχειώδους διατροφῆς των. Οὕτως ἡ δουλοπαροικία (βλ. λ.) ἠπιωτέρα ἴσως μορφὴ δουλείας, κατεστάθη διότι συνέβαινε νὰ εἶναι συμφερωτέρα διὰ τοὺς κυριάρχους, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, καὶ ὅταν, βραδύτερον, κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ἡ διατήρησις δούλων εἶχεν ἀποβῇ ἀσύμφορος, πολλοὶ ἰδιοκτῆται λατιφουντίων ἐν τῇ Δύσει μετέβαλον τοὺς δούλους των εἰς δουλοπαροίκους, ὄχι βεβαίως ἐνωτιζόμενοι τῶν ῥημάτων τοῦ Ἰησοῦ «οὐκ ἔνι δοῦλος ἢ ἐλεύθερος», τὰ ὁποῖα ἄλλως τε τὴν ἐν οὐρανοῖς ζωὴν ἀφεώρων, ἀλλ' ἐπιδιώκοντες πορισμὸν μεγαλυτέρων κερδῶν.

Ἡ θεμελιώδης ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς τὴν κοινωνίαν ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, εἶναι ἡ παροχὴ εὐκαιρίας πρὸς αὔξησιν τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται ὅλαι αἱ πρόοδοι αἱ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιτευχθεῖσαι. Ἡ παραγωγὴ πλεοναζόντων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἡ συσσώρευσις πλούτου οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἔργον ἐλευθέρας προαιρέσεως τῶν ἐργαζομένων. Ὅπως ὁ σημερινὸς βιομήχανος ἐργάτης καὶ ὁ μισθόδουλος ἐν γένει, τοῦ ὁποίου διατυμπανίζεται ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ φάσματος τῆς ἐλευθερίας τοῦ πεινᾶν, ὑποχρεοῦται νὰ μισθώσῃ τὴν δύναμιν ἐργασίας, ἣν κατέχει, καὶ ν' ἀποστερηθῇ τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας του εἰς ὄφελος τοῦ μισθώσαντος, συσσωρεύων οὕτω πλούτη διὰ ξένον λογαριασμόν, οὕτω καὶ ὁ δοῦλος ἠναγκάζετο διὰ τῆς βίας νὰ ἐργάζηται πρὸς ὄφελος τοῦ ἰδιοκτήτου. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ δοῦλος, ὢν ἰδιοκτησία - οἰκονομικὸν ἀγαθὸν τοῦ κυρίου του εἶχεν ἐξησφαλισμένην τὴν διατροφήν, ἐνῷ ὁ ἐργάτης ὢν ἐλεύθερος δὲν εἶναι πάντοτε βέβαιος ὅτι δὲν θὰ πεινάσῃ, παρ' ὅλην τὴν θέλησίν του ὅπως ἐργασθῇ.

Αἱ ἠθικαὶ συνέπειαι τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας, ἐξεταζόμεναι φυσικὰ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν σημερινῶν περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεων, ὑπῆρξαν ὀλέθριαι δι' ὁλόκληρον τὴν κοινωνίαν. Ὁ δοῦλος πολὺ ταχέως ἀπέκτα ταπεινὴν ψυχολογίαν, ἠθικὴν ἀναισθησίαν, ὀκνηρίαν παθολογικήν, ἀδιαφορίαν διὰ πᾶσαν βελτίωσιν, κυνικότητα καὶ κτηνωδίαν, ὁ ἐλεύθερος καθίστατο αὐταρχικός, ἀπάνθρωπος, ἔκφυλος, ἀκόλαστος, ὀκνηρὸς καὶ ἰδιότροπος. Ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι ἔζων εἰς μίαν πνιγηρὰν ἀτμοσφαῖραν, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἐβασίλευεν ἡ διαφθορὰ καὶ ἡ ἀπανθρωπία. Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἐν τούτοις ἀπετέλει ἀκλόνητον οἰκονομικὴν ἀναγκαιότητα καὶ καμμία διαμαρτυρία δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν κλονίσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπεζητήθη ἡ δημιουργία θεωρίας ἐκ τῶν ὑστέρων, δικαιολογούσης καὶ κατοχυρούσης αὐτὸν καὶ ἰδεολογικῶς.

2. Θεωρία τῶν ἀρχαίων περὶ δουλείας. Ἀφοῦ αἱ ἀρχαῖαι κοινωνίαι ἐστηρίζοντο ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας, δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον τὸ ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς διανοηταί, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον γνωρίσει ἄλλο κοινωνικὸν σύστημα, ἐθεώρησαν τὴν δουλείαν ὡς νόμιμον καὶ συνᾷδον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ ἠκούσθησαν μὲν σποραδικαὶ διαμαρτυρίαι κατὰ τοῦ θεσμοῦ καὶ διακηρύξεις περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἰσότητος, ἀλλ' αὗται οὐδεμίαν ἀπήχησιν ἔσχον, ὡς ὁρμώμεναι μᾶλλον ἐκ γενικῶν ἀφῃρημένων ἀρχῶν καὶ μὴ ἀντα-

Digitized by Google

ποκρινόμεναι εἰς τὰς κρατούσας ἀνάγκας. Πράγματι δὲ διὰ τὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπάρχουσαν οἰκονομικὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἦτο ἀπαραίτητος. Ὁ εὐγλωττότερος θεωρητικὸς ἐκπρόσωπος τῆς ἀναγκαιότητος ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστοτέλης. Κατ' αὐτὸν ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ εἶναι ὠργανωμένη κατὰ τρόπον ἱκανοποιοῦντα ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, πραγματοποιοῦσα τὸν μέγιστον δυνατὸν ἀριθμὸν πλεονεκτημάτων. Εἰς πρώτην γραμμὴν πρέπει νὰ τίθεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία μόνον ὡς ἀποτέλεσμα ἀνέσεως δύναται νὰ νοηθῇ. Πρέπει λοιπὸν ὁ πολίτης νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος τῶν φροντίδων τῆς ὑλικῆς ζωῆς, καὶ πρὸς τοῦτο ἀνάγκη ὅπως μέρος τῆς πολιτείας ἐπιφορτισθῇ μὲ τὸ καθῆκον τῆς δημιουργίας τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν συντήρησιν τῆς κοινωνίας οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς πολιτείας θ' ἀποτελεσθῇ ἐκ τῆς τάξεως τῶν δούλων, ἡ ὁποία εἶναι ὄργανον πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ὑπερτάτων σκοπῶν τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως.

Ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ πολιτεία περιλαμβάνει ἀναγκαίως τρεῖς κατηγορίας ἀνθρώπων, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει καὶ ἴδιον προορισμόν· τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι κατευθύνουν τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν πολιτείαν· τὴν κατηγορίαν τῶν γυναικῶν, ἡ ὁποία τὴν διαιωνίζει, καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν δούλων, ἡ ὁποία τὴν ὑπηρετεῖ. Ἡ ἐπιστήμη ἡ διδάσκουσα τὸν τρόπον τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν δούλων καλεῖται *δεσποτική*. Ὁ καταμερισμὸς οὗτος τῶν ἔργων ἔχει τεθῆ ὑπὸ τῆς φύσεως. Ἡ φύσις αὐτὴ ἔδωσε εἰς τὸν πραγματικὸν ἄνθρωπον τὸ συμπλήρωμα τοῦτο, ὅπερ καλοῦμεν δοῦλον. «Ὁ δοῦλος κτῆμά τι ἔμψυχόν ἐστιν». Ἄνευ αὐτοῦ, ὅστις «ἐν ὀργάνου εἴδει ταῖς τέχναις ἐστίν», ἄνευ τουτέστιν ἐργασίας ἀδύνατον νὰ συντηρηθῇ ἡ κοινωνία. Οἱ δεσπόται δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην δούλων μόνον ἂν «ἠδύνατο ἕκαστον τῶν ὀργάνων κελευσθὲν ἢ προαισθανόμενον ἀποτελεῖν τὸ αὑτοῦ ἔργον, ὥσπερ τὰ Δαιδάλου φασίν, ἢ τοὺς Ἡφαίστου τρίποδας, οὕς φησιν ὁ ποιητὴς αὐτομάτους θεῖον δύεσθαι ἀγῶνα, οὕτως αἱ κερκίδες ἐκέρκιζον αὐταὶ καὶ τὰ πλῆκτρα ἐκιθάριζε» (Πολιτ. Α, 6, 5). Εἰς τὸ χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν προφητικότητά του χωρίον τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης, παρ' ὅλην τὴν ὑποθετικὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὴν σκέψιν του, προβλέπει, οὕτως εἰπεῖν, τὴν μετὰ αἰῶνας ἐπιτευχθεῖσαν τελειοποίησιν τῆς τεχνικῆς διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῶν μηχανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπέτυχον ἀφάνταστον οἰκονομίαν ἐργατικῶν δυνάμεων. Ἡ δουλεία, ἀπαραίτητος διὰ τὴν κοινωνικὴν συντήρησιν, παρουσιάζεται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς θεμελιωμένη ἐπὶ τῶν φυσικῶν νόμων. «Τὸ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων ἐστί· καὶ εὐθὺς ἐκ γενετῆς ἔνια διέστηκε, τὰ μὲν ἐπὶ τὸ ἄρχεσθαι, τὰ δὲ ἐπὶ τὸ ἄρχειν καὶ εἴδη πολλὰ καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ἐστί» (Πολιτ. Α, 6, 8). Ὅτι ὑπάρχει τοιαύτη προδιατεταγμένη τάξις πραγμάτων εἶναι ἀναμφισβήτητον· τὸ ζήτημα εἶναι πῶς καθίσταται φανερὰ ἡ βούλησις αὕτη τῆς φύσεως. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη «βούλεται ἡ φύσις καὶ τὰ σώματα διαφέροντα ποιεῖ τὰ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δούλων, τὰ μὲν ἰσχυρὰ πρὸς ἀναγκαίαν χρῆσιν, τὰ δ' ὀρθὰ καὶ ἄχρηστα πρὸς τὰς τοιαύτας ἐργασίας, ἀλλὰ χρήσιμα πρὸς πολιτικὸν βίον» (Πολιτ. Α, 6 14). Σύστημα ὑποταγῆς ὑπάρχει εἰς ὁλόκληρον τὴν φύσιν· ἡ ψυχὴ ἄρχει τοῦ σώματος, ὁ νοῦς τῆς ὀρέξεως, τὸ ἥμερα τῶν ἀγρίων, τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος, τὸ κρεῖττον ἐπὶ τοῦ χείρονος, καὶ τοῦτο πρὸς τὸ συμφέρον τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων. Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων «ὅσοι τοσοῦτον διεστᾶσιν, ὅσον ψυχὴ σώματος καὶ ἄνθρωπος θηρίου (διάκεινται δὲ τοῦτον τὸν τρόπον, ὅσων ἐστὶν ἔργον ἡ τοῦ σώματος χρῆσις, καὶ τοῦτ' ἔστιν ἀπ' αὐτῶν βέλτιστον), οὗτοι μέν εἰσι φύσει δοῦλοι, οἷς βέλτιστόν ἐστιν ἄρχεσθαι ταύτην τὴν ἀρχήν, εἴπερ καὶ τοῖς εἰρημένοις. Ἔστι γὰρ φύσει δοῦλος ὁ δυνάμενος ἄλλου εἶναι, διὸ καὶ ἄλλου ἐστί, καὶ ὁ κοινωνῶν λόγου, τοσοῦτον, ὅσον αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἔχειν» (Πολιτ. Α, 6, 13). Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁδηγῶν τοὺς συλλογισμούς του μέχρι τῶν τελευταίων αὐτῶν συνεπειῶν, φθάνει μέχρις ἐξομοιώσεως τῶν δούλων πρὸς τὰ κατοικίδια ζῷα· ἡ χρησιμότης των εἶναι σχεδὸν παραπλησία. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἡ δουλεία εἶναι ἀποτέλεσμα πολέμου, ἐπιβάλλεται πολλάκις καὶ εἰς ἀνθρώπους ὑπὸ μὲν τῆς φύσεως προωρισμένους νὰ ἄρχουν, ἀτυχήσαντας δὲ ἐν πολέμῳ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ βούλησις τῆς φύσεως παραβλέπεται καὶ ὑπερισχύει ἡ βία, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης αἰσθάνεται τὸν ἑαυτόν του ἀρκετὰ πιεζόμενον ἐκ τοῦ ἀναμφισβητήτου τούτου γεγονότος, τὸ ὁποῖον δύναται ν' ἀνατρέψῃ ὁλόκληρον τὴν θεωρίαν του καὶ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὰ πράγματα, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώνῃ. Χαρακτηριστικὸν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι τὸ ἐπιχείρημα αὐτοῦ περὶ διαιρέσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς φυλὰς προνομιούχους καὶ ἀρχικάς, καὶ εἰς φυλὰς βαρβάρους, ὧν «Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός». Γενικῶς εἰπεῖν, ἐν τῇ θεωρίᾳ του περὶ δουλείας ὁ Ἀριστοτέλης προσπαθεῖ μὲν νὰ δικαιολογήσῃ τὸ κρατοῦν καθεστώς, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει ν' ἀντλήσῃ τὰ ἐπιχειρήματά του ἐκ τῆς πραγματικότητος καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγει εἰς ἠθικολογικὰς κρίσεις, καὶ ζητεῖ νὰ μεταφέρῃ τὴν ἐν αὐταῖς ἱεραρχίαν εἰς τὴν κοινωνικὴν διάρθρωσιν. Παρομοίαν σχεδὸν στάσιν ἀπέναντι τῆς δουλείας τηρεῖ καὶ ὁ Πλάτων. Χωρὶς ν' ἀποδοκιμάζῃ τὸν θεσμὸν τῆς δουλείας, παραιτεῖται καὶ πάσης θεωρητικῆς του δικαιολογίας, παραδεχόμενος ἁπλῶς τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεώς του καὶ προσπαθῶν μόνον νὰ βελτιώσῃ τὰς σχέσεις μεταξὺ δούλων καὶ δεσποτῶν. Διαμαρτυρίαι κατὰ τοῦ θεσμοῦ σποραδικαὶ μόνον καὶ ἀσθενεῖς ἠκούσθησαν. Ὁ σύγχρονος τοῦ Ἀριστοτέλους ποιητὴς Φιλήμων (παρὰ *Στοβ.* Λογ. 174) ὑπενθυμίζει εἴς τινα δεσπότην, ὅτι ὁ δοῦλός του, παρὰ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέχει, δὲν παύει νὰ εἶναι ἄνθρωπος. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὑπεστηρίχθη ὑπό τινων ἡ ἀδικία τοῦ θεσμοῦ. «Τισὶ παρὰ φύσιν δοκεῖ τὸ δεσπόζειν· νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δοῦλον εἶναι, τὸν δ' ἐλεύθερον· φύσει δ' οὐδὲν διαφέρειν· δι' ὅπερ οὐδὲ δίκαιον· βίαιον γάρ» (Πολιτ Α β, 3). Εὑρίσκει τις ἐπίσης διαμαρτυρίας κατὰ τῆς δουλείας παρὰ τοῖς τραγικοῖς καὶ κωμικοῖς ποιηταῖς, τοῖς ῥήτορσι κλπ. Σῴζεται μάλιστα καὶ πληροφορία τις, καθ' ἣν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἐχρησμοδότησεν ὅτι οἱ Χῖοι, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰσήγαγον τὸ ἔθος τοῦ χρησιμοποιεῖν καὶ ἀγοράζειν δούλους, ἐπέσυραν τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ διὰ τοῦτο (*Ἀθην.* ΣΤ'). Ἡ στάσις τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν ἀπέναντι τοῦ ζητήματος δὲν εἶναι καὶ τόσον ἱκανοποιητική. Οἱ ἐπικούρειοι καὶ οἱ στωϊκοὶ δὲν παρεδέχθησαν μὲν τὰς ἀριστοτελικὰς θεωρίας περὶ δουλείας, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐτόλμησαν ν' ἀποδυθῶσιν εἰς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς καταργήσεώς της. Ἠρκέσθησαν εἰς τὸ νὰ μὴ κάμουν καμμίαν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, προκειμένου περὶ τοῦ ζητήματος τῆς τελειώσεως. Ἀνεγνώρισαν εἰς πάσης τάξεως ἄνθρωπον τὴν ἱκανότητα τῆς ἠθικῆς τελειώσεως, ὑποστηρίξαντες ὅτι ἀληθὴς ἐλεύθερος—ἀνεξαρτήτως τῆς κοινωνικῆς του θέσεως—εἶναι μόνον ὁ σοφός. Ἡ κοινωνικὴ δουλεία, ὅπως ἡ πτωχεία καὶ ὁ πόλεμος, εἶναι κατ' αὐτοὺς ἁπλοῦν συμβεβηκός, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ν' ἀλλοιώσῃ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπιλαμβανόμενοι τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ἠγνόησαν τὸ κοινωνικόν, τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου μετέφερον εἰς τὸ ἠθικὸν ἐπίπεδον. Ἴσως, ἂν δὲν ἐνεφοροῦντο ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι τὸ βασικὸν καὶ πρωταρχικὸν πρόβλημα εἶναι τὸ ἠθικόν, ἴσως νὰ ἐτάσσοντο ἐναργέστερον κατὰ τῆς δουλείας. Ὁ Σενέκας διακηρύσσει ὅτι «τὸ σύμπαν ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχονται οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἑνιαῖόν τι καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· ὅλοι εἴμεθα μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος. Ἡ φύσις μᾶς ἔκαμε συγγενεῖς, διότι μᾶς κατεσκεύασεν ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ διὰ τὰ αὐτὰ πεπρωμένα. Ἔθεσεν ἐν ἡμῖν τὴν ἀμοιβαίαν συμπάθειαν καὶ μᾶς κατέστησε κοινωνικούς. Αὐτὴ μᾶς προστάσσει νὰ εἴμεθα χρήσιμοι εἰς τοὺς ὁμοίους μας, ἐλευθέρους ἢ δούλους». Ἔτι ἐντονώτερον ἐκφράζεται ὁ Ἐπίκτητος, χρησιμοποιῶν ἀντιστρόφως τὴν περὶ φυσικοῦ προορισμοῦ θεωρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι ἐκ φύσεως δοῦλος εἶναι μόνον ὁ στερούμενος λόγου, δηλαδὴ τὸ ζῷον καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος. Ὁπωσδήποτε, ὅπως εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, οὕτω καὶ εἰς τὸ πρόβλημα τῆς δουλείας, ἡ καλὴ θέλησις τῶν ἀνθρώπων ἦτο ἡ τελευταία, ἡ ὁποία θὰ εἶχεν ἀποφασιστικὴν σημασίαν. Ἐφ' ὅσον τὸ καθεστὼς τῆς δουλείας ἦτο βαθύτατα ἐρριζωμένον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κρατούσης τεχνικῆς καὶ ἀπετέλει καρπὸν αὐτῆς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταργηθῇ χωρὶς κίνδυνον πλήρους ἐξαφανίσεως τῆς ἀρχαίας κοινωνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ της, ὥστε δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξενίζῃ καὶ πολὺ ἡ στάσις τῶν διανοητῶν τῆς ἀρχαιότητος ἀπέναντι αὐτοῦ.

3. ***Χριστιανισμὸς καὶ δουλεία.*** Λέγεται συνήθως ὅτι εἷς ἐκ τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν εἰς τὴν βαθμηδὸν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας, εἶναι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἡ ὁποία καὶ ῥητῶς καὶ δι' ὅλου τοῦ ἠθικοῦ αὐτῆς συστήματος κατεφέρθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐναντίον τοῦ θεσμοῦ καὶ τὸν ἀπεκήρυξε. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος, ὁ ὁποῖος ἔχει καταπληκτικὴν διάδοσιν, εἶναι ἐντελῶς ἀβάσιμος, μὴ δικαιολογούμενος ἐξ οὐδενὸς χωρίου τῆς Κ. Διαθήκης καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τοὐναντίον μάλιστα, καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ καὶ παρὰ τοῖς πατράσι τῆς Ἐκκλησίας ἡ δουλεία θεωρεῖται ὡς νόμιμος θεσμός, ἐναντίον τοῦ ὁποίου δὲν ἐπιτρέπεται ἐξέγερσις, καταβάλλεται δὲ προσπάθεια δικαιολογίας του, ἡ ὁποία μᾶς ἀφίνει ἐκπλήκτους. Οὐδαμοῦ τῶν πηγῶν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ὑπάρχει καταδίκη τῆς δουλείας. Ὁ Χριστιανισμός, ὡς ἐξωκοσμικὴ ἠθικὴ μεταφυσική, ἀπέφυγε ν' ἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ κόσμου τούτου. Ἐδίδαξε μόνον ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πατὴρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων—καὶ ἑπομένως ὅτι ὅλοι εἶναι ἴσοι ἐνώπιον αὐτοῦ— ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ὅτι ὁ ὑπέρτατος νόμος εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον. Εἰς τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας μετεῖχον μὲν καὶ δοῦλοι, ἀλλ' ἡ συμμετοχή των δὲν ἔφερε χαρακτῆρα διαμαρτυρίας κατὰ τοῦ θεσμοῦ καὶ δὲν ἀπετέλει ἀπαρχὴν ἀντιδραστικῆς κατ' αὐτοῦ τακτικῆς. Οἱ δοῦλοι ἐγίνοντο δεκτοὶ ὡς ἴσοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Οὕτως εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν αὐτοῦ ὁ Παῦλος λέγει τὰ ἑξῆς: «οἱ δοῦλοι ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἁπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν ἐν τῷ Χριστῷ, μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ ψυχῆς, μετ' εὐνοίας δουλεύοντες ὡς τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις, εἰδότες ὅτι ὃ ἐάν τι ἕκαστος ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ Κυρίου, εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος» (π. Ἐφεσ. στ', 5). Ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον πρώτῃ διδάσκει: «ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται» (π. Τιμόθ. Α στ' 1). Ἀλλαχοῦ παραγγέλλει εἰς τὸν Τῖτον νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς δούλους «ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθήν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν (π. Τῖτ. 6' 9). Ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς τέλος ἐπιστολῇ του, ἀντὶ νὰ συναγάγῃ ἐκ τῆς περιφήμου διακηρύξεως «οὐκ ἔνι δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός» τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ δουλεία εἶναι παράνομος, ὡς ἀντικειμένη εἰς τὸ φυσικὸν καὶ τὸ θεῖον δίκαιον, ἐπαναλαμβάνει τὰς αὐτὰς περὶ εὐπειθείας συστάσεις (π. Κολοσ. γ', 22). Ὁ Πέτρος ἐπίσης ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐπιστολῇ συνιστᾷ εἰς τοὺς δούλους νὰ ὑποτάσσωνται «ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς» (*Πέτρ.* Α. β', 18). Τὸ παράδειγμα τῶν ἀποστόλων ἀκολουθοῦντες καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐπεδοκίμασαν τὸν θεσμὸν τῆς δουλείας. Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας, στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὑπεστήριξαν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς παραδοχῆς τοῦ θεσμοῦ. Τὸ αὐτὸ πράττει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ὁποῖος μάλιστα καὶ ἐπικαλεῖται τὸν Παῦλον, ὅστις ἐπανέδωκεν εἰς τὸν κύριόν του φυγάδα δοῦλον, δηλῶν διὰ τῆς συμπεριφορᾶς του ταύτης ὅτι ἀποδοκιμάζει πᾶν εἶδος ἐπαναστάσεως. Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος συμβουλεύει τοὺς δούλους νὰ μὴ ἐπιδιώκουν τὴν ἀπελευθέρωσίν των, διότι οὕτω διατρέχουν τὸν κίνδυνον νὰ γίνουν δοῦλοι τῶν παθῶν των. Ὁ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης νομίζει ὅτι ὁ δοῦλος, εἰς τὸν ὁποῖον προσφέρεται ὁπωσδήποτε ἡ ἐλευθερία, πρέπει νὰ προτιμήσῃ νὰ παραμείνῃ δοῦλος· οὕτω θὰ λάβῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὑπηρετήσῃ ἕνα κύριον ἐν τῇ γῇ καὶ ἄλλον ἐν τῷ οὐρανῷ. Σαφεστέρα ἔτι ἡ χριστιανικὴ περὶ δουλείας ἀντίληψις εὑρίσκεται παρὰ τῷ ἁγίῳ Αὐγουστίνῳ (De civ. Dei ΙΘ', ιδ' καὶ ιε'). Κατ' αὐτόν, διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἀνετράπη ἡ τάξις τῆς φύσεως καὶ δικαίως ἐπεβλήθη εἰς τὸν ἁμαρτήσαντα ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας. Πρὸ τοῦ ἁμαρτήματος οὐδεὶς ἦτο δοῦλος· ἡ δουλεία εἶναι ποινή. Ἕνεκα τούτου ὁ ἀπόστολος Παῦλος παραινεῖ τοὺς δούλους νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς κυρίους των μετ' ἀγάπης πρὸς αὐτούς, ἵνα ἐπιτύχουν τὴν ἐλευθερίαν των διὰ τῆς ἀγάπης. Ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος βεβαιοῖ ὅτι ἡ φύσις προώρισεν ἀνθρώπους τινὰς νὰ εἶναι δοῦλοι, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν σχέσεων ὑποταγῆς, αἵτινες ὑπάρχουν ἔν τε τῇ φύσει καὶ τῷ ἠθικῷ κόσμῳ, καὶ ἐπικαλούμενος τὸ φυσικὸν δίκαιον, τὸ ἀνθρώπινον δίκαιον, τὸ θεῖον δίκαιον καὶ αὐτὴν τὴν αὐθεντίαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὴν ἄποψιν ταύτην τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἠκολούθησαν καὶ οἱ μετέπειτα θεολόγοι, οὐδενὸς τολμήσαντος νὰ ταχθῇ κατὰ τοῦ θεσμοῦ.

4 ***Ἡ κατάργησις τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας.*** Ἐκ τῆς ὅλης ἐπισκοπήσεως τοῦ θεσμοῦ καθίσταται φανερόν, ὅτι οὗτος, γεννηθεὶς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκ λόγων ἀντικειμενικῶν, τῆς κρατούσης τεχνικῆς, καὶ τροφοδοτηθεὶς κατ' ἀρχὰς ἐκ τοῦ πολέμου, ἀργότερον δὲ καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαφανισθῇ εἰμὴ ὅτε ἤθελον ἐκλείψει οἱ οἰκονομικοὶ λόγοι οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγέννησαν. Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν κατάργησίν του ἀπετέλεσεν ἤδη ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ θεσμοῦ ἐγκαθίδρυσις τῆς δουλοπαροικίας. Αὕτη καταστᾶθεῖσα κατ' ἀρχὰς παραλλήλως πρὸς τὴν δουλείαν ὑπὸ ὡρισμένας τοπικὰς καὶ ἱστορικὰς συνθήκας, ἀντικατέστησε σὺν τῷ χρόνῳ τὴν δουλείαν ὡς συμφερωτέρα διὰ τοὺς ἰδιοκτήτας καὶ τὴν κρατοῦσαν τῶν πραγμάτων τάξιν μορφὴ ἐκμεταλλεύσεως. Ἤδη ἀπὸ τῶν τελῶν τοῦ ἀρχαίου βίου ἤρχισαν νὰ παρατηροῦνται ἀθρόαι ἡμιαπελευθερώσεις δούλων καὶ μεταβολαὶ αὐτῶν εἰς δουλοπαροίκους. Ὅταν ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας κατήντησε πολυδάπανος, διότι ὑπεχρέου τοὺς ἰδιοκτήτας εἰς διατροφὴν τῶν δούλων ἐπὶ ποινῇ θανάτου αὐτῶν καὶ ἑπομένως ἀπωλείας τῆς ἀνταλλακτικῆς των ἀξίας, εἶχεν ἤδη σημάνει τὸ τέλος αὐτοῦ. Καθ' ὅλον τὸν φεουδαλικὸν μεσαίωνα ἐπικρατοῦσα μορφὴ ἐκμεταλλεύσεως εἶναι ἡ δουλοπαροικία. Ἡ χάρις εἰς τὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα εἶχεν.

Digitized by Google

δουλεία κατηργήθη βαθμηδόν, δι' ἐξελίξεως τῆς τεχνικῆς, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε νέας συνθήκας ἐργασίας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἡ ἐπικράτησις τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ μικρὰ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐδημιούργησαν τὴν ἀνάγκην μονίμου τάξεως καλλιεργητῶν, ἡ ὁποία νὰ ἐνδιαφέρηται διὰ τὴν παραγωγήν, μὴ ἀπεστερημένη τελείως τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας της. Ὅταν περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσαίωνος—αὐγὴ τῶν κεφαλαιοκρατικῶν χρόνων—ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ εἶχε καταντήσει ἐπιζημία καὶ ἡ ἀναζήτησις κεφαλαίων διὰ τὴν διενέργειαν τοῦ ἐπικερδεστάτου καταστάντος ἐμπορίου ἐπιτακτική, τότε ἤρχισε νὰ συντελῆται ἡ τελειωτικὴ ἀπελευθέρωσις τῶν ἀπογόνων τῶν δούλων δουλοπαροίκων, οἱ ὁποῖοι, ἀπεστερημένοι πλέον τῆς γῆς τῶν πατέρων των, ἡ ὁποία ἀπηλλοτριοῦτο βιαίως διὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς βοσκήσιμον τόπον (ἐπικερδέστερον), ἠναγκάζοντο νὰ καταφύγουν εἰς τὰς πόλεις, προλετάριοι πλέον, καὶ νὰ ζητοῦν ἐκεῖ, ἐλεύθεροι, ἐργασίαν. Τὴν βασικὴν μᾶζαν ἐξ ἧς ἀπετελέσθη ἡ τρίτη κατηγορία τῶν διὰ λογαριασμὸν ἄλλων ἐργαζομένων, ἡ ἐργατικὴ τάξις, προσέφερον οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν διωχθέντες δουλοπάροικοι. Ἡ ἐπάνοδος τῆς δουλείας ἐγένετο μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ νέου κόσμου καὶ τὴν ἐντατικοποίησιν τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ὑπὸ νέους ἐντελῶς ὅρους καὶ μὲ νέον ὑλικόν. Τώρα τὸ ὑλικὸν προσέφερεν ὁ ἔγχρωμος πληθυσμὸς τῶν κατακτωμένων χωρῶν.

II. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ. *1. Ἡ δουλεία ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι.* Ἡ δουλεία ἦτο γενικὸν φαινόμενον εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δοῦλος ἐν αὐτῇ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπαραίτητον στοιχεῖον πλήρους καὶ καλῶς ὠργανωμένου οἴκου. Ἤδη κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἡ δουλεία εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀκμήν. Αὐτοὶ οἱ θεοὶ τὴν εἶχον ὑποστῇ πρὸς παραμυθίαν τῶν θνητῶν. Ἡ Κλυταιμνήστρα ἐν «Ἀγαμέμνονι» τοῦ Αἰσχύλου ὑπενθυμίζει εἰς τὴν δυσανασχετοῦσαν Κασσάνδραν ὅτι «καὶ παῖδά φασιν Ἀλκμήνης ποτὲ πραθέντα τλῆναι δουλίας μάζης βίον» (στίχ. 1040), ὁ δὲ ποιητὴς Πανύασις ᾖδε τὰς δοκιμασίας ταύτας τῶν κατοίκων τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ τύχη τῆς Δήμητρος, τοῦ περιφήμου τεχνίτου τῆς Λήμνου, τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ ἀργυροτόξου Ἀπόλλωνος, ὥρισε νὰ δουλεύσουν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος παρὰ θνητοῖς. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ἄρης ὁ βροτολοιγὸς ὑπέκυψεν εἰς παρομοίαν θέλησιν τοῦ πατρός του. Οἱ δοῦλοι κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἐξετέλουν ὅλας τὰς ἐργασίας τοῦ οἴκου καὶ τῶν ἀγρῶν. Αἱ γυναῖκες, εἴτε ἐξ ἀγορᾶς εἴτε ἐξ αἰχμαλωσίας προήρχοντο, δὲν ἠδύναντο ν' ἀρνηθοῦν συμμετοχὴν εἰς τὴν κλίνην τοῦ κυρίου των. Τὰ ἐκ τοιούτων ἑνώσεων γεννώμενα τέκνα ἦσαν μὲν ἐλεύθερα, ἀλλ' ἡ καταγωγή των αὕτη ἦτο πάντοτε ἀφορμὴ κατωτερότητος. Αἱ νόμιμοι ἐλεύθεραι γυναῖκες, περισσότερον ἀπὸ τοὺς συζύγους των, ἤρχοντο εἰς στενὸν συγχρωτισμὸν πρὸς τοὺς δούλους, καθοδηγοῦσαι αὐτοὺς καὶ ὁρίζουσαι εἰς ἕκαστον τὴν ἐν τῷ οἴκῳ ἐργασίαν. Φυσικὰ ἡ στενὴ αὐτὴ ἐπαφὴ μεταξὺ δεσποτῶν καὶ δούλων ἐπέφερε καὶ ποιάν τινα ἐξημέρωσιν τῶν ἠθῶν καὶ ἠπιότητα συμπεριφορᾶς ἀπέναντι τῶν δούλων. Οἱ κατέχοντες τέχνην τινὰ δοῦλοι εὑρίσκοντο εἰς πολὺ καλὴν θέσιν. Μεταξὺ τῶν ἀσκούντων διάφορα ἐπαγγέλματα δούλων καὶ τῶν πολεμιστῶν δὲν ὑπῆρχεν ἀπόλυτος διάκρισις. Ὁ υἱὸς τοῦ ναυπηγήσαντος τὰ πλοῖα τοῦ Πάριδος μάχεται παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Τρώων καὶ φονευόμενος ἐξυμνεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς ἥρως. Ἀφ' ἑτέρου οἱ δυνάσται δὲν περιφρονοῦν ἐξ ὁλοκλήρου τὰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας. Αὐτὸς ὁ Ὀδυσσεὺς ἰδιοχείρως εἶχε φιλοτεχνήσει τὸ «λέχος», τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσε πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν δύο συζύγων (Ὀδυσ. Ψ 185 κ. ἑξ.). Ὡραία δούλη εἰδυῖα τὰ ἔργα τοῦ φύλου της ἐκτιμᾶται ἐν τῇ «Ἰλιάδι» ἀντὶ πέντε βοῶν. Ὁ Λαέρτης εἶχεν ἀγοράσει νεαρὰν κόρην εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας της ἀντὶ εἴκοσι βοῶν. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπώλησεν ἀντὶ ἑκατὸν βοῶν ἐν Λήμνῳ τὸν Λυκάονα, υἱὸν τοῦ Πριάμου. Ὁ κύριος εἶχεν ἐπὶ τῶν δούλων του ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἠδύνατο νὰ τοὺς τιμωρήσῃ καὶ νὰ τοὺς φονεύσῃ· ἀλλὰ τὰ ἤθη, ἀρκετὰ ἄξεστα ἀκόμη, δὲν ἦσαν τόσον ἄγρια ὥστε νὰ ἐπιτρέπουν συχνὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον παρεῖχεν ὁ νόμος. Ἀπεναντίας οἱ ὁμηρικοὶ δεσπόται ἐφρόντιζον νὰ εἶναι γενναιόδωροι ἀπέναντι τῶν δούλων των, οἱ ὁποῖοι ἀνταποδίδοντες τοῦτο ἐγίνοντο πιστοί. Οἱ πιστότεροι φίλοι τοὺς ὁποίους εὗρε κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ὁ Ὀδυσσεὺς ἦσαν οἱ δοῦλοί του.

Κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἡ δουλεία ἐπεκτείνεται σημαντικῶς. Οἱ Θεσσαλοὶ ἐπιτρέχουν εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ἀχιλλέως, οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑποβάλλουν τοὺς μὴ μεταναστεύσαντας κατοίκους τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν εἰς εἶδός τι δουλείας. Οἱ ὑποτεταγμένοι γίνονται δουλοπάροικοι· ζῶσιν εἰς τὰς γαίας τῶν πατέρων των, τὰς καλλιεργοῦν, συγκομίζουν τοὺς καρποὺς καὶ πληρώνουν φόρον· συνοδεύουν τοὺς κατακτητάς των εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ δὲν δύνανται ν' ἀπομακρυνθοῦν τῆς χώρας των, οὔτε ν' ἀποχωρισθοῦν τῶν οἰκογενειῶν των. Αὐτὴ ἦτο ἡ θέσις τῶν *εἱλώτων* ἐν Σπάρτῃ, τῶν *πενεστῶν* ἐν Θεσσαλίᾳ, τῶν *ἀφαμιωτῶν* ἐν Κρήτῃ κλπ. Παραλλήλως πρὸς αὐτοὺς ὑπῆρχε καὶ ἡ κατηγορία τῶν κατ' ἐξοχὴν δούλων.

Ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἐτρέφετο ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἦτο κατὰ πρῶτον ἡ πειρατεία· ἀργότερον τὸ ἐμπόριον. Κατά τι χωρίον τοῦ ἱστορικοῦ Τιμαίου, παρατιθέμενον ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (Δειπνοσ. ΣΤ'), πρῶτοι ἐπιχειρήσαντες ἐμπόριον δούλων ὑπῆρξαν οἱ Χῖοι. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἤκμασε κυρίως εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο εὐκόλως νὰ προμηθευθοῦν δούλους ἐκ τῶν γειτόνων των βαρβάρων λαῶν. Ἡ Θρᾴκη, ἐν ᾗ οἱ γονεῖς «πωλέουσι τὰ τέκνα ἐπ' ἐξαγωγῇ» (*Ἡροδ.* ΣΤ' 6), παρεῖχε σημαντικὸν ἀριθμὸν δούλων. Ἡ Αἴγυπτος ἐπίσης ἀπέστελλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς λόγῳ καταδίκης ὑποβιβασθέντας εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων καὶ τοὺς μαύρους της ὡς δούλους πολυτελείας. Ἐν Ἑλλάδι, μολονότι πᾶν πρόσωπον αἰχμαλωτιζόμενον ἐν πολέμῳ περιήρχετο εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ νικητοῦ (*Ξενοφ.* Κ. Παιδ. Ζ, 5, 73), ἐν τούτοις ἐν τῇ πράξει οἱ Ἕλληνες ἀπέδιδον συνήθως τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους πολέμου, λαμβάνοντες ποσόν τι λύτρων. Ὥστε κατὰ πλειοψηφίαν οἱ δοῦλοι προήρχοντο ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἦσαν ὠνητοί. Οἱ γεννηθέντες ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ δεσπότου των ἦσαν σχετικῶς ὀλίγοι καὶ τοῦτο διὰ δύο λόγους· πρῶτον διότι αἱ θήλειαι ἦσαν πολὺ ὀλιγώτεραι τῶν ἀρρένων δούλων, καὶ δεύτερον διότι δὲν ἐνίσχυον ἑνώσεις μεταξὺ δούλων, τὰς ὁποίας ἐθεώρουν μᾶλλον πολυδαπάνους ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἐνηλίκων. Ὁ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ δεσπότου γεννηθεὶς δοῦλος ἐκαλεῖτο *οἰκότριψ*, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἐξ ἀγορᾶς προερχομένου, ὅστις ἐκαλεῖτο *οἰκέτης*. Ἂν ὅ τε πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ γεννηθέντος ἦσαν δοῦλοι, τότε οὗτος ἐκαλεῖτο *ἀμφίδουλος*, ἂν οἱ γονεῖς ἦσαν οἰκότριβες, ὁ γεννώμενος ἐκαλεῖτο *οἰκοτρίβαιος*.

Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἀγορῶν δούλων· ἐφάμιλλοι αὐτῶν κατὰ τὴν σπουδαιότητα ἦσαν ἡ Κύπρος, ἡ Σάμος, ἡ Ἔφεσος καὶ πρὸ πάντων ἡ Χίος. Ἐν Ἀθήναις, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρα ἀγορὰ δούλων, καλουμένη *κύκλος*, διότι κύκλῳ ἐν αὐτῇ ἐτοποθετοῦντο οἱ πρὸς πώλησιν προοριζόμενοι δοῦλοι. Ἡ ἀγορὰ ἐλάμβανε συνήθως χώραν «τῇ προτέρᾳ νουμηνίᾳ» (*Ἀριστ.* Ἱππ. 43). Ἡ τιμὴ τῶν δούλων ἐποίκιλλε, φυσικά, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τῆς ζωτικότητος καὶ τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν. Δοῦλοί τινες, λέγει ὁ Ξενοφῶν (Ἀπομν. Β' 5, 2), ἔχουν ἀξίαν δύο μνῶν, ἄλλοι ἡμισείας, ἄλλοι μέχρι δέκα μνῶν. Ὁ Νικίας, υἱὸς τοῦ Νικηράτου, εἶχε πληρώσει τάλαντον δι' εἰδικευμένον τινὰ δοῦλον. Οἱ δοῦλοι εἰργάζοντο ἢ διὰ λογαριασμὸν τοῦ δεσπότου των ἢ δι' ἴδιον λογαριασμόν, ὁπότε ἐπλήρωνον εἰς τὸν δεσπότην ποσόν τι καθ' ἑκάστην. Πολλάκις ὁ κύριός των τοὺς ἐνοικίαζεν εἰς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐχρησιμοποίουν συνήθως εἰς τὰ μεταλλεῖα ἢ εἰς τὰ πλοῖα. Οἱ ἐρέται ἦσαν κατὰ κανόνα δοῦλοι, καὶ ἢ ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος, *δημόσιοι* καλούμενοι, ἢ εἰς ἰδιώτας, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐνοικίαζον εἰς τὸ κράτος. Γενικῶς ἡ ἐνοικίασις δούλων φαίνεται ὅτι ἀπετέλει καλὴν τοποθέτησιν κεφαλαίων. Εἶναι δύσκολος ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην του δοῦλός τις. Οἱ τριάκοντα δύο δοῦλοι, τοὺς ὁποίους ἀπησχόλει εἰς τὸ μαχαιροποιεῖόν του ὁ πατὴρ τοῦ Δημοσθένους, ἔχοντες ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν ἐν συνόλῳ 190 μνῶν, ἀπέφερον κατ' ἔτος καθαρὸν κέρδος 30 μνῶν. Ὁ ἰδιοκτήτης ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὅσον ἠδύνατο ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ δούλου του, διότι παρήρχετο ἡ ἡλικία καὶ ὑπῆρχεν ἄλλωστε κίνδυνος αἰφνιδίου θανάτου ἢ δραπετεύσεως. Πρὸς προφύλαξιν τῶν ἰδιοκτητῶν ἀπὸ τῶν ἐκ δραπετεύσεως ζημιῶν, ἐγίνοντο καὶ ἀσφαλίσεις τῶν δούλων. Ὁ ἀσφαλιστής, λαμβάνων ἐτησίως 8 δραχμάς, ὑπεχρεοῦτο ἐν περιπτώσει δραπετεύσεως τοῦ δούλου νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τὸ ἀντίτιμόν του.

Οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐργαζόμενοι δοῦλοι ἐτέλουν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς *ἐπιστάτου*, καὶ οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς *ταμίου*. Ἐν Ἀθήναις δὲν ὑπῆρχε πολίτης τόσον πτωχός, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἕνα τοὐλάχιστον δοῦλον. Εἰς εὐπορούσας οἰκογενείας ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων ἦτο μέγας καὶ ἐγίνετο μεταξὺ αὐτῶν θαυμαστὴ κατανομὴ τῆς ἐργασίας. Ὑπῆρχον οἰκογένειαι κατέχουσαι ἄνω τῶν πεντήκοντα δούλων. Ἐν σχέσει πρὸς ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν μιᾶς πόλεως, ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν δούλων ἦτο σημαντικός. Ἂν εἶναι ἀκριβεῖς αἱ φερόμεναι μαρτυρίαι, ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (309 π. Χ.) ὑπῆρχον μεταξὺ 21.000 ἐλευθέρων καὶ 10.000 μετοίκων, 400.000 δούλων, ἐν Κορίνθῳ 470.000, ἐν Αἰγίνῃ 460.000 καὶ ἐν Χίῳ περισσότεροι. Καίτοι δὲ δυσανάλογος ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων πρὸς τὸν τῶν ἐλευθέρων, ὅμως ὀλίγισται ἀναφέρονται στάσεις αὐτῶν, πλὴν τῶν ἐν Σπάρτῃ εἱλώτων, οἵτινες ἦσαν δουλοπάροικοι. Ἐν Χίῳ ἐγένοντο μόνον κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, ἐν Ἀττικῇ περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, ἐν Σάμῳ εἰς παλαιοτέρους χρόνους καὶ κάποτε ἐν Ἀβύδῳ. Ταῦτα εἶναι τὰ μόνα γνωστὰ παραδείγματα. Αἴτιον δὲ τούτου ἦτο τὸ δουλικὸν φρόνημα, ἡ δυσκολία τῆς πρὸς ἀλλήλους συνεννοήσεως καὶ ἡ σχετικὴ φιλανθρωπία τῶν δεσποτῶν.

Ἡ θέσις τῶν δούλων ἐν Ἑλλάδι ἦτο πολὺ καλυτέρα τῆς ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ, πλήν, ἐννοεῖται, τῆς Σπάρτης, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Πλούταρχον ἦτο ἡ καλυτέρα πόλις διὰ τὸν ἐλεύθερον καὶ ἡ χειροτέρα διὰ τὸν δοῦλον. Εἰδικῶς ἐν Ἀθήναις οἱ δοῦλοι φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο μετ' ἠπιότητος καὶ εἶχον ἐλευθερίαν τινά, τῆς ὁποίας πολλάκις ἐποιοῦντο κατάχρησιν. Ὁσάκις εἰσήγετο νέος δοῦλος εἴς τινα οἰκογένειαν, ἐγίνετο ἑορτή τις καὶ διενέμοντο τραγήματα, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς γάμους. Οἱ δοῦλοι εἶχον καὶ τὰς ἑορτάς των. Οὕτως ἐν Ἀθήναις ἡ πρώτη ἡμέρα τῶν Ἀνθεστηρίων, τὰ Ὑακίνθια ἐν Σπάρτῃ καὶ ἄλλαι ἑορταὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ συνήνουν τοὺς δούλους εἰς τὴν τράπεζαν τῶν κυρίων. Ἐπίσης εἶχον καὶ τὸ ἱερατεῖόν των, ὅπως ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ μέγας ἱερεὺς τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ εἶναι δοῦλος φυγὰς νικητὴς ἐν μονομαχίᾳ. Οἱ δοῦλοι διεκρίνοντο τῶν ἐλευθέρων διὰ τῆς βραχείας κόμης καὶ τῶν δισυλλάβων συνήθως ὀνομάτων των. Ὁ κύριος τοὺς ἐτιμώρει διὰ ῥαβδισμοῦ, διὰ τῆς ἀναθέσεως εἰς αὐτοὺς νὰ ἐργάζωνται ἐν μύλῳ, διὰ στιγματισμοῦ ἐν τῷ μετώπῳ μὲ πεπυρακτωμένην σίδηρον, ὁσάκις ἐπεχείρουν νὰ δραπετεύσουν κλπ. Πάντοτε ἡ ζωὴ καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ δούλου ἐπροστατεύετο ὑπὸ τοῦ νόμου· διὰ νὰ θανατωθῇ δοῦλος ἀπῃτεῖτο ἰδιαιτέρα ἀπόφασις. Ὁσάκις ἡ συμπεριφορὰ τοῦ κυρίου καθίστατο ἀφόρητος, ὁ δοῦλος ἠδύνατο νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θησέως καὶ νὰ ζητήσῃ ὅπως πωληθῇ εἰς ἄλλον κύριον.

Δὲν ἦτο σπάνιον τὸ φαινόμενον ἀπελευθερώσεως δούλων ἐν Ἀθήναις. Ὁ ἰδιοκτήτης ἐχάριζε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν δοῦλον ἢ δωρεὰν ἢ λαμβάνων παρ' αὐτοῦ χρηματικόν τι ποσόν. Ἡ νέα κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν περιήρχετο ὁ οὕτως ἐλευθερωθεὶς δοῦλος, ἐκαλεῖτο *ἀπελευθερία*, ὁ δὲ δοῦλος *ἀπελεύθερος*. Ὁ ἀπελεύθερος ἀπέβαλλε τὰ σημεῖα τῆς δουλείας, ἄφηνε κόμην καὶ ἤλλαζεν ὄνομα ἢ ηὔξανε τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν τοῦ ὀνόματός του, ἀλλὰ δὲν ἐγίνετο τέλειος πολίτης, ὑπαγόμενος εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μετοίκων καὶ πληρώνων τὸ *μετοίκιον* ἐκ τριῶν ὀβολῶν. Μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲν διερρηγνύοντο ἐξ ὁλοκλήρου αἱ σχέσεις μεταξὺ τοῦ πρώην δούλου καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου· καθ' ὅλον τὸν βίον του ὁ ἀπελεύθερος ὤφειλε νὰ θεωρῇ τὸν πρώην κύριόν του ὡς πάτρωνά του καὶ νὰ ἐκπληροῖ ὡρισμένα καθήκοντα πρὸς αὐτὸν ἐπὶ ποινῇ διώξεώς του ὡς *ἀποστασίου* (ἀποστασίου δίκη) καὶ ἀναλόγου τιμωρίας του. Ἡ ἀπελευθερία ὑφίστατο καὶ ἐν Σπάρτῃ, οἱ δὲ ἀπελεύθεροι, ἄγνωστον μέχρι ποίου βαθμοῦ μετέχοντες τῶν δικαιωμάτων τῆς πολιτείας, ἐχρησιμοποιοῦντο συχνὰ εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον.

2. Ἡ δουλεία ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ. Παρὰ Ρωμαίοις, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατ' ἐξοχὴν στρατιωτικὸς λαός, ἡ δουλεία ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν. Ὁλόκληρος ἡ κοινωνία τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας στηρίζεται ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τούτου. Οὐδέποτε ἄλλοτε καὶ οὐδαμοῦ ἡ δουλεία ἔλαβε τόσην μεγάλην ἔκτασιν. Τοῦτο κυρίως ὀφείλεται εἰς τοὺς συνεχεῖς κατακτητικοὺς πολέμους, διὰ τῶν ὁποίων μία πόλις κατώρθωσε νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὸν ζυγόν της ὅλας τὰς χώρας τῆς Μεσογείου. Φυσικὰ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱστορίας τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ταύτης πόλεως ἡ δουλεία δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε κατόπιν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθέρας πολιτείας γαιοκτήμονες εἶναι οἱ πατρίκιοι, οἱ ὁποῖοι καλλιεργοῦν μόνοι τὰ κτήματά των καὶ διευθύνουν τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν ἡττωμένων πόλεων μεταφέρονται εἰς Ρώμην καὶ λαμβάνουν τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. Τοῦτο συνέβη μὲ τοὺς πληθυσμοὺς τοῦ Λατίου, μὲ τοὺς Σαβίνους, τοὺς κατοίκους τῆς Ἄλβας κλπ. Ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων ἦτο ἐλάχιστος ἐν Ρώμῃ, ἡ δὲ ἐργασία ἡ παραγωγικὴ ἐξετελεῖτο ὑπὸ ἐλευθέρων. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Οὐάρρωνος ἐπὶ ὁλοκλήρους αἰῶνας ἀπὸ κτίσεως Ρώμης ἡ καλλιέργεια κατὰ μέγα μέρος ἐγίνετο ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν ἰδιοκτητῶν, τῆς οἰκογενείας των καὶ ἐλευθέρων ἡμερομισθίων. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ μὲ τὰ διάφορα ἄλλα ἐπαγγέλματα· ὁλόκληρος ἡ παραγωγικὴ ἐργασία εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν ἐλευθέρων. Ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις τῆς κυριαρχίας τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἐγέννησε τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν χλιδήν, ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων ἤρχισε ν' αὐξάνῃ ἀφ' ὅτου κυρίως ἡ Ρώμη κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Φάβιος Κουνκτάτωρ ἐκ μόνου τοῦ Τάραντος ἀπέστειλεν εἰς Ρώμην 30.000 δούλων, ὁ δὲ Παῦλος Αἰμίλιος 50.000 ἐξ Ἠπείρου. Τὸ κακὸν ηὔξησε κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἐπὶ Μα-

Digitized by Google

ρίου, Σύλλα, Πομπηΐου, Καίσαρος καὶ Ὀκταβιανοῦ.

Τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα ἡ ἐργασία τῶν δούλων εἶχεν ἐκτοπίσει τοὺς ἐλευθέρους ἀπὸ τὴν γεωργίαν. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ στεροῦν τοὺς κατακτωμένους λαοὺς μέρους τῆς γῆς των, τὸ ὁποῖον καθίστατο ἰδιοκτησία τῆς πολιτείας (ager publicus) τύποις, κατ' οὐσίαν δὲ περιήρχετο εἰς χεῖρας τῶν πατρικίων. Οὗτοι πρὸς καλλιέργειαν τῶν μεγάλων τούτων ἐκτάσεων εἶχον ἀνάγκην πολλῶν ἐργατικῶν χειρῶν, ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐργασία τῶν δούλων, ἐστοίχιζεν εὐθηνότερον τῆς τῶν ἐλευθέρων. οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ηὔξησεν ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων, καὶ παρὰ τὰς διατάξεις διαφόρων σχετικῶν νόμων, ὅπως προσλαμβάνωνται καὶ ἐλεύθεροι ἀναγκαστικῶς εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, ὁ ἐκτοπισμὸς αὐτῶν ἔβαινε προοδευτικῶς (*Ἀππιαν.* 1, 7, 9, 10.). Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν ἐλευθέρων ὑπὸ τῶν δούλων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἐτροφοδοτεῖτο ἐν Ρώμῃ ἐκ ποικίλων πηγῶν· κατὰ πρῶτον ἦτο ὁ πόλεμος· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῶν ἡττωμένων ἐθνῶν παρεχομένων δούλων, ὑπῆρχον καὶ δοῦλοι ἐκ γενετῆς καὶ δοῦλοι ἐξ ἐλευθέρων, ὑποβιβασθέντες λόγῳ ὡρισμένων διατάξεων τοῦ νόμου· ἐπὶ ἐλευθέρας πολιτείας οἱ περισσότεροι δοῦλοι προήρχοντο ἐκ τοῦ πολέμου. Οἱ αἰχμάλωτοι ἐπωλοῦντο ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν ταμιῶν εἰς διαφόρους ἐμπόρους, οἱ ὁποῖοι παρηκολούθουν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ στράτευμα. Οὕτω τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Καρχηδόνος ἡ Δῆλος ἀπέβη ἡ σπουδαιοτέρα ἀγορὰ δούλων. Αἱ ἀδικίαι, αἱ ὁποῖαι ἐγεννῶντο ἐκ τοῦ ἐπονειδίστου τούτου ἐμπορίου, εἶναι καταφανεῖς. Πολλοὶ ἔκλεπτον παιδία καὶ γυναῖκας διὰ νὰ τὰς πωλήσωσιν. Ἐπὶ ὅλων τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου ὑπῆρχον ἀγοραὶ δούλων· καραβάνια ἔφθανον μέχρις Ἀραβίας διὰ νὰ περισυλλέξωσι δούλους. ἐν δὲ τῇ Δήλῳ εἶχον κτίσει ἰδιαίτερα παραπήγματα διὰ τοὺς πρὸς πώλησιν δούλους καὶ ἦσαν πάντοτε προσωρμισμένα πλοῖα δυνάμενα νὰ περιλάβωσιν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ 10.000 δούλων. Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν διάδοσίν του, τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων ἐθεωρεῖτο ἐπονείδιστον ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, οἱ δὲ δουλέμποροι ἔφερον πρὸς διάκρισιν καὶ ἰδιαίτερον ὄνομα, καλούμενοι mangones. Ὁπωσδήποτε, ἐπειδὴ τὸ δουλεμπόριον ἦτο ἐξαιρετικὰ προσοδοφόρον. οἱ ἠθικοὶ ἐνδοιασμοὶ ἐνικῶντο εὐκόλως. Ἐν Ρώμῃ οἱ δοῦλοι συνήθως ἐπωλοῦντο εἰς πλειστηριασμόν. Ἐτοποθετοῦντο εἰς περίοπτον μέρος καὶ ἐγυμνοῦντο διὰ νὰ μὴ ἀποκρύπτωνται τὰ φυσικά των ἐλαττώματα. Οἱ ἔχοντες ἐξαιρετικὰ προτερήματα, ὡραιότητα ἢ εἰδικὰς ἱκανότητας, ἦσαν περιζήτητοι καὶ δὲν ἐξετίθεντο εἰς πλειοδοτικὴν δημοπρασίαν. Ἡ ἀγορὰ τῶν δούλων ἐτέλει ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἀγορανόμων, οἱ ὁποῖοι ἐξέδιδον διαφόρους ἀποφάσεις πρὸς ρύθμισίν της. Ὁ πωλούμενος ἔφερεν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ πινακίδα δηλοῦσαν τὰς ἱκανότητάς του καὶ ἀποτελοῦσαν οἱονεὶ ἐγγύησιν γραπτὴν διὰ τὸν ἀγοραστήν, ὁ ὁποῖος εἶχε δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ ἐπιστροφὴν τοῦ ἀντιτίμου ἐν περιπτώσει ἐξαπατήσεώς του ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ. Ὁ πωλῶν ἠγγυᾶτο περὶ τῆς ὑγείας τοῦ δούλου, εἰδικῶς δὲ περὶ τοῦ ὅτι δὲν καταλαμβάνεται ὑπὸ ἐπιληψίας, ὅτι δὲν ἦτο ἐπιρρεπὴς οὔτε εἰς τὴν κλοπήν, οὔτε εἰς τὴν αὐτοκτονίαν, οὔτε εἰς δραπέτευσιν. Ἐπίσης εἰς τὸν ἀγοραστὴν ἐδηλοῦτο καὶ ἡ ἐθνικότης.

Ἡ ἀνταλλακτικὴ ἀξία τῶν δούλων ἐξηρτᾶτο ἐκ τῶν ἱκανοτήτων, τὰς ὁποίας κατεῖχον. Οἱ ἐγγράμματοι δοῦλοι, γραμματικοί, ρήτορες καὶ ἄλλοι, ἐπωλοῦντο πολλάκις εἰς μεγάλην τιμήν. ὅπως καὶ οἱ προοριζόμενοι διὰ τὴν σκηνήν. Ἐπλήρωνον ἐπίσης πολὺ ἀκριβὰ τὰς γυναῖκας, ἡ καλλονὴ τῶν ὁποίων ἐγέννα ἐλπίδας μεγάλων κερδῶν εἰς τὸν ἀγοραστήν, ὁ ὁποῖος τὰ προῆγε συνήθως εἰς πορνείαν. Κόρη πεπροικισμένη μὲ τοιαῦτα προτερήματα ἐτιμᾶτο 60 μνῶν. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας, ὁπότε ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ διαφθορὰ εἶχον ὑπερβῆ πᾶν ὅριον, ἐπλήρωνον ὑπέρογκα ποσὰ διὰ νὰ προμηθευθοῦν ὡραίας γυναῖκας. Τὸ αὐτὸ ἴσχυε καὶ περὶ ὅλων τῶν δούλων, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ἰδιοτρόπους ὀρέξεις τῶν ἐκφυλισμένων ἡδονοπαθῶν κυρίων. Ὁ Μαρτιάλιος ὁμιλεῖ περὶ ὡραίων παίδων, οἱ ὁποῖοι ἐπωλοῦντο ἀντὶ 100,000 μέχρι 200,000 σηστερτίων.

Κατ' ἀρχὰς οἱ πλούσιοι πολῖται ἠρκοῦντο μὲ ἕνα μόνον δοῦλον. Ὅταν ὁ Κάτων μετέβη εἰς Ἱσπανίαν εἶχε μόνον τρεῖς δούλους. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ ἐπὶ αὐτοκρατορίας ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκοδιαίτων δούλων ηὔξησε καταπληκτικῶς. Ἡ ἄνετος ζωὴ ἀπῄτει τώρα μέγαν ἀριθμὸν δούλων. Ὑπάρχει φυσικὰ ὑπερβολὴ εἰς τὴν πληροφορίαν τοῦ Ἀθηναίου, ὅτι ὑπῆρχον Ρωμαῖοι οἱ ὁποῖοι κατεῖχον δέκα καὶ εἴκοσι χιλιάδας δούλων, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι ἔζησε Ρωμαῖος, ὁ ὁποῖος ὅταν ἀπέθανεν ἄφησεν εἰς τοὺς κληρονόμους του 4,116 δούλους. Δι' ἕνα συνήθη ἰδιώτην διακόσιοι δοῦλοι δὲν ἦσαν πολλοί, ὁ δὲ Αὔγουστος ἐπιτρέπει εἴς τινα, ὁ ὁποῖος ἐξωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ, νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας 20 δούλους. Τὸ σύνολον τῶν δούλων οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον εἰς ἄτομόν τι ἐκαλεῖτο familia. Οἱ δοῦλοι οὗτοι ἀναλόγως τῶν λειτουργιῶν, δι' ἃς προωρίζοντο, διηροῦντο εἰς ἀγροτικὴν (rusticam) familiam καὶ εἰς ἀστικὴν (urbanam) familiam. Εἰδικώτερον, ἀναλόγως τῶν ἐργασιῶν των, οἱ δοῦλοι ἔφερον πλεῖστα ὀνόματα δηλωτικὰ τοῦ ἐπαγγέλματός των, ὅπως: ordinarii, vulgares, mediastini κλπ.. Ἐπίσης ὑπῆρχον καὶ οἱ servi publici, ἀνήκοντες εἰς τὸ κράτος καὶ διάγοντες καλύτερον τῶν ἰδιωτικῶν. Αὐτοὶ ἀνελάμβανον τὴν φροντίδα τῶν δημοσίων ἔργων καὶ ἐβοήθουν, ὡς ἐκτελεστικὰ ὄργανα, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἀγορανόμους, τοὺς ταμίας, τοὺς νυκτοφύλακας κλπ..

Εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ρωμαϊκοῦ νόμου ὁ δοῦλος ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ κυρίου του καὶ πρᾶγμα (res), ὄχι πρόσωπον. Τοῦτο ἴσχυεν οὐ μόνον διὰ τοὺς ἐξ αἰχμαλωσίας δούλους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πάσης προελεύσεως. Τὰ τέκνα τῶν δούλων ἦσαν καὶ αὐτὰ δοῦλοι ἀνήκοντες εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ κυρίου τῆς μητρός. Μολονότι κατὰ νόμον οὐδεὶς ἐξ ἐλευθέρων ὑπεβιβάζετο εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων, καὶ ἂν ὢν ἐλεύθερος εἶχε διά τινα λόγον (κλαπεὶς ἐπὶ παραδείγματι εἰς μικρὰν ἡλικίαν) πωληθῆ ὡς δοῦλος ἠδύνατο ἀποδεικνύων τὴν ἐξ ἐλευθέρων καταγωγήν του ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἐν τούτοις εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ὁ νόμος ὑπέβαλλεν ὡς ποινὴν τὴν δουλείαν. Οὕτως εἰς δουλείαν ὑπέκειντο κατὰ πρῶτον οἱ ὑποπεσόντες εἰς ἔγκλημα καθοσιώσεως καὶ οἱ ὀφειλέται οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ πληρώσωσι τὰ χρέη των. Ἐπίσης δούλη ἐγίνετο ἐλευθέρα γυνὴ ἂν συνευρίσκετο μὲ δοῦλον, ἢ ἀπελεύθερος ἂν δὲν ἐξεπλήρου τὰς πρὸς τὸν πάτρωνά του ὑποχρεώσεις. Ἡ τιμωρία τῆς στερήσεως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἐπεβάλλετο καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὄντες ἐλεύθεροι διὰ νὰ καρπωθοῦν τὸ ἀντίτιμον ἑνὸς δούλου ὑπεκρίνοντο τὸν δοῦλον. ἐπωλοῦντο ὑπό τινος συνενόχου των καὶ ὅταν οὗτος ἐξηφανίζετο μετὰ μέρους τοῦ ἀντιτίμου, διεξεδίκουν τὴν ἐλευθερίαν των ἀποδεικνύοντες τὴν ἐξ ἐλευθέρων καταγωγήν των. Σὺν τῷ χρόνῳ δι' ἐξημερώσεως τῶν νόμων ἐξέλιπον ὅλοι οἱ ἄλλοι λόγοι ὑπαγωγῆς εἰς δουλείαν καὶ διετηρήθη μόνον ὁ λόγος τῆς ἀχαριστίας πρὸς τὸν πάτρωνα καὶ ὁ λόγος τοῦ δόλου. Ὁ δοῦλος, μὴ ὢν πρόσωπον, δὲν ἠδύνατο νὰ συνάψῃ γάμον ἔχοντα νομίμους συνεπείας, δὲν ἠδύνατο τουτέστι νὰ συγκροτήσῃ οἰκογένειαν. Ἡ συγκατοίκησίς του μετὰ γυναικὸς ἐκαλεῖτο contubernium καὶ οἱ καρποὶ αὐτῆς ἀνῆκον εἰς ἰδιοκτήτην τῆς γυναικός. Συνέπεια τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ δοῦλος ἦτο πρᾶγμα, ἦτο τὸ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν κτῆσιν· πᾶν ὅ,τι κατεῖχεν ἀνῆκεν εἰς τὸν κύριόν του. Ὁ δοῦλος δὲν εἶχεν ἐπίσης τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὸ στράτευμα. Μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην, ὅταν ἡ σύγκλητος διὰ νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν ἠναγκάσθη ν' ἀγοράσῃ 8.000 δούλους διὰ νὰ τοὺς κατατάξῃ εἰς τὸ στράτευμα. ἀπηλευθέρωσε τούτους εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς γενναιότητός των.

Εἶναι εὔκολον νὰ κατανοήσῃ τις ὁποίων καταχρήσεων ἀφορμὴ ἐγίνετο ἡ ἀπόλυτος κυριαρχία, ἣν ἐξήσκει ὁ κύριος ἐπὶ τῶν δούλων του· αἱ καταχρήσεις αὗται ηὐξήθησαν ἔτι μᾶλλον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ τοὺς πρώτους τῆς αὐτοκρατορίας, μὲ τὴν ἐπελθοῦσαν ἔκλυσιν τῶν ἠθῶν. Ἡ ἐπιδείνωσις τῆς καταστάσεως προὐκάλεσε τὴν ἐπιψήφισιν εἰδικῶν νόμων ὑπὲρ τῶν δούλων. Οὕτως ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς κυρίους νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς δούλους των διὰ μάχας ἐναντίον θηρίων. Ὁ φονεύων τὸν δοῦλόν του ἄνευ εὐλόγου αἰτίας ἐτιμωρεῖτο ὡσεὶ ἐφόνευε ξένον δοῦλον. Ὁ κακομεταχειριζόμενος τὸν δοῦλόν του ἐτιμωρεῖτο ἀναλόγως. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ δοῦλος παρέμεινε πρᾶγμα. Ὁ Χριστιανισμός, πρᾶγμα τὸν εὗρε καὶ τὸν ἀφῆκεν ὅπως εἶχε. Παρὰ Ρωμαίοις οἱ δοῦλοι δὲν διεκρίνοντο διὰ τῆς ἀμφιέσεώς των. Κάποτε εἶχε προταθῆ ἐπιβολὴ ἰδιαιτέρας ἐνδυμασίας εἰς τοὺς δούλους, ἀλλ' ἡ σύγκλητος μὲ τὴν σύνεσιν ἡ ὁποία τὴν διέκρινεν, ἀπέρριψε τὴν πρότασιν, διότι περιέκλειε τὸν κίνδυνον νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν δούλων εἰς τοὺς ἰδίους καὶ νὰ τοὺς συνειδητοποιήσῃ (*Senec.* De clem. I 24). Συνέπεια τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπὶ τοῦ δούλου ὁ κύριος, ἦτο τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιβάλλειν τιμωρίας εἰς αὐτόν. Ἠπιωτέρα τῶν τιμωριῶν ἦτο ἡ μετάθεσις δούλου τινὸς ἐκ τῶν οἰκιακῶν εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας. Ἄλλη τιμωρία συνίστατο εἰς ἀριθμόν τινα μαστιγώσεων, πολλάκις ἀρκετὰ σεβαστόν, ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὸν θάνατον. Οἱ δραπέται καὶ κλέπται δοῦλοι ἐστιγματίζοντο διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου εἰς τὸ μέτωπον. Πολλάκις τοὺς περιέβαλλον δι' ἁλύσεων εἰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τοὺς ὑπεχρέουν, οὕτω πεπεδημένους, νὰ ἐργάζωνται, καὶ καθὼς φαίνεται ἡ βασανιστικὴ ἐφευρετικότης τῶν κυρίων δὲν ἐξηντλεῖτο εὐκόλως. Διὰ τὰς πράξεις τῶν δούλων ἦτο ὑπεύθυνος ὁ κύριος· διὰ τὰς ἀπέναντι δούλων βιαιότητας οἱ ξένοι ἦσαν ὑπόλογοι ἀπέναντι τοῦ κυρίου.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ζῶντες οἱ δοῦλοι ἀπέβησαν σὺν τῷ χρόνῳ πολὺ ἐπικίνδυνος κτῆσις. Αἱ ἐπαναστάσεις τῶν δούλων πολλάκις ἐξέθεσαν εἰς κίνδυνον αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἐξερρήγνυντο μετ' ἀσυνήθους βιαιότητος εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας, ὅπου ἐγίνοντο αἱ μεγαλύτεραι καταχρήσεις εἰς βάρος τῶν δούλων, καὶ ὅπου ἡ κοινωνία ἦτο ἀτελέστερον ὠργανωμένη. Παρὰ τὴν ὀξύτητά των αἱ ἐπαναστάσεις ἦσαν καταδικασμέναι εἰς ἀποτυχίαν. Δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ δημιουργήσουν νέαν τάξιν πραγμάτων καὶ ν' ἀντικαταστήσουν τὸ κρατοῦν καθεστὼς μὲ νέον κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν σύστημα. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῶν ἀγώνων μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων ἔχομεν τὰς πρώτας συνωμοσίας δούλων. Κάποτε οἱ δοῦλοι κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν καὶ τὸ Καπιτώλιον. Τῷ 416 ἔγινε δευτέρα ἀπόπειρα. Ἀργότερον ἐν Βολσινίᾳ οἱ δοῦλοι ἐπιχειροῦν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν. Κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον 3.000 δοῦλοι καὶ 4.000 σύμμαχοι ἀπεπειράθησαν πραξικόπημα κατὰ τῆ Ρώμης. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Τρασιμένης ἐσημειώθη νέα συνωμοσία. Τῷ 198 οἱ δοῦλοι τῆς Β. Ἰταλίας ἀπεπειράθησαν νὰ ἐξεγερθῶσι. Σοβαρώτεροι ἀγῶνες τῶν δούλων ἐσημειώθησαν ἐν Σικελίᾳ, ὅπου ἡ κατάστασις ἦτο ἀφόρητος. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν τίθεται ὁ Σύριος μάντις Εὔνος, ὁ ὁποῖος λαμβάνει τὸν τίτλον βασιλέως καὶ κυριεύει τὴν Ἔνναν. Ἐντὸς ὀλίγου οἱ ἐπαναστάται ηὐξήθησαν εἰς 200.000, κατέλαβον πόλεις, ἐνίκησαν κυβερνητικοὺς στρατοὺς καὶ μετέδωσαν τὴν ἀγανάκτησίν των καὶ εἰς τοὺς δούλους τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἀττικῆς κ.ο.κ. Ἀλλ' ἡ προδοσία τοὺς παρέδωσε δεσμίους εἰς τὰς χεῖρας τῶν κυρίων. Ὀλίγον κατόπιν ὁ Ρωμαῖος ἱππότης Βέτος ὁπλίζει τοὺς δούλους του καὶ προσεταιρίζεται τοὺς ξένους. Προδοθεὶς ὅμως ἠναγκάσθη ν' αὐτοκτονήσῃ. Παρόμοιον τέλος ἔλαβον καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Σάλβιον καὶ Ἀθηνίωνα ἐπαναστάσεις. Ἡ φοβερωτέρα ὅμως ἐξ ὅλων τῶν ἐπαναστάσεων τῶν δούλων ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ ὑπεκινήθη καὶ διωργανώθη ὑπὸ τοῦ θρᾳκικῆς καταγωγῆς μονομάχου Σπαρτάκου. Οὗτος ἐδραπέτευσεν ἐκ Καπύης μετ' 78 ἄλλων μαθητευομένων μονομάχων, τοὺς ὥπλισεν, ἐνίκησε τοὺς ἐπιχειρήσαντας νὰ τὸν καταδιώξουν στρατιώτας καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τοῦ Βεζουβίου. Ἐντὸς ὀλίγου οἱ ἐπαναστάται ἔγιναν 70.000. Ὁ Σπάρτακος ἐσχεδίαζε νὰ φύγῃ ἐξ Ἰταλίας καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Γαλατίᾳ ἢ ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἀλλ' οἱ σύντροφοί του τὸν ἐξηνάγκασαν νὰ μείνῃ. Νικήσας δύο ὑπάτους, ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ρώμην, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ τὴν καταλάβῃ. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐχρειάσθη τρία ἔτη διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐκ τοῦ Σπαρτάκου κινδύνου. Μικροτέρας σημασίας ἐπαναστάσεις ἔγιναν καὶ ἐπὶ Τιβερίου καὶ ἐπὶ Νέρωνος. Ἀπὸ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος οἱ ἐξεγέρσεις σταματοῦν, ἴσως διότι καὶ οἱ δοῦλοι ἀρχίζουν νὰ βλέπουν βελτιουμένην τὴν θέσιν των, μεταβαλλόμενοι εἰς δουλοπαροίκους.

4. *Ἡ δουλεία ἐν Ἀνατολῇ.* Εἰς τὰς μεγάλας ἀνατολικὰς μοναρχίας, τὰς πρώτας κοινωνίας περὶ τῶν ὁποίων ἔχομεν ἱστορικὰς πληροφορίας, δὲν ἦτο ἄγνωστος ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας. Ὅλαι ἐγνώρισαν αὐτόν, ἀλλ' ὄχι ὑπὸ τὴν κεφαλαιώδη σημασίαν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἤκμασεν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ. Ἡ δουλεία ἐν Ἀνατολῇ ἔσχεν οἰκιακὸν χαρακτῆρα, περιοριζομένη εἰς τὰς αὐλὰς τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγιστάνων. Κατὰ τοὺς μεγάλους κατακτητικοὺς πολέμους της ἡ *Αἴγυπτος* ἀπέκτησε μέγαν ἀριθμὸν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους κατέστησε δουλοπαροίκους πρὸς ὄφελος τοῦ κράτους. Εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ Ἄνω Νείλου ἔζησαν δοῦλοι, μαῦροι κυρίως, ἀλλ' οὐδέποτε οὗτοι ἀπέκτησαν μεγάλην σημασίαν. Ἡ κατὰ κάστας ὀργάνωσις, ἡ ὁποία ἐπεκράτει, δὲν ἐπέτρεψε χρησιμοποίησιν τῶν δούλων πέραν τῶν οἰκιακῶν ἐργασιῶν. Ἐν *Ἰνδίαις* οἱ νόμοι τοῦ Μανοῦ ὁμιλοῦν περὶ ἑπτὰ κατηγοριῶν δούλων· περὶ τῶν αἰχμαλώτων πολέμου· περὶ τῶν ὑπηρετῶν, οἱ ὁποῖοι τίθενται ἑκουσίως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἄλλων· περὶ τῶν τέκνων δούλης γεννηθέντων ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κυρίου· περὶ τῶν ἐξ ἀγορᾶς· περὶ τῶν κληρονομικῶς μεταβιβασθέντων καὶ περὶ τῶν ὑποβιβασθέντων εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων συνεπείᾳ ποινῆς.

Ἐν *Κίνᾳ* ἡ δουλεία ἀνεπτύχθη κυρίως κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν κατακτήσεων. Κατάργησις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας παρουσιάζεται διὰ πρώτην φορὰν ἐν Κίνᾳ ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Τσεοῦ κατὰ τὸν ΙΒ' π. Χ. αἰῶνα. Οἱ δοῦλοι ἀνήκοντες εἰς τὸ κράτος καὶ ὄχι εἰς ἰδιώτας εἶναι αἰχμάλωτοι ἢ κατάδικοι. Κατὰ κανόνα οἱ ἐπαναστάται καθίσταντο δοῦλοι τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ ἰδιωτικὴ δουλεία ἀνεπτύχθη βραδύτερον καὶ ἐτροφοδοτήθη ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων καὶ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομικῆς ἐξαθλιώσεως, ἡ ὁποία ἐξηνάγκαζε τοὺς πτωχοὺς νὰ πωλοῦν τὰ τέκνα των καὶ νὰ πωλοῦνται οἱ ἴδιοι. Οἱ ἐμφύλιοι ἐπίσης πόλεμοι συνεπήγοντο πολλάκις τὴν ὑποδούλωσιν μέ-

Digitized by Google

ρους τῆς ἡττηθείσης μερίδος. Ἡ πώλησις ἐλευθέρων ἀνθρώπων, μολονότι ἦτο ἀπηγορευμένη ὑπὸ τοῦ νομου, ἐγίνετο ἐν τούτοις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν· ἄλλως τε πάντοτε ἐπετρέπετο ἡ πώλησις τῶν τέκνων καὶ ἡ αὐτοπώλησις. Ἡ μοιχαλὶς γυνὴ καὶ ἀνήθικος κόρη καθίσταντο πρὸς τιμωρίαν δοῦλαι, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Χὰν περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ′ π. Χ αἰῶνος. Ὁ κύριος εἶχεν ἐπὶ τῶν δούλων ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἠδύνατο νὰ πωλήσῃ καὶ αὐτοὺς καὶ τὰ τέκνα των, χωρὶς τὴν παρέμβασιν τοῦ κράτους. Ὁ νόμος τοῦ Τὰνγκ ὅσις ἀπηλευθέρου πάντα δοῦλον, δημόσιον ἢ ἰδιωτικόν, φθάσαντα εἰς ἡλικίαν ἑξήκοντα ἐτῶν, ἦτο μᾶλλον μέσον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν ἀχρήστων πλέον δούλων, παρὰ εὐεργεσία. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι σπάνιαι ὁμαδικαὶ ἀπελευθερώσεις ἀκμαίων δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν δούλων. Αἱ συνθῆκαι ζωῆς τῶν δούλων ἦσαν ὁπωσδήποτε ἤπιαι. Νόμος τοῦ Κουανγκοὺ (33 μ. Χ.) ἔλεγε: «Μεταξὺ τῶν δημιουργημάτων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ εὐγενέστερον· οἱ φονεύοντες τοὺς δούλους των εἶναι ἔνοχοι· οἱ τολμῶντες νὰ τοὺς στιγματίσωσι διὰ πυρὸς θὰ τιμωρῶνται κατὰ τὸν νόμον, οἱ δὲ ἐστιγματισμένοι θ' ἀπελευθερώνωνται αὐτοδικαίως». Ὁ δοῦλος ἐν Κίνᾳ δὲν εἶναι πρᾶγμα, εἶναι πρόσωπον. Τὰ ἤθη εἶναι ἔτι ἠπιώτερα ἀπὸ τὸν νόμον. Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ παρ' ᾗ ὑπηρετεῖ ὁ δοῦλος, διάγει τὴν αὐτὴν σχεδὸν ζωήν, τὴν ὁποίαν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, διὰ τοῦτο καὶ οὐδεμία ἐξέγερσις δούλων σημειοῦται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κίνας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠμπόδισε τὴν δουλείαν ἐν Κίνᾳ νὰ προαχθῇ εἰς τὰς ἐπονειδίστους παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς καταχρήσεις, ἦτο ἡ δευτερεύουσα σημασία τὴν ὁποίαν εἶχεν αὕτη.

Εἰς τὰς μοναρχίας τῆς δυτικῆς Ἀσίας ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ὑπῆρξε πολὺ διαδεδομένος, διότι ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις ἦτο σχεδὸν μόνιμος ἐνταῦθα. Οἱ *Ἀσσύριοι* ἀπὸ κάθε ἐκστρατείαν των ἀπεκόμιζον χιλιάδας δούλων. Εἰς τὰς δεσποτικὰς ταύτας κοινωνίας ὁ δοῦλος κατ' οὐδὲν διέφερε τοῦ ὑποζυγίου, καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο δι' οἰκιακὰς κυρίως ὑπηρεσίας. Ἡ πολυγαμία προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν δούλων καὶ συμπληροῦται ὑπὸ τοῦ θεσμοῦ τῶν εὐνούχων, οἱ ὁποῖοι διαδραματίζουν πολλάκις σπουδαῖον ρόλον εἰς τὰς χώρας ταύτας. Παρὰ τοῖς λαοῖς τοῦ *Ἰρὰν* ἡ δουλεία δὲν ἀνεπτύχθη εἰμὴ κατόπιν συνεχοῦς ἐπαφῆς μὲ μᾶλλον πεπολιτισμένους λαούς. Ἐν τῇ Ζὲνδ-Ἀβέστᾳ μόλις ἀναφέρεται. Οἱ *Μῆδοι* ἔχουν δούλους εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἰσχυρῶν. Παραλλήλως πρὸς τὴν οἰκιακὴν δουλείαν φαίνεται ὅτι ἐγνώρισαν καὶ τὴν δουλοπαροικίαν. Οἱ *Πέρσαι*, οἱ ὁποῖοι συνήνωσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των ὅλα τὰ ἔθνη τῆς δυτικῆς Ἀσίας, δὲν μετέβαλον τὰ ἤθη. Εἰς τὰς κτηνοτροφικὰς κοινωνίας τῆς Σογδιανῆς καὶ τοῦ Ἰράν, εἰς τὰς ἀγροτικὰς κοινωνίας τῆς Βακτριανῆς, τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς τὰ μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Λυδίας, εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰς κτήσεις τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ τῶν ἀρχόντων, ἤκμαζεν ἡ δουλεία παραλλήλως πρὸς τὴν δουλοπαροικίαν. Ἡ ἀσιατικὴ ἐθιμοτυπία προϋποθέτει λεγεῶνας δούλων. Πρὸς τροφοδότησιν τῶν χαρεμίων διὰ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ πρὸς προμήθειαν εὐνούχων ἀναπτύσσεται μέγα καὶ νόμιμον ἐμπόριον. Ἐν *Βαβυλωνίᾳ* ἐπίσης ἀκμάζει ἡ δουλεία ὑπὸ συνθήκας παρομοίας σχεδὸν πρὸς τὰ ἑλληνικάς.

Παρ' *Ἑβραίοις* ἡ δουλεία ἐμφανίζεται ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πατριαρχῶν. Αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ὑπηρέται τοῦ οἴκου εἶναι δοῦλοι, μεταβιβαζόμενοι, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη ἰδιοκτησία, διὰ πωλήσεως, δωρήσεως καὶ κληρονομίας. Ὁ Ἀβραὰμ ἔχει δούλους γεννηθέντας ἐν τῷ οἴκῳ του καὶ δούλους ὠνητούς. Ὁ υἱός του Ἰσαὰκ τοὺς κληρονομεῖ μετὰ τῶν ποιμνίων τοῦ πατρός του. Ὁ Ἰωσὴφ πωλεῖται ἀντὶ εἴκοσιν ἀργυρῶν νομισμάτων εἰς Ἰσραηλίτας ἐμπόρους, οἱ ὁποῖοι τὸν μεταπωλοῦν ἐν Αἰγύπτῳ. Τὰ ἐκ δούλης ἀποκτώμενα τέκνα κυρίου τινὸς εἶναι ἴσα πρὸς τὰ ἄλλα τέκνα. Εἰς τὴν πατριαρχικὴν κοινωνίαν τῶν Ἑβραίων τὰ ἤθη ἦσαν ἁπλᾶ καὶ ἡ δουλεία ὄχι πολὺ σκληρά. Οἱ λεγόμενοι νόμοι τοῦ Μωϋσέως κανονίζουν τὰς συνθήκας ζωῆς τῶν δούλων. Κατ' αὐτοὺς ἀπαγορεύεται ἡ διατήρησις καὶ ὑποδούλωσις Χαναναίων καὶ Ἰσραηλιτῶν ἡττηθέντων ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ. Ἐν τούτοις ἡ δουλεία δὲν περιωρίσθη εἰς τοὺς ξένους. Ὁ πτωχὸς ἐδικαιοῦτο, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, νὰ πωλήσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰ τέκνα του. Ὁ κλέπτης ἐπίσης, ὁ μὴ δυνάμενος ν' ἀποδώσῃ τὸ πρόστιμον, καθίστατο δοῦλος. Κύριος φονεύων δοῦλον θανατοῦται· πληγώνων αὐτὸν ὑποχρεοῦται νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Αἰχμάλωτος κοινωνήσασα τῆς κλίνης ἐλευθέρου καθίσταται σύζυγός του· ἂν θέλῃ νὰ τὴν ἀποπέμψῃ ὁ κύριος, ὀφείλει νὰ τῆς ἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν. «Καὶ ἔσται ἐὰν μὴ θέλῃς αὐτήν, ἐξαποστελεῖς αὐτὴν ἐλευθέραν καὶ πράσει οὐ πραθήσεται ἀργυρίου» (Δευτερ. XXI, 14). Δοῦλος ὑπηρετήσας ἐπὶ ἑπταετίαν ἀποβαίνει ἐλεύθερος αὐτοδικαίως. Κατὰ τὰ Σάββατα ὁ δοῦλος ἀναπαύεται ὅπως καὶ ὁ κύριος. Δικαιοῦται ἐπίσης νὰ συγκροτήσῃ οἰκογένειαν.

Ἐν *Ἰνδίαις* ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας φέρεται δικαιολογημένος ἤδη εἰς παναρχαίας θρησκευτικὰς παραδόσεις. Ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Βράχμα, κατὰ τὴν ἰνδικὴν μυθολογίαν, ἐγένοντο ὅλαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις· ἡ τάξις τῶν δούλων (*σούντρας*) ἐγένετο ἐκ τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ, ἐνῷ ἡ τάξις τῶν βραχμάνων, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ὑπηρετοῦν αἱ λοιπαί, ἐκ τῆς κεφαλῆς. Οἱ σούντρας παντοῦ καὶ πάντοτε πρέπει νὰ λατρεύουν τοὺς βραχμᾶνας, ὡς εἶδος ἐπιγείων θεῶν, νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν καὶ ν' ἀγνοοῦν τὸ περιεχόμενον τῶν Βεδῶν ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Οἱ σούντρας οὐδέποτε δύνανται νὰ ἀπελευθερωθοῦν τῆς δουλείας κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Μανού, διότι αὕτη εἶναι κατάστασις φύσει ἐπιβληθεῖσα αὐτοῖς. Πᾶσα διαμαρτυρία ἢ προσπάθεια ἐξισώσεως πρέπει νὰ τιμωρῆται μὲ θάνατον. Παρὰ *Μουσουλμάνοις*, τέλος, ἡ δουλεία ὑφίσταται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ κοράνιον ἀπηγόρευσε τὴν δουλείαν διὰ τοὺς ὁμοθρήσκους, ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἔτυχεν αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς. Οὔτε ὁ Μωάμεθ οὔτε οἱ Χαλίφαι ὑπήγαγον εἰς δουλείαν τοὺς αἰχμαλώτους πολέμου. Οἱ μόνοι δοῦλοι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ ἰσλαμισμοῦ ἦσαν οἱ τῶν χαρεμίων, νέγροι κατ' ἐξοχήν, ἀγοραζόμενοι ἐν Ἀφρικῇ. Δουλοποίησις τῶν αἰχμαλώτων πολέμου ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν, ἐξ ἐπιδράσεως τῶν δυτικῶν λαῶν. Γενικῶς ὅμως εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος αἱ συνθῆκαι ζωῆς τῶν δούλων ἦσαν ἀρκετὰ ἤπιαι. Ἐκεῖ ὅπου ἡ κατάστασις ἦτο ἀφόρητος εἶναι αἱ βόρειαι μουσουλμανικαὶ χῶραι τῆς Ἀφρικῆς. Ἐνταῦθα ὑπῆρχον δοῦλοι λευκοὶ καὶ μαῦροι. Οἱ λευκοὶ ἦσαν λεία τῶν πολέμων καὶ κυρίως θύματα πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμάστισαν τὴν Μεσόγειον ἐπὶ αἰῶνας.

5. ***Ἡ δουλεία κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους.*** Κατὰ τὸν μεσαίωνα, παραλλήλως πρὸς τὴν δουλοπαροικίαν ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα μορφὴ ἐκμεταλλεύσεως, ἤδη ἀπὸ τῶν τελευταίων προχριστιανικῶν αἰώνων ἀντικαταστήσασα εἰς ὁλόκληρον τὸν ἀρχαῖον κόσμον τὸ καθεστὼς τῆς δουλείας, ἤκμαζε καὶ ἡ δουλεία παρὰ τοῖς διαφόροις βαρβάροις λαοῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιδράμει κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καταλύσαντες αὐτήν. Παρὰ Γερμανοῖς ἡ τάξις τῶν δούλων ἦτο πολυάριθμος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τακίτου τοὺς ἐχρησιμοποίουν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τοὺς μετεχειρίζοντο μετ' ἠπιότητος. Φαίνεται ὅτι οὗτοι προήρχοντο ἐκ τῶν αἰχμαλώτων πολέμου καὶ τῶν ὑποτεταγμένων φυλῶν. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐναντίον τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐπιδρομῆς των οἱ Γερμανοὶ εἶχον πολλοὺς δούλους διὰ τὰς ἀγροτικὰς καὶ τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας. Τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων ὠργανώθη καὶ ἔλαβε μεγίστην ἔκτασιν μετὰ τοὺς κατακτητικοὺς πολέμους τῶν Φράγκων καὶ τοῦ γερμανικοῦ βασιλείου ἐναντίον τῶν λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Οἱ μεταξὺ Ἔλβα καὶ Ὀδέρου Σλαῦοι, ὡς καὶ οἱ τῶν ὀχθῶν τῆς Βαλτικῆς, ἐπωλήθησαν κατὰ χιλιάδας ὡς δοῦλοι κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἐξ αὐτῶν προῆλθε καὶ ἡ λέξις ἡ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας δηλοῦσα τὸν δοῦλον (esclave, Sklave, slave, σκλάβος). Ἀπὸ τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος ἡ δουλεμπορία ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ καὶ νὰ κλείουν αἱ σχετικαὶ ἀγοραὶ τῆς Βαλτικῆς. Εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ἡ δουλεία παραλλήλως πρὸς τὴν δουλοπαροικίαν. Οἱ Μαυριτανοὶ τῆς Ἰσπανίας ἐπωλοῦντο ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Λυὼν τῆς ὁποίας διενηργεῖτο ἀκμαῖον δουλεμπόριον ὑπὸ Ἰουδαίων κατ' ἐξοχήν. Ἐν Ἰταλίᾳ κυριωτέρα ἀγορὰ δούλων ἦτο ἡ Ρώμη, ὅπου οἱ Ἐνετοὶ ἠγόραζον λευκούς, τοὺς ὁποίους μετεπώλουν εἰς τοὺς μουσουλμανικοὺς λαούς. Ἡ δουλεμπορία διήρκει ἐν Ἰσπανίᾳ μέχρι τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν συνεχῆ ἐπαφήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ χώρα αὕτη μὲ τοὺς Μουσουλμάνους. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἤδη ἐξερευνητικῆς του ἀποπείρας ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ὑπελόγιζεν ὡς μίαν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πηγῶν κέρδους, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ, τὸ ἐμπόριον δούλων ἐν δυτικαῖς Ἰνδίαις. Οἱ Ἰσπανοὶ μὲ τὴν αὐγὴν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἡ ὁποία ἐσήμανε τὴν ἐπέκτασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ νέου κόσμου καὶ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας, δὲν εἶχον παρὰ νὰ συνεχίσουν τὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν φιλοτίμως διεφύλαξαν, καὶ νὰ διοργανώσουν ἐπὶ νέων βάσεων τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ νέου πακτωλοῦ, ὁ ὁποῖος τοὺ προσεφέρετο εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἐγχρώμου ἀνθρωπότητος.

Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, ὅπως ἐξετέθη ἀνωτέρω, ὑπῆρξε θεσμὸς γεννηθεὶς φυσιολογικῶς ἐκ τῆς κρατούσης οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς παρ' οἷς ἤκμασε, καὶ διαδραματίσας σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν, ἐξηφανίσθη δὲ σὺν τῷ χρόνῳ, μεταμορφωθείς, προοδευτικῶς, εἰς δουλοπαροικίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἰσχύει καὶ προκειμένου περὶ τῆς τελευταίας μορφῆς τῆς δουλείας ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν εἰς τοὺς αὐτόχθονας λαούς, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ νέος οὗτος θεσμὸς ἐστηρίχθη ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς αὐθαιρεσίας καὶ τῆς κτηνωδίας τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Δύσεως καταχρωμένων τῆς δυνάμεώς των, καὶ ἔσχε τὴν πλέον ἐπονείδιστον καὶ ἀπάνθρωπον μορφὴν τὴν ὁποίαν ὑπεδύθη ποτὲ ἡ δουλεία. Ὑπῆρξε σκληρά, ἀσύστολος καὶ βαθύτατα ἀνήθικος ἐκμετάλλευσις ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπον καὶ ἐξακολουθεῖ οὐσιαστικῶς νὰ ὑφίσταται καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν Ἀφρικῇ πρὸς δόξαν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ἡ ἱστορικὴ ἀρχὴ τῆς νεωτέρας ταύτης μορφῆς τῆς δουλείας πρέπει ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὰ ἤθη τῶν Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλων, οἱ ὁποῖοι καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἐξηκολούθουν νὰ διενεργοῦν τὴν δουλεμπορίαν. Ὅταν οἱ Ἰσπανοὶ καὶ οἱ Πορτογάλοι κατέκτησαν τὰς διαφόρους χώρας τῆς Ἀμερικῆς, κατέστησαν δούλους τοὺς αὐτόχθονας, οἱ ὁποῖοι πολὺ ταχέως δεκατιζόμενοι ἐκ τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν κακουχιῶν ἐξεφυλίσθησαν καὶ ἀπώλεσαν πᾶσαν ἐκμεταλλεύσιμον ἱκανότητα καὶ διὰ τοῦτο πολὺ ταχέως ἔπαυσαν νὰ ἐνδιαφέρουν τοὺς Εὐρωπαίους κατακτητάς, οἱ ὁποῖοι ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των πρὸς τὴν Ἀφρικήν. Ἡ Ἀφρικὴ παρεῖχε ζωτικώτερον ἐκμεταλλεύσιμον ὑλικόν, τοὺς μαύρους, καὶ πρὸς τοῦτο ἐδημιουργήθη σχετικὴ θεωρία σχοῦσα καταπληκτικὴν διάδοσιν, καθ' ἣν ἡ μαύρη φυλὴ ἦτο φυλὴ κατωτέρα καὶ ἐκ φύσεως προωρισμένη νὰ ἐξυπηρετῇ τὴν λευκήν, τὴν ἐκλεκτὴν τοῦ (λευκοῦ) Θεοῦ φυλήν. Τῷ 1511 ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδος ἀπέκτησε μέγαν ἀριθμὸν δούλων, ἀγορασθέντων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Ἔκτοτε εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς μαύρης σαρκὸς ἀνεμίχθησαν κεφαλαιοῦχοι καὶ ἡγεμόνες, ὁ Κάρολος ὁ Ε′, ἡ Ἐλισάβετ καὶ ὁ ἀντίπαλός της Φίλιππος ὁ Β′, ὁ Κάρολος ὁ Β′ τῆς Ἀγγλίας, ὁ ὁποῖος καὶ πρῶτος ἔκοψε τὰς χρυσᾶς «γουϊνέας» ὡς νόμισμα τοῦ κράτους του διὰ νὰ τιμήσῃ τὸ ἐμπόριον τῶν μαύρων τῆς Γουϊνέας, ὁ Φίλιππος ὁ Ε′ τῆς Ἰσπανίας, ἡ βασίλισσα Ἄννα κλπ. Τὸ ἐμπόριον τῶν μαύρων δούλων ὑπῆρξεν ἀφορμὴ πολέμου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας, ἄλλου πολέμου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰσπανίας καὶ μετὰ τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης τὸ προνόμιόν του περιήρχετο ἀπὸ τὸ ἓν κράτος εἰς τὸ ἄλλο, ἕως ὅτου ἀπὸ τὸ ἓν κράτος εἰς τὸ ἄλλο, ἀπὸ τὴν Δανιμαρκίαν, ἡ ὁποία ἔδωκε τὸ σύνθημα τῷ 1802, ἕως τὴν Ἰσπανίαν, ἡ ὁποία τὸ ἐπραγματοποίησε τῷ 1820, ἡ δουλεμπορία τῶν μαύρων ἐκηρύχθη ἐκτὸς νόμου, χαρακτηρισθεῖσα ὡς λαθρεμπόριον. Ἀλλ' ἡ ἐκτὸς νόμου θέσις τῆς δουλεμπορίας δὲν ἔθεσε τέρμα εἰς αὐτὴν καὶ τὸν θεσμὸν τῆς δουλείας.

Οὐσιαστικὴ κατάργησις τῆς δουλείας ἐν Εὐρώπῃ μόλις κατὰ τὸ 1840 ἔγινε, ἐν δὲ Ρωσίᾳ τῷ 1861. Ἐν Ἀμερικῇ ἐξηκολούθουν νὰ ὑφίστανται μαῦροι δοῦλοι μέχρι τοῦ 1864, μολονότι, μετὰ τὸν χωριστικὸν πόλεμον (1732—1799), εἰς τὸ Σύνταγμα τῶν Ἡν. Πολιτειῶν εἶχε θεσπισθῆ ἡ «ἀπόλυτος ἰσότης τῶν πολιτῶν». Ἐν Κίνᾳ καὶ Νεπὰλ τῶν Ἰνδιῶν ἡ δουλεία ἠσκεῖτο καὶ ἀνεγνωρίζετο μέχρι πρό τινος, ὅταν δὲ τῷ 1927 κατηργήθη αὕτη ἐν Νεπάλ, οἱ χειραφετηθέντες δοῦλοι ἀνήρχοντο εἰς 60,000. Πολλαχοῦ τῆς Ἀφρικῆς ἐν ταῖς διαφόροις ἀποικίαις ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενος ὁ θεσμὸς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐκπολιτιστριῶν ἰμπεριαλιστικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, ὅπου δὲ ἔχει καταργηθῆ (ὅπως ἐν Σιέρρᾳ Λεώνῃ, Γουϊνέᾳ καὶ ἀλλαχοῦ), ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τῆς δουλοπαροικίας, κατ' οὐδὲν ἐβελτιώθη ἡ θέσις τῶν δυστυχῶν μαύρων, αἱ συνθῆκαι ζωῆς τῶν ὁποίων, ἐν πλήρει εἰκοστῷ αἰῶνι, ἀτιμάζουν τὸν ἀνθρώπινον πολιτισμὸν καὶ ἐξεγείρουν τὴν συνείδησιν παντὸς ἀνθρώπου, ὅταν οὗτος δὲν νομίζῃ ὅτι ἡ διαφορὰ τοῦ χρώματος τοῦ δέρματος δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀσκουμένην ἐπονείδιστον ἐκμετάλλευσιν ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *T. Clarkson*, History of the rise progress ad abolition of the African slave trade (1808).—*E. Biot*, Sur la condition des esclaves et des serviteurs gagés en Chine, ἐν «Journ. Asiat.» (Μάρτ. 1837).—*Τοῦ αὐτοῦ*, De l'abolition de l'esclavage ancien en Occident (Paris 1840).—*H. Wallon*, Histoire de l'esclavage dans l'antiquité (Paris 1847) τ. 3 (6′ ἐκδ. 1879). — *Bippart*, Die Sklaverei bei den Griechen ἐν «Deutsch Mus.» (1851) τ. Λ′ σ. 876. — *Desjardins*, L'esclavage dans l'antiquité (1857). — *Channing*, L'esclavage, γαλλ. μετ. *Laboulaye* (Paris 1857).—*P. Laroque*, L'esclavage chez les nations chrétiennes (Paris 1864) — *Schück*, Ueber die Sklaverei bei den Griechen (Breslau 1875). — *Tourmagne*, Histoire de l'esclavage ancien et moderne Paris 1880). — *Ebeling*, Die Sklaverei von den ältesten zeiten bis auf die Gegenvart (1889).—*F. Vollmann*. Ueber das Verhältniss der späteren Stoa zur Sklaverei im römischen Reich (1890).—*Ch. Letourneau*. L'évolution de l'esclavage.— *F. de Coulanges*, La cité antique.—*Foucart*, Mem. sur l'affranchissement des esciaves etc. ἐν «Arch d. Miss. scient.», II τ. 3 σ. 375.—*Ch. Letourneau*, La sociologie d'après l'éthnographie.—*W. Blair*, Inquiry into the state of slavery among the Romans. —*Du Bois*, Suppression of the African slave trade in the United - Stades (N. York 1896).—*L. Schmidt*, Ἡ ἠθικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἑλλ. μετ. *Δ. Ἰ. Ὀλυμπίου*, τ. 2 (Ἀθῆναι 1901) —*A. Puech*, Le christianisme primitif et la question sociale, ἐν συλλογῇ «Religions et Sociétés» (Paris 1905) σ. 40—74.—*P. Guirand*, Études économiques sur l'antiquité, 6′ ἐκδ. (Paris 1905).—*G. Glotz* Études sociales et juridiques sur l'antiquité grecque (Paris 1906).— *E. Ciccotti*, Le declin de l'esclavage antique, γαλλ. μετ. *G. Platon* (Paris 1910).—*G. Mayer*. Die Sklaverei in Altertum (Halle 1910).— *R. Milland* L'esclavage en Turquie (Paris 1912).— *P. Allard*. Les esclaves chrétiens, ε′ ἐκδ. (Paris 1913).— *L. Homo*, Problèmes sociaux de jadis et d'à present (Paris 1914).—*G. Glotz*,

Digitized by Google

Le travail dans la Grèce ancienne (Paris 1920).—*Π. Λαφάργκ*, Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἰδιοκτησίας, ἑλλ. μετ. *Ν. Δροσοπούλου* (Ἀθῆναι 1923).—*E. Cavaignac*, Population et capital dans le monde méditerranéen antique (Strasbourg 1923).—*Α. Μπογδάνωφ*, Ἁπλᾶ μαθήματα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης (1924).—*G. Sorel*, La ruine du monde antique (Paris 1925).—*F. Lot*, La fin du monde antique et le début du moyen âge (Paris 1927).

Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

—[ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Καλεῖται *δουλεία* τὸ ἐμπράγματον δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος, δι' οὗ ἀποκτᾶται μερικὴ ἐξουσία ἐπ' αὐτοῦ πρὸς ἐξυπηρέτησιν ὡρισμένου ἀκινήτου ἢ προσώπου. Ὠνομάσθη δὲ δουλεία τὸ δικαίωμα τοῦτο, διότι δι' αὐτοῦ δημιουργεῖται οἱονεὶ ὑπηρετική τις σχέσις, κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῆς καθιερώσεως τοῦ δικαιώματος τούτου ὑφίστατο ἡ διάκρισις μεταξὺ ἐλευθέρων ἀνθρώπων καὶ δούλων. Αἱ δουλεῖαι διαιροῦνται εἰς *πραγματικὰς* καὶ *προσωπικάς*. Αἱ πρῶται ἐξυπηρετοῦν ὡρισμένον ἀκίνητον, τὸ δεσπόζον. Αἱ δὲ δεύτεραι ἐξυπηρετοῦν ὡρισμένον πρόσωπον. Ἡ διάκρισις προκύπτει ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ σκοποῦ τῆς δουλείας. Ἀμφότερα ὅμως τὰ εἴδη τῶν δουλειῶν ἀφορῶσι τὴν χρησιμοποίησιν ἀλλοτρίου πράγματος ἐν τῷ νομικῷ τύπῳ τοῦ ἐμπραγμάτου δικαιώματος. Ἕνεκα δὲ τούτου ἡ δουλεία θέτει τὸν δικαιοῦχον εἰς σχέσιν μὲ τὸ πρᾶγμα ὅπερ βαρύνεται καὶ ἀσκεῖται κατὰ παντὸς διαταράσσοντος αὐτήν. Δὲν δύναται δὲ ἡ δουλεία νὰ συνίσταται εἰς πρᾶξιν. Ἤτοι ἡ δουλεία ὑποχρεοῖ τὸν νομέα τοῦ δουλεύοντος μόνον πρὸς ἀνοχὴν ἢ πρὸς τὸ μὴ ποιεῖν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρὸς τὸ πράττειν. Μοναδικὴν ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀποτελεῖ ἡ δουλεία τοῦ φέρειν βάρη, δι' ἧς ὁ νομεὺς τοῦ δουλεύοντος ἀκινήτου ὀφείλει νὰ διατηρῇ τὸ οἰκοδόμημα αὐτοῦ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε νὰ δύναται νὰ βαστάσῃ τὰ βάρη τοῦ δεσπόζοντος. Ἐπὶ τοῦ ἰδίου πράγματος εἶναι ἀδύνατος ἡ δουλεία. Ἡ δουλεία ἀποτελεῖ περιορισμὸν τῆς κυριότητος. Ἡ ἔκτασις δὲ τοῦ περιορισμοῦ τούτου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῆς δουλείας. Εἰς ὡρισμένας διὰ τοῦτο περιπτώσεις δυνατὸν εἶναι ὁ κύριος τοῦ δουλεύοντος πράγματος νὰ χορηγήσῃ καὶ εἰς ἄλλους δικαίωμα δουλείας. Δέον δ' ἡ δουλεία ν' ἀσκῆται ἀστικῶς (civiliter), ἤτοι πρεπόντως καὶ κατὰ τρόπον ὅσον δυνατὸν ὀλιγώτερον ἐπαχθῆ.

Ἐπὶ πραγματικῶν δουλειῶν κρατοῦσιν αἱ ἑξῆς ἀρχαί. Τὰ ἀκίνητα τὰ συνδεόμενα διὰ δουλείας πρέπει νὰ γειτνιάζωσι πρὸς ἄλληλα. Ἡ αἰτία τῆς δουλείας πρέπει νὰ εἶναι διηνεκής. Αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι εἶναι φύσις ἀδιαίρετος καὶ διὰ τοῦτο οὔτε ἀπόλλυνται, οὔτε κτῶνται κλασματικῶς.

Αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι διακρίνονται εἰς *θετικὰς* καὶ *ἀποθετικάς*. Καὶ θετικαὶ μὲν εἶναι αἱ ἐπιτρέπουσαι ἄμεσον φυσικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ δουλεύοντος, ἀποθετικαὶ δὲ αἱ ἀσκούμεναι δι' ἀπαγορεύσεως. Ἐπίσης αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι διακρίνονται εἰς *ἀγροτικὰς* καὶ *ἀστικάς*, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν συνδεομένων διὰ ταύτης κτημάτων. Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς *συνεχεῖς* καὶ *διαλειπούσας*. Αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι εἶναι ποικίλαι. Σημειοῦμεν τὰς κυριωτέρας κατηγορίας αὐτῶν: Αἱ περὶ τὴν οἰκοδομίαν (ἐμβολῆς δοκοῦ, ἐπιφορτισμοῦ), αἱ περὶ τὴν ἐκπομπὴν περιττωμάτων (δέχεσθαι τὰ ὄμβρια ὕδατα, εἴτε ἀκαθαρσίας δι' ὑπονόμου ἀποχετευομένας, εἴτε ἐκπεμπόμενον καπνόν), αἱ περὶ τὸν φωτισμὸν (τοῦ μὴ ὑψοῦν, τοῦ μὴ βλάπτειν τὴν ἄποψιν, τῶν παραθύρων κλπ.). Αἱ ἀνωτέρω κατατάσσονται εἰς τὰς ἀστικάς. Ἀγροτικαὶ δὲ εἶναι αἱ ὁδικαὶ (ἀτραποῦ, παρόδου, ὁδοῦ), αἱ ὑδατικαὶ (ὑδραγωγείου, ἐκροῆς, ἀντλήσεως), αἱ δουλεῖαι βοσκῆς κλπ.

Προσωπικαὶ δουλεῖαι εἶναι ἡ ἐπικαρπία, ἡ χρῆσις, ἡ οἴκησις καὶ αἱ ὑπηρεσίαι κτήνους ἢ δούλου (ἡ τελευταία αὕτη δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν σήμερον). Γενικῶς αἱ δουλεῖαι συνιστῶνται διὰ δικαιοπραξίας, χρησικτησίας, δικαστικῆς ἀποφάσεως καὶ δυνάμει τοῦ νόμου (νόμιμος ἐπικαρπία). Ἀπόλλυνται δὲ δι' ἀπωλείας τῶν ὅρων τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ἤτοι συνεπείᾳ τοῦ θανάτου τοῦ δικαιούχου ἐπὶ προσωπικῶν δουλειῶν ἢ καταστροφῆς τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἐπὶ πραγματικῶν, διὰ παραιτήσεως καὶ δι' ἀχρησίας.

Τὸ δικαίωμα τῆς δουλείας προστατεύεται διὰ τῆς περὶ ὁμολογήσεως ἀγωγῆς, δι' ἧς ὁ ἐνάγων ἀξιοῖ ὅτι ἔχει δουλείαν. Διὰ τῆς ἀρνητικῆς ἀγωγῆς ὁ ἐνάγων ἀξιοῖ ὅτι ὁ ἐναγόμενος δὲν ἔχει τὸ ὅπερ ἀντιποιεῖται δικαίωμα δουλείας. Ἐπίσης αἱ δουλεῖαι προστατεύονται δι' ὡρισμένων παραγγελμάτων (ὡς τὰ περὶ διαταράξεως καὶ βίας ἐπὶ προσωπικῶν δουλειῶν καὶ τὰ εἰδικὰ παραγγέλματα περὶ ἀτραποῦ, ὁδοῦ, ῥείθρων κλπ. ἐπὶ πραγματικῶν).

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν. Ἐν Ἑπτανήσῳ τὰ περὶ δουλειῶν ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ «πολιτικοῦ κώδικος τῶν Ἰονίων νήσων» (ἄρθρ. 464—591), ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ κώδικος (ἄρθρ. 391—503) καὶ ἐν Σάμῳ ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ κώδικος (ἄρθρ. 644—753). Νεώτεροι νόμοι ἀφορῶντες τὸ δικαίωμα τῆς δουλείας εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ νόμος ΤΗ' τοῦ 1856 ἄρθρον 1, κατὰ τὸ ὁποῖον «μεταγράφονται εἰς τὸ γραφεῖον τῶν ὑποθηκῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ ἀκίνητα, αἱ μεταξὺ ζώντων πράξεις, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν προικοσυμφώνων, αἱ ἀντικείμενον ἔχουσαι: σύστασιν οἱασδήποτε δουλείας, παραίτησιν τοιούτων δικαιωμάτων, αἱ παντὸς εἴδους κατακυρώσεις τῶν προειρημένων δικαιωμάτων καὶ αἱ δικαστικαὶ περὶ διανομῆς αὐτῶν ἐκθέσεις». Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου 587 τοῦ 1915 περὶ λατομείων «τὸ δικαίωμα τῆς κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ἐκμεταλλεύσεως τῶν μεταλλείων ἀνήκει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ ἐδάφους. Διὰ συμβάσεως συντασσομένης διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου, δύναται ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους νὰ συστήσῃ πραγματικὴν δουλείαν λατομίας ὑπὲρ τρίτου. Ἐλλείψει ἄλλης συμφωνίας ἡ δουλεία αὕτη περιέχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐξορύξεως λίθων, τῆς ἐν τῷ κτήματι ἀποθέσεως τῆς λατύπης καὶ τῆς διὰ τοῦ κτήματος διόδου πρὸς ἀποκόμισιν τῶν προϊόντων. Ἡ δουλεία λατομίας εἶναι δεκτικὴ μεταβιβάσεως καὶ ὑποθηκεύσεως». Ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρον 9 τοῦ Ν. διατάγματος τοῦ 1923 «Περὶ σχεδίων πόλεων, κωμῶν καὶ συνοικισμῶν τοῦ κράτους καὶ οἰκοδομῆς αὐτῶν», ἐπιτρέπεται ἡ ἐπιβολὴ οἱωνδήποτε ὅρων κατὰ τὰς ἐν γένει ἐργασίας δομήσεως καὶ περιορισμῶν ἐπὶ τῶν οἰκοπέδων καὶ οἰκοδομῶν, καθοριζομένων διὰ διαταγμάτων κανονιζόντων, πλὴν τῶν ἄλλων, «τὰς ἐν γένει δουλείας φωτισμοῦ καὶ ἀερισμοῦ τῶν κτιρίων καὶ τῶν ἀκαλύπτων χώρων τῶν οἰκοπέδων καὶ τοὺς ἐντὸς τῶν ἰδιοκτησιῶν κοινοὺς ἐλευθέρους χώρους καὶ τὰς δουλείας χρήσεως αὐτῶν».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ συστήματα τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου τῶν Ἑλλήνων νομοδιδασκάλων *Οἰκονομίδου, Καλλιγᾶ, Παπαρρηγοπούλου*, καὶ τὸ «Δίκαιον» τῶν Πανδεκτῶν *Dernburg*.

Ε. Ι. ΜΑΛΑΙΝΟΣ

—**δουλεία** *διεθνὴς* (servitude internationale) [*Διεθν. Δίκ.*] βλ. λ. διεθνὴς *δουλεία*.

δουλειά (ἡ)· δημοτ. (δισυλλάβως), ἔργον, ἐργασία, ἐνασχόλησις: «σκοτώθηκε ἀπὸ τὴ δουλειά», «ἔχω πολλὲς δουλειές, δὲν ἀδειάζω», «εἶμαι χωρὶς δουλειά» μένω ἄεργος· || «ἄνθρωπος τῆς δουλειᾶς» φιλόπονος· || παροιμ. «ἡ πολλὴ δουλειὰ τρώει τὸν ἀφέντη» ὅτι ὁ πέρα τοῦ δέοντος ἐργαζόμενος φθείρει τὴν ὑγείαν του· «ράβε ξήλωνε δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ λείπῃ». «μιανῆς στιγμῆς δουλειά, ἑνοῦ χρόνου ἀναποδιά» || διαρκὴς ἐνασχόλησις, ἐπάγγελμα, ἐπιτήδευμα: «τί δουλειὰ κάμνει; —ξυλουργός», «τὸ 'χανε δουλειά, νὰ βρίζῃ ὅλον τὸν κόσμο»· || φρ. «κάμνω δουλειά» συντελῶ ἔργον, καὶ παθ. «γίνεται δουλειά» συντελεῖται ἔργον, «κάμνει καλὴ δουλειά», «καθένας τὴ δουλειά του θέλει νὰ κάμῃ». «μὲ τὸ σταμιὸ δουλειὰ δὲ γίνεται»· || «κάμε δουλειά σου», «κοίταξε —, γύρευε —, πήγαινε 'ς τὴ δουλειά σου» λέγεται συμβουλευτικῶς ἢ περιφρονητικῶς πρὸς ἄνθρωπον ἀναμιγνυόμενον εἰς ἀλλότρια πράγματα· || γενικῶς, ὑπόθεσις, σκοπός, προσπάθεια, κάθε τι τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὸν ἄνθρωπον εἴτε ὡς διαρκὴς ἀπασχόλησις καὶ ἐπάγγελμα, εἴτε ὡς προσωρινὴ καὶ παρεμπίπτουσα: «εἶχε μιὰ καλὴ δουλειὰ καὶ τὴν ἄφησε», «πῶς πάει ἡ δουλειά;», «ἡ δουλειὰ πάει πρίμα», «τελείωσε ἡ δουλειά, τὰ φτειάσαμε» οἷον περὶ συνοικεσίου, περὶ ἀγορᾶς ἢ πωλήσεως, περὶ ἀναλήψεως ἐργασίας κττ. «τί δουλειὰ ἔχεις ἐδῶ;», πρὸς ποῖον σκοπὸν ἦλθες; || μετὰ τῆς κτητικῆς ἀντωνυμίας ἢ γενικῆς τοῦ προσώπου, ἔργον, μέλημα: «αὐτὸ εἶναι δική μου δουλειά», «πῶς θὰ γίνῃ ἡ ἀγωγὴ εἶναι δουλειὰ τοῦ δικηγόρου»· || πράγματα, ἐνοχλήσεις: «μὴ μοῦ ἀνοίγῃς δουλειές», «μοῦ σκάρωσε κάτι δουλειὲς ποῦ δὲ λέγονται».

Β. Φ.

δουλειανοὶ (οἱ) [*Θρησκ.*]. Αἵρεσις ἐν τῇ αἱρέσει τῶν Ἀρειανῶν, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ὑπό τινος *Δουλείου* ἐξ Ἀλεξανδρείας. Συχνάκις *δουλειανοὶ* καλοῦνται ἀδιακρίτως πάντες οἱ Ἀρειανοί.

δούλεμα (τό), γεν. —*ατος*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δουλεύω*, κατεργασία, ἐξεργασία: «καλὸ—, κακὸ δούλεμα», «θέλει δούλεμα ἡ ζύμη»· || ἐπεξεργασία, ἐπιμέλεια περὶ τὰς λεπτομερείας: «τὸ βιβλίον—, τὸ δρᾶμα—, τὸ ποίημα θέλει ἀκόμη δούλεμα»· || καθόλου, ἐπὶ πάσης γεωργικῆς ἐργασίας: «τοῦ 'καμε καλὸ δούλεμα τοῦ χωραφιοῦ» καλὴ δουλειά.

δουλεμένος, —*η*, —*ο*· παθ. μετχ. τοῦ δουλεύω (βλ. λ.).

δουλεμπορία (ἡ) ἢ *δουλεμπόριον* (τό)· τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων· ἡ ἀνταλλαγὴ ἀνθρώπων ἐστερημένων τῆς προσωπικῆς των ἐλευθερίας.

—[*Ἐγκυκλ.*] Βλ. λ. δουλεία.

—[*Διεθν. Δίκ.*] Ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ τὸ *ἐμπόριον τῶν δούλων* ἐνέχει σήμερον ἱστορικὴν μᾶλλον σημασίαν, λόγῳ τῆς καταργήσεως αὐτοῦ ἐν ἁπάσαις σχεδὸν ταῖς συγχρόνοις πολιτείαις. Ὡς ἐμπόριον δούλων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρῆται πᾶν ἐμπόριον ἀνθρώπων, ἂν καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν «ἐμπόριον ἀνθρώπων» περιλαμβάνεται καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἔννοια τοῦ δούλου ἔχει καταπέσει εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος (res). Ἀπὸ ἀπόψεως δὲ Διεθνοῦς δικαίου τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων ἐνδιαφέρει ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν τοῦτο, περισταλὲν κατ' ἀρχὰς σημαντικῶς, ἐξεφυλίσθη κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν σχεδὸν ἐντελῶς.

Ἡ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς αἰσθητὴ ἀνάγκη ἐξασφαλίσεως ἐργατικῶν χειρῶν, ὤθησε πάντα σχεδὸν τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν διὰ μεταφορᾶς μαύρων ἐκ τῶν διαφόρων παραλίων τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ ἰδίως τῆς Ἀφρικῆ ἱκανοποίησιν τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν, πρᾶγμα ὅπερ πολλάκις εἶχε καθιερωθῆ καὶ μάλιστα μονοπωλιακῶς ὑπὲρ ὡρισμένης ἑταιρείας, ἥτις ἐξεύρισκεν ὁλονὲν νέον ἀριθμὸν μαύρων, ἐπώλει δὲ τούτους κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὴν ὑπάρχουσαν ἔλλειψιν χειρῶν. Ἡ κατὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν δούλων προκληθεῖσα ἀντίδρασις ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν ἣν ἤσκησεν ἡ σχολὴ τοῦ Φυσικοῦ δικαίου, ἔν τινι δὲ βαθμῷ καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐνεφάνη, καὶ δὴ τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὴν πρώτην ἐπίσημον ἀποδοκιμαστικὴν πρᾶξιν κατὰ τοῦ διενεργουμένου ἐμπορίου τῶν δούλων ἀποτελεῖ ἡ ὑπ' ἀριθμ. XV ἐν παραρτήματι τῆς παρὰ τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης συνομολογηθείσης συνθήκῃ προσαρτηθεῖσα πρᾶξις ἢ μᾶλλον διακήρυξις, γνωστὴ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Déclaration relative à l'abolition de la traite des nègres d'Afrique ou du commerce des esclaves», τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ παρὰ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Ἀκυϊσγράνου καταδίκη καὶ αἱ κατὰ τὸ Συνέδριον τῆς Βερώνας ληφθεῖσαι σχετικῶς ἀποφάσεις καὶ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῆς ἐν ἔτει 1815 συνομολογηθείσης δευτέρας συνθήκης τῶν Παρισίων. Ὅσον καὶ ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δυσχερὴς ἀπέβαινεν ἡ συνομολόγησις γενικῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν συνθήκης, δι' ἧς ν' ἀπαγορεύεται τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως πολλῶν τούτων, ἐν τούτοις ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ἐπετεύχθη ἡ συνομολόγησις μεμονωμένων μετά τινων πολιτισμένων καὶ μὴ πολιτειῶν συνθηκῶν, δι' ὧν ἀπηγορεύετο τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων. Τὰς τοιαύτας συνθήκας κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν εὑρίσκει τις δημοσιευομένας ἐν τῇ γνωστῇ συλλογῇ τοῦ Martens καὶ Cussy (τόμ. V σ. 436 ἑπ.). Διὰ τῶν συνθηκῶν τούτων, αἵτινες ἐν ταῖς λεπτομερείαις πολλάκις διαφέρουσιν, ἐπετρέπετο εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν συμβαλλομένων πολιτειῶν κατ' ἀμοιβαιότητα τὸ δικαίωμα τῆς ἐρεύνης ἐπὶ τῶν μικρῶν ἰδίως πλοίων, δι' ὧν συνήθως διενηργεῖτο τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, τῆς ἑτέρας τῶν συμβαλλομένων πολιτειῶν, σαφῶς καθοριζομένων τῶν θέσεων καθ' ἃς θὰ συνελαμβάνοντο πλέοντα. Σπουδαιοτέρα τῶν τοιούτων συνθηκῶν τυγχάνει ἡ μεταξὺ τῶν Μεγάλων δυνάμεων συνομολογηθεῖσα τῇ 20 Δεκεμβρίου 1841 συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο ἀμοιβαίως μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων κρατῶν τὸ ἐπὶ τῶν πλοίων τῶν ἄλλων δικαίωμα ἐρεύνης παρὰ τῶν πολεμικῶν αὐτῶν πλοίων καὶ ἐπὶ πλοίων μόνον ἐμπορικῶν, μὲ τὴν ρητὴν ὑποχρέωσιν ὅπως τὰ διενεργοῦντα ἐμπόριον δούλων πρόσωπα διώκωνται ποινικῶς. Ἀλλὰ τὸ ἰδιαζόντως χαρακτηριστικὸν πασῶν τῶν τοιούτων συνθηκῶν τυγχάνει, ὅτι δι' αὐτῶν ἐπεδιώκετο ἡ περιστολὴ τοῦ διενεργουμένου ἐμπορίου τῶν δούλων ἀπὸ τῶν ἀφρικανικῶν ἀκτῶν εἰς τὴν Ἀμερικήν. Διὰ τῶν βραδύτερον μεταξὺ τῶν διαφόρων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς συνομολογηθεισῶν συνθηκῶν καὶ τῆς διὰ τῆς νομοθεσίας αὐτῶν ἀπαγορεύσεως τοῦ τοιούτου ἐμπορίου, αἱ μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων συνομολογηθεῖσαι συνθῆκαι ἀπώλεσαν πᾶσαν οὐσιαστικὴν ἀξίαν.

Καταπολεμηθέντος οὕτω πως τοῦ διὰ θαλάσσης διενεργουμένου ἐμπορίου τῶν δούλων, προεῖχεν ἤδη ἡ καταπολέμησις καὶ περιστολὴ τοῦ διὰ ξηρᾶς διενεργουμένου τοιούτου, πρὸς ὃ ἐστράφη ἄμεσος ἡ προσοχὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων· ἡ τοιαύτη προσπάθεια ἀπέληξεν εἰς τὴν ἀπὸ 2 Αὐγούστου 1890 «Γενικὴν Πρᾶξιν» τῶν Βρυξελλῶν (ἐνῷ προηγουμένως ἤδη ἐν ἄρθρῳ 9 τῆς περὶ Κογγὸ Βερολινείου συνθήκης τοῦ 1885 εἶχε ρητῶς ὁρισθῆ ὅτι «ἀπαγορεύεται τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων καὶ αἱ διὰ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης διενεργούμεναι σχετικῶς πράξεις») τῶν συμβληθεισῶν Δυνάμεων ἀναλαβουσῶν τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως διὰ παντὸς μέσου, ὅπερ θὰ ἠδύναντο νὰ διαθέσωσιν ἀπαγορεύσωσιν ὅπως ἡ χώρα τοῦ Κογγὸ χρησιμοποιῆται «εἴτε ὡς ἀγορά, εἴτε ὡς διαμετακομιστικὴ ὁδὸς τοῦ ἐμπορίου τῶν δούλων».

Διὰ τῆς «Γενικῆς Πράξεως» τῶν Βρυξελλῶν ἐπετεύχθη ἡ κωδικοποίησις, οὕτως εἰπεῖν, πάντων τῶν ἕως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θεσπισθέντων διεθνῶν κανόνων κατὰ τοῦ διενεργουμένου ἐμπορίου τῶν δούλων, ἴσχυσε δ' αὕτη μέχρι τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν συμβληθεισῶν δι' αὐτῆς πολιτειῶν κατὰ τὴν μεταξὺ τοῦ 1914—1919 διαρρεύσασαν ἐποχήν. Ἡ «Γενικὴ Πρᾶξις» διακρίνει μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων κρατῶν ἐκεῖνα, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ διεξαγάγωσι τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, καὶ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διενεργηθῇ τὸ τοιοῦτον ἐμπόριον. Πρὸς καταπολέμησιν μάλιστα τοῦ ἐμπορίου τῶν δούλων καθωρίζετο ἡ λῆψις διαφόρων μέτρων στρατιωτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ ποινικῆς φύσεως, ὡς λ. χ. ἡ ἵδρυσις στρατιωτικῶν σταθμῶν, ἡ διάνοιξις ὁδῶν κλπ. Αἱ ποινικαὶ ρῆτραι ἀφεώρων: α' τοὺς ὀργανωτὰς (organisateurs) καὶ τοὺς «coopérateurs des chasses à l'homme», β) πᾶν ἄτομον συμμετέ-

Digitized by Google

χον «à la capture des esclaves par violence», γ) τὸν εὐνουχισμόν, δ) τοὺς συνοδοὺς τῶν δούλων καὶ μεταφέροντας τούτους, ε) τοὺς ἐμπόρους δούλων, στ) «les co uteurs et les complices» Αἱ συμβαλλόμεναι Δυνάμεις ὑπεχρεοῦντο ἐπὶ πλέον νὰ διώκωσι ποινικῶς τὴν διενεργουμένην μεταφορὰν ὅπλων καὶ ἄλλων πολεμεφοδίων. Ἐπὶ τούτοις ἡ «Γενικὴ Πρᾶξις» προέβλεπε καὶ περὶ τῶν περιπτώσεων ἀπελευθερώσεως δούλων καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τὰς πατρίδας των κλπ.

Ἀνάλογα ἦσαν καὶ τὰ διὰ τῆς ὡς ἄνω «Γενικῆς Πράξεως» τῶν Βρυξελλῶν ληφθέντα μέτρα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ διὰ θαλάσσης διενεργουμένου ἐμπορίου τῶν δούλων, περὶ ὧν λεπτομερέστερον διαλαμβάνουσιν αἱ εἰδικαὶ συνθῆκαι, αἵτινες συνωμολογήθησαν μεταξὺ τῶν πολιτειῶν κατ' ἰδίαν, καὶ δι' ὧν ἀνεγνωρίζετο ἀμοιβαίως τὸ τῆς ἐρεύνης δικαίωμα ἐπὶ πλοίων χωρητικότητος κατωτέρας τῶν 500 τόννων, διαπλεόντων ὡρισμένας θαλάσσας, τῶν πολεμικῶν πλοίων ἑκάστης δυνάμεως δικαιουμένων νὰ ἐλέγχωσι τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα τοῦ κατὰ τὸν πλοῦν αὐτῶν συναντωμένου πλοίου. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν διά τινος πλοίου διενηργεῖτο ἐμπόριον δούλων, ἔδει νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὸν πλησιέστερον λιμένα τῆς πολιτείας ἧς τὴν σημαίαν ἔφερεν, ὁπότε, ἀποδεικνυομένου ὅτι διὰ τοῦ ἐν λόγῳ πλοίου διενηργεῖτο ἐμπόριον δούλων, ἐδιώκετο τὸ πλήρωμα ποινικῶς, τὸ δὲ πλοῖον κατεκυροῦτο ὡς λεία εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ συλλαβόντος κράτους.

Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, παρὰ τὰς λοιπὰς μεταξὺ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ τῆς Γερμανίας συνομολογηθείσας συλλογικὰς συνθήκας, αἵτινες δυνάμει τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἐπανῆλθον ἐν ἰσχύϊ, ἡ «Γενικὴ Πρᾶξις» τῶν Βρυξελλῶν ἐξῃρέθη, ὡρίσθη ὅμως ἐν τῷ 126 ἄρθρῳ αὐτῆς ὅτι ἡ Γερμανία «ὑποχρεοῦται ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ σεβασθῇ τὰς συνθήκας.... τὰς ἀφορώσας τὸ ἐμπόριον τῶν ὅπλων, τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὡς καὶ τῶν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βρυξελλῶν τῆς 2 Αὐγούστου 1890 προβλεπομένων εἰδῶν». Ὀλίγον δὲ βραδύτερον τῆς συνομολογήσεως τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. συνωμολογήθησαν τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1919 ἐν Ἁγίῳ Γερμανῷ τρεῖς συνθῆκαι μεταξὺ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, τοῦ Βελγίου, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Πορτογαλίας καὶ τῆς Ἰαπωνίας (τῆς τελευταίας ταύτης τὸ πρῶτον ἤδη ἀναμιγνυομένης εἰς ζητήματα ἀφορῶντα τὴν Ἀφρικήν), διὰ τῶν ὁποίων, καταργουμένης τῆς ἰσχύος τῆς «Γενικῆς Πράξεως» τῶν Βρυξελλῶν, διετυποῦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἀσφαλίσεως τῆς «suppression complète de l'esclavage sous toutes ses formes et de la traite des noirs sur terre et sur mer» Ἐπὶ ἐνδεχομένων νὰ προκύψωσι διαφωνιῶν ὁρίζεται ὅτι ἀποφαίνεται Διαιτητικὸν Δικαστήριον κατὰ τὰ παρὰ τοῦ Συμφώνου τῆς Κ. Τ. Ε. ὁριζόμενα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Martitz*, «Das internationale System zur Unterdrückung des afrikanischen Sklavenhandels in seinem jentigen Bestande» ἐν τῇ Archiv. für offentliches Recht τ. I σ. 3 ἑπ. — *Sarrien*, La traite des nègres et le droit de visite au cours du XIX siècle 1910.—*Scherling*, Die Bekämpfung von Sklavenraub und Sklavenhandel seit Aufang des Jahrhunderts 1897. — *Kaysel*, Die Gesetzgebung des afrikanischen Sklavenhandels 1905. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

δουλεμπορικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐμπορίαν τῶν δούλων: «πρακτορεῖον δουλεμπορικόν».

— **δουλεμπορικὸν** (τό), ἐνν. *πλοῖον* [*Ναυτ.*]. Πλοῖον εἰδικὸν (γαλλ. navire négrier, ἀγγλ. slave-ship) πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐμπορίου, διὰ τὴν μεταφορὰν δούλων ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς αἰχμαλωσίας των (τὰς ἀκτὰς τῆς Γουϊνέας ἰδίως) εἰς τοὺς τό-

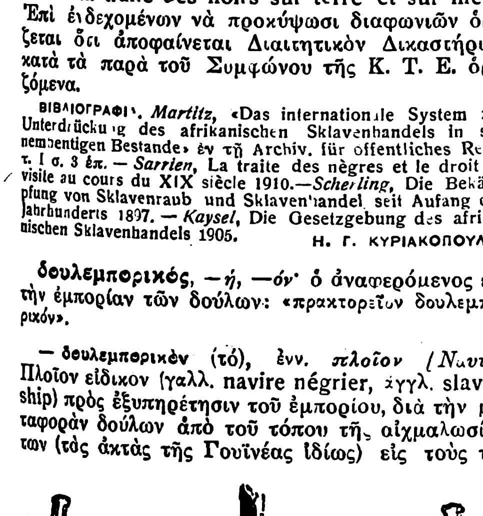

Ἐγκαρσία τομὴ δουλεμπορικοῦ σκάφους.
(Πρὸς τὰ κάτω, τὸ κῦτος, πρὸς τὰ ἄνω τὸ χθαμαλὸν ὑπόφραγμα (κορυδοῦμος), ἐντὸς τοῦ ὁποίου στιβαζόμενοι οἱ μαῦροι ἀπέθνησκον ἐκ λοιμωδῶν νόσων ἀναπτυσσομένων ὑπὸ τῆς ἀκαθαρσίας καὶ ἐλλείψεως ἀερισμοῦ.)

πους τῶν ἀγορῶν, εἰς ἃς οὗτοι ἐπωλοῦντο. Τῆς Ἀγγλίας τῷ 1807, τῆς Γαλλίας καὶ τῶν ἄλλων κρατῶν ὀλίγον βραδύτερον, θεσάντων ἐκτὸς νόμου τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, παρὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ὑποστάσεως τῆς δουλείας, τῆς δὲ συνθήκης τοῦ *Γκὲντ* ἐπιβαλούσης εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς τὴν καταδίωξιν τῶν δουλεμπορικῶν πλοίων, ἡ ναυπηγία ἐπέτυχε τύπον πλοίων ἀβαθῶν μὲ δυσαναλόγως μεγάλην ἱστιοφορίαν, ἱκανῶν δὲ ὅπως διαφεύγωσι, μὴ καταφθανόμενα ὑπὸ τῶν μεγάλων καρκούρων τῆς περιπολίας. Αἱ τοιαῦται ναυτικαὶ τῶν δουλεμπορικῶν πλοίων ἀρεταὶ ἐπετυγχάνοντο εἰς βάρος τοῦ, διὰ τὸ «ξύλον τοῦ ἐβένου» (ὡς ἀπεκάλουν τὸ φορτίον των οἱ δουλέμποροι πλοίαρχοι εἰς τὸ ἀργκό των) ἀναπνευσίμου ἀέρος. Διότι ἠδιαφόρουν οὗτοι διὰ τοὺς πυκνοὺς θανάτους τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων πλασμάτων, ὑπολογίζοντες ὅτι ὅσον ὀλίγοι καὶ ἂν ἐπέζων, θὰ ἦσαν ἀρκετοὶ διὰ νὰ ἀφήσουν μεγάλα κέρδη. Αἱ ἀκταί, αἵτινες ὑπεδέχοντο τοὺς κατάπλους τοιούτων πλοίων ὡς ἐμπορικὰς ἐπιτυχίας, ἦσαν ἰδίως αἱ τῆς Κούβας, τῆς Βραζιλίας καὶ ἐνίων τῶν νοτίων πολιτειῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δουλέμπορος (ὁ)· ὁ ἔμπορος τῶν δούλων.

Δουλετσάχ. Πέρσης ποιητής· βλ. Ντουλετσάχ.

δούλευσις, *—εως* (ἡ)· λέγεται μόνον εἰς τὸν δημοτ. τύπον *δούλεψη*· ἡ ἀμοιβὴ τοῦ δουλεύοντος, τοῦ ἐργαζομένου, ὁ ἐπὶ γενομένῃ ἐργασίᾳ μισθός: «θέλω τὴ δούλεψή μου», «μοῦ 'φαγε τὴ δούλεψη»· || ἐκδούλευσις, ὑπηρεσία, ἐξυπηρέτησις, ἰδίως εἰρων.: «μὴ μᾶς τὸ περνᾷς γιὰ δούλεψη γιατὶ μᾶς δάνεισες λίγα χρήματα», «θέλει νὰ μοῦ πουλήσῃ δούλεψη».

δουλευτὴς (ὁ), θηλ. *δουλεύτρα*, οὐδ. *δουλευτάδικο* (ἀπὸ τοῦ πληθ. *δουλευτᾶδες*)· ὁ ἐργαζόμενος, ὁ ἀπὸ τῆς προσωπικῆς του ἐργασίας ἀποζῶν, ὁ ἀποχειροβίωτος, ἐργάτης: «τί δουλειὰ κάμνει;—δουλευτὴς εἶναι»· παροιμ. «τὸ δουλευτή σου πλήρωνε καὶ ψυχικὸ μὴν κάμῃς»· ὅτι τὸ μεγαλύτερο ψυχικὸ εἶναι νὰ πληρώνωμεν ἐπαρκῶς τοὺς ἐργάτας μας· || ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐργασίαν, ὁ μὴ ἀποφεύγων αὐτήν. φιλόπονος, φίλεργος, ἀντίθ. *ἀκαμάτης*· παροιμ. «ἀφέντης εἶν' ὁ δουλευτής, κι' οἱ ἀκαμάτες σκλάβοι», «ὁ δουλευτὴς ποτέ του δὲν πεινάει».

δουλεύω, *ἀόρ. ἐδούλευσα — ἐδουλεύθην, παρακ.* παθ μετχ. *(δε)δουλευμένος*· εἶμαι δοῦλος, ὑπόδουλος, ὑποτεταγμένος, ἀντίθ *ἄρχω δεσπόζω*: «ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐδούλευον εἰς τοὺς Τούρκους»· || μεταφ. «οἱ δουλεύοντες τῇ γαστρί, —ταῖς ἡδοναῖς», «δουλεύει τῷ Σατανᾷ» || ἐργάζομαι, ἀσχολοῦμαι περί τι: «δουλεύω 'ς τὸ ἀμπέλι,—'ς τὸ χωράφι,—'ς τὸ βουνό», παροιμ. «δούλευε τσαπάκι μου κατὰ τὴν πληρωμή σου» ὅτι ὁ ἐργάτης ἀποδίδει ἀναλόγως τῆς ἀμοιβῆς τὴν ὁποίαν λαμβάνει· «ὅσο θέλεις δούλευε, ὅσο θέλει ὁ θεὸς σοῦ δίνει»· || «δουλεύει σὰ σκυλλί» πιστῶς καὶ ἀγρύπνως· || μετὰ προσδιορισμοῦ τοῦ προσώπου ἐργάζομαι παρά τινι: «σοῦ δούλεψα δέκα χρόνια» ἢ «σὲ δούλεψα..» εἰργάσθην παρὰ σοὶ ἐπὶ δέκα ἔτη, «τοῦ δουλεύει μπιστά,—σὰ σκλάβος» παροιμ. «δούλευά σου κι' ἤτρωγα, φχαριστῶ τὰ χέρια μου» ὅτι εὐγνωμοσύνην ὀφείλω οὐχὶ εἰς τὸν ἐργοδότην, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν μου ἱκανότητα· || ἐξεργάζομαί τι, καταρτίζω ἐπιμελῶς; «δουλεύω τὸ βιβλίο,—τὸ μάρμαρο,—τὴν εἰκόνα κττ.», «δουλεμένο δρᾶμα,—ποίημα κττ.» ἐξειργασμένον, τελειωμένον· || «δουλεύω τὸν πηλό,—τὴ ζύμη» δηλαδὴ πρὸς τελείαν ζύμωσιν· || λειτουργῶ, εὑρίσκομαι ἐν ἐνεργείᾳ, ἐν δράσει: «δουλεύει τὸ ὡρολόγι», «ἡ μηχανὴ δὲ δουλεύει καλά», «δουλεύει τὸ μαγαζὶ» εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ, ἀποδίδει κέρδη· || «δουλεύει ἡ πληγή» πυορροεῖ· || «δεδουλευμένος τόκος,—μισθὸς» ὁ ἤδη ὀφειλόμενος διὰ συντελεσθεῖσαν χρῆσιν, «δουλεμένα μεροκάματα» ἡμερήσιαι ἐργασίαι συντελεσθεῖσαι. Β. Φ.

— [*Ναυτ.*] Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας γλώσσῃ ὁ ὅρος *δουλεύω τὸ παννὶ* σημαίνει «ἐπιτρέπω τὰ ἱστία τῷ ἀνέμῳ» (γαλλ. faire porter ἢ faire servir, ἀγγλ. to fill the sails, Ναυτ. Ὀνομ. ἄρθ 828 καὶ 892), ἤτοι εὐθειάζω τὰ ἱστία καταλλήλως, ὅπως δέχωνται καλῶς τὸν ἄνεμον. Τὸ κέλευμα, εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν: «δούλευέ τα». Σ. Ε. Λ.

Δούλης, *Δημήτριος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ (18?5—1928), προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ὑπαξιωματικῶν, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Συμμετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897, τῶν δὲ Βαλκανικῶν πολέμων 1912—1913 ὡς διοικητὴς τάγματος. Τῷ 1914, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου καὶ διατελῶν διοικητὴς τοῦ ἐν Χιμάρᾳ συντάγματος πεζικοῦ, ἀνέλαβε, κατόπιν προσκλήσεως ἐκ μέρους τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος, τὸ ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν τῆς αὐτονόμου Βορείου Ἠπείρου. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1915, ἀσχοληθεὶς κατόπιν εἰς τὴν πολιτικήν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Δούλι (ἢ *Δούλη*) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἀγροτικῆς κοινότητος Ἁγίου Θωμᾶ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 119. Ε. Γ.

Δουλιανά [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Γαβαλοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 146.

δουλικὸ (τό)· μικρὰ ὑπηρέτρια· || περιφρονικὴ προσηγορία τῆς ὑπηρετρίας καθόλου: «μὲ τὰ δουλικὰ κάθεσαι καὶ κουβεντιάζεις».

δουλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόζων εἰς δοῦλον, εἰς ὑπεξούσιον, δουλοπρεπής, εὐτελής, ἀνελεύθερος, ἀντιθ. *ἐλευθέριος, δεσποτικός*: «δουλικὴ συμπεριφορά»· || ὁ ἀνήκων εἰς δοῦλον: «δουλικὸν ἔργον», «δουλικὸς πόλεμος» ἀπελευθερωτικὸς πόλεμος τῶν δούλων. —Ἐπίρρ. *δουλικῶς*.

δουλίτσα (ἡ)· ὑποκορ. τοῦ *δουλειά*, ἐργασία, ὑπόθεσις μικρᾶς σημασίας: «εἶχα κάτι δουλίτσες καὶ τὶς τελείωσα».

—**δουλίτσα** (ἡ)· ὑποκορ. τοῦ *δούλα*, μικρὰ ὑπηρέτρια.

δουλιχία (ἡ) (Dulichia) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *δουλιχιδῶν*. Αἱ δουλιχίαι ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, σῶμα ἐπίμηκες καὶ λεπτόν, κεραίας μακροτάτας καὶ μεγάλους φοθυλάκους τοποθετημένους μεταξὺ τῆς τρίτης καὶ τῆς τετάρτης ἀρθρώσεως τῆς κοιλίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δουλιχία ἡ κυρτόκερως* (Dulichia cyrticornis), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανὸν θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— **δουλιχία** (ἡ) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπεριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δουλιχίδαι (οἱ) (Dulichidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμφιπόδων*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γένος, τὴν δουλιχίαν (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Δουλίχιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν κατὰ τὸ Ἰόνιον πέλαγος νήσων καὶ ὄνομα πόλεως ἐπ' αὐτῆς. Κατὰ τὸν Ὅμηρον ἦτο μία τῶν Ἐχινάδων ἢ Ἐχινάων, μεγαλυτέρα τῆς Ἰθάκης, νοτιοανατολικῶς τῆς ὁποίας ἔκειτο. Βραδύτερον παρὰ Στράβωνι φέρει τὴν ὀνομασίαν *Παλεῖς* (10,456). Συγχέεται ὅμως τὸ ὄνομα πρὸς τὸ *Δούλιχο* ἢ τὴν *Παλικὴν* τῆς Κεφαλληνίας ἢ καὶ τὴν *Κεφαλληνίαν* αὐτὴν ταύτην. Ἄλλοι θέτουσι τὸ Δουλίχιον κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελῴου, τέλος δὲ ὑπάρχουσιν οἱ βεβαιοῦντες ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὰς Ὀξείας ἢ Θοὰς νήσους. Ὁπωσδήποτε εἶναι ἀσαφὴς καὶ ἀκαθόριστος ἐντελῶς ἡ θέσις του, ἐφ' ὅσον παλαιότεραι μαρτυρίαι ἀσφαλεῖς δὲν ὑπάρχουσιν. Ἐκ Δουλιχίου ὡρμᾶτο ὁ βασιλεὺς τῶν Ἐχινάδων Μέγης, ὅστις κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Τροίας ἡγεῖτο 40 πλοίων. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

δουλκαμαρετίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. δουλκαμαρίνη.

δουλκαμαρίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι σαπωνίνη ἀπαντῶσα εἰς τὰ διάφορα φυτικὰ μέρη τοῦ φυτοῦ στρύχνος ὁ γλυκόπικρος. Εἶναι ἀνοικτοκιτρίνη κόνις χρησιμοποιουμένη ὡς διουρητικόν. Δι' ὑδρολύσεως διασπᾶται εἰς γλυκόζην καὶ δουλκαμαρετίνην. Σ. Γ.

δουλκίνη (ἡ) ἢ *συκρόλη* ἢ *π-φαινετολοκαρβαμίδιον* [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH_2.CO.NH.C_6H_4.OC_2H_5$ λαμβανομένη διὰ θερμάνσεως οὐρίας μετὰ π-φαινετιδίνης ἢ ὑδροχλωρικῆς π-φαινετιδίνης. Ἄχροοι κρύσταλλοι τηκόμενοι εἰς 173—174°. Εἶναι δυσδιάλυτος ἐν ψυχρῷ καὶ εὐδιάλυτος ἐν θερμῷ ὕδατι, κέκτηται δὲ γλυκαντικὴν δύναμιν 200 φορὰς μεγαλυτέραν τῆς τοῦ καλαμοσακχάρου, δι' ὃ καὶ προὐτάθη ὡς γλυκαντικὴ ὕλη. Σ. Γ.

Δουλκίνιον [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυίας (βλ. Ντουλτσίνιο).

δουλκινόλη (ἡ) [*Χημ.*]. Εἶναι μαννίτης (βλ. λ.) εἰς ὃν ἔχει προστεθῇ μικρὰ ποσότης μαγειρικοῦ ἅλατος πρὸς βελτίωσιν τῆς γεύσεως. Προὐτάθη ὡς γλυκαντικὴ ὕλη διὰ τοὺς διαβητικοὺς κυρίως ὡς δουλκινολοσοκολάτα. Σ. Γ.

δουλκίτης (ὁ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἐξασθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου $C_6H_{14}O_6$, ἀπαντῶσα εἰς τὸ μάννα τῆς Μαδαγασκάρης, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὸ ἀποκλειστικὸν σχεδὸν συστατικόν· περαιτέρω ἀπαντᾷ εἰς τὸ Melampyrum memorosum (ἐξ οὗ καὶ *μελαμπυρίνη* ἐκλήθη ἐπίσης), εἰς τὸν φλοιὸν τοῦ εὐωνύμου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ὡς καὶ εἴς τινα ἄλλα φυτά. Λαμβάνεται ἐκ τοῦ μάννα τῆς Μαδαγασκάρης διὰ κατεργασίας αὐτοῦ μετὰ βράζοντος ὕδατος. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 188°,5. Διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ, εἶναι δυσδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην καὶ σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς τὸν αἰθέρα. Εἶναι ὀπτικῶς ἀδρανὴς λόγῳ ἐνδομοριακῆς ἀντισταθμίσεως. Σ. Γ.

δουλογνώμων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· δουλόφρων, δουλοπρεπής, εὐτελής.

δουλοπαροικία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δουλοπάροικος, ἡ κατάστασις τοῦ δουλοπαροίκου.

— [*Κοινων.*] Δουλοπαροικία εἶναι ἡ κατάστασις δούλου, μὴ ἀνήκοντος εἰς τὸν κύριόν του, ἀλλ'

Digitized by Google

εἰς τὴν γῆν ἣν ἐκαλλιέργει πωλούμενος μετ' αὐτῆς. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς δουλείας, τάσσουσα τὸν δουλοπάροικον μεταξὺ τοῦ δούλου καὶ τοῦ ἐλευθέρου πολίτου, εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ἐν Ἑλλάδι ὡς πρῶτοι δουλοπάροικοι εἶναι γνωστοὶ οἱ *πενέσται* ἐν Θεσσαλίᾳ, οἱ *εἵλωτες* ἐν Λακωνίᾳ, οἱ *μνῶται* ἐν Κρήτῃ, οἱ *γυμνῆτες* ἐν Ἄργει καὶ οἱ κληρονομικοὶ καλλιεργηταὶ τῶν γαιῶν τῶν Σελευκιδῶν, ἐν Ἀσίᾳ καλούμενοι *βασιλικοὶ λαοί*. Ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν ἀπετέλουν οἱ coloni, κατὰ τὸν βυζαντινὸν μεσαίωνα οἱ *ἐναπόγραφοι* (adscripticii) καὶ οἱ *πάροικοι* ἢ *προσκαθήμενοι*, χαρακτηριζόμενοι ὡς δοῦλοι τῆς γῆς (servi terrae) καὶ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἐν Ἑλλάδι οἱ *ραγιάδες*. Ἐπίσης εἰς τὴν Δύσιν μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπῆρχεν ἀντίστοιχος τάξις καλλιεργητῶν.

Ἡ τάξις τῶν δουλοπαροίκων ἐσχηματίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκ τῶν κατοίκων τῶν καταληφθεισῶν ὑπὸ ξένων ἐπιδρομέων χωρῶν κατὰ τὰς διαφόρους μεταναστεύσεις τῶν λαῶν. Ἐποχὴ ὅμως, ἥτις κατ' ἐξοχὴν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐποχὴ τῆς δουλοπαροικίας, εἶναι ὁ φεουδαλικὸς μεσαίων. Αἱ σχέσεις τῶν δουλοπαροίκων πρὸς τοὺς αὐθέντας δεσπότας τῆς γῆς ὑπέστησαν ἀρκετὰς μεταλλαγὰς σὺν τῷ χρόνῳ. Οἱ εἵλωτες ὑπεχρεοῦντο νὰ πληρώνωσιν εἰς τοὺς εὐπατρίδας τῆς Σπάρτης «ἥμισυ παντὸς ὅσον καρπὸν ἄρουρα φέρει», οἱ μνῶται ὑπεχρεοῦντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημοσίων κτημάτων, οἱ πενέσται κατακτηθέντες ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν εὑρίσκοντο εἰς καλυτέραν κατάστασιν, ὄντες ἀνάλογοι πρὸς τοὺς θῆτας τῶν Ἀθηναίων κτλ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ δουλοπάροικοι ὑποχρεοῦνται νὰ καλλιεργῶσι κληρονομικῶς τὰ κτήματα τοῦ κυρίου των, εἰς παλαιοτέρους μὲν χρόνους ἐργαζόμενοι καταναγκαστικῶς, ἀργότερον δὲ πληρώνοντες διάφορον κατὰ καιροὺς ποσοστὸν εἰς εἶδος, ἐκ τῶν παραγομένων ὑπ' αὐτῶν προϊόντων. Πολλάκις τὸν φόρον τοῦτον ἐπλήρωνον οὐχὶ ὑπὸ μορφὴν τελειωμένων προϊόντων, ἀλλὰ ὑπὸ μορφὴν ἐργασίας, ὑποχρεούμενοι νὰ ἐργάζωνται ὡρισμένον ἀριθμὸν ἡμερῶν τοῦ ἔτους εἰς τὰ κτήματα τοῦ φεουδάρχου ἄνευ ἀμοιβῆς. Ἀνάλογοι φόροι ἐπεβάλλοντο καὶ εἰς τὰ προϊόντα τῆς χειροτεχνικῆς ἐργασίας. Μὴ ὑπάρχοντος ἀκόμη ἀνεπτυγμένου ἐμπορίου, πᾶν εἶδος ἀνάγκης παρήγετο ἐντὸς τῶν φεούδων. Ὁ πύργος τοῦ δεσπότου εἶχεν ἰδιαίτερα ἐργαστήρια (genicia), εἰς τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο αἱ γυναῖκες τῶν δουλοπαροίκων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς πυργοδεσποίνης. Αἱ γυναῖκες αὗται συνήθως ἐξέπιπτον ἠθικῶς, ὥστε κατήντησε σὺν τῷ χρόνῳ ἡ λέξις geniciaria νὰ σημαίνῃ τὴν πόρνην. Ἐπίσης οἱ δουλοπάροικοι ὑπεχρεοῦντο νὰ στρατεύωνται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ κυρίου των εν καιρῷ πολέμου καὶ γενικῶς ὤφειλον εἰς αὐτὸν ἀπόλυτον πίστιν καὶ ὑποταγήν. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι αἱ διατυπώσεις τοῦ ὅρκου, ὃν ἔδιδεν ὁ δουλοπάροικος ἐνώπιον τοῦ φεουδάρχου, ἢ ἐν ἀπουσίᾳ τούτου πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας του: προσήρχετο ἀσκεπὴς μὲ λυμένον τὸν ζωστῆρα, ἄνευ ξίφους, ἐγονυπέτει μὲ ἡνωμένας τὰς χεῖρας, ἀπηρίθμει τὰ ὑπάρχοντά του: γαίας, οἰκίαν καὶ τὰ ἐξαρτήματά της, καὶ προσφέρων δέσμην χλόης ἐκ τῶν ἀγρῶν του ἔθετε πάντα ταῦτα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου του. Ὁ φεουδάρχης, δεχόμενος τὸν ὅρκον, ἐλάμβανε τὰς χεῖρας τοῦ δουλοπαροίκου εἰς ἔνδειξιν ἑνώσεως καὶ προστασίας. Τὸν ὅρκον ἐνίοτε ἔδιδε πρῶτος ὁ φεουδάρχης, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ σεβασθῇ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ὑποτελῶν του. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἀνεγράφετο εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ φεουδαλικοῦ οἴκου. Ὁ δουλοπάροικος, στενῶς πρὸς τὴν γῆν καὶ εἰδικῶς πρὸς τὰ κτήματα τοῦ κυρίου του συνδεδεμένος, δὲν ἠδύνατο ν' ἀπομακρυνθῇ τούτων εἰμὴ μόνον εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις, ἤτοι: ὅταν ὁ κύριός του ἀπεπειρᾶτο νὰ τὸν φονεύσῃ, ὅταν τὸν ἔδερε διὰ τῆς ράβδου ἢ τοῦ ξίφους του ἢ ἠτίμαζε τὴν σύζυγον ἢ τὴν θυγατέρα του ἢ ἤθελε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν πατρικήν του κληρονομίαν. Ἂν ἄνευ λόγου μετηνάστευον, ἔχανον τὴν γῆν των καὶ τὰ ἐργαλεῖά των. Ἐνίοτε ὁ δουλοπάροικος ἀπέκτα τὴν ἐλευθερίαν του ἐξαγοράζων αὐτὴν διὰ χρημάτων ἀπὸ τὸν αὐθέντην, ὡς ἐγένετο κατὰ τὰς σταυροφορίας, ὁπότε οἱ εὐγενεῖς εἶχον ἀνάγκην χρημάτων. Ἀπέναντι τῶν ὑποχρεώσεων τούτων τῶν δουλοπαροίκων εἶχον καὶ οἱ δεσπόται τῆς γῆς ἀναλόγους ὑποχρεώσεις, διότι τὸ ἀρχικὸν πνεῦμα τῶν σχέσεων τῶν μὲν μετὰ τῶν δὲ ἦτο πνεῦμα ἀμοιβαίας συνεργασίας καὶ συμφωνίας. Οὕτως οἱ φεουδάρχαι ἐπροστάτευον τὴν χώραν καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν ἄλλων φεουδαρχῶν ἢ ἄλλων γειτονικῶν φυλῶν, αἵτινες ἦσαν συχνόταται εἰς τὸν μεσαίωνα, ἀλλὰ αἱ σχέσεις αὗται δὲν διετηρήθησαν καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν τῆς δουλοπαροικίας αἱ αὐταί. Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ἐπιδρομαὶ ἐγένοντο ἀραιότεραι καὶ διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν συμπαγῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξέλιπον. Οὕτως οἱ φεουδάρχαι ἔπαυσαν νὰ διαδραματίζουν τὸν ρόλον τοῦ προστάτου καὶ διετήρησαν τὸν τοῦ δεσπότου, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑποχρεώσεως. Τοὐναντίον οἱ δουλοπάροικοι ἐπιέζοντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὑποβαλλόμενοι εἰς ὅλα τὰ βάρη τῆς καλλιεργείας. Ὅτε δὲ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἤρχισεν ἐν Ἀγγλίᾳ κυρίως ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων, οἱ φεουδάρχαι μετέβαλον τὰς καλλιεργησίμους γαίας εἰς ἀπεράντους βοσκάς, ὅπου ἔτρεφον πρόβατα, διότι ἡ πώλησις τοῦ ἐρίου ἔφερεν εἰς αὐτοὺς μεγαλύτερα κέρδη. Τότε ἔλαβε χώραν, ὁτὲ μὲν δολίως, ὁτὲ δὲ βιαίως, ἐκδίωξις τῶν δουλοπαροίκων ἐκ τῶν γαιῶν των καὶ περιορισμὸς αὐτῶν εἰς μικρὰς καὶ ἀγόνους ἐκτάσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ παράλια, ὅπου κατήντησαν πᾶν ἄλλο ἢ γεωργοί. Ἐπίσης ἡ ἀνάπτυξις τῶν πόλεων συνεκέντρωσε μέγα μέρος δουλοπαροίκων εἰς αὐτάς, ὅπου μετεβλήθησαν εἰς τεχνίτας καὶ ἐργάτας, μέγας δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐξωσθέντων δουλοπαροίκων κατήντησαν ἀλῆται καὶ ἐπαῖται, καταδιωχθέντες ὡς τοιοῦτοι ἀπηνῶς ὑπὸ τῆς πολιτείας. Εἰς τὴν ἐκδίωξιν ταύτην ἐκ τῶν γαιῶν καὶ τῶν δασῶν οἱ δουλοπάροικοι ἀντέστησαν, καὶ ἐσημειώθησαν πολλαχοῦ ἐπαναστάσεις αἱματηραὶ ἐναντίον τῶν εὐγενῶν, ὡς ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ βορείῳ Γαλλίᾳ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἐν Γερμανίᾳ (Σάξωνες) διὰ τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τῶν δασῶν κλπ. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ θεσμὸς τῆς δουλοπαροικίας ἠτόνησε, κατηργήθη δὲ τελικῶς ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1879, ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1848 καὶ ἐν Ρωσσίᾳ διὰ διατάγματος του Ἀλεξάνδρου Β', χειραφετηθέντων τῶν δουλοπαροίκων καὶ μετατραπείσης τῆς φεουδαρχικῆς ἰδιοκτησίας εἰς ἀτομικήν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλον τὸν βυζαντινὸν μεσαίωνα ἐπικρατοῦσα μορφὴ ἐκμεταλλεύσεως εἶναι ἡ διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλοπαροικίας, ὅστις εἶχεν εὐρυτάτην διάδοσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας δουλοπάροικοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν οἱ *ραγιάδες* καὶ οἱ ὀλίγον ἀφιστάμενοι τούτων *κολλῆγοι* τῶν τσιφλικίων.

δουλοπάροικος (ὁ)· ὁ παροικῶν δοῦλος, ὁ καλλιεργῶν κτήματα ἀνήκοντα εἰς ἄλλον, εἰς τὸν δεσπότην, καὶ τελῶν εἰς αὐτὸν τὴν νενομισμένην ὀπωρὰν.

Δουλόπολις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Κρήτῃ, ἣν μνημονεύουσιν ὁ Σουΐδας, ὁ Ἡσύχιος (*Δούλων πόλις*) καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος: «Φασὶ κατὰ Κρήτην Δουλόπολιν εἶναι χιλιάνδρον». Ε. Γ.

δουλοπρέπεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δουλοπρεπής, δουλοφροσύνη, εὐτέλεια.

δουλοπρεπής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ πρέπων εἰς δούλους, δουλόφρων, εὐτελής, ἀνελεύθερος, ἀρχ. *ἀνδραποδώδης*.—Ἐπίρρ. ***δουλοπρεπῶς***.

δοῦλος, *—η*, *—ον*· ὁ ἐστερημένος τῆς προσωπικῆς του ἐλευθερίας, ἀποτελῶν ἰδιοκτησίαν ἄλλου καὶ ὑποκείμενος εἰς πώλησιν καὶ ἀνταλλαγήν· κοιν. *σκλάβος*· || μεταφ. ὁ τελῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἰδιοκτήτου τινος ἢ πράγματος ἢ αἰσθήματος: «δοῦλος τῆς ἀνάγκης», «πάντες οἱ μισθωτοὶ εἶναι δοῦλοι», «δοῦλος τοῦ καθήκοντος», «δοῦλος τῶν παθῶν,—τῶν ἡδονῶν,—τοῦ χρήματος»· || ἐν τῇ κοινῇ: ὑπηρέτης, ὁ ὑπηρετῶν παρὰ ξένῳ: «ἔβαλε τὸ παιδί του δοῦλο σὲ μπακάλικο»· παροιμ. «δοῦλον ἔχεις; διάβολό 'χεις» θηλ. κοιν. *δούλα*, ὑποκορ. *δουλικό*· ἡ ὑπηρέτρια: «ἡ δούλα ἔσπασε τὸ πιάτο»· || ἐκκλ. «δοῦλος τοῦ Θεοῦ...»· ὁ ἄνθρωπος ὡς δημιούργημα καὶ πιστὸς τοῦ Θεοῦ: «μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...» παροιμ. «νηστεύει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ γιατὶ ψωμὶ δὲν ἔχει»· || ἐθιμοτυπ., κατὰ τὴν συνήθη ἐν ταῖς ἐθιμοτυπίαις ὑπερβολήν: «δοῦλός σας!» εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, ἐκτιμήσεως καὶ ἀφοσιώσεως. «Δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ», τίτλος ὃν ἔλαβεν εἰς ἔνδειξιν μετριοφροσύνης καὶ ταπεινοφροσύνης ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας (590) εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπεροπτικοῦ θεωρηθέντος ὑπ' αὐτοῦ τίτλου «Οἰκουμενικὸς πατριάρχης», τὸν ὁποῖον εἶχεν υἱοθετήσει ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Δ' || ἐπιθετικῶς: ὁ ἔχων τὴν ἰδιότητα δούλου, ὁ δουλεύων: «τὸ δοῦλον ἔθνος», «ἡ δούλη πατρίς»· ὁ δευτερεύων, ὁ τελῶν ἐν ὑποταγῇ: «δοῦλαι ἐπιστῆμαι».

— *['Αρχ.]* Ἐν *Ἑλλάδι* δοῦλοι ἐγίνοντο πρῶτον οἱ καθυποτασσόμενοι ὑπὸ ξένων φύλων ἐν διαφόροις εἰσβολαῖς. Οἱ κατακτηταὶ ἐγίνοντο κύριοι τῆς γῆς, οἱ δὲ ἐντόπιοι ἐκαλλιέργουν αὐτὴν ὡς δουλοπάροικοι, ἀποζῶντες ἐκ τῆς καλλιεργείας ταύτης. Τοιοῦτοι οἱ *εἵλωτες* ἐν Σπάρτῃ, οἱ *πενέσται* ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Τὸ δεύτερον εἶδος τῶν δούλων ἦσαν οἱ ὠνητοί, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀγοραστῶν, μεταχειριζομένων αὐτοὺς ὡς κτήματα καὶ κτήνη. Ὁ ἐκ πατρὸς δούλου καὶ μητρὸς δούλης γεννώμενος ἐλέγετο *ἀμφίδουλος*. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ δουλεμπόριον διεξήγετο τὸ πάλαι καὶ πρῶτοι οἱ Χῖοι μετῆλθον τοῦτο. Ὑπῆρχε δὲ καὶ τόπος ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα ἐγίνετο ἡ δουλοπρασία, ἡ δ' ἀξία ἑκάστου τούτων ἦτο διάφορος. Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχε μέγας ἀριθμὸς δούλων. Οὕτως ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (309 π. Χ.) ἐπὶ 21.000 ἐλευθέρων καὶ 10.000 μετοίκων δοῦλοι κατὰ τὴν Ἀττικὴν ἦσαν 400.000. Καὶ ἀλλαχοῦ δ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦτο μέγας. Καὶ ὁ πτωχότερος δὲ πολίτης ἐν Ἀθήναις εἶχε δοῦλον, ὁ ὁποῖος ἐφρόντιζε περὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, οἱ πλουσιώτεροι δὲ εἶχον πολλοὺς εἰς διαφόρους ἐργασίας καὶ ἰδίως εἰς τὰ μεταλλεῖα, ὅπως ὁ Λυσίας καὶ ὁ Πολέμαρχος 120, ὁ Φιλημονίδης 130, ὁ Ἱππόνικος 600, ὁ Νικίας 1.000. Οἱ κωπηλατοῦντες εἰς τὰ πλοῖα ἦσαν συνήθως δοῦλοι, πλὴν τῶν τῆς Παράλου, οἱ ὁποῖοι κατὰ Θουκυδίδην (Ζ', 73), ἦσαν ἐλεύθεροι. Ἐκ παλαιῶν συγγραφέων ἐξάγεται, ὅτι μόνον εἰς τὰ μεταλλεῖα καὶ τὴν γεωργίαν ἠσχολοῦντο 150.000. Ἐν Ἀθήναις πολλάκις οἱ δοῦλοι ἐτύγχανον ἐλευθερίας, ἀπηλευθεροῦντο δηλαδὴ ὑπὸ τῶν δεσποτῶν, οὐχὶ ὅμως τόσον συχνά, ὅσον ἐν Ῥώμῃ. Οἱ *ἀπελεύθεροι* οὗτοι δὲν ἐγίνοντο πολῖται ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἐτάσσοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν μετοίκων καὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαμβάνωσι τὸν πρώην δεσπότην αὐτῶν ὡς προστάτην καὶ νὰ ἐκπληρῶσι χρέη τινὰ πρὸς αὐτόν· οἱ ἀμελοῦντες ἐδιώκοντο διὰ τῆς δίκης *ἀπροστασίου* καὶ καταδικαζόμενοι ἐπωλοῦντο καὶ πάλιν ὡς δοῦλοι. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἄλλη τάξις δούλων, ἡ τῶν *δημοσίων* καλουμένων· οὗτοι ἦσαν οἱ ὑπὸ τῆς πόλεως ἐν Ἀθήναις ἀγοραζόμενοι, ὑπηρετοῦντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς δικαστηρίοις, ἀπολαύοντες δικαίων τινῶν νομίμων. Ἄλλη τάξις δημοσίων δούλων ἀπετέλει τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως, ἥτις ἐτήρει τὴν τάξιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀπομακρύνουσα τοὺς ἀκοσμοῦντας. Οὗτοι ἐκαλοῦντο *τοξόται* ἢ *Σκύθαι*, διὰ τὴν καταγωγήν. Τούτων πολλοὶ ἦσαν Θρᾷκες καὶ ἄλλοι βάρβαροι. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐν *Ῥώμῃ* δοῦλοι ἦσαν οἱ αἰχμάλωτοι πολέμου, τὰ ἔκθετα παιδία, οἱ ἁρπαγέντες ὑπὸ πειρατῶν καὶ οἱ μὴ δυνηθέντες νὰ πληρώσωσι τὰ χρέη των. Νομικῶς ὁ δοῦλος δὲν εἶχε κανὲν δικαίωμα. Ἦτο πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πωλεῖται, ἀνταλλάσσεται καὶ διατίθεται κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ ἰδιοκτήτου. Δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα οὔτε γάμον νὰ συνάψῃ, οὔτε ὡς μάρτυς νὰ χρησιμεύσῃ. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ἀπελάμβανε μεγαλυτέρας ἐλευθερίας ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδιδεν ὁ νόμος. καὶ ἠδύνατο οἰκονομῶν ποσόν τι νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐλευθερίαν του ἢ ν' ἀγοράσῃ δούλους. Ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὰς ποικιλωτέρας τῶν ἐργασιῶν· εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τοὺς κήπους, εἰς τὸν οἶκον ὡς ὑπηρέτης, ὡς μάγειρος, ὡς χειροτέχνης, ὡς παιδαγωγὸς κλπ., ἀναλόγως τῶν ἱκανοτήτων του. Μία ἀπὸ τὰς ἠπιωτέρας τιμωρίας, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐπεβάλλοντο, ἦτο νὰ σταλῇ εἰς τοὺς ἀγροὺς (ἂν διέμενεν ἐν τῇ πόλει). Ἂν ὁ κύριος ἦτο σκληρὸς διέτασσε καὶ ἐμαστίγωνον τοὺς δούλους ἢ τοὺς ἐφυλάκιζον, ἔθετον εἰς τὸν λαιμόν των ἁλύσεις ἢ τοὺς ἐσταύρωνον, βασανίζοντες αὐτοὺς μὲ τὴν πεῖναν, τὴν δίψαν καὶ τὸ ψῦχος. Ὁ κύριος ἂν ἤθελεν ἐχάριζε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν δοῦλόν του κατὰ πολλοὺς τρόπους. Ἢ ἐνώπιον δύο ἀρχόντων καὶ ἑνὸς μάρτυρος ἔλεγε «Hunc hominum liberum esse», θίγων αὐτὸν διά τινος ράβδου, ἢ κατέγραφεν αὐτὸν εἰς τὸν πίνακα τῶν πολιτῶν, ἢ ἄφινεν ἐντολὴν διὰ διαθήκης εἰς τοὺς κληρονόμους νὰ ἀπελευθερώσουν τὸν δοῦλον. Οἱ ἀπελεύθεροι οὐδέποτε ἔσχον τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς ἐκ γενετῆς ἐλευθέρους δικαιώματα. Συνήθως ἐξηκολούθουν νὰ τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πρώην κυρίου των. [Πλείονα περὶ τῶν δούλων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα βλ. ἐν λ. δουλεία.] —Ω.

δουλοσύνη (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δοῦλος, δουλικὸς βίος.

δουλοφροσύνη (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δουλόφρων, δουλοπρέπεια, εὐτέλεια.

δουλόφρων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φρονῶν κατὰ τοὺς δούλους, δουλοπρεπής, εὐτελής.

Δουλτσινέα (Dulcinea) (ἱσπαν. προφ. *Ντουλθινέα*). Ἡρωῒς ἐν τῷ «Δὸν Κιχώτῃ» τοῦ Θερβάντες (βλ. Δὸν Κιχώτης).

— **Δουλτσινέα** (Dulcinea) *['Αστρον.]* Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 571. Σ. Π.

δουλῶ (*—όω*), δημ. ***δουλώνω***, *ἀόρ. ἐδούλωσα—ἐδουλώθην*, παθ. μετχ. *δεδουλωμένος*· καθιστῶ τινα δοῦλον, ὑποχείριον, ὑποδουλώνω, ὑποτάσσω (κυριολ. καὶ μεταφ.): «ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἐδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους», «ἐδουλώθη εἰς τὸ χρῆμα».

Δούλων ***ἀκτὴ*** (Côte des Esclaves) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ονομασία ἥτις ἐδήλου ἄλλοτε τὰς βορείας ἀκτὰς τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας, εἰς ἃ ἤνθει ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' ἕως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, μετακομιζομένων ἐκ τῶν ἐνδοτέρων εἰς αὐτὰς πρὸς φόρτωσιν ἐπὶ τῶν δουλεμπορικῶν πλοίων. Περιελάμβανεν ὅθεν ἡ ὀνομασία αὕτη τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἐλεφαντοστοῦ (Ivory coasts), τοῦ Χρυσοῦ (Côte de l'Or), τῆς Δαχομέης (Dahomey), τῆς δυτικῆς Νιγηρίας (W. Nigeria) καὶ τοῦ Καμεροῦν (Cameroon)· ἰδίως ὅμως ὑπενόει τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου τοῦ Μπενίνου (Benin). Ἡ τραγικὴ αὕτη ἀκτὴ ἐνέπνευσε πολλὰ ναυτικὰ διηγήματα, μεγάλως συντελέσαντα, ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίως,

Digitized by Google

εἰς τὴν πρὸς καταπολέμησιν τῆς δουλεμπορίας κίνησιν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—Δούλων μεγάλη λίμνη (Great Slave lake) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τοῦ Καναδᾶ ἐν τῷ διαμερίσματι τῶν βορειοδυτικῶν χωρῶν. Εἶναι ἀκανονίστου σχήματος, μετὰ πολλῶν κόλπων καὶ ἔχει μῆκος ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς 550 χλμ. Τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς πλάτος εἶναι 65 χλμ., ἡ δὲ ἐπιφάνεια 27.762 τετρ. χλμ. καὶ τὸ μέγιστον βάθος φθάνει τὰ 200 μ. Αἱ ὄχθαι αὐτῆς εἶναι ἄγριαι, γυμναὶ καὶ παγεραί, κατοικούμεναι ἀπὸ Ἰνδοὺς νομάδας καὶ ἱεραποστόλους. Ἐν αὐτῇ χύνονται πολλοὶ ποταμοί, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Ποταμὸς τῶν Δούλων*, προερχόμενος ἐκ τῆς πρὸς νότον κειμένης λίμνης Ἀθαμπάσκα. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ἐξέρχονται πρὸς δυσμὰς διὰ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Μακένζι, ὁ ὁποῖος μεταφέρει ταῦτα εἰς τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανόν. Πρὸς νότον ταύτης, ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Ἀλμπέρτα, εὑρίσκεται ἡ *Μικρὰ λίμνη τῶν Δούλων*. Ἔχει ἔκτασιν 1243 τετρ. χλμ. καὶ σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Ἀθαμπάσκα, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν ἐκ νότου καὶ ἐξέρχεται πρὸς βορρᾶν. Αἱ ὄχθαι τῆς λίμνης ταύτης εἶναι λίαν γραφικαί. — Μ.

Δούλων Πόλις καὶ **Δουλόπολις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο: —1) Πόλις ἐν Λιβύῃ. Ἴσως ἐκ ταύτης προῆλθεν ἡ παροιμία: «Ἔστι καὶ δούλων πόλις», λεγομένη ἐπὶ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνόδου κακοποιῶν, ἐνῷ ὁ Πλούταρχος ἐν ταῖς παροιμίαις (1,22) λέγει τὸ ἀντίθετον: «Οὐκ ἔστι Δούλων πόλις» διὰ τὸ σπάνιον τοῦ πράγματος. —2) Πόλις ἐν Καρίᾳ κατὰ τὸν Πλίνιον (5,29,3), αὕτη κατ' ἐξοχὴν καλουμένη Δουλόπολις. —3) Πόλις ἐν Κρήτῃ (βλ Δουλόπολις). —4) Πόλις ἐν Αἰγύπτῳ. ΙΑΚ. Χ. Δ

δουλώνω βλ. δουλῶ.

δούλωσις —εως (ἡ) ὑποδούλωσις.

Δούμα (ἡ). Κοινοβουλευτικὸν σῶμα ἐν Ρωσίᾳ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. Ρωσίας *πολίτευμα*.

—Δούμα *βογιάρων* βλ. λ. Βογιάροι.

Δουμαεργειὸ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρδάκτου τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 251. Ἄνωθεν τοῦ χωρίου ὑψοῦται ὁ Τράχηλας, ὅπου τῷ 1867 οἱ Τοῦρκοι ὑπέστησαν δεινὴν ἧτταν. Πλησίον κεῖται τὸ μονύδριον Ἅγιον Πνεῦμα, ἐξάρτημα τῆς μονῆς *Πρέβελη*, ὅπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἐλειτούργει ἑλληνικὸν σχολεῖον τῆς ἐπαρχίας. Ε. Γ.

Δούμανιτς-δαγ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Ντούμανιτς-νταγ.

Δούμαρη; *Κωνσταντῖνος* βλ. λ. Δημάρατος *Κωνσταντῖνος*.

Δουμᾶς (Dumas), *Ἀδόλφος*. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς ἐκ Προβηγκίας (1806—1861). Ἀνεμίχθη μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὴν μεγάλην φιλολογικὴν ἐπανάστασιν τῶν ρωμαντικῶν (1830) παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Οὐγκώ, τοῦ Θεοφίλου Γκωτιὲ καὶ ἄλλων. Τὰ ἔργα του (ποιήματα, δράματα, κωμῳδίαι κλπ.), ἐκδοθέντα καὶ παιζόμενα τότε, ἔσχον μεγίστην ἐπιτυχίαν, ὡς «Αἱ Παρισιναί» (1830), «Ἡ πόλις τῶν ἀνδρῶν» (1835), «Τὸ στρατόπεδον τῶν Σταυροφόρων» (1838), «Ἡ δεσποινὶς ντὲ-λὰ-Βαλιὲρ» (1842). Ἦτο συνδεδεμένος φιλικώτατα μὲ τὸν Βερανζέρον, τὸν Βίκτωρα Οὐγκὼ καὶ τὸν Ἀλφρέδον ντὲ Βινὺ καὶ διετέλεσε γραμματεὺς ἰδιαίτερος τοῦ Λαμαρτίνου. Τῷ 1856 τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἡ ἐξερεύνησις καὶ περισυλλογὴ τῶν λαϊκῶν προβηγκιακῶν ᾀσμάτων, τοῦτο δὲ ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως γίνῃ εἰς τῶν φανατικωτέρων ὀπαδῶν τῆς σχολῆς τῶν προβηγκιανῶν (fe libres). Αὐτὸς παρουσίασεν εἰς τὸν Λαμαρτῖνον τὸν Προβηγκιανὸν ποιητὴν Μιστράλ, οὗτινος τὸ ἔργον «Μιρέγι», ἐξυμνήθη διὰ πανηγυρικῶν λόγων καὶ δημοσιευμάτων ὑπὸ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ὁ Δουμᾶ διενήργησε μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐν Παρισίοις προπαγάνδαν ὑπὲρ τοῦ προβηγκιανοῦ ἰδιώματος καὶ τῆς ποιήσεως, δημοσιεύσας πλεῖστα ποιήματα καὶ ἔργα διαπνεόμενα ὑπὸ τῆς νοσταλγίας καὶ τῆς πρὸς τὴν Προβηγκίαν ἀγάπης, ἅτινα ἐξεδόθησαν ὑπὸ τίτλον «Ἕνα τσαμπὶ σταφύλι» (1858). Εἰς ἀναγνώρισιν τῶν προσπαθειῶν του πρὸς ἀναγέννησιν τῆς προβηγκιανῆς φιλολογίας οἱ θαυμασταί του ἐνετείχισαν πλάκα φέρουσαν τὴν ἀνάγλυφον προτομήν του εἰς τὴν Σαρτρὲζ ντὲ μπὸν-πά. Ν. Π.—Λ.

—Δουμᾶς (Dumas Davy de la Pailleterie), *Ἀλέξανδρος*. Γάλλος στρατηγὸς (1762—1806), γεννηθεὶς εἰς Ἅγιον Δομίνικον τῆς Ἀμερικῆς ἐκ πατρὸς Γάλλου, τοῦ μαρκησίου Ντὲ Λαπαγιετερί, καὶ μητρὸς ἰθαγενοῦς, ἐκ μὴ νομίμου γάμου. Κατετάχθη τῷ 1776 εἰς τὸ σῶμα τῶν δραγόνων τῆς βασιλίσσης ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δουμᾶς*. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν πολέμων τῆς δημοκρατίας (1792) διέκρινεν ἀνεξάρτητον σχηματισθὲν σῶμα, αὐτὸς δὲ διεκρίθη διὰ τὸ θάρρος, τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τῷ 1793, προαχθεὶς εἰς ἀντιστράτηγον, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς στρατιᾶς τῶν ἀνατολικῶν Πυρηναίων, τῷ 1797 μετετέθη εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὸν Βοναπάρτην, ὅπου κατενίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς τοῦ στρατηγοῦ Βούρμσερ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Μαντούης. Ἀποσταλεὶς εἰς τὸ Τυρόλον συνεπλάκη εἰς Μπρίξεν, ἔνθα μόνος ἠμύνθη κατὰ σώματος αὐστριακοῦ ἱππικοῦ, παρεμποδίσας διὰ τῆς ἀτομικῆς του ἀνδρείας τὴν διάβασιν γεφύρας· διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐπωνομάσθη ὁ *Ὁράτιος Κόκλης τοῦ Τυρόλου*. Τῷ 1798 μετέβη εἰς Αἴγυπτον, διακριθεὶς κατὰ τὰς ἐκεῖ ἐπιχειρήσεις. Λόγῳ τῶν δημοκρατικῶν του φρονημάτων παρηγκωνίσθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, μὴ τυχὼν οὔτε τίτλων οὔτε ἀναλόγου προαγωγῆς. Ν. Π.—Λ.

— Δουμᾶς (Dumas de la Pailleterie), *Ἀλέξανδρος, πατήρ*. Γάλλος μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1803—1870). Υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ *Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ*, ἀπομείνας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἄνευ περιουσίας, εἰσῆλθεν ὡς γραφεὺς εἰς συμβολαιογραφεῖον κατ' ἀρχάς, μετὰ ταῦτα δὲ τῇ μεσολαβήσει τοῦ στρατηγοῦ Φουὰ προσελήφθη ἐν τῇ γραμματείᾳ τοῦ δουκὸς τοῦ Ὀρλεάν. Ἀμαθὴς ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐκμάθησιν ἰδίως τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας, ἥτις ἀπέβη ἡ ἀκένωτος πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεως τῶν ἔργων του. Ἡ πρὸς τὴν δραματικὴν τέχνην κλίσις του προῆλθεν ἀπὸ παρακολούθησιν ἀγγλικῶν θιάσων παιζόντων τὰ σαιξπηρικὰ ἔργα.

Ἀλέξανδρος Δουμᾶς πατήρ.

Ἐν συνεργασίᾳ μὲ ἄλλους συνέθεσε τὰ κωμειδύλλια «Κυνήγι καὶ Ἔρως» (1825) καὶ «Γάμος καὶ Κηδεία» (1826). Κατόπιν ἐπεδόθη μόνος εἰς τὸ ρωμαντικὸν δρᾶμα, ἀποδειχθεὶς γονιμώτατος καὶ ἀνεξάντλητος συγγραφεύς. Τὰ κυριώτερα τῶν δραματικῶν του ἔργων εἶναι: «Ἡ Χριστίνα» (1827), «Ὁ Ἑρρῖκος Γ'» (1829), ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς πρὸ τοῦ γραφῇ ὁ «Ἐρνάνης» τοῦ Οὐγκώ, «Ἡ Τερέζα» καὶ «Ὁ πύργος τοῦ Νέλ» (1832). Εἶτα μέχρι τοῦ 1856 ἀκολουθεῖ σειρὰ ἄλλων ἔργων, ἅτινα παιζόμενα ἀπὸ σκηνῆς ἐκίνουν τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου συγγραφέως καὶ προυκάλουν ἐν τοῖς φιλολογικοῖς κύκλοις σειρὰν ἀγώνων καὶ κριτικῶν εὐμενῶν ἢ δυσμενῶν. Τοιαῦτα εἶναι: ἡ «Ἀγγέλα» (1833), «Ντὸν Ζουάν» (1836), «Ὁ Κήν» (1836), «Καλλιγούλας» (1837), «Ἡ δεσποινὶς Μπελλὶλ» (1839) καὶ τέλος ἡ «Ὀρέστεια», ἔμμετρος τραγῳδία (1856).

Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του ἐπίσης προῆλθον διὰ διασκευῆς διάφορα ἔργα ἀναβιβασθέντα εἰς τὴν σκηνὴν καὶ ἐνθουσιάσαντα τὸ κοινὸν ὅσον καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν πρωτοτύπων: «Οἱ τρεῖς σωματοφύλακες» (1844), «Ἡ βασίλισσα Μαργκὸ» (1845), «Ὁ ἱππότης τοῦ ἐρυθροῦ οἴκου» (1847), «Ὁ Μοντεχρῖστος» (1848), «Ἡ κυρία τοῦ Μονσορὼ» (1860) κ. ἄ. Αἱ καλύτεραι κωμῳδίαι του εἶναι: «Γάμος ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ'» (1841), «Αἱ δεσποινίδες τοῦ Σαινσὺρ» (1843), «Ἡ νεότης τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'» (1856). Ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1832 ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν ὡς ἄκρως φιλελεύθερος, κατόπιν ὅμως συμφιλιωθεὶς μὲ τὴν βασιλείαν ἐτιμήθη καὶ ἐπαρασημοφορήθη. Τὰ διηγήματά του, πλήρη χάριτος καὶ γοητευτικότητος ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ἀναμνήσεις τοῦ Ἀντονὺ» (1835) καὶ «Αἱ ὁδοὶ ὁπλομαχητικῆς» (1838). Ἄλλα μυθιστορήματά του, πλὴν τῶν καταλεχθέντων, εἶναι: «Μετὰ εἴκοσιν ἔτη» (1845), «Ὁ ὑποκόμης τῆ Βραζελόνης» (1848), «Ὁ δόκτωρ Βάλσαμος», «Ὁ Ἄγγελος Πιτοῦ», «Ἡ κόμισσα Σαρνύ», «Οἱ Μοχικανοὶ τῶν Παρισίων» κτλ. Ὡσαύτως ἔγραψε (1852—1854) τὰς «Ἀναμνήσεις» του, «Ὁμιλίας» ἱστορικὰ δοκίμια καὶ παιδικὰ διηγήματα ἀκόμη, θελκτικώτατα ἔργα μετὰ πολλῆς χάριτος γραμμένα. Ἀποκτήσας μεγάλην περιουσίαν ἐσπατάλησε ταύτην ὡς ἐκ τοῦ ἀτάκτου βίου του διήγεν. Ἔδημιούργησεν οὐχ ἧττον τὸ «Ἱστορικὸν θέατρον», ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀνεβίβαζεν ἑκάστην ἑσπέραν ἓν ἱστορικὸν ἔργον πρὸ τὸν λαόν. Ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1848 ἤρχισε νὰ δοκιμάζῃ τὴν δυσμένειαν τῆς τύχης. Πλήρης χρεῶν, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν, καίτοι βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, ἐπίσης μεγάλου συγγραφέως, τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ υἱοῦ, κατέφυγεν εἰς Βέλγιον (1851—1854) Ἀπὸ τοῦ 1860—1864 διαμένει ἐν Ἰταλίᾳ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Γαριβάλδη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του (1865—1870) ἔγραψεν ἀσήμαντά τινα ἔργα καὶ ἔζη δαπάναις τοῦ υἱοῦ του. Ὡς ἄνθρωπος ἦτο ἐλευθέριος καὶ εὐσπλαγχνικός, βοηθῶν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας συγγραφεῖς. Ὡς συγγραφεὺς παραγωγικώτατος καὶ πλήρους φαντασίας. Εἰς διακόσια πεντήκοντα ἀνέρχονται τὰ μυθιστορήματά του καὶ εἰς εἴκοσι πέντε τὰ δράματά του. Πολλάκις εἰργάσθη μετὰ συνεργατῶν, ὡς ὁ Νερβάλ, ὁ Συβέστρ, ὁ Παῦλος Μερίς, ὁ Ὀκτάβιος Φεγιέ, οὓς ἐκάλει στρατηγοὺς του, αὐτοκαλούμενος «ὁ Ναπολέων» μεταξὺ αὐτῶν. Ἦτο δημοφιλής, διότι διὰ τῶν ἔργων του ἐκίνει τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν κοινωνικὴν ζωήν. Τὰ δράματά του προὐκάλουν ἐνθουσιασμὸν καὶ διήγειρον τὸ πάθος. Διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν συγκίνησιν μετεχειρίζετο μέσα βίαια, λόγους ἐμφαντικοὺς καὶ ἀποστροφὰς ἐνθουσιώδεις. Παρὰ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἐγνώριζε νὰ δίδῃ ζωὴν καὶ ἀλήθειαν εἰς τὴν δρᾶσιν. Ἦτο ἐκ φύσεως ὁ πραγματικὸς ἄνθρωπος τοῦ θεάτρου καὶ κατὰ τὸν Οὐγκὼ δὲν ἦτο μόνον Εὐρωπαῖος, ἀλλὰ παγκόσμιον πνεῦμα. Ν. Π.—Λ.

—Δουμᾶς (Dumas de la Pailleterie), *Ἀλέξανδρος, υἱός*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεύς, νόθος υἱὸς τοῦ μεγάλου συγγραφέως *Δουμᾶ* (πατρός), γεννηθεὶς τῷ 1824 καὶ ἀποβιώσας εἰς Μαρλὺ τῷ 1895. Διελθὼν τὴν νεότητα αὐτοῦ ἐν μέσῳ βίου ἀτάκτου, ἐπεδόθη κατόπιν εἰς τὸ μυθιστόρημα, ἐμφανισθεὶς εἰς τὴν δημοσιότητα διὰ συλλογῆς ποιημάτων «Ἁμαρτήματα νεότητος» καὶ πεζογραφήματός τινος «Περιπέτειαι τεσσάρων γυναικῶν» (1847). Τὴν δόξαν ἀπέκτησεν ἐνωρίτατα, ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ διασήμου ἔργου του «Ἡ κυρία μὲ τὰς καμελίας»» (1848).

Ἀλέξανδρος Δουμᾶς υἱός.

Ἡ ὑπόθεσις, ρωμαντικὴ καθ' ἑαυτὴν ὡς παριστάνουσα τὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἠθικῆς μιᾶς ἑταίρας διὰ τοῦ ἁγνοῦ ἔρωτος, εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὸ γεγονὸς τοῦ πραγματικοῦ ἔρωτος τοῦ συγγραφέως πρὸς τὴν Μαργαρίταν Γκωτιέ, ἐμφανιζομένην εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Μαρίας Δυπλεσσὶ ἐν τῷ ἔργῳ. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ «Ἄρτεμις-ντὲ-Λύς», διασκευασθέντα διὰ τὴν σκηνὴν καὶ παιζόμενα συνεχῶς κατὰ τὸ 1852—1853, ἐστερέωσαν τὴν φήμην τοῦ συγγραφέως καὶ ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀφοσιωθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ θέατρον. Ἐν τούτοις δὲν παρημέλησε καὶ τὸ μυθιστόρημα, ἀλλ' ἄνευ τῆς μεγαλειώδους ἐμπνεύσεως τοῦ πατρός του. «Ἡ Καισαρίνη» (1848) «Τριστὰν ὁ κοκκινομάλλης» (1849), «Ἡ κυρία μὲ τὰ μαργαριτάρια» (1854), εἶναι ἔργα μὴ ἀναγινωσκόμενα πλέον σήμερον. «Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Κλεμανσὼ» (1866), ἰσχυρὸν ἔργον δικαστικῆς ὑποθέσεως, παρέμεινε μέχρι σήμερον ἓν τῶν κλασσικῶν μυθιστορημάτων. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1855 κατέγινεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ θέατρον· τὰ ἔργα του «Ὁ Ἡμίκοσμος» (1855), «Μιὰ ὑπόθεσις χρήματος» (1857) εἶναι ἔργα ἠθογραφικὰ τῆς ἐποχῆς· «Ὁ νόθος υἱός» (1858) καὶ «Ὁ ἄσωτος πατὴρ» (1859) ἔργα ρεαλιστικά, ἐγράφησαν ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν του ἐντυπώσεων. Κατόπιν ἔρχεται σειρὰ ἔργων διδακτικῶν μὲ θέσιν ἠθικὴν καὶ κοινωνικήν: «Ὁ φίλος τῶν γυναικῶν» (1864), «Αἱ ἰδέαι τῆς κυρίας Ὠμπρὺ» (1867), «Ἡ πριγκήπισσα Ζορζ» (1871). Ἀλλαχοῦ ἡ ἠθικὴ θέσις τοῦ ἔργου ταυτίζεται μὲ μυστικισμὸν συμβολικόν, ὅπως «Ἡ σύζυγος τοῦ Κλαυδίου» (1873), «Ὁ κύριος Ἀλφόνσος» (1874), «Ἡ ξένη» (1876) καὶ «Ἡ πριγκήπισσα τῆς Βαγδάτης» (1881). Τὰ ἔργα αὐτοῦ «Διονυσία» (1885) καὶ «Φρανσιγιὸν» (1887) γίνονται κοινωνικώτερα καὶ ἀνθρωπιστικώτερα. Κριτικαὶ καὶ συζητήσεις ἠγέρθησαν περὶ τὰ ἔργα ταῦτα, παιζόμενα ἀπὸ τοὺς διασημοτέρους ἠθοποιοὺς τῆς ἐποχῆς. Ἔγραψεν ὡσαύτως ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων σειρὰν ὅλην ἔργων. Ὡσαύτως ἐδημοσίευσε μελέτας ἐπὶ συγχρόνων θεμάτων: «Ἐπιστολαὶ ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς ἡμέρας» (1871), «Τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου» (1880), «Ἡ ἀναζήτησις τῆς πατρότητος» (1883), δι' ὧν ἐκθέτει θεωρίας ἀναπτυσσομένας καὶ εἰς τὰ θεατρικά του ἔργα. Ἐγένετο ἀκαδημαϊκὸς τῷ 1874, ἀπεβίωσε δὲ ἀφήσας ἀτελείωτα δύο ἔργα δραματικὰ «Ἡ ὁδὸς τῶν Θηβῶν» καὶ «Ἡ ταραχὴ τῆς συνειδήσεως», ἔνθα παρίσταται ἀγὼν μεταξὺ θρησκείας καὶ ἐπιστήμης. Ἦτο διάσημος ὡς ὁμιλητὴς χαριτωμένος καὶ ἀφηγητὴς θελκτικός, ἐραστὴς δ' ἐν ταὐτῷ τῆς τέχνης, λίαν εὐαίσθητος πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας καὶ τῆς ἀθλιότητος, εὐφυὴς καὶ δραστήριος καὶ ἐνεργητικὸς μαχητὴς καταπολεμῶν τὰ κοινωνικὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς προλήψεις. Πολλάκις διὰ τῶν ἰδεῶν του ἦλθεν εἰς ἄμεσον σύγκρουσιν μὲ τὸ κοινόν. Ἀλλὰ διὰ τῆς λογικῆς, τῆς εὐφυοῦς συναρμολογήσεως τοῦ θέματος, τῆς ἐπιδεξίας ἐμφανίσεως καὶ τῆς δράσεως γνωρίζει νὰ ἐξέρχεται νικητής. Διὰ τῆς ἐν τοῖς ἔργοις του φαινομενικῆς ἀνηθικότητος ὁδηγεῖ εἰς ἠθικὰ συμπεράσματα. Ὁ ἄριστος συνδυασμὸς ἰδεῶν, θέματος, δράσεως καὶ σκηνικῆς τέχνης εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων θεατρικῶν συγγραφέων. Ν. Π.—Λ.

— Δουμᾶς (Dumas), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Γάλλος χημικὸς (1800—1884). Ἐσπούδασε φαρμακευτικήν, βοτανικήν, ἰατρικὴν καὶ χημείαν, προσ-

Digitized by Google

ληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Prevos ὡς συνεργάτης του εἰς τὰς περιφήμους ἐργασίας του ἐπὶ τῆς γενέσεως καὶ ἐπὶ τῆς φυσιολογίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1821 διωρίσθη ἐπιμελητὴς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ καὶ καθηγητὴς ἐν τῷ Ἀθηναίῳ. Τῷ 1832 ὠνομάσθη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἀργότερον δὲ καθηγητὴς εἰς τὴν σχολὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν καὶ εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἵδρυσε καὶ τὴν École centrale des arts et manufactures. Τῷ 1849 ἐξελέγη μέλος τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως, τὸν δὲ Ὀκτώβριον τοῦ 1850 ὠνομάσθη ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας καὶ τοῦ Ἐμπορίου, παραμείνας ἐπὶ τρίμηνον. Μετὰ τὸ πραξικόπημα ὠνομάσθη ἐκ τῶν πρώτων γερουσιαστής. Ὡς δημοτικὸς σύμβουλος τῆς πόλεως τῶν Παρισίων καὶ κατόπιν ὡς πρόεδρος τοῦ συμβουλίου (1859), ὁ Δουμᾶς ἠσχολήθη ἐνεργῶς μὲ τὴν ἐξυγίανσιν τῆς πρωτευούσης καὶ κυρίως μὲ τὴν διανομὴν τῶν ὑδάτων τοῦ Dhuis. Ὁ Δουμᾶς διετέλεσε καὶ μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, μόνιμος γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (1868) καὶ μέλος τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Τῷ 1875 διεδέχθη τὸν Guizot εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν.

Ἰωάννης - Βαπτιστὴ. Δουμᾶς.

Μεταξὺ τῶν σπουδαίων ἐργασιῶν τοῦ Δουμᾶ καταλέγεται ἡ πλήρης μελέτη τῆς ἀμυλικῆς ἀλκοόλης, ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀκεταμίδης, ὡς καὶ τῶν περιέργων ἀνωμαλιῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ πυκνότης τῶν ἀτμῶν τοῦ θείου. Εἰς τὸν Δουμᾶν ἐπίσης ὀφείλεται ἡ διατύπωσις τοῦ νόμου τῶν ἀντικαταστάσεων ὡς καὶ ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς συνθέσεως τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀέρος, καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ἰσοδυνάμου τοῦ ἄνθρακος. Ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων ἐξετέλεσε τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τοῦ ἰνδικοῦ, ἐπὶ τῆς συστάσεως τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν κτλ. Μεγάλης σπουδαιότητος θεωρητικὴ ἐργασία τοῦ Δουμᾶ ὑπῆρξε καὶ ἡ ταξινόμησις τῶν μεταλλοειδῶν. Ὁ Δουμᾶς ἵδρυσεν ἀτομικαῖς του δαπάναις, τῷ 1832, ἐργαστήριον ἐρευνῶν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ. Ἡ Ἑταιρεία Χημείας τοῦ Λονδίνου ἀπένειμεν εἰς τὸν Δουμᾶν τῷ 1869 τὸ χρυσοῦν μετάλλιον Faraday. Ὁ Δουμᾶς ἐδημοσίευσεν ἐκτενὲς σύγγραμμα «Χημείας ἐφηρμοσμένης εἰς τὰς τέχνας» (1828—1846)· «Ἐγχειρίδιον τῆς φυσιολογικῆς καὶ τῆς ἰατρικῆς χημείας» καὶ «Ἐγχειρίδιον τῆς βαφικῆς τέχνης» (1841), εἶναι ἀποσπάσματα τοῦ μεγάλου τούτου συγγράμματος. Τοῦ Δουμᾶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Bineau «Μαθήματα χημικῆς φυλοσοφίας διδαχθέντα εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας» (1837). Αἱ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Boussingault ἔρευναι τοῦ Δουμᾶ περιεγράφησαν εἰς τὸ «Δοκίμιον χημικῆς στατικῆς τῶν ὠργανωμένων ὄντων» (1842). Μεταγενέστερα: «Ἔρευνα ἐπὶ τῶν λιπασμάτων» (1866), «Ὑπόμνημα ἐπὶ τῶν μέσων τῆς καταπολεμήσεως τῆς φυλλοξήρας» (1874). Οἱ ὑπὸ τοῦ Δουμᾶ ἐκφωνηθέντες «Λόγοι καὶ ἀκαδημαϊκοὶ πανηγυρικοὶ» ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους (1884—1885). Αἱ τελευταῖαι ἐργασίαι του ἀναφέρονται εἰς πειράματά του ἐπὶ τῶν ζυμώσεων καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. ΑΝ. Δ.

— **Δουμᾶς**, (Dumas) ***Γουλιέλμος-Ματθαῖος***. Γάλλος στρατηγός, πολιτικὸς καὶ ἱστοριογράφος (1753—1837). Ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Λαφαγιὲτ (1789) ἀνέλαβε νὰ ὁδηγήσῃ τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' φυγόντα εἰς Βαρὲν καὶ Παρισίους. Προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν ἐξελέγη βουλευτὴς ἐν τῇ νομοθετικῇ συνελεύσει. Ἐξορισθεὶς ἐπανειλημμένως, κατὰ τὰς διαφόρους πολιτειακὰς μεταβολάς, ἐπανῆλθεν ὁριστικῶς ἐν Γαλλίᾳ ἅμα τῇ ἐπικρατήσει τοῦ Βοναπάρτου, ὅστις τῷ ἀνέθεσε τὰς ὀργανώσεις τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ τῆς εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείας. Ἀντιστράτηγος τῷ 1805, διεκρίθη εἰς τὸ Ἀούστερλιτς. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν παρὰ τῷ βασιλεῖ Νεαπόλεως καὶ Ἱσπανίας Ἰωσήφ, ἐπανελθὼν δ' εἰς Γαλλίαν ἐπολέμησεν εἰς Βαγκρὰμ καὶ Ἐσσλὶγκ καὶ συμμετέσχε τῆς ἐκστρατείας (1812) εἰς Ρωσίαν. Ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου ἐγένετο γερουσιαστής. Συνέγραψεν: «Ἱστορικὸν δοκίμιον τῶν ἐκστρατειῶν 1799 — 1814». Μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ τὴν «Ἱστορίαν τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ πολέμων» (1807-1814) τοῦ Ἄγγλου Νάπιερ. Ν.Π.—Λ.

— **Δουμᾶς**, (Dumas), ***Ἐρνέστος-Κάρολος-Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος ἀνώτατος διοικητικὸς ὑπάλληλος καὶ πολιτικὸς (1827—1890). Υἱὸς τοῦ ζωγράφου Μιχαὴλ Δουμᾶ, ἐγένετο τῷ 1852 διευθυντὴς τοῦ νομισματοκοπείου ἐν Ρουὲν καὶ τῷ 1860 ἐν Μπορντώ. Τῷ 1868 ἐξελέγη βουλευτής. Συνέγραψε: «Περὶ ἀποξηραντικῶν ἔργων ἐν Ἀγγλίᾳ» (1854), «Γενικὴ ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῶν νομισμάτων ἐκ χαλκοῦ καὶ ὀρειχάλκου ἐν Γαλλίᾳ» (1873). Ν. Π.—Λ.

— **Δουμᾶς** (Dumas), ***Κάρολος-Λουδοβῖκος***. Γάλλος ἰατρὸς (1765—1813). Ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς Ἀνατομίας καὶ τῆς Φυσιολογίας τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ. Σπουδαιότερα τῶν ἔργων του: «Δοκίμιον ἐπὶ τῆς ζωῆς» (Μομπελλιέ, 1785) καὶ «Γενικὴ θεραπευτικὴ τῶν χρονίων νοσημάτων» (Μομπελλιέ, 1812). —Β.

— **Δουμᾶς** (Dumas), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος λογοτέχνης και μουσικογράφος (1676—1744). Εἶναι γνωστὸς ὡς ἐφευρέτης μηχανικοῦ κατασκευάσματος παρομοίου μὲ τὰ παλαιοῦ τύπου τυπογραφεῖα, δι' οὗ ἐπεζήτησε νὰ ἐξασκῇ τοὺς μαθητάς του εἰς ἐκμάθησιν τῆς ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς καὶ τῆς γραμματικῆς. Ἔργα αὐτοῦ: «Βιβλιοθήκη τῶν παίδων, ἢ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν γραμμάτων» (1733), «Ἡ τέχνη τῆς μουσικῆς διδασκομένη καὶ ἐφαρμοζομένη διὰ τῆς μεθόδου μου» (1753), «Ἡ τέχνη τοῦ συνθέτειν μουσικῶς ἄνευ γνώσεως τοῦ τόνου καὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων τῆς μουσικῆς κτλ.». Ν. Π.—Λ.

— **Δουμᾶς** (Dumas), ***Μιχαήλ***. Γάλλος ζωγράφος (1812—1885). Διάφορα ἔργα αὐτοῦ τὸν κατέστησαν ἕνα τῶν διασήμων Γάλλων ζωγράφων. Τῷ 1853 ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἠγόρασε τὸ ἔργον του «Ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου», ἀναρτηθὲν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου. Τῷ 1857 ἐξέθεσε τὰ ἔργα του «Αἱ ἅγιαι γυναῖκες εἰς τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ», «Ἡ λατρεία τοῦ ἀββᾶ Μπουλουὰ» και ἄλλα. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξετέλεσε κατὰ κρατικὴν παραγγελίαν τὸ διάσημον ἔργον του «Οἱ μαθηταὶ εἰς Ἐμμαούς». Πολλὰ ἄλλα ἔργα του κοσμοῦν ἐκκλησίας ἐν Παρισίοις. Ν.Π.—Λ.

— **Δουμᾶς** (Dumas), ***Ρενὲ-Φραγκῖσκος***. Γάλλος δικαστικὸς (1757). Συνδεόμενος μετὰ τοῦ Ροβεσπιέρρου ὠνομάσθη ἀντιπρόεδρος καὶ ἀμέσως κατόπιν πρόεδρος τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου, γενόμενος τρόπον τινὰ ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιτικῆς μερίδος διὰ τὴν ἔξω τῆς συνελεύσεως δρᾶσιν καὶ διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τοῦ δικτάτορος. Ὁ Δουμᾶς ἐδοκίμασεν ἀνεπιτυχῶς νὰ ὀργανώσῃ ἀντίστασιν κατὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 9 τοῦ μηνὸς Θερμιντὼρ ἐναντίον τῆς συνελεύσεως. Τεθεὶς ἐκτὸς νόμου κατεδιώχθη καὶ συλληφθεὶς ὡδηγήθη, ἄνευ οὐδὲ μιᾶς διαδικασίας, ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν λαιμητόμον καὶ ἐξετελέσθη τῷ 1794. Ν. Π.—Λ.

δουμασίτης (ὁ) (Dumasite) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ χλωρίτου (βλ. λ.).

Δουμενὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κερπινῆς* τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, ἤδη ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτ. (1928) 219.

δουμητία (ἡ) (Dumetia) [*Ζῳολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγιθαλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ πτηνὰ μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα κομψόν, κεφαλὴν μᾶλλον ἐπιμήκη, ράμφος λεπτὸν καὶ μετρίου μεγέθους, χαρακτηριστικὸν λοφίον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ οὐρὰν μετρίου μεγέθους. Ἐκ τῶν τεσσάρων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δουμητία ἡ εὐειδὴς* (Dumetia gracilis), ἥτις ἔχει μῆκος 14 περίπου ἑκατοστομέτρων, χρῶμα ἐλαιῶδες κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος, λαιμὸν λευκὸν καὶ ἀνοικτῶς πυρρὸν κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ εἶναι ἰθαγενὴς τῶν Ἰνδιῶν. Δ.Ν.Π.

δουμοντία (ἡ) (Dumontia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δουμοντιιδῶν*, περιλαμβάνον ἄλγη μὲ θαλλὸν πολυκλαδώδη καὶ νηματοειδῆ σπορία. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν θαλασσῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

δουμοντιίδαι (οἱ) (Dumontiidae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια ἀλγῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματοσπερμιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερα εἶναι: δουμοντία, κατηνέλλα καὶ ραβδονία (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δουμορία (ἡ) (Dumoria) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαποτοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ὅπερ εἶναι δένδρον ὕψους 40 περίπου μέτρων, ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π

δουμορτιερία (ἡ) (Dumortieria Haug) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *πολυμορφινῶν αἰγοκεραιιδῶν ἀμμωνοειδῶν* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας λιασίου ὡς καὶ τῆς κατωτάτης δογγερίου ὑποπεριόδου τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ρέντς ἐντὸς τῶν ἀμμωνιτοφόρων κονδυλωδῶν ἀσβεστολίθων (μὲ παρεμβολὰς μαργῶν), οἱ ὁποῖοι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ὀροσειρὰς τῆς ἀδριατικο-ἰονίου ὀρεινῆς ζώνης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Γ. Κ. Γ.

Δουμουζὶ (ὁ) (Dumusi) [*Μυθολ.*]. Θεὸς τῶν Χαλδαίων, ἐκπροσωπῶν τὴν κατὰ τὸ ἔαρ ἀναγέννησιν τῆς φύσεως. Ἔζη ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τραυματισθεὶς ὑπὸ ἀγριοχοίρου καὶ ἀποθανών, ἐκρημνίσθη εἰς τὰ σκοτεινὰ δώματα τῆς Ἀλλατοῦ, θεᾶς τοῦ θανάτου. Ἡ Ἰστὰρ (Ἀστάρτη), ἥτις εἶχε συζευχθῆ τὸν Δουμουζί, ὅτε οὗτος εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς γῆς, προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Ἀλλατοῦ, ἥτις ἠρᾶτο ἐμμανῶς τοῦ θεοῦ, ὁ ὁποῖος εὑρέθη αἰφνιδίως καὶ ἀδοκήτως εἰς τὰς ἀγκάλας της. Ἡ Ἰστὰρ τὸ ἐπέτυχεν ἐν μέρει. Ραντίζουσα τὸν σύζυγόν της διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ ἀλείφουσα αὐτὸν δι' ἀρωμάτων, τὸν ἐπαναφέρει εἰς τὴν ζωὴν ἑκάστοτε μόνον εἰς ὡρισμένην ὥραν τοῦ ἔτους. Ὁ Δουμουζί, ὅστις συμβολίζει τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀνοίξεως, εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἄδωνις τῶν Ἑλλήνων. Α. Δ.

Ὁ Δουμουζὶ ἀναγεννώμενος ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς Ἀστάρτης.

[Χαλδαϊκὸν γλυπτόν.]

Δούμπας, ***Στέργιος***. Ἐθνικὸς εὐεργέτης, γεννηθεὶς ἐν Μπλέτσι τῆς Μακεδονίας τῷ 1794 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1870 πλουσιώτατος ἐν Βιέννῃ, ὅπου ἔζη ἐμπορευόμενος καὶ κατέχων ὑψηλὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς ὑπηρέτης, ἀλλὰ μὲ τὴν φιλοπονίαν του καὶ τὴν μόρφωσιν ἣν ἀπέκτησεν αὐτοδιδασκόμενος, κατέκτησε τὰ σκῆπτρα τοῦ βιενναίου ἐμπορίου τοῦ βάμβακος. Ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἤρχισε νὰ εἰσφέρῃ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, συνιστῶν ὑποτροφίας και προικίζων σχολεῖα, κατόπιν δὲ ἐπεξέτεινε τὴν εὐεργετικήν του δρᾶσιν καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος. Μεγάλη εἶναι ἐπίσης ἡ ὑπὲρ τοῦ πανεπιστημίου δωρεά του. Νυμφευθεὶς Αὐστριακήν, ἀπέκτησε τέκνα, ἅτινα παρέμειναν Αὐστριακοί. Ἐκ τούτων ὁ ***Μιχαὴλ*** διεκρίθη ὡς διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Αὐστρίας, ὁ δὲ ***Νικόλαος*** ὡς πολιτευτὴς εἰς τὴν Δίαιταν. Εγγονός του ὑπῆρξε καὶ ὁ ***βαρῶνος Δούμπας***, διατελέσας πρεσβευτὴς τῆς Αὐστροουγγαρίας εἰς Οὐασιγκτῶνα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Γ. Δ. Κ.

Δουμπιὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς, τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 645. Ἡ κτίσις του εἶναι παλαιά, ἡ δὲ ἀρχική του ὀνομασία ἦτο *Τυμβιά*, λόγῳ τῶν, κατὰ τὴν παράδοσιν, εὑρεθέντων αὐτόθι ἀρχαίων τύμβων. Τῷ 1821 ἐκάη ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι ἐκ τούτου κατήγοντο οἱ ὁπλαρχηγοὶ *Ἀστέριος Τσαράπας* καὶ *Κωνστ. Πλιάκος*, κατόπιν ἐγένετο τσιφλίκιον ἀγᾶ τινος, ἐξαγορασθὲν τῷ 1850 ὑπὸ τῶν κατοίκων του. Ἔχει δασικὰς ἐκτάσεις ἐκ δρυῶν καὶ πρίνων. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Σανὰ* (κάτ. 345). Δ. Ε. Μ

Δουμπιώτης. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔδρασε κατὰ τὸν Ἀγῶνα πολυμελὴς οἰκογένεια ἐκ Δουμπιᾶς τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς ὁποίας τὰ μέλη πολλὸς προσέφερον ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα. Ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἦτο ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ *Καπετὰν-Κώστας*, σούμπασης εἰς τὰ Μαδεμοχώρια. Αὐτὸς εἰσέπραττε τοὺς φόρους εἰς τὰ πλούσια ἐκεῖνα χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κατεργασία τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ ἀργύρου πολλὰ εἰσέφερε κέρδη, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς εἵλκυεν ἅρπαγας. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς ἀπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Παππᾶν, συνεφώνησε μετὰ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Μακεδονίας ἐν γένει νὰ ἀναπετάσουν καὶ αὐτοὶ τὸ λάβαρον τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν συμφερόντων τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς τὴν Χαλκιδικήν, πανταχόθεν διετάχθησαν νὰ προχωρήσουν τουρκικαὶ δυνάμεις, ἀπὸ τὰς Σέρρας, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ Μοναστήριον, ἕδραν τοῦ διοικητοῦ τῆς Ρούμελης. Κατασταλείσης λοιπὸν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ἡ οἰκογένεια Δουμπιώτη ἀπώλεσε πολλὰ μέλη αὐτῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν ***Στέργιον*** ἢ ***Ἀστέριον***, φημιζόμενον διὰ τὸ κάλλος του, τὸν ***Γεώργιον*** καὶ τὸν ***Χαρίτωνα***, ὡς καὶ πολλὰς γυναῖκας σφαγείσας εἴς τινα ἐνέδραν. Οἱ λοιποί, μετὰ τῶν γυναικῶν, τέκνων καὶ ἄλλων συναγωνιστῶν, κατῆλθον διὰ τῆς Ζαγορᾶς εἰς τὴν Σκόπελον, ὅπου ἐστερέωσαν μίαν, οὕτως εἰπεῖν, κατοχήν, τὴν λεγομένην τῶν *Ὀλυμπιτῶν*, ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχηγῶν ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον. Οἱ Δουμπιῶται κατήρτισαν σώματα πολλὰ καὶ ἔσπευδον ὅπου ἡ χρεία τοὺς ἐκάλει. Ἐκ τούτων ὁ ***Βασιλικὸς*** ἀνεδείχθη χιλίαρχος. Ὁ ***Ἰωάννης***, ὅστις νεώτατος ἐπολέμησε κατὰ τὸν ἀγῶνα εἰς Σποράδας, εἰς Εὔβοιαν καὶ εἰς Ἀττικήν, κατόπιν μετέσχε τῆς Θεσσαλικῆς ἐκστρατείας τοῦ 1854, φυλακισθεὶς τότε παρὰ τῶν Ἄγγλων, διότι τὸ σῶμά του ἐφόνευσε ναύτην τινὰ ἐκ παρεξηγήσεως. Ὁ ***Κωνσταντῖνος***, μεγαλύτερος τῶν ἀδελφῶν, πολεμήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα μετὰ τοῦ Γάτσου, τοῦ Καρατάσου, τοῦ Κριεζώτου καὶ ἄλλων ἀρχηγῶν, μετέσχε διαφόρων μαχῶν, πολλάκις ἐτραυματίσθη,

Digitized by Google

καὶ τέλος προήχθη εἰς στρατηγόν. Ἀμειφθεὶς διὰ ταγματαρχίας ἐπὶ Καποδιστρίου, παρέμεινεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος, ὅστις μεγάλως τὸν ἐξετίμα. Ἀποσυρθεὶς εἰς Χαλκίδα, ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας, περὶ τὸ 1875. Γ. Δ. Κ.

Δουμπρὲκ /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ὁ ἀρχαῖος Σιμόεις (βλ. λ.).

Δούναβις ἢ *Δανούβιος* (γερμ. Donau, ουγγρ. Duna, ρουμαν. Dunarea, γαλλ. Danube, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων *Ἴστρος* κατὰ τὸν κάτω αὐτοῦ ροῦν ὀνομαζόμενος). Μέγας ποταμὸς τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, πηγάζων ἀπὸ τοῦ γερμανικοῦ Μέλανος Δρυμοῦ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον.

—.[ΓΕΩΓΡ.] Ὁ *Δούναβις* εἶναι ὁ σπουδαιότερος, λόγῳ τῆς διεθνοῦς θέσεώς του, ποταμὸς τῆς Εὐρώπης, δεύτερος δὲ μετὰ τὸν Βόλγαν, ἀπὸ ἀπόψεως μήκους καὶ καταλαμβανομένης ἐκτάσεως ὑπὸ τῆς κοίτης του. Ὁ ροῦς αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, ἀκολουθεῖ κατεύθυνσιν πρὸς Α. μὲ παρέκκλισιν μικρὰν πρὸς Ν. καὶ Β. διὰ μέσου τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅπου ἐκβάλλει σχηματίζων μέγα δέλτα. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 2 900 χιλιόμετρα, ἡ ὑπὸ τῆς κοίτης του καλυπτομένη ἔκτασις ἐδάφους τὰ 817.000 τετρ. χλμτρ., τὸ δὲ πλάτος του ποικίλλει κατὰ μὲν τὸ πρῶτον τμῆμα τῆς διαδρομῆς του μέχρι τῆς πόλεως Πασσάου μεταξὺ 50 ἕως 400 μέτρων, ἀπὸ Πασσάου μέχρι Βιέννης μεταξὺ 150 καὶ 800, ἀπὸ Βιέννης μέχρι τῶν νοτιοσλαυϊκῶν συνόρων μεταξὺ 200 καὶ 2 000, καὶ κατὰ τὸν ὑπόλοιπον ροῦν μέχρι τῶν ἐκβολῶν μεταξὺ 700 καὶ 3.500. Τὸ ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως εἰς τὴν ἐκβολὴν αὐτοῦ κυλιόμενον ὕδωρ ἀνέρχεται εἰς 6.700 περίπου κυβικὰ μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον. Εἶναι πλωτὸς μέχρι τῆς πόλεως Οὖλμ, κατὰ τὸ πλεῖστον δηλαδὴ μέρος τῆς κοίτης του, καὶ ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην φυσικὴν ὁδὸν μεταξὺ τῶν κεντρικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Δούναβις ὀφείλει τὸν ὄγκον τῶν ὑδάτων του εἰς τὸ ὅτι εἶναι ὁ μόνος μεγάλος ποταμὸς τῆς Εὐρώπης, ὁ ὁποῖος διευθύνεται ἐκ Δ πρὸς Α. Κατορθώνει νὰ συγκεντρώνῃ οὕτω, διὰ τῶν παραποτάμων του, ὅλα τὰ ὕδατα τὰ κατερχόμενα ἐκ τῶν βορείων πλευρῶν τῶν Ἀλπείων ὀροσειρῶν καὶ τῶν ἐξαρτημάτων των ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν νοτίων πλευρῶν τῶν ὀροσειρῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης ἀφ' ἑτέρου. Ἡ εὐρεῖα κοιλὰς του περικλείεται ἀπὸ Β. μὲν ὑπὸ τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, τοῦ Βοημικοῦ Δρυμοῦ καὶ τῶν Καρπαθίων, ἀπὸ Ν. δὲ ὑπὸ τῶν κεντρικῶν ὀροσειρῶν τῶν Ἄλπεων καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Αἵμου. Ὁ ροῦς τοῦ Δουνάβεως διαιρεῖται γεωγραφικῶς εἰς *Ἄνω* καὶ *Κάτω*. Καὶ ὡς ἄνω μὲν ροῦς ὑπολογίζεται τὸ τμῆμα ἀπὸ τῶν πηγῶν μέχρι τῶν οὐγγρικῶν συνόρων, τὸ διερχόμενον δηλαδὴ διὰ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, ὡς κάτω δὲ ροῦς τὸ ὑπόλοιπον μέχρι τῶν ἐκβολῶν. Κατ' ἄλλην διαίρεσιν διακρίνεται ὁ ροῦς τοῦ Δουνάβεως εἰς τέσσαρας περιοχάς: 1) Ἀπὸ τῶν πηγῶν μέχρι Πασσάου ἐπὶ τῶν γερμανοαυστριακῶν συνόρων· τὸ τμῆμα δηλαδὴ τὸ διερχόμενον ἐπὶ τοῦ γερμανικοῦ ἐδάφους διὰ τῆς Βάδης, Βυρτεμβέργης καὶ Βαυαρίας. 2) Ἀπὸ Πασσάου μέχρι Γκρὰν πρὸς Β. τῆς Βουδαπέστης. Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο ὁ ποταμὸς διέρχεται διὰ τοῦ ἐδάφους τῆς Αὐστρίας καὶ τμήματος τῆς Οὐγγαρίας, προσεγγίζων καὶ τὰ τσεχοσλοβακικὰ σύνορα. 3) Ἀπὸ Γκρὰν μέχρι τῶν στενῶν τῶν σχηματιζομένων ὑπὸ τῶν ὀρέων τοῦ Βαλκανίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Σερβίας ἀφ' ἑτέρου. Ἐνταῦθα ὁ ποταμὸς διέρχεται ἐπὶ ἐδαφῶν οὐγγρικῶν καὶ νοτιοσλαυϊκῶν. 4) Τὸ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τμῆμα, διερχόμενον διὰ Σερβίας, Βουλγαρίας, Βλαχίας, Μολδαυΐας, Βουκοβίνας καὶ Βεσσαραβίας. Ὁ Δούναβις εἰς τὰς πηγάς του σχηματίζεται διὰ τῆς ἑνώσεως δύο μικρῶν ποταμῶν τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, τοῦ *Μπρίγκαχ*, πηγάζοντος εἰς ὕψος 1000 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης πρὸς Β. τοῦ ὄρους Τρύμπεργκ, καὶ τοῦ *Μπρέγκε*, πηγάζοντος εἰς ὕψος 1125 μ. πρὸς Δ τοῦ αὐτοῦ ὄρους. Οἱ δύο οὗτοι ποταμίσκοι κατερχόμενοι πρὸς τὰς κοιλάδας ἑνοῦνται εἰς ὕψος 665 μέτρων παρὰ τὸ Ντονάουεσινγκεν. Ἐκεῖ ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ντονάουεσινγκεν ὑπάρχει πηγὴ μὲ διαυγέστατα ὕδατα, εἰς τὴν ὁποίαν δίδουσι τὸ ὄνομα *Δούναβις* (Donau) καὶ τὴν ὁποίαν θεωροῦσιν ὡς κυρίαν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ τὴν ἕνωσιν ὁ ποταμὸς στρέφεται ἐπί τι διάστημα (20 χλμ.) πρὸς Ν, μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὴν λίμνην τῆς Κωνσταντίας, χάνων καὶ μέρος ἐκ τῶν ὑδάτων του, τὸ ὁποῖον πίπτει πρὸς τὸν Ρῆνον. Μετὰ τὴν πόλιν ὅμως Γκουτμάντιγγεν ὁ Δούναβις στρέφεται πρὸς ΒΑ, ἐγκαταλείπων ὁριστικῶς τὴν γειτονίαν του πρὸς τὸν Ρῆνον, καὶ εἰσχωρεῖ εἰς χαραδρώδεις καὶ στενὰς κοιλάδας τοῦ Ἰούρα, διερχόμενος διὰ μέσου γραφικῶν δενδροφύτων τοπίων, τῶν ὁποίων δεσπόζουσι τὰ μέχρι σήμερον σῳζόμενα ἐρείπια φραγκικῶν πύργων. Μετὰ τὴν πόλιν Σιγκμάριγγεν, εἰς ὕψος 512 μέτρων, ὁ ποταμὸς ἀρχίζει νὰ κατέρχεται πρὸς τὸ Σχέερ, ἐξερχόμενος ἀπὸ τῶν χαράδρων τοῦ Ἰούρα. Ἐκεῖ συναντᾷ τὴν Οὖλμ παρὰ τὰ Βαυαρικὰ σύνορα. Ἡ κοιλάς του ἐξακολουθεῖ πρὸς Ν νὰ στέφεται ὑπὸ ὀρέων, πρὸς Β ὅμως εὐρύνεται καὶ δέχεται σειρὰν μικρῶν ποταμῶν, ἐξ ὧν σπουδαιότερος ὁ Μπλάου. Ἐκεῖθεν ὁ Δούναβις εἰσέρχεται εἰς τὸ βαυαρικὸν ἔδαφος, ὅπου δέχεται ἐκ τῆς δεξιᾶς ὄχθης σειρὰν παραποτάμων προερχομένων ἐκ τῶν Ἄλπεων, οἱ ὁποῖοι πολλαπλασιάζουσι τὰ ὕδατά του. Πρῶτος ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Ἴλλερ συμβάλλων ὀλίγον πέραν τῆς Οὖλμ, παρὰ τὸ προάστειόν της Νέαν-Οὖλμ, τὸ ὁποῖον ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν Βαυαρίαν. Ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκείνου ὁ ποταμὸς ἀρχίζει νὰ γίνεται πλωτὸς εἰς μικρὰ καὶ ἀβαθῆ πλοῖα. Τὸ πλάτος του φθάνει ἤδη τὰ 75 μέτρα, καὶ τὸ μέσον βάθος τὸ 1. Τὰ ἐντεῦθεν ἀναχωροῦντα ποταμόπλοια, καλούμενα κοινῶς schachteln (=κουτιά), ἔχουσι σχῆμα τετραγωνικὸν καὶ εὐρὺ καὶ δύνανται νὰ μεταφέρωσι φορτίον μέχρις 100 τόννων. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ναυπηγοῦνται διὰ νὰ διαπλεύσωσιν ἅπαξ μόνον τὸν ποταμόν, μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ ταξιδίου των διαλυόμενα χρησιμοποιοῦνται εἴτε ὡς καύσιμος, εἴτε ὡς οἰκοδομήσιμος ξυλεία. Ἐντὸς τοῦ βαυαρικοῦ ἐδάφους ὁ Δούναβις, στρεφόμενος κατ' ἀρχὰς πρὸς ΒΑ καὶ κατόπιν πρὸς ΝΑ, διαγράφει μέχρι τοῦ Πασσάου ἓν ἡμικύκλιον, τοῦ ὁποίου τὸ ἄνοιγμα στρέφεται πρὸς τὰς Ἄλπεις. Τὸ τελευταῖον πρὸς Β τμῆμα τοῦ τόξου τούτου μεταξὺ τῶν πόλεων Ρατισβόννης καὶ Πλάϊντιγγ εἶναι τὸ βορειότερον σημεῖον (49°2' Β πλάτ.), ὅπου φθάνει ὁ ποταμὸς καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς διαδρομῆς του. Ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ βαυαρικοῦ ἐδάφους παραποτάμων τοῦ Δουνάβεως σπουδαιότεροι εἶναι οἱ: *Μπρέντζ, Βαΐρνιτς, Ἄτμυλ, Νάαμπ, Ρέγκεν, Ἴλις, Πέχ, Ἴζαρ* καὶ *Ἴνν*. Ὁ τελευταῖος, ἐκβάλλων παρὰ τὸ Πασσάου καὶ σχηματίζων τὸ ὅριον μεταξὺ Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἀπόψεως ὑδάτων καὶ αὐτοῦ τοῦ Δουνάβεως. Διὰ τῆς διαρκοῦς προσαυξήσεως τῶν νέων αὐτῶν παραποτάμων τὸ ρεῦμά του μεγεθύνεται σημαντικῶς, παρὰ τὸ Πασσάου δὲ ἔχει 210 μέτρων πλάτος καὶ βάθος 1,50 ἕως 5 εἰς ὕψος 292 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκτισμέναι παρὰ τὸν Δούναβιν ἐν Βαυαρίᾳ εἶναι κατὰ σειρὰν αἱ ἑξῆς: *Νιονάουβαιρτ*, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Βαΐρνιτς, σπουδαῖον στρατηγικὸν σημεῖον, *Νοῦμπουργ, Ἰγγολστατ*, ὁ σπουδαιότερος ναύσταθμος τῆς νοτίου Γερμανίας, Ρατισβόννη, ἐμπορικὴ πόλις ἀξιόλογος ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τῶν Ρωμαίων (ἀπ' αὐτῆς κυρίως εἰπεῖν ὁ ποταμὸς ἀρχίζει νὰ εἶναι πλωτός), Στράνμπιγγ, Ντέγγεντορφ καὶ Πασσάου. Ἤδη ὁ Δούναβις εἰσέρχεται ἐπὶ τοῦ αὐστριακοῦ ἐδάφους, διασχίζων ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Ἄνω καὶ Κάτω Αὐστρίαν εἰς μῆκος 373 χιλιομέτρων καὶ σχηματίζων εὐρυτάτην κοιλάδα μεταξὺ Ἄλπεων καὶ Βοημικῶν ὀρέων, ἐντὸς τῆς ὁποίας συγκεντροῦται ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις καὶ τῶν δύο τούτων ἐπαρχιῶν. Ἡ μεγάλη αὕτη κοιλὰς ἐχρησίμευσεν ὡς κέντρον διαβάσεως τῶν διαφόρων λαῶν κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν μεταναστεύσεων, οἵτινες ἐξεχύθησαν ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Δύσιν καὶ τἀνάπαλιν. Τὸ ἐπὶ τῆς Αὐστρίας τμῆμα τοῦ Δουνάβεως παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν γραφικότητα, ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων τμημάτων του. Κατὰ διαστήματα συναντᾷ τις τὰ ἐρείπια μεσαιωνικῶν πύργων, εἰς τὸ μέσον γραφικῶν δενδροφύτων νησίδων, πολλαὶ δὲ καὶ ὡραῖαι πόλεις κοσμοῦσι τὰς ὄχθας του, κατὰ προτίμησιν τὴν δεξιάν. Σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι αἱ ἑξῆς: Λιντς, Ἔννς, Ἴπς, Μαῖλκ, Μάουτερν, Τοῦλλν, Κλοστερνόϊμπουργκ καὶ Βιέννη. Οἱ μεγαλύτεροι ἐπὶ τοῦ αὐστριακοῦ ἐδάφους παραπόταμοι εἶναι οἱ: *Μάρχ, Τράουν, Ἔννς, Ἴπς, Ἔλαφ, Μπήλακ, Τραΐζεν, Βιὲν* καὶ *Φίσχα*. Μετὰ τὴν δίοδον ἐκ τῶν στενῶν σχηματιζομένων παρὰ τὸ Πρεσβοῦργον, μεταξὺ Καρπαθίων καὶ τῶν τελευταίων πρὸς ΝΑ προεκτάσεων τῶν Ἄλπεων, ὁ Δούναβις εἶναι ἤδη μέγας ποταμὸς πλάτους 250 ἕως 300 μέτρων καὶ βάθους ὑπὲρ τὰ 6 μέτρα, ἐνῷ τὸ ὕψος του ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κατέρχεται εἰς 131 μέτρα. Κατ' ἀρχὰς χωρίζεται εἰς τρεῖς βραχίονας, ἐξ ὧν ὁ κεντρικὸς σχηματίζει τὸ ὅριο μεταξὺ Τσεχοσλοβακίας καὶ Οὐγγαρίας, ὁ δὲ ἄκρος ἀριστερὸς διέρχεται διὰ μέσου τοῦ τσεχοσλοβακικοῦ ἐδάφους εἰς ἀρκετὸν μῆκος, μέχρις ὅτου ἑνοῦται εἰς τὸν κεντρικόν. Ἐπὶ τοῦ οὐγγρικοῦ ἐδάφους ὁ Δούναβις δέχεται ἐξ ἀριστερῶν πλῆθος σπουδαίων παραποτάμων, ἐρχομένων ἐκ τῶν Καρπαθίων, ἐξ ὧν μεγαλύτεροι εἶναι οἱ: *Φάγκ, Νοῦϊρα, Γκρὰν* καὶ *Ἄϊπελ*. Ἐντὸς τῆς οὐγγρικῆς πεδιάδος ὁ Δούναβις σχηματίζει πλῆθος βραχιόνων, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τοὺς παραποτάμους του Φάγκ, Λάϊτα, καὶ Ράαμπ, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐπανοδηγοῦσιν εἰς τὸν κεντρικὸν βραχίονα. Μεταξὺ τῶν διακλαδώσεων τούτων σχηματίζονται πολλαὶ καὶ μεγάλαι εὔφοροι νῆσοι, ἐξ ὧν ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι ἡ Σχύττ, ἐκτάσεως 1550 τετρ. χλμ. Μετὰ τὴν πόλιν Γκράν, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ὁμωνύμου παραποτάμου, ἡ κοιλὰς καὶ πάλιν στενοῦται καὶ ὁ ποταμὸς συγκεντροῦται εἰς μίαν κοίτην διὰ νὰ διέλθῃ τὰ στενὰ τὰ σχηματιζόμενα μεταξὺ τῶν ὀρέων Πίλις καὶ Νόγκραντ, μετὰ τὰ ὁποῖα ἀνοίγονται οἱ ἀπέραντοι οὐγγρικαὶ πεδιάδες. Διασχίζων τὰς πεδιάδας αὐτὰς ὁ Δούναβις δὲν ἔχει ὡρισμένην σταθερὰν κοίτην, ἀλλ' ἐπὶ μιᾶς ἐκτάσεως πλάτους 10 ἕως 15 χλμ. διακρίνει τις διαρκῶς μετακινουμένας κοίτας. Τὸ μέγεθός του τώρα φθάνει εἰς 100 ἕως 950 μέτρων πλάτος καὶ 7 ἕως 10 βάθος. Εἰσερχόμενος εἰς τὰς οὐγγρικὰς πεδιάδας στρέφεται ἐντελῶς πρὸς Ν, διέρχεται διὰ τῆς Βουδαπέστης καὶ ρέων ἡσύχως συναντᾷ τὸν παραπόταμόν του Ντρά υ ἐρχόμενον ἐκ τῶν Ἄλπεων. Μετὰ ταῦτα στρέφεται καὶ πάλιν πρὸς ΝΑ, ρέων πλησίον τῶν πρὸς τοῦ Κάρλοβιτς ὑψωμάτων. Ὀλίγον πέραν τοῦ Κάρλοβιτς δέχεται νέον μεγάλον ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης παραπόταμον, τὸν *Τίσζα* ἢ *Τάϊς*, διασχίζοντα καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἀπὸ Β πρὸς Ν τὰς οὐγγρικὰς πεδιάδας, καὶ εἶτα στρέφεται πάλιν πρὸς Ν μέχρι τοῦ Βελιγραδίου, ὅπου δέχεται νέους παραποτάμους, τὸν *Σαῦον* ἐκ δεξιῶν καὶ τὸν *Τέμες* ἐξ ἀριστερῶν. Παρὰ τὸ Σεμλῖνον, ὀλίγον πρὸ τοῦ Βελιγραδίου, ὁ Δούναβις ἔχει 1560 μέτρων πλάτος καὶ 14 βάθος. Ἀφοῦ δὲ δεχθῇ τὸν ἐκ τῆς παλαιᾶς Σερβίας προερχόμενον Μοράβαν προχωρεῖ πρὸς τὰς στενωπούς, μεταξὺ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων καὶ τῶν βορειοδυτικῶν προεκτάσεων τοῦ Αἵμου. Εἶναι τὰ στενὰ τοῦ Καζάν. Ἐκεῖ ὁ ποταμὸς διέρχεται διὰ μέσου δύο ὑψηλῶν βράχων, οἱ ὁποῖοι περιορίζουσι τὸ πλάτος του εἰς 150 μέτρα, ἐνῷ ἀντιθέτως αὐξάνουσι τὸ βάθος εἰς 40 ἕως 50. Ἡ ταχύτης τοῦ ρεύματος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι μεγίστη καὶ ἡ ναυσιπλοΐα καὶ δυσκολωτάτη. Μετὰ τὴν διάβασιν τῶν πρώτων στενῶν ἡ κοίτη εὐρύνεται καὶ πάλιν ἐπ' ὀλίγον εἰς 1500 μέτρα μέχρι τῆς ρουμανικῆς πόλεως Ὄρσοβας, ὅπου εἰσέρχεται εἰς τὰ δεύτερα στενὰ τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπικινδυνωδέστερα τῶν τοῦ Καζὰν λόγῳ τῶν φοβερῶν ρευμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ταχύτης ὑπερβαίνει πολλάκις τὰ 15 χλμ καθ' ὥραν. Τὸ ρεῦμα τοῦτο κατώρθωσαν τῷ 1846 διὰ πρώτην φορὰν νὰ διασχίσουν τὰ ἀτμόπλοια. Μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἐκ τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν τὸ ὕψος τῆς κοίτης του εἶναι 39 μόλις μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Στηρίζων ἤδη τὴν δεξιάν του πλευρὰν ἐπὶ τῶν βορείων προεκτάσεων τοῦ Αἵμου καὶ ἔχων πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὰς εὐφόρους βλαχικὰς πεδιάδας ρέει κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον, διαγράφων ἐπὶ μακρὸν τὰ σύνορα Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας.

Σπουδαιότεροι παραπόταμοι τοῦ κάτω αὐτοῦ ροῦ τοῦ Δουνάβεως εἶναι: ὁ *Τιμόκ*, σημειῶν τὸ ὅριον μεταξὺ Νοτιοσλαυΐας καὶ Βουλγαρίας, ὁ *Ἴσκερ* καὶ ὁ *Ὄσμα*, πηγάζοντες ἐκ τοῦ Αἵμου, ὁ *Σχὺλ* καὶ ὁ *Ἀλοῦτα* ἐκ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων. Μετὰ τὴν πόλιν Σίστοβα ὁ ποταμός, συναντῶν τὰ ὑψώματα τῆς Δοβρουτσᾶς, ἀφίνει τὰ βουλγαρορρουμανικὰ σύνορα καὶ τὴν πρὸς Δ. διεύθυνσιν καὶ στρέφεται πρὸς ΒΑ., εἰσερχόμενος ἐντὸς τοῦ ρουμανικοῦ ἐδάφους, ὅπου προχωρεῖ μέχρι Τσερνοβόντας δεχόμενος διαρκῶς νέους μικροὺς παραποτάμους. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀπέχει μόλις 60 χλμ. τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, ὅπου ἡ πόλις Κωστάντζα. Τότε στρέφεται ἐντελῶς πρὸς Β. καὶ ρέει εἰς μῆκος 140 χλμ. δεχόμενος ἐξ ἀριστερῶν νέους παραποτάμους, τὸν *Γιαλομίτσα* καὶ *Σέρεθ* καὶ τέλος τὸν *Προῦθον*, ὁπότε στρέφεται πρὸς Β. διὰ νὰ σχηματίσῃ τὸ δέλτα του ἐντὸς παλαιοῦ κόλπου τοῦ Εὐξείνου, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωσε διὰ τῶν προσχώσεων του. Ὁ ὄγκος τῶν προσχώσεων, τὰς ὁποίας ὁδηγεῖ κατ' ἔτος ὁ Δούναβις εἰς τὴν παραλίαν, εἶναι τόσος, ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ σχηματίζεται ἐτησίως ξηρὰ ἐκτάσεως 6 τετραγωνικῶν χλμ. εἰς βάθος 10 μέτρων. Παρὰ τὸ Γαλάζιον, ὅπου ὁ ποταμὸς στρέφεται πρὸς Δ. διὰ νὰ σχηματίσῃ τὸ δέλτα του, οἱ δύο βραχίονες εἰς τοὺς ὁποίους τὸν χωρίζει μία ποταμονησὶς ἔχουσι πλάτος 160 καὶ 290 μέτρων, τὸ δὲ βάθος κυμαίνεται ἀπὸ 16 ἕως 28 μέτρων. Ἔχει ἤδη συγκεντρώσει ὅλον τὸ ὕδωρ του καὶ τρέχει ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ του νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν θάλασσαν.

Ὁ Δούναβις ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον διὰ τριῶν στομίων, τὰ ὁποῖα περικλείουσι νησιωτικὴν ἔκτασιν 4000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Πρὸ 1800 ἐτῶν τὰ στόμια ταῦτα ἦσαν 6, ἀλλὰ διὰ τῶν ἐκ τῶν προσχώσεων μεταλλαγῶν περιωρίσθησαν εἰς τρία, τῆς *Κιλίας*, τοῦ *Σουλινᾶ* καὶ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*. Τὰ 6700 κυβικὰ μέτρα ὕδατος τὰ ὁποῖα ὁ ποταμὸς ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ δευτερόλεπτον, κατανέμονται ὡς ἑξῆς, εἰς τὰ 3 στόμια. Τὰ 0,67 διὰ τῆς Κιλικίας, τὰ 0,24 διὰ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τὰ ὑπόλοιπα διὰ τοῦ Σουλινᾶ. Ἐκ τούτων διαβατὸν εἰς τὰ ποταμόπλοια εἶναι μόνον τὸ τοῦ Σουλινᾶ, διότι τὰ δύο ἄλλα εἶναι φραγμένα κατὰ τὴν εἴσοδον των ὑπὸ ἀβαθοῦς βραχίονος σχηματισθέντος ἐκ τῶν προσχώσεων. Αἱ διαστάσεις τῶν τριῶν βραχιόνων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: ἡ Κιλία ἔχει μῆκος 111 χλμ. καὶ πλάτ. περὶ τὰ 1000 μέτρα, ὁ Ἅγιος Γεώργιος μῆκος 96 χλμ., πλάτος 130 ἕως 400 μέτρων καὶ βάθος περὶ τὰ 10· τέλος τὸ στόμιον τοῦ Σουλινᾶ

Digitized by Google

ἔχει μῆκος μὲν 82 χλμ., πλάτος 100—130 μέτρων καὶ βάθος 5—15. Τὸ στόμιόν του προφυλάσσεται ὑπὸ δύο βραχιόνων ἑκατέρωθεν μήκους 1300 καὶ 915 μέτρων, τὸ δὲ βάθος του κατὰ τὴν εἴσοδον ἔφθασε δι' ἐκβαθύνσεως τὰ 5,5. Τοιουτοτρόπως σήμερον πλοῖα βυθίσματος μέχρι καὶ 6 μέτρων δύνανται νὰ ἀναπλεύσωσι τὸν ποταμόν. Χ. Δ.

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ στρατηγικὴ σημασία τοῦ *Δουνάβεως* ὑπῆρξε μεγίστη ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαρείου καὶ Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν εἰς τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἑλισσομένων στρατῶν ὡς καὶ κατὰ τὰς μεγάλας μεταναστεύσεις τῶν λαῶν. Τὴν στρατηγικὴν ἀξίαν τοῦ ποταμοῦ ἐπηύξησεν ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἵδρυσις μεγάλων φρουρίων, ἐξ ὧν τὰ μὲν εἰς τὸν Κάτω Δούναβιν ἐπέδρασαν κυρίως κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας (1828, 1854, 1877), ἄλλα δέ, ὡς τὸ Οὖλμ, Ἰνγκολστάτ, ἐχρησίμευσαν μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου πρὸς ἄμυναν τῆς Γερμανίας ἀπὸ νότου. Ἡ κοιλὰς ἐν Βυρτεμβέργῃ καὶ Βαυαρίᾳ διασχίζεται ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ καλῶν σιδηροδρομικῶν καὶ ἁμαξιτῶν ὁδῶν. Τὸ τμῆμα τοῦτο δύναται εὐκόλως νὰ προσβληθῇ ἀπὸ βορρᾶ, διότι ὁ ποταμὸς δὲν εἶναι μέγα ἐμπόδιον στρατηγικόν· ἀπὸ νότου ὅμως προστατεύεται παρὰ μεγάλης ὀροσειρᾶς, ἐξ ἧς ρέουν μεγάλοι ποταμοὶ χρησιμεύοντες ὡς ἰσχυραὶ γραμμαὶ ἀμύνης. Τὸ τμῆμα, εἰς ὃ ὁ Δούναβις διατρέχει τὴν Αὐστρίαν, τὴν Μοραβίαν καὶ τὴν Οὑγγαρίαν μέχρι τῆς Βουδαπέστης, περιλαμβάνει περιοχὴν εὐρεῖαν μετὰ μεγάλων ὀρέων. Ὁ ποταμὸς καθ' ὅλον τὸ τμῆμα τοῦτο ἀποτελεῖ μέγα στρατηγικὸν ἐμπόδιον, ἡ δὲ Βιέννη, εὑρισκομένη ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ, καθίσταται μεγάλης στρατηγικῆς σημασιας διὰ τὸν κατέχοντα ταύτην. Τὸ τμῆμα, καθ' ὃ ὁ Δούναβις διατρέχει τὴν Οὑγγαρίαν καὶ Γιουγκοσλαυΐαν μέχρι τοῦ στενοῦ τῆς Ὄρσοβας, ἐγένετο θέατρον ἀγώνων τῶν ἀπὸ βορρᾶ ὁρμωμένων λαῶν καὶ τῶν ἀπὸ νότου προελαυνόντων πρὸς τὴν Κεντρῴαν Εὐρώπην. Οἱ δύο μεγάλοι παραπόταμοι ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ὁ Σαῦος καὶ ὁ Δραῦος, ἐχρησίμευσαν ὡς γραμμαὶ ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τοῦ Μέσου Δουνάβεως πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Τέλος τὸ τμῆμα τοῦ Κάτω Δουνάβεως, ὅπερ ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ στενοῦ τῆς Ὄρσοβας μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἔχει σπουδαίαν στρατηγικὴν σημασίαν (βλ. λ. Βουλγαρία τ. Ζ' σ. 624). Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐγνώριζον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὸν κάτω ροῦν τοῦ Δουνάβεως, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδιδον τὸ ὄνομα *Ἴστρος*. Ἡ ὀνομασία *Δανούβιος* (Danuvius), ἐξ ἧς προῆλθε τὸ νεώτερον *Δούναβις*, ἐδίδετο ἀπὸ τοὺς Κέλτας εἰς τὸν ἄνω ροῦν αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον μόνον αὐτοὶ ἐγνώριζον. Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, ὁπότε οἱ Ρωμαῖοι προὐχώρησαν μέχρι τοῦ ἄνω Δουνάβεως, διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Παννονίας, τὰ ὀνόματα Ἴστρος καὶ Δανούβιος ἀπέκτησαν γενικωτέραν σημασίαν, δηλοῦντα ἤδη ἀδιακρίτως ὁλόκληρον τὸν ποταμόν. Ἡ σπουδαιότης τοῦ Δουνάβεως ὡς ἐμπορικῆς ὁδοῦ καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα ἦτο μεγάλη, λόγῳ τῆς ἐλλείψεως τότε ἄλλων ὁδῶν συγκοινωνίας. Ἐπὶ ρωμαιοκρατίας ἀπέκτησε καὶ ἄλλην σπουδαιότητα, διότι ἀπέβη τὸ ὅριον μεταξὺ τοῦ πρὸς Ν πεπολιτισμένου κόσμου τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, καὶ τῶν πρὸς Β βαρβάρων, ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ὁποίων ὑπερήσπιζε τὰς γειτονικὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας διὰ σειρᾶς ὀχυρωτικῶν ἔργων, κατασκευασθέντων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ὄχθης. Ἴχνη τῶν ὀχυρώσεων τούτων σῴζονται μέχρι σήμερον πλησίον τῆς Κωνστάντσας καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ ὅλον ὀχυρωτικὸν σύστημα συνεπλήρουν μεγάλαι τοξοειδεῖς λίθιναι γέφυραι, θαυμασίας ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ δύο πολεμικοὶ στολίσκοι ναυλοχοῦντες ἐν τῷ ποταμῷ. Ἐπὶ Τραϊανοῦ οἱ Ρωμαῖοι διέβησαν τὸν Δούναβιν, διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Παννονίας κατ' ἀρχὰς καὶ ἄλλων γερμανικῶν χωρῶν βραδύτερον. Ἡ ἐγκατάλειψις ὅμως αὕτη τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τοῦ ποταμοῦ ὑπῆρξε μία τῶν αἰτιῶν τῆς καταρρεύσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Βραδύτερον, κατὰ τὰς μεγάλας μεταναστεύσεις τῶν λαῶν, ἡ κοιλὰς τοῦ Δουνάβεως ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον, διότι δι' αὐτῆς διῆλθον ὅλοι οἱ λαοὶ οἱ ὁποῖοι ἐξ Ἀνατολῶν ἐβάδισαν ἐναντίον τῆς Δύσεως καὶ τἀνάπαλιν, ὡς οἱ Οὖννοι, οἱ Γότθοι, οἱ Ἄβαροι, οἱ Σλαῦοι, οἱ Τοῦρκοι, οἱ Σταυροφόροι. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν ἐχρησιμοποίησαν τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως ὡς ἁπλῆν ὁδὸν διαβάσεως, ἄλλοι ἐγκατεστάθησαν περὶ αὐτὴν καὶ ἄλλοι ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ σπουδαιότης τοῦ Δουνάβεως ὡς ἐμπορικῆς ὁδοῦ ηὐξήθη. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον μάλιστα πόλεμον, διὰ τῆς ἐντελοῦς διεθνοποιήσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐν αὐτῷ ναυσιπλοΐας ὑπὸ τῆς «Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς» τοῦ Δουνάβεως, κατωρθώθη νὰ ρυθμισθῇ ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ, οὕτως ὥστε νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς ὅλας τὰς νεωτέρας ἀνάγκας τῆς ποταμοπλοΐας, νὰ καθιερωθῇ τὸ ὁμοιόμορφον τῆς φορολογίας τῶν διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων, ἡ ἐλευθεροπλοΐα πλοίων πάσης σημαίας κλπ. Ἡ παλαιὰ *Διῶρυξ Λουδοβίκου*, ἡ συνδέουσα τὸν Δούναβιν μετὰ τοῦ Ρήνου διὰ τοῦ ποταμοῦ Μοίνου, ἑνώνει τὸν Εὔξεινον μετὰ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ εἶναι, παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας της, χρήσιμος εἰς τὸ ἐμπόριον. Αἱ σπουδαιότεραι ἐμπορικαὶ πόλεις ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς: Οὖλμ, Ρατισβόννη ἢ Ρέγκενσμπουργκ, Πασσάου, Λίντς, Βιέννη, Πρέσμπουργκ, Βουδαπέστη, Κάρλοβιτς, Βελιγράδιον, Ρουχτσούκιον, Βραΐλα καὶ Γαλάζιον. Εἰς τὰς πόλεις ταύτας κατανέμεται τὸ ἐμπόριον ὡς ἑξῆς: Τὰ 30—35 % εἰς τὸ ἄνω τμῆμα, ἀπὸ Οὖλμ μέχρι Πρέσμπουργκ, τὰ 50—55 % εἰς τὸν μέσον ποταμόν, ἀπὸ Πρέσμπουργκ μέχρι Βελιγραδίου καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὸν κάτω Δούναβιν, ἐν Ρουμανίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ. Τὰ κυριώτερα τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων, διότι τὸ ἐμπόριον τοῦ Δουνάβεως εἶναι κυρίως ἐξαγωγικόν, εἶναι: ξυλεία οἰκοδομήσιμος 25—30 %, καύσιμος 18—20 %, σιτηρὰ 20—25 %, ἄνθρακες 6—7 %, ἅλας 5 % καί τινα ἄλλα εἴδη γενικοῦ ἐμπορίου. Ἡ συγκοινωνία τοῦ Δουνάβεως διενεργεῖται ὑπὸ ἀτμοπλοίων ἀνηκόντων εἰς δεκαπεντάδα περίπου ἑταιρειῶν τῶν παραδουναβίων κρατῶν. Ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία διενεργεῖται ὑπὸ ἐμπορικῶν σκαφῶν, ἀτμοκινήτων καὶ μή, πάντων τῶν ἐθνῶν μὲ ἐπικρατοῦσαν τὴν βρεττανικὴν σημαίαν. Ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπίσης ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκῶς, ἰδίως εἰς τὸν κάτω Δούναβιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Reclus*, Europe occidentale et Europe méridionale. — *Suppan*, Die Donau und ihre schiffahrt (1917). — Ἐπιθεώρησις διεθνοῦς ἐπιτροπῆς τοῦ Δουνάβεως «Le Danube international». Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ἡ συναφθεῖσα ἐν Παρισίοις συνθήκη τῷ 1856 ἤγαγεν εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς» τοῦ Δουνάβεως, εἰς ἣν ἀντεπροσωπεύοντο, πλὴν τῆς Πρωσσίας (βραδύτερον τῆς Γερμανίας), τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Τουρκίας, καὶ αἱ μηδεμίαν παραδουνάβιον κτῆσιν ἔχουσαι Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ἰταλία. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη ὤφειλε νὰ προβῇ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων ἐπὶ τῷ σκοπῷ βελτιώσεως τῶν ἐκβολῶν καὶ διατηρήσεως αὐτῶν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν καλυτέραν κατάστασιν διὰ τὴν ναυτιλίαν. Ἡ δικαιοδοσία τῆς ἐπιτροπῆς ἐπεξετάθη κατὰ μὲν τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου (1878) μέχρι τοῦ Γαλατσίου, κατὰ δὲ τὸ Συνέδριον τοῦ Λονδίνου (1883) μέχρι τῆς Βραΐλας. Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Ρουμανίας κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία ἐπεχείρησαν ὁμοῦ μετὰ τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας νὰ ρυθμίσωσι τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Δουνάβεως κατὰ τρόπον, ὥστε ὁ ποταμὸς ν' ἀνήκῃ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας, διὰ τῆς συγκροτήσεως ἐπιτροπῆς συνισταμένης ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν παροχθίων κρατῶν. Ἀλλὰ τὸ τέρμα τοῦ πολέμου ἐματαίωσε τὸ ἐν λόγῳ σχέδιον.

Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν (28 Ἰουνίου 1919 ἐπέβαλε τὴν διεθνοποίησιν τοῦ Δουνάβεως ἀπὸ τοῦ Οὖλμ μέχρι τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ ὡς καὶ τῶν παραποτάμων, οἵτινες εὑρίσκονται παρὰ τὴν μεθόριον. Τὰς σχετικὰς νομικὰς βάσεις ἀποτελοῦν τὸ καταστατικὸν τῆς Βαρκελώνης (20 Ἀπριλίου 1921), τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς νομικὰς σχέσεις τῶν ὑδατίνων ὁδῶν διεθνοῦς σπουδαιότητος, καὶ τὸ σύμφωνον περὶ ναυτιλίας τοῦ Δουνάβεως (23 Ἰουλίου 1921). Αἱ δύο συμβάσεις αὗται καθορίζονται δι' ἀντιστοίχων διατάξεων, περιλαμβανομένων εἰς τὰς περὶ εἰρήνης συνθήκας τῶν Βερσαλλιῶν, Σαὶν-Ζερμαίν, Νεϊγὺ καὶ Τριανόν. Διὰ τὴν πρὸς νότον τῆς Βραΐλας περιοχὴν ἁρμοδία διὰ τὴν τήρησιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης εἶναι πάλιν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Δουνάβεως, ἕδρα τῆς ὁποίας εἶναι τὸ Γαλάτσιον. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων μελῶν, ἐκπροσωπούντων τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν. Ἡ περιοχὴ ἀπὸ Βραΐλας μέχρι τοῦ Οὖλμ διοικεῖται ὑπὸ τῶν παροχθίων κρατῶν, ἅτινα ἐποπτεύει ἡ «Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ» τοῦ Δουνάβεως, ἑδρεύουσα ἐν Πρεσβούργῳ. Τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην συνιστῶσι δύο ἀντιπρόσωποι τῆς Γερμανίας καὶ ἀνὰ εἷς τῆς Αὐστρίας, τῆς Τσεχοσλοβακίας, τῆς Οὑγγαρίας, τῆς Νοτιοσλαυΐας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Διὰ τὴν περιοχὴν παρὰ τὰς Σιδηρᾶς Πύλας ὑπάρχει ἰδιαιτέρα ἀρχὴ ἐν Ὀρσόβᾳ, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς. Αἱ συνθῆκαι καθορίζουσιν: ἐλευθερίαν τῆς ναυτιλίας καὶ ἐλευθέραν χρησιμοποίησιν τῶν λιμένων διὰ τὰ πλοῖα, τὰ ἐμπορεύματα καὶ τοὺς ὑπηκόους πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἐθνῶν· τὴν ἐν καλῇ καταστάσει διατήρησιν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν πλωΐμων ὑδάτων ἐκ μέρους τῶν παροχθίων κρατῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἐπιτροπῶν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, δαπάναις τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν, καὶ τέλος τὴν ἐπιβολὴν τελῶν, μὴ ὑπερβαινόντων τὰ καταβαλλόμενα διὰ τὰς διὰ ξηρᾶς, θαλάσσης καὶ ἄλλων ὑδατίνων ὁδῶν μεταφοράς. Αἱ ἐπιτροπεῖαι εἶναι ἐντεταλμέναι τὴν ἐποπτείαν τῆς τηρήσεως τῶν ὅρων τούτων, ἐξελέγχουσι καὶ καταρτίζουσι τὰ μηχανικὰ σχέδια, ἀποφασίζουσι περὶ τῶν ἐπιβλητέων τελῶν καὶ ἐκδίδουσιν ἀπὸ κοινοῦ σχετικὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις.

—**Δουνάβεως-*Μοίνου, διῶρυξ*** βλ. Λουβοδίκου διῶρυξ.

δοῦναι· ἀπαρέμφ. τοῦ β' ἀόρ. ἔδων τοῦ ρήμ. δίδωμι, εὔχρηστον ἐν τῇ νεωτ. γλώσσῃ μόνον ὡς ὅρος λογιστικός, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς χρεώσεως, τῆς ὀφειλῆς. Οὕτως, εἰς τὰς ἐκδιδομένους ἐμπορικοὺς ἢ τραπεζιτικοὺς λογαριασμούς, ἡ φράσις «Ὁ κ. Α....δοῦναι» σημαίνει ὀφείλει, ὑπέχει ὑποχρέωσιν πληρωμῆς· «τὸ δοῦναί του ἀνέρχεται εἰς 10.000 δραχμάς», τόση εἶναι ἡ ἐπὶ πλέον διαφορὰ τῆς χρεώσεώς του ἀπὸ τὴν πίστωσιν· || «δοῦναι-λαβεῖν» ἢ «δοῦναι καὶ λαβεῖν» δοσοληψία, πιστοχρέωσις· καὶ μετφ. «δὲν ἔχω δοῦναι καὶ λαβεῖν μαζί του» δὲν ἔχω δοσοληψίας, κοιν. *νταραβέρια*.

δουνανθία (ἡ) (Dunanthia) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

Δούνας ἢ ***Δουῖνας*** ἢ ***Δβίνας*** *[Γεωγρ.]* βλ. Ντβίνα.

δουνδουβία (ἡ) (Dundubia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τεττιγιδῶν*, περιλαμβάνον τέττιγας (ἰθαγενεῖς τοῦ Μαλαισιανοῦ ἀρχιπελάγους) μεγάλου μεγέθους, πρασίνου χρώματος, μὲ πτέρυγας διαφανεῖς. Δ. Ν. Π.

Δουνέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐλίσσης τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοηλίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 721. Λέγεται καὶ *Μεσολογγάκι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κάτω Κερτεζέϊκα* (κάτ. 85).

Δούνης, *Δημήτριος Κωνστ.* Διακεκριμένος Ἕλλην μανδολινίστας καὶ μουσικοπαιδαγωγὸς παγκοσμίου φήμης, γεννηθεὶς τῷ 1895. Ἐγγραφεὶς ἑνδεκαετὴς μόλις εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν Μανδολινάταν, ἔλαβε μετὰ τριετίαν δίπλωμα σολίστ. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Νέαν Ὑόρκην, τὸ Λονδῖνον, τοὺς Παρισίους, τὰς Βρυξέλλας, τὴν Βιέννην καὶ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κέντρα ἔδωκε σειρὰν συναυλιῶν, θαυμασθεὶς διὰ τὴν ἀπαράμιλλον δεξιοτεχνίαν του καὶ τυχὼν τῶν ἐνθουσιωδεστέρων κρισεων.

Ὡς μουσικοπαιδαγωγὸς ἀπέκτησε διεθνῆ φήμην χάρις εἰς τὸ ἔργον του «La Technique d'artiste du violon» ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον βιβλίον ὀγκῶδους ἐκ δεκαοκτὼ τόμων συγγραφῆς του. Μαθήματα βιολίου ὁ Δούνης ἔλαβεν ἐν Πράγᾳ παρὰ τοῦ περιφήμου καθηγητοῦ τοῦ ἐκεῖ ᾠδείου Otokar Sewik. Ὁ Ἕλλην μουσικοπαιδαγωγὸς ἀνακαινίζει τὴν ὅλην διδασκαλίαν τοῦ βιολίου καὶ τὴν θέτει ἐπὶ νέων βάσεων, στηριζομένων ὄχι πλέον ἐπὶ τῆς ρουτίνας ἢ τῶν παραδόσεων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς παρατηρητικότητος καὶ ἀναλύσεως τῶν τεχνικῶν ἀναγκῶν τοῦ βιολίου καὶ σύμφωνα μὲ τὴν πρόοδον τῆς ὅλης ὀργανικῆς μουσικῆς τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ν. Δ.

Δούνιας, *Ἐμμανουήλ*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κυνουρίας, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον διηυκολύνθη ἡ ἅλωσις τῆς Τριπόλεως τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1821. Ἦτο ἁπλοῦς πολεμιστὴς καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸ Βαλτέτσι, τὴν Γράναν καὶ εἰς ἄλλας μικροσυμπλοκάς. Τὴν 23 Σεπτεμβρίου φυλάσσων εἴς τι μέρος, παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ναυπλίου, παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ τείχους φίλον τού τινα Τοῦρκον, τὸν ὁποῖον ἔπεισε νὰ τὸν ἀναβιβάσῃ εἰς τὸ τεῖχος, διὰ νὰ ἴδῃ δῆθεν ἀφ' ὑψηλοῦ ποῦ ἔβοσκε τὸ ὑποζύγιόν του. Ὁ Τοῦρκος, μὴ ὑποπτευόμενος, τοῦ ἔρριψε σχοινίον καὶ τὸν ἀνεβίβασεν, ἀλλ' ἔπεσε τὸ πρῶτον θῦμα, διότι ὁ Δούνιας τὸν ἀφώπλισε, τὸν ἐφόνευσε καὶ δραμὼν εἰς ἓν κανόνιον, εὑρισκόμενον ἐκεῖ πλησίον, τὸ ἔστρεψε κατὰ τοῦ σεραγίου, καὶ μὲ φωνὰς καὶ νοήματα ἐκάλεσε τοὺς Ἕλληνας νὰ τὸν βοηθήσουν. Πράγματι ἀντιληφθεὶς αὐτὸν ὁ λοχαγὸς Κεφάλας, ἀνῆλθε μετ' ἄλλων Ἀγωνιστῶν εἰς τὰ τείχη καὶ κατελθὼν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως ἤνοιξε μίαν πύλην καὶ διηυκόλυνε τὴν ἅλωσιν, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν καταπλήκτων Τούρκων. Ὁ Δούνιας ἐφονεύθη μετ' ὀλίγον εἰς Πάτρας. Γ. Δ. Κ.

Δούνιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σταθᾶς.

δουνίτης (ὁ) (Dunit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *περιδοτιτῶν*. Δουνῖται ἀνευρέθησαν εἰς Νέαν Ζηλανδίαν, Ἀνδαλουσίαν, Στυρίαν, Κάτω Αὐστρίαν, βόρειον Καρολίναν καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ ἱστός των εἶναι ἀκανονίστως κοκκώδης, εἴς τινας δὲ τόπους παρουσιάζονται δουνῖται μὲ πορφυριτικὰς μορφὰς ἱστῶν. Δουνῖται παρουσιάζονται ὡς ὄγκοι μεγάλοι καὶ ὡς φλέβες εἰς τὰ βόρεια Οὐράλια ὄρη. Οἱ δουνῖται χημικῶς ἐξεταζόμενοι περιέχουν 40—42% διοξείδιον πυριτίου (SiO_2), 9—12% ὀξείδιον τοῦ ὑποσιδήρου FeO), καὶ 45—47% μαγνησίαν (MgO). Ἐν Ἑλλάδι δουνίτης παρουσιάζεται εἰς τὴν θέσιν Βατῶντα τῆς Εὐβοίας μετὰ χαρτζβουργίτου. Ἐντὸς τοῦ δουνίτου τούτου παρουσιάζεται καὶ χρωμίτης. Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

Δούνιτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δεῦχα.

Δουνκέρκη (Dunkerque) *[Γεωγρ.]*. Πόλις, ἐμπορικὸς λιμὴν καὶ ναύσταθμος τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ, παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Καλαὶ καὶ τὰ βελγικὰ σύνορα. Κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν διωρύγων Μπέργκ, Μπουρμπούρ, Φύρν, Μαρντὺκ καὶ Μοὲρ καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Λίλλης. Κάτοικοι 32.945. Ἔχει εὐρύτατον καὶ ἀσφαλέστατον λιμένα, διαιρούμενον εἰς ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν μετὰ πολλῶν προβλήτων, ἀποβαθρῶν καὶ δεξαμενῶν διὰ πλοῖα πάσης χωρητικότητος. Ὁ λιμὴν τῆς Δουνκέρκης εἶναι ὁ τέταρτος ἀπὸ ἀπόψεως μεγέθους, ναυτικῆς ἀξίας καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως, εἰς τὴν σειρὰν τῶν λιμένων τῆς Γαλλίας, καὶ σταθμὸς στολίσκου τορπιλλοβόλων. Διὰ τῆς Δουνκέρκης διεξάγεται ἡ εἰσαγωγὴ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας ὁλοκλήρου τοῦ βορειοδυτικοῦ τμήματος τῆς Γαλλίας. Συνδέεται ἀτμοπλοϊκῶς μετὰ τῶν κυριωτέρων λιμένων τοῦ κόσμου καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἀργεντινῆς, τῆς Αὐστραλίας, τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, τῆς Ρωσίας, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἱσπανίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Σουηδίας, τοῦ Ἀλγερίου, τῆς Χιλῆς, κτλ. Οἱ κάτοικοι τῆς Δουνκέρκης καταγίνονται εἰς τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ἡ ἁλιεία τοῦ ὀνίσκου, τῶν ρεγγῶν καὶ τοῦ βακαλάου, ἰδίως ἐν Ἰσλανδίᾳ, διεξάγεται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, ὑφ' ὁλοκλήρου στολίσκου ἁλιευτικῶν πλοιαρίων, τὰ ὁποῖα ἐξοπλίζονται καὶ ἀναχωροῦν κατ' ἔτος ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Δουνκέρκης. Παρὰ τὴν Δουνκέρκην ἁλιεύονται ἐπίσης ἄφθονα καὶ ὀνομαστὰ ὄστρεα. Ἡ βιομηχανία συγκεντροῦται κυρίως εἰς τὰ περίχωρα, ὅπου ὑπάρχουν ἐργοστάσια μηχανημάτων, ἱστίων, εἰδῶν ναυτιλίας, ναυπηγεῖα, ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, χυτήρια, κτλ. Τὰ κυριώτερα μνημεῖα τῆς πόλεως εἶναι ἡ παλαιὰ ἐκκλησία τοῦ Σαὶντ-Ἐλουᾶ, μετὰ κωδωνοστασίου 90 μ. ὕψους, τὸ δημαρχεῖον, τὸ μουσεῖον καὶ ἡ βιβλιοθήκη ἔχουσα 40.000 τόμους.

Ἡ Δουνκέρκη ὀφείλει τὸ ὄνομά της καὶ τὴν ἀρχήν της εἰς μικρὰν ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἔκτισεν ὁ Σαὶντ-Ἐλουᾶ, ἐπὶ τῆς ἀμμώδους παραλίας, πλησίον συνοικισμοῦ ἁλιέων, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωσε τὸ ὄνομα Dune Keike, ὅπερ εἰς τὴν φλαμανδικὴν γλῶσσαν σημαίνει «ἐκκλησία τῆς θινός». Σὺν τῷ χρόνῳ, πέριξ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἐκτίσθη ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Δουνκέρκης. Ἡ Δουνκέρκη περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τοὺς κόμιτας τῆς Φλάνδρας, τοὺς δοῦκας τῆς Βουργουνδίας, τοὺς οἴκους τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἱσπανίας καὶ ἀπέβη ἓν τῶν ὀχυρωτέρων φρουρίων τῆς Εὐρώπης, ὑποστᾶσα πολλὰς πολιορκίας, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ τῶν ἐτῶν 1646, 1652, 1658 καὶ 1793. Διὰ πρώτην φορὰν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων τῷ 1646. Τῷ 1652 οἱ Ἱσπανοὶ ἀνακατέλαβον αὐτήν, ἀλλὰ τῷ 1658 ὁ Τυρὲν τὴν ἀπέσπασεν ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἄγγλους. Τῷ 1662 ἐξηγοράσθη ὑπὸ Λουδοβίκου ΙΔ', ὁ ὁποῖος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Βωμπὰν τὴν τελειοποίησιν τῶν ὀχυρωμάτων της. Ἡ Δουνκέρκη εἶναι πατρὶς τοῦ ζωγράφου Ντεκάν, τῶν ναυάρχων Ζάκομπσεν καὶ Ζὰν Μπάρτ, τοῦ οἰκονομολόγου Κοκλέν, κτλ. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν τὰ θαλάσσια λουτρὰ τοῦ Μαλὸ-λὲ-μπαίν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Δουνκέρκη ἐβομβαρδίσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀπὸ θαλάσσης, ἀέρος καὶ ξηρᾶς. Μ. Δ. Β.

δοὺξ (ὁ) (λατιν. dux)· κοιν. *δούκας*, θηλ. *δούκισσα* καὶ κοιν. *δουκέσσα* (ἐκ τοῦ γαλλ. duchesse)· τίτλος εὐγενείας.

—*[Ἱστορ.]* Τίτλος τιμητικὸς ἢ ἀξίωμα στρατιωτικὸν ἢ πολιτικόν. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσήμαινε τὸν ὁδηγόν, τὸν ἡγήτορα· ἀργότερον ἐν τῇ ρωμαϊκῇ πολιτείᾳ τὸν στρατιωτικὸν ἀρχηγόν, εἶτα δὲ ἀποκλειστικῶς τὸν ἀρχηγὸν στρατοῦ τὸν σταθμεύοντα εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, τὸν ἄλλοτε παρὰ Ρωμαίοις καλούμενον πραίτωρα, στρατηγόν. Ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῶν τελευταίων Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ. Βραδύτερον οἱ δοῦκες συνεκέντρωσαν εἰς τὰς χεῖράς των τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν. Παρὰ Βυζαντινοῖς ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὁ τίτλος ἐσήμαινε τὸν πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν διοικητὴν θέματος, ὅπως δὲ κατὰ τὴν μέσην κυρίως βυζαντινὴν περίοδον βλέπομεν ὑφ' ἕκαστον στρατηγὸν θέματος τεταγμένον καὶ ἕνα ὑποστράτηγον, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους συναντῶμεν καὶ ὑφ' ἕκαστον δοῦκα τεταγμένον καὶ τὸν ὑποδοῦκα καλούμενον. Παρὰ Βυζαντινοῖς ἐπίσης, ὁ τίτλος δούξ, ὁ μέγας δούξ, ἀπετέλει τὸ ἀνώτατον ναυτικὸν ἀξίωμα, τὸν ἀρχιναύαρχον. Συνήθως παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς χρονογράφοις καὶ νεωτέροις ἱστορικοῖς ἀπαντᾷ καὶ μονολεκτικῶς ὡς *μεγαδούκας*. Ὁ τίτλος τοῦ μεγάλου δουκὸς καθιερώθη κυρίως ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βενετοκρατίας ἐν Ἑλλάδι συναντῶμεν τὸν τίτλον τοῦ δουκός, ἐν Ἀθήναις, «δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν», «δοὺξ τοῦ Αἰγαίου πελάγους», «δοὺξ τῆς Κρήτης», «δοὺξ τοῦ Δυρραχίου»· ἀπετέλει δὲ οὗτος τὸν ἐξηλληνισμένον τύπον τοῦ δόγη μὲ καθήκοντα ἄλλοῦ μὲν τοῦ ἀνωτάτου πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἄρχοντος, ἀλλοῦ δὲ τοῦ ἁρμοστοῦ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Δύσει ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς ἐσήμαινε τὸν κληρονομικὸν ἡγεμόνα τοῦ κράτους, τὸν ἀποσπασθέντα ἐκ τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀνεξάρτητον κατ' οὐσίαν. Ἐν τισιν εὐρωπαϊκαῖς χώραις, ὡς νῦν ἐν τῷ Λουξεμβούργῳ, καὶ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔν τισι τῶν κρατῶν τῆς Γερμανίας, δοὺξ ἦτο ὁ ἡγεμὼν ἑνὸς τῶν ἓξ μεγάλων δουκάτων. Οἱ Γερμανοί, παραλαβόντες τὸν τίτλον, ἀπεκάλεσαν οὕτω καὶ τοὺς ἀσκοῦντας στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, ἀρχηγίαν, τοὺς καλουμένους Herzog. Ὅπως καὶ οἱ κόμιτες, οὕτω καὶ οἱ δοῦκες συνεκέντρωσαν βραδύτερον καὶ τὴν πολιτικήν, δικαστικὴν καὶ διοικητικὴν ἐξουσίαν. Ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦσαν οὐχὶ πλέον στρατηγοὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἰσχυρότατοι τιμαριοῦχοι, ἄρχοντες ἀνεξαρτήτων φεούδων καὶ χωρῶν, τῶν δουκάτων, διεδραμάτισαν δὲ σπουδαῖον ρόλον ἐν τῇ γερμανικῇ ἱστορίᾳ. Ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Εὐρώπης, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἱσπανίᾳ κλπ., δοὺξ ἦτο ὁ ἀνώτατος τιτλοῦχος, ἐρχόμενος κατὰ σειρὰν μετὰ τὸν πρίγκιπα καὶ πρὸ τοῦ μαρκησίου. Ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἐν Ρωσίᾳ ὁ ἀρχιδοὺξ ἢ μέγας δοὺξ ἦτο κυρίως μέλος ἡγεμονευούσης οἰκογενείας. —Β.

— *δοὺξ **Κρήτης***. Ὁ γενικὸς διοικητὴς (ἁρμοστὴς) τῆς Κρήτης ἐπὶ ἑνετοκρατίας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1208, ὅτε ἡ Κρήτη μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Γενουατῶν κατέστη βενετικὴ κτῆσις, μέχρι τοῦ 1669, ὅτε ὑπήχθη ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἐκαλεῖτο *δοὺξ* ἢ *δούκας* (duca, ἐνῷ τῆς Βενετίας dux). Ἦτο διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Κρήτης στενότερον ὅ,τι ὁ δόγης (doge) τῆς Ἑνετίας εὐρύτερον· ἦτο δηλαδὴ ἡγεμὼν τοῦ ἰδιαιτέρου βασιλείου τῆς Κρήτης (Regno di Candia), ἐκπροσωπῶν τὴν ἐν τῇ μητροπόλει κυβέρνησιν τῆς δημοκρατίας, σχεδὸν ὡς οἱ σημερινοὶ γενικοὶ διοικηταὶ Μακεδονίας, Κρήτης κτλ. Δὲν ἦτο δὲ ἰσόβιος, ἀλλὰ διωρίζετο διὰ δύο ἔτη ὑπὸ τοῦ μείζονος συμβουλίου (Maggior consiglio) τῆς Ἑνετίας, καὶ εἶχε παρ' ἑαυτῷ δύο συμβούλους (consiliarii) κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκλεγομένους καὶ διὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν διάρκειαν· οἱ τρεῖς συνεκρότουν τὴν λεγομένην αὐθεντίαν (Signoria). Μόνιμον ἕδραν εἶχε τὸν Χάνδακα καὶ εἰδικὸν μέγαρον τὸ δουκικὸν παλάτιον (palazzo ducale), ἐλάμβανε δὲ ἐτήσιον μισθὸν χίλια χρυσᾶ δουκᾶτα. Τὸν δοῦκα ἀπόντα ἀνεπλήρου ἓν ἐκ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου του ἢ ὁ νομάρχης (rector) ἄλλης πόλεως. Οὐχὶ σπανίως ληγούσης τῆς ἐν Κρήτῃ ἀρχῆς αὐτοῦ ἐγίνετο δόγης. Τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἦσαν ἀναγεγραμμένα εἰς εἰδικὸν βιβλίον (capitulare) καὶ ἦσαν κυρίως διοικητικά. Εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῆς δημοσίας τάξεως, ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ τῆς φορολογίας καὶ παντὸς ἄλλου ἀποβλέποντος εἰς τὴν πρόοδον τῆς χώρας. Διορισμὸς τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων, ἐποπτεία ἐφ' ἁπασῶν τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, φροντὶς περὶ ἐξοπλισμοῦ ἐμπορικῶν καὶ πολεμικῶν κατέργων, ἐπισκευῆς φρουρίων, ἐκκλησιῶν καὶ τῶν τοιούτων, ἦσαν ἔργα τοῦ δουκός. Πολλάκις δὲ ἀνετίθετο εἰς αὐτὸν καὶ ἡ διαπραγμάτευσις διπλωματικῶν ὑποθέσεων. Οἱ μνημονευόμενοι τῆς Κρήτης δοῦκες ἀπὸ τοῦ *Ἰακώβου Θιεπόλου* (1208) μέχρι τοῦ *Ἰακώβου Κορνταρίνη* (1667—1669) ἀνέρχονται εἰς 227. Κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα δὲν εἶναι ἀκριβεῖς οἱ μέχρι σήμερον δημοσιευμένοι κατάλογοι. Ἀκριβέστερος λογίζεται ὁ τοῦ Κορνηλίου (Creta Sacra) καὶ ὁ τοῦ Noiret.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ψιλάκι*, Ἱστ. Κρήτης τ. Β', Παράρτ. σ. 104—107. — *Κορνηλίου*, Creta Sacra II, IV. — *Noiret*, Documents inédits κτλ. Παράρτ. σ. 555—558. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

Δουπίακον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καστορίας τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 219.

Δούπιανης (ἢ *Δουπιάνου*) *μονή*. Μονὴ τῆς Θεοτόκου, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Μετεώρων, παρὰ τὸ χωρίον Καστράκι τῆς Καλαμπάκας. Ἡ Δούπιανη ἀπετέλει τὸ κέντρον μοναστικῆς πολιτείας, ὁμοίας πρὸς τὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο αἱ ἐπὶ τῶν Μετεώρων καὶ εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῶν ἱδρυθεῖσαι μοναί. Ἡ Δούπιανη ἀναφέρεται τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἀκριβεῖς ὅμως περὶ αὐτῆς πληροφορίαι ὑπάρχουν ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Μεταξὺ τῆς μονῆς ταύτης καὶ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ διεξήχθησαν σφοδροὶ καὶ μακροὶ ἀγῶνες πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ πρωτάτου, τὸ ὁποῖον ἐν τέλει περιῆλθεν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μονῶν τῆς μοναστικῆς ταύτης πολιτείας δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμένος. Κατά τινας ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἔφθανε τὰς 14 μονάς.

Δούπνιτσα ἢ *Δούπνιστα [Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βουλγαρίας (βλ. Ντούπνιτσα).

δοῦπος (ὁ)· βαρύς, ὑπόκωφος κρότος πίπτοντος σώματος· ἄλλως *γδοῦπος*.

Δοὺρ-*Ἀμπεσοῦ* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον φρούριον ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, ἐν Βαβυλωνίᾳ, ἐγερθὲν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΚΑ' αἰῶνος π. Χ. ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλωνίας Ἀμπεσοῦ.

— **Δοὺρ-*Ἰλοῦ*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Βαβυλωνίας. Παρ' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἐλὰμ Οὐμβανιγκὰς ἐνίκησε, κατὰ τὸ 721 π. Χ., τὸν βασιλέα τῆς Ἀσσυρίας Σαργών.

δουπῶ (—*έω*)· πίπτων παράγω ὑπόκωφον κρότον.

Δοῦρα (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαβυλωνίας, ταυτιζομένη πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Πλινίου μνημονευομένην Βοῦραν. Κατὰ τὸν Πλίνιον ἡ πόλις ἔκειτο παρὰ τὸ στενὸν τῆς Παλλακόττας. Ὁ Γερμανὸς γεωγράφος Andrea ταυτίζει τὴν Δοῦραν πρὸς τὴν Dûrâ, ἥτις ἐν Δανιὴλ (3,19) φέρεται κειμένη ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βαβέλ. —Μ.

Δοῦρα (τὰ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας παρὰ τὸν Εὐφράτην. Φέρεται κτισθεῖσα ὑπό τινος Μακεδόνος Νικάνορος, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθη *Εὔρωπος*. Ὁ Ζώσιμος ἀναφέρει, ὅτι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχε μνημεῖον τοῦ αὐτοκράτορος Γορδιανοῦ τοῦ Γ', ὅστις ἐφονεύθη ἐν Δούροις κατά τινα στάσιν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ. Ἡ πόλις ἔσχεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μεγίστην σπουδαιότητα, δεδομένου ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις της ἐξησφάλιζε τὴν συγκοινωνίαν δύο μεγάλων ἐμπορικῶν κέντρων, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Σελευκείας. Βραδύτερον περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Πάρθων καὶ ἐγένετο τὸ κυριώτερον τῶν φρουρίων τῆς μεγάλης στρατιωτικῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Κτησιφῶντος πρὸς τὴν μεθόριον τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Τραϊανοῦ ἤρξατο ἀναπτυσσομένη καὶ ἀκμάζουσα μέχρι τῆς καταστροφῆς της ὑπὸ τῶν Σασσανιδῶν. Τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἔκειντο τὰ Δοῦρα, ἀνεγνώρισε τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1920 ὁ Ἄγγλος καθηγητὴς Μπρέστεντ, μεταγενέστεραι δὲ ἀνασκαφαί, διενεργηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ Κυμόν, ἔφεραν εἰς φῶς τὰ ἐρείπια τῶν ἐν αὐτῇ Παλμυριανῶν ναῶν καὶ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Τεμάχιον ἀσπίδος, φερούσης εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὰ ὀνόματα διαφόρων στρατιωτικῶν σταθμῶν, κειμένων παρὰ τὸν Εὔξεινον ἀπὸ τοῦ Ὀδησσοῦ καὶ τῆς Βάρνας, κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, καὶ διὰ τῆς Ὀλβίας καὶ τῆς Χερσονήσου πρὸς τὰ Ἀρτάφατα τῆς Ἀρμενίας, ἔχει μεγίστην ἱστορικὴν σημασίαν, διότι καθιστᾷ γνωστὰς τὰς θέσεις τῶν ρωμαϊκῶν φρουρίων παρὰ τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Εὔξεινον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος μ.Χ. Λίαν σημαντικαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνοσυριακῆς τέχνης εἶναι ἐπίσης αἱ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου Μπρέστεντ ἀνακαλυφθεῖσαι ζωγραφίαι. —Μ.

—**Δοῦρα** (τὰ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀσσυρίας, ταυτιζομένη πρὸς τὴν *Ντοὺρ-ἐλ-Χαρὶμπ* τῶν Ἀράβων γεωγράφων καὶ τὴν σημερινὴν *Ἰμὰμ-Ντούρ*, κειμένην ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Τίγρητος, τρεῖς ὥρας μακρὰν τοῦ Τεκρίτ. Ὁ κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Γ' στασιάσας σατράπης Μόλων κατέλαβε τῷ 231 π. Χ. τὴν Παραποταμίαν μετὰ τῆς πόλεως Εὐρώπου καὶ τὴν Μεσοποταμίαν μετὰ τῶν Δούρων. Τὸ ὅτι τὰ Δοῦρα ἔκειντο παρὰ τὸν Τίγρητα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας. Ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα ὁ Ἀντίοχος ἀνακατέλαβε τὴν πόλιν ταύτην, ἐκεῖθεν δὲ κατῆλθε διὰ τοῦ Ὀρεικοῦ ὄρους, προφανῶς τοῦ σημερινοῦ Ντζεμπὲλ-Χαμρίν, πρὸς τὴν Ἀπολλωνιάτιδα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἰοβιανοῦ, προυχώρησε κατὰ μῆκος τοῦ Τίγρητος πρὸς τὰ Δοῦρα. Ἐκεῖ δὲ συνήφθη καὶ ἡ ἐπαίσχυντος ἐκείνη συνθήκη μεταξὺ τοῦ Ἰοβιανοῦ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Σαπώρου, καθ' ἣν παρεχωρήθησαν εἰς τὸν τελευταῖον αἱ ἐκεῖθεν τοῦ Τίγρητος ἐπαρχίαι μετὰ τῆς Νισίβιος. —Μ.

Δουράκης. Οἰκογένεια Ἀγωνιστῶν ἐκ Μάνης, οἵτινες ἠγωνίσθησαν ἰδίως ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Ἡ φιλία τῆς οἰκογενείας ταύτης μετὰ τῶν Κολοκοτρωναίων ἐχρονολογεῖτο ἤδη ἀπὸ τῆς ὑποκινήσει τοῦ Ὀρλὼφ ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εἶχε μνηστεύσει τὴν μικρὰν θυγατέρα του μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ *Κωνσταντίνου Δουράκη*. Ἐν τούτοις, τῷ 1806, κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν ἁρματολῶν, ὁ Δουράκης, παραπεισθεὶς ὑπὸ τοῦ μπέη τῆς Μάνης Ἀντωνίου Γρηγοράκη, διενοήθη τὴν παράδοσιν τοῦ εἰς τὸν οἶκόν του καταφυγόντος Θ. Κολοκοτρώνη εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Ἡ σύζυγος ὅμως καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔσωσαν τὸν Κολοκοτρώνην, διευκολύναντες τὴν εἰς Ζάκυνθον φυγὴν αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἀναφέρεται ὁ *Ἀθανάσιος Δουράκης* ὡς πολεμήσας ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ὁ *Παναγιώτης Δουράκης*, ὅστις καὶ ἐτραυματίσθη εἰς τὴν ὠμοπλάτην

Digitized by Google

κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Καρυταίνης. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἠγωνίσθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως, δαπανῶν καὶ χρήματα ἐξ ἰδίων, ἀνεδείχθη δὲ στρατηγός. Ἀδελφὸς τούτου ἦτο ὁ *Ἀλέξανδρος Δουρακης*, κριθεὶς μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος ἀξιωματικὸς ε' τάξεως. —Α.

Δουραλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 848 Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώτα καὶ εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου.

δουράντα (ἡ) (Duranta) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱεροβοτανοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *δουράντα ἡ πλουμιέριος* (Duranta plumierii), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κατασκευὴν ζωσίμων φραγμῶν. Δ. Ν. Π.

Δουραπλῆ ἢ *Τζαμὶ Μαχαλὲ* *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πλαγιῶν τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι (1928) 50.

Δουρασανλῆ *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ χωρίου Μεσσιανοῦ (βλ. λ.).

Δουραχὰν *μονή*. Ἀρχαία μονὴ ἐγερθεῖσα τῷ 1428 ὑπὸ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ Δουραχὰν ἐπὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὴν ἀντίπεραν τῆς πόλεως ὄχθην. Ἡ μονὴ αὕτη καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, διότι οὗτος νύκτα τινὰ διέσχισε τὴν παγωμένην λίμνην χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῇ καὶ ἀπέδωσε τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου.

δουρβάνι (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου κτυπῶσι τὸ βούτυρον.

Δουργούτη. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Ἀθηναίων παρὰ τὴν λεωφόρον Συγγροῦ. Κάτοικοι (1928 9.505.

Δουργουτλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. Κερασιές.

Δουρδανλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. Παγοχῶρι.

Δουρδουβάνα *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Πελοποννήσου (βλ. Πεντέλεια).

δούρειος, —α, —ον· (ἀρχ.) ὁ ἐκ ξύλου κατεσκευασμένος, ξύλινος.

— **Δούρειος** *ἵππος*· βλ. Τρωϊκὸς *πόλεμος*.

Δουρέκας *Γιαννάκις*. Ἀγωνιστή, βλ. Κουρκουτᾶς.

Δούρζης ἢ *Ντάραζι, Μωχάμμετ ἴμπν Ἰσμαήλ*. Πέρσης, ἱδρυτὴς μωαμεθανικῆς αἱρέσεως, ζήσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Κατὰ τὸ 1017 ἐμφανίζεται οὗτος τὸ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ διδάσκων περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ κηρύσσων ὅτι ὁ φατιμίτης χαλίφης *Χακὴμ* ἦτο ἡ τελευταία ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ. Καταδιωχθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ εἰς Συρίαν, ὅπου ἀπέκτησε πολλοὺς ὀπαδοὺς ἀποκληθέντας *Δαραζηνούς*, ἐκ τῶν ὁποίων κατάγονται οἱ σημερινοὶ *Δροῦσοι*.

Δουριάνικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῶν Κυθήρων (βλ. Κομηνιάνικα).

δούριον (τὸ) (Durio) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαμβακοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ὅπερ φέρει καρποὺς παρομοίους τὴν γεῦσιν πρὸς τοὺς ὑδροπέπονας, ἐδωδίμους ἀλλὰ δυσαρέστου ὀσμῆς. Δ. Ν. Π.

Δούριος *[Γεωγρ.]*· βλ. Δοῦρος.

Δοῦρις. Περιώνυμος Ἀθηναῖος ἀγγειογράφος, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Εἰργάζετο εἰς τὰ ἐργοστάσια τοῦ Κλεοφράδους, τοῦ Καλλιάδου καὶ τοῦ Πύθωνος, εἶχε δὲ καὶ ἴδιον ἐργοστάσιον. Ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν περισωθέντων ἀγγείων του, ἅτινα φέρουσι καὶ τὸ ὄνομά του, δεικνύεται ἀριδήλως, ὅτι ὑπῆρξεν εἷς τῶν δημιουργικωτέρων καλλιτεχνῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ἰδίᾳ ἐζωγράφιζεν ἐπὶ μεγάλων κυλίκων, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐπὶ κανθάρων, μεγάλων κωδωνοειδῶν κρατήρων καὶ ληκύθων. Ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ σταδιοδρομίᾳ του διακρίνομεν δύο περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην φαίνεται ὑφιστάμενος συχνάκις τὰς ἐπιδράσεις τῶν διαφόρων συναδέλφων του. Κατὰ τὴν δευτέραν ὁ καλλιτέχνης, ἀπαλλασσόμενος τῶν ξένων ἐπιδράσεων βαθμηδόν, δημιουργεῖ τὴν ἀτομικήν του τεχνοτροπίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ τέχνη αὐτοῦ διακρίνεται διὰ τὴν ἠρεμίαν καὶ τὴν σαφήνειαν. Ἀλλ' ἀκριβῶς λόγῳ τῶν δύο ἀρετῶν τούτων, τῶν χαρακτηριζουσῶν τὴν ἰδιοφυΐαν του, κατηγορήθη ἀδίκως ὡς σχηματικός, ἐστερημένος ἐσωτερικότητος καὶ πνεύματος. Καίτοι ὁ Δοῦρις κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς καλλιτεχνικῆς δράσεώς του ὑπῆρξεν, ὡς πρὸς τὰ ἐκφραστικὰ μέσα, λίαν ἐπιφυλακτικός, ἐν τούτοις ἔγνω

ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΤΟΥ ΔΟΥΡΙΔΟΣ

Ὁ Ὀδυσσεὺς παραδίδων εἰς τὸν Νεοπτόλεμον τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως.
[Μουσεῖον Βιέννης.]

Ἡ Ἠὼ φέρουσα εἰς τὰς ἀγκάλας της τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ της Μέμνονος.
[Μουσεῖον Λούβρου.]

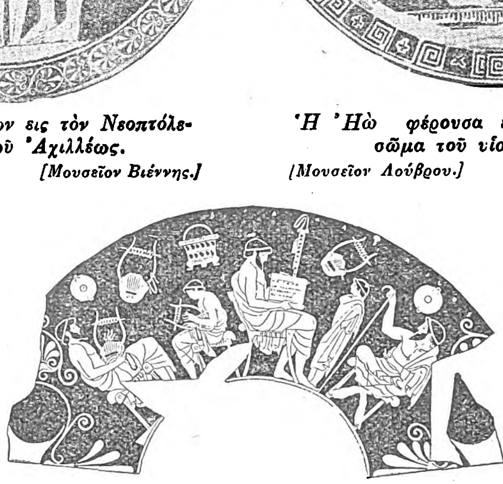

Ἐσωτερικὸν σχολεῖον.
[Μουσεῖον Βερολίνου.]

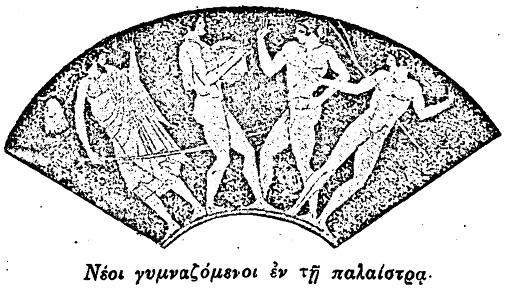

Νέοι γυμναζόμενοι ἐν τῇ παλαίστρᾳ.
[Μουσεῖον Λούβρου.]

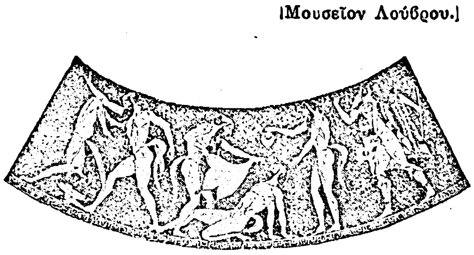

Σιληνοὶ παίζοντες καὶ χορεύοντες.
Βρεττανικὸν μουσεῖον.]

νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν τέχνην πλεῖστα νέα στοιχεῖα, ἡ κατανόησις τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς τὸν βαθὺν γνώστην τῶν θρύλων καὶ τῶν ἐθίμων τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ σύγχρονοί του ἐξετίμων αὐτὸν μεγάλως καὶ ἐμιμοῦντο πολυτρόπως τὴν τέχνην του. —Β.

— **Δοῦρις.** Ἕλλην ἱστορικός, ἐκ Σάμου, ζήσας κατὰ τὸν Γ' μ.Χ. αἰῶνα. Ἦτο μαθητὴς τοῦ Θεοφράστου καὶ ἐχρημάτισε κατόπιν τύραννος τῆς Σάμου. Κατὰ τὸν Παυσανίαν ὑπῆρχε καὶ ἄγαλμα αὐτοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὡς νικητοῦ ἐν παιδικῷ ἀγῶνι πυγμαχίας. Τὰ κυριώτερα ἔργα αὐτοῦ ὑπῆρξαν αἱ «Ἱστορίαι» ἢ «Ἑλληνικὰ καὶ Μακεδονικά», ἅτινα ἐσυνέχιζον τὰ «Ἑλληνικὰ» τοῦ Ξενοφῶντος, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην ἐποχῆς καὶ φθάνοντα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Λυσιμάχου. Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ ἦσαν: «Σαμίων ὧροι», «Βίος Ἀγαθοκλέους τυράννου Συρακουσῶν», «Περὶ ἀγώνων», «Περὶ ζωγράφων», «Περὶ τορευτικῆς», «Περὶ τραγῳδίας».

Δουρκουτλῆ *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μουριῶν τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀκίντζαλι* καὶ νῦν *Νίγδη*.

Δουρμουσλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης καλούμενον νῦν Κοίλωμα (βλ. λ.).

Δουρμουσλοῦ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μεσότοπος.

Δουρμπουτζῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κανλὶ Καστελλίου τῆς ἐπαρχίας Τεμένους τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Κάτοικοι (1928) 100, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀγρόται.

δουροδόκος (ἡ)· μία τῶν κυριωτάτων δοκῶν τῆς ὀροφῆς (ἀρχ.).

δουρόλιον (τὸ) *[Χημ.]*. Ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_6H_2(CH_3)_4$ ἤτοι 1. 2. 4. 5 - τετραμεθυλοβενζόλιον, παραγόμενος ἐκ τολουολίου καὶ χλωρομεθυλίου ἢ ἐκ διβρωμο-μ-ξυλολίου, ἰωδομεθυλίου καὶ νατρίου. Εἶναι στερεόν, κρυσταλλικὸν σῶμα ἔχον ὀσμὴν ὡς ἡ τῆς καφουρᾶς, σημεῖον ζέσεως 79°.5 καὶ σημεῖον τήξεως 193—195°. ΑΝ. Δ.

Δοῦρος (Douro καὶ Duero), ἀρχ. *Δούριος*. *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλίας (βλ. λ. Ντοῦρο).

Δοῦρος, *Δημήτριος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λυκουρείας Καλαβρύτων, ἐκ τῶν ἐξεγερθέντων πρὸ τῆς 25ης Μαρτίου. Ἡ δρᾶσίς του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ὑπῆρξε λαμπρά.

Δουρόστολον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δορύστολον.

Δουρούτης, *Κωνσταντῖνος*. Εἷς ἐκ τῶν πρώτων καὶ μεγαλυτέρων βιομηχάνων τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη τῷ 1809 ἐν Καλαρρύταις τῆς Ἠπείρου, νεαρώτατος δὲ μετέβη, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ἐγκατεστημένου πατρός του Γεωργίου, εἰς τὴν ἰταλικὴν πόλιν Ἀγκῶνα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἤκμαζε τότε ἡ ἑλληνικὴ παροικία. Ὁ οἶκος Δουρούτη ἐν Ἀγκῶνι ἦτο γνωστὸς διὰ τὴν φιλοξενίαν του εἰς τοὺς ἐκεῖ μεταβαίνοντας Ἕλληνας. Τῷ 1825 ὁ Δουρούτης κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγκατασταθεὶς δὲ εἰς τὴν Λακωνίαν προήγαγε σημαντικῶς τὸ ἐμπόριον τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Τῷ 1837 ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς μετάξης καὶ ἱδρύσας τὸ πρῶτον μεταξουργεῖον, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ περὶ αὐτὸ συνοικία τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπέθανε τῷ 1878. Δ. Δ.

Δουρουτλὰρ *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τοῦ χωρίου Προάστιον (βλ. λ.).

δοῦρρα (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν* (βλ. σόργον *ἢ δοῦρρα*).

Δουρσανάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τυρνάβου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 142.

Δουσάν, *Στέφανος*· βλ. Στέφανος *Δουσάν*.

Δουσάρης *[Μυθολ.]*. Θεὸς τῶν Ἀράβων καὶ Ναβαταίων, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία εἰσήχθη ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐποχήν. Τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἀραβικὴν *(Ντοὺς - σέρα)* σημαίνει «ὁ κύριος τῆς Σέρα», τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῆς Χετζάζης ἐν Ἀραβίᾳ, περιωνύμου διὰ τὴν πλουσίαν παραγωγήν της σταφυλῶν καὶ σακχαροκαλάμου. Οἱ Ἕλληνες τὸν ἐταύτισαν πρὸς τὸν Διόνυσον. Ἐν Πέτρᾳ καὶ εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ναβαταίας ἐλατρεύετο ὁ Δουσάρης ὑπὸ τὴν μορφὴν τετραγώνου, ἀκατεργάστου λίθου, τύπου εἰδώλου ἐντελῶς πρωτογόνου, συνηθεστάτου εἰς τοὺς Ἄραβας. Τῷ 1898 εὑρέθη ἐν Πέτρᾳ ναὸς τοῦ θεοῦ ἔν τινι σπηλαίῳ. Ὁ Σουΐδας ταυτίζει τὸν Δουσάρην — *Θευσάρην*, ὡς τὸν ὀνομάζει— πρὸς τὸν Ἄρην, ὅπερ ἐνδεικνύει ὅτι πιθανῶς παρίστατο ἐνίοτε ἔνοπλος. Δ. Δ.

Δουσάρια (τά). Ἑορταὶ τελούμεναι πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Δουσάρου (βλ. λ.), ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, εἰς τὰς περισσοτέρας πόλεις τῆς ἐπαρχίας Ἀραβίας. Ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Actia Dusaria εἰς τὰ νομίσματα τῆς Βόστρας, ἀναμνηστικὰ τῆς μάχης τοῦ Ἀκτίου. Ἡ ἀναπαράστασις ληνοῦ ἐπὶ τῶν Actia Dusaria, εἰς τὴν νομισματολογίαν

Digitized by Google

τῆς Βόστρας ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ ἑορταὶ οὗται, πρὸς τιμὴν θεοῦ ταυτιζομένου πρὸς τὸν Βάκχον, ἐτελοῦντο κατὰ τὸν τρύγον. Ἐτελοῦντο δέ, ὅπως τὰ Ὀλύμπια, εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης πενταετίας. Ὁ Ἐπιφάνιος ἀναφέρει ὅτι πολλαὶ πόλεις ἑώρταζον τὰ Δουσάρια μέχρι τοῦ Δ΄ αἰῶνος. Δ. Δ.

Δούσιας, *Κωνσταντῖνος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀχλαδοκάμπου, φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐπολέμησεν, ἡγούμενος ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Παναγιώτη* ὁμάδος συμπατριωτῶν του. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος ἀνεγνωρίσθησαν ἀμφότεροι ἀξιωματικοὶ ε΄ τάξεως. —Α.

Δοῦσκον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων, ἀποτελοῦν κοινότητα. Κάτ. 524 Κεῖται ἐπὶ τοῦ ὄρους Κόρυτζα, παραφυάδος τῆς Πίνδου.

—*Δούσκου* ἢ *Δουσίκου, μονή*. Μεγάλη μονὴ ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Νεοφύτου, ἀμφοτέρων μητροπολιτῶν Λαρίσης, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος. Κεῖται παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κοζάκα, παραφυάδος τῆς Πίνδου, καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 ὡρῶν πρὸς Ν τῶν Τρικκάλων. Ἔχει 366 κελλία, τὰ ὁποῖα κατείχοντο ἀπὸ τοῦ; ἐν αὐτῇ πολυαρίθμους ἄλλοτε μοναχούς. Ἡ μονὴ αὕτη εἶναι πλουσιωτάτη. εἶχε δὲ ἄλλοτε καὶ ἐν Βλαχίᾳ πλεῖστα κτήματα. Κατ' ἀρχὰς ἦτο μονὴ ἐνοριακή, τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς ἐκλεγομένου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης, ἀλλὰ βραδύτερον ἐγένετο σταυροπηγιακή. Κατὰ τὸ 1823 ὁ Ἀλβανὸς Σούλτζα Κόρυτζας ἐλεηλάτησε τὴν μονήν, κατέσφαξε τοὺ πλείστους τῶν μοναχῶν, διήρπασεν ἅπαντα τὰ πολύτιμα σκεύη καὶ κατέκαυσε τὴν ἐκ 2.000 τόμων βιβλιοθήκην μετὰ πολλῶν χειρογράφων ἐπὶ μεμβράνης.

Δούσμανη *οἰκογένεια*. Παλαιὰ καὶ εὐγενὴς οἰκογένεια τῆς Κερκύρας, ἐξ Ἠπείρου ἕλκουσα τὴν καταγωγήν. Παλαιοὶ συγγραφεῖς (Merla, Bellum Scodvense) ἀναφέρουν ὅτι ἡ οἰκογένεια αὕτη ἦτο ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων, συγγενεύουσα μὲ βασιλικὰς καὶ πριγκιπικὰς οἰκογενείας, ὡς ἡ τῶν Δουσάν, Ἀγγέλων Κομνηνῶν, Τοέρνοβιτς, Μ ιούκοβιτς κ.ἄ. Τὰ οἰκόσημά της ἔφερον ἐπὶ κυανοῦ ἐδάφους δ'ο βραχίονας ὡπλισμένους, ἐξερχομένους ἑκατέρωθεν ἐκ τοῦ μέσου τοῦ θυρεοῦ καὶ συναντωμένους εἰς τὴν αἰχμὴν τῆς βάσεως, κρατοῦντας δὲ σπάθην ἀργυρᾶν κατὰ πάλον τοποθετημένην. Γ. Ε. Τ.

Ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας Δούσμανη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ΄ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν Ἠπειρώτης φύλαρχος, ὁ αὐθέντης τοῦ Βαρονιτζᾶ (Castello di Varozza), ἀνεξαρτήτου περιοχῆς τοῦ Κασσωπαίου ὄρους, μεταξὺ Ἄρτης καὶ Λάμαρης, ἐκεῖ ἔνθα βραδύτερον ἀπηρτίσθη τὸ συγκρότημα τοῦ Σουλίου. Ὁ εὐπατρίδης οὗτος, ἐκστρατεύων τότε κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων τὴν χώραν Ὀθωμανῶν, παρωνομάσθη παρ' αὐτῶν διὰ τὴν πολεμικότητά του «Νιουσμάν», ἤτοι ἐχθρός, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἐπεκράτησε νὰ γνωρίζεται ἔκτοτε ἡ οἰκογένειά του. Τῷ 1444 ὁ *Γεώργιος Δούσμανης*, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σκεντέρμπεη διὰ τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα, μετέσχε τοῦ ἐν Ἀλεσίῳ συγκροτηθέντος συνεδρίου. Τῷ 1445 ἡ θυγάτηρ του *Εἰρήνη (Ισμίνα* ἢ *Σεοίνα* τῶν χρονογράφων τῆς ἐποχῆς) ἐγένετο ἡρωΐς αἱματηροτάτων συρράξεων, ἐπειδὴ πολλοὶ ἄρχοντες ἤριζον διὰ τὴν χεῖρά της. Τῷ 1450 ὁ υἱός του *Ἀλέξανδρος (Λέκας) Δούσμανης*, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς Ἠπειροαλβανιτῶν, κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀττικήν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη. Δύο αἰῶνας βραδύτερον, μεταξὺ τῶν προϋχόντων τῶν Ἀθηνῶν ἀναφέρεται ὁ *Γεώργιος Δούσμανης* ὡς μετασχὼν τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις διεπραγματεύθη τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺ Ἐνετούς. Εἰς τοὺς ἐν Ἀττικῇ καὶ Χαλκίδι ἀγῶνας ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς σώματος Ἀθηναίων, ὅταν δ' ἐγκατελείφθη ἡ πόλις, ἠκολούθησε τοὺς Ἐνετοὺς εἰς Πελοπόννησον, λαβὼν, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπολεσθείσης κτηματικῆς του περιουσίας, πολλὰς γαίας παρὰ τὴν εὔφορον Γαστούνην. Ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσε πολεμῶν μετὰ τῶν Ἐνετῶν κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὸν ἀνανεωθέντα πόλεμον τοῦ 1692—1694, ὁπότε ἐπὶ κεφαλῆς δυνάμεως ἀπὸ 5 ἀνδρῶν μέχρι καὶ δισχιλίων ἐπολέμησεν ἡρωϊκώτατα εἰς Κόρινθον, Ἑξαμίλλια καὶ Χιλιομόδιον (οὐχὶ δὲ Χλουμούτσιον, ὡς κατὰ παραφθορὰν ἐγράφη), μεγάλως ἐξυπηρετήσας τὰ ἐνετικὰ συμφέροντα. Τῷ 1701 ὅμως εἴς τινα ἐκστρατείαν ἐδολοφονήθη, λαβὼν πεντήκοντα πληγάς. Εἰς τὴν οἰκογένειάν του ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ κόμητος ἀπὸ τὴν Ἐνετικὴν δημοκρατίαν καὶ προφανὲς εἶναι ὅτι οἱ υἱοί του *Ἰωάννης* καὶ *Δούσμαν Δούσμανης* ἐξηκολούθησαν πολεμοῦντες ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Διὰ τὸν τελευταῖον μάλιστα ῥητῶς ἀναφέρεται ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τὸ 1715 γενομένην νέαν τῆς Ναυπάκτου ναυμαχίαν, ἐπὶ κατέργου ἐξοπλισθέντος δαπάναις αὐτοῦ καὶ κυβερνωμένου ἀπὸ τὸν πλοίαρχον Τζοάννεν τὸν Μεταξᾶν. Ἔγγονος τούτου ὑπῆρξεν ὁ *Σπυρίδων Δούσμανης*, ὅστις, ἐγκατεστημένος ἐν Κερκύρᾳ, συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ κόμητος Λευκοχείλου, διατελέσαντος μετὰ ταῦτα πρεσβευτοῦ τῆς Ἰονίου Πολιτείας παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ. Ἐκ τῶν ἐγγόνων του διεκρίθη ἰδιαιτέρως ὁ *Βίκτωρ Δούσμανης*, διατελέσας ὑπασπιστὴς τοῦ Γάλλου διοικητοῦ καὶ πρόεδρος τῶν δικαστηρίων τῆς Ἑπτανήσου. Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ *Ἀντώνιος Δούσμανης Λευκόχειλος*, διακριθεὶς ὡς πολιτικός. Γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1804, ἐσπούδασε τὰ νομικὰ καὶ τῷ 1829 διωρίσθη ὑπογραμματεὺς τῆς Γερουσίας τῆς Ἰονίου Πολιτείας καί, μικρὸν κατὰ μικρὸν προαγόμενος, ἔφθασε τὸν βαθμὸν τοῦ γενικοῦ γραμματέως αὐτῆς. Χρησιμώτατος φανεὶς εἰς διαφόρους λεπτομερείας τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐσωτερικῶν τῆς πολιτείας, ἐπὶ πολὺν χρόνον κατ' οὐσίαν αὐτὸς διηύθυνε τὴν ἐσωτερικήν της πολιτικήν. Κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς μετριοπαθείας καὶ μὴ ἀρεσκόμενος εἰς βιαίους ἐθνικοὺς κλονισμούς, δὲν μετέσχε τῶν προσπαθειῶν διὰ τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν, ἀλλὰ πάντοτε εἰργάσθη εἰς τὴν βαθμιαίαν προσέγγισιν, ὥστε ἡ ἕνωσις ἐν ὡριμότητι νὰ ἐπέλθῃ. Παρεξηγηθεὶς πολλάκις διὰ τοῦτο, οὐδαμῶς παρεξέκλινε, συγγράψας περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Γλάδστωνος εἰς Κέρκυραν μελέτην, ἥτις ἀποτελεῖ συμβολὴν διὰ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου. Μετὰ τὸ 1863 ἐπαύθη ὑπὸ τοῦ Γλάδστωνος, διότι ἐκηρύχθη κατὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ προταθεισῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας Ἀθανασίου ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τοῦ ὑποστηρίζοντος τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Γλάδστωνος γενικοῦ Γραμματέως τῆς Γερουσίας Βράϊλα Ἀρμένη. Ἐτιμήθη μὲ τὸν ἀνώτερον ταξιάρχην τοῦ τάγματος Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Ἀπεβίωσε τῷ 1890. Γ. Δ. Κ.

—*Δούσμανης Βίκτωρ*. Ἕλλην στρατιωτικός, γόνος τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Δούσμανη καὶ ἔγγονος τοῦ Ἀντωνίου, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1862. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη εἰς τὸ διδακτήριον «Καποδίστριας» καὶ τὸ γυμνάσιον τῆς γενετείρας. Εἶτα εἰσαχθεὶς εἰς τὴν ἐν Πειραιεῖ Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του, ἐξελθὼ ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ καὶ διατρέξας ὅλην τὴν κλίμακα τῆς ἱεραρχίας μέχρι καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1885—1886, ὑπηρετῶν παρὰ μονάδι μηχανικοῦ τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου, κατεσκεύασε τὸ πυροβολεῖον *Κεφάλι Παναγιᾶς*. Τῷ 1893 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς γεωδαισίας καὶ τῆς τοπογραφίας ἐν τῷ Σχολείῳ Εὐελπίδων. Τῷ 1896, λόγῳ ἐνεργοῦ ἀναμίξεώς του εἰς τὰ Κρητικὰ (ἀποστολὴν εἰς τὴν μεγαλόνησον πολεμικῶν εἰδῶν κτλ.), μετετέθη, ἀπαιτήσει τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, εἰς Μεσολόγγιον. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, λοχαγὸς ὤν, ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ Θεσσαλίας, εἰς αὐτὸν δ' ἀνετέθη καὶ ἡ σύνταξις τῆς ἐπισήμου ἐκθέσεως τοῦ πολέμου ἐκείνου, ὡς καὶ τῶν ἐκθέσεων τῆς κατ' αὐτὸν δράσεως τοῦ μηχανικοῦ καὶ τῆς ἐπιμελητείας. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1899—1904 διετέλεσε τμηματάρχης τοῦ ἐπιτελικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Τῷ 1904 προσελήφθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ εἰς τὸ τότε συσταθὲν σῶμα ἀξιωματικῶν τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἔτος παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τῆς γενικῆς διοικήσεως τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1905 πρωθυπουργίαν Γ. Θεοτόκη ἐκλήθη ἐκ νέου εἰς τὴν θέσιν τοῦ τμηματάρχου τοῦ ἐπιτελικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου, ἵνα ἐφαρμόσῃ τὸ περὶ ἀναδιοργανώσεως, ἐφοδιασμοῦ καὶ ἐπιστρατεύσεως τοῦ στρατοῦ σχέδιον του. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην παρέμεινε μέχρι τοῦ 1909. Κατὰ τὴν περίοδον δὲ αὐτὴν συνετάχθη τὸ διὰ πρώτην φορὰν συστηματικῶς καταρτισθὲν ἐν Ἑλλάδι σχέδιον ἐπιστρατεύσεως καὶ μεταφορῶν, ἐκλήθησαν αἱ ἐφεδρικαὶ κλάσεις πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ χειρισμοῦ τοῦ μάνλιχερ, ἐξετελέσθησαν μεγάλαι ἀσκήσεις (τῷ 1907 εἰς Μεσόγεια Ἀττικῆς καὶ τῷ 1908 εἰς Μενίδιον), εἰσήχθησαν αἱ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀσκήσεις καὶ μετεκλήθη ὁ Γάλλος πυροβολικὸς Lacomb διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ νεοεισαχθέντος ταχυβόλου πυροβόλου. Ἡ ὀργάνωσις τοῦ Ταμείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης, χάρις εἰς τοῦ, πόρους τοῦ ὁποίου κατωρθώθη ἡ ἐξόπλισις τοῦ στρατοῦ δι' ὅπλων ἐπαναληπτικῶν καὶ πυροβόλων ταχυβόλων, ἡ κατασκευὴ τῶν ἀποθηκῶν ἐπιστρατεύσεως, ἡ ἀνέγερσις στρατώνων καὶ ἡ ἔναρξις τῆς ὀχυρώσεως Θεσσαλονίκης καὶ Ἠπείρου εἶναι ἐπίσης ἔργα τοῦ Δούσμανη. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1909 διάλυσιν τοῦ σώματος τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ μηχανικὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου καὶ μετετέθη εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τῆς ἐν Μεσολογγίῳ μεραρχίας. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 διετέλεσεν ἀρχικῶς, μὲ τὸν βαθμὸν ἀντισυνταγματάρχου, ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου στρατοῦ Θεσσαλίας καὶ διευθυντὴς τοῦ τμήματος ἐπιχειρήσεων, μετὰ δὲ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν Ἰωαννίνων ἐπιτελάρχης τοῦ στρατοῦ ἐκστρατείας κατὰ τὸν Συμμαχικὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, προαχθεὶς κατὰ Μάϊον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Εὐθὺς μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον, διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Στρατοῦ καὶ προσελήφθη ἐπίτιμος ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὸ ἔτος 1914—1915, καθ' ὃ διετέλεσεν ἐπιτελάρχης, ἐπετελέσθη νέα ὀργάνωσις καὶ αὔξησις τῆς δυνάμεως τοῦ στρατοῦ, ἐλειτούργησαν τὰ σχολεῖα ἐκπαιδεύσεως ἀξιωματικῶν (σχολεῖον λοχαγῶν, σχολεῖα ἐφαρμογῆς τῶν διαφόρων ὅπλων κτλ.), ἐξετελέσθησαν στρατηγικαὶ ἀσκήσεις ἐπὶ τοῦ χάρτου, διεξαχθεῖσαι ἐν τοῖς γραφείοις τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, πρὸς δὲ ἐτελειοποιήθησαν τὰ σχέδια ἐπιστρατεύσεως καὶ μεταφορῶν, προσαρμοσθέντα πρὸς τὴν διπλασιασθεῖσαν διὰ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων Ἑλλάδα. Ἀπὸ τοῦ 1917—1920 παρέμεινεν ἐκτὸς τοῦ στρατεύματος καὶ ἀρχικῶς μὲν ἀπήχθη μετ' ἄλλων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν εἰς τὴν Κορσικήν, κατόπιν δέ, ἐπαναχθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐφυλακίσθη, εἰσήχθη εἰς δίκην, διαρκέσασαν 99 ἡμέρας, τὴν φερομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα δίκη τοῦ Ἐπιτελείου, κατεδικάσθη εἰς ἰσόβια δεσμὰ καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς Ἰτζεδδίν. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν τὴν 1 Νοεμβρίου μεταβολὴν ἀφέθη ἐλεύθερος καί, ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ὑπηρέτησε κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, συνεχῶς δὲ ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρις Ὀκτωβρίου τοῦ 1921, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου, διοργανώσας ἐπὶ τόπου τὸν στρατὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (δι' αὐξήσεως τῆς δυνάμεως τῶν λόχων ἀπὸ 70 εἰς 250 ἄνδρας, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεραρχιῶν ἀπὸ 5 εἰς 12, ἐνισχύσεως τοῦ ἐπιμελητειακοῦ καὶ ὑγειονομικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῆς στρατιᾶς κλπ.) καὶ μόνον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ θέρους τοῦ 1921 μηδόλως ἀναμιχθείς, διὰ λόγους οἵτινες διαφωτίζονται εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς Μικρασιατικῆς ἐμπλοκῆς» πραγματείαν του. Ἐπὶ Ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 συνελήφθη, ἀλλ' ἀπελύθη μετ' ὀλίγον. Ἀπελθὼν εἰς Κέρκυραν, διὰ λόγους ἰδιωτικῆς φύσεως, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ἐκ νέου, ἀλλ' ἀπελύθη καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον, ἕως οὗ ἀπεστρατεύθη τῷ 1923, ἀντιστράτηγος ἤδη ὢν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1921.

Κῆρυξ τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, ἔρριψε τὴν γνώμην συνεταιρισμοῦ καταναλώσεως τῶν ἀξιωματικῶν, καρπὸς δὲ τῶν προσπαθειῶν του ὑπῆρξεν ἡ σύστασις τῆς «Στρατιωτικῆς Ἑνώσεως», ἧς διετέλεσεν ὁ πρῶτος διευθυντής. Ἐπίσης πολὺ ὀφείλεται εἰς αὐτὸν ἡ ἀπὸ τοῦ 1892 δοθεῖσα ὤθησις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν δι' ἐτησίων καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων, τὰς ὁποίας συνέστησεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἀριστ. Βαλέττα, Θ Βελλιανίτη καὶ Π. Κανάκη.

Ὁ Δούσμανης ἤρχισε συγγράφων ἀπὸ τῆς νεότητός του. Τῷ 1889, ὑπολοχαγὸς ὤν, ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Ὁ στρατιωτικὸς κόσμος», γράψας τὰ πλεῖστα τῶν ἐν αὐτῷ ἄρθρων, τῷ 1906 ἵδρυσε τὴν «Στρατιωτικὴν Βιβλιοθήκην», ἥτις ἐξέδωκε πλεῖστα συγγράμματα καὶ μηνιαῖον περιοδικόν. Συνέγραψε: «Γεωδαισίαν» (1893, λιθογραφ. Σχολεῖου Εὐελπίδων), «Ἐγχειρίδιον κανονισμοῦ ἐκστρατείας καὶ ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας πρὸς χρῆσιν τοῦ στρατιώτου», «Π ῶς ἡ κατάλληλος διὰ τὴν Ἑλλάδα στρατηγικὴ μονάς» (1900), «Ἡ στρατιωτικὴ πολιτικὴ τοῦ Γεωργίου Θεοτόκη» (1910), «Ἐκπαίδευσις στρατοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ» (1921), «Συμπλήρωμα κανονισμοῦ ἐκστρατείας» (1921), «Ἱστορία τῆς Θεσσαλίας» (Βιβλ. 1ον καὶ 2ον, 1926), «Ὁ Συμμαχικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων» (1928), «Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς Μικρασιατικῆς ἐμπλοκῆς» (1928). Ἐκτὸς τούτων ἄρθρα του στρατιωτικοῦ, πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, οἰκονομικοῦ, ἱστορικοῦ, ἀρχαιολογικοῦ καὶ φιλολογικοῦ περιεχομένου εὑρίσκονται κατεσπαρμένα εἰς λεξικά, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Τέλος, ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1926 διατελεῖ πρόεδρος τῆς «Ἐπιτροπῆς Συντάξεως» τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» καὶ συνεργάτης αὐτῆς. Θ Β.—Ν. Θ Κ.

—*Δούσμανης, Σοφοκλῆς*. Ἀντιναύαρχος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1869. Τῷ 1884 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἄρτισυσταθεῖσαν τότε Ναυτικὴν Σχολὴν τῶν Δοκίμων, τῷ 1888 ὠνομάσθη σημαιοφόρος, τῷ 1890 προήχθη εἰς ἀνθυποπλοίαρχον καὶ τῷ 1896 εἰς ὑποπλοίαρχον. Ὑπὸ τὸν βαθμὸν τοῦτον ὑπηρέτησεν ὡς κυβερνήτης ἐκπαιδευτικῶν ἀτμομυοδρόμων καὶ ὡς ἀρχιεπιστολεὺς τῆς θωρηκτῆς μοίρας τῶν γυμνασίων. Κατ' ἐπανάληψιν ἐστάλη εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν εἰς ἐκτέλεσιν ἐκτάκτων ὑπηρεσιῶν. Τῷ 1905 ἐγένετο πλωτάρχης καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχηγὸς τῆς μοίρας τῶν ἀτμομυοδρόμων, ὡς κυβερνήτης ἀντιτορπιλλικῶν καὶ ὡς διευθυντὴς τοῦ προσωπικοῦ ἐν τε τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν καὶ ἐν τῷ Γεν. Ἐπιτελείῳ τοῦ ναυτικοῦ. Τῷ 1910 ἐγένετο ἀντιπλοίαρχος, ὑπηρετήσας ὡς διευθυντὴς εἰς τὸ Γεν. Ἐπιτελεῖον, ὡς κυβερνήτης εἰς τὰ θωρηκτὰ «Ψαρὰ» καὶ «Ἀβέρωφ», ὡς ἀρχιεπιστολεὺς τοῦ στόλου, ὡς διευθυντὴς τῆς διοικητικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου καὶ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1912 ὡς προσωρινὸς ἀρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912—1913 ἦτο κυβερνήτης τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ ἀρχιεπιστολεὺς τοῦ στόλου. Προαχθεὶς εἰς ὑποναύαρχον διετέλεσε (1914) ἀρχηγὸς τῆς

Digitized by Google

θωρηκτῆς μοίρας, ἀρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ καὶ μέλος τοῦ ἀνωτάτου ναυτικοῦ συμβουλίου. Ὁ ἀπὸ τῶν πολιτειακῶν μεταβολῶν σάλος τὸν ἔφερεν εἰς τὴν κατάστασιν ἀποστρατείας καὶ διετῆ ἐξορίαν. Βραδύτερον ἀνακληθεὶς εἰς ἐνέργειαν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου. Ἀρχηγὸς καὶ πάλιν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ ἀπεστρατεύθη ἐκ δευτέρου τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1923 μὲ τὸν βαθμὸν ἀντιναυάρχου. — Β.

Δουσπὰς *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς ἀρμενικῆς πόλεως Βάν, ἡ Θωσπία κατὰ τὸν Κλ. Πτολεμαῖον. Δ. Δ.

Δούτζαρος *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις ἀπέχουσα δέκα χιλιόμετρα τῆς Ὀρεστιάδος κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἄρδα, πλησίον τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων καὶ ἄλλοτε ὀχυρὸν τοῦ φρουρίου Ἀδριανουπόλεως. Δι' αὐτῆς διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Ἀδριανουπόλεως—Ὀρτάκιοϊ, ἔγινε δὲ κυρίως γνωστὴ κατὰ τὸν Βαλκανο-τουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 1913, ὁπότε οἱ Βούλγαροι, πολιορκοῦντες τὴν Ἀδριανούπολιν, συνῆψαν περὶ αὐτήν, τὴν 12 Νοεμβρίου 1912, πεισμαμώδη μάχην, ἀποκρούσαντες τὴν ἐξ αὐτῆς ἔξοδον τῶν Τούρκων. Δ. Δ.

Δουτζέ. Ἀρχικηπουρὸς τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Β', κατόπιν ἀνώτατος διοικητικὸς ὑπάλληλος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἦτο εἷς τῶν ἐμπίστων τοῦ σουλτάνου, διότι ἐξετέλει ὅλα τὰ αἱμοχαρῆ του σχέδια. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν βορείων Ἀλβανῶν τῷ 1635, ὁ σουλτᾶνος ἀπέστειλεν τὴν αὐτὸν εἰς τὴν Βοσνίαν, ὡς διοικητὴν αὐτῆς, μὲ ἐντολὴν νὰ κατάστείλῃ τὴν ἐξέγερσιν. Ὁ Δουτζὲ κατώρθωσεν, ὑπερνικήσας πλείστας δυσχερείας, νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ αἷμα, μετὰ τετραετίαν ὅμως ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ Σαχὶν πασᾶ, ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου. —Β

δευτιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *μορέα ἡ μέλαινα* (Morus nigra).

Δούτσικον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Μακεδονίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀνασελίτσης, ἔχον δημοτ. σχολεῖον. Πληθ. (1928) 443 κατ. Δ. Δ.

Δούφας, *Παναγιώτης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Τριφυλίας (βλ. Ντούφας).

Δουχὰν ἢ *Δζεμπὲλ Δουχὰν* *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀφρικῆς, ἐν τῇ Ἄνω Αἰγύπτῳ, πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Κένας καὶ παρὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἔρημον. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀνομάζετο *Πορφυρίτης*, ἕνεκα τῶν λατομείων πορφυρίτου λίθου, τὰ ὁποῖα ἔτι καὶ νῦν εὑρίσκονται ἐν ἐκμεταλλεύσει. Παρὰ τὰ λατομεῖα ὑπάρχουν ἐρείπια δεξαμενῶν, οἰκιῶν καὶ ἰωνικοῦ ναοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τραϊανοῦ. —Μ.

Δούχλιτσα *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς κοινότητος Σελοῦς, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλασσόνος, τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἔχον δημ. σχολεῖον. Πληθ. (1928) 237 κάτ. Δ. Δ.

Δουχομπόρτσιοι (οἱ)· Ρωσικὴ αἵρεσις (βλ Ντουχομπόρτσιοι).

Δοχειάριον *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (βλ. λ. τ. Β', σ. 330 α').

—**Δοχειαρίου** *μονή*· βλ. λ. Ἄθως.

δοχειάριος (ὁ) κοιν. *δοχειάρης* Λέξις χρήσιμος εἰς τὰ μοναστήρια, σημαίνουσα τὸν ἐπιμελούμενον τοῦ δοχείου (δοχειοῦ), ἤτοι ἀποθήκης ἐλαιῶν, ἐλαίου, τυροῦ, βουτύρου, ἁλιπάστων ἰχθύων κ.τ.τ. καὶ διανέμοντα τοῖς μοναχοῖς. Ἡ παρὰ Μιλὰς—Ἀποστολοπούλῳ (Ἐκκλησ. Δίκαιον, σ. 970) ἐξήγησις, ὅτι *δοχειάριος* σημαίνει τὸν ἔχοντα τὴν διαχείρισιν τοῦ ταμείου τῆς μονῆς, ἀνακριβής, ἐφ' ὅσον ἐλλείπουσιν αἱ λέξεις ταμείου, σακέλλης, ἤ τι τοιοῦτον. Ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἰσχύει ἡ λέξις καὶ τὸ ἔργον τοῦ δοχειάρη. Κατὰ τοὺς μύθους, συνέστησε τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει *μονὴν τοῦ Δοχειαρίου* (βλ. λ. Ἄθως) ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Εὐθύμιος, δοχειάριος δῆθεν τῆς μονῆς Μεγίστης Λαύρας, πρὸ τοῦ 1000. Μ. Ι. Γ.

Δοχειαριτικὸν *μετόχιον*. Ἡ ἔπαυλις *Περγαδίκια*, κειμένη εἰς τὸ βόρειον τέρμα τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, ἀποτελοῦσα δὲ ἀξιόλογον μετόχιον τῆς *μονῆς Δοχειαρίου* βλ λ. Ἄθως). Ταύτην ἐδωρήσατο τῇ μονῇ τῷ 1299 ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος (*Μ. Ἰ. Γεδεών*, «Ἄθως» σ. 186. *Κοσμᾶ Βλάχου ἁγιοπαυλίτου*, Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁγ. Ὄρους σ. 248). Μ. Ι. Γ.

δοχεῖον (τό)· ἐκ τοῦ *δέχομαι*, τὸ δεχόμενον, τὸ περιεχον, τὸ ἀγγεῖον.

δόχμιος *[Μετρ.]*. Ποὺς ἀποτελούμενος ἐκ πέντε συλλαβῶν (ἀξίας ὀκτὼ ἐν συνόλῳ χρόνων), ἀποτελουσῶν συνήθως τὴν μορφὴν ⏑——⏑—, ἥτις γεννᾷ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι σύγκειται ἐξ ἑνὸς ἰάμβου (⏑—) καὶ ἑνὸς κρητικοῦ (—⏑—). Πλὴν τῆς μορφῆς ταύτης ἐκ τῶν ὀκτὼ χρόνων δι' ἀναλύσεως τῶν μακρῶν καὶ μεταθέσεως τῆς σειρᾶς σχηματίζονται πολλαὶ μορφαὶ δοχμίων ποδῶν, ὧν αἱ περισσότερον εὔχρηστοι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: ⏑——⏑—, ⏑⏑⏑—⏑—, —⏑⏑—⏑—. Ὁ δόχμιος ποὺς χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐν ταῖς τραγῳδίαις διὰ τὸ βαρὺ καὶ σεμνὸν αὐτοῦ. — Ω.

Δράα (Draa) *[Γεωγρ.]*· βλ. Ντράα.

δράβη (ἡ) (Draba) *Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενειας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς. Γνωστὰ περὶ τὰ 100 εἴδη, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *δράβη ἡ ἐαρινὴ* (Draba verna), ἀπαντῶσα ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ὀρεινοὺς τόπους. Δ. Ν. Π.

Δραβῆσκος *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τοῦ νομοῦ Σερρῶν, τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος. Κάτ. 1301. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία Μίρκινος καὶ Μαυρολόγος. Κάτ. 1897 Δ. Δ

Δραβίδαι (οἱ) (Dravidas Dravides) *[Ἐθνογρ.]*. Λαὸς κατοικῶν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰνδικῇ καὶ τῇ βορείῳ Κεϋλάνῃ, καὶ συμποσούμενος εἰς 70 ἑκατομμύρια. Φαίνεται ὅτι οἱ Δραβίδαι ἦσαν οἱ κάτοικοι τῶν βορείων Ἰνδιῶν, πρὶν ἢ αὗται κατακτηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν ἰρανικῶν ὀροπεδίων κατελθόντων Ἀρίων. Σήμερον ἐκτείνονται μέχρι γραμμῆς κεχαραγμένης ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τῆς Γκόας, πρὸς βορρᾶν δὲ μέχρι τοῦ Κοχαπούρ, ἐκεῖθεν δὲ βορειοανατολικῶς μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης.

Οἱ Δραβίδαι διαιροῦνται εἰς πολλὰς φυλάς, διακρινομένας ἀπ' ἀλλήλων γλωσσικῶς καὶ ἀνθρωπολογικῶς. Οἱ Δραβίδαι τοῦ Δεκκὰν ἔχουν μικρὸν ἀνάστημα (1 μ. 626), κρανίον ᾠοειδές, χείλη παχέα, ἄφθονον βοστρυχοειδῆ κόμην, μεγάλους βραχίονας καὶ μακρὰς κνήμας. Εἶναι δολιχοκέφαλοι (74—76) καὶ μεσόρρινοι. Διακρίνονται διὰ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτῆρός των, εἶναι ὅμως ἐγωϊσταὶ καὶ εὐερέθιστοι. Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστοὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν των. Ὁ ἀρχαιότατος αὐτῶν πολιτισμός, ὁ προηγηθεὶς τῆς εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἐπιδρομῆς τῶν Ἀρίων, δεικνύεται ἐκ πλήθους μνημείων. Ἰδίᾳ δὲ ἡ κεραμευτικὴ εἶχεν ἀναχθῆ παρ' αὐτοῖς εἰς μεγάλην περιωπήν. Ἡ γραφή των εἶναι προγενεστέρα τοῦ ἔτους 1000 π. Χ. Δραβιδικοὶ ἦσαν οἱ θεοὶ Βισνοῦ, Σίβας καὶ Κάλι, οἱ παραληφθέντες βραδύτερον ὑπὸ τοῦ βραχμανισμοῦ καὶ μέγα διαδραματίσαντες πρόσωπον ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν Ἀρίων Ἰνδῶν. Οἱ Δραβίδαι ἵδρυσαν μεγάλα κράτη, τὸ τῆς Καλίγκα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸ τῆς Χαϊντεραμπάτ, Μαντρὰς καὶ Μεραττὲν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Οἱ Δραβίδαι Μπίλες εἶναι γεωργοί, ὑπολείπονται δὲ μεγάλως τῶν ἐν Δεκκὰν ὁμοφύλων των ὡς πρὸς τὸν πολιτισμόν. Οἱ Τελέγκος, Τελίγκαι, Καλίγκας ἢ Κλὶγκς ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Κορομάντελ μέχρι τοῦ Χυντεραμπάντ. Οἱ Δραβίδαι τῶν βορειοανατολικῶν Ἰνδιῶν εἶναι μεσοκέφαλοι, τοῦθ' ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐπιμιξίαν αὐτῶν μετὰ τῶν Σκυθῶν.

Τὸ χρῶμα τοῦ σώματος αὐτῶν εἶναι ἀνοικτότερον τοῦ τῶν λοιπῶν Δραβιδῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι καφέ, διακρίνονται δὲ διὰ τὸ πολεμικὸν μένος των καὶ ἀναφέρονται ὡς ἱδρυταὶ μεγάλων κρατῶν εἰς τὰς Ἰνδίας. Σήμερον ὅμως ἀπώλεσαν τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς τῶν προπατόρων των καὶ ζῶσιν εἰρηνικῶς ὡ γεωργοί, ἐργάται καὶ ἔμποροι. Οἱ Δραβίδαι Ταμίλοι κατοικοῦσι πρὸς δυσμὰς τοῦ Μαντρὰς καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς Κεϋλάνης.

Οἱ Δραβίδαι, οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῶν λόφων Νιλγκίρις, εἶναι νομάδες καὶ ζῶσιν ὡς ποιμένες. Οὐχ ἧττον διακρίνονται διὰ τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν των καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν του. Εἶναι φιλόξενοι καὶ περιποιητικοὶ πρὸς τοὺς ξένους. Παρ' αὐτοῖς κρατεῖ ὁ θεσμὸς τῆς πολυανδρίας, ἐπ' ἐσχάτων δὲ παρετηρήθη καὶ τάσις πρὸς τὴν πολυγαμίαν. Ἡ διαδοχὴ ἀκολουθεῖ τὴν εὐθεῖαν ἐξ ἀρρενογονίας γραμμήν, παρετηρήθησαν ὅμως καὶ ἴχνη τινὰ μητριαρχίας.

Ἡ λογοτεχνία τῶν Δραβιδῶν εἶναι πλουσία, ἀλλὰ τὰ ὡραιότερα λογοτεχνήματα συνετάχθησαν μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἀρίων Ἰνδῶν, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει, ὅτι ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς βραχμανικῆς σκέψεως. Ἀνθρωπολογικῶς οἱ Δραβίδαι φαίνονται ἀποτελοῦντες ἰδίαν φυλήν, διάφορον τῆς μογγολικῆς καὶ τῆς καυκασίας.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

δραβιδικός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν Δραβιδῶν (βλ. λ.).

— **δραβιδικαὶ** *γλῶσσαι* *[Γλωσσολ.]*. Αἱ γλῶσσαι αὗται, μετὰ τῶν ἰαπετικῆς ἢ ἄλλως ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς ἰνδικῶν γλωσσῶν καὶ τῶν μουνδαϊκῶν τοιούτων, ἀποτελοῦν τὰς τρεῖς μεγάλας ὁμάδας γλωσσῶν, αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦνται εἰς τὴν σύγχρονον Ἰνδικὴν (τὸ Ἰνδοστάν). Αὗται θὰ ὡμιλοῦντο ἄλλοτε εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἰνδικήν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀρίων ἐκ τῶν ΒΔ. εἰς τὴν μεγάλην ἀσιατικὴν χερσόνησον οἱ δραβιδικοὶ λαοὶ καὶ αἱ γλῶσσαί των περιωρίσθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Δεκκάν, ἤτοι εἰς ὅλον σχεδὸν τὸ νότιον τριγωνικὸν μέρος τοῦ Ἰνδοστάν. Εἰς ὀλίγας μόνον βορειοτέρας περιφερείας, ἀποτελούσας γλωσσικὰς νησῖδας ἐν μέσῳ τῶν ἀρίων καὶ τῶν μουνδαϊκῶν γλωσσικῶν ὁμάδων, ὁμιλοῦνται ἀκόμη δραβιδικαί τινες διάλεκτοι καὶ γλῶσσαι. Μία δὲ δραβιδικὴ γλῶσσα, ἡ *βραχουϊκή*, ὁμιλουμένη ὑπὸ 175.000 κατοίκων, ἀπεμονώθη περισσότερον τῶν ἀνωτέρω καὶ λαλεῖται ἐν τμήματι τοῦ Α. Βελουτγιστάν, παρὰ τὰ σύνορα αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἰνδικήν. Ἂν οἱ λαλοῦντες τὴν βραχουϊκὴν μετηνάστευσαν ἐξ Ἰνδικῆς εἰς τὴν πρὸς τὴν Δ. ὅμορον ταύτης χώραν, ἢ ἂν οὗτοι εἶναι αὐτόχθονες καὶ ἀπετέλουν πάλαι ποτὲ τὸ δυτικώτερον τμῆμα τῆς μεγάλης δραβιδικῆς ὁμοφυλίας —ὅτε αὕτη, ὡς ἐλέχθη, κατελάμβανεν ἔτι ὁλόκληρον τὴν Ἰνδικὴν—εἶναι δύσκολον, τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος, νὰ ἐξακριβωθῇ.

Τῶν δραβιδικῶν γλωσσῶν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ἡ *ταμουλική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ πληθυσμοῦ 18.000.000 εἰς τὸ ΝΑ. τμῆμα τοῦ Δεκκάν, ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Κορομανδέλης πόλεως Μαδρὰς μέχρι τοῦ νοτιωτέρου ἀκρωτηρίου τοῦ Κομορίνου, ἔτι δὲ εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου Κεϋλάνης (τῆς ἀρχαίας *Ταπροβάνης*). Μία τῶν διαλέκτων τῆς ταμουλικῆς εἶναι ἡ *μαλαγιαλαμική*, ἥτις ὁμιλεῖται ὑπὸ 6—7.000 000 κατοίκων, κατοικούντων ἐπὶ στενῆς λωρίδος, ἤτοι ἐπὶ τοῦ Ν. ἡμίσεος τῆς ἐν τῷ Δ. Δεκκὰν παραλίας τῆς Μαλαβάρης. Τὰ φιλολογικὰ μνημεῖα τὰ γεγραμμένα εἰς τὴν ταμουλικὴν εἶναι ἀρκούντως παλαιότερα τοῦ Η' ἢ Θ' αἰῶνος μ. Χ., ὡς πρὸς δὲ τὸν ἀριθμὸν εἶναι περισσότερα τῶν φιλολογικῶν μνημείων ὅλων τῶν ἄλλων δραβιδικῶν, καὶ δὴ καὶ τῶν ἰνδικῶν ἐν γένει γλωσσῶν, ἐξαιρουμένης τῆς σανσκριτικῆς· εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ποιητικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα—καίπερ ὑποστάντα τὴν ἐπίδρασιν τῆς σανσκριτικῆς ποιήσεως—δὲν στεροῦνται ἀρκετῆς πρωτοτυπίας καὶ χάριτος. Διὰ τοῦ ὀνόματος *ταμουλικὴ* ἐκλήθη κατ' ἀρχὰς καὶ ὁλόκληρος ἡ ὁμὰς τῶν δραβιδικῶν γλωσσῶν, ἕως οὗ ὁ Caldwell, ὁ ἱδρυτὴς τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς τῶν δραβιδικῶν γλωσσῶν, ὠνόμασε ταύτην διὰ τοῦ σήμερον ἐν χρήσει ὀνόματός της. 2) Ἡ *τελουγγική*, ὁμιλουμένη ἐπὶ εὐρείας ἐκτάσεως τοῦ Α Δεκκάν, ἀπὸ τῶν περιχώρων τῆς πόλεως Μαδρὰς μέχρι βορείως τῆς πόλεως Βιζαγαπατάμης, ὑπὸ πληθυσμοῦ 25.000.000 περίπου. Τὸ πρῶτον γνωστὸν μνημεῖον τῆς γλώσσης ταύτης (τοῦ ΙΑ' αἰῶνος μ. Χ.) εἶναι γραμματική τις καὶ μετάφρασις τῆς Μαχαβαράτας. 3) Ἡ *καναρασικὴ* (ἢ *καναρεσική*), ὁμιλουμένη ὑπὸ πληθυσμοῦ 11.000 000 περίπου, κατοικοῦντος ἐπὶ μεγάλου τμήματος τοῦ Δ. Δεκκάν, ἀπὸ τῆς πόλεως Οὐταμακάνδης πρὸς Ν. μέχρι τοῦ Μπιντὰρ πρὸς Β (120 χμ. ΒΔ τῆς γνωστῆς πόλεως Χαϊδεραβάδης). Ἡ γραπτὴ παράδοσις τῆς καναρασικῆς ἀνέρχεται μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ., ἐξ οὗ ἔχομεν βραχεῖαν ἐπιγραφήν, ἀποτελοῦσαν τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον τῆς δραβιδικῆς γλωσσικῆς ὁμοεθνίας. Ἀλλὰ τὰ κυρίως λογοτεχνικὰ προϊόντα τῆς καναρασικῆς γλώσσης ἄρχονται ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος μ. Χ., ὑπέστησαν δὲ καὶ ταῦτα τὴν ἐπίδρασιν τῆς σανσκριτικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης. Αἱ βορειότερον τούτων ὁμιλούμεναι δραβιδικαὶ γλῶσσαι—αἱ *γονδικαὶ* διάλεκτοι, ἡ *κουϊκὴ* (Kui), ἡ *κουρουκική* (Kurukh) κλ., ἀπομονωθεῖσαι γεωγραφικῶς ἀπὸ τῶν εἰρημένων νοτιωτέρων συγγενῶν πρὸς αὐτὰς γλωσσῶν καὶ λαλούμεναι ὑπὸ φυλῶν ὀλιγαριθμοτέρων καὶ ἀπολιτίστων, ὑφίστανται μεγαλυτέραν ὁσημέραι ἀνάμιξιν πρὸς τὰς περὶ αὐτὰς ὁμιλουμένας βορειοϊνδικὰς γλώσσας, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἔπαυσαν ἤδη νὰ ὁμιλῶνται, περιοριζόμεναι καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν μεγάλων καὶ φιλολογικῶς καλλιεργημένων γλωσσῶν τῆς Ἰνδικῆς χερσονήσου. Οὕτως αἱ γονδικαὶ διάλεκτοι, αἵτινες κατὰ τὸ 1891 ὡμιλοῦντο κατὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενομένην στατιστικὴν ὑπὸ 1,300,000 κατοίκων, κατὰ νεωτέραν στατιστικὴν γενομένην μετὰ μίαν μόλις δεκαετίαν (1901) εὑρέθησαν ὁμιλούμεναι ὑπὸ 1,100 000. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τῆς δραβιδικῆς γλωσσικῆς ὁμοεθνίας πρὸς ἄλλας τοιαύτας, ἡ συγκριτικὴ γλωσσικὴ εἰς οὐδὲν ἀκόμη πόρισμα βέβαιον καὶ ἀσφαλὲς ἠδυνήθη νὰ καταλήξῃ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Caldwell*, A comparative grammar of the dravidian or south-indian family of languages (1856, εἰς β' ἔκδοσιν 1875 καὶ εἰς γ' τῷ 1913).—*Vinson*, Manuel de langue tamoule, (Paris 1903).—*Deny Bray*, The brahui language, Calcutta 1909.—Πρβλ. ἐπίσης καὶ τὸν Δ' τόμον τοῦ ὑπὸ τοῦ *Grierson* ἐκδιδομένου Linguistic survey of India, ἐν ᾧ ἐξετάζεται ἡ δραβιδικὴ γλωσσικὴ ὁμοεθνία καὶ ἐν ᾧ εὑρίσκει τις πλήρη βιβλιογραφίαν ὑπὸ *Sten Konow* (Calcutta 1906).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δράβος (σύγκρ. Drava, γερμ. Drau) *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως (βλ. Ντράβου).

Δράβος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως (Χερρονήσου), ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς σχετικῆς τοῦ Στράβωνος (Didot 283,33) περιγραφῆς. Ὁ Müller (αὐτόθι σελ. 781 καὶ Graec. Geogr. Minores ἔκδ. Didot σελ. 55 § 67) ταυτίζει τὸν Δράβον πρὸς τὸν *Ἄραπλον*, τὸν ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλ. 67) ἀναφερόμενον, ὅστις Ἄραπλος δὲν εἶναι ποσῶς παράδοξον νὰ ταυτίζεται πρὸς τὸν σύγχρονον ὅρμον *Ἄραπος Μερμεδιὰ*

Digitized by Google

(πλατ. 40°22′ Β, μῆκ. 26°10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso to Dardanelles), τὸν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ξηροῦ (ἀρχ. *Μέλας κόλπος*). Πιθανὸν ἐπίσης νὰ ἔκειτο ὅπου σήμερον τὸ ἀγκυροβόλιον Καρὰ-Τεπέ, εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ κολπώματος τοῦ ἀνοιγομένου μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σουβλᾶ καὶ Ἕλλης. Πότε ἐκτίσθη καὶ ὑπὸ τίνος, ὡς καὶ πότε κατεστράφη, δὲν εἶναι γνωστόν. Σ. Ε. Λ.

Δραβουντάνιτσα *[Γεωγρ.]* Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ χωρίου Σωληνάρι (βλ. λ.).

Δράγα (Draga). Μοργανατικὴ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Ἀλεξάνδρου Α′ Ὀβρένοβιτς. Ἐγεννήθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1867 καὶ ἐδολοφονήθη τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Ἰουλίου 1903 ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Βελιγραδίου. Ἦτο θυγάτηρ Σέρβου νομάρχου καὶ ὑπῆρξε κατ᾽ ἀρχὰς κυρία τῆς τιμῆς τῆς βασιλίσσης Ναταλίας, μητρὸς τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου. Εἶχε νυμφευθῆ τὸν Σέρβον μηχανικὸν Μάσιν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐνυμφεύθη τῷ 1900 τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον *Α′ Ὀρβένοβιτς* (βλ. λ., τ. Γ′ σ 680 β′).

Δραγαλεβὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μιερνορῆς, τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 151.

Δράγανη *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 429. Ἡ κοινότης, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Καρβουνάρι*, ἔχει συνολικὸν πληθυσμὸν 989 (1928) κατοίκων. Δ. Δ.

Δραγάνοβεν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Βουλγαρίας (βλ. Ντραγκάνοβο).

Δράγανον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ὁμώνυμον ἀποτελοῦν κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος, νομοῦ Πρεβέζης. Κάτ. (1928) 418.

Δραγάνον *[Γεωγρ.]* Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Κάτ. (1928) 291. Ἡ κοινότης, εἰς ἣν περιλαμβάνονται καὶ τὰ χωρία Δραγάνον, Βισκουκέϊκα, Καζνεσέϊκα, Λαμπρέϊκα, Λογοθέτη καὶ Μπεθούλκα, ἔχει πληθυσμὸν (1928) 854 κατοίκων. Δ. Δ.

Δραγάρι *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ χωρίου Καστανώνας (βλ. λ.).

Δραγάσης Ἐπώνυμον τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος του Βυζαντίου *Κωνσταντίνου ΙΑ′ τοῦ Παλαιολόγου*, ὡς καταγομένου ἐκ μητρὸς ἀπὸ τοῦ Σέρβου χωροδεσπότου *Κωνσταντίνου Δραγάση* (βλ. κατωτ.).

—**Δραγάσης, *Κωνσταντῖνος*.** Βυζαντινὸς χωροδεσπότης τῆς βορειοανατολικῆς Μακεδονίας, υἱὸς τοῦ Σέρβου σεβαστοκράτορος Δέγιαν καὶ τῆς Θεοδώρας, ἀδελφῆς τοῦ τσάρου τῆς Σερβίας Στεφάνου Δουσάν. Ὁ Κωνσταντῖνος Δραγάσης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου Δραγάση κατεῖχον μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ Κιουστεντήλ, τὸ Κράτοβον, τὸ Κουμάνοβον, τὸ Ἰστὶπ καὶ τὴν Στρώμνιτσαν.

δραγασιὰ (ἡ)· δημοτ., ἡ καλύβη τοῦ δραγάτη (βλ. λ.)· ἄλλως *δραγατσά*.

Δραγασιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀνασελίτσης τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 315. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δίσλαπον*.

δραγάτης (ὁ)· (δημοτ.) ὁ φύλαξ τῶν ἀγρῶν καί, ἰδίως τῶν ἀμπέλων, ἀγροφύλαξ.

δραγάτμπασης (ὁ)· ὁ προϊστάμενος τῶν ἀμπελοφυλάκων (δραγατῶν) ἐπὶ τουρκοκρατίας, διοριζόμενος ὑπὸ τῆς κοινότητος.

Δραγατσάνι(ον) (Dragasani, Dragatsani· ρουμ. *Δρεγκετσάνι*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας ἐν Βλαχίᾳ, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Βαλτσέα, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ὄλτου, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως. Κάτ. 6710. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἥτις κατέρχεται ἐκ Τρανσυλβανίας πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ὄλτου (Ἑρμανσταντ-Κοραμπία) καὶ πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Κραϊόβας. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τοὺς ἀμπελῶνάς της. Ἐν αὐτῇ ἔλαβε χώραν ἡ μάχη τοῦ Ἀλεξάδρου Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Τούρκους (βλ. κατ.). Μ. Δ. Β.

—*[Ἱστορ.]* Ἐν Δραγατσανίῳ, τὴν 7 Ἰουνίου 1821, κατόπιν ἀπεγνωσμένης προσπαθείας, συνετρίβη ἡ ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἐπαναστατικὴ κίνησις τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, κατεστράφη δὲ ἡ ἰδανικωτέρα ἐκδήλωσις τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Ἱερὸς Λόχος. Τὸ γεγονὸς σχεδὸν προσεδοκᾶτο μετὰ τὰ τελευταῖα ἀλλεπάλληλα ἀτυχήματα. Αἱ ἐπαναστατικαὶ δυνάμεις, ἀθροίσματα ἑτερογενῆ μᾶλλον ἢ συμπαγὴς μᾶζα στρατοῦ, ἐφέροντο ἀπὸ ὑποχωρήσεως εἰς ὑποχώρησιν. Οἱ ὑπαρχηγοί, ἀκατάλληλοι διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν τροπὴν τοῦ Ἀγῶνος, εἴτε παρενόουν τὰ κελεύσματα καὶ τὰς ὁδηγίας, εἴτε, ἀπειθάρχητοι ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, ἐνήργουν κατ᾽ ἰδίαν βούλησιν καὶ χωρὶς προδιαγεγραμμένον σχέδιον, χωρὶς ἑνότητα καὶ συνοχήν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Νιτσέτου, μετὰ τὸν πανικὸν τὸν ὁποῖον ἀστόχως καὶ παραλόγως ἐπροκάλεσεν, ἐγένετο ἡ ἀφορμὴ νὰ ἐγκαταλειφθῇ τὸ Τυργοβίστιον καί, κατὰ τὴν διὰ τῆς Δομποβίτσης ὑποχώρησιν, νὰ σημειωθοῦν αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀτυχίαι, αἱ ὁποῖαι ἔπληξαν τὰ ὑποχωροῦντα σώματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ. Ἡ προδοσία εἶχεν ἀρχίσει μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν. Ἔφυγεν ὁ Δούκας. Προσεκύνησεν ὁ Σάββας. Καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἀνακτήσαντες τὰς ἐλπίδας, λυσσαλέοι ὥρμησαν εἰς καταδίωξιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Αἱ κινήσεις τῶν ἀντιμαχομένων διεξήχθησαν μεταξὺ τῆς 26 Μαΐου καὶ τῆς 2 Ἰουνίου ὑπὸ ραγδαίαν βροχήν, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βούλτσας, ἐν τῇ Μικρᾷ Βλαχίᾳ, ὅπου τελικῶς περιωρίσθη ὁ Ἀγών. Χωριζόμενοι ἀπὸ τὸν τελματοφόρον Ἀλούταν οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸ Ρίμνικον, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι, ὑπὸ τὸν Σιρικλόογλου καὶ τὸν Καρὰ-Φεήζ, κατέλαβον τὴν κοιλάδα τῶν Καρπαθίων, μὲ κέντρον τὸ Δραγατσάνιον καὶ τὰ κύκλῳ ὀχυρὰ μοναστήρια Σερμπανέστι, Σταντσέστι, Στραζέστι καὶ Μάμουλ. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, τὴν 29 Μαΐου, ἔφθασαν ὁ Χατζῆ Πρόδας καὶ ὁ Μακεδόνσκη, μὲ σώματα Μπαχαντούρων (Πανδούρων), ἠκροβολίσθησαν μὲ τοὺς φυλάσσοντας τοὺς τουρκικοὺς ἵππους, καὶ ἀφοῦ κατεσκόπευσαν τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Ρίμνικον καὶ ἐπληροφόρησαν τὸν ἀρχηγόν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἦτο ἀποκαρδιωμένος. Ἀντελαμβάνετο ὅτι ἐπάλαιεν ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀλλ᾽ ἀκόμη καὶ ἐναντίον τῆς πολεμικῆς ἀγνοίας τῶν ὑπ᾽ αὐτόν. Ὅταν ὅμως ἐπληροφορήθη ὅτι εἰς μὲν τὸ Δραγατσάνιον εἶχον ἐγκλεισθῆ περὶ τοὺς ὀκτακόσιοι ἄνδρες, οἱ περὶ τὸν Καρὰ Φεήζ, οἱ δὲ λοιποί, ἀνερχόμενοι εἰς δισχιλίους περίπου καὶ ἀνήκοντες εἰς τὸν Σιρικλόογλου, εἶχον διασκορπισθῆ εἰς τὰ πλησιόχωρα μοναστήρια, κατεῖδεν ὅτι ἂν ἐγίνετο μία σύντονος καὶ κεκαλυμμένη ἐνέργεια, ὥστε νὰ εὕρῃ τὰς ὑποδεεστέρας αὐτὰς δυνάμεις μεμονωμένας, θὰ κατέληγεν εἰς εὔκολον νίκην, τῆς ὁποίας μεγίστην ἀνάγκην εἶχε διὰ ν᾽ ἀναπτερώσῃ τὸ φρόνημα τοῦ στρατεύματός του. Τοῦτο ἄλλωστε ἐχρειάζετο. Διότι ἀριθμητικῶς εἶχε μεγαλυτέρας δυνάμεις. Ἀφ᾽ ἑνὸς ὁ καλῶς συντεταγμένος καὶ ἐνθουσιώδης Ἱερὸς Λόχος, ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον, ἀφ᾽ ἑτέρου τὰ πεζικὰ σώματα ὑπὸ τὸν Ὀρφανόν, τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Ὀλύμπιον, συνεκρότουν δύναμιν πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἐκτὸς τῶν διαφόρων ἱππικῶν σωμάτων ὑπὸ τὸν Γκαρνόφσκην καὶ τὸν Καραβιᾶν. Ἐπιπροσθέτως εἶχε καὶ τέσσαρα τηλεβόλα, τῶν ὁποίων ἐστεροῦντο οἱ ἐν Δραγατσανίῳ Τοῦρκοι. Τοιουτοτρόπως ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ ἐκστρατεία μόλις θὰ ἔπαυον αἱ ραγδαῖαι βροχαὶ τῶν ἡμερῶν καὶ οἱ δρόμοι θὰ καθίσταντο βατοί. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέταξε τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον, τὸν Ὀλύμπιον καὶ τὸν Καραβιᾶν νὰ ἐκκινήσωσι πρῶτοι, νὰ καταλάβωσιν ὡρισμένας θέσεις, τὰς ὁποίας τοῖς ὑπέδειξε, καὶ νὰ μὴ ἀρχίσωσι καμμίαν ἐπίθεσιν, παρὰ μόνον ὅταν θὰ ἐλάμβανον τὸ πρὸς τοῦτο σύνθημα. Ἡ πρωτοπορεία αὕτη ἐξεκίνησε τὴν 3 Ἰουνίου 1821 ἀπὸ τὸ Ρίμνικον, μὲ κατεύθυνσιν τὸ Δραγατσάνιον, ἀπέχον ὀκτὼ περίπου ὥρας ἐκεῖθεν. Τέλμα ἀπέραντον ἡ βεβρεγμένη γῆ παρεκώλυε τὰς κινήσεις τοῦ πεζικοῦ, τοῦ ἱππικοῦ καὶ πρὸ πάντων τῶν τεσσάρων τηλεβόλων. Ἐντεῦθεν βραδυτάτη διεξήχθη ἡ πορεία καὶ κατάκοπα τὰ στρατεύματα κατέφθασαν τὴν πρωΐαν τῆς 6 Ἰουνίου εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ Δραγατσανίου, ὅπερ ἀφ᾽ ὑψηλοῦ ἐφαίνετο παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν γηλόφων. Ἐκεῖθεν ἡπλώθησαν γύρω μὲ πολλὴν μεθοδικότητα καὶ χωρὶς νὰ προκαλέσουν τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων τοῦ Καρᾶ-Φεήζ. Ὁ Ὀλύμπιος κατέλαβε τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν γέφυραν. Ὁ Ἱερὸς Λόχος καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Καραβιᾶν ἱππικὸν ἄλλην γέφυραν εἰς μίαν γειτονικὴν χαράδραν. Τοιουτοτρόπως οὐδεμία διέξοδος ἀφίνετο εἰς τὸν Καρὰ-Φεὴζ καὶ ἡ νίκη ἤρχισε νὰ προσμειδιᾷ εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Πράγματι, οὔτε τὰ σώματα τοῦ Σιρικλόογλου ἐφαίνοντο εἰς τὰ μοναστήρια, οὔτε ἄλλη τις δύναμις ἐρχομένη εἰς βοήθειαν τῶν κυκλωθέντων, ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Καρᾶ-Ἀχμὲτ πασᾶ. Τὸ Δραγατσάνιον θὰ ἐξεπορθεῖτο. Καὶ ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα στρατόπεδα τὸ ἀντελήφθησαν ἔτι μᾶλλον ἐναργῶς, ὅταν περὶ τὸ δεῖλι τῆς 6 Ἰουνίου ἐγένετο ἀνεπιτυχὴς ἐπίθεσις τῶν δελήδων τοῦ Καρᾶ-Φεὴζ ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ἀναστασίου Ἀργυροκαστρίτου, παρὰ τὸν ποταμόν. Τὴν νύκτα τῆς 6 Ἰουνίου πρὸς τὴν 7 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὅστις, ἀπὸ τῆς 5 ἐκκινήσας ἐκ Ριμνίκου μὲ τὸ ὑπόλοιπον πεζικὸν καὶ ἱππικὸν στράτευμα, εἶχε φθάσει εἰς τρίωρον ἀπὸ τοῦ Δραγατσανίου ἀπόστασιν, ἐξέδωκε διαταγὴν νὰ μὴ κινηθῇ κανεὶς ἂν δὲν λάβῃ διαταγήν του. Διεῖδεν εὔθετον πράγματι τὴν εὐκαιρίαν καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀπολέσῃ ἐξ ἀσυνέτου τινὸς ἐνεργείας. Πρὸς τοῦτο ἐκάλεσε παρ᾽ αὐτῷ τὸν Ὀλύμπιον καὶ καθ᾽ ὅλην τὴν νύκτα ἐν συμβουλίῳ συνεζήτει διὰ τὴν μάχην, τὴν ὁποίαν ὥρισε διὰ τὴν μεθεπομένην 8ην Ἰουνίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Καρὰ-Φεήζ, ἀντιληφθεὶς ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐντείνῃ τὴν ἄμυνάν του, προέβη εἰς ταχείας καὶ τρομερὰς ἐνεργείας. Περιωρίσθη ἐντὸς ὀχυρῶν τινων οἰκιῶν τοῦ χωρίου, τὰς γύρω δὲ οἰκίας, μὲ τοὺς σιτοβολῶνας καὶ τὰς λοιπὰς ἀποθήκας, ὅσα θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὁρμητήρια καὶ ὀχυρώματα διὰ τὸν ἐπερχόμενον ἐχθρόν, μὲ ἀστραπιαίαν ταχύτητα ἐνέπρησεν. Οὕτω καθ᾽ ὅλην τὴν νύκτα τὸ Δραγατσάνιον ἐφαίνετο φλεγόμενον. Ἀτυχῶς τὸ μέτρον τοῦτο τῆς προνοίας παρεξηγήθη ἀπὸ πολλοὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Καραβιᾶν, πιστεύσαντας ἀτόπως ὅτι ὁ Καρὰ-Φεήζ, κατὰ τὸ ἀσιατικὸν ἔθος, παρέδιδε τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ ἐπειγόμενος ν᾽ ἀποχωρήσῃ. Καὶ προεξοφλοῦντες τὴν νίκην ἐπεδόθησαν εἰς ἀλόγιστον οἰνοποσίαν. Τὸ πρωΐ, πυκνὸς ἀνέθρωσκεν εἰσέτι ὁ καπνὸς ὅταν ἔφθασαν αἱ ὁδηγίαι τοῦ Ὑψηλάντου νὰ ἀκινητήσουν τὰ στρατεύματα μέχρι τῆς διαταγῆς του πρὸς ἐπίθεσιν. Τοῦτο ἐξηρέθισε τὸν Καραβιᾶν, βέβαιον ὄντα περὶ τῆς νίκης, καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ διατάξῃ γενικὴν ἔγερσιν καὶ προετοιμασίαν πρὸς ἄμεσον ἐπίθεσιν. Ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης παρετήρησε τὴν κίνησιν καὶ ἔστειλε νὰ πληροφορηθῇ τὰ κατ᾽ αὐτήν. Μαθὼν δὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Καραβιᾶ τὸν ἐξώρκισε νὰ μὴ παρακούσῃ τὰς διαταγάς. Ἐκεῖνος πάλιν, μεθυσμένος ἀκόμη καὶ ἀλλόφρων ἀπὸ τὸν πολεμικὸν ὀργασμόν, ἀπήντησεν ὅτι χωρὶς διαταγὴν θὰ φύγουν οἱ Τοῦρκοι καὶ θὰ εἶναι αἶσχος νὰ μείνουν ἀκαταδίωκτοι. Ἄλλοι πάλιν τὸν ἐξώρκιζον νὰ μὴ ἀρχίσῃ τὴν ἐπίθεσιν, ἀφοῦ ἡ ἡμέρα ἐκείνη τῆς 7ης Ἰουνίου, ὡς Τρίτη, ἐλογίζετο ἀποφράς. Τέλος ὁ Καραβιᾶς, ἀνένδοτος, διέταξε τὸ ἱππικόν του ἐξ ὀκτακοσίων περίπου ἀνδρῶν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ πρὸς τὸ Σερμπανέστι, ἀπέχον τῆς χαράδρας περὶ τὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας, ἐμήνυσε δὲ εἰς τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην ὅτι ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνος νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ μέτωπον ἐναντίον τῶν ἐν Δραγατσανίῳ, ἂν δὲν ἦτο δειλός. Ἡ θέσις τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, μετὰ τὴν πρόκλησιν ἐκείνην, ἦτο δεινή. Δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παραμείνῃ αὐτόθι. Ἐνθουσιώδεις πατριῶται οἱ Ἱερολοχῖται δὲν ἠδύναντο νὰ κρίνουν τὴν σημασίαν τῆς χειρονομίας των. Καὶ πληροφορηθέντες τὰ διατρέχοντα ἀνύψωσαν τὰ πυργωτὰ καλπάκια των τρίς, εἰς ἔνδειξιν ὅτι ἐζήτουν τὴν ἄμεσον ἐπίθεσιν. Οὕτω μόνον, καὶ παρὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ἀλεξάνδρου, παρεσύρθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης. Ὁ Ἱερὸς Λόχος, μὲ κροτοῦντα τὰ τύμπανα καὶ συνεσφιγμένας τὰς τάξεις, προεχώρησεν ἀπὸ τῆς χαράδρας πρὸς τὸ πεδίον, ἐνῷ τὰ τέσσαρα τηλεβόλα του, ἐμφανῶς συρόμενα εἰς τὸ μέσον τῆς παρατάξεως, ἐσυμβόλιζον τὴν νέαν τροπὴν ἣν ἐλάμβανεν ὁ ἀγών. Μία καὶ ἡμίσεια ὥρα ἐχρειάζετο εἰς τὸ σῶμα τοῦτο διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ καπνίζον εἰσέτι Δραγατσάνιον. Ἀλλὰ καμμία δύναμις, εἴτε πεζικὴ εἴτε ἱππική, δὲν ἐφαίνετο ἐξερχομένη ἀπὸ τὰ ὀχυρὰ τῶν Τούρκων. Τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὸ δέος τὸ καταλαβὸν αὐτούς. Ἐφοβήθησαν πράγματι τὸ ἀσύνηθες θέαμα τῆς τάξεως, τοῦ ρυθμοῦ καὶ τὴν στολήν, τὴν μαύρην καὶ στενὴν στολὴν τῶν Ἱερολοχιτῶν. Διότι τὰ ἄλλα σώματα, ἤτοι περὶ τοὺς ἑκατὸν Κοζάκοι καὶ ἄλλοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς μὲ τὰ πολυποίκιλα ἐνδύματα τῆς χώρας, δὲν ἐβάρυνον πολὺ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Καρᾶ-Φεήζ. Ἡ ἐπίθεσις λοιπὸν ὑπῆρξε σφοδρά. Καὶ ἀπεγνωσμένην μὲν ἀντέταξαν τὴν ἄμυναν οἱ Τοῦρκοι. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως συνεζήτουν μεταξύ των περὶ τῶν ὅρων τῆς παραδόσεως. Δὲν ἤργησαν ὅμως ν᾽ ἀντιληφθῶσιν, ὅτι οἱ μὲν πεζοὶ δὲν προεχώρουν πέραν ὡρισμένου σημείου, τὰ δὲ τηλεβόλα δὲν ἐπροξένουν ζημίαν σημαντικήν. Μάλιστα, λόγῳ τῆς ἀπειρίας τῶν τηλεβολιστῶν, τὰ βλήματα ἠστόχουν καὶ ἔπιπτον μακρὰν τοῦ σκοποῦ των. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Σερμπανέστι ἔλαβεν ἄλλην τροπήν. Οἱ Τοῦρκοι ἐξελθόντες ἤρχισαν ἀντεπιτιθέμενοι. Ἐξ ἄλλου, ἀκούσαντες τοὺς πυροβολισμοὺς οἱ κλεισμένοι εἰς τὰ λοιπὰ μοναστήρια, ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τῶν ὁμοεθνῶν των. Τοιουτοτρόπως τὸ ἱππικὸν τοῦ Καραβιᾶ εὑρέθη μεταξὺ δύο πυρῶν. Ἐκτεθειμένον δὲ εἰς τοιοῦτον κίνδυνον δὲν ἐβράδυνε νὰ καταληφθῇ ἀπὸ πανικόν. Τότε ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης, ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ τὴν ἀκινησίαν τοῦ Καρᾶ Φεήζ, καὶ βλέπων ὅτι ἄμεσον ἀνάγκην βοηθείας εἶχε τὸ σῶμα τοῦ Καραβιᾶ, ἔσχε τὴν ἀτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ διαιρέσῃ τὰς δυνάμεις του. Καὶ τὰ μὲν κοινὰ πολεμικὰ σώματα μετὰ δύο τηλεβόλων ἀφῆκεν ἀπέναντι τοῦ Δραγατσανίου, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸν Ἱερὸν Λόχον καὶ τὰ ἄλλα δύο τηλεβόλα ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ Καραβιᾶ. Τοῦτο ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἐσχάτη πλάνη. Ὁ Καρὰ-Φεήζ, ἀντιληφθεὶς τὰ συμβαίνοντα ἐξώρμησε καὶ μετὰ σύντομον, ἀλλὰ ραγδαίαν ἐπίθεσιν, ὄχι μόνον διεσκόρπισε τὸ περικυκλοῦν αὐτὸν σῶμα τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλ᾽ ἀκόμη καὶ ἐκυρίευσε τὰ δύο τηλεβόλα. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ σῶμα τοῦ Καραβιᾶ, πανικόβλητον καὶ τοῦτο, εἶχε διασκορπισθῆ. πολλοὶ δὲ ἵπποι, ἄνευ ἀναβάτου, καὶ ἄλλοι ἱππεῖς χωρὶς τοὺς ἵππους των, ἐπὶ ὥρας ἐφαίνοντο ἀναρριχώμενοι εἰς τὰ γύρω ὑψώματα διὰ νὰ σωθοῦν, μολονότι οὐδεὶς τοὺς κατεδίωκε. Μόνος ὁ Ἱερὸς Λόχος, ἐμπλακεὶς εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ Σερμπανέστι

Digitized by Google

καὶ Δραγατσανίου διάστημα, ἐκυκλώθη ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ πεζοὺς καὶ ἱππεῖς, ἀπὸ γενιτσάρους καὶ δελῆδες καὶ ἀπὸ ποικίλα ἄλλα στίφη ὅσα ἐσυνήθιζον ν' ἀκολουθοῦν, χάριν τῆς λείας, τὰ τουρκικὰ στρατεύματα. Κατὰ τὸν Φιλήμονα, πιστὸν ἱστορικὸν τοῦ Ἀγῶνος, ἡ μάχη, ἄνισος μὲν ἀριθμητικῶς, διότι ὅλαι αἱ ἐν τῇ περιχώρῳ τουρκικαὶ δυνάμεις ἐκύκλωσαν, μόνον πλέον, τὸν Ἱερὸν Λόχον, ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, διεξήχθη δὲ ἐκ τοῦ συστάδην. Αἱ πανταχόθεν ἐπιπίπτουσαι χαλαζηδὸν πυριτιδοβολαὶ τῶν Τούρκων ἀραιοῦσιν ἐπαισθητῶς τὸν Ἱερὸν Λόχον. Τὸ ἱππικὸν διασχίζει ἔπειτα ὁρμητικῶς τὴν τάξιν, τὰ δύο τηλεβόλα κυριεύονται, καὶ ἐκ τῶν ἀπολειπομένων Ἱερολοχιτῶν οἱ μὲν κατασφάζονται ἐν τῷ τόπῳ, οἱ δὲ διώκονται μέχρις ἑνὸς παρακειμένου ξηροῦ ρύακος καλουμένου Γκούρα-βερζύϊ. Ἐκεῖ λείψανα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου διεσώθησαν ἀπὸ τὸν ὁπλαρχηγὸν Ἰωαννίτσαν Χόρκαν μὲ τοὺς Μπαχαντούρους (Πανδούρους) του, καὶ ἀπὸ τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, ὅστις ἀντέταξε σθεναρὰν ἄμυναν. Θὰ συνελαμβάνετο δὲ καὶ ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης, ἐὰν ἀποκαμόντα ἐκ τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τοῦ καμάτου δὲν ἔσῳζε Γάλλος ἀξιωματικός, ἀναβιβάσας αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἵππου. Τὰ γεγονότα ταῦτα διεξήχθησαν μὲ καταπληκτικὴν ραγδαιότητα. Πολὺ ἀργὰ εἰδοποιηθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέταξεν ἄμεσον ἐπίθεσιν καὶ περισυλλογὴν τῶν φυγάδων. Εἶχε πρὸ πολλοῦ παρέλθει ἡ μεσημβρία, ὅταν κατέφθασεν εἰς τὸ πεδίον, ὁπόθεν εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐπίθεσις. Ἐκεῖ διὰ λόγων, προτροπῶν, ἀπειλῶν καὶ διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς φυγάδας νὰ ἐπιστρέψουν, νὰ συγκροτήσουν νέαν μάχην, νὰ σωθοῦν ἢ νὰ πέσουν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι. Οὐδεὶς ὅμως τὸν ἤκουε. Καὶ ὅλοι ἔφευγον. Τέλος καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης παρεσύρθη ἀπὸ τὸ κῦμα τῆς ὑποχωρήσεως, καὶ ἐπέστρεψε συντετριμμένος εἰς τὸ Ρίμνικον, ὅπου, τὴν ἐπομένην 8ην Ἰουνίου, ἔγραψε τὴν ἀφοριστικήν του ἐπιστολήν. Κατάπληκτοι ἐξ ἄλλου οἱ Τοῦρκοι διὰ τὴν εὔκολον καὶ ἀπροσδόκητον νίκην, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Δραγατσάνιον καὶ τὰ πλησιόχωρα μοναστήρια, ὅπου παρεδόθησαν εἰς ἐπινίκια συμπόσια. Ἡ μάχη αὕτη τοῦ Δραγατσανίου ἐπροξένησε μεγάλας ζημίας εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Καραβιᾶ ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 140, ἀπὸ δὲ τὸν Ἱερὸν Λόχον ὑπὲρ τοὺς 200. Τέσσαρες ἑκατόνταρχοι τοῦ Λόχου τούτου, ὁ Δρακούλης, ὁ Σοῦτσος, ὁ Κνόκιας καὶ ὁ Ἰωαννίτης, ὡς καὶ ὁ σημαιοφόρος Ξενοφῶν, ὁ Ἐλβετὸς φιλέλλην Βορδιὲ καὶ εἴκοσι πέντε ἐπίλεκτοι ὑπαξιωματικοὶ ἔπεσαν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι. Τριάκοντα δ' ἑπτὰ Ἱερολοχῖται ἐξωγρήθησαν, σταλέντες δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἀλλ' ἡ μεγίστη τῶν ἀπωλειῶν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου ὑπῆρξεν ἡ ἀπώλεια «μιᾶς τῶν γλυκυτέρων ἐλπίδων τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἱεροῦ Λόχου» καὶ ἡ ἀποσύνθεσις ἐν γένει τῆς ἐπαναστατικῆς εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας κινήσεως. Γ. Δ. Κ.

Δραγάτσης, *Ἰάκωβος Χ.* Ἐγεννήθη ἐν Πειραιεῖ τῷ 1853 ἐκ γονέων Σιφνίων. Τὰ πρῶτα μαθήματα διήκουσεν ἐν Σίφνῳ, τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν ἐν Ἀθήναις, ἐξῆλθε δὲ τοῦ πανεπιστημίου διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τῷ 1878, ὅτε καὶ διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ ἐν Κορίνθῳ γυμνασίῳ. Τῷ 1879 μετετέθη εἰς τὸ γυμνάσιον Πειραιῶς, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν, προαχθεὶς εἰς γυμνασιάρχην, ἔχων δὲ καὶ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου. Τῷ 1903, ἀποσυρθεὶς τῆς ὑπηρεσίας, ἵδρυσε τὸ φερώνυμον αὐτοῦ «Δραγάτσειον ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα», τῷ δὲ 1910 μετέφερεν αὐτὸ εἰς Ἀθήνας. Ἐν Πειραιεῖ διεξήγαγε μεγάλην σειρὰν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ ἱερὸν τῶν Διονυσιαστῶν, τοὺς νεωσοίκους, τὸ Σηράγγιον κ.ἄ. Ἔργα αὐτοῦ: «Τὸ Θεμιστόκλειον», «Τὸ Σηράγγιον», «Ὁ ἐν Χαλανδρίῳ θολωτὸς τάφος», «Τὰ θέατρα τοῦ Πειραιῶς καὶ ὁ Κωφὸς λιμήν», «Ἀθηνᾶ ἡ πρὸς τῷ Βαρβακείῳ», «Αἴγινα», «Πόρος», «Φανερωμένη», «Εὐριπίδου Ἑκάβη», «Ρωμαϊκὴ Γραμματολογία», «Ρωμαϊκὴ Ἱστορία», «Πειραιεύς», «Ἱεροσόλυμα», «Τὸ ἑτεροσκελὲς τῆς Ἐκπαιδεύσεως», «Ἀσκήσεις εἰς τὸ τυπικὸν καὶ συντακτικὸν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου» κλπ. δημοσιευθέντα εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα, τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὸ Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον καὶ εἰς αὐτοτελεῖς τόμους. Τακτικὸς ἑταῖρος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Βερολίνου, Ρώμης καὶ Ἀθηνῶν καὶ ἀξιωματικὸς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Β.

δράγγα (ἡ) καὶ *δράγα* [*Ἁλιευτ.*]. Εἶδος δικτύου διὰ τοῦ ὁποίου συλλέγονται ὄστρακα, σπόγγοι, κοράλλια καὶ διάφορα ἀντικείμενα κατακείμενα εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Εἶναι ἡ ἀρχαία *γαγγάμη* (βλ. καὶ λ. *ἁλιεία* τ. Γ', σ. 787 γ').

Δράγγαι (οἱ). Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἀσίας κατοικῶν ἐν τῇ Δραγγιανῇ, ἤτοι εἰς μέρος τοῦ σημερινοῦ Ἀφγανιστάν.

Δραγγιανὴ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαῖον ὄνομα χώρας τῆς Ἀσίας γειτονευούσης πρὸς τὴν Ὑρκανίαν καὶ Καρμανίαν. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος.

Δράγκα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Μαθιά.

Δραγκούτ. Ὀθωμανὸς ναύαρχος γεννηθεὶς τῷ 1500 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1566. Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Βαρβαρόσσαν, εἶτα δέ, γενόμενος ἀρχηγὸς πειρατικοῦ στολίσκου, κατέστη μάστιξ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου. Τὰ πληρώματα τῶν σκαφῶν του ἀπετελοῦντο κυρίως ἐξ Ἑλλήνων, Δαλματῶν καὶ Μελιταίων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, ἐπολιόρκησε δὲ τὴν Κορσικήν, ὅτε ἐνεφανίσθη ὁ στόλος τῆς Γενούης ὑπὸ τὸν Τζοβέτινον Δόριαν, καὶ συγκροτηθείσης ναυμαχίας, αὐτὸς μὲν ἔπεσεν αἰχμάλωτος, τὰ δὲ πλοῖά του ἄλλα μὲν κατεστράφησαν, δύο δὲ μόνον ἠδυνήθησαν νὰ διασωθῶσι. Μεταφερθεὶς εἰς Γένουαν ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ παρέμεινεν αἰχμάλωτος ἐπὶ δύο περίπου ἔτη, ἀλλ' ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του καταβαλὼν εἰς τὴν δημοκρατίαν τρεῖς χιλιάδας χρυσῶν σκούδων. Μετά τινα χρόνον ἐνεφανίσθη εἰς τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας ἀρχηγὸς νέου πειρατικοῦ στόλου. Ὁ σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν ὁ Μεγαλοπρεπὴς τὸν ἐκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν προεχείρισεν εἰς ναύαρχον, ἀνέθεσεν δὲ εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τῶν στόλων αὐτοῦ. Ὅταν ὁ Ἀνδρέας Δόρια ὥπλισεν ἰδίᾳ δαπάνῃ ὀκτὼ γαλέρας καὶ κατεδίωκε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἀφρικανοὺς πειρατάς, ἐπολέμησε κατ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ Βαρβαρόσσα καὶ μετέσχε τῆς ναυμαχίας τῆς Πρεβέζης, καθ' ἣν κατεστράφησαν τὰ τουρκικὰ σκάφη· Κυκλωθεὶς ἐν τῇ νήσῳ Γράβῃ ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Ἀνδρέα, μικροῦ δεῖν συνελαμβάνετο αἰχμάλωτος. Κατώρθωσεν ὅμως ἐπιδεξίως διευθύνων τὸ πλοῖόν του νὰ διέλθῃ διὰ μέσου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ νὰ διασωθῇ. Τῷ 1566 ἐπολιόρκει τὴν Μελίτην, εἶχε δὲ ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ διηύθυνε τὰς κατὰ τῆς πόλεως ἐπιχειρήσεις, ὅτε τραυματισθεὶς θανασίμως ἐξέπνευσε τὴν ἰδίαν ἡμέραν. Ἱστορικοί τινες ἀναφέρουσιν ὅτι ἦτο ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐξισλαμισθεὶς κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν. Παιδίον προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Βαρβαρόσσα, διεκρίνετο δὲ ἐπὶ εὐτολμίᾳ καὶ δεξιότητι. Τάχιστα ἀναδειχθείς, διέπρεψεν, εἰκοσαετὴς μόλις, κατὰ τὴν ἐν Πιανόζᾳ ναυμαχίαν, καὶ ἔκτοτε ἀπὸ ἁπλοῦ πειρατοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιναυάρχου τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

δράγμα (τό)· τὸ δραχθέν, ὅτι δύναταί τις νὰ περιλάβῃ διὰ τῆς ἄκρας χειρός: «δράγμα σταχύων» δέσμη σταχύων συγκρατουμένη διὰ τῆς χειρός· κοιν. *χερόβολο*· ἄλλως δρὰξ (βλ. λ.).

Δραγμαναῖος — 1) ***Ἀθανάσιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Δραγμανίου, πεσὼν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ κατὰ τὸ ἔτος 1827. —2) ***Γεώργιος.*** Ἕτερος Ἀγωνιστὴς ἐκ Δραγμανίου τῆς Κορινθίας, πεσὼν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν αὐτὴν πολιορκίαν. Γ. Δ. Κ.

Δραγμὸς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ἀρχαία, τῆς Κρήτης κειμένη μεταξὺ Ἰτάνου καὶ Πραισοῦ, ἐν Σητείᾳ, καὶ πλησίον τοῦ Δικταίου ἱεροῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤσκει δικαιώματα. Ὅτε κατεστράφη ὑπὸ τῶν Πραισίων, περιῆλθον εἰς αὐτοὺς τὰ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ δικαιώματα τῶν Δραγμίων καὶ ὕστερον εἰς τοὺς Ἱεραπυτνίους, ὅτε κατέλυσαν τὴν Πραισόν. Φαίνεται πιθανὸν ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὸ *Γράμμιον.* Ε. Γ.

Δραγοβέτσι [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Ἔλαφος.

Δραγοβίστα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Πολυθέα.

Δραγοβῖτσαι (οἱ)· βλ. λ. Δραγουβῖται.

Δραγομάνιτσα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τοῦ νομοῦ Πέλλης (βλ. Ἄψαλος).

Δραγομανιώτης, *Μιχαήλ.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Τριφυλίας. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Τζαννέτον Χρηστόπουλον. Ἐτραυματίσθη εἰς Δραμπάλαν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν χωροφυλακήν, διεκρίθη δὲ εἰς πλείστας περιστάσεις κατὰ τὴν δίωξιν τῆς λῃστείας ἐπὶ Ὄθωνος. Ἀπέθανε τῷ 1856. Γ. Δ. Κ.

δραγομάνος (ὁ)· βλ. δραγουμάνος.

Δραγoμέστον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, κείμενον ἐν τῇ πλουσιωτέρᾳ καὶ εὐφορωτέρᾳ κοιλάδι τῆς Ἀκαρνανίας, ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀστακός, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα καὶ ἔχον (1928) 701 κατοίκους. Ἀπέχει τοῦ σημερινοῦ Ἀστακοῦ πρὸς Β. ἡμίσειαν ὥραν. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ὠνομάζετο παλαιότερον ὑπὸ τῶν ναυτικῶν *Δραγομέστι* ὁ νῦν ὀνομαζόμενος *κόλπος* καὶ *ὅρμος* τοῦ *Ἀστακοῦ*.

Δραγομὶρ ἢ *Δαργαμηρός*. Ἐπιφανὴς Βούλγαρος τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς Κροῦμμος ἀπέστειλε κατὰ τὸ 812 μ. Χ. πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ Α' διὰ νὰ προτείνῃ τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἐδέχετο νὰ γίνῃ μεταξὺ τῶν συνθήκη εἰρήνης. Οἱ προταθέντες τότε ὅροι ἀπερρίφθησαν ὡς ταπεινωτικοὶ καὶ ὁ Κροῦμμος ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν Μεσημβρίαν.

Δραγομὶρ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Βαφειοχῶρι.

Δραγομίρωφ (Dragomirof), ***Βλαδίμιρος.*** Ρῶσος ἀξιωματικὸς καὶ στρατιωτικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1860. Διεκρίθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, καθ' ὃν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ρωσικὴν ἐπίθεσιν ἐν Γαλικίᾳ καὶ Βολυνίᾳ, ὅπου καὶ ἐτραυματίσθη (1916). Διεδέχθη τὸν Ρούσκυ ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῶν στρατευμάτων τοῦ βορείου μετώπου, τὸν Μάϊον τοῦ 1917, τὸν δὲ Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διεδέχθη τὸν Ντενίκιν ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ νοτιοδυτικοῦ μετώπου. Τῷ 1918 ἐγένετο πρόεδρος ἀντιμπολσεβικικῆς κυβερνήσεως, τῷ δὲ 1919 πρόεδρος τοῦ πολιτικοῦ συμβουλίου τοῦ Ντενίκιν καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ Κιέβου. —Β.

— **Δραγομίρωφ** (Dragomirof), ***Μιχαὴλ Ἰβάνοβιτς.*** Ρῶσος στρατηγὸς (1830—1905). Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ στρατιωτικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετρουπόλεως, εἰς ἣν καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς τακτικῆς. Τῷ 1861 ἐγένετο ταγματάρχης, τῷ 1868 στρατηγὸς καὶ ἐπιτελάρχης. Τῷ 1877 διηύθυνε τὴν ρωσικὴν ἐμπροσθοφυλακὴν καὶ ἐτραυματίσθη βαρέως ἐν Σίπκᾳ. Μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἀνωτέρας στρατιωτικῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἣν προσέδωκε νέαν ζωήν. Τῷ 1899 ὠνομάσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς ἐν Κιέβῳ, τῷ δὲ 1903 ἐξελέγη μέλος τοῦ συμβουλίου τοῦ στέμματος. Ἔγραψε «Περὶ τῶν ναυτικῶν ἀποβιβάσεων» (1857), «Μαθήματα τακτικῆς» (1867), «Ὁ Γάλλος στρατιώτης» (1891), «Ὁ πόλεμος ὡς ἀναγκαῖον κακὸν» (1897), «Ἡ Ἰωάννα δ' Ἄρκ» (1899), «Ἡ στρατιωτικὴ τέχνη τοῦ Σουβάρωφ» (1899) κτλ. —Β.

Δραγόμουζ. Βούλγαρος ἡγεμὼν τῆς περιοχῆς Στρωμνίτσης, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου. Οὗτος ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' μὲ τὸν τίτλον τοῦ πατρικίου (1018), διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπέδωκε τὸν ἐπὶ 22 ἔτη αἰχμάλωτον ὄντα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην τὸν ἐκ Χαλδίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι προσελθὼν εἰς Σέρρας παρέδωκεν εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον τὸ φρούριον τῆς Στρωμνίτσης μετὰ πάσης τῆς ὑπ' αὐτὸν περιοχῆς. Κ. Μ. Κ.

Δραγονάκος: —1) ***Γεώργιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μάνης, καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Γρηγοράκηδων. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀλμυροῦ. —2) ***Δημήτριος.*** Ἀδελφὸς οὗτοῦ. Ἐπολέμησεν, ὑπὸ τὸν ἕτερον ἀδελφόν του Μιχαήλ, εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐτραυματίσθη κατὰ τὴν μεγάλην ἔφοδον ἐναντίον τοῦ Ναυπλίου τῷ 1821. Καταστὰς ἀνάπηρος, δὲν ἔπαυσε παντοιοτρόπως ἐξυπηρετῶν τὸν Ἀγῶνα, δι' ὃ καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἠμείφθη διὰ προικοδοτήσεως καὶ τοῦ χαλκοῦ νομισματοσήμου. —3) ***Μιχαήλ.*** Ὁ πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀρχηγὸς σώματος Μανιατῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἐξοπλίσας πλοιάριον ἠκολούθησε τὰ ψαριανὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἰσέπλευσαν τὸν Ἑλλήσποντον κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1821, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνσπείρῃ τὸν πανικὸν εἴς τινα τουρκικὰ πλοῖα ναυλοχοῦντα παρὰ τὸ Τσανὰκ-καλεσί, μέχρι τοῦ ὁποίου εἶχε φθάσει. Ἐπανελθὼν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τὴν ἐπιδρομήν, μετέσχε τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου, κατὰ δὲ τὴν περίφημον ἐπίθεσιν τοῦ Δεκεμβρίου ἔπεσε βληθεὶς ὑπὸ σφαίρας. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τὴν ε' τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν. —4) ***Μιχαήλ.*** Ἐξάδελφος τῶν προηγουμένων. Ἀναφέρεται ὡς πυρπολητής, διακριθεὶς ἰδίως ἐν Τενέδῳ. —5) ***Παναγιώτης.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἔπεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ Ἰμβραὴμ μάχην τοῦ Ἀλμυροῦ. Γ. Δ. Κ.

Δραγονάρα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Γεωγραφικὴ ὀνομασία προερχομένη ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Dragonara (Δράκαινα μεγάλη), ἀπαντῶσα καὶ ὡς *Δραγονέρα* ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ τοπωνυμίου Dragonera, καὶ ὡς *Δραγουνάρα* κατὰ παραφθοράν. Παρ' ἡμῖν ἡ αὐτὴ νῆσος δύναται νὰ ἀκουσθῇ καὶ ὑπὸ τὰς τρεῖς ταύτας παραλλαγάς. Ὁ πληθυντικὸς *Δραγονέρες* ἢ *Δραγονάρες* ὀνομάζει τὰς συστάδας τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῶν Κυθήρων.

1) Μικρὰ νῆσος (Dragonera) τῆς συστάδος τῶν Βαλεαρίδων, δυτικῶς τῆς Μαγιόρκας καὶ 3 1/2 μίλλ. ΒΔ τοῦ λιμένος της Ἀνδραΐτζ. Ἔχει ὕψος 1060 ποδῶν, διάμετρον 2 1/2 μιλλ., εἶναι δὲ καλλιεργημένη μόνον κατὰ τὸ ΒΑ μέρος της. Ἔχει δύο φάρους, ὧν ὁ ἐπὶ τοῦ ΝΔ ἀκρωτηρίου της Λιεμπιΐξτ (Llebeixt: πλατ. 39° 24′ 22″ Β, μήκ. 2° 18′ 15″ Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 2428. Dragonera island to carril bay) εἷς τῶν ἰσχυροτέρων τῆς Μεσογείου. Φερώνυμος τῇ νήσῳ καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῆς καὶ Μαγιόρκας διέκπλους.

2) Ἡ μείζων ἐν τῇ συστάδι Δραγονέρες τῶν Ἐχινάδων (τῆς Ἀκαρνανίας) νῆσος, σχηματίζουσα

Digitized by Google

μετὰ τοῦ νησίου Καλόγηρος τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς βορείας διόδου πρὸς τὸν ὅρμον Δραναμέστι (ὕψ. 422 ποδ.· πλάτ. 28° 29′ Β, μῆκ. 21° 02′ Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 1676: Scropha point to cape Kamilafka). Ἔχει βοσκὰς καὶ εἶναι σιτοφόρος. Ὁ Berard (Phéniciens et l'Odyssée (1903) τόμ. II, σελ. 446) τοποθετῶν τὸ ὁμηρικὸν Δουλίχιον εἰς τὴν *Τάφον* τῶν ἀρχαίων καὶ ἐξηγῶν ὅτι «Τάφος» δὲν ἔχει τὴν κοινὴν ἔννοιαν τοῦ «τάφος», ἀλλ' εἶναι ἐξελληνισμὸς τοῦ φοινικικοῦ *Τάβ*, σημαίνοντος ἡμιμυθολογικὸν κροκοδειλοειδῆ δράκοντα, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα (παρορῶν τὴν ὕπαρξιν τῶν ἄλλων τοπωνυμιῶν Δραγονέρα, ἀποτόκων ξενικῆς προελεύσεως τοπωνυμιῶν), ὅτι ἡ ὁμηρικὴ Τάφος δὲν δύναται νὰ ᾖ ἄλλη ἀπὸ τὴν Δραγονέραν ταύτην τῶν Ἐχινάδων.

3) Νῆσος προσκειμένη τῇ ΒΑ. ἀκτῇ τῆς Κρήτης, πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Σητείας, ἡ μείζων ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν Διονυσιάδων ἢ Γιανισάδων (2 μιλ. ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ, ὕψ. 152 μέτρ., πλάτ. 35° 21′ Β, μῆκ. 26° 12′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 Β: Candia, eastern portion) βορείως τῆς Γιανισάδας καὶ νοτίως τῆς Πεξιμάδας. Φωλεὰ πειρατῶν μέχρι συστάσεως τοῦ βασιλείου.

4) Ἡ μείζων τοῦ ζεύγους τῶν νησίδων (πλάτ. 36° 13′ Β, μῆκ. 23° 06′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685*: Venetico to Spezzia: San Nikolo bay*). ᾠοειδής, ὕψους 120 ποδῶν καὶ ἀποτελοῦσα τὸ ΝΑ κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Ἅγ. Νικόλαος τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῶν Κυθήρων.

5) Σπήλαιον ὀνομαστὸν τοῦ ἀκρωτηρίου Κάπο Μιζένο (ἀρχ. Μισηνός, capo Miseno: πλάτ. 40° 47′ Β, μῆκ. 14° 05′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1728: Gulf of Naples). ΒΔ κέρατος τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δραγονέρες καὶ ***Δραγονάρες*** καὶ ***Δραγουνάρες*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Περιληπτικὴ ὀνομασία συστάδος νησίδων: 1) Ἡ βορεία ὑποσυστὰς ἐν τῇ Ἀκαρνανιακῇ συστάδι τῶν *Ἐχινάδων*, ἐκτεινομένη πρὸ τοῦ κόλπου τοῦ Ἀστακοῦ ἀπὸ τοῦ χερσονησίζοντος ἤδη νησίου Πεταλᾶς πρὸς ΝΑ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Τουρκοβίγλα ἢ Μαραθιᾶ (ἀρχ. Κριθωτή) πρὸς ΒΑ, ἀποτελοῦντος τὸ Δ κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Ἀστακοῦ. Αἱ ἀπαρτίζουσαι τὴν ὑποσυστάδα ταύτην νῆσοι εἶναι, ἀπὸ Β πρὸς Ν, αἱ: *Καλόγηρος* ἡ βορειοτάτη, ἔχουσα φάρον «Ἄγκα»· *Πράσα* ἢ *Ξώπετρα* ἡ δυτικωτάτη· *Σοφία*· *Λαμπρινός*· *Δραγονέρα*· *Πιστρός*· *Καρλονήσι*· *Προβάτι*· *Ποντικός*, ἔχουσα φάρον «Ἄγκα»· *Γκράβαρης*· *Σωρὸς* *Ἀπάσα*· *Μώδι* ἢ *Σταμώδι* ἡ νοτιωτάτη. Κυρίως εἰπεῖν αἱ τέσσαρες τελευταῖαι ἀποτελοῦσι τὸ νότιον τμῆμα τῆς ὑποσυστάδος, τῶν λοιπῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸ βόρειον. Εἶναι ἐλαιόφυτοι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καλλιεργοῦνται ὑπὸ γεωργῶν ἐρχομένων ἐξ Ἰθάκης. Εἰς τὸν Καλόγηρον δὲ ἔχουσιν ἀφήσει καὶ βοῦς, οἵτινες κατέστησαν ἡμιάγριοι καὶ εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς ἀποβαίνοντας. Τὸ ὁμόχρουν τῶν γαιῶν τῶν νήσων ἐμφανίζει αὐτὰς ὡς μίαν καὶ ἀποφράσσουσαν τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τοῦ Ἀστακοῦ εἰς τὸν ἀπὸ Λιβὸς προσγειοῦντα. Διοικητικῶς ὑπάγονται εἰς τὴν Ἰθάκην. — 2) Ζεῦγος νήσων, τῆς *Δραγονάρας* καὶ τῆς *Ἀντιδραγονάρας*, κειμένων ἐγγὺς καὶ ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Μοδώνι, ΑΝΑ τῶν Κυθήρων ἐσχατιᾶς, καὶ ΒΑ κέρατος τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Ἅγιος Νικόλαος, τοῦ ἔχοντος μυχὸν τὸν Αὐλέμονα.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δραγόνος (ὁ). Ὠνομάσθησαν *δραγόνοι* (ἐκ τοῦ λατιν draco=δράκων, λόγῳ τοῦ ἐμβλήματος ὅπερ

Γάλλοι δραγόνοι διαφόρων ἐποχῶν.
(1 καὶ 2, πρώτη αὐτοκρατορία· 3, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'· 4, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΣΤ'· 5, δραγόνος τῆς φρουρᾶς κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοκρατορίαν· 6, δραγόνος τοῦ 1900.)

ἀρχικῶς ἔφερον) οἱ στρατιῶται οἱ ἀνήκοντες εἰς εἰδικὰ σώματα ἱππικοῦ τῶν στρατῶν τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσίας. Αἱ στολαί των ἐποίκιλλον κατὰ ἔθνη καὶ ἐποχάς, κοινὸν ὅμως χαρακτηριστικὸν τῶν δραγόνων ἦτο τὸ μετὰ μακροῦ θυσάνου κράνος των καὶ ἡ ἐν τῷ συνόλῳ θεαματική των ἐμφάνισις (ἄλλοτε χάλκινον κράνος, στολὴ πρασίνη μὲ λευκάς, κιτρίνας ἢ ἐρυθρὰς περιχειρίδας καὶ ὁμοιόχρωμα ἐπισιήθια, ἄλλοτε ἀργυραῖ ἢ χρυσαῖ ἐπωμίδες, μεγάλα κομβία ἐκ λευκοῦ μετάλλου, χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ περιρρόμματα κλπ).

—*[Στρατ.]* Ὀνομάζεται *δραγόνος* ὁ δίμαχος ἱππεύς, ὁ δυνάμενος δηλαδὴ νὰ μάχηται ἐφίππως καὶ πεζῇ, πρὸς τοῦτο δὲ ὡπλισμένος διὰ λόγχης (ὅπλου ἀγχεμάχου) καὶ δι' ἀραβίδος (ὅπλου ἑκηβόλου). Οἱ δραγόνοι ἀπετέλουν κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχὰς εἶδος ἱππικοῦ, μεταξὺ τοῦ βαρέος (θωρακοφόρων) καὶ τοῦ ἐλαφροῦ (ἐφίππων κυνηγῶν, οὐσσάρων, κλπ.), εἶδος ὅπερ ἐξηκολούθησε χρησιμοποιούμενον μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἀλλ' ἔκτοτε οἱ δραγόνοι παραμένουσιν, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη ἱππικοῦ, δι' ἱστορικὴν μόνον παράδοσιν, οὐχὶ δὲ δ' εἰδικὴν μαχητικὴν χρησιμοποίησιν, καθ' ὅσον σήμερον ἅπαν τὸ ἱππικὸν εἶναι δίμαχον (βλ. λ. ἱππικόν).
Ν. Θ. Κ.

Δράγος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς σερβικῆς Μακεδονίας ἐγγύτατα τῶν ἑλληνοσερβικῶν συνόρων. Εἶναι ἐκτισμένον εἰς κοιλάδα κατὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Βαρνοῦντος (ἢ Περιστερίου) καὶ παρὰ τὴν ἁμαξιτὴν ὁδὸν Φλωρίνης—Μοναστηρίου. Οἱ κάτοικοι (850), τὸ πλεῖστον ὀρθόδοξοι Ἕλληνες, εἶχον μετάσχει τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος ὑποστηρίξαντες τὰ ἑλληνικὰ σώματα.
Ι. Σ. Σ.

Δραγόσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ζευγολατιό.

Δραγοτὶν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Προμαχών.

Δραγουβῖται ἢ *Δραγοβῖτσαι* καὶ *Δραγωβῖτσαι* Σλαυϊκὴ φυλὴ ἐγκατασταθεῖσα κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, ὅτε ἐσημειώθη τὸ πρῶτον ἡ μεγάλη ἐπιδρομικὴ κίνησις τῶν Σλαύων πειρατῶν, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βερροίας. Οὗτοι μετὰ τῶν ὁμοφύλων των Σαγουλάτων ἢ Σακουλάτων ἐπέδραμον τῷ 680 κατὰ τῆς μακεδονικῆς πρωτευούσης, ἀποκρουσθέντες ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικέων καὶ ὑποστάντες μεγάλας ζημίας.
Κ. Μ. Κ.

Δραγουμάνον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κοτύλιον.

δραγουμάνος (ὁ) ἢ ***δραγομάνος*** (ἐκ τοῦ γαλλ. drogman, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀραβ. *τερτζουμάν*)· διερμηνεύς, μεταφραστής.

—**δραγουμάνος** *μέγας* (δηλαδὴ ***διερμηνεὺς*** τῆς Ὑψηλῆς Πύλης). Ἀξίωμα τιμητικόν, ἔχον ἱστορίαν ἐπὶ ἔτη πολλὰ συνυφασμένην μετὰ τοῦ βίου τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ζωῆς. Συνήθως δεχόμεθα τὸ σπουδαῖον ἔργον τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Παναγιώτου Νικούση ἢ Νικουσίου (Μαμωνᾶ), καὶ κατὰ συνθήκην, μετὰ τὸ 1660, διότι εἰς τὴν «Ὀρθόδοξον Ὁμολογίαν» τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, τὴν ἐκτυπωθεῖσαν ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1662, οὗτος ἀναγράφεται διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὸ ὑπούργημα τοῦ μεγάλου διερμηνέως διεξῆγον Ἕλληνες μέχρι τοῦ 1821, ὅτε ἀνετέθη τοῦτο εἰς τὸν Ἀρμένιον ὀρθόδοξον ἐκ Μεσοποταμίας Σταυράκην Ἀριστάρχην. Ἀλλ' ἀφοῦ γινώσκομεν ὅτι εἰς τὰς μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων οἱασδήποτε σχέσεις αὐτῆς ἡ Ὑψηλὴ Πύλη (Μπάμπι-αλή) εἶχεν ἀνάγκην ἀνθρώπων γινωσκόντων διαλέκτους εὐρωπαϊκάς, πρὸς τῇ τουρκικῇ, ἐπιβάλλεται νὰ δεχθῶμεν ὅτι διερμηνεῖς, καθὼς καὶ γραμματεῖς Ἕλληνες, ὑπηρέτουν ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ παρά τισιν ὑπουργείοις, ἢ παρ' ἑνὶ τούτων, τῷ τοῦ ρεὴζ-ἐφέντη λόγου χάριν, ἐπέχοντος τὸν τόπον τοῦ μετὰ ταῦτα καὶ μέχρι σήμερον χαρτζιὲ-ναζηρὴ (ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν), ὑπηρέτουν δὲ τοιοῦτοι καὶ πρὸ τοῦ Νικουσίου, καίτοι καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις εἶχον παρ' ἑαυτοῖς δραγουμάνους, εἰς οὓς ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε βεβαίως δίκαιον νὰ μὴ ἐμπιστεύηται τὴν ἀκριβῆ μεταγλώττισιν τῶν συνδιαλέξεων. Εἶχον ἀνάγκην λοιπὸν τῆς ὑπηρεσίας Ἑλλήνων, ὡς ἀνάγκην εἶχον καὶ ξέναι ὀργανώσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μνείαν δραγουμάνου τῶν ἐν Γαλατᾷ Γενουηνσίων ἀπαντῶμεν τῷ 1453, ὁ δὲ σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν ὁ Μεγαλοπρεπὴς ἀναφέρει «δραγουμάνον τῆς Πόρτας τῆς μεγίστης βασιλείας» τον κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1529 ἄνθρωπόν τινα Γηνουύζην (ἢ Γηνουζήν), οὐχὶ Τοῦρκον ἴσως, ἀφοῦ χαρακτηρίζει «σκλάβον» τὸν δραγουμάνον τοῦτον. Ὑπάλληλοι τοιοῦτοι, διερμηνεῖς ἢ γραμματεῖς, ὑπῆρχον βεβαίως ἐν τοῖς ἀνακτόροις, Ἕλληνες πεπαιδευμένοι, παρὰ τῷ σουλτάνῳ Μωάμεθ Β' καὶ παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Βαγιαζὴτ Β', γράφοντες δ' ἐπίσημα γράμματα ἐθεολόγουν ἐνίοτε, κυροῦντος καὶ ἐγκρίνοντος τοῦ Μουσουλμάνου αὐτοκράτορος. Εἰς ἐπιστολήν τινα σουλτανικὴν ἀπαντᾶται ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία «εἰδὼς ὅτι ἀπὸ τὴν λεγομένην ἀγάπην γίνονται πολλὰ καλά, ἐπεὶ μεῖζον τῆς ἀγάπης ἐν τῷ κόσμῳ οὐδέν ἐστιν». Ἡ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1480 ἐπιστολὴ τοῦ Μωάμεθ πρὸς τὸν δόγην Ἰωάννην Μοτσενῆγον, καὶ ἡ ἀπὸ 30 Μαΐου 1481 τοῦ Βαγιαζὴτ πρὸς τὸν αὐτόν, ἀγγέλλουσα τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, κάλλιστον ὑπόδειγμα λεκτικοῦ, δεικνύουσι τὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὑπηρεσίαν εὐπαιδεύτων Ἑλλήνων, γραμματέων ἢ διερμηνέων, ὧν ἀγνοοῦμεν τὰ ὀνόματα (*Miklosich* et *Mueller*, Acta et diplomata Graeca medii-aevi, τ. Γ' σ 287, 302, 309, 313, 364). Δυστυχῶς, οἱ μετ' αὐτοὺς φαίνονται ἀμαθεῖς, ἁμιλλώμενοι κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς ἀγραμμάτους γραμματεῖς τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου Πέτρου δ' Ὠβουσσών, καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ Εὐρωπαῖοι ἄσημοι, καὶ ἀσημότεροι Ἑβραῖοι τῆς Ἀνατολῆς, προσελήφθησαν δραγουμάνοι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, πρὸ τοῦ Νικουσίου. Ἦτο δ' εὐτύχημα διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ὁ Νικούσιος ὑπηρέτησε τῷ τουρκικῷ κράτει ὑπὸ μέγαν βεζίρην ἀγχίνουν καὶ πανίσχυρον, τὸν Κιοπρουλὴν Ἀχμὲτ (Ὀκτώβριος 1661—Ὀκτωβρίου 1676), ἀποθανόντα τρία ἔτη μετὰ τὸν Νικούσιον. Τοῦ Νικουσίου τὴν πρὸς τὸ κράτος ἀφοσίωσιν ἐξετίμησαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης (1669), εἰς ἣν αὐτὸς συνετέλεσε πολύ. Ὅτε δέ, μετ' αὐτόν, εἰσήχθη τῷ 1681 εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὴν διπλωματικὴν ὁ ἐκ Χίου πατρόθεν τὸ γένος ἕλκων Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος, οὗ οἱ Τοῦρκοι ἐξετίμησαν τὴν μάθησιν τὴν ποικίλην καὶ τὴν γνῶσιν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν διαλέκτων, ἐσκέφθησαν ὅτι εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Ἕλληνας θὰ εὕρωσιν ἀνωτέρους εὐσυνειδήτους ὑπαλλήλους τοῦ κράτους· συνέτεινε δ' εἰς πρόοδον τῶν Ἑλλήνων διερμηνέων παρὰ τοῖς Τούρκοις ἡ ἀσημότης δύο ξένων μεγάλων διερμηνέων (1673—1681) Μπουπόβσκη καὶ Δέλλα Τόρρε, καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1684—1686 παρείσδυσις εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην τοῦ ἀρνησιθρήσκου Ἑνετοῦ Σεφὲρ ἀγᾶ, οὐδένα συγκρίσεως ὅρον ἐχόντων πρὸς τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐμπειρίαν καὶ δεξιότητα τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀναλαβόντος ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν Β' τὴν ἀξίαν τοῦ μεγάλου διερμηνέως. Μετὰ τὸν θάνατον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου, τῷ 1709, ἡ θέσις τοῦ μεγάλου διερμηνέως, ἢ δραγουμάνου, περιῆλθεν ἕως τοῦ 1821 εἰς τὰς οἰκογενείας Μαυροκορδάτων, Γκικάδων, Ὑψηλαντῶν, Καρατζάδων, Χαντζερήδων, Καλλιμαχῶν, Σούτσων, Ἀργυροπούλων, αἱ δὲ οἰκογένειαι αὗται, συνδεθεῖσαι πρὸς ἀλλήλας καὶ δι' ἐπιγαμιῶν, ἀπετέλεσαν εἶδος ἑταιρείας, ἧς τὸ πρῶτον βραβεῖον, οὕτως εἰπεῖν, ἦσαν οἱ ἡγεμονικοὶ θρόνοι Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας.

Οἱ κυβερνῆται τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐγνώρισαν τὴν εἰς αὐτὸ πίστιν τῶν μεγάλων δραγουμάνων, τοῦ Νικουσίου κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης, τοῦ Μαυροκορδάτου κατὰ τὴν ἐν Κάρλοβιτς συνθήκην (1699), τοῦ Ἰωάννου Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ἡγεμόνος Βλαχίας (1717) κατὰ τὴν τοῦ Πασσάροβιτς συνθηκολόγησιν, ὅτε κατώρθωσε νὰ θυσιάσῃ ἡ Τουρκία μόνον τὰ πέντε καδιλίκια τῆς Κραϊόβας, ἐνῷ τὸ τουρκικὸν ἀνακτοβούλιον ἦν διατεθειμένον νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν τότ' ἐμπόλεμον Αὐστρίαν ὁλόκληρον τὴν Βλαχίαν. Καὶ τοιουτοτρόπως ἐνίσχυον ὁλονὲν τὴν θέσιν αὐτῶν, ὡς εἶδος «τράστ» πολιτικοῦ, ἐπεμβαίνοντες καὶ εἰς πολλὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, καὶ πανταχόθεν κερδαίνοντες χρήματα.

Ἐγκαίρως ἦτο καθιδρυμένον καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δραγουμάνου τοῦ στόλου, ὁ δὲ παλαιότερος τῶν γνωστῶν τοιούτων ἦν ὁ Ἰωάννης, ὁ ἐπωνυμούμενος Βεντούρας, οὗ υἱὸς ἦτο Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ στόλου διερμηνεύς, ὅν, κατὰ διαβολὴν τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, ἐφόνευσεν ὁ βεζίρης Ἰμβραὴμ Καμπὰ-κουλὰκ τῷ 1731 (*Ὑψηλάντου*, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, σ. 334). Ἔσχατος δραγουμάνος τοῦ στόλου, φονευθεὶς καὶ αὐτὸς τῷ 1821, ἦτο ὁ Νικόλαος Μουρούζης. Εἶχον δὲ τὸ γραφεῖον αὐτῶν οἱ δραγουμάνοι οὗτοι εἰς τὸ ἐν Κασὴμ-πασᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τότε ναυαρχεῖον, χρησιμοποιούμενοι κυρίως ἐν ταῖς ὑποθέσεσι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, διότι ὅσαι ἀνεφέροντο εἰς τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ναυάρχου (καπετὰν-πασᾶ) παραλίους ἐπαρχίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους διεξήγοντο ὑπὸ τοῦ ντιβὰν ἐφέντη (ἀρχιγραμματέως τοῦ ναυαρχείου). Ὁ μᾶλλον ὀνομαστὸς ἐκ τῶν διερμηνέων τοῦ στόλου ἐγένετο Νικόλαος ὁ Μαυρογένης, ὁ καταργήσας τὸ «τράστ» τὸ φαναριωτικόν, ἀναβὰς ἀπὸ τῆς διερμηνείας ταύτης εἰς τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Βλαχίας θρόνον τῷ 1785, ἀφοῦ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη διετέλεσεν εἰς τὸ ναυαρχεῖον.

Ἡ ἄγνοια τῶν ξένων διαλέκτων παρὰ τοῖς Τούρκοις, καὶ αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς, ἠνάγκαζεν αὐτοὺς ἵνα συντηρῶσιν ἐν μεγάλαις τοπαρχίαις τοῦ κράτους δραγουμάνους, ὡς ἐν Κρήτῃ (1710), ἐν Κύπρῳ, ὅπου ἀπαντῶμεν τῷ 1784 γραπτὴν μνείαν τοῦ δραγουμάνου, ἐλθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς Κύπρου, ἐν Πελοποννήσῳ, ἧς τελευταῖον δραγουμάνον γινώσκομεν τὸν εὐπατρίδη Σταυράκην Ἰωβίκην. Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, διὰ τὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ Τούρκων, εἶχον δραγουμάνους Τούρκους, ἐπιζημίους εἰς τὸ κράτος τὸ ἑλληνικόν, ὧν ἡ ὑπηρεσία, κατὰ τὸν Κρούσιον (Turcograecia σ 56), διήνοιξε τὴν πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὁδόν.
Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δραγουμὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 211. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Γαρδίκι* (κάτ. 543), *Κομηνιοῦ* (κάτ. 100), *Μπεϊτὸς* (κάτ. 93) καὶ *Ἀσπράκια* (κάτ. 78).

— **Δραγουμὴ** ἢ *Δραγωμὴ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σουλοπούλου (τέως Σουλίου Νεΐνου)

Digitized by Google

τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτοικοι (1928) 155. Παρὰ τὸ χωρίον σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου τῆς ἐποχῆς τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου.

Δραγούμης. Ἐπίθετον οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Βογατσικοῦ τῆς δυτικῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὴν οἰκογενειακὴν καὶ τοπικὴν παράδοσιν, ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας ὑπῆρξεν ὁ *Δραγόμας* «πρωτοπαλλήκαρον» τοῦ Γεωργίου Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη· μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ ἀπόγονοί του μετ' ἄλλων ἐξ Ἀλβανίας καὶ Ἠπείρου κατέφυγον εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Βογατσικόν.

—**Δραγούμης,** ***Ἐμμανουήλ.*** Ἕλλην φυσικὸς γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1850 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1917. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀϊδελβέργῃ χημείαν καὶ ἰδίως φυσικὴν πλησίον τῶν Κίρχχοφφ καὶ Βοῦνσεν. Ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας εἰργάσθη εἰς τὰ λιμενικὰ ἔργα Καλαμῶν καὶ Σύρου, κυρίως ὅμως ὡς τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Τῷ 1890 παρῃτήθη λόγῳ ὑγείας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ἔκτοτε ἠσχολήθη μὲ πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῆς φυσικῆς. Οὕτω κατέγινε μὲ τὰ ἠχητικὰ σήματα τῶν πλοίων πρὸς πρόληψιν συγκρούσεων ἐν καιρῷ ὁμίχλης, ἰδίως ὅμως ἀπησχόλησεν αὐτὸν ἡ παροχὴ εὐχρήστων καὶ εὐθηνῶν βιβλίων εἰς τοὺς τυφλούς. Ἐπενόησε πρὸς τοῦτο συσκευήν, ἡ ὁποία αὐτομάτως ἐκτυπώνει μὲ χαρακτῆρας Braille ἐπὶ κινουμένης ἀτέρμονος ταινίας κείμενον τυπωμένον καταλλήλως διὰ μονωτικῆς μελάνης ἐπὶ μεταλλίνου φύλλου. Οἱ χαρακτῆρες ἀποτελοῦνται ἀπὸ τετραγωνίδια εἴτε ἐλεύθερα εἴτε σκεπασμένα μὲ μελάνην, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐλαφρῶς συρόμενα μεταλλικὰ ἐλάσματα ἀποκαθιστοῦν ἠλεκτρικὰς ἐπαφὰς καὶ δι' ἠλεκτρομαγνητῶν θέτουν εἰς κίνησιν τὴν ἐκτυπώνουσαν συσκευήν. Ἐπίσης ἠσχολήθη μὲ τὴν φωνητικὴν δι' ὡρισμένου ἀριθμοῦ συλλαβῶν ἀπόδοσιν κειμένου τυπωμένου, ὅπως ἀνωτέρω ἐξετέθη, μεταχειριζόμενος φωνογραφικὸν κύλινδρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν ἀποτυπωμέναι αἱ συλλαβαί, ἀποδιδόμεναι ἑκάστη δι' ἰδίου μικροφώνου. Ὅλα τὰ μικρόφωνα συνεδέοντο μὲ κοινὸν τηλέφωνον. Ἡ μελέτη τῆς συσκευῆς ταύτης ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐνδιαφερούσας στατιστικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, αἱ ὁποῖαι, ὑπὸ ὡρισμένας παραχωρήσεις, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδώσουν ἀντιληπτῶς ὅλας τὰς λέξεις τῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

Πολλὰς ἰδέας τοῦ Δραγούμη ἐξεμεταλλεύθησαν ξένοι *συνεργάται* του. Ὑπὸ Εὐρωπαίων θεωρεῖται εἷς τῶν προδρόμων τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας (πρβλ. *A. Righi,* Die Telegraphie ohne Draht, Braunschweig 1907, σελ 193 ἑ, *Δ. Χόνδρου,* Μαθήματα Φυσικῆς II σελ. 709). Ἤδη τῷ 1889 ἐπρότεινεν ὡς φωρατὴν σωλῆνα τοῦ Geissler, τῷ δὲ 1895 διάταξιν δέκτου περιλαμβάνουσαν στήλην καὶ ἠλεκτρικὸν κώδωνα. Ἔλειπεν ὅμως ὁ κατάλληλος φωρατής. Ὁ Δραγούμης ὡς φωρατὴν εἶχεν ἁπλοῦν σπινθῆρα κλείοντα τὸ κύκλωμα τοῦ κώδωνος. Ἀπὸ τὴν κοινωνικήν του πρᾶξιν μνημονευτέα ἡ ὡς μέλους καὶ προέδρου τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Βελλιείου κληροδοτήματος δρᾶσίς του. —ο.

—**Δραγούμης,** ***Ἰωάννης*** ἢ ***Ἴων.*** Πέμπτον τέκνον καὶ δεύτερος υἱὸς τοῦ *Στεφάνου Δραγούμη* καὶ τῆς Ἐλισάβετ (1851) τὸ γένος Κοντογιαννάκη, γεννηθεὶς τὴν 2/14 Σεπτεμβρίου 1878 ἐν Ἀθήναις.

Ἴων Στεφ. Δραγούμης.

Ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς του καὶ κατόπιν ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 κατετάγη ὡς ἐθελοντής. Τῷ 1899, διαγωνισθείς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1902 ἐτοποθετήθη ὡς ὑποπρόξενος εἰς τὸ γενικὸν προξενεῖον Μοναστηρίου. Ἀπ' ἐκεῖ ἤρχισε νὰ ὀργανώνῃ τὴν ἄμυναν τῶν ὀρθοδόξων κοινοτήτων τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἐναντίον τῶν βουλγαρικῶν κομιτατικῶν ἐνεργειῶν. Συνειργάσθη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετὰ τοῦ πατρός του καὶ τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ του *Παύλου Μελᾶ.* Τοιουτοτρόπως ἡ ἐγχωρία ἄμυνα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀργανώσει ὁ Ἴων, εὑρέθη ἑτοίμη νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὸν ἀγῶνα. Εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ Θράκην, ὅπου ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1907, ὠργάνωσε συστηματικῶς τὰς τοπικὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις. Ὡς γραμματεὺς δὲ τῆς πρεσβείας Κωνσταντινουπόλεως (1907—1908) ὠργάνωσε, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ εἰς τὴν πρεσβείαν ἐργαζομένου ἀξιωματικοῦ Ἀθ. Σουλιώτη Νικολαΐδη, τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ταύτης καὶ ἐπέτυχε συνεννόησιν μετὰ πασῶν τῶν ἐθνοτήτων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας πρὸς ἀπόκτησιν πραγματικῆς ἰσοπολιτείας καὶ εἰρηνικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διεσκορπισμένου εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Ἀνατολῆς Ἑλληνισμοῦ. Τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐξηκολούθησεν ὡς γραμματεὺς καὶ κατόπιν ὡς τμηματάρχης τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὑπηρέτησε καὶ εἰς τὸ προξενεῖον Ἀλεξανδρείας (1905), τὰς πρεσβείας Ρώμης (1909) καὶ Λονδίνου (1909), ἀνεμίχθη δὲ καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1909. Τῷ 1911, εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Δωδεκανήσων ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, ὠργάνωσεν εἰς Πάτμον συνέδριον τῶν Δωδεκανησίων, τὸ ὁποῖον ἐπρόλαβε, πρὶν τὸ διαλύσουν οἱ Ἰταλοί, νὰ ζητήσῃ τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἢ τοὐλάχιστον τὴν αὐτονομίαν. Ὅτε ἐξερράγη ὁ α' Βαλκανικὸς πόλεμος κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ὡς δεκανεὺς καὶ ἠκολούθησε τὸ στρατηγεῖον μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου. Πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης ἐστάλη μετὰ τῶν Β. Δούσμανη καὶ Ἰ. Μεταξᾶ πρὸς διαπραγμάτευσιν μετὰ τοῦ Ταχσὶν-πασᾶ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, ἰδιοχείρως δὲ ὕψωσε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον. Ἀλλ' ἐπαύθη κατόπιν ἐπὶ δίμηνον, διότι εἶχεν αὐτοβούλως διατάξει τὴν κατάληψιν τοῦ Καστελορίζου. Ἀκολούθως ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὸν πόλεμον ὑπηρέτησεν ὡς ἐπιτετραμμένος εἰς τὰς πρεσβείας Πετρουπόλεως, Βιέννης καὶ Βερολίνου. Τῷ 1914 διωρίσθη πρέσβυς ἐν Πετρουπόλει, ὅπου διεπραγματεύθη τὸ ζήτημα τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ διωργάνωσε τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Ρωσίας. Ἐκεῖθεν τὸν Φεβρουάριον 1915 συνέστησε τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατείαν τῶν συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως. Τὸν Μάϊον τοῦ 1915 παρῃτήθη ἵνα μετάσχῃ τῶν ἐκλογῶν καὶ ἐξελέγη ὡς ἀνεξάρτητος βουλευτὴς Φλωρίνης. Ἐκήρυσσε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Συνεννοήσεως, διότι ἐθεώρει ἀδύνατον τὸ ν' ἀφεθῇ ἡ Ἑλλὰς οὐδετέρα, καὶ ἑπομένως ἐφρόνει ὅτι συνέφερε νὰ ἐξέλθῃ ὄχι ἐκβιαζομένη ἔξωθεν καὶ διῃρημένη ἐσωτερικῶς, ἀλλὰ τὴν κατάλληλον στιγμήν, ἑκουσίως καὶ ἡνωμένη ἐξασφαλίζουσα οὕτω τὴν συμμετοχήν της εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων μετὰ τὸν πόλεμον. Εὕρισκε μάλιστα καταλλήλους στιγμὰς πρὸς ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος τὴν ἔξοδον τῆς Βουλγαρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ρουμανίας ἀφ' ἑτέρου, κατέκρινε δ' ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ στενοῦ τοῦ Ρούπελ. Ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1916 εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐκδίδῃ ἑβδομαδιαῖον περιοδικόν, τὴν «Πολιτικὴν Ἐπιθεώρησιν», συνεργαζόμενος μετὰ τῶν βουλευτῶν Γ. Μπουσίου καὶ Ἀ. Καραπάνου. Περιληφθεὶς εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπαχθέντων εἰς τὴν Κορσικὴν πολιτευτῶν, παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, ὑποβαλὼν ὑπόμνημα πρὸς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης περὶ τῶν πρὸς τὴν Συνεννόησιν ὑπηρεσιῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν πόλεμον. Ἐκ Σκοπέλου δέ, ὅπου, βουλευτὴς ὤν, μετήχθη τὸν Μάϊον τοῦ 1919, ὑπέβαλε καὶ δεύτερον ὑπόμνημα. Ἀφεθεὶς ἐλεύθερος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1919 εἰργάσθη πρὸς ἀποκατάστασιν ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ συμβιβασμὸν τῶν μεταξὺ τῶν ἀντιπολιτευομένων διαφορῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως παρουσιασθῇ ἡνωμένη ἡ ἀντιπολίτευσις κατὰ τὰς ἐκλογάς, αἵτινες ἐπέκειντο. Ἀπὸ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1920 ἐπανήρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὴν «Πολιτικὴν Ἐπιθεώρησιν» μετὰ τῶν Γ. Μουσίου καὶ Ἀ. Σουλιώτη Νικολαΐδη. Κατὰ τὴν ἀγγελίαν, τὴν 31 Ἰουλίου/13 Αὐγούστου 1920, τῆς δολοφονικῆς ἀποπείρας ἐν Παρισίοις κατὰ τοῦ Ε. Βενιζέλου, συνελήφθη ὑπὸ ἀνδρῶν τοῦ Σώματος Ἀσφαλείας καὶ ἐτυφεκίσθη ἐν μέσῃ ὁδῷ ἀντιμετωπίσας τὸν θάνατον ἀτάραχος. Βραδύτερον εἰς τὸ μέρος ὅπου ἔπεσε ἀνηγέρθη ἀναμνηστικὴ στήλη. Αἱ πολιτικαί του ἀρχαὶ δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὴν ὀργάνωσιν πάντων τῶν καταναλωτῶν διὰ συνεργατικῶν συνεταιρισμῶν, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς τοπικῆς, ἰδίως κοινοτικῆς, αὐτοδιοικήσεως καὶ διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως, εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης ὡς ὀργάνου διδασκαλίας διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν συνεργασίαν πάντων τῶν ἀνατολικῶν λαῶν μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν σύμπηξιν ἀνατολικῆς ὁμοσπονδίας. Ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν μελετῶν καὶ ἄρθρων του ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν ἔργα λογοτεχνικῆς μορφῆς· ἡ ἐργασία του δὲ αὐτὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον παρακολούθημα τῆς ὅλης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς δράσεώς του. Ἵδρυσε δὲ μετ' ἄλλων δημοτικιστῶν τὸν «Ἐκπαιδευτικὸν Ὅμιλον» τῷ 1910. Ἀπέθανεν ἄγαμος.

Ὁ Ἴων κατὰ τὸν εἰκοσαετῆ δημόσιον βίον του (1899—1920) ὑπέστη σοβαρὰν ψυχικὴν ἐξέλιξιν, χωρὶς καὶ ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν ἀρχικήν του ἀφετηρίαν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἔτεινεν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν βάσεως συμβιβασμοῦ μεταξὺ ἑλληνισμοῦ, ἀνατολισμοῦ καὶ σοσιαλισμοῦ. Πάντως «ἐθνικιστής», ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν, οὐδὲ κατὰ τὴν νεανικήν του περίοδον ὑπῆρξε. Μάλιστα ἐξεδήλωνε καὶ ἀντιπάθειαν πρὸς πᾶσαν ἐθνικιστικὴν ἀποκλειστικότητα καὶ αὐταπάτην καὶ δὲν ἔπαυε νὰ στηλιτεύῃ φυλετικάς τινας ἀδυναμίας. Ἐν τούτοις δὲν ἔχανε καὶ τὴν πίστιν του εἰς τὴν ζωτικότητα καὶ ἀξίαν τοῦ ἔθνους, φρονῶν ὅτι ἡ αὐταναγνώρισις τοῦ ἐθνισμοῦ καθενὸς προϋποτίθεται διὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ του. Διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, γενικώτερον ἔλεγεν ὅτι καλεῖται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς «μαγιὰ» τῆς Ἀνατολῆς. Προσεπάθει εἰς τὴν θέσιν τῆς ξηρᾶς καὶ σχολαστικῆς προγονοπληξίας, τοῦ ψευδοκλασσικισμοῦ, τοῦ στόμφου, τῆς κενῆς ρητορείας, νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν ἐρευνητικότητα καὶ δημιουργητικότητα, τὴν αὐτοπεποίθησιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν φρονήματος. Ἐμίσει καὶ εἰρωνεύετο πᾶσαν δουλικότητα καὶ ξενομανίαν. Εἶχε στιγμὰς ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ διαρκὴς αὐτοκριτικὴ δὲν τὸν ἄφινε νὰ παρασύρεται. Ἡ ἰδιοσυγκρασία του αὐτὴ εὗρε τροφὴν εἰς συγγραφεῖς, φιλοσόφους, καλλιτέχνας, ὡς τὸν Πλάτωνα, τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον, τὸν Λεονάρδον ντὰ Βίντσι, τὸν Σαίξπηρ, τὸν Γκαῖτε, τὸν Βύρωνα, τὸν Μπετόβεν, τὸν Ντοστογιέφσκι, τὸν Γκομπινό, τὸν Νίτσε, τὸν Μπαρὲς κ. ἄ. Ἐλέχθη ὅτι ὡς συγγραφεὺς ἐμιμήθη τινὰς τούτων. Ἁπλῶς ἐπηρεάζετο. Ἡ ψυχή του ἐδονεῖτο ὑπὸ πολλῶν εἰδῶν συγκινήσεως καὶ ἐπιρροῶν. Εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν δρᾶσιν εἶχε τὴν ἱκανότητα, συγκεντρώνων γύρω του ἀνόμοια στοιχεῖα, νὰ τὰ κινῇ εἰς κοινὴν ἐνέργειαν. Γενικῶς ὅμως εἰπεῖν ἡ πολιτικὴ τῷ ἀπήρεσκε καὶ συχνὰ ἐσκέπτετο νὰ τὴν ἐγκαταλίπῃ, ἀφοσιούμενος εἰς τὴν συγγραφικήν του κλίσιν. Ἀλλ' οὔτε αἱ περιστάσεις τοῦ τὸ ἐπέτρεπον, οὔτε ἡ ἀγωνιστικὴ ἰδιοσυγκρασία καὶ δραστηριότης του. Πάντως ὄνειρον εἶχε νὰ συγγράψῃ περὶ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ μυθιστόρημα ἀνάλογον πρὸς τοὺς «Ἀδελφοὺς Καραμάζωφ» τοῦ Ντοστογιέφσκι καὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐργάζεται πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπόν.

Τὰ συγγράμματά του, ὅσα εἶχε δημοσιεύσει ζῶν, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀποτελοῦν ἑνὸς ἔργου σειρὰν με ἐσωτερικὴν ἑνότητα. Διὰ τοῦ «Μαρτύρων καὶ Ἡρώων Αἷμα» (1907) ἠθέλησε ν' ἀφυπνίσῃ τὴν ναρκωμένην νεολαίαν καὶ νὰ τὴν παρασύσῃ ἐκ τῆς ἀδιαφορίας εἰς ἀγῶνας ἀποκαθαρτικοὺς καὶ τονωτικοὺς διὰ τὴν ἀπόκτησιν εὐρυτέρας καὶ ἀνωτέρας ἑλληνικῆς ζωῆς.

Διὰ τῆς «Σαμοθράκης» (1908) προσεπάθησε νὰ ἀνέλθῃ καὶ εἰσδύσῃ μέχρι τῶν ἁγνοτάτων καὶ πρώτων πηγῶν τοῦ ζῶντος Ἑλληνισμοῦ καὶ νὰ εὕρῃ τὸν χαρακτηρισμόν του. Διὰ τοῦ «Ὅσοι Ζωντανοί» (1911) ἐδοκίμασε νὰ δείξῃ τὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσίν του. Διὰ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ» (1914) ἐπειράθη νὰ συνθέσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Ἀλλὰ καὶ τ' ἀνέκδοτα καὶ ἡμιτελῆ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν μετὰ θάνατον, ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδίαν σειράν, ἂν καὶ συνδέονται πρὸς αὐτὴν χαλαρώτερον. Τὸ «Μονοπάτι» ἐγράφη τῷ 1902, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀνάγκην ἀπαλλαγῆς τῶν νέων τῆς διοικούσης τάξεως ἀπὸ τὰς σειρῆνας τῆς οἰκογενειακῆς θαλπωρῆς, τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ καὶ τῶν κατωτέρων ἀτομιστικῶν πόθων καὶ τάσεων. Εἰς τὸ «Σταμάτημα» (1918) ἀναλύει τὴν ἀνάγκην διὰ τὸν ἄνθρωπον δράσεως νὰ αὐτοεξετάζεται κλπ. Τὸ ἡμερολόγιον καὶ ἡ ἀλληλογραφία του δὲν ἐδημοσιεύθησαν ἀκόμη. —ο.

— **Δραγούμης,** ***Μᾶρκος Ἀθαν.*** Πρῶτος γόνος τῆς οἰκογενείας Δραγούμη (1770—1854), ἐκπατρισθεὶς ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Σπουδάσας ἐκεῖ ἐγένετο διδάσκαλος. Ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ Γεωργίου Καρατζᾶ, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. Ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, εἰργάσθη δὲ καὶ ἐδαπάνησε πολλὰ ὑπὲρ τῆς ὀργανώσεως τοῦ Ἀγῶνος. Ὅτε κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1821 ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις ἐν Μολδαυΐᾳ, κατεζητήθη ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ὡς εἷς τῶν ὑποκινητῶν καὶ ἠναγκάσθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νὰ καταφύγῃ εἰς Ὀδησσόν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν ἐν τῷ μεταξὺ Ἑλλάδα, ὅπου εἶχε καταφύγει καὶ ἡ σύζυγός του Ζωὴ μετὰ τῶν δύο ἀνηλίκων υἱῶν του. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰργάσθη παντοιοτρόπως διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους, ἀντεπροσώπευσε τὴν Μακεδονίαν ὡς πληρεξούσιος εἰς τὰς ἐθνικὰς συνελεύσεις καὶ ἐχρημάτισε δικαστὴς ἐκ τῶν «ἐκκλήτων» τοῦ Ναυπλίου. Μετὰ τὴν ἔλευσιν ὅμως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος δὲν ἀνεμίχθη εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἢ τὴν πολιτικήν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἀφ' ἧς εἶχε μεταφερθῆ ἡ πρωτεύουσα. —ο.

— **Δραγούμης,** ***Μᾶρκος Νικ.*** Πρωτότοκος υἱὸς (1840—1909) τοῦ *Νικολάου* καὶ τῆς Εὐφροσύνης

Digitized by Google

(1818—1915), τὸ γένος Στεφάνου Γεωργαντᾶ (μεγαλεμπόρου τραπεζουντιακῆς καταγωγῆς, ἐγκατεστημένου πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατ' αὐτὴν καταφυγόντος εἰς Ὀδησσὸν καὶ εἰς Ἑλλάδα). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ. Συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσε διδακτορικὴν θέσιν «De la publicienne. De la condition civile de l'étranger en France. 1860). Τῷ 1861 διωρίσθη ἀκόλουθος τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας τῶν Παρισίων.

Μᾶρκος Νικ. Δραγούμης.

Ὑπηρέτησε κατόπιν καὶ εἰς τὰς πρεσβείας Πετρουπόλεως καὶ Βιέννης, ὡς γενικὸς πρόξενος καὶ διπλωματικὸς πράκτωρ εἰς Ἀλεξάνδρειαν (1877), ὡς πρέσβυς εἰς Βουκουρέστιον (1882) καὶ Βιέννην (1887). Παυθείς, ὡς τρικουπικός, τῷ 1891 ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Θ. Δηλιγιάννη ἰδιώτευσεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἔκτοτε οὐδέποτε ἐδέχθη δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἦτο ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῶν συλλόγων: «Πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων» (1871), «Μουσικοῦ καὶ Δραματικοῦ» (Ὠδείου Ἀθηνῶν, 1874), «Ὠφελίμων Βιβλίων» (1899, μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης, εἰς ἣν ἐκληροδότησε 4 καλοὺς πίνακας (*Breughel* πατρός, *Greuze* καὶ *Delacroix*). Ὡς μέλος τῆς ἐπικούρου τῶν Μακεδόνων ἐπιτροπῆς (1903) συνέτασσε μετὰ τῶν καθηγητῶν Γ. Στρέιτ καὶ Ἀ. Ἀνδρεάδου τὸ «Bulletin d'Orient».

Ἀφῆκε κληροδότημα εἰς τὸ «Ἄσυλον τῶν Ἀνιάτων», εἰς ὃ εἶχε κληροδοτήσει, ὡς καὶ εἰς τὸν «Εὐαγγελισμόν», μέγα ποσὸν καὶ ἡ προαποθανοῦσα (1904) σύζυγός του Ἐλισάβετ, τὸ γένος Νοβικώφ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ἄτεκνος. —Β.

—Δραγούμης, *Νικόλαος*. Δευτερότοκος υἱὸς (1809—1879) τοῦ *Μάρκου Ἀθ. Δραγούμη* καὶ τῆς Ζωῆς (1778—1846), τὸ γένος Σοφιανοῦ Δεληγιάννη ἐκ Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας. Λεηλατηθείσης τῆς πατρικῆς οἰκίας ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἀπήχθη ὁ ἑνδεκαετὴς Νικόλαος καὶ προσήχθη ὡς ὅμηρος, ἀντὶ τοῦ πατρὸς διαφυγόντος, ἐνώπιον τοῦ Μποσταντζῆ πασᾶ. Τοῦρκος πρόκριτος, ὅστις εἶχεν εὐεργετηθῆ ὑπὸ τοῦ Μάρκου ἐν Βλαχίᾳ, παρατυχὼν ἐκεῖ ἀνεγνώρισε τὸν Νικόλαον καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Μποσταντζῆ πασᾶ νὰ τοῦ χαρισθῇ ὁ μικρός, τὸν ὁποῖον ἐπανέφερεν εἰς τὴν μητέρα. Αὕτη μετά τινας μῆνας κατώρθωσε νὰ διασωθῇ μετὰ τῶν δύο υἱῶν της Ἰωάννου καὶ Νικολάου εἰς Ψαρὰ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πάρον καὶ Νάξον, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς των εἰς τὴν σχολὴν τῶν Λαζαριστῶν. Ἐλθὼν εἰς Ναύπλιον ὁ Νικόλαος τῷ 1825, ἐγραμμάτευσε τῷ 1827 εἰς τὴν ἐν Ἑρμιόνῃ Ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ εἰς τὴν ἐν Τροιζῆνι Δ' συνέλευσιν. Ὅτε δὲ κατῆλθεν ὡς κυβερνήτης ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, προσελήφθη ὑπὸ τούτου εἰς τό, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, γραφεῖόν του. Τῷ 1833 διωρίσθη ὑπουργικὸς γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν γραμματείας. Τῷ 1834 ἀπεστάλη διευθυντὴς τοῦ νομοῦ Κυκλάδων μέχρι τοῦ 1836, ὅτε ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ γραφείου τῆς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν γραμματείας ὡς ὑπουργικὸς σύμβουλος, παραμείνας μέχρι τοῦ 1839. Τότε ἀπελύθη ὡς ἔχων φιλελεύθερον φρόνημα. Μέχρι τοῦ 1843 ἐδημοσιογράφησεν εἰς τὸν «Αἰῶνα» καὶ εἰργάσθη παντοιοτρόπως διὰ τὴν ἀπόκτησιν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν. Ἡ μεταπολιτευτικὴ κυβέρνησις Μεταξᾶ ἐπανέφερεν αὐτὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ναυτικῶν, τῷ δὲ 1844 ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς πρώτης συνταγματικῆς κυβερνήσεως, προσέλαβεν αὐτὸν ὑπουργικὸν σύμβουλον εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅπου μετέσχε τῆς διευθύνσεως τῶν πρώτων βουλευτικῶν ἐκλογῶν. Ἀλλ' ὁ Ἰω. Κωλέττης ἔπαυσεν αὐτὸν τῷ 1845,

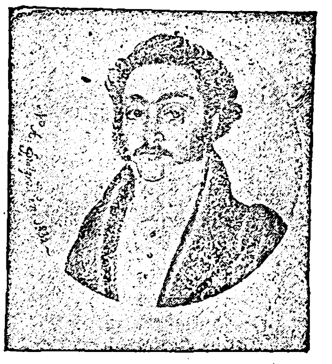

Νικόλαος Μάρκου Δραγούμης.

ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ κόμμα τοῦ ἀγγλόφρονος Μαυροκορδάτου. Ἔκτοτε οὐδέποτε ἀνέλαβε δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἢ ἀνεμίχθη εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικήν. Ἐδέχθη μόνον ν' ἀναλάβῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην κατὰ τὸ 1862, διὰ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ματαίωσιν τῆς ἐξώσεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Μετέσχε τῆς συντάξεως τοῦ περιοδικοῦ «Εὐτέρπη» ἀπὸ τοῦ 1847 μέχρι τοῦ 1849, ὁπότε ἵδρυσε μετὰ τῶν Κ. Παπαρρηγοπούλου καὶ Ἀ. Ραγκαβῆ τὸ περιοδικὸν «Πανδώρα», τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1856 διηύθυνε μόνος μέχρι τοῦ 1872. Μετ' ἄλλων ἵδρυσε κατὰ τὸ 1853 τὸ «Spectateur de l'Orient», ὅπως διαφωτίζεται ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Δύσεως κατὰ τὴν κρίσιμον περίοδον τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Τῷ 1874 ἐξέδωκε τὰς «Ἱστορικὰς Ἀναμνήσεις» (β' ἔκδ. τῷ 1879 καὶ γ' τῷ 1925). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἑταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ», μέλος τῆς «Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας» τοῦ Ἀρσακείου καὶ μετέσχεν εἰς πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα. Κατὰ τὴν ἐπιδημίαν χολέρας τοῦ 1851 εἰργάσθη μὲ μεγάλην αὐτοθυσίαν πρὸς περίθαλψιν τῶν πασχόντων. Ὁ οἶκός του ἔμεινε μέχρι τέλους ἐντευκτήριον πολιτευομένων, διπλωματῶν, φιλολόγων καὶ καλλιτεχνῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων. Ἀπέθανεν ἐκ συμφορήσεως ἐν Ἀθήναις. —Β.

—Δραγούμης, *Στέφανος*. Δευτερότοκος υἱὸς (1842—1923) τοῦ *Νικολάου* καὶ τῆς Εὐφροσύνης (τὸ γένος Στεφάνου Γεωργαντᾶ). Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν Παρισίοις. Κατὰ τὴν μεσοβασιλείαν τοῦ 1862—1863 ὑπηρέτησεν ὡς ἐθνοφρουρός. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ ὑπηρέτησεν ὡς πρωτοδίκης καὶ ἐφέτης ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι τοῦ 1875 ἐν Σύρῳ, Ζακύνθῳ, Ναυπλίῳ, Κεφαλληνίᾳ καὶ Κερκύρᾳ. Διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης (1875), ἀλλὰ διαφωνήσας πρὸς τὸν ὑπουργὸν Λομβάρδον παρῃτήθη καὶ ἐδικηγόρησεν. Αὐτοπροσώπως μετέφερε θαλασσίως ὅπλα εἰς Κολινδρὸν τοῦ Ὀλύμπου διὰ τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Μακεδονίας (1871), κινδυνεύσας νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τοῦ 1879 ἐπολιτεύθη εἰς τὴν Μεγαρίδα ὡς τρικουπικὸς καὶ ἐξελέγη συνεχῶς ἐπὶ ἓξ περιόδους (Η'—ΙΓ') μέχρι τοῦ 1895, διετέλεσε δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως τοῦ Χαριλάου Τρικούπη (1886—1889 καὶ 1892—1893). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χ. Τρικούπη (1896), μεθ' οὗ συνεδέετο καὶ δι' ἀδελφικῆς φιλίας, θέλων νὰ τηρήσῃ μετ' αὐστηρᾶς πίστεως τὴν παράδοσιν τῆς πολιτικῆς τούτου, δὲν ἠκολούθησε τὸν Γ. Θεοτόκην, ἀλλ' ἐπολιτεύθη ὡς ἀνεξάρτητος εἰς τὴν Ἀττικοβοιωτίαν, ἐκλεγεὶς βουλευτὴς ἐπὶ τρεῖς περιόδους ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1909. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὠργάνωσε τὴν διανομὴν εἰς τοὺς ἀγρότας τῶν Στεφανοβικείων κτημάτων ἐν Θεσσαλίᾳ· ὑπεκίνησε τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα, ἔχων ὡς συνεργάτας τὸν υἱόν του Ἴωνα εἰς τὸ προξενεῖον Μοναστηρίου, τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρόν του Παῦλον Μελᾶν (1870—1904), ἀνθυπολοχαγὸν πυροβολικοῦ, καὶ τὸν λοχαγὸν τοῦ πεζικοῦ Ἀλ. Κοντούλην· προήδρευσε τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐκ Βουλγαρίας προσφύγων κλπ. κλπ. Τῷ 1907 συνέπηξε κοινοβουλευτικὴν ὁμάδα, τὴν ἀποκληθεῖσαν, ἕνεκα τῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ κοινοβουλευτικοῦ της ἐλέγχου, τῶν «Ἰαπώνων», ἥτις ὅμως διελύθη, ὅταν ἐκ τῶν μελῶν της ὁ Δ. Γούναρης ἐδέχθη παρὰ τοῦ Γ. Θεοτόκη τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909 ἐπρότεινεν ὡς λύσιν τῆς ἀνωμαλίας τὴν σύγκλησιν ἀναθεωρητικῆς τοῦ Συντάγματος ἐθνοσυνελεύσεως· ὁ δὲ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος, τὸν Ἰανουάριον 1910, τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν κυβέρνησιν, ὅπως πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιον τοῦτο. Ἀναλαβὼν αὐτὴν διέλυσε τὸν Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον καὶ ὡς «θεματοφύλαξ» τῆς ἐπαναστάσεως διενήργησε τὰς ἐκλογὰς τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἐκλεγεὶς ὡς ἀνεξάρτητος. Παρέδωκεν, εὐθὺς ὡς συνῆλθεν αὕτη, τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν πλειοψηφήσαντα Ἐλ. Βενιζέλον. Ἐξελέγη καὶ κατὰ τὰς δευτέρας ἐκλογὰς καὶ προήδρευσε τῆς μεγάλης ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912) ἐδέχθη τὴν γεν. διοίκησιν τῆς Κρήτης καὶ τὸν Ἰούνιον 1913 τὴν τῆς Μακεδονίας. Παρῃτήθη ὅμως τὸ φθινόπωρον, διαφωνήσας πρὸς τὸν Ἐ. Βενιζέλον διὰ τὰ παραχωρηθέντα εἰς τοὺς ρουμανίζοντας προνόμια. Κατὰ τὸ συμβούλιον τοῦ Στέμματος τοῦ Φεβρουαρίου 1915 συνεβούλευσεν ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1915 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς Θεσσαλονίκην ὡς ἀνεξάρτητος. Μετέσχε τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη καὶ Σκουλούδη, ἀλλά, διαφωνήσας, παρῃτήθη τὸν Μάρτιον 1916. Ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου (Ἰούνιος 1917) εἰσήχθη εἰς δίκην ἐπὶ προδοσίᾳ ἐνώπιον εἰδικοῦ δικαστηρίου. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920 ἐξελέγη βουλευτὴς ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ὁ φόνος τοῦ υἱοῦ του Ἴωνος, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ «ἀμυνιτῶν» ἀξιωματικῶν βαρύτατος τραυματισμὸς τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου, ταγματάρχου πυροβολικοῦ, καὶ ἡ μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἐκλόνισαν ριζικῶς τὴν ὑγείαν του καὶ ἐπετάχυναν τὸ τέλος του, ἐπισυμβὰν ἐν Κηφισιᾷ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1923. Διετέλεσε σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1877—1894). Ὡς πρόεδρος τῆς Ζαππείου Ἐπιτροπῆς κατέστρωσε τὸ σχέδιον καὶ ἐξετέλεσε τὴν φύτευσιν τοῦ Ζαππείου καὶ τοῦ Θησείου. Ὑπῆρξεν ἰσόβιον μέλος τῆς Πανκείου ἐπιτροπῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, πρόεδρος τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας κλπ. Συνέγραψε πλῆθος πολιτικῶν, ἀρχαιολογικῶν καὶ φιλολογικῶν μελετῶν καὶ ἄρθρων, ὡς: «Ἡ χώρα καὶ τὰ νομίσματα» (1901), «Ἡ μακεδονικὴ κρίσις» (1901—1907), «Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως» (1921).

Στέφανος Νικ. Δραγούμης.

Ἐνυμφεύθη ἐν Πετρουπόλει τῷ 1872 τὴν *Ἐλισάβετ*, τὸ γένος Ἰωάννου Κοντογιαννάκη, τραπεζίτου καὶ προξένου τῆς Ἑλλάδος καταγομένου ἐκ Σφακίων τῆς Κρήτης, καὶ ἀπέκτησε 5 υἱοὺς καὶ 6 θυγατέρας. —Β.

— Δραγούμη, *Ἰουλία*. Ἑλληνὶς λογοτέχνις γεννηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1858. Ὀκταέτις ἐνκατεστάθη οἰκογενειακῶς ἐν Λιβερπούλῃ, ἔνθα ὁ πατὴρ αὐτῆς Ν. Πασπάτης διηύθυνε τὸν ἐμπορικὸν οἶκον ἀδελφῶν Ράλλη. Τῷ 1883 συνεζεύχθη τὸν Δ. Ἰ. Δραγούμην. Ἤρξατο συγγράφουσα ἀγγλιστὶ ἀπὸ τοῦ 1912, ἐκδοῦσα ἐν Ἀμερικῇ τρία ἔργα σχετικὰ μὲ τὴν Ἑλλάδα, κατόπιν δὲ ἑλληνιστὶ διάφορα διηγήματα καὶ ἱστορίας πρὸς χρῆσιν τῆς νεότητος ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Τρία παιδιά», «Ὅλοι μαζί», «Στὴν «Κοζάνη», «Ὁ βάτραχος ποῦ βαριέται», «Νὰ τὰ ποῦμε;», «Στὸ νησί τους», «Πραιώτικες ἱστορίες», «Ὁ Μῆτρος», «Παραδόσεις καὶ Παραμύθια». —Β.

Δραγοφὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. Δραγωψά.

Δραγωβῖτσαι (οἱ)· βλ. Δραγουβῖται.

Δραγώγι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 214. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Καστοβύνναινα* (κάτ. 148) καὶ *Πλατεῖα* (τέως *Μποϊκά*, κάτ. 78).

Δραγώνας, ***Κωνσταντῖνος***. Ζακύνθιος πατριώτης, ὅστις μετὰ τοῦ κόμητος *Ρώμα* καὶ τοῦ συνεταίρου του *Ἀ. Στεφάνου* μεγίστας προσέφερε κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος. Γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ περὶ τὸ 1780, ἐσπούδασεν ἰατρὸς ἐν Παταβίῳ καὶ ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς προσελήφθη εἰς τὴν κρατικὴν ὑπηρεσίαν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐπεμελεῖτο καὶ τοῦ πατρικοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου. Μυηθεὶς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὸν Γ. Ἀθανασιάδην, ἐγένετο ἀμέσως ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς ἰδέας. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ φιλία του μετὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, μετερχομένου τότε τὸν κρεοπώλην καὶ τὸν ζωέμπορον ἐν Ζακύνθῳ, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπανειλημμένως εἶχε παρεξηγηθῆ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῆς νήσου, μὴ ἀνεχομένης τὸν συγχρωτισμὸν μεταξὺ ἀνθρώπων διαφόρων τάξεων. Ὁ Δραγώνας, ὡς ὑγιειονομικὸς ἔφορος, ἐξυπηρέτησε σπουδαίως τὴν ἐν Ἑπτανήσῳ προεπαναστατικὴν κίνησιν, χάρις δὲ εἰς τὸ κῦρός του παρὰ ταῖς ἀγγλικαῖς ἀρχαῖς δὲν ἐκίνησε ποτὲ τὰς ὑπονοίας των. Τοιουτοτρόπως ἠδυνήθη νὰ συνεννοῆται μετὰ τῶν Φιλικῶν τῆς Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης καὶ Λευκάδος, ἀποτελέσας, οὕτως εἰπεῖν, τὸν μεταξύ των συνεκτικὸν κρίκον. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔπαιξεν ἐπίσης σπουδαῖον ρόλον, ὑποβοηθῶν τοὺς Σουλιώτας, μὲ τὴν ἀποστολὴν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων. Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, ἀμέσως ὠργάνωσε τὰ πρῶτα σώματα Ζακυνθίων, τὰ ὁποῖα ἀνεχώρησαν εἰς Πελοπόννησον, ἂν δὲ καὶ δὲν ἀναφέρεται, ἐν τούτοις φαίνεται ἐξηκριβωμένον ὅτι αὐτὸς ἐβοήθησε τὸν Θ. Κολοκοτρώνην ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Μάνην. Πρὸς στιγμήν, κατὰ Μάρτιον ἢ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, ἡ θέσις του ἐκλονίσθη, ἕνεκα διαβολῶν τοῦ Ἄγγλου προξένου τῶν Πατρῶν Φιλίππου Γκρήν, καταγγείλαντος αὐτὸν εἰς τὸν ἁρμοστὴν τῶν Ἰονίων Νήσων. Ἀλλ' ὁ Δραγώνας κατώρθωσε νὰ ἀποδείξῃ τόσον ἄμεμπτον τὴν διαγωγήν του, ὥστε ἡ καταγγελία δὲν ἐλήφθη τέλος ὑπ' ὄψιν. Μολαταῦτα, κατ' ἐκεῖνον ἀκριβῶς τὸν καιρόν, ὡς μέλος τῆς ἐν Ζακύνθῳ

Digitized by Google

μυστικῆς ἐφορείας τῶν Φιλικῶν, ὁ Δραγώνας ἀπέστειλε πλῆθος τροφίμων καὶ ἐφοδίων διὰ Γλαρέντζας εἰς Πελοπόννησον, ἐξηκολούθει δὲ νὰ ὀργανώνῃ καὶ ἄλλα σώματα.

Συνεννοούμενος μετὰ πολλῶν καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ τότε ἀπουσιάζοντος ἐκ Ζακύνθου κόμητος Διονυσίου Ρώμα, ὁ θερμὸς Ζακύνθιος πατριώτης παρεῖχε θετικὰς πληροφορίας εἰς τοὺς ἐν τῇ ξένῃ ὁμογενεῖς, οὕτω δὲ διεπιστοῦντο τὰ κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὡς εἶχον ἀκριβῶς. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται πολλὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ δικαιολογηθοῦν ἐὰν ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν διαβιβαζομένων τότε λίαν ἀσαφῶν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἀνακριβεστάτων, πληροφοριῶν περὶ τῆς ἀνελίξεως τοῦ Ἀγῶνος. Μεγαλυτέρα ὅμως ὑπῆρξεν ἡ συμβολή του κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ. Διότι ὁ Δραγώνας ἐν Παταβίῳ εἶχε συνδεθῇ μετὰ τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου Στραπάνιο, ὅστις κατὰ τὸ 1825 ἀφίκετο εἰς Πελοπόννησον ὡς γραμματεὺς καὶ ἰατρὸς τοῦ Ἰμβραήμ. Πυκνὴ ὅθεν διημείβετο μεταξὺ τῶν δύο φίλων ἀλληλογραφία, ἐξ αὐτῆς δὲ ὁ Δραγώνας συνέλεγε πολυτίμους πληροφορίας καὶ ἔσπευδε νὰ τὰς μεταδώσῃ εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, λαμβάνοντα, χάρις εἰς αὐτάς, ἀνάλογα μέτρα. Χαρακτηριστικὰ ἐπίσης δείγματα τοῦ πατριωτισμοῦ του εἶναι αἱ διαμειφθεῖσαι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Κολοκοτρωναίων ἐπιστολαί. Τῷ 1822, ὅταν πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη ὁ Θ. Κολοκοτρώνης κατηγορεῖτο ὡς θέλων νὰ διαφύγῃ τὸν πόλεμον, πρὸς αὐτὸν ἀπετάθη διὰ συμβολικῆς ἐπιστολῆς, ἐπικαλούμενος τὴν μεσολάβησίν του. Εἰς αὐτὸν δ' ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν Πᾶνον Κολοκοτρώνην διάφορα λάφυρα ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν Δερβενακίων. Εἰς τὰς πολιορκίας τοῦ Λάλα, τῆς Τριπόλεως, τοῦ Ναυπλίου, τοῦ Νεοκάστρου καὶ τοῦ Μεσολογγίου φαίνεται ζωηροτάτη ἡ δρᾶσίς του. Ἐπίσης σπουδαίως εἰργάσθη εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν γυναικῶν τοῦ χαρεμίου τοῦ Χουρσήτ. Τέλος, τῷ 1827, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Τροιζῆνος καὶ εἰς τὴν ἐπιτροπήν, ἥτις ἐξωμάλυνε τὰς σχέσεις τῶν ἀγωνιζομένων μετὰ τῆς ἀγγλικῆς ἁρμοστείας, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἀναφέρεται ὅτι αὐτὸς ἐτροφοδότησε τὰ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γ. Βαλτινὸν σώματα. Τιμηθεὶς τῷ 1835 διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου καὶ τῷ 1843 διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος, ἀπέθανε τῷ 1858. Γ. Δ. Κ.

Δραγωτᾶς. Βούλγαρος στρατηγὸς τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ὑπὸ τῶν χρονογράφων ἀναφέρεται ὡς φρούραρχος τῶν Σερρῶν, εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν ὁποίων ἐπολιορκήθη τῷ 1246 ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Ἰωάννην Βατάτσην. Καταληφθείσης τῆς κάτω πόλεως, ὁ Δραγωτᾶς παρέδωκε τὴν ἀκρόπολιν, καὶ λαβὼν εἰς ἀντίχρυσμα διάφορα δῶρα προσελήφθη εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ὑπηρέτησε πιστῶς τὴν Νίκαιαν, πολλάκις ἀγωνισθεὶς καὶ κατὰ τῶν Φράγκων καὶ κατὰ τῶν ὁμογενῶν του. Κατώρθωσε μάλιστα νὰ πείσῃ αὐτούς, κατέχοντας τὸ ὀχυρὸν Μελένοικον, νὰ τὸ παραδώσωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐρίσας πρὸς τὸν Θεόδωρον Β' καὶ τὴν αὐλήν του, ἐπανεστάτησεν ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βουλγαρικοῦ μισθοφορικοῦ σώματος ἐπολιόρκησε τὸ Μελένοικον, καὶ ἠνάγκασε διὰ τῆς λειψυδρίας τὴν φρουράν του νὰ παραδοθῇ. Τῷ 1256 ἐξεστράτευσεν ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος ἐναντίον τοῦ Δραγωτᾶ, καὶ συναντήσας αὐτὸν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ρούπελ συνῆψε σφοδροτάτην μάχην. Κατὰ ταύτην ἔπεσε μαχόμενος ὁ Βούλγαρος ἀποστάτης, συνετρίβη δὲ τὸ στρατιωτικὸν του σῶμα, καὶ τοιουτοτρόπως, στερηθεῖσα τοῦ ἐρείσματός της ἡ βουλγαρικὴ φρουρὰ τοῦ Μελενοίκου, ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ παραδώσασα τὴν πόλιν. Γ. Δ. Κ.

Δραγωτινὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Νεοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 139.

Δραγωψὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 301.

Δράζι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Προκοπίου (τέως *Ἀχμέταγα*) τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτοικοι (1928) 206.

Δραΐκης, *Ἰωάννης*. Ἐν Κερκύρᾳ γεννηθεὶς τῷ 1810, καὶ σπουδάσας ἐκεῖ, κατέλιπε τὴν γενέτειραν τῷ 1829 καὶ μετέβη εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, λαβὼν μάλιστα μέρος εἰς τὴν πρὸ Ναυπάκτου μάχην, ὑπὸ τὸν συμπολίτην του καὶ συνταγματάρχην Πιέρην. Ἐκμαθὼν τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον, διωρίσθη τῷ 1830 πρωτοδιδάσκαλος τοῦ τότε συσταθέντος τὸ πρῶτον ἐν Μεσολογγίῳ ἀλληλοδιδακτικοῦ σχολείου, διδάξας μέχρι τοῦ 1869, ὅτε, ἕνεκα χρονίου νοσήματος, ἐξῃτήσατο καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν ν' ἀποσυρθῇ τῆς διδασκαλίας. Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε: «Διαμετρικήν», «Πίνακας ἀριθμητικῆς», «Ἰχνογραφίαν», «Γεωγραφίαν» καὶ «Γραμματικήν», τὰ δὲ βιβλία ταῦτα, διαταγῇ τῆς κυβερνήσεως, εἰσήχθησαν εἰς τὰ ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀνὰ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἑλληνικὰ γραμματοδιδασκαλεῖα, κατ' ἔγκρισιν καὶ ἐπιταγὴν τῶν ἐν Ἀνατολῇ πατριαρχείων. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1873. Μ. Ι. Γ.

Δραῖνα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας, ἤδη καλούμενος Πευκί (βλ. λ.).

Δραϊνὰ *Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 293.

Δραϊνιώτης, *Ἀναγνώστης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Γορτυνίας, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1780. Μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, συνελήφθη περὶ μῆνα Φεβρουάριον τοῦ 1821 ἀπὸ τὸν καϊμακάμην τῆς Τριπόλεως Μεχμὲτ Σαλὴχ καὶ βασανισθεὶς ὀλίγον ἔλειψε νὰ παράσχῃ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ κατεπροδίδετο ὁ Ἀγών. Ὑλεστηρίχθη ὅμως ἀπὸ τὸν Σκαλίδην, γραμματικὸν τοῦ περιφήμου Σταυράκη Ἰωβίκη, καὶ οὕτω διέφυγε τὸν κίνδυνον καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς προδοσίας. Τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως ἀφέθη ἐλεύθερος, τόσον δὲ μῖσος ἠσθάνθη ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Τριπόλεως, ὥστε, λαβὼν μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης καὶ εἰσελθὼν μεταξὺ τῶν πρώτων κατὰ τὴν ἅλωσιν, προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ἄγγλου Γόρδωνος καὶ τοῦ Γάλλου Περσᾶ διὰ τὴν ἀνεκδιήγητον θηριωδίαν του. Ἐπολέμησεν ἐπίσης εἰς Ναύπλιον καὶ εἰς τὰ Δερβενάκια. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραήμ, λαβὼν δίπλωμα ταξιαρχίας ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς σώματος, ἐπολέμησεν εἰς τὸ Μανιάκι, ἐκεῖ δὲ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Γρηγορίου Δικαίου τοῦ Παπαφλέσσα.

— **Δραϊνιώτης,** *Μιχαήλ*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔμπορος ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ Φιλικός. Μετέσχε τοῦ κινήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἐπίσης δὲ καὶ τῆς μάχης τοῦ Σκουλενίου. Τῷ 1825 κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην καὶ μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Καποδιστρίου κατετάχθη ὡς ὑπαξιωματικὸς εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα. Γλωσσομαθής, ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τοὺς Γάλλους τοῦ στρατάρχου Μαιζῶνος καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνακατάληψιν διαφόρων φρουρίων τῆς Πελοποννήσου. Ἐτιμήθη διὰ χαλκοῦ νομισματοσήμου. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1840. Γ. Δ. Κ.

δραίνωσις (ἡ) *[Γεωργ. Ὑδραυλ.]*. Ὅρος (ἐκ τῆς ἀγγλικῆς λέξεως drain, γαλλ. drainage, γερμ. Dränung, Entwässerung) χρησιμοποιούμενος ὑπό τινων ἀντὶ τοῦ ἀποστράγγισις (βλ. λ.).

Δράκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἁγίου Δημητρίου* τοῦ νομοῦ Ζακύνθου. Κάτοικοι (1928) 138.

δράκαινα (ἡ)· θηλ τοῦ *δράκων*, καθὰ *λέαινα—λέων*, *λάκαινα—λάκων* (ἀρχ.)· ‖ ἐν τῇ δημοτ., θηλ. τοῦ *δράκος*, ἄλλως δρακόντισσα (βλ. λ.).

δράκαινα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος τραχῖνος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— **δράκαινα ἡ)** (Dracaena) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τεγιιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, *δράκαιναν τὴν γουϊάνειον* (Dracaena guyanensis), ἥτις ἔχει μῆκος 90 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα πρασινοελαιῶδες ἐπὶ τῆς ῥάχεως μετὰ λευκῶν στιγμάτων, ἀνοικτότερον πράσινον ἐπὶ τῶν πλευρῶν μὲ μελανὰς κηλῖδας καὶ λευκόφαιον ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ζῇ ἐπὶ τῶν παρθένων δασῶν, ἐνδιαιτᾶται κυρίως ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τρέφεται ἐξ ᾠῶν πτηνῶν καὶ μικρῶν θηλαστικῶν. Δ. Ν. Π.

— **δράκαινα** (ἡ) (Dracaena) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἀνεπτυγμένους ἀπαντῶντας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *δράκαινα ἡ γολδιεανή* (Dracaena goldieana), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ *δράκαινα ὁ δράκων* (Dracaena draco), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν Καναρίων νήσων. Τὸ εἶδος τοῦτο λαμβάνει πελωρίας διαστάσεις ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἡλικία του. Εἰς τὴν Τενερίφην ὑπῆρχε περίφημον τοιοῦτον δένδρον, ὅπερ κατεστράφη κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἓν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἀρχαιοτέρων δένδρων τῆς ὑδρογείου. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ παραφυάδων καὶ διὰ σπορᾶς. Ἐκ τοῦ ὀποῦ τοῦ δένδρου τούτου λαμβάνεται ἡ καλουμένη *νόθος ῥητίνη τοῦ δράκοντος*. Δ. Ν. Π.

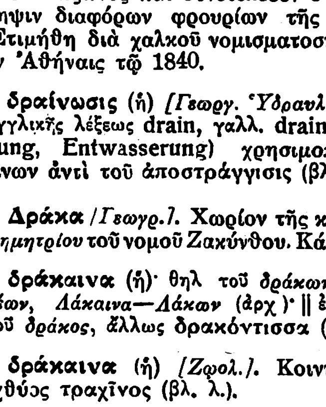

Κλάδος δρακαίνης.

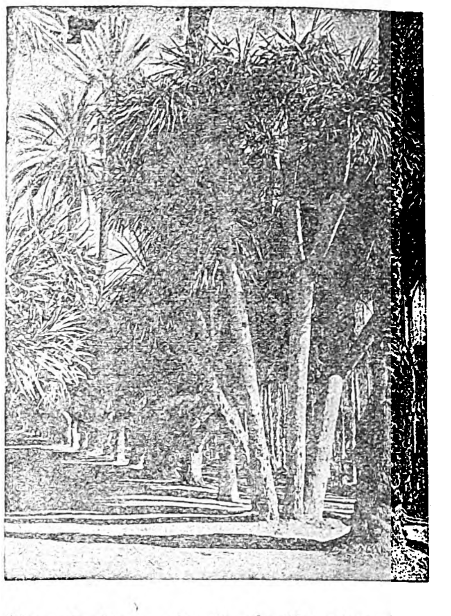

Δάσος ἐκ δρακαινῶν εἰς τὰς Καναρίους νήσους.

Δρακαῖοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σάμου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 280. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ἅγιος Ἰσίδωρος* (κάτ. 15).

Δρακάκης, *Πέτρος*. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής. Ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς Λεβάδειαν ὅπου ἐμπορεύετο. Κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἔλαβε τὸ σιδηροῦν νομισματόσημον. Γ. Δ. Κ.

— **Δρακάκης,** *Σπυρίδων*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κεφαλληνίας. Ἦτο σταφιδέμπορος ἐν Πάτραις ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις. Ἀπειληθεὶς ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἄγγλου προξένου Φιλίππου Γκρήν, διότι δὲν ἔστεργε νὰ κακοποιήσῃ Ἕλληνάς τινας εὑρισκομένους εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ὁ Δρακάκης ἐξώπλισε μικρὸν σῶμα Κεφαλλήνων, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐστενοχώρησε τὸν Γκρήν. Ἅμα τῇ καθόδῳ τοῦ Γιουσοὺφ πασᾶ Σέρεσλη ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Πατρῶν, ἐπιβαίνων δὲ ἐμπορικοῦ πλοίου τὸ ὁποῖον εἶχε ναυλωθῇ διὰ νὰ φορτώσῃ σταφίδα ἀπὸ τὴν Σάμον καὶ τὴν Σμύρνην, εὑρέθη εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ της κινήματος. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τὸν Λυκοῦργον διὰ τὴν ἀπόκρουσιν τουρκικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὸ Κουσάντασι προσεπάθουν νὰ διαπεραιωθοῦν λαθραίως εἰς τὴν Σάμον, ἐπὶ πολὺ δ' ἐπιτυχῶς ἐξετέλεσε τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Ἀλλὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1821, διαφωνήσας πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν ἐφορείαν, ἀνεχώρησε, καὶ ἔκτοτε, κατελθὼν εἰς Κρήτην, ἐπολέμησε μέχρι τοῦ 1830.

— **Δρακάκης,** *Τηλέμαχος*. Ναυτικός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Συλληφθεὶς ὑπὸ πειρατῶν τῷ 1808 κατώρθωσε, μετὰ πολλὰς περιπετείας, νὰ διασωθῇ εἰς Τύνιδα, ὅπου ἤνοιξε παντοπωλεῖον καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐσχημάτισε μικρὰν περιουσίαν. Ἐμπορευόμενος κατόπιν σπόγγους, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων Ἑλλήνων οἵτινες εἰσάγαγον(?) εἰς τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τῷ 1827 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἤλπιζε νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν. Διορισθεὶς εἰς τὸ ἀγροκήπιον τῆς Τίρυνθος, παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν του ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας, καὶ ἠσχολήθη μὲ τὸ ζήτημα τῶν ἀλυκῶν. Τῷ 1837 ἐδημοσίευσε πίνακα τούτων καὶ ὁδηγίας περὶ χρησιμοποιήσεώς των κατὰ τὰ νεώτερα συστήματα. Ἀπεβίωσε τῷ 1850. Γ. Δ. Κ.

δρακάκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Παρνασσῷ τοῦ φυτοῦ *ἡρανθὲς τὸ ἄκαυλον* (Primula acaula).

Δράκανον *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα ὁμώνυμον τοῦ ἐφ' οὗ τοῦτο ἀκρωτηρίου τῆς νήσου Ἰκαρίας καὶ ὅρμος φερώνυμος ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον. «Ἡ δὲ ἄκρα διέχει τῆς Σαμίων ἄκρας, τῆς Κανθαρίου καλουμένης, ὀγδοήκοντα σταδίους, ὅπερ ἐστὶν ἐλάχιστον διάρμα τὸ μεταξύ». Τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος (Didot 546,7) τὴν περὶ τὸ Δράκανον ἐκτεῖσιν «λειπανδροῦσαν, Σάμιοι νέμονται τὰ πολλὰ βοσκημάτων χάριν». Ἀνενδοιάστως εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Δρέπανο* ἢ *Δράπανο* ἢ *Φάρος* (Φανὸ μπουρνοῦ) (πλάτ. 37° 41' 40'' Β, μήκ. 26° 23' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1537: Furni islands with the adjacent parts of Samos and Nikaria), ἡ ἀνατολικὴ τῆς Ἰκαρίας ἐσχατιά, ἀπέχουσα τοῦ ἀκρωτηρίου Κατάβασις (ἀρχ. Κανθάριον), δυτι-

Digitized by Google

κῆς τῆς Σάμου ἐσχατιᾶς, 11 μίλλια· ὥστε ἡ ἐκτίμησις τοῦ Στράβωνος ἦτο ἐσφαλμένη 3 μίλλια ἐπὶ ἔλαττον. Σ. Ε. Λ.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι *Δράκανον* ὠνομάζετο καὶ τὸ ὅλον ὄρος τὸ διασχίζον τὴν νῆσον Ἰκαρίαν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, τὸ σήμερον καλούμενον *Ἀθέρας*. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου μυθολογεῖται, ὅτι ὁ Ζεὺς ἐγέννησε τὸν Διόνυσον «μεγάλαν ἐπιγουνατίδα λύσας» *(Θεόκρ.)*.

Ἡ ὁμώνυμος πόλις ἦτο μία τῶν τριῶν ἀρχαιοτάτων πόλεων τῆς νήσου Ἰκαρίας, ἐκείνη, ἧς ἡ ἀκρόπολις ἠρειπωμένη σῴζεται πως ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς νήσου. Ἀναφέρεται καὶ ὡς *Δράκανον* ἢ καὶ *Δρέπανον*. Ὁ πύργος, ὅστις δίκην φάρου φαίνεται ἀπὸ ἀποστάσεως ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔδωκεν αὐτῷ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τὸ ὄνομα *Φάρος*, ἀποτελεῖ τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν νεῦον τμῆμα τῆς ὅλης ἀκροπόλεως τοῦ Δρακάνου, ἥτις ἔχει τὰ σημεῖα τῆς οἰκοδομικῆς τέχνης τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, πλὴν τοῦ πύργου, ὅστις εἶναι νεωτέρας οἰκοδομικῆς τέχνης, πιθανῶς τῶν χρόνων τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὸ ὑπόλοιπον πολύπλευρον τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως τούτης μετὰ τῶν ἐν ἑκάστῃ γωνίᾳ πυργίσκων σῴζεται εἰς μέτριον ὕψος, ἀλλαχοῦ μὲν ἑνὸς ἢ καὶ δύο μέτρων, ἀλλαχοῦ δὲ μόλις ὑπερκείμενον τῆς ἀνωμάλου ἐπιφανείας. Ἡ πόλις ὑπῆρχεν ἀναμφιβόλως μετὰ τῆς Οἰνῆς καὶ τῶν Θερμῶν καὶ ἐπὶ τῶν μινωϊκῶν χρόνων. Δὲν ὑπάρχει ἐπίσης ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν κλασσικῶν χρόνων ἦτο ἐν σχετικῇ ἀκμῇ. Ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς ἐκτίσθη ἴσως διὰ περσικῶν χορηγιῶν μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 512 π. Χ. κατάληψιν τῶν νήσων τούτων ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἀφ' ὧν ἀπηλλάγη μετὰ τὴν μάχην τῆς Μυκάλης (479). Ἐν τούτοις δὲν ἀνευρέθη ἔτι μαρτυρία τις περὶ τοῦ ἂν κατόπιν ἐπλήρωσε καὶ ἡ πόλις αὕτη φόρον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, ὅπως αἱ δύο ἄλλαι ἀρχαῖαι Ἰκαριακαὶ πόλεις, Οἰνὴ καὶ Θέρμαι. Εἶναι τολμηρὸν νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ μικρᾷ νήσῳ ὑπῆρχον τότε καὶ δωρίζουσαι πόλεις καὶ ὅτι τὸ Δράκανον ἀνῆκεν οὕτω εἰς τὴν σπαρτιατικὴν συμμαχίαν, ὅταν ἡ Οἰνὴ καὶ αἱ Θέρμαι ἦσαν συνεχῶς προσηρμοσμέναι εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν ἅρμα. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι τὸ Δράκανον, ὡς καὶ ἡ νεωτέρα πόλις Ταυροπόλιον, ἦσαν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων μόνον κατ' ὄνομα καὶ ἄνευ τινὸς φόρου, ἢ ἴσως προσέφερον μόνον ἄνδρας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς του τὸ Δράκανον θὰ εἶχε περὶ τὰς 7.000 κατοίκων. Ἐπέζησε δὲ καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὡς μία σημαίνουσα ἐκ τῶν δώδεκα πόλεων τῆς Ἰκαρίας, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἑνετικοῦ ἰκαριακοῦ βαρωνάτου (1191 μ. Χ.—1247 μ. Χ.), ὡς καὶ τοὺς τῆς Ἰκαριακῆς κομιτείας τῶν Γενουησίων (1283 μ. Χ. —1481 μ. Χ.), καθὰ βεβαιούμεθα ἐκ τοῦ ἀνευρεθέντος κοίλου μαρμάρου, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν τελευταίων Φράγκων ὡς δοχεῖον ἁγιασμοῦ. Ἠρημώθη ὅμως ὅταν ἡ πειρατεία τοῦ Αἰγαίου, ὑπεραυξηθεῖσα, ὑπεχρέωσε τοὺς μὲν Φράγκους, ἐν ἔτει 1481, νὰ ἀποχωρήσωσιν ὁμαδικῶς ἐξ Ἰκαρίας καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐν Χίῳ, τοὺς δὲ ἰθαγενεῖς νὰ τραπῶσιν εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐκ τῆς θαλάσσης ἀφανεῖς κοιλάδας, ἵνα ἐκεῖ ἀποτελέσωσι τοὺς πυρῆνας τῶν σημερινῶν χωρίων τῆς νήσου. Σήμερον εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Δρακάνου δὲν ὑπάρχει οὔτε γεωργικὴ καλύβη. Μόνον εἷς μικρὸς καὶ πενιχρὸς ναΐσκος, ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, νοτίως τῶν ἐρειπίων τῆς ἀκροπόλεως κείμενος, καὶ ὁ εἰς τὴν βορειαν πλευρὰν ταύτης σῳζόμενος σχεδὸν εἰς τὸ ἀρχικόν του ὕψος πύργος, ὁ φαινόμενος μακρόθεν ὡς φάρος, καθορίζουσι πρὸς τοὺς παρὰ τὴν νῆσον ταξιδεύοντας τὴν θέσιν, ἐν ᾗ ἔκειτο ἡ παλαιὰ αὕτη πόλις. Ὁ πύργος κατὰ τὸ ἔτος 1826, ὅταν ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἐν τῇ πρὸς τὴν Σάμον ἐκστρατείᾳ του, παραπλέων τὴν Ἰκαρίαν, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν εὐθυβολίαν τῶν πυροβόλων του ὑπέστη ῥήγματά τινα. Κατάντικρυ τοῦ πύργου, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ὑπάρχουν ἐρείπια σκοπιᾶς νεωτέρας κατασκευῆς, κτισθείσης ἴσως κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν χρησιμευούσης ὅπως δι' αὐτῆς καταφανοῦς ἀπὸ τοῦ κάστρου τοῦ κειμένου ἄνωθεν τοῦ σημερινοῦ χωρίου Περδίκη, ἀνταλλάσσουν σήματα οἱ ἐν τῷ κάστρῳ τοῦ Δρακάνου πρὸς τὰ λοιπὰ κάστρα τῆς νήσου. Χ. ΠΑΜΦΥΛΗΣ

δρακὰρ (drakkar)· πολεμικὸν πλοῖον τῶν Νορμανδῶν (βλ. δρακκάρ).

Δράκαρης. —1) *Ἀγγελῆς*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Π. Κτενᾶν καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Γκούραν, τὸν Κριεζώτην καὶ τὸν Μακρυγιάννην, διακριθεὶς εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Καρύστου, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Χίου. Μετὰ τοῦ Κριεζώτου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλὰ κατά τινας ἑβδομάδας ἐξῆλθε καὶ μετέσχε τῶν κατὰ τὸ Φαληρικὸν πεδίον μαχῶν τοῦ 1827, τότε δὲ ἔλαβε καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιωματικοῦ. Εἰς τὴν μάχην τῆς Πέτρας διεκρίθη ἐπὶ κεφαλῆς εἰκοσάδος Ἀθηναίων πολεμιστῶν, ἐπροξένησε δὲ μεγάλην φθορὰν εἰς τὰς τάξεις τῶν Τούρκων νιζάμηδων.—2) *Γεώργιος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἦτο νεώτατος ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, κατέφυγε δὲ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Σαλαμῖνα. Τῷ 1826 κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον διὰ τῆς βίας ἐστρατολόγησεν ὁ Γκούρας ἐπὶ τῇ προβλέψει τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν. Πολεμῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐτραυματίσθη εἰς τὴν κεφαλήν, ἀπώλεσε δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν κατέλαβε διαφόρους θέσεις εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀπέθανε δὲ τελώνης τῷ 1842. —3) *Στυλιανός*, ἀδελφὸς τοῦ Ἀγγελῆ, πλούσιος γαιοκτήμων εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ περιουσία του κατεστράφη κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ Βρυώνη, αὐτὸς δὲ ζωγρηθεὶς ὡδηγήθη εἰς Χαλκίδα, ὅπου καὶ κρατηθεὶς μεταξὺ τῶν ὁμήρων ἀνεσκολοπίσθη τῷ 1823 —4) *Χαρίτος*. Ἀγωνιστής, τῆς ἰδίας οἰκογενείας. Ἀπέθανεν ἐκ λοιμικῆς νόσου τῷ 1822. Γ. Δ. Κ.

Δράκαρος *Παναγιώτης*. Ψαριανὸς Ἀγωνιστὴς διακριθεὶς ἀπὸ τοῦ 1825 μέχρι τοῦ 1827 εἰς Ἀθήνας διὰ τὴν τόλμην του καὶ τὴν γενναιότητά του. Διηγοῦνται περὶ αὐτοῦ ὅτι συναντηθεὶς εἰς τὸν Ἐλαιῶνα πρὸς τρεῖς Ἀλβανοὺς δελῆδες, ἀφῆκε νὰ τὸν καταδιώξουν μέχρι μιᾶς περιοχῆς, ἔνθα ὑπῆρχον ἀνωρυγμένα φρέατα, καὶ ἐκεῖ, ἐπωφελούμενος τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἱππέων, τοὺς ἐφόνευσε μὲ κλάδους ἐλαιῶν. Γ. Δ. Κ.

Δρακᾶς. —1) *Ἀντώνιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καρπενησίου. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Γ. Καραϊσκάκην εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.—2) *Ἐμμανουήλ*. Ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὴν Ναύπακτον. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ζωγρηθέντων ἀπὸ τὸν Γιβραλτὰρ-Γιουσοὺφ εἰς τὸν Κορινθιακὸν καὶ τῶν ἀπαγχονισθέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν.—3) *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λαμίας. Διεκρίθη ὡς μπουλουκτσῆς τοῦ Δυοβουνιώτου, καὶ μετέσχε διαφόρων μαχῶν. Ἔπεσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1827 κατὰ τὴν μάχην τῶν Τριῶν Πύργων.—4) *Χρῆστος* ἢ *Κρίθιμος*. Ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὴν Ζάβιτσαν. Ἦτο μπουλουκτσῆς τοῦ Γκόγου Μπακώλα, διεκρίθη δὲ διὰ τὸν ἡρωισμόν του εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα, κατὰ τὴν ὁποίαν διέσωσε πλείστους ἐκ τῶν κινδυνευσάντων Φιλελλήνων. Ἀκολουθήσας τὸν ἀρχηγόν του μετὰ τὴν μάχην ταύτην, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπ' αὐτοῦ καὶ κατελθὼν εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἡρωικῶς ἠγωνίσθη, ἀριστεύσας κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ 1826. Ἀκολουθήσας τὸν Καραϊσκάκην εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς μετέσχε τῶν περιπετειῶν τῆς Ἀραχώβης, τῆς μονῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ Διστόμου, κατόπιν δὲ ἐν Ἀθήναις ἔδειξεν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν εἰς διαφόρους φάσεις τοῦ Ἀγῶνος κατὰ τὸ Φαληρικὸν πεδίον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν εἰς τὴν Ὀροφυλακήν, καὶ τέλος ἀπέθανεν ἀπόστρατος λοχαγὸς τῆς Χωροφυλακῆς τῷ 1845. Γ. Δ. Κ.

Δρακᾶτα *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Διβαράτων* τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 141.

Δράκεια ἡ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Νηλείας τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1661. Κεῖται εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Πηλίου ἐν ὑψομ. 450 μ., περιβαλλομένη ὑπὸ ὀργώσης βλαστήσεως ἐξ ὀπωροφόρων καὶ ἄλλων δένδρων. Ἔχει κλίμα ἐξόχως ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐξ ἀφθόνων πηγαίων ὑδάτων. Τὸ τοπωνύμιον παρήχθη ἐκ τοῦ μυθολογουμένου «δράκου», ὅστις ποτὲ κατῴκησεν ἐνταῦθα, εἰκονιζόμενος μάλιστα καὶ ἐν τῇ σφραγῖδι τῆς κοινότητος, ὡς σύμβολον αὐτῆς. Θέσις μάλιστα ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ παραρρέοντος τὴν *Δράκειαν* χειμάρρου Βρύχωνος καλεῖται ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων Δράκου σχαμνί, ὡς ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ὑπάρξεως ὀρθογωνίου βράχου ὕψους 6—7 μ., ἐμπεπηγμένου ὀρθίως εἰς τὸ ἔδαφος.

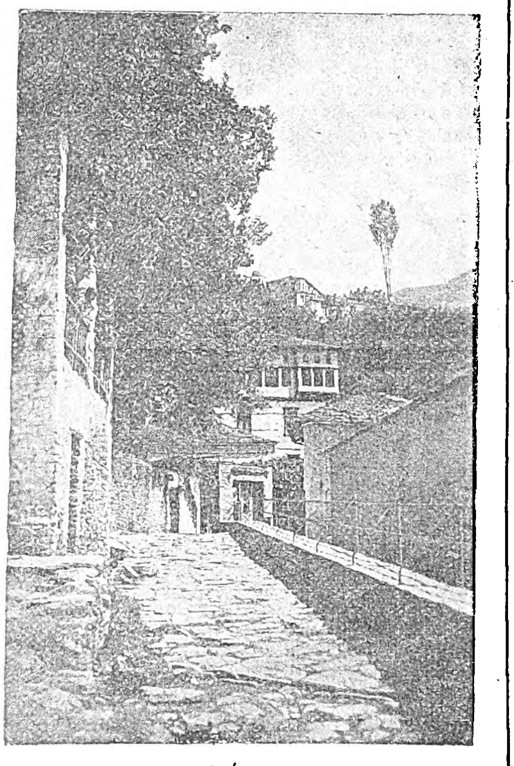

Δράκεια. [Φωτογρ. Γ. Ζημέρη.]

Εἰς τὴν κοινότητα Δρακείας ὑπάγεται καὶ ὁ δυτικῶς ταύτης συνοικισμὸς *Ἀνεμοῦτσα* (κάτ. 116), ὡς καὶ τὸ ἐν θέσει *Σουβάλα* σανατόριον. Ἐπίσης ἐν ταύτῃ ὑπάγονται καὶ αἱ διαλελυμέναι μοναὶ τῶν Ταξιαρχῶν, Τιμίου Σταυροῦ, Παναγίας Μεταστάσεως, Κοιμήσεως καὶ Ἁγ. Δημητρίου, ἅπασαι ἐκτισμέναι ἐν ἀπόπτοις θέσεσιν.

Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει δασώδεις ἐκτάσεις ἐξ ὀξυᾶς. Καλλιεργησίμους δὲ τοιαύτας περὶ τὰ 20.000 στρέμ., ὧν τὰ ἡμίση καλύπτονται ὑπὸ ἐλαιοδένδρων καὶ τὰ λοιπὰ ὑπ' ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Ἡ παραγωγὴ ἀνέρχεται ἐν καιρῷ εἰσοδείας τὸ ἑκατομ. ὀκ. βρωσίμων ἐλαιῶν, 400.000 ὀκ. ἐλαίου, ἑνὸς ἑκατομ. ὀκ. μήλων, 500.000 ὀκ. καστάνων καὶ ὑπὲρ τὰς 300.000 ὀκ. ἄλλων καρπῶν.

Ἐπίνειον τῆς Δρακείας εἶναι ἡ ἐν τῷ Παγασιτικῷ πολίχνη *Ἀγριά*, μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 11). Δ. Ε. Μ.

Δρακιανὰ (τὸ) *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀλυκιανοῦ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας, νομοῦ Χανίων Κρήτης. Κάτ. (1928) 37. Ε. Γ.

Δρακιοξόσκυλα (ἡ) *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ὕφορμος τῆς Ἀστυπαλαίας καὶ εἰς τὰ ΒΔ αὐτῆς.

δρακκὰρ (τὸ) *[Ναυτ.]*. Κωπήρες, ἄνευ καταστρώματος πλήρους, πολεμικὸν πλοῖον τῶν σκανδιναυϊκῶν φυλῶν, τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νορμανδοί» (ἄνθρωποι τοῦ Βορρᾶ). Κατὰ τὸν Λ. Παλάσκαν ἡ ὀνομασία δρακκὰρ προῆλθε πιθανῶς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς *δράκων*, καὶ τοῦτο ὡς ἐκ τῆς πρώρας τῶν σκαφῶν τούτων,

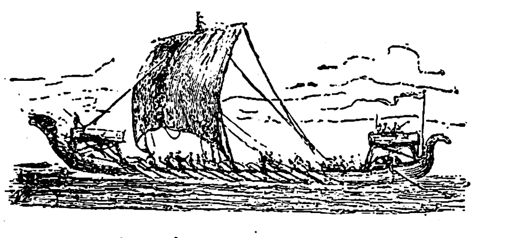

Δρακκὰρ τοῦ Θ' αἰῶνος.

ἥτις ὑψουμένη κατέληγεν εἰς κεφαλὴν δράκοντος, ἡ δὲ πρύμνη εἰς οὐρὰν ὄφεως συνεστραμμένην. Ἀναλόγως τῶν μέσων τῶν ἐξοπλιζόντων ταῦτα ἀρχηγῶν, τὰ δρακκὰρ ἦσαν ποικίλου μεγέθους, τοῦ μήκους των ἐξικνουμένου μέχρι 40 ἕως 45 μέτρων. Ἔφερον 60 ἕως 70 κώπας ὡς κυρίαν κινητήριον δύναμιν καὶ ἕνα μόνον ἱστόν, ἐφ' οὗ ἀνήρτο τετράγωνον ἱστίον χρησιμεῦον ἐπιβοηθητικῶς ἐν εὐνοϊκῷ ἀνέμῳ. Διὰ τῶν δρακκάρ, τῶν «σνεκάρ», ὁμοίων τὴν κατασκευὴν ἀλλὰ μικροτέρων τῶν πρώτων καὶ μὴ ἐχόντων πλείους τῶν 30 ἕως 40 κωπῶν, καὶ τῶν «χόλκερ», πολὺ μικροτέρων καὶ ἀβαθῶν, καταλληλοτάτων πρὸς ἀνάπλουν ποταμῶν, ἐξώρμων οἱ ναυτικώτατοι Σκανδιναυοὶ τοῦ Θ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἐλεηλάτουν τὰ παράλια τῆς Β. καὶ ΒΑ. Εὐρώπης. Τῷ 845 μ. Χ. φθάσαντες εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σηκουάνα καὶ ἀναπλεύσαντες τοῦτον ἐπὶ «χόλκερ» ἔφθασαν λεηλατοῦντες μέχρι Παρισίων, ἀναγκάσαντες τὸν βασιλέα Κάρολον τὸν Φαλακρὸν νὰ καταβάλῃ βαρύτατα λύτρα, ἵνα πείσῃ τούτους ν' ἀπολεύσωσι. Τὰ πλεῖστα τῶν δρακκὰρ ἔφερον ἀμυντικὴν σιδηρᾶν ζώνην εἰς αἰχμηρὸν καταλήγουσαν ἔμβολον. Δυνάμεθα ὅθεν εἰπεῖν, ὅτι αὕτη ἦτο ἡ πρώτη ἰδέα θωρακίσεως τῶν πολεμικῶν σκαφῶν. Γ. Ν. Ν.

Δράκο, *Πόρτο* — *[Γεωγρ.]* βλ. Δράκος *[Γεωγρ.]*.

Δρακοβούνι(ον) (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κλείτορος τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 351. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γλόγοβα*. Δ. Ε. Μ.

Δρακοκέφαλος (ὁ) (Dracocephalus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*. Οἱ *δρακοκέφαλοι* εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς μὲ φύλλα ἀντίθετα, ἀκέραια ἢ ἐλαφρῶς κολπωτὰ καὶ ἄνθη ἰώδη ἢ κυανᾶ καὶ κατὰ στάχυς διατεταγμένα κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερα εἶναι: *δρακοκέφαλος ὁ τῆς*

Digitized by Google

Βιργινίας (Dracocephalus Virginia), ὅστις εἶναι ὡραία, ἀνεπτυγμένη πόα. Ὁ βλαστός της ἔχει μῆκος ἑνὸς περίπου μέτρου, τὰ φύλλα της εἶναι λογχοειδῆ, κατὰ τὸ ἀνώτερον δὲ μέρος τῶν κλωνίων της φέρει ὡραιότατα ἰώδη ἄνθη, ἐλαφρῶς ἀρωματικά· *δρακοκέφαλος ἡ μολδαυική* (Dracocephalus Moldavensis), εἶναι πόα μικροτέρου ἀναστήματος τῆς προηγουμένης καὶ γνωστὴ διὰ τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη της, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικήν· *δρακοκέφαλος ἡ κανάριος* (Dracocephalus Canariensis), ἰθαγενὴς πόα τῶν Καναρίων νήσων, καλλιεργουμένη πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐν θερμοκηπίοις διὰ τὰ ὡραιότατα πορφυρᾶ ἄνθη της.

Δ. Ν. Π.

Δρακοκέφαλος ὁ τῆς Βιργινίας.

Δρακολάκκοι (οἱ) *[Γεωγρ.]*. Σπήλαιον μέγα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων Κρήτης, ὕψους 4—5 μ. καὶ πλάτους 5—15, βάθους δὲ πολὺ μεγάλου, μὲ πυθμένα ἀμμώδη, πρὸς Β τοῦ χωρίου Ἀράδαινας. Εἰς βάθος 500 μ. ὑπάρχει λάκκος πλήρης ὕδατος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀντλοῦσιν οἱ ποιμένες, ὑπὸ τὸ φῶς πάντοτε πυρσῶν, καὶ ποτίζουσι τὰ ποίμνιά των εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου. Αἱ διακλαδώσεις του εἶναι λαβυρινθώδεις καὶ ἄνευ μίτου ἢ πυρσοῦ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ προχωρήσῃ. [*Δέφνερ*. Ὁδοιπ. Σημειώσεις ἀπὸ τὴν δυτικὴν Κρήτην, σ. 170, *Φαφουτάκι* Ἄσματα, σ. 17.]

Ε. Γ.

Δρακολίμναι (αἱ) *[Γεωγρ.]*. Τρεῖς μικραὶ λίμναι ἐπὶ τριῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Πίνδου, τοῦ Σμόλικα, τῆς Τύμφης (κοιν. Πλώσκιου) καὶ τοῦ Λάκμου (Περιστερίου). Σχηματίζονται ὑπὸ τὰς ὑψίστας κορυφὰς τῶν ὀρέων τούτων ἐκ τῶν ἀναλυομένων χιόνων κατὰ τὸ θέρος.

Ἡ μεγαλυτέρα τούτων ἐν τῷ Σμόλικα, 3 ὥρας μακρὰν τοῦ χωρίου Σαμαρίνα καὶ ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ «Βαθύλακκος» (ὑψόμ. 2200 μ.), ἔχει σχῆμα ἐντελῶς κυκλικὸν καὶ διάμετρον 80 μ. Τὸ βάθος τῆς λίμνης εἶναι μέγα, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν, ἕνεκα δὲ τούτου τὸ χρῶμα τοῦ ὕδατος φαίνεται ὑποπράσινον. Τρέφει βατράχους καὶ ἰχθῦς μεγάλους καὶ δυσειδεῖς. Ἡ ἐν τῇ Τύμφῃ λίμνη εὑρίσκεται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Βραδέτου (τῶν Ζαγοροχωρίων) καὶ ἔχει σχῆμα ἐλλειψοειδές. Διηγοῦνται ὅτι ὁ περιβόητος Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων διέπλευσεν αὐτὴν διὰ λέμβου καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὴν κενώσῃ ἀνοίγων ὀπὴν εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους πρὸς τὸν Ἀῶον, πιστεύων ὅτι θὰ ἀνακαλύψῃ ἐνταῦθα θησαυρὸν κατὰ τὰ μυθολογήματα τῶν ἐργατῶν. Ἀλλὰ καταιγὶς καὶ χάλαζα μεγάλου μεγέθους, ἐνσκήψασα τυχαίως, διέκοψε τὰς ἐργασίας τοῦ τυράννου. Ἡ δ' ἐπὶ τοῦ Λάκμου, ἄνωθεν τῶν χωρίων Μέτσοβου καὶ Συράκου, εἶναι μικροτέρα τῶν προηγουμένων καὶ λέγεται ὑπὸ τῶν πέριξ Βλάχων *Βρίγγα*. Τὸ σχηματίζον αὐτὴν ὕδωρ ἐξέρχεται ἀπὸ βράχου καὶ ῥέει μέχρι ταύτης ἑλικοειδῶς. [*Κρυστάλλη*, Τρεῖς δρακολίμναι ἐπὶ τοῦ Πίνδου (ἐν Παρνασσῷ, ἔτ. 1890, σ. 347 κ ἑ.).]

Ι. Σ. Σ.

— *[Λαογρ.]* Ὁ ἠπειρωτικὸς λαὸς ἀπέδωσεν εἰς ταύτας μύθους, πιστεύσας ὅτι ἐν αὐταῖς διαιτῶνται δράκοι (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῶν λιμνῶν)· διηγοῦνται δ' οἱ περίοικοι πολλὰ περὶ τῶν δράκων τούτων, οἵτινες παρουσιάζονται ὑπὸ διάφορα εἴδη ζῴων καὶ τεράτων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ μορφὰς ἀνθρώπων, συνάπτοντες πολλάκις ἔριδας πρὸς ἀλλήλους, ἐκβάλλοντες φλόγας ἀπὸ τὰ στόματά των καὶ ῥίπτοντες πρὸς ἀλλήλους ὁλοκλήρους κορμοὺς δένδρων ἢ ὀγκώδεις βράχους· τότε «σείονται τὰ βουνὰ καὶ οἱ κάμποι» κατὰ τὰ δημώδη περὶ αὐτῶν ᾄσματα.

Δρακονέρα *[Γεωγρ.]*. Βουνὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν τῇ Ἀττικῇ, πρὸς Α. τοῦ Μαραθῶνος. Ἔχει ὕψος 244 μ. καὶ πρὸς Α. μὲν καταλήγει εἰς τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον, ὅπερ καλεῖται καὶ *Πούντα*, πρὸς Ν. δὲ εἰς τὴν χερσονησῖδα τῆς *Κυνὸς οὐρᾶς* καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Στόμι*. Πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Δρακονέρας ἐκτείνονται τὰ ἕλη τοῦ Μαραθῶνος, ἐπ' αὐτῆς δὲ ὑπάρχει καὶ ὁμώνυμος πηγή.—Μ.

Δρακονέρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀβραμιοῦ* τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 122. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἰσμαήλ*.

— **Δρακονέρι** *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *Στυγός*· ἄλλως Μαυρονέρι (βλ. λ.).

δρακονέττα (ἡ) (Draconetta) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, εὑρεθεῖσα κατὰ τὸ 1903 εἰς τὰς ἰαπωνικὰς θαλάσσας. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶδος εἶναι *δρακονέττα ἡ ξενική* (Draconetta xenia), ἥτις ἡλιεύθη εἰς βάθος 30 μέτρων παρὰ τὰς ἰαπωνικὰς ἀκτάς.

Δ.Ν.Π.

Δρακονία (Drakonia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 620. Ἀνεκαλύφθη τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1906 ὑπὸ τοῦ J. H. Metcalf ἐν Taunton.

Σ. Π.

δρακονκούλωσις (ἡ) (draconculose) καὶ *δρακοντίασις* *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται πάθησις ὀφειλομένη εἰς τὴν ὑπὸ τὸ δέρμα παρουσίαν εἰδικοῦ νηματοειδοῦς παρασίτου, τοῦ δρακοντίου ἢ σκώληκος τῆς Γουϊνέας. Αὕτη παρατηρεῖται εἰς τὴν Ἀφρικὴν (Ἀβησσυνίαν, Νουβίαν, Σενεγάλην, Σουδάν, Γουϊνέαν), εἰς τὴν Ἀσίαν (Ἀραβίαν, Τουρκεστάν, Ἰνδίας, Περσίαν) καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν (Βραζιλίαν ἰδίᾳ). Ἀπὸ καιροῦ δ' εἰς καιρὸν παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπὶ ἰθαγενῶν ἢ Εὐρωπαίων προερχομένων ἐκ τῶν ἄνω χωρῶν· τὸ παράσιτον ὅμως τῆς νόσου δὲν ἔχει ἐγκλιματισθῆ εἰς τὴν Εὐρώπην οὔτε εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν.

Τὸ παράσιτον τοῦτο (νηματοειδὲς τῆς Μεδίνης) ἀναπτύσσεται εἰς τὸν συνδετικὸν ἱστὸν τῶν ἄκρων καὶ τοῦ κορμοῦ· ἀναπτυσσόμενον δὲ ὑπὸ τὸ δέρμα παράγει μικρὰς διογκώσεις τῆς ἐπιδερμίδος μετὰ ζωηροῦ κνησμοῦ. Ἡ ἐπιδερμὶς μετά τινας ἡμέρας ἢ καὶ ἑβδομάδας ἐξελκοῦται ἔτι μᾶλλον, εἰς δὲ τὸ κέντρον τῆς ἐξελκώσεως ταύτης ἐμφανίζεται ὀπή, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ κεφαλὴ τοῦ παρασίτου. Ἐὰν ἡ κεφαλὴ δὲν διακρίνεται εὐχερῶς, ῥίπτομεν ὀλίγον ψυχρὸν ὕδωρ ἐπὶ τῆς ἐξελκώσεως, ὁπότε ἐπὶ τῆς ὀπῆς προβάλλει διαφανὴς σωληνίσκος διαμέτρου 1 χιλιοστομ. καὶ μήκους 2—3 ἑκστμ. Ὁ σωληνίσκος οὗτος πληροῦται αἰφνιδίως ὑπὸ ὑγροῦ λευκωποῦ ἀδιαφανοῦς, ὅπερ ἁπλοῦται ἐπὶ τῆς ἐξελκώσεως. Ἐὰν τοῦ ὑγροῦ τούτου θέσωμεν μίαν σταγόνα ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον, διακρίνομεν ὅτι αὕτη περιέχει μυριάδας ἐμβρύων, ἀκινήτων ἐν ἀρχῇ, ζωηρῶς δὲ κινουμένων ὅταν προσθέσωμεν σταγόνα ὕδατος. Ὅθεν ὁ σωλὴν ἐκεῖνος, ὁ ἐξελθὼν ἐκ τῆς ἐξελκώσεως, εἶναι ἡ μήτρα τοῦ σκώληκος· πιθανῶς δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξωθήσεως τῶν ἐμβρύων παροτρύνει καὶ ἐξαναγκάζει τὸ παράσιτον νὰ διαπεραιωθῇ ὑπὸ τὸ δέρμα. Ἐφ' ἑκάστου πάσχοντος ἀνευρίσκονται κατὰ μέσον ὅρον τέσσαρα παράσιτα· ἐνίοτε ὅμως ὁ ἀριθμὸς τούτων ἀνέρχεται καὶ μέχρι τῶν 30 ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρρώστου. Ἡ γενικὴ κατάστασις παραμένει καλή· ἐν τούτοις παρατηρεῖται ἐνίοτε καὶ πυρετός, ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς ἐντοπίσεως καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρασίτων, καθὼς καὶ ἐκ τῆς διαπυήσεως, τὴν ὁποίαν προεκάλεσαν ταῦτα. Εἰς δὲ τὸ αἷμα παρατηρεῖται αὔξησις τῶν ἠωσινοφίλων μέχρι 10 καὶ 50 πρὸς 100.

Πρὸς θεραπείαν ἄλλοτε, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι, οἱ ἰθαγενεῖς πάσχοντες, εὐθὺς ὡς ἡ κεφαλὴ τοῦ νηματοειδοῦς τούτου παρασίτου καθίστατο ὁρατή, συνελάμβανον ταύτην μεταξὺ τῆς ἐγκοπῆς ξυλίνου ῥαβδίσκου περὶ τὸν ὁποῖον ὁ σκώληξ περιετυλίσσετο μικρὸν κατὰ μικρόν· πρὸς τοῦτο ἐξετέλουν δύο περίπου στροφὰς ἡμερησίως, κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ σκώληκος συνετελεῖτο εἰς μακρὸν χρονικὸν διάστημα, μεταξὺ 20 καὶ 40 ἡμερῶν. Ἐνίοτε ὅμως, ὑπὸ τὴν ἀσκουμένην ἕλξιν, τὸ παράσιτον ἐκόπτετο καὶ μυριάδες ἐμβρύων διεσκορπίζοντο εἰς τοὺς πέριξ ἱστούς, προκαλοῦντα ἀτελεύτητον διαπύησιν, ἄλλοτε δὲ γάγγραιναν καὶ ἐνίοτε τὸν θάνατον τοῦ πάσχοντος ἐκ σηψαιμίας. Ἀσφαλὴς μέθοδος θεραπείας εἶναι ἡ προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Emily, κατὰ τὴν ὁποίαν γίνεται ἔνεσις ἐντὸς τοῦ σκώληκος διαλύματος ἄχνης ὑδραργύρου (sublimé 1: 1000), ὁπότε τὸ παράσιτον ἀποθνήσκει ἐντὸς 24 ὡρῶν καὶ εἶτα δύναται νὰ ἐξαχθῇ εὐκόλως.

Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς νόσου, εἰς τὰς χώρας ἔνθα ἀπαντᾷ ἡ πάθησις, δέον νὰ πίνῃ τις τὸ ὕδωρ πάντοτε βρασμένον καὶ νὰ μὴ βαδίζῃ ἀνυπόδητος, καθόσον δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένον εἰσέτι ὅτι τὸ παράσιτον δὲν εἰσχωρεῖ καὶ ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ δέρματος.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Δρακονταειδής, *Νικόλαος*. Ἀρχιμανδρίτης γεννηθεὶς ἐν Ἀργοστολίῳ Κεφαλληνίας (1791—1873). Συνέταξεν ἀκολουθίας τινὰς καὶ διδαχὰς ἐκκλησιαστικάς· ἀνεδείχθη προστάτης ἀκάματος ὀρφανῶν καὶ χηρῶν καὶ δεινοπαθούντων, καθὰ μαρτυρεῖ ὁ Π. Χιώτης (Ἀπομνημ. Ἑπτανήσου ΣΤ' σ. 406). Γραμματεὺς ὢν Παρθενίου μητροπολίτου Κεφαλληνίας, ἀντετάχθη εἰς τὰς ἐπιβουλὰς τῶν προτεσταντῶν κατὰ τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας καὶ μάλιστα ὅταν ὁ Νάπιερ, ὁ Ἄγγλος ἐν Κεφαλληνίᾳ τοποτηρητής, ἠθέλησε νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας.

Μ. Ι. Γ.

Δράκοντας (ὁ) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Β ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς *Ἀρτάκης*, ἀνατολικῶς φερωνύμου ἀκρωτηρίου (πλάτ. 40° 31' Β, μῆκ. 27° 44' ²/₃ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara. Καὶ ὁ μὲν *ὅρμος* διανοίγεται μεταξὺ τῶν ὅρμων Φαβλίνι καὶ Βαθύ, τὸ δὲ *ἀκρωτήριον* προέχει μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Χαλκὸ καὶ Λίτζια. Χωρίον *Δράκοντας*, ὑπὲρ τὴν ἐγγὺς ἄριστα καλλιεργουμένην κοιλάδα, κατῳκεῖτο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων.

Σ. Ε. Λ.

δρακόντειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν· ‖ ὁ τοῦ Δράκοντος, τοῦ νομοθέτου: «δρακόντειοι νόμοι», νόμοι σκληροί, ἀμείλικτοι, «δρακόντεια μέτρα».

— **δρακόντειον** *αἷμα [Χημ.]*· βλ. λ. αἷμα δράκοντος.

— **Δρακόντειος** *μὴν ἢ περίοδος [Ἀστρονομ.]*. Τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ δύο διαδοχικῶν διαβάσεων τῆς Σελήνης διὰ τοῦ αὐτοῦ συνδέσμου. Ἀνερχόμενον εἰς 27 ἡμ. 2122, ἀποτελεῖ περίοδον σπουδαίαν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ἐκλείψεων καὶ ἐκλήθη οὕτως ἐκ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν Δράκοντος, τοῦ ἄρχοντος τῶν Ἀθηνῶν.

Σ. Π.

δρακόντι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ φυτοῦ *ἄρον τὸ ἰταλικὸν* (Arum italicum), ὡς καὶ τοῦ φυτοῦ *ἀρίσαρον τὸ κοινὸν* (Arisarum vulgare).

Δ. Ν. Π.

δρακοντία (ἡ) (Dracunculus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 3 εἴδη, ὧν γνωστότερον *δρακοντία ἡ κοινὴ* (Dracunculus vulgaris), τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου κληθὲν *δρακοντία ἡ μεγάλη* καὶ ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ Θεοφράστου *δρακόντιον*. Παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστοτάτη ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα, δρακοντιά, φιδόχορτο, τοῦ φιδιοῦ τὸ χόρτο, διότι πιστεύεται, γενικῶς, ὅτι ἡ κόνις τῆς ῥίζης λαμβανομένη προφυλάσσει ἀπὸ τὰ δείγματα τῶν ὄφεων καὶ θεραπεύει ταῦτα. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπίστευον εἰς τὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας τῆς δρακοντίας.

Δ. Ν. Π.

Δρακοντίδαι *[Ἀστρονομ.]*. Διάττοντες, ὧν τὸ ἀκτινοβόλον κεῖται παρὰ τὸν ζ Δράκοντος καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι ὁρατοὶ κατὰ τὰς 2 Ἰανουαρίου καὶ τὰς 28 Μαρτίου.

Σ. Π.

Δρακοντίκνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία κώμη τῆς Καππαδοκίας. Ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐξιστορήσεις τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Μυροβλύτου, τοῦ ὁποίου εἶχε καὶ ὀνομαστὸν ναόν. Μ.

δρακοντικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς δράκοντα, εἰς ὄφιν: «αὕτη δρακοντικὴ καὶ ἰοβόλων αἱρέσεων φωνή» (ἀρχ.)· βλ. καὶ δρακόντειος.

δρακόντιον (τὸ) *[Βοτ.]*· συνώνυμον τοῦ γοδουϊνία (βλ. λ.).

Δρακόντιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κολχικοῦ (τέως Μολάστοης) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι (1928) 146. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δραμεντζίκ*.

Δρακόντιος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἀφρικῆς «παρακειμένη πλησίον τῆς γῆς». Αἱ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι, ἃς παρέχει ὁ ποιούμενος αὐτῆς μνείαν Πτολεμαῖος (Δ, γ, 44), συσχετιζόμεναι πρὸς τὰς τῆς νήσου Καλάθης, ἥτις ἀποδεδειγμένως ταυτίζεται πρὸς τὴν σύγχρονον Γκαλίτα, καθιστῶσι πιθανοφανεστάτην τὴν ταυτότητα τῆς Δρακοντίου πρὸς τὴν σύγχρονον *Κάννι* (Cani, πλάτ. 37° 21' Β, μῆκ. 10° 07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 250: Fratelli rocks to Mahedia), τὴν παρὰ τὴν Τυνησίαν ἀκτὴν τῆς Μπιζέρτας.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δρακόντιος (Dracontius), ***Βλόσσιος Αἰμίλιος***. Λατῖνος ποιητὴς καὶ ῥήτωρ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Καρχηδόνι. Χριστιανὸς τὸ δόγμα, ἔσχε μεγάλην φήμην δικηγόρου, καθ' οὓς χρόνους ἡ Ἀφρικὴ κατείχετο ἔτι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν αὐτόθι ἐγκατάστασιν τῶν Βανδάλων, ἐπαινέσας διὰ ποιήματός του ἐχθρόν τινα τοῦ βαρβάρου βασιλέως Γουθαμούνδου (484—496), ἐρρίφθη ὑπὸ τούτου εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν του. Ἐν τῇ φυλακῇ εὑρισκόμενος συνέθεσεν ἐλεγείαν ἐξ 158 διστίχων, ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν βασιλέα ὑπὸ τὸν τίτλον «Satisfactio ad Guthamundum», δι' ἧς ὡμολόγει τὸ σφάλμα του, περιέγραφε τὰ δεινά του καὶ ὑπέσχετο τοῦ λοιποῦ ὅτι θὰ ἐξυμνῇ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἔμεινεν ἄκαμπτος. Τότε ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου του δακτυλικοῦ ἔπους «Laudes dei», διῃρημένου εἰς τρία βιβλία, δι' οὗ ἐδόξαζε τὴν θείαν χάριν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐπέκρινε τὸν ἀρειανισμὸν καὶ παγανισμόν, παρενείρων καὶ μέρη καθαρῶς λυρικὰ (προσευχάς, ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος του). Τὸ ἔργον τοῦτο, διακρινόμενον διὰ τὴν τεχνικὴν δεξιότητα, τὰς ὡραιότητας τῶν λεπτομερειῶν καὶ τὴν γνῶσιν τῆς τε κλασσικῆς καὶ χριστιανικῆς ποιήσεως, ἐθαυμάζετο πολὺ κατὰ τὸν μεσαίωνα, μέρη δὲ αὐτοῦ ἐμιμήθη ὁ Μίλτων ἐν τῷ «Ἀπολεσθέντι παραδείσῳ» του. Τοῦ ἔργου τούτου ἦτο γνωστὸν ἐπὶ πολὺ μόνον τὸ τμῆμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου («Hexaemeron») ἀλλὰ τῷ 1791 ἐδημοσιεύθη ὁλόκληρον ὑπὸ τοῦ ἰησουΐτου Ἀρεβάλο. Ἕτερα ἔργα τοῦ Δρακοντίου εἶναι ἡ τραγῳδία «Ὀρέστης», ὡς καὶ τινα ἄλλα μικρότερα ποιήματα καὶ ῥητορικὰ γυμνάσματα.

—Β.

— **Δρακόντιος**, *ἐπίσκοπος* ***Νικαίας***. Ἐπιστεύετο ὑπὸ τῶν Νικαέων μαθητὴς Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου, κηρύξαντος δῆθεν ἐν Βιθυνίᾳ, ὅπου ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐπανηγυρίζετο τῇ 12 Μαΐου, κατὰ τ.

Digitized by Google

βιογραφικὸν εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν ὑπόμνημα. Πιθανῶς ἔζη κατὰ τὴν Β' ἢ τὴν Γ' ἑκατονταετηρίδα. Κατὰ τὴν Δ' ἔζη *Δρακόντιος* ἕτερος, εἰς ὃν ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπέστειλε τὴν γνωστὴν ἐπιστολήν, προτρεπόμενος ὅπως ἀναδεχθῇ τὴν ἐπισκοπήν, δι' ἣν ἐψηφίσθη μέν, ἀλλ' ἔφευγε τὴν χειροτονίαν, ἣν ἴσως ἐδέξατο κατόπιν, ἐὰν αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Δρακόντιος, ὁ ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν ἐξορισθείς, καθὸ φίλος τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλος *Δρακόντιος*, σύγχρονος αὐτῷ, ἀναφέρεται, ἀρειανὸς τὸ δόγμα, ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν καθαιρεθείς, διότι δῆθεν ἐπίσκοπος ὢν πόλεώς τινος ἐν Γαλατίᾳ τῆς Μικρασίας ἐδέξατο μετάθεσιν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Περγάμου (*Σωκρ.* Β' 28, 42, 43).
Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

δρακόντισσα—ας (ἡ)· τὸ θηλ. τοῦ *δράκος*, ἄλλως *δράκαινα*, συνηθέστερον λάμια βλ. λ.).

δρακοντοκτονία (ἡ) *[Λαογρ.]* βλ. Δράκων *[Λαογρ.]*. Κ. Μ. Κ.

δρακοντομαχία (ἡ)· μάχη κατὰ δρακόντων ἢ μεταξὺ δρακόντων.

Δρακοντόπουλοι. Κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν τοῦ 1230—1236 κατὰ τῶν Ἑνετῶν, μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν (Σκορδιλῶν, Μελισσηνῶν, Σεβαστῶν, Ἀρκολέων καὶ ἄλλων) ἀριθμοῦνται καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ Δρακοντόπουλοι, *Μανουὴλ* καὶ *Κωνσταντῖνος*. Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ὑπεστήριξε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Βατάτσης διὰ στρατοῦ καὶ οὕτω διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, ἐνῷ ἁρμοσταὶ τῆς Ἑνετίας διεδέχοντο ἀλλήλους ἀδυνατοῦντες νὰ καταβάλωσιν αὐτήν. Ἠναγκάσθη λοιπὸν ἡ Ἑνετία νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τούτους καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς φέουδα ἐν Ἄνω καὶ Κάτω Σιβρίτῳ (Ἀμάρι καὶ Ἅγιος Βασίλειος), νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτοὺς προνόμια ἴσα πρὸς τὰ τῶν Ἑνετῶν τιμαριούχων καὶ νὰ δώσῃ ἀμνηστίαν. Οἱ δύο Δρακοντόπουλοι δὲν ἐσυνθηκολόγησαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον ἀφορμώμενοι ἀπὸ τῆς Ἴδης. Τὸ τέλος αὐτῶν δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Διότι κατ' ἄλλους μὲν κατώρθωσαν νὰ σωθῶσιν ἐκπατριοθέντες, κατ' ἄλλους δὲ συλληφθέντες ἐθανατώθησαν ἐν Χάνδακι (πρβλ. Ἱστορ. *Παπαρ.* τ. Ε' σ. 97, *Ψιλάκι Ἱστ. Κρήτης* Β', σ. 41, 45). Ε. Γ.

Δρακοντοσπηλιὰ καὶ *Δρακοσπηλιὰ [Γεωγρ.]*. —1) Σπήλαιον τῆς Κεφαλληνίας παρὰ τὴν ΝΔ ἄκραν τῆς χερσονήσου Παλλήνης. Ἐν αὐτῷ ἀνευρέθησαν ἀρχαῖα νομίσματα, σταυροὶ καὶ ἀρχαῖαι πήλιναι πλαγγόνες. Τὸ σπήλαιον περιέχει καὶ πολλοὺς σταλακτίτας. —2) Ὕφορμος τῆς Ἀστυπαλαίας εἰς τὸ Β.Δ. τῆς νήσου καὶ ἐν αὐτῷ ὁμώνυμον σπήλαιον.

δρακοντοφόρος (ὁ) (Draconarius). Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐν τῷ ρωμαϊκῷ στρατῷ ὁ σημαιοφόρος ὁ κρατῶν τὸ σῆμα τοῦ δράκοντος. Εἰς ἕκαστον λεγεῶνα ὑπῆρχον εἴκοσι δρακοντοφόροι, εἷς ἐπὶ κεφαλῆς ἑκάστης κοόρτιος. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ὑφίστατο παρὰ τοῖς σκυθικοῖς λαοῖς (Δάκαις, Σαρμάταις, Πάρθοις), εἰσήχθη δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν περὶ τὸ 175 μ. Χ. ὑπὸ τῶν καταταχθέντων εἰς αὐτὸν Σαρματῶν. Ρ.

δρακοπίδη (ἡ) (Dracopide) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

Δρακοπουλᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Πυλαρέων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 166. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ταρκασᾶτα* (κάτ. 80) καὶ ἡ *μονὴ τῶν Θεμάτων*. Δ. Ε. Μ.

Δρακόπουλος. Ἐπώνυμον Ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως: 1) *Ἀθανάσιος*, ἐκ Διαβολιτσίου τῆς Μεσσήνης. Ἦτο ἱερεὺς καὶ ἐχρημάτισε μπουλουξῆς. Ἔλαβε μέρος καὶ διεκρίθη εἰς τὰς μάχας Καρυταίνης, Βαλτετσίου, κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, εἰς Δερβενάκια καὶ εἰς τὸ Ναυαρῖνον, ἐπὶ Ἰμβραήμ. —2) *Γεώργιος*, ἐξ Ἀνδραβίδας. Ἦτο ὁπλαρχηγὸς καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας. —3) *Εὐστάθιος*, ἐκ Μεθώνης. Κατ' ἀρχὰς ἠσχολεῖτο εἰς τὸ ἐμπόριον. Κατόπιν ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν καὶ προσέφερεν ἱκανὰ χρήματα διὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς πολιορκίας τῆς Μεθώνης καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὸ Νεόκαστρον, ὅτου ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰμβραήμ. Κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπέστη πολλὰς κακουχίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀπέθανε τῷ 1826, ὀλίγον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του. —4) *Ἰωάννης*, ὑπῆρξεν εἷς τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Λάλα καὶ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Τριπόλεως καὶ τοῦ Ἄργους. —5) *Κάρολος*, ἐκ Κεφαλληνίας. Πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο γραμματεὺς τοῦ ἐν Πάτραις ἀγγλικοῦ προξενείου. Μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, παρητήθη τῆς θέσεώς του καὶ ἐξοπλίσεν, ἰδίαις δαπάναις, σῶμα ἐκ 234 ἀνδρῶν, λαβὼν μέρος καὶ διακριθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Ἡ δημογεροντία τῶν Πατρῶν ἀνεκήρυξεν αὐτὸν πολίτην Πατρῶν, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Δρακόπουλος εἰσῆλθεν εἰς τὴν προξενικὴν ὑπηρεσίαν —6) *Νικόλαος*, ἐκ Μεσολογγίου. Ὑπῆρξεν ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας μάχας. Ὁ Δρακόπουλος οὗτος ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου τῷ 1826, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη ἓν τέκνον του καὶ ὁ πενθερός του, καὶ ἠχμαλωτίσθη ἡ σύζυγός του, ἡ ὁποία παρέμεινεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. —Ρ.

—**Δρακοπούλου, Θεώνη.** Ἑλληνὶς ποιήτρια, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μυρτιώτισσα*. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1883, ἀλλ' ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις. Ἔχουσα κλίσιν πρὸς τὸ θέατρον, ἔπαιξεν ἐν ἀρχῇ ὡς ἐρασιτέχνις εἰς τὴν «Νέαν Σκηνὴν» τοῦ Κ. Χρηστομάνου, ἰδίᾳ εἰς ἔργα τοῦ σαιξπηρικοῦ δραματολογίου. Τὰ πρῶτα αὐτῆς ποιήματα ἐδημοσίευσε τῷ 1911 εἰς τὸν «Νουμᾶν» καὶ τὰ «Παναθήναια». Τῷ 1920 ἐξέδωκε συλλογὴν «Τραγούδια», τῷ δὲ 1925 τὰς «Κίτρινες Φλόγες». Ἐσχάτως (1928) ἐξέδωκεν ἐκλογὴν ἐμμέτρως μεταφρασμένων ποιημάτων τῆς κομίσσης ντὲ Νοάϊγ. Εἶναι ἤδη καθηγήτρια τῆς ἀπαγγελίας εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν. —Β.

δράκος (ὁ)· μυθικὸν τέρας ἀκαταγώνιστον, ἀνθρωποφάγον, θηλ. *δρακόντισσα, λάμια* || τὸ ἀβάπτιστον ἄρρεν βρέφος, θηλ. *δρακούλα* (ἀπὸ τοῦ *δράκων*, καθὰ *χάρος* ἀπὸ τοῦ *Χάρων*, *γέρος* ἀπὸ τοῦ *γέρων*).

— *[Λαογρ.]* Βλ. δράκων.

Δράκος. Ἓν ἐκ τῶν ἀφοβωτέρων παλληκαριῶν τῶν ἐν Ἀρκαδίῳ Κρήτης πεσόντων. Διὰ τὸ ἀρῆϊτολμον ἐπωνομάζετο *Ντελῆ-Δράκος*. Εἶχε βαθμὸν πενταχοσιάρχου. Ὥρμησε δὶς ξιφήρης εἰς τὸ μέσον τῶν Τούρκων, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἔφοδον κυκλωθεὶς ἐφονεύθη μετὰ τῶν συμπολεμιστῶν του (*Ν. Φωτάκι*. Ἑβδομὰς *Δαμβέργη* 1885, σ. 358). Ε. Γ.

— **Δράκος.** Οἰκογένεια Σουλιωτῶν Ἀγωνιστῶν (*ἡ φάρα τῶν Δράκων*), ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτεροι οἱ:

—1) *Ἀθανάσιος.* Ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ κατόπιν συνετάχθη μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν του ὑπὸ τοῦ Χουρσήτ. Τῷ 1823 κατελθὼν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐπολέμησε γενναιότατα εἰς διαφόρους μάχας καὶ προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν ἀντιστρατήγου ἐστάλη κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου διὰ νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν ἐφοδιοπομπῶν τοῦ Κιουταχῆ εἰς τὴν Στερεάν. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς Ἄμφισσαν.

—2) *Γεωργάκης.* Οὗτος διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του *Δῆμον Δράκον* εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῆς φάρας τῶν Δράκων, ἐτάχθη τῷ 1820, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, μετὰ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων. Μετὰ τὴν συνθήκην ὅμως τοῦ Δεκεμβρίου 1820 ἀπεσύρθη εἰς τὸ Σοῦλι, ὅπου μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς ἔδρασεν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς σουλιωτικῆς ἀνεξαρτησίας, μέχρι τοῦ 1822, ὁπότε καὶ αὐτὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ μετὰ τῶν ἄλλων Σουλιωτῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὑπῆρξεν εἷς τῶν ὑπογραψάντων τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ συνθήκην τῶν Ἀλβανῶν βέηδων, τῇ 15 Ἰανουαρίου 1821. Εἰς τὴν μάχην τῆς Μπογόριτσας, τὸν Ἀπρίλιον 1821, διέπρεψεν ὡς ἀρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Σουλιωτῶν, καθ' ἣν καὶ ἐτραυματίσθη. Τὴν 13 Σεπτεμβρίου 1821, κατὰ τὴν μάχην τῶν Πέντε Πηγαδιῶν, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ σταλέντος ἐξ Ἄρτης Σουλτζα-Βὴ Γκόριτζα, κατόπιν δὲ κατέβαλε καὶ τὸν σταλέντα ἐξ Ἰωαννίνων Μουσταφᾶ πασᾶν. Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Σουλίου, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς δέκα ὀκτὼ μόνον ἀνδρῶν, κατώρθωσε ν' ἀμυνθῇ ἐναντίον ἑξακισχιλίων Τούρκων, ἐπιχειρησάντων νὰ κόψωσι τὸ ὕδωρ τοῦ σουλιωτικοῦ συγκροτήματος. Διὰ τὸ κατόρθωμά του αὐτό, εἰσηγήσει τοῦ Νότη Μπότσαρη, ἀνεκηρύχθη ἥρως τοῦ Σουλίου. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου, ἠκολούθησε τοὺς λοιποὺς Σουλιώτας μετὰ τῆς φάρας του, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς πλείστας μάχας, διακριθεὶς εἰς Ἀμπλιανην καὶ ἀλλαχοῦ. Κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ, ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Σκούρτην καὶ διεκρίθη εἰς τὸ Μανιάκι. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Στερεὰν ἐπολέμησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, καὶ εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἀνεδείχθη ἥρως ἀληθὴς εἰς πολλὰς περιστάσεις. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς δευτέρας του πατρίδος, ἠκολούθησεν ὡς ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τὸν Γ. Καραϊσκάκην καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν καλυτέρων συνεργατῶν του εἰς τὴν Ἀράχωβαν καὶ τὸ Δίστομον. Τὴν μεθεπομένην τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ του, ὁ Γεωργάκης Δράκος, ἀφοῦ ἐπολέμησε γενναιότατα εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀναλάτου κατὰ τὸ Φαληρικὸν πεδίον, ἐτραυματίσθη περὶ τὸ δεῖλι καὶ ζωγρηθεὶς ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν διαρροὴν τῶν ἐπιζησάντων τοῦ ὀλέθρου. Ὁ Δράκος ἐβασανίσθη τότε ἀπὸ τὸν Καρυστινλῆν Ὀμὲρ πασᾶν καὶ ὑπέφερε τὰ πάνδεινα. Ἀχθεὶς δὲ εἰς Χαλκίδα ὅπως ἐγκλεισθῇ εἰς τὸ αὐτόθι φρούριον καὶ χρησιμοποιηθῇ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν Τούρκων αἰχμαλώτων, ηὐτοκτόνησεν.

—3) *Γεώργιος.* Κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Χουρσήτ, διαρκούσης τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ, ἐτραυματίσθη παρὰ τὴν Γλυκήν, ἐζωγρήθη καὶ ἐθανατώθη εἰς Ἄρταν.

—4 *Δῆμος.* Πρόπαππος τοῦ *Γεωργάκη*. Ἀναφέρεται ὡς ἀρχηγὸς τῆς φάρας τῶν Δράκων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν περίφημον ἐπιδρομὴν τοῦ Σουλεϋμὰν Τζαπάρη τῷ 1730, κατώρθωσε να διασώσῃ τὸ συγκρότημα τοῦ Σουλίου καὶ νὰ ζωγρήσῃ τὸν Τουρκαλβανὸν στρατηγὸν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Χασὰν καὶ ἄλλων τεσσαράκοντα πολεμιστῶν. Ὁ Δῆμο-Δράκος ἐπολέμησε καὶ κατὰ τοῦ Μαξοὺτ ἀγᾶ, εἰς δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς σατραπείας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὸν ὁποῖον μετὰ λύσσης κατεπολέμησεν.

—5) *Δῆμος.* Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου καὶ πατὴρ τοῦ *Γεωργάκη*. Ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς φάρας περὶ τὸ 1790. Διεκρίθη εἰς τοὺς ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγῶνας. Εἰς τὴν μάχην τῆς Νεμίτζας ἐπολέμησε μετὰ μεγάλου ἡρωϊσμοῦ καὶ ἰδιαιτέρως πάλιν διεκρίθη εἰς τὴν Βιρτσάχαν καὶ τὴν Βιγλιαν, ὡς καὶ εἰς τοὺς τελικοὺς τῷ 1802—1804 ἀγῶνας τοῦ Σουλίου, καθ' οὓς ἐξαιρέτως ἠνδραγάθησε. Μεταβὰς εἰς Κέρκυραν διέμενεν αὐτόθι μετὰ τῆς φάρας του, μεθ' ἧς κατόπιν κατετάχθη εἰς τὰ γαλλικὰ τάγματα, καὶ μετὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν εἰς τὰ ἀγγλικά. Ὅταν καὶ ταῦτα διελύθησαν ὁ Δῆμο-Δράκος ἠκολούθησε τὸν στρατηγὸν Τζούτζ εἰς Νεάπολιν, ὑπηρέτησε δὲ τὸν βασιλέα Φερδινάνδον ἐπὶ πολύ.

—6) *Πούλιος.* Ἀναφέρεται ὡς ὁ γενάρχης τῆς φάρας τῶν Δράκων καὶ εἷς ἐκ τῶν οἰκιστῶν τοῦ Σουλίου. Ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὑποκινούμενος ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ἐπολέμησε μετὰ τοῦ Μαλάμου ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ στρατιωτικὰς τῶν δυνάμεις μέχρις Ἄρτης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μέχρις Ἰωαννίνων, ἀπελευθερώσας οὕτω μεγάλην ἔκτασιν τῆς Λάμαρης. Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

—**Δράκος, Βασίλειος**, ὁ ἐπιλεγόμενος *Μουρμούρης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Σπετσῶν, διακριθεὶς ὡς πυρπολητὴς εἰς διαφόρους περιστάσεις καὶ μάλιστα εἰς Μονεμβασίαν καὶ Νέαν Ἔφεσον. Κατόπιν ὑπηρέτησεν εἰς τὰ πυρπολικὰ τοῦ Λαζάρου Μουσιοῦ, καὶ εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Κολανδρούτσου καὶ Μέξη. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐλογίσθη ἀξιωματικὸς καὶ ἔλαβε τὸ σιδηροῦν νομισματόσημον τῷ 1844.

—**Δράκος, Θεόδωρος.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Βάλτου, διακριθεὶς εἰς πολλὰς μάχας. Προσκληθεὶς κατὰ τὸν ἐμφύλιον τῷ 1824 ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς Πελοπόννησον, ὑπῆρξεν ἀμείλικτος εἰς τὴν διωξιν τῶν ἀνταρτῶν καὶ ἔλαβε τὸ δίπλωμα ταξιαρχίας. Ἐπολέμησε κατόπιν ἐναντίον τοῦ Ἰμβραήμ, καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ.

—**Δράκος, Ἰωάννης.** Ἐκ τῆς σουλιωτικῆς οἰκογενείας τῶν Δράκων, υἱὸς τοῦ Γεωργάκη. Νεώτατος ἠκολούθει τὸν πατέρα του καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς περιστάσεις. Εἰς τὸν Ἀνάλατον ἐκινδύνευσε σοβαρῶς κατὰ τὴν προσπάθειαν του ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν ζωγρηθέντα πατέρα. Γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς φάρας τῶν Δράκων, ἡ μᾶλλον τῶν λειψάνων της, διότι ἐν τῷ μεταξὺ πλεῖστοι ἐκ τῶν Δράκων εἶχον πέσει μαχόμενοι, ὁ Ἰωάννης Δράκος ἐστάλη εἰς Μόναχον ἐπὶ Ὄθωνος δι' εὐρυτέρας στρατιωτικὰς σπουδάς, ἐπανελθὼν δὲ ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Κατὰ τὴν ἔξωσιν ἦτο ὑπασπιστὴς τοῦ Ὄθωνος, τὸν ἠκολούθησε δὲ εἰς τὴν ἐξορίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου βασιλέως ὁ Ἰωάννης Δράκος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας, ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῷ 1871 καὶ ἀπέθανε τῷ 1873.

—**Δράκος, Νικόλαος.** Φαναριώτης. Ὁ γενάρχης τῶν Σούτσων (βλ. λ.).

—**Δράκος, Νικόλαος**, ὁ καὶ *Στουραΐτης* ἐπιλεγόμενος, διότι κατήγετο ἀπὸ τὰ Στοῦρα τῆς Εὐβοίας. Ἀγωνιστής, πολεμήσας εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ κατόπιν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀνεδείχθη ἀξιωματικός. Γ.Δ.Κ.

—**Δράκος, Νικόλαος.** Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ (1861—1927), προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Μετέσχε τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897 παρὰ τῷ στρατῷ Ἠπείρου, κατὰ δὲ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὸν ὡς φρούραρχος Θεσσαλονίκης. Τῷ 1916 διετέλεσεν ἐπ' ὀλίγον χρόνον ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ν. Θ. Κ.

—**Δράκος, Πέτρος.** Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν πεσόντων ἐν τῇ Ἀκροπόλει κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1827.

Digitized by Google

—**Δράκος**, *Χρῆστος*. Χιμαριώτης Ἀγωνιστὴς συμπολεμήσας μὲ τοὺς Σουλιώτας. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν. Γ. Δ. Κ.

—**Δράκος** (ἢ *Κρίθμος*), *Χρῆστος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζαβίτσης τῆς Ἀκαρνανίας, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς, μετασχὼν πολλῶν μαχῶν ἐν τῇ Δ. Ἑλλάδι ὑπὸ τὸν Γρίβαν καὶ Τσόγκαν καὶ τῶν περὶ τὸ Μεσολόγγιον ἀγώνων. Ξ. Γ. Μ.

Δράκος (Porto Draco καὶ Porto Leone) [*Γεωγρ.*]. Παλαιὰ παρὰ τοῖς ξένοις ὀνομασία τοῦ λιμένος Πειραιῶς (βλ. Πειραιεύς).

—**Δράκος** [*Γεωγρ.*]. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Λιμνῶν τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 27.

Δρακὸς *Τεπὲ* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Βουνὸς ἀποτελῶν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῖς παραπλέουσι τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν τῆς Προποντίδος, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Μὰλ-τεπὲ (πλάτ. 40° 54′ Β, μῆκ. 29° 09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2286: Approaches to the Bosporus) καὶ παραθεόμενος ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Χαϊδὰρ πασᾶ—Νικομηδείας. Σ. Ε. Λ.

Δρακοσπηλιὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἡρακλεωτῶν τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 196. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ *Λουτρὰ τῶν Θερμοπυλῶν*.

Δρακοσπηλιώτης, *Ἀπόστολος*. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν Ρουμελιωτῶν τῆς φρουρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως, οἵτινες ἔπεσαν μαχόμενοι κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ πολιορκίαν της τῷ 1827.

—**Δρακοσπηλιώτης**, *Ἰωάννης*. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ὁποίου καὶ ἔπεσε μαχόμενος. Γ. Δ. Κ.

Δρακότρυπα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Γόμφων τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1138. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σκλάταινα*. Κεῖται ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς Πίνδου, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Παμίσου. Τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ τὸ χωρίον, ὑφίσταται συχνὰς καθιζήσεις, ἐξ ὧν ὑπέστη σημαντικὰς ζημίας τῷ 1780 καὶ 1907. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος κεῖται ἡ παλαιοτάτη μονὴ τῆς *Ἁγίας Τριάδος*. Ἡ Δρακότρυπα εἶναι πατρὶς τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ*. Δ. Ε. Μ.

Δράκου, *Τὰ σπίτια τοῦ* — [*Ἀρχ.*]. Οὕτω καλοῦνται κοινῶς ἀρχαῖα οἰκοδομήματα ἐν Εὐβοίᾳ, κείμενα εἰς κορυφὰς ὀρέων τῆς νήσου. Ἐν τούτων κεῖται ὀλίγα βήματα κάτωθεν τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῆς Ὄχης (1398 μ. ὕψους) καὶ προστατεύεται δυτικῶς ὑπὸ κυκλικοῦ τείχους. Εἶναι ἐκτισμένον ἐκ μεγάλων σχιστολιθικῶν ὀγκολίθων καὶ ἔχει μῆκος ἐξωτερικὸν 12.70 μ., πλάτος δὲ 7.70. Οἱ τοῖχοι ἔχουν ὕψος 2.35, πάχος δὲ 2.85. Ἔχει μίαν θύραν πρὸς Ν. ὑψ. 2.16, πλάτ. 1.21) καὶ δύο μικρὰ παράθυρα. Ὁ ἄνωθεν τῆς θύρας ὀγκόλιθος ἔχει μῆκος σχεδὸν 4 μέτρων. Ἡ στέγη, τῆς ὁποίας οἱ λίθοι ἔχουν καταπέσει, ἔφερεν ὀπὴν εἰς τὸ μέσον, διαμέτρου 0,50 μ., διὰ τὴν ἔξοδον τοῦ καπνοῦ. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρχαιότατος ναός, ἀποδιδόμενος εἰς ἔργον τῶν Δρυόπων καὶ ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἥραν Τελείαν. Σήμερον ὅμως θεωρεῖται ὡς ἔργον οὐχὶ ἀρχαιότερον τοῦ Δ′ αἰῶνος π. Χ., χρησιμεῦον διὰ κατοικίαν φύλακος ἔχοντος φροντίδα νὰ κατοπτεύῃ τὸ Αἰγοῖον πέλαγος καὶ νὰ ἀνάπτῃ τὰ πρὸς συνεννόησιν φῶτα. Ἀνάλογα εἶναι ἕτερα τρία οἰκοδομήματα πλησίον ἀλλήλων ἐκτισμένα ἐπὶ τοῦ ὄρους Κλιόσι (ΒΑ. τοῦ χωρίου Στοῦρα). Ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἦσαν προωρισμένα διὰ κατοικίαν λατόμων, καὶ οὐχί, ὡς ἐπιστεύετο ἄλλοτε, διὰ λατρείαν τῶν ἀρχαιοτάτων Δρυόπων. Ι. Σ. Σ.

δρακοῦλα (ἡ), θηλ. τοῦ *δράκος*· τὸ νεογέννητον καὶ ἀβάπτιστον ἔτι κοράσιον.

Δρακούλης, *Γεράσιμος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κεφαλληνίας. Εἶχεν ἰδιόκτητον σκοῦναν, τὴν ὁποίαν διέθεσεν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος. Ἐπολέμησεν εἰς Μεθώνην, εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Πάπα, εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ τέλος εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου ἐτραυματίσθη. Γ. Δ. Κ.

—**Δρακούλης**, *Γεώργιος*. Ἕλλην ἠθοποιὸς ἐξ Ἰθάκης. Τὸ πρῶτον ἀνῆλθε τὴν σκηνὴν τῷ 1819, ὡς μεμυημένος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἥτις καὶ διὰ τοῦ θεάτρου ἠθέλησε ν' ἀναπτερώσῃ τὸ φρόνημα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Τὸ πρῶτον ἔργον ὅπερ ἐδίδαξεν ἦτο «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ὁ Ξένος» τοῦ Γ. Λασσάνη, κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ ὁποίου, δοθεῖσαν ἐν Ὀδησσῷ τὴν 15 Φεβρουαρίου 1819, τοσαύτην ἐπέδειξε τέχνην, ὥστε, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ἐπεσκίασε καὶ τὸν μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης θαυμαζόμενον συνάδελφόν του **Ἀβραμιώτην** (βλ. λ.), ἐπικληθεὶς μάλιστα «Ὁ Τάλμας τοῦ γραικικοῦ θεάτρου». Μετασχὼν τῆς μάχης τοῦ Δραγατσανίου ὡς ἑκατόνταρχος καὶ πολεμήσας ἡρωϊκῶς, ἔπεσεν ὑπὸ τὰ κτυπήματα τῶν Τούρκων. Κατὰ τὸν Κ. Ράδον ὁ Δρακούλης «ὑπῆρξεν ἡ ὡραιοτέρα φυσιογνωμία τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, τὸ δημοτικώτερον ὄνομα μεταξὺ τῶν Ἱερολοχιτῶν». Ἐν τῷ ἀναγραφομένῳ ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ Ἄρεως τύμβῳ τῶν Ἱερολοχιτῶν, μεταξὺ τῶν πρώτων ἀναγράφεται χρυσοῖς γράμμασι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Δρακούλη. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

—**Δρακούλης**, *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἰθάκης. Κατὰ τὰ ἔτη 1825—1828, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν νῆσον Κάλαμον, προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἀγῶνα κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

—**Δρακούλης**, *Πλάτων*. Ἕλλην κοινωνιολόγος καὶ δημοσιολόγος γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1858. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις τὰ νομικά, ἐνωρὶς δ' ἐπεδόθη εἰς τὰ κοινωνικὰ ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ εἰς Ἑλλάδα ἔρευνα, κατὰ μέρος, εἰς αὐτὸν ὀφείλεται. Συνεργάτης τοῦ «Αἰῶνος» ὑπὸ τὸν Τ. Ἰ. Φιλήμονα ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1888 καὶ συντάκτης τοῦ κοινωνιστικοῦ περιοδικοῦ «Ἄρδην» (1885—1887), μεγάλην ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου διὰ τῆς μελέτης του «Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐργάτου», ὅπερ ἐπανειλημμένως ἐξεδόθη. Μεταβὰς εἰς Ἀγγλίαν εἰργάσθη αὐτόθι πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἰδεῶν του, δὲν ἐβράδυνε δέ, μεγάλως ἐκτιμώμενος, νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν καθηγητοῦ τῶν ἑλληνικῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης. Τῷ 1899 παρῃτήθη τῆς ἕδρας ταύτης διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ του περιοδικοῦ «Ἔρευνα», ὅπερ κατόπιν, καὶ ἀφοῦ ἐγκατεστάθη πάλιν εἰς Ἀθήνας, ἐξηκολούθησε νὰ ἐκδίδῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν. Ἐπιδοθεὶς κατόπιν εἰς διάφορα ζητήματα ἀφορῶντα τὴν ὑγιεινήν, ὑπεστήριξε διὰ πλείστων πρωτοτύπων μεθόδων τὴν ἀκρεοφαγίαν, τὰς ἀγροπόλεις καὶ πλεῖστα ὅσα σχετικὰ καὶ συναφῆ βοηθήματα τοῦ καλυτέρου βίου. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀκούραστος ἐρευνητής, εὐπροσήγορος ὁμιλητὴς καὶ γλαφυρὸς χειριστὴς τοῦ καλάμου, δὲν ἔπαυσε προπαγανδίζων πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τούτων, διὰ τὰς ὁποίας συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε διάφορα συγγράμματα καὶ μονογραφίας. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρονται: «Μελέτη περὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως», «Ἡ Ὑγιεινὴ καὶ Ἠθική», «Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία», «Ἡ ἀξία καὶ ἡ ζωτικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ» καὶ ἄλλα. Τῷ 1919 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς Ἀττικὴν καὶ συγχρόνως εἰς Κεφαλληνίαν. Γ. Δ. Κ.

—**Δρακούλης**, *Σπυρίδων*. Ἰθακήσιος Ἱερολοχίτης. Ἔπεσεν ὡς ἑκατόνταρχος εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, τὴν 7 Ἰουνίου 1821. Ἀρχικῶς εἰργάζετο ὡς ὑπάλληλος ἑλληνικοῦ οἴκου ἐν Ὀδησσῷ. Ἐκεῖ ἐμυήθη ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὸν συμπατριώτην του Νικόλαον Γαλάτην, πρὸ τῆς μεταβάσεως τοῦ τελευταίου εἰς Πετρούπολιν. Ἐνθουσιώδης Φιλικός, εἰργάσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου, καὶ διὰ νὰ διεγείρῃ μεγαλύτερον ἐνθουσιασμὸν μεταξὺ τῶν ἐν Ὀδησσῷ ὁμογενῶν, μετέσχε μιᾶς ἀλληγορικῆς παραστάσεως, καθ' ἣν παρεστάθη τὸ ἔργον «Ἑλλὰς ἀλυσωμένη». Τῷ 1820 εὑρισκόμενος εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ἤρχισε τὴν στρατολογίαν διαφόρων νέων διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐπαναστατικοῦ λόχου, ὅστις, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θηβαϊκοῦ, ἐπρόκειτο νὰ ἐπονομασθῇ Ἱερός, καθ' ὃ μέλλων νὰ κατεργασθῇ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Κατὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ σώματος ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Νικολάου Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον πολὺ ἐξυπηρέτησε διὰ τῆς ἐμφύτου εὐφραδείας του καὶ τῶν εὐκόλων δημηγοριῶν, μὲ τὰς ὁποίας, ὁμιλῶν ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, ἐνεθουσίαζε τὰ πλήθη. Μετασχὼν ὅλων τῶν περιπετειῶν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ἐπολέμησε γενναιότατα εἰς Δραγατσάνιον, περὶ δὲ τὴν ἑσπέραν, καὶ ἀφοῦ ἐπανειλημμένως ἐτραυματίσθη, ἀπέθανε λογχισθείς. Γ. Δ. Κ.

Δρακουλιάρης [*Γεωγρ.*]. Μικροσυνοικισμὸς τοῦ δήμου Ἡρακλείου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 11.

Δρακουλίδης, *Νικόλαος*. Ἰατρὸς καὶ λογοτέχνης, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1897. Ἀποφοιτήσας τῷ 1917 τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὑγειονομικὸς ἀξιωματικός, διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ στρατιωτικοῦ τμήματος τῶν ἀφροδισίων καὶ δερματικῶν νοσημάτων ἐν τῷ νοσοκομείῳ Συγγροῦ, σπουδάζων συγχρόνως τὴν νομικήν. Μετέβη πρὸς περαιτέρω δερματολογικὰς σπουδὰς εἰς Παρισίους παρὰ τῷ Ravaut, εἰδικευθεὶς ἅμα καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀνατομικὴν παρὰ τῷ Meige. Ἀκολούθως ἠκροάσθη τοῦ Finger ἐν Βιέννῃ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, γενόμενος γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἑλληνικῆς Δερματολογικῆς Ἑνώσεως. Ἐδημοσίευσεν: «Ἡ χειρουργικὴ μετὰ 100 ἔτη» (1917), «Sensibilisation et désensibilisation» (1925), «L' hypertrichose de la lèvre chez la femme» (ἐν Annales de Dermatologie, 1925) καὶ ἄλλα. Ἐπίσης ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἄγγελος Δόξας* ἐξέδωκε: «Πρῶτα τραγούδια» (1912), «Ρόδα καὶ Κρίνα (1913), «Ἀκτίνες καὶ σκιές» (1914), «Ἄσπρες νύχτες» (1915), «Τὰ γυμνὰ» (1921), «Σπονδὴ στὸν ἄνεμο» (1927) ἔμμετρα· «Το χαρνὲ τοῦ φίλου μου Α. Τ. Λέδινιν» (1917) πεζόν· «Τὸ στοιχειὸ» κωμῳδία μονόπρακτος (1916), «Ὁ γάμος τῆς Ἕλλης» κομεντὶ δίπρακτος (1916), «Ἀπολύτρωσις» μουσικοδραματικὴ φαντασία (1920), «Μάσκα τῆς ἁγνότητος» μονόπρακτον δρᾶμα (1922), «Μπερλίνα» μετὰ τοῦ Κ. Φαλτάϊτς (1920) θεατρικά· «Αἰσώπειοι μῦθοι» (1914), «Ρωσσικὴ ἀνθολογία» (1917), «Ὠδαὶ Δαβίδ» (1917), «Ἀρχαῖοι σκοποί», ἔμμετροι μεταφράσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ποιητῶν (1916), «Τραγούδια τοῦ Χάϊνε» (1923) κλπ. ἐδημοσίευσε δὲ διηγήματα καὶ ἄλλα εἰς περιοδικά. Συνεργάτης τῆς Μεγάλης «Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Β.

Δρακοῦς ἢ ***Δρακοῦντα*** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Κυζίκου, πρὸς τὸ ΒΑ αὐτῆς τμῆμα, ἐπὶ τῆς Προποντίδος. Διαιρεῖται εἰς Ἄνω καὶ Κάτω Δρακοῦντα, χωριζομένη ὑπὸ εὐφορωτάτων ἀγρῶν. Εἶχε περὶ τοὺς 600 κατοίκους πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ἀσχολουμένους κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν κρομμύων, ὧν ἐγίνετο εὐρεῖα ἐξαγωγὴ εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μ. Δ. Β.

δρακυλικαὶ *ἑνώσεις* [*Ὀργ. Χημ.*]. Παλαιοτέρα ὀνομασία τῶν 1,4-διπαραγώγων τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος.

δράκων, —*οντος* (ὁ) (ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ *δέρκομαι*=ὁ ὀξὺ βλέπων, ὁ διὰ βλέμματος καταπλήσσων)· παρ' ἀρχαίοις, μυθικὸς τεράστιος ὄφις, ἀναφερόμενος συνήθως ὡς τρικέφαλος: «δράκων σμερδαλέος, —αἰόλος, — δεινός»· || ἐν γένει ὄφις· || *παρὰ* νεωτέροις δράκος καὶ δράκοντας, φανταστικὸν ἐπίσης ἑρπετὸν ἢ ἀνθρωπόμορφον τέρας.

— [ΜΥΘΟΛ.] Ὑπερμέγεθες ὀφιοειδὲς τέρας, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῆς ἀκαταμαχήτου δυνάμεώς του εἶχεν ὀξὺ καὶ διαπεραστικὸν βλέμμα, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους εἶναι φύλαξ πηγῶν, θησαυρῶν καὶ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων. Παρ' Ὁμήρῳ τὸ πρῶτον γίνεται μνεία τοῦ τέρατος τούτου. Σμερδαλέος δράκων, αἰφνιδίως ἐμφανισθεὶς ἐν Αὐλίδι, ὅτε ὑπὸ πλάτανον καὶ παρά τινα πηγὴν ῥέουσαν «ἀγλαὸν ὕδωρ» ἐτέλουν θυσίαν οἱ Ἀχαιοί, κατέφαγεν ὀκτὼ νεοσσοὺς στρουθίου καὶ τὴν μητέρα ἐνάτην καὶ εἶτα ἐξηφανίσθη· ὁ δράκων οὗτος ὑπῆρξε τὸ διοσημεῖον τῆς μετὰ ἐννέα ἔτη ἁλώσεως τῆς Τροίας (Ἰλ. Β, 308 κ. ἑξ.).

Ἀρχαιότατος μῦθος δρακοντομαχίας εἶναι ἡ πάλη τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τοῦ δράκοντος Πύθωνος. Τοῦ μύθου τούτου δύο εἶναι αἱ κυριώτεραι παραλλαγαί. Κατὰ τὴν μίαν ὁ Πύθων εἶναι τερατόμορφος υἱὸς τῆς Γῆς, ὅστις, καταδιώκων τὴν Λητώ, μετὰ τὴν γέννησιν τῶν διδύμων τέκνων της, κατ' ἐντολὴν τῆς ζηλοτύπου Ἥρας, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν του, μὲ τὰ βέλη τὰ ὁποῖα κατεσκεύασε δι' αὐτὸν ὁ Ἥφαιστος. Κατὰ τὴν ἄλλην, τῆς ὁποίας πηγὴ εἶναι ὁ ὁμηρικὸς εἰς τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα ὕμνος, ὁ εἰρημένος θεός, ἔφηβος ὤν, κατῆλθεν ἐκ τοῦ Ὀλύμπου, διῆλθε τὴν Πιερρίαν, τὴν χώραν τῶν Αἰνιάνων καὶ τῶν Περραιβῶν μετὰ ταῦτα, καὶ ἀφοῦ ἐστάθμευσεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ τὴν Βοιωτίαν ἔφθασεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, ἔνθα παλαίσας πρὸς τὸν Πύθωνα ἐνίκησε (βλ. λ. Ἀπόλλων). Ἡ δευτέρα παράδοσις, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐπήγασαν, πιθανώτατα, πᾶσαι αἱ ἄλλαι περὶ δρακοντοκτονιῶν παραδόσεις, εἶναι κοινὴ εἰς ὅλας τὰς μυθολογίας τῆς Ἀρείας φυλῆς. Οὕτως εἰς τὰς Βέδας ὁ Ἴνδρας (θεὸς τοῦ φωτός) νικᾷ τὸν ὄφιν Ἀχί, ὅστις εἶναι τὸ ἐπιμηκυνόμενον εἰς τὸν οὐρανὸν νέφος, ἢ τὸν Βίτραν, οὐράνιον δράκοντα. Εἰς τὴν Ἀβέσταν ὁ Μίθρας (θεὸς τοῦ αἰθρίου οὐρανοῦ) πολεμεῖ τὸν ὄφιν, ὅστις εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ Ἀχριμὰν (πνεύματος τοῦ κακοῦ). Ὁμοίους θριάμβους κατάγει καὶ ὁ Σίγφριδ, ὁ ἥρως τῆς μυθολογίας τῶν βορείων λαῶν. Ἡ ὁμοιότης τῶν εἰρημένων παραδόσεων, ὀφειλομένη εἰς τὴν κοινὴν κληρονομίαν μιᾶς ἀρχικῆς παραδόσεως, καθιστᾷ καὶ εὐεξήγητον τὴν σημασίαν αὐτῶν. Ἡ ἧττα τοῦ δράκοντος εἶναι ἡ ἧττα τοῦ σκότους παλαίοντος κατὰ τοῦ φωτός. Βραδύτερον ἡ παράδοσις ἀπὸ ἐκφράσεως φυσικοῦ φαινομένου κατέληξε καὶ εἰς ἔκφρασιν ἠθικῆς ἐννοίας (πάλης πολιτισμοῦ κατὰ βαρβαρότητος). Ἐξ ἴσου ἀρχαία εἶναι καὶ ἡ παράδοσις τοῦ μύθου τῆς πάλης τοῦ (βρέφους ἔτι) Ἡρακλέους, κατὰ τῶν δύο δρακόντων, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλεν ἡ ζηλότυπος Ἥρα, διὰ νὰ τὸν καταβροχθίσωσι κοιμώμενον ἐν τῷ λί-

Digitized by Google

κνῳ του ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰφικλέους. Καὶ ἡ νίκη τοῦ ἥρωος τοῦ φωτὸς Ἡρακλέους, ἥτις θεωρεῖται θηβαϊκὴ παραλλαγὴ τοῦ ἀργείου μύθου τῆς πάλης του κατὰ τῆς Λερναίας Ὕδρας, εἶναι νίκη τοῦ φωτὸς κατὰ τοῦ σκότους. Ἀρχαία καὶ συγγενὴς τὴν ἔννοιαν εἶναι καὶ ἡ παράδοσις τοῦ φόνου τοῦ δράκοντος, ὅστις ἐφύλαττε τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων καὶ ὅστις φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους κατηστερίσθη ὑπὸ τῆς ἐχθρᾶς τοῦ ἥρωος θεᾶς Ἥρας. Ὁμοίως ἀρχαία καὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας εἶναι καὶ ἡ παράδοσις τοῦ φόνου τοῦ δράκοντος, υἱοῦ τοῦ Ἄρεως καὶ φύλακος τῆς ἐν Θήβαις πηγῆς του, ὑπὸ τοῦ ἥρωος Κάδμου, τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς, τῇ συμβουλῇ τῆς ὁποίας καὶ ἔσπειρε τοὺς ὀδόντας του, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐφύτρωσαν οἱ *Σπαρτοί*. Δράκων ἐφύλασσε καὶ τὸ ἐν Κολχίδι χρυσοῦν δέρας, τὸ ὁποῖον ἥρπασεν ὁ Ἰάσων (ἡλιακὸς καὶ οὗτος ἥρως), ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν φύλακα δράκοντα ἀποκοιμηθέντα ὑπὸ τῆς Μηδείας, ἥτις, καὶ ὅτε ἐφόνευσε τὰ τέκνα της ἐν Κορίνθῳ, ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ πτερωτῶν δρακόντων ἔφυγεν εἰς Ἀττικήν. Οἱ Πέρσαι ἀπεικόνιζον τὸν δράκοντα ἐπὶ τῶν λογχῶν των. Ἐκτὸς ὅμως τῶν λαῶν τῆς Ἀρείας φυλῆς φαίνεται ὅτι ὁ δράκων ἦτο καὶ ἄλλων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἱερὸν σύμβολον, ὡς τῶν Κινέζων, ἐπὶ νομισμάτων τῶν ὁποίων καὶ ἀπεικονίζετο.

Ὁ δράκων τῶν Ἑσπερίδων.
[Ἐξ ἀρχαίας παραστάσεως.]

Αἱ περὶ δρακόντων παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐσυνεχίσθησαν βραδύτερον καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Δράκοντος ἐκληφθέντος ὡς συμβολίζοντος τὸν Διάβολον, ὅστις, ὡς γνωστόν, ὑπὸ μορφὴν ὄφεως παρέσυρεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν τὴν Εὔαν. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τῆς σημασίας τῆς φράσεως «πνεῦμα Πύθωνος» σημαινούσης πνεῦμα Διαβόλου εἰς τὰς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», ὅπερ εἶχε παιδίσκη προλέγουσα τὸ μέλλον, καὶ ἐκ τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Ἁγίου Δονάτου καὶ τῆς Παναγίας τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, εἰς τὰς ὁποίας οἱ δράκοντες ταυτίζονται πρὸς τοὺς δαίμονας καὶ ὁ φόνος αὐτῶν ὑμνεῖται ὡς νίκη κατὰ τοῦ Διαβόλου. Οὕτως ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας, λέγεται ὅτι ἕνα μὲν δράκοντα ἐφόνευσεν, ἄλλον δὲ ἐφυγάδευσε παρὰ τὴν Νίκαιαν. Ὁ ἅγιος Θεόδωρος ἐφόνευσεν ἐπίσης ἕνα πελώριον δράκοντα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπεικονίζετο ἐπὶ βυζαντινῶν μνημείων τοῦ Ι´ καὶ ΙΑ´ αἰῶνος ἀποκτείνων δράκοντα. Ἡ ἁγία Παρασκευή, κατὰ τὴν περὶ αὐτῆς παράδοσιν, ἐφόνευσεν ἕνα δράκοντα, τὸν ὁποῖον ἀπέλυσε κατ' αὐτῆς ὁ βασιλεὺς Ἀσκληπιός, δι' ἑνὸς φυσήματος μόνον. Ὁμοίως μνημονεύονται ὡς δρακοντοκτόνοι ἅγιοι, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ἅγιος Ρηγῖνος, ὁ ἅγιος Δημήτριος κ.ἄ. Ὑπὲρ πάντας ὅμως τοὺς ἁγίους πεφημισμένοι εἶναι ὡς δρακοντοκτόνοι ἅγιοι ὁ ἅγιος Δονᾶτος, οὗτινος οἱ περὶ φόνου δράκοντος μῦθοι ἐπιχωριάζουσιν ἐν Ἠπείρῳ (ἐν Παραμυθίᾳ ἰδίως), καὶ πρὸ πάντων ὁ ἅγιος Γεώργιος, ὅστις καὶ ἀπεικονίζεται φονεύων ἀπὸ τοῦ λευκοῦ ἵππου του πελώριον δράκοντα. Τοῦ μύθου τῆς δρακοντοκτονίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅστις εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν ἀρχαῖον μῦθον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἐκτεθειμένης πρὸς βορὰν κήτους Ἀνδρομέδας ὑπὸ τοῦ Περσέως, κοιτὶς εἶναι ἡ πόλις Βηρυτός. Ὅπως δὲ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐκτὸς τῶν θεῶν φονεύουσι δράκοντας καὶ ἥρωες, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας μνημονεύονται ἐκτὸς τῶν ἁγίων καὶ ἀνδρεῖοι βασιλεῖς, ὡς ὁ Ἀλέξιος τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ νέοι φονεύοντες δράκοντας (βλ. *Ν. Πολίτου*, Παραδόσεις ἀρ. 383). Ὁ δράκων τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων μεταμορφοῦται εἰς ὡραίαν κόρην ἢ καὶ εἰς ἄνδρα καὶ συνευρίσκεται κατά τινας τῶν παραδόσεων, καὶ μετὰ γυναικῶν.

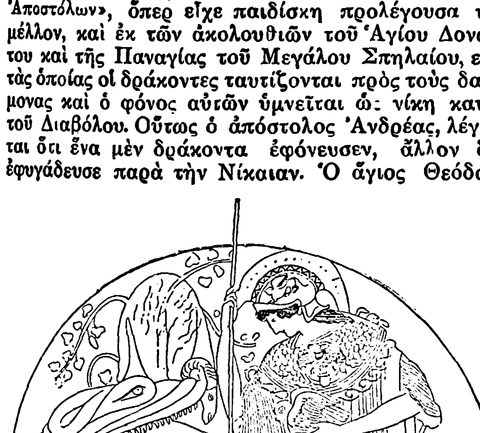
Ὁ Ἰάσων κατεβροχθιζόμενος ὑπὸ τοῦ δράκοντος.
[Ἐξ ἀρχαίας παραστάσεως.]

Οἱ μῦθοι τῶν δρακόντων δὲν ἦσαν προσφιλὲς θέμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν· διὰ τοῦτο καὶ σπάνια εἶναι τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (ὡς ὁ δράκων τῶν Ἑσπερίδων), ἅτινα ἐνεπνεύσθησαν ἐξ αὐτῶν. Ἐχρησίμευε μόνον ὁ δράκων (ὄφις) ὡς κόσμημα κράνους ἢ ἀσπίδος. Περισσότερον ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τοὺς μύθους τῆς δρακοντοκτονίας καὶ τῶν δρακόντων οἱ Χριστιανοὶ ἁγιογράφοι καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ Μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, οἵτινες διὰ γλυπτῶν πτερωτῶν δρακόντων ἐκόσμουν τὰς ὑδρορρόας τῶν στεγῶν. Ὁ δράκων ἐχρησίμευσε καὶ ὡς πολεμικὸν ἔμβλημα τῶν Δακῶν, τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων (ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ ἑξῆς) καὶ τῶν βασιλέων τῆς Ἀγγλίας. Ὁμοίως εἰκὼν δράκοντος ἐκόσμει τὸ καταλῆγον εἰς σταυρὸν δόρυ, τὸ ὁποῖον ἔφερον εἰς ἐπισήμους πομπὰς οἱ στρατιῶται τοῦ Πάπα, οἵτινες διὰ ταῦτο καὶ *δρακονάριοι* (draconarii) ἐκαλοῦντο, καὶ τὰ οἰκόσημα εὐγενῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Αἱ δρακοντοκτονίαι ἀπετέλεσαν τὰ θέματα ὡραίων ἐπεισοδίων τῆς «Ἐλευθερωθείσης Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τάσσου καὶ τοῦ «Μαινομένου Ὀρλάνδου» τοῦ Ἀριόστου. Συνέχεια τῶν περὶ δρακόντων χριστιανικῶν παραδόσεων εἶναι καὶ αἱ περὶ δρακόντων (δράκων) λαϊκαὶ παραδόσεις (βλ. κατ.), εἰς τὰς ὁποίας συνεφύρθησαν ὄχι μόνον αἱ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων χριστιανικῶν χρόνων παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι περὶ Γιγάντων, Κενταύρων, Περσέως, Βελλεροφόντου, Ἡρακλέους καὶ Κυκλώπων μῦθοι.
Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— [ΛΑΟΓΡ.] Οἱ *δράκοντες* ἢ *δράκοι* εἶναι μυθικὰ ὄντα, ἄλλοτε μὲν ἀνθρωπόμορφα, ὑπερανθρώπου δυνάμεως καὶ ὑπερφυσικοῦ ἀναστήματος, ἔχοντα τὴν δύναμιν διὰ μόνης τῆς εἰσπνοῆς των νὰ ροφῶσιν ἀνθρώπους καὶ ζῷα, καὶ νὰ μεταμορφῶνται κατὰ βούλησιν, κατοικοῦντα δὲ εἰς τὰ ὄρη καθ' ὁμάδας ἐντὸς πολυδαιδάλων παλατίων ἢ πύργων ἢ καὶ σπηλαίων, ἄλλοτε δὲ ζῳόμορφα, ἑρπετὰ συνήθως μὲ πολλὰς διπλώσεις, γαμψοὺς μεγάλους ὄνυχας, προξενοῦντα τὸν τρόμον διὰ τοῦ βλέμματός των, ἐξερευγόμενα φλόγας ἐκ τοῦ στόματος, δηλητηριάζοντα διὰ τῆς ἐκπνοῆς των τὸν ἀέρα, καὶ φυλάσσοντα συνήθως θησαυρούς, ἢ ἄλλα πολύτιμα πράγματα (ὑδραγωγεῖα, πύργους κλπ.). Οἱ δράκοντες εἶναι ἥρωες πλείστων λαϊκῶν παραδόσεων, παραμυθίων, δημοτικῶν ᾀσμάτων κλπ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πολλαχοῦ δεικνύει τὸν τόπον πάλαι ποτὲ διαμονῆς δρακόντων διὰ πολλῶν τοπωνυμιῶν (Δρακότρυπα, Δρακοσπηλιά, Δρακόλιμνη, Τοῦ Δράκου τὸ μνημόρι, Τοῦ Δράκου τὸ πάτημα, Τοῦ Δράκοντα τ' ἀχούρι, Δρακοβούνι, Δρακοκλήσια, Δρακόλακκας, Δρακονέρα, Δρακονήσι, Δρακόπετρες, Δρακοπλύματα, Δρακοῦντα, κλπ.).

Παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν οἱ περὶ δράκων καὶ δρακόντων θρῦλοι, ἀποτελοῦντες συνέχειαν σχετικῶν χριστιανικῶν καὶ ἀρχαιοελληνικῶν (περὶ γιγάντων, κενταύρων, κυκλώπων κλπ.) παραδόσεως, εἶναι πολλὺ συχνοί. Κατὰ διαφόρους παραδόσειν ἐκ τῆς διώξεως τῶν δρακόντων ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ προέρχονται αἱ ἀστραπαὶ καὶ βρονταί. Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ δράκων διώκεται καὶ κατακαίεται ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ. Βουλγαρική τις παράδοσις ἀναφέρει φόνον ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἠλία δράκοντος, ὁποῖος ἀπεστέρει πόλιν τινὰ τοῦ ὕδατος, ἀπῄτει δὲ ἑκάστοτε ὡς φόρον μίαν παρθένον. Ἡ παράδοσις αὕτη, ὑπαγομένη εἰς τὸν κύκλον τῶν μύθων περὶ δρακοντοκτονίας καὶ σωτηρίας παρθένου ἐκτεθειμένης εἰς βορὰν δράκοντος, εὑρίσκεται καὶ παρ' Ἕλλησι καὶ ἄλλοις λαοῖς (πρβλ. ἑλληνικοὺς μύθους περὶ Ἡρακλέους καὶ Ἡσιόνης, Περσέως καὶ Ἀνδρομέδας κλπ.). Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀντίληψις, καθ' ἣν εἷς ἐκ τῶν συνήθων τρόπων, δι' ὧν οἱ δράκοντες ἐσθίουσι τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ὁ διὰ ροφήσεως, ἐξ οὗ καὶ σχετικαὶ ἐκφράσεις ἐγεννήθησαν. Τοὺς δράκους ὁ ἑλληνικὸς λαὸς φαντάζεται καὶ ὡς μεγάλους καὶ ἰσχυροτάτους ὄφεις, ἔχοντας τὴν δύναμιν νὰ μεταμορφῶνται εἰς ἀνθρώπους καὶ νὰ τηροῦν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἀνθρωπίνην μορφὴν συνουσιαζόμενοι καὶ μετὰ θνητῶν γυναικῶν.

Οἱ δράκοντες πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος φέρονται ὡς ἀρχαιότατοι κάτοικοι αὐτῆς. «Πρῶτα ἦταν στὸ νησί μας, λέγει ἀνδριανή τις παράδοσις, οἱ δράκοι, ὕστερα οἱ Ἕλληνες, κατόπι ἦταν οἱ Βενετσᾶνοι, καὶ τελευταῖοι οἱ Τοῦρκοι.. Ὅταν ἦρθαν οἱ ἄνθρωποι στὴν Ἄντρο ἔζουσε ἀκόμη ἕνας δράκος πολὺ γέρος. Αὐτὸς ἦταν στραβὸς καὶ παρακάλεσε νὰ τοῦ φέρουν ἕναν ἄνθρωπο, νὰ τὸν ψάξῃ γιὰ νὰ ἰδῇ τί πρᾶμα εἶναι. Τοῦ πῆγαν ἕναν, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν πάθῃ τίποτα τοῦ ἔβαλαν ἀπάνω στὸ κεφάλι του ἕνα ὑνί. Ὁ γέρος ἔπιασε τὸ ὑνὶ τό σφιξε καὶ τό 'καμε σκόνη».

Κατὰ ναυτικὰς παραδόσεις οἱ σίφωνες, αἱ θύελλαι καὶ αἱ παλίρροιαι ἀκόμη ὀφείλονται εἰς ἰδιαίτερον θαλάσσιον δράκοντα. Ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ὕπαρξιν θαλασσίου δράκοντος, ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων, ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη ἄλλοτε καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος. Εἰς τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια πολλάκις συναντῶμεν τὸν Διγενὴν φονεύοντα ἢ τεράστιον δράκοντα ἢ ὄφεις δικεφάλους ἢ τρικεφάλους, ἢ ἄρκτους πτερωτούς. Ἐκ τῆς περὶ μεγάλης δυνάμεως τῶν δρακόντων δοξασίας ἐγεννήθησαν πλεῖσται ἐκφράσεις, εὐχαὶ καὶ παροιμίαι. Ὁ ἰσχυρὸς ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δράκος («ἦτανε δράκος στὴν καρδιά», *Ἐρωτόκρ.*), τὸ ἀβάπτιστον νήπιον λαμβάνει ὡς εὐχὴν ὑγείας τὸ ὄνομα δράκος, καὶ ὁ μέλλων νὰ ὑποστῇ τι πεπρωμένον, λέγεται ὅτι «καὶ δράκου ρίζα νάχῃ δὲ γλυτώνει». Μυθολογήματα περὶ φόνων δρακόντων ὑπὸ ἁγίων ἔχομεν πλεῖστα ὅσα ἐν τοῖς συναξαρίοις. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, εἰς τὰς ἱστορίας πολλῶν ἱπποτῶν ἀναφέρεται καὶ ὁ φόνος δράκοντος ὑπ' αὐτῶν. Περιγραφὴν τοιούτου ἀνδραγαθήματος ἔχει καὶ ἐν τῇ «Ἐλευθερωθείσῃ Ἱερουσαλὴμ» ὁ Τάσσος, ὅστις φαίνεται ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν παράδοσιν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ ὁ Ἀριόστος ἐν τῷ «Μαινομένῳ Ρολάνδῳ». Εἰς τὴν Κίναν καὶ τὸ Μεξικὸν ἐπιστεύετο ὅτι ἡ ἔκλειψις ἦτο δημιούργημα ἑνὸς δράκοντος, ὅστις ἠπείλει νὰ καταβροχθίσῃ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ τὸν ὁποῖον ἔτρεπον εἰς φυγὴν διὰ τῆς ὑποκρούσεως χαλκίνων ὀργάνων. Κατὰ τοὺς σκανδιναυϊκοὺς μύθους ἕνας μαῦρος δράκος πρόκειται νὰ καταφάγῃ τὰ σώματα τῶν κολασμένων κατὰ τὴν ὑστάτην κρίσιν.
— Ω.

— [ΘΕΟΛΟΓ.] Διὰ τῆς λέξεως *δράκων* μεταφράζονται ὑπὸ τῶν Ο´, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν ἄλλαις παλαιαῖς μεταφράσεσι τῆς Π. Διαθήκης, διάφοροι ἑβραϊκαὶ λέξεις, ὡς τὸ ναχὰς=ὄφις (Δευτερονομ. λβ´ 33), τὸ ταννὶν=ὄφις (Ἐξόδου ζ´ 12, Ἱερεμ. κη´ 34), τὸ τὰν=θὼς (Ἱερεμ. Θ´ 11), τὸ λιβγιατὰν (Ψαλμ. ρδ´ 26)=θαλάσσιον κῆτος κλπ. Ἀπαντᾷ δ' ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο´ καὶ ἡ φράσις δράκων ἀποστάτης, (Ἰὼβ κστ´ 13), ὡς μεταφράζεται τὸ ἑβραϊκὸν ναχὰς μπχριά, ὅπερ δηλοῖ ἀστερισμόν, οὗ ὁ καθορισμὸς τυγχάνει δυσεξακρίβωτος. Συνηθέστατα δ' ὅμως ἡ λέξις *δράκων* ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ δηλοῖ τὸν ὄφιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σατανᾶς ὑπὸ μορφὴν ὄφεως ἐξηπάτησε τοὺς πρωτοπλάστους ἐν τῷ Παραδείσῳ, διὰ τοῦτο ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ Ἰωάννου *δράκων* ὀνομάζεται ὁ Σατανᾶς, ρητῶς ταυτιζόμενος ἐνταῦθα (ιβ´ 9, κ´ 2) πρὸς τὸν ὄφιν τὸν ἀρχαῖον τοῦ παραδείσου. Παρίσταται δ' ὁ δράκων οὗτος ἐνταῦθα ὡς «πυρρὸς μέγας, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα κλπ.». (Ἀποκαλ. ιβ´ 3—17, πρβ. καὶ ιγ´ 2—11, ιστ´ 13). Ἐνταῦθα δ' ἔχει τὰς ρίζας της ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ συχνὴ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως δράκων ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γραμματείᾳ πρὸς μεταφορικὴν δήλωσιν τοῦ Σατανᾶ (πρβ. τροπάριον Μ. Δευτέρας: «Δευτέραν Εὔαν τὴν Αἰγυπτίαν εὑρὼν ὁ δράκων κλπ.»), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ λίαν πρώϊμος χρησιμοποίησις τῆς λέξεως ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ ὡς συμβόλου τοῦ Σατανᾶ, ὃν κατανικᾷ ὁ Χριστὸς «καταπατῶν λέοντα καὶ δράκοντα» (πρβ. καὶ Ψαλμ. ϟ´ 13). Διὰ τὸν θριαμβεύοντα Χριστιανισμὸν ὁ δράκων ἀπέβη σύμβολον τοῦ ὁσημέραι φθίνοντος ἐθνισμοῦ (εἰδωλολατρείας), ὥσπερ καὶ ἡ ἧττα τούτου ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ συμβολίζεται πολλάκις ἔν τε τοῖς χριστιανικοῖς θρύλοις καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ εἰκονογραφίᾳ διὰ τῆς κατατροπώσεως δράκοντος ὑπὸ διαφόρων ἡρώων τῆς πίστεως (πρβ. Συναξάριον καὶ εἰκόνα ἁγ. Γεωργίου κλπ.), τὰ δὲ ἐθνικὰ μνημεῖα ἐθεωροῦντο ὡς ἕδρα τοῦ δράκοντος καὶ ὡς ἡ πηγὴ διαφόρων φυσικῶν καὶ ἠθικῶν κακῶν (σεισμοί, ἀσθένειαι, πλήμμυραι κλπ.), καθ' ὧν προσεπάθουν οἱ Χριστιανοὶ νὰ φυλάσσωνται διὰ λιτανειῶν. Ἐν τῇ Χριστιανικῇ τέχνῃ ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἐντεῦθεν εἶναι συχνοτάτη ἡ παράστασις τοῦ δράκοντος τῆς Ἀποκαλύψεως ὡς συμβολίζοντος τὴν περίληψιν παντὸς πονηροῦ. Συναφὴς δὲ πρὸς τ' ἀνωτέρω εἶναι ἡ παράστασις τοῦ Ἅδου ὡς δράκοντος ἐν τῇ εἰκονογραφίᾳ (πρβ. τοιχογραφίας μελλούσης κρίσεως).
Π. Ι. Μ.

— [ΕΡΑΛΔ.] Ἐκ τῶν χιμαιρικῶν λεγομένων ἐμβλημάτων (Figures Chimériques), ὁ *δράκων* εἰκονίζεται ἐν τῷ θυρεῷ ὡς ἔχων τὸ ἄνω ἥμισυ σῶμα γυπός, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἰχθύος. Ἔχει πτέρυγας νυκτερίδος καὶ γλῶσσαν λήγουσαν εἰς αἰχμὴν βέλους. Συνήθως παρίσταται ἐστραμμένος δεξιᾷ, μετὰ πτερύγων ἀναπεπταμένων. Ἐὰν ἔχῃ κεφαλὴν ἀνθρώπου λέγεται *τερατόμορφος* (monstrueux), ὁμοίως ὅταν ἔχῃ γενειάδα ἐξ ὄφεων συμβολίζει τὴν «φρούρησιν», τὴν

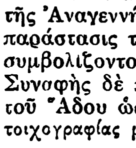
Δράκων.

Digitized by Google

«φρόνησιν», καὶ τὴν «πίστιν», ἐχρησίμευσε δὲ καὶ ὡς ἔμβλημα εἰς τοὺς Ἰταλοὺς Γιβελίνους. Γ. Ε. Τ.

— Δράκων [Ἀστρονομ.]. Ἀστερισμὸς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ἐκ τῶν ἐγγὺς τοῦ Βορείου πόλου εὑρισκομένων. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ βορείως τοῦ Βέγα καὶ τοῦ Ἡρακλέους τετραπλεύρου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δράκοντος, καμπτόμενος δὲ πρὸς τὸν Κηφέα, περιβάλλει πεταλοειδῶς τὸ σῶμα τῆς Μικρᾶς Ἄρκτου καὶ ἐκτείνει τὴν οὐρὰν τοῦ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου. Καταλαμβάνων ἔκτασιν ἀνωτέραν τῶν 12 ὡρῶν κατ' ὀρθὴν ἀναφοράν, ἀριθμεῖ κατὰ μὲν τὸν Argelander 130, κατὰ δὲ τὸν Heis 220 ἀστέρας ὁρατοὺς διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ.

Παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς διὰ μέσου τῶν αἰώνων φέρεται ὑπὸ ὀνομασίας ὑπομιμνησκούσας τὸ γνωστὸν ἐκ τῆς μυθολογίας τέρας. Ἐκ τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ τοῦ Ἱππάρχου, παρὰ τῶν ὁποίων καλεῖται *Ὄφις*, φέρεται κατὰ μετάφρασιν παρὰ τοῖς Λατίνοις ὡς Anguis, Coluber, Python καὶ Serpens, ἀλλὰ ἐνιαχοῦ καὶ ὡς Aesculapius ἢ Audax. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ἀνηρπάγη ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἀπὸ τοὺς Γίγαντας καὶ κατηστερίσθη, ὅθεν ἡ ὀνομασία Sidus Minervae et Bacchi· κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχὴν παριστᾷ τὸ τέρας, ὅπερ ὁ Κάδμος ἐφόνευσε παρὰ τὴν πηγὴν τοῦ Ἄρεως καὶ σπείρας τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ συν-

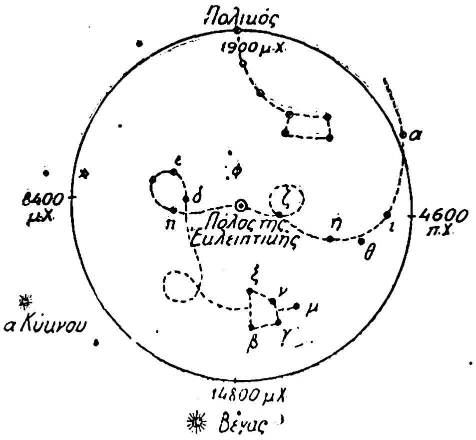

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Δράκοντος καὶ ἡ τροχιὰ τοῦ βορείου πόλου τοῦ οὐρανοῦ περὶ τον πόλον τῆς ἐκλειπτικῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

εκόμισεν ἐνόπλους ἄνδρας. Ἐνιαχοῦ ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λάδων*, ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ τῆς Ἀρκαδίας, ἢ τοῦ ποταμοῦ, ὅστις ἀπετέλει σύνορον τοῦ Κήπου τῶν Ἑσπερίδων, τὸν ὁποῖον νυχθημερὸν ἐφρούρει ὁ Δράκων, ἄγρυπνος φρουρός, κατ' ἀλληγορικὴν παράστασιν τοῦ ἀειφανοῦς τοῦ ἀστερισμοῦ ὡς παραπολίου. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παρά τισι τῶν Λατίνων συγγραφέων ὀνομασία Custos Hesperidum.

Ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐθεωρεῖτο ὡς σύμβολον τῆς θεᾶς Ἴσιδος, εἰς παλαιοτέραν δὲ ἐποχὴν εἰκονίζετο ὡς ἱπποπόταμος ἢ κροκόδειλος, οὕτω δὲ παρίσταται εἰς τὰ εὑρήματα τοῦ Δενδερὰχ καὶ εἰς τὸ Ραμεσσαῖον τῶν Θηβῶν. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐκαλεῖτο *Ἀλ Ταμίν*, ὅπερ ὁμοιάζει πρὸς τὸ αἰγυπτιακόν του ὄνομα *Τυνεμ*, προσέτι δὲ καὶ Al Thaban, ὅθεν πιθανῶς αἱ εἰς τινας τουρκικοὺς χάρτας ὀνομασίαι *Ἐτανίν*, Aben, Taben, Etabin καὶ αἱ παρὰ Riccioli ἐκ παραφθορᾶς Abeen ἢ Taeban, Daban, Alanin καὶ Allanino. Ὑπὸ τῶν Περσῶν ὠνομάζετο Azhdeha, ὅθεν τὸ Hashteher (ἀνθρωποφάγος ὄφις).

Ἐν Κίνα εἰς τὴν θέσιν τοῦ Δράκοντος ἐτίθετο τὸ Τσι Κούγκ, ἤτοι τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως, ὁ δὲ πτερωτὸς ὄφις, ὅστις ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἐθνικὸν ἔμβλημα τῆς χώρας, ἐτίθετο ἐκεῖ ὅπου παρ' ἡμῖν εὑρίσκεται ὁ ἀστερισμὸς τῆς Ὕδρας. Κατὰ τὰ κινεζικὰ χρονικὰ διὰ τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου ἐσημειώθη δίοδος κομήτου τῷ 1337.

Ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ Δράκοντος κυριώτεροι εἶναι:

Ὁ α *Δράκοντος* ἢ Thuban al Tannin καὶ Azhdeha (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ καὶ περσικοῦ ὀνόματος τοῦ ὅλου ἀστερισμοῦ). Ὑπὸ τοῦ Τιζινὶ ὀνομάζεται Al Dhih, ἤτοι ὕαινα, ἀπαντᾷ ὅμως καὶ ὡς Adib, ἢ Addib, Eddib, Adid καὶ El Dsib κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ Al Dhibah. Ὁ ἀστὴρ οὗτος περὶ τὸ 2750 π. Χ. εὑρίσκετο ἐγγύτατα τοῦ πόλου, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ μικροτέραν τῶν 10', ἤδη ὅμως ἀπέχει αὐτοῦ πλέον τῶν 26°. Ὡς πολικὸς ἀστὴρ ἐκοσμεῖτο διὰ διαφόρων ἐπιθέτων, ἐνδεικτικῶν τῆς προνομιούχου θέσεως αὐτοῦ, δηλαδὴ ὠνομάζετο «Ζωὴ τοῦ οὐρανοῦ», «Δικαστὴς τοῦ οὐρανοῦ», «Ἀνώτατος δικαστὴς» κ.τ.τ., ἦτο δὲ ὁρατὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐκ τοῦ βάθους σωληνοειδοῦς ἀνοίγματος ἄγοντος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μεγάλης Πυραμίδος τοῦ Χέοπος (Kuum Khufu), ὡς καὶ ἐκ τοῦ βάθους τῶν πυραμίδων τοῦ Ghizeh. Κατὰ τὸν J. Herschel τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰς πυραμίδας τοῦ Abousseir. Ὁ α Δράκοντος εἶναι μεγέθους 3.6, χρώματος ὠχροκιτρίνου καὶ φάσματος Aop.

Ὁ β *Δράκοντος* εἶναι διπλοῦς (3.0 καὶ 14 0), καλεῖται δὲ Rastaban ἢ Rastaben ἐκ τοῦ Al Ras al Thuban (=κεφαλὴ τοῦ Δράκοντος), ἐξ οὗ τὸ παρὰ Schickard Rasotabbani. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐλέγετο ἐπίσης Al Awaïd (=μήτηρ κάμηλος) καὶ Al Rakis (=καλπάζουσα κάμηλος). Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ὀνομασία Quinque Dromedarii τοῦ ἀστερισμοῦ, ὃν ὁ β ἀποτελεῖ μετὰ τεσσάρων ἄλλων ἀστέρων, γ, μ, ν, ξ, οἵτινες ἤδη εἰκονίζουσι τὴν Κεφαλὴν τοῦ Δράκοντος.

Ὁ γ *Δράκοντος* εἶναι ἐπίσης διπλοῦς (2.4 καὶ 13.2) καὶ καλεῖται Eltanin ἐκ τοῦ παρ' Οὐλοὺγ Βὲη Al Ras al Tinnin. Παρὰ Bayer φέρεται ὡς Rastaban καὶ εἰς τοὺς Ἀλφονσείους πίνακας ὡς Rasaben. Ἐκ παρατηρήσεων τοῦ ἀστέρος τούτου ὁ Bradley ἤχθη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φαινομένου τῆς ἀποπλανήσεως τοῦ φωτός.

Ὁ δ *Δράκοντος*, μεγέθους 3 1 καὶ χρώματος βαθυκιτρίνου, ἀναφέρεται εἰς διαφόρους καταλόγους ὡς Nodus secundus (=δεύτερος δεσμός), διότι κεῖται ἐγγὺς τοῦ δευτέρου ἑλιγμοῦ τοῦ Δράκοντος.

Ὁ ζ *Δράκοντος* εὑρίσκεται παρὰ τὸ ἀκτινοβόλον τῶν Δρακοντιδῶν, μεταξὺ δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ δ κεῖται ὁ πλανητοειδὴς νεφελοειδὴς N. G. C. 6543. Σ. Π.

— **δράκων** (ὁ) [*Μετεωρ.*]. Λευκὸν νεφύδριον, τὸ ὁποῖον ἐμφανιζόμενον ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ θεωρεῖται ὡς προγνωστικὸν λαίλαπος. Ρ.

— **δράκων** (ὁ) [*Πυροβολ.*]. Ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν μεσαίωνα *δράκοντες* δύο εἴδη πυροβόλων: τὸ τῶν 40 λιτρῶν (dragon à feu), καὶ τὸ τῶν 0,2 λιτρῶν (coulevrine). Ν. Θ. Κ.

— [*Ναυτ. Πυρ.*] Παλαιότατον (ΙΓ'—ΙΣΤ' αἰῶνος) ναυτικὸν πυροβόλον διαμετρήματος μικροῦ πρὸς τὸ μέσον. Ἐν ἀρχῇ ὀπισθόγομον μεθ' ὑποτυπώδους κλείστρου, ἐμπροσθόγομον κατόπιν, ἐτοποθετεῖτο εἰς τὰ πρόστεγα καὶ τὰ ἐπίστεγα τῶν πλοίων, ἀποτελοῦν στόλισμα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τρομερὸν διὰ τὴν ἐποχήν του ὅπλον. Ἔφερεν ἀναγλύφους πλείστας διακοσμήσεις, εἰς δὲ τὸ πυγαῖόν του ἀντὶ λαβῆς δράκοντα (couleuvre), ἐξ οὗ ἡ ὀνομασία του, ἀποτελοῦσα μετάφρασιν τῆς πραγματικῆς τοιαύτης couleuvrine, ἥτις μέχρι καὶ ἐπ' ἐσχάτων διεσῴζετο, ὡς *κουλεβρίνα* καὶ παρ' ἡμῖν. Ὡραῖα δείγματα τοιούτων πυροβόλων εὑρίσκοντο ἐν τῷ ὁπλοφυλακείῳ Ναυπλίας (ὁπλοστάσιον), διαρραγέντα διὰ δυναμίτιδος διὰ νὰ πωληθῶσιν ὡς μέταλλον. Σ. Ε. Λ.

— **δράκοντος** *αἷμα* [*Χημ.*] βλ. αἷμα *δράκοντος*.

— **δράκοντος** *ξύλον* [*Βοτ.*] βλ. λ. πτερόκαρπος.

Δράκων [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν Βιθυνίᾳ. Πηγάζει ἐκ τῶν ὑψωμάτων τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν Ἀσκανίαν λίμνην ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ χύνεται, μεταξὺ Γιάλοβας καὶ Ἑρσέκ, εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ κόλπου τοῦ Ἰσμίτ, ἐν τῇ Προποντίδι. Ὁ ποταμὸς οὗτος ἀπετέλει τὸ ὅριον μεταξὺ τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν, συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην ἥτις συνήφθη μεταξὺ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν, κατὰ τὴν ὁποίαν παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Τούρκους πᾶσαι αἱ ἀπὸ Νικαίας μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δράκοντος χῶραι. Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων Γιαλὰν-ντερὲ ἢ Κιρκγκετσίτ. —Μ.

δράκων (ὁ) (Draco) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαμιδῶν*, περιλαμβάνον ἑρπετὰ διαφέροντα τῶν ἑτέρων τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος ἀπὸ τῶν πλατειῶν δερματικῶν ἀποφύσεων τῶν πλευρικῶν μερῶν τοῦ σώματος ἅτινα, ὅταν τὸ ζῷον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, προσομοιάζουσι πρὸς πτέρυγας. Ὁ λαιμὸς εἶναι ἐλαφρῶς πεπιεσμένος καὶ παρουσιάζει τρεῖς δερμικὰς πτυχώσεις, μίαν μεσαίαν ἐσωτερικήν, καὶ δύο πλαγίας ἐξωτερικάς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δράκων ὁ ἱπτάμενος* (Draco volans), ὅστις ἔχει κεφαλὴν λαμπροῦ μεταλλικοῦ χρώματος μετὰ πρασίνης μεταλλικῆς κηλῖδος κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν διάστημα. Ἡ ῥάχις καὶ αἱ πλευρικαὶ ἀποφύσεις ἔχουσι χρῶμα φαιὸν πρὸς τὸ ἐρυθρὸν μετὰ μικρῶν μελανῶν κηλίδων. Ἡ κοιλία εἶναι κιτρίνη καὶ ἡ οὐρὰ φαιὰ μὲ ὑπερύθρους πλαγίας ῥαβδώσεις. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 20 περίπου ἑκατοστόμετρα καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους τῆς Σόνδης καὶ εἰς τὴν Σιγκαπούρην. Δ. Ν. Π.

Δράκων ὁ ἱπτάμενος.

— **δράκων** *ὁ ῥοτάγκιος* [*Βοταν.*]. Δένδρον φοινικοειδές, ἰθαγενὲς τῆς Σινικῆς καὶ τῶν Ἀνατ. Ἰνδιῶν (βλ. **κάλαμος** *ὁ ῥοτάγκιος*).

— [*Ἐμπορευμ.*] Ὁ δράκων ὁ ῥοτάγκιος ἢ καὶ ἄλλως *ψευτοκάλαμος* (Calamus Rotang, γαλλ. Rotang Dragon, γερμ. Rotang Drache, ἰταλ. Canna di drago) φύεται εἰς τελματώδη δάση, εἶναι δὲ φυτὸν περιώνυμον διὰ τὸ μῆκος τοῦ στελέχους αὐτοῦ, ὅπερ φθάνει εἰς ὕψος 120—200 μέτρων, κατὰ πολλοὺς δὲ φυσιοδίφας μέχρι 300 μέτρων. Ὁ χυμὸς τῶν καρπῶν αὐτοῦ (δρακόντειον αἷμα) χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν βερνικίου καὶ ὀδοντοκόνεως, τὰ δὲ στελέχη του, γνωστὰ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ῥοτάγκοι* (γαλλ. Rotins ἀγγλ. Rottanlanes) εἰσάγονται κατ' ἔτος κατὰ μεγάλα ποσὰ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξ Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν κατασκευὴν ῥάβδων καὶ παντοίων πλεκτῶν καὶ ἄλλων εἰδῶν. Τ. ΜΠ.

Δράκων. Ὁ περιώνυμος τῶν Ἀθηνῶν νομοθέτης, τοῦ ὁποίου οἱ γραπτοὶ φονικοὶ νόμοι ἐκρίθησαν ὡς αὐστηρότατοι ὑπὸ τῆς ἡμερωτέρας καὶ μᾶλλον προηγμένης κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων· σήμερον δὲ ἡ λέξις «δρακόντειος», λεγομένη πρὸς χαρακτηρισμὸν νόμων, ἀστυνομικῶν διατάξεων κ.λ.π., κατέστη ταυτόσημος μὲ τὴν λέξιν «αὐστηρότατος».

Ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος περιελάμβανε τὰς τοῦ πολιτεύματος μεταρρυθμιστικὰς διατάξεις καὶ τὰς τοῦ ποινικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ ἐν γένει δικαίου. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων (βλ. λ. Ἀθῆναι τ. Β', σ.47 γ' ἑ.), κατέστησεν ὑποχρεωτικὴν τὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου προσέλευσιν τῶν μετεχόντων τῆς πολιτείας πολιτῶν (εὐγενῶν καὶ ὁπλιτῶν), ὁρίσας ποινὰς (πρόστιμον) διὰ τοὺς μὴ προσερχομένους εἰς αὐτὴν (ὡς καὶ διὰ τοὺς μὴ προσερχομένους εἰς τὰς συνεδρίας τῆς Βουλῆς). Αἱ μεταρρυθμίσεις τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος κατέστησαν αὐτὸν μισητόν, διότι δι' αὐτῶν διετηρήθησαν καὶ αἱ κτηματικαὶ περιουσίαι ἀναπαλλοτρίωτοι καὶ τὸ ἔθος τοῦ δανεισμοῦ ἐπὶ ὑποθήκῃ τοῦ σώματος τοῦ δανειζομένου δὲν κατηργήθη. Διὰ τοῦτο καὶ κατηργήθησαν βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Σόλωνος. Μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, ὁ Δράκων κατέταξε καὶ τὴν κλοπήν, χαρακτηρίσας αὐτὴν ὡς στίγμα τῆς κοινωνίας. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ὅτι πρῶτος κατέγραψε καὶ πάντα τὰ μέχρις αὐτοῦ ἰσχύοντα ἔθιμα, ἅτινα ἀτελῶς εἶχον καταγράψει οἱ θεσμοθέται. Ἐνῷ δὲ ἡ πολιτικὴ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος ἐνωρίς, ὡς προελέχθη, κατηργήθη, ἡ ποινικὴ νομοθεσία αὐτοῦ διετηρήθη ἀναλλοίωτος ὑπὸ τοῦ Σόλωνος. Οἱ φονικοὶ μάλιστα θεσμοὶ (οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ φονικοὶ νόμοι του) ἐχαράχθησαν ἐκ νέου ἐπὶ λιθίνης στήλης, ἥτις ἐστήθη ἐν τῇ ἀγορᾷ πρὸ τῆς βασιλείου στοᾶς ὅτε μετὰ τὴν κατὰ τὸ 403 π. Χ. γενομένην παλινόρθωσιν τοῦ δήμου ἔγινεν ἡ ἀναθεώρησις τῆς ὅλης νομοθεσίας τῆς δημοκρατίας ὑπὸ μεγάλης νομοθετικῆς ἐπιτροπείας ἐξ ἐγκρίτων πολιτῶν. Τμήματα τῶν ἐπὶ τῆς λιθίνης στήλης χαραχθέντων φονικῶν θεσμῶν τοῦ Δράκοντος διεσώθησαν μέχρι σήμερον.

Πρώτη καὶ κυρία ἀξία τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος ὑπῆρξεν ἡ δημοσία καταγραφὴ ἐν ταύτῃ τῶν ἰσχυόντων φονικῶν νόμων, διότι δι' αὐτῆς ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ἄρχοντας σταθερὰ δικονομία καὶ καθωρίσθησαν τακταὶ ποιναί. Ἄλλη μεγάλη ἀξία ταύτης εἶναι ἡ δι' αὐτῆς μονιμοποίησις μιᾶς ἡμερωτέρας κοινωνικῆς καταστάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν πατροπαράδοτα ἔθιμα καὶ νεώτεραι προηγμέναι κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις, δικαιώματα οἰκογενείας (κατὰ τῶν φονέων) καὶ κῦρος πολιτείας ἐμφανίζονται συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα. Ἀπὸ τοῦ Δράκοντος ἡ αὐθαιρεσία τῶν εὐγενῶν περιωρίσθη πολὺ καὶ ἤρχισε νὰ βασιλεύῃ τὸ κράτος τοῦ νόμου. Τὴν ἀξίαν τῆς ποινικῆς νομοθεσίας του, ἂν καὶ δὲν ἦτο αὕτη δημιουργικὴ ἐργασία ἀλλ' ἁπλῆ δημοσία καταγραφή, ἐμαρτύρησεν ἡ μακροχρόνιος διατήρησις αὐτῆς ἀναλλοιώτου, τῆς δὲ πολιτικῆς ἡ ὑπ' αὐτοῦ καθιερωθεῖσα θεμελιώδης ἀρχὴ ὅτι τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου ἐπὶ τῆς πολιτείας καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πρὸς ταύτην εἶναι ἀλληλένδετα, καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ, πρώτου, τόνωσις τῆς ἀγροτικῆς ἀρχούσης τάξεως τῶν εὐγενῶν διὰ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὰς φατρίας τῆς σφριγώσης τάξεως τῶν ζευγιτῶν (ὁπλιτῶν). Ἡ διὰ τοῦ εἰρημένου νόμου ἀπόκτησις πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν ζευγιτῶν ὑπῆρξε τὸ πρῶτον κατενεχθὲν ὑπὸ τοῦ δήμου πλῆγμα κατὰ τῆς πολιτείας τῶν ἱππέων (ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Wilamowitz-Moellendorff*, Aristoteles und Athen (1—11). —*J. Hofmann*, Studien zur drakontischen Verfassung. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Δράκων.** *Ἀσκληπιάδης*, υἱὸς τοῦ Ἱπποκράτους καὶ πατὴρ τοῦ Ἱπποκράτους τοῦ δ', ἰατροῦ τῆς Ρωξάνης, συζύγου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Κατὰ Σουΐδαν ὁ ἕτερος τῶν υἱῶν τοῦ Ἱπποκράτους, ὁ Θεσσαλός, εἶχεν υἱὸν *Δράκοντα*, οὗ υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ Ἱπποκράτης ὁ δ', ὃς πάλιν υἱὸν ἔσχε *Δράκοντα*, ὅστις ἐθεράπευσε τὴν Ρωξάνην ἀπὸ βαρέος νοσήματος. ΑΡ. Π. Κ.

— **Δράκων** *ὁ Στρατονικεύς*. Ἕλλην γραμματικός, καταγόμενος ἐκ Στρατονικείας τῆς Καρίας καὶ ἀκμάσας κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους·

Digitized by Google

Οὐδὲν τῶν ἔργων αὐτοῦ περιεσώθη μέχρις ἡμῶν. Ὁ Σουΐδας ἀναφέρει ὅτι ἔγραψε περὶ ὀρθογραφίας, περὶ ἀντωνυμιῶν, περὶ τῶν κατὰ συζυγίαν ὀνομάτων, περὶ τῶν Πινδάρου μελῶν, περὶ Σατύρων, περὶ μέτρων, περὶ Ἀλκαίου μελῶν, περὶ τῶν Σαπφοῦς μέτρων. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ χειρόγραφον «Περὶ μέτρων ποιητικῶν». Φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε σύγχρονος Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός. —Π.

—**Δράκων**. Συγγραφεὺς ἐκ Κερκύρας, ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Ἔγραψε βιβλίον «Περὶ λίθων». —Π.

Δρακώνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἀποτελοῦν ἕδραν ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 210. Ἐντεῦθεν κατήγετο ὁ ὁπλαρχηγὸς *Γεώργιος* Δρακωνιανὸς (βλ. λ.) Ε. Γ.

—**Δρακώνα** *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 266. Ἐνταῦθα κατέφυγεν ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Κρητῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ὅτε ἠπειλήθη ὑπὸ τοῦ Ἰσμαὴλ πασᾶ να συλληφθῇ ἐν Πουτσουναρίοις, ὅπου τὸ πρῶτον συνῆλθε. Ε. Γ.

—**Δρακώνα** *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν Μεσαρᾷ τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἐν ᾗ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Ξανθουδίδου πανάρχαιος συνοικισμὸς καὶ δύο πρωτομινωϊκοὶ θολωτοὶ τάφοι. Τούτων ὁ ἕτερος περιεῖχε πολλοὺς νεκροὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ καὶ ἐντὸς πίθων. Εὑρέθησαν δ' ἐντὸς τῶν τάφων καὶ ἀγγεῖα μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς (*Καββαδίου*, Προϊστ. Ἀρχαιολ. σ. 468). Ε. Γ.

Δρακωνιανός, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κρήτης Σπουδάσας εἰς Χανιὰ ἐξέλεξε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου καὶ εἰργάζετο εἰς τὸν Κίσαμον ὅτε ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Κατελθὼν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὸν Ἀγῶνα, τῷ 1822 εγένετο ἑκατόνταρχος καὶ ἐπολέμησε γενναιότατα εἰς πλείστας περιστάσεις, φονεύσας πολλοὺς Τουρκοκρῆτας ἰδίᾳ χειρί. Τῷ 1825 μετέσχε τῆς ἐκστρατείας πρὸς ἅλωσιν τῆς Γραμβούσης, εἶτα δέ, διακριθεὶς διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν φρόνησιν μεθ' ἧς διεξῆγε τὰς ἐνεργείας τοῦ μικροῦ σώματός του, ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῶν ὅπλων τοῦ Κισάμου, ἀξίωμα ὅπερ διετήρησε μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ὑπερηφανείας μέχρι τοῦ 1830, ὁπότε, λόγῳ τῆς τροπῆς τοῦ ὅλου ζητήματος τῆς ὁροθετήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Κρήτην, μὴ περιληφθεῖσαν εἰς τὰ ὅρια αὐτοῦ. Ἀποκατασταθεὶς μετ' ἄλλων Κρητῶν εἰς Μονεμβασίαν, ἠμείφθη ἀργότερον, διότι καὶ τὸ ἀριστεῖον ἔλαβε καὶ εἰς τὴν ε' τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν κατετάχθη ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν ἐκδουλεύσεων. Γ. Δ. Κ.

δρᾶμα (τό), γεν. *—ατος*· ἔργον, πρᾶξις, ἐργασία (ἀρχ.)· || εἶδος τραγικοῦ θεατρικοῦ ἔργου· || μεταφ. τραγικὸν γεγονός.

—[ΘΕΑΤΡ.] Καλεῖται *δρᾶμα* (ἐκ τοῦ *δρᾶν*=ποιεῖν, πράττειν) πᾶν σκηνικὸν ποίημα, πραγματευόμενον πράξεις μεγάλας, ἡρωϊκὰς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀσυνήθεις, αἵτινες παρίστανται δρώμεναι ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ οὐχὶ δι' ἁπλῆς ἀπαγγελίας. «Καὶ τὸ ποιεῖν αὐτοὶ μὲν (οἱ Δωριεῖς) δρᾶν, Ἀθηναίους δὲ πράττειν προσαγορεύειν» (*Ἀριστ.* Ποιητ. 3). Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ συμπεριλαμβάνεται πᾶν οἱονδήποτε θεατρικὸν ἔργον ἀπὸ σκηνῆς ἐμφανιζόμενον καὶ διὰ λόγων ἢ καὶ ἁπλῆς μιμήσεως ἐκτελούμενον. Διακρίνεται δὲ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ποιήσεως τοῦ ἔπους καὶ τοῦ μέλους, ἐκ τοῦ ὅτι ἐν αὐτῷ ὁ ποιητὴς οὐδέποτε προκύπτει ὁ ἴδιος διηγούμενος, αἰσθανόμενος ἢ διανοούμενος, ἀλλ' ἐκθέτων τὰ συναισθήματα αὐτοῦ διὰ τρίτων προσώπων δρώντων ἀπὸ τῆς σκηνῆς («ὅθεν καὶ δράματα καλεῖσθαί τινες αὐτά φασιν», *Ἀριστ.*) καὶ περαινόντων τὴν πρᾶξιν διὰ τοῦ διαλόγου, τῆς μιμικῆς καὶ τῶν ἐν γένει σκηνικῶν κινήσεων, τῇ βοηθείᾳ πολλάκις τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ χοροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ σκηνικοῦ διακόσμου ἀνάλογου πρὸς τὴν ἐκτυλισσομένην ἐπὶ σκηνῆς ὑπόθεσιν.

Τὸ δρᾶμα ἐν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Τὸ δρᾶμα, ὅπως τὸ ἠννόουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἡ τραγῳδία τουτέστι καὶ ἡ κωμῳδία, εἶναι καθόλου δημιούργημα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, γεννηθὲν καὶ ἀναπτυχθὲν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκ τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου τελουμένων θρησκευτικῶν ἑορτῶν, αἵτινες περιεῖχον πλεῖστα ὅσα δραματικὰ στοιχεῖα (τὰ δρώμενα) καὶ δὴ τοῦ κατ' αὐτὰς ψαλλομένου διθυράμβου (βλ. λ.), ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσιν, ἥτις ἐξήγειρε τὴν φαντασίαν τῶν ἑορταζόντων, οἱ ὁποῖοι, ἐν καταλήψει εὑρισκόμενοι ἐκ τῆς μέθης καὶ τῶν πέριξ αὐτῶν τελουμένων ὀργίων, μετηρσιοῦντο εἰς φανταστικοὺς κόσμους καὶ ἐφαντάζοντο ἑαυτοὺς ὡς πραγματικοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Διονύσου, μεθ' οὗ συνέπασχον καὶ ὃν πάλιν ἔβλεπον διὰ τῆς φαντασίας των συμμετέχοντα εἰς τὰς ὀργιαστικὰς αὐτῶν ἐκδηλώσεις. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ σοβαροῦ διθυράμβου, ὅστις ἐψάλλετο κατὰ τὰ Λήναια, καθ' ἃ οἱ ἑορτασταί, ὑπὸ πένθους κατεχόμενοι, ἐθρήνουν διὰ τὰ πάθη τοῦ Διονύσου, τὰ συμβολίζοντα τὰς διαφόρους μεταβολὰς καὶ τὰ πάθη τῆς φύσεως κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ ἔτους ἐποχάς, ἐγεννήθη ἡ τραγῳδία, ὅπως δὲ λέγει ὁ Ἀριστοτέλης: «ἐκ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον κατὰ μικρὸν ηὐξήθη», ἐκ δὲ τοῦ φαιδροῦ διθυράμβου ἢ τῶν λεγομένων φαλλικῶν ᾀσμάτων, ἅτινα ἐψάλλοντο ἐν τοῖς ἀγροῖς κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τρυγητοῦ καὶ τῆς συγκομιδῆς τοῦ οἴνου, τοῦ κώμου καὶ τῶν ἀνταλλασσομένων μεταξὺ τῶν ἑορταζόντων ἐν εἴδει διαλόγου αἰσχρολογιῶν, αἵτινες ὑπερέβαινον πᾶν μέτρον εὐπρεπείας καὶ σεμνότητος, λόγῳ τῆς ὑπερτάτης εὐθυμίας τῆς προκαλουμένης ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τοῦ ἀφειδῶς ῥέοντος οἴνου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς πέριξ τῶν ἑορταζόντων ἀναγεννωμένης καὶ διαγελώσης φύσεως, ἐγεννήθη ἡ *κωμῳδία*, ὅπως δὲ λέγει ὁ Ἀριστοτέλης: «ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὰ φαλλικά».

Πρῶτος ὅστις προήγαγε τὴν τραγῳδίαν εἰς σχῆμα δράματος ἦτο ὁ Θέσπις (536 π. Χ.), ὅστις ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰσήγαγε καὶ τὸν πρῶτον ὑποκριτήν, ὑποκρινόμενον ἀλληλοδιαδόχως πολλὰ πρόσωπα διὰ τῆς ἀλλαγῆς προσωπείων, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσέθεσεν εἰς τὸν χορὸν ἕνα πρόλογον καὶ τὰς ῥήσεις. Μετὰ τὸν Θέσπιν, ὁ Ἀθηναῖος Φρύνιχος, χωρὶς νὰ ἐλαττώσῃ τὴν διάρκειαν τῶν χορῶν, συνέδεσε περισσότερον αὐτοὺς μὲ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐπεισοδίων, πρῶτος αὐτὸς ἐπραγματεύθη ὑποθέσεις ἐκ τῆς συγχρόνου τότε ἱστορίας, εἰσήγαγε δὲ καὶ τὰ γυναικεῖα πρόσωπα. Κατόπιν ὁ ἐκ Φλιοῦντος Πρατίνας ἀπεκάθηρε τὴν νηπιάζουσαν μὲν ἔτι, ἀλλὰ διαρκῶς τελειοποιουμένην τραγῳδίαν, ἀπὸ τοὺς Σατύρους, δημιουργήσας δι' αὐτῶν τὸ *σατυρικὸν* δρᾶμα· τέλος ὁ Αἰσχύλος, ὁ κληθεὶς πατὴρ τῆς τραγῳδίας, ἀπέδωσεν εἰς αὐτὴν μὲν πᾶσαν τὴν προσήκουσαν μεγαλοπρέπειαν καὶ σεμνότητα, εἰς τὸ θέατρον δὲ ἐν γένει πάντα τὰ ὑλικὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ καθίστατο δυνατὴ ἡ εὐπρόσωπος καὶ ἐπιβλητικὴ τῆς τραγῳδίας παράστασις. Μετὰ τὸν Αἰσχύλον, ὁ Σοφοκλῆς εἰσήγαγε πολλοὺς νεωτερισμοὺς ἐν τῇ καθόλου δραματικῇ τέχνῃ, ἤ, ὅπως λέγει εἷς τῶν βιογράφων του: «πολλὰ ἐκαινούργησεν ἐν τοῖς ἀγῶσι». Ἔθραυσε δηλονότι τὰ δεσμὰ τοῦ λυρισμοῦ, ὅστις ὑπερεξεχείλιζεν ἐν τῷ Αἰσχύλῳ, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ διάλογοι δὲν ἦσαν ἄλλο παρὰ λυρικὰ ποιήματα, ἀνέπτυξε τόν τε διάλογον καὶ τὴν πλοκήν, ὑποτάξας οὕτω τὴν τραγῳδίαν εἰς τὰς κινήσεις καὶ τὰς ποικιλίας τῆς ζωῆς, εἰσήγαγε τὸν τρίτον ὑποκριτήν, ὃν καὶ ὁ Αἰσχύλος εἰσήγαγεν εἰς τὴν τελευταίαν του τριλογίαν, δι' οὗ καὶ ὁ κύκλος τῆς δράσεως ἤρχισε νὰ εὐρύνεται περισσότερον καὶ αἱ περιπέτειαι σαφέστερον νὰ προετοιμάζωνται, ἀλλὰ καὶ αἱ διάφοροι τραγικαὶ περιστάσεις νὰ συνδέωνται πρὸς τὰ ἐπεισόδια καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ νὰ διατηρῆται ἀδιάπτωτον. Μετὰ τοὺς ἀνωτέρω δύο μεγάλους δραματικούς, ὁ Εὐριπίδης, ἰσάξιος αὐτῶν καὶ μεγαλουργὸς ὡς ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς μέχρι τότε γνωστοὺς μύθους, ἐξ ὧν πάντες ἠρύοντο τὰς ὑποθέσεις των, ἔδωκε μεγαλυτέραν ἔκτασιν, πλουτίζων αὐτοὺς διὰ περιπετειῶν νέων καὶ ἄλλων ἐπεισοδίων, ἰδικῆς του ὅλως ἐφευρέσεως, πρὸς δὲ εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων του ζωηρότερα πάθη, γενόμενος οὕτως ὁ εἰσηγητὴς καὶ νέου εἴδους δράματος, τοῦ περιπετειώδους ἢ ῥωμαντικοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν τριῶν μνημονευθέντων μεγάλων δραματουργῶν, οἵτινες καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα ἐκυριάρχησαν ἐπὶ σκηνῆς διὰ τῶν ἀριστουργημάτων των, ἡ τραγῳδία ἀπώλεσε τὴν παλαιὰν αὐτῆς αἴγλην, καθόσον ἀπὸ τοῦ 420 μέχρι τοῦ 250, ὅτε καὶ σχεδὸν ἐξέλιπε πλέον, καίτοι πολλοὶ ἀνεφάνησαν οἱ μνηστῆρες τῆς Μελπομένης (Ἴων, Ἀστυδάμας, Θεοδέκτης, Ἀρίσταρχος, Ἀγάθων, Φιλοκλῆς, Χαιρήμων, Ἀφαρεύς, Ἀχαιὸς καὶ ἄλλοι), εἰς ἐλαχίστους ἡ τῆς τραγῳδίας μοῦσα ηὐδόκησε νὰ προσμειδάσῃ.

Ἡ κωμῳδία, καίτοι τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει ἐν Μεγάροις διὰ τοῦ Σουσαρίωνος καὶ τῶν περὶ αὐτόν, τὴν κανονικὴν αὐτῆς μορφὴν ἔλαβε μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς ἐν Σικελίᾳ διὰ τοῦ Ἐπιχάρμου καὶ τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ Φόρμιος ἢ Φόρμου. Ταυτοχρόνως ἐνεφανίζετο καὶ ἐν Ἀττικῇ, πλὴν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἡ κωμῳδία κατ' Ἀριστοτέλη δὲν ἐθεωρήθη ἐξ ἀρχῆς, ὅπως ἡ τραγῳδία, σπουδαῖον πρᾶγμα—«διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι»—, ἀπηξίωσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον μετὰ τὴν εὕρεσιν αὐτῆς νὰ τὴν δεχθῶσιν πισήμως εἰς τοὺς δημοσίους αὐτῶν ἀγῶνας, ὅπερ ἔπραξαν μεταξὺ τοῦ 465 καὶ 460 π. Χ. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε πλέον ἐξέλιπε καὶ αὐτὴ μετὰ τὴν τραγῳδίαν, ἡ κωμῳδία ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ πλείστων ποιητῶν, οἵτινες ἐπαξίως διημφισβήτησαν τὴν δάφνην πρὸς τοὺς ἐξαιρετικῶς ὑπὸ τῆς Θαλείας εὐνοηθέντας δύο μεγάλους ἀντιπροσώπους της, τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν Μένανδρον. Τοιοῦτοι ἦσαν, κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίοδον ὁ Κρατῖνος, ὁ Κράτης, ὁ Φερεκράτης, ὁ Εὔπολις, ὁ Ἀμειψίας καὶ ὁ Φρύνιχος, κατὰ τὴν δευτέραν ὁ Ἀντιφάνης, ὁ Ἄλεξις, ὁ Ἀναξανδρίδης καὶ ὁ Εὔβουλος καὶ κατὰ τὴν τρίτην ὁ Φιλήμων, ὁ Δίφιλος, ὁ Φιλιππίδης καὶ ὁ Ποσείδιππος.

Πλὴν τῶν δύο ἀνωτέρω θεμελιωδῶν τοῦ δράματος εἰδῶν, ἐξ αὐτῶν τούτων παρήχθη καὶ τρίτον, τὸ *σατυρικὸν* λεγόμενον δρᾶμα, μικτόν τι εἶδος ὅλως αὐτοτελές, ἐν ᾧ δρῶσι πρόσωπα διαφόρου τάξεως καὶ φύσεως, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ δράσωσι μονομερῶς καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ καὶ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ, ἥρωες δηλονότι ἢ ἀγρόται, μεθ' ὧν συμπαρίστανται πάντοτε οἱ Σάτυροι, δι' ὧν διετηρήθη στενότερος ὁ πρὸς τὴν ἀρχικὴν πηγὴν τοῦ δράματος σύνδεσμος, ἐκφράζοντες μετ' ἀκολασίας καὶ ἀφελείας διάφορα αἰσθήματα καὶ παράγοντες, διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῆς κωμικῆς αὐτῶν στολῆς πρὸς τὴν πλουσίαν καὶ τραγικὴν τοιαύτην τῶν ἡρώων, κωμικωτάτην ἐντύπωσιν. Τὸ σατυρικὸν δρᾶμα, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ὑπῆρχον ἰδιαίτεροι ἀγῶνες, ὅπως διὰ τὴν τραγῳδίαν καὶ κωμῳδίαν, οὐδέποτε ἐδιδάσκετο κεχωρισμένως, ἀλλὰ κατὰ μὲν τοὺς πρώτους χρόνους πάντοτε μετὰ τὴν τραγῳδίαν, μεταγενεστέρως δέ, ὅτε εἰσήχθη ἐν τῷ θεάτρῳ ἡ τριλογία, μετ' αὐτήν. Καίτοι δὲ δημιουργὸς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Πρατίνας ὁ Φλιάσιος, ἄλλος σύγχρονος αὐτοῦ τραγικὸς ποιητής, ὁ Χοιρίλος, ηὐδοκίμησεν ἐξόχως εἰς αὐτό, κληθεὶς μάλιστα διὰ τοῦτο βασιλεὺς τοῦ σατυρικοῦ δράματος («ἡνίκα μὲν βασιλεὺς ἦν Χοιρίλος ἐν Σατύροις». Ἀλλὰ πλὴν τοῦ Χοιρίλου, εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ δράματος διέπρεψε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Πρατίνα Ἀριστίας, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνδριὰς ἐσῴζετο ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου ἐν τῇ δημοσίᾳ πλατείᾳ τοῦ Φλιοῦντος (*Παυσ.* Κορινθ. XIII). Οὐχ ἧττον καὶ οἱ τρεῖς μεγάλοι δραματικοί, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης, δὲν ἀπηξίωσαν ν' ἀσχοληθῶσι μὲ τὸ ὑποδεέστερον αὐτὸ εἶδος τῆς δραματικῆς ποιήσεως, γράψαντες οὐκ ὀλίγα σατυρικὰ δράματα, ἐξ ὧν δυστυχῶς μόνον ὁ «Κύκλωψ» τοῦ Εὐριπίδου περιῆλθε μέχρις ἡμῶν ὁλόκληρος καί τινες σκηναὶ τῶν «Ἰχνευτῶν» τοῦ Σοφοκλέους, αἵτινες ἐσχάτως ἀνεκαλύφθησαν ἐν Αἰγύπτῳ. Φαίνεται ἐν τούτοις, κατὰ συμπεράσματα νεωτέρων κριτικῶν, ὅτι τὸ σατυρικὸν δρᾶμα διὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους ἐξέπεσε καὶ ταχέως ἐγκατελείφθη, σποραδικῶς μόνον ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος ἀναφερομένων σατυρικῶν συγγραφέων, τελευταῖος τῶν ὁποίων μνημονεύεται ὁ ἐκ Θηβῶν «ποιητὴς σατύρων» Ἀμινίας (C. I. G., 1584). Ἀντικατεστάθη δὲ δι' ἰδιαιτέρου εἴδους τραγῳδίας μὲ λύσιν, παρὰ τὰ συνηθισμένα, εὐχάριστον καὶ διὰ τοὺς ἀπὸ σκηνῆς δρῶντας καὶ διὰ τοὺς θεατάς. Τοιαύτη τραγῳδία εἶναι ἡ «Ἄλκηστις» τοῦ Εὐριπίδου («Τὸ δὲ δρᾶμά ἐστι σατυρικώτερον ὅτι εἰς χαρὰν καὶ ἡδονὴν καταστρέφει»· ὑπόθεσις «Ἀλκήστιδος»).

Τὸ δρᾶμα ἐν Ῥώμῃ. Οὕτως ἔχον τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δρᾶμα, μετηνέχθη τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα εἰς Ῥώμην. Πρῶτος ὁ Ἕλλην τὴν καταγωγὴν Λίβιος Ἀνδρόνικος, προκειμένου κατὰ τὸ 240 π. Χ. νὰ τελεσθῶσιν ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον τὰ «Ῥωμαῖα» (Ludi Romani), λόγῳ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ πρώτου Λιβυκοῦ πολέμου, διὰ νὰ προσδώσῃ μεγαλυτέραν λαμπρότητα εἰς αὐτά, μετέφρασεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν λατινικὴν μίαν τραγῳδίαν καὶ μίαν κωμῳδίαν, ἃς καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας, ἀναλαβὼν μάλιστα καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ πρωταγωνιστοῦ ἐν ἰδίῳ, ὡς λέγεται, θιάσῳ. Μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον ὁ Γναῖος Ναίβιος, τεχνικώτερος πολὺ αὐτοῦ, εἰσήγαγε καὶ σπουδαιότατον νεωτερισμὸν εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν τῶν Ῥωμαίων, δημιουργήσας τὰς λεγομένας fabulae praetextae, ἤτοι τὰ καθαρῶς ῥωμαϊκὰ δράματα, ὧν τὰς ὑποθέσεις παρελάμβανεν εἴτε ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ῥώμης παραδόσεων, εἴτε ἐκ τῆς συγχρόνου τῆς πατρίδος του ἱστορίας. Τοιαῦτα ἔργα ἦσαν ὁ «Ῥωμύλος» καὶ τὸ «Κλαστίδιον» (Clastidium), ἐν ᾧ οιεδραματίζετο ὁ ὑπὸ τοῦ Μάρκου Κλαυδίου Μαρκέλλου παρὰ τὸ Κλαστίδιον (πόλιν τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Πάδου Γαλατίας) κατὰ τὸ 222 π. Χ. φόνος τοῦ ἡγεμόνος τῶν Γαλατῶν Ινσούβρων Βιριδομάρου ἢ Μπριτομάρτου. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω νεωτερισμοῦ, πρῶτος ἐπίσης ὁ Ναίβιος μετεχειρίσθη, χάριν τῆς ποικιλίας ἐν τῇ δραματικῇ οἰκονομίᾳ, καὶ τὴν λεγομένην contaminatio, ἤτοι τὴν ἕνωσιν δύο ἑλληνικῶν δραμάτων εἰς ἓν ῥωμαϊκόν, λαμβάνων ἐξ ἑκατέρου ὅσα πρόσωπα καὶ σκηνὰς ἐνόμιζεν ὅτι τοῦ ἐχρησίμευον εἰς τὸν σκοπόν του. Διάδοχοι τῶν ἀνωτέρω ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ὑπῆρξαν ὁ Κόϊντος Ἔννιος, εὐδοκιμήσας κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ τραγικοῦ πάθους καὶ τὴν ἠθοποιίαν, γράψας καὶ αὐτὸς δύο πραιτέξτας, τὰς «Σαβινίδας» καὶ τὴν «Ἀμβρακίαν», ὁ μαθητὴς καὶ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Μᾶρκος Πακούβιος, νεωτερίσας ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς δραματικῆς πραγματείας καὶ ὡς πρὸς τὴν εὕρεσιν τῶν ὑποθέσεων, αἵτινες σχεδὸν πᾶσαι ἦσαν νέαι ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ θεάτρῳ, ὁ Λεύκιος Ἄττιος, ὅστις μετὰ τοῦ Ἐννίου καὶ Πακουβίου ἀπετέλεσε τὴν τριάδα τῶν κορυφαίων δραματικῶν τῆς Ῥώμης καὶ διὰ τὴν γονιμότητα τοῦ ὁποίου καὶ τὴν ἰδιάζουσαν περὶ τὴν δραματοποιίαν τέχνην του ὁ ἱστορικὸς Πάτερκλος εἶπεν,

Digitized by Google

ὅτι ἐν τῷ Ἀττίῳ ὑπάρχει καὶ περὶ τὸν Ἄττιον στρέφεται ἡ ρωμαϊκὴ τραγῳδία, ἄλλοι τινές, καὶ πολὺ μεταγενέστερον ὁ Σενέκας «ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιτραγικὸς ποιητής», κατὰ τὸν Luigi Tonelli («Il teatro Italiano» 1924 μὲ τὰς δέκα τραγῳδίας του, «ἄθλια λείψανα τῆς λατινικῆς τραγικῆς φιλολογίας» (*Emiliani - Giudici*, Storia del teatro in Italia), περὶ οὗ ἐν τούτοις ὁ Giraldi ἐν τῇ θεωρητικῇ πραγματείᾳ του περὶ δράματος λέγει, ὅτι ἦτο ἀνώτερος πάντων τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν, κατὰ τὴν σεμνότητα τοῦ ὕφους, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὰ γνωμικά!

Τὸ δρᾶμα κατὰ τὸν μεσαίωνα. Πολὺ πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους τὸ σοβαρὸν δρᾶμα εἶχε σχεδὸν ἐκλείψει, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως, διὰ πολιτικοὺς κυρίως λόγους, τῆς παντομίμας καὶ τῶν θεαμάτων τοῦ κίρκου καὶ τοῦ ἀμφιθεάτρου. Μεταγενεστέρως, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ διωγμοῦ, ὃν ὑπέστη τὸ θέατρον ἐν γένει ὑπὸ τοῦ ἐπικρατήσαντος Χριστιανισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ εἰσβολῆς τῶν Γότθων καὶ Βανδάλων καὶ τῆς διὰ τοῦτο βαθμιαίας καταπτώσεως τοῦ θεάτρου, ἐξέλιπε πᾶν εἶδος δραματικῆς ποιήσεως. Μόλις κατὰ τὸν Η' καὶ Θ' αἰῶνα ἀναφαίνεται πλέον ποιά τις δραματικὴ ποίησις κατὰ τὰς κηδείας, αἵτινες ἐπερατοῦντο διὰ μικρῶν ἐπικηδείων δραμάτων, ὧν τὰ πρόσωπα ὑπεδύοντο οἱ ἱερεῖς. Τὸν ἑπόμενον Ι' αἰῶνα συναντῶμεν τοὺς βίους τῶν ἁγίων καὶ τοὺς θρύλους τῶν μαρτύρων ψαλλομένους ἐν ταῖς ὁδοῖς καί, ὅπερ σπουδαιότερον, διῃρημένους εἰς σκηνὰς καὶ παριστανομένους ἐν τοῖς μοναστηρίοις, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἐκπαίδευσις τῆς νεότητος. Τοιαῦτα ἔργα, τελειότερα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀλλὰ καὶ τεχνικώτερα πάντων τῶν ἄλλων, εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Conrad Celtés κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀνακαλυφθέντα τῆς μοναχῆς τοῦ ἐν Ganderscheim μοναστηρίου Χροσβίτας, εἰς λατινικὴν γεγραμμένα γλῶσσαν κατὰ μίμησιν τοῦ Τερεντίου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἄρχεται νέα περίοδος τοῦ θεάτρου, ἡ ἱεροκρατική. Ὁ Χριστιανισμός, μὴ κατορθώσας μεθ' ὅλα τ' ἀναθέματά του νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πρὸς τὸ θέατρον ἀγάπην τῶν πιστῶν, ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ τὸ μεταχειρισθῇ πρὸς διάδοσιν τῶν μυστηρίων τῆς νέας θρησκείας καὶ οὕτως ἐδημιούργησεν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις θεατρικάς, οὕτως εἰπεῖν, παραστάσεις. Πρὸς τοῦτο ἔδωκε μεγαλυτέραν ἔκτασιν εἰς τὰς λειτουργίας, αἵτινες ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεβλήθησαν εἰς συμβολικὰς τοιαύτας, εἰς ἃς προσετέθησαν κατόπιν καὶ τὰ ἐξ ὑπαμοιβῆς ᾄσματα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθησαν εἰς διαλόγους, καὶ οὗτοι τέλος εἰς αὐτοτελεῖς δραματικὰς σκηνάς, δι' ὧν παρίστανον τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὰ πάθη αὐτοῦ, τὴν προσκύνησιν τῶν μάγων καὶ ἄλλας ἱστορίας ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οὕτως ἐγεννήθη ταυτοχρόνως εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην τὸ *λειτουργικὸν* κληθὲν δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐπ' ἄπειρον οὔτε τὴν πρὸς τὴν δραματικὴν ποίησιν ἀγάπην, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν, οἵτινες, μὴ ἐννοοῦντες τὴν γραφομένην τότε λατινικὴν γλῶσσαν, περιωρίζοντο εἰς τὸ θέαμα μόνον. Τούτου ἕνεκα, ἀναγκαστικῶς ἡ ὁμιλουμένη ἑκάστου λαοῦ γλῶσσα ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ εἰσέρχηται καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ του, δειλῶς κατ' ἀρχάς, μέχρις οὗ ὑποκατέστησε τελείως τὴν λατινικὴν καὶ μετεμόρφωσεν οὐσιωδῶς τὸ δρᾶμα, τὸ ὁποῖον, γραφόμενον πλέον εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν ἠννόουν πάντες, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῇ ἐπὶ πολὺ τοῦ ἐπαγγελικοῦ ἢ βιβλικοῦ κειμένου, ἐπεξετάθη, τῇ ἀνοχῇ αὐτοῦ τοῦ κλήρου, δι' εἰδωλολατρικῶν θρύλων, εἰς οὓς προσετέθησαν ἐπὶ πλέον καὶ ἀκολάστοι καὶ ἄσεμνοι σκηναί, αἵτινες μετέβαλον οὕτω τὰ πρώην σεμνὰ δράματα εἰς τερατώδεις θεατρικὰς παραστάσεις, εἰς τρόπον ὥστε ἠναγκάσθη κατὰ τὸ 1210 ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ' ν' ἀπαγορεύσῃ τ' ἀπαίσια αὐτὰ θεάματα καὶ νὰ διατάξῃ τοὺς ἐπισκόπους νὰ καθάρουν τὰ ἱερὰ ἱδρύματα ἀπὸ τὸν ρύπον αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πρώτην ἁπλότητα τοῦ λειτουργικοῦ δράματος, καθόσον οἱ λαοὶ δὲν ἔστεργον νὰ στερηθῶσι τῶν κωμικῶν καὶ ἀκολάστων σκηνῶν, αἵτινες εἶχον προστεθῆ εἰς αὐτό, ἐκλαϊκευθὲν τελείως πλέον καὶ μετονομασθὲν ἐν Γαλλίᾳ εἰς miracle καὶ mystère, ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς miracle-Play καὶ mysterie, ἐν Γερμανίᾳ εἰς Passions Spiele, ἐν Ἰταλίᾳ εἰς rappresentazione, laude καὶ devozione καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ εἰς duo sacramentalés, μετεφέρθη ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ προαύλιον αὐτῆς καὶ τὰ νεκροταφεῖα καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς ὁδούς, ἔνθα τέλος μετεβλήθη εἰς κοσμικὸν τοιοῦτον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος (βλ. μυστήρια). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως μυστήριον αἱ γνῶμαι τῶν ἱστορικῶν διχάζονται. Ὁ G. Paris (ἐν τῇ «Journal des savants» (1892), σ. 673 καὶ ἑφ.) καὶ ἐσχάτως ὁ E. Lintilhac (Le th. sérieux du moyen âge) ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ λέξις προῆλθεν ἐκ τοῦ mysterium, τοῦ μυστηρίου πίστεως ὡς τὸ ἠννόουν οἱ ἐκκλησιαστικοί, οἱ δὲ Max Müller, A. Réville (ἐν τῇ «Revue des deux mondes» 1868), L. P. de Julleville (Les Mystères), D'Ancona (Origini del teatro in Italia) καὶ W. Creizenach ἐκ τοῦ ministerium τὸ ὁποῖον σημαίνει δρᾶσις, πρᾶξις, ὅπως καὶ τὸ ἱσπανικὸν auto καὶ τὸ ἑλληνικὸν δρᾶμα. Ἐν τούτοις, πρόδρομος ἁπάντων τῶν μυστηρίων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ὑπῆρξε τὸ βυζαντινὸν τοιοῦτον «Ὁ Χριστὸς πάσχων», διὰ τὴν πατρότητα τοῦ ὁποίου ἐγράφησαν πολλά. Κατ' ἀρχὰς τὸ βυζαντινὸν αὐτὸ μυστήριον ἀπεδόθη εἰς τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, ἀλλὰ κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντετάχθησαν ἕτεροι διὰ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων. Ὁ Lintilhac (ἔνθ. ἀνωτ. σ. 17), καίτοι ἀναγνωρίζει ὅτι «Ὁ Χριστὸς πάσχων» εἶναι τὸ ἀρχαιότερον τῶν μυστηρίων, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως, λέγει, καὶ ὁ πρόδρομος αὐτῶν, καθόσον δὲν φαίνεται νὰ ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον πρὸ τῶν πεζῶν καὶ ἐμμέτρων μεταφράσεων αὐτοῦ, ἃς ἔκαμαν οἱ λόγιοι τῆς Ἀναγεννήσεως ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἀντὶ δὲ τοῦ «Χριστοῦ πάσχοντος» παρουσιάζει ὡς πρῶτον λειτουργικὸν δρᾶμα τὴν «Παράστασιν τοῦ Ἀδὰμ» (Representacio Ade), καίτοι καὶ αὐτοῦ πρόδρομος εἶναι τὸ ἑλληνικὸν μυστήριον «Στίχοι εἰς τὸν Ἀδὰμ» τοῦ μητροπολίτου Νικαίας Ἰγνατίου. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἐκ τῶν μυστηρίων ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγεννήθη τὸ νεώτερον εὐρωπαϊκὸν δρᾶμα.

Τὸ νεώτερον δρᾶμα. Ἱσπανία. Τὴν γέφυραν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ μεσαιωνικοῦ δράματος πρὸς τὸ κυρίως *κοσμικὸν* δρᾶμα συναντῶμεν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐν Ἱσπανίᾳ, ἔνθα ὁ E. de Aragon (—1434) ἔγραψε τὸ πρῶτον μὴ ἐκκλησιαστικὸν δρᾶμα, ἀπολεσθὲν ἔκτοτε. Ἐν τούτοις, πατὴρ τοῦ ἱσπανικοῦ δράματος θεωρεῖται ὁ Juan de la Encina (1469—1534), ὅστις πρῶτος ἔγραψε ποιμενικὰ δράματα, eglogas, ὅπως ὁ ἴδιος τὰ ὀνομάζει, ἀλλ' ἡ λαμπρότης τῆς ἱσπανικῆς δραματικῆς φιλολογίας ἄρχεται διὰ τῆς «Celestine» τῆς πρώτης τραγικοκωμῳδίας, ἣν ἤρχισε τῷ 1480 ὁ Rodrigo Cota καὶ ἀπεπεράτωσε τῷ 1499 ὁ Fernando de Kojas, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον μετεφράσθη εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἄμεσος διάδοχος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Πορτογάλος Gil Vicente (1480—1557) γράψας ἱσπανιστὶ κωμῳδίας (farças), ἀοῦτος καὶ ποιμενικὰ δράματα, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον. Μετὰ τὸν Vicente, ὡς πρῶτος ἐθνικὸς ποιητὴς μνημονεύεται ὁ Bartolomé de Torrés Naharro, ὅστις καὶ ἐγένετο ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἱσπανικῆς κωμῳδίας. Σημειωτέον ὅτι διὰ τῆς λέξεως κωμῳδία (comedia) οἱ Ἱσπανοὶ χαρακτηρίζουσιν οἱονδήποτε θεατρικὸν ἔργον. Αὐτὸς ὁ Λόπε δὲ Βέγα ἐτιτλοφόρησε τὴν «Ποιητικήν του τέχνην» «Arte nuevo de hacer comedias», ὅ ἐστί: «Νέα τέχνη τοῦ συνθέτειν δράματα». Μετὰ τὸν Naharro, διασημότατος δραματικὸς θεωρεῖται ὁ Lope de Rueda περὶ οὗ ὁ Θερβάντες εἶπεν, ὅτι «αὐτὸς ἐξήγαγε τῶν σπαργάνων της τὴν ἱσπανικὴν κωμῳδίαν καὶ τὴν ἐνέδυσε μὲ λαμπρὰ ἐνδύματα». Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Miguel de Cervantes Saavedra ἀρχίζει ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ ἱσπανικοῦ δράματος (1547—1616), τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ Lope de Vega (1562—1635) καταλαβόντος, κατὰ τὸν Θερβάντες, «τὰ σκῆπτρα τοῦ δράματος». Ὁ δόκτωρ Juan Perez de Montalban, ἐν τῷ συγγράμματί του τῷ ἐπιγραφομένῳ «Para Todos», ἀναφέρει τὰ ὀνόματα ἑξήκοντα τεσσάρων δραματικῶν συγγραφέων συγχρόνων τοῦ Λόπε δὲ Βέγα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἑαυτόν του ὡς συγγραφέα ἑξήκοντα θεατρικῶν ἔργων. Ἀνώτερος πάντων τῶν ἀναφερομένων ὑπῆρξεν ὁ Don Guillen de Castro y Bellvis, ὃν ὁ Λόπε δὲ Βέγα εὐφήμως μνημονεύει ἐν τῇ «Ἀπολλωνείῳ Δάφνῃ» του, συγκρίνων ἅμα τὸ πνεῦμά του πρὸς τὸν κεραυνὸν καὶ τοὺς στίχους του πρὸς τὸν χρυσόν. Ὀλίγον μετὰ τὸν Λόπε δὲ Βέγα ἀνεφάνη ὁ μέγιστος τῶν Ἱσπανῶν δραματικὸς ποιητής, ὁ Don Pedro Calderon de la Barca (1600—1681), διὰ τοῦ ὁποίου τὸ δρᾶμα ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς του καὶ ἴσως τὴν μεγαλυτέραν φήμην του ἀπέκτησε διὰ τῶν περιπετειωδῶν ρωμαντικῶν δραμάτων του, τῶν καλουμένων de cape et d'epée, δι' ὧν ἐγένετο γνωστὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἱσπανίας, καθόσον πολλὰ ἐξ αὐτῶν κατὰ προτίμησιν μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, μηδὲ τῆς ἑλληνικῆς ἐξαιρουμένης, εἰς τὴν ὁποίαν μετέφρασεν ὁ Ἰωάν. Καμπούρογλους τὸν «Ἀλκάδην τῆς Θαλαμέας», τὸ «Στοιχειὸ» καὶ τὸ «Μυστικὰ καὶ φωναχτά», ἐξ ὧν τὰ δύο πρῶτα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Θεατρικῇ βιβλιοθήκῃ Γ. Φέξη τῷ 1893, τὸ πρῶτον ἐδιδάχθη ἐν Ἀθήναις τὸν Αὔγουστον τοῦ 1884 ὑπὸ τοῦ θιάσου τοῦ Ἀλεξιάδου καὶ τὸ τρίτον, ἀνέκδοτον, ἐδιδάχθη ἐν Ἀθήναις ἐπίσης ὑπὸ τοῦ θιάσου τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη. Σύγχρονοι τοῦ Κάλδερον καὶ τοῦ Λόπε δὲ Βέγα, ἀποτελέσαντες μετ' αὐτῶν τοὺς ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τοῦ ἱσπανικοῦ θεάτρου ὀνομασθέντας «συγγραφεῖς πρώτης τάξεως», ὑπῆρξαν ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Tirso de Molina κρυπτόμενος Gabriel Tellez, ὁ Don Juan Ruiz de Alarcon y Mendoza, ὁ Don Francisco de Kojas y Zorrilla καὶ ὁ Don Agustino Moreto y Cabâna. Οἱ τῆς δευτέρας τάξεως συγγραφεῖς τῆς περιόδου ταύτης εἶναι πολυάριθμοι, ἐξ ὧν γνωστότεροι οἱ ἑξῆς: Ὁ Cubillo de Aragon, ὁ Matos Fragoso, ὁ Diamante, ὁ Hoz y Mota καὶ ἄλλοι τινές. Μετὰ τὸν Κάλβερον καὶ τοὺς ὀπαδούς του, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἄρχεται ἡ κατάπτωσις τοῦ ἱσπανικοῦ δράματος, κυρίως ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν ἱσπανικὸν θρόνον τοῦ Φιλίππου Ε', ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὸ γαλλικὸν θέατρον. Ἔκτοτε οἱ συγγραφεῖς ἤρχισαν νὰ μιμοῦνται τὰς κωμῳδίας τοῦ Μολιέρου καὶ τὰς τραγῳδίας τοῦ Κορνηλίου, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτῶν ὠνομάσθησαν Afrancescados. Ὁ πρῶτος ὅστις εἰσήγαγε τὸ σύστημα τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἐν Ἱσπανίᾳ εἶναι ὁ Montiono y Luyando, ὁ ἐπικληθεὶς Σοφοκλῆς τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν συγχρόνων του, γράψας δύο τραγῳδίας, τὴν «Βιργινίαν» καὶ τὸν «Ἀτῶλφον». Ὁ ΙΘ' αἰὼν ἐπαναφέρει τὸ ἱσπανικὸν θέατρον εἰς τὸν ρωμαντισμὸν διὰ τοῦ Martinez de la Rosa (1789—1862) καὶ τοῦ δουκὸς de Rivas (1791—1865 οὗτινος τὸ δρᾶμα «Don Alvaro» ἀφῆκεν ἐποχὴν διὰ τὴν Ἱσπανίαν, ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ «Ἐρνάνη» τοῦ Οὐγκὼ διὰ τὴν Γαλλίαν. Μεταξὺ τῶν δοκιμωτέρων θεατρικῶν συγγραφέων εἶναι καὶ ὁ Don Enrique Gaspar y Rimbzo, ὅστις καὶ ἐχρημάτισεν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1871 μέχρι τοῦ 1874 πρόξενος τῆς Ἱσπανίας, ἐν ᾗ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς ρεαλιστικῆς λεγομένης σχολῆς. Ἐν Ἀθήναις εὑρισκόμενος, ἔγραψε τρία ἔργα: «Τὰ μεγάλα παιδιά», τὸν «Ἀττίλαν» καὶ τοὺς «Ἀδιαφόρους» ἅτινα ἔτυχον μεγάλης ὑποδοχῆς σταλέντα ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἱσπανίαν. Τοὺς «Ἀδιαφόρους» μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ Ἰωάνν. Καμπούρογλους, κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ὁποίου παρεστάθησαν κατ' ἐπανάληψιν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Μετὰ τοὺς ἀνωτέρω, διασημότερος τῶν συγχρόνων εἶναι ὁ José Echegaray, ὅστις διὰ τῶν ἔργων του συνεχίζει τὰς μακρὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος τῆς Ἱσπανίας καὶ συνδυάζει τὸ εὐφάνταστον τῆς σχολῆς τοῦ Κάλδερον μετὰ τῶν φιλοσοφικῶν τάσεων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Μεταξὺ τῶν ἔργων του πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ὁ «Μέγας Γαλεότος», ὅστις καὶ παρ' ἡμῖν ἐγένετο γνωστός, πολλάκις παρασταθεὶς ἀπὸ σκηνῆς κατὰ μετάφρασιν τοῦ Δ Βικέλα.

Ἰταλία. Ἐν Ἰταλίᾳ, μετὰ τὰ μυστήρια, ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ δράματος, ὡς πρὸς τὴν κωμῳδίαν μὲν ἐγένετο διὰ τῆς λεγομένης commedia dell' arte, τῆς ἐκ τοῦ προχείρου δηλονότι κωμῳδίας, ὀνομασθείσης οὕτω, διότι ὁ ποιητὴς αὐτῆς, περιοριζόμενος μόνον νὰ γράφῃ τὴν ὑπόθεσιν καὶ νὰ καθορίζῃ ἁπλῶς τὰς σκηνάς, ἄφινε τὴν ἐκ τοῦ προχείρου συμπλήρωσιν τοῦ διαλογικοῦ αὐτῆς μέρους εἰς τὴν τέχνην τῶν ἠθοποιῶν· διὰ τοῦτο καὶ «ἔντεχνος κωμῳδία» δέον νὰ μεταφράζεται ἑλληνιστί, ἀποδιδομενης οὕτως ἀκριβέστερον τῆς ἐννοίας τῆς φράσεως: commedia dell'arte (τῆς τέχνης), καθόσον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μετεχειρίζοντο συχνάκις τὸ ρῆμα τεχνάω εἰς τὴν σημασίαν τοῦ αὐτοσχεδιάζειν μετὰ τέχνης. Παρὰ τὴν ἐκ τοῦ προχείρου κωμῳδίαν ἀνεπτύχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ τῶν λογίων κωμῳδία, ἡ καλουμένη commedia erudita ἢ sostenuta, ἥτις, ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ κατὰ τὸ πρότυπον τῶν λατινικῶν κωμῳδιῶν λαμβανομένων ὑποθέσεων, ἠρέσκετο καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν συγχρόνων ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Ἡ πρώτη μεγάλη ἐπιτυχία ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ὑπῆρξεν ἡ τῆς Calandria τοῦ καρδιναλίου Da Bibbiena, παρασταθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Μαντούῃ καὶ εἶτα ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ 1514. Μετὰ τὸν Bibbiena, κωμῳδίας ἔγραψαν ὁ Μακιαβέλης, ὁ Ἀριόστος, ὁ Ἀρετῖνος, ὁ Ντόλτσε καὶ ἄλλοι. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐπεκράτησαν αἱ κωμῳδίαι τοῦ Γκολντόνι. Μεταξὺ τῶν συγχρόνων διακρίνονται ὁ Τζακόζα, ὁ Τορέλλι, ὁ Κόσσα, ὁ Τζαμπόνι, ὁ Καβαλόττι, ὁ Φερράρι, ὁ Μουρατόρι καὶ ἄλλοι. Ὡς πρὸς τὸ σοβαρὸν δρᾶμα, τὰ πρῶτα αὐτοῦ σπέρματα τ' ἀνευρίσκομεν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐν τῷ *ποιμενικῷ* λεγομένῳ δράματι (pastorale), τοῦ ὁποίου δημιουργὸς ἐγένετο ὁ Α. Μπελκάρι τῷ 1554, γράψας τὴν «Θυσίαν». Μετ' αὐτὸν τοιαῦτα ἔργα ἔγραψαν ὁ Τάσσο, ὁ Οὐγκάρο, ὁ Λόλλιο καὶ ὁ Γκουαρίνι, τοῦ ὁποίου ὁ «Πιστὸς βοσκὸς» (Pastor fido) μετεφράσθη κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν ἑλληνικήν. Μία μετάφρασις αὐτοῦ γενομένη τῷ 1770 ὑπὸ τοῦ Μ. Συμμαχικοῦ, ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τὸν ἑξῆς τίτλον: «ὁ Πατρὸ - Φίτος, ἤγουν δρᾶμα ἡρωϊκὸν μεταγραμματισμένο ἀπὸ τὸ ἰδίομα τὸ ἰταλικὸν πάρε μου Μιχαὴλ Συμμαχικοῦ ἐκ πόλεως Ζακύνθου, εἰς κατάνυξιν καὶ περιδιάβασιν φίλον μου καὶ εἰς μάθησιν ἀληθινὸν νοήματον ἀφιερωμένο τὸ εὐγενέστατο καὶ ἀξιότατο κύριο κύριο Νικόλαο Κομοῦτο». Πολὺ μεταγενεστέρως ἐκαλλιεργήθη τὸ κυρίως δρᾶμα ὑπὸ τοῦ Ντὲλ Τέστα, τοῦ Φερράρι, τοῦ Τσικόννι καὶ ἰδίως τοῦ Τζακομέττι, τοῦ ὁποίου ὁ «Πολιτικὸς θάνατος» κατ' ἐπανάληψιν ἐπαίχθη ἐν Ἑλλάδι. Τὰ ἴχνη τῶν ἀνωτέρω ἠκολούθησαν ἐπὶ τὸ νεωτεριστικώτερον ὁ Τζακόζα, ὁ Πράγα, ὁ Ροβέττι, ὁ Μπράκο, ὁ Νικοντέμι καὶ ὁ διασημότερος πάντων Ντ' Ἀννούντζιο Τὰ περισσότερα τῶν ἀνωτέρω ἔργων ἐπαίχθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι. Τὸ νεώτατον ἰταλικὸν δρᾶμα ἀντιπροσωπεύεται σήμερον ὑπὸ τοῦ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένου Λουΐτζι Πιραντέλλο, τοῦ

Digitized by Google

ὁποίου ἱκανὰ ἔργα ἐδιδάχθησαν καὶ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς.

Γερμανία. Ἐὰν παραμερίσωμεν τὰ εἰς λατινικὴν γλῶσσαν κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα γραφέντα δράματα τῆς μοναχῆς Χροσβίτας, ἀπαρχὴ τοῦ γερμανικοῦ δράματος, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, ὑπῆρξαν τὰ μυστήρια, εἰς τὸ θρησκευτικὸν κατ' ἀρχὰς στοιχεῖον τῶν ὁποίων προσετέθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὸ σατυρικὸν τοιοῦτον. Ἐξ αὐτῶν παρήχθη σὺν τῷ χρόνῳ ἰδιαίτερον ὅλως εἶδος *φαρσῶν*, «παίγνια τῶν ἀποκρέω» (Fastnachtsspiele) ὀνομασθεισῶν, καθόσον κατ' ἀρχὰς ἐπαίζοντο κατὰ τὰς ἀποκρέω καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ἐν ταῖς οἰκίαις. Κατόπιν συστηματοποιηθεῖσαι μετεφέρθησαν καὶ ἐν τοῖς θεάτροις. Τὰ παίγνια ταῦτα, κατὰ τὸν Φιλμάρ, «ἦσαν πλήρη τοῦ εὐστοχωτέρου, ἀλλὰ πάντως συνάμα καὶ στριφνοτέρου, πολλάκις δὲ ταπεινοῦ καὶ ἀκαθάρτου λαϊκοῦ πνεύματος». Τὰ Fastnachtsspiele ἀπεκάθηρεν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἐτελειοποίησε κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὁ ἱδρυτὴς τοῦ γερμανικοῦ θεάτρου Hans Sachs, ὅστις καὶ διέπρεψεν εἰς τὸ εἶδος αὐτό. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται καὶ ἡ διαίρεσις τῶν δραματικῶν ἔργων εἰς πράξεις. Ἕτερον δραματικὸν εἶδος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος εἶναι τὸ καλούμενον: «Παίγνιον γάμου» (Hochzeitspiel) καὶ ἔχον ὑπόθεσιν ἱστορικοὺς γάμους. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος νέος εἶδος δραματικοῦ ἔργου εἰσάγεται ἐν τῷ γερμανικῷ θεάτρῳ ὑπὸ τοῦ θιασάρχου Velthen: τὰ Haupt und Staats Actions, ἤτοι, κατὰ λέξιν, «Πράξεις σπουδαῖαι καὶ κρατικαί». Παρερμηνεύων τὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν τῶν ἔργων αὐτῶν ὁ Ἀλ. Ραγκαβῆς, εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην μετάφρασιν τοῦ «Φάουστ», τὰ μεταφράζει εἰς «πλαγγόνων δημωδῶν ἄρρητα ῥήματα» καὶ προσθέτει ἐν ὑποσημειώσει (σελ. 140) ὅτι Haupt and Staatsaction ἐλέγοντο περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος αἱ παραστάσεις νευροσπάστων, ὅταν ἀνεφέροντο εἰς ἐπισήμους πολιτικὰς παραστάσεις ἢ εἰς ἱστορικὰ μεγάλα πρόσωπα. Ὀρθῶς τὰ μεταφράζει ὁ Ἀριστομ. Προβελέγγιος εἰς: «ἱστορικὸν διεξοδικὸν δρᾶμα». Αἱ ὑποθέσεις τῶν Haupt actions ἐστρέφοντο πάντοτε εἰς σύγχρονα γεγονότα μὲ κύρια πρόσωπα βασιλεῖς, πρίγκιπας, ἥρωας τῆς ἡμέρας, μεγάλους ἐγκληματίας κτλ. Τὸ κωμικὸν μέρος τὸ ἀντεπροσώπευεν, ὅπως καὶ εἰς πάντα τὰ ἄλλα θεατρικὰ εἴδη, ὁ Hans Wurst. Τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ δράματος ἐν Γερμανίᾳ βλέπε ἐν λ. Γερμανία *Θεατρ.*/.

Γαλλία. Ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσης τὸ δρᾶμα ἐγεννήθη ἀπὸ τὰ *μυστήρια*. Τὰ τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ βλέπε ἐν λέξει Γαλλία /*Θέατρ.*/.

Ἰαπωνία. Ἐν Ἰαπωνίᾳ τὸ δρᾶμα ἐγεννήθη ἐκ τῶν πρὸς τιμὴν τῶν πολιούχων θεῶν μετὰ χορῶν καὶ ᾀσμάτων τελουμένων ἑορτῶν, τῶν γνωστῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν Ματζοῦρι. Σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς τοὺς χορούς καὶ τὰ ᾄσματα τῶν ἑορτῶν αὐτῶν προσετέθησαν καί τινες διάλογοι, ἐξ ὧν πάντων ἐγεννήθη (1368—1394) ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ σοβαρὸν δρᾶμα, τὸ καλούμενον *Νό*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ κωμικόν, τὸ *Κιγιοτέν*. Τὸ Νὸ καὶ μετὰ τὴν τελειοποίησιν αὐτοῦ, παρέμεινε πάντοτε τὸ θρησκευτικὸν τῶν Ἰαπώνων δρᾶμα, μὴ ἀποχωριζόμενον τοῦ ἱερατικοῦ αὐτοῦ τύπου. Παραλλήλως πρὸς αὐτὸ ἀνεφάνη κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα τὸ βέβηλον δρᾶμα ἀπηλευθερωμένον τῶν ἱερατικῶν τύπων τοῦ Νὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν βασιζόμενον. Τὸ Νὸ ἐξύμνουν τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς μυθολογικοὺς ἥρωας. Τὸ βέβηλον δρᾶμα ἔφερεν ἐπὶ σκηνῆς τοὺς συγχρόνους ἀνθρώπους, ἔλαβε δ' ἀρχὴν ἐκ τῶν Καταριμπέ, οἵτινες ἦσαν εἶδος τροβαδούρων περιερχομένων τὰς πόλεις καὶ ψαλλόντων ἢ διηγουμένων συγκινητικὰς ἱστορίας. Σὺν τῷ χρόνῳ, τὸ νέον αὐτὸ δραματικὸν εἶδος, ἐξελθὸν τῶν στενῶν καὶ αὐθαιρέτων ὁρίων τῶν παλαιῶν δραματικῶν συνθέσεων, μετεβλήθη εἰς ψυχολογικὸν δρᾶμα, δι' οὗ ἀπεικονίζετο πιστῶς ἡ ἀναπτυσσομένη ἰαπωνικὴ κοινωνία. Ἡ δραματικὴ αὕτη ἀναγέννησις ὀφείλεται εἰς τὴν διάσημον ἠθοποιὸν Ὀκοῦνι (1575), ἥτις συγκατελέγετο τότε μεταξὺ τῶν χορευτριῶν, αἵτινες ἐξετέλουν τοὺς ἱεροὺς χοροὺς ἐν τῷ περιφήμῳ ναῷ τοῦ Ἰτζοῦμο. Τίνες ἀκριβῶς εἶναι οἱ νεωτερισμοὶ οὓς εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἰαπωνικὸν δρᾶμα ἡ Ὀκοῦνι δὲν εἶναι γνωστόν, καθόσον οὐδὲν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς διεσώθη. Ὁ κυρίως ἐν τούτοις ἱδρυτὴς τοῦ νεωτέρου ἰαπωνικοῦ δράματος εἶναι ὁ Τσικαμάτσου-Μοντζαγιένο (1653—1734), ὁ ἐπικληθεὶς μεταγενεστέρως «Σαίξπηρ τῆς Ἰαπωνίας». Οὗτος ἔγραψε πλέον τῶν ἑκατὸν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐθαυμάσθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων λογίων. Διάδοχοι αὐτοῦ ἐγένοντο ὁ Τσούτκι Τζίκεϊ (1760—1819) καὶ ὁ Καβατακὲ Μοκουάμι (1816—1893). Ἐπ' ἐσχάτων, τῷ 1885. σχολὴ νεωτεριστῶν, ἡ κληθεῖσα Σόκι-σιμπαῖ ἢ «θέατρον σπουδαστῶν», θεωρήσασα ὅτι τὰ μέχρι τότε δράματα δὲν ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς συγχρόνους καλλιτεχνικὰς ἀπόψεις, ἵδρυσε τὸ νεώτερον κληθὲν θέατρον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὐρωπαϊκῶν τοιούτων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς σχολῆς αὐτῆς, ὁ Καντοφοῦιζι καὶ ὁ Καβακάμι, ἔκαμαν ἀρχὴν ἐν Ohsaka διὰ μεταφράσεων γαλλικῶν ἔργων, ἀλλ' ἄνευ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ἑτέρα ἐν τούτοις σχολή, ἧς ἀρχηγὸς ἐγένετο ὁ Τσουμπούτκι (1897), ἐπέτυχε περισσότερον, καθόσον διετήρησε τὰς παραδόσεις τοῦ ἀρχαίου ἰαπωνικοῦ θεάτρου ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νεωτέρας τέχνης. Ὡς πρὸς τὸ κωμικὸν τῶν Ἰαπώνων δρᾶμα, τὸ Κιγιοτέν, ὅπερ σημαίνει «τρελλὰ λόγια», τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ τὰς λαμβάνει συνηθέστατα ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν χωρικῶν, γράφεται δὲ πάντοτε εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν τῶν Ἰαπώνων, ἥτις εἶναι ὅλως διάφορος τῆς γραφομένης. Κατά τινα δὲ Ἰάπωνα λογογράφον, εἰς τὰ Κιγιοτὲν δύναταί τις νὰ σπουδάσῃ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς ἐξελίξεως τῆς λαλουμένης ἐν Ἰαπωνίᾳ διαλέκτου.

Ἀγγλία. Πρώτη πηγὴ τοῦ δράματος ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι αἱ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως τελούμεναι ἑορταὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ εὐτυχῶν γεγονότων τῶν βασιλέων, οἵτινες μεθ' ὅλων τῶν μεγιστάνων τῆς αὐλῆς καὶ ἄλλων ἐπισήμων προσώπων, πάντων φερόντων μεγαλοπρεπεῖς στολάς, εἰσήρχοντο θριαμβευτικῶς ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ κατ' ἀποστάσεις ἀπὸ τοῦ ὕψους μεγάλων ἰκρίων, pageants καλουμένων, ἀλληγορικὰ πρόσωπα ἐχαιρέτων τοὺς βασιλεῖς. Βραδύτερον οἱ χαιρετισμοὶ οὗτοι ἐγίνοντο διαλογικῶς. Τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς ἐξετελοῦντο ἐν τοῖς ἀνακτόροις μπαλλέτα (masques ὀνομαζόμενα) μετὰ μουσικῶν καὶ χορικῶν ᾀσμάτων, εἰς ἃ ἀπὸ τοῦ 1348 προσετέθησαν καὶ διαλογικαὶ σκηναί. Εἰς τὸ δραματικὸν αὐτὸ εἶδος δὲν ἀπηξίωσαν νὰ ἐνασχοληθῶσι καὶ σπουδαῖοι συγγραφεῖς, μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Μίλτων, ὅστις ἔγραψε δύο ἢ τρία τοιαῦτα ἔργα, ὧν ἡ μόδα δὲν παρῆλθεν ἀκόμη, ὡς ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, καθόσον τοιαῦτα ἐδόθησαν μετὰ μεγάλης πολυτελείας καὶ κατὰ τοὺς γάμους τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου τῷ 1863 καὶ κατὰ τὸ 1887 εἰς τὰς πρὸς τιμὴν τῆς τότε βασιλίσσης Βικτωρίας δοθείσας ἑορτάς.

Παραλλήλως μὲ τὸ κοσμικὸν αὐτὸ δρᾶμα ἐνεφανίσθη καὶ τὸ θρησκευτικὸν τοιοῦτο: τὰ μυστήρια (mysteries), ὧν ἡ ὑπόθεσις ἐστρέφετο περὶ τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ *θαύματα* (miracle-plays), ὧν ἡ ὑπόθεσις ἐστρέφετο περὶ τὸν βίον τῶν ἁγίων. Ταυτοχρόνως ἀνεφάνη καὶ ἕτερον εἶδος δράματος, αἱ λεγόμεναι *ἠθολογίαι* (morality), τὰ δραματικὰ τουτέστιν ἔργα, τὰ ὁτὲ μὲν ἀλληγορικοῦ, ὁτὲ δὲ φανταστικοῦ ὅλως χαρακτῆρος, τὰ ὁποῖα ἔγραφον οἱ πεπαιδευμένοι πρὸς ἀπόδειξιν ἠθικῆς τινος ἀληθείας. Τὰ ἔργα ταῦτα δὲν ἦσαν ἄλλο παρὰ ἠθικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ πραγματεῖαι ἐν διαλόγοις, πάντα δὲ σχεδὸν βάσιν εἶχον μίαν τινὰ ἀφῃρημένην ἔννοιαν: τὴν ἀθῳότητα, τὴν σοφίαν, τὸ ἁμάρτημα, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ παρόμοια. Πᾶν πάθος, πᾶν ἐλάττωμα, πᾶσα ἀρετὴ ἐπροσωποποιεῖτο ἐν ταῖς ἠθολογίαις, καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἀνεπτύσσοντο γεωγραφικὰ καὶ μαθηματικὰ ζητήματα, εἰς ἄλλας δὲ διεγράφοντο ἰατρικαὶ δίαιται καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἀφ' ἧς ὅμως τὸ θρησκευτικὸν δρᾶμα ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν μετεφέρθη εἰς τὰς πλατείας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ θέατρα, εἰς αὐτὸ μὲν προσετέθησαν καὶ κωμικαὶ σκηναί, ἐξ ὧν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγεννήθη ἓν εἶδος φάρσας (interlude καλουμένης), λόγῳ τοῦ ὅτι παρενετίθετο μεταξὺ τῶν πράξεων τοῦ σοβαροῦ δράματος, αἱ δὲ ἠθολογίαι ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως μετερρυθμίσθησαν ἄρδην, χρησιμοποιούμεναι ὡς πολεμικὸ μέσα, αἱ μὲν πρὸς ἐπικράτησιν τῶν νέων θρησκευτικῶν ἰδεῶν, αἱ δὲ τῶν παλαιῶν. Συντελεσθείσης τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἐπελθούσης τῆς ἀναγεννήσεως, τὸ ἀγγλικὸν δρᾶμα μεταβάλλεται εἰς ρωμαντικόν. Οἱ συγγραφεῖς χωρίζονται εἰς κλασσικοὺς καὶ μή· οἱ μὲν κηρύσσονται ὑπὲρ τῶν κανόνων τοῦ Ἀριστοτέλους, οἱ δὲ πολέμιοι αὐτῶν. Οἱ κλασσικοὶ τραγικοὶ μιμοῦνται τὸν Εὐριπίδην καὶ τὸν Σενέκαν, οἱ κωμικοὶ τὸν Πλαῦτον καὶ τὸν Τερέντιον. Μετ' αὐτοὺς ἄρχεται ἡ δευτέρα περίοδος τοῦ ἀρχαίου ἀγγλικοῦ δράματος (1583—1593) μὲ τοὺς ἀμέσους προδρόμους τοῦ Σαίξπηρ, οἵτινες προητοίμασαν τὸ ἔδαφος διὰ τὸν μεγάλον ἀναμορφωτήν του. Ὁ Γεώργιος Πὴλ (Peele), ὁ Τζὼν Λίλυ, ὁ Ρόμπερτ Γκρὴν (Greene) καὶ ὁ Χριστόφορος Μάρλοου (Marlowe) ἐνεφύσησαν εἰς τὸ δρᾶμα νέαν ὅλως ζωήν, τὸ ἔφερεν ὅμως μετ' αὐτοὺς εἰς τὴν ἀκμήν του ὁ μέγας τῆς Ἀγγλίας δραματουργός, ὁ Σαίξπηρ. Μετ' αὐτόν, ἀφοῦ ἐξαιρέσῃ τις τὰ ἔργα τοῦ Μπὲν Τζόνσον, τὸ ἀγγλικὸν δρᾶμα ἐξέπεσε καθ' ὁλοκληρίαν, ἐξαχρειωθέν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ. Τοσαύτη δ' ἦτο ἡ ἐν αὐτῷ ἀνηθικότης, ὥστε αἱ δύο Βουλαὶ διέταξαν τὸ κλείσιμον τῶν θεάτρων ὡς κέντρων διαφθορᾶς καὶ ἀκολασίας. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, τὸ ἀγγλικὸν δρᾶμα ἤρχισε ν' ἀναλαμβάνῃ τὴν παλαιάν του αἴγλην διὰ τοῦ Βερνάρδου Σῶ (Shaw) καὶ τοῦ Γώλσουορθυ.

Ἰνδίαι. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἰνδικὸν δρᾶμα καλεῖται *Νάτακα*, ἐκ τῆς σανσκριτικῆς λέξεως Νάτα, ἥτις σημαίνει θεότης καὶ χορευτής, ἐξ οὗ ἄγεταί τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι, τὸ ἰνδικὸν δρᾶμα, ὅπως συνέβη καὶ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἄλλας χώρας, προῆλθεν ἐκ τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ᾀσμάτων, δι' ὧν ἐποικίλλοντο αἱ θρησκευτικαὶ τῶν Ἰνδῶν ἑορταί. Ὁπωσδήποτε μεγάλη πιθανότης ὑπάρχει, ὅτι τὸ ἰνδικὸν δρᾶμα παρήχθη ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Κρίσνα, ἥτις ἐξεδηλοῦτο διὰ μουσικῆς, ᾄσματος καὶ χοροῦ, ἐξ ὧν πάντων σὺν τῷ χρόνῳ διεμορφώθη τὸ δρᾶμα καὶ ἐν γένει ἡ δραματικὴ τῶν Ἰνδῶν τέχνη, ἧς τὴν ἐφεύρεσιν ἀποδίδουσιν οἱ Ἰνδοὶ εἰς τὸν Βράχμαν, ὅστις, λέγουν, καὶ αὐτοπροσώπως ἐδίδαξε τοὺς κανόνας αὐτῆς εἰς τὸν Bharata, τὸν μυθικὸν τῶν Ἰνδῶν βασιλέα. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς τοῦ ἰνδικοῦ δράματος ὑπάρχει μεγάλη διχογνωμία. Οἱ μέν, κυρίως οἱ Γερμανοί, δισχυρίζονται ὅτι τὸ ἰνδικὸν δρᾶμα εἶναι μίμησις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ τοιούτου, εἰσαχθέντος ἐν Ἰνδίαις ὑπὸ τῶν στρατιῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οἱ δὲ ὅτι μόλις κατὰ τὸν Β' ἢ Γ' μ. Χ. αἰῶνα ἔλαβεν ἀρχήν· καὶ τοῦτο διότι τὰ ἀρχαιότερα δράματα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν, εἶναι τὰ τοῦ Καλιδάσα, ἑνὸς τῶν διασημοτέρων δραματικῶν ποιητῶν τῆς Ἰνδικῆς, ὅστις ἐγένετο τὸ πρῶτον γνωστὸς ἐν Εὐρώπῃ διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἀρίστου τῶν δραματικῶν αὐτοῦ ποιημάτων, τῆς «Σακούνταλα», μεταφρασθείσης εἰς τὴν ἀγγλικὴν τῷ 1789 ὑπὸ τοῦ William Jones. Τοῦ Καλιδάσα, τὸν ὁποῖον ὁ Λαμαρτῖνος ὠνόμασεν «Εὐριπίδην τῶν Ἰνδιῶν», σῴζονται καὶ δύο ἄλλα δραματικὰ ἔργα, ἐπιγραφόμενα τὸ μὲν «Βικραμορβάσι», τὸ δὲ «Μαλαβικανιμίτρα». Μετὰ τὸν Καλιδάσα, διασημότερος δραματογράφος εἶναι ὁ Μπαβαμπούτι, τὸν ὁποῖον οἱ σύγχρονοί του ἐπωνόμασαν Σρὶ Κάντα, ἤτοι «Θεῖον λάρυγγα». Οὗτος ἤκμασε κατὰ τὸν Η' μ. Χ. αἰῶνα, σῴζονται δ' αὐτοῦ τρία μόνον ἔργα, ὧν τὸ περιφημότερον εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «Ὁ δι' ἀπάτης γάμος». Τὰ δύο ἄλλα εἶναι διάλογοι ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ράμα, ἐπιγράφονται δέ, τὸ μὲν πρῶτον «Ἱστορία τοῦ μεγάλου ἥρωος», τὸ δὲ δεύτερον «Συνέχεια τῆς ἱστορίας τοῦ Ράμα». Ἐκτὸς τοῦ Νάτακα, τοῦ κατ' ἐξοχὴν δράματος τῶν Ἰνδῶν, ὑπάρχουν καὶ δύο ἄλλα εἴδη: πρῶτον, τὸ καλούμενον *Μάχα Νάτακα* (τὸ μεγάλον δρᾶμα), τοῦ ὁποίου αἱ ὑποθέσεις στρέφονται πάντοτε περὶ τὰ διάφορα ἐπεισόδια τοῦ Ράμα, καὶ δεύτερον τὸ καλούμενον *Μουράρι Νάτακα* οὗτινος αἱ ὑποθέσεις λαμβάνονται ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Ἰνδῶν ἔπους, τοῦ καλουμένου «Ραμαγιάνα». Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἱερατικῶν δραμάτων ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἐρωτικά. Τοιοῦτον εἶναι τὸ τοῦ βασιλέως Σουντράκα, τὸ ἐπιγραφόμενον «Τὸ παιδικὸ ἀμάξι». Τὸ ἰνδικὸν δρᾶμα συμπληροῦται διὰ μεγάλης σειρᾶς φαρσῶν (πραχασάνα), αἵτινες αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς δὲν ἔχουσι μεγάλην ἀξίαν, φανερώνουσιν ὅμως ὁποῖον εἶναι τὸ σατυρικὸν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς πνεῦμα.

Κίνα. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς γενέσεως τοῦ σινικοῦ δράματος ὑπάρχουσι δύο γνῶμαι. Ὁ μὲν ἰησουΐτης ἱεραπόστολος Cibot καὶ οἱ τούτου ὁμόφρονες δισχυρίζονται ὅτι τὸ σινικὸν δρᾶμα ἐγεννήθη δέκα καὶ ἑπτὰ ὅλους αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ, οἱ δὲ νεώτεροι σινολόγοι βεβαιοῦσιν ὅτι δὲν εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος. Πάντως, ὁποτεδήποτε καὶ ἂν ἐγεννήθη, καταγωγὴ αὐτοῦ, ὅπως καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν δραμάτων, εἶναι αἱ θρησκευτικαὶ ἑορταί, καθόσον καὶ σήμερον ἀκόμη δίδονται δραματικαὶ παραστάσεις εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν, ἀνάλογοι πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ μυστήρια τοῦ μεσαίωνος. Ἐξ ἄλλου, παρόμοιαι παραστάσεις δίδονται ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν σωματείων κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τοῦ προστάτου αὐτῶν ἁγίου, εἰς δὲ πολλὰ χωρία εὔχονται νὰ προσκαλέσουν θίασον ἠθοποιῶν διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς θεούς, οἵτινες θ' ἀπεδίωκον τὰς ἀκρίδας ἀπὸ τὰ σπαρτά των, ἢ θὰ κατέστελλον πλημμύρας ἢ ἄλλας θεομηνίας. Βάσις τοῦ σινικοῦ δράματος εἶναι ἡ ἠθική. Διὰ νὰ φθάσουν δὲ οἱ Σῖναι εἰς τὴν πλήρη ἐξέλιξιν τῆς ἠθικότητος, εἰσήγαγον εἰς τὸ δρᾶμά των τὸ «ψάλλον πρόσωπον», τὸ ὁποῖον, ὅπως καὶ ὁ χορὸς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος, εἶναι ὁ μεσάζων μεταξὺ ποιητοῦ καὶ θεατῶν, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι τὸ ψάλλον πρόσωπον δὲν μένει ξένον πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ ἔργου. Κατὰ τοὺς Σίνας συγγραφεῖς, κύριος σκοπὸς τοῦ δράματος εἶναι ἡ ἀναπαράστασις τῶν ἐποικοδομητικῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας πρὸς διδασκαλίαν τῶν μὴ γνωριζόντων ἀνάγνωσιν ἀμαθῶν. Κατὰ δὲ τὸν σινικὸν ποινικὸν νόμον «σκοπὸς τῶν δραματικῶν παραστάσεων εἶναι ἡ ἀπὸ σκηνῆς ἀπεικόνισις τῶν δικαίων καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, τῶν ἐναρέτων γυναικῶν καὶ τῶν φιλοστόργων τέκνων, ἵνα πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐθίζωνται οἱ θεαταί». Τὰ σινικὰ δράματα διαιροῦνται, ὅπως καὶ τὰ εὐρωπαϊκά, εἰς πράξεις (τομάς, κατὰ τοὺς Σίνας) συνήθως τέσσαρας καὶ μίαν εἰσαγωγὴν (σι τσέου), ἐν ᾗ τὰ κυριώτερα τοῦ δράματος πρόσωπα παρουσιάζονται πρὸ τοῦ κοινοῦ, δηλοῦν τὰ ὀνόματά των καὶ τὰς ἰδιότητάς των καὶ ἐκθέτουν ἅμα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου, ἢ διηγοῦνται γεγονότα ἀρχαιότερα τῆς μελλούσης νὰ ἐκτυλιχθῇ ὑποθέσεως. Τὰ δραματικὰ ἔργα τῶν Σινῶν φέρουν τὴν σφραγῖδα τοῦ αἰῶνος καθ' ὃν ἐγράφησαν, εἰς τρόπον ὥστε ὑπάρχουσι τόσα εἴδη δραμάτων καὶ κωμῳδιῶν ὅσαι εἶναι καὶ αἱ φιλολογικαὶ ἐποχαὶ τοῦ σινικοῦ θεάτρου, αἵτινες, κατὰ τοὺς διασημοτέρους Κινέζους συγγραφεῖς, εἶναι τρεῖς. Ἡ πρώτη τούτων, ἡ τῆς δυναστείας τῶν Tsang, ἄρχεται τῷ 720 μ. Χ. καὶ λήγει τῷ 905 Τὰ θεατρικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καλοῦνται: Tcouen Khi. Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει τὰ θεα-

Digitized by Google

τρικὰ ἔργα τὰ συντεθέντα ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Song (960 - 1119) τὰ καλούμενα Hi-Khio καὶ ἡ τρίτη τὰ συντεθέντα ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Kin καὶ τῶν Youen (1123-1341) καὶ ἅτινα εἶναι σήμερον γνωστὰ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Youen - Pen καὶ Tsa - Ki. Ἐκτὸς τοῦ τεχνικοῦ αὐτοῦ, οὕτως εἰπεῖν, ὀνόματος, ὅπερ φέρουν τὰ διάφορα κατ' ἐποχὰς ἔργα, φέρουν καὶ ποιητικὸν τοιοῦτο. Οὕτω τὰ τῆς δυναστείας τῶν Soui καλοῦνται Kang-Kiu-hi (διασκεδάσεις τῶν φιλησύχων ὁδῶν). Τὰ τῆς δυναστείας τῶν Thang: Li-youen-yo (μουσικὴ τοῦ κήπου τῶν ἀχλαδεῶν). Τὰ τῆς δυναστείας τῶν Song: Hoa-lin-hi (διασκεδάσεις τῶν ἀνθισμένων δασῶν) καὶ τὰ τῆς δυναστείας τῶν Μογγόλων: Ching ping-lo (ἀπολαύσεις τῆς ἐξησφαλισμένης εἰρήνης).

Νέα Ἑλλάς. Τὰ πρῶτα δραματικὰ δοκίμια τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου ἀνεφάνησαν ἐν Ἰταλίᾳ. Πεντήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔγραψεν ἐκεῖ ὁ Δ. Μόσχος κωμῳδίας, ὧν μίαν, τὴν «Νέαιραν», ἐδημοσίευσε κατόπιν ὁ Μουστοξύδης, ἀργότερον δὲ ὁ Ἰωάννης Ἀνδρέα τοῦ Τρωΐλου τὸν «Βασιλέα Ροδολῖνον». Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἄνευ πολλῆς ἀξίας. Μεταγενεστέρως, ποιά τις δραματικὴ πνοὴ ἔπνευσε κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Κρῆτες ποιηταί, γνωρίσαντες τὸ τότε ἀναπτυχθὲν ἐν Ἰταλίᾳ θέατρον, ἔγραψαν κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας εἰς τὸ κρητικὸν ἰδίωμα. Πλὴν καὶ τὰ ἔργα ταῦτα, τῶν ὁποίων ἡ μίμησις πρὸς τὸ ἰταλικὸν θέατρον φθάνει πολλάκις ἐν τοῖς πλείστοις μέχρις ἀντιγραφῆς αὐτοῦ, πολύτιμα οὐχ ἧττον (ἰδίως ἡ «Ἐρωφίλη» τοῦ Χορτάτση, ἐν ᾗ ἡ ποικιλία καὶ ἡ ζωηρότης τῶν εἰκόνων διαλάμπει μεθ' ὅλην τὴν ξενικὴν αὐτῆς προέλευσιν), ὡς ἀπεικονίζοντα ἐν μέρει τὴν μεσαιωνικὴν ἡμῶν δραματικὴν φιλολογίαν, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀπαρχαὶ τῆς ἐντελῶς νέας περιόδου τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, τοῦ νεοελληνικοῦ κληθέντος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπίσης ἄσχετον καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν τοιοῦτον. Οἱ πρῶτοι λοιπὸν Ἕλληνες δραματικοὶ συγγραφεῖς, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀνεφάνησαν ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Ἰωάν. Καντούνης, ὁ Σαβοΐας Σουμερλῆς καὶ ὁ Δ. Γουζέλης. Ὁ πρῶτος ἔγραψε τοὺς «Γιαννιώτας», κωμῳδίαν ἥτις παρεστάθη τῷ 1764 εἰς ἕνα ἀρχοντικὸν σπίτι. Ὁ δεύτερος ἔγραψε τὴν κωμῳδίαν «οἱ Μωραΐτες», ἥτις παρεστάθη δημοσίᾳ ὑπὸ φιλοτέχνων νέων τῷ 1789. Περὶ τοῦ Γουζέλη βλ. λ. Γουζέλης. Μετὰ τοὺς τρεῖς Ζακυνθίους ποιητὰς ὁ Ἰακωβάκης Ῥίζος Νερουλὸς ἔγραψε τῷ 1813 τὰ «Κορακιστικά», κωμῳδίαν δι' ἧς ἐσατύριζε τὸ γλωσσικὸν σύστημα τοῦ Κοραῆ καὶ ἥτις μόνον ἐσχάτως (1929) ἐπαίχθη ἀπὸ σκηνῆς. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἔγραψε τὰς τραγῳδίας του «Ἀσπασία» καὶ «Πολυξένη», αἵτινες ἐπαίχθησαν ἐν Βουκουρεστίῳ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐν τῷ μεταξύ, τῷ μὲν 1804 ὁ Ἀθ. Χριστόπουλος ἔγραψε τὸ μοναδικόν του δρᾶμα «Ἀχιλλεύς», παρασταθὲν καὶ αὐτὸ ἐν Βουκουρεστίῳ, τῷ δὲ 1815 ὁ Γ. Ν. Σοῦτσος τὰ δραματικά του ποιήματα, ἅτινα εἶναι καθαραὶ μιμήσεις τῶν ἠθολογιῶν (Moralités) τοῦ μεσαίωνος. Μεταγενεστέρως, ὁ μὲν Ν. Πίκολος ἔγραψε καὶ παρέστησεν ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1818 τὴν τραγῳδίαν του «Ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους», ὁ δὲ Γ. Λασσάνης τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸ δραμάτιον «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ὁ Ξένος». Ταυτοχρόνως ἀνεφάνη ὁ Ἰωάννης Ζαμπέλιος, τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη τραγῳδία «Ὁ Τιμολέων» ἐδιδάχθη ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πλέον Ἑλλάδι πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν τὸ δρᾶμα οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι καὶ ὁ Ἀλ. Ραγκαβῆς. Ὁ Βυζάντιος γράφει τῷ 1830 τὴν «Βαβυλωνίαν» του. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Θ. Ἀλκαῖος γράφει δύο-τρεῖς τραγῳδίας. Ἄλλοι τινὲς γράφουν καὶ τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀκατασκεύαστα, ἀσυστηματοποίητα, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης πνοῆς ἐθνικῆς δραματικῆς ποιήσεως, μιμήσεις ἀνεπιτυχεῖς τὰ μὲν ἀρχαίων δραμάτων, ἀντιγραφὴ κακότεχνος τὰ δὲ τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν θεάτρων. Ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ παρατήρησις εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς τοὺς προδρόμους αὐτοὺς τῆς νεοελληνικῆς δραματικῆς τέχνης. Οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν, ἐγκύψαντες εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων τραγικῶν, ἄλλοι ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἐκπαιδευθέντες, ἔμαθον νὰ γνωρίζουν καὶ ν' ἀγαποῦν τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα, καὶ νομίσαντες ὅτι ἦτο εὔκολον ν' ἀναλάβωσι τὴν διακοπεῖσαν ἐκ τῆς μακραίωνος δουλείας παράδοσιν, ἐσκέφθησαν ν' ἀναζωογονήσουν τὸ θέατρον ἐκεῖνο. Ἀλλὰ παραγνωρίσαντες τὰς οὐσιώδεις τοῦ θεάτρου συνθήκας, ἐνεφάνισαν τὴν μορφὴν μόνον τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καὶ οὕτω παρουσίασαν ἄψυχα ἐντελῶς ἔργα, συγγνωστέα μόνον διὰ τὸν ἄκρατον πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν, ἐξ οὗ ἐνεπνέοντο. Τὸ χάος αὐτό, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκυλινδεῖτο τὸ ἀνερμάτιστον νεοελληνικὸν δρᾶμα, διετηρήθη καὶ ἐπ' ἀρκετὸν ἀκόμη, ὅτε ἀνεφάνησαν δύο ἄνδρες, οἵτινες ἔδωσαν κάποιαν κατεύθυνσιν εἰς αὐτό. Οὗτοι ἦσαν ὁ Δημ. Βερναρδάκης καὶ ὁ Σπ. Βασιλειάδης. Σύγχρονος αὐτῶν ὁ Ἄγ. Βλάχος, ὅστις ἔγραψε τότε τὴν πρώτην «ἐθνικὴν κωμῳδίαν χαρακτήρων», καὶ ὁ Δ. Παπαρρηγόπουλος τὴν πρώτην πολιτικὴν σάτυραν, τὴν «Συζύγου ἐκλογήν». Ὡς συνεχίζοντες τὸ ἔργον τῶν ἀνωτέρω, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐφάμιλλοι αὐτῶν, ἀνεφάνησαν ὁ Βερσῆς, ὁ Σοφ. Καρύδης μὲ τὰ «Τέκνα τοῦ Δοξαπατρῆ» καὶ δύο-τρεῖς κωμῳδίας του, ὁ Γιαννοῦκος Μαυρομιχάλης μὲ τὸν «Κοριολανὸν» καὶ τὴν «Ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς», ὁ Ἀχ. Παράσχος μὲ τὰς ἐμμέτρους τραγῳδίας του, ὁ Κλ. Ραγκαβῆς μὲ τὰς εἰς ἐντελῶς καθαρεύουσαν γλῶσσαν τραγῳδίας του, ὁ Τιμ. Ἀμπελᾶς, ὁ Ἀ. Ἀντωνιάδης, ὁ Μωραϊτίδης, ὁ Σ. Λάμπρος καὶ ἄλλοι τινές. Ὁ Δ. Κορομηλᾶς κατόπιν καὶ ὁ Π. Ζάνος δίδουν κάποιαν ζωὴν εἰς τὸ δρᾶμα καὶ τὴν κωμῳδίαν. Ὁ πρῶτος γράφει καὶ τὸ πρῶτον δραματικὸν εἰδύλλιον, τὸν «Ἀγαπητικὸν τῆς βοσκοπούλας», ὃν ἠκολούθησε κατόπιν μὲ πολὺν ἐπιτυχίαν ὁ τυφλὸς δραματογράφος Σπ. Περεσιάδης. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν γράφει τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν *βωδεβὶλ* ὁ Κ. Γ. Ξένος, ὃν μιμοῦνται κατόπιν ὁ Κορομηλᾶς καὶ ὁ Δ. Κόκκος. Ἐν τῷ μεταξὺ γράφουν μικρὰς κωμῳδίας-φάρσας ὁ Ἀνδρ. Νικολάρας καὶ ὁ Ἀλ. Πίστης. Ἀπὸ τοῦ 1885 ἀρχίζει νέα περίοδος διὰ τὸ νεοελληνικὸν δρᾶμα μὲ νέας ὅλως ἀντιλήψεις καὶ κατευθύνσεις τῶν δραματικῶν ποιητῶν. Ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ εἰς τὸ σοβαρὸν εἶδος ὁ Π. Δημητρακόπουλος, ὁ Δ. Καμπούρογλους, ὁ Ἀριστομ. Προβελέγγιος, ὁ Ἰ. Πολέμης, ὁ Γ. Τσοκόπουλος, ὁ Σπ. Ποταμιᾶνος, ὁ Γ. Ἀσπρέας, εἰς τὸ ἐλαφρὸν ὁ Ἠλ. Καπετανάκης, ὁ Χ. Ἄννινος, ὁ Ἰ. Δεληκατερίνης, ὁ Θ. Συναδινός, ὁ Τ. Μωραϊτίνης καὶ ὁ Ν. Λάσκαρης. Τοῦ κοινωνικοῦ νατουραλιστικοῦ δράματος τῆς περιόδου αὐτῆς μοναδικὸς ἀντιπρόσωπος ὑπῆρξεν ὁ Γιάννης Καμπύσης, κυρίως μὲ τοὺς «Κούρδους» του. Ἀπὸ τοῦ 1900 ὅμως εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ἐπεκράτησεν ὁ Γρ. Ξενόπουλος, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἰσηγητὴς τοῦ εἴδους αὐτοῦ τοῦ δράματος ἐν Ἑλλάδι, καθόσον, πρὸ τῶν ἔργων τοῦ Καμπύση, εἶχε γράψει τὸ πρῶτόν του τοιοῦτον ἔργον, τὸν «Ψυχοπατέραν». Δίκαιον ἐν τούτοις εἶναι νὰ λεχθῇ, ὅτι πρόδρομος τῶν ἀνωτέρω ὑπῆρξεν ὁ Μάτεσης μὲ τὸ μοναδικόν του δρᾶμα «Βασιλικός». Τὸν Ξενόπουλον ἠκολούθησαν μετ' ἐπιτυχίας ὁ Παῦλος Νιρβάνας, ὁ Παντελῆς Χόρν, ὁ Σπ. Μελᾶς καὶ ὁ Κ. Χρηστομᾶνος. Ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῆς τελευταίας περιόδου εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἔρχεται ὁ Δ. Μπόγρης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Βασ. Ἠλιάδης, ὁ Ροδᾶς, ὁ Βελμύρας, ὁ Γιοφύλλης καὶ ἄλλοι τινές. Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐξιστόρησιν τοῦ νεοελληνικοῦ δράματος δὲν πρέπει νὰ λείψουν τὰ ὀνόματα τοῦ Κ. Παλαμᾶ μὲ τὴν «Τρισεύγενην» του, τοῦ Κ. Χρηστομάνου μὲ τὰ «Τρία φιλιά» του, τοῦ Δ. Ταγκοπούλου μὲ τοὺς «Ζωντανοὺς καὶ Πεθαμένους» καὶ τὰ ἄλλα του δραματικὰ ἔργα, τοῦ Ν. Πоριώτου μὲ τὴν «Ροδόπην» του, τοῦ Κ. Ἀθανασιάδου μὲ τὴν «Τραγῳδίαν τῆς ζήλειας» καὶ «Τῆς ὀμορφιᾶς τὰ μάτια», τοῦ Γ. Βώκου μὲ τὰ ἱστορικά του δράματα, τοῦ Β. Κολοκοτρώνη μὲ τὶς μικρές του φάρσες, τοῦ Ν. Λιβαδᾶ μὲ τὸν «Νέρωνά» του καὶ τὸ ἐσχάτως βραβευθὲν δρᾶμά του «Ὅλα μοιραῖα», τοῦ Γ. Πὼπ μὲ τὴν κωμῳδίαν του «Ἡ πρώτη Σεπτεμβρίου», τοῦ Π. Ροδοκανάκη μὲ τὸν «Ἅγιον Δημήτριον» καὶ τὴν «Κλυταιμήστραν» του καὶ τοῦ Γ. Στρατήγη μὲ τὸν «Νικηφόρον Φωκᾶν» καὶ τὸν «Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον.»

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

—[ΜΟΥΣ] Ὑπὸ τὸν τίτλον *δρᾶμα μουσικὸν* (dramma per musica) ἐγένοντο γνωστὰ τὰ πρῶτα μελοδράματα τῆς σχολῆς τῆς Φλωρεντίας, τὰ βασισθέντα ἐπὶ τοῦ stilo rappresentativo. Ἀργότερον ἡ ὀνομασία αὕτη ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ὅρου opera (μελόδραμα βλ. λ.). Γ. Σ.

Δράμα (ἡ). Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ δήμου, κειμένη βορείως τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος καὶ παρὰ τὰς ὑπωρείας διακλαδώσεως τοῦ Ὀρβήλου.

— *(Γεωγρ.)* Ἡ Δράμα εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης-Κωνσταντινουπόλεως, μὲ σιδηροδρομικὸν σταθμὸν α' τάξεως. Μετὰ τῆς Καβάλλας (χλμ. 36) συγκοινωνεῖ διὰ πληθύος αὐτοκινήτων ὡς καὶ μετὰ τῆς Προσοτσάνης (χ. 15), Κ. Νευροκοπίου (42) καὶ Συνόρων-Βέσμης, ὅπου διενεργεῖται σημαντικὸν εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον, κυρίως εἰς μικρὰ καὶ μεγάλα ζῷα. Δι' αὐτοκινήτων ἐπίσης συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Ν. πεδινοῦ τμήματος καὶ τῶν Κιργίων (χ. 16), Χωριστῆς (χ. 6), Δοξάτου (χ. 10 ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δράμας-Καβάλλας), Πετρούσης (χ. 12), Μικροπόλεως (χ. 29), Ἀλιστράτης (χ. 25). Τηλεφωνικῶς εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῶν περισσοτέρων κοινοτήτων.

Ἡ Δράμα ἔχει ἤδη πληθυσμὸν 29 339 κατοίκων (ἀπογρ. 1928). Εἶναι ἕδρα μητροπολίτου, νομάρχου, διοικήσεως διαφόρων στρατιωτικῶν σχηματισμῶν καὶ μονάδων, διοικήσεως χωροφυλακῆς, διευθύνσεως Τ.Τ.Τ. Ἀνατ. Μακεδονίας, ἐποικισμοῦ, νομομηχανικοῦ, ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου καὶ γεωργικοῦ τοιούτου, νομιάτρου, ἐπιθεωρητοῦ δασῶν, ἐπιθεωρητοῦ δημοτικῶν σχολείων. Ἔχει πρωτοδικεῖον, οἰκονομικὴν ἐφορίαν, ταμεῖον, γυμνάσιον, πταισματοδικεῖον, εἰρηνοδικεῖον, ὑποθηκοφυλακεῖον, μεταφραστικὸν γραφεῖον, δασαρχεῖον, ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων μὲ διδασκαλεῖον, θηλέων μὲ βιοτεχνικὴν σχολήν, ᾠδεῖον. Ἐπὶ τῆς ποιμαντορίας τοῦ ἐθνομάρτυρος μητροπολίτου Χρυσοστόμου ἀνηγέρθη τὸ μοναδικὸν περίλαμπρον Μέγαρον τῶν Μουσῶν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος, περιλαμβάνον τότε ἀρρεναγωγεῖον,

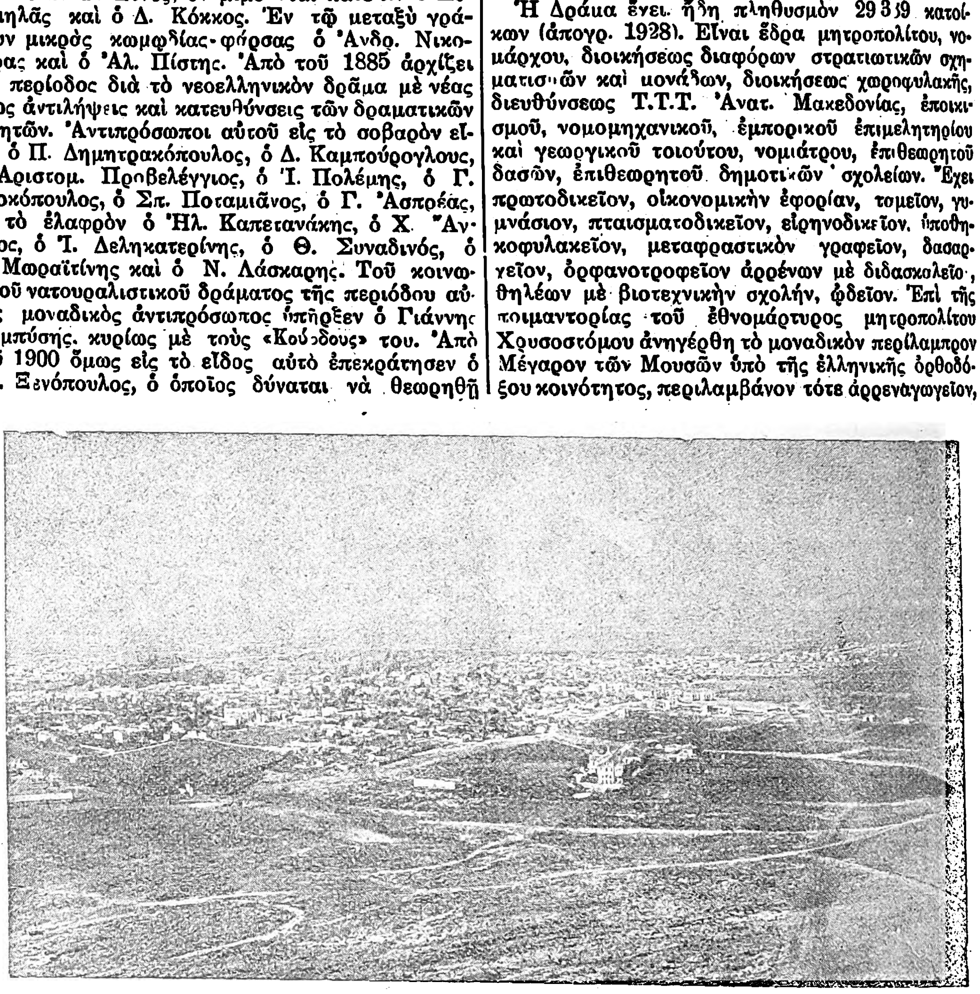

Δράμα: *Γενικὴ ἄποψις* (ἀπὸ τοῦ Α. τῆς πόλεως ὑψώματος Κορίλοβον).

παρθεναγωγεῖον, νηπιαγωγεῖον καὶ ἡμιγυμνάσιον, συντηρούμενα ἐκ τῶν κτημάτων τοῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν φιλογενῶν καὶ φιλομούσων Δραμηνῶν. Ἔχει πρὸς τούτοις δημοτικὸν νοσοκομεῖον «Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι» διαθέτον ὑπὲρ τὰς 50 κλίνας, στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον μὲ 200 κλίνας, κρατικὸν νοσοκομεῖον ἱδρυθέν, συντηρηθὲν ἐπὶ ἑξάμηνον καὶ πλουτισθὲν διὰ ὑγειονομικοῦ ὑλικοῦ καὶ χειρουργείου ὑπὸ τοῦ βρεττανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ (1923) ἐνεργείαις τοῦ τότε δημάρχου Θεοφ. Ἀθανασιάδου, χάριν τῶν προσφύγων, διαθέτον 150 κλίνας καὶ συντηρούμενον ὑπὸ τοῦ κράτους. Εἰς τὴν Ν. παρυφὴν τῆς Δράμας ὑπάρχουν πολλαὶ πηγαὶ ὑδάτων, φέρουσαι τὰ ὀνόματα Ἁγία Βαρβάρα, Καρπούζ-καλδιράν, Ταμπάχανα καὶ Ζίρνοβον μὲ ὑπέροχον πόσιμον ὕδωρ. Τῶν ὑδάτων τούτων ἐμελετήθη ἡ ἐκμετάλλευσις διὰ τὴν ὁριστικὴν ὕδρευσιν καὶ ἠλεκτροφωτισμὸν τῆς πόλεως. Παρ' ὅλας τὰς πλουσίας καὶ ἀφθόνους πηγὰς ἡ ὕδρευσις τῆς πόλεως διενεργεῖται ἀνεπαρκῶς διὰ τῶν 2 παλαιῶν ὑδραγωγείων *Ραβίκας* καὶ *Δριανόβου* (διὰ τὴν ἄλλοτε τῶν 10.000 κατοίκων πόλιν) καὶ μὲ ἰδιωτικὸν *(Χατζοπούλου)*, νῦν δημοτικόν, μικρὸν ἐργοστάσιον προσωρινῆς ὑδρεύσεως. Ἡ Δράμα φωτίζεται μὲ ἠλεκτρικὸν φῶς δύο ἰδιωτικῶν ἐργοστασίων ἠλεκτροφωτισμοῦ. Ἡ πόλι ἔχει ταμεῖα ἐπαρχιακῆς ὁδοποιίας καὶ μονίμων ὁδοστρωμάτων. Τὸ σχέδιον τῆς πόλεως εὑρίσκεται ὑπὸ καταρτισιν, ὑπὸ μελέτην δὲ μεγάλα δημοτικὰ ἔργα, ὡς καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὑδάτων τῶν πολλῶν πηγῶν, οὐχὶ δὲ τῶν τοῦ διὰ τῆς ἀγορᾶς χειμάρρου, ὅστις μόνον κατὰ τὰς βροχὰς συγκεντρώνει ὕδατα, ἐξ ὧν πολλάκις ἐκινδύνευσε καὶ κινδυνεύει μέγα τμῆμα τῆς ἀγορᾶς.

Ἄριστα λειτουργοῦν ἐν τῇ πόλει: ὁ γυμναστικὸς σύλλογος «Δόξα» μὲ στάδιον ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἐν Ἑλλάδι· γυμναστικὸς σύλλογος ἡ «Ἐλπίς» 10

Digitized by Google

ποδοσφαιρικαὶ ὁμάδες, σκοπευτήριον, κυνηγετικὸς σύλλογος διοργανώσας τοὺς Α΄ σκοπευτικοὺς ἀγῶνας Μακεδονίας—Θράκης (14 Ἰουλίου 1929).

Τὸ ἐμπόριον, τὰ ἐπαγγέλματα καὶ αἱ τέχναι ἐν γένει σημαντικῶς προηγμένα καὶ ἀνεπτυγμένα. Ἡ κίνησίς των βαίνει κατ' ἔτος αὔξουσα καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀναδημιουργίαν τοῦ τόπου παρὰ τὴν μεταπολεμικὴν οἰκονομικὴν κρίσιν. Εἶναι δε ὠργανωμένα εἰς 20 σωματεῖα.

Ἡ βιομηχανία εἰς τὴν πόλιν καὶ τὸν νομὸν Δράμας εἶναι προηγμένη εἰς ἐπίζηλον βαθμόν. Ἡ πόλις ἔχει περὶ τὰς 27 βιομηχανικὰς ἐγκαταστάσεις, ὧν 2 ψυνεῖα, 2 παγοποιεῖα, 3 ἠλεκτροφωτισμοῦ, ἀλευρομύλους, χαλβαδοποιεῖον, ἀεριοῦχα ποτὰ κλ., πλὴν τῶν βυρσοδεψείων, ποτοποιείων καὶ τυπογραφείων, ὅπου ἐκδίδονται 2 ἡμερήσιαι ἐφημερίδες, τὸ «Θάρρος» ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ὁ «Ἐλεύθερος Τύπος».

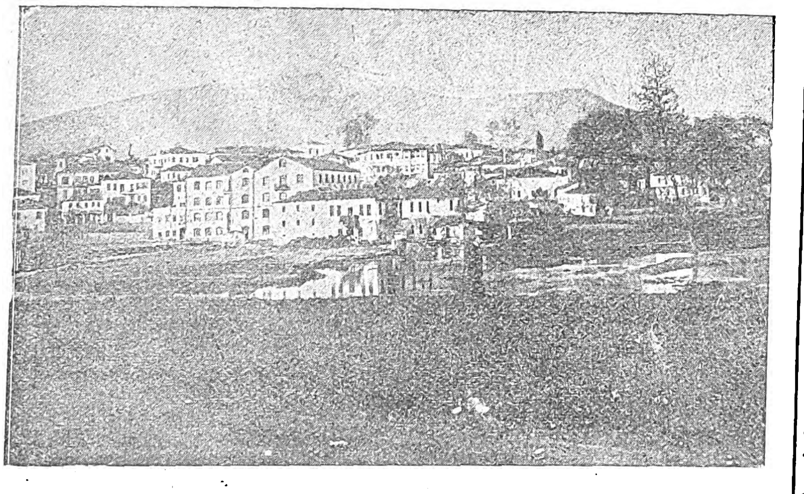

Δράμα: Τμῆμα τῶν πηγῶν τῆς πόλεως.

—[Ἱστορ.] Περὶ τοῦ οἰκισμοῦ, ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῆς *Δράμας* μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεώς της (1373) δὲν δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἀκριβῶς. Πάντως ὅμως ἐκ τῆς πληθύος τῶν εἰσέτι εἰς πολλὰ μέρη αὐτῆς σῳζομένων ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων καὶ βυζαντινῶν τοιούτων, καὶ ὡς γειτνιάζουσα πρὸς τὴν ἱστορικὴν πόλιν τῶν Φιλίππων, ἡ Δράμα ἦτο ἀξία λόγου πόλις κατὰ τὴν ἑλληνικήν, ρωμαϊκὴν καὶ βυζαντιακὴν ἐποχήν. Ἤκμασε δὲ λόγῳ τῆς πλουσίας πεδιάδος της καὶ τῆς πολυανθρώπου περὶ αὐτὴν ὑπαίθρου καὶ ὡς δοκιμάσασα ὀλιγώτερον τὰς θυέλλας τῶν πολλαπλῶν τῶν Φιλίππων ἐπιδρομῶν καὶ ἱστορικῶν μαχῶν. Ἡ Δράμα οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν ἀρχαίαν Δράβισκον (εὑρισκομένην εἰς τὸν νομὸν Σερρῶν), τὸ δὲ ὄνομά της πιθανολογεῖται μᾶλλον ἐκ τοῦ Δύσαμι ἢ Ὑδράμα (ἐκ τῶν ἀναβρυόντων πολλῶν ὑδάτων).

Ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀνευρεθεισῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τινων σῳζομένων τοιούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ἐν Δράμᾳ καὶ περὶ αὐτὴν ἐλατρεύετο ὁ Διόνυσος, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἄρτεμις, ὁ Ἡρακλῆς. Ἐκ δὲ τῶν εἰς τὸ κέντρον περίπου τῆς σημερινῆς πόλεως σῳζομένων ἐρειπίων φρουρίου, τὸ ὁποῖον περιέκλειε τὴν ἀκρόπολιν, τῆς κυρίως πόλεως ἐκτεινομένης μᾶλλον πρὸς Ν. καὶ ΝΔ., ἐκ τῶν σῳζομένων ἢ ἀπολεσθεισῶν ἐπιγραφῶν καὶ μνημείων, ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν, καὶ ἐκ τῶν βυζαντινῶν κειμηλίων εἰκάζομεν ὅτι ἡ Δράμα διεκρίθη εἰς ἀκμὴν καὶ πλοῦτον εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Δράμας εἶναι ἐπίσης ἀξία λόγου. ὡς περὶ αὐτῆς ἀρκετὰ ἐκ κωδίκων τῶν μονῶν Εἰκοσιφοινίσσης Παγγαίου και Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν καὶ ἐρευνῶν ἀναφέρει εἰς μελέτην του ὁ Εὐάγγ. Στράτης. Μνημεῖα δὲ μαρτυροῦντα τοῦτο 1) Ὁ ναὸς τῆς *Ἁγ. Σοφίας* ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ φρουρίου, μεταβληθεὶς ὑπὸ τῶν κατακτητῶν εἰς τζαμίον καὶ ἐπανοδοθεὶς τῷ 1912. τούτου διεσώθη ὅλη ἡ οἰκοδομή, ἡ φιάλη ἀνευρεθεῖσα κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ τζαμίου, κίονες γρανιτολίθου, ἁγιογραφίαι τινὲς ἐπὶ τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ Βήματος καί τινες ἐπιγραφαί. 2) Ὁ ναὸς τῶν *Ταξιαρχῶν* εἰς τὸ Α. ἄκρον τοῦ τείχους μὲ ἐπιγραφάς τινας ρωμαϊκάς, μαρτυρούσας τὴν μετατροπὴν ἐθνικοῦ ναοῦ. 3) Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς *Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου*, ἀνεγερθεὶς ἐπὶ παλαιᾶς ἐκκλησίας. 4) Τὸ παρεκκλήσιον τῆς *Ἁγ. Παρασκευῆς*, πλησίον τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν, χωριζόμενον τούτου νῦν διὰ τῆς ὁδοῦ Βενιζέλου, ἄλλοτε ἴσως διὰ πύλης τοῦ φρουρίου. εἰς τὸ ἰσόγειον τοῦ ξενοδοχείου «Ἐμπορικόν», ἀφιερωμένον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἰδιοκτητῶν ἐκ παραδόσεως καὶ κατὰ διαδοχὴν εἰς τὴν ἁγίαν. Κάτωθι δὲ τοῦ ξενοδοχείου τούτου πρὸς τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου, ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ἱστορεῖται κατακόμβη χριστιανικὴ ἀνεξερεύνητος. 5) Ὁ ναὸς τῆς *Ἁγίας Βαρβάρας* κάτωθι τοῦ ΝΔ. ἄκρου τοῦ τείχους, καταχωσθεὶς ἄγνωστον πότε ἐκ καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους, ὁπόθεν ἀνέβλυσαν ὕδατα πηγῶν ποταμοῦ, φέροντα μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας τοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου σῴζονται τοῖχοι εἰς τὸ ἀνατολικὸν τῆς ἐκ τῶν πηγῶν σχηματιζομένης μικρᾶς λίμνης. 6) Ὁ ναὸς τῶν *Ἁγίων Ἀποστόλων* λίαν πιθανῶς εἰς τὰ Νερὸ «Τσιάϊ», ὅπου μέχρι τοῦ 1912 ἐπανηγύριζον οἱ Δραμηνοί, συρρεόντων καὶ πολλῶν Χριστιανῶν ἐκ τῶν πέριξ, ἐπὶ τριήμερον, 29, 30 Ἰουνίου καὶ 1 Ἰουλίου. Ἐθεωρεῖτο δὲ ἱερὸν ἐξ ιμον ἡ πανήγυρις αὕτη κατὰ παράδοσιν ἀπὸ αἰώνων. Ἐν Δράμᾳ, ὅπου εἶχε πλούσια κτήματα, ἀπέθανεν ἡ Εἰρήνη Παλαιολογῖνα (1316) μετακομισθεῖσα καὶ ταφεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀξία ὅθεν ἐρεύνης ἱστορικῆς καὶ ἀνασκαφῶν ἡ Δράμα καὶ ἡ περιοχή της. Ἡ μητρόπολις Δράμας ἔχει τὸν τίτλον Δράμας-Φιλίππων καὶ μέχρι τοῦ 1923 Δράμας-Φιλίππων καὶ Ζιχνῶν. Ἡ μητρόπολις Δράμας κατὰ τὸ 1498

Δράμα: Ἡ τοποθεσία Μύλοι (Νερὰ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας.

ἔδωκεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον τὸν πατριάρχην Ἰωακεὶμ τὸν Α΄, πολλοὶ δὲ τῶν μητροπολιτῶν της ἐλάμπρυναν τὸν θρόνον της καὶ ἐκ τῶν τελευταίων ὁ ἐθνομάρτυς Χρυσόστομος Σμύρνης ὁ ἀπὸ Δράμας. Ἀπὸ τοῦ 1663—18·2 ἦτο μητρόπολις τετραπλῆ Φιλίππων-Δράμας-Ζιχνῶν καὶ Νευροκόπου, τῆς τοῦ τελευταίου προαχθείσης εἰς ἰδίαν μητρόπολιν τῷ 1885.

— [*Στρατ. Ἱστορ.*]. Κατὰ μὲν τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον (τουρκικόν), ἡ *Δράμα* κατελήφθη ἀμαχητὶ τὸν Ὀκτώβριον 1912 ὑπὸ τῆς διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος προελασάσης 7ης βουλγαρικῆς μεραρχίας. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον (βουλγαρικὸν) κατελήφθη τὴν 1ην Ἰουλίου 1913 ὑπὸ ἀποσπάσματος τῆς 7ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, διεξαγαγόντος μικρούς τινας ἀγῶνας, ἀρχικῶς μὲν περὶ τὴν Ἀλιστράτην ἐναντίον κομιτατζήδων, ὀλίγον δὲ κατόπιν ἔξωθεν τῆς πόλεως ἐναντίον μικροῦ βουλγαρικοῦ στρατεύματος, ἐξαναγκασθέντος τάχιστα νὰ ὑποχωρήσῃ χωρὶς νὰ πυρπολήσῃ τὴν πόλιν, ἐξαιρέσει τῆς παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν συνοικίας. Κατὰ Μάϊον 1916 ἡ Δράμα κατελήφθη ἀμαχητὶ ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων, παρέμεινε δ' ὑπὸ τὴν κατοχὴν ταύτην μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1918, ὁπότε, συμφώνως τοῖς ὅροις τῆς ἀνακωχῆς, ἐξεκενώθη ἐκ τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Δράμας δῆμος** [*Γεωγρ.*]. Δῆμος τῆς ἐπαρχίας Δράμας ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ, ἀποτελούμενος ἐκ τῆς ὁμωνύμου πόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτὴν συνοικισμῶν: *Προάστειον (Λατσίστα), Τιμόθεο (Μαχαλετζίκ), Ταξιάρχης (Σῆψα), Νέα Ἀμισὸς* καὶ *Σαντίκ, Πασαλῆ, Γενῆ-τσιφλίκ.* Ἔχει προϋπολογισμὸν ἐσόδων περὶ τὰ 12.000.000 δρχ. καὶ ἀκίνητον περιουσίαν περὶ τὰ 14 ἑκατομμύρια δρ.

Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τοῦ δήμου ἀσχολοῦνται γενικῶς εἰς τὴν γεωργίαν καὶ καπνοκαλλιέργειαν, περὶ δὲ τὰς 600 οἰκογενείας τῆς πόλεως εἰς τὴν καπνοκαλλιέργειαν καὶ κτηνοτροφίαν, τῶν λοιπῶν κατοίκων της ἐπιδιδομένων εἰς τὸ ἐμπόριον βιοτεχνίαν, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καπνεργάτου καὶ εἰς διάφορα ἄλλα.

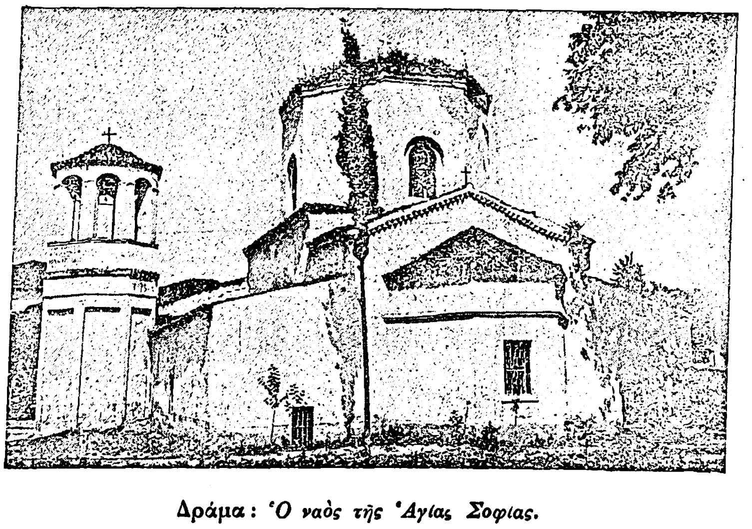

Δράμα: Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

—**Δράμας ἐπαρχία** [*Γεωγρ.*]. Ἡ μία ἐκ τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν ὁμώνυμον νομὸν τῆς Μακεδονίας δύο ἐπαρχιῶν καὶ καταλαμβάνουσα τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ. Ἀριθμεῖ (1928) 98 408 κατοίκους (ἄρρενες 50.088, θήλεις 48.320) καὶ περιλαμβάνει πλὴν τοῦ δήμου Δράμας 39 κοινότητας, τὰς κάτωθι (ἐν παρενθέσει σημειοῦνται οἱ συγκροτοῦντες ἑκάστην συνοικισμοί):

1) *Ἁγίου Ἀθανασίου* (Ἅγ. Ἀθανάσιος τέως Μπόριαν), Καλαμώνας τέως Μποσινός), 2) *Ἀδριανῆς* (Ἀδριανὴ τέως Ἐδιρνετζίκ, Ἀγορὰ τέως Παζαρλάρ), 3) *Βώλακος* Βώλαξ, Ἅγιος Πέτρος τέως Πέροφ, Μεσοβούνι τέως Σιδέροβα), 4) *Διποτάμων* (Διπόταμα τέως Κατούν, Ἀμισινὸν τέως Χόρεβαν, Ποταμάκια τέως Ντάλια, Τροχώνι τέως Μπαλαμπάν), 5) *Δοξάτου* (Δοξᾶτον, Κεφαλάρι τέως Μπουρνάρμπαση), 6) *Δρατσίστης* (Δράτσιστα, Ἀηδονόκαστρον τέως Μουσελήμ, Καλλίκρουνον τέως

Digitized by Google

Πάστροβα, Καπνόφυτον τέως Ντεντελέρ, Καρποφόρον τέως Γιαννοσλοῦ, Λεπτοκάρυα τέως Τούκοβον, Μεσόχωρον τέως Τσιφλὶκ Μαχαλέ, Μικροχῶρι τέως Κιουτσοὺκ-κιόϊ, Ξάγναντον τέως Καρσὶ-τσιφλίκ, Παράμερον τέως Ἰμπισλέρ, Παρανέστιον τέως Μπούκια, Περίβλεπτον τέως Καρακιὸζ-

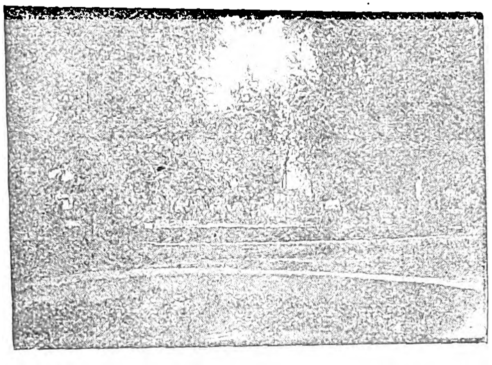

Δράμα: *Ὁ Ἐθνικὸς κῆπος.*

κιοΐ, Πολύκηπον τέως Κοπουτσούκ, Πολυνέρι τέως Λίσαν, Πολύσυκον τέως Ἰντζιρλίκ, Τέμενος τέως Τσαμὶ-μαχαλέ, Τιχότα), 7) *Θερμιῶν* (Θερμιὰ τέως Ἰλιτζέ, Αὐγὸ τέως Τόμα, Πευκόλοφος τέως Ζεμπὶλ-Μαχαλᾶ, Στροφὲς τέως Τσερνάκ, Φαρασινὸν τέως Λεστάν), 8) *Θόλου* (Θόλος τέως Καρατζᾶ-Κιόϊ, Βουνοπλαγιὰ τέως Γκόρνοβα, Κρήνη τέως Κιουρκτσιλέρ, Ραχοῦλα τέως Σκράνοβα, Στέρνα τέως Ἀρπατζίκ), 9) *Καλαμπακίου* (Καλαμπάκι, Βαλτοχῶρι τέως Βοδοβίστα, Νεροφράκτης τέως Γεδὴ-Περέ), 10) *Καλῆς Βρύσεως* (Καλὴ Βρύσις τέως Γκόρνιτσα), 11) *Καλλιθέας* (Καλλιθέα τέως Ἐγρὶ-δερέ, Μπούρσοβα), 12) *Καλλιφύτου* (Καλλίφυτον τέως Ραβίκα), 13) *Καλοῦ Ἀγροῦ* (Καλὸς Ἀγρὸς τέως Ὀσμανίτσα), 14) *Κηρίων* (Μέγας Ἀλέξανδρος τέως Ὀργαντζῆ, Ἀγάπη τέως Χιμιτλῆ, Βαθύσπηλον τέως Μπουτζόκ, Βαθυχῶρι τέως Ἀραπλῆ, Εὐρύπεδον τέως Ἀσᾶ-μαχαλέ, Μεσοχόρυφον τέως Κετσιλίκ, Πηγάδια τέως Διζμηκλῆ, Πολύπετρον τέως Γιασόγιαννη, Τραχεῖα τέως Δουρακλῆ, Ὑψηλὸν τέως Κασαπλῆ), 15) *Κλειστῶν* (Κλειστὸ τέως Κολιοῦ, Θησαυρὸς τέως Τσερέσοβον, Πετρότοπον τέως Μπίτσοβον, Πλακόστρωτον τέως Γκλούμ, Σκαλωτὴ τέως Λιμπάν, Σταυροδρόμι τέως Ὄρχοβα), 16) *Κοκκινογείων* (Κοκκινόγεια τέως Κουμπαλίστα, Νέον Καλαπότι, Πηγαὶ τέως Μεσέ, Πρινότοπος τέως Δοσπάτ), 17) *Κουδουνίων* (Κουδούνια τέως Μούζγα, Μαυρόβατος τέως Καρᾶ-τσαλῆ, Μαυρολεύκη τέως Καρᾶ-Καβάκ), 18) *Μακρυπλαγίου* (Μακρυπλάγι τέως Ραβένια, Ἄνυδρον τέως Χοτζαλάρ, Δρεπάνι τέως Ραπέν, Καστανιὲς τέως Τσίκλοβο, Λυκοδιάσελον τέως Κουρταλάρ, Μαυρολίθι τέως Ρούσοβον, Πολύκαρπον τέως Ὀρμανλῆ), 19) *Μεγαλοκάμπου* (Μεγαλόκαμπος τέως Μεγάλο Σιβιντρίκ), 20) *Μικροπόλεως* (Μικρόπολις τέως Καρλίκοβα, Γραμμένη τέως Γραμμέντζα, Παλαιὸν Καλαπότι), 21) *Μικροῦ Χωρίου* (Μικρὸν Χωρίον τέως Κιουτσοὺκ-κιόϊ), 22 *Μοκροῦ* (Μοκρός, Δενδράκια τέως Κράνεστα, Καστανόχωμα τέως Ζερνοβίτσα, Μυρσινερὸν τέως Πεπελές, Νεστοχῶρι τέως Χαμδὴρ-Κιόϊ, Χαράδρα τέως Ραζενίκ), 23) *Μοναστηρακίου* (Μοναστηράκι τέως Δράνοβον), 24) *Νικηφόρου* (Νικηφόρος τέως Νουσρατλῆ, Αἴγειρος τέως Καβακλῆ, Ἄνω Πυξάρι τέως Ἄνω Σιμσιρλῆ, Γῦρος τέως Γκεϊρικλῆ, Ζυχάδι τέως Ντεντελῆ, Κάτω Πυξάρι τέως Κάτω Σιμσιρλῆ, Μαρμαριὰ τέως Ντοαλάρ, Μικρολίβαδον τέως Κηρανλῆ, Μυροβλήτης τέως Μπουραζανλῆ, Περιστέρια τέως Δεμιρτζόγιαννη, Τεῖχος τέως Σουρουτζουλέρ, Ψηλόκαστρον τέως Μπαλκαλάρ), 25 *Ξηροποτάμου* (Ξηροπόταμος τέως Βησωτσάνη, Βαθύ-

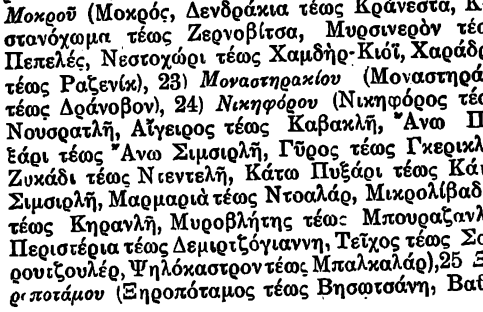

Δράμα: *Ἡ γραφικὴ τοποθεσία Νησάκι (Νερά).*

λακκος τέως Κόβιτσα, Μυλοπόταμος τέως Τουρκοχῶρι), 26) *Ὀξυᾶς* (Ὀξυὰ τέως Μπούκοβον, Ἀετοράχη τέως Ραδιμπός, Διάμεσον τέως Γιαβόρ, Ζαχάδια τέως Καρίλοβα, Πεῦκοι τέως Κόνιτσα, Πολυγέφυρον τέως Τσατάκ, Πρασινάδα τέως Τζούρα Σίλλη τέως Μπέλεν, Τρίγωνον τέως Μπαχάν), 27) *Πετρούσης* (Πετροῦσα τέως Πλεύνα), 28) *Πλατανιᾶς* (Πλατανιὰ τέως Κουζλοὺκ-Κιόϊ, Θαμνωτὸν τέως Πουρνατζίκ, Κόψις τέως Κλεμποτσάρ, Λιμνίσκη τέως Κιολελῆ, Μαυροκορδᾶτον τέως Λιμποτέν, Μικρόλοφος, Πελεκητὴ τέως Μπαλτατζηλάρ, Σαχίνης τέως Προβαλάρ), 29) *Πλατανοβρύσεως* (Πλατανόβρυσις τέως Ὀλᾶ, Δρυμότοπος τέως Ὀβατσίκ, Μυρσινιὰ τέως Τσαλῆ-μαχαλέ, Παλιάμπελα τέως Χασὰν-Μπαλάρ, Πρινόλοφος τέως Γκοκτσελέρ, Σκληρόπετρα τέως Μπεκτάν, Τερψιθέα τέως Καραμανλῆ, Χαμοκέρασα τέως Τιλεκλέρ), 30) *Προσωτσάνης* (Προσωτσάνη), 31) *Πτελέας* (Πτελέα τέως Μπέρνιτσα, Καβαλλάρης τέως Μπρεσατλῆ), 32) *Πύργων* (Πύργοι τέως Βουβλίτσιον), 33) *Σιδηρονέρου* (Σιδηρόνερον τέως Ὀσένιτσα, Βουνόχωρον τέως Πρεμπολνα, Γέφυρα Νέστου, Ἐλατιᾶς τέως Καρᾶ-ντερέ, Καλλίκαρπον τέως Λοφτίστα, Κόκκινον τέως Μπούρχοβον, Λειμὼν τέως Ράσοβον, Μαγνήσιον τέως Γκροζδέλ, Ὀροπέδιον τέως Βλαδῖκον, Παπόδες τέως Παπὰζ-Κιοΐ, Συκίδια τέως Τσερκιτσέν), 34 *Σιταγρῶν* (Σιταγροὶ τέως Μιναρὲ-τσιφλίκ, Μικρόκαμπος), 35) *Φτελιᾶς* (Φτελιά), 36) *Φωτολείβου* (Φωτολεῖβος), 37) *Χαριτωμένης* (Χαριτωμένη τέως Ρεσίλοβον), 38) *Χωριστῆς* (Χωριστὴ τέως Τσατάλτζα) καὶ 39. *Ψηλῆς Ράχης* (Ψηλὴ Ράχη τέως Ζάριτς). Δ. Ε. Μ.

—*Δράμας νομὸς [Γεωγρ.].* Ὁ τελευταῖος πρὸς ΒΑ νομὸς τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας, ὁριζόμενος πρὸς Β καὶ ΒΑ ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας, πρὸς Α ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Θράκης (νομὸς Ροδόπης), πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ νομοῦ Καβάλλας καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Ἡ συνοριακὴ γραμμὴ τοῦ νομοῦ

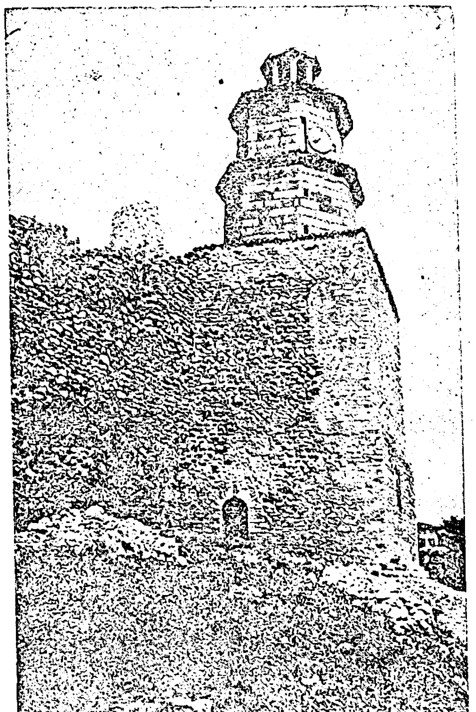

Δράμα: *Ὁ πύργος τοῦ Ὡρολογίου ἐπὶ ἐπάλξεως τοῦ τείχους.*

καθορίζεται ὡς ἑξῆς: Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δράμας—Καβάλλας 19 χλμ., ἀκολουθεῖ τὸν ἀριστερὸν ἀπὸ Φιλίππων βραχίονα τοῦ Ἀγγίτου μέχρι τῆς συμβολῆς του μετὰ τοῦ κυρίως Ἀγγίτου ποταμοῦ ἐκ Προσωτσάνης, ἐκεῖθεν ἀκολουθεῖ τοῦτον Β μέχρι τῆς γεφύρας ὁδοῦ Δράμας—Ἀλιστράτης, ἐξ αὐτῆς τὴν ἀνατολικὴν ὀροσειρὰν τοῦ Μενοικίου ὄρους (νομοῦ Σερρῶν), ἀνέρχεται εἰς τὴν ὀροσειρὰν Ὀρβήλου, προχωρεῖ εἰς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα, περιλαμβάνει τὸ τρίγωνον Μπουκίων, ἀκολουθεῖ τὸ ὄρος Τζοῦρα τῆς ὀροσειρᾶς Ροδόπης (ὑψόμ. 1538), κατέρχεται πρὸς τὴν περιφέρειαν Σταυρουπόλεως (Ξάνθης), διέρχεται τὸν Νέστον ποταμόν, ἀνέρχεται τὴν δεξιόθεν τούτου ἀρχομένην κορυφογραμμὴν τοῦ χωρίζοντος αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Χρυσουπόλεως (νομοῦ Καβάλλας) ὄρους, κάμπτει πρὸς τὸ ὄρος Κιργίων καὶ διὰ τοῦ Κεφαλαρίου (Μπουνάρ-μπασηι) καταλήγει εἰς τὸ παρὰ τοὺς ἀρχαίους Φιλίππους καὶ ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ὁδοῦ Δράμας-Καβάλλας 19ον χλμ. Αἱ κωμοπόλεις, χωρία καὶ συνοικισμοί, πλὴν τῶν τοῦ δήμου Δράμας, οὓς περιλαμβάνει ὁ νομὸς Δράμας, ἀνέρχονται εἰς 212.

Ἡ Δράμα καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπετέλει νομὸν περιλαμβάνοντα τὰς ὑποδιοικήσεις (καϊμακαμλίκια) Καβάλλας, Πραβίου, Θάσου, Χρυσουπόλεως (Σαρῆ-Σαμπάν) καὶ Νευροκοπίου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ βαλῆν Θεσσαλονίκης. Νῦν δὲ μετὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ 1926 νομοῦ Καβάλλας ὑπάγεται εἰς τὴν γενικὴν Διοίκησιν Θράκης καὶ περιλαμβάνει τὴν ἐπαρχίαν Δράμας, Κάτω Νευροκοπίου (Ζίρνοβον) καὶ τὰς περιφερείας Παρανεστίου (Μπούκια) καὶ Σιδηρονέρου (Ὀσένιτσα) μὲ σύνολον πληθυσμοῦ 116.000 κατοίκων καὶ μὲ 50 κοινότητας.

Τὸ κλῖμα τῶν παρὰ τὰς ὑπωρείας χωρίων ὡς καὶ τῆς πόλεως εἶναι ὑγιεινόν, τῶν ὀρεινῶν περιφερειῶν ὑγιεινότατον καὶ τὸ τῆς πεδιάδος νο-

Δράμα: *Ἰδιωτικὴ ὑδραυλικὴ ἐγκατάστασις.*

σηρὸν ἐκ τῶν ἑλῶν, τὰ ὁποῖα καλύπτουσιν ἢ ἀχρηστεύουσιν εὐφόρους ἐκτάσεις.

Ἡ περιοχὴ τοῦ νομοῦ Δράμας εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων ἐπεξεργασίας ἑλληνικῶν καπνῶν. Τὰ καπνὰ Δράμας εἶναι ὀνομαστὰ καὶ περιζήτητα, ἀποτελοῦν δὲ τὸν μοναδικὸν μοχλὸν τῆς ἐμπορικῆς, ἐπαγγελματικῆς καὶ τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ κινήσεως τοῦ νομοῦ. Τὰ παραγόμενα καπνὰ εἶναι γένους μπασμᾶ καὶ μπασῆ-μπαλῆ, ὑποδιαιροῦνται δὲ κατὰ περιφερείας εἰς ἐννέα τύπους. Ἡ καπνοπαραγωγὴ τοῦ νομοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐμφαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα:

	1926	1927	1928
Καλλιεργηταὶ	13.285	14.079	13.630
Στρέμματα	60.683	76.388	6. σ. 107.980
Παραγωγὴ ὀκ.	5.255.000	6.294.000	4.500.000
Ἀξία δρχ.	284.645.487	330.000.000	276.669.000

Πλὴν τῶν καπνῶν ὁ νομὸς παράγει καὶ ὀλίγα δημητριακά, ὀπώρας εἰς τὰ ὀρεινὰ τμήματα καὶ ὄσπρια εἰς μικρὰν ποσότητα. Ἐπίσης ἀρκετὰ λαχανικὰ ἐκ τῶν παρὰ τὴν πόλιν κήπων ὡς καὶ τῶν εἰς γειτονικὰ πεδινὰ χωρία. Ἀπὸ τοῦ 1912 καὶ ἐντεῦθεν οὐδαμοῦ τοῦ νομοῦ παράγεται ὄρυζα, συνέπεια δὲ τούτου ἡ μεταβολὴ τοῦ ἄλλοτε νοσηροῦ κλίματος τῆς Δράμας εἰς ὑγιεινόν. Ἡ εἰς δημητριακὰ παραγωγὴ τοῦ νομοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔδωκε τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Προϊόντα	1926	1927	1928
Σῖτος	4 879.000	3.114.827	3.060.520
Κριθὴ	6 235 000	2.906.748	3.497.585
Σίκαλις	2.234.600	1.149.630	484.410
Βρόμη	129.780	120.000	128.350
Ἀραβόσιτος	6.212.900	3.771.370	2.602.128
Βάμβαξ	113 250	35 000	—
Σήσαμον	43.625	30.000	—

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνεπτύχθη ἀρκούντως ἡ ἀμπελουργία, ἐπιδοθέντων εἰς ταύτην πολλῶν τῶν ἐκ Στενημάχου, Ὀρτᾶ-κιόϊ, Μελενοίκου καὶ Σμύρνης προσφύγων καὶ ἐν Δράμᾳ ἐγκατεστημένων. Ἀρκετὴ πρὸς τούτοις ἐπίδοσις ἐσημειώθη ἐκ παραλλήλου καὶ εἰς τὴν δενδροκομίαν.

Ἡ ἄλλοτε ἀκμάζουσα εἰς τὰς ὀρεινὰς ἰδίᾳ περιφερείας κτηνοτροφία Δράμας καὶ διὰ τῶν προϊόντων της τροφοδοτοῦσα τὰς γειτονικὰς ἀγορὰς παρήκμασεν, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν καὶ ἐντεῦθεν. Λόγῳ δὲ τοῦ περιορισμοῦ τῶν χειμερινῶν βοσκῶν καὶ τῆς παραμελήσεως πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου πλούτου, τὰ ἄλλοτε μεγάλα ποίμνια (τσελιγκᾶτα) τῶν σκηνιτῶν κτηνοτρόφων Σαρακατσαναίων καὶ Κουτσοβλάχων ἀπῆλθον εἰς Βουλγαρίαν καὶ Ρουμανίαν ἢ

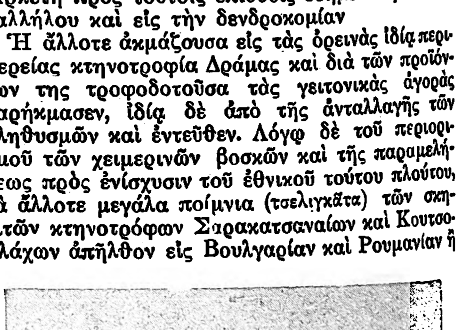

Δράμα: *Ὁ ποταμὸς θεώμενος ἀπὸ τῶν πηγῶν.*

Ἀνατολικὴν Θράκην. Διὰ τὸ 1929 ὑπολογίζονται τὰ μὲν αἰγοπρόβατα εἰς 60.000 κεφαλάς, τὰ δὲ μεγάλα (ἀροτριῶντα καὶ ὑποζύγια) εἰς 40.000 κεφαλάς.

[*Σ. Μερτζίδου*: «Αἱ χῶραι τοῦ παρελθόντος».— *Εὐαγγ. Στράτη*, «Ἡ Δράμα καὶ ἡ Δράβησκος» ἔκδ. 1924.

Digitized by Google

— *Θεοφίλου Ἀθανασιάδου*, «Οἰκονομικὴ Στατιστικὴ Νομοῦ Δράμας» ἔκδ. 1928.] Θ. Δ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

Δραμάλα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Μικρολίβαδον.

Δράμαλης, *Δημήτριος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λακεδαίμονος. Πρὸ τοῦ Ἀγῶνος ἦτο ἐγκατεστημένος εἰς τὸ Λιβόρνον, ἐκεῖθεν δὲ παραληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου μετ' ἄλλων ὁμογενῶν διὰ νὰ συνοδεύσουν τὰ κομιζόμενα πολεμοφόδια, κατῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἀμέσως ἔδραξε τὰ ὅπλα. Σταλεὶς εἰς τὴν Στερεὰν μὲ εἰδικὴν ἀποστολὴν πρὸς τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον, παρέμεινε παρ' αὐτῷ μέχρι τοῦ 1821. Κατόπιν εἰς τὰ Μέγαρα συναντήσας τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχάλην καὶ καταληφθεὶς ἀπὸ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν πρὸς αὐτόν, τὸν ἠκολούθησεν εἰς Εὔβοιαν, εἰς δὲ τὰ Στύρα ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονευθῇ καὶ αὐτός. Ἀκολουθήσας κατόπιν τὸν Νικηταρᾶν Σταματελόπουλον μετέσχε τῆς πρώτης ἀποτυχούσης ἐκστρατείας πρὸς κατάληψιν τῆς Γραμβούσης. Ἐπιστρέψας βραδύτερον ἐκ Κρήτης προσελήφθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βάσσου Μαυροβουνιώτου καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Λιβάνου καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Λόγῳ τῶν πολλῶν πλεονεκτημάτων του ἐπεζητήθη ἀπὸ τὸν Φαβιέρον καὶ προσελήφθη εἰς τὸ Τακτικόν, ὅπερ ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου. Κατὰ τὰ τέλη τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπηρέτει εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βοιωτίαν ὑπὸ τὸν Χατζηχρῆστον, κατόπιν δὲ ὑπὸ τὸν Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν. Ἀπέθανε τῷ 1834, ἀφοῦ διέθεσεν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων ἔταξεν αὐτὸν εἰς τὴν δ' τάξιν ἀξιωματικῶν.

—**Δράμαλης, *Εὐστράτιος*.** Ἀργεῖος Ἀγωνιστής, ἄγνωστον πῶς καλούμενος πρότερον, ἐπονομασθεὶς δ' οὕτω μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη Μαχμοὺτ πασᾶ, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητά του. Ἠκολούθησε κατόπιν τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ τέλος τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου ἀπεβίωσε τῷ 1860.

—**Δράμαλης, *Ἰωάννης*.** Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Εὐβοίας. Ἐξ ἀρχῆς διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας, εἰς Βρυσάκια, εἰς Κάρυστον καὶ ἀλλαχοῦ. Ὑπηρετῶν ὡς ἀξιωματικός, τῷ 1825 προήχθη εἰς χιλίαρχον. Διέθεσε πᾶσαν τὴν περιουσίαν του χάριν τῆς πατρίδος, ἀπέθανε δὲ πένης. Γ. Δ. Κ.

—**Δράμαλης, *Μαχμούτ*.** Τοῦρκος στρατηλάτης, γεννηθεὶς ἐν Δράμα περὶ τὸ 1780 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κορίνθῳ τῷ 1822. Υἱὸς τοῦ περιωνύμου Δερέβεη Σαλὴχ τῆς Δράμας, ἀνετράφη εἰς τὸ σαράγιον τοῦ σουλτάνου Σελὴμ ὡς ὅμηρος. Διήνυσε τὰ παιδικά του ἔτη μὲ τὴν εὔνοιαν τῆς Βαλιδὲ σουλτάνας καί, ἄλλοτε ἀκολουθῶν τὸν Χουρσὴτ πασᾶν, ἄλλοτε τὸν Κουτσοὺκ-Χουσεῖν, καὶ τέλος τὸν Χοσρὲφ πασᾶν, τοὺς περισσότερον ἰσχυροὺς μεγιστᾶνας τῆς ἐποχῆς, εἰς Αἴγυπτον, Βουλγαρίαν καὶ Σερβίαν, ἐξεπαιδεύθη στρατιωτικῶς εἰς τὰ διάφορα στρατόπεδα καὶ ἐνωρὶς ἀπέκτησε φήμην ἀρίστου στρατιωτικοῦ. Διεκρίθη διὰ τὴν ὠμότητά του εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Σέρβων καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Περσῶν Μιρζά. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, διεκδικήσας τὴν ἡμιανεξάρτητον ἡγεμονίαν τῆς Δράμας, κατὰ τὸ κρατοῦν πολυαρχικὸν σύστημα τῆς ἐποχῆς, κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν τοπαρχίαν τῆς Δράμας μὲ τὸν τίτλον τοῦ πασᾶ δύο τουγίων (ἱππουρίδων) καὶ ἐπεδόθη εἰς διάφορα ἀνακαινιστικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκέντρωσε πολὺν πλοῦτον. Περὶ τὸ 1820, κατηγορηθείς, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν τοπαρχίαν του, διὰ νὰ μὴ δώσῃ λαβὴν εἰς τὰς περὶ ἀνταρσίας ὑπονοίας, τὰς ὁποίας παρεῖχον τότε οἱ τοπάρχαι Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆς καὶ Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶ. Διορισθεὶς λοιπὸν πασᾶς τῆς Λαρίσης, εἰσέβαλε κυριολεκτικῶς εἰς τὴν Θεσσαλίαν μὲ πολλὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, χάρις εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ρούμελη-δερβεντὰτ-ναζίρη (γενικοῦ διοικητοῦ τῆς χωροφυλακῆς τῆς Ρούμελης), μὲ τὸ ὁποῖον τὸν περιέβαλεν ἡ εὔνοια τῆς μητρὸς τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Β'. Ἡ Θεσσαλία πολλὰ ὑπέφερεν ἐκ τῶν ὀρδῶν του, αἵτινες, ὑπὸ μορφὴν τῆς καταπνίξεως ἀνταρσιῶν εἰς τὰ τσιφλίκια τοῦ ἀποστάτου Καρᾶ-Ἀλῆ τῶν Ἰωαννίνων, κατετυράννουν καὶ ἐξεβίαζον τοὺς Χριστιανούς. Εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ τυράννου τῆς Ἠπείρου, ὁ Δράμαλης Μαχμοὺτ ἔλαβε μέρος, ὅταν τὸ ἀξίωμα τοῦ σερασκέρη ἀνετέθη εἰς τὸν Μωραβαλεσῆ Χουρσὴτ πασᾶν, τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ὑπῆρξεν «ἄξιος μαθητής». Ἀλλὰ ταυτοχρόνως περιῆλθεν εἰς σύρραξιν πρὸς αὐτόν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ προσπάθεια νὰ τὸν ὑποκαταστήσῃ τελικῶς εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τῆς Ρούμελης. Τοῦτο κατώρθωσεν ὅταν, κατόπιν ποικίλων διαβολῶν σχετικῶν πρὸς τὴν περιουσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ Χουρσὴτ περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου. Καὶ ἐνῷ, ὡς ἁπλοῦς ἐπιτελάρχης ἢ ἐπιμελητὴς τοῦ Ρούμελη βαλεσῆ εἰργάζετο ὁ Δράμαλης εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς στρατιᾶς, ἥτις κατηρτίσθη ἀπὸ Σαριγκιουλῆδες, ἀπὸ Μιρδίτας, Βουλγάρους, Μπαχαντούρους καὶ τέλος πολλοὺς Ἀσιανοὺς διὰ νὰ εἰσβάλῃ τὸ δεύτερον τοῦ Ἀγῶνος ἔτος εἰς τὴν Πελοπόννησον, αἰφνιδίως περὶ μῆνα Μάϊον τοῦ 1822 διετάχθη νὰ τεθῇ αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς καὶ νὰ εἰσβάλῃ. Τὴν διαταγὴν ταύτην συνώδευε καὶ ἄλλη ἐξαιρετικὴ εὔνοια, τὸ φιρμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου προήγετο εἰς πασᾶν τριῶν τουγίων, μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ βεζύρου. Νικητὴς εἰς τὸν κρύφιον ἐναντίον τοῦ Χουρσὴτ ἀγῶνά του, ὁ Δράμαλης ἐνέσπειρεν ἀμέσως τὸν τρόμον μὲ τὰς σφαγὰς διαφόρων αἰχμαλώτων, οἵτινες ἀπὸ ἔτους περίπου εἶχον λησμονηθῆ εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Λαρίσης. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐξεκίνησεν εἰς τὴν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν του. Ἡ στρατιὰ ἧς ἡγεῖτο ὑπῆρξεν ἡ μεγαλυτέρα πασῶν, αἵτινες εἰσέβαλον εἰς Ἑλλάδα διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν Ἐπανάστασιν. Κατὰ τὰς θετικωτέρας πληροφορίας, 24 χιλιάδες πεζοὶ καὶ 6 χιλιάδες ἱππεῖς συνωδεύοντο ἀπὸ ἐφοδιοπομπὰς ἐκ 30,000 ὑποζυ-

Μαχμοὺτ Δράμαλης.
[Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Μενδελσῶνος.]

γίων, ἤτοι καμήλων, ἵππων, ἡμιόνων καὶ ὄνων. Διοικηταὶ τοῦ στρατοῦ τούτου ἦσαν ἀνεγνωρισμένης ἀξίας πασάδες, ἐξ ὧν δύο μὲν Πελοποννήσιοι, εἷς πρώην μέγας βεζύρης, ὁ Τοπὰλ-Ἀλῆ πασᾶς, πολλὰ παθὼν εἰς τὰ Δερβενάκια, ὁ πρώην ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Ἐρὴπ-Ἀχμὲτ πασᾶς, καὶ πλεῖστοι δερεβέηδες τῆς Μακεδονίας, Θρᾴκης καὶ Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ φήμη του ἐνέσπειρε παντοῦ τὸν πανικόν, καὶ τὸ στράτευμα τοῦτο κατελθὸν διὰ Λαμίας καὶ Θηβῶν δὲν διῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν, ἐπειγόμενον νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον εἰς Πελοπόννησον. Ἄλλωστε ἡ Ἀκρόπολις τότε μόλις εἶχε παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἐκρίθη ριψοκίνδυνον νὰ γίνῃ ἡ πρώτη ἐπίθεσις ἐναντίον προσφάτων νικητῶν. Παρασκευασθεὶς εἰς ἐκπόρθησιν τῶν Μεγάλων Δερβενίων τῆς Μεγαρίδος, ὁ Δράμαλης δὲν ἐχρειάσθη νὰ κοπιάσῃ πολύ. Τὸ ὑπὸ τὸν Ρήγαν Παλαμήδην καὶ τὸν Σέκερην σῶμα, τὸ ἀναλαβὸν τὴν ὑπεράσπισίν των, τόσον ἐπτοήθη εἰς τὴν ἐκ τοῦ μακρὰν ὁρωμένην ἀνθρωποπλήμμυραν ἐκείνην, ὥστε ἀμέσως καὶ ἀμαχητὶ κατέλιπε τὴν ἄμυναν ὡς ἄχρηστον. Τοιουτοτρόπως ὁ Δράμαλης ἔφθασεν ἀκωλύτως εἰς Κόρινθον τὴν 5 Ἰουλίου 1822. Καταλαβὼν τὸν Ἀκροκόρινθον, ἐγκαταλειφθέντα καὶ τοῦτον ἐκ πανικοῦ ἀπὸ τὸν φρούραρχόν του, τὸν ἐπικληθέντα Ἀχιλλέα Θεοδωρίδην, ἐνυμφεύθη τὴν πλουσιωτάτην χήραν τοῦ ἄρτι σφαγέντος Κορινθίου γαιοκτήμονος Κιαμὴλ-βέη καὶ τὴν 12 Ἰουλίου προήλασεν εἰς Ἄργος καὶ Ναύπλιον. Μετὰ τὰς οἰκτρὰς ἥττας ἃς ὑπέστη εἰς Ἅγιον Σώστην, Ἁϊνόριον, Ἄργος, Δερβενάκια καὶ Ναύπλιον (βλ. τὰς λ.) καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν ὑποχώρησίν του, ὁ Δράμαλης, προσβληθεὶς ἀπὸ ἑλώδεις πυρετούς, ἐπέστρεψεν εἰς Κόρινθον καὶ ἐκεῖ ἐνεκλείσθη μὲ τὴν νέαν του σύζυγον, προσπαθῶν διὰ τῆς ἀποστολῆς δώρων εἰς τὸ σουλτανικὸν χαρέμιον καὶ εἰς διαφόρους ἰσχύοντας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἐξευμενίσῃ τὸ διβάνιον διὰ τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν του. Ἀλλ' εἷς τῶν κυριωτέρων προστατῶν του, ὁ Χαλὲτ ἐφφένδης, δὲν ὑπῆρχε πλέον. Καὶ ἡ δυσμένεια εἰς ἣν περιέπεσε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρθῇ. Βαρύθυμος διὰ τὴν τροπὴν τὴν ὁποίαν ἔλαβον τὰ κατ' αὐτόν, ὁ Δράμαλης δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνακύψῃ, καὶ τὴν 26 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους (1822) ἀπέθανεν ἐν Κορίνθῳ, ὅπου κατετάφη. Τὴν ἐκστρατείαν του ἐξιστόρησε λεπτομερῶς ὁ Δημήτριος Βαρδουνιώτης, ἐχρησιμοποίησε δὲ ἡ μοῦσα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ εἰς ὡρισμένας στροφὰς τοῦ «Ὕμνου», καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα. Γ. Δ. Κ.

δραματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ δρᾶμα: «δραματικὸς συγγραφεύς», «δραματικὴ τέχνη», «δραματικὴ ποίησις» (βλ. λ. δρᾶμα)· || ὁ ἁρμόζων εἰς δρᾶμα, ὁ ἴδιος τοῦ δράματος: «δραματικὸν ὕφος»· || ἀντὶ τοῦ *τραγικός*: «δραματικὸν διήγημα» «δραματικὴ περιπέτεια»· || *δραματικοὶ* (οἱ) ὡς οὐσιαστ., οἱ δραματικοὶ ποιηταί.—Ἐπίρρ. *δραματικῶς*.

δραμάτιον (τό)· μικρόν, σύντομον δρᾶμα, δραματάκι.

δραματογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων δράματα, δραματικὸς συγγραφεύς.

δραματολογία (ἡ)· ἡ περὶ τοὺς κανόνας τῆς συνθέσεως τῶν δραμάτων καὶ τῆς παραστάσεως αὐτῶν ἀσχολουμένη ἐπιστήμη, ἢ ἄλλως *δραματουργία* λεγομένη.

—*[Φιλολογ.]* Πρῶτος ὅστις ἐνησχολήθη περὶ τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστοτέλης διὰ τῆς «Ποιητικῆς» του, ἀναπτύξας εἰς πολλὰ αὐτῆς κεφάλαια τὰς περὶ δράματος ἐν γένει ἰδέας του, χωρὶς νὰ ὁρίζῃ καὶ κανόνας, ὡς τινες διισχυρίσθησαν (βλ. *ἀριστοτελικαὶ ἑνότητες*). Μετ' αὐτὸν ὁ Ὁράτιος, κατὰ τὰ τέλη τοῦ τελευταίου π. Χ. αἰῶνος, ἔγραψε χάριν τῶν υἱῶν τοῦ ὑπάτου Λευκίου Καλπουρνίου Πείσωνος ἐπιστολὴν (τὴν τρίτην τοῦ Β' βιβλίου τῶν Ἐπιστολῶν του), ἣν πρῶτος ὁ Κοϊντιλιανὸς ὠνόμασε Ποιητικὴν τέχνην (De arte poetica, ars poetica). Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἥτις εἶναι διδακτικοσατυρικὸν ἀριστούργημα κριτικῆς θεωρίας, ὁ Ὁράτιος κακίζει τὴν παράτασιν τοῦ δραματικοῦ μύθου πέραν τῶν ὡρισμένων πέντε πράξεων, τὴν ἔλλειψιν τῆς ἑνιαίας ἠθοποιίας, ἥτις εἶναι ἀπαραίτητος εἰς καλὸν δρᾶμα, τὴν διὰ τοῦ ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ λύσιν τῶν δραμάτων, τὴν ἀτελῆ διαγραφὴν τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν ψυχικῶν διαθέσεων, τὴν ἐνώπιον τῶν θεατῶν παράστασιν καὶ ἐκτέλεσιν φρικωδῶν θεαμάτων, ἅτινα ἐπιμελῶς ἀπέφευγε τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δρᾶμα, τὴν παρεμβολὴν ἐν τῷ δράματι ἀσχέτων ὅλως πρὸς τὸν μῦθον ᾀσμάτων καὶ ἄλλα ὅσα νομίζει ψεκτὰ καὶ ἀπειρόκαλα. Ἐκ τῶν νεωτέρων, ὁ ἀββᾶς D' Aubignac ἔγραψε «Πρακτικὴν τοῦ θεάτρου» ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον. Διὰ νὰ καθιερώσῃ δὲ τοὺς ἐν αὐτῇ περὶ δράματος κανόνας του, ἔγραψε καὶ τραγῳδίαν «Ἡ Ζηνοβία», ἥτις ὅμως, κατά τινα σύγχρονόν του κριτικόν, «κατώρθωσε νὰ πλήξῃ τοὺς θεατὰς μεθοδικώτατα». Ἐν Ἱσπανίᾳ ὁ μέγας δραματικὸς ποιητὴς Λόπε δὲ Βέγα, τοῦ ὁποίου τὰ ὑπερχίλια ἔργα ἐκυριάρχησαν ἐν τῷ ἱσπανικῷ θεάτρῳ, ἔγραψε καὶ αὐτὸς (1621) Ποιητικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Arte nuova de hacer comedias en esto tempo», ἐν ᾗ μεταξὺ ἄλλων κατειρωνεύεται τοὺς ὑποτιθεμένους τοῦ Ἀριστοτέλους κανόνας καὶ ἰδίως τὸν περὶ ἑνότητος χρόνου τοιοῦτον. «Δὲν πρέπει, λέγει, νὰ στρέφῃ ἐπίμονον τὴν προσοχήν του περὶ τὸν κανόνα τῆς ἑνότητος τοῦ χρόνου, οὐδὲ νὰ συμφωνῇ ὡς πρὸς αὐτὸ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἂς προσπαθῇ ἕκαστος νὰ ἐκτυλίσσῃ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου του εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον χρόνον, ἐκτὸς ἂν ἔχῃ νὰ πραγματευθῇ ὑπόθεσιν διαρκείας πολλῶν ἐτῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ἂς φροντίσῃ νὰ διαρρέῃ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν πράξεων». Ἀλλαχοῦ δὲ προσθέτει: «Καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ Ἱσπανός, ὁ ὁποῖος δυσανασχετεῖ διότι ἕνα δρᾶμα διαρκεῖ πλέον τῶν δύο ὡρῶν, εὐχαριστῆται βλέπων ἐκτυλισσόμενα ἀπὸ σκηνῆς τὰ ὅσα συνέβησαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι δευτέρας παρουσίας, ὁ ποιητὴς πρέπει νὰ ἐμμένῃ εἰς τὸ εἶδος αὐτό». Μεγάλην ἐπίδρασιν ἔσχον ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς τραγῳδίας ἐν γένει τὰ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐκδοθέντα περὶ ποιητικῆς βιβλία (Poetices libri VII) τοῦ Ἰταλοῦ Ἰουλίου Scaligero.

Ἄλλας σχετικὰς μὲ τὸ δρᾶμα ποιητικὰς ἔγραψαν ὁ Vauquelin de la Fremaye (ΙΣΤ' αἰών), ὁ Pierre Delaudun τῷ 1597, ὁ La Mesnadière τῷ 1640, ὁ Boileau, ὁ Diderot καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τῶν τοιούτων ἔργων ὑπῆρξεν ἡ «Ἀμβούργειος δραματουργία» τοῦ Λέσσιγκ, ἤτοι ἡ συλλογὴ τῶν θεατρικῶν κριτικῶν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα οὗτος ἔγραψε κατὰ τὸ 1768, ὅτε τοῦ ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τοῦ ἐν Ἀμβούργῳ νεοϊδρυθέντος θεάτρου. Κύριος σκοπὸς τῶν κριτικῶν ἄρθρων τοῦ Λέσσιγκ ἦτο νὰ μετριάσῃ τὸν θαυμασμὸν τῶν νεαρῶν Γερμανῶν δραματογράφων πρὸς τὸ κλασσικὸν γαλλικὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον ἐμιμοῦντο, ὡς στηριζόμενον ἐπὶ τῶν ἀλαθήτων δῆθεν κανόνων τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅπερ καὶ κατώρθωσεν, ἀποδείξας, ὅτι οἱ Γάλλοι κριτικοὶ δὲν ἠννόησαν κἂν τὸν ὁρισμὸν τῆς τραγῳδίας τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστήριζον ὁλόκληρον τὸ δραματικόν των σύστημα. Ἐξ ἀντιθέτου, συνίστα τὴν μελέτην τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δραματικῶν καὶ τοῦ Σαίξπηρ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τ' ἀπομιμοῦνται. Ἤθελε τὸ ἐθνικὸν γερμανικὸν δρᾶμα ἀνθρωπινώτερον, ζωντανότερον καὶ ρεαλιστικώτερον, τὸ ὁποῖον καὶ πράγματι μετ' ὀλίγον ἐδημιουργήθη διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Γκαῖτε καὶ τοῦ Σίλλερ.

Μετὰ τὸν Λέσσιγκ, τῷ 1826, ὁ Λουδοβῖκος Tieck

Digitized by Google

ἐδημοσίευσεν ἐν Μπρεσλάου «Δραματουργικὰ φύλλα», ἐν οἷς συνεκέντρωσε πᾶσαν τὴν θεατρικὴν κριτικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, ἥτις καὶ προεκάλεσε τὴν προσοχὴν σύμπαντος τοῦ σοφοῦ κόσμου τῆς Εὐρώπης. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

δραματολογικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δραματολογίαν, εἰς τὴν περὶ τοῦ δράματος θεωρίαν.—Ἐπίρρ. *δραματολογικῶς.*

δραματολόγιον (τό)· κατάλογος δραμάτων, ἡ σειρὰ τῶν δραμάτων, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ παρασταθοῦν ὡς ἓν σύνολον: «τὸ δραματολόγιον τῆς θερινῆς περιόδου».

δραματοποίησις (ἡ)· ἡ εἰς δρᾶμα διασκευὴ μύθου τινὸς ἢ ἄλλης ὑποθέσεως: «ἡ δραματοποίησις τῆς θυσίας τῆς Ἰφιγενείας».

δραματοποιία (ἡ)· ποίησις, σύνθεσις δράματος, δραματουργία.

δραματοποιὸς (ὁ)· ὁ ποιητὴς δραμάτων, δραματουργός.

δραματοποιῶ *(—έω)*· γράφω, περιγράφω τι κατὰ τρόπον δραματικόν· «ὁ Ὅμηρος... οὐ τὸν ψόγον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματοποιήσας» (*Ἀριστοτ.*) || διατυπῶ δραματικῶς, μῦθον ἢ ὑπόθεσίν τινα διασκευάζω εἰς δρᾶμα: «ὁ Θηβαϊκὸς μῦθος ἐδραματοποιήθη».

δραματουργία (ἡ)· συγγραφὴ δραμάτων, δραματογραφία.

δραματουργικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δραματουργίαν: «δραματουργικὴ προσπάθεια».

δραματουργὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ποιητὴς δραμάτων, δραματογράφος.

δραματουργῶ· συνθέτω δρᾶμα· ἄλλως *δραματοποιῶ.*

δράμε· προστ. τοῦ *ἀόρ. ἔδραμα,* τοῦ ῥήμ. τρέχω (βλ. λ.).

Δραμεντζὶκ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δρακόντιον.

Δράμεση *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 224.

Δράμεσης, ***Ἰωάννης*** ἢ ***Ἀτσάραντος.*** Ἀναφέρεται ὡς εἷς ἐκ τῶν Ζακυνθίων πατριωτῶν, οἵτινες, παρὰ τὰς διώξεις τῆς ἀγγλικῆς ἀστυνομίας, προσέφερον πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, δι' ὃ ἡ ἐπιτροπὴ ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς πολιτικοὺς ε' τάξεως. Γ. Δ. Κ.

Δράμεσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀττικοβοιωτίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θηβῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα τοῦ Βαθέος. Κάτ. 367. Κεῖται παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Εὐρίπου, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν—Χαλκίδος.

— **Δράμεσι** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κομήτου* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτοικοι (1928) 187. —Μ.

Δραμεσοῦ (ἡ) *[Γεωγρ.]*· Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 316.

Δράμια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Καστέλλου τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτοικοι (1928) 82.

Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο καὶ πιθανῶς ἐπὶ τοῦ γηλόφου Κεφάλας ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ὑδραμία, ἐπίνειον τῆς Λάππας. Ἴσως τὸ ὄνομα *Δράμια* εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχαίας πόλεως. Πλησίον τοῦ χωρίου ἦτο ἡ πλουσιωτάτη μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὑπαγομένη εἰς τὴν τῶν Μυριοκεφάλων, τὴν ὁποίαν κατέστρεψαν οἱ Τοῦρκοι τῷ 1770, ἀφοῦ ἀπέσφαξαν μέχρις ἑνὸς τοὺς μοναχούς. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1867 ἡττήθη ἐνταῦθα κατὰ κράτος ὁ τουρκικὸς στρατός, τῷ δὲ 1896 ἡ ὑπὸ τὸν Κούνδουρον μεταπολιτευτικὴ ἐπιτροπὴ ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στρατόν. Ε. Γ.

Δράμιζας.—1) ***Γεώργιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν. Ὑπηρέτησεν εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Δομεστίνη εἰς Ἐρεσσὸν καὶ τοῦ Ν. Ἀποστόλη εἰς Σάμον. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πατρίδος του ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος (1824), ἡ δὲ σύζυγός του ᾐχμαλωτίσθη, ἐλευθερωθεῖσα κατόπιν διὰ συνεισφορῶν. — 2) ***Κωνσταντῖνος.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου πρεσβύτερος, Ἀγωνιστής. Ὑπηρέτησεν ὡς ναύκληρος εἰς διάφορα πολεμικὰ καὶ διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητά του εἰς πολλὰς μάχας. Γ. Δ. Κ.

Δραμίζι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 448

δράμι(ον) (τό)· σταθμικὴ μονὰς ἰσουμένη πρὸς τὸ ἓν τετρακοσιοστὸν τῆς ὀκᾶς. Ἡ λέξις θεωρεῖται ὡς παραφθορὰ τοῦ τουρκικοῦ, ἀραβικοῦ καὶ περσικοῦ ντιρ(χ)έμ, ὅπερ πάλιν προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μέτρων βάρους δραχμὴ καὶ δραχμίον.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ δράμιον, χρησιμοποιούμενον ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, ὡς μονὰς βάρους, ὁμοῦ μετὰ τῆς ὀκᾶς, ἰσοῦται πρὸ $3\frac{1}{8}$ περίπου γραμμάρια (ἐπακριβῶς 3,203)· ἓν δηλαδὴ χιλιόγραμμον ἔχει βάρος 312 δραμίων περίπου. Τὴν αὐτὴν ἀντιστοιχίαν ἔχει τὸ δράμιον ἐν Ρουμανίᾳ, καθὼς καὶ ἐν Τουρκίᾳ, ὅπου ὅμως ἡ χρῆσις τῆς ὀκᾶς, τῶν ὑποδιαιρέσεων καὶ τῶν πολλαπλασίων της κατηργήθη ἐπ' ἐσχάτων, εἰσαχθέντος τοῦ χιλιογράμμου ὡς σταθμικῆς μονάδος. Εἰς ἄλλας χώρας τῆς Ἀνατολῆς τὸ βάρος τοῦ δραμίου ποικίλλει ὡς ἀκολούθως: ἐν Περσίᾳ =3,06 γραμμ., ἐν Αἰγύπτῳ=3,12, ἐν Ἀβησσυνίᾳ= 3,06 περίπου, ἐν Τριπολίτιδι=3,05 καὶ ἐν Ἀλγερίᾳ 4,266.

Δραμισιώτης, ***Λούκας.*** Ἀγωνιστὴς χωρικὸς ἀπὸ τὸ Δράμεσι τῆς Βοιωτίας. Μετασχὼν τῶν πρώτων μαχῶν ὑπὸ τὸν Κιουρκακιώτην, ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τῆς Κολοπίτζας, εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, τῷ 1821. Γ. Δ. Κ.

Δράμιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μακροπλαγιά.

Δράμμονδ (Drummond)· βλ. Ντράμμοντ.

δραμμόνδειον *φῶς* (τὸ) *[Φυσ.]*· βλ. Ντράμμοντ, *Θωμᾶς.*

Δραμπάλα. Ἱστορικὴ θέσις τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ μεταίχμιον τοῦ ὑψιπέδου τῆς Τριπόλεως πρὸς τὴν κατωφέρειαν τῆς Μεσσηνιακῆς πεδιάδος, ἀπέχουσα δύο περίπου ὥρας ἀπὸ τὴν Πολιανήν, τρεῖς ἀπὸ τὸ Λεοντάρι καὶ κειμένη ἀπέναντι τοῦ Ἀκόβου. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην, κατόπιν ῥητῆς διαταγῆς τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, μόλις ἀφεθέντος ἐλευθέρου μετὰ τὴν εἰς Ὕδραν κάθειρξίν του, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης συνεκρότησαν ἡρωϊκὴν ἀληθῶς μάχην πρὸς τὰ τακτικὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμβραήμ, τὴν 18 καὶ 19 Ἰουνίου 1825. Τὰ στρατεύματα ταῦτα διῳκοῦντο προσωπικῶς ἀπὸ τὸν Γάλλον ἀρνησίθρησκον δὲ Σέζ, τὸν περίφημον καταστάντα Σουλεϊμὰν-βέην, ὅστις ἀνέπτυξεν ὅλην τὴν ναπολεόντειον στρατηγικὴν ἐναντίον τῶν ἱππειροπολέμων ἀντιπάλων του. Μολαταῦτα, ἐπὶ δύο ἡμέρας κατωρθώθη ν' ἀντιταχθῶσι τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, καὶ νὰ μὴ ὑποχωρήσουν ὡς συνέβη εἰς τὸ τμῆμα τοῦ Γιατράκου, τὸ παλαιὸν παρὰ τὸ Λεοντάρι. Ὅταν ὅμως, περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 19 Ἰουνίου, ἔφθασεν ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Πλαπούτας καὶ ὁ Τσόκρης, ἀδυνατοῦντες πλέον νὰ κρατηθοῦν εἰς τὴν θέσιν Μυζήθρα, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης διέταξε τὴν ὑποχώρησιν, ἥτις διεξήχθη κανονικὴ καὶ ἄνευ ἀπωλειῶν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 19 πρὸς τὴν 20 Ἰουνίου. Ὁ Σουλεϊμὰν-βέης ἐθεώρησε τὴν νίκην του ταύτην μίαν ἐκ τῶν καλυτέρων, διότι εἰς δύο σημεῖα ἡ γενναιότης καὶ ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων εἶχε προκαλέσει πανικὸν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, πολλάκις δ' ἐκινδύνευσε νὰ ἴδῃ τὸ στράτευμά του διαλυόμενον ἐκ τῆς ἀποθαρρύνσεως. Εἰς τὴν Δραμπάλαν πολλοὶ ἑκατέρωθεν ἔπεσαν, ἐκ τῶν ἀπομεινάντων δὲ ἀτάφων πτωμάτων ἀνεπτύχθη καὶ μολυσματικὴ νόσος. Γ. Δ. Κ.

Δραμπάτοβα. Μία ἐκ τῶν πηγῶν ἀπὸ τῶν ὁποίων πλουτίζεται ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων, κειμένη ἐν θολωτῷ σπηλαίῳ ἀντικρὺ τῆς νησῖδος, καὶ σχηματίζουσα κατὰ τὸ θέρος μικρὸν ποτάμιον δεκαπέντε περίπου μέτρων, ἀφανὲς γινόμενον κατὰ τὸν χειμῶνα ὑπὸ τὰ καταπλημμυροῦντα τὴν λίμνην ὄμβρια ὕδατα. Ἡ λέξις εἶναι σλαυικὴ καὶ σημαίνει «ἄριστον ὕδωρ», ἐσφαλμένως δὲ θεωρεῖται ὡς τὸ «Ὕδωρ τῆς Λήθης», ὅπως ἄλλοτε κακῶς ὑπετέθη ὅτι καὶ ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ὑπῆρξεν ἡ Ἀχερουσία τῆς ἀρχαιότητος. Παρὰ τὴν πηγὴν ταύτην ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἶχε κτίσει περίπτερον ἀναψυχῆς, τὸ ὁποῖον, κρημνισθὲν κατὰ τὴν πολιορκίαν του, τῷ 1821, ἀνεκτίσθη ἀργότερον, ἀλλ' ἐνεπρήσθη, διακρινομένων σήμερον μόνων τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ. Γ. Δ. Κ.

δράνα (ἡ) (δημοτ.)· ἡ ἀναδενδράς.

Δρανιὰ (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θράκῃ κοινότητος *Ὀργάνης* τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 304 Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Κοζλοῦ δερέ*

Δρανίτσα (ἡ) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κτημένη.

Δρανίτσι (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου, ἤδη καλούμενον Ἀντιφίλιπποι (βλ. λ.).

— **Δρανίτσι** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας ἤδη καλούμενον Κρανοχώρι (βλ. λ.).

Δράνοβα (ἡ) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Χορτοκόπι.

Δράνοβα (ἡ) (Dranova) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη νῆσος τῆς Ρουμανίας σχηματίζουσα τὸ νότιον τμῆμα τοῦ δέλτα τοῦ Δουνάβεως, ἅτε σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ κλάδου Ἅγιος Γεώργιος (τοῦ διαχωρίζοντος τὴν Δράνοβαν ἀπὸ τὴν νῆσον Ἅγ. Γεώργιος) πρὸς ΒΑ, ὑπὸ τῆς λιμνοθαλάσσης Ραζὲμ πρὸς δυσμάς, τοῦ στομίου Πόρτιτσι (Portici: πλάτ. 44° 41′ Β, μῆκ. 29° 02′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2835: Delta of the Danube) πρὸς ΝΔ καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Ν. καὶ ΝΑ, βρέχοντος αὐτὴν εἰς ἀκτὴν 27 ὅλων μιλλίων, οὖσαν ἀνεμοσκεπῆ ἀπὸ βορρᾶ καὶ δυσμάς. Πλεῖστα ναύδετα καὶ σημαντῆρες βοηθοῦσι τὴν ἀγκυροβολίαν τῶν χειμαζομένων πλοίων εἰς τὸ σωστικὸν τοῦτο ἀγκυροβόλιον, *Δράνοβα* ὡσαύτως ὀνομαζόμενον. Ἄγεταί τις, εἰς τὸ ὅτι ἡ Δράνοβα μετὰ τῆς παρακειμένης αὐτῇ Ἅγ. Γεώργιος εἶναι ἡ *Πεύκη* τοῦ Ἀρριανοῦ (Περίπλους Εὐξείνου *πόντου* § 68). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δρανοβαίνη (ἡ) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κρανιώνας.

Δράνοβον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας, ἤδη καλούμενον Μοναστηράκι (βλ. λ.).

— **Δράνοβον** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας, ἤδη καλούμενον Γλυκονέρι (βλ. λ.).

— **Δράνοβον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μονοίκου, τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 78.

δρὰξ (ἡ)· ὅσα τις δράττεται διὰ τῆς χειρός, διὰ τῆς παλάμης, δράγμα, κοιν. *χουφτιά, χειρόβολο, ἀπλοχεριά*: «δρὰξ ἐλαιῶν,—ἀμυγδάλων,—σίτου κττ.» || *μεταφ.* ἐπὶ ἀνθρώπων, ἐλάχιστος ἀριθμός: «μία δρὰξ γενναίων».

δράπαν.—Αἱ οὕτω ἀρχόμεναι λέξεις, ὅσαι δὲ εὑρίσκονται ἐνταῦθα ζητητέαι εἰς τὸν ἐπικρατέστερον τύπον δρέπαν.—

Δραπανέϊκο *ποτάμι* *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ χειμάρρου Βολιναίου (βλ. λ.).

δραπάνι (τό)· βλ. δρέπανον.

Δραπανιᾶς (ὁ). Χωρίον τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Κισάμου νομοῦ Χανίων Κρήτης. Κάτοικοι (1928) 761. Παρὰ τὸν Δραπανιᾶν ἀπεβιβάσθη τῷ 1823 ὁ ὑπὸ τῆς ἐν Ἄστρει Ἐθνικῆς συνελεύσεως διορισθεὶς ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης Μανώλης Τομπάζης καὶ ὁ Ἄγγλος Ἄστυγξ. Ε. Γ.

Δραπανίτιτο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κοθραίας, τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 48.

Δραπανιώτης. —1) ***Ἀδριανός.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Σπετσῶν. Υἱὸς τοῦ πλουσίου ἐφοπλιστοῦ Κοσμᾶ Δραπανιώτου, διεκρίθη ὡς *πυρπολητής*· ἐπίσης ἐπλοιάρχει τῆς «Ἀφροδίτης» κατὰ τὸν Ἀργολικὸν τῷ 1822 καὶ εἰς ἄλλα πλοῖα ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς. Ἐτραυματίσθη ἀπὸ ὀβίδα εἰς Μεσολόγγιον τῷ 1825. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, πλοιαρχῶν τοῦ πλοίου «Καβὰλ-δὶ Μάρε (=Θαλάσσιος Ἵππος), συνεκρότησεν ἀληθῆ ναυμαχίαν πρὸς Ἀλγερίνους πειρατάς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξῆλθε νικητής, ἐμπρήσας τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ κατασφάξας τοὺς πειρατάς.—2) ***Γεώργιος.*** ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἀξιωματικὸς εἰς τὴν «Ἀφροδίτην» καὶ κατόπιν εἰς τὸν «Ἐπαμεινώνδαν». Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ ἠμείφθη μὲ τὸ ἀριστεῖον.—3) ***Δημήτριος.*** Ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω. Ἀναφέρεται ὡς ἀξιωματικὸς ἐπὶ τοῦ «Ἡρακλέους». —4) ***Νικόλαος.*** Ὑδραῖος ἀγωνιστής, ἀρχιπυροβολητὴς εἰς τὸν «Ἄρη» τοῦ ναυάρχου Μιαούλη. Ὑπηρέτησε βραδύτερον εἰς τὰ πολεμικὰ «Ἡρακλῆς» καὶ «Βατερλώ». Γ. Δ. Κ.

δράπανο (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ μηχανικοῦ τρυπάνου (βλ. λ.).

Δράπανο. Χωρίον τῆς κοινότητος Κάτω-Κεφαλᾶ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου νομοῦ Χανίων Κρήτης. Κάτ. (1928) 99. Ε. Γ.

— **Δράπανο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δρέπανον.

Δράπανος *[Γεωγρ.]*. 1) Χωρίον τῆς νήσου Μυκόνου, ἐν τῷ νομῷ Κυκλάδων. Περιλαμβάνεται ἐν τῇ κοινότητι Περίχωρα ἢ Μαράθι καὶ ἔχει 26 κατοίκους. 2) Χωρίον ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἔχει 435 κατοίκους καὶ ἀποτελεῖ ὁμώνυμον κοινότητα.

Δράπερι *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δραπί.

δραπέτευσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δραπετεύειν, κρυφία φυγή, ἀπόδρασις.

δραπετεύω· φεύγω κρυφίως, ἀποδιδράσκω, κυρίως ἐπὶ ἐγκαθείρκτων, εἶτα ἐπὶ παντός, ὅστις διαφεύγων τὴν προσοχὴν ἢ τὴν ἐπίβλεψίν τινος, ἀπομακρύνεται ἐκ περιωρισμένου χώρου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὀφείλει νὰ κινῆται: «ἐδραπέτευσεν ἐκ τῶν φυλακῶν, —ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας».

δραπέτης (ὁ)· θηλ. *δραπέτις, —ιδος*· ὁ κρυφίως φυγών, ὁ δραπετεύσας, ὁ ἀποδράς: «οἱ δραπέται

Digitized by Google

τῶν φυλακῶν»· || μεταφρ. «δραπέτης τοῦ νεκροταφείου», ὁ οἱονεὶ νεκρὸς ὢν καὶ ἐκ τοῦ νεκροταφείου διαφυγών, ἐπὶ ὠχροῦ καὶ ἀσθενικοῦ, «δραπέτης τοῦ φρενοκομείου» ὁ οἱονεὶ παράφρων καὶ ἐκ τοῦ φρενοκομείου δραπετεύσας, ἐπὶ ἀνθρώπου παραπαίοντος καὶ ἐξεστηκότος.

— *[Ναυτ.] Δραπέτης* ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Ναυτ. Ποιν. νομοθεσίας, θεωρεῖται ὁ ἀδικαιολογήτως ἀπουσιάζων τῆς ὑπηρεσίας του ναύτης, καλούμενος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει «ἔνδημος λιποναύτης». Θεωρεῖται δὲ τοιοῦτος ὁ ἀπουσιάζων ἄνευ ἀδείας ἐπὶ τρεῖς συνεχῶς ἡμέρας ἐκ τοῦ πλοίου του, ὁ φυγὼν ἐκ τοῦ νοσοκομείου καὶ μὴ ἐπανακάμψας ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ἢ ἐξελθὼν τοῦ νοσοκομείου καὶ μὴ ἐπιστρέψας ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὁ λαβὼν ὡρισμένην ἄδειαν καὶ μὴ ἐπιστρέψας ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως. Ἐν τῷ ἐμπορικῷ ναυτικῷ δέ, ὁ ἐγκαταλείπων τὸ πλοῖόν του καὶ ναυτολογούμενος εἰς ἕτερον ἢ ναυτολογούμενος καὶ μὴ παρουσιαζόμενος ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Καὶ ταῦτα μὲν ἰσχύουσιν ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἐν καιρῷ ὅμως πολέμου ἰσχύουσιν αἱ διατάξεις τοῦ νόμου 1438 τοῦ 1918, ὁ ὁποῖος ἐλαττώνει τὰ ὡς ἄνω χρονικὰ ὅρια καὶ καθορίζει καὶ τὰς ἐπιβαλλομένας ποινάς, τροποποιήσας τὸ μέχρι τότε ἰσχῦον «Περὶ λιποναυτίου ψήφισμα τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας τῆς 21 Ἀπριλίου 1804», ὡς ἐτροποποιήθη ἐν μέρει διὰ νεωτέρων νόμων. Ἐὰν ὁ ἀπουσιάζων ἀπέρχεται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἄνευ ἀδείας, ἢ συλλαμβάνεται δύο λεύγας πέραν τῶν ἐσχάτων ὁρίων τοῦ κράτους, χωρὶς νὰ διαμένῃ ἡ οἰκογένειά του ἐντὸς τῆς περιοχῆς ταύτης, τότε ὁ δραπέτης οὗτος θεωρεῖται ὡς «ὑπερόριος λιποναύτης». Ν. Μ. Γ.

δραπέτης (ὁ) (Drapetes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκνημιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ ἐπίμηκες, ὧν αἱ κάμπαι ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Γνωστὰ περὶ τὰ 60 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δραπέτι (τὸ) καὶ ***δραπέτσι***· ἰδιωματ., ἐχαρακτηριστικὸν τοῦ λίαν ἰσχυροῦ ὄξους: «ἔχω ξίδι δραπέτσι»· || ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον «αὐτὸ τὸ κρασὶ εἶναι δραπέτι» δηλαδὴ ἐκτροπίας οἶνος, ὄξινος.

Δραπέτι. *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς κοινότητος Καλυβίων τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, πλούσιον εἰς σιτηρά, οἶνον, ἔλαιον καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Κάτ. (1928) 192. Ε. Γ.

δραπετίνδα (ἡ)· παιδιὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καθ᾽ ἣν ὁ εἷς μὲν τῶν παιζόντων ἔδενε τοὺς ὀφθαλμούς, οἱ δὲ ἄλλοι ἔτρεχον περὶ αὐτὸν φυλασσόμενοι μὴ τοὺς συλάβῃ· εἶναι ἡ σημερινὴ *τυφλόμυιγα.*

Δραπετσῶνα καὶ ***Τραπετσῶνα*** *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία καὶ βιομηχανικὸν κέντρον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Πειραιῶς, μεθ᾽ ὁμωνύμου συνοικισμοῦ. Κεῖται μεταξὺ τοῦ προλιμένος τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Κερατσινίου, ἔναντι τῆς Ψυτταλείας καὶ ἀποτελεῖ γλῶσσαν γῆς ἀπολήγουσαν εἰς δύο μικρὰ ἀκρωτήρια, τὸν Κέραμον καὶ τὴν Δρακόνα, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων σχηματίζεται μικρὸς ὁμώνυμος ὅρμος. Τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πετρῶδες καὶ χθαμαλόν, ἐπ᾽ αὐτοῦ δὲ ἀνηγέρθησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας πλεῖστα ἐργοστάσια, καὶ μετὰ τὸ 1922 συνοικισμός, περιλαμβάνων 30.000 προσφύγων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἐργάται τῶν αὐτόθι ἐργοστασίων. Μ. Δ. Β.

Δραπὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς Ἑρμιονίδος θαλάσσῃ (πλάτ. 37°15′25″ Β, μῆκ. 23°19′15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Dhokos and Spezzia islands) ἐκ τῶν μεσαίων ἐν τῇ συστάδι τῶν Τρικκέρων, 10½ μίλ. Ν. ΝΑ τοῦ στενοῦ Μουζάκι (βλ. λ. Βούπορθμος). Ξ. Ε. Λ.

Δραππέριος, ***Φραγκῖσκος.*** Ὀνομαστὸς Γενουάτης ἔμπορος τοῦ Γαλατᾶ, στενὸς φίλος τῶν σουλτάνων Μουρὰτ καὶ Μεχμὲτ Β′. Οὗτος εἶχεν ἐνοικιάσει, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὰ μεγάλα στυπτηριωρυχεῖα τῆς Νέας Φωκαίας παρὰ τῶν Μαστέζων τῆς Χίου (1437 — 1447). ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι ὤφειλον εἰς αὐτὸν ἐξ ἀγορᾶς στυπτηρίας μέγα χρηματικὸν ποσόν, οὗτος ἔπεισε τοὺς Τούρκους νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Χίου. Ἡ ἐκστρατεία ἀνετέθη εἰς τὸν ναύαρχον Χαμζάν, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς αὐτὴν καὶ ὁ Δραππέριος, ὅστις μεγάλως τυραννήσας καὶ ἐκβιάσας τοὺς ἄρχοντας τῆς νήσου Γενουάτας καὶ τὸν πληθυσμὸν ἔλαβε τὰ ὀφειλόμενα. Εἰς τὸ Σταυροδρόμιον Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε καὶ ἐκκλησία λατινικὴ Santa Maria di Draperiis. Α. Σ.

δρασίδαι (οἱ) (Drassidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν (βλ. λ. τ. Ε′ 341, γ′).

δρᾶσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ἀφηρημ. τοῦ *δρῶ*, ἐνέργεια, δημιουργία, κίνησις, καὶ ὡς συνέπεια αὐτῶν μεταβολὴ ἢ ἐξέλιξις καταστάσεων, *ἀντίθ. ἀδράνεια, ἀκινησία*: «ἄνθρωπος δράσεως» ὁ ἀεὶ ἐνεργῶν καὶ κινούμενος πρὸς προαγωγὴν τῶν πραγμάτων· || ἐπίδρασις, ἐπενέργεια: «ἡ δρᾶσις τοῦ φαρμάκου, —τοῦ δηλητηρίου»· || καθόλου, ἡ ἐνέργειά τινος καὶ τὸ ἀποτελέσματα αὐτῆς: «ἡ ἐν τῇ κοινωνίᾳ δρᾶσίς του ὑπῆρξεν ἀγαθοεργός», «ἡ δρᾶσις τοῦ στρατοῦ, —τῶν ἀτάκτων».

— *[Μηχαν.]* βλ. ἀντίδρασις.

— *[Φιλοσ.]* βλ. ἀντίδρασις.

— δράσεως *ἀτμοστρόβιλοι* (Aktionsturbinen) *[Μηχαν.]*. Εἶδος ἀτμοστροβίλων (βλ. λ.).

— δράσεως *φιλοσοφία* *[Ἱστ. Φιλοσ.]* βλ. *Μαυρ.* Μπλοντέλ.

«Δρᾶσις, *ἡ Γαλλικὴ* —» (L' Action Française). Γαλλικὴ ἐφημερὶς καθημερινή. Ἱδρυθεῖσα τῷ 1908 ἐν Παρισίοις. Διεδέχθη τὴν ὁμώνυμον δεκαπενθήμερον πολιτικὴν ἐπιθεώρησιν, ἥτις εἶχεν ἱδρυθῆ τῷ 1899 ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Βωζουᾶ. Τὸ πρόγραμμα τῆς ἐφημερίδος εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τοῦ περιοδικοῦ, ἤτοι ἡ καταπολέμησις τῶν φιλελευθέρων καὶ δημοκρατικῶν ἰδεῶν, ὁ προπαγανδισμὸς ὑπὲρ τοῦ «ἀδιαλλάκτου νασιοναλισμοῦ» καὶ ἡ «χάριν τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ τῆς λαϊκῆς σωτηρίας ἀνασύστασις τῆς κληρονομικῆς, πατροπαραδότου, ἀντικοινοβουλευτικῆς καὶ ἀποκεντρωτικῆς μοναρχίας», καθὼς ἐπίσης ἡ διὰ λόγους οὐχὶ θρησκευτικούς, ἀλλὰ καθαρῶς λαϊκούς, ἀπόδειξις τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ καθολικισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Πέριξ τῆς ἐφημερίδος ταύτης συνεπήχθη ὁμὰς διανοουμένων καὶ πολιτικῶν, ἥτις ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα ἰδιαιτέρας πολιτικῆς μερίδος, ἐπιδιώκουσα τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀνωτέρω προγράμματος διὰ παντὸς μέσου. Ἀρχηγοὶ τῆς κινήσεως ταύτης εἶναι ὁ *Κάρολος Μωρρᾶς*, ὁ ὁποῖος ἐκθέτει ἐν τῇ ἐφημερίδι καὶ εἰς ἰδιαίτερα βιβλία τὰς θεωρίας περὶ μοναρχίας, *Ἰάκωβος Μπαινβίλ*, ὁ ὁποῖος διαπραγματεύεται τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῆς ὁμάδος, καὶ ὁ *Λέων Ντωντέ*, ὁ ὁποῖος διὰ ζωηρᾶς ἀρθρογραφίας ἐπὶ παντὸς θέματος διεξάγει σφοδρὰν πολεμικὴν κατὰ τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος ἐν Γαλλίᾳ. Μεταξὺ τῶν ζωηροτέρων καὶ θορυβωδεστέρων ὀπαδῶν τῆς μερίδος ταύτης εἶναι καὶ πολλοὶ φοιτηταί, οἵτινες, ὠργανωμένοι μετὰ στρατιωτικῆς πειθαρχίας, ἐπιλαμβάνονται πάσης εὐκαιρίας, ὅπως δημιουργήσουν διαδηλώσεις ἢ ἀντιδράσουν εἰς τὰς διαδηλώσεις τῶν ἄλλων κομμάτων, ἰδίως τῶν κομμουνιστῶν, προκαλοῦντες πολλάκις αἱματηρὰς συγκρούσεις. Τὰ ζωηρότερα μέλη τῆς ὁμάδος ταύτης ὑπέστησαν πολλὰς καταδιώξεις ἐκ μέρους τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν καὶ ἐφυλακίσθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους, οὐχὶ διὰ τὰς ὑπ᾽ αὐτῶν πρεσβευομένας ἰδέας, ἀλλὰ διὰ τὰς ἑκάστοτε παραβάσεις τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ νόμου. Τῷ 1928 ὁ πάπας, διαφωνῶν πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς βίας τὴν ὁποίαν πρεσβεύει καὶ προπαγανδίζει ἡ «Γαλλικὴ Δρᾶσις», ἀπεκήρυξε ταύτην καὶ περιέλαβε τὴν ἐφημερίδα καὶ τὰ ἔργα τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων της εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων διὰ τοὺς καθολικούς. Μ. Δ. Β.

δρᾶσις (ἡ) (Drasus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν (βλ. λ. τ. Ε′, σ. 341 γ′).

δρασκελιὰ (ἡ)· διασκέλισμα: «μὲ μιὰ δρασκελιὰ βρέθηκε 'ς τὴν ἄλλη ἄκρη».

δρασκελίζω καὶ ***δρασκελῶ***· ἀντὶ διασκελίζω καὶ διασκελῶ (βλ. λ.).

δρασκέλισμα (τό)· διασκέλισμα (βλ. λ.).

δράσσομαι, *δράσσω*· βλ. δράττομαι, δράττω

δραστήριος, *—α, —ον*· ὁ κατ᾽ ἐξοχὴν δρῶν, πλήρης δράσεως, ἐνεργητικός, ἀντίθ. *ἀδρανής*: «δραστήριος νέος»· || ἔντονος, ἀποτελεσματικός: «δραστήριον φάρμακον», «δραστηρία ἐνέργεια».—Ἐπίρρ. *δραστηρίως.*

δραστήριος (ὁ) (Drasterius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ χρῶμα σκοτεινόν. Γνωστὰ 15 εἴδη διαδεδομένα εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

δραστηριότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δραστηρίου, ἐνεργητικότης: «ἔδειξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα».

δράστης (ὁ), θηλ *δρᾶστις—ιδος*· ὁ δρῶν ἢ ὁ δράσας, ὁ διαπράξας τι διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν, ὁ αὐτουργός, λέγεται συνήθως ἐπὶ κακῆς ἐννοίας: «ὁ δράστης τοῦ ἐγκλήματος» κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν συνεργὸν ἢ τὸν ἐπινοήσαντα· || ἐπὶ τὸ ἀστειότερον: «ὁ δράστης τῆς ἐπιστολῆς, —τῆς διατριβῆς».

Δράστης *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39°47′40″ Β, μῆκ. 19°41′25″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Island and channels of Corfu), ἡ ΒΔ τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιά, ἀποτελοῦσα τὸ δυτικὸν κέρας τοῦ ὅρμου *Σιδάρι* καὶ διέχουσα τῆς νήσου Μερλέρα τῶν Ὀθωνῶν 6 μίλλια. Ἐπὶ τῆς ῥίζης τοῦ ἀκρωτηρίου, ἔχοντος ἀνατολικῶς ὡραῖον ψαμμαθῶνα καὶ δυσμικῶς ἀγρίως γραφικὰς ἀπορρῶγας, εὑρίσκεται τὸ γραφικώτατον χωρίον *Περουλάδες.* Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δραστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ κατάλληλος πρὸς δρᾶσιν, ἐνεργητικός, ἀποτελεσματικός: «δραστικὸν φάρμακον».—Ἐπιρρ. *δραστικῶς.*

δραστικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δραστικοῦ, ἐνεργητικότης, ἀποτελεσματικότης: «ἡ δραστικότης τοῦ φαρμάκου, —τῶν μέτρων».

Δρατζένιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βοσκοτόπι.

Δρὰτς *[Γεωγρ.]*. Ἀλβανικὸν ὄνομα τοῦ Δυρραχίου.

Δράτσικον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δάσκιον.

Δράτσιστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 208. Ἡ κοινότης Δρατσίστης, ἧς ἕδρα εἶναι τὸ *Παρανέστιον* (τέως *Μπούκια*, κάτ. 798), περιλαμβάνει καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Ἀηδονόκαστρον* (τέως *Μουσελήμ*, κάτ. 108), *Καλλίκρουνον* (τέως *Πάστροβα*, κάτ. 78), *Καπνόφυτον* (τέως *Ντεντελέρ*, κάτ. 127), *Καρποφόρον* (τέως *Γιαννοσλοῦ*, κάτ. 73), *Λεπτοκάρυα* (τέως *Τούκοβον*, κάτ. 5), *Μεσόχωρον* (τέως *Τσιφλὶκ-μαχαλέ*, κάτ. 137), *Μικροχώρι* (τέως *Κιουτσοὺκ-κιόϊ*, κάτ. 86) *Ξάγναντον* (τέως *Καρσὶ τσιφλίκ*, κάτ. 86), *Παράμερον* (τέως *Ἰμπισλέρ*, κάτ. 15), *Περίβλεπτον* (τέως *Καραγκιὸζ-κιόϊ*, κάτ. 201), *Πολύκηπον* (τέως *Κοπουτσούκ*, κάτ. 33), *Πολυνέρι* (τέως *Λίσαν*, κάτ. 132), *Πολύσυκον* (τέως *Ἰντζιρλέκ*, κάτ. 63), *Τέμενος* (τέως *Τσαμὶ-μαχαλέ*, κάτ. 119) καὶ *Τιχότα* (κάτ. 16). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἀποδίδει ἐκλεκτὸν καπνόν. Δ. Ε. Μ.

Δράτσοβον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Λευκοθέα.

δράττομαι, ἀόρ. *ἐδραξάμην*· μόνον εἰς τὴν φρ. «δράττομαι τῆς εὐκαιρίας, — τοῦ καιροῦ» ἐπωφελοῦμαι τὴν εὐκαιρίαν: «δραττόμενος τῆς εὐκαιρίας ἀπαντῶ ὅτι...» καὶ «ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ἵνα περιαυτολογήσῃ τόσον ἀηδῶς».

δράττω· ἀδράχνω (βλ. λ.).

Δραῦκος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κρήτης, μνημονευομένη ὑπὸ μόνου τοῦ Τζέτζη (ἐν Λυκόφρονι 1304). Κατὰ τὸν Σβορῶνον (Numismatique κτλ. σ. 302) εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος *Ραῦκος.* Ε. Γ.

Δραῦος (γερμ. Drau, σλαυϊκ. Drava) *[Γεωγρ.]*. Μέγας παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως (βλ. Ντράβου).

Δραχανὶ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πολυδένδρι.

Δραχμανάκης, ***Ἀναγνώστης.*** Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Λαμίας, μετασχὼν πλείστων μαχῶν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1835. Γ. Δ. Κ.

Δραχμάνι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἐλάτεια.

δραχμὴ (ἡ)· ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ *δράττομαι*· οἱονεὶ ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τοσούτων κερμάτων, ὅσα τις δύναται διὰ τῆς χειρὸς νὰ περιλάβῃ, δράγμα (βλ. λ.) κερμάτων, ἡ βασικὴ μονὰς τοῦ ἑλληνικοῦ νομισματικοῦ συστήματος.

— *[Νομισμ.]* Ἡ *δραχμὴ* ἦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι νομισματικὴ μονὰς ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ 1/100 τῆς μνᾶς. Ἐσήμαινε δράγμα ὀβελῶν, οἵτινες ἐχρησίμευον ὡς νομισματικὸν ἀνταλλακτικὸν εἶδος. Ὑπὸ τοῦ Waldstein ἀνευρέθη ἐν τῷ Ἡραίῳ τοῦ Ἄργους δέσμη σιδηρῶν ὀβελῶν, οἵτινες εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Φείδωνος ἀφιερωθέντες τῇ θεᾷ. Ὁ Φείδων, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ζ′ αἰῶνα, πρῶτος κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἔκοψε νόμισμα ἐν Αἰγίνῃ, ἀφαιρέσας δὲ ἀπὸ τὴν κυκλοφορίαν τοὺς ὀβελοὺς ἀνέθηκεν αὐτοὺς τῇ ἐν Ἄργει Ἥρᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ἓξ τοιοῦτοι ὀβελοὶ ἐπλήρουν τὴν χεῖρα, παρέμεινεν ἡ ὀνομασία δραχμή, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς ἓξ ὀβολούς, ἂν καὶ δὲν ἐπλήρου τὴν χεῖρα ἡ νέα νομισματικὴ μονάς.

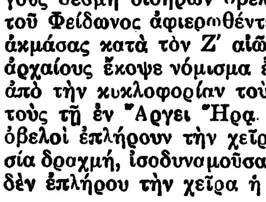

Ἀρχαῖον ἀττικὸν δίδραχμον.

Πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ νομίσματος, ἡ δραχμὴ ἐσήμαινεν ἁπλῶς ὡρισμένον βάρος κόκκων σίτου ἢ ἄλλων λεπτῶν ἀντικειμένων, ἴσον πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ στατῆρος, ὅστις συμφώνως πρὸς τὸ ἑξηκονταδικὸν σύστημα τῶν Βαβυλωνίων ἦτο τὸ 1/60 τῆς μνᾶς. Οἱ Φοίνικες κατόπιν καὶ ἀπ᾽ αὐτῶν οἱ Ἕλληνες κατεσκεύασαν δι᾽ ἑαυτοὺς νέαν μνᾶν ἀποτελουμένην ἐκ πεντήκοντα ἀντὶ ἑξήκοντα σίκλων, ἤτοι στατήρων. Μὲ μονάδα τὴν δραχμὴν ἐσχηματίσθη ἡ νομισματικὴ κλῖμαξ ὡς ἑξῆς: δωδεκάδραχμον, δεκάδραχμον, ὀκτάδραχμον, ἑξάδραχμον, τετράδραχμον, τρίδραχμον, δίδραχμον, δραχμή, τετρώβολον, τριώβολον, διώβολον, τριημιωβό-

Digitized by Google

λιον, ὀβολός, τριτημόριον, ἡμιωβόλιον, τριημιτεταρτημόριον, τεταρτημόριον, ἡμιτεταρτημόριον.

Ἡ δραχμὴ καὶ αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτῆς εἶναι τὸ πλεῖστον νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ ὡς τοιαῦτα δέον νὰ ὑπολαμβάνωνται, ὅταν ἀναφέρωνται εἰς τὰ κείμενα. Οὐχ ἧττον δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ δραχμὴ παριστᾷ ὡρισμένον βάρος καὶ ὡς τοιαύτη δύναται νὰ ἀποδίδεται καὶ εἰς ἄλλα μέταλλα. Ἔχομεν οὕτω δραχμὴν χρυσίου, δραχμὴν χαλκοῦ. Οἱ Λαγίδαι π.χ. εἶχον δραχμὴν χαλκοῦ ζυγίζουσαν 3,40 γρ. καὶ ἥτις εἶχεν 6 ὀβολούς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοῦ ἀργύρου, ἥτις εἶχεν 7 ὀβολούς· ὠνόμαζον δὲ τὰς μὲν πρώτας λεπτάς, τὰς δὲ δευτέρας παχείας δραχμάς. Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη εἰς λεπτὰς καὶ παχείας δραχμὰς ἀποδίδεται, κατὰ τὸν Πολυδεύκην, εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διέκρινον τὴν αἰγινητικὴν δραχμὴν διὰ τοῦ ὀνόματος παχεῖα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀττικήν. Τὰ ἐπικρατέστερα ἐν Ἑλλάδι σταθμικὰ συστήματα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Τὸ αἰγινητικὸν ἢ φειδώνιον (1 δραχμὴ=6 γραμ.), ὅ ερ ὁ Φείδων ἐξέλεξε διὰ τὰ ἐν Αἰγίνῃ κοπέντα ὑπ' αὐτοῦ νομίσματα. Τὸ σύστημα τοῦτο ἔλαβεν εὐρεῖαν διάδοσιν οὐ μόνον ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς νήσοις, ὡς ἐν Κέῳ, Νάξῳ, Σίφνῳ, Κρήτῃ, προσέτι δὲ ἐν Θεσαλίᾳ, Φωκίδι, Βοιωτίᾳ ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐν ταῖς ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαις. Τύπος τῆς αἰγινητικῆς δραχμῆς ἦτο ἡ χελώνη, διὸ τοῦτο δὲ ἐλέγοντο καὶ χελῶναι οἱ αἰγινητικοὶ στατῆρες. 2) Τὸ σύστημα τῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ ὁποίου ἡ δραχμὴ (3,72—3,50 γραμ.) ὀνομάζεται φοινικική. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐγένετο ἀποδεκτὸν ἀπὸ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β'. Εὑρίσκεται ὡσαύτως ἀρχαιότατα διαδεδομένον ἐν Χίῳ, Λαμψάκῳ, Ἀβύδῳ τῆς Τρῳάδος, Κυζίκῳ, ἐν Φοινίκῃ καὶ Παλαιστίνῃ καὶ ἀργότερον ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τῶν Λαγιδῶν καὶ ἐν Καρχηδόνι. Εἷς τῶν τύπων τοῦ συστήματος τούτου εἶναι λέων ἀναπαυόμενος, τέχνης ἀσιατικῆς. 3 Τὸ ἀσιατικὸν ἢ ροδιακὸν (1 δραχμὴ=3,25 γραμ.), ἀπαντῶν ἐν Ρόδῳ (δραχμὴ ροδία), ἐν Δυρραχίῳ τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Κιστοφόροι). 4) Τὸ εὐβοϊκο-αττικὸν (1 δραχμὴ = 4, 25 γραμ.), εἰσαχθὲν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ Σόλωνος ἐκ τῆς Εὐβοίας, ἐνῷ πρότερον ἦτο ἐν χρήσει τὸ βαρύτερον αἰγινητικὸν σύστημα. Περὶ τούτου ἔχομεν ρητὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις λέγει ὅτι ὁ Σόλων «ἑκατὸν ἐποίησε δραχμῶν τὴν μνᾶν πρότερον ἑβδομήκοντα τριῶν οὖσαν», ἐπιθυμῶν οὕτω νὰ ἐλαφρύνῃ τοὺς ὀφείλοντας χρήματα. Τὸ νέον ἀθηναϊκὸν νόμισμα διεκρίνετο διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ μετάλλου καὶ ἐγένετο πανταχοῦ παραδεκτόν, λαβὸν σχεδὸν παγκόσμιον κυκλοφορίαν. Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως φέρει τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας γλαῦκα, τὸ ἱερὸν πτηνὸν τῆς θεᾶς, διὰ τοῦτο δὲ τὰ ἀθηναϊκὰ νομίσματα ἐκαλοῦντο κοινῶς κόραι ἢ γλαῦκες. 5) Τὸ εὐβοϊκο-κορινθιακὸν (1 δραχμὴ=2, 91 γραμ.). Ἀνομοίως πρὸς ἀρχαιότερα νομίσματα τῆς Εὐβοίας ὁ κορινθιακὸς στατὴρ δὲν διῃρεῖτο εἰς δύο, ἀλλὰ εἰς τρεῖς δραχμάς, διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὸ αἰγινητικὸν σύστημα. Τὸ κορινθιακὸν τοὐναντίον δίδραχμον (=8, 40) ἐξισοῦτο πρὸς τὸ ἀττικόν. Εὑρίσκεται δὲ τοῦτο διαδεδομένον κυρίως ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἀποικίαις τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τῶν κορινθιακῶν τούτων στατήρων ὑπάρχει ὁ Πήγασος καὶ τὸ Q τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκαλοῦντο κοινῶς πῶλοι. 6) Τὸ περσικὸν-βαβυλωνιακὸν (1 δραχμὴ=5, 50 γραμ., σίκλος κοινῶς ὀνομαζομένη). Τὰ νομίσματα τοῦ συστήματος τούτου εὑρίσκομεν ἐν χρήσει εἰς τὴν Λυδίαν, τὴν Ἤπειρον, τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου πρὸς Β. μέχρι τῆς νήσου Κύπρου πρὸς Ν. Ἐπὶ τοῦ νομίσματος τούτου ἦτο ἀποτυπωμένος τοξότης. 7) Τὸ μακεδονικὸν (1 δραχμὴ =4,88 γραμ.). Εὑρίσκετο ἐν χρήσει ἐν Μακεδονίᾳ πρὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β', ἐν Παμφυλίᾳ καὶ Πισιδίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας, ἐν Κρήτῃ, ἐν Καρχηδόνι καὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἀποικίαις τῆς Ἱσπανίας.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων γνωρίζομεν πλείστας ἄλλας ὀνομασίας τῆς δραχμῆς ἀναλόγως τῶν τόπων καὶ τῶν παραστάσεων, π. χ. δραχμὴ ἀττική, μιλησία, ροδία, τυρία, δραχμὴ τοῦ στεφανηφόρου (ἐν Ἀθήναις) κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Babelon*, Traité de monn. gr. et Rom.— *Head-Σβορώνου*, Ἱστορ. τῶν νομισμάτων (εἰσαγωγή).

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Νεωτέρα Ἑλλάς. Διὰ διατάγματος τῆς 8 Φεβρουαρίου 1833 εἰσήχθη ὡς νομισματικὴ μονὰς ἐν Ἑλλάδι ἡ δραχμή, ἀντὶ τοῦ *φοίνικος*, ὅστις εἶχεν εἰσαχθῆ παρὰ τοῦ Καποδιστρίου ὡς νομισματικὴ μονὰς τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος. Ἡ δραχμὴ τοῦ 1833 ἦτο νομισματικὴ μονὰς ἀργυρᾶ, τίτλου 0.900 καὶ βάρους 4 477 γραμμαρίων· ὑποδιῃρεῖτο δὲ εἰς 100 λεπτά. Ἡ τότε δραχμὴ ἦτο πραγματικὸν νόμισμα. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης ἐκόπησαν ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ νομίσματα καὶ κέρματα ἐκ χαλκοῦ, τῆς σχέσεως τοῦ χρυσοῦ ὡς πρὸς τὸν ἄργυρον ὁρισθείσης εἰς 1: 15,5. Διὰ τοῦ νόμου ΣΔ' τοῦ 1867 ἡ Ἑλλὰς προσήρμοσε τὸ νομισματικόν της σύστημα πρὸς τὸ τῆς Λατινικῆς Νομισματικῆς Ἑνώσεως, ὀνομάσασα δραχμὴν τὸ φράγκον, ὅπερ ἦτο ἡ νομισματικὴ μονὰς αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη δραχμὴ ἦτο θεωρητικὴ νομισματικὴ μονὰς ἀργυρᾶ τίτλου 0 900 καὶ βάρους 5 γραμμαρίων, εἶχε δὲ σχέσιν ὡς πρὸς τὸν χρυσὸν 1:15,5. Νομίσματα τοιαῦτα δραχμῆς δὲν ἐκόπησαν, ἀλλὸ μόνον πεντάδραχμον, τῶν λοιπῶν ἀργυρῶν νομισμάτων κοπέντων ὡς κερμάτων εἰς τίτλον 0,835. Ἡ νομισματικὴ αὕτη μονὰς ἐτηρήθη μέχρι τῆς 12 Μαΐου 1928, ὁπότε διὰ διατάγματος ὡρίσθη ὡς θεωρητικὴ νομισματικὴ μονὰς τῆς Ἑλλάδος ἡ χρυσῆ δραχμή, ἔχουσα βάρος 0,019526 γραμμαρίων καθαροῦ χρυσοῦ. Ἡ ἤδη χρυσῆ δραχμὴ ἔχει τὰς ἑξῆς σχέσεις: 375 δραχμαὶ =1 £, 77,056 δραχμαὶ =1 $., 18,355 δρ. =1 ΜΚ, 3,18 δραχμαὶ=1 νέον χρυσοῦν γαλλικὸν φράγκον, 14 868 δραχμαὶ = 1 χρυσοῦν φράγκον τῆς Λατινικῆς Νομισματικῆς Ἑνώσεως, 4,056 δρ. = 1 λιρέττα Ἰταλίας, 20 650 δραχμαὶ =1 σκανδιναυϊκὴ κορώνα, 0 5566 δραχ. =1 νέον lev Βουλγαρίας, 0,465 δρ. = 1 leu Ρουμανίας, 10,71 δραχμαὶ = 1 belga Βελγίου.

Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

— *[Φαρμ.]* Ἐκαλεῖτο ἄλλοτε ἐν τῇ φαρμακευτικῇ *δραχμὴ* μέτρον βάρους παριστώμενον διὰ τοῦ συμβόλου 3, ἰσοῦτο δὲ πρὸς 3,75 γραμμάρια. Ὡς *ὑγρὰ δραχμὴ* fluid drachm) ἐχαρακτηρίζετο ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ φαρμακευτικὸν μέτρον ὄγκου, ὅπερ εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν ἐξισοῦτο πρὸς 3,549 κ. ἑκ., εἰς δὲ τὴν Ἀμερικὴν πρὸς 3,70.

δραχμιαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἔχων ἀξίαν μιᾶς δραχμῆς.

δραχτύλι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *καρλίνα ἡ κομμιοφόρος* (Carlina gummifera).

Δράψακα *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δάραψα.

Δρεγοβίτιοι (οἱ)· βλ. λ. Δραγουβῖται.

Δρέδες· βλ. Δρές.

δρέδνωτ (τό)· βλ. λ. ντρέντνωτ.

Δρέζνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἐλευθέρου, τῆς ἐπαρχίας Πραβίου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 240.

Δρεῖνος *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Δρῖνος.

δρεϊσσενσία (ἡ) (Dreissensia) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυτιλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς μυτίλους μὲ κόγχην λείαν καὶ στιλπνὴν κατὰ τὰ ἐσωτερικά της τοιχώματα. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἀποζῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρεϊσσενσία ἡ ἀφρικανικὴ* (Dreissensia africana), ἀπαντῶσα εἰς πλείστας λίμνας καὶ ποταμοὺς τῆς Ἀφρικῆς.

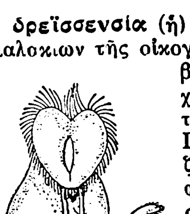

Δρεϊσσενσία ἡ ἀφρικανική.

—*[Παλαιοζωολ.]*. Λείψανα ἀπολιθωμένα τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι σήμερον. Εὑρέθησαν ἐπίσης καὶ ἐντὸς μαργῶν ὑφαλμύρων καὶ γλυκέων ὑδάτων τῆς Πελοποννήσου, σχηματισθεισῶν κατὰ τὴν κατωτέραν πλειόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ

δρεμόνι (τό), καὶ *δρεμονίζω*· βλ. δριμόνι, δριμονίζω.

δρένιος, *—α, —ο*· ἰδιωματ. *ντρένιος*· δρύϊνος || μεταφ. ὀνειδιστικῶς: «βρὲ ντρένιε νοικοκύρη, ποῦ γύριζες ὅλη νύχτα;».

Δρένοβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πασχαλιᾶς τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 220.

Δρένοβον *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος Λάγκας τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Δρέπανα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς ΒΔ ἐσχατιᾶς τῆς Σικελίας, ἀπέχων περὶ τὰ 120 στάδια ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Λιλύβαιον (*Πολυβ* Α, λστ, 3). Κατὰ τὸν Διόδωρον ὅμως (ΚΓ, θ) καὶ τὸν Πτολεμαῖον (Γ, δ, 4), ἡ ὀνομασία εἰς ἑνικὸν *Δρέπανον* Κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονικὸν πόλεμον, ὁ Ἀμύλκας «τὸ Δρέπανον τειχίσας καὶ πόλιν καταστήσας μετῴκισε τοὺς Ἐρυκίνους, καὶ τὸν Ἔρυκα κατέσκαψε πλὴν τοῦ περὶ τὸ ἱερὸν τόπου» (*Διοδ.* αὐτόθι). Ὑπῆρξε δὲ σπουδαία τῶν Καρχηδονίων ναυτικὴ βάσις· «διὰ γὰρ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ τόπου καὶ τὸ κάλλος τοῦ περὶ τὰ Δρέπανα λιμένος, ἀεὶ μεγάλην ἐποιοῦντο σπουδὴν οἱ Καρχηδόνιοι περὶ τὴν φυλακὴν αὐτοῦ» (*Πολυβ*., αὐτόθι). Πρὸ τῶν Δρεπάνων ἔλαβε χώραν ἡ ὑπὲρ τῶν Καρχηδονίων καταστρεπτικὴ δὲ διὰ τοὺς Ρωμαίους ναυμαχία, ἡ γνωστὴ παρὰ τῇ ναυτικῇ ἱστορίᾳ ὡς ναυμαχία τοῦ ἀκρωτηρίου *Λιλυβαίου*. Κατὰ τὸν Βιργίλιον (Αἰν. III, 707) παρ' αὐτὴν τὴν πόλιν ἀπέθανεν ὁ Ἀγχίσης. Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν καὶ πόλις *Τράπανα*, ἀπέχουσα τοῦ συγχρόνου ἀκρωτηρίου Λιλιμπέο (Capo Lilibeo) ὅσον περίπου καὶ ὁ Πολύβιος καθορίζει.

Σ.Ε.Λ.

— **Δρέπανα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δύο νησῖδες τοῦ νοτίου Αἰγαίου (ἢ μᾶλλον μία, κοπεῖσα καταμεσῆς εἰς δύο τμήματα, χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ στενοτάτου πόρου) μεταξὺ Κινάρου καὶ Λεβίθων (πλάτ. 36°00' Β, μῆκ. 26°23' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2836a: Archipelago southern sheet). Οὗται πᾶν ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπὸ τὴν βραχώδη κορυφογραμμὴν καταποντισθέντος ὄρους, ἐκτείνονται ἐπὶ 1½ μιλ. ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, τοῦ πλάτους των μὴ ὑπερβαίνοντος τὰ 250 μέτρα, εἰς σχῆμα δρεπάνου στρέφοντος τὰ κυρτὰ πρὸς βορρᾶν. Οἱ περὶ αὐτὸ βυθοὶ εἶναι μέγιστοι εἰς βάθος, μὴ εὑρεθέντος τοιούτου διὰ βολίσεων 78—80 ὀργ. Λέγονται καὶ ***Μαῦρα*** διὰ τὸ μελανωπὸν αὐτῶν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δρεπανάκι (τό)· μικρὸν δρέπανον.

δρεπάνη (ἡ)· βλ. δρέπανον.

Δρεπάνη *['Αρχ. Γεωγρ.]*.—1) Ὄνομα τῆς Κερκύρας (βλ. Δρέπανον *['Αρχ. Γεωγρ.]*).—2) Τόπος ἐν Βιθυνίᾳ (βλ. Δρέπανον *['Αρχ. Γεωγρ.]*).—3) Ὄρος ἐν Αἰθιοπίᾳ.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

δρεπανηφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων δρέπανον, ὁ ὡπλισμένος μὲ δρέπανον.

— **δρεπανηφόρα** *ἅρματα*. Ἅρματα φέροντα κατὰ τὸν ἄξονα δρέπανον, ὥστε νὰ κατακόπτουν τοὺς συναντωμένους (βλ. λ. ἅρμα).

— **δρεπανηφόροι** ***Πολωνοὶ*** *[Στρατ.]*. Ἀπεκλήθησαν οὕτως οἱ μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1793 διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας στρατολογηθέντες ἐν Κρακοβίᾳ ἐθελονταί, οἵτινες (ἐλλείψει ἄλλου ὁπλισμοῦ) ἔφερον ὡς μόνον ὁπλισμὸν ἀνὰ ἓν μέγα δρέπανον καὶ οἵτινες κατώρθωσαν μολαταῦτα ν' ἀποθήσωσι τοὺς Ρώσους εἰς μάχας τινάς. Κατὰ διαφόρους κατόπιν πολωνικὰς ἐπαναστάσεις (1830,1848) ἀνασυνεκροτήθησαν τοιαῦτα ἐθελοντικὰ σώματα, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ λαϊκοῦ πατριωτικοῦ φρονήματος τῶν Πολωνῶν, ἀλλ' οὐδὲν ἀπέδωσαν.

Ν. Θ. Κ.

δρεπάνι (τὸ) καὶ *δραπάνι*· βλ. δρέπανον.

Δρεπάνι (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μακρυπλαγίου (τέως Ρεβενίων) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 132 Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ραπές*.

δρεπανιὰ (ἡ)· ὅσα ἐφάπαξ δύναταί τις νὰ κόψῃ διὰ τοῦ δρεπάνου: «μία δρεπανιὰ στάχυα» || πλῆγμα διὰ τοῦ δρεπάνου.

Δρεπανιᾶς, ***Παναγιώτης.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἁγίου Κοσμᾶ τῆς Κυνουρίας. Μετέσχε μετὰ τῶν συγχωρίων του εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας καὶ κατόπιν τῆς Τριπόλεως, τέλος δὲ τοῦ Ναυπλίου. Ἔπεσε μαχόμενος τὸν Ἰούλιον 1822 εἴς τινα φάσιν τῆς μάχης τῶν Δερβενακίων. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ἕκτης τάξεως.

Γ. Δ. Κ.

δρεπανίδιον (τό)· μικρὸ δρεπάνι.

δρεπανίζω· κόπτω μὲ τὸ δρεπάνι, θερίζω.

δρεπανικός, *—ή, —όν*· ὁ φέρων δρέπανον, ἄλλως *δρεπανηφόρος*.

δρεπάνιον (τό)· βλ. δρέπανον.

Δρεπάνιος (Drepanius), ***Λατῖνος-Πακᾶτος.*** Λατῖνος ρήτωρ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Νιτιοβρόγῳ τῆς ΝΔ. Γαλλίας (σημ. Agen). Ὁ Αὐσώνιος ἀναφέρων συχνάκις τὸν Δρεπάνιον ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, ὀνομάζει τοῦτον ποιητήν, ρήτορα καὶ ἀνθύπατον. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ διεσώθη μόνον ὁ πανηγυρικός, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἐν Ρώμῃ, κατ' ἐντολὴν τῶν Ἀκυϊτανῶν, ἐνώπιον τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου καὶ τῆς συγκλήτου διὰ τὴν κατὰ τοῦ Μαξιμιανοῦ ὁριστικὴν νίκην τοῦ αὐτοκράτορος (389). Ὁ λόγος οὗτος, παρὰ τὰς ὑπερβολάς, τὸν στόμφον καὶ τὰς ἐκζητήσεις, μὴ στερούμενος δυνάμεως καὶ κομψοεπείας, ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων· ἐξεδόθη δὲ ἐν τῇ συλλογῇ τῶν «Panegyrici Latini» τοῦ Boehreus (Λειψία 1874). Ὁ Δρεπάνιος διωρίσθη τῷ 390 ἀνθύπατος ἐπαρχίας τινὸς τῆς Ἀφρικῆς.

Κ. Ι. Β

δρεπανὶς (ἡ) (Drepanis) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προμεροπιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ ἰθαγενῆ τῶν νήσων τοῦ Σάντουϊτς. Ἐκ τῶν ἓξ γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι *δρεπανὶς ἡ εἰ*

Digitized by Google

Δρεπανὶς ἡ εἰρηνική.

ρηνική (Drepanis pacifica) ἥτις φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: σῶμα μετρίου μεγέθους, ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεφαλὴν μᾶλλον μικράν, ῥάμφος ἐπίμηκες, ἀρκετὰ παχὺ καὶ τοξοειδῶς κεκαμμένον, πτέρυγας διηκούσας μέχρι τῆς βάσεως τῆς οὐρᾶς, ἥτις εἶναι ἐπιμήκης, τετραγωνική καὶ ἐλαφρῶς διχαλωτὴ κατὰ τὸ ἄκρον της, πόδας λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς καὶ χρῶμα ἀλαμπὲς μελανὸν μὲ λευκοφαίους κηλῖδας κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς ῥάχεως πρὸς τὴν οὐρὰν καὶ τὰ πλάγια. **Δ. Ν. Π.**

δρεπάνισμα (τό)· τὸ κόψιμο μὲ τὸ δρέπανο, *δρεπανιά*.

δρεπανιστὴς (ὁ), θηλ. *δρεπανίστρια*· ὁ κόπτων διὰ τοῦ δρεπανίου, θεριστής.

δρεπανόγναθος (ὁ) (Drepanognathus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλους μύρμηκας μὲ μεγάλας τοξοειδεῖς σιαγόνας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰνδοκίνας. **Δ. Ν. Π.**

δρεπανοειδὴς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα δρεπάνου, ὁ ὁμοιάζων πρὸς δρέπανον.

— **δρεπανοειδὴς** ἢ ***στεφανιαῖος) λοβὸς*** *[Ἀνατομ.]*. Τοξοειδὴς ἢ κρικοειδὴς σχηματισμός, ὅστις παριστᾷ τὸν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὑποτυπώδη ῥινικὸν ἐγκέφαλον ἢ ῥινεγκέφαλον, εἰσπιεσθέντα ἐν τῇ ἔσω ἐπιφανείᾳ ἑκατέρου ἐγκεφαλικοῦ ἡμισφαιρίου περὶ τὸ μεσολόβιον, ἕνεκα τῆς ἐν τῇ διαπλάσει προϊούσης ὑπερβλαστήσεως τῶν παρακειμένων ἐγκεφαλικῶν λοβῶν (τοῦ μετωπιαίου, τοῦ βρεγματικοῦ καὶ τοῦ κροταφικοῦ). Τὰ δύο ἄκρα τοῦ δρεπανοειδοῦς λοβοῦ συνάπτονται διὰ τῆς προσθίας διατρήτου οὐσίας εἰς τέλειον κρίκον, ἔχει δ' ὁ λοβὸς πολλὰς εὐδιακρίτους αὔλακας καὶ ἕλικας (βλ. ἐγκέφαλος. **Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ**

—**δρεπανοειδὴς *σύνδεσμος ἥπατος*** *[Ἀνατομ.]*. Πτυχὴ τοῦ περιτοναίου ἐκ δύο πετάλων, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ ὀβελιαίως ἐπὶ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ ἥπατος μέχρι τοῦ στεφανιαίου συνδέσμου (διήκοντος ἐγκαρσίως μεταξὺ τῆς ἄνω καὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας) καὶ χωρίζουσα τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ ἥπατος εἰς δύο ἡμιμόρια, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν. Ἐκ τῶν τριῶν χειλέων τοῦ δρεπανοειδοῦς συνδέσμου, τὸ μὲν φρενικὸν (πρόσθιον ἄνω), ὑπόκυρτον ὄν, προσφύεται εἰς τὸ διάφραγμα καὶ τὸ πρόσθιον κοιλιακὸν τοίχωμα, τὸ δὲ ἡπατικόν, ὑπόκοιλον, προσφύεται εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ ἥπατος, τὸ δὲ κοιλιακὸν ἢ ἐλεύθερον (=κάτω), παχύτερον ὄν, περιέχει τὸν στρογγύλον σύνδεσμον (=ὀμφαλικὴν φλέβα) καὶ διολισθαίνει ἐπὶ τῆς πυλωρικῆς μοίρας τοῦ στομάχου καὶ τῆς ἀνωτέρας μοίρας τοῦ μείζονος ἐπίπλου. Ἐσφαλμένως πρότερον ἐνομίζετο ὡς κρεμαστήριος σύνδεσμος, ἄτε οὐδόλως συντείνει εἰς στήριξιν τοῦ ἥπατος, ἀλλὰ μόνον ἴσως παρακωλύει τὴν ἐπὶ τὰ πλάγια μετακίνησιν αὐτοῦ. **Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ**

δρεπανόθριψ (ὁ) (Drepanothrips) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων, τῆς οἰκογενείας τῶν *θριπιδῶν*. Ὁ δρεπανόθριψ ἔχει μῆκος 0,6—0,8 χιλιοστομέτρων. Ἐμφανίζεται περὶ τὸ μέσον τῆς ἀνοίξεως ἐπὶ τῶν φυτῶν καὶ γεννᾷ ἐπὶ τῆς ραχιαίας ὄψεως τοῦ φύλλου τὰ ᾠά του, ὁπόθεν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκκολάπτονται αἱ προνύμφαι, αἱ ὁποῖαι νύσσουν καὶ ἀπορροφοῦν τὸν ὀπὸν κατὰ μῆκος τῶν νευρώσεων τοῦ φύλλου. Τὰ φύλλα παρουσιάζουν κιτρίνας κηλῖδας μεγεθυνομένας καὶ ὅταν εἶναι τρυφερὰ ἀποξηραίνονται. Καταπολεμεῖται διὰ ψεκασμῶν διαλύσεως 1‰ νικοτίνης 40% καὶ 15% σάπωνος ἐν ὕδατι. **Ε. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ**

δρεπανόκαρπος (ὁ) (Drepanocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀνεπτυγμένας πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. **Δ. Ν. Π.**

δρεπανόκερως (ὁ) (Drepanocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμερούς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. **Δ. Ν. Γ.**

δρέπανον (τὸ)· καὶ ***δρεπάνη*** (ἡ), κοιν. *δρεπάνι* (τὸ) καὶ ἰδιωμ. *δραπάνι*· τὸ δι' οὗ δρέπομεν, τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου θερίζομεν, μακρὰ καὶ καμπύλη λεπὶς μετὰ λαβῆς ξυλίνης βραχείας || μεταφ. «τὸ δρέπανον τοῦ θανάτου,—τοῦ Χάρου»· πβλ. *θερίζω*.

—*[Γεωπον.]* Τὸ *δρέπανον*, γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, εἶναι ἐργαλεῖον χρησιμεῦον διὰ τὸν θερισμὸν τῶν χόρτων καὶ τῶν σταχύων τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Γενικῶς ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, τῆς λεπίδος, ἥτις χρησιμεύει πρὸς κοπήν, καὶ τῆς λαβῆς, ἥτις χρησιμοποιεῖται συγχρόνως ὡς μοχλὸς μεταβιβάσεως τοῦ ἔργου τοῦ θεριστοῦ καὶ διὰ τὴν κίνησιν καὶ ὑποστήριξιν τῆς λεπίδος. Τὸ σχῆμα καὶ αἱ διαστάσεις τῶν δρεπάνων ποικίλλουν κατὰ τόπους· πάντοτε ὅμως ἡ λεπὶς εἶναι κατεσκευασμένη ἐκ χάλυβος καὶ ἔχει σχῆμα μηνίσκου, εἶναι δὲ κοπτερὰ κατὰ τὴν ἔσω πλευρὰν αὐτῆς καὶ ἀμβλεῖα κατὰ τὴν ἔξω· κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον αὐτῆς εἶναι παχυτέρα καὶ σχηματίζει εἶδος λαιμοῦ ἢ δακτυλίου, ἐφ' οὗ προσαρμόζεται ἡ λαβή. Αὕτη εἶναι κατεσκευασμένη ἐκ ξύλου καὶ δύναται νὰ εἶναι μακρὰ ἢ βραχεῖα, εὐθύγραμμος ἢ κυρτή.

Δρεπάνων ὑπάρχουσι πλεῖστοι τύποι, ἐξ ὧν γνωστότεροι καὶ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι οἱ ἑξῆς: Δρέπανον *ἁπλοῦν* μὲ λεπίδα κατά τι κυρτὴν καὶ μᾶλλον τριγωνικήν, ἐλαφρῶς κεκαμμένην κατὰ τὸ ἔσω αὐτῆς μέρος. Ὁ τύπος οὗτος τοῦ δρεπάνου εἶναι γνωστὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *κοσσιὰ* καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὸν θερισμὸν τοῦ σανοῦ. Ἕτερος, ἐν κοινῇ χρήσει, τύπος δρεπάνου εἶναι τὸ καλούμενον *ὡπλισμένον*, κοινῶς *κοσσιὰ ὡπλισμένη*. Τὸ δρέπανον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μακρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λαβῆς καὶ χαλυβδίνου ἐλάσματος, ἀρκετὰ κυρτοῦ κατὰ τὸ ἔσω αὐτῆς μέρος· παραλλήλως πρὸς τὴν λεπίδα ὑπάρχει ὁ ὁπλισμὸς τούτου, δηλαδὴ τρεῖς, τέσσαρες ἢ καὶ περισσότεραι ὁμοιόσχημοι καὶ ἰσομήκεις λεπίδες συρμάτιναι, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὅπως διευκολύνουσι τὴν ἐναπόθεσιν τῶν θερισθέντων χόρτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ὡπλισμένον δρέπανον χρησιμεύει κυρίως διὰ τὸν θερισμὸν τῶν σιτηρῶν. Ἕτερον δρέπανον εἶναι τὸ *κοινόν*, ὅπερ φέρει βραχεῖαν ξυλίνην λαβὴν καὶ λεπίδα κυρτὴν ἐν εἴδει μηνίσκου ἀρκετοῦ πάχους, εἰς αἰχμηρὸν ἄκρον καταλήγουσαν καὶ ὀδοντωτὴν κατὰ τὴν ἔσω αὐτῆς ἐπιφάνειαν. Τὸ δρέπανον τοῦτο εἶναι τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν διὰ τὸν θερισμὸν κυρίως μικρᾶς ἐκτάσεως ἀγρῶν. Διὰ τὸν θερισμὸν τῶν κυάμων μεταχειρίζονται, ἐν Κρήτῃ ἰδίως, μικρὸν δρέπανον παραπλήσιον τοῦ κοινοῦ δρεπάνου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ ἔλασμα τῆς λεπίδος κατὰ τὸ τμῆμα τῆς προσαρμογῆς φέρει βραχὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βραχίονα (λαιμὸν) καὶ τὸ κοπτερὸν τμῆμα αὐτοῦ εἶναι ὀλιγώτερον κυρτὸν ἢ τὸ τοῦ κοινοῦ δρεπάνου. Παρεμφερὲς εἶναι καὶ τὸ δρέπανον τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν κλωνίων τῶν δένδρων καὶ τὴν ἀποφλοίωσιν τῶν καλάμων.

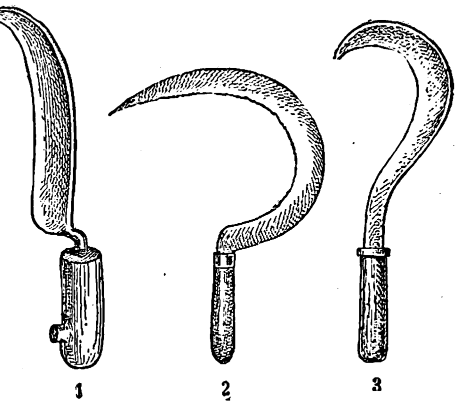

Διάφοροι τύποι δρεπάνων.
1=Διὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν κλωνίων καὶ ἀποφλοίωσιν τῶν καλάμων. 2=Διὰ τὸν θερισμὸν τῶν σιτηρῶν. 3=Διὰ τὸν θερισμὸν τῶν κυάμων.)

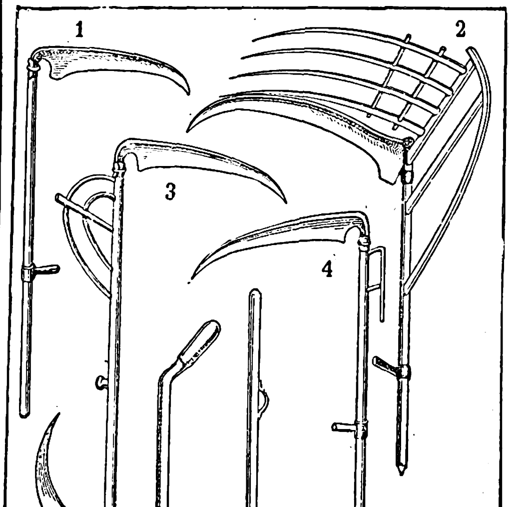

Διάφοροι τύποι δρεπάνων.
(1=ἁπλοῦν. 2=ὡπλισμένον. 3=γερμανικόν. 4=πικαρδικόν. 5,6=φλαμανδικόν.)

Κατὰ τὸν θερισμὸν ὁ θεριστὴς κρατεῖ τὸ δρέπανον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, ἐνῷ διὰ τῆς ἀριστερᾶς δράττει τὰ πρὸς κοπὴν χόρτα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου διενεργεῖται ὁ θερισμὸς διὰ τοῦ κοινοῦ δρεπάνου. Κατὰ τὸν δι' ὡπλισμένου δρεπάνου θερισμόν, ὁ θεριστὴς κρατεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸ δρέπανον, εἰς τὸ ὁποῖον δίδει ἡμιστροφικὰς κινήσεις καὶ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ στελέχους τῶν χόρτων, οὕτως ὥστε τὰ χόρτα νὰ ἀποκόπτωνται πολὺ χαμηλότερον ἢ μὲ τὸ κοινὸν δρέπανον. Διὰ τοῦ κοινοῦ δρεπάνου ἕκαστος ἐργάτης θερίζει ἡμερησίως κατὰ τὴν δεκάωρον ἐργασίαν του 1—1½ στρέμματα, ἐνῷ διὰ τοῦ ὡπλισμένου θερίζει διπλασίαν ἐδαφικὴν ἔκτασιν. **Δ.Ν.Π.**

—*[Ἑραλδ.]* Ἡ μάχαιρα τοῦ δρεπάνου, ἡ ἐλαφρῶς κυρτὴ (Ranchier) τίθεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐλαφρῶς κυρτὴ καὶ κατὰ τελαμῶνα ἢ κατὰ δοκίδα (en bande ou en barre) μὲ τὴν αἰχμὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἐὰν ἡ μάχαιρα ἔχῃ καὶ λαβήν, δέον τοῦτο νὰ σημειοῦται ὡς καὶ τὸ χρῶμα ταύτης, ὅταν διαφέρῃ τοῦτο τῆς χρώσεως ἢ τοῦ χρωματισμοῦ τῆς μαχαίρας. **Γ. Ε. Τ.**

—*[Ἀποκρυφολ.]* Εἰς τὰς ἀποκρύφους ἐπιστήμας τὸ δρέπανον εἶναι τὸ σύμβολον τῆς δεκάτης τρίτης μαγγανείας, συμβολίζει δὲ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ διὰ φυσικοῦ θανάτου θανόντος ἀνθρώπου. Εἶναι ἓν τῶν ἐμβλημάτων τοῦ Κρόνου.

—**δρέπανον** *[Ἀνατομ.]*.—1) ***Δρέπανον βουβωνικὸν*** ἢ ***σύνδεσμος τοῦ*** *Henle*. Τὸ δρέπανον τοῦτο, τρίγωνον ὄν, παριστᾷ κυρίως τὴν πρὸς τὰ ἔξω συνέχειαν τοῦ ἐπὶ τῆς ἡβικῆς συμφύσεως καταφυτικοῦ τμήματος τοῦ ὀρθοῦ κοιλιακοῦ μυός. Καὶ ἡ μὲν κορυφὴ αὐτοῦ στρέφεται πρὸς τὰ ἄνω, ἀνιοῦσα ἐνίοτε μέχρι τῆς Δουγλαστείου γραμμῆς, ἡ δὲ βάσις προσφύεται εἰς τὸ ἔσω πέρας τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου. Τῶν δύο πλευρῶν ἢ χειλέων αὐτοῦ τὸ μὲν ἔσω συνέχεται μετὰ τοῦ καταφυτικοῦ τένοντος τοῦ ὀρθοῦ κοιλιακοῦ μυός, ἔτι δὲ καὶ μετὰ τῆς θήκης αὐτοῦ καὶ μετὰ τῆς ἀπονευρώσεως τοῦ ἐγκαρσίου κοιλιακοῦ μυός· τὸ δ' ἔξω εἶναι ἐλεύθερον, ὑπόκοιλον καὶ παρεμφερὲς πρὸς δρέπανον· ἐξ οὗ καὶ ὁ σύνδεσμος ἐκλήθη *βουβωνικὸν δρέπανον*. — 2) ***Δρέπανον ἐγκεφάλου***· ἐνδίπλωσις τοῦ ἔσω πετάλου (ἔσω ἐπιφανείας) τῆς σκληρᾶς μήνιγγος τοῦ ἐγκεφάλου, παριστῶσα ὀβελιαῖον δρεπανοειδὲς πέταλον, παρεμβαλλόμενον μεταξὺ τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τῆς μεταξὺ αὐτῶν καθέτου ἐπιμήκους σχισμῆς, μὴ διῆκον δὲ μέχρι τοῦ πυθμένος αὐτῆς (τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ μεσολοβίου), πλὴν ὄπισθεν ἀντιστοίχως τῷ σπληνίῳ τοῦ μεσολοβίου. Ἡ κορυφὴ (πρόσθιον ἄκρον) τοῦ δρεπάνου προσφύεται εἰς τὸ τυφλὸν τρῆμα καὶ εἰς τὸ κάλαιον, ἡ δὲ βάσις (ὀπίσθιον ἄκρον) εἰς τὴν μέσην γραμμὴν τοῦ σκηνιδίου, ἐγκλείουσα ἐντὸς αὐτῆς τὸν εὐθὺν κόλπον· τὸ ἄνω κυρτὸν χεῖλος προσφύεται εἰς τὰ χείλη τῆς ὀβολιαίας αὔλακος τοῦ θόλου τοῦ κρανίου ἀπὸ τοῦ καλαίου μέχρι τοῦ ἔσω ἰνιακοῦ ὀγκώματος, περιέχον τὸν ἄνω ὀβελιαῖον κόλπον· τὸ δὲ κάτω χεῖλος, κοῖλον ὂν καὶ ὀξύ, περιέχει τὸν κάτω ὀβελιαῖον κόλπον. 3) ***Δρέπανον παρεγκεφαλίδος***. Παριστᾷ τοῦτο τὴν πρὸς τὰ κάτω συνέχειαν τοῦ δρεπάνου τοῦ ἐγκεφάλου· εἶναι δὲ σμικρὸν κάθετον διάφραγμα, εἰσδυόμενον ἀνὰ μέσον τῶν ἡμισφαιρίων τῆς παρεγκεφαλίδος καὶ φερόμενον ἀπὸ τοῦ ἔσω ἰνιακοῦ ὀγκώματος εὐθὺ ἐπὶ τὰ κάτω, ἔνθα παρὰ τῷ μεγάλῳ ἰνιακῷ τρήματι διῃρηται εἰς δύο σκέλη, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ σκέλη τῆς ἔσω ἰνιακῆς ἀκρολοφίας. Τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ δρεπάνου προσφύεται εἰς τὸ ἔσω ἰνιακὸν ὄγκωμα καὶ τὴν ἐγγὺς μοῖραν τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ σκηνιδίου· τὸ κάτω ἄκρον τελευτᾷ εἰς τὸ ὀπίσθιον (μέγα) ἰνιακὸν τρῆμα. Τὸ δὲ ὀπίσθιον χεῖλος προσφύεται εἰς τὴν ἔσω ἰνιακὴν ἀκρολοφίαν καὶ περιέχει τοὺς δύο ἰνιακοὺς κόλπους, ἐνῷ τὸ πρόσθιον χεῖλος, ἐλεύθερον ὄν, κεῖται μεταξὺ τῶν ἡμισφαιρίων τῆς παρεγκεφαλίδος, εἰσέχον εἰς τὴν ὀπισθίαν ἐντομὴν καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς παρεγκεφαλίδος.—4) ***Δρέπανον μηριαῖον***. Τὸ χεῖλος τοῦ δρεπάνου τούτου ἀφορίζει ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τὸν φοειδῆ βόθρον, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἢ τὸν πυθμένα τοῦ μηριαίου πόρου (ἢ τὸ κάτω ἢ ὑποδερμάτιον ἢ μηριαῖον στόμιον αὐτοῦ) καὶ ἀντιστοιχεῖ ἔξωθεν εἰς τὴν ἀνωτάτην μοῖραν τοῦ μηροῦ παρὰ τὴν ῥίζαν αὐτοῦ. Καὶ τὸ μὲν ἄνω πέρας τοῦ χείλους τοῦ μηριαίου δρεπάνου τελευτᾷ εἰς τὸν βουβωνικὸν καὶ εἰς τὸν Γιμβερνάτειον σύνδεσμον καὶ καλεῖται ἄνω κέρας, ἔχον ἄλλοτε ἄλλο πλάτος, τὸ δὲ κάτω κέρας καλεῖται κάτω κέρας· καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν γωνίαν, καθ' ἣν ἡ μείζων σαφηνὴς φλὲψ συμβάλλεται μετὰ τῆς μηριαίας. **Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ**

δρέπανον (τὸ) (Drepanum) *[Ζῳολ.]* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογε-

Digitized by Google

νείας τῶν *πλαταγιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἐκ τῶν πλαγιων πεπιεσμένον περισσότερον ὑψηλὸν ἢ ἐπίμηκες, μὲ ἐπιμηκέστατα στηθιαῖα πτερύγια φθάνοντα μέχρι τῆς βάσεως τῆς οὐρᾶ.. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, ὧν ἀξιολογώτερον *δρέπανον τὸ στικτὸν* (Drepanum punctatum), ὅπερ φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα ἐρυθροαργυρῶδες μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας καὶ χαρακτηριστικὰς μελαίνας, διακεκομμένας γραμμάς, κατακορύφους ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ σώματος μέχρι τῆς οὐρᾶς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἄνω τμῆμα τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

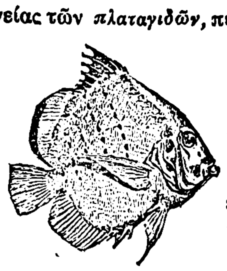
Δρέπανον τὸ στικτόν.

Δρέπανον *['Αρχ. Γεωγρ.]*.—1) Μία τῶν ἀρχαίων τῆς Κερκύρας ὀνομασιῶν «Δύο δὲ Κέρκυραι· ἥ τε Φαιακὶς πρὸς τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ, ἡ καὶ Φαιακία καλουμένη και Σχερία καὶ Δρέπανον καὶ Ἄργος» (*Εὐσταθ. Θεσσαλ.* Παρεκβολαὶ εἰς Διονυσίου Περιήγησιν § 492). Ἀπαντᾷ καὶ ἡ γραφὴ *Δρεπάνη*.— 2) Ἡ ΒΑ ἐσχατιὰ τῆς Ἰκαρίας ἡ ἀπολήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Δράκανον* (*Στράβ.* Didot 514,34).— 3) Ἀκρωτήριον τῆς Κύπρου μεταξὺ Πάφου Παλαιᾶς καὶ Φρουρίου ἄκρου (*Πτολ.* Ε, ιδ, 1). Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ Πτολεμαίου προκύπτει σύμπτωσις τοῦ ἀκρωτηρίου πρὸς τὸ σύγχρονον *Μούλια* (πλάτ 34°43'20'' Β, μῆκ. 32°26'30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074 Cyprus), 2½ μίλ. ΝΑ τῆς Πάφου καὶ ἔχον πρὸ αὐτοῦ μύρμηκας ἐπικινδύνους. Οἱ ἀγγλικοὶ ὅμως χάρται, βασιζόμενοι εἰς μεσαιωνικὴν τοπονυμίαν, τοποθετοῦσι τὸ ἀκρωτήριον εἰς 12¼ μιλ. βορειότερον, εἰς 10 μίλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀκάμας*.— 4) Ἀκρωτήριον καὶ ὕφορμος ὑπ' αὐτὸ τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἀκτῆς τῆς Αἰγύπτου μεταξὺ Τυνδαρείων σκοπέλων καὶ νήσου Αἰνησιππείας (*Στράβ.* Didot 679, 6). Παρ' αὐτὸ ἀκρωτήριον φέρεται (*C. Müller* εἰς Διδότειον ἔκδοσιν Ελασσ. Ἑλλ. Γεωγρ. Ι, 436, ὑποσ. 23), ἐν μὲν τῷ Σταδιασμῷ τῆς Μεγαλ. θαλάσσης (23) ὡς *Σεληνίς*, παρὰ δὲ τῷ Πτολεμαίῳ ὡς *Σελινοῦς* (Δ, ε, 5) ὃν τὸ σύγχρονον *Μουρὰχ Χὰμ* ἢ *Μέρσα Οὔμ-ελ-Ραχὰμ* (πλάτ. 31°26' Β, μῆκ. 27°02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 374 Mersa Matruh to Alexandria). — 5) Ἀκρωτήριο τῆς Κυρηναϊκῆς μεταξὺ φρουρίου *Αὐτομόλαξ* καὶ ὅρμου *Ὕφαλοι* (*Πτολεμ.* Δ, δ, 3) «Ἀκρωτήριόν ἐστιν ὑψηλὸν τοῦ Ἡρακλείου ἔχον θῖνα ἄμμου λευκῆς. Ὕδωρ ἔχει» (Σταδ. 66 — *Σκύλαξ* 109). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ρὰς Κὰ-Κόρα* (πλάτ. 31°29' Β, μῆκ. 20°01' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241: Benghasi to Derna) τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σύρτεως. —6) Ἀκρωτήριον τῆς ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης Αἰγυπτίας ἀκτῆς, μεταξὺ Ἀρσινόης καὶ Φιλοτέρας (*Πτολεμ.* Δ, ε, 14), ΝΔ κέρας τοῦ Ἡρωοπολιτικοῦ κόλπου Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ρὰς Γκιμσὰ* (πλάτ. 27°39' Β, μῆκ. 33°35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3752: Gimsah and Kabreit anchorages and approaches), ΝΔ κέρας τοῦ στομίου Γιουμπὰλ τοῦ κόλπου τοῦ Σουέζ. — 7) Ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης μεταξὺ Μινώας καὶ Ἀμφιμαλοῦς κόλπου (*Πτολεμ.* Γ, ιζ, 7). Εἶναι τὸ καὶ τανῦν *Δρέπανον* (βλ. κατωτ. *[Παρ. Γεωγρ.]*) ὀνομαζόμενον. — 8) Πόλισμα ἀρχαῖον ἐν Βιθυνίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου (τανῦν *Ἰσμὶτ* ἢ *Νικομηδείας*) ἐπὶ τῆς δρεπανοειδοῦς ἀκτῆς τοῦ συγχρόνου ὅρμου Ἐρσέκ, ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Δὶλ Μπουρνού. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου μετωνομάσθη εἰς *Ἑλενούπολιν*, κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῶν σταυροφόρων εἰς *Κιβωτόν*. — 9) Ἡ μεταξὺ Πατρῶν καὶ Αἰγίου δρεπανοειδὴς ἄκρα «Ἔστι δὲ τὸ μὲν Ῥίον Ἀχαιῶν ἀλιτενὴς ἄκρα» δρεπανοειδῆ τινα ἐπιστροφὴν πρὸς τὸ ἐντὸς ἔχουσα (καὶ δὴ καὶ καλεῖται Δρέπανον, κεῖται δὲ μεταξὺ Πατρῶν καὶ Αἰγίου, Ποσειδῶνος ἱερὸν ἔχουσα» Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ Στράβωνος (Didot 288,83) ἄγεται τις εἰς ταυτότητα τῶν ἀκρωτηρίων Ῥίου καὶ Δρεπάνου. Ἡ ὕπαρξις ὅμως καὶ νῦν ἔτι ὀνομασίας *Δρεπάνου* (βλ. κατωτ. *[Παρ. Γεωγρ.]*) εἰς τὸ ἕτερον κέρας (*Ψαθόπυργος*) τῆς δρεπανοειδοῦς ταύτης κολπώσεως ἄγει εἰς τὸ ἀληθοφανὲς συμπέρασμα ὅτι ὁ κορυφαῖος τῶν γεωγράφων ἐννοεῖ πᾶσαν τὴν κόλπωσιν καὶ οὐχὶ τὸ δυτικὸν αὐτῆς κέρας μόνον. —10) Λιμὴν καὶ πόλις τῆς ΒΔ ἄκρας τῆς Σικελίας (*Πτολ.* Γ, δ, 4) γνωστοτέρα εἰς πληθυντικὸν (*Πολυβ.* Α, μα, 6) τὰ Δρέπανα (βλ. λ. *['Αρχ. Γεωγρ.]*). Σ. Ε. Λ.

—**Δρέπανον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοπωνυμία σύγχρονος ἀκρωτηρίων, νήσων καὶ ὅρμων, δοθεῖσα ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (βλ. ἀνωτέρω *['Αρχ. Γεωγρ.]*).

Καὶ τὰ μὲν ἀκρωτήρια εἶναι: — 1) Ἡ ἀμμώδης γλῶσσα τῆς ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀκτῆς τῆς Ἀχαΐας, ἡ βορειοτάτη τῆς Πελοποννήσου ἄκρα καὶ τὸ νότιον κέρας τὸ ἀντικρύζον τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μόρνου (βλ. λ. Δαφνοῦς 3) τοῦ ἀνατολικοῦ στόματος τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου. Ἀπέχει τοῦ Ῥίου 3¾ μιλ. ΒΑ. κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βολιναίου, ἔχουσα ὑφόρμους ἐξ ἀνατολῶν τὸν μετὰ χωρίου *Ψαθόπυργον* καὶ ἐκ δυσμῶν τὸν Πάνορμον, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ἀποπλέουσι, κατὰ τὸν καιρόν, τὰ πρὸς τὴν Ναύπακτον καννότα. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ὡραῖος φάρος (ὕψος ἱστίας 9 μέτρ., πλάτ. 38° 20' 23'' Β, μῆκ. 21° 50' 11'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 427: Entrance to the gulf of Corinth) ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων λευκῆς καὶ πρασινης ἐναλλάξ, προκαλουσῶν τὴν προσοχὴν καὶ τῶν ἀπὸ Αἰγίου πρὸς Πάτρας σιδηροδρομικῶς ταξιδευόντων. Ὁ φάρος οὗτος ἀντικατέστησε (1899) παλαιὸν φανὸν ἐρυθροῦ φωτὸς σταθεροῦ (1880). Ἔχει συζυγῆ φάρον τὸν τοῦ Μόρνου (Ἄγκα: τριὰς λευκῶν ἐκλάμψεων). — 2) Δρεπανοειδοῦς σχήματος νησίον κατὰ τὰ ἀνατολικὰ πρόσγεια τοῦ Ἑρμαϊκοῦ κόλπου, 2⅓ μιλ. ΝΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀσλὰν Μπουρνοὺ (ἀρχ. Ὕδρα). Ἀπὸ τῆς νοτίας ἄκρας της (πλάτ. 38°41'25'' Β, μῆκ. 26°40'50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna) ἀρχαῖος κυματοθραύστης ὕφαλος τανῦν, σχηματίζων ποτὲ τὸν ἐν τῷ λιμένι τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας ἥσσονα ΒΔ τοιοῦτον. — 3) Γλῶσσα τῆς Ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς, εἰς 4 μίλ. παράπλου ΝΑ καὶ Α ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Καλαμᾶ (ἀρχ. Θύαμις) προεκτεινομένη ὑπὸ ὑφαλογλώσσης σχηματιζούσης τὸ Β κέρας (πλάτ. 39°30'15'' Β, μῆκ. 20° 14'20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channelsof Corfu) τοῦ στομίου τοῦ κολπίζοντος λιμένος τῆς Γουμενίτσης καὶ ἀντικρυζούσης τὸ ἀκρωτήριον Κοντραμοῦρτο. Λέγεται καὶ *Δράπανο*. —4 Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν ΒΑ τῆς νήσου Ἰκαρίας ἐσχατιὰν (βλ. λ. Δράκανον). —5) Ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Κρήτης, ὀνομαζόμενον καὶ *Κεφαλᾶς*, ἀποτελοῦν δὲ τὸ ΝΑ κέρας τοῦ κόλπου τῆς Σούδας καὶ ἀπόληξιν τραπεζοειδοῦς ὑψιπέδου (1830 ποδ.) χερσονησίζοντος, γνωστοῦ δὲ καὶ ὑπὸ τὴν τοπωνυμίαν *Κάβο Δράπανος*. Εἰς 300 μέτρα ἔσω τῆς ἄκρας καὶ εἰς 53 μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν φάρος λευκῆς ἀναλαμπῆς ἀνὰ πᾶν λεπτὸν φωτοβολίας 19 μιλ. (πλάτ. 35° 28' 05'' Β, μῆκος 24° 14' 55'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia Western Portion), κατασκευασθεὶς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἑταιρείας τῶν φάρων τῆς Ὀθωμαν. αὐτοκρατορίας τῷ 1864 καὶ παραληφθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰούνιον τοῦ 1915.— 6) Ἡ δυτικὴ τῶν δύο νοτίων νησίδων τῶν ἀναδυουσῶν ἀπὸ τῆς ὑφαλονήσου, ἀφ' ἧς μετ' αὐτῶν ἀναδύει ἡ συστὰς τῶν νησίδων *Μαυριά*, τῶν κατέναντι τῆς Τενέδου καὶ τῆς Τρῳάδος καὶ πρὸ τοῦ νοτίου στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 39° 55' 15'' Β, μῆκ. 26° 05' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso to Dardanelles). Ὀνομάζεται καὶ *Κεῖθε Φιδονήσι*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *Δῶθε Φιδονήσι*, τὴν ἀνατολικὴν νησῖδα.—7) Ἡ νοτία τῆς χερσονήσου Λόγγος τῆς Χαλκιδικῆς (ἀρχ. Σιθωνίας) ἐσχατιά. ἀκρωτήριον προέχον (πλάτ. 39° 56' 10'' Β, μῆκ. 23° 56' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos) μεταξὺ τῆς ἄκρας Ἄμπελος καὶ τῆς θέσεως ἣν ἐπεῖχεν ἡ ἀρχαία Δέορις (βλ. λ.).—8) Ὡραῖος κολπίζων ὅρμος σχηματιζόμενος μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Λευκάδος, τῆς δυτικῶς τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ πρὸς νότον τοῦ ἰσθμοῦ, ὅστις ἥνωνέ ποτε τὰς δύο ταύτας ξηράς. Διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μαγιωμένος ΝΔ. κέρας) καὶ Κεφάλι (ΝΑ κέρας: πλάτ. 38° 45' 05'' Β, μῆκ. 40° 46' 45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia) καὶ ἀνοικτὸς πρὸς νότον, ἔχει εὖρος μέσον 1½ μιλ., εἴσδυσιν 3 μιλ. καὶ βάθη 36 ὀργ. πρὸς τὸ στόμιον, μειούμενα βαθμιαίως πρὸς τὸν μυχόν. Ἄριστον ἀγκυροβόλιον δυνάμενον στόλους ὅλους νὰ περιλάβῃ. Εἰς πολλοὺς γνωστὸς καὶ ὡς *ὅρμος Ἀλεξάνδρου*, τῆς μετονομασίας ταύτης ὀφειλομένης εἰς τοὺς Ῥώσους καὶ ἀνατρεχούσης εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν πρόσκαιρον τῆς Ἑπτανήσου κατοχήν. Οἱ ἀγγλικοὶ ὅμως χάρται δὲν ἔπαυσάν ποτε ὀνομάζοντες τὸν ὅρμον *Πόρτο Δρέπανο*.— 9) Ἀγκιστροειδὴς ἀμμώδης γλῶσσα τῆς Ν ἀκτῆς τῆς Φθιώτιδος, 3 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀγκυροβολίου τοῦ Ἀχινοῦ (Β ἀκτὴ τοῦ στομίου τοῦ Μαλιακοῦ) Ἀποτελοῦσα τὸ Β κέρας τοῦ ΝΔ στομιου τοῦ διέκπλου τῶν Ὠρεῶν, ἀντικρύζει (πλάτ. 38° 52' 20'' Β, μῆκ. 22° 46' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta Channels) τὰς Λιχάδας νήσους, ΝΑ αὐτῆς οὔσας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Δρέπανον** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ κοινότητος Ἑπταλόφου τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 107.

—**Δρέπανον** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀχινοῦ τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος. Κάτ. (1928) 11.

—**Δρέπανον** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 823. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρατζιλάρ*. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου καὶ ὡς ἐκ τῆς γειτνιάσεώς του μὲ τὴν λίμνην Σαρηγκιὸλ μαστίζεται ὑπὸ ἑλονοσίας. Παράγει κυρίως καπνόν, δημητριακὰ καὶ ὄσπρια. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Γαλάνι* (τέως *Τσακιρλῆ*, κάτοικοι 199). Δ. Ε. Μ.

δρεπανοποιὸς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς δρεπάνων.

δρεπανοπτέρυξ (ὁ) (Drepanopteryx) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων νευροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν μυρμηκιδῶν (βλ. λ.).

δρεπανοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς δρεπάνων.

δρεπανόρνις (ἡ) (Drepanornis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀδοντοραμφῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῆς Νέας Γουϊνέας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρεπανόρνις ἡ παραδείσιος* (Drepanornis paradissia). Δ. Ν. Π.

Δρεπανόρνις ἡ παραδείσιος.

δρεπανόρραμφος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν (βλ. λ. λοξίας).

Δρέπανος (ὁ) ἢ *Δράπανος* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Πατρέων τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοηλιδος. Κάτ. (1928) 435. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα.

δρεπανόσωμον (τὸ) (Drepanosomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

δρεπανοταινία (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων (βλ. λ. ταινία).

Δρεπανοχώρια (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Περιληπτικὴ ὀνομασία χωρίων τινῶν τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ναυπλίου, ἀνήκοντα νῦν εἰς τὰς κοινότητας *Χαϊδαρίου*, *Λευκακίων* (τέως *Σπαϊτζίκου*) *Ἀρείας* καὶ *Ἀσινίου*. Ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐξ αὐτῶν *Τσέλου*, πρότερον καλουμένου *Δρεπάνου*. Δ.Ε.Μ.

δρεπανωτός, *—ή, —όν*· ὁ ὅμοιος πρὸς δρέπανον, ὁ ἔχων σχῆμα δρεπάνου.

δρέπω, *ἀόρ. ἔδρεψα*· κόπτω, ἀποκόπτω, ἀποσπῶ: «δρέπω ἄνθη, — καρπούς, — φύλλα»· ‖ μεταφ. ἀπολαμβάνω, ἀποκομίζω: «δρέπω τοὺς καρποὺς τῶν κόπων μου», «δρέπω δάφνας, — τιμάς».

δρὲς (ὁ). Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ ἐν Τριφυλίᾳ τῆς Πελοποννήσου ἀλβανόφωνος ὀρεινὸς (τῆς ἀλβανικῆς ταύτης λέξεως σημαινούσης τὸν καθαρόαιμον, ἢ κατ' ἄλλους τὸν ἀνεξάρτητον ἐκ τῆς ἀραβοπερσικῆς ῥίζης, ἐξ ἧς καὶ τὸ *δερέβεης*). Οἱ *δρέδες* δὲ ἐκαλοῦντο μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἀλβανοφώνων χωρικῶν τῶν κατοικούντων τὰ πεδινὰ ἐμλάκια τῆς Τριφυλίας καὶ οἵτινες περιεφρονοῦντο ὡς δουλοπάροικοι. Κατ' ἐπέκτασιν ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ πάντες οἱ ἀνυπότακτοι ἀλβανόφωνοι τῆς περιοχῆς, οἵτινες ἐπεδόθησαν ἢ εἰς τὸν κλέφτικον βίον ἢ εἰς τὸν ἁρματολισμόν. Τοιοῦτοι κατὰ τὰς δυσμὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀναφέρονται ὁ Γκῖνο-Μέλιος, ὅστις βραδύτερον κατετάχθη εἰς τὰ ἀγγλικὰ τάγματα τῆς Ἑπτανήσου, ὁ Πρινάρης καὶ ἄλλοι. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα οἱ δρέδες ἐπανεστάτησαν ὑπὸ τὸν πρωθιερέα των παπᾶ-Τσόρην καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἐκ Κυπαρισσίας. Γ. Δ. Κ.

Δρέσδη (ἡ) (γερμ. Dresden, γαλλ. Dresde) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα τῆς Σαξωνίας καὶ τῆς ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας.

—[ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Δρέσδη κεῖται ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Ἔλβα, ἐντὸς θαυμασίας κοιλάδος, εἰς ἀπόστασιν 180 χλμ. πρὸς Ν τοῦ Βερολίνου καὶ 30 περίπου χλμ. ἀπὸ τῶν τσεχοσλοβακικῶν συνόρων. Εἶναι σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ πρώτης τάξεως ποτάμιος λιμήν. Λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῆς θέσεως, ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς συγκοινωνιῶν, προσέλαβε ταχέως μεγίστην σπουδαιότητα καὶ ἀνεπτύχθη ἁλματωδῶς, ἰδίως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, καταστᾶσα μία τῶν ἐμπορικωτέρων καὶ βιομηχανικωτέρων πόλεων τῆς Γερμανίας. Ἕνεκα δὲ τῶν πολλῶν αὐτῆς ὡραίων καὶ ἱστορικῶν κτιρίων καὶ τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν, οἵτινες ἔχουν συγκεντρωθῆ ἐν αὐτῇ, ἀπεκλήθη ἡ «Φλωρεντία τοῦ βορρᾶ». Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς συμποσούμενος κατὰ τὸ 1834 εἰς 66,000, ἀνέρχεται σήμερον εἰς 620,000.

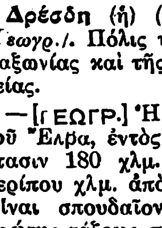
Θυρεὸς τῆς Δρέσδης.

Ἡ Δρέσδη, θεωρουμένη ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ἐκπαιδευτικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης, ἔχει πολυαρίθμους σχολάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουν ἡ ἰατρικὴ σχολή, τὸ πολυτεχνεῖον, ἡ σχολὴ ἀρχιτεκτονικῆς, ἡ σχολὴ πυροβολικοῦ, ἡ στρατιωτικὴ σχολή, ἡ ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν, ἡ κτηνια-

Digitized by Google

τρικὴ σχολὴ κλπ. Ἐπίσης ἔχει πολυάριθμα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ νοσοκομεῖα, ἐπιστημονικὰς ἑταιρείας καὶ συλλόγους, πλουσίας βιβλιοθήκας, θαυμάσια μουσεῖα καὶ πολυτίμους καλλιτεχνικὰς συλλογάς. Μεταξὺ τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Δρέσδης αἱ κυριώτεραι εἶναι

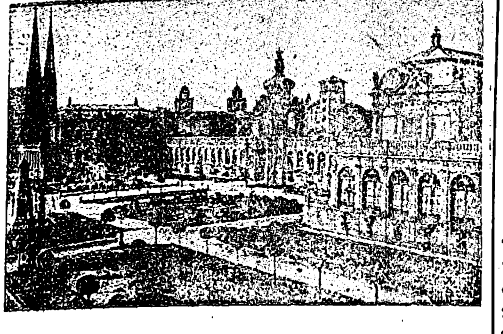

Δρέσδη : *Βασιλικὸς κῆπος καὶ ἀνάκτορον.*

τὰ ὀνομαστὰ χρυσοχοεῖα καὶ κοσμηματοποιεῖα, τὰ ἐργοστάσια φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐργαλείων, τὰ ἐργοστάσια κλειδοκυμβάλων, ψαθίνων πίλων, τεχνητῶν ἀνθέων, ἀρωμάτων, τεχνητῶν μεταλλικῶν ὑδάτων, χάρτου, χρωμάτων, περιποδίων, χειροκτίων, ἐπίπλων, ραπτομηχανῶν, παντὸς εἴδους πολυτελείας, σοκολάτας, ζαχαροποιίας, ζυθοποιίας, τὰ σιδηρουργεῖα, τὰ τυπογραφεῖα, τὰ χρωμολιθογραφεῖα, τὰ ὑελουργεῖα, τὰ κεραμουργεῖα, τὰ χημικὰ ἐργοστάσια, τὸ νομισματοκοπεῖον, τὰ ναυπηγεῖα καὶ τὰ ὀνομαστὰ ἐργοστάσια εἰδῶν πορσελλάνης. Ἡ Δρέσδη ἔχει ἐπίσης πολλὰ ἐργοστάσια κατεργασίας καπνοῦ καὶ σιγαρέττων, ἅτινα εἶναι τὰ σημαντικώτερα ἁπάσης τῆς Γερμανίας. Τὸ ἐμπόριον τῆς Δρέσδης διεξάγεται διὰ πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, αἵτινες συνδέουν αὐτὴν μετὰ τῆς Σιλεσίας, τῆς Βαυαρίας, τοῦ Μαγδεμβούργου καὶ τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς Γερμανίας, καθὼς καὶ μὲ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ διὰ τοῦ Ἔλβα, μέσῳ τοῦ ὁποίου συγκοινωνεῖ μὲ τὸ Ἀμβοῦργον καὶ διὰ τοῦ ὁποίου εἰσάγονται καὶ ἐξάγονται παντὸς εἴδους ἐμπορεύματα, δι' ἰδιαιτέρων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν ἑδρευουσῶν ἐν Δρέσδῃ. Ἡ Δρέσδη ἔχει ἐπίσης ἀεροδρόμιον ἐν Κάντιτς, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, πρὸς τὸ δυτικὸν τμῆμα, καὶ συνδέεται ἀεροπορικῶς μὲ πολλὰς γερμανικὰς πόλεις καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ τακτικῆς ἀεροπορικῆς συγκοινωνίας. Ἐν Δρέσδῃ λαμβάνουν χώραν κατ' ἔτος πέντε σπουδαῖαι ἐμποροπανηγύρεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ Ἰουνίου, ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀγοραπωλησίαν τοῦ ἐρίου, θεωρεῖται ἡ σημαντικωτέρα τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ εἶδός της.

Ἡ Δρέσδη εἶναι κυρίως γνωστὴ καὶ ὀνομαστὴ διὰ τὸν σπουδαῖον ρόλον, τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ καλλιτεχνικοὺς θησαυρούς. Θεωρεῖται δὲ ὡς ἡ ὡραιοτέρα καὶ ἡ μᾶλλον εὐχάριστος, ἀπὸ ἀπόψεως διαμονῆς καὶ κέντρων ἀναψυχῆς καὶ διασκεδάσεων, πόλις τῆς Γερμανίας, ἕνεκα τῶν ἀφθόνων καὶ ὡραίων περιπάτων, τῶν γραφικῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ, τῶν κομψῶν οἰκοδομῶν, τῆς γλυκύτητος τοῦ κλίματος, τῶν μαγευτικῶν περιχώρων καὶ τῆς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς εὑρισκομένης θαυμασίας εἰς φυσικὰς καλλονὰς περιοχῆς, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «σαξωνικὴ Ἑλβετία» ἢ «μικρὰ Ἑλβετία».

Πλὴν τοῦ ποταμοῦ Ἔλβα διαρρέουν τὴν Δρέσδην καὶ τρία ἄλλα μικρότερα ποτάμια, τὸ Βάϊσσεριτς, τὸ Πρίσνιτσμπαχ καὶ τὸ Κάϊτσμπαχ. Ὁ Ἔλβας χωρίζει τὴν πόλιν εἰς δύο ἄνισα τμήματα. Ὁ πυρὴν τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, καλεῖται *Νόϋσταт* (Νέα πόλις)· ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς *Ἄλτσταт* (Παλαιὰ πόλις). Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ἡ Ἄλτσταт εἶναι κατὰ πολὺ νεωτέρα τῆς Νόϋσταт. Μετὰ τῶν πυρήνων τούτων συνεδέθησαν κατόπιν καὶ τὰ πέριξ προάστεια, ἅτινα σήμερον ἀποτελοῦν ἁπλᾶς συνοικίας τῆς πόλεως. Εἶναι δὲ ταῦτα, ἐν μὲν τῷ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ τμήματι, τὸ Λαϊψιγκερφόρσταт πρὸς τὰ ΒΔ. τὸ Ἀντσιστὰτ πρὸς τὰ Α καὶ τὸ παρὰ τὸ ἄλσος Ἄλμπερτσταт, ὅπου αἱ πρῴην στρατιωτικαὶ ἐγκαταστάσεις καὶ μέγας ἀριθμὸς ἐπαύλεων. Εἰς τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ποταμοῦ τμῆμα τῆς πόλεως εἶναι τὰ ἄλλοτε προάστεια καὶ νῦν συνοικίαι: Βίλσντρουφ, ὅπερ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ποταμίου Βάϊσσεριτς, Σήφορσταт. Πιρνάϊσερφορσταт, Φριδρειχστάτ, Γιόχανσταт, Μπλάζεβιτς, Στρίζεν, Σούντφορσταт, Στρέχλεν, Λαιμπτάου, Πλάουεν κτλ.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Ἔλβα διαχωριζόμεναι συνοικίαι συνδέονται διὰ πέντε γεφυρῶν: τῆς Μαρίας, τοῦ Αὐγούστου, τοῦ Ἀλβέρτου, τῆς Καρόλης καὶ τῆς Κρεμαστῆς γεφύρας. Ἡ κυριωτέρα τούτων εἶναι ἡ τοῦ Αὐγούστου, διὰ τῆς ὁποίας συγκοινωνεῖ ἡ Ἄλτσταт μετὰ τῆς Νόϋσταт, κτισθεῖσα κατὰ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1344 καὶ ἀπὸ τοῦ 1727 μέχρι τοῦ 1729. Ἔχει μῆκος 402 μ. καὶ πλάτος 14 μ. Μεταξὺ τῆς γεφύρας τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς τῆς Καρόλης, παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἐν τῇ Ἄλτσταт, ἐγείρεται ὁ περίφημος Μπρὺλ-Τερράσσεν, ἐξώστης ἀποτελεσθεὶς ἐξ ὑπολείμματος ἀρχαίου τείχους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνέρχεταί τις διὰ 41 βαθμίδων καὶ ὁ ὁποῖος ἔχει μῆκος 500 μ. καὶ πλάτος 125. Ἐξ αὐτοῦ ἡ θέα ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς πόλεως εἶναι θαυμασία, αἱ δὲ παχύσκιοι δενδροστοιχίαι καὶ τὰ ἄφθονα κέντρα ἀναψυχῆς καθιστοῦν αὐτὸν μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Πλὴν τοῦ περιπάτου τούτου ἡ Δρέσδη περιέχει καὶ πλῆθος ἄλλων πλατειῶν, πάρκων, καὶ κήπων, ὧν ὁ μεγαλύτερος εἶναι ὁ Μέγας κῆπος (ἄλλοτε Βασιλικὸς κῆπος), ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν ὁ Βοτανικὸς κῆπος, ὁ Ζῳολογικὸς κῆπος καὶ τὸ ὡς μουσεῖον χρησιμοποιούμενον σήμερον παλαιὸν ἀνάκτορον. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλβα, παρὰ τὸ ΒΑ τμῆμα τῆς πόλεως, ἐκτείνεται τὸ μέγα «ἄλσος τῆς Δρέσδης», ἔχον ἔκτασιν 2000 ἑκταρίων.

Ἡ Δρέσδη περιέχει ἄφθονα μνημεῖα καὶ ἱστορικὰ κτίρια. Μεταξὺ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ἐκκλησίαι: Ἡ ἀνακτορικὴ ἢ καθολικὴ ἐκκλησία, συνδεομένη μετὰ τοῦ βασιλικοῦ πύργου, ἔναντι τῆς γεφύρας τοῦ Αὐγούστου, διὰ στοᾶς καὶ ἔχουσα κωδωνοστάσιον ὕψους 90 μέτρων. Ἐκτίσθη ὑπὸ Ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος τῷ 1751. Ἡ εὐαγγελικὴ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας, κτισθεῖσα τῷ 1351—1357, μετὰ θαυμασίου ὀργάνου καὶ ὡραίων τάφων. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας (Frauenkirche), μετὰ θαυμασίου ὀργάνου ἐξ 6000 αὐλῶν καὶ 43 σειρῶν πλήκτρων. Εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπάρχουν κατακόμβαι μετὰ 350 τάφων. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Σταυροῦ, κτισθεῖσα τῷ 1495 κλπ..

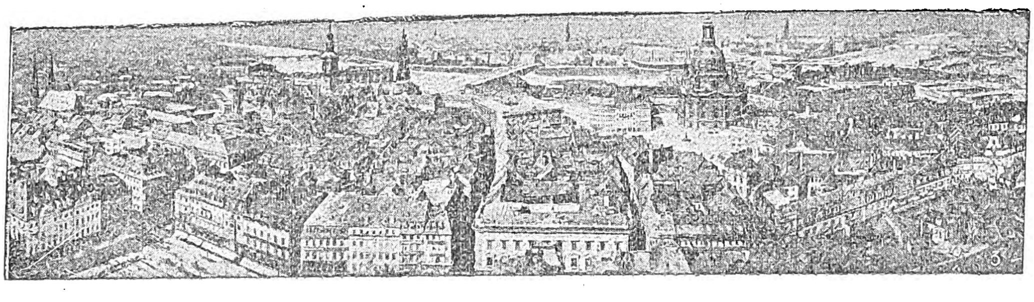

Δρέσδη : *Γενικὴ ἄποψις τῆς πόλεως.*

2) Δημόσια κτίρια: Τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα (Koenig-Schloss), κείμενα εἰς τὸ κέντρον τοῦ Ἄλτσταт, ἤρχισαν νὰ κτίζωνται τῷ 1534 ὑπὸ τοῦ δουκὸς Γεωργίου καὶ συνεπληρώθησαν βραδύτερον. Εἶναι εὐρὺ κτίριον ἄνευ ἐξωτερικῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας καὶ μεγαλοπρεπείας, ἀλλ' ἐσωτερικῶς πολυτελέστατον, μετὰ τοιχογραφιῶν τοῦ Γερμανοῦ ζωγράφου Μπέντεμαν, ἐπὶ φιλοσοφικῶν, ἱστορικῶν, μυθολογικῶν καὶ ἀλληγορικῶν θεμάτων. Τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα συνδέονται διὰ κεκαλυμμένης στοᾶς μετὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ μετὰ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ πρίγκιπος, ὅπερ ἐκτίσθη τῷ 1715 διὰ τὴν κόμισσαν Κόζελ καὶ ηὐρύνθη τῷ 1844 καὶ 1849. Τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα ἔχουν τρεῖς μεγάλας πύλας, ὧν ἡ πρασίνη, κτισθεῖσα τῷ 1549—1550, εἶναι ὀνομαστοτέρα, λόγῳ τοῦ ὑπὲρ αὐτὴν πύργου ὕψους 101 μέτρων. Το μελοδραματικὸν θέατρον ἐκτίσθη τῷ 1838—1841, ἀλλὰ τῷ 1869 κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς καὶ ἐπανεκτίσθη τῷ 1871—1878. Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων θεάτρων τῆς Εὐρώπης, μετὰ ἀγαλμάτων τοῦ Γκαῖτε, τοῦ Σίλλερ, τοῦ Γκλούκ, τοῦ Μόζαρτ, τοῦ Μολιέρου, τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Σοφοκλέους κλπ. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ ἀλληγορικὴ σύνθεσις ἀναπαριστῶσα τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς καὶ ἑτέρα ἀναπαριστῶσα σκηνὴν ἐκ τῶν «Εὐμενίδων» τοῦ Αἰσχύλου.

Παρὰ τὸ μελοδραματικὸν θέατρον ἐγείρεται τὸ Τσβίνγκερ, μεγαλοπρεπὲς κτίριον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγκατεστάθησαν αἱ περισσότεραι καλλιτεχνικαὶ συλλογαὶ τῆς Δρέσδης. Ἐκτίσθη τῷ 1711 ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ Β', ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς προαύλιον ἢ περιστύλιον ἀνακτόρου, τὸ ὁποῖον ὅμως οὐδέποτε ἀνηγέρθη. Ἡ πρὸς τὸν ποταμὸν βλέπουσα πλευρὰ ἐκτίσθη τῷ 1847 ἐπὶ σχεδίων τοῦ Γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος Σέμπερ. Τὸ ἀνάκτορον τοῦ πρίγκιπος περικλείει συλλογὴν ἀρχαίας μουσικῆς, λίαν ἐνδιαφέρουσαν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης. Τὸ μέγαρον τῶν ταχυδρομείων, ἐγειρόμενον ἐπὶ μιᾶς τῶν ὡραιοτέρων πλατειῶν τῆς Δρέσδης, τῆς Βίλσντρουφφερπλάτς, ἐκτίσθη τῷ 1831 καὶ εἶναι ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστέρων κτιρίων τῆς πόλεως. Πρὸ αὐτοῦ ἐγείρεται ἡ στήλη τῆς χολέρας, μνημεῖον ἀνεγερθὲν εἰς ἀνάμνησιν τῆς διασώσεως τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς νόσου κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἐμφάνισιν ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μπρύλ, ἀνεγερθὲν τῷ 1737 ὑπὸ τοῦ Μπρύλ, εὐνοουμένου τοῦ Αὐγούστου τοῦ Γ', ἐστοίχισε μυθώδη ποσά. Ἐν αὐτῷ κατῴκησαν ἀλληλοδιαδόχως Φρειδερῖκος ὁ Β', ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος, ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως καὶ ὁ Ρῶσος πρίγκιψ Ρέππιν. Πρὸ τῆς κυρίας αὐτοῦ θύρας ὑπάρχουν τὰ ἀγάλματα τῆς Ἐπιστήμης καὶ τοῦ Σκοποῦ τοῦ Ματτιέλλι. Ἐν αὐτῷ ἔλαβον χώραν πολλαὶ ὀνομασταὶ διασκέψεις. Τὸ ἰαπωνικὸν ἀνάκτορον εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων κτιρίων τῆς Δρέσδης. Ἐκτίσθη περὶ τὸ 1700 καὶ ἀνεκαινίσθη ἀπὸ τοῦ 1715—1730, ὠνομάσθη δὲ οὕτω ἐκ τῆς συλλογῆς ἰαπωνικῶν πορσελλανῶν μεγάλης ἀξίας, τὴν ὁποίαν περιέχει. Ἄλλα ἐνδιαφέροντα κτίρια εἶναι τὸ Ἰωάννειον μουσεῖον, ὅπερ ἐκτίσθη τῷ 1586 καὶ χρησιμοποιεῖται σήμερον ὡς ἱστορικὸν μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη, τὸ Δημαρχεῖον, ἡ Βουλή, ἡ Ἀκαδημία ἰατρικῆς, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ ὁπλοστάσιον, τὰ στρατιωτικὰ ἱδρύματα, τὰ νοσοκομεῖα κτλ.

3) Μουσεῖα καὶ βιβλιοθῆκαι: Ἡ Δρέσδη περιέχει πολυάριθμα μουσεῖα, τινὰ τῶν ὁποίων εἶναι πλουσιώτατα καὶ περιέχουν πολυτίμους συλλογάς.

Ἡ Πινακοθήκη. Αὕτη εἶναι ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων τῆς Εὐρώπης καὶ ἁμιλλᾶται πρὸς τὰς τῆς Φλωρεντίας, τοῦ Λούβρου, τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ Βατικανοῦ τῆς Ρώμης, περιλαμβάνουσα πολυάριθμα ἀριστουργήματα μεγάλων καλλιτεχνῶν. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας καὶ βασιλέως τῆς Πολωνίας Αὐγούστου τοῦ Γ', ὁ ὁποῖος τῷ 1745 ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν δοῦκα τῆς Μοδένης Φραγκῖσκον ντ' Ἔστε τὴν πινακοθήκην του, περιλαμβάνουσαν ἑκατὸν ἔργα. Ἡ πινακοθήκη αὕτη ἀπετέλεσε τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς μεγάλης πινακοθήκης τῆς Δρέσδης, ἥτις βραδύτερον ἐπλουτίσθη καὶ μὲ ἄλλας ἀγορὰς γενομένας ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Φλάνδρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς μέτριον οἴκημα τῆς Νόϋμαρκτ, ἀλλὰ κατόπιν μετεφέρθη ἐντὸς τῆς εἰδικῶς κατασκευασθείσης πτέρυγος τοῦ Τσβίνγκερ, πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ ποταμοῦ. Ἡ πινακοθήκη τῆς Δρέσδης περιλαμβάνει ὑπὲρ τοὺς 2500 πίνακας ζωγραφικῆς, ἰχνογραφίας καὶ χαλκογραφίας. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν ἔργα ἰταλικῆς, γαλλικῆς, ὀλλανδικῆς καὶ ἱσπανικῆς τέχνης, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: α') Ἰταλικά: ἡ περίφημος «Παναγία» τοῦ Ραφαήλου, ἥτις θεωρεῖται τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ἰταλοῦ διδασκάλου· ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραὰμ» τοῦ Ἀντρέα ντὲλ Σάρτο· τὰ περισσότερα τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Κορρέτζιο, ὡς ἡ «Προσκύνησις τῶν ποιμένων» καὶ ἡ «Παναγία»· πολλὰ ἔργα τοῦ Τιτσιανοῦ, ὡς τὸ «Ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι», ἡ «Κυρία μὲ τὴν βεντάγια», ὁ «Παρνασσός»· τοῦ Βερονέζε «Ὁ ἐν Κανᾷ γάμος», ἡ «Προσκύνησις τῶν μάγων», ὁ «Καλὸς Σαμαρείτης». τοῦ Πάλμα Βέκιο αἱ «Τρεῖς χάριτες», ἡ «Ἀφροδίτη», ὁ «Ἰακὼβ καὶ ἡ Ραχήλ», καὶ πολλὰ τοῦ Τιντορέττο, τοῦ Μπροντσίνο, τοῦ Γκουΐντο Ρένι

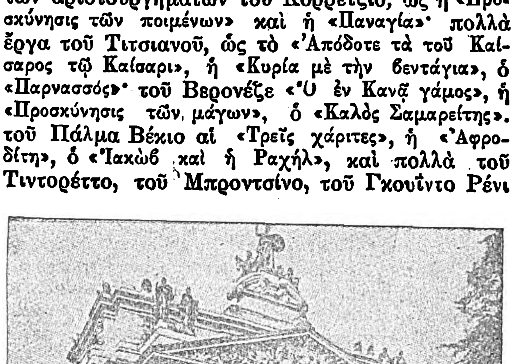

Δρέσδη: *Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν.*

κ. τ. λ. 2) Γαλλικά: τοῦ Ν. Πουσσὲν ἡ «Προσκύνησις τῶν μάγων», ὁ «Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ Νείλου», «Ὁ Νάρκισσος», «Ἡ κοιμωμένη Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἔρως»· τοῦ Κλαυδίου Λοοραὶν ὁ «Ἄκις καὶ ἡ Γαλάτεια», «Ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον»· τοῦ Α. Βαττὼ «Ὑπαίθριοι ἑορταὶ» κτλ. 3) Φλαμανδικά: τοῦ Ρου-

Digitized by Google

μπενς «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος», «Κυνήγιον ἀγριοχοίρων», ἡ «Βεσθαραβέ», ὁ «Ἑρμῆς φονεύων τὸν Ἄργον», ἡ «Ἡρωδιάς», «Ὁ κῆπος τοῦ ἔρωτος»· τοῦ Βὰν Ντάϋκ ὁ «Ἅγιος Ἱερώνυμος», ὁ «Θωμᾶς Πάρ», ἡ «Ἐρριέττα τῆς Γαλλίας»· τοῦ Γιόρντανς (τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην πινακοθήκην ἀντιπροσωπεύεται πληρέστερον) ὁ «Διογένης», ὁ «Ἄσωτος υἱός», τὰ «Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου», ἡ «Ἀριάδνη ἐν μέσῳ Βακχίδων καὶ Σατύρων», ὁ «Ἰωάννης καὶ ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ πρὸ τοῦ τάφου τοῦ Ἰησοῦ», ἡ «Παρθένος», ὁ «Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας» κτλ. 4) Ὁλλανδικά, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν δόξαν τῆς πινακοθήκης τῆς Δρέσδης, ὅπου δύναταί τις νὰ θαυμάσῃ καὶ νὰ μελετήσῃ τὴν ὀλλανδικὴν τέχνην ὅσον εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου: τοῦ Ρέμπραντ προσωπογραφίαι τῆς «Σασκία», ἡ «Θυσία τοῦ Μανόα», τὸ «Αἴνιγμα τοῦ Σαμψών», ἡ «Ἀποκαθήλωσις», προτραῖτα δύο γερόντων· τοῦ Γεράρδου Ντοὺ δεκαὲξ πίνακες, τοῦ Ἰωάννου Βὰν ντὲρ Μέερ ντὲ Ντέλφτ ὁ «Νεαρὸς ἐρωτευμένος», ἡ «Νεαρὰ στὸ παράθυρο»· τοῦ Βὰν Ὅσταντ τὸ «Ἀτελιέ» καὶ τὸ «Καμπαρέ»· τοῦ Τὲρ Μπόρχ, τοῦ Μετσοῦ, καὶ τοῦ Βὰν Μιερὶς τεσσαράκοντα πίνακες· τοῦ Ρούϊσνταιλ τὸ «Κυνήγι», τὸ «Ἑβραϊκὸν κοιμητήριον», ὁ «Πύργος τοῦ Μπεντεμῦ» κτλ. 5) Γερμανικά: τοῦ Ντύρερ ὁ «Ἰησοῦς φέρων τὸν σταυρόν του», «Προσωπογραφία ἀνδρός»· τοῦ Χόλμπαϊν ὁ «Πατέρας καὶ υἱός», «Προσωπογραφία γυναικός», «Προσωπογραφία ἀνδρός» καὶ διάφορα ἔργα τῶν δύο Κοάναχ, τοῦ Ἐλσχάϊμερ, τοῦ Κνοῦπφερ, κτλ. 6) Ἰσπανικά: τοῦ Βελάσκεθ «Προσωπογραφία ἀνδρός»· τοῦ Μουρίλλο ἡ «Παναγία»· τοῦ Μουράλις «Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος»· τοῦ Ριμπέρα ὁ «Ἅγιος Ἀντώνιος τῆς Παδούης» κτλ.

Εἰς τὸ ἰσόγειον τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων, ἐν τῇ Γκρύνε Γκεβαϊλμπε ὑπάρχει θαυμασία συλλογὴ σπανίων, πολυτίμων καὶ περιέργων κομψοτεχνημάτων, ὑπερβαινόντων τὰς 3000. Μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκονται δύο ἀνάγλυφοι κεφαλαὶ ἵππων τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, φλωρεντινὰ μωσαϊκά, ὁ «Ἐσταυρωμένος» τοῦ Τζιοβάννι ντὰ Μπολώνια, ἀγγεῖα, πολύτιμοι λίθοι, ὁ περίφημος πράσινος ἀδάμας, ὁ μεγαλύτερος γνωστὸς ὄνυξ (0.174×0,056), δύο δακτύλιοι τοῦ Λουθήρου κλπ.

Τὸ Ἰωάννειον μουσεῖον περικλείει τὸ ἱστορικὸν μουσεῖον, ὅπερ εἶναι ἓν τῶν σημαντικωτέρων καὶ πλουσιωτέρων τῆς Εὐρώπης, καὶ τὸ μουσεῖον ἀγγειοπλαστικῆς. Τὸ ἱστορικὸν μουσεῖον περιέχει μίαν τῶν τελειοτέρων συλλογῶν ὅπλων διαφόρων ἐποχῶν, τὰς σπάθας τοῦ Λουθήρου, τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ Καρόλου ΙΒ', τὴν σκηνὴν τοῦ μεγάλου βεζύρου Καρᾶ Μουσταφᾶ κλπ. Τὸ μουσεῖον ἀγγειοπλαστικῆς περιλαμβάνει ὑπὲρ τὰς 60.000 ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πλήρεις πολύτιμοι σειραὶ ἐπιτραπεζίων σκευῶν, μεγάλα ἀγγεῖα, κινεζικὰ καὶ ἰαπωνικά, ἰταλικὰ φαγεντιανά, εἴδη ἰνδικῆς, γαλλικῆς καὶ σαξονικῆς πορσελλάνης κλπ. Τὸ Ἰαπωνικὸν ἀνάκτορον περιέχει πλουσίαν συλλογὴν ἀρχαίων ἀγαλμάτων καὶ ἀγγείων καὶ βιβλιοθήκην ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐκλέκτορος Αὐγούστου κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Αὐτὴ περιλαμβάνει σήμερον περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον τόμους, 60,000 χειρόγραφα, 40,000 χάρτας καὶ σχέδια. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει ἡ ἀρχαιοτέρα σλαυικὴ (τσεχικὴ) Βίβλος, ἔργον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἑλληνικὸν χειρόγραφον τοῦ Ι' αἰῶνος, ἑλληνικὰ εὐαγγέλια τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὁ Codex Bornerianus, αἰθιοπικὸν χειρόγραφον, τὸ κοράνιον τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὴτ κλπ.

Πλὴν τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι βιβλιοθῆκαι, ἡ τοῦ Δήμου, ἡ τοῦ Πολυτεχνείου κλπ., περιέχουσαι πλῆθος βιβλίων σπανίων καὶ διπλώματα εὑρεσιτεχνίας ἀγγλικὰ καὶ γερμανικά.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ πόλις τῆς Δρέσδης εἶναι σλαυικῆς καταγωγῆς (draga, draha τσεχιστὶ σημαίνει πέρασμα). Τὸ τσεχικόν της ὄνομα εἶναι Drezdzane καὶ Drozdany. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἁπλοῦς συνοικισμὸς ἁλιέων, ὁ ὁποῖος σὺν τῷ χρόνῳ ηὔξησε γύρω ἀπὸ μίαν μικρὰν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας. Ὁ μαργράβος Ὄθων ὁ πλούσιος κατεσκεύασε κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα πέριξ αὐτῆς εὐρὺ τεῖχος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατόπιν ἐκτίσθη ἡ γερμανικὴ πόλις. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἡ Δρέσδη ἐπωλήθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βοημίας. Τῷ 1485 ἐγένετο πρωτεύουσα τῶν δουκῶν τῆς Σαξωνίας τοῦ ἀλβερτινείου κλάδου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται ἡ ἁλματώδης πρόοδος τῆς Δρέσδης. Οἱ δοῦκες τῆς Σαξωνίας ηὔξησαν καὶ ἐξωραΐσαν αὐτὴν τὰ μέγιστα. Ἡ μεγαλυτέρα αὐτῆς ἀνθηρότης ἐσημειώθη ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου τοῦ Β' (1694—1733). Ὁ Αὔγουστος Γ' (1733—1763) ἐσυνέχισε τὸ ἔργον τοῦ πατρός του, παρὰ τὰς συμφορὰς τὰς ὁποίας ὑπέστη, λόγῳ τῆς ἐχθρότητός του πρὸς τοὺς Πρώσσους. Ἡ Δρέσδη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Πρώσσων τῷ 1745, τὴν δὲ 25 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπεγράφη ἐν αὐτῇ ἡ συνθήκη μεταξὺ Πρωσσίας, Σαξωνίας καὶ Αὐστρίας. Τῷ 1756 ἡ πόλις ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Πρώσσων, οἵτινες, ἀμυνόμενοι τῷ 1758 καὶ 1759, ἔκαυσαν τὰ προάστεια Πίρνα καὶ Βιλσντρουφ. Ἐκδιωχθέντες τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1759 ἐβομβάρδισαν τὴν πόλιν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1760. Κατόπιν ἡ Δρέσδη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1806 καὶ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν τῷ 1809. Ἀπὸ τῆς 16—28 Μαΐου τοῦ 1812 ἔλαβε χώραν ἐν αὐτῇ ἡ διάσκεψις τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας καὶ τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος τῷ 1813, ἡ Δρέσδη διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον. Τῷ 1813—1814 περιῆλθεν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Ρώσων καὶ τῶν Πρώσσων καὶ τῷ 1815 ἀπεδόθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξωνίας. Ἔκτοτε ἡ πόλις ἐξηκολούθησε τὰς προόδους της, κοσμουμένη ὁλονὲν διὰ νέων μεγαλοπρεπῶν κτιρίων καὶ περιβαλλομένη ὑπὸ μεγάλων βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων. Μ. Δ. Β.

— [ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὴν εἰς Σαξωνίαν ἐκστρατείαν τοῦ 1813 (βλ. λ. *ναπολεόντειοι πόλεμοι*), εὑρέθησαν τὴν πρωΐαν τῆς 26ης Αὐγούστου οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ ὡς ἑξῆς: αἱ μὲν συμμαχικαὶ στρατιαὶ (αὐστριακὴ τοῦ *Schwarzenberg* καὶ πρωσσικὴ τοῦ *Blücher*, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρώτου) προελαύνουσαι διὰ τῶν αὐχένων τοῦ Erz Gebirge καὶ Riesen Gebirge συγκεντρικῶς πρὸς Δρέσδην, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ ν' ἀποκόψωσι τὰς συγκοινωνίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος ἀπὸ τοῦ Ρήνου· ἡ δὲ στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἔχουσα ἓν μόνον σῶμα στρατοῦ πρὸ τῆς Δρέσδης (τὸ τοῦ *Gouvion Saint Cyr* ἐξ 100.000 ἀνδρῶν), ἕτερα τρία καὶ τὸ ἱππικὸν σπεύδοντα νὰ συνενωθῶσι μετὰ τοῦ σώματος τούτου, καὶ ἓν σῶμα στρατοῦ ὡς στράτευμα ἑλιγμῶν διὰ τὴν διὰ Königstein ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τῶν συμμάχων· τοιουτοτρόπως ἐπῆλθεν ἡ *μάχη τῆς Δρέσδης*. Τὴν 26ην Αὐγούστου ἐπετέθησαν οἱ σύμμαχοι κατὰ τῶν Γάλλων, κατορθωσάντων νὰ κρατήσωσι τὰς θέσεις των παρ' ὅλην τὴν μεγάλην ἀριθμητικήν των μειονότητα, καθ' ὅσον δὲν εὑρίσκοντο πρὸ τῆς Δρέσδης εἰμὴ δύο σώματα στρατοῦ (μόνον ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ μετὰ τοῦ *Ναπολέοντος*, ἤτοι 50.000 ἄνδρες, εἶχε κατορθώσει νὰ φθάσῃ) ἀπέναντι τῶν 300.000 συμμαχικοῦ στρατοῦ. Ἐνισχυθέντος τὴν ἑπομένην τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς ἀφίξεως καὶ ἑτέρων σωμάτων στρατοῦ ὁ Ναπολέων ἐπεζήτησε νὰ ἐπιτεθῇ ἀμέσως κατὰ τῶν συμμάχων, καίτοι ἐξηκολούθει διατελῶν ἐν ἀριθμητικῇ μειονότητι. Ἐπωφεληθεὶς τότε τοῦ συμμαχικοῦ σφάλματος, τοῦ νὰ χωρισθῇ τὸ ἀριστερὸν ἀπὸ τοῦ κέντρου, λόγῳ τῆς χαράδρας τοῦ Plauen, ἐπετέθη κατὰ τοῦ πλευροῦ τούτου διὰ τοῦ σώματος στρατοῦ τοῦ Βικτὼρ καὶ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Μυρά, καὶ κατώρθωσε τάχιστα νὰ τὸ ἀποχωρίσῃ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ στρατεύματος, καθ' ὃν χρόνον τὸ σῶμα στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Vandamme ὑπερεκέρωνε τὸ δεξιὸν πλευρὸν διὰ τοῦ χωρίου Königstein. Ὁ Σβάρτζεμπεργκ, κρίνας ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ διακοπὴ τοῦ ἀγῶνος, διέταξε τὴν πρὸς Βοημίαν ὑποχώρησιν. Οἱ Γάλλοι κατεδίωξαν πολὺ χλιαρῶς, καθ' ὅσον ὁ Ναπολέων ἀσθενήσας ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Δρέσδην εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Δρέσδη** (Dresda) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 263. Ἀνεκαλύφθη τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1886 ὑπὸ τοῦ J. Palisa ἐν Βιέννῃ. Σ. Π.

Δρέσνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πραβίου, τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἀποτελοῦν ἕδραν φερωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι 404 (1928). Ἡ κοινότης εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Τσιοῦτσι* ἔχει ἔχει συνολικὸν πληθυσμὸν 594 (1928) κατοίκων.

Δρεστενὰ (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βραχνεΐκων* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοηλιδος. Κάτ. (1928) 91.

— **Δρεστενὰ** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος, ἤδη καλούμενον Τρίστενον (βλ. λ.).

Δρεστενῖκον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων, ἤδη καλούμενον Τρίστενον (βλ. λ.).

Δρεύφους *ὑπόθεσις*· βλ. λ. Ντρεῦφους.

Δρῆρος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Κρήτῃ. Τὸ ὄνομά της ἦτο γνωστὸν μόνον ἔκ τινος γραμματικοῦ Θεογνώστου, ἐξετάζοντος τὰ εἰς ηρος ὀνόματα καὶ φέροντος παράδειγμα τὴν λέξιν *Δρῆρος* (πόλις κρητική). Ἀλλὰ τῷ 1855 γεωργός τις ἀνεῦρεν ἐπιγραφὴν ἐν θέσει ὀνομαζομένῃ Χῶρες, μεταξὺ τῶν χωρίων Φουρνῆς καὶ Νεαπόλεως τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἐπὶ λόφου ὀνομαζομένου Ἁγίου Ἀντωνίου, ἐξ ἧς καὶ ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως ἐξηκριβώθη καὶ ἱστορικαὶ περὶ αὐτῆς εἰδήσεις ἦλθον εἰς φῶς. Ἡ ἐπιγραφὴ περιέχει τὸν ὅρκον τῶν ἐφήβων (ἀγελαίων ἐκ τῆς ἀγέλης) Δρηρίων, τὸν ὁποῖον ὤμνυουσι κατὰ τῶν Λυκτίων, πρὸς οὓς εὑρίσκοντο εἰς πόλεμον κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Ἡ ἐπιγραφὴ κομισθεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐκ Μεραμβέλλου ἰατροῦ Βελονάκι καὶ ἔπειτα καὶ ὑπὸ ἄλλων, ἀκριβέστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Halbherr. Ὁ Ξανθουδίδης, ἐνεργήσας προχείρους ἀνασκαφὰς τῷ 1917, ἀνεκάλυψε δάπεδον ναοῦ καὶ χαλκᾶ τινα ἀναθήματα, τμῆμα κράνους, δύο μίτρας καὶ μικρὰ ἀναθηματικὰ ὅπλα. Ἐπὶ λόφου φαίνονται τείχη μετὰ πύργου, δεξαμεναί, οἰκίαι, ἀναλήμματα κτλ.. Ὁ ναός, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον ἀνεκαλύφθη, ἦτο πιθανῶς τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ *Δελφίνιον*, τὸ ὁποῖον περιέχεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ. Ὁ Σβορῶνος ἀποδίδει εἰς τὴν Δρῆρον νομίσματά τινα ἀνακαλυφθέντα, ἀλλὰ μετά τινος ἐνδοιασμοῦ (*Σβορ.* Numism. de la Crète κτλ. σ. 125. *Ξανθουδίδου* Ἀρχ. Δελτ. 23—30). Ε. Γ.

δρῆς (ὁ) κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ τοῦ φυτοῦ *δρῦς ἡ πρεφυγκέριος*

Δριάνιτσα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης (βλ. Μοσχοτοπος).

Δριάνοβον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Κοζάνης (βλ. Δρυόβουνον).

— **Δριάνοβον** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 382.

Δρίβας. Ἀγωνισταὶ ἐκ Κορινθίας:—1) *Ἀντώνιος*, φονευθεὶς τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως.—2) *Ματθαῖος*, ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τοὺς Νοταραίους καὶ ἐφονεύθη τῷ 1825 εἰς Μανιάκι.—3) *Νικόλαος*. Συγγενὴς τῶν ἀνωτέρω, πολεμήσας εἰς Δερβενάκια, εἰς Τρίκορφα, εἰς Μεσολόγγιον. Χρησιμοποιηθεὶς καὶ εἰς τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα τὰ σπεύσαντα ὅπως τροφοδοτήσουν τὴν ἡρωϊκὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου, ἔδειξε μεγάλην ἱκανότητα εἰς τὴν πυροβολικήν. Ἠκολούθησε τὸν Μιαούλην εἰς τὸ ἐναντίον τοῦ Καποδιστρίου κίνημα, λέγεται δὲ ὅτι μετέσχε τῆς δυνάμεως ἥτις παρεσκεύασε τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ πολεμικοῦ «Ἑλλάς». Παρέμεινε μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὸ ναυτικόν, ἀπέθανε δὲ τῷ 1839 ὑποπλοίαρχος. Γ. Δ. Κ.

—**Δρίβος**.—1) *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μονεμβασίας. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῷ 1821.—2) *Νικόλαος*, συγγενὴς τοῦ προηγουμένου, πιστότατος φίλος τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Ἀναφέρεται ὡς μετασχὼν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως.—3) *Νικόλαος*. Ἐξ ὑδραϊκῆς οἰκογενείας, ναυπηγὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἀναφέρεται ὡς καλὸς τεχνίτης δωρεὰν ἐπισκευάζων τὰ ὑδραϊκὰ πολεμικά, ὅσα ὑφίσταντο ζημίας.—4) *Στράτης*. Ἐκ Μάνης. Διέπρεψε κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν ἕκτης τάξεως ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἐκδουλεύσεων. Γ. Δ. Κ.

Δρίζα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Στυμφαλίας (τέως *Μάτσιζας*) τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 25.

Δρίζης, *Κωνσταντῖνος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μακρινίτσης τοῦ Πηλίου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1790. Ἐμπορευόμενος ἐν Βενετίᾳ ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τῷ 1818, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν πατρίδα του μετὰ συνεννόησιν πρὸς τὸν Ἄνθιμον Γαζῆν, ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1819 νὰ κατηχῇ πολλοὺς καὶ νὰ διαδίδῃ τὸ μυστήριον μὲ πολὺν ζῆλον. Ὅταν τὸν Μάϊον 1821 κατέπλευσαν εἰς τὸν Παγασιτικὸν τὰ τρία ὑδραϊκὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἐζήτησεν ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς διὰ νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὴν ἐγερσιν τοῦ Πηλίου, οἱ μὲν Πηλιορεῖται φοβηθέντες τὴν ἀρξαμένην κίνησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐζήτησαν νὰ τ' ἀπομακρύνουν· ὁ Δρίζης ὅμως τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν ἐνόπλων, ὄχι μόνον ἀπέτρεψε τὸ ἄτοπον, ἀλλὰ συναντήσας τουρκικὸν ἀπόσπασμα, ὅπερ διαταχθὲν προσήρχετο νὰ καταλάβῃ ὁμήρους ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, συνεπλάκη πρὸς αὐτὸ καὶ ἠνάγκασε ν' ἀποχωρήσῃ μετ' ἀπωλειῶν. Τοιουτοτρόπως ἐνεψυχώθησαν οἱ Πηλιορεῖται καὶ προέβησαν εἰς πολιορκίαν τῶν ἐν Λεχωνίοις καὶ Βόλῳ Τούρκων. Ὁ Δρίζης ἀναφέρεται κατόπιν εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Τρίκκερι, εἰς τὰς μάχας τοῦ Βελεστίνου καὶ τῶν Βρυσακίων, τέλος δὲ κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον μετέσχεν εἰς διαφόρους μάχας ἐναντίον τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἰμβραήμ. Γ. Δ. Κ.

Δρῖλαι (οἱ). Ἀρχαῖα πολεμική, ἀγρία φυλή, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Τραπεζοῦντος. Ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὴν Ἀνάβασιν, ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου καὶ ἄλλων. Κατῴκουν εἰς τὴν σημερινὴν Τζινγκανᾶ-ντάγ καὶ τὴν κοιλάδα Χαρσούτ. —Δ.

δρίλλι(ον) (τό), κοιν. *ντρίλι*. Εἶδος βαμβακεροῦ παννίου, ἁπλῆς ὑφάνσεως, χρησιμοποιούμενον διὰ κατασκευὴν ἐσωρρούχων, τραπεζομανδήλων κ.λ.π.

δριλλὸ (τὸ) (Drillo, Drillot, τουρκ. *τιρνάκ* [*Βυρσοδεψ.*]). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον τὰ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα προστριβῆς ἀποπίπτοντα θρύμματα τῶν κυπέλλων τῶν δρυοβαλάνων (ἄλλως *ψιλὸ βελανίδι*), ἅτινα περιέχουσι περισσοτέραν ταννίνην καὶ αὐτῶν τῶν πρωτίστης ποιότητος δρυοβαλάνων. Ἄλλοτε κατὰ τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν δρυοβαλάνων ἐν Τεργέστῃ ἀπερρίπτοντο τὰ ἀποτρίμματα ταῦτα εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς ἐντελῶς

Digitized by Google

ἄχρηστα. Ἤδη ὅμως θεωροῦνται ὡς τὸ καλύτερον εἶδος δεψικῆς ὕλης τῆς βρυοβαλάνου, ἀποτελοῦν ἐντελῶς ἰδιαίτερον ἐμπόρευμα. Ἡ εἰς ταννίνην περιεκτικότης των κυμαίνεται ἀπὸ 34 ἕως 50%. Ἐκ τοῦ δριλλὸ παρασκευάζονται ἐπίσης ἐκχυλίσματα ἀρίστης ποιότητος, ἔχοντα τὰς ἰδιότητας τῶν ἐκ δρυοβαλάνων παρασκευαζομένων. Ἰδίως τὰ στερεὰ ἐκχυλίσματα ἐνδείκνυνται μεγάλως διὰ τὴν κατεργασίαν πελματοδερμάτων, βακεττῶν καὶ ἱμαντοδερμάτων. Ἡ ταννίνη τοῦ δριλλὸ ἀνήκει ἐπίσης ὡς ἡ τῶν δρυοβαλάνων εἰς τὰς ταννίνας τῆς πυρογαλλόλης, συμπεριφερομένη ἀκριβῶς ὡς καὶ ἡ τελευταία πρὸς τὰ τῆς πυρογαλλόλης ἀντιδραστήρια.

Μ. Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

δρῖλος (ὁ) [*Ζῳολ.*]. Γένος πιθήκων (βλ. κυνοκέφαλος).

—**δρῖλος** (ὁ) (Drilus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμπυριδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τοῦ γένους τούτου εἶναι· Σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἐλαφρῶς πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τα κάτω. Κεφαλὴ βραχεῖα καὶ εὐρεῖα· κεραῖαι ἐπιμήκεις ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων ἀποτελούμεναι, σιαγόνες καὶ προσακτρίδες πολυπληθεῖς· προθώραξ κυρτὸς καὶ κατά τι στενότερος τῶν ἐλύτρων· πτέρυγες μεμβρανώδεις καὶ ἀρκούντως ἀνεπτυγμέναι εἰς τοὺς ἄρρενας. Αἱ θήλειαι εἶναι ἄπτεροι καὶ ὀλίγον διαφέρουσι κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ σώματός των, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὰ ὀγκωδέστεραι. Κατὰ τὴν νύκτα φωσφορίζουσι καὶ ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων γηΐνων μαλακίων, ἰδίως αἱ θήλειαι. Οἱ ἄρρενες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἰδίως κατὰ τὰς καυστικὰς ἡμέρας τοῦ θέρους, ἵπτανται ἐπὶ τῶν ἀνθέων καὶ ἀπορροφῶσι τὸ νέκταρ. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει 6 εἴδη, ὧν γνωστότερον *δρῖλος ὁ πυρρόχρους* (Drilus rufus) εἶναι τὸ κοινότερον τῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα πυρροκίτρινον. Αἱ κάμπαι του περιβάλλονται ὑπὸ μεμβρανώδους κόγχης, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑφίστανται πάσας τὰς μεταμορφώσεις.

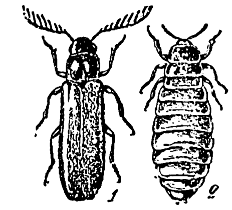

Δρῖλος ὁ πυρρόχρους.
[1, Ἄρρην. 2, Θήλεια.]

Δ. Ν. Π.

Δρίλων καὶ *Δρεῖνος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ Δρίνου (βλ. λ.).

—**Δρίλωνος** *κόλπος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. Δρίνου κόλπος.

Δρίμα (ἡ) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησίον ἔρημον μεταξὺ τῆς ΝΔ ἐσχατιᾶς τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς συστάδος τῶν Κουφονησίων τῆς Νάξου (πλάτ. 36°50'25'' Β, μῆκ. 25°40'45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Amorgos and Denusa island). Εὑρίσκεται ἀκριβῶς πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀντικύρου, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ στενοτάτου πόρου.

Σ. Ε. Λ.

Δρίμακος. Ἀρχηγὸς δούλων, στασιασάντων ἐν Χίῳ, ὅστις καὶ δεσπότης σχεδὸν κατέστη τῆς νήσου. Οἱ Χῖοι ἐφόνευσαν αὐτὸν διὰ τοῦ ὑπηρέτου του, ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δριμάκου ἀπεδείχθη ὅτι οἱ δοῦλοι ἀπέβαλον πάντα ἀπέναντι τῶν κυρίων χαλινόν, μεταμεληθέντες οἱ Χῖοι ἤγειραν βωμὸν καὶ ἡρῷον, ἀποκαλέσαντες αὐτὸν «ἥρωα εὐμενῆ». Σήμερον ἐν Χίῳ χείμαρρός τις ἔχει τὸ ὄνομα τοῦ Δριμάκου ὑπὸ τὸ ὄρος.

Δριμάρης [*Λαογρ.*]. Ὀνομασία διδομένη ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὸν μῆνα Αὔγουστον, διὰ τὰς κατ' αὐτὸν δρίμας (βλ. λ.).

δριμάζω· πάσχω, ἐπηρεάζομαι ἀπὸ τὰς δρίμας (βλ. λ.), ξηραίνομαι καὶ φθείρομαι: «δριμιάζουν τὰ ροῦχα,—τὰ παννιά, —τὰ φύλλα».

δρίματα (τὰ) ἢ *δρύματα*· ἄλλος τύπος τῆς λέξεως δρίμες (βλ. λ.), ἀπαντώμενος κυρίως ἐν Λέσβῳ, Χίῳ, Αἰτωλίᾳ, Ἀρκαδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

δρίμες [*Λαογρ.*]· βλ. δρίμη.

δρίμη (ἡ), κυρίως ἐν τῷ πληθυντ. *δρίμαι*· ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἡσυχίου τὸ δριμὺ ψῦχος· || κοιν. *δρίμες* ἢ *δρύμες* καὶ *δρίματα*, αἱ πέντε ἢ ἓξ πρῶται ἡμέραι τοῦ Αὐγούστου (ἴσως διὰ τὴν δριμύτητα τοῦ ἡλιακοῦ καύματος).

—[*Λαογρ.*] Καλοῦνται *δρίμες* ἢ *δρύμες* ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δαιμονικὰ ὄντα ἐπηρεάζοντα ὕδατα καὶ ξύλα καὶ ἐμφανιζόμενα κυρίως ἐν ὡρισμέναις ἡμέραις τοῦ ἔτους, ὡσαύτως δὲ καὶ αὐταὶ αὗται αἱ ἡμέραι, εἰς ἃς ἀποδίδονται ἐπὶ πλέον καὶ πᾶσαι αἱ δαιμονικαὶ δυνάμεις τῶν δριμῶν. Αἱ ἐν λόγῳ ἡμέραι, αἱ ἐνιαχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ «δροῦλμες» (Σῦρος, Ρόδος) ἢ «δρίμνες» καὶ «κακα(γυ)ουστιές» ἢ κατ' εὐφημισμὸν «καλὲς τ' Αούστου» ἢ «καλα(γυ)ουστιὲς» (Κύπρος) καὶ «σαπίας» (Πόντος) καλούμεναι, εἶναι διὰ τὰ πλεῖστα μέρη αἱ ἓξ πρῶται ἡμέραι τοῦ Αὐγούστου (καὶ μερομήνια λεγόμεναι) ἢ καὶ μόνον αἱ τρεῖς πρῶται ἢ αἱ τρεῖς μέσαι καὶ τρεῖς τελευταῖαι ἡμέραι αὐτοῦ, ἐνιαχοῦ δὲ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τοῦ Μαρτίου. Ἐπίσης εἰς ὀλίγα μέρη πιστεύεται, ὅτι δρίμες εἶναι πάντα τὰ Σάββατα τοῦ Μαρτίου καὶ πᾶσαι αἱ Δευτέραι τοῦ Αὐγούστου, ἢ καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ Δωδεκαημέρου. Βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ ἀρχικὸς ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο γενικῶς δώδεκα, ὡς νῦν συμβαίνει ἐν Κύμῃ, Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ. καὶ ὅτι ἡ περὶ αὐτῶν δοξασία ἀποτελεῖ τὸ θερινὸν ἀντίρροπον τῶν δώδεκα ὁμοίων ἡμερῶν τοῦ Δωδεκαημέρου. Πρὸς ἑρμηνείαν τὴν λέξεως δρίμες, ἐξηνέχθησαν πολλαὶ μέχρι τοῦδε εἰκασίαι· ἄλλοι μὲν ἐτυμολογοῦν αὐτὴν ἐκ τοῦ «δρύπτομαι (=κόβομαι) ἄλλοι τὴν σχετίζουν πρὸς τὸ Δρυὰς ἕνεκα τῶν κατὰ τὸς ἡμέρας αὐτὰς κυρίως ἐμφανιζομένων ὁμωνύμων νυμφῶν, ἄλλοι πρὸς τὸ δρυμός, ὅπου διαιτῶνται αἱ νύμφαι, ἄλλοι πρὸς τὸ λατινικὸν dirimo (=διαιρῶ, διαλύω, καταστρέφω τι) διὰ τὰς κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς γινομένας καταστροφάς, ἄλλοι ἐκ τοῦ δρυμάσσω κτλ. Ὁ τελευταῖος διαλαβὼν περὶ τῆς λέξεως Ἀθ. Μπούτουρας (ἐν Λαογρ. τ. Ζ', σ. 61 κ. ἑξ.) παράγει αὐτὴν ἐκ τοῦ δριμὸς (=δριμὺς) ὡς «ἀποδεικνύει καὶ ἡ δικαιολογία τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐν Κύμῃ. ἔνθα λέγεται ὅτι γίνεται τοῦτο, διότι ὁ ἥλιος εἶναι δριμὸς καὶ δριμώννονται (τὰ πράγματα)». Καὶ πράγματι ἡ λέξις δρίμες, ἀπαντῶσα ἤδη εἰς τὸ «Θανατικὸν τῆς Ρόδου» τοῦ Γεωργιλλᾶ μὲ τὴν σημασίαν τοῦ δριμέος ὀλέθρου, φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ δριμὸς (ὅπως ξέρη ἐκ τοῦ ξερὸς κ. τ. τ.) ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς κατὰ τοὺς νόμους τῆς νεοελληνικῆς ἐσχηματίσθη τὸ οὐσιαστικὸν δρίμα (=ἡ δριμύτης τῆς ἡμέρας), καὶ ἔπειτα ἡ δρίμη (= ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐπικρατεῖ ἡ δριμύτης)· ἀργότερον δὲ ὁ ἐκ τῆς δριμύτητος ὄλεθρος ἐνεσαρκώθη καὶ εἰς προσωπικὰ ὄντα (δρίμες, δρίμη τοῦ ξύλου, δρίμη τοῦ νεροῦ κ. τ. τ.) Αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ἐμφανίζονται αἱ δρίμες, ἀναγόμεναι ὑπὸ τῆς λαογραφίας εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀστρολογικῶν δοξασιῶν τῶν λαῶν, θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς ἡμέραι δυσοίωνοι, ἀποφράδες, ἀκατάλληλοι καὶ ἐπιζήμιαι διὰ κάθε ἐργασίαν, ἰδιαίτατα δὲ δι' ἐργασίας ἐπὶ πραγμάτων ἅτινα φθείρονται (ἐνδύματα, ξύλα κ.τ.τ.). Οὕτω π. χ. πιστεύεται ὅτι τὰ κατ' αὐτὰς πλυνόμενα ἐνδύματα καταστρέφονται, αἱ καλλιεργούμεναι ἄμπελοι ξηραίνονται, ἡ κοπτομένη ξυλεία σήπεται, τὸ δέρμα τῶν κολυμβώντων γεμίζει ἀπὸ μικρὰ ἐξανθήματα. Ἐν Κύπρῳ. Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου καὶ Γκιουμουλτζίνῃ τῆς Θρᾴκης ἐπιχωριάζουν παραδόσεις σχετικαὶ (βλ. «Λαογραφίαν» Β', 478 καὶ Η', 219), ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγεται ἡ ἐπήρεια τῶν ἄστρων ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων. Εἰδικῶς δέ, προκειμένου περὶ τοῦ Αὐγούστου, αἱ ἐκτεθεῖσαι δοξασίαι ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν ἐπιτολὴν τοῦ ὀλεθρίου ἀστερισμοῦ τοῦ Κυνός, ὅστις ἐπιτέλλων κατὰ τὴν 20ὴν Ἰουλίου, συμφώνως πρὸς τὰς ἀστρολογικὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων κατόπιν δὲ καὶ τῶν Βυζαντινῶν, κρατεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ καὶ τὸν Αὔγουστον:

«Καὶ γὰρ κύναστρος ἡλίῳ παρατρέχει
ὥσπερ καταιθει πᾶσαν ἄρδην τὴν χθόνα
οὗ φλογμὸς ἅπτει πυρὸς Αἰτναίου δίκην.

(*Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος*)

Τὴν ἐποχὴν δὲ αὐτὴν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν βαρυτάτην καὶ ὡς ἐπιφέρουσαν πολλοὺς αἰφνιδίους θανάτους.

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

Δρίμης, *Δημήτριος*. Βυζαντινὸς στρατηγός. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου Ἀγγέλου, διετέλεσε διοικητὴς τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ διοίκησίς του ὑπῆρξε τυραννική, ἀναφέρεται δὲ ὅτι ὁ στρατηγὸς οὗτος ἐσφετερίσθη καὶ τὰ κτήματα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν.

—Β.

Δριμῆς, *Μιχαὴλ-Ραούλ*. Βενετὸς στρατηγός. Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Βενετίας ἐναντίον τῶν Τούρκων (1463—1479) ὑπηρέτησεν ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Βενετίας Βερθόλδον Ἔστην. Κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τῷ 1466, μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Πατρῶν, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐφονεύθη.

—Β.

Δριμήτσα *Καλύβια* [*Γεωγρ.*]. βλ. Καλύβια *Δριμήτσα*.

δριμόνι (τὸ) ἢ *δρομόνι*· εἶδος κοσκίνου μὲ μεγάλας ὀπάς, διὰ τοῦ ὁποίου καθαρίζουσι τὰ διάφορα δημητριακὰ προϊόντα ἀπὸ τὰ ἀπορρίμματα· λέγεται καὶ *ἀρολόγος*.

δριμονίζω ἢ *δρεμονίζω* καὶ *δερμονίζω*· κοσκινίζω μὲ τὸ δριμόνι, καθαρίζω δι' αὐτοῦ τὸ γέννημα μετὰ τὸ λίχνισμα εἰς τὸ ἁλώνι.

δριμός, *—ή*, *—ό*· ἰδιωματ. ἀντὶ δριμύς, (βλ. λ.): «δριμὸ ξίδι» τὸ δριμὺ ὄξος, «δριμοὶ πόνοι» ἰσχυροί, ἀφόρητοι· «ὁ ἥλιος εἶναι δριμὸς» καυστικός.

δριμόχολο (τό)· ἀνεμοστρόβιλος, ἄλλως *ἀνεμόχολο*: «λὲς κι' ἀναβράζει ἀπὸ τὴ γῆ... δριμόχολο τρομάρα» (*Βαλαωρ.* 3, 197).

δριμύγευστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δριμεῖαν τὴν γεῦσιν.

δριμύοσμος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ ἔχων δριμεῖαν τὴν ὀσμήν.

δριμύς, *—εῖα*, *—ύ*· ὁ ὀξὺς κατὰ τὴν γεῦσιν, καυστικός, *ἀψύς*, ἀντίθ. *γλυκύς*, *μαλακός*: «δριμὺς χυμός», «δριμέα φύλλα»· || «δριμὺς οἶνος», τὸ κοινῶς λεγόμενον μπροῦσκο κρασί· || «δριμὺ ὄξος, —ξίδι»: παροιμ. «τὸ δριμὺ τὸ ξίδι τ' ἀγγειό του χαλάει» ὅτι ὁ τραχύς, ὁ εὐέξαπτος ἄνθρωπος ἑαυτὸν βλάπτει· || συνεκδ. «δριμεῖα ὀσμὴ» ἡ ἕνεκα τῆς ὀξύτητος δυσάρεστος, «δριμὺ βλέμμα» τὸ διαπεραστικόν, τὸ ὀξὺ καὶ διορατικόν· || πικρός, τραχύς, δηκτικός, αὐστηρός: «δριμεῖα γλῶσσα»· || συνεκφέρεται μετὰ τοῦ *θρασύς*, *ὑβριστής*: «δριμύτερα καὶ θρασύτερα» (*Πλούτ.*), «ἐπίβουλος καὶ δριμὺς καὶ ὑβριστότατος» (*Πλάτ.*)· || «δριμὺς χειμών», «δριμὺ ψῦχος». — Ἐπίρρ. *δριμέως*, παροθ. *—ύτερον*, *—ατα*.

Β. Φ

δριμὺς (ὁ) (Drimys) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαγνολοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 5 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς, ὧν γνωστότερα: *δριμὺς ὁ ἀρωματικὸς* (Drimys aromaticus)· εἶναι δένδρον μικροῦ ἀναστήματος, ἰθαγενὲς τῆς Τασμανίας, οὗ πάντα τὰ μέρη ἔχουσιν ἀρωματικὴν ὀσμήν. Οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων μεταχειρίζονται τὸν καρπόν των ἀντὶ πεπέρεως· καὶ *δριμὺς ὁ οὐϊντέριος* (Drimus Winterii), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅπερ φθάνει εἰς ὕψος 20 μέτρων. Ὁ φλοιός του εἶναι φαρμακευτικὸς καὶ τὸ ξύλον του χρήσιμον εἰς τὴν λεπτοξυλουργικήν.

Δ. Ν. Π.

δριμύτης (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δριμέος, ὀξύτης, τραχύτης, καυστικότης, κοιν. *ἀψάδα*: «ἡ δριμύτης τοῦ οἴνου, — τοῦ ὄξους, — τοῦ ψύχους κττ.»· || μεταφ. τραχύτης, αὐστηρότης γλώσσης ἢ τρόπων: «ἡ δριμύτης τῶν λόγων του ἐπέφερεν ἀντίθετον ἀποτέλεσμα».

Δριμυτικὸς ἢ *Δριμυτινός*, *Νικόλαος*. Ποιητὴς γεννηθεὶς εἰς Ἀποκόρωνα τῆς Κρήτης καὶ ἀκμάσας τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Τὸ μικρὸν ποίημά του «Εὔμορφη βοσκοποῦλα», ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1621 ἢ τῷ 1627, μετετυπώθη πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, διότι ἦτο ἀγαπητὸν τῶν παρελθουσῶν ἑλληνικῶν γενεῶν ἀνάγνωσμα.

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δριμὼ (ἡ) [*Μυθολ.*]. Μία τῶν Ἀλκυονίδων, θυγάτηρ τοῦ γίγαντος Ἀλκυονέως.

δριμώνω, ἀόρ. ἐδρίμωσα· γίνομαι δριμὺς ἢ δριμύτερος: «τὸ ξίδι δρίμωσε», «ὁ καιρὸς δριμώνει» ἄλλως *ἀγριεύει*, «ἡ θέρμη δριμώνει» ἐπιτείνεται, παροξύνεται.

Δρὶν (Drin) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἀλβανίας (βλ. Δρῖνος).

Δρίνα (Drina) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Σαύου. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Ντορμίτορ ἐν Μαυροβουνίῳ καὶ κατερχόμενος πρὸς Β δέχεται τοὺς παραποτάμους του *Λὶμ* καὶ *Ἰαδάρ*, σχηματίζει τὸ ὅριον μεταξὺ Βοσνίας καὶ Σερβίας, διέρχεται διὰ τῆς πόλεως Σβόρνικ καὶ χύνεται εἰς τὸν Σαῦον, παρὰ τὴν Μητροβίτσαν, μετὰ ροῦν 400 χλμ.

—[*Στρατ. Γεωγρ.*] Ἡ στρατιωτικὴ σημασία τοῦ ποταμοῦ *Δρίνα* μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρξε σημαντική. Πρῶτον, καθιστάμενος πλωτὸς διὰ μικρὰ ἀκάτια εἰς τὸν κατάρρουν τῆς πόλεως Σβόρνικ (Zvornik) ἦτο ἐμπόδιον εἰς τὰς στρατηγικὰς ἐπιχειρήσεις διά τε τὴν Σερβίαν καὶ τὴν τέως Αὐστροουγγρικὴν μοναρχίαν. Ἀπὸ δὲ τῆς πόλεως Βιζεγρὰδ (Vizegrad) μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Σαῦον ἐχρησίμευεν ὡς ὁροθετικὴ γραμμὴ τῶν ὡς ἄνω κρατῶν. Τὸν ποταμὸν τοῦτον διῆλθον τά τε σερβικὰ καὶ αὐστροουγγρικὰ στρατεύματα, μετενεγκόντα τὸ θέατρον πολέμου κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐν Βοσνίᾳ ἢ ἀντιθέτως ἐν Σερβίᾳ. Δεύτερον, διὰ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Λὶμ καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ κοιλάδι αὐτοῦ ὁδῶν ἠδύνατο ἡ δυαδικὴ μοναρχία νὰ ἐνεργήσῃ διὰ Νόβι Παζὰρ πρὸς τὴν βόρειον Μακεδονίαν. Τὴν ὁδὸν ταύτην ἠκολούθησαν κατὰ τὸ 1915 τὰ στρατεύματα τῆς στρατιᾶς Κέβες (Kövess), καταδιώκοντα πρὸς νότον τὸν σερβικὸν στρατόν. Τρίτον, ὁ Δρίνα δεχόμενος τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Τάρα (Tara) καὶ Πίβα (Piva), διανοίγει ὁδοὺς πρὸς τὸ τέως μαυροβουνιωτικὸν κράτος εἰς τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τούτου. Διὰ τῆς συμπήξεως τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ κράτους ἡ κοιλὰς τοῦ Δρίνα καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Λὶμ παρέχει εἰς τὸ κράτος τοῦτο τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰ ἐπιχειρήσῃ εἴτε πρὸς τὴν Μακεδονίαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ, εἴτε πρὸς τὴν Ἀλβανίαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Λευκοῦ Δρίνου.

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—[*Στρατ. Ἱστορ.*] Ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπιχειρήσεις τοῦ Δρίνα φέρονται αἱ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πολε-

Digitized by Google

μον διεξαχθεῖσαι παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον κατ' Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον τοῦ 1914. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Αὐστριακῶν πρὸς εἰσβολὴν ἐντὸς τῆς Σερβίας, αἱ αὐστριακαὶ στρατιαί, 5η τοῦ στρατηγοῦ Frank καὶ 6η τοῦ στρατηγοῦ Potiorek, προσεπέρασαν τὴν 12ην Αὐγούστου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δρίνα, ἀπὸ τῆς συμβολῆς του ἐπὶ τοῦ Σαύου μέχρι τῆς Λιομποβία καὶ ἀπώθησαν τὴν εἰς Σαμπάτς μικρὰν σερβικὴν δύναμιν. Ἵνα ἀμυνθῶσιν οἱ Σέρβοι κατὰ τῆς εἰσβολῆς ταύτης, προώθησαν τὸν στρατόν των πρὸς δυσμάς, κατὰ τρόπον ὥστε τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῶν δυνάμεών των νὰ εὑρίσκηται πρὸς βορειοδυσμάς, καθόσον ὡς μᾶλλον ἐπικίνδυνον μέτωπον ἐθεώρουν τὸ βόρειον (κάτω ροῦν τοῦ Σαύου). Πρὸς τοῦτο ἀπὸ τῆς 16ης Αὐγούστου ἔταξαν τὰς μὲν 2αν στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Στεφάνοβιτς καὶ 3ην τοῦ στρατηγοῦ Γιοῦριτς ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς Τσέρ, τῆς ἐπικρατούσης τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰαδάρ, δηλαδὴ μὲ μέτωπον πρὸς τὸν Δρίνα, τὴν δὲ 1ην τοῦ στρατηγοῦ Μπόγιοβιτς μὲ μέτωπον πρὸς τὸν Σαῦον. Κατὰ τὰς 16 καὶ 17 Αὐγούστου ἀπωθήθησαν κατά τι οἱ Σέρβοι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 18ης ἀνέλαβον ἐρρωμένην ἀντεπίθεσιν ἐφ' ὅλης τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Τσὲρ καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐπιφέρωσι διάρρηξιν εἰς τοὺς Αὐστριακούς, ἐξαναγκασθέντας νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ ἐπανέλθωσι τὴν μὲν 20ὴν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰαδάρ, τὴν δὲ 24ην ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δρινα. Τὸ σύνολον τῶν μαχῶν τούτων φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *πρώτη μάχη τοῦ Δρίνα*. Κατὰ τὸν ἀμέσως ἐπακολουθήσαντα χρόνον οἱ Αὐστριακοί, καίτοι εἶχον ἠλαττωμένας τὰς ἀπέναντι τῶν Σέρβων δυνάμεις των, καθόσον ἀρκεταὶ μονάδες εἶχον ἀποσταλῆ εἰς τὸ θέατρον τῆς Γαλικίας, ἐν τούτοις ἐπεζήτησαν νέαν κατὰ τῶν Σέρβων ἐπίθεσιν, μὲ σχέδιον, καθ' ὃν χρόνον θὰ ἐνηργεῖτο ἐπιδεικτικὴ ἐπίθεσις πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ Σαύου, αἱ 5η καὶ 6η στρατιαὶ νὰ προσπεράσωσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δρίνα, εἰς τὸν μεταξὺ Σβέρνικ καὶ Λιομποβία χῶρον, καὶ ἐκεῖθεν νὰ κατευθυνθῶσι πρὸς Βάλιεβο, ἵνα ὑπερκεράσωσι τὸ ἀριστερὸν τῶν Σέρβων καὶ τοῖς ἀποκόψωσι τὰς γραμμὰς συγκοινωνιῶν των. Ἀλλ' οἱ Σέρβοι εἶχον ἤδη ἐγκατασταθῆ ἀμυντικῶς ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γκούσεβο καὶ τοῦ Κρούπανι, προκαλύπτοντες τοιουτοτρόπως τὰς μετὰ τοῦ Βάλιεβο συγκοινωνίας· διὸ ἅμα τὴν 9ην Σεπτεμβρίου προσεπέρασαν οἱ Αὐστριακοὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δρινα, προσέκρουσαν ἀμέσως ἐπὶ τῶν σερβικῶν τοποθεσιῶν. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 10—24 Σεπτεμβρίου διεξήχθησαν ἐπὶ τῶν τοποθεσιῶν τούτων σθεναροὶ ἀγῶνες φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *δευτέρα μάχη τοῦ Δρίνα*, καθ' οὓς οὔτε οἱ Σέρβοι κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Αὐστριακοὺς πέραν τοῦ Δρίνα, οὔτε οἱ Αὐστριακοὶ νὰ ἐκτοπίσωσι τοὺς Σέρβους ἐκ τῶν τοποθεσιῶν των. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Σχεδιάγραμμα τῶν παρὰ τὸν Δρίνα μαχῶν.

Δρίναυπα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Ἀφρικῆς, ἀναφερομένη ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλ. § 111). Τὴν ταυτότητά της δύνανται νὰ ἀμφισβητήσωσιν ἐξ ἴσου αἵ τε νῆσοι *Ζαφαρίνας* (Zafarinas: πλάτ. 35°11′ Β, μῆκ. 2°26′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: Cape Spartel to Cape Ferrat), ἀλλὰ καὶ ἡ νῆσος *Ἀλμπορὰν* (πλάτ. 35°56′ Β, μῆκ. 3°02′. Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 774: Adra to Cartagena), μὴ ἀπέχουσαι κατὰ μεσημβρινοὺς πολύ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δρῖνος, καὶ *Δρείλων*, *Δρίλων*, *Δρεῖνος*, *Δρῦνος*, *Δρυμὼν* (Drin, Drino) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἀλβανίας. Ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ *Μέλανος Δρίνου*, ἀρχομένου ἀπὸ τῆς λίμνης Ἀχρίδος καὶ ἔχοντος μῆκος 130 χλμ., καὶ ἐκ τοῦ *Λευκοῦ Δρίνου*, ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ ὄρους Μοήρα Γκόρα, βορείως τοῦ Ἰπὲκ κειμένου καὶ διασχίζοντος τὸ ὑψίπεδον Ἰπέκ, Διάκοβας καὶ Πρισρένης, ἔχοντος μῆκος 80 χλμτ. Μετὰ τὴν συνένωσιν Λευκοῦ καὶ Μέλανος Δρίνου παρὰ τὸ Κουκούς, ἀποτελεῖται ὁ κυρίως *Δρῖνος*, ὅστις χύνεται εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος διασχίζων τὸ ὑψίπεδον Σκόδρας-Ἀλεσίου. Τὸ μῆκος τοῦ κυρίως Δρίνου εἶναι 140 χλμ., τὸ βάθος τῶν ὑδάτων ἀπὸ 1½—2 μέτρα καὶ τὸ πλάτος 80—100 Ὁ πυθμὴν αὐτοῦ εἰς μὲν τὸ ἄνω ρεῦμα εἶναι χαλικώδης, εἰς δὲ τὸ κάτω ἀμμώδης.

— [*Στρατ. Γεωγρ.*] Διὰ τῆς χαραχθείσης ὁροθετικῆς γραμμῆς μεταξὺ Ἀλβανίας καὶ Γιουγκοσλαυίας τὸ πλεῖστον τοῦ Λευκοῦ Δρίνου μετὰ τῶν ὑψιπέδων Ἰπέκ. Διάκοβας καὶ Πρισρένης, ὡς καὶ τὸ τμῆμα τοῦ Μέλανος Δρίνου ἀπὸ τῆς Ἀχρίδος μέχρι τῆς πόλεως Δίβρας, ἀνήκουσιν εἰς τὸ γιουγκοσλαυϊκὸν κράτος. Διὰ τῆς χαράξεως ταύτης τὸ βασίλειον τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων ἔχει τὰ πλεονεκτήματα νὰ ἐνεργήσῃ διὰ συγκλινουσῶν γραμμῶν ἀπό τε τοῦ Λευκοῦ καὶ Μέλανος Δρίνου κατὰ τῆς Ἀλβανίας, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ μαυροβουνιωτικοῦ ἐδάφους πρὸς τὸν Κάτω Δρῖνον. Ἡ πρὸς τὴν Ἀλβανίαν ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Γιουγκουσλαυίας πληροῖ ἁπάσας τὰς στρατηγικὰς ἀπαιτήσεις τῆς τελευταίας, ἀνεξαρτήτως ἄλλων συνθηκῶν ἐξασφαλιζουσῶν τὴν Ἀλβανίαν (συμμαχιῶν κτλ.). Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

— **Δρίνου κόλπος** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Μέγας κόλπος μεταξὺ Δυρραχίου καὶ Ἀντίβαρι τῆς Ἀλβανίας, διανοιγόμενος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Ροδώνη (πλάτ. 41° 35′ 00″ Β, μῆκ. 19° 27′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Gulf of Cattaro to Corfu), ΝΑ αὐτοῦ κέρατος καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μένδερς, ἀπέχοντος 26 μιλ. ΒΔ τοῦ προηγουμένου, τῆς εἰσδύσεως τοῦ κόλπου, ἀναπεπταμένου εἰς τὰς κακοκαιρίας τοῦ δυτικοῦ ἡμικυκλίου ἀπὸ ΒΔ ἕως Ν.ΝΔ, οὔσης δεκατεσσάρων μιλλίων. Αἱ ἀκταί του εἶναι χθαμαλαὶ καὶ βαλτώδεις, ἐκτὸς τοῦ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ ΒΔ κέρατος Μένδερς καὶ Δεράνα τμήματος, ὅπου εἶναι λοφοπετρώδεις. Μεγάλοι ποταμοὶ καὶ πλεῖστα ποτάμια ἐμβάλλουσιν ἐν τῷ κόλπῳ, καθιστῶντες τὸ κλῖμα τῶν ἀκτῶν του εἰς ἄκρον ἀνθυγιεινόν: ὁ Ἰσμί, ὁ Ντρόϋ, ὁ Στίνσια καὶ ὁ Μινεγκέλ, ἐκβάλλοντες εἰς τὸν κολπίζοντα ὅρμον τῆς Ροδώνης, ὁ Μαθιὰς ἢ Ματγιὰ ἐκβάλλων 7 μίλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ροδώνη, ὁ Δρῖνος, ὁ Βογιάνα ἐκβάλλων 8 μίλ. Α. ΝΑ τοῦ Δουλτσίνιο καὶ ὁ Δεράνα δυτικῶς τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου. Ὅρμοι δὲ σχηματίζοντες ἀγκυροβόλια εἶναι ἡ *Ροδώνη* μεταξὺ τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαθιοῦ, ἀσφαλὴς διὰ πάντα καιρὸν πλὴν τῶν ΒΔ, ὁ *Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Μεδούης*, αἱ *ἐκβολαὶ τοῦ Βογιάννα* διὰ ΒΔ —ΑΒΑ ἀνέμους καὶ τὸ *Δουλτσίνιο*. Νησῖδες, πλὴν τῶν ὑπὸ τῶν δέλτα τῶν ποταμῶν σχηματιζομένων, μικρᾶς διαρκείας καὶ μεταβλητῶν, δύο μόνον καθ' αὐτὸ ὑπάρχουσι 3 μίλ. ΑΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Δεράνα, *Γκοὺρ Γερανὶ* ὀνομαζόμεναι. Σ. Ε. Λ.

—**Δρῖνος** ἢ ***Δρῦνος*** [*Γεωγρ.*]. Παραπόταμος τοῦ Ἀώου (βλ. λ.).

Δρινώφ, ***Μαρῖνος***. Βούλγαρος ἱστορικός, βλ. Ντρινώφ.

Δριὸς (ὁ) [*Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς νήσου Πάρου.

Δρίσκολι (τὸ) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Εὐυδρίου τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 766. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἑλληνικὸν* (τέως *Μπετσιλέρ*, κάτ. 237), *Μέγα Γκουσγκουνὰρ* (κάτ. 281), *Σαρήκαγια* (κάτ. 129) καὶ *Χατζηόμπαση* (κάτ. 388). Δ. Ε. Μ.

Δρίσκος ἢ ***Δρύσκος*** [*Γεωγρ.*]. Ὁ ἀνατολικῶς τῶν Ἰωαννίνων αὐχήν, ὑπὸ ὑψόμετρον 945, δι' οὗ διέρχεται ἡ ἀπὸ Μετσόβου διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μετσοβίτικου πρὸς Ἰωάννινα ὁδός, κατ' ἐπέκτασιν δ' ἅπασα ἡ περὶ τὸν αὐχένα τοῦτον ὀρεινὴ περιοχή.

— [*Στρατ. Ἱστορ.*] Ἐπικειμένης τὴν 26ην Νοεμβρίου 1912 μιᾶς ἀποπείρας ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, ἐπεζητήθη περίσχεσις αὐτῶν ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Δρίσκου δι' ἐθελοντικῶν σωμάτων (βλ. λ. Βαλκανικοὶ *πόλεμοι* [*Στρατ. Ἱστορ.*], τ. ΣΤ′, σ. 557). Τὴν πρωΐαν τῆς 26ης Νοεμβρίου τὸ ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ρώμαν σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν ἐπετέθη κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατεύματος τοῦ κατέχοντος τὸν αὐχένα τοῦ Δρίσκου, καὶ μετὰ πεντάωρον σφοδρὸν ἀγῶνα τὸ ἀπώθησε, καὶ εὐθὺς ἀμέσως προήλασε πρὸς τὴν πεδιάδα Ἰωαννίνων. Τὴν ἐπομένην, 27ην, ἐδέχθη τὸ σῶμα τοῦτο ἰσχυρὰν τουρκικὴν ἐπίθεσιν ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἣν ἀπέκρουσεν ἀμέσως. Ἀλλὰ τὴν 28ην ἐπανελήφθη νέα τουρκικὴ ἐπίθεσις δι' ἰσχυρῶν δυνάμεων, ἥτις, εὑροῦσα ἐλευθέρας ἑλληνικάς τινας θέσεις, διότι κατὰ τὴν νύκτα τὰ ἐθελοντικὰ ἑλληνικὰ σώματα ἀπεσύροντο συνήθως ἵνα ἐπισταθμεύσωσι, κατέλαβε ταύτας πρὶν ἢ προφθάσωσι τὰ ἑλληνικὰ σώματα νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς θέσεις των, καὶ ἀμέσως ἤρξατο προχωροῦσα, ἐξαναγκάσασα τότε εἰς ὑποχώρησιν τὸ σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν, ὅπερ συμπαρέσυρε καὶ τὰ ἑκατέρωθεν ἕτερα σώματα. Οἱ Τοῦρκοι δὲν κατεδίωξαν, ἀλλ' ἠρκέσθησαν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Δρίσκου, δι' αὐτὸ δ' ἀκριβῶς ἠδυνήθησαν οἱ Γαριβαλδινοὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς Μέτσοβον. Κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Δρίσκου ἐδοκιμάσθη σοβαρῶς τὸ σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν, ἀπολέσαν πλείστους ἄνδρας καὶ ἰδίᾳ ἀξιωματικούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔσχε νεκρὸν τὸν λόγιον καὶ ποιητὴν Λαυρέντιον Μαβίλην, ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντα, καὶ τραυματίαν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ σώματος Ἀλέξανδρον Ρώμαν. Τὴν ἐπομένην, 29ην, διετάχθη ἡ ἀνακατάληψις τοῦ Δρίσκου ὑπὸ ἑλληνικοῦ σώματος, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Δρίσμπεη [*Γεωγρ.*]. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ νῦν χωρίου *Ἅγιος Βλάσιος* τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος. Κάτ. (1928) 48.

Δρίστελλον (τὸ) [*Γεωγρ.*]. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λογγιτσίου* τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος. Κάτ. (1928) 9.

Δριτζέϊκα (τὰ) [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μεθάνων* τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 82.

Δρίτσα (τὰ) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αὐλίδος τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 696. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα.

Δρίτσας. Ὑπὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται οἱ κάτωθι Ἀγωνισταί: —1) ***Ἀναγνώστης***, ἐξ Ὕδρας, ὅστις συνεισέφερε καὶ τὴν ὅλην περιουσίαν του ἀπὸ 6 ½ χιλιάδας γρόσια. —2) ***Ἀντώνιος***. Σπετσιώτης συνιδιοκτήτης τοῦ «Διομήδους». Ἀναφέρεται ὅτι ἐδαπάνησε 80.568 δραχμάς, ἀναγνωρισθείσας ἀπὸ τὸ Κράτος. —3) ***Βασίλειος***. Σπετσιώτης καραβοκύρης, πατὴρ τοῦ προηγουμένου. Ἐμπορεύετο κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ′, ὁπότε συνειργάσθη μετὰ τοῦ Βελῆ-πασᾶ, διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου. —4) ***Γεώργιος***. Ὑδραῖος καταταχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ε′ τάξεως. —5) ***Δημήτριος***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, πυρπολητής. —6) ***Δημήτριος***, πυρπολητὴς ἐξ Ὕδρας. —7) ***Ἰωάννης***, ἐκ τῆς σπετσιωτικῆς οἰκογενείας. Ἀναφέρεται ὅτι ἔλαβε δὶς μέρος εἰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, κατόπιν δὲ διωρίσθη λιμενάρχης. —8) ***Λάζαρος***. Ὑδραῖος ὑπηρετήσας τὴν Ἐπανάστασιν ὡς ὑποπλοίαρχος. —9) ***Λάζαρος***, ἕτερος. Σπετσιώτης. Υἱὸς τοῦ Βασιλείου, μετέσχεν ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Ν. Ράπτη τῆς εἰς Σάμον ἐκστρατείας, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἔκαυσεν ὀκτὼ τουρκικὰ πλοιάρια. Ἐπίσης ἔλαβε μέρος ὑπὸ τὸν Γεώργιον Πάνου εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας. Ἐπολέμησεν εἰς τὸ Ναυαρῖνον καὶ εἰς τὴν Κρήτην. —10) ***Μιχαήλ***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀντωνίου, τοῦ Νικολάου Μπόταση καὶ ἄλλων, καὶ ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς διαφόρους ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις. —11) ***Νικόλαος***. Σπετσιώτης, ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ν. Ράπτην καὶ τὸν Ἀν. Σκλιᾶν. Γ. Δ. Κ.

— **Δρίτσας**. Οἰκογένεια ἀγωνιστῶν ἐκ Λαμίας: —1) ***Ἰωάννης***. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς Ἀθήνας τῷ 1827. —2) ***Ἐμμανουήλ***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Διέθεσε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους θέσεις, τῷ δὲ 1844 ἔλαβε τὸ σιδηροῦν νομισματόσημον, ὡς πρωταγωνιστήσας εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν ἐπανάστασιν τῆς Γ′ Σεπτεμβρίου 1843. —3) ***Σωτήριος***, πατὴρ τῶν ἀνωτέρω καὶ υἱὸς τοῦ μαρτυρικῶς ἀποβιώσαντος ἐπὶ Χασεκῆ ἐφημερίου ἐν Ἀθήναις *Παπᾶ-Ἀθανασίου Δρίτσα*. Ἀγωνιστὴς γενόμενος, παρὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας, ἐφονεύθη τῷ 1826 κατὰ τὰς πρώτας μάχας, αἵτινες ἐδόθησαν εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν δεληδων τοῦ Μουχτὰρ-μπέη Κιαφαζέζη. —4) ***Χρῆστος***. Υἱὸς καὶ οὗτος τοῦ προηγουμένου, πεσὼν παρὰ τὸν πατέρα του τῷ 1826. Γ. Δ. Κ.

Δρίτσογλους ἢ ***Δριτσόπουλος***, *Ἀλέξανδρος* καὶ ***Κωνσταντινος***. Ἀγωνισταὶ ἐκ Μακρινίτσης τοῦ Πηλίου. Ἀναφέρονται ὡς καταταχθέντες μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν ε′ τάξεως ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν ἐκδουλεύσεων. Διὰ τὸν *Κωνσταντῖνον* ἰδιαιτέρως ἐγράφη, ὅτι τῷ μὲν 1825 ἔφερε δίπλωμα ἀντιστρατήγου, ἐπὶ Ὄθωνος δὲ τὸν σταυρὸν τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Σωτῆρος. Γ. Δ. Κ.

Δρίτσουλας *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Θηβῶν. Ὑπηρέτησε καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς. Διεκρίθη ἰδίως τῷ 1826—1827 κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Γ. Καραϊσκάκη. Κατετάχθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ε′ τάξεως. Γ. Δ. Κ.

Δρίωνος *ὄρος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν παρὰ Σκύλακι ἀπαντωσῶν ὀνομασιῶν τοῦ ὄρους Γαργάνου (βλ. λ.)

Δρόβγενίτη (ἡ) [*Γεωγρ.*] βλ. λ. Δροβιανίτη.

Δροβέττι (Drovetti), ***Βερναρδῖνος***. Κορσικανὸς ἐπιμελητὴς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἀ...ινα

Digitized by Google

ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην πρὸς κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου. Ἐπιδοθεὶς αὐτόθι εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας ἀπέσπασε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Βοναπάρτου καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν στρατηγοῦ Κέλλερμαν, παρὰ τοῦ ὁποίου διωρίσθη εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιτροπήν. Κατὰ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Ναπολέοντος διωρίσθη γενικὸς πρόξενος τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ Μεχμὲτ - Ἀλῇ, εἰργάζετο δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Καΐρῳ. Παραιτηθεὶς τῆς προξενικῆς ὑπηρεσίας τῷ 1829, ἐπεδόθη εἰς ἀνασκαφὰς ἐν Μέμφιδι καὶ Θήβαις τῆς Αἰγύπτου, αἱ δὲ σχηματισθεῖσαι ἀρχαιολογικαί του συλλογαὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις. Ἐπιδοθεὶς εἶτα εἰς περιηγήσεις ἔγραψε ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Ἰδιαιτέρως ὁ Δροβέττι ὑπῆρξε μισελληνικώτατος κατὰ τὰς περιπετείας τῶν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων ἐν Αἰγύπτῳ, ἀντέδρασε δὲ εἰς τὰς ἀπελευθερωτικὰς προσπαθείας τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου καὶ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Κοδριγκτῶνος (1775—1852). Γ. Δ. Κ.

Δρόβιανη (ἡ) *[Γεωγρ.—Ἱστορ.]*. Κωμόπολις τῆς Βορείου Ἠπείρου εἰς ἀπόστασιν 42 χλμ. ΒΑ. τοῦ Βουθρωτοῦ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δελβίνου. Κάτ. 3.000. Ἡ *Δρόβιανη* ἀναφέρεται παλαιόθεν, κατὰ τὴν ἄμυναν τοῦ Σκενδέρβεη ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὑπέκυψε δὲ εἰς τὸν ζυγὸν μετὰ μακροὺς ἀλλ' ἀκάρπους ἀγῶνας. Διατηρήσασα ἀλώβητον τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν πεποίθησιν, ἡ Δρόβιανη ἐξηκολούθησε τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐξισλαμισθέντων Ἀλβανῶν ἀγῶνάς της ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἰδίων φαρῶν Ζώτου καὶ Πράτσικα. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀλῆ—πασᾶ τῷ 1780, ἐρρωμένως ἀντέστη εἰς τὰς κατακτητικὰς του προσπαθείας, τῇ ἐνεργείᾳ δὲ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἱδρύθησαν διὰ κοινῶν ἐράνων δύο σχολαί, εἰς ἃς ἐσπούδασαν πλεῖστοι Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ τῶν γύρω περιοχῶν. Ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἡ μία ἦτο δι' ἀνωτέρας σπουδάς, ἱδρύθη δὲ διὰ νὰ διαδεχθῇ τὴν καταστραφεῖσαν σχολὴν τῆς Μοσχοπόλεως. Γ. Δ. Κ.

Δροβιανίτη (ἡ) ἢ *Δροβγενίτη [Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φωσταίνης τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐηλιδος. Κάτοικοι (1928) 58.

Δροβολίστα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας, ἤδη καλούμενον Καλοχώρι (βλ. λ.).

Δροβολοβὸν (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καμενιάνων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐηλιδος. Κάτοικοι (1928) 66.

Δρογγίλον (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ πολίχνη τῆς Θρᾴκης, ἡ ὁποία ἔκειτο παρὰ τὸν Στρυμόνα καὶ τὴν Ἀμφίπολιν, ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς. Ὁ Δημοσθένης ἀναφέρων αὐτὴν μετὰ τῆς Καβύλης καὶ Μαστείρας, ὡς ἐποφθαλμιουμένας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, τὰς ἀποκαλεῖ τρώγλας. Φαίνεται ὅμως, ὅτι διὰ νὰ ἐποφθαλμιᾷ τὸ Δρογγίλον ὁ Φίλιππος θὰ εἶχε στρατιωτικὴν σημασίαν, διότι ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ προσπάθειά του αὐτή. (*Δημοσθ.* Περὶ τῶν ἐν Χερ. 44 κατὰ Φιλ. IV, 15). Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

— Δρογγίλον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς τοῦ χωρίου τῆς Θρᾴκης *Δαλὰ-πασᾶ, Δάχανα-πασᾶ* ἢ καὶ *Πασᾶ κιοΐ*, κειμένου ΒΑ. τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐπὶ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ταύτης, δι' ἧς ὁ στρατὸς τοῦ Ταγιὰρ-μπέη τῷ 1920 κατέφυγεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, σῴζονται ἐρείπια φρουρίων καὶ πύργων. Τὸ χωρίον, ἀριθμοῦν περὶ τοὺς 400 κατοίκους, ἐγένετο ἕδρα ὑποδιοικήσεως μετὰ τὴν ἐκχώρησιν ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ-πασᾶ εἰς τοὺς Βουλγάρους τῷ 1913 καὶ παρέμεινε τοιαύτη καὶ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν, λόγῳ τῆς ἐπικαίρου τοποθεσίας της. Ε. Σ. Σ.

δρόγγος (ὁ) (Drongo) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυδαλιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μετρίου μεγέθους, μὲ κεφαλὴν ἐξωγκωμένην κατὰ τὴν κορυφήν, ῥάμφος ἰσχυρόν, κωνικὸν καὶ κεκαμμένον ἐλαφρῶς κατὰ τὸ ἄκρον του, πτέρυγας μᾶλλον βραχείας, οὐρὰν μακρὰν καὶ διχαλωτὴν καὶ χρῶμα σκοτεινόν. Γνωστότερον ἐκ τῶν εἰδῶν εἶναι *δρόγγος ὁ μαδαγασκάριος* (Drongo madagascariensis), ὅστις φέρει παντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ γραμμώσεων ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Δ. Ν. Π.

Δρόγγος ὁ μαδαγασκάριος.

— δρόγγος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *κύτισος ὁ λευκανθὴς* (Cytisus albiflora). Δ. Ν. Π.

δρόγη (ἡ) (Droge, drogue) *[Φαρμ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοεῖται πᾶν ἀκατέργαστον ἢ ἡμιεξειργασμένον προϊὸν τοῦ ζῳϊκοῦ, φυτικοῦ ἢ ὀρυκτοῦ κόσμου, χρήσιμον εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἢ τὰς τέχνας. Γενικῶς ὅθεν, εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς δρόγης περιλαμβάνονται βασικαί, ἀρωματικαὶ οὐσίαι, διάφορα ἀκατέργαστα φυτικά, ζῳϊκὰ ἢ ὀρυκτὰ φάρμακα καὶ ἐν γένει ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ὗλαι, αἰτινες ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς κοσμητικὰ ἢ ἐκπολιτιστικὰ μέσα. Κυρίως εἰπεῖν ἡ ἔννοια τῆς λέξεως δρόγη δὲν περιορίζεται σαφῶς, λόγῳ τῶν πολυειδῶν ἐμπορευμάτων ἅτινα περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸν κοινὸν τοῦτον ὅρον. Τὸ δὲ ἐμπόριον τῶν δρογῶν, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως τῶν ἐμπορευμάτων καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς κειμένους νόμους ἑκάστης χώρας, γίνεται ὑπὸ εἰδικῶν καταστημάτων, τῶν δρογοπωλείων. Ἡ προέλευσις καὶ ἐτυμολογία τῆς λέξεως δρόγη δὲν εἶναι σαφῶς ἐξηκριβωμένη. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς τὴν γαλλικὴν (1484) ἄνευ σχετικοῦ τινος ὁρισμοῦ, εἶτα δὲ εἰς τὴν λατινικὴν ὡς droguа (1488) εἰς τὴν φαρμακοποιΐαν τοῦ Nicolaus Praepositus. Ἐν Γερμανίᾳ ἦτο ἄγνωστος καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς μορφωμένους πρὸ τοῦ μέσου τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὁ Hoernigk (1636) ἀναφέρει τὸν ὅρον *δρογισταί*, ὅστις ἦτο ἐν χρήσει διὰ τοὺς λιανοπωλητὰς φαρμακευτικῶν ἐμπορευμάτων. Οἱ Γερμανοὶ τὴν λέξιν δρόγη ἀπέδωσαν διὰ τῆς λέξεως φάρμακον, ἐκ τούτου δὲ ἐδημιουργήθη καὶ ὁ ὅρος Drogenkunde ἢ Drogognosie, ὅστις εἶναι συνώνυμος τῆς φαρμακογνωσίας. Παρ' ἡμῖν ὁ ὅρος δρόγη τὸ πρῶτον εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἐμμανουήλ.

Αἱ παλαιόταται εἰδήσεις περὶ δρογῶν καὶ ἐμπορίου αὐτῶν προέρχονται ἐκ τῆς Βαβυλῶνος καὶ Αἰγύπτου. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Sippur, κατὰ τὸ 2250 π.Χ. περίπου, φαίνεται, ὅτι τὰ δρογοπωλεῖα ἦσαν εἰς ἰδιαιτέραν ἀνθόν. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐχρησιμοποιοῦντο δρόγαι ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς 6ης δυναστείας (περίπου περὶ τὰ 2300 π.Χ.) πρὸς χρωματισμόν. Τὰ ἐξ Ἀραβίας εἰσκομιζόμενα μῦρα ἀναφέρονται ἐνωρίτατα εἰς τὴν ποιητικὴν φιλολογίαν. Ὁ Dümichen εὗρεν ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ναοῦ εἰς Edfu 14 εἴδη θυμιάματος. Κατὰ τὸ 1600 π.Χ. μεταξὺ τῶν θεραπευτικῶν μέσων περιελαμβάνετο καὶ ὁ στύραξ. Ἐπίσης ἐν τῇ Βίβλῳ ἀναφέρεται πλῆθος Ἰσμαηλιτῶν ἐκ Γιλεάδης, ὅπερ διὰ τῶν καμηλῶν μετέφερε ῥίζας, βάλσαμον καὶ μῦρα εἰς Αἴγυπτον. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ὑφίστατο ζωηρὸν ἐμπόριον δρογῶν μεταξὺ Βαβυλῶνος καὶ Ἀραβίας ἀφ' ἑνός, καὶ Αἰγύπτου, Ἀραβίας καὶ Συρίας ἀφ' ἑτέρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἐμμανουήλ*, Δρόγη-φάρμακον. Δρογογνωσία-Φαρμακογνωσία («Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς»).—*Reutter*, Matière medicale.—*Alfr. Schmidt*, Drogen und Drogenhand. im Altertum-Real Engyklop. d. gesunt. Pharmazie. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

Δρογκάρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Ἀρμένων τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτοικοι (1928) 34.

δρογογνωσία (ἡ) (Drogenkunde, drogognosie, Materia medica) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ὁ κλάδος τῆς φαρμακευτικῆς ἐπιστήμης ὁ ἀφορῶν τὴν σπουδὴν τῶν ἀκατεργάστων φυτικῶν, ζῳϊκῶν καὶ ὀρυκτῶν φαρμάκων. Ὁ ὅρος *δρογογνωσία* εἰσήχθη τὸ πρῶτον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ε. Ἐμμανουήλ, καλεῖται δὲ συνάμα καὶ *φαρμακογνωσία*, κατὰ μετάφρασιν τοῦ ξενικοῦ pharmakognosie. Ἱδρυταὶ τῆς δρογογνωσίας εἶναι οἱ Cordus, Monardes καὶ Clusius, τὰς ἐπιστημονικὰς βάσεις αὐτῆς ἔθεντο οἱ Schlaiden καὶ Wedel, ὁ δὲ πολὺς Tschirch ἤγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν σημερινήν της περιωπήν. Ἡ δρογογνωσία διαιρεῖται: 1) Εἰς τὴν φαρμακοεργασίαν, τὴν ἀσχολουμένην εἰς τὴν μελέτην τῆς καλλιεργείας καὶ συλλογῆς τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν. 2) Εἰς τὴν φαρμακεμπορίαν, τὴν πραγματευομένην τὰς καλλιεργείας, τὰς ὁδοὺς τῆς συγκοινωνίας, τοὺς τόπους ἢ τοὺς λιμένας τῶν ἀγορῶν, ὅθεν αἱ δρόγαι αὗται προέρχονται καὶ ἀγοράζονται. 3) Εἰς τὴν φαρμακοδιακοσμίαν, ἥτις πραγματεύεται τὰ περὶ τῆς συσκευασίας τῶν φαρμάκων. 4) Εἰς τὰ φαρμακογνωστικὰ συστήματα· τοιαῦτα δὲ εἶναι: α') τὸ ἁπλοῦν, τὸ ταξινομοῦν τὰς δρόγας κατὰ ῥίζας, φλοιούς, ἄνθη, σπέρματα· β' τὸ γεωγραφικόν, ὅπερ ταξινομεῖ τὰς δρόγας ἀναλόγως τῆς γεωγραφικῆς των προελεύσεως· γ') τὸ βοτανικόν, ὅπερ διαιρεῖ τὰ φάρμακα κατ' οἰκογενείας καὶ δ') τὸ χημικόν, ὑπὸ τοῦ Tschirch καθορισθέν, ὅπερ διαχωρίζει τὰς δρόγας ἀναλόγως τῶν ἐπικρατούντων ἐν αὐτοῖς συστατικῶν, εἰς π.χ. φάρμακα ἐνέχοντα ἀλκαλοειδῆ, γλυκοζίτας, ὑδατάνθρακας, ἀρωματικὰς οὐσίας κλπ. Καὶ 5) Τὴν ἐφηρμοσμένην δρογογνωσίαν. Εἰδικώτερα διαίρεσις τῆς δρογογνωσίας χωρίζει αὐτὴν εἰς τοὺς ἑξῆς κλάδους: α') τὴν φαρμακοβοτανικήν, ἥτις περιλαμβάνει τὸ ἀνατομικόν, μορφολογικόν, φυσιολογικὸν καὶ παθολογικὸν μέρος τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν, β') τὴν φαρμακοζῳολογίαν, τὴν ἀσχολουμένην περὶ τὰ ζωικὰ φάρμακα, γ') τὴν φαρμακοχημείαν, ἥτις μελετᾷ τὰς χημικὰς ἑνώσεις τῶν δρογῶν καὶ τῶν παραγώγων αὐτῶν, ἀποτελεῖ δὲ μέρος τῆς φυτοχημείας, δ') τὴν φαρμακοφυσικήν, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὴν μελέτην τῶν συσκευῶν τῶν χρησίμων εἰς τὰς δρογογνωστικὰς μελέτας (μικροσκόπια, πολωσίμετρα κλπ.), ε') τὴν φαρμακογεωγραφίαν, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὴν τοπικὴν προέλευσιν τῶν φαρμάκων, στ') τὴν φαρμακοϊστορίαν, τὴν πραγματευομένην τὴν ἱστορίαν τῶν φαρμάκων ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ζ') τὴν φαρμακοεθνολογίαν, πραγματευομένην τὰ ἐν χρήσει εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν φάρμακα, η') τὴν φαρμακοετυμολογίαν, ἥτις ἀναζητεῖ τὴν προέλευσιν καὶ ἐτυμολογίαν τῶν ὀνομάτων τῶν φαρμάκων, καὶ θ') τὴν φαρμακολογίαν, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὴν μελέτην τῆς φυσιολογικῆς δράσεως τῶν δρογῶν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ.

Εἰς παλαιότερα γερμανικὰ συγγράμματα ἡ δρογογνωσία ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοὺς τίτλους: φαρμακευτικὴ ἐμπορευματολογία, φαρμακοπαιδεία καὶ φαρμακογραφία, καὶ σήμερον δ' ἔτι οἱ Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι ἀποκαλοῦν αὐτὴν ἰατρικὴν ὕλην (Matière médicale καὶ Materia medica).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἐμμαν. Ἰ. Ἐμμανουήλ*, Δρόγη-Φάρμακον Δρογογνωσία-Φαρμακογνωσία («Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς»). — *Tschirch*, Pharmakognosie. — *L. Reutter*, Traité de Matière médicale. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

Δροζίλοβον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Ἠμαθίας, ἤδη καλούμενος Μεταμόρφωσις (βλ. λ.).

Δροκτόνιος *(ἅγιος)* (Droctoneus ἢ Droctonius). Γεννηθεὶς τῷ 535 ἐν Autun τῆς Γαλλίας, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ τῶν Παρισίων, διῴκησε τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Βικεντίου (τὸ μετονομασθὲν ἔπειτα μοναστήριον τοῦ Saint Germain des Prés), καὶ ἀποθανὼν τῷ 580 ἐτιμήθη ὡς ἅγιος. Ἡ μνήμη του τελεῖται τὴν 10 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

Δρόκτων. Βυζαντινὸς στρατηγὸς τῶν μέσων τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὑπηρετήσας κυρίως ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον. Ἀναφέρεται ὡς συμπράξας μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου τοῦ Μυστάκωνος εἰς τὴν κατὰ τὸ 587 μ. Χ. κατατρόπωσιν τῶν Ἀβάρων ἐν Ἀδριανουπόλει. Ὁ Δρόκτων κατὰ τοὺς χρονογράφους Θεοφύλακτον καὶ Θεοφάνην συνετέλεσεν εἰς τὴν αἰχμαλώτισιν πλείστων Ἀβάρων καὶ εἰς τὴν διασκόρπισιν τῶν ὑπολειφθέντων. Γ. Δ. Κ.

δρόλαπας (ὁ) καὶ *δρολάπι* (τό)· ῥαγδαία βροχὴ μετ' ἀνέμου καὶ ψύχους, ἀρχ. *λαῖλαψ* ‖ ἡ κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων πηλώδης κατάστασις τοῦ ἐδάφους.

Δρομάδες *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Ἀνατολ. Θρᾴκῃ χωρίον Γιουρουκλὰρ (βλ. λ.).

δρομαθήριον (τὸ) (Dromatherium) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυπρωτοδοντιδῶν*, οὗ ἀπολιθώματα εὑρέθησαν εἰς τὰ στρώματα τῆς τριασίου διαπλάσεως τῆς Ἀμερικῆς.

δρομαιόκερκος (ὁ) (Dromaeocercus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λουσκινιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μετρίου μεγέθους μὲ οὐρὰν μακροτάτην καὶ χρῶμα τεφρομελανόν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρομαιόκερκος ὁ φαιός* (Dromaeocercus brunneus), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Μαδαγασκάρης, ὅστις ἔχει σῶμα μετρίου μεγέθους καὶ μᾶλλον εὔρωστον, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ῥάμφος μετρίου μεγέθους καὶ λεπτόν, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν μακροτάτην, πόδας ὑψηλοὺς μετὰ ἐπιμήκων δακτύλων καὶ χρῶμα φαιὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ λευκὸν κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

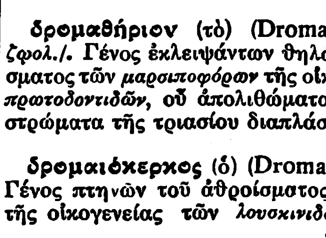

Δρομαιόκερκος ὁ φαιός.

δρομαιόλος (ὁ) (Dromaeolus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκνημιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἀπαντῶντας ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως τῆς δρυός. Δ. Ν. Π.

δρομαῖος, —α, —ον· ὁ μετὰ δρόμου, μετὰ ταχέος βαδίσματος, τρεχᾶτος: «ἦλθε δρομαῖος» ἦλθε τρέχων.—Ἐπίρρ. *δρομαίως*.

— *[Στρατ.]* Καλεῖται *δρομαίως* βηματισμὸς τοῦ στρατιώτου τροχάδην (βλ. λ.), ἀλλ' ἐκτελούμενος μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ταχύτητος. Ὁ ὅρος *δρομαίως* εἰσήχθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τοὺς μεταπολεμικοὺς κανονισμοὺς τοῦ πεζικοῦ. Ν. Θ. Κ.

Δρομαῖος *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Σπάρτῃ, νικήσαντος τὸν Ἑρμῆν εἰς ἀγῶνα δρόμου.

δρομὰς (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μηρυκαστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τυλοποδιδῶν* (βλ. λ. κάμηλος ἡ δρομάς). Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

—δρομάς (ἡ) (Dromas) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολοπακιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *δρομάδα τὴν τεφρόχρουν* (Drom s cinerea), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Μαδαγασκάρην. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἔχει ἀνάστημα 40 περίπου ἑκατοστομέτρων, σῶμα μᾶλλον βραχὺ καὶ ἐπίμηκες, λαιμὸν χονδρὸν καὶ μᾶλλον μακρόν, κεφαλὴν λεπτήν, ράμφος εὐρύ, ἰσχυρὸν καὶ κωνικόν, πτέρυγας μακροτάτας, οὐρὰν βραχυτέραν τοῦ ἄκρου τῶν πτερύγων, πόδας λεπτούς, ὑψηλοὺς μετὰ ἐπιμήκων δακτύλων καὶ χρῶμα ράχεως τεφρόν, κεφαλῆς καὶ λαιμοῦ λευκόν, πλευρῶν τεφρόλευκον καὶ κοιλίας λευκότεφρον. Δ. Ν. Π.

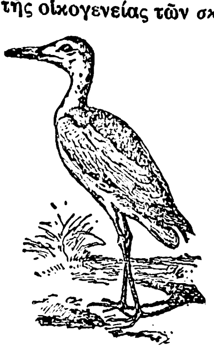

Δρομὰς ἡ τεφρόχρους.

Δρόμερος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σταθμὸς (mutatio) κείμενος ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ παρὰ τὸν Στρυμόνα ποταμόν, 7 μίλλια ΒΑ τῆς Ἀμφιπόλεως, ὅπου ἐγίνετο μεταλλαγὴ τῶν ἵππων. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἐκαλεῖτο *Δημητρίτση*. Ἐνταῦθα κατὰ τὸ 1185 ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς, στρατηγὸς Ἰσαακίου Β' τοῦ Ἀγγέλου, κατετρόπωσε τοὺς Νορμαννούς, συλλαβὼν αἰχμαλώτους καὶ τοὺς κόμιτας Ριχάρδον καὶ Ἀλδουῖνον. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

δρομεύς, —έως (ὁ)· ὁ τρέχων, ὁ ταχύπους· || ὁ ἀσκούμενος εἰς τὸν δρόμον, ὁ ἀγωνιστὴς τοῦ δρόμου: «οἱ δρομεῖς τοῦ Μαραθωνίου»· παρ' ἀρχαίοις κατ' ἐξοχὴν ὁ *σταδιοδρόμος*.

—*[Ἀθλητ.]*. Οἱ δρομεῖς, ἀναλόγως τῆς διατρεχομένης ἀποστάσεως καὶ τοῦ εἴδους τοῦ δρόμου, κατατάσσονται εἰς δρομεῖς ταχύτητος, ἀντοχῆς καὶ εἰς μεικτούς. Ὁ δρομεὺς τῆς πρώτης κατηγορίας δίδει τὸ μέγιστον τῆς ταχύτητος καὶ τῆς φυσικῆς του δυνάμεως ἐν τῇ ἀναπτύξει ταχυτάτων κινήσεων κνημῶν καὶ βραχιόνων, ἀφ' ἧς στιγμῆς θὰ ἐκκινήσῃ μέχρις οὗ τερματίσῃ τὸν ἀγῶνα. Ὁ δρομεὺς ἀντοχῆς, ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως ἣν μέλλει νὰ διατρέξῃ, κανονίζει ταχύτητα ἐλαφράν, κανονικήν, ἄκοπον, ἵνα εἰς τὸ τέλος ἐντείνῃ τὰς δυνάμεις του καὶ καταφθάσῃ εἰς τὸ τέρμα πρῶτος. Τέλος ὁ δρομεὺς τῆς τρίτης κατηγορίας (ἡμιαντοχῆς) προσπαθεῖ, διὰ μείζονος οἰκονομίας τῶν δυνάμεών του ἐν ἀρχῇ τοῦ δρόμου καὶ διὰ μείζονος ἀποδόσεως εἰς τὸν διασκελισμόν, νὰ διατρέξῃ τὴν ἀπόστασίν του, προχειμένου νὰ ὑποφέρῃ τόσον φυσικῶς ὅσον καὶ ἠθικῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δρόμου· κανονίζει δὲ πρὸ παντὸς τὸν ἀναπνευστικόν του ρυθμόν, ἵνα μὴ πνευστιάσῃ καὶ ἵνα ἀναπτύξῃ τὴν ὑστάτην προσπάθειαν, καθ' ἣν στιγμὴν ἤθελε κρίνει τοῦτο ἀναγκαῖον. Οἱ δρομεῖς, καὶ δὴ οἱ τῆς πρώτης καὶ τῆς τρίτης κατηγορίας, ὀφείλουν κατὰ τὴν διαδρομὴν ν' ἀτενίζουν πάντοτε πρὸς τὰ πρόσω, οὐδέποτε στρέφοντες πρὸς τὰ ὀπίσω, τὴν προσοχὴν δ' αὐτῶν δέον νὰ ἑλκύῃ τὸ τέρμα, νὰ φροντίζουν δὲ νὰ τρέχουν ἐπὶ τῆς εὐθείας των ἄνευ παρεκκλίσεων. Ἡ περιβολὴ τῶν δρομέων δέον νὰ εἶναι ὡς οἷόν τε ἐλαφρά: λεπτὴ φλανέλλα, μὴ σφίγγουσα τὸ στῆθος ἢ τὸν λαιμὸν καὶ ἀφίνουσα ἐλεύθερα τὰ ἄνω ἄκρα ἀπὸ τῶν ὤμων. Περισκελὶς βραχεῖα, πλατεῖα καὶ ἐλαφρὰ καὶ ὑποδήματα ἐλαφρά, στερεὰ μὲ ἀθλητικοὺς ἥλους εἰς τὰ πέλματα. ΣΤΕΛ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— *[Στρατ.]* Καλεῖται *δρομεὺς* ὁ στρατιώτης ὁ χρησιμεύων διὰ τὴν διαβίβασιν προφορικῆς ἢ ἐγγράφου διαταγῆς ἐντὸς μικροτάτων ἀποστάσεων, πάντως οὐχὶ ἀνωτέρων τῶν 250 μέτρων. (βλ. λ. διαβίβασις *[Στρατ.]*). Ἐὰν πρόκειται περὶ διαβιβάσεως εἰς ἀποστάσεις μεγαλυτέρας, τότε ἐγκαθίστανται ἀνὰ ἀποστάσεις 200—250 μέτρων *σταθμοὶ ἀνταποκρίσεως*, περὶ ὧν βλ. λ. ἀνταπόκρισις *[Στρατηγ.—Τακτ.]*. Ν. Θ. Κ.

— **δρομεῖς** (οἱ) (Cursores) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτηνῶν*. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει πτηνὰ μεγάλα, τρέχοντα ταχέως, λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ὑψηλῶν αὐτῶν ποδῶν, ἀλλὰ μὴ ἱπτάμενα λόγῳ τῶν μικρῶν καὶ οὐχὶ τελείως διαπεπλασμένων πτερύγων των, δι' ὃ καὶ τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐκλήθησαν *ἐπίγεια*. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ ἀπουσία τοῦ ὀπισθίου δακτύλου τῶν ποδῶν. Εἰς τοὺς δρομεῖς ὑπάγονται δύο οἰκογένειαι, οἱ ὠτιδίδαι καὶ οἱ στρουθιονίδαι (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δρομεὺς (ὁ) (Dromeus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δρομέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *στρουθιονιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἔχει ἀνάστημα μέγα, σῶμα ὀγκῶδες, κεκαλυμμένον ὑπὸ παχυτάτων μαλακῶν πτερῶν, λαιμὸν παχὺν καὶ ἐπιμηκέστατον, κεκαλυμμένον κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ τμῆμα ὑπὸ πυκνῶν πτερῶν καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον γυμνόν, κεφαλὴν μικράν, ἀπεστρογγυλωμένην καὶ ἀραιῶς κεκαλυμμένην ὑπὸ μικροτάτων πτερῶν, ράμφος μᾶλλον βραχὺ καὶ ἰσχυρόν, ἐλαφρῶς κεκαμμένον, πόδας ὑψηλούς, χονδρούς, γυμνοὺς πτερῶν, καταλήγοντας εἰς μεγάλους δακτύλους καὶ βραχεῖς ὄνυχας, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ πολυπτερωτὴν καὶ χρῶμα φαιομελανόν, λευκόφαιον ἢ λευκὸν μετὰ πυκνῶν μελανῶν στιγμάτων. Γνωστὰ τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι *δρομεὺς ὁ αὐστραλιανὸς* (Dromeus australiensis), σπανίως ἀπαντῶν νῦν εἰς τὰ δάση τῆς Αὐστραλίας, λόγῳ τῆς ἀπηνοῦς θήρας του διὰ τὸ πολύτιμον π ἐρωμά του. Ἐξημεροῦται εὐκόλως, ὅταν συλλαμβάνηται μικρός, ἀλλὰ χρήζει ἰδίων περιποιήσεων πρὸς διατήρησιν. Δ. Ν. Π.

—**δρομεὺς** (ὁ) (Dromeus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἐνδιαιτωμένους ὑπὸ τὸν φλοιὸν διαφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

δρομίας (ὁ) (Dromias) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυουριδῶν* περιλαμβάνον καρκίνους μὲ σῶμα σφαιρικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεραίας βραχείας καὶ ἰσχυρότατα συλληπτήρια ὄργανα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *δρομίας ὁ κοινὸς* (Dromias vulgarus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀκτὰς καὶ εἰς μικρὸν σχετικῶς βάθος. Δ. Ν. Π.

δρομικός, —ή, —όν ὁ ἱκανός, ὁ κατάλληλος εἰς τὸν δρόμον· || ὁ ἔχων δεξιότητα εἰς τὸ νὰ ἀποβῇ δρομεύς: «δρομικοὶ ἵπποι».

—*[Οἰκοδομ.]* Προκειμένου περὶ δομήσεως τοίχου, *δρομικὸς* καλεῖται πρισματικὸς λίθος τιθέμενος οὕτως, ὥστε ἡ μεγαλυτέρα αὐτοῦ διάστασις νὰ ᾖ παράλληλος πρὸς τὸ μῆκος τοῦ τοίχου. Ὁμοίαν σημασίαν ἔχει ὁ ὅρος *δρομικὴ πλίνθος* (ἀντίθ. διάτονος βλ. λ., κοιν. *μπατικός*). Καὶ ὅταν μία στρῶσις τοῦ τοίχου ἀποτελῆται ἐκ δρομικῶν λίθων ἢ πλίνθων λέγεται *δρομικὴ στρῶσις*. Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται καὶ ὁ τοῖχος δρομικός, ὅταν ὅλαι αἱ στρώσεις εἶναι δρομικαί. Α. Μ.

— *[Ἀρχιτεκτ.]*. Οἱ ναοὶ τοῦ τύπου «βασιλική» (βλ. λ.) καλοῦνται ἐπίσης καὶ *δρομικοὶ ναοὶ* καὶ τοῦτο, διότι ἐσωτερικῶς ὑποδιαιροῦνται διὰ κατὰ μῆκος κιονοστοιχιῶν εἰς πλείονας, τρεῖς, πέντε, ἑπτὰ ἢ ἐννέα δρόμους ἢ κλίτη. Οἱ ναοὶ οὗτοι ἦσαν συνήθεις κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν τὸν Α' μέχρι τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος. Α. Μ.

δρομικὸς (ὁ) (Dromicus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περιλαμβάνον ὄφεις ἀρκετοῦ μήκους μὲ σῶμα μᾶλλον λεπτόν, κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν λεπίων, κεφαλὴν μικρὰν καὶ οὐρὰν λεπτοτάτην. Γνωστὰ 3 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ ἀνιοβόλα. Δ.Ν.Π.

δρόμιος (ὁ) (Dromius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς ἐπιμήκεις κανθάρας ἐνδιαιτωμένους παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων μὲ σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, χρωματισμοὺς ζωηροὺς καὶ ποικίλους. Γνωστὰ περὶ τὰ 100 εἴδη διαδεδομένα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερον *δρόμιος ὁ κομψὸς* (Dromius gracilis), ἀπαντῶν ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Δ. Ν. Π.

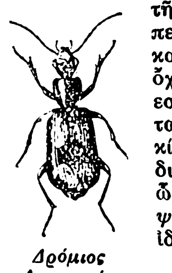

Δρόμιος ὁ κομψός.

δρομίοφις (ἡ) (Dromiopsis) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καρκινοειδῶν* ἢ *καρκινιδῶν*. Ἀπολιθώματα ταύτης εὑρέθησαν εἰς τὰ κρητιδικὰ στρώματα τῆς Βεστφαλίας. Δ. Ν. Π

δρομίσκος (ὁ)· μικρός, στενὸς δρόμος, κοιν. *δρομάκι*.

Δρομίστα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βαλμάδας τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Κάτ. (1928) 123.

Δρομιχαίτης (ὁ), —1) Βασιλεὺς τῶν Γετῶν. Τῷ 292 π. Χ. ἡττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος μεθ' ὁλοκλήρου τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ. Ὁ Λυσίμαχος συμπεριεφέρθη πρὸς αὐτὸν ἱπποτικῶς, τὸν ἀφῆκε ἐλεύθερον καὶ τῷ ὑπεσχέθη νὰ τοῦ δώσῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως τοῦ ἀποδώσῃ τὴν πρὸς βορρᾶν τοῦ Δουνάβεως χώραν, ἣν εἶχε προσαρτήσει εἰς τὸ βασίλειον αὐτοῦ ὁ Δρομιχαίτης.— 2) Πιθανῶς ἀπόγονος τοῦ ἀνωτέρω. Ὅτε ὁ Ἀντίοχος ὁ Β' ὁ Θεὸς ἐπολιόρκει τὴν θρᾳκικὴν πόλιν Κυψέλην, ὁ Δρομιχαίτης ἦτο ἀρχηγὸς τμήματος τοῦ στρατοῦ του, διὰ τῆς βοηθείας δ' αὐτοῦ κατωρθώθη ἡ παράδοσις τῆς πόλεως εἰς τὸν Ἀντίοχον. —3) Στρατηγὸς Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος. Ὅτε ὁ Ἀρχέλαος ἐπολιορκεῖτο εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ Δρομιχαίτης ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν του μετὰ νέου στρατοῦ. —Β.

δρομογράφος (ὁ)· ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου καταμετρεῖται ὁ διανυθεὶς δρόμος διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βημάτων τοῦ βαδίζοντος· ἄλλως *βηματόμετρον*.

δρομοθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς μέθοδον θεραπευτικήν, κατὰ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται ὁ δρόμος καὶ ἰδιαίτατα ὁ δρόμος μετὰ κάμψεως, ὡς γυμναστικὴ τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς κυκλοφορίας· συνιστᾶται δὲ ἡ θεραπεία οὕτη εἰς τοὺς νευρασθενικοὺς ἰδίᾳ καὶ εἰς τὸν ἀρθριτισμὸν ἐν γένει. Μ. Ν. Κ.

Δρομοκαΐτειον *Ψυχιατρικὸν Θεραπευτήριον*. Οὕτως ἐπωνομάσθη ἡ παρὰ τὴν Ἱερὰν ὁδὸν κλινικὴ διὰ φρενοπαθεῖς, ἡ ἱδρυθεῖσα τῷ 1888 διὰ τοῦ κληροδοτήματος ἐξ 80) χιλιάδων δραχμῶν τοῦ Ζωρζῆ Δρομοκαΐτη. Μετ' αὐτὸν εἰσέφερον, ὅπως οἰκοδομηθῶσι καὶ ἄλλα οἰκήματα ὑπὲρ ἀπόρων ψυχοπαθῶν, ὁ Κ. Σεβαστόπουλος, Π. Θεολόγης, Ἀ. Συγγρὸς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ἰφιγένεια, ὁ Ἀνδρέας Συγγρός, ὅστις κατέλιπε κληροδότημα ἐξ 609 000 δραχμῶν χρ. ὁ Σπηλιόπουλος κλπ.

Τὸ ἵδρυμα ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων οἰκημάτων, ἐν τοῖς ὁποίοις νοσηλεύονται οἱ ψυχοπαθεῖς ἐξ ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, περιλαμβάνει δὲ μέχρι σήμερον, ἐκτὸς τῶν μικρῶν οἰκοδομῶν διὰ τὰς γενικὰς καὶ τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας, 12 διάφορα τμήματα, ἐν οἷς νοσηλεύονται οἱ ἀσθενεῖς ἀναλόγως τῆς τάξεως καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτῶν καταστάσεως. Ἴδια δὲ διαμερίσματα εἶναι προωρισμένα διὰ τὰ μολυσματικὰ νοσήματα.

Τὸ Δρομοκαΐτειον ὑπήχθη διὰ τοῦ νόμου ΑΦΙΔ' τῆς 27ης Μαΐου τοῦ 1888 «Περὶ ἀδείας συστάσεως ἰδιωτικοῦ Φρενιατρείου ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Δρομοκαΐτου» εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ΨΜΒ' νόμου περὶ εἰσαγωγῆς τῶν ψυχοπαθῶν ἐν τῷ θεραπευτηρίῳ καὶ ἀπολύσεως αὐτῶν. Οὕτω διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πασχόντων ἀπαιτεῖται: α') ἰατρικὴ πιστοποίησις ὑπὸ δύο ἰατρῶν, β') ἔγγραφον ταυτότητος καὶ γ') αἴτησις εἰσαγωγῆς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεραπευτηρίου τῶν οἰκείων τοῦ πάσχοντος. Ἡ ἀπόλυσις τῶν ἀσθενῶν γίνεται συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ εἰρημένου ΨΜΒ' νόμου συνήθως, ἄνευ πολλῶν διατυπώσεων, τῇ ἁπλῇ αἰτήσει τοῦ ὑπογράψαντος τὴν εἰσαγωγὴν συμφώνως τῷ νόμῳ· ἐὰν ὅμως ὁ ἀσθενὴς εἶναι ἐπικίνδυνος ἀπαιτεῖται ἔγκρισις τοῦ νομάρχου. Ἡ ἰατρικὴ ὑπηρεσία τοῦ καταστήματος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἰατρὸν καὶ διευθυντήν, δύο ὑποδιευθυντὰς καὶ δύο βοηθούς, ἑνὸς μικροβιολόγου καὶ ἑνὸς φαρμακοποιοῦ ἐπὶ 560 νοσηλευομένων σήμερον. Ἡ δὲ ἀναλογία τοῦ νοσοκομειακοῦ προσωπικοῦ εἶναι ἐν μὲν τῇ τελευταίᾳ τάξει καὶ τῶν ἀπόρων 1:8 ἕως 10, ἐν δὲ τῇ β' τάξει 1:5 ἕως 6 καὶ ἐν τῇ α' τάξει 1 νοσοκόμος πρὸς 2 ψυχοπαθεῖς.

Οἱ εἰσερχόμενοι ψυχοπαθεῖς διαιροῦνται εἰς 4 τάξεις διαίτης, ἀναλόγως τῆς καταβολῆς τῶν νοσηλείων. Ἐπὶ τῶν εἰσελθόντων μέχρι σήμερον ἐν τῷ Δρομοκαϊτείῳ ἀπὸ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ 5000 περίπου ψυχοπαθῶν παρετηρήθη, ὅτι ἡ ἀναλογία τῆς κληρονομικῆς ἢ ἐπικτήτου προδιαθέσεως εἶναι 60 ἕως 70 %, αἱ δὲ ἐκ τῆς συφίλιδος ἐγκεφαλοπάθειαι, ἰδίως ἡ προϊοῦσα καθολικὴ παράλυσις, 20 %. Ἡ ἀναλογία τῶν ἐξ οἰνοπνεύματος καθαρῶς ἀλκοολικῶν ψυχοπαθειῶν δὲν ὑπερέβη τοὺς 10 %. Παρετηρήθη ὅμως, ὅτι τὸ οἰνόπνευμα συχνότατα καὶ ἐν ἀναλογίᾳ 10 % περίπου ὑπῆρξε τὸ προσεχὲς αἴτιον εἰς τὴν ἐκδήλωσιν ἄλλης φύσεως ψυχικῶν παθήσεων. Οὐχὶ δὲ σπανίως παρετηρήθη καὶ ἡ ἐξ ἀλκοολικῶν γονέων κληρονομικὴ προδιάθεσις. Μ. ΓΙΑΝΝΗΡΗΣ

Δρομοκαΐτης, *Ζωρζῆς*. Φιλάνθρωπος ἐκ Χίου, πλουτήσας διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ γενετείρᾳ του τῷ 1880. Παλαιότερον ὄνομα τῆς οἰκογενείας εἶναι Δερμοκαΐτης (βλ. λ.). Διὰ διαθήκης αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του κατελείφθη ἡ περιουσία των διὰ διάφορα κοινωφελῆ ἱδρύματα, ἐν οἷς καὶ τὸ «Δρομοκαΐτειον» ὀνομασθὲν φρενοκομεῖον. Γ. Δ. Κ.

δρομοκήρυξ (ὁ)· (ἀρχ.), δεδοκιμασμένος δρομεὺς ἀντοχῆς, χρησιμεύων καὶ ὡς ταχυδρόμος (Αἰσχ. 45. 20). Ἐλέγετο ἄλλως καὶ *ἡμεροδρόμος*. Σ. Γ. Σ.

Δρομοκλείδης (ὁ).— 1) Ἄρχων Ἀθηναῖος ζήσας κατὰ τὸ ἔτος 475 π. Χ. καὶ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Διοδώρου (XI, 50).—2) Ἀθηναῖος δημαγωγός. Τῷ 295, ὅτε ὁ Δημήτριος κατέλαβε διὰ δευτέραν φορὰν τὰς Ἀθήνας, ὁ Δρομοκλείδης προέτεινεν, ὅπως δοθῶσιν εἰς τὸν βασιλέα ὡς δῶρον ἡ Μουνυχία καὶ ὁ Πειραιεύς. —3) Υἱὸς τοῦ Ἀγίωνος ἐκ Δελφῶν. Ὑπῆρξεν ἱερεὺς ἐν Δελφοῖς τῷ 130 π. Χ. ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἄρχοντος, υἱοῦ τοῦ Καλλίου. —Β.

δρομοκροτὶς (ἡ) (Knallkapsel) *[Σιδηροδρ.]*. Εἶδος καψυλίου, ὅπερ τοποθετούμενον ἐπὶ τῶν ράβδων σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἐκρηγνύμενον κατὰ τὴν διάβασιν τῆς ἁτμαμάξης πληροφορεῖ τὸν μηχανοδηγόν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ σταματήσῃ. Αἱ δρομοκροτίδες, ἢ ἁπλῶς *κροτίδες* λεγόμεναι, ἀνήκουν εἰς τὰ ἀκουστικὰ σημεῖα καὶ χρησιμο-

Digitized by Google

ποιοῦνται πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὀπτικῶν κινητῶν σημάτων στάσεως, ὁσάκις διὰ λόγους ἀτμοσφαιρικοὺς ἢ ἄλλους τὰ ὀπτικὰ σήματα δὲν εἶναι εὐδιάκριτα ἐξ ἀποστάσεως 100 μετρ. Τοποθετοῦνται δὲ τότε δυο (ἢ τρεῖς) κροτίδες, μία ἐπὶ ἑκατέρας ράβδου καὶ εἰς ἀπόστασιν 25—30 μ. ἀπ' ἀλλήλων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τελευταία τίθεται εἰς τὴν αὐτὴν περίπου ἀπόστασιν ἔμπροσθεν τοῦ ἀντιστοίχου ὀπτικοῦ σήματος. Αἱ κροτίδες χρησιμοποιοῦνται ἐν περιπτώσει ἀνάγκης καὶ μεμονωμένως, ἀνεξαρτήτως ὀπτικοῦ σήματος, ἀκόμη δὲ καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ εἰδικοῦ ὑπαλλήλου. Ὁ μηχανοδηγὸς συναντῶν τοιαύτας κροτίδας εἶναι ὑποχρεωμένος ἀμέσως νὰ γίνῃ κύριος τῆς ταχύτητος τοῦ συρμοῦ, ὥστε νὰ δύναται νὰ σταματήσῃ εὐθὺς ὡς διακρίνῃ ἐμπόδιον ἢ σῆμα διατάσσον τὴν στάσιν. **Α. Μ.**

δρομολαία (ἡ) (Dromolaea) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγιθαλιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μικροῦ μᾶλλον μεγέθους, μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν ὀγκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ράμφος βραχὺ καὶ λεπτόν, πτέρυγας βραχείας, οὐράν ἀιεπτυγμένην, πόδας μᾶλλον βραχεῖς μετὰ μεγάλων δακτύλων καὶ βραχέων ὀνύχων καὶ χρῶμα μελανόφαιον ἢ φαιοτεφρόν. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *δρομολαία ἡ λευκόουρος* (Dromolaea leucura), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανόφαιον ἐπὶ τῆς ράχεως, λευκὸν ἐπὶ τῆς κοιλίας, λευκὸν μὲ ἀραιὰ μελανὰ στίγματα κατὰ τὴν βάσιν τῆς οὐρᾶς καὶ λεπτὰς γραμμώσεις κατὰ τὰ πλάγια τῶν πτερυγίων. **Δ. Ν. Π.**

Δρομολαία ἡ λευκόουρος.

δρομολόγιον (τό)· ἡ περιγραφὴ τοῦ δρόμου τὸν ὁποῖον πρόκειταί τις νὰ διατρέξῃ, ὁ κατάλογος τῶν σπουδαιοτέρων σημείων τοῦ δρόμου, τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ διανύσῃ: «τὸ δρομολόγιον τῆς περιοδείας,—τῆς ἐκδρομῆς,—τοῦ ἀτμοπλοίου,—τοῦ σιδηροδρόμου κτλ.» ἡ καταγραφὴ τῶν τόπων τῆς σταθμεύσεως ἢ προσεγγίσεως καὶ τῆς ὥρας τῆς ἑκασταχοῦ ἀφίξεως καὶ ἀναχωρήσεως· || μετφ. ἡ τάξις καὶ μέθοδος ἐργασίας τινός· «ἔβαλε δρομολόγιο 'ς τὴ δουλειά του».

δρομομέτρησις (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ δρομομέτρου ἐξακρίβωσις τῆς ταχύτητος πλοίου.

δρομόμετρον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου μετρεῖται ὁ δρόμος, ἡ ταχύτης τοῦ πλοίου.

—*[Ναυτ.]* Τὸ *δρομόμετρον* (κοιν. ἡ *παρκέτα*, γαλλ. le loch, ἀγγλ. the log) εἶναι ναυτικὸν ἐργαλεῖον χρησιμεῦον εἰς τὴν μέτρησιν τῆς ταχύτητος τοῦ πλοίου· ὑπάρχουσι δὲ δύο κατηγορίαι, ἡ τοῦ *κοινοῦ* δρομομέτρου καὶ τοῦ *τεχνικοῦ* δρομομέτρου, ὧν τὸ μὲν πρῶτον δίδει τὴν καθ' ὥραν ταχύτητα τοῦ πλοίου, τὸ δὲ δεύτερον τὸ ἀπὸ ὡρισμένης χρονικῆς στιγμῆς διάρμα. Καὶ τὸ μὲν κοινὸν δρομόμετρον ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ δελτωτοῦ (βλ. λ.) Ε, τοῦ *τροχήλου* Δ, τοῦ *σχοινιδίου* Γ, τοῦ *ἐξελίκτρου* Β, τοῦ *κάδου ἀποθέσεως* Β. Ἀναπόσπαστον ὅμως ὄργανον εἰς πᾶσαν δρομομέτρησιν εἶναι καὶ τὸ ἀμμωτὸν (βλ. λ.). Τὸ δὲ σχοινίδιον (κοιν. *σάγουλα*, γαλλ. ligne de loch, ἀγγλ. log line), εἰς ὃ εἶναι προσδεδεμένον τὸ δελτωτόν, εἶναι ἐκ σχοινίου ἀνεπιδέκτου μεγάλης μεταβολῆς, ὅπερ φέρει χαρακτηριστικὸν σημεῖον ἐκ σακκελίδος εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ δελτωτοῦ ἴσην πρὸς τὸ μῆκος τοῦ πλοίου· τοῦτο δὲ διότι ἀπεδείχθη, ὅτι μόνον ἀπὸ τόσης ἀποστάσεως καὶ ἐφεξῆς παύει τὸ δελτωτὸν παρασυρόμενον ὑπὸ τῆς δίνης τῆς αὔλακος τοῦ πλοίου. Τὸ σημεῖον τοῦτο ὀνομάζεται *πρόμετρον* (κοιν. τὸ *παννί*, γαλλ. la ouache, ἀγγλ. stray line). Ἀπὸ τοῦ προμέτρου ὅμως καὶ ἐφεξῆς τὸ σχοινίδιον φέρει *παράμαλλα*, ἐφ' ὧν, ἀπεχόντων κατὰ 14,62 μέτρα, ὑπάρχουσι κατεσκευασμένοι *κόμβοι* (γαλλ. noeuds, ἀγγλ. knots), τῆς ἀποστάσεως των ταύτης ἰσουμένης πρὸς τὸ ἑκατοστὸν τοῦ ναυτικοῦ μιλλίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφαιροῦνται 83 ἑκατοστὰ λόγῳ μὴ ἀπολύτου ἀκινησίας τοῦ δελτωτοῦ ἐν τῷ ὕδατι. Ἐὰν ὅθεν ἔχωμεν ἀμμωτὸν τῶν 30 δλ, διαρκοῦν δηλαδὴ ἓν ἑκατοστὸν εἰκοστὸν τῆς ὥρας, εἶναι προφανὲς ὅτι ὅσοι κόμβοι διανύονται ὑπὸ τοῦ πλοίου ἐντὸς τῶν 30 δλ., ἅτινα δεικνύει τὸ ἀμμωτόν, τόσα εἰς ἀριθμὸν εἶναι καὶ τὰ μίλλια ἅτινα θὰ διανύσῃ τὸ πλοῖον εἰς μίαν ὥραν· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ οὐχὶ ἀκριβολόγος ἔκφρασις, τὸ πλοῖον διατρέχει τόσους κόμβους τὴν ὥραν, ἐνῷ ὑπονοεῖται τόσα μίλλια τὴν ὥραν. Τὸ ἐξέλικτρον τέλος, εἶναι ἀνέμη περιστρεφομένη περὶ ἄξονα ἀπολήγοντος εἰς δύο χειρολαβὰς καὶ περὶ ἣν εἶναι περιπλεγμένον τὸ σχοινίδιον. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ δρομομέτρησις ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: Τρεῖς ἄνδρες τάσσονται παρὰ τὴν κορώνην τῆς πρύμνης, ὧν ὁ εἷς κρατεῖ τὸ ἀμμωτόν, ὁ δεύτερος τὰς λαβὰς τοῦ ἐξελίκτρου κρατῶν αὐτὸ ὑψηλὰ καὶ ὁ τρίτος κρατεῖ τὸ δελτωτὸν μὲ τὸν πεῖρον εἰς τὴν θέσιν του. Ἅμα ὡς ρίψῃ ὁ τρίτος τὸ δελτωτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, τοῦτο παρουσιάζον ἀντίστασιν ἐν αὐτῇ, ὀγφ τῆς προχωρήσεως τοῦ πλοίου, παραμένει σχεδὸν ἀκίνητον καὶ ἐκτυλίσσει τὸ σχοινίδιον ἐκ τοῦ ἐξελίκτρου. Ἅμα ὡς τὸ πρόμετρον διέλθῃ τὴν κορώνην, ὁ τρίτος ναύτης διαφωνεῖ πρὸς τὸν ναύτην τὸν κρατοῦντα τὸ ἀμμωτὸν «στρέφε», ὁπότε τούτου ἀναστρέφοντος τὸ ἀμμωτόν, ἄρχεται ἡ μέτρησις τοῦ χρόνου τῶν 30 δ. λ. Ὅταν δὲ ὁ κρατῶν τὸ ἀμμωτὸν ναύτης βλέπῃ τὴν ἄμμον πλησιάζουσαν νὰ ἐξαντληθῇ ἐκ τοῦ ἄνω δοχείου, ἀναφωνεῖ «προσοχή» καί, μόλις οὗτη ἐκχυθῇ τέλεον, «κράτει». Τότε ὁ τρίτος ναύτης, δράττων ἰσχυρῶς τὸ σχοινίδιον, ἀποσπᾷ διὰ βιαίου τιναγμοῦ τὸν πεῖρον τοῦ τροχήλου καὶ ἀναγινώσκει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκτυλιχθέντων κόμβων, ὃ δοντα τὸν ἀριθμὸν τῶν καθ' ὥραν ὑπὸ τοῦ πλοίου διανυσμένων μιλλίων.

Τὸ τεχνικὸν δρομόμετρον, συστήματος Walker ἢ Cherab ἀποτελεῖται ἐξ ἕλικος Η προσομοιάζουσης καλαμάριον (τευθίδα), συνδεομένης διὰ σχοινιδίου Θ, ἐπιμελημένης κατασκευῆς καὶ μακροῦ, πρὸς τὸν ἐν εἴδει ὡρολογίου μετρητὴν Ι, ἐστερεωμένον εἰς τὴν κορώνην τοῦ πλοίου. Οὕτω, ριπτομένης τῆς ἕλικος εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ σχοινίδιον Θ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐντείνεται, μετ' ὀλίγον δὲ παρακολουθεῖ ὁλόσωμον τὰς στροφὰς τῆς ἕλικος, ἃς μεταδίδει εἰς τὸν ἄξονα τοῦ μετρητοῦ, οὗτος δέ, τῇ μεσολαβήσει ὀδοντωτῶν τροχῶν, εἰς τὸν δείκτην, τὸν δεικνύοντα οὕτω ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὰ μίλλια, ἅτινα διηνύθησαν ἀφ' ἧς ἡ ἕλιξ ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Πρέπει ἐν τούτοις τὸ τεχνικὸν δρομόμετρον νὰ ἐξελέγχηται συνεχῶς, παρατηρουμένων τῶν ἐνδείξεών των κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν παραλλάξεων γνωστῶν σημείων, ὧν ἡ ἀπὸ τοῦ χάρτου διδομένη ἀπόστασις μετρεῖται ἐπακριβῶς καὶ συγκρίνεται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν ἐνδείξεων τοῦ τεχνικοῦ δρομομέτρου κατὰ τὰς παραλλάξεις τῶν τοιούτων σημείων. Ὑπῆρξαν ἐν χρήσει καὶ τεχνικὰ δρομόμετρα, ὧν ὁ μετρητὴς ἐρρίπτετο μετὰ τῆς ἕλικος ἐν τῇ θαλάσσῃ. Εἰς ταῦτα, πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν διανυθέντων μιλλίων, ἔπρεπε νὰ ἀνασύρεται ὁ ρυθμισμός, δι' ὃ, λόγῳ τῆς δυσχερείας των ταύτης, τὰ ἐν λόγῳ δρομόμετρα ἐγκατελείφθησαν. Ὑπάρχουν ὡσαύτως καὶ ἠλεκτρικὰ τεχνικὰ δρομόμετρα τύπου Fleuriais, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν εἶναι ἐν εὐρείᾳ χρήσει, ὡς μὴ λειτουργοῦντα πάντοτε καλῶς. **Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ**

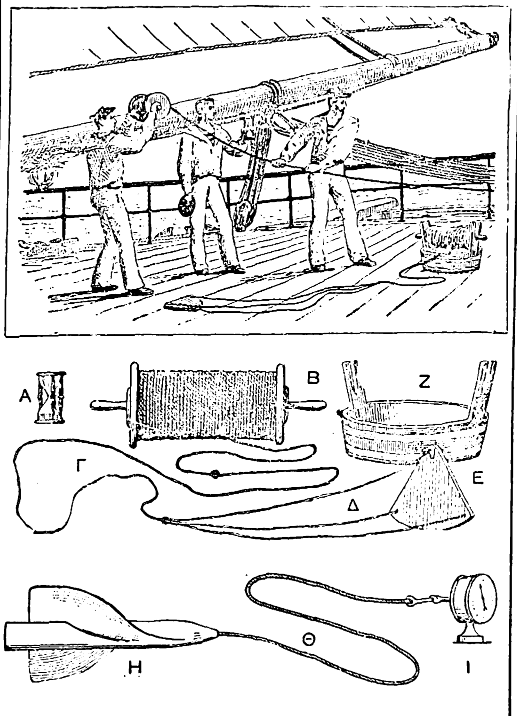

Δρομόμετρον.

[Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω: —1) *Δρομομέτρησις*. Ὁ ἀριστερὸς ναύτης κρατεῖ τὸ ἐξέλικτρον καὶ ὁ δεξιὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ διακόψῃ τὴν ἐκτύλιξιν τοῦ σχοινιδίου ἅμα ὡς ὁ μεσαῖος, κρατῶν τὸ ἀμμωτόν, ἴδῃ ἐξαντληθεῖσαν τὴν ἄμμον, ἡ ἀναφωνήσῃ κράτει. —2) *Κοινὸν δρομόμετρον*. Α ἀμμωτόν, Β ἐξέλικτρον, Γ σχοινίδιον, Δ τρίχηλον, Ε δελτωτόν, Ζ κάδος ἀποσιραγγίσεως, εἰς τὰ δίκρανα τῶν λαβῶν τοῦ ὁποίου ἐντίθενται αἱ χειρολαβαὶ τοῦ ἐξελίκτρου, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἀνωτέρω εἰκών. —3) *Τεχνικὸν δρομόμετρον*. Η ἕλιξ, Θ σχοινίδιον, Ι μετρητής. Ἐνίοτε μεταξὺ σχοινιδίου καὶ μετρητοῦ παρεμβάλλεται σφόνδυλος διὰ τὴν ἀκριβεστέραν ἀπόδοσιν τῶν στροφῶν τῆς ἕλικος τοῦ δρομομέτρου καὶ τοῦ μετρητοῦ. —4) *Δρομομέτρησις διὰ τεχνικοῦ δρομομέτρου* Κ.]

δρομομετρῶ (—έω)· μετρῶ, ἐξακριβώνω τὴν ταχύτητα πλοίου διὰ τοῦ δρομομέτρου.

Δρομόνερον *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Λόφος πλησίον τῶν Βουκολιῶν ἐπαρχίας Κισάμου Κρήτης, ἐφ' οὗ ἦτο ὀχυρὸς πύργος (κουλᾶς), ἱδρυμένος ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1866. Ὁ Ἀμπτουλλὰχ-πασᾶς ὑπέστη ἐνταῦθα φοβερὰν ἧτταν τῷ 1896, τῷ δὲ 1897 (Φεβρουάριον), ὁ στρατὸς τῆς κατοχῆς ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ κατέστρεψε τὸν πύργον. Πρὸς ἀνάμνησιν τῆς πρώτης νίκης εἶχεν ὀνομασθῇ ὁ δῆμος Βουκολιῶν δῆμος *Δρομονέρου*. **Ε. Γ.**

— **Δρομονέρου, τέως δῆμος**—*[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βουκολιές.

δρόμος (ὁ)· τὸ ἀφηρημ. τοῦ *τρέχω*, ταχὺ βάδισμα, ταχεῖα μετάβασις, κοιν. *τρέξιμο*, *τρεχάλα*: «ὁ δρόμος τοῦ ἵππου,—τοῦ πλοίου» || *δρόμῳ*· ἐπιρρηματικῶς, τροχάδην, ἀντίθ. *βάδην* || «δρόμο!» προσταγὴ πρὸς ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον θέλομεν ν' ἀποδιώξωμεν: «δρόμο ἀπ' ἐδῶ!» φύγε ἀπ' ἐδῶ ταχέως || καθόλου, βάδισμα: «αὐτὸ τὸ ἄλογο ἔχει δρόμο καλό,—στρωτό,—ἀνοιχτό» || φρ. «παίρνω δρόμο», «κόβω δρόμο» φεύγω ταχέως, κυριολεκτ. καὶ μεταφ.: «πῆρε δρόμο, δὲν σταματᾷ», «πῆρε δρόμο ἡ γλῶσσά του» ὁμιλεῖ ἀκατασχέτως, «πῆρε δρόμο ὁ ἄρρωστος» ταχέως ἀναλαμβάνει || «κάμνω δρόμο» βαδίζω, πορεύομαι: «ἔκαμα μεγάλο δρόμο» ἢ «ἔκαμα πολλοὺς δρόμους ἕως ὅτου σὲ εὕρω» || «τοῦ δίνω δρόμο» τὸν ἀποδιώκω, τὸν κάμνω νὰ φύγῃ ταχέως: «δῶσ' του δρόμο, τέτοιος ποῦ εἶναι» || καὶ ἀμεταβ. φεύγω ταχέως: «τοῦ 'δωσα δρόμο γιὰ τὸ σπίτι» || «ἔχασε τὸ δρόμο του» παρεπλανήθη || «τοῦ κόβω τὸ δρόμο του» ἀνακόπτω τὸν δρόμον, τὴν πορείαν τινός, ἀναχαιτίζω: «ἄφησε τὸν νέον νὰ ξεληχθῇ, μὴ τοῦ κόβῃς τὸ δρόμο» || πορεία, ἐξέλιξις, περίοδος: «ἡ ἀρρώστια θὰ κάμῃ τὸ δρόμο της» || τροχιά: «ὁ δρόμος τῶν ἀστέρων» || μετάβασις ἅμα καὶ ἐπάνοδος, οἷον ὅταν τις μεταφέρῃ πράγματα ἀπὸ ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον: «κάμνει ὀκτὼ δρόμους τὴν ἡμέρα» || καὶ τὰ κομιζόμενα ἑκάστοτε: «ἔφερε δύο δρόμους ξύλα,—πέτρα,—νερὸ κτλ.», «φέρνει ὀκτὼ δρόμους τὴν ἡμέρα» || ὁ ἀγὼν τῆς ταχυποδίας, τοῦ τρεξίματος: «ἐνίκησεν ἀγῶνα δρόμου», «δρόμος πεντακοσίων μέτρων», «Μαραθώνιος δρόμος» || τόπος κατάλληλος πρὸς ἀγῶνα δρόμου, καὶ τόπος κατάστεγος, ὅπου τις δύναται νὰ περιπατῇ· ἐντεῦθεν || ὁδός: «μεγάλος—,μικρός—,μακρύς—, στενός—,ἀνηφορικός—,κατηφορικὸς δρόμος», «δημόσιος—,βασιλικός, ἁμαξιτὸς δρόμος», «δεῖξέ μου τὸν δρόμον», «ποιὸς πάει ὁ δρόμος γιὰ τὴν Ἀθήνα», «γύριζα 'ς τοὺς δρόμους», «κάθεται 'ς τὸ παράθυρο κι' ἀγναντεύει τοὺς δρόμους», ᾆσμ. «ἔφυγες καὶ μ' ἄφησες μέσα 'ς τοὺς πέντε δρόμους» || «τράβα τὸ δρόμο μου» ἐξακολουθῶ τὴν πορείαν μου || «πηγαίνω δρόμο—δρόμο» ἀκολουθῶ τὴν ὁδὸν χωρὶς νὰ παρεκκλίνω, «τράβα ἴσα καθὼς πάει ὁ δρόμος» || «δρόμο παίρνει, δρόμο ἀφίνει» φράσις εἰς τὰ παραμύθια πρὸς δήλωσιν συνεχοῦς καὶ μακρᾶς πορείας || «πέντε ἡμερῶν δρόμος» πρβλ. ἀρχ. «πέντε ἡμερῶν ὁδός» || «ὅπου μᾶς βγάλῃ ὁ δρόμος» ἐπὶ μεγάλης καὶ δυσχεροῦς ἀποφάσεως || «πήγαινε ὅπου θέλεις, ὁ δρόμος εἶναι ἀνοιχτός» || «πῆρε τοὺς δρόμους» ξεπόρτισε, διάγει βίον πλάνητα, ἔκδοτον || «ἀνοίγω δρόμο» κατασκευάζω ὁδόν· «ἄνοιξαν δρόμο μέσα ἀπὸ τὸ δάσος» καὶ μεταφ. ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐπιχειρήσαντός τι, δύσκολον πρότερον θεωρούμενον, καὶ καθοδηγήσαντος διὰ τοῦ παραδείγματός του τοὺς ἄλλους: «οἱ Ἕλληνες πρῶτοι ἤνοιξαν τὸν δρόμον εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀβησσηνίας» || «ἡ δουλειὰ πῆρε καλὸ δρόμο» ἐξελίσσεται καλῶς || «μπῆκε 'ς τὸν ἴσο δρόμο» ἐσυνετίσθη || «πῆρε τὸ δρόμο του» προχωρεῖ καλῶς, καὶ ἀντιθέτως || «ἔχασε τὸ δρόμο του» παρεπλανήθη || «ἄνθρωπος—, παιδί—, γυναῖκα τοῦ δρόμου» ἐπὶ ἀπεριορίστων καὶ διεφθαρμένων || «παίρνω κακὸ—, κακὸ δρόμο» τρέπομαι πρὸς ἀγαθάς,—κακὰς πράξεις. **Β. Φ.**

—*[Φυσιολ.]* Καλεῖται *δρόμος* ἡ ταχεῖα κίνησις, καθ' ἣν ὁ ποὺς ἐγκαταλείπει τὸ ἔδαφος, πρὶν ὁ ἄλλος ποὺς στηριχθῇ εἰς τὸ ἔδαφος, ὁπότε ἐπί τινα χρόνον ἀμφότερα τὰ σκέλη καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ σῶμα αἰωρεῖται εἰς τὸν ἀέρα. Κατὰ τοῦτο δὲ ὁ δρόμος διαφέρει τῆς βαδίσεως, καθ' ὅσον κατὰ ταύτην εἷς τοὐλάχιστον ποὺς ἐφάπτεται τοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς αἰωρήσεως πρέπει ἡ βαρύτης τοῦ σώματος νὰ ἐξουδετερωθῇ δι' ἀναλόγου δυνάμεως πρὸς τὰ ἄνω· τὴν δύναμιν ταύτην παρέχει ἑκάστοτε τὸ ἐρειδόμενον σκέλος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν δρόμον κάμπτεται περισσότερον ἢ κατὰ τὴν βάδισιν, ἐκτείνεται δὲ μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ ἐκσφενδονίζει τὸ σῶμα πρὸς τὰ ἄνω. **Ι. Μ.**

—*[Ἀθλητ.]* Ὁ *δρόμος* εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη, καλλίστη καὶ πολεμικωτάτη τῶν ἑλληνικῶν ἀσκήσεων, ἅμα δὲ καὶ ἡ ἁπλουστάτη πασῶν, διότι εἶναι δυνατὴ καὶ ἄνευ ὀργάνων καὶ ἄνευ ἀντιπάλων. Ἡ μυθολογία ἐξαιρετικὴν θέσιν ἀφιέρωσεν εἰς αὐτόν. Οὕτως ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐνίκησε τὸν Ἑρμῆν εἰς τὸ ἀγώνισμα τοῦτο. Ὁ Δαναὸς ἐγένετο ἀθλοθέτης δρόμου, ἵνα νυμφεύσῃ τὰς 50 θυγατέρας του. Εἰς ἀγῶνα δρόμου ἔλαβεν ὡς γέρας ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν σύζυγόν του Πηνελόπην. Εἰς ἀγῶνα δρόμου καὶ ἡ Ἀταλάντη ἔλαβε σύζυγον τὸν νικητὴν της Μελανίωνα. Ὁ Ὅμηρος συχνάκις ἐπαινεῖ τὸν ποδώκην Ἀχιλλέα. Ὁ Ἀχιλ-

Digitized by Google

λεὺς τοὺς ἄνδρας του ἐγύμναζεν εἰς τὸν δρόμον ἐπὶ τῆς ἄμμου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἤλιδος Ἐνδυμίων μεταξὺ τῶν τριῶν υἱῶν του ἐξέλεξε διάδοχον τὸν Ἐπειόν, νικήσαντα εἰς δρόμον. Διὰ τοῦ δρόμου δ' ἤρξαντο τῷ 776 καὶ οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ 28 Ὀλυμπιάδας πρὸ τῆς ἐπισήμου ταύτης χρονολογίας καὶ 13 μετ' αὐ-

Ἀρχαία παράστασις δρομέων ταχύτητος.

τὴν εἰς τὰ Ὀλύμπια μόνον ἀγώνισμα ἦτο ὁ δρόμος· διὰ τοῦ δρόμου δὲ καθιερώθη ν' ἀρχίζῃ πᾶσα Ὀλυμπιάς, ἥτις ἐλάμβανε καὶ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ κατ' αὐτὴν σταδιοδρόμου. Ἀγῶνες δρόμου ἀπεικονίζοντο καὶ ἐν ἀρχαιοτάτοις μνημείοις, οἷον ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου ἐν Ὀλυμπίᾳ. Μετὰ τῆς πάλης ὁ δρόμος ἐτάσσετο ἐν τοῖς πρώτοις ἀγωνίσμασι τοῦ γυμνασίου, δι' ὃ, ἐν δωρικαῖς μάλιστα πόλεσιν, ἡ λέξις ἐσήμαινε καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἠσκοῦντο οἱ ἔφηβοι. Ὡς ἄσκησις ἐλαφρὰ (κοῦφος ἀγών), μὴ ἀπαιτοῦσα ὑπέρμετρον ἔντασιν δυνάμεων, καταπονοῦσαν τὸν ἀγωνιζόμενον, ὁ δρόμος ἐθεωρεῖτο κατάλληλος καὶ διὰ τοὺς παῖδας, δι' ὃ καὶ ἐν πολλαῖς ἑλληνικαῖς ἑορταῖς βλέπομεν τεθειμένους ἀγῶνας δρόμου ἀγενείων καὶ παίδων. Εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἵτινες τὸ καλὸν δὲν ἤθελον ἐστερημένον εὐλυγισίας καὶ χάριτος, οἱ παλαισταί, οἱ πύκται καὶ οἱ παγκρατιασταὶ ἐμειονέκτουν ἔναντι τῶν δρομέων, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ κατὰ τὸν δρόμον νίκη εἶναι ἐμφανεστέρα εἰς πάντας, εὐκολώτερον δυναμένους νὰ συγκρίνουν περὶ ὑπεροχῆς. Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους, ὁ δρόμος ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν προσφιλεστέρων ἐνασχολήσεων τῶν ἁρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς δουλείας.

Δρομεὺς τρέχων.

Οἱ ἀρχαῖοι διέκρινον 4 εἴδη δρόμων, ἀναλόγως τοῦ διατρεχομένου μήκους: τὸν *δρόμον* ἢ τὸ *στάδιον*, τὸν *δίαυλον*, τὸν *δόλιχον* καὶ τὸν *ὁπλίτην*. Ὁ πρῶτος ἐλέγετο καὶ ἄκαμπτος ἢ εὐθύς, διότι συνίστατο εἰς μίαν μόνον διαδρομὴν τοῦ σταδίου, ἔχοντος μῆκος ἐν Ὀλυμπίᾳ 192,27 μ. Ὁ δίαυλος καὶ ὁ δόλιχος ἐλέγοντο καὶ κάμπειοι, διότι κατ' αὐτοὺς οἱ ἀγωνισταὶ ἔκαμπτον τὴν νύσσαν. Κατὰ τὸν ὁπλίτην δρόμον οἱ ἀγωνισταὶ ἦσαν ποικίλως ὡπλισμένοι καὶ διέτρεχον διαφόρους ἀποστάσεις, εἰς τοῦτον δ' ὑπάγεται καὶ ὁ ἵππειος, κατὰ Φιλόστρατον, ἔχων μῆκος δύο διαύλων. Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ παραστάσεων ἀρχαίων ἀγγείων καὶ ὡς ἄλλως τε εἶναι φυσικόν, οἱ μὲν σταδιεῖς ἔτρεχον μεταχειριζόμενοι τὰς χεῖρας «ὡς πτερούμενοι», οἱ δὲ δολιχοδρόμοι κρατοῦντες τὰς χεῖρας «ἐν προβολῇ» (Γυμν. 33) καὶ μόνον κατὰ τὸ τέρμα τοῦ δρόμου μετέβαλλον τὴν κίνησιν τῶν χειρῶν, ὅτε καὶ ἐπέτεινον τὴν ταχύτητα. Ἡ ἱκανότης τῶν ἀρ-

Ἀρχαία παράστασις δρομέων ἀντοχῆς.

χαίων εἰς τὸν δρόμον ἦτο ἐκτάκτως ἀνεπτυγμένη, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ πολλῶν μαρτυριῶν. Ὁ Ἀργεὺς π. χ., νικήσας δόλιχον ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἔφθασεν αὐθημερὸν εἰς Ἄργος, ἵνα ἀναγγείλῃ τὴν νίκην του, διανύσας 100 περίπου χιλιόμετρα ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας. Δισχίλιοι δὲ Σπαρτιᾶται πάνοπλοι διέδραμον τὴν ἐκ Σπάρτης εἰς Ἀθήνας ἀπόστασιν (230 χμ.) ἐντὸς τριημέρου. Διὰ δὲ Πολυμνήστορα τὸν Μιλήσιον παῖδα σταδιονίκην ἐν Ὀλυμπίᾳ (46η Ὀλυμπ.) ἐλέγετο, ὅτι βόσκων τὰς αἶγάς του κατεδίωξε καὶ συνέλαβε ζῶντα λαγών. Ἀναφέρονται καὶ δρομεῖς νικήσαντες κατὰ τὴν αὐτὴν Ὀλυμπιάδα εἰς τρεῖς δρόμους, στάδιον, δίαυλον καὶ ὁπλίτην. Οἱ τοιοῦτοι νικηταὶ ἐκαλοῦντο τριασταί. Πρῶτος τριαστὴς λέγεται Φανᾶς ὁ Πελληνεύς, τὴν 67ην Ὀλυμπιάδα (512 π. Χ.). Ὁ δὲ Πολίτης, ἐκ Κεράμου, κατὰ τὴν 212ην Ὀλυμπιάδα (69 μ. Χ.) ἐνίκησε στάδιον, δίαυλον καὶ δόλιχον.

Ὁ δρόμος σήμερον θεωρεῖται ὡς τὸ κυριώτατον μέρος τῶν ἀγωνισμάτων τοῦ στίβου, ἐφ' ὅσον καὶ τὰ πλείονα ἀγωνίσματα εἶναι ἀγωνίσματα δρόμου. Οἱ σημερινοὶ δρόμοι διακρίνονται, ἀναλόγως μὲν τοῦ ἐδάφους: α) εἰς *δρόμους ἐπιπέδους* (courses plates), διεξαγομένους ἐπὶ στίβου ἐπεστρωμένου δι' ἀνθρακοκόνεως ἢ σπαρτῆς εἰδικῆς χλόης (pelouse) καὶ ἀπολύτως ἐπιπέδου· β) εἰς *δρόμους μετ' ἐμποδίων* (courses à haies) ἐπὶ στίβου ὡσαύτως ἐπιπέδου (βλ. ἐμπόδιον)· γ) εἰς *ἀνωμάλους δρόμους*, διεξαγομένους ἐπὶ δημοσίων ὁδῶν μὲ ποικίλα ἐνίοτε φυσικὰ ἐμπόδια. Ἀναλόγως δὲ τῆς διανυομένης ἀποστάσεως: α) εἰς *δρόμους ταχύτητος*, ἤτοι 100 μ., 200 μ., 400 μ. καὶ 800 μ. ἁπλοῦς καὶ 110 μ., 200 μ. καὶ 400 μ. μετ' ἐμποδίων· β) εἰς *δρόμους μεικτοὺς* ἢ *ἡμιαντοχῆς*, ἤτοι 1500 μ., 5000 μ. καὶ 5 ἀγγλ. μιλ. (8045 μ.)· καὶ γ) εἰς *δρόμους ἀντοχῆς*, ἤτοι ἀπὸ 10 χιλιομ. καὶ ἄνω, ἐν οἷς περιλαμβάνεται καὶ ὁ Μαραθώνιος. Εἰς τοὺς δρόμους ἀντοχῆς δὲν δύναται βεβαίως νὰ καταλεχθῇ καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ 1928 ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀργανωτοῦ ἀθλητικῶν συναντήσεων Σ. Π.ύλ ἀγὼν δρόμου 4000 χιλιομέτρων, ἀπὸ Λὸς Ἄντζελες εἰς Ν. Ὑόρκην, ὁ μεταβάλλων τοὺς ἀθλητὰς εἰς ἀνθρώπινα ῥάκη, χάριν ἐπάθλου 25 χιλ. δολλαρίων. Πλὴν τῶν εἰρημένων *ἀτομικῶν* δρομικῶν ἀγωνισμάτων ὑπάρχουν καὶ *ὁμαδικοὶ* δρόμοι, οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα σκυταλοδρομίαι (βλ. λ.). Κατὰ τὰς σκυταλοδρομίας ἡ ὅλη διανυθησομένη ἀπόστασις διαιρεῖται εἰς 4 ἴσα (4×100 μ.) ἢ ἄνισα μέρη (100+400+800+1500 μ. κτλ.), ἕκαστος δὲ τῶν ἀποτελούντων τὴν ὁμάδα 4 δρομέων διατρέχει ἓν μέρος τοῦ ὅλου διαστήματος, μεταβιβάζων εἰς τὸν ἄλλον τὴν σκυτάλην μέχρι τέλους. Ὁ τελευταῖος παραλαβὼν τὴν σκυτάλην καὶ ἀφικόμενος πρῶτος εἰς τὸ τέρμα δίδει τὴν νίκην εἰς τὴν ὁμάδα του.

Ἐκτὸς τῶν κυρίως δρομικῶν ἀγωνισμάτων, ὁ δρόμος δύναται ν' ἀποτελέσῃ μέρος καὶ πλείστων ἀθλητικῶν καὶ ἄλλων παιδιῶν. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς τε ἐπισήμου καὶ τῆς κοινῆς τοῦ ναυτικοῦ γλώσσης (Ὀνοματολ. ναυτ. ἄρθρ. 886, γαλλ. vitesse, ἀγγλ. speed ἢ wag) σημαίνων τὸν καθ' ὥραν διανυόμενον ὑπὸ τοῦ πλοίου ἀριθμὸν μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

— **δρόμος** ἢ *κλίτος [Βυζαντ. Ἀρχιτεκτ.]* βλ. λ. βασιλική (τ. ΣΤ', σ. 786α').

— **δρόμος** *τῆς Παναγίας* (ὁ) *[Λαογρ.]*. Καλεῖται οὕτω εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος (Ἀχαΐα) παρὰ τῷ λαῷ ὁ *Γαλαξίας*.

Δρομπίτσιστα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης ἤδη καλούμενος Δασερὴ (βλ. λ.).

Δρόμπολη *[Γεωγρ.]*. Ἡ περὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον περιοχὴ τῆς Β. Ἠπείρου. Διαρρέεται ἀπὸ τὸν Δρῖνον ποταμὸν καὶ περιλαμβάνει πλεῖστα χωρία.

Δρόμων. Ποιητὴς τῆς μέσης κωμῳδίας, οὗτινος ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει κωμῳδίαν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ψάλτρια». Θεωρεῖται ὡς σύγχρονος τοῦ Ἀντιφάνους καὶ τοῦ Τιμοκλέους.

δρόμων (ὁ)· εἶδος πλοίου.

— *[Ναυτ.]* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκάλουν *δρόμωνας* τὰ ταχύπλοα ἐμπορικὰ πλοῖα, κατὰ τὴν βυζαντινὴν δ' ἐποχὴν ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδίδετο εἰς τὰ κατ' ἐξοχὴν πολεμικὰ σκάφη τοῦ Βυζαντίου. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ΣΤ' ὁ σοφὸς εἰς τὰ «Τακτικά» του (διάταξις ΙΘ', περὶ ναυμαχίας) περιγράφει λεπτομερῶς τοὺς δρόμωνας, οἵτινες ἦσαν σκάφη ἐλαφρᾶς, ἀλλ' ἀνθεκτικῆς ναυπηγήσεως, φέροντα δύο καθ' ὕψος σειρὰς κωπῶν. Ὁ συνήθης τύπος τῶν δρομώνων εἶχε 50 κώπας κατὰ πλευράν, διανενεμημένας εἰς δύο καθ' ὕψος σειρὰς ἐξ 25 κωπῶν. Οἱ 50 ἐρέται τῆς ἄνω σειρᾶς κατὰ τὰς συμβολὰς δὲν ἐκωπηλάτουν, ἀλλ' ἐμάχοντο. Ὁ κυβερνήτης τοῦ δρόμωνος ἐκαλεῖτο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρετῶν «κένταρχος» (ἐκ τοῦ λατιν. Centutio), «πρωτοκάραβοι» δ' ἐκαλοῦντο οἱ δύο «τῶν τοῦ δρόμωνος αὐχένων κυβερνῆται». Ἐκτὸς τοῦ συνήθους τούτου τύπου τῶν δρομώνων ἐναυπηγοῦντο καὶ μεγαλύτεροι 200 ἀνδρῶν πληρώματος, ἐξ ὧν οἱ 50 μόνον ἐκωπηλάτουν κατὰ τὰς συμβολάς, τῶν 150 ἑτέρων μαχομένων· γενικῶς δὲ ὁ Λέων ΣΤ' παραγγέλλει, ὅπως ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος τῶν δρομώνων, ὡς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιβαινόντων, ἐξαρτᾶται ἑκάστοτε ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῆς παρασκευῆς τῶν πολεμίων. Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ τρίτος τις τύπος μικροτέρων δρομώνων τῶν Βυζαντινῶν, οἱ κατὰ τὸν Λέοντα «ἐλάσσονες καὶ δρομικώτατοι οἷονε γαλαῖαι ἢ μονήρεις λεγόμεναι, ταχινοὶ καὶ ἐλαφροί», οἵτινες μίαν ἔχοντες σειρὰν κωπῶν ὡς ἀπόστολα ἢ καταδρομικὰ σκάφη ἐχρησιμοποιοῦντο. Οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν δρομώνων ἦσαν κατάφρακτοι ὡπλισμένοι διὰ τόξων, σαγιττῶν καὶ σκουταρίων.

Τὸ δὲ οὐσιῶδες καὶ ἰδιάζον τῶν δρομώνων ὅπλον ἦτο «ὁ κατὰ πρῷραν ἔμπροσθεν χαλκῷ ἠμφιεσμένος σίφων, δι' οὗ τὸ ἐσκευασμένον πῦρ κατὰ τῶν ἐναντίων ἀκοντίσαι» (τὸ ὑγρὸν δηλ. πῦρ τοῦ Καλλινίκου). Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ναυτικὸν τῶν γαλεοῶν (βλ. λ.), πάντες οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν δρομώνων ἦσαν ἐλεύθεροι, ἡ δὲ κατὰ τὴν εἰρεσίαν παρακέλευσις ἐδίδετο, ὡς εἰς τὸ ναυτικὸν τῶν ἀρχαίων, διὰ τῆς φωνῆς καὶ κροτάλων. Οἱ μαχιμώτατοι καὶ ἀνδρειότατοι ἐτάσσοντο κωπηλάται τῆς ἄνω σειρᾶς. Οἱ ἐκ δρομώνων στόλοι διῃροῦντο εἰς μοίρας ἐκ 3 ἕως 5 δρομώνων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν λεγομένων δρουγκαροκομήτων. Ἡ πρὸς μάχην παράταξις ἦτο ἡ κατὰ μέτωπον ἢ ἡ μηνοειδής, τοῦ κοίλου ἐστραμμένου πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἔνθα τὰ μὲν ἰσχυρότερα καὶ μεγαλύτερα πλοῖα ἐτοποθετοῦντο εἰς τὰ κέρατα τοῦ μηνίσκου, οὕτως ὥστε οἱ ἐντὸς αὐτοῦ ἐμπίπτοντες πολέμιοι νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐκφύγωσιν, ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν δρο-

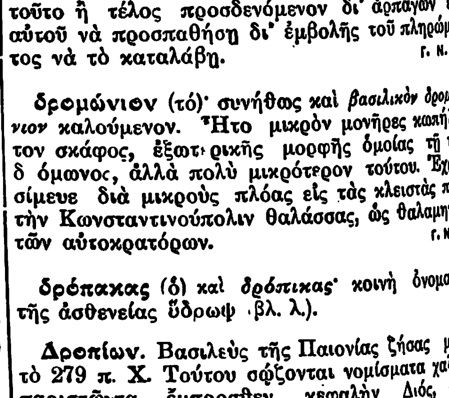

Ὁ γνήσιος τύπος τοῦ δρόμωνος.

(Ὁ Ἀμερικανικὸς ὑπερωκεάνιος δρόμων «Sir John Franklin» (τοῦ 1840) πλέων τὴν ἐπίφορον διὰ τοὺς δόλωνας ὁλοσείρους καὶ τὸν ἀρτέμονα.)

μώνων εἰς τὸ μέσον, ὥστε πάντας νὰ ἐπισκοπῇ. Τέλος ὁ Λέων συνιστᾷ καὶ τὴν κατανομὴν τοῦ στόλου εἰς δύο ἢ τρία τμήματα, ὧν τὸ μὲν ἓν νὰ συμπλέκεται ἀντιπρώρως τοῖς πολεμίοις, τὸ δ' ἕτερα, οἱονεὶ ὡς ἐφεδρεία, νὰ προσβάλωσι τούτους εἴτε κατὰ τὰ πλευρά, εἴτε κατὰ τὴν οὐράν. Οὕτω συντεταγμένου τοῦ στόλου, ἐπήρχετο οὗτος κατὰ τοῦ πολεμίου, γενικὴ δ' ἐπηκολούθει συμπλοκὴ καὶ σύγχυσις τελεία, ἑκάστου πλοίου προσπαθοῦντος διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς νὰ καταχύσῃ τὸ ἀπέναντί του ἐχθρικὸν σκάφος ἢ νὰ ἐμβολίσῃ τοῦτο ἢ τέλος προσδενόμενον δι' ἁρπαγῶν ἐπ' αὐτοῦ νὰ προσπαθήσῃ δι' ἐμβολῆς τοῦ πληρώματος νὰ τὸ καταλάβῃ. Γ. Ν. Ν.

δρομώνιον (τό)· συνήθως καὶ *βασιλικὸν δρομώνιον* καλούμενον. Ἦτο μικρὸν μονῆρες κωπήλατον σκάφος, ἐξωτερικῆς μορφῆς ὅμοιας τῷ τοῦ δ ὅμωνος, ἀλλὰ πολὺ μικρότερον τούτου. Ἐχρησίμευε διὰ μικροὺς πλόας εἰς τὰς κλειστὰς περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν θαλάσσας, ὡς θαλαμηγὸν τῶν αὐτοκρατόρων. Γ. Ν. Ν.

δρόπακας (ὁ) καὶ *δρόπικας*· κοινὴ ὀνομασία τῆς ἀσθενείας ὕδρωψ (βλ. λ.).

Δροπίων. Βασιλεὺς τῆς Παιονίας ζήσας μετὰ τὸ 279 π. Χ. Τούτου σῴζονται νομίσματα χαλκᾶ, παριστῶντα ἔμπροσθεν κεφαλὴν Διός, ὄπισθεν δὲ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΠΑΙΟΝΩΝ, κάτωθεν δὲ αὐτῆς τὸ μονόγραμμα αὐτοῦ ΔΡ. Κατὰ τὸ 1877 ἀνεκαλύφθη ἐπιγραφὴ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐπὶ βάθρου ἀνδριάντος τινός, ἐκ τῆς ὁποίας καταφαίνεται ὅτι ὁ ἀνδριὰς ἐκεῖνος ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Παιόνων, πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως Δροπίωνος, ὅστις πιθανῶς ἀναδιωργάνωσε τὴν χώραν του μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν. Α. Θ. ΣΑΜ.

«Δροσὰκ» (drochak=σημαία). Ἀρμενικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Τιφλίδι τοῦ Καυκάσου ὡς ὄργανον τοῦ ἀρμενικοῦ ἐπαναστατικοῦ κομιτάτου Δασνακτσουτεούν. Ἱδρύθη τῷ 1890. Ν. Μ.

Δροσᾶτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 596 Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ περὶ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Δοϊράνης συνοικισμὸς (κάτ. 122).

δροσᾶτος, —η, —ο· ὁ πλήρης δρόσου, δροσερός: «δροσᾶτο ἀέρι»· || ἰδιωματ. «δροσᾶτες ἀχλάδες» εἶδος ἀπίων ὡριμαζόντων ὅταν δροσίζῃ ὁ καιρός, ἀρχομένου τοῦ φθινοπώρου.

Δροσερὰ (ἡ) *[Μυθολ.]*. Πηγαία νύμφη μνημονευομένη ὑπὸ Νόννου ἐκ τοῖς «Διονυσιακοῖς».

Digitized by Google

δροσερὰ (ἡ) (Drosera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δροσεριδῶν*. Γνωστὰ περὶ τὰ 100 εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Εἶναι πόαι μικραί, ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, τινὲς ἀναρριχητικαί, ἀπαντῶσαι κυρίως εἰς ὑγροὺς ἢ ἑλώδεις τόπους. Τὰ φύλλα τῶν φυτῶν τούτων περιβάλλονται ὑπὸ εὐερεθίστων ἀδενοφόρων τριχῶν, αἵτινες ἐκκρίνουσι γλοιῶδες καὶ δριμὺ ὑγρόν, ὅπερ ἀποσυνθέτει τὰς ὀργανικὰς οὐσίας καὶ ἰδίως τὰ ἔντομα, ἅτινα προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν φύλλων του. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δροσερὰ ἡ στρογγυλόφυλλος* (Drosera rotundifolia), ἀπαντῶσα ἐν Εὐρώπῃ. Δ.Ν.Π.

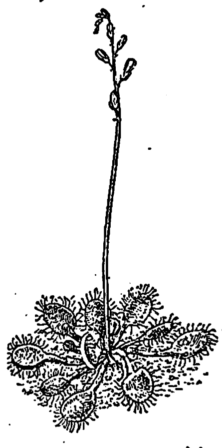

Δροσερὰ ἡ στρογγυλόφυλλος.

δροσερίδαι ἢ *δροσεροειδῆ* (οἱ) (Droseridae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Αἱ δροσερίδαι εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, ὑδροχαρεῖς καὶ ἐντομοφάγοι. Γνωστότερα γένη εἶναι διωναία καὶ δροσερὰ (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Δροσερὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 636. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀσὰρ βέη*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἅγιος Γεώργιος* (κάτ. 168), *Βαλτολίβαδον* (τέως *Γρόπινον*, κάτ. 143), *Γυψοχώρι* (τέως *Γιούψοβον*, κάτ. 286), *Καλλίπολις* (τέως *Καράμψα*, κάτ. 274), *Παλαίφυτον* (τέως *Δοζάνοβον*, κάτ. 816), *Σανδάλι* (τέως *Σίνδελ*, κάτ 130) καὶ *Τριφύλλι* (τέως *Τριφούλτσοβον*, κάτ. 280). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακά, ὄσπρια καὶ μποστανικά. Μετὰ τῶν Γιαννιτσῶν συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὧραι 3). Δ. Ε. Μ.

δροσερός, — *ά,* — *όν* ὁ πλήρης δρόσου, ὁ δροσίζων, ὁ ἀναψύχων: «κρύο καὶ δροσερὸ νεράκι», «ὁ καιρὸς εἶναι δροσερός» || *δροσερὸ* (τό) ὁ σικυός, τὸ ἀγγούρι, ἄλλως *δροσίτης*.

δροσερότης—*ητος* (ἡ) ἡ ἰδιότης τοῦ δροσεροῦ, τὸ νὰ εἶναί τις δροσερός: «ἡ δροσερότης τοῦ καιροῦ μὲ ἐκράτησε εἰς τὴν πόλιν».

Δρόσης, *Λεωνίδας*. Διαπρεπὴς Ἕλλην γλύπτης τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1843 ἀπὸ πατέρα Βαυαρόν, τὸν Von Dorsch καὶ Ἑλληνίδα μητέρα ἐκ τῆς σπετσιωτικῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀγῶνος Μέξη. Ὁ προπάππος του ἦτο ἐπίσης γλύπτης καὶ σύμβουλος τοῦ βασιλέως τῆς Σαξωνίας, αὐτὸς δὲ ἐξελληνισθεὶς τελείως καὶ ἀποκτήσας τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν μετωνομάσθη εἰς Δρόσην. Τὰς πρώτας του σπουδὰς ἔκαμε εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πολυτεχνεῖον (1857), κατόπιν δ' ἐστάλη ὡς ὑπότροφος τῆς κυβερνήσεως εἰς Μόναχον, ὅπου ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Widmann καὶ ἔτυχε βραβείου εἰς διαγωνισμὸν τῆς Ἀκαδημίας μὲ θέμα

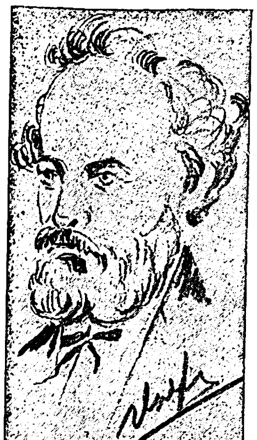

Δ. Δρόσης.

Δ. Δρόσῃ: *Ὁ τάφος τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Πολυτεχνείου.*

τὸν Δαυΐδ ἀποκόπτοντα τὴν κεφαλὴν τοῦ Γολιάθ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐχύθη εἰς χαλκὸν καὶ ἔκαμε τότε ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς καλλιτεχνικοὺς κύκλους τῆς Εὐρώπης. Εἶτα μετέβη εἰς Παρισίους, εἰς τὸ Λονδῖνον Δρέσδην, Βιέννην καὶ Ρώμην, ὅπου εἰργάσθη ἕως τὰ 1867.

Εἰς τὸ Μόναχον ὁ Δρόσης, τῇ συστάσει τοῦ Ὄθωνος, ἐγνωρίσθη μὲ τὸν βαρῶνον Σίναν, ὁ ὁποῖος τόσον ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν τά-

Λ. Δρόσῃ: *Ἡ Ἀθηνᾶ τῆς Ἀκαδημίας.*

λαντον τοῦ καλλιτέχνου, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ δωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Σιναίαν Ἀκαδημίαν, διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ γλυπτὰ ἔργα ὁ Δρόσης. Ἐπανελθὼν ὁ καλλιτέχνης εἰς τὴν Ἑλλάδα, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γλυπτικῆς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἀπέθανε νεώτατος εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς του δράσεως τῷ 1884 εἰς τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας, ὅπου μετέβη διὰ νὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὴν ὑπερκόπωσιν τῆς ἐργασίας.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν κλασσικῶν ἑλληνικῶν ἔργων τῆς γλυπτικῆς εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ Δρόση εἶναι καταφανής. Δὲν ἐνεβάθυνεν ὅμως ἁπλῶς εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τῶν κλασσικοφανῶν σχημάτων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἀλλ' εἰσέδυσε βαθύτερον εἰς τὴν ἰδέαν, ἥτις ἐμψυχώνει τὰ σχήματα τῆς τέ-

Λ. Δρόσῃ: *Ὁ Σωκράτης τῆς Ἀκαδημίας.*

χνης ταύτης. Ἀνεδείχθη γνήσιος Ἕλλην γλύπτης εἰς τὴν ὑπέροχον πτυχολογίαν τῶν ἀγαλμάτων του· οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του Εὐρωπαίους γλύπτας δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἱκανότητα τοῦ Δρόση εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν πτυχῶν μὲ τὴν πνοὴν ἐκείνην, ἣν μόνον οἱ Ἕλληνες γλύπται τῆς καλῆς ἐποχῆς ἠδυνήθησαν ν' ἀποδώσουν εἰς τὸ μάρμαρον. Τὰ περιφημότερα ἔργα του εἶναι, ἐκτὸς τῶν ἀριστουργηματικῶν ἀετωμάτων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, παριστώντων τὴν «Γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς» τὰ εἰς τὰ προπύλαια αὐτῆς κολοσσιαῖα ἀγάλματα ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ ἀνδριὰς τοῦ δωρητοῦ τῆς Ἀκαδημίας βαρώνου Σίνα, ὁ ἀνδριὰς τοῦ Βαρβάκη ἐν τῷ Ζαππείῳ μετὰ τῶν εἰς τὸ βάθρον τεσσάρων σκέψεων: τῆς Ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ναυτιλίας, τῆς Τέχνης καὶ τῆς Βιομηχανίας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξετελέσθη ἐπὶ πρωθυπουργίας Δημ. Βούλγαρη τῷ 1873, ψηφισθείσης δαπάνης 80 χιλιάδων χρυσῶν δραχμῶν, ἀπεπερατώθη δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του *Ξενάκη*. Ἐπίσης ἔργον του εἶναι ὁ ἀνδριὰς τοῦ Καποδιστρίου ἐν Κερκύρᾳ. Ἀριστουργηματικὸν ἔργον του, ὅπου συγκεντρώνει τὴν δύναμιν τῆς

Λ. Δρόσῃ: *Ὁ Βάκχος.*
(Ἐν τῇ οἰκίᾳ Νέγρη.)

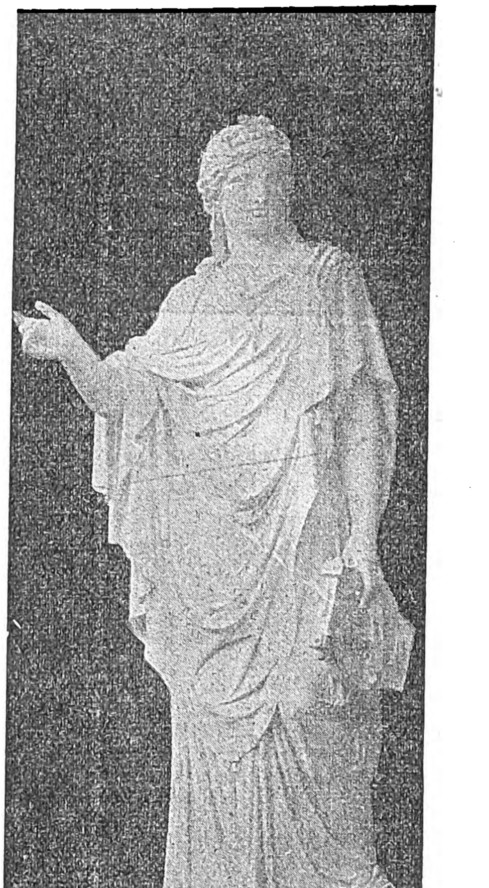

Λ. Δρόσῃ: *Ἡ Σαπφώ.*
(Ἐν τῷ συλλόγῳ «Παρνασσῷ».)

ψυχολογίας τοῦ θέματος εἰς μίαν ὑπέροχον ἐκτέλεσιν, εἶναι καὶ τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς Πηνελόπης εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἀνακτόρων. Ἄλλα ἔργα του εἶναι ἡ «Ἐλεημοσύνη», ἐξώγλυπτον ἀνάγλυφον ἐκ μαρμάρου, εὑρισκόμενον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ υἱοῦ του Λ. Δρόση, πλοιάρχου τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, καθὼς καὶ ὁ «Μέγας Ἀλέξανδρος» ἐκ μαρμάρου. Ἔξοχον ἐπίσης ἔργον του εἶναι ἡ «Σκέψις» εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Ἀλεξ. Καραπάνου, ὁ «Ἀχιλλεύς», ὁ «Διόνυσος», ἡ «Σαπφώ», καθὼς καὶ πλεῖσται προτομαί: τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σούτσου, τοῦ Βούρου, τοῦ Κούπα, τοῦ Σίνα κλπ. Ὁ Δρόσης ἐβραβεύθη ἐπανειλημμένως εἰς διαφόρους διεθνεῖς ἐκθέσεις τοῦ Μονάχου, τῶν Παρισίων καὶ τῆς Βιέννης. Ὡς διδάσκαλος ἐξετιμᾶτο παρὰ τῶν μαθητῶν του, οἱ ὁποῖοι, σχεδὸν πάντες, διέπρεψαν, ὡς οἱ ἀδελφοὶ Φυτάλαι, ὁ Γ. Βρούτος, ὁ Δ. Φιλιππότης, ὁ Γ. Μπονάνος, ὁ Λ. Σῶχος κλπ. Θ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

δροσιὰ (ἡ)· δροσερότης, ἀναψυχή: «τὸ καρπούζι εἶναι μιὰ δροσιά»· || ἰδιωματ., ἡ σκιά, ὁ σκιαζόμενος τόπος: «νὰ καθίσωμε 'ς τὴ δροσιά» ἢ «—ἐδῶ ποῦ ἔχει δροσιά», ἄλλως *δροσός*· || ἡ δρόσος: «πρωὶ πρωὶ τὰ λάχανα εἶναι γεμᾶτα δροσιά».

Δροσιὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀρνίσσης (τέως Ὀστρόβου) τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 67. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δροῦσκα*.

— **Δροσιὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δοκοῦ τῆς ἐπαρχίας Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 137. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Δουνταρλῆ*.

Δροσικὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Θράκης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ III, 11, 6), ὡς μία τῶν 14 στρατηγιῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Πιθανῶς ἡ Δροσικὴ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Β', 101) ἀναφερομένη χώρα, κειμένη πέραν τοῦ Στρυμόνος καὶ πρὸς βορρᾶν καὶ κατοικουμένη ὑπὸ τῶν Δρώων, αὐτονόμων Θρακῶν καὶ συμμάχων τοῦ Σιτάλκους εἰς τὸν κατὰ τοῦ Περδίκκα πόλεμον. Α. Θ. ΣΑΜ.

δροσίζω, *ἀόρ. ἐδρόσισα ἐδροσίσθην, παθ. μετχ. δροσισμένος*· ἀναψύχω, μετριάζω τὸ αἴσθημα τοῦ καύσωνος: «αὐτὸ τὸ ξεράκι μᾶς δρόσισε», «κάμαμε λουτρὸ καὶ δροσιστήκαμε»· || ἀμετβ. *δροσίζει*· ἐλαττοῦται ὁ καύσων, ψύχεται ὁ καιρός: «τὸ βράδυ δροσίζει», «ἐδρόσισε λίγο»· || καὶ «ἐδρόσισε ὁ καιρὸς» κατέστη ψυχρότερος, ἠλαττώθη ὁ καύσων· || μεταφ. ἡδύνω, τέρπω: «ἤπια λίγο κρασὶ καὶ δροσίστηκε ἡ καρδιά μου», «νὰ σὲ ἰδῶ ὅπως ἐπιθυμῶ, νὰ δροσιστῇ ἡ ψυχή μου».

«Δρόσιλλα καὶ Χαρικλῆς». Ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτὸν φέρεται ἔμμετρον μυθιστόρημα ἐκ 3641 τριμέτρων στίχων. «ποίησις κυροῦ Νικήτου τοῦ Εὐγενειανοῦ κατὰ μίμησιν τοῦ μακαρίτου φιλοσόφου τοῦ Προδρόμου», συγγραφὲν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Πρὸς σύνθεσιν τοῦ μυθιστορήματός του ὁ Νικήτας ἐδανείσθη παρὰ τοῦ Προδρόμου μόνον τὸν σκελετόν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ τοῦ «κατὰ Ροδάνθην καὶ Δοσικλέα» ἔργου του, δι' ὃ καὶ ἐν τῷ μαρκιανῷ κώδικι 412 τὸ ποίημα ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Πρόδρομον. Κατὰ τὰ ἄλλα ἠκολούθησεν ἀρχαιοτέρους ποιητάς, ἀντὶ δὲ τῆς ὑπεροπτικῆς σκαιότητος τοῦ Προδρόμου, παρ' αὐτῷ ἔχομεν ἐρωτικὰς τρυφερότητας ἐν ἐρωτικαῖς ἐπιστολαῖς, ἐρωτικαῖς ἐκδηλώσεσι κ. τ. λ. Πολλάκις ἐν τῷ μυθιστορήματι τούτῳ συναντῶμεν ἰσχυρὰν καὶ ἀκόλαστον, οὕτως εἰπεῖν, σάτιραν, κατὰ μίμησιν τοῦ Προδρόμου. Εἰς τὸ μέτρον ἀκολουθεῖ ὁ Νικήτας τὸν προκάτοχόν του Πρόδρομον, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ οὐδεμία πρωτοτυπία διακρίνει τὸ ποίημα τοῦτο. Ὁλόκληροι φράσεις ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἀνακρεοντείων καὶ βουκολικῶν ποιητῶν, ἐκ τοῦ Μουσαίου, τῶν ἐπιγραμμάτων τῆς ἀνθολογίας, ἐκ τοῦ Ἡλιοδώρου, τοῦ Λόγγου, ἰδίως δὲ ἐκ τοῦ Ἀχιλλέως Τατίου, παρατίθενται ἐν τῷ ποιήματι. Πρῶτος ἐξέδωκε τὸ ἔργον ὁ Fr. Boissonade εἰς δύο τόμους (ἐν Παρισίοις 1819), εἶτα ὁ R. Hercher (Scriptores erotici graeci). Κ. Μ. Κ

Δροσινή, Ἄνω— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θράκῃ κοινότητος *Κρατινῆς* τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης Κάτ. (1928) 261. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Γιουντερλῆ-Οὐνβιράν*.

—**Δροσινή, Κάτω—** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὡς ἄνω κοινότητος. Κάτ. (1928) 114 Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Κιουτσοὺκ-Διράν*. Δ. Ε. Μ.

Δροσίνης Ὄνομα Ἀγωνιστῶν: —1) ***Γεώργιος*** (ὁ καὶ *Καραγιώργης* ἐπονομαζόμενος), ἐκ Βάλτου. Ἠρίστευσεν εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, τῷ δὲ 1825 ἔλαβε δίπλωμα ἀντιστρατήγου. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ Μεσολογγίου. —2) ***Ἰωάννης***, συγγενὴς τοῦ προηγουμένου. Ἀνεδείχθη ἀξιωματικός, καταταχθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν ἐκδουλεύσεων εἰς τὴν γ' τάξιν. —3) ***Κωνσταντῖνος***, ὁ καὶ *Καρακώστας* ἐπιλεγόμενος. Ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην καὶ τὸν Μακρῆν. Τῷ 1825 προήχθη εἰς χιλίαρχον. Γ. Δ. Κ.

— **Δροσίνης, *Γεώργιος***. Σύγχρονος Ἕλλην λογοτέχνης, ἔγγονος τοῦ ἀνωτέρω ὁμωνύμου. Ἐκ Μεσολογγίου καταγόμενος, ἐγεννήθη τῷ 1859 ἐν Ἀθήναις. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν, εἰσήκουσεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον μαθήματα Νομικῆς καὶ Φιλοσοφίας. Μεταβὰς εἶτα εἰς Γερμανίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν Λειψίᾳ, Δρέσδῃ καὶ Βερολίνῳ (1885—1888) καὶ ἐπανελθὼν διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1889 τὴν «Ἑστίαν», τὴν ὁποίαν μετέτρεψεν εἰς ἐφημερίδα ἀπὸ τοῦ 1894 καὶ διηύθυνε μέχρι τοῦ 1898, καὶ διάφορα ἄλλα περιοδικά, ἐν οἷς τὴν «Ἐθνικὴν Ἀγωγὴν» τὴν ὁποίαν ἵδρυσε καὶ διηύθυνεν ἐπὶ ἑξαετίαν, καὶ τὴν «Μελέτην». Ἀπὸ τοῦ 1922 διευθύνει τὸ ἐτήσιον «Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος».

Ἡ φιλολογική του δρᾶσις εἶναι λίαν πολυσχιδής: ποιήματα ἤρχισε δημοσιεύων τῷ 1879 εἰς τὸν «Ραμπαγᾶν», ἐδημοσίευσε δὲ πλείστας ποιητικὰς συλλογάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ παλαιότεραι (Ἱστοὶ Ἀράχνης, Σταλακτῖται, Εἰδύλλια, Ἀμάραντα) διακρίνονται διὰ τὴν πλήρη λεπτῆς χάριτος ἔμπνευσιν καὶ τὴν παιγνιώδη κεκαλυμμένην συναισθηματικότητα, φέρουσαι ἀσφαλῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀπὸ τοῦ Χάϊνε γερμανικῆς ποιήσεως. Εἰς τὰς μεταγενεστέρας αὐτοῦ συλλογὰς (Γαλήνη, Φωτερὰ Σκοτάδια, Κλειστὰ βλέφαρα, Πύρινη ρομφαία, Ἀλκυονίδες, Θὰ βραδυάσῃ) ἡ ἔμπνευσις σοβαρὰ καὶ μεστὴ θίγει τὰ ὕψιστα φιλοσοφικὰ θέματα, χωρὶς ν' ἀφίνῃ τίποτε ἀπὸ τὴν χάριν τῆς ἐμφανίσεως. Ὁ Δροσίνης μεταχειρίζεται στίχον εὔκολον καὶ ρέοντα· ἔγραψε δὲ ἐπιτυχῶς καὶ εἰς ἐλεύθερον στίχον. Τὰ διηγήματα καὶ μυθιστορήματά του (Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαί, Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ, Ἀμαρυλλίς, Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης, Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως, ὁ Μπαρδῆμος, διηγήματα παιδικά, Ἔρση) ἀποτελοῦν σταθμοὺς τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν καθαρῶς λογοτεχνικῶν του ἔργων, αἱ ἐκλαϊκευτικαὶ καὶ λαογραφικαὶ ἐργασίαι του εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιαι: γραμματεύων σύμβουλος ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἡ ψυχή, ἐδημοσίευσεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ τὰς «Μελίσσας», τὰς «Ὄρνιθας», τὸ «Ψάρευμα», τὸν «Κυνηγόν», τὰς «Συλλογὰς φυσικῆς ἱστορίας», τοὺς «Τυφλούς». Ἐπίσης ἐξέδωκε λαογραφικὰς μελέτας καὶ συλλογάς, ὡς τὴν Πεντάμορφην. Διετέλεσε τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας (μέχρι τοῦ 1924), διευθυντὴς τοῦ μουσείου κοσμητικῶν τεχνῶν (μέχρι τοῦ 1926). Τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀριστείου γραμμάτων καὶ τεχνῶν, εἶναι τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της.

Τὰ πλεῖστα ἔργα τοῦ Δροσίνη ἔχουν μεταφρασθῆ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. —Ω.

Δροσινός, *Πολυχρόνης*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀμπελακίων τῆς Ὄσσης, ἐκ τῶν συνεταίρων τοῦ Οἴκου Σχβάρτς. Πτωχεύσας τῷ 1811 ἐπανήρχισε τὴν ἐργασίαν του διακριθεὶς διὰ τὴν σύνεσίν του. Ἐκτιμώμενος παρὰ πάντων ἐστάλη ἀντιπρόσωπος τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Ἀμφίσσης τῷ 1821. καὶ τῷ 1822 πληρεξούσιος τῆς ἐν Ἄστρει Συνελεύσεως. Σταλεὶς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς σύναψιν δανείου ἀπέτυχε, διότι ὁ Ἄρειος Πάγος, τοῦ ὁποίου εἶχε πληρεξούσια, εἶχε καταργηθῆ ἐν τῷ μεταξύ. Γ. Δ. Κ.

Δροσὶς *(μάρτυς)*. Ἔζη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν αὐτῆς «ἐν χώνῃ χρυσῇ βληθεῖσα τελειοῦται». Ἡ μνήμη της ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 28 Ἰουλίου ἄνευ βιογραφίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. Ε. Γ. Π.

δρόσισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δροσίζειν, ἀναψυχή: «ἡ βροχὴ αὐτὴ ἦτο ἕνα καλὸ δρόσισμα».

δροσιστικός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ δροσίζῃ, ὁ δροσίζων, ἀναψυκτικός: «τὸ καρπούζι εἶναι δροσιστικό».

δροσίτης (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ φυτοῦ *πέπων ὁ ἥμερος* (Cucumis sativus), τὸ ἄλλως *ἀγγούρι* καλούμενον.

δροσοβόλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ρίπτων δρόσον, ὁ προξενῶν δρόσον: «ἀὴρ ὁμιχλώδης καὶ δροσοβόλος» (ἀρχ.)· || δροσερός, δροσιστικός.

δροσοβολῶ *(—έω)*· βάλλω, ρίπτω δρόσον, δροσίζω.

Δρόσοι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Νιβρίτου* τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 63.

δροσολογῶ *(—έω)* καὶ ***δροσολογάω***· δημοτ., δροσίζω, ἀναψύχω: «μᾶς δροσολόγησε τὸ νερό σου»· || ἀμεταβ. «ἐδροσολόγησε λίγο» κατέστη ὁ καιρὸς δροσερώτερος.

δροσόμελι, *—τος* (τὸ) (ἀρχ.)· βλ. ἀερόμελι.

Δροσοπελοῦδα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μυκόνου τῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων ὑπαγομένης ὁμωνύμου νήσου. Κάτοικοι (1928) 59.

Δροσοπηγὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 752 Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπελκαμένη*.

δροσόπαγος (ὁ) *[Μετεωρολ.]*. Φαινόμενον συγγενὲς πρὸς τὴν δρόσον, κατ' οὐσίαν παραγωγὴ δρόσου ὑπὸ θερμοκρασίαν ἐδάφους κάτωθεν τοῦ μηδενός. Ὅταν κατέλθῃ ἡ θερμοκρασία ἀέρος καὶ τῶν ἐκτεθειμένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἀντικειμένων, λόγῳ τῆς ἀκτινοβολίας θερμότητος κατὰ τὰς αἰθρίας νύκτας, ὁπωσοῦν χαμηλότερον τοῦ σημείου πήξεως, τότε ὁ ὑδρατμὸς συμπυκνοῦται ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων ὑπὸ στερεὰν μορφὴν ἢ πήγνυται ἐπίσης καὶ ἡ ἤδη προηγουμένως ἀποτεθεῖσα δρόσος. Ὁ δροσόπαγος δὲν εἶναι ποσῶς κρυσταλλικός, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Assmann κατόπιν μικροσκοπικῶν καὶ μικροφωτογραφικῶν παρατηρήσεων. Οἱ φαινομενικῶς πτεροειδεῖς κρυσταλλικοὶ σχηματισμοὶ φαίνονται ὅτι συνίστανται ἐκ σταγονιδίων πάγου, ἅτινα διατίθενται κατὰ σειρὰς παραλλήλους πρὸς ἀλλήλους· ἐπίσης συνενοῦνται μετ' ἀλλήλων καὶ σχηματίζουσι τὰ λεπτοφυῆ πτερὰ δροσοπάγου καὶ στηλίσκων. Διὰ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ δροσοπάγου, κυρίως ὅταν οὗτος διατηρῆται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, λαμβάνεται ἡ *πάχνη* (rauhreif, givre, silverthaw). Συμβολικῶς ὁ δροσόπαγος παρίσταται διὰ τοῦ σχήματος <—> καὶ συχνὰ συγχύζεται πρὸς τὸ σύμβολον V τῆς πάχνης. Κατὰ τὸν Δ. Αἰγινήτην ὁ δροσόπαγος σπανιώτατα παρατηρεῖται ἐν Ἀθήναις, ὡς καὶ ἐν γένει εἰς τὰς παραλίους χώρας, ὁσάκις ὅμως ἐμφανισθῇ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφάς. Τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν συγγενῶν φαινομένων τῆς πάχνης, τῆς δρόσου καὶ τοῦ δροσοπάγου ἐγνώριζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἀναφέρουσι δὲ αὐτὴν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Θεόφραστος ὡς καὶ τὰς καταστροφὰς ἃς ἐπιφέρουσι τὰ τοιαῦτα μετεωρολογικὰ φαινόμενα ἐπὶ τῆς φυτικῆς βλαστήσεως. Ὁ δροσόπαγος παραλλήλως πρὸς τὴν δρόσον εἶναι καὶ οὗτος ἓν ἐκ τῶν μετεωρολογικῶν στοιχείων ὅπερ δέον νὰ παρατηρῆται εἰς τοὺς μετεωρολογικοὺς σταθμούς. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

Δροσόπουλος, *Ἰωάννης*. Ἕλλην οἰκονομολόγος διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη ἐν Σούρπῃ τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης τῷ 1870 Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ καὶ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1888 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν μὲ τὸν κατώτερον τότε βαθμὸν τοῦ βοηθοῦ. Διέτρεξεν ὅλα τὰ στάδια τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας ἐν τῇ τραπέζῃ καὶ τὴν 21 Μαρτίου 1911 ἐγένετο διευθυντὴς αὐτῆς, τὴν 14 Δεκεμβρίου 1914 ὑποδιοικητής, τὴν 14 Φεβρουαρίου 1918 συνδιοικητὴς καὶ τὴν 12 Μαΐου 1928 ἐξελέγη διοικητής. Ἐγένετο δὶς ὑπουργός, κατ' ἀρχὰς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ, ἀπὸ τῆς 21 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 14 Ἰουνίου 1917 ἐπὶ πρωθυπουργίας Ἀλ. Ζαΐμη, καὶ κατόπιν τῶν Οἰκονομικῶν ἐπὶ πρωθυπουργίας Γ. Κονδύλη, ἀπὸ τῆς 26 Αὐγούστου μέχρι 26 Ὀκτωβρίου 1926, ὁπότε παρῃτήθη διὰ λόγους ὑγείας. Μ. Δ. Β.

δρόσος (ἡ)· τὰ ἐπὶ τῆς χλόης ἰδίᾳ ἐπικαθήμενα σταγονίδια ὕδατος, συνήθως κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον, ἕνεκα μετεωρολογικῶν λόγων· κοιν. *δροσιά*.

— *[Μετεωρολ.]* Καλεῖται *δρόσος* τὸ φαινόμενον τῆς ἀποθέσεως ὑδροσταγόνων ἐπὶ τῆς χλόης, ἐπὶ φύλλων τῶν δένδρων καὶ ἐν γένει λοιπῶν ἀντικειμένων, ὅταν τὰ σώματα ταῦτα λόγῳ ἀκτινοβολίας θερμότητος ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὰς αἰθρίας νύκτας ψυχθῶσι, καὶ ἡ θερμοκρασία αὐτῶν κατέλθῃ κάτω τοῦ σημείου κόρου ἢ *σημείου* δρόσου (βλ. λ.) ἐκείνης τοῦ περιβάλλοντος αὐτὰ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας τῶν σωμάτων ὑπὸ τὴν τοῦ ἀέρος διαρκεῖ ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς ἀνατολῆς αὐτοῦ καὶ ἑπομένως ἡ ψῦξις βαίνει αὔξουσα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Ἡ δρόσος ἔχει τὸ μέγιστον τῆς ἐντάσεως αὐτῆς περὶ τὸ τέλος τῆς νυκτός, ὅτε καὶ ἐπικάθηται ἀφθόνως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν εὐκόλως ψυχομένων σωμάτων, ὅπως εἶναι π.χ. τὰ λεπτὰ καὶ ὀξέα μέρη τῶν φυτῶν, ὅταν ὁ ἀὴρ εἶναι λίαν ὑγρὸς καὶ ἤρεμος. Ὁ ὑδρατμὸς συμπυκνοῦται μόνον ἐπὶ τῶν σημείων ἐπαφῆς τῶν ψυχθεισῶν ἐπιφανειῶν καὶ δὲν προκαλεῖται ὡς ἐκ τούτου οὐδεμία ὁμιχλώδης θόλωσις τοῦ ἀέρος. Ἅπασαι αἱ συνθῆκαι αἵτινες εὐνοοῦσι τὴν νυκτερινὴν ἀκτινοβολίαν θερμότητος, ὅπως καὶ ἐκεῖναι αἵτινες αὐξάνουσι τὴν ἀπόλυτον καὶ σχετικὴν ὑγρασίαν τοῦ ἀέρος, ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς ἐντάσεως τῆς παραγωγῆς τῆς δρόσου. Ἐν γένει δὲ ἐκεῖνα τὰ σώματα, ἅτινα εἶναι οἱ καλύτεροι ἀκτινοβολεῖς θερμότητος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ κακοὶ ἀγωγοὶ θερμότητος προκαλοῦσι τὸν σχηματισμὸν δρόσου ἐπ' αὐτῶν. Αἱ διαφοραὶ τοῦ βαθμοῦ σχηματισμοῦ δρόσου ἐπὶ ξύλων, λίθων, τοῦ ἐδάφους κτλ. ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς διαφορᾶς ἀκτινοβολίας καὶ τῆς ἀπορροφήσεως θερμότητος ὑπ' αὐτῶν ἔναντι τῶν ψυχομένων ἐπιφανειῶν.

Κατὰ τὸ ἔαρ ἡ δρόσος εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἔτι ἰσχυροτέρα κατὰ τὸ φθινόπωρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ νὺξ εἶναι μικρὰ καὶ ὁ ἀὴρ πλούσιος εἰς ὑδρατμούς· κατὰ τὸν χειμῶνα λόγῳ τῆς ἀσθενοῦς ἡμερησίας κυμάνσεως τῆς θερμοκρασίας ὁ σχηματισμὸς τῆς δρόσου ἐλαττοῦται εἰς τὸ ἐλάχιστον τοὐναντίον κατὰ τὸ θέρος, ἂν καὶ ὁ ἀὴρ εἶναι πλήρης ὑδρατμῶν, ἐν τούτοις ἡ βραχεῖα διάρκεια τῆς νυκτὸς ἐμποδίζει τὴν πτῶσιν τῆς θερμοκρασίας μέχρι τοῦ σημείου κορεσμοῦ. Ἡ δρόσος εἶναι ἰσχυροτέρα εἰς τὰς ὑγρὰς περιοχὰς παρὰ εἰς ψυχρὰς καὶ ξηράς, καὶ λίαν ἰσχυρὰ εἰς τὰς τροπικὰς νήσους καὶ τὰς ἀκτάς, ὅπου πίπτει ὑπὸ

μορφὴν βροχῆς ἀπὸ τῶν δένδρων ἀκόμη καὶ ἀπὸ τῶν στεγῶν. Κατὰ τὰς νεφελώδεις νύκτας, ἰδίᾳ ὅταν ἐπικρατοῦσι κατώτερα νέφη, δύναται νὰ ἐλλείπῃ τελείως ἡ δρόσος, ἐπίσης ὑπὸ ξηρὸν ἀέρα καὶ ὑπὸ ἰσχυροὺς ξηροὺς ἀνέμους, ἐνῷ ἀσθενὴς αὔρα ὑποβοηθεῖ τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς. Ἐπίσης ἡ δρόσος εἶναι ἀφθονωτέρα ἐπὶ τῶν κοίλων παρὰ ἐπὶ τῶν κυρτῶν τοποθεσιῶν, ἐπὶ τῶν κοιλάδων ἢ ἐπὶ τῶν λόφων καὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων, διότι ὁ ἀὴρ λόγῳ τῆς ψύξεως καθίσταται βαρύτερος καὶ πίπτει, ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ θερμοτέρου, καὶ συνεπῶς ἐμποδίζεται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦ κόρου. Τοὐναντίον ὁ ἀὴρ ὁ εὑρισκόμενος ἐπὶ τῶν χαμηλοτέρων μερῶν δὲν δύναται περαιτέρω νὰ πέσῃ καὶ συνεπῶς ψυχόμενος ἐπὶ τόπου ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον παράγει δρόσον ἄφθονον. Ἡ πρώτη ὀρθὴ ἐξήγησις τῆς δρόσου ὀφείλεται εἰς τὸν Wells, ἐπὶ τῇ βάσει μελέτης σχετικῶν παρατηρήσεων γενομένων ἐν Λονδίνῳ, αἱ δὲ μετέπειτα ἔρευναι τοῦ Melloni ἐπεβεβαίωσαν αὐτὴν καὶ κυρίως βραδύτερον αἱ παρατηρήσεις τοῦ Gleisher, Rubenson Hamberg, Aitken, Honnén κτλ., ἃ καὶ τὰ αἴτια καὶ τὰς περιπτώσεις τῆς παραγωγῆς δρόσου εἶχεν ἤδη πολὺ πρὸ αὐτῶν ἀνακαλύψει ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις ἀναγράφει, ὅτι ἡ δρόσος παράγεται συνεπείᾳ ψύξεως τῶν ὑδρατμῶν τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξ ἀκτινοβολίας τῆς θερμότητος εἰς τὸ διάστημα ὑπὸ τὸν αἴθριον οὐρανόν. Ὁ Wel's ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ κατὰ τὴν παραγωγὴν τῆς δρόσου παρατηρουμένη ἐλάττωσις τῆς θερμοκρασίας εἶναι συνέπεια τῆς νυκτερινῆς ἀκτινοβολίας θερμότητος καὶ ἡ δρόσος τὸ ἐπακόλουθον φαινόμενον, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀντιστρόφως, ὅτι ἡ δρόσος εἶναι ἡ αἰτία τοῦ ψύχους, ὅπως ἐνομίζετο πρὸ αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ παρεχομένου ὑπὸ τῆς δρόσου ὕδατος δὲν ἠδυνήθη μέχρι σήμερον ἡ ἐπιστήμη νὰ ἀπαντήσῃ σαφῶς. Ἡ δρόσος δὲν παραμένει, ἔχει μορφὴν προσωρινὴν καὶ ἐξατμίζεται εἴτε ἐξ ὁλοκλήρου, εἴτε κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐὰν δὲν παρατηρηθῇ ἐγκαίρως εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν θέσιν ἔνθα ἔχει ἀποτεθῇ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ποσὸν κατακρημνίσεως ὅπερ λαμβάνεται διὰ τῆς δρόσου εἶναι λίαν ἀσήμαντον ἰδίᾳ ἐν τοῖς εὐκράτοις κλίμασιν, εἰς πολλὰς ὅμως περιοχὰς τοῦ τροπικοῦ δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς λίαν σημαντικὸν ποσόν. Ὁ Dines εὗρε διὰ τὴν Ἀγγλίαν ὅτι μία καλὴ δροσοσταγὴς νὺξ παρέχει 0,1—0,3 χμ. ὕδατος καὶ κατὰ μέσον ὅρον ὑπολογίζει τὴν ἐτησίαν παραγωγὴν δρόσου ὡς ἀνερχομένην μέχρις 26 χμ. ὕψους ὕδατος καὶ τὸ μέγιστον μέχρι τῶν 38 χμ. Ὁ Badgley παρέχει ὡς ἀποτέλεσμα τῶν μετρήσεών του 41 χμ., ὁ Wollney κατὰ μέσον ὅρον ἐκ 2 ἐτῶν παρατηρήσεων διὰ τὸ Μόναχον ὡς ποσὸν δρόσου μέχρι 30 χμ., ὁ Ferrero διὰ τὸ Τουρῖνον κατὰ τὸ θέρος κατὰ μέσον ὅρον 130 γραμμάρια κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον, ἤτοι 0,13 χμ. ὕψους. Ὁ Crova διὰ τὸ Montpellier ἐπὶ τῇ βάσει μέσου ὅρου τετραετῶν παρατηρήσεων μόνον 8 χμ. (1,7 διὰ τὸν χειμῶνα, 1,9 διὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ θέρος, καὶ 2,5 διὰ τὸ φθινόπωρον). Οὕτως ἡ δρόσος ἀποτελεῖ ὀλίγα μόνον ποσοστὰ τοῦ ἐτησίου ποσοῦ κατακρημνίσεως.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν Αἰγινήτην παρατηρεῖται κατὰ τὸν χειμῶνα, τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς δροσοσταγῶν νυκτῶν καὶ κατὰ τὸ θέρος ἡ ἐλάχιστος, διότι ἡ νυκτερινὴ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐποχὴν τοῦ ἔτους δὲν εἶναι ἱκανὴ ὅπως ἐξαναγκάσῃ τὸ κατώτατον στρῶμα ἀέρος εἰς συμπύκνωσιν τῆς σχετικῶς μικρᾶς ὑγρασίας αὐτοῦ. Ἐκ τῶν θερινῶν μηνῶν ὁ Ἰούνιος δὲν στερεῖται ἔστω καὶ ἀσθενοῦς δρόσου, ὁ Ἰούλιος σπανιώτερον παρουσιάζεται μὲ δρόσον, ἐνῷ ὁ Αὔγουστος φαίνεται ὅτι οὐδέποτε εὐνοεῖται ὑπὸ τῆς δρόσου. Εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ βόρεια καί τινας τῶν νήσων αὐτῆς, ἡ δρόσος παρουσιάζεται κατὰ τὸ θέρος ἄφθονος καὶ τὰ ἐνδύματα ἐντὸς ὀλίγου χρόνου διαβρέχονται ὑπ' αὐτῆς. Καθ' ὅλον τὸ θέρος ἡ δρόσος ἐν τοῖς ἀγροῖς τοῦ πεδίου τῶν Ἀθηνῶν δὲν εἶναι μὲν συνήθης, οὐχὶ ὅμως καὶ τόσον σπανία ὅσον ἐμφανίζεται ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν Ἀθηνῶν λόγῳ τῆς ἐγγύτητος τῆς θαλάσσης, τῆς μεγάλης ποσότητος τῶν ὑδρατμῶν δι' ὧν εἶναι ἐμπλουτισμένος ὁ ἀὴρ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, καὶ λόγῳ τῆς σχεδὸν συνεχοῦς αἰθριότητος τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὰς νύκτας τοῦ θέρους. Εἰς τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, αἵτινες σχετίζονται πρὸς τὴν ἀγροτικὴν λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἀθήναις, ἡ προστάτις θεὰ τῆς δρόσου ἐλατρεύετο ὡς *Πάνδροσος* καὶ *Ἕρση* (δρόσος), ἤγετο δὲ κατὰ τὸν Σκιροφοριῶνα (Ἰούνιον - Ἰούλιον) ἰδιαιτέρα ἑορτὴ τὰ *Ἐρρηφόρια* ἢ *Ἐρσηφόρια*.

Ἡ δρόσος ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν μετεωρολογικῶν στοιχείων, ἅτινα δέον νὰ παρατηροῦνται εἰς ἕκαστον μετεωρολογικὸν σταθμόν. Αἱ παρατηρήσεις τῆς δρόσου εἶναι καθαρῶς προσωπικαὶ καὶ οὐδεμία μέθοδος μετρήσεως αὐτῆς ἐπενοήθη εἰσέτι, οὔτε καὶ σχετικὸν ὄργανον. Ἡ παρατήρησις συνίσταται εἰς τὸ νὰ σημειοῦται ἁπλῶς ἡ χρονολογία τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν παρετηρήθη μετὰ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐντάσεως αὐτῆς ἐν τῇ στήλῃ τῶν διαφόρων φαινομένων τοῦ βιβλίου τῶν παρατηρήσεων τοῦ σταθμοῦ συμβολικῶς παρίσταται διὰ τοῦ σχήματος ⌒, παρατηρεῖται δὲ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, διότι αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἐξατμίζουσι ταύτην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Αἰγινήτου*: Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος.— *Δ. Αἰγινήτου*: Πρακτικὴ Μετεωρολογία ἐκδ. Γ' (1928).—*A. Angot*: Instructions Météorologiques—The observer's Handbook (London 1926). — *Hann-Süring*; Lehrbuch der Meteorologie.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

— **δρόσου σημεῖον** *[Μετεωρολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ θερμοκρασία κορεσμοῦ τῶν ὑδρατμῶν τῆς ἀτμοσφαίρας. Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ὑπὸ οἱουσδήποτε ὅρους καὶ ἂν εὑρίσκηται μόνον ὡρισμένον ποσὸν ὑδρατμοῦ δύναται νὰ περιέχῃ· τὸ ὅριον τοῦτο τῶν ὑδρατμῶν τοῦ ἀέρος αὐξάνει ὑψουμένης τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ. Δι' ὡρισμένον ποσὸν ὑδρατμῶν ὑπάρχει θερμοκρασία, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι δὲν δύνανται νὰ παραμείνωσιν ἀόρατοι, ἀλλὰ μεταβάλλονται εἰς νέφη, δρόσον, βροχὴν κτλ., καὶ τότε λέγομεν ὅτι ὁ ἀὴρ εὑρίσκεται ὑπὸ *σημεῖον δρόσου* ἢ *κόρου*, ἡ δὲ ἐν αὐτῷ ἐλαστικὴ δύναμις τῶν ὑδρατμῶν καλεῖται *μεγίστη τάσις* αὐτῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θερμοτέρου τμήματος τῆς ἡμέρας, ἐνῷ ἡ ὑπάρχουσα ποσότης ὑδρατμῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ εἶναι συνήθως μεγάλη, ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἱκανὴ διὰ τὸν κορεσμὸν καὶ ἡ σχετικὴ ὑγρασία εἶναι γενικῶς χαμηλή· καθ' ὅσον ὅμως ἡ θερμοκρασία πίπτει κατὰ τὸ ἀπόγευμα, ἡ ἀτμοχωρητικότης ἐλαττοῦται, ἡ σχετικὴ ὑγρασία αὐξάνει καὶ ἡ θερμοκρασία πλησιάζει ἐκείνην τοῦ σημείου κόρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Αἰγινήτου*, Πρακτικὴ Μετεωρολογία.— *A. Angot*, Instructions Météorologiques—Met. Office: Meteorological Glossary.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

Δρόσος (ἢ ***Βρυέννιος***), ***Ἄνθιμος***· βλ. λ. Ἄνθιμος *ἱερομόναχος*.

— **Δρόσος**, ***Γεώργιος***. Λόγιος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐχρημάτισεν, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ὑπογραμματεὺς παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς Βασπρακανίας. Μ. Ι. Γ.

— **Δρόσος**, ***Δημήτριος***. Περὶ αὐτοῦ ἀναφέρεται (*Δε-Κιγάλλα* «Σχεδίασμα» σ. 34), ὅτι συνέγραψεν ἰταλιστὶ τραγῳδίαν τινά, ἐκδοθεῖσαν ἐν Λιβόρνῳ, τῷ 1830. Μ. Ι. Γ.

— **Δρόσος** ***Δημήτριος***. Καταγόμενος ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου, ἐσπούδαξεν εἰς Πατάβιον τῆς Ἰταλίας, ὅταν ἐξεράγη ἡ ἐπανάστασις. Κατελθὼν κατετάχθη εἰς τὸ πρῶτον τακτικόν, μετασχὼν πολλῶν μαχῶν, ἐπανειλημμένως δὲ καὶ κινδυνεύσας καὶ τραυματισθείς. Γ. Δ. Κ.

— **Δρόσος**, ***Δημήτριος***. Ἀδελφὸς τοῦ *Δρόσου* γεννηθεὶς τῷ 1806 ἐν Τήνῳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1877. Νεαρώτατος μετέσχε τῆς κατὰ τῆς Καρύστου ἐκστρατείας, εἰς ἣν καὶ ἐτραυματίσθη, εἶτα δὲ κατετάχθη εἰς τὸν πολιορκοῦντα τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου στρατόν. Διορισθεὶς ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τοῦ Πολέμου, παρέμεινεν ὑπηρετῶν ἐν αὐτῷ μέχρι τέλους τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος, τυχὼν καὶ τοῦ ἀριστείου τοῦ Ἀγῶνος. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πρώτης δυναστείας διωρίσθη μέλος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, σύμβουλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ γενικὸς γραμματεὺς αὐτοῦ. Τῷ 1844 ἐξελέγη βουλευτὴς ἐπαρχίας τῆς Τήνου. Ἐχρημάτισε κατόπιν ἐπανειλημμένως ὑπουργὸς (1863, 1865, 1866, 1870, 1872) καὶ πρόεδρος τῆς Βουλῆς (1868). Ἀντεπροσώπευσε τὴν ἐπαρχίαν Τήνου ὡς πληρεξούσιος κατὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1862—1864 καὶ πολλάκις ὡς βουλευτής. —Β.

— **Δρόσος**, ***Δημήτριος***. Ἔγγονος τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς τῷ 1884 ἐν Βόλῳ. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ εἰσελθὼν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον (1910) διωρίσθη ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος ἐν Βιέννῃ (1920) καὶ Χάγῃ (1925) καὶ πρεσβυτάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (1927). Ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας σχετιζομένας πρὸς τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ὡς καὶ τὰ κάτωθι πονήματα ἀναφερόμενα εἰς θεσμοὺς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου: «Εἴδη λαθρεμπορίας τοῦ πολέμου» (1905), «Τὰ κατὰ τὸν διεθνῆ εἰρηνικὸν εἱργμὸν τοῦ 1850» (1907), «Σύγχρονα διπλωματικὰ ἐπεισόδια», τ. Α' (1908), «Μελέται διπλωματικῆς ἱστορίας», τ. Α' (1910), «Τὸ πρόβλημα τῶν εἰρηνικῶν ἀποκλεισμῶν» (1912), «Τὰ τῶν βομβαρδισμῶν νόμιμα» (1917), «Περὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Βουλγαρίας εἰς κράτος ἀνεξάρτητον» (1918), «Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνακωχῶν» (1927) καὶ «La fondation de l'alliance balkanique» (1929). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Β.

— **Δρόσος**, ***Δρόσος***. Ἐγεννήθη τῷ 1798 ἐν Τήνῳ. Μεταβὰς μετὰ τοῦ πατρός του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν εἰς Βλαχίαν, ἔνθα ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ κατετάχθη εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ εἰκοσιπεντάρχου ὑπὸ τὸν Δ. Σοῦτσον. Μετασχὼν τῆς ἐν Δραγατσανίῳ μάχης καὶ τραυματισθεὶς βαρέως κατέφυγεν εἰς Τρανσυλβανίαν. Ἐκεῖθεν κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα ἐπεφορτίσθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1822 ὑπὸ τοῦ Κωλέττη νὰ περιέλθῃ τὰς Κυκλάδας πρὸς στρατολογίαν. Ἡ Τῆνος ἦτο τότε κέντρον στρατιωτικῶν ἐνεργειῶν, ἐκεῖθεν δὲ ἐγένοντο δύο σπουδαῖαι ἐκστρατεῖαι, ἡ μὲν κατὰ τῆς Καρύστου, ἡ δὲ κατὰ τοῦ Ὀλύμπου, ἀμφότεραι ὀργανωθεῖσαι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πρὸ ὀλίγου ἀποθανόντος πατρός του, γενικοῦ γραμματέως τῆς ἐπαρχίας Τήνου (1822). Ἐξελέγη ὁμοφώνως τῷ 1823 παραστάτης αὐτῆς, τῷ δὲ 1827 ἀντιπρόσωπος τῆς νήσου μετὰ τοῦ Ἀντωνίου Π. Πόμερ. Τῷ 1828 ἐξελέγη μέλος τῆς ἐπαρχιακῆς δημογεροντίας, ἐπιφορτισθεὶς μὲ τὴν ἐνάσκησιν τῶν ἀστυνομικῶν καθηκόντων καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Τῷ 1830 διωρίσθη πρόεδρος τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατ. Ἑλλάδα πρωτοκλήτου δικαστηρίου, παραιτηθεὶς ὅμως μετ' ὀλίγον, ἐτάχθη εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1833 διωρίσθη ἔπαρχος Ἑρμιονίδος, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1835 ἐφέτης ἐν Τριπόλει, μετατεθεὶς εἶτα εἰς Ἀθήνας καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1842 δημοτικὸς σύμβουλος Ἀθηνῶν. Τῷ 1843 ἐξελέγη πρῶτος πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Τήνου διὰ τὴν συνέλευσιν τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843, ἥτις ἐξέλεξεν αὐτὸν πρῶτον αὐτῆς γραμματέα. Ἀποχωρήσας μετὰ ταῦτα τοῦ πολιτικοῦ σταδίου ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του *Δημητρίου*, διωρίσθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1844 ἀρεοπαγίτης, παυθεὶς μετὰ διετίαν διὰ τὰ ἀντιοθωνικὰ αὐτοῦ φρονήματα. Ἐπαναδιορισθεὶς ἀπηλλάγη τῶν καθηκόντων του καὶ αὖθις τὸν Μάϊον τοῦ 1867 διὰ λόγους κομματικούς. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1870. Ἦτο ὀπαδὸς τοῦ ἀγγλοφίλου κόμματος. Τῷ 1870 ἐδημοσίευσεν «Ἱστορίαν τῆς νήσου Τήνου». —Β.

— **Δρόσος**, ***Κώστας***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βιλλίων, μετασχὼν πολλῶν μαχῶν, ἐν αἷς καὶ τῶν Δερβενίων. Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀγῶνος τὸν ὠνόμασεν ἀξιωματικόν.

— **Δρόσος**, ὁ ***τοῦ Χατζῆ***—. Εἷς ἐκ τῶν συναγωνιστῶν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Καταφυγὼν εἰς Μάνην τῷ 1792 καὶ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐκεῖ ἀγωνισθεὶς κατέφυγεν ἐν τέλει εἰς τὴν Ἑπτάνησον.

δροσὸς (ὁ)· ἰδιωματ., ἡ σκιά, ὁ σκιαζόμενος τόπος: «κάθομαι 'ς τὸ δροσὸ καὶ γνέθω», ἄλλως *δροσιά*

δροσουλῖτες (οἱ). Ὀπτικὸν φαινόμενον ἐμφανιζόμενον ἐν τῇ μικρᾷ παραλίῳ πεδιάδι τοῦ Φραγκοκαστέλλου Σφακίων Κρήτης καθ' ὥρας πρωϊνάς, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὅτε ἡ πρωϊνὴ δρόσος (ὅθεν ἡ ὀνομασία) εἶναι ἐπικεχυμένη ἐπὶ τῆς φύσεως. Κατ' αὐτὸ παρουσιάζεται μακρὰ σειρὰ ἀνθρωπίνων σκιῶν, πυκνῶν ἢ ἀραιοτέρων, βαίνουσα ἐκ τῆς κατερειπωμένης μονῆς τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Φραγκοκαστέλλου ἐπὶ δέκα λεπτά. Τὸ φαινόμενον, διαπιστούμενον ὑπὸ πλείστων, παρατηρεῖται συνήθως κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μαΐου ἢ τὰς πρώτας τοῦ Ἰουνίου. Τοῦ φαινομένου προηγεῖται νηνεμία ἄκρα. Ἀτμοὶ ἀναβαίνουν εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἐπακολουθεῖ δὲ τὴν διάλυσιν ἐλαφρὰ πνοὴ βορρᾶ. Αἱ ἡμέραι τῆς ὀπτασίας συμπίπτουν πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς ἐνταῦθα καταστροφῆς τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τοῦ Ἠπειρώτου Χατζημιχάλη Νταλιάνη (Μάϊος 1828) καὶ ἡ λαϊκὴ πίστις ἀποδίδει τὰς ἀνθρωπίνους σκιὰς εἰς τοὺς ἄνδρας τοὺς τότε φονευθέντας καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὀστᾶ σήπονται ἐντὸς θαλασσίου σπηλαίου. Κατὰ τὴν «Ἑταιρείαν τῶν ψυχικῶν ἐρευνῶν» τὸ φαινόμενον εἶναι φυσικόν, ἀποτελοῦν εἶδος ἀντικατοπτρισμοῦ.

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

δροσόφιλος (ὁ) (Drosophilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Οἱ δροσόφιλοι εἶναι μικραὶ μυῖαι μὲ σῶμα ὑψηλὸν καὶ χρῶμα ἐπίξανθον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ αἱ κάμπαι των τρέφονται ἐκ διαφόρων ἐδωδίμων. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ὧν κοινότερον *δροσόφιλος ὁ οἰκοδίαιτος* (Drosophilus domesticus). Δ. Ν. Π.

δροσόφυλλον (τὸ) (Drosophyllum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δροσεριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, *δροσόφυλλον τὸ Μαροκκινὸν* (Drosophyllum marocensis), ὅπερ ἔχει μέγα ἀνάστημα, φύλλα φέροντα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων πολυαρίθμους ἐκκριτικοὺς ἀδένας, οἵτινες ἐκκρίνουσιν ἰξώδη χυμόν. Τὰ φύλλα ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἰδίαν κίνησιν, ἀλλὰ κινοῦνται ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐντόμων, ἅτινα προσκολλῶνται ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐξ ὧν κυρίως τρέφονται. Τὰ ἄνθη του εἶναι μικρὰ κίτρινα καὶ κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Δ. Ν. Π.

Δρούβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀσχαίας Ὀλυμπίας τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐαἤλιδος. Κάτοικοι (1928) 134.

δρουβάνι (τό), καὶ *δουρβάνι*· ἰδιωματ. Πόντου, ἀγγεῖον συνήθως μὲν ξύλινον, ἐνίοτε δὲ καὶ πήλι-

Digitized by Google

νον ἤ καὶ ἀσκός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ταράσσουν τὸ γάλα πρὸς ἀποχωρισμὸν τοῦ βουτύρου.

δρουβανίζω· ἰδιωματ. Πόντου, ταράττω τὸ γάλα ἐντὸς τοῦ δρουβανίου πρὸς ἀποχωρισμὸν τοῦ βουτύρου.

Δρουβητὶς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Δακίας, τῆς λεγομένης «Dacia Maluensis», ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγραφ. III, 8, 4) καὶ ἄλλων. Κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, Βεσπασιανοῦ, Τίτου καὶ Δομιτιανοῦ (Α' μ. Χ. αἰών), διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τοὺς ἐν Δακίᾳ ἀγῶνας τοῦ Τραϊανοῦ, ὅστις κατεσκεύασε παρ' αὐτὴν λιθόκτιστον γέφυραν. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κεῖται σήμερον ἡ ρουμανικὴ πόλις *Τοῦρνο-Σεβερῖνο*, ὅπου σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως.
Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

δρούγα (ἡ)· ἡ ἄτρακτος, τὸ ἀδράχτι τὸ χρησιμοποιούμενον εἴτε κατὰ τὴν νῆσιν ἀπὸ τῆς τολύπης εἴτε κατὰ τὸ στρίψιμο δύο ἢ περισσοτέρων νημάτων εἰς ἕν.

δρουγγάριος (ὁ) (ἀπὸ τοῦ λατιν. drugo)· στρατιωτικὸς βαθμὸς καὶ ἀξίωμα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ τοῦ *χιλιάρχου* ‖ ἐν τῷ ναυτικῷ τῶν Βυζαντινῶν *δρουγγάριος τοῦ πλοΐμου* ἐκαλεῖτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, ὁ ναύαρχος.

—*[Ναυτ. Ἱστορ.]* Ὁ *δρουγγάριος τοῦ πλοΐμου* ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ «βασιλικοῦ πλοΐμου», ἤτοι τοῦ στόλου τοῦ ἀποτελουμένου ἐκ πλοίων ναυπηγουμένων καὶ ἐξοπλιζομένων ἐν τῷ ναυσταθμῳ τοῦ Βυζαντίου, ἀναλώμασι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου, εἴτε καὶ τοῦ «θεματικοῦ πλοΐμου», ἤτοι τοῦ στόλου οὗτινος τὰ πλοῖα ἐναυπηγοῦντο καὶ ἐξωπλίζοντο διὰ πόρων τῶν θεμάτων, ὁπότε οἱ τοιοῦτοι δρουγγάριοι ἐπωνομάζοντο καὶ ἀπὸ τοῦ θέματος τοῦ στόλου τοῦ ὁποίου ἡγοῦντο, λ. χ. *δρουγγάριος τοῦ Αἰγαίου*. Ὑπὸ τοὺς δρουγγαρίους ὑπηρέτουν ὡς ἐπιτελεῖς οἱ *τοποτηρηταί*, ἀνάλογοι πρὸς τοὺς luogotenenti τῶν Ἑνετῶν, ὑποναύαρχοι ὑποτεταγμένοι, ἅμα δὲ καὶ φυσικοὶ αὐτῶν ἀναπληρωταί, οἱ *κόμητες* ἀνάλογοι πρὸς τοὺς κομμοδόρους τῆς σήμερον, ὁ *χαρτουλάριος* ὁ γενικὸς τοῦ στόλου φροντιστής, ὁ *πρωτομανδάτωρ* εἶδος ἀρχιεπιστολέως τῆς σήμερον, οἱ *κόμητες τῆς ἑταιρείας* οἱονεὶ ὑπασπισταί, οἱ *μανδάτορες* οἱονεὶ διαγγελεῖς καὶ οἱ *κένταρχοι* οἱ κυβερνῆται τῶν δρομώνων. Ἐτάσσετο δὲ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀξιωμάτων ὁ δρουγγάριος κατόπιν μὲν τῶν στρατηγῶν τῶν θεμάτων, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ταγμάτων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ἡ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν δὲ ἀξίωμα ἀνάρρησις Ρωμανοῦ τοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ δρουγγαρίου τῶν πλοΐμων ἀποδεικνύει τὸ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὕψος τοῦ ναυαρχικοῦ τούτου ἀξιώματος. Ὑπῆρξεν ὅμως καὶ ἀνώτερον ἔτι ἀξίωμα ἐν τῷ ναυτικῷ τοῦ Βυζαντίου, τὸ τοῦ *μεγάλου δρουγγαρίου τοῦ βασιλικοῦ πλοΐμου* ἢ *μεγάλου δρουγγαρίου τοῦ στόλου*, οἱονεὶ τοῦ ἀρχιναυάρχου, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας ἀξίωμα τοῦ ἀμιραλισσίμου. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο καθιερωμένον ὡς ἀνώτατον ναυτικὸν ἀξίωμα τὸ τοῦ *μεγάλου δουκός* (βλ. *Μ. Γούδα*, Τὸ ναυτικὸν τοῦ Βυζαντίου κεφάλ. Ε'). Σ. Ε. Λ.

Δρούγγας, *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πολιανῆς τῆς νοτίου Ἀρκαδίας. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τοὺς Δικαίους (Παπαφλέσσαν καὶ ἀδελφοὺς του) καὶ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὴν πολιορκείαν καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως. Διεκρίθη εἰς τὸ Βαλτέτσι, εἰς τὸ Ἄργος, τὰ Δερβενάκια καὶ τέλος ἐν Σφακτηρίᾳ. Τῷ 1825 τιμῆς ἕνεκεν προήχθη εἰς ὑποχιλίαρχον. Γ. Δ. Κ.

Δρουζιπάρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Θρᾴκης, κειμένη 22 χιλιόμετρα περίπου ΒΔ. τῆς Περίνθου, ὄχι μακρὰν τοῦ Ἐργίνου ποταμοῦ. Ἡ Δρουζιπάρα ἀπέβη περίφημος διὰ τὸ ἐν αὐτῇ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε καὶ περίφημος ναός. Κατὰ τὸ συναξάριον τοῦ ἁγίου, ἀπεκεφαλίσθη οὗτος εἰς τὸν παραρρέοντα ποταμόν. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἡ Δρουζιπάρα ἦτο σταθμὸς τις (mutatio) τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ μεταξὺ Βεργούλης (Ἀρκαδιουπόλεως) καὶ Τυρολόης, ἀφ' ἑκάστης τῶν ὁποίων ἀπεῖχε 12 χιλιόμετρα. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου τῷ 591 ὁ χάνης τῶν Ἀβάρων, εἰσβαλὼν εἰς τὴν Θρᾴκην, κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου μεταξὺ καὶ ἄλλων καὶ τὴν Δρουζιπάραν, «πολιορκητικὰ ἐργασάμενος ἔργα», ὡς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Θεοφάνης, καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Ἡρακλείας. Ἀλλὰ φοβερὸς λοιμὸς ἐνσκήψας ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀποχωρήσῃ μετά τινας ἡμέρας, ἀφοῦ εἶδε θνῄσκοντα τὰ τέκνα του ἐκ τῆς νόσου ταύτης. Τοῦτο ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων εἰς θείαν τιμωρίαν, διότι ὁ χάνης κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως διήρπασε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου. Τὸ ὄνομα Δρουζιπάρα ὑπέστη πολλὰς ἀλλοιώσεις, φέρεται δὲ ὑπὸ τοὺς τύπους *Δριζουπάρα, Δριζίπερα, Δριζούπαρα, Ἀρύζιπαρα, Δρουζίπαρα, Δριζιπάρα, Δρυσίπορο, Δριζίπαροι, Δριζὶν πάρα* καὶ ἄλλα. Τὸ μεταγενέστερον αὐτῆς ὄνομα παρὰ τῷ Δούκᾳ (Ἱστορ. XLII) εἶναι *Μεσήνη*, παρὰ δὲ τῷ Ν. Χωνιάτῃ (VIII) *Μεσύνη*. Ὁ Μελέτιος ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ (τόμ. Γ', σελ. 103) τὴν ὀνομάζει *Μισυνί*. Τὰ χωρία παρὰ τὴν ἀρχαίαν τοποθεσίαν τῆς Δρουζιπάρας Μικρὸν καὶ Μεγάλο Καριστεράν, ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀνατ. Θρᾴκης, μετωνομάσθησαν *Μικρὰ* καὶ *Μεγάλη Δριζυπάρα*, ἀριθμοῦντα περὶ τοὺς 250 κατοίκους ἕκαστον καὶ ὑπαγόμενα εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ἀρκαδιουπόλεως, τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Δρούκας, *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Γορτυνίας. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα. Γ. Δ. Κ.

Δρουλίσκος *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ρεθύμνου καὶ εἷς τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς περιοχῆς. Μέχρι τοῦ 1824 ἐπανειλειμμένως ἐπολέμησεν εἰς πολλὰς μάχας. Πρὶν ἀρχίσῃ ὁ νέος ἀγὼν τῷ 1826 ὁ Δρουλίσκος ἐδολοφονήθη ὑπὸ Τουρκοκρητός. Γ. Δ. Κ.

Δρόϋσεν (Droysen), *Γουσταῦος*. Γερμανὸς ἱστορικός, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Γουσταύου Δρόϋσεν (1838—1908). Ἐσπούδασεν ἱστορίαν ἐν Ἰένῃ, Βερολίνῳ καὶ Γοτίγγῃ. Τῷ 1869 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς τελευταίας πόλεως καὶ τῷ 1872 τακτικὸς ἐν Χάλλῃ. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς πρωτεύουσι: «Γουσταῦος Ἀδόλφος» (1869—1870, τ. 2), «Ὁ Βερνάρδος τῆς Βαϊμάρης» (1885, τ. 2), «Ἱστορία τῆς Ἀντιμεταρρυθμίσεως» (1893). Πρὸς τούτοις ἐξέδωκε τὸν «Γενικὸν ἐπίτομον ἱστορικὸν ἄτλαντα» (Allgemeiner historischer Handatlas). Α. Δ.

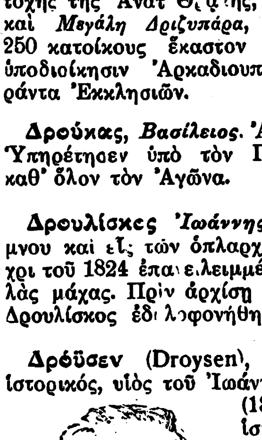
Γουσταῦος Δρόϋσεν.

— **Δρόϋσεν** (Droysen), *Ἰωάννης - Γουσταῦος*. Περιώνυμος Γερμανὸς φιλόλογος, ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς (1808—1884). Μετὰ τὸν τερματισμὸν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του ἀφιερώθη ἀπὸ τοῦ 1826 ἐν Βερολίνῳ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας. Τῷ 1833 ὠνομάσθη ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, δύο δὲ ἔτη βραδύτερον ἔκτακτος καθηγητής. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ ἱστορίαν, διακριθεὶς εἰς τοὺς κλάδους τούτους διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους, διὰ τῆς πραγματείας του περὶ «Φρυνίχου, Αἰσχύλου καὶ τριλογίας» (1841), ὡς καὶ τῶν δύο κλασσικῶν συγγραφῶν αὐτοῦ, τῆς «Ἱστορίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου» (5η ἔκδ. 1898) καὶ τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ» (2α ἔκδ. 1877—1878). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον θεωρεῖται ὡς ἐν τῶν ἀρίστων τοῦ εἴδους του, ὡς συνδυάζον βαθεῖαν γνῶσιν μετ' εὐρείας φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας. Ἐκ τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν ἑλληνιστὶ ἐν τῇ «Βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ» ὑπὸ τοῦ Ι. Πανταζίδου, «Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» καὶ «Ἱστορία τῶν διαδόχων». Ἡ μεταγενεστέρα ἐπιστημονικὴ δρᾶσις αὐτοῦ ἐστράφη περὶ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν. Αἱ σπουδαιότεραι ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου συγγραφαί αὐτοῦ εἶναι αἱ «Παραδόσεις περὶ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων» 1846), «Ὁ βίος τοῦ ἀρχιστρατήγου κόμητος Ὑὸρκ φὸν Βάρτεμπουργ» (3 τόμοι, 10η ἔκδ. 1890) καὶ ἡ «Ἱστορία τῆς Πρωσσικῆς πολιτικῆς» (1855—1886). Τῷ 1840 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν Κιέλῳ, ὅπου ὑπεστήριξε μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του τὴν γερμανικὴν ὑπόθεσιν τὴν σχετικὴν πρὸς τὰ δουκᾶτα Σλέβιγκ-Ὀλστάιν. Ἡ περίφημος Kieler Adresse (Διακήρυξις τοῦ Κιέλου, 1841) συνετάχθη ὑπ' αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἔργου «Περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς διαδοχῆς τοῦ δουκάτου τοῦ Σλέσβιγκ», συνταχθέντος ὑπὸ ἐννέα καθηγητῶν τοῦ ἐν Κιέλῳ πανεπιστημίου, βραδύτερον δὲ ἔγραψεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ δόκτορος Σάμβερ, «Ἱστορίαν τῆς δανικῆς πολιτικῆς» (1850). Τῷ 1851 ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν Ἰένῃ καὶ τῷ 1859 ἐν Βερολίνῳ. Τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν του ἐξεδόθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ ἀρχεῖα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν μεγάλων δουκῶν (6 τόμ. 1864—1872). Ἐκ τῶν τελευταίων ἔργων του ἄξιον μνείας εἶναι ἰδίᾳ τὸ «Grundriss der Historik» (ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας, ὡς φιλοσοφικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ κλάδου), ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπόπειρα πραγματεύσεως τῆς ἱστορίας ἀπὸ φιλοσοφικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐπόψεως. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ Δρόϋσεν ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου προέβη εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν πολιτειακῶν συγγραφῶν Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου καὶ τῆς πολιτικῆς ἀλληλογραφίας του (Correspondance politique Frédéric le Grand). Βραδύτερον ὁ Δρόϋσεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς δεικνύουσιν αἱ πραγματεῖαι του περὶ τῶν στρατηγῶν τῆς Ἀττικῆς, περὶ τοῦ οἰκονομολογικοῦ συστήματος τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ Διονυσίου τοῦ Α', τοῦ νομισματικοῦ συστήματος τῆς Ἀττικῆς κ.τ.λ. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

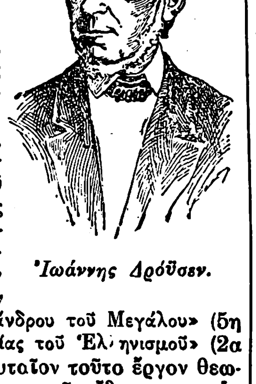
Ἰωάννης Δρόϋσεν.

Δρουσίλλα. Ἰουδαία βασιλόπαις, ἡ νεωτέρα θυγάτηρ τοῦ Ἡρῴδου Ἀγρίππα τοῦ Α', ἀδελφὴ τῆς περιφήμου διὰ τὰς ἀκολασίας αὐτῆς καὶ τὴν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της αἱμομιξίαν Βερενίκης. Εἰς ἡλικίαν 5 ἐτῶν ἐμνηστεύθη τὸν Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ, υἱὸν τοῦ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς, βασιλέως τῆς Κομμαγηνῆς, δὲν ἐγένετο ὅμως σύζυγος αὐτοῦ ὡς ἀρνηθέντος νὰ περιτμηθῇ. Δεκατετραετὴς συνεζεύχθη τὸν Ἄζιζον, βασιλέα τῆς Ἐμέσης, ὀλίγον ὅμως μετὰ τὸν γάμον της ὁ Φῆλιξ, γενόμενος διοικητὴς τῆς Ἰουδαίας, κατώρθωσε διὰ τῶν μαγγανειῶν τοῦ ἐκ Κύπρου Σίμωνος τοῦ Μάγου ν' ἀποσπάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ συζύγου της καὶ νὰ τὴν νυμφευθῇ, μολονότι ὁ ἰουδαϊκὸς νόμος ἀπηγόρευε τὸν γάμον Ἰουδαίας μετὰ ἐθνικοῦ. Κατὰ τὰς «Πράξεις» τῶν Ἀποστόλων (κδ', 24) ἡ Δρουσίλλα παρίστατο κατὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ Φήλικος παρουσίασιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, συλληφθέντος ὑπὸ τοῦ χιλιάρχου Κλαυδίου Λυσίου ἐν Ἱερουσαλήμ, ὅπως ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ὅτε δ' οὗτος ἤρξατο νὰ ὁμιλῇ περὶ δικαιοσύνης, ἐγκρατείας καὶ μελλούσης κρίσεως, ὁ Φῆλιξ ἔμφοβος γενόμενος ἀπέπεμψεν αὐτόν. Ἡ Δρουσίλλα ἔσχεν υἱὸν ἐκ τοῦ Φήλικος, ὀνομαζόμενον Ἀγρίππαν, ὅστις ἐφονεύθη κατὰ τινα ἔκρηξιν τοῦ Βεζουβίου (*Ἰωσήπ.* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. XX, 7, 2).

— **Δρουσίλλα** (Drusilla). Οὕτως ὠνομάζοντο πολλαὶ Ρωμαῖαι γυναῖκες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τοῦ Αὐγούστου. —1) *Λιβία Δρουσίλλα* σύζυγος τοῦ Αὐγούστου (βλ. Λιβία). —2) *Ἰουλία Δρουσίλλα*, μία τῶν τριῶν θυγατέρων τοῦ Γερμανικοῦ καὶ Ἀγριππίνης τῆς νεωτέρας, ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Γαΐου Καλλιγούλα (17—38 μ. Χ.). Ἐνυμφεύθη κατ' ἀρχὰς τὸν Λούκιον Κάσσιον καὶ κατόπιν τὸν Μᾶρκον Λέπιδον. Παῖς ἔτι ἐγένετο ἐρωμένη τοῦ ἀδελφοῦ της Καλλιγούλα, ὅστις ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ ἐξετίθετο δημοσίᾳ μετ' αὐτῆς καὶ ἀσθενήσας ποτὲ ὥρισεν αὐτὴν κληρονόμον τῆς τε περιουσίας καὶ τοῦ θρόνου. Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη ἀπέθανε πρὸ αὐτοῦ, ἡ θλῖψις τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο τοσαύτη, ὥστε κατὰ τὸν Σουετώνιον, ἀνέστειλε τὴν λειτουργίαν πασῶν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ ἐτιμώρει διὰ θανάτου πάντα γελῶντα, τρώγοντα ἢ λουόμενον μετὰ τῶν οἰκείων του. Ἐπὶ πλέον κατέταξεν αὐτὴν μεταξὺ τῶν θεῶν καὶ ἐπέβαλε τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων της, ὀρκιζόμενος ὁ ἴδιος τοῦ λοιποῦ μόνον εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς καὶ διὰ κατὰ τὰς σπουδαιοτέρας δημοσίας ὑποθέσεις ὡς καὶ ἀγορεύων πρὸς τὸν λαὸν ἢ τὸν στρατόν. — 3) *Ἰουλία Δρουσίλλα*, θυγάτηρ τοῦ Καλλιγούλα καὶ τῆς Καισωνίας, τὴν ὁποίαν ὁ πατὴρ αὐτῆς κατ' ἀρχὰς ἠγάπα μέχρι λατρείας, ἀλλὰ κατόπιν τὴν ἐφόνευσε συντρίψας αὐτὴν ἐπὶ τοίχου. —Β.

Δρουσιπάρα *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. Δρουζιπάρα.

Δρούσκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης, ἤδη καλούμενον Δροσιά (βλ. λ.).

Δροῦσοι (οἱ) *['Εθνολ.]*. Λαὸς κατοικῶν ἐν τῇ μέσῃ Συρίᾳ καὶ ἐν τῷ Λιβάνῳ, ἀριθμῶν ἐν τῷ πληθυσμῷ μόλις 120.000, ἀξιοσημείωτος ὅμως διὰ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῦ θρησκείαν, τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἀνυποταξίαν του. Οἱ *Δροῦσοι* (ἀραβ. *Νιρούζ*, ὅπερ εἶναι πληθυντικὸς τοῦ *Νιραζῆ*) εἶναι διεσκορπισμένοι εἰς τρεῖς χώρας καὶ ἄλλας μικροτέρας, μεμονωμένας ἀπ' ἀλλήλων, ὁμάδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ κυριωτέρα κατοικεῖ ἐν τῇ νοτίῳ τῆς Χαουρὰν (Δζεμπέλι-*Χαουράν*, βλ. λ.) ἢ Δζεμπὲλ-ἱ-*Δρούζ* (=ὄρος τῶν Δρούσων βλ. λ.), Α. τοῦ Ἰορδάνου, ἀριθμοῦσα πληθυσμὸν 55.000. Δευτέρα ὁμὰς κατοικεῖ εἰς τὰς ὑποδιοικήσεις Σοὺφ καὶ Μὲτν τῆς σημερινῆς Δημοκρατίας τοῦ Λιβάνου, ἀριθμοῦσα 50.000 περίπου, καὶ ἡ τρίτη εἰς τὰς ὑποδιοικήσεις Χασμπεγιᾶ, Ρασεγιᾶ, Οὐαδῆ-ἀλ-Ἀτζέμ, Χόμς, Χαμαδίγια καὶ Σελιμίγιε, εἰς τὴν περιοχὴν δηλαδὴ τοῦ Ἀντιλιβάνου καὶ τοῦ Ἑρμῶν, ἀποτελοῦσα σήμερον μέρος τῆς χώρας τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῆς Ἐπιφανείας (Χαμᾶ).
Ἡ πρώτη ὁμὰς ἐνισχύθη ἀριθμητικῶς διὰ μεταναστεύσεως ἐκ τῆς δευτέρας, ἀφότου, μετὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1861, ὁ Λίβανος ἀνεκηρύχθη αὐτόνομος ἐπαρχία ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἔξῃ δὲ ἡ ὁμὰς αὕτη ἐπὶ τουρκοκρατίας (μέχρι τοῦ 1918) ἐν καταστάσει

Digitized by Google

ἡμιανεξαρτησίας, διοικουμένη ὑπὸ ἐντοπίων ἀρχηγῶν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσα ἡ ἀτίθασος αὕτη φυλή, ἐπαναστατεῖ συχνάκις κατὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἥτις λαβοῦσα παρὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τὴν ἐντολὴν τῆς διοικήσεως καὶ ὀργανώσεως τῆς Συρίας, εἶδε ταύτην σοβαρῶς διακυβευομένην ὡς ἐκ τῆς ἐνόπλου ἀντιστάσεως τῶν Δρούσων. Ἡ δευτέρα ὁμὰς ἀποτελεῖ μικρὰν μειονότητα μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν (Καθολικῶν Μαρωνιτῶν) τοῦ Λιβάνου, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ τρίτη μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων καὶ Ὀρθοδόξων τῆς Συρίας. Μικραὶ ὁμάδες Δρούσων εὑρίσκονται εἰς τοὺς νομοὺς Χαλεπίου καὶ Μαράς.

Τὸ ὄνομα τῶν Δρούσων, ἁπαντῶν κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Μασαάθ (Ὁδοιπορικὸν) τοῦ κατὰ τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα περιοδεύσαντος καὶ γράψαντος Ἑβραίου ῥαββίνου Βενιαμὶν τοῦ ἐκ Τουδέλας, θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς ἐπίθετον, παραγόμενον ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *ντάραζα* (=οἱ ἀναγινώσκοντες τὴν Βίβλον) ἢ ἐκ τοῦ *ντάριζα* (=οἱ κάτοχοι τῆς ἀληθείας) ἢ ἐκ τοῦ *ντούρς* (=ὁ ἱκανός, ὁ μεμυημένος). Ἡ τοιαύτη ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῶν Δρούσων σχετίζεται πρὸς τὴν θρησκείαν των, τῆς ὁποίας αἱ δοξασίαι, τηρούμεναι μυστικαί, ἀτελῶς μόνον καὶ ποικιλοτρόπως καθορίζονται ὑπὸ τῶν ἐπιδοθέντων εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς.

Θρησκεία. Αὕτη εἶναι πάντως μονοθεϊστική, οὐδεμίαν ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸν Μωαμεθανισμόν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν μετ' ἄλλων ἐπιδράσεων καὶ ἰδίᾳ τῆς φυσιολατρείας. Ἐξωτερικὴ γλῶσσα τῆς θρησκείας τῶν Δρούσων εἶναι ἡ ἀραβική, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ὁμιλουμένη γενικῶς ὑπ' αὐτῶν. Τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον πιστεύουσιν, ὀνομάζουσιν *Ἀκμπὰρ* (=Μέγιστος), ἑαυτοὺς δὲ καλοῦσι *Μουσαχιδίν*, δηλαδὴ *μονοθεϊστάς*. Τὸν θεὸν αὐτῶν νομίζουσιν ὡς τι ἀνέκφραστον, ἀκατάληπτον καὶ ἀκαθόριστον, κἄτι τὸ ὁποῖον κατέστη γνωστὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους δι' ἐπανειλημμένων ἐνσαρκώσεων (ἑβδομήκοντα, ὡς λέγεται, ἤτοι μιᾶς δι' ἑκάστην περίοδον τοῦ κόσμου), τῶν ὁποίων ἡ τελευταία ἦτο ἡ τοῦ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀκμάσαντος Φατιμίδου χαλίφου τῆς Αἰγύπτου Χακὶμ-μπὶ-ἀμρὶ-Ἰλλὰχ (= ὁ θείᾳ κελεύσει ἄρχων). Μία τῶν ἑβδομήκοντα τούτων ἐνσαρκώσεων εἶναι καὶ ἡ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸν Μωάμεθ δὲν θεωροῦσιν ὡς ἐνσάρκωσιν τοῦ θεοῦ· πιστεύουσιν ὅμως, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ὁ «Παγκόσμιος Νοῦς», περὶ οὗ κατωτέρω, ἔλαβε σάρκα καὶ ὀστᾶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μικδὰδ-ἀλ-Ἀσουάδ. Δὲν ἀναμένεται πλέον κατὰ τοὺς Δρούσους ἄλλη ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ, διότι διὰ τοῦ Χακὶμ ἐγένετο τελευταία ἔκκλησις τοῦ Μεγίστου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, τότε δὲ ἡ θύρα τοῦ ἐλέους, παραμείνασα ἀνοικτὴ ἐπὶ εἴκοσιν ἓξ ἔτη, ἐκλείσθη ὁριστικῶς. Ἀλλὰ μετὰ τὸ τέρμα τῶν διαφόρων αὐτοῦ περιπλανήσεων ὁ Χακὶμ θὰ ἐμφανισθῇ ἐκ νέου, ὅπως κατακτήσῃ τὸν κόσμον καὶ ἐγκαταστήσῃ τὴν θρησκείαν του. Τότε θὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Συρίαν καὶ οἱ ἐν Κίνᾳ ὡς καὶ καθ' ὅλον τὸν κόσμον ἐν διασπορᾷ Δροῦσοι, ὁ δὲ ἐκλεκτὸς τοῦ Ὑψίστου θὰ κυριεύσῃ τὴν Μέκκαν καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἡ θρησκεία αὐτοῦ θὰ γίνῃ δεκτὴ ὑφ' ὅλου τοῦ κόσμου. Πρῶτον δημιούργημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ «Παγκόσμιος Νοῦς» (τὸ Παγκόσμιον πνεῦμα ἢ ὁ Παγκόσμιος λόγος) προσωποποιηθεὶς διὰ τοῦ Χαμζᾶ βεζύρου τοῦ Χακίμ. Ὁ Νοῦς οὗτος εἶναι ὁ δημιουργὸς ὅλων τῶν δευτερευόντων ὄντων καὶ μόνος οὗτος ἐπικοινωνεῖ μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀμέσως μετὰ τοῦτον, ὡς ὑποστηρίζοντες μετ' αὐτοῦ τὸν θρόνον τοῦ Ὑψίστου ἔρχονται τέσσαρα ὑπουργοῦντα πνεύματα, ἡ *Ψυχή*, ὁ *Λόγος*, ἡ *Δεξιὰ Πτέρυξ* καὶ ἡ *Ἀριστερὰ Πτέρυξ*, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χακὶμ ἐνεσαρκώθησαν εἰς τοὺς Ἰσμαὴλ Δαραζῆ, Μωχάμμετ ἴμπν-Βαχάπ, Σελάμα ἴμπν-Ἀμπτ-ἀλ-Βαχὰλ καὶ Βαχα-οὐτ-ντίν. Ὑπὸ τούτους ὑπάρχουσιν ἄλλοι πνευματικοὶ λειτουργοὶ διαφόρων βαθμῶν. Ὁ ὁρατὸς (ὑλικὸς) κόσμος εἶναι ἀπαύγασμα καὶ κάτοπτρον τῆς θείας διανοίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων οὔτε αὐξάνει οὔτε ἐλαττοῦται, διατηρεῖται δὲ διὰ συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου μετεμψυχώσεως. Μετὰ θάνατον αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων μετεμψυχοῦνται, διηνεκῶς τελειοποιούμεναι, μέχρις οὗ φθάσωσιν ἐν τέλει εἰς σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ ἐπανέλθουν εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν. Αἱ δὲ ψυχαὶ τῶν κακῶν ἐκφυλιζόμεναι κατέρχονται μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῶν κυνῶν καὶ τῶν καμήλων. Μόνη ἡ θρησκεία τῶν Δρούσων εἶναι κατ' αὐτοὺς ἡ ἀληθὴς θρησκεία. Ὅλαι αἱ προηγούμεναι θρησκεῖαι εἶναι ἁπλαῖ μορφαὶ τῆς ἀληθοῦς. Τὰ ἱερὰ αὐτῶν βιβλία καὶ θεῖαι αὐτῶν ἐντολαὶ δέον νὰ ἑρμηνεύωνται ἀλληγορικῶς. Τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ Κοράνιον θεωροῦνται βιβλία θεόπνευστα, ἀλλ' οὐχὶ ὡς θρησκευτικοὶ ὁδηγοί. Τοιοῦτοι εἶναι μόνον αἱ «Γραφαὶ» τῶν Δρούσων.

Τὸ πρῶτον γνωσθὲν γραπτὸν μνημεῖον περὶ τῆς θρησκείας τῶν Δρούσων εἶναι τὸ «Βιβλίον μαρτυριῶν περὶ τῶν Μυστηρίων τῆς Μονάδος», ἀνακαλυφθὲν εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς μεγάλου *ἀκὶλ* καὶ δωρηθὲν τῷ 1700 εἰς Λουδοβῖκον τὸν ΙΔ' τῆς Γαλλίας ὑπό τινος Σύρου σοφοῦ. Ἄλλα χειρόγραφα εὑρίσκονται ἐν τῷ Βατικανῷ, ἐν Ὀξφόρδῃ, ἐν Βιέννῃ, ἐν Λουγδούνῳ τῆς Ὁλλανδίας, ἐν Οὐψάλᾳ καὶ ἐν Μονάχῳ.

Ἡ προσέλκυσις προσηλύτων δὲν ἐπιτρέπεται πλέον. Διὰ τοῦτο οἱ πιστεύοντες εἰς τὴν θρησκείαν τῶν Δρούσων ἢ οἱ μᾶλλον εἰς ταύτην μεμυημένοι πρέπει νὰ κρατῶσιν αὐτὴν μυστικήν, ὅπως αἱ δοξασίαι αὐτῆς μὴ περιέλθωσιν εἰς γνῶσιν τῶν βεβήλων. Καὶ ὅπως μὴ αἱ μυστικαὶ τῶν μεμυημένων δοξασίαι θέσωσιν αὐτοὺς εἰς κίνδυνον, ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς νὰ προσποιῶνται εἰς τὸ φανερόν, ὅτι πρεσβεύουσιν οἱανδήποτε θρησκείαν, ὡς οἱ μυστικοπαθεῖς τῆς Περσίας. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι οἱ Τοῦρκοι καὶ ἄλλοι Μωαμεθανοὶ θεωροῦσι τοὺς Δρούσους Μουσουλμάνους, διότι προσεύχονται ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῶν καὶ ἐκτελοῦσι τὰς ὑπὸ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἐπιβαλλομένας πλύσεις, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου οἱ μετὰ τῶν Μαρωνιτῶν ζῶντες Δροῦσοι ῥαντίζονται διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ εἰς τοὺς ναοὺς τῶν καθολικῶν. Αἱ ἐντολαὶ τοῦ Χαμζᾶ, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλουσι νὰ ὑπακούωσιν οἱ Δροῦσοι, εἶναι ἑπτά, ὧν ἡ πρώτη καὶ κυριωτέρα ἐπιβάλλει νὰ λέγωσι πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ μόνον ὅταν ὁμιλοῦσιν εἰς τὴν γλῶσσάν των μετὰ Δρούσων. Ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἐπιβάλλει νὰ ἐπαγρυπνῶσιν ἐπὶ τῶν ἐν θρησκείᾳ ἀδελφῶν, ἡ τρίτη ἀπόλυτον παραίτησιν ἀπὸ πάσης ἄλλης θρησκείας, ἡ τετάρτη τέλειον χωρισμὸν ἀπὸ τῶν ἐν πλάνῃ εὑρισκομένων ἀνθρώπων, ἡ πέμπτη τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἑνότητος τοῦ «Κυρίου ἡμῶν» καθ' ὅλας τὰς περιόδους, ἡ ἕκτη τὴν τελείαν ὑποταγὴν εἰς τὴν θέλησίν του καὶ ἡ ἑβδόμη ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγάς του. Ἡ προσευχὴ θεωρεῖται ὡς αὐθάδης ἐπέμβασις εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Δημιουργοῦ, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἀντὶ τοῦ πεπρωμένου τῶν Μουσουλμάνων ἀναγνωρίζεται ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως.

Τὸ μυστικὸν τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν τῶν Δρούσων τηρεῖται αὐστηρῶς οὐχὶ μόνον ἀπέναντι τοῦ ξένου κόσμου ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τοῦ πολλοῦ λαοῦ τῶν Δρούσων, ἤτοι ἀπέναντι τῶν λεγομένων *δζαχάλ* (ἀραβ.=ἀμαθῶν). Πλήρης μύησις εἰς τὰ βαθύτερα μυστήρια τῆς πίστεως ἐπιτρέπεται μόνον εἰς εἰδικὴν τάξιν, τὴν τῶν λεγομένων *ἀακάλ* (ἀραβ. =οἱ πεπνυμένοι, οἱ σοφοί, οἱ ἔχοντες ἀκλ=νοῦν). Εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν ἀακὰλ ἀνήκουσι τὰ 15% περίπου τοῦ ὅλου δρουσικοῦ ἔθνους. Εἰς ταύτην ἐπιτρέπεται ἡ μύησις παντός, ἄνευ διακρίσεως φύλου, ὅστις ἤθελεν ἐκφράσει τὴν πρὸς τοῦτο ἐπιθυμίαν καὶ ἐκδηλώσει τὴν προθυμίαν νὰ ὑποτάσσηται εἰς τοὺς νόμους τῆς κοινωνίας. Ἀπαιτεῖται ὅμως δοκιμασία ἑνὸς ἔτους, ὅπως ἀποδειχθῇ ἡ εἰλικρίνεια καὶ εὐστάθειά του. Δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχωσι βαθμοὶ μεταξὺ τῶν ἀακάλ, ἂν καὶ συχνάκις διορίζεται κάποιος σεΐχης (γέρων) τούτων. Ἐξαιρετικὴν ἐπιρροὴν ἀποκτῶσι μόνον οἱ ἱκανώτεροι. Ἀπὸ ὅλους ἀπαιτεῖται νὰ ἀπέχωσι τοῦ οἴνου καὶ τοῦ καπνοῦ, παρὰ δὲ τῶν γυναικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νὰ μὴ φέρωσι χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα ἢ μεταξωτά, ἀλλὰ τὸ ἔθος τοῦτο παραβιάζεται κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἡ ἀγαμία δὲν ἐπιβάλλεται, ἀλλ' οἱ ἐθελουσίως ὑποβαλλόμενοι εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὴν ἀσκητικὴν πειθαρχίαν ἀπολαύουσι βαθέος σεβασμοῦ. Οἱ ἀακὰλ συναναστρέφονται ἐλευθέρως καὶ ἄνευ κληρικῶν ἀξιώσεων μετὰ τοῦ ἀμαθοῦς κόσμου, διατηροῦσιν ὅμως μετὰ προσοχῆς τὰ προνόμιά των. Διακρίνονται τοῦ λοιποῦ κόσμου, διότι φέρουσι λευκὸν σαρίκιον, συμβολίζον τὴν ἁγνότητα τοῦ βίου των. Τὴν τροφὴν αὐτῶν πρέπει νὰ ἀγοράζωσι με χρῆμα κερδηθὲν νομίμως. Ἐκ φόβου δὲ μήπως ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν φάγωσι κἄτι τὸ μὴ καθαρόν, ὁσάκις ξενίζονται εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς *τζαχίλ*, οὗτος ὀφείλει νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν σοφῶν παρακαταθήκην τροφῶν καθαρῶν. Ὁ ἰδεώδης ἀκὶλ εἶναι σοβαρὸς καὶ ἀξιοπρεπής, ἱκανὸς νὰ κρατῇ ὅλα τὰ μυστικὰ καὶ ἀπεριορίστως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πίστιν του.

Τὴν ἑσπέραν τῆς Πέμπτης, ὅτε ἀρχίζει ἡ ἡμέρα τῆς ἀναπαύσεως, οἱ ἀκὶλ ἑκάστης μικρᾶς περιφερείας συνέρχονται εἰς ἰδιαίτερα κτίρια, τὰ λεγόμενα *Χαλβᾶ* (καὶ κατὰ τὴν τουρκικὴν προφορὰν *Χαλβετ*=ἰδιαίτερον δωμάτιον) ὅπως, ὡς πιστεύεται, ἀναγνώσωσι τὰ ἱερὰ αὐτῶν βιβλία καὶ συσκεφθῶσιν ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ζητημάτων. Τὰ *χαλβέτια* ταῦτα εἶναι ἁπλᾶ, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διακοσμήσεως. Εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τοῦ Χαουρὰν διατηροῦνται ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφων ἅγιαι θῆκαι, ἐντὸς ἑκάστης τῶν ὁποίων ὑπάρχει εἷς μαῦρος λίθος μὲ ἐπικάλυμμα. Ταῦτα εἶναι ἴσως ἴχνη τῆς προϊσλαμικῆς θρησκείας τῶν ἀραβικῶν λαῶν, μεταξὺ τῶν ἐθίμων τῆς ὁποίας περιελαμβάνοντο καὶ θυσίαι ζῴων, ἰδίως αἰγῶν. Αἱ γυναῖκες συνέρχονται εἰς τὰ χαλβέτια, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὅμως χωρίζονται δι' ἡμιδιαφανοῦς μαύρου παραπετάσματος. Εἰς τὰς συναθροίσεις ταύτας τῶν σοφῶν γίνονται δεκτοὶ καὶ ξένοι, ἀλλὰ τότε παραλείπονται αἱ θρησκευτικαὶ τελεταί, ἀντὶ δὲ τῶν ἱερῶν βιβλίων τῶν Δρούσων ἀναγινώσκεται τὸ Κοράνιον. Ἐλέχθη ὅτι εἰς τὰ χαλβέτια ὑπάρχει ἐντὸς κοιλώματος τοῦ τοίχου εἰκὼν κεφαλῆς μόσχου καὶ ὅτι εἰς τὰς συναθροίσεις τῶν σοφῶν τελοῦνται φαλλικὰ καὶ γυναικοκρατικὰ μυστήρια, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσιν αὐθεντικαὶ ἀποδείξεις περὶ τούτων, τὰ ὁποῖα ἴσως νὰ διέδωσαν οἱ Μαρωνῖται τοῦ Λιβάνου. Ἄλλοι Εὐρωπαῖοι ἐρευνήσαντες τὰ τῶν Δρούσων πιστεύουσιν, ὅτι τὰ ἱερὰ αὐτῶν βιβλία περιέχουσι σοβαρὰ ἠθικὰ παραγγέλματα. Οἱ Δροῦσοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἔχουσιν ὁμοθρήσκους καὶ ἐν Εὐρώπῃ, εἰς τὴν χώραν τοῦ Δζεμπέλι-Σκότσια (=ὄρος τῆς Σκωτίας). Τῆς ἰδέας ταύτης ἐζήτησαν νὰ ἐπωφεληθῶσιν οἱ Ἄγγλοι, ὅπως κερδήσωσιν ἐπιρροὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δρούσων, ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ σκωτικοῦ τεκτονισμοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἱδρύθησαν αἱ λεγόμεναι στοαὶ τῶν ἡνωμένων Δρούσων, τῶν ταξιαρχῶν τοῦ Λιβάνου κ. ἄ. Ὅπως κινήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Εὐρώπης, ἰσχυρίσθησαν κατὰ καιροὺς ὅτι κατάγονται ἐκ τῶν Σταυροφόρων ἱπποτῶν, φέρουσι δέ, ὡς οἱ Ναΐται, ἐν εἴδει σημείου ἀναγνωρίσεως, μαύρην πέτραν γεγλυμμένην εἰς σχῆμα ζῴου, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι μπογομέτ. Λατρεύουσι τὴν ἀκακίαν, τὸ δένδρον τοῦ Χίραμ, τὴν ὁποίαν φυτεύουσι πρὸ τῶν οἰκιῶν των καὶ πρὸ τῶν σχολῶν, εἰς τὰς ὁποίας διδάσκονται τὰ μυστήριά των. Αἱ νεάνιδες αἱ ὁποῖαι μυοῦνται εἰς τὰ μυστήρια ταῦτα φυτεύουσι τὴν ἡμέραν τῶν ἀρραβώνων μετὰ τοῦ συντρόφου (ρεφίκ) των μίαν ἀκακίαν, ἥτις θὰ αὐξηθῇ ἐφ' ὅσον ἐνισχύεται ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ αἱ μυστικαὶ γνώσεις των.

Ὡς δεδηλωμένον θρήσκευμα ἢ θρησκευτικὴ ὀργάνωσις τῶν Δρούσων μόλις ἀριθμεῖ ἱστορίαν χιλίων ἐτῶν, ἤτοι ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου Φατιμίδου χαλίφου τῆς Αἰγύπτου Χακὶμ-μπὶ-Ἀμρὶ-Ἰλλὰχ (996 μ. Χ.). Οὗτος ἐπίστευεν ὅτι διετέλει εἰς ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὸν Θεόν, ἢ μᾶλλον ὅτι ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τῆς θείας διανοίας. Αἱ τοιαῦται ἀξιώσεις του κατέστησαν γνωσταὶ τῷ 1016 ἐν τῷ μεγάλῳ τζαμίῳ τοῦ Καΐρου καὶ ὑπεστηρίχθησαν διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰσμαὴλ Δαραζῆ. Ἀλλ' ὁ μουσουλμανικὸς λαὸς ἔδειξε τόσην ἀντιπάθειαν πρὸς τὰς καινοφανεῖς ταύτας διδασκαλίας, ὥστε ὁ Δαραζῆ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Αἰγύπτου. Κηρύττων δὲ τὴν νέαν θρησκείαν εὗρεν ὀπαδοὺς εἰς τὴν χώραν τοῦ Λιβάνου (1019 μ. Χ.), ἐνῷ ὁ Χακὶμ εἰς μάτην ἀπεπειρᾶτο νὰ διαδώσῃ τὰς δοξασίας του ἐν Αἰγύπτῳ μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων. Τῷ 1017 εὗρεν ὑποστηρικτὴν τὸν ἐκ Περσίας εἰς Αἴγυπτον ἐλθόντα μυστικοπαθῆ φιλόσοφον Χαμζᾶ ἴμπν-Ἄλη ἴμπν-Ἄχμετ, ταπητουργὸν τὸ ἐπάγγελμα, ὅστις γενόμενος βεζύρης τοῦ Χακὶμ κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ ἱκανοὺς ὀπαδούς. Τῷ 1020 ὁ χαλίφης Χακὶμ ἐδολοφονήθη καθ' ὑποκίνησιν τῆς ἀδελφῆς του Σιτ-οὐλ μούλκ, ἀλλ' ὁ Χαμζᾶ διέδωκεν, ὅτι ἀναχωρήσας προσωρινῶς θὰ ἐπανήρχετο πάλιν θριαμβευτικῶς. Ὁ Χαμζᾶ οὗτος ἐκήρυξε σχισματικὸν τὸν Δαραζί, δι' ὃ ὡς τοιοῦτον θεωροῦσι σήμερον οἱ Δροῦσοι, ἂν καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ φέρωσι τὸ ὄνομά του. Τὴν διάδοσιν τῶν δοξασιῶν τοῦ Χακὶμ ἀνέλαβον διάφοροι Ἄραβες σοφοὶ τῆς Αἰγύπτου, ἐξ ὧν ὁ Μοχτάνα Βαχὴ-οὐτ-ντὶν ἔγραψεν εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνον τὸν Η' καὶ Μιχαὴλ τὸν Παφλαγόνα, ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἀναμενόμενος Μεσσίας εἶναι ὁ Χαμζᾶ. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δεικνύει, ὅτι ἡ νέα θρησκεία τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ κηρύξῃ ὁ Χαμζᾶ, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἴσως ἐπεχείρησε προσέγγισιν. Ἀλλ' αἱ δοξασίαι αὐτοῦ εὗρον ἔδαφος διαδόσεως μόνον εἰς τὰ ὄρη τοῦ Λιβάνου, ὅπου προϋπῆρχον ἤδη ἀνάλογοι θρησκευτικαὶ ἰδέαι μεταξὺ τῶν Ἰσμαηλιτῶν, τῶν Ἀνσαριέ, τῶν Μουτουαλῆ καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν Χριστιανῶν Μαρωνιτῶν.

Ἱστορία. Ἐθνολογικῶς οἱ Δροῦσοι θεωροῦνται μῖγμα διαφόρων φυλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπικρατεῖ ἡ ἀραβική, ἐλθοῦσα εἰς ἐπιμειξίαν μετὰ τῶν ἀρχικῶν κατοίκων τῶν ὀρεινῶν ἐκείνων μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα κατῴκουν λαοὶ ἀραμαϊκῆς καταγωγῆς. Οἱ Ἄραβες οὗτοι μετανάσται ἔφθασαν εἰς τὸν Λίβανον ἐκ τῆς χώρας τοῦ Χίρα κατὰ τὸν Θ' μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τὸν Χάλιτ-ἴμπν Οὐάλιτ. Φαίνεται ὅμως ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνεμείχθησαν μετ' αὐτῶν Τουρκομάνοι καὶ Κοῦρδοι πρόσφυγες. Πιστεύεται δὲ ὅτι περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σαλαδίνου, ἦλθον καὶ νέοι Ἄραβες μετανάσται, περὶ τοὺς 15,000, ἐκ τῆς χώρας τοῦ Χίρα καὶ τῆς Ὑεμένης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχονται καὶ αἱ πρῶται ἱστορικαὶ γνώσεις περὶ Δρούσων. Οὗτοι ἔχουσιν ὀργάνωσιν, τὴν ὁποίαν οἱ Εὐρωπαῖοι ὀνομάζουσι φεουδαρχικήν, ἥτις ὅμως πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ἐν Εὐρώπῃ φεουδαλισμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διότι ἐμφανίζει σύστημα ὁμοσπόνδου δημοκρατίας. Ἔχουσι κοινότητας διοικουμένας ὑπὸ ἑνὸς σεΐχου (γέροντος, προέδρου). Οἱ σεΐχαι ἐξαρτῶνται ἐξ ἑνὸς ἢ πλειόνων ἀμίρ (ἀρχηγῶν ἢ ἡγεμόνων). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης Σταυροφορίας, ἡ ὑπάτη ἐξουσία ἐφαίνετο συγκεντρωμένη εἰς χεῖρας τῆς οἰκογενείας Ἀρσλὰν (=λέων), τῆς ὁποίας εἷς τῶν τελευταίων

Digitized by Google

ἀπογόνων, βουλευτὴς ἐν τῇ τουρκικῇ Βουλῇ τοῦ 1908, ἐφονεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ ἀντιδραστικῶν στασιαστῶν στρατιωτῶν παρὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Βραδύτερον, κατόπιν ἀτυχῶν ἀγώνων κατὰ τῶν σουλτάνων τῆς Αἰγύπτου, οἱ Ἀρσλὸν ἀπώλεσαν τὴν ἐπιρροήν των, ἐπεκράτησε δὲ ἡ οἰκογένεια τῶν ἐκ Β. Ἀραβίας Μαὰν (ἐκ τῆς ὁποίας ὀνομάζεται μέχρι σήμερον ἓν τμῆμα τῆς Συρίας), ἥτις καὶ εὐνοήσασα τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν σουλτᾶνον Σελὶμ τὸν Β′ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα ἀνωτάτου ἡγεμόνος τῆς χώρας τοῦ Χαουρὰν (1517). Φὰχρ ἐντ-ντὶν-Μαὰν ὁ Β′ ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν Β. Συρίαν ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας μέχρι τῆς Πτολεμαΐδος καὶ πρὸς τὴν Α. ἔρημον μέχρι Ταδμοὺρ (Παλμύρας). Αἱ πόλεις Βηρυττός, Τρίπολις (Συρίας), Λατάκια (Λαοδίκεια) καὶ Σάϊδα (Σιδὼν) ἐδρουσοκρατοῦντο. Ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις αὕτη τῶν Δρούσων ἀνησύχησε τοὺς Τούρκους. Τῷ 1614 ὁ πασᾶς τῆς Δαμασκοῦ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Μαὰν μὲ μεγάλας πολεμικὰς δυνάμεις καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ ἐκ Συρίας. Ὁ Μαὰν μετέβη τότε εἰς Νεάπολιν καὶ Τοσκάνην καὶ ἐπεχείρησε νὰ κινήσῃ τὴν συμπάθειαν τῶν Φράγκων, ἐπινοῶν τὸν μῦθον, ὅτι οἱ Δροῦσοι κατάγονται ἐκ τῶν Σταυροφόρων καὶ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν παράγεται ἐκ τῶν κομίτων τοῦ Dreux. Μετὰ δύο ἔτη ὁ Μαὰν ἀπέβη εἰς Σάϊδα καὶ ἀνέκτησε τὴν χώραν τῶν Δρούσων (1619). Ἀλλὰ τῷ 1633 ἀπεστάλη ἐναντίον του ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς Κιουτσοὺκ Ἀχμὲτ πασᾶς, ὅστις καὶ κατώρθωσε νὰ τὸν συλλάβῃ μὲ τοὺς υἱούς του. Ὅλοι ἤχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὑπέστησαν τὸν διὰ στραγγαλισμοῦ θάνατον. Ἀλλ' ἡ οἰκογένεια τῶν Μαὰν ἐξηκολούθησε νὰ ἄρχῃ ἐν μέσῳ ἐμφυλίων πολέμων μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, ὅτε ἡ ἀρχὴ περιῆλθεν εἰς τοὺς Σεχὰπ (Chéhab), συνδεθέντας μετὰ τῶν Μαὰν διὰ κηδεστίας. Φαίνεται ὅμως, ὅτι οἱ Σεχὰπ παρέμειναν Μουσουλμᾶνοι (Σουννῖται) μηδέποτε δεχθέντες τὴν θρησκείαν τῶν Δρούσων. Ὁ Χαϊδὰρ Σεχάπ, τρίτος τῆς οἰκογενείας κατὰ χρονολογικὴν σειράν, ἐνίκησε τῷ 1711 τὸν πασᾶν τῆς Σάϊδας καὶ τοὺς Υεμενίτας Δρούσους τῶν νοτίων μερῶν, οἵτινες μετηνάστευσαν τότε πρὸς τὰ βόρεια, πυκνώσαντες οὕτω τὸν κύριον πυρῆνα τῶν Δρούσων. Οἱ Τοῦρκοι ἀνεγνώρισαν τὴν νέαν κατάστασιν καὶ ἦλθον εἰς συμφωνίας μετὰ τῶν Σεχὰπ τῷ 1748. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐνεφανίσθη ὡς ἀντίπαλος αὐτῶν ἡ κουρδικῆς καταγωγῆς οἰκογένεια Δζουμπολὰτ (ἢ μᾶλλον Δζαμπολάτ, ἐκ τοῦ *δζὰν*=ψυχὴ καὶ *μπολὰτ*=σίδηρος), ἐνῷ τοὺς Σεχὰπ ὑπεστήριζον ἄλλοι ἐντόπιοι ἀρχηγοί. (Φαίνεται ὅτι μέλη τινὰ τῆς οἰκογενείας Σεχὰπ ἐγένοντο Χριστιανοὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, ὅτι δὲ καὶ ὁ εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνήκων ἡγεμὼν (ἐμίρης) Μπεσὶρ (Bechir) ἦτο κρυπτοχριστιανός.) Ἐν τούτοις οὗτος κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα, συντασσόμενος πρὸς τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον ἐκ τῶν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως σχεδὸν ἐν διηνεκεῖ ἐπαναστάσει διατελούντων Τούρκων πασάδων τῆς Συρίας, καλλιεργῶν δὲ σχέσεις καὶ μετὰ τῶν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Συρίας ἐμφανιζομένων εὐρωπαϊκῶν στόλων. Εἷς τῶν συμμάχων αὐτοῦ ἦτο καὶ ὁ διάσημος Ἀχμὲτ Δζεζζὰρ πασᾶς τῆς Πτολεμαΐδος (Ἄκρας), τὸν ὁποῖον ὁ Μπεσὶρ ὑπεστήριξε τῷ 1799 κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, κερδήσας οὕτω τὴν φιλίαν τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου σὲρ Σίδνεϋ Σμίθ. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν εἰς Συρίαν εἰσβολὴν τῶν Αἰγυπτίων ὑπὸ τὸν Ἰμβραὴμ πασᾶν (1831), ὁ Μπεσὶρ συνετάχθη πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον, ἀλλ' οἱ Δροῦσοι δὲν ἠκολούθησαν αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν χώραν, ἐνῷ ὁ Ἰμβραὴμ κρατῶν Δρούσους ὁμήρους συνεκράτει τὸν Μπεσὶρ εἰς τὴν συμμαχίαν του. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Αἰγυπτίων ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσε τὸν Μπεσὶρ εἰς ἀπολογίαν, οὗτος δὲ ἐδραπέτευσεν εἰς Μάλταν, ὁπόθεν πεισθεὶς δι' ὑποσχέσεων μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1851.

Ὁ διάδοχός του Μπεσὶρ-ἀλ-Κασὶμ συνεννοήθη ἀναφανδὸν μετὰ τῶν Μαρωνιτῶν ἐναντίον τῶν ἀντιζήλων του, οὕτω δὲ ἐσυνεχίσθησαν αἱ ἀπὸ ἑνὸς αἰῶνος ἐξακολουθοῦσαι ταραχαὶ εἰς τὸ Χαουρὰν καὶ τὸν Λίβανον. Τῷ 1842 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Συρίαν τὸν στρατηγὸν Ὀμὲρ πασᾶν ὡς γενικὸν διοικητὴν πρὸς εἰρήνευσιν τῆς χώρας. Ἀλλ' ὁ πασᾶς οὗτος, ἐπιχειρήσας νὰ ἀφοπλίσῃ τοὺς Δρούσους, ἐνικήθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐπολιορκήθη ἐντὸς τοῦ φρουρίου Μπεῒτ-ἐντ-ντίν, μετ' ὀλίγον δὲ ἀνεκλήθη ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης κατ' ἀπαίτησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, τότε δὲ ἐτροποποιήθη καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς χώρας, διορισθέντων χωριστῶν ὑποδιοικητῶν διὰ τοὺς Δρούσους καὶ διὰ τοὺς Μαρωνίτας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἡ οἰκογένεια Σεχὰπ ἀποκλεισθῇ τῆς διοικήσεως. Τῷ 1845 ἐξερράγησαν νέαι ταραχαί, διότι οἱ ἐντόπιοι μουκαταατζῆδες (εἰσπράκτορες τῶν φόρων) ἠρνοῦντο νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς ὑποδιοικητάς. Ἐπὶ τέλους ἡ Πύλη, ἀποστείλασα εἰς τὸν Λίβανον στρατὸν 12.000 ἀνδρῶν, κατώρθωσε νὰ ἀφοπλίσῃ, φαινομενικῶς τοὐλάχιστον, τοὺς Δρούσους, συνέλαβε 40 ἀρχηγοὺς καὶ ἐτροποποίησε πάλιν τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς χώρας. Περὶ τὸν ὑποδιοικητὴν ὑπῆρχε συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐκ 2 Δρούσων, 2 Μαρωνιτῶν, 4 Ὀρθοδόξων, 2 Τούρκων καὶ ἑνὸς Μουτουαλῆ. Ἀλλ' αἱ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν τῷ 1858, 1859 καὶ 1860 ἀπολήξασαι εἰς τὰς σφαγὰς τῆς Δαμασκοῦ, διότι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐξηρέθιζον τοὺς Δρούσους κατὰ τῶν Μαρωνιτῶν Χριστιανῶν, ὅπως ματαιώσωσι τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τοῦ Λιβάνου. Ἡ σφαγὴ καὶ ἡ διὰ τοῦ πυρὸς καταστροφὴ θὰ ἦτο γενικὴ ἐν Δαμασκῷ ἄνευ τῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἐπεμβάσεως τοῦ ἐκεῖ ἐν ἐξορίᾳ ἰδιωτεύοντος ἄλλοτε ἡγεμόνος τοῦ Ἀλγερίου Ἀβοὺλ-Καδίρ.

Τὰ γεγονότα ταῦτα συνεκίνησαν τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινὴν γνώμην, ἥτις ἐξήσκει ἀπὸ πολλοῦ πίεσιν ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων πρὸς ἐπέμβασιν. Καὶ αὐτὸς ὁ φιλότουρκος λόρδος Πάλμερστον κατήγγειλεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἀγγλικῆς Βουλῆς τὴν μεροληψίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὑπὲρ τῶν σφαγέων, οἱ δὲ «*Τάϊμς*» ἐστιγμάτιζον τὴν διαγωγὴν αὐτῶν, ἐνῷ μεμονωμένοι τινὲς Ἄγγλοι ἐξηκολούθουν ἐκδηλοῦντες συμπαθείας ὑπὲρ τῶν Δρούσων. Θορυβηθεῖσα ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινῆς γνώμης ἡ Πύλη, προέβη εἰς τὴν τιμωρίαν δύο πασάδων καὶ ἀπέστειλεν εἰς Συρίαν τὸν Φουὰτ πασᾶν μὲ εὐρεῖαν πληρεξουσιότητα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ τιμωρίαν τῶν ἐνόχων. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὅστις συνετάσσετο ἀναφανδὸν πρὸς τοὺς σφαγεῖς τῶν Χριστιανῶν. Ἡ Πύλη εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δεχθῇ τὴν βοήθειαν τῶν Δυνάμεων. Μετὰ μακρὰς διπλωματικὰς συνεννοήσεις ὑπεγράφη τῇ 3 Αὐγούστου 1860 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων Αὐστρίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Πρωσσίας, Ρωσίας καὶ Τουρκίας «πρωτόκολλον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας ἐν Συρίᾳ», διὰ τοῦ ὁποίου αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἐδήλουν, ὅτι δὲν ἐπιδιώκουσιν ἐδαφικὰ ὠφελήματα, μετὰ τοῦτο δὲ ἡ συνθήκη τῆς 5ης Σεπτεμβρίου μεταξὺ τῶν αὐτῶν Δυνάμεων, καθ' ἣν στρατὸς εὐρωπαϊκὸς μέχρι 12000 ἀνδρῶν θὰ ἐστέλλετο εἰς Συρίαν, ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Ἡ Γαλλία συγκατετίθετο νὰ στείλῃ ἀμέσως τὸ ἥμισυ τῆς πολεμικῆς ταύτης δυνάμεως, ἐνῷ αἱ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ κυβερνήσεις ὑπέσχοντο νὰ στείλωσι πολεμικὰ πλοῖα. Συγχρόνως καὶ ὁ Φουὰτ πασᾶς, ὡς Τοῦρκος ἔκτακτος ἁρμοστὴς τῆς Τουρκίας, ἐδείκνυεν ἀσυνήθη αὐστηρότητα. Ὁ Τοῦρκος στρατάρχης Ἀχμὲτ πασᾶς ἐτυφεκίσθη ὡς ὑποκινήσας τὰς σφαγάς, 185 Μουσουλμᾶνοι ἐθανατώθησαν ὡς ὑποκινηταὶ τῶν σφαγέων. Ἐπὶ τέλους ἡ Πύλη ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ αὐτονομίαν εἰς τὸν Λίβανον ὑπὸ Χριστιανὸν διοικητὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων (πρωτόκολλον Κωνσταντινουπόλεως τῆς 9ης Ἰουνίου 1861 καὶ ὀργανικὸς νόμος τῆς 6ης Σεπτεμβρίου 1864). Ἔκτοτε οἱ Δροῦσοι, βλέποντες ἑαυτοὺς τασσομένους ἐν τῷ Λιβάνῳ ὑπὸ τοὺς Χριστιανούς, ἤρχισαν νὰ μεταναστεύωσιν εἰς τὸ γειτονικὸν Δζέμπελι-Χαουράν, μετονομασθὲν εἰς Δζεμπὲλ-ἰ-Δρούζι, ἢ καὶ εἰς Ἀμερικὴν (βλ. Λίβανος).

Μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ Λιβάνου, οἱ ταραχαὶ καὶ αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Δρούσων, στρεφόμεναι ἤδη ἀποκλειστικῶς κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 1896, ὅτε ἀποσταλείσης ἱκανῆς δυνάμεως τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ταχὶρ πασᾶν, ἐπῆλθε συμβιβασμός, καθ' ὃν οἱ Δροῦσοι ἐδέχθησαν νὰ πληρώνωσι τοὺς φόρους, ἀλλὰ νὰ στρατεύωνται μόνον ἐν τῇ χώρᾳ των.

Ἔκτοτε ἐπεκράτησε σχετικὴ ἡσυχία, διότι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις διετήρει μικρὰν μόνον φρουράν, ἀφίνουσα τὴν τήρησιν τῆς τάξεως εἰς ἐπιτοπίαν χωροφυλακήν. Ἀρξαμένης δὲ κατόπιν τῆς κατασκευῆς τῆς πρὸς τὴν Ἀραβίαν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, οἱ Δροῦσοι φύλαρχοι ἤρχισαν καὶ νὰ ἐμπορεύωνται. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐξέλεγε τοὺς ὑποδιοικητάς, τοὺς δημάρχους καὶ τοὺς ἄλλους ὑπαλλήλους μεταξὺ τῆς ἀρχαίας δρουσικῆς οἰκογενείας των Ἀτρὰς (Atrach). Κατὰ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις τοῦ 1919—1920 καὶ ἡ χώρα τῶν Δρούσων, δηλαδὴ τὸ Χαουράν, περιελήφθη μετὰ τῆς λοιπῆς Συρίας εἰς τὰ ὑπὸ τὴν ἐντολὴν τῆς Γαλλίας ταχθέντα ἐδάφη. Οἱ Δροῦσοι ὅμως ὑπὸ τὸν Σουλτὰν-Ἀτρὰς ἀντέστησαν κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως Γάλλου διοικητοῦ. Ἡ ἐπανάστασις ἀρχίσασα τὸν Ἰούλιον τοῦ 1925, ἐτερματίσθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1926 (βλ. λ. Συρία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ὁ Ἄγγλος ἀνατολιστὴς Urquhart ἀναφέρει «Ἱστορίαν τῶν Δρούσων» ὑπὸ τοῦ ἐμίρου Χαϊδὰρ Σεχάπ. Ἐκ δὲ τῆς πλουσίας περὶ Δρούσων εὐρωπαϊκῆς φιλολογίας σημειοῦμεν ἐνταῦθα: *Silvestre de Sacy*, Exposé de la religion des Druses (2 τόμοι, Παρίσιοι, 1838).—*H. Guys*, La nation Druse (Παρίσιοι, 1864) καὶ La Théogonie des Druses (Παρίσιοι 1863).—*Lord Carnarvon*, The Druses of the Lebanon (Λονδῖνον 1869).—*C. H. Churchill*, Ten Years' residence in Mount Lebanon (3 τόμοι, Λονδῖνον, 1853) καὶ The Druzes and Maronites under the Turkish Rule from 1840 to 1860 (Λονδῖνον, 1862).—*E. G. Ray*, Voyage dans le Haouran exécuté pendant les années 1857 et 1858.—*M. von Oppenheim*, Vom Mittelmeer (1899).—*G. F. Seybold*, Die Drusenschrift Kitab-al-Nokat-wal-Dawair (Τυβίγγη 1902).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δροῦσος (Drusus). Ὄνομα ὅπερ ἔφερον πολλὰ μέλη τῆς Ἰουλίας καὶ Κλαυδίας γενεᾶς. Ὡς προσωνύμιον ἀναφαίνεται παρὰ τῷ υἱῷ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου καὶ τῷ τοῦ Γερμανικοῦ (Drusus Julius Caesar). Ὡς ἐπίθετον ἀνήκει εἰς τὰ ὀνόματα: 1) Τοῦ παλαιοτέρου προγονοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, 2) Τοῦ βραδύτερον αὐτοκράτορος Κλαυδίου μέχρι τῆς υἱοθεσίας τοῦ Γερμανικοῦ διὰ τοῦ Τιβερίου κατὰ τὸν Δ′ μ. Χ. αἰῶνα, 3) Τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Plautia Urgulanilla. — 4) Τοῦ βραδύτερον αὐτοκράτορος Νέρωνος μετὰ τὴν υἱοθεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου καὶ πρὸ τῆς ἀναβάσεως αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον, ἤτοι περὶ τὰ 50—54 μ. Χ. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **Δροῦσος** (Drusus). Ἐπώνυμον ρωμαϊκῆς οἰκογενείας, καταγομένης ἐκ πληβείων, ἥτις ἀρχῆθεν ἔφερε τὸ ὄνομα *Λιβία*. Τὸ ἐπώνυμον Δροῦσος ἐδόθη εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἓν τῶν μελῶν αὐτῆς ἐφόνευσεν ἕνα Γαλάτην ἀρχηγὸν ὀνόματι Δροῦσον. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἓν μέλος ἐγένετο δικτάτωρ, ὀκτὼ ὕπατοι καὶ δύο τιμηταί. Οἱ ὀνομαστότεροι τούτων εἶναι: —1) ***Μᾶρκος Λίβιος***. Κατὰ τὸ 122 π. Χ. ἐγένετο δήμαρχος ὁμοῦ μετὰ τοῦ Γαΐου Γράκχου. Ὑπῆρξε δημιούργημα τῆς συγκλήτου καὶ τῶν πατρικίων καὶ ὄργανον αὐτῶν πρὸς κατάρριψιν τῆς δημοτικότητος τοῦ Γαΐου. Εἰς πᾶσαν πρότασιν τοῦ Γαΐου ὁ Δροῦσος ἐπρότεινεν, ἐξ ὀνόματος τῆς συγκλήτου, ἑτέραν, δημοκοπικωτέραν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ἐκτελέσῃ, ἀλλ' ἡ ὁποία ἐγίνετο διὰ μόνον τὸν λόγον νὰ ἀποσπάσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ Γαΐου. Ἕνεκα τῆς διαγωγῆς του ταύτης ὠνομάσθη «πάτρων τῆς συγκλήτου». Τῷ 112 ἐξελέγη ὕπατος καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Μακεδονίας, καταπολεμήσας ἐπιτυχῶς τοὺς Σκορδίσκους τῆς Θράκης. —2) ***Μᾶρκος Λίβιος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγένετο δήμαρχος κατὰ τὸ ἔτος 91 π. Χ. Προσεπάθησε νὰ συμβιβάσῃ πάντα τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀξιώσεις τῶν διαφόρων τάξεων τῆς τότε ρωμαϊκῆς κοινωνίας καὶ προέτεινε τὴν ἀνακούφισιν τῆς δυστυχίας τοῦ λαοῦ διὰ τῶν ἀποικιῶν, τὴν ἀπόδοσιν εἰς τοὺς συγκλητικοὺς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ὁ Γάϊος Γράκχος εἶχε παραχωρήσει εἰς τοὺς ἱππεῖς, καὶ τὴν παραδοχὴν τῶν συμμάχων Ἰταλῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν ρωμαίων πολιτῶν. Αἱ προτάσεις αὗται προεκάλεσαν θυελλώδεις συζητήσεις, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ὁ Δροῦσος ἐδολοφονήθη. Ἡ δολοφονία αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐκρήξεως τοῦ «συμμαχικοῦ» πολέμου, ὁ ὁποῖος θὰ ἀπεφεύγετο ἐὰν ἡ πρότασις τοῦ Δρούσου περὶ πολιτογραφήσεως τῶν συμμάχων ἐγίνετο δεκτή. —Β.

Δρούτσουλας *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν νήσῳ Ἰκαρίᾳ κοινότητος Εὐδήλου, ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν Σάμου. Κάτοικοι (1928) 89.

Δρὺ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κούνου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 140.

δρῦ (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Παρνασῷ τοῦ δένδρου *δρῦς ἡ κηρρὶς* (Quercus cerris).

Δρυάδα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παλαιοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (τέως Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτοικοι (1928) 91. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μισελλῆ*.

Δρυαλὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἔξω Νύμφης τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 216.

Δρύαλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 159. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἁγ. Βαρβάρα*, *Φιεῖον* (κάτ. 65), *Παλιοχώρα* (κάτ. 24), *Σκυφιάνικα* (κάτ. 17) καὶ *Τσόπακας* (κάτ. 91). Δ. Ε. Μ.

δρυάνδρα (ἡ) (Dryandra) *[Παλαιοφυτ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πρωτεϊδῶν θυμελαιωδῶν χωριστοπετάλων* δικοτύλων. Λείψανά των καὶ δὴ τῶν εἰδῶν δρυάνδρα Thesei Unger καὶ δρυάνδρα Ungeri Ettingsh εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν τριτογενῶν στρωμάτων τῆς λεκάνης τῆς Κύμης τῆς Εὐβοίας. Γ. Κ. Γ.

δρυανδροειδὴς (ὁ) (Dryandroides) *[Παλαιοφυτ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν *τῶν πρωτεϊδῶν θυμελαιωδῶν χωριστοπετάλων* δικοτύλων. Λείψανά των, καὶ δὴ τοῦ εἴδους δρυανδροειδὴς Hakeae folia Unger, εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν τριτογενῶν *στρωμάτων* τῆς λεκάνης τῆς Κύμης ἐν Εὐβοίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Δρυάνιστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πιερίας, ἤδη καλούμενον Μοσχοπόταμος (βλ. λ.).

Digitized by Google

Δρυάνοβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοιου, ἤδη καλούμενον Δρυόβουνον (ἔλ. λ.).

Δρυὰς (ἡ) (συνήθως ἐν τῷ πληθ. *Δρυάδες*) *['Αρχ.]*. Νύμφαι τῶν δασῶν, καλούμεναι οὕτως ἀπὸ τῆς *δρυός*. Παρ' Ὁμήρῳ εἶναι γνωσταὶ πολλαὶ ὀνομασίαι νυμφῶν, δὲν ἀναφέρονται ὅμως αἱ Δρυάδες. Αἱ *Δρυάδες* καὶ αἱ *Ὀρειάδες* ἢ *Ὀρεστιάδες* ὀρχοῦνται μετὰ τῶν ἀθανάτων, συναντῶνται ἐρωτικῶς ἐντὸς εὐχαρίστων σπηλαίων μετὰ τῶν Σιληνῶν καὶ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ παίζουσι καὶ ἀστεΐζονται μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Πανός, τοῦ Πριάπου, τῶν Φαύνων καὶ ἐσμοῦ Σατύρων, καταδιωκόμεναι ὑπὸ τούτων. Ὡς Δριάδες λογίζονται μεταξὺ ἄλλων: ἡ *Ἐρατώ*, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ Ἀρκάδος ἔτεκε τὸν Ἀζᾶνα, τὸν Ἀφείδαντα καὶ τὸν Ἔλατον, ἡ *Φιγαλία* καὶ ἡ *Τιθορέα*, ἀπὸ τῶν ὁποίων αἱ σχετικαὶ πόλεις ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ Φωκίδι ὀνομάζονται, ἡ *Εὐρυδίκη*, ἡ σύζυγος τοῦ Ὀρφέως. Αἱ Δρυάδες ἐκαλοῦντο καὶ Ἁμαδρυάδες ἢ Ἀδρυάδες, συνεχέοντο δ' ἐνίοτε πρὸς τὰς Ναϊάδας καὶ τὰς νύμφας ἐν γένει, αἱ ὁποῖαι οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ὑπεράνθρωπά τινα ὄντα, κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ, κατοικοῦντα μακρὰν τῶν πόλεων, εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ ὄρη, ἐν σπηλαίοις, παρὰ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

δρυὰς (ἡ) (Dryas) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥοδοειδῶν*. περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ μεμονωμένα ἄνθη. Ἐκ τῶν γνωστῶν δύο εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι *δρυὰς ἡ ὀκταπέταλος* (Dryas octopetala), ἥτις διακρίνεται διὰ τὰ ὡραιότατα λευκὰ ἄνθη της καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ.

δρύαφις (ἡ) (Dryaphis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως τῶν δρυῶν. Δ. Ν. Π.

—*[Φυτοπαθολ.]* Τὸ εἶδος *δρύαφις ἡ μακρόπους* (Dryaphis longipes Dufour) ἔχει σχῆμα ἀπιοειδές, ἐπίμηκες, μὲ κεραίας βραχυτέρας τοῦ ἡμίσεος τοῦ σώματος, σιφόνια μαστοειδῆ καὶ μῆκος 4 χιλιοστ. Ζῇ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν ζωηρῶν, χονδροφλοίων κλάδων τῆς καστανέας καὶ τῆς δρυός, ὅπου γεννᾷ πλάκας χιλιάδων ᾠῶν. Ἐμφανίζεται τὴν ἄνοιξιν καὶ ζῇ μέχρι τοῦ φθινοπώρου, ὁπότε γεννᾷ τὰ ᾠά, τὰ ὁποῖα καὶ διαχειμάζουν. Αἱ βλάβαι εἶναι σοβαρώτεραι ἐπὶ τῶν καστανεῶν, τῶν ὁποίων οἱ καρποὶ μένουν ἀτροφικοὶ καὶ ἀχρηστεύονται. Ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις τῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ ᾠῶν κλάδων τῶν καστανεῶν, ὡς καὶ τῶν πέριξ δρυῶν κατὰ τὸν χειμῶνα, ὁπότε ἡ ἐπιδημία περιορίζεται δι' ἀρκετὰ ἔτη. Ε. Τ. Ε.

Δρυγὲς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀνωμέρους τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης. Κάτοικοι (1928) 94. Ε. Γ.

δρυέρυθρον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· ἔλ. δρυοδεψικὸν ὀξύ.

Δρυζαὶ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος Σητείας Κρήτης (831 μ.), συνέχεια τῆς ὀροσειρᾶς Ἀφέντη-Καβουσίου (1472 μ.), ἀνῆκον εἰς τὴν ἀνατολικὴν Δίκτην. Ε. Γ.

Δρυΐδαι (οἱ). Ὄνομα σημαῖνον τὸν πανίσχυρον κλῆρον τῶν Γαλατῶν κατὰ τοὺς εἰδωλολατρικοὺς αὐτῶν χρόνους, ὅστις ἀπετέλει τὴν ἑτέραν τῶν ἀρχουσῶν τάξεων ἐν Γαλατίᾳ. Κυρία καὶ ἀξιόπιστος πηγή, ἐξ ἧς ἀρυόμεθα τὰς περὶ Δρυΐδων εἰδήσεις, εἶναι ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ καὶ ὁ Τάκιτος, ὅστις ὅμως ἐλάχιστα μεταδίδει εἰς ἡμᾶς· περὶ αὐτῶν ἔπειτα ὁ Διόδωρος, Οὐαλέριος. Μάξιμος Σίλιος ὁ Ἰταλικός, ὁ Λουκανός, ὁ Πλίνιος, κ. ἄ., τῶν ὁποίων ὅμως αἱ εἰδήσεις καὶ μεταγενέστεραι εἶναι καὶ αὐθαίρετοι καὶ ἐν πολλοῖς φανταστικαί. Τὴν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ *δρῦς* παραγωγὴν τῆς λέξεως οὐδεὶς δέχεται πλέον σήμερον· πιθανὸν εἶναι ὅτι σχετίζεται πρὸς τὸ *dru vid* καὶ σημαίνει τὸν ὀξυδερκῆ, τὸν μακρὰν βλέποντα, τὸν μάντιν. Τινὲς πάλιν νομίζουσιν ὅτι ἐπανευρίσκουσιν αὐτὸ ἐν τῷ ἰρλανδικῷ *druid*, ὅπερ σημαίνει τὸν μάγον. Τοὺς Δρυΐδας εὑρίσκομεν ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ τῇ ἐκεῖθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ· ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν ὅμως τῶν Ἄλπεων Γαλατίας καὶ ἀπὸ τῆς Γερμανίας ἐλλείπουν. Περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ καταγωγῆς, ὡς καὶ περὶ τῆς γενεθλίου χώρας, ἐξ ἧς διεσπάρησαν ἔπειτα ἐν Γαλατίᾳ, πολλὰ προεβλήθησαν ἀνέκαθεν. Παλαιοὶ συγγραφεῖς, ὡς λ. χ. ὁ Τιμαγένης, παρῆγον τὴν σοφίαν τῶν Δρυΐδων ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων καὶ ἐπίστευον, ὡς μέχρι σήμερον μερικοί, ὅτι περιέβαλλον διὰ βαθυστοχάστων συμβόλων μυστικήν τινα καὶ ἐσωτερικὴν διδασκαλίαν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δόξαν ταύτην ὑποστηρίζει ὁ Gaidor ὅτι οἱ Δρυΐδαι εἶναί τι ἀνάλογον πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς μάγους τῶν πρωτογόνων καὶ ἀγρίων φυλῶν. Ἀλλ' οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη γνώμη στηρίζεται ἐπὶ τῶν πηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν τοιοῦτον ἐξάγεται. Κατὰ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα ἡ σοφία τῶν Δρυΐδων καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰδιοι κατάγονται ἐκ τῆς Βρεττανίας· ἀλλ' ὁ Καῖσαρ δὲν ἀναφέρει παρὰ γνώμην, τὴν ὁποίαν ἤκουσεν ἐν Γαλατίᾳ καὶ ἡ ὁποία δὲν κέκτηται σημασίαν μεγαλυτέραν τοῦ θρύλου. Ἡ πιθανότης αὐτῆς κλονίζεται ἤδη ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Βρεττανία ἐπῳκίσθη ὑπὸ τῶν Γαλατῶν καὶ θὰ ἦτο κατ' ἀκολουθίαν δύσκολον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ μητρόπολις ἔλαβε τὰς θρησκευτικὰς αὐτῆς δοξασίας παρὰ τῶν ἀποικιῶν. Ὁ θρύλος οὗτος εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐστέλλοντο, ὡς αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἱστορεῖ, εἰς Βρεττανίαν νέοι πρὸς σπουδὴν τῶν κατὰ τοὺς Δρυΐδας, οἵτινες ζῶντες ἐκεῖ ἐν χώρᾳ ἧττον πεπολιτισμένῃ ἀπέλαυον πλείονος σεβασμοῦ καὶ διετήρουν τὴν ἀρχαϊκήν των μορφήν. Ἐν τούτοις ἐπανέρχονταί τινες εἰς τὴν γνώμην ἐκείνην, τὴν ὁποίαν διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Καῖσαρ καὶ φρονοῦσιν ὅτι οἱ Δρυΐδαι ὑφίσταντο ἤδη κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχήν, καὶ δὴ πρὸ πάντων ἐν Ἰρλανδίᾳ, ὁπόθεν ἐξετάθησαν βραδύτερον εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην.

Οἱ μετὰ τὸν Καίσαρα οὐδὲν ἄξιον λόγου προσθέτουσιν εἰς ὅσα ἐκεῖνος μεταδίδει εἰς ἡμᾶς, εἰμὴ μόνον τινὰ περὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν, τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς εἰς τάξεις διακρίσεως αὐτῶν· φανταστικὰ ἐν πολλοῖς καὶ ἀναξιόπιστα. Οἱ Δρυΐδαι, κατὰ τὸν Καίσαρα, προΐστανται τῆς λατρείας, τόσον τῆς δημοσίας ὅσον καὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποτελοῦντες ἰδίαν καὶ μάλιστα τιμωμένην τάξιν καὶ ἀπηλλαγμένοι τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ στρατεύεσθαι καὶ τῆς καταβολῆς φόρων. Ἡ τάξις ὅμως αὕτη δὲν ἦτο κληρονομική, ἀλλ' ὁ κλῆρος ἐστρατολογεῖτο ἐκ τοῦ λαοῦ, ὁπόθεν ἐξελέγοντο εὐφυεῖς νέοι, οἵτινες ὑψοῦντο εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ κληρικοῦ κατόπιν μακρῶν σπουδῶν, διαρκουσῶν πολλάκις εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη. Διότι οἱ Δρυΐδαι εἶχον τὸ μονοπώλιον τῶν γνώσεων, αἵτινες δὲν ἦσαν μόνον θεολογικαί, ἀλλὰ καὶ μαντικαί, ἀστρολογικαὶ καὶ φυσικαί. Διὰ τοῦτο συνέρρεον εἰς τὰς σχολὰς αὐτῶν πλῆθος νέων, οἵτινες, ὅπως καὶ οἱ δόκιμοι, ἐμάνθανον ἀπὸ μνήμης καὶ διὰ στίχων, ἐπειδὴ ἡ γραφὴ ἦτο ἀπηγορευμένη, ἐκ φόβου μὴ αἱ γνώσεις ἐκεῖναι καταστῶσι κοινὸν κτῆμα. Ὡς γνωσταὶ τοῦ θείου δικαίου ἐξετέλουν οἱ Δρυΐδαι καὶ χρέη δικαστοῦ καὶ ἀπεφάσιζον ἐπὶ ὅλων τῶν ὑποθέσεων, εἴτε δημοσίου, εἴτε ἰδιωτικοῦ δικαίου, εἴτε πολιτικῶν εἴτε ποινικῶν. Κυριώτατον μέσον πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἀποφάσεών των ἦτο ὁ ἀφορισμός, ἕνεκα τῶν βαρειῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας συνεπήγετο δι' ἐκεῖνον, κατὰ τοῦ ὁποίου ἤθελεν ἐκσφενδονισθῆ, Sacrificiis interdicunt. Ἅπαξ τοῦ ἔτους συνήρχοντο οἱ Δρυΐδαι εἰς σύνοδον ἐν Καρνούτῳ ὅπου τὸ κέντρον τῆς δράσεως αὐτῶν· πάντες ὅσοι εἶχον διαφορὰς πρὸς ἀλλήλους προσήρχοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνόδου ταύτης ἐκ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς χώρας, ἵνα κριθῶσιν ὑπὸ τῶν Δρυΐδων καὶ ὑποταγῶσιν εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν. Τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης τάξεως προΐστατο εἷς, ὁ ἀρχιερεὺς τρόπον τινά, ὅστις ἀνεκηρύσσετο ὡς τοιοῦτος δι' ἐκλογῆς ἐφόσον οἱ ὑποψήφιοι ἦσαν πολλοὶ καὶ ἐξ ἴσου ἄξιοι. Ἐννοεῖται ὅτι οὐχὶ σπανίως εἰς τὴν ἐκλογὴν ταύτην συνέβαλλεν ἡ ἰσχὺς τῶν ὅπλων.

Ἡ κοσμολογία τῶν Δρυΐδων ἦτο μῖγμα φυσικῶν γνώσεων καὶ μυθολογίας, ὅπως ὅλαι αἱ ἀρχαῖαι κοσμολογίαι. Multa, λέγει ὁ Καῖσαρ, de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant et juventuti tradunt. Μετὰ τῆς κοσμολογίας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἰσνυρίζοντο ὅτι ἔχουσιν ἐκ Βρεττανίας μετὰ τῆς ἄλλης σοφίας, συνδέεται ἡ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς πίστις αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλία, ἅπερ ὁμοῦ μετὰ τοῦ κοινοβιακοῦ βίου ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἔχουσι σχέσιν οἱ Δρυΐδαι πρὸς τοὺς Πυθαγορείους. Εἰς τὴν εἰς ἀθανασίαν πίστιν ἔδιδον μεγάλην σημασίαν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐθεώρουν αὐτὴν ὡς βάσιν τῆς ἀρετῆς καὶ κέντρον πρὸς αὐτήν. In primis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; adque hoc maxime ad virtutem excitari putant metui mortis neglecto. Ἡ πίστις αὕτη εἰς τὴν ἀθανασίαν ἦτο τόσον ἰσχυρὰ παρ' αὐτοῖς καὶ παρὰ τῷ λαῷ, τοῦ ὁποίου πνευματικοὶ ἡγεμόνες ἦσαν, ὥστε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ Οὐαλερίου Μαξίμου ἐδάνειζον ἀλλήλοις χρήματα ἐπὶ μόνῃ τῇ ὑποσχέσει ὅτι θὰ ἐξοφλεῖτο ἡ ὀφειλὴ κατὰ τὸν ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ βίον. Ὡσαύτως καθίστα αὐτοὺς ἡ πίστις αὕτη ἐξαιρετικὰ γενναίους κατὰ τὰς μάχας, παρεῖχεν ὅμως εὐκόλως αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν αὐτοκτονίαν. Τὴν πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν περιπαθῆ ῥοπὴν τῶν Γαλατῶν περιγράφει Σίλιος ὁ Ἰταλικὸς διὰ τῶν ἑξῆς στίχων:

> Prodiga gens animae et properare facillima [mortem;
> Namque ubi transcendit florentes viribus annos,
> Impatiens aevi, spernit novisse senectam,
> Et fati modus in dextra est.

Εὐρέως διαδεδομένη ἦτο καὶ ἡ ἰδέα τῆς μετεμψυχώσεως· ἀκόμη μέχρι τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος εὑρίσκομεν ἴχνη αὐτῆς ἐν ταῖς ᾠδαῖς τῶν βάρδων, διὰ τῶν ὁποίων, ὑπὸ χριστιανικὸν ἔνδυμα, μεταδίδονται πολλὰ στοιχεῖα ἐθνικῆς θρησκείας. Οὕτως ὁ βάρδος Ταλισῖνος ἔψαλλε καυχώμενος ὅτι ἡ ψυχή του ἔγινεν ἀλληλοδιαδόχως σολομός, κύων, ἔλαφος, δίκελλα, ἀξίνη, ἀλέκτωρ, ἵππος, τράγος καὶ τέλος κόκκος σίτου, ὅστις καταποθεὶς ὑπὸ ὄρνιθος μετεμορφώθη πάλιν εἰς ἄνθρωπον. Σημειωτέον ὅτι ἐπειράθησάν τινες νὰ ἀνασυγκροτήσωσι τὴν δρυϊδικὴν διδασκαλίαν ἐκ τοιούτων καὶ παραπλησίων πηγῶν· ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι αὐτῶν ἦτο φυσικὸν νὰ ἀποτύχωσιν, ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρος τῶν πηγῶν τούτων.

Περὶ τῆς θεολογίας τῶν Δρυΐδων ἐλάχιστα, καὶ ταῦτα λίαν ἀβέβαια, εἶναι γνωστὰ εἰς ἡμᾶς. Οἱ παλαιοὶ ἔτρεφον τὴν ὑπόνοιαν ὅτι οἱ Δρυΐδαι οὐδόλως ἐπίστευον εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν θεῶν, δηλαδὴ τῶν θεῶν οὓς ἐσέβετο ὁ λαός. Κατά τινα ἰρλανδικὴν πηγήν, πολὺ μεταγενεστέραν, οἱ Δρυΐδαι ἐδίδασκον ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τριάδος θεῶν, ὅτι δὲ ἐκ τῶν τοιῶν τούτων κατάγονται πάντες οἱ ἄλλοι θεοί. Μετὰ τῆς θεολογίας ταύτης συνῄνουν οἱ Δρυΐδαι τὴν μαντικὴν καὶ τὴν μαγείαν. Πρὸς ταύτην ἐχρησιμοποίουν διάφορα βότανα, ὄντες κατὰ πρῶτον λόγον μάγοι, συμφώνως ἄλλως τε πρὸς καθολικὸν φαινόμενον κοινὸν εἰς πάσας τὰς πρωτογενεῖς θρησκείας. Πρὸς τὴν μαγείαν ταύτην καὶ τὴν ἄσκησιν αὐτῆς εἶναι πιθανὸν ὅτι εἶχον σχέσιν αἱ φυσικαὶ καὶ ἀστρολογικαὶ αὐτῶν γνώσεις. Ὁ Πλίνιος διηγεῖται ὅτι λευχειμονοῦντες ἔκοπτον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης διὰ χρυσοῦ δρεπάνου τὸν ἰξόν, ὅστις περιέβαλλε τὰς δρῦς, καὶ ἔρριπτον αὐτὸν ἐντὸ μικρᾶς λίμνης. Ἐκ τοῦ ὕδατος δὲ τούτου παρεσκεύαζον μαγικὰ φάρμακα κατὰ τῶν ἀσθενειῶν. Ἡ μαγεία λοιπὸν αὐτῶν ἐξυπηρέτει θεραπευτικοὺς κυρίως σκοπούς. Πρὸς τὰς τοιαύτας χρήσεις τῶν Δρυΐδων ἀνάλογα ἔχομεν καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς. Ὅθεν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσδώσωμεν, ὡς ἔπραξάν τινες, βαθυστόχαστον συμβολικὴν σημασίαν εἰς τὸ ἔθιμον ἐκεῖνο, ὃ ἱερ περιγράφει ὁ Πλίνιος. Μερικοί, στηριζόμενοι κυρίως ἐπί τινος ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ φέρεται ἡ λέξις druis, ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι παρὰ τοὺς Δρυΐδας ἱερεῖς ὑπῆρχον καὶ ἱέρειαι. Ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται ἁπλούστατα περὶ μαγισσῶν, αἵτινες προλέγουσι τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων. Τοιοῦτόν τι δέον νὰ νοήσωμεν ἐν ὅσοις λέγουσι μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, οἷοι ὁ Λαμπρίδιος καὶ ὁ Βοπίσκος. Ἡ ἱστορία δὲν λέγει εἰς ἡμᾶς πότε ἐξέλιπον οἱ Δρυΐδαι. Ἐκ τοῦ Σουετωνίου μόνον γνωρίζομεν ὅτι ὁ Κλαύδιος ἐξηφάνισε τὴν σκληρὰν καὶ ἀγρίαν θρησκείαν τῶν Δρυΐδων, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη ἀπαγορεύσει ὁ Αὔγουστος εἰς τοὺς πολίτας (τοὺς Γαλάτας)· ὁ δὲ Πλίνιος, βραχύτερος ἔτι, ἀναφέρει ὅτι ὁ Τιβέριος κατήργησε τοὺς Δρυΐδας. Αἰτία τοῦ διωγμοῦ τούτου εἶναι ἡ σκληρότης τῆς θρησκείας τῶν Δρυΐδων, οἵτινες γνωρίζουσι καὶ ἀνθρωπίνας θυσίας. Ὁ Λουκανὸς ὁμιλῶν περὶ τῶν γαλατικῶν θεῶν, λέγει, ὅτι ὁ Τευτάτης «sanguine diro placatur immitis», τὸν Ἔσον χαρακτηρίζει ὡς «horrens feris altaribus», τὸν δὲ Τάρανιν καλεῖ «ara non mitior Scythicae Dianae». Οὐδεμία ὅμως ἀμφιβολία ὅτι πρὸς τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἐκινήθησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὑπὸ πολιτικῶν λόγων, ὡς συνέβη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καίσαρος, ὅτε ἡ τέως φιλία καὶ συμμαχία πρὸς τοὺς Δρυΐδας μετεβλήθη εἰς ἐχθρότητα, ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἡ φιλία τῆς τάξεως τῶν Γαλατῶν ἱππέων καὶ περιορισθῇ ἡ ἀπέραντος ἐπιρροὴ τῶν Δρυΐδων ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Παρὰ ταῦτα ἡ δύναμις τῶν Δρυΐδων ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη, τινὲς δὲ ἐξέχοντες μεταξὺ αὐτῶν ἀνελάμβανον καὶ ἀποστολὰς εἰς Ρώμην. Ἕνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Διβιατικόν, ἐγνώρισεν ὁ Κικέρων, εἰ καὶ ὁ Δρυΐδης οὗτος ἀνῆκει εἰσέτι εἰς τοὺς χρόνους τῆς μετὰ τῆς Ρώμης φιλίας. Ὅτι ὅμως ἡ θρησκεία τῶν Δρυΐδων ἐξηφανίσθη διὰ μιᾶς συνεπείᾳ τῶν μέτρων τῶν Ρωμαίων καὶ ὅτι ὁ Κλαύδιος «penitus abolevit» αὐτήν, δὲν εἶναι ἀληθές. Ὡς συνήθως συμβαίνει, περιωρίσθη μεταξὺ τοῦ ὄχλου, ὡς βλέπομεν ἐξ ὅσων διηγεῖται Γρηγόριος ὁ Τουρώνης, μερικὰ δὲ ἐκ τῶν ἐθίμων αὐτῆς ὑφίσταντο μέχρι σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ χριστιανικὴν μορφήν. Δρυΐδαι ὑπῆρχον καὶ ἐν ταῖς βρεττανικαῖς νήσοις, καὶ κυρίως ἐν Ἰρλανδίᾳ. Ὅ,τι περὶ αὐτῶν γνωρίζομεν κατάγεται ἐκ πηγῶν πολὺ νέων, συνισταμένων εἰς ἐπικὰ ποιήματα καὶ χρονογραφίας, ἐν αἷς διεσώθησαν θρῦλοι καὶ ἰδέαι τῆς προχριστιανικῆς περιόδου τῆς νήσου. Ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πενιχρῶν εἰδήσεων τῶν πηγῶν τούτων, οἱ Δρυΐδαι τῆς Ἰρλανδίας ἐστεροῦντο τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας τῶν ἐν Γαλλίᾳ συναδέλφων των, ἐπειδὴ οὔτε δικαστικὰ δικαιώματα εἶχον οὔτε ἐπὶ σοφίᾳ διεκρίνοντο.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι οἱ Δρυΐδαι ἦσαν τάξις, θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ εἶδος κλήρου, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἦσαν συγχρόνως δικασταί, ἱερεῖς, παιδαγωγοί, μάγοι, φυσιοδῖφαι καὶ ἰατροί. Πιθανὸν ἐκέκτηντο ἐσωτερικήν τινα διδασκαλίαν, ἱσταμένου οὕτως ὑπεράνω τῆς κοινῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν ἠρμήνευον εἰς τὸν λαόν. Τοῦτο δεικνύει ἰδίᾳ ἡ περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλία αὐ-

Digitized by Google

τῶν, ἡ ὁποία εἶναι ξένη εἰς τὸν λαὸν τῆς Γαλατίας. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην δὲν ἀποκλείεται νὰ παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ πολλαπλαῖ ὅμως ἰδιότητες αὐτῶν καὶ ἡ ἀμάθεια τοῦ ὄχλου συνετέλεσαν, ἵνα ἀποδίδεται εἰς αὐτοὺς ἐξαιρετική τις σοφία καὶ διδασκαλίαι μυστηριώδεις καὶ θαυμασταί, ἀκριβῶς ὡς συνέβη περὶ τοὺς Ναΐτας κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *D'Arbois de Jubainville*, Les Druides et les dieux celtiques à forme d'animaux (1906).—*Bertrand*, La religion des Gaulois, les Druides et le Druidisme (1897).—*Anwyl*, Celtic Religion in prechristian times (1906).—*Gaidor*, Esquisse de la religion des Gaulois ἐν τῇ «Encyclopédie des sciences religieuses». Μονογραφίαι ἐν περιοδικοῖς, ἰδίᾳ ἐν τῇ «Revue celtique». Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

— **Δρυΐδῶν** *τάγμα* (Order of Druids). Μυστικὴ φιλικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα ἐν Λονδίνῳ τῷ 1781 καὶ ἐκεῖθεν ἐπεκταθεῖσα καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν. Τῷ 1833 συνέστη ἡ πρώτη Δρυϊδικὴ στοὰ ἐν Ἀμερικῇ, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἡ ἑταιρεία ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τῷ δὲ 1873 καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὸ τάγμα τῶν Δρυΐδῶν εἶναι παραφυὰς τεκτονική, συσταθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ τεκτονισμοῦ καὶ κατ' ἀπομίμησιν τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Δρυΐδῶν, τῶν ὁποίων πιστεύει ὅτι συνεχίζει τὴν ἐσωτερικὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς κοσμογονικὰς θεωρίας. Ἀποδέχεται καὶ διδάσκει διὰ τῆς γλώσσης τῶν συμβόλων καὶ τῶν τελετουργιῶν τῆς μυήσεως τὴν ὕπαρξιν ἀνωτάτου ὄντος, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν μετεμψύχωσιν. Αἱ στοαὶ τοῦ τάγματος ἀποκαλοῦνται ἐν Ἀγγλίᾳ «σπήλαια» καὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἰδίου ἀρχηγοῦ καλουμένου «μεγάλου Δρυΐδου». Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

δρυϊδισμὸς (ὁ)· ἡ θρησκευτικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἀρχὴ τῶν Δρυΐδῶν (βλ. λ.).

δρύϊνος, —*η*, —*ον*· ὁ τῆς δρυός: «δρύϊνα ξύλα» κοιν. *δεντρήσια*· || ὁ ἐκ ξύλου δρυὸς κατεσκευασμένος: «δρύϊνον γραφεῖον», «δρυΐνη βιβλιοθήκη, — τράπεζα»· πβλ. *δρένιος*.

δρύϊνος (ὁ) (Dryinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχιδνῶν*. Οἱ δρύϊνοι ἔχουσι σῶμα ἐπιμηκέστατον, κεφαλὴν λεπτοτάτην, εἰς προτεταμένον ῥύγχος καταλήγουσαν καὶ χρῶμα σκοτεινὸν μετὰ ποικιλοχρόων κηλίδων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν, ζῶντα ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ ἀνιοβόλα, ὧν ἀξιολογώτερον *δρύϊνος ὁ λεπτοκέφαλος* (Dryinus leptocephalus). Δ. Ν. Π.

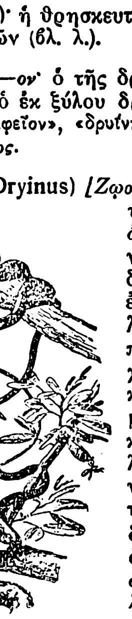

Δρύϊνος ὁ λεπτοκέφαλος.

Δρυϊνούπολις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Βυζαντινὴ πόλις ἐν τῇ σημερινῇ ἐπαρχίᾳ Πωγωνίου τῆς Ἠπείρου, ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸν (Χρονογ. Β' σελ. 47) προῆλθεν ὁ τίτλος τοῦ μητροπολίτου Ἀργυροκάστρου (βλ. λ.) τιτλοφορουμένου «Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς». Ἡ Δρυϊνούπολις εἶναι πιθανῶς ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ κτισθεῖσα *Ἀδριανούπολις* τῆς Ἀλβανίας, μετονομασθεῖσα ἄγνωστον πότε.

Δρυΐνων *μονή*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐσῴζετο, ἐπὶ Ἡρακλείου τοῦ αὐτοκράτορος, μονὴ ἐν Γαλατίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔχουσα καὶ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου. Τῆς μονῆς ταύτης τὸν ξενοδόχον, ἀρχοντάρην ὡς ἠθέλομεν εἴπει σήμερον, γινώσκομεν, Ἀνίκητον (*Θεοφίλου Ἰωάννου*, Μνημεῖα Ἁγιολογικά. Βενετία 1884, σ. 419—421). Μ. Ι. Γ.

δρυΐτης (ὁ) *[Χημ.]*. Πολυσθενὴς φαινόλη απαντῶσα εἰς τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς βλαστοὺς τῆς δρυός. Κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλους ἀχρόους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 235°. Ἔχει ὑπόγλυκον γεῦσιν καὶ εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ. Σ. Γ.

Δρύμα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκατοίκητος νησὶς τῶν Κυκλάδων, ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς Ἀντικέρου τὰς νήσους Ἀντικέριζ (βλ. λ.).

Δρυμάδες *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 342.

Δρυμαία, *Δρυμία* ἢ *Δρυμὸς* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φωκίδος ἐπὶ τοῦ ἄνω λεκανοπεδίου τοῦ Κηφισοῦ, κειμένη ἐπὶ λόφου παρὰ τὸ ὄρος Καλλίδρομον καὶ πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου *Γλούνιστα*, μετονομασθέντος *Δρυμαία*. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχε ναὸς τῆς Δήμητρος Θεσμοφόρου, ὅπου ἐπανηγυρίζοντο κατ' ἔτος τὰ Θεσμοφόρια. —Μ.

— **Δρυμαία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτω (1928) 705. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γλούνιστα*.

— **Δρυμαίας**, *τέως δῆμος*—. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου ΔΝΖ', 9 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀμφικλείας* (τέως Δαδίου), *Δρυμαίας* (τέως Γλουνίστης), *Καλοθρονίου* (τέως Δερνίτσης) καὶ *Ξυλικῶν*. Δ. Ε. Μ.

δρυμαίκη (ἡ) (Drymaeca) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκραγτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυδαλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 70 εἴδη, ἀπαντῶντα ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἀραβίᾳ. Γνωστότερον εἶναι *δρυμαίκη ἡ λευκόλαιμος* (Drymœca leucolemus), ἥτις ἔχει σῶμα βραχύ, εὔρωστον, κεφαλὴν λεπτήν, ἐπιμήκη, ῥάμφος λεπτὸν ἐπίμηκες, ὀξύληκτον, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν μακροτάτην, πόδας μᾶλλον βραχεῖς καὶ χρῶμα τεφρῶδες μὲ λευκὰς γραμμώσεις ἐπὶ τῆς ῥάχεως· τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος εἶναι λευκά. Δ. Ν. Π.

Δρυμαίκη ἡ λευκόλαιμος.

δρυμεῖα (ἡ) (Drymeia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιδῶν*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ὧν κατατρώγουσι τὰ φύλλα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρυμεία ἡ διαφανὴς* (Drymeia diaphana). Δ. Ν. Π.

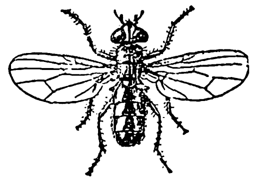

Δρυμεία ἡ διαφανής.

δρύμες *[Λαογρ.]*· βλ. δρίμες.

Δρύμη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ κοινότητος *Γρατινῆς* τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 232.

— **Δρύμη** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ χωρίον τῆς Ἀνατ. Θρᾴκης Δεμιρτζηλὴ (βλ. λ.).

Δρυμητινός, *Νικόλαος*· βλ. λ. Δριμυτινός, *Νικόλαος*.

Δρυμία (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Δρυμαία.

Δρυμιά *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Προφήτου (τέως Κλείσαλι) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 86. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπουϊλαλῆ*.

— **Δρυμιά** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Πασχαλιᾶς* (τέως Μπαϊσαχλὴ) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 108. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κὶζ-Μοκκιοῦ*.

Δρυμίγκλαβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης, ἤδη καλούμενον Δρυμὸς (βλ. λ.).

Δρύμισκο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 225. Ε. Γ.

Δρυμίτσα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σαλίτσης τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (τέως Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 127.

δρυμοβάτης (ὁ), θηλ. *δρυμοβάτις* —*ιδος*· ὁ βαίνων, ὁ διαβιῶν ἀνὰ τοὺς δρυμούς.

Δρυμοκάτης *Χρυσολωρᾶς, Μιχαήλ*. Βυζαντινὸς λόγιος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσφυγὼν εἰς Ἰταλίαν συνεσιήθη ὑπὸ τοῦ Φιλέλφου εἰς τὸν Λουδοβῖκον μαρκήσιον τῆς Μαντούης, εἰς ὃν καὶ κατέφυγε μετ' ἄλλων ἐπιφανῶν λογίων. Κ. Μ. Κ.

δρυμόμυς (ὁ) (Drymomys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς μῦς μὲ ῥύγχος ὀξύ, ἄνω χεῖλος βαθέως ἐσχισμένον, ὦτα μεγάλα καὶ ἠνωρθωμένα καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρυμόμυς ὁ λευκοδάκτυλος* (Drymomys leucodactylus), ὅστις ἔχει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα ἐπίξανθον πρὸς τὸ χρυσίζον. Δ.Ν.Π.

Δρυμόμυς ὁ λευκοδάκτυλος.

Δρυμονάρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φριλιγγιανίκων τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928 53.

δρυμόνι· κακὴ γραφὴ ἀντὶ δρ.μόνι (βλ. λ.).

δρυμόνιος (ὁ) (Drymonius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἐνδιαιτώμενα κυρίως ἐπὶ τῶν κωνοφόρων δένδρων. Δ.Ν.Π.

δρυμὸς (ὁ)· τόπος πλήρης δρυῶν, δάσος ἐκ δρυῶν. ἄλλως *δρυμών*· || συνεκδ. δάσος οἱονδήποτε. Διὰ τῆς λέξεως δρυμὸς ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἡ ἀντίστοιχος γερμανικὴ wald, ἥτις ἀπαντᾷ ὡς δεύτερον συνθετικὸν εἰς πολλὰ ὀνόματα ὀρεινῶν δασωδῶν περιφερειῶν. Π. χ. Schwarlzwald (=*Μέλας Δρυμὸς*), Böhmerwald (=*Βοημικὸς Δρυμὸς*) κτλ.

—**Δρυμός**, *Μέλας*— *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μέλας *Δρυμός*.

Δρυμὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις κατὰ τὴν Φωκίδα (βλ. Δρυμαία). —2) Συνοικισμὸς κατὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, μετὰ φρουρίου ἢ φρυκτωρίας. Φαίνεται ὅτι μέρος τοῦ Δρυμοῦ ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀττικὴν (Ἀττικὸν) καὶ μέρος εἰς τὴν Βοιωτίαν (Βοιώτιον), ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ὁ Milchhöfer θέτει τοῦτον εἰς τὸ νῦν χωρίον *Δαριμάρι*, προελθὸν ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως Δρυμὸς (Karten v. At. IX, σ. 32). —3) Θέσις ἐν Εὐβοίᾳ κατὰ τὸ Τελέθριον ὄρος παρὰ τὸν Κάλλαντα ποταμὸν (*Στράβ.* 10, 445). —4) Τόπος ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Καρμήλου (*Ἰωσ.* I, 13, 2). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

—**Δρυμὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀνακτορίων τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 379. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παλίμπεη*. Δ. Ε. Μ.

—**Δρυμὸς** *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 2.007. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δρυμίγκλαβα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται τὸ ἀγρόκτημα *Καμάρα*, ἔνθα μικροσυνοικισμὸς (κάτ. 76), καὶ τὸ χωρίον *Χλωρονομὴ* (τέως *Καρίπτσια*, κάτ. 212). Ἡ περιφέρεια παράγει δημητριακὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης ὁ Δρυμὸς συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 18). Δ. Ε. Μ.

Δρυμότοπος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πλατανοβρύσεως (τέως Ὀζᾶ) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 48. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὀβατσίκ*.

Δρυμοῦσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ ἔναντι τῷ Ἑρμαϊκῷ κόλπῳ (τῆς Σμύρνης), ἔναντι τῶν Κλαζομενῶν (Βουρλὰ) πρὸς Β., καὶ τῶν παλαιῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕρμου πρὸς λίβα. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν ποία ἦτο αὕτη. Ὁ Πολύβιος (ΚΒ, κζ', 5) ἀναφέρει ὅτι οἱ Ρωμαῖοι «Κλαζομενίοις δὲ καὶ δωρεὰν προσέθηκαν τὴν Δρυμοῦσαν καλουμένην νῆσον». Δεδομένου ὅμως ὅτι πάντως αὕτη ἦτο μία τῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ συστάδι τῶν *Ἐγγλέζνησίων*, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη ἢ ἡ μείζων ἐν τῇ συστάδι νῆσος *Κιουστὰν* *Ἀντὰ* (πλάτ. 38°50' Β, μῆκ. 26°43' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna), ἀφοῦ πᾶσαι αἱ ἄλλαι δὲν ἠδύναντο, διὰ τὴν μικρότητα καὶ τὴν ἀσημότητα αὐτῶν, νὰ ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον δώρου. Σ. Ε. Λ.

— **Δρυμοῦσα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χρυσουπόλεως τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 481. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεγλῆ*.

δρυμοφυλακὴ (ἡ)· ἡ φύλαξις ἢ οἱ φύλακες τῶν δρυμῶν καὶ τῶν δασῶν ἐν γένει (πβλ. *χωροφυλακή*).

δρυμοχαρὴς (ὁ) (Drymochares) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυδαλιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μικρὰ μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ῥάμφος βραχὺ καὶ λεπτόν, πόδας λεπτοὺς καὶ ὑψηλούς, δακτύλους ἐπιμήκεις, πτέρυγας ἀμβλείας καὶ οὐρὰν λεπτὴν καὶ μετρίου μεγέθους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρυμοχαρὴς ὁ στικτὸς* (Drymochares stellatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ ἔχει χρῶμα φαιοπυρρὸν καὶ μὲ λευκὰ στίγματα ἐπὶ τῆς κοιλίας. Δ. Ν. Π.

Δρυμοχαρὴς ὁ στικτός.

Δρυμὼ (ἡ) *[Μυθολ.]*. Νύμφη εἰς τὰ περίχωρα τῆς Κυρήνης, μνημονευομένη ἐν τοῖς «Γεωργικοῖς» τοῦ Βιργιλίου.

δρυμώδης (ὁ, ἡ), — *ες* (τό)· τόπος πλήρης δρυῶν, σύδενδρος καὶ εὔξυλος τόπος, δασώδης, ἄλλως *κατάδρυμος*.

Digitized by Google

δρυμώδης (ὁ) (Drymodes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λουσανιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ μᾶλλον εὔρωστον, ράμφος λεπτὸν καὶ βραχύ, πτέρυγας βραχείας καὶ ἀμβλείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Ἐκ τῶν δύο εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι *δρυμώδης ὁ φαιοπύγιος* (Drymodes bruneopygius), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

Δρυμώδης ὁ φαιοπύγιος.

δρυμὼν —*ῶνος*· δρυμός (βλ. λ.): «*δρυμὼν βαθὺς καὶ μελισσῶν γέμων*» (*ἀρχ.*).

Δρυμών, *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Πλατάνου τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 332. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα.

— Δρυμὼν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 84. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἁγία Μαρίνα* (κάτ. 76), *Καλησπεριάνικα* (κάτ. 64), *Καλοκαιρινὲς* (κάτ. 97) καὶ ἡ *μονὴ Μυρτιδίων*.

Δρυμώνα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ρυβιῶν τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 97.

Δρυμῶνας *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀμβρακίας τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπερῖκος*. Κάτ. (1928) 391. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κοσκινᾶ* (κάτ. 149), *Μελίγγοβα* (κάτ. 133), *Νεροσύρτης* (κάτ. 81), *Νεροχώρι* (τέως Τσεβελιάσα κάτ. 160) καὶ *Χαλίκι* (τέως Δερίκοβον κάτ. 187). Δ. Ε. Μ.

Δρύνος *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀώου (βλ. λ. καὶ Δρῖνος).

Δρυνοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρπερῆς (τέως Ἐλσιανης) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 197. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κιραμλῆ*.

δρυοβάλανος (ἡ)· βάλανος δρυός, ὁ καρπὸς τῆς δρυός.

—[ΒΥΡΣΟΔΕΨ.] Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως δὲ εἰς τὰς νήσους τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχιπελάγους, ποιοῦνται χρῆσιν *δρυοβαλάνων* ὡς δεψικῆς ὕλης ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσήχθη ἡ τοιαύτη χρῆσίς των τὸ πρῶτον τῷ 1842 ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ Josef Sauer. Ἡ κατανομὴ τῆς δεψικῆς ὕλης εἶναι διάφορος ἐπὶ τῶν διαφόρων μερῶν τῶν ἀπαρτιζόντων τὰς δρυοβαλάνους, ἡ εἰς ταννίνην περιεκτικότης τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται πάλιν ἐκ τοῦ εἴδους τῆς δρυός, ἐξ ἧς προέρχονται. Οὕτω δρυοβάλανοι ἐκ Σμύρνης ἐμπεριέχουν μέσον ὅρον ταννίνης 30—38 %, Κροατίας 25—30 %, Συρίας 20—25 %, Ρουμανίας 21 % καὶ Ἠπείρου 14 %.

Ἡ μέση ἀνάλυσις δρυοβαλάνων κατὰ τὰ εἰς Jharand καὶ Freiberg ἐργαστήρια διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν δερμάτων ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Δρυοβάλανοι	%	ὅρια
Ταννίνη	29.0	(16—38)
Διαλυτὴ μὴ ταννίνη	10.0	(8—12)
Ἀδιάλυτα	46,5	
Ὕδωρ	14,5	
	100,0	
Ὁλικὴ τέφρα	2,5	
Τέφρα τῶν ὁλικῶν διαλυτῶν	2,0	
Σταφυλοσάκχαρον	3,0	
Καλαμοσάκχαρον	0,0	
	3,0	

Παρετηρήθη ὅτι ἐνίοτε αἱ δρυοβάλανοι καὶ ἰδίως τὰ λέπια (Schuppen) τούτων καλύπτονται ὑπὸ ρητινώδους τινὸς μάζης, τῆς ρητίνης ἢ κόμμεως. Κατ' ἀρχὰς ἡ μᾶζα αὕτη εἶναι κιτρινωπή, ἀλλ' ἀργότερον διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐπικαθημένης κόνεως καὶ αἰθάλου ἀμαυροῦται. Ξηραινομένη περαιτέρω ἐπὶ τῶν λεπίων καὶ συνδεδεμένη στενῶς μετ' αὐτῶν καθίσταται ἐντελῶς μέλαινα. Κατὰ τὸν Eitner συνίσταται ἐκ σακχάρου τινός, γνωστοῦ εἰς τοὺς βυρσοδέψας ὡς δρυομάννα (Mannaguercina, Eichenmanna). Τὸ σάκχαρον τοῦτο δὲν ἐπιδρᾷ σπουδαίως ἐπὶ τῆς δεψικῆς τῶν δρυοβαλάνων ὕλης. Ἡ μόνη βλάβη, ἥτις δύναται ἐξ αὐτοῦ νὰ προέλθῃ, εἶναι κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν δρυοβαλάνων, ὁπότε κόνις σιδηροῦχος ἑνουμένη μετ' αὐτοῦ σχηματίζει στίγματα ἐπὶ τοῦ διὰ τῆς δεψικῆς τῶν δρυοβαλάνων ὕλης κατεργασθέντος δέρματος. Ἐκ τῶν δρυοβαλάνων ἐξάγονται ἐπίσης ἐκχυλίσματα στερεᾶς καὶ ὑγρᾶς μορφῆς, ἅτινα ἔν τῇ βυρσοδεψικῇ εὑρίσκουν μεγάλην ἐφαρμογήν. Τὰ ἐκχυλίσματα ταῦτα φέρουν τὸ ἐμπορικὸν ὄνομα Valex καὶ Velonitan. Τὰ στερεᾶς μορφῆς ἐκχυλίσματα θεωροῦνται ὡς καλυτέρας ποιότητος, διαλυόμενα εὐκόλως εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δίδοντα διαυγῆ διαλύματα. Ἡ τῶν δρυοβαλάνων ταννίνη θεωρεῖται ὡς μία ἀπὸ τὰς ἀρίστας δεψικὰς ὕλας. Παρασκευάζει δέρμα ἐξαιρετικῶς στερεὸν καὶ ἐκτάκτως ὡραῖον, ἰδιαιτέρως δ' ἐνδείκνυται διὰ πελματοδέρματα, ἱμαντοδέρματα καὶ βακέττας. Εἰς τὸ δέρμα προσδίδει ἀνοικτὸν κιτρινωπὸν χρῶμα. Ι. Γ. ΜΠ

— [ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤ.] Αἱ εἰς τὸ ἐμπόριον φερόμεναι δρυοβάλανοι διακρίνονται εἰς δύο κυρίως κατηγορίας, εἰς τὰς δρυοβαλάνους Σμύρνης (Βαλανίδια Σμύρνης, Smyrnavaloneen), καὶ εἰς τοὺς τῆς Βαλκανικῆς ἢ ἑλληνικοὺς (Griechische Valoneen, Inselware). Ὡς πρὸς τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν διακρίνομεν: α') Χαμαδινάς. Αἱ δρυοβάλανοι αὗται ἔχουν τὸ μέγεθος λεπτοκαρύου, ἡ βάλανος αὐτῶν οὐδόλως διακρίνεται, ὁ δὲ καρπὸς εἶναι ἐντελῶς κλειστός. β') Χαμάδες. Αὗται περισσότερον ἀνεπτυγμέναι τῶν χαμαδινῶν ἔχουν μεγαλύτερον μέγεθος, εἶναι ἐντελῶς κλεισταὶ καὶ συλλέγονται ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρις ἀρχῶν Αὐγούστου, αὐτομάτως ἀποπίπτοντες. γ') Ραβδιστάς. Αὗται εἶναι ἡμιώριμοι καὶ ἡμίκλειστοι καρποί, συλλεγόμενοι διὰ ραβδισμοῦ. δ') Χονδράς. Εἶναι παντελῶς ἀνοικτοὶ καρποί, ἐκ τῶν κυπέλλων τῶν ὁποίων ἔχει ἐκπέσει αὐτομάτως ἡ ὥριμος βάλανος, ἀπομένοντες οὕτω κενοὶ ἐπὶ τῶν κλώνων. Συλλέγονται ἰδίως περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου. Αἱ καὶ τῶν τεσσάρων κατηγοριῶν δρυοβάλανοι ἁπλοῦνται ἐπὶ μαλλίνων ὑποστρωμάτων καὶ ἡλιάζονται μέχρις ἀποξηράνσεως, ὅτε μεταφέρονται καὶ ἀποτίθενται εἰς ἀποθήκας, ὅπου λόγῳ τῆς ὑγρασίας παράγεται πολλάκις θερμοκρασία ὑψηλὴ μέχρι 40° Κ., ἐκθέτουσα εἰς πολλοὺς κινδύνους τὴν διατήρησιν των. Μόνον διὰ καλοῦ ἀερισμοῦ τῶν ἀποθηκῶν ἡ ὑπερθέρμανσις αὕτη ἐλαττοῦται βαθμηδὸν καὶ ἐπὶ τέλους καταπαύει, ἀφοῦ βλάψῃ μόνον τὸ ἀνώτερον στρῶμα. Αἱ δρυοβάλανοι ὑφίστανται μείωσιν τοῦ βάρους αὐτῶν ἀνερχομένην εἰς 4 % περίπου καὶ προερχομένην ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῶν μετὰ τὴν ξήρανσιν τῶν κυπέλλων ἀποπιπτουσῶν βαλάνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπιτήδες ὑπὸ τῶν συλλεκτῶν ἀναμιγνυομένων σκάρτων, διὸ καὶ κατὰ τὴν παραλαβὴν οἱ ἔμποροι καταλογίζουσι τὴν μείωσιν (φύραν) ταύτην. Ἑτέραν μείωσιν τοῦ βάρους 2 % συνεπάγεται ἡ ἀποξήρανσις αὐτῶν. Αἱ δρυοβάλανοι προαγοράζονται συνήθως παραδοτέαι εἰς τὸν τόπον τῆς φορτώσεως, καθαρισμέναι ἀπὸ τὸν καρπὸν (βάλανον). Ι. Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

δρυοβαλάνωψ (ὁ) (Dryobalanops) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διπτεροκαρπιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι *δρυοβαλάνωψ ὁ ἀρωματικὸς* (Dryobalanops aromaticus), ὅστις εἶναι δένδρον μέγα, ἀειθαλές, ἰθαγενὲς τῆς νήσου Σουμάτρας. Ἐκ τοῦ κορμοῦ τοῦ εἴδους τούτου λαμβάνονται τὰ προϊόντα, *καφουρὰ τῆς Σουμάτρας* καὶ *ἔλαιον τῆς καφουρᾶς*, χρήσιμα ἀμφότερα εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Δ.Ν.Π.

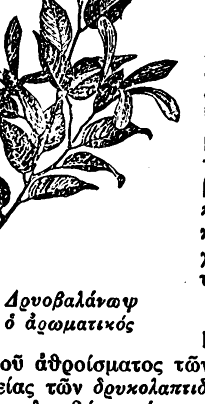

Δρυοβαλάνωψ ὁ ἀρωματικός

δρυοβάτης (ὁ) (Dryobates) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυοκολαπτιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ὧν γνωστότερον *δρυοβάτης ὁ καλιφόρνιος* (Dryobates californiensis), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Καλιφορνίᾳ καὶ ἔχει χρῶμα μελανοελαιῶδες. Δ. Ν. Π.

Δρυοβάτης ὁ καλιφόρνιος.

δρυοβαφὴς (ὁ, ἡ), —*ἐς* (τό)· ὁ βεβαμμένος διὰ τοῦ φλοιοῦ τῆς δρυὸς (ὡς βαφικῆς καὶ δεψικῆς ὕλης).

Δρυόβουνον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (τέως Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 650. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δρυάνοβον*. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος ὑπάρχει ἡ παλαιοτάτη μονὴ τοῦ *Σωτῆρος*, ἔχουσα ὡραίας τοιχογραφίας. Δ. Ε. Μ.

δρυοδεψία (ἡ)· ἡ δέψησις, ἡ κατεργασία δερμάτων διὰ τοῦ φλοιοῦ τῆς δρυὸς ὡς δεψικῆς ὕλης.

δρυοδεψικὸν *ὀξὺ* ἢ *δρυέρυθρον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Δεψικὴ ὕλη ἀπαντῶσα εἰς τὸν φλοιὸν τῆς δρυός, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Ὑπέρυθρος δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ κόνις, χρωννυομένη διὰ διαλύματος χλωριοσιδήρου κυανοῦ. Σ. Γ.

δρυοκητίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{15}H_{10}O_7 2H_2O$, λαμβανομένη ἐκ τῆς Quercus tinctoria. Σῶμα κίτρινον κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 250° (βλ. καὶ λ. δρυοκιτρίνη). Σ. Γ.

δρυοκιτρίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Εἶναι κιτρίνη χρωστικὴ ὕλη ἀπαντῶσα εἰς τὸν φλοιὸν τῆς πλουσίας εἰς δεψικὰς καὶ βαφικὰς ὕλας Quercus tinctoria, ἥτις εἶναι αὐτόχθων εἰς τὰ νότια κράτη τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ δρυοκιτρίνη ἀνήκει εἰς τοὺς γλυκοζίτας καὶ ἀποτελεῖ μικροὺς κιτρίνους, ὡς τὸ θεῖον, κρυστάλλους δυσδιαλύτους εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιαλύτους εἰς τὰ ἀλκάλια. Τὸ διὰ βρασμοῦ μεθ' ὕδατος λαμβανόμενον ἐκχύλισμα τοῦ φλοιοῦ εἶναι πορτοκαλλέρυθρον. Καθαρώτερον παρασκεύασμα λαμβάνεται διὰ βρασμοῦ τῶν φλοιῶν μετὰ θειικοῦ ὀξέος, ὁπότε ἐπέρχεται διάσπασις σχηματιζομένης τῆς δρυοκιτινίνης (βλ.λ.). Ὑπὸ τῶν Βορειοαμερικανῶν καὶ Ἄγγλων παρασκευάζεται ἐπίσης καὶ ὑγρὸν ἢ ξηρὸν φαιὸν ἐκχύλισμα *(δρυοκιτρόνης ἐκχύλισμα)* ὡς καθαρὰ χρωστικὴ ὕλη, ἐνῷ τὸ διὰ βρασμοῦ μετὰ διαλύματος σόδας καὶ καθιζήσεως διὰ ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος λαμβανόμενον ἀκόμη ἀκάθαρτον προϊὸν ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς βαφικὴ ὕλη ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλαβίνη*. Πρὸς βαφὴν τοῦ ἐρίου, τῆς μετάξης, τοῦ βάμβακος καὶ ἀναμίκτων ὑλῶν παρασκευάζονται δι' ἀναμίξεως τῆς δρυοκιτρίνης μετὰ διαφόρων προστυμμάτων διάφορα χρώματα, ὡς λ. χ. μετ' ἀργιλλοπόλτου κίτρινον, μεθ' ἁλάτων σιδήρου φαιόν, μετὰ μίγματος ἐκ τῶν ἄνω δύο ἐλαιόχρουν, μετ' ὀλίγης ἀλιζαρίνης καὶ ἀργιλλοπόλτου πορτοκαλλόχρουν κλπ. Σ. Γ.

— *[Ἐμπορευμ.]* Οἱ ἐμπεριέχοντες τὴν *δρυοκιτρίνην* φλοιοὶ τῆς δρυὸς φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον συνηθέστατα ὑπὸ μορφὴν κόνεως, ἥτις ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν ἐφ' ὅσον εἶναι λεπτοτέρα καὶ πλέον κιτρίνη. Φέρεται ἐπίσης καὶ φύραμα, ὑπὸ τὸ ὄνομα flavine, περιέχον τὴν χρωστικὴν οὐσίαν, κατακρημνισθεῖσαν δι' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐκ τοῦ σοδοῦχου ἀποβράσματος τῆς δρυοκιτρίνης. Ἡ δρυοκιτρίνη καὶ τὰ παρασκευάσματα αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν βαφικὴν πρὸς χρῆσιν κιτρίνην τοῦ ἐρίου, τῆς μετάξης, τοῦ βάμβακος καὶ μιγμάτων ἐκ τούτων μετὰ προστυμμάτων κασσιτέρου ἢ ἀργίλλου. Ι. Γ. ΜΠ.

δρυοκοίτης (ὁ) (Dryocoetes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκωλυτιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ξυλοφάγα ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ φοειδές, μὲ διηυλακωμένον προθώρακα καὶ ἀμβλέα ἔλυτρα. Γνωστὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ ἐνδιαιτώμενα ὑπὸ τὸν φλοιὸν διαφόρων δένδρων. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *δρυοκοίτης ὁ αὐτόγραφος* (Dryocoetes autographus), ἀπαντῶν εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῶν κωνοφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

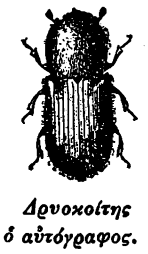

Δρυοκοίτης ὁ αὐτόγραφος.

δρυοκολάπτης (ὁ) (Picus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυοκολαπτιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πτηνὰ μὲ ράμφος εὐθύ, ἰσχυρότατον καὶ σφηνοειδὲς κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ τμῆμα, διὰ τοῦ ὁποίου κολάπτει (γλύφει) ὀπὰς ἐπὶ τῶν ἡμισεσηπότων δένδρων, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Τὰς ὀπὰς διανοίγει ἐπὶ τῶν δένδρων εἴτε διὰ νὰ κατασκευάσῃ ἐντὸς αὐτῶν τὴν φωλεάν του, εἴτε διὰ νὰ εὕρῃ τροφήν, ἥτις συνίσταται κυρίως ἐξ ἐντόμων. Εἶναι πτηνὰ ἐπιδημητικὰ ἢ ἀποδημητικά. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι: *δρυοκολάπτης ὁ μείζων* (Picus major) καὶ *δρυοκολάπτης ὁ χλωρὸς* (Picus viridis), οἵτινες ἀπαντῶσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ δάση τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Δ. Ν. Π.

δρυοκολαπτίδαι (οἱ) (Picidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν*, περιλαμβάνουσα πτηνὰ μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, ράμφος ἰσχυρότατον καὶ εὐθὺ καὶ γλῶσσαν σκωληκοειδῆ καὶ λίαν ἐκτατήν. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι: δρυοκολάπτης καὶ ἴυγξ (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δρυοκόπος (ὁ) (Dryocopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυοκολαπτιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα πτηνὰ μὲ σῶμα ἐπίμηκες, εὔρωστον, λαιμὸν παχὺν καὶ ἀρκετὰ μακρόν, κεφαλὴν ἐπιμήκη καὶ ἐξωγκωμένην κατὰ τὴν κορυφήν της καὶ ράμφος μακρόν, ἰσχυρότατον καὶ ἐκ τῶν πλαγίων πεπιεσμένον. Γνωστὰ 10 εἴδη ἐν Κορέᾳ, ἐν Ἰαπωνίᾳ, ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἑπτὰ ἐν Ἀμερικῇ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρυοκόπος ὁ μελανὸς* (Dryocopus niger), ὅσ-

Δρυοκόπος ὁ μελανός.

Digitized by Google

στις ἔχει μῆκος 50 ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ μεταλλικῶν ἀνταυγειῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τόπους ὀρεινοὺς καὶ ἐξαπλοῦται μέχρι τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων. Δ. Ν. Π.

Δρυόλια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀρεοπόλεως* τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 51.

δρυόμυζα (ἡ) (Dryomyza) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθομυϊδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μεγάλου μεγέθους, μὲ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, ἐπίξανθον καὶ πτέρυγας διαφανεῖς, πολυνευρωτάς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρυόμυζα ἡ κιτρινωπὴ* (Dryomyza flaveola), ἀπαντῶσα κυρίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Δ. Ν. Π.

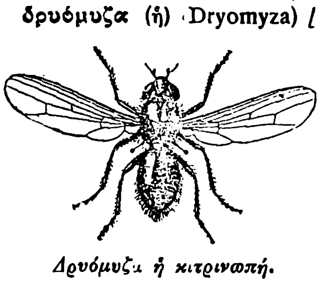

Δρυόμυζα ἡ κιτρινωπή.

δρυόξυλον (τὸ) *[Βυρσοδεψ.]*. Ἡ εἰς ταννίνην περιεκτικοτης τῶν ξύλων τῆς δρυὸς ποικίλλει ἀναλόγως τῶν εἰδῶν δρυός, ἐξ ὧν ταῦτα προέρχονται. Γενικῶς τὸ δρυόξυλον τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς παρασκευὴν δρυοεκχυλισμάτων πρέπει νὰ περιέχῃ τοὐλάχιστον 5 % ταννίνην εἰς περιεκτικότητα 14,5 % ὕδατος. Ἡ ταννίνη τοῦ δρυοξύλου ἀνήκει εἰς τὰς ταννίνας τῆς *πυρογαλλόλης*, δεικνύει δὲ ἁπάσας τὰς διὰ τὴν κλάσιν ταύτην χαρακτηριστικὰς ἀντιδράσεις.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς δρυοφλοιοὺς οὐδεμίαν ἀντίδρασιν δίδει μετ' ἠραιωμένου βρωμιούχου ὕδατος. Τὸ δρυόξυλον, ὡς ἔχει, οὐδόλως χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ. Γενικῶς παρουσιάζονται ἐξ αὐτοῦ δεψικὰ ἐκχυλίσματα, ἅτινα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ ἰδίως κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον εἰσήχθησαν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν δερμάτων. Διὰ πρώτην φορὰν ἐκχύλισμα δρυοξύλου παρεσκεύασεν ἀγγλικὸν ἐργοστάσιον ἐν Σλαβωνίᾳ (Zubanje) τὸ ἔτος 1883. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Σλαβωνία καὶ κατόπιν ἡ Γαλλία ἀποτελοῦν τοὺς σημαντικωτέρους παραγωγεῖς δρυοξυλοεκχυλισμάτων (Extrait de bois de chêne, Eichenholz extraktes). Ὡς πρῶται ὗλαι χρησιμοποιοῦνται δρυόξυλα παλαιὰ καθὼς καὶ παλαιοὶ κλάδοι, ἰδίως ὅμως ἀποτρίμματα δρυοξύλων, τεμάχια ἀχρήστων κορμῶν καὶ ριζῶν καὶ πρὸ παντὸς τὰ θρύμματα τῆς κατεργασίας τῶν δρυοξύλων. Τὰ ξύλα κατ' ἀρχὰς κονιοποιοῦνται, κατόπιν δὲ ἐντίθενται εἰς εἰδικὰς διὰ τὴν ἐκχύλισιν βαρέλλας (Auslaugebatterien) 8 ἕως 10 τὸν ἀριθμόν. Τὸ ἐκχύλισμα τῆς τελευταίας βαρέλλας ἔχει πυκνότητα 2,5 ἕως 3° Bé. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι θολόν, καθαρίζεται περαιτέρω διὰ μηχανικῶν συνήθως μέσων. Μετὰ τὴν κάθαρσιν συμπυκνοῦται ὑπο κανονικὴν πίεσιν μέχρις 25° Bé. Ἡ σύνθεσις τῶν δρυοξυλοεκχυλισμάτων κατὰ τὸν J. Pässler ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ταννίνη	26,5 %	(ὅρια 23—29 %)
Μὴ ταννίνη	13,6 %	(» 10—16 %)
Ἀδιάλυτα	0,5 %	
Ὕδωρ	60,0 %	
	100,0 %	
Ὁλικὴ τέφρα	1,8 %	
Σταφυλοσάκχαρον	3,8 %	
Καλαμοσάκχαρον	2,2 %	
	6,0 %	

Ἐπὶ 100 μερῶν ταννίνης:	
Σταφυλοσάκχαρον	14,0 μέρη
Καλαμοσάκχαρον	8,0 »
	22,0 μέρη

Καλὸν δρυοεκχύλισμα πρέπει νὰ διαλύεται εὐκόλως εἰς τὸ ὕδωρ εἰς θερμοκρασίαν 20—25° Κ. Ὅσον εὐκολώτερον καὶ τελειότερον διαλύεται, τοσοῦτον καὶ καλυτέρας ποιότητος θεωρεῖται. Κατὰ τὴν ἐν ἠρεμίᾳ διαμονὴν ἡ δεψικὴ ὕλη ἀνέρχεται, ἐνῷ τὰ ἀδιάλυτα καταπίπτουν. Σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἐκχύλισμα ἄρχεται ἀποσυντιθέμενον εὐκόλως. Ἡ εἰς ταννίνην ἀπώλεια βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν ἀπώλειαν μὴ ταννίνης. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀδιαλύτων σχηματίζονται κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ ἕτεραι ὗλαι αἵτινες ἐξατμίζονται.

Τὸ δρυοξυλεκχύλισμα ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὸ ἐκχύλισμα τῆς καστανέας, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται πλειστάκις καστανέας ἐκχύλισμα ὡς δρυοξυλεκχύλισμα. Τὸ καλὸν δρυοξυλεκχύλισμα, τὸ παρασκευασθὲν εἰς ἀνοικτὰς βαρέλλας καὶ εἰς θερμοκρασίαν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 80° Κ, ἐνδείκνυται διὰ τὰς δεξαμενὰς (basserie, Farbegang), προσδίδον εἰς τὸ δέρμα ὡραῖον κιτρινωπὸν χρῶμα, ἰδιαιτέρως δὲ διὰ τὴν δέψιν πελματοδερμάτων, ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων ἐκχυλισμάτων. Τὰ οὕτω παρασκευαζόμενα πελματοδέρματα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς στερεότητος καὶ συνεκτικότητος, ὡς καὶ φυσικῆς διογκώσεως αὐτῶν, ἰδίως ἐὰν ἐγένετο χρῆσις μετὰ δρυοξυλοεκχυλισμάτων καὶ ἐκχυλίσματος δρυοφλοιοῦ. Ι. Γ. ΜΠ.

Δρύοπες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος λαός, ὁ ὁποῖος κατῴκει ἐπὶ τῶν δύο κλιτύων τῆς Οἴτης καὶ πρὸς Ν. κατὰ τὸν Παρνασσόν, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τῶν Μαλιέων καὶ τῶν Δωριέων ἐξηναγκάσθη νὰ τραπῇ πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Φαίνεται ὅμως ὅτι εἶχον καταλάβει καὶ πᾶσαν τὴν Ἤπειρον καὶ μέρος τῆς χώρας ταύτης ἐκαλεῖτο *Δρυοπίς*. Ἐν τῇ ἀρχικῇ πατρίδι αὐτῶν, οἱ Δρύοπες ἐφημίζοντο ὡς ληστρικὸς λαός. Ἐκ τῆς Οἴτης μετέβησαν καὶ ἵδρυσαν ἐγκαταστάσεις εἰς τὴν Εὔβοιαν κατὰ τὴν Κάρυστον καὶ ἐν Στύροις. Ἐκ τῆς Καρύστου ἀπῳκίσθη ἡ νῆσος Κύθνος, ἡ ὁποία καὶ Δρυοπὶς ὠνομάσθη. Ἐκ τῆς Εὐβοίας προῆλθον καὶ οἱ ἐν Ἀργολίδι ἱδρύσαντες τὴν Ἀσίνην, τὴν παρὰ τὴν Ἑρμιόνην *Δρυόπην*, τὴν Νεμέαν, τὴν Ἠϊόνα. Ἀποικία Δρυοπέων ὑπῆρχε καὶ ἐν Κύπρῳ, ἔνθα ἐκ Κύθνου μετέβησαν. Ἀκόμη δὲ καὶ ἐν Κυζίκῳ καὶ Ἀβύδῳ ἀνεφάνησαν οὗτοι (*Στρ.* 13, 586). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Δρυόπη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Δρύοπος τοῦ βασιλέως τῆς Οἴτης, ἢ τοῦ ἐν τῇ Οἴτῃ Εὐρυπύλου, ἢ τοῦ ἐξ Οἰχαλίας Εὐρύτου. Κατὰ τὸν Νίκανδρον, ὅτε ἡ Δρυόπη ἔβοσκε τὰ ποίμνια τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐγένετο σύντροφος τῶν Ἁμαδρυάδων. Ἐνῷ ἔπαιζον καὶ ἔψαλλον, εἶδεν αὐτὴν ὁ Ἀπόλλων, ὅστις μεταμορφωθεὶς εἰς χελώνην ἀφῆκε νὰ λάβῃ αὐτὸν εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς, εἶτα εἰς ὄφιν, ὁπότε αἱ Νύμφαι φοβηθεῖσαι ἔφυγον, καὶ οὕτως ἡ Δρυόπη παρεδόθη τῷ θεῷ. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο συζεύγνυται μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀξύλου Ἀνδραίμονος καὶ τίκτει ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν Ἄμφισσον (βλ. λ.). Βραδύτερον ἀνηρπάγη ὑπὸ τῶν Νυμφῶν, αἵτινες ἀνέδειξαν εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς μίαν αἴγειρον καὶ ὑπ' αὐτὴν πηγήν. Οὕτως ἡ Δρυόπη ἀπὸ θνητῆς ἐγένετο Νύμφη. Ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν πρὸς τὴν μητέρα ἀφοσίωσιν ἱδρύει ὁ Ἄμφισσος ἱερὸν εἰς τὰς Νύμφας καὶ ὁρίζει ἀγῶνας δρόμου. Γυναῖκες ὅμως δὲν ἐπετρέπετο νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὴν ἑορτήν, διότι δύο παρθένοι εἶχον προδώσει τὴν ὑπὸ τῶν Νυμφῶν ἁρπαγὴν τῆς Δρυόπης. Πρὸς τιμωρίαν αὗται μετεμορφώθησαν εἰς ἐλάτας. Παρ' Ὀβιδίῳ φέρονται ἄλλως τὰ κατὰ τὴν Δρυόπην (Μετ. 9,330 ἑ.). ΙΑΚ. Χ ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

—**Δρυόπη** *[Μυθολ.]*. Νύμφη ἐκ Μυσίας, ἥτις, ἐκτελοῦσα ἐντολὴν τῆς Ἥρας, ἀπήγαγε τὸν Ὕλαν, υἱὸν τοῦ Δρύοπος Θειομένητος. Α. Δ.

Δρυόπης, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν τριῶν δήμων τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Τροιζηνίας, ὑπαγομένην τότε εἰς τὸν νομὸν Ἀργολιδοκορινθίας, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἄνω Φαναρίου*, *Ὀρθολιθίου* καὶ *Τραχειᾶς*. Δ Ε Μ.

δρυοπίθηκος (ὁ) (Dryopithecus Lartet) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σιμιιδῶν ἀνθρωποειδῶν πρωτευόντων* θηλαστικῶν. Τῶν ζῴων τούτων εἶναι γνωσταὶ κάτω σιαγόνες, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὑψηλαί, σχεδὸν παραλλήλως τοποθετημέναι, μὲ ἀσθενεῖς, πρὸς τὰ ἔμπρὸς κεκλιμένους κοπτῆρας, ἰσχυροὺ κυνόδοντας καὶ γομφίους μεγάλους ὡς καὶ τραπεζίτας. Οἱ δρυοπίθηκοι εἶχον τὰς διαστάσεις χιμπατζῆ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προπάτορες τούτου ὡς καὶ τοῦ ὀραγγοτάγγου καὶ τοῦ γορίλλα. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν: 1) εἰς στρώματα τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος (τὸ εἶδος *δρυοπίθηκος Fontani Lartet*, 2) εἰς τὰ μεταλλεύματα τοῦ πισσοσιδηρίτου τῆς Σουαβίας (ὁ *δρυοπιθηκος rhenanus Pohlig*), 3) εἰς τὰ στρώματα τοῦ Siwalik τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν (ὁ *δρυοπίθηκος chinjiensis* καὶ ὁ *δρυοπίθηκος punjabiensis Pilgrim*, ὡς καὶ ὁ γιγαντώδης *δρυοπίθηκος ὁ γιγάντειος Pilgrim*). Γ. Κ. Γ.

Δρυοπὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα χώρας τῆς Ἠπείρου, ὡς καὶ τῆς ἀρχαίας Δωρίδος, τῆς κατοικηθείσης ὑπὸ τῶν Δρυόπων (βλ. λ.).

— **Δρυοπὶς** *[Γεωγρ.]*. Κώμη ἐν τῇ νήσῳ Κύθνῳ τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1463. Κεῖται εἰς κλιτὺν τοῦ κατὰ μῆκος τῆς νήσου βαίνοντος ὄρους, ἀπέχουσα περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν τῆς θαλάσσης, ἔνθα τὸ ἐπίνειόν της *Μέριχα*. ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον καὶ ὑδρεύεται ἐκ τῶν πηγῶν *Τούρακος* καὶ *Σπηλιᾶς*. Παράγει κυρίως κριθὴν καὶ τυρόν. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ὑπάρχουσι μεταλλεῖα σιδηρούχου ὑλικοῦ. Ἐπίσης ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται καὶ αἱ παλαιόταται διαλελυμέναι μοναὶ τῆς *Στρατηλατίσσης* καὶ τῶν *Ταξιαρχῶν*. Δ Ε. Μ.

— **Δρυοπίδος**, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Κέας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων 4 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῆς νῦν ὁμωνύμου κοινότητος. Δ. Ε. Μ.

—**Δρυοπίδος** *ὅρμος* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος διανοιγόμενος εἰς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Κύθνου, ἀναπεπταμένος πρὸς δυσμὰς καὶ ἔχων νότιον μὲν κέρας τὸ ἀκρωτήριον Κόλιας, ΒΔ δὲ τὴν δυτικὴν ἄκραν τοῦ νησίου Ἀποκρείωσις (ἢ Ἀπόκρουσις τανῦν). Ἐν αὐτῷ τέσσαρες ἐλάσσονες ὅρμοι ἀμφίδυμοι (βλ. Ὑδρογρ. ὑπηρ. Π.Ν. χάρτην ἀγκυροβολίων Κέας, Κύθνου, Σερίφου, ἀριθ. 24 ἐκδ. 1929): *Μέριχας* πρὸς Ν, ὡραῖον ἀγκυροβόλιον κατὰ Ν,Α καὶ ΒΑ ἀνέμων, ἔχων ἐν αὐτῷ τὰς ἄκρας Καβάκι Ἀρμαδούρου καὶ Πούντα Μπάκα καὶ ἀποτελῶν τὸ ἐπίνειον τῆς κώμης *Δρυοπίδος*, πρὸς ἣν ἑνοῦται δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ. *Ἐπισκοπή*, βορείως τοῦ προηγουμένου καὶ χωριζόμενος ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἄκρας Μέριχας, ἐφ' ἧς ναυτικὸς φανὸς (γεωδετικαὶ συντεταγμέναι 37° 23′ 45″ Β, μῆκος 24° 23′ 22″ Αν.) ἐρυθροῦ καὶ πρασίνου φωτὸς σταθεροῦ· ἔχει ἔνδον τοῦ μυχοῦ του καλῶς καλλιεργουμένας γαίας καὶ φρέατα. *Ἀπόκρουσις* (ὀρθότερον *Ἀποκρείωσις*), βορείως τοῦ προηγουμένου καὶ χωριζόμενος ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῆς προβολῆς Βρυόκαστρο, ἐφ' ἧς ὕφορμος *Μανδράκι*, ὅπου τῆς ἀρχαίας Κύθνου τῆς πόλεως ἴχνη καὶ νησὶς *Βρυοκαστράκι*. *Φυκιάδα*, ὁ ΒΔ καὶ τελευταῖος τῶν ὅρμων, μεταξὺ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου Ἀποκρείωσις καὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς κυρίως νήσου Κύθνου διανοιγόμενος· μεγίστη διαφάνεια θαλάσσης, ἀφίνουσα νὰ φαίνηται καθαρώτατα ὁ ἐξ ἄμμου μετὰ φυκίων βυθός. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δρυοπτερὶς (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου εἰς τὸ φυτὸν *πολυπόδιον τὸ δρυοσπτέριδον* (Polypodium dryospteridum). Δ. Ν. Π.

Δρυὸς Κεφαλαὶ *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ἀττικὸν τοπωνύμιον πρὸς δήλωσιν τῆς κυριωτέρας διαβάσεως διὰ τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος, κατὰ τὰ ὅρια Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ὑπέρκειται τῶν Ἐλευθερῶν (τῆς σημερινῆς Κάζας), δι' ὧν διέρχεται καὶ σήμερον ἡ ἁμαξιτὴ ὁδός, διευθυνομένη εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Πλαταιῶν καὶ κατόπιν εἰς τὰς Θήβας. Ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν ὠνομάζετο ἡ αὐτὴ θέσις «*Τρεῖς κεφαλαί*», ἕνεκα τριῶν ἐνταῦθα ἰδιοζόντων ὑψωμάτων, σήμερον δὲ λέγεται ἀλβανιστὶ «*Κιάφα Σοῦρι*», δηλαδὴ αὐχὴν ἀμμώδης. Ι. Σ. Σ.

δρυοσκόπος (ὁ) (Dryoscopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λαναριιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρυόσκοπος ὁ Μπογέριος* (Dryoscopus Boyerii), ἀπαντῶν ἐν Μαγαδασκάρῃ καὶ φέρων τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα μετρίου μεγέθους, εὔρωστον, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη, ράμφος βραχὺ καὶ κανονικόν, πτέρυγας μᾶλλον μακρὰς καὶ ὀξυλήκτους, οὐρὰν μακρὰν καὶ τετράγωνον κατὰ τὸ ἄκρον της, πόδας λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ μεταλλικῶν ἀποχρώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως, φαιομελανὸν ἐπὶ τοῦ στήθους, λευκὸν ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ μελανοπράσινον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μετὰ δυο ἐπιμήκων λευκῶν λωρίδων ἑκατέρωθεν τῶν παρειῶν ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ράμφους μέχρι τοῦ ὀπισθίου τμήματος τῆς κεφαλῆς. Δ. Ν. Π.

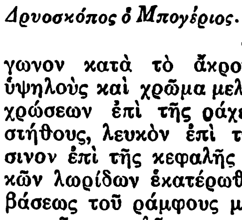

Δρυοσκόπος ὁ Μπογέριος.

δρυοφθόρος (ὁ) (Dryophtorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα κυλινδρικὸν καὶ χρῶμα φαιὸν ἢ ὑπότεφρον καὶ ὧν αἱ κάμπαι διανοίγουσι βαθείας στοὰς ἐπὶ τῶν κορμῶν διαφόρων δένδρων. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη, ὧν 5 εὐρωπαϊκά, 2 τῶν Ἰνδιῶν, 3 τῆς Ὠκεανίας καὶ 2 τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

δρυοφίδαι (οἱ) (Dryophidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περιλαμβάνον ἑρπετὰ ἀνιοβόλα, μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ δρύοφις (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δρυοφιλίδαι (οἱ) (Dryophilidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξυλοφάγων*, περιλαμβάνουσα μικρὰ ἔντομα ἐπὶ τῶν δρυῶν ἐνδιαιτώμενα καὶ διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι: *δρυόφιλον*, *ἐπίσερνον*, *ζεστόβιον*, *ὀλιγόμερον*, *πριόβιον*. Δ. Ν. Π.

δρυόφιλος ὁ (Dryophilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυοφιλιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ κυλινδρικόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη διαδεδομένα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ διακρινόμενα ἰδίως διὰ τὸν μελανόφαιον στιλπνὸν χρωματισμόν των. Δ. Ν. Π.

δρύοφις (ὁ) (Dryophis *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυοφιδῶν*, περιλαμβάνον ὄφεις μὲ σῶμα λεπτόν, ρύγχος λεπτὸν καὶ συνήθως προέχον, ἄνω σιαγόνα βραχυτέραν τῆς κάτω καὶ χρῶμα πρασινόφαιον κατὰ τὴν ράχιν καὶ κιτρινοελαιώδες κατὰ τὴν κοιλίαν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν γῆν καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν δρυῶν. Δ Ν. Π.

δρυοφίωψ (ὁ) (Dryophiops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογε-

Digitized by Google

νείας τῶν ἐχιδῶν, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δρυοφίοψ ὁ φιλιππινός* (Dryophiops philippinus), ὅστις ἔχει μῆκος ἑνὸς περίπου μέτρου, σῶμα ἐπίμηκες καὶ πεπλατυσμένον, καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ πρασίνων καὶ κιτρίνων διαποικιλμάτων. Δ. Ν. Π.

δρυοφλοιὸς (ὁ) [*Βυρσοδεψ.*]. Ἡ χρῆσις τῶν δρυοφλοιῶν ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ εἶναι μεγάλη, λόγῳ τῶν πραγματικῶν δεψικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, ἂν καὶ ἡ εἰς ταννίνην περιεκτικότης αὐτῶν εἶναι σχετικῶς μικρά. Οἱ φλοιοὶ ἀναλόγως τοῦ χρώματος τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ὑποδιαιροῦνται εἰς κιτρίνους (écorce jaune, Gelberinde), εἰς τεφρόχροας (écorce grise, Grauerinde), εἰς ἐρυθροὺς (écorce rouge, Roterinde), εἰς μελανοὺς (écorce noire, Schwarzerinde) καὶ εἰς λευκοὺς (écorce blanche, Weisserinde). Ἐκ τούτων οἱ πρῶτοι θεωροῦνται κατὰ πολὺ ἀνωτέρας ποιότητος τῶν τελευταίων. Ἡ ἐκφλοίωσις τῶν δρυοφλοιῶν κατορθοῦται διὰ διαφόρων μεθόδων, καὶ ἐγίνετο συνήθως κατὰ τὰς 15 Ἀπριλίου μέχρι 15 Ἰουνίου, ὁπότε ὁ χυμὸς κυκλοφορεῖ μεταξὺ ξύλου καὶ φλοιῶν, ἡ δὲ μεμβράνα ἥτις χωρίζει τὸν φλοιὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου εἶναι μικρᾶς ἀντοχῆς. Κατόπιν ὅμως τῆς δι' ἀτμοῦ ἀποφλοιώσεως, μεθόδου ἐφευρεθείσης ὑπὸ τοῦ M. G. Maître καὶ δοκιμασθείσης τὸ πρῶτον εἰς τὸ Chatillon sur-Seine τὸ ἔτος 1864, τὸ ζήτημα τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους οὐδεμίαν πλέον ἐνέχει σημασίαν. Μετὰ τὴν ἀποφλοίωσιν οἱ δρυοφλοιοὶ ξηραίνονται καλῶς καὶ ἐντίθενται εἰς ἀποθήκας ξηρὰς καὶ κλειστάς, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποφευχθῇ ἐπίδρασις ὑγρασίας. Ἡ εἰς ταννίνην περιεκτικότης τῶν δρυοφλοιῶν ποικίλλει, μὲ μέσον ὅρον 10%, βαίνει δὲ ἐλαττουμένη ἐκ τῆς ῥίζης τῆς δρυὸς πρὸς τὴν κορυφὴν αὐτῆς, ἡ δὲ εἰς σάκχαρον περιεκτικότης κανονίζει τὴν ποιότητα τῶν δρυοφλοιῶν κατ' εὐθὺν λόγον. Ἡ μακροχρόνιος ἀποθήκευσις ἐνέχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς εἰς ταννίνην περιεκτικότητος τῶν δρυοφλοιῶν. Ἡ ὑγρασία ἐπίσης ἐπιδρᾷ οὐχὶ ὀλιγώτερον ἐπὶ τῆς εἰς ταννίνην περιεκτικότητος τοσοῦτον, ὥστε δυνατὸν ἡ εἰς ταννίνην ἀπώλεια νὰ ὑπερβῇ τὸ 1/3 τῆς ἀρχικῆς περιεκτικότητος. Ἐκ τῶν δρυοφλοιῶν παρασκευάζουν ἐκχυλίσματα, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ εἶναι εὐρυτάτη. Κατὰ τὴν θέρμανσιν τῶν δρυοφλοιῶν διασπᾶται τὸ ἐκχύλισμα, παρασκευαζομένου τοῦ γνωστοῦ δρυερύθρου. Κατὰ τὴν ἐκχύλισιν, ὅπως μὴ ἀποσυντεθῇ ἡ ταννίνη, δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῶμεν τοὺς 80°Κ. Ἡ ταννίνη τῶν δρυοφλοιῶν διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ταννίνης τῆς καστανέας. Ἐνῷ ἡ τελευταία ἀνήκει εἰς τὰς ταννίνας τῆς πυρογαλλόλης, ἡ ταννίνη τῶν δρυοφλοιῶν εἶναι μῖγμα ταννινῶν τῆς πυρογαλλόλης καὶ πυροκατεχίνης. Ἡ πυροκατεχινικὴ ταννίνη ἐκχυλίζεται περὶ τοὺς 80°Κ, εἶναι ἀρκετὰ κεχρωματισμένη, τοῦτο δ' ὀφείλεται εἰς μερικὴν τῆς ταννίνης ἀποσύνθεσιν καὶ σχηματισμὸν φλοιοβαφενίου. Ι. Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

Δρυόφυτον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 250. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σφελένικον*.

δρύοχος (ὁ), πληθ. *δρύοχοι*· «τὰ στηρίγματα τῆς πηγνυμένης νεώς», «πάσσαλοι ἐφ' ὧν, στοιχηδὸν διατεθειμένων, ἡ τρόπις ἵσταται τῶν καινουργουμένων πλοίων» (*Εὐστάθ.*), ἡ ἐσχάρα, ἐφ' ἧς ναυπηγεῖται τὸ πλοῖον, κοιν. *σκαριά* || αἱ ὀπαὶ τῶν πελέκεων εἰς τὰς ὁποίας προσαρμόζεται ὁ στελεὸς (*Ἡσύχ.*).

Δρύοψ, *-οπος* [*Μυθολ.*]. —1) Υἱὸς τοῦ ποταμίου θεοῦ Σπερχειοῦ καὶ τῆς Δαναΐδος Πολυδώρας. Λέγεται δὲ καὶ τοῦ Πηνειοῦ υἱός. Ἦτο πατὴρ τῆς Δρυόπης, τοῦ Κραγαλέως καὶ τοῦ Θειοδάμαντος, ἐπώνυμος δὲ τῶν *Δρυόπων*. Κατ' ἄλλους λέγεται ὁ Δρύοψ υἱὸς τοῦ Λυκάονος καὶ τῆς Δίας, ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Δίας, θυγατρὸς τοῦ Λυκάονος, ἡ ὁποία τὸ νεογέννητον τέκνον εἰς δρῦν ἀπέκρυψεν. Ἡ παράδοσις ἡ σχετιζομένη πρὸς τὸν Δρύοπα παρηκολούθησε τὴν εἰς τὰ διάφορα μέρη ἀναγκαστικὴν ἐγκατάστασιν τῶν Δρυόπων, ἐσταμάτησε δὲ κυρίως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἐν Πελοποννήσῳ, δι' ὃ καὶ ὁ Ἀρκὰς Δρύοψ ὑπολαμβάνεται ὡς ἰδία προσωπικότης.—2) Υἱὸς τοῦ Πριάμου φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως (*Ὁμ.* Ἰλ. Υ. 455) ἢ Ἰδομενέως (*Ἀπολλ.* 3, 12, 5). —3) Ὀπαδὸς τοῦ Αἰνείου φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Κλαύσου (*Verg.* Aen. 10, 345 ἑ.). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Δρυπεία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀ. Θράκης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Παχυμέρη καὶ Κεδρηνοῦ. Κατὰ τὸν Μ. Ἰ. Γεδεών, *Δρυπεία* ἦτο τὸ πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μικρὸν χωρίον *Δρύπες* ἢ *Τρύπες* ἢ καὶ *Τσιφούτ-Μπουργάζ* (Ἰουδαϊκὸς πύργος) τῆς ἐπαρχίας Δέρκων, μὲ κατοίκους 25 ἑλληνικὰς οἰκογενείας. Ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρισκομένης ἐν τῷ ναῷ τοῦ χωρίου Γρύπες, φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ οὐχὶ τῆς μητροπόλεως Δέρκων, εἰς ἣν ὑπάγονται πάντα ταῦτα τὰ χωρία (Βλ. *Γεδεών*, Ἔγγραφοι λίθοι καὶ κεράμια, σελ. ρνζ' καὶ 88). Ε. Σ. Σ.

δρύπη (ἡ) (Drype) [*Ζωολ.*]. Ὁ καρπὸς ὁ ἔχων περικάρπιον σαρκῶδες καὶ ἐνδοκάρπιον σκληρόν, ὅστις *πυρὴν* καλεῖται. Καρπὸν δρύπην ἔχουσι τὸ ῥοδάκινον, τὸ βερίκοκκον, τὸ κεράσιον, τὸ ἀμύγδαλον, ἡ ἐλαία, καὶ πολλὰ ἄλλα φυτά. Εἰς τὴν δρύπην τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα, ὅπερ *μεσόκαρπος* καλεῖται, εἶναι σαρκῶδες πάντοτε καὶ κατὰ κανόνα ἐδώδιμον, ἀλλ' ἐνίοτε εἶναι μόνον ἐδώδιμον τὸ ἐσωτερικὸν περίβλημα, ὅπερ *ἐνδόκαρπος* καλεῖται καὶ περιβάλλεται ὑπὸ σκληροῦ περιβλήματος, ὅπως τὸ ἀμύγδαλον κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

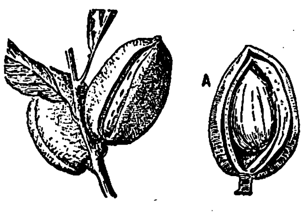

Δρύπη (ἀμυγδαλέας).
[Α=καρπὸς ἠ εωγμένος, ὅπου ἀναφαίνεται τὸ ἀμύγδαλον.]

δρυπὶς (ἡ) (Drypis) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὴν *δρυπίδα τὴν ἀκανθώδη* (Drypis spinosa), μικρὸν φρυγανῶδες φυτόν, ἀκανθῶδες, ἰθαγενὲς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑτέρων παραμεσογειακῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

δρύπτης (ὁ) (Dryptes) [*Ζωολ.*]. Γένος κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἐπιμήκεις, μὲ σῶμα κομψόν, πολυτριχωτόν, μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Ἐκ τῶν 30 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *δρύπτης ὁ ὀδοντωτὸς* (Dryptes dentatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

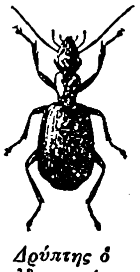
Δρύπτης ὁ ὀδοντωτός.

δρῦς, *-υὸς* (ἡ)· ἀρχικῶς πᾶν δένδρον, εἶτα δὲ ἡ βελανιδιά, ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν δένδρον τῶν δρυμῶν: «δρῦς ὑψίκομος» (*Ὁμηρ.*), «δρῦς τὰς μεγάλας βάλλει κεραυνὸς» (*Ἀριστοφ.*), «δρυὸς ἱδρῶτα εἴρηκε τὸν ἰξὸν» (*Ἀθήναιος*), «οὐδ' ἐγὼ ἀπὸ δρυὸς οὐδ' ἀπὸ πέτρης πέφυκα, ἀλλ' ἐξ ἀνθρώπων» δηλαδὴ ὑπάρχουν εἰς ἐμὲ οἰκεῖοι, οἷον γυνὴ καὶ τέκνα (*Πλάτ.* Ἀπολογ.) || φρ. «δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται».

—[ΒΟΤ.] Ἡ *δρῦς* (Quercus) εἶναι γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπελοφόρων*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μεγάλα καὶ ὡραῖα δένδρα καὶ σπανιώτερον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἁπλᾶ, ἀκέραια ἢ κολπωτά. Τὰ ἄνθη των εἶναι ἀπέταλα καὶ μονόοικα· τὰ ἄρρενα εἶναι διατεταγμένα κατὰ λεπτοὺς στάχυς κρεμαμένους καὶ ἔχουσι κάλυκα εἰς ἓξ ἢ ὀκτὼ τμήματα διῃρημένον καὶ ἀπὸ ἓξ ἕως δέκα στήμονας κατὰ τὴν βάσιν τοῦ κάλυκος ἀναφαινομένους πέριξ δισκοειδοῦς ἀποφύσεως· τὰ θήλεα ἄνθη εἶναι μεμονωμένα, ἔχουσι σχῆμα κυπέλου ἢ κατὰ βότρυς διατεταγμένα κατὰ τὴν μασχάλην τῶν φύλλων ἢ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Ἡ ᾠοθήκη περιβάλλεται κατὰ τὴν βάσιν της ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ βρακτίων λεπιδωτῶν καὶ κεκολλημένων ἅτινα ἑνοῦνται κατὰ τὴν βάσιν των. Ὁ καρπός των, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *βάλανος*, εἶναι ἀχαίνη ᾠοειδὴς ἢ ἐπιμήκης καὶ περικλείεται εἰς φυλλοειδὲς περικάρπιον κατ' ἀρχὰς πράσινον, εἶτα ὑποκίτρινον, περικλεῖον ἓν μόνον γόνιμον σπέρμα ὅπερ περιέχει σαρκῶδες ἔμβρυον.

Ἱστορία. Εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας τῆς Ἀσίας ἡ δρῦς ἔπαιξε μέγα ῥόλον εἰς τὰς κοινωνικὰς καὶ θρησκευτικὰς τελετάς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον ἀφιερώσει τὸ δένδρον τοῦτο εἰς τὸν Δία καὶ ἔκτοτε θεωρεῖται ὡς ἔμβλημα τῆς δυνάμεως. Οἱ ἴδιοι ἐφαντάσθησαν τὰς δρῦς ὡς ἐνσάρκωσιν τῶν νυμφῶν *ἁμαδρυάδων* καὶ *δρυάδων*, ὧν ἡ ζωὴ ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ δένδρου. Αἱ δρῦς τοῦ δρυμῶνος τῆς Δωδώνης, ἐν Ἠπείρῳ, ἦσαν ὀνομασταὶ διὰ τὴν δύναμιν ἣν εἶχον νὰ χρησμοδοτῶσι, κλάδοι δὲ τῶν δρυῶν τούτων μετ' ἄλλων ἀναμεμιγμένοι ἐδίδοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τοὺς νικητὰς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίσης ἐστεφάνωνον τοὺς ἐπ' ἀρεταῖς διακρινομένους πολίτας διὰ στεφάνου κατεσκευασμένου ἐκ φύλλων δρυός.

Ἐν τοῖς πυκνοῖς δρυμῶσι τῆς Γαλατίας ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν δρυϊδῶν τὰ μυστήρια τῆς λατρείας τοῦ Τεύθου. Οἱ Σκανδιναυοὶ ἐπίσης εἰς τοὺς δρυμῶνας ἐτέλουν τὰς ἱεροτελεστίας των.

Παρ' ὅλον ὅμως τὸν σεβασμὸν τῶν ἀρχαίων πρὸς τὰς δρῦς, δὲν ἐδίσταζον νὰ ἀποκόπτωσι ταύτας καὶ νὰ μεταχειρίζωνται τὸ ξύλον των διὰ τὴν περίφραξιν τῶν περιβόλων τῶν οἰκιῶν των καὶ τῶν κήπων, κοινότατα δὲ ἦσαν τὰ ἐκ δρυῶν φράγματα, τὰ καλούμενα δρύφακτα. Σήμερον ἡ δρῦς ἀπώλεσε τὴν ποιητικότητά της, ἀλλὰ πάντοτε ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πολύτιμος διὰ τὰς ποικίλας ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Εἴδη. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 300 εἴδη, ὧν τὰ περισσότερα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀφρικὴν ὑπάρχουσιν ἐλάχιστα αὐτοφυῆ εἴδη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς δύο προηγουμένας ἠπείρους. Ἐκ τῶν 300 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους ἐλάχιστα εἶναι θάμνοι, τὰ δὲ ὑπόλοιπα εἶναι δένδρα μεγάλα καὶ μακρόβια, ὧν τινων ὁ κορμὸς λαμβάνει πελωρίας διαστάσεις. Εἰς τὸ δάσος Clipson τῆς Ἀγγλίας ὑπάρχει δρῦς ἥτις ἀριθμεῖ βίον 1500 ἐτῶν περίπου. Ἀρχαιοτέρα πασῶν θεωρεῖται ἡ τῆς Montrevel τῆς Γαλλίας, τῆς ὁποίας ὁ κορμὸς κατὰ τὴν βάσιν του ἔχει περιφέρειαν 26 περίπου μέτρων. Ὑψηλοτέρα πασῶν ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *δρῦς ἡ μισχωτὴ* καὶ χαμηλοτέρα ἡ *δρῦς ἡ ταπεινή*. Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης αἱ δρῦς ἀποτελοῦσι μεγάλα δάση, ἅτινα δρυμοὶ ἢ δρυμῶνες καλοῦνται.

Τὰ πλεῖστα εἴδη τῶν δρυῶν εἶναι φυλλοβόλα, πάντα ὅμως χρησιμώτατα διὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ξύλον των γενικῶς, καὶ ἰδίως εἰδῶν τινων, εἶναι σκληρότατον, μεγάλης διαρκείας καὶ εὐέργαστον, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἁμαξοπηγίαν, τὴν βυτιοποιίαν, τὴν ἐπιπλοποιίαν, τὴν οἰκοδομικὴν καὶ τὴν ναυπηγίαν, ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν ἐκλεκτῆς ποιότητος ξυλανθράκων.

Ὁ καρπὸς εἰδῶν τινων, ὅστις *βάλανος* ἢ *δρυοβάλανος* καλεῖται, ἔχει γεῦσιν καστάνου καὶ ἦτο ἐδώδιμος ἄλλοτε ὑπὸ πλείστων εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν λαῶν. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ καρπὸς οὗτος ἦτο ἐδώδιμος, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος «Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασι» (4, 66), ὡς καὶ ὁ Αἰλιανός: «βαλάνους Ἀρκάδες δεῖπνον εἶχον» (Ποικιλ. Ἱστορ. 3, 36). Ἐκ τῆς συνηθείας δὲ τῆς βρώσεως τῶν βαλάνων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων προῆλθε καὶ ἡ ἀρχαία παροιμία: «ἄλλην δρῦν βαλάνιζε», ἥτις εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὴν σημερινὴν κοινήν: «ἄλλη πόρτα χτύπα».

Καὶ σήμερον ἔτι αἱ βάλανοι τρώγονται ὑπὸ τινων κατοίκων τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Σκωτίας, ἐν Γαλλίᾳ δὲ χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν

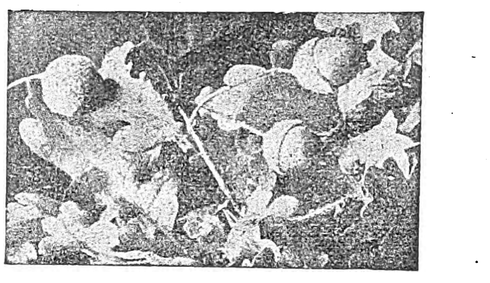
Κλάδος δρυὸς φέρων βαλάνους.

εἴδους τονωτικοῦ καφὲ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ πρὸς παρασκευὴν βρωσίμου ἐλαίου. Αἱ βάλανοι εἰδῶν τινων, ὡς τῆς *δρυὸς τῆς πρίνου* καὶ *δρυὸς τῆς ἀρίας*, εἶναι μικρότεραι καὶ ἔχουσι πικρὰν γεῦσιν καὶ ἐκαλοῦντο *ἄκυλοι*, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφραστος (Φ. Ἱστ. 3, 16, 3). Γενικῶς αἱ βάλανοι πασῶν τῶν δρυῶν εἶναι ἀρίστη θρεπτικὴ οὐσία διὰ τὰς αἶγας, τὰ πρόβατα καὶ πρὸ παντὸς διὰ τοὺς χοίρους.

Ὁ φλοιὸς τῆς *δρυὸς τῆς δυτικῆς*, ἥτις φύεται εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Πορτογαλίας, τῆς *δρυὸς τῆς ἰσπανικῆς*, ἥτις φύεται ἐν Ἰσπανίᾳ, ὡς καὶ τῆς *δρυὸς τῆς φελλοφόρου* χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν φελλῶν. Ἡ δρῦς ἡ ἰσπανικὴ ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ δάση τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Πίνδου. Εἰς τὴν δρῦν τὴν ἰσπανικὴν φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένη: «Ἀρκάδων δ' ἐν τοῖς δρυμοῖς εἰσιν αἱ δρῦς διάφοροι· καὶ τὰς μὲν πλατυφύλλους αὐτῶν, τὰς δὲ φηγοὺς καλοῦσιν· αἱ τρίται δὲ ἀραιὸν τὸν φλοιὸν καὶ οὕτω δὴ παρέχονται κοῦφον, ὥστε ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐν θαλάσσῃ ποιοῦνται σημεῖα ἀγκύραις καὶ δικτύοις. Ταύτης τῆς δρυὸς τὸν φλοιὸν ἄλλοι τε Ἰώνων καὶ Ἑρμησιάναξ, ὁ τὰ ἐλεγεῖα ποιήσας, φελλὸν ὀνομάζουσι» (8, 12, 1). Καὶ σήμερον ἔτι τὰς σημαδούρας κατασκευάζουσιν ἐκ φελλοῦ, μὲ φελλοὺς δὲ προσδένουσι τὰ παραγάδια κ.τ.λ.

Εὐρωπαϊκὰ εἴδη. Ἐκ τῶν 300 περίπου εἰδῶν, ἅτινα ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι:

1) *Δρῦς ἡ αἰγίλωψ* (Quercus aegilops). Τὸ δένδρον τοῦτο εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ἀναφερόμενον καὶ γνωστὸν σήμερον ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *ἥμερη βελανιδιά, δέντρο, νιζάρο*, κτλ. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν νῆσον Κέαν, σποραδικῶς δὲ καὶ παρὰ τὸν Μαραθῶνα τῆς Ἀττικῆς. Ἐκ τῆς δρυὸς ταύτης παράγεται τὸ βαλανίδιον τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν καὶ δέψιν καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου

Digitized by Google

ἐξάγει ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἰδίως εἰς τὴν Εὐρώπην, περὶ τοὺ. 13.000 τόννους ἐτησίως.

2) *Δρῦς ἡ ἀρία* (Quercus ilex), κοινῶς ἀριά, ἀριός, ἀρεός, ἀσίλακας κτλ. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὸ τέσσαρας διαφόρους ποικιλίας. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου καλουμένη *ἡμερίς*. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει μέγα ἀνάστημα, κορμὸν εὐθυτενῆ, εἶναι ἀειθαλές, ἀντέχει δὲ εἰς τὴν ξηρασίαν. Ἡ κορυφή του εἶναι σφαιρική. Χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε διὰ τὰς δενδροστοιχίας. Ἐκ τοῦ ξύλου τοῦ κορμοῦ της, ὅπερ εἶναι σκληρόν, ἀνθεκτικὸν καὶ εὐέργαστον κατασκευάζονται εἰς πολλὰ μέρη ξυλάνθρακες ἀρίστης ποιότητος, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἄγρια κάρβουνα.

3) *Δρῦς ἡ μαλλωτὴ* Quercus lanuginosa). Τὸ εἶδος ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς: ἀγριοβαλανιδιά, δέντρο, ροτσόκι, ρουπάκι, γρανίτσα, μεράδι, ἡμεράδα κτλ. Αἱ ὑπό τινων ἀναφερόμεναι ὡς ἴδια εἴδη, ὡς αἱ: *δρῦς ἡ χνοώδης* (Quercus lanuginosa pubescens) καὶ *δρῦς ἡ φηγὸς* (Quercus lanuginosa pinatifida), εἶναι ἁπλῶς ποικιλίαι τῆς δρυὸς τῆς μαλλωτῆς.

4 *Δρῦς ἡ μισχωτὴ* (Quercus penduculata), κοινότατον εἶδος παρ' ἡμῖν, γνωστὸν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς: δέντρο, ρουπάκι, ρένια κλπ. Ἀπαντᾷ ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ Ἠπείρῳ καὶ Πελοποννήσῳ. Ἡ ἐκ τοῦ δένδρου τούτου παρεχομένη ξυλεία εἶναι χρήσιμος εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ ὁ φλοιός της εἶναι δεψικός.

5) *Δρῦς ἡ κηρρὶς* Quercus cerris), γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα δέντρο ἢ ρουπάκι καὶ χρήσιμος διὰ τὸ πολύτιμον ξύλον της. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀλίφοιος ἢ ἀσπρίς.

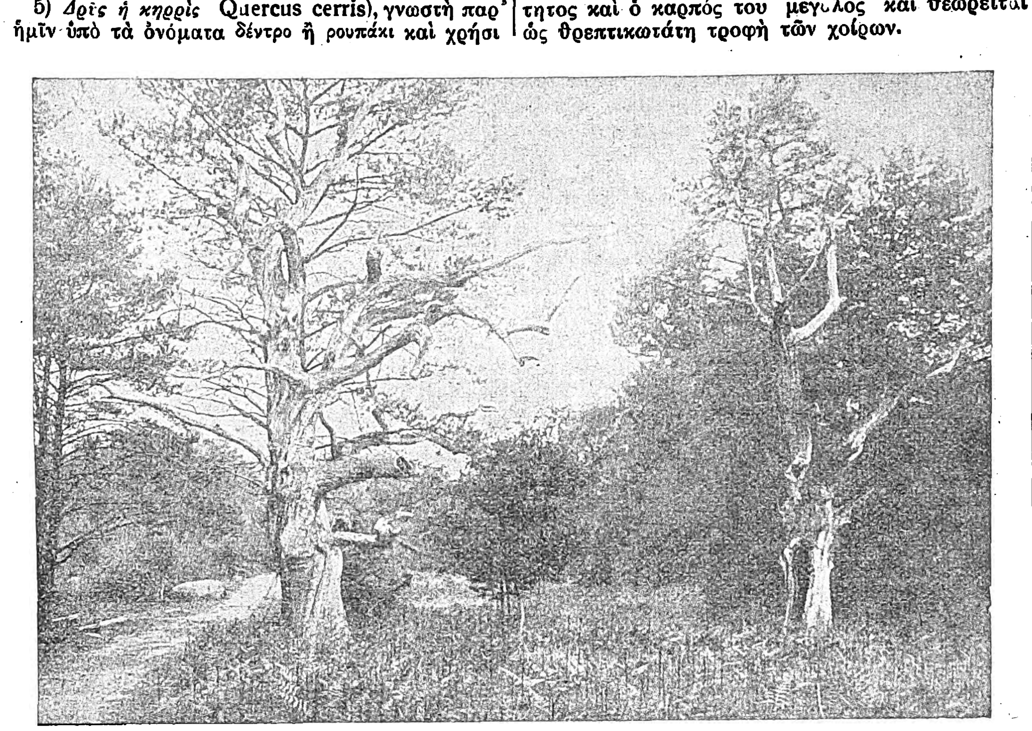

Ἀρχαῖαι δρῦς εἰς τὸ δάσος τοῦ Φονταινεμπλώ.

6) *Δρῦς ἡ πρῖνος* (Quercus coccifera). Εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου καὶ τοῦ Θεοφράστου ἀναφερόμενον δένδρον πρῖνος, κοινῶς γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα πουρνάρι, πιρνάρι, κατσόπρινος, κατσιδοπίρναρο κλπ. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι δένδρον ἀειθαλές, ἀπαντῶν πολλαχοῦ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωσταὶ ἀρκεταὶ ποικιλίαι, ὧν γνωστοτέρα ἡ *χαμαίπρινος* (Quercus coccifera fruticosa), ἧς τὸ μὲν ξύλον χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγὴν ἀνθράκων, οἱ δὲ νεαροὶ βλαστοί της ὡς τροφὴ τῶν αἰγῶν κυρίως. Ὁ φλοιὸς τῆς ῥίζης τοῦ εἴδους τούτου εἶναι βυρσοδεψικός. Τὸ σπέρμα τούτου εἶναι βαφικὸν καὶ καλεῖται κοινῶς πρινοκόκκι.

7) *Δρῦς ἡ ἱσπανικὴ* Quercus hispanica). Τὸ εἶδος τοῦτο ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου *φελλόδρυς* καὶ σήμερον ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Πίνδου.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα εἴδη ἀπαντῶσι καὶ ἐν Εὐρώπῃ πλὴν τοῦ πρώτου εἴδους.

Ἐξωτικὰ εἴδη. Γνωστότερα ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶναι:

1) *Δρῦς ἡ λευκὴ* (Quercus alba). Δένδρον ἰθαγενὲς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἔχον ἀνάστημα 20 περίπου μέτρων, φύλλα, ἰδίως κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν, κολπωτὰ καὶ κεκαλυμμένα κατὰ τὴν κάτω ὄψιν των ὑπὸ λεπτοτάτων τριχῶν. Ὁ καρπὸς περικλείεται εἰς σκληρὸν κέλυφος, τρώγεται δὲ εὐχαρίστως.

2) *Δρῦς ἡ ἐρυθρὰ* Quercus coccinea). Εἶναι ἰθαγενὲς τῶν Καρολίνων δένδρον. Τὸ ἀνάστημά του φθάνει τὰ 30 μέτρα, τὰ φύλλα του ἔχουσι μῆκος 30 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ τὸ ξύλον του εἶναι χρησιμώτατον εἰς τὴν ξυλουργικὴν βιομηχανίαν.

3) *Δρῦς ἡ βαφικὴ* (Quercus tinctoria). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἀμερικῆς, γνωστὴ ἐκ τοῦ βαφικοῦ φλοιοῦ της, ὅστις ἐνέχει βαφικήν τινα οὐσίαν, τὴν *δρυοκιτρίνην*.

Δρῦς ἡ βαφική.

4) *Δρῦς ἡ ἀνάκανθος* (Quercus inermis), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Κύπρου.

5) *Δρῦς ἡ κηκιδοφόρος* (Quercus infectoria). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Περσίας. Ἀπαντᾷ σπανίως καὶ εἶναι μικρὸν δένδρον, γνωστὸν ἐκ τῶν βαφικῶν καὶ βυρσοδεψικῶν κηκίδων, ἃς παράγει, αἵτινες ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὸν Θεόφραστον καὶ τὸν Διοσκορίδην. Ἡ ἀρίστη ποιότης τούτων προήρχετο ἐκ τοῦ Χαλεπίου.

6) *Δρῦς ἡ κληθρόφυλλος* (Quercus alnifolia), φυομένη ἐν Κύπρῳ, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα λατσά. Εἶναι δένδρον ἀειθαλὲς καὶ θαμνῶδες. Τὸ ξύλον τοῦ δένδρου τούτου εἶναι σκληρόν, ἀνθεκτικὸν καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν διαφόρων γεωργικῶν ἐργαλείων.

7) *Δρῦς ἡ πφαιφγκέριος* (Quercus pfaephigerii). Εἶναι μέγα δένδρον φυόμενον πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα δρῦς. Τὸ ξύλον του εἶναι ἀρίστης ποιότητος καὶ ὁ καρπός του μεγάλος καὶ θεωρεῖται ὡς θρεπτικωτάτη τροφὴ τῶν χοίρων.

8) *Δρῦς ἡ φελλοφόρος* Quercus suber. Εἶναι δένδρον μετρίου μεγέθους ἀπαντῶν εἴς τινα μέρη τῆς Γαλλίας, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Κορσικῆς, τῆς Σαρδηνίας, τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Ἀλγερίας, τοῦ Μαρόκκου καὶ τῆς Τύνιδος καὶ γενικῶς εὐδοκιμεῖ εἰς ἀμμώδη, ἡφαιστειογενῆ καὶ σχιστολιθικὰ ἐδάφη. Ὁ ἐξωτερικὸς φλοιὸς τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ὁ γνωστὸς φελλός, ὅστις χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν πωμάτων καὶ εἰς διαφόρους ἑτέρας βιομηχανικὰς χρήσεις. Ἄριστα πάντων εἶναι τὰ ἐκ φελλοῦ πώματα τὰ κατασκευαζόμενα ἐν Καταλωνίᾳ τῆς Ἱσπανίας. Ἡ συγκομιδὴ τοῦ φελλοῦ γίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ ὀπὸς τοῦ δένδρου εὑρίσκεται ἐν κυκλοφορίᾳ καὶ ἰδίως κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον. Τὸ ἐκ τῆς πρώτης ἀποφλοιώσεως λαμβανόμενον προϊὸν παράγει φλοιὸν κατωτάτης ποιότητος, ὅστις φέρει εὐμεγέθεις πόρους καὶ στερεῖται ἐπαρκοῦς ἐλαστικότητος. Συνήθως μετὰ 10—15 ἔτη τὸ δένδρον δύναται νὰ ἀποδώσῃ ἐκλεκτῆς ποιότητος φλοιόν. Καὶ αἱ βάλανοι τοῦ εἴδους τούτου εἶναι χρήσιμοι πρὸς διατροφὴν τῶν χοίρων ἰδίως.

Τεχνητοὶ δρυμῶνες. Τοιοῦτοι δρυμῶνες καταρτίζονται εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἀλλαχοῦ. Οὗτοι πλὴν τοῦ ἐξωραϊσμοῦ ἀποφέρουσι καὶ ἀρκετὰ μεγάλα ποσὰ ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των (ξύλα, φλοιός, βάλανοι).

Πολλαπλασιασμός. Αἱ δρῦς πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, ἀλλ' αἱ βάλανοι δέον νὰ σπείρωνται εὐθὺς ὡς ὡριμάσωσι τελείως, δηλαδὴ μόλις πέσωσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, διότι ἀργότερον σπανίως διατηροῦν τὴν βλαστικὴν αὐτῶν ἱκανότητα.

Ἀσθένειαι. Αἱ δρῦς προσβάλλονται συνήθως ὑπὸ πλείστων ἀσθενειῶν, ὧν κυριώτεραι καὶ συνηθέστεραι εἶναι αἱ προξενούμεναι ὑπὸ τοῦ μύκητος ὠϊδίου (oïdium), ὅπερ προσβάλλει ἰδίως τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς πάντων τῶν εἰδῶν τῶν δρυῶν καὶ ἰδίως τῶν φελλοφόρων. Ἡ *δρῦς ἡ αἰγίλωψ* προσβάλλεται συνήθως ὑπὸ τοῦ ἐντόμου πυραλὶς (Pyralis), ἥτις κατατρώγει ἰδίως τὰ νεαρὰ φύλλα της καὶ παρακωλύει τὴν ἄνθησιν. Ἐπίσης μεγάλας καταστροφὰς ἐπιφέρει ἡ λιπαρὶς (Liparis) καὶ ἄλλα πολλά.

Διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν μυκήτων ἢ τῶν ἐντόμων ἅτινα προσβάλλουσι τὰ δένδρα ταῦτα πλεῖστα ὅσα καταστρεπτικὰ μέσα ἐδοκιμάσθησαν, ἀλλ' οὐδὲν μέχρι σήμερον ἐπέφερε τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΒΥΡΣΟΔΕΨ.] Μεγίστη εἶναι ἡ σημασία τῆς *δρυὸς* ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ, δεδομένου ὅτι πάντα αὐτῆς τὰ μέρη περιέχουσι ταννίνην. Ἐν τούτοις δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ χρῆσις τῆς ἐκ δρυὸς ταννίνης ἐλαττοῦται καθ' ἡμέραν, ἐξαιρέσει τῆς ἐκ βαλάνων προερχομένης καὶ δὴ τῆς ἐκ τῶν τῆς Σμύρνης καὶ Ἑλλάδος δρυοβαλάνων (βλ. λ.). Τὸ δρυόξυλον χρησιμοποιεῖται μόνον πρὸς παρασκευὴν δρυοεκχυλίσματος (extrait de chêne, Eichenextrakt), οὗ ἡ χρῆσις βαίνει καθ' ἡμέραν ἐλαττουμένη, διὰ τὸν λόγον ἰδίως ὅτι δυσκόλως ἀποχρωματίζεται καὶ ἀκόμη λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιεκτικότητος εἰς μὴ ταννίνην, ὡς καὶ τῆς μεγάλης ποσότητος τῆς ἐν αὐτῷ ἐμπεριεχομένης γλυκόζης, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὑπόκειται εὐκόλως εἰς ζύμωσιν καὶ συνεπῶς δυσκόλως διατηρεῖται. Χρησιμοποιεῖται ἐν τούτοις μεγάλως εἰσέτι ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν πελματοδερμάτων. διότι προσδίδει εἰς αὐτὰ φυσικὴν διόγκωσιν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαν. Γενικῶς ἡ εἰς ταννίνην περιεκτικότης καὶ διὰ τοὺς φλοιοὺς καὶ διὰ τὰ ξύλα βαίνει ἐλαττουμένη ἐκ τοῦ κάτω μέρους τοῦ δένδρου πρὸς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, τὰ ξύλα τῶν νέων δένδρων εἶναι πτωχὰ εἰς ταννίνην, ἀνερχομένην μέχρις 1,5% κατα τὸν J. Pässler. Τὸ ἐσώτερον μέρος τῆς δρυός, ἡ καρδία αὐτῆς (le coeur, das Kernholz), εἶναι ἐκείνη ἥτις περιέχει τὸ μεγαλύτερον ποσὸν ταννίνης. Διὰ παλαιὰν δρῦν, τῆς ὁποίας ὁ κορμὸς ἔχει διάμετρον 60 ἑκμ., εἰς τὸ ἀνώτατον δὲ μέρος αὐτοῦ 38 ἑκμ. εὑρέθη περιεκτικότης εἰς ταννίνην ὑπὸ U. J. Thuan διὰ τὸ κάτω μέρος αὐτῆς, ἐξωτερικὸν μέρος 1,2%, καρδίαν δὲ 6,7%. ἐνῷ διὰ τὴν κορυφὴν αὐτῆς ἐξωτερικὸν μέρος 0,9% ταννίνης, καρδίαν δὲ 4,8%.

Ι. Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

— [ΕΜΠΟΡΕΥΜ.] Τὸ ξύλον τῆς δρυὸς εὑρίσκει μεγάλην ἐφαρμογὴν ἐν τῷ ἐμπορίῳ, διότι εἶναι σκληρόν, διαρκέστατον καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ καὶ εὐέργαστον. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν οἰκοδομικήν, τὴν ἐπιπλοποιίαν, τὴν ναυπηγίαν, τὴν ἁμαξοποιίαν, τὴν βυτιοποιίαν, ὡς ὑποστήριγμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν σιδηρῶν ῥάβδων τῶν σιδηροδρόμων καὶ εἰς πᾶσαν ὑποβρύχιον ἐργασίαν. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται, ἰδίως παρ' ἡμῖν, πρὸς κατασκευὴν ξυλανθράκων ἀρίστης ποιότητος (ἄγρια κάρβουνα). Τὰ εἴδη τῆς δρυός, τὰ ξύλα τῶν ὁποίων χρησιμεύουν τόσον εἰς τὰς τέχνας, εἶναι εὐάριθμα. Τὰ γνωστότερα ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ δρῦς ἡ αἰγίλωψ (Quercus Aegilops), δένδρον μέγα καὶ μακρόβιον τῆς οἰκογενείας τῶν κυπελοφόρων, ἐν Εὐρώπῃ δὲ ἡ Quercus pedunculata, ἧς τὸ ξύλον ἔχει χρῶμα ἀνοικτοκίτρινον, ἡ δρῦς τῆς Βουργουνδίας ἢ Quercus robur, μὲ ξύλον χρώματος κιτρίνου, ἡ δρῦς tauzin, τὸ ξύλον τῆς ὁποίας δὲν εἶναι μεγάλης διαρκείας, ἡ δρῦς ἡ πρασίνη ἢ yeuse, μὲ ξύλον ἀνοικτοκαστάνινον καὶ ἀρκετὰ σκληρόν, καὶ ἡ δρῦς ἡ φελλοφόρος, ἐξ ἧς λαμβάνεται ὁ φελλός. Ἡ μέση πυκνότης τῶν διαφόρων ξύλων τῆς δρυὸς εἶναι 0,8. Ἡ πώλησις τῶν ξύλων γίνεται κατὰ κυβικὸν μέτρον. Ι. ΜΠ.

— [ΕΡΑΛΔ.] Διὰ τὴν δρῦν (chêne) ἐφαρμόζονται οἱ γενικοὶ ὅροι τοῦ ἐραλδικοῦ δένδρου. Ἡ δρῦς συμβολίζει τὴν δυνατὴν ψυχήν, τὴν παλαιὰν ἰδιοκτησίαν κ. ἄ. Γ. Ε. Τ.

— **δρυὸς** *τῆς κοκκοφόρου φλοιὸς* (Cortex Querci cocciferae). Προέχεται ἐκ τῆς δρυὸς τῆς κοκκοφόρου, ἥτις ἀπαντᾶται ὑπὸ τὴν μορφὴν θάμνων εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικήν. Ὁ φλοιὸς τοῦ φυτοῦ τούτου ὁ χρησιμεύων ὡς δρόγη προέρχεται ἐκ τῶν ῥιζῶν αὐτοῦ, φέρεται δὲ ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀκανονίστων τεμαχίων ἐρυθροφαίων, ἰνώδους θραύσματος. Ἐγκλείει 0,73% λιπαρῶν οὐσιῶν, 0,3 γαλλικοῦ ὀξέος, 35% ταννίνης, ῥητινικὰς καὶ πεκτονικὰς οὐσίας. Κ. Γ. Μ.

— **δρυὸς** *φλοιὸς καὶ καρπὸς* (Cortex et fructus Querci) *[Φαρμακογν.]*. Ὁ φλοιὸς τῶν κλάδων τῶν εἰδῶν τῆς δρυός: Quercus robur L., Quercus pedunculata Ehr. καὶ Quercus sessiflora Sm., ἀφαιρούμενος κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἐν εἴδει ταινιῶν, ξηραίνεται εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑπὸ τὸν ἥλιον εἰς τεμάχια 10—15 ἑκσμ. μήκους καὶ 0,5—1 ἑκστ. πάχους. Ἡ γεῦσις τῶν φλοιῶν αὐτῶν εἶναι ἰσχυρῶς στυπτικὴ καὶ πικρά, ἡ δὲ ὀσμή των ὑπενθυμίζει τὰ κατεργάσματα τῶν βυρσοδεψείων, ἰδίως μάλιστα ὅταν οὗτοι βραχῶσι προηγουμένως δι' ὕδατος. Οἱ φλοιοὶ ἐνέχουν σάκχαρον κουερσι-

Digitized by Google

ταννικὸν ἢ δρυοταννικὸν ὀξύ, μηλικὸν ὀξύ, κουερσίτην, πεκτονικὰς καὶ ῥητινώδεις οὐσίας, ὀξαλικὸν ἀσβέστιον, ἐρυθρὰν χρωστικὴν κλπ. Ἡ δρόγη ἀναγράφεται ὡς στυπτικὸν φάρμακον τοῦ δέρματος ἢ τοῦ ἐντέρου, εἰς γαργαρίσματα ὡς εἰδικὸν κατὰ τῶν κυναγχῶν ἢ εἰς ἐγχύσεις τῆς γαστέρος κατὰ τῶν λευκορροιῶν. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν ἀνθιδρωτικῶν καὶ ὀδοντοκόνεων. Ἡ κυριωτέρα χρῆσις τοῦ φλοιοῦ εἶναι εἰς τὴν βυρσοδεψίαν. Ὁ καρπὸς τῆς δρυὸς δὲν εἶναι φαρμακευτικός, εἶναι ἄοσμος, πικρός, γεύσεως στυπτικῆς, ἐνέχει δὲ ταννίνην, λιπαρὰ σώματα, γλισχρασματώδεις οὐσίας, σάκχαρον, ἀναγράφεται δὲ συχνάκις εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὡς στυπτικὸν τοῦ ἐντέρου. Οἱ καρποὶ τῆς δρυὸς ἐψηνόμενοι χρησιμεύουν ὡς ὑποκατάστατα τοῦ κιχωρίου ἢ πρὸς παρασκευὴν ἀφεψήματος ἀναλόγου τοῦ καφέ. κ. γ. μ.

Δρῦς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Θρᾴκης παρὰ τὸ Βυζάντιον, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (Κατ' Ἀριστοκράτους 132). Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Θεοπόμπου παρ' Ἁρποκρατίωνι, ἱδρυτὴς τῆς Δρυὸς ὑπῆρξεν ὁ Ἰφικράτης, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων. Ταυτότης ἄγνωστος. Α. Θ. ΣΑΜ.

—**Δρῦς** *['Αρχ. Γεωγρ.]*.—1) Πόλις ἐν Ἠπείρῳ, παρὰ τὸν Ἄραχθον ποταμόν.—2) Κώμη τῆς Κιλικίας παρὰ τὸν Ἀρὸν παταμόν.—3) Πόλις τῶν Οἰνώτρων ἐν τῇ Ν. Ἰταλίᾳ.—4) Τόπος τῆς Ἰωνίας, ἐν ᾧ οἱ Πριηνεῖς ἡττήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Σαμίων. Ε. Σ. Σ.

—**Δρῦς** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιότατος ἐμπορικὸς λιμὴν τῶν θρᾳκικῶν παραλίων, ἀπέναντι τῆς Σαμοθρᾴκης παρὰ τὴν Ζώνην, ἀναφερόμενος ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλους, 67). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο παρὰ τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῶν ἀφθόνων δρυῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ μέχρι σήμερον ἀφθονοῦσιν. Α. Θ. ΣΑΜ.

—**Δρῦς** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς παραλίου Βιθυνίας κείμενον, πιθανῶς κατὰ τὸ μεταξὺ Χαλκηδόνος καὶ Ρουφινιανῶν (τοῦ σήμερον Μποστάντζη-Κιοπρού) διάστημα. Ἐν τῷ προαστείῳ τούτῳ συνῆλθεν ἀντικανονικῶς ἡ ὑπὸ τὸν Θεόφιλον Ἀλεξανδρείας ψευδοσύνοδος, ἡ καταδικάσασα τὸν ἱερὸν πατριάρχην Χρυσόστομον, ἧς τὴν ἀπόφασιν οὐδεὶς τῶν ὀρθοδόξων ἀνεγνώριζε (*Μ. Ἰ. Γεδεών*, Βυζαντ. ἑορτολόγιον, 17 Ἰουνίου).

—**Δρῦς** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χωρίον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Σκαρλάτου Δ. Βυζαντίου (Κωνσταντινούπολις Β' σ. 2) ὡς κείμενον πρὸς τὸ τέρμα τοῦ Κερατίου κόλπου, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, οὐ μακρὰν τοῦ σημερινοῦ Χάσκιοϊ. Εἰς ταύτην τὴν Δρῦν ὑπῆρχεν ἄλλοτε παλάτιον μεγαλοπρεπές, σῳζόμενον μέχρι τοῦ 1820. Εἶναι τὸ σημερινὸν *Καρὰ-ἀγάτς*. Μ. Ι. Γ.

—**Δρῦς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πλεμενιανῶν τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Κάτοικοι (1928) 70.

—**Δρῦς** *[Γεωγρ.]*. Δύο συνοικισμοὶ τῆς κοινότητος Σταυρωμένου τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης: 1) *Ἐπάνω Δρῦς*· κάτοικοι (1928) 32· καὶ 2) Κάτω Δρῦς· κάτοικοι (1928) 41.

Δρῦσκος *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δρίσκος.

Δρύστατον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 669. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βρυάζα*.

δρύσχετρον (τό)· ξυλουργικὸν ἐργαλεῖον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν σύσφιξιν τῶν πρὸς συγκόλλησιν ξύλων, κοινῶς *νταβίδι*.

Δρυτζέϊκα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δριτζέϊκα.

δρυφάκτης (ὁ)· ἀντὶ δρύφακτον (βλ. λ.).

δρύφακτον (τὸ) καὶ *δρύφακτος* (ὁ)· διάφραγμα ξύλινον ἀποχωρίζον μέρος ἑνὸς μείζονος ὅλου, οἷον τὸ μέρος τοῦ δικαστηρίου ὅπου οἱ δικασταί, ἵνα μὴ ἀναμιγνύωνται καὶ ταράττωνται ὑπὸ τοῦ παρισταμένου πλήθους, ἄλλως *κιγκλίδες*, κοιν. *κάγκελα*: «ὑπερεπήδων τοὺς δρυφάκτους» || ξύλινον θωράκιον περικλεῖον χῶρόν τινα (ἀντὶ *δρύφακτον* κατ' ἀνομοίωσιν, πβλ. *ἀμφορεὺς* ἀντὶ *ἀμφιφορεύς*).

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *δρύφακτον* (κοιν. *παραπέτο*, γαλλ. le pavois ἢ le parapet, ἀγγλ. the bulwark ἢ the parapet) ἡ δι' ἐλαφροῦ σανιδώματος ἐπέκτασις τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου ὑπὲρ τοῦ κατάστρωμα καὶ δὴ ἀπὸ τῶν εὐδιαίων μέχρι τοῦ περιτοναίου. Ὑπῆρξε σπουδαῖον μέρος τοῦ σκάφους τῶν πλοίων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ καὶ ἐχρησίμευε τοῦτο μὲν ὅπως ἀποκρύπτῃ τοὺς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ναύτας ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, τοῦτο δὲ ὅπως μεταβιβάζῃ τὴν εἰς τὸ κατάστρωμα, ἀπὸ τοῦ κυματισμοῦ, εἰσροὴν ὑδάτων καὶ διευκολύνῃ οὕτω τὴν ἐκκένωσιν αὐτῶν διὰ τῶν εὐδιαίων μέσῳ τῶν ὑδρορροῶν. Ὑπεσθεν τοῦ δρυφάκτου κατεσκευάζετο τὸ *αἰωροθέσιον*, εἰς μὲν τὰ παλαιότερα πλοῖα ἐκ δικτυωτοῦ, εἰς δὲ τὰ νεώτερα ξυλότευκτον μετὰ ἐπικαλύμματος ὀθονίνου. Σ. Ε. Λ.

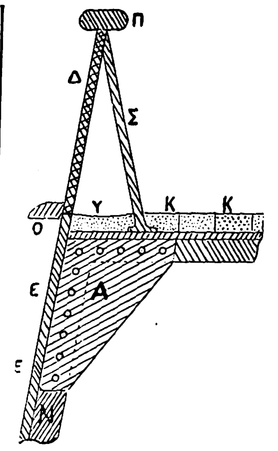

Δρύφακτον πλοίου.
[Ν: νομεύς.— Ζ=ζυγός.— Α= ἀγκών. — Ε=ἐπένδυσις. — Κ= κατάστρωμα.— Υ=ὑδρορρόη.— Ο=εὐδίαιος.— Δ = δρύφακτον. — Π =Περιτόναιον. — Σ=στυλίσκος τοῦ δρυφάκτου.]

—*[Σιδηροδρ.]* Καλεῖται *δρύφακτον* τὸ φράγμα τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται εἰς τὰς ὁδοὺς κατὰ τὰς λεγομένας ἰσοπέδους διαβάσεις, ὅπου δηλαδὴ ἡ ὁδὸς διασταυροῦται μὲ σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου. Τὰ φράγματα ταῦτα κλείονται ἐπικαίρως ἢ αὐτομάτως ἢ ὑπὸ εἰδικοῦ φύλακος πρὸς πρόληψιν δυστυχημάτων κατὰ τὴν διέλευσιν τῶν συρμῶν. Α. Μ.

—*['Οχυρωτ.]* Τὸ *δρύφακτον* κοιν. *κάγκελο*) ἀποτελεῖ κώλυμα συνιστάμενον ἀπὸ σειρὰν στερεῶς ἐμπεπηγμένων πασσάλων (σιδηρῶν ἢ ξυλίνων) ἀπεχόντων ἀλλήλων 0.15 — 0,25 μ. Εἰς τὴν μόνιμον ὀχυρωτικὴν τὰ δρύφακτα ἀπετελοῦντο ἄλλοτε ἀπὸ σιδηροῦς πασσάλους ἐμπεπηγμένους καταχορύφως εἰς βάσιν σκυρόδετον, ἐτοποθετοῦντο δὲ συνήθως ἐντὸς τῆς τάφρου τῶν μονίμων ὀχυρῶν πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἰσχύος ταύτης. Εἰς τὴν πρόχειρον ὀργάνωσιν τοῦ ἐδάφους (ὀχύρωσις πεδίου μάχης) ἀναφέρονται ὡς φράκται καὶ ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀμυντικῶν ἐπιβοηθημάτων. Δέον κατ' ἀρχὴν νὰ τοποθετῶνται εἰς θέσεις μὴ ὑποκειμένας εἰς συστηματικὴν βολὴν τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, καθόσον καταστρέφονται ταχέως. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

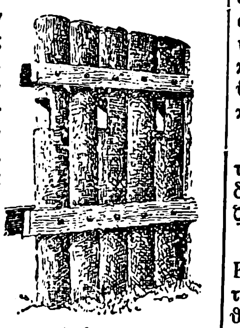

Δρύφακτον.

δρυφακτῶ (—όω)· περικλείω ἢ ἀποχωρίζω διὰ δρυφάκτου, περιβάλλω, περικλείω μὲ κάγκελα.

δρύωψ (ὁ) (Dryops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *παρνιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πόδας καὶ κεραίας βραχείας καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων ἐνδιαιτώμενα. Γνωστὰ 3 εἴδη, ἐξ ὧν 2 εὐρωπαϊκὰ καὶ 1 τῆς Ἰάβας. Δ. Ν. Π.

δρῶ (—άω), ἀόρ. *ἔδρασα*· ἐνεργῶ, κινοῦμαι, ἀσκῶ ἔργον τι δραστηρίως, εἶμαι ἐνεργητικὸς ὑπὲρ τὸ σύνηθες: «ὁ Α. εἰς τὴν ἐποχήν του ἔδρασεν» || «ἡ συμμορία δρᾷ παρὰ τὸν Ὄλυμπον», «οἱ λωποδύται δρῶσιν εἰς τὰς μεγαλοπόλεις».

— *δρῶσα δύναμις [Μηχ.]*. Ἀπηρχαιωμένος ὅρος ἀντὶ *δύναμις*. Α. Μ.

— *δρῶσα πτῶσις [Μηχανολ.]*. Ὁ ἀτμὸς εἰσερχόμενος εἰς τὸν ἀτμοστρόβιλον ἐνέχει ποσόν τι θερμότητος. Κατὰ τὴν ἔξοδον ἔχει ἐπίσης ποσόν τι θερμότητος μικρότερον τοῦ πρώτου. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων ποσοτήτων δι' ἕκαστον χιλιόγραμμον ἀτμοῦ μετρεῖ εἰς θερμομονάδας τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιτελεῖ τὸ αὐτὸ χιλιόγραμμον τοῦ ἀτμοῦ κατὰ τὴν δίοδον αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀτμοστροβίλου. Διὰ τοῦτο ἡ διαφορὰ αὕτη καλεῖται *δρῶσα πτῶσις* (Wirksames Gefälle). Α. Μ.

Δρῶοι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος θρᾳκικὸς λαὸς κατοικῶν, κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Β, 101), πρὸς βορρᾶν καὶ πέραν τοῦ Στρυμόνος. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, οἱ Δρῶοι ἀναφέρονται μετὰ τῶν Παναίων, Ὀδομάντων καὶ Δερσαίων ὡς αὐτόνομοι Θρᾷκες καὶ σύμμαχοι τοῦ Σιτάλκους βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Περδίκκα ἀγῶνα. Α. Θ. ΣΑΜ.

δρῶπαξ,—ακος (ὁ)· εἶδος φαρμάκου ἐξωτερικοῦ, ἔμπλαστρον ἐκ πίσσης, ἄλλως *πίττωσις*.

δρώπικας (ὁ)· τὸ νόσημα ὕδρωψ (βλ. λ.), ἄλλως *νερόπιασμα*, *ἀσκίτης* (ἀπὸ τῆς λ. *ὑδρωπικός*, ὁπόθεν καὶ οἱ ἄλλοι νεοελληνικοὶ τύποι).

δρωπικία (ἡ)· ἀντὶ ὑδρωπικία (βλ. λ.).

δρωπικιάζω, ἀόρ. *(ἐ)δρωπικίασα*, παθ. μετχ. *δρωπικιασμένος*· πάσχω ὕδρωπα, ἀρχ. *ὑδρωπιῶ*: «ποὺ νὰ δρωπικιάσῃς, πίνεις πίνεις καὶ δὲ χορταίνεις».

δρωπικιάρης (ὁ), θηλ.—*άρα*, οὐδ.—*άρικο*· δημοτ. ὁ πάσχων ὕδρωπα, ἄλλως ὑδρωπικὸς (βλ. λ.): παροιμ. «ὅσο πίνει ὁ δρωπικιάρης τόσο ἡ δίψα του ἀξαίνει» ἐπὶ φιλαργύρου ἢ πλεονέκτου.

δρωπικίασμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δρωπικιάζω*.

Δρωπίων (ὁ). Υἱὸς τοῦ Λέοντος, βασιλεὺς τῶν Παιόνων, ζήσας πιθανῶς κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ὡς δωρητὴς τῶν Δελφῶν. Τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται ἐπίσης εἰς ἐπιγραφὴν ἀνευρεθεῖσαν τῷ 1877 ἐν Ὀλυμπίᾳ. Πρὸς τὸν Δρωπίωνα τοῦτον σχετίζονται καί τινα νομίσματα Παιόνων, φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἐστεμμένην κεφαλὴν τοῦ Διός, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν λέξιν «Παιόνων» καὶ κεραυνόν, κάτωθεν δ' αὐτοῦ τὸ γράμμα *Δ*, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη ὡς μονόγραμμα τοῦ βασιλέως Δρωπίωνος ὑπὸ τοῦ Ἴμχοφ-Μπλοῦμερ. —Β.

Δρώτας *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀχραοίου* τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου. Κάτ. (1928) 104.

δυαδικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἐκ δύο μερῶν συνιστάμενος, δίδυμος.

—*δυαδικὴ διάπλασις στρωμάτων* (Dyas formation) *[Γεωλογ.]*. Ἡ νεωτέρα ἐκ τῶν πέντε διαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται τὸ παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων. Ἡ διάπλασις αὕτη ἐσχηματίσθη κατὰ τὴν δυαδικὴν ἢ πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὠνομάσθη *δυαδική*, διότι τὰ στρώματα αὐτῆς ἐν Γερμανίᾳ ἀποτελοῦνται ἐκ δύο σαφῶς διακρινομένων σειρῶν: τῆς κατωτέρας σειρᾶς στρωμάτων τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου καὶ ἀνωτέρας σειρᾶς στρωμάτων τοῦ λίθου τῶν Τσέχων. Ἡ δυαδικὴ διάπλασις καλεῖται καὶ πέρμιος (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

— *δυαδικὴ περίοδος* (Dyas) *[Γεωλογ.]*. Ἡ νεωτέρα ἐκ τῶν πέντε περιόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ὁ παλαιοζωϊκὸς αἰὼν τῆς γῆς. Ὀνομάζεται πέρμιος (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

—*δυαδικὸν σύστημα ἀριθμήσεως [Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον ἔχει βάσιν τὸ *δύο*, ἤτοι σύστημα ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ πρὸς ὁρίθμησιν ἀντικείμενα ἀθροίζονται καθ' ὁμάδας, ὧν ἑκάστη εἶναι δύο φορὰς μεγαλυτέρα τῆς προηγουμένης. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο τὰ δύο ψηφία 0 καὶ 1 ἀρκοῦν διὰ τὴν γραφὴν ὅλων τῶν ἀριθμῶν. Ὁ ἀριθμὸς 2, ὅστις εἶναι μονὰς δευτέρας τάξεως, θὰ γραφῇ 10· ὁ ἀριθμὸς τρία περιέχει μίαν μονάδα δευτέρας τάξεως (2) καὶ μίαν πρώτης· θὰ τὸν προφέρωμεν *δύο ἕνα* καὶ θὰ τὸν γράψωμεν 11· ὁ ἀριθμὸς 4, ἡ δύο φορὰς τὸ δύο, ἀποτελεῖ τὴν μονάδα τρίτης τάξεως καὶ θὰ γραφῇ 100· ὁμοίως οἱ ἀριθμοὶ 5,6,7,8 θὰ γραφῶσιν ἀντιστοίχως: 101, 110, 111, 1000. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ἐὰν τὸ δυαδικὸν σύστημα εἶναι τὸ ἁπλούστερον ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, δηλαδὴ ὅτι μόνον τὰ ψηφία 0, 1 ἀρκοῦν διὰ τὴν γραφὴν ὅλων τῶν ἀριθμῶν, ἐξ ἄλλου ἀπαιτεῖ λίαν μακρὰν σειρὰν ψηφίων διὰ τὴν γραφὴν τῶν ἀριθμῶν, ἀφοῦ ὁ σχετικῶς μικρὸς ἀριθμὸς 8 γράφεται μὲ τέσσαρα ψηφία. Σ. Μ.-Ο.

δυαδισμὸς (ὁ)· τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τὸ ἀποδεχόμενον δύο ἀρχάς, ὕλην καὶ πνεῦμα.

— *δυαδισμὸς τῆς κινήσεως*. Ἡ κίνησις, ὡς γνωστόν, εἶναι ἔννοια σχετική, δὲν ἔχει δηλ. δὲ καμμίαν ὡρισμένην σημασίαν τὸ νὰ λέγωμεν ἁπλῶς ὅτι σῶμά τι Α κινεῖται, χωρὶς νὰ προσθέσωμεν ἢ χωρὶς νὰ ἐξυπακούεται ὡς πρὸς ποῖον σῶμα Β γίνεται ἡ κίνησις αὕτη τοῦ Α. Καθὼς διδάσκει ἡ μηχανική, διὰ νὰ περιγράψῃ ὁ παρατηρητὴς τὴν κίνησιν τοῦ σώματος ἢ συστήματος Α ὡς πρὸς τὸ Β, πρέπει νὰ εὑρίσκεται ἀναποσπάστως συνδεδεμένος μὲ τὸ σύστημα τοῦτο Β. Ἀλλ' ὅταν τὸ Α κινῆται (ἀλλάσσῃ θέσιν) ὡς πρὸς τὸ Β, καὶ τὸ Β κινεῖται ὡς πρὸς τὸ Α, διὰ νὰ περιγράψωμεν δὲ τὴν δευτέραν ταύτην κίνησιν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι εὑρισκόμεθα ἐπὶ τοῦ Α ἀκινητοῦντος ὡς πρὸς αὐτό. Αἱ δύο κινήσεις τοῦ Α ὡς πρὸς τὸ Β καὶ τοῦ Β ὡς πρὸς τὸ Α γίνονται συγχρόνως, ἀλλὰ δυνατὸν νὰ εἶναι ἐντελῶς διάφοροι ἀπ' ἀλλήλων. Ὅταν ὅμως ἡ μία ἐκ τῶν δύο τούτων κινήσεων ὁπωσδήποτε ὁρισθῇ, ἕπεται ἀμέσως καὶ ἡ ἑτέρα, ἡ οὕτως εἰπεῖν ἀντίστροφος τῆς πρώτης. Ἡ διπλῆ αὕτη σημασία τῆς κινήσεως δύο συστημάτων ὡς πρὸς ἄλληλα καλεῖται *δυαδισμὸς τῆς κινήσεως* (Dualismus). Ἔστω παράδειγμα τὸ ἑξῆς: Ὅταν ἓν ἐπίπεδον Β κινῆται ἐπίπεδον κίνησιν ἐπὶ ἄλλου ἐπιπέδου Α ἀκινητοῦντος ὡς πρὸς ἡμᾶς, οὕτως ὥστε δύο σημεῖα τοῦ Β νὰ κινοῦνται ἀντιστοίχως ἐπὶ δύο τεμνομένων εὐθειῶν τοῦ Α, τότε ἕκαστον σημεῖον τοῦ Β διαγράφει ἔλλειψιν ἐπὶ τοῦ Α, ἐνῷ συγχρόνως ἕκαστον σημεῖον τοῦ Β γράφει καρδιοειδῆ καμπύλην ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου Α. Α. Μ.

δυάζω· ἐμφανίζω τι ὑπὸ δύο μορφάς || *δυάζομαι*· διχοτομοῦμαι || ἐπαμφοτερίζω, δέχομαι δύο ἀντιθέτους ἀρχάς: «ἡ τῷ Θεῷ ἢ τῷ Μαμωνᾷ δυάζεσθαι γὰρ οὐκ ἔστιν».

Δυαῖος *['Θρησκειολ.]* Βεδικὴ θεότης· βλ. Δυάος.

Digitized by Google

δυαλίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἐκρηκτικὴ ὕλη βάσιν ἔχουσα τὴν νιτρογλυκερίνην καὶ συνισταμένη ἐκ 50 % νιτρογλυκερίνης, 20 % νιτρικοῦ καλίου καὶ 30 % ρινημάτων ξύλου. Ἔχει ἀναλόγους ἰδιότητας πρὸς τὴν δυναμίτιδα. Σ. Γ.

δυαλίνη (ἡ) (Dualine) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. δουαλίνα. Γ. Κ. Γ.

δυανδρία (ἡ)· συναρχία δύο ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκάτερος ἤσκει ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀξιώματός του, ὢν ἰσότιμος καὶ ἰσοδύναμος πρὸς τὸν συνάρχοντά του.

—*[Ἀρχ.]*· βλ. δίαρχοι.

Δυάος (ὁ) (Dyaus) *[Θρησκειολ.]*. Ὁ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς θεὸς τῆς ἡμέρας ἢ τοῦ φωτός. Ὁ ἐξαστράπτων ἥλιος διήγειρεν εἰς τοὺς Ἀρίους τὸ συναίσθημα ὑπεργείου τινὸς ἢ θείας δυνάμεως. Ὁ Νορβηγὸς ἰνδολόγος Σιὲν Κονὸβ λέγει, ὅτι ὁ Δυάος, ὅστις συχνάκις ἐπονομάζεται pitar (πατήρ), ἀπησχόλησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν θρησκευτικὴν σκέψιν τῶν Ἀρίων, δεδομένου ὅτι ὁ τῶν Ἑλλήνων Ζεὺς πατήρ, ὁ τῶν Ρωμαίων Jupiter καὶ ὁ τῶν Γερμανῶν Τὺρ ἢ Τσίου, ἀνήκουσιν ἐτυμολογικῶς εἰς τὸν αὐτὸν μυθολογικὸν κύκλον. Πολλοὶ μάλιστα ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ὁ Δυάος εἶναι εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἰνδοευρωπαϊκῶν θεῶν καὶ δὴ ὁ μέγιστος. Ἀλλ' αἱ πρὸς τὸν ῥηθέντα θεὸν συνδεόμεναι παραστάσεις τῶν διαφόρων ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν δὲν εἶναι ἑνιαῖαι. Ὁ Ζεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Jupiter τῶν Ρωμαίων εἶναι ὁ ὕψιστος τῶν θεῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ὁ Τὺρ ἢ Τσίου εἶναι μόνον θεὸς τοῦ πολέμου, ὁ Ἄρης τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Mars τῶν Ρωμαίων. Παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὁ Δυάος οὐδέποτε ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων θεῶν, οὐδεὶς δὲ ὕμνος τῆς Ριγκ-Βέδας ἀπευθύνεται πρὸς αὐτὸν ἀποκλειστικῶς. Ἀφ' ἑτέρου ἡ εἰκὼν τοῦ θεοῦ, καθ' ὃν τρόπον αὕτη διαχαράσσεται εἰς τοὺς βεδικοὺς ὕμνους, εἶναι λίαν ἀρχέγονος, ὥστε, ἵνα κατανοήσωμεν τὴν πρὸς τὸν Δυάον σχετικὴν πρωταρχικὴν παράστασιν τῶν Ἰνδοευρωπαίων, δέον νὰ λάβωμεν πρὸ παντὸς ὑπ' ὄψιν τὴν ἰνδικὴν μυθολογίαν.

Ἡ λέξις *δυάος* (dyaus) δὲν σημαίνει μόνον τὸν οὐρανόν, ἀλλά, καθὼς ἀκριβῶς ἡ ἀντίστοιχος λατινικὴ λέξις dies, καὶ τὴν ἡμέραν, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ θέματος παράγεται καὶ ἡ λέξις *ντέβα* (λατιν. deus, *φωτεινὸν ὄν, θεός*). Προσωπικῶν ἰδιοτήτων στερεῖται ὁ ἐν λόγῳ θεὸς ἀπολύτως. Ὁ Δυάος καλεῖται ντέβα. Ἡ λέξις αὕτη σημαίνει ἀρχικῶς τὸν λάμποντα, τὸν ἐξαστράπτοντα, τὸν ἀκτινοβολοῦντα, οὕτως ὥστε ὁ Δυάος δύναται νὰ σημαίνῃ μόνον τὸν ἐξαστράπτοντα οὐρανόν. Ἐξ ἄλλου ὁ Δυάος ἐπονομάζεται *ἀσούρα*. Ἐν τῇ Ριγκ-Βέδᾳ ἀσούρα καλοῦνται πνευματικὰ ὄντα συμμετέχοντα εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κόσμου τόσον θετικῶς ὅσον καὶ ἀρνητικῶς, δηλαδὴ ὡς δημιουργικαὶ ἢ καταστρεπτικαὶ δυνάμεις. Ὅθεν βλέπομεν, ὅτι ἀποδίδεται εἰς τὸν Δυάον καὶ μυστηριώδης τις ὑπερφυσικὴ δύναμις. Ἀλλ' ἡ εἰς αὐτὸν ἀπόδοσις τῆς μυστηριώδους δυνάμεως ταύτης δύναται νὰ σημαίνῃ μόνον ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ οἱ ἀστέρες ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ὡς θαύματα τῆς θεότητος, ἡ τοιαύτη δ' ἀντίληψις ἀπαντᾷ καὶ εἰς τοὺς ὕμνους πρὸς τὸν Βαρούνα. Γενικῶς εἰπεῖν, ἡ μορφὴ τοῦ Δυάου εἶναι ἀκαθόριστος, ἀλλ' ἡ σημασία του, ἡ πανταχοῦ ἐπικρατοῦσα, εἶναι ἡ τοῦ φυσικοῦ θεοῦ. Ὁ Δυάος δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ φῶς καὶ ἡ ἡμέρα.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Δυάους *πίταρ* (Dyaus pitar) *[Μυθολ.]*. Ὁ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας καὶ ἐν γένει τοῦ οὐρανοῦ (βλ. Δυάος). —Δ.

δυάρα (ἡ)· χαλκοῦν νόμισμα ἀξίας δύο λεπτῶν, ἐκλιπὸν ἤδη, *ἄλλως δίλεπτον*.

δυάρι (τό)· ἐκ τῶν παιγνιοχάρτων τὸ συμβολίζον τὸν ἀριθμὸν δύο.

δυαρχία (ἡ)· βλ. διαρχία.

— *[Φιλοσ.]* Βλ. δυϊσμός.

δυάς, *—άδος* (ἡ)· δύο τινὰ ὁμοῦ ὡς ἓν ὅλον θεωρούμενα, *πβλ. μονάς, τριὰς κ.τ.λ.*

δυασμὸς (ὁ)· ὁ χωρισμὸς εἰς δύο, διχοτόμησις.

— *[Μαθημ.]* Καλεῖται *δυασμὸς* ἡ μέθοδος διὰ τῆς ὁποίας εἰς ἑκάστην πρότασιν θέσεως, δηλαδὴ μὴ ἀφορῶσαν μήκη, ἐμβαδά, ὄγκους, μέτρα γωνιῶν κ.λ.π. ἀντιστοιχεῖ ἑτέρα, προκύπτουσα ἐκ τῆς ἀρχικῆς διὰ τῆς ἐναλλαγῆς ὡρισμένων ἐν αὐτῇ ἀναφερομένων στοιχείων, *ἐναλλακτῶν* καλουμένων. Δύο οὕτω προκύπτουσαι ἀπ' ἀλλήλων προτάσεις καλοῦνται *δίδυμοι*. Ἡ ἀπόδειξις ἑκάστης ἐξ αὐτῶν γίνεται πάλιν διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἐναλλακτῶν στοιχείων εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἑτέρας. Ἐν τῷ ἐπιπέδῳ ἐναλλακτὰ στοιχεῖα εἶναι τὸ σημεῖον καὶ ἡ εὐθεῖα, ἑπομένως ἡ σημειοσειρὰ καὶ ἡ ἐπίπεδος δέσμη ἀκτίνων, ἐν τῷ χώρῳ δὲ τὸ σημεῖον καὶ τὸ ἐπίπεδον, ἑπομένως ἡ σημειοσειρὰ καὶ ἡ ἀξονικὴ δέσμη ἐπιπέδων. Ἡ εὐθεῖα ἐναλλάσσεται μὲ τὸν ἑαυτόν της. Παραδείγματα διδύμων προτάσεων εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) Δύο σημεῖα Α, Β ὁρίζουν μίαν εὐθεῖαν Α Β, δηλαδὴ τὴν ἑνοῦσαν αὐτά.	1) Δύο ἐπίπεδα Α, Β ὁρίζουν μίαν εὐθεῖαν ΑΒ, δηλαδὴ τὴν εὐθεῖαν καθ' ἣν τέμνονται.
2) Μία εὐθεῖα α καὶ ἓν σημεῖον Β, μὴ ἐπ' αὐτῆς κείμενον, ὁρίζουν ἓν ἐπίπεδον, τὸ δι' αὐτῶν διερχόμενον.	2) Μία εὐθεῖα καὶ ἓν ἐπίπεδον μὴ δι' αὐτῆς διερχόμενον ὁρίζουν ἓν σημεῖον, τὸ σημεῖον τομῆς αὐτῶν.
3) Δύο εὐθεῖαι ἔχουσαι ἓν κοινὸν σημεῖον κεῖνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου.	3) Δύο εὐθεῖαι κείμεναι ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ ἔχουσιν ἓν κοινὸν σημεῖον.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ δυασμοῦ εὐκολύνει οὕτω κατὰ πολὺ τὴν σπουδὴν τῆς γεωμετρίας τῆς θέσεως διὰ τοῦ χωρισμοῦ ὅλων τῶν προτάσεων εἰς δύο ὁμάδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιέχει προτάσεις διδύμους τῶν προτάσεων τῆς ἑτέρας. Πρῶτος ὁ Poncelet (1822) διὰ τῆς θεωρίας τῶν πολικῶν ἀπέδειξεν, ὅτι εἰς ἕκαστον γεωμετρικὸν σχηματισμὸν δύναται νὰ κατασκευασθῇ ἕτερος ἀντίστοιχος τούτου διὰ τῆς ἐναλλαγῆς. Ξ. Μ.-Ο.

Δυβαρρὺ (Du Barry)· βλ. λ. Ντυμπαρρύ.

δυγώγραμμα (ἡ) (dygogramme). Συντετμημένη μορφὴ τοῦ ὅρου δυναμογωνιόγραμμα (βλ. λ.).

δυϊκὸς *ἀριθμὸς* *[Γλωσσολ.]*. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κλιτῶν μερῶν τοῦ λόγου (ὀνομάτων, ἀντωνυμιῶν, ἀριθμητικῶν, ρημάτων), τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις πρὸς δήλωσιν *δύο* προσώπων, πραγμάτων κλπ. «*ἱματίω* δέ μοι, *δύ' ἐστὸν χαρίεντε τούτω, οἷν* μεταλαμβάνων κλ.» *(Εὔπολ.)*, «*ἀλλ' εἴπατόν* μοι, *σφώ τίν' ἐστόν;* — *Νώ; βροτώ* — *Ποδαπὼ* τὸ γένος; — Ὅθεν τριήρεις αἱ καλαί. — Μῶν *ἡλιαστώ;*» *(Ἀριστοφ.)*.

Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἀνεπτύχθη ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς ἐξηνέχθησαν διάφοροι γνῶμαι. Ἤδη παρὰ τῷ Χοιροβοσκῷ (ΣΤ' αἰὼν μ. Χ.) διδάσκεται, ὅτι ὁ δυϊκὸς δὲν ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ, ἀλλ' ὅτι ἀνεπτύχθη κατόπιν ἐν αὐτῇ καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ. Ὁμοίαν περίπου γνώμην ἐξήνεγκε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ ὁ διάσημος Γερμανὸς φιλόλογος Φρ. Βόλφ. Ἀλλ' ὅτι ὁ δυϊκὸς ἐκληροδοτήθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἰαπετικῆς γλώσσης καὶ ὅτι ἑπομένως ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν εἰς αὐτήν, ἀπέδειξε περιτράνως ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν, ἐξ ἧς ἐξηκριβώθη, ὅτι ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς ἀπαντῶν ἐν τῇ σανσκριτικῇ, τῇ παλαιᾷ περσικῇ (ἤτοι τῇ γλώσσῃ τῆς «Ἀβέστας» καὶ τῇ τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν), τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ κλπ., ἐκ δὲ τῶν συγχρόνων ἰαπετικῶν γλωσσῶν ἐν τῇ λιθουανικῇ, τῇ σλοβενικῇ, τῇ σορβικῇ κλπ. δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι ἀναμφισβητήτως παλαιοτάτη κληρονομία τῶν γλωσσῶν τούτων, στοιχεῖον ἰαπετικὸν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλας μὲν ἰαπετικὰς γλώσσας, λ. χ. τὴν λατινικὴν κ. λ., ἐξέλιπεν ἐνωρίτερον (εἰς χρόνους προϊστορικούς), εἰς ἄλλας δὲ πολὺ βραδύτερον, ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ. Οὕτως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς ἤρχισε νὰ περιορίζεται ἤδη πρὸ τοῦ Ὁμήρου. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὄχι μόνον ἡ προσθήκη τοῦ *δύω* ἢ σπανιώτερον *δύο* εἰς τύπους δυϊκοῦ ἀριθμοῦ (δύω γύπε, δύο δοῦρε, δύ' ἄνερε κ.λ.), ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ἐξασθένησιν ἐπὶ τοῦ Ὁμήρου τῆς ἐννοίας τοῦ δυϊκοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ διὰ λέξεως δηλωτικῆς τοῦ πρότερον ὑπὸ μόνον τοῦ δυϊκοῦ ἐκφραζομένου, ἀλλὰ καὶ ὁ προσδιορισμὸς ὀνόματος δυϊκοῦ ἀριθμοῦ δι' ἐπιθέτων ἢ ἀντωνυμιῶν πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ: «χεῖρε πετάσσας ἀμφοτέρας», «φίλας περὶ χεῖρε βαλόντε» κλπ. ἢ ἡ σύνταξις αὐτοῦ πρὸς ῥῆμα πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ: «τὸν δ' οὔ κε δύ' ἀνέρε...... ὀχλίσσειαν» κλπ. Πρῶται ἀπέβαλον τὴν χρῆσιν τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ ἐκ τῶν ἀρχαίων διαλέκτων ἡ ἰωνικὴ καὶ ἡ αἰολική. Εἰς τὴν ἀττικὴν διάλεκτον πρῶτος περιέπεσεν εἰς πλήρη ἀχρηστίαν ὁ δυϊκὸς τῶν ρημάτων (περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ.), κατόπιν δὲ καὶ ὁ τῶν ὀνομάτων (τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος) καὶ οὕτω παρὰ μὲν τῷ Δημοσθένει ἀπαντοῦν μόνον οἱ εἰς —οιν τύποι τοῦ δυϊκοῦ, παρὰ δὲ τῷ Δεινάρχῳ — τῷ νεωτέρῳ, ὡς γνωστόν, ἐκ τῶν ρητόρων — οὐδὲ εἷς πλέον τύπος δυϊκοῦ ἀριθμοῦ. Μακρότερον ὡσαύτως ἢ ἐν Μ. Ἀσίᾳ διεσώθη ὁ δυϊκὸς καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν βοιωτικήν, ἀρκαδικὴν καὶ δωρικήν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξέλιπεν ἐν τέλει, καὶ δὴ πρῶτον ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ, κατόπιν δὲ καὶ ἐκ τῶν γραπτῶν μνημείων των. Λείψανα δυϊκοῦ εἰς τὴν λατινικὴν εἶναι μόνον τὰ ἀριθμητικὰ duo καὶ ambo. Ἡ τάσις πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ δυϊκοῦ καὶ ἀντικατάστασίν του ὑπὸ τοῦ πληθυντικοῦ, ὡς περιττοῦ στοιχείου τοῦ λόγου, ὡς γλωσσικῆς πολυτελείας, παρατηρεῖται ἐκτὸς τῆς ἰαπετικῆς καὶ εἰς ἄλλας γλωσσικὰς ὁμοεθνίας. Οὕτως εἰς τὰς σημιτικὰς γλώσσας (ἑβραϊκήν, ἀραμαϊκήν, αἰθιοπικὴν κλπ.), ὁ δυϊκὸς διετηρήθη μόνον εἰς ὀνόματα δηλωτικὰ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκ φύσεως ἀποτελοῦν ζεύγη καὶ ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ὡρμήθη ἀναμφιβόλως κατὰ πρῶτον εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ἡ χρῆσις τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ (πρβλ. τὰ ἑλληνικὰ τὼ ὄσσε, ὀφθαλμώ, πόδε, χεῖρε κλπ.). Εἰς τὴν δόκιμον, τὴν κλασσικὴν ἀραβικήν, ὁ δυϊκὸς εἶναι ἐν πλήρει χρήσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ ἐνωρὶς ἤρχισεν ὁ περιορισμὸς καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ ἀριθμοῦ τούτου. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ὁμάδα τῶν φιννοουγγρικῶν γλωσσῶν: μόνον δύο διάλεκτοι αὐτῶν διασῴζουν ἀκόμη τὸν δυϊκόν, αἱ ἀρχαϊκώτεραι, ἤτοι ἡ βογουλικὴ καὶ ἡ ὀστιακή· ἡ κυρίως φινλανδικὴ καὶ οὐγγρικὴ ἀπέβαλον ἤδη ἐντελῶς τὸν δυϊκόν. Αἱ γλῶσσαι τῶν αὐτοχθόνων τῆς Ἀμερικῆς ἔχουν ἀκόμη ἐν χρήσει τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἐκτὸς τῆς τοῦ Μεξικοῦ, τῆς ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀμερικῇ μαγιασικῆς καὶ τῆς παλαιᾶς γλώσσης τῆς Περουβίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Wilhelm v. Humboldt*, Ueber den Dual (Abhandl. Berl. Akad. 1827). — *Cuny*, Le nombre duel en grec (Paris 1906). — *Hasse*, Der Dual im Attischen (1893). — *Schmidt*, De duali graeco demoriente et reviviscente (Breslauer philol. Abhandl. VI, 1893). — *J. Wackernagel*, Vorlesungen über Syntax I (Basel 1920) σ. 73 κ.ἑξ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

δυϊσμὸς (ὁ) ἢ *δυαρχία* (dualisme, dualismus, dualism, dualismo) *[Φιλοσ.]*. Ἐπιστημονικὸς καὶ φιλοσοφικὸς ὅρος δηλῶν: α') Ὑπὸ γενικὴν ἔννοιαν πᾶσαν διδασκαλίαν, ἥτις ἐν ὡρισμένῳ τινὶ τοῦ ἐπιστητοῦ τμήματι ἢ ἔν τινι θέματι, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τοῦτο, παραδέχεται τὴν ὕπαρξιν δύο ἀρχῶν κατ' οὐσίαν διαφόρων καὶ μὴ δυναμένων ν' ἀναχθῶσιν ἡ μὲν εἰς τὴν δέ. β') Ὑπὸ μερικὴν ἔννοιαν, πᾶσαν κοσμοθεωρίαν παραδεχομένην τὴν ὕπαρξιν δύο τελείως ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων πρωταρχικῶν ἀρχῶν. Ὁ δυϊσμὸς ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θρησκείας. Εἶτα δ' ἐγένετο ἀποδεκτὸς ἐν ὀνόματι τοῦ λόγου καὶ μὲ χαρακτῆρα καθαρῶς μεταφυσικὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, καὶ τέλος ἐνεφανίσθη ἐκ νέου ἐν τῇ νεωτέρᾳ καὶ τῇ συγχρόνῳ φιλοσοφίᾳ.

Ὁ *θρησκευτικὸς* δυϊσμὸς παραδέχεται ὡς ἀρχὰς τοῦ σύμπαντος δύο ὀντότητας ἐχούσας ἐξ ἴσου βούλησιν καὶ νόησιν, ἤτοι δύο θεοὺς προσωπικοὺς καὶ ἐλευθέρους, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶναι δημιουργὸς τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ δ' ἕτερος τοῦ κακοῦ. Ὡς θρησκεία κατ' ἐξοχὴν δυϊστικὴ θεωρεῖται ἡ τοῦ Ζωροάστρου, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ὀρθή. Ὁ Ὡρομάσδης καὶ ὁ Ἀριμάνης ἐκπροσωποῦσι μὲν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν πνεῦμα, τὴν δύναμιν τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ φωτὸς καὶ τὴν τοῦ κακοῦ ἢ τοῦ σκότους, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς αἱ πραγματικαὶ πρωταρχικαὶ ἀρχαὶ τοῦ κόσμου. Ὑπεράνω αὐτῶν εὑρίσκεται ὁ Τσερβάντ-Ἀκερέν, ἤτοι ὁ ἄναρχος χρόνος, ἐκ τῶν κόλπων τοῦ ὁποίου ἐξεπήδησαν οἱ δύο μνημονευθέντες θεοί. Ἄλλως ὁ Ὡρομάσδης, ἤτοι τὸ ἀγαθόν, θριαμβεύει κατὰ Ἀριμάνη, τοῦ κακοῦ. Ὁ δυϊσμός, κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τῶν Μαγουσίων, ἰδιαιτέρας αἱρέσεως τῆς θρησκείας τῶν μάγων, ἥτις παρεμόρφωσε τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς θρησκείας τοῦ Ζωροάστρου. Κατὰ τὴν αἵρεσιν ταύτην ὁ Ὡρομάσδης καὶ ὁ Ἀριμάνης εἶναι πράγματι δύο πρωταρχικαὶ ἀρχαί, τελείως ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων, μηδεμίαν κοινὴν καταγωγὴν ἔχουσαι. Ἐν τούτοις, καὶ αὐτοὶ οἱ Μαγούσιοι δὲν ἐξισώνουσιν ἀπολύτως πρὸς ἀλλήλας τὰς δύο ῥηθείσας πρωταρχικὰς ἀρχάς. Ὁ σατανᾶς, ὁ ἀντικαθιστῶν ἐνταῦθα τὸν Ἀριμάνην, εἶναι ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν φυσικὴν δύναμιν κατώτερος τοῦ ἀγνώστου πατρός, τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ.

Ὁ *φιλοσοφικὸς* δυϊσμὸς δὲν πειρᾶται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν προέλευσιν τοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ σύμπαντος, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ γενικὸν καὶ τὸ ἀόρατον, τουτέστιν ἡ ἑνότης, ἡ τάξις, ὁ νοῦς καὶ ἡ ζωή, ἀποκαλύπτονται ἑκάστοτε διὰ τοῦ ὁρατοῦ καὶ τοῦ ἐνδεχομένου, ἤτοι ὑπὸ τὰς χονδροειδεῖς καὶ φευγαλέας τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου μορφάς. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται πλέον περὶ φαντασίας, ἀλλὰ περὶ σκέψεως. Ἡ μυθολογία ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς μεταφυσικῆς. Κατὰ ταῦτα αἱ δύο ἀρχαί, αἱ θεωρηθεῖσαι ὡς πρωταρχικαὶ ὑπὸ τῶν φιλοσόφων, δὲν εἶναι πλέον δύο πρόσωπα, ἔχοντα ἰδιότητας ἀνθρωπίνους, ἀλλὰ δύο ὀντότητες τόσον διάφοροι ἀλλήλων, ὥστε ἡ μία νὰ εἶναι ἡ ἄρνησις τῆς ἑτέρας. Πρόκειται δηλαδὴ ἐνταῦθα περὶ τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, περὶ τῆς πρωταρχικῆς ὕλης ἐστερημένης πάσης μορφῆς, πάσης ἰδιότητος, παντὸς θετικοῦ κατηγορήματος, καὶ τοῦ πνεύματος ἢ μᾶλλον τοῦ ἀπείρου νοῦ, ὅστις περιέχει ἐν αὐτῷ, ἐν τῇ πρωταρχικῇ αὐτῶν καταστάσει, πάσας τὰς μορφάς, καὶ ὅστις εἶναι ἡ μοναδικὴ πηγὴ τῆς τάξεως, τῆς δρώσης δυνάμεως καὶ τῆς ζωῆς. Οἱ δυϊστικοὶ φιλόσοφοι ἢ ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τῆς ὕλης πάσας τὰς αἰσθητὰς αὐτῆς ἰδιότητας, ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ἡ ὕλη καθίσταται ἁπλῆ λογικὴ ἀφαίρεσις ἀόριστος καὶ ἀκαθόριστος, ἢ ἀντιλαμβάνονται τὴν ὕλην ὡς σωματικόν τι. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ἡ ὕλη γίνεται ἀντιληπτὴ ὡς κατέχουσα χῶρον, ὡς διαιρετὴ καὶ πολυσχιδής. Δὲν ἀποτελεῖ δ' αὕτη πλέον μίαν καὶ μόνην ἀρχήν, ἀλλὰ σύνολον ἀρχῶν ἀπείρως διαφόρων. Οἱ δυϊσταί, συνεπεῖς πρὸς ἑαυτούς, δὲν δύνανται νὰ ὑποθέσωσι τρίτον τι. Ἐὰν ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ

Digitized by Google

ὕλη εἶναι μία μοναδικὴ δύναμις, διακεχυμένη εἰς ὁλόκληρον τὸ σύμπαν, δύναμις ἀναγκαία καὶ ἄπειρος, καὶ ὅτι τὰ ἀντικείμενα μὲ τὰς αἰσθητὰς αὐτῶν ἰδιότητας δὲν εἶναι εἰμὴ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν της ἢ παροδικαὶ ἐξωτερικεύσεις της, ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτῶν οὗτος οὐδεμίαν θέσιν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀφίσῃ εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ νοῦ ἢ τοῦ θεοῦ. Θεὸς καὶ φύσις θὰ συνεχέοντο καὶ ὁ δυϊσμὸς θὰ μετεβάλλετο μοιραίως εἰς πανθεϊσμόν. Δυϊσμὸς εἶναι ἡ θεωρία περὶ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τοῦ Ἀριστοτέλους, ἢ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης τοῦ Καρτεσίου, ἢ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς φύσεως (Dieu et la nature) τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ρουσσῶ κτλ. Παρέκτασις τοῦ μεταφυσικοῦ φιλοσοφικοῦ δυϊσμοῦ εἶναι ὁ ψυχολογικός, ὅστις παραδέχεται τὴν ὕπαρξιν δύο ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων ἀρχῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἤτοι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Ἐξ ἄλλου δυϊσμὸς εἶναι ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ βούλησις ἢ τὸ συναίσθημα εἶναι αὐτοτελὴς τοῦ ψυχικοῦ βίου παράγων, κατ' οὐσίαν διάφορος τῶν παραστατικῶν στοιχείων τῆς ψυχῆς, ἐξ ὧν συγκροτεῖται ἡ νόησις. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Δύκο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Λακωνικῆς χερσονήσου (Μάνης) 2 $^1/_2$ μίλ. νοτίως τοῦ ὅρμου τοῦ Λιμενίου καὶ εἰς 10 $^1/_2$ μίλλια βορείως τῆς νοτία ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου Κάβο Γκρόσσου (πλάτ. 36° 39' $^3/_4$ Β, μήκ. 22°23' $^1/_2$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia). Σ.Ε.Λ.

δυμάλη (ἡ) (Dymal) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ὀγκώδης λευκὴ κόνις ἀποκλίνουσα πρὸς τὸ ἐρυθρωπόν, λαμβανομένη κυρίως ὡς παραπροϊὸν κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν μανδυῶν φωταερίου τοῦ Auer. Σύγκειται κατὰ μέγα μέρος ἐκ σαλικυλικοῦ διδυμίου (C_6H_4 OH. COO)^3 Di καὶ δευτερευόντως ἐκ σαλικυλικοῦ δημητρίου (περίπου 14 %). Ἡ δυμάλη εἶναι ἄοσμος, ὀλίγον διαλυτὴ ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ. Ἕνεκα τῆς ξηραντικῆς καὶ ἀντισηπτικῆς δράσεώς της εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἴτε ὡς κόνις ἐπιπάσεως, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῆς μετὰ λανολίνης ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν πληγῶν καὶ ἐπὶ δερματιτίδων, ἐρυθημάτων, ἐκζεμάτων καὶ ψώρας. Ἐν τῇ κτηνιατρικῇ ἀνεγράφη ἐπὶ διαρροιῶν τῶν ἵππων, μόσχων, κυνῶν καὶ βοῶν. Κ. Γ. Μ

Δυμᾶνες (οἱ). Μία τῶν τριῶν δωρικῶν φυλῶν, αἵτινες, μετὰ τῶν Ὑλλέων καὶ Παμφύλων, ὑπῆρχον καὶ ἐν Σπάρτῃ. Ἐνωρὶς ὅμως, ἀπὸ τοῦ Λυκούργου, αἱ φυλαὶ αὗται ἀντικατεστάθησαν ἐν τῇ διοικήσει ὑπὸ τοπικῶν, ὀνομασθεισῶν ἀπὸ τοῦ τόπου ἔνθα κατῴκουν, π. χ. Τιτανᾶται, Μεσοᾶται, Λιμναεῖς κλπ.

Δύμας.—1) Βασιλεὺς τῆς Φρυγίας παρὰ τὸν ποταμὸν Σαγγάριον, πατὴρ τοῦ Ἀσίου καὶ τῆς Ἑκάβης, σύζυγος τοῦ Πριάμου (Ὁμ. Ἰλ. Π. 717). Πατὴρ τοῦ Δύμαντος, κατὰ Φερεκύδην, ἦτο ὁ Ἠϊονεύς, θυγάτηρ αὐτοῦ ἐκ τῆς νύμφης Εὐνόης ἡ Ἑκάβη, υἱοὶ δὲ ὁ ἐκ Φρυγίας Ὀτρεὺς (Ὁμ. Ἰλ. Γ, 189), ὃν ἐκάλεσεν ὁ Πρίαμος κατὰ τῶν Ἀμαζόνων, αἱ ὁποῖαι ἐλεηλάτουν τὰ περὶ τὸν Σαγγάριον, καὶ ὁ Μέγης, ὁ πλούσιος Φρύξ, οὗ οἱ δίδυμοι υἱοὶ Κέλτος καὶ Εὔβιος ἐπολέμησαν καὶ ἔπεσαν πρὸ τῆς Τροίας, φονευθέντες ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου.—2) Εἷς τῶν Φαιάκων, πατὴρ φίλης τῆς Ναυσικᾶς, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σχερίας Ἀλκινόου, τῆς ὁποίας τὴν μορφὴν λαμβάνει ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ὅτε ἐμφανίζεται ἐν ὀνείρῳ εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως (Ὁμ. Ὀδ. Ζ, 22). ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Δύμας.** Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Δωριέων Αἰγιμιοῦ, ἀδελφὸς τοῦ Παμφύλου καὶ τοῦ Δώρου, φονευθεὶς κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων εἰς Πελοπόννησον ὑπὸ τοῦ Τισαμενοῦ. Ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθησαν οἱ *Δυμᾶνες*.

δύμασος (ὁ) (Dymasus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα τελείως διακεκριμένον εἰς κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν, ἐπίμηκες, μὲ κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, θώρακα τριγωνικὸν καὶ κοιλίαν ἐπιμήκη, τριγωνικὴν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της. Αἱ κεραῖαι εἶναι μακρόταται καὶ πολυαρθρωταί, οἱ πόδες ἀρκετοῦ μεγέθους καὶ τὸ σῶμα μελανὸν μετὰ λευκῶν ἢ φαιῶν ραβδώσεων ἢ στιγμάτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δύμασος ὁ γραμμωτὸς* (Dymasus lineatus), ἀπαντῶν εἰς τὴν Κεϋλάνην καὶ φέρων πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα φαιομελανὸν μετὰ ἐπιμήκων λευκῶν ραβδώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως. Δ. Ν. Π.

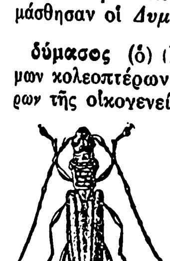

Δύμασος ὁ γραμμωτός.

Δύμη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐν Ἀχαΐᾳ, ἡ δυτικωτέρα τῶν 12 πόλεων τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἔκειτο παρὰ τὴν ἀκτήν, εἰς ἀπόστασιν 6 χλμ. περίπου ἀπὸ τῶν συνόρων τῆς Ἤλιδος, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀράξου καὶ Πείρου, ἀριστερὰ τοῦ στομίου τοῦ τελευταίου τούτου. ἐν τῷ Πατραϊκῷ κόλπῳ. Ἐκαλεῖτο παλαιότερον *Στράτος* καὶ *Πάλεια*. Τῷ 280 π. Χ ἀνασυνέστησε τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν μετὰ τῶν Πατρῶν, κατόπιν δέ, αὐξηθεῖσα σημαντικῶς διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν κατοίκων τῆς Ὠλένου, ὑπέστη πολλὰς ἐπιθέσεις ἐκ μέρους τῶν Ἠλείων. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἐτάχθη ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, ἕνεκα δὲ τούτου κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Σουλπικίου καὶ ἐλεηλατήθη. Ἔπειτα οὐδέποτε ἀνέλαβε τὴν παλαιάν της δύναμιν. Η Δύμη ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν ὀλίγων πελοποννησιακῶν πόλεων, ἥτις ἀντέστη εἰς τὴν ἐξάρτησιν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἐκ τῆς Ρώμης. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος ἐστασίασε κατὰ τῶν Ρωμαίων κηρύξασα τὴν δημοκρατίαν, ἀλλ' ὑπετάγη καὶ πάλιν, τιμωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου ἀνθυπάτου Κοΐντου Φαβίου Μαξίμου. Ὁ Πομπήϊος ἐπεχείρησε νὰ ἱδρύσῃ ἐν αὐτῇ ἀποικίαν ἐκ πειρατῶν τῆς Κιλικίας, οὓς εἶχεν αἰχμαλωτίσει καὶ συγχωρήσει. Ἀλλ' οὗτοι δὲν ἔμειναν ἐπὶ πολύ. Ἡ Δύμη κατόπιν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, εἶχε ταχθῆ ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῶν Πατρῶν. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτης εὑρίσκετο τὸ φρούριον *Τεῖχος*, μετὰ τειχῶν ὕψους 30 ὀργυιῶν καὶ τὸ *Ἑκατόμβαιον*, ὅπου ὁ Ἄρατος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Κλεομένους. Τὰ ἐρείπια τῆς Δύμης εὑρίσκονται σήμερον παρὰ τὸ χωρίον *Καραβοστάσι*. —Μ.

— **Δύμη** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Θρᾴκης παρὰ τὸν Ἕβρον ποταμόν, ἐκτεινομένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγραφ. ΙΙΙ, 11, 7) εἰς Β γεωγρ. πλάτ. 52°.50' καὶ Α μήκ. 41°55'. Ἡ θέσις αὐτῆς εἶναι ἀβεβαία καὶ ἀκαθόριστος. Τινὲς ταυτίζουσι τὴν Δύμην πρὸς τὸ Διδυμότειχον. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀποστάσεων τῶν ἀρχαίων Ὁδοιπορικῶν προκύπτει ὅτι ἡ Δύμη ἔκειτο παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Πέρος* (πρώην Καλδηρκὸζ) ὄχι μακρὰν τῶν Φερρῶν, τῆς Βήρας τῶν Βυζαντινῶν, ὅπου φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

— **Δύμη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ κοινότητος Ἀσωμάτου τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτοικοι (1928) 381. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Σεντελῆ*.

— **Δύμης, τέως δῆμος**—. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Ἀγιοβλασιτίκων, Ἄνω Ἀχαΐας, Ἄρλας, Ἀχαϊκοῦ (τέως Μπεδρονίου), Βελιτσῶν, Δοαγάνου, Ἐλαιοχωρίου (τέως Ἀλησσούμπαση), Καρεΐκων, Κάτω Ἀχαΐας, Κράλης, Λιμνοχωρίου (τέως Στριγκλέϊκων), Λουσικῶν (τέως Σουδενέϊκων), Μιχόϊ, Μπούκουρας, Μύρτου (τέως Μέρτεζας), Νιφορέϊκων, Πέτα, Πόρτες, Ριόλου, Σαγέϊκων, Σανταμερίου, Φράγκας, Φωσταΐνης, Χαϊκαλίου καὶ Χαντζουρίου. Δ. Ε. Μ.

Δυμνόριξ. Ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν· βλ. Δομνόριξ.

δυμοντία (ἡ) (Dumontia) *[Βοτ.]*. Γένος ἐρυθροφυκῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δυμοντιοειδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια φύκη χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς μετατροπῆς πάντων τῶν κυττάρων τοῦ φυτοῦ εἰς σπόρια. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π

δυμοντιοειδῆ (τὰ) (Dumontiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια ἐρυθροφυκῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ δυμοντία (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δύναμαι, *ἀόρ. ἠδυνήθην*, ἰδιωματ. *δύνομαι, ἀόρ. ἐδυνάστη (σπαν.)*· ἔχω τὴν δύναμιν, τὴν ἱκανότητα, τὴν δεξιότητα, κοιν. *ἠμπορῶ*: «πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμήσῃ δύναται νὰ τὸ κατορθώσῃ», «ἠδυνήθη νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ τέκνα του», *ᾆσμ.* «φιλὴ φωνίταν ἔρρηξεν ὅσο κι' ἂν ἐδυνάστη»· ‖ ἔχω τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἄδειαν: «δύνασαι νὰ φύγῃς, ὅταν θελήσῃς», «ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ κάμνῃ ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, ἀλλ' ὅ,τι εἶναι δίκαιον καὶ πρέπον», «δύναμαι νὰ σᾶς ὑποβάλω μίαν παράκλησιν;»· ‖ *δύναται ἀπροσωπ.*, εἶναι δυνατόν,—ἐπιτετραμμένον.

δυνάμεις (αἱ)· βλ. δύναμις.

Δυναμένη (Dynamene) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 200. Ἀνεκαλύφθη τὴν 27ην Ἰουλίου 1879 ὑπὸ τοῦ C. H. F. Peters ἐν Clinton. Σ. Π.

δυναμικὴ (ἡ)· οὐσιαστικοποιηθὲν θηλυκὸν τοῦ ἐπιθέτου *δυναμικός*, *—ή*, *—όν*.

—*[Φυσ.]* Καλεῖται *δυναμικὴ* τὸ μέρος τῆς μηχανικῆς ὅπερ ἀσχολεῖται εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς κινήσεως ἣν λαμβάνει ὑλικὸν σημεῖον ἢ σύστημα ὑλικῶν σημείων, ὅταν εἶναι γνωσταὶ αἱ ἐπὶ τούτων ἐνεργοῦσαι δυνάμεις.

Ἡ δυναμικὴ θεμελιοῦται ἐπὶ τῶν ἀκολούθων ἀξιωμάτων, ἅτινα καλοῦνται πολλάκις ἀξιώματα τοῦ Νεύτωνος: 1) τῆς ἀδρανείας· 2) τῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως· 3) τοῦ διαλυτικοῦ ἀξιώματος.

Διακρίνομεν δὲ τὴν *δυναμικὴν τῶν σημείων* καὶ τὴν *δυναμικὴν τῶν συστημάτων*.

Δυναμικὴ σημείου. Ἔστω σημεῖον ὑλικὸν μάζης m, ὑποκείμενον κατὰ τὴν στιγμὴν t ὑπὸ τῶν ἀνυσμάτων $F_1, F_2, F_3 ...$ Καλέσωμεν x, y, z τὰς συντεταγμένας τοῦ σημείου m καὶ (X_1, Y_1, Z_1), (X_2, Y_2, Z_2),... τὰς συνιστώσας τῶν δυνάμεων κατὰ τοὺς ἄξονας. Τότε θὰ εἶναι $X = \Sigma Xi$, $Y = \Sigma Yi$ καὶ $Z = \Sigma Zi$, ἔνθα X, Y, Z αἱ συνιστῶσαι κατὰ τοὺς ἄξονας τῆς συνισταμένης τῶν $F_1, F_2, F_3 ...$

Αἱ προβολαὶ τῆς ἐπιταχύνσεως κατὰ τοὺς ἄξονας ὡς γνωστὸν εἶναι:

$$\frac{d^2x}{dt^2}, \quad \frac{d^2y}{dt^2}, \quad \frac{d^2z}{dt^2}$$

Ἐκ τῆς ἀνυσματικῆς σχέσεως $F = mJ$, ἔνθα J ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς κινήσεως τοῦ m, προκύπτει:

$$m \frac{d^2x}{dt^2} = X$$

$$m \frac{d^2y}{dt^2} = Y$$

$$m \frac{d^2z}{dt^2} = Z$$

Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν ἐξισώσεων τούτων προκύπτουσι πάντα τὰ θεωρήματα τῆς δυναμικῆς τοῦ σημείου.

Δυναμικὴ συστημάτων. Θεωρήσωμεν σημεῖόν τι M (x, y, z) τοῦ συστήματος καὶ ἔστω m ἡ μᾶζα αὐτοῦ. Αἱ δυνάμεις αἱ ἐνεργοῦσαι ἐπὶ τοῦ σημείου M διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας: εἰς τὰς *ἐσωτερικὰς δυνάμεις* τὰς ἐνεργούσας ἐπὶ τοῦ M καὶ προερχομένας ἐκ τῶν λοιπῶν σημείων τοῦ συστήματος, ὧν αἱ συνιστῶσαι κατὰ τοὺς ἄξονας ἔστωσαν Xi, Yi, Zi, καὶ εἰς τὰς *ἐξωτερικὰς δυνάμεις*, αἱ συνιστῶσαι Xe, Ye, Ze.

Αἱ ἐξισώσεις τῶν κινήσεων εἶναι:

$$m \frac{d^2x}{dt^2} = \Sigma Xi + \Sigma Xe$$

$$m \frac{d^2y}{dt^2} = \Sigma Yi + \Sigma Ye$$

$$m \frac{d^2z}{dt^2} = \Sigma Zi + \Sigma Ze$$

Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν ἐξισώσεων τούτων προκύπτουσι τὰ θεωρήματα τῆς δυναμικῆς τῶν συστημάτων. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— *[Τεχνικ.]* Τὸ κύριον μέρος τῆς *δυναμικῆς* τῶν συστημάτων ἢ σωμάτων ἀσχολεῖται μὲ τὴν λύσιν τοῦ σπουδαίου προβλήματος, καθ' ὃ δίδεται ἡ ἀρχικὴ κινητικὴ κατάστασις τοῦ σώματος καὶ ζητεῖται νὰ προδιαγραφῇ ἡ κίνησις αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι εἶναι γνωσταὶ αἱ ἐπὶ τοῦ σώματος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κινήσεως ἐνεργοῦσαι δυνάμεις καὶ ἀντιστρόφως. Ἐν τῇ μηχανολογίᾳ ὑπὸ τὴν γενικωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως, ἐν τῇ σιδηροδρομικῇ, τῇ ὑδραυλικῇ, τῇ ἀεροτεχνικῇ κτλ., ἐν αἷς τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ κίνησις, ἡ δυναμικὴ εὑρίσκει εὐρυτάτην ἐφαρμογήν. Καὶ δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι εἰς τοῦτο κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ ἐπὶ τὰ βελτίω ραγδαία ἐξέλιξις τῶν τεχνικῶν τούτων κλάδων. Πράγματι, τῇ βοηθείᾳ κυρίως τῆς δυναμικῆς κυριαρχοῦμεν ἐπὶ τῶν συμβαινόντων κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανῶν. τὴν κίνησιν τῶν συρμῶν, τοῦ ὕδατος, τῶν ἀεροπλάνων κτλ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμὰς τῶν τεχνικῶν κλάδων, ὅσους χαρακτηρίζει ἡ ἰσορροπία τῶν ἀντιστοίχων ἔργων, δυναμένων δὲ νὰ περιληφθοῦν ὑπὸ τὸ ὄνομα *στατικαὶ κατασκευαί*, μεγάλας προόδους ὀφείλει εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς δυναμικῆς. Καὶ τοῦτο διότι οὐ μόνον διότι πολλαὶ τῶν κατασκευῶν τούτων ὀφείλουν νὰ ὑπόκεινται εἰς δυναμικὰς ἐπιβαρύνσεις, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ καταστάσεις ἀκινησίας ἢ ἰσορροπίας ἐρευνῶνται ὑπὸ τῆς δυναμικῆς ὡς ὁριακαὶ καταστάσεις κινήσεως. Α. Μ.

— *[Μουσ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *δυναμικὴ* χαρακτηρίζεται εἰς τὴν μουσικὴν ἡ θεωρία τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου. Αἱ ποικίλαι μεταπτώσεις ἀπὸ τοῦ μεγίστου φορτίσσιμο μέχρι τοῦ ἀπολύτου πιανίσσιμο εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα στοιχεῖα, ἐφ' οὗ ὁ συνθέτης βασίζει τὴν τέχνην του. Ἐμμονὴ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δυναμικότητα θὰ ἀπετέλει μονοτονίαν, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἀποφεύγουν οἱ ἐπιδέξιοι καλλιτέχναι. Εἰς τὴν δυναμικὴν ὑπάγονται οἱ μεγάλοι ἀντιθέσεις μεταξὺ φόρτε καὶ πιάνο καὶ αἱ διαβαθμίσεις μεταξὺ crescendo καὶ diminuendo Διὰ τοῦ πρώτου χρωματίζομεν τὴν ζωήν, τὴν χαράν, τὴν εὐθυμίαν καὶ τὸ φῶς· διὰ τοῦ δευτέρου δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν ὅ,τι ἄυλον καὶ λεπτόν, ἀκόμη δὲ νὰ προκαλέσωμεν καὶ ἐντύπωσιν φανταστικὴν καὶ τρομακτικήν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ δυναμικὴ βαίνει ὁλονὲν πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου· ἡ ὀρχήστρα π. χ. τοῦ Ριχ. Στράους εἶναι θορυβωδεστέρα τῆς τοῦ Βάγνερ, ὁ ὁποῖος πάλιν

Digitized by Google

μετεχειρίζετο φάλαγγα μουσικῶν μεγαλυτέραν τῆς τοῦ Ροσσίνι ἢ τοῦ Βέμπερ. Βαίνοντες πρὸς τὰ ὀπίσω βλέπομεν πάλιν πόσον ἡ ὀρχήστρα τοῦ Μπετόβεν ἦτο ἰσχυροτέρα τῆς τοῦ Χάϊδν ἢ τοῦ Μόζαρτ καὶ αὕτη πάλιν τῆς τοῦ Ραμὼ ἢ τοῦ Λυύλλη. Ἀντιδρῶν πρὸς τὴν αὔξουσαν ταύτην τάσιν τῶν συγχρόνων μουσουργῶν ὁ Ντεμπουσὺ ἐπανέρχεται εἰς τὴν μικρὰν δυναμικήν, ἐμμένων κυρίως εἰς τὴν μικρὰν ἢ μετρίαν ἔντασιν τοῦ ἤχου καὶ ποιούμενος ἐλάχιστα χρῆσιν τῶν μεγάλων φορτίσσιμο («Πελλίας καὶ Μελισάνδη», «Νυκτερινὰ» κ.τ.λ.).

[Βλ. *Riemann*, Musikalische Dynamik und Agogik.— Katechismus der Musikaesthetik.—*Schilling*, Musikalische Dynamik κτλ.]. Γ. Σ.

δυναμικομετρικὴ *διάταξις* ἢ *σύνδεσις* (ἡ) [*Ἠλεκτρ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ σύνδεσις ἠλεκτρικῆς τινος πηγῆς κατὰ τρόπον παρέχοντα ἑκάστοτε τὴν τιμὴν τοῦ δυναμικοῦ αὐτῆς, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μεταβληθῇ καὶ νὰ λάβῃ πᾶσαν τιμὴν μικροτέραν αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ἡ πηγὴ κλείεται εἰς τὰ πέρατα ἀγωγοῦ, κατὰ μῆκος τοῦ ὁποίου λειτουργεῖ κινητὴ ἐπαφή. Ἡ εἰς τὸ ἓν πέρας τοῦ ἀγωγοῦ καὶ τὴν κινητὴν ἐπαφὴν ὑπάρχουσα διαφορὰ δυναμικοῦ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν πτῶσιν τοῦ δυναμικοῦ τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων τοῦ ἀγωγοῦ. Εὑρίσκεται δ' αὕτη εὐκόλως, ἂν εἶναι γνωστὸς ὁ λόγος τῆς ἀντιστάσεως τοῦ τμήματος τούτου τοῦ ἀγωγοῦ πρὸς τὴν ὅλην ἀντίστασιν αὐτοῦ. ΑΝ. Δ.

δυναμικὸν (τὸ) (οὐσιαστικοποιηθὲν οὐδέτερον τοῦ ἐπιθέτου *δυναμικός,—ή,—όν*)· εἶδος ἢ μορφὴ ἐνεργείας καὶ δὴ δυνητικῆς ἐνεργείας, ἥτις ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς ἔργον.

—[ΜΑΘΗΜ.] Καλεῖται *δυναμικὸν* ἢ *δυναμικὴ συνάρτησις* (potentiel ἢ fonction potentielle) τὸ ὁλοκλήρωμα:

$$U(\alpha,\beta,\gamma)=\int_{\Sigma}\frac{\varrho dv}{Y}$$

τὸ ἐπὶ ἑνὸς πεπερασμένου διαστήματος Σ. πεπληρωμένου δι' ὁμογενοῦς ὕλης ἐκτεινόμενον καὶ τοῦ ὁποίου αἱ μερικαὶ παράγωγοι ὡς πρὸς α,β,γ

$$X=\int\frac{(x-\alpha)\varrho dv}{v^3}$$

$$Y=\int\frac{(y-\beta)\varrho dv}{v^3}$$

$$Z=\int\frac{(z-\gamma)\varrho dv}{v^3}$$

εἶναι αἱ τρεῖς συνιστῶσαι X,Y,Z κατὰ τοὺς ἄξονας τῆς ὑπὸ τοῦ Σ ἐξασκουμένης ἕλξεως ἐπὶ ἑνὸς σημείου P (α,β,γ) τοῦ διαστήματος, εὑρισκομένου εἰς ἀπόστασιν v ἀπὸ τοῦ τυχόντος σημείου M (x,y,z) τοῦ Σ. (ρ εἶναι ἡ πυκνότης τοῦ Σ εἰς τὸ σημεῖον M, ὑποτιθεμένη συνεχὴς συνάρτησις τῶν συντεταγμένων x,y,z καὶ dv=dxdydz στοιχεῖον τοῦ Σ περιέχον τὸ σημεῖον M).

Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος διατυπωθεῖσαν ὑπόθεσιν: δύο τυχόντα ὑλικὰ σημεῖα μάζης m καὶ m′ ἕλκονται ἀναλόγως τοῦ γινομένου τῶν μαζῶν των καὶ ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν, ἡ ἕλξις τὴν ὁποίαν τὸ στοιχεῖον dv τοῦ (Σ) ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ τυχόντος σημείου P τοῦ διαστήματος, ἐὰν m εἶναι ἡ μᾶζα τοῦ P καὶ ρdv τοῦ M, εἶναι:

$$f\,\frac{m.\,\varrho dv}{v^2}$$

αἱ προβολαὶ τῆς ἕλξεως ταύτης ἐπὶ τοὺς ἄξονας εἶναι:

$$fm\,\frac{\varrho(x-\alpha)dv}{v^3},\quad fm\,\frac{\varrho(y-\beta)dv}{v^3},\quad fm\,\frac{\varrho(z-\gamma)dv}{v^3}$$

καὶ ἑπομένως αἱ προβολαὶ τῆς ἕλξεως τοῦ σημείου P ὑπὸ ὁλοκλήρου τοῦ τμήματος (Σ) εἶναι τὰ ὁλοκληρώματα:

$$fm\int\frac{\varrho(x-\alpha)dv}{v^3},\quad fm\int\frac{\varrho(y-\beta)dv}{v^3},$$

$$fm\int\frac{\varrho(z-\gamma)dv}{v^3}$$

τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται ἐπὶ ὅλων τῶν στοιχείων dv τοῦ ἕλκοντος ὄγκου καὶ παρίστανται συντόμως διὰ τῶν fm X, fm Y, fm Z.

Διὰ τὴν εὐκολωτέραν σπουδὴν τῶν X,Y,Z εἰσήχθη τὸ δυναμικὸν ἢ δυναμικὴ συνάρτησις, δηλαδὴ τὸ ὁλοκλήρωμα

$$U(\alpha,\beta,\gamma)=\int\frac{\varrho dv}{v}$$

τοῦ ὁποίου αἱ μερικαὶ παράγωγοι ὡς πρὸς α, β, γ εἶναι ἀκριβῶς αἱ X, Y, Z.

Αἱ τιμαὶ τῶν συναρτήσεων U (α, β, γ), X (α, β, γ), Y (α, β, γ), Z (α, β, γ) εἶναι ὡρισμέναι καὶ πεπερασμέναι, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ σημεῖον P εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ ἕλκοντος ὄγκου.

Τῆς δυναμικῆς συναρτήσεως, ἐφ' ὅσον τὸ σημεῖον P εἶναι ἐκτὸς τοῦ ἕλκοντος ὄγκου, τὸ ἄθροισμα τῶν δευτέρων παραγώγων αὐτῆς εἶναι μηδέν, δηλαδή:

$$\Delta U\equiv\frac{d^2u}{d\alpha^2}+\frac{d^2u}{d\beta^2}+\frac{d^2u}{d\gamma^2}=0$$

Αἱ δεύτεραι αὗται παράγωγοι εἶναι συνεχεῖς ὄχι μόνον ὅταν τὸ σημεῖον P εὑρίσκεται ἐκτός, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ ἕλκοντος ὄγκου. Μόνον ἐπὶ τῶν συνόρων αὐτοῦ εἶναι ἀσυνεχεῖς· αὕτη δὲ εἶναι καὶ ἡ μόνη διαφορὰ αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς συνεχείας ἀπὸ τὰς πρώτας παραγώγους, αἵτινες εἶναι πανταχοῦ συνεχεῖς.

Ἐὰν τὸ σημεῖον P εὑρίσκεται ἐντός, τότε διὰ τὸ ἄθροισμα τῶν δευτέρων παραγώγων ἔχομεν τὸν περίφημον τύπον τοῦ Poisson:

$$\Delta U=-4\pi\varrho$$

(ρ ἡ πυκνότης εἰς τὸ σημεῖον M)

διὰ τοῦ ὁποίου ἀποδεικνύεται ἡ ἀσυνέχεια τῶν δευτέρων παραγώγων, ὅταν τὸ P μεταβαίνῃ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Σ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀφοῦ τὸ ΔU μεταπηδᾷ ἀμέσως ἀπὸ τῆς τιμῆς 0 εἰς τὴν τιμὴν −4 πρ. Αἱ ἰδιότητες τοῦ δυναμικοῦ, τὰς ὁποίας ἀνεφέρομεν, εἶναι χαρακτηριστικαὶ ἰδιότητες αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα, ἐὰν δοθῶσιν εἷς ἢ περισσότεροι ὄγκοι υ καὶ μία συνάρτησις U(x, y, z) ἔχουσα τὰς ἐκτεθείσας ἰδιότητας· ρ: δοθεῖσα συνάρτησις τοῦ σημείου M εἰς ἕκαστον δοθέντα ὄγκον υ, τότε ἡ U(α, β, γ) θὰ παριστᾷ κατ' ἀνάγκην τὸ δυναμικὸν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον P(α, β, γ), τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἕλξιν μάζης διῃρημένης εἰς τοὺς ὄγκους υ, τοῦ νόμου τῆς πυκνότητος παριστωμένου εἰς ἕκαστον σημεῖόν της M διὰ τῆς συναρτήσεως ρ. Εἰς τὰς ἐφαρμογὰς γίνεται πολλάκις χρῆσις τοῦ δυναμικοῦ, τοῦ ἐκ τῆς ἕλξεως ἑνὸς ἐπιφανειακοῦ στρώματος προκύπτοντος. Θεωρήσωμεν μίαν κλειστὴν ἐπιφάνειαν E καὶ μίαν ἄλλην E′ εἰς ἀπειροστὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς. Ἔστω dσ ἓν στοιχεῖον τῆς E. Φέρομεν τὴν κάθετον τῆς ἐπιφανείας εἰς ἓν σημεῖον τοῦ στοιχείου dσ, ἔστω δὲ ε τὸ μῆκος τῆς καθέτου, τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἐπιφανειῶν περιεχόμενον. Ὁ κύλινδρος ὁ ἔχων βάσιν dσ καὶ ὕψος ε ἔχει ὄγκον εdσ· ἐὰν δ εἶναι ἡ πυκνότης τῆς ὕλης, ἥτις πληροῖ τὸ στοιχεῖον τοῦτο τοῦ ὄγκου, ἡ μᾶζα αὐτοῦ θὰ εἶναι εδdσ ἢ ρdσ (ἔνθα εδ=ρ). Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι E′ τείνει νὰ συμπέσῃ πρὸς τὴν E, τότε ὑποθέτομεν ὅτι καὶ τὸ εδ τείνει εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς ἐπιφανείας πρὸς ἕνα ὡρισμένον ὅριον. Συγκεντρώνομεν οὕτω τὴν μᾶζαν τοῦ στοιχείου τοῦ ὄγκου ἐπὶ τοῦ ἐπιφανειακοῦ στοιχείου dσ. Ἡ ἕλκουσα μᾶζα ὑποτίθεται συγκεντρωμένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας E μὲ τὴν ἐπιφανειακὴν πυκνότητα ρ.

Τὸ δυναμικὸν τὸ εἰς τὴν ἕλξιν ἑνὸς τοιούτου ἐπιφανειακοῦ στρώματος ὀφειλόμενον θὰ εἶναι τὸ ὁλοκλήρωμα:

$$U(\alpha,\beta,\gamma)=\int\frac{\varrho d\sigma}{v}$$

ἐκτεινόμενον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας E, v σημαίνει πάλιν τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἑλκομένου σημείου P ἀπὸ τοῦ σημείου M τῆς ἐπιφανείας, τοῦ εὑρισκομένου ἐντὸς τοῦ στοιχείου dσ. Ὅταν τὸ σημεῖον P δὲν εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας E, ἡ U καὶ αἱ μερικαὶ αὐτῆς παράγωγοι $\frac{du}{d\alpha}$, $\frac{du}{d\beta}$, $\frac{du}{d\gamma}$ εἶναι συνεχεῖς συναρτήσεις. Ὅταν ὅμως εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς E, ἡ μὲν U (α, β, γ) εἶναι ἐπίσης ὡρισμένη καὶ συνεχὴς τοῦ ρ διαγράφοντος καμπύλην τῆς ἐπιφανείας, αἱ δὲ παράγωγοι αὐτῆς παύουν νὰ ἔχουν ἔννοιαν. Ἐὰν μάλιστα ληφθῇ ἀρχὴ τῶν συντεταγμένων ἓν σημεῖον τῆς ἐπιφανείας καὶ ἐπίπεδον xy τὸ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον τῆς ἐπιφανείας, αἱ μὲν δύο παράγωγοι $\frac{du}{d\alpha}$, $\frac{du}{d\beta}$ εἶναι συνεχεῖς, ἐνῷ ἡ $\frac{du}{d\gamma}$ τείνει πρὸς δύο διαφορετικὰ ὅρια, καθόσον τὸ σημεῖον P(α, β, γ), ἐκτὸς τὴν ἐπιφανείας εὑρισκόμενον, πλησιάζει τὴν ἀρχὴν τῶν συντεταγμένων ἀπὸ τὸ ἓν ἢ ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος τῆς ἐπιφανείας S. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων ὁρίων εἶναι $4\pi\varrho_0$, (ϱ_0= ἡ πυκνότης εἰς τὴν ἀρχήν). Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

—[ΦΥΣ.] Τὸ *δυναμικὸν* εἶναι ἔννοια ἀπορρέουσα ἐκ τῆς θεωρίας τῶν κεντρικῶν δυνάμεων καὶ ὁρίζεται ἐπακριβῶς μόνον μαθηματικῶς. Θεωρήσωμεν σύστημα ὑλικῶν σημείων A,B,Γ ἀσκούντων ἕλξιν ἐπὶ ὑλικοῦ σημείου O (σχ. 1), ἔστω δ' ὅτι ἡ ἕλξις εἶναι Νευτώνειος. Ἐὰν διὰ $m_1\ m_2\ m_3$ ... καὶ r_1, r_2, r_3... καλέσωμεν κατὰ σειρὰν τὰς μάζας τῶν A, B, Γ καὶ τὰς ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κέντρου O, οὗτινος ἡ μᾶζα ἔστω m, τότε ἡ ἑλκτικὴ ἐπενέργεια ἣν ἀσκεῖ ἡ μᾶζα m ἐπὶ τῆς μάζης παρέχεται ὑπὸ τῆς σχέσεως:

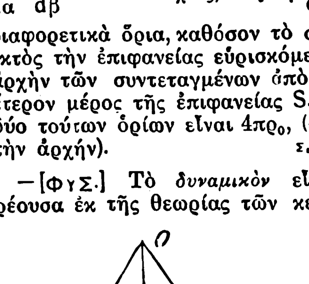

Σύστημα κεντρικῶν δυνάμεων.

$$(1)\qquad -f.\ \frac{m_1 m}{r_1^2}$$

ἔνθα: (2) $r_1^2=(x-\xi_1)^2+(y-n_1)^2+(z-\zeta_1)^2$ ἔνθα x,y,z αἱ συντεταγμέναι τοῦ O καὶ ξ_1, n_1, ζ_1 αἱ συντεταγμέναι τοῦ A′ ὡς πρὸς σύστημα ἀξόνων συντεταγμένων, καὶ f παγκοσμία σταθερά. Προκειμένου περὶ ἐλαστικῆς δυνάμεως δεχόμεθα τὸ ἀρνητικὸν σημεῖον.

Αἱ μᾶζαι $m_1\ m_2\ m_3$,... λέγομεν ὅτι δημιουργοῦσιν ἐν τῷ χώρῳ *Νευτώνειον πεδίον*. Ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου εἰς π σημεῖον ὁρίζεται κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς ἀσκουμένης ἐπὶ τῆς μονάδος τῆς μάζης τεθείσῃ; εἰς τὸ θεωρούμενον σημεῖον. Ἐὰν εἰς τὸ θεωρούμενον σημεῖον ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου εἶναι H, εἰς δὲ τὸ σημεῖον τοῦτο ὑφίσταται μᾶζα m, ἡ ἐπὶ ταύτης ἀσκουμένη δύναμις εἶναι: F=m. H.

Αἱ συνιστῶσαι τῆς δυνάμεως (1) ὡς πρὸς τοὺς ἄξονας εἶναι:

$$(3)\qquad X_1=\frac{m.f\,m_1}{r_1^2}.\ \frac{x-\xi_1}{r_1}$$

$$Y_1=\frac{m\,f.m_1}{r_1^2}.\ \frac{y-n_1}{r_1}$$

$$Z_1=\frac{m\,f\,m_1}{r_1^2}.\ \frac{z-\zeta_1}{r_1}$$

Δι' ἀναλόγων ἐξισώσεων παρίστανται αἱ συνιστῶσαι τῶν δυνάμεων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν σημείων B, Γ... δι' ἀντικαταστάσεως τῶν δεικτῶν διὰ 2, 3 ...

Ἐὰν διὰ X καλέσωμεν τὸ ἄθροισμα τῶν x-συνιστωσῶν, προκύπτει:

$$(4)\quad X=-fm\left\{\frac{m_1\,(n-\xi_1)}{v_1^3}+\frac{m_2\,(n-\xi_2)}{v_2^3}+\dots\right\}$$

Θέσωμεν:

$$V=-fm\left(\frac{m_1}{r_1}+\frac{m_2}{r_2}+\dots\right)=-fm\sum_{1}^{n}\frac{m_h}{r_h}$$

Ἡ παράστασις V καλεῖται *Νευτώνειον δυναμικὸν* ἢ ἁπλῶς *δυναμικὸν* τῶν μαζῶν m_1, m_2, m_3,... ἐπὶ τοῦ σημείου O.

Ὁ παράγων $\sum_{1}^{n}.\frac{m_h}{v_h}$ καλεῖται *δυναμικὴ συνάρτησις*. Ἐπειδὴ δέ:

$$r_1\,\frac{dr_1}{dx}=(x-\xi_1)\ \text{κ.ο.κ.}\quad \text{ἕπεται ὅτι:}$$

$$(5)\quad \frac{dv}{dx}=fm\left(\frac{m_1\,(x-\xi_1)}{r_1^3}+\frac{m_2\,(x-\xi_2)}{r_2^3}+\dots\right)$$

καὶ συνεπῶς:

$$(6)\qquad X=-\frac{dv}{dx},\ Y=-\frac{dv}{dy},\ Z=-\frac{dv}{dz}$$

Εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐξισώσεις κατελήξαμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποθέσεως, ὅτι εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἰσχύει ὁ νόμος τῆς Νευτωνείου ἕλξεως. Εἰς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα καταλήγομεν ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἕλξις τῶν σημείων A, B, Γ ἐπὶ τοῦ κέντρου O εἶναι τυχοῦσα συνάρτησις E (r) τῆς ἀποστάσεως.

Ἐκ τῶν ἐξισώσεων (6) προκύπτει ὅτι ἐὰν δοθῇ τὸ δυναμικὸν v ὑλικῶν σημείων ἐπὶ τοῦ O, τότε αὗται παρέχουσι τὰς κατὰ τὴν διεύθυνσιν τὴν ἀξόνων συνιστώσας τῆς δυνάμεως ἐπι τοῦ σημείου O. Ἐπειδὴ δ' ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἡ θέσις τοῦ συστήματος ἀξόνων συντεταγμένων ἐλήφθη αὐθαιρέτως, ἕπεται ὅτι διὰ τοῦ v παρέχεται ἡ δύναμις ἡ ἐνεργοῦσα καθ' οἱανδήποτε διεύθυνσιν s διὰ τῆς σχέσεως:

$$(7)\quad K_s=-\frac{dv}{ds}=-\left[\frac{dv}{dx}\cdot\frac{dx}{ds}+\frac{dv}{dy}\cdot\frac{dy}{ds}+\frac{dv}{dz}\cdot\frac{dz}{ds}\right]$$

Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἐννοίας τοῦ δυναμικοῦ ἐν τῇ σπουδῇ τῶν κεντρικῶν δυνάμεων ἐγένετο ἐν ἀρχῇ ὑπὸ τοῦ Laplace· βραδύτερον δ' ὑπὸ τῶν Poisson, Green, καὶ Gauss ἡ θεωρία τοῦ δυναμικοῦ διηυρύνθη οὐσιωδῶς.

Δυνάμεθα πρὸς τούτοις νὰ ὁρίσωμεν τὸ δυναμικὸν καὶ ὡς ἑξῆς:

Τὸ ἔργον τὸ παραγόμενον ἐν δυναμικῷ πεδίῳ κατὰ τὴν μετακίνησιν μάζης m κατὰ μῆκος τῆς τυχούσης τροχιᾶς εἶναι:

$$T=-\int_{o}^{p}(X\,dx+Y\,dy+Z\,dz).$$

ἔνθα o καὶ p ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς τροχιᾶς.

Ἀντικαθιστῶντες ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ τὰς τιμὰς τῶν X, Y, Z ἐκ τῶν ἐξισώσεων (6) καὶ καλοῦντες διὰ ds τὸ στοιχεῖον τροχιᾶς, οὗτινος προβολαὶ πρὸς τοὺς ἄξονας εἶναι dx, dy, dz, προκύπτει:

$$T=\int_{o}^{p}\left(\frac{dv}{dx}\cdot\frac{dx}{ds}+\frac{dv}{dy}\cdot\frac{dy}{ds}+\frac{dv}{dz}\cdot\frac{dz}{ds}\right)ds=\int_{o}^{p}dv$$

καὶ δυνάμει τῆς ἐξισώσεως (7)

Digitized by Google

(8) $$T = -\int_{o}^{p} K_s\, ds = V_p - V_0$$

ἔνθα V_p τὸ δυναμικὸν εἰς p καὶ V_0 τὸ δυναμικὸν εἰς O. Ἐκ τοῦ τύπου (8) προκύπτει ὅτι τὸ δυναμικὸν ὁρίζεται κατὰ προσέγγισιν αὐθαιρέτου σταθερᾶς. Ἐὰν θέσωμεν αὐθαιρέτως $V_0=0$, ἤτοι ὅτι τὸ δυναμικὸν εἰς τὸ σημεῖον O ἰσοῦται τῷ μηδενί, τότε προκύπτει:

(9) $$V_p = -\int_{o}^{p} K_s\, ds = \int_{p}^{o} K_s\, ds$$

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως (9) προκύπτει ὁ ἀκόλουθος ὁρισμὸς τοῦ δυναμικοῦ:

Τὸ δυναμικὸν εἴς τι σημεῖον πεδίου δίδεται ὑπὸ τοῦ ἔργου, ὅπερ παράγεται ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ πεδίου κατὰ τὴν μετακίνησιν μάζης m ἀπὸ σημείου ἐν ᾧ τὸ δυναμικὸν εἶναι μηδὲν πρὸς σημεῖον ἐν ᾧ τοῦτο ἔχει τιμὴν P.

Ἡ ἔννοια τοῦ δυναμικοῦ ὑπεισέρχεται οὐ μόνον ἐν τῇ σπουδῇ τῆς μηχανικῆς, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἔνθα ἡ ἔννοια τοῦ δυναμικοῦ ἔχει ἐπίσης ἰδιάζουσαν σημασίαν (βλ. κατωτ. *[Ἠλεκτρ.]*). κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— [ΗΛΕΚΤΡ.] Ἡ ἔννοια τοῦ *ἠλεκτρικοῦ δυναμικοῦ* εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν ἐπιστήμην τῷ 1828 ὑπὸ τοῦ Green, ἀντιστοιχεῖ εἰς ἰδιότητα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἥτις παίζει εἰς τὴν συναλλαγὴν ἠλεκτρικῶν φορτίων μεταξὺ δύο ἀγωγῶν τὸν ἴδιον ρόλον, ὅπως ἡ πίεσις εἰς τὰ ὑγρὰ καὶ τὰ ἀέρια διὰ τὴν συναλλαγὴν ποσῶν ἐξ αὐτῶν, ἢ ἡ θερμοκρασία εἰς τὰς δοσοληψίας ποσοῦ θερμότητος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ δυναμικὸν καλεῖται καὶ *ἠλεκτρικὴ στάθμη*.

Ὅπως ἐὰν τεθῶσιν εἰς ἐπικοινωνίαν δύο δοχεῖα περιέχοντα ἀέρια διαφόρου πιέσεως ἢ δύο δοχεῖα ὕδατος εἰς διάφορον ὕψος εὑρισκόμενα, θὰ προκληθῇ ροὴ ἀερίου ἢ ὑγροῦ ἐκ τοῦ δοχείου μεγαλυτέρας πιέσεως ἢ ὕψους πρὸς τὸ ἄλλο, οὕτω πως καὶ ἂν συνδεθῶσιν ἀγωγίμως δύο μεταλλικοὶ ἀγωγοὶ διαφόρου δυναμικοῦ θὰ προκληθῇ ροὴ ἠλεκτρικοῦ φορτίου ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου δυναμικοῦ εἰς τὸ χαμηλότερον, δηλαδὴ τὸ φαινόμενον τὸ καλούμενον ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, ὅπερ θὰ ἐξακολουθῇ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει διαφορὰ δυναμικοῦ μεταξὺ τῶν δύο ἀγωγῶν καὶ μέχρις ἐξισώσεως αὐτῆς. Ἐὰν εἰς τὸ οὕτω πως σχηματισθὲν κύκλωμα ὑπάρχῃ ἱκανότης διατηρήσεως συνεχῶς διαφορᾶς δυναμικοῦ θὰ ὑπάρχῃ συνεχὴς ροή. Ἡ ἱκανότης αὕτη μιᾶς πηγῆς ρεύματος παραγωγῆς καὶ διατηρήσεως διαφορᾶς δυναμικοῦ καλεῖται *ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις* (Η. Ε. Δ.).

Ἐν τῇ μαθηματικῇ ἐρεύνῃ τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου ἐξεταζομένου ὡς νευτωνείου δυναμικοῦ πεδίου, καλεῖται *ἠλεκτροστατικὸν δυναμικὸν* ἑνὸς οἱουδήποτε σημείου A τοῦ πεδίου τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον χρειάζεται νὰ προσδοθῇ (ἢ τὸ ὁποῖον θὰ παραληφθῇ), ἵνα ὑλικὸν σημεῖον μὲ φορτίον +1 μεταφερθῇ ἀπὸ τοῦ σημείου A μέχρι τοῦ ἀπείρου, καθ' οἱανδήποτε τροχιάν. Τὸ ἔργον τοῦτο δηλαδὴ τὸ δυναμικὸν V_A τοῦ σημείου A, ἂν διὰ Q παρασταθῇ τὸ κεντρικὸν φορτίον καὶ διὰ r_A ἡ ἀπόστασις τοῦ σημείου A ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ φορτίου, ληφθῇ δὲ ὑπ' ὄψιν ὁ νόμος τοῦ Coulomb, ἔσεται:

$$V_A = \int_{r_A}^{\infty} \frac{Q\,dr}{r^2} = \frac{Q}{r}$$

Τὸ δυναμικὸν δηλαδὴ εἶναι ἀλγεβρικὸν μέγεθος ἔχον τὸ σημεῖον τοῦ φορτίου Q, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἔντασιν τοῦ πεδίου, ἥτις εἶναι διανυσματικὸν μέγεθος.

Ἐὰν τὸ V_A εἶναι θετικόν, σημαίνει ὅτι διὰ τῆς κινήσεως τοῦ φορτίου +1 ἀπὸ τῆς θέσεως A μέχρι τοῦ ἀπείρου ἀντλεῖται ἔργον, ἐνῷ ἀντιθέτως ἂν V_A εἶναι ἀρνητικὸν διὰ τὴν κίνησιν ταύτην, δέον νὰ προσδοθῇ ἐκ τῶν ἔξω ἐνέργεια. Ἡ μεταξὺ δύο σημείων A καὶ B τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου διαφορὰ δυναμικοῦ $V_A - V_B$ παριστᾷ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον θ' ἀντληθῇ ἢ θὰ καταβληθῇ διὰ νὰ μεταφερθῇ τὸ φορτίον +1 ἀπὸ A εἰς B καθ' οἱανδήποτε τροχιάν.

Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον θ' ἀντληθῇ διὰ περιφορᾶς τοῦ φορτίου +1 ἀπό τινος σημείου A εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον A κατὰ μῆκος οἱασδήποτε κλειστῆς καμπύλης θὰ εἶναι ἴσον τῷ μηδενί, διότι

$$\int_{r_A}^{r_A} \frac{Q\,dr}{r^2} = 0$$

Ἐκ τούτου καταφαίνεται τὸ ἀδύνατον τῆς κατασκευῆς ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος λειτουργοῦντος δι' ἠλεκτροστατικῶν δυνάμεων, ἀφοῦ διὰ περιφορᾶς κατὰ κλειστὴν καμπύλην ἑνὸς φορτίου ἐν ἠλεκτροστατικῷ πεδίῳ οὐδὲν ἔργον ἀντλεῖται.

Ἐν τοιοῦτον πεδίον εἶναι γνωστόν, ἐὰν εἰς κάθε σημεῖον αὐτοῦ εἶναι προσδιορίσιμον τὸ διανυσματικὸν μέγεθος $\overline{H}$, τὸ παριστῶν τὴν κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἔντασιν τοῦ πεδίου. Μεταξὺ τοῦ διανυσματικοῦ τούτου μεγέθους $\overline{H}$ καὶ τοῦ ἀλγεβρικοῦ τοιούτου V, ἀναφερομένων ἀμφοτέρων εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον τοῦ πεδίου, ὑπάρχει ἡ μαθηματικὴ σχέσις

$$\overline{H} = -\left(\overline{x_0}\frac{dV}{dx} + \overline{y_0}\frac{dV}{dy} + \overline{z_0}\frac{dV}{dz}\right)$$

ἔνθα $\overline{x_0}, \overline{y_0}, \overline{z_0}$ εἶναι αἱ διανυσματικαὶ μονάδες κατὰ τοὺς τρεῖς ἄξονας x, y, z τοῦ συστήματος συντεταγμένων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφερόμεθα. Ἡ ἄνω σχέσις, τῆς ὁποίας τὸ δεύτερον μέλος ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην κλίσιν τοῦ V, διὰ χρησιμοποιήσεως τοῦ διαφορικοῦ ἐκτελεστοῦ τοῦ Hamilton ∇ (καλουμένου *ἀνάδελτα*), γράφεται καὶ ὡς ἑξῆς:

$$\overline{H} = -\operatorname{grad} V = -\nabla V.$$

Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης εἶναι δυνατὸν ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν τὸ μέγεθος V νὰ προσδιορισθῇ τὸ διάνυσμα H.

Ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, τὸ δυναμικὸν εἶναι ἔργον ἀνηγμένον ἀνὰ μονάδα ἠλεκτρικοῦ φορτίου· ἐπομένως αἱ διαστάσεις αὐτοῦ θὰ προκύψουν διὰ διαιρέσεως τῶν διαστάσεων τοῦ ἔργου διὰ τῶν τοῦ φορτίου, ὁπότε εὑρίσκομεν

$$[V]_{ΗΣ} = \text{cm.}^{1/2}\ \text{gr.}^{1/2}\ \text{sec}^{-1}$$

Ἐκ τῆς σχέσεως $V = \frac{Q}{r}$ προκύπτει καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς ἀπολύτου ἠλεκτροστατικῆς μονάδος μετρήσεως δυναμικοῦ. Σημεῖόν τι τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ πεδίου ἔχει δυναμικὸν ἴσον πρὸς τὴν μονάδα, ὅταν τὸ ἔργον διὰ τὴν μεταφορὰν ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τοῦ ἀπείρου, φορτίου ἴσου πρὸς τὴν ἠλεκτροστατικὴν μονάδα φορτίων, εἶναι ἴσον πρὸς ἓν ἔργον. Πρακτικώτερον δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι σφαῖρα μεταλλικὴ ἀκτῖνος 1 ἑκ. μὲ φορτίον μίαν ἠλεκτροστατικὴν μονάδα ἔχει δυναμικὸν 1.

Ἡ οὕτω πως ὁρισθεῖσα ἀπόλυτος ἠλεκτροστατικὴ μονὰς μετρήσεως τοῦ δυναμικοῦ παρουσιάζεται ἀρκετὰ μεγάλη ἐν τῇ πράξει διὰ τὴν μέτρησιν τῶν παρουσιαζομένων διαφορῶν δυναμικοῦ, χρησιμοποιουμένης ἀντ' αὐτῆς πρακτικῆς μονάδος ἴσης πρὸς τὸ $\frac{1}{300}$ τῆς ἀπολύτου. Ἡ μονὰς αὕτη εἶναι τὸ βόλτ.

Αἱ ἐν τῷ ἠλεκτρομαγνητισμῷ ἀναφαινόμεναι διαφοραὶ δυναμικοῦ ἐν τοῖς ἀγωγοῖς καθορίζουν ἄλλην μονάδα μετρήσεως δυναμικοῦ, τὴν ἀπόλυτον ἠλεκτρομαγνητικήν. Ἡ τελευταία αὕτη μονὰς εἶναι ἴση πρὸς $\frac{1}{10^8}$ τοῦ βόλτ, ἔχει δὲ διαστάσεις

$$\text{cm.}^{3/2}\ \text{gr.}^{1/2}\ \text{sec}^{-2}$$

Ἓν καὶ τὸ αὐτὸ δυναμικὸν μετρούμενον εἰς ἠλεκτρομαγνητικὰς καὶ ἠλεκτροστατικὰς μονάδας δίδει δύο διαφόρους ἀριθμούς $\sigma_{ΗΜ}$ καὶ $\beta_{ΗΣ}$. Τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως $\frac{\sigma_{ΗΜ}}{\beta_{ΗΣ}}$ εἶναι 30 000.000 000

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν εἶναι τυχαῖος, ἀλλ' ἐμφανίζεται εἴτε ὡς ἔχει, εἴτε εἴς τινα δύναμιν αὐτοῦ εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἠλεκτρομαγνητικῶν καὶ ἠλεκτροστατικῶν μονάδων μετρήσεως οἱουδήποτε ἠλεκτρικοῦ μεγέθους. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος, δεδομένου ὅτι τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως $\frac{\sigma_{ΗΜ}}{\beta_{ΗΣ}}$ δὲν εἶναι ἀπόλυτος ἀριθμός, ἀλλ' ἔχει διαστάσεις ταχύτητος, παριστᾷ, ὡς ἡ μαγνητοηλεκτρικὴ θεωρία τοῦ φωτὸς δεικνύει, τὴν ταχύτητα εἰς ἑκατοστὰ ἀνὰ 1″ τῆς διαδόσεως τῶν φωτεινῶν, θερμικῶν καὶ ἠλεκτρικῶν κυμάνσεων, ἐν μέσῳ οὗτινος ἡ μαγνητικὴ δεκτικότης καὶ ἡ διηλεκτρικὴ σταθερὸ εἶναι ἴσαι πρὸς τὴν μονάδα. Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

— **δυναμικὸν** *θερμικὸν* *(Μηχαν.)*. Καλεῖται οὕτω πᾶσα συνάρτησις δύο ἢ περισσοτέρων ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν, τῆς ὁποίας ἐν τῇ θερμοδυναμικῇ γίνεται χρῆσις ἀντίστοιχος πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ δυναμικοῦ τῶν ἑλκτικῶν δυνάμεων τοῦ Νεύτωνος ἐν τῇ καθαρᾷ μηχανικῇ. Τὰ *θερμικὰ δυναμικὰ* ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θερμοδυναμικῆς εἰς ἠλεκτρικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα.

Θεωρήσωμεν 1 χιλιόγραμμον σώματός τινος οἱουδήποτε ὄγκου v κυβ. μέτρ., ἐφ' οὗ ἡ μόνη ἐνεργοῦσα ἐξωτερικὴ δύναμις εἶναι πίεσις κάθετος ἐπὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος καὶ ἴση πρὸς p χιλιόγρ. ἀνὰ μονάδα ἐπιφανείας. Ὑποθέτομεν πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ σώματος τούτου U ἐκφράζεται συναρτήσει τῶν ἀντιστοίχων χαρακτηριστικῶν τῆς καταστάσεως αὐτοῦ p, καὶ v. Τότε συναρτήσει τῶν αὐτῶν ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν ὁρίζεται ἡ ἀπόλυτος θερμοκρασία τοῦ σώματος T καὶ ἡ ἐντροπὴ S, ἐπὶ πλέον δὲ εἶναι δυνατὸν δύο οἱαδήποτε τῶν πέντε μεγεθῶν p, v, T, S' καὶ U νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀνεξάρτητοι μεταβληταὶ διὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν λοιπῶν τριῶν. Δι' οἱανδήποτε στοιχειώδη ἀλλαγὴν καταστάσεως τοῦ σώματος τὸ προσδοτέον ποσὸν θερμότητος dQ καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἐντροπῆς dS συνδέονται πρὸς τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τῆς καταστάσεως τοῦ σώματος διὰ τῶν θεμελιωδῶν ἐξισώσεων τῆς θερμοδυναμικῆς:

$$dQ = dU + pdv \quad \text{καὶ} \quad dS = \frac{dQ}{T} \quad (1)$$

ἐν οἷς ὑποτίθεται ὅτι τὰ ποσὰ τῆς ἐνεργείας dQ, dU καὶ pdv ἐκφράζονται διὰ τῆς αὐτῆς μονάδος, π. χ. εἰς μονάδας θερμότητος ἢ χιλιογραμμόμετρα. Ἀπαλείφοντες μεταξὺ τῶν ἐξισώσεων (1) τὸ dQ λαμβάνομεν $dU = T\, dS' - pdv$.

Ἐντεῦθεν δὲ ἐκλέγοντες τὰ S' καὶ v ὡς ἀνεξαρτήτους μεταβλητὰς λαμβάνομεν

$$\frac{DU}{DS'} = T \quad \text{καὶ} \quad \frac{DU}{Dv} = -p$$

Ἐκ τῆς τελευταίας σχέσεως παρατηροῦμεν ὅτι ἡ πίεσις p προκύπτει ἐκ τῆς ἐνεργείας U καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς προκύπτουν αἱ συνιστῶσαι τῆς Νευτωνείου ἕλξεως ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου δυναμικοῦ, διὰ τοῦτο ὁ Gibs ὠνόμασε τὴν ἐνέργειαν U θερμικὸν δυναμικόν. Τὸ αὐτὸ δυναμικὸν καλεῖται καὶ *ἀδιάθερμον δυναμικόν*, διότι κατὰ τὴν διαφόρισιν τοῦ U πρὸς εὕρεσιν τῆς p ἡ ἐντροπὴ S ὑποτίθεται σταθερά, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει προκειμένης ἀδιαθέρμου ἀλλαγῆς καταστάσεως τοῦ σώματος.

Παριστῶντες τὴν διαφορὰν U−ST διὰ τοῦ H, θέτοντες δηλαδὴ $H = U - ST$, διὰ διαφορίσεως ἔχομεν $dH = dU - sdT - TdS$, ἔνθα, ὡς ἀνωτέρω, $dU = TdS - pdv$, διὸ $dH = -SdT = pdv$. Θεωροῦντες τὰ T καὶ v ὡς ἀνεξάρτητα μεταβλητὰ ἔχομεν διὰ μερικῆς διαφορίσεως $\frac{DH}{DT} = -S$ καὶ $\frac{DH}{Dv} = -p$.

Λόγῳ τῆς τελευταίας σχέσεως ἐκλήθη καὶ ἡ συνάρτησις H θερμικὸν δυναμικὸν καὶ δὴ *ἰσοθερμοκρασιακὸν δυναμικόν*· καὶ τοῦτο διότι, ἵνα ἡ συνάρτησις H διὰ μερικῆς διαφορίσεως μᾶς δώσῃ τὴν πίεσιν p, πρέπει ἡ θερμοκρασία T νὰ ὑποτεθῇ σταθερὰ ($dT=0$), ὅπερ συμβαίνει κατὰ τὴν ἰσοθερμοκρασιακὴν ἀλλαγὴν καταστάσεως τοῦ σώματος.

Τὸ γινόμενον pdv παριστᾷ τὸ ἐπιτελούμενον ἐξωτερικὸν ἔργον κατὰ τὴν στοιχειώδη ἀλλαγὴν καταστάσεως τοῦ σώματος. Ὅταν ἡ ἀλλαγὴ αὕτη τελῆται ἀδιαθέρμως, ἄνευ συναλλαγῆς θερμότητος πρὸς τὸ περιβάλλον, ἤτοι ἂν $dQ=0$, τότε ἡ πρώτη θεμελιώδης ἐξίσωσις (1) γίνεται $pdv = -dU$ καὶ διὰ μίαν πεπερασμένην τοιαύτην ἀλλαγὴν τὸ ὅλον ἐξωτερικὸν ἔργον L ἀπό τινος ἀρχικῆς καταστάσεως 1 εἰς ἑτέραν οἱανδήποτε 2, εὑρισκόμενον δι' ὁλοκληρώσεως τῆς τελευταίας σχέσεως $L = \int_1^2 pdv = -\int dU$ ἢ $L = U_1 - U_2$.

Ὅ ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ σώματος παρεχόμενον ἔργον κατὰ τὴν θεωρηθεῖσαν ἀδιάθερμον ἀλλαγὴν ἰσοῦται πρὸς τὴν ἐλάττωσιν ἣν ὑπέστη τὸ θερμικὸν δυναμικὸν U. Ὁμοίως ἐκ τῆς ἀνωτέρω σχέσεως $dH = -SdT - pdv$, ὑποθέτοντες ὅτι πρόκειται περὶ ἰσοθερμοκρασιακῆς ἀλλαγῆς καταστάσεως, ἤτοι $dT=0$, ἔχομεν $pdv = -dH$ καὶ διὰ πεπερασμένην ἀλλαγήν, καθ' ἣν τηρεῖται ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματος σταθερά, τὸ ἔργον L, ὅπερ ἐπιτελεῖ τὸ σῶμα εὑρισκόμενον ὁμοίως, ἰσοῦται πρὸς $H_1 - H_2$, δηλαδὴ πρὸς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀντιστοίχου θερμικοῦ δυναμικοῦ H, ὡς τοῦτο ὡρίσθη.

Τρίτον θερμικὸν δυναμικὸν ἐπιτελεῖ δι' ὁμοίους λόγους ἡ συνάρτησις $i = U + pv$. Α. Μ.

— **δυναμικὸν** *μετακινήσεων* *(Στατική)*. Ἂν ξ, η καὶ ζ εἶναι αἱ κατὰ τὰς διευθύνσεις τῶν τριῶν ἀξόνων συντεταγμένων μετακινήσεις ἑνὸς σημείου σώματος, ἔχοντος συντεταγμένας x, y, z, καὶ ὑπάρχῃ συνάρτησις F τῶν συντεταγμένων, τῆς ὁποίας τὸ πλῆρες διαφορικὸν νὰ ἐκφράζηται διὰ τῆς σχέσεως

$$dF' = \xi\, dx + \eta dy + \zeta dz$$

τότε ἡ συνάρτησις αὕτη F' καλεῖται *δυναμικὸν τῶν μετακινήσεων*.

Ἀντιστοίχως χρησιμοποιοῦνται οἱ ὅροι *δυναμικὸν τῶν ταχυτήτων*, *δυναμικὸν τῶν παραμορφώσεων*, *δυναμικὸν τῶν ταλαντώσεων*. Α. Μ.

δυναμικός, *— ή, — όν*· ὁ ἔχων δύναμιν, ἰσχύν, ἔντονος: «ἀνδρώδης καὶ δυναμικὸς πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας»· || τὸ θηλ. δυναμικὴ (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ., τὸ τμῆμα τῆς Φυσικῆς τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς κινήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὰς προκαλούσας αὐτὴν δυνάμεις, ἐν δὲ τῇ Μουσικῇ ἡ θεωρία τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου· || τὸ οὐδέτ. δυναμικὸν (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ., εἶδος ἐνεργείας μετατρεπομένης ὑφ' ὡρισμένας συνθήκας εἰς ἔργον.

— **δυναμικὰ** *μέσα ῥήματα*· βλ. μέσα *ῥήματα*.

— **δυναμικαὶ** *γραμμαί*· βλ. δυναμικὸν *πεδίον*.

— **δυναμικὴ** *γεωλογία* (dynamische Geologie) *(Γεωλογ.)*. Ὁ κλάδος τῆς γενικῆς γεωλογίας, ὁ καὶ ἄλλως γεωδυναμικὴ (βλ. λ.) καλούμενος (βλ. καὶ λ. γεωλογία). Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

— δυναμικὴ *ἐνέργεια [Φυσ]*· βλ. λ. ἐνέργεια.

— δυναμικὴ *Μετεωρολογία*· βλ. λ. Μετεωρολογία.

— δυναμικὴ *πανθεΐα [Μεταφυσ.]*· βλ. λ. πανθεϊσμός.

— δυναμικὴ *ροή [Φυσ]*. Καλεῖται οὕτω τὸ πλῆθος τῶν *δυναμικῶν γραμμῶν*, αἵτινες διέρχονται δι' ὡρισμένης ἐπιφανείας ἐν *δυναμικῷ πεδίῳ*. Αἱ δυναμικαὶ δὲ γραμμαὶ αἵτινες διέρχονται διὰ τοῦ περιγράμματος τῆς ἐπιφανείας ταύτης ἀποτελοῦν σωλῆνα, ὅστις καλεῖται *δυναμικὸς σωλήν*. Α. Μ

— δυναμικὸν *πεδίον [Φυσ.]*. Φαντασθῶμεν ἔν τινι χώρῳ διανεμημένας ὁπωσδήποτε μάζας οἱασδήποτε καὶ ὅτι ἐκ τῶν μαζῶν τούτων ἐκπορεύονται ὡρισμέναι, ἀλλ' ἀνεξάρτητοι τοῦ χρόνου δυνάμεις, ἐπὶ ἓν σημεῖον ὑλικὸν κινούμενον ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ. Τὸ τμῆμα τοῦ χώρου, ἐν ᾧ ἡ ὡς ἄνω ἐπίδρασις τῶν μαζῶν ἐπὶ τοῦ σημείου γίνεται αἰσθητή, καλεῖται *δυναμικὸν πεδίον*.

Τὸ ἁπλούστερον τῶν πεδίων εἶναι τὸ *πεδίον τῆς βαρύτητος* (βλ. λ. βαρύτης τ. ΣΤ' σ. 738 γ'), ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ μνημονευθεῖσαι μᾶζαι ἕλκουν τὸ κινούμενον σημεῖον κατὰ τὸν Νευτώνειον νόμον. Διακρίνομεν ἀντιστοίχως *ἠλεκτρικὸν* πεδίον, *μαγνητικὸν* πεδίον, *διανυσματικὸν* πεδίον κτλ.

Τὴν ἐν ἑκάστῃ θέσει πεδίου τινὸς ἀσκουμένην δύναμιν ἐπὶ τῆς μονάδος τῆς μάζης καλοῦμεν *ἔντασιν* τοῦ πεδίου καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως ταύτης *διεύθυνσιν* τοῦ πεδίου ἐν τῇ αὐτῇ θέσει. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὰ πεδία διακρίνονται εἰς *σταθερὰ* καὶ *μεταβλητά*, καθόσον ἡ ἔντασις καὶ διεύθυνσις αὐτῶν διατηροῦνται σταθεραί, ὡς εἰς τὸ τῆς βαρύτητος, ἢ μεταβάλλονται ἀπὸ θέσεως εἰς θέσιν τοῦ πεδίου. Ὑπάρχουν ἐπίσης πεδία σταθερὰ τὴν ἔντασιν καὶ μεταβλητὰ τὴν διεύθυνσιν, ὡς τὰ στρεφόμενα πεδία (Drehfelder). Τέλος διακρίνομεν τὰ δυναμικὰ πεδία εἰς *ἀστρόβιλα* καὶ *στροβιλά*, καθόσον τὸ ἔργον τῆς δυνάμεως αὐτῶν διὰ μίαν κλειστὴν τροχιὰν τοῦ κινουμένου σημείου εἶναι μηδὲν ἢ οὐχί. Τὰ ἀστρόβιλα ἐπιδέχονται δυναμικόν, τὰ στροβιλὰ οὐχί.

Αἱ γραμμαὶ τὰς ὁποίας φανταζόμεθα ἐν τῷ χώρῳ δυναμικοῦ πεδίου, οὕτως ὥστε ἡ διεύθυνσις αὐτῶν ἐν ἑκάστῳ σημείῳ νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὴν ἐν τῷ αὐτῷ σημείῳ διεύθυνσιν τοῦ πεδίου, καλοῦνται *δυναμικαὶ γραμμαί*.

— δυναμικὸς *σωλὴν [Φυσικ.]*· βλ. δυναμικὴ *ροή*

δύναμις (ἡ), κοιν. *δύναμη*· σθένος, ἰσχὺς σωματικὴ ἢ πνευματική: «δὲν εἶχε δύναμιν νὰ σηκώσῃ τόσον βάρος», «κόπηκαν τὰ πόδια μου, δὲν ἔχω δύναμη ν' ἀνεβῶ τὶς σκάλες», «ἡ δύναμις τοῦ ἐλέφαντος εἶναι ἀκαταγώνιστος», «εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ χρήματος», «ἡ δύναμις τοῦ λόγου εἶναι μέγιστον ὅπλον», «θεία δύναμις μᾶς ἔσωσε, καὶ ὄχι ἀνθρώπινος ὑπολογισμός»· || «οὐράνιαι δυνάμεις» τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων, ἐν ἀντιθ. πρὸς τὰς «ἐπιγείους δυνάμεις»· || «φυσικαὶ δυνάμεις» αἱ αὐτομάτως δρῶσαι δυνάμεις τῆς φύσεως: «τὰ φαντάσματα εἶναι ἀποτελέσματα ἀγνώστων φυσικῶν δυνάμεων», «ἡ δύναμις τοῦ ἠλεκτρισμοῦ,—τοῦ ἡλίου,—τοῦ ἀνέμου,—τῶν ρεόντων ὑδάτων κ. τ. τ.» || φρ. «πάσῃ δυνάμει» κοιν. «μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις», «ἐνήργησε πάσῃ δυνάμει νὰ διορισθῇ», «θὰ σὲ βοηθήσω μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις»· || «κατὰ δύναμιν» ἢ «τὸ κατὰ δύναμιν»: «ἐβοήθησαν ὅλοι κατὰ δύναμιν», «ἔδωσα καὶ ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμιν»· || «δυνάμει» «δυνάμει τοῦ νόμου» τοῦ νόμου παρέχοντος τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν· ὁμοίως: «δυνάμει τῆς διαταγῆς,—τῆς συμφωνίας κ.τ.τ.»· || ἡ ἐξουσία παντὸς διαχειριζομένου τὰ κοινά, δικαίωμα: «δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σὲ συλλάβῃ ἄνευ ἐντάλματος». «ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ ἔχει μεγάλην δύναμιν»· || κοινωνικὴ ἢ πολιτικὴ ἰσχύς, ἐπιβολή, ἐπιρροή: «εἰς τὸν κλάδον του ἔχει μεγάλην δύναμιν· ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃ ἀκούεται μετὰ προσοχῆς». «ἔχασε τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν εἶχε παρὰ τῷ πρωθυπουργῷ», «ἔσβησεν ἡ δύναμίς του, κανεὶς δὲν τὸν προσέχει»· || ἡ ἰδιότης, ἡ δραστικὴ οὐσία: «ἡ δύναμις τῶν φαρμάκων,—τῶν τροφῶν,—τοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος», «τὸ βοϊδινὸ κρέας ἔχει δύναμη γιὰ σούπα, τὸ ἀρνίσιο δὲν ἔχει»· || πολεμικὴ δύναμις, στράτευμα ἢ στόλος ἢ καὶ ἀμφότερα: «τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν ἤθροιζεν (ὁ Κῦρος)» τὸν ἑλληνικὸν στρατόν: «ναυτική—, πεζικὴ δύναμις», «αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ κράτους», «κατελήφθη ἡ νῆσος διὰ μικρῶν δυνάμεων»· || συνεκδ. τὸ κράτος ὡς ἐκπροσωπούμενον καὶ ἐπιβαλλόμενον διὰ τῶν στρατιωτικῶν του δυνάμεων: «αἱ μεγάλαι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης», «ἡ Ἀγγλία εἶναι κατ' ἐξοχὴν ναυτικὴ δύναμις»· || καθόλου πᾶσα ἱκανότης, ἡ δεξιότης ἢ δραστικότης ἐκδηλουμένη ἐν τοῖς πράγμασι: «πνευματικαί—, οἰκονομικαί—, παραγωγικαὶ δυνάμεις». Β. Φ.

— [ΦΥΣ.]. Καλοῦμεν ἐν τῇ Φυσικῇ *δυνάμεις*, τὰ αἴτια ἅτινα προκαλοῦσι τὴν κίνησιν, τὴν ἠρεμίαν ἢ τὴν μεταβολὴν τῆς κινητικῆς καταστάσεως τῶν σωμάτων. Ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι ὁσάκις σῶμα εὑρίσκεται ἐν ἠρεμίᾳ καὶ θέλομεν νὰ κινήσωμεν τοῦτο διὰ χρησιμοποιήσεως ἁπλῶς τῶν μυώνων ἡμῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ σώματος δέον νὰ ἐπενεργήσῃ παράγων τις, ὃν καλοῦμεν *δύναμιν τῶν μυώνων*. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἐὰν σῶμα κινούμενον θέλομεν νὰ ἠρεμήσῃ, ἢ νὰ μεταβάλωμεν τὴν κίνησιν αὐτοῦ κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν. Ὡς γνωστὸν ὅμως, βάσις ἑκάστης ἐπιστημονικῆς γνώσεως εἶναι ὅτι τὰ αἴτια ὁμοίων φαινομένων δέον νὰ ὦσιν ὅμοια καὶ ἑπομένως εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς λαμβάνουσι χώραν ἐν τῇ φύσει μεταβολαὶ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τούτων αἴτια συγγενῆ πρὸς τὴν μυϊκὴν δύναμιν ἡμῶν, ἅτινα ἐκλήθησαν ἐξ ἀναλογίας δυνάμεις. Εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καταλήγομεν ἐπίσης ἐὰν σκεφθῶμεν ὅτι εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ἐξουδετερώσωμεν αἴτια προκαλοῦντα ἐπιταχύνσεις (μεταβολὰς κινήσεως) διὰ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως ἡμῶν (π. χ. τὴν βαρύτητα). Ἀλλ', ὡς γνωστόν, μόνον ὁμοειδῆ αἴτια δύνανται ἀμοιβαίως νὰ ἐξουδετερωθῶσι καὶ ἑπομένως ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ δρῶν αἴτιον, ὅπερ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἔγκειται εἰς τὴν βαρύτητα, εἶναι *δύναμις*.

Ὁ Γαλιλαῖος πρῶτος ἀνεγνώρισεν ὅτι σῶμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἐνεργεῖ δύναμις διατηρεῖ τὴν κίνησιν αὐτοῦ ἀμετάβλητον κατὰ τὸ μέγεθος τῆς ταχύτητος καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς. Τὸ αἴτιον δ' ὅπερ συντελεῖ, ὥστε σῶμά τι ἐφ' οὗ οὐδεμία δύναμις ἐπενεργεῖ νὰ διατηρῇ ἀμετάβλητον τὴν κινητικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, ἐκλήθη *ἀδράνεια* τοῦ σώματος. Ἡ ἀδράνεια εἶναι γενικὴ ἰδιότης τῶν σωμάτων καὶ μάλιστα ἐκείνη ἥτις, πρὸς τὴν βαρύτητα καὶ τὴν μὴ πάντοτε ὑφισταμένην ὁρατότητα, ἄγει ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν τοῦ σώματος. Ὁ Νεύτων ἀναφέρει τὴν ἰδιότητα ταύτην τῶν σωμάτων ὡς ἓν τῶν θεμελιωδῶν ἀξιωμάτων τῆς μηχανικῆς, ὡς ἑξῆς:

Ἕκαστον σῶμα ἐκτελεῖ, ἐφ' ὅσον οὐδεμία δύναμις ἐνεργεῖ ἐπ' αὐτοῦ, κίνησιν εὐθύγραμμον ὁμαλήν, μεταβάλλει ὅμως τὴν κινητικὴν αὐτοῦ κατάστασιν ἐὰν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπενεργήσῃ δύναμις.

Ἢ καὶ ἄλλως:

Τὸ αἴτιον τὸ προκαλοῦν πᾶσαν μεταβολὴν κινήσεως κατὰ μεγέθη καὶ διεύθυνσιν τῆς ταχύτητος εἶναι δύναμις.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι, ὁσάκις θέλομεν νὰ μεταδώσωμεν ἐπὶ διαφόρων σωμάτων ὡρισμένην ἐπιτάχυνσιν, ἀπαιτεῖται ἡ ἐφαρμογὴ κατὰ πολὺ διαφόρου δυνάμεως. Οὕτω δυνάμεθα διὰ τῶν μυϊκῶν δυνάμεων νὰ προσδώσωμεν εἰς μικρὸν λίθον πολὺ μεγαλυτέραν ταχύτητα ἢ εἰς μεγάλον λίθον. Ὁ μεγάλος λίθος ὅθεν ἀντιτάσσει εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν μεγαλυτέραν ἀντίστασιν ἢ ὁ μικρότερος, ἔχει μεγαλυτέραν ἀδράνειαν. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἀνωτέρω φαινομένου ἀποδίδομεν εἰς τὰ σώματα ἰδιότητα ἐνυπάρχουσαν ἐν αὐτοῖς, ἣν καλοῦμεν *ἀδρανῆ μᾶζαν* ἢ ἁπλῶς *μᾶζαν*. Ἡ μᾶζα ὅθεν δὲν ἐκφράζει τὴν ὕλην, ἀλλ' ἁπλῆν ἰδιότητα αὐτῆς. Ὅσῳ μικροτέρα εἶναι ἡ ἐπιτάχυνσις γ, ἣν μεταδίδει ὡρισμένη δύναμις Δ, ἐνεργοῦσα ἐπί τινος σώματος, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἀδρανὴς μᾶζα m, ἣν δέον ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸ σῶμα. Οὕτως ὁ Νεύτων διετύπωσε τὸ ἀκόλουθον ἀξίωμα τῆς μηχανικῆς:

Ἡ ἐπιτάχυνσις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐνεργοῦσαν δύναμιν καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτῆς συμπίπτει πρὸς τὴν διεύθυνσιν, καθ' ἣν ἐπενεργεῖ ἡ δύναμις. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐκφράζεται διὰ τῆς ἐξισώσεως:

$$Δ = m.γ.$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη δύναται πρὸς τούτοις νὰ γραφῇ:

$$Δ - mγ = 0$$

Τὸ μέγεθος mγ, ὅπερ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀδρανείας τῆς μάζης m, χαρακτηρίζεται ὡς δύναμις ἀδρανείας ἢ ὡς ἀντίστασις ἀδρανείας τῆς μάζης m. Ἡ ἀντίστασις ἀδρανείας ἔχει διεύθυνσιν ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐπιταχυντικὴν δύναμιν Δ καὶ ἑπομένως ἔχει ἀντίθετον σημεῖον. Ἐὰν ὅθεν γράψωμεν $Δ + (-mγ) = 0$, τότε ἡ ἐξίσωσις αὕτη ἐκφράζει τὴν ὀνομαστὴν ἀρχὴν d'Alembert, ὅτι ἐὰν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει καὶ αἱ δυνάμεις ἀδρανείας, τότε τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπί τινος σώματος ἐνεργουσῶν δυνάμεων ἰσοῦται τῷ μηδενί.

Χαρακτηριστικὰ δυνάμεων. Ἑκάστη δύναμις χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς *ἐντάσεως*, τοῦ *σημείου ἐφαρμογῆς* καὶ τῆς *διευθύνσεως* αὐτῆς. Παρίσταται δὲ γραφικῶς δύναμις ὑπὸ τμήματος εὐθείας (σχ. 1), οὗτινος ἡ ἀρχὴ δεικνύει τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως, τὸ μῆκος τὴν ἔντασιν τῆς δυνάμεως (ὑπὸ κατάλληλον κλίμακα), τὸ δὲ βέλος, σημειούμενον κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον, δεικνύει τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν ἡ δύναμις ἐνεργεῖ.

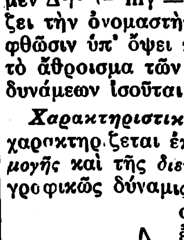

Σχ 1. *Γραφικὴ παράστασις δυνάμεων.*

Ἰσορροπία δυνάμεων. Ἐὰν ἐξαρτήσωμεν σῶμα βαρὺ ἀπὸ νήματος, οὗτινος τὸ ἕτερον ἄκρον κρατοῦμεν διὰ τῆς χειρός, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ νῆμα τείνεται, ταυτοχρόνως δὲ καταβάλλομεν ὡρισμένην μυϊκὴν δύναμιν διὰ νὰ συγκρατήσωμεν τὸ σῶμα ἐν ἰσορροπίᾳ. Πράγματι δὲ τὸ σῶμα ἰσορροπεῖ, ὄχι διότι ἐπὶ τούτου δὲν ἐνεργεῖ δύναμις, ἀλλὰ διότι ἐπὶ τούτου ἐνεργοῦσι ταυτοχρόνως δύο δυνάμεις, ἴσαι κατ' ἔντασιν, ἀλλ' ἀντιθέτου διευθύνσεως, αἵτινες ἐξουδετεροῦσιν ἀλλήλας ἀμοιβαίως. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι δύο δυνάμεις ἴσαι καὶ ἀντιθέτου διευθύνσεως ἐνεργοῦσαι ἐπὶ σώματος ἰσορροποῦσιν. Ἀντιστρόφως· Ἴσαι καλοῦνται δύο δυνάμεις ὅταν ἐνεργοῦσαι ἐπὶ σώματος κατὰ τὴν αὐτὴν εὐθεῖαν ἀλλὰ κατὰ διευθύνσεις ἀντιθέτους ἰσορροποῦσι.

Σύνθεσις δυνάμεων. Ὅταν ἐπὶ σώματος ἐνεργοῦσι πολλαὶ δυνάμεις, δύο ἢ περισσότεραι αὐτῶν δύνανται ν' ἀντικατασταθῶσι ὑπὸ μιᾶς μόνης, ἥτις νὰ προκαλῇ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ νέα δύναμις καλεῖται *συνισταμένη*, αἱ δὲ ἀντικαθιστώμεναι ὑπ' αὐτῆς συνιστῶσαι. Ἐὰν αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐπ' εὐθείας, τότε αὗται ἔχουσι συνισταμένην, ἥτις ἰσοῦται κατ' ἔντασιν πρὸς τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν ἐντάσεων τῶν συνιστωσῶν, θεωρουμένων τῶν δυνάμεων τῶν ἐνεργουσῶν κατὰ τὴν μίαν διεύθυνσιν ὡς θετικῶν, τῶν δὲ κατὰ τὴν ἑτέραν ὡς ἀρνητικῶν. Τὸ σημεῖον δὲ τῆς ἐντάσεως τῆς δυνάμεως καθορίζει καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς συνισταμένης. Ἐὰν δύο δυνάμεις ἐνεργῶσιν ὑπὸ γωνίαν, ὡς αἱ δυνάμεις ΘΑ καὶ ΟΒ, τότε ἡ συνισταμένη αὐτῶν δεικνύεται ὅτι κατ' ἔντασιν καὶ διεύθυνσιν παρέχεται ὑπὸ τῆς διαγωνίου ΟΓ τοῦ παραλληλογράμμου τοῦ σχηματιζομένου μὲ πλευρὰς τὰς δυνάμεις ΟΑ καὶ ΟΒ (σχ. 2). Ἡ ἐν τῷ σχ. 3 εἰκονιζομένη συσκευὴ ἐπιτρέπει τὴν πειραματικὴν ἐπαλήθευσιν τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς.

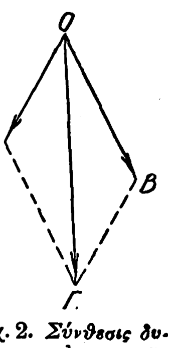

Σχ. 2. *Σύνθεσις δυνάμεων ἐνεργουσῶν ὑπὸ γωνίαν.*

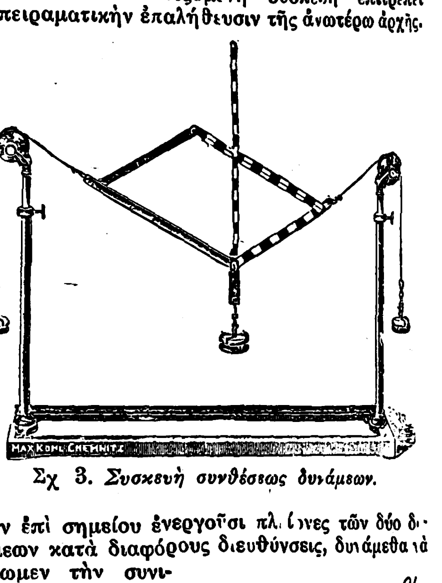

Σχ 3. *Συσκευὴ συνθέσεως δυνάμεων.*

Ἐὰν ἐπὶ σημείου ἐνεργοῦσι πλείονες τῶν δύο δυνάμεων κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν συνισταμένην αὐτῶν ἐὰν συνθέσωμεν πρῶτον τὰς δυνάμεις ΟΑ καὶ καὶ ΟΒ (σχ. 4) συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ παραλληλογράμμου τῶν δυνάμεων, ἀκολούθως συνθέτομεν τὴν συνισταμένην $ΟΣ_1$ μετὰ τῆς δυνάμεως ΟΓ, ὅτε εὑρίσκομεν νέαν συνισταμένην $ΟΣ_2$· ταύτην συνδέομεν μετὰ τῆς ΟΔ κ.ο.κ. μέχρις ὅτου ἐξαντλήσωμεν πάσας τὰς δυνάμεις. Ἁπλούστερον δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σύνθεσιν ὡς ἑξῆς: Ἐκλέγομεν σταθερὸν σημεῖον Ο' καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου φέρομεν πρῶτον τὴν Ο' Α' ἴσην καὶ παράλληλον τῇ ΟΑ, εἶτα τὴν Α' Β' ἴσην καὶ παράλληλον τῇ ΟΒ', ἐκ τοῦ Β' τὴν ΒΓ' ἴσην καὶ παράλληλον πρὸς τὴν ΟΓ' κ.ο.κ., μέχρις ἐξαντλήσεως τῆς τελευταίας δυνάμεως. Ἐὰν ἑνώσωμεν ἤδη δι' εὐθείας τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς οὕτω προκυπτούσης πολυγωνικῆς γραμμῆς, ἡ εὐθεία αὕτη θὰ παριστᾷ κατ' ἔντασιν καὶ διεύθυνσιν τὴν συνισταμένην.

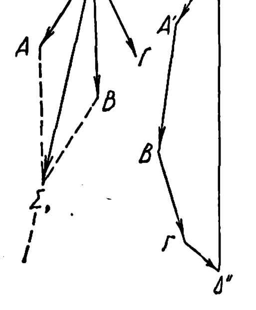

Σχ. 4 *Σύνθεσις πολλῶν δυνάμεων.*

Διὰ τῆς γραφικῆς μεθόδου ταύτης δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐὰν αἱ δυνάμεις αἱ ἐνεργοῦσαι ἐπὶ τοῦ σώματος εὑρίσκωνται ἐν ἰσορροπίᾳ. Πράγματι, ἐὰν ἡ προκύπτουσα πολυγωνικὴ γραμμὴ εἶναι κλειστή, τοῦτο δηλοῖ ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ σώματος ἐνεργοῦσαι δυνάμεις ἰσορροποῦσιν· ἄλλως ἡ ἀνοικτὴ πλευρὰ δεικνύει κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν πρὸς ἰσορροπίαν τοῦ σώματος καὶ

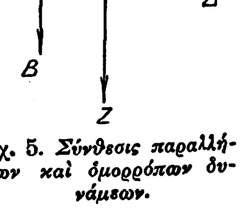

Σχ. 5. *Σύνθεσις παραλλήλων καὶ ὁμορρόπων δυνάμεων.*

Digitized by Google

ἑπομένως τὴν συνισταμένην τῶν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐνεργουσῶν δυνάμεων.

Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ περίπτωσις δυνάμεων παραλλήλων καὶ ἐνεργουσῶν κατὰ τὰ ἄκρα εὐθείας τινός. Ἐὰν αἱ δυνάμεις εἶναι ὁμόρροποι, ὡς αἱ ΑΒ καὶ ΓΔ (σχ. 5), τότε ἡ συνισταμένη αὐτῶν ΕΖ ἰσοῦται κατ' ἔντασιν μὲν πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐντάσεων τῶν συνιστωσῶν δυνάμεων, τὸ δὲ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς Ε κεῖται ἐπὶ τῆς εὐθείας ΑΓ καὶ εἰς θέσιν τοιαύτην ὥστε

$$\frac{ΑΕ}{ΕΓ} = \frac{ΓΔ}{ΑΒ}$$

ἤτοι διαιρεῖ τὸ τμῆμα ΑΓ εἰς μέρη ἀντιστρόφως ἀνάλογα τῶν συνιστωσῶν δυνάμεων. Ἡ διεύθυνσις τῆς συνισταμένης συμπίπτει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν συνιστωσῶν. Ἐὰν αἱ δυνάμεις εἶναι ἀντιθέτου διευθύνσεως παράλληλοι καὶ ἄνισοι (σχ. 6), τότε πάλιν ἡ συνισταμένη ἰσοῦται κατ' ἔντασιν μὲν πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν συνιστωσῶν, ἡ διεύθυνσις τῆς συνισταμένης συμπίπτει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς μεγαλυτέρας τῶν συνιστωσῶν, τὸ δὲ σημεῖον ἐφαρμογῆς πάλιν κεῖται πρὸς τὸ μέρος τῆς μεγαλυτέρας δυνάμεως καὶ εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε πάλιν νὰ ἰσχύῃ ἡ ἀνωτέρω σχέσις.

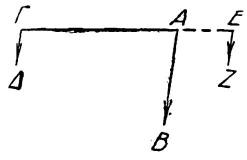

Σχ. 6. *Σύνθεσις παραλλήλων καὶ ἀντιρρόπων δυνάμεων.*

Ἐὰν τέλος αἱ δυνάμεις εἶναι ἀντιθέτου διευθύνσεως, παράλληλοι καὶ ἴσαι (σχ 7), τότε δεικνύεται ὅτι συνισταμένη δὲν ὑφίσταται, ἀλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τὸ σύστημα ἀποτελεῖ *ζεῦγος δυνάμεων*, ὅπερ τείνει νὰ δώσῃ στροφὴν περὶ ἄξονα εἰς τὸ σῶμα.

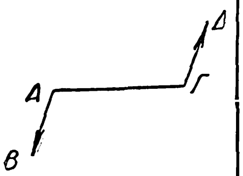

Σχ. 7. *Ζεύγη δυνάμεων.*

Ἐὰν ἐπὶ σώματος ἐνεργοῦσι πολλαὶ δυνάμεις παράλληλοι, τότε ἡ συνισταμένη αὐτῶν εὑρίσκεται ἐὰν συνθέσωμεν κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τρόπον δύο δυνάμεις, μεθ' ὃ τὴν προκύπτουσαν συνισταμένην συνθέτομεν μετὰ τῆς τρίτης δυνάμεως κ. ο. κ. μέχρις ἐξαντλήσεως πασῶν τῶν συνιστωσῶν. Ἡ προκύπτουσα συνιστῶσα, κατ' ἔντασιν μὲν ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῆς ἐντάσεως τῶν συνιστωσῶν, ἡ διεύθυνσις αὐτῆς εἶναι παράλληλος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν συνιστωσῶν δυνάμεων, τὸ δὲ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς καλεῖται *κέντρον τῶν παραλλήλων δυνάμεων*.

Ἀνάλυσις δυνάμεων. Λίαν συνήθης ἐν τῇ πράξει εἶναι ἡ ἀνάλυσις δυνάμεως εἰς δύο συνιστώσας καθέτους ἐπ' ἀλλήλας (σχ. 8). Πρακτικῶς συναντῶμεν τὴν περίπτωσιν ταύτην κατὰ τὴν ἀνάλυσιν βαρέων ἀντικειμένων διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου. Πράγματι ἀντὶ ν' ἀναλύσωμεν τὸ βαρὺ σῶμα ἀπ' εὐθείας κατακορύφως, ἐφαρμόζομεν κεκλιμένον ἐπίπεδον, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ βάρος Β τοῦ σώματος ἀναλύεται εἰς δύο συνιστώσας, μίαν μὲν τὴν Μ, τείνουσαν νὰ φέρῃ τὸ σῶμα πρὸς τὰ κάτω, καὶ τὴν Ν, ἥτις πιέζει τὸ κεκλιμένον ἐπίπεδον καὶ ἐξουδετεροῦται ὑπὸ τούτου.

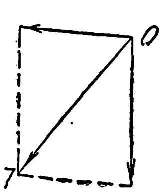

Σχ. 8. *Ἀνάλυσις δυνάμεως ΟΣ εἰς τὰς καθέτους συνιστώσας ΟΑ καὶ ΟΒ.*

Πρὸς ἀνάλυσιν τοῦ σώματος ἀνάγκη νὰ ὑπερνικήσωμεν τὴν δύναμιν Μ, ἥτις εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα τοῦ βάρους Β τοῦ σώματος. Πράγματι ἐὰν καλέσωμεν διὰ φ τὴν γωνίαν τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου θὰ εἶναι Μ=Β ημ φ. Οὕτως ἐὰν Β=500 χιλιόγραμμα καὶ φ=30°, ἐπειδὴ ημ 30°=0,5, προκύπτει Μ==250 χιλιόγραμμα. Ἐὰν φ=15° ημ 15°=0,26 καὶ Μ=130 χιλιόγραμμα· τέλος ἐὰν φ=45°, ημφ=0,7 καὶ Μ=350 χιλιόγραμμα. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἡ καταβαλλομένη δύναμις Μ πρὸς ἀνάλυσιν τοῦ σώματος εἶναι τοσοῦτον μικροτέρα ὅσον ἡ γωνία φ εἶναι μικροτέρα.

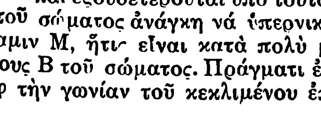

Σχ. 9. *Ἀνάλυσις δυνάμεων διὰ κεκλιμένου ἐπιπέδου.*

Μονὰς δυνάμεων. Ἐν τῷ ἀπολύτῳ συστήματι τῶν μονάδων C. G. S. λαμβάνεται ὡς μονὰς ἡ *δύνη* (dyne), εἶναι δὲ 1 δύνη ἴση πρὸς τὴν δύναμιν, ἥτις ἐνεργοῦσα ἐπὶ μάζης 1 gr. μεταδίδει εἰς τούτην ἐπιτάχυνσιν 1 cm εἰς 1 sec. Κατὰ προσέγγισιν ἰσοῦται πρὸς τὸ $^1/_{981}$ τῆς δυνάμεως μεθ' ἧς ἡ γῆ ἕλκει μᾶζαν 1 g εὑρισκομένην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της. Προσεγγιζόντως 1 δύνη = 1 mg = 0,001 g. Ἐν τῷ πρακτικῷ συστήματι ὡς μονὰς δυνάμεως λαμβάνεται τὸ χιλιόγραμμον βάρους. Εἶναι δὲ 1 χιλιόγραμμον βάρος = 981000 δύναι.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— [ΧΗΜ.] Βλ. λ. ἀτομικότης.

— [ΦΙΛΟΣ.] *Δύναμις* (potentia, vis, force, Kraft) εἶναι ἡ ἐν γένει ἱκανότης τοῦ δρᾶν. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐννοίας τῆς δυνάμεως δέον ν' ἀναζητηθῇ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ὅτι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμεθα ἡ αἰτία τῶν ἡμετέρων ἐνεργειῶν καὶ δράσεων, ἡ ἔννοια δὲ τῆς δυνάμεως ἀποκτᾷ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς τὸ πρῶτον ἐκ τῆς ἱκανότητος ἡμῶν νὰ ἐξουδετερῶμεν ἀντιδράσεις καὶ νὰ μετάγωμεν τὴν ἐσωτερικὴν ἐνέργειάν μας εἰς τὰ ἀντικείμενα. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ συναισθανόμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς οὐσίαν παθητικὴν καὶ πολλαχῶς μεταβαλλομένην, ἀλλὰ καὶ ὡς ὀντότητα, ἥτις συγχρόνως εἶναι ἡ ἀποχρῶσα αἰτία τῶν μεταβολῶν της. Ἐξ ἄλλου ἀντιλαμβανόμεθα τὸν ἐκτὸς κόσμον ὡς δύναμιν ἀποκαλυπτομένην εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ἀντιδράσεως, ἣν οὗτος ἀντιτάσσει, ὅταν, ἐπὶ παραδείγματι, κινοῦμεν μέλος τοῦ σώματός μας, αἴρωμεν βάρος τι κτλ. Ὅθεν ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως ἐγκλείει συγχρόνως ἐν ἑαυτῇ τὰς ἐννοίας τῆς αἰτίας καὶ τῆς οὐσίας. Δύναμις εἶναι ἡ οὐσία ἡ κεκτημένη τὴν ἱκανότητα τοῦ δρᾶν καὶ ἡ δρῶσα πράγματι. Δύναμις καὶ οὐσία δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων εἰμὴ ἰδεατῶς. Πᾶσα δύναμις εἶναι οὐσία καὶ πᾶσα οὐσία δύναμις· «quod non existit, non agit» (ἐκεῖνο, ὅπερ δὲν ὑπάρχει, δὲν ἐνεργεῖ), λέγει ὁ Λεϊβνίτιος.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ὁ Ἀναξαγόρας θεωρεῖ ὡς πρωταρχικὴν δύναμιν τὸν «νοῦν». Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐκλαμβάνει ὡς δυνάμεις φυσικὰς τὴν «φιλίαν» καὶ τὸ «νεῖκος». Αἱ δυνάμεις αὗται ἄλλοτε μὲν συνενοῦσι τὰ ὄντα (δηλαδὴ τὰ στοιχεῖα) πρὸς ἄλληλα, ἄλλοτε δὲ χωρίζουσιν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ Δημόκριτος γνωματεύει, ὅτι τὰ ἄτομα ἐνεργοῦσι τὰ μὲν ἐπὶ τὰ δὲ διὰ τῶν κινήσεών των, ἤτοι διὰ τῆς πιέσεως καὶ τῆς ὤσεως. Ὁ Πλάτων ἀποδίδει ἐνίοτε δυνάμεις εἰς τὰς ἰδέας. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη δύναμις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως. Κατ' αὐτὸν ὑπάρχουσι «δυνάμεις ἄλογοι» καὶ «δυνάμεις μετὰ λόγου», «δύναμις τοῦ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν». Οἱ στωϊκοὶ θεωροῦσι τὴν δύναμιν, «τὸ ποιοῦν», ὡς οὐσιῶδες συστατικὸν στοιχεῖον τοῦ πνεύματος, ὅπερ κατ' αὐτοὺς εἶναι συγχρόνως καὶ ὕλη. Οἱ «λόγοι σπερματικοὶ» ἐκλαμβάνονται ὑπὸ τῆς στοᾶς ὡς ἐξωτερικεύσεις τῆς πρωταρχικῆς θείας δυνάμεως. Ὁ Πλωτῖνος καλεῖ «νοερὰς δυνάμεις» τὰς ἰδέας. Παρὰ Πρόκλῳ πνευματικαὶ δυνάμεις εἶναι αἱ «ἑνάδες», οἱ «αἰῶνες» τῶν γνωστικῶν τέλος, κατὰ τὸν Βασιλείδην, ἡ δύναμις μετὰ τῆς σοφίας ἐκπηγάζει ἐκ τῆς φρονήσεως.

Οἱ σχολαστικοὶ θεωροῦσιν ὡς πρωταρχικὰς δυνάμεις τὰς «μορφὰς τῆς οὐσίας» (formae substantiae). Κατὰ Θωμᾶν τὸν Ἀκινάτον δύναμις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς δράσεως (principium operationis). Κατ' αὐτὸν ὑπάρχει παθητικὴ καὶ ἐνεργητική, ἔλλογος καὶ ἄλογος δύναμις (potentia passiva et activa, potentia cum ratione et irrationalis). Κατὰ πολλοὺς Ἄραβας φιλοσόφους, αἱ δυνάμεις, ἃ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, ἐνεργοῦν διὰ τῶν σωμάτων. Ἡ θεωρία περὶ τῆς κινήσεως, ἣν ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς τὰς οὐρανίους σφαίρας καὶ ἥτις ἐνεργεῖ καὶ ἐκτὸς αὐτῶν, ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Μπουριντάν, τῷ Ἀλβέρτῳ φὸν Σάχσεν, τῷ Λεονάρδῳ ντὰ Βίντσι, τῷ Γαλιλαίῳ καὶ ἄλλοις. Περὶ ἀποκρύφων δυνάμεων (virtutes occultae) ὁμιλεῖ ὁ Γουλιέλμος τῆς Ὠβέρνης. Αἱ ἀπόκρυφοι δυνάμεις ἐκλήθησαν βραδύτερον «ἀπόκρυφοι ἰδιότητες» (qualitates occultae). Δυνάμεις δρῶσας ἐκ τοῦ ἔνδον κόσμου παραδέχονται ὁ φὰν Χέλμοντ, ὁ Καρντάνους, ὁ Γκλίσσον καὶ ὁ Παράκελσος. Κατὰ τὸν Τελέσιον στοιχειακαὶ φυσικαὶ δυνάμεις εἶναι τὸ ψῦχος καὶ ἡ θερμότης. Ὁ Τζιορντάνο Μπροῦνο διαβλέπει τὴν πρωταρχικὴν δύναμιν ἐν τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μπαῖμε ὁμιλεῖ περὶ ἑπτὰ διαφόρων δυνάμεων, ἃς ὀνομάζει «Quellgeister» (πηγαῖα πνεύματα), τέλος ὁ Βίκο θεωρεῖ τὰ ὄντα ὡς κέντρα δυνάμεων ἐκ τῆς πρωταρχικῆς δυνάμεως τῆς θεότητος ὁπορρεουσῶν.

Ἡ μηχανιστικὴ ἔννοια τῆς δυνάμεως εὐρφώθη ὑπὸ τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, τοῦ Ντέκαρτ καὶ ἄλλων. Ὁ Κέπλερ, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἐπίστευεν εἰς τὴν ὕπαρξιν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου, ἐξέλαβε βραδύτερον ταύτας ὡς σωματικόν τι (corporeum aliquid). Ὁμοία ἀντίληψις ἀπαντᾷ παρὰ Βάκων, Χόππς, Λόκκε καὶ Καρτεσίῳ. Ὁ Νεύτων ὁρίζει τὴν δύναμιν ὡς τάσιν, ἥτις ἀσκεῖται ἐπὶ σώματός τινος, ἵνα τοῦτο μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν τῆς ἠρεμίας ἢ ὁμοιομόρφου κινήσεως αὐτοῦ κατ' εὐθεῖαν διεύθυνσιν. Ἡ πρωταρχικὴ αἰτία τῆς βαρύτητος δὲν καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος. Κατ' αὐτὸν τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει διέπονται ὑπὸ μηχανικῶν νόμων. Ὁ Λεϊβνίτιος διαβλέπει ἐν τῇ δυνάμει, ἣν καλεῖ force, effort καὶ acte, τὸ συστατικὸν στοιχεῖον τῆς οὐσίας (le constitutif de la substance) καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς δράσεως (le principe d' action). Ἡ δύναμις, λέγει ὁ φιλόσοφος, οὗτος, δίδει εἰς τὴν ὕλην τὴν ἱκανότητα νὰ δρᾷ καὶ ν' ἀντιδρᾷ. Ἡ δύναμις περιέχει κατ' αὐτὸν ἐντελέχειάν τινα, ἥτις, ὅπως ἐνεργήσῃ ἀφ' ἑαυτῆς, δὲν παρίσταται ἀνάγκη εἰμὴ τοῦ ἐκτοπισμοῦ τῶν ἐμποδίων. Παράδειγμα τὸ τανυόμενον τόξον. Ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως δὲν μορφοῦται, κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον, διὰ τῆς φαντασίας, ἀλλὰ διὰ τῆς νοήσεως. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐσωτερικὴν φύσιν αὐτῆς ἡ δύναμις εἶναι τάσις τις μεταβάσεως ἀπὸ μιᾶς καταστάσεως παραστάσεων εἰς ἄλλην. Ὁ Λεϊβνίτιος ὁμιλεῖ περὶ πρωταρχικῆς καὶ παραγώγου δυνάμεως. Πρωταρχικὴ δύναμις εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ οὐσία ὡς κέντρον δυνάμεων, παράγωγος δὲ ἡ ὁρμὴ (impetus), ἤτοι ἡ τάσις πρὸς κίνησιν.

Αἱ παράγωγοι δυνάμεις εἶναι περιβληταὶ καταστάσεις καὶ συνέπειαι τῆς πρωταρχικῆς. Κατὰ τὸν Βόλφ δύναμις εἶναι ἡ πηγὴ (Quelle) τῶν μεταβολῶν. Πᾶσα δύναμις, λέγει, εἶναι ἰσχυρὰ τάσις πρός τινα ἐνέργειαν ἢ μεταβολὴν ἀντικειμένου. Ἡ δυνατότης γίνεται πραγματικότης διὰ τῆς δυνάμεως. Δύναμις εἶναι «quod in se continet rationem sufficientem actualitatis actionis» (ὅ,τι περιέχει ἐν ἑαυτῷ τὸν ἀποχρῶντα λόγον δράσεως ἐν τῷ παρόντι). Κατὰ τὸν Κάντιον δύναμις εἶναι ἡ ἱκανότης τοῦ μεταβάλλειν τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν οὐσιῶν. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον τὸ ἐξωτερικὸν φαινόμενον τῆς δυνάμεως εἶναι ἡ κίνησις. Οὐδεμίαν, λέγει, πρωταρχικὴν δύναμιν, μὴ δεδομένην ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν. Βραδύτερον ὁ Κάντιος ὥρισε τὴν δύναμιν ὡς ἔννοιαν (Prädikabilie) τοῦ καθαροῦ λογισμοῦ, ἥτις ἰσχύει μόνον ὡς πρὸς τὰ φαινόμενα. Κατὰ τὸν Κάντιον δύναμις εἶναι ἡ αἰτιότης τῆς οὐσίας. Αἱ δυνάμεις, καίτοι πολυάριθμοι φαινομενικῶς, ἐν τούτοις δέον ν' ἀναχθῶσιν εἰς μικρὸν ἀριθμὸν θεμελιωδῶν, βασικῶν δυνάμεων. Αἱ ἀρχικῶς κινητήριοι δυνάμεις ἐνυπάρχουν, κατὰ τὸν Κάντιον, ἐν τῇ βαρύτητι καὶ τῇ θερμαντικῇ ὕλῃ. Κατὰ τὸν Σοπεγχάουερ δύναμις εἶναι ὅ,τι δίδει εἰς ἑκάστην αἰτίαν τὴν ἱκανότητα τοῦ δρᾶν. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον, αἱ φυσικαὶ δυνάμεις οὐδεμίαν μεταβολὴν ὑφίστανται, εἶναι δ' ἐκτὸς παντὸς χώρου καὶ πάσης αἰτιότητος. Πᾶσα πραγματικὴ πρωταρχικὴ φυσικὴ δύναμις εἶναι «qualitas occulta» (ἀπόκρυφος ἰδιότης), ἤτοι ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως ἀνερμήνευτος. Ἡ ὕλη ἀποκαλύπτεται μόνον διὰ τῶν δυνάμεων. Πᾶσα δύναμις ἐμφιλοχωρεῖ ἐν τῇ ὕλῃ. Δύναμις εἶναι πᾶσα αἰτία, ἣν ἀναγκαζόμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς πρωταρχικήν. Ὁ Σοπεγχάουερ συνεπὴς πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, θεωρεῖ τὰς φυσικὰς δυνάμεις ὡς φαινόμενα τῆς ὑπερβατικῆς βουλήσεως, ἥτις εἶναι κατ' οὐ-όν τὸ πραγματικὸν ἀντικείμενον, τὸ ὄντως ὄν. Τὴν περὶ δυνάμεως γνώμην τοῦ φιλοσόφου τούτου συμμερίζονται πάντες οἱ βουλησιαρχικοί. Ὁ Ἐδουάρδος φὸν Χάρτμαν ἐκλαμβάνει τὴν δύναμιν ὡς πνευματικὴν ἀρχὴν (spiritualistisches Princip). Ἡ δύναμις εἶναι κατ' αὐτὸν τάσις (Streben) καὶ συγχρόνως σκοπὸς τῆς τάσεως (Ziel des strebens). Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐσωτερικὴν φύσιν αὐτῆς ἡ δύναμις εἶναι βούλησις, αἱ δυνάμεις δὲ τῶν ἀτόμων ἀτομικαὶ δράσεις βουλήσεως (individuelle Willensakte). Κατὰ τὸν Ὑμπεοβενκ δύναμις καὶ ὕλη εἶναι δύο διάφοροι ἀντιλήψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀδιαιρέτου μονάδος, κατὰ δὲ τὸν Χαῖκελ δύο διάφορα ἀνεξιχνίαστα φαινόμενα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοσμικῆς ὀντότητος, τῆς οὐσίας. Ὁ Ὄστβαλντ θεωρεῖ ὡς πρωταρχικὴν τὴν ἐνέργειαν, δύναμις δὲ εἶναι κατὰ τὴν γνώμην του ἐκεῖνο, ὅπερ ἀντιδρᾷ πρὸς τὴν κίνησιν τῶν σωμάτων. Τέλος ὁ Μάγερ ἀντιλαμβάνεται τὴν δύναμιν ὡς ἐνέργειαν. Κατ' αὐτὸν ὑπάρχει μία καὶ μόνη δύναμις. «Ἐν διηνεκεῖ μεταβολῇ, λέγει, ἡ δύναμις περιδινεῖται τόσον εἰς τὴν νεκρὰν ὅσον καὶ εἰς τὴν ζῶσαν ὕλην. Τόσον εἰς τὴν πρώτην ὅσον καὶ εἰς τὴν δευτέραν οὐδεμία δρᾶσις εἶναι δυνατὴ ἄνευ μεταβολῆς τῆς μορφῆς τῆς κινήσεως».

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[ΜΑΘΗΜ.] Καλεῖται *δύναμις* ἑνὸς ἀριθμοῦ τὸ γινόμενον πολλῶν παραγόντων ἴσων πρὸς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον. Τὸ γινόμενον τοῦτο συμβολίζεται συντόμως μὲ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἅπαξ γραφόμενον, τοῦ πλήθους τῶν παραγόντων σημειουμένου δεξιὰ ἄνωθεν τοῦ ἀριθμοῦ· π. χ. τὸ γινόμενον πέντε παραγόντων ἴσων πρὸς τὸ ἑπτὰ καλεῖται πέμπτη δύναμις τοῦ ἑπτὰ καὶ σημειώνεται 7^5. Γενικῶς ἡ νη δύναμις ἑνὸς ἀριθμοῦ α σημειώνεται $α^ν$. Ἡ δευτέρα δύναμις ἑνὸς ἀριθμοῦ καλεῖται καὶ *τετράγωνον τοῦ ἀριθμοῦ*, διότι τὸ πλῆθος τῶν μονάδων ἐπιφανείας τῶν περιεχομένων εἰς τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα τὸ καλούμενον τετράγωνον εἶναι ἴσον πρὸς τὴν δευτέραν δύναμιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μονάδων μήκους τῶν περιεχομένων εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ σχήματος. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ τρίτη δύναμις ἑνὸς ἀριθμοῦ καλεῖται καὶ *κύβος* αὐτοῦ. Εἰς τὸ σύμβολον $α^ν$, ὁ μὲν ἀριθμὸς α καλεῖται *βάσις* τῆς δυνάμεως $α^ν$, ὁ δὲ ἀριθμὸς ν καλεῖται *ἐκθέτης* αὐτῆς. Τὸ γινόμενον δυνάμεων ἐχουσῶν τὴν αὐτὴν βάσιν ἰσοῦται μὲ δύναμιν ἔχουσαν βάσιν τὴν ἰδίαν, ἐκθέτην δὲ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐκθετῶν· π. χ. $α^ν \cdot α^μ \cdot α^κ = α^{ν+μ+κ}$. Δύναμις $α^ν$ ὑψοῦται εἰς ἄλλην δύναμιν, τὴν μ, ἐὰν ὁ ἐκθέτης ν πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ τὸ μ, δηλαδὴ $(α^ν)^μ = α^{ν \cdot μ}$.

Digitized by Google

Γινόμενον ἀριθμῶν διὰ νὰ ὑψωθῇ εἰς δύναμιν ἀρκεῖ ἕκαστος τῶν παραγόντων νὰ ὑψωθῇ χωριστὰ εἰς τὴν δύναμιν ταύτην, π. χ. $(\alpha.\ \beta.\ \gamma.)^{\kappa} = \alpha^{\kappa}.\ \beta^{\kappa}.\ \gamma^{\kappa}$. Τὸ τετράγωνον ἀθροίσματος δύο ἀριθμῶν α, β, δηλαδὴ $(\alpha+\beta)^2 = \alpha^2 + 2\,\alpha\beta + \beta^2$, ἰσοῦται μὲ τὸ τετράγωνον τοῦ πρώτου ηὐξημένον κατὰ τὸ διπλάσιον γινόμενον τοῦ πρώτου ἐπὶ τὸν δεύτερον καὶ τοῦτο ηὐξημένον κατὰ τὸ τετράγωνον τοῦ δευτέρου.

Ὁ κύβος τοῦ ἀθροίσματος δύο ἀριθμῶν

$$(\alpha+\beta)^3 = \alpha^3 + 3\alpha^2\beta + 3\alpha\beta^2 + \beta^3.$$

Γενικῶς δὲ ἡ νη δύναμις ἀθροίσματος δύο ἀριθμῶν $(\alpha+\beta)^{\nu}$ εὑρίσκεται συμφώνως πρὸς τὸ διώνυμον τοῦ Νεύτωνος καὶ εἶναι:

$$(\alpha+\beta)^{\nu} = \alpha^{\nu} + \nu\alpha^{\nu-1}\,\beta + \frac{\nu(\nu-1)}{1\,2}\alpha^{\nu-2}\,\beta^2 + \\ + \ldots + \nu\alpha\beta^{\nu-1} + \beta^{\nu}$$

Τὸ πηλίκον δύο δυνάμεων ἐχουσῶν τὴν αὐτὴν βάσιν εἶναι δύναμις ἔχουσα βάσιν μὲν τὴν ἰδίαν, ἐκθέτην δὲ τὴν διαφορὰν τῶν ἐκθετῶν τοῦ διαιρέτου ἀπὸ τοῦ διαιρετέου· π.χ. $\frac{\alpha^{\mu}}{\alpha^{\nu}} = \alpha^{\mu-\nu}$. Τὸ σύμβολον $\alpha^{\mu-\nu}$ ἔχει ἔννοιαν ἐὰν $\mu > \nu$. Ἂν $\mu = \nu$, ὁπότε ὁ διαιρετέος εἶναι δύναμις ἴση μὲ τὸν διαιρέτην, καὶ θέλωμεν νὰ ἰσχύῃ ὁ ἀνωτέρω τύπος, ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ πηλίκον $\alpha^{\mu-\mu}$, $= \alpha^0 = 1$. Οὕτω τὸ α^0, οἱουδήποτε ὄντος τοῦ α (διάφορον τοῦ μηδενός), ἰσοῦται πάντοτε πρὸς τὴν μονάδα. Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐπεκτείνωμεν τὸν ἀνωτέρω τύπον καὶ διὰ $\mu < \nu$, ὁπότε ὁ ἀριθμὸς $\mu - \nu$ εἶναι ἀρνητικὸς $-p$, καὶ ἡ $\alpha^{\mu-\nu} = \alpha^{-p}$ ἀνάγκη νὰ παριστᾷ τὸν ἀντίστροφον τοῦ α^p δηλαδὴ

$\alpha^{-p} = \frac{1}{\alpha^p}$ Οὕτω τὸ $\alpha^{-2} = \frac{1}{\alpha^2}$, τὸ $\alpha^{-3} = \frac{1}{\alpha^3}$ κ.ο.κ.

Κατὰ ταῦτα οἱ νόμοι τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, διαιρέσεως καὶ ὑψώσεως εἰς δύναμιν δυνάμεων ἐχουσῶν ἀρνητικὸν ἐκθέτην εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς τῶν δυνάμεων μὲ θετικοὺς ἐκθέτας. Ἐὰν ὁ ἐκθέτης μ μιᾶς δυνάμεως α^{μ} εἶναι κλασματικὸς ἀριθμός, δηλαδὴ $\mu = \frac{\nu}{K}$, τότε ἡ δύναμις $\alpha^{\frac{\nu}{K}}$ δὲν ἔχει συμφώνως πρὸς τὰ προηγούμενα οὐδεμίαν ἔννοιαν, ἐκτὸς ἐὰν τὸ ν εἶναι πολλαπλάσιον τοῦ K, ὁπότε τὸ $\frac{\nu}{K}$ θὰ εἶναι ἀκέραιος ἀριθμὸς θετικὸς ἢ ἀρνητικός. Συμφωνοῦμεν τὸ ἀριθμητικὸν ῥιζικὸν $\sqrt[K]{\alpha^{\nu}}$ νὰ τὸ παριστῶμεν διὰ τοῦ $\alpha^{\frac{\nu}{K}}$ καὶ ἔχομεν καὶ ἑτέραν ἐπέκτασιν τῶν δυνάμεων μὲ ἐκθέτας κλασματικούς. Οὕτω τὴν $\sqrt{\alpha} = \alpha^{1/2}$, $\sqrt[3]{\alpha} = \alpha^{1/3}$ κ.ο.κ. Τὸ νὰ ὑψώσωμεν λοιπὸν ἕνα ἀριθμὸν α εἰς τὴν $1/\mu$ δύναμιν, σημαίνει νὰ ἐξαγάγωμεν τὴν μ ῥίζαν αὐτοῦ, δηλαδὴ $\sqrt[\mu]{\alpha} = \alpha^{1/\mu}$. Οὕτω κατορθοῦται καὶ αἱ δυνάμεις μὲ κλασματικοὺς ἐκθέτας νὰ ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους πράξεων, εἰς οὓς καὶ αἱ δυνάμεις μὲ ἀκεραίους θετικοὺς ἐκθέτας· π. χ.

$$\alpha^{\frac{\nu}{K}} . \alpha^{\frac{\nu'}{K'}} = \alpha^{\frac{\nu}{K} + \frac{\nu'}{K'}}$$

$$\alpha^{\frac{\nu}{K}} : \alpha^{\frac{\nu'}{K'}} = \alpha^{\frac{\nu}{K} - \frac{\nu'}{K'}}$$

$$\left(\alpha^{\mu}\right)^{\frac{\nu}{K}} = \alpha^{\frac{\mu\nu}{K}}.$$

Ἡ μεταβολὴ μιᾶς δυνάμεως α^{ν} ἐν σχέσει πρὸς τὴν μεταβολὴν τῆς βάσεως αὐτῆς καὶ τοῦ ἐκθέτου γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἐὰν $\alpha > 1$ καὶ ν θετικός, τότε τὸ $\alpha^{\nu} > 1$ καὶ αὐξάνει μετὰ τοῦ ν δηλαδὴ εἰς τὸ ἄπειρον. Αἱ ἀκέραιαι δυνάμεις ἀριθμοῦ μεγαλυτέρου τῆς μονάδος εἶναι ἀριθμοὶ μεγαλύτεροι τῆς μονάδος καὶ βαίνουσιν αὐξανόμεναι πρὸς τὸ ἄπειρον ὅταν καὶ ὁ ἐκθέτης τείνῃ εἰς τὸ ἄπειρον. Ἐνῷ ἂν $\alpha < 1$ καὶ ν θετικός, τότε $\alpha = \frac{1}{\beta}$ καὶ $\alpha^{\nu} = \frac{1}{\beta^{\nu}}$, ἔνθα $\beta > 1$, ἑπομένως $\alpha^{\nu} = \frac{1}{\beta^{\nu}} < 1$ καὶ συνεπῶς τὸ α^{ν} ἐλαττοῦται πρὸς τὸ μηδέν, ὅταν τὸ ν αὐξάνῃ, δηλαδὴ ἐπ' ἄπειρον. Αἱ ἀκέραιαι δυνάμεις ἑνὸς ἀριθμοῦ θετικοῦ μικροτέρου τῆς μονάδος εἶναι ἀριθμοὶ μικρότεροι τῆς μονάδος, βαίνουσιν ἐλαττούμενοι ὅταν ὁ ἐκθέτης αὐξάνῃ, τείνουν δὲ πρὸς τὸ μηδὲν ὅταν ὁ ἐκθέτης τείνῃ εἰς τὸ ἄπειρον. Ἐπίσης ἔχομεν καὶ τὰς ἑξῆς ἰδιότητας τῶν δυνάμεων μὲ κλασματικοὺς ἐκθέτας. Αἱ διαδοχικαὶ ῥίζαι ἑνὸς ἀριθμοῦ μεγαλυτέρου τῆς μονάδος εἶναι ἀριθμοὶ μεγαλύτεροι τῆς μονάδος, τείνουν δὲ πρὸς τὴν μονάδα ὅταν ὁ δείκτης τῆς ῥίζης τείνῃ εἰς τὸ ἄπειρον, δηλαδή:

$$\alpha^{\frac{1}{\mu}} > 1 \quad (\alpha > 1)$$

καὶ διὰ $\mu \to \infty$

$$\alpha^{\frac{1}{\mu}} \to 1$$

Αἱ διαδοχικαὶ ῥίζαι ἑνὸς ἀριθμοῦ μικροτέρου τῆς μονάδος εἶναι ἀριθμοὶ μικρότεροι τῆς μονάδος καὶ τείνουν ἐπίσης πρὸς τὴν μονάδα, ὅταν ὁ δείκτης τῆς ῥίζης τείνῃ εἰς τὸ ἄπειρον. Ἡ δύναμις α^x, ἔνθα x εἶναι ἀριθμὸς ἀσύμμετρος, ὁρίζεται ὡς ἑξῆς: Θεωροῦμεν μίαν ἀκολουθίαν ῥητῶν ἀριθμῶν x_{ν} ἐχόντων ὅριον τὸν ἀσύμμετρον ἀριθμὸν x, τότε τὸ ὅριον τῶν δυνάμεων $\alpha^{x_{\nu}}$, ὅταν τὸ x_{ν} τείνῃ πρὸς τὸ x, παριστῶμεν διὰ τοῦ συμβόλου α^x. Τὸ ὅριον τοῦτο α^x εἶναι ἀνεξάρτητον τοῦ νόμου καθ' ὃν διὰ τῶν x_{η} ὁρίζεται ὁ ἀσύμμετρος x. Ἐπίσης καὶ εἰς τὰς δυνάμεις μὲ ἀσύμμετρον ἐκθέτην ἰσχύουν οἱ αὐτοὶ νόμοι τῶν πράξεων, οἵτινες καὶ διὰ δυνάμεις μὲ σύμμετρον ἐκθέτην. Οὕτω τὸ γινόμενον δυνάμεων μὲ ἀσύμμετρον ἐκθέτην εἶναι δύναμις ἔχουσα τὴν αὐτὴν βάσιν, ἐκθέτην δὲ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐκθετῶν κ.ο.κ.

Ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως γενικεύεται καὶ ὅταν ἡ βάσις καὶ ὁ ἐκθέτης εἶναι τυχόντες μιγαδικοὶ ἀριθμοί. Ἡ δύναμις x^{μ}, ἔνθα x μεταβλητὸς ἀριθμός, εἶναι συνάρτησις πανταχοῦ συνεχὴς μὲ παράγωγον $\mu x^{\mu-1}$. Σ. Μ.-Ο.

— [ΓΕΩΜ.] Καλεῖται *δύναμις* ἑνὸς σημείου A ὡς πρὸς μίαν περιφέρειαν, τὸ γινόμενον τῶν τμημάτων τῶν ὁριζομένων ἀπὸ τὸ σημεῖον A καὶ τῶν σημείων B καὶ B′ τῆς τομῆς μετὰ τῆς περιφερείας μιᾶς οἱασδήποτε τεμνούσης αὐτήν, ἀγομένης διὰ τοῦ σημείου A.

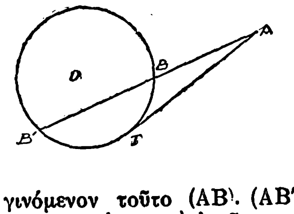

Τὸ γινόμενον τοῦτο (AB). (AB′) εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς τεμνούσης καὶ ἰσοῦται πρὸς τὸ τετράγωνον τοῦ τμήματος AT τῆς ἐκ τοῦ A ἀγομένης ἐφαπτομένης εἰς τὸν κύκλον, δηλαδὴ (AB). (AB′) = $=(AT)^2$. Εὐκόλως ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ δύναμις ἑνὸς σημείου A ὡς πρὸς τὴν περιφέρειαν O ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν τετραγώνων τῆς ἀποστάσεως OA καὶ τῆς ἀκτῖνος τοῦ κύκλου, δηλαδὴ $(AB)\ (AB') = (OA)^2 - \rho^2$, ἂν ρ εἶναι ἡ ἀκτὶς τοῦ κύκλου. Ἂν ἡ ἐξίσωσις τοῦ κύκλου εἶναι:

$$(x-\alpha)^2 + (y-\beta)^2 - \rho^2 = 0$$

ἡ δύναμις Δ ἑνὸς σημείου A (x_1, y_1) εὑρίσκεται ἂν εἰς τὸ πρῶτον μέλος τῆς ἐξισώσεως τοῦ κύκλου, τοῦ δευτέρου ὑποτιθεμένου ἴσου πρὸς τὸ μηδέν, ἀντικατασταθοῦν τὰ x, y διὰ τῶν συντεταγμένων x_1, y_1 τοῦ σημείου A,

δηλαδὴ $\Delta = (x_1-\alpha)^2 + (y_1-\beta)^2 - \rho^2$.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος Δ θὰ εἶναι θετικός, μηδὲν ἢ ἀρνητικός, καθόσον τὸ σημεῖον A εὑρίσκεται ἐκτός, ἐπὶ ἢ ἐντὸς τῆς περιφερείας. Ὁ τόπος τῶν σημείων τῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν δύναμιν ὡς πρὸς δύο κύκλους εἶναι εὐθεῖα κάθετος ἐπὶ τὴν διάκεντρον καὶ καλεῖται *ῥιζικὸς ἄξων* τῶν δύο κύκλων. Ἐὰν οἱ κύκλοι τέμνωνται, τὰ δύο σημεῖα τομῆς αὐτῶν ὁρίζουν τὸν ῥιζικὸν ἄξονα, ἐὰν δὲ εἶναι ὁμόκεντροι ὁ ῥιζικὸς αὐτῶν ἄξων εἶναι ἡ ἐπ' ἄπειρον εὐθεῖα τοῦ ἐπιπέδου. Δύναμις σημείου A ὡς πρὸς σφαῖραν καλεῖται τὸ γινόμενον τῶν τμημάτων τῶν ὁριζομένων ἀπὸ τὸ σημεῖον A καὶ ἀπὸ τὰ σημεῖα τομῆς μετὰ τῆς σφαίρας τυχούσης αὐτῆς τεμνούσης, ἀγομένης ἀπὸ τοῦ σημείου A. Τὸ γινόμενον τοῦτο εἶναι ἐπίσης ἀνεξάρτητον τῆς τεμνούσης, ἐξαρτᾶται δὲ μόνον ἀπὸ τὴν σφαῖραν καὶ ἀπὸ τὴν ὡς πρὸς αὐτὴν θέσιν τοῦ σημείου A. Ἐὰν διὰ τοῦ σημείου A ἀχθῇ δέσμη ἐπιπέδων τέμνουσα τὴν σφαῖραν κατὰ κύκλους, τὸ σημεῖον A ἔχει ὡς πρὸς ὅλους τοὺς κύκλους τούτους τὴν αὐτὴν δύναμιν, δηλαδὴ τὴν δύναμιν τοῦ σημείου τούτου ὡς πρὸς τὴν σφαῖραν.

Ὁ τόπος τῶν σημείων τῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν δύναμιν ὡς πρὸς δύο σφαίρας εἶναι ἐπίπεδον, τὸ *ῥιζικὸν* καλούμενον *ἐπίπεδον*, κάθετον ἐπὶ τῆς διακέντρου. Ἐὰν αἱ σφαῖραι τέμνωνται, τὸ ῥιζικὸν ἐπίπεδον εἶναι τὸ ἐπίπεδον τοῦ κύκλου τομῆς αὐτῶν. Ἂν αἱ σφαῖραι εἶναι ὁμόκεντροι, τὸ ῥιζικὸν αὐτῶν ἐπίπεδον εἶναι τὸ ἐπ' ἄπειρον ἐπίπεδον τοῦ χώρου. Ἐὰν ἡ ἐξίσωσις τῆς σφαίρας εἶναι

$$(x-\alpha)^2 + (y-\beta)^2 + (z-\gamma)^2 - \rho^2 = 0$$

ἡ δύναμις Δ τυχόντος σημείου A (x_1, y_1, z_1) ὡς πρὸς αὐτὴν εὑρίσκεται, ἐὰν εἰς τὸ πρῶτον μέλος τῆς ἐξισώσεως τῆς σφαίρας, τοῦ δευτέρου ὑποτιθεμένου ἴσου πρὸς μηδέν, ἀντικαταστήσωμεν τὰ x, y, z διὰ τῶν συντεταγμένων x_1, y_1, z_1, τοῦ σημείου A, δηλαδὴ

$$\Delta = (x_1-\alpha)^2 + (y_1-\beta)^2 + (z_1-\gamma)^2 - \rho^2.$$

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος θὰ εἶναι θετικός, μηδὲν ἢ ἀρνητικός, καθόσον τὸ σημεῖον A εὑρίσκεται ἐκτός, ἐπὶ ἢ ἐντὸς τῆς σφαίρας. Σ.Μ.-Ο

— [ΡΗΤΟΡ.] Ἡ *δύναμις* εἶναι μία τῶν ἀρετῶν τοῦ λεκτικοῦ ἢ μᾶλλον τῆς ἐντελοῦς περιόδου. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται: 1) Ἀποφυγὴ τῶν περιττῶν λέξεων, διότι κατὰ τὸν Κοϊντιλιανὸν πᾶν «ὅ,τι δὲν βοηθεῖ γίνεται ἐμπόδιον». Καὶ ἂν ἀκόμη αὗται δὲν βλάπτουσι τὴν ἑνότητα καὶ σαφήνειαν τοῦ λόγου, ὡς μὴ προσθέτουσαί τι εἰς τὴν ἔννοιαν ἐξασθενοῦσιν αὐτόν. 2) Ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὴν χρῆσιν καὶ θέσιν τῶν ἀντωνυμιῶν, τῶν συνθετικῶν, τῶν συνδέσμων καὶ ἁπάντων ἐν γένει τῶν μορίων, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς τὴν σύνδεσιν καὶ μετάβασιν τῶν ἐννοιῶν Νὰ τάττωμεν τὰς πρωτευούσας τοῦ λόγου λέξεις εἰς ὅ,τι μέρος τῆς περιόδου ἁρμόζει διὰ νὰ προξενηθῇ πλήρης ἡ ἐντύπωσις. 4) Νὰ προβαίνωσι τὰ κῶλα κλιμακηδὸν ἢ κατ' ἐπίβασιν, ταττόμενα τὰ σπουδαιότερα μετὰ τὰ ἧττον σπουδαῖα καὶ τὰ μείζονα μετὰ τὰ ἐλάσσονα, ὥστε ν' ἀναβαίνῃ ὁ λόγος ἐκ τῶν κατωτέρων εἰς τὰ ὑψηλότερα (βλ. λ. κλῖμαξ). Τὴν τάξιν ὅμως ταύτην οὔτε πάντοτε εἶναι δυνατὸν νὰ λαμβάνῃ ὁ λόγος, οὔτε πάντοτε πρέπει νὰ ζητῶμεν αὐτήν· διότι πᾶν εἶδος λόγου δὲν εἶναι τοιούτων περιόδων ἐπιδεκτικόν· Ἀντιθέτως τὸ νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτὰς πολὺ συχνά, μάλιστα εἰς ὑποθέσεις, αἵτινες δὲν συγχωροῦσι τοσαύτην ἐπιδεικτικὴν περιέργειαν, εἶναι ἐπιτετηδευμένος καὶ ἀηδὴς καλλωπισμός· τοῦτο μόνον, κατὰ τοὺς ἀρχαίους τεχνογράφους, πρέπει νὰ προσέχωμεν, νὰ μὴ φέρηται ὁ λόγος ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων εἰς τὰ ἀσθενέστερα. Καὶ ὅταν ἡ περίοδος συνίσταται ἐκ δύο κώλων, πρέπει, ἐὰν ἄλλως δὲν βλάπτῃ, τὸ μακρότερον νὰ κλείῃ αὐτήν· πρῶτον, διότι οὕτω διαιρούμεναι αἱ περίοδοι προφέρονται εὐκολώτερον, καὶ δεύτερον ὅταν προτάσσωμεν τὸ συντομώτερον μέλος προχωροῦντες εἰς τὸ δεύτερον, φυλάττομεν ἐκεῖνο εἰς τὴν μνήμην εὐχερέστερον καὶ βλέπομεν καθαρώτερον τὴν σύνδεσιν ἀμφοτέρων. 5) Ἐπὶ παραθέσεως ἢ ἀντιθέσεως δύο πραγμάτων ἢ προσώπων πρέπει τὰ ἐπὶ τούτῳ κῶλα τῆς περιόδου νὰ ἔχωσι πρὸς ἄλληλα ἀναλογίαν τινὰ ἢ ὁμοιότητα κατὰ τὰς λέξεις καὶ τὴν σύνθεσιν· διότι ὅταν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀντιστοιχοῦσι, δηλαδὴ ἀνταποκρίνονται πρὸς ἄλληλα, ἀπαιτεῖται ἀντιστοιχία καὶ εἰς τὰς λέξεις, αἵτινες ἐκφράζουσι ταῦτα· ἄλλως ἀπατᾶται ἡ ἡμετέρα προσδοκία, ἡ δὲ παράθεσις ἢ ἀντίθεσις φαίνονται ἡμῖν ἀτελεῖς. Ἡ ἔγκαιρος χρῆσις τῶν τοιούτων περιόδων δίδει αἰσθητὸν κάλλος εἰς τὸν λόγον· ὅθεν δὲν πρέπει νὰ φαίνεται ἐπιτετηδευμένη, ἀλλ' ὅτι φυσικὰ φερόμεθα εἰς ταύτην ὑπὸ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῶν πραγμάτων ἢ τῶν προσώπων· διότι, ἐὰν ζητῶμεν νὰ δίδωμεν εἰς πᾶσαν περίοδον τοιαύτην μορφήν, πίπτομεν εἰς ἀηδῆ μονοτονίαν. Αἱ ἀνωτέρω ἀρεταὶ εἶναι ἀπαραίτητοι· δυνατὸν ἡ περίοδος νὰ ἔχῃ σαφήνειαν καὶ ἑνότητα, ἐν τούτοις νὰ στερῆται τῆς προσηκούσης δυνάμεως διά τινα ἀκαταλληλίαν εἰς τὴν σύνθεσιν (βλ. λ.).

Ἡ *δύναμις* μετὰ τῆς *βουλήσεως* εἶναι συνάμα ἓν τῶν κεφαλαίων τοῦ *στοχασμοῦ*, ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην ἐξετάζονται τὰ παρακολουθοῦντα εἰς τὸ πρόσωπον, τὰ ὁποῖα εἶναι: γένος, ἀγωγή, παιδεία, ἡλικία, ψυχικὸς χαρακτήρ, σώματος κατάστασις, τύχη, πράξεις προγενόμεναι. Πάντα ταῦτα ἔχουσιν ἐπιρροὴν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς βουλήσεως καὶ τὴν χρῆσιν τῆς δυνάμεως. Πρέπει δὲ νὰ ἐξετάζηται ἡ βούλησις καὶ δύναμις ὄχι μόνον τοῦ κρινομένου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συμπεριλαμβανομένων προσώπων, ὅσα ἐπιδέχονται κρίσιν. Ι. Φ. Δ.

— [ΛΟΓΟΤΕΧΝ.] Ἡ *δύναμις* τῆς ὑψηγορίας καὶ ἐν γένει τοῦ ἐντέχνου λόγου προκύπτει οὐ μόνον ἐκ τῆς συντομίας καὶ ἁπλότητος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς χαρακτήρων καὶ τῶν περιστατικῶν τοῦ περιγραφομένου ἀντικειμένου, ἵνα ὑπὸ τὴν πλήρη καὶ τὴν μᾶλλον ἐκπλήττουσαν ἔποψιν παρασταθῇ. Τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ διαφόρους ὄψεις· ἀναδείκνυται δὲ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑψηλὸν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν χαρακτήρων αὐτοῦ καὶ τῶν περιστατικῶν. Εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ μεγάλη τέχνη τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ δυσκολία ὑψηλῆς περιγραφῆς. Ἐὰν ἡ περιγραφὴ εἶναι γενικὴ καὶ γυμνὴ περιστατικῶν, ἀμαυροῦται τὸ ἀντικείμενον καὶ ἢ μικρὰν ἢ οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ· ἐὰν δὲ παρεμβάλλωνται τετριμμέναι ἢ ἄκαιροι περιστάσεις τὸ ἀντικείμενον ἐκπίπτει (βλ. λ. λεκτικὸν καὶ ὕψος). —Π.

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Τῆς λέξεως *δύναμις* γίνεται συχνότατα χρῆσις ὡς συνωνύμου τοῦ κράτους. Ἐν τῇ διπλωματίᾳ ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται συνήθως κατὰ τὴν σύναψιν συνθηκῶν πρὸς ὑποδήλωσιν τῶν συμβαλλομένων κρατῶν, τὰ ὁποῖα καλοῦνται ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις «αἱ ὑψηλαὶ συμβαλλόμεναι δυνάμεις» (les hautes puissances contractantes). Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπεκράτησεν ἡ διάκρισις τῶν κρατῶν εἰς *Μεγάλας Δυνάμεις* καὶ εἰς *Δευτερευούσας Δυνάμεις*, ἢ *Μικρὰς Δυνάμεις*, ἢ ἁπλῶς *Δυνάμεις*. Μεγάλαι Δυνάμεις καλοῦνται συνήθως τὰ κράτη τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῆς μεγάλης ἰσχύος, ἐκτάσεως, ἐθνικοῦ πλούτου καὶ πληθυσμοῦ, δύνανται νὰ ἔχουν μεγαλύτερον κῦρος καὶ νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τὰς διεθνεῖς συζητήσεις ἐνδιαφερόμενα δι' ὅλα τὰ σοβαρὰ διεθνῆ προβλήματα καὶ γεγονότα, ὡς ἔχοντα συμφέροντα ἐγκατεσπαρμένα εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς γῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ὁ κατάλογος αὐτῶν δὲν μένει πάντοτε σταθερῶς ὁ αὐτός, ἀλλὰ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς διεθνοῦς καταστάσεως καὶ τῆς αὐξομειώσεως τῆς ἰσχύος τῶν διαφόρων κρατῶν. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου Με

Digitized by Google

γάλαι Δυνάμεις ἐθεωροῦντο ἡ Αὐστρουγγαρία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Ρωσία, αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ ἡ Ἰαπωνία. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους καὶ ἄλλα τινὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, ὅπως ἡ Σουηδία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Πορτογαλία, κατελέγοντο μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐνῷ κατόπιν περιέπεσαν εἰς τὴν τάξιν τῶν Δευτερευουσῶν ἢ Μικρῶν Δυνάμεων, ὅπως σήμερον ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Οὐγγαρία. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἁπλῆν λέξιν «Δύναμις», ὁ ὅρος «Μεγάλη Δύναμις» δὲν ἀποτελεῖ ἐπίσημόν τινα τίτλον καὶ δὲν χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, ἀλλὰ θεωρεῖται ἁπλῶς συμβατικὴ ἔκφρασις, καθιερουμένη ἑκάστοτε εἰς τὴν ἡμιεπίσημον διπλωματικὴν γλῶσσαν, ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καθόλου, ἀναλόγως τῶν πραγματικῶν καταστάσεων. Μ. Δ. Β.

Ναυτικὴ δύναμις (γαλλ. puissance maritime). Ἐπικράτεια βασίζουσα τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἑστίας της πρωτίστως εἰς τὰς ναυτικὰς αὐτῆς δυνάμεις, δηλαδὴ τὴν ναυτικήν της ἰσχύν. Διὰ τὸ εἶναι δὲ «μέγα τὸ τῆς θαλάττης κράτος» οὐδὲν ἐκκρεμοῦν διεθνὲς ζήτημα λύεται, ἀποδεδειγμένως, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως καὶ τῶν μὴ ἀμέσως ἐνδιαφερομένων ἀκόμη ναυτικῶν δυνάμεων. Ναυτικὴ δύναμις διατηροῦσα ὑπεροπλίαν ναυτικήν, ἀπέναντι τῶν δύο μετ' αὐτὴν τασσομένων, ἀπὸ ἀπόψεως ναυτικῆς ἰσχύος, ναυτικῶν δυνάμεων, ἐπεκράτησε νὰ θεωρῆται *θαλασσοκράτειρα*, ὅστις τιμητικὸς τίτλος περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς διαφόρους ναυτικὰς δυνάμεις πάσης ἐποχῆς, ἐν αἷς καὶ οἱ *Βερβερῖνοι καταδρομεῖς*. Σ. Ε. Λ.

Στρατιωτικὴ δύναμις. Καλεῖται οὕτω τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἐξαιρετικὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κατὰ ξηρὰν ἰδίως στρατοῦ του καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔχον μεγάλην σχετικῶς στρατιωτικὴν ἰσχύν, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ βασίζει κυρίως τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐπιβολήν του. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου κυρίως στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἐν Εὐρώπῃ ἐθεωροῦντο ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία, σήμερον δὲ ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Πολωνία, ἡ Νοτιοσλαυία κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

—[ΛΕΙΤΟΥΡΓ.] Προτοῦ ψαλῇ διὰ τελευταίαν φορὰν ὁ Τρισάγιος ὕμνος («Ἅγιος ὁ Θεὸς κλπ.) κατὰ τὴν λειτουργίαν, ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ πρὸς τοὺς ψάλτας «δύναμις», ἤτοι παραγγέλλει, ὅπως οἱ ψάλται δυνατώτερα καὶ μελῳδικώτερα φωνῇ ψάλλωσι τὸ «ἅγιος ὁ Θεός». Ὅταν δὲ λειτουργῇ ἀρχιερεύς, πρὶν ἀναφωνήσῃ τὸ «δύναμις» ὁ διάκονος, λέγει ὁ ἀρχιερεὺς τρεῖς φορὰς ἀπὸ τὴν Ὡραίαν πύλην καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἄνω βαθμῖδος τῆς σολέας, ἐνῷ εὐλογεῖ τὸν λαὸν μὲ τὰ δικηροτρίκηρα, τὴν εὐχήν: «Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ κλπ.». Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

—δυνάμεις *παρελκτικαὶ [Ἀστρον.]*. Δυνάμεις, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλονται αἱ ἀνωμαλίαι τῶν τροχιῶν τῶν οὐρανίων σωμάτων (βλ. *ἀνωμαλίαι* καὶ *παρέλξεις*). Σ. Π.

—δύναμις *ἀνωτέρα [Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. *βία*.

—δύναμις *διακριτικὴ [Ἀστρον.]*· βλ. *διακριτικὴ δύναμις*.

—δύναμις *ἑλκτικὴ [Ἀστρον.]*· βλ. *ἕλξις*.

—δύναμις *ζῶσα*· βλ. *ἐνέργεια κινητική*.

—δύναμις *ἠλεκτρεγερτικὴ [Φυσ.]*· βλ. *ἠλεκτρισμός*.

—δύναμις *κεντρομόλος [Φυσ.]*· βλ. *κεντρομόλος δύναμις*.

—δύναμις *κεντρόφυξ* ἢ *φυγόκεντρος [Φυσ.]*· βλ. *κεντρόφυξ δύναμις*.

—δύναμις *λοιμογόνος [Μικροβ.]*. Ἡ ἱκανότης, ἣν κέκτηνται τὰ μικρόβια νὰ πολλαπλασιάζωνται εἰς τὸ σῶμα ζῴων καὶ ἐκκρίνωσιν ἐν αὐτῷ τοξικὰς οὐσίας. Ἡ λοιμογόνος δύναμις τῶν παθογόνων μικροβίων εἶναι φυσιολογικὴ αὐτῶν ἰδιότης, ὀφειλομένη κατ' ἄλλους μὲν κυρίως εἰς τὰς ὑπὸ τῶν μικροβίων παραγομένας τοξίνας, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὴν ζωτικότητα τῶν μικροοργανισμῶν τούτων. Πᾶν ἐπιφέρον ἐλάττωσιν τῆς ζωτικότητος τοῦ μικροβίου ἐπιδρᾷ ὡσαύτως μειωτικῶς καὶ ἐπὶ τῆς λοιμογόνου αὐτοῦ δυνάμεως. Τοιαῦτα αἴτια εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτός, τῆς θερμοκρασίας, τῆς πιέσεως, ἀντισηπτικῶν οὐσιῶν κλπ. Ἡ ἐκ τοιαύτης τινὸς ἐπιδράσεως ἐξασθένησις τοῦ μικροβίου δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε τὸ ἀρχικῶς παθογόνον μικρόβιον νὰ περιέλθῃ εἰς κατάστασιν ἐντελῶς παρασιτικήν.

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων ἡ λοιμογόνος δύναμις τῶν παθογόνων μικροβίων παρουσιάζει ἀναλόγως τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐξασθενωτικῶν αἰτίων βαθμιαίαν ἐλάττωσιν, ἣν δυνάμεθα νὰ κανονίσωμεν ρυθμίζοντες τὴν ἐπ' αὐτῶν δρᾶσιν τῆς νεκρωτικῆς αἰτίας. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης στηρίζεται, κατὰ Pasteur, ἡ παρασκευὴ ἐμβολίων ἐκ μικροβίων καθωρισμένης λοιμογόνου δυνάμεως. Κ. Ν. ΚΥΡΙΑΖΙΔΗΣ

—δύναμις *ὀπτικὴ [Ἀστρον.]*· βλ. *διακριτικὴ δύναμις*.

Δύναμις. Θυγάτηρ τοῦ Φαρνάκου τοῦ Β' καὶ ἐγγονὴ Μιθριδάτου τοῦ Μεγάλου, σύζυγος τοῦ Ἀσάνδρου βασιλέως τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσάνδρου τῷ 14 π. Χ., ἐγένετο σύζυγος τοῦ Πολέμωνος τοῦ Α' βασιλέως τοῦ Πόντου. Τῆς Δυνάμεως σῴζονται νομίσματα χρυσᾶ.

δυναμῖτις (ἡ). Καλοῦσι διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου πᾶν μῖγμα νιτρογλυκερίνης μεθ' ἑνὸς ἢ πλειοτέρων σωμάτων, ἀπορροφητικῶν καλουμένων, ἱκανῶν ν' ἀπορροφήσωσι τὴν ὑγρὰν νιτρογλυκερίνην, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη νὰ τηρῆται ἐν πλήρει ἑνώσει μετὰ τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ μίγματος καὶ νὰ μὴ ἐξέρχηται τούτου ἐν ἐξιδρώσει ὑπὸ τὰς συνήθεις συνθήκας θερμοκρασίας, ὑγρασίας καὶ ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως.

Ἱστορικόν. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1840 ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ χημικοῦ Sobrero ἐν τῷ χημικῷ ἐργαστηρίῳ τῆς Pelouze νιτρογλυκερίνη, ἔχουσα ἰσχυρὰς ἐκρηκτικὰς ἰδιότητας, δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ πρακτικῶς μόνη, ὡς ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων τῶν ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς μεγάλης εὐαισθησίας αὐτῆς ἀπορρεόντων κατά τε τὴν κατασκευήν, τὴν ἀποθήκευσιν καὶ τὰς μεταφοράς· σοβαρώτατα ἀτυχήματα, προκληθέντα ὑπὸ ἐκρήξεων νιτρογλυκερίνης, ἐπέφεραν τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς χρήσεως αὐτῆς εἰς πλείστους τόπους, ἕως οὗ κατὰ τὸ 1867 ὁ Σουηδὸς χημικὸς Alfred Nobel κατώρθωσε, κατόπιν πολλῶν ἀναζητήσεων, νὰ εὕρῃ τρόπον ἐπαρκῶς ἀσφαλοῦς χρήσεως τῆς νιτρογλυκερίνης. Ὁ διάσημος οὗτος χημικὸς ἀπὸ τοῦ 1863 κατεσκεύασε κυλινδρικὰς θήκας ἐκ φύλλου ψευδαργύρου, ἐπλήρου ταύτας διὰ μελανῆς πυρίτιδος καὶ ἔχεεν ἐντὸς αὐτῶν νιτρογλυκερίνην, πληροῦσαν οὕτω τὰ μεταξὺ τῶν κόκκων τῆς πυρίτιδος, ὡς καὶ τὸν μεταξὺ τούτων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν παρειῶν τῆς ἀπὸ ψευδαργύρου θήκης χῶρον· ἡ θήκη αὕτη πωματιζομένη διὰ φελλοῦ ἀπετέλει τὸ νιτρογλυκερινοῦχον φυσίγγιον, μετὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ὁποίου ἐν τῷ οἰκείῳ χώρῳ πρὸς λειτουργίαν ἐπληροῦτο τὸ κενὸν διὰ μελανῆς πυρίτιδος ἀποτελούσης οὕτω τὸ ἔναυσμα. Ὁ τρόπος οὗτος, μὴ δοὺς σχετικὴν ἀσφάλειαν, ἐγκατελείφθη καὶ ὁ Nobel προὔτεινε τὴν διάλυσιν τῆς νιτρογλυκερίνης ἐντὸς διπλασίου ὄγκου μεθυλικοῦ πνεύματος ἢ ξυλοπνεύματος (CH_4O) πρὸς ἐπίτευξιν ἀσφαλείας· κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς χρήσεως ἔδει νὰ χωρισθῶσι τὰ δύο σώματα καὶ πρὸς τοῦτο προσετίθετο ἀνάλογος ποσότης ὕδατος καὶ ἀνεκινεῖτο ἡ μᾶζα, ὁπότε τὰ ὑγρὰ ἀλληλεπετίθεντο κατὰ τάξιν δασύτητος.

Λόγῳ τῶν μειονεκτημάτων τὰ ὁποῖα παρουσίασεν ἡ μέθοδος αὕτη, ἐγκατέλειψε ταύτην ὁ Nobel μετὰ βραχὺν χρόνον, ὅπως προτείνῃ τὴν χρῆσιν νιτρογλυκερίνης ὑπὸ μετεσχηματισμένην μορφήν, ἥτις καθιστᾷ τὴν χρῆσιν πολὺ πλέον πρακτικὴν καὶ ἀσφαλῆ. Ἡ μορφὴ αὕτη ἐπιτυγχάνεται ἀπορροφωμένης τῆς νιτρογλυκερίνης παρὰ σωμάτων πορωδῶν, ἀνεπιδέκτων ἐκρήξεως, ὡς ὁ ἄνθραξ, τὸ πυρίτιον, ὁ χάρτης ἢ ἄλλαι ὗλαι ἀνάλογοι. Μετασχηματίζεται οὕτω εἰς πυρίτιδα κληθεῖσαν *δυναμῖτιδα* ἢ *πυρίτιδα ἀσφαλείας Nobel*. Ἀπορροφηθεῖσα ἡ νιτρογλυκερίνη παρ' οἱουδήποτε πορώδους σώματος ἀποκτᾷ ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ ἐπηρεάζηται ἐκ τῶν κοινῶν κρούσεων καὶ νὰ δύναται νὰ καίηται ἐπὶ τῆς πυρᾶς χωρὶς νὰ προκαλῇ ἔκρηξιν· ἡ διαβεβαίωσις περὶ τῆς τελευταίας ταύτης ἰδιότητος δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει μεθ' ὅλων τῶν συμπαρομαρτούντων περιορισμῶν. Οὕτω τὴν 7ην Μαΐου 1867 ἐχορηγήθη τὸ ὑπ' ἀριθ. 1345 ἀγγλικὸν δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας.

Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς μεθόδου ταύτης ὁ Nobel ἐξέλεξεν ὡς ἀπορροφητικὸν σῶμα τὴν ἀδρανῆ *πυριτικὴν γῆν* τὴν καλουμένην Kieselguhr ἢ ἁπλῶς Guhr, εἰς ἣν ἐδόθη τὸ ὄνομα *χαλικῖτις* παρὰ τοῦ χημικοῦ καθηγητοῦ Χρηστομάνου, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀνάλογον σῶμα ἠδυνήθη ἄχρι τοῦ νῦν (1929) νὰ ἐκθρονίσῃ τοῦτο ἐν τῇ προκειμένῃ χρήσει. Ἡ γῆ αὕτη, πυριτικὴ ἀσβεστοῦχος, συνίσταται κατὰ μέγα μέρος ἐκ κελυφίων διατόμων, ἐν ταῖς κοιλότησι τῶν ὁποίων, μετὰ τὴν καῦσιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, συγκρατεῖται ἡ νιτρογλυκερίνη, δι' ἧς ἐμποτίζονται. Μεγάλα κοιτάσματα ἐκ τῆς γῆς ταύτης εὑρίσκονται κυρίως εἰς Oberlohe τοῦ Ἀννοβέρου, εἰς Σουηδίαν καὶ Σκωτίαν. Καταλληλοτέρα ποιότης τοιαύτης γῆς εἶναι ἡ ἐνέχουσα κατὰ τὸ πλεῖστον κελύφη βακκήλων, εἶδος πολυποδόνων, παρουσιάζοντα τὴν μορφὴν ἐπιμήκων σωληνίων, ἐλάχιστα δὲ στρογγύλα ἢ γωνιώδη. Τὰ σωληνοειδῆ προσφέρονται εἰς ἀπορρόφησιν ἀφθονωτέρας νιτρογλυκερίνης καὶ εἰς παραγωγὴν ἑπομένως ἰσχυροτέρου ἐκρηκτικοῦ προϊόντος. Ἡ ἀδρανὴς αὕτη ἀπορροφητικὴ γῆ, διὰ νὰ ᾖ ποιότητος ἁρμοζούσης, δέον νὰ δύναται ν' ἀπορροφήσῃ νιτρογλυκερίνην μέχρι τοῦ τετραπλασίου τοῦ βάρους αὐτῆς, σχηματιζομένου οὕτω χυλώματος μᾶλλον ξηροῦ. Ἐμορφώθη οὕτως ὁ τύπος τῆς δυναμίτιδος Νο 1, ἢ συνήθους δυναμίτιδος, ἢ Kieselguhr-Dynamit, ἥτις περιέχει 75% νιτρογλυκερίνης καὶ 25% Guhr. Ἡ πυριτικὴ αὕτη γῆ, ἐξεταζομένη μικροσκοπικῶς, δέον νὰ παρουσιάζῃ διάτομα εἰς ποσότητα μεγάλην· ἐν καλῇ ποιότητι ἔχει σύνθεσιν:

Πυριτικὰ ἅλατα διαλυτὰ	63 %
Ὀργανικαὶ ὗλαι	18 %
Ἄμμος καὶ ἄργιλλος	11 %
Ὕδωρ	8 %
	100

καὶ χρῶμα λευκόχρουν ἕως τεφρόν, ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ ὀρυχείου. Μετὰ δὲ τὴν πύρωσιν εἰς ἣν ὑποβάλλεται πρὸ τῆς χρήσεως ἡ ἀνάλυσις ἐπὶ καλοῦ δείγματος δίδει:

Πυρίτιον	94,30 %
Μαγνησία	2,10 %
Ὀξείδιον τοῦ σιδήρου καὶ λευκαργίλλου	1,30 %
Ὀργανικαὶ ὗλαι	0,40 %
Ὑγρασία	1,90 %
	100

τὸ δὲ χρῶμα καθίσταται κιτρινωπὸν λόγῳ τοῦ προσλαμβανομένου ὀξειδίου τοῦ σιδήρου Fe_2O_3· ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν ὀξέων HCl HNO_3, H_2SO_4 δὲν προσβάλλεται, καὶ μόνον ὑπὸ τῶν ἀλκαλίων ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει ἀποσυντίθεται δίδουσα εἶδος ὑγρᾶς ὑέλου. Ἐν τῷ πνεύματι τῆς αὐξήσεως τῆς ἐκρηκτικῆς δυνάμεως ὁ Nobel κατώρθωσε ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ ἀδρανὲς ἀπορροφητικὸν σῶμα δι' ἑτέρου ἐκρηξίμου καὶ τούτου, μετέχοντος συνεπῶς εἰς τὴν ἔκρηξιν καὶ ἐνισχύοντος ταύτην ἐφ' ὅσον ἡ ἔκρηξις εἰς ἀμφότερα τὰ σώματα συμπίπτει χρονικῶς, ὁπότε, καὶ συντονίζονται αἱ ἐκρηκτικαὶ ἐνέργειαι. Παρήχθησαν οὕτω διάφοροι τύποι δυναμίτιδος ὑπαγόμενοι εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: α) εἰς δυναμίτιδας μετὰ βάσεως ἀδρανοῦς· β) εἰς δυναμίτιδας μετὰ βάσεως ἐνεργοῦ. Αἱ δυναμίτιδες ἅπασαι ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διαρρηκτικῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Ἡ ταχύτης ἀποσυνθέσεως ἢ ἄλλως τὸ κῦμα ἐκρήξεως ποικίλλει μεταξὺ 3.000—7.000 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς δυναμίτιδος.

Α'. *Δυναμίτιδες μετ' ἀδρανοῦς βάσεως*. Κατασκευή. Λαμβάνεται ὡς τύπος ἡ δυναμῖτις Νο 1. Δύο στάδια διακεκριμένα: α) ἀνάμιξις, β) φυσιγγιοποίησις.

Ἀνάμιξις. Ὅπως ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τοῦ Guhr τὸ ὕδωρ καὶ αἱ ὀργανικαὶ ὗλαι, τὰς ὁποίας περιέχει, πυρακτοῦται τοῦτο ἐντὸς εἰδικῆς καμίνου μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ὑπερκειμένων δαπέδων, ἐν ᾗ ἡ θερμοκρασία ἀναπτύσσεται προοδευτικῶς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μεταφερομένου τοῦ Guhr ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου δαπέδου βαθμηδὸν εἰς τὸ κατώτερον. Ἡ κατάκαυσις τῶν ὀργανικῶν ὑλῶν ἀπαιτεῖ ἐρυθροπύρωσιν· ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας ταύτης αὐξάνεται ἀναλόγως τῶν ἀφαιρετέων στοιχείων. Μετὰ τὴν πύρωσιν ταύτην ἡ ὁλικὴ περιεκτικότης εἰς ὕδωρ καὶ ὀργανικὰς ὕλας δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ 5%. Ἀκολούθως τὸ Guhr θρυμματίζεται διὰ σιδηρῶν ἐλάστρων βραδέως κινουμένων καὶ κοσκινίζεται δι' ὑποκειμένων κοσκίνων. Τὸ οὕτω προκύπτον προϊὸν ἐντίθεται εἰς σάκκους, οἵτινες τοποθετοῦνται εἰς μέρη μὴ ὑγρά. Περιεκτικότης μείζων τοῦ 5%, ὡς ἀνωτέρω, προκαλεῖ προοδευτικὴν ἐξίδρωσιν τῆς νιτρογλυκερίνης. Ἐπακολουθεῖ ἡ ἐνσωμάτωσις τῆς ὑγρᾶς νιτρογλυκερίνης. Οὐσιῶδες τυγχάνει ὅπως αὕτη ᾖ διαυγής, ἀπολύτως ἀπηλλαγμένη ὕδατος καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ἔχῃ διαμείνει τοὐλάχιστον ἐπὶ μίαν ἡμέραν εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς καθιζήσεως. Εἰς πολλὰ ἐργοστάσια χέουσι ταύτην ὡς ἑτοιμασθῇ ἐπὶ τῆς ὡρισμένης ποσότητος ἀπορροφητικοῦ· τοιουτοτρόπως μεταφέρεται αὕτη εἰς τὸ συνεργεῖον τῆς ἀναμίξεως ὑπὸ μορφὴν χυλώδους μάζης, ἄνευ κινδύνου νὰ χυθῇ χαμαί. Ὅταν ὅμως αὕτη μεταφέρεται εἰς ὑγρὰν κατάστασιν, συνιστᾶται ἡ χρησιμοποίησις κάλων ἐναερίων, χωριζομένων διὰ ξυλίνων διαφραγμάτων. Τὰ χρησιμοποιούμενα δοχεῖα δέον νὰ ὦσι τελείως στεγανὰ καὶ διατεταγμένα κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα οἱανδήποτε κροῦσιν. Ἐκ προνοίας τοποθετοῦσιν ὑπὸ τοὺς κάλους φύλλα ψευδαργύρου, ἵνα καθίσταται δυνατὴ ἡ διὰ σπόγγου ἀφαίρεσις τῆς τυχὸν ἐκχυθείσης νιτρογλυκερίνης. Τὸ ὑγρὸν χέεται ἐπὶ τοῦ Guhr καὶ δι' ἀναμίξεως καὶ μαλάξεως διὰ τῶν χειρῶν ἐντὸς μολυβδίνου δοχείου παρασκευάζεται τὸ μῖγμα. Ὅταν κριθῇ ὅτι τὸ μῖγμα ἔτυχεν ἐπαρκοῦς κατεργασίας, ὑποβάλλεται εἰς κοσκίνισμα· τοῦτο ἐκτελεῖται διὰ τῆς παλάμης, τοῦ μίγματος ὑποχρεουμένου κατὰ μικρὰς ποσότητας νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ὀπῶν καταλλήλου χαλκίνου πλέγματος. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ταύτης τὸ ἐπιτευχθὲν προϊὸν ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ τὴν μορφὴν λεπτῶν κόκκων, οἵτινες νὰ μὴ ὦσι οὔτε πολὺ ξηροί, οὔτε πολὺ λιπαροί· ἡ ἐκτίμησις τούτου τυγχάνει ἐργασία λεπτὴ καὶ ἀπαιτεῖ σχετικὴν πρακτικήν.

β') *Φυσιγγιοποίησις*. Ἡ εἰς τὸ ἐμπόριον φερομένη δυναμῖτις ἔχει συνήθως τὴν μορφὴν κυλινδρικῶν φυσιγγίων. Μετὰ τὴν περαίωσιν τῶν ἀνωτέρω ἐργασιῶν: ἀναμίξεως, μαλάξεως καὶ διαβιβάσεως διὰ κοσκίνου, ἡ δυναμῖτις μεταφέρεται κατὰ ποσότητας μικρὰς εἰς τὸ συνεργεῖον τῆς φυσιγγιοποιήσεως. Ἡ μεταφορὰ αὕτη ἐκτελεῖται διὰ

Digitized by Google

ξυλίνων καδίσκων ἐπενδεδυμένων διὰ ψευδαργύρου ἢ ἁπλῶς βερνικωμένων· χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης καὶ δοχεῖα ἀπὸ ἐλαστικοῦ κόμμεως. Ἡ φυσιγγιοποίησις ἐκτελεῖται διὰ πιεστηρίου, εἰς ἕκαστον δὲ συνεργεῖον λειτουργεῖ ἓν μόνον τοιοῦτον. Τὸ μηχάνημα τοῦτο συντίθεται κατ' ἀρχὴν ἀπὸ κυλίνδρου διαμέτρου ἴσης πρὸς τὴν τῶν κατασκευαστέων φυσιγγίων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔμβολον τιθέμενον εἰς κίνησιν διὰ χειροκινήτου μοχλοῦ ἀπεργάζεται τὴν συμπίεσιν τῆς δυναμίτιδος. Τὸ πιεστήριον τοῦτο, ὀρειχάλκινον, στερεοῦται ἐφ' ἑνὸς τῶν τοίχων τοῦ συνεργείου. Δύο ἐργάτιδες καθήμεναι πρὸ τραπεζῶν πλευρικῶς τοποθετημένων περιτυλίσσουσι τὰ φυσίγγια διὰ χάρτου περγαμηνοῦ ἢ καὶ παραφφινωμένου· ὁ πρῶτος εἶναι δαπανηρότερος ἀλλ' ἀσφαλέστερος ἐν τῇ χρήσει. Δυνατὸν ἡ διὰ τοῦ ἐμβόλου συμπιεζομένη δυναμῖτις νὰ ὁδηγῆται ἀπ' εὐθείας ἐντὸς θηκῶν ἐκ χάρτου τῶν μνησθέντων εἰδῶν ἢ καὶ μεταλλικῶν. Ὁ τρόπος οὗτος δὲν εἶναι ὁ πλεονεκτικώτερος ἰδίως διὰ χαρτίνας θήκας. Αἱ διαστάσεις τῶν φυσιγγίων κυμαίνονται κατὰ διάμετρον μὲν ἀπὸ 25 ἕως 28 χιλιοστά, κατὰ μῆκος δὲ ἀπὸ 110 μέχρις 132 χιλιοστῶν, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ τούτων. Εἰς τὸ στράτευμα ἡ δυναμῖτις χρησιμοποιεῖται συνήθως ὑπὸ μορφὴν φυσιγγίων μετὰ μεταλλικῶν θηκῶν, *κροτίδων* καλουμένων, ὧν ἡ εἰς δυναμίτιδα περιεκτικότης ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀποτελέσματος.

Συσκευασία. Τὰ ἑτοιμαζόμενα φυσίγγια μεταφέρονται κατὰ μικρὰς ποσότητας εἰς τὸ συνεργεῖον συσκευασίας, ὅπου τοποθετοῦνται κατὰ ποσότητας 2 ἕως 2 ½ χιλιογράμμων (ὁ ἀριθμὸς τῶν φυσιγγίων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βάρους αὐτῶν) ἐντὸς κυτίων ἐκ χάρτονος· τὰ μεταξὺ τῶν φυσιγγίων κενὰ πληροῦνται ἀκριβῶς διὰ πριονισμάτων ξύλου, στυπείου ἢ ἄλλης ὕλης δεκτικῆς ν' ἀπορροφήσῃ τὴν νιτρογλυκερίνην, ἥτις ἐνδεχομένως ἤθελεν ἐξιδρώσει. Τὰ κυτία ταῦτα περιτυλισσόμενα κατόπιν δι' ἀνθεκτικοῦ χάρτου δένονται διὰ θώμιγκος καὶ τοποθετοῦνται ἄνευ διακένων ἐντὸς κιβωτίων ξυλίνων ἐκ σανίδων συγκεκολλημένων. Τὰ καλύμματα τῶν κιβωτίων στερεοῦνται διὰ ξυλίνων γόμφων· ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις κοχλιῶν ἐξ ὀρειχάλκου ἢ καὶ γαλβανισμένου σιδήρου. Οἱ κοινοὶ ἧλοι ἀποκλείονται. Τὸ βάρος τῶν κιβωτίων συνολικῶς κυμαίνεται κατὰ τόπους ἀπὸ 23—35 χιλιόγραμμα. Διὰ δυναμίτιδας προοριζομένας εἰς μεταφορὰς δι' ὑγρᾶς ὁδοῦ, τὸ ἐκ ξύλου κιβώτιον δὲν ἀρκεῖ καὶ ἀπαιτεῖται περίβλημα ἀδιάβροχον ἐκ μετάλλου ἢ κάλλιον ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως. Ἀποθήκευσις δυναμίτιδος δέον νὰ ἐνεργῆται εἰς χώρους ξηροὺς καὶ δροσερούς, τῆς θερμοκρασίας περιοριζομένης εἰ δυνατὸν μεταξὺ 10° καὶ 30° ἑκατονταβάθμου. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ἐνδείκνυται ὅπως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν λαμβάνωνται δείγματα, ἅτινα ὑποβάλλονται εἰς δοκιμὴν ἀντοχῆς εἰς τὴν θερμότητα. Ἄλλη δοκιμὴ οὐχὶ ὀλιγώτερον χρήσιμος συνίσταται εἰς ἀποκοπὴν ἔκ τινος φυσιγγίου τεμαχίου μήκους 2—3 ἑκαστοστῶν καὶ εἰς τὴν τοποθέτησιν αὐτοῦ ὑπὸ κώδωνα ταυτοχρόνως μετὰ δοχείου ἀνοικτοῦ περιέχοντος ὕδωρ. Οὐδεμία ἐξίδρωσις ἐπιτρέπεται. Ἐν Γαλλίᾳ οὐδεμία δυναμῖτις γίνεται δεκτὴ πρὸς μεταφορὰν διὰ σιδηροδρόμου, ἐὰν ἔχῃ παραμείνει πλέον τοῦ ἔτους εἰς ἀποθήκην.

Φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἰδιότητες τῆς δυναμίτιδος No. 1. Νιτρογλυκερίνη 75 %. Guhr 25 %. Ἡ δασύτης αὐτῆς εἶναι 1 50· τὸ βάρος ἐν τούτοις ἑνὸς κυβικοῦ ὑποδεκομέτρου δὲν ὑπερβαίνει τὸ 1,225 χγρ. Ἔχει ἀφὴν ἐλαιώδη, εἶναι ἄοσμος καὶ ἔχει χρῶμα ἐρυθρόν, ἐξ οὗ καὶ παρ' ἡμῖν καλεῖται δυναμῖτις κόκκινη. παρὰ πολλῶν δὲ ἐργατικῶν καὶ ταραμᾶς. Ἡ δυναμῖτις ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν νιτρογλυκερίνην παρουσιάζει πολλῷ ἥσσονα εὐαισθησίαν εἰς τὴν κροῦσιν. Πολυάριθμα ἐν τούτοις ἐσημειώθησαν ἀτυχήματα, ὀφειλόμενα μόνον εἰς τὴν προσπάθειαν βιαίας εἰσαγωγῆς φυσιγγίου δυναμίτιδος ἐντὸς ὀπῆς μεταλλείου πολὺ στενῆς. Ἐκρήγνυται αὕτη ὑπὸ τὴν κροῦσιν βολίδος τυφεκίου καὶ ἐκ μεγάλης ἀκόμη ἀποστάσεως, ἐξ οὗ καὶ δὲν προσφέρεται διὰ στρατιωτικὴν χρῆσιν. Οὐδὲ πρὸς γέμισιν ὀβίδων δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, καθ' ὅσον ἐκρήγνυται ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τοῦ βλήματος ἀναπτυσσομένης κρούσεως.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἠπίας θερμοκρασίας δύναται ἡ δυναμῖτις νὰ μὴ ἀλλοιωθῇ καὶ ἂν ἐπὶ ὥραν θερμανθῇ εἰς 100°. Ἐν ἐπαφῇ μεθ' ὕλης πυροφλεγοῦς, ὡς π. χ. ἀνημμένου σιγάρου, ἀναφλέγεται εὐκόλως καὶ καίεται ἄνευ ἐκρήξεως. Ἐπίσης ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ προκαλεῖ ἀνάφλεξιν τῆς δυναμίτιδος ἄνευ ἐκρήξεως, τοὐλάχιστον εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα. Ἐκρήγνυται εἰς τὴν θερμοκρασίαν 180°—182°· προηγηθεῖσα θέρμανσις καθιστᾷ ταύτην λίαν εὐαίσθητον εἰς τριβὴν καὶ κροῦσιν· ἐπιβάλλεται ὅθεν εἰς θερμοὺς τόπους νὰ μὴ μένῃ ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, αἵτινες ἄλλωστε ἐνεργοῦσιν ἀποσυνθετικῶς ἐπὶ τῆς νιτρογλυκερίνης ὡς καὶ τῶν ἄλλων νιτροενώσεων. Εἰς περιωρισμένην ποσότητα ἡ δυναμῖτις καίεται εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα μετὰ ζωηρᾶς φλογὸς καταλείπουσα τὸ Guhr. Ἐὰν ἀναφλεγῇ ποσότης σχετικοῦ ὄγκου κατακαίεται ἠρέμα, εὐθὺς ὅμως ὡς ἡ διαφυγὴ τῶν ἀερίων συναντήσῃ ἀντίστασίν τινα ἡ μᾶζα ἐκρήγνυται. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ψύχους ἡ δυναμῖτις πήγνυται, ὁπότε παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν σκληράν. Ἡ θερμοκρασία τῆς πήξεως ποικίλλει μετὰ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐνεχομένης ὑγρασίας. Εἰς τὰ συνήθη φυσίγγια τοῦ ἐμπορίου ἡ πῆξις παράγεται γενικῶς μεταξὺ 6°—7°. Ἡ ὕλη ἐν τούτοις δὲν ἀναλαμβάνει τὴν πλαστικότητα αὐτῆς παρὰ εἰς θερμοκρασίαν κατὰ 2°—3° ἀνωτέραν τῆς τῆς πήξεως. Συχνάκις ἐν τῷ αὐτῷ κιβωτίῳ τινὰ μὲν φυσίγγια ἐσκληρύνθησαν, ἄλλα δὲ ἀπέμειναν ἀμετάβλητα· τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἄνισον διανομὴν τῆς νιτρογλυκερίνης, ἢ καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ἐκρηκτικῷ ὑγρῷ παρουσίαν διαφόρων ποσοτήτων ὑγρασίας. Ἀντικατάστασις τῆς νιτρογλυκερίνης διὰ νιτρογλυκόλης ὑποβιβάζει τὸ σημεῖον πήξεως καὶ κάτω τοῦ μηδενός, ἐξ οὗ καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα. Ἐφόσον ἡ δυναμῖτις διατηρεῖ τὴν πλαστικότητα αὐτῆς, 0.6 γρ. βροντώδους ὑδραργύρου ἀρκοῦσι διὰ τὸν πυροκροτητήν· πεπηγυῖα ὅμως δέον νὰ ἔχῃ πυροκροτητὴν περιέχοντα τοὐλάχιστον 1 γραμ. βροντώδους ὑδραργύρου. Ἡ χρῆσις τῆς δυναμίτιδος ὑπὸ τοιαύτην μορφὴν εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπικινδύνων· ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῆς εἰς τὴν προειργασμένην ὀπὴν καθίσταται δυσχερὴς καὶ τὸ φυσίγγιον δύναται εὐκόλως νὰ ἐκραγῇ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κρούσεως· ἀρκεῖ δὲ μάλιστα ἐνίοτε νὰ θραυσθῇ, νὰ κοπῇ ἓν φυσίγγιον, ν' ἀνοιχθῇ ἐν αὐτῷ ὀπὴ πρὸς τοποθέτησιν τοῦ πυροκροτητοῦ, ὅπως προκληθῇ ἔκρηξις. Ἀπαραίτητον ὅθεν καθίσταται νὰ ἐκπαγῇ ἡ δυναμῖτις. Ἡ ἐργασία αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολυάριθμα ἀτυχήματα· τοποθέτησις φυσιγγίων ἐπὶ θερμάστρας ἢ εἰς τέφραν θερμὴν δὲν βραδύνει νὰ προκαλέσῃ ἔκρηξιν. Ἡ μοιραίως ἀνώμαλος διανομὴ τῆς νιτρογλυκερίνης εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Kieselguhr συνεπιφέρει ἐξίδρωσιν, ἥτις ἀποτελεῖ καὶ τὴν αἰτίαν. Παρ' ὅλας τὰς συχνάκις διδομένας σχετικὰς συστάσεις ἀτυχήματα δὲν ἔπαυσαν ἀναγγελλόμενα. Ἐπίσης ἡ ἔκρηξις τῆς δυναμίδος ἐν δοχείῳ περιέχοντι θερμὸν ὕδωρ γεννᾷ μέγαν κίνδυνον ὡς ἐκ τοῦ ἐλαιώδους στρώματος ὅπερ σχηματίζει ἡ νιτρογλυκερίνη κατὰ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ δοχείου. Τὸ μόνον ἀσφαλὲς μέσον εἶναι ἡ χρησιμοποίησις διπλοῦ δοχείου ἐκ ψευδαργύρου· μεταξὺ τῶν δύο δοχείων παρεμβάλλεται ὕδωρ θερμὸν 60°—70° καὶ ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ δοχείου ἡ δυναμῖτις· ἐξωτερικῶς δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τρίτον περίβλημα ὅπως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ δευτέρου δοχείου ἐντεθῇ οὐσία κακὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος. Τὸ σύνολον καλύπτεται διὰ πώματος μὲ διπλᾶς παρειάς. Ὅπως ἡ συσκευὴ αὕτη παρέχῃ πλήρη ἀσφάλειαν, δέον τὸ κεντρικὸν δοχεῖον νὰ ᾖ στεγανόν, ἄλλως διαφυγὴ νιτρογλυκερίνης πρὸς τὸ μεταξὺ τῶν δύο δοχείων θερμὸν ὕδωρ δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀτυχήματα κατὰ τὴν ἐκ νέου θέρμανσιν τοῦ ὕδατος τούτου πρὸς ἐπαναληπτικὴν χρῆσιν. Ὡς μόνον μέσον ἀπομένει ἡ ἐξασφάλισις τῆς στεγανότητος τοῦ κεντρικοῦ δοχείου καὶ ἡ παρακολούθησις αὐτῆς μετὰ τῆς μεγαλυτέρας προσοχῆς. Ἐπὶ πλέον δέον ν' ἀφαιρῆται εὐκόλως τὸ κεντρικὸν δοχεῖον ὅπως ἀποκαθαίρηται καθ' ἑκάστην καὶ διαπιστοῦται ἡ στεγανότης αὐτοῦ. Συνιστᾶται ἐνίοτε ἡ τοποθέτησις φυσιγγίων πεπηγυίας δυναμίτιδος κατὰ μικρὸν σωρὸν ἐντὸς κοπρίας. Καὶ ὁ τρόπος οὗτος δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος κινδύνου, τῆς θερμοκρασίας δυναμένης ν' ἀνέλθῃ ἀρκούντως ὑψηλά. Ἡ καλὴ ποιότης τῆς δυναμίτιδος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῆς νιτρογλυκερίνης, ἐκ τῆς ὁμοιογενείας τοῦ μίγματος καὶ ἐκ τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν ἐξίδρωσιν. Ἡ νιτρογλυκερίνη δέον ἀπαραιτήτως νὰ ᾖ ἀπηλλαγμένη παντὸς ἴχνους ὀξέος, ὁπότε ἡ δυναμῖτις δύναται νὰ συντηρηθῇ ἀορίστως χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ. Εὐθὺς ὡς ἄρξηται ἡ ἀποσύνθεσις, ἐπεκτείνεται ταχύτατα καὶ ἡ ἔκρηξις δύναται νὰ ἐπακολουθήσῃ, ἰδίως ἂν ἡ δυναμῖτις εὑρίσκεται ἐν ἀνθεκτικῷ περιβάλλοντι. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος καταστροφή. Ἀνομοιογένεια ἐν τῇ μάζῃ, εἰς βαθμὸν ὥστε εἰς μέρος τι ποσοτικὴ ὕπαρξις τῆς νιτρογλυκερίνης νὰ κατέλθῃ κάτω τοῦ 25 % (ἀντὶ 75 %), προκαλεῖ διακοπὴν τῆς μεταδόσεως τοῦ ἐκρηκτικοῦ κύματος· ἡ ἔκρηξις σταματᾷ καὶ ἀπαιτοῦνται μέγισται προφυλάξεις διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ὑπολοίπου τῆς δυναμίτιδος. Ἡ ἐξίδρωσις παρατηρεῖται εἰς δυναμίτιδας οὐχὶ ἁρμοζούσης ποιότητος. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν χαμηλῆς θερμοκρασίας 6° ἕως 8°, ἢ ὑψηλοτέρας τοιαύτης 35°—40° ἢ ἰσχυρᾶς ὑγρασίας, ἡ νιτρογλυκερίνη ἐγκαταλείπουσα τὰς κοιλότητας τοῦ Kieselguhr φέρεται πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ φυσιγγίου ἐμφανίζουσα οὕτω τὴν ἐξίδρωσιν. Λόγῳ τῆς εἰς κρούσεις εὐαισθησίας τῆς νιτρογλυκερίνης, χρῆσις τοιαύτης δυναμίτιδος καθίσταται κατ' ἐξοχὴν ἐπικίνδυνος καὶ ἀπαιτεῖται ἰσχυρὸς πυροκροτητὴς (μέχρι 2 γραμ.) ὅπως ἐκραγῇ ἡ ὅλη μᾶζα. Ἐπιβάλλεται ἐκ τούτου ἡ ἐκ νέου ἀπορρόφησις τῆς νιτρογλυκερίνης· τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται, ἀλλ' οὐχὶ ἐν πλήρει βαθμῷ ἐντὸς εἰδικοῦ θαλάμου, ὅπου ἡ θερμοκρασία δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τοὺς 30° Κ.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὑγρασίας κατὰ τὸν M. Guttman ἡ ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας πολὺ ὀλίγον θὰ ἔβλαπτε δυναμίτιδα καλῆς ποιότητος καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἐξίδρωσιν· προκειμένου ὅμως περὶ ἐπιδράσεως τοῦ ὕδατος παρουσιάζεται φαινόμενόν τι ὠσμώσεως, τὸ ὁποῖον ὑποβοηθεῖ ἡ φύσις αὐτοῦ τοῦ περγαμηνοῦ χάρτου· ἐπὶ παραδείγματι ἐὰν ἐπὶ χρόνον παραμείνῃ δυναμῖτις ἐντὸς ὑγρᾶς ὀπῆς μεταλλείου, τὸ ὕδωρ θ' ἀντικαταστήσῃ ὁλοκληρωτικῶς τὴν νιτρογλυκερίνην, προυξενήθησαν δὲ ἐκ τούτου πολυάριθμα ἀτυχήματα. Εἰς ἐδάφη ὑγρά, ὡς καὶ ἐν τῷ ὕδατι, ἐπιβάλλεται ἡ ἔνθεσις τῆς δυναμίτιδος εἰς θήκας μεταλλικὰς ἢ ἐν περιβλήμασιν ἐκ γοαττοπέρκας, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ μὴ γίνῃ σύντομος ἐνέργεια. Δι' ἐναύσματος ἐκ μελανῆς πυρίτιδος ἐν κλειστῷ χώρῳ προκαλεῖται ἔκρηξις τῆς δυναμίτιδος, ἀλλ' οὐχὶ τελεία. Τοὐναντίον δι' ἐναύσματος ἐκ βροντώδους ὑδραργύρου ἐπέρχεται πλήρης. Κατ' ἀρχὴν ὅπως ἐπιτευχθῇ ἔκρηξις ἀπαιτεῖται μέσον δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ ἐκρηκτικὸν κῦμα μεγίστης ταχύτητος. Ἡ δυναμῖτις ὑπόκειται καὶ εἰς κατὰ συμπάθειαν ἔκρηξιν ἐξ ἄλλης γειτονικῆς τοιαύτης. Τὰ προϊόντα τῆς ἐκρήξεως διὰ τὴν δυναμίτιδα No 1 εἰσὶ τὰ αὐτὰ μετὰ τῆς νιτρογλυκερίνης, καθ' ὅσον τὸ ἀπορρηφητικὸν Guhr ὡς ἀδρανὲς σῶμα δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἀναπτυσσομένην ἀντίδρασιν $2C_3H_5(NO_3)_3 = 6CO_2 + 5H_2O + 3N_2 + O$. Καθ' ὑπολογισμὸν ἓν χιλιόγραμμον νιτρογλυκερίνης εἰς θερμοκρασίαν 0° καὶ βαρομετρικὴν πίεσιν 760 χ.μ. δίδει 713 κυβικὰς παλάμας ἀερίων εἰς θερμοκρασίαν ἐκρήξεως 3469° καὶ περὶ τὰς 10.000 χιλιογραμμόμετρα ὡς ἰσχὺν δι' ἓν χγρ. νιτρογλυκερίνης ἐμπεριεχομένης ἐντὸς μιᾶς κυβικῆς παλάμης. Διὰ τὴν δυναμίτιδα N° 1, ἥτις περιέχει 75 % νιτρογλυκερίνης, οἱ ἀνωτέρω χαρακτηριστικοὶ ἀριθμοὶ μειοῦνται εἰς 535 κυβικὰ παλάμας ἀερίων, 2600° καὶ 6600 χγραμ. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα δεικνύουσιν, ὅτι ἡ δυναμῖτις αὕτη εἶναι ἰσχυρὰ ἐκρηκτικὴ οὐσία, δυναμένη νὰ προτιμηθῇ προκειμένου περὶ θρυμματισμοῦ σκληρῶν πετρωμάτων ἢ κατακρημνίσεως καὶ καταστροφῆς τεχνικῶν ἔργων, π. χ. γεφυρῶν, σηράγγων κ.λ.π. Παρουσιάζουσα ἀνθεκτικότητα εἰς τὴν ὑγρασίαν, ἐπὶ βραχὺν χρόνον, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ δι' ἔνυδρα εἰσέτι ἔργα ἄνευ παραμονῆς ἐκεῖ· ἡ ἰδιότης αὕτη βοηθεῖ τὴν χρῆσιν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ παρ' ὅλας τὰς ἀπαγορεύσεις δὲν παύει τὸ καταστρεπτικὸν τοῦτο σύστημα. Τὸ παραγόμενον κῦμα ἐκρήξεως, ταχύτητος ἄνω τῶν 6.000 μέτρων κατὰ 1″ οὐ μόνον τοὺς ἰχθῦς φονεύει, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν βράχων ἀποτεθειμένα ᾠάρια αὐτῶν καταστρέφει. Θεωρητικῶς ἡ πλήρης καὶ ἐλευθέρα ἔκρηξις τῆς δυναμίτιδος δὲν παράγει βλαβερὰ ἀέρια. Ἐν τῇ πράξει ὅμως, ὅταν ὁ ἀερισμὸς εἶναι ἀτελής, συμβαίνει πολλάκις νὰ αἰσθάνωνται οἱ μεταλλωρύχοι κεφαλαλγίας ἢ ἄλλας διαταραχὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν ἀτελῆ ἀποσύνθεσιν. Ἀξιοσημείωτον τυγχάνει, ὅτι πυροκροτητὴς ἐπαρκῶς ἀσθενοῦς γεμίσματος εὐνοεῖ τὴν ἀτελῆ ἀποσύνθεσιν τῆς ἐκρηκτικῆς οὐσίας. Ἡ χρῆσις τῆς δυναμίτιδος N° 1 ἦτο λίαν διαδεδομένη, ἀπὸ τοῦ 1900 ὅμως ἐλαττοῦται αὕτη εἰς μεγάλην ἀναλογίαν εἰς ὄφελος τῶν ἐκρηκτικῶν πηκτῶν (gelatines). Εἴς τινας χώρας ἡ βιομηχανικὴ κατανάλωσις αὐτῆς ἐμηδενίσθη. Ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκεται ἐν εὐρείᾳ χρήσει, καὶ τὸ παρὰ τὸ Δαφνὶ πυριτιδοποιεῖον τῆς «Ἀνωνύμου Ἑταιρεία Ἑλληνικοῦ Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου» κατασκευάζει τοιαύτην δυναμίτιδα N° 1 ἀρίστης ποιότητος, συσκευαζομένην εἰς κιβώτια 30 χιλιογράμμων περιλαμβανόντων 12 κυτία περιεκτικότητος 2 ½ χιλιογράμμων διανεμομένων εἰς 32 ἢ 36 φυσίγγια. Ἡ ἡμερησία παραγωγὴ δύναται νὰ φθάσῃ εἰς ἕνα τόννον καὶ ἡ ἐτησία κατανάλωσις ὑπερβαίνει ἐνίοτε τοὺς ἑκατὸν τόννους, ἀποτελοῦντας τὰ 90 % τῆς ὅλης ἐν τῷ κράτει καταναλώσεως. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἡ παρασκευὴ τοιαύτης δυναμίτιδος διακόπτεται, οὔσης λίαν ἐπικινδύνου καὶ αὐτῆς τῆς παρασκευῆς νιτρογλυκερίνης. Διὰ τὴν δυναμίτιδα ταύτην εἰσκομίζονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ Guhr, ἡ γλυκερίνη καὶ ἡ νιτρικὸν νάτριον διὰ τὴν ἐνταῦθα παρασκευὴν νιτρικοῦ ὀξέος ἢ αὐτούσιον νιτρικὸν ὀξὺ διὰ τὴν νίτρωσιν τῆς γλυκερίνης. Ἐπίσης καὶ ἡ γαλλο-ἑλληνικὴ ἑταιρεία, ἔχουσα τὰς ἐγκαταστάσεις αὐτῆς παρὰ τὸ χωρίον Κουκουβάουνες, κατασκευάζει τοιαύτην δυναμίτιδα εἰς πολὺ μικροτέρας ποσότητας.

Ἄλλαι δυναμίτιδες μετ' ἀδρανοῦς βάσεως. Ὡς ἀδρανὲς ἀπορροφητικὸν σῶμα χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε καὶ ἄλευρον ξύλου, ἀφοῦ προηγουμένως πλυθῇ καλῶς διὰ καυστικῆς σόδας πρὸς καθαρισμὸν ἀπὸ τὰς ξυλώδεις οὐσίας. Δύναται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ τὸ ὀρυκτὸν μίκα κονιοποιούμενον ἢ καὶ τὸ ἀνθρακικὸν νάτριον, ὁ ἄνθραξ, τὸ θειικὸν βάριον, ὁ τάλκης, ἡ ὦχρα. Εἰς τὰ μίγματα ταῦτα ἡ ἀναλογία τῆς νιτρογλυκερίνης ποικίλλει, ἐλαττουμένη οὐσιωδῶς μέχρι 45 % ἀναλόγως τῆς ἀπορροφητικῆς δυνάμεως τῆς ἀδρανοῦς βάσεως. Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς ἐν γένει τῶν τοιούτων μετ' ἀδρανοῦς βάσεως δυναμιτίδων εἶναι ὁ αὐτὸς ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς καὶ εἰς

Digitized by Google

τὴν δυναμίτιδα Νο 1, ἡ ὁποία μένει πάντοτε ὡ: ὁ πρωτεύων αὐτῶν τύπος. Κανονισμοὶ καὶ διατάγματα κανονίζουσι τὰ τῆς κατασκευῆς τῆς δυναμίτιδος καὶ ἐπιβάλλουσι τὴν λῆψιν μέτρων ἀσφαλιστικῶν. Εἰδικὴ σύνθεσις δυναμίτιδος 90 % νιτρογλυκερίνης καὶ 10 % Guhr φέρεται ὑπὸ τὸν τίτλον δυναμῖτις Νο 0, καλεῖται ἐνίοτε *δυναμῖτις εἰδικὴ* καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ πετρώματα ἐξαιρετικῶς ἀνθεκτικά.

Β'. *Δυναμίτιδες μετ' ἐνεργοῦ βάσεως.* Τὸ Guhr εἶναι οὐσία ἀδρανὴς καὶ δὲν λαμβάνει οὐδὲν μέρος εἰς τὴν ἐκρηκτικὴν ἀντίδρασιν, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἀδρανεῖς βάσεις. Ἀντὶ νὰ προστεθῇ εἰς τὴν νιτρογλυκερίνην τοιαύτη ἀδρανὴς οὐσία, δύναται νὰ γίνῃ συνένωσις ταύτης πρὸς ὕλην καύσιμον. Ἡ ἰδία, κατ' ἀρχήν, λογικὴ ὡς ἐκ τοῦ ἐλευθερουμένου ὀξυγόνου κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς ὑγρᾶς ἐκρηκτικῆς οὐσίας ἐγέννησεν ἐν τούτοις συζητήσεις, διότι ἂν αἱ δύο ἀναμεμιγμέναι ὗλαι δὲν ἀποσυντίθενται ταυτοχρόνως ἀλλὰ διαδοχικῶς, οὐδὲν προκύπτει πλεονέκτημα ἐκ τῆς τοιαύτης ἑνώσεως. Ἐχρησιμοποιήθησαν διάφορα στοιχεῖα ὑπὸ τὸν τίτλον ἐνεργοῦ ἀπορροφητικῆς βάσεως, ὡς ὁ ἄνθραξ, πριονίσματα ξύλου, τὸ ἄλευρον κτλ. Ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπίσης νιτρικὸν κάλιον, νάτριον, ἀμμώνιον, βάρυον καὶ παρήχθησαν δυναμίτιδες μετ' ἐνεργοῦ βάσεως, ὡς δυναμῖτις μετὰ νιτρικοῦ καλίου, μετὰ νιτρικοῦ νατρίου κτλ. Ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης καὶ ἡ νιτροκυτταρίνη, προταθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1867 παρὰ τοῦ Abel καὶ τοῦ Trauzl ἐν Αὐστρίᾳ. Μεταξὺ ὅλων τῶν μετ' ἐνεργοῦ βάσεως δυναμιτίδων προέχει ἡ *γομοδυναμῖτις* (Dynamite - Gomme), παρασκευασθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ Nobel κατὰ τὸ 1871, ἀποτελουμένη ἀπὸ 91—93,5 % τρινιτρογλυκερίνης καὶ 9—6,5 % νιτροκυτταρίνης, ὀκτωνιτρικῆς ἢ ἐννεανιτρικῆς, περιεχούσης 11—12 % ἄζωτον. Ἡ νιτροκυτταρίνη αὕτη πλὴν τῆς εἰς ἄζωτον περιεκτικότητος αὐτῆς δέον νὰ παρουσιάζῃ ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τὴν γλοιώδη σύστασιν, ὅταν διαλυθῇ εἰς μῖγμα οἰνοπνεύματος καὶ αἰθέρος. Ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῶν δύο τούτων σωμάτων, ὑποκειμένων προηγουμένως εἰς λεπτομερῆ ἔλεγχον χημικὸν καὶ ἀντοχῆς εἰς θερμοκρασίαν, καὶ τῆς ζελατινοποιήσεως τοῦ μίγματος διὰ κατεργασίας ἐν δοχείῳ μετὰ διπλοῦ περιβλήματος, ὅπου κυκλοφορεῖ ὕδωρ θερμοκρασίας 40°—50°, προκύπτει ἡ γομοδυναμῖτις, ἐλαστική, διαυγὴς καὶ πυκνότητος 1.50—1.55. Ἡ γομοδυναμῖτις, ὀλιγώτερον εὐαίσθητος τῆς δυναμίτιδος Νο 1, ἀπαιτεῖ καψύλια ἰσχυρότερα, συνήθως Νο 7. Καίεται ζωηρῶς ἄνευ ἐκρήξεως, ἐφ' ὅσον τὰ παραγόμενα ἀέρια δύνανται νὰ ἐκλύωνται ἐλευθέρως εἰς τὸν ἀέρα. Βολὶς ριπτομένη ἐπὶ τοιαύτης δυναμίτιδος ἐκρηγνύει ταύτην, ἄλλαι ὅμως συνήθεις κρούσεις εἰσὶν ἀκίνδυνοι. Ἰσχυρῶς ἀνθισταμένη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὑγρασίας δύναται νὰ διατηρηθῇ ἀναλλοίωτος ἐπί τινα χρόνον καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Κατὰ 1.5 ἰσχυροτέρα τῆς δυναμίτιδος Νο 1 παράγει, λόγῳ τῆς μεγάλης θεωρητικῆς δυνάμεως (9.396 kg.), θερμοκρασίαν 3213° καὶ δυναμικὸν 659 τονόμετρα. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων χαρακτηριστικοὶ τύποι εἰσί: *δυναμῖτις Νο 0*, ἐν Γαλλίᾳ κατασκευαζομένη κατὰ τὰς δύο ἑπομένας συνθέσεις:

Νιτρογλυκερίνη	70	ἢ	74
Κυτταρίνη	29.75	ἢ	26
Ἀνθρακικὸν νάτριον	0.25	»	—
	100		100

Δυναμῖτις μετὰ νιτρικοῦ καλίου, δυναμῖτις μετὰ νιτρικοῦ νατρίου, κατὰ συνθέσεις ποικιλλούσας, φερόμεναι ὡς *δυναμῖτις Νο 2* ἢ *Νο 3*. Τινὲς τῶν συνθέσεων ὡς κατωτέρω:

Νιτρογλυκερίνη	22	Νιτρογλυκερίνη	44
Νιτρικὸν κάλι	66	Νιτρικὸν κάλι	44
Ἄνθραξ ξύλου	12	Πριονίδια ξύλου	12

Ἡ πρώτη Νο 3, ἡ δευτέρα Νο 2 ἔχουσα καὶ τὸ ὄνομα *φορσῖτις*.

Νιτρογλυκερίνη	35	Νιτρογλυκερίνη	22
Νιτρικὸν νάτριον	52	Νιτρικὸν νάτριον	66
Κυτταρίνη	13	Ἄνθραξ	12

Ἡ πρώτη Νο 2 ἡ δευτέρα Νο 3.

Εἰς τὸ πυριτιδοποιεῖον τῆς «Ἑταιρείας Ἑλληνικοῦ Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου» δύναται νὰ κατασκευασθῇ πᾶς τύπος δυναμίτιδος κατὰ παραγγελίαν, ἐφ' ὅσον ὁ τύπος οὗτος δὲν κυκλοφορεῖ εἰς τὸ τρέχον ἐμπόριον. Διὰ τὰ μεταλλεῖα, ὅπου ὑπάρχουσιν εὔφλεκτα ἀέρια ὡς τὸ κοινῶς λεγόμενον Grisou (CH_4 + ἀήρ), κατεσκευάσθησαν δυναμίτιδες, ὧν ἡ θερμοκρασία ἀναφλέξεως ἦτο κατωτέρα τῶν 2.000°, κληθεῖσαι *ἐκρηκτικαὶ ὗλαι ἀσφαλείας*. Τοιαῦτα μίγματα εἰσί

Δυναμῖτις Νο 1	20 %	Dynamite-Gomme	12 %
Νιτρικὸν ἀμμώνιον	80 %	Νιτρικὸν ἀμμώνιον	88 %

Δοκιμὴ δυναμίτιδος. Αὕτη στρέφεται πρὸς τὰς ἑξῆς κατευθύνσεις: προσδιορισμὸς τῆς ἀντοχῆς εἰς τὴν θερμότητα, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ἀντικείμενον εἰδικῆς μεθόδου, ἀποχωρισμὸς τῆς νιτρογλυκερίνης, ἐξίδρωσις. Ἐπακολουθεῖ κατόπιν ἡ χημικὴ ἀνάλυσις. Διὰ τὰς δοκιμὰς ταύτας καὶ ἀναλόγως τοῦ τύπου τῆς δυναμίτιδος καθορίζεται ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως ἑκάστης δοκιμῆς ἐν τοῖς οἰκείοις βιβλίοις ἢ καὶ ταῖς συγγραφαῖς ὑποχρεώσεων. Σειραὶ ὁλόκληροι ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, κατασκευασθεισῶν μὲ βάσιν τὰ νιτρικὰ ἢ τὰ χλωρικὰ ἅλατα, περιελήφθησαν κατ' ἐπέκτασιν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν δυναμίτιδες· τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ὀρθότερον. Διὰ τῆς λέξεως *δυναμῖτις* δέον νὰ καλῶνται μόνον αἱ ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι οἱ ἔχουσαι ὡς βάσιν τὴν νιτρογλυκερίνην διακρινόμεναι μεταξύ των δι' ἀριθμῶν ἢ χαρακτηρισμῶν. Αἱ λοιπαί, ἔχουσαι ἑκάστη ἴδιον ὄνομα, περιλαμβάνονται εἰς τὴν γενικωτέραν ὀνομασίαν ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Daniel*, Explosifs nitrés (1898).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Dictionnaire des matières exposives (1902) —*Paul F. Chalon*, Les explosifs modernes (1911).—*Ν. Βάρβογλη*, Πυροτεχνουργικὴ (1899).

Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

δυναμιτιστὴς (ὁ)· ὁ χρησιμοποιῶν δυναμίτιδα.

δυναμιτιστικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δυναμιτιστήν: «δυναμιτιστικὴ ἀπόπειρα» ἀπόπειρα διὰ χρησιμοποιήσεως δυναμίτιδος.

δυναμὸ (τό)· συντετμημένος τύπος τῆς λέξεως *δυναμομηχανὴ* ἢ *δυναμοηλεκτρικὴ μηχανὴ* ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἠλεκτροτεχνίταις.

δυναμο—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν τῶν ἀπὸ τοῦ *δύναμις* συνθέτων: *δυναμοειδής, δυναμόκυβος, δυναμοποιός.*

δυναμογονία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ δυναμογόνου, γέννησις, παραγωγὴ δυνάμεων.

— *[Βιολ.]* Καλεῖται *δυναμογονία* ἡ κανονικὴ ἢ παθολογικὴ βιολογικὴ δρᾶσις, διὰ τῆς ὁποίας ἡ φυσιολογικὴ ἐνέργεια αὐξάνεται ἀποτόμως ἢ σχεδὸν ἀποτόμως. Πρῶτος ὁ Brown-Sequard ἐξέφρασε τὴν θεωρίαν τῆς δυναμογονίας καὶ τῆς καρώσεως, εἰς τὴν Βοστώνην, τῷ 1874, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν παραδόσεών του εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον Lowell. Ὡς ἀφορμὴ διὰ τὰς ἐρεύνας του ἐχρησίμευσεν ἡ παρατήρησις κορασίδος, ἥτις περιέπιπτεν εἰς ἔκστασιν τὴν πρωΐαν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἤχου κώδωνος καὶ παρέμενεν ἐπὶ δώδεκα ὥρας προσευχομένη ἐπὶ τῶν ὀνύχων τῶν ποδῶν της μέχρι τῆς σημάνσεως τοῦ ἑσπερινοῦ. Ἐκτὸς τῆς δυναμογονίας ταύτης παρετηρήθη ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρρώστου κάρωσις ἱκανοτήτων τινῶν, ὡς ἀπώλεια τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς εὐαισθησίας.

Ὁ Brown-Sequard ἀνέφερεν, ὅτι συνήντησεν ἐπανειλημμένως πρόσωπα πάσχοντα ἐξ ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τῆς ἱκανότητος τῶν αἰσθήσεων (ἐκτὸς τῆς ὁράσεως), τῆς θερμικῆς εὐπαθείας, τοῦ μυϊκοῦ τόνου καὶ διανοητικῶν τινων ἱκανοτήτων. Μεθ' ὃ καταλαμβανόμενα ταῦτα ὑπὸ τῆς καρώσεως ἢ τῆς ἐξαντλήσεως ἔπιπτον ἀποτόμως εἰς κατάστασιν βαθείας νάρκης. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὑφίσταται σχεδὸν πάντοτε στενὴ σχέσις μεταξὺ δυναμογονίας καὶ καρώσεως. Ἐν τούτοις ὅμως δὲν εἶναι ἀκόμη ἀκριβῶς γνωστὸν ἐὰν ἡ ἐξίσωσις τῶν νευρικῶν δυνάμεων εἶναι ἀναγκαία. —Β.

δυναμογόνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ γεννῶν, ὁ παράγων δύναμιν.

δυναμογράφος (ὁ) *[Φυσ.]. Δυναμογράφοι* καλοῦνται τὰ *αὐτογραφικὰ δυναμόμετρα*. Οὗτοι ἐφαρμόζονται ἐν μεγάλῃ κλίμακι εἰς τὴν ἰατρικὴν διὰ τὴν μέτρησιν τῆς μυϊκῆς δυνάμεως καὶ προτιμῶνται τῶν ἁπλῶν δυναμομέτρων, διότι παρέχουν μετὰ μεγάλης ἀκριβείας τὰς παραμικρὰς ἀλλαγὰς τῆς ἐντάσεως τῆς δυνάμεως, ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως τοῦ ἐξεταζομένου προσώπου. Οἱ δυναμογράφοι ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς δυναμομέτρου, τὸ ὁποῖον εἶναι συνδεδυασμένον πρὸς μηχανικὸν σύστημα αὐτογραφικῆς καταγραφῆς τῶν μεταβολῶν τῆς δυνάμεως ἐπὶ κινητῆς χαρτίνης ταινίας. Τὸ ὄργανον βαθμολογεῖται ὑποβαλλόμενον εἰς τὴν ἐνέργειαν γνωστῶν δυνάμεων. ΑΝ. Δ.

δυναμογωνιόγραμμα (τὸ) (dynamogoniogramme). Διάγραμμα χρησιμεῦον διὰ τὴν ταυτόχρονον παροχὴν καὶ διὰ πάσας τὰς γωνίας πλεύσεως τοῦ πλοίου, τοῦ τε μεγέθους τῆς ἰθυνούσης μαγνητικῆς δυνάμεως καὶ τῆς παρεκτροπῆς, διά τινα μαγνητικὴν πυξίδα. Τὸ *δυναμογωνιόγραμμα*, τὸ πρῶτον ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ ναυτικοῦ Collongue, λαμβάνει τὴν καμπυλόγραμμον μὲν μορφὴν τῆς *κογχοειδοῦς τοῦ Πασχὰλ* ἐὰν ἀναφέρηται εἰς τὸν μαγνητικὸν μεσημβρινόν, μορφὴν δὲ ἐλλείψεως—δι' ὃ καὶ «ἐλλειπτικὸν διάγραμμα» καλεῖται τότε—ἐὰν ἀναφέρηται ὡς πρὸς τὴν πρῷραν τοῦ πλοίου. Τὸ κογχοειδὲς δυναμογωνιόγραμμα δεικνύει προδηλότερον τὰ σύνδρομα στοιχεῖα, ὧν ἀπότοκος ἡ παρεκτροπή, τοῦθ' ὅπερ χρησιμώτατον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν διὰ τὴν ἀντιστάθμισιν τῆς πυξίδος ἀπαιτουμένων στοιχείων. Ἀλλὰ καὶ τὰς κατὰ τὰς διαφόρους πλεύσεις παρεκτροπὰς παρέχει τοῦτο εὐκολώτερον, ἡ δὲ χάραξίς του ἐπιτρέπει καὶ τὴν εὐχερῆ μεταβολήν του διὰ τὸν ἐφεξῆς προσδιορισμὸν νεωτέρων συντελεστῶν ἡμικυκλικῆς παρεκτροπῆς, ἀφοῦ, κατὰ κανόνα, λογίζονται ὡς μὴ αἰσθητῶς μεταβαλλόμεναι ἡ σταθερὰ καὶ ἡ τεταρτοκυκλικὴ παρεκτροπή. Πρωτότυπον μελέτην περὶ δυναμογωνιογράμματος εἶχεν ἐκπονήσει (1895) ὁ σημαιοφόρος Π. Ρεδιάδης (διὰ τὴν θεωρίαν τοῦ δυναμογωνιογράμματος καὶ τὴν χάραξιν αὐτοῦ, βλ. *Ματθ. Ματθαιοπούλου*, Ναυτικαὶ πυξίδες, ἔκδ. 1905, σελ. 132). Σ.Ε.Λ.

δυναμοδείκτης (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Ὄργανον μηχανολογικὸν χρησιμεῦον διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν πιέσεων ρευστῶν ἐντὸς κλειστῶν δοχείων, ἰδίως δὲ τοῦ ἀτμοῦ ἐντὸς τῶν κυλίνδρων τῶν ἀτμομηχανῶν. Εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν ἐκλήθη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κονοπισοπούλου θλιψιοδείκτης (βλ. λ. καὶ λ. ἀτμομηχανή).

δυναμοδεικτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν **δυναμοδείκτην** (βλ. λ.): «δυναμοδεικτικὸς πίναξ».

— **δυναμοδεικτικὸν** *διάγραμμα [Μηχανολ.]*. Καλεῖται, κοινῶς ἀντὶ τοῦ *διάγραμμα θλιψιοδείκτου* (βλ. λ. ἀτμομηχανή).

δυναμοηλεκτρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ παραγομένην δύναμιν.

— **δυναμοηλεκτρικὴ** *ἀρχή*. Εἰς τὰς δυναμοηλεκτρικὰς μηχανὰς τὸ σύστημα, ὅπερ παράγει τὸ μαγνητικὸν πεδίον, εἶναι ἠλεκτρομαγνήτης, οὗτινος ἡ περιέλιξις διαρρέεται ὑπὸ συνεχοῦς ρεύματος. Ὁ Werner v. Siemens ἐν ἔτει 1867 ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ πρὸς διέγερσιν τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου ἀπαιτούμενον ρεῦμα, ἀντὶ νὰ παρέχηται ὑπὸ ἀνεξαρτήτου πηγῆς ρεύματος, δύναται νὰ παρέχηται ὑπὸ αὐτῆς ταύτης τῆς μηχανῆς. Οὕτω διεμόρφωσε τὴν *δυναμοηλεκτρικὴν ἀρχὴν* καὶ τὰς αὐτοδιεγειρομένας μηχανάς, αἵτινες ἔδωσαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἠλεκτροτεχνίαν. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ἡ δυναμοηλεκτρικὴ ἀρχὴ ἐφαρμόζεται μόνον εἰς τὰς γεννητρίας συνεχοῦς ρεύματος καὶ οὐχὶ εἰς τὰς γεννητρίας ἐναλλασσομένου τοιούτου. Κ. Π.

—**δυναμοηλεκτρικὴ** *μηχανὴ [Ἠλεκτροτεχν.]*· βλ. δυναμομηχανή.

δυναμοκρατία (ἡ) (dynamisme), dynamismus). *[Φιλοσ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ θεωρία ἡ παραδεχομένη τὴν ὕπαρξιν πρωταρχικῆς τινος δυνάμεως, ἥτις δὲν εἶναι οὔτε ὕλη οὔτε κίνησις. Κατὰ ταῦτα ἡ περὶ τῆς φύσεως θεωρία τοῦ Λεϊβνιτίου εἶναι δυναμοκρατική, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μηχανοκρατικὴν τοῦ Καρτεσίου. *Δυναμοκρατία* ὀνομάζεται ἐπίσης ἡ διδασκαλία, ἡ θεωροῦσα τὴν κίνησιν ἢ τὸ γίγνεσθαι ὡς δυνάμεις πρωταρχικὰς καὶ τὴν ὕλην ὡς καθοριζομένην ὑπό τινων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς κινήσεως. Ἡ δυναμοκρατία ἀντιτίθεται πρὸς τὴν στατικὴν θεωρίαν κατὰ τοῦτο, ὅτι παραδέχεται μεταμόρφωσίν τινα ἢ γίγνεσθαί τι· πρὸς τὴν μηχανοκρατίαν δὲ κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν δέχεται τὴν ἀποκλειστικὴν ὕπαρξιν κινήσεων, διεπομένην ὑπὸ ὡρισμένων νόμων, ἀλλ' ὡς δρῶσαν δύναμιν κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς τελολογίας. Α. Δ.

δυναμομεταμόρφωσις (ἡ) (Dynamometamorphose, Dynamo- ἢ Dislokations-metamorphismus) *[Γεωλογ.]*. Ἡ μεταμόρφωσις (μεταβολὴ τοῦ ἱστοῦ ἢ καὶ τῆς ὀρυκτολογικῆς συστάσεως) τῶν πετρωμάτων, ἡ προκαλουμένη κυρίως ὑπὸ τῆς πιέσεως, ἡ ὁποία ἐξασκεῖται ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὰς τεκτονικὰς διαταράξεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, βοηθούντων ὅμως καὶ ἄλλων τινῶν συμπαρομαρτούντων παραγόντων. Ἐκ τῶν δυνάμεων τούτων κυριωτέρα εἶναι ἡ ἀναπτυσσομένη ἔντονος πίεσις ἢ θλῖψις. Ἄλλαι δυνάμεις εἶναι ἡ ἀνυψουμένη θερμοκρασία, ἡ θλῖψις φορτώσεως (πίεσις δηλαδὴ ἐκ τοῦ βάρους τῶν ἐπικειμένων στρωμάτων) κλπ. Ὑδάτινα ἐπίσης κυκλοφοροῦντα διαλυτικὰ μέσα ὑποβοηθοῦν πολὺ κατὰ τὴν δυναμομεταμόρφωσιν.

Ἡ ἐκ τῆς μεταμορφώσεως προκαλουμένη ἀλλοίωσις συχνὰ εἶναι μόνον μεταβολὴ τοῦ ἱστοῦ τῶν πετρωμάτων, εἰς ἄλλας ὅμως περιπτώσεις γίνεται σύγχρονος μοριακὸς μετασχηματισμὸς καὶ ἀλλοίωσις τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν τῶν πετρωμάτων. Καὶ τὰ δύο εἴδη τῶν ἀλλοιώσεων παρατηροῦνται συχνὰ ὁμοῦ καὶ δὲν δύνανται νὰ διακριθῶσι σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων.

1) Μεταμόρφωσις μὲ ἐπικρατοῦσαν ἱστολογικὴν ἀλλοίωσιν. Αὕτη συνίσταται ἢ εἰς κατατεμάχισιν καὶ κατάθρυψιν τῶν πετρωμάτων (*καταρρηκτικὴ μεταμόρφωσις* - Rupturelle Umformung) ἢ εἰς μίαν συμπίεσιν αὐτῶν ἄνευ καταφανοῦς κατατεμαχίσεως (*πλαστικὴ μεταμόρφωσις*).

Κατὰ τὴν καταρρηκτικὴν μεταμόρφωσιν τὸ ὅλον πέτρωμα καταρρήγνυται συχνὰ εἰς μικρὰ γωνιώδη τεμάχια, τὰ ὁποῖα συγκολλῶνται κατόπιν δι' ἀσβεστολιθικῆς ἢ χαλαζιακῆς ἢ ἄλλων συγκολλητικῶν ὀρυκτῶν οὐσιῶν. Τούτου ἕνεκα πολλὰ πετρώματα παρουσιάζουν ἰδιάζοντας ἱστούς, ὡς π.χ. *κονιαματώδη* ἱστόν, *κατακλαστικὸν* ἱστόν κτλ.

Τὸ κυριώτατον φαινόμενον, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἡ πλαστικὴ μεταμόρφωσις, εἶναι ὁ εἰς ὅλα τὰ ἀρ-

Digitized by Google

χαιότερα πτυχωσιγενῆ ὄρη παρουσιαζόμενος *ψευδὴς ἢ δευτερογενὴς ἢ ἐγκάρσιος σχισμὸς* τῶν πετρωμάτων (ἰδίως ἀργιλλικῶν σχιστολίθων). Τὰ τοιαῦτα δηλαδὴ πετρώματα παρουσιάζουν σχισμόν, ὁ ὁποῖος δὲν διήκει παραλλήλως πρὸς τὴν στρῶσιν τοῦ πετρώματος, ἀλλὰ λοξῶς πρὸς ταύτην ὑπό τινα γωνίαν. Ἕτερον φαινόμενον εἶναι ὁ εἰς πολλοὺς σχιστολίθους παραγόμενος *κονδυλιοειδὴς* ἱστὸς (Griffelstruktur), συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου οἱ σχιστόλιθοι οὗτοι καταθρύπτονται εἰς λεπτὰ πρισματικὰ ῥαβδία. Ἄλλη τέλος ἐπίδρασις πλαστικῆς μεταμορφώσεως εἶναι ἡ *εὐθύγραμμος ἐπέκτασις* τῶν πετρωμάτων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ταῦτα λαμβάνουν ἰδιάζοντα ξυλώδη ἱστόν.

2) Μεταμόρφωσις μὲ ἐπικρατοῦσαν ἀλλοίωσιν τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν.

Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μεταμορφώσεως ἀνήκουν ἀλλοιώσεις, αἱ ὁποῖαι συντελοῦνται εἰς μεγαλύτερα βάθη τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς καὶ ὑπὸ ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν καὶ ὑπὸ ἐντονωτέραν θλῖψιν φορτώσεως. Ἡ μεταμόρφωσις ὡς ἐκ τούτου εἶναι πολὺ ἐντονωτέρα καὶ συχνὰ ἀλλοιώνει τὴν ἀρχικὴν πετρογραφικὴν κατάστασιν τῶν πετρωμάτων. Ὅσῳ ὅμως καὶ ἂν ἀλλοιωθοῦν τὰ ὀρυκτολογικὰ συστατικά, ἡ ἀρχικὴ χημικὴ σύστασις μόλις ἢ καὶ οὐδόλως ἐπηρεάζεται. Οὕτω πως κοινὰ ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα μεταβάλλονται εἰς μάρμαρα, ἐντὸς τῶν ὁποίων γεννῶνται πυριτικὰ ἅλατα ὀρυκτά. Ἐπίσης ἀμμώδη πετρώματα μεταβάλλονται εἰς χαλαζίτας καὶ χαλαζιτικοὺς μαρμαρυγιακοὺς σχιστολίθους. Οἱ κρυσταλλοπαγεῖς ἐπίσης σχιστόλιθοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον παράγωγα τοιαύτης δυναμομεταμορφώσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι ὑφίσταται καταφανὴς συνεξάρτησις μεταξὺ γενέσεως πτυχωσιγενῶν ὀρέων καὶ δυναμομεταμορφώσεως. Ἐξ ὅλων τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ἀπεργάζονται τὴν μεταμόρφωσιν, ἡ ὑψηλὴ πίεσις καὶ ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία, ὅπως αὗται ὑφίστανται εἰς τὰ μεγαλύτερα βάθη τῆς γῆς, ἀποτελοῦν τὴν κυρίαν αἰτίαν τῆς μεταμορφώσεως. Καὶ τούτων ἕνεκα πολλοὶ παραδέχονται, ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς μεταβολῆς τῶν δυναμομεταμορφωμένων πετρωμάτων αὐξάνει ἀναλόγως τοῦ βάθους, εἰς τὸ ὁποῖον συνετελέσθη ἡ δυναμομεταμόρφωσις. Ὁ Grubemann μάλιστα διακρίνει εἰς τὰς δυναμομεταμορφωμένας περιοχὰς κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων τρεῖς ζώνας: α') Τὴν *ἀνωτέραν* ἢ *ἐπιζώνην*, ὅπου ἐπικρατεστέρα εἶναι ἀκόμη ἡ μηχανικὴ ἀλλοίωσις ἀπὸ τὴν χημικήν. Πετρώματα ἐπικρατοῦντα εἰς ταύτην εἶναι: φυλλιτικά, χαλαζῖται, ὀφεῖται, πορφυροειδῆ καὶ λεπτοκοκκώδη μάρμαρα. β') Εἰς τὴν *μέσην* ἢ *μεσοζώνην*, ὅπου ἡ χημικὴ ἀλλοίωσις εἶναι ἐντονωτέρα. Εἰς ταύτην ἐπικρατοῦσιν ἰδιαιτέρως μαρμαρυγιακοὶ—, κεροστιλβικοὶ καὶ γρανατικοὶ— σχιστόλιθοι καὶ — γνεύσιοι, χαλαζῖται, ἀκτινολιθικοὶ σχιστόλιθοι, κ.λ.π. Μάρμαρα μεσοκοκκώδη. γ') Εἰς τὴν *κατωτάτην* ἢ *κατωζώνην*. Εἰς ταύτην αἱ χημικαὶ ἀλλοιώσεις εἶναι ἔτι σπουδαιότεραι, ἐπικρατοῦν δὲ πετρώματα: γνεύσιοι διαφόρων εἰδῶν, γρανατῖται, γρανουλῖται, ἐκλογῖται, ὀλιβινικοὶ καὶ αὐγιτικοὶ σχιστόλιθοι, μάρμαρα χονδρόκοκκα. Τὰ πετρώματα τῆς ζώνης ταύτης ὁμοιάζουν πολὺ μὲ πλουτώνεια ἐκρηξιγενῆ. Γ. Κ. Γ.

δυναμόμετρον (τὸ) [*Φυσ.*]. Συσκευὴ ἥτις χρησιμεύει πρὸς μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τῶν δυνάμεων ὡς καὶ πρὸς μέτρησιν τοῦ ἔργου τοῦ διατιθεμένου εἰς τὸν ἄξονα μηχανῆς. Εἰς τὰ δυναμόμετρα τὰ χρησιμεύοντα πρὸς μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τῶν δυνάμεων χρησιμοποιεῖται ἡ ἀντίστασις, ἣν παρουσιάζουσι τὰ σώματα εἰς τὴν κάμψιν, στρέψιν καὶ ἐφελκυσμόν. Τὴν ἁπλουστέραν μορφὴν δυναμομέτρου παριστᾷ ἑλικοειδὲς ἐλατήριον (σχ. 1). Ἐὰν ἐξαρτήσωμεν τοῦτο διὰ τοῦ ἑνὸς ἄκρου ἀπὸ ἀκλονήτου σημείου, κατὰ τὸ ἐλεύθερον δ' ἄκρον προσαρμόσωμεν βάρος, τὸ ἐλατήριον λαμβάνει ὡρισμένην ἐπιμήκυνσιν καὶ ἰσορροπεῖ ἐν ὡρισμένῃ θέσει. Κατὰ τὴν ἐπιμήκυνσιν τοῦ ἐλατηρίου λαμβάνει χώραν κάμψις καὶ στρέψις τοῦ σύρματος. Ἐπειδὴ δ' αἱ δύο αὗται παραμορφώσεις εἶναι ἀνάλογοι, ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων, τῆς ἐπενεργούσης δυνάμεως, ἕπεται ὅτι ἡ ἐπιμήκυνσις τοῦ ἑλικοειδοῦς ἐλατηρίου εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἐξαρτημένου βάρους, ἤτοι τῆς ἐπενεργούσης δυνάμεως, ἧς τὸ μέγεθος δύναται οὕτω νὰ καθορισθῇ ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιμηκύνσεως. Τὸ ἁπλούστερον τῶν δυναμομέτρων δι' ἑλικοειδοῦς ἐλατηρίου ἀποτελεῖ ὁ *ζυγὸς δι' ἐλατηρίου* (κοιν. *κανταράκι*).

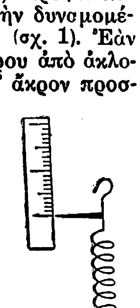

Σχ. 1. *Στοιχειῶδες δυναμόμετρον.*

Ἡ κλῖμαξ ζυγοῦ ἐλατηρίου κατασκευάζεται ἐμπειρικῶς δι' ἐξαρτήσεως 1, 2, 3 Kg κ. ο. κ. καὶ χαράξεως τῶν ἀντιστοίχων θέσεων, καθ' ἃς ἰσορροπεῖ δείκτης προσαρμοζόμενος καταλλήλως ἐπὶ τοῦ διατεινομένου ἐλατηρίου. Τὸ σχ. 1 δεικνύει τὴν στοιχειώδη διάταξιν ἐμπειρικῆς βαθμολογίας ἑλικοειδοῦς ἐλατηρίου, τὰ δὲ σχ. 2 καὶ σχ. 3 λίαν συνήθεις τύπους ζυγῶν δι' ἐλατηρίου. Ἕτερος τύπος δυναμομέτρου εἶναι ὁ ἐν σχ. 4 εἰκονιζόμενος. Τὸ δυναμόμετρον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μεταλλικοῦ (χαλυβδίνου) ἐλάσματος κεκαμμένου εἰς σχῆμα V. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μὲν σκέλους προσαρμόζεται ἄγκιστρον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται τὸ βάρος, ἢ ἐπενεργεῖ ἡ πρὸς μέτρησιν δύναμις, ἐπὶ τοῦ ἑτέρου δὲ σκέλους β ὑφίσταται ἐπίσης ὅμοιον ἄγκιστρον, δι' οὗ τὸ δυναμόμετρον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἀκλονήτου σημείου. Τὸ ὄργανον φέρει πρὸς τούτοις μεταλλικὸν τόξον, οὗτινος τὸ μὲν ἓν ἄκρον προσαρμόζεται στερεῶς ἐπὶ τοῦ σκέλους α, ἐνῷ διέρχεται ἐλευθέρως διὰ σχισμῆς τοῦ σκέλους β. Τὸ ὄργανον βαθμολογεῖται ἐμπειρικῶς. Οὕτως ἐξαρτῶμεν ἐν ἀρχῇ βάρος 1 Kg, ὅτε τὰ σκέλη ἀπομακρύνονται, εἰς τὸ σημεῖον δὲ ἰσορροπίας ἀναγράφομεν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ τόξου τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὴν σχισμὴν τοῦ σκέλους β τὸν ἀριθμὸν 1. Ἀκολούθως ἐργαζόμεθα καθ' ὅμοιον τρόπον δι' ἐξαρτήσεως 2, 3, 4.....Kg. Τὸ σχ. 5 δεικνύει τὴν γενικὴν ὄψιν δυναμομέτρου τοῦ αὐτοῦ τύπου, λειτουργοῦντος ὅμως διὰ συγκλίσεως τῶν σκελῶν αὐτοῦ. Λίαν εὔχρηστος καὶ διαδεδομένος τύπος δυναμομέτρου εἶναι τὸ τοῦ Poncelet.

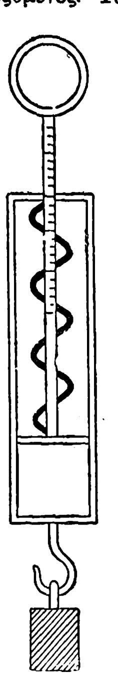

Σχ. 2. *Ζυγὸς δι' ἐλατηρίου.*

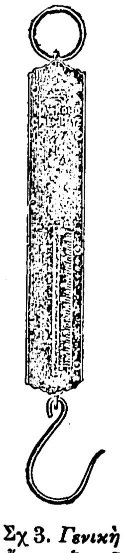

Σχ 3. *Γενικὴ ὄψις ζυγοῦ ἐλατηρίου.*

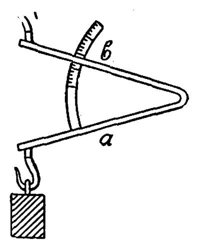

Σχ. 4. *Δυναμόμετρον διὰ μεταλλικοῦ στελέχους.*

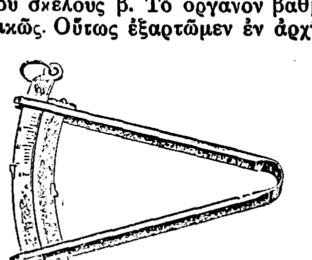

Σχ. 5. *Δυναμόμετρον λειτουργοῦν διὰ συγκλίσεως τῶν σκελῶν.*

Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δύο χαλυβδίνων ἐλασμάτων ΑΒ καὶ ΓΔ (σχ. 6), ἅτινα κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῶν ἑνοῦνται διὰ τῶν ἀρθρώσεων ΑΓ καὶ ΒΔ. Τὸ ἔλασμα ΑΒ φέρει δακτύλιον Ε, ἐνῷ τὸ ἔλασμα ΓΔ φέρει ἄγκιστρον Η. Ἐὰν ἐφαρμόσωμεν ἐπὶ τῆς συσκευῆς δύναμιν, αὕτη ὡς ἀποτέλεσμα θὰ ἔχῃ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ δύο ἐλάσματα ἀπὸ τῆς κανονικῆς θέσεως αὐτῶν. Ἡ ἀπομάκρυνσις δ' αὕτη εἶναι ἀνάλογος τῆς ἐνεργούσης δυνάμεως. Ἡ ἐπιμήκυνσις καὶ ἑπομένως τὸ μέγεθος τῆς ἐπενεργούσης δυνάμεως ἀναγινώσκεται ἐπὶ μεταλλικοῦ ἐλάσματος, ἀποτελοῦντος προέκτασιν τοῦ ἀγκίστρου καὶ μετατιθεμένου κατὰ μῆκος ἑτέρου ἐλάσματος, ἀποτελοῦντος προέκτασιν τοῦ δακτυλίου. Τὸ σχ. 7 δεικνύει τὴν γενικὴν ὄψιν δυναμομέτρου Poncelet, ἐν ᾧ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ μεγέθους τῆς δυνάμεως γίνεται τῇ βοηθείᾳ δείκτου κινουμένου καταλλήλως πρὸ τῶν διαιρέσεων κυκλικῆς κλίμακος.

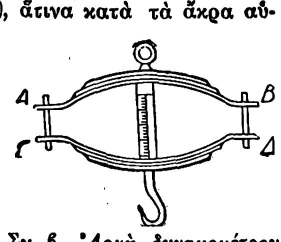

Σχ. 6. *Ἀρχὴ δυναμομέτρου Poncelet.*

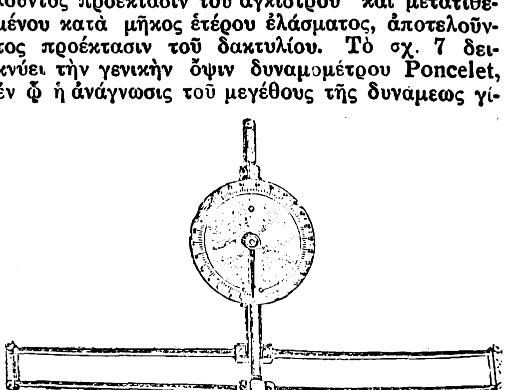

Σχ. 7. *Γενικὴ ὄψις δυναμομέτρου Poncelet.*

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δυναμομέτρων πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ διατιθεμένου ἔργου εἰς τὸν ἄξονα κινητῆρος λίαν διαδεδομένον εἶναι τὸ δυναμόμετρον Prony ὅπερ εἰδικώτερον καλεῖται *χαλινὸς τοῦ Prony*, καὶ οὗτινος ἡ λειτουργία ἐρείδεται ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς τριβῆς. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δύο σιαγόνων ἐκ ξύλου Α καὶ Β (σχ. 8), αἵτινες συσφίγγονται ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ κινητῆρος. Ἡ ἄνω σιαγὼν φέρει ὡς προέκτασιν φάλαγγα ΓΔ, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας προσαρμόζεται δισκάριον, ἐφ' οὗ ἐντίθενται βάρη. Φαντασθῶμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ δίσκου τοποθετοῦμεν βάρος Q καὶ ὅτι στρεφομένου τοῦ κινητῆρος ῥυθμίζομεν τὴν τριβὴν διὰ συσφίγξεως τῶν κοχλιῶν u u, ὥστε ἡ φάλαγξ ΓΔ νὰ τηρῆται ὁριζοντία. Τότε ἡ ῥοπὴ τῆς τριβῆς ἰσορροπεῖ τὴν ῥοπὴν τοῦ φορτίου. Ἐὰν δὲ διὰ n καλέσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν στροφῶν τοῦ κινητῆρος κατὰ λεπτόν, τότε ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ θὰ εἶναι:

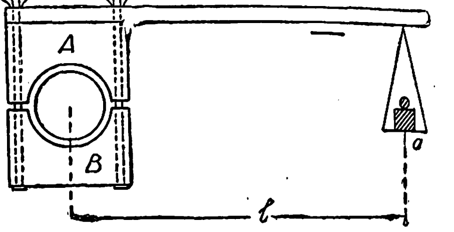

Σχ. 8. *Δυναμόμετρον (χαλινὸς) Prony.*

$$N = \frac{2\pi l n Q}{60 \times 75} = \frac{l n Q}{716} \text{ ἀτμόϊπποι.}$$

Ἐπὶ τῆς τριβῆς ἐπίσης ἐρείδεται τὸ διὰ ταινίας δυναμόμετρον. Ἐπὶ καταλλήλου δίσκου (τυμπάνου), προσαρμοζομένου εἰς τὸν ἄξονα τῆς μηχανῆς, ἐφαρμόζεται ταινία τριβῆς περικαλύπτουσα ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὸ τύμπανον (σχ. 9). Τὸ ἓν ἄκρον τῆς ταινίας, τῇ παρεμβολῇ δυναμομέτρου, προσδένεται ἐπὶ ἀκλονήτου σημείου, τὸ δ' ἕτερον φορτίζεται διὰ βάρους, μέχρις ὅτου ἐπιτύχωμεν τὸν κανονικὸν ἀριθμὸν στροφῶν τῆς μηχανῆς. Ἡ ἀναλισκομένη ἰσχὺς τριβῆς εὑρίσκεται διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ μοχλοβραχίονος, ὅστις ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἰσοῦται πρὸς Δ/2 (Δ=διάμετρος τυμπάνου) ἐπὶ τὸ δρῶν βάρος, ὅπερ ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος Q ἐλαττωθὲν κατὰ τὴν ἔνδειξιν τοῦ δυναμομέτρου.

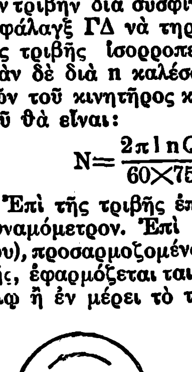

Σχ. 9. *Δυναμόμετρον διὰ ταινίας τριβῆς.*

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δυναμομέτρων ὑφίστανται ἀκόμη καὶ ἄλλαι κατηγορίαι, ἐν οἷς ἡ τριβὴ προκαλεῖται εἴτε δι' ὕδατος, εἴτε διὰ δινορευμάτων. Ἐπίσης διακρίνομεν τὰ δυναμόμετρα στρέψεως, ἐν οἷς ἡ πρὸς μέτρησιν ἰσχὺς δὲν ἐκμηδενίζεται ὡς εἰς τοὺς προηγουμένους τύπους δυναμομέτρων, ἀλλὰ μετρεῖται αὕτη ἐκ τῆς ῥοπῆς στρέψεως, τῆς προκαλουμένης ὑπὸ ἄξονος, τῆς μετρήσεως ἐπιτυγχανομένης διὰ μηχανικῆς, ὀπτικῆς ἢ καὶ ἠλεκτρικῆς ὁδοῦ. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **δυναμόμετρον** Ramsden [*Φυσ.*]. Συσκευὴ χρησιμεύουσα πρὸς μέτρησιν τῆς μεγεθύνσεως διοπτρῶν. Ἀποτελεῖται δὲ τὸ δυναμόμετρον ἀπὸ σωλῆνα σ φέροντα κατὰ τὸ ἓν ἄκρον φακὸν καὶ κατὰ τὸ ἕτερον προσοφθάλμιον μικρόμετρον, ὅπερ δύναται νὰ μετατίθεται ἐντὸς τοῦ σωλῆνος σ. Τὸ ὅλον σύστημα δύναται πάλιν νὰ μετακινῆται ἐντὸς τοῦ σωλῆνος Σ, ὅστις προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ *προσοφθαλμίου* τῆς διόπτρας. Ἐν ἀρχῇ ῥυθμίζομεν τὴν συσκευήν, ὥστε διὰ τοῦ φακοῦ νὰ βλέπωμεν εὐκρινῶς τὰς διαιρέσεις τοῦ προσοφθαλμίου μικρομέτρου μ καὶ ἀκολούθως προσαρμόζοντες τὴν συσκευὴν ἐπὶ τοῦ προσοφθαλμίου τῆς διόπτρας μεταθέτομεν τὸν σωλῆνα σ ἐντὸς τοῦ σωλῆνος Σ, μέχρις ὅτου βλέπομεν εὐκρινῶς τὰς διαιρέσεις τῆς κλίμακος καὶ τὸν *προσοφθάλμιον κύκλον*. Καλοῦμεν δὲ προσοφθάλμιον κύκλον τὸ εἴδωλον τοῦ *ἀντοφθαλμίου φακοῦ*, ὅπερ παρέχει ὁ προσοφθάλμιος καὶ ὅπερ παρατηροῦμεν εὐκόλως μεταθέτοντες πλησίον τοῦ προσοφθαλμίου τεμάχιον λευκοῦ χάρτου. Ἐὰν γνωρίζωμεν τὴν διάμετρον τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ τῆς διόπτρας, π. χ. εἰς m. m., καὶ μετρήσωμεν τὴν διάμετρον τοῦ προσοφθαλμίου κύκλου τῇ βοηθείᾳ τοῦ προσοφθαλμίου μικρομέτρου καὶ ἐκφράσωμεν ταύτην εἰς m. m, τὸ πηλίκον τῆς διαμέτρου τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ διὰ τοῦ διαμέτρου τοῦ προσοφθαλμίου κύκλου παρέχει τὴν μεγέθυνσιν τῆς διόπτρας. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

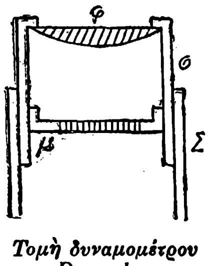

Τομὴ δυναμομέτρου Ramsden.

Digitized by Google

δυναμομηχανὴ (ἡ) *['Ηλεκτροτεχν.]*. 'Εν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ καλοῦμεν *δυναμομηχανὰς* ἢ *δυναμοηλεκτρικὰς μηχανὰς* διατάξεις, ἐν αἷς διὰ τῆς σχετικῆς μετατοπίσεως δύο μαγνητικῶς συνεζευγμένων περιελίξεων ἐπιτυγχάνεται ἡ μετατροπὴ μηχανικῆς ἐνεργείας εἰς ἠλεκτρικὴν (*γεννήτριαι*) ἢ ἀντιστρόφως ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς μηχανικὴν (*κινητῆρες*), εἴτε τέλος ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας μιᾶς μορφῆς εἰς ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν ἑτέρας μορφῆς. Αἱ δυναμοηλεκτρικαὶ μηχαναὶ διακρίνονται τῶν μαγνητοηλεκτρικῶν, καθ' ὅσον αἱ δεύτεραι χρησιμοποιοῦσι μίαν μόνον περιέλιξιν, καὶ ἦσαν κατὰ κανόνα λίαν διαδεδομέναι ἐν τῇ πράξει, ἐξετοπίσθησαν δὲ μόνον μετὰ τὴν δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ Werner v. Siemens τῆς γνωστῆς ὡς δυναμοηλεκτρικῆς ἀρχῆς. Χρησιμοποιοῦνται μόνον εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις, ὡς π. χ. τηλέφωνα, διὰ τὴν ἀνάφλεξιν εἰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως κ.λ.π. κ. π.

δυναμοπολύγωνον (τὸ) *[Γραφοστατ.]*. Ἂν εἰς διάφορα σημεῖα ἐπιπέδων ἐνεργῶσι δυνάμεις K_1, K_2, K_3, K_4, K_5 κείμεναι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου καὶ ἔχουσαι ἔντασιν καὶ φορὰν ὡς αὗται παρίστανται ἐν τῷ σχήματι, εὑρίσκομεν τὴν συνισταμένην αὐτῶν R_5, φανταζόμενοι ὅτι ὅλαι αἱ δοθεῖσαι δυνάμεις ἔχουσι κοινὸν σημεῖον ἐφαρμογῆς O καὶ κατασκευάζοντες τὴν πολυγωνικὴν γραμμὴν ΟΖΗΘΙΚ, ἥτις καλεῖται δυναμοπολύγωνον.

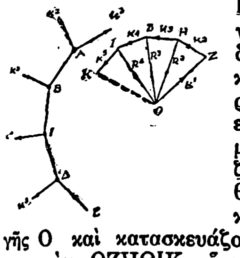

Τὸ οὕτως ὁριζόμενον τμῆμα ΟΚ παριστᾷ τὴν συνισταμένην R_5 κατὰ μέγεθος, φορὰν καὶ διεύθυνσιν, δὲν ὁρίζει ὅμως τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῷ ἐπιπέδῳ. Ἡ θέσις τῆς συνισταμένης προκύπτει ὡς ἑξῆς: Ἂν Α εἶναι τὸ σημεῖον τομῆς τῶν διευθύνσεων τῶν δυνάμεων K_1 καὶ K_2, τότε διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου Α πρέπει νὰ διέρχηται καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς συνισταμένης R_2 τῶν δύο τούτων δυνάμεων. Τὴν διεύθυνσιν τῆς συνισταμένης R_2 δίδει ἡ διαγώνιος ΟΗ τοῦ δυναμοπολυγώνου. Ἂν λοιπὸν διὰ τοῦ Α φέρωμεν παράλληλον πρὸς τὴν ΟΗ, ἔχομεν τὴν θέσιν τῆς R_2. Τὸ σημεῖον Β, ὅπου ἡ R_2 τέμνει τὴν διεύθυνσιν τῆς τρίτης δυνάμεως K_3, πρέπει νὰ ἀνήκῃ καὶ εἰς τὴν συνισταμένην R_3 τῆς R_2 καὶ K_3 ὅ ἐστὶ τῆς συνισταμένης τῶν τριῶν K_1, K_2 καὶ K_3. Φέροντες ἑπομένως τὴν ΒΓ παράλληλον πρὸς τὴν διαγώνιον τοῦ δυναμοπολυγώνου ΟΔ, εὑρίσκομεν τὴν θέσιν τῆς R_3. Καθ' ὅμοιον τρόπον φέροντες διὰ τοῦ Γ παράλληλον πρὸς τὴν διαγώνιον ΟΙ μέχρι τοῦ σημείου Δ, ὅπου αὕτη συναντᾷ τὴν ἑπομένην δύναμιν K_5 καὶ τέλος διὰ τοῦ Δ τὴν ΔΕ παράλληλον πρὸς τὴν ΟΚ, εὑρίσκομεν τὴν ΕΔ, ἡ ὁποία θὰ εἶναι ἡ *διεύθυνσις* ἢ ἡ *γραμμὴ ἐνεργείας* ἢ ἡ θέσις τῆς συνισταμένης R_5 τῶν 5 δυνάμεων.

Ἡ πολυγωνικὴ γραμμὴ ΑΒΓΔΕ καλεῖται *σχοινοειδὲς πολύγωνον* ἢ *σχοινοπολύγωνον*, ἐπειδὴ κατὰ τὴν μηχανικὴν τοιοῦτον θὰ ἦτο τὸ σχῆμα σχοινίου ἰσορροποῦντος ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν δοθεισῶν δυνάμεων.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἐν μὲν τῷ δυναμοπολυγώνῳ παρίστανται αἱ δυνάμεις κατὰ τὴν ἔντασιν ὑπὸ κλίμακα καὶ αἱ διευθύνσεις αὐτῶν, ἐνῷ ἐν τῷ σχοινοπολυγώνῳ παρίστανται μόνον αἱ εὐθεῖαι ἐνεργείας ἢ αἱ θέσεις τῶν δυνάμεων ἐν τῷ ἐπιπέδῳ.

Αἱ διαγώνιοι τοῦ δυναμοπολυγώνου λέγονται καὶ *ἀκτῖνες* τοῦ δυναμοπολυγώνου. Α. Μ.

δυναμοσκόπησις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἀκροαστικὴ μέθοδος, δι' ἧς ὑπολογίζονται αἱ δυνάμεις ἀσθενοῦς τινος, ἀναλόγως τῶν παραλλαγῶν τοῦ βόμβου, ὃν προκαλεῖ ἡ ἔνθεσις τοῦ δακτύλου αὐτοῦ εἰς τὸν ἀκουστικὸν πόρον τοῦ ὠτὸς τοῦ ἐξετάζοντος. Ἡ δυναμοσκόπησις εἶναι *ἄμεσος*, ὅταν ὁ δάκτυλος τίθεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ἀκουστικὸν πόρον, *ἔμμεσος* δέ, ὅταν γίνηται καὶ χρῆσις τοῦ δυναμοσκοπίου (βλ. λ.). Ὁ εἰς τὸν ἀκουστικὸν πόρον παραγόμενος βόμβος εἶναι συνεχής, διακοπτόμενος ἀκανονίστως ὑπὸ ἰσχυροτέρων κριγμῶν. Ὅ τε βόμβος δὲ καὶ οἱ κριγμοὶ προέρχονται ἐκ τοῦ ἐξεταζομένου καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ὠτὸς τοῦ ἐξετάζοντος· διότι, ἂν εἰσαγάγῃ τις τὸν δάκτυλον πτώματος εἰς τὸ οὖς ἢ ἂν διὰ τοῦ δυναμοσκοπίου ἀκροασθῇ ἀψύχου τινὸς σώματος, οὐδὲν θέλει ἀκούσει. Ὁ βόμβος, ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, πανταχοῦ τοῦ σώματος εἶναι ἤπιος, συνεχὴς καὶ ἴσος· ἐνῷ εἰς νοσηρὰς καταστάσεις, μὴ ἐγκυμονούσας κινδύνους, ὁ βόμβος καθίσταται τραχύς, ἰσχυρὸς καὶ ταχύς, ἀποβαίνων τρομώδης ἐπὶ βαρείας καταστάσεως. Βόμβος ἀκανόνιστος, ἄλλοτε ὀξὺς καὶ ἄλλοτε βαρύς, προμηνύει κίνδυνον, ὅστις εἶναι βαρύτερος ἂν ὁ βόμβος εἶναι διαλείπων. Ἐξάλειψις βόμβου ἐκ τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων τοῦ πάσχοντος σημαίνει ἐπικείμενον θάνατον αὐτοῦ, ἐνῷ ἐπάνοδος τοῦ ἀλλοιωθέντος βόμβου εἰς τὴν ἠπιότητα καὶ τὴν ὁμαλότητα χαρακτηρίζει κατάστασιν τείνουσαν πρὸς βελτίωσιν. Ἐπὶ τελείας παραλύσεως, πολλάκις δὲ καὶ ἐπὶ νοσημάτων, καθ' ἃ καταργεῖται ἡ συνείδησις (ἐπιληψίας, ἀποπληξίας, καταληψίας), ὁ βόμβος ἐλλείπει, μέχρι τοὐλάχιστον παρόδου τῆς κρίσεως τῶν τελευταίων τούτων παθήσεων. Ἅμα τῷ θανάτῳ ὁ βόμβος ἐξασθενεῖ μέν, ἀλλὰ δὲν ἐξαλείφεται ἐντελῶς, ἐξακολουθῶν νὰ ὑφίσταται ἐπὶ 10—15 ὥρας, ἰδίως κατὰ τὴν προκάρδιον καὶ τὴν ἐπιγαστρικὴν χώραν, μέχρι τελείας αὐτοῦ ἐξαφανίσεως. Ὁ Collogne ἀποδίδει τὸν βόμβον οὐχὶ εἰς τὴν κυκλοφορίαν ἢ τὴν ζωϊκὴν θερμότητα, ἀλλ' εἰς τὴν ὀργανικὴν ἐνέργειαν. Ἐντεῦθεν συμπεραίνει, ὅτι ἡ ἐξάλειψις τοῦ βόμβου εἶναι τὸ βεβαιότερον σημεῖον θανάτου. Διὰ τῆς δυναμοσκοπήσεως ἐξακριβοῦται καὶ ἂν εἶναι πραγματικὴ παράλυσίς τις (ἔλλειψις βόμβου) ἢ προσποιητὴ (ὕπαρξις βόμβου). Σ. Γ. Σ.

δυναμοσκόπιον (τό). Ὄργανον ὁμοιάζον πρὸς στηθοσκόπιον, δι' οὗ ἐνεργεῖται ἡ ἔμμεσος δυναμοσκόπησις (βλ. λ.). Τὸ σχῆμα αὐτοῦ εἶναι κυλινδρικόν, ἔχει δὲ μῆκος μὲν 5—20 ἑκτμ., διάμετρον δὲ 5—10 χλστ. Τὸ πρὸς τὸ οὖς τοῦ ἐξετάζοντος ἄκρον αὐτοῦ εἶναι ἀναλόγως κωνικόν, τὸ δ' ἕτερον ἄκρον εἶναι ἢ κοῖλον διὰ τοὺς δακτύλους ἢ πεπλατυσμένον διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος. Ὑπάρχουν δυναμοσκόπια ξύλινα καὶ μετάλλινα. Τὰ τελευταῖα εἶναι προτιμότερα, ὡς καλύτεροι ἀγωγοὶ τῶν ἠχητικῶν κυμάτων. Σ. Γ. Σ.

δυναμοφάρος (ὁ) *['Ηλεκτρ.]*. Ἠλεκτρικὴ γεννήτρια συνισταμένη ἐκ μικρᾶς δυναμομηχανῆς, ἥτις τροφοδοτεῖ τὴν ἠλεκτρικὴν λυχνίαν. Ὁ δυναμοφάρος ἐφηρμόσθη ἐν ἀρχῇ εἰς τοὺς ἀμερικανικοὺς σιδηροδρόμους διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν ἰσχυρῶν προβολέων τῶν ἀτμομηχανῶν, μεθ' ὃ καὶ εἰς τὸν φωτισμὸν τῶν αὐτοκινήτων. Βοηθητικὴ συστοιχία συσσωρευτῶν χρησιμεύει διὰ τὴν τροφοδότησιν τῆς λυχνίας κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀκινησίας τοῦ κινητῆρος. Εἰδικὸς ρυθμιστὴς κρατεῖ τὴν τάσιν σταθεράν, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ εἰς τὴν δυναμομηχανὴν ὑπὸ τοῦ κινητῆρος παρεχομένη ταχύτης. ΑΝ. Δ.

δυνάμωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *δυναμώνω*, πρόσκτησις δυνάμεως: «τὸ δυνάμωμα τοῦ δένδρου,—τοῦ χωραφιοῦ,—τοῦ σώματος,—τοῦ κόμματος κττ.»

δυναμώνω, *ἀόρ. ἐδυνάμωσα*, παθ. μετχ *δυναμωμένος*· δίδω δύναμιν, καθιστῶ τι δυνατώτερον· καὶ ἀμεταβ., λαμβάνω δύναμιν, ἀναλαμβάνω ἐκ τῆς νόσου, γίνομαι δυνατώτερος: «τὸ κλάδεμα δυναμώνει τὴν ἐλιά» καὶ «ἡ ἐλιὰ δυναμώνει ἀπὸ τὸ κλάδεμα», «ἡ καλὴ τροφὴ κι' ὁ καθαρὸς ἀέρας δυναμώνει τὸν ἄρρωστο» καὶ «ὁ ἄρρωστος δυναμώνει ἀπὸ τὴν καλὴ τροφὴ καὶ τὸν καθαρὸν ἀέρα»· «εἶναι δυναμωμένος» ἐπὶ μαθητῶν, «ἐδιάβασε καὶ ἐδυνάμωσε».

δυναμωτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ κατάλληλος εἰς τὸ νὰ δυναμώσῃ τινά, ὁ παρέχων δύναμιν, τονωτικός, ρωστικός, ἀναρρωστικός: «δυναμωτικὰ φάρμακα», «δίαιτα δυναμωτική».

δυναστεία (ἡ)· τὸ νὰ δυναστεύῃ τις ἢ νὰ εἶναι δυνάστης, κυριαρχία, ἐξουσία: «δυναστεία ὀλίγων ἀνδρῶν εἶχε τὰ πράγματα»· ‖ ἡ ἐξουσία, ἡ δύναμις τοῦ δυνάστου, ἄλλως *τυραννίς, βασιλεία*: «τὰς δυναστείας τῶν πόλεων τοῖς αὐτοῦ φίλοις ἐνεχείρισε» τὴν διακυβέρνησιν ἑκάστης πόλεως (*Πολύβ.*)· ‖ οἱ βασιλεύσαντες ἢ ἡγεμονεύσαντες ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὡς γενεαλογικὴ σειρά: «ἡ δυναστεία τῶν Ρωμανώφ,—τῶν Χοεντζόλερν, τῶν Ἀψβούργων κτλ.».

—*['Εγκυκλ.]* Δυνάστας καλεῖ ὁ Ἡρόδοτος τοὺς μικροὺς ἡγεμόνας μὴ ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης (Πολ. Β' 5,1) δυναστείαν καλεῖ «παρέκβασιν» (κατάχρησιν) τῆς ὀλιγαρχίας, «ὅταν ἄρχῃ μὴ ὁ νόμος, ἀλλ' οἱ ἄρχοντες» ὡς τὴν τυραννίδα παρέκβασιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν ὀχλοκρατίαν τῆς δημοκρατίας. Καὶ ὁ Θουκυδίδης λέγει περὶ τῶν Θεσσαλῶν, ὅτι «δυναστείᾳ μᾶλλον ἢ ἰσονομίᾳ ἐχρῶντο» καὶ ἐν τῇ κατὰ τῶν Πλαταιαίων δημηγορίᾳ τῶν Θηβαίων (Γ, 62, 2) ἀντιτίθεται ἡ «ἰσόνομος ὀλιγαρχία» τῇ «δυναστείᾳ τῶν ὀλίγων» καὶ θεωρεῖται ὡς «ἐγγύτατα τυράννου». Παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ ὁ Ἀθηναγόρας (Στ' 38, 2), συνάπτει «τυραννίδας καὶ δυναστείας ἀδίκους».

Κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους δυναστεῖαι ὠνομάσθησαν σειραὶ βασιλέων ἢ ἡγεμόνων ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου, διαδεχομένων ἀλλήλους κυρίως ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πατρὸς εἰς θυγατέρα ἢ ἀπὸ ἀδελφοῦ εἰς ἀδελφὸν ἢ ἕτερόν τινα τῶν συγγενῶν. Ἐν ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ δύο ἦσαν αἱ δυναστεῖαι (βασιλικὰ γένη) τῶν Ἀγιαδῶν καὶ τῶν Εὐρυποντιδῶν, ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὲρ τὰς τριάκοντα, πολλαὶ δὲ ἐν Ρώμῃ, Βυζαντίῳ, Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ Ἀγγλίᾳ, Ἱσπανίᾳ κτλ., μὴ συγκαταριθμουμένων τῶν δυναστειῶν τῶν κατωτέρων ἡγεμόνων (δουκῶν, μαρκησίων, βαρώνων κτλ). Ἀλλὰ μετὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον πολλαὶ δυναστεῖαι ἐν Εὐρώπῃ ἐξέπεσαν τῆς ἐξουσίας, ἀντικατασταθεῖσαι ὑπὸ δημοκρατιῶν. (βλ. ὄπισθεν πίνακα τῶν κυριωτέρων δυναστειῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον). —Β.

δυναστευτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἁρμόζων εἰς δυναστεύοντα, εἰς δυνάστην, δεσποτικός, τυραννικός: «δυναστευτικὸν ἦθος», «λόγοι δυναστευτικοί», «διοίκησις δυναστευτική».

δυναστεύω, *ἀόρ. ἐδυνάστευσα*· εἶμαι δυνάστης, ἄρχω, ἡγεμονεύω, βασιλεύω· ‖ παθ. *δυναστεύομαι*· εἶμαι ὑποτεταγμένος, εἶμαι ὑπήκοος, κυβερνῶμαι.

δυνάστης (ὁ)· ὁ κύριος καὶ κυβερνήτης χώρας τινός, συνών. τοῦ *βασιλεὺς* καὶ *τύραννος*.

δυνάστης (ὁ) (Dynastes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δυναστιδῶν*, περιλαμβάνον παμμεγίστους κανθάρους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν τῆς Ἀμερικῆς χωρῶν. Γνωστὰ 5 εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι *δυνάστης ὁ ἡράκλειος* (Dynastes hercules), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἀντίλλας, ἔχει μῆκος 18 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα πρασινοελαιῶδες. Δ. Ν. Π.

δυναστίδαι (οἱ) (Dynastidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων*, περιλαμβάνουσα κανθάρους γιγαντιαίους, διακρινομένους πλὴν τοῦ μεγέθους των καὶ διὰ τὰς ἰσχυροτάτας σιαγόνας τῶν ἀρρένων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι: *δυνάστης, ξυλότρυπος, μεγαλόσωμον* καὶ *χαλκόσωμον*. Δ. Ν. Π.

δυναστικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν δυνάστην ἢ εἰς τὴν δυναστείαν καθόλου, βασιλικός: «δυναστικὸν κόμμα», «ἄνθρωπος δυναστικῶν φρονημάτων», ὁ προσκεκολλημένος εἰς τὴν δυναστείαν.

δυνατά· ἐπίρρ., βλ. δυνατός.

Δυνατή, *'Αγία—[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἡ *Βαιὰ* τῶν ἀρχαίων. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ αὐτοῦ ἔχει ὕψος 1133 μ.

δυνατός,—*ή*,—*όν*· ὁ δυνάμενος, ὁ ἔχων τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιβάλλεσθαι, ὁ ὑπερέχων: «οἱ ἐν ταῖς πόλεσι δυνατοί» (*Θουκ.*)· ‖ ὁ ἔχων δύναμιν σωματικὴν ἢ ψυχικήν, ὁ ἰσχυρός, ἀντίθ. *ἀδύνατος*: «χερσί τε καὶ ψυχᾷ δυνατοί» (*Πίνδ.*), «δυνατὰ χέρια,—πόδια», «δυνατὸς οἶνος» καὶ κοιν. «δυνατὸ κρασί»· ‖ σπουδαῖος σοβαρός: «δυνατὸς ἐπιστήμων,—γιατρός,—δικηγόρος», «δυνατὸς πυρετός», «δυνατὴ ἀρρώστια»· ‖ ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ λάβῃ ὕπαρξιν, νὰ γίνῃ: «αὐτὸς ὁ συμβιβασμὸς δὲν εἶναι δυνατός», «ἡ ἄποψίς σας εἶναι δυνατή», «αὐτὰ ποῦ ζητεῖτε δὲν εἶναι δυνατά», «κατέβαλε πάντα τὰ δυνατὰ μέσα», «κάμνει τὰ ἀδύνατα δυνατά»· ‖ ἐπιρρηματικῶς: «κατὰ τὸ δυνατόν», «ὅσον τὸ δυνατόν», «ὅσον καθ' ἡμᾶς δυνατόν», «εἰς τὸ δυνατόν», «εἰργάσθη κατὰ τὸ δυνατόν»· ‖ διὰ τῆς φράσεως «ὅσον τὸ δυνατὸν» πολλάκις προδιορίζεται τὸ συγκριτικὸν ἐπιθέτου ἢ ἐπιρρήματος πρὸς δήλωσιν τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ μετ' ἐπεκτάσεως: «νὰ ἔλθουν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότεροι» ἀρχ. «ὡς οἷόν τε πλεῖστοι» ἢ «ὡς δυνατὸν πλεῖστοι», «νὰ ἔλθῃς ὅσον τὸ δυνατὸν γρηγορώτερα» ἀρχ. «ὡς οἷόν τε τάχιστα» ἢ «ὡς δυνατὸν τάχιστα».

— **δυνατὸν** (τὸ) *[Ρητορ.]*. Ἓν τῶν κεφαλαίων τῆς *πραγματικῆς στάσεως*. Τὸ δυνατὸν ἐξετάζεται πρῶτον μὲν κατὰ *ἔνστασιν*, ὅτι τὰ πρακτέα δὲν εἶναι ἀδύνατα εἰς ἐκτέλεσιν ἢ κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους ἢ κατὰ τοὺς τοῦ δικαίου καὶ τοῦ καλοῦ, καθ' ὅσον ἐνεργοῦντες εἰς οὐδένα νόμον ἢ ἄλλο ἠθικὸν καθῆκον ἀντιβαίνομεν· ἔπειτα δὲ κατ' *ἀντιπαράστασιν*, ὅτι καὶ δύσκολα ἂν εἶναι πρέπει νὰ γίνουν, διότι εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὅτι ὑπὲρ τῶν καλῶν, καὶ ἵνα μὴ περιπέσωμεν εἰς χειρότερα δεινά, πρέπει νὰ ὑπομένωμεν καὶ κόπους καὶ κινδύνους. Διὰ νὰ μεταχειριζώμεθα δὲ καταλλήλως τὴν ἔνστασιν ἢ τὴν ἀντιπαράστασιν πρέπει νὰ παρατηρῶμεν καλῶς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος καὶ τὰς περιστάσεις. Ἐὰν ἡ ζήτησις εἶναι περὶ πολέμου, ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου, τὸ δυνατὸν ἐξετάζεται καὶ ἀπὸ τῶν παρακολουθούντων τὰ πρόσωπα. Οὕτως ὁ Δημοσθένης, ἐν τῷ «α' Ὀλυνθιακῷ» δεικνύων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τὸ δυνατὸν τοῦ νὰ πολεμήσωσι τὸν Φίλιππον, παριστάνει τὴν κακὴν κατάστασιν αὐτοῦ, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν περὶ τῆς Ὀλύνθου ἐλπίδων, διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν Θεσσαλῶν καὶ τὸ μῖσος τῶν Παιόνων καὶ Ἰλλυριῶν. —Π.

— **δυνατὸν** *γενέσθαι* *[Συντακτ.]*. Ἡ ἔννοια τοῦ *δυνατοῦ γενέσθαι* ὑφίσταται πάντοτε ὡς ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας τοῦ μὴ θετικοῦ, ἤτοι διανοήματος ἀμφιβαλλομένου, προτάσεως ἄρα ὑποθετικῆς κειμένης ἢ νοουμένης ἢ λανθανούσης· ἐκφέρεται δὲ παρὰ τοῖς παλαιοῖς διὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου ἂν μετ' εὐκτικῆς ἐνεστῶτος ἢ ἀορίστου καὶ ἀποδίδεται εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν διὰ δυνητικοῦ ρήματος (δύναμαι, ἠμπορῶ κτλ.) μετὰ τελικοῦ λόγου· π. χ. λέγοιμι ἂν=δύναμαι νὰ λέγω, μένοις ἂν =δύνασαι νὰ μένῃς, λάβοιμι ἂν=δυνατὸν νὰ λάβω, εὕροις ἂν=δύνασαι ἢ δυνατὸν νὰ εὕρῃς, «δὶς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμόν, οὐκ ἂν ἐμβαίῃς», δύο φορὲς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν δὲν ἠμπορεῖς νὰ μπῇς, «οὐδ' ἂν εἷς εἴποι ταῦτα», κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ αὐτὰ κτλ.

Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ δυνατοῦ γενέσθαι ὑπάγ-

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΔΥΝΑΣΤΕΙΩΝ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Δυναστεῖαι	Ἀρχηγέται	Κράτη	Χρονολογία
Ἀββασιδῶν	Ἀμποὺλ-Ἀμπᾶς	Δαμασκὸς	750 – 1258
Ἀγγέλων	Ἄγγελος (Βλ.τ.Β´603, γ´ κ. ἑξ.)	Βυζαντ. Αὐτοκρ.	1185—1204
Αἰγυπτιακαὶ			
Ἀλβερτινὴ	Ἀλβέρτος	Σαξωνία	1553—παγκ. πολέμου
Ἀλιδῶν	Μουλὲϋ Μωχάμμετ-μπὲν-Ἀλῆ	Μαρόκκον	1640 – σήμερον
Ἀλμοχαδῶν	Μωχάμμετ-ἴμπν-Ζοῦμερτ	Ἀφρικὴ—Ἱσπανία	1120 – 1270
Ἀλμπουσαΐντ	Ἀχμὲτ-μπὶν-Σαΐντ	Ζανζιβάρη	1741 – σήμερον
Ἀννοβέρου	Ἐρνέστος-Αὔγουστος	Ἀγγλία	1714—σήμερον
Ἀρπαδικὴ	Ἄρπαδος	Οὐγγαρία	890 – 1308
Ἀσκανιδῶν	Ἀλβέρτος ἢ Ἄρκτος	Σαξωνία	ΙΒ´ αἰὼν—1689
Ἀσκανιδῶν	Ἀλβέρτος ἢ Ἄρκτος	Βρανδεμβοῦργον	1143 – 1320
Ἀψβούργων-Λωρραίνης	Γεράρδος	Αὐστρία	1048 – 1919
Βάζα	Γουσταῦος Βάζα	Σουηδία	1523 – 1654
Βαλουᾶ	Φίλιππος	Γαλλία	1328 – 1498
Βαλουᾶ-Ἀγκουλέμης	Φραγκῖσκος	Γαλλία	1515—1589
Βαλουᾶ-Ὀρλεανιδῶν	Λουδοβῖκος	Γαλλία	1498—1515
Βερναδόττου	Ἰωάν. Βαπτ. Ἰούλιος	Σουηδία	1810—σήμερον
Βέττιν	(Βλ. Σαξωνικὴ)		
Βιττελσβάχων	Λουΐτπολδος	Βαυαρία	907 – παγκ. πολ.
Βιττελσβάχων	Ὄθων	Ἑλλὰς	1832—1862
Βοναπαρτῶν	Ναπολέων Α´	Γαλλία	1804 – 1814, 1852-1870
Βουρβωνικὴ	Ροβέρτος ὁ Ἰσχυρὸς	Γαλλία	Θ´ αἰὼν – 1792, 1814-1815, 1815 – 1830
Βουρβωνικὴ	Φίλιππος	Δύο Σικελίαι	1700 – 1860
Βουρβ.-Ἀνδηγαυίας	Φίλιππος Ἀνζοῦ	Ἱσπανία	1700—1868
Βουρβ.-Ὀρλεανιδῶν	Λουδοβῖκος-Φίλιππος Α´	Γαλλία	1830 – 1848
Βουργουνδίας	Ροβέρτος ὁ Εὐσεβὴς	Πορτογαλία	1139 – 1383
Βραγάντσας	Ἀλφόνσος Α´	Πορτογαλία	1648 – 1837
Βραγάντσας-Σὰξ-Κοβούργου καὶ Γκότα	Φερδινάνδος Β´	Πορτογαλία	1837 – 1910
Γιαγγελλώνων	Λαδισλαῦος Γιαγγέλλων	Πολωνία	1383 - 1573
Γιαγγελλώνων	Λαδισλαῦος Γιαγγέλλων	Οὐγγαρία	1440 – 1526
Γκουαγιὸν-Ματινιὸν-Γκριμάλντι	Στέφανος Γκουαγιὸν	Μονακὸ	περὶ τὸ 1200 – σήμερ.
Γοτθικὴ	Ἀλάριχος	Ἱσπανία	456—τῆς Ἀραβικῆς κατακτήσεως
Ἔσσης	Γιζιλβέρτος	Ἔσση	Θ´ αἰὼν – σήμερον
Ζίμμου	Ζίμμου	Ἰαπωνία	660 π.Χ. – σήμερον
Ζογοῦ (Μάτι) (Zogou-Mati)	Ἀχμὲτ Ζογοῦ	Ἀλβανία	1 Σεπτ.1928 – σήμερ.
Ἡρακλειδῶν	Ἡράκλειος	Βυζ. Αὐτοκρ.	610 – 717
Θεοδοσίων	Θεοδόσιος Α´	Βυζ. Αὐτοκρ.	395—457
Θσὶν (Thsin)	Θσὶν (Thsin)	Κίνα	247 – 202 π.Χ.
Ἰουστιανιανῶν	Ἰουστινιανὸς Α´	Βυζ. Αὐτοκρ.	518 610
Ἰσαύρων	Λέων Γ´	Βυζ. Αὐτοκρ.	717 - 820
Καζὶμ-Ρασσὶ	Καζὶμ-Ρασσὶ	Ὑεμένη	860—σήμερον
Καισάρων	Ἰούλιος	Ρωμ. Αὐτοκρ.	ἀπὸ Αὐγούστ.-Διοκλ.
Κανταχουζηνῶν	Ἰωάννης	Βυζ. Αὐτοκρ.	1247 - 1353
Καπετιδῶν	Οὖγος Καπέτης	Γαλλία	987 1328
Καρα-Γεώργιεβιτς	Γεώργιος Πέτροβιτς	Σερβία	1804 – 1817
Καρα-Γεώργιεβιτς	Ἀλέξανδρος Α´	Σερβία	1812—1859
Καρα-Γεώργιεβιτς	Πέτρος Α´	Σερβία-Νοτιοσλαυΐα	1903 – σήμερον
Καρολιδῶν	Καρλομᾶνος	Γερμανία	800 – 912
Καρολιδῶν	Πιπῖνος ὁ Μικρὸς	Γαλλία	751 – 987
Κομνηνῶν	Ἰσαάκιος	Βυζ. Αὐτοκρ.	1057 ἢ 1081 – 1204
Λαγκαστριδῶν	Ἐδουάρδος	Ἀγγλία	1399—1461
Λασκάρεων	Θεόδωρος Α´	Βυζ. Αὐτοκρ.	1206—1261
Λὶ-ἄγκ	Λὶ-Ἄγκ	Κίνα	502—556
Μακκαβαίων	Μακκαβαῖος	Ἰουδαία	169—40 π.Χ.
Μαυροβουνιακὴ	Δανιὴλ Πέτροβιτς Νιεγοὺς	Μαυροβούνιον	1711—1922
Μεκλεμβούργου	Νίκλοτ	Μεκλεμβοῦργον	ΙΒ´ αἰὼν—παγκ.πολ.
Μεροβιγγιανὴ	Κλοδίων	Γαλλία	428 – 752
Μπαρικσάϊ	Ντὸστ Μωχάμμετ Χὰν	Ἀφγανιστὰν	ΙΘ´ αἰὼν—1929
Μεχμὲτ Ἀλῆ	Μεχμὲτ Ἀλῆ	Αἴγυπτος	1866 – σήμερον
Μίνγκ;	Μὶνγκς	Κίνα	1368—1644
Νασσάου	Ροῦτμπερτ	Λουξεμβοῦργον	1059—σήμερον
Νασσάου	Ὄθων	Κάτω Χῶραι	ΙΓ´ αἰὼν—σήμερον
Νορμανδικὴ	Γουλιέλμος ὁ Κατακτητὴς	Ἀγγλία	1066—1154
		Δύο Σικελίαι	1130—1194

Δυναστεῖαι	Ἀρχηγέται	Κράτη	Χρονολογία
Ὀβρένοβιτς	Μίλος	Σερβία	1817 - 1842, 1859 - 1903
Ὀλδεμβουργικὴ	Ἔγιλμαρ	Ὀλδεμβοῦργον	1038—παγκ. πολέμ.
Ὀσμὰν	Σουλεϊμὰν	Τουρκία	περὶ τὸ 1225—1924
Οὐΐνδσωρ (ἀπὸ 17 Ἰουλίου 1917) ἀντὶ Σὰξ-Κοβούργου καὶ Γκότα ἢ Ἀννοβέρου	Ἐρνέστος-Αὔγουστος	Μ. Βρεττ.-Ἰρλανδία	1714 – σήμερον
Πλανταγενετικὴ	Ἐρρῖκος	Ἀγγλία	1154—1399
Παχλαβὶ	Ριζᾶ-Χὰν	Περσία	1925—σήμερον
Ραμαδχιβάδις	Σακρῆ	Σιὰμ	1782 - σήμερον
Ρωμανὼφ	Ροῦρικ	Ρωσία	862 – 1762
Ρωμανὼφ-Χόλσταϊν-Γκόττορπ	Πέτρος Γ´	Ρωσία	1762—1917
Ρουμανικὴ (Χοεντζόλλερν)	Κάρολος Α´	Ρουμανία	1866—σήμερον
Παλαιολόγων	Μιχαὴλ Γ´	Βυζ. Αὐτοκρ.	1261 – 1453
Σαβοΐας	Οὐβέρτος Α´	Ἰταλία	1032—σήμερον
Σὰξ-Κοβούργου καὶ Γκότα	Φερδινάνδος	Βουλγαρία	1887 – σήμερον
Σὰξ-Κοβούργου καὶ Γκότα	Λεοπόλδος	Βέλγιον	1831—σήμερον
Σαξωνικὴ	Τιαντμὰρ	Σαξωνία	919 – παγκ. πολέμου
Σασσανιδῶν	Ἀρδεσὶρ Σασσὰν	Περσία	226—632, 902 – 1000
Σελτζουκιδῶν	Τογρούλμπεη	Τουρκεστὰν-Ἀσία	1037—1199
Σελευκιδῶν	Σέλευκος Α´	Συρία καὶ Ἀσία	311—64 π. Χ.
Σλέσβιγκ-Χόλσταϊν Σόνδερμπουργκ-Γκλούξμπουργκ	Χάκων Ζ´	Νορβηγία	1905—σήμερον
Σλέσβιγκ-Χόλσταϊν Σόνδερμπουργκ-Γκλούξμπουργκ	Χριστιανὸς	Δανία	1774 – σήμερον
Σλέσβιγκ-Χόλσταϊν Σόνδερμπουργκ-Γκλούξμπουργκ	Γεώργιος Α´	Ἑλλὰς	1863 – 25 Μαρτ. 1924
Σόα	Μενελὶκ	Αἰθιοπία	1889 – σήμερον
Σόγκ	Σὸγκ	Κίνα	419 – 479
Σόγκ (2α Δυναστεία)	Σὸγκ	Κίνα	960 - 1279
Σολωμονιανὴ	Σολωμὼν	Αἰθιοπία	Δ´ αἰὼν π.Χ.—1889
Σουαβικὴ	Φρειδερῖκος Μπύρρεν	Γερμανία	1138 1254
Σουηδικὴ (Βερναδόττου)	Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Ἰούλιος	Σουηδία	1810 - σήμερον
Σουῒ	Σουῒ	Κίνα	589—618
Στούαρτ	Ἰάκωβος	Ἀγγλία	1603—1714
Στούαρτ	Φίτζαλαμ	Σκωτία	1371 – 1714
Τὰγκ	Τὰγκ	Κίνα	618 – 907
Τάϊ-Τσίγκ	Τάϊ-Τσιγκ	Κίνα	1644—1912
Τσαίριγκεν	Μπερτόλδος Α´	Βάδη	1061 – παγκ. πολέμου
Τσὰνγκ	Τσὰνγκ	Κίνα	1776 π.Χ. 1122 π.Χ.
Τσέου	Τσέου	»	1122 – 227 π.Χ.
Τσέου Χὰν	Τσέου-Χὰν	»	226 - 264
Τσὶ	Τσὶ	»	479 – 502
Τσὶν (Tsin)	Τσὶν (Tsin)	»	264 – 419
Τσὶν (Tchin)	Τσὶν (Tchin)	»	556—586
Τυδὼρ	Ὄουεν Τυδὼρ	Ἀγγλία	1485 – 1603
Ὑὲν (Yen)	Ὑὲν (Yen)	Κίνα	1279 – 1368
Ὑόρκης	Ἐδμόνδος Λάγκλεϋ	Ἀγγλία	1461—1485
Φατιμιδῶν	Ὀμπεΐντ-Ἀλλὰχ-Φατιμᾶ	Ἀφρικὴ	908—1171
Χαζὶν-μπὶν-Ἀλῆ-Τούρκι	Χαζὶν - μπὶν - Ἀλῆ - Τούρκι	Τύνις	1691 – σήμερον
Χαμπὶμπ-Οὐλλὰχ-Γαζῆ	Χαμπὶμπ-Οὐλλὰχ-Γαζῆ	Ἀφγανιστὰν	1929—σήμερον
Χὰν	Χὰν	Κίνα	202 π.Χ.—226 μ.Χ.
Χασὴμ	Φεϋζὰλ - ἴμπν-Χουσσεΐν	Ἰρὰκ	1921—σήμερον
Χασὴμ	Ἀμπντουλλὰχ - ἴμπν-Χουσεΐν	Ὑπεριορδανία	1920 – σήμερον
Χέου-λὶ-ἄνγκ	Χέου-λὶ ἄνγκ	Κίνα	907 – 923
Χέου-Τὰγκ	Χέου-Τὰγκ	»	923 936
Χέου-Τσέου	Χέου-Τσέου	»	951—960
Χέου-Τσὶν	Χέου Τσὶν	»	936 - 947
Χέου-Χὰν	Χέου-Χὰν	»	947 – 951
Χία	Χία	»	2197 π.Χ.—1766 π.Χ.
Χοενστάουφφεν	(Βλ. Σουαβικὴ)		
Χοεντζόλλερν	Βουρχάρδος	Πρωσσία	ΙΑ´ αἰὼν – 1918
Χόλσταϊν	Χριστιανὸς Α´	Δανία	1448 – σήμερον

ται καὶ ἡ σύνταξις τοῦ δυνητικοῦ ἂν μεθ' ὁριστικῆς παραγομένου χρόνου, ἥτις ἀποδίδεται εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν διὰ τοῦ θὰ καὶ παρατατικοῦ· π. χ. «τὴν πόλιν ὄντως ἂν ἡγήσω πολέμου ἐργαστήριον εἶναι=θὰ ἐνόμιζες (ἢ θὰ ἠμποροῦσες νὰ νομίσῃς), ὅτι ὄντως ἡ πόλις εἶναι ἐργαστήριον πολέμου. Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς δύναται ἀντὶ τῆς δυνητικῆς συντάξεως νὰ κεῖται δυνητικὸν ῥῆμα μετὰ τοῦ ἀναγκαίου συμπληρώματος· π. χ. τὸ διανόημα: «δὶς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης» δύναται νὰ ἐξενεχθῇ οὕτως: «δὶς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι» καὶ τὸ «οὐδ' ἂν εἷς εἴποι ταῦτα» οὕτως: «οὐδεὶς δύναται ταῦτα εἰπεῖν». Τὸ διὰ τοῦ παραγομένου χρόνου ὁριστικῆς ἐκφραζόμενον δυνατὸν γενέσθαι δὲν δύναται πάντοτε νὰ ἀποδοθῇ διὰ δυνητικοῦ ῥήματος, διότι συνήθως καὶ κατ' ἀκρίβειαν ἡ ἀπόδοσις αὕτη δηλοῖ τὸ ἀπραγματοποίητον. Β. Φ.

δύνη (ἡ) *[Φυσ.]*. Μονὰς τοῦ ἀπολύτου συστήματος τῶν μονάδων πρὸς μέτρησιν τῆς *δυνάμεως*. Ἡ δύνη ὁρίζεται ὡς ἡ δύναμις 1 g., ἥτις ἐφαρμοζομένη ἐπὶ μάζης 1 cm. μεταδίδει εἰς ταύτην ἐπιτάχυνσιν ἴσην πρὸς 1 cm. εἰς 1 sec. Κατὰ προσέγγισιν ἰσοδυναμεῖ 1 δύνη πρὸς 0,001 g. ἢ ἀκριβέστερον πρὸς 1/981 g. Κ. Π.

δυνητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκφράζων τὴν ἔννοιαν τοῦ δυνατοῦ γενέσθαι, μόνον ὡς γραμματικὸς ὅρος: «δυνητικὸς λόγος,—σύνδεσμος», «δυνητικὴ εὐκτική,—πρότασις», «δυνητικὸν μόριον».

— **δυνητικὴ** ***ἔγκλισις***· βλ. εὐκτικὴ καὶ ὁριστική.

— **δυνητικὴ** ***ἐνέργεια***· βλ. ἐνέργεια.

δυο—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν παρὰ τοῖς δοκίμοις μόνον εἰς τὰ κατὰ παράθεσιν, τὰ ἄλλως νόθα σύνθετα καλούμενα, ἐλέγετο: *δυοκαίδεκα, δυοκαιπεντηκοστός, δυοκαιεικοσάπηχυς*· παρ' Ἀριστοτέλει δὲ *δυοποιός, δυοτοκῶ*· ‖ τὰ ἐκ τοῦ *δύο* ὡς πρώτου συνθετικοῦ σύνθετα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης σχηματίζονται ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι σήμερον ὡς ἀπὸ θέματος *δι—*: *δίγαμος, δίθυρος, δίκερως, δικέφαλος, δίκοπος, δίκωπος, διμερής, δίμετρος, δίμιτος, δίπους, διπρόσωπος, διστεγος, δίστιχος, δισχιδής, δίφθογγος, διφυής, δίχειρ, δίχηλα, δίχρονος, διώροφος* κ. ἄ. (βλ. **δι—**).

δύο· ἀριθμ. ἀπόλυτ., εἶχε καὶ τύπον *δυοῖν* διὰ τὴν γενικὴν καὶ δοτικήν, καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις *δισὶ* διὰ τὴν δοτικήν, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων ἐλέγετο ὁ τύπος *δύο* καὶ ἐπὶ τῶν πτώσεων τούτων: «δύο ἡμερῶν», «δύο ἡμέραις», καὶ οὕτω κατέστη ἄκλιτον· δημοτ. καὶ μονοσυλλάβως *δυό*: «δυὸ ἄνδρες,—γυναῖκες,—παιδία»· ‖ «δύο—δύο» ἢ «δυὸ—δυὸ» ἀνὰ δύο, κατὰ δύο: «ἔρχονται δύο—δύο»· ‖ «κάθε δυὸ μέρες» ἡμέραν παρ' ἡμέραν: «τὸν πιάνει πυρετὸς κάθε δυὸ μέρες» κατέχεται ὑπὸ τριταίου πυρετοῦ· τὸ «κάθε δυὸ μέρες» δύναται νὰ σημαίνῃ καί: «δύο ἡμερῶν παρελθουσῶν»· ὁμοίως «γεννᾷ τὰ παιδιά της κάθε δύο χρόνια» δύο ἐτῶν παρελθόντων ἐν τῷ μεταξύ· ‖ «καὶ οἱ δύο» καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος, ἀμφότεροι· ‖ ἀντὶ τοῦ τακτικοῦ *δεύτερος* ἐπὶ τῆς δευτέρας ἡμέρας τοῦ μηνός, τοῦ *δευτέρου* χρονολογικοῦ ἔτους, καθὰ πάντα τὰ ἀριθμητικά: «'ς τὶς δύο τοῦ Αὐγούστου», «'ς τὸ δύο μετὰ Χριστὸν ἔτος»· ἐπίσης ἐπὶ τῶν ἠριθμημένων ὁμοίων πραγμάτων: «καθίσαμε 'ς τὸ δύο τραπέζι», «ἠγόρασα τὴν δύο εἰκόνα τῆς ἐκθέσεως»· ‖ «'ς τὰς δύο ἀπὸ τὸ μεσημέρι» ἀντὶ «'ς τὰς δύο ὥρας ἀπὸ τὸ μεσημέρι» καὶ τοῦτο ἀπὸ φράσεων ὁποία: «εἶναι περασμένες δύο ὧρες ἀπὸ τὸ μεσημέρι»· ὅθεν ἡ χρῆσις τοῦ ἀπολύτου ἀριθμ. *δύο* ἀντὶ τακτικοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σπουδῆς τῶν λαλούντων πρὸς ταχεῖαν καὶ εὔκολον ἔκφρασιν.

— **δύο**, ***ἀνὰ*** — (a due) *[Μουσ.]*. Τὸν ἰταλικὸν τοῦτον μουσικὸν ὅρον ἀπαντῶμεν συχνάκις εἰς τὰ μερολόγια τῆς ὀρχήστρας, καὶ ἰδίως εἰς τὰ μέρη τῶν πνευστῶν· σημαίνει δὲ ὅτι δύο ὄργανα τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, π. χ. δύο πλαγίαυλοι, δύο εὐθύαυλοι, δύο σάλπιγγες κτλ., γραμμένα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πενταγράμμου, ὀφείλουν πρὸς στιγμὴν νὰ παίξουν ἡνωμένα (ἀνὰ δύο) τὸ ἴδιον μέλος· διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀποφεύγομεν νὰ σημειώσωμεν τοὺς φθόγγους μὲ διπλῆν οὐρὰν (μίαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ μίαν πρὸς τὰ κάτω), ἢ νὰ γράψωμεν δίς, τὸ ἓν πλησίον τοῦ ἄλλου, τὰ ὁλόκληρα. Παράδειγμα:

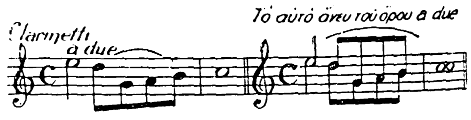

Δύο ***ἀδελφὲς*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑπὸ τῶν ναυτικῶν μας ἰταλικῶν νησίδων ὀνομαζομένων Due Sorelle (βλ. λ. Σορέλλε). Σ. Ε. Λ.

—**Δύο** ***ἀδέλφια*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Δύο νησῖδες ἔρημοι καὶ πετρώδεις νοτίως τῆς νήσου Σαπιέντζα, ἐν τῇ συστάδι τῶν Οἰνουσσῶν Μεσσηνίας (πλάτ. 36° 44′ 00″ Β, μῆκ. 21° 44′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: West coast of Morea from Castro Tornese to Venetico), εἰς 1/8 μιλ. ἀπὸ τῆς νοτίως τοῦ φάρου τῆς νήσου ἀκτῆς. —2) Ὁμοίως, ἐν τῷ Ἐλαϊτικῷ κόλπῳ (βλ. τ. Α´, σ. 567 β´). —3) Ὁμοίως μεταξὺ Σικίνου καὶ Φολεγάνδρου (βλ. τ. Α´, σ. 566 γ´). — 4) Ὁμοίως ἐν τῇ συστάδι τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων, παρὰ τὰ Σκάντζουρα (βλ. τ. Α´, σ. 567 β´). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Δύο** ***Ἀδέλφια*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, τουρκιστὶ Ἰκῆ Καρντὰς (βλ. λ. Ἀδέρφια, *δυὸ—*).

Digitized by Google

—**Δύο** ***Ἀδελφοί*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑπὸ τῶν ναυτικῶν μας ἰταλικῶν νησίδων ὀνομαζομένων Due Fratelli καὶ γαλλικῶν ὀνομαζομένων Deux Frères (βλ. λ. Φρατέλλι καὶ Φρὲρ *[Παραλ. Γεωγρ.]*). Σ. Ε. Λ.

—**Δύο** ***Βουνὰ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 265.

—**Δύο** ***Γέφυραι*** (Zweibrücken). Πόλις τῆς Γερμανίας· βλ. Τσβαϊμπρύκκεν.

—**Δύο** ***κοράκων λιμὴν*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν γαλατικός, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Didot 165,26), θέλοντος νὰ ψέξῃ τὸν Ἀρτεμίδωρον ἐπὶ μυθοπλασίαις. Πράγματι, κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον, εἰς τὸν λιμένα τοῦτον τῆς παρωκεανίτιδος, ὑπῆρχον δύο κόρακες ἔχοντες τὴν δεξιὰν τῶν πτερύγων των ὑπόλευκον, εἰς οὓς προσέφερον ἐδέσματα ὅσοι εἶχον ἀμοιβαίας ἀμφισβητήσεις, θέτοντες ταῦτα ἐπὶ σανίδος, τοποθετουμένης εἰς καταφανές τι μέρος. Οἱ δύο κόρακες μεταβαίνοντες εἰς τὴν σανίδα περιειργάζοντο τὰ ἐδέσματα, ἅτινα ἦσαν κεχωρισμένως ἐπὶ τῆς σανίδος καὶ μετὰ σκέψιν ἔτρωγον τὰ προσενεχθέντα παρὰ τοῦ ἑνὸς τῶν ἀμφισβητούντων καὶ διεσκόρπιζον τὰ τοῦ ἄλλου «οὗ δὲ σκορπισθῇ τὰ ψαιστὰ ἐκεῖνον νικᾶν». Ὁ μῦθος οὗτος ὑπομιμνήσκει παρῳδίαν τῆς ἐν Πλαταιαῖς τελουμένης ἑορτῆς τῶν Δαιδάλων (*Παυσ.* Βοιωτικὰ Θ, γ) ἢ τὰς θυσίας τῶν Ἐνετῶν (*Ἀριστ.* Θαυμ. ἀκουσμ. 129). Κατὰ τὸν De la Port du Theil ὅμως (Géographie de Strabon II 75, ὑποσ. 3 καὶ 4) ὁ λιμὴν τῶν *Δύο κοράκων* δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν σύγχρονον λιμένα τῆς Νάντης καὶ αἱ δύο ὄχθαι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Λίγειρος, ἀπολήγουσαι εἰς ἄκρας κυρτὰς δίκην ῥαμφῶν, ἔδωσαν γένεσιν εἰς τὸν μῦθον. Τοιαῦται, ἄλλως τε, ἐν σχέσει μὲ κόρακας ἢ ἀετοὺς καὶ διὰ λόγους σχήματος σύγχρονοι τοπωνυμίαι πλεῖσται ἀπαντῶσι. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Δύο** ***νησὰ*** ἢ ***Δυόνησα*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δύο βραχονησῖδες τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς Κεφαλληνίας, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Λιάκκας καὶ Ἁγία Πελαγία. Καὶ ἡ μὲν πρώτη εἶναι ἡ Δανειστὴ (βλ. λ.), ἡ δὲ ἑτέρα ἀνώνυμος (πλάτ. 38° 05′ 25″ Β, μήκ. 20°33′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia), ἀποτελεῖ τὸ τέρμα μυρμήκων, σχηματιζόντων οἱονεὶ τὸν Β κυματοθραύστην τοῦ ὅρμου Ἄβυθος τῶν Κεραμειῶν. Σ. Ε. Λ.

—**Δύο** ***Πρῖνοι*** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λιμνῶν τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτοικοι (1928) 22.

—**Δύο** ***χωριὰ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 277. Κεῖται ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς καὶ ὀλίγον κάτωθεν τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τοῦ ὄρους Κεχροβούνι ἐν ὕψομ. 475 μ. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἀρνάδος* (κάτ. 220) ὡς καὶ ἡ γυναικεία μονὴ τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*, ἔχουσα 110 μοναχάς. Τὰ Δύο χωριὰ μετὰ τῆς πόλεως Τήνου συνδέονται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 1 καὶ 10′). Δ. Ε. Μ.

Δύο ***Ῥόδων πόλεμος*** ἢ ***πόλεμος τῶν Ῥόδων*** (Wars of the Roses)· βλ. Ἀγγλία τ. Α′ σ. 198 γ′.

Δυοβουνιώτης, ***Γεώργιος***. Στρατηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, υἱὸς τοῦ ἁρματολοῦ Ἰωάννου Δυοβουνιώτου. Ἐγεννήθη εἰς Ἄμφισσαν τῷ 1798 καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς Ἰθάκην, ὅπου ἔτυχε κατὰ τὰ παιδικά του ἔτη ἐξαιρετικῆς διὰ τὴν ἐποχὴν μορφώσεως. Τῷ 1812 ἠκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς τὸν πολεμικὸν βίον, μεγάλας παρασχὼν εἰς αὐτὸν ὑπηρεσίας καὶ ταχέως προαχθεὶς εἰς πρωτοπαλλήκαρόν του. Σταλεὶς τῷ 1820 ὡς ὅμηρος παρὰ τῷ Ἀλῆ πασᾷ εἰς Ἰωάννινα, κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ τῷ 1821, ἐμπεσὼν δὲ εἰς χεῖρας τοῦ Χουρσὴτ ἀντηλλάγη πρὸς τὸν Σουλεϊμὰν βέην Φράσσαρην, διάσημον Ἀλβανὸν τοπάρχην, ἐκ τῶν αἰχμαλωτισθέντων εἰς τὰ Βασιλικά. Ἐκ τούτου δῆλον γίνεται ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Γ. Δυοβουνιώτης, ἐξ ἀνάγκης ὑπερτέρας, δὲν εἶχε μετάσχει τοῦ Ἀγῶνος. Τὴν 22 Μαρτίου 1822 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου χιλίαρχος, ὀλίγῳ δὲ βραδύτερον, ὅταν παρὰ τοῦ πατρός του ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σώματος, ἐγένετο στρατηγός. Διεκρίθη διὰ τὴν στρατηγικότητα καὶ ἀνδρείαν εἰς τὴν Ἁγίαν Μαρίναν, τὴν Στυλίδα, τὸν Προφήτην Ἠλίαν, καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἀράχωβαν, εἰς τὸν Ἀνηφορίτην, εἰς τὴν Πέτραν. Ἐπίσης ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀμπλιανης καὶ εἰς διαφόρους παρὰ τὴν Φοντάναν συγκρούσεις. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴν ἀποστολὴν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ διαφόρων σωμάτων πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὁ Γ. Δυοβουνιώτης ἐδήλωσεν ὑποταγήν. Εἶχε τελείως ἀπελπισθῇ ἀπὸ τὸν Ἀγῶνα καὶ τὸν ἐθεώρει χαμένον. Ἀλλὰ μόλις ἀπεφασίσθη ἡ ἐκστρατεία τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη καὶ διέκρινεν ὅτι ὁ Ἀγὼν θὰ ἐπανήρχιζε καὶ εἰς τὴν Στερεάν, ἀμέσως ἀνέλαβε τὰ ὅπλα, παραστήσας ὅτι ἡ πρὸς τοὺς Τούρκους ὑποταγή του ὑπῆρξεν ἁπλοῦν ἀλλ' ἀναγκαῖον τέχνασμα, καὶ συμπολεμήσας ἔδειξεν ἀπαράμιλλον ζῆλον καὶ στρατηγικότητα πολλήν. Ἐγένετο πιστευτὸς καὶ κατόπιν ἠδυνήθη νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ. Τὴν περαιτέρω ἐκδίωξιν ἀνέθεσεν ἡ κυβέρνησις εἰς τὸν Δυοβουνιώτην, ὅστις καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πολυαρχίας ἐφάνη πιστὸς εἰς αὐτήν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἐγένετο ὑποστράτηγος εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ γερουσιαστὴς ἐπὶ Ὄθωνος. Ἀπέθανε δὲ πτωχὸς εἰς Ἀθήνας τῷ 1868. Κατὰ τὸ μητρῷον τῶν Ἀγωνιστῶν ὁ Γεώργιος Δυοβουνιώτης φαίνεται πιστωμένος μὲ 275.491 γρόσια, ἅτινα διέθεσε πρὸς συντήρησιν τῶν σωμάτων του εἰς διαφόρους ἐκστρατείας. Γ. Δ. Κ.

—**Δυοβουνιώτης**, ***Γεώργιος Ἰωάνν.*** Νομομαθής, ἔγγονος τοῦ στρατηγοῦ *Γεωργίου Δυοβουνιώτου*, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1866. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἀθήναις, Βερολίνῳ, Λειψίᾳ, Βιέννῃ καὶ Παρισίοις. Κύρια ἔργα του εἶναι: «Σύστημα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου» (τόμ. 4, 1902), «Σύστημα Ρωμαϊκοῦ Δικαίου κατὰ μετάφρασιν τῶν Pandekten τοῦ H. Dernburg» (ἔκδ. γ′ 1929 μετὰ προσθηκῶν ἀφορωσῶν τὸν συνδυασμὸν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου πρὸς τὴν σημερινὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν), «Βασιλικὰ» (τόμ. 5, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Κ. Δυοβουνιώτου), «Δύο χειρόγραφα τῆς Συνόψεως Βασιλικῶν τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Βιβλιοθήκης» (ἐν «Ἀθηνᾷ» τόμ. ΙΗ′, σελ. 200—213), «Περὶ φαλκιδίου τρίτου» (ἐν «Ἐπετηρίδι Παρνασσοῦ» ἔτος 6ον σελ. 219—226), «Griechenland» (ἐν «Die Rechtsverfolgung im internationalem Verkehre» 1895, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γ. Στρέϊτ), «Griechenland und die Juischen Inseln» (ἐν «Schmitz und Vichmann, die Eheschliessung im internationalem Verkehr» 1905), «Das Handels und Konkursrecht Griechenlands» (ἐν «die Handelgesetze des Erdballs»), «Die griechische Staatsanghörigkeit» (ἐν «Leke und Löwenfeld: Staatsangehörigkeitsrecht» 1929), «La science du droit privé dans l'ancienne Grèce» (ἐν «Revue de droit politique» τόμ. IV 1897, σελ. 235), «Indemnités dues en cas d' accident des personnes, avec un Avant projet de Convention internationale» (ἐν «Actes de la Conférence de Brême» 1909 σελ. 22). Ὁ Γεώργ. Δυοβουνιώτης εἶναι συντάκτης τῶν νόμων περὶ χρηματιστηρίων, περὶ τραπεζιτικῆς ἐπιταγῆς, περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς, περὶ ἐξωγάμων τέκνων κτλ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

—**Δυοβουνιώτης**, ***Ἰωάννης***. Ἁρματολὸς ἐκ Λοκρίδος καὶ Ἀγωνιστής. Υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ξιέκου, ἐγεννήθη τῷ 1763 εἰς τὸ χωρίον Δύο Βουνά, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπικρατῆσαν μεταγενεστέρως ὄνομά του. Ἀπομείνας ὀρφανὸς εἰς ἡλικίαν δέκα τριῶν ἐτῶν, ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ ποιμήν, κατόπιν δὲ παραληφθεὶς ἀπὸ τὸν κλέφτην Ἀνδρῖτσον, τὸν πατέρα τοῦ Ὀδυσσέως, διεκρίθη ἐνωρὶς εἰς τὸ σῶμά του διὰ τὴν ἱκανότητα, ἀνδρείαν καὶ γοργότητα ἐκτελέσεως, καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῇ τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του. Ὅταν ὁ Ἀνδρῖτσος κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, ὁ Δυοβουνιώτης, ἀρνηθεὶς νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, παρέμεινεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἐσχημάτισεν ἴδιον σῶμα ἐπιλέκτων Μποντονιτσιωτῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ἐπολέμει κατὰ τῶν Τούρκων τόσον λυσσωδῶς, ὥστε οἱ ἴδιοι ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν ἐπικυρίαρχόν των Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Δυοβουνιώτην διορίζων αὐτὸν ἁρματολὸν Μποντονίτσης. Περὶ τὸ 1806, κατὰ τὸν μεγάλον διωγμὸν τῶν Κλεφτῶν, ὁ Δυοβουνιώτης κατηγορήθη εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν ὡς προδίδων τὸν ἐξοντωτικὸν ἀγῶνα. Κληθεὶς λοιπὸν εἰς Ἰωάννινα καὶ ἀντιληφθεὶς τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον διέτρεχε, διέφυγεν εἰς Ἑπτάνησον καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Ἰθάκην. Ματαίως ἐζήτησαν νὰ τὸν στρατολογήσουν εἰς τὰ ρωσικὰ καὶ κατόπιν εἰς τὰ ἀγγλικὰ ἢ τὰ γαλλικὰ τάγματα. Ὁ Δυοβουνιώτης σκοπὸν εἶχε ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὸν ἔνοπλον βίον. Δι' αὐτὸ καὶ προσηλώθη εἰς τὴν ἐν Ἰθάκῃ συστηματικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων του καὶ μάλιστα τοῦ πρωτοτόκου του Γεωργίου. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως, ἀφοῦ ἐπὶ ἔτη τινὰ δὲν ἔδωσαν καμμίαν προσοχὴν εἰς αὐτόν, αἰφνιδίως τῷ 1812 ἤρχισαν νὰ τὸν ὑποβλέπουν καὶ τέλος τὸν ἐξετόπισαν εἰς τὴν ἀντίπεραν Στερεάν. Ὁ Δυοβουνιώτης θὰ διέτρεχε σοβαρὸν κίνδυνον, ἐὰν δὲν καθίστατο ὁ ἴδιος ἐπικίνδυνος εἰς τὸν ἐξηγριωμένον τότε ἐχθρόν του Ἀλῆ πασᾶν. Δι' αὐτό, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ἐπέστρεψε κρύφα εἰς τὴν γενέτειραν, ἐκεῖ δὲ σχηματίσας ἰσχυρὸν «μπουλούκι» κατέστη τόσον ἐπικίνδυνος, ὥστε ὡς χάριν ἐζητήθη πάλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν ὁ διορισμὸς τοῦ Δυοβουνιώτου ὡς ἁρματολοῦ. Αὐτὴν δὲ τὴν φορὰν ἔλαβε τὰ διάσημα ἁρματολίκια τοῦ Ζητουνίου, τοῦ Ταλαντίου καὶ τῶν Σαλώνων, ὡς ἐλέγοντο τότε ἡ Δαμία, ἡ Ἀταλάντη καὶ ἡ Ἄμφισσα. Ὁ Δυοβουνιώτης δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν περιοχήν, διότι ἦτο φοβερὸς εἰς τὰς ἀποφάσεις καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσίν των. Ἄλλωστε εἰς τὸ βαρύ του ἔργον ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τὸν νεαρώτατον υἱόν του Γεώργιον, προώρως ἀνδρωθέντα εἰς τὰ ὅπλα. Κατὰ τὸν ἀγῶνα ὅμως τοῦ Ἀλῆ ἐναντίον τῆς Πύλης, τῷ 1820, ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ τὸν ὡς ἄνω υἱόν του ὅμηρον εἰς Ἰωάννινα, οὕτω δ' ἐστερήθη τῆς πολυτίμου συνεργασίας του. Τοῦτο συνέβη εἰς στιγμὰς ἐξόχων ἀμφιβολιῶν τοῦ ἁπλοϊκοῦ τούτου ἁρματολοῦ. Πράγματι, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Σακελλίωνα καὶ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον Ζαρίφην, ἔστεργε δὲ τὰ κατ' αὐτήν, διότι ταυτοχρόνως μὲ αὐτὸν εἶχον μυηθῇ καὶ οἱ συμπράκτορές του Πανουργιᾶς καὶ Ἀθανάσιος Διάκος, εἰς οὓς εἶχε μεγάλην ἐμπιστοσύνην. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τὸν εὗρηκεν ἐπὶ κεφαλῆς τριακοσίων πεντήκοντα γενναίων Μποντονιτσιωτῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Μποντονίτσης. Ἡ ἐξόντωσις αὐτῶν ὑπῆρξε πλήρης, διότι καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ τεκκὲς τῶν φίλα φρονούντων βεκτασήδων δερβισῶν κατεστράφη, διὰ νὰ μὴ διασωθῇ «οὔτε σπόρος», καθὼς ἔλεγεν ὁ Δυοβουνιώτης. Τὴν ἀγριότητά του ταύτην ἐν μέρει ἐδικαιολόγει ἡ πρὸς τὸν ὅμηρον Γεώργιον πατρική του στοργή, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ τὸν ζῆλόν του εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀλῆ, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθησαν οἱ Μποντονιτσιῶται Τοῦρκοι. Ὁ ζῆλος ὅμως αὐτὸς καὶ ἄκαιρος ὑπῆρξε καὶ ἐκινδύνευσε νὰ γίνῃ ἐπιζήμιος. Διότι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ Γεώργιος ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα· καὶ ἐσώθη μὲν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ πολιορκουμένου Ἀλῆ, ἀλλ' ἐνέπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Χουρσήτ, καὶ σοβαρῶς ἐκινδύνευσεν ὡς ἐχθρός. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ γέρων Δυοβουνιώτης ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνά του εἰς Ὑπάτην, εἰς Ἀλαμάναν καὶ εἰς τὰ Βασιλικά, ὅπου σπουδαίως συνέβαλεν εἰς τὴν νίκην διὰ τῆς πολλῆς του συνέσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀσθενήσας ἐζήτησε καὶ πάλιν ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὰ ἴδια. Ἄλλωστε ὁ υἱός του Γεώργιος εἶχεν ἐπανέλθει ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἤθελεν εἰς τὴν νεότητά του νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν τύχην τῶν παλληκαρίων καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀρξαμένου Ἀγῶνος. Τοιουτοτρόπως ἀπεσύρθη τῷ 1822 εἰς Ἄμφισσαν καὶ εἰς τὰ Δύο Βουνά, ἀπέθανε δὲ τῷ 1831. Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν στρατηγῶν. Γ. Δ. Κ.

—**Δυοβουνιώτης**, ***Κωνσταντῖνος***. Ἀδελφὸς τοῦ νομομαθοῦς *Γεωργίου Ἰω. Δυοβουνιώτου*. Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἀθήνησι πανεπιστημίου. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τῷ 1872. Περατώσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1897, μετέβη εἰς Λιψίαν, ἔνθα ἠκολούθησε μαθήματα θεολογίας καὶ φιλοσοφίας εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον. Ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας διωρίσθη τῷ 1902 ἑλληνοδιδάσκαλος καὶ εἶτα καθηγητὴς τοῦ Ἀρσακείου (1903), τοῦ Πρακτικοῦ Λυκείου (1914) καὶ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς (1915). Συγχρόνως (1903) διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν δογμάτων ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου καὶ διηύθυνε (1905—1916) τὸ ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν τῆς μητροπόλεως «Ἱερὸς Σύνδεσμος». Τῷ 1920 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς καὶ Ἠθικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τῷ δὲ 1922 κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς Ἱστορίας τῶν δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς. Τῷ 1927 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ τμήματος τῶν θρησκευμάτων παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, τῷ δὲ 1928 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Τῶν ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ ἐκδεδομένων ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι: «Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς» (1903), «Hippolyts Schrift über die Segnungen Jakobs» (μετὰ τοῦ Ν. Βέη, Λιψία 1911), «Des Origenes Scolien-Kommentar zur Apokalypse Iohannis nebst einem Stück aus Irenäus liber V» (μετὰ τοῦ A. Harnack, Λιψία 1911), «Ἡ μέση κατάστασις τῶν ψυχῶν» (1904), «Τὰ μυστήρια τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἀπόψεως δογματικῆς» (1913), «Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης» (1913), «Σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι» (1916), «Περὶ ἀφορισμοῦ» (1916), «Ὁ Νομοκάνων τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ» (1916) «Καλλίνικος ὁ Γ′, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως» (1916), «Νομοκανονικαὶ μελέται» (1917) κτλ. Ἐπίσης ἐξέδωκεν «Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ λόγους ἀνεκδότους» (1914), ὡς καὶ «Ἰωάννου Χρυσοστόμου ἐκλογὰς ἐξ ἀρχαίων χειρογράφων» (1912). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

Δυοκαίδεκα *εἴδωλα [Ἀστρον.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῶν δώδεκα ζῳδίων τοῦ Ζῳδιακοῦ κύκλου (βλ. Ζῴδια). Σ. Π.

δυόπλαξ (ὁ) (Dyoplax O. Fraas) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ψευδοζουχίων παραζουχίων ἀρχοσαυρίων* ἑρπετῶν. Λείψανα τοῦ γένους τούτου ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας κεϋπερίου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βυρτεμβέργῃ. Ἐντὸς στρω-

Digitized by Google

μάτων ψαμμιτῶν τῆς Στουττγάρδης ἀνευρέθησαν λείψανα τοῦ εἴδους *δυόπλαξ arenaceus* Fraas. Οὗτος εἶχε μῆκος 0,62 τοῦ μέτρου, κεφαλὴν ἐπιμήκη, ρύγχος περὶ τὸ μέσον στενούμενον καὶ πρὸς τὰ πρόσω ἀπεστρογγυλωμένον, ὀφθαλμικὰς κοιλότητας μικροτέρας τῶν κροταφικῶν, πρὸ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται στενὴ ἐπιμήκης διαχωριστικὴ ὀπή.

Γ. Κ. Γ.

δυοσμαρίνι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δενδρολίβανον τὸ φαρμακευτικὸν* (Rosmarinum officinalis).

δυόσμης (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. δυόσμος.

δυόσμος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἡδύοσμος ὁ μακρόφυλλος* (Mentha longifolia).

δυόσπορα (ἡ) *[Βοτ.]*. —1) Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βερονίκη ἡ ἀναγαλλὶς* (Veronica anagallis). —2) Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βερβερὶς* (Berberis).

Δ. Ν. Π.

δυπόνδιος (dupondius) *['Αρχ. Μετρολ.]*.—1) Ρωμαϊκὸν μέτρον βάρους δύο ἀσσαρίων τῆς μιᾶς λίτρας.—2) Μέτρον μήκους ἴσον πρὸς δύο πόδας.—3) Νόμισμα ἴσον πρὸς δύο ἀσσάρια (βλ.λ.).

Δύρας *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Φθιώτιδος· βλ. Γοργοπόταμος.

Δυρβαῖοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Σκυθικὸς λαός, ὅστις ἐπεξετείνετο μέχρι τῆς Βακτηριανῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς.

—Μ.

Δυρὸν *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαραθέας τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 32.

Δυρράχιον (ἀλβαν. *Ντουρρέσσι* ἢ *Ντουρρές*, τουρκ. *Ντράτς*, σλαυϊστ. *Ντούρτς*, ἰταλ. καὶ εἰς τὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας Durazzo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλβανίας κειμένη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου κολπίσκου, ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ βραχώδους χερσονήσου, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας ὑπάρχει μεσαιωνικὸς πύργος. Εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 83 χλμ. πρὸς Ν. τῆς Σκόδρας καὶ περὶ τὰ 20 χλμ. πρὸς Δ. τῶν Τιράνων. Ἔχει ἀσφαλῆ φυσικὸν λιμένα, βελτιωθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἐπίνειον τῆς πρωτευούσης. Ἐν Δυρραχίῳ παραμένουν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πρεσβευτῶν τῶν ξένων κρατῶν. Κάτ. 4785. Διεξάγει ἐμπόριον ἐλαίου, ξυλείας καὶ ὀπωρῶν.

Ἱστορία. Αἱ χῶραι τῶν Ἰλλυρικῶν παραλίων, ἤτοι τῶν παραλίων τῆς σημερινῆς Δαλματίας καὶ Ἀλβανίας, ἤρχισαν πολὺ ἐνωρίς, ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα π. Χ., νὰ ἐκπολιτίζωνται διὰ τῶν Ἑλλήνων θαλασσοπόρων καὶ ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι εἰσέδυον μὲ τόλμην εἰς τὸ ἄξενον ἐσωτερικὸν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Σημαντικὰ κέντρα τῆς ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως ταύτης εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦσαν ἡ *Ἐπίδαμνος*, τὸ μετέπειτα *Δυρράχιον*, καὶ ἡ πρὸς Νότον αὐτῆς Ἀπολλωνία, ἀποικίαι τῶν Κερκυραίων. Ἡ Ἐπίδαμνος ἔφθασεν εἰς ἱκανὴν ἄνθησιν κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ἔγινε δὲ ἡ πόλις ὀνομαστὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, διότι ἔδωκεν αἰτίαν εἰς τὴν ἔναρξιν τοῦ μεγάλου Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἡ προρρωμαϊκὴ πόλις, ἡ ὁποία ἐλέγετο Ἐπίδαμνος (βλ. λ.), ὡς καὶ ἡ μεσαιωνική, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Δυρράχιον, διετέλεσαν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους μεσαιωνικοὺς χρόνους ἄξιοι λόγου ἐμπορικοὶ λιμένες τῆς νοτίου Ἰλλυρίας. Σημασίαν δὲ μεγαλυτέραν καὶ διαρκεστέραν ἀπέκτησεν ἡ πόλις κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ δὴ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Δυρράχιον καὶ ἔπειτα κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους σχεδὸν ἕως τὰ τέλη τοῦ Μεσαίωνος. Τὸ Δυρράχιον κατὰ τοὺς μακροὺς τούτους χρόνους ὑπῆρξε πραγματικῶς ἱστορικὴ πόλις, πολυπαθὴς κατὰ τὰς τύχας, συνδεθεῖσα μὲ σπουδαῖα ἱστορικὰ γεγονότα.

Τὸ ὄνομα καὶ ἡ θέσις τῆς πόλεως. Ἡ διπλῆ ὀνομασία τῆς πόλεως φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ὅτι τὸ μὲν ὄνομα Ἐπίδαμνος ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων, τὸ δ' ἕτερον ὄνομα Δυρράχιον (Dures) εἶναι ἰλλυρικόν, καὶ ὅτι συνυπῆρχον καὶ τὰ δύο ὀνόματα. Ἀφ' ὅτου δέ, παρακμάσασα ἡ ἀρχαιοτέρα πόλις, ἀνεζωογονήθη δι' ἀποικισμοῦ τῶν Ρωμαίων, ἔλαβεν ἀποκλειστικῶς τὸ ὄνομα Δυρράχιον, καὶ οὕτω πάντοτε καλεῖται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων καὶ δὴ ὑπὸ τῶν Λατίνων συγγραφέων. Εἰς τὰ λατινικὰ μεσαιωνικὰ ἔγγραφα λέγεται πάντοτε Durachium, Duracium. Ἡ ρωμαϊκὴ πόλις ἐξετείνετο βορειότερον τῆς σημερινῆς, ἡ δὲ ἀρχαία Ἐπίδαμνος ἔκειτο πιθανώτατα εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως. Ὁπωσδήποτε καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη Ἐπίδαμνος καὶ τὸ κατόπιν Δυρράχιον καὶ ἡ σημερινὴ πόλις κεῖνται εἰς τὸ νότιον μέρος χερσονήσου ἑνουμένης μὲ τὴν ἀπέναντι ἰλλυρικήν, καὶ σήμερον εἰδικώτερον ἀλβανικὴν ἀκτήν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (καὶ τοῦτο εἶναι σπουδαῖον) ἀκόμη καὶ τὸ βορειότατον τοῦτο τμῆμα τῆς Ἰλλυρικῆς παραλίας ἐθεωρεῖτο ὡς τμῆμα τῆς Ἠπείρου, διότι ἐκαλεῖτο ὡς ρωμαϊκὴ καὶ ἔπειτα ὡς παλαιοβυζαντινὴ ἐπαρχία *Νέα Ἤπειρος*.

Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς πόλεως συνδυάζει πλεῖστα προσόντα, τὰ ὁποῖα κατέστησαν αὐτὴν σπουδαιότατον κέντρον ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἰδίως ἀνοικοδόμησιν. Ἐκ φύσεως ἔχει ὀχυρὰν τοποθεσίαν καὶ καλὸν λιμένα, τὸν καλύτερον εἰς ὅλην τὴν ἰλλυρικὴν παραλίαν. Ἡ ἐνδοχώρα ὑπῆρξε πάντοτε ἱκανῶς κατῳκημένη καὶ ἡ πόλις ἠδύνατο νὰ διεξάγῃ ζωηρὸν ἐμπόριον ὄχι μόνον μὲ τὴν Δύσιν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ἐσωτερικόν. Ὡς πρὸς τὴν ὅλην γεωγραφικὴν θέσιν τὸ Δυρράχιον κεῖται μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Δρίνου καὶ τῶν προβούνων τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων, πρὸς Ν. δὲ τῆς πόλεως, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀπολλωνίας, ἀνοίγεται ἡ μόνη προσιτὴ ὁδὸς ἀπὸ τῆς δυτικῆς παραλίας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Μακεδονίας. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ Γενούσου (τοῦ σημερινοῦ Σκούμπι), τὴν ὁποίαν διήρχετο κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ περίφημος Ἐγνατία *ὁδὸς* (βλ. λ.), ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ καὶ ἐμπορικὴ ὁδός, ἡ ἑνώνουσα τὴν Ἰταλίαν μὲ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην. Ἡ ἐκτάκτως πολυσύχναστος καὶ περίφημος ὁδὸς αὕτη ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ Δυρράχιον, διήρχετο τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν, διέσχιζε τὴν Μακεδονίαν, ἐχώριζεν εἰς τὸ μέσον τὴν μεγάλην βυζαντινὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατέληγε διὰ τῆς Θρᾴκης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτως ἡ Ἰταλία, καὶ ἐν γένει ἡ Δύσις διὰ τοῦ Βρινδησίου, εἶχε μεγάλην ὁδὸν συγκοινωνίας μὲ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου καὶ μὲ ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Μόνον ὅταν κατὰ τὰ τέλη τοῦ μεσαίωνος ἀνέπτυξαν τὰς θαλασσίας συγκοινωνίας αἱ ναυτικαὶ Ἰταλικαὶ πόλεις, ὅπως ἡ Ἀμάλφη καὶ ἡ Γένουα, ἤρχισε νὰ πίπτῃ τὸ Δυρράχιον. Εὐκόλως ἠμπορεῖ λοιπὸν καθεὶς νὰ ἐννοήσῃ ὁποία ἦτο ἡ σημασία τοῦ Δυρραχίου κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν Μεσαίωνα ὑπὸ ἔποψιν στρατιωτικήν, ἐμπορικὴν καὶ καθόλου ἐκπολιτιστικήν.

Τὸ Δυρράχιον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Πῶς κατέπεσεν ἡ ἀρχαία Ἐπίδαμνος δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Ἡ Βυζαντινὴ ἱστοριογράφος Ἄννα ἡ Κομνηνὴ λέγει, ὅτι ἡ καταστροφὴ τῆς Ἐπιδάμνου συνετελέσθη κατὰ τοὺς μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Ἠπειρώτου Πύρρου πολέμους (Ἀλεξιάδος, III, 12), ὅτε «ἄοικος πάντα καταλέλειπται». Κατόπιν, ὅπως λέγουν οἱ Ἕλληνες, προσθέτει, καὶ ὅπως τὰ ἐν τῇ πόλει γλυπτὰ γράμματα μαρτυροῦσιν (αἱ ἐπιγραφαί), ἀνῳκοδομήθη ἡ πόλις, καὶ τότε μεταλλάξασα τὴν ὀνομασίαν ἀπεκλήθη Δυρράχιον. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐπίδαμνος ἔπεσε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων τοῦ Ἀλεξάδρου εἰς χεῖρας ἐγχωρίων ἰλλυρικῶν φύλων καὶ ὅτι ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι, κατανοήσαντες τὴν λαμπρὰν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς πόλεως, ἔστειλαν ἀποίκους, ἀνεκαίνισαν καὶ ἀνεζωογόνησαν αὐτήν. Ὅτε ὁ Κικέρων ἐξωρίσθη ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἐξέλεξε τὴν πόλιν ταύτην ὡς τόπον τῆς ἐξορίας του: «Ἦλθον, λέγει εἰς μίαν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του, εἰς τὸ Δυρράχιον, πόλιν ἐλευθέραν, εὐχάριστον καὶ γειτονικὴν πρὸς τὴν Ἰταλίαν».

Οἱ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους κάτοικοι τοῦ Δυρραχίου ἐθεωροῦντο ὡς ἐπιπόλαιοι, ἐλάτρευον δὲ ὡς θεὰν προστάτιδα τὴν Ἀφροδίτην. Ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ ἀκολασία, ἡ ὁποία θὰ ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν, εἶναι εὔλογος, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ θέσις αὐτῆς ὡς κέντρου στρατιωτικοῦ καὶ ὡς πολυσυχνάστου ναυτικοῦ λιμένος. Αὕτη δ' ἐξηγεῖ καὶ τὴν μεγάλην ἀκμὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ρωμαιοκρατίας, ὅτε εἶχε τὴν τιμὴν καὶ τὸν τίτλον ἐλευθέρας πόλεως.

Ἡ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀνακαινισθεῖσα πόλις ἔπαιξε σπουδαιότατον ρόλον κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους μεταξὺ τῶν μεγάλων Ρωμαίων στρατηγῶν, τοὺς προηγηθέντας τῆς ἱδρύσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ μεγάλαι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος περὶ τὸ Δυρράχιον εἶναι τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρον ἐπεισόδιον τοῦ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πομπηΐου πολέμου, ὁ ὁποῖος κατέληξεν εἰς τὴν νίκην τῶν Φαρσάλων (48 π. Χ.). Τὸ Δυρράχιον ἦτο τὸ στρατηγεῖον τοῦ Πομπηΐου, τὸν ὁποῖον ματαίως ἐπροσπάθησε διὰ μεγάλων στρατιωτικῶν ἔργων νὰ ἐκδιώξῃ ὁ Καῖσαρ.

Μέγας σεισμὸς κατέστρεψε τὴν πόλιν κατὰ τὸ 314 μ. Χ., ἀλλὰ ταχέως ἀνέλαβεν αὕτη καὶ ὑπῆρξεν ὁ κυριώτατος λιμὴν τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας *Νέα Ἤπειρος* (Epirus nova). Κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν τμῆμα, τὸ Δυρράχιον ὑπήγετο εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔκτοτε ἤρχισε τὸν βυζαντινὸν αὐτῆς βίον, ὡς πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Νέα Ἤπειρος.

Ἡ παλαιὰ ἱστορία τῆς πόλεως ὡς Βυζαντινῆς. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ Δυρραχίου καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἐξέθετεν αὐτὴν εἰς συχνοτάτας πολιορκίας ἐκ μέρους βαρβάρων λαῶν. Τῷ 481 ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου, ἀργότερον, τὸν Ι'—ΙΒ' αἰῶνα, ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Νορμανδῶν.

Ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην κατήγετο ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος, ὁ ὁποῖος ἐκόσμησεν αὐτὴν μὲ πολλὰ οἰκοδομήματα (τὰ τέλη τοῦ Ε', ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος) καὶ ἀνήγειρεν ἰσχυρὸν τεῖχος. Ὀλίγον ὅμως χρόνον μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τοῦ Ἰουστίνου Α', διαδόχου τοῦ Ἀναστασίου, νέος μέγας σεισμὸς σχεδὸν κατέστρεψεν αὐτήν, ἀμέσως ὅμως ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, περατωθεῖσα ἐπὶ τοῦ Ἰουστιανοῦ. Ὥστε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. ἤκμαζε πάλιν τὸ Δυρράχιον ὡς βυζαντινὴ ἐπίσημος πόλις καὶ ὡς ἀξιόλογον στρατιωτικὸν κέντρον. Ὅταν ὁ Ἰουστιανὸς κατεσκεύασε, κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, τὸ μέγα δίκτυον τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων εἰς ὅλην τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἠθέλησε νὰ προφυλάξῃ τὴν χώραν τῶν Ἰλλυριῶν καὶ ὅλον τὸ κράτος ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Δύσεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὸ Δυρράχιον ἦτο ἡ θύρα τῆς εἰσόδου πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀναφέρεται λοιπὸν τὸ Δυρράχιον ὡς πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ νέον φρούριον, εἰς κατάλογον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Φρούρια νέα πρὸς τοῦ βασιλέως ἐν Ἠπείρῳ Νέᾳ γεγένηται τάδε: Σκημινίτης... Ἄργος... Στεφανιακόν... Δυρράχιν» (*Προκόπιος*, Περὶ κτισμάτων, σ. 277, ἔκδ. Βόννης). Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὸ Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν (σ. 153, ἔκδ. Βόννης) ἀναφέρει τοῦτο τὸ σημαντικόν, ὅτι οἱ οἰκοῦντες τὴν τότε καλουμένην Δαλματίαν καὶ τὸ Δυρράχιον ἐκαλοῦντο Ρωμᾶνοι, ἐλθόντες ἀπὸ τὰς σερβικὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐρημώσει ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ἀβάρων καὶ εἰς τὰς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ κατασκηνώσῃ τοὺς Σέρβους. Οἱ κύριοι λοιπὸν κάτοικοι τῆς χώρας ἦσαν ἐξελληνισθέντες Ρωμαῖοι, εἴτε ἐγχώριοι.

Τὸ Δυρράχιον πρωτεύουσα θέματος καὶ μητρόπολις. Ὅτε ἔγινεν ἡ νέα διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, τὸ Δυρράχιον ἐξηκολούθει νὰ εἶναι τόσον ἀξία λόγου θέσις, ὥστε ἔγινε πρωτεύουσα ἰδιαιτέρου θέματος. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν θεμάτων τῆς Δύσεως, ἤτοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν, καταλέγει αὐτὸ ὁ Πορφυρογέννητος ὡς ἑξῆς: «Ἔνατον θέμα Δυρράχιον, ἡ ποτε Ἐπίδαμνος», ἀναφέρει δὲ ὅτι εἶχεν ἐννέα πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν: «Σκάμπα, Ἀπολλωνία, Βουλλίς, Ἀμαντία, Πουλχεριόπολις, Αὐλών» κ. λ. Προσθέτει δέ: «Δυρράχιον, πόλις Ἑλληνικὴ καὶ Ἐπίδαμνος κληθεῖσα». Ἀτυχῶς αἱ ἀναφερόμεναι πόλεις ἔχουν ληφθῆ, κατὰ τὴν κακὴν συνήθειαν τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀπὸ παλαιοτέραν πηγήν, ἀπὸ τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους. Σημειωτέον, ὁ Συνέκδημος οὗτος καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους (Notiae episcopatum) παρέχουν σημαντικὰς πληροφορίας περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπαρχίας τοῦ Δυρραχίου μεταξὺ τοῦ Ζ' καὶ τοῦ Ι' αἰῶνος. Τὸ θέμα ἦτο καὶ σπουδαῖον καὶ ἀρκούντως μέγα· ἤρχιζε σχεδὸν ἀπὸ τὴν Σκόδραν καὶ ἔφθανεν ἕως τὴν Κέρκυραν, καὶ πρὸς Ἀνατολὰς περιελάμβανε τὰς μεγάλας λίμνας Ἀχρίδα καὶ Πρέσπαν, δηλαδὴ τὴν κοιτίδα τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ἐκ δὲ τῶν σημερινῶν γνωστῶν πόλεων περιελάμβανεν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον τὴν Κρόϊαν, τὰ Τίρανα, τὴν Αὐλῶνα (*Κίπερτ*, Πίναξ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, 1883, ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων). Ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἔποψιν, κατ' ἀρχὰς τὸ Δυρράχιον ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς, ἀργότερον, ὅτε ἔγινε πρωτεύουσα θέματος, ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν τάξιν μητροπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο πολλαὶ ἐπισκοπαί.

Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, μνημονεύεται στρατηγὸς τοῦ Δυρραχίου (ἤτοι διοικητὴς τοῦ θέματος) ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων ὁ Ραβδοῦχος, ἡ ἀνύψωσις δὲ κατόπιν τοῦ στρατηγοῦ τούτου εἰς τὴν ἐπίζηλον τιμὴν μαγίστρου καὶ εἰς τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου δεικνύει τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὸ Δυρράχιον, εἰς τὸ ὁποῖον, ὡς γνωρίζομεν καὶ ἄλλοθεν, ἔστελλον πάντοτε ἐπιφανεῖς ἄνδρας ὡς στρατηγοὺς (*Πορφ.* ἐνθ. ἀνωτ. σ. 156).

Ἀργότερον μάλιστα, μετὰ τὸν Ι' αἰῶνα, διοικηταὶ τοῦ θέματος τοῦ Δυρραχίου δὲν ἦσαν στρατηγοί, ἤτοι διοικηταὶ συνενώνοντες τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀρχήν, ἀλλὰ δοῦκες, ἤτοι κυρίως στρατιωτικοὶ διοικηταί, λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τοῦ θέματος. Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες παρεχώρησαν εἰς τὴν πόλιν πολλὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχον διατηρηθῆ ἕως τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἐπεκύρωσε δ' αὐτὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυϊκός, ὅτε τῷ 1272 κατέλαβε τὴν πόλιν. Ἡ μεγάλη αὕτη προσοχὴ τῆς βυζαντινῆς διοικήσεως πρὸς τὴν πόλιν προήρχετο ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ Δυρράχιον ἦτο τὸ κύριον βυζαντινὸν ὀχύρωμα εἰς τὸν Ἀδρίαν καὶ ἐν γένει πρὸς τὴν Δύσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία ἐλάμβανε τὸ ὄνομα τῆς κυρίας πόλεως, ὁ δὲ Πορφυρογέννητος (Περὶ θεμάτων, σ. 145) ὀνομάζει καὶ ἄλλα παρακείμενα κάστρα, ὡς τοῦ Δουλκινίου, τοῦ Ἀλεσίου, «καστέλλια τοῦ Δυρραχίου».

Τὸ Δυρράχιον κατὰ τοὺς Ἑλληνοβουλγαρικοὺς πολέμους. Τόσον σημαντικὴ πόλις καὶ τόσον ἐπί-

Digitized by Google

καιρος στρατιωτικὴ θέσις δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποφύγῃ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Βουλγάρων κατὰ τοὺς μεγάλους καὶ ἐπιμόνους ἀγῶνας αὐτῶν ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οὕτως, ἀπὸ τὸν Θ' ἕως τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἐπανειλημμένως τὸ Δυρράχιον ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ πολλάκις ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ Γ' τοῦ Μεθύσου (842–867) ὁ Βούλγαρος Πέτρος Δελεᾶνος, κατορθώσας νὰ κινήσῃ τὴν Βουλγαρίαν εἰς ἀποστασίαν καὶ ν' ἀνακηρυχθῇ βασιλεύς, ἐβάδισε πρωτίστως κατὰ τοῦ Δυρραχίου. Στρατηγὸς τῆς πόλεως ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Συναδηνός, ὁ ὁποῖος, περισυλλέξας τὰς ἐγχωρίους δυνάμεις, ἔσπευσε νὰ ἀπαντήσῃ τὸν Δελεᾶνον πρὶν τὸ κακὸν αὐξηθῇ καὶ ἀναφθῇ ἡ πυρκαϊά. Συκοφαντηθεὶς ὅμως ὁ γενναῖος οὗτος στρατιώτης ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὁ Βούλγαρος ἀντάρτης εὗρε καιρὸν νὰ κυριεύσῃ τὸ Δυρράχιον (*Κεδρηνός*, τόμ. ΙΙ, σ. 527 ἑξ., ἐκδ. Βόννης). Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος κατέλαβε τὸ Δυρράχιον ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ, ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, τῷ 997, ἀνεκτήθη τὸ περιμάχητον κάστρον διὰ παραδόξου συνδρομῆς τῶν περιστάσεων. Ὁ Σαμουὴλ εἶχε δώσει μίαν ἐκ τῶν θυγατέρων του εἰς τὸν Ἀρμένιον Ἀσώτην, τὸν ὁποῖον καὶ ἀνέδειξε στρατηγὸν τῆς πόλεως. Ἀλλ' αὐτὸς ἔπεισε τὴν σύζυγόν του νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ παρέδωκε τὸ μέγα κάστρον εἰς τὸν Βυζαντινὸν στρατηγὸν Εὐστάθιον Δαφνομήλην. Ἔκτοτε ἡ πόλις ἤρχισε πάλιν ν' ἀκμάζῃ διὰ τοῦ ἐμπορίου, πλεῖστοι δ' ἔμποροι ἐκ τῆς Δύσεως, καὶ δὴ ἐκ τῆς Ἀμάλφης, ἐκ τῆς Ἐνετίας, εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ἤδη ἐπήρχοντο, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, οἱ ἐκ τῆς Δύσεως ἐπιδρομεῖς, καὶ πρῶτοι οἱ Νορμανδοί, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς τὴν σπουδαιοτάτην θύραν τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου καὶ τὸ κύριον ἔρεισμα πρὸς κατάκτησιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Νορμανδῶν. Τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ ὅλον τὸν ΙΒ' αἰῶνα τὸ Δυρράχιον ὑφίσταται λυσσαλέας ἐπιθέσεις ἐκ μέρους τῶν Νορμανδῶν, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν καλῶς καὶ μὲ πολὺ σημαντικὰς καὶ ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας ἀπὸ τὴν διήγησιν τῆς Ἄννας τῆς Κομνηνῆς (*Ἀλεξιὰς* Γ' καὶ ἑξῆς βιβλία). Κατὰ τὴν ἀσθενῆ βασιλείαν τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ζ', διωρίσθη στρατηγὸς τῆς Ἰλλυρίας ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ εἰς τὸ Δυρράχιον καὶ κατελάμβανε καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν (1078–1081). Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βρυεννίου ἔγινεν ἡ τόσα κακὰ ἐπισωρεύσασα εἰς τὸ κράτος ῥῆξις μὲ τοὺς Νορμανδούς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη καταλάβει τὴν Νότιον Ἰταλίαν ἀπὸ τὸ 1071, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Μιχαὴλ Ζ'. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (τὰς ἀρχὰς τοῦ 1081), ὁ ἡγεμὼν τῶν Νορμανδῶν Ροβέρτος Γυσκάρδος συνέλεξεν εἰς τὸ Βρινδήσιον στρατὸν 30.000 ἀνδρῶν καὶ κατήρτισε στόλον 150 μεγάλων πλοίων, μελετῶν νὰ διαπεράσῃ εἰς τὸ Δυρράχιον πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ὁ μὲν Ροβέρτος ἤρχισε περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου 1081 τὴν πολιορκίαν τοῦ Δυρραχίου, ὁ δὲ υἱός του Βοημοῦνδος τοῦ πρὸς νότον κειμένου Αὐλῶνος. Ἡ ἄμυνα τῆς βυζαντινῆς φρουρᾶς ὑπῆρξε κραταιοτάτη, ὁ Ροβέρτος ἡττήθη εἰς τὴν θάλασσαν ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, τὸν ὁποῖον ἐβοήθει καὶ ὁ ἐνετικός, ἐξηκολούθησεν ὅμως μὲ πεῖσμα τὴν διὰ ξηρᾶς πολιορκίαν τῆς περιμαχήτου πόλεως. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ὀκτωβρίου ἐπῆλθεν εἰς βοήθειαν τοῦ πολιορκουμένου Δυρραχίου αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος, στρατοπεδεύσας εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων σταδίων ἀπὸ τῆς πόλεως. Ὁ Ἀλέξιος, ἀντὶ νὰ περικλείσῃ τὸν Ροβέρτον καὶ στενοχωρήσῃ αὐτόν, ὥρμησεν εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνικήθησαν οἱ αὐτοκρατορικοί. Τὸ κρατερὸν κάστρον τοῦ Δυρραχίου ἀντέστη ἀκόμη τέσσαρας μῆνας καὶ τέλος δὲν ἔπεσε παρὰ μόνον διὰ τῆς προδοσίας Ἐνετοῦ τινος καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Νορμανδῶν εἰσέδυσεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους κατακτῶν ἑλληνικὰς χώρας. Ἀλλ' ἐπανάστασις ἐκραγεῖσα εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν κατὰ τῶν Νορμανδῶν ἠνάγκασε τὸν Ροβέρτον νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ ἀφῆκε μὲν τὸν υἱόν του Βοημοῦνδον εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος οἱ Βυζαντινοὶ ἀπηλευθέρωσαν τὰς κατακτηθείσας χώρας καὶ αὐτὸ τὸ Δυρράχιον. Ὁ Ἀλέξιος, μετὰ ἀγῶνας τεσσάρων ἐτῶν, κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ ὁλόκληρον τὸ εὐρωπαϊκὸν μέρος τοῦ κράτους καὶ νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν πρώτην κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐκ τῆς Δύσεως μεγάλην ἐπιδρομήν. Ἡ ἐπελθοῦσα διάστασις μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Ροβέρτου συνετέλεσεν, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ μείνουν ἥσυχοι καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος καὶ τὸ Δυρράχιον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κάστρα τῆς παραλίας, ὡς καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Ἐν τούτοις μετὰ εἰκοσιπέντε ἔτη ὁ υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Βοημοῦνδος ἐπέρχεται πάλιν κατὰ τοῦ Δυρραχίου μὲ στρατὸν 72.000, συνιστάμενον ἐκ παντοίων δυτικῶν ἐθνῶν, ὁ ὁποῖος ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Αὐλῶνα καὶ ἀφοῦ ἐλεηλάτησε πρότερον δεινῶς τὴν πέριξ χώραν ἐστρατοπέδευσε περὶ τὸ Δυρράχιον (τὰ μέσα τοῦ 1107). Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος εἶχεν ἐγκαίρως φροντίσει καὶ περὶ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ μεγάλου κάστρου καὶ περὶ τῆς καλῆς διοικήσεως αὐτοῦ καὶ περὶ ἀποστολῆς στρατοῦ. Ὁ στρατὸς τοῦ Νορμανδοῦ ἡγεμόνος ἐταλαιπωρήθη δεινῶς ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος, καὶ ὁ ἀγέρωχος ἐκεῖνος πολεμιστὴς ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ ταπεινὴν εἰρήνην πρὸς τὸν Ἀλέξιον. Ἡ δὲ τελευταία ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ Δυρραχίου ἔγινε μετὰ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν (τῷ 1185) ἐπὶ τῆς ταραχώδους βασιλείας τοῦ τελευταίου ἐκ τῶν Κομνηνῶν, τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Α'. Μὲ τρομερὸν στρατὸν καὶ μὲ ἰσχυρὸν στόλον ὁ βασιλεὺς τῆς Σικελίας Γουλιέλμος Β', ἀπόγονος τῶν παλαιῶν Νορμανδῶν ἐπιδρομέων, διαπεράσας τὸν Ἀδρίαν μὲ στρατὸν 80.000, ἔχοντα ὀνομαστοὺς ἀρχηγούς, ἐπολιόρκησε τὸ Δυρράχιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη τότε ν' ἀντισταθῇ, ὅπως ἄλλοτε τόσον καρτερικῶς εἶχεν ἀντιστῆ εἰς τὸν Ροβέρτον Γυσκάρδον καὶ τὸν Βοημοῦνδον. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ μεγάλου τούτου κάστρου ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος ἔσπευσαν εἰς πολιορκίαν τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἔπαθε δεινὴν καταστροφήν, ἐξιστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως τῆς πόλεως Εὐσταθίου, τοῦ ἐπιφανοῦς λογίου τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

Αἱ ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας τύχαι τοῦ Δυρραχίου. Κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν διάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὸ Δυρράχιον ἔπεσεν εἰς τὸ μερίδιον τῶν Ἐνετῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Δούκας ὁ Κομνηνὸς ἀνέκτησεν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τὴν πόλιν, εἰς μάτην δ' ἐπολιόρκησεν αὐτὴν ὁ Γάλλος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πέτρος Δὲ Κουρτεναὶ (1220). Ἀλλ' ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τὸ Δυρράχιον πίπτει ὁριστικῶς εἰς τὴν ξένην κυριαρχίαν, κατὰ τρόπον εἰρηνικόν, διότι ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β' ὡς προὶξ τῆς κόρης του ὡραίας Ἑλένης εἰς τὸν περίφημον Μαμφρέδον, βασιλέα τῆς Νεαπόλεως. Μετὰ ταῦτα ἡ περιμάχητος πόλις ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀνδεγαυῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως (τῷ 1268), κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ αἰῶνος τὸ Δυρράχιον ἀνεκηρύχθη Ἀνδεγαυϊκὸν δουκᾶτον καὶ παρέμεινεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀνδεγαυῶν ἕως τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Εἰς τὸ μεταξὺ τὸ Δυρράχιον ἤλλασσε κυρίους· ἐπί τινα χρόνον διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Σέρβων (ὁ ἰσχυρὸς Σέρβος δυνάστης Οὔρεσης Β' ὁ Μιλουτὶν κατέλαβε τὸ Δυρράχιον τῷ 1296), τῶν ἰσχυρῶν τοπικῶν δυναστῶν τῆς Ἠπείρου Τόπια, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τέλους παρέδωσαν αὐτὸ εἰς τοὺς Ἐνετούς. Εἰς τοὺς τελευταίους τούτους κυρίους ἔμεινε τὸ Δυρράχιον ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ περισσότερον (1392–1501), μετὰ τούτου δὲ περιῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους, κατὰ τὴν μακρὰν κυριαρχίαν τῶν ὁποίων ἐξηκολούθησε καὶ συνετελέσθη ἡ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος (καὶ δὴ ἀπὸ τὸν καταστρεπτικὸν σεισμὸν τοῦ 1273) ἀρξαμένη ραγδαία κατάπτωσις τῆς πολυπαθοῦς ἱστορικῆς ταύτης πόλεως.

Τὰ τείχη καὶ τὰ μνημεῖα. Εἰς τὸ Δυρράχιον διεσώθη κατὰ μέγα μέρος τὸ ἰσχυρὸν βυζαντινὸν κέντρον, ὁ περίβολος, τὰ τείχη, οἱ πύργοι, καὶ ἡ μικρὰ σήμερον πόλις παρουσιάζει μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς βυζαντινολόγους. Σῴζεται ἐπίσης καὶ ὁ περίβολος τοῦ τουρκικοῦ τείχους, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἐντετειχισμένα πολλὰ ἀρχαῖα λείψανα καὶ δὴ τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐποχῆς, διότι ἡ ρωμαϊκὴ κυριαρχία ἔπειτα, καὶ πρὸ παντὸς ἡ μακρὰ βυζαντινὴ ἀφῆκαν τὰ περισσότερα ἴχνη. Τὰ ρωμαϊκὰ λείψανα συναναμιγνύονται μὲ τὰ ἐμβλήματα τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Νεαπολιτῶν κατακτητῶν. Σῴζονται δὲ καὶ ἐπιγραφαὶ μνημονεύουσαι ὑδραγωγεῖον, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, καὶ βιβλιοθήκην ἀνεγερθεῖσαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τραϊανοῦ. Εἰς τὴν μεγάλην καταστροφὴν τῶν λαμπρῶν μνημείων τῆς πόλεως συνετέλεσαν οἱ καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ καὶ ἰδίως τοῦ 314 μ. Χ. καὶ τοῦ 1273. Τοῦ ἀρχαίου τείχους δὲν σῴζονται λείψανα, τοὐναντίον δὲ εἰς μακρὰν σειρὰν σῴζεται ὁ βυζαντινὸς περίβολος, τοῦ ὁποίου ἡ ἔκτασις δύναται νὰ δώσῃ ἱκανὴν ἰδέαν τῆς μεγάλης σημασίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἕως τὰ μέσα τοῦ Μεσαίωνος ἡ περιμάχητος στρατιωτικὴ αὕτη θέσις. Εἰς τοὺς λεπτομερῶς ἐκτιθεμένους ὑπὸ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Νορμανδῶν βλέπομεν τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ βυζαντινοῦ κάστρου, τοῦ ὁποίου αἱ ὀχυρώσεις πολλάκις ἀνεκαινίσθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας ταύτας ἀνακαινίσεις ἔκαμεν ὁ ἰσχυρὸς δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Δούκας ὁ Κομνηνός, τὸ ἔτος 1225, ὡς μνημονεύει μακρὰ ἔμμετρος ἐπιγραφὴ ἐπὶ σῳζομένου βυζαντινοῦ πύργου τῆς πόλεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πηγαὶ σπουδαιόταται οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς *Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος*, *Κεδρηνὸς* κλ. πρὸ παντὸς *Ἄννα ἡ Κομνηνή*.—Βοηθήματα: *Lequien*, Oriens christianus, II, 240.—*Heuzey*, Mission de Macédoine —*Jireček*, Studien zur Gesch. Albaniens im Mittelalter, 19.6.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Τὸ Δυρράχιον ἐπὶ τουρκοκρατίας. Περιελθὸν τὸ Δυρράχιον ἀπὸ τῶν Ἐνετῶν εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν (1501), διῳκήθη ὡς καὶ ἡ λοιπὴ Ἀλβανία. Μετὰ τὴν εἰς γενικὰς διοικήσεις διαίρεσιν τῆς Τουρκίας (1865) ἀπετέλεσε τὴν ἕδραν τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, περιλαμβανομένης εἰς τὴν ὁμώνυμον διοίκησιν, ἥτις ὑπήγετο εἰς τὸ βιλαέτιον Σκόδρας. Ἐκτὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Δυρραχίου, τὸ σαντζάκιον περιελάμβανε τοὺς καζάδες Πράνων, Σίγιακ καὶ Καβάγια, εἶχε δὲ δύο δήμους καὶ 303 χωρία. Ἐκτὸς Χριστιανῶν τινων (700 περίπου ὀρθοδόξων ἐν τῇ πόλει τοῦ Δυρραχίου), ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τοῦ σαντζακίου εἶναι ἀλβανικός.

Τῷ 1912 ἀνεκηρύχθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀλβανίας (ἀναγνωρισθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 20 Δεκεμβρίου 1912), τῷ δὲ 1913 ἀνεκηρύχθη εἰς ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν μὲ ἡγεμόνα τὸν πρίγκιπα Γουλιέλμον τοῦ Βὴδ (Wied), ὅστις ἐξέλεξε τὸ Δυρράχιον ὡς πρωτεύουσαν. Βραδύτερον μέχρι τοῦ 1921, ἐγένετο ἕδρα τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1914 μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1916, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1918 κατείχετο ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Αὐστριακῶν περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς προσωρινῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως, τῷ δὲ 1920 κατελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα. Μετὰ τὴν νέαν ἐξέλιξιν τῶν ἐσωτερικῶν τῆς Ἀλβανίας, ἡ πρωτεύουσα μετεφέρθη εἰς Τίρανα (ἀπὸ τοῦ 1921). Τὸ Δυρράχιον εἶχε τῷ 1912 μόλις 1500 κατοίκους. Ἔκτοτε ὁ πληθυσμὸς ηὔξησε σημαντικῶς. N. M.

—*[Φιλοτελ.]* Ὅταν ἡ Ἰταλία κατὰ τὸ 1903 ἐπανίδρυσε καὶ τὰ ἰδικά της ταχυδρομεῖα εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας, μεταξὺ τῶν πρώτων συνέστησε καὶ τὰ τοῦ Δυρραχίου καὶ τοῦ Αὐλῶνος, ὅπου ἐκυκλοφόρησαν τὰ ἰταλικὰ γραμματόσημα τῆς ἐποχῆς μὲ τὸ ἐπισήμασμα ALBANIA, τῶν 10, 35 καὶ 40 παράδων. Ταῦτα ἀντικατέστησαν βραδύτερον νέα μὲ τὴν ἐπισήμανσιν εἰς παράδες καὶ γρόσια (piastre) καὶ τῷ 1909 ἐκυκλοφόρησαν εἰδικὰ γραμματόσημα μὲ τὸ ἐπισήμασμα «Durazzo». Ἡ σειρὰ αὕτη ἀπετελέσθη ἐξ ὀκτὼ ἀξιῶν, ἀπὸ 10 παράδων μέχρι 40 γροσίων, τὰ δὲ γραμματόσημα ταῦτα ἔλαβον ταυτοχρόνως καὶ ἐπισήμασμα τῆς ἀξίας αὐτῆς. Ἤδη κυκλοφοροῦσι τὰ ἀλβανικά. Ἡ ἀξία τῶν εἰδικῶν γραμματοσήμων τοῦ Δυρραχίου εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη. Ε. Φ. Ε.

— **Δυρράχιον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 823. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Νεοχώρι* (κάτ. 180). Τὸ χωρίον τοῦτο, ἀκμάζον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων, ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἥτις ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Μονεμβασίας.

δυσ— ἐπίρρ. λέγεται ἀχώριστον μόριον, διότι οὐδέποτε χρησιμοποιεῖται καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ πάντοτε ὡς πρῶτον συνθετικόν· δηλοῦται δὲ δι' αὐτοῦ ἡ ἔννοια τῆς δυσκολίας καὶ κακότητος: *δυσαγώνιστος, δυσανάγωγος, δυσανάκλητος, δυσανάκτητος, δυσανάληπτος, δυσανάπειστος, δυσανασκεύαστος, δυσανάσχετος, δυσάνεκτος, δυσανταγώνιστος, δυσαπολόγητος, δυσαπόσπαστος, δυσαπότρεπτος, δυσάρμοστος, δυσαφαίρετος, δυσγενής, δυσδιάγνωστος, δυσδιάβατος, δυσέκφραστος, δυσεκφώνητος, δυσέμφατος, δυσεξάλειπτος, δυσεξήγητος, δυσερμήνευτος, δυσήνεμος, δυσθεράπευτος, δυσθεώρητος, δυσκλεής, δυσμελῴδητος, δυσσεβὴς κ. ἄ.* || συνεκδοχ. δηλοῦται πολλάκις καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἀρνήσεως, π.χ. *δυσανάλογος, δυσσεβὴς* κτλ.

δυσάγωγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἀγόμενος, δυσμεταχείριστος, δυσήνιος, ἀπειθής: «δυσάγωγος ἵππος», «δυσάγωγος νέος, — μαθητὴς κτλ».

δυσαισθησία (ἡ). Διαταραχή, καθ' ἣν διάφοροι αἰσθητικαὶ ἐντυπώσεις καὶ ψυχικαὶ τοιαῦται παράγονται ποσοτικῶς τε καὶ ποιοτικῶς οὐχὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς προκαλούσας αἰτίας, ἀλλ' ἀνωμάλως καὶ ἐκτὸς τῶν φυσιολογικῶν νόμων, οἵτινες διέπουσι τὴν παραγωγὴν τούτων. Αἱ *δυσαισθησίαι* εἶναι ποικίλαι τὴν μορφήν, δύνανται δὲ νὰ προέρχωνται εἴτε ἐκ διαταραχῶν τῶν περιφερικῶν αἰσθητικῶν ἢ αἰσθητηριακῶν ὁδῶν, ὡς εἰς τὴν πολυνευρίτιδα, νωτιαίαν φθίσιν, βλάβην τῶν ἀκουστικῶν, ὀπτικῶν νεύρων κτλ., εἴτε νὰ εἶναι κεντρικῆς προελεύσεως συνεπείᾳ διαταραχῆς τῆς λειτουργίας τῶν κεντρικῶν ὁδῶν ἢ καὶ τῶν ἐν τῷ φλοιῷ ἀνωτέρων κέντρων τῶν αἰσθητικῶν καὶ αἰσθητηριακῶν τούτων λειτουργιῶν, ὡς ἐπὶ ὀργανικῶν νόσων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ ἐγκεφάλου· ἐπίσης δύνανται νὰ προέρχωνται αἱ δυσαισθησίαι καὶ ἐκ νευροψυχικῶν διαταραχῶν, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς διαφόρους νευρώσεις, ὑστερίαν, νευρασθένειαν κτλ., ὡς καὶ εἰς τὰς ποικίλας ψυχοπαθείας καὶ φρενοπαθείας, τὴν μελαγχολίαν, παράνοιαν κτλ. Εἰς τὰς ψυχοπαθητικὰς ταύτας διαταραχὰς ὑπάγονται καὶ

Digitized by Google

αἱ δυσαισθησίαι αἱ κοιναισθητικαὶ τῶν ὑποχονδριακῶν, καίτοι εἰς τὴν παραγωγὴν τούτων πιθανὸν νὰ συμμετέχῃ καὶ ἀνωμαλία τις τῆς λειτουργίας τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐκκρίσεων (ὁρμονῶν). Γ. Κ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

δυσαλληλογναθία (ἡ) (dysallélognathie) *[Τερατογ.]* Τύπος τερατογονικῆς διαπλάσεως, καθ' ἣν παρατηρεῖται ἔλλειψις ἰσορροπίας εἰς τὰς ἀναλογίας ἀμφοτέρων τῶν γνάθων. Μ. Ν. Κ.

δυσαλλοίωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἀλλοιούμενος ἢ μεταβαλλόμενος, ἀμετάβλητος, ἔμμονος, ἀντίθ. *εὐαλλοίωτος*: «ὅσα σκληρὰ φύσει καὶ δυσαλλοίωτα», «ἔμμονός τις καὶ δυσαλλοίωτος διάθεσις».

δυσάλωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἁλισκόμενος, συλλαμβανόμενος ἢ κυριευόμενος ἢ καταχτώμενος, ἀντίθ. *εὐάλωτος*: «λέοντες δυσάλωτοι», «πόλις—, χώρα δυσάλωτος», «ἀρχὴ δυσάλωτος».

δυσανάβατος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἀναβαινόμενος, ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον δυσκόλως δύναταί τις νὰ ἀναβῇ: «ὄρος —, ὕψος δυσανάβατον», «δυσανάβατος βράχος».

δυσανάγνωστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἀναγινωσκόμενος: «δυσανάγνωστα χειρόγραφα», «τὸ γράψιμόν του εἶναι δυσανάγνωστον».

δυσαναλογία (ἡ)· ἔλλειψις ἀναλογίας: «ἡ δυσαναλογία μεταξὺ ἀναστήματος τοῦ παιδὸς καὶ ἡλικίας ἐμβάλλει εἰς ἀνησυχίας».

δυσανάλογος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ἔχων ἀναλογίαν: «τὰ ἔξοδά του εἶναι δυσανάλογα πρὸς τὰ εἰσοδήματά του», «τὸ ἀνάστημά του εἶναι δυσανάλογον πρὸς τὴν ἡλικίαν του».—Ἐπίρρ. ***δυσαναλόγως***.

δυσανασχετῶ (—*έω*), ἀόρ. *(ἐ)δυσανασχέτησα* παθ. μετχ. *δυσανασχετημένος*· δυσκόλως ἀνέχομαι, βαρέως φέρω, ἀγανακτῶ, ὀργίζομαι: «δυσανασχετῶ διὰ τὴν ἀμέλειαν τοῦ υἱοῦ».

δυσαντιγραφία (ἡ) (dysantigraphie) *['Ιατρ.]*· Ποικιλία τῆς νόσου *ἀγραφίας*, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πάσχων δοκιμάζει ἀποκλειστικῶς δυσχέρειαν περὶ τὴν ἀντιγραφήν· μετά τινας γραμμὰς ἀντιγραφῆς δὲν δύναται πλέον νὰ μεταγράψῃ ἢ νὰ ἀντιγράψῃ τὸ πρὸ αὐτοῦ εὑρισκόμενον πρωτότυπον. Ἡ διαταραχὴ αὕτη, νευρικῆς προελεύσεως, ὀφείλεται εἰς διαλείπουσαν χωλότητα ἢ διακοπὴν τρόπον τινὰ τοῦ νευρικοῦ δεματίου, ὅπερ συνδέει τὴν κυρτὴν πτυχὴν πρὸς τὸ νευρικὸν κέντρον τῆς γραφῆς. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Gulbenk κατὰ τὸ 1904. Μ. Ν. Κ.

δυσαπάλλακτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου δυσκόλως ἀπαλλασσόμεθα: «δυσαπάλλακτον νόσημα,—κακόν».—Ἐπίρρ. ***δυσαπαλλάκτως***.

δυσαραξία (ἡ) (dysaraxie) *[Τερατογ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος τερατογονικῶς εἰς τὴν ἀνώμαλον προπέτειαν τῶν ἀνταγωνιστῶν ὀδόντων. Μ. Ν. Κ.

δυσαρέσκεια (ἡ)· ἔλλειψις ἀρεσκείας, λύπη, τὸ συναίσθημα τῆς ἀποδοκιμασίας πράξεώς τινος καὶ λόγου ἀντίθ *εὐαρέσκεια*: «μετὰ δυσαρεσκείας ἤκουσε τὴν πρόθεσίν μου νὰ πολιτευθῶ», «ἡ δυσαρέσκεια τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος διὰ τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως».

δυσάρεστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μὴ ἀρέσκων, ὁ μὴ ἐπιδοκιμαζόμενος, ἀντιθ. *εὐάρεστος*: «ἡ γνώμη μου τοῦ ἐφάνη δυσάρεστος»· || «εὑρίσκομαι εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νὰ σᾶς ἀρνηθῶ τὸ ζητούμενον»· || «δυσάρεστος ἄνθρωπος, —καιρός» βαρύς, ἐνοχλητικός.—Ἐπίρρ. ***δυσαρέστως***.

δυσαρεστῶ (—*έω*), ἀόρ *δυσηρέστησα—δυσηρεστήθην*, παθ. μετχ. *δυσηρεστημένος*· κάμνω τινὰ νὰ στενοχωρηθῇ, νὰ λυπηθῇ: «μὴ δυσαρεστῇς τοὺς γονεῖς σου», «οἱ λόγοι σου μὲ δυσαρεστοῦν»· || παθ. *δυσαρεστοῦμαι*, στενοχωροῦμαι, λυποῦμαι: «πολὺ δυσηρεστήθην μὲ τοὺς λόγους σου αὐτούς».

Δυσάρης *[Μυθολ.]*. Θεὸς τῶν Ἀράβων (βλ. λ. Δουσάρης).

δυσαρθρία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Δυσκολία τοῦ ἐνάρθρου λόγου περὶ τὴν κανονικὴν ἄρθρωσιν τῶν συλλαβῶν πρὸς σχηματισμὸν καὶ ἐκφώνησιν τῶν λέξεων. Κατ' αὐτὴν ὁ πάσχων ἔχει ἀπολέσει μερικῶς ἢ καὶ πλήρως τὴν ἱκανότητα τῆς ἀρθρωτικῆς κινητικότητος τοῦ λόγου, ἤτοι δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀπαιτουμένας κινήσεις τῆς γλώσσης καὶ τῶν χειλέων, ὅπως προφέρῃ ἀκεραίας τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας σκέπτεται. Ἀντιλαμβάνεται ὅμως πλήρως πᾶν ὅ,τι ἀκούει ἢ ἀναγινώσκει. Ἡ αἰτία τῆς παθήσεως ταύτης εἶναι κεντρική, ἐνίοτε δ' εἶναι περιφερικὴ κατ' ἀκολουθίαν παραλύσεως τῶν χειλέων, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ λάρυγγος (πρβλ. λ *ἀφασία, δυσλαλία, δυσλεξία, τραυλισμός*). Σ. Γ. Σ.

Δύσκρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36°51′05″ Β, μῆκ. 25°51′45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgos and Denusa islands) ἓν μίλλιον βορείως τοῦ φάρου Ἅγιος Ἠλίας. Σ. Ε. Λ.

δυσαρμονία (ἡ)· ἔλλειψις ἁρμονίας, ἀσυμφωνία.

δυσαστὴρ (ὁ) (Dysaster) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἐχίνων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὁλοαστεριδῶν*. Ἀπολιθώματα τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν εἰς στρώματα τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως. Δ. Ν. Π.

Δυσαύλης *[Μυθολ.]*. Οὗτος λέγεται σύζυγος τῆς Βαυβοῦς, ἐξ ἧς ἔσχε τὴν Πρωτονόην καὶ τὴν Μίσαν ἐν Ἐλευσῖνι, ἀδελφὸς τοῦ Κελεοῦ· ἀκόμη ἀναφέρεται ὡς πατὴρ τοῦ Εὐβουλέως καὶ τοῦ Τριπτολέμου, εἰς οὓς ἡ Δημήτηρ χαριζομένη, διότι ὡδήγησαν αὐτὴν εἰς εὕρεσιν τῆς Περσεφόνης, ἐδίδαξε τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς (*Παυσ.* I, 14, 3). Κατέρω ὅμως ὁ Παυσανίας λέγει, ὅτι δὲν ἦτο συγγενὴς τοῦ Κελεοῦ, οὐδὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν Ἐλευσινίων, ἀφοῦ δὲν ἀναφέρει αὐτὸν ὁ Ὅμηρος. Φέρονται δ' ἄλλως συγκεχυμένα τὰ κατ' αὐτόν. Εἰς Φλιοῦντα, ἔνθα ὑπῆρχε πρότερον ἡ καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄραντος, ἔφερεν ὁ ἐξ Ἐλευσῖνος ἐλθὼν Δυσαύλης τὰ μυστήρια τῆς Δήμητρος, καὶ δὴ εἰς τὴν θέσιν τὴν πέντε στάδια ἀπέχουσαν τῆς πόλεως τῶν Κελεῶν, εἰς ἣν ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Κελεοῦ. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ ὁ τάφος τοῦ Δυσαύλου παρὰ τὸν τοῦ Ἄραντος. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

δυσβασία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ ἐλαττωματικὴ βάδισις. Αὕτη δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ διαφόρων αἰτίων· οὕτως ὑπάρχει δυσβασία συνεπείᾳ βλάβης τῶν ἀρθρώσεων καὶ ὀστῶν (ἀρθρίτιδες, ἀγκυλώσεις κ.τ.λ. ὀστεοπάθειαι, κακὴ πόρωσις καταγμάτων κ.τ.λ.), ἢ βλάβης τῶν μυῶν τῶν κάτω ἄκρων ὡς καὶ τῶν νεύρων τῶν ἐννευρούντων τούτους (οὐλαὶ μυῶν, μυαλγίαι, νευρίτιδες, παραλύσεις, νωτιὰς φθίσις κτλ.), ἢ βλάβης τῶν κεντρικῶν κινητικῶν ὁδῶν, ἰδίως τῆς πυραμιδικῆς καὶ τῶν ἔξω πυραμιδικῶν ὁδῶν, ὡς καὶ τῶν κέντρων τῶν ὁδῶν τούτων ἔν τε τῷ ἐγκεφάλῳ, μεσεγκεφάλῳ καὶ παρεγκεφαλίδι (*σπασμωδικόν, παρεγκεφαλιδικὸν βάδισμα κ.τ..λ.*). Γ. Κ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

δυσβάστακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δυσκόλως βασταζόμενος, ὁ δυσκόλως φερόμενος: «φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα»· || μεταφ. «φόροι δυσβάστακτοι».—Ἐπιρρ. ***δυσβαστάκτως***.

Δύσβατο(ν) (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μακρυχωρίου (τέως Οὐζοὺν-κιοϊ τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928)333. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νεδερλῆ*.

—**Δύσβατον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον ἐν τῷ στενῷ Στενὸ (Τήνου—Ἄνδρου), προσκείμενον τῇ ἀκτῇ, τῆς Τήνου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς του (ὕψος 21 μέτρ., πλάτ. 37° 40′10″, μῆκ. 24° 58′ 33″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykonos, Rhenea and Delos) φάρος ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων ἐναλλὰξ λευκῆς καὶ ἐρυθρᾶς φωτοβολίας μηχανήματος 23 μιλλίων, ἀνεγερθεὶς τῷ 1903. Σ. Ε. Λ

δύσβατος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ δυσκόλως βαινόμενος, τόπος ὅπου δυσκόλως δύναταί τις νὰ βαδίσῃ, δύσπορος: «δύσβατον ὄρος» ἀντίθ. «εὔβατον ὄρος». || Τὸ οὐδέτερον πληθ. ***δύσβατα*** (τὰ) ὡς οὐσ., οἱ δύσβατοι τόποι.

δυσβουλία (ἡ) (dysboulie) *['Ιατρ.]*. Ὅρος καθολικὸς ἀναφερόμενος εἰς πάσας τὰς νοσηρὰς διαταραχὰς τῆς βουλήσεως, αἵτινες παρατηροῦνται συχνότατα εἰς τοὺς ἐκφύλους καὶ εἰς τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ καταλογίσωμεν τὰ σπάσματα (tics), τὰς μανίας, τὰς παρακρούσεις, τὰς φοβίας κλπ. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Apert τῷ 1909. Μ. Ν. Κ.

δυσγενεσία (ἡ) (dysgénésie). Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Broca καὶ ἀποδιδόμενος εἰς τὰς διασταυρώσεις γενῶν, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα εἶναι στεῖρα ἀναμεταξύ των· ἀποβαίνουσιν ὅμως γόνιμα συνδυαζόμενα μετ' ἀτόμων τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας ἀρχικῆς φυλῆς· τὰ οὕτω προκύπτοντα προϊόντα (μιγάδες ἐκ δευτέρου αἵματος) παραμένουσι πάντοτε στεῖρα. Ἀναφέρεται καὶ *ἐγκεφαλικὴ δυσγενεσία*, ἥτις ἀνάγεται εἰς τὴν ψυχικὴν ἐκφύλισιν. Μ. Ν. Κ.

Δυσδεμόνα (ἡ). Οὕτω μετεγράφη εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ ὄνομα τῆς ἡρωΐδος τοῦ «*Ὀθέλλου*» τοῦ Σαίξπηρ Desdemona, πατρικίας, ἡ ὁποία, ἔμπλεως ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν γενναῖον *Μαῦρον τῆς Βενετίας*, καταλαμβάνεται ἐξ ἔρωτος πρὸς αὐτὸν καὶ γίνεται σύζυγός του—ἡ πλέον ἁγνή, τρυφερά, ψυχῇ τε καὶ σώματι ἀφωσιωμένη, ἀλλὰ καὶ τραγικῆς συνάμα τύχης, λόγῳ τοῦ οἰκτροῦ τέλους αὐτῆς, σύζυγος τοῦ διεθνοῦς δραματολογίου. Α. Δ.

—**Δυσδεμόνα** (Desdemona) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 666. Ἀνεκαλύφθη τῇ 23ῃ Ἰουλίου 1908 ὑπὸ τοῦ A. Kopff ἐν Heidelberg. Σ. Π.

δυσδέρα (ἡ) (Dysdera) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δυσδεριδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, μὲ ὀγκώδη κεφαλὴν πόδας ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα λευκοκίτρινον ἢ ἐρυθρωπόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, ὧν γνωστότερον *δυσδέρα ἡ ἐρυθόχρους* (Dysdera erythrina), ἥτις ἔχει μῆκος 12 χιλιοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ ἐπὶ διαφόρων μυκήτων. Δ. Ν. Π.

δυσδερίδαι (οἱ) (Dysderidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ἡ δυσδέρα (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δυσδιψία (ἡ) (dysdipsie) *['Ιατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται ἡ δυσχέρεια τῆς καταπόσεως τῶν ὑγρῶν στοιχείων, παρατηρουμένη κυρίως εἰς ὑστερικὰ ἄτομα. Μ. Ν. Κ.

δυσείδεια (ἡ) καὶ ***δυσειδία***· τὸ γνώρισμα τοῦ δυσειδοῦς, δυσμορφία, ἀσχημία: «τὴν δυσείδειαν τοῦ σώματος παιδείᾳ ἐπικαλύπτουσιν» (ἀρχ.).

δυσειδὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· ὁ ἔχων κακὸν εἶδος, ἄσχημην μορφήν, δύσμορφος, ἄσχημος, ἀντιθ. *εὐειδής*: «δυσειδὴς γυνή», «δυσειδὲς σῶμα».

δυσεμβρυοπλαστία (ἡ) (dysembryoplasie) ἢ ***δυσεμβρυοπλάσμωμα*** *[Μαιευτ.]*. Ὄγκος ὀφειλόμενος εἰς παραμόρφωσιν περὶ τὴν διάπλασιν τῆς ἐμβρυϊκῆς φύσεως. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Letulle τῷ 1911. Μ. Ν. Κ.

δυσεντερία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος, δοθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, ἀφορᾷ κλινικὸν σύνδρομον χαρακτηριζόμενον ὑπὸ συχνῶν βλεννοαιματηρῶν κενώσεων μετὰ πόνων καὶ τεινεσμοῦ. Προκαλεῖται δὲ τοῦτο ὑπὸ μικροβίων, πρωτοζῴων ἢ λοιπῶν παρασίτων, ἐξ ὧν καὶ ἡ διαίρεσις τῶν δυσεντεριῶν *εἰς μικροβιακάς, πρωτοζωικὰς* καὶ λοιπὰς παρασιτικὰς τοιαύτας.

Μικροβιακαὶ δυσεντερίαι. Εἶναι ὀξεῖαι ἢ χρόνιαι, ἐνδημικαὶ ἢ ἐπιδημικαί, εἰδικαὶ ἐντερικαὶ διαταραχαὶ προκαλούμεναι ὑπὸ διαφόρων μικροβίων, ἅτινα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Shiga Kruse, διὰ τοὺς βακίλλους τῆς δυσεντερίας, τῶν Flexner-Hiss διὰ τὰ βακτηρίδια τῆς *μεταδυσεντερίας* καὶ τοῦ A. Cartellani διὰ τὰ βακτήρια τῆς *παραδυσεντερίας*. Τὰ μικρόβια ταῦτα τῆς δυσεντερίας δὲν χρώννυνται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Gram, χωρίζονται ὅμως ἀπ' ἀλλήλων, καθότι καλλιεργούμενα ἐπὶ εἰδικῶν θρεπτικῶν ὑλικῶν, περιεχόντων διάφορα εἴδη σακχάρου, ἄλλα μὲν προκαλοῦσι ζυμώσεις, ἄλλα δὲ ὄχι. Ἡ μετάδοσις τῶν μικροβίων τούτων γίνεται διὰ τῶν κοπράνων ἀσθενῶν, πασχόντων ἐκ δυσεντερίας ἢ μικροβιοφορέων τοιούτων. Ἡ μόλυνσις δὲ ἄλλοτε μὲν εἶναι ἄμεσος ἀπὸ τοῦ φορέως ἢ ἀσθενοῦς, ἄλλοτε δὲ ἔμμεσος, μέσῳ μεμολυσμένων τροφῶν, ὕδατος, γάλακτος κλπ. ἢ διὰ τῆς κοινῆς μυίας, ἥτις εὐκόλως μολυνομένη μεταφέρει διὰ τῶν ποδῶν της εἰς τὰ στόματα τῶν μικρῶν ἢ εἰς τὰς τροφὰς τὰ μικρόβια ταῦτα Διὰ τῶν τρόπων τούτων ἀναπτύσσονται ἐπιδημίαι εἰς ἄσυλα, ὀρφανοτροφεῖα, στρατῶνας, προσφυγικοὺς καταυλισμούς, γνωρίζομεν δὲ ἐπιδημίας δυσεντεριῶν ἐν καιρῷ πολέμου, ὡς εἶναι ἡ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τῷ 1415 ἐξ ἧς καὶ ἡ ἧττα τῶν στρατευμάτων τούτων. Ὡσαύτως ὁ Desgenetts ἀναφέρει, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1792—1815 πλεῖσται ὅσαι ἐπιδημίαι ἀνεφάνησαν μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ναπολέοντος, ἰδίως κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐκ Ρωσίας. Ἐξαίρεσιν τῶν ἐπιδημιῶν τούτων ποιοῦσιν οἱ Ἰάπωνες στρατιῶται κατὰ τὸν Ρωσο-ιαπωνικὸν πόλεμον, καθότι ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία προσεπάθησε νὰ παρέχῃ ἑκάστοτε εἰς τοὺς στρατιώτας ὕδωρ καὶ τροφὰς μὴ μολυνθείσας ὑπὸ μικροβίων. Μεταγενέστεραι ἐπιδημίαι μικροβιακῆς δυσεντερίας παρετηρήθησαν ἐν μεγάλῃ κλίμακι εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὡς καὶ εἰς τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα Καλλιπόλεως, σποραδικαὶ δὲ ἑστίαι εἰς διάφορα μέρη, ὀφειλόμεναι εἰς τοὺς περιοδικοὺς μικροβιοφορεῖς, οἵτινες ἀπολυόμενοι τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ μετέφερον εἰς τὰ χωρία των τὰ μικρόβια τῆς δυσεντερίας.

Τὰ μικρόβια ταῦτα, εἰσερχόμενα εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα τοῦ μολυνομένου, ἐγκαθίστανται ἐπὶ τῶν ἐντέρων, ἔνθα παράγουσι δύο εἰδῶν τοξίνας (Shiga-Kruse), ἐξ ὧν ἡ μία εἰδικῶς ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ παχέος ἐντέρου, ἡ δὲ ἑτέρα ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος. Εἰς τὴν ἐνέργειαν δὲ τῆς πρώτης τοξίνης ὀφείλονται κυρίως αἱ παθολογοανατομικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ παχέος ἐντέρου, ἀπὸ τῆς καταρροϊκῆς ἐξοιδήσεως τοῦ βλεννογόνου μέχρι τῆς διηθεροειδοῦς νεκρώσεως τῶν ἐπιθηλίων, ὡς καὶ τῶν ὑποκειμένων στιβάδων. Ἐπὶ δὲ τῶν παρατεινομένων μορφῶν καὶ μετὰ τὴν ἀπόπτωσιν τοῦ ἐπιθηλίου παράγονται ἕλκη ἀκανονίστου σχήματος, λίαν διάφορα τῶν κλασσικῶν ἑλκῶν τῆς ἀμοιβαδικῆς δυσεντερίας. Εἰς τὴν ἐνέργειαν δὲ τῆς δευτέρας τοξίνης ὀφείλονται αἱ ἐνίοτε παρατηρούμεναι νευρικαὶ ἐπιπλοκαὶ κατὰ τάς

Digitized by Google

ὀξείας ἰδίως δυσεντερίας. Τέλος, σπανιώτερον, τὰ μικρόβια εἰσερχόμενα ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ προκαλοῦσι σηψαιμίαν ἢ προσβάλλουσιν ἄλλα ὄργανα, ὡς εἶναι αἱ ἀρθρώσεις καὶ οἱ ἐπιπεφυκότες τῶν ὀφθαλμῶν. Αἱ διάφοροι κλινικαὶ ἐκδηλώσεις τῶν μικροβιακῶν δυσεντεριῶν δυνατὸν νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τέσσαρας τύπους: 1) τὸν *ὀξύν*, 2) τὸν *γαγγραινώδη*, 3) τὸν *ἐντεροδυσεντεροειδῆ*, συνήθη παρὰ τοῖς παισί, καὶ 4) τὴν *χρονίαν δυσεντερίαν*. Οἱ τύποι οὗτοι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιδημίᾳ ἐπὶ διαφόρων ἀτόμων, ἀναλόγως τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς τοξικότητος τῶν μικροβίων· πάντως τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ εἶναι ὁ πυρετός, οἱ κωλικοὶ καὶ αἱ βλεννοαιματηραὶ κενώσεις. Ὁ πυρετὸς διαφόρου ἐντάσεως εἶναι συνήθως τὸ πρῶτον σύμπτωμα, συνοδεύεται δὲ ἀμέσως ὑπὸ διαρροϊκῶν κενώσεων, αἵτινες περιέχουσι βλένναν καὶ αἷμα, συχνάκις δὲ συνοδεύεται ὑπὸ πόνων κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τεινεσμοῦ· ἡ συχνότης τῶν κενώσεων διαρκῶς αὐξάνει, εἰς τὰς ὀξείας δὲ μορφὰς 20—30 κενώσεις δὲν εἶναί τι τὸ ἀσύνηθες, ἐνῷ εἰς τὰς γαγγραινώδεις μορφὰς ἐκτὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κενώσεων, παρουσιάζουσιν αὗται γαγγραινώδη ὀσμήν, μετὰ ἐντόνου πυρετοῦ, ταχυσφυγμίας, ἐμέτου, ὑπνηλίας καὶ γενικῆς ἀδυναμίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κενώσεων, ὡς καὶ ἡ γενικὴ τοξιναιμία, ταχέως καταβάλλουσι τὸν ὀργανισμόν, ὁ πυρετὸς πίπτει αἰφνιδίως, ἐνῷ ὁ σφυγμὸς γίνεται συχνότερος μόλις ψηλαφητί, ὁ θάνατος δὲ ἐπέρχεται ἐν διαστήματι ὀλίγων μόνον ἡμερῶν. Ὅταν πρόκειται περὶ ἠπιωτέρων προσβολῶν, τότε ὁ πυρετὸς ἐλαττοῦται βαθμηδόν, ὁ σφυγμὸς συνοδεύει κανονικῶς τὴν πτῶσιν τοῦ πυρετοῦ, αἱ δὲ κενώσεις ἐλαττοῦνται βαθμηδὸν λαμβάνουσαι κοπρανώδη μορφήν. Τέλος οἱ κωλικοὶ καὶ ὁ τεινεσμὸς παύουσιν, ὁ ἄρρωστος δὲ εἰσέρχεται μετὰ 1—2 ἑβδομάδας εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως. Δυνατὸν ἡ ἴασις νὰ ἐπέλθῃ τελεία, ἄλλοτε ὅμως, συνεπείᾳ τῶν βραδέως ἐπουλωμένων ἐξελκώσεων, ἐξακολουθεῖ τάσις πρὸς διαρροϊκὰς κενώσεις, ὑπὸ τύπον ἐντεροδυσεντεροειδοῦς κατάρρου ἢ χρονίας διαρροίας μετὰ περιοδικῶν κρίσεων ὀξείας δυσεντερίας, συνεπείᾳ παρεκτροπῶν τῆς διαίτης, ψύχους κλπ. Τέλος συχνάκις παρετηρήθησαν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ὀξείας μορφῆς ρευματοειδεῖς διαγνώσεις τῶν ἀρθρώσεων, νευρίτιδες μετ' ἀταξίας ἢ ἄλλων συμπτωμάτων, ἐπιπεφυκίτιδος, ἰρίτιδος, τέλος δὲ ὑπνηλία, μηνιγγισμὸς κλπ. Προφυλακτικῶς, ἐκτὸς τῆς ὁμαδικῆς προφυλάξεως τῶν τροφῶν καὶ τοῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς μολύνσεως, χορηγοῦμεν ἀπὸ τοῦ στόματος ἢ ὑποδορίως ἀνάμικτον ἀντιδυσεντερικὸν ἐμβόλιον μετὰ μικρῶν δόσεων ὀροῦ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Graeme Gibson, θεραπευτικῶς δὲ ἐν μεγάλῃ δόσει τὸν εἰδικὸν ἀντιδυσεντερικὸν ὀρὸν δι' ἕκαστον τύπον βακτηριδίου. Πλύσεις τοῦ παχέος ἐντέρου διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀροῦ εἶναι ἀποτελεσματικώταται.

Πρωτοζωϊκαὶ δυσεντερίαι. Εἰς ταύτας ὑπάγονται ἡ *ἀμοιβαδικὴ δυσεντερία* καὶ ἡ *ἀμοιβάδωσις*. Ὑπὸ τὸν ὅρον ἀμοιβαδικὴ δυσεντερία καλοῦμεν εἰδικὴν μόλυνσιν τοῦ ἐντέρου, ὀξεῖαν ἢ χρονίαν, ὀφειλομένην εἰς τὴν *ἐνδαμοιβάδα* τὴν ἱστολυτικὴν (Shandiun). Ἡ μόλυνσις αὕτη εἶναι συνήθως τοπική, δυνατὸν ὅμως νὰ συναντήσῃ τις μεταστατικὰς ἑστίας εἰς ἄλλα ὄργανα, ὧν συνηθέστεραι κατὰ σειρὰν εἶναι ἡ τοῦ ἥπατος, τῶν πνευμόνων, τοῦ σπληνὸς καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐνίοτε ἡ ἐντερικὴ ἐντόπισις εἶναι λανθανούσης μορφῆς, ὡς πρῶτα δὲ συμπτώματα εὑρίσκομεν τὰ ἐκ τῆς μεταστάσεως προκαλούμενα. Ἡ πρώτη περιγραφὴ τῆς ἐνδαμοιβάδος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Lösch τῷ 1875. ἡ ἀμοιβαδικὴ δὲ δυσεντερία ὡς καὶ τὰ ἡπατικὰ ἀποστήματα ἐμελετήθησαν κυρίως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἰατροῦ Καρτούλη, ὅστις, συνεργαζόμενος μετὰ τῶν Βαλασοπούλου καὶ Πετρίδου, ἀνεκάλυψε διαγνωστικῶς, τῷ 1886, τὰς ἀμοιβάδας εἰς τὸ ἔντερον, τὸ ἧπαρ καὶ τὸν ἐγκέφαλον. Ἡ ἀξία τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης εἶναι τοσούτῳ μεγαλυτέρα, καθότι πρῶτος ὁ Καρτούλης ἔδιδε τὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ μελέτην τῶν διαφόρων αἰτίων τῶν δυσεντεριῶν, μόλις δὲ τῷ 1897 ὁ Shiga ἀπεχώρισε τὴν μικροβιακὴν δυσεντερίαν, καθωρίσθησαν δὲ οὕτω αἱ δύο μεγάλαι διαιρέσεις τῶν δυσεντεριῶν. Ἡ μετάδοσις τῆς νόσου γίνεται κυρίως διὰ τῶν κύστεων, καθότι μετάδοσις διὰ τῶν ἐνηλίκων μορφῶν εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος, τῶν ἀμοιβάδων καταστρεφομένων ὀλίγα λεπτὰ μετὰ τὴν ἔξοδόν των. Ἡ ἀμοιβαδικὴ δυσεντερία παρουσιάζεται συνήθως ὑπὸ τύπον χρονίας περιοδικῆς διαρροίας, σπανιώτερον δὲ παρατηροῦνται κρίσεις ἀνάλογοι τῆς μικροβιακῆς τοιαύτης, πάντως ὅμως ὀλιγωτέρας ἐντάσεως· συνήθως ὁ ἀριθμὸς τῶν κενώσεων δὲν ὑπερβαίνει τὰς δέκα, ὁ δὲ πυρετὸς ἢ ἐλλείπει παντελῶς ἢ κυμαίνεται ὀλίγον τι ἄνωθεν τοῦ φυσιολογικοῦ ἐπί τινας μόνον ἡμέρας. Κατὰ τὴν κοπρολογικὴν δὲ ἐξέτασιν εὑρίσκομεν τὰς κλασσικὰς ἐνδαμοιβάδας τοῦ Schandiun, αἵτινες δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὰς κοινὰς ἀμοιβάδας τοῦ κόλου, οὔτε μὲ τὰς λοιπὰς σαπροφυτικὰς τοιαύτας (name, iodamoeba κτλ.). Ἐκτὸς τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως, δυνάμεθα πειραματικῶς νὰ μεταδώσωμεν τὴν πάθησιν εἰς νεαρὰς γαλᾶς, ὡς καὶ νὰ καλλιεργήσωμεν τὴν ἐνδαμοιβάδα εἰς εἰδικὸν θρεπτικὸν ὑλικόν, ὡς εἶναι τὸ τοῦ Dobell καὶ ἄλλων. Ἡ ἀμοιβὰς συχνάκις διὰ τῆς πυλαίας φλεβὸς φθάνει εἰς τὸ ἧπαρ, ἐκεῖ πολλαπλασιάζεται εὐκόλως, σχηματίζεται δὲ ἡ *ἡπατῖτις*, ἥτις εἶναι τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ ἡπατικοῦ ἀποστήματος. Διὰ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος δυνατὸν νὰ ἐντοπισθῇ εἰς τοὺς πνεύμονας, τὸν σπλῆνα ἢ τὸν ἐγκέφαλον, ἐξ ὧν τὰ ἀμοιβαδικὰ ἀποστήματα τῶν ὀργάνων τούτων, εὑρίσκομεν δὲ πάντοτε κατὰ τὴν μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν τὰς ἐνηλίκους μόνον μορφάς, οὐδέποτε δὲ καὶ κύστεις.

Τελευταίως περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Πετσετάκη, Παναγιωτάτου, Kofoid κλπ. πρωτοπαθεῖς βρογχίτιδες μὴ ἀπολήγουσαι εἰς ἀπόστημα, ὡς καὶ πυώδης χολοκυστῖτις κτλ. Αἱ ἐντοπίσεις αὗται εἶναι ὑπὸ συζήτησιν. Ἀμφότεραι αἱ δυσεντερίαι, μικροβιακὴ καὶ ἀμοιβαδική, συναντῶνται ἐν Ἑλλάδι. Μέχρι πρό τινος ἡ ἀμοιβαδικὴ δυσεντερία ἐθεωρεῖτο ὡς νόσος τῶν τροπικῶν χωρῶν, μελέται ὅμως τοῦ Ν. Λονάρδου μετὰ τοῦ Γ. Πογκάλου ἀπέδειξαν, ὅτι εἶναι ἀρκετὰ συνήθεις, τελευταίως δὲ παρετηρήθησαν πολλὰ περιστατικὰ ἰδίως εἰς τὰς Πάτρας. Προφυλακτικῶς ὀφείλομεν νὰ προφυλάξωμεν τὰς τροφάς, τὸ ὕδωρ, τὰ λαχανικὰ ἀπὸ τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου μολύνσεως ὑπὸ τῶν κύστεων τῶν ἀμοιβάδων, νὰ ληφθῇ δὲ εἰδικὴ πρόνοια πρὸς θεραπείαν τῶν φορέων τῶν κύστεων. Ἡ ἰπεκακουάνη καὶ τὸ ἀλκαλοειδὲς αὐτῆς, ἡ ὑδροχλωρικὴ ἐμετίνη, ἰδίως μετὰ τὰ πειράματα τοῦ Vedder καὶ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ L. Roggers, χρησιμοποιοῦνται ὡς τὰ εἰδικὰ φάρμακα τῆς νόσου ταύτης. Πρὸς καταστροφὴν ὅμως τῶν κύστεων χρησιμοποιοῦμεν ὡσαύτως τὸ yatren καὶ stovarsol, ἅτινα ἐπενεργοῦσι λίαν ἀποτελεσματικῶς. Ἐκ τῶν λοιπῶν παρασίτων τῶν συνηθέστερον προκαλούντων δυσεντερίαν εἶναι τὸ βαλλαντίδιον τοῦ κόλου ὡς καὶ τὸ σχιστόσωμα τοῦ Manson (ἐντερικὴ βιλαρζίασις), χρησιμοποιοῦμεν δὲ διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην κολίτιδα τὴν ἐμετικὴν τρύγα.

Ν. Ι. ΛΟΡΑΝΔΟΣ

—*[Ζῳοπαθολ.]* Ἡ *δυσεντερία* εἶναι ἀσθένεια τῶν ζῴων χαρακτηριζομένη κυρίως ὑπὸ σοβαρῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντερικῶν διαταραχῶν μετὰ διαρροίας καὶ ἰχνῶν αἵματος εἰς τὰ κόπρανα, καὶ προερχομένη ἐξ ἐρεθισμοῦ ἢ ἐκ προσβολῆς τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος ὑπὸ διαφόρων μικροοργανισμῶν. Ὑπὸ δυσεντερίας προσβάλλονται συνήθως τὰ νεαρὰ ζῷα, ἡ δὲ ἀσθένεια ἐκδηλοῦται διὰ γενικῆς ἀδιαθεσίας, ἀνορεξίας, πυρετοῦ καὶ καταφανοῦς καταπτώσεως τῶν μυϊκῶν δυνάμεων κτλ. Ἡ πάθησις αὕτη παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τοὺς νεογεννήτους μόσχους καὶ ὀφείλεται εἰς μόλυνσιν προφανῶς μικροβιακὴν κατὰ τὸν τοκετὸν διὰ τοῦ ὀμφαλίου λώρου. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐντόνου διαρροίας φαιᾶς, κακόσμου καὶ αἱμορραγικῆς, ἥτις προκαλεῖ γενικὴν ἐξάντλησιν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τὸν θάνατον. Ἡ αἰτιολογία τῆς παθήσεως ταύτης δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπακριβῶς καθορισθῆ· κατ' ἄλλους μὲν πρόκειται περὶ μικροβιακῆς ἐντερίτιδος, κατ' ἄλλους δὲ ὅτι εἶναι ἐπιπλοκὴ τῆς ἐπιζωοτικῆς ἀποβολῆς τῶν μητέρων, ὅταν αὕτη συνυπάρχῃ εἰς τὸν αὐτὸν σταῦλον. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις αὐτῆς μετὰ τῆς ἁπλῆς διαρροίας εἶναι εὔκολος, μετὰ τῆς σηψαιμίας ὅμως τῶν νεογεννήτων εἶναι ἀρκετὰ δυσχερής. Ὡ πρὸς τὴν θεραπείαν οὐδεμία τοιαύτη εἰδικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ ὑπάρχει καὶ συνεπῶς ἐνδείκνυται ἡ λῆψις αὐστηρῶν ὑγειονομικῶν μέτρων πρὸς περιστολὴν τῆς παθήσεως ὁσάκις αὕτη παρατηρεῖται ὑπὸ ἐπιζωοτικὴν μορφήν. Ὑπὸ δυσεντερίας ἐνίοτε προσβάλλονται καὶ αἱ μέλισσαι, ἡ πάθησις δὲ προέρχεται ἐκ τῆς ἀπομυζήσεως νέκταρος, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι μικροβιογόνοι ὀργανισμοί. Ἐνίοτε ἡ δυσεντερία ἀποδεκατίζει ὁλόκληρα μελισσοκομεῖα.

Κ. Μ.—Δ. Ν. Π.

δυσεντερικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δυσεντερίαν: «δυσεντερικὸς κατάρρους», «δυσεντερικὴ διάρροια». —Ἐπίρρ. ***δυσεντερικῶς.***

δυσεξίτηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἐξαλειφόμενος ἢ ἀφανιζόμενος: «δυσεξίτηλον χρῶμα», «δυσεξίτηλος ὀσμή». —Ἐπίρρ. ***δυσεξιτήλως.***

δυσεπίβολος *βυθὸς [Ὠκεανογρ.]*· βλ. λ. βυθός.

δυσεπίσχετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως συγκρατούμενος: «αἱμορραγία δυσεπίσχετος». —Ἐπίρρ. ***δυσεπισχέτως.***

δυσεπίτευκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἐπιτυγχανόμενος, ἀντίθ. *εὐεπίτευκτος*: «σκοπὸς δυσεπίτευκτος», «ἐπιχειρεῖ ἔργα δυσεπίτευκτα». —Ἐπίρρ. ***δυσεπιτεύκτως.***

δυσεύρετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως εὑρισκόμενος, σπάνιος: «δυσεύρετον ἀγαθόν».

δύση (ἡ)· κοιν. ἀντὶ δύσις (βλ. λ.).

δυσηκοΐα (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀκοῆς. Ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως διακρίνομεν δυσηκοΐαν ὀφειλομένην εἰς πάθησιν τοῦ ἔξω, τοῦ μέσου ἢ τοῦ ἔσω ὠτὸς (λαβυρίνθου καὶ νεύρου). Αἱ περισσότεραι δυσηκοΐαι βελτιοῦνται ἢ ἰῶνται διὰ καταλλήλου θεραπείας, ἰδίως αἱ ὀφειλόμεναι εἰς παθήσεις τοῦ ἔξω καὶ τοῦ μέσου ὠτός. Τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὴν δυσηκοΐαν εἶναι ποικίλα (ὑπάρχουσι καὶ κληρονομικαὶ δυσηκοΐαι). Ἐκ τῆς δυσηκοΐας δυνατὸν νὰ ἀχθῶμεν ἐπὶ τὰ ἴχνη λανθανούσης νόσου (λ. χ. συφίλιδος).

δυσήκοος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἀκούων, βαρήκοος, ἀντίθ. *εὐήκοος.*

δυσήλατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ἐλαυνόμενος, δύσβατος, ἀντίθ. *εὐήλατος*: «δυσήλατοι τύποι» ‖ ἐπὶ μετάλλων, ὁ δυσκόλως σφυρηλατούμενος.

δυσηλεκτραγωγὸς (ὁ, ἡ), *—ὸν* (τό)· ὁ δι' οὗ δυσκόλως ἄγεται ὁ ἠλεκτρισμός, ἀντίθ *ἠλεκτραγωγός*: «δυσηλεκτραγωγὰ σώματα».

— **δυσηλεκτραγωγὰ** *σώματα [Φυσ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ σώματα τὰ ἄγοντα κακῶς τὸν ἠλεκτρισμόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *εὐηλεκτραγωγά*. Ἡ πρώτη παρατήρησις τῆς ἰδιότητος ταύτης ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἠλέκτρου, τὸ ὁποῖον προστριβόμενον ἐπὶ μαλλίνου ὑφάσματος ἀποκτᾷ τὴν ἱκανότητα νὰ ἕλκῃ μικρὰ σώματα. Ὁ ἐκ τῆς τριβῆς ἀναπτυσσόμενος ἠλεκτρισμός, λόγῳ τοῦ δυσηλεκτραγωγοῦ τοῦ σώματος, παραμένει εἰς τὸ μέρος ὅπου παρήχθη, ἐνῷ εἰς τὰ εὐηλεκτραγωγὰ ἀπάγεται διὰ τοῦ σώματος πρὸς τὴν γῆν. Τὰ δυσηλεκτραγωγὰ σώματα, καλούμενα ἄλλως *διηλεκτρικὰ* ἢ καὶ *μονωτικὰ* σώματα, ἔχουν εὐρυτάτην τεχνικὴν χρησιμοποίησιν. Τὰ κυριώτερα τῶν δυσηλεκτραγωγῶν σωμάτων εἶναι τὸ ἤλεκτρον, ὁ ἐβονίτης, ἡ πορσελλάνη, τὸ μάρμαρον, ἡ ὕαλος, τὸ σκληρὸν ἐλαστικὸν κλπ.

ΑΝ. Δ.

δυσήνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ὑπακούων εἰς τὰς ἡνίας: «δυσήνιος ἵππος» ‖ μεταφ. δυσπειθής, δυσάγωγος, ἀνυπότακτος. —Ἐπίρρ. ***δυσηνίως.***

δυσηχαγωγὸς (ὁ, ἡ), *—ὸν* (τό)· ὁ δι' οὗ δυσκόλως ἄγεται ὁ ἦχος, ἀντίθ. *εὐηχαγωγός*: «δυσηχαγωγὸς κατασκευή».

— **δυσηχαγωγὰ** *σώματα* (τὰ) *[Φυσ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ σώματα τὰ ἄγοντα κακῶς τὸν ἦχον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *εὐηχαγωγά*. Τοιαῦτα σώματα εἶναι π. χ. ὁ φελλός, τὸ ἐλαστικὸν κλπ. Μεγίστην σημασίαν κατέχουν αἱ δυσηχαγωγοὶ κατασκευαὶ ἐν τῇ οἰκοδομικῇ, ἰδίως εἰς μεγάλας καὶ πολυθορύβους πόλεις. Ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ἐπετάθη ἐσχάτως ἡ ἔρευνα τοιούτων σωμάτων καὶ ἡ μελέτη τῶν σχετικῶν κατασκευῶν. Οὕτως οἰκίαι μὲ διπλᾶ τοιχώματα καὶ διπλᾶ παράθυρα ἐκτὸς τοῦ δυσθερμαγωγοῦ αὐτῶν εἶναι καὶ κακοὶ ἀγωγοὶ τοῦ ἤχου. Τὸ κενὸν εἶναι ὁ χείριστος τῶν ἀγωγῶν τοῦ ἤχου.

ΑΝ. Δ.

δυσθενία *περιοδικὴ* (dysthénie périodique) *[Ψυχοπαθ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τῶν Benon καὶ Decollaud διὰ τὰς ψυχοπαθείας, τῶν ὁποίων οἱ παροξυσμοὶ εἶναι κεχωρισμένοι ὑπὸ περιόδων ποικιλλουσῶν κατὰ τὴν ψυχικὴν φυσιολογικὴν κατάστασιν. Αἱ δυσθενίαι αὗται παρατηροῦνται συχνάκις κατ' ἀκολουθίαν κρανιακῶν τραυματισμῶν, νευρικῶν ἐξαντλήσεων ἢ λοιμωδῶν νόσων.

Μ. Ν. Κ.

δυσθερμαγωγὸς (ὁ, ἡ), *—ὸν* (τό)· ὁ δι' οὗ δυσκόλως ἄγεται ἡ θερμότης, ἀντίθ. *θερμαγωγός*: «δυσθερμαγωγὰ σώματα».

— **δυσθερμαγωγὰ** *σώματα [Φυσ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ σώματα τὰ ἄγοντα κακῶς τὴν θερμότητα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *εὐθερμαγωγά*. Διὰ τὴν ἀπομόνωσιν τῆς θερμότητος εἰς πολὺ ψυχρὰ ἢ πολὺ θερμὰ κλίματα κατασκευάζονται αἱ οἰκίαι μὲ διπλᾶ παράθυρα ἢ καὶ διπλοῦς τοίχους. Ὁ ξηρὸς ἀὴρ ἄγει ἀκόμη δυσκολώτερον τὴν θερμότητα, διὰ τοῦτο δὲ εἰς τὰς βορείους χώρας τοποθετοῦν δοχεῖα μὲ θειικὸν ὀξὺ μεταξὺ τῶν παραθύρων.

ΑΝ. Δ.

δυσθρομβωσία (ἡ) (dysthrombosie) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται διαταραχὴ περὶ τὸν σχηματισμὸν τῆς ζυμωτικῆς ἰνικῆς (fibrin—ferment), διὰ τῆς ὁποίας ἐξηγεῖται ἡ ἐπιβράδυνσις καὶ ἡ ἀνωμαλία τῆς πήξεως τοῦ αἵματος παρὰ τοῖς αἱμορροφίλοις.

Μ. Ν. Κ.

δυσθυμία (ἡ)· λύπη τῆς ψυχῆς, ψυχικὴ δυσκολία, ἀθυμία, ἀντίθ. *εὐθυμία*: «κατέχεται ὑπὸ διαρκοῦς δυσθυμίας».

δύσθυμος (ὁ, ἡ)· ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ψυχικῆς δυσκολίας, ὁ μὴ ἐπίφορος πρὸς τὴν χαράν, ἄθυμος, ἀντίθ. *εὔθυμος*: «εἶναι δύσθυμος ἕνεκα μακρᾶς ἀγρυπνίας». —Ἐπίρρ. ***δυσθύμως.***

Digitized by Google

δυσθυμῶ (—έω), ἀόρ. *ἐδυσθύμησα*· εἶμαι δύσθυμος, ἀθυμῶ, ἀντίθ. *εὐθυμῶ*: «μὲ τὴν παραμικρὰν δυσκολίαν ποὺ συναντᾷ εἰς τὴν ζωήν του δυσθυμεῖ».

δυσίατος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ δυσκόλως ἰώμενος, δυσκολοθεράπευτος: «ἕλκος δυσίατον».

δυσιδρωσία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Πάθησις μᾶλλον προσομοιάζουσα πρὸς τὸ ἔκζεμα, δι' ὃ καὶ *δυσιδρωσιοειδὲς ἔκζεμα* καλεῖται ὑπὸ πολλῶν, καὶ χαρακτηριζομένη ὑπὸ μικρῶν φυσαλλίδων, βαθέως ἐμπεπαρμένων εἰς τὴν ἐπιδερμίδα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν καὶ προκαλουσῶν τραχύτητα κατὰ τὴν ἁφήν. Ἡ πάθησις αὕτη, παρατηρουμένη ἰδίως κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον, προαγγέλλεται δι' αἰσθήματος καύσου τάσεως καὶ κνησμονῆς. Αἱ ἀναφαινόμεναι φυσαλλίδες δύνανται νὰ συνενωθῶσιν εἰς πομφόλυγας· ἐκ τῆς ῥήξεώς των ἐκρέει ὑγρὸν διαυγὲς ἢ θολερόν, ἀντιδράσεως ἀλκαλικῆς ἢ οὐδετέρας. Ἡ ἐπιδερμὶς ἀποπίπτει καὶ καταλείπεται ῥοδόχρους ξηρὰ ἐπιφάνεια. Αἱ ἐπιμολύνσεις δὲν εἶναι σπάνιαι, συχναὶ δ' αἱ ὑποτροπαί. Ἡ δυσιδρωσία διαρκεῖ ἐπὶ 1—2 ἑβδομάδας. Ἡ αἰτιολογία της, πιθανῶς μυκητισιακή, δὲν εἶναι εἰσέτι ἀκριβῶς καθωρισμένη. Θεραπεία συμπτωματική.

Δυσιδρωσία τῶν χειρῶν κουρέως ἡλικίας 28 ἐτῶν (πρῶτον στάδιον).

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δυσίθαμνος (ὁ) (Dysithamnus) [*Ζωολ.*]. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θαμνοφιλιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δυσίθαμνος ὁ μολυβδόχρους* (Dysithamnus plumbeus), ὅστις ἔχει μῆκος 16 περίπου ἑκατοστομέτρων, σῶμα ἀρκετὰ εὔρωστον, ῥάμφος βραχὺ καὶ λεπτόν, πτέρυγας βραχείας καὶ οὐρὰν μακράν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιομελανός. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

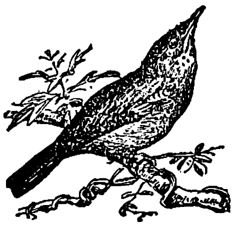

Δυσίθαμνος ὁ μολυβδόχρους.

δύσις (ἡ), κοιν. *δύση*· ἡ κατάδυσις τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστέρων ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα, ἄλλως δυσμαί, βασίλεμα τοῦ ἥλιου ἢ ἡλιοβασίλεμα, ἀντίθ. *ἀνατολή*: «κατὰ τὴν δύσιν» ‖ τὸ σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος ὅπου δύει ὁ ἥλιος: «πρὸς τὴν δύσιν» ‖ *Δύσις* περιληπτικῶς, ἡ ἑσπερία καὶ μέση Εὐρώπη κατὰ ῥωμαϊκὴν παράδοσιν, ἀντίθ. *Ἀνατολή* (ἀπὸ τῆς διαιρέσεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικόν) ‖ μεταφ. παρακμή, τέλος.

—[*Ἀστρον.*] Γενικῶς καλεῖται *δύσις* τὸ φαινόμενον τῆς καθόδου καὶ ἐξαφανίσεως ἀστέρος ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα. Ἐκ τοῦ φαινομένου ἐκλήθη κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἡ διεύθυνσις ἢ τὸ σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος καθ' ὃ δύουσιν οἱ ἀστέρες. Εἰδικώτερον ὀνομάζεται οὕτω τὸ ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων κυρίων σημείων τοῦ ὁρίζοντος, καθ' ὅ, ὡς ἀποτελοῦν τὴν ἑτέραν τῶν τομῶν τοῦ κύκλου τούτου μετὰ τοῦ ἰσημερινοῦ, δύει ὁ ἥλιος κατὰ τὰς ἰσημερίας. Τὸ σημεῖον τοῦτο λέγεται ἐπίσης *δυτικὸν σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος*, ἡ δὲ διεύθυνσις πρὸς ἣν εὑρίσκεται *δυσμαὶ* ἢ *ἑσπερία*. Λόγῳ τῆς ἐτησίας μεταβολῆς τῆς ἀποκλίσεως τοῦ ἡλίου τὸ σημεῖον τῆς δύσεως αὐτοῦ μετατίθεται διαρκούντος τοῦ ἔτους πρὸς βορρᾶν μὲν μέχρι τῆς θερινῆς τροπῆς, πρὸς νότον δὲ μέχρι τῆς χειμερινῆς. Εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας ἡ δύσις εὑρίσκεται πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων χρόνων πᾶσαι αἱ πρὸς δυσμὰς τῆς Ἑλλάδος χῶραι τῆς Εὐρώπης φέρονται ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *Δύσις* ἢ *Ἑσπερία*. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἀστρονόμοις ἀπαντᾷ ἐν χρήσει ὁ ὅρος *ἑῴα* ἢ *ἑσπερία δύσις*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *ἑῴαν* ἢ *ἑσπερίαν ἐπιτολήν* καὶ σημαίνει τὴν καθ' ὡρισμένας ὥρας τοῦ ἔτους δύσιν διαφόρων ἀπλανῶν κατὰ τὰς πρωϊνὰς ἢ κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας, συνεπείᾳ τῆς κατ' ὀρθὴν φορὰν ἐτησίας κινήσεως τοῦ ἡλίου. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν χρόνων ἀπὸ ἡλιοστασίου εἰς ἡλιοστάσιον πρὸς τοὺς χρόνους καθ' οὓς ὡρισμένοι ἀστερισμοὶ ἀνατέλλουσιν ἢ δύουσι μετὰ τοῦ Ἡλίου ἤχθη ὁ Ἵππαρχος εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φαινομένου τῆς μεταπτώσεως (βλ. λ.). Σ. Π.

—[*Λαογρ.*] Βλ. λ. ἥλιος.

—[*Ἱστορ.*] Οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον *Δύσιν* πάσας τὰς χώρας τὰς εὑρισκομένας πρὸς Δ. τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ἀφότου τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος διῃρέθη εἰς δύο, τὸ ἀνατολικὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ δυτικὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ῥώμην, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως Δύσις περιελήφθη καὶ αὐτὴ ἡ Ἰταλία μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀφρικανικῶν κτήσεών της. Βραδύτερον διὰ τοῦ Καρλομάγνου (800), ἱδρύσαντος τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Δύσεως, διὰ τοῦ Φωτίου (860), ἀποσχίσαντος τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς παπικῆς, ὡς καὶ διὰ τῶν σταυροφοριῶν, αἵτινες πολλὰ δεινὰ ἐπήνεγκον εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος, ἡ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀντίθεσις ἔγινε περισσότερον ἔντονος. Σήμερον Δύσιν λέγοντες (ἢ καὶ ἁπλῶς Εὐρώπην) ἐννοοῦμεν τὰς πρὸς δυσμὰς τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ῥωσίας χώρας τῆς Εὐρώπης, ὧν ὁ πολιτισμὸς (ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς) ἐξυπακούεται ἀνώτερος τοῦ τῆς *Ἀνατολῆς*.

δυσκαὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ δυσκόλως καιόμενος, δυσκολόκαυστος: «ξύλα βεβρεγμένα δυσκαῆ».

δύσκαμπτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ δυσκόλως καμπτόμενος, ἀντίθ. *εὔκαμπτος*: «τὰ σκληρὰ καὶ δύσκαμπτα», «ξύλον δύσκαμπτον».— Ἐπίρρ. *δυσκάμπτως*.

δυσκαμψία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δυσκάμπτου, ἡ δυσκολία νὰ καμφθῇ τις, ἀντίθ. *εὐκαμψία*: «ἡ δυσκαμψία τοῦ ξύλου» ‖ μεταφρ. ἔλλειψις εὐστροφίας, ἱκανότητος, προσαρμογῆς: «δυσκαμψία τοῦ χαρακτῆρος», «διανοητικὴ δυσκαμψία».

δυσκατάληπτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ δυσκόλως κατανοούμενος: «οἱ λόγοι του εἶναι δυσκατάληπτοι».— Ἐπίρρ. *δυσκαταλήπτως*.

δυσκαταμάχητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ δυσκόλως καταγωνιζόμενος, δυσκατάβλητος, δυσκαταγώνιστος: «ταῦρος—, θηρίον δυσκαταμάχητον».

δυσκατάπειστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ δυσκόλως καταπειθόμενος, ἰσχυρογνώμων.

δυσκερατίασις (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Δερματοπάθεια καθ' ἣν παρατηρεῖται παθολογικὴ κερατοποίησις τῶν μαλπιγιανῶν κυττάρων τῆς ἐπιδερμίδος. Εἰς τὰς δυσκερατιάσεις ὑπάγονται τρεῖς κυρίως νόσοι: ἡ *νόσος τοῦ Νταριέ*, ἡ *νόσος τοῦ Παζὲ* καὶ ἡ *νόσος τοῦ Μποβέν*. Ἐκ τούτων αἱ δύο τελευταῖαι εἶναι φύσεως προκαρκινωματικῆς.

Νόσος τοῦ Darier (συνώνυμα: *δυσκερατίασις θυλακιώδης, ψωροσπερμίασις θυλακιώδης*). Περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Νταριὲ κατὰ τὸ 1889. Ἀναπτύσσεται κατὰ 50 % μεταξὺ τῆς ἡλικίας 8 καὶ 16 ἐτῶν, κατὰ προτίμησιν εἰς τὸ ἄρρεν φῦλον, εἶναι συχνότατα κληρονομικὴ καὶ μὴ μεταδοτική, αἰτιολογίας ἀγνώστου. Ἑδράζεται συμμετρικῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου, τῶν κροτάφων, τῆς μεσωμοπλατίου καὶ προστερνικῆς αὔλακος, τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, τῶν ἄκρων καὶ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ βλατίδων μικρῶν καλυπτομένων ὑπὸ ἐφελκίδων, κάτωθι τῶν ὁποίων ὑπάρχει κοίλανσις τοῦ δέρματος. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα εὑρηνται ἠθροισμένα κατὰ μεγάλα ἀθροίσματα καὶ προσδίδουν τραχύτητα εἰς τὸ δέρμα. Ἡ νόσος τοῦ Darier βελτιοῦται τὰ μέγιστα διὰ φαρμάκων καὶ λουτρῶν κερατοδιαλυτικῶν καὶ διὰ ῥαιντγενοθεραπείας.

Νόσος τοῦ Darier.

Νόσος τοῦ Paget. Πάθησις χρονία, ἀπαντῶσα κατ' ἐξοχὴν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν καὶ ἑδραζομένη ἐπὶ τῆς θηλῆς τοῦ μαστοῦ τῶν ἄνω τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους γυναικῶν. Ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν ἐφελκίδων ξηρῶν ἢ ὑγρῶν καὶ μυρμηκιωδῶν ἐκβλαστήσεων. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα διαδέχεται διάβρωσις καὶ ἐξέλκωσις, ἥτις δύναται νὰ ἐκταθῇ εἰς ὅλον τὸ στῆθος, ἐμφανίζουσα τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος ἐξέρυθρον, κοκκιώδη καὶ ἡλκωμένην. Ὁ μαστὸς σκληρύνεται καὶ ὑφίσταται βραδεῖαν συρρίκνωσιν, ἥτις ἀπολήγει εἰς τὴν ἐμφάνισιν καρκινώματος. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη ἐπιβάλλει

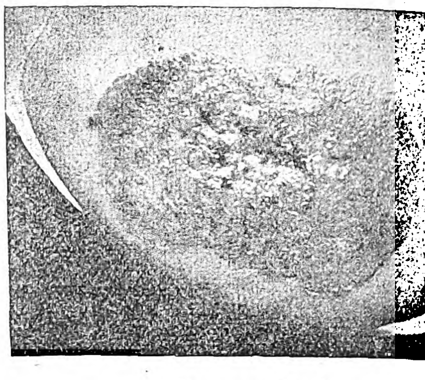

Νόσος τοῦ Paget.

τὴν χειρουργικὴν ἐξαίρεσιν τοῦ μαστοῦ εὐθὺς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς νόσου, ἥτις δύναται νὰ πιστοποιηθῇ καὶ δι' ἱστολογικῆς ἐξετάσεως.

Νόσος τοῦ Bowen (συνώνυμα: *δερματοπάθεια προκαρκινωματώδης, δυσκερατίασις φακοειδής*). Περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Bowen ἐν ἔτει 1912. Ἀναφαίνεται κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν καὶ ἀποτελεῖται ὑπὸ ἀθροίσματος κηλίδων ἀσυμμέτρων, καλυπτομένων ὑπὸ ἐφελκίδων δισκοειδῶν μετ' ἐλαφρᾶς διηθήσεως καὶ ἄνευ κνησμοῦ. Μετὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα μεταβάλλεται εἰς καρκίνωμα, δι' ὃ ἐγκαίρως δέον νὰ καταστρέφεται διὰ τῆς ἠλεκροπηξίας ἢ διὰ χειρουργικῆς ἐξαιρέσεως. Τὴν διάγνωσιν πιστοποιεῖ ἡ ἱστολογικὴ ἐξέτασις.

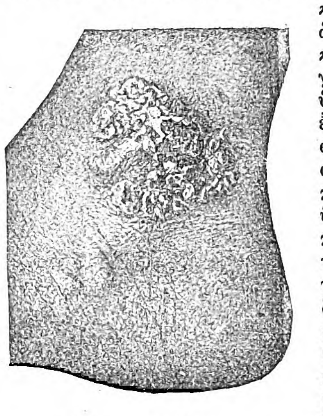

Νόσος τοῦ Bowen.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

δυσκινησία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δυσκινήτου, δυσκολία περὶ τὴν κίνησιν, βραδυπορία ‖ μεταφ. βραδύτης περὶ τὴν ἐνέργειαν, νωχέλεια, νωθρότης.

—[*Ἰατρ.*] Διὰ τοῦ ὅρου *δυσκινησία* (dyscinésie) καθορίζεται ἡ περὶ τὰς κινήσεις δυσχέρεια, ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τὰς κινήσεις ἀσυναρτησία. Ὑπάρχει καὶ *δυσκινησία ἐπαγγελματικὴ* (Jaccoud), ἀναγομένη εἰς τοὺς λειτουργικοὺς σπασμούς. Μ. Ν. Υ.

δυσκίνητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ δυσκόλως κινούμενος, βραδυπόρος: «δυσκίνητον πλοῖον» ‖ μεταφ. «δυσκίνητος ἄνθρωπος» ὁ βραδὺς εἰς τὰς ὑποθέσεις του, εἰς τὸ ἔργον του, νωχελής, νωθρός.

δυσκοίλιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ βραδέως καὶ δυσκόλως ἀποπατῶν, ἀντίθ. *εὐκοίλιος*· τὸ προκαλοῦν δυσκολίαν περὶ τὴν ἀποπάτησιν: «δυσκοίλια φαγητά, —ποτά».

δυσκοιλιότης (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Νοσηρὸν φαινόμενον χαρακτηριζόμενον ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας ἢ σπανιότητος τῶν ἐντερικῶν κενώσεων καὶ ἐκ τῆς παρὰ φύσιν σκληρότητος τῶν ἀποβαλλομένων κοπράνων. Παρατηρεῖται καθ' ὅλας τὰς ἡλικίας καὶ ὀφείλεται εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους παθολογικὰς καταστάσεις, προκαλούσας ἐλάττωσιν τῶν περισταλτικῶν κινήσεων ἢ τοὐναντίον σπασμὸν τοῦ ἐντέρου, ἐλάττωσιν τῶν ἐντερικῶν ἐκκρίσεων ἢ αὔξησιν τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ἐντερικοῦ περιεχομένου. Διακρίνομεν τὰς *συμπωματικὰς δυσκοιλιότητας* καὶ τὴν καθ' *ἕξιν δυσκοιλιότητα*.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται αἱ δυσκοιλιότητες αἱ ἐπερχόμεναι κατὰ τὴν πορείαν ὡρισμένων παθολογικῶν καταστάσεων. Αὗται ὀφείλονται 1) Εἰς ἀποφράξεις, οἷον περιεσφιγμένην κήλην, περιτοναϊκὰς συμφύσεις κλπ. 2) Εἰς ὀξείας παθήσεις τῆς κοιλίας, οἷον σκωληκοειδίτιδα, περιτονίτιδα, κολικοὺς τοῦ ἥπατος, τῶν νεφρῶν κλπ., ἐξ ἀντανακλαστικοῦ ἐρεθισμοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ εἶναι εἰς τὸ πάσχον σπλάγχνον καὶ ἡ ἐκδήλωσις ἀποτελεῖ τὸν σπασμὸν τοῦ ἐντέρου. 3) Εἰς μολυβδίασιν, προκαλοῦσαν τοὺς ἐκ μολύβδου κολικούς. 4) Εἰς τινας ὀξείας παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, οἷον μηνιγγίτιδας κλπ., καθ' ὃ ἡ ἐπίδρασις τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐπὶ τοῦ ἐντέρου εἶναι ἄμεσος. 5) Εἰς διαταραχὰς τῆς θρέψεως, οἷον κατὰ τὴν πορείαν βαρέος διαβήτου ἢ ἐλώδους καχεξίας, προκαλούσας ἐλάττωσιν τῆς λειτουργικῆς ἱκανότητος τῶν κοιλιακῶν καὶ τῶν πυελικῶν μυῶν.

Digitized by Google

Τὴν δὲ *καθ' ἕξιν* δυσκοιλιότητα, ἥτις δικαίως ἐχαρακτηρίσθη ὡς κοινωνικὸς κίνδυνος, δύνανται νὰ προκαλέσουν πλεῖσται αἰτίαι. Ἐκ τῶν πρώτων ἔρχονται αἱ περὶ τὴν διατροφὴν ὑπερβασίαι, καθ' ἃς ἡ δυσκοιλιότης ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἢ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν οὐσιῶν, αἵτινες δύνανται νὰ προκαλέσουν περισταλτικὰς κινήσεις τοῦ ἐντέρου (διαρκὴς χρῆσις πολλοῦ λευκοῦ ἄρτου, κρέατος, πτηνῶν, ἰχθύων, ᾠῶν, γεωμήλων, ὀρύζης, ζυμαρικῶν, τυρῶν, γλυκισμάτων, οἴνου ἢ ὕδατος, γάλακτος καὶ δὴ συμπεπυκνωμένου, ἀρτυμάτων κλπ. καὶ ἔλλειψις λαχανικῶν). Ἔπειτα καθ' ἕξιν δυσκοιλιότητα προκαλοῦν ἡ παραμέλησις τῶν ὑγιεινῶν κανόνων, οἷον ὁ καθεστηκὼς βίος, ἡ ἔλλειψις σωματικῶν ἀσκήσεων, ἡ ἀκαταστασία καὶ ἡ ἀμέλεια πρὸς ἔγκαιρον ἀφόδευσιν. Ὡσαύτως ἡ χαλάρωσις τοῦ πυελικοῦ ἐδάφους ἐπὶ πολυτόκων γυναικῶν καὶ ἡ μυϊκὴ ἀτονία ἐπὶ γερόντων, ἡ ἀνωμαλία τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχήματος τοῦ τυφλοῦ καὶ τοῦ ἀνιόντος κόλου. Ἐκτὸς δὲ τῶν περιπτώσεων δυσκοιλιότητος ἐκ μηχανικοῦ ἐμποδίου, παρεδέχοντο ἄλλοτε γενικῶς δυσκοιλιότητας *ἀτονικῆς μορφῆς* καὶ δυσκοιλιότητας *σπασμωδικῆς μορφῆς*· ἀλλὰ πολὺ συχνότεραι εἶναι αἱ μικταὶ ἢ σπασμωδικατονικαὶ μορφαί, καθ' ἃς ὁ σπασμὸς διαδέχεται τὴν ἀτονίαν, οὕτως ὥστε ἡ δυσκοιλιότης ὀφείλεται ἄλλοτε εἰς τὴν μίαν καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν ἄλλην αἰτίαν. Τέλος καθ' ἕξιν δυσκοιλιότητα προκαλοῦν καί τινες νευρικαὶ παθήσεις χρόνιαι, οἷον ἡ ὑστερία, ἡ νευρασθένεια, κόπωσις, ἡ νωτιὰς φθίσις, αἱ μυελίτιδες κλπ. Κατὰ τὴν καθ' ἕξιν δυσκοιλιότητα τὰ κόπρανα περιέχουν συνήθως βλεννώδεις ὕλας προερχομένας ἐκ τοῦ τελικοῦ ἐντέρου, τὸ ὁποῖον ἐρεθίζεται ἐκ τῆς παρατεταμένης παραμονῆς τῶν κοπράνων ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐνίοτε τὸ βλεννῶδες ἢ ὑδαρὲς τοῦτο ἔκκριμα δύναται νὰ εἶναι ἀφθονώτερον καὶ τῶν κυρίως κοπράνων (ψευδοδιάρροιαι). Ἡ ὑπέρμετρος συσσώρευσις κοπράνων ἐντὸς τοῦ ἐντέρου δύναται νὰ προκαλέσῃ βαρέα φλεγμονώδη φαινόμενα τῆς κοιλίας (κολικούς, τυφλίτιδα, σκωληκοειδίτιδα κλπ.), πρὸς τούτοις δὲ καὶ γενικὴν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῆς ἐν γένει ὑγιείας διαταραχὴν διὰ τῶν τοξικῶν οὐσιῶν, αἵτινες παράγονται ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν κοπράνων. Αἱ τοξικαὶ αὗται οὐσίαι, ἀπορροφώμεναι ὑπὸ τοῦ ἐντέρου, εἰσέρχονται εἰς τὴν γενικὴν κυκλοφορίαν, φθάνουν μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν μυχίων τῶν ἱστῶν καὶ προκαλοῦν παντοίας διαταραχάς, ἀνορεξίαν, ἡμικρανίαν, γεώδη χροιὰν τοῦ προσώπου, ἐμέτους, ἐξανθήματα τοῦ δέρματος, σύσπασιν τῶν ἀγγείων καὶ αὔξησιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως. Ἡ διάγνωσις τοῦ αἰτίου τῆς δυσκοιλιότητος ἔχει μεγίστην σημασίαν, διότι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐξαρτηθῇ καὶ τὸ εἶδος τῆς θεραπείας, ἣν θέλομεν ἐπιδιώξει: διαιτητικήν, ἠλεκτροθεραπείαν, μηχανοθεραπείαν, γυμναστικήν, ψυχοθεραπείαν κλπ. Ἡ ἀκτινοδιαγνωστικὴ ἐξέτασις τοῦ ἐντέρου εἰς πλείστας περιπτώσεις παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ.

δυσκοινώνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ξένος πρὸς τὴν κοινωνίαν, πρὸς τὴν συναναστροφήν, ὁ ἀποφεύγων τὴν μετ' ἄλλων συναναστροφήν, ἀκοινώνητος: «δυσκοινώνητος καὶ ἀγρία ψυχή».—Ἐπίρρ. *δυσκοινωνήτως*.

δυσκόλευμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δυσκολεύειν, δυσκολία.

δυσκολεύω· καθιστῶ τι δύσκολον, παρεμβάλλω ἐμπόδια: «μὴ τοῦ δυσκολεύῃς τὴν πρόοδον», «μᾶς δυσκολεύει ὁ καιρός»· || παθ. *δυσκολεύομαι*· μοῦ φαίνεται δύσκολον, διστάζω, δὲν προθυμοῦμαι: «δυσκολεύομαι νὰ ταξιδεύσω ἕνεκα τοῦ καιροῦ», «δυσκολεύομαι νὰ πιστεύσω τέτοια πράγματα», «μὴ δυσκολευθῇς νὰ μὲ ζητήσῃς ὁποτεδήποτε μὲ χρειασθῇς».

δυσκολία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δυσκόλου, δυσχέρεια, ἀντίθ. *εὐκολία*: «ἡ δυσκολία τῆς ἐκφράσεως, —τῆς ἀναγνώσεως κ. τ. τ.», «ἐδέχθη μετὰ δυσκολίας», «συνήντησα δυσκολίας»· || στενοχωρία, ταλαιπωρία: «ἡ δυσκολία τοῦ βίου».

δυσκολο—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει τὴν δυσκολίαν μεθ' ἧς λαμβάνει ὑπόστασιν ἡ διάθεσις τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ· ἀποδίδονται δὲ διὰ τούτου πάντα σχεδὸν τὰ ἀπὸ τοῦ *δυσ—* σύνθετα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς: *δυσκολοανάγνωστος* (δυσανάγνωστος), *δυσκολοανέβατος*, *δυσκολοαπόδεικτος*, *δυσκολοαφαίρετος*, *δυσκολοβάστακτος*, *δυσκολόβλεπτος*, *δυσκολοβοήθητος*, *δυσκολόβραστος*, *δυσκολογέλαστος*, *δυσκολογιάτρευτος*, *δυσκολογνώριστος*, *δυσκολοδιάβατος*, *δυσκολοδιάκριτος*, *δυσκολοδιατήρητος*, *δυσκολοδίδακτος* *δυσκολοδιοίκητος*, *δυσκολοδιόρθωτος*, *δυσκολοδούλευτος*, *δυσκολοεμπόδιστος*, *δυσκολοεξήγητος*, *δυσκολοευνόητος*, *δυσκολοεύρετος*, *δυσκολοημέρευτος*, *δυσκολοθεράπευτος*, *δυσκολοκαθάριστος*, *δυσκολοκάμωτος*, *δυσκολοκατέβατος*, *δυσκολοκατόρθωτος*, *δυσκολοκίνητος*, *δυσκολοκόλλητος*, *δυσκολοκόμιστος*, *δυσκολοκράτητος*, *δυσκολοκυρίευτος*, *δυσκολομάθητος*, *δυσκολομάσητος*, *δυσκολομετάβλητος*, *δυσκολομετάπειστος*, *δυσκολομέτρητος*, *δυσκολομνημόνευτος*, *δυσκολομοίραστος*, *δυσκολονίκητος*, *δυσκολονόητος*, *δυσκολοπέραστος*, *δυσκολοπίστευτος*, *δυσκολοπούλητος*, *δυσκολοπρόφερτος*, *δυσκολοσήκωτος*, *δυσκολοφύλακτος*, *δυσκολοχώνευτος*, *δυσκολοχώριστος* κ. ἄ.

Ὁμοίως διὰ τοῦ *δυσκολος* συντίθεται εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν πᾶν σχεδὸν ῥῆμα παρὰ τὸν κανόνα τοῦ Σκαλιγήρου: *δυσκολογράφω*, *δυσκολοδιαβάζω*, *δυσκολοδουλεύω*, *δυσκολοεξηγῶ*, *δυσκολοκαθαρίζω*, *δυσκολομαθαίνω* κτλ. Προῆλθε δὲ ἡ τοιαύτη σύνθεσις τοῦ ῥήματος ἀπὸ τῆς παθ. μετοχῆς, ἡ ὁποία καταστᾶσα ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων ἰσοδύναμος πρὸ ἐπίθετον, ἠδύνατο εὐκόλως νὰ συντίθεται· οὕτω ἀπὸ τῶν συνθέτων μετοχῶν *δυσκολογραμμένος*, *δυσκολοδιαβασμένος*, *δυσκολοδουλεμένος*, *δυσκολοκαθαρισμένος*, *δυσκολομαθημένος* κτλ. προῆλθον οἱ ἐνεστῶτες *δυσκολογράφω*, *δυσκολοδιαβάζω* κλπ. Β. Φ.

δύσκολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), κοιν. θηλ. *δύσκολη*. ὁ ἐμφανίζων ἐμπόδια, δυσχερής, ἀμήχανος: «δύσκολον ἔργον», «δύσκολος γλῶσσα,—ἐπιστήμη.—τέχνη»· || «δύσκολος τοκετός» ἀνώμαλος, ἐπικίνδυνος· || «δύσκολοι περιστάσεις,—καιροί» χαλεποί, περιπετειώδεις. «τὰ πράγματα εἶναι δύσκολα», «δύσκολη χρονιά»· || «δύσκολος ἄνθρωπος» δύστροπος μεμψίμοιρος.—Ἐπίρρ. *δυσκόλως*.

δύσκολος (ὁ) (Dyscolus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους κανθάρους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κομψόν, μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ ἔλυτρα κυανᾶ. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

δυσκραὴς (ὁ, ἡ),—*ἐς* (τό)· ὁ κακῶς συγκερασμένος, ὁ ἔχων κρᾶσιν κακήν, ἀντιθ. *εὐκραής*: «δυσκραὲς κλῖμα».

δυσκρασία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ δυσκραοῦς, κακὴ κρᾶσις· || ἡ κακὴ διάθεσις τοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ ἀνικανότης τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῶν νόσων.

δυσκρασίτης (ὁ) (Dyskrasit) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. δισκρασίτης.

δυσκύαμος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὑοσκύαμος ὁ λευκὸς* (Hyoscyamus albus). Δ. Ν. Π.

δυσλαλία (ἡ) (dyslalie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαταραχὴν τῆς προφορᾶς τῶν λέξεων, ὀφειλομένην εἰς παραμόρφωσιν, πλημμέλειαν περὶ τὸν σχηματισμὸν ἢ εἰς βλάβην τοῦ ἐξωτερικοῦ ὀργανικοῦ συστήματος τοῦ λόγου, ἤτοι: τῆς γλώσσης, τῶν χειλέων, τῶν ὀδόντων, τοῦ λάρυγγος. Μ. Ν. Κ.

δυσλεξία (ἡ) (dysléxie) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται ἡ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν διαταραχή, χαρακτηριζομένη ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ πάσχων ἐκ ταύτης, μετὰ τὴν εὐχερῆ ἀνάγνωσιν λέξεών τινων. εἶναι ἀνίκανος νὰ κατανοήσῃ τὴν συνέχειαν, διακόπτει τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπαναλαμβάνει αὐτὴν μόνον κατόπιν ἀναπαύσεως δευτερολέπτων τινῶν. Τὸ τοιοῦτον θεωρεῖται ὡς παροδικὴ ἀλεξία. Ὁ ὅρος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Bruns τῷ 1887. Μ. Ν. Κ.

δύσληπτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ δυσκόλως λαμβανόμενος ἢ συλλαμβανόμενος: «ὁ ἔγχελυς δύσληπτος διὰ τὴν λειότητα»· || «δύσληπτος τροφή,—φάρμακον», ἀντίθ. *εὔληπτος*· || ὁ δυσκόλως κατανοούμενος: «δύσληπτος ἡ ἔννοια τοῦ ἐπιγράμματος».—Ἐπίρρ. *δυσλήπτως*.

δυσλογία (ἡ) (dyslogie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος γενικὸς ἀναφερόμενος εἰς πάσας τὰς διαταραχὰς τοῦ λόγου τὰς αἰτιολογουμένας ὑπὸ τῆς ἐλαττωματικότητος τῆς διανοίας (λογοδιάρροια, πολυλογία, ἠχυλαλία, λελανθασμένον ἐν τῇ σκέψει καὶ τῇ προφορᾷ, στερεοτυπία, νεολογισμοί, ἀφασία, κλπ.). Συνώνυμα τούτου εἶναι: ἡ *λογονευρωσία* καὶ ἡ *λογοπάθεια*. Μ. Ν. Κ.

δυσμαὶ (αἱ)· ἡ *δύσις* τοῦ ἡλίου: «περὶ ἡλίου δυσμάς»· || τὸ σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος, ὅπου δύει ὁ ἥλιος: «οἰκία βλέπουσα πρὸς δυσμάς»· || μεταφ. «αἱ δυσμαὶ τοῦ βίου» τὸ ἔσχατον γῆρας, τὸ τέλος τοῦ βίου.

— *[Ἀστρον.]* Βλ. δύσις.

δυσμένεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δυσμενής, ἡ ἐχθρικὴ πρός τινα διάθεσις, ἀντίθ. *εὐμένεια*, *εὔνοια*: «ἐκρίθη μετὰ δυσμενείας», «ἡ δυσμένεια τῆς τύχης»· || «περιπίπτω εἰς δυσμένειαν» κάμνω τινὰ νὰ μὲ ἐχθρεύεται: «περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν προϊσταμένων του».

δυσμενὴς (ὁ, ἡ),—*ἐς* (τό)· ὁ δυσκόλως, ἐχθρικῶς πρός τινα διακείμενος, ὁ μὴ ἀγαπῶν τινα, ἀντίθ. *εὔνους*: «ὁ δικαστὴς ὑπῆρξε δυσμενὴς πρός με».—Ἐπίρ. *δυσμενῶς*: «ἐκρίθην δυσμενῶς».

δυσμετάπειστος (ὁ, ἡ)· ὁ δυσκόλως μεταπειθόμενος, ὁ ἐμμένων εἰς τὴν γνώμην του, ἰσχυρογνώμων.

δυσμετρία (ἡ) (dysmétrie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν κινήσεων ἄνευ μέτρου κατά τε τὸν χρόνον καὶ κατὰ τὸ διάστημα (μετὰ μεγίστης ἀποτόμου ἐκτελέσεως, ταχύτητος, εὐρύτητος κλπ.). Ὀφείλεται δὲ εἰς βλάβην τῆς παρεγκεφαλίδος ἢ τῶν παρεγκεφαλιδικῶν ὁδῶν. Μ. Ν. Κ.

Δύσμη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἀρχαίας πόλεως Δύμη (βλ. λ.).

δυσμηνόρροια (ἡ) *[Γυναικολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ δυσχέρεια ἢ τὸ ἀκανόνιστον περὶ τὴν καταμήνιον λειτουργίαν τῆς γυναικός. Ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς ἐπιμηνίου περιόδου πολλαὶ γυναῖκες αἰσθάνονται διαταραχὰς συνισταμένας εἰς αἴσθημα γενικῆς κακουχίας, βάρους τῆς κεφαλῆς, γενικῆς κοπώσεως καὶ πόνων εἰς τὴν ὀσφυϊκὴν καὶ πυελικὴν χώραν. Πᾶσαι ὅμως αἱ διαταραχαὶ αὗται ἐξαφανίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εὐθὺς ὡς ἀποκατασταθῇ ἡ ἔμμηνος ῥύσις.

Συμπτωματολογία. Ἡ δυσμηνόρροια ἐκδηλοῦται διὰ συμπτωμάτων τοπικῶν, συμπτωμάτων ἐκ γειτνιάσεως καὶ γενικῶν τοιούτων. Τὰ *τοπικὰ* συμπτώματα ἄρχονται γενικῶς ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ῥύσεως τοῦ αἵματος, ἢ ἀμέσως πρὸ ταύτης· ἐκδηλοῦνται δὲ δι' ὑπογαστρικοῦ βάρους, παρακολουθουμένου ὑπὸ ὀσφυϊκῶν ἀλγηδόνων διαλειπουσῶν, ὑπὸ κολικῶν βυθίων ἐν ἀρχῇ, ὀξυτέρων ἀκολούθως, οἵτινες καθίστανται εἶτα πραγματικαὶ ἐξωθητικαὶ ὠδῖνες, διακλαδιζόμενοι πρὸς τὸ αἰδοῖον καὶ πρὸς τοὺς μηρούς. Αἱ πάσχουσαι λαμβάνουσι τότε στάσεις ἀνακουφιζούσας φαινομενικῶς αὐτάς, ἐξαπλούμεναι ἐπὶ τῆς κλίνης εἰς πλαγίαν κατάκλισιν μὲ κεκαμμένους τοὺς μηροὺς κλπ.. Τὸ διωγκωμένον ὑπογάστριον εἶναι λίαν εὐαίσθητον, ὁ δὲ κολεὸς εἶναι θερμὸς καὶ πεπληρωμένος βλεννῶν ὑπολεύκων ἢ αἱματηρῶν. Ἡ μήτρα εἶναι ηὐξημένη τὸ μέγεθος, ὀδυνηροτάτη ἐπὶ τῇ πιέσει, καθὼς καὶ τὰ κολπώματα τοῦ κολεοῦ. Τὰ *ἐκ γειτνιάσεως* συμπτώματα συνίστανται εἰς τὸν τεινεσμὸν τῆς κύστεως, ἔπειξιν πρὸς οὔρησιν, μετ' αἰσθήματος καύσου κατὰ τὴν οὔρησιν· τὰ δὲ οὖρα εἶναι σπάνια. βαθύχροα, πεφορτισμένα βλέννης. Τέλος παρατηρεῖται συνηθέστατα ὀδυνηρὰ τάσις τῶν μαστῶν καὶ εἰδικὴ τούτων εὐαισθησία. Τὰ *γενικὰ* συμπτώματα ποικίλλουσι διαφόρως κατὰ τὴν ἔντασιν. Αἱ πάσχουσαι ἔχουσι τὸ πρόσωπον ἐκφράζον τὸν πόνον καὶ τὴν καταβολήν, ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν εἶναι εὐερέθιστος, αἰτιῶνται ἄγχος προκάρδιον, ἡ γλῶσσα αὐτῶν εἶναι ἐπίχριστος, ἡ δίψα ἔντονος, ἡ ἀπόπνοια τοῦ στόματος κάκοσμος. Ἡ ἀναπνοὴ αὐτῶν εἶναι διακεκομμένη, ὁ σφυγμὸς ὅμως ἤρεμος· οὐχὶ δὲ σπανίως παρατηροῦνται καὶ ἔμετοι, ἀλλ' ἡ θερμοκρασία εἶναι φυσιολογική. Τέλος παρατηροῦνται καί τινα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐκρέοντος αἵματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ὠχρὸν τὴν χροιάν, μεμιγμένον μετὰ βλέννης, ἢ ὑπομέλαν μετὰ θρόμβων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐμεγέθων καὶ μαλθακῶν (θρόμβοι κολπικοί), ἢ θρόμβων μικρῶν, σκληρῶν, τριγωνικῶν ἐνίοτε, ἐχόντων τὸν τύπον τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας (θρόμβοι μητριαῖοι).

Μορφαί. Ἀναλόγως τῆς ὁμάδος τῶν παρατηρουμένων συμπτωμάτων διακρίνομεν διαφόρους μορφὰς τῆς δυσμηνορροίας, ὡς ἀκολούθως: α') *Μορφὴν νευρικήν.* Κατ' αὐτήν, πολλὰς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐμμήνων, παρατηρεῖται μεταβολή τις τοῦ χαρακτῆρος, κεφαλαλγία, παλμοὶ τῆς καρδίας, τάσις πρὸς συγκοπὴν ἐναλλασσομένη πρὸς ὑστερομόρφους παροξυσμούς. Συχνότατα ἐμφανίζονται ἄλγη τοῦ στομάχου, ναυτιάσεις, ἔμετοι χολώδεις, οἵτινες ἀνακουφίζουσι προσωρινῶς τὰς πασχούσας, νευραλγία προσωπική, τῶν ὀδόντων, μεσοπλεύριος, βουβωνική. Αἱ διαταραχαὶ αὗται αὐξάνονται προϊόντως μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς καταμηνίου ῥοῆς, ὁπότε ἡ βελτίωσις καὶ ἡ κατάπαυσις ἐπέρχονται ἀποτόμως. Ἡ νευραλγικὴ αὕτη μορφὴ τῆς δυσμηνορροίας παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τὰς ὑστερικὰς καὶ τὰς χλωροαναιμικὰς γυναῖκας· εἶναι δὲ διαλείπουσα, καθόσον πολλάκις ἐπὶ πολλὰς καταμηνίους περιόδους ἡ ἐμμηνορρυσία ἐπέρχεται κανονικῶς καὶ ἄνευ πόνων. β') *Μορφὴν ὑπεραιμικὴν* ἢ *συμφορητικήν*, καθ' ἣν προεξάρχουσι τὰ ὑπεραιμικὰ φαινόμενα. Πολλὰς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐμμήνων — εἰς βραχύτερον πάντοτε χρονικὸν διάστημα τῆς προηγουμένης μορφῆς — ἡ γυνὴ αἰτιᾶται αἴσθημα πληρώσεως τοῦ ὑπογαστρίου καὶ ἑλκυσμῶν εἰς τὴν ὀσφυϊκὴν καὶ βουβωνικὴν χώραν. Τὰ ἄλγη ἐπιτείνονται κατὰ τὴν βάδισιν καὶ τὴν ὀρθίαν στάσιν, ἐπέρχονται δὲ καὶ κολικοὶ ἐντάσεως αὐξανομένης καὶ παρακολουθουμένης ὑπὸ κνησμοῦ καὶ νυγμῶν πρὸς τὸ αἰδοῖον, τεινεσμοῦ τῆς κύστεως καὶ τοῦ δακτυλίου μετὰ καύσου κατὰ τὴν οὔρησιν καὶ τὴν ἀποπάτησιν. Τὰ ὑπεραιμικὰ ταῦτα φαινόμενα γενικεύονται· οἱ μαστοὶ διογκοῦνται καὶ ἀλγοῦσι, τὸ πρόσωπον ἀποβαίνει οἰδηματῶδες μετ' ἐξάψεων καὶ φαινομένων πνιγμονῆς. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν εὑρίσκομεν τὴν μήτραν διωγκωμένην, τὸ δὲ ῥύγχος αὐτῆς προέχον καὶ πελιδνόν. Τὰ ἐξαρτήματα τῆς μήτρας εἶναι ὑπεραιμικά· αἰσθανόμεθα δὲ τὰς ἀρτηριακὰς σφύξεις διὰ μέσου τῶν κολπωμάτων.

Digitized by Google

Ακολούθως ἐπέρχεται ἡ αἱμορραγία, ὁπότε κατευνάζονται πάντα τὰ συμπτώματα, οἱ δὲ κολικοὶ βελτιοῦνται ἢ ἐξαλείφονται. Ἡ αἱματηρὰ ἔκρυσις εἶναι γενικῶς ἄφθονος, τὸ δὲ αἷμα εἶναι βαθύχρουν καὶ περιέχει θρόμβους.

γ') *Μορφὴν μικτήν.* Ἡ τρίτη αὕτη ὁμὰς διακρίνεται διὰ τῆς ταυτοχρόνου ἐμφανίσεως τῶν ὀδυνηρῶν φαινομένων καὶ τῆς ροῆς τοῦ αἵματος. Τὰ ἄλγη εἶναι διαλείποντα, ἐντετοπισμένα εἰς τὴν ὀσφυϊκὴν καὶ ὑπογαστρικὴν χώραν, ἐμφανίζοντα τοὺς χαρακτῆρας ἐξωθητικῶν ὠδίνων τοῦ τοκετοῦ ἢ τῶν ὑστεραίων τοιούτων· παρακολουθοῦνται δὲ καὶ ὑπὸ δυσουρίας καὶ τεινεσμοῦ τοῦ δακτυλίου. Ἡ ἔκκρισις τοῦ αἵματος εἶναι ἀκανόνιστος καὶ διαλείπουσα. Ὁ χρόνος τῆς συναθροίσεως τοῦ καταμηνίου αἵματος δηλοῖ τὴν διακράτησιν αὐτοῦ ἐντὸς τῆς μήτρας, ἄχρις οὗ ὀδυνηρά τις συστολὴ ἀποβάλῃ αὐτὸ ἐκ ταύτης, ὁπότε ἀποκαθίσταται ἡ αἱματηρὰ ρύσις. Οἱ θρόμβοι τοῦ αἵματος εἶναι ἀφθονώτατοι εἰς τὴν μορφὴν ταύτην τῆς δυσμηνορροίας· τὰ καταμήνια δὲ εἶναι γενικῶς ἄφθονα καὶ παρατείνονται ἐπὶ ὀκτὼ καὶ πλέον ἡμέρας. Τὰ ὀδυνηρὰ ταῦτα φαινόμενα ἀναπαράγονται εἰς ἑκάστην καταμήνιον ἐποχὴν μετὰ μείζονος κανονικότητος ἢ εἰς τὰς λοιπὰς μορφάς.

Αἰτιολογία. Ἡ δυσμηνόρροια εἶναι συμπτωματική, ὀφειλομένη εἰς βλάβας τοῦ γεννητικοῦ συστήματος ἢ καὶ εἰς ἐξωγεννητικὴν νόσον, ἢ ἰδιοπαθής, ἥτις φαίνεται ἀνεξάρτητος πάσης βλάβης τοπικῆς ἢ ἐξ ἀποστάσεως τοιαύτης. α') *Δυσμηνόρροια συμπτωματική.* Αὕτη δυνατὸν νὰ ὀφείλεται ἐν πρώτοις εἰς βλάβας τῶν ᾠοθηκῶν καὶ τῶν σαλπίγγων, ἤτοι: εἰς χρονίας φλεγμονάς, εἰς σαλπιγγοωοθηκίτιδα, εἰς ὑδροσαλπιγγίαν καὶ αἱματοσαλπιγγίαν· ὡσαύτως εἰς ὑπολείμματα ἰνώδη, εἰς φλεγμονώδεις συμφύσεις τῆς ἐλάσσονος πυέλου, αἵτινες διενεργοῦσι πιέσεις καὶ ἑλκυσμοὺς τῶν παραμητρίων καὶ ἐμφράσσουσι τοὺς ᾠαγωγούς. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνεπαρκοῦς ἀναπτύξεως τῆς μήτρας προέρχεται δυσμηνόρροια, ὡς καὶ ἐξ ὀξείας ἢ χρονίας μητρίτιδος καὶ συγγενοῦς ἢ ἐπικτήτου στενώσεως τοῦ αὐχένος αὐτῆς. Παρακολουθεῖ δ' αὕτη πολλάκις τὰς παρεγκλίσεις τῆς μήτρας, ἰδίως τὰς κάμψεις καὶ δὴ τὴν προσθίαν τοιαύτην, ὡς καὶ τὰ νεοπλάσματα τὰ προέχοντα ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας, οἷον τὰ ἰνώματα, τοὺς πολύποδας κλπ. β') *Δυσμηνόρροια ἰδιοπαθής.* Αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἢ τῆς κυκλοφορίας, ἤτοι: ἐκ ψύξεως, ἐκ ζωηρᾶς συγκινήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐμμήνων, ἐξ ὑπερβολικῆς διεγέρσεως τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, καθὼς καὶ ἐκ τῆς παρουσίας ἐντερικῶν παρασίτων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ μετατετοπισμένου νεφροῦ. Ἡ ὑστερία, ἡ χλωροαναιμία, ἡ ἐξωφθάλμιος βρογχοκήλη, ὁ ρευματισμός, ἡ ἀρθρῖτις ἐπιφέρουσιν ἐνίοτε δυσμηνόρροιαν ἕνεκα τῆς πρὸς τὰς νευραλγίας προδιαθέσεως τῶν πασχουσῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ αὐνανισμός, αἱ γενετήριοι καταχρήσεις, ὡς καὶ ἡ παρατεταμένη ἐγκράτεια ἐπιφέρουσι τὴν δυσμηνόρροιαν· ὡσαύτως ἡ φλεγμονὴ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὡς ἡ μητρῖτις, ἡ σαλπιγγῖτις, ἡ ᾠοθηκῖτις κλπ. Ἐκ δὲ τῶν μηχανικῶν αἰτίων: ἡ ἀτελὴς ἀνάπτυξις τῶν ᾠοθηκῶν καὶ ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν ρῆξιν τοῦ ᾠοθυλακίου· ἰδίως δὲ αἱ διάφοροι στενώσεις τοῦ στομίου καὶ σωλήνων τῆς μήτρας, ὡς καὶ ἡ κάμψις αὐτῆς, καθόσον δι' αὐτῶν παρέχεται κώλυμα εἰς τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ συνεσωρευμένου αἵματος.

Διάγνωσις. Αὕτη προκύπτει ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν συμπτωμάτων. Ἡ μόνη αἰτία πλάνης εἶναι ἡ ἔκτρωσις ὀλίγων ἡμερῶν, ἡ ἐπισυμβαίνουσα κατὰ τὴν συνήθη ἐποχὴν τῶν καταμηνίων· περὶ τοῦ τοιούτου βεβαιούμεθα ἐκ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ᾠοῦ ἐν μέσῳ τῶν θρόμβων τοῦ αἵματος. Ὅταν νεᾶνίς τις ἐμφανίσῃ τὴν πρώτην καταμήνιον αὐτῆς περίοδον ὀδυνηράν, δέον νὰ σκεφθῶμεν τὴν χλωροαναιμίαν καὶ τὴν ὑστερίαν, καὶ ὅταν ἀποκλείσωμεν τὰ αἴτια ταῦτα, τότε θὰ σκεφθῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ ἀνωμαλίας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ἐπισχέσεως περὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἢ πλημμελείας περὶ τὴν διαμόρφωσιν αὐτῶν (προσθία κάμψις τῆς μήτρας, ἀτρησία συγγενὴς τοῦ αὐχένος κλπ.). Ὅταν δὲ πρόκειται περὶ γυναικὸς ἥτις ἐμμηνορροεῖ φυσιολογικῶς ἐν τῇ ἀρχῇ, θὰ ἐπικαλεσθῶμεν τότε τὴν ἀπότομον ψῦξιν καὶ τὴν ζωηρὰν συγκίνησιν ὡς αἴτια συνήθη τῆς κατὰ περίστασιν δυσμηνορροίας· ἐὰν δὲ ἀποβῇ καθ' ἕξιν αὕτη, τότε θὰ ἀποδώσωμεν αὐτὴν εἰς παθήσεις γενικὰς ἢ τοπικάς. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ δυσμηνόρροια ἀποδίδεται καὶ εἰς τὴν ἑλονοσίαν.

Θεραπεία. Πρωτίστως δέον νὰ καταπολεμήσωμεν τὰ ἄλγη, ἀφόρητα ἐνίοτε ἀποβαίνοντα. Συνιστῶμεν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐμμήνων λουτρὸν θερμὸν (37°—38°) καθολικόν, ἐπαναλαμβανόμενον καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν παροξυσμῶν· εἶτα κλύσματα ἐξ 20—30 σταγόνων, ἐντὸς 120 γραμμ. ὕδατος, λαυδάνου μετὰ εὐθαλείας, ἢ καὶ διὰ χλωριάλης τοιαῦτα· πρὸς δὲ ὑπόθετα ναρκωτικὰ ἐκ μορφίνης, εὐθαλείας καὶ ἀντιπυρίνης, ὧν ποιούμεθα χρῆσιν τρὶς καὶ τετράκις τῆς ἡμέρας, ἐνίοτε καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐμμήνων. Ἀξιοσύστατος ὡσαύτως εἶναι ἡ κατὰ τὰ μεσοκαταμήνια διαστήματα λῆψις τῆς ᾠοθηκίνης (ovarine) ἢ ὠχρεΐνης (ocréine) εἰς καλυπτρίδας ἢ δισκία εἰς δόσιν 0,40—0,50 δι' ἡμέρας πρὸς τόνωσιν τῶν ᾠοθηκῶν. Συνιστῶμεν ὡσαύτως διακλύσεις θερμὰς (40°—50°) τοῦ κολεοῦ καὶ ἐπισπαστικὴν ἀγωγὴν διὰ συναπισμῶν καὶ ποδολούτρων. Εἰς τὰς βαρείας περιπτώσεις συνιστᾶται καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῶν ᾠοθηκῶν. Παραγγέλλομεν καὶ τὴν ἄφθονον πόσιν θερμῶν ἀφεψημάτων, ὡς καὶ τὰ ἀντιπεριπασπαστικά, ἤτοι τὸ βρωμιοῦχον κάλιον, τὴν χλωριάλην, τὴν νάρδον κλπ. Διὰ τὴν ἐκ τῆς μήτρας προερχομένην δυσμηνόρροιαν, θεραπεύομεν τὴν μητρίτιδα καὶ ἐνδομητρίτιδα δι' ἀποξέσεως καὶ καυτηριάσεων ἐνδομητρίων διὰ σωσικρέατος γλυκερινούχου (1:3)· ἐκτελοῦμεν ἐνδομητρίους πλύσεις ἀντισηπτικάς· ἀφαιροῦμεν τοὺς τυχὸν ἐνδομητρίους πολύποδας καὶ διενεργοῦμεν σκαριφισμοὺς τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐμμήνων. Ἐπὶ δὲ στενώσεως τοῦ αὐχένος, παρεγκλίσεων ἢ κάμψεων τῆς μήτρας, διενεργοῦμεν τὴν διαστολήν, καθ' ἕκαστον μῆνα ἐν ἀνάγκῃ, διὰ λαμιναρίας. Ἀνορθοῦμεν τὴν μήτραν διὰ πεσσῶν καὶ ζώνης ὑπογαστρικῆς.

Δυσμηνόρροια ὑμενώδης. Ἡ ποικιλία αὕτη τῆς δυσμηνορροίας εἶναι συχνὴ εἴς τε τὰς παρθένους καὶ τὰς μήπω τεκούσας γυναῖκας· κατ' αὐτὴν παρατηροῦνται τὰ αὐτὰ συμπτώματα τῶν προηγηθεισῶν μορφῶν, ἐντονώτερα ὅμως κατά τι· οἱ κολικοὶ τῆς μήτρας εἶναι σχεδὸν συνεχεῖς, ταραχὴ ὑπερβολική, ὠχρότης τῆς πασχούσης, ἧς τὰ ἄκρα εἶναι ψυχρά. Μετὰ πάροδον 2—3 ἡμερῶν ἀποβάλλεται ἐκ τῆς μήτρας μᾶζα ὀγκώδης ὡς τὸ πολλά, συγκειμένη ἐξ ὑμένων καὶ θρόμβων, καὶ εἶτα ἄρχεται ἡ ἐκροὴ τῶν καταμηνίων. Εἰς ἑκάστην δὲ ἐπιμήνιον περίοδον ἡ μήτρα ἀποβάλλει τὴν ὀργανικὴν ταύτην ὕλην, ἥτις ἐμφανίζει τοὺς ἱστολογικοὺς χαρακτῆρας τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας. Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ ἀποβολὴ αὕτη τελεῖται ἀνὰ πάντα τρίτον ἢ τέταρτον μῆνα καὶ ἔτι σπανιώτερον· τὰ ἄλγη τότε ἔχουσιν ἐξωθητικὸν χαρακτῆρα.

Πρὸς θεραπείαν καταπαύομεν τὸ ἄλγος ὡς ἄνω· ἐσωτερικῶς δὲ χορηγοῦμεν τὴν ἀπιόλην καὶ κλύσματα εἰς τὸ ἀπευθυσμένον δι' ἀντιπυρίνης (3 γρ. εἰς 250 γρ. ὕδατος). Θεραπεύομεν τὴν ἐνδομητρίτιδα δι' ἀποξέσεως καὶ ἐπιθέσεων τοῦ ἐνδομητρίου διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου (1:100). Πρὸς πρόληψιν ἐπανόδου τῶν παροξυσμῶν συνιστῶμεν εἰς τὰς νεάνιδας ἐξοχικὸν ἀέρα, τροφὴν ὑγιεινὴν καὶ μὴ διεγείρουσαν τὸ νευρικὸν σύστημα, βίον ἤρεμον, ἐλαφρὰν ἐργασίαν, γυμναστικήν, μεταλλικὰ ὕδατα, ἀρωματικὰς ἐντριβάς, διαμονὴν παρὰ τὴν θάλασσαν, ὑδροθεραπείαν, ἰδίως θερμὰς καταιονήσεις. Χορηγοῦμεν δὲ τὸν σίδηρον, τὸ ἀρσενικόν, τονωτικὰ ἐν γένει, τὴν ὀποθεραπείαν, ὡς ἀνωτέρω. Ἐπὶ νευροαρθριτικῶν, παχυσάρκων καὶ ὑπεραιμικῶν γυναικῶν συνιστῶμεν τὴν γαλακτοφυτικὴν δίαιταν, τὴν πολυαδενικὴν ὀποθεραπείαν, τὴν γυναικολογικὴν κινησιοθεραπείαν καὶ τὴν χειρομαλαξίαν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Ἡ σύνθετος ἢ πολυαδενικὴ ὀποθεραπεία (ἀδὴν θυρεοειδής, ἐπινεφρίδειος, ὑπόφυσις, ᾠοθήκη) χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν δυσμηνόρροιαν ἐν γένει προληπτικῶς, ἀλλὰ καὶ ἰαματικῶς. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

δυσμικός, *—ή, —όν*· ὁ πρὸς δυσμὰς κείμενος, δυτικός.

δυσμιμία (ἡ) (dysmimie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Kussmaul τῷ 1876 καὶ ἐκσημαίνων τὴν περὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χειρονομιῶν ἰδίᾳ διαταραχήν. Μ. Ν. Κ.

δυσμνησία (ἡ) (dysmnésie) *[Ἰατρ.]*. Ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν μνημοσύνην ἢ ἡ ἐξασθένησις τῆς μνήμης. Μ. Ν. Κ.

δύσμοιρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων κακὴν μοῖραν, δυστυχής, ἄμοιρος, κακόμοιρος.

δυσμορφία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ δυσμόρφου· ἀντίθ. *εὐμορφία.*

—*[Παθολ. Ὀρθοπ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *δυσμορφία* χαρακτηρίζεται πᾶσα παραλλαγὴ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀπὸ τῆς φυσιολογικῆς αὐτοῦ μορφῆς, ἥτις δύναται νὰ ἀφορᾷ εἰς τὸ σχῆμα, τὴν κατεύθυνσιν, τὸν ἀριθμὸν ἢ τὰς σχέσεις τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος ἢ τὰς κινήσεις τῶν ἀρθρώσεων αὐτῶν. Ἐκ τῶν παρατηρουμένων δυσμορφιῶν ἄλλαι μὲν παράγονται πρὸ τοῦ τοκετοῦ, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν τοῦ ἐμβρύου (*συγγενεῖς δυσμορφίαι*), ἄλλαι δὲ κατὰ τὸν τοκετὸν καὶ τέλος ἄλλαι μετὰ τὸν τοκετὸν (*ἐπίκτητοι δυσμορφίαι*).

Αἱ συγγενεῖς δυσμορφίαι ὀφείλονται: α') Εἰς ἀνωμαλίαν ἀφορῶσαν εἰς τὴν καταβολὴν ἢ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐμβρυϊκοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν· παράδειγμα τοιαύτης ἀνωμαλίας εἶναι ἡ συγγενὴς συνδακτυλία, ἡ συγγενὴς σκολίωσις κλπ. β') Εἰς κάκωσιν μηχανικὴν τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν. Συμβαίνει πολλάκις νὰ ὑπάρχῃ ἐλάττωσις τοῦ περιβάλλοντος τὸ ἔμβρυον χώρου, λόγῳ π. χ. στενώσεως τῆς πυέλου ἢ λόγῳ ἐλαττώσεως τοῦ ἀμνιακοῦ ὑγροῦ κλπ., συνεπείᾳ τῆς ὁποίας διάφορα τμήματα τοῦ σώματος τοῦ ἐμβρύου πιέζονται καὶ φέρονται εἰς πλημμελῆ θέσιν, ἣν καὶ διατηροῦσι κατόπιν καὶ μετὰ τὸν τοκετόν. Αἱ συγγενεῖς στρεβλοποδίαι καὶ στρεβλοχειρίαι, τὸ συγγενὲς ἐξάρθρημα τοῦ ἰσχίου κλπ. ἀποτελοῦσι παραδείγματα τῶν τοιούτων δυσμορφιῶν. Εἶναι ὅμως περίεργον ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ἡ δυσμορφία δύναται νὰ ἐντοπίζηται εἰς ἓν μόνον τμῆμα τοῦ σώματος, ἐνῷ τὸ μηχανικὸν αἴτιον ἐπιδρᾷ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἐμβρυϊκοῦ σώματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἄλλαι μὲν δυσμορφίαι ἀπαντῶσι συχνότερον ἐπὶ τῶν θηλέων (π. χ. τὸ συγγενὲς ἐξάρθρημα τοῦ ἰσχίου), ἄλλαι δὲ ἐπὶ τῶν ἀρρένων (π. χ. ἡ συγγενὴς στρεβλοποδία). γ') Εἰς ἀμνιακὰς πτυχάς, αἵτινες, περιβάλλουσαι καὶ συσφίγγουσαι ἓν τμῆμα τοῦ ἐμβρύου, δύνανται νὰ φέρωσι τοῦτο εἰς πλημμελῆ θέσιν, ἥτις διατηρουμένη καὶ μετὰ τὸν τοκετὸν ἀποτελεῖ τὴν δυσμορφίαν. Ἄλλοτε πάλιν αἱ ἐν λόγῳ ἀμνιακαὶ πτυχαὶ συσφίγγουσι τὸ μέλος τοῦ ἐμβρύου, ὅπερ περιβάλλουσιν, εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐπέρχεται νέκρωσις καὶ ἀπόπτωσις τοῦ τελικοῦ τμήματος αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἀνευρίσκεται πολλάκις κατὰ τὸν τοκετόν· οὕτω παράγεται ὁ καλούμενος *συγγενὴς ἀκρωτηριασμὸς τῶν ἄκρων.* δ') Εἰς παθήσεις τέλος, αἵτινες ἀναπτύσσονται κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν τοῦ ἐμβρύου καὶ ἰδίως τοῦ σκελετοῦ αὐτοῦ, οἷαι ἡ ἀχονδροπλασία, ἡ ἀτελὴς ὀστεογένεσις κλπ. Αἱ συγγενεῖς δυσμορφίαι συχνότατα εἶναι κληρονομικαὶ καὶ δὴ κατὰ τὰ 4/5 ἐκ μητρὸς καὶ κατὰ τὸ 1/5 ἐκ πατρός, παρατηροῦνται δὲ συχνότερον (66,6%) εἰς τὰ θήλεα καὶ σπανιώτερον (33,4%) εἰς τὰ ἄρρενα τέκνα (*Rosenfeld*).

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δυσμορφιῶν τῶν παραγομένων κατὰ τὸν τοκετὸν εἰσέρχονται: α') Αἱ παραμορφώσεις τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου, οἵτινες παράγονται κατὰ τὴν πορείαν τοῦ τοκετοῦ. β') Ἡ συχνὰ παρατηρουμένη ρῆξις τοῦ στερνοκλειδομαστοειδοῦς μυός, ἧς συνέπεια εἶναι τὸ *ραιβόκρανον* (κοιν. *στραβολαιμιά*). γ') Ἡ συσπαστικὴ παράλυσις τοῦ Λίττλ, ἥτις ἀποδίδεται εἰς ἐγκεφαλικὴν αἱμορραγίαν, ἥτις παράγεται εἰδικῶς εἰς καχεκτικὰ καὶ προώρως γεννώμενα παιδία, ὁσάκις ὁ τοκετὸς εἶναι δύσκολος ἢ ὁσάκις γεννῶνται ταῦτα ἡμιθανῆ. δ') Ἡ μαιευτικὴ καλουμένη παράλυσις τοῦ ὤμου, ἥτις ὀφείλεται ἢ εἰς τραυματικὴν βλάβην τοῦ βραχιονίου πλέγματος ἢ τῆς ἀρθρώσεως τοῦ ὤμου ἢ εἰς κάταγμα ἢ τραυματικὴν ἐπιφυσιόλυσιν τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ συνεπείᾳ ἀκαίρων χειρισμῶν κατὰ τὸν τοκετὸν παραγομένων. ε') Τὰ συνεπείᾳ ἰσχυρῶν ἕλξεων παραγόμενα κατὰ τὸν τοκετὸν κατάγματα τοῦ αὐχένος ἢ τῆς διαφύσεως τοῦ μηριαίου, ὡς καὶ τῆς διαφύσεως τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ.

Ἐκ τῶν ἐπικτήτων δυσμορφιῶν μία μεγάλη κατηγορία ὀφείλεται εἰς κατάγματα καὶ ἐξαρθρήματα μετὰ τὸν τοκετὸν ἐπισυμβάντα καὶ οὐδόλως ἢ πλημμελῶς ἀναταχθέντα. Εἶτα ἔρχονται: α') Αἱ δυσμορφίαι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς παθολογικὰς καταστάσεις τῶν ὀστῶν, λόγῳ τῶν ὁποίων ἀλλοιοῦται ἢ μειοῦται ἡ ἀντοχὴ αὐτῶν καὶ οὕτω, τῇ ἐπιδράσει καὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος, παράγονται διάφοροι δυσμορφίαι (π. χ. στρεβλώσεις ἐν εἴδει Ο ἢ Χ τῶν κάτω ἄκρων, ραιβὸν ἰσχίον, σκολιώσεις, κυφώσεις κλπ.). Ἡ κυριωτέρα αἰτία τούτων εἶναι ὁ ραχιτισμὸς καὶ ἡ ὀστεομαλακία καὶ εἶτα αἱ φλεγμοναὶ (φυματιώδεις, ὀστεομυελιτικαί, συφιλιδικαὶ κλπ.) τῶν ὀστῶν λόγῳ τῶν καταστροφῶν, ἃς οὗται προκαλοῦσι κατὰ τὰς πασχούσας ἀρθρικὰς ἐπιφανείας. β') Αἱ ἐκ πλημμελοῦς ἀμφιέσεως δυσμορφίαι, ὡς π. χ. ἡ πρὸς τὰ ἔξω κλινοδακτυλία τοῦ μεγάλου δακτύλου, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τοὺς φέροντας στενὰ καὶ αἰχμηρὰ ὑποδήματα. γ') Αἱ ἐκ κακῆς ἕξεως ἢ στάσεως δυσμορφίαι, ὡς π. χ. αἱ σκολιώσεις καὶ κυφώσεις τῶν μαθητῶν, οἵτινες κάθηνται ἐπὶ μακρὸν μὲ τὸν κορμὸν κεκαμμένον πρὸς τὰ πρόσω ἢ τὰ πλάγια, εἰς θρανία μὴ ἐκπληροῦντα τοὺς ὑγιεινοὺς κανόνας τῆς ὀρθοπεδικῆς. Ἐνταῦθα δέον νὰ γίνῃ μνεία καὶ τῆς *ἱπποποδίας* τῶν βαρέων ἀσθενῶν, οἵτινες παραμένουσιν ἐπὶ μακρὸν κλινήρεις. Ἡ δυσμορφία αὕτη παράγεται ἐκ κακῆς στάσεως τοῦ ποδὸς εἰς ἱππισμόν, πρὸς ὃν οὗτος φέρεται ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν κλινοσκεπασμάτων. δ') Αἱ ἐπαγγελματικαὶ δυσμορφίαι, αἵτινες ἀπαντῶνται εἰς νέους, οἵτινες εἶναι ὑποχρεωμένοι ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός των ἢ νὰ ἵστανται ἐπὶ μακρὸν ὄρθιοι (βλαισὸν γόνυ τῶν ἀρτοποιῶν κλπ.) ἢ νὰ παραμένωσιν εἰς πλημμελεῖς στάσεις ἐπὶ μακρὸν (κύφωσις τῶν ἀχθοφόρων κλπ.). ε') Αἱ δυσμορφίαι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς φλεγμονὴν (φυματίωσιν, σύφιλιδα, βλεννόρροιαν κλπ.) τῶν ἀρθρώσεων ἢ τραυματικὴν βλάβην αὐτῶν ἢ ἀκόμη εἰς χρονίαν παραμορφωτικὴν ἀρθρῖτιδα. στ') Αἱ παραλυτικαὶ δυσμορφίαι, αἱ παρατηρούμεναι δηλαδὴ κατόπιν τραυματικῶν βλαβῶν ἢ παθήσεων τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος (πολιομυελῖτις, συριγγομυελία, κινητικὴ ἀταξία=tabes, κλπ.) ἢ τῶν περιφερικῶν νεύρων. ζ') Αἱ δυσμορφίαι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς παθήσεις τοῦ μυϊκοῦ συστήματος

Digitized by Google

οἷαι αἱ παρατηρούμεναι κατὰ τὴν προϊοῦσαν μυϊκὴν παράλυσιν ἢ κατὰ τὴν ἰσχαιμικὴν παράλυσιν τοῦ Volkmann κλπ ἢ εἰ. οὐλὰς μετατραυματικὰς ἢ μετεγχειρητικὰς τοῦ δέρματος, τῶν μυῶν τῶν τενόντων ἢ τῆς θήκης αὐτῶν. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ αἰτιολογία τῶν μεταπλευρικῶν σκολιώσεων. η΄) Αἱ στατικαὶ δυσμορφίαι, αἵτινες παράγονται ὁσάκις ὑπάρχει ἀλλοίωσις τῆς φυσιολογικῆς στατικῆς τοῦ σώματος, ὡς π. χ. ἐπὶ ἰσχιαδικῆς σκολιώσεως ἢ ἐπὶ σκολιώσεως λόγῳ ἀκρωτηριασμοῦ ἢ βραχύνσεως τοῦ ἑτέρου τῶν σκελῶν.

Αἱ ἐπίκτητοι δυσμορφίαι ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν δυσμορφιῶν καὶ συναντῶνται ἐν ἀναλογίᾳ 81,2 - 88,7 % ἔναντι 11,3—18,8 % τῶν συγγενῶν δυσμορφιῶν. Ἐπίσης ὅσον ἀφορᾷ τὸ φῦλον αἱ ἐπίκτητοι δυσμορφίαι συναντῶνται κατὰ τὸν Hoffa συχνότερον εἰς τοὺς ἄνδρας (57 %) καὶ σπανιώτερον εἰς τὰς γυναῖκας (43 %). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ μονόπλευρον ἢ ἀμφίπλευρον συναντῶνται κατὰ τὴν ἑξῆς ἀναλογίαν: δεξιὰ 30 %, ἀριστερὰ 30 %, ἀμφίπλευροι ἐπίκτητοι δυσμορφίαι 39,6 %.

Α. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

δύσμορφος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων κακὴν μορφήν, δυσειδής, ἄσχημος, κοιν. *κακοκαμωμένος*.

δύσμορφος (ὁ) (Dysmorphus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἀκαλήφων τῆς οἰκογενείας τῶν *μαρνελιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μεδούσας ἀπαντώσας εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀκτάς. Δ. Ν. Π.

δυσμορφοφοβία (ἡ) (Dysmorphophobie) /*Ἰατρ.*/. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὁ Morselli καθορίζει τὸν νοσηρὸν φόβον, ὃν ἐκδηλοῦσιν οἱ πάσχοντες μὴ τυχὸν καταστῶσι δύσμορφοι. Μ. Ν. Κ.

δυσμόρφωσις (ἡ) (Dysmorphosis) /*Ζῳολ.*/. Γένος μεδουσῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροειδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μεδούσας χρώματος ὑπερύθρου ἢ ὑποφαίου μὲ σῶμα ᾠοειδές, μὲ μακράς, ἀνισομήκεις καὶ λεπτὰς προσακτρίδας, ἢ μὲ σῶμα δενδρῶδες, λεπτὸν κατὰ τὴν βάσιν καὶ πλατὺ κατὰ τὴν κορυφήν, μὲ βραχείας προσακτρίδας ἐν εἴδει κλωνίων. Τὸ στόμα περιβάλλεται ὑπὸ ὀκτὼ φυματίων οὐχὶ διακλαδισμένων, ὧν τὰ τέσσαρα βραχύτερα. Ὁ στόμαχος εἶναι κυλινδροτετραγωνικὸς καὶ τὰ κυκλοφορικὰ ἢ νευρικὰ ἀγγεῖα, ἅτινα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ στομάχου, εἶναι ἐπικήκη καὶ στενότατα. Τὸ γένος περιλαμβάνει 4 εἴδη, ὧν γνωστότερα τὰ ἑξῆς: *δυσμόρφωσις ἡ σαρκώδης* (Dysmorphosis carnea), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀκτάς, καὶ *δυσμόρφωσις ἡ δενδρώδης* (Dysmorphosis arboreus), ἥτις ἔχει ὕψος 4—6 χιλιοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ προσκεκολλημένη ἐπὶ διαφόρων στερεῶν ὑποθεμάτων. Δ. Ν. Π.

Δυσμόρφωσις.
[Ἀριστερὰ—Ἡ δενδρώδης. Δεξιὰ—Ἡ σαρκώδης.]

δύσνευρος (ὁ) (dysnervé) /*Ἰατρ.*/. Ὁ ὅρος οὗτος, δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ H. Meunier, ἀναφέρεται εἰς ὄργανόν τι, οὗτινος ἡ περὶ τὴν ἐννεύρωσιν λειτουργία εἶναι διατεταραγμένη. Μ. Ν. Κ.

δυσοίωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ σημαίνων κακὸν οἰωνόν, ὁ προσημαίνων κακόν τι διὰ τὸ μέλλον, *δυσοιώνιστος*.

δυσόξυλον (τὸ) (Dysoxylum) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελιοειδῶν*. Ἐκ τῶν 100 περίπου εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι *δυσόξυλον τὸ βαγιένιον* (Dysoxylum bayienii), ἀπαντῶν εἰς τὴν Νέαν Καληδονίαν. Δ. Ν. Π.

δυσοσμία (ἡ)· ἡ κακὴ ὀσμή, δυσωδία, βρόμα. —/*Ἰατρ.*/ Βλ. **κακοσμία**.

δυσουρία (ἡ)· ἡ δυσκολία τῆς οὐρήσεως, ἡ μετὰ πόνων ἢ ἡ δύσκολος οὔρησις.

—/*Ἰατρ.*/ Δεδομένου ὅτι τὰ οὖρα φυσιολογικῶς ῥέουσι κρουνηδόν, καλεῖται δυσουρία ἡ περὶ τὴν ἀποβολὴν τῶν οὔρων δυσκολία. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ πάθησις αὕτη, ἢ μᾶλλον τὸ σύμπτωμα, δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν *ἀνουρίαν* ἢ τὴν *ὀλιγουρίαν* τῶν ὑπερπυρετικῶν νόσων, τῶν ὑστερικῶν παροξυσμῶν, τῶν νεφριτίδων, τῆς δι' ἄχνης ὑδραργύρου δηλητηριάσεως, ὡς καὶ τῆς ὑποσυστολικῆς καὶ ἀσυστολικῆς περιόδου τῶν καρδιακῶν νόσων. Ἡ δυσουρία ὀφείλεται εἰς κώλυμα ὑπάρχον κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν οὐροφόρων ἀγωγῶν, συνηθέστερον εἰς τὴν οὐρήθραν, ὅπερ ἐμποδίζει τὴν ὁμαλὴν (κρουνηδὸν) ἀποβολὴν τῶν οὔρων. Ἐντεῦθεν ἡ δυσουρία ἀποτελεῖ σύμπτωμα ὀφειλόμενον εἰς ἄλλοτε ἄλλην αἰτίαν. Ἡ δυσουρία ἀπαντᾶται ἐπὶ ὀδυνηρᾶς βλεννορροϊκῆς οὐρηθρίτιδος, ἐπὶ ὄγκου ἢ ὑπερτροφίας τοῦ προστάτου, ἐπὶ παρενθέσεως λίθων τῆς κύστεως κατὰ τὸν σφιγκτῆρα αὐτῆς, ἐπὶ βλεννορροϊκῆς ἢ τραυματικῆς στενώσεως τῆς οὐρήθρας κ.λ.π. Σ. Γ. Σ.

δυσουρικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δυσουρίαν || ὁ πάσχων ἐκ δυσουρίας.

δυσπαρευνία (ἡ) (dyspareunie) /*Ἰατρ.*/. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ἡ περὶ τὴν συνουσίαν δυσχέρεια καὶ ἰδίως τὸ κατὰ τὴν συνουσίαν ἄλγος, ὅπερ αἰσθάνεται ἡ γυνή, ἄνευ συσπάσεως τοῦ αἰδοίου (βλ. λ. **κολεοσπαστία**). Μ. Ν. Κ.

δυσπειθὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· ὁ δυσκόλως πειθόμενος, δυσήνιος, ἀπειθής, ἀντίθ. *εὐπειθής*.—Ἐπίρρ. ***δυσπειθῶς***.

δύσπεπτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό). ὁ δυσκόλως πεσσόμενος, δυσκολοχώνευτος, ἀντίθ. *εὔπεπτος*: «δύσπεπτοι τροφαί».

δυσπεψία (ἡ) /*Ἰατρ.*/. Διαταραχὴ τῆς πέψεως, ἰδίᾳ τῆς ἐν τῷ στομάχῳ ἐπιτελουμένης. Ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ στομάχου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ δύο ἀνταγωνιζομένων νευρικῶν συστημάτων, τοῦ συμπαθητικοῦ καὶ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ. Ἡ λειτουργία αὕτη διαταράσσεται, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἤθελε διαταραχθῆ ἡ εἰρημένη ἁρμονία εἴτε ὑπὲρ τοῦ μὲν εἴτε ὑπὲρ τοῦ δὲ συστήματος. Ἡ πλειονότης τῶν αἰτίων τῆς δυσπεψίας οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν στόμαχον ἢ τοὐλάχιστον πρὸς οἱονδήποτε στομαχικὸν νόσημα. Ἀντιθέτως δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ὄργανον, ὅπερ πάσχον ὁπωσδήποτε νὰ μὴ δύναται νὰ προκαλῇ γαστρικὰ συμπτώματα, εἴτε ἀνακλαστικῶς (χολοκυστῖτις, χρονία σκωληκοειδῖτις, κολῖτις βλεννομεμβρανώδης, σπλαγχνοπτωσίαι, νεφρολιθίασις, πνευμονικὴ φυματίασις, παθήσεις τῆς γεννητικῆς σφαίρας τῶν γυναικῶν), εἴτε διὰ τοξικῆς ἐπιδράσεως ἐκ τοξικῶν οὐσιῶν παραγομένων ἐντὸς σπλάγχνου τινὸς (σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως, τυφλοῦ, κόλου) ἢ κατακρατουμένων ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἐξ ἐλαττωματικῆς λειτουργίας ὀργάνων ἐκκριτικῶν (νεφρῶν, ἥπατος). Κατὰ τὸν ἴδιον μηχανισμὸν ἐπιδροῦν καὶ διάφορα λοιμώδη νοσήματα, ὁ ἀρθριτισμός, ὁ διαβήτης, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ σύφιλις. Ὡσαύτως αἱ παθήσεις τῶν διαφόρων ὀργάνων ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως (θυρεοειδοῦς, ἐπινεφριδίων) εἶναι σχετικῶς συχναὶ αἰτίαι γαστρικῆς δυσπεψίας. Ἐπὶ πλέον πᾶσαι αἱ νόσοι τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος (ψυχώσεις, φρενίτιδες νόσοι), αἱ βλάβαι τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ προμήκους ἢ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ δύνανται νὰ προκαλέσουν δυσπεπτικὰς διαταραχάς. Εἰς τὴν μακρὰν ταύτην ἀπαρίθμησιν τῶν αἰτιῶν δυσπεψίας δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν κακὴν τῶν ὀδόντων κατάστασιν, τὴν ταχυφαγίαν, τὴν ἀεροφαγίαν καὶ τὰς ἐκ κοπώσεως νευρικὰς ἐξαντλήσεις (κατόπιν ἀγρυπνιῶν, συγκινήσεων, ἀφροδισίων καταχρήσεων κλπ.).

Τὰς δυσπεψίας διαιροῦν εἰς ὑπερσθενικὰς καὶ ὑποσθενικάς. Α΄) Ἡ *ὑπερσθενικὴ δυσπεψία* περιλαμβάνει τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, τὰς ἄλλοτε περιγραφομένας ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὑπερχλωρυδρία*, καθ' ἃς ἡ ποιοτικὴ καὶ ἡ ποσοτικὴ γαστρικὴ ὑπερέκκρισις εἶναι συχνοτάτη, οὐχὶ ὅμως καὶ σταθερά. Ἐμφανίζει ἐλαφράν, μετρίαν ἢ βαρεῖαν μορφήν. Δύο ἢ τρεῖς ὥρας μετὰ τὴν λῆψιν τροφῆς, συνήθως χωρὶς προδρομικὰ συμπτώματα, ἐπέρχονται γαστραλγίαι, αἵτινες ὅμως καταπραΰνονται ταχέως, ὅταν ὁ πάσχων λάβῃ τρόφιμόν τι ἢ ὕδωρ ἢ ἀλκαλικήν τινα κόνιν. Ὁ πόνος, διάφορος τὴν ἔντασιν, ἀναλόγως τῆς νευρικῆς εὐαισθησίας τῶν ἀτόμων, ἀκτινοβολεῖ πολλάκις πρὸς τὸν θώρακα ἢ πρὸς τὴν ῥάχιν. Συνοδεύεται πολλάκις ὑπὸ πυρώσεως, ὀξίνων ἐρυγῶν ἢ καὶ ἐμέτου. Οἱ τοιοῦτοι γαστρικοὶ παροξυσμοὶ ἐμφανίζουν καὶ περιόδους ἠρεμίας. Κατὰ τὴν ἀκτινοδιαγνωστικὴν ἐξέτασιν ἡ ὑπερτονικότης τοῦ στομάχου ἀποτελεῖ πολλάκις ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σχετικὴν βραδύτητα τῆς κενώσεως τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ. Β΄) Ἡ *ὑποσθενικὴ δυσπεψία* χαρακτηρίζεται διὰ τῆς μειώσεως τῆς λειτουργικῆς ἱκανότητος τοῦ στομάχου, συχνότατα δὲ συνοδεύεται μὲ γενικὴν ἐξασθένησιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Εἶναι ὁ τύπος, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾶται ὡς νευρασθενικὴ μορφὴ κυρίως ἐπὶ γυναικῶν, ἐνῷ ἡ ἀρθριτικὴ τῆς δυσπεψίας ταύτης μορφὴ ἀπαντᾶται ἐπὶ ἀνδρῶν πληθωρικῶν καὶ γενικῶς ἀρθριτικῆς κράσεως. Κατὰ τὴν ὑποσθενικὴν δυσπεψίαν τὸ βάρος ἢ τὸ ἄλγος εἰς τὸν στόμαχον ἐμφανίζεται ἀμέσως μετὰ τὸ φαγητόν, συνοδευόμενον ὑπὸ αἰσθήματος καύσου, ὑπὸ ἐρυγῶν, σπανίως δὲ καὶ ὑπὸ ἀναγωγῶν ἢ ἐμέτων. Ὁ πάσχων αἰσθάνεται γενικὴν κόπωσιν καὶ ἐμφανίζει πολλάκις ἐξάψεις τοῦ προσώπου, καρηβαρίαν, παλμοὺς καὶ ἐνίοτε ἴλιγγον. Τὰ συμπτώματα ταῦτα διαρκοῦν ἐνίοτε ἐπὶ 3—4 ὥρας. Ἡ ἐξέτασις τοῦ γαστρικοῦ χημισμοῦ δὲν ἀποκαλύπτει σημαντικὰς διαταραχὰς αὐτοῦ. Αἱ περιγραφεῖσαι διαταραχαὶ καταπραΰνονται διὰ τῆς ἀναπαύλας καὶ ἐπιτείνονται διὰ τῶν κόπων καὶ τῶν συγκινήσεων. Κατὰ τὴν πορείαν τῆς δυσπεψίας ταύτης δύνανται νὰ ἐπέλθουν καὶ κρίσεις ἀσθματοειδεῖς καὶ κρίσεις στηθάγχης ἢ ταχυκαρδίας. Εἰς βαρείας μορφὰς ἡ ὄρεξις εἶναι ἐλαχίστη καὶ ἡ γλῶσσα εἶναι διαρκῶς ἀκάθαρτος, ἡ δὲ ἀπίσχνανσις πολλάκις σημαντική.

Δυσπεψία ὀφειλομένη εἰς πάθησιν ἄλλου τινὸς ὀργάνου ἐξαρτᾷ τὴν θεραπείαν αὐτῆς ἐκ τῆς θεραπείας τῆς παθήσεως τοῦ ὀργάνου τούτου. Εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις ἡ θεραπεία ἀπευθύνεται εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν στόμαχον. Ἀνάπαυσις, ὑδροθεραπεία, δίαιτα τροφῆς, κανονισμὸς τῶν ὡρῶν τοῦ γεύματος καὶ ἀνάλογος ὀρθοπεδικὴ καὶ φαρμακευτικὴ ἀγωγὴ εἶναι τὰ μέσα, δι' ὧν ἤθελέ τις, τῇ συμβουλῇ τοῦ ἰατροῦ καταπολεμήσει τὴν δυσπεψίαν του. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

δύσπιστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ δυσκόλως πιστεύων, φιλύποπτος, ἄπιστος, ἀντίθ. *εὔπιστος*.—Ἐπίρρ. ***δυσπίστως***.

δυσπιστῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐδυσπίστησα*· εἶμαι δύσπιστος, δυσκόλως πιστεύω, δυσκόλως δέχομαι ἀλλοτρίας γνώμας ἢ εἰδήσεις ἀνεξακριβώτους, ἀμφιβάλλω, ἀμφισβητῶ· || δὲν ἐμπιστεύομαι, ὑποπτεύω: «πρὸς τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους δυσπιστῶ».

δυσπλαστία (ἡ) (dysplasie) /*Ἰατρ.*/. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὁ Durante τῷ 1905 καθώρισε τὴν συγγενῆ ὀστεώδη δυστροφίαν, χαρακτηριζομένην ὑπὸ τῆς εὐθρυπτότητος καὶ τῆς εὐθραυστίας τῶν ὀστῶν τῶν ἄκρων. Τὰ ὑπὸ τῆς παθήσεως ταύτης προσβεβλημένα παιδία ἔχουσι τὰ ἄκρα βραχέα καὶ ἀλλαντοειδῆ, τὴν κρανιακὴν κάψαν πλημμελῶς ὠστεωμένην καὶ περγαμηνώδους συστάσεως, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον παραμένει φυσιολογικόν. Ἡ πάθησις αὕτη συγγενεύει πρὸς τὴν ἀχονδροπλαστίαν καὶ τὸν ῥαχιτισμόν· καλεῖται δὲ καὶ *δυσπλαστία περιοστεϊκή*. Μ. Ν. Κ.

δυσπλαστικὰ *φάρμακα* /*Φαρμ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ κατὰ τῆς παχυσαρκίας ἢ τῆς πολυσαρκίας δρῶντα φάρμακα. Ἐκ τῶν ἐν χρήσει δυσπλαστικῶν φαρμάκων κυριώτερα εἶναι διάφορα σκευάσματα τῶν θυρεοειδῶν ἀδένων, δι' ὧν ὅμως μόνον πρόσκαιρος ἀπίσχνανσις ἐπιτυγχάνεται, τὸ κολλοειδὲς ὑδροξείδιον τοῦ παλλαδίου, ὅπερ καλεῖται καὶ λεπτυνόλη, ἡ σακχαρίνη, ἀναγραφομένη εἰς ἀντικατάστασιν τῶν σακχαρούχων οὐσιῶν, μεταλλικά τινα ὕδατα καὶ ἰδίᾳ τὰ τῶν πηγῶν Carlsbad καὶ Marienbad. Ἐκτὸς τῶν φαρμάκων τούτων μεγάλην σημασίαν ἔχει ἡ κατάλληλος διαιτητική. Κ. Γ. Μ.

δύσπνοια (ἡ) /*Ἰατρ.*/. Οὕτω καλεῖται ἡ δυσχέρεια τῆς εἰσαγωγῆς καθαροῦ ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ συσσώρευσις διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐν τῷ αἵματι, ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκοῦς τροφοδοτήσεως αὐτοῦ δι' ὀξυγόνου. Φυσιολογικῶς ὁ ἐνήλικος ἐκτελεῖ 16—18 ἀναπνοὰς ἀνὰ πᾶν 1΄ λεπτὸν τῆς ὥρας, καὶ τὸ παιδίον 22—24, ἡ δὲ σχέσις εἰσπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς εἶναι 1:3. Ἀλλ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος τροποποιεῖται εἴς τινας παθήσεις τοῦ ἀναπνευστικοῦ καὶ νευρικοῦ συστήματος, ἤτοι ἡ ἀναπνοὴ δυνατὸν νὰ ἐπιταχυνθῇ (*πολύπνοια, ταχύπνοια*) ἢ νὰ τελῆται ἀτάκτως· ἐνίοτε ἡ δυσχέρεια τῆς ἀναπνοῆς ἀποβαίνει μεγίστη, ὁπότε ὁ πάσχων ἐγείρεται καὶ ἀνακάθηται (*ὀρθόπνοια*)· ἄλλοτε ἐπέρχεται τελεία διακοπὴ τῆς ἀναπνοῆς ἐπί τινα χρόνον (*ἄπνοια*). Ἡ δύσπνοια ὁτὲ μὲν εἶναι παροδική, ὁτὲ δὲ μόνιμος καὶ παροξυντική· αὕτη ὁτὲ μὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκπνοήν, ὡς εἰς τὸ ἆσθμα καὶ τὸ ἐμφύσημα, ὁτὲ δὲ εἰς τὴν εἰσπνοήν, ὡς εἰς τὴν παιδικὴν βρογχοπνευμονίαν, τὴν διφθεριτικὴν λαρυγγίτιδα, κλπ. Ἐπειδὴ πλεῖσται παθήσεις παρακολουθοῦνται ὑπὸ δυσπνοίας, ἡ διάγνωσις παρέχει ἀρκετὰς δυσχερείας· δι' ὃ διακρίνομεν τὰς ἀκολούθους περιπτώσεις: α΄) Ὅταν ἡ ἀναπνοὴ εἶναι ταχεῖα κατ' ἀμφοτέρους τοὺς χρόνους (πολύπνοια). Εἰς τὴν τριχοειδῆ βρογχίτιδα καὶ τὴν βρογχοπνευμονίαν ἡ ἔμφραξις τῶν κυψελίδων ὑπὸ τοῦ βρογχικοῦ ἐκκρίματος προκαλεῖ ἐντονωτάτην δύσπνοιαν, συνεχῆ καὶ προϊοῦσαν. Εἰς τὴν πνευμονίαν ἡ δύσπνοια μετὰ τῆς πλευροδυνίας καὶ τοῦ βηχὸς ἀποτελοῦσι τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς νόσου. Εἰς τὴν πνευμονικὴν φυματίασιν ἡ ἀποτόμως ἐπερχομένη δύσπνοια μετ' ἰσχυροῦ θωρακικοῦ ἄλγους δηλοῖ τὴν αἰφνιδίαν εἴσδυσιν ἀέρος εἰς τὸν ὑπεζωκότα, ἤτοι τὸν πνευμοθώρακα· τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἐμφυσηματικοὺς ἢ εἰς παιδία βρογχοπνευμονιῶντα, ὁπότε οἱ πάσχοντες ἐγείρονται ἔντρομοι, ἔχοντες τὸ πρόσωπον περίρρυτον ἱδρῶτι, τὰ χείλη κυανωτικὰ καὶ τὴν ὄψιν ἀγωνιώδη. Εἰς τὸ πνευμονικὸν οἴδημα ἡ δύσπνοια εἶναι ἀπότομος, παρακολουθουμένη ὑπὸ ἰσχυροῦ βηχὸς καὶ ἀφρώδους ἀποχρέμψεως. Ὡσαύτως ἡ δύσπνοια ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐμβολὴν τοῦ πνεύμονος καὶ τῶν ἀρτηριῶν. Εἰς τὴν φυματίασιν τοῦ πνεύμονος ἡ δύσπνοια ἀπαντᾷ ἐξ ἀρχῆς τῆς νόσου, ἐπιτεινομένη κατὰ τὰς πυρετικὰς περιόδους καὶ μετὰ κόπωσιν. Δύσπνοια ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν πλευρίτιδα, ὅταν τὸ ἐξίδρωμα εἶναι ἄφθονον· ἀλλὰ καὶ μετὰ κόπωσιν καὶ ἀγῶνά τινα παρατηρεῖται δύσπνοια, ὀφειλομένη ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς καρδιακὴν πά-

Digitized by Google

θησιν. β') Όταν ή άναπνευστική δυσχέρεια περιορίζηται είς την είσπνοήν, όπότε ύποπτεύόμεθα κώλυμα πρός είσοδον τοῦ άέρος· τοιαῦτα δὲ κωλύματα εἶναι τὰ άκόλουθα: άλλότριον σῶμα έντὸς τοῦ λάρυγγος ἢ ἐν τῇ τραχείᾳ, ἡ διφθεριτικὴ λαρυγγῖτις, ὁ σπασμὸς τῆς γλωττίδος, τὸ οἴδημα τοῦ λάρυγγος, τὸ ὀπισθοφαρυγγαῖον ἀπόστημα, ἡ φυματίωσις τοῦ λάρυγγος, ἡ σύφιλις καὶ ὁ καρκίνος τοῦ λάρυγγος, οἱ ὄγκοι τοῦ μεσοπνευμονίου ἐν γένει. Δύσπνοια δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ἐπὶ λαρυγγαίας παραλύσεως, προϊούσης μυϊκῆς ἀτροφίας, μελίτιδος καὶ νευροπαθειῶν ἐν γένει. γ') Όταν ἡ δυσχέρεια τῆς ἀναπνοῆς εἶναι εἰς τὴν ἐκπνοήν. Ἡ δύσπνοια παρατηρεῖται ἰδίως εἰς πνευμονικὸν ἐμφύσημα καὶ τὸ ἄσθμα, ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις τῶν παίδων, εἰς τοὺς πολύποδας τῆς ῥινός, εἰς τὴν ὑπερτράφειαν τῶν ῥινικῶν κογχῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τὸν ῥυθμὸν ἀνωμαλία τῶν ἀναπνευστικῶν κινήσεων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δύσπνοια, ὡς λ. χ. ἡ ἀναπνοὴ τοῦ Cheyne-Stokes, καθ' ἣν παρατηροῦνται παραλλαγαὶ αὐξήσεως καὶ ἐλαττώσεως τῶν ἀναπνευστικῶν κινήσεων μέχρι καὶ τῆς τελείας ἀπνοίας· ἡ τοιαύτη ἀναπνοὴ ἀπαντᾷ εἰς βαρείας τινὰς ἐγκεφαλικὰς νόσους καὶ ἰδίως ἐπὶ οὐραιμίας.

Ὁ δυσπνοϊκὸς δέον νὰ ἀνακάθηται ἐπὶ τῆς κλίνης πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναπνοῆς. Ἐπὶ λαρυγγαίας δυσπνοίας, ἡ διασωλήνωσις καὶ ἡ τραχειοτομία ἐνδείκνυνται· ἐπὶ πλευροπνευμονικῆς δυσπνοίας, ἡ παρακέντησις (ἀφαίρεσις τοῦ ἐξιδρώματος), ἡ ἀφαίμαξις, αἱ ψυχραὶ περιτυλίξεις τοῦ θώρακος, ἡ γενναία ἐπίσπασις (σικύαι ξηραὶ ἢ αἱματηραί, σιναπισμοί), ἀνακουφίζουσι μεγάλως τὸν πάσχοντα. Εἰς τὴν καρδιακὴν ἢ τὴν νευρικὴν δύσπνοιαν συνιστᾶται ἀνάπαυσις ἐπὶ τῆς κλίνης, γαλακτικὴ δίαιτα, διουρητικά, ἀφαιμάξεις κλπ.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Δυσπόντιον [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Πόλις τῆς ἀρχαίας Πισάτιδος τῆς ἐν Ἠλείᾳ, κτισθεῖσα κατὰ μυθικὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Δυσποντέως, υἱοῦ τοῦ Οἰνομάχου. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ Ἤλιδος—Ὀλυμπίας καὶ πιθανῶς παρὰ τὸν Πύργον ἢ τὴν Βορβάσαιναν. Ἦτο πιστὴ σύμμαχος τῶν Πισατῶν. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἠλείων τῷ 580 π. Χ., μετὰ δὲ τὴν ἧτταν τῶν Πισατῶν οἱ κάτοικοί της ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς Ἀπολλωνίαν καὶ Ἐπίδαμνον τῆς Ἠπείρου.

δυσπόρθητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως πορθούμενος, κυριευόμενος, ἀντίθ. *εὐπόρθητος*.

δύσπορος (ὁ) (Dysporus) [Ζωολ.]. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πελεκανιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ νηκτικά, μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς καὶ ἐξ ἰχθύων τρεφόμενα. Δ. Ν. Π.

δυσπρόσβλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως προσβαλλόμενος: «ὀχυρὸς καὶ δυσπρόσβλητος τόπος».

δυσπυρία (ἡ) (dyspyrie) [Ἰατρ.]. Ἡ ἐπιβράδυνσις τῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ καύσεων, ἥτις παρατηρεῖται ἰδίως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰς ὑψηλὰ μέρη παραμονῆς. Μ. Ν. Κ.

δυσσημία (ἡ) (dyssémie) [Ἰατρ.]. Ὁ Leite de Vasconcellos τῷ 1884 διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθώρισε τὴν διαταραχὴν τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν συμβόλων τῆς γλώσσης, τοῦ λεκτικοῦ. Μ. Ν. Κ.

δυστελεολογία (ἡ) (dystéléologie, Dysteleologie) [Φιλοσ.]. Θεωρία τοῦ Χαῖκελ ἀντιτασσομένη πρὸς τὴν *τελολογίαν*. Ἡ θεωρία αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἰς πολλοὺς ὀργανισμοὺς παρατηροῦνται ὑποτυπώδη ὄργανα ἀνωφελῆ καὶ ἐνίοτε ἐπιβλαβῆ. Ἐπειδὴ τὰ ὄργανα ταῦτα οὐδένα ἐξυπηρετοῦσι βιολογικὸν σκοπόν, ἀποτελοῦν, κατὰ τὸν Χαῖκελ, σημαντικώτατον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς τελολογίας, ἥτις διαβλέπει πανταχοῦ τὴν ὕπαρξιν σκοπῶν. Α. Δ.

δύστηνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἄθλιος, δυστυχής, ταλαίπωρος: «δύστηνος μήτηρ», «τὰ δύστηνα ὀρφανά».

Δυστίων, *τέως δῆμος*— [Γεωγρ.]. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας συγχωνευθεὶς πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' μετὰ τοῦ τῶν *Ταμυνέων*.

δυστοκία (ἡ) [Μαιευτ.]. Ἡ κατὰ τὸν τοκετὸν ἐμφανιζομένη δυσχέρεια, ἡ παρακωλύουσα τὴν ἐκ τῆς μήτρας ἔξοδον τοῦ ἐμβρύου. Ἡ δυσχέρεια δ' αὕτη προέρχεται ὁτὲ μὲν ἐκ μέρους τοῦ ἐμβρύου, ὁτὲ δὲ ἐκ τῆς μήτρας καὶ σπανίως ἐκ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ἐμβρύου· δι' ὃ διακρίνομεν:

α') Τὴν *ἐμβρυϊκὴν δυστοκίαν*, ἥτις περιλαμβάνει κυρίως τὰ πλημμελῆ σχήματα τοῦ ἐμβρύου, τὰς παραμορφώσεις τούτου (ὑδροκεφαλία, ὑπερβολικὸς ὄγκος τοῦ κορμοῦ, τῶν ὤμων, ἀσκίτης τοῦ ἐμβρύου κλπ.), τὰς προπτώσεις τῶν ἄκρων εἰς τὰ ἀνώμαλα σχήματα καὶ τὰ πολλαπλᾶ ἔμβρυα.

β') Τὴν *μητρικὴν δυστοκίαν*, ἥτις εἶναι καὶ ἡ σπουδαιοτέρα, ὀφειλομένη εἴτε εἰς τὴν πύελον, εἴτε εἰς τὰ μαλακὰ μόρια, ἤτοι: μήτραν, κολεόν, αἰδοῖον καὶ τὰ παρακείμενα τούτοις ὄργανα. Ἐξαρτᾶται δ' αὕτη ἐκ τῆς παρουσίας ὄγκου τῆς ᾠοθήκης (κύστις), ἐκ τῆς παραγκλίσεως τοῦ στομίου τῆς μήτρας, ἐκ τῆς ἀκαμψίας τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας ἀνατομικῆς τε καὶ παθολογικῆς, ἐκ διαφόρων ὄγκων τῆς μήτρας, ἐκ τῆς ἀδρανείας τῆς μήτρας, ἐκ τῆς συσπάσεως τοῦ δακτυλίου τοῦ Bandl, ἐκ τῆς μεγάλης στενώσεως τοῦ κολεοῦ καὶ τοῦ αἰδοίου. Εἰς τὴν μητρικὴν δυστοκίαν ἀνάγεται καὶ ἡ προερχομένη ἐκ τῆς παραμορφώσεως ἐν γένει τοῦ πυελικοῦ σωλῆνος καὶ ἐκ τῆς στενώσεως ἐν γένει τῆς πυέλου.

γ) Τὴν *ἐξαρτηματικὴν δυστοκίαν*, ἧττον συχνήν, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν κατὰ τὸν τοκετὸν συμβαμάτων, ἅτινα δὲν παρεμποδίζουσι τὴν κανονικὴν πρόοδον τοῦ ἐμβρύου, τοιαῦτα δὲ εἶναι οἱ ἐγκύκλιοι περιελιγμοὶ τοῦ ὀμφαλίου λώρου, ἡ βραχύτης τούτου καὶ ἡ ἀντίστασις καὶ σκληρία τῶν ὑμένων. Ἀλλ' ἡ σοβαρωτέρα δυστοκία, δι' ἣν δέον εἰδικὸς νὰ γίνῃ λόγος, εἶναι ἡ *ἐκ τῶν ὤμων τοῦ ἐμβρύου* προερχομένη. Εἰς τὸ ἐπὶ κεφαλὴν σχῆμα, ὅταν ἡ κεφαλὴ ἐξέλθῃ ἤδη τοῦ αἰδοίου, πολλάκις μετὰ δυσχερείας μεγάλης ἀπαλλάσσονται οἱ ὦμοι, ἐνίοτε δὲ ἢ μᾶλλον συνηθέστατα τῇ ἐνεργῷ ἐπεμβάσει τοῦ μαιεύοντος τὴν τίκτουσαν ἰατροῦ. Οἱ ἄτλοῖ ὅμως οὗτοι χειρισμοὶ ἀποβαίνουσι πολλάκις ἀνίσχυροι πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ἐμβρύου, καθόσον οἱ ὦμοι παραμένουσιν ἐνσφηνωμένοι ἐν τῇ πυελικῇ κοιλότητι. Ἡ τοιαύτη δὲ δυστοκία ἐκδηλοῦται ὡσαύτως καὶ διὰ τῆς μὴ ἐξόδου τῆς κεφαλῆς, καθόσον οἱ ὦμοι παραμένουσιν ὑπεράνω τοῦ ἀνωτέρου πυελικοῦ στομίου. Οὐδὲν κλινικὸν σημεῖον ἔχομεν ὅπως ὑποπτεύσωμεν τὴν τοιαύτην δυστοκίαν· μόνον δὲ διὰ τῆς ὑπὸ νάρκωσιν ἐνεργουμένης ἐξετάσεως θέλομεν ἀντιληφθῆ τὸν λόγον τῆς δυσχερείας τῆς ἐξόδου τοῦ ἐμβρύου. Πρὸς τοῦτο εἰσάγομεν ὁλόκληρον τὴν χεῖρα, ὁπότε ἀντιλαμβανόμεθα τῆς ἐνσφηνώσεως τῶν ὤμων ἐν τῇ πυελικῇ κοιλότητι, ἢ τὴν περίσφιγξιν τούτων ὑπὸ τοῦ συνεσπασμένου δακτυλίου τοῦ Bandl. Εἰς τὴν δυστοκίαν ταύτην δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἐὰν τὸ ἔμβρυον εἶναι ἐν τῇ ζωῇ, ἢ ἐὰν εἶναι νεκρόν.

1) *Ἔμβρυον ζῶν*: Ἐὰν ἡ κεφαλὴ βραδύνῃ νὰ ἐξέλθῃ ἀφ' ἑαυτῆς, ἐξάγομεν ταύτην δι' ἐμβρυουλκίας, ὁπότε παρατηροῦμεν ὅτι, παρὰ τὰς προσπαθείας ἡμῶν ἕλξεως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐκπιέσεως τοῦ ἐμβρύου ἀπὸ τῆς κοιλίας, οἱ ὦμοι δὲν κατέρχονται· τότε ὠθοῦμεν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν κόκκυγα, ἵνα καταβιβάσωμεν τὸν πρόσθιον ὦμον ἐνσφηνούμενον ὑπεράνω τῆς ἡβικῆς συμφύσεως, καὶ παρασύρομεν τοῦτον πρὸς τὴν πυελικὴν κοιλότητα. Πρὶν ὅμως ἀρξώμεθα ἕλκοντες, προσπαθοῦμεν ἵνα φέρωμεν τὸν πρόσθιον ὦμον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν μιᾶς τῶν πλαγίων διαμέτρων τῆς πυέλου, ἵνα οὕτω συνταυτισθῇ πρὸς ταύτας ἡ ἀμφιακρωμιαία διάμετρος τοῦ ἐμβρύου· ἡ περιστροφικὴ αὕτη κίνησις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἠπίας στροφῆς τοῦ τραχήλου ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐξωτερικοὺς χειρισμοὺς τείνοντας εἰς τὴν ἐπὶ τὰ πλάγια ἀπώθησιν τοῦ προσθίου ὤμου, αἰσθητοῦ ὑπὲρ τὴν ἡβικὴν σύμφυσιν. Ἐν ἀποτυχίᾳ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπιχειροῦμεν νὰ καταβιβάσωμεν τὸν βραχίονα, καὶ κυρίως τὸν ὀπίσθιον, ὡς εὐχερέστερον κατερχόμενον· πολλάκις ὅμως κατὰ τοὺς διαφόρους τούτους χειρισμοὺς τὸ ἔμβρυον ἀποθνήσκει.

2) *Ἔμβρυον τεθνεός*: Ἐὰν ἡ ἐξαγωγὴ τῆς κεφαλῆς ἐμφανίζῃ δυσχερείας, προβαίνομεν εἰς τὴν βασιοτριψίαν, καὶ εἶτα προσπαθοῦμεν νὰ ἐξαγάγωμεν ἕνα βραχίονα, τὸν ὀπίσθιον κυρίως, ἀδιαφοροῦντες ἂν θὰ συμβῇ κάταγμα τούτου. Ἀλλ' ἐὰν ἕνεκα τῆς ἐνσφηνώσεως τῶν ὤμων ἀδύνατος καθίσταται ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ βραχίονος, ἀποτέμνομεν τότε δι' ἰσχυρᾶς ψαλίδος (τοῦ *Dubois*), εἴτε τὰς κλεῖδας (*κλειδοτομία*), εἴτε καὶ τὰ μαλακὰ μόρια τῆς χώρας τοῦ ὤμου (*ὑπερακρωμιοτομία*)· προηγεῖται ὅμως πάντοτε ἡ ἀποτομὴ τῆς κεφαλῆς πρὸς διευκόλυνσιν τῶν διαφόρων τούτων χειρισμῶν. Ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξεντέρωσιν τοῦ ἐμβρύου ἢ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θώρακος βασιοτριψίαν, πρὸς σμίκρυνσιν τοῦ ὄγκου καὶ ἐντελῆ ἐξαγωγὴν τοῦ ἐμβρύου. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

δύστοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως τίκτων: «γυνὴ δύστοκος».

Δύστος [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Πόλις καὶ λίμνη ἐν Εὐβοίᾳ παρὰ τὸ σημερινὸν ὁμώνυμον χωρίον. Ἡ *πόλις* ἔκειτο ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ πρὸς Ν. τῆς *λίμνης* λόφου, ἡ δὲ ἀκρόπολις αὐτῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἐφ' ἧς σήμερον ὑπάρχουσιν ἐρείπια μεσαιωνικοῦ πύργου. Σῴζονται ἀρκετὰ ἐρείπια τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως καὶ μέρος τῶν τειχῶν.

— **Δύστος** [Γεωγρ.]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κοσκίνου τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτοικ. (1928) 26.

δυστροπία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δύστροπος, ἡ κακότροπος γνώμη, δυσκολία τοῦ χαρακτῆρος: «ἀποδοκιμάζει τὰ πάντα ἕνεκα δυστροπίας».

δύστροπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δύσκολος τοὺς τρόπους, τὸν χαρακτῆρα, κακότροπος τὴν γνώμην, ὁ δυσχεραίνων περὶ πάντα: «δύστροπος ἄνθρωπος, κανένα φίλον δὲν ἔχει».—Ἐπίρ. *δυστρόπως*.

δυστροπῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐδυστρόπησα*· εἶμαι δύστροπος, δυσχεραίνω περί τι, εὑρίσκω δυσκολίας: «δυστροπεῖ νὰ δεχθῇ τὴν ἐπιτροπήν», «μὴ δυστροπῇς, κάμε ὅπως σοῦ λέγω».

Δύστρος [Ἀρχ.]. Ὁ ἕβδομος μὴν τοῦ παλαιοῦ μακεδονικοῦ ἡμερολογίου, ὅπερ ἦτο σεληνιακὸν καὶ ἤρχετο ἀπὸ τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας. Ὅτε ὅμως τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων διὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὅπερ ἦτο ἡλιακόν, ὁ Δύστρος ἔλαβε τὴν πέμπτην θέσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν μηνῶν, ἀντιστοιχῶν περίπου πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς Ἰανουάριον—Φεβρουάριον (κυρίως ἀπὸ 23 Ἰανουαρίου—21 Φεβρουαρίου) καὶ ἔχων ἡμέρας 30. Ὅτε δὲ διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀσίας οἱ Μακεδόνες εἰσήγαγον τὸ ἡμερολόγιον αὐτῶν εἰς τοὺς κατοικοῦντας αὐτὴν λαούς, ὑπέστη τοῦτο πολλὰς μεταβολὰς κατὰ τόπους, οὕτως ὥστε καὶ ἡ θέσις καὶ ἡ ὀνομασία καὶ ἡ πρὸς τοὺς καθ' ἡμᾶς μῆνας ἀντιστοιχία τῶν μηνῶν νὰ παρουσιάζῃ ποικιλίας. Οὕτως ἐν Ἐφέσῳ ὁ Δύστρος ἦτο ὁ πέμπτος μὴν τοῦ ἔτους (24 Ἰαν.—21 Φεβρ.) ἔχων ἡμέρας 29, ἐν Συρίᾳ ὁ ἕκτος ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Μάρτιον, ἐν Σιδῶνι ὁ ὄγδοος ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Μάϊον, ἐν Τύρῳ ὁ ἕκτος (18 Μαρτίου—17 Ἀπριλίου) ἔχων ἡμέρας 31 κτλ. Κ. Ι. Β.

δυστροφία (ἡ) [Ἰατρ.]. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοοῦμεν τὴν διαταραχὴν τῆς θρέψεως ὀργάνου τινὸς ἢ ἀνατομικοῦ τινος τμήματος μετὰ τῶν ἐκ ταύτης προκυπτουσῶν βλαβῶν. Ἡ *σύφιλις* εἶναι τὸ συνηθέστατον αἴτιον τῶν δυστροφιῶν. Εἰς ταύτας καταλέγονται:

α') ***Αἱ συγγενεῖς δυστροφίαι τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου***, ὧν κυριώτατα εἶναι τὰ συγγενῆ χάσματα τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου, ὀφειλόμενα κυρίως εἰς νόσους τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν, λ. χ. εἰς τὰ ἀρτιγέννητα ὑδροκεφαλικὰ βρέφη αἱ πηγαὶ καὶ αἱ ῥαφαὶ εἶναι εὐρύταται, ἀπαντῶσι δὲ ῥωγμαὶ καὶ χάσματα εἰς τὸν κρανιακὸν θόλον, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν πηγῶν παρατηροῦνται πυρῆνες ὀστεώσεως. Τὰ κρανιακὰ ταῦτα χάσματα ἀποτελοῦσιν ὑπεραρίθμους πηγάς, ἀλλὰ καὶ ὀπαὶ τῶν ὀστῶν ἀπαντῶσιν, ἰδίως περιφερικαί.

β') Ἡ *ἀκροκεφαλοσυνδακτυλία* (Apert), καθ' ἣν τὸ μέτωπον παρίσταται τερατολογικὸν καὶ οἱ τέσσαρες δάκτυλοι συμφύονται εἰς τὸ ἄκρα αὐτῶν, ἡ δὲ ὑπερῴα εἶναι παραμεμορφωμένη. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια τοῦ κρανίου εἶναι πεπλατυσμένη, τὸ ἰνιακὸν ὄγκωμα δὲν προέχει, τὸ δὲ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ κρανίου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ βρέγμα. Ἐπὶ τοῦ μετώπου παρατηρεῖται προεξοχὴ διαχωριζομένη διὰ βαθείας αὔλακος ἀπὸ τῶν ὑπεροφρύων τόξων. Ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ὑπάρχει τελεία συνδακτυλία, ἡ δὲ ἕνωσις τῶν δακτύλων τῶν χειρῶν εἶναι στενοτέρα πρὸς τὴν τρίτην φάλαγγα, καὶ οἱ ὄνυχες τῶν τριῶν μέσων δακτύλων εἶναι ἡνωμένοι εἰς κοινὸν ὄνυχα. Ἡ χεὶρ παραμένει ἀκίνητος, πλὴν τοῦ ἀντίχειρος καὶ ἐνίοτε τοῦ μικροῦ δακτύλου. Οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν εἶναι ἡνωμένοι, ἀποτελοῦντες ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν φέρουσαν εἰς τὸ χεῖλος αὐτῆς πλατὺν ὄνυχα. Πολλάκις παρατηρεῖται διάφραγμα εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ στόματος, δισχιδὴς κιονίς, ἐξωφθαλμία κτλ. Ἡ πάθησις αὕτη δὲν εἶναι οὔτε οἰκογενειακὴ οὔτε κληρονομική· ἴσως συντελοῦσι πρὸς ταύτην ἀμνιοτικαὶ ἐνδομήτριοι πιέσεις· φαίνεται δὲ ποιά τις σχέσις τῆς ὑποφύσεως τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς ταύτην (Babès).

γ') *Αἱ συγγενεῖς δυστροφίαι τῶν πλευρῶν*, ἤτοι: αἱ πλευρικαὶ ἀπλαστίαι καὶ αἱ ὑπεράριθμοι πλευραί· συνηθέστερον ἡ ἔλλειψις τμήματος τοῦ πλευρικοῦ τόξου παρατηρεῖται εἰς τὴν 2αν, 3ην καὶ 4ην πλευράν· ὁ ἐλάσσων θωρακικὸς μῦς καὶ αἱ κατώτεραι δεσμίδες τοῦ μείζονος ἐλλείπουσιν, ἀναπληροῦνται δὲ ὑπὸ ἰσχυρᾶς περιτονίας καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῆς δέρματος πρὸς παρακώλυσιν κήλης τοῦ πνεύμονος· ὁ σύστοιχος μαστὸς εἶναι ἀτροφικός· ἡ τοιαύτη κατάστασις ὀφείλεται εἰς τὴν πίεσιν τοῦ θωρακικοῦ τοιχώματος ὑπὸ τῆς πυγμῆς τοῦ ἐμβρύου κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐνδομητρίου ζωῆς. Αἱ δὲ ὑπεράριθμοι πλευραὶ εἶναι σύνηθες φαινόμενον, ἐνδιαφέρουσιν ὅμως κυρίως αἱ αὐχενικαί, ὡς προκαλοῦσαι παθολογικὰ φαινόμενα, οἷον πιέσεις ἀγγείων καὶ νεύρων, κυάνωσις, ψῦξις καὶ οἰμωδία τῶν ἄκρων, ἢ νευραλγίαι μετ' ὑπεραισθησιῶν τοῦ ὤμου καὶ ὁλοκλήρου τοῦ βραχίονος· διὰ τῆς ψηλαφήσεως δὲ ἀντιλαμβανόμεθα τῆς ὑπεραρίθμου πλευρᾶς. Ἐπιβάλλεται θεραπευτικῶς ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς πλευρᾶς, ὅταν τὰ ἀλγεινὰ φαινόμενα εἶναι λίαν ἔντονα καὶ ἀπειλοῦνται τροφικαὶ διαταραχαὶ ἐκ πιέσεως.

Δυστροφία μυϊκὴ προϊοῦσα. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην συνενοῦνται γενικῶς αἱ διάφοροι ποικιλίαι μυϊκῆς ἀτροφίας μυοπαθητικῆς φύσεως, τουτέστι μὴ ἐξαρτωμένας οὔτε ἐκ μυελικῶν βλαβῶν οὔτε ἐκ νευρικῶν, καὶ αἵτινες εἶναι τρο-

Digitized by Google

πον τινὰ αὐτοπαθεῖς (Erb). Ἡ δὲ *οἰδηματώδης δυστροφία* ἀνάγεται εἰς τὸ χρόνιον κληρονομικὸν τροφοπάθημα. **Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ**

δυστύχημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δυστυχεῖν, πάθημα σπουδαῖον, περιπέτεια σοβαρά: «ἀλλεπάλληλα δυστυχήματα ἐμάραναν τὸν ἐνθουσιασμόν του».

δυστυχὴς (ὁ, ἡ),— ἐς (τό)· ὁ ἔχων κακὴν τύχην, ὁ παλαίων πρὸς παθήματα καὶ περιπετείας· ἀντίθ *εὐτυχής*: «δυστυχὴς ἄνθρωπος ἐθρήνησε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος δύο τέκνα του»· || καθόλου, ἀτυχής, ταλαίπωρος ἄθλιος: «ὁ δυστυχὴς διατρέφει πολυμελῆ οἰκογένειαν διὰ μόνης τῆς ἐργασίας του».—Ἐπίρρ. *δυστυχῶς*

δυστυχία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις δυστυχής, κακὴ τύχη, ταλαιπωρία. περιπέτεια, πάθημα σπουδαῖον. δυστύχημα· ἀντ θ *εὐτυχία*: «δυστυχία σου φτωχέ μου! τί ἔχεις νὰ πάθῃς», «περιπίπτω εἰς δυστυχίαν», «κτύπομαι ὑπὸ τῆς δυστυχίας»· || ἀθλιότης, ἔνδεια, κοιν. *φτώχεια*: «ἔχει μεγάλη δυστυχία», «ἐπέρασα δυστυχία ποῦ δὲ λέγεται»· || παροιμ. «καλῶς τηνε τὴ δυστυχά, ἂν ἦρθες μοναχή σου», ὅτι συνήθως μετὰ ἓν ἀτύχημα ἄλλο ἀκολουθεῖ.

δύστυχος.— *η*,— *ο*· ἰδιωματ., ἀντὶ δυστυχὴς (βλ. λ.): «ἄφησέ τον το δύστυχο νὰ κλαίῃ τὴ μοῖρά του», «κι' ἂν σὲ βάλω 'ς τὰ χέρια μου, δύστυχέ μου!», «δύστυχο παιδί! κακὸ τοῦ κεφαλιοῦ σου κάμνεις».

δυστυχῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐδυστύχησα*, παθ. μετχ. *δυστυχημένος*· εἶμαι δυστυχής, ταλαιπωροῦμαι, περιπίπτω εἰς δυσχερείας, ἀντίθ. *εὐτυχῶ*: «ἐφέτος ὁ τόπος ἐδυστύχησε· οἱ σοδειές του εἶναι πολὺ φτωχές», «δὰν κανεὶς δυστυχήσῃ, γίνεται καὶ τῶν σκυλλιῶν μασκαρᾶς»· || π θ μετχ. ἰδιωματ. *δυστυχισμένος*: «τὰ πρόβατα ἐφέτος εἶναι δυστυχισμένα», ἀτυχῆ, δὲν ἀποδίδουν· ὁμοίως: «τὰ γεννήματα—, τὰ δένδρα—» ὅταν ὑπ' ἀνομβρίας ἢ ἄλλων φυσικῶν αἰτίων δὲν ἀποδίδουν καρπούς.

δυσυπέρβλητος (ὁ, ἡ),— *ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ὑπερβαλλόμενος, ἀνυπέρβλητος.

δυσφαγία (ἡ) (dysphagie) /*'Ιατρ.*/. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοεῖται ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως τοῦ τρώγειν. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη παρατηρεῖται συμπτωματικῶς εἰς τὰς διαφόρους παθήσεις τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν παρακειμένων μερῶν ἢ ὀργάνων οἷον εἰς τὴν ἀμυγδαλίτιδα τὴν ὀξεῖαν, εἰς τὸ ὀπισθοφαρυγγαῖον ἀπόστημα, κλπ.· ὡσαύτως εἰς τὰς παθήσεις τοῦ οἰσοφάγου, οἷον τὸν καρκίνον τοῦ οἰσοφάγου, τὴν οὐλώδη στένωσιν καὶ τὸν σπασμὸν τοῦ οἰσοφάγου, κλπ.· ἀλλὰ καὶ εἰς νευρικάς τινας νόσους παρατηρεῖται ἡ δυσφαγία, πρωτίστως δὲ εἰς τὴν ὑστερίαν. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται πολλάκις ἐν τῇ περιωρισμένῃ ἐννοίᾳ τῆς δυσχερείας πρὸς κατάποσιν· δι' ὃ πρὸς τοῦτο ἀκριβέστερος φαίνεται ὁ ὅρος *δυσκαταποσία*. **Μ. Ν. Κ.**

δυσφασία (ἡ) (dysphasie) /*'Ιατρ.*/. Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν ἀλλοίωσιν τῆς λειτουργίας τοῦ λόγου, τῆς λαλουμένης γλώσσης, προκαλουμένην ὑπὸ βλαβῶν τῶν νευρικῶν κέντρων. **Μ. Ν. Κ.**

δυσφατνία (ἡ) (dysphatnie) /*'Ιατρ.*/. Ἡ ἀνωμαλία καὶ τὸ ἀκανόνιστον τῆς καμπύλης τοῦ φατνιακοῦ τόξου, ἅτινα παρατηροῦνται εἰς τοὺς ἀνθρωπολογικοὺς τερατολογικοὺς τύπους. **Μ. Ν. Κ.**

δυσφήμησις (ἡ)· λόγος διαβλητικὸς περί τινος· τὸ νὰ περιέλθῃ τις εἰς τὴν κακολογίαν τοῦ κοινοῦ· κοινὴ ἀποδοκιμασία: «ἡ δυσφήμησις τοῦ ἐργοστασίου,—τοῦ ἐμπορεύματος,—τῆς οἰκογενείας κττ.»

—/*Νομ.*/ Βλ. συκοφαντία.

δυσφημία (ἡ) (dysphémie) /*'Ιατρ.*/. Ὅρος δι' οὗ καθορίζεται ἡ διαταραχὴ περὶ τὴν προφορὰν τῶν λέξεων, ἀνεξαρτήτως ὅλως τῆς παραλύσεως τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. **Μ. Ν. Κ.**

δυσφημῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐδυσφήμησα — ἐδυσφημήθην*, παθ. μετ *δυσφημημένος*· διασπείρω κακὴν φήμην περί τινος, κάμνω νὰ περιέλθῃ τις εἰς τὴν κοινὴν κατάκρισιν, διαβάλλω: «ἕνεκα τοῦ ἀτυχήματος τῆς κόρης ἐδυσφημήθη ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια», «δυσφημημένος νέος», «δυσφημημένον ἐργοστάσιον,— κατάστημα».

δύσφθαρτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως φθειρόμενος, ἄφθαρτος, στερεός.

δυσφόρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυσκόλως ὑποφερόμενος, βαρύς, ἐνοχλητικός, ἀφόρητος.

δυσφορία (ἡ)· στενοχωρία, δυσαρέσκεια: «ἐδέχθη μετὰ δυσφορίας»· || ἀδημονία, ἀνησυχία, ἀνυπομονησία.

δυσφορῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐδυσφόρησα*· δυσκόλως ὑποφέρω, δυσανασχετῶ, στενοχωροῦμαι: «μὴ δυσφορῇς δι' ὅσα βλέπεις», «δυσφορῶ διὰ τὴν ἀταξίαν» || ἀδημονῶ, ἀνησυχῶ, ἀνυπομονῶ: «δυσφορῶ ἐπὶ πολὺ ἀναμένων»· || κακοδιαθετῶ, εὑρίσκομαι ἐν ταραχῇ τινι, οἷον ἕνεκα πυρετοῦ.

δυσφρασία (ἡ) (Dysphrasie) /*'Ιατρ.*/ Ὅρος ἐκσημαίνων την πλημμέλειαν περὶ τὴν συναρμολόγησιν τῆς λαλουμένης γλώσσης ἕνεκα δυσλογίας (Armand de Fleury 1864). **Μ. Ν. Κ.**

δυσφωνία (ἡ) /*'Ιατρ.*/. Δυσχέρεια παραγωγῆς φωνῆς, προερχομένη ἐκ διαταραχῆς τῆς λειτουργίας τῶν φωνητικῶν χορδῶν τοῦ λάρυγγος, κατ' ἀκολουθίαν ἐξελκώσεως ἢ συσπάσεως αὐτῶν, μερικῆς παραλύσεως ἀμφοτέρων ἢ καὶ ὁλικῆς τῆς ἑτέρας αὐτῶν. Αἱ *παραλυτικαὶ δυσφωνίαι* ὀφείλονται εἰς βλάβας τοῦ παλινδρόμου νεύρου ἢ καὶ τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος. Αἱ *σπασμωδικαὶ* ἀπαντῶσιν ἐπὶ ὑστερικῶν ἀτόμων, ἰδίᾳ γυναικῶν. Δυσφωνίαι ἀπαντῶσιν ἐπὶ λαρυγγιτίδων φυματιωδῶν ἢ συφιλιδικῶν, ἐπὶ οἰδήματος τῆ γλωττίδος, ἐπὶ ὄγκων πιεζόντων τὰ οἰκεῖα νεῦρα, ἐν πολέμῳ δὲ εἰς ἐλαφρὸν ἔγκαυμα τοῦ λάρυγγος δι' ἀερίου τινός. **Σ. Γ. Σ.**

δύσχειρος (ὁ) (Dyscheirus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ὀρειχαλκομελανοῦ χρώματος καὶ ἐπὶ ὑγρῶν τόπων ζῶντας. **Δ. Ν. Π.**

δυσχεραίνω, *ἀόρ. ἐδυσχέρανα*· καθιστῶ τι δυσχερές. δύσκολον. δυσκολεύω, παρακωλύω τι: «μὴ δυσχεραίνῃς τὴν ὑπόθεσιν,—τὰ πράγματα»· || ἀμετβ. ἀγανακτῶ, δυσανασχετῶ, ὀργίζομαι.

δυσχέρεια (ἡ)· δυσκολία, ἐμπόδιον εἰς τὴν κανονικὴν ἐξέλιξιν, πρόσκομμα: «συναντῶ πολλὰς δυσχερείας», «δυσχέρεια ἀνυπέρβλητος»· || ἀγανάκτησις, δυσανασχέτησις, στενοχωρία.

δυσχερής, (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· δυσκολομεταχείριστος, δύσκολος, χαλεπός, κοπιώδης, ἀντίθ *εὐχερής* «ἀνέλαβε δυσχερὲς ἔργον»· || «ἡ θέσις μου εἶναι δυσχερής»· || δύστροπος, μεμψίμοιρος, ἰδιότροπος: «δυσχερὴς περὶ τὰ σιτία» (ἀρχ.).— Ἐπίρρ. *δυσχερῶς*.

δυσχονδροπλασία (ἡ) (dyschondroplasie) /*'Ιατρ.*/. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται πάθησις τοῦ σκελετοῦ, χαρακτηριζομένη ὑπὸ τῆς ἐπιβραδύνσεως καὶ τοῦ ἀκανονίστου περὶ τὴν ὀστέωσιν τῶν συνδετικῶν χόνδρων. Διὰ τῆς ἀκτινογραφίας ἀποκαλύπτεται ἡ ἐμμονὴ τοῦ χονδρώδους ἱστοῦ ὑπὸ μορφὴν ὀζιδίων ἢ ἀκανονίστων μαζῶν. Ἑδράζεται δὲ ἡ πάθησις κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς φάλαγγας τῶν δακτύλων, ἔνθα προκαλεῖ κάμψεις καὶ ἐπιβραχύνσεις τούτων. **Μ. Ν. Κ.**

δυσχρωματοψία (ἡ) /*'Οφθαλμολ.*/. Ἡ δυσχέρεια πρὸς διάκρισιν χρωμάτων τινῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἀχρωματοψίαν*, ἥτις σημαίνει παντελῆ ἔλλειψιν ἀναγνωρίσεως τῶν χρωμάτων. Κατά τινας πρῶτος ὁ Ἰωάννης Δάλτων (1766—1844 παρετήρησε τὴν δυσχρωματοψίαν, δι' ὃ ἡ κατάστασις αὕτη ὠνομάσθη καὶ δαλτωνισμὸς (βλ. λ.) Πρὸ αὐτοῦ ὅμως παρετήρησεν αὐτὴν τῷ 1777 ὁ Joseph Huddart. Ὁ Δάλτων ἀπέδιδε τὴν δυσχρωματοψίαν του εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ χρώματος τῶν ἐνδοφθαλμικῶν ὑγρῶν καὶ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς θεωρίας του παρήγγειλεν ὅπως μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξετασθοῦν τὰ ὑγρὰ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἡ ἐξέτασις, γενομένη μετὰ τὸν θάνατόν του, ἔδειξε μόνον ὅτι ὁ φακὸς τῶν ὀφθαλμῶν του ἦτο κιτρινωπός. Τὰ χρώματα ὅμως ὁρώμενα δι' αὐτοῦ δὲν ἤλλασσον τόνον, ἑπομένως ἡ αἰτία τοῦ δαλτωνισμοῦ δὲν ὠφείλετο εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ χρώματος τῶν φακῶν. Ἄλλωστε μετὰ ταῦτα πολλοὶ δαλτωνικοὶ καὶ καταρρακτικοὶ ἐγχειρηθέντες ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ φακοῦ νὰ μένουν δυσχρωμάτοπες. Ἡ αἰτιολογία τῆς δυσχρωματοψίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δάλτωνος μέχρι σήμερον δὲν ἔκαμε πολλὰς προόδους. Διότι καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν γνωρίζομεν τί ἐπακριβῶς συμβαίνει καὶ ποῦ ἑδράζει ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς δυσχρωματοψίας. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ δαλτωνισμοῦ ἐπενοήθησαν πολλαὶ θεωρίαι, αἱ μὲν βασιζόμεναι ἐπὶ τῶν βασικῶν χρωμάτων (ἐρυθρόν, χλωρὸν καὶ ἰῶδες), αἱ δὲ ἐπὶ τοῦ συνδυασμοῦ καὶ ἀνταγωνισμοῦ τῶν τεσσάρων βασικῶν χρωμάτων, ἐρυθροῦ καὶ χλωροῦ ἀφ' ἑνός, κυανοῦ καὶ κιτρίνου ἀφ' ἑτέρου, ἄλλαι δὲ ἐπὶ διαφόρων παρεμφερῶν βάσεων. Εἰς τὴν γένεσιν τοῦ δαλτωνισμοῦ συμβάλλει καὶ ἡ κληρονομικότης, ἥτις ὅμως ἐκδηλοῦται κατὰ τρόπον ἰδιόρρυθμον. Τὰ τέκνα πατρὸς δυσχρωμάτοπος δὲν παρουσιάζουν ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν χρωμάτων. Ἐκ τῶν ἐγγόνων ὅμως μόνον τὰ ἄρρενα τέκνα τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσουν τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην. Αἱ συνήθεις δυσχρωματοψίαι ἀφορῶσι τὸ ἐρυθρὸν ἢ τὸ χλωρὸν χρῶμα καὶ οἱ τοιοῦτοι δυσχρωμάτοπες βλέπουσιν αὐτὰ φαιόχροα, ἀλλὰ μὲ διάφορον ἔντασιν. Οἱ δαλτωνικοὶ βλέπουσι τὸ φάσμα τοῦ φασματοσκοπίου μικρότερον, διότι λείπει τὸ ἐρυθρὸν αὐτοῦ πέρας, τὸ ὁποῖον ἢ δὲν βλέπουσι διόλου ἢ βλέπουσιν αὐτὸ φαιόν. Ἡ διάγνωσις τῆς δυσχρωματοψίας γίνεται διὰ πλείστων μέσων. Ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ εὐχρηστοτέρων διαγνωστικῶν μέσων εἶναι τὰ κεχρωσμένα νηματοδέματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζομεν εἰς τὸν ἐξεταζόμενον καὶ ζητοῦμεν ἀπὸ αὐτὸν νὰ χωρίσῃ ὅλα τὰ ὅμοια χρώματα, χωρὶς ἡμεῖς νὰ χαρακτηρίσωμεν οὐδὲν διὰ τοῦ ὀνόματός του. Ἐπίσης ἕτερα διαγνωστικὰ μέσα εἶναι τὸ χρωματόμετρον τοῦ Chibret, τὸ ἀνωμαλοσκόπιον τοῦ Nagel, τὰ μωσαϊκὰ τῶν Schaff καὶ Blum κτλ. Ἡ δυσχρωματοψία καὶ ἡ *ἀχρωματοψία* δύνανται νὰ εἶναι καὶ ἐπίκτητοι, παρατηροῦνται δὲ εἰς τὰς παθήσεις τῶν ὀπτικῶν νεύρων. Ἐπίσης *παροδικὴ* χρωματοψία παρατηρεῖται, ὑπὸ μορφὴν ἐρυθροψίας, εἰς τοὺς ἐγχειρισθέντας ἀπὸ καταρράκτην, καθὼς καὶ φαρμακευτικὴ τοιαύτη (*ξανθοψία*) εἰς τοὺς λαβόντας ἐσωτερικῶς σαντονίνην. **Α. Γ.**

δυσχρωμία (ἡ) /*'Ιατρ.*/. Διαταραχὴ τῆς χρωστικῆς του δέρματος, προερχομένη εἴτε ἐξ ὑπερβολικῆς ὑπάρξεως χρωστικῆς (ὑπερχρωμία, εἴτε ἐξ ἐλαττώσεως (ὑποχρωμία), εἴτε ἐκ παντελοῦς ἐλλείψεως ταύτης (ἀχρωμία). Ὀφείλονται δὲ αἱ δυσχρωμίαι εἴτε εἰς ἐξωγενῆ αἴτια (ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, ἀκτῖνες X, ἐρεθισμοὶ διάφοροι, ἐπίδρασις χημικῶν οὐσιῶν κλπ.), εἴτε εἰς ἐνδογενῆ αἴτια (διαταραχαὶ ἔσω ἐκκρίσεων, διαταραχαὶ αἱματικαί, νόσοι διάφοροι, ὡς π. χ. ἑλονοσία, σύφιλις, νόσος τοῦ Ἄντισον, φυματίασις κλπ.), εἴτε εἶναι ἀγνώστου αἰτιολογίας, ὡς π. χ. ἡ λεύκη. Εἶναι συγγενεῖς (ἐκ γενετῆς) ἢ ἐπίκτητοι, πρωτογενεῖς ἢ ἐπιγενεῖς, ἤτοι παραγόμεναι ἐκ μετα ροπῆς ἄλλων βλαβῶν, ὡς π. χ. ἡ κατόπιν κτυπήματος καὶ ἐκχυμώσεως προκαλουμένη κιτρινοπρασίνη χροιὰ τοῦ δέρματος ἐκ τῆς παραγομένης αἱμοσιδερίνης. Τέλος δύνανται νὰ ὀφείλωνται εἰς χρονίας δηλητηριάσεις (ἐξ ἀργύρου, ἀρσενικοῦ, μολύβδου κλπ.), εἴτε εἰς χημικὰς ἐμποτίσεις τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς π. χ. ἡ κατόπιν ἐνδοφλεβίου ἐνέσεως ἀκριδίνης κιτρινοπρασίνη χροιὰ τοῦ δέρματος, εἴτε τέλος εἰς τεχνητοὺς λόγους, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν διάστιξιν. Αἱ δυσχρωμίαι εἶναι περίγραπτοι, ὡς π. χ. ἐπὶ σπίλων ἢ διάχυτοι, ὡς π. χ. ἐπὶ μελανοδερμίας ἀδισσωνείου κλπ. Ἡ συγγενὴς ἀχρωμία καθ' ἣν καὶ αἱ τρίχες τῶν ἀχρώμων μερῶν εἶναι λευκαὶ καλεῖται ἀλφὸς ἢ ἀλβινισμὸς ἢ λευκοδερμία. Εἰς τὰς δυσχρωμίας ἀνάγονται αἱ ἐφηλίδες, τὸ χλόασμα, ἡ μογγολικὴ κηλίς, οἱ ὑπέρχροοι σπίλοι, ἡ λεύκη, ἡ συφιλιδικὴ λευκομελανοδερμία, ἡ ἀργυρίασις κλπ. **Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ**

δυσώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ κακῶς ὄζων, ὁ ἀπόζων, βρομερός: «δυσώδης τόπος,—πνοή,—ἀναθυμίασις».—Ἐπίρρ. *δυσωδῶς*.

δυσωδία (ἡ)· κακὴ ὀσμή, βρόμα: «ἡ δυσωδία τῶν ὑπονόμων».

δυσώνυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων κακὸν ὄνομα, ὁ μετ' ἀποτροπιασμοῦ ὀνομαζόμενος: «δυσώνυμοι οἶκοι» χαμαιτυπεῖα.—Ἐπίρρ. *δυσωνύμως*.

Δύτευτος. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βιθυνίας Ἀδιατόριγος. Οὗτος συλληφθεὶς μετὰ τῆς οἰκογενείας του ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην, ὡδηγήθη εἰς Ρώμην, ὅπως μετὰ τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν του κοσμήσῃ τὸν θρίαμβον τοῦ Αὐγούστου. Καταδικασθέντων εἰς θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ Δυτεύτου, παρουσιάσθη ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀδιατόριγος ὡς πρωτότοκος, ἵνα φονευθῇ ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἡ οἰκογένειά του ὅμως ἠναντιώθη καὶ ἠθέλησε νὰ φανερώσῃ τὴν ἀλήθειαν. Εὐγενὴς ἔρις ἐπηκολούθησε μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν καταλήξασα εἰς οἰκογενειακὴν ἀπόφασιν νὰ θανατωθῇ ὁ δευτερότοκος, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὁ Αὔγουστος μαθὼν τὰ διατρέξαντα ἐλυπήθη καὶ ἠθέλησε νὰ ἀμείψῃ τὸν ἐπιζήσαντα Δύτευτον, διώρισε δὲ αὐτὸν ἱερέα τῶν Κομάνων.

δύτης (ὁ)· ὁ δυόμενος, ὁ καταδυόμενος εἰς τὴν θάλασσαν, βουτηχτής, ὁ ὡς ἔργον ἀσκῶν τὴν κατάδυσιν: «οἱ κίνδυνοι—, αἱ νόσοι τῶν δυτῶν».

— /ΕΓΚΥΚΛ./ Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ *δύτου*, ἐκ τῶν μᾶλλον προσοδοφόρων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπικινδύνων, ἀσκεῖται, εἴτε διὰ τῆς *καταδύσεως* εἰς τὸν πυθμένα ὑπ' αὐτοῦ εἴτε ἐν πλήρει γυμνότητι, εἴτε ἐν περιβολῇ *σκαφάνδρου*, εἴτε ἐγκεκλεισμένου εἰς εἰδικὸν *κώδωνα* πρὸς σπογγαλιείαν, ἢ ἁλιείαν κοραλλίων ἢ μαργαριτῶν, ἢ πρὸς ἕδρασιν πρέπουσαν ὀγκολίθων λιμενικῶν ἔργων, ἢ πρὸς ναυτικὰς ἐργασίας (ἀγρεύσεις καλῴων, ἀγκυρῶν, ἀποφράξεις στομίων ἀντλιῶν κυκλοφορίας κτλ.) ἢ ναυαγοσωστικὰς τοιαύτας, καὶ γενικῶς πρὸς ἔρευναν τοῦ βυθοῦ διὰ παντοίους λόγους, μηδὲ τῶν ἀρχαιολογικῆς φύσεως ἐξαιρουμένων, ἀφοῦ τὰ χαλκᾶ ἀριστουργήματα τοῦ Ἐφήβου τῶν Ἀντικυθήρων καὶ τοῦ Διὸς τοῦ Ἀρτεμισίου καὶ τόσα ἄλλα πολύτιμα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα εἰς ἐρεύνας δυτῶν ὀφείλονται.

Ἡ γλῶσσα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ ἀγγλική, ἔχει, ἀντιθέτως πρὸς τὴν γαλλικήν, κοινὸν τὸν ὅρον *δύτης* (ἀγγλ. diver) πρὸς χαρακτηρισμὸν παντὸς καταδυομένου, τόσον γυμνοῦ (plongeur) ὅσον καὶ περιβεβλημένου σκάφανδρον ἢ ἄλλως πως μηχανικῶς προστατευομένου (scaphandrier). Πάντως, τὸ παρὸν ἀφορᾷ μόνον εἰς γυμνοὺς δύτας, τῶν ἀφορώντων εἰς τοὺς διὰ μηχανικῶν μέσων ἀναπνέοντας δύτας ἐξετασθησομένων ἀλλαχοῦ (βλ. λ. σκά-

Digitized by Google

φανδρον, σπογγαλιεία, ὑποθαλάσσιος κώδων). Ἐνταῦθα ὅμως θέλουν ὡς εἰκὸς περιληφθῆ αἱ ἀφορῶσαι εἰς τοὺς δύτας ἐν γένει διατάξεις.

Κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις. Ἡ κατάδυσις τοῦ δύτου, ἡ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης ἐργασία του καὶ ἡ ἀνάδυσίς του γίνονται ὡς ἑξῆς: ὁ δύτης, ἐντελῶς γυμνός, εἶναι ἐζωσμένος ζώνην ἐκ πλεκτῆς (σαλαμάστρας), ἐχούσης ψέλλιον (ροδάντζαν) καὶ θέσιν ὅπως συγκρατῆται ἡ ναυτική του μάχαιρα, ἡ ὅτσικα, τὸ μόνον ὄργανόν του διὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν σπόγγων ἢ τῶν κοραλλίων καὶ ὅπλον διὰ περίπτωσιν ἀπέλπιδος πάλης πρὸς καρχαρίαν· φέρει δὲ καὶ δίκτυνον σακκίδιον (ἀπόχη) κρεμάμενον λοξῶς ἀπὸ τοῦ ὤμου πρὸς τὸ πλευρόν, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἐναπόθεσιν τῶν εἰδῶν θαλασσίας χλωρίδος ἢ πανίσκης, ἅτινα θὰ ἁλιεύσῃ. Σχοινίον, μήκους κατά τι περισσοτέρου τοῦ βαθους τοῦ θαλασσίου βυθοῦ εἰς τὸν τόπον τῆς καταδύσεως, προσδένεται, διὰ διχάλου εἰς ὃ ἀπολήγει, εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς μείζονος πλευρᾶς ὀρθογωνίου λιθίνης πλακός, τῆς πέτρας, ἀπὸ τοῦ σημείου δὲ τούτου καὶ εἰς ὕψος ἀναστήματος περίπου ἀπὸ τῆς πλακός, εἶναι ἡμματισμένος πλόκαμος σχοινίου βραχύς, ὃν ὁ δύτης διείρει καὶ προσδένει εἰς τὸ ψέλλιον τῆς ζώνης του, εὐθὺς πρὸ τῆς καταδύσεώς του. Πρὸς κατάδυσιν, διαβάλλεται τὸ σχοινίον δι' ἐντρόχου (μπαστέκας), ἐπὶ τοῦ περιτοναίου (κουπαστῆς) τοῦ πλοιαρίου εὑρισκομένου, καὶ παρεᾶται ἠρέμα, ἕως οὗ φθάσῃ ἡ πέτρα μίαν ἢ δύο σπιθαμὰς ὑπὸ τὴν θάλασσαν, ὁπότε ὁ δύτης λαμβάνει ἀστραπιαίως θέσιν καταδύσεως, μὲ τοὺς πόδας ὑψηλὰ καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, κρατῶν δι' ἑκατέρας τῶν χειρῶν τὸς ἄκρας τῆς πέτρας, εἰς ἃς αἱ ὀπαί, ὅπου προσδένονται τὸ ἄκρα τοῦ διχήλου τοῦ σχοινίου. Παρεᾶται τότε γοργῶς τὸ σχοινίον καὶ ὁ δύτης συγκρατῶν τὴν ἀναπνοήν του καὶ ἔχων ὀρθανοίκτους τοὺς ὀφθαλμούς του βυθίζεται τάχιστα, κατευθύνων τὴν κατάδυσίν του καὶ κανονίζων τὸν τόπον τῆς ἐπὶ τοῦ βυθοῦ προσεδαφίσεώς του τῇ βοηθείᾳ τῆς πλακός, ἣν μεταχειρίζεται ὡς πηδάλιον, μεταβάλλων τὰς κλίσεις της ἑκάστοτε. Ἡ κατάδυσίς του συντελεῖται οὕτω τάχιστα, καὶ ὁ δύτης ἀφίνων τὴν πέτραν λαμβάνει ὀρθίαν στάσιν ἐπὶ τοῦ βυθοῦ, συλλέγει ὅ,τι προφθάσῃ καὶ ἀποθέτει αὐτὸ ἐν τῇ ἀπόχῃ του· κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην ἡ λιθίνη πλὰξ τῷ παρέχει σπουδαίαν βοήθειαν, διότι ἄνευ αὐτῆς αἱ κινήσεις του θὰ παρεκωλύοντο ὑπὸ τῆς ἀντώσεως, ἀφοῦ τὸ σῶμά του ἐλεύθερον θὰ ἦτο ἐλαφρότερον τοῦ ἐπισόγκου ὕδατος. Ὅταν δὲ αἰσθανθῇ, ὅτι ἡ ἀντοχή του εἰς συγκράτησιν τῆς ἀναπνοῆς φθάνει εἰς τὸ ὅριον, ἕλκει κατ' ἐπανάληψιν ἰσχυρῶς καὶ τινακτὰ τὸ σχοινίον, δι' οὗ εἶναι προσδεδεμένος, καὶ λαμβάνει κατακόρυφον θέσιν μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰς χεῖρας κρατούσας ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς του τὸ σχοινίον, ὅπερ κρατεῖ τεταμένον ἡ βαρύτης τῆς πλακός· οἱ ἐν τῷ πλοίῳ τότε, ἅμα τῷ διὰ τῶν τιναγμῶν τοῦ σχοινίου σημαινομένῳ συνθήματι, ἕλκουσι γοργῶς καὶ ὁ δύτης ἐντὸς βραχυτάτου ἀναδύεται (ξενερίζει).

Ἡ διάρκεια τῆς καταδύσεως ἐν τῷ συνόλῳ, φθάνει συνήθως δύο λεπτά. Οἱ Ἰταλοὶ (Dr Domenico Mazzolani) μετὰ θαυμασμοῦ ἀναγράφουσι τὴν ἀντοχὴν τοῦ ἐκ Σύμης δύτου Γεωργίου Κάγγη, ὅστις καταδυθεὶς τῷ 1913, ὅπως βροχίσῃ τὴν ἄγκυραν τοῦ θωρηκτοῦ «Ρετζίνα Μαργκερίτα», εἰς βάθος 43 ὀργυιῶν, ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ὑπὸ τὸ ὕδωρ 3' 5", τῆς διαρκείας ταύτης ἐξελεγχθείσης ὑπὸ τοῦ Musenga, ἰατροῦ τοῦ θωρηκτοῦ. Ὡσαύτως ὁ Καλύμνιος Ἀγαθοποιὸς Καβάσιλλας ὡμολογεῖτο ὑπὸ τῶν συναδέλφων του, ὅτι νέος κατεδύετο μέχρι 45 ὀργυιῶν καὶ ἐπὶ 3 ½ λεπτά, τρὶς ἀποφυγὼν νὰ γίνῃ βορὰ καρχαρίου. Οἱ δύται ὑπόκεινται εἰς πλείστους κινδύνους λόγῳ τῶν μεγάλων πιέσεων τῆς ὑδατίνης στήλης κατὰ τὰ εἰς ἃ καταδύονται οὗτοι βάθη. Ὁ «ἴλιγγος τοῦ Μενιὲ» καὶ παντὸς εἴδους προσβολαὶ τοῦ ὠτός, αἱμοπτύσεις, νόσοι τοῦ ἥπατος, ἀποτελοῦν γενικὸν σχεδὸν κανόνα εἰς τοὺς βιοπαλαιστὰς τούτους, οἱ ὁποῖοι, θέλοντες νὰ ἀπολαύσουν τὴν λίαν ἀβεβαίου διαρκείας ζωήν των, ρέπουν εἰς τὴν οἰνοπνευματοποσίαν κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των. Ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ «ἰλίγγου τοῦ Μενιὲ» θεραπευτικὴν ἐνέργειαν ἐξασκεῖ ἡ κινίνη. Νόσος τῶν δυτῶν ἐν τούτοις δὲν παρατηρεῖται εἰς τοὺς γυμνοὺς δύτας, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τοὺς διὰ σκαφάνδρου ἀναπνέοντας. Οἱ κίνδυνοι τῶν γυμνῶν δυτῶν ἀπὸ καρχαριῶν εἶναι μέγιστοι, αἱ δὲ σημειωθεῖσαι τραγικότητες πλεῖσται, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τοὺς δύτας διὰ σκαφάνδρου εἶναι αὗται σπάνιαι, τοῦ τέρατος ἀποφεύγοντος τὸν τοιοῦτον δύτην διὰ τὸν φόβον τῆς θέας οὐχὶ τοῦ σκαφάνδρου, ἀλλὰ τῆς σειρᾶς τῶν φυσαλλίδων τοῦ ἀναπνευσθέντος ἀέρος, αἵτινες ἐπαλλήλως ἀναθρώσκουσιν ἀπὸ τοῦ κράνους.

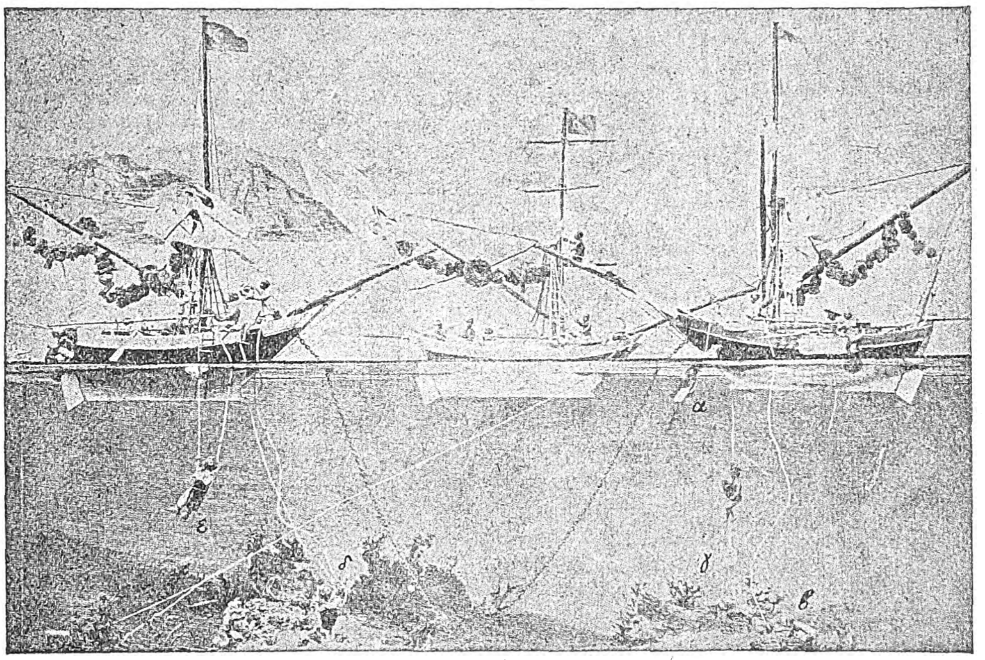

Δύται εἰς τὸ ἔργον των.

[α=Δύτης γυμνὸς καταδυόμενος καὶ κρατῶν τὴν πλάκα ὡς πηδάλιον. — β=Δύτης γυμνὸς ἁλιεύων ἐν τῷ βυθῷ. — γ=Δύτης γυμνὸς γεμίσας τὴν ἀπόχην του καὶ ἀνελκυόμενος· ὑπὸ τοὺς πόδας του κρέμαται ἡ πλάξ. — δ=Δύτης ἁλιεύων διὰ σκαφάνδρου. — ε=Δύτης μετὰ σκαφάνδρου ἀνελκυόμενος.]

[Ἡ εἰκών, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ R. H. Davy's Diving Manual, εἶχε κυκλοφορήσει εἰς τὰς Δωδεκανήσους, ὅταν ἐγίνετο πάλη ἐπικρατήσεως μεταξὺ τῆς διὰ σκαφάνδρου ἁλιείας καὶ τῆς διὰ γυμνῆς καταδύσεως, πρὸς διαφήμησιν τῶν σκαφάνδρων.]

— [ΙΣΤΟΡ.] Ὁ δύτης εἶναι ἐπινόημα τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, ἐπιβληθὲν ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου τῶν παραλίων, ὅπως προμηθευθῇ τοὺς ἀναγκαίους διὰ τὴν τροφήν του ἰχθῦς καὶ τοὺς πρὸς κόσμον μαργαρίτας καὶ τεμάχια κοραλλίων. Αἱ περὶ τῶν Ἰχθυοφάγων ἄλλως τε εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων, καὶ δὴ τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Ἀρριανοῦ, δὲν παρουσιάζουσιν αἰσθητὰς διαφορὰς ὡς πρὸς τὰς πρό τινων δεκαετηρίδων δημοσιευθείσας περιηγητικὰς ἀναμνήσεις τοῦ λοχαγοῦ Μόγκτον, ἀνευρόντος ἐν Νέᾳ Γουϊνέᾳ τὴν φυλὴν τῶν Ἀγκαγιαμποῦ, οἵτινες ἐν ἀγνοίᾳ οἱουδήποτε ἁλιευτικοῦ ἐργαλείου συνελάμβανον τοὺς ἰχθῦς διὰ καταδύσεων μετὰ μεγάλης εὐκολίας. Προκειμένου περὶ ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ ἂν ἔτι παρίδῃ τις τὴν Ὁμηρικὴν παρομοίωσιν τῆς πτώσεως τοῦ ἡνιόχου τοῦ ἅρματος τοῦ Ἕκτορος πρὸς τὴν καταδυομένου κολυμβητοῦ, ἐξ ἄλλων συγγραφέων ἀνενδοιάστως προκύπτει ἡ χρησιμοποίησις δυτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν δυσχερῶν ἐργασιῶν. Οὕτως ὁ Θουκυδίδης (Ζ, κε, 5—8) ἀναφέρει τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων χρησιμοποίησιν «κολυμβητῶν-καταδυομένων» πρὸς καταπριόνισιν τῶν «σταυρῶν», τῶν ξυλίνων ὑποβρυχίων φραγμάτων, ἅτινα οἱ Συρακόσιοι εἶχον πακτώσει ἐν τῷ βυθῷ πρὸς παρακώλυσιν τοῦ εἴσπλου τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀρριανὸς (Ἀναβ. Β, κα, 5) τονίζει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐχρησιμοποίησεν «ὑφάλους κολυμβητάς», πρὸς ἀποκοπὴν τῶν ἀγκυρίων καλώων («σχοίνων»), δι' ὧν οἱ Τύριοι εἶχον ἀγκυροβολήσει μονίμως τριήρεις των, ὅπως καταστήσωσιν ἀδύνατον τὸν εἴσπλουν εἰς τὸν μακεδονικὸν στόλον. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρὰ Πλουτάρχῳ ἀφήγησις τῶν ἀμοιβαίων πειραμάτων τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας (τοῦ μὲν χρησιμοποιήσαντος δύτην διὰ νὰ ἀγκιστρώσῃ εἰς τὴν ὁρμιὰν τῆς Κλεοπάτρας ἰχθὺν ἀγορασμένον, τῆς δὲ ἀνταποδιδούσης τὴν ἀστειότητα δι' ἀγκιστρώσεως ὑπὸ ἄλλου δύτου εἰς τὴν ὁρμιὰν τοῦ Ἀντωνίου ἰχθύος ταριχευμένου), πείθει περὶ τῆς ὑπάρξεως δυτῶν ἐξ ἐπαγγέλματος. Διέκριναν ἄλλως τε οἱ ἀρχαῖοι διαφόρων κατηγοριῶν δύτας (οὓς ἀρνευτῆρας ἢ κολυμβητὰς ὑφύδρους ἢ κολυμβητὰς δυομένους ὀνομάζει ὁ Ἡσύχιος) ἀναλόγως τῆς ἱκανότητός των, εἰς κολυμβητὰς ὑφάλους, δύτας βυθίους, κολυμβητὰς ὑφύδρευς, ἐπιπολάζοντας, ὑπονηχομένους.

Ὁ πρωτόγονος οὗτος τρόπος εἰς ἐκμεταλλεύσεις τῆς χλωρίδος καὶ τῆς πανίσκης τῶν βυθῶν, παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους του, ἐξηκολούθει μέχρι τοῦ 1880 χρησιμοποιούμενος, τῆς διὰ γυμνῶν δυτῶν σπογγαλιείας συστηματικῶς ἐφαρμοζομένης ἕως τότε εἰς ὅλας τὰς σπογγοφόρους περιοχὰς τοῦ βυθοῦ τῆς Μεσογείου. Τῷ 1866 ὅμως ὑπέστη τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γυμνοῦ δύτου τὸ πρῶτον πλῆγμα. Ὁ ἐκ Σύμης Φώτιος Μαστορίδης, ἐργαζόμενος εἰς ναυαγοσωστικὰς ἐπιχειρήσεις ἐν Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις Ἄγγλων βιομηχάνων καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν ὡς ἀναμνηστικὸν δῶρον σκάφανδρον, ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ πρῶτος αὐτὸς τὸ τοιοῦτον μέσον πρὸς σπογγαλιείαν. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πειραματισμοῦ τοῦ Μαστορίδη ὑπῆρξαν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους (1866) τοσοῦτον ἱκανοποιητικὰ εἰς συγκομιδὴν σπόγγων, ὥστε ἀστραπιαίως διεδόθη ἡ χρῆσις τῶν σκαφάνδρων, παρὰ τὰ πολυάριθμα ἀτυχήματα ἐκ τῆς νόσου τῶν δυτῶν καὶ πρὸ πάντων παρὰ τὴν σφοδρότατα ἐκδηλωθεῖσαν ἀντίδρασιν τῶν οἰκονομικῶς πληγέντων γυμνῶν δυτῶν, ἥτις ταχέως ἐξειλίχθη εἰς στάσιν, καθ' ἣν οἱ ἐνδιαφερόμενοι κατέστρεψαν τὰ ὑπάρχοντα ἐν Σύμῃ καὶ Καλύμνῳ σκάφανδρα, ἅτινα εἶχον ἀγοράσει οἱ μεγάλοι καὶ εἰσέτι διατηρούμενοι τοιοῦτοι σπογγαλιευτικοὶ οἶκοι Ὀλυμπίτη, Μαγκλῆ, Κοστρούλλη, Μίγκλη, Βουβάλη, Βογιατζῆ, Πετρίδη καὶ Κατριοῦ.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εὑρέθη οὕτως εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς διὰ σκαφάνδρων ἁλιείας, ἣν περιώρισε μόνον εἰς τὰς ἀπὸ Συρίας μέχρι καὶ τοῦ κόλπου τῆς Μεγάλης Σύρτεως ἀκτάς, καὶ τῆς προστασίας τῶν γυμνῶν δυτῶν πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὰς μέχρις Ἀλεξανδρέττας ἀκτὰς τῆς Καραμανίας. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως αἱ τουρκικαὶ ἀπαγορευτικαὶ διατάξεις ἠτόνουν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ μέχρι τοῦ 1895 τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γυμνοῦ δύτου ἔπαυσεν ὂν χρήσιμον διὰ τὴν συστηματικὴν σπογγαλείαν ἐξυπηρετουμένην ἔκτοτε ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ σκαφάνδρου. Τανῦν τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο ἐξασκοῦσι μόνον πτωχοί τινες σπογγαλιεῖς τῆς Σύμης καὶ τῆς Χάλκης (τῆς Δωδεκανησιακῆς). Ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ τὴν Κεϋλάνην πλεῖστοι δύται ἐξακολουθοῦσι τὴν διὰ τοῦ πρωτογόνου τρόπου τῆς καταδύσεως ἁλιείαν τῶν μαργαριτῶν. Παρὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἐν τούτοις ἐπεισέλευσιν τοῦ σκαφάνδρου, ἡ ἱκανότης τῶν Δωδεκανησίων καὶ ἐνίων Κυκλαδίων ὡς πρὸς τὰς γυμνὰς καταδύσεις δὲν ἔπαυσεν ὑφισταμένη, πλὴν ὡς ἐρασιτεχνικὸς μόνον ἀθλητισμός, εὐκαιρία πρὸς ἐπίδειξιν τοῦ ὁποίου παρέχεται μόνον τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανίων, καθ' ἣν πλεῖστοι καταδύονται πρὸς ἀνέλκυσιν τοῦ Σταυροῦ, ὃν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ρίπτουσιν ἐπίτηδες καὶ κατ' ἔθιμον εἰς μεγάλα βάθη.

Νομολογία. Συμβάσεις. Οἱ δύται (ὁ ὅρος οὗτος εἰς τὴν γλῶσσάν μας εἶναι γενικός, κοινὸς δὲ εἰς ἀμφοτέρας τὰς κατηγορίας δυτῶν) ἐξευρίσκονται καὶ ἐκλέγονται ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ ἐφοπλιστοῦ τῆς ἁλιευτικῆς ἐπιχειρήσεως, τοῦ ξεκινητοῦ λεγομένου, συντασσομένης συμβολαιογραφικῆς πράξεως ὑποχρεούσης τὸν μὲν δύτην εἰς ὑπηρεσίαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν δὲ ξεκινητὴν εἰς παροχὴν τῷ δύτῃ ὡρισμένου ποσοστοῦ ἐκ τοῦ τιμήματος τοῦ ἁλιευθησομένου σπόγγου, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν γενικῶν ἐξόδων τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς προκαταβολῆς, ἥτις κατὰ κανόνα δίδεται εἰς τὸν δύτην πρὸ τοῦ ἀπόπλου (ξεκινήματος), ἵνα ἀφήσῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του τὰ μέσα τῆς διατροφῆς. Οὕτω ἡ σύμβασις αὕτη, ἥτις κατ' ἔθιμον ἀπὸ μακροτάτου χρόνου ἐκ ελεῖται, ἀποτελεῖ σύμβασιν μισθώσεως ὑπηρεσιῶν, οὐχὶ δὲ ἑταιρικὴν σύμβασιν, καίτοι ὡς ἀμοιβὴ ὁρίζεται μερίδιον ἐπὶ τῶν κερδῶν. Διὰ τὸν ἀστικὸν διακανονισμὸν τῶν μεταξὺ ξεκινητοῦ καὶ δύτου διαφορῶν ἐλήφθησαν διεθνῶς νομοθετικὰ μέτρα, κατόπιν τῆς ἐξασκηθείσης προπαγάνδας ὑπὸ τῆς πρωτοβουλίᾳ τοῦ καθηγητοῦ *Φλέγγελ* ἱδρυθείσης «Διεθνοῦς ἑταιρίας πρὸς προστασίαν τῶν δυτῶν», ἧς ἡ ἕδρα ὡρίσθη ἐν Χανίοις. Τοιαῦτα μέτρα πρώτη ἔλαβεν ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ νόμου ΓΧΙΖ' (3617 Φυλ. Ἐφ. Κυβ. 100 Α'. τῆς 15 Μαρτίου 1910), κατόπιν δ' αὐτῆς ἡ Ἰταλία (1911) συγχρόνως μὲ τὴν διὰ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου κατάληψιν τῶν Δωδεκανήσων, ἡ Γερμανία (1920) καὶ ἡ Ρωσία (1924

Digitized by Google

Ὁ νόμος ΓΧΙΖ' προβλέπων καὶ διὰ τὴν ἵδρυσιν σχολείων δυτῶν ἐν Αἰγίνῃ καὶ Ὕδρᾳ (ἄρθρ. 1—5 ἐκτελ. διάταγμα 13 Ἰαν. 1912, Ἐφ. Κυβερν. τῆς 22 Ἰαν.), καὶ τὴν ἐξάσκησιν κρατικῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῆς διενεργουμένης ἁλιείας (πρβ. καὶ ΒΔ εἰς φύλ. 16 Α Ἐφ. Κυβερν. τῆς 28 Φεβρ. 1912) τόσον εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὅσον καὶ τὰ ἀφρικανικὰ παράλια, ἀλλὰ καὶ κυρῶν τὰ μέτρα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, πρὸς συνεχῆ ἀποστολὴν εἰς τὰ μᾶλλον συχναζόμενα ὑπὸ Ἑλλήνων δυτῶν παράλια πολεμικῶν πλοίων (Ἀτμοημιολ. «Πάραλος», ὁπλιταγ. «Κρήτη») μετὰ νοσοκομείου καὶ εἰδικῶν ἰατρῶν, ἔτυχε μεγίστης πολεμικῆς, ἰδίως ὡς πρὸς τὰς διατάξεις τῆς ἱδρύσεως σχολῆς δυτῶν καὶ προστασίας τῆς ὑγείας αὐτῶν, ὥστε αἱ διατάξεις αὗται νὰ μείνωσι θνησιγενεῖς. Δεύτερος, σχετικῶς πρὸς τοὺς δύτας νόμος, ὁ 586, ἐπεξέτεινε καὶ διὰ τὴν Κρήτην τὴν ἰσχὺν τοῦ προμνησθέντος. Τρίτος τέλος, ὁ 652 (Ἐφ. Κυβ 93 Α—10 Μαρτ. 1915) ἐπιτρέπει τὴν ἁλιείαν διὰ δυτῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα καὶ εἰς πλοῖα ὑπὸ ξένην σημαίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος.

Ἡ ἰταλικὴ ὡς πρὸς τοὺς δύτας νομοθεσία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν κανονισμὸν τοῦ 1919 καὶ τὰ Β. Δ. τῆς 20 Μαΐου 1925 καὶ τῆς 22 Νοεμβρίου 1925 Ἐν πλείστοις ἐμπνευσθεῖσα ἐκ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ἔχει ἀφθάστως καλλιτεχνηθῆ, προϊοῦσα πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ προβλεφθῇ, καθιερώσασα ὡς ὑποχρέωσιν τῶν κυβερνητῶν νὰ ἀσφαλίζωσι τοὺς δύτας αὐτῶν εἰς τὴν Cassa Nazionale d'Assicurazione κλπ.

Μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος ὑπάρχει καὶ σύμβασις σχετικὴ πρὸς τὴν διὰ δυτῶν ἁλιείαν (βλ. «Ἐπιθεώρησιν τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ» (τεῦχ Ἰανουαρίου 1927 σελ. 32). Κατ' αὐτὴν ἐνῷ διὰ τοῦ ἄρθρ. 1 χορηγεῖται εἰς Ἰταλοὺς ὑπηκόους (ἐπρόκειτο τότε περὶ μεγάλης σπογγαλιευτικῆς ἐπιχειρήσεως τῆς Banca di Roma καί τινων ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένων σπογγεμπόρων, ἀποδειχθείσης ὅμως θνησιγενοῦς) τὸ δικαίωμα διενεργείας ἁλιείας εἰς τὰ ἑλληνικὰ χωρικὰ ὕδατα, κατὰ τὸ ἄρθρον 2 διετίθετο διὰ τοὺς Ἕλληνας δύτας μόνον «τὸ ἥμισυ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατ' ἔτος διαθεσίμων ἀδειῶν διὰ τὴν διὰ σκαφάνδρων ἁλιείαν» καὶ δὴ ἐπὶ καταβολῇ ἐγγυήσεως μέχρι 12000 ἰταλικῶν λιρῶν δι' ἕκαστον σκάφανδρον, οὐχὶ δὲ δι' ἅπαντα τὰ ἰταλικὰ χωρικὰ ὕδατα ἀλλὰ μόνον διὰ τὰ τῆς Τριπολίτιδος καὶ τὰ τῆς Κυρηναϊκῆς. Ἀπέκλεισε δηλαδὴ ἡ σύμβασις αὕτη τοὺς Ἕλληνας δύτας ἀπὸ τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός των εἰς τὰ μητροπολιτικὰ ὕδατα τῆς Ἰταλίας, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς Δωδεκανήσου, ἐν ᾧ χρόνῳ οὐδεὶς ἀνάλογος περιορισμὸς διετυπώθη ὡς πρὸς Ἰταλοὺς δύτας ἁλιεύοντας εἰς τὰ χωρικὰ τοῦ κράτους μας ὕδατα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σταυρ. Κουτούπη*, ἄρθρον εἰς «Ἐπιθεώρησιν τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ» Νοέμβριος 1928 σελ. 1—26. — *Χαλκιοπούλου*, Ἐγχειρ Δύτου. — *R. Davis*, Submarine appliance and their use. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **δυτῶν** *νόσος* [*Ἰατρ.*]. Τὰ εἰς τοὺς δύτας ἐπισυμβαίνοντα νοσηρὰ φαινόμενα, ὡς ἐκ τῆς ἀποτόμου ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς εἰς τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν μεταπτώσεως, κατὰ τὴν τυχὸν ταχεῖαν ἀνέλκυσιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης (βλ. *ἀεραιμία*). Σ. Γ. Σ.

δυτικός, *—ή, —όν*· ὁ κείμενος πρὸς τὴν δύσιν· ‖ ὁ ἀπὸ τῆς δύσεως χαρακτηριζόμενος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Δύσιν.—Ἐπίρρ. *δυτικῶς*.

—**Δυτικαὶ** *Ἰνδίαι* (West Indies) [*Γεωγρ.*]. Οὕτως ὠνόμασε τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Ἀντιλλῶν (βλ. λ.) ὁ Χριστόφορος Κολόμβος, νομίσας ὅτι κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτῶν ἀνεῦρε νέαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ ὅτι αἱ νῆσοι αὗται ἀπετέλουν τὰς δυτικὰς αὐτῶν ἀκτάς. Τὸ ὄνομα Ἀντίλλαι ἐδόθη εἰς αὐτὰς ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μαρτὺρ ντ' Ἀγκιερα τῷ 1493, διότι κατόπιν ὑπετέθη ὅτι ἡ ἀνακαλυφθεῖσα γῆ ἦτο ἡ μυθώδης γῆ τῶν Ἀντιλίας ἢ Ἀντίλλας. —Μ.

— **Δυτικῶν** *Ἰνδιῶν, ἑταιρεῖαι* —. Ὠνομάσθησαν οὕτω τρεῖς ἑταιρεῖαι, μία ὁλλανδική, μία γαλλικὴ καὶ μία ἀμερικανική, αἵτινες ἱδρύθησαν, ἀδείᾳ τῶν οἰκείων κυβερνήσεων, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προστασίας τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἀφρικῇ κτήσεις καὶ πρὸς ἐγκατάστασιν ἀποικιῶν. Εἰς τὰς ἑταιρείας ταύτας εἶχον παραχωρηθῆ μεγάλα προνόμια ἐκμεταλλεύσεως καὶ διοικήσεως τῶν ἀποικιῶν, αἱ δὲ κυβερνήσεις ἐβοήθουν ταύτας εἰς τοὺς πολέμους των πρὸς παγίωσιν τῆς ἐγκαταστάσεώς των. Ἡ κυριωτέρα τούτων εἶναι ἡ *Ὁλλανδικὴ ἑταιρεία τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν* (Die Westindische Compagnie), ἥτις ἱδρύθη τῷ 1621 καὶ διελύθη τῷ 1674 Ἐπανιδρυθεῖσα τῷ 1675 ἐξηκολούθησε νὰ ἐκμεταλλεύεται τὰς ὁλλανδικὰς ἀποικίας μέχρι τοῦ 1794, ὁπότε ἡ Ὁλλανδία ἀπώλεσεν ἁπάσας αὐτῆς τὰς ἀποικίας. Ἱδρύθη ἐκ νέου τῷ 1828 πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὁλλανδικοῦ ἐμπορίου, ἀλλ' ἄνευ σοβαρῶν ἀποτελεσμάτων. —Μ.

— **Δυτικὴ** *Αὐστραλία* [*Γεωγρ.*]· βλ. Αὐστραλία Δυτική.

— **Δυτικὴ** *Βιργινία* [*Γεωγρ.*]· βλ. Βιργινία.

— **Δυτικὴ** *Βρεττανικὴ Ἀφρικὴ* (British West Africa) [*Γεωγρ.*]. Καλοῦνται οὕτως αἱ τέσσαρες βρεττανικαὶ ἀποικίαι τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς: Γαμβία, Σιέρρα Λεόνε, Χρυσῆ Ἀκτὴ καὶ Νιγερία. Κατὰ τὸ 1920 αἱ ἀποικίαι αὗται ἐζήτησαν ὅπως αὐτοκυβερνηθοῦν, συγκαλέσασαι «Ἐθνικὸν συνέδριον τῆς Δυτικῆς Βρεττανικῆς Ἀφρικῆς». Ἀντιπρόσωποι τοῦ συνεδρίου μεταβάντες εἰς Λονδῖνον τῷ 1921 ἐπέτυχον ἐλαφράς τινας μόνον ἀποκεντρωτικὰς μεταρρυθμίσεις ἐν τῷ διοικητικῷ συστήματι τῶν ἀποικιῶν τούτων. —Μ.

— **Δυτικὴ** *Ἐκκλησία* [*Ἐκκλ. Ἱστορ.*]. Η Ἐκκλησία τῆς Δύσεως, ἡ Λατινική, ἡ Καθολικὴ *Ἐκκλησία* (βλ. λ.), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον, ἥτις καλεῖται Ἀνατολική.

— **Δυτικὴ** *Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία*· βλ. Ρωμαϊκὴ *αὐτοκρατορία*.

— **δυτικὴ** *ὥρα* [*Ἀστρον.*]. Ἡ ὥρα τῶν χωρῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν πρώτην ἄτρακτον (βλ. *ὥρα*). Σ. Π.

— **δυτικὸν** *σημεῖον* [*Ἀστρον.*]· βλ. δύσις καὶ ὁρίζων.

δυτισκίδαι (οἱ) (Dytiscidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα ὑδρόβια διαφόρου μεγέθους. Οἱ δυτισκίδαι ἔχουσι σῶμα βραχὺ καὶ εὔρωστον, κεφαλὴν κεκαλυμμένην μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ τοῦ προθώρακος. Οἱ ἄρρενες ἔχουσι τοὺς προσθίους πόδας πεπλατυσμένους καὶ τὰ ἔλυτρα λεῖα καὶ στιλπνά, ἐνῷ αἱ θήλειαι ἔχουσι διεστραμμένους προσθίους πόδας. Αἱ κάμπαι ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν πλατεῖαν καὶ ἰσχυροτάτας σιαγόνας. Εἶναι γενικῶς ἔντομα σαρκοφάγα καὶ καταβροχθίζουσι παντὸς εἴδους ὑδρόβια ζῷα, ἀκόμα καὶ μικροὺς ἰχθῦς. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι διεσπαρμένα ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς γῆς καὶ ἰδίως εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον. Γνωστὰ πολυπληθῆ γένη, ὧν ἀξιολογώτερον ὁ δυτίσκος (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

δυτίσκος (ὁ) (Dytiscus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτισκιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα ἔντομα μὲ σῶμα ᾠοειδές, λεπτότερον κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος καὶ πλατύτερον κατὰ τὸ ὀπίσθιον, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μὲ κεραίας μετρίου μήκους, λεπτὰς καὶ πολυαρθρωτάς, προσακτρίδας βραχείας καὶ ἀρθρωτάς, τελευτώσας εἰς σφαιροειδεῖς ἀποφύσεις, πόδας μᾶλλον βραχεῖς, ὧν τὸ τρίτον ζεῦγος εὐρωστότερον καὶ ἰσχυρότερον τῶν προηγουμένων δύο ζευγῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολυάριθμα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, ὧν γνωστότερον *δυτίσκος ὁ πλατὺς* (Dytiscus latissimus), ὅστις ἀπαντᾷ κατὰ τὰ Βόσγια ὄρη. Δ. Ν. Π.

Δυτίσκος ὁ πλατύς.
[Ἀριστερὰ=τέλειον ἔντομον.— Δεξιὰ=Κάμπη τοῦ ἐντόμου.]

Δυφοὺρ (Dufour)· βλ. Ντυφούρ.

δυφουρέα (ἡ) (Dufourea) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν μελισσιδῶν (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

δύω, *ἀόρ. ἔδυσα*· ἀμετβ. ἐπὶ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστέρων, καταδύομαι, ἐμβαπτίζομαι, ἀφανίζομαι ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα: «δύει,—ἔδυσεν ὁ ἥλιος»· ‖ μεταφ. «δύει τὸ ἄστρον του» ἐπὶ παρακμάζοντος, «ἔδυσεν ἡ δόξα του».

δύω· ἄλλος τύπος τοῦ *δύο*, ἀπαντῶν παρὰ ποιηταῖς.

δυω—· τὰ ἀπὸ τούτου ἀρχόμενα σύνθετα ζητητέα γενικῶς εἰς τὸ δυο—.

δωβρεελίτης (ὁ) (Daubréelith) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι θειοῦχος σίδηρος καὶ θειοῦχον χρώμιον, τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $Fe\ Cr_2\ S_4$. Εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους πιθανῶς τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει λάμψιν μεταλλικήν, χρῶμα μέλαν καὶ εἰδικὸν βάρος 5,01. Εἶναι τὸ μοναδικὸν ὀρυκτὸν θειοῦχον χρώμιον. Πολὺ εὔθραυστος, εἶναι γνωστὸς μόνον ὡς περιεσπαρμένος ἐντὸς μετεωρικῶν σιδήρων διαφόρων προελεύσεων. Γ. Κ. Γ.

δωβρεΐτης (ὁ) (Daubreit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον εἶναι ἁλοειδὲς ἅλας, χλωριοῦχον δηλαδὴ βισμούθιον μετ' ὀξειδίου τοῦ βισμουθίου, τοῦ πιθανοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου

$$Bi_2 Cl_6 . 4\ Bi_2 O_3 .$$

Εὑρίσκεται εἰς κρυσταλλικὰ φυλλίδια μαργαριτοειδῶς λάμποντα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς γεώδεις καὶ ἰνώδεις μάζας. Ἔχει χρῶμα ὑποκίτρινον φαιόν, σκληρότητα $2^1/_2$ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 6,4 καὶ εὑρέθη εἰς τὸ μεταλλεῖον Constancia τῆς Βολιβίας. Γ. Κ. Γ.

Δωδανεὶμ [*Ἀρχ.*]. Λαὸς μνημονευόμενος δὶς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ἔνθα παρίσταται ὡς τέταρτος υἱὸς τοῦ *Ιαβὰν* (*Ἰωυὰν* κατὰ τοὺς Ο', πατρὸς τῶν *Ἰώνων* ἢ *Ἑλλήνων*), υἱοῦ τοῦ Ἰάφεθ (Γενέσεως ι' 4, Α' Παραλ. α' 7). Ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων χωρίων ἐν μὲν τῷ α' ἡ ἐπικρατοῦσα γραφὴ εἶναι Dodanim, ἐν δὲ τῷ β' Rodanim, ἂν καὶ μερικὰ χειρόγραφα ἔχουσι τὴν γραφὴν Dodanim. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς λέξεως, ἥτις ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο μορφὰς ἕνεκα συγχύσεως τοῦ ἀρκτικοῦ συμφώνου αὐτῆς D, ὅπερ ἐν τῇ ἑβραϊκῇ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ R. Δὲν συμφωνοῦσιν ὅμως οἱ κριτικοὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ εἰς τὸν ταυτισμὸν τοῦ ὀνόματος. Καί τινες μὲν ἀναγινώσκοντες Dodanim καὶ στηριζόμενοι εἰς τὸ Ταργκοὺμ τοῦ Ἰωνάθαν καὶ εἰς τὸ ἱεροσολυμικὸν Ταλμοὺδ ταυτίζουσι τὸ ὄνομα πρὸς τὸ *Δαρδάνιοι* (*Knobel* κ. ἄ.) ἢ σχετίζουσιν αὐτὸ πρὸς τὴν γνωστὴν παλαιὰν πόλιν τῆς Ἠπείρου, τὴν *Δωδώνην* (*Michaelis*), ἄλλοι δέ, ἀναγινώσκοντες ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις Rodanim, νομίζουσιν ὅτι πρόκειται περὶ τῶν κατοίκων τῆς Ρόδου. Ἤδη δὲ οὕτως ἐξεδέξαντο τὸ ὄνομα οἱ Ἑβδομήκοντα, οἵτινες ἐν ἀμφοτέροις τούτοις τοῖς χωρίοις μεταφράζουσι *Ρόδιοι* καὶ ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἡ πιθανωτέρα. Π. Ι. Μ.

Δωδὲ (Daudet)· βλ. Ντωντέ.

δώδεκα (οἱ, αἱ, τά)· ἀριθμητικὸν ἀπόλυτον ἄκλιτον: «δώδεκα ἄνθρωποι,—οἰκίαι,—πρόβατα κττ.»· ‖ ἀντὶ τακτικοῦ: «ἡ ὥρα εἶναι δώδεκα», «'ς τὰς δώδεκα», «τὸ δώδεκα μετὰ Χριστόν», «'ς τὸ δώδεκα τραπέζι»· ‖ ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων κατὰ μὲν τὸ ἡρωδιάνειον σύστημα (ἐπὶ Σόλωνος) παρίστατο διὰ τῶν σημείων ΔΙΙ, ἀπὸ δὲ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου ιβ' καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος διὰ τῶν ἀραβικῶν συμβόλων 12· ὑπὸ τῶν Ρωμαίων παρίστατο διὰ τοῦ γράμματος Χ

Δώδεκα *νησιὰ* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Μύρμηκες τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Παλικῆς (Κεφαλληνίας) εἰς $4^3/_8$ μιλ. βορείως (πλάτ. 38°15'35'' Β, μῆκ. 20°22'20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ., ἐν ᾧ δὲν ἀναφέρεται ἡ ὀνομασία των, 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia) τοῦ ἀκρωτηρίου Γερογόμπου καὶ πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ὀρθολίθια. Σ. Ε. Λ.

δωδεκα—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν προσδιορίζει ἐπιθετικῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ: *δωδεκάδραχμος, δωδεκαμερής, δωδεκάπηχυς, δωδεκάπολις, δωδεκάτεκνος, δωδεκάγωνος* κ.τ.λ.

δωδεκαγυνία (ἡ) [*Βοτ.*]. Τὸ φαινόμενον καθ' ὃ ὁ ὕπερος θηλέων τινῶν ἀνθέων ἀποτελεῖται ἐκ δώδεκα καρποφύλλων.

δωδεκάγωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα γωνίας.

— [*Γεωμ.*] Καλεῖται *δωδεκάγωνον* πᾶν πολύγωνον ἔχον 12 πλευρὰς καὶ ἑπομένως 12 γωνίας. Τὸ κανονικὸν δωδεκάγωνον εἶναι τὸ ἐγγράψιμον καὶ περιγράψιμον εἰς κύκλον. Ἡ πλευρὰ α τοῦ κανονικοῦ δωδεκαγώνου, ἐὰν R εἶναι ἡ ἀκτὶς τοῦ περιγεγραμμένου κύκλου, εἶναι:

$$\alpha = \sqrt{R(2R - \sqrt{4R^2 - 1})}$$

Σ. Μ.-Ο.

δωδεκάδα (ἡ)· ἀντὶ δωδεκὰς (βλ. λ.).

— [*Λαογρ.*] Ὠνομάζοντο *δωδεκάδα* ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ τοπικὰ συμβούλια, ἀπαρτιζόμενα ἢ μὴ ἐκ δώδεκα μελῶν. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐννοίας εἶναι παλαιοτάτη, τοῦ ἀριθμοῦ δώδεκα καὶ τῶν παραγώγων του ἀποτελεσάντων τὸ παλαιότατον ἀριθμητικὸν σύστημα, ἔχον ἐπιπροσθέτως καὶ συμβολικὴν σημασίαν, εἰς πλεῖστα δὲ μέρη ἰσχῦον καὶ σήμερον παρὰ τὴν γενίκευσιν τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος. Κατὰ παράδοσιν ὁ λαὸς ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς δώδεκα διαιρέσεις. Δώδεκα ὑπῆρξαν οἱ Ἀπόστολοι, δώδεκα οἱ μῆνες κ.ο.κ. Εἰδικῶς προκειμένου περὶ συμβουλευτικῶν σωμάτων, ἀπὸ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων παρατηροῦμεν τὸν ἀριθμὸν δώδεκα ὡς συμβολίζοντα τὴν συμβουλευτικὴν ἐπάρκειαν. Οὕτω κατὰ τὸν Η' αἰῶνα Λέων ὁ Γραμματικὸς μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὑπὸ «οἰκουμενικὸν διδάσκαλον» ἐτέλουν «συλλήπτορες ἄνδρες τῶν ἐν τέλει, τὸν ἀριθμὸν δώδεκα, πᾶσαν ἐπιστήμην μετερχόμενοι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ κρατύνοντες δόγματα ὧν οἱ βασιλεῖς ἄνευ βουλὴν ἢ γνώμην οὐκ ἐθέσπιζον». Τοιαῦτα συμβούλια ἢ δωδεκάδας ἀπαντῶμεν εἰς πλεῖστα παραμύθια περιστοιχίζοντα τοὺς ρηγάδες. Ἐπίσης εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ δημογεροντία ἀπετελεῖτο ἀπὸ δώδεκα μέλη Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται προκειμένου περὶ δημογερον-

Digitized by Google

τιῶν καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς περιφερείας. Τοιουτοτρόπως ἡ σημασία τῆς λέξεως ἐνωρὶς μετέπεσεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ συμβουλίου. Τοῦτο σαφῶς φαίνεται ἀπὸ τοὺς κατωτέρω στίχους κρητικοῦ ποιήματος, σχετικοῦ πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1840 καὶ τὸν βασιλέα Ὄθωνα, καθ' ὅ:

καὶ παρευθὺς ὁ βασιλιᾶς κράζει τὴ δωδεκάδα
τσὶ πλιὸ σοφοὺς καὶ γνωστικοὺς ἀπού 'χε στὴν Ἑλλάδα,

ἐνῷ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, περὶ οὗ πρόκειται, ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑπτὰ μέλη. Κατὰ παράδοσιν ἡ δωδεκάδα ἐπροτιμήθη εἰς τὰ ὁρκωτὰ δικαστήρια, εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Ἀθηνῶν, ὡς εἶχεν ἄλλοτε, καὶ εἰς ἄλλα συμβουλευτικὰ σώματα. Ἡ συνήθεια δὲν εἶναι μόνον ἑλληνικὴ ἢ ἀνατολική, ἀλλὰ παρατηρεῖται καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰς πλείστας περιστάσεις. Οὕτως ὁ Κορλομάγνος φέρεται ἔχων δώδεκα ἰσοτίμους, ὁ δὲ συμβολικὸς οὗτος ἀριθμὸς διετηρήθη ἀνὰ τοὺς αἰῶνας εἰς τὸν θρῦλον καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, ὡς λ. χ. εἰς τοὺς ἱππότας τῆς Στρογγύλης Τραπέζης, εἰς τὸ μυθικὸν ἔπος περὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Δ. Κ.

δωδεκαδακτυλικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὸ *δωδεκαδάκτυλον* ἔντερον.

— **δωδεκαδακτυλικοὶ ἀδένες** *['Ανατομ.]*· βλ. βρυννεριανοὶ *ἀδένε*..

— **δωδεκαδακτυλικὸν κόλπωμα** *['Ανατομ.]*. Τρία κολπώματα τοῦ *δωδεκαδακτύλου* σημειοῦνται: τὸ *κάτω*, τὸ *ἄνω* καὶ τὸ *μεσοκολικόν*, ἅτινα σχηματίζονται ὑπὸ τοῦ περιτοναίου περὶ τὴν τελικὴν καμπὴν τοῦ δωδεκαδακτύλου. Καὶ τὸ μὲν κάτω κόλπωμα στρέφει τὸν πυθμένα πρὸς τὰ κάτω, τὸ δὲ στόμιον πρὸς τὰ ἄνω, τὸ δὲ ἄνω ἔχει τὸν πυθμένα πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὸ στόμιον πρὸς τὰ κάτω, τοῦ δὲ μεσοκολικοῦ κολπώματος ὁ μὲν πυθμὴν στρέφεται πρὸς τὰ ἄνω, τὸ δὲ στόμιον πρὸς τὰ πρόσω καὶ κάτω. Ἡ γνῶσις τῶν κολπωμάτων τούτων εἶναι ἀξιόλογος, διότι γίνονται ἀφετηρία τῶν *ἐνδολοκοιλιακῶν κηλῶν* (ὀπισθοπεριτοναϊκῶν). Ι. Π.

δωδεκαδακτυλῖτις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Κατάρρους τοῦ *δωδεκαδακτύλου*. Δὲν εἶναι κυρίως ἰδία νόσος, ἀλλὰ συνήθως ἐπέκτασις ὀξέος γαστρικοῦ ἢ ἐντερικοῦ κατάρρου μέχρι τοῦ δωδεκαδακτύλου. Ἴκτερος ἀναφαινόμενος ἐπὶ τῶν νοσημάτων τούτων ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν τὴν ἐπέκτασιν ταύτην. Χρονία δωδεκαδακτυλῖτις ὑπάρχει ἐπὶ καρκίνου ἢ ἕλκους τοῦ δωδεκαδακτύλου, ἐνίοτε ἐπὶ παθήσεων τοῦ ἥπατος, τοῦ παγκρέατος κλπ. Δ. Χ. Κ.

δωδεκαδάκτυλος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα δακτύλους || ὁ ἔχων δώδεκα δακτύλων μῆκος || *δωδεκαδάκτυλον* (τὸ) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔντερον*· τὸ μετὰ τοῦ στομάχου συνδεόμενον τμῆμα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου ἔχον μῆκος 12 δακτύλων.

—**δωδεκαδάκτυλον ἔντερον** *['Ανατομ.]*. Τὸ δωδεκαδάκτυλον παριστᾷ τὴν ἀνωτάτην μοῖραν ἢ τὴν πρώτην ἕλικα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ἔχον μῆκος 27—30 ἑκμ. Ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ πυλωροῦ τοῦ στομάχου, ἰσοϋψῶς τῷ δεξιῷ πλαγ. φ τοῦ 1ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου, διήκει ἐν πρώτοις πρὸς τὰ δεξιά, ὀπίσω καὶ ἄνω μέχρι τοῦ αὐχένος τῆς χοληδόχου κύστεως (ἄνω ὁριζοντία μοῖρα, ἡ βραχυτέρα πασῶν), εἶτα δὲ ἀνακάμπτον ἐπὶ τὰ κάτω πορεύεται καθέτως κατὰ μῆκος τοῦ ἔσω χείλους τοῦ δεξιοῦ νεφροῦ μέχρι τοῦ 3ου ἢ 4ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου (κατιοῦσα μοῖρα, διπλασία τὸ μῆκος τῆς ἄνω)· μεθ' ὃ εὐθὺς ἀνακάμπτον πρὸς τ' ἀριστερὰ ὁδεύει πρὸ τῆς σπονδυλικῆς στήλης λοξῶς πρὸς τ' ἄνω μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ πλαγίου τοῦ 2ου ἢ τοῦ 1ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου, ἔνθα καὶ τελευτᾷ (κάτω ἀνιοῦσα μοῖρα, ἡ μακροτάτη τῶν λοιπῶν), μεταβαῖνον εἰς τὴν νῆστιν δι' ἀποτόμου κάμψεως ἐκ τῶν ὄπισω πρὸς τὰ πρόσω (νηστιοδωδεκαδακτυλικὴ ἢ τελικὴ καμπὴ τοῦ δωδεκαδακτύλου). Καθόλου δὲ περιγράφει ἀγκύλην δίκην U, ἧς τὸ μὲν κυρτὸν βλέπει πρὸς τὰ κάτω καὶ δεξιά, τὰ δὲ δύο ἄκρα στρέφονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀριστερά, τὸ δὲ κοῖλον πληροῦται ὑπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ παγκρέατος. Ἀπὸ τοῦ πέρατος τοῦ δωδεκαδακτύλου διήκει πρὸς τὴν κοιλιακὴν ἀρτηρίαν, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὰ ἔσω σκέλη τοῦ διαφράγματος, τρίγωνος λεπτὸς μῦς, ὁ *κρεμαστὴρ μῦς τοῦ δωδεκαδακτύλου*. Τὸ περιτόναιον περιβάλλει τελείως μόνον τὴν ἄνω μοῖραν τοῦ δωδεκαδακτύλου, τῆς δὲ κατιούσης καὶ τῆς κάτω ἀνιούσης μοίρας καλύπτει μόνον τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐμφανίζει πολυπληθεῖς ἐγκαρσίας πτυχάς, τὰς *κυκλοτερεῖς ἢ κερκριγγιανὰς πτυχὰς* (ἢ βαλβῖδας), ἐν δὲ τῷ μέσῳ περίπου τοῦ ὕψους τῆς κατιούσης μοίρας φέρει πτυχὴν ἐπιμήκη, ἥτις παράγεται ἐκ τῆς ἐντὸς τοῦ τοιχώματος πορείας τοῦ χοληδόχου πόρου καὶ ἥτις ἀπολήγει εἰς ὑποστρογγύλον ἔπαρμα, τὸ *φῦμα τοῦ Vater*, διατιτραινόμενον ὑπὸ δύο στομίων, τοῦ ἄνω διὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ χοληδόχου πόρου, καὶ τοῦ κάτω διὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ παγκρεατικοῦ πόρου· ἐνίοτε δὲ ἓν μόνον ὑπάρχει στόμιον, εἰς ὃ κοινῇ ἐκβάλλουσιν ἀμφότεροι οἱ πόροι. Μικρὸν δ' ὕπερθεν τοῦ φύματος Vater εὑρηται ἕτερον μικρότερον φῦμα, ἡ *θηλὴ τοῦ δωδεκαδακτύλου* (=φῦμα τοῦ Santorini), εἰς ὃ ἐκβάλλει ὁ ἐπίκουρος πόρος τοῦ παγκρέατος. Ὡς πρὸς τὴν ὑφὴν τὸ δωδεκαδάκτυλον σύγκειται, πλὴν τοῦ ὀρογόνου χιτῶνος (συνεχείας τοῦ περιτοναίου) ἐκ τοῦ μυϊκοῦ, τοῦ ὑποβλεννογονίου καὶ τοῦ βλεννογόνου, ὅστις, πλὴν τῶν κοινῶν καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἔντερον ἀδένων, περιέχει καὶ ἰδίους τοιούτους, τοὺς *δωδεκαδακτυλικοὺς ἢ βρυννερείους ἀδένας* (βλ. βρυννεριανοὶ *ἀδένες*). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**δωδεκαδακτύλου ἕλκος** *['Ιατρ.]*. Εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον παράγονται πολλάκις ἕλκη καθ' ὅλα ἀνάλογα πρὸς τὸ λεγόμενον ἁπλοῦν ἢ στρογγύλον ἕλκος τοῦ στομάχου. Ἰδίως δὲ Ἀμερικανοὶ χειρουργοὶ κατέδειξαν ἐσχάτως τὴν συχνότητα τοῦ ἕλκους τούτου, ὅπερ πρότερον ἐθεωρεῖτο σχετικῶς σπάνιον. Ἡ γένεσις τοῦ ἕλκους τοῦ δωδεκαδακτύλου, καθὼς καὶ τοῦ στομάχου, δὲν ἔχει τελείως διασαφηνισθῆ, ἀλλὰ φαίνεται, οὐχ ἧττον, ὅτι ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὀξίνου γαστρικοῦ ὑγροῦ ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου. Ἀφ' ἑνὸς ἴσως ὑπέρμετρος ὀξύτης τοῦ ὑγροῦ τούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διάφοροι τοπικαὶ συνθῆκαι ἐπιφέρουσαι ἐλάττωσιν τῆς ζωτικότητος τοῦ βλεννογόνου (κυκλοφορικαὶ διαταραχαί, ἐξαρτώμεναι πιθανῶς ἐνίοτε καὶ ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, διάφοροι κακώσεις τοῦ βλεννογόνου, χρόνιαι φλεγμοναί, ἰδιάζουσαι κληρονομικαὶ καὶ ἀτομικαὶ συνθῆκαι) συνεργοῦσιν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ ἕλκους. Πολλάκις παρετηρήθη ἕλκος τοῦ δωδεκαδακτύλου κατόπιν ἐγκαυμάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος. Τὸ ἕλκος τοῦ δωδεκαδακτύλου εἶναι συχνότερον εἰς τοὺς ἄνδρας παρὰ εἰς τὰς γυναῖκας, παρατηρεῖται δὲ ἰδίως εἰς ἄνδρας ἀσθενικῆς καὶ νευρικῆς κράσεως. Τὸ ἕλκος ἄλλοτε μὲν εἶναι μικρόν, μόλις ὁρατόν, ἄλλοτε δὲ φθάνει μέχρι διαμέτρου πολλῶν ἑκατοστομέτρων, εἶναι δὲ στρογγύλον ἢ ᾠοειδὲς τὸ σχῆμα.

Εἴς τινας περιπτώσεις τὸ ἕλκος τοῦ δωδεκαδακτύλου ὑφίσταται, χωρὶς νὰ προκαλῇ ἐνοχλήσεις σημαντικὰς εἰς τὸν πάσχοντα, ἕως οὗ αἰφνης ραγδαία αἱμορραγία, ἐκδηλουμένη δι' αἱματηρῶν ἐμέτων ἢ αἱματηρῶν κενώσεων, ἀποκαλύπτει τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ· ἄλλοτε ἐπέρχεται αἴφνης διάτρησις τοῦ ἐντερικοῦ τοιχώματος καὶ περιτονῖτις. Συνήθως ὅμως τὸ ἕλκος, καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοιούτων βαρέων φαινομένων, ἐκδηλοῦται διὰ συμπτωμάτων, ἅτινα ἐπιτρέπουσι τὴν διάγνωσιν τοῦ ἕλκους τοὐλάχιστον, ἂν ὄχι καὶ τὴν μετὰ βεβαιότητος ἐντόπισιν αὐτοῦ κατὰ τὸ δωδεκαδάκτυλον. Τὰ συμπτώματα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: πόνοι ἀναφαινόμενοι ἱκανὰς ὥρας μετὰ τὴν λῆψιν τροφῶν—ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ὀλίγον μετὰ τὴν λῆψιν τροφῆς ἐπερχομένους πόνους ἐπὶ ἕλκους κατὰ τὸν στόμαχον—, ἑδρεύοντες δὲ κυρίως κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ἐπιγαστρίου, αὐτόματοι καὶ διὰ τῆς πιέσεως προκαλούμενοι. Ἐνίοτε δὲ ἀκτινοβολοῦμενοι καὶ πρὸς τὰ νῶτα· ὄξινοι ἐρυγαί, ἐνίοτε καὶ ἀναγωγὴ ὀξίνου γαστρικοῦ ὑγροῦ ἐν ἀφθονίᾳ. Συχνὸν σύμπτωμα τοῦ ἕλκους εἶναι αἱμορραγίαι περιοδικαί, εἴτε καταφανεῖς γινόμεναι δι' αἱματηρῶν ἐμέτων ἢ συνηθέστερον δι' ἀποχωρημάτων μελανῶν ἐκ τῆς ἀναμίξεως μεθ' αἵματος (μέλαινα), εἴτε λανθάνουσαι, ἀποκαλυπτόμεναι μόνον διὰ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως τῶν κοπράνων. Ἐνίοτε οἱ ἄρρωστοι καταλαμβάνονται ὑπὸ λιποθυμίας (ἐσωτερικὴ αἱμορραγία), βραδύτερον δὲ παρατηρεῖται ἡ ἔξοδος μελανῶν κοπράνων. Πολὺ βοηθεῖ εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ ἕλκους τοῦ δωδεκαδακτύλου ἡ ἐξέτασις διὰ τῶν ἀκτίνων Röntgen. Ὑπάρχουσι πολλάκις περίοδοι ὑφέσεως τῶν ἐνοχλήσεων μᾶλλον ἢ ἧττον μακραί, ἄλλοτε τοὐναντίον αὗται εἶναι σχεδὸν συνεχεῖς. Ἡ γενικὴ κατάστασις δύναται νὰ διατηρῆται καλὴ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἄλλοτε ὅμως ἐπέρχεται μεγάλη ἐξάντλησις ἐκ συνεχῶν πόνων ἐμποδιζόντων τὴν ἐπαρκῆ λῆψιν τροφῆς ἢ ἐκ συχνῶν καὶ μεγάλων αἱμορραγιῶν κλπ. Ὄχι σπανίως συνυπάρχουσι μετὰ τοῦ ἕλκους διάφορα νευρικὰ φαινόμενα.

Ἡ ἔκβασις τοῦ ἕλκους τοῦ δωδεκαδακτύλου δύναται νὰ εἶναι ἴασις, δηλαδὴ ἐπούλωσις αὐτοῦ μετὰ παύσεως τῶν νοσηρῶν φαινομένων· ἡ δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐπούλωσις ἀκολουθουμένη ὑπὸ στενώσεως τοῦ ἐντερικοῦ αὐλοῦ, ἐξ ἧς στάσις τῶν τροφῶν εἰς τὸν στόμαχον μετὰ τῶν σχετικῶν συμπτωμάτων ἢ ὑπολείπονται συμφύσεις μετὰ τῶν πέριξ ὀργάνων προκαλοῦσαι διαφόρους ἐνοχλήσεις. Εἰς πολλὰς δὲ τέλος περιπτώσεις ἐπέρχεται ὁ θάνατος ἐξ αἱμορραγίας ἢ ἐκ διατρήσεως καὶ περιτονίτιδος. Ἡ θεραπεία τοῦ ἕλκους τοῦ δωδεκαδακτύλου εἶναι κατ' ἀρχὰς διαιτητικὴ καὶ φαρμακευτική. Ἂν ὅμως αὕτη δὲν ἐπιφέρῃ τὴν ἴασιν, δέον νὰ μὴ βραδύνῃ ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις. Αὕτη δὲ δύναται νὰ εἶναι ἡ *γαστρεντεροστομία* πρὸς δημιουργίαν νέας συγκοινωνίας μεταξὺ τοῦ στομάχου καὶ τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ὥστε μὴ διερχομένων πλέον τῶν τροφῶν διὰ τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ αἰρομένου τοῦ ἐξ αὐτῶν ἐρεθισμοῦ τοῦ ἕλκους νὰ διευκολύνεται ἡ ἐπούλωσις τούτου, ἢ ἐκτελεῖται *γαστρεκτομία*, καθ' ἣν ἀφαιρεῖται μετὰ τῆς φερούσης τὸ ἕλκος μοίρας τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ μέγα τμῆμα τοῦ στομάχου. Ἡ δευτέρα ἐγχείρησις εἶναι βαρυτέρα, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλεστέρα ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, καθότι ἐκλείπει δι' αὐτῆς καὶ ἡ μοῖρα ἐκείνη τοῦ στομάχου, ἐξ ἧς ἀφορμᾶται κυρίως ἡ ὑπερπαραγωγὴ τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, εἰς ἣν ἀποδίδεται οὐσιώδης σημασία ἐν τῇ γενέσει τοῦ ἕλκους. Σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν χειρουργῶν κλίνουσι πρὸς τὴν ῥιζικωτέραν ταύτην θεραπείαν. Ἐπὶ αἱμορραγίας, ἡσυχία, ἀσιτία, πάγοι, αἱμοστατικά, ἐν ἀνάγκῃ ἐγχείρησις. Ἐπὶ διατρήσεως, ἐγχείρησις ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

—**δωδεκαδακτύλου συμφύσεις** ἢ *περιδωδεκαδακτυλῖτις* *['Ιατρ.]*. Συμφύσεις τοῦ δωδεκαδακτύλου μετὰ τῶν πέριξ παράγονται ἐπὶ διαφόρων παθήσεων αὐτοῦ τοῦ δωδεκαδακτύλου ἢ παρακειμένων ὀργάνων (ἕλκος τοῦ στομάχου, χολοκυστῖτις, χολολιθίασις, παγκρεατῖτις κλπ), αἱ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐνοχλήσεις (πόνοι, φαινόμενα στάσεως) δὲν ἔχουσί τι τὸ χαρακτηριστικόν. Ἡ διάγνωσις δύναται νὰ γίνῃ μόνον διὰ τῆς ἀκτινοσκοπίας. Πολλάκις χειρουργικὴ ἐπέμβασις δύναται νὰ ἄρῃ τὰς ἐνοχλήσεις (λύσις τῶν συμφύσεων, ἀναστόμωσις τοῦ δωδεκαδακτύλου μετὰ τῆς νήστιος). Ὑπάρχουσι καὶ συγγενεῖς περιδωδεκαδακτυλικαὶ συμφύσεις. Δ. Χ. Κ.

δωδεκάδελτος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ ἐκ δώδεκα δέλτων ἀποτελούμενος: «δωδεκάδελτος νόμος» || τὸ θηλ. *δωδεκάδελτος* ὡς οὐσ. (βλ. κατωτέρω).

—*[Ρωμ. Δικ.]* *Δωδεκάδελτος νόμος* ἢ ἁπλῶς *δωδεκάδελτος* εἶναι ἡ κατὰ τὸ 451 π.Χ. γενομένη ἐν Ρώμῃ κωδικοποίησις τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἰσχυόντων ἐθίμων, ἡ ὁποία, συνταγεῖσα ὑπὸ δέκα ἀνδρῶν καὶ ψηφισθεῖσα ὑπὸ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας, ἐγράφη ἐπὶ δώδεκα πινάκων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα lex duodecim tabularum. Ὁ νόμος οὗτος ἦτο ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος τῶν πληβείων κατὰ τῶν πατρικίων πρὸς ἐξίσωσιν τῶν δικαιωμάτων των καὶ περιστολὴν τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν πατρικίων, ἀποτελεῖ δὲ τὴν πρώτην μεγάλην πρᾶξιν τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας καὶ τὴν ἀποκρυπτὴν τῆς προαγωγῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἡ ἀρχικὴ σκέψις πρὸς κωδικοποίησιν τῶν νόμων προῆλθεν ἐκ τοῦ δημάρχου Γαΐου Τερεντιλίου Ἄρσα, ὅστις εἰσηγήθη εἰς τὴν κατὰ φυλὰς ἐκκλησίαν τὴν ἐκλογὴν δέκα ἀνδρῶν ἐπὶ σκοπῷ ἀναγραφῆς εἰς νόμους ὁλοκλήρου τοῦ δικαίου, τοῦ τε δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ. Ἡ πρότασις αὕτη κατεπολεμήθη σφοδρῶς ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν πληβείων, ἐκλεγόντων κατ' ἔτος τοὺς ἰδίους δημάρχους, ἠναγκάσθησαν οἱ πατρίκιοι νὰ ὑποκύψουν. Κατὰ τὸ 452 π. Χ. κοινῇ συμφωνίᾳ λαοῦ καὶ συγκλήτου ἐξελέγησαν δέκα ἄνδρες μὲ δικτατορικὴν ἐξουσίαν, εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ ρητὴ ἐντολὴ τῆς ἐντὸς ἔτους συντάξεως κώδικος τῶν ὑπαρχόντων νόμων. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὰ διάστημα τῆς διαρκείας τοῦ λειτουργήματός των δὲν ἦσαν μόνον νομοθέται, ἀλλὰ περιεβλήθησαν ὁλόκληρον τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐν Ρώμῃ, συνέταξαν ἀριθμόν τινα νόμων, οἱ ὁποῖοι ψηφισθέντες ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ γραφέντες ἐπὶ δέκα πινάκων ἐξετέθησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ (forum). Ἐπειδὴ οἱ νόμοι οὗτοι ἐφάνησαν ἀνεπαρκεῖς, ἐξελέγησαν τὸ ἐπόμενον ἔτος ἕτεροι δέκα ἄνδρες πρὸς συμπλήρωσιν αὐτῶν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι συνέταξαν τοὺς συμπληρωματικοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι γραφέντες ἐπὶ ἑτέρων δύο πινάκων ἀπετέλεσαν μετὰ τῶν δέκα ὑπαρχόντων τὸν περίφημον δωδεκάδελτον νόμον. Περὶ τοῦ ἀκριβοῦς περιεχομένου τοῦ δωδεκαδέλτου νόμου καὶ τῆς περιγραφῆς ἐσεως αὐτοῦ ὑπάρχει μεγάλη ἀμφισβήτησις μεταξὺ τῶν συγγραφέων, ὅπως ὑπάρχει ἐπίσης ἀμφισβήτησις, ἐὰν τὸ περιεχόμενον αὐτὸ ἦτο ἀμιγῶς ρωμαϊκῆς προελεύσεως, ἢ ἦτο προϊὸν ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ δὴ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ ἡ ἀλήθεια, γεγονὸς εἶναι, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ δωδεκαδέλτου ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἐξελίξεως τῆς Ρώμης ἦτο κολοσσιαία. Δι' αὐτοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐχειραφετήθη ἡ τάξις τῶν πληβείων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ δωδεκάδελτος νόμος ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τοῦ μετέπειτα διαμορφωθέντος jus civile. Ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦ περιεχομένου καὶ τὴν σειρὰν τῶν ἐν τῷ δωδεκαδέλτῳ περιεχομένων διατάξεων, ὑπάρχει ἔκδοσις, καθ' ἣν οἱ δύο πρῶτοι πίνακες περιεῖχον δικονομικὰς διατάξεις, ὁ τρίτος πίναξ περιεῖχε διατάξεις τοῦ ἐνοχικοῦ δικαίου, ὁ τέταρτος τοῦ οἰκογενειακοῦ, ὁ πέμπτος τοῦ κληρονομικοῦ, ὁ ὄγδοος καὶ ὁ ἕβδομος τοῦ ἐμπραγμάτου, ὁ ὄγδοος τοῦ ποινικοῦ καὶ οἱ ἔνατος καὶ δέκατος διατάξεις τοῦ πολιτεύματος, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι πίνακες περιεῖχον συμπληρωματικὰς διατάξεις τῶν πρώτων πινάκων. Ὅπως ἄδηλον εἶναι τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τοῦ δωδεκαδέλτου νόμου, οὕτως ἄδηλος εἶναι καὶ ὁ χρόνος τῆς καταστροφῆς του· φαίνεται μόνον βέβαιον, ὅτι διεσώθη μέχρι τῆς Γ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ὅτι κατὰ τούς

Digitized by Google

πρώτους χρόνους τῆς συντάξεώς του ἀπετέλει τὸ σύμβολον τῆς ρωμαϊκῆς ἐλευθερίας, ἐπὶ μακρὸν δὲ χρόνον οἱ παῖδες τῶν Ρωμαίων ἀπεστήθιζον αὐτὸν ἐν τοῖς σχολείοις, ὅπως οἱ Ἕλληνες τὸν Ὅμηρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ἰ. Δημαρᾶ*, Ἱστορία καὶ εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου (1896).— *Δ. Παππούλια*, Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου (ν. ἔκδ. 1927).—*Τοῦ ἰδίου*, Ἐκλογαὶ χωρίων τῶν Πηγῶν. —*Fustel de Coulanges*, Τὸ ἀρχαῖον ἄστυ (μετάφρ. ὑπὸ *Τ. Φιλήμονος*, (1898).— *J. Kromayer*, Staat und Gesellschaft der Römer, ἐν Kultur der Gegenwart, Teil II, Abt. IV 1 (1923). Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— **δωδεκάδελτος** *Γόρτυνος*· βλ. Γόρτυνος *νόμος*

δωδεκαδικός, *-ή*, *-όν*· ὁ ἐκ δώδεκα μονάδων ἀποτελούμενος.

— δωδεκαδικὸν *σύστημα [Μαθημ.]*· βλ. λ. ἀριθμητική (τ. Ε′, σ. 477 γ′).

δωδεκάεδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα ἕδρας· || τὸ οὐδέτ. *δωδεκάεδρον* ὡς οὐσιαστ., σχῆμα γεωμετρικὸν ἔχον δώδεκα ἕδρας.

— *[Γεωμ.]* Καλεῖται *δωδεκάεδρον* τὸ *πολύεδρον* τὸ ἔχον δώδεκα ἕδρας. Τὸ κανονικὸν δωδεκάεδρον (δηλαδὴ τὸ ἐγγράψιμον εἰς κύκλον) ἔχει δώδεκα ἴσας ἕδρας, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶναι κανονικὸν πεντάγωνον· ἑπομένως εἰς ἑκάστην κορυφὴν αὐτοῦ συνέρχονται τρεῖς ἀκμαί. Τὸ δωδεκάεδρον ἔχει τριάκοντα ἀκμὰς καὶ εἴκοσι κορυφάς. Συζυγὲς τοῦ κανονικοῦ δωδεκαέδρου εἶναι τὸ κανονικὸν εἰκοσάεδρον. Ἡ ἀκμὴ α τοῦ κανονικοῦ δωδεκαέδρου, ἐὰν R εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς περιγεγραμμένης σφαίρας, εἶναι:

$$α = \frac{\sqrt{5} - 1}{\sqrt{3}} R.$$

Σ. Μ.-Ο

δωδεκαετηρίς (ἡ)· χρονικὴ περίοδος δώδεκα ἐτῶν.

δωδεκαετὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν: «παιδίον δωδεκαετές»· || ὁ διαρκῶν δώδεκα ἔτη: «δωδεκαετὴς περίοδος».

δωδεκαετία (ἡ)· δώδεκα ἔτη ὡς σύνολον: «ἐπὶ μίαν δωδεκαετίαν».

δωδεκαήμερος (ἡ)· ἡ διάρκεια δώδεκα συνεχῶν ἡμερῶν· || τὸ οὐδέτ. *δωδεκαήμερον* ὡς οὐσιασ., κοιν. *δωδεκάημερο* ἢ πληθ. *δωδεκάημερα*· ἡ χρονικὴ περίοδος ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανίων· καταχρηστικῶς δὲ συγκαταριθμεῖται καὶ ἡ ἡμέρα τῶν Θεοφανείων.

— *[Λαογρ.]* Καλοῦνται *δωδεκάμερα* ἢ *δωδεκάημερα* ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῶν Θεοφανίων τακτὸν χρονικὸν διάστημα τῶν δώδεκα ἡμερῶν, καθ' ὃ ἔρχονται ἐπὶ τῆς γῆς δαιμονικὰ ὄντα, ἔχοντα κατὰ τὸ πλεῖστον «καλλίκια στὰ πόδια των» ἢ φοροῦντα «τσαγγία» ἢ «σιδεροπέπουτσα», πολλάκις μὲ πόδας ἀντιστρόφως διατεθειμένους, μὲ τὴν πτέρναν ἔμπροσθεν καὶ τοὺς δακτύλους ὄπισθεν, καὶ ἔχοντα τὴν δύναμιν ν' ἀναρριχῶνται εἰς τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν καὶ νὰ κατέρχωνται εἰς αὐτὰς διὰ τῆς καπνοδόχης διὰ νὰ πειράζωσι τοὺς ἀνθρώπους. Συνήθως τὰ δαιμόνια αὐτὰ καλοῦν καλλικαντζάρους (βλ. λ.) ἢ *καρκαντσάλους, καρκαντσίλους, καρτσαγγάλους, λυκοκαντζάρους παγανούς, κωλοβελόνηδες, πλανήταρους, τσιλικρωτά, καλιοντζῆδες, κοπῆδες, καλλιοπούδηδες, κακανθρωπίσματα, χρυσαφεντάδους, μαντρακούκους* κτλ. Λόγῳ τῆς ἐμφανίσεως τῶν δαιμονικῶν τούτων ὄντων αἱ ἡμέραι αὐταὶ θεωροῦνται ἐπικίνδυνοι διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐφ' ᾧ καὶ ἀποφεύγεται πᾶσα ἐργασία. Ἐνιαχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθ' ὅλον τὸ δωδεκαήμερον ἢ μόνον κατὰ τὰ Θεοφάνια, ἀνάπτονται πυραὶ πρὸς καθαρμόν· ἀλλὰ καὶ ὅπου ἡ συνήθεια αὕτη ἐξέλιπεν, ἀντικατεστάθη διὰ τῆς συντηρήσεως ἀνημμένου δαυλοῦ ἐν τῇ ἑστίᾳ πρὸς ἀποτροπὴν τῶν δαιμονίων. Ἐν Σινασσῷ τῆς Καππαδοκίας πιστεύουσιν ὅτι κατὰ τὸ δωδεκαήμερον ἀνέρχονται εἰς τὴν γῆν οἱ νεκροὶ (*Ἀρχελάου*, Σινασσὸς σ. 90), ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὅτι ὁ Χριστὸς ἢ ὁ Ἅγιος Βασίλειος περιέρχονται τὰ ποίμνια καὶ τοὺς στούλους εὐλογοῦντες τὰ ζῷα, ἡ γλῶσσα τῶν ὁποίων «λύνεται καὶ ὁμιλοῦν σὰν ἄνθρωποι». Ἐπίσης πιστεύεται ὅτι ὅσα παιδιὰ γεννῶνται ἢ συλλαμβάνονται κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς, ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ μεταβάλλωνται εἰς καλλικαντζάρους. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι καὶ οἱ Τοῦρκοι πιστεύουν ὅτι τὸ πονηρὸν πνεῦμα ἐπιφαίνεται κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν τοῦ δωδεκαημέρου. Αἱ δοξασίαι αὗται περὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως δαιμόνων κατὰ τὸ δωδεκαήμερον εἶναι κοιναὶ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἐν πολλαῖς χώραις πιστεύουσιν ὅτι οἱ λυκάνθρωποι γεννῶνται κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων· ὁμοίως καὶ διὰ τὰς στρίγγλας ἢ μαγίσσας τῶν βενετικῶν δοξασιῶν, διὰ τὴν γένεσιν τῶν ὁποίων πιστεύουν ὅτι συντελεῖται τὸ μεσονύκτιον τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων. Οἱ loups-garous (λυκάνθρωποι), ὡς πιστεύουσιν ἐν Κρεύσῃ τῆς Γαλλίας, περιέρχονται τὰς ὁδοὺς τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, διὰ νὰ συλλάβωσι σκύλλους καὶ τοὺς φάγωσι. Κατὰ δὲ τὰς δοξασίας τῶν σκανδιναυϊκῶν λαῶν, τὰς νύκτας τῶν Χριστουγέννων ἐπιφοιτῶσιν οἱ Alte, οἱ Trolle, οἱ Julevaetter, οἱ Juledvärger καὶ αἱ νόρνοι, οἱ δὲ ἄνθρωποι προσφέρουσι τὴν λεγομένην θυσίαν τῶν ἐξωτικῶν (altablot). Ἐν Ἰσλανδίᾳ πιστεύουσιν ὅτι κατὰ τὰ Χριστούγεννα ἐννέα Jolas vlinar κατέρχονται ἐκ τῶν ὀρέων διὰ ν' ἁρπάσωσι παιδία καὶ τ' ἀπαγάγωσιν εἰς τὰ σπήλαια τῶν ἐξωτικῶν. Κατὰ τὰς γερμανικὰς ἐπίσης δοξασίας τὸ δωδεκαήμερον (diezwölften) εἶναι ὁ χρόνος τῆς ἐμφανίσεως δαιμονικῶν ὄντων, καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅπως μὴ πάθωσί τι, ὀφείλουσι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου νὰ κλείωσιν ἀσφαλῶς τὰς θύρας καὶ νὰ μένωσι κατ' οἶκον, ν' ἀπέχωσι δὲ πάσης ἐργασίας καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν χρόνον. Τότε πιστεύεται, ὅτι ἐπιφαίνονται ὁ ἄγριος κυνηγὸς (wilde Tager) καὶ ἡ μανιακὴ στρατιὰ (wüthendes Heer) αἱ μάγισσαι (Hexen), αἱ Truten, Alben, αἱ ἀγριογυναῖκες (wilde Weiber), αἱ Nachtwuonen καὶ αἱ Wehmütter, αἱ ἁρπάζουσαι, ἀλλάσσουσαι καὶ παντοειδῶς βλάπτουσαι τὰ παιδία. Ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς νύκτας τοῦ δωδεκαημέρου, ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῆς παραμονῆς τοῦ νέου ἔτους, περιέρχονται τὰς οἰκίας, ἢ διασχίζουσι τὸν ἀέρα κυνηγοῦσαι, ἡ Berchta ἢ Perchta, ἡ Herke, ἡ Freke, ἡ Wod, ἡ Gaue. Φαίνεται δ' ὅτι πάντα ταῦτα ἔχουσιν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὰς ρωμαϊκὰς ἑορτάς, τὰς γινομένας κατὰ τὰς χειμερινὰς τροπὰς τοῦ ἡλίου, αἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἶχον κατακτήσει ὁλόκληρον τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες συνῆπτον πρὸς τὸ δωδεκαήμερον τὰς περὶ τοῦ *βαβουτζικαρίου* δοξασίας, ὧν ὁ Ψελλὸς προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ λογικὴν ἐξήγησιν: «Εἰ δὲ μὴ πάντα τὸν χρόνον, ἀλλ' ἐν αἷς ἡμέραις τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν πανηγυρίζομεν, καὶ τὸ θεῖον ἑορτάζομεν βάπτισμα, τοῦτο δὴ τὸ πάθος εἰς δαίμονα ἀναπέπλασται, θαυμάζειν οὐ χρή. Τηνικαῦτα γὰρ διὰ τὰς ἀναγκαίας πανηγύρεις νυκτὸς παρ' ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι ἀφικνούμενοι τότε πάθος ὑφίστανται καὶ ἡ τοῦ δαίμονος χώραν ἔσχεν ὑπόληψις».

Εἶναι φανερὸν ὅτι αἱ τοιαῦται δοξασίαι περὶ ἐπιφανείας δαιμονικῶν ὄντων ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ τοῦ ἔτους, ἔχουσι κοινὸν λόγον, ὅστις δέον ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὰ τελούμενα, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον συμπίπτοντα, ὡς ἐλέχθη, πρὸς τὰς χειμερινὰς τροπὰς τοῦ ἡλίου. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ὥρισε ν' ἄγωνται τότε μεγάλαι δεσποτικαὶ ἑορταί, ἡ τῆς γεννήσεως, τῆς περιτομῆς καὶ τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀντικαταστήσασα διὰ τούτων ἄλλας πολυθορύβους καὶ δημοφιλεῖς ἑορτὰς τῶν ἐθνικῶν. Ἦσαν δ' αὗται ρωμαϊκαὶ ἑορταί, ἀγόμεναι καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἑλληνίδων πόλεων, διότι αἱ ἑλληνικαὶ ἑορταὶ εἶχον ἀπολέσει πλέον τὴν προτέραν των λαμπρότητα. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῶν χειμερινῶν τροπῶν τοῦ ἡλίου, ὡς πρόδρομοι τρόπον τινὰ τῶν ἑορτῶν τοῦ λήγοντος καὶ τοῦ ἀρχομένου ἔτους, ἤγοντο τὴν 17 Δεκεμβρίου τὰ *σατουρνάλια*, ἅτινα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐξηκολούθουν πανηγυρίζοντες οἱ Χριστιανοί, Ρωμαῖοι καὶ Ἕλληνες, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς διατηρήσεως μέχρι τῆς σήμερον εἰς ἀπόκεντρα χωρία τῆς βορείου Θράκης. Τὴν 25 Δεκεμβρίου ἤγετο ἡ ἑορτὴ τῶν γενεθλίων τοῦ ἀηττήτου Ἡλίου (natalis invicti Solis), τὰ *Βρουμάλια*, τὴν 1 Ἰανουαρίου ἡ ἑορτὴ τῶν *καλενδῶν* (Calendae Januariae), μία τῶν τότε πέντε μεγίστων ἑορτῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ ἑορτολογίου. Τὴν 3 Ἰανουαρίου ἤγοντο τὰ *βότα* ἢ *βοτά*, ἤτοι αἱ εὐχαὶ (vota, votorum nuncupatio) εἰς τὰς τεταγμένας ἑορτὰς (feriae stativae). Καὶ αἱ ἑπόμεναι δὲ ταύτης ἡμέραι ἦσαν ἑορτάσιμοι, ἀγομένων τὴν 4 Ἰανουαρίου τῶν *λαρενταλίων*.

Αἱ χριστιανικαὶ ὅμως ἑορταὶ δὲν ἴσχυσαν νὰ ἐξαλείψωσι τὰς ἐθνικὰς τελειωτικῶς, καὶ μετὰ τὴν παντελῆ ἀκόμη κατίσχυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅθεν ἡ Ἐκκλησία ἠναγκάσθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ζ′ αἰῶνος (692) νὰ ἀπαγορεύσῃ καὶ καταδικάσῃ ταύτας διὰ τοῦ 62ου κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ ἕκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἐν τούτοις αἱ παλαιαὶ αὗται συνήθειαι εἶχον εἰσχωρήσει καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἀδύτων τῶν ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ δωδεκαημέρου ἐτέλουν ταύτας κληρικοὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ὡς βεβαιώνει ὁ ὑπομνηματιστὴς τῶν κανόνων Βαλσαμὼν (ΙΒ′ αἰών). Κυριώτατον γνώρισμα τῶν βυζαντινῶν καλενδῶν ἦσαν αἱ μεταμφιέσεις· οἱ δὲ μετημφιεσμένοι τῶν καλενδῶν παρέσχον, ὡς φαίνεται, τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ νὰ πλάσῃ τοὺς σημερινοὺς δαίμονας τοῦ δωδεκαημέρου, τοὺς *καλλικαντζάρους*. Ὁ τρόμος ὃν ἐνέπνεον εἰς τὰ παιδία, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐνήλικας, προσέδιδε δαιμονιώδη φύσιν εἰς τοὺς ὀχληροὺς καὶ ταραχώδεις ἐκείνους πανηγυριστὰς τῶν καλενδῶν, μέχρις ὅτου ὁ λαὸς παντελῶς συνέχυσε καὶ ἀφωμοίωσεν αὐτοὺς πρὸς παντοῖα δείματα τῶν δεισιδαιμόνων παραστάσεων. Ὁ δὲ Ν. Πολίτης (Παραδόσεις σ. 1278 κ. ἑξ.) ἀναφέρει πολλὰ παραδείγματα δημιουργίας δαιμόνων ἐξ ἑορτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Ζησίου*, «Τὰ δωδεκαήμερα» (ἐν τῷ περιοδικῷ «Βύρων» 1874 τ. Α′ σ. 67—70). — *Δ. Γρ. Καμπούρογλους*· «Τὰ δαιμόνια τοῦ δωδεκαημέρου» (ἐν «Ἑστίᾳ» 24 Δεκεμβρίου 1894).— *Δ. Καραγιάννη*, «Δεισιδαιμονίας δοκίμιον» (Σμύρνη 1872. σ. 251—254).—*B. Schmidt*, Volksl. σ. 142—151.— *G. F. Abbott*, Macedonian Folklore, 1903 σ. 73—76. — *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, σ. 1258 κ. ἑξ.—*Δ. Μπαλανου*, Χριστούγεννα, πρώτη Ἰανουαρίου, Θεοφάνια». Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ.

δωδεκάθεον (τό)· περιληπτικῶς παρὰ μεταγενεστέροις οἱ δώδεκα θεοί· || εἶδος φαρμάκου παρὰ Παύλῳ τῷ Αἰγινήτῃ συγκείμενον ἐκ δώδεκα εἰδῶν, παρ' Ἀετίῳ καὶ ἄλλοις λέγεται *δωδεκάθεος ἅλς*.

δωδεκάθεον (τὸ) (Dodecatheon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἠρανθοειδῶν, περιλαμβάνων ὀλίγα εἴδη. Τὰ *δωδεκάθεα* εἶναι πόαι πολυετεῖς, τινὲς καλλιεργούμεναι πρὸς κόσμον. Συνηθέστερον καλλιεργεῖται *δωδεκάθεον τὸ μεάδειον* (Dodecatheon meadium), ἰθαγενὲς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

δωδεκάκις (ἐπιρρ.)· δώδεκα φοράς.

δωδεκάκρουνος (ἡ, ὁ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα κρουνούς: «δωδεκάκρουνος κρήνη», πρβ. *ἐννεάκρουνος*.

δωδεκάκωπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα κώπας: «δωδεκάκωπον πλοῖον» πλοῖον ἐλαυνόμενον διὰ δώδεκα κωπῶν.

δωδεκαμελὴς (ἡ, ὁ), *—ές* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δώδεκα μελῶν: «δωδεκαμελὴς οἰκογένεια».

δωδεκάμερα (τὰ) *[Λαογρ.]*· βλ. δωδεκαήμερον.

δωδεκάμηνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἡλικίαν δώδεκα μηνῶν: «δωδεκάμηνον βρέφος»· || ὁ διαρκῶν ἐπὶ δώδεκα μῆνας: «ζωή—, βίος δωδεκάμηνος».

δωδεκάμισυ (οἱ, αἱ, τά)· δώδεκα καὶ ἥμισυ (ἢ *ἥμισυς* ἢ *ἡμίσεια*): «δωδεκάμισυ σελίδες» ἀντὶ «δώδεκα καὶ ἡμίσεια σελίς».

δωδεκάμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα μορφάς.

δωδεκανάλη *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λαουρικὴ *ἀλδεΰδη*.

δωδεκανδρία (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ τὰ ἑρμαφρόδιτα ἄνθη φέρουσι 12 στήμονας ἴσους καὶ ἐλευθέρους μεταξύ των. Δ. Ν. Π.

Δωδεκάνησος (ἡ). Καλεῖται σήμερον οὕτω τὸ μεταξὺ Κρήτης, Κυκλάδων, Ἰκαρίας καὶ Σάμου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀπέναντι μικρασιατικῆς ἀκτῆς μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Μάκρης σύμπλεγμα νήσων, τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιότεραι καὶ μέγισται εἶναι αἱ ἑξῆς: *Ἀστυπάλαια, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κῶς, Λέρος, Νίσυρος, Πάτμος, Ρόδος, Σύμη, Τῆλος* καὶ *Χάλκη*, δώδεκα τὸν ἀριθμόν.

Πρὸ τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς (ἄνοιξις 1912) ἀπὸ τοῦ 1908 ἕως τοῦ 1912 ὁ ὅρος κοινῶς ἀπεδίδετο εἰς τὰς αὐτὰς νήσους πλὴν τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ, ἀνθ' ὧν περιελαμβάνοντο ἐν τῷ συμπλέγματι ἡ Μεγίστη (Καστελλόριζον) καὶ ἡ Ἰκαρία. Τῶν τελευταίων τούτων νήσων ἡ μὲν Ἰκαρία, ἐπὶ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἡνώθη μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ Μεγίστη κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1913 ἐπαναστατήσασα ὁμοίως κατὰ τῶν Τούρκων περιῆλθεν ὡσαύτως ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν· κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τοῦ Μεγάλου πολέμου ὁ Γάλλος ὑποναύαρχος Moreau κατέλαβε ταύτην τὴν 23ην Δεκεμβρίου 1915, ἀφοῦ ἐξέδωκε προκήρυξιν, καθ' ἣν ἡ γαλλικὴ κατοχὴ θὰ ἦτο μόνον προσωρινὴ καὶ ἐν περιπτώσει νίκης τῶν συμμάχων ἡ νῆσος θὰ ἀπεδίδετο ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Παρὰ ταῦτα ἡ νῆσος ὑπεβλήθη εἰς τὸν ἰταλικὸν ζυγὸν διὰ τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας συνθηκῶν (ἄρθρ. 122 συνθήκης Σεβρῶν, καὶ ἄρθρ. 15 συνθήκης Λωζάννης).

Ὁ ὅρος Δωδεκάνησος μετὰ τῆς προρρηθείσης δευτέρας ἐκδοχῆς ἐχρησιμοποιήθη ἐπισήμως ἀπὸ τοῦ 1908, ὁπότε οἱ νησιῶται περιῆλθον εἰς ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν νεοτούρκων, ἥτις ἀπεπειράθη νὰ καταργήσῃ τὰ προνόμια, ὧν αἱ δώδεκα αὗται νῆσοι ἀπέλαυον ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς. Πρότερον τὸ σύμπλεγμα ἐκαλεῖτο *Σποράδες* ἢ *Προνομιοῦχοι νῆσοι* τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἢ τοῦ Ἀρχιπελάγους, οἱ δὲ νησιῶται συνήθως μετεχειρίζοντο τὸν ὅρον *Δωδεκάνησα* (ἐκ τοῦ δώδεκα νησά). Ἀπὸ τοῦ 1908 καθίσταται σχεδὸν καθολικὸς ὁ τύπος *Δωδεκάνησος*, σπανιώτατα δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ ὀνόματος *Δωδεκάνησα*. Οἱ Ἰταλοὶ σπανίως μεταχειρίζονται τὸν ὅρον· γράφουσι συνήθως: «αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου», «ἡ νῆσος Ρόδος καὶ αἱ Σποράδες», «αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου αἱ κατεχόμεναι ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ» καὶ «αἱ δέκα τρεῖς νῆσοι», συγκαταριθμοῦντες καὶ τὴν εἰς τὸ αὐτὸ σύμπλεγμα ἀνήκουσαν νησῖδα Λειψώ.

Ἡ λέξις *Δωδεκάνησος*, ἀλλὰ μετ' ἐννοίας διαφόρου, ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Μεσαίωνα, πρῶτος δὲ Βυζαντινὸς συγγραφεὺς χρησιμοποιήσας τὴν λέξιν ταύτην εἶναι ὁ χρονογράφος καὶ ὁμολογητὴς Θεοφάνης ἐν τῇ «Χρονογραφίᾳ» του. Τὴν λέξιν μεταχειρίζεται ὡσαύτως ὁ Βυζαντινὸς

Digitized by Google

χρονογράφος Γεώργιος Κεδρηνός. Οἱ προμνημονευθέντες συγγραφεῖς μετὰ τῶν μεταφραστῶν καὶ σχολιαστῶν των ἐτοποθέτουν τὴν Δωδεκάνησον μεταξὺ τῶν Κυκλάδων, ἤτοι ἀνεφέροντο εἰς σύμπλεγμα κείμενον ἐντὸς τῶν Κυκλάδων καὶ δὲν ἠννόουν ἐπομένως τὸ ἐκ τῶν νοτίων Σποράδων σύμπλεγμα τῶν νήσων. Μετά τινος δὲ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι κατὰ τὴν Η' ἑκατονταετηρίδα ἦτο ἤδη ἐν χρήσει ὁ ὅρος Δωδεκάνησος καὶ ἀπεδίδετο εἰς ἓν τῶν ναυτικῶν θεμάτων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὸ τῆς Δωδεκανήσου ἢ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τελοῦν ὑπὸ δρουγγάριον (τῶν πλωϊμῶν ἢ τοῦ στόλου) καὶ διάφορον τοῦ τῶν Κιβυραιωτῶν, ἐν ᾧ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος περιλαμβάνει τὴν Ρόδον καὶ τὴν Σύμην. Ὡσαύτως ἐκ τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μορέως» ἐμφαίνεται ὅτι ἡ Δωδεκάνησος, ἡ δοθεῖσα κατὰ τὸ 1267 ὑπὸ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουΐνου Β' ὡς προῖξ εἰς τὸν γαμβρόν του, ἦτο τὸ δουκᾶτον τῆς Νάξου, ὅπερ, ὡς γνωστόν, ἦτο μέρος τῶν Κυκλάδων νήσων, δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ τὸ νότιον σύμπλεγμα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, διότι τοῦτο οὐδέποτε περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν Λατίνων αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ παραχωρήσῃ τοῦτο ὡς προῖκα ἢ κληροδότημα. Ὁ ἀνυψώσας δὲ τὸ περὶ τὴν Νάξον σύμπλεγμα τῶν νήσων εἰς δουκᾶτον ὑπὸ τὴν παλαιὰν τῶν Βυζαντίνων ἐπωνυμίαν «Δωδεκάνησος» ἢ «Δουκᾶτον τῆς Δωδεκανήσου» εἶναι ὁ Μᾶρκος Σανοῦδος. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο, οὗτινος πρωτεύουσα ἦτο ἡ Νάξος, ἐκλήθη κατόπιν «Δώδεκα Νῆσοι» ἢ «Βασίλειον τῶν Δώδεκα Νήσων» ἢ «Δουκᾶτον τῆς Νάξου» ἢ «—τοῦ Ἀρχιπελάγους».

Τὸ ὄνομα Δωδεκάνησος πιθανῶς προῆλθεν ἐκ τοῦ Στράβωνος, λέγοντος (485,3) «κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν δώδεκα λέγονται αἱ περιοικίδες (τῆς Δήλου) νῆσοι, καλούμεναι Κυκλάδες, προσεγένοντο δὲ καὶ πλείους». Ὁ ὅρος Δωδεκάνησα ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς, ὅτι δηλαδὴ ἀποτελοῦσι μέρος τῶν Κυκλάδων, διατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν παρὰ Κυκλαδίταις. Αἱ νότιοι Σποράδες, διακρινόμεναι τῶν βορείων, κατέχουσιν ἐξαιρετικὴν θέσιν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μεσογείῳ, ὡς ἀποτελοῦσαι τὸν ἄριστον ἀμυντικὸν προμαχῶνα τοῦ κόλπου τῆς Κῶ καὶ τοῦ Γέροντα καὶ δεσπόζουσαι τῶν διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως, Συρίας καὶ Αἰγύπτου συγκοινωνιῶν.

— [ΠΑΡΑΛ. ΓΕΩΓΡ.] Βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β', σ. 405 δ καὶ ἑξῆς.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] *Γεωλογία.* Ἡ Δωδεκάνησος ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως παρουσιάζει ἐν γένει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ τὴν θεωρίαν, ὅτι πάλαι ποτὲ ὑφίστατο ἐδαφικὸς σύνδεσμος μεταξὺ πασῶν τούτων, διασπασθεὶς δι' ἡφαιστειώδους ἐνεργείας ἢ σεισμικῆς δονήσεως. Τὰ πολλὰ θαλάσσια ὄστρακα, τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ ἄλλα θαλάσσια ἀπολιθώματα, ἀποτελοῦσι μαρτύριον τῆς διαμορφώσεως τῶν νήσων εἴτε ἐν συνόλῳ, εἴτε ἐν μέρει ὑπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ θαλάσσιος πυθμὴν ὁ περὶ τὰς νήσους εἶναι λίαν ἀνώμαλος.

Ὀρυκτολογία. Ὁ βραχώδης καὶ κατὰ μέγα μέρος ἡφαιστειογενὴς χαρακτὴρ τῶν δώδεκα νήσων παρέχει ἀρκετὰ μέταλλα εἰς τοὺς νησιώτας καὶ γεννᾷ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑπάρχει εἰσέτι μείζων ὀρυκτὸς πλοῦτος πρὸς ἀνακάλυψιν. Ἐκ τῶν νῦν μεταλλωρυχείων ἀξιόλογα εἶναι τὰ τοῦ σιδήρου καὶ ἀργύρου ἐν Καρπάθῳ, τὰ λατομεῖα μαρμάρου καὶ ἡ ἄργιλλος τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ, τὰ λατομεῖα γύψου τῆς Καρπάθου καὶ τῆς Κάσου καὶ αἱ θερμαὶ ἰαματικαὶ θειοπηγαὶ τῆς Νισύρου. Τῆς τελευταίας νήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐφημίσθησαν καὶ ὁ μηλίτης λίθος καὶ ἡ κίσσηρις.

Πανίσκη. Ἐκ τῶν ζῴων τῆς Δωδεκανήσου ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ δορκὰς καὶ αἱ ἀλεκτορίδες τῆς Ρόδου, οἱ λαγωοὶ τῆς Καρπάθου καὶ αἱ πέρδικες τῆς Σύμης. Σπουδαιοτάτη ἐν τῇ ἐντομολογίᾳ τῆς Δωδεκανήσου εἶναι ἡ μέλισσα, τὸ δὲ παραγόμενον ἐνταῦθα μέλι ἔκπαλαι ἐφημίσθη ὡς ἐφάμιλλον πρὸς τὸ τῆς Ἀττικῆς. Ἐξαίρετα εἴδη ἰχθύων, μαλακίων καὶ ὀστρακοδέρμων ἀφθονοῦσιν ἐν τῇ Δωδεκανήσῳ, τὸ δὲ κοράλλιον τῆς Καρπάθου καὶ ὁ σκάρος τῆς αὐτῆς νήσου καὶ τῆς Σύμης, οἱ ὀκτάποδες τῆς Λειψοῦς καὶ οἱ σπόγγοι τῆς Ἀστυπαλαίας εἶναι περιζήτητα. Ἡ σπογγαλιεία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Σύμης, τῆς Καλύμνου καὶ τῆς Χάλκης (οἵτινες φημίζονται ὡς ἄριστοι δύται καὶ ναῦται), μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν σπόγγων τῶν δωδεκανησιακῶν θαλασσῶν, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς βορείου Ἀφρικῆς, τῆς Συρίας, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου, ἀποτελεῖ δὲ ἕνα τῶν σπουδαιοτάτων οἰκονομικῶν πόρων τῶν νήσων τούτων.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς Δωδεκανήσου εἶναι θαυμάσιον, ἀνομολογεῖται δὲ ὡς τὸ ἄριστον τῆς Μεσογείου. Μεγάλως ἰδίᾳ ἐξυμνήθησαν ἔκπαλαι διὰ τὸ κλῖμά των ἡ Ρόδος καὶ ἡ Κῶς, Ἕλληνες δὲ καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ἐξήντλησαν τὴν φαντασίαν των πρὸς ἔξαρσιν τῶν θελγήτρων καὶ τῶν καλλονῶν τῆς ἀναζωογονητικῆς αὐτῶν ἀτμοσφαίρας.

— [ΟΙΚΟΝ ΓΕΩΓΡ.] *Πληθυσμός.* Ὁ πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου κατὰ τὸ 1912 ἀνερχόμενος εἰς 143.080, ἐξ ὧν 133.761 ἦσαν Ἕλληνες, 6.874 Τοῦρκοι καὶ 2 445 Ἰουδαῖοι, ἠλαττώθη ἐπαισθητῶς ἀπὸ τῆς ἰταλοκρατίας διὰ μεταναστεύσεως ἰδίᾳ εἰς Ἑλλάδα καὶ Αἴγυπτον. Οἱ Δωδεκανήσιοι διεκρίθησαν κυρίως εἰς τὰ ναυτικά, τὴν σπογγαλιείαν καὶ τὸ ἐμπόριον, δὲν παρημέλησαν ὅμως καὶ τὴν γεωργίαν, διέπρεψαν δὲ καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας. Χαρακτηριστικὰ τῶν Δωδεκανησίων εἶναι ἡ φιλομουσία, ἡ φιλοπονία, ἡ φιλοξενία καὶ τὸ φιλήσυχον, αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας ἐφημίσθησαν καὶ ἐπὶ καλλονῇ, ἁγνότητι καὶ οἰκιακαῖς ἀρεταῖς.

Προϊόντα. Ἐκ τῶν δώδεκα νήσων ἡ Ρόδος, ἡ Κῶς καὶ ἡ Λέρος εἶναι ἐλάχιστα βραχώδεις καὶ παρέχουσιν εὐρύτερον ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν ἢ αἱ ἄλλαι νῆσοι. Τὰ προϊόντα τῶν νήσων εἶναι ὀπῶραι καὶ λαχανικὰ ἐξόχου ποιότητος, πολλοὶ δὲ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐξῆραν τοὺς οἴνους τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ. Μετὰ μεγάλης στοργῆς καλλιεργοῦνται ὡσαύτως ἐν τῇ Δωδεκανήσῳ τὰ ἄνθη.

Ἐμπόριον. Ἡ γεωγραφικὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ θέσις τῆς Δωδεκανήσου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μεγάλης ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν κατοίκων αὐτῆς, ὡς καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν καὶ ἀλλογενῶν λαῶν. Ἐπακολούθημα δὲ τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας καὶ εὐρέος ἐμπορικοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἀνάδειξις τῆς Ρόδου ὡς κέντρου τῆς ναυτικῆς καὶ ἐμπορικῆς ταύτης δραστηριότητος. Σὺν τῇ ἀναπτύξει δὲ τοῦ ἐμπορίου ἐθεραπεύθησαν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι, τὰ δὲ ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ηὐρύνθησαν διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀποικιῶν τῶν Δωδεκανησίων μέχρι σχεδὸν τῶν ἐσχατιῶν τοῦ εἰς τοὺς ἀρχαίους γνωστοῦ κόσμου.

Νομίσματα. Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. ἐν Ρόδῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Δωδεκανήσου ἐκόπησαν νομίσματα προκαλοῦντα ζωηρὸν τὸ διαφέρον τῶν νομισματολόγων. Λαμπρότατον οὐ μόνον δωδεκανησιακόν, ἀλλὰ καὶ καθόλου ἑλληνικόν, νόμισμα εἶναι ὁ χρυσοῦς στατήρ, ὁ ἀποκείμενος ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ. παριστῶν δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ προστάτου τῆς Ρόδου Ἡλίου. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εὐρυτάτης κυκλοφορίας τῶν ροδιακῶν νομισμάτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ Χὶλλ ἀναφέρει τὸ περίεργον γεγονός, ὅτι ἐκ τῶν 15 ἢ 20 ἀργυρῶν νομισμάτων, ἅτινα εἶναι γνωστὸν ὅτι διετηρήθησαν ἐν διαφόροις χριστιανικοῖς ναοῖς ὡς ἀναμνηστικὰ κειμήλια τῆς προδοσίας τοῦ Χριστοῦ (τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῦ Ἰούδα), ὀκτὼ τοὐλάχιστον ἦσαν ροδιακὰ τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

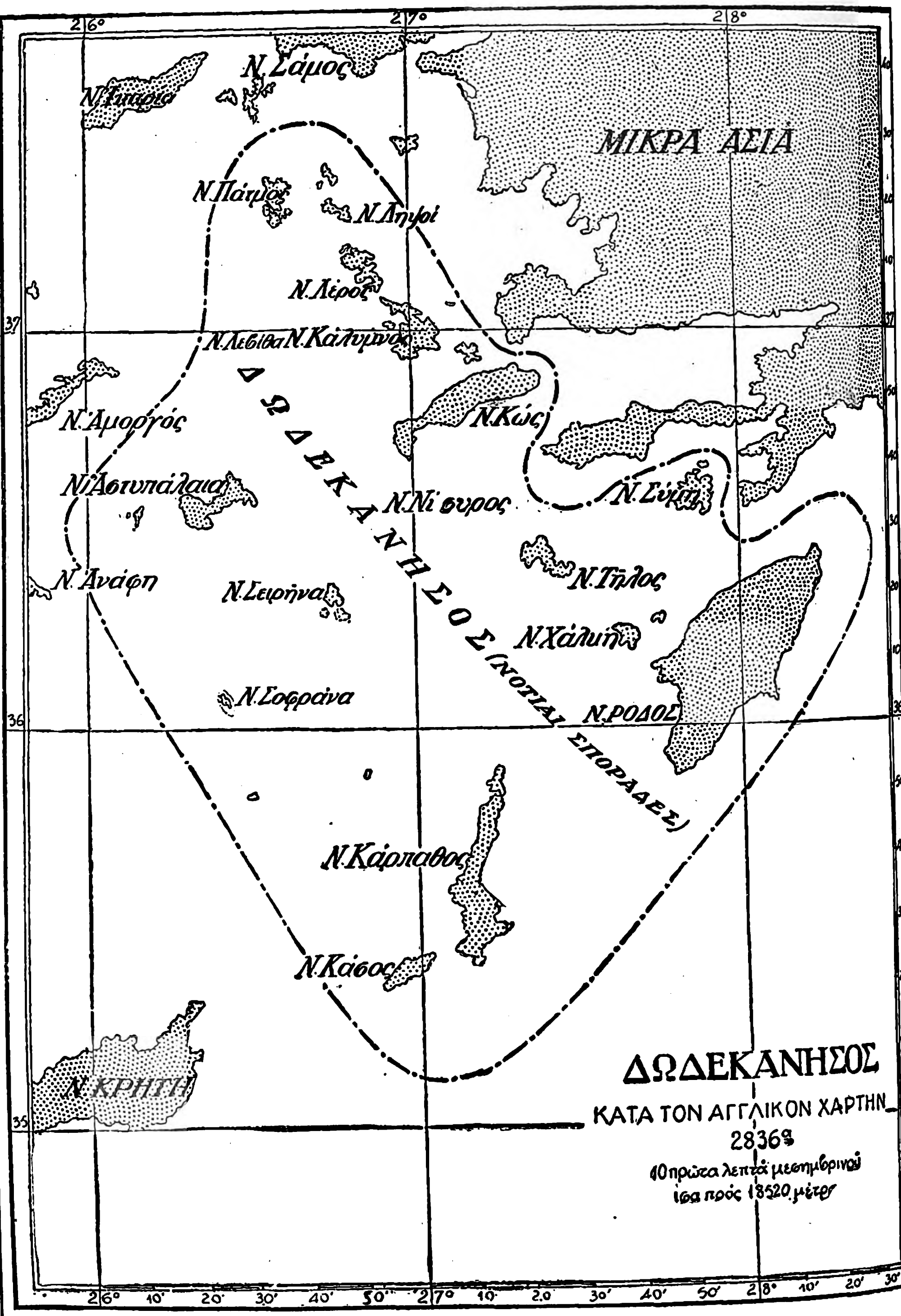

[ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] *Θρησκεία.* Οἱ Ἕλληνες τῆς Δωδεκανήσου εἶναι ὀρθόδοξοι. Πιθανώτατα δὲ ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη παρ' αὐτοῖς ὑπὸ μαθητῶν ἢ ὀπαδῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, οἵτινες ἤκουσαν αὐτοῦ κηρύττοντος ἐν Ἐφέσῳ, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ. Ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἱδρυμάτων τῆς Δωδεκανήσου ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ ἐν Σύμῃ περίφημος μονὴ τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ τοῦ Πανορμίτου, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὸν λιμένα τῆς Πανόρμου, καὶ ἡ ἐν Πάτμῳ ἱστορικὴ μονὴ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἧς ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Βιθυνίας ὅσιος Χριστόδουλος.

Ἐκπαίδευσις. Ἡ ἐκπαίδευσις, οὖσα ἱκανῶς προηγμένη, εἶναι ὠργανωμένη κατὰ τὰ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντα. Ἀπὸ τριῶν ἤδη ἐτῶν ὑποχρεωτικῶς ἀπὸ τῶν κατωτάτων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ διδάσκεται καὶ ἡ ἰταλική, ὅτε ὁ μικρὸς Ἑλληνόπαις

Digitized by Google

μόλις λαμβάνει γνῶσιν τῶν πρώτων στοιχείων τῆς μητρικῆς του γλώσσης. Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ρόδου, ἐν Καλύμνῳ, Σύμῃ, Κῷ καὶ Λέρῳ διατηροῦνται ὑπὸ τῶν οἰκείων κοινοτήτων ἀνεγνωρισμένα γυμνάσια, ἐν Καλύμνῳ δὲ ὑπάρχει καὶ ἴδιον γυμνάσιον θηλέων.

Γράμματα καὶ τέχναι. Ἡ Δωδεκάνησος κατέχει περίοπτον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ, διότι τέκνα αὐτῆς διεκρίθησαν ἐξόχως ἐν τῇ ποιήσει, τῇ φιλοσοφίᾳ, τῇ ῥητορικῇ, τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ γεωγραφίᾳ, ἐν αὐτῇ δὲ ὡσαύτως εἶδε τὸ φῶς καὶ ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, ὁ μέγας Ἱπποκράτης. Ἐν Δωδεκανήσῳ ἐγεννήθη ὁ ἐπικὸς ποιητὴς Πείσανδρος, ὁ ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν Κλεόβουλος, ἡ Ἤριννα, ἧς οἱ τριακόσιοι στίχοι ἐθεωρήθησαν ἰσότιμοι πρὸς τοὺς τοῦ Ὁμήρου, ὁ κωμικὸς ποιητής Ἐπίχαρμος, ὁ φιλόσοφος καὶ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους Εὔδημος, ὁ ἐπιφανὴς Παναίτιος καὶ οἱ ἱστορικοὶ Ἀριστοκλῆς καὶ Πολύζηλος. Ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους κλάδους τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς δράσεως διεκρίθησαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ Δωδεκανήσιοι, ὡς τῆς ἀστρονομίας, τῆς γεωργίας, τῆς μαγειρικῆς κτλ., καὶ μάλιστα εἰς τὰ ναυτικὰ καὶ τὴν ἐμπορίαν. Ἡ ἐμπορικὴ σπουδαιότης τῆς Ρόδου, τῆς μεγίστης τῶν νήσων τῆς Δωδεκανήσου, καὶ ἡ ναυτικὴ αὐτῆς ὑπεροχὴ ἐνέπνευσαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἵνα καταρτίσωσι τὴν θαυμασίαν αὐτῶν ἐμπορικὴν νομοθεσίαν καὶ διατυπώσωσι τὸν περίφημον ναυτικὸν νόμον, ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ παλαιότατος κατὰ τὸ εἶδός του ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐγένετο δὲ δεκτὸς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν πρὸς ῥύθμισιν τῶν ναυτικῶν των ὑποθέσεων καὶ ἀποτελεῖ μέχρι τῆς σήμερον τὴν βάσιν πάσης ναυτικῆς νομοθεσίας.

Ἀξιοσημείωτα ὡσαύτως εἶναι τὰ δημώδη ᾄσματα τῆς Δωδεκανήσου, ἅτινα εἶναι ἐκφραστικὰ ποικίλων συναισθημάτων καὶ ἀξιόλογα διὰ τὸ γλωσσικὸν αὐτῶν ἰδίωμα. Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Δωδεκανήσου, κατὰ τὸν Γ. Χατζιδάκιν, εἶναι ὅλως εἰδικὸν τῶν νήσων αὐτῆς καὶ τῆς Κύπρου. Πλουσιώτατα ἀγγεῖα, ἀνήκοντα εἰς πάσας τὰς περιόδους τῆς τέχνης, ἀνευρέθησαν ἐν Ρόδῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Δωδεκανήσου, αἱ γραφαὶ δέ τινων ἐξ αὐτῶν εἶναι ὅλως ἐξαίσιαι. Περίπυστον εἶναι τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα, ὅπερ ὁ μαθητὴς τοῦ Λυσίππου Χάρης ἐκ Λίνδου τῆς Ρόδου ἀνέλαβε νὰ ἀνεγείρῃ ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τῶν πολεμικῶν μηχανημάτων εἰς τὴν κυρίαν θεότητα τῶν Δωδεκανησίων, τὸν Ἥλιον, ἀπεπεράτωσε δὲ ὁ ἐπίσης Λίνδιος Λάχης. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο, τὸ γνωστὸν ἄλλως ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κολοσσὸς τῆς Ρόδου», ὂν ἑβδομηκοντάπηχυ, ἀπετέλει ἓν τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου, ἀνετράπη δὲ καὶ κατεθραύσθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τοῦ 227 π.Χ. Ἡ ῥοδιακὴ γλυπτικὴ εἶναι διάσημος διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν δύο γνωστῶν συμπλεγμάτων, τοῦ Λαοκόοντος καὶ τοῦ Φαρνεσίου Ταύρου. Δωδεκανήσιος ὡσαύτως ὑπῆρξεν ὁ ζωγράφος Ἀπελλῆς, ὁ ὑπερβάς, κατὰ Πλίνιον, πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ᾽ αὐτὸν ζωγράφους. Τούτου σπουδαιότατον ἔργον ἦτο ἡ «Ἀναδυομένη Ἀφροδίτη», ἥτις ἀποκειμένη ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ εἵλκυσεν ἀδιάπτωτον τὸν θαυμασμὸν τῆς ἀρχαιότητος. Αἱ καλαὶ τέχναι ἤνθησαν ἐν Δωδεκανήσῳ καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὑποστᾶσαι ἐπίδρασιν τῆς βυζαντινῆς καλλιτεχνίας. Τοῦτο παρατηροῦμεν ἐν ναοῖς καὶ μοναστηρίοις, ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀγγειοπλαστικῇ, ἐν ᾗ μάλιστα διεκρίθησαν μεγάλως οἱ Δωδεκανήσιοι, ὡς καὶ εἰς ποικίλα ἔργα κεντητικῆς καὶ τριχαπτοποιίας, χαραχθέντα ἐπὶ τῶν Ἱπποτῶν καὶ κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας. Λείψανα κτισμάτων τῶν Ἱπποτῶν διατηροῦνται ἐν Ρόδῳ καὶ ἐν ἄλλαις νήσοις τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, εἶναι δὲ γοτθικοῦ ῥυθμοῦ μετὰ χαρακτηριστικῶν τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἢ τῆς τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἀθλητισμός. Ὡς ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα ἀπετέλουν σπουδαῖον μέρος τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων καὶ εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν προστασίαν ὡρισμένων θεῶν ἢ ἡρώων, οὕτω συνέβαινε καὶ ἐν τῇ Δωδεκανήσῳ. Ἀλλ᾽ οἱ ἀγῶνες τῶν κατοίκων αὐτῆς δὲν περιωρίζοντο ἐν ἑκάστῃ νήσῳ, διότι οἱ νησιῶται μετεῖχον ἐπίσης τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος τελουμένων ἐν τῷ Τριοπίῳ κοινῶν ἀγώνων, ὡς καὶ των τεσσάρων μεγάλων πανελληνίων ἀγώνων ὡς μέλη τῆς ὅλης ἑλληνικῆς οἰκογενείας, οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἔλαβον τῆς νίκης τὸν στέφανον, ἔνιοι δέ, ὡς ὁ Διαγόρας, ἀπηθανατίσθησαν διὰ τῆς μούσης τοῦ Πινδάρου.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ποῖοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τῆς Δωδεκανήσου κάτοικοι δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ εἴπωμεν, ὡς συμβαίνει ἄλλως καὶ ὡς πρὸς τοὺς προϊστορικοὺς κατοίκους τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Φῶς τι ἐπὶ τοῦ λίαν περιπλόκου τούτου ζητήματος δυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν ἐκ τῶν μύθων καὶ τῶν ἐν περιωρισμένῳ μέτρῳ γενομένων ἄχρι τοῦδε ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν. Ἀλλ᾽ εἶναι οὐσιῶδες, νὰ γινώσκωμεν, ὅτι ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς πρωιμωτάτης ἱστορίας τῆς Δωδεκανήσου ἡ μεγίστη τῶν νήσων τοῦ συμπλέγματος, ἡ Ρόδος, εἶχεν ἤδη ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν ὑπεροχὴν μεταξὺ αὐτῶν, οὐ μόνον διὰ τὴν μεταξὺ τριῶν ἠπείρων γεωγραφικήν της θέσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν δεξιότητα καὶ τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν ζῆλον τοῦ δραστηριωτάτου πληθυσμοῦ της. Τοῦτο συνετέλεσεν, ὥστε ἡ νῆσος αὕτη νὰ ἀναλάβῃ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν πολιτικὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν καὶ νὰ οἰκίσῃ αὐτὰς διὰ τοῦ πληθυσμοῦ της. Ἐκ τούτου δὲ καὶ δικαιολογεῖται ὁ Πλίνιος, ἀναγράφων ὡς νήσους τῶν Ροδίων τὴν Κάρπαθον, τὴν Κάσον, τὴν Σύμην, τὴν Νίσυρον κ. ἄ. Ἑπομένως ἡ τύχη αὐτῶν, ἐξαιρέσει τῆς νήσου Κῶ, ἥτις ἐνίοτε κατέστη κυρία τῆς ἰδίας αὐτῆς πολιτικῆς τύχης, συνεδέετο γενικῶς μετὰ τῆς Ρόδου καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῶν προϊστορικῶν κατοίκων αὐτῆς ἀναφέρονται καὶ εἰς ἀδελφὰς αὐτῆς.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ρόδου, οἱ Τελχῖνες, συνδέονται μετὰ τῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου, εἰς τούτους προσετέθησαν οἱ Ἡλιάδαι καὶ βραδύτερον οἱ Ἀχαιοί, Κᾶρες καὶ ἄποικοι ἐξ Αἰγύπτου καὶ Φοίνικες. Οἱ τελευταῖοι ὑπεχρεώθησαν νὰ καταλίπωσι τὴν Ρόδον ἕνεκα τῆς πιέσεως προελληνικῆς ἀποικίας ἐλθούσης εἰς τὴν νῆσον ὑπὸ τὸν Ἴφικλον. Ἡ μετανάστευσις εἰς Ρόδον προϊστορικῶν Ἑλλήνων ἢ Πελασγῶν ἐξηκολούθησε καὶ ὑπὸ τὸν Φόρβαντα, ἐλθόντα ἐκ Θεσσαλίας μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν, καὶ ὑπὸ τὸν Ἀλθαιμένην, ἐγκαταστήσαντα κρητικὴν ἀποικίαν ἐν τῇ νήσῳ. Μεγάλη ὡσαύτως ὁμὰς ἀποίκων Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων ὡδηγήθη εἰς Ρόδον ὑπὸ τοῦ Τληπολέμου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἀστυοχείας, ἀναγκασθέντος νὰ φύγῃ ἐξ Ἄργους διὰ τὸν φόνον τοῦ Λικυμνίου. Πάντες οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ πρωϊμώτατοι κάτοικοι τῆς Ρόδου κατὰ τὴν νεολιθικήν, μινωϊκὴν καὶ μυκηναϊκὴν περίοδον καὶ ὀλίγον τι πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Ἡ Δωδεκάνησος καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος. Ἐκ τῆς Δωδεκανήσου, ὡς ᾄδει ὁ Ὅμηρος, ἔπλευσαν ἄριστοι καὶ πολυπληθεῖς συναθληταὶ τῶν ὑπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα συναγερθέντων κατὰ τῆς Τροίας Παναχαιῶν, ἡ πολυετὴς δ᾽ αὕτη πολιορκία ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην πολεμικὴν ἐπιχείρησιν τοῦ μυκηναϊκοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ κυρία αἰτία ἡ προκαλέσασα τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ὑπῆρξεν, ὅτι πάντες οἱ Ἀχαιοὶ ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν πολιτικὴν τῆς Ρόδου ἀπέναντι τῆς Τροίας, ἥτις, μεροληπτικῶς ἐνεργοῦσα ὑπὲρ τῶν πειρατῶν Λυκίων, τῶν γειτόνων καὶ θανασίμων ἀντιπάλων τῆς Ρόδου, ἤγειρε τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἅτε κλείσασα αὐτὰ εἰς τοὺς νησιώτας καὶ ἑπομένως εἰς ὁλόκληρον τὸν ναυτικὸν προϊστορικὸν τῆς Ἑλλάδος κόσμον καὶ εἰς τὸ μετὰ τοῦ Εὐξείνου ἐμπόριον. Ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας ἔδωκε τὴν θαλασσοκρατίαν εἰς τοὺς Ροδίους καὶ ἔπληξε καιριώτατα τὸ ἐμπόριον τῶν Λυκίων καὶ τὰς πειρατικὰς αὐτῶν κινήσεις.

Μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐπηυξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν προϊστορικῶν ἀποίκων τῆς Δωδεκανήσου. Τότε δεύτερός τις Ἀλθαιμένης, ἔγγονος τοῦ βασιλέως τοῦ Ἄργους Τημένου, ἀφοῦ πρῶτον προσήγγισεν εἰς Κρήτην, προυχώρησεν εἰς Ρόδον, ὅπου καὶ ἀπεβιβάσθη καταλαβὼν τὰς τρεῖς πόλεις: Λίνδον, Ἰαλυσόν, καὶ Κάμειρον, ὧν ἀνιδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ Τληπόλεμος, καὶ ἐπαυξήσας αὐτὰς διὰ τῶν Δωριέων ὀπαδῶν του, δι᾽ ὃ γεγονὸς οἱ Ρόδιοι, ὡς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κῶ, ἣν νῆσον ὡσαύτως κατέλαβε, μεγάλως ὑπερηφανεύονται, ὡς ἔχοντες δωρικὴν τὴν καταγωγήν. Ὁμοίως τὴν αὐτὴν ὑπερηφάνειαν ᾐσθάνοντο καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι, ἅτε δεχθεῖσαι καὶ αὐταὶ Δωριεῖς ἀποίκους. Ἡ Λέρος καὶ ἡ Πάτμος ἐδέχθησαν ἀποίκους καὶ Ἴωνας. Οἱ Δωδεκανήσιοι, ἔχοντες συναίσθησιν τῆς κοινῆς των ταύτης καταγωγῆς, ἀείποτε συνέβαλον τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἀποικισμῶν, συνυφαίνοντες τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς προσπαθείας των μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὧν διεκήρυττον ὅτι ἦσαν ὁμόφυλοι. Ἀπὸ τῆς ΙΒ' μέχρι τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ἣν περίοδον θεωροῦσιν οἱ ἱστορικοὶ σκοτεινήν, ἡ Δωδεκάνησος εὑρίσκετο ἐν ἀνθηρᾷ καταστάσει καὶ διετήρησε τὴν θαλασσοκρατίαν, ἣν ἡ Ρόδος ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ταύτης τῆς θαλασσοκρατίας ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐπαύξησις τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἡ ἵδρυσις ἀνθηροτάτων ἀποικιῶν, ἡ καταστολὴ τῆς πειρατείας καὶ ὁ ἐκ τῶν μεσογειακῶν ἀγορῶν ἐκτοπισμὸς τῶν ἀντιπάλων Φοινίκων.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα δὲν ὑφίστατο ἐν ταῖς νήσοις, καταλυθὲν οὐχὶ πολὺ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Μόνον ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Ρόδου Λίνδῳ καὶ Ἰαλυσῷ φαίνεται διατηρηθεὶς πως κατὰ χρονικὰ διαλείμματα ὁ θεσμὸς τῆς βασιλευομένης δημοκρατίας μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς Ζ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Μεταξὺ τῶν τότε βασιλευσάντων ἀξιομνημόνευτοι εἶναι: ἐν μὲν Ἰαλυσῷ ὁ Δαμάγητος, ὁ γαμβρὸς τοῦ Μεσσηνίου ἥρωος Ἀριστομένους καὶ πρόγονος τοῦ Διαγόρου καὶ τῶν Διαγοριδῶν, ἐν δὲ Λίνδῳ ὁ διάσημος ὡς νομοθέτης, ποιητὴς καὶ εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος Κλεόβουλος. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς μοναρχίας ἐπεκράτησεν ἐν Δωδεκανήσῳ ἡ ὀλιγαρχία, ἥτις ὅμως συγκρουομένη πρὸς τὸ ὁσημέραι αὐξανόμενον δημοκρατικὸν πνεῦμα, δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολύ, ἀλλ᾽ ἀντικατεστάθη διὰ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, χωρὶς ὅμως νὰ ἐκλίπωσι τελείως καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς, ἐκ τούτου δὲ καὶ ὑπῆρχον ἐν Δωδεκανήσῳ δύο ἀδιάλλακτα πολιτικὰ κόμματα, ἀνταγωνιζόμενα ἑκάστοτε σφοδρῶς πρὸς ἄλληλα περὶ ἐπικρατήσεως. Ἀλλὰ καὶ ὀλιγαρχουμένη καὶ δημοκρατουμένη ἡ Δωδεκάνησος καὶ μάλιστα ἡ κραταιοτάτη καὶ μεγίστη τῶν νήσων αὐτῆς, ἤκμασε καὶ ἀπετέλεσε μέγα κέντρον ἐμπορίου, ναυτιλίας καὶ ἀποικισμοῦ καὶ ἐδείχθη ἑστία ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀκραιφνῶν ἑλληνικῶν αἰσθημάτων.

Ἐπὶ τῶν μηδικῶν ἡ Δωδεκάνησος, πλὴν τῶν νήσων Κῶ, Νισύρου καὶ Καλύμνου, αἵτινες εἶχον ἀπορροφηθῆ ἐν τῷ κράτει τῆς μηδισάσης βασιλίσσης τῆς Ἁλικαρνασσοῦ Ἀρτεμισίας, καίπερ περιελθοῦσα μικρὸν πρὸ τῶν πολέμων τούτων ὑπὸ τοὺς Πέρσας, κατώρθωσε ν᾽ ἀποφύγῃ τὴν εἰς αὐτοὺς παροχὴν οἱασδήποτε βοηθείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπηλλάγη δὲ καὶ τῆς περσικῆς κυριαρχίας μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ὑπὸ ἀθηναϊκοῦ στόλου, οὗτινος ἡγεῖτο ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἀπετέλεσεν ἀξιόλογον μέλος τῆς μετ᾽ ὀλίγον συναφθείσης πρώτης ἀθηναϊκῆς ὁμοσπονδίας. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Δωδεκανήσιοι, ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς ἐλευθερωτάς των Ἀθηναίους, ἐτάχθησαν μετ᾽ αὐτῶν καὶ ἰσχυρῶς καὶ ποικιλοτρόπως ἐβοήθησαν αὐτούς. Περὶ τὰ τέλη ὅμως τοῦ ἀδελφοκτόνου τούτου πολέμου, ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν Ἀθηναίων, ἡ Ρόδος κατ᾽ ἀρχὰς καὶ εἶτα ἡ Κῶς ἀπεσπάσθησαν τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ Ρόδιοι ἐξήρθησαν εἰς ἔτι μείζονα ἀκμὴν καὶ πολιτικὴν δύναμιν ὅτε αἱ τρεῖς περίφημοι πόλεις τῆς νήσου των, ἑνωθεῖσαι εἰς ἓν κράτος, ἵδρυσαν πρὸς τὰ Β τῆς νήσου καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἰαλυσοῦ κοινὴν πρωτεύουσαν, τὴν πόλιν Ρόδον, κατὰ τὸ 407 π. Χ. Τὸ πολίτευμα τῆς Ρόδου, καίπερ φαινόμενον δημοκρατικόν, ἦτο πράγματι πλουτοκρατικὴ ὀλιγαρχία, προσπαθοῦσα δι᾽ ἀγαθῆς καὶ φιλανθρώπου διοικήσεως νὰ εἶναι εὐάρεστος εἰς τὸν λαόν. Τὸ αὐτὸ πολιτικὸν σύστημα φαίνεται ἐπιδρᾶσαν καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας νήσους τοῦ συμπλέγματος, ὧν αἱ πλεῖσται μέχρι τοῦ νῦν ἐξηκολούθησαν διατηροῦσαι αὐτὸ παρὰ τὴν μεσολαβήσασαν ξενοκρατίαν, καταστᾶσαι τοιουτοτρόπως σχεδὸν αὐτόνομοι. Τῷ 378 π.Χ. οἱ Δωδεκανήσιοι συμφώνως πρὸς τὴν γενικὴν κίνησιν τῶν τότε χρόνων, ἥτις ἔτεινε πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα, τὸ ἀντιπροσωπευόμενον πάντοτε ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν, μετέσχον τῆς δευτέρας ἀθηναϊκῆς ὁμοσπονδίας. Ἐξ ἴσου ὅμως ἀπεχώρησαν τῷ 358, παρακινηθέντες ὑπὸ τοῦ δυνάστου τῆς Καρίας Μαυσσώλλου καὶ ἐμπλακέντες εἰς τὸν λεγόμενον Συμμαχικὸν πόλεμον (358—355 π. Χ.). Κατὰ τὸ 340 π.Χ. οἱ Δωδεκανήσιοι ἑνοῦνται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἐξαναγκάζουσι τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον, ὅπως λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου. Τὸν μέγαν ὅμως υἱὸν τούτου βοηθοῦσιν ἰσχυρῶς εἰς τὰς προσπαθείας του πρὸς ἅλωσιν τῆς Τύρου καὶ διάνοιξιν τῆς Ἀσίας εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ὅπερ εἵλκυσε τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ πρὸς τοὺς νησιώτας καὶ προήγαγεν αὐτόν, ἵνα συντελέσῃ εἰς τὴν ἔτι μείζονα ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδόν των. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου οἱ Δωδεκανήσιοι, διὰ τῆς περιεσκεμμένης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρόδου, ἣν μετὰ θαυμασμοῦ ἐξαίρει ὁ Πολύβιος, ἀνῆλθον εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεώς των καὶ ἀνεδείχθησαν οἱ προστάται οὐ μόνον τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ 306 π. Χ. οἱ Ρόδιοι ἦλθον εἰς συνεννόησιν πρὸς τοὺς Ρωμαίους πρὸς ἐξασφάλισιν ἀμοιβαίας ἐμπορικῆς καὶ ναυτικῆς ἐπικοινωνίας. Οἱ Ρόδιοι, θελήσαντες νὰ ἐμμείνωσιν ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς οὐδετερότητος κατὰ τὸν σχεδιασθέντα πόλεμον τοῦ Ἀντιγόνου κατὰ τῆς Αἰγύπτου, προεκάλεσαν τὴν μῆνιν τοῦ κραταιοῦ βασιλέως καὶ τὴν διαταγὴν εἰς τὸν υἱόν του Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν, ἵνα πλεύσῃ μετὰ μεγάλων δυνάμεων κατὰ τῆς ἀπειθησάσης Ρόδου καὶ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν Ρόδον (305—304 π.Χ.). Ἡ πλήρης πολεμικοῦ ῥωμαντισμοῦ πολιορκία, ἐπὶ ἓν ἔτος διαρκέσασα, ἐλύθη ὑπὸ ὅρους κρείττονας διὰ τὴν Ρόδον τῶν πρότερον προταθέντων αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου. Οἱ Ρόδιοι ἔστησαν μνημεῖον τῆς μεγάλης πολιορκίας τῆς πόλεώς των, τὸν περίφημον Κολοσσόν, καὶ ἀπένειμαν παντοίας τιμὰς καὶ ἀμοιβὰς εἰς πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε βοηθήσαντας τὴν πόλιν πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς κραταιᾶς ἐπιθέσεως τοῦ Δημητρίου. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πόλις Ρόδος δὲν ἐκυριεύθη μεγάλως ἐπηύξησε τὴν φήμην τῶν Ροδίων ἀνὰ σύμπαντα τὸν ἑλληνικὸν καὶ διεθνῆ κόσμον καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποκορύφωσιν τοῦ μεγαλείου τῆς Ρόδου κατὰ τὴν Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἐπὶ τοῦ δεινοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἡ Δωδεκάνησος σπουδαῖον διεδραμάτισε μέρος, ἐκπροσωπουμένη ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς Ρόδου, ἔν τινι δὲ βαθμῷ καὶ ὑπὸ τῆς Κῶ. Οἱ Δωδεκανήσιοι δι᾽ ἀνθηρῶν ἐμπορικῶν κέντρων ἐξεμεταλλεύθησαν τὰς εὐρείας περσικὰς χώρας, ἃς ὁ Μ. Ἀλέξανδρος διήνοιξεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν δρα-

Digitized by Google

στηριότητα καὶ ἐπιχειρηματικότητα καὶ ἔδρασαν πρὸς καταστολὴν τῆς λυμαινομένης τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου πειρατείας. Ἐνεργῶς ὡσαύτως ἐπεδίωξαν τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων μεταξὺ τῶν κυριωτέρων πολιτειῶν τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου και τῶν θαλασσῶν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἑλληνίδων πόλεων. Ὁ Πολύβιος ἐγκωμιάζει τὴν λαμπρὰν καὶ διορατικὴν πολιτείαν τῶν Ροδίων, δι' ἧς κατώρθωσαν νὰ ἐπεκτείνωσι μεγάλως τὸ κῦρος αὐτῶν καὶ νὰ ἐφελκύσωσι τὴν γενικὴν συμπάθειαν, ὡς κατεδείχθη τοῦτο ἐπὶ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τοῦ κατὰ τὸ 227 π. Χ. καταστρέψαντος σχεδὸν τὴν πόλιν Ρόδον καὶ ἀνατρέψαντος τὸν περίφημον Κολοσσόν. Κατεκλύσθη δηλαδὴ τότε ἡ νῆσος ὑπὸ πολλῶν πλουσίων δωρεῶν ἡγεμόνων καὶ πολιτειῶν, δι' ὧν ταχέως ἐπανέκτησε τὴν προτέραν της εὐημερίαν. Ἀλλ' αἱ συνεχιζόμεναι ἑλληνικαὶ διαμάχαι, ἀναρριπιζόμεναι ὑπὸ τῆς μηχανορράφου πολιτικῆς τῆς ἀνδρωθείσης ἤδη Ρώμης, κατέστησαν ματαίας τὰς περὶ εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν Ἑλλήνων συμβουλὰς τῶν Ροδίων καὶ κατέληξαν εἰς τὸν θρίαμβον τῆς τοιαύτης πολιτικῆς τῶν Ρωμαίων, οἵτινες, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἰταλίας, ἐκαραδόκουν ἵνα ἐφορμήσωσι καὶ κατὰ τοῦ ἐπιλοίπου ἑλληνικοῦ κόσμου. Καὶ δὲν ἐβράδυνον νὰ εὕρωσι την πολυπόθητον εὐκαιρίαν. Παρέχοντες δαψιλεῖς καὶ ψευδεῖς ὑποσχέσεις κατώρθωσαν ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, συνάπτοντες δὲ συμμαχίας μετ' Ἑλλήνων, ἐν οἷς συγκατελέγησαν ἐνίοτε καὶ οἱ Ρόδιοι, συνέτριψαν τὰ εὐρωστότερα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τμήματα καὶ ὑπεδούλωσαν ἐν τέλει ὁλόκληρον σχεδὸν αὐτόν.

Κατὰ τὴν ἑλληνορρωμαϊκὴν περίοδον ἡ Δωδεκάνησος διετήρησε τὴν ἰδίαν αὐτῆς αὐτονομίαν, διότι ἡ κατὰ τὸ 164 π. Χ. συναφθεῖσα μεταξὺ Ρώμης καὶ Ρόδου συμμαχία ἐξηκολούθησεν ἰσχύουσα ἐπὶ μακρόν, καὶ οἰκειοθελῶς ἐβοήθησαν οἱ Δωδεκανήσιοι τούς τε Ρωμαίους καὶ τοὺς ὁμοφύλους Ἕλληνας κατὰ διαφόρους περιστάσεις. Οὕτω συνηγωνίσθησαν μετὰ τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς πρὸς τὸν Μιθριδάτην πολέμους αὐτῆς, ὑπεστήριξον τὸν Γναῖον Πομπήϊον πρὸς ἐξόντωσιν τῆς πειρατείας κλπ. Ἡ πρωτεύουσα ὅμως τῆς Ρόδου κατὰ τὸ 42 π. Χ., πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κασσίου ὡς ἀρνηθεῖσα νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν πλοῖα κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, καὶ διὰ προδοσίας κυριευθεῖσα, ἐδοκίμασε μεγάλην συμφοράν. Ἐθανατώθησαν 50 τῶν ἐγκριτοτάτων αὐτῆς πολιτῶν καὶ ἐσυλήθη σύμπας ὁ πλοῦτος αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τῶν Φιλίππων ἕτερος Κάσσιος κατέστρεψε καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ Μ. Ἀντώνιος ἀποκατέστησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς νήσου καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος της καὶ παρέσχεν οὕτω τὰ μέσα, ὅπως ἡ Ρόδος, ἔν τινι μέτρῳ, ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν της εὐημερίαν καὶ ἀποβῇ ἐκ νέου κέντρον ἀνθηρῶν σχολῶν καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ ἐνδιαίτημα καὶ πάλιν πολύτιμον πολλῶν ἐπισκεπτῶν, ἐν οἷς Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, λόγιοι κλπ.

Ἡ ἐλευθερία τῆς Δωδεκανήσου δὲν διετηρήθη σταθερά, ἅτε ἐξαρτηθεῖσα ἐκ τῶν ἰδιοτροπιῶν ἑκάστου αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ρωμαιοκρατίας ταύτης οἱ Δωδεκανήσιοι διετήρησαν στενὴν ἐπαφὴν προς τοὺς λοιποὺ Ἕλληνας. Ὅτε ἐδιχάσθη ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ἡ Δωδεκάνησος ἀπετέλεσε περίλαμπρον μέρος τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ ἠδυνήθη νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν γενικὴν πρόοδον και παγίωσιν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ ἐπαυξήσῃ μεγάλως τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Περιελαμβάνετο δὲ κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ «ἐπαρχίᾳ τῶν νήσων», ἥτις, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον, εἶχε συσταθῆ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐπαρχία αὕτη σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ὑπέστη διαφόρους παραλλαγάς, ὡς συνέβη καὶ εἰς τὸ ὅλον διοικητικὸν σύστημα τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπερ ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀρξάμενον νὰ μεταβάλληται ἐξειλίχθη κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα εἰς τὸ σύστημα τῶν θεμάτων. Ἐκ τῆς «Περὶ τῶν θεμάτων» πραγματείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου πληροφορούμεθα, ὅτι αἱ δώδεκα νῆσοι δὲν ἀνῆκον, ὡς κακῶς νομίζεται, εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ θέμα, ἀλλ' εἰς τὰ τρία κύρια ναυτικὰ θέματα τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, τὸ τῶν Κιβυραιωτῶν, τὸ τῆς Σάμου καὶ τὸ τῆς Δωδεκανήσου ἢ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ἡ Δωδεκάνησος, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της, ὑπέστη συχνὰς καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς ὑπὸ τῶν Περσῶν, τῶν Σαρακηνῶν, τῶν Ἐνετῶν, τῶν Γενουησίων, τῶν Σταυροφόρων καὶ τῶν Σελτζούκων Τούρκων. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἡ Ρόδος καὶ τινες τῶν ἄλλων νήσων τῆς Δωδεκανήσου κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Λέοντος Γαβαλᾶ, ὅστις ἀνεκήρυξεν αὐτὰς ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν καὶ προσέλαβε τὸν τίτλον αὐθέντου καὶ ἄρχοντος τῶν Κυκλάδων καὶ καίσαρος ἔτι. Κατὰ τὸ 1224 ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Ἰωάννου Δούκα Βατάτση, ἣν μάτην, μετὰ ἐννέα ἔτη, ἀπεπειράθη ὅπως ἀποσείσῃ. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Ἰωάννης Γαβαλᾶς ἐδείχθη πιστότερος εἰς τὰς θελήσεις τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος πιθανῶς τῷ 1250 μ. Χ. Τότε ἡ Ρόδος καὶ αἱ πέριξ νῆσοι περιῆλθον ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας καὶ ὀλίγον βραδύτερον, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τὴν τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ τῷ 1306 μ. Χ. αἱ νῆσοι Κάρπαθος καὶ Κάσος κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ εὐπατρίδου Κρητὸς Ἀνδρέου Κορνάρου, κατὰ δὲ τὸ 1309 μ. Χ ἡ Ρόδος ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὧν ἡγεῖτο ὁ μέγας μάγιστρος Fulk de Villaret. Οὗτος βλέπων ὅτι Μουσουλμᾶνοι ἡγεμόνες, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦρχον ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐξετέλουν πειρατικὰς ἐπιδρομὰς ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, δὲν θὰ ἄφηνον ἡσύχους τοὺς ἱππότας ἐν τῇ νέᾳ των ταύτῃ ἑστίᾳ, ἐπεσκεύασε ταχέως τὰ τείχη τῆς πόλεως Ρόδου καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς δυνάμεως τοῦ τάγματος καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς νήσους. Ὅθεν οἱ ἱππόται κατέλαβον καὶ τὰς νήσους Χάλκην, Σύμην, Τῆλον, μετὰ τέσσαρα δὲ ἔτη τὴν Κῶν, Λέρον καὶ Κάλυμνον. Κατὰ τὸ 1313 μ. Χ. ἠθέλησαν νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν Κάρπαθον καὶ τὴν Κάσον, ἀλλ' ὁ διοικῶν αὐτὰς Ἀνδρέας Κορνάρος, τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας, ἐξηνάγκασε τοὺς ἱππότας νὰ ἀποσυρθῶσι τῷ 1315 ἐξ αὐτῶν. Οἱ ἱππόται παρέμενον ἐν ταῖς ὑπ' αὐτῶν καταληφθείσαις νήσοις μέχρι τέλους τοῦ 1522, ὅτε ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν νὰ ἀποχωρήσωσιν ἔκ τε τῶν νήσων καὶ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Καθ' ἅπαν δὲ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα οἱ νησιῶται, βοηθοῦντες αὐτούς, ἀνέδειξαν τὰς γενετείρας των συμπαγὲς χριστιανικὸν προπύργιον κατὰ τῶν κυμάτων τῆς ὀθωμανικῆς δυνάμεως, ἥτις ἤπειλει νὰ κατακλύσῃ τὴν νοτιανατολικὴν χριστιανωσύνην. Ὁμόφωνοι εἶναι ἰδίᾳ οἱ ἔπαινοι τῶν ἱστορικῶν διὰ την διαγωγὴν τῶν ἐν Ροδῳ Ἑλλήνων κατά τε τὴν πρώτην (1479—1480) καὶ τὴν δευτέραν (1522) δραματικωτάτην πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἀναγκαῖον ὅμως εἶναι νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι οἱ νησιῶται, παρὰ τὰς χρηματικὰς αὐτῶν εἰσφοράς, τὴν παροχὴν τῆς ἐργασίας των καὶ τὴν προθυμοτάτην ἐν ὅπλοις συμμετοχήν των εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἱπποτῶν, ἐλάχιστα ὠφελήθησαν διανοητικῶς ἢ ὑλικῶς ἐκ τῆς ἀνὰ τὰς νήσους των ἀρχῆς αὐτῶν. Δι' ὃ καὶ παρῆλθεν αὕτη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Δωδεκανήσου ὡς ἁπλοῦν ἐπεισόδιον καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ψυχῇ τῶν Δωδεκανησίων οὐδεμία ἀπολύτως φραγκικὴ ἀνάμνησις παρέμεινεν, οὐδεμία ἐπίδρασις ἐνετυπώθη. Μόνα μαρτύρια τῆς διαβάσεως τῶν ἱπποτῶν διὰ τῆς Δωδεκανήσου ὑπελείφθησαν στρατιωτικά τινα ἔργα, ναοὶ και ξενῶνες καὶ οἰκόσημα.

Μικρὸν πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Ρόδου ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμὰν ἢ μετ' αὐτὴν καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν ὑπὸ τοὺς ἱππότας νήσων εἴτε ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τούτου, εἴτε ἑκουσίως παρεδόθησαν εἰς αὐτόν, ἅτε κατανοοῦσαι ὅτι ματαία θὰ ἦτο πᾶσα ἀντίστασίς των καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἀμύνης αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν, οἵτινες εἶχον ἐγκλεισθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως Ρόδου πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ σουλτάνου. Αἱ δὲ ἄλλαι νῆσοι τῆς Δωδεκανήσου: ἡ Πάτμος, ἡ Κάρπαθος, ἡ Κάσος καὶ ἡ Ἀστυπάλαια, συνεχωνεύθησαν μετὰ τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας περὶ τὸ 1537, ὅτε ὁ Χαϊρεδδὶν Βαρβαρόσσας ἐξέβαλεν ἐκ τῶν Κυκλάδων, τῶν Βορείων Σποράδων καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν νήσων τοὺς ἐκεῖ Ἐνετοὺς μικροδυνάστας Εἰς πάσας τὰς νήσους τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, εἰς ὃ κατελέγησαν καὶ ἡ Ἰκαρία καὶ ἡ Μεγίστη, ὑπὸ τοῦ σουλτάνου παρεχωρήθησαν ἐξαιρετικὰ προνόμια, ἀσφαλίζοντα εἰς τοὺς νησιώτας πραγματικὴν αὐτονομίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τοῦ ἐν Ροδῳ πασᾶ αὐτῆς, ἀπαλλάττοντα δ' αὐτὰς πάσης φορολογίας, πλὴν τοῦ ἐτησίου φόρου, τοῦ τουρκιστὶ καλουμένου μακτού, ὃν ἑκάστη νῆσος ὤφειλεν ἀναλόγως τῶν πόρων της νὰ καταβάλλῃ εἰς εἰσπράκτορα ἀποστελλόμενον ἐκ Ρόδου, καλούμενον δὲ σούμπασην. Αἱ παραχωρήσεις αὗται κυρίως ἦσαν νομιμοποίησις παλαιοῦ καθεστῶτος, ὅπερ εἶχον σεβασθῆ καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ ἱππόται.

Εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο ὀφείλεται ἡ ὀνομασία «Προνομιοῦχοι νῆσοι», δι' ἧς νοοῦνται αἱ ἑξῆς δώδεκα Σποράδες νῆσοι: Ἀστυπάλαια, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος. Ἰκαρία, Λέρος, Μεγίστη, Νίσυρος, Πάτμος, Σάμη, Τῆλος καὶ Χάλκη. Ἡ Κῶς καὶ ἡ Ροδος δὲν συγκατελέγησαν εἰς τὰς προνομιούχους νήσους, διότι, κατακτηθεῖσαι ἐνόπλῳ βίᾳ, διῳκοῦντο ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν κατακτηθεισῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ αὐτονομιακὸν σύστημα, τὸ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου παραχωρηθὲν εἰς τὰς προνομιούχους νήσους, ἐκύρωσε σειρὰ φιρμανίων ἐκδοθέντων ὑπὸ μεταγενεστέρων σουλτάνων. Αἱ προνομιοῦχοι νῆσοι, οἵτινες πρότερον διετέλουν ὑπὸ τοὺς ἱππότας, ἐκλήθησαν καὶ «βακούφ τοῦ Σουλεϊμάν», διότι ὁ ἐξ αὐτῶν εἰσπραττόμενος φόρος διετίθετο ὑπὲρ τῶν θρησκευτικῶν μουσουλμανικῶν ἱδρυμάτων, τῶν ἱδρυθέντων ἐν Ρόδῳ ὑπὸ τοῦ μεγάλου τούτου τῶν Τούρκων σουλτάνου. Ἡ διακυβέρνησις ἑκάστης προνομιούχου νήσου ἐγίνετο ὑπὸ δημογεροντίας ἐκ δώδεκα μελῶν. Ἡ δημογεροντία ἤσκει, κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων, πλήρη διοικητικήν, δικαστικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐξουσίαν, ἐξελέγετο δὲ ἐτησίως ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως, ἣν ἀπετέλουν οἱ ἄρρενες ἐνήλικες τῆς νήσου. Αὕτη συνεκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ δημογέροντος οὐ μόνον πρὸς ἐκλογὴν τῆς δημογεροντίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς λῆψιν ἀποφάσεων ἐπι σπουδαίων ὑποθέσεων καὶ καθορισμὸν τῶν προσόδων τῆς κοινότητος. Ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ ἰατρικὴ συμβουλὴ καὶ τὰ φάρματα παρείχοντο δωρεὰν εἰς πάντας, καθόσον ἡ δημογεροντία ἐπλήρωνε τὰς ὑπηρεσίας τῶν διδασκάλων, τῶν ἰατρῶν, ὡς καὶ τὰ φάρμακα. Παρὰ τὸ αὐτόνομον ὅμως τοῦτο σύστημα, ὅπερ ἐν πολλοῖς συνετέλεσεν εἰς σχετικὴν εὐημερίαν τῶν νησιωτῶν καὶ προαγωγὴν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας παρ' αὐτοῖς, πολλα διετάραττον τὴν εἰρήνην τῆς Δωδεκανήσου, ἐπιφέροντα συμφοράς, ὡς ἡ ἀπληστία τοῦ Τούρκου εἰσπράκτορος καὶ τῶν Τούρκων ναυάρχων, αἱ συνεχεῖς ἐπιδρομαὶ τῶν πειρατῶν καὶ οἱ σχεδὸν ἀδιάκοποι πόλεμοι τῶν Τούρκων πρὸς τὰ χριστιανικὰ κράτη. Οἱ Δωδεκανήσιοι, ἐλαυνόμενοι ὑπὸ ἀσβέστου πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πόθου, ὁλοψύχως μετέσχον τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, αἱ δὲ θυσίαι, ἃς προσήνεγκον εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ οἱ ἡρωϊσμοὶ αὐτῶν, εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν ἱστορίαν. Αἱ πλεῖσται τῶν προνομιούχων νήσων ἀπετέλεσαν τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, τὰ ἐπίσημα δὲ καὶ τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα αὐτῶν ἔφερον τὰ σήματα τῆς πολιτείας ταύτης καὶ ἐτύγχανον πλήρους διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως μέχρι τοῦ 1830, ὅτε πρὸς μεγίστην ἀπόγνωσιν τῶν κατοίκων οἱ νῆσοι αὗται ἐπεστράφησαν εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου εἰς ἀντάλλαγμα τῆς Εὐβοίας, ἥτις παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Δωδεκανήσιοι διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦτον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερωθείσης ἑλληνικῆς πατρίδος διεμαρτυρήθησαν ἐντονώτατα, καὶ ἡ ἑλληνικὴ δὲ Γερουσία ἔσπευσε νὰ παραστήσῃ δι' ὑπομνήματος ἀπαντητικοῦ εἰς τὸ πρωτόκολλον, πόσον ἄδικος καὶ σκληρὰ ἦτο ἡ ἀπόφασις τῶν προστατίδων δυνάμεων, ὅπως οἱ παλαίμαχοι τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος μὴ περιληφθῶσιν ἐν τοῖς καθορισθεῖσιν ὁρίοις τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν ἀντιπροσώπων τῆς Δωδεκανήσου ἀποσταλέντων εἰς Κωνσταντινούπολιν, αἵτινες ὑπεστηρίχθησαν θερμῶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ πρέσβεων τῶν προστατίδων δυνάμεων, ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ὁ Β΄ συγκατετέθη εἰς τὴν ἔκδοσιν φιρμανίου, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Ἰουνίου 1835, δι' οὗ ἀποκαθίσταντο καὶ ἐπεκυροῦντο τὰ προσκαίρως καταργηθέντα ἀρχαῖα προνόμια τῶν Δωδεκανήσων. Τὰ προνόμια ταῦτα ἐπεκυρώθησαν βραδύτερον καὶ ὑπὸ τοῦ περιφήμου φιρμανίου Χάττι-Χουμαγιοὺν τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Μεδζίτ. Διὰ τούτου, ἐκδοθέντος τῇ 18 Φεβρουαρίου 1856, οἱ ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανοὶ ἀνεγνωρίζοντο ἴσοι κατὰ τὰ δικαιώματα πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους καὶ διετηροῦντο τὰ ἅπαξ παραχωρηθέντα προνόμια. Τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ φιρμανίου ἠγγυήθησαν καὶ αἱ τότε μεγάλαι δυνάμεις διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, ἥτις συνήφθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Ὑπὸ τὸ οὕτω καὶ οὕτως ἐξασφαλισθὲν σχεδὸν αὐτονομιακὸν καθεστὼς ὁ φιλόπονος πληθυσμὸς τῶν νήσων ἠδυνήθη νὰ προαχθῇ εἰς εὐημερίαν παρὰ τὴν ἀφορίαν τοῦ ἐδάφους τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ εὐημερία αὕτη τῶν νησιωτῶν ἐσκανδάλισεν ἐνίους δημοσίους λειτουργοὺς τῆς Τουρκίας, οἵτινες ῥᾳδιουργοῦντες παρὰ τῇ κεντρικῇ κυβερνήσει κατώρθωσαν, ὥστε νὰ ἀποπειραθῇ κατὰ διαφόρους χρόνους (1866-1867, 1869, 1871, 1874, 1885 καὶ 1892) οὐ μόνον νὰ μειώσῃ τα προνομια, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν τελείαν κατάργησιν τοῦ αὐτονομιακοῦ καθεστῶτος τῶν προνομιούχων νήσων καὶ τὴν ἐξομοίωσιν αὐτῶν πρὸς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τὰς ἐστερημένας οἱουδήποτε προνομίου. Οἱ νησιῶται κατὰ τῶν τουρκικῶν αὐτῶν μεθόδων, ἃς συνώδευσαν καὶ ἀπειλαὶ βομβαρδισμοῦ, ναυτικοὶ ἀποκλεισμοί, ἐγκαθείρξεις ἐγκρίτων πολιτῶν ἐν ταῖς ὑγραῖς καὶ σκοτειναῖς φυλακαῖς τῆς Ρόδου καὶ ἄλλα καταθλιπτικα μέτρα, ἀντετάχθησαν ἰσχυρῶς καὶ διὰ πληρεξουσίων ἀντιπροσώπων καὶ ὑπομνημάτων ἐζήτησαν τὴν προστασίαν καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης και τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἀγγλίας. Ἀτυχῶς αἱ ἐκκλήσεις αὐτῶν δὲν εἰσηκούσθησαν πάντοτε οὐδ' ἀνέκοψαν τὰς ἀφομοιωτικὰς τῶν Τούρκων τάσεις, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ βαθμιαία ἐγκατάστασις ἐν αὐταῖς τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἡ ἐπιβολὴ ἐκδόσεως τουρκικῶν διαβατηρίων, φορολογίας ἐπὶ τοῦ ἅλατος, τῆς σπογγαλιείας κ. ἄ.

Οἱ νησιῶται κατ' Ἰούλιον τοῦ 1908, ὅτε ἡ Τουρκία κατέστη συνταγματικὴ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν νεοτούρκων, ἤλπισαν ὅτι θὰ ἐβελτιοῦτο ἡ θλιβερὰ θέσις των καὶ θὰ ἐδεικνύετο μείζων σεβασμὸς πρὸς τὰ ὑπολειφθέντα τοὐλάχιστον λείψανα τῆς αὐτοδιοικήσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ

Digitized by Google

σὺν τῷ παρόδῳ ἑνὸς μόλις ἔτους πᾶσαι αὗται αἱ ἐλπίδες των διεψεύσθησαν, διότι τηλεγράφημα διαβιβασθὲν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν βαλῆν τοῦ Αἰγαίου ἤκυρου πάντα τὰ προνόμια τῶν Νοτίων Σποράδων, ἐπέβαλλε τὴν διοικητικήν, φορολογικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀφομοίωσιν αὐτῶν πρὸς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐδημιούργει κατάστασιν ἀφόρητον εἰς τοὺς νησιώτας. Οὗτοι ἐν τῇ ἀπογνώσει των ἀπεφάσισαν, ὅπως μετέλθωσι δραστικὸ μέτρα ἀντιστάσεως, καὶ τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου πρεσβευτοῦ καὶ τῇ ὑποστηρίξει τοῦ βαλῆ τοῦ Αἰγαίου Ρεσὶτ πασᾶ παρὰ τῇ Πύλῃ κατώρθωσαν, ὅπως ἀνασταλῇ ἡ ἰσχὺς τῆς τηλεγραφικῆς διαταγῆς καὶ διατηρηθῇ τὸ καθεστὼς μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἀπόφασις αὕτη, ληφθεῖσα μετὰ διετίαν, κατήργει, ὡς ἐγένετο ἀνεπισήμως γνωστόν, ὁμοίως πάντα τὰ προνόμια καὶ θὰ ἐνέβαλλεν εἰς ἀπελπισμὸν τοὺς κατοίκους, ἀλλὰ δὲν ἔφθασεν εἰς τὰς νήσους, διότι ἡ ἰταλικὴ σημαία εἶχεν ἤδη ἀναπετασθῆ ἐπὶ δέκα ἐκ τῶν προνομιούχων νήσων, ὡς καὶ τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ. Ἡ Ἰταλία δηλαδή, περιελθοῦσα εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν διὰ τὴν Τριπολῖτιν, ἔκρινε σύμφορον ἀπὸ στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀστυπάλαιαν (23 Ἀπριλίου 1912), νὰ ἐπεκτείνῃ δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις της καὶ εἰς ἄλλας νήσους τοῦ νοτίου Αἰγαίου πελάγους. Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν περαιτέρω τούτων στρατιωτικῶν καταλήψεων οἱ Ἰταλοὶ παρεσκεύασαν στρατιωτικὸν σῶμα τεθὲν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Ἀμέλιο, συνοδευθὲν δὲ ὑπὸ ἰσχυροῦ στόλου ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Ἀμέρο. Κατὰ πρῶτον κατελήφθη ἡ Ρόδος (4 Μαΐου 1912) ὑπὸ τοῦ Ἀμέλιο, ὅστις ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ Ἀμέρο καὶ τῇ βοηθείᾳ πολλῶν Ἑλλήνων Ροδίων ἐξηνάγκασε τὴν πρὸς τὴν Ψίνθον ὑποχωρήσασαν τουρκικὴν φρουρὰν νὰ παραδοθῇ. Ταυτοχρόνως δ' ἰταλικὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Πρεσβύτερο κατελάμβανε τὰς νήσους Κάρπαθον, Κάσον, Τῆλον, Νίσυρον, Κάλυμνον, Λέρον καὶ Πάτμον. Πρὸς τούτοις μετὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ρόδου κατελήφθησαν ἡ Κῶς, ἡ Σύμη καὶ ἡ Χάλκη, καὶ οὕτω πᾶσαι αἱ Νότιοι Σποράδες περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἰταλῶν σχεδὸν ἀναιμάκτως, ὅπερ ὠφείλετο κυρίως εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς φιλικωτάτην στάσιν τῶν νησιωτῶν, θεωρησάντων αὐτοὺς φίλους καὶ ἐλευθερωτάς. Ὁ στρατηγὸς Ἀμέλιο, ἀναγνωρίζων τὴν θερμὴν τῶν νησιωτῶν ὑποστήριξιν, ἐδήλωσε κατηγορηματικώτατα εἰς τὴν δημογεροντίαν τῆς Ρόδου, ὅτι ἡ τουρκικὴ κυριαρχία ἔληξε διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς Ρόδου καὶ τῶν λοιπῶν νήσων καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ τὸ καθεστὼς τῶν νήσων τούτων θὰ ἦτο μόνον ἡ αὐτονομία. Εἰς ὁμοίας δηλώσεις προέβησαν καὶ οἱ ἀντιναύαρχοι Ἀμέρο καὶ Πρεσβύτερο πρὸς πάνδημον εὐφροσύνην τοῦ λαοῦ, ὅστις διέβλεπεν ἐν τοῖς Ἰταλοῖς οὐ μόνον ἐλευθερωτὰς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς προδρόμους τῆς ἑνώσεώς των μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνισχυθέντες ἐκ τῶν διαβεβαιώσεων τούτων καὶ ἐξ ἀναλόγων προκηρύξεων οἱ νησιῶται, συνεκρότησαν ἐν Πάτμῳ συνέδριον, ὅπερ ἐκήρυξε τὰς νήσους αὐτόνομον πολιτείαν τοῦ Αἰγαίου. Ταυτοχρόνως δὲ οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ Αἰγύπτῳ διαμένοντες Δωδεκανήσιοι δι' ὑπομνημάτων ἐζήτουν τὴν ἕνωσιν τῆς Δωδεκανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος ἦτο ἀδύνατον, τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ὁ στρατηγὸς Ἀμέλιο, πληροφορηθεὶς τὰ ἐν Πάτμῳ γενόμενα, ἐξωργίσθη καὶ μεταβαλὼν στάσιν ἀπέναντι τῶν Δωδεκανησίων προέβη εἰς τὴν ἐπιβολὴν πολλῶν καταθλιπτικῶν μέτρων, ἅτινα προεκάλεσαν ἔκτοτε τὴν διαρροὴν μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Δωδεκανήσου εἰς Ἑλλάδα, Αἴγυπτον καὶ Ἀμερικὴν καὶ ἐγέννησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἁπανταχοῦ Δωδεκανησίων φοβερὰν ἀνησυχίαν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος των. Καὶ ἡ ἀνησυχία αὕτη ὑπῆρξεν εὐλογωτάτη. Διότι ἡ Ἰταλία, συνάψασα τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1912 μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκην, ἀπέδιδεν εἰς αὐτὴν τὴν Δωδεκάνησον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ πραγματικὴ ἐκκένωσις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν θὰ ἐγίνετο μετὰ τὴν τελείαν ἐκκένωσιν τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Οὕτω πᾶσαι αἱ ἰταλικαὶ ἐπαγγελίαι διεψεύδοντο καὶ οἱ νησιῶται ἐβυθίζοντο εἰς βαθυτάτην ἀπόγνωσιν, ἣν ἐπέτεινε τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὅστις διαρκοῦντος τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου ἀπηλευθέρωσεν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ πάσας τὰς ἄλλας νήσους τοῦ Αἰγαίου, δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ ὑπὲρ τῆς Δωδεκανήσου, ἕνεκα τῆς ἐκεῖ παρουσίας τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες κατέχοντες αὐτὴν εἰσέτι στρατιωτικῶς ἀπετέλουν οἱονεὶ τὸν χωροφύλακα τῆς Τουρκίας. Οἱ Ἰταλοὶ παρέτειναν τὴν ἐπὶ τῆς Δωδεκανήσου παραμονήν των ἐπὶ τῇ προφάσει μὲν ὅτι ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκπληρώσει τελείως τοὺς ὅρους τῆς εἰρημένης συνθήκης, πράγματι δὲ διότι διενοοῦντο νὰ προσαρτήσωσι τὰς νήσους ἅμα τῇ πρώτῃ εὐνοϊκῇ εὐκαιρίᾳ. Καὶ ὄντως τῇ 26ῃ Ἀπριλίου 1915 ἡ Ἰταλία, συνομολογήσασα τὴν μυστικὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου μετὰ τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντάντ, ἐπέτυχε διὰ τοῦ 8ου ἄρθρου αὐτῆς νὰ ἀναγνωρισθῇ ὁριστικὴ ἡ ἐπὶ τῆς Δωδεκανήσου κυριαρχία της. Ἔκτοτε αἱ ἐν Δωδεκανήσῳ ἰταλικαὶ ἀρχαὶ ἐφήρμοσαν ἀπέναντι τῶν κατοίκων αὐτῆς πολιτικὴν καταδηλοῦσαν, ὅτι τὸ ἀπ' αἰώνων ἰσχῦον ἐν ταῖς νήσοις καθεστὼς δὲν θὰ παρέμενεν ἀλώβητον. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς νέας ταύτας δυσμενεῖς περιστάσεις οἱ Δωδεκανήσιοι δὲν ἀπώλεσαν τὰς εἰς αἰσιώτερον μέλλον ἐλπίδας των, οὐδ' ἔμειναν ἀργοί. Μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων καὶ τὰς σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας τὰς ὑπ' αὐτῆς παρασχεθείσας εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, οἱ νησιῶται, λησμονήσαντες τὴν ἀγωνίαν αὐτῶν καὶ θερμαινόμενοι ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτος, μετέσχον ποικιλοτρόπως τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Πρὸς τούτοις προέβησαν ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν ἵδρυσιν συνδέσμου φέροντος τὴν ἐπωνυμίαν «Σύλλογος τῶν Δωδεκανησίων», ὅστις ἐξουσιοδοτήθη ὑπὸ τῶν ἁπανταχοῦ Δωδεκανησίων ἵνα προβῇ εἰς τὴν λῆψιν οἱουδήποτε νομίμου μέτρου δυναμένου νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἐθνικὴν τῆς Δωδεκανήσου ἀποκατάστασιν. Συγχρόνως δ' ἐξέλεξεν ὡς πληρεξουσίους τοὺς κ.κ. Γ. Ἀντωνίου, Μ. Βολονάκην, Σ. Ζερβὸν καὶ Π. Ροῦσον μετὰ τῆς ρητῆς ἐντολῆς, ἵνα μεταβαίνοντες εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον ἐπιδιώξωσι τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἑνωτικῶν πόθων τῆς Δωδεκανήσου. Αἱ ὑψηλαὶ ἀρχαί, οἱ ὑπὸ τοῦ προέδρου Οὐίλσωνος διακηρυχθεῖσαι, καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ Tittoni ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Nitti ἤγανον εἰς τὴν ἰταλο-ἑλληνικὴν συμφωνίαν Tittoni — Βενιζέλου, ἧς τὸ 5ον ἄρθρον ἐξησφάλιζε τὴν ὑπὸ τῆς Ἰταλίας παραχώρησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Δωδεκανήσου, πλὴν τῆς Ρόδου, ἥτις θὰ παρέμενεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἰταλίας καὶ θὰ ἀπέλαυεν ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος εὐρείας τοπικῆς αὐτονομίας. Ἀλλ' εἰ καὶ τὸ ζήτημα τῆς Δωδεκανήσου ἐφάνη τελειωτικῶς διευθετηθέν, κυβερνητικὴ μεταβολὴ ἐπισυμβᾶσα ἐν Ἰταλίᾳ ἠπείλησε τὴν ἀνατροπὴν τῆς γενομένης συμφωνίας. Τῇ 22ᾳ Ἰουλίου 1920, παραμονῇ τῆς ἐκτελέσεως καὶ ἐφαρμογῆς αὐτῆς, ἡ νέα ἰταλικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Zolitti κατήγγειλε τὴν συμφωνίαν ταύτην καὶ ἀνελάμβανε πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας ὡς πρὸς πάντα τὰ σημεῖα αὐτῆς. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις βλέπουσα ὅτι ἡ νέα διπλωματία τῶν Ἰταλῶν ἔτεινε πρὸς διατήρησιν τῶν νήσων ὑπ' αὐτῶν, κατώρθωσε νὰ προκαλέσῃ τὴν φιλικὴν ἐπέμβασιν τῶν μεγάλων φίλων καὶ συμμάχων ἀμφοτέρων τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν, ἧς ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ὑπογραφὴ ἐν Σέβραις τῇ 10ῃ Αὐγούστου 1920 τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας περὶ τῆς Δωδεκανήσου συνθήκης. Διὰ ταύτης ἡ Ἰταλία παραιτεῖται ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πάντων τῶν δικαιωμάτων καὶ τίτλων αὐτῆς ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς κατεχομένων νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἤτοι τῆς Ἀστυπαλαίας, Χάλκης μετὰ τῆς Ἀλιμνιᾶς, Καρπάθου, Κάσου, Τήλου, Νισύρου, Καλύμνου, Λέρου, Πάτμου, Λειψοῦς, Σύμης καὶ Κῶ, ὡς καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐξηρτημένων νησίδων. Προσετίθετο δέ, ὅτι ἐντὸς δύο μηνῶν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ταύτης ἤθελε παραχωρηθῆ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας εὐρεῖα τοπικὴ αὐτονομία εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς ἐξηρτημένας νησῖδας, αἵτινες θὰ παρέμενον ὑπὸ τὴν ἰταλικὴν κυριαρχίαν καὶ ὅτι μετὰ δεκαπενταετίαν, ἂν ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεφάσιζεν ἡ Ἀγγλία νὰ παραχωρήσῃ τὴν Κύπρον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Ἰταλία ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν πληθυσμὸν τῆς Ρόδου, ἵνα ἀποφασίσῃ διὰ δημοψηφίσματος περὶ τῆς τύχης τῆς νήσου του.

Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης ταύτης γενικὴ ἐπηκολούθησεν ἐν Δωδεκανήσῳ ἀγαλλίασις. Ἀτυχῶς ὅμως ἡ συνθήκη αὕτη ἐξηρτήθη ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς περὶ εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκης τῶν συμμάχων καὶ τῶν συνεπικούρων δυνάμεων, ἡ δ' ἰταλικὴ κυβέρνησις, μετὰ τὴν ἐκ τῆς μικρασιατικῆς ἑλληνικῆς συμφορᾶς ματαίωσιν ἐκείνης, κατήγγειλε τῇ 8ῃ Σεπτεμβρίου 1922 τὰς μετὰ τῆς Ἑλλάδος συναφθείσας εἰδικὰς συμφωνίας (Tittoni – Βενιζέλου καὶ συνθήκην Σεβρῶν) περὶ τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως προὐκάλεσε βαθυτάτην θλῖψιν παρὰ τοῖς Δωδεκανησίοις καὶ ἐπηύξησε τὴν ἐκ τῶν ἄλλων ἐθνικῶν συμφορῶν ἑλληνικὴν ὀδύνην. Ἡ Ἰταλία ὑπογράψασα τὴν δευτέραν ἐν Λωζάννῃ συνθήκην εἰρήνης (30 Ιανουαρίου καὶ 24 Ἰουλίου 1923) ἐπέτυχε διὰ τοῦ 15ου ἄρθρου αὐτῆς οὐ μόνον τὴν παρὰ τῆς Τουρκίας ἀναγνώρισιν τῆς πλήρους κυριαρχίας της ἐπὶ τῶν δέκα τριῶν νήσων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Μεγίστης (Καστελλορίζου). Τῇ 29ῃ Ἰανουαρίου 1923 ἡ παρὰ τῇ διασκέψει τῆς Λωζάννης ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία, ἔχουσα πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ σχέδιον τῆς ὑπογραφησομένης συνθήκης, δι' ἐγγράφου της διετύπωσε τὴν ἐπιφύλαξιν, ὅπως, τῆς Τουρκίας ἅπαξ ὑποχρεωθείσης νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας πάντων τῶν ἐπὶ τῆς Δωδεκανήσου δικαιωμάτων καὶ τίτλων της, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διατηρεῖ τὸ δικαίωμα ἵνα προέλθῃ εἰς τὰς δεούσας συνομιλίας μετὰ τῆς ἰταλικῆς πρὸς καθορισμὸν τῆς τύχης αὐτῶν ἐν πνεύματι φιλικῷ καὶ συμφώνῳ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνικοτήτων καὶ τὰς ἤδη ἐπελθούσας συμφωνίας. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν νέαν ταύτην ἐξασφάλισιν τῆς ἰταλικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Δωδεκανήσου καὶ παρὰ τὸν κατὰ το 1925 ἐξαναγκασμὸν τῶν κατοίκων ὅπως λάβωσι τὴν ἰταλικὴν ὑπηκοότητα καὶ παρὰ τὰ ἐφαρμοζόμενα ὑπὸ τῶν κατεχόντων ἀνελεύθερα μέτρα, οἱ Δωδεκανήσιοι ἐλπίζουσιν ὅτι θὰ ἴδωσι τοὺς ἐθνικούς των πόθους πληρουμένους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Stephanopoli*, Les îles de l' Égée, leurs privilèges (Athènes 1912). —*D. M. Volonakis*, The Island of Roses and Her Eleven Sisters (London 1922).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Δωδεκάνησος καὶ Κύπρος (Ἀθῆναι 1918) —Le Dodécanèse vers l' union (Paris 1919), Le Dodécanèse, vers l'union (Paris 1919), Le Dodécanèse, ses aspirations, ses efforts (Paris 1919), The National claims of the Dodecanese (London 1922).—*D. C. Booth*, Italy's Aegean Possessions (London 1928), Peace Handbooks τόμ. II ἀρ. 64 «The Turkish Islands» (London 1920), British and Foreign State Papers (1920) τ. 113, σ. 1078—1080 (London 1923) —*Μ. Γ. Οἰκονόμου*, Τὸ Δωδεκανησιακὸν ζήτημα (Ἀθῆναι 1918).—*Σ. Ζερβοῦ*, Τὸ ζήτημα τῆς Δωδεκανήσου καὶ τὰ διπλωματικὰ αὐτοῦ ἔγγραφα (Ἀθῆναι 1926).

Μ. Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

— [ΦΙΛΟΤΕΛ.] Ὅταν οἱ Ἰταλοὶ κατέλαβον τὴν Δωδεκάνησον κατὰ τὸν Ἰταλο-τουρκικὸν πόλεμον (1911), εἰσήγαγον ἀμέσως εἰς τὸ ταχυδρομεῖον τῶν νήσων τὰ ἰταλικὰ γραμματόσημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐκ τῶν ὁποίων κατόπιν (1912) ἐπεσήμαναν διὰ τῆς λέξεως Egeo δύο ἀξίας τῶν 25 καὶ 50 ἑκατοστῶν. Κατόπιν ἐπεσήμαναν μικρὰς σειρὰς ἐξ 7 ἀξιῶν, ἀπὸ 2 μέχρι τῶν 50 ἑκατοστῶν διὰ τοῦ ὀνόματος μιᾶς ἑκάστης ἐκ τῶν Δωδεκανήσων, ἤτοι Calimno, Caso, Cos, Karki, Leros, Lipso, Nisiros, Patmos, Piscopi, Rodi, Scarpanto, Simi, καὶ Stampalia. Αἱ σειραὶ αὗται, αὐξηθεῖσαι καὶ κατὰ δύο ἀκόμη ἀξίας, ἐκυκλοφόρησαν μέχρι τοῦ 1927, ὁπότε βαθμηδὸν ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν γραμματοσήμων, ἄνευ ἐπισημάνσεως. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἰταλοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ρόδον (Ἰούνιος 1929) ἐξετυπώθη καὶ εἰδικὴ ἀναμνηστικὴ σειρὰ τῆς Ροδου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζονται διάφοροι παραστάσεις σχετικαὶ μὲ τοὺς ἱππότας τῆς Ρόδου. Ἡ ἐμπορική των ἀξία δὲν εἶναι μεγάλη, λόγῳ τῆς μακροχρονίου κυκλοφορίας των. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ Καστελλόριζον ἐξετυπώθησαν διάφορα γραμματόσημα ὑπὸ τῶν διαδοχικῶς καταλαβουσῶν τὴν νῆσον δυνάμεων, περὶ τῶν ὁποιων βλ. λ. Καστελόρριζον *[Φιλοτελ.]*. Ε. Φ. Ε.

δωδεκάνθι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄζυγος ἢ χαμαιπίτυς* (Ajuga Chamaepitys).

δωδεκαπέταλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δώδεκα πετάλων: «δωδεκαπέταλον ἄνθος».

δωδεκαπλάσιος, *—α*, *—ον*· ὁ δώδεκα φορὰς μεγαλύτερος ἢ περισσότερος: «δωδεκαπλασία ἔκτασις», «δωδεκαπλάσιος σῖτος».— Ἐπιρρ. *δωδεκαπλασίως*.

δωδεκαπλοῦς, *—ῆ*, *—οῦν*· ὁ ἐκ δώδεκα ὁμοίων μερῶν ἀποτελούμενος: «δωδεκαπλοῦν στρῶμα».

Δωδεκάπολις *[Ἀρχ.]*. Ὁμοσπονδία δώδεκα πόλεων, συνήθως ὁμοφύλων. Τοιαῦται ἦσαν: —1) Ἡ ἐν Αἰολίδι τῆς Μ. Ἀσίας ὁμοσπονδία (*κοινὸν*) δώδεκα αἰολικῶν πόλεων (*Ἡροδ.* 1.149) ἀποτελουμένη: α') Ἀπὸ τὴν νοτίαν ὁμάδα, ἐν ᾗ Κύμη ἡ καλουμένη Φρικωνία, Λήρισαι (Λάρισα), Νέον τεῖχος, Τῆμνος, Κίλλα, Νότιον, Αἰγιρόεσσα. β') Ἀπὸ τὴν βορείαν ὁμάδα, ἐν ᾗ Πιτάνη, Αἰγαῖαι, Μύρινα, Γρύνεια. Δωδέκατον μέλος τῆς ὁμοσπονδίας ταύτης ἦτο ἡ Σμύρνη, ἡ ὁποία ὅμως, κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Κολοφωνίων, συνεδέθη μετὰ τῶν ἰωνικῶν πόλεων, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς. Ἡ Κύμη ἦτο ἡ προεξέχουσα τῶν ἄλλων πόλις, ἡ μητρόπολις. Ἐπὶ τούτοις ὑπῆρχεν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν αἰολικῶν ἐποικισμῶν πρὸς τὸ βόρειον μέρος ἐν τῇ τρωϊκῇ χώρᾳ σύνδεσμος τριάκοντα πόλεων μετὰ τῆς Μυτιλήνης ὡς μητροπόλεως (*Στράβ.* 13,622).—2) Ὁμοία Δωδεκάπολις ἦτο ἡ τῶν Ἰώνων ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν πόλεων Μιλήτου, Μυοῦντος, Πριήνης, Ἐφέσου, Κολοφῶνος, Λεβέδου, Τέω, Ἐρυθρῶν, Κλαζομενῶν, Σάμου, Χίου, Φωκαίας (*Ἡροδ* 7, 95, *Στράβ.* 14, 634, *Παυσ.* 5.8.7). Αἱ πόλεις αὗται ἀπετέλουν κοινὸν θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος («Ἰώνων ἡ βουλὴ» C. I. G. 2909), ὑπὸ ἄρχοντα καλούμενον *πρύτανιν*. Κέντρον τῆς ὁμοσπονδίας ἦτο τὸ Πανιώνιον ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης. Διὰ τῆς ἑνότητος ταύτης εἶχε κατορθωθῆ, ὥστε, πλὴν τῶν ἄλλων ἐντεῦθεν ἀγαθῶν, αἱ ἐπὶ μέρους πόλεις τῆς ὁμοσπονδίας νὰ μὴ διεξάγωσι πόλεμον πρὸς ἀλλήλας. Ἡ βουλὴ αὐτῶν, εἰς ἣν πᾶσαι δι' ἀντιπροσώπων καταλλήλων μετεῖχον, ἐλάμβανεν ἀποφάσεις σχετικὰς πρὸς τὸ δημόσιον δίκαιον. Ἐπὶ Λυσιμάχου τὸ πρῶτον εἶναι γνωστὸν ὅτι προῆλθε τὸ ὀνομαζόμενον *Κοινὸν τῶν Ἰώνων*, εἰς ὃ αἱ πόλεις πᾶσαι ἔπεμπον τοὺς βουλευτὰς αὐτῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν πόλεων, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ἡ Δωδεκάπολις αὕτη, παρέμεινεν ὁ αὐτὸς μέχρι

Digitized by Google

τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ καὶ ἀκόμη περαιτέρω, ὡς δεικνύουσι νομίσματα τῶν χρόνων τῶν Ἀντωνίνων καὶ τοῦ Μ. Αὐρηλίου.— 3) Καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ὑπῆρχε Δωδεκάπολις. Ἐκεῖ ἤδη ὁ παλαιὸς ἰωνικὸς πληθυσμός, ὁ ὁποῖος κατὰ Στράβωνα (8, 386) δὲν κατῴκει εἰς ὠχυρωμένας πόλεις, ἀλλὰ κατὰ κώμας, ἀπετέλει σύνδεσμον ἐκ δώδεκα κοινοτήτων, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ κέντρον αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἑλικωνίου Ποσειδῶνος ἐν Ἑλίκῃ. Ἡ παλαιὰ αὕτη Δωδεκάπολις περιελάμβανε τὰς πόλεις: Δύμην, Ὤλενον, Φαράς, Τριταίαν, Πάτρας, Ρύπας, Αἴγιον, Ἑλίκην, Βοῦραν, Αἰγάς, Αἴγειραν καὶ Πελλήνην. Τρεῖς τούτων: Ὤλενος, Ρύπες καὶ Αἰγαί, ἐγκατελείφθησαν ἤδη προώρως ὑπὸ τῶν κατοίκων των, ἀντ' αὐτῶν δὲ προσελήφθησαν τὸ Λεόντιον καὶ ἡ Κερύνεια. ΙΑΚ. Χ. Δ.

δωδεκάπους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα πόδας || ὁ ἔχων μῆκος δώδεκα ποδῶν || «δωδεκάπους σκιά» ἡ σκιὰ τοῦ ἡλιακοῦ ὡρολογίου ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ δωδέκατον σημεῖον (ἀρχ.).

Δωδεκαπρόφητον [*Παλ. Διαθ.*]. Οὕτως ὀνομάζεται ἐν πολλοῖς ἑλληνικοῖς χειρογράφοις καὶ καταλόγοις τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης ἡ συλλογὴ τῶν βιβλίων τῶν 12 ἐλασσόνων προφητῶν, οἵτινες ἤδη κατὰ τὴν προχριστιανικὴν ἐποχὴν ἀπετέλουν, ὡς φαίνεται, ἰδιαιτέραν ὁμάδα (Πρβλ. Σοφ Σειρὰχ μθ' 10). Ὡς ἑνιαῖον δὲ βιβλίον ἀριθμοῦνται ἀπὸ τοῦ Ἰωσήπου (Κατὰ Ἀπ ωνος Α' 8). Κατατάσσονται δὲ οἱ προφῆται οὗτοι ἄλλοτε μὲν μετὰ τοὺς μείζονας καὶ ἄλλοτε (ὡς βλέπομεν συνήθως ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν Ο') πρὸ αὐτῶν. Διάφορος ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ σειρὰ αὐτῶν, τοὐλάχιστον τῶν 6 πρώτων προφητῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ. ὡς καὶ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ, ἡ σειρὰ αὐτῶν ἔχει ὧδε: Ὡσηέ, Ἰωήλ, Ἀμώς, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς, Μιχαιας κλπ., ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ Π. Δ. κατατάσσονται συνήθως ὡς ἑξῆς: Ὡσηέ, Ἀμώς, Μιχαία, Ἰωήλ, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς κλπ. Ποία ὅμως ἐκ τῶν δύο τούτων κατατάξεων εἶναι ἡ μᾶλλον ἀκριβὴς χρονολογικῶς, δὲν δυνάμεθα μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν.

[Πρβλ *Duhm* 1910), *Orelli* (γ' ἔκδ. 1908), *Marti* (1904, *Wellhausen* (γ' ἔκδ. 1928, *Sellin* (1922), *Riessler* (1911) και *Knabenbauer* (β' ἔκδ. 1923). Π. Ι. Μ.

δωδεκαπτέρυγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα πτέρυγας.

δωδεκαριὰ (ἡ)· δώδεκα μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς σύνολον· ἐκφέρεται μετὰ τοῦ *καμμιὰ* πρὸς δήλωσιν τοῦ ὡς ἔγγιστα, περίπου: «ἔχω καμμιὰ δωδεκαριὰ δραχμάς», «χρειάζομαι καμμιὰ δωδεκαριὰ ἐργάτες,»· πβλ. *δωδεκάς*.

δωδεκάρις (ὁ)· θηλ. *—άρα*, οὐδ. *—άρικο*· ὁ ἀποτελούμενος ἢ συμπεριλαμβάνων δώδεκα μονάδας: «εἶναι δωδεκάρις» ἄλλως «—δωδεκαρισμένος» ἔχει ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν.

δωδεκαρχία (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Αἰγύπτου τὸ σύστημα κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ χώρα ἦτο διανεμημένη μεταξὺ δώδεκα ἡγεμόνων. Τὸ σύστημα τοῦτο ἴσχυε κατὰ τοὺς ἀμέσως πρὸ τοῦ Ψαμμητίχου τοῦ Α' χρόνους, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἥνωσε καὶ τὰ δώδεκα διαμερίσματα ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του. —Μ.

δωδεκάς, *—άδος* (ἡ), κοιν. *δωδεκάδα*· ἀριθμ. οὐσ. δώδεκα μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι, ἄλλως *ντουζίνα*: «μιὰ δωδεκάδα πιάτα, —μαχαίρια,— πιρούνια κτλ.»· || *δωδεκαδα* (ἡ), ἐν τοῖς παραμυθίοις· οἱ δώδεκα σύμβουλοι τοῦ βασιλέως ὁμοῦ συνεδρεύοντες.

δωδεκασέλιδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δώδεκα σελίδων: «δωδεκασέλιδος πραγματεία», «δωδεκασέλιδον φυλλάδιον».

δωδεκάσημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ και μετρικῇ: ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δώδεκα πρώτων χρόνων, ἤτοι βραχειῶν συλλαβῶν: «κῶλον δωδεκάσημον». Ποὺς δωδεκάσημος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου μουσικοῦ συγγραφέως Ἀριστείδου Κοϊντιλιανοῦ ὡς παράδειγμα συνθέτου ποδός. Λ. Ν. Π

δωδεκάστιχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δώδεκα στίχων: «δωδεκάστιχον ποίημα».

δωδεκάστοιχος (ὁ) (Dodecastichus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ διαφόρων θάμνων. Δ. Ν. Π.

δωδεκάστυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἢ ἀποτελούμενος εκ δώδεκα στύλων, κιόνων: «δωδεκάστυλος στοά».

δωδεκασύλλαβος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ 12 συλλαβῶν: «δωδεκασύλλαβος στίχος».

—[*Μετρ.*] Οἱ δωδεκασύλλαβοι στίχοι εἶναι πολὺ συνήθεις ἐν τῇ νεοελληνικῇ μετρικῇ: 1) Ἰαμβικοῦ ρυθμοῦ. Ὑπὸ τῶν λογίων πρὸς μίμησιν τοῦ ἀρχαίου ἰαμβικοῦ τριμέτρου ἐπλάσθη ὁ ὀξύτονος ἢ καὶ προπαροξύτονος δωδεκασύλλαβος:

Εἰς τὴν Γαλλίαν οἶσχος καὶ τὰ τέκνα της (προπαροξ.)
Ἰδέτ' ἐδῶ πλεξίδες γυναικὸς ξανθὲς (ὀξύτ.)

(*Δ. Βερναρδάκης*)

Πλείστη χρῆσις ἐγίνετο τούτου εἰς δράματα ὑπὸ τῶν εἰς καθαρεύουσαν γραφόντων ποιητῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐνῷ ὁ Ἰ. Ζαμπέλιος ἐνόμισεν, ὅτι ἀνεκάλυψε στίχον ὁμοιάζοντα περισσότερον πρὸς τὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον· ὁ στίχος οὗτος τοῦ Ἰ. Ζαμπελίου, δωδεκασύλλαβος ἐπίσης ἰαμβικός, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μικροτέρους ἰαμβικούς, ἕνα ἑπτασύλλαβον καὶ ἕνα πεντασύλλαβον, τιθεμένου ἄλλοτε τοῦ ἑνὸς καὶ ἄλλοτε τοῦ ἑτέρου ὡς πρώτου:

◡—◡—◡—◡ / ◡—◡—◡

ἢ ◡—◡—◡ / ◡—◡—◡—◡

Εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν συνήθης εἶναι ὁ ὀξύτονος ἢ προπαροξύτονος ἰαμβικὸς δωδεκασύλλαβος μὲ σταθερὰν τομὴν μετὰ τὴν ἑβδόμην συλλαβήν:

◡—◡—◡—◡ / —◡—◡ ⏓

κλαῖνε τὰ δέντρα, κλαῖνε, | κλαῖνε τὰ κλαριά,
κλαῖνε καὶ τὰ λημέρια | ποῦ λημέριαζα

(*Πολ.* Ἐκλ. 40).

Ὁ στίχος οὗτος ὅμως, καθαρῶς μελῳδικός, δὲν εὗρε μιμητὰς εἰς τὴν ἔντεχνον ποίησιν.

2) Τροχαϊκοῦ ρυθμοῦ. Συνήθης εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια: α') Παροξύτονος μὲ τομὴν μετὰ τὴν πέμπτην συλλαβήν, καὶ μὲ τὸ α' ἡμιστίχιον ὀξύτονον ἢ προπαροξύτονον:

—◡—◡ ⏓ / ◡—◡—◡—◡

ἔλαμψ' ὁ γιαλός, | λάμψαν τὰ περιγιάλια
τρία πλάτανα | τὰ τρία ἀράδα ἀράδα.

(*Πολ.* Ἐκλ. 34).

β') Παροξύτονος μὲ τομὴν μετὰ τὴν ἑβδόμην συλλαβήν, καὶ ὁμοίως μὲ τὸ α' ἡμιστίχιον ὀξύτονον ἢ προπαροξύτονον.

—◡—◡—◡ ⏓ / ◡—◡—◡

ὅλες οἱ μελαχρινὲς | κ' οἱ μαυρομάτες
ὅλες φιλὶ μῶδωκαν | μιὰ δὲ μοῦ δίνει.

(*Passow* 624).

γ') Νόθος εἶναι ὁ ἀκόλουθος στίχος, ὡς ἀποτελούμενος ἐκ 2 ἑξασυλλάβων:

μπρὲ χρυσὲ μπαρμπέρη | κι' ἀργυρὸ ξουράφι.

(*Ἀραβ.* 289).

3) Ἀμφιβραχικοῦ ρυθμοῦ:

Τὰ χρόνια τὰ ὁλόρθα, τὰ ὁλόγυρτα χρόνια,
ἡ ἀφρόπλαστη κόρη κι' ὁ γέρος παπᾶς (ἑνδεκασ.).

(*Παλαμᾶς*).

Ἀλλὰ καὶ οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νόθος, ἀποτελούμενος ὡσαύτως ἐκ δύο ἑξασυλλάβων. Λ. Ν. Π.

Δωδεκάσχοινος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου, ἐκτεινομένη πέραν τῆς Συήνης μέχρι τῆς Ταχομιζοῦς.

Δωδεκατημόρια [*Ἀστρον.*]. Ἀρχαία ὀνομασία τῶν Ζῳδίων (βλ. λ.). Σ. Π.

δωδεκατημόριον (τό)· ἓν ἐκ τῶν δώδεκα ἴσων μερῶν, τὸ ἓν δωδέκατον.

—[*Δημ. Οἰκον.*] Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους ἑκάστου ἔτους, ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ, ἐπιβάλλεται νὰ ψηφίζεται προ τῆς ἐνάρξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους. Κρίσεις ὅμως πολιτική, διακοπαὶ συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, παρατεταμέναι συζητήσεις ἐν αὐτῇ ἢ καὶ ἐπιβράδυνσις ἀκόμη καταθέσεως ἐγκαίρως τοῦ προϋπολογισμοῦ παρὰ τῆς κυβερνήσεως, δυνατὸν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ψήφισιν αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους. Διὰ νὰ μὴ διακοπῇ τότε ἡ λειτουργία τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἡ Βουλὴ παρέχει διὰ νόμου προσωρινὴν ἐξουσιοδότησιν εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐνεργήσῃ εἰσπράξεις κατὰ τοὺς κειμένους νόμους καὶ πληρωμὰς δι' ἕνα ἢ περισσοτέρους μῆνας καὶ ἐντὸς ὁρίων ὁριζομένων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νόμου, μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἐξουσιοδοτήσεως διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὁ νόμος οὗτος τῆς μερικῆς καὶ ὑπὸ ὅρους ἐξουσιοδοτήσεως ὀνομάζεται *νόμος δωδεκατημορίων*. Τὸ ὄνομα τῶν δωδεκατημορίων ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ παρεχόμεναι πιστώσεις δι' ἕνα, δύο ἢ περισσοτέρους μῆνας συνίστανται εἰς τὸ ἕν, δύο ἢ περισσότερα δωδέκατα τῶν ἐτησίων πιστώσεων τοῦ ὑπὸ ψήφισιν προϋπολογισμοῦ ἢ τῶν πιστώσεων τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Τὸ σύστημα τῶν δωδεκατημορίων κατακρίνεται γενικῶς, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν οὐδεὶς ἔλεγχος γίνεται παρὰ τῆς Βουλῆς ἐπὶ τῆς ὠφελιμότητος τῶν ζητουμένων πιστώσεων, αἵτινες ψηφίζονται τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐν βίᾳ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς κατανομῆς αὐτῶν καθ' ὑπουργεῖα καὶ ὑπηρεσίας ἀφιεμένης εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιβραδύνεται καὶ ἡ ἐκτέλεσις διαφόρων μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ φορολογίᾳ καὶ τῇ διοικήσει Τέλος ἀναβάλλεται καὶ ὁ κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος ἐπὶ τοῦ προγράμματος τῆς κυβερνήσεως, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀντικατοπτρίζεται. Αἱ δὲ μετὰ τὴν κατὰ δωδεκατημόρια ἐκτέλεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ πρὸς τὸ τέλος τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις οὐδεμίαν σπουδαιότητα καὶ ἀποτελεσματικότητα ἔχουσι Διὰ τοῦτο συνιστᾶται ὡς μία τῶν ὑγιεστέρων δημοσιονομικῶν ἀρχῶν ἡ κατάθεσις καὶ ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, ἵνα ἀποφεύγωνται ἡ ἀοριστία καὶ αἱ ἀσυνέπειαι ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Γ. Γ. Μ.

δωδεκάτοξος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἢ ἀποτελούμενος ἐκ δώδεκα τόξων: «δωδεκάτοξος γέφυρα».

δωδέκατος, *—η*, *—ον* (τακτικὸν ἀριθμητικόν)· ὁ ἔχων κατ' ἀριθμητικὴν τάξιν τὸν ἀριθμὸν δώδεκα: «δωδέκατος εἰσῆλθεν»· || τὸ θηλ. δωδεκάτη (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.

δωδεκάτη (ἡ)· οὐσιαστικοποιηθὲν θηλυκὸν τοῦ ἐπιθ. *δωδέκατος*: ἡ δωδεκάτη ὥρα τῆς μεσημβρίας ἢ τοῦ μεσονυκτίου || ἐν τῇ *μουσικῇ*: ὁ δωδέκατος φθόγγος τῆς κλίμακος, ἢ ὁ διπλασιασμὸς εἰς τὴν ὀγδόην τοῦ διαστήματος τῆς πέμπτης· π. χ.

δωδεκαφάρμακον (τὸ) [*Φαρμ.*]. Ἀλοιφή, ἐν χρήσει κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἀγνώστου συνθέσεως. Περιεῖχε δώδεκα ἐν ὅλῳ φάρμακα, ἕκαστον τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν κρατοῦσαν δοξασίαν, εἶχεν ὑποδείξει εἷς τῶν Ἀποστόλων. Ἐκ τούτου ἐκαλεῖτο καὶ «ἀλοιφὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων».

δωδεκάφυλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δώδεκα φύλλα.

δωδεκάχρονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δώδεκα χρόνων μουσικῶν: || ὁ ἐκτελούμενος εἰς δώδεκα χρόνους: «δωδεκάχρονον γεμίσατε», παλαιὸν πρόσταγμα διδόμενον πρὸς γέμισιν τῶν ἐμπροσθογεμῶν τυφεκίων· || ὁ δωδεκαετής.

δωδεκαωρία (ἡ) ἢ *δωδεκάωρον* (βυζαντ.)· ἡ διάρκεια δώδεκα συνεχῶν ὡρῶν, δωδεκάωρον.

δωδεκάωρος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ διαρκῶν δώδεκα ὥρας || *δωδεκάωρον* (τό)· διάρκεια δώδεκα ὡρῶν, δωδεκαωρία.

δωδεκήρης *—ους* (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ναῦς ἔχουσα δώδεκα σειρὰς κωπῶν. Τοιαῦτα πλοῖα, ὑπερμεγέθη, ὡς εἶναι φυσικόν, ἀναφέρει ὁ Καλλίξενος ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν στόλον Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου.

δωδεκυλικὸν *ὀξὺ* [*Χημ.*]· βλ. δαφνικὸν ὀξύ.

Δωδόπαρες [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Θρᾳκικὴ πόλις γνωστὴ ἔκ τινος ἐπιγραφῆς ἀνευρεθείσης εἰς τὸ χωρίον Μεγάλο Μοναστήρι τῆς περιφερείας Καβακλῆ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχεν ἱερόν τι τοῦ Ἀπόλλωνος (*Χρ. Τσούντα*, Ἀρχαιολ. ἐφημ. 1883, σελ. 263—264. Α. Θ. ΣΑΜ.

δωδωναία (ἡ) (Dodonaea) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς, διακρινόμενα ἰδίως διὰ τὸ μαλακὸν καὶ εὐέργαστον ξύλον των, ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλουργικήν. Δ. Ν. Π.

—[*Φαρμ.*] Τὰ φύλλα τοῦ εἴδους *δωδωναία ἡ ἰξώδους* (Dodonaea viscosa) ἀναγράφονται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐκχυλίσματος ὡς εἰδικὸν κατὰ τῶν αἱμορροΐδων φάρμακον ἢ ὑπὸ τὴν μορφὴν γαργαρισμάτων κατὰ τοῦ ἐαρινοῦ κατάρρου. Κ. Γ. Μ.

Δώδων, *—ωνος* (ὁ) ἢ *Δωδὼν* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τοῦ ὁποίου, κατὰ Στέφ. Βυζάντιον, ὠνομάσθη ἡ Δωδώνη (βλ. λ.) Κατὰ θηλυκὸν γένος εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν Δωδώνην: «ἐν Δωδῶνι» (*Καλλ.* ἀπο. 107), καὶ ἁπλῶς *Δωδῶνι* ὡς δοτικοφανὲς ἐπίρρημα (*Σοφ.* Τραχιν. 171). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Δώδων [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ὠκεανίδος Εὐρώπης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκλήθη κατά τινας ἡ *Δωδώνη*.

Δωδωναῖος, *—α*, *—ον*· τὸ ἐθνικὸν τῆς Δωδώνης, ὁ ἐκ Δωδώνης. Κυρίως Δωδωναῖος ὁ Ζεὺς ἐκ τῆς ἐν Δωδώνῃ παλαιᾶς λατρείας αὐτοῦ.

—[*Μυθολ.*] Ἡ πραγματικὴ ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἐν τῇ ἐν Δωδώνῃ λατρείᾳ του εἶναι νάϊος, ὡς δεικνύουσι τὰ διάφορα πρὸς αὐτὸν ἀναθήματα καὶ οἱ διάφοροι χρησμοί. Ἀλλ' οἱ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἐπικαλούμενοι τὸν πατέρα τῶν θεῶν καὶ κυρίαρχον τῆς Δωδώνης, «Δωδώνης μεδέων», ὀνομάζουσιν αὐτὸν *Δωδωναῖον*, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, παρ' Ὁμήρῳ ὁ Ἀχιλλεὺς (Ἰλ. Π. 233). Τὸ ἐπώνυμον δὲ τοῦτο ἀπαντᾷ συχνάκις παρὰ ποιηταῖς (*Πινδ.* ἀποσπ. 57), εἰς ἐπιγραφάς, παρὰ Πλάτωνι, Δεινάρχῳ, Ὑπερείδῃ κλπ. Ἐν Ἰλιάδι (Π. 233) τινὲς γράφουσι «Βωδωναῖε» ἀντὶ «Δωδωναῖε» (*Στέφ.*

Digitized by Google

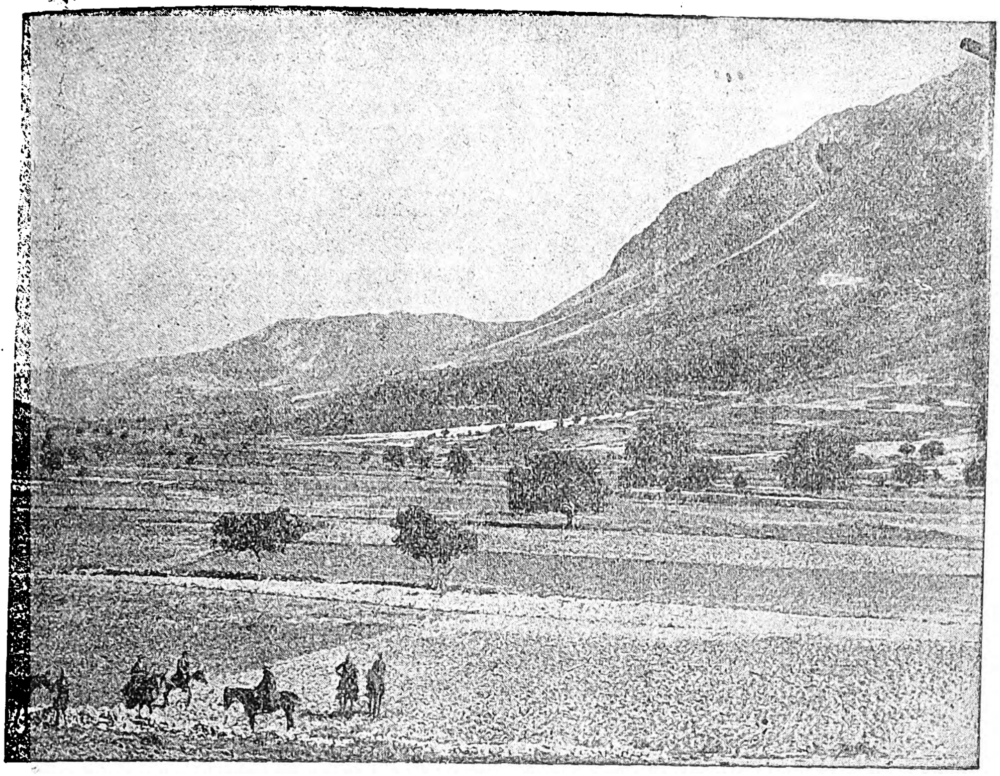

Ἡ κοιλὰς τῆς Δωδώνης καὶ ἡ Ὀλύτσικα Φωτογρ. Γ. Πανταζίδου.]

Βυζάντ. Βωδώνη καὶ Δωδώνη). Τοὐναντίον ὁ Ζηνόδοτος γράφει «Φηγωναῖε», «ἐπεὶ ἐν Δωδώνῃ πρῶτον φηγὸς ἐμαντεύετο». Ὁ Ἀπολλόδωρος παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ γνωματεύει, ὅτι ὁ Ζεὺς καλεῖται Δωδωναῖος διότι «δίδωσιν ἡμῖν τὰ ἀγαθά». Α. Δ.

Δωδώνη *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἠπείρου κειμένη ἐν τῇ Ἑλλοπίᾳ τῆς Μολοσσίας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Τόμαρος ἢ Τμάρος, νῦν Ὀλύτσικα καλουμένου, ἐπὶ κοιλάδος 500 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, μήκους 7 χιλιομέτρων καὶ πλάτους 500 μ., σχηματιζομένης ὑπὸ τῆς Ὀλύτσικας καὶ τῆς ἀνατολικῶς αὐτῆς ἐκτεινομένης λοφοσειρᾶς τοῦ Ἁγ. Νικολάου καὶ τῆς Μανωλιάσας. Τῶν Ἰωαννίνων ἀπέχει ΝΔ. περὶ τὰ 18 χλμ., ὧν τὰ 9 εἶναι ἁμαξιτά. Διὰ νὰ μεταβῇ τις εἰς Δωδώνην ἀκολουθεῖ τὴν ἁμαξιτὴν ὁδὸν Ἰωαννίνων-Πρεβέζης. Εἰς τὸ 6ον χιλιόμετρον στρέφει δεξιᾷ καὶ διὰ καρροποιήτου ὁδοῦ φθάνει ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ χωρίου Ραψίστα εἰς τὴν θέσιν «Σοῦρος». Ἐκεῖθεν πεζῇ, ἀφίνων δεξιᾷ τὸ χωρίον Κοσμηρᾶ, μετὰ πορείαν 2.30′ ὡρῶν ἐπὶ ἡμιονικῆς κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνωφεροῦς ὁδοῦ ὑπερβαινούσης τὴν λοφοσειρὰν τοῦ Ἁγ. Νικολάου, φθάνει εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Δωδώνης, τὰ σήμερον ἐπιχωρίως «Καστρὶ» καλούμενα.

Τὸ τοπογραφικὸν ζήτημα τῆς Δωδώνης. Ἡ τοποθεσία τῆς Δωδώνης καὶ τοῦ μαντείου αὐτῆς μέχρι τοῦ 1876 ἦτο ἄγνωστος. Πλεῖσται ὅσαι εἰκασίαι εἶχον μέχρι τότε λεχθῆ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν ἰδίως τοῦ Στράβωνος, χωρὶς θετικὸν ἀποτέλεσμα. Καὶ ἡμέτεροι καὶ ξένοι μετὰ ζήλου ἐζήτησαν νὰ καθορίσουν τὴν τοποθεσίαν τῆς Δωδώνης καὶ τοῦ μαντείου της. Ὁ Μελέτιος ὁ Γεωγράφος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, ἂν καὶ ῥητῶς δὲν ἀποφαίνεται περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐξ ὅσων ὅμως ἀναφέρει (Γεωγραφία, Βενετία 1807, σ. 269 κ. ἑ.) φαίνεται τοποθετῶν ταύτην εἰς τὴν Χαονίαν καὶ δὴ περὶ τὸ Δέλβινον. Ὁ Ἰωαννίτης Γρηγόριος ὁ Παλιουρίτης (Ἐπιτομὴ Ἱστ. τῆς Ἑλλάδος, Βενετία τ. Α′, σ. 31) ἐτοποθέτει ταύτην κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου. Ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης (Ἠπειρωτικά, Βιέννη 1819, σ. 25) ἤθελε ταύτην καὶ τοὺς Ἕλλοπας εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων, τὸ δὲ μαντεῖον αὐτῆς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προφήτου Ἠλιοὺ τῆς Βίτσης τοῦ Ζαγορίου. Ὁ Ἀλ. Πάλλης (Φιλολ. Συνέκδημος, Ἀθῆναι 1849 τ. Α′ σ. 285) ἐτοποθέτει ταύτην εἰς τὴν Καστρίτσαν, τὸ δὲ μαντεῖον εἰς τὰ Ἰωάννινα, εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὑψοῦται σήμερον τὸ τζαμίον τοῦ Ἀσλὰν πασᾶ. Ὁ Δημ. Σεμιτέλος (Ἠπειρωτικά, Βερολῖνον 1854 σ. 57) ἐτοποθέτει αὐτὴν περὶ τὸ χωρίον Δολιανά, τὸ δὲ μαντεῖον εἰς τὴν παρακειμένην μονὴν τῆς Βελλᾶς. Ὁ Χριστόφορος Περραιβὸς (Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας, Ἀθῆναι 1857) ἐθεώρει ὡς Δωδώνην τὰ ἐρείπια τῆς Φοινίκης τοῦ Δελβίνου. Ὁ Π. Ἀραβαντινός, ὁ περισσότερον ἐγκύψας εἰς ἠπειρωτικὰς μελέτας (Πραγματεία περὶ Δωδώνης, Ἰωάννινα 1862, σ. 36) παρὰ τὸ χωρίον τῶν Κατσανοχωρίων Πάτερον. Ὁ Ἀθαν. Πετρίδης (Κριτικαὶ ἐπιστασίαι περὶ Δωδώνης. Πάτραι 1867) περὶ τὸ ὄρος τῶν Φιλιατῶν Στουγάρα. Ὁ Γ. Χασιώτης (περὶ Δωδώνης Ἀθ. 1867, σ. 101) ἐτοποθέτει τὴν μὲν πόλιν εἰς τὴν Γατρίτσαν, τὸ δὲ μαντεῖον εἰς τὰ βορείως τῶν Ἰωαννίνων ἐρείπια τοῦ Γυρδικίου. Τέλος τινές, ταυτίζοντες τοὺς

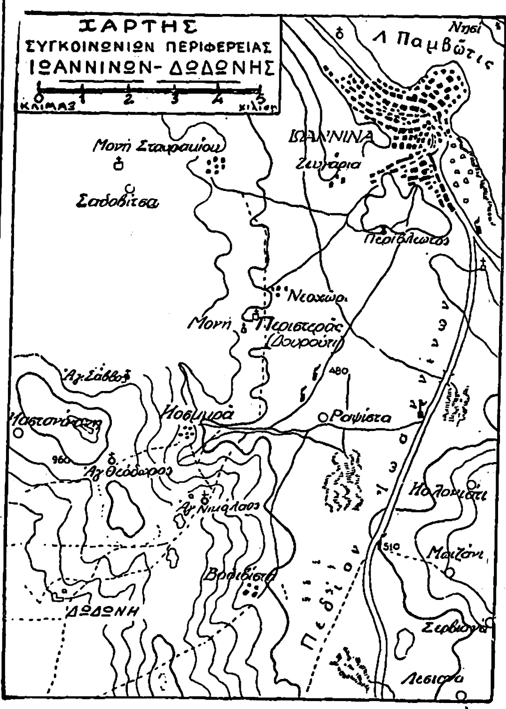

Ἑλλοὺς ἢ Σελλοὺς πρὸς τοὺς Σουλιώτας, ἀναζητοῦν αὐτὴν εἰς τὸ Σούλι. Τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο ἐξ ἴσου ἀπησχόλησε καὶ τοὺς ξένους. Ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρόξενος ἐν Ἰωαννίνοις Γάλλος Pouqueville (Voyage de la Grèce, Paris 1826 τ. Α′, σ. 339) ἐτοποθέτει τὴν μὲν Δωδώνην εἰς τὴν Καστρίτσαν, τὸ δὲ μαντεῖον εἰς τὴν βορείως τῶν Ἰωαννίνων τοποθεσίαν «Προσκύνησις». Πρὸς τοῦτον συμφωνεῖ καὶ ὁ Leake (Travels in Northen Greece London 1835, τ. Ε′, σ. 553), μόνον τὸ μαντεῖον τοποθετῶν ἐπὶ τοῦ βράχου ὅπου σήμερον τὸ τζαμὶ τοῦ Ἀσλὰν πασᾶ. Καὶ ὁ πρὸ τούτων κατὰ τὸ 1809 ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἤπειρον Ἄγγλος ποιητὴς Βύρων, ματαίως ἀναζητήσας τὴν Δωδώνην, ἀνεφώνησε τέλος πλήρης δυσθυμίας τοὺς στίχους:

Ποῦ εἶναι τ' ἀρχαῖον ἄλσος σου, ὦ ἱερὰ Δωδώνη;
Ἡ βρύση σου ἡ προφητική, τὸ θεῖόν σου μαντεῖον;
Σὲ ποιὰν κοιλάδα, τοῦ Διὸς οἱ λόγοι ν' ἀντηχοῦσαν;
Ποιὰ λείψαν' ἀπὸ τὸν βωμὸν τ' ἀστραπηβόλου μένουν;
Τὰ πάντα ἐλησμονήθηκαν . . . . . .

(Ταξίδι τοῦ Ἄρολδ, Β′ 35, μετάφρ. *Δ. Σάρρου*)

Πάντες ὅμως καὶ ξένοι καὶ ἡμέτεροι ἀπέτυχον, ἐκτὸς τοῦ Ἄγγλου Licoln. Μόνον οὗτος, περιηγηθεὶς τὴν Ἤπειρον τὸν Σεπτέμβριον 1823, καθώρισε τὴν Δωδώνην εἰς τὸ μέρος ἔνθα ἀνεῦρε ταύτην ἀργότερον ὁ Καραπᾶνος, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαιολόγων ἔθετον τὴν Πασσαρῶνα, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολοσσίας.

Τῷ 1875 ὁ φιλάρχαιος πολιτευτὴς Κ. Καραπᾶνος, εὑρισκόμενος ἐν Ἰωαννίνοις, ἔμαθεν, ὅτι χωρικοὶ τῶν χωρίων Ἀλποχώρι, Τσαρακοβίστα καὶ Δραμισοὶ εὕρισκον συχνὰ ἀρχαῖα νομίσματα εἰς τὰ ἐκεῖ πλησίον ἐρείπια. Ἀγόμενος λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς διαφωτίσεως τῆς σκοτεινῆς τοπογραφίας τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς εὑρέσεως τῆς Δωδώνης, ἐνήργησεν αὐτόθι, ἀδείᾳ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀνασκαφάς. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐπεβεβαίωσαν τὰ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος γραφόμενα, ὅτι ἡ Δωδώνη ἔκειτο ἐπὶ κοιλάδος εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Τομάρου καὶ ἐδικαίωσαν τὸν Ὅμηρον, ἀποκαλοῦντα ταύτην «δυσχείμερον», διότι ἡ κοιλὰς αὐτῆς, κειμένη 500 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ περιβαλλομένη πανταχόθεν ὑπὸ χιονοσκεπῶν κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους ὀρέων, εἶναι ὄντως ἐκτεθειμένη εἰς βαρεῖς χειμῶνας.

Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς Δωδώνης καὶ Δώδων, ὡς παρὰ ποιηταῖς ἀπαντᾷ, πολλὰ καὶ ἀντιφατικὰ ἐλέχθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (*Στέφ. Βυζ.* ἐν λ.) ἐκλήθη οὕτως «ὅτι δίδωσιν ὁ Ζεὺς ἡμῖν τὰ ἀγαθά». Κατ' ἄλλους ἐκ τῆς ὠκεανίδος νύμφης Δωδώνης, κατ' ἄλλους ἀπὸ τὸν ποταμὸν τῆς Ἠπείρου Δώδωνα, κατά τινας δὲ ἐκ τῆς πεποιημένης λέξεως «δωδώ», τῆς σημαινούσης τὴν ὑπὸ τοῦ Διὸς γινομένην σύγκρουσιν τῶν νεφῶν, δηλαδὴ τὸ «μπουμπουνητό». Πιθανωτέρα φαίνεται ἡ ἐτυμολογία ἐκ τοῦ δίδωμι, «ὅτι δίδωσι τὰ ἀγαθὰ ἡ γῆ αὕτη», λόγῳ τῆς εὐκαρπίας της καὶ λόγῳ τῶν καρπῶν οὓς αἱ δρῦς ἔδιδον εἰς τοὺς πρωτογόνους κατοίκους, ὅπως ὁ Βιργίλιος ἀναφέρει:

Δίδαξε πρώτη τοὺς θνητοὺς ἡ Δήμητρα νὰ σκάφτουν τὴ
γῆς μὲ σίδερο, ἅμα ποὺ κούμαρα καὶ βαλάνια λιγόστευαν
στ' ἅγιο δρυμὸ κι' ἀρνήθηκε ἡ Δωδώνη θρόφιμα.

(Γεωργικὰ Α′ στ. 146, μετ. *Κ. Θεοτόκη.*)

Τοῦτο προσεπικυροῦσι καὶ τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα Δώς, Δωτή, Δωρίς, Δώτιον πεδίον, δοθέντα εἰς γονίμους τόπους.

Μαρτυρίαι περὶ τῆς Δωδώνης. Ἡ πρώτη καὶ ἀρχαιοτάτη περὶ αὐτῆς καὶ τοῦ μαντείου της μαρτυρία, ἡ ἀποτελέσασα τὴν βάσιν τῆς ἱστορίας

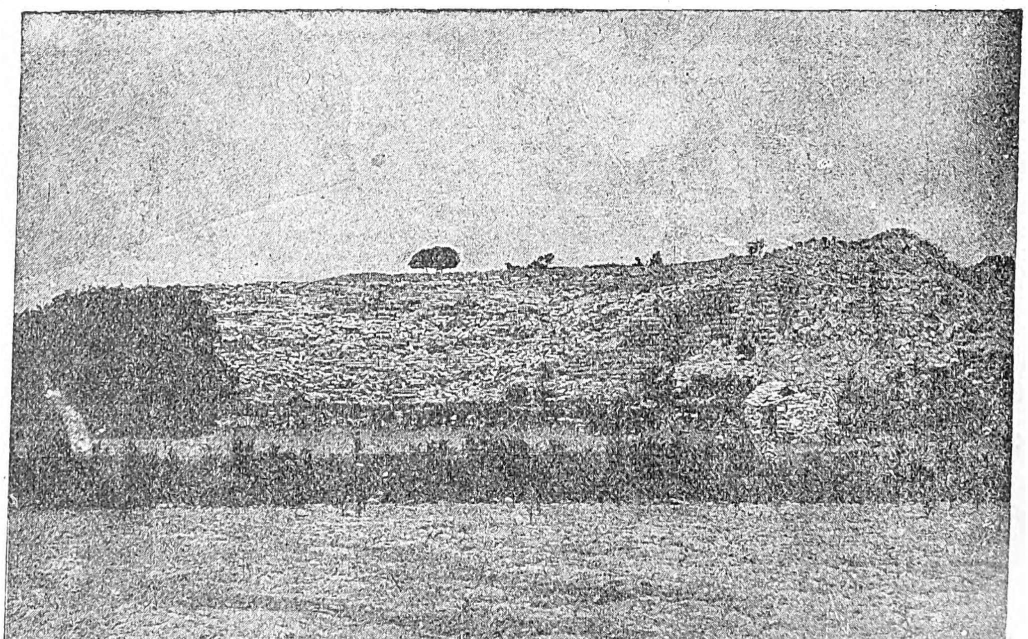

Γενικὴ ἄποψις τῶν ἐρειπίων τοῦ θεάτρου. [Φωτογρ. Γ. Πανταζίδου.]

Digitized by Google

της, εἶναι οἱ περίφημοι στίχοι τοῦ Ὁμήρου (Ἰλιάδος Π. 233), δι' ὧν ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὸν Δωδωναῖον Δία, τὸν θεὸν τῶν προγόνων του τῶν

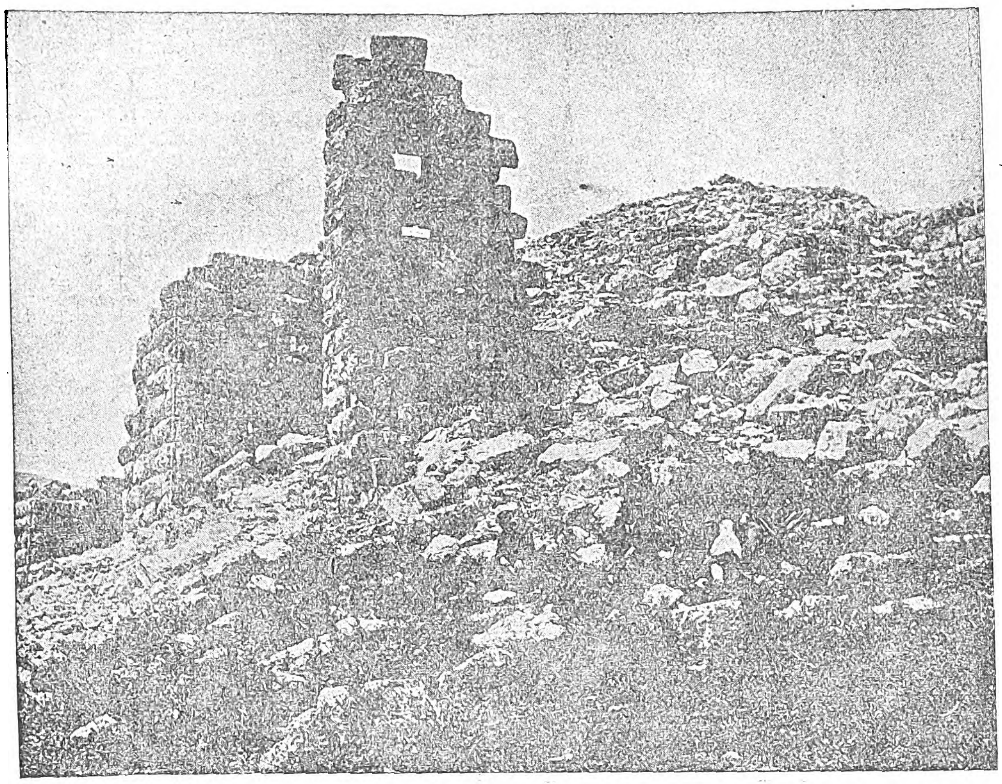

Ἐρείπια τοῦ δυτικοῦ ἀναλήμματος τοῦ θεάτρου. [Φωτογρ. Γ. Πανταζίδου.]

ἐξ Ἠπείρου μετοικησάντων, ἀπευθύνει θερμοτάτην παράκλησιν ὑπὲρ τοῦ φίλου του Πατρόκλου:

«Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικέ, τηλόθι ναίων
Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου· ἀμφὶ δὲ Σελλοὶ
σοὶ ναίουσι ὑποφῆται ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι».

Ἐπίσης σπουδαιοτάτη μαρτυρία εἶναι καὶ οἱ κατωτέρω ὁμηρικοὶ στίχοι, ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Δωδώνης ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως (Ὀδυσ. Ξ. 327):

«Τὸν δ' ἐς Δωδώνην φάτο βήμεναι, ὄφρα θεοῖο
ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακούσῃ,
ὅπως νοστήσῃ Ἰθάκης ἐς πίονα δῆμον».

Ἐκτὸς τούτων ἔχομεν καὶ ἀπόσπασμα τῶν ἀπολεσθεισῶν Ἠοιῶν τοῦ Ἡσιόδου, περισωθὲν ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Σοφοκλέους (Τραχ. στ. 1164), χαρακτηριστικώτατον οὐ μόνον διὰ τὸ μαντεῖον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πόλιν:

«Ἔστι τις Ἐλλοπίη, πολυλήϊος ἠδ' εὐλείμων,
ἀφνειὴ μήλεσι καὶ εἰλιπόδεσι βόεσιν
ἐν δ' ἄνδρες ναίουσι πολύρρηνες πολυβοῦται,
πολλοὶ ἀπειρίσιοι, φῦλα θνητῶν ἀνθρώπων.
Ἔνθάδε Δωδώνη τις ἐπ' ἐσχατιῇ πεπόλισται.
Τὴν δὲ Ζεὺς ἐφίλησε καὶ ὃν χρηστήριον εἶναι
τίμιον ἀνθρώποις, ναῖον ἐν πυθμένι φηγοῦ.
Ἔνθεν ἐπιχθόνιοι μαντεύματα πάντα φέρονται».

Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων καὶ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Καραπάνου συνάγεται, ὅτι τὸ μαντεῖον τοῦτο ἤκμαζε κατὰ τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴν (1500—1000 π.Χ.) καὶ ἦτο γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν τότε Ἑλλάδα.

Ἐκτὸς τῆς ἐν Ἠπείρῳ Δωδώνης ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ Καταλόγῳ (Ἰλ. Β. στ. 750) ἀναφέρει καὶ Δωδώνην ἐν Θεσσαλίᾳ λέγων:

«Γουνεὺς δ' ἐκ Κύφου ἦγεν δύο καὶ εἴκοσι νῆας
τῷ δ' Ἐνιῆνες ἕποντο μενεπτόλεμοί τε Περαιβοὶ
οἱ περὶ Δωδώνην δυσχείμερον οἰκί' ἔθεντο».

Τὴν Δωδώνην ταύτην, κειμένην εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Τιταρησίου, νῦν Ἄνω Σαρανταπόρου, ἐξηρεύνησεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ὁ Α. Ἀρβανιτόπουλος (Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρείας 1914, σ. 165, 193, 207). Τινὲς μάλιστα, ἐν οἷς πρῶτος ὁ Κινέας, ἐξέφρασαν τὴν γνώμην, ὅλως ἀβασίμως, ὅτι τὸ ἐν Ἠπείρῳ μαντεῖον τῆς Δωδώνης προῆλθεν ἐκ τῆς θεσσαλικῆς τοιαύτης (*Στράβ.* Ζ' 7). Τὴν γνώμην ταύτην ἀναφέρει εἰς τὰ Γεωγραφικά του καὶ ὁ Μελέτιος (σ. 274). Ὁ Ἀρβανιτόπουλος ὅμως, ἐρευνήσας διεξοδικῶς τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῶν δύο Δωδωνῶν, συνήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ τοιαύτην ὡς καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἱερὸν τοῦ Φηγοναίου Διὸς ἵδρυσαν οἱ ἐξ Ἠπείρου μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Θεσσαλίαν Πετθαλοί.

Τὸ μαντεῖον Περὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης οὐδὲν θετικὸν ἔχομεν. Πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος (Β' 53—59) ταύτην ἐπισκεφθείς, ἀναφέρει, ὅτι, ὡς ἔμαθε παρὰ τῶν ἱερέων τοῦ ἐν Θήβαις τοῦ Ἄμμωνος Διὸς ναοῦ, Φοίνικές τινες ἁρπάσαντες δύο ἱερείας, τὴν μὲν μίαν ἐπώλησαν εἰς τὴν Λιβύην, τὴν δὲ ἑτέραν εἰς τὴν Ἤπειρον. Προσθέτει δὲ ὅτι, καθ' ἃ οἱ ἱερεῖς καὶ αἱ ἱέρειαι τοῦ Δωδωναίου Διὸς ἀφηγήθησαν αὐτῷ, οὐχὶ ἱέρειαι ἀλλὰ δύο μέλαιναι περιστεραὶ ἔφυγον ἐκ τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἡ μὲν μία ἐλθοῦσα εἰς τὴν Ἤπειρον ἐκάθησεν εἰς φηγὸν (fagus=δρῦς παράγουσα φαγωσίμους βαλάνους, κοιν. *ἡμεοόδενδρο*), ἐξ ἧς, δι' ἀνθρωπίνης φωνῆς εἶπεν, ὅτι ἐν τῇ φηγῷ ἐκείνῃ ἔπρεπε νὰ ἱδρυθῇ μαντεῖον τοῦ Διός, ὅπερ καὶ ἐξετέλεσαν οἱ ἐπιχώριοι, θεωρήσαντες τοῦτο ὡς ἀπὸ θεοῦ ἀπαγγελλόμενον. Ταῦτα διηγούμενος ὁ Ἡρόδοτος ἐπιλέγει: «Ἐγὼ δ' ἔχω περὶ αὐτέων γνώμην τήνδε. Εἰ ἀληθέως οἱ Φοίνικες ἐξήγαγον τὰς ἱρὰς γυναῖκας καὶ τὴν μὲν... τὴν δὲ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἀπέδοντο, δοκέει ἐμοὶ ἡ γυνὴ αὕτη... πρηθῆναι ἐς Θεσπρωτούς, ἔπειτα δουλεύουσα αὐτόθι ἱδρύσασθαι ὑπὸ φηγῷ πεφυκυίῃ ἱρὸν Διός, ὥσπερ ἦν οἰκὸς ἀμφιπολεύουσαν ἐν Θήβῃσιν ἱρὸν Διός, ἔνθα ἀπίκετο, ἐνθαῦτα μνήμην αὐτοῦ ἔχειν. Ἐκ δὲ τούτου χρηστήριον κατηγήσατο, ἐπεί τε συνέλαβε τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν» (*Ἡρόδ.* Β' 56). Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ἡροδότου ἐπανέλαβον πάντες σχεδὸν καὶ οἱ μετέπειτα περὶ τοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης γράψαντες. Οἱ νεώτεροι φρονοῦν, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Δωδωναίου Διὸς καὶ ἡ ἵδρυσις ἱεροῦ αὐτοῦ ἐν κορμῷ φηγοῦ προῆλθεν ἐκ τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπέδωκαν θείας δυνάμεις εἰς τὴν φηγὸν ὡς παρέχουσαν αὐτοῖς τὰς βαλάνους πρὸς τροφήν. Τοιαύτη παράδοσις, ὡς ὁ Decharme (Ἑλλ. μυθολογία. Ἀθῆναι 1891, μετ. *Κάραλη* σ. 91) ἀναφέρει, ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ὁ Ζεὺς ἐτιμᾶτο ὡς Fagutalis, τουτέστι *Φήγιος* ἢ *Φηγωναῖος*, ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς τοὺς Τεύτονας καὶ Κέλτας. Ὁ Decharme (ἔνθ. ἀνωτέρω) παρομοιάζει τὴν παράδοσιν ταύτην πρὸς τὴν τοῦ οὐρανίου δένδρου τοιαύτην, ἥτις εἶναι κοινὴ παρ' ἁπάσῃ τῇ ἀρίᾳ ὁμοφυλίᾳ. Τὸ δένδρον τοῦτο συμβολίζει τὰ νέφη τὰ διακλαδιζόμενα ἐν τῷ οὐρανίῳ θόλῳ καὶ καλύπτοντα οἱονεὶ διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν κλάδων ὅλον τὸν κόσμον. Κατὰ τὴν Βεδικὴν μυθολογίαν τὸ δένδρον τοῦτο παράγει καρπὸν τὸν κεραυνόν, ὅστις ὑπὸ μορφὴν πεπυρακτωμένου κλάδου κλέπτεται ὑπὸ θείου πτηνοῦ καὶ φέρεται εἰς τὴν γῆν. Κατ' ἀνάλογον ἴσως τρόπον καὶ παρ' Ἕλλησιν ἡ σύγκρουσις τῶν νεφῶν ὑπὸ τῆς φορᾶς τοῦ ἀνέμου καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν παραγόμεναι βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ ἐγέννησαν παρ' αὐτοῖς τὴν ἰδέαν τοῦ *τερπικεραύνου Δωδωναίου Διός*, τοῦ *Ναΐου* ἢ *Νάου* ἐπικαλουμένου (ἐκ τοῦ *νέω*=βρέχω), ὡς θεοῦ τῆς γονιμοποιοῦ ὑγρασίας τῆς εἰσδυούσης εἰς τὴν γῆν καὶ καθιστώσης αὐτὴν γόνιμον καὶ τῆς συννάου αὐτοῦ Διώνης, τῆς συμβολιζούσης τὴν παραγωγὸν καὶ νενέτειραν γῆν, ὡς καὶ τῆς χρησμοδοτούσης φηγοῦ. Ὁ Kern ὅμως (Ἤπειρος, ἐφημερὶς Ἰωαννίνων ἀριθ. 2556) δυσκολεύεται νὰ παραδεχθῇ σχέσιν τοῦ ἰνδογερμανικοῦ τούτου μύθου καὶ τῆς λατρείας τοῦ Δωδωναίου Διός. Μᾶλλον, λέγει, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐλατρεύετο πηγαῖός τις θεός, συνταυτισθεὶς ἀργότερον μὲ τὸν Πανελλήνιον Δία καὶ ἀποκληθεὶς Νάϊος. Ἐπὶ τῆς φηγοῦ ἐφώλευον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἱεροὶ πέλειαι (ἀγριοπεριστεραί), αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν Ὅμηρον (Ὀδ. Μ. στ. 62) «ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσι». Τὰ εὑρήματα τοῦ Καραπάνου καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐρείπια εἶναι ἱκανὰ νὰ καταδείξουν τὴν σπουδαιότητα τοῦ μαντείου καὶ νὰ δικαιολογήσουν τὴν φήμην, ἣν εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἐν ταῖς εὑρεθείσαις ἐπιγραφαῖς ἀπαντοῦν τὰ ὀνόματα μεγάλων ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς τῆς Κερκύρας καὶ τοῦ Τάραντος, ἰδιωτῶν πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος προσερχομένων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, πάσης τάξεως καὶ φυλῆς, ποιμένων, ἐμπόρων, ναυτῶν, ἐργατῶν, ἐρχομένων νὰ ἐρωτήσουν τὸ μαντεῖον. Ὁ Ἴναχος, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, πρὸς αὐτὸ ἀπηυθύνθη πρὸς διασάφησιν τῶν ὀνείρων τῆς θυγατρός του Ἰοῦς, ἧς τὸ μαντεῖον προεῖπε τοὺς ἔρωτάς της μὲ τὸν Δία, οὗ ἕνεκα ἡ Ἥρα ζηλοτυποῦσα τὴν μετεμόρφωσεν εἰς δάμαλιν. Αὐτὸ ἠρώτησεν ὁ Ἡρακλῆς διὰ τὴν ἔκβασιν τῶν ἄθλων του. Εἰς αὐτὸ κατέφυγε, τῇ συμβουλῇ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ υἱὸς τοῦ Φρίξου Ἄργος, ἵνα προμηθευθῇ ἐκ Δωδωναίας δρυὸς τὴν τρόπιν τοῦ πλοίου τῶν Ἀργοναυτῶν. Πρὸς αὐτὸ ἀποτείνεται ὁ Κρέων κατὰ τὸν πόλεμον τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις πρὸς διάσωσιν τοῦ υἱοῦ του Μενοικέως. Καὶ ὁ Ὀρέστης τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης συνεβουλεύθη, ὡς καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀχιλλέως Πύρρος καὶ Νεοπτόλεμος. Καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Αἰνείας αὐτὸ ἠρώτησαν. Καὶ ξένοι ἡγεμόνες, ὡς λ. χ. ὁ Κροῖσος (Ἡροδ. Α. 46), ἐπεσκέφθησαν καὶ ἐπερώτησαν αὐτό. Ὁ Πίνδαρος διὰ παιᾶνός του

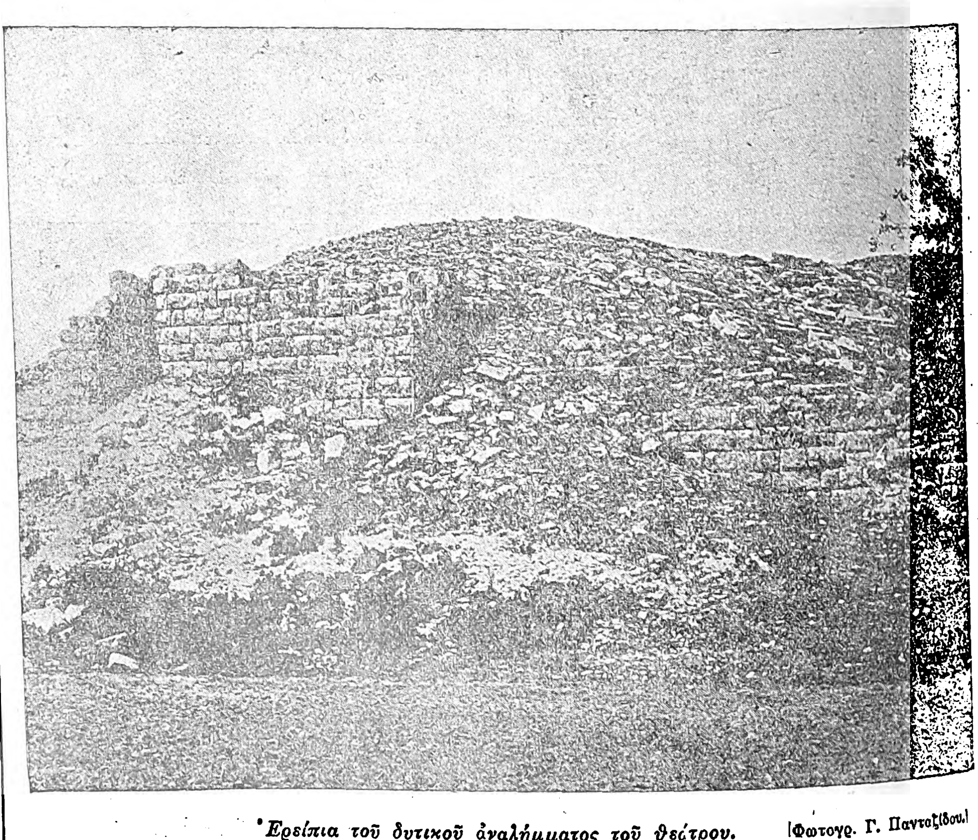

Ἐρείπια τοῦ δυτικοῦ ἀναλήμματος τοῦ θεάτρου. [Φωτογρ. Γ. Πανταζίδου.]

Digitized by Google

πρὸς τὸν Δωδωναῖον Δία ὕμνησε τοῦτο. Καὶ θεοὶ ἀκόμη δὲν ἀπηξίωσαν νὰ τὸ συμβουλευθοῦν, διότι καὶ ὁ Βάκχος προσῆλθεν εἰς αὐτὸ ζητῶν τὸ ἀπο-

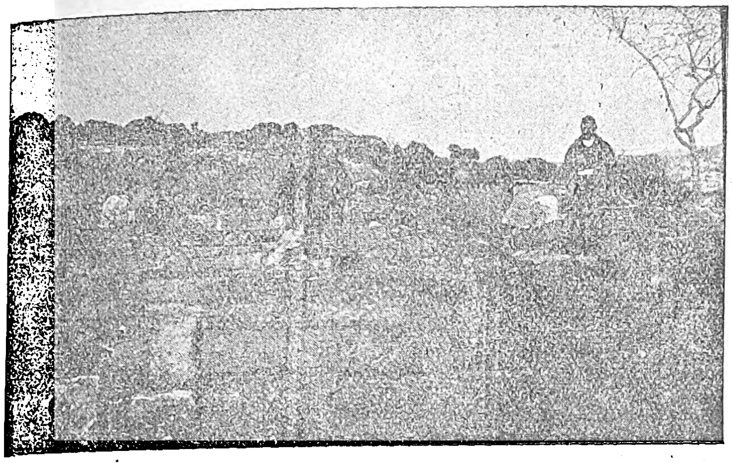

Αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1920 τρίγλυφοι.
[Φωτογρ. Γ. Πανταζίδου.]

λεσθὲν λογικόν του. Καὶ τῶν Δελφῶν ἡ ἐμφάνισις δὲν ἠλάττωσε τὴν φήμην του.

Οἱ ἱερεῖς καὶ αἱ ἱέρειαι. Τὰς ἐν τῷ μαντείῳ ὑπηρεσίας ἐξετέλουν ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἱερεῖς καλούμενοι ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ὀδυσ. Π. στ. 403) *τόμουροι* ἢ *τομοῦροι* ἢ *ὑποφῆται*, οὓς ὁ Στράβων (Ζ 329) ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *τομαροῦρος*, τὸν τομαροφύλακας. Ἐκτὸς τούτου καλοῦνται καὶ Σελλοὶ ἢ Ἑλλοί, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν σημαίνει μόνον τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Δωδώνης. Ὁ Ὅμηρος καλεῖ τούτους «ἀνιπτόποδας» καὶ «χαμαιεύνας» οἱ δὲ λοιποὶ ποιηταὶ «γηλεχέας» καὶ «χαμαικοίτας». Ἐκτὸς τῶν τομούρων ἢ ὑποφητῶν ὑπῆρχον καὶ ἱέρειαι, *πέλειαι* ἢ *πελειάδες* ἢ *προφήτιδες* καλούμεναι, ὅπερ κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἠπειρωτῶν ἐσήμαινε γραίας. Αὗται φαίνεται ὅτι προσετέθησαν ὅταν ἀνεφάνη ἡ λατρεία τῆς Διώνης, ἦσαν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου τρεῖς: ἡ *Προμένεια*, ἡ *Τιμαρέτη* καὶ ἡ *Νικάνδρη*. Οἱ τόμουροι ἢ τομοῦροι καὶ αἱ πέλειαι φαίνεται ὅτι ἀπετέλουν ἱερατικὸν ἀσκητικὸν σωματεῖον, οὗτινος οἱ κανονισμοὶ ἐπέβαλλον σκληραγωγίας, ὡς τὴν ἀνιπτοποδίαν καὶ χαμαιεύνειαν, πρὸς καταπολέμησιν τῶν σωματικῶν ὁρμῶν, διότι ὡς καὶ ὁ Εὐριπίδης λέγει (ἀποσπ. 368) «ἐν ἀστρώτῳ πέδῳ εὕδουσι πηγαῖς δ' οὐχ ὑγραίνουσι πόδας». Τὸ ἀξιοπερίεργον τοῦτο εἶδος τοῦ ἀσκητισμοῦ ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῇ Ἰνδικῇ λατρείᾳ. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐβεβαιώθη ἐξ ἐπιγραφῆς δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ Μιχ. Παπακωνσταντίνου (Συλλογὴ Τραλλιανῶν ἐπιγραφῶν, Ἀθῆναι 1895). Οἱ ἱερεῖς καὶ αἱ ἱέρειαι ἔργον εἶχον τὴν ἐξήγησιν τῶν προφητικῶν σημείων τῆς ἱερᾶς φηγοῦ καὶ τῶν ἄλλων προφητικῶν μέσων καὶ τὴν χορήγησιν τῶν ἀπαντήσεων εἰς τοὺς ἐρωτῶντας. Ἀπαντήσεις τοιαῦται δὲν διεσώθησαν. Ἐρωτήσεις ὅμως εὑρέθησαν

Ἠπειρωτικὸν νόμισμα τοῦ Γ' αἰῶνος μὲ συνεζευγμένας τὰς κεφαλὰς τοῦ Δωδωναίου Διὸς καὶ τῆς Διώνης καὶ ταῦρον κυρίσσοντα ἐν στεφάνῳ δρυός.

κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀρκεταὶ ἐπὶ μολυβδίνων πλακῶν ἀποκειμένων ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ, ἀναλόγων πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Δήμητρος ἐν Κνίδῳ εὑρεθέντας «καταδέσμους». Αὗται ἀναφέρονται οὐ μόνον εἰς ἄτομα ἀλλὰ καὶ εἰς πόλεις. Τινές, ὡς αἱ κατώτεραι, εἶναι περιεργόταται:

> Ἐρωτῇ Λυσα-
> νία Δία Νάϊον
> καὶ Διώναν ἦ οὐ-
> κ ἔστι ἐξ αὐτοῦ
> τὸ παιδάριον
> ὃ ἂν Νύλα κύει
>
> (*Καραπάνου* πιν. ΛϚ' ἀρ. 2)

> Ἐπερωτεῖ Ἄγις Δία Νᾶον [καὶ Διώναν]
> ὑπὲρ τῶν στρωμάτων κ[αὶ τῶν προσ]-
> κεφαλαίων, τὰ ἀπώλολ[εν αὐτὸς]
> ἢ τῶν ἔξωθεν τις ἂν ἔκ[λεψε].
>
> (Αὐτόθι πιν. ΛϚ' ἀρ. 1)

Ἄλλος ἐρωτᾷ ἂν θὰ ἐπιτύχουν αἱ ἐμπορικαί του ἐπιχειρήσεις. Ἕνας ποιμὴν ἐρωτᾷ ἂν θὰ πᾶνε καλὰ τὰ πρόβατα ἐκεῖνο τὸ ἔτος. Οἱ Κερκυραῖοι ἐρωτοῦν τίνα θεὸν πρέπει νὰ λατρεύουν, ἵνα ἔχουν ὁμόνοιαν. Ὁ Εὔανδρος καὶ ἡ σύζυγός του ἐρωτοῦν τίνα θεὸν πρέπει νὰ λατρεύουν, διὰ νὰ εὐτυχοῦν. Μιὰ γυναῖκα ἐρωτᾷ τί πρέπει νὰ κάμῃ, διὰ νὰ ἰαθῇ ἀπὸ τὴν νόσον της. Ἕτερος ἐρωτᾷ ἂν τοῦ εἶναι συμφερώτερον νὰ μείνῃ ὁ ἴδιος εἰς τὸ σπίτι του ἢ νὰ τὸ ἐνοικιάζῃ.

Πῶς ἐδίδοντο οἱ χρησμοί. Διάφορα μέσα ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς ἐξήγησιν τῶν βουλῶν τοῦ Δωδωναίου Διός. Τὸ συνηθέστερον ἦτο ἱερὰ δρῦς ἢ φηγός, ἣν ὁ Σοφοκλῆς (Τραχ. 171) πολύγλωσσον ἀποκαλεῖ, καὶ αἱ περιστεραί.

> «Ὡς τὴν παλαιὰν φηγὸν αὐδῆσαί ποτε
> Δωδῶνι δισσῶν ἐκ πελειάδων ἔφη».

Ἕτερος τρόπον ἦτο τὸ χαλκεῖον, ὅπερ κατὰ τὸν Στράβωνα (Ζ. 329) ἦτο χαλκοῦς λέβης ἀνηρτημένος ἐν τῷ ἱερῷ. Τούτου ὑπερέκειτο ἀνδριὰς κρατῶν μάστιγα, ἀνάθημα τῶν Κερκυραίων. Ἡ μάστιξ ἦτο ἁλυσιδωτὴ ἀπολήγουσα εἰς ἀστραγάλους. Αἰωρουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου προσέπιπτεν ἐπὶ τοῦ χαλκείου προξενοῦσα ἤχους, δι' ὧν οἱ ἱερεῖς ἐχρησμῴδουν. Ἐκ τούτου δὲ προῆλθον καὶ αἱ παροιμίαι

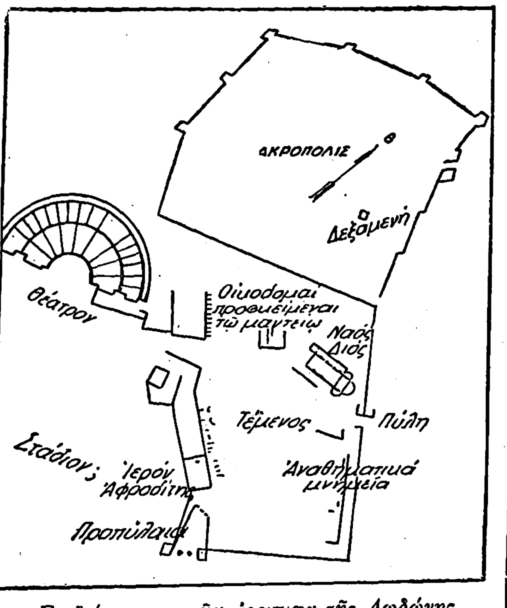

Σχεδιάγραμμα τῶν ἐρειπίων τῆς Δωδώνης κατὰ Κ. Καραπᾶνον.

«Δωδωναῖον χαλκεῖον» καὶ «Κερκυραίων μάστιξ» λεγομένη ἐπὶ τῶν φλυαρούντων καὶ ἀσυνάρτητα λεγόντων. Ἐκτὸς τῆς δρυός, ἐκ τοῦ ψιθυρίσματος τῶν φύλλων τῆς ὁποίας ἐμαντεύοντο, ὑπῆρχε κατὰ τὸν Πλίνιον (Hist. nat. II. 103) καὶ ἡ πηγὴ τοῦ Διὸς (fons Jovis), διὰ τοῦ κελαρύσματος τῆς ὁποίας οἱ τόμουροι καὶ αἱ πέλειαι ἐμαντεύοντο. Ἐκτὸς τούτων καὶ τῆς πτήσεως τῶν περιστερῶν, καὶ κληρομαντείας ἐγένετο χρῆσις, ὡς ὁ Κικέρων ἀναφέρει (De devinatione 1.). Χρησμοὶ τοῦ Δωδωναίου μαντείου ἐλάχιστοι διεσώθησαν. Ἀρχαιότερος θεωρεῖται ὁ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Φωκικὰ κεφ. 12) μνημονευόμενος, ὃν ἔλαβεν ἡ Φαεννὶς ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Χαόνων, ἐρωτήσασα περὶ τῆς ἡλικίας πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν χρησμῶν «Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστί, Ζεὺς ἔσσεται, ὦ μεγάλε Ζεῦ! Γᾶ καρποὺς ἀνίει, διὸ κλῄζετε ματέρα γαῖαν». Γνωστὸς εἶναι ἐπίσης καὶ ἕτερος, ἀναφερόμενος εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἠπείρου Ἀλέξανδρον, λέγων εἰς αὐτὸν «Φυλάττεσθαι τὸν Ἀχέροντα καὶ τὴν Πανδοσίαν».

Τα Νάϊα. Τῶν Δελφῶν ἡ ἐμφάνισις ἠλάττωσεν ὅπως δήποτε τὴν φήμην του, μολονότι οἱ ἱερεῖς του τὰ πάντα ἐμηχανεύθησαν, ὅπως διατηρήσουν τὴν παλαιάν του εὔκλειαν. Τὰ Πύθια ἴσως ἐγένοντο αἰτία τῆς τελέσεως ἐν Δωδώνῃ τῶν Ναΐων πρὸς τιμὴν τοῦ Ναΐου Διὸς καὶ τῆς Διώνης. Τὴν τέλεσιν τῶν Ναΐων ἐπιβεβαιοῦν ἐπιγραφαὶ (*Καραπ.* σ. 157), εἰς πλείστας μνημονεύονται ἀγωνοθέται, εἰς μίαν δὲ καὶ Ναΐαρχος (*Καραπ.* πιν. ΚΘ' ἀρ. 3). Ἂν κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν Ναΐων διεξήγοντο καὶ ποιητικοὶ ἀγῶνες, τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῆς μοναδικῆς ἐπιγραφῆς «Τερψικλῆς Διὶ Ναΐῳ ῥαψῳδὸς ἀνέθηκε» (*Καραπ.* πιν. ΚΓ' ἀρ. 2).

Καταστροφὴ τῆς Δωδώνης καὶ τοῦ μαντείου. Ἡ παρακμὴ τῆς Δωδώνης ἤρχισε, κατά τινα παράδοσιν, ἀφ' ὅτου τὸ μαντεῖον συνεβούλευσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν εἰς τὴν Σικελίαν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν, ἂν καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπέδωσαν τὴν συμφορὰν εἰς παρανόησιν τοῦ χρησμοῦ. Τὸ καίριον ὅμως πλῆγμα ἐπέφερε κατ' αὐτοῦ ὁ στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν Δωρίμαχος. Οὗτος ἐκδικούμενος

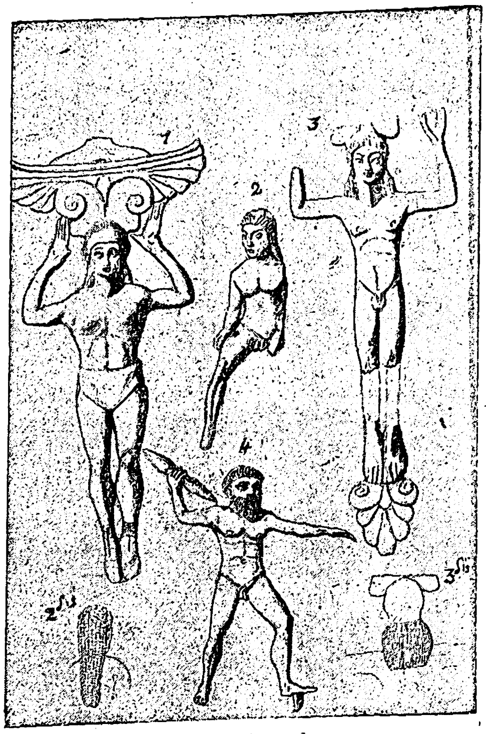

Χαλκᾶ ἀγαλμάτια.
[1, 3 καὶ 3 δὶς = Ὁ Ἀπόλλων κρατῶν κάτοπτρον. 2, καὶ 2 δὶς = Ὁ Ἀπόλλων καθήμενος. 4 = Ὁ Ζεὺς ἐκπέμπων τὸν κεραυνόν.]
[Ἐκ τοῦ βιβλίου Κ. Καραπάνου.]

κατὰ τὸ 221 π. Χ. τοὺς Ἠπειρώτας, ὡς συμμαχήσαντας μετὰ τῶν Μακεδόνων καὶ Ἀχαιῶν, «τὸ περὶ Δωδώνην ἱερὸν τάς τε στοὰς ἐνέπρησε, κατέσκαψε δὲ καὶ τὴν ἱερὰν οἰκίαν». (*Πολυβ.* Δ' 67). Τὸ ἔργον αὐτοῦ συνεπλήρωσαν ἀργότερον ὁ Αἰμίλιος Παῦλος (168 π. Χ.) καὶ οἱ Θρᾷκες (88 π. Χ.), οὓς ὁ Μιθριδάτης ἀπέστειλε κατὰ τῶν Ἠπειρωτῶν πολεμῶν τοὺς Ρωμαίους (*Δίων Κάσιος* 36). Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὸν Α' αἰῶνα, ὡς ὁ Στράβων (Ζ' 7) ἀναφέρει, «ἐκλέλοιπε τὸ ἐν Δωδώνῃ μαντεῖον». Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὁ Λουκιανὸς (Ἰκαρομ. 24), σκώπτων τὸν Δωδωναῖον Δία, φέρει αὐτὸν λέγοντα «ἦν γάρ ποτε χρόνος, ὅτε καὶ μάντις ἐδόκουν αὐτοῖς καὶ ἰατρὸς καὶ πάντα ὅλως ἦν ἐγώ». Μόλις ὅμως οἱ Ἠπειρῶται ἀνέλαβον ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων καταστροφῶν τούτων ἐπανίδρυσαν τὸ μαντεῖον. Τὸν χρόνον τῆς ἐπανιδρύσεως ταύτης εἶναι ἀδύνατον νὰ καθορίσωμεν. Τὸ νέον μαντεῖον ἔμεινε μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ, ὁπότε ὁ Χριστιανισμός, χάρις εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, ἔγινε

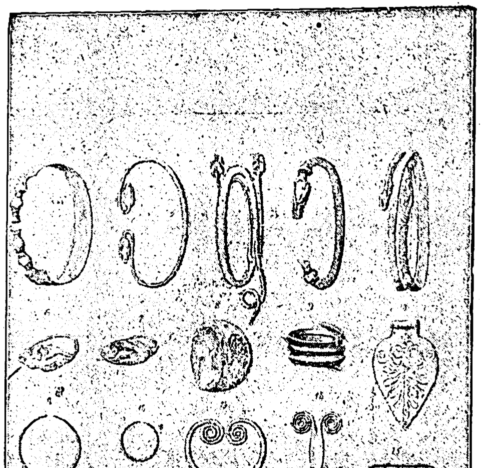

Χαλκᾶ κοσμήματα γυναικῶν.
[Ἐκ τοῦ βιβλίου Κ. Καραπάνου.]

θρησκεία ἐπίσημος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Τότε καὶ ἡ Δωδώνη ὑπέστη τὴν τύχην, ἣν ἔσχον ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι ναοί. Τοῦτο πιστοποιοῦσι τὰ κατὰ τὰς

Digitized by Google

ἀνασκαφὰς εὑρεθέντα νομίσματα τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου καὶ Κρίσπου (*Καραπ.* σ. 115 πιν. 62 καὶ 63). Ἔκτοτε ὁ ναὸς τοῦ Δωδωναίου Διὸς καὶ τῆς συνναίου αὐτῷ Διώνης μετετράπη εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν σχήματος βασιλικῆς, ἧς καὶ σήμερον σῴζονται τὰ ἐρείπια, ἡ δὲ Δωδώνη ἐγένετο ἕδρα ἐπισκόπου, πολλάκις ἀναφερομένου εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων (*Καραπ.* σ. 173). Οἱ Γότθοι ὅμως ἐπιδραμόντες κατὰ τὸ 550 ὑπὸ τὸν Τοτίλαν κατέστρεψαν καὶ τὴν χριστιανικὴν Δωδώνην καὶ ἔκτοτε βαθὺ σκότος ἐκάλυψε καὶ καλύπτει ἐν μέρει ἀκόμη τὸ περιλάλητον τοῦτο μαντεῖον.

Τὰ ἐρείπια τῆς Δωδώνης. Τὰ σήμερον σῳζόμενα ἐρείπια τῆς Δωδώνης εἶναι:

Α΄) Ἡ *ἀκρόπολις*, ἤτοι ἡ πόλις Δωδώνη, κειμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς γηλόφου, ὕψους 30 μ. ἀπὸ τῆς κοιλάδος, καὶ περικλειομένη πανταχόθεν ὑπὸ περιβόλου περιμέτρου 700 μέτρων περίπου καὶ ὕψους οὐχὶ ἀνωτέρου τῶν 2 μέτρων. Τὰ τείχη τοῦ περιβόλου, ἰσοδομικῶς ἐκτισμένα, καθορίζουν τὸ σχῆμα τῆς πόλεως, ὅπερ ἦτο τετράγωνον ἀκανόνιστον, μὲ ἑπτὰ πύργους, πρὸς ἄμυναν, καὶ μίαν πύλην πρὸς ἀνατολάς. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἐλάχισται ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο.

Β΄) Τὸ *θέατρον*. Τοῦτο, ἐκτισμένον ἐπὶ πρανοῦς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων, ΝΔ τῆς πόλεως, εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ τῶν καλύτερον σῳζομένων ἀρχαίων ἑλληνικῶν θεάτρων. Τὸ κοῖλόν του, σχήματος σχεδὸν κανονικοῦ ἡμικυκλίου, ἔχει καθέτως ὕψος 22 μ., 45 δὲ ἀπὸ τῆς κατωτάτη βαθμῖδος μέχρι τῆς ἀνωτάτης, περίμετρον δὲ 66.70 μ. εἰς τὴν βάσιν καὶ 155.50 εἰς τὴν κορυφήν.

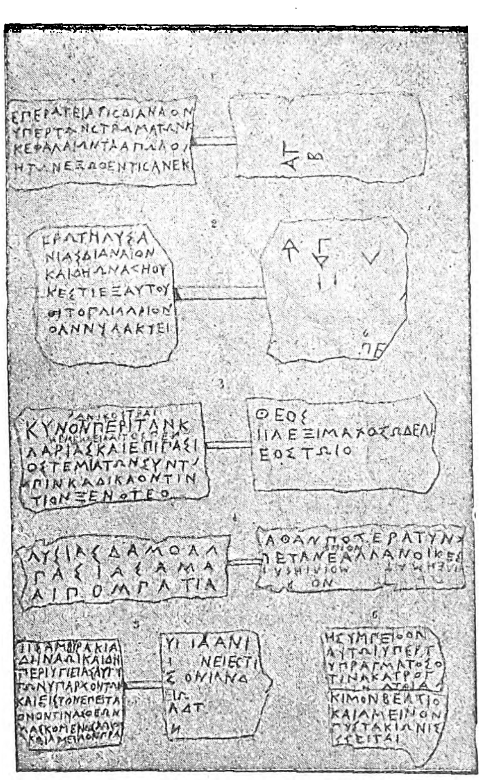

Ἐρωτήσεις ἐπὶ μολυβδίνων πλακῶν ἀποτεινόμεναι εἰς τὸ μαντεῖον.
[Ἐκ τοῦ βιβλίου Κ. Καραπάνου.]

Διὰ διαζώματος πλάτους 2.40 χωρίζεται εἰς δύο μέρη, περιλαμβάνοντα 6 κερκίδας τὸ κάτω καὶ 8 τὸ ἄνω, χωριζομένας διὰ κλιμάκων πλάτους 0,85. Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κοίλου ὑψοῦνται ἀναλήμματα ἐξ ὀγκολίθων ἰσοδομικῶς ἐκτισμένα. Ἡ ὀρχήστρα, κεκαλυμμένη νῦν ὑπὸ χωμάτων πάχους 2 μ., λογῳ προσχώσεων, οὐδαμοῦ φαίνεται. Ὁ Καραπᾶνος ἀνασκάψας ταύτην σημειώνει, ὅτι εὗρε τοῖχον ἡμικυκλικὸν ἀπέχοντα 1,50 μ. ἀπὸ τῆς κατωτάτης βαθμῖδος, χωρίζοντα ταύτην τοῦ κοίλου. Εἰς ἀπόστασιν 25 μ. ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς ὀρχήστρας ὑπῆρχεν ἡ σκηνή, μὲ τὰς ἑκατέρωθεν δύο παρόδους, ἧς εὗρεν ὁ Καραπᾶνος λείψανα μήκους 14 μ. Εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς σκηνῆς ὑπάρχει ὑπόγειον δωμάτιον εἰς οὐδὲν τῶν σῳζομένων ἀρχαίων θεάτρων ἁπαντῶν, ὅπερ ὁ Καραπᾶνος ὑποθέτει, ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς ἀποθήκη τῶν μηχανῶν τοῦ θεάτρου ἢ καὶ διὰ τὴν εἰσδοχὴν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων τοῦ κοίλου καὶ τῆς ὀρχήστρας. Ὁ ἀποθανὼν Γερμανὸς ἀρχαιολόγος Bürchner, μεθ' οὗ ἐπεσκέφθην τὴν Δωδώνην κατὰ τὸ 1925, θεωρεῖ τοῦτο ὡς σημεῖον ἀπωτάτης ἀρχαιότητος τοῦ θεάτρου.

Γ΄) Ὁ *ναός*. Ἀνατολικῶς τοῦ θεάτρου ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Δωδωναίου Διός. Ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου σήμερον σῴζονται λείψανα τρικλίτου χριστιανικῆς βασιλικῆς μετὰ κιόνων καὶ κογχῶν μήκους 40 μ. καὶ πλάτους 20, κατασκευασθείσης ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, χρησιμοποιηθέντων μάλιστα καὶ τῶν ὑλικῶν του, ὡς δύναται νὰ ἴδῃ τις καὶ σήμερον διὰ τῶν ἐντετειχισμένων τριγλύφων καὶ ἄλλων μελῶν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ. Μέρος τοῦ ναοῦ εἶχεν ἀνασκαφῆ, ὡς ὁ Pouqueville ἀναφέρει, ἀρχομένου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, χωρὶς ἀποτελέσματα. Τὰ περισσότερα τῶν εὑρημάτων του ὁ Καραπᾶνος εὗρεν ἐνταῦθα εἰς βάθος 3 μ. Τὸν ναὸν τοῦτον ἀνέσκαψεν ἐκ νέου τῷ 1920 ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὁ Γ. Σωτηριάδης. Τῶν ἀνασκαφῶν τούτων τὰ πορίσματα ἦσαν πενιχρότατα. Μόλις ἀνέσκαψε τὴν πύλην τοῦ περιβόλου καὶ τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας, ὅπου ἀπεκάλυψε τρεῖς τριγλύφους ὡραιοτάτης τέχνης, ἀνηκούσας εἰς τὸν πυρποληθέντα τὸ 221 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Δωριμάχου, ἀνεκλήθη καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ διεκόπησαν. Τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἐδημοσίευσεν ὁ ἴδιος (Revue des Etudes Grecques τ. 34 (1921) σ. 384).

Δ΄) Τὸ *τέμενος*. Οὕτω καλεῖ ὁ Καραπᾶνος τὴν περιοχὴν τὴν ἐκτεινομένην μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θεάτρου εἰς μῆκος 110 μ. καὶ πλάτος 105. Τὸ τέμενος περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους καὶ περιεῖχε διάφορα κτίρια, σχέσιν ἔχοντα μὲ τὸ χρηστήριον, ἱερὰ καὶ ἀναθήματα, ὡς καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης, ἂν καὶ ὁ Kern διστάζει νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἐλατρεύοντο ἐν Δωδώνῃ καὶ ἄλλαι θεότητες. Τοῦ τεμένους σήμερον οὐδὲν σχεδὸν λείψανον ὑπάρχει, λόγῳ τῆς προσχώσεως, ἐπὶ τοῦ χώρου δὲ τούτου καλλιεργοῦνται ἀγροί.

Τῶν λοιπῶν ἐρειπίων τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ σχεδιαγράμματι τοῦ Καραπάνου οὐδὲν σχεδὸν σημεῖον ὑπάρχει λόγῳ τῶν προσχώσεων. Δυστυχῶς αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Καραπάνου, γενόμεναι ἐν μεγίστῃ σπουδῇ, ἀπέβλεψαν μᾶλλον εἰς εὑρήματα. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἐλλιπέστατα ἐμελετήθησαν καὶ ἐξηκριβώθησαν καὶ λόγῳ τῆς σπουδῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ διενεργῶν τὰς ἀνασκαφὰς Πολωνὸς μηχανικὸς τοῦ βιλαετίου Ἰωαννίνων Meneyko δὲν εἶχε τὴν ἀρχαιολογικὴν προπαίδειαν ἑνὸς Dörpfeld. Τόσον προχείρως ἔγιναν αἱ ἀνασκαφαί, ὥστε ὁ κατὰ τὸ 1899 ἐπισκεφθεὶς καὶ περιγράψας τὴν Δωδώνην Γερμανὸς ἀρχαιολόγος Schiff οὐδὲ ἴχνη αὐτῶν ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ.

Εὑρήματα ἀνασκαφῶν Καραπάνου. Ἀλλ' ἂν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔρευνα πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ συμπληρωθῇ, ὁ ἀμητὸς ὅμως τῶν καλλιτεχνικῶν καὶ ἐπιγραφικῶν εὑρημάτων, ἀποκειμένων ἐν τῇ ὁμωνύμῳ αἰθούσῃ τοῦ Ἐθνικοῦ μας μουσείου, ὑπῆρξε πλούσιος καὶ σπουδαιότατος. Δι' αὐτῶν διεφωτίσθησαν τὰ κατὰ τὴν Δωδώνην καὶ τὸ μαντεῖον αὐτῆς. Ταῦτα εἶναι χάλκινα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα, χάλκινα ὁμοιώματα ζῴων, ἐπιγραφαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπὶ χαλκῶν ἐλασμάτων, ἐπιγραφαὶ ἐπὶ μολυβδίνων ἐλασμάτων περιέχουσαι ἐρωτήσεις ἀποτεινομένας εἰς τὸ μαντεῖον, καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα, ἤτοι ὅπλα, ἀγγεῖα, κοσμήματα ἐκ χαλκοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ νομίσματα. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἰδίως ἡ ἠπειρωτικὴ ἱστορία ἐλάχιστα διαφωτίζεται. Ἄγνωστοι πόλεις ἀναφαίνονται, ὡς ἡ Τία καὶ ἡ Λάρισα τῆς Θεσπρωτίας, καὶ ὀνόματα μόνον ἐν Ἠπείρῳ ἐπιχωριάζοντα, ὡς τὰ Κλαθίατος, Δραῖπος, Γάμιθος, Θοξουχάρης, Κάρωπος, Τειχέρμων, Παρκόπας καὶ ἄλλα. Ἡ ἠπειρωτικὴ διάλεκτος ἐπίσης ἀρκετὰ διεφωτίσθη. Πάντως ὅμως νέαι συστηματικαὶ ἀνασκαφαί, ὡς αἱ τῆς Ὀλυμπίας, πολλὰ ἠπειρωτικὰ προβλήματα θὰ διαλευκάνουν. [Πρβλ. C. *Carapanos*, Dodone et ses ruines, τόμ. 2 Paris 1878]. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

— **Δωδώνη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαρκόβιστα*. Κάτοικοι (1928) 395.

— **Δωδώνης** *ἐπαρχία [Γεωγρ.]*. Νέα ὀνομασία τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ.

Δωδώνη (Dodona) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 382. Ἀνεκαλύφθη τῇ 29ῃ Ἰανουαρίου 189. ὑπὸ τοῦ A. Charlois ἐν Νικαίᾳ. Σ. Π.

Δωδωνὶς— *ίδος* (ἡ)· τὸ θηλ. τοῦ *Δωδωνεὺς* ἢ *Δωδωναῖος*: «Δωδωνὶς φηγός,— ἱέρεια».

Δωκομότης, *Ἀνδρέας*. Ἀναφέρεται ὡς Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀθηνῶν.

δῶμα (τό)· δόμος, οἰκία, κατοικία (ἀρχ.)· || τμῆμα οἰκίας, δωμάτιον (ἀρχ.)· κυρίως τὸ μετὰ τὴν αὐλὴν καὶ πρὸ τῆς κατοικίας τῶν γυναικῶν, τῶν θαλάμων, τμῆμα, ὅπου κατῴκουν οἱ ἄνδρες· || ἰδιωματ. ἡ στεγανὴ ἐκ χώματος ἐπίπεδος στέγη τῶν οἰκιῶν, κοιν. *ταράτσα*.

— *[Ἀρχ. καὶ Δομ.]* Βλ. οἶκος.

— *[Ἑραλδ.]* Τὸ *δῶμα* (terrasse) εἶναι τὸ κατώτερον ἐπίπεδον τῆς πεδιάδος (champagne). Ἐπὶ τοῦ δώματος τίθενται θηρία ἢ ζῷα ἢ καὶ πτηνὰ ἱστάμενα ἢ καὶ βαδίζοντα, ὡς καὶ οἱαδήποτε ἄλλα ἐμβλήματα, π. χ. πύργοι, γέφυραι κ. ἄ. Γ. Ε. Τ.

— Δῶμα *Μέσον [Τεκτον.]*. Καλεῖται Μέσον Δῶμα (Middle Chamber, Chambre du Milieu) ἢ εἰς βαθμὸν διδασκάλου ἐργαζομένη Τεκτονικὴ Στοά, διαιρουμένη εἰς *Δεβὶρ* καὶ *Χικάλ*. Κατὰ τὸ πρῶτον μέρος τῆς τελετουργικῆς μυήσεως εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον τὸ Δεβὶρ ἀπλέτως φωτιζόμενον χωρίζεται τοῦ Χικὰλ διὰ σκοτεινοῦ παραπετάσματος, ἀναπεπταμένου ὡς αὐλαία θεάτρου ἐπὶ τῶν βαθμίδων, ἐφ' ὧν κάθηται ὁ *Σεβασμιώτατος*. Τὸ Μέσον Δῶμα ἀπετέλει μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ἐν δὲ τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀναφέρεται εἰς τὴν Τρίτην τῶν Βασιλειῶν (Κεφ. στ΄ 5, 6, 8). Η. Π. Γ.

Δωμάτια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (τέως Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 903. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μελισσοκομειὸ* (τέως *Τσιτακλῆ*, κάτ. 307) καὶ *Πυργοχώρι* (τέως *Κουλαλῆ*, κάτ. 196). Τὰ Δωμάτια μετὰ τοῦ Πραβίου συνδέονται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 14). Δ. Ε. Μ.

— **Δωμάτια** ἢ *Ταμάτια [Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, παρὰ τὰς ὑπωρείας τῆς Μυκάλης, πρὸς Β τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 7,000 κατ., ἅπαντας Ἕλληνας. Ἦτο λίαν εὔπορος, λόγῳ τῆς εὐφορωτάτης πέριξ αὐτῆς πεδιάδος καὶ συνεδέετο μετὰ τῶν Σωκίων δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἠσχολοῦντο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ παρ' αὐτὴν ὑπάρχοντα πλούσια ἰχθυοτροφεῖα. Τὸ κλῖμα αὐτῆς εἶναι νοσηρὸν ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως τῶν ἑλῶν τοῦ Μαιάνδρου. — Μ.

δωμάτιον (τό)· μικρὸν δῶμα, μικρὸν τμῆμα οἰκίας πρὸς ὕπνον, κοιτών: «ὑπερῷον δωμάτιον» καὶ ἁπλῶς «ὑπερῷον» τὸ ἐπάνω δωμάτιον τῆς οἰκίας, τὸ ἀνώγειον (ἀρχ.)· || θάλαμος: «οἰκία πέντε δωματίων», «δωμάτιον ὕπνου,—γραφείου», «δωμάτιον τῆς ὑπηρεσίας».

— **δωματίου** *μουσική*· βλ. μουσική.

δωματίτης (ὁ)· ὁ τοῦ δώματος, τοῦ οἴκου: «ἱερὸν Ποσειδῶνος, ὃν Δωματίτην ἐπονομάζουσιν (ἐν Σπάρτῃ)».

Δὼν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δόν.

Δωνᾶτος (Donatos), *Αἴλιος*. Διάσημος Λατῖνος γραμματικὸς καὶ ῥήτωρ τοῦ Δ΄ μ. Χ. αἰῶνος. Οὐδὲν περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ εἶναι γνωστόν, πλὴν τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὸ 354 ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου. Τούτου σῴζεται μία «Γραμματικὴ» (Ars grammatica) ὑπὸ διττὴν μορφήν, τὴν ἐπίτομον (Ars minor), συντεταγμένην διαλογικῶς καὶ πραγματευομένην περὶ τῶν 8 μερῶν τοῦ λόγου, καὶ τὴν ἐκτενεστέραν (Ars major), διῃρημένην εἰς 3 βιβλία καὶ πραγματευομένην, πλὴν τῶν μερῶν τοῦ λόγου, καὶ περὶ γραμμάτων, συλλαβῶν, ποδῶν, τόνων κτλ., βαρβαρισμῶν, σολοικισμῶν, μεταπλασμοῦ, εἰκόνων καὶ τρόπων. Τὸ βιβλίον τοῦτο περὶ τὰ τέλη τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ καθ' ἅπαντα τὸν Μεσαίωνα εἶχε τεραστίαν διάδοσιν καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἐκτυπωθέντων μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐκδόσεών του εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως εἶχε καταντήσει παροιμιῶδες, σημαῖνον τὴν πρώτην μάθησιν. Ἕτερον ἔργον αὐτοῦ, σῳζόμενον ἐλλιπῶς, εἶναι «Ὑπομνήματα εἰς Τερέντιον», λίαν ἐνδιαφέρον, διότι ἐν αὐτῷ ὁρίζονται αἱ πηγαί, ὅθεν ὁ Ῥωμαῖος οὗτος κωμικὸς ποιητὴς ἔλαβε τὰς ὑποθέσεις του, ὡς καὶ αἱ χρονολογίαι καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῶν παραστάσεων ἑκάστης κωμῳδίας του. Ὁ αὐτὸς Δωνᾶτος συνέγραψε παρόμοια ὑπομνήματα εἰς Βιργίλιον, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν σῴζεται. Ἡ σῳζομένη «Vita Virgilii» ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Δωνάτου εἶναι τοῦ *Τιβερίου Κλαυδίου* Δωνάτου (βλ. λ.). Καλύτεραι ἐκδόσεις τῶν ἔργων του εἶναι τῆς μὲν «Γραμματικῆς» ὑπὸ Κάϊλ (ἐν Grammatici latini, Λειψία 1855—1888, τόμ. IV), τῶν δὲ «Ὑπομνημάτων εἰς Τερέντιον» ὑπὸ Ῥαϊφφερσάϊντ (Βρεσλαυΐα 1875).

— **Δωνᾶτος** (Donatus), *Τιβέριος Κλαύδιος*. Λατῖνος βιογράφος, τοῦ Ε΄ πιθανῶς μ. Χ. αἰῶνος, συγγραφεὺς ἑνὸς «Βίου τοῦ Βιργιλίου», γέμοντος παιδαριωδῶν ἀνεκδότων. Ὁ βίος οὗτος προτάσσεται πολλῶν πλήρων ἐκδόσεων τοῦ Βιργιλίου. — Β.

Δώνκαν (Dunkan)· βλ. Ντώνκαν.

Δῶρα (τὰ) καὶ *Δωρὰ* καὶ *Δώρα* καὶ *Δὼρ* (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Παλαιοτάτη παραλία πόλις εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Καρμήλου ἐν Παλαιστίνῃ, νῦν καλουμένη *Τορτούρα* ἢ *Ταντούρα* καὶ ἔχουσα 1500 περίπου κατοίκους. Ἔκειτο ἐπὶ χερσονησοειδοῦς προεξοχῆς, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Φοινίκων. Ἐπὶ Σολομῶντος ἀνῆκεν εἰς τὸ ἰσραηλιτικὸν βασίλειον καὶ ἦτο πρωτεύουσα μιᾶς περιφερείας. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων καὶ Σελευκιδῶν ἐμφανίζεται δρῶσα. Ἀντίοχος ὁ Μέγας εἰς μάτην ἐπολιόρκησεν αὐτὴν τῷ 219 π. Χ. διὸ πολλῶν χιλιάδων πεζῶν καὶ ἱππέων, ὁμοίως καὶ Ἀντίοχος ὁ Σιδήτης. Μετὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἐθεωρεῖτο ἱερά, ἄσυλος καὶ αὐτόνομος, κατὰ δὲ τὸν Ζ

Digitized by Google

αἰῶνα μ. Χ. ἐγένετο ἕδρα ἐπισκόπου. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις κατηρειπώθη. — 2) Νῆσος ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Δῶρα (ἡ). Σύνηθες ὄνομα γυναικῶν κατὰ συγκοπὴν τῶν ὀνομάτων: Θεοδώρα, Δωροθέα, Ἰσιδώρα κ.τ.τ.

— *Δῶρα ντ' Ἴστρια* (Dora d'Istria). Ψευδώνυμον τῆς Ρουμανίδος συγγραφέως *Ἑλένης Γκίκα*, θυγατρος τοῦ πρίγκιπος Μιχαὴλ Γκίκα, ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Βλαχίας, γεννηθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1828 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1888. Λίαν εὐφυὴς καὶ τυχοῦσα ἐξαιρετικῆς μορφώσεως, ἐγίνωσκεν ἄριστα ἐννέα ξένας γλώσσας (ἰταλικήν, γαλλικήν, ἀγγλικήν, γερμανικήν, λατινικήν, ἑλληνικήν, ρωσικήν, ἀλβανικήν, πλὴν τῆς μητρικῆς αὐτῆς), δεκαπενταέτις δὲ μετέφρασσε γερμανιστὶ τὴν «Ἰλιάδα». Τῆς ἑλληνικῆς διδάσκαλον εἶχε τὸν γνωστὸν τότε Γρ. Παπαδόπουλον. Κατόπιν περιώδευσεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Δύσιν, γενομένη δεκτὴ εἰς πολλὰς αὐλάς, τῷ δὲ 1860 ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα. Φύσις φιλελευθέρα, φίλη τοῦ Γαριβάλδη, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων ὑπερασπιστῶν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν λαῶν καὶ δὴ τῆς Βαλκανικῆς. Συνειργάσθη πρὸς τοῦτο εἰς τὰ σπουδαιότερα τότε περιοδικὰ καὶ συνέγραψε πολλὰ βιβλία. Τῷ 1849 συνεζεύχθη τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ τσάρου πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Κολτσώφ Μασσάλσκυ, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο καὶ ἡ ἐν τῇ ρωσικῇ αὐλῇ ζωὴ οὐδόλως ἠμπόδισαν αὐτὴν ν' ἀποδοκιμάζῃ τὸ κρατοῦν ἐκεῖ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα. Ἐπιδιδομένη ἀνέκαθεν εἰς τὴν ζωγραφικήν, διεκρίθη ἱκανῶς εἰς αὐτήν, ὥστε ἡ ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἀπένειμεν αὐτῇ τῷ 1854 ἀργυροῦν μετάλλιον. Μὴ δυναμένη ὅμως νὰ ζήσῃ ἐν Ρωσίᾳ ἐξηκολούθησε τὰς περιοδείας της ἐν Εὐρώπῃ. Κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων της εἶναι: «Ἡ μοναστικὴ ζωὴ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ» (1855), «Ἡ γερμανικὴ Ἑλβετία» (1856, τόμ. 4), «Αἱ γυναῖκες τῆς Ἀνατολῆς» (1858, τόμ. 2), ἔργον μεταφρασθὲν ἑλληνιστὶ ὑπὸ Αἰμ. Γ. Σκουζὲ τῷ 1861 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ γυναικῶν, σύγγραμμα τῆς κομήσσης Δώρας Ἰστριάδος», «Περὶ γυναικῶν ὑπὸ μιᾶς γυναικός» (1864, τόμ. 2), «Ἱστορία τῶν πριγκίπων Γκίκα κατὰ τὸν ΙΖ', ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα» (1873), «Περὶ τῆς ὀθωμανικῆς ποιήσεως» (1877) κτλ. Συμφώνως πρὸς τὸ κρατοῦν τότε πνεῦμα τοῦ φιλελευθερισμοῦ, ἡ ντ' Ἴστρια ἐστράφη οὐ μόνον κατὰ τῶν πολιτικῶν τυράννων, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευματικῶν (τῶν μοναχῶν καὶ τοῦ πάπα), περὶ δὲ Ἑλλάδος ἔγραψε πολλάκις καὶ δὴ κατὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ Φαλμεράυερ, ἀναλύουσα καὶ δεχομένη τὴν ἀνασκευὴν α τῶν ὑπὸ Κ. Παπαρρηγοπούλου. Ἐπίσης ἐκ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπισκέψεώς της ἀπεκόμισε τὸ ἔργον: «Ἐκδρομαὶ ἀνὰ τὴν Ρωμυλίαν καὶ Μορέαν» (1863, τόμ. 2). Ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1866, ἐκφράζουσα τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους διὰ τὸν ἐνεργὸν φιλελληνισμόν της, ἐτίμησεν αὐτὴν διὰ τοῦ τίτλου τῆς Ἑλληνίδος πολίτιδος. Ἡ Δώρα ντ' Ἴστρια διεκρίθη καὶ ὡς μυθιστοριογράφος καὶ διηγηματογράφος. Τῷ 1866 συνέλεξεν εἰς τόμον, «Παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ἑλβετικῶν λιμνῶν», τὰ διηγήματα αὐτῆς. Κ. Ι. Β.

Δώρα ντ' Ἴστρια.

Δωράκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χάρακα τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 115.

δωράκινον (τὸ) (Duracinum) *[Βοτ.]*. Τὸ *περσικὸν μῆλον*, κοινῶς *ροδάκινον*.

Δωργιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου, τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 125.

δωρεὰ (ἡ)· δῶρον, χάρισμα, πᾶν ὅ,τι παρέχεται ἄνευ ἀμοιβῆς, ὡς δεῖγμα τιμῆς, ἀγάπης, ἀφοσιώσεως κττ: «αἱ πρὸς τὸ ἔθνος δωρεαὶ τοῦ Ἀβέρωφ, — τῶν Ζαππῶν κ.ἄ.» || «ἁγία δωρεὰ» ἡ ἁγία μετάληψις || «ἡ ἑορτὴ τῆς ἁγίας δωρεᾶς» παρὰ τοῖς καθολικοῖς || ἡ αἰτιατ. δωρεὰν (βλ. λ.) ὡς ἐπίρρημα.

—[ΝΟΜ.] Ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν *δωρεὰ* καλεῖται πᾶσα ἐλευθεριότης, πᾶσα χαριστικὴ δηλαδὴ παροχὴ περιουσίας, δι' ἧς ἐπέρχεται αὔξησις τῆς περιουσίας τοῦ λήπτου καὶ ἥτις γίνεται ὑπ' αὐτοῦ ἀποδεκτή. Ἐν στενῇ δ' ἐννοίᾳ δωρεὰ εἶναι ἡ σύμβασις, δι' ἧς ἐξ ἐλευθεριότητος μεταβιβάζεταί τινι περιουσιακὸν στοιχεῖον, ὥστε ὁ μὲν λήπτης νὰ καθίσταται πλουσιώτερος, ὁ δὲ δίδων πενέστερος. Τεχνικῶς ὁ μὲν λαμβάνων καλεῖται *δωρεοδόχος*, ὁ δὲ δίδων *δωρητής*.

Τῆς ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν δωρεᾶς στοιχεῖα εἶναι: 1) Αὔξησις τῆς περιουσίας τοῦ δωρεοδόχου καὶ ἐλάττωσις τῆς τοῦ δωρητοῦ. Οὕτως ἡ κληρονομία καὶ ἡ κληροδοσία, καίτοι ἐν εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ οὖσαι ἐλευθεριότητες, δὲν εἶναι ὅμως καὶ δωρεαί, διότι δὲν καθίσταται δι' αὐτῶν πενέστερος ὁ δίδων, ὡς μὴ εὑρισκόμενος ἐν ζωῇ ὅταν τὸ περιουσιακὸν στοιχεῖον ἀπὸ τῆς περιουσίας του μεθίσταται εἰς τὴν τοῦ κληρονόμου ἢ κληροδόχου. Ἡ ἀποποίησις ἐπαγομένης κληρονομίας ἢ κληροδοσίας, ἡ γινομένη μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως αὕτη περιέλθῃ εἰς ἄλλον, δὲν ἀποτελεῖ ἐπίσης δωρεάν, διότι δὲν ὑπάρχει μείωσις περιουσίας, ἐφόσον ὁ ἀποποιούμενος δὲν ἀπέκτησεν εἰσέτι τὴν κληρονομίαν ἢ τὸ κληροδότημα, ὅπως ταῦτα θεωρηθοῦν περιουσία του. Ὡσαύτως καὶ ἄλλαι δικαιοπραξίαι, περιέχουσαι ἐπίδοσιν περιουσιακῶν στοιχείων ἄνευ ἀντιπαροχῆς, ὡς ἡ ἀμισθὶ παραχώρησις πράγματος πρὸς χρῆσιν, ἡ ἀμισθὶ διεξαγωγὴ τῶν ὑποθέσεων ἄλλου δὲν εἶναι δωρεαί, διότι δὲν ἐπέρχεται μείωσις τῆς περιουσίας τοῦ δίδοντος. Τοὐναντίον ὡς δωρεὰ λογιστέον τὸ ἄτοκον δάνειον ὡς πρὸς τοὺς τόκους, καθόσον ὁ μὲν λαμβάνων ἐξοικονομεῖ δαπάνας τὰς ὁποίας ἄλλως πάντως θὰ ὑφίστατο (τὸν νόμιμον τόκον), ὁ δὲ δίδων παραιτεῖται τῆς ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν προσόδου, μειῶν κατ' αὐτοὺς τὴν περιουσίαν του. 2) Ἐπίδοσις περιουσιακοῦ στοιχείου (ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ δωρητοῦ). Συνήθως γίνεται αὕτη διὰ τῆς μεταθέσεως δικαιώματος κυριότητος, ἀλλὰ καὶ διὰ συστάσεως ἐμπραγμάτου δικαιώματος ἐπὶ πράγματος τοῦ δωρητοῦ (*δουλεία, ἐπικαρπία κλπ.*), διὰ συστάσεως ἐνοχῆς, δι' ἐλευθερώσεως ἀπὸ χρέους, δι' ἀπαλλαγῆς τοῦ δωρεοδόχου ἀπὸ ἀναγκαίας τινὸς δαπάνης (τὸ ἄτοκον δάνειον). Καὶ ὁλόκληρος καὶ μέλλουσα περιουσία δωρεῖται. 3) Ὁ δωρητὴς νὰ παράσχῃ καὶ ὁ δωρεοδόχος νὰ λάβῃ ἐξ ἐλευθεριότητος, donationis causa, αἰτίᾳ τ. ἔ. τῆς περιουσιακῆς ἐπιδόσεως νὰ ᾖ ἐλευθεριότης ἀπηλλαγμένη νομικῆς τινος ὑποχρεώσεως· ἠθικὸν καθῆκον (λ. χ. ἐλεημοσύνη) δὲν ἀποκλείεται, ἀλλ' αὐτό, ὡς καὶ πάντα τὰ περαιτέρω κινοῦντα αἴτια (ματαιοδοξία κλπ.), νομικῶς δὲν ἐνδιαφέρουν. Τὸ animus donandi, ἡ πρὸς δωρεὰν πρόθεσις, δέον νὰ δηλοῦται ἐν τῇ καταρτίσει τῆς συμβάσεως, ματαιοῦται δὲ ἡ δωρεὰ ἐὰν ὁ εἷς δίδῃ animo donandi, ὁ δὲ λαμβάνει ἐπὶ ἄλλῳ σκοπῷ, δανείου ἢ ἀγοραπωλησίας λ. χ. Ἄλλο ἡ σύμβασις τῆς δωρεᾶς (ἡ causa αὐτῆς) καὶ ἄλλο ἡ ἐπίδοσις τοῦ δωρουμένου (ἡ παράδοσις ἐπὶ τῆς συνήθους περιπτώσεως τῆς μεταθέσεως ἐμπραγμάτου δικαιώματος). Ἡ παράδοσις (traditio) εἶναι ἀναιτιώδης δικαιοπραξία, ἐν ᾗ δηλαδὴ δὲν ἐνδιαφέρει ἡ causa, ὁ ἄμεσος σκοπός, ἔχουσα ἐνέργειαν ἁπλῶς καὶ μόνον διότι ὁ εἷς θέλει νὰ δώσῃ καὶ ὁ ἄλλος νὰ λάβῃ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ὑπάρχῃ causa ἢ εἶναι αὕτη ἐλλιπής. Ἡ ἀκυρότης λοιπὸν τῆς συμβάσεως τῆς δωρεᾶς οὐδόλως ἐπηρεάζει κατ' ἀρχὴν τὸ κῦρος τῆς ἀναιτιώδους δικαιοπραξίας τῆς παραδόσεως, πλὴν ἂν ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ρητῶς ἠρτήθη ἀπὸ τὸ ἔγκυρον τῆς causa. Μεθίσταται ἑπομένως ἡ κυριότης, λ. χ. διὰ τῆς παραδόσεως, καὶ ἂν ἔτι ἡ causa τῆς δωρεᾶς εἶναι ἄκυρος, ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι ὁ λήπτης ἔλαβεν ἐπὶ σκοπῷ δανείου καὶ ὄχι δωρεᾶς, ὁπότε τὸ δοθὲν δύναται ν' ἀναζητηθῇ. Ὁσάκις ἔν τινι συμβάσει ἔναντι τῆς περιουσιακῆς παροχῆς δίδεται ἀντιπαροχή, δὲν πρόκειται δωρεά. Οὐχ ἧττον ἐὰν ἐν ἀμφοτεροβαρεῖ ἰδίᾳ δικαιοπραξίᾳ (ὅπου πρόκειται ἀνταλλαγὴ παροχῶν) ἡ τοῦ ἑνὸς συμβαλλομένου παροχὴ οἰκονομικῶς δὲν ἐξισοῦται πρὸς τὴν ἀντιπαροχὴν τοῦ ἄλλου, νομικῶς θὰ εἴπωμεν ὅτι πλὴν τῆς ἀμφοτεροβαροῦς συμβάσεως ὑπάρχει καὶ δωρεὰ (negotium mixtum cum donatione)· ἐν ἀγοραπωλησίᾳ λ. χ. πωλεῖ ὁ πωλητὴς τὸ πρᾶγμα εἰς εὐτελῆ τιμήν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προσπορίσῃ αὔξησιν εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀγοραστοῦ· καθ' ὅσον ἐπὶ ἔλασσον τῆς πραγματικῆς τιμῆς πωλεῖ τὸ πρᾶγμα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀκριβῶς πρόκειται δωρεά, κρινομένη κατὰ τοὺς εἰδικοὺς αὐτῆς κανόνας. 4) Ἡ παροχὴ τῆς περιουσίας νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ λήπτου, τουτέστι νὰ ὑπάρχῃ συμφωνία δωρητοῦ καὶ δωρεοδόχου, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ἡ δωρεὰ ἀποτελεῖ σύμβασιν. Ἰσχυρίσθησάν τινες ὅτι ἡ ἀποδοχὴ δὲν ἀπαιτεῖται, τοὐλάχιστον ὁσάκις, ἵνα συντελεσθῇ ἡ ἐπίδοσις, δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ σύμπραξις τοῦ δωρεοδόχου, λ. χ. ἐπὶ δωρεᾶς διὰ πληρωμῆς χρέους πρὸς δανειστὴν τοῦ δωρεοδόχου. Ἡ γνώμη αὕτη ἀποκρούεται ὡς πεπλανημένη, τὸ βέβαιον δ' εἶναι ὅτι εἶναι μὲν δυνατόν, ὡς ἐπὶ πληρωμῆς ἀλλοτρίου χρέους, νὰ συντελεσθῇ ἡ δωρεὰ ἄνευ συμπράξεως καὶ γνώσεως κἂν τοῦ δωρεοδόχου, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐπίδοσις εἶναι τότε ἁπλῶς μία datio ob causam futuram, ἐπίδοσις διὰ μέλλουσαν αἰτίαν, μέχρις οὗ δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τὸν δωρεοδόχον νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν πρὸς ἀποδοχὴν βούλησίν του· ἐὰν δ' οὗτος δὲν συμφωνήσῃ, θὰ δύναται τότε ὁ δωρητὴς ν' ἀναλάβῃ τὸ δοθέν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ.

Σύστασις, τύπος καὶ περιορισμοὶ τῆς δωρεᾶς. Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Δικαίῳ ἡ δωρεά, ὡς καὶ πᾶσα σύμβασις, ἦτο τυπική, καταρτιζομένη διὰ τῆς τυπικῆς ἀγοραπωλησίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, τῆς mancipatio ἂν ἐπρόκειτο περὶ δωρεᾶς πραγμάτων τῆς κατηγορίας τῶν res mancipi, διὰ *παραδόσεως* (traditio ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἄλλων πραγμάτων, καὶ δι' *ἐπερωτήσεως* (stipulatio) ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἐνοχῆς. Ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ ἡ δωρεὰ καταρτίζεται ἁπλῇ συναινέσει τῶν συμβαλλομένων καὶ ἀτύπως, μὴ ἀπαιτουμένου ἐγγράφου ὡς συστατικοῦ τῆς συμβάσεως στοιχείου. Τοιοῦτον ὅμως ἀπαιτεῖται ἐὰν ἡ διὰ τῆς δωρεᾶς σκοπουμένη παροχὴ ἀπαιτῇ καθ' ἑαυτὴν ἔγγραφον ὡς συστατικόν, ὡς λ. χ. ἐπὶ δωρεᾶς ἀκινήτου, διότι μεταβίβασις ἐμπραγμάτου δικαιώματος ἐπὶ ἀκινήτου γίνεται ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου. Τὴν ἀνάγκην τῆς χαριστικῆς, ἄνευ τουτέστι ἀντιπαροχῆς, διαθέσεως τῆς περιουσίας τὸ δίκαιον ἀνεγνώρισε καὶ διὰ θετικῶν διατάξεων ἐρρύθμισε. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ τοιαύτη διάθεσις, μολονότι κοινωνικὴ ἀνάγκη, ἐνέχει καὶ κοινωνικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ὁ νομοθέτης προσπαθεῖ διὰ διατάξεών του ν' ἀποκλείσῃ. Αἱ διατάξεις αὗται ἀποτελοῦσι τοὺς περιορισμοὺς τῶν δωρεῶν, ἔχουν δὲ μεγάλην σχετικῶς ἔκτασιν ἐκ τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς δυσμενείας μεθ' ἧς τὸ δίκαιον ἀπέβλεψε πρὸς τὰς δωρεάς. Ἐκ τοῦ κινδύνου οὕτω τῆς ἀσκήσεως ἐκμεταλλεύσεως μεταξὺ προσώπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων δέον νὰ προέχῃ ἡ στοργή, προῆλθεν ἡ ἀπαγόρευσις τῶν μεταξὺ συζύγων δωρεῶν. Ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις ἐμορφώθη δι' ἐθίμου ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει κατὰ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας, λόγῳ τῆς κρατούσης τότε μεγάλης ἐκλύσεως τῶν ἠθῶν καὶ τῶν εὐχερῶν διαζυγίων, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ σύζυγοι κατέφευγον, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπεγύμνωνε διὰ δωρεῶν ὁ εἷς τὸν ἕτερον. Αἱ μεταξὺ συζύγων δωρεαὶ εἶναι ἄκυροι, ἡ τοιαύτη ὅμως ἀκυρότης δὲν ἀφορᾷ τὰς ἤδη πρὸ τοῦ γάμου συμφωνηθείσας καὶ ἐκτελεσθείσας, οὔτε τὰς αἰτίᾳ θανάτου δωρεάς. Καὶ ἡ ἐν ζωῇ μεταξὺ συζύγων δωρεὰ ἰσχυροποιεῖται, ἐὰν ὁ δωρητὴς σύζυγος προαποβιώσῃ τοῦ δωρεοδόχου ἐν γάμῳ χωρὶς ν' ἀνακαλέσῃ τὴν δωρεάν, διότι τότε αὕτη τεκμαίρεται ὡς αἰτίᾳ θανάτου γενομένη.

Ἕτερος περιορισμὸς τῶν δωρεῶν εἶναι ἡ ἐν ὡρισμέναις περιπτώσεσι διάρρηξις αὐτῶν καὶ δή: α') ὑπὸ τῶν πιστωτῶν τοῦ δωρητοῦ δυνάμει τῆς *Παυλιανῆς ἀγωγῆς* καὶ τοῦ νόμου ΓϠΜ' τοῦ 1911 «Περὶ προστατευτικῶν μέτρων τῶν δανειστῶν», ὁσάκις πρὸς καταδολίευσιν αὐτῶν ὁ ὀφειλέτης των ἐδώρησε τὴν περιουσίαν του εἰς τρίτους, καὶ β') ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων, ὅταν ἡ δωρεὰ μειοῖ τὴν νόμιμον αὐτῶν *μοῖραν*.

Πρὸς ἀποφυγὴν εὐκόλου καὶ ἀποτόμου ἐλαττώσεως τῆς περιουσίας τοῦ δωρητοῦ ἐθεσπίσθη διὰ τῆς lex Cincia τῷ 204 π. Χ. ἐν Ρώμῃ περιορισμὸς καὶ εἰς τὸ ποσὸν τῶν δωρουμένων. Ἄγνωστον εἶναι μέχρι ποίου ποσοῦ ἐπετρέποντο αἱ δωρεαὶ δυνάμει τοῦ νόμου ἐκείνου, ἐπιτρεπόμεναι ὅμως ἀπεριορίστως μόνον μεταξὺ συγγενῶν καὶ συζύγων (ἡ ἀπαγόρευσις τῶν μεταξὺ συζύγων δωρεῶν ἀνεπτύχθη κατὰ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας). Ὁ Κίγκιος νόμος ἠχρηστεύθη ἀπὸ τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος. Ὁ Κωνσταντῖνος Χλωρὸς ἐπέβαλε τὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος κατάρτισιν τῆς συμβάσεως τῆς δωρεᾶς, τὴν δὲ τοιαύτην δικαστικὴν ἐμφάνισιν (insinuatio), ἀρχικῶς ἐφ' ὅλων τῶν δωρεῶν ἰσχύουσαν, ὁ Ἰουστινιανὸς περιώρισεν ἐπὶ μόνων τῶν ὑπερβαινουσῶν κατ' ἀξίαν τοὺς 500 χρυσοῦς (solidus), τὰς 7,930 δηλαδὴ σημερινὰς χρυσᾶς δραχμάς. Ὁ Λέων ὁ Σοφὸς («Νεαρὰ» 50) κατήργησε τὴν insinuatio καὶ ἀπήτησεν ἀντ' αὐτῆς ἔγγραφον μὲν ἐπὶ δωρεᾶς ἄνω τῶν 500 «νομισμάτων» (=6500 δρ. χρυσῶν), κάτω δ' αὐτῶν εἴτε ἔγγραφον εἴτε παρουσίαν τριῶν μαρτύρων. Ὁ περιορισμὸς αὐτὸς τῶν 500 νομισμάτων, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, δὲν ἰσχύει πλέον, διότι ὁ περὶ χαρτοσήμου νόμος δὶς ἐκδοθεὶς (1836,1887) οὐδὲν περὶ αὐτοῦ ἀνέφερεν. Ὁ νόμος περὶ χαρτοσήμου ὥρισεν ὅτι ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος δέον τὰ ἔγγραφα δωρήσεως νὰ συντάσσωνται ἐνώπιον συμβολαιογράφου. Κατὰ τὴν ἐκνικήσασαν καὶ ὀρθοτέραν γνώμην, ὁμιλῶν ὁ νόμος περὶ «ἐγγράφων» καὶ ὄχι «συμφώνων δωρήσεως», ἔχει ὑπ' ὄψει του ἀποδεικτικὰ καὶ ὄχι συστατικὰ ἔγγραφα, καὶ ἑπομένως ἀποκλείεται τὸ ἰδιωτικὸν ἔγγραφον ὡς μέσον ἀποδείξεως τῆς καταρτίσεως τῆς δωρεᾶς, ἥτις δύναται ν' ἀποδειχθῇ διὰ μαρτύρων, ὅρκου ἢ ὁμολογίας κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας. Μόνον ἐπὶ δωρεᾶς ἀκινήτων ὁ νόμος, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἀπήτησε συμβολαιογραφικὸν ἔγγραφον ὡς συστατικόν· Ὁ δωρητὴς ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως τῆς δωρεᾶς λόγῳ ἀχαριστίας τοῦ δωρεοδόχου, τοῦ νόμου περιοριστικῶς ὁρίζοντος τοὺς λόγους ἀχαριστίας (λ. χ. βαρεῖαι ὕβρεις, ἐπιβουλὴ τῆς ζωῆς). Ἡ ἀνάκλησις γίνεται δι' ἀτύπου δηλώσεως τοῦ

Digitized by Google

δωρητοῦ πρὸς τὸν δωρεοδόχον, δὲν ἀκυροῖ δὲ τὴν γενομένην δωρεάν, ἀλλὰ δημιουργεῖ ἐνοχικὴν ὑποχρέωσιν τοῦ δωρεοδόχου ὅπως ἀποδώσῃ τὸ ληφθέν.

Αἱ ἐκ τῆς δωρεᾶς σχέσεις. Ἡ σύμβασις τῆς δωρεᾶς τίκτει ἐνοχήν, ὅταν τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, ἡ ἐπίδοσις δηλαδὴ τοῦ περιουσιακοῦ στοιχείου, δὲν ἐκτελῆται ἀμέσως ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς συμβάσεως (ὁπότε γεννᾶται ἐνοχικὴ ὑποχρέωσις πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ), καὶ ὅταν ἀντικείμενον τῆς δωρεᾶς εἶναι ἐνοχή. Κρατοῦσι τότε οἱ ἑξῆς κανόνες. Ὁ δωρητὴς εὐθύνεται ἔναντι τοῦ δωρεοδόχου διὰ τὴν ἀπώλειαν ἢ ἐλαττώματα τοῦ δωρουμένου μόνον διατελῶν ἐν *δόλῳ* ἢ *βαρείᾳ ἀμελείᾳ*· ἐὰν ὅμως δωρῆται κατὰ γένος ὡρισμένον πρᾶγμα (λ. χ. 10 ὀκ. σίτου) εὐθύνεται καὶ δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν καὶ διὰ τὰ τυχηρά. Καταστὰς ὑπερήμερος περὶ τὴν καταβολὴν τοῦ ὀφειλομένου, δὲν ὀφείλει ὁ δωρητὴς τόκους ὑπερημερίας εἰς τὸν δωρεοδόχον. Δὲν εὐθύνεται ἐπίσης δι' *ἐκνίκησιν*, πλὴν ἂν ἐνήργησεν ἐκ δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας. Ἀπολαύει τέλος ὁ δωρητὴς τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας, ὑπολογιζομένης πρὸς τοῦτο τῆς καθαρᾶς αὐτοῦ περιουσίας, τῆς ἐλευθέρας τουτέστι χρεῶν.

Εἴδη δωρεῶν. Ἡ ὡς ἄνω ἀναπτυχθεῖσα εἶναι ἡ συνήθης ἐν ζωῇ δωρεά. Ἰδιαίτερα εἴδη δωρεῶν ἀποτελοῦσιν:

Ἡ *δωρεὰ ὁλοκλήρου περιουσίας*, ὁπότε δὲν τίκτεται καθολικὴ ὡς ἐπὶ κληρονομίας διαδοχή, ἀλλ' εἰδική, ἀποκτᾷ δηλαδὴ αὐτὴν ὁ δωρεοδόχος οὐχὶ ὡς σύνολον, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα.

Ἡ *ἀνταποδοτικὴ δωρεά*, ἡ γινομένη δηλαδὴ ἕνεκα εὐεργεσιῶν τοῦ δωρεοδόχου πρὸς τὸν δωρητὴν καὶ κατ' ἐξαίρεσιν τῆς γενικῆς ἐν τῷ δικαίῳ ἀρχῆς, καθ' ἣν τὰ παραγωγικὰ τῆς βουλήσεως αἴτια ἐν πάσῃ δικαιοπραξίᾳ οὐδεμίαν κέκτηνται νομικὴν ἀξίαν.

Ἡ *δωρεὰ ὑπὸ ὅρον*, ἥτις ὑπάρχει ὁσάκις ὁ δωρητὴς ἔθετο ὅρον τινὰ ὅπως ἐκπληρώσῃ ὁ δωρεοδόχος· οὗτος ἀποκτᾷ ἀμέσως ἀξίωσιν ἐπὶ τοῦ δωρηθέντος, ὑποχρεούμενος ὅμως εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὅρου, τὴν ὁποίαν ὁ δωρητὴς δύναται ν' ἀξιώσῃ διὰ τῆς ἀγωγῆς τῶν προγεγραμμένων ρημάτων. Τοῦ ὅρου μὴ ἐκτελεσθέντος, ὁ δωρητὴς δύναται ν' ἀναζητήσῃ τὸ δοθὲν κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἀδικαιολογήτου *πλουτισμοῦ*.

Ἡ *αἰτίᾳ θανάτου δωρεὰ* εἶναι ἡ μεταξὺ ζώντων σύμβασις δωρεᾶς, ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς προαποβιώσεως τοῦ δωρητοῦ ἢ τῆς συγχρόνου ἀποβιώσεως δωρητοῦ καὶ δωρεοδόχου γινομένη. Ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐμφανίζεται μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δωρητοῦ, ὑπάγεται ὑπὸ κανόνας ρυθμίζοντας τὴν περιουσίαν μετὰ θάνατον, πολὺ ὁμοιάζουσα ἐν τούτῳ πρὸς τὰ κληροδοτήματα. Ὅπως αὐτά, οὕτω καὶ ἡ αἰτίᾳ θανάτου δωρεά, τελεῖ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ κληρονομία εἶναι ἀξιόχρεως, ἀμφότεραι δὲ εἶναι αὐτοδικαίως ἄκυροι ἐφ' ὅσον προσβάλλουσι τὴν νόμιμον μοῖραν τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων, ἐνῷ ἡ ἐν ζωῇ δωρεὰ προσβάλλεται ὡς ἄστοργος. Ἐπὶ ἀμφοτέρων ἰσχύουν ἐπίσης τὰ περὶ *προσαυξήσεων* κλπ. Διαφέρουν ὅμως κληροδοσία καὶ αἰτίᾳ θανάτου δωρεά, καθόσον ἡ μὲν πρώτη εἶναι δικαιοπραξία μονομερής, ἐνῷ ἡ αἰτίᾳ θανάτου δωρεά, σύμβασις καὶ δὴ ἐν ζωῇ, ὡς τοιαύτη δὲ ὅταν ἀφορᾷ ἀκίνητα ἀπαιτεῖ συμβολαιογραφικὸν ἔγγραφον καὶ μεταγραφήν. Ἡ δωρεὰ ἐπίσης καθίσταται ἀπαιτητὴ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ δωρητοῦ, ἐνῷ ἡ κληροδοσία ἐπιβάλλεται εἰς τὸν κληρονόμον καὶ δὲν ἀπαιτεῖται πρὶν ἢ οὗτος ὑπεισέλθῃ εἰς τὴν κληρονομίαν κλπ. (βλ. καὶ λ. *προναμιαία δωρεά*). Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—[ΘΕΟΛ.] Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἀπομακρυνθεὶς τοῦ Θεοῦ κατέστησεν ἑαυτὸν ἄξιον καταδίκης, μὴ δυνάμενος ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ σωθῇ. Ἡ εὐσπλαγχνία ὅμως τοῦ Θεοῦ παρέχει αὐτῷ τὴν χάριν, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος σῴζεται. Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸν ἀξιόμισθον τῆς θείας χάριτος, δύναται μόνον νὰ προπαρασκευάσῃ ἑαυτὸν πρὸς εὐχερέστερον προσδοχὴν τῆς θείας χάριτος, ἥτις οὕτως εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ παροχὴ τῆς θείας χάριτος καλεῖται δωρεὰ τοῦ Θεοῦ (*Ἰωάν.* 4,10), δωρεὰ τοῦ Χριστοῦ (Ἐφ. 417), δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Πράξ. 2,38) καὶ καθόλου ἐπουράνιος δωρεὰ (Ἑβρ. 6,4). Κ. Ι. Δ.

— **δωρεὰ** *Κωνσταντίνου* (donatio Constantini)· βλ. Κωνσταντίνου *δωρεά*.

— **Δωρεᾶς**, *ἑορτὴ Ἁγίας*—(Fête-Dieu ἢ Fête du Saint Sacrement). Ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ μεγάλης λαμπρότητος διεξαγομένη εἰς τιμὴν καὶ λατρείαν τοῦ ἐν τῇ Θείᾳ Εὐχαριστίᾳ σώματος τοῦ Κυρίου. Κατόπιν ὀπτασίας μοναχῆς τινος Ἰουλιανῆς ἐν Λιέγῃ, τῇ ὑποστηρίξει καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἀρχιδιακόνου τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπισκοπῆς, ἑωρτάσθη τὸ πρῶτον ἐκεῖ κατὰ τὸ 1246, ὅτε δὲ μετέπειτα ὁ τότε ἐπίσκοπος τῆς Λιέγης καὶ κατόπιν πάπας Οὐρβανὸς ὁ Δ' ἀνέβη εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, καθιερώθη ἡ ἑορτὴ αὕτη γενικῶς καὶ ὁριστικῶς διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ 1264 παπικῆς βούλλας. Ἑορταζομένη ἐπὶ ὀκταήμερον ἀπὸ τῆς πρώτης Πέμπτης μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, τάσσεται καὶ αὕτη εἰς τὰς κινητὰς λεγομένας ἑορτάς. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ὀκτὼ τούτων ἡμερῶν ὁ μετουσιωμένος ἄρτος προβάλλεται εἰς προσκύνησιν τοῖς πιστοῖς κατά τε τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ κατὰ τὰς ἐν τῷ ναῷ ἑσπερινὰς λιτανείας. Ἐπὶ πλέον ἐκκομίζεται ὁ καθηγιασμένος ἄρτος ἐν εἰδικῇ θήκῃ φερόμενος καὶ ἔξω τοῦ ναοῦ, ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ προάστεια, ἀκόμη δὲ καὶ τοὺς ἀγρούς, ἐφ' ὅσον τὸ περιβάλλον καθιστᾷ τοῦτο δυνατόν, ἐν μεγαλοπρεπεστάτῃ λιτανείᾳ, ἐν ᾗ οἱ πιστοὶ στολίζουσι τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ τὰς ὁδούς, δι' ὧν πρόκειται νὰ διέλθῃ ἡ πομπή, σκορπίζοντες εἰς αὐτὰς ἄνθη ἢ καὶ ἐπιστρώνοντες τάπητας. Τῆς πομπῆς ταύτης προηγοῦνται νεαραὶ παρθένοι λευχειμονοῦσαι, ἐπακολουθοῦσι δ' ὁμάδες νέων λαμπαδηφορούντων καὶ ἕπονται οἱ πιστοί. Κατὰ τὴν διαδρομήν, ἄλλοτε μὲν οἱ λιτανεύοντες προσεύχονται σιγηλῶς, ἄλλοτε δὲ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, ἄλλοτε δὲ ψάλλουσιν ὕμνους πρὸς τιμὴν τοῦ μυστηρίου. Ἡ λιτανεία γίνεται εἴτε κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ὀκταημέρου ἑορτῆς, εἴτε τὴν εὐθὺς ἑπομένην Κυριακήν, εἴτε καὶ ἄλλην τινὰ ἡμέραν τοῦ ὀκταημέρου, ἢ καὶ ἐξαιρετικῶς μίαν τῶν ἑπομένων Κυριακῶν. Ἐνιαχοῦ ἡ λιτανεία ἐπαναλαμβάνεται δὶς ἢ καὶ τρὶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὀκταημέρου· ἤτοι τὴν πρώτην ἡμέραν αὐτοῦ, τὴν παρεμπίπτουσαν ἐν τῷ μεταξὺ Κυριακὴν καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ὀκταημέρου.

δωρεάν· ἐπίρρ. ἄνευ μισθοῦ, ἄνευ ἀμοιβῆς, ἄνευ πληρωμῆς: «ὁ ἰατρὸς ἐπισκέπτεται τοὺς ξένους δωρεάν», «θὰ σὲ διδάξω δωρεάν» || συνεκδ. ἄνευ λόγου, ἄνευ αἰτίας: «μὴ θυμώνῃς δωρεάν», «στενοχωρεῖται δωρεάν» (ἀπὸ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως ὡς κατηγορουμένου τοῦ ἀντικειμένου, π. χ. «παρέχω τι δωρεάν» ἤτοι ὡς δῶρον, ἐξελήφθη ὡς ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ρήματος καὶ οὕτως ἐλέχθη: «παρέχεταί τι δωρεάν», ἐντεῦθεν δὲ κατέστη ἐπίρρημα· πβλ. *χάριν*). Β. Φ.

δωρεοδόχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δεχόμενος τὴν δωρεάν, ὁ πρὸς ὃν γίνεται ἡ δωρεά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν παρέχοντα τὴν δωρεάν, τὸν δωρητήν: «τῶν δωρεῶν τοῦ Ἀβέρωφ δωρεοδόχος εἶναι τὸ ἑλληνικὸν κράτος».

δώρημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δωρεῖσθαι, τὸ παρεχόμενον ὡς δῶρον, δῶρον, χάρισμα.

δώρημα (τὸ) (Dorema) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι διετεῖς, ἀρκετοῦ ἀναστήματος, μὲ βλαστὸν λεῖον, φύλλα βαθέως κολπωτὰ πρασινοκυανοῦ χρώματος καὶ ἄνθη λευκὰ ἢ λευκοϋποκίτρινα, κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *δώρημα τὸ φαρμακευτικὸν* (Dorema officinalis), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν βορείων χωρῶν τῆς Περσίας, ἐκ τοῦ βλαστοῦ τοῦ ὁποίου ἐκκρίνεται εἶδος ὑδαροῦς κόμμεως γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀμμωνιακὸν κόμμι*, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντισπασμωδικὸν εἴς τινας ἀσθενείας τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Δ. Ν. Π.

δωρητὴς (ὁ), θηλ. *δωρήτρια*· ὁ δωρούμενος, ὁ παρέχων δῶρον, δωρεοδότης.

δωρητός, *—ή*, *—όν*· ὁ δυνάμενος νὰ δωρηθῇ.

Δώρια (Doria). Ἱστορικὴ οἰκογένεια ἐκ Γενούης· βλ. Ντόρια.

Δωρίας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖαι ὀνομασίαι ποταμῶν ἀναφερόμεναι ὑπὸ Πτολεμαίου: —1) Ποταμοῦ τῆς Λουσιτανίας (Β ε, 2 καὶ Β, ε, 4), τοῦ συγχρόνου *Ντοῦρο*. —2) Παραποτάμου τοῦ Πάδου, παραρρέοντος τὴν Λάριον λίμνην καὶ συμβάλλοντος εἰς τὸν Πάδον παρὰ τὴν Πουνίναν λίμνην (Ἰταλίας θέσις Γ, α 24). Πιθανῶς ὁ σύγχρονος *Μίντσιο*. —3) Ποταμὸς τῆς ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς Ζ, γ, 7) πηγάζων ἀπὸ Βηττύρρου ὄρους (Ζ, γ, 11), οὗτινος ἡ ταυτότης εἶναι ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ

δωριδίδαι (οἱ) (Dorididae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων ὀπισθοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον τὸ δωρίδιον (βλ. λ.). Τὸ δέρμα τῶν μαλακίων τούτων περικλείει ἀσβεστολιθικὰ τεμάχια, αἱ ὀσφραντικαὶ δὲ κεραῖαί των, σχηματίζουσαι εἶδος κρούνης, εἶναι συσταλτικαί. Δ. Ν. Π.

δωρίδιον (τὸ) (Doridium) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δωριδιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα θαλάσσια μὲ ὄστρακον λεπτόν, κερατώδους συστάσεως καὶ πνεύμονας ἐπὶ τῆς ράχεως διατεταγμένους. Γνωστὰ τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Δωρίδος *ἐπαρχία, — χερσόνησος [Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δωρίς.

Δωρίδου *κληροδότημα*—. Διὰ τῆς ἀπὸ 26 Ἰουνίου 1866 διαθήκης τοῦ *Δημ. Δωρίδου*, ἐν Βουκουρεστίῳ συνταχθείσης, ἐκληροδοτήθη ποσὸν 12 χιλιάδων φλωρίων περίπου, ὅπως οἱ τόκοι τούτου χρησιμεύουν εἰς ἀγαθοεργίας τῶν ἐν Ἀθήναις δημοσίων καθιδρυμάτων, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς βιβλιοθήκης. Ἡ ἀρχικὴ περιουσία ἐκ δραχ. 131.921.35 κατετέθη τῷ 1870 παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κληροδότημα τοῦτο διεχειρίζετο τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας κατὰ τοὺς ὅρους τῆς διαθήκης. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1926 ὑπήχθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν δυνάμει συντακτικῆς ἀποφάσεως τῆς τότε δικτατορίας. Γ. Π. ΣΙΑΝΝΟΣ

Δωριεῖς (οἱ). Μία τῶν τεσσάρων φυλῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τῆς ὁποίας ἡγέται καὶ κύριοι ἀντιπρόσωποι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται, εἰς τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον, τὰ ἤθη, ἔθιμα καὶ ἰδανικὰ τῶν ὁποίων ἐξεδηλώθη ὁ χαρακτὴρ τῆς φυλῆς ταύτης.

Οἱ περὶ τῶν Δωριέων μῦθοι. Καὶ τῆς φυλῆς τῶν Δωριέων ἡ ἀρχαιοτάτη ἱστορία, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν φύλων, εἶναι μυθική, ἔπλασαν δὲ τοὺς περὶ αὐτῆς μύθους οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται εὐθὺς ὡς μετὰ τὴν μονιμοποίησιν τῶν λεγομένων Λυκουργείων θεσμῶν ἐπεδόθησαν εἰς κατακτητικοὺς πολέμους, καὶ πρὸς δικαιολογίαν αὐτῶν καὶ πρὸς ἑρμηνείαν τῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων συγγενείας διὰ τῆς συνήθους παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γενεαλογικῆς μεθόδου. Κατὰ τοὺς μύθους τούτους, πολλὰς παραλλαγὰς καὶ ἀλλοιώσεις ὑποστάντας διὰ μεταγενεστέρων προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων, οἱ Δωριεῖς ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Δώρου, υἱοῦ τοῦ Ἕλληνος καὶ τῆς νύμφης Ὀρσηΐδος καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Ξούθου καὶ Αἰόλου. Ὁ Δῶρος οὗτος ἔλαβε, κατὰ τὸν αὐτὸν μῦθον, τὴν πέραν τῆς Πελοποννήσου χώραν, τῆς ὁποίας τοὺς κατοίκους ἐκάλεσεν ἀφ' ἑαυτοῦ Δωριεῖς. Πρὸς τούτους, κατοικοῦντας ἐν Θεσσαλίᾳ, κατέφυγον οἱ Ἡρακλεῖδαι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὕλλου, υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους (*Ἡρόδ.* Θ 26), ὅστις ματαίως εἶχεν ἀγωνισθῆ, ὁρμώμενος ἐξ Ἀθηνῶν, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν Τίρυνθα, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχεν ἐκδιωχθῆ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως. Κατ' ἄλλον ὅμως μῦθον πρὸς τοὺς ἐν Ἑστιαιώτιδι τῆς Θεσσαλίας κατοικοῦντας Δωριεῖς κατέφυγον οἱ Ἡρακλεῖδαι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους Ὕλλου ἐκ Πελοποννήσου, ἀναγκασθέντες εἰς τοῦτο ἐξ ἐπισυμβάντος λοιμοῦ, τὸν ὁποῖον τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε χαρακτηρίσει ὡς θεομηνίαν διὰ τὴν πρόωρον εἰς Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν Ὕλλον κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν. Ὁ βασιλεὺς τῶν Δωριέων Αἰγιμιός, τὸν ὁποῖον ὁ Ἡρακλῆς εἶχε βοηθήσει εἰς τὸν κατὰ τῶν Λαπιθῶν καὶ Δρυόπων πόλεμόν του, ἐδέχθη φιλοφρόνως τὸν Ὕλλον, υἱοθέτησεν αὐτὸν καὶ ἀποθνῄσκων ἀφῆκε συγκληρονόμον τοῦ βασιλείου του μετὰ τῶν υἱῶν του Δυμᾶνος καὶ Παμφύλου (ἀπὸ τῶν ὁποίων, ὡς γεναρχῶν, ὠνομάζοντο καὶ τὰ τρία δωρικὰ φῦλα *Ὑλλεῖς, Δυμᾶνες* καὶ *Πάμφυλοι*). Ἀπὸ τῆς παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου κοιτίδος των μετῴκησαν ἔπειτα οἱ Δωριεῖς ἐκδιωχθέντες, κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῳ παράδοσιν, ὑπὸ τῶν Καδμείων, εἰς τὴν παρὰ τὰς ὑπωρείας τῆς Πίνδου χώραν, ἔνθα συνεχύθησαν πρὸς τοὺς ὁμόρους ὀρεινοὺς λαούς. Ἀνασυναχθέντες ὅμως μετὰ πάροδον ἱκανῶν ἐτῶν ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς Οἴτης κατοικούντων Δρυόπων καὶ καταλαβόντες τὴν μεταξὺ Παρνασσοῦ καὶ Οἴτης εὔφορον ὀρεινὴν γωνίαν μετωνόμασαν ταύτην *Δωρίδα* ἀπὸ Δρυοπίδος καὶ ἔκτισαν ἐν αὐτῇ τὰς πόλεις Ἐρινεόν, Βοῖον, Πίνδον καὶ Κυτίνιον. Ἀπὸ τῆς χώρας ταύτης, ἥτις κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ μητρόπολις τῶν Δωριέων, ἐπέδραμον ἔπειτα εἰς κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη, μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μὲ τὴν μυθικὴν ἔκφρασιν «Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν», ἔγινε κατὰ τὸν ΙΑ' (1104) π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ ἀρχηγοὺς τοὺς δισεγγόνους τοῦ Ὕλλου Τήμενον, Κρεσφόντην καὶ Ἀριστόδημον, τοὺς υἱοὺς τοῦ Αἰγιμιοῦ Δυμᾶνα καὶ Πάμφυλον, γενομένους ἀπὸ συγχρόνου τοῦ Ὕλλου συγχρόνους (κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην) τῶν δισεγγόνων του, καὶ τὸν βασιλέα τῶν Αἰτωλῶν Ὄξυλον. Ἡ διαπεραίωσις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔγινε διὰ τοῦ στενοῦ πορθμοῦ τοῦ Ῥίου-Ἀντιρρίου καὶ ἡ κατάκτησις αὐτῆς μετὰ κρατερὰν μάχην τῶν Δωριέων κατὰ τοῦ βασιλέως Τισαμενοῦ, υἱοῦ τοῦ Ὀρέστου καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅστις καὶ ἡττηθεὶς ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην. Κατὰ τὴν αὐτὴν μάχην ἐφονεύθησαν καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Αἰγιμιοῦ Δύμας καὶ Πάμφυλος καὶ διὰ τοῦτο ἡ κατακτηθεῖσα χώρα διενεμήθη μεταξὺ τῶν δισεγγόνων τοῦ Ὕλλου Τημένου, λαβόντος τὴν Ἀργολίδα, Κρεσφόντου, λαβόντος τὴν εὔφορον Μεσσηνίαν διὰ δόλου, τῶν υἱῶν τοῦ ἀποθανόντος κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν Ἀριστοδήμου Εὐρυσθένους καὶ Προκλέους, λαβόντων τὴν Λακωνικήν, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰτωλῶν Ὀξύλου, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχωρήθη ἡ Ἦλις. Οἱ ἐξωσθέντες ἐκ τῆς νοτίου Πελοποννήσου Ἀχαιοὶ κατέφυγον τότε εἰς τὰ βόρεια παράλια αὐτῆς, ἔνθα καὶ ἐγκατεστάθησαν, ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τοὺς προτέρους κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων Ἴωνας, οἵτινες κατέφυγον πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των Ἀθηναίους

Digitized by Google

Μετὰ τὴν ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος περίπου κατάκτησιν καὶ τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου (πλὴν τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἀρκαδίας), διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Κορινθίας, οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν Μεγαρίδα καὶ ἐπέδραμον κατὰ τῆς Ἀττικῆς· ταύτην ὅμως ἔσωσε τότε ἡ αὐτοθυσία τοῦ ἡρωϊκοῦ βασιλέως της Κόδρου. Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα τῶν περὶ Δωριέων παραδόσεων στοιχεῖα, ἅτινα ἐπίστευον ὅτι ἐπαρκῶς ἐδικαιολόγουν τὸ γενικὸν ὄνομα τῆς φυλῆς (Δωριεῖς), τὸ μερικώτερα Ὑλλεῖς, Δυμᾶνες καὶ Πάμφυλοι, τὴν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπιδρομὴν (ὡς ἀνάληψιν τῶν παρανόμως καὶ ἀδίκως διακοπέντων ἐπ' αὐτῆς κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῶν Ἡρακλειδῶν), τὴ διπλῆν ἐν Σπάρτῃ βασιλείαν, τὴν ἀδυναμίαν τῶν Δωριέων νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀττικήν, τὴν ἐγκατάστασιν Αἰτωλῶν ἐν Ἤλιδι καὶ τὴν μεταξὺ ταύτης καὶ Σπάρτης πολιτικήν, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, συμμαχίαν, τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἀχαιῶν εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, πολλὰ κατὰ τὰς ἑορτὰς κρατοῦντα ἔθιμα καὶ τὰς πυκνάς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς αὐτόχθονας λεγομένους Ἀθηναίους, μεταναστεύσεις τῶν Δωριέων.

Ἑρμηνεία τῶν περὶ Δωριέων παραδόσεων. Ἐνῷ ἀρχαιοτάτη ἐκ τῶν περὶ αὐτῆς παραδόσεων ἐμφανίζεται ἡ δωρικὴ φυλή, Δωριεῖς ἅπαξ μόνον μνημονεύονται εἰς τὰ πρῶτα γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (τὸν Ὅμηρον), ὡς ἓν τῶν τριφύλων ἐθνῶν, ἅτινα κατῴκουν ἐν τῇ Κρήτῃ (Ὀδυσ. τ 177). Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὐδεὶς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐπίστευεν εἰς τοὺς δωρίους τεθμοὺς (θεσμοὺς) τοῦ Αἰγιμιοῦ (εἶναι οὗτος ἡ ἀρχαιοτέρα εἰκὼν τοῦ Λυκούργου), οἵτινες ἦσαν οἱ ἀρχαιότατοι ἄγραφοι νόμοι τῶν Δωριέων, ἀλλὰ πάντες ἐδέχοντο ὅτι οἱ νόμοι τῆς ἀρχαίας Σπάρτης εἶχον παραληφθῆ ἐκ Κρήτης, ὑπῆρξαν ἱστορικοί, οἵτινες ἠμφισβήτησαν τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα τῆς δωρικῆς ἐπιδρομῆς. Σήμερον ὅμως ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον μετανάστευσις τῶν Δωριέων πιστεύεται ὡς γεγονὸς ἱστορικὸν ἀναμφισβήτητον ὑπὸ πάντων σχεδόν, συμφωνούντων μὲ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὅτι οἱ Δωριεῖς ἦσαν ἐπήλυδες εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' ἐπήλυδες ἦσαν καὶ εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Δωρίδα, διότι οὕτω μόνον ἐξηγεῖται ἡ ὑπ' αὐτῶν διχοτόμησις τοῦ ἔθνους τῶν Λοκρῶν εἰς δύο μέρη. Τὸ ἀναμφισβήτητον ὅμως αὐτὸ ἱστορικὸν γεγονός, ἐκδυόμενον τῶν μυθικῶν κοσμημάτων του, ἐμφανίζεται ὡς ἑξῆς: ἢ οἱ Δωριεῖς τῶν ἱστορικῶν χρόνων εἶναι οἱ παρ' Ὁμήρῳ *Ἕλληνες* καὶ *Πανέλληνες* καὶ Δωριεὺς ἦτο ὁ μέγιστος τῶν ἡρώων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ὁ Ἀχιλλεύς, γνώμη συμφωνοῦσα καὶ πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (Α' 57), ἢ οἱ Δωριεῖς εἶναι ἓν τῶν πρὸς Β. τῆς ἀχαϊκῆς Ἑλλάδος (ἐν Μακεδονίᾳ) κατοικησάντων συγγενῶν ποιμενικῶν ἐθνῶν (τὸ ἕτερον ἦσαν οἱ ἐν Ἠπείρῳ κατοικοῦντες Σελλοί—Ἕλληνες), τὸ ὁποῖον, καθ' οὓς χρόνους ἡ ἀχαϊκὴ Ἑλλὰς ἦτο ἐξησθενημένη, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσης θεσσαλικὴν γῆν, ἔνθα διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς θαλασσίους λαούς, ἐδέχθη καὶ διεμόρφωσε τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ὠργάνωσε τὴν πρώτην πολιτείαν του (τεθμοὶ Αἰγιμιοῦ). Μετὰ τὴν ἐξ Ἠπείρου εἰσβολὴν τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Θεσσαλίαν, οἱ Δωριεῖς μετῴκησαν εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Δωρίδα καὶ οἱ Ἀρναῖοι Βοιωτοὶ εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Βοιωτίαν. Ὡς δὲ οἱ Σελλοὶ (Ἑλλοὶ—Ἑλλοποὶ—Ἕλληνες) διὰ τοῦ γοήτρου τοῦ προϊστορικοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης ἐπέδρασαν ἐπὶ τοὺς Ἀχαιοὺς Φθιώτας, οὕτω καὶ οἱ Δωριεῖς διὰ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τοὺς ὀρεινοὺς λαοὺς τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Ἡ παράδοσις δύο ἐκστρατειῶν κατὰ τῆς Πελοποννήσου, τῆς ἀποτυχούσης τοῦ Ὕλλου καὶ τῆς ὑπὸ τοὺς δισεγγόνους αὐτοῦ, εἶναι ἀπήχησις, φαίνεται, δύο ἐπιδρομῶν, τῆς διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἥτις ἀπέτυχε, καὶ τῆς διὰ τοῦ πορθμοῦ Ρίου - Ἀντιρρίου, ἥτις καὶ ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Οὕτως ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶναι μία τῶν μετοικήσεων διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων, αἵτινες ἔγιναν μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς ἀχαϊκῆς Ἑλλάδος (τῆς Ἑλλάδος τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων), ὡς τῶν Θεσσαλῶν, τῶν Βοιωτῶν, τῶν Ἰώνων τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀττικήν, τῶν Ἀχαιῶν τῆς Μεσσηνίας (Πύλου) εἰς Ἀθήνας κ. ο. κ., ἀπέβη ὅμως σημαντικωτέρα τῶν ἄλλων ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς μεγάλης ἐξαπλώσεως τῶν Δωριέων ἔν τε τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἑλληνικαῖς ἀποικίαις. Οἱ χρόνοι τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων, ἥτις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατάρρευσιν τῶν ἐν αὐτῇ ἀχαϊκῶν κρατῶν καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ πολιτισμοῦ των (μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ) ὠνομάσθησαν προσφυέστατα ὁ μεσαίων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἤρχισεν ἡ τρίτη περίοδος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἡ καθ' αὐτὸ ἑλληνική, διαδεχθεῖσα τὴν πρωτοελληνικὴν (ἀχαϊκήν), ἥτις εἶχε διαδεχθῆ τὴν καλουμένην προελληνικὴν (πελασγικήν).

Οἱ Δωριεῖς τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Διὰ τῆς ἀπὸ βορρᾶ καθόδου τοῦ ὀρεινοῦ λαοῦ τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπῆλθε τελεία μεταβολὴ εἰς τὴν χώραν ταύτην, διότι οὗτοι μετ' ἐπιμονῆς διετήρησαν τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὴν δίαιτάν των, ἀντιταχθέντες μετ' ἀγερωχίας καὶ τραχύτητος πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας καὶ ἐπιβαλόντες τὸν χαρακτῆρα τῆς φυλῆς των καὶ εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἦσαν πολυαριθμότεροι κατὰ πολὺ τῶν κατακτητῶν. Ὁ πλήρης ὅμως ἐκδωρισμὸς τῆς Πελοποννήσου ἐπῆλθε μετὰ μακρὸν χρόνον (δύο ἕως τρεῖς αἰῶνας) καὶ ἀπὸ τριῶν κέντρων τῆς Πελοποννήσου, τῆς Σπάρτης, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Μεσσηνίας, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν διεμορφώθη ὁμοία καθ' ὅλα πολιτειακὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις. Ὁ ἀπὸ τριῶν κέντρων ἐκδωρισμὸς τῆς Πελοποννήσου ἡρμηνεύθη εἰς τὰς παραδόσεις τῶν μύθων τῶν Δωριέων διὰ τοῦ μύθου τῆς διανομῆς ταύτης μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν Τημένου, Κρεσφόντου καὶ τῶν υἱῶν τοῦ τρίτου ἀδελφοῦ των Ἀριστοδήμου. Πληρέστερος καὶ ταχύτερος ἐπῆλθεν ὁ ἐκδωρισμὸς τῆς Λακωνικῆς. Καὶ ἐν ταύτῃ ὅμως, ὡς μαρτυρεῖ ὁ θεσμὸς τῆς διπλῆς βασιλείας καὶ ἡ ἐπὶ αἰῶνας συνύπαρξις ἐγγὺς ἀλλήλων τῆς δωρικῆς Σπάρτης καὶ τῶν ἀχαϊκῶν Ἀμυκλῶν, αἱ σχέσεις τῶν ἀρχαιοτέρων κατοίκων πρὸς τοὺς ἐπήλυδας ἐρρυθμίσθησαν μᾶλλον δι' ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων ἢ διὰ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου. Ἐπῆλθε δὲ ὁ ἐκδωρισμὸς τῆς Λακωνικῆς διὰ τῆς κατισχύσεως μιᾶς ἐκ τῶν ἓξ πόλεων αὐτῆς (Σπάρτης, Ἀμυκλῶν, Φάριδος, Αἴγυος, Λαὸς καὶ Βοιῶν, πιθανώτατα), αἵτινες ἀπετέλεσαν τὰ ἓξ κέντρα τῶν ἓξ μερῶν εἰς τὰ ὁποῖα διῃρέθη ἡ Λακωνικὴ μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ Σπάρτη, ἥτις διὰ τῆς εἰς αὐτὴν συγκεντρώσεως ἁπάντων τῶν Δωριέων μετεβλήθη εἰς ἔνοπλον στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον διαρκῶς ἠγρύπνει πρὸς προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν κατακτητῶν Δωριέων. Καὶ εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Λακωνικήν, ἐπέδραμον οἱ Δωριεῖς ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν βορειοτέραν τῶν πεδιάδων της, τὴν Στενύκλαρον, ἐξ ἧς ὁρμώμενοι ἐξώθησαν τοὺς κατέχοντας τὴν νοτίαν πεδιάδα (Μακαρίαν) Νηλείδας πρὸς τὴν θάλασσαν. Αἱ ἐν Μεσσηνίᾳ σχέσεις κατακτητῶν καὶ ὑποταχθέντων ἰθαγενῶν ἦσαν, φαίνεται, ἐν ἀρχῇ εἰρηνικαὶ καὶ ἀμφότεροι ἔζων ἐν ἰσονομίᾳ, βραδύτερον ὅμως ἠξίωσαν οἱ Δωριεῖς καὶ ἐπέτυχον, αὐτοὶ μὲν νὰ εἶναι οἱ κύριοι τῆς χώρας, οἱ δὲ ἰθαγενεῖς ὁ ὑποτεταγμένος εἰς αὐτοὺς λαός. Ἡ ἐπελθοῦσα ὅμως κατάργησις τῆς ἰσονομίας προεκάλεσε ταραχάς, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ κατίσχυσις τῶν ἰθαγενῶν, βοηθηθέντων ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων, καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς Μεσσηνίας ἀπὸ δωρικῆς καὶ πολεμικῆς χώρας εἰς ἀντιδωρικὴν καὶ ἀπόλεμον. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ κατὰ τῶν Μεσσηνίων πόλεμοι τῆς Σπάρτης ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις πρὸς ἐκδωρισμὸν τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον εἶχεν ἀποτύχει ὁ ἐκδωρισμός, ἀλλὰ καὶ ἐβασίλευεν ἀρκαδικὴ δυναστεία, οἱ Αἰπυτίδαι. Διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Μεσσηνίας, ἰδίως μετὰ τὸν β' Μεσσηνιακὸν πόλεμον (645—628 π. Χ.) εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπῆλθεν ὁ ἐκδωρισμὸς καὶ τῆς χώρας ταύτης. Πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀργολίδος ὡρμήθησαν οἱ Δωριεῖς ἀπὸ τοῦ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἰνάχου καὶ Ἐρασίνου παραλίου χώρου, ὅστις μετὰ ταῦτα ὠνομάσθη Τημένιον ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀνεγερθέντος τάφου τοῦ πρώτου στρατηλάτου καὶ βασιλέως αὐτῶν Τημένου, ὅτε δὲ κατέλαβον τὴν βραχώδη ἀκρόπολιν Λάρισαν καὶ κατέστησαν πολιτικὸν κέντρον των τὸ εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῆς Ἄργος, ἔγινε τοῦτο τὸ ὁρμητήριον τῆς περαιτέρω ἐξαπλώσεώς των. Ἡ κατάκτησις τῆς χώρας ἔγινε διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως δωρικῶν κοινοτήτων εἰς ἐπίκαιρα χωρία μεταξὺ τῶν Ἰώνων καὶ Ἀχαιῶν κατοίκων αὐτῆς, ὁτὲ μὲν εἰρηνικῶς, ὡς συνέβη εἰς τὴν ἀρχαίαν ἰωνικὴν πόλιν Φλιοῦντα, εἰς τὴν παναρχαίαν πρωτεύουσαν τῆς Αἰγιαλείας Σικυῶνα καὶ τὰς Κλεωνάς, ὁτὲ δὲ διὰ τῆς βίας, ὡς συνέβη εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου παραλίας πόλεις Ἐπίδαυρον καὶ Τροιζῆνα. Ἡ Ἐπίδαυρος ἐχρησίμευσεν ἔπειτα ὡς τὸ ὁρμητήριον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξεστράτευσεν ἡ δωρικὴ στρατιά, ἥτις κατέλαβε τὴν Κόρινθον, τὴν κλεῖδα τῆς ὅλης χερσονήσου, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς ὁποίας συνεπληρώθη τὸ δίκτυον τῶν κατακτήσεων τῶν Τημενιδῶν. Ἐκ τῶν εἰρημένων πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας ἐκτὸς τῶν τριῶν δωρικῶν φυλῶν (Ὑλλέων, Δυμάνων καὶ Παμφύλων, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ὑποδηλοῖ, ἴσως, συγχώνευσιν Δωριέων μετ' ἄλλων ἑλληνικῶν φύλων) μνημονεύεται συνήθως καὶ τετάρτη, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἰθαγενῶν (Ὑρνάθιοι ἐν Ἄργει, Αἰγιαλεῖς ἐν Σικυῶνι, Χθονοφύλη φυλὴ ἐν Φλιοῦντι κλπ.), ἴσχυσε περισσότερον τὸ Ἄργος, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Πυθαέως Ἀπόλλωνος τοῦ ὁποίου αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἀργολίδος ἔστελλον τὰς ἐτησίας θυσίας των. Παρὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅμως ὡς κυριωτέρου θεοῦ τῆς Ἀργολίδος τοῦ Ἀπόλλωνος, φυλετικοῦ θεοῦ τῶν Δωριέων, οἱ Ἴωνες κάτοικοι τῆς χώρας, μετὰ τῶν ὁποίων συνηνώθησαν καὶ οἱ τῆς ἰωνικῆς τετραπόλεως τῆς Ἀττικῆς συνεισβαλόντες σύμμαχοι τῶν Δωριέων Ἴωνες, ἦσαν οἱ πολυαριθμότεροι καὶ διὰ τοῦτο εἰς τούτους ἐστήριξαν μᾶλλον τὴν δύναμίν των οἱ Τημενίδαι ἢ εἰς τοὺς μαχίμους Δωριεῖς. Ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἰωνικοῦ στοιχείου ἐν Ἀργολίδι ἀπέρρευσε καὶ ἡ ἐχθρότης τῆς χώρας ταύτης κατὰ τῆς Σπάρτης, ἥτις ἐπεδίωκε τὸν ἐκδωρισμὸν τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ Δωριεῖς τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Ἐκ τῆς μετὰ τῶν Ἰώνων συμμίξεως καὶ συμβιώσεως προῆλθε καὶ τὸ φιλαπόδημον τῶν Δωριέων, ἰδιότης ἰωνικὴ κυρίως ἐν ἀρχῇ, πανελλήνιος δὲ μετὰ ταῦτα. Οὕτως ἄποικοι τῆς Ἐπιδαύρου ὑπὸ Δωριεῖς ἀρχηγοὺς κατέλαβον τὴν Νίσυρον, τὴν Κάλυμναν καὶ τὴν Κῶν, ἡ Τροιζὴν μνημονεύεται ὡς μητρόπολις τῆς δωρικῆς ἀποικίας Ἁλικαρνασσοῦ, οἱ κάτοικοι τῶν τριῶν πόλεων τῆς Ρόδου (Λίνδου, Ἰαλυσοῦ, Καμείρου) ἔλεγον ἑαυτοὺς Ἀργείους (*Θουκ.* VII. 57), ἡ Κνίδος ἦτο ἀποικία τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἡ Ἀστυπάλαια τῶν Μεγαρέων. Ἡ Θήρα καὶ ἡ Μῆλος καὶ ὅλη ἡ ἅλυσις τῶν νήσων τοῦ νοτίου Αἰγαίου πελάγους εἶχον ἐνωρὶς ἐκδωρισθῆ, διότι καὶ οἱ Δωριεῖς, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ φῦλα, δὲν ἔπαυσαν τὸ ἀποικιστικὸν ἔργον των. Τὸ σοβαρώτερον ὅμως ἀποικιστικὸν κατόρθωμα τῶν Δωριέων ὑπῆρξεν ὁ ἐκδωρισμὸς τῆς Κρήτης, εἰς τὴν ὁποίαν διεπέρασαν πολυπληθεῖς Ἀργεῖοι Δωριεῖς καὶ Λάκωνες ἀπὸ τῆς Μαλέας διὰ τῶν Κυθήρων. Οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῆς νήσου ὑπετάγησαν μὲν μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, οὐχὶ ὅμως καὶ μετὰ πολλῆς δυσχερείας, διότι ἔλειπεν ὁ δεσμὸς τῆς μεταξύ των ἑνότητος. Κατὰ πρῶτον κατελήφθη ἡ Κυδωνία ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀποίκων, μετὰ ταῦτα ἡ Κνωσὸς καὶ τρίτη ἡ Λύκτος, αἵτινες ἀπέβησαν καὶ τὰ προπύργια τοῦ ἐν Κρήτῃ δωρικοῦ ἀποικισμοῦ.

Καὶ ἐν Κρήτῃ δὲν ἐπῆλθε μὲν τελεία ἀνατροπὴ τῶν ἀρχαίων πολιτευμάτων, ἐπέβαλον ὅμως εἰς αὐτὴν οἱ Δωριεῖς τὴν σφραγῖδα τοῦ χαρακτῆρος τῆς φυλῆς των, ὡς μαρτυροῦσιν ἡ ἀγωγὴ τῶν κατ' ἀγέλας παιδευομένων παίδων, τὰ ἀνδρεῖα (κοινὰ συσσίτια) καὶ τὰ κοινὰ κοιμητήρια, ὡς καὶ ἡ ἐν τῇ νήσῳ ὕπαρξις μνωϊτῶν (ἀντιστοίχων πρὸς τοὺς εἵλωτας τῆς Λακωνικῆς) καὶ κλαρωτῶν. Ἐν Κρήτῃ ὅμως δὲν ἐπετεύχθη οὔτε ἡ ἵδρυσις τοῦ ἑνιαίου μεγάλου καὶ συμπαγοῦς κράτους τῶν Δωριέων τῆς Σπάρτης, οὔτε τοῦ χαλαρωτέρους ἔχοντος τοὺς δεσμοὺς ὁμοσπονδιακοῦ κράτους τοῦ Ἄργους, διότι αἱ διάφοροι πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας διενεμήθησαν οἱ Δωριεῖς (Κυδωνία, Κνωσός, Λύκτος καὶ Γόρτυς), διετέλουν ἐν κεκηρυγμένῳ κατ' ἀλλήλων πολέμῳ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν κατηνάλισκον τὰς δυνάμεις των εἰς τὸν κορεσμὸν μικροπολιτικῶν συμφερόντων. Καὶ αὗται μὲν ὑπῆρξαν αἱ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ταῖς ἀπέναντι αὐτῶν μικρασιατικαῖς ἀκταῖς ἱδρυθεῖσαι δωρικαὶ ἀποικίαι, οὐχὶ ὀλιγώτεραι δὲ καὶ αἱ εἰς τὰς νήσους ἄλλων πελαγῶν (Προποντίδος, Βοσπόρου, Ἰονίου πελάγους) καὶ ἄλλας χώρας ἱδρυθεῖσαι, ὡς ἦσαν αἱ πολυάριθμοι ἀποικίαι τῆς Κορίνθου (Κέρκυρα, Συρακοῦσαι, Ἐπίδαμνος κλπ.), τῶν Μεγάρων, (Βυζάντιον, Χαλκηδών, Ὑβλαῖα Μέγαρα κλπ.), τῆς Σπάρτης (Τάρας κλπ.), τῆς Ρόδου καὶ Κρήτης (Γέλα, Ἀκράγας), τῆς Θήρας (Κυρήνη) καὶ ἄλλων δωρικῶν πόλεων. Αὗται ἦσαν αἱ κυριώτεραι χῶραι τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, αἱ νῆσοι αὐτῆς καὶ αἱ ἀποικίαι εἰς τὰς ὁποίας ἐξηπλώθησαν οἱ Δωριεῖς, οἵτινες κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μετὰ τῶν Ἰώνων ὑπῆρξαν οἱ συναθληταὶ τῶν κατὰ τῶν βαρβάρων ἐθνικῶν θριάμβων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Χαρακτηρισμὸς τῶν Δωριέων. Αἱ ἀντιθέσεις τῶν Δωριέων πρὸς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ φῦλα, αἵτινες καὶ συναποτελοῦσι τὸν χαρακτῆρα τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἤρχισαν νὰ ἐκδηλώνωνται καὶ νὰ γίνωνται ἐντονώτεραι ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας, ἥτις καὶ πολιτικὸν συμφέρον εἶχε νὰ διατηρῇ ὀξεῖαν τὴν ἀντίθεσιν τοῦ δωρισμοῦ πρὸς τὸν ἰωνισμόν. Ἡ ὀξεῖα ὅμως αὕτη ἀντίθεσις, ἥτις ἔβλαψε σημαντικῶς τὴν Σπάρτην, παρακωλύσασα τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς, δὲν διετηρήθη εἰς τὴν αὐτὴν ἔντασιν εἰς τὰς ἄλλας δωρικὰς πολιτείας, ἕνεκα τῆς μεγαλυτέρας συμμίξεως ἐν αὐταῖς Δωριέων μετ' ἄλλων ἑλληνικῶν φύλων (Ἰώνων καὶ Ἀχαιῶν)· διὰ τοῦτο καὶ αὗται, ὡς τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος, ὑπερευδοκίμησαν τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην εἰς τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἦσαν δὲ αἱ ἀντιθέσεις τοῦ δωρισμοῦ πρὸς τὸν ἰωνισμὸν καὶ αἰολισμὸν καταφανεῖς εἰς τὴν γλῶσσαν, εἰς τὸ πολίτευμα, εἰς τὴν δίαιταν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰς κοινωνικὰς σχέσεις των καὶ τὴν δημιουργίαν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν προϊόντων. Τὸ πολίτευμα (ἰδίως τῆς Σπάρτης) ἦτο ἀριστοκρατικόν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἰωνικὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεκράτει τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα. Ἡ δίαιτα τῶν Δωριέων ἦτο λιτὴ καὶ ἀπέριττος καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἦσαν ἁπλᾶ, πατροπαράδοτα καὶ ἀναλλοίωτα ἀπὸ αἰώνων. Τὰ ξένα ἤθη καὶ ἔθιμα οὔτε ἠγάπων, οὔτε ἐμιμοῦντο οἱ Δωριεῖς· τοὐναντίον μάλιστα ἐψέγοντο οὗτοι ὡς λίαν μισόξενοι. Εἰς τὰς σχέσεις των πρὸς τὸ κράτος οἱ Δω-

Digitized by Google

ριεῖς πολῖται ἦσαν περισσότερον ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Τὸ ἄτομον κατ' αὐτοὺς ὤφειλε νὰ θυσιάζηται διὰ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας καὶ νὰ ζῇ μόνον δι' αὐτήν. Εἰς τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης των (ναοδομίαν ἰδίως) ἀπετύπωσαν τὸν χαρακτῆρά των, τὴν λιτότητα καὶ σεμνότητα, τὴν ἁπλότητα καὶ στερεότητα, ὡς καὶ εἰς τὴν χορικὴν ποίησιν, ἥτις, ἂν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν ἦτο δημιουργία δωρική, ἐκαλλιεργήθη καὶ ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τοῦ δωρικοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ τὸ δωρικὸν πνεῦμα καὶ τὰ δωρικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἦσαν αὐτὰ τὰ ἤθη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους· ἐπειδὴ ὅμως μόνοι οἱ Δωριεῖς διετήρουν μετ' ἐπιμονῆς ὅ,τι ἦτο πατροπαράδοτον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς νεωτεροποιοὺς Ἴωνας, τὰ ἀρχαιότροπα ἤθη ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς ἤθη δωρικὰ καὶ ἡ λέξις δωρικὸς κατήντησε ταυτόσημος πρὸς τὴν λέξιν ἀρχαϊκὸς καὶ ἁπλοῦς. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην δωρικὸς ρυθμὸς ἦτο ὁ ἀρχαιότερος ἑλληνικὸς ρυθμὸς καὶ τὸ δωριστὶ ζῆν ἐσήμαινεν ἀρχαιοτρόπως ζῆν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶχον κληθῆ καὶ δωρικὰ γράμματα τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ γράμματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πηγαί:* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς (ἰδίως *Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Πλάτων, Διόδωρος, Στράβων, Παυσανίας, Ἀπολλόδωρος*). Βοηθήματα: Αἱ ἱστορίαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν ἱστορικῶν (ἰδίως ἡ τοῦ *Ed. Meyer* καὶ *Ἐρν. Κουρτίου* κατὰ μετάφρασιν *Σ. Λάμπρου*).—*Ot. Müller*, Die Dorier (Breslau 1824, β' ἔκδ. 1844).—*M. Neubert*, Die dorische Wanderung κλπ. (Stuttgart 1920).—*C. Fougères*, Les premières civilisations (Paris 1926). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Δωριές. Χωρίον τῆς κοινότητος Καστελλίου τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης. Κάτοικοι (1928) 132. Ε. Γ.

Δωριεύς. Λακεδαιμόνιος, υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀναξανδρίδα ἐκ τῆς πρώτης του συζύγου καὶ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Λεωνίδα. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν εἰς βασιλέα τοῦ ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ του Κλεομένους, ὁ Δωριεὺς δὲν ἤθελε νὰ παραμείνῃ πλέον ἐν Σπάρτῃ. Ἐπὶ κεφαλῆς ὁμάδος Λακεδαιμονίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί τινες Σπαρτιᾶται, ἐγκατέλιπε τὴν γενέτειραν, ἀδείᾳ τῶν ἀρχῶν, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἱδρύσῃ ἀποικίαν. Ὁδηγούμενος ὑπὸ Θηραίων ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐγκατεστάθη παρὰ τὴν Λέπτιδα, κειμένην ἀνατολικῶς τῆς σημερινῆς Τριπολίτιδος, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κίνυπος καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς φυλῆς τῶν Μακῶν. Ἡ περιοχὴ ὅμως αὕτη διεξεδικεῖτο ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ ὁποῖοι, ὁμοῦ μετὰ τῶν Λιβύων, ἐξεδίωξαν τὸν Δωριέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκ τῆς ἀποικίας των πρὸ τοῦ νὰ παρέλθῃ κἂν τριετία. Οὕτως ὁ Δωριεὺς ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ἀποίκων του διὰ τὴν χώραν τοῦ Ἔρυκος ἐν τῇ δυτικῇ Σικελίᾳ, ὅπου δὲν ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην ὡδηγήθη ὁ Δωριεὺς ὑπὸ χρησμῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ χώρα αὕτη ἦτο προωρισμένη δι' αὐτὸν ὡς διάδοχον καὶ κληρονόμον τοῦ Ἡρακλέους, ὁ ὁποῖος τὴν εἶχεν ἄλλοτε κυριεύσει. Πλείονες λεπτομέρειαι περὶ τῆς ἀποικίας ταύτης ἐλλείπουσιν. Οἱ Ἐγεσταῖοι καὶ οἱ Φοίνικες, τοὺς ὁποίους οὗτος ἤθελε νὰ ἐκβάλῃ ἐκεῖθεν, συμμαχήσαντες κατετρόπωσαν τοὺς ἀποίκους καὶ ἐφόνευσαν τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸν τὸν Δωριέα. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῶν περὶ τὸν Δωριέα, πραγματευόμενος τὸ πρόβλημα τοῦ ἂν οὗτος ἐβοήθησε τοὺς Κροτωνιάτας καὶ ἐκυρίευσε μετ' αὐτῶν τὴν Σύβαριν, ἀμφισβητεῖ τὴν ἀλήθειαν τοῦ γεγονότος τούτου καὶ λέγει ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ ὑποθέσεως, ἥτις προσεκολλήθη μετέπειτα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Δωριέως. Ὡς γνωστὸν οἱ Συβαρῖται ἰσχυρίσθησαν τοῦτο, ἀλλ' οἱ Κροτωνιᾶται τὸ διέψευσαν. Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων οἱ ἱστορικοὶ προσδιώρισαν ὡς χρόνον ἀποικήσεως τῆς Κίνυπος τὸ 513 π. Χ., τῆς δὲ μεταβάσεως εἰς Σικελίαν τὸ 510 π. Χ., Πιθανωτέρα φαίνεται ὅμως ἡ ἐκδοχή, ὅτι ὁ Δωριεὺς ἔφθασεν εἰς τὴν Σικελίαν τὸ ἔτος, καθ' ὃ κατεστράφη ἡ Σύβαρις, ἢ ὀλίγα ἔτη βραδύτερον. Ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Ἡροδότου δὲν δύναται καὶ νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Δωριεὺς ἐγκατέλειψεν ἀμέσως, μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Κλεομένους εἰς τὸν θρόνον, τὴν Σπάρτην. Ἡ ἀφορμὴ αὕτη εἶναι πιθανώτατα ποιητικὴ αἰτιολογία μόνον τοῦ ἐκπατρισμοῦ του. Πολὺ πιθανῶς ἡ ἀναχώρησις ἐκ Σπάρτης ἐγένετο ἕνα τινὰ μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κλεομένους καὶ δὴ κατὰ τὸ 500 π. Χ.

—**Δωριεύς.** Ρόδιος, υἱὸς τοῦ Διαγόρα, ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἐρατιδῶν, περιφήμου οἰκογενείας ἀθλητῶν. Κατὰ τὸν Παυσανίαν ἐνίκησε συνεχῶς ἐπὶ τρεῖς ὀλυμπιάδας εἰς τὸ παγκράτιον, εἶχε δὲ προσέτι καὶ ὀκτὼ νίκας κατὰ τὰ Ἴσθμια, ἑπτὰ κατὰ τὰ Νέμεα καὶ μίαν κατὰ τὰ Πύθια. Αἱ πληροφορίαι τοῦ Παυσανίου ἐπιβεβαιοῦνται καὶ ὑπὸ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν Ὀλυμπίᾳ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ δευτέρα ὀλυμπιακὴ νίκη ἐγένετο κατὰ τὴν 88ην ὀλυμπιάδα (428 π. Χ.). Μετὰ τὰς νίκας του ὁ Δωριεύς, ὅστις ἀνῆκεν εἰς ἓν τῶν περιφημοτέρων γενῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχε καταστῆ λόγῳ τῶν νικῶν του πασίγνωστος, ἐστράφη πρὸς τὰ κοινὰ καὶ ἐγένετο ἡγέτης τῆς πολεμίας τῶν Ἀθηνῶν μερίδος ἐν Ρόδῳ. Κατὰ τὴν προτελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος συμμετέσχεν εἰς κίνημα, σκοπὸν ἔχον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ἀθηναίων, καταπροπωθεὶς ὅμως ὑπ' αὐτῶν συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον μεθ' ὅλων τῶν συγγενῶν του. Δραπετεύσας ἀπέφυγε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καταδίκης του καὶ κατέφυγεν εἰς Θουρίους, ὅπου τοῦ παρεσχέθησαν πολιτικὰ δικαιώματα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἤτοι περὶ τὸ 412 π.Χ., ἐκυρίευσαν ἐκεῖ οἱ πολέμιοι τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Δωριεὺς κατέλαβε πάραυτα σημαίνουσαν θέσιν ἐν τῇ νέᾳ του πατρίδι καὶ ἔπεισε τοὺς Θουρίους νὰ τοῦ ἐμπιστευθοῦν δέκα πλοῖα διὰ νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν πόλεμον. Οὕτως ἐστεύσεν εἰς βοήθειαν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀπειλουμένης Κνίδου καὶ ἐναυμάχησε μετ' αὐτῶν, ἡττηθεὶς ὅμως ἀπώλεσε τὰ ἥμισυ τῶν πλοίων του κυριευθέντα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 411 ὁ Δωριεὺς εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου πρὸ τῆς Μιλήτου, ὅπου ἦλθεν εἰς διάστασιν μετὰ τοῦ Σπαρτιάτου ναυάρχου Ἀστυόχου. Ὁ διάδοχος τούτου Μίνδαρος τὸν ἀπέστειλε μετὰ 13 πλοίων, ὅπως ἀποσοβήσῃ τὴν ἐπικειμένην πτῶσιν τῆς Μιλήτου. Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως κατηυθύνθη πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον διὰ νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ στόλου τοῦ Μινδάρου, συναντηθεὶς ὅμως καθ' ὁδὸν μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἐναυμάχησε μετ' αὐτῶν παρὰ τὴν Ἄβυδον. Ὁ Δωριεὺς παρέμεινε καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου, συνελήφθη ὅμως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετὰ 2 θουριακῶν πλοίων ὀλίγον μετὰ τὴν παρὰ τὸ Νότιον (407 π. Χ.) ναυμαχίαν, ἀφεθεὶς βραδύτερον ἐλεύθερος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ πλήρης ζωτικότητος οὗτος ἀνὴρ ἐξαφανίζεται τοῦ δημοσίου βίου. Ἐπιστρέψας πιθανώτατα εἰς τὴν πατρίδα του Ρόδον. Περὶ τοῦ τέλους του, ὁ Ἀνδροτίων πληροφορεῖ ὅτι κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν κατά τι ταξίδιόν του εἰς Πελοπόννησον, διότι ἡ Ρόδος εἶχεν ἀποσκιρτήσει κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἐκ τῆς Σπάρτης. Ἐν τούτοις ἀκριβεῖς πληροφορίαι περὶ τοῦ θανάτου του ἐλλείπουν.

Δωριεύς, —έως (ὁ), πληθ. *Δωριεῖς*· οἱ ἐκ τοῦ Δώρου, υἱοῦ τοῦ Ἕλληνος, ὡς γενάρχου ἕλκοντες τὸ γένος καὶ ἀποτελοῦντες μίαν τῶν τεσσάρων φυλῶν τῶν Ἑλλήνων, παρὰ τοὺς Ἴωνας, τοὺς Αἰολεῖς καὶ τοὺς Ἀχαιούς || ὁ κάτοικος τῆς Δωρίδος || κύριον ὄνομα πολλῶν ἱστορικῶν προσώπων.

—**Δωριέων**, *τέως δῆμος.*— Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος 8 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀποστολιᾶ* (τέως Κάτω Κάνιανης), *Βαριάνης, Γραβιᾶς, Ἐπταλόφου* (τέως Ἄνω Ἀγόριανης), *Καστελλίου, Καλοσκοπῆς* (τέως Κοκκοβίτσης), *Λιλαίας* (τέως Κάτω Ἀγόριανης) *Μαριολάτας, Μπράλλου, Παλιοχωρίου, Πολυδρόσου* (τέως Σουβάλας) καὶ *Σκλήθρου.* Δ. Ε. Μ.

Δώριζα (ἡ) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 426.

Δώριζας, Γεράσιμος. Κληρικός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ πατρὸς Κεφαλλῆνος, ναυτικοῦ τὸ 1850. Ἐδιδάχθη τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν ἐπ' ὀλίγον ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ, τὰ δὲ θεολογικὰ μαθήματα ἐν τῇ σχολῇ τῆς Χάλκης, ἧς τὸ πτυχίον ἔλαβε τῷ 1873. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος, ὡς καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βραχυβίου ἱερατικῆς σχολῆς, ὕστερον διάκονος ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, καὶ τῷ 1879 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ Γ' πρὸς σπουδὴν τῶν νομικῶν εἰς Παρισίους, ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1884. Μετὰ μικρὸν διωρίσθη νομικὸς σύμβουλος τοῦ Πατριαρχείου καὶ μέλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου. Παυθεὶς τῷ 1889, διεδέχθη τῷ 1891 τὸν Μ. Γεδεὼν ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», εἶτα διωρίσθη καθηγητὴς τῶν νομικῶν ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ καὶ τῷ 1893 ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας, ἀποθανὼν τῷ 1901. Μ. Ι. Γ.

—**Δώριζας, Μιχαήλ.** Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1888 καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους σχολὴν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ροβέρτειον σχολήν. Ἐνωρὶς ἐπιδοθεὶς εἰς τὸν ἀθλητισμόν, εἶχεν ἐγγραφῆ εἰς τὸν Γυμν. Σύλλογον «Ἑρμῆς» τοῦ Μεγάλου Ρεύματος. Τῷ 1906, κατελθὼν εἰς Ἀθήνας, μετέσχε τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων καὶ ἀνεδείχθη Γ' ὀλυμπιονίκης εἰς τὴν λιθοβολίαν, μὲ ἐπίδοσιν 18,58 μ. Εἶτα, τῷ 1908, κατὰ τοὺς ἐν Λονδίνῳ τελεσθέντας Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας ἀνεδείχθη Β' ὀλυμπιονίκης εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀκοντισμόν, μ' ἐπίδοσιν 53,14 μ. Τιμητικὰς θέσεις κατέλαβεν εἰς τὴν δισκοβολίαν καὶ τὴν σφαιροβολίαν καὶ εἰς τοὺς ἐν Στοκχόλμῃ τελεσθέντας Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας (1912). Ἀπὸ τοῦ 1907 ἀνῆκε πλέον εἰς τὸν Ἐθνικὸν Γυμν. Σύλλογον Ἀθηνῶν, ἐκ μέρους τοῦ ὁποίου κατῆλθεν ἐπανειλημμένως καὶ εἰς τοὺς Πανελληνίους ἀγῶνας μέχρι τοῦ 1912, ἀναδεικνυόμενος πάντοτε νικητὴς εἰς τὴν ἑλληνικήν, καὶ τὴν ἐλευθέραν δισκοβολίαν, τὸν ἐλεύθερον ἀκοντισμὸν καὶ τὴν σφαιροβολίαν. Εἰς τὰ ἀγωνίσματα ταῦτα ἐνίκησε καὶ κατὰ τοὺς Παιωνίους ἀγῶνας (1907), ὡς καὶ κατὰ τοὺς Πανιωνίους (1910 — 1912).

Μιχαὴλ Δώριζας.

Κατέχει ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι σήμερον τὴν πανελλήνιον ἐπίδοσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν δισκοβολίαν (40,40 μ.). Μεταναστεύσας εἰς Ἀμερικήν, ἔνθα ἐπανειλημμένως ἐδόξασε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα εἰς τὸν ἀθλητισμόν, διατελεῖ ἀπὸ τοῦ 1914 καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φιλαδελφείας. Ε. Γ. Χ.

Δωριζᾶτα (τά) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δοριζᾶτα.

δωρίζω· μιμοῦμαι τοὺς Δωριεῖς κατὰ τὴν γλῶσσαν, τοὺς τρόπους κτλ.· || φρονῶ τὰ τῶν Δωριέων, ἀκολουθῶ τὴν πολιτικὴν τῶν Δωριέων.

Δωρικὴ ἑξάπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δωρὶς ἡ ἐν Ἀσίᾳ.

δωρικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων εἰς τοὺς Δωριεῖς: «δωρικαὶ ἀποικίαι», «δωρικὸς πόλεμος» || «δωρικὸς ρυθμός» ὁ κατὰ τοὺς Δωριεῖς, ὁ συνήθης εἰς τοὺς Δωριεῖς ρυθμός: «ναὸς δωρικοῦ ρυθμοῦ» || καὶ βραχυλογικῶς, «δωρικὸς ναός», «κιονόκρανον—, σπόνδυλος δωρικὸς» —Ἐπίρρ. *δωρικῶς* καὶ *δωριστί.*

– δωρικὴ *διάλεκτος.* Καλεῖται οὕτως ὁμὰς πολλῶν καὶ ποικίλων διαλέκτων, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν λακωνικήν, τὴν μεσσηνιακήν, τὴν ἀργείαν, κορινθιακήν, μεγαρικήν, κρητικήν, θηραϊκήν, ροδιακήν, κυρηναϊκήν, ἠλειακήν, φωκικήν, λοκρικήν, αἰτωλοακαρνανικήν, ἠπειρωτικήν, ἔτι δὲ ἀπὸ τὰς διαλέκτους τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ Ν. Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ κ. ἄ. δωρικῶν ἀποικιῶν (λ. χ. τῆς Κνίδου, Ἁλικαρνασσοῦ, Ποτειδαίας, Βυζαντίου, Χαλκηδόνος, Κερκύρας, Ἀμβρακίας, Ἀπολλωνίας, Ἐπιδάμνου, Συρακουσῶν, Ἡρακλείας, Τάραντος, Σελινοῦντος κλπ.). Τὴν πρὸς ἀλλήλας συγγένειαν τῶν διαλέκτων τούτων πρῶτος παρετήρησε καὶ ἀπέδειξεν ὁ ἐπιφανὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς διαλεκτολογίας Ἑρρῖκος Ahrens διὰ τοῦ θεμελιώδους (καίπερ ἀπηρχαιωμένου ἤδη) ἔργου του «De graecae linguae dialectis», ἐκδοθέντος εἰς 2 τόμ. ἐν Γοττίγγῃ τῷ 1839—1843. Κατ' αὐτὸν αἱ ρηθεῖσαι διάλεκτοι πρέπει νὰ ὑποδιαιρεθοῦν εἰς δύο μικροτέρας ὁμάδας: 1) τὴν *ἄκραν ἢ αὐστηρὰν Δωρίδα* (Doris severior) καὶ τὴν *ἀνειμένην Δωρίδα* (Doris mitior). Ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν Δωρίδα ὑπῆγε τὴν λακωνικήν, τὴν μεσσηνιακήν, τὴν κρητικήν, τὴν κυρηναϊκὴν καὶ νοτιοϊταλικήν, ὑπὸ δὲ τὴν ἀνειμένην Δωρίδα τὰς διαλέκτους τοῦ Ἄργους, Αἰγίνης, Κορίνθου, Μεγάρων (μετὰ τῶν διαλέκτων τῶν ἀποικιῶν τῶν πόλεων τούτων), Μήλου, Θήρας, τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ δωρικῶν ἀποικιῶν κ.ο.κ. Ὡς βάσιν τῆς διαιρέσεως ταύτης ἔλαβεν ὁ Ahrens τὴν διαφορὰν τῶν ρηθεισῶν ὁμάδων ὡς πρὸς τὸ προϊὸν τῆς ἀντεκτάσεως τῶν φωνηέντων ε καὶ ο καὶ τῆς συναιρέσεως τῶν ε+ε καὶ ο+ο. Ἐνῷ δηλαδὴ ἐν τῇ αὐστηρᾷ Δωρίδι ἐκ τῆς ἀναπληρωτικῆς ἐκτάσεως (ἤ, ἄλλως, ἀντεκτάσεως) τῶν ε καὶ ο προέρχεται η καὶ ω: (ἐσμί—ἐμμί=) ἡμί, (μόνσα=) μῶσα ἢ μῶ(h)α κ.λ., ἐκ δὲ τῆς συναιρέσεως τῶν εε καὶ οο προκύπτει ὡσαύτως η καὶ ω: (παμο—οχος) παμῶχος, (ἐπαμώχεε) ἐπαμώχη, (στραταγόος=) στρατηγῶ κ.ο.κ., ἐν τῇ ἀνειμένῃ Δωρίδι ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῖς ἀνωτέρω ὅροις ει καὶ ου (ἀντὶ τῶν η καὶ ω): εἰμί, ἵππου κ.λ., ὅπως καὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ρηθεῖσα διαφορὰ δὲν εἶχεν ἀνέκαθεν, ἀλλ' ἀνεφάνη οὐ τῷ χρόνῳ, καὶ ἐπειδὴ ἐκτὸς τούτου εἰς τινας διαλέκτους (ὡς λ.χ. τὴν τοῦ Ἄργους, τῆς Ρόδου, τῆς Μήλου καὶ τῆς Θήρας) ἐκ μὲν τῆς συναιρέσεως τῶν εε καὶ οο προέρχεται ει, ου, ἐκ δὲ τῆς ἀντεκτάσεως τῶν ε καὶ ο προκύπτει η καὶ ω, διὰ τοῦτο ἡ ἀνωτέρω διαίρεσις τοῦ Ahrens δὲν φαίνεται εὔστοχος, προτιμοτέρα δὲ εἶναι ἡ διάκρισις τῶν δωρικῶν διαλέκτων τοπικῶς, ἤτοι εἰς τὰς *κυρίως δωρικὰς* καὶ εἰς τὰς *βορειοδυτικὰς διαλέκτους.* Καὶ εἰς μὲν τὰς πρώτας ἀνήκουν ἡ λακωνικὴ (μετὰ τῆς τῶν ἀποι-

Digitized by Google

κιῶν τη; Τάραντος καὶ Ἡρακλείας), ἡ ἀργεία, ἡ κορινθιακή, ἡ μεγαρική (μετὰ τῆς διαλέκτου τῶν ἀποικιῶν τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Μεγάρων), ἡ ροδιακή, ἡ τῆς Κῶ, Μήλου Θήρας, Κυρήνης, ἡ κρητικὴ κ.λ. Εἰς δὲ τὰς δευτέρας ἀνήκουν ἡ φωκική, λοκρική, αἰτωλοακαρνανική, ἠπειρωτική, ἠλειακή.

Κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῶν δωρικῶν διαλέκτων εἶναι:

α) ἡ διάσωσις τοῦ —τι εἰς ῥηματικοὺς τύπους καὶ ἄλλας λέξεις, λ. χ. δίδωτι=δίδωσι, τίθητι=τίθησι, λέγοντι=λέγουσι, φαντί=φασί, Fίκατι=εἴκοσι, πέρυτι=πέρυσι, πλούτιος=πλούσιος κ. οὖ. κ.

β) συναίρεσις τοῦ αε εἰς η: δρᾶε=δρη (ἀττ. δρᾷ), νίκαε=νίκη (ἀττ. νίκα), δράετε=δρῆτε, τιμῆν, νικῆν (ἀττ. τιμᾶν, νικᾶν) κ. λ., ἀλλ' ἐν ἀρχῇ λέξεως αε=ᾱ, λ. χ. ἄεθλον=ἆθλον, ὅπως ἐν τῇ Ἀττικῇ.

γ) συναίρεσις τῶν αο, αω εἰ ᾱ: τάων=τᾶν (ἀττ. κ. λ.=τῶν), δραχμάων=δραχμᾶν (ἀττ. κ.λ.=δραχμῶν), Ἀγησίλαο=Ἀγησίλα κ.οὖ.κ.

δ) οἱ ἀθροιχοὶ τύποι τοί, ταί, ἀντὶ τῶν οἱ, αἱ.

ε) ἡ κατάληξις —μες τοῦ πρώτου πληθυντικοῦ προσώπου τῶν ῥημάτων ἀντὶ τοῦ εἰς τὰς ἄλλας διαλέκτους —μεν: ἡμές, λέγομες, ἐστάσαμες, ἐμβαλοῦμες, ὀμωμόκαμες κ. λ.=ἐσμέν, λέγομεν, ἐστήσαμεν, ἐμβαλοῦμεν, ὀμωμόκαμεν.

στ) ὁ δωρικὸς λεγόμενος ἐνεργητ. μέλλων: πραξῶ, πραξοῦντι, ἀναγραφησεῖ=ἀναγραφήσεται, ἐπιμεληθησεῦντι=ἐπιμεληθήσονται κ. οὖ. κ.

ζ) ἀόριστος ἐνεργητικὸς εἰς—ξα (ἀντὶ—σα) καὶ μέσος εἰς—ξάμην (ἀντὶ—σάμην): ὡρίξαμες=ὡρίσαμεν, ἐργάξασθαι=ἐργάσασθαι κ.λ.

η) ἰδιόρρυθμος τονισμός: τοὶ ἀνθρώποι, ὀρνῖθες, ἐλέγον, ἐλάβον, ἐστάσαν κ. οὖ. κ., ὅστις ὅμως ἀγνοοῦμεν ἂν ἴσχυε εἰς ὅλας τὰς δωρικὰς διαλέκτους ἢ ἂν ἦτο τοπικῶς περιωρισμένος.

θ) διάφοροι λέξεις ἰδιάζουσαι εἰς τὴν Δωρικήν: κα(=κέν), αἴκα (=ἐάν), γα (=γε), πρᾶτος (=πρῶτος), τῆνος, τέτορες (=τέτταρες) κ. οὖ. κ.

Περὶ τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν μιᾶς ἑκάστης ἐκ τῶν δωρικῶν διαλέκτων θέλει γίνει λόγος εἰς τὰ εἰδικὰ περὶ τούτων ἄρθρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *H. L. Ahrens*, De graecae linguae dialectis. I. De dialectis aeolicis et pseudoaeolicis II. De dialecto dorica. Gottingae 1839—1843.—*Fr. Bechtel*, Die griech. Dialecte II. Die westgriechische Dialecte. Berlin 1923.—*Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Σύντομος Ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. I. Ἱστορία τῶν ἀρχαίων διαλέκτων. Ἀθῆναι 1924 σ 81 κ.ἑξ.—*A. Thumb*, Handbuch der griechischen Dialecte. Heidelberg 1909. Εἰδικὰς βιβλιογραφίας εἰς ἑκάστην δωρικὴν διάλεκτον βλ. εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— δωρικὸς **ῥυθμὸς** *[Ἀρχιτεκτ.]* βλ. λ. ἀρχιτεκτονικὴ (τ. Ε' σ. 751α).

Δωρικὸς κόλπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. Δωρίδος κόλπος

Δωρίμαχος βλ. Δορίμαχος.

Δώριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βορείου Μεσσηνίας ἐπὶ τῆς μικρᾶς πεδιάδος, ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε τὸ χάνι τοῦ Κόκλα καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Κυπαρισσίας εἰς τὴν ἄνω μεσσηνιακὴν πεδιάδα. Κατ' ἄλλους ἔκειτο *Δώριον* ὄρος τι ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἐκλήθη ὁ ἄλλοτε δῆμος *Δωρίου* ἐν τῇ νῦν Τριφυλίᾳ.

— **Δώριον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Δωρίου τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 306. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Σουλιμᾶ*.

— **Δώριον, Ἄνω** — *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Δωρίου τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. 1928. 671. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄνω Σουλιμᾶ*. Παράγει δημητριακὰ καὶ σταφίδα.

Δ. Ε. Μ.

— **Δωρίου, τέως δῆμος**—. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας 8 δήμων, ἔχων περιλαμβάνει τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἄνω Βασιλικοῦ* (τέως Καντζούρα), *Ἄνω Δωρίου* (Ἄνω Σουλιμᾶ), *Ἄνω Κοπανακίου*, *Δωρίου* (Κάτω Σουλιμᾶ), *Κλέσουρας*, *Κουβέλας*, *Συρτζίου*, *Χαλκιᾶς*, *Χρυσοχωρ ου* καὶ *Ψάρι*.

Δ. Ε. Μ.

δώριος (ὁ, ἡ) καὶ —α, —ον (τό)· ὁ τῶν Δωριέων: «δώριος ἁρμονία» ἡ εἰς τοὺς Δωριεῖς οἰκεία καὶ συνήθης, «δώριος τόνος», «δώριον μέλος».

— δώριος **τρόπος** *[Μουσ.]*. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς τρόπος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὴν διατονικὴν κλίμακα μι—μι:

Τὰ ἡμιτόνια τοῦ τρόπου τούτου (δεδομένου ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐμέτρουν τὴν κλίμακα ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω) εὑρίσκοντο μεταξὺ 3ης—4ης, 7ης—8ης, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν σύγχρονον ἀνιοῦσαν μείζονα κλίμακα. Ὁ δώριος τρόπος ἐχρησίμευεν ὡς βάσις πρὸς σχηματισμὸν δύο ἀκόμη τρόπων: τοῦ ὑποδωρίου ἢ αἰολικοῦ καὶ τοῦ ὑπερδωρίου ἢ μιξολυδίου. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἐσχηματίζετο διὰ τῆς μεταθέσεως κατὰ μίαν ὀγδόην βαρυτέραν τοῦ ὀξυτέρου τετραχόρδου, σὺν τῇ προσθήκῃ ἑνὸς τόνου ὁλοκλήρου, ὡς βάσεως, ὁ δὲ δεύτερος διὰ τῆς μεταθέσεως κατὰ μίαν ὀγδόην ὀξυτέραν τοῦ βαρέος τετραχόρδου, σὺν τῇ προσθήκῃ ἑνὸς ἀκόμη φθόγγου, εἰς ἀπόστασιν τόνου ὁλοκλήρου, ὡς κορυφῆς.

μι, φα, σολ, λα ‖ σι, ντο, ρε, μι
Δώριος
λα‖ σι, ντο, ρε, μι, φα, σολ, λα σι, ντο, ρε, μι, φα, σολ, λα‖σι
Ὑποδώριος ἢ Αἰολικὸς Ὑπερδώριος ἢ μιξολύδιος

Ὁ δώριος τρόπος ἐθεωρεῖτο γενικῶς ὡς σοβαρός, αὐστηρὸς καὶ μεγαλοπρεπής· δι' αὐτοῦ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀντεμετώπιζον τὰς μαλθακὰς καὶ ἡδονικὰς ἁρμονίας τῶν ὁμοεθνῶν των τῆς Ἰωνίας· δι' αὐτοῦ ἐξῆπτον τὸ στρατιωτικὸν φρόνημα. «Ἡ δωριστὶ ἁρμονία, λέγει ὁ Ἀθήναιος, εἶναι ξένη πρὸς τὴ χαρὰν· ἀποφεύγει τὴν μαλθακότητα· σοβαρὰ καὶ ἐνεργητική, δὲν γνωρίζει οὔτε τὸν πλοῦτον τοῦ χρώματος, οὔτε τὴν λεπτότητα τοῦ τύπου· ἔχει χαρακτῆρα ἀρρενωπὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ». Κατ' ἄλλους τὸ ἦθος τοῦ τρόπου τούτου συγγενεύει πρὸς τὸ στρατιωτικὸν φρόνημα τῆς Σπάρτης.

Οἱ θεωρητικοὶ τοῦ Μεσαίωνος, ἂν καὶ ἐμπνεόμενοι κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἠλλοίωσαν ἐν πολλοῖς τὸ μουσικὸν σύστημα αὐτῶν, μεταβαλόντες καὶ αὐτὴν τὴν σειρὰν τῶν τρόπων. Οὕτω παρ' αὐτοῖς ὁ δώριος τρόπος ἔχει ὡς βάσιν τὸν φθόγγον ρε,

ὁ δὲ ἀρχαῖος δώριος μι μετονομάζεται εἰς φρύγιον.

Οἱ μουσικοὶ τοῦ Μεσαίωνος προσπαθοῦν νὰ διατηρήσουν τὸ ἦθος ἑκάστου τρόπου. Ἐν τούτοις δυσκόλως τὸ ἐπιτυγχάνουν, τὰ δὲ γραφόμενά των εἶναι πολλάκις εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν τρόπον τῆς πραγματοποιήσεως. «Ὁ δώριος δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς», λέγει ὁ Γκουίντο. «Ὁ δώριος εἶναι κατάλληλος διὰ τὰ κείμενα τὰ ἐκφράζοντα ἐνέργειαν καὶ ὁρμητικότητα, τὰς ἐκρήξεις τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ ζήλου...» λέγει ὁ ἀββᾶς Ποασσὸν εἰς ἐν ἐγχειρίδιον Γρηγοριανοῦ ᾄσματος. Ἀπειρία ἐν τούτοις ἐκκλησιαστικῶν μελῶν τῶν Λατίνων, ἂν καὶ γραμμένων εἰς δώριον τρόπον, μακρὰν τοῦ νὰ ἐκφράσουν μεγαλοπρέπειαν καὶ σοβαρότητα, μᾶς δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτε μὲν χαρᾶς, ὅτε δὲ πένθους.

Εἰς τὴν σύγχρονον μουσικὴν τὸν ὅρον *δώριος τρόπος* μεταχειριζόμεθα μόνον ὁσάκις εἰς κλίμακα ἐλάσσονα ἔχομεν ἕκτην μεγάλην μὴ συνοδευομένην ἀπὸ ἑβδόμην ἐπίσης μεγάλην· δηλαδὴ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ λα ἐλάσσ. φα δίεσις, σολ φυσικόν. Ὁ *δώριος ἐκ ρε* δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπίσης ἡ τρίτη τῆς συγχορδίας τῆς ὑποδεσποζούσης, εἰς τὸν ἐλάσσονα τρόπον, ὀξυνομένη καθ' ἡμιτόνιον.

Συγχορδίαι τῆς δωρίου ἕκτης εἰς τὴν κλίμακα τοῦ λα ἐλάσσονος:

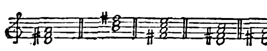

Γ. Σ.

Δώριος ἰσθμὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἣν δίδουσι τανῦν (The Dorian isthmus) οἱ Ἄγγλοι (Mediterranean Pilot, ἔκδ. 1918 τόμ. IV σελ. 329) καὶ ἀπ' αὐτῶν πάντες οἱ ναυτικοί, ἀλλὰ καὶ οἱ γεωγραφοῦντες ἐν γένει, εἰς χθαμαλὸν καὶ στενὸν λαιμόν, ἔχοντα εὖρος ἡμίσεος μιλλίου, ὅσον καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου (Κλειὼ Α, 174) ὁρίζοντος αὐτὸ πενταστάδιον. Ἡ σύστασις τῶν γαιῶν του εἶναι ἡφαιστειογενὴς καὶ σκληρὸς κρυσταλλική, προσομοιάζουσα δὲ ἐνιαχοῦ πρὸς ὕαλον, ἐγένετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἰτία παραδόξου γεγονότος καὶ ὡραίου χρησμοῦ (*Ἡροδ.* αὐτόθι): Ὅτε ὁ Ἅρπαγος ἐδῄου τὴν Ἰωνίαν, οἱ Κνίδιοι ἠθέλησαν πρὸς ἄμυναν κατ' αὐτοῦ νὰ ἀπομονώσουν τὴν χώραν των, μεταβάλλοντες τὴν χερσόνησον τῆς Δωρίδος (βλ. Δωρίδος *Χερσόνησος*) εἰς νῆσον διὰ τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ της. Τῶν θραυσμάτων ὅμως τοῦ ἀσβεστίτου, ἅτινα ὀπετινάσσοντο κατὰ τὴν κροῦσιν τῆς σκαπάνης, προσβαλλόντων τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἀπεστάλησαν οἱ Κνίδιοι εἰς τὸ μαντεῖον. Πλὴν λαβόντες ἀπάντησιν:

Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μηδ' ὀρύσσετε·
Ζεὺς γάρ κ' ἔθηκε νῆσον, εἴ κ' ἐβούλετο,

διέκοψαν τὴν διώρυξιν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἅρπαγον. Πάντως ὁ Ἡρόδοτος δὲν ὀνομάζει ἐν τῇ ἀφηγήσει του δι' εἰδικοῦ τοπωνυμικοῦ τὸν ἰσθμόν. Ἡ δὲ χθαμηλότης του εἶναι τοσαύτη, ὥστε νὰ χρησιμοποιῆται τανῦν ὁ ἰσθμὸς ὡς διόλκος, πρὸς ὑπερνεώλκησιν μικρῶν πλοίων.

Σ. Ε. Λ.

Δωρίππη *[Μυθολ.]*. —1) Ἡ μήτηρ τοῦ *Δηλίου Ἀνίου* —2) Ἡ μήτηρ τοῦ Μελάμποδος.

Δωρίππους (ὁ) (Dorippus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ποδοφθαλμίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νωτοποδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς καρκίνους ἀπαντῶντας εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Δ. Ν. Π.

Δωρὶς *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος, ἥτις ὑπανδρευθεῖσα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Νηρέως, ἐγέννησε πεντήκοντα θυγατέρας, τὰς Νηρηΐδας λεγομένας, αἵτινες ἀπ' αὐτῆς καὶ Δωρίδες ἐκαλοῦντο.

—Π.

Δωρίς, —ίδος (ἡ)· ἡ χώρα Δωρίς ‖ ἡ κάτοικος τῆς Δωρίδος, ὡς θηλ. τοῦ Δωριεύς ‖ ἡ δωρικὴ γλῶσσα ἢ διάλεκτος: «αὐστηρὰ —, ἀνειμένη Δωρίς» ‖ κύριον ὄνομα γυναικῶν.

—*[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ *Δωρὶς* ἦτο ὀρεινὴ περιφέρεια, περίπου 185 τετραγ. χλμ., ἐν τῇ κεντρικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Κηφισοῦ. Ὁρίζεται πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς Φωκίδος, πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς χώρας τῶν Μαλιέων, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς τῶν Οἰταίων καὶ πρὸς νότον ὑπὸ τῆς τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν, περιβάλλεται δὲ πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων. Πρὸς βορρᾶν ὑψοῦνται αἱ ὀροσειραὶ τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τῆς Πύρας, διὰ τῶν ὁποίων βορειοδυτικῶς τῆς Δωρίδος ἐκτείνεται πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Σπερχειοῦ δίοδος εἰς ὕψος 590 μέτρ., πρὸς νότον δὲ τὰ δύο μεγάλα ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα τοῦ Παρνασσοῦ, ἤτοι ὁ πραγματικὸς Παρνασσὸς καὶ τὸ σημερινὸν Γκιώνα καλούμενον ὄρος, μεταξὺ τῶν ὁποίων στενὴ κοιλὰς τοῦ Κηφισοῦ, νῦν Λαγκάδι τῆς Γραβιᾶς καλουμένη, ὁδηγεῖ πρὸς τὴν Ἄμφισσαν. Πρὸς δυσμὰς ὑψοῦται χαμηλότερον δασῶδες ὄρος ἐκ σχιστολίθου, μεταξὺ τῶν ὀρέων Γκιώνας καὶ Πύρας, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ῥέουν δύο παραπόταμοι τοῦ Κηφισοῦ, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἐκαλεῖτο Πίνδος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Ἡ Δωρὶς ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ δυτικοῦ μόνον μέρους τῆς περιγραφείσης περιφερείας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ὁποίας ἀνῆκεν εἰς τὴν Φωκίδα. Περιβαλλομένη πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων καὶ ἀποκεκλεισμένη ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἡ Δωρὶς ἀπετέλει ἐπαρχίαν ἄνευ ἰσχύος, πτωχὴν καὶ ἐξαρτωμένην οἰκονομικῶς ἀπὸ τῆς ὁμόρου χώρας, δι' ὃ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐκαλοῦντο «Λιμοδωριεῖς». Ἐν τούτοις δὲν ἐστερεῖτο ποιᾶς τινος πολιτικῆς καὶ στρατηγικῆς σημασίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ ἀρκοῦντος εὐφόρου ἐδάφους της, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῆς ὁδοῦ, ἥτις ὡδήγει δι' αὐτῆς ἀπὸ Θεσσαλίας εἰς Ἄμφισσαν καὶ Δελφούς.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Δωρίδος Δρύοπες ἐξετοπίσθησαν ὑπὸ τῶν Δωριέων, οἵτινες ἵδρυσαν ἐν αὐτῇ τέσσαρας πόλεις, ἤτοι τὸ *Κυτίνιον* παρὰ τὴν ἐκβολὴν τῆς κοιλάδος τῆς σημερινῆς Γραβιᾶ, τὸν *Ἐρινεόν*, τὸ *Βοῖον* καὶ τὴν πόλιν *Πίνδον* ἢ *Ἀκύφαντα*. Οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκαταστάντες Δωριεῖς ὑπερήσπισαν πολλάκις τὴν μικρὰν ταύτην χώραν, ἣν ἐθεώρουν ὡς μητρόπολιν, ἐναντίον τῶν Φωκέων καὶ τῶν Οἰταίων. Ἡ Δωρίς, ἀφεθεῖσα ἄθικτος ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἠρημώθη κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Αἰτωλῶν ἀγῶνας, οὕτως ὥστε αἱ πόλεις αὐτῆς ἀπώλεσαν τὴν προτέραν σημασίαν των. Τὸ πρῶτον δὲ πιθανῶς μετὰ τὸν Φωκικὸν πόλεμον ἡ κυριαρχία τῆς Δωρίδος ἐπεξετάθη ἐπὶ τῶν φωκικῶν πόλεων Τιθρωνίου, Δρυμαίας καὶ Λιλαίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς λοκρικῆς Τάρφης ἀφ' ἑτέρου.

—Μ.

— Δωρίδος **ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, τὸ ὁποῖον πρὸς Ν μὲν βρέχεται ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς Δ. δὲ ὁρίζεται ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἡ ἐπαρχία αὐτή, ἄσχετος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Δωρίδα, καὶ μόνον ἐν μέρει ὅμορος ταύτης, κατέχει τὴν χώραν τῶν ὑψηλῶν καὶ κεντρικῶν ὀρέων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν ὑψηλὴν *Γκιώναν* (τὸν *Κόρακα* τῶν ἀρχαίων 2510 μ. ὕψ.) διαγράφονται τὰ ἀνατολικὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας μετὰ τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος. Δυτικῶς ταύτης ἐκτείνονται τὰ ἐπίσης ὑψηλὰ πρὸς ταύτην ὄρη *Βαρδούσια*, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ τῆς Γκιώνας ῥέει ὁ ποταμὸς *Μόρνος* (ὁ *Δάφνος* τῶν ἀρχαίων) διὰ στενῶν κοιλάδων καὶ φαράγγων, ὅπως τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν ὀρέων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, δηλαδὴ τῶν ἐκ Δ πρὸς Α ἐκτεινομένων ἀνατολικῶν ὀρέων αὐτῆς ἀπὸ τῶν δυτικῶν, ἅτινα ὡς πτυχώσεις ἀκολουθοῦν μεσημβρινὴν διεύθυνσιν. Ἀπὸ τῶν Βαρδουσίων, τῶν ὁποίων διακρίνεται διπλῆ ὀροσειρὰ ἐκ Β πρὸς Ν διευθυνομένη, ἄρχεται ἡ περιοχὴ τοῦ φλύσχου, τὰ ὑψηλὰ ὅμως μέρη κατέχει ὁ ἀσβεστόλιθος. ΝΔ ὑψοῦνται τὸ *Τρίκοβον* (1736 μ.) καὶ τὸ *Βλαχόβουνον* (1674), πρὸς δὲ τὸν Κορινθιακὸν ὑψοῦται ὀροσειρὰ φέρουσα τὰ ὀνόματα *Τρίκορφον* (1552) καὶ *Βίγλα* (1004), καταπίπτοντα πρὸς τὸν ποταμόν, ὅστις σχηματίζει τὰ ΝΔ ὅρια τῆς ἐπαρχίας. Νοτιοανατολικῶς διήκει μέχρι τῆς θαλάσσης τὸ *Κούτσουρον*. Ἐν γένει δὲ ἡ ἐπαρχία εἶναι ὀρεινοτάτη καὶ ἡ μόνη πεδιὰς εἶναι προσχωσιγενὲς τμῆμα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μόρνου ποταμοῦ. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἀνήκει καὶ ἡ παράκτιος νησὶς Τριζόνια (βλ. λ.).

Ἂν ἐξαιρέσῃ τις μικροὺς χειμάρρους ἐκβάλλοντας εἰς τὴν θάλασσαν, τὰ λοιπὰ ποτάμια συμβάλλουν εἰς τὸν κύριον ποταμὸν τῆς ἐπαρχίας, τὸν Μόρνον. Ἀξιόλογοι τούτων εἶναι οἱ ἐξ ἀριστερῶν *Μπελεσίτσα* καὶ *Στυλιόρρευμα* (ἐκ τοῦ χωρίου Στύλια) καὶ οἱ ἐκ δεξιῶν *Γρανικιώτικον* καὶ *Κοκκινο*

Digitized by Google

πόταμον (ἢ *Κόκκινον*), ἀμφότερα κατερχόμενα ἐκ τῶν Βαρδουσίων. Δύο ἔτι ποτάμια, ΒΔ. ὁ *Σαΐτας* καὶ ὁ τῆς *Καρυᾶς*, ἑνούμενα σχηματίζουν τὸν *Εὔηνον* ποταμόν, ὅστις ἀμέσως ἐξέρχεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ναυπακτίας.

Τὸ κλῖμα τῆς ἐπαρχίας, λόγῳ τῆς ὀρεινότητος τοῦ ἐδάφους, εἶναι τὸν χειμῶνα ψυχρὸν καὶ ὑγιεινόν, πλὴν τῆς πρὸς τὸν Κορινθιακὸν ἀκτῆς, ἥτις ἔχει σχετικῶς ἤπιον καὶ εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Οἱ γεωγραφικοὶ οὗτοι ὅροι συντελοῦν, ὥστε ὁ ἀριθμὸς ἐνταῦθα τῶν κατοίκων νὰ εἶναι ἀραιός, διεσκορπισμένος εἰς 54 μικρὰς κοινότητας, ὧν ἡ μεγίστη, ἡ τοῦ *Λιδωρικίου*, ἥτις εἶναι καὶ πρωτεύουσα, μόλις ἀριθμεῖ 1627 κατ. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 27.546 κατ. (1928), ὧν 12.481 ἄρρενες καὶ 15.065 θήλεις, ἡ δὲ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 28.5 κάτοικοι ἀνὰ 1 τετρ. χλμ. Οἱ ὀρεινοὶ ἐν γένει οὗτοι κάτοικοι εἶναι τὸ πλεῖστον κτηνοτρόφοι. Πολλοὶ τῶν ποιμένων τούτων κατέρχονται ἐκ τῶν ὀρεινοτέρων μερῶν μετὰ τῶν ποιμνίων των εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀττικῆς τὸν χειμῶνα, ἵνα παραχειμάσουν, ὅπου εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λιδωρικιῶται*. Ἄλλοι πάλιν κατατασσόμενοι εἰς τὸν στρατὸν διαπρέπουν ὡς ἀξιωματικοί. Ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς ναυτιλίας ἡ φύσις τῆς χώρας εἶναι δυσμενής. Ἡ παραλία εἶναι ἄκολπος καὶ ἀλίμενος. Ἀτμόπλοια διαπλέοντα τὸν Κορινθιακὸν μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Πατρῶν μόλις προσεγγίζουν εἰς τὴν παράλιον *Τολοφῶνα* (κοιν. *Βιτρινίτσαν*), ἐξ ἧς ἄγει ἁμαξιτὸς ὁδὸς μέχρι Λιδωρικίου. Ὡς ἕτερον ἐπίνειον τῶν νοτιοδυτικῶν χωρίων χρησιμεύει τὸ Μοναστηράκι (βλ. λ.), ἔχον συγκοινωνίαν θαλασσίως μόνον μετὰ τῶν Πατρῶν. Ἑτέρα ἁμαξιτὸς ὁδὸς κατασκευάζεται νῦν μεταξὺ Λιδωρικίου καὶ Ἀμφίσσης.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Δωρίδος πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπηρτίζετο ἐξ 7 τέως δήμων, τῶν: *Αἰγιτίου, Βωμέας, Εὐπαλίου, Κροκυλίου, Ποτιδανείας, Τολοφῶνος* καὶ *Ὑαίας*. Ἤδη δὲ ὑπάγονται εἰς αὐτὴν 54 κοινότητες, ἀριθμοῦσαι ἐν συνόλῳ πληθυσμὸν 27 546 κατοίκων (ἄρρενες 12.481, θήλεις 15.065). Αἱ κοινότητες αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς μετὰ τῶν συγκροτούντων ἑκάστην συνοικισμῶν:

α') *Περιφέρεια Αἰγιτίου*: *Ἀβόρου, Αἰγιτίου* (τέως *Στρούζα*, συνοικισμὸς *Λεῦκα*), *Βραΐλας, Καρούτων, Λευκαδιτίου, Λιδωρικίου, Μαλανδρίνου, Σεβεδικου, Σκαλούλας, Συκιᾶς*.

β') *Περιφέρεια Βωμέας*: *Ἀρτοτίνης, Διχωρίου* (τέως *Κωστάριτσα*), *Κερασῶν* (τέως *Σουρούσι*), *Κριατσίου Ψηλοῦ Χωριοῦ* (τέως *Νούτσομβρος*).

γ') *Περιφέρεια Εὐπαλίου*: *Βλαχοκατούνου, Γκουμαίων, Ευπαλίου, Κάμπων* (*Κούκουρα, Παλαιόμυλοι*), *Καρδάρας* (*Παλαιοχάνι*), *Καρουτίων, Κλήματος* (*Κοκκιναῖοι, Κούκουρα, Κουπλαῖοι, Μεσινὸ χωριό, Νερατζιές*), *Μανάγουλης* (*Ἅγ. Πολύκαρπος* τέως *Χασάναγα, Καστράκι* τέως *Ὀμὲρ Ἐφένδη, Μαλάματα, Χιλιαδοῦ*), *Μοναστηρακίου* (*Μαγούλα, Μαραθιά*), *Σεργούλας* (*Παλιοχώρι*).

δ') *Περιφέρεια Κροκυλίου*: *Ἀγλαβίστας, Ἀλποχωρίου, Ζοριάνου, Κουπακίου, Κροκυλίου* (τέως *Παλαιοκάτουνον*), *Πενταγιῶν, Τρισιένου* (τέως *Δρεστενά*).

ε') *Περιφέρεια Ποτιδανείας*: *Λυκοχωρίου, Ἄνω Παλαιοξαρίου, Κάτω Παλαιοξαρίου, Περιθειωτίσσης, Στυλίων*.

στ') *Περιφέρεια Τολοφῶνος*: *Ἀμυγδαλιᾶς* (τέως *Πλέσσα*), *Βελενίκου* (*Ἅγ. Ἰωάννης, Ἔξω Τριζώνια, Νέα Τριζώνια, Σπηλιά*), *Βυδάβης, Εὐπατεινῆς, Καλλιθέας* (*Ντουβιά*), *Δεμονιᾶς* (τέως *Κίσσελη*), *Μακρυνῆς* (τέως *Μάκρυση*), *Μηλιᾶς, Ροδοδάφνης* (τέως *Μαραζᾶ*), *Σωταίνης, Τολοφῶνος* (τέως *Βιτρινίτσα*).

ζ') *Περιφέρεια Ὑαίας*: *Καλλίου* (τέως *Βελούχοβον*), *Κλήματος* (*Τριβίδι*), *Κουνιάκων, Λοιτσόβου, Δάφνου* (τέως *Βοστίνιτσα*), *Διακοπίου* (τέως *Γρανίτσα*). Δ. Ε. Μ.

— [*Ἱστορ. Ἀγων.*] Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἡ *Δωρὶς* ἔδωσεν εἰς τὴν πατρίδα ἐπίλεκτα τέκνα, διακριθέντων μεταξὺ μὲν τῶν πολιτικῶν προσώπων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας Λιδωρίκη, Ἀποκορίτου καὶ ἄλλων, ἐκ δὲ τῶν στρατιωτικῶν τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, τοῦ Μακρυγιάννη, τοῦ Ρούκη, τοῦ Σαφάκα, τοῦ Κοντοσοπούλου, καὶ μάλιστα τοῦ Σκαλτσοδήμου. Πρῶτος ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς Λιδωρίκιον καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὅλη ἡ Δωρὶς καὶ ἡ σημερινὴ Παρνασσὶς ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τοὺς ἄλλωστε πολυαρίθμους Τούρκους. Εἰς τὸ λοιπὸν διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ Δωρὶς πότε κυριευομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων, πότε ἀπελευθερουμένη, χάρις εἰς τοὺς ἐπιμόνους ἀγῶνας, ὑπῆρξε θέατρον σπουδαίων μαχῶν, αἵτινες μεγάλως ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν φάσεων τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς διεξαγομένης εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ Κιουταχῆ ὅπως ἐπεκτείνῃ τὴν καθυπόταξιν τῆς χώρας, ἡ Δωρὶς κατεκτήθη ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ὁ Καραϊσκάκης διὰ τῆς χειμερινῆς ἐκστρατείας του τῷ 1826—1827 ἐξεκαθάρισε τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ προσωρινῶς, διότι καὶ πάλιν κατελήφθη ἀπὸ τὸν σταλέντα τακτικὸν τουρκικὸν στρατόν. Ἡ Δωρὶς ὁριστικῶς ἠλευθερώθη τῷ 1828 διὰ τῆς τελειωτικῆς ἐκστρατείας τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου. Γ. Δ. Κ.

Δωρὶς ἡ ἐν *Ἀσίᾳ* (ἡ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Περιοχὴ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Καρίας καὶ τῶν ὁμόρων νήσων δωρικῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἐν τῇ δωρικῇ συμμαχίᾳ ἐξεπροσωποῦντο ὑπὸ τῶν ἓξ πρωτευουσῶν πόλεων, τῆς καλουμένης *δωρικῆς Ἑξαπόλεως*. Αἱ ἓξ αὗται πόλεις ἦσαν ἡ Ἰάλυσος, ἡ Λίνδος καὶ ἡ Κάμειρος ἐν Ρόδῳ, ἡ Κῶς, ἡ Κνίδος καὶ ἡ Ἁλικαρνασός. Αἱ τέσσαρες πρῶται ἱδρύθησαν ὑπὸ τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἐπιδαυρίων, ἡ Κνίδος ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ δὲ Ἁλικαρνασὸς ὑπὸ τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Τροιζηνίων. Αἱ λοιπαὶ δωρικαὶ κτήσεις τῶν περιχώρων, ἤτοι αἱ τῆς Νισύρου, Τήλου, Καλύδνου, Καρπάθου καὶ Σύμης, καὶ αἱ πόλεις Μύνδος, Μύλασα καὶ Ἰασός, ἐν μέρει μὲν ἀνῆκον εἰς τὴν δωρικὴν συμμαχίαν, ἐν μέρει δὲ διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὰς εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην ἀνηκούσας ὑπολοίπους πόλεις. Οἱ Δωριεῖς οὗτοι ἦγον ἀπὸ κοινοῦ τὰς ἑορτάς των ἐν τῷ Τριοπικῷ καλουμένῳ ἱερῷ, κειμένῳ ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου παρὰ τὴν Κνίδον, πρὸς τιμὴν τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Τριοπίου Δήμητρος. Ἦσαν δὲ αἱ ἑορταὶ αὗται οὐ μόνον ἱππικοί, γυμναστικοὶ καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες, ἀλλ' ἐχρησίμευον καὶ ὡς εὐκαιρία συγκροτήσεως συνεδρίων πολιτικῆς φύσεως. Ἐνταῦθα ἐκανονίζοντο αἱ μεταξὺ τῶν συμμάχων διαφοραί, ἐκηρύσσοντο πόλεμοι, συνήπτοντο συνθῆκαι εἰρήνης κλπ. —Μ.

— **Δωρίδος** ***κόλπος*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Κόλπος τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς τῆς Καρίας, περιοριζόμενος ὑπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Κνίδου πρὸς Β ἧς ἡ ἐσχατιὰ *Τριόπιον* ἄκρον (τανῦν *Καβο Κριὸς* 36°40' 55'' Β, μῆκ. 27°23'40'' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1604 Gulfs of Kos, Doris and Symi) ἀποτελεῖ τὸ ΒΔ κέρας καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ροδίων Περαίας, ἧς ἡ ἐσχατιὰ *Ὄνου Γνάθος* ἢ καὶ *Κυνὸς Σῆμα* (τανῦν *Ἀλοῦπο*: πλάτ. 36°53'00'' Ἀν.) εἶναι καὶ τὸ νότιον τοῦ κόλπου κέρας. Χερσονησίζουσα προβολὴ τῆς δευτέρας τῶν χερσονήσων τούτων, χωροῦσα πρὸς δυσμὰς καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀφροδίσιον (τανῦν Ἅγιοι Ἀπόστολοι), διαχωρίζει τὸν κόλπον τοῦτον εἰς δύο ἐλάσσονας καὶ ἀμφιδύμους, τὸν κυρίως τῆς Δωρίδος πρὸς βορρᾶν καὶ τὸν *Τύμνιον* πρὸς νότον, τὴν εἴσοδυσιν τοῦ ὁποίου στενάζει ἐκ δυσμῶν ἡ νῆσος Σύμη, δι' ὃ καὶ *κόλπος τῆς Σύμης* οὗτος τανῦν ὀνομάζεται. Ἐν τῷ κυρίως κόλπῳ τῆς Δωρίδος, τῷ καὶ *Δωρικῷ* λεγομένῳ, σχηματίζονται ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ καὶ κυρίως μυχῷ του, τῷ ὑπὸ τὸν *Δώριον ἰσθμόν*, ὁ κολπάζων ὅρμος, τοῦ *Σχοινοῦντος* (κοιν. τῆς *Ρένας*, τουρκ. *Ἀρινέ*), ἐν δὲ τῷ ΒΒΔ μυχῷ ὁ *Βυβάσσιος* (τανῦν τῆς *Νιάτσας*) καὶ εἰς τὸν ΝΝΑ ὁ τοῦ *Φοίνικος* (τανῦν *Λοσιά*). Πάντως οἱ σύγχρονοι ναυτικοὶ διαστέλλουσιν ἀπολύτως τὸν κόλπον τῆς Σύμης ἀπὸ τὸν πρὸς βορρᾶν του κόλπον, τὸν διατηρήσαντα ἐν τῇ διεθνεῖ ναυτικῇ γεωγραφίᾳ τὸ ἀρχαῖόν του ὄνομα ὡς κόλπου τῆς Δωρίδος (Gulf of Doris). Ὁ Ἡρόδοτος ἐν τούτοις ὀνομάζει τὸν ὅλον κόλπον (Α 174) *κατὰ Σύμην θάλασσαν*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Δωρίδος** ***χερσόνησος*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεγάλη χερσονησίζουσα προβολή, προέχουσα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς Καρίας 44 ὅλα μίλλια πρὸς δυσμὰς καὶ χωρίζουσα τὸν *Κεραμεικὸν κόλπον* πρὸς Β. ἀπὸ τοῦ πρὸς νότον τῆς *Δωρικοῦ κόλπου*. Ἑνουμένη πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Καρίας διὰ τοῦ χθαμαλοῦ *Δωρίου ἰσθμοῦ* ἀποβαίνει βαθμιαίως ὀρεινή (μέγιστον ὑψόμετρον: κορυφὴ *Ἐμεγιὶ* 2440 ποδ.). Ἐκεῖθεν, καὶ πρὸς τὸ μέσον τοῦ μήκους της, καθίσταται χθαμαλωτάτη καὶ στενή, τοῦ δευτέρου τούτου ἰσθμοῦ συνδέοντος τὸ ἐπίσης ὀρεινὸν ἀποβαῖνον (3850 ποδ.) δυτικὸν τμῆμά της, τὸ εἰδικῶς *Κνιδία χερσόνησος* ὀνομαζόμενον, καὶ εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Τριόπιον* (*Κάβο Κριὸς*) ἀπολῆγον (βλ. Δωρίδος κόλπος). Σ. Ε. Λ.

Δωρὶς [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὐξοντα ἀριθμὸν 48. Ἀνεκαλύφθη τῇ 19ῃ Σεπτεμβρίου 1857 ὑπὸ τοῦ H. Goldschmidt ἐν Παρισίοις. Σ. Π

δωρὶς (ἡ) [*Βοτ.*]· βλ. δορίς

Δωρίσκος [*Γεωγρ.*] βλ. λ. Δορίσκος.

δωρισμὸς (ὁ)· ἡ κατὰ τοὺς Δωριεῖς χρῆσις λέξεως ἢ φράσεως· πρβλ. *αἰολισμός, ἀττικισμός*.

δωριστί· ἐπίρρ. κατὰ τὴν γλῶσσαν ἢ τὸν τρόπον τῶν Δωριέων: «ἔγραψε δωριστί» || κατὰ τὴν ἁρμονίαν, κατὰ τὸ μέλος τῶν Δωριέων.

Δωρίστολον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] βλ. λ. Δορόστολον.

δωρίτης (ὁ) (Dorites) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον μικράς, ποικιλοχρώμους ψυχάς, ἀπαντώσας πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων. Δ. Ν. Π

Δωρίων [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ὀρφέως, πατὴρ τοῦ Εὐκλέους, πρόγονος τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου. —Δ.

— **Δωρίων**. Ἕλλην συγγραφεύς, ἀκμάσας κατὰ τὴν Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα καὶ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου. Ἔγραψε βιβλίον «Περὶ ἰχθύων», ἐν ᾧ μνημονεύονται τὰ ὀνόματα, τὰ γένη καὶ τὰ εἴδη τῶν διαφόρων ἰχθύων καὶ περιγράφονται τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν γνωρίσματα. Ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη μελέτη συνοδεύεται καὶ ὑπό τινων γαστρονομικῶν ὁδηγιῶν. Κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Δωρίων εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τὴν πλουσιωτάτην σχετικὴν βιβλιογραφίαν τῆς ἐποχῆς του, ἤτοι τὰ ἔργα τοῦ Ἀρχεστράτου, τοῦ Εὐθυδήμου («Περὶ ταρίχων»), τοῦ Ἐπαινέτου («Ὀψαρτυτικά»), τοῦ Νουμηνίου κ.τ.λ. —Β.

— **Δωρίων**. Διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς, μνημονευόμενος ὑπὸ Σενέκα τοῦ πρεσβυτέρου. Εἶχε προικισθῆ ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ τὸ δῶρον τῆς εὐφραδείας, ἐδίδασκε δὲ καὶ ἀπήγγελλε ρητορικὰ γυμνάσματα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἑλληνικήν. Περιβόητος εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον γενομένη μετάφρασις τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ὁμήρου, τῆς σχετικῆς πρὸς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Κύκλωπος ἐναντίον τοῦ πλοίου τοῦ Ὀδυσσέως. Ὁ Δωρίων φέρεται εἰπών, ὅτι ὁ Κύκλωψ, ἀποσπάσας ὄρος ἐξ ὄρους, ἐξεσφενδόνισεν αὐτὸ κατὰ τοῦ σκάφους, οὗ ἐπέβαινεν ὁ Ὀδυσσεύς. Ἴσως δὲ πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον μετάφρασιν ταύτην τοῦ σχετικοῦ χωρίου τοῦ Ὁμήρου συνδέεται καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου μετὰ ψόγου καὶ εἰρωνείας λεχθέν: «ἐπὶ τοῦ Κύκλωπος λιθοβολοῦντος τὴν ναῦν τοῦ Ὀδυσσέως ἔφη τις· φερομένου τοῦ λίθου αἶγες ἐνέμοντο ἐν αὐτῷ». —Β

Δωροβάτας, ***Βασίλειος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κρανιδίου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς πολιορκίας τῆς Κορίνθου, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Τριπόλεως, εἰς τὰ Δερβενάκια ἐναντίον τοῦ Δράμαλη καὶ εἰς τὴν Λαβιᾶν καὶ τὰ Τρίκορφα ἐναντίον τοῦ Ἰμβραήμ. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων ἀνεγνωρίσθη ἀξιωματικός. Γ. Δ. Κ.

δωροδέκτης (ὁ)· ὁ δεχόμενος, ὁ λαμβάνων δῶρα, ὁ παραβιάζων τὴν συνείδησίν του χάριν τῶν δώρων· πρβλ. *δωροδόκος*.

δωροδόκημα (τό)· δῶρον ληφθὲν ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς συνειδήσεως, ἐπὶ δωροδοκίᾳ.

δωροδοκία (ἡ)· ἀποδοχὴ δώρων ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς συνειδήσεως, δεκασμός: «κατηγγέλθη ἐπὶ δωροδοκίᾳ».

— [*Ποιν. Δίκ.*] Ἐν ἄρθροις 456—460 τοῦ ποινικοῦ νόμου ρυθμίζεται ἡ δωροδοκία ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν τῆς λέξεως σημασίαν. Ἡ δωροδοκία ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην διαιρεῖται εἰς *δωροληψίαν* καὶ εἰς *δεκασμόν*. Καὶ κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον, συμφώνως πρὸς τὰς μαρτυρίας οὐχὶ κλασσικῶν τινων συγγραφέων, ὑπῆρχον δύο «γραφαί», ἡ *γραφὴ δώρων* ἢ *δωροδοκίας* καὶ ἡ *γραφὴ δεκασμοῦ*. Ἐν ἄρθροις 456, 457 καὶ 458 ρυθμίζεται ἡ δωροδοκία ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἤτοι ἡ δωροληψία, ἐν ἄρθροις 459 καὶ 460 ὁ δεκασμός.

Τὸ ἄρθρον 456 ποιν. νόμου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἔνορκοι τιμωροῦνται ἐπὶ δωροδοκίᾳ 1) μὲ φυλάκισιν τριῶν μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν, ἐὰν δεχθοῦν δῶρα ἢ ὁποιονδήποτε κέρδος ἢ φανοῦν πρόθυμοι εἰς ἀποδοχὴν τῶν γινομένων εἰς αὐτοὺς ὑποσχέσεων, διὰ νὰ ἐκτελέσουν ἢ νὰ παραλείψουν πρᾶξίν τινα ἐκ τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ἀναγομένων· 2) μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, ἐὰν ἀπεδέχθησαν τὰ δῶρα ἢ τὴν ὑπόσχεσιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπιχειρήσουν ἢ νὰ παραλείψουν, ἐναντίον τῶν ἰδίων αὐτῶν καθηκόντων πρᾶξίν τινα ἐπίσημον πρὸς ὄφελος ἄλλου, ἢ πρὸς βλάβην τῆς ἐπικρατείας ἢ τινὸς ἰδιώτου· 3) μὲ εἱρκτήν, ἐὰν ἔγιναν τῷ ὄντι ἔνοχοι τοιαύτης πράξεως ἀντιβαινούσης εἰς τὰ καθήκοντά των». Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ κανονίζονται τρεῖς περιπτώσεις τοῦ ἐγκλήματος τῆς δωροληψίας. Πρῶτον ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ πρᾶξις ἢ ἡ παράλειψις τοῦ δωροδοκουμένου ὑπαλλήλου εἶναι νόμιμος καὶ σύμφωνος πρὸς τὰ ὑπηρεσιακὰ αὐτοῦ καθήκοντα. Δεύτερον ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ ἐν λόγῳ πρᾶξις ἀντιβαίνει εἰς τὰ καθήκοντά του, καὶ τρίτον ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ ἀντιβαίνουσα εἰς καθήκοντά του πρᾶξις τοῦ ὑπαλλήλου ἐτελέσθη καὶ πράγματι ὑπ' αὐτοῦ. Αἱ περιπτώσεις αὗται τῆς δωροληψίας, καθ' ἣν σειρὰν ρυθμίζονται ἐν τῷ νόμῳ, εἶναι ἡ μία βαρυτέρα τῆς ἄλλης καὶ ἐπισύρουν κατὰ τῶν ὑπαιτίων ποινὰς ἀναλόγους πρὸς τὸ βάρος αὐτῶν. Ἡ δικαιολογικὴ βάσις τῆς τιμωρήσεως τῶν δύο τελευταίων περιπτώσεων εἶναι φανερά· πρόκειται ἡ προσβολὴ τῶν ὑπηρεσιακῶν καθηκόντων, ἧς ὁ ἐγκληματικὸς χαρακτὴρ δῆλος. Τῆς πρώτης περιπτώσεως ἡ τιμώρησις ἔχει τὸν λόγον αὐτῆς εἰς τὸ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν αἱ ὑπηρεσιακαὶ πράξεις τῶν ὑπαλλήλων νὰ γίνωνται ἀντικείμενα ἀγοραπωλησίας, οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ πληρώνωνται οἱ ὑπάλληλοι ὑπὸ τῶν πολιτῶν διὰ τὰς πράξεις τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν (*Frank*).

Digitized by Google

Υποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις εἶναι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρέται, πρὸς δὲ ἐν προκειμένῳ ἐξομοιοῦνται καὶ οἱ ἔνορκοι, λόγῳ τῶν σπουδαιοτάτων δικαστικῶν καθηκόντων, ἅτινα τοῖς εἶναι ἀνατεθειμένα. Τὸ ἔγκλημα τῆς πρώτης περιπτώσεως συνίσταται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ὑπαλλήλου, ὑπηρέτου ἢ ἐνόρκου ἀποδοχὴν δώρων ἢ κέρδους ἢ τὴν προθυμίαν πρὸς ἀποδοχὴν τοιούτων, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ μίαν νόμιμον πρᾶξιν ἀναγομένην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Πρᾶξις ἀναγομένη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ περὶ οὗ πρόκειται προσώπου εἶναι πᾶσα πρᾶξις ὑπαγομένη εἰς τὸν κύκλον τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ καὶ ἣν δυνάμει τοῦ λειτουργήματος, ὅπερ ἀσκεῖ, ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως ἐπιχειρήσῃ ἢ παραλίπῃ. Τὰ δῶρα δύνανται νὰ συνίστανται ἢ εἰς χρήματα ἢ εἰς ἕτερα ὑλικὰ πράγματα. Ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ «κέρδους» κρατεῖ διαφωνία. Οἱ μὲν νοοῦν τοῦτο ὡς πᾶσαν οἱανδήποτε ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον διαμόρφωσιν τῶν σχέσεων τοῦ προσώπου, ἕτεροι τὴν εὐνοϊκωτέραν ταύτην διαμόρφωσιν περιορίζουν μόνον εἰς τὸ περιουσιακὸν ἐπίπεδον. Καὶ ἄλλοι μὲν νοοῦν ταῦτα ἀντικειμενικῶς, ἄλλοι δὲ ὑποκειμενικῶς, κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἢ τὸ συναίσθημα τοῦ ὑπαλλήλου. Ἡ ἄρχουσα δόξα δέχεται, ὡς νοούμενον ὑπὸ τοῦ νόμου μόνον τὸ ὑλικῆς φύσεως κέρδος. Εἰς τρόπον ὥστε π. χ. δὲν εἶναι ἀποδοχὴ ὑποσχέσεως κέρδους ἡ ἀποδοχὴ ὑποσχέσεως γυναικὸς περὶ συνουσίας. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπαραίτητον νὰ ἀφορᾷ τὸ κέρδος ἀμέσως αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπαλλήλου· δύναται νὰ ἀφορᾷ αὐτὸν καὶ ἐμμέσως, ὡς π. χ. ὅταν παραχωρῆται ἢ πρόκειται νὰ παραχωρηθῇ τι εἰς τὴν σύζυγόν του. Διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἔννοια τοῦ ἐγκλήματος τῆς δωροληψίας τῆς πρώτης περιπτώσεως πρέπει ὁ ὑπάλληλος, ὑπηρέτης ἢ ἔνορκος νὰ ἀπεδέχθη τὸ κέρδος ἢ τὸ δῶρον ἢ τὴν ὑπόσχεσιν περὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἢ παραλίπῃ ὡρισμένην πρᾶξιν ἀναγομένην εἰς τὸν κύκλον τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ (*Frank*). Οὕτως ἑρμηνεύεται ἐν Γερμανίᾳ ἡ σχετικὴ ταυτόσημος διάταξις τοῦ νόμου. Συνεπῶς δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ὁ ὑπάλληλος ἀποδέχεται κέρδος ἢ ὑπόσχεσιν περὶ αὐτοῦ δι' ὃν χρόνον, ἀορίστως πότε καὶ πῶς, θὰ ἐπεχειρεῖτο ὑπ' αὐτοῦ πρᾶξίς τις ἀναγομένη εἰς τὰ καθήκοντά του. Ἐπίσης τὸ γερμανικὸν ἀκυρωτικὸν δὲν θεωρεῖ ὡς δωροληψίαν τὴν ἀποδοχὴν φιλοδωρημάτων, διδομένων ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς νομίμως τελουμένης πράξεως, ἐξ ἁπλῆς φιλοφροσύνης. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ ὑπάρχει καὶ τοῦτο τὸ κενόν, ὅτι δὲν προβλέπεται ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ὁ ὑπάλληλος ἀξιοῖ δῶρα διὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ ἀναγομένων πράξεων. Τὸ κενὸν τοῦτο δὲν εἶναι ἐντελῶς δυσαναπλήρωτον, διότι, ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις, μία τοιαύτη ἀξίωσις δύναται νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τοὺς ὁρισμοὺς τῆς ἐκβιάσεως (*Κωστῆς, Frank*).

Ὁ δόλος τοῦ ἐγκλήματος τῆς πρώτης περιπτώσεως συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ ὑπάλληλος δέχεται δῶρα ἢ κέρδη ἢ ὑποσχέσεις περὶ τοιούτων διὰ νὰ ἐκτελέσῃ μίαν ὡρισμένην πρᾶξιν, ἀναγομένην εἰς τὸν κύκλον τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ, ἐν γνώσει ὅτι δὲν δικαιοῦται ὅπως ἀξιώσῃ τοιαῦτα κέρδη. Ἐφ' ᾧ, φυσικῷ τῷ λόγῳ, δὲν ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου τὰ νόμιμα τέλη. Τὸ ἔγκλημα εἶναι τετελεσμένον ἅμ' ὡς ὁ ὑπάλληλος, ὑπὸ τοὺς ὡς ἄνω ὅρους, ἀπεδέχθη τὰ δῶρα ἢ τὸ κέρδος ἢ τὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόσχεσιν, ἀδιαφόρως ἂν ἐπεχείρησεν ἢ παρέλιπε τὴν πρᾶξιν, δι' ἣν ἐδωροδοκήθη. Ἀπὸ τῆς πρώτης ταύτης περιπτώσεως τοῦ ἐγκλήματος τῆς δωροληψίας διακρίνεται ἡ δευτέρα ὡς ἐκ τούτου, ἐπειδὴ ἡ πρᾶξις δι' ἣν λαμβάνεται τὸ δῶρον ἀντιβαίνει εἰς τὸ καθῆκον τοῦ ὑπαλλήλου, πρόκειται δὲ νὰ ἐπιχειρηθῇ πρὸς ὄφελος ἄλλου ἢ πρὸς βλάβην τῆς Ἐπικρατείας ἢ τινος ἰδιώτου. Ἀπαιτεῖται δὲ ὅπως ὁ ὑπάλληλος γνωρίζῃ τὸ παράνομον τῆς πράξεως, δι' ἣν ἀπεδέχθη τὰ δῶρα ἢ τὴν ὑπόσχεσιν. Τέλος ἡ τρίτη περίπτωσις διαφέρει τῶν δύο πρώτων, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ ταύτης ἡ ἀντιβαίνουσα εἰς τὸ καθῆκον πρᾶξις ἐτελέσθη καὶ πράγματι ὑπὸ τοῦ δωροδοκηθέντος, ἐν γνώσει τοῦ παρανόμου αὐτῆς.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 457 «ἐπίσης ἐπὶ δωροδοκίᾳ τιμωρεῖται κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ 456 ἄρθρου, ὅστις, χάριν τετελεσμένης ἤδη ἐπισήμου πράξεως, ἔλαβε, καὶ μὴ προηγηθείσης ἐπὶ τούτῳ ὑποσχέσεως ὁποιανδήποτε ἀμοιβήν, ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὁποίας δὲν τῷ ἐπετράπη ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς». Τὸ ἔγκλημα τοῦ ἄρθρου τούτου διακρίνεται τῶν περιπτώσεων τοῦ ἄρθρου 456, ἐπειδὴ ἐλήφθησαν δῶρα ἕνεκα πράξεως τετελεσμένης ἤδη ὅθεν ἐὰν μὲν ἡ πρᾶξις αὕτη ἦτο νόμιμος ὁ δωροδοκηθεὶς τιμωρεῖται κατὰ τὸν ἀριθμὸν 1 τοῦ ἄρθρου 456, ἂν δὲ ἀντέκειτο εἰς τὰ καθήκοντά του, κατὰ τὸν ἀριθμὸν 3 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου. Τὸ ἄρθρον 458 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐὰν δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ἔνορκος, λαβών τι καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἂν καὶ ἄκων, ἢ δοθέντος δώρου εἴς τινα τῶν οἰκείων του ὑπό τινος τῶν κρινομένων ἢ τῶν ἐξαιτουμένων, δὲν τὸ παραδώσῃ εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχήν, ἢ δὲν τὸ ἀναγγείλῃ εἰς τὸ δικαστήριον πρὸς ἀνάκρισιν, τοὐλάχιστον ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀφ' οὗ τὸ ἔλαβεν ἢ τὸ ἔμαθε, χωρὶς νὰ ἀποδείξῃ νόμιμόν τινα τῆς παρεμποδίσεώς του αἰτίαν, τοῦ τοιούτου δὲν εἰσακούεται πλέον ἡ ἔνστασις ὅτι δὲν ἐδέχθη τὸ δῶρον ἢ τὸ κέρδος ἢ ὅτι δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ δεχθῇ». Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο θεωρεῖται ὡς ἀποδοχὴ δώρου ἡ ὑπὸ τοῦ ὑπαλλήλου ἢ τοῦ ἐνόρκου παράλειψις, ὅπως πληροφορήσῃ τὴν ἀρχὴν ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ του τῷ ἐστάλησαν ἢ ἐδόθησαν εἴς τινα τῶν οἰκείων του δῶρα. Οἰκεῖοι εἶναι τὰ διὰ συγγενικῶν δεσμῶν συνδεόμενα πρόσωπα ἢ τὰ ἐν στενῇ συναφείᾳ τυγχάνοντα.

Ὁ *δεκασμὸς* ρυθμίζεται ἐν τοῖς ἄρθροις 459 καὶ 460. Τὸ ἄρθρον 459 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὅστις ὑπόσχεται ἢ δίδει μόνος ἢ δι' ἄλλου εἰς δημόσιον ὑπάλληλον, ἔνορκον ἢ εἰς τοὺς οἰκείους του οἱονδήποτε δῶρον, ἢ ὁποιονδήποτε κέρδος, χάριν τινὸς πράξεως ἀναγομένης εἰς τὰ τῶν καθηκόντων του κἄν τε ἐδέχθη, κἄν τε ἀπέρριψεν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ὁ ὁρκωτὸς τὸ καθομολογηθὲν ἢ τὸ δοθέν, καταδικάζεται εἰς τὸ νὰ πληρώσῃ τὸ διπλοῦν τῆς ἀξίας τοῦ δοθέντος ἢ προσενεχθέντος δώρου, ἤ, μὴ ἐπιδεχομένου τούτου ἐκτίμησιν εἰς χρήματα, ὑποβάλλεται εἰς χρηματικὴν ποινὴν τοὐλάχιστον πεντήκοντα δραχμῶν. Ἐὰν μολοντοῦτο ἡ δωροδοκία, τείνουσα εἰς ἀθέμιτον ὠφέλειαν τοῦ δωροδοκοῦντος, ἢ τρίτου ἄλλου ἢ πρὸς βλάβην τῆς Ἐπικρατείας ἢ ἰδιώτου τινός, ἔγινεν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀποπλανήσῃ τὸν ὑπάλληλον ἢ τὸν ἔνορκον εἰς πρᾶξίν τινα ἐναντίον τῶν καθηκόντων του, τότε πρὸς τῇ χρηματικῇ ποινῇ καταγιγνώσκεται καὶ φυλάκισις τὸ πολὺ δύο ἐτῶν, καὶ ἐὰν τὸ μελετηθὲν ἀποτέλεσμα συνέβη τῷ ὄντι, τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους». Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος τούτου δύναται νὰ ᾖ πᾶς πολίτης. Πρὸς τὰς τρεῖς δὲ περιπτώσεις τῆς δωροληψίας ἀνταποκρίνονται τρεῖς περιπτώσεις δεκασμοῦ. Ἡ πρᾶξις τῆς τε πρώτης περιπτώσεως καὶ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης εἶναι τετελεσμένη εἴτε ἐδέχθη εἴτε ἀπέρριψεν ὁ ὑπάλληλος ἢ ὁ ἔνορκος τὸ δοθὲν ἢ ὑπεσχημένον δῶρον ἢ κέρδος. Ἡ ποινὴ διαβαθμίζεται ἀναλόγως τοῦ ἂν ἡ πρᾶξις τοῦ δεκαζομένου ὑπαλλήλου συνᾴδῃ ἢ ἀντιβαίνῃ εἰς τὰ καθήκοντά του καὶ ἂν ἀντιβαίνῃ, ἀναλόγως τοῦ ἂν ἐτελέσθη ἢ οὔ. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 460 «τὸ δοθὲν ἢ καθομολογηθὲν δῶρον κατατίθεται πάντοτε εἰς τὸ ταμεῖον τῶν πτωχῶν τοῦ τόπου, ἔνθα κατοικεῖ ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ἔνορκος, πρὸς δωροδόκησιν τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἀπόπειρα ἢ ὅστις τῷ ὄντι ἐδωροδοκήθη». Ἐπί τε τῆς δωροληψίας καὶ τοῦ δεκασμοῦ ἡ ἔννοια τῆς ἀποπείρας «ἀδύνατον νὰ προσαρμοσθῇ, διότι ὁ νόμος ἐν τῇ διατυπώσει τῶν συστατικῶν ὅρων τοῦ ἀδικήματος ἐπὶ τοσοῦτον προέβη, ὥστε ὡς τετελεσμένον ἀδίκημα κηρύσσει καὶ αὐτὴν τὴν πρὸς τελεσιουργίαν τοῦ ἀδικήματος ἀρξαμένην ἐνέργειαν» (*Κωστῆς*). Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **δωροδοκίας** ἢ *δώρων γραφὴ* [*Ἀρχ. Δίκ.*]· Καλεῖται οὕτως ἡ δημοσία δίκη ἡ ἀσκουμένη πρὸς προστασίαν τοῦ δημοσίου συμφέροντος κατὰ παντὸς λαμβάνοντος δῶρα ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Εἰδικῶς δὲ καλεῖται *δεκασμοῦ μὲν γραφή*, ὅταν κατηγορῆται ὁ ὑποσχόμενος δῶρα, *δώρων δὲ γραφή*, ὅταν κατηγορῆται ὁ λαμβάνων δῶρα. Ἡ δίκη ἦτο τιμητή, ἠσκεῖτο παρὰ τῶν συνηγόρων, ἢ τοῦ ἀδικηθέντος ἢ καὶ παρὰ παντός, ἐπήγετο δὲ πλὴν ἄλλων τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμίας, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου (*Αἰσχίν.* κατὰ Τιμ. 86—88, *Δημοσθ.* Κατὰ Στεφ. Β' 26). Ἵνα ἀσκηθῇ ἡ γραφὴ αὕτη, δὲν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἐπῆλθε ζημία εἰς τὸ δημόσιον συμφέρον ἢ εἰς τρίτον πρόσωπον· ἐχώρει διὰ τῆς ἁπλῆς καταβολῆς ἢ ὑποσχέσεως τοῦ δώρου, καὶ ἐὰν τοῦτο ἐδίδετο διὰ τὴν ὀρθὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου. Ὁ Καλλίας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἱππάρχου, κατεδικάσθη εἰς πρόστιμον πεντήκοντα ταλάντων, διότι ἐδέχθη δῶρα παρὰ τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος, καίτοι διεπραγματεύθη μίαν τῶν πλέον τιμητικῶν συνθηκῶν, ἐξ ὅσων ποτὲ συνῆψεν ἡ Ἀθηναϊκὴ πολιτεία (*Δημοσθ* § 273—277). Τοιαῦται γραφαὶ τρεῖς ἀναφέρονται παρὰ Δεινάρχῳ, ἡ κατὰ Δημοσθένους (1—114), ἡ κατ' Ἀριστογείτονος (1—26) καὶ ἡ κατὰ Φιλοκλέους (1—22). Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

δωροδόκος (ὁ, ἡ)· ὁ δεχόμενος δῶρα, ὁ δεκαζόμενος, ἄλλως *δωροδέκτης, δωρολήπτης* (ἀρχ.)· || ὁ δωροδοκῶν, ὁ δεκάζων, ἄλλως *δωροδότης*.

δωροδοκῶ (—*έω*)· εἶμαι δωροδόκος, δέχομαι δῶρα, δεκάζομαι (ἀρχ.)· || διαφθείρω τὴν συνείδησίν τινος διὰ δώρων ἢ χρημάτων, δεκάζω: «ἐδωροδόκησε τοὺς δικαστάς του,—τοὺς μάρτυρας»· || παθ. *δωροδοκοῦμαι*=δέχομαι δῶρα ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς συνειδήσεώς μου, δεκάζομαι.

δωροδότης (ὁ)· ὁ δίδων δῶρα ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς συνειδήσεώς τινος, ὁ δεκάζων.

δωροδόχος (ὁ, ἡ)· ὁ δεχόμενος δῶρα, ὁ δεκαζόμενος, ἀντὶ *δωροδόκος*.

Δωροθέα. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας φέρονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο αἱ ἑξῆς ἅγιαι:

—1) *Ἡ μάρτυς*. Αὕτη, θυγάτηρ οὖσα τοῦ εὐγενοῦς Βαλεντίνου, μετὰ τῆς ἀδελφῆς *Εὐφημίας* καὶ τῶν δύο ἐξαδέλφων *Θέκλης* καὶ *Ἐράσμης*, θυγατέρων τοῦ Βαλεντινιανοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Βαλεντίνου, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν Α' αἰῶνα καὶ ἑορτάζεται τὴν 3 Σεπτεμβρίου ἐν Βενετίᾳ καὶ Ραβέννῃ.

—2) *Ἡ ἁγία*. Ἐν Πομερανίᾳ τῷ 1336 γεννηθεῖσα, ἐν ἡλικίᾳ 17 ἐτῶν συνεζεύχθη τὸν Ἀδαλβέρτον, πλούσιον ἄρχοντα ἐκ Dantzig καὶ ἔσχεν ἐξ αὐτοῦ ὀκτὼ τέκνα, ὧν μόνον τὸ τελευταῖον ἐπέζησεν. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τοῦ συζύγου τῷ 1390, ἡ Δωροθέα ἐκλείσθη τῷ 1394 ἔν τινι κελλίῳ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Marienweder καὶ ἐπὶ πέντε ἔτη ἔζησεν ἐν αὐτῷ βίον ἅγιον καὶ ἡ φήμη της ταχέως διεδόθη ἐκτὸς τῆς Γερμανίας εἰς Πολωνίαν, Σιλεσίαν, Λιθουανίαν καὶ Βοημίαν. Ἀποθανοῦσα δὲ τῷ 1399 ἑορτάζεται τὴν 25 ἐνιαχοῦ καὶ ἐνιαχοῦ τὴν 30 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

Δωροθέα (Dorothea) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 339. Ἀνεκαλύφθη τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1892 ὑπὸ τοῦ M. Volf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Δωροθέα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα ὑπαγομένην εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ἐνωτίας τοῦ νομοῦ Πέλλης. Πρότερον ἐκαλεῖτο Γάβριστα. Ἀπέχει ½ ὥραν ἀπὸ τὴν Ἀρδέαν (Καρατζόβα-Σούμποσκον). Κάτοικοι 1045, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Α. Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΗΣ

Δωροθεΐδης, *Γαβριήλ*. Ἀναφέρεται ἐν τοῖς κληρικοῖς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα πριμικήριος, ζήσας ἐν τέλει τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ἐν Λιθουανίᾳ, ἢ Πολωνίᾳ, Σλαῦος, οὐχὶ δὲ Ἕλλην, καίτοι ἠσμένιζε τὸ γράφειν ἑλληνιστί. Ἐκτὸς τῶν πρὸς Κύριλλον Λούκαριν ἐπιστολῶν, τῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ Legrand (Bibliogr. Hellén. τ. Δ', σ. 217—225), ὁ Δωροθεΐδης μετέφρασε καὶ λόγους τινὰς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς «εἰς σλοβενίδα, ἤτοι ρωσικὴν» μένων ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἰάσιον μονῇ τοῦ Ἁγίου Σάββα. Ταῦτα ἐν ἀρχῇ τοῦ 31 κώδικος τοῦ ἐν Φαναρίῳ Κωνσταντινουπόλεως Ἁγιοταφιτικοῦ μετοχίου. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δωρόθεος. Κοινὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὄνομα, ὅπερ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὄνομα ἰδίως κληρικῶν.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΟΧΗ

— **Δωρόθεος** Ἀργεῖος χαλκοπλάστης τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. Ἐγένετο γνωστὸς ἐξ ἀνευρεθείσης βάσεως ἀναθήματος ἀνατεθέντος ὑπό τινος Ἀριστομένους πρὸς τὴν Δήμητρα Χθονίαν ἐν Ἑρμιόνῃ. Ι. Μ. Π.

— **Δωρόθεος**. Γλύπτης ἐξ Ὀλύνθου, υἱὸς τοῦ Ἡγησάνδρου. Ἐξεπόνησεν ἄγαλμα τοῦ Πομπηίου, ὅπερ οἱ Μυτιληναῖοι, εὐγνωμονοῦντες διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τούτου χορηγηθείσας ἐλευθερίας, ἀνέθηκαν ἐν ἔτει 62 π. Χ. Ὑπό τινων ὑποστηρίζεται, ὅτι ὁ Δωρόθεος οὗτος ἔζησεν εἰς προγενεστέραν ἐποχήν, καὶ τοῦτο, διότι νομίζουν ὅτι ἡ ἀνευρεθεῖσα βάσις ἀνήκει εἰς ἀρχαιότερον ἄγαλμα. Ι. Μ. Π.

— **Δωρόθεος**. Ἕλλην ἱστορικὸς τῶν Ἀλεξανδριτῶν χρόνων, συγγράψας κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου «Ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου». Ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Στοβαῖος ἀναφέρουν αὐτὸν ὡς συγγραφέα «Ἱστορίας τῆς Σικελίας». Κ. Μ. Κ.

— **Δωρόθεος** ὁ ἐξ ***Ἀσκαλῶνος*** ἢ ***Ἀσκαλωνίτης***. Ἕλλην γραμματικὸς τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου. Ὁ Ἀθήναιος καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου (Ἰλιάδ. Κ. 252) μνημονεύουν ἔργον τοῦ Δωροθέου «Λέξεων συναγωγὴ ἢ Ἀττικαὶ λέξεις». Ἄλλαι ἐργασίαι του: «Περὶ τῶν ξένως εἰρημένων λέξεων κατὰ στοιχεῖον», «Περὶ Ἀντιφάνους καὶ περὶ τῆς παρὰ νεωτέροις κωμικοῖς ματτύης» φαίνεται ὅτι ἀπετέλουν κεφάλαια μόνον τοῦ ἔργου του «Λέξεων συναγωγή». Κ. Μ. Κ.

— **Δωρόθεος** Ἀρχαῖος Ἕλλην ζωγράφος. Ἀντέγραψε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Νέρωνος, τὴν «Ἀναδυομένην Ἀφροδίτην» τοῦ Ἀπελλῆ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ πρωτοτύπου, ὅπερ ἀπέκειτο ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ ναῷ τοῦ Καίσαρος καὶ ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῇ ἐκ τῆς πολυκαιρίας. Ι. Μ. Π.

— **Δωρόθεος ὁ *ἀστρολόγος***. Ποιητὴς διδακτικῶν ἀστρολογικῶν ποιημάτων τοῦ Α' ἢ τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. Κατήγετο ἐκ Σιδῶνος καὶ ἐγένετο ὀνομαστὸς διὰ τὰς ἀστρολογικάς του παρατηρήσεις, ἐκτεθείσας ἐν τῷ «Περὶ καταρχῶν» ἔργῳ του. Τὰ ποιήματά του μετὰ τῶν τοῦ Ἀνουβίωνος καὶ τοῦ Μαξίμου ἐξέδωκαν οἱ F. S Lehrs καὶ Arn. Köchly ἐν τῇ συλλογῇ «Poetae bucolici et didactici» (Παρίσιοι 1846 καὶ 1857). Κ. Μ. Κ.

ΑΓΙΟΙ

—**Δωρόθεος (*ἅγιος*)**. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας φέρονται οἱ ἑξῆς ἅγιοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο:

— 1) ***Δωρόθεος*** *μάρτυς*. Ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ

Digitized by Google

τοὺς χρόνους τοῦ Μαξιμιανοῦ ζῶν, ἐρρίφθη ὡς βορὰ εἰς τὰ θηρία. Ἡ μνήμη του ἐν τῷ μηναίῳ τῆς 5 Νοεμβρίου μετὰ βραχείας βιογραφίας.

— 2) *Δωρόθεος μάρτυς* Οὗτος πραιπόσιτος τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Νικομηδείας ὢν καὶ δεξάμενος τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῇ 28 Δεκεμβρίου κατὰ τὸ Μηναῖον.

— 1) *Δωρόθεος μάρτυς*. Ἐπίσκοπος ὢν Τύρου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος, ἐξωρίσθη εἰς Θράκην ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἐπανελθὼν μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν διωγμῶν εἰς τὴν Τύρον συνελήφθη ὑπὸ στρατιωτῶν Ρωμαίων καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐν ἡλικίᾳ 107 ἐτῶν τῷ 362. Ἡ μνήμη του ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 5 Ἰουνίου μετὰ βιογραφίας καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τοῦ Κανόνος ποιητὴς Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος.

— 4) *Δωρόθεος ὁ ὅσιος*. Ἔζησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἔν τινι κοινοβίῳ πλησίον τῆς Γάζης. Σῴζονται αὐτοῦ ὀκτὼ βραχεῖαι ἐπιστολαὶ ἀσκητικοῦ περιεχομένου καὶ «Διδασκαλίαι ψυχωφελεῖς» εἰς 24 τμήματα, ἠρανισμέναι ἐκ τοῦ Γεροντικοῦ καὶ ἔργων τοῦ Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Χρυσοστόμου καὶ Εὐαγρίου. Αἱ διδασκαλίαι αὗται ἀνεγινώσκοντο ἀπλήστως ἐν ταῖς μοναῖς, ἡ σημερινὴ δὲ μορφὴ αὐτῶν φαίνεται ὅτι εἶναι διασκευὴ τοῦ πρωτοτύπου, γενομένη ὑπό τινος μοναχοῦ ἐπὶ πατριάρχου Ταρασίου (784—806). Ἐκ τούτων τινὰς μεταφράσας Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, κατεχώρισεν ἐν τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1816 ἐν Βενετίᾳ «Βίβλῳ ψυχωφελεστάτῃ». [Πρβλ. *Migne* 86,891 καὶ ἑξῆς καὶ 88.1812 κ. ἑ.—*S. Vailhe* «Echos d' Orient» Δ' 359, Ζ' 268, Η' 157 καὶ Θ' 81.] Ε. Γ. Π.

Ἐν δὲ τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀναγράφονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ οἱ ἑξῆς ἅγιοι:

—1) *Δωρόθεος* καὶ *Κάστωρ*. Ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας κατὰ τοὺς πρώτους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν ὑποστάντες μαρτυρικὸν θάνατον, ἑορτάζονται τὴν 28 Μαρτίου.

—2) *Δωρόθεος μάρτυς*. Ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μαρτυρήσας (οὗτινος κατόπιν τὸ λείψανον μετακομισθὲν εἰς Ρώμην κατετέθη ἐν ὁμωνύμῳ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ), ἑορτάζεται τὴν 6 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

— **Δωρόθεος** *μητροπολίτης* ***Ἀδριανοπόλεως***, *ἐπωνυμούμενος* ***Πρωϊος***. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ μετὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος· ἐκεῖ ἐδιδάχθη κατὰ πρῶτον, ὕστερον δὲ ἐν Πάτμῳ τὰ γραμματικὰ ὑπὸ τὸν τότε περίπυστον διδάσκαλον Δανιὴλ τὸν Κεραμέα. Ἀπελθὼν κατόπιν εἰς Πίσαν καὶ Φλωρεντίαν καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Παρισίους, ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικά, καὶ διελθὼν πολλὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ἐπέστρεψεν εἰς Χίον, διδάξας, ἴσως ἀπὸ τοῦ 1793—1796, τὰ φυσικομαθηματικά, μεθ' ὅ, κερδήσας τὴν ἀγάπην τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Γεωργίου Χαντζερῆ (1797—1799), ἔμεινε παρ' αὐτῷ διδάσκαλος τῶν ἡγεμονοπαίδων. Ἐγένετο τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας σχολάρχης ἀπὸ τοῦ 1803—1807, καίτοι ἦν ἐκλελεγμένος μητροπολίτης Φιλαδελφείας ἀπὸ τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1805. Τῷ 1813 μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀδριανοπόλεως καὶ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1821 ἀπηγχονίσθη καὶ αὐτὸς συγχρόνως τῷ ἀειμνήστῳ Γρηγορίῳ Ε' καὶ τοῖς ἄλλοις κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς. Ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν ἱερατικῆς σχολῆς καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς κεντρικῆς ἑλληνικῆς σχολῆς εἰς τέλειον γυμνάσιον. Ἐν τῷ ΙΓ' τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου» Κωνσταντινουπόλεως ἐξεδόθη τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος τῶν ἐπὶ Δωροθέου Πρωΐου πράξεων τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ὧν ἐγένετο σπουδαιοτέρα ἡ προετοιμασία τῆς «Κιβωτοῦ». Λέγεται ὅτι ὁ Πρωϊος συνέγραψεν ἀριθμητικήν, ἄλγεβραν καὶ γεωμετρίαν, μετέφρασε δὲ τὴν μεταφυσικὴν τοῦ Γενουνσίου. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Δωρόθεος**, *πατριάρχης Ἀντιοχείας*. Οὗτος διαδεχθεὶς Μᾶρκον τὸν Γ' ἀποθανόντα, τῷ 1436, ἐποίμανε τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀντιοχέων ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη. Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ γενομένης τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Φιλόθεος, Ἱεροσολύμων Ἰωακεὶμ καὶ οὗτος, συγκαλέσαντες σύνοδον ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1443, κατεδίκασαν τὰ ἐν Φλωρεντίᾳ γενόμενα καὶ καθῄρεσαν τὸν λατινόφρονα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνη καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας. Κατὰ δὲ τὸ 1450 ὁ Δωρόθεος οὗτος καὶ οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Φιλόθεος καὶ Ἱεροσολύμων Θεοφάνης εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάντες καὶ σύνοδον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ συγκροτήσαντες, καθῄρεσαν καὶ τὸν διάδοχον τοῦ Μητροφάνους Γρηγόριον τὸν τῆς Μαμμῆς ἐπονομαζόμενον καὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀθανάσιον, κατεδίκασαν καὶ πάλιν τὰ γενόμενα ἐν τῇ τῆς Φλωρεντίας συνόδῳ ὡς «μιαρᾷ καὶ δολίᾳ καὶ τυραννικῇ» καὶ ἀπεδέξαντο τὴν μετάνοιαν τῶν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ὑπογραψάντων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἀμφισβητεῖται δὲ ἂν ἐκαλεῖτο *Δωρόθεος* καὶ ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1523—1524 μετασχὼν συνόδου τῶν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων, Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ παυθέντος Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου, ἥτις καθῄρεσε τὸν διαδεχθέντα ἐν τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ τὸν Ἱερεμίαν Ἰωαννίκιον, μητροπολίτην Σωζοπόλεως. Ε. Γ. Π.

— **Δωρόθεος**, *μητροπολίτης Δημητριάδος*, γνωστότερος ὡς *πρῴην Λαρίσης*, καὶ ἐπωνυμούμενος *Σχολάριος*. Ἐγεννήθη ἐν Βενδίστᾳ τῆς Θεσσαλίας τῷ 1812, σπουδάσας ὀλίγον ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ· ὑπηρέτησεν ὑπό τινα θεῖον αὐτοῦ καλόγηρον τῆς τοῦ Κουτλουμουσίου μονῆς, ὅστις καὶ ἔδωκεν αὐτῷ σημαντικὸν χρηματικὸν ποσόν. Εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς κύκλους ἐφάνη τὸ πρῶτον ὡς διευθυντὴς τῆς Μ. Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1850—1852, ὅτε ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Σωζοαγαθοπόλεως. Μετατεθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Δημητριάδος τῷ 1858, ἔλαβε κατόπιν τὴν Λάρισαν, μὴ δυνηθεὶς εἰς αὐτὴν νὰ μεταβῇ ἕνεκα κοινοτικῆς ἀκαταστασίας. Τῷ 1858 διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς συνόδου κληρικὸν μέλος τῆς πρὸς σύνταξιν ἐθνικῶν κανονισμῶν ἐθνοσυνελεύσεως. Τῷ 1860 ἐκλήθη μέλος τῆς συνόδου, διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1870. Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἀποθανὼν τῷ 1888. Ἐδωρήσατο τῷ 1872 ὑπὲρ τῶν ἐν Σωζοπόλει σχολείων 500 λίρας τουρκικὰς χρυσᾶς, 38000 φράγκων χρυσῶν ὑπὲρ ἱερατικῆς τινος σχολῆς ἐν Τρίκκῃ τῆς Θεσσαλίας, 23000 ὑπὲρ τῆς ἐν Βενδίστᾳ, τῇ πατρίδι αὐτοῦ, σχολῆς, καὶ 150000 πρὸς προαγωγὴν τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης παρ' ἡμῖν δι' ἐκδόσεως καταλλήλων συγγραμμάτων. Ἐξέδωκε τῷ 1879 τὴν «Κλεῖδα Πατρολογίας» καὶ μετὰ ταῦτα τὸ «Ταμεῖον Πατρολογίας». Μ. Ι. Γ.

— **Δωρόθεος**, *μητροπολίτης Ἡρακλείας*. Ἀρειανὸς τὸ δόγμα, ἤκμαζε μετὰ τὰ μέσα τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, ἐχειροτόνησε δὲ τὸν ἀρειανὸν Δημόφιλον (369) ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, φρονῶν ὅτι αὐτὸς ἔχει τὸ προνόμιον τῆς χειροτονίας, διὰ τὴν γειτονίαν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἡρακλείας καὶ Νέας Ρώμης. Μεταβὰς ὁ Δωρόθεος μετὰ τοῦ Δημοφίλου εἰς Κύζικον ἐτάραξε καὶ ἐκείνην τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλαζονικὸς ἀνὴρ ὤν, κατὰ τὸν Φιλοστόργιον (Θ', 10,13,14). Ὕστερον εἰσεπήδησεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὡς πατριάρχης περὶ τὸ 371, ἀποθανὼν πιθανῶς τῷ 376. Μ. Ι. Γ.

— **Δωρόθεος Α'**, *πατριάρχης Ἱεροσολύμων*. Ἐμόνασε κατ' ἀρχὰς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Σάββα τῶν Ἱεροσολύμων, εἶτα δ' ἐξελέγη πατριάρχης τῷ 1376, ἐπικυρωθείσης τῆς ἐκλογῆς του ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου. Τούτου φίλος πολὺ ἦτο ὁ ὀνομαστὸς Ἰωσὴφ Βρυέννιος († 1436) οὗτινος σῴζεται λαμπρὰ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Δωρόθεον γενόμενον πατριάρχην. Ἡ Παλαιστίνη τότε ἦτο ὑποτελὴς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὁ δὲ κατέχων τὸν θρόνον αὐτῆς Μελὲκ Φάραζ ἴμπν Βαρκοὺκ (1398—1405) ἔδωκεν εἰς τὸν Δωρόθεον διάταγμα ἐπικυροῦν τὴν ἐξουσίαν τούτου ἐπὶ τῶν Ἁγίων τόπων. Τοῦτο ἀνενεώθη τῷ 1410 ὑπὸ τοῦ Ἄμπτ ἔλ Ἀζὶζ ἴμπν Βαρκοὺκ (1405—1412), ἐπιτρέπον εἰς τὸν πατριάρχην, «ἵνα καθὼς οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ ἔκπαλαι, οὕτω καὶ αὐτὸς ἀνοίγῃ καὶ κλείῃ τὴν πύλην τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἀνεμποδίστως», τῇ ἐπεμβάσει δὲ Μανουὴλ Β' τοῦ Παλαιολόγου (1391—1425), οὗτινος σῴζεται ἐπιστολὴ (1411) πρὸς τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου, οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ὑπαγόμενοι εἰς τοῦτον, ἀπέλαυσαν θρησκευτικῆς ἀνοχῆς καὶ προστασίας. Φαίνεται ὅτι ὁ Δωρόθεος ἐγένετο ὑποκινητὴς νέας πνευματικῆς ζωῆς ἐν Ἱεροσολύμοις, διότι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος, τὰ πλεῖστα τῶν σῳζομένων χειρογράφων εἰς τὴν πατριαρχικὴν βιβλιοθήκην τῶν Ἱεροσολύμων ἐγένοντο ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἰδιογράφως ἢ ὑπὸ λογίων ἀνδρῶν ὑποστηριχθέντων ὑπ' αὐτοῦ. Εἷς τῶν ἐπισκόπων του, ὁ Βηθλεὲμ Μιχαὴλ (1393—1400), ἀπεστάλη τρὶς εἰς Ρωσίαν δι' ἐκκλησιαστικὰς ἐντολάς. Ὁ Δωρόθεος παρῃτήθη τῷ 1417 ὑπὲρ τοῦ «υἱοῦ» αὐτοῦ, ἤτοι τοῦ «ὑποτακτικοῦ» του *Θεοφίλου Β'*. ἑνὸς τῶν ἀρίστων πατριαρχῶν. Διότι εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ συνήθεια νὰ προσλαμβάνουν ἐγκαίρως οἱ πατριάρχαι ἐκλεκτὸν βοηθόν, ὃν παρεσκεύαζον εἰς διαδοχήν των.

— **Δωρόθεος Β'**, *πατριάρχης Ἱεροσολύμων*. Ἐπὶ τούτου τῷ 1517 ὁ Σελὴμ Α' καθυπέταξε τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Παλαιστίνην. Τότε ὁ Δωρόθεος προσελθὼν τῷ νικητῇ ἐζήτησεν ἔγγραφον ἐπιβεβαίωσιν τῶν κτητορικῶν δικαιωμάτων τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων, τὴν ὁποίαν καὶ ἔδωκεν ὁ Σελήμ. Ὁ Δωρόθεος, πατριαρχεύων ἀπὸ τοῦ 1505 ἐν μέσῳ δεινῶν περιστάσεων, ἀνεδείχθη μία τῶν εὐγενεστέρων φυσιογνωμιῶν τοῦ ὑποδούλου Γένους. Γ. Λ. Α.

— **Δωρόθεος**, *μητροπολίτης Κορυτσᾶς*. Κληρικὸς πεπαιδευμένος καὶ δόκιμος ἱεροκῆρυξ. Ἐγεννήθη ἐν Ρυσίῳ (Ἀρετσοῦ Βιθυνίας), σπουδάσας ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ Χάλκης, ὢν μοναχὸς τοῦ Βατοπεδίου ὑπὸ τὸν βατοπεδηνὸν διδάσκαλον Καλιδάχον, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ τὸ ἐπώνυμον *Εὐελπίδης*. Ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς μονῆς αὐτοῦ εἰς Βεσσαραβίαν ἡγούμενος τῶν ἐκεῖ πλουσιωτάτων κτημάτων αὐτῆς, ἐπανῆλθε πλουσιώτατος καὶ αὐτὸς εἰς Ἀθήνας τῷ 1864, δαπανήσας ἄπειρα χρήματα πρὸς συγκρότησιν βιβλιοθήκης ἐκ σπανίων ἐκδόσεων ἀναγομένων εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ τὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τῷ 1869—1871 διηύθυνε τὴν ἐμπορικὴν ἐν Χάλκῃ σχολήν, ἀπὸ τοῦ 1871—1874 ἐχρημάτισεν ἐν τῷ πατριαρχείῳ μέγας πρωτοσύγκελλος, τῇ 23 Ἀπριλίου 1874 ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Κορυτσᾶς καὶ Σελασφόρου, καὶ τῇ 8 Μαΐου 1875, περιοδεύων ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ καὶ διερχόμενος τὸν ποταμὸν Ἀῷον (Ὀγιοῦζα), ἐπνίγη, τὸ πεντηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἄγων. Ἐξέδωκε μετὰ σοφῶν παρατηρήσεων τὸν πρῶτον ἐκ τῶν περὶ ἱερωσύνης λόγων τοῦ Χρυσοστόμου (Ἀθήνησι 1867), προτάξας βιογραφίαν ἀξιοσπούδαστον αὐτοῦ· ἔγραψε διατριβὴν «Περὶ τοῦ πότε ἐγένετο ἡ τοῦ Κυρίου Μεταμόρφωσις», προσηρτημένην τῇ τετάρτῃ ἐκδόσει τοῦ Συναξαριστοῦ (1868), καὶ ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1874 τὸ «Σπαρτίον ἔντριτον», περιέχον λόγους ἐκφωνηθέντας ὑπ' αὐτοῦ καί τινας ἐπιστολὰς τοῦ πατριάρχου Φωτίου καὶ τοῦ Γρηγορίου Καρδαμῆ, ἡγουμένου Βατοπεδίου κατὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Δωρόθεος**, *πατριάρχης* ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ἀρειανός, ἐχειροτονήθη πατριάρχης Ἀντιοχείας ὑπὸ ἀρειανῶν, πρὸ τοῦ 377. Ἀποθανόντος τοῦ ἀρειανοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Δημοφίλου, οἱ ὁμόφρονες ἐχειροτόνησαν τὸν Μαρῖνον, ἀλλ' ἕνεκα τῆς τότε δημιουργηθείσης διχοστασίας μία μερὶς μετεκόμισεν ἐξ Ἀντιοχείας (386) τὸν Δωρόθεον, καὶ οὕτως ἀμφότεροι εἶχον ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοὺς ἰδίους. Δυσαρεστηθεὶς ὁ Μαρῖνος συνέστησεν ἰδίαν ὑποαρειανὴν αἵρεσιν· ἀλλὰ καὶ ὁ Δωρόθεος ἐχώλαινε περί τε τὸ ἀρειανικὸν δόγμα καὶ περὶ τὸ ὀρθόδοξον, διδάσκων «πρὶν τὸν Υἱὸν ὑποστῆναι, μὴ καλεῖσθαι Πατέρα τὸν Θεόν». Ὁ Δωρόθεος ἀπέθανε τῇ 6 Νοεμβρίου 410, ἡλικίαν ἄγων 119 ἐτῶν, καταλιπὼν διῃρημένην τὴν χριστιανικὴν κοινότητα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρειανῶν καὶ ὑποαρειανῶν. Μ. Ι. Γ.

— **Δωρόθεος**, *ἐπίσκοπος* ***Μαρκιανουπόλεως***. Αἱρετικὸς ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε' μ. Χ αἰῶνος. Ἐγένετο ἐπίσκοπος Μαρκιανουπόλεως καὶ εἷς τῶν κυρίων ὀπαδῶν τοῦ Νεστορίου, οὗ ἠσπάσατο καὶ ὡμολόγησε δημοσίᾳ τὴν αἵρεσιν, ἀρνηθεὶς τὴν ὑποστατικὴν ἕνωσιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἀπαγγείλας ἀναθεματισμὸν κατὰ τῶν καλούντων τὴν Μαρίαν Θεοτόκον. Παρέστη καὶ οὗτος μετ' ἄλλων νεστοριανῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ τοῦ 481, ἥτις ἀνεθεμάτισε τοὺς νεστοριανοὺς ὡς αἱρετικούς. Ἐξωρίσθη δὲ κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου. Τοῦ Δωροθέου σῴζονται ἐπιστολαὶ περιλαμβανόμεναι ἐν τῇ συλλογῇ «Ad Ephesinum Concilium variorum patrum epistolae» (Louvain 1682). Ν. Κ. ΚΑΦΗΣ

— **Δωρόθεος**, *μητροπολίτης* ***Προύσης*** ἐπωνυμούμενος ***Μομμέλης***. Ἐγεννήθη τῷ 1859 ἐν Συκῇ (κοινότερον δὲ Συγῇ) τῆς παραλίου Βιθυνίας, ἐδιδάχθη ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ Χάλκης, συμπληρώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ τῷ 1884, ἐδίδαξεν ἔν τινι προαστείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπηρέτησε κατόπιν ὑπὸ τοὺς μητροπολίτας Χαλκηδόνος Καλλίνικον καὶ Ἰωακεὶμ μέχρι τοῦ 1892, ὅτε ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Καλλιπόλεως καὶ Μαδύτου· μετετέθη τῷ 1897 εἰς τὴν μητρόπολιν Γρεβενῶν, τῷ 1901 εἰς τὴν μητρόπολιν Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, τῷ 1908 εἰς τὴν μητρόπολιν Προύσης. Ἐκλήθη μέλος τῆς Ἱερᾶς συνόδου ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντίνου Ε', Ἰωακεὶμ Γ' καὶ Γερμανοῦ Ε', οὗ ἀναγκασθέντος νὰ παραιτηθῇ (12 Ὀκτωβρίου 1918) ἐξελέγη τοποτηρητής, μεταβάς, χάριν ἐθνικῶν ζητημάτων, εἰς Παρισίους τῷ 1919 καὶ εἰς Λονδῖνον τῷ 1921. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε κατὰ Μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἔγραφε μετὰ χάριτος τὴν ἑλληνικὴν καὶ συνέταττεν εὐφυᾶ στιχουργήματα. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Δωρόθεος**, *ἐπίσκοπος Τύρου*, ὁ καὶ μάρτυς ὑπὲρ Χριστοῦ γενόμενος ἐν Ὀδυσσοπόλει (Βάρνῃ). Ἤκμασε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, ζήσας ἑκατὸν ἑπτὰ ἔτη, μέχρις Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου. Παραδίδεται ὅτι συνέγραψε πολλά, ὧν κοινότερον τὸ περὶ τῶν τοῦ Κυρίου μαθητῶν καὶ ἀποστόλων· τοῦτο ὅμως ἐγράφη προδήλως ὑπό τινος Προκοπίου πρεσβυτέρου (βλ. *Γεδεὼν* «Πατριαρχ. πίνακας» σ. 59 ἑ. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΑΛΛΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΚΑΙ ΛΟΓΙΟΙ

— **Δωρόθεος**. Βυζαντινὸς νομοδιδάσκαλος ἀκμάσας τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ἐχρημάτισε quaestor sacri palatii καὶ καθηγητὴς ἐν τῇ νομικῇ σχολῇ τῆς Βηρυτοῦ, κατά τινα δὲ γνώμην ἐδίδαξε καὶ εἰς

Digitized by Google

τὴν νομικὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνεχίσας τὰς παραδόσεις τοῦ καθηγητοῦ Θεοφίλου. Μετακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνειργάσθη μετὰ τοῦ Τριβωνιανοῦ καὶ τοῦ Θεοφίλου διὰ τὴν σύνταξιν τῶν «Εἰσηγήσεων». Μετέσχεν ἐπίσης τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν τῶν «Πανδεκτῶν» καὶ τοῦ δευτέρου κώδικος. Ὁ Δωρόθεος ὡς καθηγητὴς ἡρμήνευσε τὰς «Εἰσηγήσεις», ἀλλὰ δὲν συνέγραψε περὶ αὐτῶν ὑπόμνημα. Ὁ Δωρόθεος συνέγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὸν «Πανδέκτην», ὀνομασθέντα index (πίναξ), καὶ ἐκδοθέντα τῷ 542· ἀποσπάσματα τούτων διεσώθησαν ἐν τοῖς σχολίοις τῶν «Βασιλικῶν». Ἀπὸ τὸ ἔργον αὐτὸ λείπει ἡ καθαρῶς διδακτικὴ μορφή, ὥστε ν' ἀποκλείεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι πρόκειται περὶ παραδόσεων τοῦ Δωροθέου, εἶναι δὲ μᾶλλον «κατὰ πόδα», πιστὴ δηλαδὴ μετάφρασις τοῦ λατινικοῦ κειμένου τῶν Πανδεκτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς σχολίοις τῶν «Βασιλικῶν» συχνάκις ὁ index καλεῖται «τὸ ρητόν», κατὰ λέξιν τουτέστι μετάφρασις. Διὰ τὴν ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου τῶν «Πανδεκτῶν», ὁ Μ. Βλαστάρης εἶπε περὶ τοῦ πίνακος αὐτοῦ ὅτι «Δωρόθεος μέσῃ τάξει ἐχρήσατο», ὑπονοῶν, ὅτι δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πίνακος τοῦ Στεφάνου, οὔτε τὴν περιεκτικότητα τοῦ Κυρίλλου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον φαίνεται ὅτι ἐκ τοῦ πίνακος τοῦ Δωροθέου μετέφερον χωρία καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κείμενον τῶν «Βασιλικῶν» οἱ συντάκται των. Ἐξ αὐτοῦ δὲ φαίνεται νὰ ἤντλησαν τὰς πηγάς καὶ ὁ συγγραφεὺς πραγματείας τινὸς «De creditis», ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ροπῶν», ὁ συγγραφεὺς (πιθανῶς Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχεύς) τοῦ «Νομοκάνονος τῶν 50 τίτλων», καὶ ὁ Ι Κωβαῖος διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ «Ποινάλιου». Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἀκριβῶς ἀπέθανε ὁ Δωρόθεος. Τὸν πίνακά του ἐπὶ τῶν «Πανδεκτῶν» ἐξέδωκε μετὰ τὸ 542, ἅτε θανὼν ὅθεν κατὰ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—**Δωρόθεος.** Ὁ Παλλάδιος ἐν τῷ «Λαυσιακῷ» αὐτοῦ ἀναφέρει μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο τρεῖς ἐκ τῶν μεγάλων ἀναχωρητῶν τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα. —1) *Δωρόθεος ὁ ἀσκητής*. Διδάσκαλος τοῦ Παλλαδίου, «γέρων μεγάλη σκληραγωγίᾳ συζῶν», ὅστις ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ παρὰ τὴν θάλασσαν «οἰκοδομῶν καὶ κέλλας ποιῶν παρεχώρει τοῖς μὴ δυναμένοις οἰκοδομῆσαι». —2) *Δωρόθεος ὁ ἀσκητής*, «ἀνὴρ δοκιμώτατος γηράσας ἐν βίῳ χρηστῷ καὶ ἐμπράκτῳ», διάδοχος τοῦ μεγάλου Ἠλία. —3) *Δωρόθεος ὁ ἀσκητής*, ἱερεὺς λειτουργῶν τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἐν τοῖς σπηλαίοις. [Πρβλ. *Palladii* Lausiaca (Barcelone 1927.]

Ε. Γ. Π.

—**Δωρόθεος.** Ἀλεξανδρεὺς μοναχός, ἀνὴρ λόγιος, ὑπέρμαχος τῆς ἀποφάνσεως τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἤκμασεν ἐν ἀρχαῖς τῆς ΣΓ' ἑκατονταετηρίδος. Ἔγραψε βίβλον πολύστιχον ὑπὲρ τῆς συνόδου ταύτης καὶ ἔδωκε τὴν συγγραφὴν εἰς Μάγναν, τὴν νύμφην Ἀναστασίου αὐτοκράτορος τοῦ Θρακὸς ἐπ' ἀδελφῷ, ἐλπίζων διὰ τῆς Μάγνης, οὔσης ὀρθοδόξου, νὰ μεταπείσῃ τὸν Ἀναστάσιον, πολέμιον ὄντα τῆς συνόδου· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐξώρισε τὸν Δωρόθεον εἰς Ὤασιν καὶ κατεδίκασε τὴν βίβλον αὐτοῦ (510; (*Θεοφ* Α' 234).

Μ. Ι. Γ.

—**Δωρόθεος.** Ἀντιοχεὺς πρεσβύτερος, εὐνοῦχος τὸ ἐπιτήδευμα, ἐκ γενετῆς τοιοῦτος ὤν, ἤκμασε κατὰ τὰ τέλη τῆς Γ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος. Ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος, γνώστης τῆς ἑβραϊκῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ φιλόκαλος. Τοῦτον διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν παιδείαν διώρισεν ὁ Διοκλητιανὸς κυβερνητικὸν ἐπίτροπον «τῆς κατὰ Τύρου ἁλουργοῦ βαφῆς» (*Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστ. Ζ', 32).

Μ. Ι. Γ.

—**Δωρόθεος**, *ἁγιοταφίτης*. Ἱεροκῆρυξ, ἐν Κωνσταντινουπόλει διάγων, ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ τοῦ Γένους τῇ κατὰ Ξηροκρήνην (Κουρούτσεσμε) τοῦ Βοσπόρου. Ἀπέθανε τῷ 1858 ἐν μεγάλῃ πενίᾳ, πωλῶν κατὰ τὰ τελευταῖα τοῦ βίου τὴν πλουσίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην. Τοῦ Δωροθέου λόγος ἐπικήδειος εἰς τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Ἀθανάσιον (18 Δεκεμβρίου 1844) ἐξεδόθη (1845) ἐν Σμύρνῃ.

Μ. Ι. Γ.

—**Δωρόθεος** *διδάσκαλος Καισαρείας*. Ἐγεννήθη ἐν Ταβλουσουνίῳ τῆς Καππαδοκίας τῷ 1781, διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε σχολὴν τῆς Καισαρείας. Τῷ 1809 κατώρθωσε νὰ συσταθῇ εἰς τὸ Ταβλουσούν σχολεῖον, ὅπου πρῶτος ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1815, ὅτε μετέβη ὅπως διδάξῃ εἰς τὴν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρόμου σχολήν. Ἀπὸ τοῦ 1817 μέχρι τοῦ 1819 φαίνεται ὅτι ἐδίδαξεν εἰς ἐνοριακήν τινα σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τοῦ 1819 μέχρι τοῦ 1826 εἰς Καισάρειαν, κηρύττων καὶ τὸν θεῖον λόγον, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ 1831 εἰς Νὲβ Σεχὶρ (Νεάπολιν) Καππαδοκίας, ἀναχωρήσας εἰς ἐπίσκεψιν τῶν Ἁγίων τόπων. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Νεάπολιν, διδάξας ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1836, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ 1838 ἐν Προύσῃ, ὑπὸ πάντων πανταχοῦ τιμώμενος ὡς ἀληθὴς διδάσκαλος πίστεως καὶ γραμμάτων. Ἀποσυρθεὶς τῷ 1838 εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἐγένετο μοναχὸς τῆς αὐτόσε ρωσικῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1857 [Πρβλ. *Γ. Σοφοκλέους* ἐν «Εὐαγγελικῷ Κήρυκι», *Κοντογόνου*, τ. Β' σ. 569 κ.ἑξ.]

—**Δωρόθεος** ὁ *Λέσβιος*. Κληρικὸς διδάξας ἐν τῇ πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ (Κωνσταντινουπόλεως) μέχρι τοῦ 1760. Μένων ἐν Φαναρίῳ ἐβοήθει τοῖς τοῦ πατριαρχείου γραμματεῦσιν. Ἔγραψε πολλὰς φιλοσοφικὰς διατριβάς, ἀνεκδότους σῳζομένας ἐν τῇ πατριαρχικῇ Ἁγιοταφικῇ βιβλιοθήκῃ. [Πρβλ. *Μ. Δ. Ι. Γεδεὼν* «Χρονικὰ πατριαρχ. ἀκαδημίας» σ. 133, 142—44.]

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δωρόθεος ὁ *Μονεμβασίας* βλ. Ἱερόθεος.

δωρολήπτης (ὁ) ὁ λαμβάνων δῶρα || ὁ δεκαζόμενος, *δωροδόχος*.

δωροληπτῶ (—*έω*) εἶμαι δωρολήπτης, λαμβάνω δῶρα, δεκάζομαι.

δωροληψία (ἡ) τὸ γνώρισμα τοῦ δωρολήπτου, ἀποδοχὴ δώρων || δωροδοκία, δεκασμός.

— *[Ποιν. Δίκ.]* Βλ. δωροδοκία.

δῶρον (τό) τὸ δοθὲν ἄνευ πληρωμῆς ἢ ἄλλου ἀνταλλάγματος, δωρεὰ ἕνεκα τιμῆς, ἀγάπης, σεβασμοῦ κττ.: «τὸ ὡρολόγι μου εἶναι δῶρον τοῦ ἀδελφοῦ μου» || «τὰ δῶρα τοῦ γαμβροῦ,—τῆς νύφης» τὰ δῶρα τὰ ὁποῖα ἀμοιβαίως προσφέρουν οἱ μεμνηστευμένοι || φρ «χάμνω δῶρον»: «τοῦ 'καμα ἕνα μικρὸ δῶρο νὰ μὲ θυμᾶται» || «δῶρα πρωτοχρονιάτικα» || παροιμ. «τὸ δῶρο ἔχει ἀντίδωρο» ἄλλως «ἡ χάρι θέλει ἀντίχαρι» || φιλοδώρημα, πουρμπουάρ.

— *['Εγκυκλ.]* Τὸ ἔθιμον τοῦ προσφέρειν δῶρα ἀπαντᾷ παρὰ πολλοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος. Ἓν τῶν κυριωτέρων δώρων ἦτο ἡ προσφορὰ φιλοξενίας, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς καθῆκον ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῶν θεῶν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ὁποίων διετέλει ὁ φιλοξενούμενος. Παρ' Ἕλλησι πάντες οἱ ξένοι καὶ οἱ πτωχοὶ ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τοῦ Διός. Ἡ προσφορὰ τροφῆς καὶ κατοικίας εἰς τοὺς ξένους ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερὸν καθῆκον τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ. Εἶναι πιθανόν, ὅτι πρωταρχικὴ αἰτία τῆς ξενίας δὲν ὑπῆρξεν ὁ οἶκτος, ἀλλ' ὁ φόβος. Ἴσως ἐδίδοντο δῶρα εἰς τοὺς ξένους ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ἐξευμενισθῶσι τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἅτινα τοὺς συνώδευον, ἢ ὅπως ἐκμηδενίσωσι τὴν μαγικὴν δύναμίν των. Πολυαρίθμους σχετικὰς περιπτώσεις ἀναφέρει ὁ Φράτζερ (Golden Bough I, 303), ὁμιλῶν περὶ τῶν κατὰ φύσιν λαῶν. Πάντως τὸ ἔθιμον τοῦτο, ὅπερ φαίνεται ἀρχικῶς προϊὸν δεισιδαιμονίας, ἐξειλίχθη βραδύτερον εἰς καθῆκον θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικόν.

Πλὴν τῆς ξενίας, ἥτις ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος, ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ἄλλαι πολλαὶ εὐκαιρίαι προσφορᾶς δώρων. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρονται τὰ γενέθλια τῶν παίδων ἢ ἡ συμπλήρωσις ὡρισμένων ἐτῶν τῆς ἡλικίας των. Εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ἑορτάζοντας τὰ γενέθλια αὐτῶν προσεφέροντο δακτύλιοι, περίαπτα καὶ ἀνθοδέσμαι, τὸ ἔθιμον δὲ τοῦτο φαίνεται προγενέστερον τῆς ἐποχῆς τοῦ Αἰσχύλου, δεδομένου ὅτι ὁ ποιητὴς ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ εἰς τὰς «Εὐμενίδας». Κατὰ τὰ «ἀμφιδρόμια», καθαρτήριον ἑορτήν, ἥτις ἐτελεῖτο πέντε ἢ ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους, οἱ συγγενεῖς ἢ οἱ φίλοι προσέφερον εἰς τοὺς γονεῖς δῶρα. Ἀλλ' ἡ μᾶλλον ἐνδεδειγμένη εὐκαιρία προσφορᾶς δώρων, καὶ δὴ σημαντικῶν, ἦτο ὁ γάμος. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἀπαντῶσιν ἴχνη γαμηλίων προσφορῶν, ἀναγόμενα εἰς τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ὁ γάμος ἦτο ἁπλοῦν συμβόλαιον ἢ καθαρὰ ἀγοραπωλησία. Κατ' αὐτὸν τὸ σημαντικώτερον δῶρον ἦτο ἡ προίξ, ἥτις ἐδίδετο εἰς τὸν μέλλοντα νυμφίον. Ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. Β', 9), ὁμιλῶν περὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀναφέρει, ὅτι ἐν Σπάρτῃ τὰ δύο πέμπτα τῶν γαιῶν περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν γυναικῶν, συνεπείᾳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν προικοδοτήσεων, τῶν γενομένων χάριν τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἦλθον εἰς κοινωνίαν γάμου Ἴσως ὁ Λυκοῦργος εἶχε τὸ ἔθιμον τοῦτο ὑπ' ὄψιν ὅτε περιώρισεν αὐστηρῶς τὸ δικαίωμα τοῦ προσφέρειν τοιαύτης φύσεως δῶρα. Ἐν Κρήτῃ ἡ προίξ, ἥτις ἐδίδετο ὡς δωρεὰ εἰς τὴν μελλόνυμφον θυγατέρα, δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ἥμισυ τῆς δωρεᾶς, ἥτις ἐδίδετο ἐπὶ τῇ αὐτῇ εὐκαιρίᾳ εἰς τὰ ἄρρενα τέκνα.

Ἐν Ρώμῃ ἐκράτει τὸ ἔθιμον τῆς ἀνταλλαγῆς δώρων κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτάς. Τὴν 1 Μαρτίου, καθ' ἣν ἤρχιζε τὸν νέον ἔτος παρὰ Ρωμαίοις κατὰ τὸ θρησκευτικὸν ἡμερολόγιον, καὶ ἑωρτάζετο ἡ ἐπέτειος (dies natalis) τῆς Ἥρας Λουκίνης (Juno Lucina), οἱ σύζυγοι προσέφερον δῶρα εἰς τὰς συζύγους των. Ὁ Ἰουβενάλης ποιεῖται μνείαν προσφορᾶς ἀλεξηλίου καὶ ἀντικειμένων ἐξ ἠλέκτρου, τὰ ὁποῖα προσεφέροντο ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ὡς δῶρα εἰς τὰς γυναῖκας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 150 π. Χ., ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ νέον ἔτος ἐπανηγυρίζετο κατὰ τὴν πρώτην Ἰανουαρίου, ἡ ἡμέρα αὕτη ὡρίσθη διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν δώρων. Ὁ Ὀβίδιος (Fasti, I 178) χαρακτηρίζει τὰ δῶρα ταῦτα ὡς εὐχὰς ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει καὶ ἀναφέρει, ὅτι συνίσταντο εἰς τρόφιμα, ἰδίᾳ δὲ ξηρὰ σῦκα, μέλι ἐντὸς λευκῶν ὑδριῶν κ.τ.λ. Ἐπίσης ἐδωροῦντο καὶ νομίσματα μικρᾶς ἀξίας ὡς σύμβολα πλούτου. Τὰ μνημονευθέντα δῶρα ὠνομάζοντο strenae, ἧς λέξις διετηρήθη ἐν τῷ γαλλικῷ étrennes (δῶρα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους). Ὁ Σουητώνιος ἀναφέρει, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Καλλιγούλας διεκήρυξεν, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους εἰς τὸν λαόν, ὅτι προθύμως θ' ἀπεδέχετο τὰ πρωτοχρονιάτικα δῶρα (strenae), τὰ ὁποῖα θὰ τῷ προσέφερον. Πράγματι δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πύλην τῶν ἀνακτόρων, πρὸ τῆς ὁποίας εἶχον συσσωρευθῇ χιλιάδες πολιτῶν, οἵτινες ἐδώρησαν εἰς τὸν ἡγεμόνα πλῆθος χαλκίνων νομισμάτων. Τοὐναντίον Δίων ὁ Κάσιος ἀναγράφει, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος ἀνεχώρει ἑκάστοτε τὴν πρώτην Ἰανουαρίου ἐκ Ρώμης, ἵν' ἀποφύγῃ τὴν ἐνόχλησιν, ἣν προὐξένει εἰς αὐτὸν ἡ προσφορὰ δώρων ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἑορτασμῶν, καθ' οὓς ἀντηλλάσσοντο δῶρα ἐν Ρώμῃ, δέον νὰ μνημονευθῶσι τὰ Saturnalia (Κρόνια), ἅτινα ἐτελοῦντο τὴν 17 Δεκεμβρίου καὶ ἦσαν μία τῶν ζωηροτέρων καὶ θορυβωδεστέρων ρωμαϊκῶν ἑορτῶν. Τὸ ἔθιμον τῆς ἀνταλλαγῆς δώρων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, μετεβιβάσθη, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς νεωτέρους καὶ τοὺς συγχρόνους πεπολιτισμένους εὐρωπαϊκοὺς λαούς. Παρὰ τοῖς ἀγρίοις, τοῖς βαρβάροις καὶ τοῖς ἡμιβαρβάροις λαοῖς, ἡ προσφορὰ δώρων δὲν εἶναι προϊὸν ἀγαθῆς θελήσεως, γενναιοδωρίας, συναισθήματος εὐγνωμοσύνης ἢ συμπαθείας, ἀλλ' συνεργοβούλου συμφεροντολογίας. Περὶ τῶν λαῶν τούτων δύναται νὰ λεχθῇ τὸ τῶν Γάλλων «ils donnent un œuf pour avoir un boeuf» (δίδουν ἕνα αὐγὸ διὰ νὰ πάρουν ἕνα βόδι). Ὁ Χόβιττ ἀναφέρει, ὅτι οἱ Νεῖέρι τῆς Αὐστραλίας προσφέρουν δῶρα εἰς τοὺς λευκούς, μόνον ὅταν εἶναι βέβαιοι ὅτι θὰ λάβωσι παρ' αὐτῶν πολὺ μεγαλύτερον καὶ σημαντικώτερον ἀντάλλαγμα. Οἱ κάτοικοι τῆς Νέας Ζηλανδίας δωροῦσιν εἰς τοὺς ξένους πᾶν ὅ,τι κατέχουν, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ λάβουν ἀντάλλαγμα τοὐλάχιστον ἴσης, ἐὰν μὴ πολὺ μεγαλυτέρας ἀξίας. Παρὰ τοῖς λαοῖς τούτοις ὑπάρχει καὶ ἄλλο ψυχολογικὸν ἐλατήριον ὠθοῦν εἰς τὴν προσφορὰν δώρων. Τὸ ἐλατήριον δὲ τοῦτο εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῆς εὐνοίας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς, ὅστις δέχεται δῶρα χωρὶς νὰ δίδῃ ποτέ. Ἡ διὰ δώρων δὲ ἀπόκτησις ἢ ἐξασφάλισις τῆς εὐνοίας ὑψηλῶν προσώπων εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς νοοτροπίας καὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν οὐδεὶς δύναται νὰ ἐμφανισθῇ εἰς ἀνώτερόν του, ἰδίᾳ δὲ ἂν οὗτος τυγχάνῃ ἡγεμών, χωρὶς νὰ κάμῃ εἰς αὐτὸν δῶρον ἀναλόγως τῆς περιουσιακῆς του καταστάσεως. Παρά τισι κατὰ φύσιν λαοῖς σκοπὸς τοῦ δώρου εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπό τινων ὑποχρεώσεων ἢ ἐγκατάλειψις ὡρισμένων δικαιωμάτων.

Παρὰ τοῖς Μπᾶ-Γιάκα, ὁ πατήρ, ἅμα ὡς ἀποκτήσῃ ἄρρεν τέκνον, λαμβάνει παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ μήτηρ, δῶρόν τι, εὐθὺς δὲ ὡς τὸ παιδίον ἀρχίζῃ νὰ περιπατῇ ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς τὸν δωρητήν, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνήκει πράγματι ὡς ἰδιοκτησία του. Ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἅς, ὁ μνηστὴρ δὲν δικαιοῦται νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸν οἶκον τῆς μνηστῆς του πρὶν ἢ προσφέρῃ εἰς αὐτὴν τὸ δῶρον τῆς μνηστείας, καὶ ἄλλαι, καθ' ἃς ἡ μνηστὴ ἀρνεῖται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μνηστῆρός της, πρὶν ἢ λάβῃ δῶρα παρὰ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ἐνίοτε ὁ μνηστὴρ προσφέρει δῶρόν τι εἰς τὴν μέλλουσαν πενθεράν του, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ μνηστή του δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τὴν πατρικὴν ἑστίαν της. Τὸ αὐτὸ περίπου ἔθιμον ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς Τσαμόρρος. Τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ μνηστῆρος καὶ τῆς μνηστῆς προσφέρουσι δῶρα εἰς τὴν μητέρα τῆς τελευταίας, τὰ ὁποῖα συμβολίζουσι, ὅτι ἡ κόρη δὲν εἶναι πλέον ἰδική της, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὸν μέλλοντα σύζυγον αὐτῆς. Ἐνίοτε τὸ δῶρον σκοπεῖ τὴν ἀντικατάστασιν ἀπωλείας τινός. Οὕτω παρὰ τοῖς ἐρυθροδέρμοις Μπανάκα καὶ Μποπουκὸ ὁ σύζυγος, ἐν περιπτώσει θανάτου τῆς συζύγου του, ὑποχρεοῦται νὰ προσφέρῃ δῶρόν τι εἰς τὴν οἰκογένειάν της. Εἰς τὰς Ἰνδίας ἡ προσφορὰ δώρων εἶναι ἡ σημαντικωτέρα τῶν προσόδων τῶν βραχμάνων. Πᾶσα ὑπόσχεσις, ἥτις γίνεται τυχὸν πρὸς αὐτούς, θεωρεῖται ὡς ὀφειλή, ἣν οἱ βραχμᾶνες δικαιοῦνται νὰ διεκδικήσωσιν ὡς ἀφαιρετὸν δικαίωμά των. Τὰ πρὸς αὐτοὺς δὲ προσφερόμενα ἑκάστοτε δῶρα εἶναι σημαντικά: οἰκόπεδα, οἰκίαι, κῆποι, ἀγροικίαι κ.τ.λ.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— *['Αρχ.]* Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο *δῶρον* μέτρον μήκους ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὸ ¼ τοῦ ποδός, ἤτοι μίαν παλάμην ἢ τέσσαρας δακτύλους (0,77 μ.). Τὸ αὐτὸ μέτρον ἐκαλεῖτο ἄλλως *παλαιστὴ* (παλάμη), *δοχμή*, *δακτυλοδόχμη* καὶ ὑπὸ τῶν Λατίνων palmus.

— *[Οἰκονομ.]* Ἡ λέξις *δῶρον* ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν γαλλικὴν prime, χρησιμοποιεῖται δ' ὡς ἑξῆς: 1) Εἰς τὰ χρηματιστήρια συνάπτονται συμβάσεις ἐπὶ προθεσμίᾳ, καθ'

Digitized by Google

ἄς ὁ εἷς τῶν συμβαλλομένων, ὁριζόμενος κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συμβάσεως, ἔχει τὸ δικαίωμα κατὰ τὴν χρηματιστηριακὴν λῆξιν ἢ νὰ λύσῃ τὴν σύμβασιν πληρώνων ἀποζημίωσιν ὁριζομένην κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συμβάσεως, ἢ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν σύμβασιν. Τὸ ποσὸν τῆς πληρωνομένης ἀποζημιώσεως ἐν περιπτώσει λύσεως τῆς χρηματιστηριακῆς συμβάσεως καλεῖται *δῶρον*. Αἱ πράξεις ἐπὶ δώρῳ ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις εἶναι μεγάλης σημασίας, πολλῶν μορφῶν καὶ ἀποτελοῦσι σπουδαῖον ἔδαφος κερδοσκοπίας. 2) Τὰ δάνεια, τῶν ὁποίων αἱ ὁμολογίαι αἱ κληρούμεναι πρὸς ἐξόφλησιν, δὲν ἐξοφλοῦνται εἰς τὴν ὀνομαστικὴν των τιμὴν ἀλλ' εἰς ὑπερτέραν, εἶναι δάνεια à prime, *ἐπὶ δώρῳ* ἤ, ὡς εἴθισται ἤ ἦν, *ἐπὶ ἀποτιμήματι*. Π. χ. ὁμολογία ὁ μαστικῆς ἀξίας 100 νομισματικῶν μονάδων, ἐξοφλουμένη ἀντὶ 120 νομισματικῶν μονάδων, περιέχει δῶρον ἢ εἶναι ἐπὶ ἀποτιμήματι 20 δραχμῶν. τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

— *δῶρα τίμια* ἢ *ἅγια* [*Λειτουργ.*]. Καλοῦνται οὕτω τα εν τῇ προσκομιδῇ προτεθέντα εἴδη ἄρτου καὶ οἴνου, ἅτινα χωρισθέντα τῆς κοινῆς χρήσεως ἀφιερώθησαν ὡς θυσία εἰς τὸν Θεον καὶ προσφέρονται μετ' ὀλίγον νὰ καθαγιασθῶσιν ἐν τῇ θεια εὐχαριστίᾳ. Ἡ ὀνομασία ἔχει ληφθῆ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Γεν. 4. 4). Διακρινόμενα τὸ *τίμια* ἢ *ἅγια δῶρα* τῶν λοιπῶν προσφορῶν εἰς ἄρτον καὶ εἰς οἶνον, τῶν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν κομιζομένων, δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐξαχθῶσι τοῦ ναοῦ, ἀλλ' ὡς δῶρον τῷ Θεῷ προσφερόμενα προορίζονται εἰς ἱερὰν ἀποκλειστικῶς χρῆσιν ἐν τῇ θυσίᾳ τῆς εὐχαριστίας. Καὶ πρὸ μὲν τοῦ καθαγιασμοῦ εὑρήνται κεκαλυμμένα ἐν τῇ Προθέσει μέχρι τῆς μεγάλης εἰσόδου, ὁπότε μεταφερόμενα ἕως τοῦ θυσιαστηρίου ἀποτίθενται ἐκεῖ ἀκάλυπτα πρὸς καθαγιασμόν. Και ἄλλοτε μὲν τὰ τίμια δῶρα ἀπετελοῦντο οὐ μόνον ἐξ ὁλοκλήρου, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἐκ πλειόνων τοῦ ἑνὸς ἄρτων, καὶ πλειόνων τοῦ ἑνὸς κρατήρων ἢ ποτηρίων οἴνου καὶ ὕδατος ἢ κράματος. Σήμερον δὲ τὰ τίμια δῶρα ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ λεγομένου ἀμνοῦ, ἤτοι τετραγώνου τμήματος ἐκ τῆς προσφορᾶς, φέροντος ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους ἀποτετυπωμένον τὸν σταυρὸν μετὰ τῶν γραμμάτων ΙΣ ΧΡ. ΝΙ - ΚΑ καὶ ἐκ μικρᾶς ποσότητος οἴνου μεθ' ὕδατος, ἐγχεομένου ἐν τῷ ποτηρίῳ. Π. Ν ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— *Δώρων γραφὴ* [*Ἀρχ. Δίκ.*]· βλ. λ. δωροδοχία.

δωρόνικον (τὸ) (Doronicum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς καὶ δηλητηριώδεις. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, ὧν ἀξιολογώτερα τά: *δωρόνικον τὸ καρδιόφυλλον* (Doronicum cordatum), *δωρόνικον τὸ καυκάσιον* (Doronicum caucasicum) καὶ *δωρόνικον τὸ ὀρφανίδειον* (Doronicum orphanidis). Τὰ δύο πρῶτα εἶναι κοινότατα παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *σκορπίδια, σκορπιδόχορτο* ἢ *ψακί*. Τὸ δωρόνικον τὸ καυκάσιον καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Δωροξενίας ἢ *ξενίας γραφὴ* [*Ἀρχ. Δίκ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ κατηγορία κατὰ τοῦ ξένου, ὅστις παρανόμως, διὰ δώρων ἢ ἄλλως, κατώρθωσε νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς πολίτης καὶ νὰ ἀποκτήσῃ πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Ἡ ἀναγνωρίζουσα τὰ δικαιώματα ταῦτα εἰς τὸν ξένον ἀπόφασις δὲν ἀποτελεῖ τελεσιδικίαν, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ προσβληθῇ παρὰ παντός, διὰ τῆς περὶ δωροξενίας γραφῆς, ἥτις εἰσήγετο διὰ τῶν θεσμοθετῶν. Ἐὰν ἀπεδεικνύετο ἀληθὴς ἡ κατηγορία, καὶ δὴ ὅτι παρανόμως ἢ διὰ δώρων ἀνεγνωρίσθη ὁ ξένος ὡς πολίτης, ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν ἡ ποινὴ τῆς πωλήσεως τούτου ὡς δούλου (*Ἀριστοτ.* Πολιτ. Ἀθην. 58, 59, *Ὑπερίδ.* κατ. Ἀριστ 5, 6, *Δυσ.* κατὰ Παγκλ. 2, *Δημοσθ.* κατὰ Νεαίρ. 1375). Οἱ κατηγορηθέντες διὰ τῆς περὶ δωροξενίας γραφῆς ὤφειλον νὰ παραμένωσιν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν, μέχρι τῆς ἐκδικάσεως τῆς ὑποθέσεώς των, ἦτο δὲ ἀπαράδεκτος πᾶσα καταβολὴ ἐγγυήσεως αὐτῶν. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

Δῶρος.—1) Ὁ μυθικὸς γενάρχης τῶν Δωριέων. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἕλληνος (υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος) καὶ τῆς νύμφη Ὀρσηίδος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξούθου καὶ Αἰόλου. Οὗτος λαβὼν τὴν πέραν τῆς Πελοποννήσου χώραν ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀφ' ἑαυτοῦ Δωριεῖς. Τούτου υἱοὶ μὲν ἐλέγοντο ὁ Τέκταμος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐγκατασταθέντων ἐν Κρήτῃ Δωριέων, καὶ ὁ Αἰγιμιός, ὁ μυθικὸς τῶν ἐν Ἑστιαιώτιδι Δωριεων νομοθέτης, κόρη δὲ ἡ Ἰφθίμη. Πρώτη κατοικία τοῦ Δώρου ἦτο ἡ Φθία τῆς Θεσσαλίας καὶ μετὰ ταῦτα ἡ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσης Ἑστιαιῶτις, ἐκ τῆς ὁποίας μετῴκησεν εἰς τὴν Δρυοπίαν, τὴν ὁποίαν μετωνόμασε Δωρίδα.—2) Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Φθίας καὶ ἀδελφὸς τοῦ Λαοδόκου καὶ τοῦ Πολυποιτου. Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἀδελφοὶ ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ Αἰτωλοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐνδυμίωνος. Φαίνεται ὅτι καὶ οἱ δύο οὗτοι μυθικοὶ Δῶροι ἦσαν τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὁ υἱὸς τοῦ Ἕλληνος, ὅστις ἐπιστεύθη ὡς υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅτε ἐκ τῆς Ἑστιαιώτιδος μετῴκησεν εἰς τὴν Δρυοπίδα. ΚΑΨ.

Δῶρος, *Ἀθανάσιος*. Ἕλλην διδάσκαλος τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀμφίσσῃ, ἐκ τῆς ὁποίας μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του μετέβη εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐπὶ τριετίαν ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν (1848) διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἐνοριακῆς σχολῆς, κατόπιν δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ μέχρι τοῦ 1850, διδάξας τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἀρχαιολογίαν, μυθολογίαν καὶ γενικὴν ἱστορίαν. Μ. Ι. Γ.

— *Δῶρος ὁ Ἄραψ*. Εἷς τῶν τελευταίων Ἑλλήνων νεοπλατωνικῶν, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. Ὑπῆρξε φίλος τοῦ Δαμασκίου, ἐπωνομάσθη δὲ *Ἄραψ*, διότι, ὡς φαίνεται, οἱ Ἄραβες ἐδιδάχθησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. —Β

δωροῦμαι (—*έομαι*), *ἀόρ. ἐδωρησάμην* ἀποθ., δίδω τι εἴς τινα ὡς δῶρον: «ἐδωρήσατο τὴν οἰκίαν εἰς τὸ κράτος». Λέγεται ὑπὸ τῶν ἀρχαϊζόντων ἀντὶ τοῦ συνήθους δωρῶ (βλ. λ.).

Δωροῦσα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησίον τοῦ Σαρωνικοῦ ἐγγύτατα τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς νήσου Ἀγκίστρι, μεθ' ἧς σχηματίζει ὅρμον, δν σκέπει αὕτη ἐκ δυσμῶν (πλάτ. 37° 40' 35" Β., μῆκ 23° 19' 15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). Πολλοὶ Αἰγινῆται ὀνομάζουσιν αὐτὴν *Θοδωροῦσα*, τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖ τὴν ἐπικρατοῦσαν ὀνομασίαν της. Γ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

δωρῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐδώρησα—ἐδωρήθην* ἀντὶ δωροῦμαι (βλ. λ.)· κάμνω δῶρον, δίδω τι ὡς δῶρον: «ἐδώρησε τὴν οἰκίαν του εἰς τὸ κράτος» καὶ «ἐδωρήθη ἡ οἰκία εἰς τὸ κράτος», «τὰ δωρηθέντα δὲν ἀναλαμβάνονται» || παθ. *δωροῦμαι* =δίδομαι ὡς δῶρον: «τὸ τίμιον ξύλον δωρεῖται ἀλλὰ δὲν πωλεῖται».

Δώρων κώμη ἢ *Δαρῶν* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν τῇ νήσῳ Μερόῃ τῆς Αἰθιοπίας, τῇ σημερινῇ Σεννάρ, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἄλλων συγγραφέων. —Μ.

Δώσαρα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τόπος ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κυκκοναγῶν τῆς Ἰνδικῆς, ὅστις φέρεται κείμενος ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Κοροπατινῆς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Δωσαρηνὴ ἀναφέρεται καὶ ἰνδικὴ τις ἐπαρχία πρὸς βορρᾶν τῆς Μαισωλίας παρὰ τὴν κάτω ἐκβολὴν τοῦ Γάγγου. Αὕτη παρεῖχεν ἐλεφαντόδοντα τὸν καλούμενον «Δωσαρηνόν». Ἡ Δωσαρηνὴ αὕτη εἶναι ἡ ὀρεινὴ χώρα Σίγχα-Μπούμι παρὰ τὴν βορειονατολικὴν ἄκραν τῆς Γκοντβάνα. Ἐκεῖθεν πηγάζει ὁ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Ζ. 1, 17, 40) μνημονευόμενος ποταμὸς *Δωσάρων*, ὁ Κούλια ἢ Β Τιαράι τῶν Ἰνδιῶν, ὅστις ῥέει μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τύνδιος, σήμερον Μπράχμαν, καὶ Ἀδάμαντος, νῦν Σουβάρνα-Ρέκχα, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γάγγου. —Μ.

Δωσαρηνὴ *Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. Δώσαρα.

Δωσάρων [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς, πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Οὐξέντου καὶ ἐκβάλλων ἐν τῷ Γαγγητικῷ κόλπῳ (*Πτολεμ.* Ζ α' 17 καὶ 40). Εἶναι ὁ σύγχρονος *Μπαϊταρανι*. Σ. Ε. Λ.

Δωσιάδης καὶ *Δωσιάδας*. Κρὴς ἐπιγραμματοποιὸς μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ («Λεξιφάνης» 25). Δύο τούτου ἐπιγράμματα εὑρίσκονται ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ (XV, 25), ἔνθα ὁ σχολιαστὴς λέγει αὐτὸν Ρόδιον καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτὸν καὶ τὸ «Ὠόν», παιγνιῶδες συγχρόνημα τοῦ Ροδίου Σιμμίου. Ὁ Wilamowitz (de Lycophr. Alexandra 13) ὁρίζει τὴν ἀκμὴν τούτου μεταξὺ 285—270 π. Χ καὶ θεωρεῖ αὐτὸ τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς τὸν ὁμώνυμον ἱστορικόν.

— *Δωσιάδης* καὶ *Δωτιάδης*. Ἱστορικὸς Κρής, τοῦ ὁποίου δεν σῴζονται μὲν τὰ «Κρητικά», εἰκάζεται ὅμως ἐκ τῶν ἀναφερόντων αὐτόν, ὅτι ἦσαν τοπική τις ἱστορία τῆς Κρήτης. Ὁ Διόδωρος (V, 80) ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ ἄλλων ἤντλησε περὶ τῶν κρητικῶν. Εἰς τὰ «Ἀνέκδοτα» Βεκκέρου ἀναφέρεται (Fragm. histor. graec. II, 182 καὶ IV 399), ὅτι οὗτος ἀπέδιδεν εἰς τοὺς Κρῆτας τὴν εὕρεσιν τῶν φοινικικῶν γραμμάτων. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΗΣ

δωσιδικία (ἡ) τὸ νὰ εἶναι τις δωσίδικος, τὸ δικάζεσθαι, τὸ νὰ εἶναί τις ὑπεύθυνος καὶ ὑπόλογος.

— [ΠΟΛ. ΔΙΚ.] Καλεῖται *δωσιδικία* (forum) ἡ ὑποχρέωσις του διαδίκου ὅπως ὑποταχθῇ εἰς ὡρισμένον δικαστήριον. Ἀντίστοιχος τῆς δωσιδικίας εἶναι ἡ ἁρμοδιότης (βλ. λ.), δι' ἧς νοεῖται τὸ δικαίωμα τοῦ δικαστηρίου νὰ δικάσῃ ὡρισμένην διαφοράν. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι καὶ ὁ διάδικος δύναται, καλούμενος νὰ δικασθῇ παρ' ἄλλου ἢ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, ν' ἀρνηθῇ τὴν ἁρμοδιότητα αὐτοῦ, καὶ τὸ δικαστήριον ἐνώπιον τοῦ ὁποίου προσέφυγε διάδικός τις ὑποχρεοῦται ν' ἀρνηθῇ τὴν κρίσιν του, ἐὰν εὕρῃ ὅτι ἄλλο δικαστήριον εἶναι ἁρμόδιον νὰ δικάσῃ τὴν διαφορὰν ταύτην.

Ἡ δωσιδικία, ὅπως καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἁρμοδιότης, διαιρεῖται εἰς *νόμιμον* (forum legale), *αἱρετὴν* ἢ *παρατεταμένην* (forum conventionale ἢ prorogatum) καὶ *ἔκτακτον* (forum extraordinarium). Ἡ νόμιμος δωσιδικία διαιρεῖται εἰς *γενικὴν* ἢ *εἰδικήν*, καθ' ὅσον εἶναι γενικὴ ἢ εἰδικὴ ἡ νομικὴ διάταξις, ἐφ' ἧς αὕτη στηρίζεται.

Γενικὴ δωσιδικία. Ἡ γενικὴ δωσιδικία παρ' ἡμῖν ὁρίζεται ἐκ μόνης τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου. Δηλαδὴ ὁ διάδικος ὑποχρεοῦται νὰ εἰσαγάγῃ πρὸς ἐκδίκασιν τὴν ὡρισμένην διαφοράν του ἐνώπιον ἐκείνου τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐν τῇ περιφερείᾳ τῇ περιλαμβανούσῃ κατὰ τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τὴν πόλιν, χωρίον ἢ τοποθεσίαν ἐν γένει, ἐν ᾗ κατοικεῖ ὁ ἐναγόμενος. Καὶ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον εὑρηται ἡ γενικὴ δωσιδικία τῆς κατοικίας, ἀλλ' ἐκτὸς ταύτης ὑπῆρχε καὶ ἡ γενικὴ δωσιδικία τῆς πατρίδος (forum originis), διότι πᾶς Ρωμαῖος ὑπετάσσετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν δικαστηρίων τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος (municipium), καίπερ μὴ κατοικῶν ἐν αὐτῇ. Ἡ δὲ πατρὶς παρὰ Ρωμαίοις ὡρίζετο οὐχὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς γενέσεως ἀλλ' ἐκ τῆς πολιτείας τῶν γονέων (λαμβανομένης ὑπ' ὄψει ἐπὶ μὲν γνησίων τέκνων τῆς πολιτείας τοῦ πατρός, ἐπὶ δὲ νόθων τῆς πολιτείας τῆς μητρός). Πρὸς τούτοις ὅμως ὑπῆρχε καὶ ἡ γενικὴ δωσιδικία τῶν δικαστηρίων τῆς Ρώμης, καθότι αὕτη ἐθεωρεῖτο κοινὴ πάντων τῶν Ρωμαίων πατρίς. Συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν δικονομίαν ἐνίοτε συνέβαινε νὰ συντρέχωσι τρεῖς διάφοροι δωσιδικίαι γενικαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἠδύνατο ὁ ἐνάγων νὰ ἐκλέξῃ.

Ἔννοια τῆς κατοικίας. Κατὰ τὴν πολιτικὴν δικονομίαν, κατοικία τινός, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἐξ ἧς κανονίζεται ἡ γενικὴ δωσιδικία, λέγεται ὁ τόπος, ὅστις εἶναι τὸ κύριον καὶ μόνιμον τῶν οἰκιακῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτοῦ σχέσεων καὶ ἐνεργειῶν κέντρον. Ἀπαιτεῖται δηλαδὴ παρεμφερῶς πρὸς ὕπαρξιν τῆς κτήσεως τοιαύτης κατοικίας ὅ,τι καὶ ἐπὶ κτήσεως νομῆς: Corpus et animus. Ποιά τις δηλαδὴ πραγματικὴ οἴκησις ἐν τῷ τόπῳ (corpus) καὶ διάνοια (animus) τοῦ οἰκοῦντος πρὸς μόνιμον καὶ σταθερὰν ἐγκατάστασιν. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ κατοικία: α) Ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς συνυπάρξεως τῆς τε οἰκήσεως καὶ τῆς προθέσεως. Διὸ οὔτε μόνη ἡ θέλησις ἢ ἡ πρόσκαιρος διατριβὴ συνιστᾷ κατοικίαν, οὔτε τὴν ὑπάρχουσαν καταργεῖ ἡ προσωρινὴ ἀναχώρησις. β) Εἶναι προαιρετικόν τι ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτώμενον· καὶ γ) Μία μόνη καὶ ἁπλῆ, τυχοῦσα μόνον διὰ τῆς ἀποκτήσεως νέας. Τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου ὁρίζει ἡ κατοικία τοῦ ἐναγομένου μετὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγγραφῆς τῆς ἀγωγῆς εἰς τὸ πινάκιον. Εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο δύνανται νὰ εἰσαχθῶσι παντὸς εἴδους ἀγωγαί, εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐγεννήθη τὸ δικαίωμα ἐφ' ὧν στηρίζονται αὗται, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν ἀγωγῶν ἃς ῥητῶς ὁ νόμος ὑπάγαγεν εἰς ἄλλο δικαστήριον.

Νόμιμος ἢ τεκμαρτὴ κατοικία. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν περιπτώσεις, καθ' ἃς δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ὕπαρξις πραγματικῆς κατοικίας, καὶ ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ νομικῶν προσώπων, ὁ νόμος ὥρισεν εἰδικῶς τὰ τῆς κατοικίας αὐτῶν· καὶ δή:

α') Διὰ τὰ νομικὰ πρόσωπα, ἅτινα οὔτε θέλησιν οὔτε κατοικίαν ἔχουν, ὥρισεν ὅπως ταῦτα ἔχωσι κατοικίαν, ὡς καὶ τὰ φυσικὰ πρόσωπα, ἐν ᾧ τόπῳ ὑπάρχει ἡ ἕδρα τῶν ἐργασιῶν των, καὶ τῆς περιουσίας των ἡ διοίκησις. Τὸ δημόσιον ἑπομένως ἔχει κατοικίαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους, τὰ δὲ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα τὸν τόπον ἔνθα ὑπάρχει τὸ κέντρον τῆς διοικήσεως τῶν κτημάτων αὐτῶν. Τὰ νομικὰ πρόσωπα τῶν δήμων ἔχουσι κατοικίαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου, ἐν ᾧ ἑδρεύει τὸ δημοτικὸν συμβούλιον καὶ ὁ δήμαρχος, ὡς καὶ τὰ τῶν κοινοτήτων τὸν τόπον ἔνθα ἑδρεύει τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον.

β') Αἱ ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι ἔχουν κατοικίαν τὸν τόπον ἔνθα εἶναι καθιδρυμέναι. Ὑποχρέωσιν μάλιστα ἔχουσιν αὗται ἐκ τοῦ νόμου, ὅπως διὰ τοῦ καταστατικοῦ αὐτῶν καθορίζωσι τὴν ἕδραν αὐτῶν. Ἑπομένως εἰς τὸ δικαστήριον τῆς ἕδρας των ἐνάγονται παρὰ παντὸς ἐνδιαφερομένου περὶ πάσης προσωπικῆς ἢ ἐμπραγμάτου ἀπαιτήσεως. Ἡ κατοικία αὕτη πανει ὑπάρχουσα διαλυομένης τῆς ἑταιρείας. Προκειμένου ὅμως περὶ μετοχικῶν ἑταιρειῶν, αὗται ἐξαιροῦνται τοῦ κανόνος, μὴ ἔχουσαι ἰδιαιτέραν κατοικίαν ὡς τοιαῦται, ὡς στερούμεναι μονίμου ὑπάρξεως. Ἑπομένως ἀντ' αὐτῶν ἐνάγεται ὁ διαχειριστὴς αὐτῶν, ὁ μόνος γνωστὸς εἰς τὸ κοινὸν ὡς μετ' αὐτοῦ συναλλαξάμενος, ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς γενικῆς ἢ εἰδικῆς δωσιδικίας αὐτοῦ, ἐν οἷς συντρέχῃ περίπτωσις.

Ἐπίσης αἱ πολιτικαὶ ἑταιρεῖαι, στερούμεναι κατοικίας ὡς μὴ ἀποτελοῦσαι νομικὰ πρόσωπα, ἐνάγονται εἰς τὸ δικαστήριον τῆς κατοικίας τῶν ἑταίρων αὐτῶν, ἐκτὸς ἂν συνεστάθησαν κατὰ τοὺς τύπους τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν. Ἐὰν ἡ ἑταιρεία

Digitized by Google

ἔχῃ πολλὰ καταστήματα εἰς διαφόρους τόπους, ἐξετάζεται ποῖον εἶναι τὸ κύριον. Ἂν ἡ ἑταιρεία ἔχῃ πολλὰ ὑποκαταστήματα (succursales), ὧν ὁ διοικητὴς ὁ παρ' αὐτῆς διορισθεὶς δικαιοῦται νὰ ὑποχρεώνῃ αὐτὴν πρὸς τοὺς τρίτους, καὶ μὴ ὢν ἁπλῶς αὐτῆς πράκτωρ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, κατὰ τὴν γαλλικὴν νομολογίαν, ἣν ἠκολούθησε καὶ ἡ ἡμετέρα, δύναται ἡ ἑταιρεία νὰ ἐναχθῇ εἰς τὸ δικαστήριον εἰς ἣν περιφέρειαν κεῖται τὸ ὑποκατάστημα, ἀλλὰ μόνον διὰ συναλλάγματα δι' ἃ τὸ ὑποκατάστημα τοῦτο συνηλλάχθη πρὸς τρίτον ἢ δι' οἱονεὶ συναλλάγματα ἢ ἀδικήματα καὶ οἱονεὶ ἀδικήματα, ἅτινα ἐξ αὐτοῦ προῆλθον καὶ ἐφ' οἷς ἡ ἑταιρεία ἐνέχεται. Ἡ κατοικία αὕτη τῆς ἑταιρείας παύει ἀπὸ τῆς διαλύσεως αὐτῆς. Κατὰ τὴν γαλλικὴν ὅμως νομολογίαν συγχωρεῖται ἐν τούτοις νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς κατοικίας ταύτης, καὶ μετὰ τὴν διάλυσίν της, αἱ ἀκόλουθοι ἀγωγαί: 1) ἡ περὶ διανομῆς τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας· 2) ἡ περὶ διαρρήξεως τῆς γενομένης διανομῆς· καὶ 3) ἡ περὶ ἐγγυήσεως διὰ τὴν ἐκνίκησιν τοῦ λαχόντος μεριδίου. Παρ' ἡμῖν περὶ τούτου διαφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. Ὁ μὲν Εὐκλείδης ὑποστηρίζει ὅτι ἰσχύουσι καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἐξαιρέσεις αὗται, ὁ δὲ Ψαρρᾶς, μεθ' οὗ συμφωνοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων δικονομικῶν συγγραφέων, παραδέχεται μόνον τὴν πρώτην.

Ἡ ἀναπτυχθεῖσα τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν δωσιδικία, ὁριζομένη ἐκ τῆς ἕδρας αὐτῶν, εἶναι ἡ γενικὴ αὐτῶν δωσιδικία. Ἑπομένως πλὴν τοῦ δικαστηρίου, οὗ ἐν τῇ περιφερείᾳ κεῖται ἡ ἕδρα αὐτῆς, δικαιοῦται ὁ ἐνάγων νὰ ἐναγάγῃ τὴν ἑταιρείαν καὶ εἰς ἕτερον δικαστήριον, ἐφ' ὅσον συντρέχει εἰδική τις δωσιδικία. Π. χ. ἐὰν ἡ ἑταιρεία εἶναι ἀλληλεγγύως ὑπόχρεως μετ' ἄλλων, κατοικούντων ἐκτὸς τῆς ἕδρας αὐτῆς, εἰς πληρωμὴν συναλλαγματικῆς, ἁρμοδίως ἡ ἑταιρεία συνενάγεται μετὰ τῶν λοιπῶν συνοφειλετῶν ἐνώπιον δικαστηρίου, εἰς οὗ τὴν περιφέρειαν δὲν εἶναι μὲν ἡ ἕδρα αὐτῆς, ἀλλὰ κατοικεῖ τις τῶν συνοφειλετῶν. Ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς δικαιοῦταί τις νὰ ἐναγάγῃ τὴν ἑταιρείαν εἰς ἕτερον δικαστήριον, ὡς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ὀφείλει ὁ ἐνάγων νὰ ἐναγάγῃ τὴν ἑταιρείαν εἰς διάφορον τῆς ἕδρας της δικαστήριον, ὅταν δηλαδὴ ὑπάρχῃ εἰδικὴ δωσιδικία, ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἐπικρατοῦσι τῆς γενικῆς καὶ ἀποκλείουσι ταύτην, ὡς π. χ. ἐπὶ ἀγωγῆς περὶ ἀκινήτου, ὁπότε ὁ διεκδικῶν ἐνάγων ὑποχρεοῦται νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀγωγήν του εἰς τὸ δικαστήριον τῆς περιφερείας ἐν ᾗ κεῖται τὸ ἀκίνητον (forum reisitae).

γ') Ἡ κληρονομία, ὡς παριστῶσα ἐπί τινα χρόνον τοῦ κληρονομουμένου τὸ πρόσωπον, ἔχει κατοικίαν τὴν τελευταίαν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομηθέντος κατοικίαν. Κατ' ἀκολουθίαν διὰ τὸν διορισμὸν κηδεμόνος σχολαζούσης κληρονομίας ἁρμόδιον εἶναι τὸ δικαστήριον τῆς τελευταίας κατοικίας τοῦ κληρονομηθέντος, ἐν ᾧ πρέπει καὶ ν' ἀνοιχθῇ ἡ κληρονομία (ouverture de la succession). Ἡ ἐπὶ λογοδοσίᾳ δὲ τοῦ κηδεμόνος ἀγωγὴ ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου τοῦ διορίσαντος αὐτόν, ἤτοι τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ εἶχε τὴν τελευταίαν του κατοικίαν ὁ κληρονομούμενος καὶ ἠνοίχθη ἑπομένως ἡ κληρονομία. Ἡ δωσιδικία αὕτη ὅμως διαρκεῖ μόνον μέχρι τῆς διανομῆς ἢ τῆς εἰς τὸν κληρονόμον ἐγχειρήσεως τοῦ κλήρου. Εἰς τὸ δικαστήριον δὲ τῆς κατοικίας ταύτης, ἤτοι τῆς ἀνοίξεως τῆς κληρονομίας, εἰσάγονται, πρὸ τῆς διανομῆς μὲν τοῦ κλήρου, πᾶσαι αἱ μεταξὺ τῶν κληρονόμων καὶ αἱ ἀγωγαὶ τῶν δανειστῶν, πρὸ τῆς ἐγχειρήσεως δὲ τοῦ κλήρου εἰς τὸν κληρονόμον αἱ ἀγωγαὶ περὶ κληρονομικοῦ δικαιώματος (hereditatis petitio), αἱ περὶ κληροδοτημάτων ἢ ἄλλης τελευταίας βουλήσεως καὶ ἡ περὶ κτήσεως τῆς διακατοχῆς τῆς κληρονομίας.

δ') Οἱ παρὰ ξέναις ἐπικρατείαις ἐμπεπιστευμένοι διπλωματικοί, οἱ ἀπολαύοντες τοῦ δικαιώματος τῆς ἑτεροδικίας, διατηροῦσι τὴν κατοικίαν ἣν εἶχον πρὶν ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῆς χώρας των, ἕως οὗ ἀποκτήσωσι νέαν. Ἐὰν δὲ δὲν εἶχον τοιαύτην ἐνάγονται εἰς τὰ δικαστήρια τῆς πρωτευούσης τῆς χώρας αὐτῶν.

ε') Οἱ μὴ ἔχοντες μόνιμον κατοικίαν ὑπάγονται εἰς τὰ δικαστήρια τῆς προσκαίρου αὐτῶν διαμονῆς.

Ἀναγκαία κατοικία (domicilium necessarium). Ἡ κατοικία δὲν ὑφίσταται πάντοτε ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ προσώπου καὶ μόνον, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐκ τῆς κατοικίας ἑτέρου, λόγῳ εἰδικῆς διατάξεως τοῦ νόμου. Οὕτω λόγῳ τοιούτων διατάξεων: α') Αἱ ὕπανδροι γυναῖκες ἔχουσι κατοικίαν ἀναγκαίως τὴν τοῦ συζύγου αὐτῶν, ἣν διατηροῦσι καὶ διεζευγμέναι οὖσαι ἢ χῆραι μέχρις ὅτου ἀποκτήσωσιν ἑτέραν τοιαύτην ἑκουσίαν ἢ ἀναγκαίαν. β') Τὰ γνήσια (ἐν γάμῳ τεχθέντα) καὶ τὰ τούτοις ἰσότιμα (ποιητὰ ἢ νομιμοποίητα) τέκνα, πρὶν ἢ χειραφετηθῶσιν ἢ ἐνηλικιωθῶσιν, ἔχουσιν ἀναγκαίαν κατοικίαν τὴν κατοικίαν τῶν γονέων αὐτῶν, ἤτοι τὴν τοῦ πατρὸς μὲν γενικῶς καὶ τῆς μητρός, ἂν οὗτος ἀπέθανεν ἢ δὲν δύναται ν' ἀσκήσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ἕνεκα δικαστικῆς ἢ νομίμου ἀπαγορεύσεως ἢ ἕνεκεν ἀποδημίας, ἐπιτροπεύει δὲ νομίμως αὐτὸν ἡ μήτηρ. Ἂν δὲ οὔτε ἡ μήτηρ ζῇ ἢ ἂν ἀδυνατῇ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν πατέρα, τὸ ἀχειράφετον τέκνον ἔχει τὴν κατοικίαν τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ. Τα νόθα τέκνα ἔχουσι κατοικίαν τὴν τῆς μητρός, τὰ δ' ἔκθετα, ὡς μὴ ἔχοντα οὔτε πατέρα οὔτε μητέρα, ἐν ᾧ τόπῳ εὑρεθῶσιν ἢ ἀνατραφῶσι, διότι ἐκεῖ καὶ ὡς δημόται καταγράφονται. γ') Οἱ ὑπάλληλοι, ἐκτὸς τῶν ἐχόντων ὑπηρεσίαν ἰσόβιον καὶ συνεχῆ (ὡς οἱ ἀρεοπαγῖται, ἐφέται, πρωτοδίκαι καὶ τὰ μέλη τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου καὶ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καὶ οἱ ἐπίσκοποι), δὲν ἔχουσιν ἀναγκαίαν κατοικίαν τὸν τόπον τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, διότι οὔτε ὁ ἀστικὸς νόμος οὔτε τὰ περὶ δικαστικῆς ἁρμοδιότητος πραγματευόμενα ἄρθρα τῆς Πολιτικῆς δικονομίας περιέχουσι διάταξίν τινα περὶ τῆς κατοικίας αὐτῶν, ἔκ τινων μάλιστα διατάξεων τὸ ἐναντίον συνάγεται.

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει, ἤτοι δὲν ἔχουσιν ἀναγκαίαν κατοικίαν τὸν τόπον ἐν ᾧ ὑπηρετοῦσι, καὶ ἀξιωματικοὶ ὡς καὶ οἱ μόνιμοι ὑπάλληλοι, δικαστικοί τε καὶ διοικητικοί, οἱ ἐπὶ τῇ βάσει ἤγουν ῥητῶν προσόντων διοριζόμενοι καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ῥητῶν λόγων ἀπολυόμενοι (ὑπ' ἀριθ. 481 1895 ἀπόφ. Ἐφετ. Ναυπλίου).

Εἰδικὴ δωσιδικία: 1) ***—τοῦ ἀδικήματος*** (forum delicti). Ἡ εἰδικὴ αὕτη δωσιδικία, στηριζομένη εἰς τὸ ἄρθρον 22 ἀριθ. 6 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ἀφορᾷ τὰς ἀπαιτήσεις τὰς προερχομένας ἀπὸ ἀδικήματα προβλεπόμενα καὶ τιμωρούμενα ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἐφόσον αἱ ἐπὶ τοιούτων ἀδικημάτων στηριζόμεναι ἀγωγαὶ δὲν εἰσήχθησαν ἢ δὲν ἐξεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἐδίκασε τὸ ἀδίκημα, παρέχουν εἰς τὸν ἐνάγοντα τὸ δικαίωμα νὰ εἰσαγάγῃ ταύτας εἰς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον τοῦ τόπου, ἔνθα ἐτελέσθη τὸ ἀδίκημα. Ἡ δωσιδικία αὕτη ὅμως δὲν ἀποκλείει τὴν γενικὴν δωσιδικίαν, τὴν ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου, ἀλλὰ συντρέχει μετ' ἐκείνης, τοῦ ἐνάγοντος δικαιουμένου νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν δύο. Ἀφ' ἧς ὅμως ἐγγραφῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸ πινάκιον τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο δικαστηρίων, ὑποχρεωτικῶς πλέον δέον νὰ ἐκδικασθῇ ὑπὸ τούτου, μὴ δυναμένου τοῦ ἐνάγοντος ν' ἀποσύρῃ ταύτην καὶ τὴν εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ἕτερον. Οὐχὶ πᾶν ἀδίκημα, ἀλλὰ μόνον τὰ τιμωρούμενα ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου συνιστῶσι τοιαύτην εἰδικὴν δωσιδικίαν τοῦ ἀδικήματος. Ἐξαιροῦνται τῆς δωσιδικίας ταύτης ἀγωγαὶ περὶ ἀποζημιώσεως κατὰ δικαστικῶν ὑπαλλήλων, στηριζόμεναι ἐπὶ ἀδικημάτων ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων των τελουμένων, αἵτινες κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 58 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ὑπάγονται εἰς τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο ἁρμόδια δικαστήρια, μολονότι προβλέπονται καὶ τιμωροῦνται ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ὡσαύτως κατὰ τὸ ἄρθρον 456 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἀγωγαὶ περὶ ἀποζημιώσεως, στηριζόμεναι εἰς τὸ ἀδίκημα τῆς πλαστογραφίας ἢ νοθεύσεως ἐγγράφου, δέον ὑποχρεωτικῶς νὰ εἰσάγωνται εἰς τὸ ποινικὸν δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου κρίνεται τὸ ἀδίκημα, καὶ ἑπομένως δὲν δύνανται νὰ εἰσαχθῶσιν οὔτε εἰς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον, τὸ ἐκ τῆς εἰδικῆς δωσιδικίας τοῦ ἀδικήματος ἁρμόδιον, οὔτε τὸ ἐκ τῆς γενικῆς τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου τοιοῦτον, εἰμὴ μόνον εἰς δύο περιπτώσεις, ἤτοι ἐὰν τὸ ἀδίκημα παρεγράφη ἢ ὁ τελέσας το ἀδίκημα πέθανεν.

Ἐξαιρουμένων τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων, εἰς πάσας τὰς ἄλλας ὁ ἐνάγων ἔχει τὸ ἐκλεκτικὸν δικαίωμα ἢ νὰ αἰτήσηται ἀποζημίωσιν παριστάμενος ὡς πολιτικὸς ἐνάγων ἐνώπιον τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, ἢ νὰ εἰσαγάγῃ τακτικὴν ἀγωγὴν ἐπὶ ἀποζημιώσει εἴτε εἰς τὸ δικαστήριον τῆς εἰδικῆς δωσιδικίας τοῦ ἀδικήματος εἴτε εἰς τὸ τῆς γενικῆς δωσιδικίας ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου Ποῦ θεωρεῖται τελεσθεῖσα ἡ κολάσιμος πρᾶξις κρίνεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ποινικῆς νομοθεσίας. Εἰς τὴν εἰδικὴν δωσιδικίαν τοῦ ἀδικήματος ὑπάγονται ἐπίσης καὶ ἀγωγαὶ ἐπὶ ἀποζημιώσει, στηριζόμεναι ἐπὶ οἱονεὶ ἀδικημάτων (quasi delicti), ἐφόσον τὰ οἱονεὶ ταῦτα ἀδικήματα τιμωροῦνται ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου, ὡς οἱ actio de positis et suspensis καὶ actio de effusis et dejectis, καθότι αἱ πράξεις ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ ἀγωγαὶ αὗται τιμωροῦνται εἰς βαθμὸν πταίσματος ὑπὸ τῶν ἄρθρων 623—625 τοῦ Ποινικοῦ νόμου.

Οὐχὶ ὅμως πᾶσα ἀγωγὴ βάσιν ἔχουσα ἀδίκημα ἢ οἱονεὶ ἀδίκημα τιμωρούμενον ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ νόμου ὑπάγεται εἰς τὴν εἰδικὴν ταύτην δωσιδικίαν τοῦ ἀδικήματος, ἀλλὰ μόνον αἱ ἀποσκοποῦσαι τὴν χρηματικὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἐξ αὐτῶν γενομένης ζημίας. Τοῦτο συνάγεται σαφῶς ἐκ τοῦ γράμματος τῆς διατάξεως τοῦ ἀριθ. 6 τοῦ ἄρθρου 22 τῆς Πολ. δικονομίας, χρωμένου τῇ φράσει «εἰς ἰδιωτικὰς ἀπαιτήσεις». Ἑπομένως πᾶσα ἄλλη ἀγωγή, καίπερ βάσιν ἔχουσα τὸ ἀδίκημα, οὐχὶ ὅμως ἀποζημίωσιν ἀποσκοποῦσα ἀλλ' ἀλλοῖον αἴτημα ἐπιδιώκουσα, ἀποκλείεται τῆς εἰδικῆς ταύτης δωσιδικίας. Οὕτως ἡ ἐπὶ ἀκυρώσει γάμου ἢ συμβολαίου ἕνεκα βίας ἢ ἀπάτης ἀγωγὴ δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ διεπράχθη ἡ βία, ἢ ἔλαβε χώραν ἡ ἀπάτη, ἀλλὰ εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου συζύγου ἢ τὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ συμβολαίου (*Οἰκονομίδης-Λιβαδᾶς*, τόμ. Α' σ. 194 σημ. 2. Ἀντιθέτως ἀπεφάνθη τὸ Πρωτοδικεῖον Ἀθηνῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 4111 τοῦ 1904 ἀποφάσεώς του, ἐν ᾗ ὅμως ὑπάρχει καὶ μειοψηφία, ὑποστηρίξασα τὴν ἄνω ὀρθὴν γνώμην).

Ἂν ἡ δωσιδικία τοῦ ἀδικήματος ἦτο ἀνεγνωρισμένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου πρὸ τῆς Νεαρᾶς 69 τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διαφωνοῦν οἱ συγγραφεῖς. Ἐν τούτοις αὐτὴ αὕτη ἡ νεαρὰ 69 τοῦ Ἰουστινιανοῦ μαρτυρεῖ ὅτι ὑπῆρχεν ἡ δωσιδικία οὖσα καὶ πρὸ ταύτης: «...ὥστε ἕκαστον ἐφ' ἧς ἐπαρχίας πλημμελεῖ ἢ ἐφ' ἧς χρημάτων ἢ ἐγκλημάτων ὑπεύθυνος γίνεται, ἐκεῖσε καὶ τὰς εὐθύνας ὑπέχειν· τοῦτο δὴ καὶ τὸ τοῖς πρὸ ἡμῶν νομοθέταις ποικίλως μέν, εἰρημένον δὲ ὅμως» (*Brackenhöff* Erört. 244).

Πάντως ἡ δωσιδικία αὕτη παρὰ Ρωμαίοις εἶχεν ὅρια πολὺ εὐρύτερα ἢ παρ' ἡμῖν, καθότι εἰς ταύτην ὑπήγοντο ἀδικήματα οὐ μόνον δημόσια (delicta publica) ἀλλὰ καὶ ἰδιωτικὰ (privata).

2) ***—τῶν ἀλλοδαπῶν.*** Ταύτην καθιερώνουν τὰ ἄρθρα 26, 27 καὶ 28 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, οὐ μόνον καθορίζοντα τὰ ἁρμόδια πρὸς ἐκδίκασιν ἀγωγῶν κατ' ἀλλοδαπῶν δικαστήρια, ἀλλὰ καὶ λύοντα τὸ ζήτημα ἂν ἐν γένει δύνανται τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια νὰ δικάσωσιν ἀλλοδαπούς. Ὡς πρὸς ἀμφότερα τὰ ζητήματα ταῦτα γίνεται διάκρισις, ὅταν ἡμεδαπὸς ἐνάγῃ ἀλλοδαπὸν καὶ ὅταν ἀλλοδαπὸς ἐνάγῃ ἀλλοδαπόν.

α') ***Ἡμεδαπὸς ἐνάγων ἀλλοδαπόν.*** Κατὰ τὸ ἄρθρον 26 Πολιτικῆς δικονομίας, ἐὰν ὁ ἀλλοδαπὸς ἀπολαύῃ τοῦ πλεονεκτήματος τῆς ἑτεροδικίας δὲν ὑπόκειται κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων. Ἐξαιρέσεις τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ὑπάρχουν ὅταν πρόκειται: 1) περὶ ἀγωγῆς, δι' ἣν ὑπάρχει καὶ εἰδικὴ δωσιδικία τῆς τοποθεσίας τοῦ πράγματος, 2) περὶ αἰτήσεων ἀντιτασσομένων κατ' αὐτῶν ὡς ἐναγόντων (π. χ. δικαστικὴ δαπάνη, ἀνταγωγή), 3) περὶ ἐνδίκων μέσων ἀσκουμένων ἐναντίον τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἐκδοθείσης ἀποφάσεως, 4) περὶ ἀγωγῶν οὐδεμίαν πρὸς τὸν διεθνῆ χαρακτῆρα ἐχουσῶν σχέσιν, οἷον ἐκ συναλλάγματος τελεσθέντος μετ' αὐτῶν ἢ ἐμπορικῆς πράξεως ἐπιχειρηθείσης παρ' αὐτῶν. Ὅταν ὁ ἀλλοδαπὸς δὲν ἀπολαύῃ τοῦ προνομίου τῆς ἑτεροδικίας, ἁρμόδια εἶναι πάντα τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια νὰ δικάσωσι περὶ πάσης ἐνοχῆς γεννηθείσης εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος.

β') ***Ἀλλοδαπὸς ἐνάγων ἀλλοδαπόν.*** Κατ' ἀρχὴν τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια δὲν εἶναι ἁρμόδια νὰ δικάσωσιν εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην. Ἐξαιρετικῶς δὲ μόνον δύνανται νὰ δικάσωσιν, ἐὰν αἱ συνθῆκαι τοῦ κράτους συγχωροῦσι τοῦτο, ἐὰν ὁ ἀλλοδαπὸς ὑποβάλῃ ἑαυτὸν ἑκουσίως εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τὴν ἑλληνικήν, ἐὰν ἔχῃ τὴν κατοικίαν αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἡ διαφορὰ εἶναι ἐμπορική, καὶ τέλος ἐὰν ὑπάρχῃ εἰδικὴ δωσιδικία τῆς τοποθεσίας τοῦ πράγματος, τῆς ταυτότητος τοῦ δικαίου ἐπὶ ἐμπραγμάτων ἀξιώσεων, τοῦ συναλλάγματος, τῆς διαχειρίσεως, τῆς ἀνταγωγῆς, τοῦ ἀδικήματος καὶ τῆς κατασχέσεως ἢ προσωπικῆς κρατήσεως. Ὁσάκις κατὰ τ' ἀνωτέρω ἁρμόδιά εἰσι τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια νὰ δικάσωσιν ἀλλοδαπόν, δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ἐν γένει οὗτος νὰ ἔχῃ ἐν Ἑλλάδι τὴν κατοικίαν ἢ διαμονὴν αὐτοῦ.

3) ***—τῆς ἀνταγωγῆς*** (forum reconventionis). Τὴν εἰδικὴν ταύτην δωσιδικίαν, ἥτις καὶ ἀποκλείει τὴν γενικὴν τοιαύτην τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου, καθορίζει ὁ ἀριθμὸς 3 τοῦ ἄρθρου 19 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ἀναγνωρίζεται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου (νόμος 22 Π. 5, 1. Νόμος 14 Κώδ. 7, 45). *Ἀνταγωγὴ* λέγεται ἡ κατὰ τοῦ ἐνάγοντος στρεφομένη ἀγωγὴ καὶ παρὰ τοῦ ἐναγομένου εἰσαγομένη εἰς τὸ αὐτὸ δικαστήριον, εἰς ὃ ἔχει εἰσαχθῇ καὶ ἡ ἀγωγὴ τοῦ ἐνάγοντος, ἵνα μετ' αὐτῆς ἐκδικασθῇ. Ἐχορηγήθη δὲ εἰς τὸν ἐναγόμενον τὸ δικαίωμα τῆς ἀνταγωγῆς κυρίως διὰ νὰ ἔχῃ οὗτος εὐρύτητα ὑπερασπίσεως. Τὸ δικαστήριον, παρ' ᾧ εἰσήχθη ἡ ἀγωγὴ τοῦ ἐνάγοντος, ἀδιαφόρως ἂν λόγῳ γενικῆς ἢ εἰδικῆς τινος δωσιδικίας αἱρετῆς ἢ ἐκτάκτου ἦτο ἁρμόδιον νὰ δικάσῃ ταύτην, εἶναι ἁρμόδιον νὰ δικάσῃ καὶ τὴν ἀνταγωγὴν τοῦ ἐναγομένου, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἐνάγων παρῃτήθη τῆς ἀγωγῆς του. Ἡ ἁρμοδιότης αὕτη τοῦ δικαστηρίου προσηκόντως εἰσαχθείσης τῆς ἀνταγωγῆς, ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων ὅπου δὲν συγχωρεῖται τοιαύτη (π. χ. εἰς τὰς περὶ διακατοχῆς δίκας καὶ τὰς ἐπ' ἀναφορᾷ) διέπεται ὑπὸ τῶν ἑξῆς γενικῶν κανόνων α') Ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ δικαστηρίου ὡς πρὸς τὴν κυρίαν δίκην. Ἐὰν δηλαδὴ τὸ δικαστήριον κηρύξῃ ἑαυτὸ ἀναρμόδιον διὰ τὴν κυρίαν ἀγωγὴν ἢ ἀκυρώσῃ τὴν διαδικασίαν τῆς κυρίας ἀγωγῆς, παύει ἡ ἁρμοδιότης του ἐπὶ τῆς ἀνταγωγῆς, ὡς παρακολουθούσης τὴν ἀγωγήν. β') Ἡ ἁρμοδιότης τοῦ δικαστηρίου πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἐκδίκασιν τῆς ἀνταγωγῆς ἄρχεται ἀπὸ τῆς πραγματικῆς κινήσεως τῆς κυρίας ἀγωγῆς καὶ

Digitized by Google

οὐχὶ ἀπὸ τῶν προπαρασκευαστικῶν πράξεων (ὡς συντηρητικῆς κατασχέσεως κλπ.), ἤτοι ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐγγραφῆς της εἰς τὸ πινάκιον. Ἐξακολουθεῖ δὲ ὑφισταμένη καὶ ἐὰν ἐπέλθη παραίτησις ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς, ἐκτὸς ἐὰν ἡ παραίτησις αὕτη προηγήθη τῆς ἀσκήσεως τῆς ἀνταγωγῆς. Ἡ παρὰ τοῦ ἐναγομένου ὁμολογία καὶ ἀναγνώρισις τῆς ἀγωγῆς καταργεῖ τὴν δωσιδικίαν τῆς ἀνταγωγῆς, ἥτις πλέον δέον νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον κατὰ τὴν γενικὴν δωσιδικίαν ἢ ἄλλην τινὰ τυχὸν ὑπάρχουσαν εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν εἰδικὴν τοιαύτην. γ') Δὲ περιορίζεται εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος ἀνταγωγικοῦ δικαιώματος, εἰς ὃ ἀφορᾷ ἡ ἀγωγή, ἀλλ' ἐκτείνεται ἐπὶ παντὸς τοιούτου, ἐφ' ὅσον τὸ δικαίωμα τοῦτο τοὐλάχιστον δὲν εἶναι ἐξῃρημένον ἀπολύτως τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ δικαστηρίου τῆς ἀγωγῆς. Κατ' ἀγωγῆς δηλαδὴ προσωπικῆς δύναται νὰ ἀντιταχθῇ ἀνταγωγὴ ἐμπράγματος καὶ τἀνάπαλιν, ὡς καὶ ἀγωγὴ περὶ ἀκινήτου ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ δικαστηρίου τῆς ἀγωγῆς κειμένου, ὁσάκις τὴν ἀγωγὴν δικάζει πρωτοδικεῖον, εἰς οὗ τὴν δικαιοδοσίαν ὑπάγονται ἀγωγαὶ περὶ ἀκινήτων. Ἀπαράδεκτοί εἰσι παρὰ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἀγωγῆς μόνον ἀνταγωγαί ὧν τὸ ἀντικείμενον, ἕνεκα τῆς ἰδιαζούσης αὐτοῦ ἰδιότητος, ἀφῃρέθη ἐντελῶς ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας του. Τοῦτο σήμερον δύναται νὰ συμβῇ μόνον εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ ἀνταγωγικῶς διαφορὰ ὑπαγομένη εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ πρωτοδικείου.

4)— *τῆς διαχειρίσεως* (forum gestae administrationis). Περὶ τῆς δωσιδικίας ταύτης ἀναφέρουν τὰ ἄρθρα 19 (ἀριθ. 2) καὶ 22 (ἀριθ. 3) τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Αὕτη, δύναταί τις εἰπεῖν, εἶναι εἶδος τῆς δωσιδικίας τοῦ συναλλάγματος, καθότι καὶ ἡ διαχείρησις κατά τινα τρόπον συνάλλαγμα εἶναι. Ἡ δωσιδικία αὕτη διακρίνεται εἰς δύο εἴδη: τὴν δωσιδικίαν τῆς διαχειρήσεως τῆς γενομένης κατὰ δικαστικὴν ἐντολὴν καὶ τὴν δωσιδικίας τῆς διαχειρήσεως τὴν ἐνεργηθεῖσαν ἐκ πάσης ἄλλης αἰτίας, ἐκτὸς τῆς δικαστικῆς ἐντολῆς. Ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει σημασίαν διττήν: πρῶτον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, καὶ δεύτερον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀποκλειστικότητος ἢ μὴ τῆς δωσιδικίας.

Τὴν δωσιδικίαν ἐκ δικαστικῆς ἐντολῆς συνιστᾷ ὁ ἀριθμὸς 2 τοῦ ἄρθρου 19 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, καθισταμένου ἁρμοδίου νὰ δικάσῃ τὰς ἐκ τοιαύτης διαχειρίσεως προκυπτούσας διαφορὰς τοῦ δικαστηρίου, ὅπερ ἐνετείλατο τὴν διαχείρισιν. Ἡ δωσιδικία αὕτη εἶναι ἐξαιρετική, ἀποκλείουσα τὴν γενικὴν δωσιδικίαν ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ διαχειριστοῦ. Τὴν δωσιδικίαν ἐκ πάσης ἄλλης διαχειρίσεως ἐκτὸς δικαστικῆς συνιστᾷ ὁ ἀριθμὸς 3 τοῦ ἄρθρου 22 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, καθιστᾷ δὲ ἁρμόδιον διὰ τὰς ἐκ τῆς τοιαύτης διαχειρήσεως διαφορὰς τὸ δικαστήριον τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ ἐνηργήθη ἡ διαχείρισις. Ἡ δωσιδικία αὕτη δὲν ἀποκλείει τὴν γενικὴν δωσιδικίαν, ἀλλὰ συντρέχει μετὰ ταύτης, δικαιουμένου τοῦ ἐνάγοντος νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν δύο κατὰ τὴν ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς. Δυνάμει δικαστικῆς ἐντολῆς διαχείρισις ὑπάρχει ἐπὶ διορισμοῦ δικαστικῶν ἐπιτρόπων κατὰ τὸ ἄρθρον 22 τοῦ νόμου περὶ ἐπιτροπείας, ἐπὶ διορισμοῦ μεσεγγυούχου τῶν κατασχεθέντων ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν κατάσχεσιν δικαστικοῦ κλητῆρος ἢ τοῦ δικαστηρίου (ἄρθρ. 888, 1039 Πολ. Δικ.), τοῦ ἐμβρυωροῦ (ἄρθρ. 12 τοῦ νόμου περὶ ἐπιτροπείας), ἐπὶ διορισμοῦ προσωρινοῦ διαχειριστοῦ διαρκούσης τῆς ἐπὶ ἀπαγορεύσει δίκης (ἄρθρ. 646 Πολ. Δικ.), ἐπὶ τῶν συνδίκων πτωχεύσεως (ἄρθρ. 440, 462 Ἐμπ. νόμ.), ἐπὶ κηδεμόνος ἀφάντου (curator absentis) καὶ ἐπὶ σχολαζούσης κληρονομίας (ἄρθρ. 616 Πολ. Δικ.). Διαχείρισις, ἐκτὸς τῆς κατὰ δικαστικὴν ἐντολήν, περὶ ἧς ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ἄρθρου 22 (ἀριθ. 2), δύναται νὰ προέλθῃ α') ἄνευ ἐντολῆς (negotiorum gestio), β') κατ' ἐντολὴν ἐξώδικον, νόμιμον καὶ διὰ τελευταίας βουλήσεως. Ἐξώδικος εἶναι ἡ διδομένη εἰς κοινὸν ἐντολοδόχον. Περιπτώσεις νομίμου ἐντολῆς εἶναι ἡ ἐκ τοῦ ἄρθρου 127 τοῦ νόμου περὶ ἐπιτροπείας διαχείρισις τοῦ νομίμου ἐπιτρόπου (ἀνιόντος ἢ συζύγου), τοῦ ἐπὶ ἀπογραφῇ κληρονόμου (ἄρθρ. 1075, 1079 Πολ. Δικ.) καὶ τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 283 τοῦ Ἰονίου κώδικος. Περιπτώσεις διαχειρίσεως ἐξ ἐντολῆς τελευταίας βουλήσεως εἶναι ἡ τοῦ ἐπιτρόπου διορισθέντος διὰ τελευταίας βουλήσεως (νόμ. ἐπιτροπείας ἄρθρ. 17), τοῦ ἐκτελεστοῦ διαθήκης (Νεαρὰ Λέοντος 68, Ἰόνιος Κῶδιξ ἄρθρ. 947) καὶ τοῦ κηδεμόνος ἐν τῷ θέματι τοῦ ἄρθρου 284 τοῦ Ἰονίου κώδικος. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἁρμόδια δικαστήρια ὑπάγονται πᾶσαι αἱ ἐκ τῆς διαχειρίσεως τικτόμεναι ἀγωγαί, ὁστισδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ ἐνάγων, ἰδίως δὲ ἡ περὶ λογοδοσίας τοιαύτη εὐθεῖά τε καὶ ἀντίθετος, ἡ δὲ διάρκεια τῆς δωσιδικίας ταύτης δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαρκείας τῆς διαχειρίσεως δυναμένων νὰ εἰσαχθῶσι καὶ ἀγωγῶν εἰσαγωγίμων μόνον μετὰ τὸ πέρας τῆς διαχειρίσεως· τέλος δὲ δὲν καταργεῖται ἡ δωσιδικία θανόντος τοῦ διαχειριστοῦ, ὡς ἡ τῆς κατοικίας, δι' ὃ καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ἐνάγονται εἰς τὸ αὐτὸ δικαστήριον.

5)— *ἐκ δικαστικῆς ἀποφάσεως*. Αὕτη στηρίζεται εἰς δικαστικὴν ἀπόφασιν, δι' ἧς δικαστήριόν τι καίπερ, μὴ ἁρμόδιον ἢ ἀμφισβητουμένης ἁρμοδιότητος κατέστη ἁρμόδιον διὰ μόνης ταύτης τῆς ἀποφάσεως. Ἐνίοτε τὸ κατὰ νόμον ἁρμόδιον δικαστήριον συμβαίνει νὰ εἶναι ἀπρόσφορον εἰς ἐκδίκασιν διαφορᾶς τινος καὶ δύναται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως εἰς ἕτερον δικαστήριον. Ἐκ τῆς τοιαύτης παραπομπῆς γεννᾶται ἡ *ἐκ δικαστικῆς ἀποφάσεως δωσιδικία κατὰ παραπομπήν*. Ἐπίσης ἐν ᾗ περιπτώσει δύο δικαστήρια κηρυχθοῦν ἁρμόδια (καταφατικὴ σύγκρουσις ἁρμοδιότητος) ἢ τοὐναντίον κηρύξουν ἑαυτὰ ἀναρμόδια (ἀποφατικὴ σύγκρουσις ἁρμοδιότητος), ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος ἐπιλαμβανόμενος τῆς συγκρούσεως ταύτης, εἴτε καταφατικῶς εἴτε ἀποφατικῶς, κατὰ τὴν περὶ κανονισμοῦ ἁρμοδιότητος εἰδικὴν διαδικασίαν, ἐκδώσῃ ἀπόφασιν ὁρίζουσαν ποῖον τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον, γεννᾶται ἡ *διὰ κανονισμοῦ ἁρμοδιότητος δωσιδικία ἐκ δικαστικῆς ἀποφάσεως*.

Ἀμφότεραι αὗται, ἤτοι ἡ κατὰ παραπομπὴν καὶ ἡ ἐν κανονικῇ ἁρμοδιότητι, δωσιδικίαι εἶναι εἴδη τῆς δωσιδικίας ἐκ δικαστικῆς ἀποφάσεως.

Α) Κατὰ παραπομπήν: Τὰς περιπτώσεις καθ' ἃ ἐπιτρέπεται ἡ ἀπὸ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου εἰς ἕτερον μὴ ἁρμόδιον παραπομπὴ ὑποθέσεως, ὡς καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν αὕτη δέον νὰ γίνεται, ὥρισεν ἡ ἡμετέρα Πολιτικὴ δικονομία ἐν τοῖς ἄρθροις 49—55. Ἡ παραπομπὴ αὕτη: α') Ὡς ἀποτελοῦσα ἐξαίρεσιν ἀπὸ τῆς θεμελιώδους δικονομικῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν «οὐδεὶς ἀφαιρετέος τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δικαστῶν», δέον νὰ γίνεται μετὰ φειδοῦς. Πρὸς τοῦτο αὕτη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνετέθη εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν καὶ δὴ συνήθως εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθωρίσθησαν κατὰ τὸν μᾶλλον ἀκριβῆ τρόπον αἱ περιπτώσεις καθ' ἃ, αὕτη ἐπιτρέπεται. Αἱ ἐν λόγῳ περίπτωσις εἶναι δύο: 1) Ὅταν τὸ δικαστήριον δὲν ἔχῃ τὸν πρὸς σύνθεσιν αὐτοῦ καὶ ἀναγκαῖον ἀριθμὸν δικαστῶν, ἕνεκεν ἀσθενείας, ἐξαιρέσεως ἢ ἄλλου λόγου, καὶ 2) Ὅταν ὑπάρχῃ κίνδυνος διασαλεύσεως τῆς τάξεως καὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐκ τῆς ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ διεξαγωγῆς τῆς δίκης. β') Ἡ παραπομπὴ δύναται νὰ αἰτηθῇ δι' ἀσθένειαν μὲν κλπ παρ' ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων μερῶν καὶ τῶν παρεμβαινόντων, διὰ δημοσίαν δὲ ἀσφάλειαν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης κατόπιν πληροφοριῶν διαβιβαζομένων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου εἰσαγγελέως, τέλος δι' ἐξαίρεσιν κατὰ τὴν διαστολὴν τοῦ ἄρθρου 38 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. γ) Δικάζεται παρὰ τοῦ β' τμήματος τοῦ Ἀρείου Πάγου κατὰ τὰς διατυπώσεις τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας καὶ τὰς λοιπὰς διατυπώσεις τοῦ δικαστηρίου τούτου. Ὅταν ἡ αἴτησις μάλιστα στηρίζεται εἰς ἀσθένειαν κλπ., ἐγχειρίζεται προσηκόντως βεβαιουμένη τῷ προέδρῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅστις διορίζει εἰσηγητὴν καὶ δικάσιμον ἡμέραν αὐτῆς, ἡ δὲ συζήτησις γίνεται κλητευομένων τῶν μαρτύρων. Ἡ διὰ λόγους δημοσίας ἀσφαλείας αἰτουμένη παραπομπὴ εἰσάγεται κατὰ τὸ ἄρθρον 54, μὴ διοριζομένου εἰσηγητοῦ, ἀλλ' ἐκθέτοντος τὰ περὶ αὐτῆς τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἄνευ κλητεύσεως τῶν διαδίκων. Τέλος ἐπὶ λόγου ἐξαιρέσεως στηριζομένη αἴτησις παραπομπῆς εἰσάγεται καὶ ἀποφασίζεται κατὰ τὰ ἄρθρα 38—48 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ἤτοι ἀκολουθεῖται ἡ περὶ τὴν ἐξαίρεσιν δικαστῶν ἰσχύουσα διαδικασία. Ἐὰν ὁ Ἄρειος Πάγος εὕρῃ βάσιμον τὴν περὶ παραπομπῆς αἴτησιν, δέχεται διὰ τῆς ἀποφάσεώς του ταύτην, προσδιορίζων συγχρόνως ἐν αὐτῇ καὶ τὸ μέλλον νὰ δικάσῃ κατὰ παραπομπὴν δικαστήριον, ὅπερ πρέπει νὰ εἶναι ἰσόβαθμον καὶ ὁμοειδές.

Β) Ἐκ τοῦ κανονισμοῦ ἁρμοδιότητος: Ἡ διάταξις, καθ' ἣν τὰ δικαστήρια ἀποφαίνονται περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἁρμοδιότητος, ἐὰν ἐφηρμόζετο κατὰ τὴν κοινὴν διαδικασία ἤθελε περιπλέξει τὰ ζητήματα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἡμετέρα Πολιτικὴ δικονομία, ἀκολουθοῦσα τὴν γαλλικήν, εἰσήγαγεν ἰδίαν διαδικασίαν ἁπλουστέραν τῆς τοῦ «κανονισμοῦ ἁρμοδιότητος» (reglement de juges). Παρατηρητέον περὶ ταύτης τὰ ἑξῆς: α') Ὁ κανονισμὸς τῆς ἁρμοδιότητος λαμβάνει χώραν ὁσάκις ἡ αὐτὴ ἢ συναφὴς διαφορά, ἐκκρεμὴς οὖσα παρὰ διαφόροις δικαστηρίοις μὴ ὑπαλλήλοις, καταστήσῃ ἀμφίβολον, ἀμφισβήτητον, τὴν ἁρμοδιότητα τῶν δικαστηρίων τούτων. Ἡ ἀμφισβήτησις δὲ γεννᾶται, εἴτε διότι πάντα τὰ δικαστήρια ἐκηρύχθησαν ἁρμόδια (conflit positif), εἴτε διότι πάντα ἐκηρύχθησαν ἀναρμόδια (conflit négatif). β') Δύναται νὰ αἰτηθῇ παρ' ἑκατέρου τῶν διαδίκων. γ') Εἰσάγεται ἡ περὶ κανονισμοῦ ἁρμοδιότητος αἴτησις εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον κατὰ τὴν ἀκόλουθον διαδικασίαν: Ὁ ἐνάγων δι' ἀναφορᾶς του, προσηκόντως βεβαιωμένης διὰ προελέγχου τῆς ὑπάρξεως συγκρούσεως, ἐξαιτεῖται τὴν ἄδειαν τῆς ἐπὶ κανονισμῷ κλητεύσεως, τὸ δὲ δικαστήριον, ἀγορεύσαντος τοῦ εἰσαγγελέως, ἐὰν εὕρῃ τὴν αἴτησιν βάσιμον, ἐπιτρέπει τὴν κλήτευσιν καὶ ἀνάγκης παρισταμένης ἀπαγορεύει εἰς τὰ ἐπιληφθέντα τῆς δίκης δικαστήρια τὴν περαιτέρω πρόοδον τῆς διαδικασίας. Τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου κοινοποιεῖ ὁ ἐνάγων εἰς τὰ δικαστήρια μὲν ἀμέσως, εἰς τὸν ἀντίδικον δὲ αὐτοῦ ἐντὸς 15 ἡμερῶν, καλῶν αὐτὸν συγχρόνως εἰς συζήτησιν τῆς οὐσίας, καθ' ἣν ὁ Ἄρειος Πάγος ἀποφαίνεται ὁριστικῶς ποῖον τὸ ἁρμόδιον νὰ δικάσῃ δικαστήριον. Ἐὰν ὁ ἐνάγων παραμελήσῃ τὴν ἐμπρόθεσμον κοινοποίησιν πρὸς τὸν ἀντίδικόν του ἐντὸς τῶν 15 ἡμερῶν, αὐτὸς μὲν ἀπόλλυσι τὸ δικαίωμα τοῦ κανονισμοῦ, τὸ δὲ δικαστήριον τοῦ ἐναγομένου γίνεται αὐτοδικαίως ἁρμόδιον.

6)— *τῆς κατασχέσεως καὶ προσωπικῆς κρατήσεως* (forum arresti). Ἡ δωσιδικία αὕτη εἶναι ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν δωσιδικιῶν τοῦ ἄρθρου 19 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας (ἀριθ. 4 καὶ 5), ἤτοι ἀποκλείει τὴν γενικὴν δωσιδικίαν τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου. Ἡ κατάσχεσις καὶ ἡ προσωπικὴ κράτησις εἴτε ὡς μέσα ἐκτελέσεως χρησιμεύουσιν, εἴτε ὡς συντηρητικὰ μέτρα γίνονται, πολλάκις, αὗται καθ' ἑαυτὰς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς κυρίας δίκης, ἀφορμὴ διενέξεων καὶ δικῶν ἰδιαιτέρων, ἃς προσφορώτερον ἔκρινεν ὁ νομοθέτης, ἵνα ἐκδικάζωνται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ ὁποίου ἐνηργήθησαν. Ἡ εἰδικὴ ὅμως αὕτη καὶ ἐξαιρετικὴ ἢ ἀποκλειστικὴ δωσιδικία ἀφορᾷ κυρίως τὸ τύποις παράνομον ἢ ἄσκοπον τῆς κατασχέσεως ἢ προσωπικῆς κρατήσεως. Ἐν ταῖς δίκαις ταύταις ὁ ἀνακόπτων τὴν κατάσχεσιν ἢ τὴν προσωπικὴν κράτησιν ὀφειλέτης ἢ κύριος τοῦ κατασχεθέντος, θέσιν ἐνάγοντος διαδικαστικῶς ἐπέχων, ὀφείλει νὰ εἰσαγάγῃ τὴν τοιαύτην ἀνακοπήν του οὐχὶ εἰς τὸ δικαστήριον τῆς γενικῆς δωσιδικίας τοῦ θέσιν ἐναγομένου ἐπέχοντος δανειστοῦ, ἀλλ' εἰς τὸ δικαστήριον τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν. Καὶ ἂν τὰ κατασχεθέντα κινητὰ μετηνέχθησαν εἰς τὴν περιφέρειαν ἄλλου δικαστηρίου, τὸ δικαστήριον τῆς περιφερείας ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ κατάσχεσις δὲν ἀποβάλλει τὴν ἁρμοδιότητά του, ὅπως δικάσῃ τὴν ἐκ τῆς ἐκτελέσεως ἀναφυεῖσαν δίκην, διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ῥήσεως τοῦ ἀριθ. 4 τοῦ ἄρθρου 19 ὅτι «αἱ διαφοραὶ ἀποφασίζονται παρὰ τοῦ δικαστηρίου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ κατασχεθὲν πρᾶγμα» Τοιαῦται δίκαι, εἰς ἃς ἀφορᾷ ἡ δωσιδικία αὕτη, εἶναι π. χ. ὅταν ἡ κατάσχεσις ἢ ἡ συντηρητικὴ κράτησις (εἴτε ὡς ἐκτελεστικὸν μέσον, εἴτε ὡς συντηρητικὸν μέτρον ἐγένετο) προσβάλλεται ὡς ἄκυρος (λ. χ. διότι δὲν εἶχε πρότερον ἐπιδοθῆ νομίμως ἀντίγραφον τοῦ ἐκτελεστοῦ ἐγγράφου μετ' ἐπιταγῆς πρὸς πληρωμήν, ἢ διότι ἡ ἐπίδοσις αὕτη καίπερ γενομένη δὲν ἦτο νόμιμος, ἢ διότι ὁ καθ' οὗ ἡ προσωποκράτησις δὲν ὑπόκειται εἰς τοιαύτην, καθὸ ἔφεδρος καὶ ἀπολαύων ἐξαιρετικοῦ προνομίου ἐκ τοῦ ἰσχύοντος δικαιοστασίου, ἢ ὁ κλητὴρ δὲν εἶχε τὴν δέουσαν ἐντολήν, ἢ δὲν ἐτήρησε τοὺς πρὸς ἐκτέλεσιν ἀπαιτουμένους τύπους, ἢ κατέσχεν ἀκατάσχετα, ἢ πρὸ τῆς συντηρητικῆς κατασχέσεως δὲν ἔλαβε τὴν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένην ἄδειαν τοῦ προέδρου ἢ καίπερ λαβὼν δὲν ἔλαβε ταύτην παρὰ τοῦ προέδρου τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, ἢ διότι ἐξωφλήθη τὸ χρέος, ἢ διότι ὁ ὀφειλέτης ἔχει ν' ἀντιτάξῃ συμψηφισμὸν κλπ.). Ἐπίσης ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου τῆς ἐκτελέσεως τῆς κατασχέσεως εἰσάγεται καὶ ἡ διεκδικητικὴ ἀνακοπὴ τρίτου ἰδιοκτήτου τῶν κατασχεθέντων, ἡ ἀνακοπὴ πίνακος κατατάξεως κλπ. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν κυρίαν ἀπαίτησιν, ἐφ' ὅσον ἡ κατάσχεσις ἢ προσωποκράτησις ἐνηργήθησαν ὡς συντηρητικὰ μέτρα, δὲν καθίσταται ἁρμόδιον καὶ δι' αὐτὴν τὸ δικαστήριον τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ ἐπεβλήθησαν τὰ μέτρα ταῦτα, ἀλλὰ διατηρεῖται ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐνάγοντος, ὅπως τὴν περὶ ταύτης κυρίαν ἀγωγὴν εἰσαγάγῃ εἰς τὸ δικαστήριον τῆς γενικῆς δωσιδικίας τοῦ ἐναγομένου. Τοῦτο κατὰ ῥητὴν διάταξιν τῆς β' παραγράφου τοῦ ἀριθμοῦ 5 τοῦ ἄρθρου 19 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ παραγράφῳ τοῦ ἰδίου ἀριθμοῦ 5 ποιεῖται δύο ἐξαιρέσεις ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου, ἤτοι: «ἐὰν διετάχθη ἡ προσωπικὴ κράτησις ἢ κατάσχεσις α) κατὰ φυγάδος ὀφειλέτου μὴ ἔχοντος μόνιμον κατοικίαν, ἢ β) κατ' ἀλλοδαπῶν, οἵτινες δύνανται νὰ φυλακισθῶσιν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, ἢ ὧν τὰ πράγματα δύνανται νὰ κατασχεθῶσιν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. Κατὰ πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν, τὸ δικαστήριον, γενομένης αἰτήσεως, ἀποφαίνεται τὴν εἰς τὴν τακτικὴν δωσιδικίαν τοῦ ἐναγομένου παραπομπὴν τῆς κυρίας ὑποθέσεως». Ἤτοι τὸ δικαστήριον τῆς περιφερείας, ἔνθα ἐνηργήθησαν ἡ προσωπικὴ κράτησις ἢ ἡ κατάσχεσις ὡς συντηρητικὰ μέτρα, δὲν εἶναι ἁρμόδιον νὰ δικάσῃ καὶ τὴν κυρίαν τοῦ δανειστοῦ ἀγωγὴν καὶ τὴν περὶ κύρους τῆς γενομένης κατασχέσεως ἢ προσωπικῆς κρατήσεως ἀγωγήν, ἀλλ' ἁρμόδιον πρὸς ἐκδίκασιν αὐτῶν εἶναι τὸ τῆς γενικῆς ἢ ἄλλης τινὸς εἰδικῆς

δωσιδικίας (ἐὰν ὑπάρχῃ) τοῦ ὀφειλέτου, διότι δὲν πρόκειται περὶ δίκης περὶ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλὰ περὶ τῆς κατ᾽ οὐσίαν δίκης, δι᾽ ἣν οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος παρεκκλίσεως ἀπὸ τῶν κοινῶν κανόνων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον — ἤτοι διότι δὲν εἶναι δίκη περὶ τὴν ἐκτέλεσιν — καὶ ἡ ἀνακοπὴ τῆς ἐπιταγῆς δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν εἰδικὴν ταύτην δωσιδικίαν (forum arresti), ἀλλ᾽ εἰς τὴν γενικὴν δωσιδικίαν τοῦ ἐπιτιθέντος δανειστοῦ.

Ὡσαύτως ἡ ἁρμοδιότης τοῦ χορηγοῦντος τὴν ἄδειαν τῆς κατασχέσεως ἢ προσωπικῆς κρατήσεως, ὡς μέτρων συντηρητικῶν, προέδρου, δὲν καθορίζεται ἐκ τοῦ τόπου ἔνθα θὰ ἐνεργηθοῦν αὗται, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ ὀφειλέτου ἢ τοῦ τρίτου (Πολ. Δικ. ἄρθρον 921) Μόνον δὲ προκειμένου περὶ τῶν δύο περιπτώσεων τῆς α΄ παραγράφου τοῦ παρατεθέντος ἀριθ. 5 τοῦ ἄρθρου 19, ἤτοι ἂν ὁ ἐναγόμενος εἶναι φυγὰς καὶ ἄνευ μονίμου κατοικίας ἢ ἀλλοδαπός, ἁρμόδιον εἶναι τὸ ἐκ τῆς εἰδικῆς ταύτης δωσιδικίας τῆς κατασχέσεως ἢ προσωποκρατήσεως δικαστήριον, κατὰ τὸν κανόνα «ubite reperio, ibi te judico».

7)— *τῆς συναφείας* (forum connexitatis). Ἡ εἰδικὴ αὕτη δωσιδικία, εἰσαχθεῖσα παρ᾽ ἡμῖν διὰ τοῦ ἄρθρου 21 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, προέρχεται ἐξ ἀντιγραφῆς τῆς 9 § τοῦ βαυαρικοῦ σχεδίου Δικονομίας τοῦ 1831. Οἱ Γερμανοὶ εἰσήγαγον ταύτην στηριχθέντες εἰς διάφορα χωρία καὶ διατάξεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δίκαι πρὸς ἀλλήλας συνεχόμεναι ὑποβάλλονται ἕνεκα τῆς συνοχῆς καὶ μόνης εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ διὰ τὴν κυρίαν δίκην ἁρμοδίου δικαστηρίου. Κατὰ τὸ ῥηθὲν ἄρθρον 21 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἡμῶν: «Δίκαι αἱ ὁποῖαι ἔχουν πρὸς ἀλλήλας τοιαύτην συνάφειαν, ὥστε δὲν ἠμποροῦν νὰ χωρισθοῦν χωρὶς ἐπιβλαβοῦς ἐπιρροῆς εἰς τὴν διαδικασίαν ἢ τὴν ἀπόφασιν τῆς ὑποθέσεως, καθὼς καὶ ὅλαι αἱ προπαρασκευαστικαί, ἀφορῶσαι προδικαστικόν, παροδικόν, ἢ παρεμπῖπτόν τι ζήτημα, εἰσάγονται εἰς τὸ κατὰ τὴν κυρίαν δίκην ἁρμόδιον δικαστήριον. Εἰς τὸν κανόνα τοῦτον ὑπάγονται ἰδίως ὅλαι αἱ παρεμπίπτουσαι ἀγωγαὶ καὶ αἱ περὶ ἐγγυήσεως ἀγωγαί, ὡσαύτως ὅλαι αἱ διαφοραὶ αἱ περὶ τῶν παρά τινι δικαστηρίῳ προκληθέντων ἐξόδων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων». Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο πρὸς ὕπαρξιν τῆς δωσιδικίας τῆς συναφείας ἀπαιτεῖται, ἵνα μεταξὺ πολλῶν δικῶν ὑπάρχῃ συνάφεια καὶ ἐξάρτησις.

α΄) Συνάφεια. Ἀπαιτεῖται ἡ ὕπαρξις ταύτης εἰς βαθμόν, ὥστε χωριζομένων τῶν δικῶν νὰ ἐπέρχεται βεβαία βλάβη εἰς τὴν ἀνάκρισιν καὶ διάγνωσιν αὐτῶν. Πότε ὑπάρχει τοιούτου εἴδους συνάφεια, ἀφέθη εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, ἐκτὸς περιπτώσεών τινων, περὶ ὧν ῥητῶς ἀναφέρει τὸ ἀνωτέρω σχετικὸν ἄρθρον, ἤτοι προκειμένου περὶ τῶν προπαρασκευαστικῶν δικῶν, αἵτινες ἀφοροῦν παρεπόμενα ἢ προδικαστικὰ ζητήματα καὶ δίκας περὶ ἐγγυήσεως. β΄) Ἐξάρτησις. Ἤτοι ἡ ὕπαρξις σχέσεως κυρίου καὶ παρεπομένου πράγματος. Τοιαύτη σχέσις ὑπάρχει, ὅταν ἡ μία δίκη ἀνακύπτῃ χάριν καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἑτέρας. Συνήθως ἡ παρεπομένη δίκη ἀναφύεται ὡς παρεμπίπτουσα μεταξὺ τῶν διαδίκων τῆς κυρίας δίκης καὶ κατὰ τὴν ἐκδίκασιν αὐτῆς. Τοῦτο ὅμως εἶναι τὸ σύνηθες μὲν ἀλλ᾽ οὐχὶ πάντοτε ἀναγκαῖον, διότι δύναται ἡ παρεπομένη δίκη ν᾽ ἀνακύψῃ καὶ μετὰ τρίτων προσώπων. Ἡ ἁρμοδιότης διὰ τὰς δίκας ταύτας ὑπάρχει καὶ ὅταν ἀναφυοῦν αὗται πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κυρίας ἢ καὶ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς. Ἡ δωσιδικία τῆς συναφείας ἀποκλείει τὴν γενικὴν δωσιδικίαν, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ τὴν λόγῳ ὕλης ἁρμοδιότητα.

8)—*τοῦ συναλλάγματος* (forum contractus). Κατὰ τὸ ἐδάφ. 4 τοῦ ἄρθρ. 22 τῆς Πολ. δικονομίας: «Εἰς ὅλας τὰς ἀγωγὰς τὰς ἔκ τινος συμβολαίου προελθούσας καὶ γενομένας ἕνεκα μὴ ἐκτελέσεως πρὸς ἀποζημίωσιν ἢ ἐκτέλεσιν, ἢ πρὸς ἀκύρωσιν ἢ κατάργησιν τοῦ συμβολαίου, ὁ ἐνάγων ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃ τὴν γενικὴν δωσιδικίαν τοῦ ἐναγομένου ἢ τὴν τοῦ δικαστηρίου τοῦ τόπου, ἔνθα κατὰ τὴν ῥητὴν συνομολογίαν τῶν διαδίκων ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ συμβόλαιον». Κατὰ δὲ τὸ ἐδάφ. 7: «Εἰς δίκας ἀφορώσας τὴν ἐμπορίαν ἢ τὰς συναλλαγματικάς, ὁ ἐνάγων ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃ τὸ ἐμπορικὸν δικαστήριον τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου ἢ τοῦ τόπου τοῦ συμβολαίου ἢ τῆς πληρωμῆς». Ἑπομένως ἡ δωσιδικία αὕτη, ἐφαρμοζομένη μόνον εἰς διαφορὰς ἐκ συναλλαγμάτων προκυπτούσας, εἶναι διάφορος διὰ τὰ ἐμπορικὰ συναλλάγματα καὶ διάφορος διὰ τὰ μὴ ἐμπορικὰ τοιαῦτα. Τὸ ἀνωτέρω ἐδάφιον 4, ῥυθμίζον τὴν δωσιδικίαν τῶν μὴ ἐμπορικῶν συναλλαγμάτων, καθιστᾷ ἁρμόδιον τὸ δικαστήριον τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως τοῦ συναλλάγματος, οἱονδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι τὸ περιεχόμενον τούτου, δηλαδὴ εἴτε εἰς πληρωμὴν χρημάτων συνίσταται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ συναλλάγματος, εἴτε εἰς ἑτέρων πραγμάτων παράδοσιν, εἴτε εἰς ἐργασίαν ἢ ἄλλο τι, δέον ὅμως νὰ προέρχεται ἡ παροχὴ ἐκ συναλλάγματος καὶ μόνον καὶ οὐχὶ ἐξ οἱονεὶ συναλλάγματος (ὡς π. χ. ἀδικήματος). Ἡ ἁρμοδιότης αὕτη θεωρεῖται ὡς κατὰ *παρέκτασιν* ἁρμοδιότης (forum prorogatum) καὶ τούτου ἕνεκεν, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀμφιβολίας περὶ τῆς τοιαύτης παρεκτάσεως, ἀπαιτεῖται ῥητὴ ἐν τῷ συναλλάγματι μνεία τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως. Περιλαμβάνει τέλος πᾶσαν οἱανδήποτε ἐκ τοῦ τοιούτου συναλλάγματος πηγάζουσαν ἀπαίτησιν καὶ ἀγωγὴν (εὐθεῖαν ἢ ἀντίθετον) εἴτε περὶ καταβολῆς ἢ ἀποζημιώσεως διὰ τὴν μὴ καταβολὴν ἢ μὴ προσήκουσαν καταβολήν, εἴτε περὶ ἀκυρώσεως ἢ καταργήσεως. Ὑπάγονται ὅθεν εἰς τὴν δωσιδικίαν ταύτην ἡ actio quod metus causa (ἐπὶ κινητῶν), ἡ actio doli, ἡ actio redhibitoria, ἡ actio quanti minoris καὶ ἡ τῆς ὑπερόγκου βλάβης, καθότι πᾶσαι αὗται σκοποῦν τὴν ἀκύρωσιν τῆς συμβάσεως. Τὸ ἕτερον ὑπ᾽ ἀριθ. 7 ἐδάφιον ἀφορᾷ τὴν ἐξ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν δωσιδικίαν καὶ καθιστᾷ ἁρμόδιον εἴτε τὸ δικαστήριον τοῦ τόπου ἔνθα συνεβλήθησαν οἱ συμβαλλόμενοι καταρτίσαντες τοῦτο, εἴτε τὸ τοῦ τόπου ἔνθα πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἑπομένως ὁ ἐνάγων δικαιοῦται νὰ ἐκλέξῃ εἴτε τὸ δικαστήριον τοῦ τόπου τῆς καταρτίσεως τοῦ συναλλάγματος, εἴτε τὸ τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεώς του, εἴτε καὶ τὸ δικαστήριον τῆς γενικῆς δωσιδικίας τοῦ ἐναγομένου, καθότι ἡ δωσιδικία αὕτη εἶναι συντρέχουσα ὡς ὅλαι αἱ τῶν ἄρθρων 22 καὶ δὲν ἀποκλείει τὴν γενικὴν τοιαύτην τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου. Ἡ δωσιδικία αὕτη τοῦ ἐμπορικοῦ συναλλάγματος περιλαμβάνει, ὡς καὶ ἡ τοῦ μὴ ἐμπορικοῦ, πᾶσαν ἐκ τούτου ἀγωγήν.

9)—*τῆς ταυτότητος τοῦ δικαίου* (forum continentiae causarum). Ἡ εἰδικὴ αὕτη δωσιδικία καθορίζεται ὑπὸ τῶν ἐδαφίων 2 καὶ 5 τοῦ ἄρθρου 22 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας: «Ἐὰν πρόκειται νὰ εναχθῶσιν ἕνεκα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀπαιτήσεως πολλοὶ ὀφειλέται, ὑπαγόμενοι ἕκαστος εἰς διάφορον δωσιδικίαν, ὁ ἐνάγων ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃ ἓν τῶν διαφόρων τούτων δικαστηρίων» (ἐδάφ. 2). «Εἰς πραγματικὰς ἀγωγὰς προερχομένας ἐκ τῆς αὐτῆς βάσεως ἀγωγῆς, ἐὰν αὗται ἀφορῶσι πλείονα εἰς τὴν περιφέρειαν διαφόρων δικαστηρίων κείμενα ἀκίνητα κτήματα καὶ ἀπευθύνωνται κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐνάγων ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃ ἓν τῶν διαφόρων τούτων ἐμπραγμάτων δικαστηρίων» (ἐδάφ. 5).

Διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης δύνανται πολλάκις νὰ ἐναχθῶσι πολλὰ πρόσωπα ἢ νὰ ἐπιδιωχθῶσι πολλὰ ἐμπράγματα δικαιώματα ἐπὶ διαφόρων πραγμάτων. Ἡ συνοχὴ ἡ ἐκπηγάζουσα ἐκ τοῦ συνδέσμου τῆς ἀπαιτήσεως πρὸς πολλὰ πρόσωπα, ἢ ἐκ συνδέσμου ἑνὸς προσώπου πρὸς πολλὰ ἐμπράγματα δικαιώματα, εἶναι ὁ λόγος ἐφ᾽ οὗ στηρίζεται ἡ δωσιδικία αὕτη καὶ δι᾽ ἧς τὸ ἁρμόδιον δι᾽ ἓν τῶν προσώπων τούτων, ἢ δι᾽ ἓν τῶν ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων, δικαστήριον, καθίσταται ἁρμόδιον καὶ διὰ τὰ λοιπὰ πρόσωπα ἢ ἐμπράγματα δικαιώματα. Κατὰ ταῦτα ὁ ἐνάγων πλειοτέρους ἐναγομένους διὰ προσωπικῆς ἀγωγῆς ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως στηριζομένης, ἢ ἕνα ἐναγόμενον μὲν ἀλλὰ περὶ πολλῶν ἀκινήτων αὐτοῦ εἰς τὰς περιφερείας διαφόρων δικαστηρίων κείμενα, δύναται νὰ ἑνώσῃ τὰς ἀγωγάς του εἰς μίαν καὶ ἀπευθύνῃ ταύτην ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς γενικῆς δωσιδικίας (ἢ εἰδικῆς, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιαύτη συντρέχουσα ἢ ἀποκλειστική) ἑνὸς οἱουδήποτε τῶν συνεναγομένων εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἢ εἰς τὸ δικαστήριον τὸ ἁρμόδιον κατὰ τὴν εἰδικὴν δωσιδικίαν τῆς τοποθεσίας τοῦ πράγματος, ἑνὸς τῶν πολλῶν τοιούτων ἀκινήτων εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν.

Προϋποθέσεις τῆς δωσιδικίας ταύτης διὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν αὐτῆς εἶναι: α΄) Ἡ ἀπαίτησις ἡ ἐπιδιωκομένη ἐναντίον πολλῶν ἐναγομένων δέον νὰ εἶναι ἡ αὐτή, ἤτοι νὰ εἶναι ἀξίωσις δυναμένη νὰ ὑποβάλῃ αὐτοὺς εἰς τὸν δεσμὸν τῆς ὁμοδικίας κατὰ τὸ ἄρθρον 70 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Δὲν ἀπαιτεῖται δηλαδὴ ἀδιαίρετον τοῦ πράγματος, οὔτε ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν ἐναγομένων, οὔτε ὡσαύτως εἶναι ἀναγκαῖον τὸ ἀδιανέμητον τοῦ πράγματος, δι᾽ ὃ καὶ ἀγωγὴ προσωπικὴ κατὰ πλείστων συγκληρονόμων, διανειμαμένων τὴν κληρονομίαν ὑπάγεται εἰς τὴν δωσιδικίαν ταύτην. β΄) Νὰ εἶναι προσωπική, ἀδιαφόρως τῆς πηγῆς αὐτῆς, π. χ. συνάλλαγμα, οἱονεὶ συνάλλαγμα, ἀδίκημα κ. λ. π. Ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας περιπτώσεώς της δέον: α) ἡ ἀγωγὴ νὰ εἶναι καθαρῶς ἐμπράγματος, ἀποκλείονται δ᾽ ἑπομένως αἱ μικταὶ τοιαῦται· καὶ β) ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ νὰ στηρίζεται λόγου καὶ κατὰ τοῦ αὐτοῦ ν᾽ ἀπευθύνεται ἐναγομένου, εἴτε εἷς εἶναι οὗτος εἴτε πολλοί. Ἑπομένως ἐὰν ἐπὶ διεκδικητικῆς ἀγωγῆς πλειόνων ἀκινήτων ὁ ἐνάγων διεκδικῇ τὸ ἓν ὡς ἀγοραστής, τὸ ἕτερον ὡς δωρεοδόχος καὶ τὸ τρίτον ὡς κληρονόμος, δὲν ὑφίσταται ἡ δωσιδικία τῆς συναφείας καὶ ὑποχρεοῦται νὰ εἰσαγάγῃ χωριστὰς ἀγωγὰς δι᾽ ἕκατον ἀκίνητον ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ὁποίων κεῖται ἕκαστον ἀκίνητον.

10)—*τῆς τοποθεσίας τοῦ πράγματος* forum rei sitae). Τὴν δωσιδικίαν ταύτην συνιστᾷ τὸ ἄρθρον 20 τῆς Πολ. δικονομίας, καθ᾽ ὅ: «Πραγματικαὶ ἀγωγαὶ ἀφορῶσαι ἀκίνητα κτήματα, ὡσαύτως ἀγωγαὶ μικταὶ καὶ κατὰ παντὸς διακατόχου κινούμεναι, καθὼς καὶ αἱ περὶ διακατοχῆς τοιούτων ἀντικειμένων, δίδονται εἰς τὸ δικαστήριον ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ ἀκίνητον κτῆμα». Ἀπαιτεῖται ἑπομένως πρὸς ὕπαρξιν τῆς δωσιδικίας ταύτης, ὅπως τὸ μὲν ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς εἶναι ἀκίνητον ἀφ᾽ ἑνός, καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ὅπως ἡ περὶ αὐτοῦ εἰσαγομένη ἀγωγὴ εἶναι ἐμπράγματος, ἢ μικτή, ἢ προσωπικὴ κατὰ παντὸς διακατόχου (actio in rem scripta), περιλαμβανομένης καὶ τῆς ἐπὶ ἐξώσει τῶν μισθωτῶν ἀπὸ τοῦ μισθωθέντος ἀκινήτου ἀγωγῆς (κατὰ τὸν νόμον ΒΧΗ΄ περὶ ἐξώσεως δυστροπούντων μισθωτῶν) ἢ τέλος τῆς περὶ κτήσεως, διατηρήσεως ἢ ἀνακτήσεως τῆς νομῆς. Ἡ δωσιδικία αὕτη εἶχεν εἰσαχθῇ παρὰ Ρωμαίοις διὰ τοῦ νόμου 3 κώδ. (3, 19) τοῦ ἔτους 385, λέγοντος: «Ἐν ταῖς τὰ ἴδια ἐκδικούσαις ἀγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς προσωπικαῖς φυλάττεται ὁ κανών, ὁ βουλόμενος τὸν ἐνάγοντα ἀκολουθεῖν τῷ φόρῳ τοῦ ἐναγομένου ἢ μέντοι τὰ ἴδια ἐκδικοῦσα ἀγωγὴ καλῶς καὶ ὅπου τὰ πράγματα δύναται κινηθῆναι» (Βασ. 82, Ζ Ε). Ἐκ τῆς γενικότητος δὲ τῆς ἐκφράσεως τοῦ ἄνω χωρίου ἡ δωσιδικία αὕτη παρὰ Ρωμαίοις ἐκτείνεται καὶ εἰς κινητὰ πράγματα. Παρ᾽ ἡμῖν ὅμως ἡ ἐκ πραγματικοῦ δικαιώματος ἐπὶ κινητοῦ ἀγωγὴ εἰσάγεται εἰς τὸ δικαστήριον τῆς γενικῆς δωσιδικίας τοῦ ἐναγομένου, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως ὅταν τὸ κινητὸν εἶναι παρακολούθημα τοῦ ἀκινήτου, ὅτε ἡ πρὸς ἀπόδοσιν αὐτοῦ ἀγωγὴ εἰσάγεται εἰς ὃ δικαστήριον εἰσάγεται καὶ ἡ πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ κυρίου πράγματος· ἤτοι ἰσχύει ἡ δωσιδικία τῆς τοποθεσίας τοῦ ἀκινήτου.

Συνύπαρξις πολλῶν δωσιδικιῶν. Ἡ εἰδικὴ δωσιδικία ἄλλοτε μὲν ἀποκλείει τὴν γενικήν, ἄλλοτε δὲ συντρέχει αὐτῇ, δικαιουμένου τοῦ ἐνάγοντος νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν δύο ἢ καὶ περισσοτέρων, ἐὰν συντρέχουν περισσότεραι τῆς μιᾶς εἰδικαὶ δωσιδικίαι. Πραγματευόμενοι περὶ ἑκάστης εἰδικῆς δωσιδικίας ἀνωτέρω, καθωρίσαμεν δι᾽ ἑκάστην ἐὰν ἀποκλείῃ τὴν γενικὴν ἢ συντρέχῃ μετὰ ταύτης. Ἀνακεφαλαιοῦμεν ἤδη ὅτι *ἀποκλειστικὴ* μὲν εἶναι ἡ δωσιδικία τῆς τοποθεσίας, τῆς συναφείας, τῆς κατασχέσεως καὶ προσωπικῆς κρατήσεως καὶ τῆς κατὰ δικαστικὴν ἐντολὴν διαχειρίσεως, *συντρέχουσα* δὲ ἡ τῆς ταυτότητος τοῦ δικαίου, τοῦ συναλλάγματος, τῆς ἄνευ δικαστικῆς ἐντολῆς διαχειρίσεως, τῆς ἀντογωγῆς καὶ τοῦ ἀδικήματος. Ἡ προτίμησις μιᾶς τῶν συντρεχουσῶν δωσιδικιῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα ταύτης ἀκολουθοῦσι τοὺς ἑπομένους κανόνας: Ἐπὶ συντρεχούσης δωσιδικίας ὁ ἐνάγων δικαιοῦται νὰ ἐκλέξῃ μίαν οἱανδήποτε καὶ ἐγείρῃ τὴν ἀγωγήν του εἰς τὸ κατ᾽ αὐτὴν ἁρμόδιον δικαστήριον. Ἀλλ᾽ ἀφοῦ ἅπαξ ἐκλέξῃ, ἀσκῶν τὸ δικαίωμά του τοῦτο καθ᾽ ὡρισμένον τινὰ τρόπον, δὲν δύναται πλέον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ οὕτως ἐκλεχθὲν δικαστήριον καὶ εἰσαγάγῃ τὴν ἀγωγὴν εἰς ἕτερον. Τὸ ἅπαξ ἐκλεχθὲν δικαστήριον καθίσταται μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐκλογῆς ὁριστικῶς ἁρμόδιον, προηγούμενον παντὸς ἑτέρου εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῆς διαφορᾶς. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο καλεῖται προτίμησις (praeventio). Ἡ προτίμησις αὕτη α΄) ἀνήκει εἰς ἐκεῖνο τῶν πολλῶν δικαστηρίων, παρ᾽ ᾧ ὁ ἐνάγων ἐνέγραψε πρότερον τὴν δίκην εἰς τὸ πινάκιον. Ἐπὶ συγχρόνου ἐγγραφῆς καὶ διαφωνίας τῶν διαδίκων ἀποφαίνονται τὰ δικαστήρια περὶ τῆς ἰδίας ἁρμοδιότητος· β΄) χορηγεῖ τῷ ἐναγομένῳ τὴν τῆς ἐκκρεμοδικίας ἔνστασιν· γ΄) ἐφαρμόζεται μόνον εἰς τὰ ἔχοντα πινάκιον δικαστήρια καὶ ὅταν ὁ εἷς ἐκ μόνον τῶν ἐναγομένων δύναται νὰ παραστῇ ὡς ἐνάγων, διότι ὅταν ἀμφότεροι ἔχωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο (ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς δίκαις περὶ διανομῆς) καὶ μεταχειρισθῶσιν αὐτό, δὲν ἐξετάζεται ποῖον τῶν πολλῶν δικαστηρίων εἶναι ἁρμόδιον, ἀλλὰ τίς τῶν πολλῶν ἐναγόντων πρέπει νὰ θεωρηθῇ κυρίως ὡς ἐνάγων. Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τούτου λύει καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἁρμοδιότητος.

Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

δωσίδικος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπόχρεος νὰ δικασθῇ, ὁ ὑπεύθυνος καὶ ὑπόλογος (αἱ λέξεις *δωσίδικος* καὶ *δωσιδικία* γράφονται εἰς τὴν ἀρκτικὴν συλλαβὴν μὲ ω, διότι παράγονται οὐχὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος *δόσις*, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ῥήματος *δίδωμι* (πρβλ. τὴν λ. *προδωσέταιρον*). Β. Φ.

δωσίλογος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὑπεύθυνος, ὑπόλογος (περὶ τῆς ὀρθογραφίας βλ. τὰ σημειωθέντα εἰς τὸ *δωσίδικος*).

δωσοληψία (ἡ)· κακὴ γραφὴ ἀντὶ δοσοληψία (βλ. λ.), διότι παράγεται ἀπὸ τοῦ *δόσις* καὶ *λῆψις*.

Δώτης, ***Νικόλαος***. Εἷς τῶν ἠθοποιῶν τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1836 συσταθέντος ἑλληνικοῦ δραματικοῦ θιάσου, διακριθεὶς εἰς τοὺς τραγικοὺς ῥόλους καὶ ἰδίως εἰς τὸν τοῦ Κωνσταντίνου ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τοῦ Ζαμπελίου «Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος». Μεταξὺ τῶν ἄλλων ῥόλων του, οὓς ἡ τότε κριτικὴ ἐσημείωσε, μνημονεύεται καὶ ὁ τοῦ Μεγακλέους εἰς τὰ «Ὀλύμπια» τοῦ Μεταστασίου. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ πρώτου ἐκείνου θιάσου, ὁ Δώτης, μεθ᾽ ὅλην τὴν ἐπίδοσιν ἣν ἔδειξε πρὸς τὴν σκηνικὴν τέχνην, ἀπεχώρησε τῆς σκηνῆς, τραπεὶς εἰς ἕτερον βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Δωτίνη ***Πέτρα*** (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Ἀκρωτήριον τῆς βορείας εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, μετὰ τὸ Μπεγλέρ-Μπουρνοῦ (τὴν Δικνιάδα ἄκραν τῶν

Digitized by Google

ἀρχαίων), ὀνομασθὲν οὕτω κατ' εὐφημισμὸν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τὰ παρ' αὐτὴν ναυάγια. Σήμερον καλεῖται Παπὰζ-Μπουρνού. Α. Θ. Σ.

Δώτιον (τὸ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*].—1) Πόλις παλαιὸ τῆς Θεσσαλίας μεταξὺ Ὄσσης, Περραιβίας καὶ Βοιβηΐδος λίμνης. Ὁ κάτοικος *Δωτιεὺς* καὶ θηλ. *Δωτηΐς*.—2) Πεδίον τῆς νοτιωτάτης ἄκρας τῆς Χίου, ὀφειρωμένον τῷ ἐν τῇ νήσῳ λατρευομένῳ Ἀπόλλωνι, ὅς εἶχεν ἐν αὐτῇ τὴν προσωνυμίαν *Ἀγρέτης*, καθ' ὃ προστάτης τῆς ἄγρας. Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε λιμὴν καὶ πόλις ἐν τῷ Δωτίῳ. Α. Σ.

—**Δωτίου, τέως δῆμος**—[*Γεωγρ.*]. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Ἀγυιᾶς (νῦν Ἀγιᾶς) τοῦ νομοῦ Λαρίσης 3 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀγιᾶς*, *Ἀετολόφου* (τέως *Δέσιανης*), *Ἀνατολῆς* (τέως *Σελιτσάνης*), *Δογάνης*, *Καπίτσης*, *Κουκουράβας*, *Μαρμάριανης*, *Μεγαλοβρύσου* (τέως *Λιβόλιανης*), *Μελιβοίων*, *Μελισσίου* (τέως *Ρετσάνης*), *Νερομυλίου* (τέως *Τουρκοχωρίου*), *Ποταμιᾶς*, *Σκήτης* καὶ *Τσουζάνης*. Δ. Ε. Μ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Δ

Digitized by Google

E

E. Τὸ ἒ *ψιλὸν* ἤ, ὅπως ἄλλως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, τὸ *εἶ* —παρὰ δὲ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἒ *μονόν*— εἶναι τὸ πέμπτον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ, τοῦ λατινικοῦ, τῶν συγχρόνων εὐρωπαϊκῶν ἀλφαβήτων κ.οὕ.κ., προῆλθε δὲ ἐκ τοῦ φοινικικοῦ he, δηλοῦντος *θυρίδα*.

—*[Παλαιογρ.]* Τὸ he, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ συλλαβογραφικῷ σημιτικῷ ἀλφαβήτῳ παρίστανε συμφωνικὸν φθόγγον, ἐγράφετο ὑπὸ τῶν Φοινίκων ὡς ∃. Τὸ αὐτὸ σχῆμα, ἀλλὰ μὲ τὰς ἐγκαρσίους κεραίας ἐστραμμένας πρὸς τὰ δεξιὰ (ἕνεκα τῆς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἑλληνικῆς γραφῆς) εἶχε τὸ γράμμα τοῦτο καὶ εἰς διάφορα ἀρχαϊκὰ ἑλλην. ἀλφάβητα, ὡς λ. χ. τὸ τῆς Ἀμοργοῦ, Σαμοθράκης, Ναυκράτιδος, Ρόδου (Ζ′ αἰ. π. Χ.), Ἐρυθρῶν, Θήρας, Μήλου, Νάξου, Πάρου, Ἀττικῆς, Χαλκίδος, Φωκίδος, Ἤλιδος, Ἰθάκης, Γέλας, Συρακουσῶν κ.λ. Πρέπει νὰ προστεθῇ, ὅτι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἱ ὁποῖοι μετέβαλον τὸ συλλαβογραφικὸν ἀλφάβητον τῶν Φοινίκων εἰς φθογγογραφικόν, τὸ he —ὅπως καί τινα ἄλλα γράμματα τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου—ὡρίσθη πρὸς δήλωσιν οὐχὶ πλέον συμφωνικοῦ φθόγγου, ἀλλὰ φωνήεντος, ἤτοι τοῦ ἒ ψιλοῦ. Εἰς τὴν Ναύκρατιν (Ζ′ αἰ. π. Χ.) τὸ ἒ ψιλὸν ἐγράφετο ὑπὸ τὸ σχῆμα , ὅπως καὶ ἐν Κύμῃ, Λοκρίδι (Ε′ αἰ. π. Χ.), Ἤλιδι (ΣΤ′ αἰ. π. Χ.) κ. ἀ. Ἐν Ἀμόργῳ, Μιλήτῳ (ΣΤ′ αἰ. π. Χ.), Κυρήνῃ, Κέῳ, Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ (ΣΤ′ αἰ. π. Χ.), Λακωνικῇ κ. ἀ. ἀπαντῶμεν αὐτὸ ὑπὸ τὴν μορφὴν , ἐν Βοιωτίᾳ δὲ καὶ μετὰ τεσσάρων ἐγκαρσίων ἢ ὁριζοντίων κεραιῶν ἢ καὶ ἐν Γέλᾳ (ΣΤ′ αἰ. π. Χ.) μετὰ πέντε κεραιῶν . Ταυτόσημον πρὸς τὸ ἀρχαϊκὸν βῆτα, ἤτοι ὡς , ἐγράφετο τὸ ἒ ψιλὸν ἐν Μεγάροις (Ε′ αἰ. π. Χ.), Κορίνθῳ, Κερκύρᾳ, Ἀνακτορίῳ, Ἀμπρακίᾳ κ. ἀ., ὅλως δὲ ἰδιόρρυθμον, ἤτοι ὡς , ἐν Σικυῶνι κατὰ τὸν ΣΤ′ καὶ Ε′ αἰ. π. Χ., ὡς δὲ ἐν Φωκίδι (Ε′ αἰ. π. Χ.) καὶ ὡς ἐν Κύμῃ (ΣΤ′ αἰ. π. Χ.). Ὅμοιον τέλος πρὸς τὸ ἡμέτερον κεφαλαῖον Ε ἐγράφετο τὸ ἒ ψιλὸν ἐν Χίῳ, Ἀβδήροις, Ἐφέσῳ, Μιλήτῳ, Κυζίκῳ, Καλύμνῳ, Παμφυλίᾳ, Κρήτῃ, Μήλῳ, Νάξῳ, Θάσῳ, Κορίνθῳ, Ἀττικῇ κ. ἀ. Τὸ λατινικὸν Ε, προελθόν, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα γράμματα τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐγράφετο: , , ἢ ἐπὶ τὸ ἰδιορρυθμότερον ὡς ||.

Κατὰ τὴν «ἐπισεσυρμένην» γραφὴν τὸ Ε ἐγράφετο ποικιλοτρόπως, ἤτοι ὑπὸ τὰ ἑξῆς σχήματα:

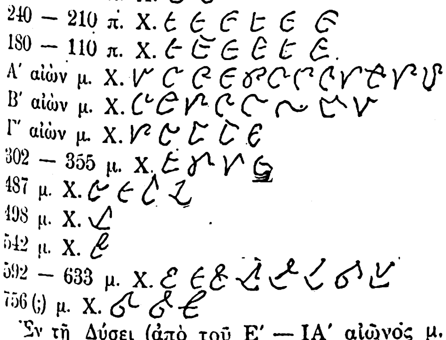

Ἐν τῇ Δύσει (ἀπὸ τοῦ Ε′ — ΙΑ′ αἰῶνος μ. Χ.) γράφεται ὑπὸ τὰς ἀκολούθους μορφάς:

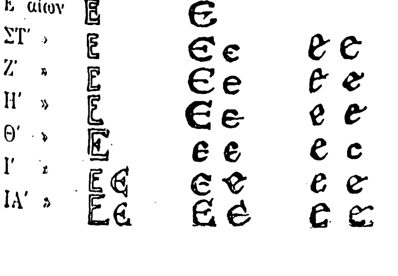

Τὸ Ε παρὰ Βυζαντινοῖς ἀπαντᾷ:

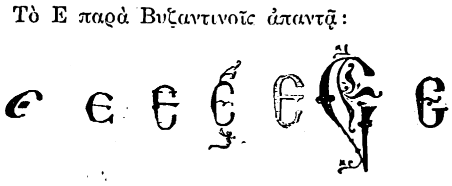

Τὸ σημερινὸν σχῆμα τοῦ μὲν ἑλληνικοῦ ε ψιλοῦ εἶναι ε, *ε*, *ε*, τοῦ δὲ λατινικοῦ e, *e*, *e*.

— *[Γλωσσολογ.]* Ὁ φθόγγος e εἶχε διάφορον, κατὰ τὰς διαφόρους γλώσσας καὶ διαλέκτους, προφοράν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔσχε διάφορον κατὰ τόπους τύχην. Εἰς τὴν ἀρχαίαν λ. χ. ἰνδικὴν τὸ e εἶχεν ἀνοικτοτέραν προφοράν, διὸ καὶ βαθμηδὸν προσήγγισε καὶ τέλος ἐταυτίσθη πρὸς τὸ ἀνοικτότερον ἐξ ὅλων τῶν φωνηέντων, δηλαδὴ πρὸς τὸ α, οὕτω δὲ πρὸς τὸ ἡμέτερον πέντε ἀντιστοιχεῖ τὸ ἰνδικὸν pança πρὸς τὸ τέσσαρες ἢ τέτταρες τὸ çatvaras, πρὸς τὸ ἐστὶ τὸ asti, πρὸς τὸ ἔφερε(τ) τὸ abharat κ.οὕ.κ. Εἰς τὴν λατινικὴν τὸ βραχὺ e ἔμεινεν ἀμετάβλητον, εἰς ὅσας λέξεις καὶ τύπους ἐτονίζετο: ego, lego, tego, κ.λ., ἔτι δὲ ἐν τέλει λέξεως: popule, Romane, lege, que, quinque κ.λ. ἢ πρὸ τοῦ r: fero, generis, sceleris κ.λ. ἢ πρὸ δύο συμφώνων: tempestas, potestas κ.λ., ἄλλως ἐτράπη εἰς i, ὡς λ.χ. εἰς ἐπιτόνους συλλαβάς, ὁσάκις ἠκολουθεῖτο ὑπὸ ἑνὸς μόνον ἀφώνου ἢ ἐνρίνου: colligo, comprimo κ.λ. (παρὰ τὰ ἁπλᾶ lego, premo) κ.οὕ.κ. Ὡσαύτως ἐτράπη τὸ λατ. e εἰς i κατ' ἀφομοίωσιν πρὸς ἑπόμενον i, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ Β′ αἰῶνος π. Χ., λ.χ. dei=dii=dī, ei=ii=ī κ.λ. κ.λ. Τὴν αὐτὴν τροπὴν εἰς i ὑπέστη τὸ φωνῆεν e ἐν τῇ λατινικῇ καὶ εἰς τὴν λήγουσαν τῆς ἑνικῆς γενικῆς τῶν τριτοκλίτων (salutis, Veneris κ.λ., ἀντὶ τῶν εἰς ἀρχαϊκώτερα κείμενα ἀναγινωσκομένων: salutes, Veneres κ.λ.) καὶ διαφόρων ῥηματικῶν τύπων: legis, legit, legitis (ἀντὶ leges, leget, legetes) κ.οὕ.κ. Πολλάκις δὲ τὸ e τῆς λατινικῆς ἀπεβλήθη εἰς ἀτόνους συλλαβὰς ἐν μέσῳ ἢ ἐν τέλει λέξεως: per—rego, quinque—decim=pergo, quindecim κ.λ., hice, illice, hodce=hic, illic, hoc κ.οὕ.κ., dic, duc, fac, fer (ἀντὶ τῶν dice, duce, face, fere), atque=ac, neque=nec, neve, seve=neu, seu κ.οὕ.κ. Τὸ λατινικὸν e συνῃρέθη μετὰ τοῦ ἑπομένου e εἰς ē μακρόν, λ.χ. ne—hemo, trejes=nēmo, trēs κ.οὕ.κ. Διεξοδικώτερον πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν αἱ μεταβολαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ε, ἀρχαίου καὶ νεωτέρου. Ἕνεκα τῆς διαφόρου αὐτοῦ κατὰ τόπους προφορᾶς, διάφορον ἔλαβε τροπὴν εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς διαλέκτους.

Οὕτω παρὰ μὲν τοῖς Ἠλείοις καὶ τοῖς Λοκροῖς ἐπροφέρετο ἀνοικτότερον ἢ ἀλλαχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, διὸ καὶ ἐτράπη εἰς α, ἰδίως παρὰ τὸν φθόγγον ρ: φάρην = φέρειν, Ϝάργον = ἔργον, πὰρ=περί, ἐλεύθαρος=ἐλεύθερος κ.λ., καθὼς καὶ πρὸ τοῦ τελικοῦ —ν: μὰν=μέν, ἀποτίναιαν=ἀποτίναιεν, γνῶμαν=γνῶμεν (=γνῶναι) κ.λ. κ.λ. εἰς ἠλειακὰς ἐπιγραφάς, αὐταμερὸν = αὐθημερόν, πατάρα = πατέρα, ἀμφόταροι=ἀμφότεροι, Ϝεσπαρίων Λοκρῶν=Ἑσπερίων Λοκρῶν κ.λ. εἰς λοκρικὰς ἐπιγραφάς. Ἀντιστρόφως εἴς τινας δωρικὰς διαλέκτους, ὡς λ.χ. εἰς τὴν λακωνικήν, τὴν ἀργείαν, τὴν κρητικήν, τὴν ἡρακλεώτικην κ.λ., τὸ ε ἐπροφέρετο κλειστότερον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατέληξεν εἰς τέλειον ι πρὸ τῶν φωνηέντων α, ο, ω, καὶ τοῦ ου: ἴωντι=ἔωντι (ὦσι), φωνίοι=φωνέοι, φωνοῖ, ἀδελφιὸς=ἀδελφεός, ἀδελφός, ἀνιοχίων=ἡνιοχέων, σιὸρ=θεὸς κ.λ. Ἀλλ' ἐὰν μεταξὺ τοῦ ε καὶ τῶν ῥηθέντων φωνηέντων εἶχεν ἀποβληθῇ Ϝ, τὸ ε ἔμεινεν ἀμετάβλητον καὶ εἰς τὰς μνημονευθείσας δωρικὰς διαλέκτους: ἐννέϜα, κλέϜος κ. λ. —ἐννέα, κλέος (οὐχὶ δὲ *ἐννία, κλίος*). Ὁμοίαν τροπὴν ὑπέστη τὸ ε πρὸ τῶν φωνηέντων α, ο, ω (καὶ ὅταν ἀκόμη μεταξύ των ἀπεβλήθη Ϝ) εἰς τὴν ἀρχαίαν διάλεκτον τῶν Βοιωτῶν: βορίας =βορέας, θιὸς=θεός, Ϝέτια=ἔτεα, ἔτη, Κλίων=Κλέων, ῥίων=ῥέων, νίος=νέος κ. λ. Κλειστότερον φαίνεται ὅτι ἐξεφωνεῖτο τὸ ἄτονον ε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀρκαδικὴν καὶ κυπριακὴν διάλεκτον, καὶ ἰδίως παρὰ τὰ ἔνρινα: ἀπιχόμενος=ἀπεχόμενος, ἴνδικος=ἔνδικος, Ἰμπεδοκλῆς=Ἐμπεδοκλῆς, θιός, ἔτικε=ἔτεκε κ.λ.

Τὸ ε ἀφωμοιώθη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πρὸς τὸ ἑπόμενον ο, ω, ἂν μεταξύ των ὑπῆρχεν ἓν ἐκ τῶν συμφώνων λ (ἢ λλ), κ, μ, δ, Ϝ, ρ, λχ. ὀβελὸς—ὀβολός, ἕβδεμος—ἕβδομος (Ἀπέλλων, ἀλλὰ κλητικὴ) Ἄπολλον, ἐξ οὗ ἐλέχθη κατόπιν καὶ κατ' ὀνομαστικὴν Ἀπόλλων, ὀρεγυιᾶς—ὀρογυιᾶς, ἔδυνα (ἐκ τοῦ ἔδ—ω)—ὀδύνης, ὅθεν καὶ κατ' ὀνομαστικὴν ὀρόγυια, ὀδύνη κ. οὕ. κ. Ἀντιστρόφως ἄλλα φωνήεντα ἐτράπησαν, ὡσαύτως κατ' ἀφομοίωσιν, εἰς ε: (μέγας) μέγαθος—μέγεθος, ἀρετή—ἐρετή, ἀτέρου—ἑτέρου, ἐξ οὗ κατόπιν ἐλέχθη καὶ κατ' ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν ἕτερος—ἕτερον, ἕτεροι κλ. Πρὸς τὸ ε ἤρχισε νὰ τρέπεται ἡ δίφθογγος αι —ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων—, διὰ τοῦτο δὲ καὶ συγχέονται ταῦτα ἀπὸ τοῦ Β′ αἰῶνος π. Χ., κατὰ δὲ τὸν Α′ ἢ μᾶλλον κατὰ τὸν Β′ αἰῶνα μ. Χ. συνετελέσθη πλήρως ἡ φωνητικὴ ταύτισίς των, διὸ καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους αἱ λέξεις παιδεύομαι, παίζω, αἰώνιος κλ. προφέρονται πεδεύομε, πέζω, ἐώνιος κ. οὕ. κ.

Τὸ ἀρχαῖον ε διεσώθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπαθὲς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν: πέντε, ἕξ, ἑφτά, λέ(γ)ω, φέρω—φέρετε, μεγάλος κλ., ἐκτὸς τῶν λεγομένων βορείων ἰδιωμάτων (ἤτοι τῶν ἰδιωμάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Μακεδονίας, Θράκης καὶ ὡρισμένων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἰδίως τῶν βορειοτέρων), εἰς τὰ ὁποῖα ἄτονον ε (καὶ αι) ἐτράπη εἰς ι: πιδεύουμι, κρέμιτι=κρέμεται, χαίριτι=χαίρεται, πιρίμινε=περίμενε, ἰγώ, ἰσύ, κλ. Ὁσάκις συμβαίνει συνίζησις τοῦ νεοελληνικοῦ ε (τοῦ τε ἀρχικοῦ καὶ τοῦ ἐκ τῆς ἀρχαίας διφθόγγου αι προελθόντος) πρὸς τὸ ἑπόμενον φωνῆεν, τὸ ε τρέπεται εἰς ἡμίφωνον ι: νέος—νιός, ἐννέα—ἐννιά, ἀπιδέα—ἀπιδιά, μηλέα—μηλιά, παλαιὸς—παλιός, Μυτιληναῖος—Μυτιληνιός, Σιφναῖος—Σιφνιός, βασιλέας—βασιλιὰς κ.λ. κ.λ.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ, χάριν τῆς ἀκριβείας, ὅτι εἰς τά: νιός, βασιλιάς, παλιὸς κλ., καθὼς καὶ εἰς ὅσας λέξεις προηγεῖται τοῦ συνιζανομένου ε ἓν ἐκ τῶν συμφώνων ν, λ, σ, τὸ ι κυρίως εἰπεῖν ἀποβάλλεται, μεταβαλλομένης ἅμα τῆς προφορᾶς τοῦ προηγουμένου συμφώνου· ἂν δὲ ἐξακολουθῶμεν νὰ γράφωμεν τὸ ι, τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀτέλειαν τοῦ ἀλφαβήτου μας, μὴ διαθέτοντος ἰδιαίτερα γράμματα πρὸς παράστασιν τῶν φθόγγων, τοὺς ὁποίους οἱ Γάλλοι παριστοῦν διὰ τοῦ gn καὶ ch καὶ οἱ Ἰταλοὶ διὰ τοῦ gl— κλ. Μόνον ὅταν προηγῆται ἄλλο σύμφωνον, λ.χ. δ, β, ρ κλ., τὸ ι πράγματι διασῴζεται: ἀπιδιά, καραβιά, μεριά, κλ.κλ.

Σπανία εἶναι ἡ ἀποβολὴ τοῦ ε εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, καὶ δὴ εἰς τοὺς τύπους τῆς προστακτικῆς: φέρ' το, φέρτε, πιάσ' το, πιάστε, φκειάσ' το, φκειάστε κλ., εἰς διάφορα δὲ ἐκ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τὸ ἄτονον ε (τὸ ὁποῖον τρέπεται ἐν αὐτοῖς εἰς ι) ἀποβάλλεται παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔνρινα: jλῶ, jννῶ κλ. (=γελῶ, γεννῶ), ὡς λέγονται ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ, jμάτους=γεμᾶτος κ.οὕ.κ. Πρέπει νὰ προστεθῇ ἐν τέλει ὅτι τὸ ἡμέτερον ε δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ε καὶ αι (εἰς τὸν Πόντον δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαίου η), ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων φωνηέντων παρὰ τὰ ὑγρὰ λ, ρ: ἄροτρον—ἀλέτρι, ἀντίδωρον—ἀντίδερο (ἢ ἀντίδιρου εἰς τὴν Ἤπειρον κ.ἀ.). Ὄλυμπος—Ἔλυμπος, ξηρὸς—ξερός, μηρὶ—μερί, νηρὸν—νερό, ὑγιηρὸς—γερός, ἀλώπηξ—ἀλεπού κ.οὕ.κ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Βραχυγρ.]* Τὸ πέμπτον γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου (*ε*, *Ε*) χρησιμοποιεῖται βραχυγραφικῶς εἰς ποικίλας περιστάσεις. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ὡς ἀριθμητικὸν τονούμενον ἄνωθεν (*ε*′) ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν ἀριθμὸν πέντε καὶ τὸ τακτικὸν (πέμπτος) καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του (πεντάκις), τονούμενον δὲ κάτωθεν (͵*ε*) μὲ τὸν ἀριθμὸν πέντε χιλιάδες καὶ τὸ τακτικόν του (πεντακισχιλιοστὸς) καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του (πεντακισχιλιάκις). Ἐν τοῖς βιβλίοις, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἱασδήποτε ὑποδιαιρέσεις, σημαίνει τὴν πέμπτην κατὰ σειρὰν (κεφάλαιον Ε′, μέρος Ε′, ᾆσμα Ε′ κλπ.). Εἰς τὰς Ὁμηρικὰς ῥαψῳδίας ἐπεκράτησε νὰ σημαίνηται διὰ μὲν τοῦ Ε (κεφαλαίου) ἡ πέμπτη ῥαψῳδία τῆς «Ἰλιάδος»,

Digitized by Google

διὰ δὲ τοῦ ε (μικροῦ) ἡ πέμπτη τῆς «'Οδυσσείας». (Οὕτως ἡ παραπομπὴ ε 40 σημαίνει 40ὸς στίχος τῆς πέμπτης ῥαψῳδίας τῆς «'Οδυσσείας».) Ὡς ἀρχικὸν κυρίων ὀνομάτων τὸ Ε ἀντικαθιστᾷ πολλάκις ταῦτα. Οὕτως εἰς τὸ ὀνοματεπώνυμόν τινος, τὸ ἀπὸ Ε τυχὸν ἀρχόμενον ὄνομα γράφεται ἁπλῶς Ε. ('Ελευθέριος, Ἑλένη κλπ.). —Ω.

'Εκ τῶν ξένων ὀνομάτων ζητητέα ἐνταῦθα, πλὴν τῶν ἄλλως ἐξελληνισθέντων, ὅσα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ἀντιστοίχου πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ε ξενοφώνου e καὶ ἀπὸ φθόγγου ἢ διφθόγγου ἀκουομένου περίπου ὡς τὸ ἑλληνικὸν ε (πλὴν τῶν ἀπὸ ai-, ἅτινα ζητητέα εἰς τὰ ἀπὸ αι-). Κατὰ ταῦτα ἐνταῦθα περιελήφθησαν: 1) τὰ ἀπὸ eu- καὶ oeu-, ὡς καὶ τὰ ἀπὸ in- καὶ un- γαλλικὰ ὀνόματα· 2) τὰ ἀπὸ oe- καὶ ö- τῶν γερμανικῶν γλωσσῶν (ἐξαιρουμένων τῶν ἀπὸ oe=ου ὀλλανδικῶν)· 3) τὰ ἀπὸ ö- τῆς οὐγγρικῆς γλώσσης· 4) τὰ ἀπὸ he- ὀνόματα τῆς γαλλικῆς, ἱσπανικῆς, πορτογαλικῆς καὶ γερμανικῆς, τὰ ἔχοντα τὸ h ψιλόν· 5) τινὰ τῶν ἀπὸ a- καὶ i- ἀρχομένων ὀνομάτων τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης.

'Αντιθέτως ζητητέα εἰς: α- τὰ ἀπὸ en- ἀρχόμενα γαλλικά· εἰς ἀϊ- τὰ ἀπὸ ei- γερμανικὰ καὶ τὰ ἀπὸ ej- δανικά, εἰς αϋ- τὰ ἀπὸ ey- γερμανικά· εἰς γε-, γιε- ἢ ιε- τινὰ τῶν ἀπὸ e- σλαυϊκῶν ὀνομάτων· εἰς η- τὰ πλεῖστα τῶν ἀπὸ e-, ea- καὶ ee- ἀρχομένων ἀγγλικῶν· εἰς ὄϋ- τὰ ἀπὸ eu- γερμανικά· εἰς χε- τὰ ἀπὸ he- ἀρχόμενα ὀνόματα τῆς γαλλικῆς, ἱσπανικῆς, πορτογαλικῆς καὶ γερμανικῆς, τὰ ἔχοντα τὸ h δασύ· καὶ εἰς ω- τὰ ἀπὸ eau- γαλλικὰ ὀνόματα.

e *[Μαθημ.]* Εἰς τὰ μαθηματικὰ τὸ μικρὸν λατινικὸν e παριστᾷ ἀριθμὸν ἀσύμμετρον, περιλαμβανόμενον μεταξὺ 2,50 καὶ 2,75. Οὗτος δίδεται ὑπὸ τῆς σειρᾶς:

$$1+\frac{1}{1}+\frac{1}{1.2}+\frac{1}{1.2.3}+\dots+\frac{1}{\nu'}+\dots$$

Τὸν e τὸν μεταχειρίζονται εἰς τὰ ἀνώτερα μαθηματικὰ ὡς βάσιν τῶν φυσικῶν ἢ Νεπερείων καλουμένων λογαρίθμων.. 'Επίσης εἶναι ὅριον τῆς δυνάμεως $\left(1+\frac{1}{\mu}\right)^{\mu}$ ὅταν τὸ μ τείνῃ εἰς τὸ ἄπειρον. Ὁ ἀσύμμετρος οὗτος ἀριθμὸς εἶναι ὑπερβατικός, δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ ἀλγεβρικὸν πολυώνυμον μὲ ἀκεραίους συντελεστὰς ἔχον ῥίζαν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον. Τὴν ἀπόδειξιν τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης προτάσεως ἔδωκε πρῶτος ὁ Γάλλος μαθηματικὸς Hermite, προκαλέσας τὴν γενικὴν προσοχὴν τοῦ μαθηματικοῦ κόσμου καὶ γενόμενος πρόδρομος τῆς ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ μαθηματικοῦ Lindemann ἀνακαλύψεως τῆς αὐτῆς προτάσεως διὰ τὸν ἀριθμὸν π (λόγον τῆς περιφερείας πρὸς τὴν διάμετρον), ἥτις ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ ἀδύνατον τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, οὐ μόνον διὰ κανόνος καὶ διαβήτου, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀλγεβρικῶν καμπύλων μὲ πεπερασμένον ἀριθμὸν πράξεων. Σ. Μ.-Ο.

E *[Μουσ.]* Διὰ τοῦ Ε παρίστατο ὁ πέμπτος φθόγγος τῆς ἀρχαίας κλίμακος, τῆς ἐχούσης ὡς βάσιν τὸ Α (λα), ἀντιστοιχῶν σήμερον πρὸς τὸν μι τῶν πλείστων εὐρωπαϊκῶν λαῶν ('Ιταλῶν, Γάλλων, Ἱσπανῶν, Ἑλλήνων κλπ.). Ὑπὸ τὴν ἀρχικήν του μορφήν, ὡς Ε δηλαδή, παραμένει εἰσέτι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Γερμανοῖς, Ἄγγλοις κλπ. Γ. Σ.

— **E** *[Ναυτ.]* 'Επίτμησις τοῦ Est ἢ East (=ἀνατολή). Σύμβολον διεθνὲς τοῦ 'Απηλιώτου. Οὕτω Ε 'Απηλιώτης καὶ ἐν συνδυασμοῖς, ESE Εὐραπηλιώτης, SE 'Απηλιώτης, ENE Μεσαπηλιώτης, NE Μέσης. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **E** *[Λογικ.]* Κατατάξαντες τὰς κρίσεις κατὰ τὸ ποιὸν καὶ ποσὸν εἰς τέσσαρα εἴδη, οἱ Σχολαστικοὶ προσδιώρισαν χάριν συντομίας τὸ κάθε εἶδος διὰ φωνήεντος. Οὕτω διὰ τοῦ Ε προσδιωρίσθη ἡ καθόλου ἀρνητικὴ κρίσις, καθ' ἣν τὸ κατηγορούμενον ἀποκλείεται ἀπὸ ὁλόκληρον τὸ ὑποκείμενον. Κατὰ ταῦτα κρίσιν εἰς Ε διατυποῦμεν ὁσάκις πιστοποιοῦμεν, ὅτι ὡρισμένη ἰδιότης ἀποκλείεται ἀπὸ ὡρισμένον σύνολον, διότι λείπει ἢ ἀπὸ ἓν ἕκαστον τῶν ἐμπεριλαμβανομένων εἰς αὐτὸ ὑποκειμένων ἢ ἀπὸ τὸ ὅλον ἀδιαίρετον, ἢ τέλος διότι εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ συνόλου, ὡς ἀναιροῦν ἓν ἢ πλείονα τῶν οὐσιωδῶν αὐτῆς γνωρισμάτων.

Τὸ πρῶτον συμβαίνει, ὁσάκις τὸ ὑποκείμενον τῆς κρίσεως εἶναι ἀθροιστικὸς ὅρος, π. χ. οὐδεὶς μαθητὴς τῆς τάξεως εἶναι ἀκόμη δωδεκαετής. Τὸ δεύτερον, ὁσάκις εἶναι ἀτομικός, π. χ. ὁ πρῶτος μαθητὴς τῆς δευτέρας σειρᾶς δὲν εἶναι δωδεκαετὴς (ὡς πρὸς τὴν σχέσιν, ἡ κρίσις καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις εἶναι κατηγορηματική). Τέλος τὸ τρίτον, ὁσάκις τὸ ὑποκείμενον εἶναι ὅρος γενικός, π. χ. οὐδεὶς μαθητὴς δύναται νὰ κατέχῃ τόσας γνώσεις ὅσας ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, ἐννοεῖται: διότι ὁ μαθητὴς ὅστις θὰ ἐγνώριζε τόσα ὅσα ὁ διδάσκαλός του, θὰ ἔπαυε νὰ λέγηται μαθητὴς αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου. Τὸ γνώρισμα τοῦ γινώσκειν τόσα ὅσα ὁ διδάσκαλος ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μαθητοῦ, τὴν καθ' ἑαυτήν, ἀναιρεῖ οὐσιῶδες τοῦ μαθητοῦ γνώρισμα, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὑποκειμένου περὶ οὗ πρόκειται. Ἡ κρίσις εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι ὑποθετικὴ καὶ ἐκφράζει ἀφῃρημένην σχέσιν μεταξὺ ἐννοιῶν καὶ μόνον.

Αἱ κρίσεις εἰς Ε ἀντιστρέφονται ἁπλῶς, ἐφ' ὅσον οἱ ὅροι των εἶναι ἀνεξάρτητοι. Δοθέντος ὅτι οὐδὲν Α εἶναι Β, ἀληθεύει ἐπίσης ὅτι οὐδὲν Β εἶναι Α, διότι «οὐδὲν Α εἶναι Β» σημαίνει ὅτι «πάντα τὰ Β εἶναι μὴ Α». Μ. Π.

ε *[Λογιστ.]* Ὡς ἀρχικὸν τοῦ *ἐστὶ* τὸ *ε* χρησιμεύει παρὰ τοῖς *Λογιστικοῖς* πρὸς ἔκφρασιν τῆς σχέσεως μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου. Ἡ σχέσις αὕτη, κατὰ τὸν Hamilton καὶ τοὺς Λογιστικούς, ἀνάγεται πάντοτε εἰς τὴν κατὰ τὸ πλάτος ὑπαγωγὴν τῆς μιᾶς ἐννοίας (τοῦ ὑποκειμένου) εἰς τὴν ἄλλην (τοῦ κατηγορουμένου). Ἡ κρίσις, π. χ., ὁ Σωκράτης εἶναι σοφός, τὴν ὁποίαν διατυπώνουν: «Ὁ Σωκράτης ε σοφός», καὶ ἐκφέρουν: «ὁ Σωκράτης εἶναι εἷς ἐκ τῶν σοφῶν», ἢ «εἶναι εἷς σοφός», σημαίνει κατ' αὐτοὺς ὄχι ὅτι ἡ σοφία εἶναι γνώρισμα τῆς ἐννοίας τοῦ Σωκράτους, ἀλλ' ὅτι τὸ ὄνομα Σωκράτης προσδιορίζει ἓν τῶν ὑποκειμένων, ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὸ γένος τῶν σοφῶν. Μ. Π.

ε *[Ναυτ.]*. Σύμβολον τῆς *ἀποχωρήσεως* (βλ. λ.) ε=κ ἡμιτ. υ, ἔνθα κ τὸ δίαρμα καὶ υ ἡ ἀληθὴς πλεῦσις. Σ. Ε. Λ.

ἔ! ἐπιφώνημα δημοτικὸν σημαῖνον ἔκπληξιν καὶ ἀποστροφήν: «ἔ! πήγαινε ἀπ' ἐδῶ», «ἔ! πάψε πιά, δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀκούω», «ἔ! δὰ καὶ σύ, εἶσαι πολὺ ὑπερβολικός»· || ἐπιθυμίαν, εὐχήν: «ἔ! καὶ νὰ σὲ 'βλεπα», «ἔ! καὶ νὰ 'βρεχε», «ἔ! Θεέ μου καὶ νὰ γινόμουν πλούσιος». Β. Φ.

ἔ· δεικτικὸν μόριον (ἐπίρρ.): «ἔ αὐτὸς ποῦ ζητᾷς», «ἔ δουλειὲς ποῦ μᾶς ἐσκάρωσε», «οἱ καλικάντζαροι τότε ἔλεγαν· ἔ τό 'να του πλευρό, ἔ καὶ τ' ἄλλο· ἡ πουτανίτσα ποῦ 'ναι;»· || ἐντεῦθεν καὶ κατ' ὀνομαστικήν: *ἔτος, ἔτη, ἔτο* ὡς μία λέξις: «ἔτος ὁ ἄντρας σου», «ἔτη ἡ κόρη σου»· || ἀκολούθως κατέστη κλητικὸν ἐπιφώνημα: «Γιάννη ἔ!» καὶ «ἔ, Γιάννη, δὲν ἀκοῦς!». Β. Φ.

Ἒ (Eu) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Διέππης, τοῦ νομοῦ τοῦ Κάτω Σηκουάνα, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπρέλ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 29 χλμ. ΒΑ τῆς Διέππης καὶ 4 χλμ. ἀπὸ τοῦ θαλασσίου λιμένος Λὲ-Τρεπόρ. Κάτοικοι 5.817. Εἶναι σιδηροδρομικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον. Ἔχει ἐργοστάσια σχοινοποιίας, κεραμοποιίας, ξυλουργίας, ἀλευροποιίας, δαντελλῶν, μπισκόττων, ἁλιευτικὸν λιμένα καὶ συνδέεται διὰ διώρυγος μετὰ τῆς θαλάσσης. Ἡ πόλις ἦτο ἄλλοτε φρούριον τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἢ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρλομάγνου καὶ ἐκαλεῖτο Auga. Κατόπιν ἡ περιοχὴ μετεβλήθη εἰς κομιτείαν ἀνήκουσαν εἰς τοὺς κόμιτας τοῦ 'Αρτουᾶ. Μεταξὺ τῶν ἀξιολόγων κτιρίων τῆς πόλεως εἶναι ὁ πύργος Ἔ, μετ' εἰκονογραφιῶν τοῦ Ντελαρός, ἀγαλμάτων τοῦ 'Ανγκιὲ καὶ τάφων τοῦ Πιλὸν καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. —Μ.

ἔα! Ναυτικὸν κέλευσμα (κοιν. *μόλα*), πρὸς ἄφεσιν τῶν ἱστίων κατὰ τὰς ἐκπετάσεις των καὶ πρὸ τῆς ποδώσεως αὐτῶν, ἢ τῶν κωπῶν, ἢ τὴν ἀπόλυσιν σχοινίου καὶ δὴ κάλω πρυμνησίου. Ὅταν ὅμως δὲν πρόκειται περὶ ἀμέσου ἐκτελέσεως τῆς παρεάσεως, ἀλλὰ περὶ βαθμιαίας ἐκτελέσεως, τὸ *ἔα* συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ *ἠρέμα: ἔα ἠρέμα! (μόλ' ἀγάλια!* en douceur, gently), *ἔα ἐξ ἀπολαβῆς (μόλα μὲ σοκάρο*, a retour, wich a turn), *ἔα παρὰ χεῖρα! (μόλα χέρι παρὰ χέρι*, haler main-sur-main, hand over hand) κλπ. Ὁπωσδήποτε, ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι δίδεται τελικῶς τὸ κέλεσμα *ἔα πάντη (μόλα μπάντου*, en bande, a main). Σ. Ε. Λ.

Ἔα (ὁ) *[Θρησκειολ.]*. Θεὸς τῶν Βαβυλωνίων, πατὴρ τοῦ Μαρντούκ. Θεωρεῖται ὡς κάτοχος ἀπείρου σοφίας, διὸ καὶ οἱ πιστοὶ ἐπεκαλοῦντο αὐτὸν ὡς σύμβουλον εἰς πᾶσαν χαλεπὴν καὶ ἀντίξοον περίστασιν. Κατοικεῖ εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν, διὸ καλεῖται καὶ Σὰρ-Ἄπσι, βασιλεὺς τοῦ 'Ωκεανοῦ, τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ὑπῆρξεν αἰτία, ὅπως ὁ Ἔα ταυτισθῇ ὑπό τινων μυθολόγων πρὸς τὸν Αἰγύπτιον θεὸν Σέραπιν. Μετὰ τοῦ 'Ανοῦ (οὐρανοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σουμερίων), τοῦ 'Ενλὶλ (θεοῦ τῆς γῆς), ὁ Ἔα ἀποτελεῖ τὴν ὑπερτάτην βαβυλωνιακὴν τριάδα. Ἡ λατρεία τοῦ Ἔα, κέντρον τῆς ὁποίας ἦτο ἡ 'Εριντοῦ, πόλις κειμένη παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος, ὑπῆρξε σημαντικωτάτη, δεδομένου ὅτι ὁ θεὸς οὗτος ἀπαντᾷ εἰς πλείστους μύθους, ὅπως ἐν τῷ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ εἰς πολλοὺς ἐξορκισμούς, οἵτινες ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπον εἰς πάσας τὰς καθαρτηρίους τελετουργίας τῶν Βαβυλωνίων, καὶ διατηροῦνται ἀκόμη καὶ σήμερον παρὰ τοῖς Μαντάερ, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν ἀκριβῶς εἰς τὰ περίχωρα τῆς ἀρχαίας 'Εριντοῦ.

'Εν τῷ βαβυλωνιακῷ πανθέῳ ὁ Ἔα θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν θεῶν τῶν εὑρισκομένων εἰς στενοτέραν ἐπικοινωνίαν καὶ ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους παρέχει ἀφθόνως τὰ ἀγαθὰ τοῦ ὑγροῦ στοιχείου, ἤτοι τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ὑποχθονίων ῥευμάτων, ἅτινα ὑπακούουν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Εἰς τὴν εὐεργετικὴν ταύτην ἀποστολὴν αὐτοῦ βοηθεῖται ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Μαρντούκ, θεοῦ τῆς Βαβυλῶνος. Πιστεύεται ὅτι ὁ Ἔα ἦτο ἀρχικῶς τοπικὸς θεὸς τῆς 'Εριντοῦ καὶ ὅτι ἡ συνταύτισις αὐτοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν θεῶν τῶν Βαβυλωνίων εἶναι μεταγενεστέρα. Ὁ γάμος αὐτοῦ μετὰ τῆς Νταμκίνα, κυριάρχου τῆς γῆς, ἐκπροσωπεῖ τὴν ἕνωσιν τῆς ξηρᾶς μετὰ τῶν ὑδάτων, τὴν γονιμοποίησιν τῆς γῆς καὶ τὴν γένεσιν τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο εἰς σφηνοειδεῖς τινας ἐπιγραφὰς ὁ Ἔα ὀνομάζεται καὶ θεὸς τῆς γῆς. Α. Δ.

'Εαβάνι. Τερατῶδες πρόσωπον τοῦ χαλδαϊκοῦ περὶ Γιλγαμὲς καὶ 'Ιστὰρ μύθου. Ὁ Γιλγαμὲς βασιλεὺς τῆς Οὐροὺκ εἶναι τὸ πρωτότυπον τοῦ ἑβραϊκοῦ Νεμρώδ. Ὁ θεὸς Σαμὰς ἐφωδίασεν αὐτὸν διὰ φίλου πιστοῦ καὶ πολυμηχάνου, τοῦ 'Εαβάνι. Μετὰ τὸν πρῶτον ἆθλον, ὅστις ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Οὐροὺκ ἀπὸ τοῦ τυραννικοῦ κυριάρχου Χουμβάβα, βασιλέως τῆς 'Ελάμ, ἡ θεὰ 'Ιστὰρ θαυμάζουσα τὸν ἥρωα ἠράσθη αὐτοῦ ἐμμανῶς. Ὁ Γιλγαμὲς ἀπέκρουσεν ὑβριστικῶς τὴν τιμὴν αὐτήν. 'Οργισθεῖσα ἡ θεὰ στέλλει τέρας δῃοῦν τὴν χώραν τῆς Οὐρούκ. 'Αλλ' ὁ 'Εαβάνι συνέλαβε τὸν θεοπετῆ ταῦρον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐβύθισε τὴν μάχαιράν του εἰς τὸν αὐχένα του. Τοῦτο ἐξώργισεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν θεὰν καὶ εἰς ἐκδίκησιν ἐκάλυψε μὲ λέπραν τὸ σῶμα τοῦ Γιλγαμές. Μόνη θεραπεία ὑπῆρχε νὰ μεταβῇ οὗτος εἰς τὴν χώραν ὅπου ἀναβλύζει ἡ πηγὴ τῆς νεότητος καὶ ἀνθεῖ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς. Οἱ δύο φίλοι πορεύονται ἐκεῖ, ἀλλ' ὁ 'Εαβάνι ἀποθνῄσκει καθ' ὁδὸν δηχθεὶς ὑπὸ τίγρεως. Γ. Λ. Α.

ἐάν· σύνδεσμος ὑποθετικός, ἤδη ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος παρὰ τὸν ἄν· δηλοῦται δι' αὐτοῦ πλὴν τῆς ὑποθέσεως καὶ ἡ ἀπορία τοῦ λέγοντος, ὁπότε λέγεται *ἀπορηματικός*, συντάσσεται δὲ μεθ' ὑποτακτικῆς παντὸς χρόνου καὶ μεθ' ὁριστικῆς παραγομένου χρόνου (βλ. ἄν καὶ *ὑποθετικοὶ* λόγοι).

'Εανατούμ. Βασιλεὺς τῆς χαλδαϊκῆς Λαγκάς. 'Αφοῦ ἀπέκρουσεν ἐπιδρομὰς ὁμόρων λαῶν καὶ ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ ὅλης τῆς Σοῦμερ, ἐστράφη ἐπιτυχῶς καὶ πέραν τῶν ὁρίων ταύτης. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τῆς βασιλείας του, κατόπιν ἀτυχῶν πολέμων, ἀπώλεσε διαδοχικῶς τὸν θρόνον τοῦ Κὶς καὶ τῆς Λαγκάς, περιορισθεὶς εἰς τὸν τίτλον τοῦ ἰσχαρκοῦ. Τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του 'Ενανατοὺμ Α'.

'Εανὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα γραφὴ τῆς πόλεως *Αἴανα* ἢ *Αἰανὴ* (βλ. λ.), ἀπαντῶσα ἐν ἐπιγραφῇ.

ἔαρ, —*ος* (τό)· μία τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, «ὁ μετὰ τὸν χειμῶνα τριμηνιαῖος καιρὸς» *(Ἡσύχ.)* κοιν. *ἄνοιξις* ἢ *ἄνοιξι*: «ἔαρος ἀρχομένου,—μεσοῦντος,—τελευτῶντος», «κατὰ τὸ ἔαρ» ἢ ἁπλῶς «τὸ ἔαρ» εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἔαρος· || μεταφ. «ὁ ῥήτωρ Δημάδης εἶπε τοὺς ἐφήβους ἔαρ τῆς πόλεως», καὶ περὶ τοῦ Περικλέους παραδίδεται ὅτι ὠνόμασεν «ἔαρ τῆς πόλεως» τὴν νεότητα· || «τὸ ἔαρ τοῦ βίου» ἡ καλυτέρα ἐποχὴ τοῦ βίου: «τὸ ἔαρ τοῦ βίου μου διήνυσα ἐν...».

— *['Αστρον.—Μετεωρολ.]* Μία ἐκ τῶν τεσσάρων ὡρῶν ἢ ἐποχῶν τοῦ ἔτους, ἥτις ἔρχεται μετὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἧς ἡ διάρκεια εἶναι 92 ἡμέραι καὶ 21 ὧραι. Αὕτη ἄρχεται ἀστρονομικῶς μέν, ὅταν ὁ Ἥλιος διέρχεται διὰ τοῦ *ἐαρινοῦ σημείου*, ἤτοι τὴν 20ὴν Μαρτίου, καὶ λήγει τὴν 21ην 'Ιουνίου, μετεωρολογικῶς δὲ τὴν 1ην Μαρτίου καὶ διαρκεῖ μέχρι τέλους Μαΐου, οὕτω δ' ἐννοοῦνται καὶ αἱ λοιπαὶ ὧραι τοῦ ἔτους, αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔαρος ὁ Ἥλιος διατρέχει ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων τεταρτημορίων τῆς ἐκλειπτικῆς, κατὰ τὴν ἀρχὴν δὲ αὐτοῦ, ἤτοι τὴν 20ὴν Μαρτίου, ἡ μὲν Γῆ εὑρίσκεται εἰς τὸν Ζυγόν, ὁ δὲ Ἥλιος φαίνεται εἰς τὸν Κριόν, διανύων ἐν τῇ ἡμερησίᾳ αὐτοῦ κινήσει τὸν οὐράνιον ἰσημερινόν· κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος, ἤτοι τὴν 21 'Ιουνίου, ἡ μὲν Γῆ φθάνει εἰς τὸν Αἰγόκερων, ὁ δὲ Ἥλιος φαίνεται εἰς τὸν Καρκίνον ἐπὶ τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου, διανύων ἐν τῇ ἡμερησίᾳ αὐτοῦ κινήσει τὸν βόρειον τροπικόν. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ τῆς Γῆς ἄρχεται τὸ ἔαρ (20 Μαρτίου), εἰς τὸ νότιον ἄρχεται τὸ φθινόπωρον, ὅταν δὲ εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἄρχεται τὸ φθινόπωρον, ἤτοι τὴν 22 Σεπτεμβρίου, τότε εἰς τὸ νότιον ἄρχεται τὸ ἔαρ καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς 21 Δεκεμβρίου.

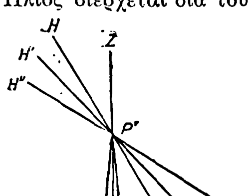

[PA μῆκος τῆς σκιᾶς τοῦ γνώμονος PP' κατὰ τὴν θερινὴν τροπήν, PΓ κατὰ τὴν χειμερινὴν καὶ PB κατὰ τὰς ἰσημερίας.].

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος ὁ Ἥλιος φωτίζει τὸ ἥμισυ τῆς Γῆς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἑτέρου

Digitized by Google

πόλου, ἐντὸς δὲ 24 ὡρῶν, ἕνεκα τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς, ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Ἐπειδὴ δ' ὁ περιορίζων τὸ φῶς κύκλος διχοτομεῖ τόν τε ἰσημερινὸν καὶ πάντας τοὺς παραλλήλους κύκλους τῆς σφαίρας τῆς Γῆς, πᾶν σημεῖον τῆς γηΐνης ἐπιφανείας εὑρίσκεται ἐπὶ 12 ὥρας ἐντὸς τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας καὶ 12 ἐντὸς τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς καὶ ἑπομένως ὑπάρχει ἰσημερία. Εἰς πάντας ὅμως τοὺς τόπους τῆς Γῆς, τὴν 21ην Ἰουνίου ἐν μὲν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ γίνεται ἡ μεγίστη ἡμέρα καὶ ἡ βραχυτάτη νύξ, ἐν δὲ τῷ νοτίῳ ἡ μεγίστη νὺξ καὶ ἡ βραχυτάτη ἡμέρα. Ἐὰν ρίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ζωνῶν τῆς Γῆς, παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὴν διακεκαυμένην ἢ τροπικὴν ζώνην δὲν ὑπάρχει ἔαρ, διότι ἐνταῦθα ἐπικρατεῖ θέρος. Ἐν τῇ βορείᾳ καὶ νοτίᾳ ζώνῃ ἡμέρα καὶ νὺξ εἶναι φυσικῶς ἴσαι ἐν καιρῷ τῶν δύο ἰσημεριῶν, ἀλλ' ὅταν ἐν τῇ βορείᾳ αἱ ἡμέραι αὐξάνουν, μικρύνονται ἐν τῇ νοτίᾳ, καὶ ἀντιστρόφως. Ὅσον περισσότερον εὑρισκόμεθα ἐγγύτερον τῶν τροπικῶν, τόσῳ μικροτέρα καθίσταται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς βραχυτάτης καὶ μακροτάτης ἡμέρας· ὅσῳ δ' ἐγγύτερον τῶν πολικῶν, τόσῳ μείζων γίνεται αὕτη ἡ διαφορά· διὰ τοῦτο ἐν ἀμφοτέραις ταῖς εὐκράτοις ζώναις ὑπάρχει ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ἐποχῶν, τοῦ ἔτους, ἤτοι τοῦ ἔαρος, θέρους, φθινοπώρου καὶ χειμῶνος. Εἰς τὰς κατεψυγμένας ζώνας δὲν παρατηρεῖται ἔαρ οὔτε ἐναλλαγὴ τῶν ἐποχῶν παρὰ μόνον διαρκὴς χειμών. Αἱ μετεωρολογικαὶ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους δὲν συμβαδίζουσι μὲ τὰς ἀστρονομικὰς τοιαύτας, οὔτε δὲ καὶ ἔχουσι τὴν αὐτὴν διάρκειαν εἰς τοὺς διαφόρους τόπους τῆς Γῆς. Εἰς τὴν εὔκρατον ζώνην τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ὡς ἔαρ μετεωρολογικῶς θεωροῦνται οἱ μῆνες Μάρτιος, Ἀπρίλιος καὶ Μάϊος, γενικῶς δὲ μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ καιρὸς ἄρχεται βελτιούμενος καὶ ἡ θερμοκρασία βαίνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὔξουσα. Ἰδιαιτέρας δὲ σημασίας καὶ προσοχῆς τυγχάνουσιν αἱ ἐμφανίσεις τοῦ ψύχους κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον, ὅπως καὶ ἐκεῖναι αἵτινες λαμβάνουσι χώραν περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου.

Ἡ ἐξάπλωσις τῶν ὑποτροπῶν τοῦ ψύχους κατὰ τὸν Μάϊον καὶ Ἰούνιον εἶναι λίαν ἐκτεταμένη, ἄρχεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς ΝΑ ἄνωθεν ὁλοκλήρου τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ φθάνει μέχρι τῶν νοτίων χωρῶν, ἔνθα δύναται νὰ προξενήσῃ σημαντικὰς καταστροφάς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν μεταφορὰν ψυχροτέρων μαζῶν ἀέρος ἐκ τῶν βορειοτέρων περιοχῶν πρὸς τὰς νοτιωτέρας, τὴν δὲ ἀφορμὴν διὰ μίαν τοιαύτην μετατόπισιν μαζῶν ἀέρος παρέχει ἡ ἐπικράτησις χαρακτηριστικῆς διανομῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Οὕτως ὅταν ἓν ὠκεανικὸν μέγιστον (ἀντικυκλὼν) φθάνῃ μέχρι τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ συγχρόνως ἀνατολικῶς ἐπικρατῇ πεδίον χαμηλῶν πιέσεων, εἶναι δυνατὸν νὰ προκληθῇ ἰσχυρὰ ὑποτροπὴ τῆς θερμοκρασίας λόγῳ τῆς ἀναπτύξεως ἰσχυροῦ βορείου ρεύματος ἀέρος. Ἡ θερμοκρασία πίπτει κατ' ἀρχὰς ἐπικρατοῦντος ἀελλώδους καιροῦ, συνοδευομένου ὑπὸ λίαν σημαντικῶν ὄμβρων ὄπισθεν τῆς ὑφέσεως, οὕτω δὲ ἡ προώθησις τῶν ὑψηλῶν πιέσεων ἀπὸ δυσμῶν δύναται νὰ προκαλέσῃ κατὰ τὰς αἰθρίας ἠρέμους νύκτας, ἐπικρατούσης καὶ μεγάλης διαθερμανσίας ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ κατὰ τὸ ἔαρ, νυκτερινοὺς παγετούς. Αἱ ψυχραὶ ἡμέραι κατὰ τὸν Μάϊον, αἱ φέρουσαι ἐπικινδύνους νυκτερινοὺς παγετούς, δὲν εἶναι μόνον προϊὸν μεταφορᾶς ψυχροτέρου ἀέρος ἐκ τῶν βορείων χωρῶν, ἀλλ' ἐπίσης ἀποτέλεσμα καὶ ἀκτινοβολίας. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιδράσεις αὗται δρῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ ἐνισχύουσιν ἀλλήλας, καὶ προκαλοῦσαι οὕτω τὰς περιφήμους ἰσχυρὰς ὑποτροπὰς ψύχους κατὰ τὴν ἄνοιξιν.

Κατὰ τὸν Hennig οἱ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γλυκεῖς χειμῶνες ἔχουσιν ὡς συνέπειαν ἀσθενεῖς μόνον ὑποτροπὰς ψύχους κατὰ τὸν Μάϊον, ἐνῷ αἱ μεγαλύτεραι καὶ σπουδαιότεραι ζημίαι παγετοῦ κατὰ τὸν Μάϊον συνήθως ἕπονται τῶν μακρῶν καὶ δριμέων ἢ χιονοπλουσίων χειμώνων, γεγονὸς ὅπερ θὰ ἦτο πιθανὸν χρήσιμον διὰ προγνωστικοὺς σκοπούς. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ A. Schmidt αἱ ὑποτροπαὶ τοῦ ψύχους κατὰ τὸ ἔαρ δέον νὰ ἐξηγηθῶσιν εἰς τὸν διάφορον τρόπον θερμάνσεως τῶν ἐπιφανειῶν τῶν ἠπείρων καὶ ὠκεανῶν.

Ἐν Ἀθήναις τὸ ἔαρ θεωρεῖται ὡς μία τῶν ὡραιοτέρων ἐποχῶν τοῦ ἔτους, αἱ δὲ κανονικαὶ μέσαι θερμοκρασίαι τῶν μετεωρολογικῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους δεικνύουσιν, ὅτι ἡ ψυχροτέρα ἐποχὴ εἶναι ἡ χειμερινή, ἡ δὲ θερμοτέρα ἡ τοῦ θέρους, ὀλιγώτερον ταύτης θερμὴ τὸ φθινόπωρον καὶ τέλος τὸ ἔαρ ψυχρότερον τοῦ φθινοπώρου καὶ ψυχροτέρα ἐποχὴ μετὰ τὸν χειμῶνα. Αἱ τιμαὶ τῆς θερμοκρασίας τῶν ἐποχῶν τούτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: Χειμὼν (Δεκέμβριος - Ἰανουάριος - Φεβρουάριος) 9°. 68, ἔαρ (Μάρτιος - Ἀπρίλιος - Μάϊος) 15°. 50, φθινόπωρον (Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος - Νοέμβριος) 18°. 84, καὶ θέρος 25°. 92. Ἀπὸ ἀπόψεως ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως συνήθως λαμβάνει αὕτη ἓν *δευτερεῦον ἐλάχιστον* κατὰ τὸ τρίτον δεκαήμερον τοῦ Μαρτίου ἢ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον τοῦ Ἀπριλίου. Ἓν *δευτερεῦον μέγιστον* παρατηρεῖται συνήθως κατὰ τὸ τρίτον δεκαήμερον τοῦ Μαΐου, σπανίως δὲ καὶ ἐνωρίτερον μέχρι τοῦ Ἀπριλίου. Αἱ δὲ κανονικαὶ μέσαι τιμαὶ τῆς πιέσεως τῶν μετεωρολογικῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους ἔχουν ὡς ἑξῆς: Χειμὼν 754 χμ. 04, φθινόπωρον 753 χμ. 44, ἔαρ 751 χμ. 20 καὶ θέρος 750 χμ. 37, δηλαδὴ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις λαμβάνει τὴν αὐτὴν περίπου μεγίστην τιμὴν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ φθινόπωρον, τὴν αὐτὴν δὲ περίπου ἐλαχίστην τιμὴν κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος. Ἡ κανονικὴ μέση ὑγρασία, ἀπόλυτος καὶ σχετική, τῶν τεσσάρων μετεωρολογικῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους ἔχει εἰς τὰς Ἀθήνας τὰς ἑξῆς τιμάς: Χειμών: σχετικὴ 73.3, ἀπόλυτος 6.76, ἔαρ: 64.7—8.47, θέρος: 50.9—12.26, φθινόπωρον: 65.4—10.70, ἤτοι ἡ σχετικὴ ὑγρασία λαμβάνει περίπου τὴν αὐτὴν τιμὴν κατὰ τὸ ἔαρ καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἡ δὲ ἀπόλυτος ὑγρασία ἔχει μείζονα τιμὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον ἢ κατὰ τὸ ἔαρ, ἐνῷ ἡ σχετικὴ ὑγρασία τῶν αὐτῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους εἶναι ἡ αὐτή· τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ θερμοκρασία εἶναι μείζων κατὰ τὸ φθινόπωρον ἢ κατὰ τὸ ἔαρ. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς μηνιαίας μέσης συχνότητος τῶν ἀνέμων ἐν Ἀθήναις ἐξάγεται, ὅτι κατὰ τὸν χειμῶνα, τὸ θέρος (πλὴν τοῦ Ἰουνίου) καὶ τὸ φθινόπωρον (πλὴν τοῦ Ὀκτωβρίου) ἐπικρατοῦσιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, κατὰ τὸ ἔαρ (πλὴν τοῦ Μαρτίου) καὶ τὸν Ἰούνιον οἱ νότιοι, κατὰ Μάρτιον δὲ καὶ Ὀκτώβριον ἐξ ἴσου σχεδὸν οἱ βόρειοι καὶ οἱ νότιοι. Ἐκ τῶν περιοδικῶν ἀνέμων ἐπικρατοῦσι πολλάκις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ τρίτου δεκαημέρου τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ τρίτου δεκαημέρου τοῦ Μαρτίου βόρειοι ἄνεμοι μετρίας δυνάμεως, ἔχοντες διεύθυνσιν μεταξὺ Β καὶ ΒΑ. Τὸ πρῶτον τμῆμα τῶν περιοδικῶν τούτων ἀνέμων ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων προορνιθίαι τὸ δὲ δεύτερον ὀρνιθίαι, οἱ δ' ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔαρος ἐπικρατοῦντες συνήθως νότιοι ἄνεμοι ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡσαύτως ὡς περιοδικοί, καὶ ὠνομάζοντο ὑπ' αὐτῶν λευκόνοτοι. Ὡς πρὸς τὴν μέσην ταχύτητα τοῦ ἀνέμου εἶναι ἡ αὐτὴ σχεδὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, ὀλίγον ὑπερέχουσα τῆς τοῦ φθινοπώρου καὶ ἔτι ὀλιγώτερον τῆς τοῦ ἔαρος, ἥτις εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἐτησίαν μέσην 3, 5 μ. Ὡς πρὸς τὰς θυέλλας αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἔαρος, ὅπως καὶ ὁ χειμών, εἶναι ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν αὗται εἶναι συχνότεραι, ὁ Ἀπρίλιος, ὅπως καὶ ὁ Ἰούλιος καὶ ὁ Αὔγουστος παρουσιάζουσιν ἱκανὸν ἀριθμὸν θυελλῶν, ὁ δὲ Μάϊος, ὅπως ὁ Ἰούνιος καὶ ὁ Σεπτέμβριος ἕπονται τούτων. Ὡς πρὸς τὴν βροχὴν ἡ βροχερωτέρα ὥρα τοῦ ἔτους ἐν Ἀθήναις εἶναι ὁ χειμὼν (150.4 χμ.), ἀκολούθως ἔρχεται μετὰ μικρᾶς σχετικῶς διαφορᾶς 19 χμ. τὸ φθινόπωρον (131.2 χμ.), ἔπειτα μετὰ μείζονος διαφορᾶς πρὸς τὸν χειμῶνα τὸ ἔαρ (74.6 χμ.) ἔχον τὸ ἥμισυ σχεδὸν ὕψος του. Οὕτω τὸ ὄμβριον ὕδωρ τοῦ θέρους εἶναι ἐκτάκτως ὀλίγον ἐν Ἀθήναις, τὸ τοῦ ἔαρος μέτριον, τὸ δὲ τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος σχετικῶς πολύ. Ὡς πρὸς τὴν διανομὴν τῆς βροχῆς ὁ Μάρτιος παρουσιάζεται μὲ σχεδὸν ὁμαλὴν τοιαύτην καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἡμερονυκτίου· κατ' Ἀπρίλιον αὕτη εἶναι μείζων τὴν νύκτα ἢ τὴν ἡμέραν· κατὰ Μάϊον ἡ βροχὴ εἶναι ἡ αὐτὴ σχεδὸν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, ὑπερέχουσα ὀλίγον τὴν ἡμέραν· τὸ μέγιστον ὅμως αὐτῆς παρουσιάζεται κατὰ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας, 1 μ. μ. μέχρι 6 μ. μ. Ὁ κανονικὸς ἀριθμὸς τῶν βροχερῶν ἡμερῶν τῶν τεσσάρων μετεωρολογικῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους ἀποδεικνύει ὅτι ὁ χειμὼν ἔχει τὸν μείζονα ἀριθμὸν βροχερῶν ἡμερῶν (36.2 ἡμ.), ἀκολούθως ἔρχεται τὸ ἔαρ (26.2 ἡμ.), μετ' αὐτὸ τὸ φθινόπωρον (24.6 ἡμ.) καὶ τελευταῖον τὸ θέρος. Τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον ἔχουσι σχεδὸν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἡμερῶν βροχῆς. Ἡ πτῶσις χιόνος κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ ἔαρος δὲν εἶναι ἀσυνήθης, ἰδίᾳ κατὰ τὸν Μάρτιον, κατὰ δὲ τὸν Ἀπρίλιον οὐ μόνον σπανίως χιονίζει, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἔχει χιονοβόλους ἡμέρας αὗται εἶναι ὀλίγαι. Τὸ ἔαρ εἰς τὰς Ἀθήνας ἔχει τὰς περισσοτέρας ἡμέρας χαλάζης (32), εἶτα ὁ χειμὼν (31), εἶτα ἔρχεται τὸ φθινόπωρον (20) καὶ τελευταῖον τὸ θέρος (15).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Αἰγινήτου,* Κλῖμα τῆς Ἑλλάδος, τόμος Α'.—*Th. Findiklis,* La température de l'air à Athènes.—*A. Defant,* Wetter und Wettervorhersage.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

—*[Γεωπον.]* Κατὰ τὸ ἔαρ, ὁπότε ἡ θερμοκρασία ἀρχίζει νὰ γίνηται ἠπιωτέρα τῆς τοῦ χειμῶνος, ἐκτελοῦνται αἱ ἑξῆς γεωπονικαὶ ἐργασίαι: Ὁ καλλιεργητὴς ἀποκαθαίρει τοὺς ἀγρούς του καὶ προετοιμάζει τούτους διὰ τὴν σπορὰν νέων φυτῶν, ἰδίως *ἀγρωστοειδῶν* τοιούτων, ὡς *σίτου, κριθῆς,* κτλ., *χεδροπῶν,* ὡς: *τριφυλλίου, λυκίσκου,* κτλ., *νομευτικῶν χόρτων,* ὡς: *λαθουρίου* (ἀρακᾶ), *ὑπερεικοῦ,* κτλ., *βιομηχανικῶν φυτῶν,* ὡς: *κιχωρίου, λίνου,* κτλ., ὡς καὶ πλήθους ἄλλων φυτικῶν εἰδῶν. Ἐπίσης κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ οἰνοκαλλιεργητὴς ἀρχίζει τὸν ἐγκεντρισμὸν τῶν ἀμπέλων του καὶ ἐμφυτεύει νέα κλήματα. Ὁ δασοκόμος τελειώνει τὴν φύτευσιν τῶν δασικῶν δένδρων. Ὁ ἀνθοκόμος φυτεύει νέα εἴδη ἀνθέων καὶ ἐμβολιάζει ἕτερα. Ὁ μελισσοκόμος ἀρχίζει νὰ ἀποκαθαίρῃ τὰς κυψέλας καὶ νὰ προπαρασκευάζῃ ταύτας διὰ τὴν νέαν ἐσοδείαν τοῦ μέλιτος. Ὁ κτηνοτρόφος ἀρχίζει νὰ διατρέφῃ τοὺς προοριζομένους πρὸς σφαγὴν μόσχους. Ὁ ὀρνιθοτρόφος προετοιμάζει τὰς φωλεὰς διὰ τὴν ἐπώασιν τῶν ὀρνίθων. Ὁ ἰχθυοτρόφος ἐπιμελεῖται τῆς ἀναπτύξεως τῶν πρὸ μικροῦ ἐκκολαφθέντων ἰχθυδίων τοῦ ἰχθυοτροφείου του. Ὁ ἁλιεὺς αἰχμαλωτίζει, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων ἰδίως *πέρκας, σολωμούς, πέστροφας* καὶ ἄλλους ἰχθῦς τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ ὁ κυνηγὸς ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὸ κυνήγιον ὑδροβίων πτηνῶν, ὅπερ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶναι ἀφθονώτατον. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἄρχεται ἡ βλάστησις πλείστων χόρτων καὶ ἀνθέων τοῦ ἀγροῦ, καὶ γενικῶς ἡ ἀνάπτυξις πάντων τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

—*[Ἰατρ.]* Παρετηρήθη, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔαρος ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ τάσις τις πρὸς συμφορήσεις, αἱμορραγίας, φλεγμονάς, καθὼς καὶ πρὸς ὀξέα νοσήματα. Ἐντεῦθεν παρουσιάζονται, π.χ. ἐπὶ φυματιώντων, αἱμοπτύσεις κλπ., ἀσυνήθεις εἰς ἄλλας ὥρας τοῦ ἔτους.

Σ. Γ. Σ.

—*[Τέχνη.]* Πολλὰς ἀπεικονίσεις τοῦ ἔαρος ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τόσον ἡ παλαιοτέρα ὅσον καὶ ἡ νεωτέρα τέχνη. Μεταξὺ τούτων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἀναμφισβητήτως ἡ περίφημος «Ἀλληγορία τῆς Ἀνοίξεως» τοῦ Μποτιτσέλλι, εἰς τὴν Καλλιτεχνικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Φλωρεντίας. Λίαν ἀξιομνημόνευτον εἶναι καὶ τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Μπουσαρντὸν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις κρήνην τοῦ Γκρενέλ, ἐπὶ πλέον δὲ ὁ πίναξ τοῦ Πουσσέν, ὁ ἀποκείμενος εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, ὁ πίναξ τοῦ Λανκρὲ (εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀπεικονίσεων τῶν τεσσάρων ἐποχῶν), ἀποκείμενος καὶ οὗτος εἰς τὸ αὐτὸ μουσεῖον, καὶ «Ἡ ἄνοιξις» τοῦ Μιλλέ, ὁμοίως εἰς τὸ Λοῦβρον εὑρισκομένη. Ἐξόχως ἐνδιαφέρον εἶναι τέλος «Τὸ πρόωρον ἔαρ» τοῦ Γιόχανσον Τόρ, συγχρόνου Σουη-

Τὸ ἔαρ τοῦ Μποτιτσέλλι.

Digitized by Google

Τὸ ἔαρ τοῦ Μιλλέ.

δου ζωγράφου, θελκτικωτάτη δὲ «Ἡ φλόρα» τοῦ Ἀρνόλδου Μπαῖκλιν. Ι. Μ. Π.

ἐαρανθῆ (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. *πριμουλοειδῆ*.

ἐαρίας (ὁ) (Earias) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκτιολιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ψυχάς, ὧν αἱ κάμπαι, αἰτινες ἔχουσι σχῆμα φοειδές, ζῶσι μεταξὺ τῶν φύλλων διαφόρων φυτῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη διεσκορπισμένα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς, ὧν δύο εὐρωπαϊκά, ἀπαντῶντα ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐξ ὧν πάλιν γνωστότερον εἶναι ὁ *ἐαρίας ὁ χλωρὸς* (Earias viridus), ὅστις ἔχει χρῶμα πρασινίζον καὶ τοῦ ὁποίου αἱ κάμπαι καταστρέφουν τὰς βαμβακοφυτείας. Δ.Ν.Π.

Ἐαρίας ὁ χλωρός.

ἐαρίνη (ἡ) (Earina) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ ρίζωμα ἕρπον καὶ ἄνθη μικρὰ καὶ εὔοσμα. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Νέας Ζηλανδίας. Δ. Ν. Π.

ἐαρινός,—ή,—όν ὁ τοῦ ἔαρος, ὁ ἀνήκων εἰς τὸ ἔαρ, κοιν. *ἀνοιξιάτικος*: «ἐαριναὶ βροχαί», «ἐαρινὸν θάλπος», «ἐαρινὰ ἄνθη,—ἐνδύματα»· || «ἐαρινὴ ἰσημερία».

—**ἐαρινὴ ἰσημερία** *[Ἀστρον.]*. Ἡ κατὰ τὴν ἢ περὶ τὴν 21ην Μαρτίου ἑκάστου ἔτους ἐξίσωσις διαρκείας τῆς ἡμέρας πρὸς τὴν τῆς νυκτὸς (βλ. *ἰσημερία*). Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων προσδιωρίζετο τῇ βοηθείᾳ τῆς σκιᾶς τοῦ γνώμονος. Σ. Π.

—**ἐαρινὸν σημεῖον** *[Ἀστρον.]*. Τὸ σημεῖον τῆς οὐρανίου σφαίρας, ὅπου τὸ κέντρον τοῦ φαινομενικῶς κινουμένου Ἡλίου διατέμνει τὸν ἰσημερινὸν κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, ἤτοι περὶ τὴν 21ην Μαρτίου. Ἄλλως καλεῖται καὶ *πρῶτον σημεῖον τοῦ Κριοῦ*, σύμβολον δ' αὐτοῦ εἶναι τὸ τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Κριοῦ ♈, ὅπερ παρεμορφώθη εἰς γ (point gamma) ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ ἰσημερινὸς κόλουρος εἶναι ὁ ὡριαῖος κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας, ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ ἐν λόγῳ σημείου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῶν ὀρθῶν ἀναφορῶν τῶν ἄστρων. Ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ ἀστέρος τινὸς εἶναι ἡ ἐν τῷ πόλῳ τῆς σφαίρας γωνία ἀναμεταξὺ τοῦ ἰσημερινοῦ κολούρου καὶ τοῦ ὡριαίου κύκλου τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ ἀστέρος. Οὕτως ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ οὐρανίου ἰσημερινοῦ τόξον ἀναμεταξὺ τοῦ ἐαρινοῦ σημείου καὶ τοῦ σημείου ὅπου ὁ ὡριαῖος κύκλος τοῦ ἀστέρος κόπτει τὸν ἰσημερινόν. Καταμετρεῖται δ' ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ πάντοτε ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἀπὸ 0° ἕως 360°, καὶ δύναται νὰ ἐκφρασθῇ ὡσαύτως ἐν ὥραις, λεπτοῖς καὶ δευτερολέπτοις. Ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου ἀνακαλυφθείσης μεταπτώσεως τῶν ἰσημεριῶν, ἣν ὁ Νεύτων ἐξήγησε διὰ τῆς ἕλξεως τῆς τε Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ ἐξογκώματος τῆς Γῆς, αἱ θέσεις τῶν ἀστέρων μεταβάλλονται βραδέως καὶ ἀκαταπαύστως, τῆς μεταπτώσεως ἐκτελουμένης πρὸς δύσιν καὶ ἰσοδυναμούσης πρὸς 50″ περίπου κατ' ἔτος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι συνέπεια τῆς κωνικῆς κινήσεως τοῦ ἄξονος τῆς Γῆς περὶ τοὺς πόλους τῆς ἐκλειπτικῆς, ὁλόγυρα τῶν ὁποίων διαγράφονται δύο ὁλόκληροι περιφέρειαι, 47° διαμέτρου, ἐντὸς 25.800 ἐτῶν. Οὕτως ὁ νῦν Πολικὸς ἀστήρ, ὁ α τῆς Μικρᾶς Ἄρκτου, ὅστις ἀπέχει σήμερον 1° περίπου τοῦ πόλου, εὑρίσκετο ἐν ἀποστάσει 12° ἐκ τούτου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱππάρχου. Πάλιν, πρὸ 4.600 ἐτῶν, ὅτε ᾠκοδομοῦντο αἱ πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου, ὁ Πολικὸς ἀστὴρ ἦτο ὁ α τοῦ Δράκοντος, πρὸς τὴν κατωτέραν μεσημβρινὴν διάβασιν τοῦ ὁποίου διηυθύνετο ἡ κατερχομένη δίοδος τῆς μεγάλης πυραμίδος τοῦ Χέωπος· καὶ ἐντὸς 12.000 ἐτῶν ὁ Πολικὸς ἀστὴρ θὰ εἶναι ὁ λαμπρὸς Βέγας ἢ α τῆς Λύρας. Συνεπείᾳ τέλος τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημεριῶν, τὸ ἀρχικὸν πρῶτον σημεῖον τοῦ Κριοῦ, ὅπερ εὑρίσκετο ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἀστερισμῷ, μετετοπίσθη ἠρέμα εἰς τοὺς Ἰχθῦς, ὅπου ἀπαντᾶται σήμερον. Ε. Μ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

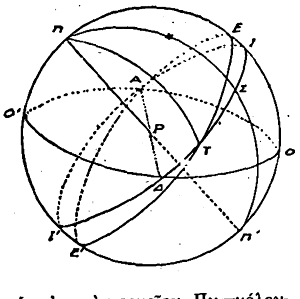

[γ=ἐαρινὸν σημεῖον, Πγ=κόλουρος τῶν ἰσημεριῶν, ΙΙ′=ἰσημερινός, ΕΕ′=ἐκλειπτική, ΟΟ′=ὁρίζων, ΠΣ=ὡριαῖος κύκλος ἀστέρος, γΣ=ὀρθὴ ἀναφορὰ αὐτοῦ, ΑΔ=γραμμὴ ἀνατολῶν-δυσμῶν, ΠΠ′ ἄξων τοῦ κόσμου, ΠΡΟ′ πλάτος τοῦ τόπου.]

Ἐαροῦ ἢ **Σοχὲτ Ἐαροῦ** *[Μυθολ.]*. Ὁ παράδεισος τῶν Αἰγυπτίων, ἐν ᾧ διέμενον αἱ σκιαὶ τῶν νεκρῶν, ἀσχολούμεναι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ θερίζουσαι ἑπταπήχεις στάχεις. Λέγεται καὶ Ἄαρ (βλ. λ.).

ἐατονία (ἡ) (Eatonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν βορείων τῆς Ἀμερικῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

—**ἐατονία** (ἡ) (Eatonia) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρυγχονελλιδῶν ρυγχονελλακειοειδῶν ἀρτικουλάτων* βραγχιοπόδων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς σιλουρίου μέχρι καὶ τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Εὐρωπο-Ἀσίαν. Γ. Κ. Γ.

ἑαυτός· ἀντωνυμ. αὐτοπαθ. ὑπὸ τὴν χρῆσιν: *ὁ ἑαυτός μου, — σου, — του*· θηλ. *ὁ ἑαυτός της*· οὐδ. *ὁ ἑαυτός του*· πληθ. *ὁ ἑαυτός μας, — σας, — των* (ἢ *τους*) ἄνευ διακρίσεως γένους καὶ ἀριθμοῦ τοῦ *ἑαυτός*· ἤτοι λαμβανομένου τοῦ *ἑαυτὸς* ὡς οὐσιαστικοῦ σημαίνοντος αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀτόμου, τὴν ἀτομικότητα, τὴν ψυχήν: «τὰ βάζει μὲ τὸν ἑαυτό του, —της», «μὲ τὸν ἑαυτό του (—της) τρώγεται», «ὅταν τά 'χω καλὰ μὲ τὸν ἑαυτό μου δὲ φοβοῦμαι τὸν κόσμον ὅλον», «ρώτα τὸν ἑαυτό σου», «κοίταξε τὸν ἑαυτό σου καὶ μὴ σὲ μέλει γιὰ τοὺς ἄλλους», «δὲν καταλαβαίνω τὸν ἑαυτό μου καλά, κάτι ἔχω»· || παροιμ. «ὁ πρῶτος ἐχθρός σου εἶν' ὁ ἑαυτός σου», ὅτι ὁ ἄνθρωπος βλάπτει ἑαυτὸν ὅσον οὐδ' ὁ χειρότερος ἐχθρός του· || «ἔρχομαι 'ς τὸν ἑαυτό μου» συνέρχομαι: «ἔλα 'ς τὸν ἑαυτό σου καὶ μὴν κάμνης ἔτσι» ἄλλως: «ἔλα στὰ σύγκαλά σου»· || «φέρ' τα 'ς τὸν ἑαυτό σου γιὰ νὰ καταλάβῃς τὸ κακὸ ποῦ ἔπαθα»· || ἐπιρρηματικῶς: *καθ' ἑαυτοῦ* καὶ ὡς μία λέξις *καθεαυτοῦ* ἢ *καθαυτοῦ*: «εἶναι καθεαυτοῦ πατέρας του» ὁμοιότατος μὲ τὸν πατέρα του, «εἶναι ἕνας καθαυτοῦ γύφτος», «—καθαυτοῦ χωριάτης». Ἡ ἔναρθρος χρῆσις τῆς ἀντωνυμίας ταύτης μετὰ τοῦ *μου, σου, του* κτλ. εὑρίσκεται ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος. Β. Φ.

— **«Ἑαυτὸν τιμωρούμενος»** (Heautontimorumenos). Κωμῳδία τοῦ *Τερεντίου* (βλ. λ.).

ἑαυτοῦ,—ῆς,—οῦ· αὐτοπαθ. ἀντων. γ′ προσώπ. ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως, τῆς ὁποίας καὶ αὐτὴ εἶναι ὅρος: «ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν», «προνοεῖ περὶ τῶν ἑαυτοῦ συμφερόντων» (ἄμεσος ἀντανάκλασις)· ἀλλ' ἱκανῶς παλαιόθεν ἐξεβλήθη ὑπὸ τῆς ἀντωνυμίας *αὐτός*, τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις ἀπὸ τῆς πλαγίας ἢ ἐμμέσου ἀντανακλάσεως ἐξετάθη καὶ εἰς τὴν ἄμεσον ἀντανάκλασιν· ὅθεν λέγεται καί: «ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ», «προνοεῖ περὶ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ» καὶ ἀκολούθως ἐπικρατησάντων τῶν συγκεκομμένων τύπων τῆς *αὐτὸς* (βλ. λ.), *τοῦ, τῆς κλπ.*, λέγεται: «ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του», «προνοεῖ περὶ τῶν συμφερόντων του»· || λέγεται μετὰ προθέσεων εἰς φράσεις ἀποκρυσταλλωμένας ἐπιρρηματικῶς: *ἀφ' ἑαυτοῦ*: «πάντα ταῦτα ἔπραξεν ἀφ' ἑαυτοῦ» αὐτομάτως, μὴ παρακινηθεὶς ὑπ' ἄλλου, κοιν. *ἀπὸ λόγου του*· || «αὐτὸς καθ' ἑαυτόν», «αὐτὴ καθ' ἑαυτήν», «αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ» αὐτὸς μόνος του ἀπηλλαγμένος πάσης ἐπηρείας: «ἡ ἐξέτασις τῶν πραγμάτων αὐτῶν καθ' ἑαυτά»· || «λέγει καθ' ἑαυτόν» κοιν. λέγει μέσα του, μόνος του· || «τὸν ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ» πλησίον του, εἰς τὸν οἰκόν του· || «ἐκτὸς ἑαυτοῦ» ἄλλως, ἔξω φρενῶν: «ὅταν τοῦ λέγεις, ὅτι πρέπει νὰ ἐργασθῇ, γίνεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ», «τὸν εἶδα καὶ ἦτο ἐκτὸς ἑαυτοῦ»· || λέγεται ὡς ἀντικείμενον τοῦ ῥήματος πρὸς δήλωσιν αὐτοπαθείας: «ὁ ὀργιζόμενος ἑαυτὸν βλάπτει», «διὰ τῆς συμπεριφορᾶς των ἐζημίωσαν ἑαυτούς» (ἡ χρῆσις αὕτη θεωρεῖται παλαιωθεῖσα, ἐπικρατησάσης τῆς χρήσεως τῆς ἐνάρθρου αὐτοπαθοῦς ἀντωνυμίας) || κατὰ ζῆλον ἀρχαϊσμοῦ: «τὸ ἑαυτὸν γνῶναι» ἢ αὐτογνωσία: «ὅλα τὰ ἔμαθε καὶ μόνον τὸ ἑαυτὸν γνῶναι δὲν ἔμαθε».

ἐάφα (ἡ) (Eafa) *[Ζῳολ.]* Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μελιφαγιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἀνευρεθὲν πρό τινων ἐτῶν εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Νέας Γουϊνέας. Τὸ εἶδος *ἐάφα ἡ στικτὴ* (Eafa maculata) φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: μέγεθος καναρινίου μὲ σῶμα εὐρωστότερον, ράμφος ἀρκετὰ μακρόν, κυρτόν, πτέρυγας μακρὰς καὶ οὐρὰν πλατεῖαν καὶ μᾶλλον βραχεῖαν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός της εἶναι πρασινοελαιώδης καὶ μὲ κίτρινα στίγματα ἐπὶ τῶν ἄνω μερῶν τοῦ σώματος. Τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος ἔχουσι σκοτεινότερον πρασινοελαιώδες χρῶμα καὶ λευκὰς κηλῖδας. Ζῇ εἰς ὕψος 800—1000 μέτρων. Δ. Ν. Π.

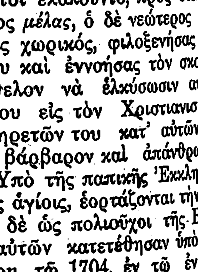

Ἐάφα ἡ στικτή.

Ἐβ (Eve), ***Ἀντώνιος-Φραγκῖσκος***, καλούμενος καὶ *Maillot, Demaillot* ἢ *Desmaillot*. Γάλλος ἠθοποιὸς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1747—1814). Συνέγραψε θεατρικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Μαντὰμ Ἀγκὸ» (1797), «Ἡ μετάνοια τῆς Μαντὰμ Ἀγκὸ» (1799), «Αἱ τελευταῖαι τρέλλες τῆς Μαντὰμ Ἀγκὸ» (1803), καὶ προσέτι «Ἱστορικὸς πίναξ τῶν κρατικῶν φυλακῶν ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Βοναπάρτου».

Ἐβαδίδαι (οἱ) (Ebadiens, ἢ Ebatiens ἢ Ebadios).—1) Ὄνομα ἀραβικῆς φυλῆς τῆς Μεσοποταμίας, ἥτις πρεσβεύει τὸν χριστιανισμόν.—2) Ὄνομα ἀραβικῆς φυλῆς καὶ δυναστείας, ἥτις εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἐν Ἱσπανίᾳ ἀπὸ τοῦ 1091. Ἡ δυναστεία διεδέχθη τὴν τῶν Ὀμνιαδῶν ἐν Ἱσπανίᾳ. —Β.

ἐβαλία (ἡ) (Evalia) *[Ζῳολ.]* Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δεκαπόδων-βραχυούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λευκοσιιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει καρκίνους μετρίου μεγέθους, ὧν γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐβαλία ἡ Ἐδβάρσιος* (Evalia Edwarsii), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

Ἔβαλντ (Ewald ἢ Hewald), ***ἅγιοι***. Δύο Ἀγγλοσάξωνες ἀδελφοὶ μοναχοί, διαδώσαντες πρῶτοι τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν ΒΔ τῆς Γερμανίας μέχρι τῶν γειτονικῶν τοῦ Ρήνου χωρῶν Σάξωνας. Οἱ μοναχοὶ οὗτοι ἐκαλοῦντο, πρὸς διάκρισιν, ὁ μὲν πρεσβύτερος *μέλας*, ὁ δὲ νεώτερος *λευκὸς Ἔβαλντ*. Σάξων τις χωρικός, φιλοξενήσας αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκόν του καὶ ἐννοήσας τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ὅτι δηλαδὴ ἤθελον νὰ ἑλκύσωσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς οἰκείους του εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐπέπεσε μετὰ τῶν ὑπηρετῶν του κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς κατέσφαξε κατὰ βάρβαρον καὶ ἀπάνθρωπον τρόπον περὶ τὸ 691. Ὑπὸ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας καταταχθέντες ἐν τοῖς ἁγίοις, ἑορτάζονται τὴν 3ην Ὀκτωβρίου, τιμῶνται δὲ ὡς πολιοῦχοι τῆς Βεστφαλίας. Τὰ λείψανα αὐτῶν κατετέθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Hannon, τῷ 1704, ἐν τῷ ἐν Κολωνίᾳ ναῷ τοῦ Ἁγίου Κουνιβέρτου (Cunibert). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

—**Ἔβαλντ** (Ewald), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς ἀνατολιστὴς καὶ γλωσσοδίφης (1803—1875). Τῷ 1831 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, τῷ δὲ 1835 καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης. Ἀπολυθεὶς τῆς θέσεώς του διὰ πολιτικοὺς λόγους τῷ 1837, διωρίσθη τὸ ἑπόμενον ἔτος καθηγητὴς ἐν Τυβίγγῃ, τῷ δὲ 1848 διωρίσθη αὖθις ἐν Γοτίγγῃ, ἔνθα καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Ἔβαλντ διεκρίθη οὐχὶ μόνον ὡς δόκιμος καθηγητής, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γόνιμον συγγραφικὴν δρᾶσίν του. Σπουδαιόταται ἰδίᾳ καὶ ρηξικέλευθοι εἶναι αἱ ἐργασίαι του εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, τὴν ἑρμηνείαν τῆς Π. Διαθήκης καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, γνωστότεραι ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) «Κριτικὴ γραμματικὴ τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης» (Λειψία 1827), ἡ ὁποία ἀνεδημοσιεύθη πολλάκις, «Ἑβραϊκὴ γραμματικὴ δι' ἀρχαρίους» (Γοτίγγη 1874), «Ἱστορία τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ» (Α′—Δ′, Γοτίγγη 1843—1859, γ′ ἔκδ. 1864 κ. ἑξ), «Ὑπομνήματα εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν» (Λειψία 1828), «Τὰ τρία πρῶτα Εὐαγγέλια» (Γοτίγγη 1850, β′ ἔκδ. εἰς δύο τόμ. 1871—1872). Καὶ περὶ ἄλλας ἀνατολικὰς γλώσσας καὶ φιλολογίας ἠσχολήθη ὁ

Digitized by Google

πολυγραφώτατος καὶ ἀκάματος ἐρευνητής: τὴν ἀραβικήν, τὴν ἀραμαϊκήν, τὴν αἰθιοπικήν, φοινικικήν, περσικήν, σανσκριτικήν. Καρποὶ τῶν μελετῶν τούτων εἶναι: «Grammatica critica linguae arabicae» (Α'—Β' Λειψία 1831—1833), «De metris carminum arabicorum» (Λειψία 1825), «Περί τινων σανσκριτικῶν μέτρων» (Γοτίγγη 1827) κτλ. Ἐδημοσίευσε συνάμα πραγματείας πολλὰς καὶ ποικίλας εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, καθὼς καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἱδρυθὲν περιοδικὸν «Jahrbücher der biblischen Wissenschaft» (τόμ. Α'—ΙΒ' Γοτίγγη 1849—1865). Ἐκτὸς τῆς συγγραφικῆς γονιμωτάτη ὑπῆρξε καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ καὶ κοινωνικὴ δρᾶσίς του, καθ' ἣν ἀνεμίχθη καὶ εἰς σφοδροὺς ἀγῶνας καὶ ἐδοκίμασεν οὐχὶ ὀλίγας πικρίας. Γ. Π. Α.

— **Ἔβαλντ** (Ewald), ***Ἔρμαν - Φρειδερῖκος.*** Δανὸς μυθιστοριογράφος (1821—1908). Ἤρχισε τὸ στάδιόν του μὲ τὴν δημοσίευσιν τοῦ μυθιστορήματος «Ἡ νεότης τοῦ Βαλδεμὰρ Κροὺ» (1860), τὸ ὁποῖον ἀμέσως τὸν κατέστησε γνωστόν. Ἠκολούθησαν κατόπιν πολλὰ ἄλλα ἔργα, ἐν οἷς: «Φράντς Μπαίκμαν» (1861), «Ἱππότης Φάλκ» (1865), «Τί ἤθελε ἡ Ἕλλεν» (1869), «Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Βαλδεμὰρ Γ'» (1884), «Διηγήματα» (1884). Πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Δ. Δ.

— **Ἔβαλντ** (Ewald), ***Ἰωάννης*** (1743—1781). Ὁ μεγαλύτερος λυρικὸς ποιητὴς τῆς Δανίας. Κατόπιν μεγάλων περιπετειῶν καὶ ἀτυχῶν ἐρώτων, τῷ 1766 ἐγένετο διάσημος διὰ τῆς δημοσιεύσεως τριῶν ἐλεγείων ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου Ε'. Βραδύτερον ἔγραψε τὸ δραματικὸν ποίημα «Ἀδὰμ καὶ Εὔα» κρὶ τῷ 1770 τὴν πρώτην πρωτότυπον δανικὴν τραγῳδίαν «Ρὸλφ Κράγκε», εἰς τὴν ὁποίαν καταφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ Κλόπστοκ, τοῦ ὁποίου τὰς συμβουλὰς ἠκολούθησεν ὁ νεαρὸς ποιητής. Ἔπειτα ἠκολούθησαν διάφορα ἔργα, τὸ ἓν ἀμέσως μετὰ τὸ ἄλλο, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Φιλήμων καὶ Βαυκίς», ἡ ἔμμετρος κωμῳδία «Ἀρλεκῖνος πατριώτης», τὸ ἡρωϊκὸν μελόδραμα «Ὁ θάνατος τοῦ Μπάλντερ» μὲ μουσικὴν τοῦ Χάρτμαν, τὸ λυρικὸν δρᾶμα «Οἱ ἁλιεῖς», τὸ ὁποῖον περιέχει καὶ τὸ ἐθνικὸν δανικὸν ᾆσμα «Ὁ βασιλεὺς Χριστιανὸς ἵσταται παρὰ τὸν μεσαῖον ἱστόν». Ὁ Ἔβαλντ ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀναμορφωτῶν ποιητῶν, οἵτινες ἐνεφανίσθησαν εἰς κάθε χώραν τῆς Εὐρώπης περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Δ. Δ.

— **Ἔβαλντ** (Ewald), ***Κάρολος.*** Δανὸς συγγραφεὺς (1856—1908), πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἔρμαν Φρειδερίκου. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς διδάσκαλος, ἔπειτα δὲ ἠκολούθησε τὸ δημοσιογραφικὸν ἐπάγγελμα. Γνωστότερα ἔργα του εἶναι: «Μικραὶ Διηγήσεις» (1882), «Εἰς τὸ ὕπαιθρον» (1882), Κανὼν ἡ ἐξαίρεσις» (1883), «Ἐρωτικὰ» (1891). Δ. Δ.

Ἔβαν, ***ἅγιος.*** Ἀναχωρητὴς τῆς Σκωτίας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἑορτάζεται ἐν αὐτῇ ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 18 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

Ἔβανς (Evans, προφ. *Ἥβενς*) *σὲρ* ***Ἀρθοῦρος.*** Ἄγγλος ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς τῷ 1851. Υἱὸς τοῦ σὲρ *Ἰωάννου Ἔβανς,* ἐπίσης ἀρχαιολόγου, ἠσχολήθη κατὰ πρῶτον μὲ τὴν νομισματικὴν καὶ περιώδευσε τὰ Βαλκάνια, ἐκδώσας τὰς πρώτας του ἐργασίας ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου. Ἐκ τῆς νομισματικῆς ἀφορμώμενος ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν, ὅτι μία σειρὰ μικρῶν γλυπτῶν λίθων (σφραγίδων), γνωστῶν τότε ὑπὸ τὸ ὄνομα *«νησιωτικοὶ λίθοι»* (gemmes insulaires), φέρουσα σημεῖα εἰκονογραφικὰ (ζῷα καὶ ἀνθρώπους, μέλη τούτων, ἐργαλεῖα, σκεύη κ.λ.π.), εἶναι λείψανα παλαιᾶς εἰκονογραφικῆς γραφῆς, ἥτις πρέπει πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς φοινικικῆς νὰ ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ θεωρία του ἤγειρε πολλὰς ἀντιλογίας, ἀλλ' οὗτος, προχωρῶν εἰς τὸ ἔργον του, ἐξηκρίβωσεν, ὅτι ὁσάκις ἦτο ἀσφαλὴς ἡ προέλευσις ἑνὸς ἐκ τῶν μικρῶν τούτων μνημείων, τῶν διεσπαρμένων εἰς τὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα, τόπος προελεύσεως ἐφέρετο ἡ Κρήτη. Συνεπέρανε λοιπὸν ὅτι ἡ ἀνωτέρω νῆσος πρέπει νὰ ἦτο ἡ κοιτὶς τῆς προφοινικικῆς ταύτης γραφῆς καὶ ἤρχισε νὰ ἐπισκέπτεται τὴν Κρήτην. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ πολιτικὰ γεγονότα εἰς τὴν μεγαλόνησον ἤγαγον εἰς τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1898. Εἰς τὰς προστάτιδας δυνάμεις διενεμήθησαν ὡρισμέναι περιοχαὶ πρὸς ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν· καὶ οἱ μὲν Γάλλοι ἐξέλεξαν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῆς Λατοῦς (Γουλᾶ), οἱ Ἰταλοὶ τὴν Φαιστόν, οἱ δὲ Ἄγγλοι τέλος τὰ περὶ τὴν Κνωσὸν μέρη.

Ὁ Ἔβανς ἀνέλαβε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ λόφου *Κεφάλα* τῆς Κνωσοῦ, ὅπου ἤδη ἀπὸ τοῦ 1878 ὁ Κρὴς Μίνως Καλοκαιρινός, ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἡρακλείῳ, διὰ μερικῶν δοκιμαστικῶν ἀνασκαφῶν εἶχεν ἀνεύρει μεγάλους πίθους ἐκ τοῦ αὐτόθι μινωϊκοῦ ἀνακτόρου. Σπανίως ἡ τύχη ηὐνόησεν ἀρχαιολόγους ὅπως τὸν Ἔβανς, ὅστις ηὐτύχησεν οὐ μόνον νὰ ἐπαληθεύσῃ ὁ ἴδιος τὴν προφητείαν του περὶ ὑπάρξεως προελληνικῆς γραφῆς ἐν Κρήτῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ ἀπέραντον ἀνάκτορον τῆς δυναστείας τοῦ Μίνωος. Ἡ τελευταία αὕτη φράσις εἶναι ἁπλῶς συμβατική, διότι τὸ ἐν λόγῳ ἀνάκτορον ἀριθμεῖ περίπου βίον μιᾶς χιλιετηρίδος εἰς τὰς διαφόρους του φάσεις, κατὰ δὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἔβανς πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ ἑνιαίου ἀνακτόρου ὑπῆρχον ἐπὶ τόπου πολλὰ μεμονωμένα μεγάλα οἰκοδομήματα (insulae), συνενωθέντα κατόπιν εἰς ἓν γιγάντιον οἰκοδόμημα 20 χιλιάδων τετραγωνικῶν μέτρων. Οὐχ ἧττον ὁ Ἔβανς ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ θρυλικοῦ Μίνωος καὶ τὸν πολιτισμὸν ὁλόκληρον ὠνόμασε *μινωϊκὸν* καὶ ὡς ἐπιγραφὴν τοῦ μεγάλου τριτόμου ἔργου του ἐξέλεξε τὸν τίτλον «The Palace of Minos at Knossos» (1921—1929). Αἱ μεγάλαι ἀνασκαφαὶ τοῦ Ἔβανς ἐν Κνωσῷ ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 1900, ἀφ' ὅτου ἡ νῆσος ἀπηλευθερώθη, ἐσυνεχίσθησαν δὲ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Μικραὶ σκαφαὶ καὶ ἐπανεξετάσεις ἐξακολουθοῦσι μέχρι καὶ σήμερον. Πλούσιος ὢν ὁ Ἔβανς, οὐ μόνον ἔφερεν εἰς πέρας δι' ἰδίων πόρων τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀναστυλώσεων, εἰς ἃς προέβη, ἐξησφάλισε τοῦτο κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῶν φθορῶν. Διὰ τὰς μεγάλας του ὑπηρεσίας πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἐτιμήθη δεόντως ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν σωματείων καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον εὐγενείας τοῦ Sir ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1911. Ἐσχάτως οἱ συνάδελφοι καὶ φίλοι του ἐξέδωκαν πρὸς τιμήν του πανηγυρικὸν τεῦχος ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τῆς 75ετηρίδος του («Essays in Aegaean Archaeology» Ὀξφόρδη 1927).

Ἀρθοῦρος Ἔβανς.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἔβανς ὑπῆρξεν ἰσχυρὰ ἐπιστημονικὴ προσωπικότης, αἱ δὲ ἀπόψεις του καὶ αἱ θεωρίαι του, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, πρυτανεύουσι σήμερον καὶ θεωρεῖται δικαίως ὁ πρωτεργάτης καὶ μέγας σκαπανεὺς τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὸς οὗτος ὁ τίτλος *«μινωϊκὸς πολιτισμὸς»* ἐπικρατεῖ σήμερον γενικῶς, ἂν καὶ ἐκ παραλλήλου γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *κρητικός,* ὅστις ἀναμφιβόλως θὰ ἦτο συμφωνότερος πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὴν γενικὴν ἕξιν (πρβλ. *αἰγυπτιακός, βαβυλωνιακός, ἀσσυριακὸς* πολιτισμὸς κλπ.). Ἐπίσης ἡ ὑπὸ τοῦ Ἔβανς διαίρεσις τῶν περιόδων τοῦ πολιτισμοῦ τούτου εἰς *πρωτομινωϊκήν, μεσομινωϊκήν,* καὶ *ὑστερομινωϊκὴν* εἶναι ἀναμφιβόλως ὀρθή. Ἀλλ' αἱ ὑποδιαιρέσεις του, μὴ ἀντιστοιχοῦσαι πάντοτε πρὸς τὰ πράγματα, φέρουσι σύγχυσιν καὶ ἐπολεμήθησαν πολύ. Ἕτερον μέγα ζήτημα ἠγέρθη ἕνεκα τῶν ἀναστυλωτικῶν ἐργασιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Ἔβανς ἐρρίφθη μετὰ μεγίστου ζήλου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἂν καὶ εἶναι ἀναμφιβόλως ἀνεκτίμητος ἡ ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσφέρει οὕτως εἰς τὴν μακροχρόνιον διατήρησιν τῶν ἐρειπίων, ἐν τούτοις ἤγειρε ζωηροτάτας δυσαρεσκείας εἰς πολλοὺς ἐπιστήμονας, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε ἐπιστημονικῶς ἀσφαλεῖς αἱ ἀναστυλώσεις του, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἐμποδίζουσι τὴν ἐξέλεγξιν τῆς ἀρχικῆς καταστάσεως τῶν ἐρειπίων. Ὡς σπουδαία τέλος ἔλλειψις τοῦ ἔργου τοῦ Ἔβανς θεωρεῖται τὸ ὅτι δὲν προέβη εἰς συστηματικὴν δημοσίευσιν τῶν ἀνασκαφῶν του, ὡς γίνεται εἰς ὅλας τὰς ἐπιστημονικὰς ἐξερευνήσεις, ἀλλ' ἐξέλεξε τὴν μέθοδον τοῦ νὰ πραγματεύεται συγχρόνως καὶ τὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα συνήθως ἐρευνῶνται ὑπὸ τύπον μονογραφιῶν. Οὕτως, ἂν καὶ τριάκοντα ἔτη ἀπὸ τῶν πρώτων ἀνακαλύψεων παρῆλθον, τὸ σύνολον τοῦ ὑλικοῦ μένει ἀκόμη ἀρκούντως ἄγνωστον. Ἰδίως ἔγινε τοῦτο αἰσθητὸν προκειμένου περὶ τοῦ γραπτοῦ ὑλικοῦ (τῶν πηλίνων πινακίδων τῆς Κνωσοῦ), ὅπερ παραμένον ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἐν τῷ συνόλῳ του ἀπρόσιτον, ἐπιβραδύνει ἀσφαλῶς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς κρητικῆς γραφῆς. Παρ' ὅλα ταῦτα εἶναι θετικὸν γεγονός, ὅτι ἡ τόσον ταχεῖα ἀνὰ τὸν κόσμον ἐξάπλωσις τῆς φήμης τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν Ἔβανς, ὅστις, κρατῶν καὶ τὸ πολὺ κοινὸν ἐνήμερον τῶν ἀνακαλύψεών του διὰ τῶν μεγάλων ἀγγλικῶν φύλλων, συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀποβῇ ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι ἡ Κρήτη τόπος πυκνοτάτης ἀρχαιολογικῆς καὶ περιηγητικῆς κινήσεως. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω ἔργου του σπουδαιότατα εἶναι: «Scripta Minoa» (1909), «Mycenaean Tree and Pillar Cult» (1901), «Cretan Pictographs and Pre-phoenician Script» (1894). Αἱ ἐτήσιαι ἐκθέσεις του περὶ τῶν ἐν Κνωσῷ ἀνασκαφῶν εὑρίσκονται εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς British School Annual 1900 καὶ ἑ. Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

— **Ἔβανς** (Evans), ***Γεώργιος ντὲ Λασύ.*** Ἄγγλος στρατηγὸς (1787—1870), λαβὼν μέρος εἰς τοὺς ναπολεοντείους πολέμους καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἰνδιῶν, μετὰ τοὺς ὁποίους παρῃτήθη ἐκ τοῦ στρατοῦ καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν πολιτικήν. Βραδύτερον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, διορισθεὶς μάλιστα διοικητὴς τῆς ἀγγλικῆς λεγεῶνος τῆς ἀποσταλείσης τῷ 1830 εἰς Γαλλίαν ἐναντίον τῶν καρλιστῶν. Τέλος συμμετέσχε τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (1854), τραυματισθεὶς μάλιστα εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἄλμα. — Ω.

— **Ἔβανς** (Evans), ***Ἰωάννης.*** Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ γεωλόγος (1823—1908), πατὴρ τοῦ *Ἀρθούρου Ἔβανς.* Συνέγραψε: «The Coins of the Ancient Britons» (1864), «The Ancient Stone Implements, Weapons and Ornaments of Great Britain» (1872) καὶ «The Ancient Bronze Implemen s (1881). Ἐπίσης συνέγραψε διαφόρους πραγματείας ἐπὶ ἀρχαιολογικῶν καὶ γεωλογικῶν θεμάτων. Διετέλεσε πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τῶν ἀρχαιοτήτων, τῆς Νομισματικῆς ἑταιρείας, τῆς Γεωλογικῆς ἑταιρείας καὶ τοῦ Ἀνθρωπολογικοῦ ἰνστιτούτου. Δ. Δ.

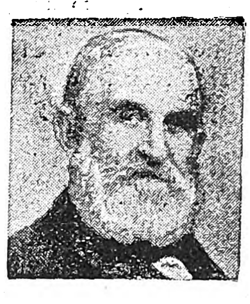

Τζὼν Ἔβανς.

— **Ἔβανς** (Evans), ***Μαρία-Ἄννα.*** Ἀγγλὶς συγγραφεὺς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἔλιοτ Γεώργιος* (βλ. λ.).

— **Ἔβανς** (Evans), ***Ὄλιβερ.*** Ἀμερικανὸς μηχανικὸς (1755—1819). Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἐπέδειξε πρωτοφανὲς ἐφευρετικὸν δαιμόνιον, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ εἰς πᾶσαν μηχανικὴν ἐγκατάστασιν. Μόλις δεκαεπταετὴς ἐφεῦρε μίαν πλεκτικὴν μηχανήν, ἰδίαν ἐγκατάστασιν μύλου καὶ ἐξεπόνησε τὰ σχέδια μιᾶς ἀτμομηχανῆς ὑψηλῆς πιέσεως ἄνευ συμπυκνώσεως, τῆς ὁποίας προέτεινε τὴν ἐφαρμογὴν διὰ τὴν κίνησιν ὀχημάτων. Εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν ἐφεῦρε ξεστικὴν μηχανὴν ἀπὸ τὰς χρησιμοποιουμένας εἰς τὴν ἐριοβαμβακονηματουργίαν. Κατὰ τὰ ἐπιόντα ἔτη ἠσχολήθη ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐξ ἐπαγγέλματος μυλωθροί, εἰς τὴν κατασκευὴν πλήρους ἀτμομύλου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐπέτυχε. Διάφοροι ἄλλαι ἀπόπειραι τοῦ Ἔβανς κατασκευῆς ἀτμομηχανῶν δι' ἕλξιν ἢ διὰ τὴν κίνησιν πλοίων ἀπέτυχον, ἕνεκα οἰκονομικῶν λόγων. Δὲν συνέβαλεν ὅμως ὀλιγώτερον τοῦ Barr εἰς τὴν πρόοδον τῆς τελειοποιήσεως τῆς ἀτμομηχανῆς. Ἐπέτυχε μὲ τὰ πενιχρὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διέθετεν, ἐφ' ὅσον δὲν κατώρθωνε νὰ εὕρῃ κεφαλαιοῦχον πρόθυμον νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ εἰς τὰς προσπαθείας του, νὰ ἀγάγῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Barr ἐφευρεθεῖσαν ἀτμομηχανὴν σχεδὸν μέχρι τελειότητος, διότι ἕως τότε ἠμπόδιζε πάντοτε τὴν διάδοσιν ταύτης ἡ χρησιμοποιουμένη χαμηλὴ πίεσις. Ὁ Ἔβανς ἦτο ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε σοβαρῶς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ηὐξημένης δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ ὡς μέσου κινήσεως τῆς δημοσίας συγκοινωνίας, καὶ αἱ προσπάθειαί του αὗται, μολονότι ἐν ἀρχῇ ἀπέτυχον, ὑπῆρξαν ὁ πρόδρομος τῆς μετέπειτα εὐχεροῦς ἐξαπλώσεως τῶν σιδηροδρομικῶν δικτύων ἐν Ἀμερικῇ. Ἀντιθέτως μεγάλην ἐπιτυχίαν εἶχον τὰ ἔργα του: «Νέος ὁδηγὸς τῶν μυλεργατῶν καὶ μυλωθρῶν» (1795), τὸ ὁποῖον ἔσχε πέντε ἐκδόσεις, καὶ «Νέος ὁδηγὸς τοῦ ἀτμομηχανικοῦ» (1805). Ἀμφότερα μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν γαλλικήν. ΑΝ. Δ.

Ἔβανς (Evans, προφ. *Ἥβενς*) *[Γεωγρ.].* Λίμνη τοῦ Καναδᾶ ἐν τῷ νομῷ τῆς Κεμπέκ, πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ κόλπου τοῦ Χούδσων. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ὑπολογίζεται περὶ τὰ 59.000 ἑκτάρια. —Μ.

Ἔβανσβιλ (Evansville, προφ. ***Ἥβενσβιλ***) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἰντιάνα, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τοῦ Βάντερμπουργκ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀχάϊο. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ ποτάμιος λιμὴν μετ' ἀκμαίας βιομηχανίας. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται σημαντικὰ γαιανθρακωρυχεῖα. Ἔχει ἐργοστάσια μηχανημάτων, ὑαλουργεῖα, καπνεργοστάσια καὶ ἐμπόριον σιτηρῶν, διατηρημένων κρεάτων καὶ βάμβακος. Ἐκτίσθη τῷ 1816 καὶ ἔχει 85.566 κατοίκους. —Μ.

Ἔβανστον (Evanston, προφ. *Ἥβενστον*) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἰλλινόϊς, παρὰ τὴν Μιχιγγάνην λίμνην, εἰς ἀπόστασιν 20 χιλ. πρὸς Β. τοῦ Σικάγου. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν Σικάγου - Μιλγουόκη καὶ Σαίηντ-Πὼλ καὶ εἶναι σημαντικὸν ἐκπαιδευτικὸν κέντρον καὶ ἕδρα τοῦ πανεπιστημίου «Νὸρθ-Γουέστερν Οὐνιβέρσιτο», ὅπερ ἱδρύθη τῷ 1851 καὶ ἔχει (1923) 639 καθηγητὰς καὶ 5.580 φοιτητάς. Κάτοικοι 37.234. —Μ.

Ἐβάντζελι (Evangeli), ***Ἀντώνιος.*** Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ κληρικὸς (1742—1805). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἐν Ρώμῃ, Βενετίᾳ καὶ Παδούῃ, ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀρκάδων, καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἀπώλεσε τὸ λογικόν του. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Μουσικὸς ἔρως» (1776), μικρὸν ποίημα πλῆρες

Digitized by Google

χάριτος, «Λυρικὰ ποιήματα τῆς Βίβλου εἰς ἰταλικοὺς στίχους (1793), «Συλλογὴ ὁμιλιῶν τῶν καλυτέρων συγγραφέων» (1796). —Β.

Ἐβαρνίτσκυ (Evarnitsky ἢ Evarnickij), ***Δημήτριος-Ἰβάνοβιτς.*** Ρῶσος ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Χαρκόβῳ τῷ 1857. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χαρκόβου, τοῦ ὁποίου ἐγένετο καθηγητὴς τῷ 1892. Κατόπιν μετέβη εἰς τὸ Τουρκεστὰν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Σλαύων. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων του ἔργων εἶναι: «Ἡ χώρα τῶν σαπορόγων ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων» (1892), «Ὁδηγὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ Βακοῦ εἰς Τασκένδην» (1893), καὶ σειρὰ ἄρθρων καὶ μελετῶν ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν, δημοσιευθέντων εἰς ἱστορικὰ περιοδικά. —Β.

Ἐβάσιος, ***μάρτυς.*** Οὗτος ὑπὸ τοῦ πάπα Σιλβέστρου (314—335) χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Asti ἐν Πεδεμοντίῳ, ἐξωρίσθη διὰ τὰ ὀρθόδοξα φρονήματά του ὑπὸ τοῦ ἀρειανίζοντος αὐτοκράτορος Κωνσταντίου (353—361) καὶ κατόπιν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 362 ἐν Casale τῆς Ἰταλίας ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (361—363). Ἡ μνήμη αὐτοῦ κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον ἑορτάζεται κατὰ τὴν 1 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Ἔββα. Δύο ἅγιαι ἀναφέρονται ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἔχουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) *Ἡ πρεσβυτέρα,* ἥτις, γεννηθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἀδελφὴ τοῦ ἁγίου Ὀσβάλδου, ἐγένετο μοναχή. Ἱδρύσασα δὲ τὴν περιώνυμον καταστᾶσαν ἔπειτα μονὴν τοῦ Coldingham ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Βέρικ, ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Σκωτίας, καὶ ζῶσα ἐτιμᾶτο ὡς ἁγία καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 683 ἑορτάζεται τὴν 25 Αὐγούστου.

—2) *Ἡ νεωτέρα,* ἡγουμένη κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα τῆς ὑπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ἔββα ἱδρυθείσης μονῆς, Σκωτὶς τὴν καταγωγήν. Φοβηθεῖσα ὅτι διέτρεχε κίνδυνον ἡ τιμὴ αὐτῆς ἐκ τῆς ἐπικειμένης εἰσβολῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῶν βαρβάρων Δανῶν, ἀπέκοψε τὴν ῥῖνα αὐτῆς καὶ τὸ ἄνω χεῖλος, εἰς τοῦτο δ' ἐμιμήθησαν αὐτὴν καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι μοναχαὶ τῆς μονῆς. Ἡ πρᾶξις δ' αὕτη ἔσωσε μὲν τὴν τιμὴν αὐτῶν, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ τὴν ζωήν· διότι οἱ Δανοὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν μονὴν τῷ 870 ἐπυρπόλησαν αὐτὴν καὶ πᾶσαι αἱ μοναχαὶ ἐκάησαν ζωνταναί. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἑορτάζεται τὴν 2 Ἀπριλίου καὶ 5 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

ἔβγα (τὸ καὶ τά)· ἔξοδος ἀπό τινος τόπου, ἀπὸ τῆς οἰκίας: «τὸν ἔχει 'ς τὰ ἔμπα καὶ 'ς τὰ ἔβγα» ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκόν του ὁποτεδήποτε, εἶναι τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης του· || «τὰ ἔβγα τοῦ μηνὸς» τὸ τέλος τοῦ μηνός: «γεννήθηκε 'ς τὰ ἔβγα τοῦ Μάρτη».

ἐβγάζω· ἀπὸ τοῦ *ἐκβιβάζω—ἐγβάζω·* βλ. *βγάζω.*

ἐβγαίνω· ἀπὸ τοῦ *ἐκβαίνω—ἐγβαίνω·* βλ. *βγαίνω.*

ἑβδομαγενὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ γεννηθεὶς κατὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ μηνός· ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος (*Πλουτ.* 2.7170) ἰδίως ἐν Σπάρτῃ.

ἑβδομαγέτης (ὁ). Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς ὃν οἱ Σπαρτιᾶται προσέφερον θυσίας κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκάστου μηνὸς (*Αἰσχ.* Θήβ. 800). Κατά τινας τὸ ἐπίθετον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Ἀπόλλωνος ἡγοῦντο τῆς πομπῆς ἑπτὰ νέοι καὶ ἑπτὰ νεάνιδες.

«Ἑβδομαδαρία». Τίτλος μεγάλου λειτουργικοῦ βιβλίου, γνωστοῦ κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πανθέκτη», ἧς ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐγένετο τῷ 1768 ἐν Λειψίᾳ, ἐπιμελείᾳ Γεδεὼν ἱερομονάχου. Ἴσως ἔδωκεν εἰς τὴν «Πανθέκτην» τὸν τίτλον «Ἑβδομαδαρία», τῷ 1777 ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ, Ματθαῖος ὁ ἐκ Κρήτης, ὁ πεπαιδευμένος πρωτοσύγκελλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ καὶ Ραϊθοῦς Κυρίλλου (1759—1790)· ἀφιεροῖ δὲ τὴν βίβλον Γερασίμῳ μητροπολίτῃ Κυζίκου τῷ ἐκ Χρυσοσκουλαίων, ὅστις ἐχρημάτισε, πρὸ τῆς εἰς Κύζικον μεταθέσεως, μητροπολίτης Κρήτης. [Πρβλ. *Κωνσταντίου* Α' Ἐλάσ. Συγγρ. σ. 1, 161 καὶ 367. *Βρετοῦ* Ν. Φιλ. Α' σ. 98 (277), ὅπου ἀναφέρει ἔκδοσιν νέαν ἐν ἔτει 1796.] Μ. Ι. Γ.

ἑβδομαδιαῖος, —*α,* —*ον·* ὁ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ἐμφανιζόμενος ἢ ὁπωσδήποτε λαμβάνων ὑπόστασιν: «ἑβδομαδιαῖον περιοδικόν,—φύλλον»· || «ἑβδομαδιαῖος μισθός», «ἑβδομαδιαία ἐργασία» ὁ μισθός, ἡ ἐργασία μιᾶς ἑβδομάδος.—Ἐπίρρ. ***ἑβδομαδιαίως καθ'*** ἑβδομάδα: «πληρώνεται ἑβδομαδιαίως».

ἑβδομαδιάτικος, —*η,* —*ο·* ὁ μιᾶς ἑβδομάδος· || *βδομαδιάτικο* (τό)· ὁ ἑβδομαδιαῖος μισθός: «ἐπῆρα τὸ βδομαδιάτικό μου».—Ἐπίρρ. ***ἑ)βδομαδιάτικα:*** «θὰ σὲ πληρώσω βδομαδιάτικα».

ἑβδομαῖος, —*α,* —*ον·* ὁ λαμβάνων ὑπόστασιν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν: «ἑβδομαῖος πυρετὸς» ὁ συμβαίνων τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀπὸ τῆς προτέρας προσβολῆς, ἤτοι μετὰ πενθήμερον ἀπυρεξίαν, πρβλ. *τριταῖος·* || «ἀφίκετο ἑβδομαῖος» τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του, ἤτοι μετὰ ἓξ ἡμέρας.

ἑβδομάς, —*άδος* (ἡ), κοιν. *ἑ)βδομάδα·* ἑπτὰ συνεχεῖς ἡμέραι ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι: «ἔμεινα μίαν ἑβδομάδα», «ἤμουν ἄρρωστος μιὰ βδομάδα», «θὰ σὲ πληρώνω μὲ τὴ βδομάδα»· || ἰδίᾳ αἱ ἡμέραι ἀπὸ τῆς Κυριακῆς μέχρι τοῦ Σαββάτου: «ἡ Καθαρὰ ἑβδομάς» ἡ πρώτη ἑβδομὰς τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς, «Μεγάλη ἑβδομὰς» ἢ «Ἑβδομὰς τῶν παθῶν» ἡ πρὸ τοῦ Πάσχα ἑβδομάς, «Διακαινίσιμος ἑβδομὰς» ἢ κοινῶς «Νέα βδομάδα» ἡ ἑβδομὰς τοῦ Πάσχα.

—*[Εγκυκλ.]* Πολλαὶ ἐνδείξεις μᾶς πείθουν ὅτι οἱ παλαιότατοι Ἄριοι λαοὶ εἶχον διαιρέσει τὸν μῆνα εἰς δύο ἴσα μέρη, καθοριζόμενα ἐκ τῶν δύο ἀντιθέτων θέσεων τῆς σελήνης: ἐκ τῆς πανσελήνου καὶ ἐκ τῆς νέας σελήνης. Παρατηρεῖται, πράγματι, εἰς τὸν τρόπον τοῦ καθορισμοῦ τῶν δύο τούτων στιγμῶν τοῦ μηνὸς ὑπὸ τῶν ἀρίων γλωσσῶν μία τόσον καθολικὴ συμφωνία, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τυχαία. Ἀντιθέτως εἶναι πολὺ ἀμφίβολον τὸ ἂν οἱ Ἄριοι ἐγνώρισαν τὴν εἰς τμήματα ἐξ ἑπτὰ ἡμερῶν (εἰς *ἑβδομάδας*) διαίρεσιν τοῦ χρόνου, τὴν ὁποίαν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἶχον υἱοθετήσει ἄλλοι λαοὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Βεβαίως ἡ διάρκεια τοῦ σεληνιακοῦ μηνὸς ὡδήγει φυσικῶς εἰς ταύτην, τὴν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ ὑποδιαίρεσιν, ἀλλ' αὕτη ἐπεβάλλετο ὀλιγώτερον τῆς εἰς δύο τμήματα διαιρέσεως ὑπὸ τῶν ὁρατῶν φαινομένων τῶν φάσεων. Ἂν βραδύτερον ὅλοι οἱ Ἄριοι λαοὶ τὴν ἀπεδέχθησαν, τοῦτο ἀναμφιβόλως ὀφείλεται εἰς ξένας, ποικίλης προελεύσεως καὶ διαφόρων ἐποχῶν, ἐπιδράσεις. Ἐν ταῖς «Βέδαις» οὐδόλως ἀναφέρεται ἡ ἑβδομάς, διότι τότε ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Ἀρίους.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διῄρουν τοὺς μῆνάς των εἰς τρία τμήματα ἐκ δέκα ἡμερῶν ἕκαστον. Εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν τμημάτων τούτων, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο δεκὰς «ἱσταμένου» μηνός, ἡ πρώτη ἡμέρα ἐκαλεῖτο «νουμηνία» καὶ αἱ ἐννέα ὑπόλοιποι ἡμέραι ἠριθμοῦντο κατὰ τὴν φυσικὴν των σειρὰν ἀπὸ τοῦ δύο μέχρι τοῦ δέκα («δευτέρα ἱσταμένου», «τρίτη ἱσταμένου» κλπ. «ὀγδόη ἱσταμένου», «δεκάτη ἱσταμένου»)· Εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα, καλούμενον δεκὰς «μεσοῦντος» μηνός, ἡ πρώτη μέχρι τῆς ἐνάτης (11η μέχρι 19ης) ἢ ἐκαλεῖτο «πρώτη κλπ. μεσοῦντος» μέχρις «ἐνάτης μεσοῦντος» ἢ ἐσυνέχιζε τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν τῆς προηγουμένης δεκάδος, ὁπότε ἐκαλεῖτο «ἑνδεκάτη», «δωδεκάτη» κλπ. μέχρις «εἰκοστῆς (εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις) μεσοῦντος». Εἰς τὸ τρίτον τμῆμα, ὅπερ ἐκαλεῖτο δεκὰς «φθίνοντος» ἢ «ἐξιόντος» ἢ «λήγοντος» μηνός, αἱ ἡμέραι ἠριθμοῦντο κατ' ἀντίστροφον σειράν. Οὕτως ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς δεκάδος ταύτης (ἡ 21η τοῦ μηνὸς) ἐκαλεῖτο «δεκάτη φθίνοντος» (ὅταν ὁ μὴν ἦτο «πλήρης», εἶχε δηλαδὴ 30 ἡμέρας), ἢ «ἐνάτη φθίνοντος» (ὅταν ὁ μὴν ἦτο «κοῖλος», εἶχε δηλαδὴ 29 ἡμέρας), ἡ δευτέρα (22α τοῦ μηνὸς) ἐκαλεῖτο «ἐνάτη» (ἢ «ὀγδόη») «φθίνοντος» καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς τελευταίας, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο «ἕνη καὶ νέα» ἢ «πρώτη φθίνοντος».

Παρὰ Ρωμαίοις ὁ μὴν ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς πρώτης ἡμέρας ἢ «καλανδῶν» (kalendae), ἐκ τῶν «νονῶν» (nonae), αἵτινες ἐτοποθετοῦντο ἄλλοτε εἰς τὴν 5ην καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν 7ην τοῦ μηνὸς καὶ ἐκ τῶν «εἰδῶν» (idus), αἱ ὁποῖαι ἔπιπτον ἄλλοτε εἰς τὴν 13ην, ἄλλοτε εἰς τὴν 14ην καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν 15ην τοῦ μηνός. Αἱ παρεμπίπτουσαι μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων σταθμῶν ἡμέραι ἠριθμοῦντο κατ' ἀντίστροφον σειράν: 4η, 3η κλπ. πρὸ τῶν νονῶν, 8η, 7η, 6η κλπ. πρὸ τῶν εἰδῶν, 18η, 17η, 16η κλπ. πρὸ τῶν καλανδῶν. Τὸ ἀπὸ τῶν καλανδῶν μέχρι τῶν νονῶν διάστημα ἦτο τὸ πολὺ ἑπτὰ ἡμερῶν, τὸ ἀπὸ τῶν νονῶν μέχρι τῶν εἰδῶν ἑπτά, τὸ ἀπὸ τῶν εἰδῶν μέχρι τῶν καλανδῶν τοῦ ἑπομένου μηνὸς δεκαπέντε ἕως δεκαοκτὼ ἡμερῶν. Οὕτω καὶ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν ἡμερολόγιον οὐδὲ ἴχνος τῆς εἰς ἑπτὰ ἡμέρας διαιρέσεως παρουσιάζεται. Ὑπῆρχεν ὅμως εἰς αὐτό, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκτεθεῖσαν, καὶ ἄλλη διαίρεσις, ὑπενθυμίζουσά πως τὰς ἑβδομάδας. Πρόκειται περὶ τῆς καθαρῶς ἀστικῆς συνηθείας τῶν «nundinae», ἡμερῶν καθωρισμένων κατὰ ἐννεαημέρους περιόδους, πρὸς συγκρότησιν ἀγορῶν.

Ἡ εἰς ἑβδομάδας διαίρεσις τοῦ χρόνου ἐχρησιμοποιήθη κατὰ πρῶτον ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ διαφόρων λαῶν, παρ' οἷς ἦτο γνωστὴ παλαιότατα, ἰδίως δὲ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, τῶν Χαλδαίων, τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν Αἰγυπτίων. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς ὅλους τούτους τοὺς λαοὺς ἡ ἑβδομὰς εἶναι διαίρεσις προελθοῦσα ἐκ τῆς σεληνολατρείας. Οἱ Ἑβραῖοι, ἀφοῦ παρεδέχθησαν τὴν ἑβδομάδα, ἐκ βαβυλωνιακῆς προφανῶς ἐπιδράσεως, ἐθεώρησαν κατόπιν ὡς ἁγίαν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, διότι, ὅπως ἐκτίθεται ἐν τῇ «Γενέσει», ὑπετίθετο ὅτι ὁ Θεὸς ἀνεπαύθη μετὰ τὰς ἓξ ἡμέρας τῆς δημιουργίας. Καὶ αὐτὸς ἄλλωστε ὁ θρῦλος δὲν ἦτο ἑβραϊκῆς ἐφευρέσεως, ἀλλ' εἶχε προέλθει ἐκ τῆς βαβυλωνιακῆς μυθολογίας· Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Χαλδαῖοι υἱοθέτησαν τὴν ἑβδομάδα κατόπιν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐστεροῦντο καὶ λατρευτικοῦ χαρακτῆρος. Κατ' ἀρχὰς ἐγνώριζον μόνον τὸν σεληνιακὸν μῆνα. Αἱ τέσσαρες φάσεις, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἐντὸς 29 ἡμερῶν ἡ σελήνη, τοὺς ἐγέννησαν τὴν ἰδέαν νὰ διαιρέσουν τὸν μῆνα τοῦτον εἰς τέσσαρα τμήματα ἢ ἑβδομάδας. Τὴν διαίρεσιν ταύτην παρέλαβον κατόπιν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι. Τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ ὑπολογίζειν καθ' ἑβδομάδας εἶχεν ἐπικρατήσει ἐγκαίρως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σίναις, τοῖς Ἰνδοῖς, τοῖς Πέρσαις καὶ τοῖς λαοῖς τοῦ Βορρᾶ.

Ὁπωσδήποτε δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον τὸ ὅτι οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, προελθόντες ἐκ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, υἱοθέτησαν τὴν καθ' ἑβδομάδας διαίρεσιν, ἀφοῦ ἐπέφερον εἰς αὐτὴν διαφόρους τροποποιήσεις. Ἤδη ἀπὸ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος κατηργήθη τὸ ἑβραϊκὸν Σάββατον—ὡς ἡμέρα ἑορτῆς καὶ ἀναπαύσεως—καὶ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ θεωρῆται ἡ μετὰ τὸ Σάββατον πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ὡς ἡμέρα εἰδικῶς κατάλληλος διὰ τὰς συγκεντρώσεις τῶν πιστῶν, προφανῶς διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. Εἰς τὴν «Διδαχὴν τῶν δώδεκα ἀποστόλων» ἀναγράφεται, ὅτι πρέπει νὰ συνερχώμεθα κατὰ «τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου», γνωρίζομεν δὲ ἀπὸ τὸν Ἰουστῖνον καὶ τὸν Τερτυλλιανόν, ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ἡ Κυριακή, ἐσήμαινε τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως. Ἀναλόγως τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπεξετείνετο καὶ ἡ χρῆσις τῆς ἑβδομάδος παρὰ τοῖς προσηλυτιζομένοις λαοῖς. Κατ' ἀρχὰς περιωρισμένη μόνον μεταξὺ τῶν συγκεντρώσεων τῶν πιστῶν, ἀνεπτύχθη βραδύτερον καὶ υἱοθετήθη ἤδη ἀπὸ τοῦ Β' ἢ Γ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, ἄνευ φυσικὰ τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς ἀργίαν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος. Τῷ 321 ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ἀκόμη δεδηλωμένος Χριστιανός, ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου καθιεροῦτο ἡ Κυριακὴ ὡς ὑποχρεωτικὴ ἡμέρα ἀναπαύσεως. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἡμέρας ταύτης, ὡς περὶ τῆς «σεβαστῆς ἡμέρας τοῦ Ἡλίου», φανερώνει ὅτι τὴν ἐθεώρει ὡς κατὰ παράδοσιν ἡλιακὴν ἑορτήν, ταυτοχρόνως δὲ καὶ ὡς ἱερὰν χριστιανικὴν ἡμέραν. Τὸ διάταγμα ὅμως τοῦτο δὲν ἤρεσεν εἰς τὸν λαὸν καὶ ἐν τέλει ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τὸν Θ' αἰῶνα. Ἐν τῇ Δύσει ἡ ἑβδομὰς φαίνεται ὅτι ἐπεβλήθη μετὰ μεγαλυτέρας δυσκολίας, ἀναμφιβόλως διότι ἐν αὐτῇ εἶχε βαθυτέρας ῥίζας ὁ ρωμαϊκὸς παγανισμός. Ἡ διὰ νόμου ἐπίσημος διαίρεσις τοῦ ἡμερολογίου εἰς ἑβδομάδας ἐγένετο κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε ὁ Διονύσιος ὁ Μικρὸς καθώρισε τὸ πασχάλιον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὀνομασίας τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, εἶναι ἐκπληκτικὸν τὸ ὅτι, ἂν καὶ αἱ ἡμέραι αὗται υἱοθετήθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, φέρουσιν ἐν τούτοις (εἰς τὰς γλώσσας τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν) ὀνόματα εἰλημμένα ἐκ τῆς μυθολογίας τῶν ἐθνικῶν. Οἱ Ἑβραῖοι ὠνόμαζον τὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος διὰ τακτικοῦ ἀριθμητικοῦ ἀναλόγως τῆς σειρᾶς των μέχρι τοῦ Σαββάτου. Παρόμοιος ἦτο καὶ ὁ τρόπος, τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθησαν οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ καὶ τὸν ὁποῖον διετήρησαν οἱ Ἕλληνες. Ἐν τῇ Δύσει κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας αἱ ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος ἐκαλοῦντο feriae, δηλαδὴ «ἡμέραι ἀργίας». Τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶχον λάβει εἰδικῶς αἱ ἡμέραι τῆς Μεγάλης ἑβδομάδος, ἡ ὁποία προηγεῖτο τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, εἰς ἔνδειξιν χαρᾶς καὶ σεβασμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπῄτει ἀργίαν πρὸς ἐκδήλωσίν του. Βραδύτερον ὅμως ὁ ὅρος feriae μετὰ τοῦ τακτικοῦ ἀριθμητικοῦ, τοῦ ἐμφαίνοντος τὴν σειρὰν ἑκάστης ἡμέρας, ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ὀνομασίαν τῶν ἡμερῶν ὅλων τῶν ἑβδομάδων τοῦ ἔτους. Οὕτως ἡ Κυριακὴ ἐκαλεῖτο dies dominica, ἡ Δευτέρα secunda feria, ἡ Τρίτη tertia feria, ἡ Τετάρτη quarta feria καὶ οὕτω καθεξῆς. Κατὰ τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα ἀνεφάνησαν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς τῆς Δύσεως μυθολογικὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, τὰ ἑξῆς: Lunae dies («ἡμέρα τῆς Σελήνης» γαλλ. lundi, ἡ Δευτέρα), Martis dies («ἡμέρα τοῦ Ἄρεως», γαλλ. mardi, ἡ Τρίτη), Mercurii dies («ἡμέρα τοῦ Ἑρμοῦ», γαλλ. mercredi, ἡ Τετάρτη), Jovis dies («ἡμέρα τοῦ Διός», γαλλ. Jeudi, ἡ Πέμπτη), Veneris dies, («ἡμέρα τῆς Ἀφροδίτης», γαλλ. vendredi, ἡ Παρασκευή), Saturni dies («ἡμέρα τοῦ Κρόνου», γαλλ. Samedi, τὸ Σάββατον). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, τὴν ὁποίαν οἱ ἐθνικοὶ ἐκάλουν Solis dies («ἡμέραν τοῦ Ἡλίου»), ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, ἠνάγκασε τοὺς Χριστιανοὺς ν' ἀντικαταστήσουν τὸ ὄνομα τοῦτο διὰ τοῦ dies dominica, ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἢ Κυριακή. Οἱ Γερμανοὶ ὅμως, οἱ Ἄγγλοι καὶ Βρετῶνοι διετήρησαν τὴν ὀνομασίαν τῆς ἡμέρας ταύτης ὡς ἡμέρας τοῦ Ἡλίου. —Ω.

—**Ἑβδομὰς** ***ἁγία.*** Ὀνομάζεται οὕτως ἡ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων ἀρχομένη καὶ εἰς τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως καταλήγουσα, ἄλλως ἀποκληθεῖσα καὶ *μεγάλη,* διότι «μεγάλα τινὰ καὶ ἀπόρρητα τυγχάνει τὰ ὑπάρξαντα ἡμῖν ἐν αὐτῇ ἀγαθὰ» (*Χρυσοστ.* Ὁμιλία 30 εἰς τὴν Γένεσιν)· ἢ καὶ *Ἑβδομὰς τῶν ἁγίων παθῶν,* διὰ τὴν κατ' αὐτὴν ἐπιτελουμένην ἀνάμνησιν τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου· ἢ *Ἑβδομὰς ξηροφαγίας*

Digitized by Google

(*'Επιφαν. κατὰ αἱρεσ.* LXX 12) διὰ τὴν κατ' αὐτὴν αὐστηρὰν νηστείαν. 'Αναποσπάστως συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, φαίνεται καθιερωθεῖσα ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ ἀπὸ χρόνων ἐξ ἴσου ἢ παραπλησίως παλαιῶν, καθ' οὓς καὶ ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτή. Πρώτη ἐν τούτοις μαρτυρία περὶ αὐτῆς ἀπαντᾶται ἐν ταῖς «'Αποστολικαῖς Διαταγαῖς» (Ε, 18,19), ἔνθα παραγγέλλεται ἡ κατ' αὐτὴν ξηροφαγία καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ οἴνου καὶ κρεῶν. Καὶ σημειοῦνται μὲν ἐνιαχοῦ περιπτώσεις αὐστηροτέρας νηστείας διὰ πλήρους ἀσιτίας καὶ κατὰ τὰς ἓξ ἡμέρας (*Διονυσ. 'Αλεξανδρ.* 'Επιστ. Κανον. *'Επιφαν. κατὰ αἱρέσεων* XXIX 5, *Tertull.* de patient.13, de jejun. 14), συνήθως ὅμως ἡ πλήρης ἀσιτία ἐτηρεῖτο κυρίως κατὰ τὰς ἐξόχως πενθίμους ἡμέρας τῆς Μ. Παρασκευῆς καὶ τοῦ Μ. Σαββάτου. Τῇ αὐστηρᾷ νηστείᾳ συνεδυάζετο ἀπραξία καὶ ἀναστολὴ τῶν βιωτικῶν ἔργων, ἐξ οὗ καὶ *'Εβδομὰς ἄπρακτος* ἀπεκλήθη ἡ Μ. ἑβδομὰς (Codex Theodos. l. II, tit. 8. Codex Justin. lib. III tit. 12), ἐν δὲ ταῖς «'Αποστολικαῖς Διαταγαῖς» (Η, 33) ὁρίζεται ῥητῶς περὶ τῶν δούλων, ἵνα ἀργῶσι κατ' αὐτὴν καὶ παρέχηται εἰς αὐτοὺς καιρὸς νὰ διδάσκωνται «τίς ὁ παθὼν καὶ ἀναστάς, ἢ τίς ὁ συγχωρήσας ἢ καὶ ἀναστήσας». 'Επειδὴ δὲ λόγῳ τῆς ἐπακολουθούσης λαμπρᾶς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν κατάλληλος ἑβδομὰς πρὸς εὐποιΐαν, διὰ τοῦτο ἀπεφυλακίζοντο μὲν κατ' αὐτὴν οἱ διὰ χρέη ἢ ἐλαφρὰ πταίσματα ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατούμενοι (Codex Theod. IX, 38), γενναιότερον δὲ κατ' αὐτὴν ἠσκεῖτο ἡ ἐλεημοσύνη (*Χρυσοστ.* ἔνθα ἀνωτ.), καὶ ἐπὶ πλέον συνηθίζετο κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς νὰ γίνωνται πλεῖσται χειραφετήσεις δούλων (Πρβλ. Codex Just. ἔνθα ἀνωτέρω). Ἡ ἐν τοῖς ναοῖς συρροὴ τῶν πιστῶν σημειοῦται πυκνοτάτη κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ὁ ἐν ταῖς ἀκολουθίαις δὲ συνδυασμὸς καταλλήλων ἐκ τῆς Γραφῆς ἀναγνωσμάτων καὶ ὑποθέσεων μετ' ἀληθινῆς καὶ ἐξόχου ποιητικῆς ἐμπνεύσεως ὕμνων, καθιστᾷ οὐ μόνον κατανυκτικήν, ἀλλὰ καὶ ἀξιοσημειώτως ἑλκυστικὴν τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμπροσευχὴν τῶν πιστῶν. Οὕτω κατὰ τὴν Μ. Δευτέραν γίνεται ἀνάμνησις ἐκ μὲν τῆς Π. Διαθήκης τοῦ μακαρίου 'Ιωσὴφ τοῦ παγκάλου, ἐκ δὲ τῆς Κ. Διαθήκης τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου καταρασθείσης καὶ ξηρανθείσης συκῆς. Κατὰ δὲ τὴν Μ. Τρίτην ποιούμεθα μνείαν τῆς τῶν δέκα παρθένων παραβολῆς. Καὶ τῇ Μ. Τετάρτῃ προβάλλεται τοῖς πιστοῖς εἰς μίμησιν ἡ εἰλικρινὴς μετάνοια τῆς πόρνης γυναικός, τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρῳ. Καὶ κατὰ τὰς τρεῖς δὲ ταύτας ἡμέρας ψάλλεται τὸ τροπάριον «'Ιδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται...», καθὼς καὶ τὸ ἐξαποστειλάριον «Τὸν νυμφῶνά σου βλέπω...», ἐπὶ πλέον δὲ καὶ κατάλληλα ἰδιόμελα εἰς τοὺς αἴνους καὶ εἰς τὰ ἀπόστιχα, εἰς μίαν ἑκάστην τῶν ἀνωτέρω ἡμερῶν προσιδιάζοντα, ἐν οἷς καὶ τὸ πολύκροτον δοξαστικὸν τῆς Κασιανῆς. 'Εκτάκτως ἐκτενεῖς ἀποβαίνουσιν αἱ ἀκολουθίαι κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Μ. Πέμπτης, Μ. Παρασκευῆς καὶ Μ. Σαββάτου.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

—**'Εβδομὰς ἐτῶν** *[Παλ. Διαθ.]*. Οἱ 'Εβραῖοι, παρ' οἷς ὁ ἀριθμὸς 7 ἦτο ἱερός, ἑώρταζον ὄχι μόνον τὴν 7ην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, ἀλλὰ καὶ τὸν 7ον μῆνα καὶ ἀνὰ πᾶν 7ον ἔτος. Τὸ ἔτος τοῦτο, ὅπερ λέγεται καὶ *σαββατικόν*, ἤρχιζε κατὰ τὸν 7ον μῆνα. Καθ' ὅλον δὲ τὸ ἔτος τοῦτο ἔπαυε πᾶσα ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ταῖς ἀμπέλοις ἐργασία. Πᾶσα δὲ αὐτοφυὴς βλάστησις καὶ πάντες οἱ καρποὶ τῶν δένδρων δὲν ἔπρεπε νὰ δρέπωνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ προέκειντο εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν ἐλευθέρων τε καὶ δούλων καὶ παρεπιδήμων καὶ ξένων (Λευιτ. κε' 1—7). Πρὸς ἀποτροπὴν πάσης ἐλλείψεως τροφῶν, λόγῳ τῆς μνημονευθείσης ἐνιαυσίου ἀργίας, ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη πλουσίαν συγκομιδὴν κατὰ τὸ 6ον ἔτος (αὐτόθ. στίχ. 20 ἑξ.). 'Επειδὴ δὲ ἕνεκεν τῆς ἐλλείψεως συγκομιδῆς κατὰ τὸ 7ον ἔτος δὲν ὑπῆρχον καὶ εἰσοδήματα, διὰ τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν καθωρίζετο ἐν τῷ νόμῳ ἀναστολὴ τῶν χρεῶν (Δευτερονομ. ιε' 1 ἑξ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ παρωρμῶντο οἱ εὔποροι, ὅπως μὴ ἀρνοῦνται τὸν δανεισμὸν κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ἔτους ἐκείνου. Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας τοῦ ἐν λόγῳ ἔτους ἀνεγινώσκετο ἐν κοινῇ συναθροίσει ἐν τῷ ναῷ ὁ νόμος (Δευτερονομ. λα' 10 ἑξ.).

Ἂν καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ 7ου ἔτους κατάγεται ἐκ τοῦ πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας χρόνου, φαίνεται ὅτι κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον παρημελεῖτο ἡ τήρησις αὐτοῦ, ἐνῷ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν χρόνους ἔχομεν ἱκανὰς μαρτυρίας περὶ τῆς τηρήσεως αὐτοῦ (Νεεμ. ι' 32, Α' Μακκαβ. στ' 49, πρβλ. καὶ *'Ιωσήπου* 'Ιουδ. 'Αρχ. ΙΑ' η' 5, ΙΓ' η' 1 κλπ.). 'Εκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται πρὸς τῇ θρησκευτικῇ ἡ μεγάλη κοινωνιολογικὴ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ, διότι δι' αὐτοῦ ἅμα μὲν ὑπεμιμνήσκετο ὁ 'Ισραήλ, ὅτι ἡ γῆ δὲν ἀνήκει εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὸν Θεὸν αὐτοῦ (τὸν Γιαχβέ), ἅμα δὲ ἐγίνετο καὶ ἐπιεικέστερος πρὸς τὸν πλησίον καὶ ἐν γένει κοινωνικώτερος. Ὅτι δὲ διὰ τῆς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ ἔτους ἐκείνου ἀκροάσεως τοῦ νόμου προήγετο καὶ τὸ θεοκρατικὸν τοῦ λαοῦ τοὺ φρόνημα, μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποδείξωμεν. [Πρβλ. *Π. Ι. Μπρατσιώτου*, 'Η κοινωνιολογικὴ σημασία τῆς Π. Διαθήκης (1928).]

Π. Ι. Μ.

—«**'Εβδομάς**».—1) Περιοδικὸν γενικοῦ φιλολογικοῦ διαφέροντος, κατὰ Κυριακὴν ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1891, ἀριθμοῦν δὲ δύο περιόδους. Τῆς πρώτης περιόδου (1884—1886), καθ' ἣν τὸ περιοδικὸν διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Δ. Γ. Καμπούρογλου, ὑπάρχουν τρεῖς τόμοι, τῆς δευτέρας δὲ (1887—1891), ὅτε τὴν διεύθυνσιν ἀνέλαβεν ὁ 'Ι. Δαμβέργης, πέντε. Εἰς τοὺς τόμους τῆς «'Εβδομάδος» συνειργάσθησαν οἱ διαπρεπέστεροι τῶν τότε λογίων, εἶναι δὲ κατεσπαρμέναι ποικίλαι μελέται φιλολογικαὶ καθ' ὅλου, λογοτεχνικαὶ καὶ ἄλλαι. —2) Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν 'Ηρακλείῳ Κρήτης τῷ 1880.—3) Περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν 'Αθήναις ἀπὸ τοῦ 1928.—4) «*'Η εἰκονογραφημένη ἑβδομὰς*». Εὐθυμογραφικὴ ἐπιθεώρησις, ἐκδοθεῖσα ἀπὸ τῷ 1921—1923 ὑπὸ Φ. Ποταμιάνου καὶ Φρ. Μάρη.

Ε. Π. Φ.

'Εβδόμη *['Αρχ.]*. 'Εορτὴ τελουμένη τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἑκάστου (σεληνιακοῦ) μηνὸς πρὸς τιμὴν τοῦ *ἑβδομαγενοῦς* (ἢ *ἑβδομαγέτου*) 'Απόλλωνος. *'Εβδόμη* ὁμοίως ἐκαλεῖτο ἡ ἑορτὴ ἡ τελουμένη κατὰ τὴν ἑβδόμην μετὰ τὴν γέννησιν τέκνου ἡμέραν, ἢ ἄλλως *'Αμφιδρόμια* (βλ. λ.).

ἑβδομήκοντα· (ἀπόλ. ἀριθμ. ἄκλιτον) 70· ἑπτάκις δέκα. Παρίσταται ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γραφῇ διὰ τοῦ Ο', ἐν δὲ τῇ ῥωμαϊκῇ διὰ τοῦ LXX. || *οἱ 'Εβδομήκοντα*: οἱ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφράσαντες τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

—**'Εβδομήκοντα, *μετάφρασις τῶν***—. Καλεῖται συνθηματικῶς *Μετάφρασις τῶν 'Εβδομήκοντα (Ο')* ἢ *κατὰ τοὺς Ο'* ἢ ἁπλῶς *οἱ Ο'*, ἡ παλαιοτάτη γνωστὴ εἰς ἡμᾶς ἑλληνικὴ μετάφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ ἄλλως καλουμένη καὶ *'Αλεξανδρινή*, εἰς ἣν περιελήφθησαν καὶ τὰ λεγόμενα *ἀναγινωσκόμενα* ἢ *δευτεροκανονικὰ* βιβλία. 'Ονομάζεται δὲ οὕτω (διὰ τὸ στρογγύλον τοῦ ἀριθμοῦ), διότι κατὰ τὴν παράδοσιν τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν βιβλία μετεφράσθησαν, εἴτε ἐν μέρει, εἴτε ἐν ὅλῳ ὑπὸ ἑβδομήκοντα δύο ἑρμηνευτῶν.

Γένεσις τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. Τὴν περὶ οβ' ἑρμηνευτῶν (τῆς Πεντατεύχου κυρίως) παράδοσιν εὑρίσκομεν τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἑλληνιστὶ σῳζομένῃ ψευδεπιγράφῳ ἐπιστολῇ, ἥτις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν *'Αριστέας Φιλοκράτει*. Κατὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἣν δῆθεν πέμπει πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φιλοκράτην ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς αἰγυπτιακῆς αὐλῆς, 'Αριστέας ὀνόματι, ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος Β' ὁ Φιλάδελφος, παρακινηθεὶς ὑπὸ τοῦ ὡς διευθυντοῦ τῆς 'Αλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης φερομένου ἐνταῦθα Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ἵνα πλουτίσῃ αὐτὴν διὰ τῆς νομοθεσίας τῶν 'Εβραίων, ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν ἐν 'Ιερουσαλὴμ 'Ιουδαῖον ἀρχιερέα 'Ελεάζαρον πρεσβείαν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ εἰρημένου 'Αριστέου, κομίζουσαν πλούσια δῶρα καὶ ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν ἀρχιερέα, δι' ἧς οὗτος παρεκαλεῖτο, ὅπως ἀποστείλῃ εἰς 'Αλεξάνδρειαν ἀντίτυπον τοῦ ἑβραϊκοῦ νόμου (Τορὰ) μετ' ἀνδρῶν ἱκανῶν (εἰδημόνων τῆς τε ἑβραϊκῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς) εἰς τὸ ἔργον τῆς μεταφράσεως τοῦ νόμου τούτου εἰς τὴν ἑλληνικήν· ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀπέστειλεν εἰς 'Αλεξάνδρειαν 72 πρεσβυτέρους, 6 ἐξ ἑκάστης φυλῆς, κομίζοντας «χρυσογραφίᾳ γεγραμμένον» ἀντίγραφον τῆς ἐν λόγῳ νομοθεσίας, οἵτινες καὶ ἐγκαρδίου παρὰ τῷ βασιλεῖ ὑποδοχῆς τυχόντες ἐπετέλεσαν τὸ ἔργον αὐτῶν ἐν τῇ νήσῳ Φάρῳ τῆς 'Αλεξανδρείας ἐντὸς 72 ἡμερῶν· ἡ δ' ἐν 'Αλεξανδρείᾳ ἰουδαϊκὴ κοινότης, λαβοῦσα γνῶσιν τῆς μεταφράσεως ταύτης διὰ τοῦ εἰρημένου Δημητρίου, ἐπεδοκίμασεν ἐνθουσιωδῶς αὐτὴν καὶ ἐζήτησεν ἀντίγραφον αὐτῆς· ἔπειτα δ' ἀνεγνώσθη αὕτη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐξέφρασε τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ καὶ τὸ βιβλίον «προσκυνήσας ἐκέλευσε μεγάλην ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι τῶν βιβλίων καὶ συντηρεῖν ἁγνῶς». Τὴν παράδοσιν ταύτην εὑρίσκομεν καὶ ἔπειτα παρὰ διαφόροις 'Ιουδαίοις καὶ Χριστιανοῖς συγγραφεῦσιν, εἴτε ὡς γνωστὴν προϋποτιθεμένην εἴτε ἐπαναλαμβανομένην (*Φίλων, 'Ιώσηπος, 'Ιουστῖνος, Εἰρηναῖος, Κλήμης 'Αλεξανδρεύς, 'Επιφάνιος, Αὐγουστῖνος κ.ἄ.*). Οἱ δὲ Χριστιανοὶ πατέρες καὶ συγγραφεῖς οὐ μόνον ἀποδέχονται τὸ περιεχόμενον τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς ἀνυπόπτως καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ταλμοὺδ (Βαβ. Ταλμ. Meg. 9a) καὶ τοῦ Φίλωνος (Βίος Μωϋσ. Β' 5) ἀναγνωρίζουσι τὴν μετάφρασιν ταύτην ὡς θεόπνευστον, ἀλλά τινες τούτων παραθέτουσι καὶ λεπτομερείας διακοσμητικάς, οἷον ὅτι ἕκαστος τῶν ἑρμηνευτῶν μετέφρασεν ἐν ἰδιαιτέρῳ οἰκίσκῳ καὶ ὅτι ἀντιβληθέντα ἔπειτα τὰ ἐπὶ μέρους μεταφράσματα εὑρέθησαν ὅλως σύμφωνα πρὸς ἄλληλα κ.τ.τ., ἔνιοι δὲ καὶ ἐπεκτείνουσι τὴν περὶ τῶν οβ' ἑρμηνευτῶν παράδοσιν ἐφ' ὅλην τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἐνῷ ὁ 'Αριστέας, ὡς ὀρθῶς εἶχον ὑποδείξει ἤδη ὁ 'Ιώσηπος καὶ ὁ 'Ιερώνυμος, περιορίζει αὐτὴν εἰς μόνην τὴν Πεντάτευχον. Μόλις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα (1522) πρῶτος ὁ Ludovicus de Vives διετύπωσεν ἀμφιβολίας περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ 'Αριστέου ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ εἰς τοῦ Αὐγουστίνου τὸ de Civitate Dei (XVIII 4) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Joseph Scaliger, καθ' ὧν ἀντεπεξῆλθον οἱ Ussher καὶ Voss. 'Αλλ' ὁ καιριώτατα κατ' αὐτῆς ἐπενεγκὼν πλήγματα ὑπῆρξεν ὁ ἐν 'Οξφόρδῃ καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς Humphry Hody ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Contra historiam LXX interpretum Aristeae nomine inscriptam dissertatio» (1684, πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ «De Bibliorum textibus originalibus, versionibus Graecis et Latina Vulgata libri IV, 1705), καθ' ὧν οὐδὲν ἴσχυσεν ἡ ἀμυντικὴ ἐπιχειρηματολογία τοῦ Ἄγγλου Grinfield (Apology for the LXX, 1850) καὶ τοῦ ἡμετέρου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (Περὶ τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν, 4 τόμ., 1844—1849) καὶ εἴ τινος ἄλλου. Σήμερον δὲ ἡ μεγίστη πλειονότης τῶν λογίων ἐκδέχεται τὴν ἐπιστολὴν τοῦ 'Αριστέου ὡς ψευδεπίγραφον, γραφεῖσαν ὑπὸ 'Ιουδαίου ἑλληνιστοῦ τῆς Αἰγύπτου, κατά τινας μὲν *(Wendland)* μεταξὺ 96—63 π. Χ., κατ' ἄλλους δὲ *(Willrich)* μετὰ τὸ 33 μ.Χ., καὶ κατ' ἄλλους *(Schürer, Σπ. Παπαγεωργίου)* περὶ τὸ 200 π.Χ., ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης δὲν στερεῖται ὅλως ἱστορικῆς βάσεως καὶ ὅτι ἡ ἐνταῦθα περιεχομένη παλαιὰ παράδοσις ἐπεφορτίσθη διὰ μυθώδους διακόσμου πρὸς μεγαλύτερον ἀγλαϊσμὸν τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου αὐτοῦ. Ὡς ἱστορικὸς δὲ πυρὴν δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ὅτι τὸ ἔργον τῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἤρξατο ἀπὸ τῆς Πεντατεύχου ἐν 'Αλεξανδρείᾳ καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου (283—247). 'Επίσης ὡς πιθανώτατον δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι ἀντίγραφον τῆς τὸ πρῶτον μεταφρασθείσης ἰουδαϊκῆς Τορᾶς θὰ περιελήφθη καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς 'Αλεξανδρείας. Ὅλως δ' ἀπίθανον φαίνεται, ὅτι ἡ μετάφρασις αὐτῆς ἐγένετο πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης ταύτης καὶ ἀνιστόρητος τυγχάνει ἡ ἀνάμιξις Δημητρίου τοῦ Φαληρέως εἰς τὸ ἐγχείρημα τοῦτο. Ἡ σήμερον δ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦσα περὶ τῆς ὅλης μεταφράσεως γνώμη εἶναι, ὅτι αὕτη ἐφιλοπονήθη ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνάγκας τῶν ἐνταῦθα πολυαρίθμων (περὶ τὸ 1.000.000) 'Ιουδαίων, οἵτινες ἀπομαθόντες τὴν ἑβραϊκὴν ἐλάλουν ὡς μητρικήν των γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὅτι τὸ ἔργον τῆς μεταφράσεως, ἀρξάμενον περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, συνετελέσθη καὶ κατὰ τὰ τρία μέρη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐντὸς τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου χρονικοῦ ὁρίου τεκμήριον σπουδαῖον ἔχομεν τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνιστοῦ 'Ιουδαίου Δημητρίου, γράψαντος ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Δ' (222—205), χρησιμοποιήσιν τῆς Πεντατεύχου τῶν Ο'. Ὑπὲρ δὲ τοῦ δευτέρου συνηγορεῖ κυρίως ἡ μαρτυρία τοῦ ἐγγόνου τοῦ 'Ιησοῦ τοῦ Σειράχ, ὅστις ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον τῷ 38ῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Εὐεργέτου, τουτέστι τῷ 132 π. Χ., γράφει ἐν τῷ προλόγῳ τῆς αὐτόθι φιλοπονηθείσης ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως τοῦ βιβλίου τοῦ πάππου του «οὐ γὰρ ἰσοδυναμεῖ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς ἑβραϊστὶ λεγόμενα καὶ ὅταν μεταχθῇ εἰς ἑτέραν γλῶσσαν· οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων οὐ μικρὰν ἔχει τὴν διαφορὰν ἐν ἑαυτοῖς λεγόμενα», ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον (μετὰ τὸ 132 π. Χ.) οὐ μόνον ἡ Πεντάτευχος (Νόμος) καὶ οἱ προφῆται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ λεγόμενα *ἁγιόγραφα* (τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων) εἶχον μεταφρασθῇ εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἂν οὐχὶ ἅπαντα, τοὐλάχιστον τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν. Ἡ εἰκασία δ' αὕτη ἐνισχύεται πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ μὲν διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ 'Ιουδαίου ἱστοριογράφου Εὐπολέμου (περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος) χρησιμοποιήσεως τῆς μεταφράσεως τῶν Παραλειπομένων (μεθ' ὧν συνείχοντο τότε καὶ τὰ βιβλία *Ἔσδρα καὶ Νεεμίου*) καὶ τῆς τοῦ 'Ιὼβ ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ 'Αριστέου (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος) καὶ τοῦ Ψαλτῆρος ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ Α' Μακκαβαίων (ζ' 17, πρβ. ψαλμ. οη' 2), τὸ δὲ ὑπὸ τῆς διαπιστουμένης γλωσσικῆς συγγενείας μεταξὺ τῶν ἐπιγραφικῶν ἀρῶν τῆς παρὰ τὴν Δῆλον Ρηνείας (περὶ τὸ 100 π. Χ.) καὶ διαφόρων βιβλίων τῆς ἡμετέρας μεταφράσεως (βλ. *Schürer*, Geschichte des Jüd. Volkes III[4] σ. 57 καὶ 427). Ἡ δὲ γνώμη τοῦ Johnston (ἐν Expos. Times 13, 382 ἑξ. Thedate of the LXX), ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη εἶχε συντελεσθῇ ἤδη κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα χρῄζει κρεισσόνων ἀποδείξεων, ὡς καὶ ἡ τοῦ πολὺ καταβιβάζοντος αὐτὴν χρονολογικῶς Thacheray (Grammar of the O. T. in Greek VIII ἑξ.). Πλείστης ἀξιοῦται ἐν τῇ διεθνεῖ ἐπιστήμῃ προσοχῆς καὶ πολλὰς ἐνέχει πιθανότητας ἡ νεωτάτη κατὰ τὴν μορφήν, παλαιοτέρα δέ πως τὴν καταγωγήν, θεωρία τοῦ Λατίνου θεολόγου F. Wutz, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἐφεξῆς διὰ σειρᾶς δημοσιευμάτων (βλ. *Π. Μπρατσιώτου* 'Εβδομηκοντολογ. μελετήματα ἐν περιοδ. «Θεολογία», 1926, σελ. 244—245 καὶ *Λ. Φιλιππίδου*, Ἡ περὶ μεταγραφῶν θεωρία τοῦ *F Wutz* 1928), ὑποστηρίζει μετὰ πάσης ἐμβριθείας τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μετάφρασις τῶν Ο' ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει πρωτοτύπων μεταγεγραμμένων δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων καὶ ὅτι μόνον ἡ Πεντάτευχος ἀνεθεωρήθη ἐπὶ τῇ βάσει κειμένων μετὰ χαρακτήρων ἑβραϊκῶν.

Digitized by Google

Γλῶσσα τῆς μεταφράσεως. Τὸ περὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ο′ ἄμεσον διαφέρον τῆς ἐπιστήμης ἐμφανίζεται, κυρίως εἰπεῖν, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ δὴ κατὰ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ′ παρατηρεῖται ἔντασις αὐτοῦ, διήκουσα μέχρις ἡμῶν καὶ διαρκῶς αὔξουσα. Ἀλλ' ἐνῷ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπεκράτει ἡ ἐκδοχὴ ἐκείνων, οἵτινες, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλασσικισμοῦ διατελοῦντες καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο′ παρατηρουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ μὴ ἐλλειπόντων, ἑβραϊσμῶν παρασυρόμενοι, ἐξελάμβανον τὴν γλῶσσαν τῆς ἑλληνικῆς Βίβλου ὅλως ὡς ἰουδαΐζον ἑλληνικὸν ἰδίωμα, λαλούμενον δῆθεν ὑπὸ τῶν Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων *(ἑλληνιστική, βιβλικὴ ἑλληνική, ἰουδαιοελληνικὴ διάλεκτος* κ.τ.τ.), ἔκτοτε καὶ δὴ καὶ διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ τέως ἐν Heidelberg, νῦν δ' ἐν Βερολίνῳ καθηγητοῦ Ad. Deissmann, ἡ γλῶσσα τῆς ἑλληνικῆς Βίβλου, ἐξαχθεῖσα ἀπὸ τῆς μονώσεως αὐτῆς καὶ ἐξεταζομένη ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἑλληνιστικὴν λεγομένην κοινὴν καὶ δὴ καὶ πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν παπύρων τῆς τῶν Πτολεμαίων καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἀπεδείχθη, ὅτι εἶναι κατὰ τὴν βάσιν ἑλληνικὴ καὶ ὅτι ἡ μετάφρασις τῶν Ο′ τυγχάνει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μνημεῖον τῆς ἑλληνιστικῆς κοινῆς, μάλιστα δὲ τῆς δημώδους. Καὶ διετυπώθησαν μὲν ἀντιρρήσεις σοβαραὶ κατά τινων ὑπερβολῶν τοῦ Deissmann, ὑπερεξάραντος τὴν ἑλληνικότητα τῆς γλώσσης τῶν Ο′— καὶ ὀφείλει, νομίζομεν, πᾶς τις νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἔκδηλον σημιτικὴν (μετὰ τοῦ ἀραμαϊκοῦ στοιχείου) χροιὰν τῆς συντάξεως καὶ τοῦ ὕφους, ἐν ἥσσονι δὲ μοίρᾳ καὶ τοῦ λεξιλογίου τῆς μεταφράσεως ταύτης, ἥτις ἐμφανίζεται οὕτως οὐχὶ ὡς βιβλίον ἑλληνικόν, ὡς λέγει ὁ Deissmann, ἀλλὰ μᾶλλον ἑλληνοσημιτικόν—, οὐδεὶς ὅμως δύναται μετὰ τὰς ἐργασίας ἐκείνου ν' ἀρνηθῇ τὴν κατὰ τὴν βάσιν ἑλληνικότητα τῆς γλώσσης τῶν Ο′ ἔν τε τῷ φθογγολογικῷ μέρει, τῷ τυπικῷ καὶ τῷ λεξιλογίῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συντάξει. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἡ ἑλληνιστικὴ κοινὴ ἔφερεν ἑνιαῖον χαρακτῆρα, ἑπόμενον ἦτο, ὅτι καὶ ἡ ἡμετέρα μετάφρασις θὰ ἐνεφάνιζεν ἀπὸ γλωσσικῆς ἐπόψεως ἑνότητά τινα, ἣν καθίστα ὁπωσδήποτε στενοτέραν ἡ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων μεταφραστῶν χρησιμοποίησις ὅρων καὶ μεταφραστικῶν χρήσεων καὶ τρόπων δημιουργηθέντων ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων μεταφραστῶν, μάλιστα δὲ τῶν τῆς Πεντατεύχου. Ἐξ ἄλλου δ' ὅμως ἡ ἑνότης αὕτη δέον νὰ μὴ ἐκληφθῇ ὡς ἀπολύτως αὐστηρά, λαμβανομένου πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μετεφράσθησαν μὲν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, εἰμὴ ἐντὸς διαστήματος 150 περίπου ἐτῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ κοινὴ βεβαίως δὲν παρέμεινεν ἀνεξέλικτος, ἐπὶ πλέον δ' ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη ἐγένετο ὑπὸ πλειόνων καὶ δὴ καὶ ποικίλης ἑλληνικῆς μορφώσεως μεταφραστῶν, οἵτινες εἰς διαφόρους βαθμοὺς διετέλουν προσηλωμένοι καὶ ἐδούλευσαν εἰς τὰ πρωτότυπα αὐτῶν (βλ. *Γρ. Παπαμιχαήλ*, Ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῶν Ἁγ. Γραφῶν κατὰ *Σομπολέβσκη*, *Ἰ. Ψυχάρη*, Essai sur le grec de la Septante, *Π. Μπρατσιώτη* ἐν «Θεολογίᾳ» 1927, ἔνθα καὶ πληρεστέρα βιβλιογραφία).

Ἡ μετάφρασις τῶν Ο′ ὡς μετάφρασις. Τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ τυγχάνει συναφὲς πρὸς πολλὰ ἄλλα προβλήματα, εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων τῆς περὶ τοὺς Ο′ ἐρεύνης. Πρὸς κατανόησιν καὶ ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας τῆς μεταφράσεως τῶν Ο′, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἑξῆς: α′) ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν παλαιοτάτην ἐξ ὅσων ἡ ἱστορία μνημονεύει ἀπόπειραν μεταφράσεως· β′) ὅτι πρόκειται περὶ μεταφράσεως ἐκ γλώσσης νεκρᾶς καὶ δὴ καὶ σημιτικῆς εἰς τὴν ἑλληνικήν, περὶ τῆς δυσχερείας δὲ τοῦ ἔργου τούτου ἔχομεν τὴν ἀξιωματικὴν κρίσιν ἀνδρὸς δοκιμάσαντος αὐτό, τοῦ Σειραχίδου, ἀνομολογοῦντος ὅτι «οὐκ ἰσοδυναμεῖ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς ἑβραϊστὶ λεγόμενα καὶ ὅταν μεταχθῇ εἰς ἑτέραν γλῶσσαν κλπ.» (βλ. πρόλογον Σοφ. Σειράχ)· γ′) ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἔργου ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ περὶ πλειόνων μεταφρασμάτων προερχομένων ἀπὸ διαφόρων προσώπων, ἀνδρῶν ποικίλης, ὡς εἴρηται, μορφώσεως εἴτε ἑβραϊκῆς εἴτε ἑλληνικῆς, ποικίλαις μεθόδοις ἑρμηνευτικαῖς στοιχησάντων καὶ ποικίλους βαθμοὺς ἐλευθερίας, ἀπέναντι τῶν πρωτοτύπων, χρησιμοποιησάντων, ἔτι δὲ καὶ διαφόρους σκοποὺς διὰ τῆς μεταφράσεως ἐπιδιωκόντων (οὕτω π. χ. ἄλλη εἶναι ἡ ἑλληνικὴ μόρφωσις τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ καὶ ἄλλη ἡ τοῦ Ψαλτῆρος καὶ ἡ τοῦ Ἰώβ, ἔπειτα δὲ ἐνῷ ἡ Πεντάτευχος καὶ ὁ Ψαλτὴρ καὶ εἴ τι ἄλλο βιβλίον μετεφράσθησαν διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἰὼβ φαίνεται ὅτι ἐπεδιώκετο φιλολογικώτερός τις σκοπὸς κτλ.)· δ′) ὅτι πρόκειται περὶ μεταφράσεως γενομένης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ δὴ μακρὰν τῶν ραββινικῶν ἐξηγητικῶν παραδόσεων τῆς Παλαιστίνης· καὶ ε′) ὅτι λόγῳ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν μαρτύρων τοῦ τε ἑβραϊκοῦ κειμένου καὶ τοῦ τῶν Ο′, μὴ γνωρίζοντες ὁποῖα ἦσαν τὰ πρωτότυπα, ἐφ' ὧν εἶχον βασισθῇ μεταφράζοντες οἱ Ο′, θὰ δυσκολευώμεθα πολλάκις ν' ἀποφαινώμεθα κατὰ πόσον πρόκειται περὶ πιστῆς ἀποδόσεως τοῦ πρωτοτύπου. Πολλαὶ τῶν ἀνωτέρω προϋποθέσεων τῆς ὀρθῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας τῶν Ο′ ἀποτελοῦσι προβλήματα παραμένοντα εἰσέτι ἄλυτα, εἰς ὅ, ὡς καὶ εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἀντιλήψεων ἐπί τινων φιλολογικῶν ζητημάτων, ὀφείλεται ἡ ποικιλία τῶν κρίσεων περὶ τῆς φιλολογικῆς ἀξίας ἑκάστου τῶν μεταφρασμάτων. Οὕτω π. χ. ἡ ἀξία τῆς μεταφράσεως τοῦ Ψαλτῆρος ὑπὸ ἄλλων μέν, ὡς τοῦ Delitzsch, Briggs, Wutz κ. ἄ., ὀρθῶς ἀναδεικνύεται, ὑπὸ ἄλλων δέ, ὡς τοῦ Skinner, Swete κτλ., παραγνωρίζεται.

Κατὰ τὴν κοινὴν σχεδὸν κρίσιν τὰ ἄριστα τῶν μεταφρασμάτων εἶναι, ὑπὸ ἔποψιν πιστῆς ἀποδόσεως καὶ ὕφους καὶ γλώσσης ἔτι, κατὰ πρῶτον λόγον ἡ Πεντάτευχος, ἔπειτα δὲ καὶ αἱ βίβλοι τῶν Κριτῶν, τῆς Ρούθ, τῶν Βασιλειῶν καὶ τοῦ Ἔσδρα β′, ὡς καὶ τὸ Ψαλτήριον, ἐν δὲ τῷ Ἰώβ, τῇ Ἐσθὴρ καὶ τῷ Δανιήλ, ὡς καὶ τῷ Ἔσδρα α′ πρόκειται περὶ παραφράσεων, τῶν λοιπῶν μεταφρασμάτων (ἐξαιρέσει τῶν δευτεροκανονικῶν) κειμένων ἐν τῷ μέσῳ. Εὐστόχως δὲ παρετηρήθη, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἡ τάσις πρὸς πιστοτέραν ἀπόδοσιν τοῦ γράμματος τοῦ πρωτοτύπου θὰ ὑπῆρξε μᾶλλον ἔντονος. Ἄλυτον παραμένει εἰσέτι καὶ τὸ περὶ τῆς πιστῆς ἀποδόσεως τῶν νοημάτων τοῦ πρωτοτύπου πρόβλημα, οὗ ἡ λύσις ἐπίσης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διευθετήσεως οὐκ ὀλίγων ἄλλων ἐπὶ μέρους ζητημάτων (στατιστικὴ τῶν τρόπων τῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀποδόσεως διαφόρων λέξεων ἐν ἑκάστῳ μεταφράσματι, σημασιολογικὴ ἐξευρένησις πολλῶν λέξεων παρ' ἑκάστῳ τῶν μεταφραστῶν κλπ.). Ὡς βεβαία δὲ μόνον δύναται νὰ θεωρηθῇ σήμερον ἡ τάσις καὶ ἡ προσπάθεια πάντων τῶν μεταφραστῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τὸ μὲν πρὸς προσαρμογὴν τοῦ περιεχομένου τῆς ἑβραϊκῆς Βίβλου πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀντιλήψεις τοῦ συγχρόνου αὐτῆς Ἰουδαϊσμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ ἀλεξανδρινοῦ, καὶ ἐν γένει πρὸς διασάφησιν αὐτοῦ, τὸ δὲ πρὸς ἀποφυγὴν κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν ἀνθρωπομορφισμῶν τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἐν γένει πρὸς ἐξελληνισμὸν τῆς σημιτικὰ ἐνδύματα περιβεβλημένης ἠθικῆς μονοθεΐας τῆς Π. Διαθήκης. Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν, παρὰ πᾶσαν ἀτέλειαν, ἣν ἐμφανίζει ἡ μετάφρασις αὕτη, ἀτέλειαν ἄλλως τε συμφυᾶ πρὸς τὰς μεγίστας δυσχερείας, καθ' ὧν εἶχον ν' ἀντιπαλαίσωσιν οἱ μεταφρασταὶ αὐτῆς, ἡ ἀξία τῆς παντοίαν καὶ τεραστίαν ἐπίδρασιν ἀσκησάσης Βίβλου ταύτης καὶ ἀπὸ φιλολογικῆς ἔτι ἐπόψεως ἀναγνωρίζεται ὑπὸ λογίων τῆς περιωπῆς τῶν H.W. Thiersch, Ad. Deissmann, H. Swete κ. ἄ. (πρβ. Ψαλμοὺς καὶ Παροιμίας καὶ Πεντάτευχον), ὀφείλεται δὲ ὄντως θαυμασμὸς καὶ εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς ἀγνώστους ἐκείνους ἄνδρας, οἵτινες, τοσαύτας δυσχερείας παρακάμψαντες, ἐδημιούργησαν διὰ τοῦ ἔργου αὐτῶν τὴν γέφυραν, δι' ἧς ἡ σημιτικὴ μονοθεΐα μετήχθη εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἐγένοντο αἴτιοι τοῦ νὰ καταστῇ ἡ Βίβλος τῶν Ἰουδαίων ἱερὰ Βίβλος τῶν Χριστιανῶν.

Ἐξάπλωσις τῶν Ο′. Τὰ ἐπὶ μέρους μεταφράσματα, φιλοπονηθέντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὰς θρησκευτικὰς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων ἀνάγκας, συνελέγησαν καὶ συνεκρότησαν ἑνιαίαν Βίβλον, ἥτις ὄχι μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἁπανταχοῦ τῆς ἑλληνιζούσης ἰουδαϊκῆς διασπορᾶς ἐθεωρεῖτο, τοὐλάχιστον μέχρι τῶν μέσων τοῦ Β′ μ.Χ. αἰῶνος, ὡς ἐξ ἴσου πρὸς τὸ πρωτότυπον ἱερά, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φίλωνος, ἀναγινωσκομένη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ λατρείᾳ τῆς Συναγωγῆς καὶ χρησιμεύσασα ὡς βάσις τῆς ἑλληνιστικῆς ἰουδαϊκῆς μορφώσεως. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἤγετο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοῦ σοφοῦ «ἀνὰ πᾶν ἔτος ἑορτὴ καὶ πανήγυρις κατὰ τὴν Φάρον νῆσον, εἰς ἣν οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ παμπληθεῖς ἕτεροι διαπλέουσι, τό τε χωρίον σεμνύνοντες, ἐν ᾧ πρῶτον τὸ τῆς ἑρμηνείας ἐξέλαμψε καὶ παλαιᾶς ἕνεκα εὐεργεσίας ἀεὶ νεαζούσης εὐχαριστήσοντες τῷ Θεῷ (*Φίλωνος*, Βίος Μωϋσέως Β′ 7). Ἤδη δὲ καὶ οἱ παλαιότατοι ἑλληνισταὶ Ἰουδαῖοι Δημήτριος καὶ Εὐπόλεμος, ἐπεξεργαζόμενοι τὴν βιβλικὴν ἱστορίαν, ἐπὶ τῆς μεταφράσεως ταύτης ἐστηρίχθησαν, ὁ δὲ Φίλων, ὅστις, ὡς φαίνεται, ἠγνόει τὴν ἑβραϊκὴν (πρβ. *Edmund Stein*, Die Allegor. Exegese des Philo aus Alexandreia, 1929, σελ. 20—23), αὐτὴν καὶ μόνην ἀποκλειστικῶς μεταχειρίζεται, θεωρῶν αὐτὴν ὡς θεόπνευστον, τοὺς δὲ Ο′ «προφήτας καὶ ἱεροφάντας» ἀποκαλῶν. Δὲν παρέμεινε δ' ἡ μετάφρασις αὕτη οὔτε εἰς τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ Ἰουδαίους ἄγνωστος (πρβ. καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ *Ἰωσήπου* χρησιμοποίησιν αὐτῆς), ἀβεβαίου οὔσης μόνον τῆς ἐν ταῖς παλαιστιναῖς συναγωγαῖς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς. Ὁπωσδήποτε δὲ διὰ τῶν ἰουδαϊκῶν χειρῶν εἰσήχθη αὕτη καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ χρῆσις τῆς Βίβλου ταύτης καὶ δὴ καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν χρησιμοποίησις αὐτῆς ἐν ταῖς χριστολογικαῖς συζητήσεσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταστῇ εἰς τούτους ὕποπτος καὶ μισητὴ ἔτι καὶ νὰ διαβληθῇ ὡς «μὴ οὖσα ἔν τισιν ἀληθής» (*Ἰουστίνου* Διαλογ. 68), τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον, ὡς στηριζομένη ἐπὶ πολὺ παλαιοτέρων πρωτοτύπων, ἐνεφάνιζεν ἱκανὰς διαφορὰς ἀπὸ τῆς προσφάτως τότε ὑπὸ τῶν Ραββίνων μετερρυθμισμένης ἑβραϊκῆς Βίβλου, ἡ δὲ ἡμέρα καθ' ἣν ἐγένετο ἡ μετάφρασις αὕτη ἀπέβη αὐτοῖς ἡμέρα ἀπαισία, ἡμέρα πένθους καὶ μετανοίας (*Meg. Taanith* περὶ τὸ τέλος καὶ *Sopherim* I, 7). Ἡ πρὸς τοὺς Ο′ δὲ δυσπιστία τοῦ ἰουδαϊκοῦ κόσμου ἔδωκεν ἀφορμὴν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισιν νέων ἑλληνικῶν μεταφράσεων πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνοφώνων Ἰουδαίων, ὧν κυριώταται ὑπῆρξαν αἱ τῶν *Ἀκύλα, Συμμάχου* καὶ *Θεοδοτίωνος*. Ἐξ ἄλλου ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς Ἀνατολάς τε καὶ πρὸς Δυσμὰς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ καὶ τῇ Γαλατίᾳ παρέμεινεν ἡ μετάφρασις αὕτη ὡς ἡ ἐπίσημος Βίβλος ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀλλογλώσσων μεταφράσεων, αἵτινες, φιλοπονηθεῖσαι ἀπὸ τοῦ Β—Θ′ αἰῶνος εἴτε ἐν ὅλῳ (ὡς ἡ Ἴταλα, τινὲς τῶν συριακῶν, αἱ αἰγυπτιακαί, ἡ αἰθιοπική, ἡ ἀρμενική, μία τῶν ἀραβικῶν, ἡ γοτθικὴ καὶ ἡ γεωργιανή), εἴτε ἐν μέρει (Πεσσιττώ, σλαυωνικὴ κ. ἄ.) ἐπὶ ἐκείνης ἐβασίσθησαν ἢ ὁπωσδήποτε τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐδέχθησαν, ἣν δὲν διέφυγεν οὐδ' αὐτὴ ἡ Βουλγάτα. Ἐν δὲ τῇ Ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ παρέμεινεν ἡ μετάφρασις τῶν Ο′ ὡς ἡ ἐπίσημος ἐκκλησιαστικὴ Βίβλος ἀμέσως μὲν ἐν τῇ ἑλληνικῇ, ἐμμέσως δὲ (τ. ἔ. διὰ τῶν ἐπ' αὐτῆς βασισθεισῶν μεταφράσεων) καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ὁμοδόξοις, πλὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ, οὗ ἡ μετάφρασις τῶν Ο′ παρηυδοκιμήθη εὐθὺς ἐξ ὑπαρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς τοῦ Θεοδοτίωνος.

Ἐπίδρασις τῆς μεταφράσεως τῶν Ο′. Ἡ ἱστορία τῆς παγκοσμίου γραμματείας ἀναφέρει παραδείγματα μεταφράσεων τῆς Βίβλου, αἵτινες σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ σύμπαντα τὸν πνευματικὸν βίον λαῶν τινων ἤσκησαν, ὡς ἡ τοῦ Λουθήρου ἐπὶ τοὺς Γερμανούς, ἡ ἀγγλικὴ ἐπὶ τοὺς Ἄγγλους, ἡ σλαυωνικὴ ἐπὶ τοὺς Σλαύους καὶ εἴ τις ἄλλη· οὐδεμιᾶς δ' ὅμως ἄλλης μεταφράσεως ἡ ἐπίδρασις ὑπῆρξε οὕτως εὐρεῖα καὶ οὕτως ἔντονος καὶ κοσμοϊστορική, ὡς ἡ τῆς τῶν Ο′. Ἐν πρώτοις ἤσκησεν αὕτη μεγίστην καὶ παντοίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν τῆς ἑλληνιστικῆς διασπορᾶς, τῆς μορφώσεως τοῦ ὁποίου ἐχρησίμευσιν ὡς βάσις, ὡς ἀποδεικνύει τρανῶς τὸ παράδειγμα ἄλλων τε ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, τῶν ἔργων τῶν ὁποίων σῴζονται λείψανα, ὡς τοῦ Δημητρίου, Εὐπολέμου, Ἰεζεκιὴλ κ. ἄ., μάλιστα δὲ τοῦ Φίλωνος. Οὐκ ὀλίγον δὲ θὰ ἐπέδρασαν οἱ Ο′ καὶ ἐπὶ τὸν ἑλληνόφωνον ἐθνικὸν κόσμον, ὅστις δι' αὐτῶν ἔλαβε γνῶσιν τῆς ἠθικῆς μονοθεΐας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν καὶ ἐκ τοῦ ἀνωνύμου «Περὶ ὕψους» συγγράμματος (Θ′ 9), ἔνθα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ Παλαιὰ Διαθήκη συγκρίνεται πρὸς τὴν Ἰλιάδα, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ μολυβδίνου πίνακος τοῦ Ἀδρουμήτου καί τινων μαγικῶν παπύρων (βλ. *Deissmann*, Bibelstudien σελ. 26—54, πρβλ. καὶ *Mahaffy*, History of. Gr. Class. Literature II, σελ. 195).

Πράγματι ἡ Βίβλος αὕτη διὰ τοῦ ἀνεξαντλήτου πλούτου τῆς ὕλης, διὰ τῆς ποικιλίας καὶ πολυμερείας καὶ τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς, ἐνεφανίζετο εἰς τὸν κόσμον ἐκεῖνον ὡς φιλολογικός τις κόσμος, ὡς δευτέρα δημιουργία δίδυμος τῇ πρώτῃ, κατὰ τὴν εὔστοχον παρατήρησιν τοῦ Harnack (Sitzungsber. den Berl. Akademie 1902, σελ. 508). Καὶ τί ἄλλο βιβλίον θὰ ἠδύνατο ὁ ἑλληνόφωνος οὗτος κόσμος νὰ παραλληλίσῃ πρὸς τὴν Π. Διαθήκην ἐκτὸς τοῦ Ὁμήρου, ὅστις ὅμως οὐδέποτε ἀπέβη Βίβλος; Μεγίστη ἔπειτα ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀσκηθεῖσα ὑπὸ ἔποψιν καὶ γλώσσης καὶ ὕφους ἐπίδρασις ἐπὶ τὸν ἀπόστολον Παῦλον καὶ ἅπαντας τοὺς συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἥτις βεβαίως θὰ ἦτο πολὺ διάφορος τὴν μορφήν, ἂν οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν εἶχον γνωρίσει τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μόνον ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἢ ἔστω ἐν ἄλλῃ μεταφράσει ἐκτὸς τῆς τῶν Ο′. Ἡ ἐπίδρασις δ' αὕτη, διήκουσα δι' ὅλης τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ οὖσα καταφανὴς καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν αὐτῆς, ἔνθα δὲν παρατίθενται χωρία ἐξ ἐκείνης, εἶναι τοσαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ κατανοηθῇ ἡ Καινὴ Διαθήκη ἄνευ γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὄντως δὲ «μία καὶ μόνη ὥρα φιλοστόργου ἐμβαθύνσεως εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο′ προάγει τὴν κατανόησιν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου μᾶλλον μιᾶς ἡμέρας καταναλωθείσης εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑρμηνείας αὐτοῦ» (βλ. καὶ *Π. Μπρατσιώτου*, «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ μετάφρασις τῶν Ο′» ἐν «Θεολογίᾳ» 1925). Τεραστία ἔπειτα ὑπῆρξε καὶ παραμένει ἀνεξίτηλος ἡ ἐπίδρασις τῶν Ο′ καὶ ἐπὶ τὸν ὅλον βίον τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τὴν λατρείαν καὶ τὴν θεολογίαν αὐτῆς, οὐ μόνον ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Δύσει διὰ μέσου τῶν μεταφράσεων, αἵτινες εἴτε, ὡς ἡ Ἴταλα, ἐβασίσθησαν ἐπ' αὐτῆς, εἴτε, ὡς ἡ Βουλγάτα, ἐδέχθησαν ὁπωσδήποτε τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς. Ἰδιαιτέρως δὲ καταφανὴς εἶναι ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν πατέρων καὶ συγγραφέων τῆς Ἐκκλησίας, ὄχι μόνον τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἦσαν ἐμπεποτισμένοι ἐκ τῆς λιπαρᾶς μελέτης αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν Λατίνων, δι-

Digitized by Google

ὃν λόγον ἀνωτέρω εἴπομεν. Ὅτι δὲ ἐπίδρασίς τις τῶν Ο΄, ἔστω καὶ εἰδολογική, εἴτε ἀπ᾽ εὐθείας διὰ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἐν τῇ λατρείᾳ, εἴτε διὰ μέσου τῆς μᾶλλον γνωστῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς ὑμνολογίας, ἐξακολουθεῖ καὶ μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ, μὴ περιοριζομένη εἰς τοὺς θεολογοῦντας καὶ τοὺς λογίους, ἀλλ᾽ ἐκτεινομένη καὶ ἐπὶ τὸν λαόν, δὲν εἶναι δύσκολον νὰ πεισθῇ τις ἐξετάζων τοὐλάχιστον τὸ πλῆθος τῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων τῶν εὐχρηστουσῶν ἐν τῷ καθ᾽ ἡμέραν λόγῳ καὶ τὸ ὕφος τῶν νεωτέρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν βιβλίων.

Παραλλαγαὶ τῆς Βίβλου τῶν Ο΄ τῶν ἀπὸ τῆς ἑβραϊκῆς. Αἱ μεταξὺ τῶν δύο τούτων Βίβλων παραλλαγαὶ εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι, ὧν αἱ μὲν σπουδαιότεραι ἀναφέρονται εἴτε εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων, εἴτε εἰς τὴν ἔκτασιν καὶ ἐν γένει τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, αἱ δὲ ἐπουσιώδεις εἰς τὴν κατάταξιν, τὴν σειρὰν καὶ τοὺς τίτλους αὐτῶν. Ἐν πρώτοις ἡ ἡμετέρα Βίβλος περιέχει βιβλία μὴ περιεχόμενα ἐν τῇ ἑβραϊκῇ, οἷα εἶναι τὰ λεγόμενα *ἀναγινωσκόμενα* (βλ. λ.) ἢ *δευτεροκανονικά*, τουτέστιν ὁ Α΄ Ἔσδρας ἢ Ἱερεύς, Τωβίτ, Ἰουδείθ, Βαρούχ, ἐπιστολὴ Ἱερεμίου, Σοφία Σολομῶντος καὶ Σοφία Σειρὰχ καὶ τὰ 3 ἢ 4 μακκαβαϊκὰ βιβλία. Ἔπειτα δ᾽ ἐνιαχοῦ μὲν εἶναι ἡ μετάφρασις τῶν Ο΄ πλατυτέρα, ὡς ἐν τοῖς βιβλίοις Ἐσθὴρ καὶ Δανιήλ, ἀλλαχοῦ δὲ συντομωτέρα τῆς ἑβραϊκῆς Βίβλου, ὡς ἐν τῷ Ἰώβ. Παρατηροῦνται δὲ καὶ οὐκ ὀλίγαι ἄλλαι παραλλαγαὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ κείμενον καὶ ὀφειλόμεναι εἴτε, ὡς καὶ αἱ προηγούμεναι, εἰς τὴν διαφορὰν τῶν πρωτοτύπων, ἐφ᾽ ὧν εἶχον βασισθῆ οἱ Ο΄, εἴτε εἰς διαφορὰν ἀναγνώσεως τῶν ἀφωνεντίστων κειμένων, ἅτινα εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν ἐκεῖνοι, παραλλαγαὶ συνεισφέρουσαι πλειστάκις εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς ἑλληνικῆς Βίβλου. Περὶ τοῦ σπουδαίου καὶ δυσκολωτάτου προβλήματος, τῆς ἀξίας δηλαδὴ τοῦ ἡμετέρου κειμένου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἑβραϊκόν, ἡ ἔρευνα δὲν ἔχει εἰσέτι εἰσέτι τὴν τελευταίαν αὐτῆς λέξιν.

Παρηλλαγμένη εἶναι καὶ ἡ καθ᾽ ὁμάδας κατάταξις τῶν βιβλίων ἐν ἑκατέρᾳ τῶν Βίβλων τούτων, διότι ἐνῷ ἐν τῇ ἑβραϊκῇ Βίβλῳ προηγεῖται ἡ *Τορά*, τουτέστιν ὁ *Νόμος* (Πεντάτευχος) καὶ ἕπεται ἡ ὁμὰς τῶν *Νεβειείμ* (προφητῶν), τῶν προτέρων (Ἰ. Ναυῆ, Κριτῶν, Βασιλειῶν) καὶ τῶν ὑστέρων (μειζόνων καὶ ἐλασσόνων προφητῶν), εἶτα δὲ ἡ τῶν λεγομένων *Κεθουβείμ* (=ἁγιογράφων), οἷα εἶναι οἱ Ψαλμοί, αἱ Παροιμίαι, ὁ Ἰώβ, τὸ Ἆσμα, ὁ Ἐκκλησιαστής, οἱ Θρῆνοι, Ρούθ, Παραλειπόμενα, Ἐσθὴρ καὶ Ἔσδρας καὶ Νεεμίας καὶ Δανιήλ, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Βίβλῳ ἀκολουθεῖται συνήθως ἡ κατὰ τὸν λογοτεχνικὸν χαρακτῆρα κατάταξις τῶν βιβλίων, τουτέστι προηγοῦνται τὰ *ἱστορικὰ* (προτασσομένης τῆς Πεντατεύχου) καὶ ἕπονται τὰ *διδακτικὰ* καὶ τὰ *προφητικά*. Παρηλλαγμένη εἶναι καὶ ἡ *σειρὰ* τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο΄ (πρβ. π. χ. σειρὰν τῶν ἐλασσόνων προφητῶν). Ἐνταῦθα ὅμως σημειωτέον, ὅτι ἡ σειρὰ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ποικίλλει καὶ ἐν τοῖς διαφόροις χειρογράφοις καὶ καταλόγοις τὸ μὲν τῆς ἑβραϊκῆς Βίβλου, τὸ δὲ τῆς ἑλληνικῆς. Ἐπίσης διαφέρουσι πολλάκις οἱ τίτλοι τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Βίβλῳ, μάλιστα ἐκεῖ ἔνθα ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ ὡς τίτλος χρησιμεύει συνήθως ἡ πρώτη λέξις ἢ φράσις ἑκάστου βιβλίου, ἐνῷ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Βίβλῳ ἡ ὀνομασία ἀνταποκρίνεται συνήθως πρὸς τὸ περιεχόμενον ἑκάστου βιβλίου (π. χ. ἡ Γένεσις ὀνομάζεται ἐκεῖ *Μπερεσεὶθ*, ἡ Ἔξοδος *Βεἄλε Σεμὼθ* κ.λ.π.). Εἰς τὰς παραλλαγὰς ταύτας συγκαταλεκτέαι τέλος καὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν σειρὰν τῶν κεφαλαίων ἐνίων βιβλίων, οἷα εἶναι μάλιστα αἱ Παροιμίαι, ὁ Ἱερεμίας καὶ οἱ Ψαλμοί.

Ἱστορία τοῦ κειμένου τῶν Ο΄. Ἡ παλαιοτάτη (τοὐλάχιστον ἡ προχριστιανική) ἱστορία τοῦ κειμένου τούτου, ὅπερ διεσώθη εἰς ἡμᾶς κυρίως διὰ τῆς παραδόσεως τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἐπαρκῶς γνωστή. Φῶς δὲ ἱκανὸν πίπτει ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ κειμένου τούτου καὶ σπουδαίαν ἐποχὴν ἐν αὐτῷ δημιουργεῖ τὸ μέγα κριτικὸν ἐπὶ τῶν Ο΄ ἐγχείρημα τοῦ Ὠριγένους, ὅστις ἀνέλαβε τὸ γιγάντειον ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ κειμένου αὐτῶν δι᾽ ἀντιβολῆς αὐτοῦ πρός τε τὸ σύγχρονον αὐτῷ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον καὶ πρὸς τὰς ἄλλας γνωστὰς εἰς αὐτὸν ἑλληνικὰς μεταφράσεις. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, περὶ τοῦ σχεδίου τῆς μεθόδου τοῦ ὁποίου πληροφορεῖ αὐτὸς ὁ Ὠριγένης ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἀφρικανὸν ἐπιστολῇ του, ὡς καὶ ἐν τῷ εἰς τὸν Ματθαῖον ὑπομνήματί του, ἀφορμὴν ἔδωσαν τὸ μὲν τὰ παρεισφρήσαντα εἰς τὴν μετάφρασιν ταύτην ποικίλα ἀντιγραφικὰ σφάλματα, τὸ δὲ αἱ κατ᾽ αὐτῆς, ὡς δῆθεν νενοθευμένης, αἰτιάσεις τῶν Ἰουδαίων, ἔτι δὲ καὶ αἱ διαφοραὶ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ προσφάτως τότε που ἀνατεθεωρημένου ἑβραϊκοῦ κειμένου. Διαιρέσας ὁ λόγιος οὗτος τὸ κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ κῶλα τὸ ἔργον αὐτοῦ κατὰ παραλλήλους στήλας, παρέθηκεν ἐν μὲν τῇ α΄ στήλῃ τὸ τότε ἐν χρήσει παρ᾽ Ἑβραίοις ἑβραϊκὸν κείμενον ἑβραϊκοῖς γράμμασι, ἐν δὲ τῇ β΄ τὸ αὐτὸ κείμενον μεταγεγραμμένον χαρακτῆρσιν ἑλληνικοῖς, ἐν δὲ τῇ γ΄ τὴν τοῦ Ἀκύλα μετάφρασιν, ὡς τὴν μάλιστα κατὰ γράμμα, ἐν δὲ τῇ δ΄ τὴν μάλιστα ταύτῃ ὁμοιάζουσαν τοῦ Συμμάχου, ἐν δὲ τῇ ε΄ τὴν τῶν Ο΄ καὶ ἐν τῇ στ΄ τὴν ὁμοιάζουσαν πρὸς αὐτὴν μετάφρασιν τῶν Θεοδοτίωνος. Οὕτω δὲ συνέστησε τὰ λεγόμενα *Ἑξαπλᾶ* (δηλαδὴ βιβλία), περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν ὁποίων πληροφορούμεθα τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου (Ἐκκλ. Ἱστορ. ΣΤ΄ 16), τὸ δὲ ἀπὸ τινων λειψάνων τοῦ ἔργου, εὑρεθέντων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν τῷ Γενιζᾷ τῆς συναγωγῆς τοῦ Καΐρου καὶ μάλιστα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μιλάνου. Εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρω μεταφράσεις προσέθηκεν ὁ Ὠριγένης ἔν τισι βιβλίοις (ὡς ἐν τῷ Ψαλτῆρι) καὶ ἄλλας μεταφράσεις, ἅς, ἀνωνύμους φερομένας, ὠνόμασεν αὐτὸς *ε΄ καὶ στ΄*, ὅθεν τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ἔργου ἐκλήθη καὶ *ὀκταπλᾶ*. Φαίνεται δ᾽ ὅτι ὁ Ὠριγένης ἔθηκεν εἰς κυκλοφορίαν καὶ ἰδιαιτέραν βραχυτέραν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου του, περιλαμβάνουσαν μόνον τὰς 4 στήλας τῶν κυριωτέρων μεταφράσεων, τὰ κληθέντα *Τετραπλᾶ*, ὡς πληροφορούμεθα παρὰ τοῦ Εὐσεβίου. Ἡ σπουδαιοτάτη πασῶν τῶν στηλῶν ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς ἦτο ἡ ε΄, ἔνθα ὁ Ὠριγένης δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν παράθεσιν τοῦ κειμένου τῶν Ο΄ κατὰ τὰ ἄριστα τῶν προκειμένων αὐτῷ χειρογράφων, ἀλλ᾽ ἐσημείωσε καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου διαφοράς, μεταχειρισθεὶς τινα τῶν ἀρισταρχείων λεγομένων σημάτων, τὸν *ὀβελὸν* πρὸς δήλωσιν τοῦ παρὰ τοῖς Ο΄ πλεονάζοντος καὶ τὸν *ἀστερίσκον* πρὸς δήλωσιν τοῦ παρ᾽ αὐτοῖς ἐλλείποντος καὶ ὅπερ συνεπλήρου παραθέτων αὐτὸ ἐκ τοῦ Ἀκύλα καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος, πολλάκις δὲ καὶ μετέβαλλε τὸ κείμενον τῶν Ο΄ συμφώνως πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν ἢ πρὸς τὰς ἀκριβεστέρας μεταφράσεις, ὅπου ἡ διὰ σημάτων δήλωσις τῆς μεταξὺ τούτων διαφορᾶς παρίστατο ὡς ἀδύνατος.

Δυστυχῶς τὸ σπουδαιότατον τοῦτο μετὰ πολλοὺς καὶ μακροχρονίους μόχθους συντελεσθὲν (περὶ τὸ 244 μ. Χ.) πεντηκοντάτομον ἔργον τοῦ Ὠριγένους, ἀποτεθὲν εἰς τὴν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης βιβλιοθήκην τοῦ Παμφίλου, κατεστράφη κατὰ τὴν ἐν ἔτει 638 ἐνταῦθα εἰσβολὴν τῶν Ἀράβων, λείψανα δὲ μόνον αὐτοῦ τῇδε κἀκεῖσε συλλεγέντα ἐξέδωκεν ὁ Montfaucon (1713) καὶ μάλιστα ὁ Field (Origenis Hexaplorum quae supersunt 1875), βραδύτερον δὲ καὶ οἱ Taylor, Mercati κ. ἄ. μεμονωμένα ἀποσπάσματα νεωστὶ εὑρεθέντα. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ὅσων δύναταί τις νὰ κρίνῃ περὶ αὐτοῦ, τὸ γιγάντειον τοῦτο ἐγχείρημα τοῦ Ὠριγένους προκαλεῖ μὲν τὸν κοινὸν θαυμασμόν, ἐπειδὴ δ᾽ ὅμως οὗτος ἠθέλησε νὰ συμμορφώσῃ πάσῃ θυσίᾳ τὸ κείμενον τῶν Ο΄ πρὸς τὸ σύγχρονον αὐτῷ ἑβραϊκόν, αἱ πολύμοχθοι προσπάθειαι αὐτοῦ ἀντὶ βελτιώσεως τοῦ κειμένου τῶν Ο΄ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως τῆς προωριγενείου ἐκδόσεως αὐτοῦ, τῆς λεγομένης *κοινῆς*, ἀφ᾽ ὅτου μάλιστα μετ᾽ αὐτῆς συνανεμείγησαν καὶ μέρη τῆς ἑξαπλικῆς λεγομένης ἀναθεωρήσεως, ἣν συνεκρότησεν ἡ ε΄ στήλη τῶν Ἑξαπλῶν, διαδοθεῖσα δι᾽ ἀντιγράφων σὺν ἀναγνώσεσιν ἐξ ἄλλων στηλῶν τῇ μερίμνῃ τοῦ Παμφίλου καὶ τοῦ Εὐσεβίου καὶ ἐπικρατήσασα κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην. Καὶ τὸ μὲν κείμενον τοῦτο, ὀνομασθὲν καὶ *Παλαιστιναῖον* καὶ *βιβλίον τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου* ἢ ἁπλῶς *τὸ Εὐσεβίου*, εἰς διάκρισιν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐκδόσεως, ἀντιπροσωπεύεται ἔν τισιν ἑλληνικοῖς χειρογράφοις, μάλιστα δ᾽ ἐν τῷ σαρραβιανῷ κώδικι (G), ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Παλαιστινῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ ἐπ᾽ αὐτοῦ βασισθείσῃ συριακῇ μεταφράσει, ἥτις φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Παύλου τοῦ ἐπισκόπου Τέλλης ἐν Μεσοποταμίᾳ τῷ 616 καὶ διασῴζουσα καὶ αὐτὰ τὰ κριτικὰ σήματα τοῦ Ὠριγένους, χαρακτηρίζεται συνήθως ὡς *συροεξαπλική*. Τῆς καταστάσεως δ᾽ ὅμως τῆς κοινῆς ἐκδόσεως τῶν Ο΄, οὑτωσὶν ἐπιδεινωθείσης, ἑπόμενον ἦτο, ὅτι θὰ ἐφειλκύετο ἐπ᾽ αὐτῶν ἡ προσοχὴ καὶ ἄλλων λογίων ἀσχολουμένων περὶ τὰς βιβλικὰς σπουδάς, εἰς ἃς ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐπιδίδεται σημαντικῶς ἡ κατηχητικὴ σχολὴ τῆς Ἀντιοχείας. Καὶ δὴ τῆς σχολῆς ταύτης ἀντιπρόσωπος ἐπιφανής, ὁ καὶ ἱδρυτὴς αὐτῆς, Λουκιανὸς ὁ Σαμοσατεὺς ὁ ἱερομάρτυς († περὶ τὸ 312), γνώστης καὶ οὗτος τῆς ἑβραϊκῆς τυγχάνων, ἐπεχείρησε, πιθανῶς ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ δοκίμου ἑλληνιστοῦ καὶ τῆς ἑβραϊκῆς ὡσαύτως γνώστου διδασκάλου Δωροθέου, νέαν τῆς κοινῆς λεγομένης ἐκδόσεως τῶν Ο΄ ἀναθεώρησιν, ἥτις, γενομένη μετὰ τάσεως προσαρμογῆς πρὸς τὸ σύγχρονον τότε ἑβραϊκὸν κείμενον εἰς εὐρυτάτην κλίμακα, ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων, ἐν οἷς καὶ ὁ Θεοδώρητος, ὡς αὐτὸ τοῦτο *ἑβδόμη ἑρμηνεία*. Καὶ χάρις μὲν εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἀκτῖνος τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀντιοχειακῆς σχολῆς, ἡ λουκιάνειος ἀναθεώρησις ἔτυχεν εὐρυτάτης διαδόσεως οὐ μόνον ἀνὰ τὴν βόρειον Συρίαν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ διὰ μέσου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔτι περαιτέρω, μέχρις αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἡ ἀναθεώρησις δ᾽ ὅμως αὕτη, ἥτις ἀντιπροσωπεύεται ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἀντιοχέων ἑρμηνευτῶν Χρυσοστόμου καὶ Διοδωρήτου, ὡς καὶ ἐν ὁμάδι τινὶ χειρογράφων, πιθανῶς δὲ καὶ ἐν τῇ φιλοξενείῳ λεγομένῃ συριακῇ, τῇ παλαιᾷ αἰθιοπικῇ, τῇ γοτθικῇ καὶ τῇ παλαιᾷ σλαυωνικῇ μεταφράσει καὶ ἔχει μεγίστην διὰ τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου τῶν Ο΄ σπουδαιότητα, δὲν ἐσήμαινε θεραπείαν ὁριστικὴν τῆς καταστάσεως τοῦ κειμένου τούτου, ἀλλ᾽ ἐν μέρει συνεπήνεγκε καὶ ἐπιδείνωσιν αὐτῆς, ἕνεκεν τῆς διὰ τῶν ἀντιγράφων ἀναμείξεως λουκιανείων ἀναγνώσεων μετὰ ἑξαπλικῶν καὶ προεξαπλικῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δέ που χρόνον μετὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς λουκιανείου ἀναθεωρήσεως, ἐφιλοπονεῖτο ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τρίτη ἐν αὐτῇ ἀναθεώρησις τοῦ ἐν αὐτῇ κυκλοφοροῦντος κειμένου τῶν Ο΄ ὑπὸ Ἡσυχίου τινός, ὅστις, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου (Ἐκκλ. Ἱστ στ΄ 13) μετ᾽ ἄλλων ἀνδρῶν σημειούμενος ἐπίσκοπος Αἰγύπτου, ὁ ἱερομάρτυς († 312). Τῆς ἀναθεωρήσεως δὲ ταύτης, περὶ ἧς τὰς ἐλαχίστας ἔχομεν μαρτυρίας καὶ ἥτις ὑπῆρξε μὲν ἠπιωτέρα, ὡς φαίνεται, συνετέλεσε δ᾽ ὅμως καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ κειμένου τῶν Ο΄ δι᾽ ἀναμείξεως καὶ ἄλλων ἀναγνώσεων, αἱ ἀντιπροσωπεῖαι ἀναζητοῦνται σήμερον ἔν τισι χειρογράφοις καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ κώδικι Β, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ κείμενα τὸ μὲν τῶν αἰγυπτιακῶν μεταφράσεων, τὸ δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου παρατιθεμένων χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ διὰ τῆς ἀναμίξεως διαφόρων ἀναγνώσεων ἐκ τῆς κοινῆς καὶ τῶν τριῶν τούτων ἀναθεωρήσεων ἐπιδείνωσις τῆς καταστάσεως τοῦ κειμένου τῶν Ο΄ ἐσυνεχίσθη καὶ ἔπειτα, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς σῳζομένοις χειρογράφοις, εἰς τηλικοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐλπὶς περὶ ἀπολύτου ἀνασυγκροτήσεως τοῦ ἀρχετύπου αὐτοῦ δι᾽ ἀνθρωπίνων μέσων. Τοῦτο δ᾽ ὅμως ἥκιστα ἀποθαρρύνει τὴν ἔρευναν, μάλιστα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ δὴ ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Paul de Lagarde († 1883) εἰς τὰς προσπαθείας της πρὸς σχετικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχετύπου κειμένου τῶν Ο΄, εἰς ὃ ἔργον καταγίνονται ἀνενδότως, δι᾽ ἀναδιφήσεως τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν χειρογράφων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ παλαιὰ λατινικὰ κείμενα καὶ τὰ παλαιὰς μεταφράσεις, τὰς ἐκ τῶν Ο΄ προελθούσας, ὡς καὶ πρὸς τὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν Χριστιανῶν συγγραφέων καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου, ἄλλοι τε λόγιοι καὶ μάλιστα οἱ μετέχοντες τοῦ λεγομένου Septuaginta-Unternehmen τῆς Γοτίγγης· τοῦτο ἱδρύθη ἐν ἔτει 1907, ὑποστηριζόμενον δὲ ὑπὸ τῆς γοτιγγιανῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ A. Rahlfs, μαθητοῦ τοῦ Lagarde, σκοπὸν προέθετο τὴν ἐντὸς τριακονταετίας προπαρασκευὴν κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν Ο΄. Ὁπωσδήποτε δὲ σήμερον, μάλιστα μετὰ τὰς ἐργασίας τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω Fr. Wutz, καταβάλλεται μεγίστη προσοχὴ εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο΄, ὅπερ, ἅτε στηριζόμενον ἐπὶ ἑβραϊκῶν πρωτοτύπων πολὺ παλαιοτέρων τῆς μασσοριτικῆς παραδόσεως, καὶ πιθανῶς ἐπιδρᾶσαν ἐπ᾽ αὐτήν, θεωρεῖται ὡς ἄριστον βοήθημα πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ τοῦ ἀρχετύπου ἑβραϊκοῦ κειμένου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Χειρόγραφα καὶ ἔντυποι ἐκδόσεις τῶν Ο΄. Τὸ κείμενον τῶν Ο΄ διεσώθη εἴτε ἐν ὅλῳ εἴτε κατὰ μέρος ἐν πολυαρίθμοις χειρογράφοις, ἅτινα ἤδη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνεβιβάζοντο ὑπὸ τῶν Holmes καὶ Parsons εἰς 311, διὰ δὲ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἔχουσιν αὐξηθῆ, προστεθέντων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἱκανῶν παλαιοτάτων ἀποσπασμάτων (βλ. μάλιστα *Rahlfs* «Verzeichnis der griech. Handschriften des A. Test.» ἐν Gött. Gelehrt. Nachr. Phil. Hist. Klasse 1914). Τὰ παλαιότατα καὶ σπουδαιότατα τῶν χειρογράφων, ἅτινα καὶ περιέχουσιν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Βίβλον ταύτην, εἶναι ὁ βατικανὸς καὶ ὁ σιναϊτικὸς ἢ ἄλεφ (τοῦ Δ΄ αἰῶνος) καὶ ὁ ἀλεξανδρινὸς (τοῦ Ε΄ αἰῶνος). Ἐκ δὲ τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων τῶν Ο΄, τὸ συχνότατα πάντων ἐν τοῖς χειρογράφοις εἴτε μόνον εἴτε ὁμοῦ μετ᾽ ἄλλων βιβλίων ἀπαντῶν εἶναι τὸ Ψαλτήριον. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας καὶ ἐφεξῆς ἐγένοντο πολυάριθμοι ἔντυποι ἐκδόσεις τῆς ἑλληνικῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὧν αἱ πλεῖσται βασίζονται εἰς τὰς τέσσαρας παλαιοτέρας μεγάλας ἐκδόσεις, αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ἡ *κομπλούτιος πολύγλωττος*, γενομένη μερίμνῃ τοῦ καρδιναλίου Ximenes de Cisneros ἐν τῇ πόλει Ἀλκαλᾷ (πάλαι Complutum) τῆς Ἱσπανίας (1514—1517), ἧς τὸ κείμενον λουκιανίζει. 2) Ἡ *ἄλδειος* (βλ. λ.) ἐν Βενετίᾳ (1518), ἥτις μᾶλλον ἡσυχιανίζει καὶ ἐφ᾽ ἧς ἐβασίσθη πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ τοῦ Ν. Γλυκᾶ (Ἐνετίῃσι αχπζ΄). 3) Ἡ *ρωμαϊκὴ* ἢ *σήξτειος*, φιλοπονηθεῖσα μερίμνῃ μὲν τοῦ πάπα Ρώμης Σήξτου τοῦ Ε΄, τῇ συνεργασίᾳ τῶν πολλῶν λογίων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀλδείου καὶ ἄλλων χειρογράφων, μάλιστα δὲ τοῦ κώδικος Β ἐν Ρώμῃ (1587). Ἐπ᾽ αὐτῆς δὲ ἐβασίσθησαν βραδύτερον α΄) ἡ ἔκδοσις τῶν Holmes καὶ Parsons ἐν Ὀξφόρδῃ (1798—1827), δι᾽ ἣν ἐχρησιμοποιήθη καὶ πλῆθος ἄλλο χειρογράφων καὶ ἥτις ἐξακολουθεῖ παρέχουσα τὸ πλουσιώτατον ὑλικὸν διαφερουσῶν γραφῶν οὐ μόνον ἐκ χειρογράφων, ἀλλὰ καὶ ἐκ παλαιῶν μεταφράσεων καὶ γραφικῶν χωρίων ἐξ ἐκκλησιαστικῶν πατέρων· β΄) ἡ τοῦ Leander van Ess ἐν Λι-

Digitized by Google

ψίᾳ (1824, στ' ἔκδ. μετὰ προλεγομένων καὶ ἐπιλεγομένων ὑπὸ τοῦ *E. Nestle* 1887) καὶ γ') ἡ δίτομος τοῦ L. Tischendorf (Λιψίᾳ 1850), τῆς στ' καὶ ζ' ἐκδόσεως τῆς ὁποίας ἐπεμελήθη ὁ αὐτὸς Nestle (1880 καὶ 1887) ἀντιβαλὼν τὸν Β πρὸς τὸν Σ καὶ τὸν Α, ἐφ' ἧς πάλιν ἐβασίσθη κυρίως ἡ ἔκδοσις τῆς «Ζωῆς» ('Αθῆναι 1928). 4) Ἡ *γ..ίβειος*, φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ J. Grabe ἐν 'Οξφόρδῃ (1703—1720), ἐφ' ἧς ἐβασίσθησαν ἄλλαι τε μικρότεραι ἐκδόσεις καὶ ἡ γνωστὴ τετράτομος τῶν 'Αθηνῶν (1843—1850), ἡ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου δαπάναις τῆς ἀγγλικῆς Society for promoting Christian Knowledge ἐκδοθεῖσα. 'Εκ δὲ τῶν τελευταίων ἐκδόσεων ἄξιαι μνείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ δύο ἐν Cambridge τῆς 'Αγγλίας, ἡ βραχυτέρα τοῦ Swete (The O. Testament in Greek according to the LXX τρίτομος 1887—1894, δ' ἔκδ. 1909 ἑξῆς), ἥτις παρέχει ἀνατύπωσιν τοῦ Β καί, ὅπου οὗτος εἶναι ἐλλιπής, τοῦ Α ἢ ἄλλου τινός, καὶ ἡ μεγάλη τῶν A. Brooke καὶ Mc Lean (εἰς οὓς πρό τινος προσετέθη καὶ ὁ *Thackeray*), ἥτις ἀπὸ τοῦ 1906 ἕως σήμερον ἔχει φθάσει μέχρι τῶν δύο πρώτων Βασιλειῶν καὶ παρέχει ὑλικὸν πλουσιώτατον καὶ δὴ καὶ ἐκ χειρογράφων τέως ἀχρησιμοποιήτων ἢ ἐκ νέου ἀντιβεβλημένων ἐκ μεταφράσεων, πατερικῶν χωρίων κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω Septuaginta - Unternehmen ἐν Γοτίγγῃ παρασκευαζομένη κριτικὴ ἔκδοσις, ἧς τὸ α' τεῦχος, περιέχον τὴν Γένεσιν, ἐξεδόθη τῷ 1926 ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ μνημονευθέντος Septuaginta-Unternehmen. 'Αξία τέλος μνείας ἐνταῦθα καὶ ἡ πρό τινων ἐτῶν συμπληρωθεῖσα (1897—1906) μεγίστη ὀξφορδιανὴ Concordance to the LXX τῶν Hatch καὶ Redpath, σπουδαίαν παρέχουσα συμβολὴν εἰς τὴν διευκρίνισιν τοσούτων ζητημάτων τῆς ἑβδομηκοντολογικῆς ἐρεύνης.

Σπουδαιότης τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' καὶ ἔρευναι περὶ αὐτήν. 'Εκ τῶν μέχρι τοῦδε περὶ τῆς ἡμετέρας μεταφράσεως ῥηθέντων συνάγεται ἡ μεγάλη καὶ δὴ καὶ πολλαπλῆ σπουδαιότης αὐτῆς. 'Εν πρώτοις εἶναι αὕτη σπουδαιοτάτη ἐξ ἀπόψεως θεολογικῆς, ἅτε ἐνδιαφέρουσα ὄχι μόνον τὸν ἑρμηνευτὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς ὃν ὡς παλαιοτάτη τῶν μεταφράσεων αὐτῆς παρέχει λαμπρὸν βοήθημα διά τε τὴν κριτικὴν καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῆς, ὄχι μόνον τὸν ἑρμηνευτὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἥτις ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ἀκατανόητος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἱστορικὸν καὶ μάλιστα τὸν πατρολόγον καὶ αὐτὸν τὸν δογματικόν, διότι ἡ Μετάφρασις αὕτη ὡς ἡ ἐπίσημος ἐκκλησιαστικὴ Βίβλος ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὰς διαφόρους δογματικὰς συζητήσεις ὑπὸ τῶν θεολόγων τῆς παλαιᾶς 'Εκκλησίας καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν αἱρετικῶν. 'Ιδιαιτέρως δ' ἐνδιαφέρει αὕτη τὸν Ἕλληνα θεολόγον, ὅστις εἴπερ τις καὶ ἄλλος δέον νὰ εἶναι ἐντριβὴς περὶ αὐτὴν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διότι ὀφείλει νὰ καταστήσῃ τὸ ὑπέροχον περιεχόμενον αὐτῆς προσιτὸν εἰς τὸν λαόν. Σπουδαία ἔπειτα εἶναι ἡ μετάφρασις τῶν Ο' καὶ ἐξ ἀπόψεως φιλολογικῆς ἅμα καὶ ἱστορικῆς, οὐ μόνον διὰ τὴν βεβαίως ποικίλλουσαν κατὰ τὰ διάφορα βιβλία φιλολογικὴν ἀξίαν αὐτῆς ὡς μεταφράσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς οὖσα ἡ πρώτη γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ μετάφρασις καὶ ἑπομένως ἀποτελοῦσα σημαντικὸν γεγονὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παγκοσμίου γραμματείας, διδάσκουσα πολλὰ περὶ τῶν ἑρμηνευτικῶν μεθόδων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μεγάλη εἶναι ἡ σπουδαιότης αὐτῆς καὶ ἀπὸ γλωσσολογικῆς ἐπόψεως διὰ τὴν σημασίαν, ἣν, ὡς μνημεῖον τῆς δημώδους ἑλληνιστικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔχει αὕτη διὰ τὴν ἱστορικὴν ἐξερεύνησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς. Οὐχ ἧσσων τέλος εἶναι ἡ σπουδαιότης αὐτῆς ἀπὸ θρησκειολογικῆς ἐπόψεως, διότι τυγχάνει μνημεῖον λαμπρὸν τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς μονοθεΐας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, κατὰ τὴν ὀρθὴν ὑπόδειξιν τοῦ Deissmann (Hellenisierung des Semitischen Monotheismus 1903).

Διὰ τὴν θεολογικὴν αὐτῆς σπουδαιότητα ἤρξατο ἐνωρὶς νὰ μελετᾶται ἐνδελεχῶς καὶ νὰ ἑρμηνεύηται ἡ μετάφρασις τῶν Ο'. 'Ενῷ δ' ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ μεσοχρονίῳ 'Εκκλησίᾳ τῆς τε 'Ανατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, τὴν προσοχὴν τῶν λογίων εἵλκυσεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ περιεχόμενον, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀρχετύπου κειμένου (πρβ. ἀναθεωρήσεις *'Ωριγένους* κ.λ.π.), κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἤρξατο νὰ προκαλῇ αὕτη ποικίλα διαφέροντα καὶ νὰ ἐξετάζηται καὶ ἀπὸ ἄλλων ἐπόψεων (γλῶσσα, ἱστορία τοῦ κειμένου, γένεσις τῆς μεταφράσεως κλπ.). Μέγιστον δὲ καὶ πολυμερέστατον εἶναι τὸ περὶ αὐτὴν ἐνδιαφέρον τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀεὶ νέα προβλήματα δημιουργοῦν καὶ ἐνισχυόμενον διαρκῶς εἰς τηλικοῦτον βαθμόν, ὥστε ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι εὑρισκόμεθα ἤδη πρὸ νέας ἐπιστήμης περὶ τοὺς Ο', ἣν ἄλλοι μὲν ὀνομάζουσι Septuaginta—Forschung, ὁ δὲ Π. Μπρατσιώτης ἀπεκάλεσεν ***'Εβδομοκοντολογίαν*** (βλ. καὶ σύντομον ἱστορίαν τῶν περὶ τοὺς Ο' σπουδῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἐν «Θεολογίᾳ» 1926). Τὴν δὲ παρ' ἡμῖν ἐκτίμησιν τῆς σπουδαιότητος τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ἀποδεικνύει τὸ μὲν ἡ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου χρησιμοποίησις αὐτῆς διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ δὲ ἡ προτάσει τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς αὐτοῦ ἵδρυσις εἰδικῆς τακτικῆς ἕδρας δι' αὐτήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι συγγράμμασιν ἄξια μνείας καὶ τὰ ἑπόμενα: *Frankel*, Vorstudien zur LXX (1841).—*K. Οἰκονόμου*, Περὶ τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν, τετράτομον ἔργον (1844—1849).—*Σπ. Παπαγεωργίου*, Über den Aristeasbrief (1880) καὶ Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην (1912).—*A. Loisy*, Histoire critique du texte et des versions de la Bible (1892).—*Nestle*, Urtext und Übersetzungen der Bibel (1897).—*I. Κορσούνσκη*, Ἡ μετάφρασις τῶν Ο' (δίτομον ἔργον ῥωσιστὶ 1898).—*Schürer*, Geschichte des Jüdisch. Volkes (III 4 1909).—*Swete*, Introduction to the O. T. in Greek (γ' ἔκδ. 1914).—*Ottley*, A Handbook to the LXX (1920).—*Hautsch*, Septuaginta ἐν *Pauly-Wissowa* R. Encycl. der class. Altertumswissenschaft (Neue Bearb. 1923).—*Stählin*, Die Hellenistisch-Jüdische Literatur ἐν *W. Christs*, Geschichte der Griech. Literatur [6].—*Π. Μπρατσιώτου*, Σπουδαιότης τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ μάλιστα τὴν ἑλληνικὴν (ἐν «'Εκκλησίᾳ» 'Απρίλιος 1928). Βλ. καὶ Εἰσαγωγὰς εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ἄρθρα ἐν τοῖς Θεολογικοῖς καὶ Βιβλικοῖς λεξικοῖς *Herzog-Hauck*, *Vigouroux*, *Smith*, *Hastings* κλπ. Πλήρη δὲ βιβλιογραφίαν βλ. παρὰ *Swete* ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **'Εβδομήκοντα ἀπόστολοι** *[Καιν. Διαθ.]*. 'Εκ τῶν εὐαγγελιστῶν μόνος ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει, ὅτι ὁ 'Ιησοῦς Χριστὸς πρὸς τοὺς δώδεκα ἀποστόλους «ἀνέδειξεν ἑτέρους ἑβδομήκοντα καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἤμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι κλπ.» (κεφ. ι' 1 ἑξ.). 'Αντὶ ὅμως τῆς ἄριστα μεμαρτυρημένης γραφῆς ἑβδομήκοντα ὑποστηρίζεται ὑπὸ σπουδαιοτάτων μαρτύρων τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου τῆς Κ.Διαθήκης καὶ ἡ γραφὴ ἑβδομήκοντα δύο (κώδ. B,D,M,R κλπ.), ἥτις ἴσως εἶναι καὶ ἡ πρωταρχικὴ γραφή, ἐξ ἧς, χάριν συντομίας, προῆλθε τὸ ἑβδομήκοντα (πρβ. μετάφρασιν τῶν Ο', ἂν καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ ἑρμηνευταὶ ἦσαν οβ'). Ὁ δὲ ἀριθμὸς οὗτος δὲν ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν ἀριθμὸν 70, ὅσοι ἦσαν κατά τινα ἰουδαϊκὴν παράδοσιν τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη καὶ αἱ μετὰ τὴν πυργοποιίαν τῆς Βαβὲλ σχηματισθεῖσαι γλῶσσαι, ὡς ἐνόμισάν τινες, ἀλλ' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν πρεσβυτέρων, οἵτινες ἠκολούθησνν τῷ Μωϋσεῖ εἰς τὸ ὄρος τῆς ἀποκαλύψεως, τουτέστι τὸ Σινᾶ ('Εξόδ. κδ'. 1), βραδύτερον δὲ ἀνέλαβον τὸ βάρος νὰ βοηθῶσιν αὐτῷ εἰς τὸ δυσβάστακτον ἔργον τῆς διοικήσεως τοῦ 'Ισραὴλ συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν 'Ελδὰδ καὶ Μωδὰδ ('Αριθμ. ια' 16—25). Πρόκειται δὲ λίαν πιθανῶς περὶ τῶν λεγομένων ἀλλαχοῦ εὐαγγελιστῶν (πρβλ. Πράξ. κα' 8, 'Εφεσ. δ' 11, Β' Τιμοθ. δ' 5 κλπ.). Διάφοροι ἐκκλησιαστικαὶ παραδόσεις ἀναφέρουσι πολλὰ ὀνόματα τοιούτων ἀποστόλων, οἷον τὰ τοῦ Βαρνάβα, Λουκᾶ κλπ. Ἡ μνήμη τῶν Ο' ἀποστόλων ἑορτάζεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ 'Εκκλησίᾳ τῇ 4 'Ιανουαρίου.

Π. Ι. Μ.

ἑβδομηκονταετηρίς,—*ίδος* (ἡ)· χρονικὸν διάστημα ἑβδομήκοντα ἐτῶν· || ἑορταί, ἀναμνηστικὸν σύγγραμμα κττ. ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑβδομήκοντα ἐτῶν.

ἑβδομηκονταετὴς (ὁ, ἡ)—*ές*. (τό)· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν.

ἑβδομηκονταετία (ἡ)· ἑβδομήκοντα ἔτη ὡς σύνολον, ἄλλως *ἑβδομηκονταετηρίς*: «ἐπὶ ἑβδομηκονταετίαν ὁλόκληρον δὲν ἀπεμακρύνθη τῆς γενετείρας».

ἑβδομηκοντάκις· ἐπίρρ. ἑβδομήκοντα φοράς.

ἑβδομηκοντάς,—*άδος* (ἡ)· ἑβδομήκοντα μονάδες ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι: «ἑβδομηκοντὰς στρατιωτῶν».

ἑβδομηκοντούτης,—*ου* (ὁ), θηλ. *ἑβδομηκοντοῦτις,—ιδος*· ἑβδομηκονταετής: «ἑβδομηκοντούτης γέρων», «ἑβδομηκοντοῦτις γραῖα».

ἑβδομηκοστὸς—*ή,—όν*· ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα: «ἡ ἑβδομηκοστὴ μοῖρα», «εἰς τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του».

ἑβδομῆντα· δημοτ. τύπος τοῦ *ἑβδομήκοντα*· «ἀπάνω 'ς τὶς ἑβδομῆντα μέρες» τὴν ἑβδομηκοστὴν ἡμέραν, «πρώτην φορὰν μοῦ συμβαίνει 'ς τὰ ἑβδομῆντά μου χρόνια» ἐντὸς τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν τῆς ἡλικίας μου.

ἑβδομηντάρης (ὁ), θηλ.—*άρα*, οὐδ.—*ικο*· δημοτ. ὁ ἔχων ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν: «εἶναι περίπου ἑβδομηντάρης, — ἑβδομηντάρα»· || ὁ περιλαμβάνων ἑβδομήκοντα μονάδας: «βαρέλλι ἑβδομηντάρικο» τὸ περιλαμβάνον ἑβδομήκοντα ὀκάδας.

ἑβδομηνταριὰ (ἡ)· ἑβδομήκοντα μονάδες ὡς σύνολον· λέγεται μετὰ τοῦ *καμμιὰ* πρὸς δήλωσιν τοῦ ὡς ἔγγιστα: «ἦταν καμμιὰ ἑβδομηνταριὰ ἄνθρωποι».

Ἕβδομον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Προάστειον τοῦ μεσαιωνικοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο καὶ *Κάμπος* καὶ ἔκειτο ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος εἰς ἀπόστασιν 6 περίπου χιλιομέτρων πρὸς Δ. τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου, ἔνθα νῦν τὸ προάστειον ***Μακρυχώρι*** ἢ ***Μακρίκιοϊ***. 'Εν αὐτῷ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (324—337) ἀνήγειρε ναὸν τοῦ 'Αγ. 'Ιωάννου τοῦ Θεολόγου, ὃν ἀνεκαίνισεν ὁ Βασίλειος Α' (867—886). 'Εν τῷ ναῷ τούτῳ οἱ αὐτοκράτορες μετέβαινον κατ' ἔτος ἐν πομπῇ τὴν 8 Μαΐου, ἑορτὴν τοῦ 'Αγ. 'Ιωάννου, καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν παρέθετον γεῦμα εἰς τοὺς συγκλητικοὺς ἐν τῷ ἐκεῖ παλατίῳ. 'Εν τῷ αὐτῷ ναῷ ἐτάφη, κατ' ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν του, ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος (1025). Μετὰ 235 ἔτη, ἤτοι τῷ 1260, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας καὶ εἶτα Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος (1259—1282), ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν κατεχόντων τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν Λατίνων, ἐστρατοπέδευσεν ἐν Ἑβδόμῳ, ὅτε ὁ «ἐπὶ τῶν οἰκιακῶν» λογοθέτης αὐτοῦ Δημήτριος 'Ιατρόπουλος, περιεργαζόμενος ἡμέραν τινὰ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ ἐκείνου, εὗρεν ἀπεξηραμένον πτῶμα ἀνδρὸς ἐρριμμένον πλησίον νεοσυληθέντος τάφου, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὁποίου ἀνεκάλυψεν ὅτι τὸ πτῶμα ἐκεῖνο ἦτο τοῦ Βασιλείου Β'. Εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἀπέστειλε πολυαρίθμους ἀξιωματικοὺς μετὰ ἱερέων καὶ ψαλτῶν, οἵτινες, περιβαλόντες τὸ πτῶμα διὰ «σηρικῶν χρυσοσήμων πέπλων», ἔθεσαν αὐτὸ ἐντὸς πολυτελοῦς φερέτρου καὶ «ὑπὸ πολλῇ τιμῇ καὶ δορυφορίᾳ, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις» μετεκόμισαν αὐτὸ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως καὶ ἀπέθεσαν αὐτὸ ἐν μέσῳ λαμπάδων, ἀφοῦ δὲ πάντες παρήλασαν πρὸ αὐτοῦ, τὸ μετέφεραν εἰς Σηλύβριαν καὶ τὸ ἔθαψαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σωτῆρος. 'Εν τῷ παλατίῳ τοῦ προαστείου τούτου ἀπέθανε τῇ 14 Αὐγούστου 582 ὁ Τιβέριος-Κωνσταντῖνος Β' (578—582), καὶ ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν 'Αγ. 'Αποστόλων. 'Εν τῷ αὐτῷ προαστείῳ ὑπῆρχε καὶ ναὸς τοῦ 'Αγ. 'Ιωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὃν ἔκτισεν ὁ Θεοδόσιος Α' ὁ Μέγας (379—395), ἵνα καταθέσῃ τὴν τιμίαν κάραν τοῦ Βαπτιστοῦ ἣν εὗρε φυλασσομένην ἐν Κυζίκῳ παρά τινι γυναικί. 'Εν τῷ ναῷ τούτῳ ἐστέφθη βασιλεὺς τὴν 23 Νοεμβρίου 602 ὁ στασιάσας στρατιωτικὸς Φωκᾶς καὶ τὴν μεθεπομένην εἰσῆλθεν ἐφ' ἁμάξης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐξεθρόνισε τὸν βασιλέα Μαυρίκιον.

Τὸ προάστειον τοῦτο συνδέεται στενότατα μὲ τὴν μακρὰν καὶ πολυτάραχον ἱστορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 'Εν αὐτῷ ἐστρατοπέδευον κατὰ καιροὺς τὰ στίφη τῶν βαρβάρων, ἅτινα κατὰ τὴν ὑπερχιλιετῆ βυζαντινὴν περίοδον ἐπεχείρησαν νὰ ἐκπορθήσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς μίαν τῶν ἐπιδρομῶν τούτων, τὴν γενομένην διὰ θαλάσσης ὑπὸ τῶν 'Αράβων καὶ διαρκέσασαν ἐπὶ 7 ὅλα ἔτη (672—678), ὁ στρατὸς αὐτῶν ἀπεβιβάσθη εἰς Ἕβδομον καὶ εἰς τὸν ὅρμον αὐτοῦ παρέμενεν ὁ στόλος των ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ φθινοπώρου, ἐν ᾧ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐξησφαλίζετο εἰς Κύζικον. 'Εκ τοῦ Ἑβδόμου ὁρμώμενος ὁ στόλος των προσέβαλλε τὰ ἐπὶ τῆς Προποντίδος τείχη. Μεγάλοι νεώτεροι ἱστορικοί, ἡμέτεροι καὶ ξένοι, οἷοι ὁ Ed. Gibbon («The history of the decline and full of the Roman Empire». London 1902, τ. VI, σ. 3), ὁ Σπυρ. Λάμπρος («Ἱστορία τῆς 'Ελλάδος» 'Αθῆναι 1892 τ. Γ', σ. 738), ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος («Ἱστορία τοῦ 'Ελληνικοῦ Ἔθνους» ἀναθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Π. Καρολίδου*, 'Αθῆναι 1925, τ. Γ' σ. 236—239), συγχέοντες παραδόξως τὸ προάστειον Ἕβδομον μὲ τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κειμένην συνοικίαν τοῦ Ἑβδόμου συσκοτίζουσι τὰ γεγονότα τῆς μεγάλης καὶ ἱστορικῆς ἐκείνης ἐπιδρομῆς, ὁ δὲ Παπαρρηγόπουλος ἐπιφέρει πεπλανημένας κρίσεις καὶ πειρᾶται νὰ ἐξαγάγῃ ἐσφαλμένα συμπεράσματα, πρὸς δὲ κακίζει ἐπὶ ἀνακριβείᾳ τοὺς ἱστοροῦντας τὰ γεγονότα Βυζαντινοὺς χρονογράφους (Θεοφάνην, Γ. Κεδρηνὸν κλπ.), ἐνῷ οὗτοι, παρ' ὅλην τὴν συντομίαν των, ἀκριβέστατα περιγράφουσιν αὐτά.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἕβδομον.** *['Αρχ. Γεωγρ.]* Συνοικία τοῦ Βυζαντίου, ἐκτεινομένη εἰς τὸ ΒΔ αὐτοῦ ἄκρον μεταξὺ Πύλης 'Αδριανουπόλεως καὶ Φαναρίου. Ὅταν ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου τὰ πρῶτα τείχη τῆς πόλεως, ἅτινα ἀρχόμενα ἀπὸ τῶν Ψωμαθιῶν (ἐπὶ τῆς Προποντίδος) κατέληγον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου παλαιὰν γέφυραν, ἡ συνοικία αὕτη ἔκειτο ἐκτὸς τῶν τειχῶν, περιελήφθη δὲ βραδύτερον ἐντὸς ἐκείνων, ἅτινα ἀνήγειρε τῷ 413 ὁ Θεοδόσιος Β' καὶ ἅτινα σῴζονται μέχρι σήμερον σχεδὸν ἀκέραια. Ἡ συνοικία τοῦ Ἑβδόμου, ἐπεκταθεῖσα βραδύτερον διὰ τῆς ἀνεγέρσεως (εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον) τοῦ «Μονοτείχου» ἢ «Καστελλίου τῶν Βλαχερνῶν» ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου τῷ 625, περιελάμβανε τὰ πολυτελῆ παλάτια, ἔνθα κατῴκουν οἱ αὐτοκράτορες κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας (ΙΒ'—ΙΕ') καὶ τῶν ὁποίων τινὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια σῴζονται μέχρι σήμερον. Περιελάμβανεν ὡσαύτως τὸν ἱστορικὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν, τὸν τῆς 'Αγ. Θέκλης, πλείστους ἄλλους ναοὺς καὶ τὰς ἑξῆς μονάς: 1) Τὴν *μονὴν τῆς Χώρας*, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου ἐκτὸς τῶν τότε τειχῶν, ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία της. Κατόπιν αὕτη ἀνεκαινι-

Digitized by Google

σθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565) καὶ τέλος ἀνῳκοδομήθη, ὡς ἔχει σήμερον, ὑπὸ τῆς Δούκαινας πενθερᾶς τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118) καὶ τέλος διεκοσμήθη ὑπὸ τοῦ πατρικίου Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου, τοῦ ἀποθανόντος τῷ 1332. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐφυλάσσετο τὸ ἱερὸν τῆς Πόλεως παλλάδιον, ἡ εἰκὼν τῆς Ὁδηγητρίας, ἥτις κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἅλωσιν (1453). Μεταβληθεῖσα εἰς τέμενος τῷ 1510 ἡ μονὴ ἐκείνη, μετωνομάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων «Καχριὲ Τζαμὶ» καὶ σῴζεται ἀκέραιος μέχρι σήμερον ὁ ναὸς αὐτῆς μετὰ τῶν θαυμασίας τέχνης μωσαϊκῶν του. 2) Τὴν γυναικείαν *μονὴν τῆς Παμμακαρίστου*, κτισθεῖσαν κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ πρωτοστράτωρος Μιχαὴλ Δούκα καὶ τῆς συζύγου του Μαρίας, ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ. Ἐν αὐτῷ ἐτάφησαν ὁ Ἀλέξιος Α' Κομνηνός, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἄννα, ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος κ. λ., οἱ τάφοι δὲ αὐτῶν ἐσῴζοντο μέχρι τῆς ἁλώσεως. Μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐξηκολούθησαν παραμένουσαι ἐν αὐτῷ ὀλίγαι μοναχαὶ μέχρι τοῦ 1459, ὅτε ἐγκατεστάθη ἐκεῖ τὸ πατριαρχεῖον, τῶν μοναχῶν μεταφερθεισῶν εἰς τὴν πλησίον μονὴν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἔνθα παρέμειναν μέχρι τοῦ 1591, ὅτε καὶ ἡ μονὴ αὕτη μετετράπη εἰς τέμενος, μετονομασθεῖσα «Ἀχμὲτ-πασᾶ μεστζηδί». 3) Τὴν *μονὴν τοῦ Μανουήλ*, κτισθεῖσαν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοφίλου (829—842) ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μανουήλ. Ἐν αὐτῇ ἔζησεν ἐπί τινα χρόνον μετὰ τὴν ἐκθρόνισίν του ὁ Μιχαὴλ Δούκας ὁ Παραπινάκιος (1071—1078). Ἔτη τινὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐδόθη αὕτη εἰς τοὺς Ἀρμενίους, οἵτινες ὅμως, ἐνοχλούμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐγκατέλιπον μετ' ὀλίγον αὐτήν, καὶ τέλος, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, μετετράπη καὶ αὕτη εἰς τέμενος καὶ μετωνομάσθη «Κεφελῆ-μεστζηδί.» Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἕβδομος,—*η*—*ον*· ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν ἔχων τὸν ἀριθμὸν ἑπτά: «ἀπέθανε τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ἀφ' ἧς ἠσθένησεν», «ἦρθε ἕβδομος» εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐπιτυχόντων φέρει τὸν ἀριθμὸν ἑπτά· || τὸ θηλ. *ἑβδόμη* ὡς οὐσιαστικόν, μουσικὸς ὅρος.

—*[Μουσ.]* Καλεῖται *ἑβδόμη* ὁ ἕβδομος φθόγγος τῆς διατονικῆς κλίμακος· π. χ. τῆς κλίμακος τοῦ *ντο* ἑβδόμη εἶναι ὁ *σι*, τῆς κλίμακος τοῦ *φα* ὁ *μι* κτλ. Γ. Σ.

—*[Ὁπλομ.]* Εἰς τὴν ξιφασκίαν ἡ *ἑβδόμη νύξις* διευθύνεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κάτω μέρος τοῦ σώματος τοῦ ἀντιπάλου, ἡ δὲ ἀπόκρουσις αὐτῆς γίνεται διὰ τῆς καταβιβάσεως τῆς ἀκμῆς τοῦ ξίφους καὶ τοποθετήσεώς της κάτωθεν τῆς πυγμῆς τοῦ ἀντιπάλου μὲ περιστροφὴν τῆς χειρός, οὕτως ὥστε οἱ ὄνυχες νὰ ἔλθωσι πρὸς τὰ ἄνω, τῆς πυγμῆς ἐκτελούσης κίνησιν ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, παραμενούσης ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος (σχ. 1). Ἐκ τῆς ἀνωτέρω θέσεως, ἵνα λάβωμεν τὴν ἐλλειπτικὴν τῆς ἑβδόμης κατὰ ξιφισμοῦ ἐν τῇ κάτω γραμμῇ, ὑψοῦμεν τὴν ἀκμὴν τοῦ ξίφους καὶ τὴν ἐπαναφέρομεν εἰς τὴν προτέραν θέσιν, κινοῦντες αὐτὴν ἄνωθεν τοῦ ἀντιπάλου ξίφους.

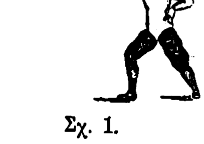

Σχ. 1.

Εἰς τὴν σπαθασκίαν, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ *ἑβδόμου σπαθισμοῦ*, ἡ πυγμὴ στρεφομένη φέρεται ὀλίγον ἀριστερὰ μὲ τὸν ἀντίχειρα δεξιὰ πρὸς τὰ ἄνω, ἡ δὲ σπάθη φέρεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἄνω μέρος τοῦ ἀντιπάλου μὲ τὴν κόψιν ἐμπρός. Ἐκεῖθεν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀντίχειρος φέρεται ἐγκαρσίως ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἄνω εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κάτω μέρος τοῦ ἀντιπάλου, ἐκτελουμένης ἐν ταὐτῷ καὶ τῆς προβολῆς (σχ. 2). Διὰ τὴν ἀπόκρουσιν αὐτοῦ (ἀριστερὰ ἄνω) ἡ πυγμὴ μὲ τὸν ἀντίχειρα δεξιὰ κάτω φέρεται εἰς τὸ ὕψος καὶ ἀπέναντι τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ, ἡ κόψις τῆς σπάθης ἀριστερὰ πρὸς τὰ ἄνω, ἡ δὲ ἀκμὴ αὐτῆς εἰς τὸ αὐτὸ μὲ τὴν πυγμὴν ὕψος φέρεται πρὸς δεξιὰ καὶ ἐμπρὸς (σχ. 3). Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

Σχ. 2.

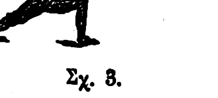

Σχ. 3.

ἑβέα (ἡ) (Hevea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*. Αἱ ἑβέαι εἶναι δένδρα μεγάλα, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 8 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *ἑβέα ἡ βραζιλιανὴ* (Hevea brasiliensis), ἐκ τοῦ χυμοῦ τῆς ὁποίας λαμβάνεται εἶδος ἐλαστικοῦ κόμμεως γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐλαστικὸν κόμμι τῆς Πάρμας*. Ἕτερον κομμιοφόρον εἶδος εἶναι καὶ ἡ *ἑβέα ἡ γουϊανικὴ* (Hevea guianensis), ἀπαντῶσα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Ἐβεδ-*Ἰησοῦ* ἢ *Ἄμπντ Γιεσουᾶ*, ὁ ἐπονομαζόμενος ***Μπὰρ Μπρίκα*** ἢ ***Υἱὸς τοῦ Εὐλογημένου***. Νεστοριανὸς ἐπίσκοπος τῆς Νισίβιος καὶ μητροπολίτης τῆς Ἀρμενίας. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα, ὧν τινα σπουδαιότατα διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν· τὰ κυριώτατα τούτων εἶναι: «Ἐπιτομὴ συνοδικῶν κανόνων», δημοσιευθεῖσα διὰ πρώτην φορὰν ἐν Ρώμῃ εἰς συριακὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν (1825—1838), «Κατάλογος εἰς συριακοὺς στίχους ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων», εἶδος βιβλιογραφικοῦ λεξικοῦ, περιλαμβάνοντος περὶ τὰ διακόσια ὀνόματα Συρίων συγγραφέων, «Ὁ Παράδεισος τῆς Ἐδέμ», ποίημα, κτλ. —Β.

Ἔβελ ἢ ***Ἑβέλιους*** (Hevel ἢ Hewel ἢ Hevelius), ***Ἰωάννης***. Διάσημος Γερμανὸς ἀστρονόμος (1611—1687), τοῦ ὁποίου τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο *Ἕβελκε* (Höwelcke). Ἠσχολήθη εἰς τὴν μελέτην τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς ἀστρονομίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο ἐξαιρετικῶς ἰσχυρὰν κλίσιν. Ἀνέλαβε κατ' ἀρχὰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ζυθοποιείου τοῦ πατρός του, τῷ δὲ 1641 ἵδρυσεν ἀτομικὸν ἀστεροσκοπεῖον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Stellaeburgum. Ἐγκατέστησεν ἐντὸς αὐτοῦ αὐτοκατασκεύαστα ὀπτικὰ ὄργανα ἑστιακῆς ἀποστάσεως 10—140 ποδῶν, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν μελέτην τοῦ Ἡλίου, τῶν πλανητῶν καὶ ἰδίως τῆς Σελήνης. Πολλὰ ἐκ τῶν χειρογράφων του, ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ ἀστεροσκοπεῖον κατεστράφησαν εἰς πυρκαϊὰν ἐπισυμβᾶσαν τῷ 1679. Τὸ σύγγραμμά του «Selenographia, seu descriptio lunae» (1647) περιέχει εἰκονογραφίας τῆς Σελήνης, χαλκοτυπωθείσας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἔβελ, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ μακρότατον διάστημα ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις τῆς σεληνογραφικῆς τοπογραφίας. Συνέγραψεν ἀκόμη: «De natura Saturni» (1656), «Prodromus cometicus» (1665), «Cometographia» (1668), «Machina coelestis» (1673—1679, εἰς δύο τόμους), «Prodromus astronomiae» (1690). Ἡ ἀλληλογραφία του ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Olhof (1683). ΑΝ. Δ.

Ἐβελλὲν (Evellin), ***Φραγκῖσκος-Ἰωάννης-Μαρία-Αὔγουστος***. Γάλλος φιλόσοφος (1836—1910). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς εἰς διάφορα ἐπαρχιακὰ λύκεια, τέλος δὲ ἐν Παρισίοις εἰς τὰ λύκεια τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου καὶ τοῦ Καρλομάγνου. Τῷ 1883 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων. Τὸ κύριον ἔργον του εἶναι ἡ ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή του: «Ἄπειρον καὶ ποσότης, Μελέτη περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπείρου ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ταῖς ἐπιστήμαις», ὅπου παρουσιάζεται ὡς πολέμιος τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ.

Ἐβέλλιος, *μάρτυς*. Ρωμαῖος ἀξιωματικὸς ἐπὶ Νέρωνος, γενόμενος Χριστιανός· ἀπεκεφαλίσθη ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸ βάπτισμά του καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ ἀναγραφεὶς ἑορτάζεται κατὰ τὴν 11 Μαΐου. Ε. Γ. Π.

Ἔβελλοι (οἱ). Σλαυϊκὴ φυλὴ ἐγκατασταθεῖσα μετ' ἄλλων σλαυϊκῶν φυλῶν (Οὐΐλτσοι, Οὐκέρσοι, Ρητάριοι, Ὀβότρητοι κ. ἄ.) περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος ἐν Βρανδεμβούργῳ. Οἱ λαοὶ οὗτοι, μετὰ μακρὰν καὶ διηνεκῆ πάλην πρὸς τοὺς Σάξωνας καὶ τοὺς Φράγκους, ὑπετάγησαν πάντες εἰς τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν, ἐν ἔτει 789 μ. Χ. Βραδύτερον κατέστησαν ἀνεξάρτητοι, μέχρις οὗ Ἑρρῖκος Α' ὁ Ὀρνιθοθήρας, καταλαβὼν τὴν ἕδραν αὐτῶν Βρενναρός, ὑπέταξεν ἐκ νέου ταύτας (928 μ. Χ.). Κ. Μ. Κ.

Ἔβελυν (Evelyn), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1620—1706). Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Ἡμερολόγιόν του», εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει τὰς περιηγήσεις του ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Τὸ ἔργον παραμένει πολύτιμον χρονικὸν τῶν συμβάντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καλύπτον ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα (1640—1706), παρέμεινε δὲ χειρόγραφον μέχρι τοῦ 1818. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Περὶ Ἐλευθερίας καὶ Δουλείας», «Ἡ Χρυσῆ Βίβλος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ ἀνατροφῆς τῶν παίδων» (μετάφρασις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ), «Ὁ Γάλλος κηπουρός», «Σύγκρισις τῆς ἀρχαίας πρὸς τὴν νεωτέραν ἀρχιτεκτονικὴν» κ.λ.π. Δ. Δ.

Ἔβελυν (Evelyn) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 503. Ἀνεκαλύφθη τὴν 19 Ἰανουαρίου 1903 ὑπὸ τοῦ R. S. Dugan ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἐβεναβία (ἡ) (Ebenavia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοδακτυλιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐβεναβία ἡ λευκὴ* (**Ebenavia alba**), ἥτις ἔχει χρῶμα λευκίτρινον κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ φαιοελαιῶδες κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὸ μῆκός της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 9 ἑκατοστόμετρα. Δ. Ν. Π.

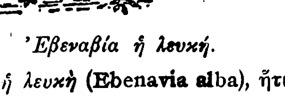

Ἐβεναβία ἡ λευκή.

ἐβενικὰ (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. ***ἐβενοειδῆ***.

ἐβένινος, —*η*, —*ον*· ὁ ἐξ ἐβένου κατεσκευασμένος: «ἐβένινα ἔπιπλα».

ἐβενοειδῆ (τὰ) (Ebenaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Τὰ ἐβενοειδῆ εἶναι δένδρα ἢ θάμνοι μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἀκέραια, μὲ ἄνθη πολύγαμα, κατὰ μασχαλιαίας βότρυς διατεταγμένα, καὶ καρπὸν σαρκώδη, σφαιρικόν, μὲ πλείονας μονοσπέρμους θαλάμους. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων καὶ καλλιεργοῦνται κυρίως διὰ τὸ πολύτιμον ξύλον των καί τινα διὰ τὸν ἐδώδιμον καρπόν των. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν γενῶν, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια, γνωστότερα εἶναι: *διόσπυρος, εὔκλεια, μάβα* καὶ ἄλλα πολλά. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοφυτ.]* Λείψανα τῆς οἰκογενείας ταύτης — κυρίως φύλλα — εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Μεγαλυτέρα ἀφθονία ἀπολιθωμένων λειψάνων εὑρέθη ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν—ἐκ τῶν γενῶν *εὐκλεὴς* καὶ *ροαγένα*—ἐντὸς τῶν τριτογενῶν λιγνιτοφόρων στρωμάτων τῆς λεκάνης τῆς Κύμης ἐν Εὐβοίᾳ. Γ. Κ. Γ.

ἐβενοειδὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· ὁ πρὸς ἔβενον προσομοιάζων.

ἐβενόξυλον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ξύλον τὸ λαμβανόμενον ἐκ διαφόρων δένδρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐβενοειδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἔβενος (ὁ) (Ebenus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον πόας, φρύγανα ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς, ὧν 2—3 εἴδη ἀπαντῶσι καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἕτερα δύο ἐν Ἑλλάδι: *ἔβενος ὁ σιβθόρπιος* (Ebenus sibthorpii) καὶ *ἔβενος ὁ κρητικὸς* (Ebenus cretica), θάμνος αὐτοφυὴς ἐν Κρήτῃ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀρχοντόξυλο*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα ἔβενος φέρονται πλεῖστα εἴδη ξύλων χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν ξυλουργικὴν τέχνην καὶ γνωστὰ διὰ τὸν σκοτεινὸν χρωματισμόν των ὡς καὶ τὴν μεγίστην σκληρότητά των. Ἡ τελευταία αὕτη ἰδιότης εἶναι προσόν, ὅπερ ἐπιτρέπει εἰς τὸν τεχνίτην διὰ καταλλήλου στιλβώσεως νὰ παρουσιάζῃ τὸ ξύλον μὲ ἐπιφάνειαν ἀποστίλβουσαν ὅπως τοῦ κρυστάλλου (καθρέπτου). Τὰ δένδρα, ἐξ ὧν λαμβάνεται τὸ πολύτιμον τοῦτο ξύλον, εἶναι ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον περὶ τοῦ ἐβένου συγκεχυμένας γνώσεις. Ὁ Θεόφραστος ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο δενδρύλλιον ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν (Ἱστ. φυτ. IV, 4, 6), ὅτι ἡ ἐντεριώνη μόνον τοῦ κορμοῦ εἶχε μελανὸν χρῶμα καὶ ἐγνώριζε μόνον ὅτι τὸ ξύλον του ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος ἐν τῇ ξυλουργικῇ βιομηχανίᾳ καὶ συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν πολυτίμων φυτικῶν προϊόντων, ἐφ' ὅσον οἱ Αἰθίοπες ἐπλήρωνον ἀνὰ ἑκάστην τριετίαν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ὑπὸ τύπον φόρου, περὶ τοὺς διακοσίους κορμοὺς (*Ἡροδ.* Γ', 97, *Πλίν.* XII, 17). Ὁ Παυσανίας ἐξ ἄλλου ἀναφέρει, ὅτι εἶδεν ἀρχαιότατα ἀγαλμάτια ἐξ ἐβένου (I, 42, 5. VII, 53,11. VIII, 17,2). Ἡ ἐκ τοῦ ξύλου τῶν δένδρων τούτων παραγομένη κόνις ἐθεωρεῖτο ὡς φάρμακον κατὰ τῆς ὀφθαλμίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς κατασκευῆς τῶν πυραμίδων μετεχειρίζοντο τοῦτο ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τὴν κατασκευὴν πολυτελῶν ἐπιπλώσεων. Ὁ Βιργίλιος ἀναφέρει (Γεωργ. II, 115), ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἐπρομηθεύοντο τοιαῦτα ξύλα ἐκ τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ ξύλον τοῦ ἐβένου ἐπίσης ἐχρησιμοποιήθη μεταξὺ ἄλλων καὶ διὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος (*Πλίν.* XVI, 213). Δ. Ν. Π.

Ἔβενος.

—*[Ἐμπορευματ.]* Ὡς *ἔβενος* φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ξύλον πολλῶν εἰδῶν δένδρων τῆς οἰκογενείας τῶν ἐβενωδῶν. Τὸ ξύλον τοῦτο εἶναι μέλαν, πυκνόν, βαρὺ καὶ εὔθραυστον, καὶ διακρίνεται ὑπὸ τρεῖς ποικιλίας: ἔβενος τῆς Βραζιλίας, σκληρὸς μετὰ ἐρυθροφαίων ραβδώσεων, τῆς Πορτογαλίας χρώματος βαθυπρασίνου μετὰ ἐρυθρῶν φλεβῶν καὶ ὁ σπουδαιότερος πάντων ἐκ Μαδαγασκάρης προερχόμενος, χρώματος μελανοῦ, στιλβουμένου ἐξόχως. Ἅπαντα τὰ εἴδη ταῦτα παρέχουν ποικίλην χρῆσιν πρὸς κατασκευὴν ὡραίων ἐπίπλων, ράβδων, κλειδοκυμβάλων καὶ λοιπῶν μουσικῶν ὀργάνων. Τοῦ ἐβένου ἐπετεύχθησαν πλεῖσται ἀπομιμήσεις, ὧν τινες μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας,

Digitized by Google

εἴτε τῇ βοηθείᾳ τῶν τῆς ἀνιλίνης χρωμάτων, εἴτε διὰ περιαλείψεως πρότερον οἱουδήποτε λευκοῦ ξύλου μὲ διάλυσιν θειικοῦ ὀξειδωμένου σιδήρου, κατόπιν δὲ διὰ τοῦ ἀποβράσματος τῶν κηκίδων. Ἡ ἐλαφρότης ὅμως τοῦ ξύλου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀπόξεσις τῆς ἐπιπολαίας χρωστικῆς στιβάδος ἀφ' ἑτέρου ἀποκαλύπτει τὸ ξύλον. Ι. Γ. ΜΠ.

— *[Τεχν.]* Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ ἔβενος, διὰ τὰς θαυμασίας του ἀρετάς, ἐτιμᾶτο κατ' ἐξοχὴν ἔν τε τῇ κατασκευῇ καὶ τῇ ποικίλσει τῶν ἐπίπλων. Οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἠγάπων ἐξαιρέτως τὸ ξύλον τοῦτο, σπουδαῖον δ' ἐμπορεῖον ἐβένου κατὰ τοὺς ἀπωτάτους χρόνους τῆς ἱστορίας ὑπῆρξεν ἡ Τύρος. Καθὼς δὲ πληροφορούμεθα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς (Στράβωνα, Ἡρόδοτον, Βιργίλιον Πλίνιον, Λουκιανὸν) μεγάλαι ποσότητες ἐβένου ἐξήγοντο ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ δὴ τὰς Ἰνδίας ἢ τὴν Αἰθιοπίαν μετὰ μεγάλων ποσοτήτων ἐλεφαντοστοῦ καὶ παρεδίδοντο εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τῶν λαῶν τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς καὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ ἐβενουργοὶ ἐν Αἰγύπτῳ συνειργάζοντο μετὰ τῶν δερματοποικιλτῶν καὶ τῶν ἀναγλυφοποιῶν εἰς τὴν διακόσμησιν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν πλουσιωτάτων ἐκείνων καὶ ἐξαιρέτως ἐξειργασμένων καθισμάτων, κιβωτίων, κλινῶν, ἅτινα προωρίζοντο διὰ τοὺς Αἰγυπτίους ἡγεμόνας καὶ τοὺς μεγιστᾶνας. Εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον τοῦ Λονδίνου ἀπόκεινται ἐξαίρετα τοιαῦτα καθίσματα ἐξ ἐβένου κεκοσμημένου διὰ βαρυτίμων κοσμημάτων ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, ὁμοίως δὲ κιβωτίδια, εἰς ἃ ὁ ἔβενος, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, αἱ κυαναῖ καὶ ἐρυθραὶ πλάκες ἐναλλάσσονται ἐντὸς ὡραίων περιγραμμάτων κατὰ τρόπον μαρτυροῦντα καλλιτεχνικὴν δεξιοτεχνίαν καὶ σαφῆ αἴσθησιν τοῦ καλοῦ. Μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ Ἰσραηλῖται, οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐξετίμησαν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὸ ξύλον τοῦ ἐβένου καὶ τὸ ἐχρησιμοποίησαν ποικιλοτρόπως. Φαίνεται, ὅτι μᾶλλον τοῦ ἰνδικοῦ προὐτιμᾶτο ὁ αἰθιοπικὸς ἔβενος, ὡς νῦν οἱ μᾶλλον προτιμώμενοι ἔβενοι εἶναι οἱ ἐκ Κεϋλάνης, Μαδαγασκάρης, Φιλιππίνων καὶ δὴ τῆς νήσου τοῦ Μαυρικίου προερχόμενοι, λίαν δ' ἀξιόλογος θεωρεῖται ὁ ἔβενος τῆς Βραζιλίας.

Παρὰ τοὺς προμνημονευθέντας λαοὺς οἱ Ἰνδοί, οἱ Σῖναι, οἱ Ἰάπωνες καὶ οἱ Ἄραβες ἐδημιούργησαν ἀείποτε ζῶσαν ἐν τῇ ἐβενουργίᾳ παράδοσιν. Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἡ ἐβενουργία οὐδόλως διεκρίνετο τῆς λεπτουργίας καθόλου, περιωρίζετο δ' εἰς τὴν κατασκευὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπίπλων ἀπαραιτήτων εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, κλινῶν, ἀνακλίντρων, καθισμάτων καὶ τραπεζῶν. Αἱ διακοσμητικαί της τάσεις ἐξηντλοῦντο εἰς βραχεῖαν σειρὰν φυτοσχήμων καὶ γεωμετρικῶν κοσμημάτων, μόλις δὲ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὁμοῦ μὲ τὴν δύσιν τῆς γοτθικῆς τέχνης καὶ τὴν ἀνατολὴν τῆς τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως, ἤρξατο καὶ ἡ ἐβενουργία ν' ἀναπτύσσεται γοργῶς καὶ ν' ἀνέρχηται εἰς περιωπήν. Κατ' ἐκείνους ἀκριβῶς τοὺς χρόνους ἐδημιουργήθη μία νέα τάξις τεχνιτῶν, ἡ τῶν καλουμένων *εἰκονοποιῶν* (imagiers), οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς ἀναγλυφοποιίας καὶ τῆς γλυπτικῆς καθόλου ἀπὸ τῆς ἐπιπλοποιίας καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν εὐρείας καλλιτεχνικῆς κινήσεως ἐκμεταλλευομένης τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ τὰ πολύτιμα ξύλα καὶ περιλαμβανούσης ἐν ἑαυτῇ τὴν κατασκευὴν παντοίων εἰδωλίων καὶ κιβωτιδίων πρὸς φύλαξιν κοσμημάτων, πολυτίμων δοχείων καὶ ἐνδυμάτων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ καλλιτέχναι τῆς Δύσεως ἐμιμοῦντο τὰ βυζαντινὰ πρότυπα, διότι ἡ ἐβενουργία ὑπῆρξε παρὰ τὴν σμαλτοποικιλτικὴν καὶ τὴν ἐξεργασίαν τοῦ ἐλεφαντοστοῦ μία ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἀνεπτυγμένας μικρὰς τέχνας τοῦ Βυζαντίου. Βραδύτερον ὅμως ἐπενόησαν καὶ αὐτοὶ ἰδικούς των τρόπους διακοσμήσεως, ἐξέτειναν δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐβένου εἰς παντὸς εἴδους ἔπιπλα καὶ κομψοτεχνήματα, ἀπὸ τῶν βιβλιοθηκῶν μέχρι τῶν μικροσκοπικῶν κιβωτίων πρὸς φύλαξιν πολυτίμων ἀντικειμένων. Ἄμεσοι συνεργάται τῶν ἐβενουργῶν ὑπῆρξαν οἱ διὰ τῆς ἐμπαιστικῆς μεθόδου διακοσμοῦντες τὰ δημιουργήματα τούτου διὰ τοῦ ἐλεφαντοστοῦ καὶ τῶν εὐγενῶν μετάλλων, ἐπὶ πλέον δ' οἱ ζωγράφοι. Βραδύτερον ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐβενουργίας ὤθησεν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐβένου δι' ἑτέρων ξύλων, ἅτινα, τυγχάνοντα καταλλήλου ἐξεργασίας καὶ καταλλήλως χρωματιζόμενα, ἠδύναντο νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν ἱκανοποιητικῶς. Ἦσαν δὲ ταῦτα ἡ δρῦς, ἡ καρύα, τὸ ἰόξυλον (παλλισάντρ), τὸ ἀνακάρδιον (ἀκαζού), ὁ σφένδαμνος, ἡ ὀξύα καὶ ἡ ἀγριοκερασέα. Ὁ γνήσιος ἔβενος παρέμεινεν εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν μᾶλλον ὡς ὕλη διακοσμήσεως ἢ κατασκευῆς ἐπίπλων. Διάσημος ὑπῆρξε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ἰταλικὴ ἐβενουργία. Ὅτε δ' αὕτη παρήκμασε, τὴν διεδέχθη ἐν τῇ πρώτῃ θέσει ἡ γαλλική, ἥτις ἰδίᾳ ἐκαλλιεργήθη ἐν Παρισίοις καὶ δὴ ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Ἔσχε δ' αὕτη ἰσχυροὺς ἀντιπάλους τὴν ἀγγλικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν ἐβενουργίαν. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐβενουργική (ἡ), ἡ *ἐβενουργία*· ἡ τέχνη τοῦ ἐβενουργοῦ (βλ. λ. *ἔβενος [Τεχν.]*).

ἐβενουργὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατεργαζόμενος τὸν ἔβενον, ὁ εἰδικὸς τεχνίτης τῆς κατεργασίας τοῦ ἐβένου.

ἐβενόχρους (ὁ, ἡ),—*ουν* (τό)· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἐβένου.

Ἔβενπουλ (Evenpoel), ***Ἐρρῖκος-Ἰάκωβος-Ἐδουάρδος.*** Βέλγος ζωγράφος (1872—1899). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς Βρυξέλλας καὶ κατόπιν εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν ἐν Παρισίοις, ὅπου ἔσχεν ὡς διδάσκαλον τὸν Γουσταῦον Μορέν. Διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς καὶ εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν ἦτο ἤδη γνωστὸς διὰ τὴν σταθερότητα τοῦ σχεδίου, τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων, τὴν εὐρωστίαν τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν ποικιλίαν καὶ πρωτοτυπίαν τῶν μέσων τῆς ἐκφράσεως. Ἡ παραγωγή του ὑπῆρξε σχετικῶς ἄφθονος, ἐὰν συγκρίνῃ τις τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἀφῆκε πρὸς τὴν βραχύτητα τοῦ βίου του. Μεταξὺ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Τὸ κοριτσάκι» (1895), «Τὸ μωρὸ στὴν κούνια» (1896), «Ἕνας δικηγόρος» (1896), «Ὁ ἐργάτης» (1896), «Ὁ ἐργάτης τοῦ Σηκουάνα» (1897), «Τὸ καφὲ Ἀρκοὺρ» (1898), «Ἀπὸ τοῦ Μουλὲν Ρούζ εἰς τὸ Φολὶ Μπερζὲρ» (1899), «Πωλητὴς πουλιῶν» (1899) κτλ. —Β.

Ἔβερ *[Παλ. Διαθ.]*. Ἀπόγονος τοῦ Σήμ, ἐμφανιζόμενος ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὡς πρόγονος τῶν Ἑβραίων (Γεν. ι' 21, Ἀριθ. κδ' 24). Π. Ι. Μ.

Ἐβεράρδος (Eberhard), ***Ἰωάννης-Αὔγουστος.*** Ἔγκριτος Γερμανὸς συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος. Ἐγεννήθη ἐν Halbertstadt τῷ 1739. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους καὶ τὰς ἐν Χάλλῃ πανεπιστημιακὰς σπουδάς του (1756—1759) ἐδίδαξεν εἰς διάφορα σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, τῷ δὲ 1778 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Χάλλῃ. Ἐν αὐτῇ διεκρίθη οὐχὶ μόνον διὰ τὴν εὐδόκιμον πανεπιστημιακὴν διδασκαλίαν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γόνιμον συγγραφικὴν δρᾶσίν του. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Νέα Ἀπολογία τοῦ Σωκράτους» τ. 2 (Βερολῖνον 1772, β' ἔκδ. 1790), «Γενικὴ θεωρία τοῦ διανοεῖσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι» (Βερολῖνον 1776, β' ἔκδ. 1786), ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, «Γενικὴ Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας» (Halle 1788, β' ἔκδ. 1796), «Ἐγχειρίδιον Αἰσθητικῆς» τ. 4 (Halle 1807—1808), «Ἀνάλεκτα» (Halle 1784—1788). Τῷ 1809 ἀπέθανεν ἐν πλήρει ἀκμῇ τῆς συγγραφικῆς δράσεώς του. Γ. Π. Α.

—**Ἐβεράρδος** (Eberhard), ***Χριστόφορος.*** Γερμανὸς ἐκκλησιαστικὸς καὶ γεωγράφος (1655—1730). Ὑπῆρξε γενικὸς στρατιωτικὸς ἱερεὺς τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Μολδαυΐας τῷ 1711. Εἶναι γνωστὸς ὡς ἐφευρέτης ὀργάνου διὰ τοῦ ὁποίου καθωρίζοντο ταχέως αἱ ἀποστάσεις ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ὅπερ παρουσίασε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν τσάρον Πέτρον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν μεγάλας εὐκολίας ἐν Ἀλτόνᾳ, παρὰ τὸ Ἀμβοῦργον, πρὸς τελειοποίησιν τῶν πειραμάτων του, τὰ ὁποῖα ὁ Ἐβεράρδος συνώψισεν εἰς εἰδικὸν σύγγραμμά του. —Β.

—**Ἐβεράρδος** (Eberhard), *κόμις τῆς* ***Βυρτεμβέργης.*** Ὄνομα ἐξ κομίτων τῆς Βυρτεμβέργης (βλ. λ. ἐν τ. Ζ', 935, α').

Ἔβερεστ (Eberest) *[Γεωγρ.]*. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἰμαλαΐων καὶ ὅλης τῆς γῆς, κείμενον ἐν Νεπάλ, ἀκριβῶς σχεδὸν εἰς τὸ σημεῖον συμπτώσεως τοῦ μεσημβρινοῦ 87 Α. μήκους μετὰ τῆς παραλλήλου 28 Β. πλάτους. Τριγωνομετρικαὶ παρατηρήσεις καθώρισαν τὸ ὕψος τοῦ ὄρους τούτου εἰς 8.840 μ., δυνατὸν ὅμως νεώτεραι ἔρευναι σχετικῶς μὲ τὴν διάθλασιν τοῦ φωτὸς εἰς τοιαῦτα ὕψη ν' ἀποδείξουν τὴν κορυφὴν ἔτι ὑψηλοτέραν. Μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος συνεχέετο πρὸς κορυφὴν δυτικῶς αὐτοῦ κειμένην καὶ καλουμένην Γκαουρισάγκαρ, ἥτις ἔχει ὕψος 7144 μ. Αἱ παρατηρήσεις ὅμως τοῦ λοχαγοῦ Γούντ ἐκ κορυφῶν παρὰ τὸ Χατμάνδου, ἐν Νεπὰλ καὶ τοῦ ταγματάρχου Ράϋντερ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Λάσα καὶ τῶν πηγῶν τοῦ Βραχμαπούτρα, τῷ 1904, καθώρισαν τὴν θέσιν τῶν δύο ὀρέων καὶ κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν Ἰμαλαΐων εἶναι τὸ Ἔβερεστ. Οἱ Θιβετινοὶ ὀνομάζουν τοῦτο Τσομο-λούγγκμα, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα Ἔβερεστ ἐκ τοῦ Γεωργίου Ἔβερεστ, ὅστις συνεπλήρωσε τὰς τριγωνομετρικὰς παρατηρήσεις καὶ πρῶτος καθώρισε τὴν θέσιν καὶ τὸ ὕψος του τῷ 1841. Μέχρι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἡ ἐξερεύνησις τῆς κορυφῆς καθίστατο ἀπραγματοποίητος λόγῳ τῆς ξενοφοβίας τῶν λαμάδων τοῦ Θιβέτ. Ἐσχάτως ὅμως, κατὰ τὰ ἔτη 1921, 1922 καὶ 1924 ὠργανώθησαν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βασιλικῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀλπινιστῶν τοῦ Λονδίνου, ἐπιτευχθείσης καὶ τῆς σχετικῆς ἀδείας τοῦ Δαλάϊ-Λάμα τοῦ Θιβέτ, τρεῖς ἐξερευνητικαὶ ἀποστολαί. Τὰ μέλη τῶν ἀποστολῶν, παλαίοντα πρὸς μυρίας δυσχερείας, ἰδίᾳ τὸ δριμύτατον ψῦχος καὶ τὴν ἀσθενεστάτην ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν, κατώρθωσαν νὰ πλησιάσουν τὴν κορυφὴν ἀπέχοντες αὐτῆς μόλις 600 μέτρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Bury*, **Mount Everest; The Reconnaissance** (1922). — *E. Hedin*, **Mount Everest** (1923). — *Norton*, **The Fight for Everest** (1925). Δ. Δ.

Ἔβερεστ (Everest), ***Γεώργιος.*** Ἄγγλος μηχανικὸς (1790—1866). Μετέβη τῷ 1806 εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, ὅπου διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1818 βοηθὸς τοῦ συνταγματάρχου Lambton εἰς τὴν τριγωνομετρικὴν καταμέτρησιν τῶν Ἰνδιῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου διηύθυνε τὰς καταμετρήσεις ὁ Ἔβερεστ (1823—1843) καὶ συνεπλήρωσε συγχρόνως (1841) τὴν καταμέτρησιν τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἰνδικοῦ μεσημβρινοῦ. Πρὸ τιμὴν τούτου ὁ διάδοχός του Vaugh ὠνόμασε τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἰμαλαΐων *Ἔβερεστ*. ΑΝ. Δ.

Ἔβερετ (Everett) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Μασσαχουσέττης, εἰς ἀπόστασιν 6 χλμ. ΒΑ τῆς Βοστώνης, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ προάστειον. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν ὑποδημάτων καὶ σιδηροχυτήρια. Ἱδρύθη τῷ 1643 καὶ ἔχει 40.102 κατοίκους. —2) Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βασιγκτῶνος, ἐπὶ τοῦ Φιὸρδ Ποῦτζετ-Σάουντ. Κεῖται ἐν μεταλλοφόρῳ περιοχῇ, ἐξυπηρετεῖται δι' εὐρέος σιδηροδρομικοῦ δικτύου καὶ ἀποτελεῖ σημαντικὸν λιμένα ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς. Κάτοικοι 27.614. —Μ.

Ἔβερετт (Everett), ***Ἀλέξανδρος-Χὶλλ.*** Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς καὶ διπλωμάτης (1790—1847). Τῷ 1809 συνώδευσε τὸν Τζὼν Κουΐνου Ἄδαμς, διορισθέντα πρεσβευτὴν ἐν Ρωσίᾳ, ὡς ἰδιαίτερος γραμματεύς του. Τῷ 1818 διωρίσθη ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀμερικῆς ἐν Χάγῃ. Κατὰ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἄνταμς ἐστάλη εἰς Ἱσπανίαν, ἐμεσολάβησε δὲ μεταξὺ τῆς ἱσπανικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἱσπανικῆς καταγωγῆς ἀμερικανικῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα δι' ἀλλεπαλλήλων ἐπαναστάσεων ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ὁ Ἔβερετт εἶναι γνωστότερος ἐν τούτοις μᾶλλον ὡς συγγραφεὺς ἢ διπλωμάτης. Τὸ κυριώτερον ἔργον του, μεταφρασθὲν εἰς πλείστας γλώσσας, εἶναι «Εὐρώπη, ἢ Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν κυριωτέρων Δυνάμεων μὲ προβλέψεις ὡς πρὸς τὸ μέλλον των», ἐπίσης τὰ ἔργα του: «Ἀμερική», «Ποιήματα», «Πραγματεῖαι». Α.Δ.

— **Ἔβερετт** (Everett), ***Ἐδουάρδος.*** Ἀμερικανὸς λόγιος καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Dorchester τῆς Μασσαχουσέττης (τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν) τῷ 1794. Ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν Ἀμερικῇ, κλασσικὴν δὲ φιλολογίαν ἐν Γοτίγγῃ τῆς Γερμανίας ἐπὶ διετίαν (1815—1817). Κατόπιν διέτριψεν ἐπὶ τριετίαν ἐν Ἀγγλίᾳ, Παρισίοις, Ἰταλίᾳ, Ἑλλάδι, Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Τουρκίας, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Ἀμερικὴν τῷ 1820. Ἡ ἐν τῇ πατρίδι του δρᾶσις τοῦ Ἔβερετт ὑπῆρξε πολυσχιδής. Κατ' ἀρχὰς διηύθυνε τὴν «North-Amerika Review», κατόπιν δὲ ἐχρημάτισεν ἐπὶ τετραετίαν κυβερνήτης τῆς Μασσαχουσέττης (1836—1840) καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ἀμερικῆς ἐν Λονδίνῳ (1841—1845). Ἐπανελθὼν εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ περιωνύμου Harvard-College μέχρι τοῦ 1852. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς πατρίδος του ὡς γερουσιαστής, καθὼς καὶ εἰς διαφόρους ἀνωτάτας διοικητικὰς θέσεις. Οἱ κάλλιστοι τῶν λόγων του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Orations and Speechs on various occasions» τ. 4 (Boston 1869). Ὁ Ἔβερετт ἀπέθανε τῷ 1865. Γ. Π. Α.

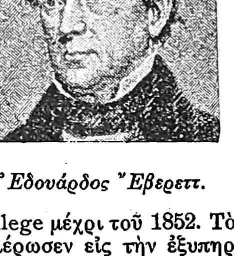

Ἐδουάρδος Ἔβερετт.

ἐβέρθειος ἢ ***τυφοειδὴς σηψαιμία*** (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ διὰ τοῦ αἵματος γενίκευσις τῆς τυφικῆς λοιμώξεως, ἤτοι τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸ βακτηρίδιον τοῦ Eberth. Περιπτώσεις τινὲς τῆς σηψαιμίας ταύτης, ἔχουσαι ὡς μοναδικὴν ἐντόπισιν τὰς ἀρθρικὰς ἐκδηλώσεις, ἀντιπροσωπεύουν ἴδιον τύπον τῶν ἐξωεντερικῶν μορφῶν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, διάφορον τοῦ λεγομένου *ἀρθροτύφου*.

Ἐβερίλδη, *ἁγία*. Ἐξ ἐθνικῶν γονέων γεννηθεῖσα ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, ἐγένετο Χριστιανὴ καὶ καταλιποῦσα τὸν πατρικὸν οἶκον κατῴκησεν ἔν τινι παρὰ τὴν Ὑόρκην ἐρημίᾳ, ἣν ὑπέδειξεν εἰς αὐτὴν ὁ ἅγιος Βιλφρῖδος. Προσελθοῦσαι δὲ καὶ ἄλλαι παρθένοι κατόπιν εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ἤγειραν μοναστήριον διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς Ἐβερίλδης, τὸ ὁποῖον κατόπιν ἐπωνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς (Everilsham ἢ Everingham). Ἡ μνήμη αὐτῆς ὡς ἁγίας ἀναγράφεται ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 9 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

Ἐβέρμαρος, *μάρτυς*. Ἐν Frise τῆς Ὁλλανδίας γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἐπεχείρησε μετ' ἄλλων Χριστιανῶν ταξίδιον ὡς προσκυνητὴς εἰς Λιέγην καὶ καθ' ὁδὸν ἐφονεύθη μετὰ τῶν συντρόφων του ὑπ' ἀγρίων ἐθνικῶν. Ἀναγρα-

Digitized by Google

φεὶς δ' ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ ἑορτάζεται κατὰ τὴν 1 Μαΐου. Ε. Γ. Π.

ἐβερνικὸν ***ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*. Μεθυλαιθὴρ τοῦ *λεκανορικοῦ ὀξέος*, ἀπαντῶν εἰς τὸν λειχῆνα Evernia primastri, τοῦ ὁποίου οἱ πλόκαμοι μετὰ τὴν ξήρανσιν καὶ κονιοποίησιν χρησιμοποιοῦνται ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς ἀρωμάτισιν τοῦ ἄρτου. Σ. Γ.

Ἔβεσος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου *Ἔβισσος ἢ Ἔβυσος*.

Ἔβη ***μάρτυς***. Ἄγνωστον πότε ὑποστᾶσα μαρτυρικὸν θάνατον, τιμᾶται νῦν ὡς πολιοῦχος ἐν Dreux (Eure-et-Loire) τῆς Γαλλίας καὶ ἡ μνήμη της ἑορτάζεται τὴν 6 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Ἐβιὰν-λὲ-Μπαὶν (Evian-les-Bains) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἄνω Σαβοΐας, παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης, ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ὄχθης αὐτῆς, ἀπέναντι τῆς Λωζάννης. Εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ λόφου κατερχομένου πρὸς τὴν λίμνην καὶ ἔχει 3271 κατοίκους. Τὸ Ἐβιὰν ἔχει ἑπτὰ ἰαματικὰς πηγὰς ψυχράς, ὧν ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 11—12° καὶ αἵτινες εἶναι λίαν πτωχαὶ εἰς στερεὰ συστατικά, τουτέστιν ἀνήκουν εἰς τὰς ὀλιγομεταλλικὰς πηγάς. Τὸ στερεὸν ὑπόλειμμα τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν αὐτῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,5 γρ. ἀνὰ λίτρον ὕδατος, σύγκειται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων. Τὰ ἰαματικὰ ὕδατα τοῦ Ἐβιὰν εἶναι διουρητικά, ἐνδείκνυνται δὲ κατὰ τὴν θεραπείαν τῆς πλύσεως καὶ ἀποτοξινώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τῆς νεφρικῆς ὁδοῦ. Αἱ ἐν τῷ Ἐβιὰν ὑπάρχουσαι ἐγκαταστάσεις εἶναι νέαι καὶ λίαν σημαντικαί. Τὸ ὕδωρ τοῦ Ἐβιὰν ἐμφιαλοῦται ἐπιτοπίως καὶ φέρεται καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Τὰ ἰαματικὰ ὕδατα τοῦ Ἐβιὰν ἐνδείκνυνται κατὰ τοῦ νευρο-αρθριτισμοῦ, ἀρθρίτιδος, ψαμμιάσεως, οὐραιμίας, χολολιθιάσεως, ἀρτηριοσκληρύνσεως κλπ. Κ. Γ. Μ.

ἐβίβα! χαιρετισμὸς τῶν πινόντων, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *'ς τὴν ὑγειά σας* (ἐκ τοῦ ἰταλ. viva=νὰ ζῇς, ζήτω).

Ἐβὶλ-Μαρντοὺκ ἢ **Ἐβὶλ-Μεροντάχ**. Βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος (562—560 π. Χ.), διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα του Νεβουχαδνεσάρ, ἐδολοφονήθη ὅμως μετὰ διετῆ βασιλείαν ὑπὸ τοῦ γυναικαδέλφου του Νεργκὰλ-Σαρουσούρ, ὅστις καὶ τὸν διεδέχθη. Περὶ τῆς βασιλείας του εἶναι μόνον γνωστὸν ἐκ τῆς Βίβλου, ὅτι ἀπηλευθέρωσε τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων Ἰωακεὶμ ἐκ τῆς τριακονταεπταετοῦς του εἱρκτῆς.

Ἔβισσος ἢ ***Ἔβυσος*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεγαλυτέρα τῶν Πιτυουσῶν νήσων (συγχρόνων Βαλεαρίδων), καλουμένη νῦν *Ἰμπίθα* (βλ. λ.).

Ἐβιών. Ὁ ὑποτιθέμενος ἀρχηγὸς τῆς αἱρέσεως τῶν *Ἐβιωναίων*.

Ἐβιωναῖοι (οἱ). Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἐκαλοῦντο *Ναζωραῖοι* καὶ *Ἐβιωναῖοι*, ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ *ἐβιονίμ*, ὅπερ δηλοῖ πτωχοί, ἐπειδὴ ὑπερετίμων τὴν πενίαν. Ὅταν οἱ ὀπαδοὶ τῆς νέας θρησκείας ἐκλήθησαν Χριστιανοί, διὰ τοῦ Ἐβιωναῖοι ἐκαλοῦντο οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοί. «Ἐβιωναῖοι χρηματίζουσιν οἱ ἀπὸ Ἰουδαίων τὸν Ἰησοῦν ὡς Χριστὸν παραδεξάμενοι» (*Ὠριγ.* κατὰ Κέλσου II, 1). Ἔπειτα, ὅταν οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοί, οἵτινες κατ' ἰδίαν κατῴκουν, ἀπεσπάσθησαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποτελέσαντες ἰδίαν αἵρεσιν, ἐνῷ οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ οἱ μετὰ ἐξ ἐθνῶν κατοικοῦντες προσηρμόσθησαν πρὸς τούτους, οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι ἐκαλοῦντο Ἐβιωναῖοι. Ἐν μερικωτέρᾳ ἐννοίᾳ Ἐβιωναῖοι ἐκαλεῖτο μερίς τις τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν, οἵτινες τὰ μέγιστα ἀντετίθεντο πρὸς τοὺς Ναζωραίους.

Πολλοὶ τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας παράγουσι τὸ ὄνομα Ἐβιωναῖοι ἐκ τοῦ *Ἐβιών*, τοῦ ἱδρυτοῦ, ὡς νομίζουσι, τῆς αἱρέσεως ταύτης, ὅστις μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων διέδωκε τὴν αἱρετικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν εἰς τοὺς εἰς Πέλλαν καταφυγόντας Χριστιανούς. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη. Ἱδρυτὴς τῆς αἱρέσεως ταύτης δὲν εἶναι ὁ Ἐβιών, ὅστις εἶναι πλαστὸν πρόσωπον, πλασθὲν ἐκ παρεξηγήσεως τῆς λέξεως Ἐβιωναῖοι. Ἡ γνώμη τοῦ Kightfoot, ὅστις νομίζει ὅτι εὗρε τὸν Ἐβιὼν τοῦτον ἀναφερόμενον ἐν τῷ Ταλμούδ, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει, διότι ὁ ἐν τῷ Ταλμοὺδ ἀναφερόμενος ραββῖνος καλεῖται *Ἐβὼν* καὶ οὐχὶ Ἐβιών. Σήμερον πάντες οἱ ἐπιστήμονες δέχονται ὅτι οἱ Ἐβιωναῖοι ἐκλήθησαν οὕτω ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ ἐβιονίμ, ὅπερ δηλοῖ πτωχός.

Περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἐβιωναίων ἐλαχίστας ἔχομεν εἰδήσεις διότι δὲν ἔχομεν συγγράμματα προερχόμενα ἐκ τούτων. Ἡ σχολὴ τῆς Τυβίγγης ἀριθμεῖ πολλὰ τοῦ βιβλίου τῆς Καινῆς Διαθήκης ὡς Ἐβιωνιτικά. Ἀλλ' οὐδὲν τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι ἔργον Ἐβιωναίου συγγραφέως, οὐδὲ ἐκ τῶν βιβλίων τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Ἴσως αἱ ψευδοκλημέντιοι «Ὁμιλίαι», αἱ «Ἀναγνωρίσεις» καὶ ἡ «Διαθήκη τῶν δώδεκα πατριαρχῶν» προέρχονται ἐν μέρει ἐξ ἐβιωνιτικῶν πηγῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀμφισβητεῖται. Τούτου ἕνεκα πρὸς εὕρεσιν καὶ καθορισμὸν τῆς διδασκαλίας τῶν Ἐβιωναίων πρέπει τις νὰ προχωρῇ μετὰ περισκέψεως, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ Ἐβιωνιτισμὸς ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἐποχῇ ἐμφανίζεται ὑπὸ τρεῖς μορφάς. Ἤδη ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τριῶν εἰδῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς· Χριστιανοὺς οἵτινες τηροῦσι τὸν μωσαϊκὸν νόμον, ἀλλὰ δὲν ἀπαιτοῦσι τὴν τήρησιν αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανῶν, οὓς καὶ ἄνευ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου ἀναγνωρίζουσιν ὡς ἀδελφούς· Χριστιανοὺς οἵτινες ἀπαιτοῦσι καὶ ἐκ τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανῶν τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τοῦ νόμου· καὶ Χριστιανούς, οἵτινες, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἀναμιγνύουσι μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἄλλα στοιχεῖα καὶ οἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν οἱ πρόδρομοι τῶν γνωστικῶν Ἰουδαίων, οὓς ὁ Ἐπιφάνιος καλεῖ Ἐβιωναίους.

Ὁ Εἰρηναῖος γνωρίζει Ἐβιωναίους, οἵτινες οὐ μόνον τηροῦσι τὸν νόμον ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπόστολον Παῦλον θεωροῦσιν ἀποστάτην καὶ μεταχειρίζονται μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου. Οὗτος «τὰ περὶ Χριστὸν ὁμοίως τῷ Κηρίνθῳ καὶ Καρποκράτῃ μυθεύουσιν», ἀρνοῦνται δὲ τὴν ἐκ τῆς Παρθένου γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ὃν θεωροῦσι ψιλὸν ἄνθρωπον. Ὁ Ὠριγένης λέγει, «οἱ διττοὶ Ἐβιωναῖοι, ἤτοι ἐκ παρθένου ὁμολογοῦντες ὁμοίως ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν ἢ οὐχ οὕτω γεγεννῆσθαι, ἀλλ' ὡς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους». Κατὰ τὸν αὐτὸν Ὠριγένην ὁ Σύμμαχος, ὅστις μετέφρασε τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἰς τὸ ἑλληνικόν, ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἐβιωναίους. Ὁ Χριστὸς θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Ἐβιωναίων ὡς ἄνθρωπος φυσικῶς γεννηθείς, ἐπὶ τὸν ὁποῖον κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἴδει περιστερᾶς κατὰ τὴν βάπτισιν καὶ κατέστησεν αὐτὸν προφήτην. Μεγάλως ἐτίμων οἱ Ἐβιωναῖοι τὴν περιτομὴν καὶ τὰς λούσεις, ὡς καὶ τὸν μωσαϊκὸν νόμον πλὴν τῶν θυσιῶν, ἃς ἀπέρριπτον. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι κατ' αὐτοὺς κεκαθαρμένος Μωσαϊσμός. Αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις ἔχουσι μεγάλην σημασίαν ἐν τῇ θρησκείᾳ. Οἱ Ἐβιωναῖοι κατῴκουν τὰς χώρας τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ, διεσκορπισμένοι δὲ ἐξ αὐτῶν εὑρίσκοντο καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἴσως δὲ ἐνιαχοῦ καὶ τῆς Δύσεως. Ἡ ἀκμὴ τῶν Ἐβιωναίων πίπτει ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ τοῦ Τραϊανοῦ, οὐδεμία δὲ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Μωαμεθανισμὸς ἐπηρεάσθη ἰδίᾳ ἐκ τῶν Ἐβιωναίων. Κ. Ι. Δ.

Ἐβιωνῖται (οἱ)· βλ. *Ἐβιωναῖοι*.

ἐβκάφιον (τὸ) (ἀραβ. *ἐβκάφ*, πληθ. τοῦ *βάκφ*=ἀφιέρωμα)· ἡ κεντρικὴ διοίκησις τῶν βακουφικῶν κτημάτων ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ.

Ἔβλανα *['Αρχ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς χώρας τῶν Βλανίων, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰουερνίας (*Πτολεμ.* Β, β, 8 καὶ 9) ἐπὶ τοῦ Ἰουερνίου ὠκεανοῦ καὶ μετὰ τὸ Ἱερὸν Ἄκρον. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Δουβλῖνον*. Οἱ κάτοικοι *Ἐβλάνιοι*. Σ. Ε. Λ.

ἐβλανίνη (ἡ) *[Χημ.]* Λιπαρὰ ὕλη λαμβανομένη διὰ διασπάσεως καὶ ἀποστάξεως τοῦ λίπους τῶν ἐρίων. Ἀποτελεῖται ἐκ χοληστερίνης, ἰσοχοληστερίνης καὶ ἄλλων ἀλκοολῶν τῆς λιπαρᾶς σειρᾶς. Εἶναι παχύρρυτον ἔλαιον ἀνοικτοκιτρίνου χροιᾶς καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ σχηματισμοῦ γαλακτώματος τῶν σαπώνων πολυτελείας. Σ. Γ.

Ἐβλάνιοι (οἱ)· βλ. *Ἔβλανα*.

Ἐβλιὰ ***Τσελεμπῆ***. Ὁ διασημότερος τῶν Τούρκων περιηγητῶν, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἀκολουθήσας τὴν εἰς Ρωσίαν ἐκστρατείαν τοῦ σουλτάνου Ἰβραχίμ, διετέλεσε κατόπιν ἰμάμης διαφόρων βεζυρῶν, καὶ περιηγήθη ὡς τοιοῦτος τὴν τότε εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, τὴν ἀνατολικὴν Μεσοποταμίαν, Αἴγυπτον καὶ Περσίαν. Ἐπὶ σουλτάνου Μεχμὲτ τοῦ Δ' ἠκολούθησε μίαν εἰς Βιέννην ἀποσταλεῖσαν τουρκικὴν πρεσβείαν, ἐκεῖθεν δὲ ἐταξίδευσεν εἰς Γερμανίαν, Ὁλλανδίαν, Δανίαν, Σουηδίαν, Πολωνίαν καὶ Ρωσίαν. Ἔχων πνεῦμα παρατηρητικὸν ἔγραψε μακρὰς περιγραφὰς τῶν μερῶν τὰ ὁποῖα ἐπεσκέφθη. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξεδόθη εἰς τρεῖς τόμους κατ' ἀρχάς, κατόπιν εἰς ἓξ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένης τουρκικῆς ἐφημερίδος «Ἰκδάμ». Εἰς τοὺς ἓξ τούτους τόμους προσετέθησαν δύο ἄλλοι, τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος ἐξετυπώθη ἐσχάτως, πραγματευόμενος ἐν ἄλλοις καὶ περὶ Μακεδονίας.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐβόδα *['Αρχ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Πετραίας Ἀραβίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Ε, ιζ', 4). Σ. Ε. Λ.

Ἔβολι (Evoli ἢ Eboli), ***Ἄννα ντὲ Μεντόθα***, *πριγκίπισσα*—. Βλ. *Ἔμπολι*.

ἐβολιχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]* Ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι ἀζωχρωστικαὶ τῶν βαμβακερῶν, αἵτινες καθίστανται ἀνθεκτικώτεραι εἰς τὴν πλύσιν διὰ μετακατεργασίας διὰ χρωμίου. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι: Τὸ *κυανοῦν*, παρασκευαζόμενον ἐκ τολιδίνης καὶ 1,8-ἀμινοναφθολο-3,5-δισουλφοξέος, κατάλληλον ἐπίσης καὶ διὰ μάλλινα, ἡμιμάλλινα, ἡμιμετάξινα καὶ ἰοῦταν. Περαιτέρω τὸ *σκοτεινοκυανοῦν*, τὸ *πράσινον* ἐκ βενζιδίνης, σαλικυλικοῦ ὀξέος, Β-ὀξέος καὶ διαζωσουλφανιλικοῦ ὀξέος καὶ τὸ *νεοκυανοῦν*, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ *κυανοῦν τῆς ἀζιδίνης* ΒΧ. Σ. Γ.

ἐβολυσιονισμὸς (ὁ) (evolutionisinus) *[Φιλοσοφ.]*· βλ. λ. *ἐξέλιξις* ἢ *ἐξελίξεως θεωρία*.

ἐβονίτης (ὁ) ἢ ***ἐσκληρυμένον κόμμι*** (Ebonite, Hartgummi) *[Χημ.]*. Ἡ ἀνωτάτη δυνατὴ βαθμὶς βουλκανισθέντος καουτσούκ, ἥτις λαμβάνεται διὰ μίξεως τοῦ καουτσοὺκ μετὰ τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας ποσότητος θείου καὶ διὰ μακροῦ βουλκανισμοῦ. Ὁ τρόπος τοῦ βουλκανισμοῦ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν τοῦ μαλακοῦ καουτσούκ. Ἡ εἰς θεῖον περιεκτικότης ὑπολογιζομένη ἐπὶ καουτσοὺκ κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ προϊόντος μεταξὺ 18 καὶ 40%, ἐπίσης ὁ χρόνος τοῦ βουλκανισμοῦ ποικίλλει μεταξὺ 2 καὶ 10 ὡρῶν. Πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ πορώδους καὶ ἐπίτευξιν καλυτέρας ὁμοιογενείας προστίθενται πλὴν τῶν καὶ διὰ τὸ μαλακὸν καουτσοὺκ προστεθειμένων ὑλῶν καὶ ἐπὶ πλέον λινέλαιον, φυσικὴ ἄσφαλτος καὶ ἀνθρακικὸν μαγνήσιον. Ὁ ἐβονίτης ἔχει ποικιλωτάτην χρῆσιν. Οὕτω λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ μονωτικῆς ἱκανότητος χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ, ὡς λ. χ. πρὸς παρασκευὴν κιβωτίων συσσωρευτῶν, μονωτικῶν πλακῶν, σωλήνων κλπ. Περαιτέρω ἐστιλβωμένος ἐβονίτης χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν κτενῶν καὶ πλείστων ἄλλων εἰδῶν κοσμήσεως. Σ. Γ.

— *[Βιομηχ.]* Ὁ *ἐβονίτης* εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται ὑπὸ μορφὴν ῥάβδων, σωλήνων, σανίδων, πλακῶν κτλ., χρησιμοποιεῖται δὲ ποικιλοτρόπως, τόσον λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ μονωτικῆς ἱκανότητος, ὅσον καὶ διὰ τὸ εὔκολον τῆς κατεργασίας του. Δίσκοι διὰ ἠλεκτροστατικὰς μηχανάς, διὰ φωνογράφους, δοχεῖα διὰ ὀξέα, κονδυλοφόροι καὶ πλεῖστα ἄλλα εἴδη κοσμήσεως κατασκευάζονται ἐξ ἐβονίτου. Ἡ τιμή του ποικίλλει ἀπὸ 6 ἕως 8 χρυσᾶς δραχμὰς τὸ χιλιόγραμμον. Ἡ σύνθεσις τοῦ ἐβονίτου ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ παρασκευασθῇ, οὐχ ἧττον γενικῶς συνίσταται ἐξ ἀφρικανικοῦ κόμμεως 16 μερῶν, ἀμερικανικοῦ κόμμεος 5 μερῶν, θείου 21 μερῶν, μαγνησίου 5, ἀνανεωμένου καουτσοὺκ 18, αἰθάλης 3 καὶ ἐγχυματογενοῦς γῆς 32. Ἐξαιρετικῆς ποιότητος ἐβονίτης παρασκευάζεται ἐκ κόμμεως Para 75 μερῶν, θείου 23 μερῶν καὶ αἰθάλης 2. Ἐρυθρὸς δὲ ἐβονίτης συνίσταται ἐκ κόνεως σαμπρελῶν 30 μερῶν, κόμμεος Para 30, θείου 38 καὶ κινναβάρεως 2. Ι. Γ. ΜΠ.

Ἔβορα (Evora, λατ. Ebora) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία καὶ πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀλεμτέζο, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Λισαβῶνος. Ἡ ἐπαρχία ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Πορταλέγκρα καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μπέζα. Τὰ ἀνατολικὰ σύνορα αὐτῆς σχηματίζονται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Γκουαντιάνα. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Ντεζεμπὲ καὶ ἄλλων μικροτέρων παραποτάμων τοῦ Γκουαντιάνα, καθὼς καὶ τῶν Ὀντιβέλιας, Ξαρράμα καὶ Ντιέζε, παραποτάμων τοῦ Σάντο. Ἔχει ἔκτασιν 7116 τετρ. χλμ., οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀνέρχονται εἰς 144,307. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Ἔβορα*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ Ρεντόνντο καὶ ἡ Μοντένιορ. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς εἶναι σιτηρά, λαχανικά, οἶνοι κτλ.

Ἡ πόλις εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τοῦ Ἀλεμτέζο καὶ τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Ξαρράμα, παραπόταμον τοῦ Σάντο. Κάτοικοι 20.000. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ λόφου ὕψους 277 μ. καὶ περιεβάλλετο ἄλλοτε ὑπὸ τειχῶν, ὧν τὰ ἐρείπια σῴζονται μέχρι σήμερον. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος, καταφύτου ἐκ πορτοκαλλεῶν, συκῶν καὶ ἀμπελώνων. Εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκόπου καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα καὶ νεώτερα κτίρια, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὸ ἀρχαῖον πανεπιστήμιον, ὅπερ ἱδρύθη τῷ 1559 καὶ κατηργήθη μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν ἰησουϊτῶν, ὑδραγωγεῖον, κατασκευασθὲν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ὑδραγωγείου τοῦ Σαρτορίου, τὰ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐκ τῶν καλύτερον σῳζομένων ἐν τῇ Ἰβαρικῇ χερσονήσῳ, μετὰ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ὁ καθεδρικὸς ναὸς γοτθικοῦ ρυθμοῦ τοῦ 1186, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει χρυσοῦς σταυρὸς μετὰ 1426 πολυτίμων λίθων, ἡ βιβλιοθήκη, μετὰ 25000 τόμων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν πολύτιμοι ἐκδόσεις γενόμεναι ἐν Ἐβόρᾳ τῷ 1521, τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔχει ἐγκατασταθῇ τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον κτλ. Ἔχει ἐπίσης μέγα σεμινάριον, πολλὰ μέγαρα παλαιῶν οἰκογενειῶν, ἀμφιθέατρον ταυρομαχιῶν κτλ. Ἡ Ἔβορα εἶναι πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανική. Ἔχει ὑφαντουργεῖα, πιλοποιεῖα, ἐργοστάσια βαμβακερῶν, βυρσοδεψεῖα

Digitized by Google

κτλ. καὶ ἐμπόριον **οἴνων καὶ σιτηρῶν**. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν μεταλλεῖα **χαλκοῦ** καὶ μαρμάρων. Ἡ Ἔβορα εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Κελτιβήρων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ebura καὶ ὀνομασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Liberalitas Julia, εἰς ἀνάμνησιν τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ. Τῷ 715 περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων καὶ τῷ 1139 τῶν Πορτογάλων. Διετέλεσεν ἕδρα πολλῶν Πορτογάλων βασιλέων, τῷ δὲ 1640 ἀνεκηρύχθη ἐν αὐτῇ, συγχρόνως μὲ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Λισαβῶνος, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Πορτογαλίας. Τῷ 1663 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, οἵτινες ἐξεκένωσαν αὐτὴν μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀμεϊξιάλ. Τῷ 1808 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων. Κατὰ τὸ 1832 ὁ σφετερισθεὶς τὸν θρόνον δοὺξ Μιχαήλ, φεύγων τὴν καταδίωξιν τοῦ δὸν Πέτρου, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἔβοραν, ὅπου ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰς ἀειφυγίαν καταδίκην του. —Μ.

— **Ἐβόρας *τάγμα***. Παλαιὸν ἱπποτικὸν τάγμα ἐν Πορτογαλίᾳ, ἱδρυθὲν τῷ 1147 ὑπὸ ἱπποτῶν τῆς Κοΐμβρας, οἵτινες συνηνώθησαν ὅπως πολεμήσουν τοὺς Σαρακηνούς. Τῷ 1162 τὸ τάγμα τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως καὶ ὠργανώθη ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ δὸν Ἀλφόνσου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν τὸ τάγμα ἱδρύθη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, οἵτινες μετέβαινον εἰς τοὺς Ἁγίους τόπους, τῷ 1148, καὶ ἠναγκάσθησαν, λόγῳ τρικυμίας, νὰ ἀποβιβασθοῦν παρὰ τὴν πόλιν Ἔβορα, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπερήσπισαν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Καὶ κατὰ τὰς δύο ἐκδοχὰς οἱ ἱππόται οὗτοι φέρονται ὡς ὑπερασπισταὶ τῆς Ἐβόρας καὶ ἕνεκα τούτου ὠνομάσθησαν, τῷ 1166, «Ἱππόται τῆς Ἐβόρας», λαβόντες ὡς ἀμοιβὴν τὸ καστέλλιον τοῦ Ἀβίζ, ἐν Ἀλεμτέζο, παραχωρηθὲν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ Β'. Κατόπιν τῆς παραχωρήσεως ταύτης τὸ τάγμα ὠνομάσθη «τάγμα τοῦ Σὰν Μπέντο ντ' Ἀβίζ» ἢ «τάγμα τοῦ Ἀβίζ». Τῷ 1789 ἡ βασίλισσα Μαρία τὸ μετέβαλεν εἰς παράσημον, σῳζόμενον μέχρι σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σὰν Μπέντο ντ' Ἀβίζ» καὶ περιλαμβάνον τρεῖς τάξεις: μεγαλόσταυρον, ταξιάρχην καὶ ἱππότην. Ἡ ταινία αὐτοῦ εἶναι πρασίνη. Παρόμοιον τάγμα εἶχε καὶ ἡ Βραζιλία ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ παρασήμου τοῦ Ἀβίζ, διατηρήσασα τοῦτο μετὰ τὸν χωρισμόν της ἀπὸ τῆς Πορτογαλίας, μέχρι τῆς καταργήσεως τῆς Βραζιλιανῆς αὐτοκρατορίας. —Η.

Ἐβόρακον (Eburacum) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Βρεττανίας (τῶν Βριγάντων) καὶ πρωτεύουσα τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Φλαβίας Καισαρίνης. Ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα τοῦ στρατηγείου τῆς ἕκτης (τῆς νικητρίας) καὶ τῆς ἑβδόμης (τῆς ἱσπανικῆς) λεγεῶνος καὶ ρωμαϊκὴ ἀποικία ἐκ τῶν σημαντικωτάτων, διότι ἐν ταύτῃ διεσταυροῦντο πολυάριθμοι ὁδοί. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διέτριψεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς καὶ ἀπέθανον οἱ αὐτοκράτορες Σέπτιμος Σεβῆρος καὶ Κωνστάντιος ὁ χλωμὸς καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας. **Νῦν καλεῖται** *Ὑόρκη* (βλ. λ.). ΚΑΨ.

Ἔβουδαι (Ebudae ἢ Hebudae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Αἱ νῆσοι τῆς Μ. Βρεττανίας Ἑβρίδες (βλ. λ.).

ἐβουρίνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Σκληροτάτη μᾶζα λαμβανομένη διὰ θερμάνσεως ὑπὸ ἰσχυρὰν πίεσιν ὀστεαλεύρου μετὰ λευκώματος ἢ αἵματος, δυσκατέργαστος διὰ λίμας καὶ τόρνου. Ἀνεκαλύφθη ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Latry καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν διαφόρων μικρῶν ἀντικειμένων. ΑΝ. Δ.

Ἐβουροβρίτιον *['Αρχ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Λουσιτανίας ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου (4,113). Πιθανώτατα ἔκειτο ἐγγὺς τῆς συγχρόνου *Ἔβορα*. Σ. Ε. Λ.

Ἐβουρόδουνον (Eburodunum) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 1) Πόλις τῆς ἀνατολικῆς ἀρχαίας Γαλατίας (χώρας τῆς κελτικῆς φυλῆς τῶν Ἑλβητίων ἢ Ἑλουητίων). Παρὰ τὸν χῶρον ταύτης ἔχει κτισθῆ σήμερον ἡ πόλις *Ὑβερδόν*.—2) Πόλις τῆς ἀνεξαρτήτου ἀρχαίας Γερμανίας (Quadi), κειμένη εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος αὐτῆς. ΚΑΨ.

Ἐβούρωνες (οἱ) ἢ ***Ἐβούρωνοι*** *['Αρχ.]* Λαὸς γερμανικὸς τῆς ἀρχαίας Γαλατίας (τῆς Βελγικῆς Γαλατίας), ὅστις κατῴκει μεταξὺ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ ποταμοῦ Μώσα, περὶ τὸ φρούριον Ἀδουάτουκα, τὸ ὁποῖον ἀντικατέστησαν βραδύτερον οἱ Τοῦγκροι (Tungri), τὸ σημερινὸν *Τόγγερν*. Ὁ λαὸς οὗτος ἀντέστη ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῶν στρατιῶν τοῦ Καίσαρος ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν του Ἀμβιόριγα, ὅστις καὶ κατέστρεψε κατὰ τὸ 54 π. Χ. τὴν στρατιὰν τοῦ Καίσαρος, ἡ ὁποία ἠθέλησε νὰ διαχειμάσῃ εἰς τὴν πλήρη ἑλῶν χώραν του. Κατὰ τὸ 53 π. Χ. ὅμως ὁ λαὸς οὗτος ὑπέστη τοιαύτην καταστροφὴν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἂν καὶ προσέτρεξαν πρὸς βοήθειάν του καὶ οἱ γειτονικοὶ βελγικοὶ λαοί, ὥστε ἔπαυσε πλέον νὰ μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ *(Στρ.* C. 194). ΚΑΨ.

ἐβραΐζω· μιμοῦμαι τοὺς Ἑβραίους κατὰ τὴν γλῶσσαν ἢ τοὺς τρόπους.

ἑβραίικος, *—η, —ο·* (δημοτ.) ὁ τοῦ Ἑβραίου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Ἑβραίους: «ἑβραίικη γλῶσσα», «ἑβραίικα σπίτια,—μαγαζιά»· || *'ς τὰ Ἑβραίικα·* ἡ συνοικία τῶν Ἑβραίων: «κάθεται 'ς τὰ Ἑβραίικα»· || ἑβραίικα παζάρια», «κάμνει ἑβραίικα παζάρια» πραγματεύεται τὰ πρὸς πώλησιν πράγματα κατὰ τρόπον Ἑβραίου πωλητοῦ, ἤτοι λέγων τιμὴν λίαν ὑπερβολικήν, ἵνα ἐξαπατήσῃ τὸν ἀγοραστήν.

ἑβραϊκός, *—ή, —όν·* ὁ τῶν Ἑβραίων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἄλλως *ἰουδαϊκός*: «ἑβραϊκὴ γλῶσσα, —τέχνη», «ἑβραϊκὸν ἐμπόριον,—βιβλίον»· || *Ἑβραϊκὴ* (ἡ) ὡς οὐσιαστ., ἡ συνοικία τῶν Ἑβραίων, ἄλλως *Ὀβριακὴ* ἢ *Ἑβραίικα*: «κάθεται 'ς τὴν Ὀβριακή».

— **ἑβραϊκὴ *ἀρχαιολογία*·** βλ. λ. *ἀρχαιολογία βιβλική*.

— **«Ἑβραϊκὸν *Βῆμα*»**. Ὄργανον τοῦ ἰσραηλιτικοῦ καθιδρύματος τῶν «Μπενὲ - Μπερίθ», ἱδρυθὲν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1925 καὶ διακόψαν τὴν ἔκδοσίν του τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Δ. Π. Κ.

Ἑβραῖοι (οἱ)· οὕτω καλεῖται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ τὸ κατόπιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἰσραηλῖται* (βλ. λ.) ἢ *Ἰουδαῖοι* (βλ.λ.) γνωστὸν σημιτικὸν φῦλον, τὸ ἐν Παλαιστίνῃ κυρίως ἀναπτυχθὲν καὶ δρᾶσαν.

— [ΕΘΝΟΛ.] Γένος ἀνῆκον εἰς τὴν σημιτικὴν φυλήν, καὶ δὴ εἰς τὸν βόρειον αὐτῆς κλάδον, περιλαμβάνοντα καὶ τοὺς Βαβυλωνίους, Ἀσσυρίους καὶ Ἀραμαίους ἢ Συρίους. Ὡς πρὸς τὰ ἐθνικὰ γνωρίσματά των δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς των ταῦτα εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν Σημιτῶν. Αἱ παρουσιαζόμεναι εἴς τινα σημεῖα διαφοραὶ θεωροῦνται ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἰδίαν ἱστορικὴν πορείαν, ἣν ἠκολούθησαν οἱ Ἑβραῖοι. Πρὸς τούτοις, ὁ προσηλυτισμός, ὃν ἤσκησαν ἐπὶ ἄλλων ὁμόρων λαῶν, συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐπικοινωνίαν μετ' ἄλλων ἐθνῶν καὶ νὰ δεχθῶσι δι' ἐπιμειξιῶν τὴν ἐπίδρασίν των.
Ὁ φυσικὸς τύπος τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων διεκρίνετο διὰ τὴν σωματικὴν ρώμην καὶ τὴν μεγάλην ἐξέλιξιν τῶν ὀστῶν καὶ τῶν μυῶν, ἥτις ἐξεφυλίζετο ἐνίοτε εἰς ὑπερτροφίαν. Τὸ ἀνάστημά των ἦτο μᾶλλον ὑψηλόν, ἀλλὰ τὸ σῶμα ὄχι πολὺ εὐκίνητον. Εἶχον μᾶλλον στενὸν μέτωπον, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ρῖνα κυρτήν, χείλη παχέα. Διακατείχοντο ὑπὸ σφοδρῶν παθῶν καὶ διεκρίνοντο διὰ τὸν ἰσχυρὸν αἰσθηματισμόν των καί τινα σκληρότητα χαρακτῆρος, μετριαζομένην διὰ τῆς ἐμφύτου ροπῆς αὐτῶν πρὸς τὸν ἰδεολογίαν. Α. Δ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ὡς πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῶν *Ἑβραίων* διὰ τὴν μέχρι τοῦ 70 μ. Χ. περίοδον, ἥτις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς *βιβλική*, χρησιμεύουσι κατὰ πρῶτον λόγον τὰ βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς (Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη), ἡ ἐπὶ τὴν ἱστορικότητα τῶν ὁποίων πίστις, παρὰ τὰς διατυπωθείσας (μάλιστα κατὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) ποικίλας ἀμφισβητήσεις, διαρκῶς κρατύνεται, κατόπιν τῶν νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ ἐρευνῶν. Σπουδαιόταται πηγαὶ τῆς ἱστορίας ταύτης τυγχάνουσι καὶ αἱ πληροφορίαι, ἃς ἔχομεν ἐξ ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν ἐν ταῖς γειτονικαῖς χώραις τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Χετταίων, τῶν Φοινίκων, τῶν Ἀραμαίων, τῶν Μωαβιτῶν κ.λ.π. καὶ καθ' ὅλου εἰπεῖν ἐκ τῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, περὶ ὧν διέλαβον ἐπαρκῆ ὁ A. Jeremias (Das A. T. im Lichte des A. Orients[3] 1916 καὶ ὁ A. Jirku (Altoriental, Kommentar zum A. T. 1923). Ἦττον δὲ σπουδαῖαι πηγαὶ εἶναι τὰ προϊόντα τῆς ἀποκρύφου ἰουδαϊκῆς, ὡς καὶ τῆς ραββινικῆς γραμματείας, τὰ συγγράμματα τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων Ἰωσήπου καὶ Φίλωνος, ἔτι δὲ καί τινα συγγράμματα Ἑλλήνων (μάλιστα τοῦ Ἡροδότου) καὶ Λατίνων συγγραφέων, ἐθνικῶν τε καὶ Χριστιανῶν.

Ὀνομασία. Ὁ λαὸς **οὗτος, κατὰ** τὴν ἀπασχολοῦσαν ἡμᾶς ἐνταῦθα περίοδον, φέρεται ὑπὸ τρία κυρίως ὀνόματα: *Ἑβραῖοι καὶ Ἰσραηλῖται* (πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας) καὶ *Ἰουδαῖοι* (μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν). Καὶ τὸ μὲν Ἑβραῖοι, ὅπερ χρησιμοποιοῦσιν οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ ἐκεῖθεν παρέλαβον αὐτὸ καὶ οἱ Λατῖνοι καὶ ἄλλοι νεώτεροι λαοί, εἶναι ἐξηραμαϊσμένος τύπος (*Ἑβραγιὰ*) τοῦ ἑβραϊκοῦ *Ἰβρεὶμ* τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπερ εἶναι ἡ παλαιοτέρα καὶ γενικωτέρα ὀνομασία τοῦ λαοῦ τούτου σχετιζομένη καὶ κατὰ μέγα μέρος συμπίπτουσα πρὸς τὸ *Χαμπιρὶ* τῶν πινακίων τῆς Τὲλλ-Ἐλ-*Ἀμάρνα* (βλ. λ.), πιθανώτατα δὲ καὶ πρὸς τὸ ὄνομα *Ἀπουριοὺ* τῶν αἰγυπτιακῶν μνημείων. Πρῶτος δὲ ὠνομάσθη *Ἰβρεὶ* (ἑνικὸς τοῦ *Ἰβρείμ*), κατὰ τὴν παλαιοτάτην καὶ πιθανωτάτην γνώμην, ἣν ἀσπάζονται καὶ οἱ Ο' ἑρμηνεύοντες τοῦτο διὰ τοῦ *περάτης*, αὐτὸς ὁ γενάρχης τοῦ ἔθνους, ὁ Ἀβραάμ, ὡς ἔπηλυς προερχόμενος ἐκ τῆς πέραν τοῦ Εὐφράτου, ἤ, κατὰ πολλοὺς νεωτέρους, ἐκ τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρας (Γενέσ. ιδ' 13), ὅπερ ὑποδηλοῖ ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ὄνομα ἐδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ ἄλλων εἰς τὸν λαὸν τοῦτον. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν δὲ ταύτην φέρεται ἐνιαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης οὗτος εἴτε ἐν τῷ στόματι ξένων (Γενέσ. λθ' 14, 17, μα' 12), εἴτε κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς αὐτοὺς (Γενέσ. μ' 15, Ἐξόδου β' 6, γ' 18, πρβλ. καὶ Γεν. μγ' 32 καὶ Ἐξόδου β' 11, 13). Ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης ἔστιν ὅτε ἀντιδιαστέλλονται οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Παλαιστίνης πρὸς τοὺς ἑλληνιστὰς (Πράξεων στ' 1). Ἡ δὲ οἱονεὶ ἐπίσημος θεοκρατικὴ καὶ τιμητικὴ ὀνομασία, δι' ἧς ἐνασμενίζουσι νὰ αὐτοαποκαλῶνται οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν λαὸν τοῦτον εἶναι *Ἰσραηλῖται* ἢ ἁγιογραφικώτερον *υἱοὶ Ἰσραὴλ (Μπενὲ Ἰσραὲλ)* ἢ ἁπλῶς *Ἰσραὴλ* (=ὁ μετὰ τοῦ Γιαχβὲ παλαίσας), ἕλκουσα τὴν καταγωγὴν αὐτῆς, κατὰ τὴν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ παράδοσιν, ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ *Γιαχβέ*, ὅστις ἐπωνόμασεν οὕτω τὸν Ἰακὼβ μετὰ τὴν μυστηριώδη ἐκείνην μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀγγέλου ἐν ὁράματι πάλην (Γενέσ. λβ' 28). Τὸ ὄνομα δὲ Ἰσραὴλ ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ τῷ 1896 ἀνευρεθείσῃ ἐπιγραφῇ τοῦ Φαραὼ Μερνεφθὰ ἐκ τοῦ ἔτους 1230 π. Χ. Ἰουδαῖοι δὲ καλοῦνται συνήθως μετὰ τὴν βαβυλώνιον αἰχμαλωσίαν, διότι οἱ εἰς αὐτὴν ἀπαχθέντες καὶ ἐκεῖθεν ἐπανελθόντες, μόνοι δὲ αὐθεντικῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ λαοῦ τούτου οἱονεὶ συνεχίζοντες, ἦσαν κάτοικοι τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα καὶ δὴ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα (Νεεμ. α' 3, πρβ. καὶ δ' 16 οἶκος Ἰούδα). Πλέον ἢ ἅπαξ ὅμως ὀνομάζονται καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν χρόνους οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τοῦ παλαιοτέρου καὶ τιμητικοῦ ὀνόματος Ἰσραηλῖται (πρβ. Α' Μακκαβ. α' 12, 21 κλπ. καὶ Ματθ. β' 6, Πράξ. δ' 10, Ρωμ. ια' 2 κλπ.).

Καταγωγή. Κατὰ τὴν ἔν τε τῇ βιβλικῇ καὶ τῇ ἐξωβιβλικῇ ἑβραϊκῇ γραμματείᾳ ἐπανειλημμένως ἐκφραζομένην ἱστορικὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ τούτου, ἣν αἱ νεώτεραι ἔρευναι ὄχι μόνον δὲν ἠκύρωσαν, ἀλλὰ πολλαχῶς ἐνισχύουσιν, γενάρχης αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Ἀβραάμ*, υἱὸς τοῦ Θάρρα καὶ ἀπόγονος τοῦ Σήμ, καταγόμενος ἐκ τῆς παναρχαίας χαλδαϊκῆς πόλεως, τῆς περιφήμου Οὒρ Κασδεὶμ (ἔνθα τὸ σημερινὸν Μουκαγιὰρ ΝΔ τοῦ κάτω Εὐφράτου), ἐκεῖθεν δὲ μετοικήσας ἐπί τινα χρόνον μετὰ τοῦ πατρός του εἰς Χαρρὰν (τὰς μεταγενεστέρας Κάρρας) τῆς Μεσοποταμίας, ἔνθα ἔλαβε τὴν θείαν πρόσκλησιν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἦλθε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν γῆν Χαναὰν (Γενέσεως ια' 10 ἑξ. καὶ ιβ' 1 ἑξ.). Κατὰ ταῦτα οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν λαὸς σημιτικῆς καταγωγῆς καὶ προήρχετο ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, ἀμεσώτερον δ' ἐκ τῆς Μεσοποταμίας. Ὁ δὲ *Ἰακὼβ* ἀπὸ ταύτης μόνον τῆς ἐπόψεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ γενάρχης τοῦ Ἰσραήλ, καθ' ὅσον ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ἀμεσώτερος πρόγονος τούτου, ὡς ὑπῆρξε καὶ ὁ γνησιώτερος μεταξὺ πολλῶν ἄλλων (Ἰσμαηλιτῶν, Μαδιανιτῶν κτλ.) ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ. Ἄλλας δὲ θεωρίας περὶ τῆς προελεύσεως τῶν Ἑβραίων βλ. παρὰ Kittel, Geschichte des Volkes Israel[6] 1923, σελ. 290 ἑξ.

Ἱστορία τοῦ λαοῦ. Τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων κατὰ τὴν προκειμένην περίοδον δυνάμεθα νὰ ὑποδιαιρέσωμεν εἰς δύο μεγάλας περιόδους: α') ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας (586 π. Χ.) καὶ β') ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ 70 ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν μέχρι τοῦ 135 μ. Χ. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν τὴν μὲν α' περίοδον δυνάμεθα νὰ ὑποδιαιρέσωμεν εἰς σειρὰν τμημάτων, ἤτοι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐντεῦθεν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς βασιλείας, ἐντεῦθεν μέχρι τῆς διασπάσεως τοῦ κράτους καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας· τὴν δὲ δευτέραν περίοδον ὑποδιαιροῦμεν εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα: Οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, οἱ Ἰουδαῖοι ὑπὸ τὴν περσικήν, ὑπὸ ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, αὐτόνομοι ὑπὸ τοὺς Μακκαβαίους καὶ τέλος ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν. Τὸ πρῶτον τμῆμα καὶ οἱονεὶ τὸ προοίμιον ὅλης τῆς ἱστορίας τῶν Ἑβραίων περιλαμβάνει τὴν ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Γενέσεως ὑπὸ τύπον λιτῶν διηγήσεων, ἀλλ' ἄνευ συστήματος καὶ χρονολογικῶν προσδιορισμῶν, ἐκτιθεμένην, ἀτελέστατα δὲ γνωστὴν ἱστορίαν τῶν πατριαρχῶν, ἥτις διήρκεσεν, ὡς φαίνεται, περὶ τὰ 232 ἔτη· καὶ πράγματι εἶναι ἡ ἱστορία τῆς νηπιότητος τοῦ λαοῦ τούτου. Ἄρχεται δὲ ἡ ἱστορία αὕτη, ὡς εἴρηται καὶ ἀνωτέρω, ἀπὸ τοῦ γενάρχου τῶν Ἑβραίων Ἀβραάμ, ὅστις, κατὰ τὴν ὑπὸ διασήμων ἐρευνητῶν, ὡς τῶν Winckler, A. Jeremias, König κ. ἄ., ὑποστηριζομένων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Γενέσεως (ιδ' 1) γνώμην, ὑπῆρξε σύγχρονος τῷ περιφήμῳ βασιλεῖ τῆς Βαβυλῶνος Χαμμουράπι, οὗ τὸ ὄνομα ἀναζητεῖται ἐν τῷ *Ἀμραφὲλ (Ἀμαρφὰλ* κατὰ τοὺς Ο') τοῦ εἰρημένου χωρίου τῆς Γενέσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χαμμουράπι ἤκμασε κατὰ τὴν νεωτάτην καὶ πιθανωτάτην γνώμην *(Hommel, Weidner* κ. ἄ.) κατὰ τὸν Κ' π. Χ. αἰῶνα, ἄρα τότε που ἄρχεται καὶ ἡ ἱστορία τῶν Ἑβραίων, ὡς συνάγεται καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν βιβλικῶν χρονολογιῶν καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἢ καὶ βραδύτερον ἔτι, ὡς θέλουσί τινες τῶν νεωτέρων. Ὡς τεκμηριοῦται δὲ ἐκ τῆς Γενέσεως, ἡ πρώτη ἐκείνη ἐγκατάστασις τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν ἀμέσων αὐτοῦ ἀπογόνων ἐν τῇ γῇ Χαναὰν ὑπῆρξε, κυρίως εἰπεῖν, εἰρηνική, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τρόπον τῆς αὐτόθι ἐγκαταστάσεως τῶν ἐξ Αἰγύπτου παλινοστησάντων Ἑβραίων. Εἰρηνι-

Digitized by Google

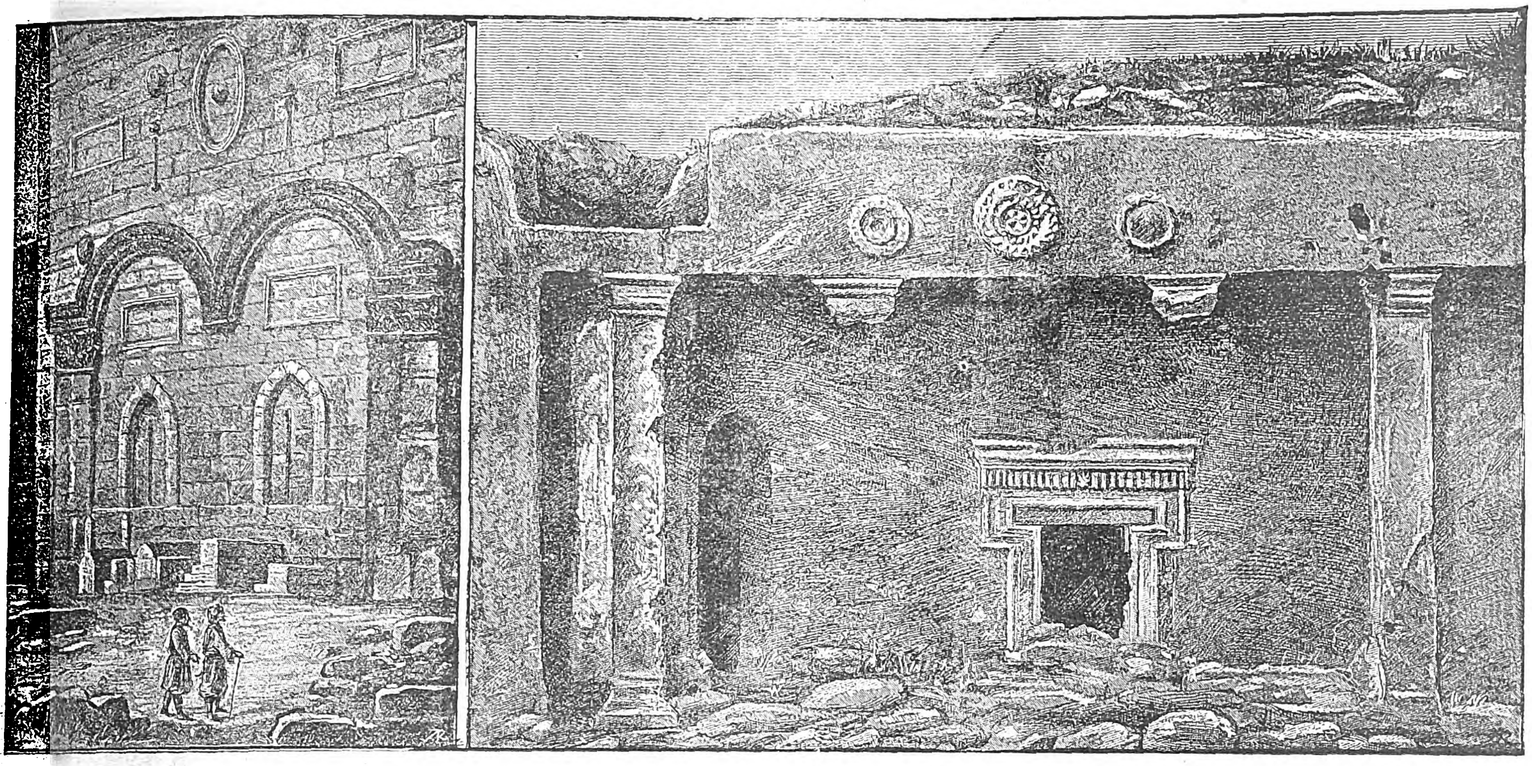

Ἡ χρυσῆ πύλη τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ (ἀριστερά) *καὶ ὁ τάφος τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ* (δεξιά).

κὴ ἐπίσης ὑπῆρξε, κατὰ τὴν ἐν τῇ Γενέσει περιληφθεῖσαν παλαιοτάτην παράδοσιν, καὶ ἡ εἰς Αἴγυπτον ἐν καιρῷ λιμοῦ μετανάστευσις τοῦ λαοῦ τούτου, ἡ ἐπὶ τὴν ἱστορικότητα τῆς ὁποίας πίστις τὰ μέγιστα ἐνισχύεται διὰ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν (*Sellin*, Geschichte des Israelit-Jüd. Volkes 1924, σελ. 53 ἑξ.). Ἐνταῦθα δέ, καὶ δὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γεσέμ, διέμειναν οἱ Ἑβραῖοι περὶ τὰ 430 ἢ κατ' ἄλλην παράδοσιν (Ο' κλπ.) περὶ τὰ 230 ἔτη καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα, ἀπολαύνοντες τῆς εὐνοίας τῶν φαραὼ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον.

Ἐπηκολούθησεν ὅμως περίοδος ἀνηλεοῦς καταθλίψεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῆς ιη' δυναστείας καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τοῦ Θουθμώσεως τοῦ Γ' (1514—1461), ὑποβλεπόντων τὴν πλήθυνσιν αὐτῶν, καὶ τότε ἐντολῇ καὶ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ὑπερόχου ἀρχηγοῦ, οἷος ὁ *Μωυσῆς*, ἐξῆλθον ἐπὶ φαραὼ Ἀμενώφιος τοῦ Β' (περὶ τὸ 1550 π. Χ.) ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ διαβάντες τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἐστράφησαν πρὸς τὸ ὄρος Σινᾶ, μὲ τελικὸν σκοπὸν τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐπάνοδον (Ἐξόδου α' ἑξ.). Παρὰ τὸ ὄρος Σινᾶ, κατὰ τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ἀποκρυσταλλουμένην ἱστορικὴν τοῦ Ἰσραὴλ συνείδησιν, ἔλαβον παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τοῦ Μωυσέως τὸν θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν νόμον, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον ἔπρεπεν, ὡς θεοκρατικὸς λαός, νὰ πολιτεύωνται. Μετὰ τεσσαρακονταετῆ δὲ ὅλην (διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν δυσπιστίαν καὶ τὴν ἀπειθαρχίαν αὐτῶν) ἐν τῇ ἐρήμῳ περιπλάνησιν καὶ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διαβάσεως αὐτῶν, ἔφθασαν τέλος εἰς τὴν γῆν Χαναὰν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπὶ τοῦ ὄρους Φασγὰ ἀποθανόντα Μωυσέα. Μετὰ τὴν ἐπίσης διὰ πολλῶν καὶ σκληρῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς ἐντοπίους κατάληψιν μεγίστου μέρους τῆς γῆς Χαναὰν (*Ἰ. Ναυῆ* α' ἑξ.) καὶ τὴν διανομὴν αὐτῆς εἰς τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπηκολούθησεν ἡ ἀνανέωσις τῆς μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἰσραὴλ σιναϊτικῆς συμφωνίας ἐν τῇ γεραρᾷ Συχέμ, ἔνθα τὸ πρῶτον εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἄλλοτε ὁ Ἀβραάμ. Μετὰ ταῦτα ἐπακολουθεῖ ἡ περὶ τὰ 350 ἔτη διαρκέσασα περίοδος τῶν λεγομένων *Κριτῶν* (βλ. λ.), ἥτις ὑπῆρξεν ἐποχὴ λίαν κινδυνώδης διὰ τὰς ἐν οὐχὶ πολὺ στερρᾷ συνοχῇ διαβιούσας φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ, αἵτινες ἀφ' ἑνὸς μὲν κατεπιέζοντο συχνότατα ὑπὸ ποικίλων ἐχθρῶν, Ἀμμωνιτῶν, Μωαβιτῶν, Μαδιανιτῶν καὶ μάλιστα τῶν κραταιῶν Φιλισταίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκινδύνευον νὰ ἀφομοιωθῶσι καὶ θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς πρὸς τοὺς ἐν τῷ πολιτισμῷ ἱκανῶς προηγμένους Χαναναίους καὶ οὕτω ν' ἀπολέσωσι τὴν μόνην ἀσφάλειαν τῆς ἐθνικῆς των ἑνότητος, τὴν πάτριον θρησκείαν τοῦ Γιαχβὲ καὶ ἑπομένως καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Τότε δέ, κατὰ τὴν βίβλον τῶν Κριτῶν, ἐν στιγμαῖς ἀνανήψεως τοῦ λαοῦ ἐξαπέστελλεν ὁ Θεὸς πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν τοὺς εἰρημένους ἄνδρας ὡς ἀρχηγοὺς αὐτοῦ (οὐχὶ κληρονομικούς), οἵτινες ἀναζωπυροῦντες τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ ἀναπτεροῦντες τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν ἐπὶ μέρους φυλῶν συνήσπιζον αὐτὰς ἤ τινας ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπέτρεπον πρὸς καιρὸν τοὺς ἐπαπειλοῦντας κινδύνους. Ὁ τελευταῖος ἅμα δὲ καὶ μέγιστος τῶν κριτῶν, ὁ καὶ τὰς σπουδαιοτάτας εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ ἐν ἡμέραις βαθυτάτης θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς καταπτώσεως προσενεγκὼν ὑπηρεσίας, ὑπῆρξεν ὁ *Σαμουήλ*, ὅστις ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς ἀφοῦ, ἀξιώσει τοῦ λαοῦ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἔχρισεν ὡς βασιλέα τὸν Βενιαμινίτην Σαούλ. Διὰ τῶν ἀγώνων τοῦ πρώτου τούτου βασιλέως, παρὰ τὰς ἀτασθαλίας αὐτοῦ, προήχθη ὁπωσδήποτε τὸ ἔργον τῆς ἐθνικῆς τῶν ἐπὶ μέρους φυλῶν ἑνότητος. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο συνετελέσθη (ἔστω καὶ προσωρινῶς) διὰ τῆς εὐσεβείας καὶ γενναιότητος καὶ διὰ τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς δεξιότητος τοῦ διαδόχου ἐκείνου, τοῦ *Δαυῒδ* (1004;—965), ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, τοῦ μεγίστου τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ, ὅστις συνασπίσας περὶ ἑαυτὸν τάς τε νοτίους καὶ τὰς βορείους φυλὰς καὶ καταβαλὼν διά τε τῆς προσωπικῆς του ἱκανότητος καὶ διὰ τῶν στρατηγῶν του τοὺς παντοίους ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς, ἵδρυσεν ὄχι μόνον ἐθνικὴν δυναστείαν, βασιλεύσασαν ὑπὲρ τὰ 400 περίπου ἔτη, ἀλλὰ καὶ κράτος ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε οὔτε ἐν τῷ παρελθόντι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι ἰσχυρὸν καὶ καλῶς ὠργανωμένον, μὲ πρωτεύουσαν ἀντάξίαν αὐτοῦ, τὴν Ἱερουσαλήμ, ἣν κατέστησε καὶ θρησκευτικὸν τοῦ ἔθνους κέντρον διὰ τῆς εἰς αὐτὴν μεταφορᾶς τῆς πλάνητα μέχρι τότε βίον διαγούσης Κιβωτοῦ τῆς διαθήκης. Τὰς δὲ πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ ὀργάνωσιν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ κράτους προσπαθείας τούτου ἐσυνέχισε κατὰ τὴν λαμπρὰν καὶ μακρὰν καὶ εἰρηνικήν του βασιλείαν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Σολομὼν* (965;—925;), ὅστις διὰ τῆς σοφίας του καὶ τῆς ἐκπολιτιστικῆς του δράσεως, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας, ἣν πρὸς τὸν ἔξω κόσμον συνῆψεν, ἀνέδειξε τὸ κράτος τοῦτο περίβλεπτον ἐν τῇ συγχρόνῳ τότε Ἀνατολῇ. Ἡ λίαν δ' ὅμως πολυδάπανος ἐκπολιτιστικὴ πολιτικὴ αὕτη ἐπεβάρυνε τὸν λαὸν διὰ βαρῶν δυσβαστάκτων καὶ τοῦτο, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν ἀσύνετον διαγωγὴν τοῦ νεαροῦ διαδόχου τοῦ Σολομῶντος, τοῦ Ροβοάμ, πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ ἐν Συχὲμ καὶ δὴ καὶ πρὸς τὴν χαλάρωσιν τῶν δεσμῶν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὰς ἡγεμονευτικὰς τάσεις τῆς φυλῆς Εὐφραίμ, συνεπήνεγκον τὸν ὁριστικὸν διχασμὸν τοῦ ἔθνους εἰς δύο βασίλεια, (925; π. Χ.), τὸ νότιον, τὸ κληθὲν τοῦ *Ἰούδα*, συγκροτηθὲν ἐκ τῆς ἀπομεινάσης μέχρι τέλους πιστῆς εἰς τὴν δαυιτικὴν δυναστείαν φυλῆς τοῦ Ἰούδα, τμημάτων τινῶν τῶν φυλῶν Συμεὼν καὶ Βενιαμὶν καί τινων ἄλλων πόλεων, ὡς καὶ τῶν παντοδαπῶν Λευϊτῶν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ βόρειον, τὸ κληθὲν τοῦ *Ἰσραὴλ* ἢ τοῦ *Εὐφραὶμ* ἐκ τῶν ὑπολοίπων φυλῶν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Συχέμ, εἶτα δὲ τὴν Θερσὰ καὶ βραδύτερον τὴν Σαμάρειαν (Γ' Βασ. ιβ' 1 ἑξ.). Τὸ βόρειον βασίλειον, ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ὁποίου παρήλασαν διάφοροι δυναστεῖαι καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποίου ἥκιστα ἐνέμειναν πιστοὶ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, ἂν καὶ μεγαλύτερον, ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον εὐτυχές, διαλυθὲν 150 περίπου ἔτη ἐνωρίτερον τοῦ νοτίου. Ἡ εἰρημένη δὲ διάσπασις τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς κρατικῆς ἑνότητος ἔσχεν ὀλέθρια δι' ἀμφότερα τὰ βασίλεια ἐπακόλουθα· ἐν πρώτοις αἱ βόρειοι φυλαὶ παρεδόθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ μάλιστα τὴν χαναανιτικήν, ὑποθαλφθεῖσαν ἐκ πολιτικῶν λόγων (ἀποχωρισμοῦ) καὶ ὑπὸ τῶν βασιλέων τοῦ κράτους τούτου, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐξασθένησιν, ἣν εἰς τὰ διασπώμενα μέρη συνεπάγεται πᾶσα διάσπασις καὶ ἣν ἐνταῦθα ἐπεδείνωσαν αἱ ἀμοιβαῖαι ἀντιζηλίαι καὶ συγκρούσεις τῶν ἀδελφῶν κρατῶν παρὰ τοὺς πανταχόθεν ἐπαπειλουμένους κινδύνους (Συρίων, Μωαβιτῶν, Ἰδουμαίων, Ἀράβων, Ἀσσυρίων, Αἰγυπτίων κλπ.). Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν παράλληλον καὶ συγχρονιστικὴν ἱστορίαν τῶν δύο βασιλείων, ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὴν περίοδον τῆς ἐντάσεως τοῦ μεταξὺ ἀλλήλων ἀνταγωνισμοῦ ἐπὶ τῶν πρώτων ἡγεμόνων ἑκατέρου τούτων διεδέχθη βραχεῖα περίοδος πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς τοῦ βορείου βασιλείου καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀμβρὶ (882—871). Τὴν ὑπεροχὴν δ' ὅμως ταύτην ἦλθε νὰ περιορίσῃ σημαντικῶς ἡ ἐν τῷ νοτίῳ βασιλείῳ ἐμφάνισις ἐξόχου μονάρχου, τοῦ Ἰωσαφὰτ (872—851) καὶ μάλιστα ἡ μεγάλως τότε ἀνεπτυγμένη δύναμις τοῦ ἀραμαϊκοῦ κράτους τῆς Δαμασκοῦ, ὅπερ παρέσχε πολλὰ πράγματα εἰς ἀμφότερα τὰ βασίλεια. Καὶ ἠνάγκασε μὲν τοῦτο τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ὅπως συνδεθῶσι πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ κοινοῦ κινδύνου, ἀλλὰ δὲν κατωρθώθη ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἥττης ἀμφοτέρων καὶ τῆς βαθείας ταπεινώσεως, εἰς ἣν ὑπέβαλον αὐτὰ οἱ Σύροι τῆς Δαμασκοῦ κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Η' καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος, μέχρις οὗ ἤρξαντο εὑρίσκοντα ἀνακούφισίν τινα διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ κράτους ἐκείνου ἀσκηθείσης ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντων Ἀσσυρίων σοβαρᾶς πιέσεως. Δὲν ἐβράδυνε δ' ὅμως νὰ ἐνσκήψῃ νέα κρίσις κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Η' αἰῶνος ἐκ μέρους αὐτῶν τούτων τῶν Ἀσσυρίων, οἵτινες ἐν ταῖς κοσμοκρατορικαῖς αὐτῶν προσπαθείαις εὑρόντες τὸ βόρειον κράτος ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς ἐξησθενημένον, εὐκόλως ὑπέταξαν καὶ κατέστρεψαν αὐτό, ἀπαγαγόντες μέγα μέρος τῶν κατοίκων του εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους (722 π. Χ.), τὰ δὲ ἐδάφη τῆς βορείου καὶ τῆς κεντρικῆς Παλαιστίνης ἐποικίσαντες διὰ διαφόρων στοιχείων ἐξ ἀνατολῶν προερχομένων, ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῶν ὁποίων μετὰ τῶν ἐναπομεινάντων Ἰσραηλιτῶν προῆλθε καὶ ὁ μιγὰς τῶν *Σαμαρειτῶν* λαός. Τὸν ἀσσυριακὸν κίν-

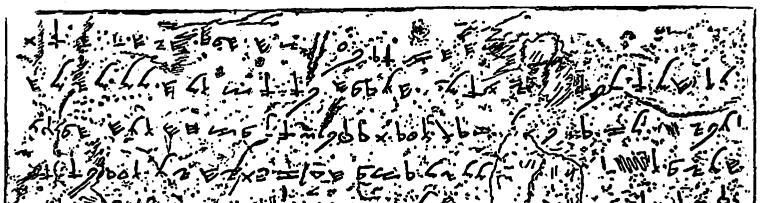

Ἡ ἀρχαία Σιλωαμικὴ ἑβραϊκὴ ἐπιγραφή.

Digitized by Google

δυνον ἐπέτυχον ν' ἀποτρέψωσι προσωρινῶς ἀπὸ τοῦ κράτους αὐτῶν οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα Ἰωάθαμ καὶ Ἄχαζ, δεχθέντες ἐγκαίρως νὰ γίνωσι φόρου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, τῆς ὑποτελείας ταύτης ἐνισχυθείσης μετὰ τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Σαργὼν (705) ἀπόπειραν τοῦ Ἐζεκίου πρὸς χειραφέτησιν, ἥτις προεκάλεσε τὴν εἰς τὸ ἰουδαϊκὸν ἔδαφος καὶ μέχρι τῶν προθύρων τῆς Ἱερουσαλὴμ προέλασιν τοῦ Σενναχηρὶμ (Σαγχερὶβ) τῷ 701 π.Χ. Ματαία ὑπῆρξεν ἐπίσης καὶ ἡ ἐπὶ τῇ καταρρεύσει τῆς ἀσσυριακῆς δυνάμεως ἀπόπειρα τοῦ βασιλέως Ἰωσίου (639—609) πρὸς ἀπόσεισιν πάσης ὑποτελείας εἰς ξένους ἡγεμόνας. Τέλος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐνσκήψῃ ὁ ἀπὸ τῆς νέας κοσμοκρατείρας Βαβυλῶνος κίνδυνος, ἧς ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ, μετὰ ἐπανειλημμένας εἰσβολὰς εἰς τὴν χώραν καὶ ταπεινώσεις τοῦ τε λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, διέλυσε τὸ κράτος τοῦ Ἰούδα, κατέστρεψε τὴν Ἱερουσαλὴμ μετ' αὐτοῦ τοῦ ναοῦ καὶ ἀπήγαγε μέγιστον μέρος τοῦ λαοῦ εἰς τὴν *βαβυλώνιον* λεγομένην *αἰχμαλωσίαν* (586 π. Χ.). Καὶ ἡ καταστροφὴ δὲ αὕτη, ὥσπερ καὶ ἡ τοῦ βορείου βασιλείου, ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ὄχι τόσον τῆς ἐμφανίσεως ὑπεροχωτέρων ξενικῶν δυνάμεων, ὅσον τῆς καταπτώσεως τοῦ γνησίου θεοκρατικοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν κατὰ μέγιστον μέρος παράδοσιν αὐτοῦ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὴν συναφῆ ἠθικὴν ἐξαχρείωσιν, τοῦ παραδείγματος παρεχομένου ὑπὸ πολλῶν βασιλέων καὶ ἀρχόντων ἐν γένει.

Ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τὴν τύχην τῶν βορειοισραηλιτῶν ἐξορίστων, οἵτινες εἶχον εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ ἄλλοτε ἀσσυριακοῦ κράτους διασπαρῆ, οἱ νοτιοϊσραηλῖται ἢ Ἰουδαῖοι ἀπεδείχθησαν πολὺ εὐτυχέστεροι, διότι ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ἡ κατὰ μεγάλας ὁμάδας καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τοὺς πνευματικοὺς αὐτῶν ἀρχηγοὺς (προὔχοντας, ἱερεῖς, προφήτας κλπ.) ἐγκαθίδρυσις καὶ ὀργάνωσις ἐν ὡρισμένῃ περιφερείᾳ παρὰ τὸν Εὐφράτην καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βαβυλῶνι, ἔνθα ἡ ἰουδαϊκὴ παροικία δὲν ἐβράδυνε, μάλιστα ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν, νὰ προοδεύσῃ λαμπρῶς. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἤδη αὐτὸς ὁ Κῦρος, ἐκ πολιτικῶν, ἴσως δὲ καὶ ἐκ θρησκευτικῶν, λόγων, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐν Βαβυλῶνι βασιλείας του (538), ἐπέτρεψε διὰ διατάγματος εἰς τοὺς βουλομένους ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν ὑπηκόων αὐτοῦ νὰ ἐπιστρέψωσιν οἴκαδε καὶ νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὸν ναὸν αὐτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ. Πράγματι δὲ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἤρξατο ἡ κατὰ τμήματα ἐπιστροφὴ μεγίστου μέρους τῶν αἰχμαλώτων (οὐχὶ ὅμως ἁπάντων), διὰ τὴν θρησκευτικήν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν διοργάνωσιν τῶν ὁποίων εἰργάσθησαν κυρίως ὁ Ζοροβάβελ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἰησοῦς τῇ συνδρομῇ καὶ τῶν προφητῶν Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου, μάλιστα δὲ βραδύτερον (περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος) ὁ Ἔσδρας καὶ ὁ Νεεμίας. Οὕτω δὲ ἱδρύθη ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ τῇ πέριξ χώρᾳ νέα κοινότης θρησκευτική, ἧς ὁ βίος δὲν εἶναι ἡμῖν ἐπαρκῶς γνωστὸς καὶ ἥτις, ὡς ἀποτελεσθεῖσα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ μελῶν τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἐπωνομάσθη, ὡς εἴρηται, «*οἶκος Ἰούδα*» (Νεεμ. δ' 10 ἑξ.), οἱ δὲ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν «*Ἰουδαῖοι*» (Νεεμ. α' 2, γ' 33 ἑξ.). Εἰς τὴν κοινότητα δὲ ταύτην, ἥτις ὅμως πόρρω ἀπεῖχε τοῦ νὰ εἶναι ὅ,τι ἦτο τὸ κράτος τοῦ Ἰούδα πρὸ τῆς καταστροφῆς, παρεχώρησαν οἱ Πέρσαι, πολιτικῇ συνέσει, εὐρεῖαν αὐτονομίαν, ἧς ὡς φορεὺς φαίνεται ὅτι ἀνεγνωρίσθη τὸ πιθανῶς ἔκτοτε κατὰ τὴν βάσιν ὑφιστάμενον συνέδριον ἢ γερουσία μὲ τὸν ἀρχιερέα ἐπὶ κεφαλῆς. Ἔτι μείζονος ἐλευθερίας ἀπέλαυσεν ἡ ἰουδαϊκὴ αὕτη κοινότης καὶ ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν τῶν Πτολεμαίων. Ἡ ἐλευθερία δὲ αὕτη ὑπεβοήθησε τὰ μέγιστα τὸ ἔργον τοῦ βαθμιαίου τῶν Ἰουδαίων ἐξελληνισμοῦ, ὃ ἦλθε ν' ἀνακόψῃ ἡ ἀσύνετος πολιτικὴ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς (175—164), θελήσαντος δι' ἀγρίας βίας νὰ ἐξελληνίσῃ καὶ τοὺς Ἰουδαίους δι' ἐκριζώσεως τῆς πατρίου αὐτῶν θρησκείας καὶ προκαλέσαντος οὕτω τὴν ζωηροτάτην ἀντίδρασιν τῆς μεγίστης πλειονοψηφίας τοῦ ἔθνους, ἥτις ἐνέμενε μέχρι θανάτου πιστὴ εἰς τὸν πάτριον νόμον. Ὑπὸ τοὺς Μακκαβαίους ἐξερράγη σφοδρὰ ἐξέγερσις τῶν νομιμοφρόνων Ἰουδαίων, τῶν ἐπιμόνων ἀγώνων τῶν ὁποίων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐξασφάλισις τῆς θρησκευτικῆς κατ' ἀρχὰς καὶ τῆς πολιτικῆς ἔπειτα ἐλευθερίας. Ὁ δὲ Ἀσμοναῖος (ὡς ἐλέγετο ἄλλως ὁ οἶκος τῶν Μακκαβαίων) Σίμων ἐπέτυχε νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ πάντων ὡς ἀρχιερεὺς καὶ ὡς ἡγεμὼν τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους (περὶ τὸ 140 π. Χ.), τὸ κράτος τοῦ ὁποίου ἐπεξετάθη σχεδὸν ἐφ' ὅλην τὴν Παλαιστίνην διὰ τῶν ἀγώνων Ἰωάννου τοῦ Ὑρκανοῦ (135—105) καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἰανναίου (103—77). Οἱ ἐπὶ τῶν διαδόχων δ' ὅμως τούτων ἐμφύλιοι περὶ τὴν ἀρχὴν σπαραγμοὶ ὄχι μόνον ἐξησθένησαν τὸ ἰουδαϊκὸν κράτος, ἀλλὰ καὶ ἐπέσπευσαν τὴν ἐπέμβασιν καὶ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων (περὶ τὸ 63 π. Χ.). Τῷ 40 π. Χ. ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς τριανδρίας ἐν Ρώμῃ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων (ὑποτελὴς ἐννοεῖται εἰς τοὺς Ρωμαίους) ὁ φιλορωμαῖος καὶ φιλέλλην Ἰδουμαῖος *Ἡρῴδης*, ὅστις μετὰ τριετῆ πολιορκίαν καταλαβών, τῇ ρωμαϊκῇ πάλιν βοηθείᾳ, τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐβασίλευσε βασιλείαν μακρὰν (37—4 π. Χ.) καὶ λαμπρὰν μὲν ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ σκληρὰν καὶ διὰ πολλοὺς λόγους μισητὴν εἰς τὸν λαόν, καθὼς μισητὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπίσης ὑποτελὴς εἰς τοὺς Ρωμαίους ἡγεμονία τῶν τετραρχῶν υἱῶν (*Ἡρῴδου, Ἀντίπα, Φιλίππου, Ἀρχελάου*) καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ (*Ἡρῴδου, Ἀγρίππα τοῦ Α' καὶ Β'*).

Μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἔξωσιν τοῦ Ἀρχελάου (6 μ. Χ.) ἡ τετραρχία αὐτοῦ κατέστη ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἰουδαία* καὶ ὑπὸ Ρωμαῖον ἐπίτροπον (procurator), ἣν τύχην εὗρε καὶ τὸ βραχύβιον βασίλειον Ἡρῴδου τοῦ Ἀγρίππα, ἑνώσαντος διὰ τῆς ρωμαϊκῆς εὐνοίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ὅλην σχεδὸν τὴν Παλαιστίνην, ἥτις μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου (44 μ. Χ.) ἀπέβη ρωμαϊκὴ ἐπαρχία πάλιν ὑπὸ Ρωμαῖον ἐπίτροπον. Ἡ ἐφεξῆς δ' ὅμως ἄμεσος αὕτη κυριαρχία τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τὸν οὕτω ἰδιόρρυθμον θρησκευτικῶς καὶ εὐθικτον ἰουδαϊκὸν λαόν, παρὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀναγνώρισιν εὐρείας αὐτονομίας μὲ φορέα αὐτῆς τὸ μέγα Συνέδριον, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπενέγκῃ τὴν πρὸ πολλοῦ ἐγκυμονουμένην μοιραίαν σύγκρουσιν, τῆς εὐθύνης τῆς ὁποίας μέγιστον μέρος ὑπέχει ἡ ἰταμότης καὶ ἡ κακοήθεια τῶν Ρωμαίων ἐπιτρόπων. Ἡ ἐντεῦθεν ἐκραγεῖσα τῷ 66 ἰουδαϊκὴ ἐπανάστασις κατεσβέσθη ὑπὸ τοῦ Τίτου ἐν ἀφθόνῳ αἵματι τῷ 70, καταστραφείσης τῆς Ἱερουσαλὴμ μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ περιλάμπρου Ἡρῳδείου ναοῦ, κατόπιν τρομερᾶς πολιορκίας, τοῦ δὲ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ὄχι μόνον στερηθέντος τῆς αὐτονομίας του ἐν Παλαιστίνῃ, ἀλλ' ἀπομείναντος καὶ ἄνευ ναοῦ καὶ ἄνευ ἱερατείου μὲ λατρείαν, ἥτις ἦτο σκιὰ τῆς προτέρας. Ἤδη ἡ μεγάλη καὶ κοσμοϊστορικὴ αὐτοῦ ἀποστολὴ εἶχεν ἐκπληρωθῆ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Παρὰ πάντα δ' ὅμως ταῦτα ἡ ἐθνικὴ τοῦ λαοῦ τούτου δύναμις δὲν κατεστράφη τότε, οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Παλαιστίνῃ, ὡς ἀποδεικνύει μάλιστα ἡ ἐπὶ Ἀδριανοῦ τῷ 132 ἐκραγεῖσα ἰουδαϊκὴ ἐπανάστασις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν *Σίμωνος τοῦ Βαρχωχέβα*, ἥτις κατέληξεν εἰς νέαν καὶ ἔτι μᾶλλον καταστρεπτικὴν ἧτταν, τὴν καὶ ὁριστικὴν τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ Ἰουδαϊσμοῦ (135). Ἡ Ἱερουσαλὴμ ἀνοικοδομηθεῖσα ἀπέβη ρωμαϊκὴ ἀποικία καὶ μετωνομάσθη εἰς *Αἰλίαν Καπιτωλῖναν*, εἰς ἣν ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπηγορεύθη ἡ ἐγκατάστασις Ἰουδαίων, ἐπὶ δὲ τοῦ τόπου τοῦ ἰουδαϊκοῦ ναοῦ ἱδρύθη ἱερὸν εἰς τὸν Καπιτώλιον Δία. Ἐνταῦθα λήγει ἡ ἱστορία τοῦ βιβλικοῦ, οὕτως εἰπεῖν, Ἰουδαϊσμοῦ, ἀρχομένης ἔκτοτε νέας φάσεως τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπικρατέστερος ὅρος ἐν ταῖς ξέναις γλώσσαις προκειμένου περὶ τῶν μετὰ τὴν διασπορὰν Ἑβραίων εἶναι *Ἰουδαῖος* (ἑβρ. *Γεχουντίμ*, ἀραβ. *Γιαχούντ*, ἑλλην. *Ἰουδαῖοι*, λατιν. *Judaei*, ἰταλ. *Giudei*, γαλλ. *Juifs*, ἰσπ. *Judios*, γερμ. *Juden*, ὀλλανδ. *Joden*, ἀγγλ. *Jews*, τουρκ. *Γιαχουντιλὲρ κλ.*), ὡς ἐκ τούτου τὰ ἀφορῶντα τὴν μετὰ τὸ ἔτος 135 μ. Χ. μέχρι τῆς σήμερον ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων θὰ ἐκτεθῶσιν ὑπὸ τὴν λέξιν *Ἰουδαῖοι*.

Ἀνάγλυφον τῆς ἁψῖδος τοῦ Τίτου, παριστῶν Ρωμαίους στρατιώτας ἀπάγοντας τὰ λάφυρα μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλήμ.

— [ΘΡΗΣΚΕΙΑ] Ἂν ὁ μικρὸς καὶ ὑλικῶς ἀνίσχυρος τῶν Ἑβραίων λαὸς κατέλαβε περιφανῆ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς γῆς θέσιν, καὶ ἂν ἐξήσκησε μεγίστην ἐπὶ τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος ἐπίδρασιν, εἶδός τι πνευματικῆς ἐπὶ τὸν κόσμον κυριαρχίας, ἥτις διὰ μέσου τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξακολουθεῖ καὶ μέχρι σήμερον, ταῦτα δὲν ἐπέτυχεν οὔτε ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐνεργείας, οὔτε ἐπὶ τοῦ τῆς ἐκπολιτιστικῆς δράσεως, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς θρησκείας, ἧς δύναμιν μεγαλυτέραν δὲν ἔχει εἰσέτι γνωρίσει ἡ παγκόσμιος ἱστορία. Ἡ γνησία δὲ τοῦ κατ' ἐξοχὴν θεοκρατικοῦ τούτου λαοῦ θρησκεία, ἂν κρίνωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν ταῖς Ἁγίαις αὐτοῦ Γραφαῖς ἀποκρυσταλλουμένης ἱστορικῆς συνειδήσεως, ἔφερε τὰ ἑξῆς κύρια γνωρίσματα. Ἦτο: α') θρησκεία τῆς *διαθήκης*, δηλαδὴ τῆς μεταξὺ Θεοῦ καὶ τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ λαοῦ συμφωνίας· β') θρησκεία ἐξ ἀπο*καλύψεως*, ἀλλ ἀποκαλύψεως παιδαγωγικῶς καὶ βαθμιαίως ἐξελισσομένης· γ') ἦτο κατ' ἐξοχὴν θρησκεία τῆς ἐλπίδος ἐπὶ κρεῖσσον μέλλον· δ') ἦτο θρησκεία ἠθική, μονοθεϊστική· καὶ ε') ἔφερε παγκόσμιον χαρακτῆρα, ὅστις καθίσταται μάλιστα ἔκδηλος κατὰ τοὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν χρόνους καὶ διὰ τοῦ ἔκτοτε ἀσκουμένου συντόνου προσηλυτισμοῦ. Τὰ χαρακτηριστικὰ δὲ ταῦτα γνωρίσματα ἔφερεν ἡ γνησία ἰσραηλιτικὴ θρησκεία εὐθὺς ἐξ ὑπαρχῆς, ὡς βλέπομεν ἐν αὐτοῖς τοῖς λόγοις, δι' ὧν ἐν τῇ Γραφῇ ἐκτίθεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ· «Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Ἄβραμ, ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου καὶ ἔσῃ εὐλογημένος...καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς» (Γενέσεως ιβ' 1—3). Ἐπίσης ἄξιον παρατηρήσεως ἐν τοῖς λόγοις τούτοις εἶναι ὅτι ὁ Ἰσραὴλ ἤδη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ γενάρχου αὐτοῦ ἐμφανίζεται ὡς θείᾳ βουλῇ ἀποχωριζόμενος μὲν τῶν ἐθνῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐγγυτάτου περιβάλλοντός του, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς φυτώριον τῆς νέας θρησκείας, ἀλλ' ὅτι οὕτω δι' αὐτοῦ μέλλει νὰ λυτρωθῇ (εὐλογηθῇ) ὅλη ἡ ἀνθρωπότης, πεποίθησις ἥτις παραδόξως παρέμεινεν ἀνεξίτηλος ἐν τῇ ἱστορικῇ τοῦ λαοῦ τούτου συνειδήσει παρὰ τὴν τοσαύτην ἀντιξοότητα τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ τυχῶν. Οἱ κατ' ἐξοχὴν δὲ φορεῖς τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας ταύτης ὑπῆρξαν οἱ πατριάρχαι, ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται. Καὶ ἐνῷ ἡ θρησκεία αὕτη ἀπεκαλύπτετο κατ' ἀρχὰς καὶ μετεδίδετο προφορικῶς διὰ τῶν πατριαρχῶν, ἔπειτα παρεδόθη ἐγγράφως διὰ τοῦ Μωυσέως ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τοῦ Σινᾶ καὶ μάλιστα ἐν τῷ Δεκαλόγῳ.

Κατὰ τὴν ἐν τῇ γῇ Χαναὰν ὅμως ὁριστικὴν ἐγκατάστασίν του εὑρεθεὶς ὁ Ἰσραὴλ ἐν μέσῳ λαῶν ὑπερτέρων αὐτοῦ τὸν πολιτισμόν, διέτρεξε τὸν κίνδυνον, ὃν καὶ κατὰ μέγιστον μέρος αὐτοῦ δὲν διέφυγε, νὰ ἀφομοιωθῇ ὄχι μόνον ἐκπολιτιστικῶς, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικῶς. Κατὰ δὲ τοῦ κινδύνου τούτου ἐμφανίζονται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀντεπερχόμενοι, ἐκλεκτὰ τοῦ Θεοῦ ὄργανα, οἱ *κριταὶ* τὸ πρῶτον, ἔπειτα δέ, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σαμουήλ, οἱ *προφῆται* (βλ. λ.). Οἱ θεόπνευστοι οὗτοι καὶ ὑπέροχοι ὄντως ἄνδρες ἀνέλαβον τὸ παγχάλεπον ἔργον ὄχι μόνον νὰ συγκρατήσωσι λαὸν καὶ ἄρχοντας ἐν τῇ πατρίῳ θρησκείᾳ τοῦ *Γιαχβὲ* (ὡς ὀνομάζεται κατ' ἐξοχὴν ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ) καὶ ἠθικῶς νὰ ἐξυγιάνωσιν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμβαθύνωσιν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς διὰ τοῦ Μωυσέως παραδοθείσης θρησκείας καὶ πρόγραμμα ἀκραιφνοῦς θεοκρατικῆς πολιτικῆς νὰ διαγράψωσιν, ἐπὶ δὲ καὶ τὴν περὶ μελλούσης πνευματικῆς λυτρώσεως τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τοῦ Μεσσίου ἐλπίδα ἄσβεστον νὰ διατηρήσωσι καὶ προαγάγωσι. Πράγματι δὲ ἥ τε θρησκεία καὶ ἡ πνευματικὴ ἐλπὶς ἔφθασαν διὰ τῶν προφητῶν εἰς τὸν κολοφῶνα ὄχι μόνον τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν ὅλῳ τῷ προχριστιανικῷ κόσμῳ ἀναπτύξεως αὐτῶν. Ἡ ἐπελθοῦσα κατάρρευσις τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰσραὴλ δυνάμεως, ἔν τε τῷ βορείῳ καὶ τῷ νοτίῳ βασιλείῳ, καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα αἰχμαλωσία, δεινὰ ἅτινα οἱ προφῆται ἐχαρακτήρισαν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῶν ἰδανικῶν τῆς θεοκρατίας καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς πατρίου θρησκείας, ὑπῆρξαν εἰς τὸν λαὸν τοῦτον σχολὴ δοκι-

Digitized by Google

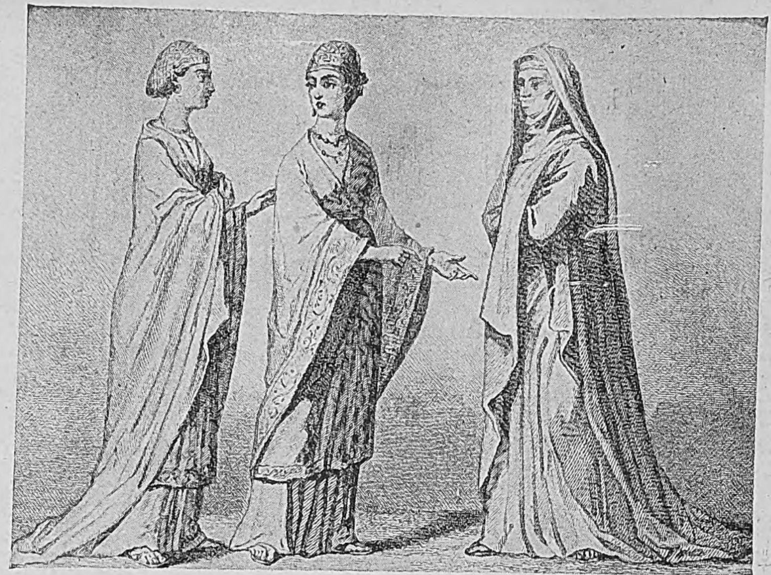

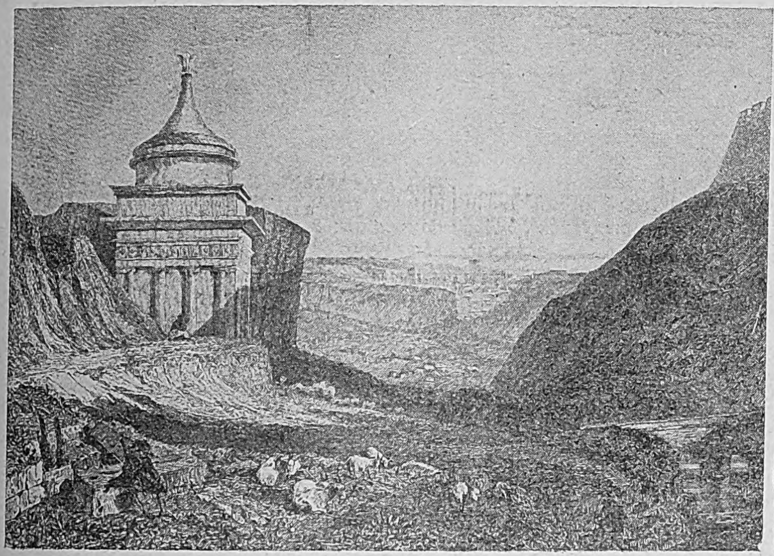

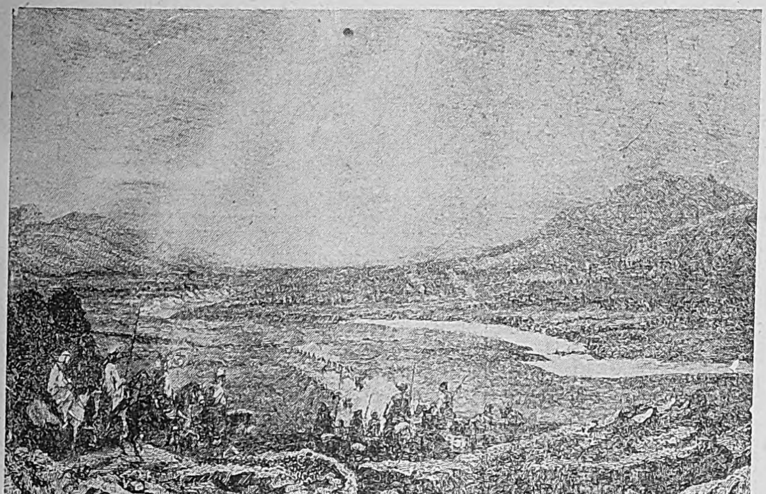

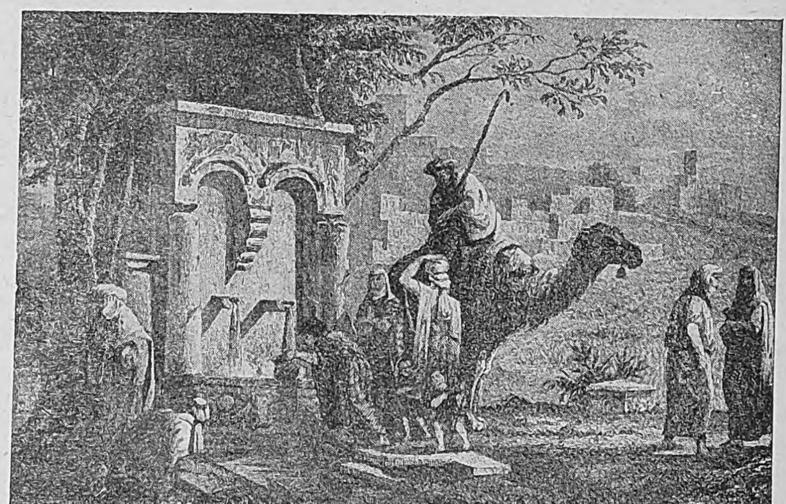

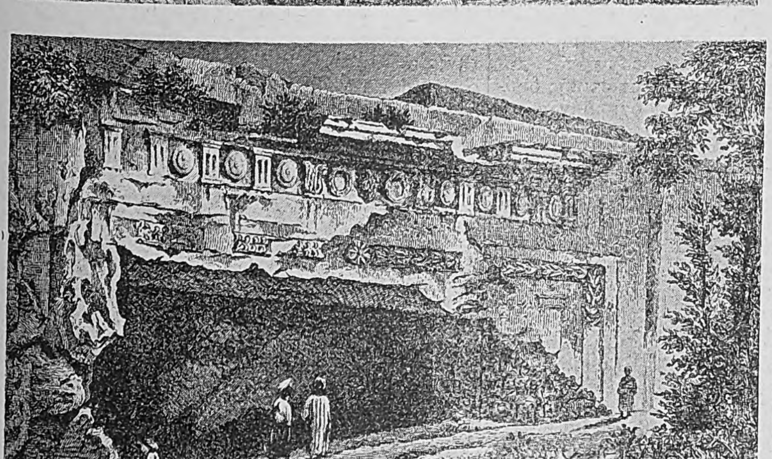

Πρώτη σειρά: *Ἑβραῖος μέγας ἀρχιερεὺς ἐν στολῇ* (ἀριστερά), *ἐνδυμασίαι γυναικῶν* (εἰς τὸ μέσον) *καὶ ἱερεὺς ἐν στολῇ* (δεξιά). Δευτέρα σειρά: *Ὁ τάφος τοῦ Ἀβεσαλὼμ* (ἀριστερὰ) *καὶ τὸ ὄρος Σινᾶ* (δεξιά). Τρίτη σειρά: *Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου* (ἀριστερὰ) *καὶ ἡ κρήνη τῆς Κανὰ ἐν Γαλιλαίᾳ* (δεξιά). Τετάρτη σειρά: *Τάφος τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα* (ἀριστερὰ) *καὶ δάσος κέδρων ἐν Λιβάνῳ* (δεξιά).

Digitized by Google

μασίας, ἐξ ἧς οὗτος ἐξῆλθε καθ' ὅλου εἰπεῖν νηφαλιώτερος, ἀτενῶς ἐφεξῆς προσηλωμένος εἰς τὸν νόμον τοῦ Γιαχβὲ καὶ δὴ καὶ ἐφωδιασμένος μὲ τὴν πολύτιμον ἐκ πείρας πεποίθησιν, ὅτι «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἀπὸ τῆς ἐκλείψεως τῆς προφητείας χρονολογουμένη καὶ διὰ τῆς ἔκτοτε ἐμφανιζομένης νέας τάξεως διδασκάλων τοῦ λαοῦ, τῶν λεγομένων *γραμματέων*, προαγομένη ὑπερβολικὴ ἔξαρσις τοῦ νόμου, καὶ μάλιστα τοῦ τελετουργικοῦ μέρους αὐτῆς, καὶ ἡ εἰς τὸ γράμμα αὐτοῦ προσκόλλησις ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν παραμέλησιν τῆς προφητικῆς διδασκαλίας, ἥτις ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου, ὡς εἴρηται, ὑπέθαλπον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν μηχανικὴν λατρείαν, ἄνευ συμμετοχῆς τοῦ φρονήματος, τὴν λατρείαν τῶν χειλέων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὴν ἀσύστατον αὐτοπεποίθησιν τῆς διὰ τῶν ἔργων τοῦ νόμου (τοῦ τελετουργικοῦ) δικαιώσεως, ἐνῷ ἐξ ἄλλου καὶ αὐτὸς ὁ νόμος διὰ τῶν λεγομένων *παραδόσεων τῶν πρεσβυτέρων* τὸ μὲν οὐσιωδῶς παρεποιεῖτο, τὸ δὲ καθίστατο φορτίον δυσβάστακτον. Ταῦτα δὲ πάντα ἐσήμαινον οἰκτρὰν τῆς γνησίας θρησκείας τοῦ Ἰσραὴλ διαστροφήν, καθ' ἧς ἀντεπεξῆλθεν ἐρρωμένως Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς καὶ μάλιστα ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις (πρβ. *Ματθ.* κγ' 1 ἑξ. κλπ. καὶ γ' 1 ἑξῆς, βλ. καὶ λ. *γραμματεύς*). Τέλος ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θρησκευτικὴ κατάστασις τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀντικατοπτρίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐν ταῖς τρισὶ λεγομέναις αἱρέσεσι τῶν *Φαρισαίων*, τῶν *Σαδδουκαίων* καὶ τῶν *Ἐσσαίων*, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐν ταῖς ἀραιοτάταις τάξεσι τῶν σιωπηλῶν *Ἀναβείμ*, τῶν *πτωχῶν τῷ πνεύματι*, τῶν *νηπίων*, οἵτινες διὰ τῆς μελέτης τῶν προφητικῶν καὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τρεφόμενοι προσεδόκων «λύτρωσιν τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις» καὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ «ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ», καὶ ἐκ τῶν τάξεων τῶν ὁποίων ἐστρατολογήθησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἐν γένει οἱ θιασῶται τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ταύτην μὲν τὴν εἰκόνα περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἰσραηλιτικῆς θρησκείας παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ἀποτεθησαυρισμένη παράδοσις. Ἡ σχολὴ δ' ὅμως τοῦ *Βελλχάουζεν*, ἀρνουμένη τὴν ἱστορικὴν ἀξιοπιστίαν τῆς παραδόσεως ταύτης καὶ τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως καὶ ἐν τῇ ἰσραηλιτικῇ καὶ ἰουδαϊκῇ ἱστορίᾳ ἐφαρμόζουσα, τὰς δὲ βιβλικὰς πηγὰς αὐτῆς κατὰ τὸ δοκοῦν μεταχειριζομένη, πολὺ διάφορον φαντάζεται τὴν εἰκόνα τῆς θρησκευτικῆς τοῦ προκειμένου λαοῦ ἐξελίξεως. Κατὰ τὸ περιβόητον ἐξελικτικὸν σχῆμα τῆς εἰρημένης σχολῆς δέον νὰ διακρίνωνται τέσσαρες περίοδοι ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰσραήλ: α') ἡ *προμωσαϊκή*, καθ' ἣν ἡ θρησκεία αὕτη ἦτο *θρησκεία τῆς ἐρήμου* (Wüstenreligion), δηλαδὴ ἀνιμιστική, ἐξελιχθεῖσα βαθμηδὸν εἰς πολυθεϊστικήν, β') ἡ *μωσαϊκὴ* περίοδος, καθ' ἣν ἡ θρησκεία αὕτη ἐξειλίχθη διὰ τοῦ Μωυσέως εἰς *μονολατρείαν* (τοῦ Γιαχβέ), γ') ἡ *προφητική*, καθ' ἣν ἡ ἐν λόγῳ θρησκεία ἀπέβη διὰ τῶν προφητῶν *ἠθικὴ μονοθεΐα*, καὶ δ') ἡ *μεταιχμαλωσιακή*, καθ' ἣν ἡ ἰσραηλιτικὴ θρησκεία διὰ τῶν γραμματέων ἐξεφυλίσθη εἰς *νομικὴν θρησκείαν* (Gesetzesreligion). Κατὰ τῆς τοιαύτης ὅλως αὐθαιρέτου ἐφαρμογῆς τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἰσραηλιτικῆς θρησκείας καὶ μάλιστα κατὰ τῆς κακῆς μεταχειρίσεως τῶν πηγῶν τῆς θρησκείας ταύτης ἐπὶ συμμορφώσει αὐτῶν πρὸς τὸ μνημονευθὲν καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐσχηματισμένον σχῆμα ἐξηγέρθησαν πλεῖστοι ἐρευνηταί, οἵτινες χρησιμοποιοῦντες καὶ τὰ πορίσματα τῶν νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν καὶ λοιπῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐρευνῶν, δι' ὧν ἐνισχύεται σπουδαίως ἡ ἱστορικὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀξιοπιστία, κατήνεγκον καίρια πλήγματα κατὰ τοῦ σχήματος ἐκείνου καὶ ὑπεστήριξαν διὰ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων, ὅτι ἡ ἰσραηλιτικὴ θρησκεία ὑπῆρξεν εὐθὺς ἐξ ὑπαρχῆς μονοθεϊστικὴ καὶ δὲν ἐγένετο τοιαύτη διὰ τοῦ προφήτου Ἀμὼς ἢ τινος ἄλλου. Ἐπίσης ὑπεστηρίχθη ὑπὸ πολλῶν, ὅτι ὁ μεταιχμαλωσιακὸς Ἰουδαϊσμὸς ἐδέχθη ποικίλας ἐπιδράσεις βαβυλωνιακῆς καὶ περσικῆς καὶ ἑλληνιστικῆς προελεύσεως καὶ ὅτι οὕτως ἡ ἰουδαϊκὴ θρησκεία ἀπέβη *συγκρητιστικὴ* θρησκεία. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐπιμελεστέρα καὶ μᾶλλον ἀμερόληπτος τῶν πηγῶν ἔρευνα, χωρὶς ν' ἀρνῆται κατ' ἀρχὴν τοιαύτην ἐπίδρασιν, ἐπιφανειακὴν ὅμως καὶ εἰδολογικήν, ἀποκρούει ὡς ὑπερβολικὸν τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι ἡ ἰουδαϊκὴ θρησκεία ἀπέβη τότε συγκρητιστικὴ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ βιβλικὴ θρησκεία παρέμεινε κατ' οὐσίαν ἀνέπαφος ἀπὸ πάσης ὀθνείας ἐπιδράσεως, ὡς πείθεταί τις μελετῶν τὴν ἐκ πρώτης ὄψεως εἴπερ τι καὶ ἄλλο βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἑλληνίζουσαν «Σοφίαν Σολομῶντος», ἧς ἡ θεολογία εἶναι κατὰ βάσιν ἰουδαϊκή. Ὀρθῶς δὲ ὑποδεικνύεται, ὅτι δὲν πρέπει τὸ παράπαν νὰ παραβλέπηται ἡ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καθόλου καὶ μάλιστα μετὰ τὴν μακκαβαϊκὴν ἐξέγερσιν ἐπικρατοῦσα ἐν τῷ παλαιστινῷ τοὐλάχιστον ἰουδαϊσμῷ ἀποχωριστικὴ καὶ ἀποκλειστικὴ ἀπὸ παντὸς ἐθνικοῦ προσώπου ἢ πράγματος τάσις τοῦ φαρισαϊσμοῦ, ἥτις ἐνισχύθη μάλιστα μετὰ **τὴν καταστροφὴν τοῦ 70 μ. Χ. διὰ** τοῦ ἀγρύπνου ζήλου τῶν νέων ποιμένων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τῶν ῥαββίνων. Ταῦτα ἐννοεῖται ὅτι ἰσχύουσιν ὀλιγώτερον διὰ τὸν ἐν τῇ *διασπορᾷ* (βλ. λ.) Ἰουδαϊσμόν, ὅστις, παρὰ τὴν εἰς τὸν πάτριον νόμον, ὡς τὴν θείαν σοφίαν, ἐμμονὴν αὐτοῦ, ὑπῆρξεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, μᾶλλον ἐπιδεκτικὸς ἑλληνιστικῆς ἐπιδράσεως. Ἐξ ἄλλου ἄξιος τέλος μνείας ἐνταῦθα εἶναι ὁ ζωηρότατος θρησκευτικὸς προσηλυτισμός, ὃν ὁ ἁπανταχοῦ διεσπαρμένος Ἰουδαϊσμός, συναφῶς πρὸς τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἔκπαλαι παγκόσμιον χαρακτῆρα τῆς ἰσραηλιτικῆς θρησκείας, ἤσκησε καὶ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς του Βίβλου (τῶν Ο') ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν κόσμον, γενόμενος κατὰ τὸν θεῖον προορισμόν του πράγματι «ὁδηγὸς τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτὴς ἀφρόνων, διδάσκαλος νηπίων» (Ρωμαίων β' 20), οὕτω δὲ ἄριστα προπαρασκευάσας τὸ ἔδαφος εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Schürer*, Die Religion des Judentums (τρεῖς τόμ. γ' καὶ δ' ἔκδ. 1901—1909).— *K. Budde*, Die altisraelische Religion[3] 1912.—*E. König*, Geschichte der alttest. Religion[3]. — *R. Kittel*, Die Religion des Volkes Israel 1921.— *Hölscher*, Geschichte der Israel und Jüd. Religion (1922).— *W. Bousset - Gressmann*, Die Religion des Judentums im späthellinst. Zeitalter[3] 1926.

—[ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ] Ἐφ' ὅσον οἱ Ἑβραῖοι κατὰ τὴν πατριαρχικὴν ἐποχὴν καὶ ἔπειτα ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, βραδύτερον δὲ καὶ κατὰ τὴν διὰ μέσου τῆς ἐρήμου πορείαν αὐτῶν πρὸς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας ἔζων βίον μᾶλλον ἡμινομαδικόν, δὲν παρέμενον μὲν ὅλως ἀκοινώνητοι τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, δὲν θὰ ἦτο ὅμως δυνατὸν νὰ προαχθῶσι σπουδαίως ἐν αὐτῷ. Ἑπόμενον δὲ ἦτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐπίδοσις τοῦ λαοῦ τούτου ἀφ' ὅτου, διὰ τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεώς του ἐν τῇ γῇ Χαναάν, ἀπέβη λαὸς κυρίως γεωργικός, ἐκ παραλλήλου δὲ ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς λαοὺς προηγμένους ἐν τῷ πολιτισμῷ, οἷοι ἦσαν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἐκείνης, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἀνασκαφῶν (βλ. *H. Vincent*, Canaan d' après l'exploration récente 1907). Καὶ πάλιν δὲ ὁ ἐκπολιτισμὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν ὑπῆρξε βραδύτατος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Κριτῶν, οὐχὶ διότι παρεκωλύετο ὑπὸ τῆς θρησκείας, ὡς δῆθεν ἀσυμβιβάστου φύσει πρὸς τὸν πολιτισμόν, ὡς ἰσχυρίζονταί τινες τῶν νεωτέρων, ὡς ὁ Ed. Meyer, J. Wellhausen κ. ἄ., ἀλλὰ διότι διεκόπτετο συχνότατα ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων πολέμων πρὸς πολυωνύμους ἐχθροὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ραγδαία δ' ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τὸν πολιτισμὸν ἐπίδοσις τοῦ λαοῦ τούτου ἐπὶ τοῦ *Σολομῶντος*, ἀποτέλεσμα τῆς πολυσχιδοῦς καὶ λίαν δαπανηρᾶς ἐκπολιτιστικῆς δράσεως τοῦ μονάρχου ἐκείνου, ὅστις ὄχι μόνον τὸ κράτος ἄριστα διωργάνωσε καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ διὰ περικαλλῶν οἰκοδομῶν ἐλάμπρυνεν, ἐν αἷς καὶ ὁ περίφημος ὁμώνυμος ναός, ἀλλὰ καὶ τὸν λαόν του εἰς ἐπικοινωνίαν ἐμπορικὴν ἔθηκε πρὸς τὸν ἔξω κόσμον μέχρι τοῦ Ὀφεὶρ (πιθανώτατα ἐν τῇ Ἀφρικῇ) καὶ τῆς Ταρτησσοῦ (ἐν τῇ νοτίῳ Ἱσπανίᾳ)· ἐπὶ δὲ τούτοις ὡς φιλόσοφος καὶ καλλιτεχνικὴ φύσις (κατὰ τὴν σταθερὰν ὅσῳ καὶ παλαιὰν περὶ αὐτοῦ παράδοσιν), ἔδωκε σπουδαιοτάτην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, τάξας αὐτὰς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς θρησκείας. Τὴν δὲ περαιτέρω προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ ηὐνόησαν τὸ μὲν διάφοροι ἡγεμόνες, ὡς ὁ Ἀμβρί, ὁ Ἀχαάβ, Ἱεροβοὰμ ὁ Β' πρὸς βορρᾶν καὶ ὁ Ἰωσαφάτ, ὁ Ἀζαρίας ἢ Ὀζίας, ὁ Ἐζεκίας, ὁ Ἰωσίας πρὸς νότον, τὸ δὲ ἡ καταπλήσσουσα ἀνάπτυξις τοῦ κατὰ μεγάλας πόλεις βίου. Καὶ παραλλήλως μὲν πρὸς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔβαινεν ἡ διὰ τῆς ἐντεῦθεν εἰσκωμασάσης πολυτελείας καὶ σπατάλης καὶ διὰ τοῦ ἀναπτυχθέντος μαμμωνισμοῦ πρόοδος τῆς κοινωνικῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς, καθ' ὧν ἀντεπεξῆλθον οἱ προφῆται (βλ. *Π. Μπρατσιώτου*, περὶ τῆς κοινωνιολογικῆς σημασίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης 1928). Πολιτισμὸν δὲ λέγοντες ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ ἐννοῶμεν ἰδιόρρυθμόν τινα ἰσραηλιτικὸν ὑλικὸν πολιτισμόν, ἀλλὰ δάνεια ἀπὸ τῶν πολιτισμῶν ἄλλων λαῶν, τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Χανααναίων καὶ δὴ καὶ τῶν Φοινίκων, ἐν ἐλαχίστῃ δὲ μοίρᾳ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Ὅτι δὲ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ὁ Ἰουδαϊσμὸς θὰ διετέλει ὄχι μόνον ἐν τῇ Διασπορᾷ, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Παλαιστίνῃ, παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἀποκλειστικότητα τοῦ μεταιχμαλωσιακοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ, δεδομένης ἀφ' ἑνὸς τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐν λόγῳ πολιτισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ὑπὸ πάντων τῶν κυριάρχων ἡγεμόνων τοῦ παλαιστινοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, μηδὲ τῶν Ἀσμοναίων ἐξαιρουμένων, τοῦτο ἦτο ἑπόμενον, μαρτυρεῖται δὲ καὶ τεκμηριοῦται πλεισταχῶς. Πρὸ παντὸς ὑπεστηρίχθη καὶ ἐθεραπεύθη ὁ ἑλληνιστικὸς πολιτισμὸς ἐν Παλαιστίνῃ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ φιλελληνικωτάτου Ἡρῴδου τοῦ Μεγάλου καὶ ὅλης τῆς δυναστείας αὐτοῦ (βλ. *Π. Καρολίδου* «περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἀραβοφώνων Συρίας καὶ Παλαιστίνης» 1910 καὶ *A. Bertholet* «Kulturgeschichte Israel» 1918, ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία).

Γ. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

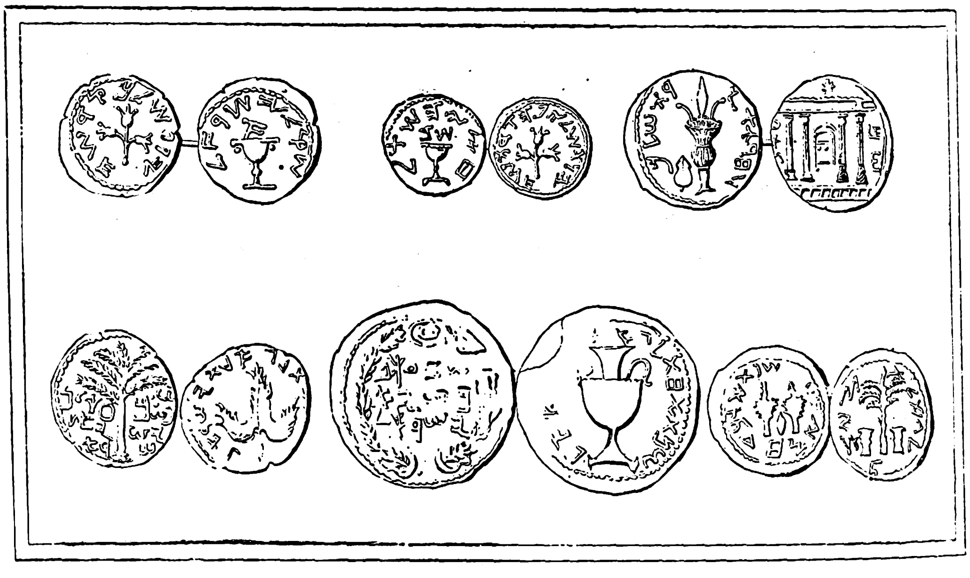

Ἑβραϊκὰ νομίσματα τῆς ἐποχῆς τῶν Μακκαβαίων.

—[ΓΛΩΣΣ.] Καλεῖται *ἑβραϊκὴ γλῶσσα* ἡ γλῶσσα, ἥτις ἐλαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἰσραηλιτῶν μέχρι τῶν τελευταίων πρὸ Χριστοῦ αἰώνων καὶ ἐν ᾗ εἶνε γεγραμμένα τὰ κανονικὰ καλούμενα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἤτοι πάντα τὰ ἄλλα ἐκτὸς ἀραμαϊκῶν τινων τεμαχίων τῆς Γενέσεως (λα' 47), τοῦ Ἱερεμίου (Ι' 11), τοῦ Δανιὴλ (Β' 4, Ζ',, 29) καὶ τοῦ Ἔσδρα (Δ' 8, ΣΤ' 18 καὶ Ζ' 12—26). Παρὰ τὸν κλασσικὸν τύπον τῆς ἀρχαίας ἢ βιβλικῆς γλώσσης διακρίνομεν καὶ τὰς μεταγενεστέρας περιόδους τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἤτοι τὴν *ῥαββινοεβραϊκήν*, τὴν *νεοεβραϊκὴν* καὶ τὴν *νεωτέραν ἑβραϊκήν*. Ἐν τῇ κλασσικῇ ἑβραϊκῇ ἐγράφησαν καί τινα δευτεροκανονικὰ ἢ καὶ ἀπόκρυφα βιβλία, ἅτινα κατέχομεν μόνον ἐν μεταφράσεσιν, ὡς ἡ «Σοφία Σειράχ», τὸ «Α' Μακκαβαίων», ἡ «Βίβλος Ἐνώχ», οἱ «Ψαλμοὶ» τοῦ Σολομῶντος κλπ. Πλὴν ἀποσπασμάτων τινων τῆς «Σοφίας Σειράχ», ἀνευρεθέντων ἐσχάτως (1896) ἐν τῷ ἑβραϊκῷ πρωτοτύπῳ, κατέχομεν καὶ τὰ ἀκόλουθα μνημεῖα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑβραϊκῇ: α') τὴν Σιλωαμικὴν ἐπιγραφήν, ἀνευρεθεῖσαν ἐν Ἱερουσαλὴμ τῷ 1880 καὶ ἀνήκουσαν εἰς τὸν Η' π. Χ. αἰῶνα· β') περὶ τὰς 20 σφραγῖδας τῆς προβαβυλωνιακῆς κατὰ τὸ πλεῖστον περιόδου, περιεχούσας μόνον κύρια ὀνόματα· γ') πλεῖστα νομίσματα τῶν Μακκαβαϊκῶν καὶ Ρωμαϊκῶν χρόνων· δ') ἕνα ἡμερολογιακὸν πίνακα τοῦ Θ' αἰῶνος, ἀνευρεθέντα τῷ 1908.

Ὀνομασία. Ὁ ὅρος *ἑβραϊκὴ γλῶσσα* ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς «Σοφίας Σειρὰχ» (130 μ. Χ.). Ἡ ἑβραϊκὴ βίβλος ἀγνοεῖ παντάπασι τὸν ὅρον αὐτόν, ὀνομάζει δὲ τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν: «Σεφὰθ Κενάαν» τουτέστι «γλῶσσαν Χανααναίαν» (Ἠσαΐου, ΙΘ' 18) ἐκ τῆς χώρας ἐν ᾗ ἐλαλεῖτο, ἢ «Ἰουδαϊκὴν» (Β. Βασιλ. 18. 26. 28, πρβ. Ἡσ. 36. 11. 13). Ὁ πολλαχοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀπαντώμενος ὅρος «ἑβραϊκὴ διάλεκτος» δηλοῖ μᾶλλον τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰησοῦ λαλουμένην ἀραμαϊκὴν διάλεκτον. Τέλος ἡ ἑβραϊκὴ καλεῖται ὑπὸ τῶν ῥαββίνων «Λισιὰν Κουδσὰ» (ἑβρ. «Λασιὼν χα 'κῶδες»), τουτέστιν «ἱερὰν γλῶσσαν», κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀραμαϊκήν, ἣν ὀνομάζουν, «κοσμικήν». Ἡ ἑβραϊκὴ **εἶναι κλάδος τῶν** σημιτικῶν καλουμένων γλωσσῶν,

Digitized by Google

τῶν λαλουμένων τὸ πάλαι ἐν Μεσοποταμίᾳ, Συρίᾳ, Παλαιστίνῃ, Ἀραβίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀποτελεῖται δὲ ὁ γλωσσικὸς οὗτος κορμὸς ἐκ τεσσάρων ἐν ὅλῳ κλάδων, ἐξ ὧν ὁ τρίτος περιλαμβάνει, πλὴν τῆς φοινικικῆς, τῆς μωαβιτικῆς καὶ καρχηδονικῆς, τὴν ἀρχαίαν ἑβραϊκὴν καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς προελθούσας νεοεβραϊκὰς διαλέκτους.

Γραφή. Ἓν τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν εἶναι ἡ σπουδαιότης τῶν συμφώνων, ἅτινα δηλοῦν τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἐνῷ τὰ φωνήεντα ἐκφράζουν μόνον διαφόρους ἀποχρώσεις ἐννοιῶν. Διὸ καὶ τὸ ἑβραϊκὸν ἀλφάβητον ἀποτελεῖται μόνον ἐκ συμφώνων, 22 τὸν ἀριθμόν, ἐξ ὧν ἑπτὰ κέκτηνται διττὴν προφορὰν (β-μπ, γ-γκ, δ-ντ, χ-κ, φ-π, θ-τ, σ-sch). Ὅτε λοιπὸν ἡ ἀρχαία ἑβραϊκὴ ἀπετέλει ζωντανὴν γλῶσσαν, ἐναφίετο εἰς τὴν μνημονικὴν πεῖραν τοῦ ἀναγνώστου νὰ μαντεύσῃ τοὺς φωνητικοὺς φθόγγους τῶν ἐν τῷ κειμένῳ λέξεων, ὡς συμβαίνει καὶ μὲ τὴν νεωτέραν ἑβραϊκήν, τὴν ἐν Παλαιστίνῃ χρησιμοποιουμένην. Ἡ ἑβραϊκή, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ σημιτικαὶ γλῶσσαι (ἐξαιρουμένης τῆς Αἰθιοπικῆς), γράφεται ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, τὰ περισσότερα δὲ τῶν γραμμάτων αὐτῆς εὑρηνται καὶ ἐν ταῖς συγχρόνοις εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις, ἐκτὸς τῶν δυσπροφέρτων λαρυγγικῶν γάγιν, 'χέθ, 'χέ, ἄλεφ. Οἱ Ἑβραῖοι τὸ πάλαι μετεχειρίζοντο τὴν σφηνοειδῆ ὅπως καὶ οἱ Φοίνικες γραφήν, ὡς τοῦτο δείκνυται ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν Μακκαβαϊκῶν νομισμάτων πρὸς τὰς φοινικικὰς ἐπιγραφάς. Ἡ νῦν ἐν χρήσει γραφή, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀραμαϊκῆς υἱοθετηθεῖσα, καλεῖται «κεθὰβ μερουμπᾶ», τουτέστι «τετραγωνοειδὴς γραφή», ἐνίοτε δὲ καὶ «κεθὰβ ἀσιουρὶ» («ἀσσυριακὴ γραφή»). Θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ἡ τελευταία αὕτη ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς συγγραφῆς τῶν εὐαγγελίων (*Ματθ.* 5, 18). Ὅτε ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα κατέστη νεκρά, παρέστη ἡ ἀνάγκη ὅπως μὴ ἐκλείψῃ ἡ ὀρθὴ προφορὰ τῶν βιβλικῶν κειμένων. Ἐσχηματίσθη λοιπὸν σύστημά τι φωνηέντων (κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Σύρων), ὅπερ σύγκειται ἐκ γραμμῶν καὶ στιγμῶν ἄνω ἢ κάτω τῶν συμφώνων τιθεμένων καὶ δηλούντων τοὺς ποικίλους φωνητικοὺς φθόγγους. Τὰ σημεῖα ταῦτα διαιροῦνται εἰς πέντε μακρά, πέντε βραχέα καί τινα ἡμίφωνα. Τὸ φωνητικὸν τοῦτο σύστημα, ἰσχῦον μέχρι τῆς σήμερον, καλεῖται «Τιβεριαδηνὸν» ἢ «Παλαιστίνειον», ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερον γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Βαβυλώνειον». Ἡ ἐπινόησις τόσον τῶν φωνηέντων ὅσον καὶ τῶν ἄλλων ποικιλωνύμων σημείων ἀναγνώσεως ὀφείλεται εἰς τὴν περὶ τὸν Ζ' περίπου αἰῶνα ἀκμάσασαν ἐν Τιβεριάδι σχολὴν τῶν *Μασωριτῶν* (βλ. λ.).

Μορφολογία. Ἡ ῥίζα ἢ τὸ θέμα εἶναι τὸ κύριον μέρος τῆς λέξεως, ἐν ᾧ τελοῦνται αἱ μορφολογικαὶ μεταβολαί. Αἱ ἑβραϊκαὶ ῥίζαι ἀποτελοῦνται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ τριῶν συμφώνων (ἐξ οὗ καὶ τριγράμματοι καλοῦνται), τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν οἰκείων φωνηέντων σχηματίζουν δύο συλλαβάς. Ἡ δὲ ἐκ τῶν ῥιζῶν τούτων περαιτέρω κατασκευὴ τῶν μερῶν τοῦ λόγου γίνεται α') ἐσωτερικῶς, ἤτοι διὰ τῆς μεταβολῆς φωνηέντων κλ. καὶ β') ἐξωτερικῶς, διὰ τῆς προσθήκης τῶν καλουμένων προθημάτων καὶ ἐπιθημάτων. Τὸ ῥῆμα κέκτηται ὅλως πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ φράσει· ἐξ αὐτοῦ σχηματίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἄλλα μέρη τοῦ λόγου, τὸ δὲ ὄνομα συχνότατα εἶναι ῥηματικὸν παράγωγον. Διακρίνομεν ποικιλίαν συζυγιῶν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ ῥήματι. Οὕτως ὑπάρχει α') ἡ ἐλαφρὰ καλουμένη μορφή, ἡ Κάλ, ἐνεργητικὴν ἔχουσα σημασίαν· β') ἡ συζυγία Νιφάλ, ἐκφράζουσα τὴν μέσην ἢ τὴν ἀλληλοπαθῆ διάθεσιν τοῦ Κάλ· γ') αἱ συζυγίαι Πιέλ, Πουάλ καὶ Ἰθπαέλ, ἐξ ὧν ἡ πρώτη δηλοῖ ποιάν τινα ἔντασιν τῆς ἐνεργείας, ἡ δευτέρα ἐκφράζει τὸ παθητικὸν τῆς πρώτης καὶ ἡ τρίτη τὸ αὐτοπαθὲς αὐτῆς· δ') αἱ συζυγίαι Ἰφείλ καὶ Ὀφάλ, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν γραμματικῶν αἰτιατὸν θέμα (Causativstam), ἡ δευτέρα ἐκφράζει τὸ παθητικὸν τῆς πρώτης. Τὸ ἑβραϊκὸν ῥῆμα εἶναι ἐπίσης σαφὲς ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν προσώπου, γένους καὶ ἀριθμοῦ· ἔχει δύο προσωπικὰς ἐγκλίσεις: τὴν ὁριστικὴν καὶ προστακτικήν, καὶ δύο ἀπροσώπους: τὴν ἀπαρέμφατον καὶ τὴν μετοχήν. Ὡς πρὸς τοὺς χρόνους εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀσάφεια καὶ ἡ πενιχρότης τῆς κλασσικῆς ἑβραϊκῆς. Δὲν ἔχει, κυρίως εἰπεῖν, εἰμὴ δύο χρόνους: τὸν τετελεσμένον καὶ τὸν μὴ τετελεσμένον (perfectum-imperfectum), ἡ δ' ἔννοια ἀμφοτέρων εἶναι τοσοῦτον διφορουμένη, ὥστε εἰς πλείστας περιπτώσεις δύναταί τις νὰ χρησιμοποιῇ ἀδιακρίτως τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον χρόνον. Τὰ ὀνόματα ἐν τῇ ἑβραϊκῇ εἶναι μόνον διγενῆ: ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά. Ἰδιάζουσαν ἐπίσης μορφὴν τῆς τε ἑβραϊκῆς καὶ πλείστων ἄλλων σημιτικῶν διαλέκτων ἀποτελεῖ ἡ καλουμένη γενικὴ συντακτικὴ (status constructus, ἑβρ. σεμιχούθ), ἥτις δηλοῖ τὴν μεταξὺ τοῦ κτήματος καὶ τοῦ κτήτορος σχέσιν καὶ ἥτις σχηματίζεται διά τινος καταλήξεως μεταβολῆς τοῦ ὑπὸ κατοχὴν ἀντικειμένου.

Σύνταξις. Αἱ σημιτικαὶ γλῶσσαι διακρίνονται συνήθως (ἐξαιρουμένης τῆς ἀραβικῆς καί, ἐν μέρει, τῆς αἰθιοπικῆς) διὰ τὴν ἁπλότητα τῆς συντάξεως. Τῆς ἑβραϊκῆς ἰδίως ἡ σύνταξις εἶναι ὁμαλωτάτη, λόγῳ δὲ τῆς μεγάλης ἐλλείψεως συμπλεκτικῶν συνδέσμων αἱ προτάσεις εἶναι κατὰ παράταξιν καὶ καθ' ὑπόταξιν.

Λεξιλόγιον. Ἀπὸ καθαρῶς λεξικολογικῆς ἀπόψεως ἡ βιβλικὴ γλῶσσα δὲν διακρίνεται διὰ τὸν πλοῦτόν της. Ἀρκετοὶ βεβαίως ὅροι, ἐν χρήσει παρ' ἀρχαίοις Ἑβραίοις, δὲν διεσώθησαν εἰς τὰ μέχρις ἡμῶν περιελθόντα κείμενα, πάντως ὅμως εἰκάζεται ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτῶν ὑπῆρξε πτωχὴ εἰς ὅρους ἐπιστημονικούς, καλλιτεχνικοὺς καὶ ἐμπορικούς, λόγῳ ἀνεπαρκῶν παρ' Ἑβραίοις σχετικῶν γνώσεων. Ἡ μεταγενεστέρα ὅμως ἐξέλιξις τῆς νεοεβραϊκῆς ἀπέδειξε τὴν πλήρη ἱκανότητα τοῦ σημιτικοῦ τούτου κλάδου, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς παρομοίας φύσεως ἐκφραστικὰς ἀνάγκας. Ὁπωσδήποτε καὶ ἡ κλασσικὴ γλῶσσα ἔχει πλουσιώτατον λεξιλόγιον πρὸς καθορισμὸν τῶν γεωργικῶν ἀντικειμένων, τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων καὶ δὴ τῶν θρησκευτικῶν καὶ τελετουργικῶν ἐννοιῶν. Τὸ ὕφος εἶναι ζωηρόν, νευρῶδες καὶ πλούσιον εἰς ποιητικὰς εἰκόνας.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς ἑβραϊκῆς καὶ διάλεκτοι. Ἡ ἑβραϊκή, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ἡ ἀνεξέλεγκτος θρησκευτικὴ παράδοσις παρεδέχετο ὡς τὸ πρῶτον γλωσσικὸν ὄργανον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δὲν ἀποτελεῖ καὶ τὸν ἀρχαιότερον τύπον τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν. Εἶναι πάντως δύσκολον νὰ ἀνέλθωμεν μέχρι τῆς πρώτης καταγωγῆς τῆς γλώσσης ταύτης, ἥτις ἐλαλεῖτο ἐν Παλαιστίνῃ πρὸ τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑβραίων. Ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ βιβλικὰ κείμενα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς φάσεις τῆς συνεχοῦς ἀνελίξεώς της. Ὁπωσδήποτε δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο κυρίως περιόδους τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς κλασσικῆς ἑβραϊκῆς. Καὶ ἡ μὲν πρώτη περίοδος, ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἑβραϊκῆς, φθάνει μέχρι τῆς βαβυλωνείου αἰχμαλωσίας, περιλαμβάνουσα ὅλα τὰ κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα συγγραφέντα βιβλικὰ ἔργα, τῶν ὁποίων τὸ ὕφος χαρακτηρίζεται διὰ τὸ σύντομον καὶ περιεκτικὸν τῆς ἐκφράσεως, τὸ ἀμιγὲς τοῦ γλωσσικοῦ τύπου καὶ τὴν χρῆσιν λέξεων ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν σημασίᾳ· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίοδον, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς αἰχμαλωσίας μέχρι τῆς Μακκαβαϊκῆς ἐποχῆς, ἡ ἑβραϊκὴ ἄρχεται ὑφισταμένη, κατά τε τὸ λεκτικὸν καὶ τὸ συντακτικόν, τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀραμαϊκῆς, ἡ ὁποία, κατακτῶσα σὺν τῷ χρόνῳ ἀεὶ μεῖζον ἔδαφος ἐν Παλαιστίνῃ, ἐκτοπίζει ὁλοσχερῶς τὴν ἑβραϊκὴν περὶ τὸν τελευταῖον π. Χ. αἰῶνα. Ἡ χώρα, ἐν ᾗ ὡμιλεῖτο ἡ ἑβραϊκή, θὰ εἶχεν ἱκανὰς διαλέκτους. Περὶ τούτων ὅμως ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Γενικῶς παρατηροῦμεν διαφοράν τινα λεκτικὴν μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γραφέντων βιβλικῶν κειμένων καὶ τῶν βιβλίων ἅτινα συνεγράφησαν ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ἰσραήλ. Αὐτὴ αὕτη ἡ Βίβλος μαρτυρεῖ περὶ τῆς διαφορετικῆς προφορᾶς τοῦ Schin ὑπὸ τῶν Ἐφραϊμιτῶν (Κριτ. 12, 6), δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἰκάσωμεν, ἐὰν ἡ διαφορὰ αὕτη ἦτο διαλεκτική. Ὡρισμένοι ἰδιωτισμοί, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἔν τε τοῖς Εὐαγγελίοις καὶ τῷ Ταλμοὺδ (Ματθ. 26, 73) ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς τὴν τότε ὁμιλουμένην ἐν Παλαιστίνῃ ἀραμαϊκήν.

Φοινικικόν	*Ἑλληνικόν*	*Ἑβραϊκόν*	*Ὄνομα καὶ σημασία*	*Προφορά*	*Ἀριθμητικὴ ἀξία*
𐤀	*Α*	א	אָלֶף (*ἄλεφ*) *βοῦς*		1
𐤁	*Β*	ב	בֵּית (*βαῖθ*) *οἶκος*	*β ἢ β*	2
𐤂	*Γ*	ג	גִּימֶל (*γῖμελ*) *κάμηλος*	*γ ἢ γ*	3
𐤃	*Δ*	ד	דָּלֶת (*δάλεθ*) *θύρα*	*δ ἢ δ*	4
𐤄	*Ε*	ה	הֵא (*αἶ*) *χαλινός*		5
𐤅	(*Υ*)	ו	וָו (*βαῦ*) *ἄγκριστρον*	*β* (*υ*)	6
𐤆	*Ζ*	ז	זַיִן (*ζάϊν*) *ὅπλον*	*ζ*	7
𐤇	*Η*	ח	חֵית (*χαῖθ*) *χαλινός*	*χ*	8
𐤈	*Θ*	ט	טֵית (*ταῖθ*) *ὄφις*	*τ*	9
𐤉	*Ι*	י	יוֹד (*ἰὼδ*) *χείρ*	*ι* (j)	10
𐤊	*Κ*	כ ך	כַּף (*κάφ*) *τὸ κοῖλον τῆς χειρός*	*κ ἢ χ*	20
𐤋	*Λ*	ל	לָמֶד (*λάμεδ*) *βούκεντρον*	*λ*	30
𐤌	*Μ*	מ ם	מֵים (*μαιμ*) *ὕδωρ*	*μ*	40
𐤍	*Ν*	נ ן	נוּן (*νοῦν*) *ἰχθύς*	*ν*	50
𐤎	*Ξ*	ס	סָמֶךְ (*σάμεχ*) *στήριγμα*	*σ*	60
𐤏	*Ο*	ע	עַיִן (*ἄϊν*) *ὀφθαλμός*		70
𐤐	*Π*	פ ף	פֵּא (*παῖ*) *στόμα*	*π ἢ φ*	80
𐤑		צ ץ	צָדֵי (*τσάδαι*) *ἀμφίβληστρον*	*τσ*	90
𐤒		ק	קוֹף (*κώφ*) *ὀπισθοκράνιον*	*κ*	100
𐤓	*Ρ*	ר	רֵישׁ (*ῥαῖς*) *κεφαλή*	*ρ*	200
𐤔	*Σ*	שׂ	שִׂין (*σῖν*) *ὀδούς*	*σ*	300
		שׁ	שִׁין (*σῖν*) „	*σ*	300
𐤕	*Τ*	ת	תָּו (*ταῦ*) *σταυρός*	*τ*	400

Αἱ γραμματικαὶ μελέται παρὰ τοῖς Ἑβραίοις καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Ἤδη ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ Ταλμοὺδ ἀπαντῶνται γραμματικοί τινες κανόνες ὅλως ἐμπειρικῆς φύσεως καὶ δὴ ἐξηγητικοῦ χαρακτῆρος. Ἡ πρώτη γραμματικὴ ἐξεργασία τοῦ βιβλικοῦ κειμένου ἐγένετο ὑπὸ τῆς σχολῆς τῶν Μασωριτῶν, ἥτις οὐ μόνον τὸ φωνηεντικὸν σύστημα ἐπενόησεν, ἀλλὰ καὶ συλλογήν τινα κριτικῶν σημειώσεων ἐπὶ τῆς Βίβλου συνέταξε. Ἡ πρώτη ὅμως συστηματικὴ ἐξεργασία τῆς ἑβραϊκῆς ἐγένετο κατ' ἐπίδρασιν τῆς ἀραβικῆς γραμματικῆς ἐπιστήμης τοῦ Μεσαίωνος. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐν λόγῳ περιόδου ἀνήκει ὁ ἱδρυτὴς τῆς θρησκευτικῆς φιλοσοφίας παρ' Ἰουδαίοις *Ῥὰβ Σααντιά*, ἀρχηγὸς τῆς ἐν Σώρᾳ σχολῆς (θαν. 942), ὅστις ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς περὶ τὴν ἑβραϊκὴν γραμματικῆς ἐπιστήμης, μελετήσας ἰδίως τὴν ἀρχὴν τῶν θεματικῶν καὶ ἐπιθηματικῶν γραμμάτων. Ἀλλ' ἐνῷ, περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὁ *Ἰούδας μπὲν Κορὲς* ἐπεδίδετο εἰς τὴν συγκριτικὴν λεξικογραφίαν, ὁ *Μεναχὲμ μπὲν Σαροὺκ* (μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος) συνέθετε τὸ πρῶτον πλῆρες ἑβραϊκὸν λεξικόν. Εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν του, ὁ *Ἰούδας μπὲν Χαγιοὺτζ* (μέσα ΙΑ' αἰῶνος), ὁ ὁποῖος καὶ κορυφαῖος τῶν γραμματικῶν (ῥὼς 'χὰ μενταχντεκὶμ) ἐκλήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του, διεπίστωσε τὴν ἀρχὴν τῶν τριγραμμάτων ῥιζῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὁ *Ἴμπν Τζιανὰχ* (ἀρχαὶ ΙΑ' αἰῶνος) συνέθεσε τὸ «Σαῖφερ 'χὰ σιορασὶμ». Ὁ *Ἄμπεν Ἔσδρα* (θαν. 1167) καὶ οἱ δεινοὶ γραμματικοὶ *Κιμχεΐ*, ἤτοι ὁ πατὴρ *Ἰωσήφ*, ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν *Μωϋσῆς* καὶ ὁ νεώτερος *Δαυΐδ* (1235) ἐξελαΐκευσαν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ τὰς γεγραμμένας ἀραβιστὶ γραμματικὰς ἐργασίας τῆς ἰσπανικῆς σχολῆς. Τοῦ τελευταίου τὸ λεξικολογικὸν ἔργον «Μιχλὼλ» παραμένει πάντοτε περισπούδαστον μνημεῖον τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ *Ἠλίας Λεβιτᾶς* ἐκλαϊκεύει τὰς περὶ τὴν ἑβραϊκὴν σπουδὰς μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν κύκλων, ἐκ τῶν ὁποίων τάχιστα ἀναφαίνονται δεινοὶ ἑβραϊσταί, καθὼς ὁ *Petrus Niger* (1477), ὁ ἀνθρωπιστὴς *J. Reuchlin* (θαν. 1522), διαπρεπὴς διὰ τήν τε ἑλληνομάθειαν καὶ ἑβραιομάθειάν του, συγγράψας πρῶτος μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἑβραϊκὴν γραμματικὴν καὶ λεξικόν, ὁ *Johannes Buxtorf* (θαν. 1629), εἰδημονέστατος τῆς ῥαββινικῆς φιλολογίας, τοῦ ὁποίου αἱ σχετικαὶ γραμματικαὶ καὶ λεξικογραφικαὶ ἐργασίαι διακρίνονται ἐπὶ ἐπιμελεῖ τῆς ὕλης ἐξεργασίᾳ. Ἐκεῖνος ὅμως, ὅστις ἔθεσε τὰς περὶ τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ἐρεύνας ἐπὶ συγχρονισμένων ἐπιστημονικῶν βάσεων εἶναι ὁ Γερμανὸς *Gesenius* (θαν. 1842), ἀκολουθήσας τὴν ἐμπειρικὴν μέθοδον. Ὁ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεὶς «Θησαυρὸς τῆς ἑβραϊκῆς» (1829—1842), συμπληρωθεὶς ὑπὸ τοῦ *Rœtiger* (1853), θεωρεῖται μέχρι τῆς σήμερον πρότυπον ἑβραϊκῆς λεξικογραφίας. Ἀνώτερος αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν εἶναι ὁ *Ewald* (θαν. 1875), διεισδύσας βαθύτερον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης καὶ ἐνδιατρίψας ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἀλληλοεπιδράσεως τῶν φθόγγων. Ὁ *Bœttcher*, ἀκολουθήσας τὴν μέθοδον τοῦ Gesenius, συνέταξε τὴν μεγάλην γραμματικήν του, ἐκδοθεῖσαν ἡμιτελῆ μετὰ τὸν θάνατόν του. Ὁ *J. Olshausen* (1861), ἀκολουθήσας τὴν ἱστορικὴν συγκριτικὴν μέθοδον, ἔρριψεν ἄπλετον φῶς ἐπὶ ἐτυμολογικῆς φύσεως ζητημάτων καὶ ἀνήγαγε τὰς ἑβραϊκὰς λέξεις τῇ βοηθείᾳ τῆς ἀραβικῆς εἰς τὸν ἀρχικόν των τύπον. Ὁ *Stade* (θαν. 1906) συνεδύασε θαυμασίως τὰ συστήματα τῶν προκατόχων του. Τέλος ὁ *E. König* καὶ ὁ *M. Lambert* διερευνοῦν, ἐν ταῖς γραμματικαῖς αὐτῶν, διάφορα γραμματικὰ ζητήματα. Οἱ δὲ *Nœldeke, Philippson, Driver, Barth* κ. λ., καίτοι μὴ συγγράψαντες πλήρεις γραμματικάς, ἔχουν διασαφηνίσει πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἑβραϊκῆς γραμματικῆς.

Σήμερον αἱ περὶ τὴν ἑβραϊκὴν σπουδαὶ ἔχουν περιέλθει εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου ἡ ἑβραϊκὴ διδάσκεται οὐ μόνον εἰς ὅλα τὰ πανεπιστήμια, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κλασσικὰ γυμνάσια, τῶν ὁποίων οἱ μαθηταὶ προορίζονται διὰ φιλολογικὰς ἢ θεολογικὰς σπουδάς. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπίσης αἱ περὶ τὴν ἑβραϊκὴν σπουδαὶ εὑρίσκονται εἰς ἀκμήν, ὡς καὶ εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, κατὰ μείζονα δὲ λόγον εἰς τὴν Γαλλίαν. Παρ' ἡμῖν ἡ ἑβραϊκὴ ἐδιδάσκετο ἄλλοτε ἔν τε τῇ Ῥιζαρείῳ Σχολῇ καὶ τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ. Πρῶτος ἐδίδαξεν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ ἑρμηνείαν τῆς ἑβραϊκῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὁ (μετὰ ταῦτα ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας) ἀρχιμανδρίτης καθηγητὴς Θεόκλητος Βίμπος, ὅστις ἐξέδωκε καὶ ἑβραϊκὴν γραμματικήν. Βραδύτερον τὸν διεδέχθη ὁ Παναγιώτης Παυλίδης. Τῷ 1900 διωρίσθη ὑφηγητὴς παρὰ τῇ ἕδρᾳ ταύτῃ ὁ νῦν καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας Θεόφιλος Βορέας. Τῷ δὲ 1907 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἕδρας ταύτης ὁ Νικ. Παπαγιαννόπουλος (θαν. 1926). Τῷ 1927 ἡ τακτικὴ ἕδρα τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης μετετράπη εἰς ἔκτακτον αὐτοτελῆ. Τακτικὴ δὲ εἶναι ἡ ἕδρα τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ἑρμηνείαν τῶν Ο' ἀπὸ τοῦ 1922.

Ῥαββινοεβραϊκὴ διάλεκτος. Ὅτε ἡ ὁμιλία τῆς ἑβραϊκῆς περιωρίσθη μόνον ἐντὸς τῶν ῥαββινικῶν κύκλων καὶ ἀκαδημιῶν, ὁ ἀρχαῖος γλωσσικὸς τύπος ἤρχισε νὰ ἀλλοιοῦται, διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ

Digitized by Google

εἰς τὰς νέας ἀνάγκας τῶν νομολογικῶν καὶ θρησκευτικῶν συζητήσεων. Ἀφ' ἑτέρου, ὑφιστάμενος τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀραμαϊκῆς, ἐδανείσθη ἐξ αὐτῆς πολλοὺς συνδέσμους καὶ ἐπιρρήματα. Ἡ ραββινοεβραϊκὴ χρησιμοποιεῖ εἰς μεγαλυτέραν μοῖραν τὸ ἄρθρον, υἱοθετεῖ τὰς ὀνοματικὰς καταλήξεις τῆς ἀραμαϊκῆς ἐν τῷ πληθυντικῷ τοῦ ἀρσενικοῦ. Ἡ μετοχὴ ἀντικαθιστᾷ συχνάκις τοὺς προσωπικοὺς τύπους καὶ ἀντὶ τῆς ἀπαρεμφάτου χρησιμοποιεῖ ὀνοματικοὺς τύπους. Τὰ παθητικὰ ρήματα ἀντικαθίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν αὐτοπαθῶν. Τὸ δὲ λεξιλόγιον προσέλαβε πλείστους ἑλληνικούς, λατινικοὺς καὶ περσικοὺς ὅρους. Εἰς τὴν ραββινοεβραϊκὴν εἶνε γεγραμμένη ἡ Μισνὰ (Β' μ. Χ. αἰὼν) καὶ τὰ ποικιλώνυμα Μιδρασεὶμ, ἤτοι συλλογαὶ ἀγαδικῶν ἑρμηνειῶν ἐπὶ τῆς Βίβλου τῶν πρώτων αἰώνων τῆς χριστιανικῆς περιόδου. Ἡ ραββινοεβραϊκὴ ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμοποιῆται μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ ραββινικῇ καὶ νομολογικῇ γραμματείᾳ. Τινὲς τῶν συγχρόνων ἑβραϊστῶν τείνουν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ὁ γλωσσικὸς τύπος τῆς Μισνὰ δὲν εἶναι ἐντελῶς τεχνητός, ἀλλ' ὅτι ἔχει τὰς ρίζας του εἴς τινα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁμιλουμένην ἑβραϊκὴν διάλεκτον. Τὰ περισσότερα τῶν συγγραμμάτων τῶν πραγματευομένων περὶ τῆς ραββινοεβραϊκῆς συχνάκις δὲν κάμνουν σοβαρὰν διάκρισιν ταύτης ἀπὸ τῆς ἀραμαϊκῆς.

Νεοεβραϊκή. Ἂν ἡ περὶ τὴν κλασσικὴν ἑβραϊκὴν ἔρευνα παρουσιάζῃ ὕψιστον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς φιλολόγους, ἡ μελέτη τῆς νεοεβραϊκῆς ἔχει μεγίστην ἀξίαν διὰ τὸν σπουδάζοντα τὴν μεταβιβλικὴν λογοτεχνίαν. Ἡ νεοεβραϊκὴ παρουσιάζει μεγάλην διαφορὰν ὕφους, ποικίλλουσα κατά τε τὸ θέμα καὶ τὰς ἱστορικὰς περιόδους. Ἐν πρώτοις ὁ πεζὸς λόγος διακρίνεται ἀπὸ τὸν ἔμμετρον. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος περιλαμβάνει τὰς ἐκ τῆς ἀραβικῆς μεταφράσεις πλήθους φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων τῆς ἱσπανοεβραϊκῆς σχολῆς, τὰ ὁποῖα μεταγλωττισθέντα εἰς τὴν ἑλληνικὴν κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀπετέλεσαν εἶδός τι συνδέσμου μεταξὺ τῆς ἑλληνοαραβικῆς καὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ σχολαστικῆς φιλοσοφίας. Αἱ συγγραφαὶ αὗται γέμουν νεολογισμῶν καὶ θεωρητικῶν ὅρων, οὓς ἐδημιούργησαν, διὰ νὰ ἐκφράσουν τὰς φιλοσοφικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀραβικῆς συντάξεως εἶναι καταφανής. Εἰς τὴν γλωσσικὴν ταύτην ἀνακαίνισιν σπουδαίως συνετέλεσαν οἱ *Ἰμπν-Τιμπόν*, μεταφρασταὶ τῶν *Σααδιά*, *Ἄβεν-Ἔσδρα*, *Μαϊμωνίδου* καὶ *Ἴμπν-Γκαμπιρόλ*. Ὁ ἔμμετρος λόγος τῆς νεοεβραϊκῆς περιλαμβάνει: α) τὰ λειτουργικὰ ᾄσματα, τὰ καλούμενα «πιγιουτὶμ» (ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ποιητής), ἅτινα ἐγράφησαν περὶ τὸν Η' αἰῶνα καὶ ἀκολούθως, προοριζόμενα εἰς τὸ νὰ ᾄδωνται κατὰ τὰς διαφόρους ἑορτὰς τῶν Ἰουδαίων. Οἱ περισσότεροι τῶν ποιητῶν τούτων ἤκμασαν ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν Βορείῳ Ἀφρικῇ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ. Παρατηρεῖται ἐν τοῖς «πιγιουτεὶμ» ποιά τις ἐλευθερία ἐν τῇ συντάξει καὶ ἁπλούστευσις τῶν ρηματικῶν τύπων. Τὰ ποιήματα ταῦτα γέμουν βιβλικῶν καὶ ταλμουδικῶν ὑπαινιγμῶν. Ἐκτὸς τῶν «πιγιουτεὶμ» εἰς τὴν νεοεβραϊκὴν ὑπάρχει πλῆθος φιλοσοφικῶν, θρησκευτικῶν καὶ κοσμικῶν ᾀσμάτων τῆς ἱσπανοεβραϊκῆς σχολῆς, μεγάλης δημιουργικῆς πνοῆς, τὰ ὁποῖα ἁμιλλῶνται μὲ τὴν Βίβλον ὡς πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς ἐκφράσεως.

Νεωτέρα ἑβραϊκή. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξετυλίχθη ἐν Παλαιστίνῃ ἓν ἐκ τῶν πλέον ἀπροσδοκήτων γλωσσικῶν φαινομένων: ἡ ἀναγέννησις τῆς ἑβραϊκῆς ὡς ζώσης γλώσσης. Τὸ μέγα κατόρθωμα, εἰς τὸ ὁποῖον πρωτεύοντα ρόλον ἔπαιξεν ὁ *Μπὲν-Γεχουντά*, δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τοῦ νὰ προκαλέσῃ κατ' ἀρχὰς ποιάν τινα ἔκπληξιν καὶ δυσπιστίαν εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους. Ἀλλ' ἤδη καθίσταται ἀδιαμφισβήτητον τὸ γεγονός, ὅτι ἐν Παλαιστίνῃ εἰς ὅλας τὰς σιωνιστικὰς ἀγροτικὰς ἀποικίας καὶ τοὺς ἀστικοὺς συνοικισμοὺς ἡ μόνη μητρικὴ γλῶσσα τοῦ ἑβραϊκοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἡ νεοεβραϊκή. Καὶ φθογγολογικῶς μὲν ἡ νῦν λαλουμένη γλῶσσα ἀπέβαλε τὴν ἀρχαίαν φωνητικὴν ποικιλίαν, ὡς συνέβη καὶ μὲ τὴν νεωτέραν ἑλληνικήν, διατηρεῖ ὅμως εἰσέτι τὸν χρωματισμὸν τῶν λαρυγγικῶν ἤχων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γειτονικῆς ἀραβικῆς. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς παλαιστινιακῆς ταύτης γλωσσικῆς ἀναγεννήσεως, διάφοροι ποιηταὶ καὶ λογοτέχναι ἐκαλλιέργησαν τὸ ὕφος καὶ ἐπλούτισαν τὸ λεξιλόγιον τῆς νεωτέρας ἑβραϊκῆς, οὕτως ὥστε αὕτη δύναται σήμερον νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκφραστικὰς ἀνάγκας τοῦ νεωτέρου βίου. Ἤδη δὲν ὑφίσταται κἄν, ὡς ἄλλοτε, γλωσσικὸν ζήτημα διὰ τὸν αὐτόχθονα ἑβραϊκὸν πληθυσμὸν τῆς Παλαιστίνης.

Ὡς πρὸς τὴν γραφήν, ἡ τεχνικὴ δυσκολία ὅπως ἡ φωνητικὴ στίξις συνοδεύῃ παντοῦ, ἔν τε τοῖς βιβλίοις, ταῖς ἐφημερίσι καὶ τοῖς περιοδικοῖς, τὸ κείμενον, ἀπασχολεῖ σοβαρῶς τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ γλωσσολόγους καὶ παιδαγωγούς. Ἤδη, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πιθανῶς τῆς ἐν Τουρκίᾳ γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως, ἐγένετο ἐκ μέρους νεωτεριζόντων τινῶν Παλαιστινείων συγγραφέων ἀπόπειρα ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑβραϊκοῦ διὰ τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου. Πάντως οἱ σιωνισταὶ σκέπτονται νὰ δώσουν τὴν ἁρμόζουσαν συγχρονισμένην λύσιν εἰς ἓν τόσον φλέγον παιδαγωγικὸν ζήτημα. [Περὶ τῆς μεταβιβλικῆς καθ' ὅλου φιλολογίας, ἑβραϊστὶ γεγραμμένης, βλέπε *Ἰουδαίων* γραμματολογία καὶ φιλολογία].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κλασικὴ Ἑβραϊκή. Γραμματικαί: Gesenius*, Lehregebäude der hebr. Sprache. Hebraïsche Grammatik (1909 28η ἔκδοσις ὑπὸ *Kautzsch*).—*Ewald*, Gramm. d. hebr. Sprache (1827).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Hebraïsche Sprachlehre für Anfänger 1874.—*Sarchi* Gram. hebr. raisonnée et comp. (Paris 1828).—*Hurwitz*, A grammar of the hebr. lang. (London 1835[2]).—*Luzzatti*, Proleg. ad una gram. ragionata della ling. ebr. (Padoue 1836).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Gram. dell. ling. ebr. (Padoue 1853—69).—*Is. Nordheimer*, A critic gram. of the hebr. Lang. (N.-York 1838—41).—*Hupfeld*, Ausführliche hebr. Gram. (1841).—*J. Olshausen*, Lehr. d. hebr. Spr. (Brawnsweig 1861).—*Bötteher*, Ausführliches Lehrbuch d. hebr. Sp. (Leipzig 1868).—*Stade*, Lehrb. der hebr. Spr. (Leipzig 1879).—*König*, Hist. Krit. Lehrgebände der hebr. Spr. (Leipzig 1881—97).—*G. Beer*, Hebr. Gram. (1915—16).—*Strack*, Hebr. Gram. (München 1911).—*Borstein*, Einführung in das Hebr. der Gegenwart (1927).—*Berggrün*, Torat hazurot schel halaschon haïwrit (ἑβρ.) (Berlin 1924).—*Meyer - Lambert*, Grammaire Hebraïque (Paris 1926). *Ἑλληνιστί: Β. Βίμπου*. Στοιχεῖα Ἑβραϊκῆς γραμματικῆς (Ἀθῆναι 1886).—*Γ. Πανταζίδου*, Ἑβραϊκὴ γραμματικὴ (Α' Τόμος, Λειψία 1880).—*Ν. Παπαγιαννοπούλου*, Ἑβραϊκὴ γραμματικὴ (Λειψία 1912). *Λεξικά: Gesenius*, Hebr. und Chald. Handwörterbuch κλ. (2 τόμοι, Leipzig 1812· πλειστάκις ἐπανεκδοθὲν καὶ μεταφρασθέν).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Thesaurus philolog. crit. ling. hebr. κλ. (Leipzig 1829—53) συμπληρωθὲν ὑπὸ τοῦ *Rædiger*.—*Strack*, Hebr. Vocab. f. Anfänger. (Berlin 1894[5]).—*B. Davidson*, The analytic Hebr. Lexicon (London 1890).—*Brown* καὶ *Driver*, A Hebr. and English Lexicon of the O-Test. (Boston 1891). *Ἱστορία καὶ συγκριτικὴ γλωσσολογία: Gesenius*, Kritisch Geschichte d. Hebr. Spr. und Schrift. (Leipzig 1815).—*E. Renan*, Histoire Générale des Langues Sémitiques (Paris 1863). *Ἱστορία ἑβραϊκῶν σπουδῶν: Ewald* καὶ *Dukes*, Beiträge z. Gesch. der aelt. Ausleg. des A. Test. (Stuttgart 1844).—*L. Geiger*, Das Studium des hebr. Spr. in Deutschl. (Breslau 1870). *Φωνητικὴ μορφολογία καὶ σύνταξις: Pinsker*, Einleitung in d. babyl. hebr. Punkt. Syst. (Wien 1863).—*König*, Gedanken Laut.-und Accentals die drei Faktor. (Weimar 1874).—*Segont*, Traité des accents hébr. (Genève 1874[2]).—*F. Barth*. Die Nominalbildung in den Sem. Spr. (Leipzig 1894[2]).—*Posnanski*, Beiträge z. hebr. Sprachwissenschaft (1894).—*Davidson*, Hebr. Syntax. (1894).—*Friedrich*, Die Hebr. Conditionalsätze (Köningsberg 1884). *Ραββινοεβραϊκὴ διάλεκτος: J. Levy*, Neuhebraïsches u. Chaldaïsch. Wörterbuch (Leipzig (1876—79).—*Ab. Geiger*, Lehr-und Leebuch. z. Spr. d. Mischna (1845).—*L. Dukes*, Die Sprache der Mischnah (1846).—*Weiss*, Mischpat Leschon ha Mischnah (1867).—*Siegfried*, ἐν τῷ ἀναμνηστικῷ τόμῳ τοῦ *Kohut*. (543—556).—*M. Segel*, A grammar of Mishnaic Hebrew. (1927).—*S. Stein*, Das Verbum der Mischnahsprache (1888).—*Bacher*, Die Aelteste Termin. der Jüdischen Schriftauslegung (1899).—*P. Rieger*. Versuch einer Technologie und Terminologie der Handwerke in der Mischnah (1894). *Νεοεβραϊκὴ καὶ νεωτέρα ἑβραϊκή: Ben. Jehudah*, Milôn ha'iwri ha'gadol τ. 5.—*Klausner*, Sefat Eber Safat Hayyah ἐν «Ozar ha'Sifrut» (ἑβρ.).—*Kampf*, Die hebräische Sprache in Palästina (1914).—*Μ. Χαΐμη*, Ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἑβραϊκῆς ἐν Παλαιστίνῃ ἐν «Ἰσραηλ. Ἐπιθεωρήσει». (Μάϊος 1913).—*Τοῦ ἰδίου*, Ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα εἶναι ζωντανή; ἐν «Ἰσραηλιτικῇ Ἐπιθεωρήσει» (Μαρτίου 1912).

ΓΙΟΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

—[ΦΙΛΟΛ.] Ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξαιρέσει τῆς θρησκείας, τὸ μόνον τμῆμα, ἔνθα ὁ Ἰσραήλ, παρὰ τὰς ἐπιδράσεις ἃς ἐδέχθη παρ' Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, ἐμφανίζεται αὐτενεργῶν καὶ παράγων προϊόντα πνευματικά, δυνάμενα (καὶ ἀσχέτως πρὸς τὸ οὐσιῶδες αὐτῶν περιεχόμενον) νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰ ἀριστουργήματα τῶν ἄλλων λαῶν, πολλάκις δε καὶ ὑπέρτερα τούτων, εἶναι ἡ φιλολογία. Μέρος τῆς παλαιοτέρας ἰσραηλιτικῆς φιλολογίας, περὶ οὗ ἔχομεν ἱκανὰς μαρτυρίας ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ (Ἰ. Ναυῆ ι' 13, Β' Βασ. α' 18, Γ' Βασ. ια' 41, η' 53, Α' Παραλ. θι' κλπ.), ἀπώλετο καὶ ἐσώθη μόνον τὸ περιληφθὲν ἐν τῷ κανόνι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (βλ. λ. *Ἁγία Γραφή*). Ἡ ἐνταῦθα δὲ περισωθεῖσα γραμματεία φέρει κατ' ἐξοχὴν θεοκρατικὸν χαρακτῆρα, συμφώνως πρὸς τὸν ἐξ ὑπαρχῆς θεοκρατικὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ τούτου. Οὕτω θρησκευτικὸν κατ' ἐξοχὴν χαρακτῆρα φέρει ἐνταῦθα ἡ ἱστοριογραφία, ἥτις εἶναι κυρίως ἱστορία τῆς ἰσραηλιτικῆς θρησκείας καὶ ἀδιαφορεῖ πλειστάκις περὶ τῆς χρονολογίας. Ἀποκλειστικῶς θεοκρατικὸν χαρακτῆρα φέρει, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ ἡ ποίησις καὶ ἡ προφητικὴ ὡς καὶ ἡ ἐποικοδομητικὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γραμματεία. Τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ προτασσομένης ἱστοριογραφίας, ὡς ἰδίου φιλολογικοῦ εἴδους θεωρουμένης, προηγήθησαν παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις, ὡς καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς παλαιοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς, παλαιότεραι φάσεις φιλολογικῆς παραγωγῆς. Τὰ παλαιότατα δ' ἐνταῦθα φιλολογικὰ δοκίμια ὑπῆρξαν ἀφ' ἑνὸς μὲν παλαιόταται παραδόσεις εἴτε ἐν ἀφελεῖ εἴτε ἐν ὑψηλοτέρῳ ποιητικῷ λόγῳ, οἷαι αἱ περὶ δημιουργίας καὶ προϊστορίας τοῦ κόσμου, καὶ αἱ περὶ πατριαρχῶν διηγήσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ποιήματά τινα, βραχέα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ (πατριαρχικαὶ εὐλογίαι κλπ.), ἅτινα πάντα ἐφέροντο κατ' ἀρχὰς προφορικῶς παραδιδόμενα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα· βραδύτερον ταῦτα κατεγράφησαν, ἐκ τούτου δ' ἐπωφελήθη ἐν τῇ συντάξει τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς τῆς Γενέσεως. Δεδομένου δ' ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας ἐν Παλαιστίνῃ ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦτο ἐνταῦθα διαδεδομένη πολὺ πρὸ τῶν μέσων τῆς Β' π. Χ. χιλιετηρίδος, οὐδεὶς λόγος κωλύει ἡμᾶς σήμερον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ καταγραφὴ τῶν ἐν λόγῳ παραδόσεων κλπ. ἔλαβε χώραν πρὸ τοῦ Μωϋσέως. Ἔπειτα δὲ κατεγράφησαν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρὸς διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα, ὧν αὐτὸς οὗτος ὑπῆρξε πρωταγωνιστὴς (πρβ. Ἐξόδου ζ' 14, Ἀριθμ. λβ' 2 κλπ. καὶ διάφοροι νόμοι κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν μεταδοθέντες εἰς αὐτὸν (πρβ. Ἐξόδου κδ' 4), ἅτινα πάντα ἡνώθησαν, ὡς φαίνεται, ὑπ' αὐτοῦ τούτου εἰς ἓν βιβλίον (βλ. λ. *Πεντάτευχος*). Οὕτω βραδύτερον κατεγράφησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ ὑπό τινων κριτῶν ἢ ἄλλων λογίων ἀνδρῶν αἱ ἱστορικαὶ αὐτῶν ἀναμνήσεις, διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ὁποίων, ὡς καὶ ποιητικῶν τινων συλλογῶν ἱστορικοῦ περιεχομένου (πρβ. Ἀριθμ. κα' 14, 17, Ἰησ. Ναυῆ ι' 13) καὶ διὰ προσθήκης παλαιῶν προφορικῶν παραδόσεων συνεκροτήθησαν ἔτι βραδύτερον τὰ σημερινὰ βιβλία τοῦ Ἰησοῦ Ναυῆ, Κριτῶν καὶ Ρούθ. Κατὰ τοὺς χρόνους ἔπειτα τῶν βασιλέων ἤρξατο, κατὰ τὸ παράδειγμα ξένων αὐλῶν καὶ μάλιστα Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, ἡ ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν συγγραφὴ αὐλικῶν χρονικῶν, περιλαμβανόντων τὰ κυριώτερα γεγονότα ἑκάστης βασιλείας. Συστηματικῶς δ' ἀνεπτύχθη ἡ ἱστοριογραφία, ὡς φαίνεται, ἐν τοῖς προφητικοῖς κύκλοις, παρ' οἷς ἐμορφώθη καὶ οἱονεὶ σύστημα φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, τὸ λεγόμενον *προφητικὸν σχῆμα*. Ἐκ τῶν κύκλων δὲ τούτων προῆλθον ἱστοριογραφικὰ προϊόντα τῆς περιωπῆς τῶν 4 βίβλων τῶν Βασιλειῶν, περὶ ὧν (καὶ ἀκριβέστερον εἰπεῖν περὶ τῶν δύο πρώτων) σύγχρονος ἱστορικός, οἷος ὁ Ed. Meyer ἐκφράζει τὴν ἔκπληξίν του, ὅτι ἦτο δυνατὴ τοιαύτη ἱστοριογραφία παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἱστοριογραφία, ἥτις ὑπερέχουσα πλεῖστον ὅσον τῶν ὁμοίας φύσεως ἀτελεστάτων προϊόντων τῶν Ἀσσυρίων, Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων, μόνον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν δύναται νὰ συγκριθῇ (Die Israeliten und ihre Nachbarstämme σ. 486). Κατὰ δὲ τοὺς μεταιχμαλωσιακοὺς χρόνους ἡ ἱστοριογραφία ἤρξατο ἐπωφελουμένη τὸ μὲν ἔνια ἀπομνημονεύματα (Ἔσδρα ζ' 27, η' 9, Νεεμ. α' 1—ζ' 5, ιγ' 6—31), τὸ δὲ τὰ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἱεροσολύμων τηρούμενα ἀρχεῖα (γενεαλογικοὶ κατάλογοι κλπ.), βραδύτερον δὲ καὶ ἱστορικὰ συγγράμματα (πρβλ. Μακκαβαϊκὰ βιβλία). Παραλλήλως πρὸς τὴν ἱστοριογραφίαν ἀνεπτύχθη ἐνωρίτατα παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ ἡ ποίησις, ἥτις, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἔφερε (τοὐλάχιστον ἡ διασωθεῖσα) ἀκραιφνῶς θρησκευτικὸν ἢ θεοκρατικὸν χαρακτῆρα. Δείγματα τῆς παλαιοτέρας ἰσραηλιτικῆς ποιήσεως ἔχομεν ἐν τῇ Γενέσει (δ' 23, θ' 25, κε' 23, μθ' 1 ἑξ.) καὶ τοῖς λοιποῖς βιβλίοις τῆς Πεντατεύχου (Ἐξόδου ιε' 1 ἑξ., Ἀριθμ. κα' 27 ἑξ., κγ' 7 ἑξ., Δευτερον. λβ' 1 ἑξ. κλπ.) καὶ ἐν ταῖς βίβλοις τῶν Κριτῶν (ε' 2 ἑξ. κλπ.).

Εἰς περίοδον δ' ἀκμῆς εἰσῆλθεν ἡ ἑβραϊκὴ ποίησις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Σολομῶντος, εἰς ὃ συνετέλεσαν ἥ τε ἀναπτέρωσις τοῦ θεοκρατικοῦ φρονήματος διὰ τῶν κατορθωμάτων μάλιστα τοῦ Δαυίδ, ἥ τε καθόλου ἐπίδοσις ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ δὴ καὶ ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐπίδρασις τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἄφθονος χρησιμοποίησις τῆς ποιήσεως ἐν τῇ λατρείᾳ, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ τὸ πλούσιον ποιητικὸν τάλαντον τῶν δύο τούτων ἡγεμόνων. Πρὸς τῷ θεοκρατικῷ αὐτῆς χαρακτῆρι, γνώρισμα τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως εἶναι καὶ ὁ ἀτομιστικὸς αὐτῆς χαρακτήρ, ἐξ οὗ ἐξηγεῖται ὅτι δύο μόνον κύρια εἴδη ποιήσεως ἀνεπτύχθησαν ἐνταῦθα, ἡ λυρική, ἧς κύριος ἐκπρόσωπος εἶναι τὸ Ψαλτήριον, καὶ ἡ διδακτικὴ ἢ γνωμική, ἧς κύριος ἐκπρόσωπος εἶναι αἱ Παροιμίαι. Ὁ Ἑβραῖος δηλαδὴ ποιητὴς συνήθως εἴτε ἐκφράζει τὰ ἀτομικὰ αὐτοῦ συναισθήματα, εἴτε μεταδίδει εἰς τοὺς ἄλλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑαυτοῦ φυσικῆς ἢ καὶ ὑπερφυσικῆς πείρας. Διὰ τοῦτο καὶ διότι στερεῖται οὗτος πραγματικῆς μυθολογίας ἀφ' ἑνός, καὶ διότι ἡ μίμησις εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν νόμον αὐτοῦ ἀφ' ἑτέρου, δὲν ἀνεπτύχθη ἐνταῦθα οὔτε ἔπος, οὔτε δρᾶμα, παρὰ τὰς γενομένας ποικίλας ἀποπείρας πρὸς δραματοποίησιν τοῦ Ἄσματος κλπ. Ἡ μὲν λυρικὴ ποίησις τῶν Ἑβραίων, ἥτις ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι εἶναι (τοὐλάχιστον ἡ διασωθεῖσα) κατ' ἐξοχὴν θρησκευτική, ἐδέχθη τὴν εἰδολογικὴν ἢ κατὰ τὴν μορφὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀσσυριακῆς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν τελευταίως ἀνευρεθέντων ἀσσυριακῶν ψαλμῶν, εἶναι ὅμως πολὺ κατωτέρα ὄχι μόνον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ποιητικὴν πτῆσιν. Ἡ δὲ διδακτικὴ ἢ σοφιολογικὴ ποίησις αὐτῶν, ἡ ὡς θέμα συνήθως ἔχουσα τὴν σοφίαν *(Χοχμά)*, ἐδέχθη, ὡς τεκμηριοῦται διὰ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν, τὴν ἐπίσης εἰδολογικὴν ἐπίδρασιν τῆς γνωμικῆς ἢ σοφιολογικῆς γραμματείας τῶν Αἰγυπτίων, ἥτις ἐπίσης ἐμφανίζεται κατά τε τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ποιητικὴν πτῆσιν ὑποδεεστέρα ἐκείνης (πρβλ. καὶ τὰς ἐπ' ἐσχάτων ἔν τινι ἱερατικῷ παπύρῳ εὑρεθείσας καὶ ἐν ἔτει 1923 δημοσιευθείσας ὑπὸ τοῦ *A. Budge* διδασκαλίας τοῦ Ἀμεν-Ἐμ-Ὀπε πρὸς τὸ Παροιμιῶν κβ' 17—κγ' 11). Τὴν ἑβραϊκὴν ποίησιν διακρίνει ἐν γένει πλοῦτος εἰκόνων, ὕψος καὶ δύναμις τῶν νοημάτων, μεγαλοπρέπεια ἐν συνδυασμῷ ἀρίστῳ πρὸς τὴν ἀφέλειαν τῆς ἐκφράσεως, δύναμις τῶν παραβολῶν καὶ εἰκόνων, λυρισμὸς ὑπέροχος· ὧν πάντων δείγματα ἄφθονα λαμβάνει τις ἀναγινώσκων καὶ μόνον τὸν ρδ' ψαλμὸν καὶ τὸ Ἄσμα. Ὑπὸ εἰδολογικὴν δ' ἔποψιν τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ

Digitized by Google

Ἄγγλου ἐπισκόπου Lowth (De sacra poesi Hebraeorum 1753) ἀναγνωρισθεὶς *παραλληλισμὸς τῶν μελῶν*, καθ' ὃν τὰ 2—4 τμήματα ἑνὸς στίχου, ἐκ-

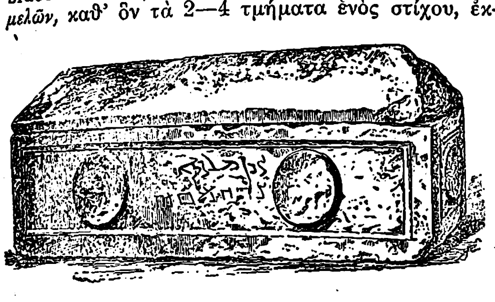

Σαρκοφάγος.

[Μουσεῖον Λούβρου.]

φράζοντα ἰδέαν τινά, παραλληλίζονται πρὸς ἄλληλα εἴτε συνωνυμικῶς (*συνωνυμικὸς παραλληλισμός*, π.χ. ραντιεῖς με ὑσσώπω καὶ καθαρισθήσομαι | πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι) εἴτε ἀντιθετικῶς (*ἀντιθετικὸς παραλληλισμός*, π. χ. σοφαὶ γυναῖκες ᾠκοδόμησαν οἴκους | ἡ δὲ ἄφρων κατέσκαψε ταῖς χερσὶν αὐτῆς, «Παροιμ. ιδ' 1) εἴτε προσθετικῶς (*συνθετικὸς παραλληλισμός*, π. χ. Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα | καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους ἁγίου αὐτοῦ, Ψαλμ. γ' 5), εἰς ἃ εἴδη προστίθεται ὑπὸ πολλῶν νεωτέρων καὶ ὁ λεγόμενος *κλιμακωτὸς παραλληλισμὸς* (π. χ. Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους | συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, ψαλμ. κη' 5· πρβ. καὶ ᾠδὰς ἀναβαθμῶν). Αἱ δὲ ποικίλαι ἀπόπειραι πρὸς ἀνεύρεσιν μέτρων καὶ στροφῶν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ ποιήσει δὲν ἔχουσιν εἰσέτι καταλήξει εἰς ἀναντίρρητα συμπεράσματα. Εἰς τοὺς Ἑβραίους δὲν ἦτο ἄγνωστος οὐδὲ ἡ *ἀλφαβητικὴ* ποίησις (περὶ τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως βλ. τὰ ἔργα τῶν *König*, *Rothstein*, *Zapletal* καὶ *Θ. Βορέα*, Ὀλίγα τινὰ περὶ ἑβραϊκῆς ποιήσεως, 1900). Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ἀνεπτύχθη παρ' Ἑβραίοις καὶ τὸ εἶδος τῆς προφητικῆς γραμματείας, ἥτις ἐν μέρει δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ρητορικὴν γραμματείαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων καὶ ἧς ἐν μέρει ἐξέλιξιν ἀποτελεῖ ἡ *ἀποκαλυπτικὴ* γραμματεία. Τέλος ἀνεπτύχθη ἐνταῦθα, ἐν χρόνοις μάλιστα δοκιμασιῶν τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ εἶδος τῆς διδακτικῆς διηγήσεως, δι' ἧς ἀπεσκοπεῖτο ἡ παραμυθία τοῦ λαοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου προεβάλλοντο ζωντανὰ ἱστορικὰ παραδείγματα ἐκδηλώσεως τῆς θείας προνοίας ἐν ταῖς τύχαις τοῦ λαοῦ ἢ εὐσεβῶν ἀτόμων αὐτοῦ (βιβλία Ἐσθήρ, Ἰουδείθ, Τωβὶτ κλπ.). Πρὸς δὲ τῇ βιβλικῇ γραμματείᾳ ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς τελευταίους π. Χ. αἰῶνας καὶ κατὰ τὸν α' μ. Χ. παρά τε τοῖς Παλαιστινοῖς καὶ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς Ἰουδαίοις καὶ ἄλλου θρησκευτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ χαρακτῆρος γραμματεία, ἣν συγκροτοῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ λεγόμενα *ἀπόκρυφα* (βλ. λ. *ἀποκαλυπτικὴ* φιλολογία), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἰωσήπου καὶ τοῦ Φίλωνος, ὡς καὶ τὰ δυστυχῶς κατὰ μέγιστον μέρος ἐξαφανισθέντα παλαιότερα ἔργα τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀλεξανδρείας, εἴτε ἱστορικά, οἷα τὰ τοῦ Ἀρταπάνου, Δημητρίου, Εὐπολέμου, καὶ Ἰάσωνος τοῦ ἀπὸ Κυρήνης κλπ., εἴτε ποιητικά, οἷα τὰ τοῦ δραματικοῦ Ἰεζεκιήλ, τοῦ Θεοδότου κ. ἄ., εἴτε φιλοσοφικά, οἷα τὰ τοῦ Ἀριστοβούλου κλπ., εἴτε προσηλυτιστικὰ καὶ ἀπολογητικά, οἷα τὰ τοῦ Ἀριστέου, αἱ Σιβυλλῖναι κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Stade*, Geschichte des Volkes Israel (1881—1888). — *Renan*, Histoire du peuple Israel (1887). — *Wellhausen*, Israelitische und Jüd. Geschichte[7] (1914).—*König*, Geschichte des Reiches Gottes (1908). — *Schürer*, Geschichte des Jüd. Volkes im Zeitalter J. Chisti (δ' ἐκδ. 1901—1909).—*Kugler*, Von Moses bis Paulus (1922).—*Kittel*, Geschichte des Volkes Israels I[6] (1923) II[6] (1925) III (1927).—*Sellin*, Geschichte des Israelit-Jud. Volkes I (1924). — *Schöpfer*, Geschichte des Alten Testamentes[6] (1923). — *Π. Μπρατσιώτου*, Συμβολαὶ εἰς τὴν Βιβλικὴν Ἱστορίαν (1918). — *Π. Καρολίδου*, Παγκόσμιος Ἱστορία, Γ', σελ. 176 ἑξῆς (1928). — *Schuster* und *Holzammer*, Handbuch der Bibl. Geschichte (η' ἐκδ. ὑπὸ Kalt 1925).—*Fillion*, Histoire du peuple Israel (1926), ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

—[ΤΕΧΝ.] Ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα περικλείουν τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν εὑρημάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ βασισθῇ ἡ μελέτη τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης εἰς τὴν Ἰουδαίαν κατὰ τοὺς

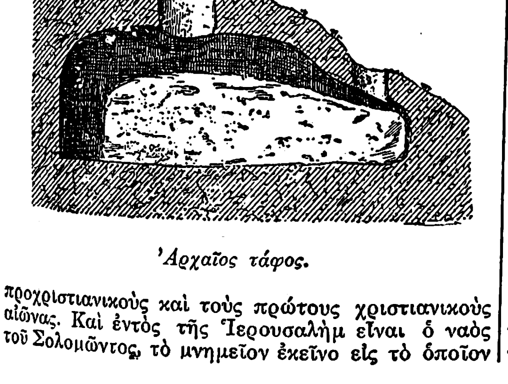

Ἀρχαῖος τάφος.

προχριστιανικοὺς καὶ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας. Καὶ ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος, τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον κατηναλώθη σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ καλλιτεχνικὴ προσπάθεια τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ, τὸ ἱερὸν τὸ ὁποῖον ἐσυμβόλιζε τὴν λαμπροτάτην αἴγλην καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Σιών. Ἔργα τέχνης ἔξω ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, δυνάμενα νὰ μᾶς παράσχουν ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας, δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἐλάχιστα· τὰ πλεῖστα εἶναι ἀντικείμενα κοινῆς χρήσεως, παρουσιάζοντα μεμονωμένας διακοσμητικὰς τάσεις· οἱ τάφοι τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα, περὶ ὧν γενήσεται λόγος κατωτέρω, παρέχουν εἴς τινας ἐπιστήμονας τὴν βάσιμον ὑπόνοιαν, ὅτι πρόκειται περὶ μεταγενεστέρων κτισμάτων· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ναὸν αὐτὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ τὰ σῳζόμενα λείψανα εἶναι ἐλαχίστου λόγου ἄξια, οἱαδήποτε δὲ μελέτη τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του καὶ τῆς διακοσμήσεώς του πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐπὶ τῶν ἀναπαραστάσεων τὰς ὁποίας ἐπεξειργάσθη ὁ Chipiez καὶ ἐπί τινων ἄλλων δευτερευούσης σημασίας βοηθημάτων. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἑβραϊκὴ ψυχή, παρὰ τὴν ζωηρὰν κλίσιν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ παρὰ τὴν μυστικοπάθειαν καὶ τὴν ἔξαρσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκαλλιέργησε τὴν ποίησιν, δὲν ἠδυνήθη νὰ κινηθῇ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς τέχνης ἐλευθέρως, ἐξ ἀφορμῆς ρητῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ δεκαλόγου, μὴ εὐνοούσης τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἦτο δεσμῶτις τῶν θρησκευτικῶν διατάξεων, ἐφ' ὅσον τὸ ἑβραϊκὸν ἔθνος ὁλόκληρον ἔδει νὰ ἔχῃ μόνον ἕνα ναὸν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, αἱ δὲ κατὰ τόπους συναγωγαὶ δὲν παρεῖχον ἔδαφος πρόσφορον εἰς καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις.

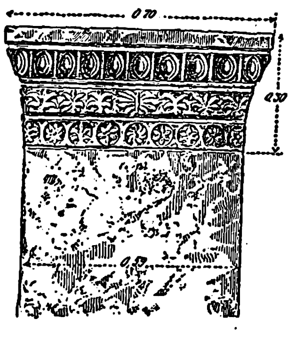

Ἑβραϊκὸν κιονόκρανον.

Πρωτοτυπία εἰς τὴν τέχνην τῶν Ἑβραίων δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἴσως δὲν ὑπάρχει. Αἱ καλλιτεχνικαὶ παραδόσεις τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Μεσοποταμίας κυριαρχοῦν καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἡ δὲ φοινικικὴ τέχνη, ἀποτελοῦσα οἱονεὶ παραφυάδα τῶν

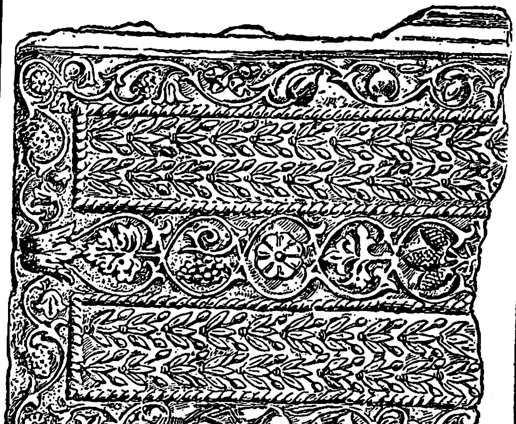

Κάλυμμα σαρκοφάγου.

παραδόσεων αὐτῶν, ἐπικρατεῖ κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα κατὰ τὸ πλεῖστον πᾶσαν αὐτόχθονα πρωτοβουλίαν. Ἐρευνηταί, ἐν τούτοις, ὡς ὁ de Vogüé, ο de Sauley, ὁ Cassas, ὁ Tanaszkievicz, ὁ Lottel, οἱ Warren καὶ Wilson, προσεπάθησαν ἐπὶ τῇ βάσει μερικῶν, οὐχὶ ἐξαιρέτως σημαντικῶν, εὑρημάτων καὶ μερικῶν ἀμφιβόλου γνησιότητος ἐνδείξεων νὰ διασαφηνίσουν τοὺς γενικοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν καθ' ὅλου μορφὴν τῆς ἑβραϊκῆς τέχνης μετ' ἀόκνου προσπαθείας ἀποκαλύψεως παντὸς ἰδιάζοντος γνωρίσματός της.

Μνημεῖα ἀναγόμενα εἰς ἐποχὴν πολὺ παλαιάν, cromlehs καὶ menhirs, ἀνευρέθησαν ἐνιαχοῦ τῆς Ἰουδαίας, προερχόμενα ἀπὸ λαοὺς κατοικοῦντας τὴν χώραν πρὸ τῆς μετοικεσίας τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς αὐτήν. Ἐπίσης ἐρείπια τειχῶν ἀρχαιοτάτων καί τινα κατάλοιπα κτισμάτων, μὴ ἀναγνωρισθέντα καὶ μὴ χρονολογηθέντα ἀσφαλῶς. Ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον ᾠκοδόμησεν ὁ Δαυὶδ ἐκ ξύλου καὶ λείου λίθου, οὐδὲν ἐσώθη. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Μοριά, τὴν ἀρχαίαν Σιών, τὸν λόφον ἔνθα ᾠκοδομήθη καὶ ἐπανῳκοδομήθη κατ' ἐπανάληψιν ὁ ναὸς τοῦ Ἰεχωβᾶ, οὐδὲν τὸ δυνάμενον ἀσφαλῶς θεωρηθῇ ὡς προερχόμενον ἀπὸ τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει. Ἡ καταστροφὴ τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Τίτου, ἡ κτίσις κατόπιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ νέας πόλεως, τῆς Αἰλίας Καπιτωλίνας, καὶ ἡ ἀνέγερσις ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ παλαιοῦ νέου ναοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ

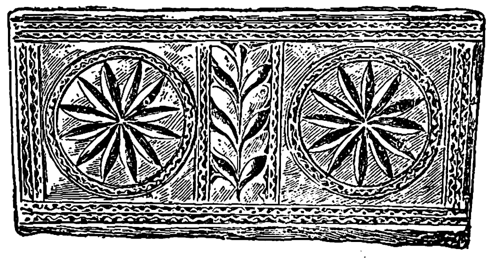

Σαρκοφάγος ἐκ λευκοῦ λίθου.

Καπιτωλίνου Διός, ἔτι δὲ αἱ ἀλλεπάλληλοι δῃώσεις καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξηφάνισαν σχεδὸν πᾶν χρήσιμον εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν στοιχεῖον. Ἂν στραφῶμεν ὅμως πρὸς τὰς πληροφορίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἰδίᾳ δ' εἰς ὅσα λέγονται εἰς τὸ α' τῶν Βασιλειῶν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ μέγιστος ναὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀπετέλει μεγαλειῶδες μνημεῖον, πλῆρες ἀρχιτεκτονικῆς ἁρμονίας καὶ ἀμυθήτου πλούτου θησαυρῶν. Περιβαλλόμενος ἀπὸ εὐρύτατον περίβολον, εἰς ὃν ἠνοίγοντο μέγισται πύλαι, εἰς ἃς ὡδήγουν βραχεῖαι κλίμακες, ἀπετέλει συμμιγὲς συγκρότημα αὐλῶν ἐπιστεφομένων ἀπὸ κιονοβριθεῖς στοὰς καὶ παρεῖχεν ἐξωτερικῶς τὴν ἐντύπωσιν αἰγυπτιακοῦ οἰκοδομήματος. Γνωρίζομεν ὅτι διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἐχρησιμοποιήθησαν ἀρχιτέκτονες καὶ οἰκοδόμοι ἐκ Φοινίκης, ἀλλ' ὡς ἐσημειώθη ἤδη, ἡ Φοινίκη ἠκολούθησεν εἰς τὴν τέχνην τὰς ἐκ Μεσοποταμίας καὶ δὴ τὰς ἐξ Αἰγύπτου παραδόσεις. Παρὰ τὸν ναὸν ἄξιον θαυμασμοῦ ἦτο καὶ τὸ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ᾠκοδομημένον *ἀνάκτορον τοῦ Σολομῶντος*, ὅπερ, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ὑπερέβαινε πᾶσαν περιγραφήν. Ἡ Ἱερουσαλὴμ περιεβάλλετο ἀπὸ τρία ἀλλεπάλληλα τείχη· τὸ στενότερον ἀπὸ αὐτὰ περιεκύκλωνε τὴν Σιὼν καὶ διεκόπτετο ἀπὸ ἑξήκοντα πύργους, ἐνῷ τὸ δεύτερον εἶχε δέκα τέσσαρας καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐνενήκοντα. Ἔξω τῆς ἀνατολικῆς πύλης τοῦ τρίτου τούτου τείχους, τὴν ὁποίαν οἱ Χριστιανοὶ ὠνόμασαν «πύλην τοῦ ἁγίου Στεφάνου», ἐξ ἀφορμῆς τῆς παραδόσεως, ὅτι παρ' αὐτὴν ἐλιθοβολήθη ὁ πρωτομάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐκτείνεται ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰωσαφάτ, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν μερικὰ μνημεῖα τῆς ἑβραϊκῆς τέχνης ἄξια προσοχῆς. Μεταξὺ αὐτῶν πρέπει νὰ σημειωθῇ ὁ τάφος ὁ ἐπονομαζόμενος, ὄχι ἴσως ἀποχρώντως, τῶν *Προφητῶν*, περιφερικὸν κτίσμα περιλαμβάνον διαδρόμους ὁδηγοῦντας εἰς ἀλλεπάλληλα νεκρικὰ διαμερίσματα. Ἐπίσης ὁ τάφος τοῦ *Ἀβεσσαλώμ*, θεωρούμενος ἄλλοτε ὡς τάφος τοῦ Ἐζεκίου, ᾠκοδομημένος μέσα εἰς τὸν βράχον κατὰ τὴν βάσιν του καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ κυβικὸν κτίσμα διακοσμούμενον διὰ κιόνων καὶ διαζώματος φέροντος ροδακοειδεῖς ἀναγλύφους παραστάσεις, περαιτέρω δὲ ἀνυψούμενος εἰς περιφερικὸν ἐπιστέγασμα ἀπολῆγον εἰς κυλινδροειδῆ πυραμίδα, τῆς ὁποίας τὸ ἄκρον ἀποτελεῖ δέσμη φοινίκων. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφὰτ ὁμοίως ὑπάρχουν οἱ καλούμενοι τάφοι τοῦ *ἁγίου Ἰακώβου* καὶ τοῦ *Ζαχαρίου* καὶ τὸ *ἄσυλον τῶν Ἀποστόλων*, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος ἐπιστέφεται ἀπὸ μετόπην διαχωριζομένην διὰ τριγλύφων ραβδωτῶν διακοσμήσεων καὶ στηριζομένην εἰς κίονας δωρικοῦ ρυθμοῦ.

Εἰς τὸ βόρειον μέρος τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ συναντῶμεν τὴν *πύλην τῆς Δαμασκοῦ*. Διὰ τῆς πύλης ταύτης κατευθυνόμεθα εἰς τὴν περιοχήν, ἥτις περιλαμβάνει τοὺς τάφους τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα, περιγραφέντας λεπτομερῶς παρὰ τοῦ de Saulcy. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ διάζωμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν τάφων αὐτῶν, περιλαμβάνον ἀναγλύφους ἀναπαραστάσεις βοτρύων, τοῦ συμβόλου

Σιλωαμικὸν μονολιθικὸν μνημεῖον.

τῆς Γῆς τῆς Ἐπαγγελίας, τὸ ὁποῖον τόσον συχνὰ ἐχρησιμοποίουν οἱ Ἑβραῖοι εἰς κάθε καλλιτεχνικήν των ἐκδήλωσιν καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἀπώκνησαν

Digitized by Google

νὰ ἐγχαράξουν καὶ ἐπ' αὐτῶν εἰσέτι τῶν νομισμάτων. Ἀλλ' ὅ,τι μᾶλλον ἐνδιαφέρει ὡς πρὸς τὸ μνημειακὸν αὐτὸ συγκρότημα εἶναι ἡ σαρκοφάγος, τῆς ὁποίας τὰ τεμάχια ἀπόκεινται εἰς τὸ Λοῦβρον καὶ ἡ ὁποία, ἀνήκουσα, κατὰ τὸν de Saulcy, εἰς τὸν Δαυίδ, παρουσιάζει ἐντελῶς ἰδιότυπα γνωρίσματα καὶ δύναται νὰ κριθῇ ὡς αὐστηρῶς ἑβραϊκῆς προελεύσεως. Ἡ ποικιλωτάτη διακόσμησίς της ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑλισσομένους κλάδους, ἐκ τῶν ὁποίων κρέμανται παντὸς εἴδους καρποί, καὶ ταινίας περιβαλλούσας ἑτέρας ὁμοίας φύσεως παραστάσεις. Ἄνθη, βότρυες, καρποὶ καὶ φύλλα ροιᾶς, ἀμύγδαλα καὶ ρόδακες, ὅμοιοι πρὸς ἀνεμώνας, ἐναλλάσσονται κατὰ τρόπον μαρτυροῦντα ἐξαίρετον καὶ λεπτοτάτην αἴσθησιν τοῦ καλοῦ. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν εἰς τὰς διασωθείσας ἐκδηλώσεις τῆς ἑβραϊκῆς τέχνης ἄλλα ἔργα ἴσης ἀξίας πρὸς αὐτήν. Ἀτελῆ εἰδώλια, ἀνήκοντα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς λαοὺς κατοικοῦντας τὴν παρὰ τὸν Ἰορδάνην χώραν εἰς πολὺ παλαιὰς ἐποχάς, καὶ λύχνοι, ἔτι δὲ ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ μὲ κυκλοσχήμους διογκώσεις ἢ γωνιώδεις γραπτὰς διακοσμήσεις καὶ ὑδρίαι μὲ παχέα ἀνοικτὰ χείλη καὶ χονδρὰς λαβάς, φιαλίδια ὑάλινα μὲ διογκώσεις κατὰ τὰς πλευράς, ἀπεικονίζουσας ἐντὸς ὀρθογωνίων πλαισίων σταφυλὰς ἢ καρποὺς ροιᾶς καὶ δοχεῖα διπλᾶ μὲ καλῶς ἐξειργασμένας λαβὰς καὶ γωνιώδεις ἐπὶ τῶν παρειῶν διογκώσεις ἢ ψευδῆ ἐκ πηλοῦ ἀνθρωπόμορφα δοχεῖα, εἶναι πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ἐπὶ πλέον. Προσπάθειαι κατεβλήθησαν πολλαὶ πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ πλούτου τῆς διακοσμήσεως καὶ τῆς μορφῆς τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα περιείχοντο εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Μοριὰ ναὸν (ὡς αἴφνης ἡ ἀναπαράστασις τῶν πολυκανδήλων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναγλύφων τῆς ἐν Ρώμῃ θριαμβευτικῆς ἁψῖδος τοῦ Τίτου), ἀλλὰ τὰ προσαχθέντα διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν ταύτην δεδομένα δὲν ὑπῆρξαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσφαλῆ. Εἶναι βέβαιον, ἐν τούτοις, ὅτι τόσον ἡ γλυπτική, ὅσον ἡ ζωγραφική, παρὰ τὴν ἐλαχίστην περιοχὴν δράσεως, ἡ ὁποία κατελείφθη εἰς αὐτάς, προσήνεγκαν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ μεγάλου ναοῦ καὶ ὑπηρέτησαν πιστῶς τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δευτέραν, δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τελείως τὴν σπουδαιότητα τοῦ ρόλου της εἰς τὴν ἐπένδυσιν τῶν γυμνῶν ἐπιφανειῶν τοῦ ναοῦ διὰ πολυχρωμίας. Ἡ πρώτη ὅμως ἔδρασεν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα· τὰ διαζώματα καὶ οἱ κίονες ἀνήκουν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν της ἐξ ἄλλου· αἱ ἀνάγλυφοι ἀπεικονίσεις δὲν εἶχον τελείως προγραφῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δαυῒδ καὶ τοῦ Σολομῶντος. Τὸ κιονόκρανον, ἐκ μετάλλου συνήθως, εἶχε σχῆμα κατὰ τὴν βάσιν του σφαιροειδὲς καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ κυκλοτερῆ διόγκωσιν καλυπτομένην ἀπὸ πλέγμα ρομβόσχημον, εὑρισκόμενον εἰς τὸ μέσον δύο ταινιῶν ἐξ ἀλλεπαλλήλων καρπῶν ροιᾶς· ἄνωθεν τῆς διογκώσεως ταύτης ὑπῆρχον τεράστια, καταπίπτοντα πρὸς τὰ ἔξω κατὰ τὸ ἀνώτατον ἄκρον των, φύλλα καὶ μεταξὺ τῶν φύλλων χονδροὶ καρποί. Ἐπάνω δὲ ἀπὸ τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρποὺς ἄβαξ ἡμισφαιροειδής.

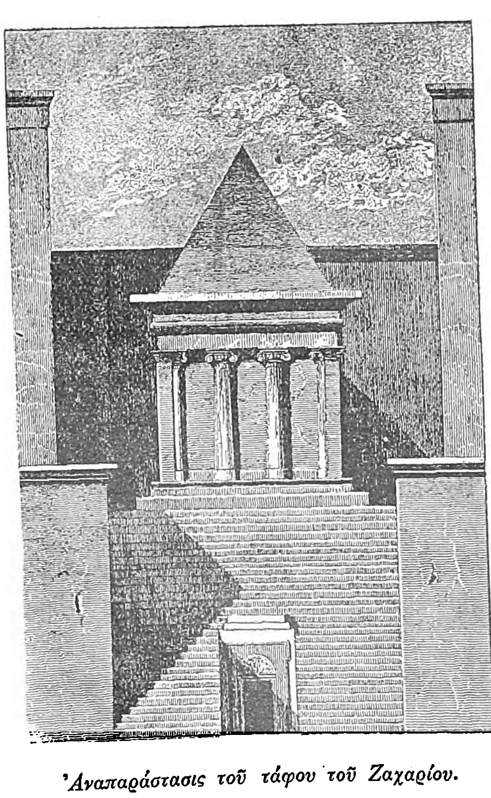

Ἀναπαράστασις τοῦ τάφου τοῦ Ζαχαρίου.

Ἐπιπροσθέτως, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ, αἱ γλυπτικαὶ παραδόσεις τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Αἰγύπτου εἶχον εὕρει προσκαίρως γόνιμον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὰ χερουβείμ, τὰ σύμβολα τοῦ Ἰεχωβᾶ, οἱ ἱεροὶ δρομεῖς οἱ φέροντες τὸν Ἀνέκφραστον ἀνὰ τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τοῦ διαστήματος, ἀναπαρήγοντο εἰς ἄφθονον ποικιλίαν ὁμοιωμάτων καὶ ἀπετέλουν ἀντικείμενα ζωηροτάτης λατρείας. Τὰ χερουβεὶμ ταῦτα, προερχόμενα κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τοὺς πτερωτοὺς ταύρους τῶν Ἀσσυρίων, εἶχον πτέρυγας ἀετοῦ καὶ σῶμα τετράποδος. Ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ ἀποδίδει εἰς αὐτὰ τέσσαρας μορφάς: ἀνθρώπου, λέοντος, ταύρου καὶ ἀετοῦ. Πλὴν αὐτῶν, ἄπειροι ἄλλαι πτερωταὶ μορφαὶ διεκόσμουν τὸν ναόν, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἀδύτου. Ταῦροι καὶ λέοντες ἀπεικονίζονται εἰς τὰ ὑπόβαθρα καὶ εἰς τὰς πύλας. Μόνος ὁ Ἰεχωβᾶ παραμένει μυστηριώδης, ἀπροσπέλαστος καὶ ἀνεξιχνίαστος. Εἶναι ὑπεράνω πάσης μορφῆς καί, κατὰ συνέπειαν, δὲν δύναται νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν εἰς καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις. Ἡ κυρίαρχος θρησκευτικὴ παράδοσις δεσμεύει τὴν σμίλην τῶν γλυπτῶν καὶ πληγώνει θανασίμως τὰς ἀνησύχους πτέρυγας τῆς φαντασίας των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *De Saulcy*, Histoire de l'art judaïque, Paris 1858.—*René Ménard* et *Claude Sauvageot*, Les Institutions de l'antiquité - Institutions religieuses, Flammarion, Paris.—*R. Dussaud*, Musée du Louvre: Les monuments palestiniens et judaïques, Paris, 1912.—*Perrot* et *Chipiez*, Histoire de l'art dans l'antiquité, Paris 1882 καὶ ἑφεξῆς.—*Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου*, Γενικὴ ἱστορία τῆς τέχνης, τόμος Α', Ἀθῆναι 1927.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΜΟΥΣ.] Μία τῶν τεχνῶν τῶν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων καλλιεργηθεισῶν εἶναι καὶ ἡ μουσική. Περὶ τοῦ εἴδους ὅμως καὶ τῆς φύσεως τῆς μουσικῆς ταύτης ἐλλείπουν αὐθεντικαὶ πληροφορίαι, τὰ δὲ πολυάριθμα περὶ αὐτῆς διαπραγματευόμενα συγγράμματα δὲν κατώρθωσαν εἰσέτι νὰ διαλευκάνουν πλεῖστα ὅσα σκοτεινὰ σημεῖα.

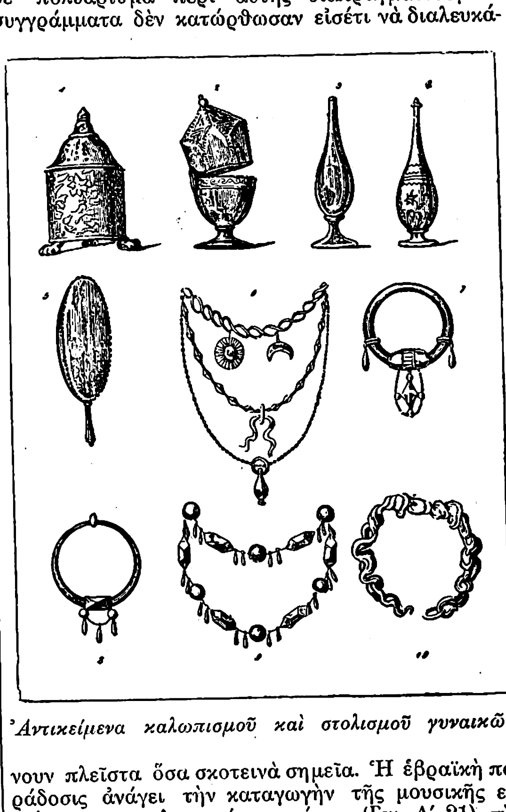

Ἀντικείμενα καλωπισμοῦ καὶ στολισμοῦ γυναικῶν.

Ἡ ἑβραϊκὴ παράδοσις ἀνάγει τὴν καταγωγὴν τῆς μουσικῆς εἰς τοὺς προκατακλυσμιαίους χρόνους (Γεν. Δ' 21), τὴν δὲ ἐφεύρεσιν τῶν ἐγχόρδων ὀργάνων ἀποδίδει εἰς τὸν Ἰουβάλ, ἀπόγονον τοῦ Κάϊν. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰακὼβ μνημονεύεται τὸ τύμπανον, ὅπερ συνώδευε τὰ ἔγχορδα ὄργανα καὶ τὰ ᾄσματα (Γεν. ΛΑ' 27). Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἡ Μαριάμ, ἀδελφὴ τοῦ Μωυσέως, μετ' ἄλλων γυναικῶν, λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τὸ τύμπανον, δι' οὗ συνοδεύει τὸν χορὸν (Ἔξοδ. ΙΕ' 20 καὶ 21), ἀκολούθως μνημονεύεται τὸ *schofar* (Ἔξοδ. ΙΘ' 16) καὶ ἕτερον εἶδος σάλπιγγος (Ἀριθμ. Ι. 1). Πᾶσαι αἱ τῆς Πεντατεύχου παραδόσεις μαρτυροῦν περὶ τῆς προϊστορικῆς καταγωγῆς τῆς παρ' Ἑβραίοις μουσικῆς τέχνης, ἡ δὲ αἰγυπτιολογία ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἀρχαιότητα τῶν μνησθέντων ὀργάνων. Ἡ μουσικὴ τέχνη ἀνεπτύχθη ἰδίως ἐν μέσῳ τῶν προφητικῶν κύκλων, ὅπου οἱ μεμυημένοι ἐνεπνέοντο ὑπὸ τοὺς ἤχους της. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Σαοὺλ πολλὰ ἐπεισόδια ἀναφέρονται ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ τεταραγμένου πνεύματός του ἐπίδρασιν τῆς μελῳδίας (Α' Σαμ. ΙΣΤ' 16. 23). Ἡ μουσικὴ προάγεται ὅμως ἐπὶ τὸ τελειότερον κατὰ τοὺς χρόνονς τοῦ Δαυῒδ, ὅστις φροντίζων περὶ τῆς λαμπρότητος τῆς ἐν τῷ ναῷ λατρείας κατέστησεν αὐτὴν μέσον θρησκευτικῆς ἐξάρσεως. Ὅμιλοι μουσικῶν διοργανοῦνται ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς ὡρισμένους ἀρχιμουσικούς, μενατσεχεὶμ καλουμένους (Α' Παραλ. ΚΓ' 5, Β' Παραλ. Ε' 1, 31). Ἡ ὑπὸ τοῦ Δαυῒδ γενομένη διάταξις τῆς μουσικῆς διήρκεσε καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας. Μὲ τὴν ἐπάνοδον τῶν αἰχμαλώτων ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα διακόσιοι ψάλται καὶ ψάλτριαι (*Ἔσδρ.* Β' 65). Οὕτως ἡ μουσικὴ τοῦ ναοῦ ἀποκατεστάθη ὁπωσοῦν, δίχως νὰ φθάσῃ ὅμως εἰς τὴν ἀρχαίαν της τελειότητα (*Ἔσδρ.* Γ' 10 κ. ἑξ., *Νεεμιὰ* ΙΒ' 27, 43, Α' Μακκαβ. Δ' 54, ΙΓ' 51). Ἀνέκαθεν ὅμως ἡ μουσικὴ ἦτο ἐν χρήσει

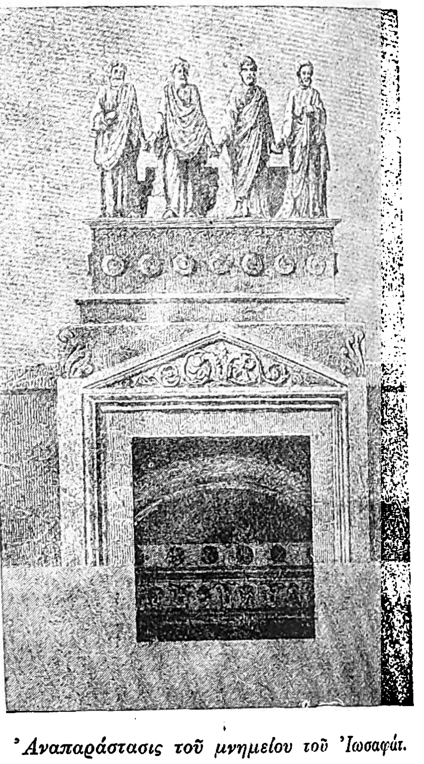

Ἀναπαράστασις τοῦ μνημείου τοῦ Ἰωσαφάτ.

παρ' Ἰουδαίοις πρὸς ἔκφρασιν τῆς τε ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Δὲν ἔλειπεν ἐκ τῶν συμποσίων, τῶν διασκεδάσεων, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκ τῶν πενθίμων τελετῶν, ὅπου τὸ μέλος συνώδευε τοὺς ἐμμέτρους θρήνους.

Μουσικὰ ὄργανα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑβραῖοι ἐχρησιμοποίουν ὄργανα ἔγχορδα, ὄργανα πνευστὰ καὶ ὄργανα ὑποκρούσεως. Τὰ ἔγχορδα ὄργανα, ἅπερ ἑβραϊστὶ ἐκαλοῦντο νεγινώθ, ἐποίκιλλον κατὰ τὸ εἶδος. Τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι: α) Τὸ κιννὼρ (ἡ ἑλλ. κιννύρα), τὸ τοῦ Δαυῒδ ὄργανον, δεκάχορδον κατὰ τὸν Ἰώσηπον (Ἰουδ. Ἀρχ. ζ' 12 § 3), πληττόμενον δι' εἰδικοῦ πλήκτρου ἢ διὰ τῶν δακτύλων ἀναλόγως τοῦ μεγέθους. Ἄλλοι μὲν παρομοιάζουν αὐτὸ πρὸς τὴν αἰγυπτιακὴν ἅρπαν, ἄλλοι δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν κιθάραν (Σαμ. ΙΣΤ' 16, 23, Α' Β' ΣΤ' 5 κλ.), β) τὸ νέβελ (ἑλλην. νάβλα, λατ. nablium), φοινικικῆς καταγωγῆς, δωδεκάφθογγον κατὰ τὸν Ἰώσηπον «τοῖς δακτύλοις κρουόμενον». Κατά τινας (Ἱερώνυμος) εἶχε τετράγωνον σχῆμα. Τινὲς ἀποδίδουν αὐτῷ σχῆμα ἀμφορέως ὡς ἐκ τῆς ἐτυμολογικῆς ἐννοίας τοῦ ἑβραϊκοῦ ὅρου, ἄλλοι παρομοιάζουν αὐτὸ πρὸς τὴν ἅρπαν τῶν νεωτέρων, ἄλλοι τέλος πρὸς τὴν ἐπί τινων μακκαβαϊκῶν νομισμάτων εἰκονιζομένην λύραν. Τὰ ἐνιαχοῦ τῆς Βίβλου μνημονευόμενα (Δανιὴλ Γ' 5,7,10,15) σαββεβὰ (σαμβύκη) καὶ π'σαντὲρ (ψαλτήριον) εἰσὶ μᾶλλον βαβυλωνιακῆς προελεύσεως. Τὰ πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐν χρήσει παρ' Ἑβραίοις πνευστὰ ὄργανα εἶναι τέσσαρα ἐν ὅλῳ: α) Οὐγκὰβ (Γεν. Δ' 21, Ἰὼβ Α' 12, Ψαλμ. ρξ', 5) τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς Ἰουδαίους ἑρμηνευτάς, τὴν ἀραμαϊκὴν παράφρασιν καὶ τὸν Ἱερώνυμον, εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ἀλλαχοῦ μνημονευόμενον σουμφωνιὰ (*Δαν.* Γ' 10) (πρβλ. τὸ ἰταλικὸν sampogna)· β) τὸ χαλὶλ ἢ νεχιλὰ (αὐλὸς) κατασκευαζόμενον ἐκ καλάμου, ξύλου, κέρατος ἢ ὀστοῦ κατ' εἴδη ἴσως διάφορα, διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀπῶν. (Ἡσ. Ε' 12, Α' 29). γ) Ἡ χατσωτσερὰ (σάλπιγξ) ἐκ χαλκοῦ, ὡς αὐτὴ παρίσταται ἐπὶ τῆς θριαμβευτικῆς ἁψῖδος τοῦ Τίτου (Ἀριθμ. 1, 2 κ. ἑξ., Α' Παραλ. ΙΕ' 24, 28, Β' Παρ. Ε' 12)· δ) τὸ σωφὰρ ἢ κέρεν (κέρας) ἢ καὶ ἰωβὲλ (κριός), τὸ ὁποῖον μετεχειρίζοντο ὅπως σημαίνωσι τὴν ἔναρξιν τοῦ ἔτους τῆς ἀφέσεως (Λευϊτ. Ε' 9) ἢ ἐν καιρῷ πολέμου (Ἱερεμ. Δ' 5 στ' 1) καὶ τὸ ὁποῖον ἐξέπεμπε βροντώδη ἦχον (Ἐξοδ. ΙΘ' 16, 19, Ἡσ. ΝΗ' 1). Ὁτὲ μὲν εὐθύ, ὁτὲ δὲ ἐπίκυρτον, τὸ σωφὰρ εἶναι εἰσέτι ἐν χρήσει ἐν τῇ συναγωγικῇ τελετουργίᾳ. Τὰ ἀνακρουστικὰ ὄργανα ἦσαν τέσσαρα τὸν ἀριθμόν: α) Τὸ τώφ (ὅπερ καλεῖται καὶ νῦν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ντόφ, παρ' ἡμῖν δὲ ντέφι), ξύλινος ἢ μετάλλινος κρίκος μετὰ δέρματος περιβεβλημένος, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο αἱ γυναῖκες εἰς τοὺς χορούς, κρούουσαι αὐτὸν διὰ τῶν δακτύλων (Κριτ. ΙΑ' 34. Σαμ. 1, στ', κλπ.)· β') τὰ τσελτσελὶμ ἢ μετσιλτάϊμ, τὰ ἀρχαῖα κύμβαλα· τινὲς διακρίνουν τὰ καλούμενα τσιλτσελὲ-σιάμα, τουτέστι μικρὰ τζίλια (καστανιέτες) ἀπὸ τὰ τσιλτσελὲ-τερουὰ (μεγάλα κύμβαλα)· γ') μενα'ανάϊμ, πιθανώτατα τὰ σεῖστρα τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων (Α' Βασιλ. στ' 5)· δ') τὰ σιαλισὶμ ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν γυναικῶν, εἶδος τριγώνων

Digitized by Google

συριακῆς κατά τινας καταγωγῆς (*Σαμ.* 18, 6). Τὰ μνημονευόμενα ἔν τισι τίτλοις ψαλμῶν: γκιττίθ, ἀλαμώθ, μαχαλάθ, δηλοῦν μᾶλλον εἴδη μελῳδιῶν ἢ ὡρισμένα ὄργανα. Ἐνίοτε αἱ πρῶται λέξεις γνωστοῦ λαϊκοῦ ᾄσματος χρησιμοποιοῦνται πρὸς δήλωσιν τοῦ ψαλμικοῦ μέλους. Οὕτω πρέπει νὰ ἑρμηνεύωνται αἱ λέξεις ἄλ-τασχὲθ ἀγιέλεθ-χα' σσιάχαρ, ἰωνὰθ αἴλεμ ρεχωκεὶμ κλπ.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ μουσικὴ παρ' Ἑβραίοις εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς ἀνώτερον ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνατολικοῖς λαοῖς βαθμόν. Πάντως ἡ ἁπλότης τῶν μουσικῶν ὀργάνων πιστοποιεῖ καὶ τὴν ἁπλότητα τῶν ἑβραϊκῶν μελῳδιῶν. Ἐλλείπει, πρὸ παντός, παρ' αὐτοῖς τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ ἐν τῇ νεωτέρᾳ καλλιτεχνικῇ

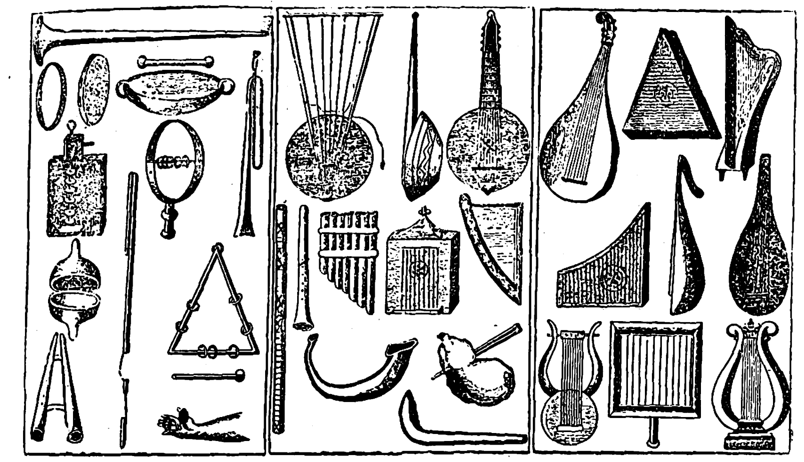

Μουσικὰ ὄργανα μνημονευόμενα ἐν τοῖς βιβλικοῖς κειμένοις.

ὁρολογίᾳ ὀνομάζομεν ἁρμονίαν. Πιθανῶς νὰ μὴν ὑπῆρχον εἰδικὰ μουσικὰ σημεῖα, ἀλλὰ νὰ ἐδιδάσκοντο τὰ μέλη διὰ προφορικῆς παραδόσεως. Ὡς πρὸς τὸν ὅρον σέλα, ὅστις εὕρηται συχνότατα ἐν τοῖς ψαλμοῖς, ἅπαξ δὲ ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ προφήτου Ἀββακούμ, καὶ περὶ οὗ τόσαι διετυπώθησαν γνῶμαι ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, φαίνεται ὅτι ἐξέφραζεν εἶδός τι παύσεως ἢ καὶ προανακρούσεως (ritournella).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Abraham ben David di Porta-Leone*, Schilté-haggibborim (Mantova 1612) κεφ. 4—12. —*Ernest David*, La Musique chez les Juifs, Essai de Critique et d'histoire, ἐκ τῶν Archives Israélites (Paris 1873). — *Delitzsch*, Physiologie und Musik in ihrer Bedentung, besonders die Hebraïsche, (Leipzig 1868).—*C. Engel*, Music of the most ancient nations (London 1864).—*Fetis*, Histoire Générale de la Musique (Paris 1869). — *M. Grünwald*, Über der Einfluss der Psalmen auf die Entstehung der Katholischen Liturgie (1890).—*J. Saalschütz* Geschichte und Würdigung der Musik bei den Hebraërn (Berlin 1829). —*Pfeiffer*, Musik der Hebräer (Erlangen 1779). — *F. Vigouroux*, Les Instruments de Musique de la Bible (Rome 1902). — *J. Weiss*, Die Musikalischen Instrumente in den heiligen Schriften (1895).—*Contant de la Molette*, Essai sur la poésie et la musique des Hébreux (Paris 1781).—*Rec*, Des chants religieux et populaires des Israélites (1876) κλ. κλ.

ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

—[ΛΑΟΓΡ.] Βλ. *Ἰουδαῖοι [Λαογρ.]*.

—**Ἑβραίους (*πρὸς* —), *ἐπιστολή*.** Ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὄχι μόνον ἀπὸ ἐπόψεως περιεχομένου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐπόψεως φιλολογικῆς. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἥτις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, καὶ τῶν καθολικῶν ἐπιστολῶν, εἶναι τὸ ἑξῆς, διαιρούμενον εἰς δύο κύρια μέρη, τὸ *δογματικὸν* (α' 1—ι' 18) καὶ τὸ *παραινετικὸν* (ι' 19—ιγ' 19). Ὁ ἀπόστολος ἐν μὲν τῷ α' μέρει ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ μεσίτου τῆς Καινῆς Διαθήκης ὑπὲρ τοὺς μεσίτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, (α' 1—δ' 13), ὡς καὶ περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀρχιερέως τῆς Καινῆς Διαθήκης ὑπὲρ τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (δ' 14—ι' 18), ἐν δὲ τῷ β' μέρει προτρέπει, ὅπως οἱ Χριστιανοὶ διάγωσι βίον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ σωτηρίαν (ι' 19—ιγ' 19) καὶ κατακλείει τὴν ἐπιστολὴν δι' εὐχῶν πρὸς τοὺς πιστούς, ἀκροτελευτίων ἀσπασμῶν κλπ. καὶ τῆς ἀκροτελευτίου εὐλογίας (ιγ' 19—25). Κατὰ τὴν μελέτην τῆς ἐπιστολῆς ταύτης προκύπτει σειρὰ προβλημάτων, ὧν τὰ σπουδαιότατα εἶναι τὸ περὶ τοῦ συγγραφέως, τὸ περὶ τῶν πρώτων ἀναγνωστῶν αὐτῆς καὶ τὸ περὶ τοῦ φιλολογικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, ἂν δηλαδὴ πρόκειται περὶ ἐπιστολῆς ἢ περὶ πραγματείας θεολογικῆς, ὡς ἐνόμισάν τινες.

Καὶ ὅτι μὲν πρόκειται περὶ ἐπιστολῆς τεκμηριοῦται ὄχι μόνον ἐκ τοῦ τέλους τοῦ βιβλίου, ἔνθα περιέχονται προσωπικὰ στοιχεῖα (ἀσπασμοί, συστάσεις κλπ.), ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων χωρίων τοῦ βιβλίου, ἅτινα προδίδουσι τὸν ἐπιστολιμαῖον χαρακτῆρα αὐτοῦ (ε' 11, 12, στ' 10, ι' 32, 34, ιγ' 22 κλπ.). Ὅτι δὲ οἱ πρὸς οὓς ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δὲν ἦσαν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανοί, ὡς εἴκασάν τινες τῶν νεωτέρων, ἀλλ' ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοί, τοῦτο συνεπάγεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς ἄριστα μεμαρτυρημένης ἐπιγραφῆς αὐτῆς «Πρὸς Ἑβραίους», ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τοῦ ὅλου περιεχομένου αὐτῆς. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι, περὶ τίνων ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν πρόκειται ἐνταῦθα. Ἔνιοι μὲν ἀναζητοῦσι τούτους ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἄλλοι δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, πολλοὶ δὲ ἄλλοι (ἐν οἷς καὶ ὁ *Harnack* καὶ ὁ *Lahn)* ἐν Ρώμῃ, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἐξηγητῶν (ἐν οἷς καὶ ὁ *Χρυσόστομος* καὶ *Κλήμης* ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ οἱ *Delitzsch* καὶ *B. Weiss)* ἐν Παλαιστίνῃ, ἥτις γνώμη φαίνεται οὖσα καὶ ἡ πιθανωτέρα διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους. Ἐν πρώτοις διότι ὁ ἀπόστολος ὁμιλεῖ ἐνταῦθα περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, περὶ θυσιῶν, περὶ ραντισμῶν, ἱερατείου κλπ., κατὰ τρόπον προϋποθέτοντα, ὅτι πάντα τὰ ἀνωτέρω οἱ ἀναγνῶσται εἶχον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν (πρβ. κεφ. θ' στ. 2—9)· ἔπειτα δὲ διότι ὁ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς τῆς προφυλάξεως τῶν ἀναγνωστῶν ἀπὸ ἐπαναπτώσεως εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν κατανοεῖται κάλλιον, ὅταν οἱ ἀναγνῶσται οὗτοι ὑποτεθῇ ὅτι ζῶσιν ἐν Παλαιστίνῃ, καὶ τέλος διότι καὶ ὅσα λέγει περὶ τοῦ παρελθόντος τῶν ἀναγνωστῶν, περὶ διωγμῶν (ι' 32, ιβ' 4, ιγ' 3) καὶ περὶ διδασκάλων καὶ ἡγουμένων κλπ. (ιγ' 7) μᾶλλον εὐαρμοστοῦσιν ἀναφερόμενα εἰς Παλαιστινοὺς Χριστιανούς.

Ὡς συγγραφεὺς δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἤδη ὑπὸ τοῦ Πανταίνου καὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως καὶ ὑπὸ τῆς ἐπισήμου μεταφράσεως τῆς συριακῆς Ἐκκλησίας, τῆς *Πεσσίττας*, ἀναγνωρίζεται ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἥτις γνώμη ἦτο καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ Ὠριγένης, καίπερ ἀναγνωρίζων τὰς γλωσσικὰς ἰδιορρυθμίας τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας παυλείους ἐπιστολάς, δι' ὃ καὶ δυσκολεύεται νὰ παραδεχθῇ αὐτὴν ὡς προερχομένην κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τοῦ Παύλου, ἐν τούτοις, ἀποβλέπων εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἀνομολογεῖ ὅτι «οὐκ εἰκῇ οἱ ἀρχαῖοι ἄνδρες ὡς Παύλου αὐτὴν παραδεδώκασι»· δεχόμενος δὲ ὅτι τὰ «νοήματα τοῦ ἀποστόλου ἐστί», διατυποῖ πρῶτος τὴν γνώμην, ὅτι τῶν μαθητῶν τις τοῦ ἀποστόλου ἔδωκεν εἰς αὐτὰ τὴν μορφήν, ἣν φέρουσι (πρβ. *Εὐσεβίου*, Ἐκκλ. Ἱστορ. ΣΤ' κε' 13 καὶ ιδ' 2). Ἐν τῇ Δύσει ὅμως, ἐν ᾗ ἐχρησιμοποιήθη ἤδη ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ρώμης, ὁ Τερτιλλιανὸς ἀπέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Βαρνάβαν, καὶ ἄλλοι παλαιοὶ ἀπέφευγον νὰ συγκαταλέγωσιν αὐτὴν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Παύλου, ὅπερ ὀρθῶς ἐξηγήθη ὡς ἀντίδρασις κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν Νοβατιανῶν καταχρήσεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἀλλ' ἀντίδρασις μὴ διαρκέσασα ἐπὶ πολύ, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀρειανικῶν ἐρίδων ἐπανέκτησεν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη καὶ ἐν τῇ Δύσει τὸ παύλειον κῦρός της. Αἱ ἀμφιβολίαι δ' αὗται περὶ τῆς παυλείου καταγωγῆς τῆς ἐπιστολῆς ἀνεφάνησαν πάλιν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καθ' οὓς ὑπό τινων μὲν (ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος *Ν. Δαμαλᾶς*), κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Λουθήρου, ὑπεστηρίχθη ὡς συγγραφεὺς ὁ Ἀπολλώς, ὑπ' ἄλλων δέ, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Καλβίνου, ὁ Λουκᾶς, ὑπ' ἄλλων δέ, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Καϊετανοῦ καὶ τοῦ Ἐράσμου, Κλήμης ὁ Ρώμης, ὑπ' ἄλλων ὁ Βαρνάβας, ὑπὸ δὲ τοῦ Harnack ἡ Πρίσκιλλα. Καὶ ὑπὸ μὲν τὴν παροῦσαν αὐτῆς γλωσσικὴν μορφὴν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔργον ἀμέσως παύλειον, ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα αὐτῆς θεωρεῖται, ὡς καὶ ἡ τοῦ προλόγου τοῦ Λουκᾶ, ὡς ἡ ἀρίστη ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀναζητοῦνται δ' ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Fr. Blass καὶ ρυθμοὶ ἑλληνικῆς πεζογραφίας. Δεδομένου δ' ὅμως ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐμφανίζει πολλὰς ὁμοιότητας κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὴν ἐξηγητικὴν μέθοδον πρὸς τὰς τῶν πρὸς Γαλάτας (δ' 21—31), Κορινθίους (Α' θ' 9, Β' Κορ. γ' 13 ἑξ., Ρωμ. ε' 14 κλπ.), δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς λίαν πιθανὴν τὴν μνημονευθεῖσαν γνώμην τοῦ Ὠριγένους. Τίς δὲ εἶναι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὅστις ἔδωκε τὴν σημερινὴν μορφὴν εἰς τὰ παύλεια νοήματα, «ὁ Θεὸς οἶδεν», ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Ὠριγένης. Ἐγράφη δὲ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, κατὰ τὴν πιθανωτάτην γνώμην, τὴν καὶ ὑπὸ τῶν πλείστων ἐξηγητῶν ὑποστηριζομένην, πρὸ τοῦ 64, πάντως δὲ πρὸ τῆς ἐν ἔτει 70 καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων σὺν τῷ ἐν αὐτοῖς ναῷ, διότι ὁ ἀπόστολος περιγράφει τὰς λειτουργίας τοῦ ἱερατείου ὡς ἔτι παρούσας καὶ ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐν τῇ σκηνῇ λατρευόντων καὶ περὶ τῶν ἄλλων θεσμῶν τῆς νομικῆς ἐν τῷ ναῷ λατρείας ὡς ὑφισταμένων ἔτι. Ἀπεστάλη δ' ἐξ Ἰταλίας (πρβ. ιγ' 24), κατὰ δὲ τὴν πολὺ πιθανὴν μαρτυρίαν τοῦ κώδικος Α καὶ τῆς Πεσσίττας, ἀπὸ Ρώμης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἄριστα ὑπομνήματα εἰς αὐτὴν εἶναι τὰ τοῦ *Χρυσοστόμου, Θεοδωρήτου* ἐκ τῶν παλαιῶν, καὶ τὰ τῶν *Bleek* (1828—1840), *B. Weiss* (1897), *v. Soden* (1899), *Westcott* (1899), *A. Seeberg* (1912), *Windisch* (1913) καὶ *Riggenbach* (β' ἔκδ. 1922). Ἄξιον μνείας εἶναι καὶ τὸ εἰς αὐτὴν ὑπόμνημα τοῦ *Ἀπ. Μακρίκη*. Πλήρη δὲ βιβλιογραφίαν βλ. παρὰ *Riggenbach* καὶ παρὰ *Jacquier* ἐν τῷ βιβλικῷ λεξικῷ τοῦ *Vigouroux* ἐν τῇ σχετικῇ λέξει.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **Ἑβραίων *ἡμερολόγιον*.** Ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον οἱ Ἑβραῖοι μεταχειρίζονται ὡς οὐράνιον δείκτην τοῦ ἡμερολογίου των τὴν Σελήνην. Τὸ ἔτος των ἐκ 12 μηνῶν σεληνιακῶν διεκρίνετο εἰς *πολιτικόν*, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ μηνὸς *Τίσρι* (μέσα Σεπτεμβρίου), καὶ εἰς *ἱερόν*, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου μηνὸς *Νιζὰν* ἢ *Ἀβὶβ* (μέσα Μαρτίου). Πᾶσαι αἱ θρησκευτικαὶ ἑορταὶ ἐκανονίζοντο κατὰ τὸ ἱερὸν ἔτος. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἔχει ἡμέρας 354, ἤτοι εἶναι βραχύτερον τοῦ τροπικοῦ κατὰ 11 ἡμέρας, αἱ ἡμερομηνίαι του ὀπισθοδρομοῦν ἐν τῷ τροπικῷ ἔτει κατὰ ἕνα καὶ πλέον μῆνα (11X3=33 ἡμέραι) ἀνὰ τριετίαν. Καὶ ἐπειδὴ ὤφειλον νὰ προσφέρουν στάχυς ὡρίμους εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, ἠναγκάσθησαν νὰ παρεμβάλλουν κατά τινα ἔτη 13ον μῆνα, τὸν *Βὲ-Ἀδὰρ* κληθέντα, διότι προσετίθετο ἀμέσως μετὰ τὸν τελευταῖον μῆνα Ἀδάρ. Οἱ μῆνές των εἶχον διαδοχικῶς 29 καὶ 30 ἡμέρας, ὅπως συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ σεληνιακὰ ἡμερολόγια, ἐπειδὴ ἀπὸ νουμηνίας εἰς νουμηνίαν παρέρχονται $29^1/_2$ ἡμέραι. Δὲν εἶχον δὲ ὀνόματα ἰδιαίτερα μέχρι τῆς εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας των, ἀλλ' ὠνομάζοντο κατὰ τὴν ἀριθμητικήν των τάξιν: πρῶτος, δεύτερος κτλ. Ἐν τούτοις ὁ πρῶτος μὴν ἐλέγετο *Ἀβίβ*, ἤτοι τῶν σταχύων. Ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας των ὅμως ἐκείνης προσέλαβον τὰ χαλδαϊκὰ ὀνόματα, ἅτινα διατηροῦν καὶ σήμερον: *Τίσρι, Χεσβάν, Κισλέβ, Τεβέθ, Σοεβάτ, Ἀδὰρ (Βεαδὰρ) Νιζάν, Γυάρ, Σιβάν, Ταμούζ, Ἄβ, Ἐλούλ*. Καὶ αἱ ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος ὠνομάζοντο ὁμοίως. Ἡ ἑβδομὰς *(σαμπούα)* ὑπηγορεύθη ἐμφανῶς ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἐφθημέρων φάσεων τῆς σελήνης, ὅπως παρ' Ἰνδοῖς, Αἰγυπτίοις καὶ αὐτοῖς τοῖς λαοῖς τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ ἡμέραι της δὲ ὠνομάζοντο: «Ἡ μία τοῦ Σαββάτου», «ἡ δευτέρα τοῦ Σαββάτου» κτλ. Τὴν συνήθειαν διετήρησαν Ἕλληνες χριστιανίσαντες, μόνον ὅτι τὴν «μίαν τοῦ Σαββάτου» ὠνόμασαν *Κυριακήν*, διότι κατ' αὐτὴν ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τὴν δὲ ἕκτην ὠνόμασαν *Παρασκευήν*, ὡς ἡμέραν προετοιμασίας τῶν Ἑβραίων. διὰ τὴν ἑπομένην ἡμέραν ἀργίας, παραλαβόντες τοῦτο ἀπὸ τῶν ἐξηλληνισμένων Ἑβραίων τῆς Αἰγύπτου. Ἐν τούτοις εἰς τοὺς ἄλλους χριστιανικοὺς λαοὺς διατηροῦνται τὰ ἀρχαῖα ἐθνικὰ ὀνόματα ἀπὸ τῶν θεῶν εἰς ὃν ἑκάστη ἦτο ἀφιερωμένη.

Τὸ ἕβδομον ἔτος ὠνόμαζον *σαββατικὸν* οἱ Ἑβραῖοι, καὶ κατὰ τοῦτο ἀφίνετο ἀγεώργητος ἡ γῆ καὶ ἄλλαι ἐξησκοῦντο φιλανθρωπίαι. Τὸ δὲ τεσσαρακοστὸν ἔνατον (7X7) ὠνόμαζον *Ἰωβιλαῖον*, διότι ἡ ἔναρξίς του ἐκηρύσσετο ἀπὸ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τοῦ ναοῦ πρὸς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος διὰ σαλπίγγων ἐκ κέρατος κριοῦ *(ἰουβέλ)*. Κατὰ τοῦτο κατηργοῦντο τὰ χρέη, ἀπηλευθεροῦντο οἱ δοῦλοι καὶ ἐπεστρέφοντο τὰ κατεσχημένα κτήματα κλπ. Τοῦτο δ' ἔπραξεν ὁ Μωυσῆς διὰ νὰ προλάβῃ τὴν εἰς ὀλίγας χεῖρας συγκέντρωσιν μεγάλου κτηματικοῦ πλούτου καὶ δυνάμεως ἐπικινδύνου διὰ τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα. Τὴν ἡμέραν μέχρι Μωϋσέως δὲν διῄρουν εἰς ὥρας. Ἤρχιζε καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καὶ ἡ μὲν νὺξ διῃρεῖτο εἰς δύο *φυλακάς*, βραδύτερον εἰς τρεῖς καὶ ἀπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τέσσαρας, ἡ δὲ φυσικὴ ἡμέρα εἰς πρωίαν, μεσημβρίαν καὶ ἑσπέραν. Τὴν ἑσπέραν διέκρινον εἰς *πρώτην* καὶ *δευτέραν*. Κατὰ τὴν ραββινικὴν παράδοσιν καὶ τὸν Ἰώσηπον ἡ πρώτη εἶναι ἡ δείλη, ἤτοι ἀπὸ τὴν 1 μ. μ., ἡ δὲ δὲ δευτέρα ἀπὸ τῆς δύσεως. Κατὰ τοὺς Καραΐτας δὲ ἡ μὲν ἀνεφέρετο εἰς τὴν δύσιν, ἡ δὲ εἰς τὴν λῆξιν τοῦ λυκόφωτος. Ἀργότερον τὴν φυσικὴν ἡμέραν διῄρεσαν εἰς τέσσαρας τριωρίας, τὰς ὁποίας ἐκάλουν ἀπὸ τῆς τάξεως τῆς ὥρας, ἀφ' ἧς ἤρχοντο: *πρώτην, τρίτην, ἕκτην* καὶ *ἐνάτην*. Τὰς εὑρίσκομεν εἰς τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων. Διέκρινον ὅμως καὶ λεπτομερέστερον ἐνάτην ὥραν: Οὕτως ὁ Σωτὴρ ἐρωτᾷ «οὐχὶ δώδεκα εἰσὶν ὧραι τῆς ἡμέρας;» Οὕτω δ' ἑρμηνεύεται καὶ ἡ μεταξὺ Μάρκου καὶ Ἰωάννου ἐναντιοφάνεια, τοῦ μὲν λέγοντος «ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν», τοῦ δέ: «ἦν δὲ Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, ὥρα δ' ὡσεὶ ἕκτη». Ὁ ἑπόμενος πίναξ ἐξηγεῖ τὸ πρᾶγμα:

Τριωρία.	Α'	Γ'	ΣΤ'	Θ'
Ὧραι.	1,2,3	4,5,6	7,8,9	10,11,12

Ἄλλοι συμβιβάζουν τοῦτο διαβλέποντες λάθος ἀντιγραφικόν, ἀντὶ δηλαδὴ *ΣΤ'* ἐγράφη *Γ'* καὶ ἄλλοι ὅτι ὁ μὲν ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πάθους, ὁ δὲ περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ.

Τὴν ἔναρξιν τῶν μηνῶν ἔθετον ὅταν ὁ μηνίσκος διεκρίνετο λεπτότατος ὑπὲρ τὸν δύσαντα ἥλιον. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο ὅπως μέχρι σήμερον παρὰ Μουσουλμάνοις, δηλαδὴ οἱ ἱερεῖς διεπίστωνον τὸ γεγονὸς καὶ ἐκήρυττον τὴν νουμηνίαν· ἐξηκολούθησαν δὲ τοῦτο μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. Τὰς νουμηνίας καὶ τὰς ἑορτὰς ὥριζε τὸ Συνέδριον τῆς Παλαιστίνης. Ἀλλὰ τῷ 360 ἐπὶ Κώνσταντος Β' ὁ πατριάρχης των Χιλὲλ συνεκάλεσε σύνοδον πρὸς καταρτι-

Digitized by Google

σμὸν σταθεροῦ ἡμερολογίου πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑβραίων. Τότε ἐγένετο δεκτὸς ὁ δεκαεννεαετὴς κύκλος τοῦ *Μέτωνος* πρὸς ἐναρμόνισιν τοῦ σεληνιακοῦ πρὸς τὸ τροπικὸν ἔτος. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον ἐν χρήσει παρ' Ἑβραίοις. Οἱ μῆνες ἔχουν ἐναλλὰξ 29 καὶ 30 ἡμέρας, τὰ δὲ ἔτη ἄλλοτε 12 μῆνας καὶ λέγονται *κοινά*, ἄλλοτε 13 καὶ λέγονται *ἐμβολιμικά*. Τὸ κοινὸν ἔτος ἔχει 353, 354 ἢ 355 ἡμέρας ἐὰν εἶναι *ἐλλιπές, κανονικὸν* ἢ *ἄφθονον*· τὸ ἐμβολιμικὸν 383, 384 ἢ 385 ἡμέρας. Εἶναι δὲ οὕτω τοποθετημένα, ὥστε εἰς περίοδον 19 ἐτῶν ἡ πρώτη τοῦ ἔτους ἐπανέρχεται εἰς τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν τοῦ ἰουλιανοῦ τροπικοῦ. Ἡ δεκαεννεαετὴς περίοδος ἔχει 12 ἔτη κοινὰ καὶ 7 ἐμβολιμικά, ἤτοι τὰ 3ον, 6ον, 8ον, 11ον, 14ον, 17ον καὶ 19ον. Τὸ ἔτος οὐδέποτε ἀρχίζει Κυριακήν, Παρασκευὴν ἢ Τετάρτην. Ὁ ἀκόλουθος πίναξ περιέχει τὰς ἡμέρας τῶν μηνῶν κατὰ τὰ διάφορα ἔτη:

Μῆνες	*Ἔτη*					
	Κοινὰ			*Ἐμβολιμικὰ*		
	Ε.	Κ.	Α.	Ε.	Κ.	Α.
Τίσρι	30	30	30	30	30	30
Χεσβὰν	29	29	30	29	29	30
Κισλὲβ	29	30	30	29	30	30
Τεβὲθ	29	29	29	29	29	29
Σαβὰτ	30	30	30	30	30	30
Ἀδὰρ	29	29	29	30	30	30
Βεαδὰρ	—	—	—	29	29	29
Νιζὰν	30	30	30	30	30	30
Γυὰρ	29	29	29	29	29	29
Σιβὰν	30	30	30	30	30	30
Ταμοὺζ	29	29	29	29	29	29
Ἂβ	30	30	30	30	30	30
Ἐλοὺλ	29	29	29	29	29	29
Ἄθροισμα	353	354	355	383	384	385

Γ. Λ. Α.

Ἑβραιόκαστρον *[Λαογρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς καὶ τὰ συναφῆ *Ὀβριόκαστρο* καὶ *Βριόκαστρο* (βλ. λ.), φέρονται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος φρούρια (ἰδίᾳ τὰ ἐν Λήμνῳ καὶ Κύθνῳ) ἔρημα, τὰ ἄλλως *Ὡριόκαστρα* ἢ *τῆς Ὡριᾶς* (Οὐριᾶς, Ξουριᾶς, Συριᾶς) *κάστρα* λαλούμενα, περὶ τῶν ὁποίων παραδίδεται ὅτι κατελήφθησαν διὰ δόλου, κατοικούμενα ὑπὸ ὡραίας ἡγεμονίδος (Ὡριᾶς) αὐτοκτονησάσης μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ δόλου. Ἡ ὀνομασία τῶν φρουρίων τούτων *Ἑβραιόκαστρον*, κατὰ τὸν Ν. Γ. Πολίτην, δὲν προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Ὡριόκαστρο, οὐδ' ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀνῆκον ποτὲ ταῦτα εἰς Ἑβραίους, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὴν πενιχρὰν καὶ εὐτελῆ κατάστασιν αὐτῶν, ἐνῷ πιστεύεται ὅτι περικλείουσι θησαυρούς. Παρομοιάζονται δηλαδὴ τὰ φρούρια ταῦτα πρὸς φιλάργυρον Ἑβραῖον προσπαθοῦντα ν' ἀποκρύψῃ ὑπὸ ρυπαρὰν ἐνδυμασίαν ἀμύθητα πλούτη, διὰ νὰ μὴ κινήσῃ τὸν φθόνον καὶ ἐκτεθῇ εἰς τοὺς ἐκ τούτου κινδύνους. (Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις σ. 720 σημ. 3.) Θ. Π.

ἑβραιολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ ἐθνολογίαν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα καὶ τὰς πνευματικὰς καθ' ὅλου ἐκδηλώσεις τῆς ἑβραϊκῆς φυλῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον. Διαιρεῖται δέ, ὡς πρὸς τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς περιεχόμενον, εἰς δύο περιόδους: τὴν *βιβλικὴν* καὶ τὴν *μεταβιβλικήν*. Δεδομένου ὅμως ὅτι πρὸς καθορισμὸν ἑνὸς ἑκάστου κλάδου τῆς βιβλικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἑβραιολογίας ἀλλοῖοι ἐπεκράτησαν ὅροι, ὡς: *βιβλικὴ ἱστορία, βιβλικὴ ἀρχαιολογία* (βλ. τὰς λ.), ἐνταῦθα γενήσεται λόγος μόνον περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἐξελίξεως τῆς μεταβιβλικῆς ἑβραιολογίας, ἥτις καὶ *ἰουδαϊκὴ ἐπιστήμη* συνήθως καλεῖται (Judenwissenschaft, Science juive, chokmath ha' jahaduth κλ.). Αὕτη δύναται νὰ διαιρεθῇ, κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸ περιεχόμενον, εἰς τρεῖς κυρίως κλάδους: τὴν ἱστορίαν καὶ ἐθνολογίαν, τὴν γραμματολογίαν καὶ γλωσσογνωσίαν. Ὁ μὲν πρῶτος κλάδος ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ φαινόμενα τῆς ἐν διασπορᾷ καταστάσεως τῆς ἑβραϊκῆς φυλῆς, ὡς καὶ τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἐθιμοτυπικὰς αὐτῶν ἐκδηλώσεις. Ὁ δεύτερος ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἱστορικήν, φιλολογικὴν καὶ κριτικὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τοῦ ἀπεράντου ὑλικοῦ τῆς ἰουδαϊκῆς γραμματολογίας, τῆς τε θρησκευτικῆς, κοσμικῆς καὶ καλολογικῆς, ὁ δὲ τρίτος κλάδος περιλαμβάνει τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῶν ποικίλων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, ἐν οἷς συνεγράφησαν τὰ φιλολογικὰ τῶν Ἰουδαίων μνημεῖα καὶ τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν τυχὸν αἱ ἑκασταχοῦ ὁμάδες ὡς μέσα ἐκφράσεως καὶ συνεννοήσεως.

Καὶ οἱ τρεῖς ὅμως κλάδοι τῆς ἑβραιολογίας διασταυροῦνται καὶ ἀλληλοεξαρτῶνται εἰς ὡρισμένα σημεῖα, οὕτως, ὥστε δυσκόλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὁμιλῇ περὶ τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐθίμων τῆς ἰουδαϊκῆς φυλῆς, ὅταν παραγκωνίζῃ τὴν μελέτην τῆς ταλμουδικῆς καὶ ραββινικῆς φιλολογίας, ἐν ᾗ εὑρίσκεται ἀποκρυσταλλωμένη ἡ ἱστορικὴ δικαίωσις αὐτῶν. Ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ γλωσσικὰ παρ' Ἰουδαίοις ἰδιώματα δύναται νὰ μελετήσῃ ἄνευ τῆς κριτικῆς ἐρεύνης τῶν ἐν αὐτῇ ὑπαρχόντων ἰουδαϊκῶν φιλολογικῶν μνημείων. Καθὼς ἡ βιβλική, οὕτω καὶ ἡ ἰουδαϊκὴ ἐπιστήμη ἐτελειοποιήθη, ἀναπτυχθεῖσα ἐπὶ στερρῶν ἐπιστημονικῶν βάσεων ἀπὸ τοῦ τελευταίου αἰῶνος καὶ μετέπειτα. Σύμπτωμα δὲ οὐχὶ τυχαῖον ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ μὲν πρώτη ἐδημιουργήθη καὶ ἐσυστηματοποιήθη ὑπὸ τῆς φιλελευθέρας προτεσταντικῆς σχολῆς, ἡ δὲ δευτέρα ἐκαλλιεργήθη τῇ πρωτοβουλίᾳ Ἰσραηλιτῶν σοφῶν τῆς γερμανικῆς πρὸ πάντων σχολῆς. Ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς λουθηρανῆς μεταρρυθμίσεως ἤρχισε κάποια ἐπιστημονικὴ κίνησις περὶ τὰ ἰουδαϊκά, κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἐποχὴν ἀναφαίνονται οἱ πρόδρομοι οὕτως εἰπεῖν τῆς ἰουδαϊκῆς ἐπιστήμης. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγεται ὁ Ἰουδαῖος *Ἀζαρίας ντέϊ Ρόσσι* (ἑβρ. *Ἀζαρίας μὶν Χααντουμεὶμ)* ἐξ Ἰταλίας ὁρμώμενος (1514—1578) καὶ ὁ Γερμανὸς ἀνθρωπιστὴς καὶ λόγιος *Reuchlin* γεννηθεὶς τῷ 1455. Ὁ ντέϊ Ρόσσι ἐν τῷ κλασσικῷ αὐτοῦ ἔργῳ «Μεὼρ ἐνάγειμ» εἰσάγει τὴν κριτικὴν μέθοδον ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἰουδαϊκῆς ἱστορίας. Διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν ἀντικειμενικὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἐκ τοῦ μυθώδους περικαλύμματός της, φέρει εἰς ἀντιβολὴν τὰς ὑπὸ τοῦ Ταλμοὺδ παρεχομένας πληροφορίας πρὸς τὰ κείμενα τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς καὶ πρὸς αὐτὰ ἔτι τῆς πατρολογικῆς φιλολογίας τῶν Χριστιανῶν.

Τοῦ ἀνθρωπιστοῦ Ρώϋχλιν τὸ ἔργον ἔχει μᾶλλον ἀπολογητικὸν ὑπὲρ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ χαρακτῆρα. Ἐν τῷ κατὰ τῆς σχολῆς καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Pfefferkorn φιλολογικῷ ἀγῶνί του ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὴν θρησκευτικὴν τῶν Ἰουδαίων φιλολογίαν ὡς τὸν πρῶτον βοηθητικὸν σταθμὸν διὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν καὶ δικαίωσιν τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν. Ἰδίως μελετᾷ τὸν ἰουδαϊκὸν μυστικισμὸν *(Κάββαλα)*, ἐπιχειρῶν νὰ καταδείξῃ ὅτι μόνον οἱ Ἑβραῖοι διέγνωσαν τὴν ἀληθινὴν φύσιν καὶ ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρώτη πραγματικὴ ἱστορικὴ μελέτη τοῦ ἰουδαϊσμοῦ ἀπὸ τῆς Διασπορᾶς καὶ ἐντεῦθεν ὀφείλεται εἰς τὸν Γάλλον Λουθηρανὸν *J. Basnage* (1653—1723), καταφυγόντα εἰς Ὁλλανδίαν μετὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης. Κατὰ τὸν ΙΘ' ὅμως αἰῶνα ἡ πεντάτομος ἱστορία του ἀντικατεστάθη ὑπὸ δύο κλασσικῶν ἔργων, ὀφειλομένων εἰς Γερμανοὺς Ἰσραηλίτας, τὸν *Jost* καὶ τὸν *Graetz*. Τοῦ δευτέρου ἡ ἑνδεκάτομος «Geschichte der Juden» (Leipz. 1856) ἀποτελεῖ μοναδικὸν μνημεῖον εἰς τὸ εἶδός του. Ἐν αὐτῇ ὁ συγγραφεὺς παρηκολούθησε τὸν ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἀπὸ τῶν βιβλικῶν χρόνων μέχρι τοῦ τελευταίου αἰῶνος, διὰ μέσου ὅλων τῶν φάσεων τῆς Διασπορᾶς καὶ ὑπὸ τὰς πολλαπλᾶς ἐκδηλώσεις τῆς θρησκευτικῆς, διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς του. Ἀξιομνημόνευτος τυγχάνει καὶ ἡ ἱστορία τοῦ *Dubnow*, ἐν ᾗ οὗτος ἐπιχειρεῖ νὰ καταδείξῃ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἱστορικῆς προόδου τῆς ἰουδαϊκῆς φυλῆς.

Τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν καὶ θεολογίαν ἐμελέτησε μετὰ μεγάλης συστηματικότητος καὶ ἐμβριθείας ὁ Güdemann, οἱ δὲ A. Greiger καὶ Montefiore ἐθεμελίωσαν τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην τῆς μετερρυθμισμένης Συναγωγῆς. Σπουδαιότατος κλάδος τῶν περὶ τὴν ἰουδαϊκὴν γραμματολογίαν μελετῶν ἀποτελεῖ ἡ *ταλμουδολογία*. Αὕτη ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν ἔρευναν τοῦ νομολογικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοφιλολογικοῦ μέρους τῶν δύο Ταλμοὺδ καὶ ὁμοιογενοῦς φιλολογίας. Μὲ τὸ νομολογικὸν μέρος ἠσχολήθησαν συστηματικῶς οἱ Strack, Klein, Goldschmidt, Krauss, Wolff, Weiss καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ὁ δὲ καθηγητὴς Wünsche, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Winter ἐκ Δρέσδης, εἰδικεύθη εἰς τὸ ἱστορικοφιλοσοφικὸν ἢ *ἀγαδικὸν* μέρος τοῦ Ταλμούδ, ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα τοῦ Bacher († 1913), ἱδρυτοῦ τῆς ἀγαδικῆς ἐπιστήμης. Ἐκ παραλλήλου οἱ μὲν Neubauer καὶ Israél Lévy ἐμελέτησαν τὴν γεωγραφίαν καὶ ἱστορίαν ἐν τῷ Ταλμούδ, ὁ Lewinsohn τὴν ζῳολογίαν, οἱ δὲ Rabbinowicz, Steinhal, Fridmann, Bergel κ. ἄ. τὴν ἰατρικήν. Τὰς μαθηματικὰς καὶ ἀστρονομικὰς πληροφορίας τοῦ Ταλμοὺδ περισυνέλεξαν καὶ ἐμελέτησαν οἱ Bischoff, Thein, Zuckermann. Ὁ πραγματικὸς ἱδρυτὴς τῆς γραμματολογικῆς ἰουδαϊκῆς ἐπιστήμης τῶν μέσων χρόνων εἶναι ὁ Leopold Zunz, ὅστις διὰ πρώτην φορὰν ἐταξινόμησε καὶ ἀνέλυσε μεθοδικῶς τὸ ἀπέραντον ὑλικὸν ἐν τοῖς ἐκτενέσιν αὐτοῦ συγγράμμασι. Μὲ τὸ αὐτὸ θέμα ἠσχολήθησαν οἱ Rapopport, S.-D. Luzzatti, Krochmal, Z. Frankel, Steinschneider. Ἡ θρησκευτικὴ φιλοσοφία τῶν Ἰουδαίων ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον σοβαρωτάτων ἐρευνῶν ἐκ μέρους τῶν Sal. Munk, Joël, Neumark καὶ ἄλλων. Οἱ δὲ Ad. Franck, Jellinek, Karppeles διηρεύνησαν ἐπιμελῶς τὸν ἑβραϊκὸν μυστικισμόν. Εἰς τὰς γλωσσολογικὰς ἐρεύνας διεκρίθη ὁ ἀνατολιστὴς Noeldeke διὰ τῆς μανδαϊκῆς γραμματικῆς του. Τὴν ἰουδαιογερμανικὴν διάλεκτον *(γίντις)* καὶ τὴν ἐν αὐτῇ γεγραμμένην φιλολογίαν ἐμελέτησαν οἱ Schulmann, Saineau, Wiener, Kallenberg. Ἡ ἱσπανοεβραϊκὴ δὲν ἔτυχεν εἰσέτι συστηματικῶν μελετητῶν. Τὰ ἑλληνοεβραϊκὰ ἰδιώματα ἀπετέλεσαν τὸ κύριον μέλημα τοῦ Ab. Danon καὶ τοῦ Λαζάρου Βελλέλη. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐμελέτησε τὴν ἑλληνορραβανικὴν καὶ ἑλληνοκαραϊτικὴν διάλεκτον, ὁ δὲ ἕτερος τὰ ἑλληνοεβραϊκὰ ἰδιώματα τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων. Αἱ πρὸ πολλοῦ ἱδρυθεῖσαι ἐν τοῖς διαφόροις κέντροις τῆς Εὐρώπης ἑβραιολογικαὶ ἑταιρεῖαι καὶ τὰ ἰουδαϊκὰ ἰνστιτοῦτα ἔχουν ἀναπτύξει μεγάλην δραστηριότητα κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἰδίως ἔτη. Ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ἵδρυσεν ἔκτακτον ἕδραν ἑβραιολογίας, πληρωθεῖσαν τῷ 1929 ὑπὸ τοῦ Λαζάρου Βελλέλη. Νέαν ὤθησιν εἰς τὰς ἑβραιολογικὰς καὶ παλαιστινιακὰς ἐρεύνας προώρισται νὰ δώσῃ τὸ ἄρτι συσταθὲν ἰουδαιολογικὸν τμῆμα τοῦ νεοσυστάτου πανεπιστημίου τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἡ ἐπιστημονικὴ παραγωγὴ τῶν δύο τελευταίων αἰώνων συγκεντροῦται εἰς δύο μεγάλης ἀξίας ἑβραιολογικὰς ἐπιθεωρήσεις: τὴν «Revue des Etudes Juives» τῶν Παρισίων (ἐκδιδομένην ἀπὸ τοῦ 1880) καὶ τὴν «Monatschrift f. d. Geschichte des Judenth.» τοῦ Μπρεσλάου (ἱδρυθεῖσαν τῷ 1852). Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ «Jahrbuch f. Jüdische Gesch. und Literatur κλ.». ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

ἑβραιολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὴν ἱστορίαν, τὴν γλῶσσαν καὶ καθόλου τὰ ἑβραϊκὰ πράγματα ἀσχολούμενος, ἄλλως *ἑβραϊστής*.

Ἑβραιονήσι ἢ ***Πλατουράδα*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐν τῷ Σαρωνικῷ ἀπέναντι τῶν Κεγχρεῶν. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Ἀσπὶς* (βλ. λ. τ. Ε', σ. 855 γ).

ἑβραιόπουλο (τό)· παῖς Ἑβραῖος· θηλ. *ἑβραιοπούλα*, νεᾶνις Ἑβραία.

Ἑβραιόπουλος, *Διονύσιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζακύνθου, διαπρέψας εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τὸν Γκουβερνάτις καὶ τραυματισθεὶς κατ' αὐτήν. Ἠχμαλωτίσθη εἰς Λαμίαν ἀπὸ τὸν Ἀμπὰζ-Ντίμπρα καὶ ὑπηρετῶν αὐτὸν ὡς κουρεὺς παρέμεινεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του μέχρι τοῦ 1825, ὁπότε κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ. Τῷ 1827 ὑπηρέτει ἐπὶ τῆς «Καρτερίας». Ἀπέθανεν ἐκ τύφου εἰς Πόρον τῷ 1828. Γ. Δ. Κ.

Ἑβραῖος, *—α, —ον*· τὸ ἐθνικὸν τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ἰουδαίας, ἄλλως *Ἰουδαῖος, Ἰσραηλίτης*· || σκληρός, ἄτεγκτος· || τοκογλύφος, συμφεροντολόγος, μικρολόγος· || ἰδιωμ. *Ὀβριός*: ὑβριστ. *Τσιφούτης*, παροιμ. «εἰς τοῦ Ἑβραίου φάγε, εἰς τοῦ Ἀρμένη κοιμήσου».

— «Ἑβραία» (ἡ) (La Juive). Μελόδραμα τοῦ περιωνύμου Γάλλου μουσικοσυνθέτου Ἀλεβὺ ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ Σκρίμπ. Ἡ Ἑβραία Ραχήλ, θυγάτηρ τοῦ Ἐλεάζαρ, ἐρᾶται ἐμμανῶς τοῦ Χριστιανοῦ πρίγκιπος Λεοπόλδου. Ἀλλὰ μαθοῦσα, ὅτι ἦτο νυμφευμένος τὸν καταγγέλλει ὡς ἐραστήν της. Ὡς τοιοῦτος ὑπέστη τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ Ραχὴλ καταδικάζεται εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Μπρόνι, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ποινῆς ὁ Ἐλεάζαρ ἀποκαλύπτει εἰς τὸν καρδινάλιον, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ εἰς θάνατον καταδικασθεῖσα Ραχὴλ ἦτο θυγάτηρ του. Ἡ λίαν συγκινητικὴ μουσικὴ καθιστᾷ τὴν «Ἑβραίαν» ἓν τῶν μεγαλυτέρων ἀριστουργημάτων τῆς γαλλικῆς θεατρικῆς λυρικῆς μουσικῆς. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων μερῶν εἶναι τὸ «Te Deum» καὶ αἱ μονῳδίαι τῆς Ραχὴλ καὶ τοῦ Ἐλεάζαρ.

ἑβραιοσύνη (ἡ)· ἡ ἰδιότης, τὸ γνώρισμα τοῦ Ἑβραίου.

Ἑβραΐς, *—ίδος* (ἡ)· θηλ. τοῦ *Ἑβραῖος* παρὰ τὸ *Ἑβραία*, ἡ Ἑβραία γυνή, πρβ. *Ἑλληνίς, Γαλλίς, Ἀγγλὶς* κττ. || «Ἑβραῒς φωνή, —γλῶσσα» ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα· πβλ. «Ἑλληνὶς φωνή, —γλῶσσα».

ἑβραϊσμὸς (ὁ)· οἱ Ἑβραῖοι ὡς σύνολον, ὡς ἔθνος· || μίμησις τοῦ Ἑβραίου, τρόπος κατὰ τοὺς Ἑβραίους.

ἑβραϊστὴς (ὁ)· ὁ περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἑβραϊκὰ πράγματα ἀσχολούμενος, ἑβραιολόγος.

ἑβραϊστί· (ἐπίρρ.) κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑβραίων: «ἔγραφεν ἑβραϊστί».

Ἐβρὰρ (Evrard), ***ντὲ Μπετύν***· βλ. *Ἐβεράρδος*.

Ἔβραρδ *(ἅγιοι)*. Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἀναφέρονται ἑπτὰ ἅγιοι φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο. —1) *Ἔβραρδ*. Ἰρλανδὸς (ἢ Σκῶτος κατά τινας) ἐπίσκοπος τοῦ Ardagh κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐν Ρατισβόννῃ κατέστησε ταύτην κέντρον ἱεραποστολικῆς δράσεως. Ἐνταῦθα ἀποθανὼν τῷ 671 κατετάχθη ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Θ' (1049—1054) καὶ ἑορτάζεται ἡ μνήμη του κατὰ τὴν 8 Ἰανουαρίου. —2) ***Ἔβραρδ*.** Πρίγκιψ, ὅστις ἀνατραφεὶς ἐν τῇ αὐλῇ Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ ἀποθανὼν τῷ 869, κατετάχθη εἰς τοὺς ἁγίους καὶ ἑορτάζεται κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Ἁγιολόγιον τὴν 16 Δεκεμβρίου. —3) ***Ἔβραρδ*.** Σουηδός, ὅστις ὑπηρετῶν ὡς πρωτοπρεσβύτερος ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Στρασβούργου κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, κατέστη πρῶτος ἡγούμενος μοναστηρίου τινὸς τῆς Ἑλβετίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 958 κατετάχθη ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ, ἑορτάζεται δὲ κατὰ τὴν 11 Μαρτίου.

Digitized by Google

—4) *Ἔβραρδ.* Κόμις τοῦ Nellembourg, ὅστις καταταχθεὶς εἰς τὸ τάγμα τῶν Βενεδικτίνων καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος ἀνεγράφη ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ καὶ ἑορτάζεται ἐν Schaffouse τῆς Ἑλβετίας κατὰ τὴν 7 Ἀπριλίου.—5) *Ἔβραρδ.* Κόμις τοῦ Βελγικοῦ Mons, ὅστις, γενόμενος μοναχός, ἔκτισε τῷ 1142 τὴν μονὴν τοῦ Einberg καὶ κατόπιν τὴν τοῦ Mont Saint Georges καὶ μετὰ τὸ 1150 ἀποθανὼν ἑορτάζεται ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 20 Μαρτίου. —6) *Ἔβραρδ.* Ἐπίσκοπος, ὅστις ἐν Νυρεμβέργῃ γεννηθεὶς τῷ 1085 καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον ἐγένετο μοναχὸς ἔν τινι μονῇ τοῦ Prufening παρὰ τὴν Ρατισβόννην. Χειροτονηθεὶς δὲ κατόπιν ἐπίσκοπος Salzbourg ἀπέθανε τῷ 1165 μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἔκ τινος ἱεραποστολῆς εἰς Στυρίαν. Ἡ μνήμη δ' αὐτοῦ ὡς ἁγίου ἀναγράφεται ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 22 Ἰουνίου.—7) *Ἔβραρδ.* Ἄγγλος διαμαρτυρόμενος τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, ὅστις γενόμενος καθολικὸς καὶ ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Tyburn τῷ 1582, κατετάγη ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ, ὁρισθείσης τῆς ἑορτῆς τῆς μνήμης αὐτοῦ κατὰ τὴν 31 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

Ἐβρὲ (Evreux) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἒρ (Eure) εἰς ἀπόστασιν 108 χλμ. ΒΔ. τῶν Παρισίων. Κάτοικοι 18.841 (Ebroiciens). Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου, ἔχει βιβλιοθήκην, μουσεῖον, ἱεροδιδασκαλεῖα, σπουδαῖον ἐμπόριον δημητριακῶν, μεταλλουργίαν, χαρτοποιίαν κ.τ.λ. Σῴζονται σήμερον ἐν αὐτῇ πολλὰ ἱστορικὰ μνημεῖα: ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ ΙΑ΄—ΙΓ΄ αἰῶνος, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ταυρίνου τοῦ ΙΕ΄—ΙΖ΄ αἰῶνος, ὁ πύργος τοῦ Ὡρολογίου, ὕψους 44 μ. τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος μετὰ κώδωνος τοῦ 1406, ὡς καὶ πλεῖστα ἀντικείμενα γαλλορρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἀνακείμενα ἐν τῷ μουσείῳ τῆς πόλεως. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ πόλις μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἦτο κομιτεία ὑποτελὴς εἰς τοὺς δοῦκας τῆς Νορμανδίας, ἀλλὰ τῷ 1198 παρεχωρήθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὸν Ἑκατονταετῆ πόλεμον κατελήφθη πολλάκις ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὑπέστη δὲ πολλὰ δεινὰ κατὰ τὸν Ἑκατονταετῆ πόλεμον ὡς καὶ τὸν τῆς «Σφενδόνης». Ἐκ τμήματος τῆς κομιτείας ταύτης ὁ Μέγας Ναπολέων ἀπετέλεσε τὸ «δουκᾶτον τῆς Ναβάρρας», τὸ ὁποῖον ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἰωσηφῖναν, ὅτε διεζεύχθη αὐτήν.

Ἐβρὲκ καὶ ***Χερὲκ*** ἢ ***Ἐρμπαα*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως Ἔρμπαα, ὑπαγομένης εἰς τὸν σημερινὸν νομὸν Τοκάτ, ἐξαρτώμενον ἄλλοτε ἐκ τῆς γενικῆς διοικήσεως Σιβὰς (Σεβαστείας). Κεῖται οὐχὶ μακρὰν τοῦ Ἅλυος εἰς ἀπόστασιν 44 χιλιομέτρων ΒΑ. τῆς πόλεως Τοκάτ, μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ καὶ ἔχει (κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927) κατοίκους 5625. Ν. Μ.

Ἐβρέμαρος (Ebremar ἢ Evermer). Καθολικὸς πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλήμ, γεννηθεὶς ἐν Σίκες παρὰ τὸ Τερουὰν καὶ ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Παρηκολούθησε τὴν Α΄ σταυροφορίαν καὶ διωρίσθη κατ' ἀρχὰς κανονικὸς τοῦ Παναγίου Τάφου. Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Δουϊμβέρτου τῷ 1103, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Γοδεφρείδου ντὲ Μπουγιὸν πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ καθῃρέθη τῷ 1107 ὑπὸ τοῦ Βαλδουΐνου, ὁ ὁποῖος ἀπήλασεν αὐτὸν εἰς τὴν Καισάρειαν. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν χαλιφῶν τῆς Αἰγύπτου ἐν Παλαιστίνῃ τῷ 1105, ὁ Ἐβρέμαρος ἐπέδειξε μεγίστην δραστηριότητα καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος τῶν σταυροφόρων. Ὁ πατριάρχης οὗτος διεκρίνετο περισσότερον διὰ τὸ θάρρος καὶ τὸν ζῆλον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ διὰ τὴν μόρφωσίν του. — Β.

Ἐβρεμβέκιοϊ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν τουρκικὸν χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Οἱ κάτοικοι (277) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῇ εἰς *Βροντήν*. Ε. Σ. Σ.

Ἐβρεμόνδος, ***ἅγιος.*** Ἐξ ἐπιφανῶν γονέων ἐν Bayeux τῆς Γαλλίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ΄ αἰῶνος γεννηθείς, ἐγένετο μοναχὸς καὶ ἀπέθανε τῷ 720. Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἡ μνήμη αὐτοῦ ὡς ἁγίου ἀναγράφεται κατὰ τὴν 10 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

Ἐβρὲν - ***Σεκὴζ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Θράκης, ὑποδιοικήσεως Ἀρκαδιουπόλεως, νομοῦ 40 Ἐκκλησιῶν. Κάτοικοι 434. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχε μετονομασθῇ εἰς *Ἰτέαν*. Ε. Σ. Σ.

Ἐβρενεσλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σοφουλὰρ τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 116. Ἤδη καλεῖται *Ἀνατολικόν*.

Ἔβρες - ***Καδῆ*** - ***κιοϊ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ περιφερείᾳ Περιστάσεως τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Ἀφροδισία* καὶ ἠρίθμει 1131 κατοίκους τῷ 1920.

Ἔβρενον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρριανῶν τῆς ἐπαρχίας Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 413. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ἐβρένκιοϊ*.

Ἐβρενὸς - ***βέης*** (ὁ ἐπιλεγόμενος *γαζῆ*). Ἕλλην ἀρνησίθρησκος, ἐξομόσας καὶ ὑπηρετήσας τοὺς Τούρκους κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν, συντελέσας ὡς στρατιωτικὸς τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπέκτασιν τούτου. Κατὰ τὰς τουρκικὰς πηγὰς ὁ Ἐβρενὸς εἰσῆλθε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀτζελὰν βέη, ἡγεμόνος τῆς χώρας τοῦ Καράση, ὅτε δὲ ὁ Ὀσμανίδης σουλτᾶνος Ὀρχὰν ἐκυρίευσε τὴν χώραν ταύτην (1335), ὁ Ἕλλην ἐξωμότης προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὰς ὑπηρεσίας του, προσκολληθεὶς εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πρίγκιπος Σουλεϊμάν, υἱοῦ τοῦ σουλτάνου τούτου. Ὅτε δὲ ὁ Ὀρχὰν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ διέλθωσιν εἰς τὰς θρακικὰς χώρας, ὁ Ἐβρενὸς ἦτο εἷς τῶν 39 πολεμιστῶν, οἵτινες διεπεραιώθησαν διὰ νυκτὸς ἐπὶ δύο σχεδιῶν ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, ἀπέναντι τῆς Καλλιπόλεως, θέσεως Γκιοροῦ εἰς τὸ παρὰ τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν φρούριον τῆς Τζύμπης, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκυρίευσαν (1356). Βραδύτερον ὁ Ἐβρενὸς ἦτο μετὰ τοῦ Τούρκου Χατζῆ Ἰλμπεκῆ ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θράκῃ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐκυρίευσε τὰ Μιλγάλγαρα (Μάλγαρα), τὰ Ὕψαλα (Κυψέλην), τὴν Κεσάνην καὶ τὸ Διδυμότειχον. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Α΄ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ἐβρενὸς τὴν κατάκτησιν τῆς Δ. Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἐβρενὸς κυριευθεισῶν πόλεων ἦσαν καὶ ἡ Κομοτηνὴ (Γκιουμουλτζίνα) καὶ τὰ Γιαννιτσὰ (Γενιτζὲ-Βαρδάρ). Κατὰ τὰς πολεμικὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις ὁ Ἐβρενὸς ἐσχημάτισε μεγάλην περιουσίαν ἐκ τῆς πλουσίας πολεμικῆς λείας. Μέρος τῆς περιουσίας ταύτης διέθεσε βραδύτερον πρὸς ἵδρυσιν ξενώνων (καραβὰν σαραγίων) καὶ πτωχοκομείων. Βραδύτερον ὁ Ἕλλην ἀρνησίθρησκος μετέβη χάριν προσκυνήσεως εἰς Μέκκαν καὶ Μεδίναν, γενόμενος δὲ οὕτω Μουσουλμᾶνος χατζῆς, ἐπανῆλθεν ἀκριβῶς εἰς τὰς παραμονὰς τῆς μάχης τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389) μεταξὺ Τούρκων καὶ Σέρβων, τῆς ὁποίας μετέσχε μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας, εὑρισκόμενος εἰς τὸ κέντρον παρὰ τὸν σουλτᾶνον. Αἱ ἀνδραγαθίαι τοῦ γέροντος πλέον Ἐβρενὸς ἐξηκολούθησαν καὶ ἐπὶ Βαγιαζὶτ τοῦ Α΄. Εἰσβαλὼν εἰς Βλαχίαν, ἐνῷ ὁ σουλτᾶνος διεξῆγεν ἐκστρατείαν ἐν Βοσνίᾳ καὶ Συρίᾳ, ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μιρτσέα (1396). Τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος τοῦ ἐπιόντος ἔτους μετέχει τῆς εἰς Β. Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον δευτέρας ἐπιδρομῆς τοῦ Βαγιαζίτ, ἀποσταλεὶς μετὰ τοῦ Γιακοὺπ βέη ἐπὶ κεφαλῆς 60.000 ἀνδρῶν τῆς εἰς Πελοπόννησον ἐπιδρομῆς. Καὶ ὁ μὲν Γιακοὺπ ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Ἄργους, ὁ δὲ Ἐβρενὸς τραπεὶς πρὸς Δ. προήλασε μέχρι Κορώνης καὶ Μεθώνης. Ἐνῷ ὅμως τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ὀρδῆς τῶν εἰσβολέων κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὸ Ἄργος (3η Ἰουνίου 1397), οἱ μετὰ τοῦ Ἐβρενός, μὴ ἔχοντες πολιορκητικὰ μηχανήματα ὅπως ἐπιτεθῶσιν ἐναντίον φρουρίων, περιωρίσθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ ἐρήμωσιν τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν, ἐνῷ ὁ δεσπότης Θεόδωρος τῆς Σπάρτης διεπεραιοῦτο εἰς Ρόδον καὶ διεπραγματεύετο τὴν πώλησιν τοῦ Μιστρᾶ εἰς τοὺς Ἰωαννίτας ἱππότας. Βραδύτερον ὁ Ἐβρενὸς ἐπανῆλθεν εἰς Γιαννιτσά, ὅπου εὑρίσκοντο τὰ κυριώτερα κτήματά του. Κατὰ τοὺς περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου πολέμους τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζίτ, ἤτοι τῶν πριγκίπων Σουλεϊμάν, Μωάμεθ, Ἰσᾶ καὶ Μουσᾶ (1403—1413) ὁ Ἐβρενὸς συνετάχθη κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας ἐπικρατοῦντα Σουλεϊμάν. Διελθὼν δὲ εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Μωάμεθ παρὰ τὸ Ἀκ-σαράϊ· ἐνισχυθέντος ὅμως κατόπιν τοῦ ἀντιπάλου του ὑπεχώρησεν εἰς Ἄγκυραν. Βραδύτερον διαβὰς εἰς Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἔμενε παρὰ τῷ Σουλεϊμὰν ἐν Ἀδριανουπόλει. Οὗτος ὅμως, παραδεδομένος εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν οἰνοποσίαν, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἐβρενὸς νὰ ἑτοιμασθῇ εἰς ἀντίστασιν κατὰ τοῦ προσεγγίζοντος Μουσᾶ. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Σουλεϊμὰν ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ὀπαδῶν του, φεύγων δὲ ἐξ Ἀδριανουπόλεως πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἴσως καταφύγῃ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, ἐφονεύθη καθ' ὁδὸν παρὰ τὸ χωρίον Δουγιουντζῆ.

Ὁ Ἐβρενὸς ἔμεινε τότε ἐπί τινα καιρὸν ἀναποφάσιστος εἰς Γιαννιτσά, ἀλλ' ἀντελαμβάνετο ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τέλους ὁ Μωάμεθ. Ὡς ἐκ τούτου, ἂν καὶ ὁ Μουσᾶ ἀνεκηρύχθη ἡγεμὼν τῶν ἐν Εὐρώπῃ τουρκικῶν ἐπαρχιῶν, ὁ Ἐβρενός, προφασισθεὶς ὅτι πάσχει τοὺς ὀφθαλμούς, ἀπέφυγε νὰ συνταχθῇ μετ' αὐτοῦ, διότι τὸν ἐθεώρει λίαν τυραννικόν. Ἔγραψε μάλιστα μυστικῶς δίδων συμβουλὰς εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅστις, συμμαχήσας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, διῆλθεν εἰς Θράκην καὶ ἐβάδιζε κατὰ τοῦ Μουσᾶ. Οὗτος ἠνάγκασε τότε διὰ τῆς βίας τὸν Ἐβρενὸς νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου, ὅπως δοκιμάσῃ ἂν πράγματι δὲν βλέπῃ, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς γεῦμα, κατὰ τὸ ὁποῖον παρέθεσεν ὡραῖα φαγητά, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ βατράχους, νομίζων ὅτι ἡ λαιμαργία τοῦ Ἐβρενὸς θὰ τὸν προδώσῃ. Οὗτος ὅμως ἀντιληφθεὶς τὴν παγίδα δὲν ἤγγισε τὰ προκλητικὰ ἐδέσματα. Καὶ ὁ Μουσᾶ πεισθεὶς περὶ τῆς τυφλότητός του ἀπέλυσεν αὐτὸν τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. Ὁ Ἐβρενὸς ἀπεσύρθη πάλιν εἰς Γιαννιτσά, ὁπόθεν ἔγραψεν εἰς τὸν Μωάμεθ νὰ στραφῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ νὰ προσελκύσῃ τὸν Σινάν, ἀλάϊ-βέην Τρικκάλων, καὶ τρεῖς ἄλλους ἀλάϊ-βέηδες τῆς Θεσσαλίας. Μετὰ τοῦ Μωάμεθ συνετάχθησαν καὶ ὁ Μωχάμμετ βέης, υἱὸς τοῦ Ἐβρενός, ὡς καὶ ὁ Γιασὶ βέης, υἱὸς ἄλλου ἀρνησιθρήσκου Ἕλληνος, τοῦ Γαζῆ Μιχάλη, ἐνῷ ὁ τελευταῖος οὗτος μὲ τοὺς ἀκιντζῆδές του ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν Μουσᾶ. Ὁ Μωάμεθ ἠκολούθησε τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἐβρενὸς καὶ ὡδήγησε τὸν στρατόν του πρὸς Β., ὅπως ἑνωθῇ μετὰ τοῦ κράλη (ἡγεμόνος) τῆς Σερβίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐχώριζον αὐτὸν τὰ στρατεύματα τοῦ Μουσᾶ, τῶν ὁποίων μέρος ἐπολιόρκει τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Μουσᾶ ἐγκατέλειψε τότε τὴν πολιορκίαν ταύτην καὶ ἐστράφη κατὰ τοῦ Μωάμεθ, τοῦ ὁποίου τὰ στρατεύματα, διαβάντα τὸν Αἷμον, κατῆλθον εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Σόφιας καὶ προήλασαν κατόπιν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Μοραύα, ὅπου ἡνώθησαν μετὰ τῶν Σέρβων, μετὰ τοῦ Ἐβρενὸς καὶ μετὰ τῶν ἐκ Θεσσαλίας προσελθόντων ἀλάϊ-βέηδων. Εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ Μουσᾶ συγκροτηθεῖσαν ἀποφασιστικὴν μάχην τῆς πεδιάδος τοῦ Τσαμουρλοῦ, ὁ Ἐβρενὸς μετὰ τῶν πέντε υἱῶν του εὑρίσκετο εἰς τὸ δεξιὸν κέρας, συντελέσας σημαντικῶς εἰς τὴν νίκην τοῦ Μωάμεθ καὶ εἰς τὴν ὁριστικὴν αὐτοῦ ἐπικράτησιν ὡς σουλτάνου (Μωάμεθ τοῦ Α΄) ὁλοκλήρου τῆς τότε Τουρκίας. Ἀπέθανεν ὑπερεκατοντούτης τῷ 1417, ἀφοῦ ὑπηρέτησεν ὑπὸ τέσσαρας σουλτάνους, ἐργασθεὶς ὅσον ὀλίγοι Τοῦρκοι βέηδες εἰς τὴν παγίωσιν τοῦ κράτους τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ. Αἱ ὑπηρεσίαι του ἠμείφθησαν διὰ πλουσίων δωρεῶν τῶν σουλτάνων τούτων, κυρίως δὲ δι' ἀπεράντων κτημάτων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθουν ἐπὶ αἰῶνας καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη νὰ νέμωνται ὡς διαχειρισταὶ βακουφίων οἱ ἀπόγονοι καὶ κληρονόμοι του.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἐβρενὸς**-*ὀγλοῦ*, ***Ἰσᾶ-βέη.*** Δύο ὁμώνυμοι ἔγγονοι τοῦ γαζῆ *Ἐβρενός*, υἱοὶ ὁ μὲν τοῦ Χασάν, ὁ δὲ τοῦ Ἰσχὰκ Ἐβρενός. Ἀμφότεροι ὑπηρέτουν τὸν σουλτᾶνον Μωάμεθ τὸν Β΄, τὸν πορθητήν, ὅστις, μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει τῷ 1457 τελεσθεῖσαν περιτομὴν τῶν υἱῶν του Βαγιαζὶτ καὶ Μουσταφᾶ, ἀπέστειλε τὸν μὲν πρῶτον εἰς Ἀλβανίαν, τὸν δὲ εἰς Οὐγγαρίαν χάριν ἐπιδρομῆς. Βραδύτερον ὁ δεύτερος ἀναφέρεται ὡς διοικητὴς Σκοπίων, τὸ δὲ ἔαρ τοῦ 1465, κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ μετὰ τῆς Ἑνετίας δεκαεξαετοῦς πολέμου τοῦ Μωάμεθ, ἦτο διοικητὴς Μορέως, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Ἄργους, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκυρίευσε χάρις εἰς τὴν προδοσίαν ὀρθοδόξου ἱερέως. Συνεπείᾳ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης ὡς καὶ τῶν ἐναντίον τῆς Ναυπάκτου καὶ Μεθώνης ἐκήρυξεν ἡ Ἑνετία τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὑπεκίνησε τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου εἰς ἐξέγερσιν κατ' αὐτῶν. Πράγματι δὲ τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ Ἑνετοὶ ἀνέκτησαν τὸ Ἄργος, ὠχύρωσαν τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Κορίνθου. Ἐπελθόντος ὅμως κατόπιν τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμοὺτ πασᾶ μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις εἶχε κατακτήσει τὴν Βοσνίαν, οἱ Ἑνετοὶ ἀπεχώρησαν εἰς Ναύπλιον, ἐνῷ ὁ Μαχμοὺτ ἀνακτήσας τὸ Ἄργος προήλασεν εἰς Λεοντάρι, ὅπου ἔπαυσε τὸν Ἰσᾶ βέην ἀπὸ τῆς θέσεως διοικητοῦ τοῦ Μορέως, ἀντικαταστήσας αὐτὸν διὰ τοῦ Ζαγανὸς πασᾶ. Μετασχὼν κατόπιν τῆς εἰς Καραμανίαν ἐκστρατείας, ἔπεσε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀδᾶτσαϊρὶ (16 Αὐγούστου 1488). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἑβρίδες ***νῆσοι*** ἢ ***Δυτικαὶ νῆσοι*** (The Hebrides Islands ἢ Western Islands) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, πρὸς Δ τῆς Σκωτίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑπερπεντακοσίας νήσους καὶ διαιρεῖται εἰς δύο ὁμάδας: τὰς *Ἐξωτερικὰς Ἑβρίδας* (Outer Hebrides) καὶ τὰς *Ἐσωτερικὰς Ἑβρίδας* (Inner Hebrides), τὰς ὁποίας οἱ Σκῶτοι ὀνομάζουν συνηθέστερον *Δυτικὰς νήσους* (Western Islands). Τὸ συνολικὸν αὐτῶν ἐμβαδὸν εἶναι 7555 τετρ. χλμ., οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῶν ἀνέρχονται εἰς 80.000. Αἱ Ἐσωτερικαὶ Ἑβρίδες χωρίζονται ἀπὸ τὰς Ἐξωτερικὰς διὰ πορθμοῦ πλάτους ἀπὸ 25 μέχρι 50 χιλμ., καλουμένου Μίντς. Αἱ Ἐσωτερικαὶ Ἑβρίδες εὑρίσκονται πλησιέστατα πρὸς τὴν σκωτικὴν ἀκτήν, τῆς γεωλογικῆς διαμορφώσεως τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν συνέχειαν. Αἱ κυριώτεραι τούτων ὀνομάζονται: *Σκάϋ, Μούλ, Ἄϊλαϋ, Τζούρα, Κολονσάϋ, Τάϊρκ, Κόλ, Ἔϊγκ, Ρούμ, Κόννα, Στάφφα, Ἀϊόνα, Ρόνα, Ρασσάϋ* καὶ *Ὀρονσαϋ*. Ἐπὶ τῆς Μούλ ὑπάρχει τὸ ὄρος Μπὲν Μόρ, ὅπερ εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ὁμάδος. Αἱ Ἐξωτερικαὶ Ἑβρίδες ἀποτελοῦν τὸ κυρίως ἀρχιπέλαγος καὶ συν-

Digitized by Google

στοῦν ὁμοιογενὲς σύνολον, σχεδὸν συνεχές, οὕτως ὥστε ὀνομάζονται πολλάκις ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *Μακρὰ νῆσος* (Long Island). Πράγματι τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀπετέλει, εἰς πολὺ παρῳχημένους χρόνους, μίαν καὶ μόνον νῆσον, ἥτις διεχωρίσθη ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς ὑπερεκατὸν νήσους καὶ νησῖδας, ὧν αἱ πλεῖσται εἶναι ἀκατοίκητοι. Ἡ κυριωτέρα τούτων καὶ ἡ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ νῆσος Λούϊς (Lewis), ἥτις ἔχει ἔκτασιν 1938 τετρ. χλμ. Ἔρχονται κατόπιν ἡ Βόρειος Ὑΐστ καὶ ἡ Νότιος Ὑΐστ, ἡ Μπενμπεκούλα, αἱ Μπάρρα, αἱ ἑπτὰ Φλάνναν, ἡ Σκάρπα, ἡ Ταρανσάϋ, ἡ Σαὶντ-Κίλντα κτλ. Ἐκ τῶν ὑπερπεντακοσίων νήσων τοῦ συμπλέγματος, μόνον αἱ 102 κατοικοῦνται, πολλαὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀποτελοῦν ἁπλᾶς βραχώδεις προεξοχὰς ὑπὲρ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφος αὐτῶν εἶναι πετρῶδες, ἄγονον, σχεδὸν ἄδενδρον καὶ ἐλάχιστα κατάλληλον πρὸς καλλιέργειαν. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἑβρίδων νήσων εἶναι γαελικῆς φυλῆς πλὴν τῆς σκανδιναυϊκῆς ἀποικίας τοῦ χωρίου Νὲς ἐν τῇ νήσῳ Λούϊς καὶ ὁμιλοῦν ἀκόμη οἱ περισσότεροι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργειαν κριθῆς καὶ βρόμης, εἰς τὸ κυνήγιον θαλασσίων πτηνῶν καὶ ζοῦν κυρίως ἐκ τῆς ἁλιείας.

—*[Ἱστορ.]* Αἱ Ἑβρίδες ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἔβουδαι*, ὑπὸ δὲ τοῦ Πλινίου ὑπὸ τὸ ὄνομα Hebudes. Τὸ σημερινὸν αὐτῶν ὄνομα θεωρεῖται παραφθορὰ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ὀνομασίας. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἀπέλαυον αὐτονομίας τινὸς μέχρι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὁπότε ὑπέστησαν τὰς εἰσβολὰς τῶν Νορβηγῶν, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐταῖς κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ ἵδρυσαν ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Μὰν τὸ ἐφήμερον ὁμώνυμον αὐτῆς βασίλειον. Αἱ Ἑβρίδες νῆσοι μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς νήσου τοῦ Μὰν ὑπετάγησαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νορβηγίας Ἀρόλδον τὸν Α' τῷ 890 μ. Χ. καὶ παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῆς Νορβηγίας μέχρι τοῦ 1266, ὁπότε, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λάργκς, περιῆλθον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Σκώτων βασιλέων. Κατ' οὐσίαν ὅμως αἱ νῆσοι παρέμειναν ἀνεξάρτητοι, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν τοπικῶν ἡγεμόνων. Ὁ κυριώτερος τούτων Μακδόναλδ κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ λόρδου τῶν νήσων. Ἡ κυριαρχία τῶν τοπικῶν ἀρχηγῶν καὶ ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν κατέπαυσε τῷ 1748 δι' ἀποφάσεως τῆς βουλῆς τοῦ Λονδίνου, αἱ δὲ νῆσοι ὑπήχθησαν διοικητικῶς εἰς τὰς ἔναντι αὐτῶν κομιτείας τῆς Σκωτίας. Εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν Ἑβρίδων νήσων ἀνευρέθησαν προϊστορικὰ μνημεῖα, καὶ ἰδίως εἰς τὴν νῆσον Λούϊς, κατεσκευασμένα ἐκ φαιολίθου. Μ. Δ. Β.

—**Ἑβρίδες, *Νέαι*** — (New Hebrides) *[Γεωγρ.]*. Νῆσοι τῆς Ὠκεανίας (βλ. *Νέαι* Ἑβρίδες).

Ἕβρος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης Κασσάνδρου. Ἀπ' αὐτοῦ, κατὰ τοὺς ἀρχαίους μύθους, ὠνομάσθη *Ἕβρος* ὁ μέγιστος τῶν ποταμῶν τῆς Θρᾴκης (ὅστις πρότερον ἐκαλεῖτο *Ῥόμβος)*, διότι εἰς αὐτὸν ριφθεὶς ἐπνίγη ὁ εἰρημένος βασιλόπαις διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοῦ πατρός του, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε διαβληθῆ ὑπὸ τῆς μητρυιᾶς του ὅτι ἀπεπειράθη νὰ βιάσῃ αὐτήν, ἐνῷ εἶχεν ἀποκρούσει τὸν ἀνόσιον ἔρωτά της. Ἐκτὸς τοῦ εἰρημένου μύθου περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου, συνδέεται μετὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ὀρφέως, διότι λέγεται ὅτι πλησίον τῆς ὄχθης αὐτοῦ κατεσπάραξαν τὸν θεῖον ἀοιδὸν αἱ Βάκχαι καὶ εἰς αὐτὸν ἔρριψαν ἔπειτα τὴν κεφαλήν του.

Ἕβρος *[Γεωγρ.]*. Ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου (ἐξαιρέσει τοῦ Δουνάβεως), καλούμενος κοινῶς *Μαρίτσα*. Πηγάζει ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ἐκ τῶν ΒΑ. κλιτύων τοῦ ὄρους Ρίλου, νοτίως τῆς Σόφιας, καὶ ρέει πρὸς Α. κατ' ἀρχὰς ὁρμητικός, ἀκολούθως ἡσύχως ἐν εὐρείᾳ κοιλάδι μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ροδόπης, δηλαδὴ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἔνθα δέχεται τὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὀρέων κατερχόμενα ὕδατα διὰ σειρᾶς παραποτάμων, διερχόμενος διὰ τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἐν Βουλγαρίᾳ δέχεται ἐκ δεξιῶν μὲν τοὺς Ἐλὶ Ντερέ, Κριτσίμσκα, Τσάϊα ἢ ποταμὸν τῆς Στενημάχου καὶ Ὀλοῦ Ντερέ, οἵτινες χρησιμεύουν πρὸς μεταφορὰν τῆς ξυλείας ἐκ τῆς δασώδους Ροδόπης, ἐξ ἀριστερῶν δὲ τοὺς ποταμοὺς Τοπόλνιτσα (παρὰ τὸ Τατὰρ-Παζαρτζίκ), Λιουνταγιάνα, Κολοβάσιτσα (παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν), Στριέμα καὶ Ἀσμὰκ ἢ Σαζλῆ Ντερὲ παρὰ τὴν Σεϋμέν. Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ τελευταίου τούτου ὁ ποταμὸς ἐκτρέπεται ΝΑ. μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Βουλγαρίας, κατὰ τὴν πολίχνην Σβίλενγκραντ, ὁπόθεν ἄρχεται σχηματίζων ἐν τῇ κυρίως Θρᾴκῃ τὴν μεθόριον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Τὴν διεύθυνσιν ταύτην ἔχει μέχρι τῶν συμβολῶν τῶν μεγάλων παραποτάμων αὐτοῦ, τοῦ Τόντζου (ἐκ τοῦ Αἵμου) καὶ τοῦ Ἄρδα (ἐκ τῆς Ροδόπης), καθ' ἃς καὶ ἡ Ἀδριανούπολις. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ὁ ποταμὸς διευθύνεται πρὸς Ν. δεχόμενος ἐκ δεξιῶν τὸν παραπόταμον Κιζιλντελῆ-Ντερὲ (παρὰ τὸ Διδυμότειχον) καὶ κατωτέρω ἐξ ἀριστερῶν τὸν μέγαν παραπόταμον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης Ἐργίνην. Οὕτω, μετὰ ὁλικὴν διαδρομὴν 530 χλμ., ὧν τὰ 231 κατὰ τὰ ἑλληνικὰ καὶ τουρκικὰ ὅρια, ἐκβάλλει διὰ μεγάλου τελματώδους δέλτα, εὕρους μέχρι 12 χλμ., εἰς τὸν κόλπον τῆς Αἴνου, ἀνατολικῶς τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως.

Ἡ ποταμία αὐτοῦ χώρα εἶναι εὐρεῖα, συγκεντρουμένων εἰς τὸν ποταμὸν ὅλων τῶν ὑδάτων τοῦ μεγάλου λεκανοπεδίου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς Θρᾴκης, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶναι ὑδρηλότατος, πλημμυρῶν κατὰ τὸν κάτω ροῦν, ἰδίᾳ ὁσάκις συμπέσουν αἱ πλήμμυραι τῶν παραποτάμων Τούντζα καὶ Ἄρδα, ὁπότε νοτίως τῆς Ἀδριανουπόλεως σχηματίζεται εὐρεῖα λίμνη, τῆς ὁποίας τὸ εὖρος παρὰ τὸ Ἴψαλα φθάνει μέχρι 16 χλμ. Καίτοι δ' ὁ ροῦς αὐτοῦ εἶναι ἥσυχος (κατὰ μὲν τὴν Φιλιππούπολιν εὑρίσκεται εἰς ὑψόμετρον 180, κατὰ δὲ τὴν Ἀδριανούπολιν εἰς τὸ ὑψόμ. 40), ἐν τούτοις ὁ ποταμὸς δὲν εἶναι πλωτός, ἕνεκα τῶν μεγάλων προσχώσεων τὰς ὁποίας σχηματίζει ἡ ἄφθονος ἰλὺς ἡ παρασυρομένη ἐκ τῶν πεδιάδων. Μόλις εἶναι πλωτὸς κατωτέρω τῆς Ἀδριανουπόλεως δι' ἀκατίων, εἶναι δυνατὸν ὅμως, διὰ διευθετήσεως τῆς γραμμῆς ταύτης, νὰ γίνῃ προσιτὸς καὶ εἰς μικρὰ ἀτμόπλοια.

Ὁ ποταμὸς τρέφει πολλοὺς ἰχθῦς, ἡ δὲ ΒΑ. τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ σχηματιζομένη Στεντορὶς (νῦν Γιάλα), ὡς καὶ ἡ περὶ τὸν Αἶνον λιμνοθάλασσα (Μπουροῦ), εἰς ἣν ἐκβάλλει ἓν τῶν στομίων του, εἶναι περίφημοι διὰ τοὺς ἁλιευομένους ἰχθῦς (αἰνίτικα). Ὁ Ἕβρος ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1919 ἐχρησίμευεν ὡς ὅριον μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1923 (διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης) ἀποτελεῖ ὅριον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ι. Σ. Σ.

—*[Στρατ. Γεωγρ.]* Ἡ κοιλὰς τοῦ *Ἕβρου* ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, διὰ μὲν τὴν Βουλγαρίαν διότι σχηματίζει πλουσιωτάτην περιοχὴν μετὰ μεγάλων κέντρων πληθυσμοῦ πρὸς νότον τῶν Βαλκανίων, διὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν διότι χρησιμεύει εἰς τὸ κάτω ρεῦμα αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ καταρρου τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, ὡς ὁροθετικὴ γραμμὴ τῶν δύο ὡς ἄνω κρατῶν. Κατὰ τὸ κάτω ρεῦμα αὐτοῦ, ἔχων πλάτος 100—150 μέτρων, ταχύτητα ρεύματος 1 ½—2 κατὰ 1″ καὶ βάθος 2—3, καθίσταται κώλυμα στρατηγικόν. Ἀπὸ τοῦ καταρρου τοῦ Μουσταφᾶ-πασᾶ μέχρι τῶν ἐκβολῶν ἔχει δύο γεφύρας, παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ παρὰ τὸ χωρίον Ἀρναούτκιοϊ, ἀνατολικῶς τοῦ Διδυμοτείχου. Ὁ Ἕβρος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία τμήματα: 1) Τὸ τοῦ ἄνω Ἕβρου, ἔχον μῆκος 45 χλμ., ὅπερ κεῖται εἰς τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν καὶ εἰς ἣν ὑπάρχουσι τὰ ὀροπέδια τοῦ Κάτω Μπάνια-Κόστενετς (ὑψ. 589) καὶ τοῦ Ἰχτιμὰν (ὑψ. 713). Εἰς ταῦτα ἄγουσιν ὁδοὶ ἀπὸ τοῦ Ἄνω Στρυμόνος κείμεναι βορείως τοῦ ὄρους Ρίλου. 2) Τὸ τοῦ μέσου Ἕβρου, ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἔχον μῆκος 232 χλμ. Τοῦτο περιλαμβάνει τὰς κοιλάδας Φιλιππουπόλεως, Στάρα-Ζαγορᾶς καὶ Μουσταφᾶ-πασᾶ Χαρμανλῆ, πρὸς ἃς ἄγουσιν ὁδοὶ διασχίζουσαι τὴν Ροδόπην· ἀλλὰ κατὰ τὴν διέλευσιν ταύτης αἱ δι' αὐτῶν βαδίζουσαι φάλαγγες θὰ ὦσι μεμονωμέναι ἀπ' ἀλλήλων (βλ. λ. *Βουλγαρία*, τόμ. Ζ', σελ. 625). 3) Τὸ τοῦ κάτω ρεύματος τοῦ Ἕβρου, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ, ὅπερ ἔχει τελματώδεις ἐκτάσεις αὐξανομένας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πλημμυρῶν.

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ὁ *Ἕβρος* ἀπετέλεσε τὸ ἀνατολικὸν ὅριον τῆν ἐν Θρᾴκῃ κατοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913, ἀποσυρθέντος κατόπιν εἰς Νέστον δυνάμει τῆς συνθήκης Βουκουρεστίου· κατόπιν τὸ ὅριον (Ὀκτώβριος 1919—Μάϊος 1920) τῆς ὑπὸ τῶν ἀνταντικῶν στρατευμάτων τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Charpy κατοχῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ Μαΐου—Ἰουλίου 1920 τῆς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Ἐμμ. Ζυμβρακάκη κατοχῆς. Μετὰ τὴν κατὰ Ἰούλιον 1920 κατοχὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, ὁ Ἕβρος εὑρίσκετο μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1922 εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἑλληνικῆς ζώνης. Συμφώνως τοῖς ὅροις τῆς ἀνακωχῆς τῶν Μουδανιῶν τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1922, ὁ Ἕβρος ἀπετέλεσε καὶ πάλιν τὸ ἀνατολικὸν ὅριον τῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Νίδερ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐν Θρᾴκῃ. Ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1922, ὁ ἐν Θρᾴκῃ ἑλληνικὸς στρατὸς (2ον, 3ον καὶ 4ον σώματα στρατοῦ), ὁ ταχθεὶς τότε ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου, ὠνομάσθη *στρατιὰ τοῦ Ἕβρου*, καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην παρέμεινε μέχρι τῆς ἀποστρατεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης (Αὔγουστος 1923). Ἔκτοτε μέχρι σήμερον (1929) ὁ Ἕβρος ἀποτελεῖ τὸ ἄκρον ἀνατολικὸν ὅριον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους (βλ. λ. *Θρᾴκη)*.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Ἕβρου *νομὸς*** *[Γεωγρ.]*. Ὁ νομὸς Ἕβρου ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης, ἥτις κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης (24 Ἰουλίου 1923) παρέμεινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐκχωρηθείσης εἰς τὴν Τουρκίαν κατόπιν τῆς ἐπελθούσης ἐν Μ. Ἀσίᾳ καταστροφῆς. Ὁρίζεται δὲ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ τριγώνου Καραγὰτς καὶ τῆς Βουλγαρίας, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ροδόπης καὶ Βουλγαρίας, καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ. Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ νομοῦ Ἕβρου ἀνέρχεται εἰς 4.039.453 στρέμματα, οἱ δὲ κάτοικοί του κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 εἰς 118.864, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν 55 χιλιάδων περίπου ὁμογενῶν προσφύγων.

Ὁ νομὸς Ἕβρου (βλ. χάρτην ἐν λ. *Θρᾴκη*) ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας: α') *Ἐπαρχία Ἀλεξανδρουπόλεως*, ἐκτάσεως 971.074 στρεμμάτων. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς δήμου, 10 κοινοτήτων καὶ 30 χωρίων. Τὸ ὅλον κάτοικοι 25.498. Πρωτεύουσα αὐτῆς καθὼς καὶ ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Ἀλεξανδρούπολις (Δεδεαγάτς), ἀριθμοῦσα 12.009 κατοίκους. β') *Ἐπαρχία Σουφλίου*, ἐκτάσεως 1.301.875 στρεμμάτων. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς δήμου, 9 κοινοτήτων καὶ 35 χωρίων. Τὸ ὅλον κάτοικοι 21.237. Πρωτεύουσα Σουφλίον, κάτοικοι 7.307. γ') *Ἐπαρχία Διδυμοτείχου*, ἐκτάσεως 799.961 στρεμμάτων. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς δήμου, 11 κοινοτήτων καὶ 49 χωρίων. Τὸ ὅλον κάτοικοι 37.718. Πρωτεύουσα Διδυμότειχον, κάτοικοι 8.204. δ') *Ἐπαρχία Ὀρεστιάδος*, ἐκτάσεως 966.523 στρεμμάτων. Ἀποτελεῖται ἐκ 12 κοινοτήτων καὶ 51 χωρίων. Τὸ ὅλον κάτοικοι 34.730. Πρωτεύουσα Νέα Ὀρεστιάς, κάτοικοι 3.246. Τελευταίως εἰς τὸν νομὸν Ἕβρου προσετέθη καὶ ἡ νῆσος Σαμοθρᾴκη, ἔχουσα ἐμβαδὸν 180 περίπου τετραγ. χιλιομ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν κοινότητα καὶ 8 χωρία. Ἐν ὅλῳ κάτοικοι 3.866. Πρωτεύουσα Σαμοθρᾴκη, ἁπλῶς Κάστρον, κάτοικοι 2.055.

Τὸ κλῖμα τοῦ νομοῦ Ἕβρου ἀνήκει εἰς τὴν συγκεκραμένην νοτιοευρωπαϊκὴν ζώνην, ἀλλ' αἱ ὄχθαι τοῦ Ἕβρου, καθὼς καὶ παράλιά τινα τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἶναι ἑλώδη, μαστιζόμενα ὑπὸ ἑλονοσίας. Ἡ χώρα εἶναι εὐφορωτάτη, παράγουσα: δημητριακοὺς καρπούς, ὄσπρια, ὀπώρας, καπνά, σησάμι, ρόβην, γεώμηλα καὶ ἄλλα. Εὐδοκιμεῖ ἡ ἀμπελοφυτεία, ἡ μορεοφυτεία διὰ τὴν σηροτροφίαν καὶ ἡ ἐλαιοφυτεία κατὰ τὰ παράλια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι καὶ τὸ τελευταῖον γεωγραφικὸν ὅριον τῆς ἐλαίας. Ἡ κτηνοτροφία, ὑποστᾶσα μεγάλας καταστροφὰς κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους, ἤρξατο εὐδοκιμοῦσα ὅπως καὶ πρίν. Ἡ δὲ μελισσοκομία καὶ ὀρνιθοτροφία, εἰσαχθεῖσαι ὑπὸ τῶν προσφύγων, εὐδοκιμοῦσιν ὑποσχόμεναι εὐρύτερον μέλλον. Ὁ νομὸς Ἕβρου εἶναι ἐκ τῶν πλουσιωτέρων καὶ σημαντικωτέρων παραγόντων τῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας τῆς χώρας. Τὸ σύνολον τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν ἀνέρχεται εἰς 700.000 στρεμμάτων περίπου, τῶν ὁποίων ἡ ἀπόδοσις τῶν κυριωτέρων προϊόντων καταφαίνεται εἰς τοὺς κάτωθι πίνακας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στατιστικῶν τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1927—1928, τῶν ἐν Ἀλεξανδρουπόλει γραφείων τοῦ Ἐποικισμοῦ, Δασαρχείου καὶ Οἰκονομικῆς Ἐφορείας.

Ὁ νομὸς Ἕβρου ἔχει ἀρκετὰς δασικὰς ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι καταλαμβάνουσι περίπου 1.100.000 στρεμμάτων. Κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1927—1928 ἡ παραγωγὴ τῶν δασικῶν προϊόντων, ἀπὸ τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, δασῶν, ἦτο: ξυλεία 21 κυβ. μέτρ., ξυλάνθρακες 2.000.000 περίπου ὀκάδες, καυσόξυλα 50.000.000 ὀκάδες καὶ ἄσβεστος 40,000 στατῆρες. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη, πλὴν ὀλίγων ἐργοστασίων, περιοριζομένη εἰς

ΠΙΝΑΞ Α'.

Καλλιεργηθεῖσαι γαῖαι εἰς στρέμματα καὶ ἀπόδοσις αὐτῶν κατ' εἶδος

Προϊόντα	*Ἐκτάσεις εἰς στρέμματα*	*Παραγωγὴ εἰς χιλιόγραμμα*
Σῖτος	146.420	11.717.125
Κριθὴ	96.797	8.943 5.0
Σίκαλις	45.480	2.939 150
Καπλουτζᾶς (Σπίλτα)	3 668	240 000
Σμιγὸς	7.449	547 150
Βρόμη	5.164	405 575
Ὄροβος	12 083	1.159 000
Κρόμμυα καὶ σκόροδα	1.649	809.275
Ἀραβόσιτος	85.644	10 829.650
Σήσαμος	32.516	1.597 100
Γεώμηλα	2.309	957.900
Κέγχρος	3.454	252 285
Βάμβαξ	5.224	162.250
Καπνὸς	12.650	821.575
Πεπονοειδῆ	10.519	5.039.250
Σόργον	6.927	672.275
Καναρόσπορος	255	20 400
Βῖκος	532	67.875
Λαχανοκηπουρικὰ	509	200.650
Ὄσπρια	10.847	876.450
Κάνναβις	2	400

ΠΙΝΑΞ Β'.

Ἐλαῖαι καὶ ἔλαια

Περιφέρειαι	*Ἐλαῖαι εἰς ὀκάδας*	*Ἔλαιον εἰς ὀκάδας*
Ἀλεξανδρουπόλεως	16.000	2.750
Μάκρης	180.000	25 000
Σαμοθρᾴκης	60.000	75.000
	256.000	102.750

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ Γ'.

Ζῷα μικρὰ καὶ μεγάλα

Ζῷα	Ἀριθμὸς	Ζῷα	Ἀριθμὸς
Βόες	22 476	Ὄνοι	5 735
Ἀγελάδες	20.742	Πῶλοι ὄνων	1.443
Μόσχοι	10.773	Ἡμίονοι	553
Βούβαλοι	5.680	Πρόβατα	166.589
Μόσχοι βουβάλων	2.031	Αἶγες	58 198
Ἵπποι	1.900	Πουλερικὰ	298.897
Φορβάδες	1.796	Κόνικλοι	1.321
Πῶλοι	634	Χοῖροι	15.539

τὰς ἀπαραιτήτους ἐγκαταστάσεις διὰ τὰς τοπικὰς ἀνάγκας, ὡς λ.χ. ἀλευρομύλων, εὐρωπαϊκῆς κεραμοποιίας, πάγου, οἰνοπνευματοποιίας, μεταξουργίας, καρροποιίας, σαρωθροποιίας, τελευταίως δὲ καὶ ταπητουργίας. Ἡ συγκοινωνία τοῦ νομοῦ Ἕβρου εἶναι ἀρκετὰ καλή, διενεργουμένη διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν αἵτινες ἐξυπηρετοῦσι τὴν ἐνδοχώραν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ ἐπικοινωνοῦσιν αὐτὸν μετὰ τῆς Ἀνατ. Θράκης, τῆς νοτίου Βουλγαρίας καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ δι' αὐτῶν μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης.

Κέντρον τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ Ἀλεξανδρούπολις, ἀπὸ τῆς ὁποίας διακλαδίζονται: α) ἡ γραμμὴ Ἀλεξανδρουπόλεως-Ν. Ὀρεστιάδος· β) ἡ γραμμὴ Ἀλεξανδρουπόλεως-Κωνσταντινουπόλεως μέσῳ Πυθίου (Κουλελῆ), καὶ γ) ἡ γραμμὴ Ἀλεξανδρουπόλεως-Θεσσαλονίκης. Ἐπίσης καὶ αἱ ἁμαξιταὶ ὁδοί, εἰς τὰς ὁποίας θέλουσι προστεθῆ ἐντὸς ὀλίγου καὶ περὶ τὰ 130 χιλιόμετρα τῆς ἤδη ἀρξαμένης δημοσίας ὁδοῦ Ἀλεξανδρουπόλεως-Ν. Ὀρεστιάδος-συνόρων, μεγάλως θέλουσι διευκολύνει τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν συγκοινωνίαν. Ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία εἶναι πυκνὴ καὶ τακτικὴ μεθ' ὅλων τῶν λιμένων τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν τῷ νομῷ Ἕβρου εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη. Ἐν Ἀλεξανδρουπόλει λειτουργοῦσι πλῆρες γυμνάσιον καὶ διδασκαλεῖον. Ἐν Σουφλίῳ καὶ Διδυμοτείχῳ γυμνάσιον καὶ ἐν Ν. Ὀρεστιάδι καὶ Σαμοθράκῃ ἡμιγυμνάσιον. Πλὴν τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, λειτουργοῦσι καθ' ὅλον τὸν νομὸν ὑπὲρ τὰ 200 δημοτικὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα φοιτῶσι περὶ τὰς 10.000 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν.

Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

— «Ἕβρος». Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ κοινωνική, ἐκδιδομένη κατὰ Τετάρτην καὶ Σάββατον ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1905.

Ε. Π. Φ.

Ἕβρος (Ebro) *[Γεωγρ.]* Ποταμὸς εἰς τὰ ΒΑ. τῆς Ἱσπανίας, καλούμενος Iberus παρὰ Λατίνοις, καὶ παρ' Ἕλλησιν *Ἴβηρ* (βλ. λ.).

Ἕβρος, ἅγιος. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα παρὰ τὸ Trèves γεννηθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον. Προαχθεὶς εἰς ἐπίσκοπον Toul καὶ ἀποθανὼν κατετάχθη εἰς τοὺς ἁγίους. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται κατὰ τὴν 15 Σεπτεμβρίου.

Ε. Γ. Π.

Ἐβροῦλτος. Δύο ἅγιοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ Ἁγιολογίου. —1) *Ἐβροῦλτος.* Ἐρημίτης, ὅστις ἐν Bayeux τῆς Γαλλίας τῷ 517 γεννηθεὶς καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Χιλδεβέρτου τοῦ Α' (511—558) ὑπηρετῶν ἐκλείσθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῶν Διδύμων καὶ ἀπέθανε τῷ 596, ἑορτάζεται δὲ ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 29 Δεκεμβρίου. —2) *Ἐβροῦλτος.* Ἀσκητής, ὅστις ἐν Beauvais τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα γεννηθεὶς ἀνεκηρύχθη ἅγιος. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται κατὰ τὴν 27 Ἰουλίου.

Ε. Γ. Π.

Ἐβρύζελμις. Βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν, γνωστὸς γενόμενος ἔκ τινος ἐπιγραφῆς ἀνακαλυφθείσης τῷ 1889 ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ ταύτης γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Ἐβρύζελμις συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων τῷ 386—385 π. Χ. ἐπὶ ἄρχοντος Μυστιχίδου, καὶ ὅτι ἐτίμησαν αὐτὸν παραχωρήσαντες ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν ὁποίων ἀπελάμβανον οἱ πρόγονοι αὐτοῦ. Ἔκτοτε οἱ νομισματολόγοι, πολλὰ νομίσματα τῆς Θρᾴκης φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΕΥΒΡ ἢ ΕΒΡ, τὰ ὁποῖα ἀπέδιδον εἰς τὴν Εὔβρογιν, πόλιν τῆς Γαλατίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἢ κατέτασσον αὐτὰ μεταξὺ τῶν ἀβεβαίων, ἀπέδωκαν εἰς τὸν Ἐβρύζελμιν. Τοῦ Ἐβρυζέλμιδος σῴζονται νομίσματα χαλκᾶ, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΕΒΡΥ, ὄπισθεν δὲ ἀγγεῖον δίωτον, συνήθη τύπον τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως τῶν Κυψέλων. Εἰς δὲ τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον σῴζεται μοναδικόν τι νόμισμα, φέρον ὁλόκληρον τὸ ὄνομα ΕΥΒΡΥΖΕΛΜΙΔΟΣ.

Ὁ Ἐβρύζελμις ἐβασίλευσε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 387 καὶ 383 π. Χ., διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Σεύθην τὸν Β'. Εἶναι δὲ τὸ ὄνομα θρᾳκικόν, σύνθετον ἐκ τοῦ Ἔβρυ καὶ ζέλμις, καὶ τούτων θρᾳκικῶν. Τὸ πρῶτον συνθετικὸν ἀπαντᾷ εἰς τὸ ὄνομα Ἕβρος, τὸν γνωστὸν ποταμὸν καὶ τὴν Ἐβρηΐδα καλουμένην φυλήν. Τὸ δὲ δεύτερον εἶναι ταὐτὸν πρὸς τὴν λέξιν ζαλμός, τὸ ὁποῖον σημαίνει δοράν, σῴζεται δὲ εἰς τὸ ὄνομα Ζάμολξις ἢ ὀρθότερον Ζάλμοξις, τὸν διάσημον νομοθέτην καὶ μαθητὴν τοῦ Πυθαγόρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, τόμ. V. σελ. 203. Corpus Inscript. Attic. τόμ. IV, σελ. 8. *P. Foucard.* Les Atheniens dans la Chersonèse de Thrace au Ve siècle, σελ. 5 καὶ 13. — *Σκορδέλη,* Θρακικαὶ Μελέται, σελ. 46. — *Hard-Σβορώνου,* Ἱστορ. τῶν Νομισμάτων, τόμ. Α', σελ. 356 καὶ Β', σελ. 131. — *Γ. Λαμπουσιάδου,* Περὶ Ἐβρυζέλμιος, Θρᾳκῶν βασιλέως, ἐν τῇ Θρακικῇ Ἐπετηρίδι, 1897, σελ. 158.

Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Ἑβρὼν *[Βιβλ. Γεωγρ.].* Πόλις ἀρχαία ἐν Παλαιστίνῃ (βλ. λ. *Χεβρών*).

Ἐβτενὶ ἢ ***Ἐφτενὶ Γκιὸλ*** *[Γεωγρ.].* Λίμνη τῆς Βιθυνίας, πλησίον τοῦ Ὀλύμπου, ἀπέχουσα 50 χλμ. ἀνατολικῶς τοῦ Ἀδᾶ Παζὰρ καὶ περὶ τὰ 70 νοτιοδυτικῶς τῆς Ἡρακλείας τοῦ Πόντου. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Δαφνουσίς.*

Ἐβτζιλὲρ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τουρκικὸν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βρύσεως (Μπουνὰρ-Χισὰρ) τοῦ νομοῦ 40 Ἐκκλησιῶν, πλησίον τοῦ ἑλληνικοῦ χωρίου Σκεπαστός. Οἱ κάτοικοι (387 κατὰ τὸ 1922) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀνθρακοποιίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἶχεν ὀνομασθῆ *Μελισσόπετρα.*

Ε. Σ. Σ.

Ἔβυσος ἢ ***Ἔβουσος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Νῆσος τῆς Ἱσπανίας, εἰς τὸ πλάτος τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀρτεμίσιον, ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς μικροτέρας της *Ὀφιούσσης* τὴν συστάδα τῶν *Πιτυουσσῶν,* τὴν νοτιοδυτικῶς τῆς συστάδος τῶν Γυμνησιῶν κειμένην (*Πτολεμ.* Β, στ, 77). Οἱ κάτοικοί της ἦσαν κατὰ τὸν Στράβωνα (*Did.* 101,38. 123,28. 139,9 καὶ 32) «πρᾶοι καὶ εἰρηναῖοι», κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς τῶν προμνησθεισῶν νήσων. Ὁ Διόδωρος (Ε, ιστ), ὀνομάζων αὐτὴν *Πιτυοῦσσαν,* ἀναφέρει ὅτι οἱ ἐλαιῶνές της προήρχοντο δι' ἐμβολιασμοῦ κοτίνων, ὅτι ἡ ἀρίστη ποιότης τῶν βοσκημάτων της συνέβαλεν εἰς τὸ ἁπαλὸν τῶν ἐρίων τῶν προβάτων της καὶ ὅτι εἶχε πρωτεύουσαν τὴν *Ἔβεσον,* ἀποικισθεῖσαν ὑπὸ Καρχηδονίων 160 ἔτη κατόπιν τῆς κτίσεως τῆς Καρχηδόνος, ἔχουσαν δὲ «λιμένας ἀξιολόγους καὶ τειχῶν κατασκευὰς εὐμεγέθεις καὶ οἰκιῶν πλῆθος εὖ κατεσκευασμένων. Κατοικοῦσι δὲ αὐτὴν βάρβαροι παντοδαποί, ὧν πλεῖστοι Φοίνικες». Ἐν τῇ «Οἰκουμένης Περιηγήσει» τοῦ Διονύσου (στίχ. 457) ἀναφέρεται ὡς *Βοῦσος.* Κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (*Liv.* 22,20) ἐπέσπασε τὴν εὐμενῆ ὑπὲρ αὐτῆς μέριμναν τοῦ Βεσπασιανοῦ, κατὰ πολλὰ προαγαγόντος τὴν πρωτεύουσάν της. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ἴβιθα* τῶν Βαλεαρίδων.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐβὼ (Evaux) ἢ ***Ἐβὼ-λὲ-Μπαὶν*** (Evaux-les-Bains) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ καντονίου τῆς Κρέζ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ εἰς ἀπόστασιν 43 χλμ. τῆς Ὠμπουσσόν, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Σέρ. Κάτοικοι 3.500. Ἔχει θερμὰς ἁλατούχους πηγάς. Αἱ πηγαὶ αὗται ἦσαν γνωσταὶ καὶ παρὰ Ρωμαίοις, οἵτινες εἶχον κτίσει ἐκεῖ θέρμας, ὧν τὰ ἐρείπια σῴζονται μέχρι σήμερον.

—Μ.

Ἐυβέρτος ὁ ***Μέγας*** (Egbert, Ecberht ἢ Ecgbryht). Βασιλεὺς τῶν Ἀγγλοσαξώνων, ἀποθανὼν τῷ 839. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἤλμουντ (Ealhmund), βασιλέως τοῦ Κέντ. Ἐκδιωχθεὶς ἐκ τῆς Ἀγγλίας τῷ 789 κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Καρλομάγνου, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χώραν του ὡς βασιλεὺς τοῦ Οὐέσσεξ τῷ 802. Ὑπέταξε τὴν Δυτικὴν Οὐαλλίαν ἢ Κορνουαλλίαν, κατετρόπωσε τὸν βασιλέα τῆς Μερκίας, προσήρτησε τὸ Κὲντ καὶ ἅπαντα τὰ μικρὰ σαξωνικὰ βασίλεια τῆς Ν. Ἀγγλίας καὶ τοιουτοτρόπως συνήνωσε πρῶτος αὐτὸς τὰς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ Σαξώνων ἐν Βρεττανίᾳ ἱδρυθείσας πολιτείας, αἵτινες ἔκτοτε ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Ἀγγλία. Τῷ 836 ἡττήθη ὑπὸ Σκανδιναυῶν πειρατῶν, μετὰ δύο ἔτη ὅμως κατώρθωσε νὰ κατατροπώσῃ τοὺς Νορμανδοὺς ἐν Κορνουαλλίᾳ. Μετὰ τὸν θάνατον του διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱός του *Ἐθελοῦλφος.*

Ἐυβέρτος ὁ Μέγας.

—Β.

Ἔγγα ἢ ***Ἔγγαν*** ἢ ***Σάβι*** (Egga) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς ἀγγλικῆς ἀποικίας τῆς Βορείου Νιγηρίας, ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀφρικῇ καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Νοῦπε. Κεῖται παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Νίγηρος καὶ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Μπενουέ, εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μιλλίων ἄνωθεν τοῦ Μπάρο καὶ εἶναι ὁ ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Μπάρο-Κάνο. Εἶναι σημαντικὸν ἐμπορικὸν κέντρον, ἰδίως κόμμεως, καὶ ἔχει περὶ τὰς 10.000 κατοίκων.

—Μ.

Ἐγγαδὶ *[Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰουδαίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, ἀπέχουσα περὶ τὰ 55 χλμ. ΝΑ. τῆς Ἱερουσαλὴμ. Ἑβραϊστὶ τὸ ὄνομα *Ἐν Γκεντὶ* σημαίνει «πηγὴ τοῦ ἐριφίου», τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα παρέμεινε καὶ παρὰ τοῖς σημερινοῖς Ἄραψιν (*Ἀὶν Τζεντὶ*) μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν. Ὑπό τινων κωδίκων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὡς καὶ ὑπό τινων συγγραφέων, ἡ πόλις καλεῖται *Ἠγαδδί, Ἐγγάδδει, Ἰνγαδείν, Ἐνγεδαΐν, Ἀνκάδης,* ἡ δὲ χώρα ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου *Ἐνγεδηνή.* Κατ' ἀρχὰς ἐκαλεῖτο *Ἀσασὰν Θαμὰρ* (Γεν. XIV, 7), ἤτοι «κοιλὰς τῶν φοινικοδένδρων», ὅτε δὲ οἱ Ἑβραῖοι κατέλαβον τὴν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, ἔλαχεν εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σολομῶντος ἡ περιοχὴ αὕτη ἦτο διάσημος διὰ τοὺς ἀμπελῶνάς της, οἵτινες ὑφίσταντο μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, σήμερον ὅμως οὐδὲν σῴζεται ἐξ αὐτῶν, οὔτε καὶ ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῆς φοινίκων. Ὁ Φλάβιος Σύλλας, ἔπαρχος τῆς Ἰουδαίας ἐπὶ Βεσπασιανοῦ, κατέλαβε τὴν πόλιν, ἥτις μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Εὐσεβίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου διεσῴζετο ἔτι ἀκμαία καὶ ἰσχυρά. Ἐνταῦθα κατὰ τὸν Πλίνιον ἐμόναζον οἱ Ἐσσαῖοι ἐρημῖται.

Σήμερον ἡ περιφέρεια *Ἀὶν Τζεντὶ* εἶναι μικρὰ ὄασις, κειμένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σιντεῖρ πρὸς Β. καὶ Ἀρεϊτζὲ πρὸς Ν. Ἀποτελεῖ ὀροπέδιον ὕψους 120 μ. πρὸς τὸ μέρος τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, περιβαλλόμενον ἀπὸ Δ. καὶ Β. ὑπὸ ὑψηλῶν βραχωδῶν κορυφῶν, κατατρήτων ὑπὸ σπηλαίων, ἔνθα κατέφυγέ ποτε ὁ Δαυῒδ καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ καὶ ἔνθα σήμερον διαιτῶνται ἀγέλαι αἰγάγρων. Ἔκ τινος βράχου χαμηλοῦ πηγάζει ἡ «πηγὴ τοῦ ἐριφίου», ἧς τὰ ὕδατα εἶναι διαυγῆ, ἀλλὰ περιέχουσι μεγάλην ποσότητα ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Ὁ ἐξ αὐτῆς σχηματιζόμενος ῥύαξ τρέφει πολλοὺς καρκίνους τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ διέρχεται διὰ μέσου ὑψηλῶν καλαμώνων καὶ ἄλλων δένδρων σχεδὸν τροπικῶν. Περίφημος εἶναι ἡ κομμιοφόρος ἀκακία, ἧς τὸ ξύλον ἔχει τὴν σκληρότητα τοῦ σιδήρου καὶ ἐξ ἧς παράγεται τὸ ἀραβικὸν κόμμι. Οἱ σημερινοὶ Ἄραβες (Ρεϊσεντὲ) καλλιεργοῦσιν ἐνταῦθα εἰς μικρὰς ποσότητας σῖτον, σόργον (νταρί) καὶ πολλοὺς σικυούς. Ἡ ἀπὸ τοῦ ὀροπεδίου θέα πρὸς τὴν Νεκρὰν Θάλασσαν εἶναι μεγαλοπρεπής, ἰδίᾳ κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

Ἐγγαδίνη κοιλὰς (Engadine) *[Γεωγρ.].* Κοιλὰς τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Γρισσονίας. Ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΔ πρὸς τὰ ΒΑ, ἀρχομένη ἀπὸ τὴν Μαλόγιαν πρὸς τὰ ἰταλικὰ σύνορα καὶ φθάνουσα μέχρι τοῦ Μάρτινμπρουχ, πρὸς τὸ Τυρόλον, ἐκτείνεται δὲ μεταξὺ δύο ὀροσειρῶν τῶν Γρισσονικῶν Ἄλπεων, τῆς Λεποντινῆς καὶ τῆς Ραιτικῆς, εἰς μῆκος 90 χλμ. καὶ πλάτος 2 χλμ. Ἡ κοιλὰς αὕτη εἶναι δημιούργημα τοῦ διαρρέοντος αὐτὴν παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ Ἴν, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς τὴν κατέσκαψε διὰ τῶν ὑδάτων του καὶ κατεῖχεν αὐτὴν ὁλόκληρον, ἀλλὰ βραδύτερον ἀπεσύρθη, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, εἰς τὴν σημερινὴν κοίτην του. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνέρχονται εἰς 14,784, ὁμιλοῦν τὴν ῥωμανικὴν γλῶσσαν καὶ εἶναι διαμαρτυρόμενοι τὸ θρήσκευμα. Τὸ κλῖμα εἶναι ψυχρόν, ἀλλὰ ξηρὸν καὶ ὑγιεινότατον. Ἡ μέση θερμοκρασία εἶναι — 7° Κ. τὸν χειμῶνα καὶ + 10° Κ. τὸ θέρος. Ὁ ἀὴρ εἶναι μέχρι τοσούτου σήμερον ξηρός, ὥστε τὰ κρέατα καὶ οἱ ἰχθύες ἀποξηραίνονται εἰς τὸ ὕπαιθρον ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Μαΐου. Ἡ ξηρότης αὕτη τοῦ ἀέρος καθιστᾷ τὸ κλῖμα τῆς κοιλάδος εὐνοϊκώτατον εἰς τοὺς φυματικούς, οἵτινες συρρέουν ἐν αὐτῇ πανταχόθεν, παρὰ τὴν δριμύτητα τοῦ ψύχους, τόσον κατὰ τὸ θέρος, ὅσον καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ κοιλὰς Ἐγγαδίνη διαιρεῖται εἰς Ἄνω Ἐγγαδίνην καὶ Κάτω Ἐγγαδίνην. Ἡ *Ἄνω Ἐγγαδίνη* εἶναι τὸ ὡραιότερον καὶ γραφικώτερον τμῆμα τῆς κοιλάδος. Ἔχει μῆκος 38 χλμ. καὶ διασχίζεται ὑπὸ 8 ἄλλων μικροτέρων πλευρικῶν κοιλάδων, διαρρεομένων ὑπὸ χειμάρρων κατερχομένων ἀπὸ τοὺς ἑκατέρωθεν θαυμασίους παγετῶνας. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνέρχονται εἰς 6790. Κεῖται εἰς ὕψος 1600—1800 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ περικλείει τὰς μικρὰς λίμνας Σίλες, Σιλβαπλάνα, Κάμφερ καὶ Ἁγίου Μαυρικίου. Παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου εὑρίσκεται ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου, εἷς τῶν σημαντικωτέρων κλιματολογικῶν σταθμῶν τῆς Ἑλβετίας, μετὰ σιδηρούχων μεταλλικῶν πηγῶν καὶ μεγάλων ξενοδοχείων. Ἡ *Κάτω Ἐγγαδίνη* ἔχει μῆκος 52 χλμ., εἶναι μᾶλλον πυκνοκατῳκημένη, ἔχουσα 7994 κατοίκους καὶ κεῖται εἰς ὕψος 1200—1600 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Τὰ ἑκατέρωθεν ὄρη αὐτῆς εἶναι ἀποτομώτερα καὶ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέροντα. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ πολίχνη Σαμάντεν, ἔναντι τοῦ γιγαντιαίου παγετῶνος τοῦ ὄρους Μπερνίνα. Τὸ ὄρος τοῦτο, ἐγειρόμενον μεταξὺ τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς Ἑλβετίας καὶ Ἰταλίας, ἔχει ἁπάσας αὐτοῦ τὰς κορυφὰς κεκαλυμμένας ὑπὸ χιόνων καὶ παρέχει μεγαλοπρεπέστατον θέαμα εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων τῆς κοιλάδος. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ αὐτοῦ εἶναι 4052 μ.

Ἡ κοιλὰς αὕτη κατῳκεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ραιτικοῦ λαοῦ τῶν Οὐεννώνων. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐγένετο τὸ θέατρον σφοδρῶν πολέμων. Οἱ Αὐστρια-

Digitized by Google

κοί, οἵτινες εἶχον καταλάβει ταύτην, ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου ντὲ Ροάν, ὁ ὁποῖος ἀπέδωκεν εἰς τοὺς κατοίκους της τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Σήμερον ἀποτελεῖ ἓν τῶν τοπίων τῆς Ἑλβετίας ἐκ τῶν μᾶλλον συχναζομένων ὑπὸ περιηγητῶν, ἀσθενῶν καὶ ἀναρρωννυόντων, καθ' ἁπάσας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Μ. Δ. Β.

ἔγγαμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐν γάμῳ, ὁ τελέσας γάμον, νυμφευμένος, κοιν. *παντρεμένος*: «εἶναι ἀπὸ μακροῦ ἔγγαμος»· || «ἔγγαμος βίος» ὁ βίος τῶν ἐγγάμων.

ἐγγαστρία (ἡ), κοιν. *γκαστριά*· τὸ ἔχειν ἐν γαστρί, ἐγκυμοσύνη, ἄλλως *γκάστρι*.

ἐγγαστριμυθία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἐγγαστριμύθου, τοῦ ἐκ τῆς κοιλίας, τῆς γαστρὸς ὁμιλοῦντος ἢ τοῦ μαντεύοντος ἐξ αὐτῆς. Σ. Γ. Σ.

ἐγγαστρίμυθος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ φαινόμενος ὅτι ὁμιλεῖ ἐκ τῆς γαστρός. Παρ' ἀρχαίοις οὕτως ἐκαλεῖτο καὶ ὁ χρησμοδοτῶν ἐκ τῆς κοιλίας, ὁ ἄλλως λεγόμενος καὶ *ἐγγαστρίμαντις*. Ἐγγαστρίμυθοι καλοῦνται οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἵτινες δύνανται κατ' ἴδιόν τινα τρόπον νὰ ὁμιλῶσι καὶ παρ' οἷς ἡ φωνὴ φαίνεται ὅτι ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στομάχου ἢ τῆς κοιλίας, ἀρθρουμένη δῆθεν ἐν αὐτοῖς. Ἡ τέχνη τοῦ ἐγγαστριμύθου συνίσταται εἰς τὸ νὰ συνηθίσῃ οὗτος νὰ τροποποιῇ τὴν φυσικήν του φωνὴν διὰ βραδείας καὶ βαθμιαίας ἐκπνοῆς, κατόπιν βαθείας εἰσπνοῆς, χρησιμοποιῶν μόνον κινήσεις τινὰς τοῦ λάρυγγος, τῆς γλωττίδος καὶ τῆς ὑπερῴας, χωρὶς νὰ κινῇ καὶ τὰ χείλη. Ἡ φωνὴ οὕτω φαίνεται εἰς τὸν ἀκούοντα, ὅτι προέρχεται ἄλλοθέν ποθεν, πολλάκις μάλιστα καὶ ἐκ μακρινῆς δῆθεν ἀποστάσεως, ἐνῷ ἵσταται πολὺ πλησίον ὁ λαλῶν, ὅστις διὰ τοῦ τρόπου τούτου κατορθοῖ νὰ προκαλέσῃ πλείστας ἀπάτας ἀκουστικάς, ἀναλόγους πρὸς τὰς ἄλλας ἐν τῷ θεάτρῳ παραγομένας ὀπτικὰς ἀπάτας. Ἡ τέχνη τῆς ἐγγαστριμυθίας εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἤδη τοῦ Ἡσαΐου ἀναφέροντος ἐγγαστριμύθους. Ὁ Ἱπποκράτης ἀναφέρει (Ε' βιβλ. Ἐπιδ.), ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ Πολεμάρχου, ὑπὸ ἄγχους καταλαμβανομένη, ἐξῆγεν ἐκ τοῦ στήθους αὐτῆς ἤχους παρομοίους πρὸς ἐκείνους, οὓς παρῆγον ἄτομά τινα διὰ κλειστοῦ στόματος. Περὶ ἐγγαστριμύθων ὡς ἱερῶν προσώπων ὡμίλησαν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ὠριγένης, ὁ Εὐστάθιος κλπ. Πολλοὶ τῶν ἐγγαστριμύθων κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ὑπέστησαν τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὡς μαγγανευταί, καθόσον τινὲς αὐτῶν διετείνοντο ὅτι ἠδύναντο νὰ μετακαλέσωσι νεκροὺς καὶ νὰ ὑποχρεώσωσιν αὐτοὺς νὰ ὁμιλήσουν. Γνωστὸς ἐγγαστρίμυθος ἦτο ὁ θαλαμηπόλος Φραγκίσκου τοῦ Α', ὁ πολὺς L. Brabant. Πολλὰ ἀνέκδοτα περὶ ἐγγαστριμύθων διηγοῦνται καὶ πολλοὶ νεώτεροι Εὐρωπαῖοι, συγγραφεῖς, ἰατροὶ κλπ. Σήμερον οἱ ἐγγαστρίμυθοι ἐν ἐλαφροῖς θεάτροις ἢ εἰς κέντρα διασκεδάσεως, χρησιμοποιοῦντες εὐμεγέθεις πλαγγόνας, δυναμένας νὰ ἐκτελῶσι διὰ μηχανισμοῦ διαφόρους μιμικὰς κινήσεις τοῦ προσώπου, συνάπτουσι δῆθεν διαλόγους μετ' αὐτῶν καὶ διασκεδάζουσι τὰ πλήθη. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἐγγαστρῖται· βλ. *Εὐρυκλῆς*.

ἐγγάστρωμα (τό)· κοιν. *γκάστρωμα*, σύλληψις, κύησις.

ἐγγαστρώνω, κοιν. *γκαστρώνω*, ἀόρ. *ἐγκάστρωσα* —*ἐγκαστρώθηκα*, παθ. μετχ. *γκαστρωμένος*· κάμνω τινὰ νὰ κυοφορήσῃ, καθιστῶ τινα ἔγγυον· || *γκαστρωμένη*, ἡ κυοφοροῦσα.

ἐγγεγραμμένος, —*η*, —*ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐγγράφω*· ὁ γεγραμμένος, ὁ καταγεγραμμένος ἐν πινακίῳ ἢ καταλόγῳ· || ὁ γεγραμμένος ἐντός: «ἐγγεγραμμένον σχῆμα».

— **ἐγγεγραμμένον** *σχῆμα* [*Μαθ.*]. Σχῆμά τι γεωμετρικὸν λέγεται *ἐγγεγραμμένον* εἰς ἄλλο, ὅταν εὑρίσκεται ὁλόκληρον ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ αἱ περίμετροι ἢ αἱ ἐπιφάνειαι τῶν δύο σχημάτων ἔχουν ὡρισμένα σημεῖα, γραμμὰς ἢ ἐπιφανείας κοινάς. Οὕτως ἂν ἑνώσωμεν σημεῖά τινα τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου δι' εὐθειῶν, οὕτως ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἓν πολύγωνον, τοῦτο καλεῖται ἐγγεγραμμένον εἰς τὸν κύκλον, ὁ ὁποῖος ἀντιστοίχως καλεῖται περιγεγραμμένος εἰς τὸ πολύγωνον. Εἷς κύλινδρος λέγεται ἐγγεγραμμένος εἰς σφαῖραν ἂν τὰ ἄκρα τῶν γενετειρῶν αὐτοῦ εὑρίσκωνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας. Ὀρθογώνιον λέγεται ἐγγεγραμμένον εἰς τρίγωνον, ἂν αἱ δύο κορυφαὶ τοῦ ὀρθογωνίου εὑρίσκωνται ἀντιστοίχως ἐπὶ δύο πλευρῶν τοῦ τριγώνου, ἐνῷ αἱ δύο ἄλλαι κορυφαὶ τοῦ ὀρθογωνίου εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς τρίτης πλευρᾶς τοῦ τριγώνου κτλ. —Φ.

ἔγγειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τῆς γῆς, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν γῆν: «ἔγγειος ἰδιοκτησία» ἢ «ἔγγειος κτῆσις» ἀγροί, ἀμπελῶνες, δάση κττ., «ἔγγειος φόρος» ὁ φόρος τὸν ὁποῖον πληρώνει τις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κτημάτων τὰ ὁποῖα ἔχει.

— **ἔγγειος** *ἰδιοκτησία* [*Οἰκονομ.*]. Καλεῖται τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα πλήρους ἐξουσίας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐξουσία αὕτη βασίζεται ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς βουλήσεως τῶν δικαιούχων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῆς ἐκ μέρους παντὸς τρίτου. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὁ θεσμὸς τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἀποτελεῖ μίαν τῶν κυριωτέρων βάσεων τῆς σημερινῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ὁλόκληρος ἡ νεωτέρα συναλλακτικὴ οἰκονομία ἔχει τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν καὶ ἐν γένει τὴν ἰδιοκτησίαν ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν. Ἐκ τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἐξαρτᾶται καὶ ἡ κατανομὴ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, καθ' ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ μίαν τῶν πηγῶν αὐτοῦ, τουτέστι τὴν πηγὴν τῆς *ἐγγείου προσόδου* (βλ.λ.). Ν. Γ. Φ.

—**ἔγγειος** *πρόσοδος* [*Οἰκονομ.*]. Καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἐντὸς ἑνὸς οἰκονομικοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ ἐδάφους παραγομένων ἀγαθῶν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς παραγούσης αὐτὰ πηγῆς ἐξεταζομένων. Ἡ ἔγγειος πρόσοδος περιλαμβάνει συνήθως καὶ τμήματα ἄλλων πηγῶν, ἐργασίας καὶ κεφαλαίου. Τὸ ποσὸν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ ἐδάφους ἐντὸς ὡρισμένης χρονικῆς περιόδου παραγομένων, ὅπερ ἀπομένει μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἰδεώδους μέρους, ὅπερ δέον νὰ καταλογισθῇ εἰς τὴν ἀνάλογον συμβολὴν τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, καλοῦμεν καὶ *ἔγγειον πρόσοδον* ἐν τῇ στενῇ σημασίᾳ τοῦ ὅρου (βλ. *πρόσοδος*). Ν. Γ. Φ.

—**ἔγγειος** *φόρος* [*Δημοσιον.*]. Καλεῖται ὁ φόρος, ὅστις ἐπιβάλλεται ἐπὶ πάσης φύσεως *ἐγγείου προσόδου*. Ὁ ἔγγειος φόρος εἶναι ἐπιβάρυνσις τῶν προσόδων τῆς γῆς διὰ μιᾶς ἀναγκαστικῆς εἰσφορᾶς πρὸς τὴν πολιτικὴν ὁλότητα, τὸ κράτος. Εἶναι δὲ ὁ φόρος οὗτος ὄχι μόνον ὁ ἀρχαιότερος φόρος ἐπὶ τῶν προσόδων, ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ φόρου ἐν γένει, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς τὴν φορολογικὴν ἱστορίαν τῶν διαφόρων λαῶν. Τόσον ἡ μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ὅσον καὶ ἡ μέθοδος καθ' ἣν βεβαιοῦται καὶ εἰσπράττεται ὁ ἔγγειος φόρος οὐδεμίαν σημασίαν ἐνέχουν διὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ. Παρ' ὅλας τὰς δυνατὰς παραλλαγὰς ἡ ἔγγειος φορολογία παρουσιάζει κοινὰ χαρακτηριστικά, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζῃ αὕτη αὐτοτελὲς σύστημα, περιλαμβάνον δύο κυρίας κατηγορίας: 1) *ἔγγειον φορολογίαν προσόδων*, ὅταν βάσις καὶ ἀντικείμενον τῆς φορολογίας εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ πρόσοδος, ἥτις ἐξευρίσκεται καὶ βεβαιοῦται ἀπ' εὐθείας· 2) *ἔγγειον φορολογίαν ἀξίας ἢ φορολογίαν ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἐδάφους*, ἥτις εἶναι ἐπίσης φορολογία τῶν προσόδων αὐτοῦ, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἐνταῦθα ὡς βάσις ἐξευρέσεως τῶν πραγματοποιηθεισῶν προσόδων χρησιμεύει ἡ ἀξία τοῦ ἐδάφους, ἐλλείψει ἐπαρκῶν στοιχείων πρὸς ἄμεσον ὑπολογισμὸν τοῦ φορολογικοῦ ἀντικειμένου. Ν. ΦΩΤΙΑΣ

Ἔγγελης ἢ *Ἀγγελῆς*.—1) Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀθηνῶν πολεμήσας εἰς τὴν Ἀττικήν. Διέπρεψεν εἰς διαφόρους μάχας. Ἐφονεύθη τῷ 1827 εἰς τὴν ἐκ Φαλήρου ἔφοδον. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων κατετάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Ε' τάξεως. —2) *Ἐλευθέριος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔπεσε καὶ αὐτὸς μαχόμενος εἴς τινα μάχην γύρω τῶν Ἀθηνῶν. Γ. Δ. Κ.

Ἐγγελῖνοι (Ezzelino, Ecelino ἢ Eccelino). Ἰταλικὴ μεσαιωνικὴ εὐγενὴς οἰκογένεια Γιβελίνων· βλ. λ. *Ἐτζελῖνοι*.

Ἐγγελρέδος, *μάρτυς*. Μοναχὸς ἐν Croyland τῆς Ἀγγλίας, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων Δανῶν τῷ 870 καὶ ὡς μάρτυς καταταχθεὶς ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ ἑορτάζεται κατὰ τὴν 25 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

ἐγγενής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ἐπὶ τῶν δούλων, ὁ ἐν τῷ οἴκῳ γεννηθείς, ἄλλως *οἰκογενής, οἰκέτης* (ἀρχ.)· || καθόλου, οἰκεῖος, ἡμέτερος, ἐγχώριος: «ἐγγενεῖς θεοί».—Ἐπίρρ. *ἐγγενῶς*.

— [*Βιολ.*] Καλοῦνται *ἐγγενεῖς* οἱ ζωϊκοὶ ἢ φυτικοὶ ὀργανισμοί, οἵτινες πολλαπλασιάζονται τῇ συμμετοχῇ γενῶν (ἄρρενος καὶ θήλεος). Ὁ ὅρος *ἐγγενής* εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν *ἀγενής*, καθ' ὃ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν εἰδῶν γίνεται ἄνευ συμμετοχῆς τῶν γενῶν. Δ. Ν. Π.

— **ἐγγενεῖς** *ἰδέαι* [*Φιλοσοφ.*]· βλ. *ἔμφυτοι ἰδέαι*.

Ἔγγερτ (Eggert), *Ὄλαφσον*. Ἰσλανδὸς ποιητὴς καὶ περιηγητὴς (1726—1768). Ἔγραψε διάφορα βουκολικὰ ποιήματα, μὲ θέματα ἰσλανδικά, καθὼς καὶ βιβλίον «Ταξίδια εἰς Ἰσλανδίαν», εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται ἐνδιαφέρουσαι πληροφορίαι διὰ τὴν κατάστασιν τῆς νήσου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Δ. Δ.

ἐγγίζω, ἀόρ. *ἤγγισα*, δημοτ. **ἀγγίζω** καὶ **ἀγγιάω**, ἀόρ. *ἄγγιξα—ἀγγίχτηκα*· ἀμεταβ. εἶμαι ἐγγύς, πλησιάζω, προσεγγίζω: «ἐγγίζει ὁ χειμών», «τὸ τέλος του ἐγγίζει», «μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (*Ματθ.* 3, 2)· || μεταβ. φέρω τι ἐγγύς, κάμνω τι νὰ πλησιάσῃ, προσεγγίζω, ψαύω **τι**: «μόλις τὸ ἐγγίσῃς θὰ θραυσθῇ», «μὴ μ' ἐγγίζῃς», «ἄγγιξε τὸ δάχτυλό σου 'ς τὴ φλόγα», «μὴν τὸ ἀγγίξῃς» || μεταφ. δίδω ἀφορμήν, πειράζω, κάμνω τινὰ νὰ στενοχωρηθῇ, ἀρχ. *δάκνω*: «μὴν τὸν ἀγγίζῃς, γιατὶ θυμώνει μὲ τὸ παραμικρό», «ὁ λόγος σου μ' ἄγγιξε κατάκαρδα», «ἀγγίχτηκα ἀπὸ τὰ λόγια σου», παροιμ. «κοίτα με καὶ μὴ μ' ἀγγιᾷς» ἐπὶ τῶν ἐξ ἐλαχίστης ἀφορμῆς ὀργιζομένων· || ἐπιλαμβάνομαί τινος, ἐπιχειρῶ **τι**: «αὐτὸ τὸ ζήτημα μὴ τὸ ἐγγίζῃς, εἶναι δύσκολον».

ἐγγικτικός, —*ή*, —*όν*· κοιν. ***ἀγγιχτικός***· πειρακτικός, δηκτικός, πικρός: «μοῦ λέει κάτι λόγια ἀγγιχτικά».—Ἐπίρρ. ***ἀγγιχτικά***: «πάντα ἀγγιχτικὰ μιλάει».

Ἐγγὶν [*Γεωγρ.*]· βλ. *Ἐγκίν*.

ἐγγὶς (ἡ) (Engis) [*Ζωολ.*]. Γένος κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρωτυλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς πρώτης ἀρθρώσεως τῶν σιαγωνικῶν προσακτίδων, ἥτις εἶναι βραχυτέρα τῶν ἑτέρων δύο. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐγγὶς ὁ μανδυοφόρος* (Engis humeralis) ἀπαντῶσα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπὸ τὸν φλοιὸν τοῦ κορμοῦ διαφόρων δένδρων ἐνδιαιτωμένη. Δ. Ν. Π.

ἔγγισμα (τὸ) καὶ ***ἄγγισμα*** καὶ ***ἄγγιγμα***· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐγγίζω*, ἐπαφή, ψαῦσις· || μεταφ. νύξις, δῆξις, πείραγμα, σκῶμμα: «ἄφησέ τα τ' ἀγγίσματα».

ἔγγιστα· ἐπίρρ. ὑπερθ. τοῦ *ἐγγύς*· πλησιέστατα· λέγεται μόνον εἰς τὴν φράσιν «ὡς ἔγγιστα» περίπου, κατὰ προσέγγισιν: «οἱ προσελθόντες ἦσαν διακόσιοι ὡς ἔγγιστα».

ἐγγιστάριος (ὁ) καὶ ***ἐγγιστιάριος*** [*Βυζαντ.*]. Τίτλος ὃν ἔφερον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους οἱ ἐπὶ τῆς αὐλικῆς τραπέζης ἀξιωματοῦχοι. Ὁ Ε. Α. Σοφοκλῆς ἐν τῷ λεξικῷ του ἐτυμολογεῖ τὴν λέξιν ἀπὸ τὸ ἐγγίζω ἢ ἀπὸ τὸ in gusto. —Π.

ἔγγιστος, —*η*, —*ον*· ὑπερθ. ἀπὸ τοῦ ἐπιρρήμ. *ἐγγύς*· πλησιέστατος ἐγγύτατος.

ἐγγλέζικος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ἀγγλικός: «ἐγγλέζικος στόλος», «ἐγγλέζικη σκούνα», «ἐγγλέζικα καράβια» κτλ.· || «μᾶς ἔγινες ἐγγλέζικος ταμπάκος», λίαν ἐνοχλητικὸς (ἀπὸ τοῦ *Ἐγγλέζος*).

— **ἐγγλέζικο** *χόρτο* (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ροκέλλη ἢ φύκοψις* (Rocella phycopsis).

ἐγγλεζομαθημένος, —*η*, —*ο*· ὁ ἀκολουθῶν τὰς συνηθείας, τοὺς τρόπους τῶν Ἐγγλέζων, ὁ κατὰ τοὺς Ἐγγλέζους πεπαιδευμένος.

Ἐγγλεζονήσια [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Συστὰς νησίων ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σμύρνης (Ἑρμαϊκῷ κόλπῳ), ἐκτεινομένη ἐπὶ 11 μίλ. ἀπὸ τῶν Κλαζομενῶν καὶ πρὸς Β. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ τοπωνυμικοῦ των εἶναι ἀμφίβολος, πολλῶν δεχομένων ὅτι εἶναι τοῦτο ἀπότοκον παραφθορᾶς τῆς παλαιοτέρας αὐτῶν ὀνομασίας *Ἐγκλαζομενήσια*. Τὸ νότιον τμῆμα τῆς συστάδος, ὀνομαζόμενον καὶ *Μαραθοῦσαι*, περιλαμβάνει τὴν νησῖδα τῶν *Κλαζομενῶν*, συνδεομένην διὰ μώλου πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ ἥτις ὀνομαζομένη καὶ *Ἅγιος Ἰωάννης*, ἔχουσα δὲ καὶ λοιμοκαθαρτήριον, ἀποτελεῖ τὸ ΒΑ κέρας (πλάτ. 38° 22' 20'' Β, μῆκ. 26° 47' 50'', χάρτ. ἀγγλ. 1645: The island of Khio and Gulf of Smyrna) τοῦ ἀγκυροβολίου τῆς *Σκάλας τῶν Βουρλῶν*· ἐπίσης δὲ τὰς νησῖδας *Πεναρλή, Γιαλανῆ, Γιαλανεγιᾶ, Γιασάτζα, Ἀσπρονήσι, Πατάτες, Ἰνγερλῆ*, σχηματιζούσας κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ ὡραῖον ἐξωτερικὸν τῶν Βουρλῶν ἀγκυροβόλιον. Βορείως τῆς ὑποσυστάδος ταύτης τὸ νησίον τοῦ *Γιατροῦ τὸ νησὶ* ἢ *Κιλσαλὶ* καὶ ἡ μικρὰ νῆσος *Κιουστὰν-Ἀντὰ* ἢ *Μακρονήσι* ἢ *Κιοστένι*, διέχουσα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν 2 ½ μίλλια. Ἡ συστὰς ὅθεν μετὰ τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τῶν Βρυούλλων διαχωρίζουσι τὸν κόλπον τοῦ Γκιοὺλ Μπαχτσὲ ἀπὸ τὸν κυρίως κόλπον τῆς Σμύρνης. Σ. Ε. Λ.

ἐγγλεζόπουλο (τό), θηλ. —*πούλα*· παῖς Ἄγγλος, κόρη Ἀγγλίς.

Ἐγγλέζος (ὁ), θηλ. —*έζα*· δημοτ., ὁ κάτοικος τῆς Ἀγγλίας, ὁ Ἄγγλος: «μᾶς τὰ πῆραν οἱ Ἐγγλέζοι», «μιὰ Ἐγγλέζα δασκάλα»· (ἀπὸ τοῦ γαλλ. Anglaise, θηλ. τοῦ Anglais, ἢ ἀπὸ τῆς φρ. à l'anglaise· πβλ. *Φραντζέζος, Ὁλλανδέζος* κττ.).

ἐγγλεζοφέρνω· μιμοῦμαι τοὺς τρόπους τῶν Ἄγγλων, ὁμοιάζω πρὸς Ἄγγλον.

ἔγγλυμμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐγγλύφω*, γλύμμα, χάραγμα, γλύμμα κοῖλον, εἰσέχον.

ἐγγλύφανον (τὸ) ἢ ***ἐγγλυφὶς*** (ἡ) (fraise) [*Ἰατρ.*]. Χειρουργικὸν τῆς ὀδοντιατρικῆς ὄργανον, δι' οὗ ἀποξέεται ἡ τερηδωνισμένη κοιλότης τοῦ ὀδόντος. Προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐφαρ-

Digitized by Google

μόζεται ἐπὶ τῆς χειρολαβῆς τοῦ βραχίονος τοῦ τόρνου καὶ λειτουργεῖ ἐν τῇ ὀδοντικῇ κοιλότητι διὰ ταχείας περιστροφικῆς κινήσεως, ἐνεργουμένης δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἢ τοῦ ποδός. Διὰ τῆς περιστροφικῆς ταύτης κινήσεως τὸ ἐγγλύφανον ἀποξέει τὴν τερηδόνα ἐκ τῆς ὀδοντικῆς κοιλότητος.

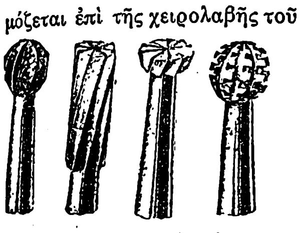

Διάφορα εἴδη ἐγγλυφάνου.

Π. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἔγγλυφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐγγεγλυμμένος οὕτως, ὥστε τὸ εἰκονιζόμενον νὰ εἶναι κοῖλον, εἰσέχον, ἀντίθ. *ἀνάγλυφος*: «σφραγὶς ἔγγλυφος», «ἔγγλυφος εἰκών».

ἐγγλύφω, *ἀόρ.* *ἐνέγλυψα*, *παθ.* *μετχ.* *ἐγγεγλυμμένος*· ἐγχαράττω, σκαλίζω, γλύφω οὕτως, ὥστε τὸ εἰκονιζόμενον νὰ εἶναι κοῖλον, νὰ εἰσέχῃ τῇ ἐπιφανείᾳ, ἀντίθ. *ἀναγλύφω*: «ἐγγλύφω σφραγῖδα».

ἐγγομφῶ (—όω), *ἀόρ.* *ἐνεγόμφωσα*· συνδέω, συνάπτω διὰ γόμφων, καρφώνω.

ἐγγόμφωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐγγομφοῦν, κάρφωμα.

ἔγγονος (ὁ) καὶ **ἐγγονὸς** καὶ **ἀγγονας**, θηλ. *ἐγγόνη* καὶ *ἐγγονὴ* καὶ *ἀγγόνα*, οὐδ. *ἐγγόνι* καὶ *ἀγγόνι*· τὸ τέκνον τοῦ υἱοῦ ἢ τῆς θυγατρὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸν πάππον ἢ τὴν μάμμην (ἀντὶ τοῦ ἀρχ. *ἔκγονος*).

ἐγγράμματος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ γινώσκων γράμματα, ἤτοι γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀντίθ. *ἀγράμματος*· ‖ πεπαιδευμένος, κοιν. *γραμματισμένος*· ‖ ὁ διὰ γραμμάτων παριστώμενος, ὁ δυνάμενος νὰ διατυπωθῇ διὰ φωνητικῶν συμβόλων: «ἐγγράμματος μὲν ἡ τῶν ἀνθρώπων φωνή, ἀγράμματος δὲ ἡ τῶν ζῴων» (ἀρχ.).

ἐγγραφή (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγγράφειν, γραφή, καταγραφή: «ἤρχισαν—, ἔληξαν αἱ ἐγγραφαί», «δικαίωμα ἐγγραφῆς», «ἐγγραφὴ ὑποθήκης» κ. τ. τ.

— ἐγγραφὴ **ὑποθήκης** [*Ἀστικ. Δίκ.*]· βλ. *ὑποθήκη*.

ἐγγραφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἔγγραφα· ‖ ὁ περὶ τὴν μελέτην τῶν ἐγγράφων καταγινόμενος.

ἔγγραφον (τό)· τὸ γεγραμμένον, πᾶν ὅ,τι κεῖται γεγραμμένον, σύντομον συνήθως καὶ εὐπερίληπτον: «ἀρχαῖα—, παλαιὰ ἔγγραφα» οἷον προικοσύμφωνα, πωλητήρια, δωρητήρια ἢ ἄλλα συμβόλαια· ‖ «δημόσια ἔγγραφα» τὰ ὑπὸ τῶν κρατικῶν ἀρχῶν συντασσόμενα καὶ ἀπευθυνόμενα εἴτε πρὸς ἄλλας ἀρχὰς εἴτε πρὸς ἰδιώτας· ‖ «ἐπίσημον ἔγγραφον» τὸ παρεχόμενον ὑπὸ τῆς ἑκάστοτε ἁρμοδίας ἀρχῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἀνεπίσημον*, ὅπερ παρέχεται ὑπὸ ἰδιώτου· ‖ «ἰδιωτικὰ ἔγγραφα» τὰ μεταξὺ ἰδιωτῶν ἀνταλλασσόμενα ἔγγραφα, οἷον συμφωνίαι, παραγγελίαι, ἀποδοχαὶ καὶ αἱ παντὸς εἴδους ἐπιστολαί· ‖ «πρωτότυπον ἔγγραφον» τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἀντίγραφον*· ‖ «δικαιολογητικὰ ἔγγραφα» τὰ δικαιολογοῦντα ἀξίωσίν τινα, οἷον ὁδοιπορικὰ ἔξοδα, ἀποζημίωσιν κλπ.· ‖ «διπλωματικὰ ἔγγραφα» τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις τοῦ κράτους (τὸ οὐδ. τοῦ ἐπιθέτου **ἔγγραφος** ὡς οὐσιαστικὸν λαμβανόμενον).

Β. Φ.

—[*Πολ. Δίκ.*] Τὰ *ἔγγραφα* εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων, τὸ συχνότερον δὲ καὶ τὸ ἀσφαλέστερον. Ἐπὶ τῶν ἐγγράφων κρατοῦσιν οἱ ἑξῆς γενικοὶ κανόνες. Ὁ τύπος αὐτῶν κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως. Ἀποδεικτικὴν δύναμιν ἔχουν μόνον τὰ κατὰ νόμιμον τύπον συντεταγμένα ἔγγραφα. Ἡ δὲ ἀκυρότης τῶν ἐγγράφων δὲν ἐπηρεάζει κατὰ κανόνα τὸ κῦρος τῆς δι' αὐτῶν ἀποδεικνυομένης δικαιοπραξίας, πλὴν ἂν τὸ ἔγγραφον ἀποτελῇ συστατικὸν τύπον διὰ ὡρισμένην σύμβασιν. Τὰ ἔγγραφα διακρίνονται εἰς *δημόσια* καὶ *ἰδιωτικά*, *πρωτότυπα* ἢ *ἀντίγραφα* καὶ *συσχετικά*, ἤτοι *ἀναφέροντα* καὶ *ἀναφερόμενα*.

Δημόσιον ἔγγραφον εἶναι τὸ ὑπὸ δημοσίας ἀρχῆς συντεταγμένον. Διὰ νὰ ἔχῃ ὅμως κῦρος τοῦτο, δέον νὰ συνταχθῇ παρὰ προσώπου φέροντος δημόσιον χαρακτῆρα καὶ ἁρμοδίου εἰς τοῦτο κατὰ τόπον καὶ κατ' ἀντικείμενον καὶ κατὰ τὰς νομίμους διατυπώσεις. Τὰ δημόσια ἔγγραφα τὰ στερούμενα τῶν προϋποθέσεων τούτων τῆς ἐγκυρότητος των οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰσχύν, οὔτε ὡς ἀρχὴ ἀποδείξεως δύναται νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, πλὴν ἐὰν φέρωσι τὰς ὑπογραφὰς πάντων τῶν δι' αὐτῶν ὑποχρεουμένων, ὅτε ἰσχύουσιν ὡς ἰδιωτικὰ ἔγγραφα.

Τὰ δημόσια ἔγγραφα παρέχουσιν ἀπόδειξιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν καὶ καθ' ἑαυτῶν. Ἤτοι ὅταν φέρωσι πάντα τὰ γνωρίσματα τῆς νομίμου ἐκδόσεώς των, ἡ γνησιότης των τεκμαίρεται, ὁ δὲ ἀντίδικος τοῦ προσαγαγόντος τὰ δημόσια ἔγγραφα καὶ ἀπορούσης δύναται μόνον νὰ προσβάλῃ αὐτὰ ὡς πλαστά. Ὑποχρεοῦται ὅμως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ ν' ἀποδείξῃ τὸν ἰσχυρισμόν του τοῦτον περὶ τῆς πλαστότητος τῶν προσβληθέντων δημοσίων ἐγγράφων. Δὲν ἀπολαύουσιν ἐν τούτοις δημοσίας πίστεως πάντα τὰ ἀναφερόμενα ἔν τινι δημοσίῳ ἐγγράφῳ, ἀλλὰ μόνον ὅσα τὸ συντάξαν αὐτὸ δημόσιον πρόσωπον ἀναφέρει ὡς ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργηθέντα ἢ ἐνώπιον αὐτοῦ γενόμενα, τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα ἐφ' ὅσων συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν ὑποπιπτόντων ἀμέσως εἰς τὰς αἰσθήσεις γεγονότων. Κατὰ συνέπειαν τὰ μὴ τελεσθέντα ἢ τὰ μὴ ὑποπεσόντα εἰς τὰς αἰσθήσεις τοῦ δημοσίου ὀργάνου τοῦ συντάξαντος τὸ ἔγγραφον, καίτοι ἀναφερόμενα ἐν αὐτῷ, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δημοσίως πιστοποιηθέντα.

Ἰδιωτικὰ ἔγγραφα εἶναι τὰ συντασσόμενα παρ' ἰδιωτῶν καὶ δι' ἑαυτούς. Ἡ ὑπογραφὴ δὲ ἀποδεικνύει παρὰ τίνος ἐξεδόθη τὸ ἔγγραφον καὶ ἑπομένως κατὰ κανόνα, διὰ νὰ ἔχῃ κῦρος τὸ ἰδιωτικὸν ἔγγραφον, ἀρκεῖ μόνη ἡ ὑπογραφὴ τοῦ ἐκδίδοντος αὐτό. Ἐνίοτε ὅμως, ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς ἢ ἐκτὸς τῆς ὑπογραφῆς, ὁ νόμος ἐπιβάλλει ἑτέρας οὐσιώδεις διατυπώσεις περὶ τὴν σύνταξιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων, τὰς ἑξῆς: α') τὰ ἐμπορικὰ βιβλία ἀποδεικνύουσι καὶ ἄνευ ὑπογραφῆς, ἐφ' ὅσον ὅμως ἔχουσι πρὸ τῆς χρήσεως βιβλιοδετηθῆ καὶ θεωρηθῆ ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν καὶ τηροῦνται κατὰ τὰς νομίμους διατυπώσεις, ἤτοι ἄνευ παρεγγραφῶν, προσθηκῶν ἢ ἀφαιρέσεις φύλλων κλπ. Ἐπίσης καὶ τὰ εὑρετήρια καὶ ἡμερολόγια δικηγόρων, συμβολαιογράφων, δικαστικῶν γραμματέων, κλητήρων καὶ κολλυβιστῶν, καθὼς καὶ τὰ βιβλία τῶν φαρμακοπωλῶν, ἰατρῶν, μαιῶν καὶ ξενοδόχων ἀποδεικνύουσιν ἄνευ ὑπογραφῆς, ἐφ' ὅσον ἔχουσιν ὑποβληθῆ εἰς τὰς περὶ τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων σημειωθείσας ἀνωτέρω διατυπώσεις. β') Τὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα τὰ περιέχοντα ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν, ἐκτὸς τῆς ὑπογραφῆς τῶν συναλλασσομένων, δέον, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, νὰ συνταχθῶσιν εἰς τόσα πρωτότυπα, ὅσα εἶναι τὰ μέρη τὰ ἔχοντα ἴδιον καὶ ἀντίθετον πρὸς τὰ λοιπὰ συμφέρον καὶ νὰ σημειωθῇ ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν συνταχθέντων πρωτοτύπων. Ταῦτα δὲν ἐφαρμόζονται κατὰ κανόνα ἐπὶ ἐγγράφων ἰδιωτικῶν ἀναφερομένων εἰς ἐμπορικὰς πράξεις. Τὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα ἀποδεικνύουσι μόνον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ὅταν δὲν ἀμφισβητηθῇ ἡ γνησιότης των, ἡ περὶ ταύτης ἀπόδειξις ἀνήκει εἰς τὸν προσαγαγόντα καὶ ἐπικαλούμενον αὐτά. Ἔναντι τῶν τρίτων τὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα δὲν ἔχουσι βεβαίαν χρονολογίαν. Καὶ τοῦτο, διότι εὔκολος εἶναι ἡ προχρονολόγησις αὐτῶν πρὸς βλάβην τρίτων. Ἀποκτῶσιν ὅμως βεβαίαν χρονολογίαν καὶ ἔναντι τῶν τρίτων, ἐὰν θεωρηθῶσι παρὰ συμβολαιογράφου ἢ ὅταν ἀποθάνῃ τις τῶν συμβληθέντων, ἢ ἐὰν μνημονεύωνται ἐν δημοσίῳ ἐγγράφῳ κατὰ τὸ οὐσιῶδες αὐτῶν περιεχόμενον.

Πρωτότυπα ἔγγραφα καλοῦνται ὅσα φέρουσι τὰς πρὸς τὸ κῦρος αὐτῶν ἀναγκαίας διατυπώσεις, ἤτοι ἐκεῖνα ἐν τοῖς ὁποίοις ἡ πρώτη καταστατικὴ πρᾶξις ἐπαναλαμβάνεται παρὰ τῶν αὐτῶν κυρίων προσώπων. Ἀντίγραφα δὲ εἶναι αἱ ἁπλαῖ μιμήσεις τοῦ πρωτοτύπου, αἱ μὴ φέρουσαι τὰ στοιχεῖα τῆς καταστατικῆς πράξεως. Τὰ ἀντίγραφα διακρίνονται εἰς ἁπλᾶ καὶ ἀντιπεφωνημένα. Καὶ ἁπλᾶ μὲν εἶναι τὰ παρ' οἱουδήποτε καταρτιζόμενα, ἀντιπεφωνημένα δὲ ὅσα ἡ ἁρμοδία πρὸς τοῦτο ἀρχὴ ἐκδίδει, παραβάλλουσα πρὸς τὸ πρωτότυπον καὶ βεβαιοῦσα τὴν πρὸς αὐτὸ συμφωνίαν. Τὰ ἀντιπεφωνημένα ἀντίγραφα ἔχουσιν ἴσην ἀποδεικτικὴν δύναμιν πρὸς τὰ πρωτότυπα.

Συσχετικὰ λέγονται τὰ ἔγγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν μνημονεύει τὸ ἕτερον. Καὶ ἀναφέρον μὲν εἶναι τὸ μνημονεῦον τὸ ἕτερον, ἀναφερόμενον δὲ ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου μνεία γίνεται ἐν ἄλλῳ ἐγγράφῳ. Ἐπὶ τούτων ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι ἄνευ τοῦ ἀναφερομένου οὐδὲν ἀποδεικνύει τὸ ἀναφέρον, ἐκτὸς ἐὰν ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται, ὅτι ἐγένετο διὰ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ ἀναφερόμενον ἢ ἐὰν τὸ οὐσιῶδες τοῦ ἀναφερομένου περιεχόμενον ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ ἀναφέροντι ἐγγράφῳ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑπαρχούσης μεταξὺ τῶν συσχετικῶν ἀσυμφωνίας ὑπερισχύει τὸ ἀναφερόμενον.

Ἡ ἔννομος ἐνέργεια τῶν ἐγγράφων, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, δύναται νὰ μεταβληθῇ διὰ συγχρόνου ἢ μεταγενεστέρας ἄλλης πράξεως. Τὸ περὶ ταύτης συντασσόμενον ἔγγραφον καλεῖται *ἀντέγγραφον*. Αἱ μεταβολαὶ ὅμως, αἱ διὰ τοῦ ἀντεγγράφου γενόμεναι, ὑποχρεοῦσι μόνον τοὺς διαπράξαντας ταύτας καὶ τοὺς καθολικοὺς διαδόχους των, οὐχὶ δὲ καὶ τρίτα πρόσωπα.

Κατὰ τῶν προσαγομένων ἔν τινι δίκῃ ἐγγράφων δύο εἰδῶν ἀντιρρήσεις δύνανται ν' ἀντιταχθῶσιν. Ἡ ἀφορῶσα τὴν γνησιότητα αὐτῶν, ἐν σχέσει μὲ τὴν ὁποίαν ἐσημειώθη ἤδη ἀνωτέρω ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐγγράφων διαφορὰ καὶ αἱ ἀντιρρήσεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, περὶ ὧν κρατοῦσι τὰ ἑξῆς: Τὰ ἔγγραφα, δημόσια καὶ ἰδιωτικά, ὅταν εἶναι συντεταγμένα ἐγκύρως, ἀποδεικνύουσι πλήρως τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅμως εἰδικωτέρους ὅρους. Τὰ ἔγγραφα ἀποδεικνύουσι τὰς δικαιοπραξίας καὶ τὰ γεγονότα, ὡς ἐξωτερικῶς παρίστανται, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ἐξ ἀντικειμένου ἀλήθειαν περὶ αὐτῶν καὶ ἑπομένως δύνανται νὰ προσβληθῶσιν ὡς εἰκονικὰ ἢ ὡς ἐκ δόλου καὶ βίας προελθόντα. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἐγγράφων διακρίνεται εἰς οὐσιῶδες, τουτέστιν ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἔγγραφον συντάσσεται, καὶ ἐπουσιῶδες, ἤτοι ὅ,τι ἐν αὐτῷ διηγηματικῶς ἀναφέρεται. Τὸ ἐπουσιῶδες δὲ τοῦτο μέρος ἀποδεικνύεται ἐπίσης πλήρως διὰ τοῦ ἐγγράφου, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἔχει ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὸ κύριον. Ἄλλως τὸ ἔγγραφον παρέχει μόνον ἀρχὴν ἀποδείξεως περὶ τοῦ ἐπουσιώδους μέρους. Τὰ ἔγγραφα ἀποδεικνύουσι τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀναφερομένων ἔναντι πάντων, ἡ ἔννομος ὅμως αὐτῶν ἐνέργεια εἶναι διάφορος ἀναλόγως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων. Ἐκ τοῦ περιεχομένου δὲ τούτων κρίνεται κατὰ πόσον ἐξ ὡρισμένου ἐγγράφου ὑποχρεοῦνται καὶ τρίτα πρόσωπα.

Ε. Ι. ΜΑΛΛΑΙΝΟΣ

—[*Ποιν. Δικον.*] Τὰ *ἔγγραφα* ἐν τῇ ποινικῇ διαδικασίᾳ διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας: 1) Εἰς τὰς ἐσωτερικὰς πράξεις τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, δι' ὧν βεβαιοῦται ἡ τήρησις τῶν νομίμων διατυπώσεων κατὰ τὴν ἀνάκρισιν, τὴν προπαρασκευαστικὴν πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ ἀκροατήριον καὶ τὴν κυρίαν διαδικασίαν· τοιαῦτα ἔγγραφα εἶναι αἱ κλήσεις, αἱ ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τῶν ἀνακριτικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῆς διωκούσης εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς, πρὸς κατηγορουμένους καὶ μάρτυρας, ἵνα ἐμφανισθῶσιν εἰς τὴν ἀνάκρισιν ἢ τὸ ἀκροατήριον, τὰ ἀποδεικτικὰ κοινοποιήσεως τῶν κλήσεων τούτων καὶ ἄλλων δικογράφων, τὰ βουλεύματα τῶν δικαστικῶν συμβουλίων, αἱ ἀποφάσεις τῶν ποινικῶν δικαστηρίων καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς σχετικῆς συζητήσεως ἐνώπιον αὐτῶν κτλ. 2) Εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ἀνακριτικῶν ὑπαλλήλων συντασσομένας ἐκθέσεις, δι' ὧν βεβαιοῦται ἡ ἐνέργεια ἀνακριτικῆς τινος πράξεως. Ἀναγκαία προϋπόθεσις τῆς ἀποδεικτικῆς δυνάμεως τῶν ἐγγράφων ἀμφοτέρων τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν εἶναι ἡ ἀναμφισβήτητος γνησιότης αὐτῶν, ταύτης δὲ συντρεχούσης, τὰ μὲν εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκοντα ἔγγραφα ἀποτελοῦσι πλήρη περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐκτιθεμένων ἀπόδειξιν μέχρις ἀποδείξεως τῆς πλαστότητος αὐτῶν, ἤτοι κατὰ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπεται ἀνταπόδειξις, ἀλλὰ μόνον προσβολὴ αὐτῶν ὡς πλαστῶν καὶ ἀπόδειξις τῆς πλαστότητος· τὰ δ' εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἀνήκοντα ἔγγραφα, ἤτοι αἱ ἐκθέσεις τῶν ἀνακριτικῶν ὑπαλλήλων ἀποδεικνύουσι τὰ ἐν αὐταῖς ἐκτιθέμενα μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, ἤτοι ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ δεχθῇ ὡς ἀληθῆ τὰ ἐν αὐταῖς βεβαιούμενα, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδεικνύεται τὸ ἐναντίον αὐτῶν ἄλλοθεν (ἄρθρ. 134 Ποιν. Δικ.)· ἀποδεικνύουσιν ὅμως αἱ ἐκθέσεις ἐκεῖνα μόνον, ἅτινα ὁ ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος βεβαιοῖ ἐν τῇ ἐκθέσει, ὅτι ἰδίαις αἰσθήσεσιν ἀντελήφθη, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἐκ πληροφοριῶν ἢ κατ' εἰκασίαν ἐκτιθέμενα, ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ ἔκθεσις δὲν ἔχει ἀποδεικτικὴν δύναμιν.

Ἐν τῶν ἐκθέσεων τῶν ἀνωτέρω ἰσχὺν ἀποδείξεως ἔχουσι μόνον αἱ ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀνακριτικῶν ὑπαλλήλων κατὰ τοὺς προσήκοντας τύπους συντεταγμέναι τοιαῦται· πρέπει δηλονότι νὰ ἐμφαίνωσι τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτῶν καὶ νὰ εἶναι ὑπογεγραμμέναι ὑπὸ τοῦ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, τοῦ ἐξετασθέντος μάρτυρος ἢ κατηγορουμένου, ἤ, ἂν πρόκειται περὶ ἄλλης τινὸς ἀνακριτικῆς πράξεως, π. χ. κατ' οἶκον ἐρεύνης, κατασχέσεως κλπ., ὑπὸ τῶν τυχὸν παρευρεθέντων κατ' αὐτὴν διαδίκων καὶ τοῦ συμπράττοντος δικαστικοῦ γραμματέως, ἤ, ἐλλείψει τοιούτου, ὑπὸ δευτέρου ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, ἤ, ἂν δὲν ὑπάρχῃ τοιοῦτος, ὑπὸ δύο μαρτύρων ἀρρένων, ἡλικίας τοὐλάχιστον 18 ἐτῶν καὶ μὴ ἐχόντων συμφέρον εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς ὑποθέσεως· ἂν οἱ μάρτυρες οὗτοι δὲν δύνανται ἢ δὲν θέλωσι νὰ ὑπογράψωσι τὴν ἔκθεσιν, γίνεται ἐν αὐτῇ μνεία περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ συντάσσοντος ταύτην ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου· τέλος, ἂν οὔτε μάρτυρες εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσιν, ὁ ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος συντάσσει μὲν μόνος τὴν ἔκθεσιν, ὀφείλει ὅμως νὰ μνημονεύσῃ ἐν αὐτῇ τὸ ἀδύνατον τῆς εὑρέσεως τῶν ἀνωτέρω προσώπων, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς ἐκθέσεως. Ἂν ἐλλείπῃ διατύπωσίς τις ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἡ ἔκθεσις, αὕτη εἶναι ἄκυρος καὶ δὲν ἔχει ἰσχὺν ἀποδείξεως, ὁ δ' ὑπαίτιος τῆς ἀκυρότητος ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος τιμωρεῖται πειθαρχικῶς διὰ προστίμου δραχ. 10—200 (ἄρθρα 72, 74 καὶ 189 Ποιν. Δικον.). Ἂν ἡ ἀκυρότης τῆς ἐκθέσεως ἀνακαλυφθῇ πρὶν ἢ περατωθῇ ἡ ἀνάκρισις, καλύπτεται ἐπαναλαμβανομένης ἐγκύρως τῆς διὰ τῆς ἀκύρου ἐκθέσεως βεβαιουμένης ἀνακριτικῆς πράξεως· ἂν δ' ἀνακαλυφθῇ καὶ προταθῇ ὑπό τινος τῶν διαδίκων κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἡ ἔκθεσις, ἅτε μὴ ἔχουσα ἰσχὺν ἀποδείξεως (ἄρθρ. 74 Ποιν. Δικον.). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἔγγραφα δημοσίων ἀρχῶν, περιέχοντα σχετικὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν περιστατικά, δυνάμενα νὰ συμβάλωσιν εἰς ἀνακάλυψιν

Digitized by Google

τῆς ἀληθείας ἢ καὶ ἰδιωτικὰ τοιαῦτα, π. χ. ἐπιστολαί, χειρόγραφα τοῦ κατηγορουμένου ἢ τῶν μαρτύρων κλπ., ἡ ἐκτίμησις ὅμως τούτων ἀνήκει εἰς τὴν ἐλευθέραν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ (ἄρθρ. 92 καὶ 95, ἐδ. 2 Ποιν. Δικον.).

Τὰ ἔγγραφα πρέπει νὰ εἶναι ἀναμφισβητήτως γνήσια. Περὶ τῆς διαδικασίας πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀμφισβητουμένης γνησιότητος τοῦ ἐγγράφου δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ποινικῇ Δικονομίᾳ ἴδιοι ὁρισμοί· δι' ὃ πρέπει ἐξ ἀναλογίας νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ σχετικαὶ διατάξεις τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας (ἄρθρ. 440—452). Ὅταν δὲ διαρκούσης τῆς ποινικῆς διαδικασίας προσβληθῇ ἔγγραφόν τι ὡς πλαστόν, κατάσχεται καὶ μονογραφεῖται τοῦτο ὑπὸ τοῦ προέδρου καὶ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου· ἀποδιδομένης δὲ τῆς πλαστογραφίας εἰς ὡρισμένον πρόσωπον καὶ προτεινομένων ὑπὸ τοῦ προσβάλλοντος τὸ ἔγγραφον τῶν εἰς ἀπόδειξιν τῆς πλαστότητος μέσων, ἀναβάλλεται ἡ κυρία διαδικασία μέχρι πέρατος τῆς ἐπὶ πλαστογραφίᾳ ἐνεργηθησομένης ἀνακρίσεως, ἐφ' ὅσον τὸ δικαστήριον κρίνει ὅτι τὸ ὡς πλαστὸν προσβαλλόμε- ἔγγραφον εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς σχηματισμὸν τῆς πεποιθήσεώς του (ἄρθρ. 453—561 Πολιτικῆς καὶ 320 καὶ 321 Ποιν. Δικον.). Α. Ν. Μ.

— **ἔγγραφα ναυτιλιακὰ** *[Ναυτ. Δίκ.]*· βλ. *πλοῖον*.

— **ἐγγράφων ἐξαφάνισις** *[Ποιν. Δίκ.]*. Ὁ ποινικὸς νόμος ἐν ἄρθρῳ 424 προβλέπει τὸ ἀδίκημα τῆς *ἐξαφανίσεως* ἢ *ὑπεξαγωγῆς* ἐγγράφου. Οὐσιώδη συστατικὰ στοιχεῖα αὐτοῦ εἶναι: 1) Ἡ *γνησιότης* τοῦ ἐγγράφου, διότι ἂν τὸ ἔγγραφον δὲν εἶναι γνήσιον, οὐδαμῶς χρήσιμον πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἐν αὐτῷ ἐκτιθεμένων εἶναι καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπέλευσις βλάβης, ἥν, ὡς ῥηθήσεται ἀμέσως, ὡς στοιχεῖον τοῦ ἀξιοποίνου τῆς ἐξαφανίσεως ἢ ὑπεξαγωγῆς ἀπαιτεῖ ὁ νόμος. Ἀδιάφορον εἶναι διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀδικήματος ἂν τὸ ἔγγραφον εἶναι δημόσιον ἢ ἰδιωτικόν, τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ ταύτης λαμβανομένης ἐν τῷ νόμῳ ὑπ' ὄψιν μόνον διὰ τὴν διαβάθμισιν τῆς ἀπειλουμένης ποινῆς, ὡς καὶ ἂν τὸ ἔγγραφον εἶναι ἔγκυρον, κατὰ τὰς νομίμους διατυπώσεις συντεταγμένον, ἢ μή, διότι καὶ ἐξ ἀκύρων ἐγγράφων παράγονται ἐνίοτε ἔννομα ἀποτελέσματα. 2) Ἡ *ἀλλοτριότης* τοῦ ἐγγράφου, τὸ εἶναι δηλαδὴ τοῦτο ξένον, μὴ ἀνῆκον κατὰ κυριότητα εἰς τὸν δράστην· τὸ στοιχεῖον τοῦτο δὲν ἀναγράφεται μὲν ῥητῶς ἐν ἄρθρῳ 424, συνάγεται ὅμως σαφῶς ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ ἐν αὐτῷ τῆς ἐξαφανίσεως ἢ ὑπεξαγωγῆς ἐγγράφου ὡς φθορᾶς ξένης ἰδιοκτησίας, ἐφ' ἧς ὡς κύριον στοιχεῖον ἀπαιτεῖται τὸ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς πράξεως ξένον· ξένον ὅμως εἶναι καὶ τὸ κοινὸν ἔγγραφον κατὰ τὸ εἰς τὸν συνιδιοκτήτην τούτου προσῆκον ἰδανικὸν μέρος· ἄρα δυνατὴ ἡ ἐξαφάνισις ἐκ μέρους ἑνὸς τῶν συνεταίρων τῶν κοινῶν ἐμπορικῶν βιβλίων (Ἀ. Π. 130 τοῦ 1927). 3) Ἡ *δολία προαίρεσις* τοῦ δράστου, συνισταμένη εἰς τὴν ἠθελημένην ἐνέργειαν καὶ περιέχουσα εἰδικῶς τὸν σκοπὸν βλάβης ἄλλου, εἴτε ὑλικῶς εἴτε ἠθικῶς· ἂν ἐπῆλθε ἡ σκοπευομένη βλάβη ἢ οὔ, εἶναι ἀδιάφορον διὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἀδικήματος, πρέπει ὅμως νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπέλευσις εἰς ἄλλον (οἱονδήποτε, οὐχὶ μόνον εἰς τὸν κύριον ἢ κάτοχον τοῦ ἐγγράφου), διότι ἄλλως ἀποκλείεται ὁ σκοπὸς βλάβης ἄλλου καὶ συνεπῶς ἡ δολία προαίρεσις καὶ τὸ ἀδίκημα δὲν ὑφίσταται (Α. Π. 276 τοῦ 1917, 130 τοῦ 1927).

Ἡ ἀντικειμενικὴ ὑπόστασις τοῦ προκειμένου ἀδικήματος συνίσταται εἰς τὴν *ἐξαφάνισιν*, ἤτοι τὴν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ὑλικὴν καταστροφὴν τοῦ ἐγγράφου, εἴτ' ἐν ὅλῳ εἴτ' ἐν μέρει, ὡς διὰ ξέσματος, σβέσματος κλπ., ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ὃν προώρισται σκοπόν, ἢ τὴν *ὑπεξαγωγήν*, δι' ἧς τουτέστιν ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἐγγράφου στερεῖται διαρκῶς ἢ προσκαίρως αὐτοῦ, καὶ ἥτις ὑφίσταται οὐ μόνον ὅταν τις λάθρᾳ ἢ αὐθαιρέτως ἀφαιρῇ τὸ ἔγγραφον ἀπὸ τῆς κατοχῆς ἑτέρου, ἀλλὰ καὶ ὅταν παρακρατῇ τοῦτο, κατὰ πλάνην ἢ τυχαίως περιελθὸν αὐτῷ, ὡς ὅταν παρακρατῇ ἐπιστολὴν κατὰ λάθος ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ διανομέως. Πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐπιβλητέας τῷ ἐνόχῳ ποινῆς, τὸ ἄρθρον 424 ἀναφέρεται εἰς τὰς ποινὰς τῆς πλαστογραφίας, τὰς ἐν ἄρθρῳ 248—257 τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἀναγραφομένας· χρήσιμος ὅθεν πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ διάκρισις τῶν ἐγγράφων εἰς δημόσια ἢ ἰδιωτικά, ἐπίσημα ἢ μαρτυρικά. ὡς ἐπιβαρυντικὴ δὲ περίπτωσις, κατὰ τὰ ἄρθρα 248, 249 καὶ 256 τοῦ ποινικοῦ νόμου, θεωρεῖται ἡ χρῆσις τοῦ ἐγγράφου, ἥτις οὐδὲν κωλύει ὅπως ἐφαρμοσθῇ, καὶ εἰς τὸ ἀδίκημα, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος· διότι πρόδηλον μὲν εἶναι ὅτι τοῦ ὑπεξαχθέντος ἐγγράφου δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις, ἅτε ὑπάρχοντος καὶ μὴ καταστραφέντος ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει (Ἀ. Π. 305 τοῦ 1915), ἐν δὲ τῇ ἐξαφανίσει ἡ ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις τῆς χρήσεως συνίσταται οὐχὶ βεβαίως ἐν τῇ χρησιμοποιήσει τοῦ καταστραφέντος ἐγγράφου, μὴ νοητῇ οὔσῃ, ἀλλ' ἐν τῇ χρησιμοποιήσει τῆς πράξεως τῆς ἐξαφανίσεως, τῇ χρήσει δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ δράστου τῶν ἐπωφελῶν αὐτῷ ἀποτελεσμάτων τῆς ἐξαφανίσεως (Ἀ. Π. 78 τοῦ 1923). Τὸ ἀδίκημα διώκεται αὐτεπαγγέλτως (ἄρθρ. 426 Ποιν. νόμου). Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἔγγραφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ γεγραμμένος ἢ ὁ γραφόμενος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *προφορικόν*: «ἔγγραφος συμφωνία,—ἀπολογία,—ὁμολογία,—ἀπόδειξις,—κατάθεσις μάρτυρος κττ.»· || «ἔγγραφος λόγος» ὁ διὰ τῆς γραφῆς παραδιδόμενος, ἀντίθ. «προφορικὸς λόγος»· || τὸ οὐδέτ. *ἔγγραφον* (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.

ἐγγράφω, *ἀόρ. ἐνέγραψα—ἐνεγράφην*, παθ. μετχ. *ἐγγεγραμμένος*· γράφω τινά, καταγράφω μεταξὺ ἄλλων, οἷον ἐν καταλόγῳ, ἐν μητρῴῳ, κττ.: «ἐγγράφω συνδρομητήν,—ἑταῖρον,—μαθητήν», «εἶναι ἐγγεγραμμένος εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐκλεξίμων»· || ἐγγράφω ὑποθήκην» καθιστῶ ἐνυπόθηκον (κτῆμά τι)· || «ἐνεγράφη εἰς τὸν προϋπολογισμὸν πίστωσις...» κατεγράφη μεταξὺ τῶν ἄλλων... || «ἐγγράφω κύκλον,—σχῆμα» γράφω κύκλον, σχῆμα ἐντὸς ἄλλου γεωμετρικοῦ σχήματος: «τρίγωνον ἐγγεγραμμένον» κ.τ.τ.

ἐγγύη (ἡ) *[Ἀρχ.]*. —1) Ἡ ἄλλως λεγομένη *ἐγγύησις*. Ἡ λέξις παραγομένη ἐκ τῆς προθέσεως *ἐν* καὶ *γύη* (=γῆ) εὑρίσκεται ἤδη παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδυσ. θ' 351). Ὁ ἐγγυώμενος ὑπὲρ ἰδιώτου πρὸς ἰδιώτην ἢ ἰδιώτου πρὸς τὸ δημόσιον ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ὑπὲρ οὗ ἠγγυᾶτο δὲν ἐξετέλει τὰς ὑποχρεώσεις του. Ὅθεν προῆλθεν ἡ εἰς τὸν Θαλῆν ἀποδιδομένη καὶ ὑπὸ Πλάτωνος ἐν «Χαρμίδῃ» ἀναφερομένη παρομοιώδης φράσις: «Ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα», ἥτις ἐσήμαινε: «δύνασαι νὰ ἐγγυηθῇς, ἀλλὰ σὲ ἀναμένει καταστροφή». —2) Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν Ἀθήναις τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ γάμου, καθ' ὃ ὁ πατὴρ τῆς νύμφης παρέδιδε ταύτην ἐπισήμως ἐνώπιον μαρτύρων εἰς τὸν σύζυγον. Ἡ κατὰ τὸν τύπον τοῦτον ὑπανδρευομένη γυνὴ ἐκαλεῖτο *ἐγγυητή*. —Β.

ἐγγύησις, *—εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ἐγγυᾶσθαι.

— *[Νομ.]* Μεταξὺ τῶν μέσων, δι' ὧν ἀσφαλίζεται ὁ πιστωτὴς διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς μὴ ἱκανότητος πρὸ πληρωμὴν τοῦ ὀφειλέτου εἶναι καὶ ἡ *ἐγγύησις*, ἤτοι ἡ σύμβασις, δι' ἧς ὁ εἷς τῶν συμβαλλομένων, ὁ ἐγγυητής, ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν ἕτερον τῶν συμβαλλομένων, τὸν πιστωτήν, τὸ ὑπὸ ἑτέρου προσώπου, τοῦ πρωτοφειλέτου, ὀφειλόμενον αὐτῷ. Τοιαύτη οὖσα ἡ ἐγγύησις ἀποτελεῖ προσωπικὴν ἀσφάλειαν, δυναμένην ἄλλως νὰ συσταθῇ καὶ διὰ συνενοχῆς. Παρὰ τὴν προσωπικὴν ἡ πραγματικὴ ἀσφάλεια διὰ συστάσεως ἐνεχύρου ἢ παραχωρήσεως ὑποθήκης πραγματουμένη, ἀποτελεῖ ἕτερον μέσον ἀσφαλίζον εἰς τὸν πιστωτὴν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ὀφειλέτου. Πρὸς τὸν αὐτὸν τέλος σκοπὸν ἐμμέσως φέρουσιν ἕτεροι νομικοὶ μηχανισμοί, ἐν οἷς καὶ ἡ ἐγγυοδοσία.

Ι. Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις. Ἡ ἐγγύησις, οἵα ἐμφανίζεται ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ, εἶναι προϊὸν μακρᾶς ἐξελίξεως, ἐπὶ τῶν σημείων τῆς ὁποίας κυρίως παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ ἡ σύμβασις συστάσεως ἐνοχῆς διὰ νὰ ἔχῃ πρακτικὰ ἀποτελέσματα ἔδει νὰ συνοδευθῇ ὑπὸ συμβάσεως εὐθύνης, ἀποτελούσης τρόπον τινὰ τὴν κύρωσιν ἐκείνης. Ἡ σύμβασις εὐθύνης ὥριζε τὰ νομικὰ ἐπακόλουθα τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῆς διὰ τῆς πρώτης συμβάσεως ἀναληφθείσης ὑποχρεώσεως, συνίστα δὲ κυρίως εἰπεῖν ἐνέχυρον ἐπὶ πράγματος ἢ ἐπὶ προσώπου. Ἡ ἀρχέγονος ἐγγύησις ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ ἦτο σύστασις ἐνεχύρου προσώπου, τοῦ ἐγγυητοῦ εὐθυνομένου ὡς ὁμήρου, μὲ τὸ ἴδιόν του δηλαδὴ σῶμα, ἀπέναντι τοῦ πιστωτοῦ καὶ δὴ οὐχὶ παρὰ τῷ πρωτοφιλέτῃ, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ. Διὰ νὰ εὐθύνεται καὶ ὁ πρωτοφειλέτης ἔδει καὶ αὐτὸς νὰ ἐγγυηθῇ διὰ τὸ ἴδιόν του χρέος. Αἱ ῥυθμίσεις αὗται φαίνονται ἰνδογερμανικῆς προελεύσεως, ἀπετέλεσαν δὲ τὰς βάσεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἐνοχικοῦ δικαίου.

Μεταγενεστέρως ἡ ἐγγύησις ἐδημιούργει ἀλληλέγγυον ἐνοχήν, τοῦ τε πρωτοφειλέτου καὶ τοῦ ἐγγυητοῦ εὐθυνομένων ὡς συνοφειλετῶν ἀπέναντι τοῦ πιστωτοῦ, μέχρις οὗ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ὁ ἐγγυητὴς ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ παρεπομένου ὀφειλέτου. Ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τῆς ἐγγυήσεως ἦτο ἡ sponsio, ἡ χρησιμοποίησις δηλονότι ὡρισμένων τυπικῶν λέξεων («spondesne? spondeo» ἢ μεταγενεστέρως: «idem tu quoque dare spondes? spondeo»), ἐκ ταύτης δὲ τῆς sponsio προῆλθε καὶ ἡ ἐν γένει διὰ λέξεων (verbis) κατάρτισις τῶν συμβάσεων, ἤτοι ἡ ἐπερώτησις (stipulatio). Ἡ sponsio ἦτο θεσμὸς τοῦ jus civile, ὡς ἐκ τούτου δὲ προσιτὴ μόνον εἰς τοὺς Ῥωμαίους πολίτας. Διὰ τοὺς ἀλλοδαποὺς ἐνωρὶς ἐδημιουργήθη ἀνάλογος τύπος τοῦ jus gentium, ἡ fidepromissio, γιγνομένης χρήσεως τῶν λέξεων: «idem fidepromittis? fidepromitteo». Ἡ fidepromissio φαίνεται ὅτι διήνυσε τὰ στάδια τῆς sponsio, ῥυθμιζομένη ὑπὸ ἀναλόγων νομικῶν κανόνων. Ἡ sponsio καὶ ἡ fidepromissio δὲν ἦσαν ἱκαναὶ μόναι νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὴν προσωπικὴν ἀσφάλειαν, κυρίως διότι ἦσαν δυναταὶ μόνον ἐπὶ ἐνοχῶν συναφθεισῶν δι' ἐπερωτήσεως, διότι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἔδει νὰ συναφθῶσι συγχρόνως μὲ τὴν κυρίαν ἐνοχήν, ἔτι δὲ διότι λόγῳ τῆς ἀρχικῆς των μορφῆς, τῆς εὐθύνης δηλονότι τοῦ sponsor καὶ τοῦ fidepromissor ὡς ὁμήρων, δὲν ἦσαν κληρονομηταί. Τέλος διὰ τῆς lex Furia de sponsu, νόμου δημοσιευθέντος κατὰ τὸ 345 π. Χ., μεγάλης δὲ πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας, ἐθεσπίσθησαν πρὸς ἀνακούφισιν κυρίως τῶν πατρικίων, ἐγγυωμένων συνήθως ὑπὲρ τῶν πελατῶν των, δύο προνόμια διὰ τὰς ἐγγυήσεις τὰς ἐν Ἰταλίᾳ συναφθείσας. Αὗται κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἀπεσβέννυντο μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς πρωτοφειλῆς, ἐπὶ πλειόνων δὲ ζώντων ἐγγυητῶν ἡ εὐθύνη αὐτῶν ἐμερίζετο αὐτοδικαίως κατὰ κεφαλάς, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀξιοχρέου ἢ μὴ ἑκάστου ἐκ τούτων. Τὰς ἀτελείας ταύτας ἦλθε νὰ ἄρῃ νέος θεσμὸς τοῦ τε jus civile καὶ τοῦ jus gentium, ἤτοι προσιτὸς εἴς τε τοὺς Ῥωμαίους πολίτας καὶ τοὺς ἀλλοδαπούς, ἡ fidejussio, συνυπάρξασα μετὰ τῶν ἄλλων δύο τύπων μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε ἀντικατέστησε τελείως ἐκείνους, ὄντας οὕτως ἀγνώστους ἐν τῇ ἰουστινιανείῳ νομοθεσίᾳ. Διὰ τῆς fidejussio ὁ ἐγγυητὴς (fidejussor) ἐκδηλοῖ τὴν θέλησίν του, ὅπως ἐπὶ ἰδίᾳ του εὐθύνῃ πιστώσῃ τὸν πρωτοφειλέτην ὁ πιστωτής, γιγνομένης χρήσεως τῶν λέξεων: «idem fide tua esse jubes? jubeo». Ἡ fidejussio, οὖσα μεταγενεστέρα τῆς lex Furia de sponsu, δὲν ὑπήγετο εἰς τὰς διατάξεις αὐτῆς, ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὴν sponsio καὶ τὴν fidepromissio ἦτο δυνατὴ καὶ ἐπὶ ἐνοχῶν μὴ καταρτισθεισῶν δι' ἐπερωτήσεως, ὡς π. χ. ἐπὶ ἐνοχῶν ἐξ ἀδικήματος, ἔτι δὲ ἦτο κληρονομητή.

Τὸ πρῶτον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς δι' ἐπιστολῆς (epistola divi Hadriani) παρεχώρησεν εἰς τὸν ἐναγόμενον ἐγγυητήν, ἐὰν καὶ ἄλλοι ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχωσιν ἐγγυηταί, τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἐνάγοντος πιστωτοῦ, ὅπως ἐναγάγῃ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιοχρέους ἐγγυητάς, ἵνα πάντες καταδικασθῶσι νὰ καταβάλωσι τὸ ὀφειλόμενον καὶ δὴ κατὰ τὸ ἀνάλογον ἑκάστῳ μέρος. Τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς sponsio καὶ fidepromissio δυνάμει τῆς lex Furia χορηγηθὲν ἀνάλογον δικαίωμα, χωροῦν οὐχὶ ἀδιαφόρως τοῦ ἀξιοχρέου ἢ μὴ τῶν λοιπῶν ἐγγυητῶν, ἔτι δὲ οὐχὶ αὐτοδικαίως, ἀλλὰ μόνον δι' ἐνστάσεως (ope exceptionis) δυνάμενον νὰ ἐνασκηθῇ, ἐκλήθη «εὐεργέτημα διαιρέσεως» («beneficium divisionis»). Ἐν τῷ ἰουστινιανείῳ δικαίῳ ὁ θεσμὸς τῆς ἐγγυήσεως ὑπέστη τροποποιήσεις τινάς, ἰδίᾳ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καταργήσεως τῆς ἐπὶ τῆς ἐνοχῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, δι' ἧς καταργήσεως ἐπετεύχθη, ὥστε ὁ πιστωτὴς νὰ δύναται ἐφεξῆς νὰ ἐνάγῃ τὸν πρωτοφειλέτην ἢ τὸν ἐγγυητὴν καὶ ἂν ἔτι προηγουμένως ἀνεπιτυχῶς ἐνήγαγε τὸν ἕτερον ἐξ αὐτῶν, ἔτι δὲ διὰ τῆς Νεαρᾶς 4, δι' ἧς παρεσχέθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῷ ἐγγυητῇ τὸ εὐεργέτημα τῆς διζήσεως ἢ τάξεως («beneficium excussionis sive ordinis»). δι' οὗ ὁ ἐγγυητὴς ἐναγόμενος ἠδύνατο δι' ἐνστάσεως ν' ἀπαιτήσῃ νὰ εἰσαχθῇ πρὸ αὐτοῦ ὁ παρὼν καὶ ἀξιόχρεως πρωτοφειλέτης.

Ἐνταῦθα ἐξαντλοῦνται τὰ κύρια σημεῖα τῆς μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐξελίξεως τῆς ἐγγυήσεως. Οὕτως αὕτη καὶ ἐν τῷ ἐξειλιγμένῳ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ ἐξηκολούθει καταρτιζομένη verbis, ὡς ἐκ τούτου μὴ οὖσα δυνατὴ μεταξὺ κωφῶν καὶ ἀλάλων, καί, ὅπερ τὸ σπουδαιότερον, μεταξὺ ἀπόντων, ἔτι δὲ κρινομένη βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας ἡ ἐγγύησις ἐθεωρεῖτο ἄκυρος, ἐὰν περιλάμβανέ τι πλέον ἢ διάφορον τῆς πρωτοφειλῆς. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μειονεκτημάτων τούτων ἐγίγνετο ἐν τῇ πρακτικῇ συνήθως χρῆσις ἑτέρων μηχανισμῶν, ἤτοι συγγενῶν τῇ ἐγγυήσει συμβάσεων. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τέλος τοῦ θεσμοῦ ἀνήκει καὶ ἡ διὰ τοῦ Βελλεϊανείου δόγματος ἀπαγόρευσις τῆς ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐγγυήσεως, καταργηθεῖσα παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου ͵ΓΩΛΔ' τῆς 23 Ἰουλίου 1911. Τοιοῦτος ὁ θεσμὸς τῆς ἐγγυήσεως εἰσήχθη καὶ παρ' ἡμῖν, ὑποστὰς ἰδίᾳ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν πᾶσα συμφωνία κατὰ κανόνα εἶναι ἔγκυρος καὶ συνάπτεται ἀτύπως. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐγγυήσεως καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἐπεδιώκετο ἐν τῇ πρακτικῇ καὶ δι' ἑτέρων συγγενῶν πρὸς ταύτην συμβάσεων, δι' ὧν κυρίως ἀπεφεύγοντο τὰ μειονεκτήματα τῆς fidejussio. Τοιαῦται συμβάσεις ἦσαν κυρίως αἱ ἑξῆς: α) Ἡ ἀντιφώνησις ἀλλοτρίου χρέους («constitutum debiti alieni»). Αὕτη ἦτο μεταγενεστέρα τῆς συνάψεως τῆς πρωτοφειλῆς ἄτυπος σύμβασις τοῦ πραιτορικοῦ δικαίου, δι' ἧς ὁ ἀντιφωνητὴς ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς πληρωμῆς ἀλλοτρίου χρέους· Κύριον ἀπαιτούμενον τοῦ constitutum ἦτο ἡ κατὰ τὴν κατάρτισίν του ὕπαρξις τοῦ ἀλλοτρίου χρέους· Ἡ τυχὸν μεταγενεστέρα τούτου μεταβολή, ἔτι δ' ἡ διὰ παραγραφῆς ἀπόσβεσις αὐτοῦ, δὲν ἐπηρέαζε τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἀντιφωνητοῦ, ἥτις ἐκρίνετο οὐχὶ βάσει τῆς ἀρχικῆς ὀφειλῆς, ἀλλ' ὡς ἰδιαιτέρα συμφωνία. Ἡ κατὰ τοῦ ἀντιφωνητοῦ ἀγωγὴ τοῦ πιστωτοῦ ἐκαλεῖτο actio constitutoria ἢ actio de pecunia constituta, ὑπὲρ δὲ τοῦ ἀντιφωνητοῦ ὑπῆρχε τὸ εὐεργέτημα τῆς διζήσεως. β) Συγγενὴς πρὸς τὸ constitutum ἦτο τὸ receptum argentarii τοῦ πραιτορικοῦ ὡσαύτως δικαίου ἄτυπος σύμβασις, δι' ἧς τραπεζίτης τις ὑπέσχετο ὑπὲρ προσώπου, συνήθως πελάτου του ἐχον-

Digitized by Google

τος παρ' αὐτῷ καταθέσεις, νὰ καταβάλῃ εἰς ἕτερον πρόσωπον ὡρισμένον πρᾶγμα ἢ ποσόν. Τὸ receptum δὲν ἀπῄτει ὕπαρξιν κυρίας ἐνοχῆς, οὐδ' ἀνεφέρετο ἀποκλειστικῶς εἰς ἀντικαταστατὰ πράγματα. Ἡ κατὰ τοῦ τραπεζίτου ἀγωγὴ ἐκαλεῖτο actio recepticia. Ὁ Ἰουστινιανὸς κατήργησε τὸ receptum, καὶ μόνον ἐπέτρεψε νὰ συνάπτεται τὸ constitutum καὶ δι' ἀναντικατάστατα πράγματα. γ) Ἡ πιστωτικὴ ἐντολὴ (mandatum qualificatum), δι' ἧς ἐντέλλεταί τις τὸν πιστωτὴν νὰ πιστώσῃ τὸν ὀφειλέτην, συνάπτεται πρὸ τῆς κυρίας ἐνοχῆς, παρέχει δ' εἰς τὸν πιστωτὴν-ἐντολοδόχον τὴν ἐκ τῆς ἐντολῆς ἀντίθετον ἀγωγὴν (actio mandati contraria), δι' ἧς οὗτος ἐν περιπτώσει ἐκτελέσεως τῆς ἐντολῆς, ἤτοι συνάψεως τῆς κυρίας ὀφειλῆς, καὶ μὴ πληρωμῆς τοῦ χρέους αἰτεῖται παρὰ τοῦ ἐντολέως πᾶσαν ἀποζημίωσιν. Ἐν τῇ φύσει τῆς πιστωτικῆς ἐντολῆς ἐνυπάρχει τὸ εὐεργέτημα τῆς διζήσεως, ἔτι δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν. Ὑπὲρ τέλος τῶν τυχὸν πολλῶν ἐντολέων παρεσχέθη τὸ εὐεργέτημα τῆς διαιρέσεως.

Παρὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐγγύησιν, ἥτις κυρίως ἀναφαίνεται ἐν περιπτώσει ἐκτελέσεως τῆς ἐντολῆς, διαφέρει πρὸς ταύτην ἡ πιστωτικὴ ἐντολὴ κυρίως λόγῳ τοῦ μετακλητοῦ αὐτῆς πρὸ τῆς συνάψεως τῆς κυρίας ἐνοχῆς, τῆς καταργήσεώς της διὰ τοῦ πρὸ ταύτης θανάτου τοῦ ἐντολέως ἢ τοῦ ἐντολοδόχου, τέλος δὲ λόγῳ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐπὶ μὴ πληρωμῆς τοῦ χρέους ὁ ἐντολοδόχος δὲν ζητεῖ τοῦτο μόνον παρὰ τοῦ ἐντολέως, ἀλλὰ πᾶσαν ζημίαν ἣν ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐντολῆς ὑπέστη, ἐπὶ πληρωμῆς δὲ τοῦ χρέους ὑπὸ τοῦ ἐντολέως ὁ ὀφειλέτης δὲν ἀπαλλάσσεται αὐτοδικαίως, ἀλλὰ μόνον δύναται δι' ἐνστάσεως, εἴδους ἐνστάσεως τοῦ δόλου, ν' ἀποσείσῃ τὴν ἀγωγὴν τοῦ ἐντολοδόχου.

II. Κατάρτισις, φύσις καὶ περιεχόμενον. Ἡ ἐγγύησις καταρτίζεται ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ ἀτύπως καὶ δι' ἁπλῆς τοῦ πιστωτοῦ μετὰ τοῦ ἐγγυητοῦ συμφωνίας (solo consensu), ἀποτελεῖ δὲ παρεπομένην καὶ ἐπικουρικὴν σύμβασιν. α') Ἡ ἐγγύησις ὡς παρεπομένη σύμβασις, κατὰ τοῦτο δὲ κυρίως διαφέρουσα τῆς παθητικῆς συνενοχῆς, προϋποθέτει ὕπαρξιν κυρίας ἐνοχῆς-πρωτοφειλῆς, τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας ἀκριβῶς προτίθεται ν' ἀσφαλίσῃ. Ἐκ τούτου ἕπονται κυρίως τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ κυρία ἐνοχὴ δέον νὰ εἶναι ἰσχυρά. Ἐπὶ ἀκύρου ἢ διαρρηκτῆς κυρίας ἐνοχῆς, ἡ ἐγγύησις εἶναι καὶ αὐτὴ ἄκυρος ἢ διαρρηκτή, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐνδεχομένη ἐλαττωματικότης τῆς κυρίας ἐνοχῆς ἦτο γνωστὴ εἰς τὸν ἐγγυητήν, προσελθόντα εἰς τὴν σύμβασιν πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐκτελέσεώς της ἀκριβῶς διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἐλαττωματικότητός της. 2) Ἡ ἰδιότης τῆς κυρίας ἐνοχῆς δὲν ἐπεκτείνεται ἀναγκαίως καὶ ἐπὶ τῆς ἐγγυήσεως παρὰ τὸ παρεπόμενον ταύτης. Οὕτως ἐγκύρως συνιστᾶται ἐγγύησις ὑπὲρ μὴ ἀγωγίμου ἐνοχῆς, ἤτοι φυσικῆς ἐνοχῆς, ὅτε ἡ ἐγγύησις δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ κατ' ἀνάγκην φυσικὴ ἐνοχή, ὅπερ ἰσχύει καὶ ἂν ἡ πρωτοφειλή, κατ' ἀρχὰς ἀγώγιμος, παύσῃ νὰ εἶναι τοιαύτη, ὅτε δὲν καθίσταται καὶ ἡ ἐγγύησις κατ' ἀνάγκην φυσικὴ ἐνοχή. Ἐπίσης ἡ ἐγγύησις ἡ διδομένη ὑπὲρ χρέους ἐμπορικοῦ καὶ παρ' ἐμπόρου δὲν τεκμαίρεται ὡς ἐμπορική, ἐφ' ὅσον ὁ ἐγγυητὴς δὲν ὠφελεῖται ἐκ ταύτης. 3) Ἐὰν ἡ κυρία ἐνοχὴ δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν παρήχθη, οὐδ' ἡ ἐγγύησις θεωρεῖται ὑπάρχουσα. Ἐὰν ἡ ἐγγύησις ἐδόθη διὰ μέλλουσαν ἐνοχήν, δὲν παράγει ἀποτελέσματα πρὸ τῆς καταρτίσεως ταύτης. Ἐὰν ἡ κυρία ἐνοχὴ ἀποσβεσθῇ, ἀποσβέννυται καὶ ἡ ἐγγύησις, ἐκτὸς ἐὰν ἐκείνη ἀπεσβέσθη πταίσματι τοῦ ἐγγυητοῦ, ὅτε αὐτὴ ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη. Ἐὰν ἐπέλθῃ σύγχυσις, ἤτοι ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ συνένωσις τῶν ἰδιοτήτων τοῦ πρωτοφειλέτου καὶ τοῦ ἐγγυητοῦ, ὡς π. χ. ἐὰν ὁ εἷς τούτων κληρονομήσῃ τὸν ἕτερον, ἀποσβέννυται ἡ ἐγγύησις, ἐκτὸς ἂν πλεονεκτῇ τῆς κυρίας ἐνοχῆς, ὡς π.χ. ἐὰν ἡ τελευταία αὕτη εἶναι φυσικὴ ἐνοχή, ἡ ἐγγύησις δ' οὐχί. 4) Ὁ πιστωτὴς κέκτηται κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ τὴν ἣν κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου ἀγωγήν, ὁ δ' ἐγγυητὴς κέκτηται κατὰ τοῦ πιστωτοῦ ἐν πάσῃ περιπτώσει κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην καὶ τὰς τοῦ πρωτοφειλέτου ἐνστάσεις ἐκτὸς τῶν προσωποπαγῶν, ὡς π. χ. ἡ ἔνστασις τοῦ πρωτοφειλέτου ἐκ τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας καὶ τῶν ἐνστάσεων ἐκείνων πρὸς ἀσφάλειαν ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀκριβῶς ἐδόθη ἡ ἐγγύησις. 5) Ὁ ἐγγυητὴς ὑποχρεοῦται ἔναντι τοῦ πιστωτοῦ ὡς ἀκριβῶς καὶ ὁ πρωτοφειλέτης, ἤτοι: Δὲν ὑποχρεοῦται νὰ παράσχῃ τι πέραν τῆς πρωτοφειλῆς, οὐδὲ ταύτην ὑπὸ ὅρους δυσμενεστέρους (in duriorem causam). Ἐναντία συμφωνία καθίστα κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁλόκληρον τὴν ἐγγύησιν ἄκυρον, καθ' ὃ σύμβασιν αὐστηροῦ δικαίου, παρ' ἡμῖν ὅμως ἡ ἐγγύησις εἶναι ἔγκυρος ὡς πρὸς τὸ μέρος, καθ' ὃ συμπίπτει μὲ τὴν πρωτοφειλήν, ἐνῷ τὸ ἄλλο μέρος δὲν ἀποτελεῖ ἐγγύησιν, ἀλλ' ἑτέραν σύμβασιν, οἷον δωρεάν, ἐντολὴν κλ. ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τῶν συμβληθέντων, κρινομένην βάσει τῶν σχετικῶν τῆς συμβάσεως ταύτης κανόνων. Δὲν δικαιοῦται ὁ ἐγγυητὴς νὰ παράσχῃ ἔλασσον τῆς πρωτοφειλῆς, ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας, ἥτις εἶναι ἔγκυρος κατά τε τὸ ρωμαϊκὸν καὶ τὸ σύγχρονον δίκαιον. Δὲν δικαιοῦται οὐδ' ὑποχρεοῦται ὁ ἐγγυητὴς νὰ παράσχῃ τι διάφορον τῆς πρωτοφειλῆς. Ἐναντία συμφωνία, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἀκυροῖ ὁλόκληρον τὴν ἐγγύησιν· παρ' ἡμῖν εἶναι ἔγκυρος. 6) Ἀλλοιουμένης τῆς κυρίας ἐνοχῆς κατὰ τὸ περιεχόμενον συναλλοιοῦται καὶ ἡ ἐγγύησις. Οὕτως αὐτὴ δύναται νὰ περιλάβῃ τοὺς τόκους τῆς τυχὸν ὑπερημερίας τοῦ πρωτοφειλέτου ἢ τὸ διαφέρον, εἰς ὃ τυχὸν μετετράπη ἡ πρωτοφειλή. Τοὐναντίον ἐγγύησις δοθεῖσα διὰ τὴν κυρίαν πρωτοφειλὴν μόνον δὲν περιλαμβάνει καὶ τὰς παρεπομένας ὑποχρεώσεις τοῦ πρωτοφειλέτου, οἷον τὴν ὑποχρέωσιν τούτου πρὸς καταβολὴν συμβατικῶν τόκων ἢ ποινικῶν ρητρῶν. β') Ἡ ἐπικουρικότης τῆς ἐγγυήσεως ἐδημιουργήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς Νεαρᾶς 4 τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δι' ἧς παρεσχέθη ὑπὲρ τοῦ ἐγγυητοῦ τὸ εὐεργέτημα τῆς τάξεως ἢ διζήσεως.

III. Ἐνστάσεις τοῦ ἐγγυητοῦ. Ὁ ἐγγυητὴς κέκτηται κατὰ τοῦ πιστωτοῦ τὰς ἐνστάσεις τοῦ πρωτοφειλέτου. Ἐκτὸς τούτων ἰδίῳ δικαίῳ κέκτηται καὶ τὰς ἑξῆς ἀναβλητικὰς ἐνστάσεις: α') Τὴν ἔνστασιν ἐκ τοῦ εὐεργετήματος τῆς διζήσεως ἢ τάξεως («beneficium excussionis sive ordinis»), ὡς καὶ τὴν ἔνστασιν ἐκ τοῦ εὐεργετήματος τῆς διαιρέσεως ἐπὶ πλειόνων συνεγγυητῶν («beneficium divisionis». β') Τὴν ἔνστασιν ἐκ τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν (beneficium cedendarum actionum), δι' ἧς ὁ ἐναγόμενος ἐγγυητὴς αἰτεῖται παρὰ τοῦ ἐνάγοντος πιστωτοῦ, ὅπως οὗτος τῷ ἐκχωρήσῃ τὰς ἃς κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου καὶ τῶν τυχὸν συνεγγυητῶν κέκτηται ἀγωγάς.

IV. Ἀναγωγὴ ἐγγυητοῦ. Περὶ ταύτης παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: α) Ἐὰν ὁ ἐγγυητὴς καταβάλῃ τὸ χρέος εἰς τὸν πιστωτὴν ἢ τοὐλάχιστον διὰ τελεσιδίκου δικαστικῆς ἀποφάσεως καταδικασθῇ πρὸς τοῦτο ἢ τέλος ἀπαλλαγῇ τῆς καταβολῆς ὑπὸ τοῦ πιστωτοῦ κατόπιν δωρεᾶς ἀνταποδοτικῆς, ἔχει κατὰ κανόνα δικαίωμα νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου, αἰτούμενος παρ' αὐτοῦ τὴν καταβολὴν τοῦ χρέους, ἤτοι ἔχει δικαίωμα ἀναγωγῆς κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου. Τὸ δικαίωμα τοῦτο διέπεται κυρίως βάσει τῆς μεταξὺ πρωτοφειλέτου καὶ ἐγγυητοῦ νομικῆς σχέσεως. Οὕτως ἐὰν ἡ ἐγγύησις ἔλαβε χώραν κατόπιν ἐντολῆς τοῦ πρωτοφειλέτου πρὸς τὸν ἐγγυητήν, ἔχει ὁ τελευταῖος, καταβάλλων τὸ χρέος εἰς τὸν πιστωτήν, τὴν ἐκ τῆς ἐντολῆς ἀντίθετον ἀγωγὴν (actio mandati contraria) κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου κ.ο.κ. Τοὐναντίον ἐὰν ὁ ἐγγυητὴς προσῆλθεν εἰς τὴν σύμβασιν λόγῳ δωρεᾶς (donandi animo), οὐδὲν δικαίωμα ἀναγωγῆς κέκτηται κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου. β) Ὁ καταβαλὼν πρὸς τὸν πιστωτὴν τὸ χρέος συνεγγυητὴς δύναται νὰ στραφῇ κατὰ τῶν συνεγγυητῶν, ἐὰν μεταξὺ αὐτῶν ὑφίσταται ἰδιαιτέρα τις νομικὴ σχέσις καὶ διὰ τῆς ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης ἀγωγῆς.

V. Μετεγγύησις. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐγγύησις τῆς ἐγγυήσεως. Αὕτη ἀποτελεῖ σχέσιν παρεπομένην τῆς ἐγγυήσεως καὶ ἐμμέσως τῆς κυρίας ἐνοχῆς, ἀπαιτοῦσα καὶ προϋποθέτουσα κατὰ κανόνα ἔγκυρον καὶ μὴ ἀπεσβεσμένην τήν τε πρωτοφειλὴν καὶ τὴν ἐγγύησιν. Ὁ μετεγγυητὴς κατὰ κανόνα δύναται ν' ἀσκήσῃ τὰς ἐνστάσεις τοῦ ἐγγυητοῦ καὶ τὰς τοῦ πρωτοφειλέτου, νὰ αἰτήσηται νὰ ἐναχθῇ μετὰ τούτους, ἔχει δ' ἀναγωγῆς δικαίωμα κατά τε τοῦ ἐγγυητοῦ καὶ κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων τοῦ ἀστικοῦ δικαίου κυρίως τὰ εἰδικὰ ἔργα τῶν: *Girtanner*, Bürgschaft (1851).— *Hasenbalg*, Bürgschaft (1870).— *Voigt*, Über das vadimonium (1881).— *Sokolowski*, Die Mandatsbürgschaft (1891).— *Geib*, Zur Dogmatik der röm. Bürgschaft (1894).— *Kremer*, Mitbürgschaft (1902).— *Dabkowski*, Extrait du bulletin de la société polonaise pour l'avancement des sciences (1904).— *Levy*, Sponsio-fidepromissio-fidejussio (1906).— *Mitteis*, ἐν «Festschrift Bekker» (1907).—*Flimaux*, Le vadimonium (1908).— *W. Westerkamp*, Bürgschaft und Schuldbeitritt (1908).— *Y. Partsch*, Griechisches Bürgschaftsrecht (1909).— *Reichel*, Schuldmitübernahme (1909).— *O. Gierke*, Schuld und Haftung (1910).— *Koschaker*, Babylonisch-Assyrisches Bürgschaftsrecht (1911).— *Opitz*, Abhängigkeit der Bürgenhaftung (1918).

Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

—*[Κανον. Δίκ.]* Τὸ ἐγγυᾶσθαι ἀπαγορεύει εἰς τοὺς κληρικοὺς ὁ ἀποστολικὸς κανών, ἀπειλῶν κατὰ τῶν παραβατῶν καθαίρεσιν. Ὁ Ζωναρᾶς, ὁ Βαλσαμὼν καὶ ὁ Ἀριστηνὸς ἐν τῷ εἰς τὸν κανόνα τοῦτον ὑπομνήματι αὐτῶν δέχονται, ὅτι ἀπαγορεύεται μόνον ἡ πρὸς κέρδος ἐγγύησις, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἐκ φιλανθρωπίας, ὡς λ.χ. ἡ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν δεσμωτηρίοις, ἐπαίνου ἀξία οὖσα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπηγόρευσε διὰ τῆς νεαρᾶς ρκγ' κεφ. στ' εἴς τε τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς μοναχοὺς νὰ γίνωνται ἐγγυηταὶ χρεῶν ἐκ δημοσίων φόρων, ἐκ μισθώσεως κτημάτων, διαχειρίσεων καὶ διεξαγωγῆς ἀλλοτρίων δικῶν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ἐγγύησιν, ἀπαρνησάμενος εἰς τοὺς δανειστὰς πᾶσαν κατ' αὐτῶν ἀγωγήν. Ἐν τῇ πράξει τῆς Ἐκκλησίας ἐκράτησεν ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς οὐχὶ πᾶσαν ἐγγύησιν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων εἰδικῶν θεμάτων, ὡς δῆλον γίνεται ἔκ τε τοῦ νομοκάνονος τοῦ Φωτίου τίτλ. Η' κεφ. ιγ' καὶ ἐκ τοῦ εἰς τὸν κ' ἀποστολικὸν κανόνα ὑπομνήματος τοῦ Βαλσαμῶνος, δεχομένου ὅτι ἐγκύρως ἐγγυᾶται ὁ κληρικὸς ὑπὲρ ἄλλων εὐσεβῶν αἰτιῶν. Ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου γνώμης δὲν δύναταί τις νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ νόμιμον κατὰ στοιχεῖον (synopsis minor) Ε', ια' «ἐγγύας οὔτε μητροπολίτης οὔτε ἐπίσκοπος ἀπαιτεῖται», ὅπερ προδήλως δὲν ἠθέλησε νὰ καθιερώσῃ ἐναντίαν ἀρχήν, ἀλλ' οὐδὲ τὸν Ἀρμενόπουλον Γ', ΣΤ', ὅστις ἐπαναλαμβάνων τὴν ἀπαγόρευσιν παραπέμπει εἰς τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, ὃν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν ἰουστινιάνειον νεαρὰν ἡρμήνευσαν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς γνώμης, κατὰ τὰ εἰρημένα, ὅ τε Φώτιος καὶ ὁ Βαλσαμών. Καὶ τὸ ἄρθρον 135 τοῦ Κρητικοῦ καταστατικοῦ ἀπαγορεύει εἰς τοὺς μοναχοὺς τὴν ἀνάληψιν ἐγγυήσεως, ἀπειλοῦν κατὰ τῶν παραβατῶν περιορισμὸν ἐν τῷ σωφρονιστηρίῳ τῶν κληρικῶν. Καὶ ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ κανὼν 137 τοῦ codex iuris canonici ἀπαγορεύει εἰς τοὺς κληρικοὺς τὴν ἐγγύησιν «a fideiubendo, etiam de bonis propriis clericus prohibetur, inconsulto loci Ordinario».

[Πρβλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας (1907) σελ. 439—442.—*Τοῦ αὐτοῦ* Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τεῦχος Α' (1927) σελ. 137.]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐγγυητήριος, —*α*, —*ον*· ὁ τῆς ἐγγυήσεως· || *ἐγγυητήριον* (τὸ) ὡς οὐσ. ἐγγυητικὸν ἔγγραφον.

— **ἐγγυητήριον *συμβόλαιον*·** βλ. λ. *συμβόλαιον*.

ἐγγυητὴς (ὁ), θηλ. —*τρια*· ὁ ἐγγυώμενος, ὁ παρέχων ἐγγύησιν, ὁ ἀναλαμβάνων τὴν εὐθύνην τῶν ὑποχρεώσεων τρίτου τινός: «θέλω ἐγγυητήν· ἄνευ ἐγγυητοῦ δὲν σοῦ παρέχω δάνειον», «ἀξιόχρεος ἐγγυητής».

—*[Νομ.]* Βλ. *ἐγγύησις*.

ἐγγυητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ τῆς ἐγγυήσεως: «ἐγγυητικὴ ὑπόσχεσις» ἡ παρεχομένη πρὸς ἐγγύησιν, «ἐγγυητικὸν ἔγγραφον».

— **ἐγγυητικαὶ *συνθῆκαι*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ διεθνεῖς πράξεις, διὰ τῶν ὁποίων πολιτεία τις ὑπόσχεται εἰς ἑτέραν τὴν παροχὴν εἰς αὐτὴν βοηθείας, ὁσάκις αὕτη προσβάλλεται ἢ ἀπειλεῖται ὑπὸ τρίτης δυνάμεως ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ της ἢ τῇ ἀσκήσει τῶν κυριαρχικῶν της δικαίων. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν μεταξὺ τῶν πλείστων διεθνολόγων γνώμην, ἡ ἐγγύησις ἀφορᾷ τρίτην δύναμιν. Ἤτοι διὰ τῆς ἐγγυήσεως ὁ ἐγγυητὴς ὑπόσχεται νὰ ἐμποδίσῃ τρίτην δύναμιν νὰ βλάψῃ τὸ κράτος ὑπὲρ οὗ ἐγγυᾶται, χωρὶς ὅμως νὰ παρέχῃ ἐγγύησιν διὰ τὰς ἰδίας πράξεις.

Ποικίλον ἐν τούτοις εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐγγυητικῶν συνθηκῶν. Δύνανται δὲ ν' ἀφορῶσιν αὗται τὴν παροχὴν ἐγγυήσεως διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων συνθήκης συναφθείσης μεταξὺ ἄλλων κρατῶν, ἢ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως ὡρισμένου κράτους, τῆς ἀνεξαρτησίας του, τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἐδάφους του, τῆς οὐδετερότητός του, τοῦ πολιτεύματός του ἢ διὰ τὴν ἄσκησιν πολιτικῶν ἢ θρησκευτικῶν δικαιωμάτων ἐκ μέρους ὡρισμένης κατηγορίας πολιτῶν, τὴν ἐξόφλησιν δημοσίου χρέους κλπ. Ἐντεῦθεν δὲ προκύπτει καὶ ἡ ἀσυμφωνία ἐν τῇ διατυπώσει ἀκριβοῦς ὁρισμοῦ τῆς ἐγγυητικῆς συνθήκης, ἥτις δύναται νὰ καταρτισθῇ ὡς παράρτημα ἄλλης συνθήκης ἢ καὶ ν' ἀποτελῇ αὐθύπαρκτον συνθήκην.

Ε. Ι. Μ.

ἐγγύθεν· (ἐπίρρ. τοπ.) ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἀπὸ κοντά.

ἐγγυοδοσία (ἡ)· ἡ παροχὴ ἐγγυήσεως.

—*[Νομ.]* Ἀπὸ δικονομικῆς ἀπόψεως ἐγγυοδοσία εἶναι ἡ παροχὴ ἐγγυήσεως ἐπιβαλλομένης πρὸς τὸν ἕτερον τῶν ἀντιδίκων κατὰ δικαστικὴν ἐπιταγήν, ὁρίζουσαν τὸ ποσὸν καὶ τὸν χρόνον τῆς δόσεως. Ὁ ὁρισμὸς τοῦ χρόνου τῆς δόσεως περιττεύει ὁσάκις τίθεται ὡς ὅρος ἐκτελέσεως, ὁπότε συμφέρον τοῦ διαδίκου εἶναι ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχυτέρα καταβολὴ τῆς ἐγγυήσεως. Κατὰ τὴν Πολιτικὴν δικονομίαν (ἄρθρ. 840) ἡ ἐγγυοδοσία τελεῖται 1) διὰ μετρητῶν, 2) δι' ἐνεχυριάσεως τίτλων παραστατικῶν χρηματικῆς ἀξίας, καὶ 3) δι' ἱκανῶν ἀκινήτων κτημάτων. Ὁσάκις ἡ ἐγγύησις ζητεῖται ὡς προφυλακτικὸν μέτρον, ὁ δικαστὴς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὁρίσῃ τὸ εἶδος, ἀλλὰ τὸ ποσὸν τῆς ἐγγυήσεως. Ἐπίσης δυνάμει ρητῆς δικονομικῆς διατάξεως εἰς ἐγγυοδοσίαν εἶναι ὑπόχρεως ὁ ἀλλοδαπὸς ἐνάγων ἡμεδαπὸν ὁσάκις δὲν κέκτηται ἱκανὰ ἀκίνητα ἐν Ἑλλάδι. Ὡς ἐνάγων θεωρεῖται καὶ ὅταν ὡς τρίτος ἀνακόπτῃ τὸν πίνακα κατατάξεως ὁ ἀλλοδαπός. Ἡ ἐγγυοδοσία τάσσεται ὑπὸ τοῦ νόμου μεταξὺ τῶν προφυλακτικῶν μέτρων, δύναται δὲ νὰ ζητηθῇ κατὰ τὴν διαδικασίαν ὄχι μόνον παρὰ τοῦ ὀφειλέτου ἐκ μέρους τοῦ δανειστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἐπιτυχόντος συντηρητικόν τι μέτρον (κατάσχεσιν λ.χ.) ἐν ὅσῳ ἐκκρεμεῖ ἡ περὶ κύρους τῆς κατασχέσεως ἀγωγή. Αἱ γεννώμεναι ἀμφισβητήσεις μεταξὺ τῶν διαδίκων, ἀφορῶσαι τὴν ἐγγύησιν, λύονται ὑπὸ τοῦ διατάξαντος τὴν

Digitized by Google

ἐγγύησιν δικαστοῦ ἢ δικαστηρίου. Ὅπως ἀρθῇ ἡ ἐγγυοδοσία, ἔδει νὰ ἀρθῇ ὁ λόγος ὁ προκαλέσας ταύτην, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει καταπίπτει ὑπὲρ τοῦ ὑπὲρ οὗ αὕτη. Δυνάμει ῥητῶν διατάξεων τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου εἰς ἐγγυοδοσίαν εἶναι ὑπόχρεως ὁ βαρυνόμενος δι' ὅρου κληροδόχος ἢ καθολικὸς κατεπιστευματοδόχος, ὁ κληροδόχος ἐπικαρπίας, ὁ συγκληρονόμος ὁ κατέχων κοινὸν ἀδιαίρετον πρᾶγμα. Δυνάμει νεωτέρων νόμων, οἱ ὑπόλογοι ἔναντι τοῦ δημοσίου καὶ οἱ προμηθευταὶ τούτου. Ἐπίσης ἐν τῇ ποινικῇ διαδικασίᾳ οἱ τιμωρητέοι διὰ ποινῆς οὐχὶ ἀνωτέρας τῆς εἱρκτῆς καὶ διατελοῦντες ἐν προφυλακίσει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς προσωρινῆς ἀπολύσεώς των. Ἀλλὰ καὶ δυνάμει συμβάσεως, λ. χ. οἱ ἀναλαμβάνοντες τὴν διαχείρισιν χρημάτων (ταμίαι τραπεζῶν κλπ.) καταθέτουν ἐγγύησιν, οἱ μισθωταὶ διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν ἐκ τῆς συμβάσεως τῆς μισθώσεως ὑποχρεώσεών των καὶ ἄλλοι. Ἡ ἐγγυοδοσία (caution) διαφέρει τῆς ἐγγυήσεως (fidejussio), ἥτις εἶναι σύμβασις δι' ἧς ἀναδέχεταί τις ἀλλοτρίαν ἐνοχήν. Ι. Κ. Π.

ἐγγυοδότης (ὁ)· ὁ δίδων, ὁ παρέχων ἐγγύησιν, ἐγγυητής.

ἐγγυοδοτῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐγγυοδότησα*· παρέχω ἐγγύησιν, ἐγγυῶμαι ὑπὲρ ἄλλου.

Ἔγγυον καὶ ***Ἐγγύϊον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἑλληνικὴ πολίχνη, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου Σικελίας κειμένη. Ἦτο ἀποικία τῶν Κρητῶν καὶ ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ παλαιότατον περιώνυμον ἱερόν, τὸ τῶν «Θεῶν Ματέρων». Παρὰ τὰ ἐρείπια αὐτῆς ἔχει κτισθῆ ἡ σημερινὴ πολίχνη Γάντζι.

ἐγγυόσακκος (ὁ) (Engyosaccus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γαστερακανθιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἀράχνας ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐγγύς· ἐπίρρ. παραθ. *ἐγγύτερον—ἐγγύτατα:* πλησίον, οὐχὶ μακράν, κοιν. *κοντά*, τοπικῶς καὶ χρονικῶς: «*ἐγγύς που κατοικεῖ*», «*ἐγγύτερον πρὸς τὴν πόλιν ἢ πρὸς τὴν θάλασσαν*», «*εὑρίσκεται ἐγγύτατα ἡμῶν*»· || «*ἐγγὺς εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ ἀμητοῦ*».

ἐγγυστομίδαι (οἱ) (Engystomidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια βατράχων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκέρκων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον *ὁ ἐγγύστομος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐγγύστομος (ὁ) (Engystomus) *[Ζωολ.]*. Γένος βατραχίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐγγυστομιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

ἐγγυτάτη (ἡ)· οὐσιαστικοποιηθὲν θηλυκὸν τοῦ ὑπερθετικοῦ *ἐγγύτατος,—η,—ον:* «ἔπλευσε τὴν ἐγγυτάτην».

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐγγυτάτη* ἢ *ἐγγυτάτη ἐκ κεραίας* (Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 860) καὶ κοινῶς *τόκα - μπουρίνα* (γαλλ. le-plus-près, ἀγγλ. close - hauled) ἡ μᾶλλον πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου προσάγουσα τὸ διάμηκες ἐπίπεδον ἱστιοφόρου πλοίου ἱστιοφορία, εἰς τρόπον ὥστε ὅταν τὸ ἀκρώνιον πλησιάσῃ περισσότερον τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου, τὰ εἰς εἰδικὴν θέσιν ηὐθετισμένα ἱστία νὰ *σβέννυνται*. Εὐθετίζονται δὲ ἐγγύτατα ἐκ κεραίας τὰ ἱστία, ἑλκομένων τῶν ὁλκῶν καὶ τῶν πλαγιαστήρων ἕως ὅτου ἐγγίσωσιν αἱ κεραῖαι διὰ μὲν τοῦ μέσου των τοὺς προτόνους, ὑπηνέμως δὲ τοὺς ἐπιτόνους, μεθελκομένων πρὸς τοῦτο πρότερον τῶν *ἀγκοινῶν* τῶν συσπάστων τοῦ σάλου. Τὰ παλαιὰ ἱστιοφόρα μετὰ τετραγώνων ἱστίων ἠρμένιζον πολὺ ἐγγὺς τῷ ἀνέμῳ, τοῦ διαμήκους σχηματίζοντος πρὸς αὐτὸν γωνίαν 5—5 ½ ῥόμβων (55° περίπου), τῶν δὲ κεραιῶν πρὸς τὴν τρόπιδα 33° περίπου μετρῶν. Ἀφ' ἧς ὅμως πρὸς εὐκολίαν εἰσήχθησαν οἱ *ἁπλοῖ δόλωνες* καὶ ἐμειώθη ὁ λόγος τοῦ ὕψους τοῦ κέντρου τῆς ἱστιοφορίας πρὸς τὸ ἐκτόπισμα τοῦ πλοίου, ἡ γωνία τῆς προσαγωγῆς τοῦ πλοίου πρὸς τὸν ἄνεμον ηὐξήθη σημαντικῶς, μειωθείσης οὕτω καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ πλοίου, ὅπως ὑψοῦται ταχέως, *ἐναντιοδρομοῦν* (βλ. λ. καὶ σχῆμα ἐν λ. *διαδρομῶ*). Ἡ γωνία αὕτη φθάνει τὰς 66 μοίρας κατὰ τὴν *ὀξυτάτην ἱστιοδρομίαν* (le plus près serré), καθ' ἣν τὸ πλοῖον *ἐκπίπτει* πολὺ ὑπηνέμως, οἱ δὲ ἱστοί του κοπιάζουσιν ὑπερμέτρως, ἀλλὰ καὶ τὰς 78 μοίρας, ὅταν θέλωμεν νὰ τρέχῃ τὸ πλοῖον πολύ, ἀδιαφοροῦντες ἂν ἡ γωνία προσαγωγῆς του εἶναι μεγάλη· πράγματι δὲ ἡ δευτέρα αὕτη, ἡ καὶ *εὔδρομος ἐγγυτάτη* καλουμένη, εἶναι ἡ μᾶλλον προσαρμόζουσα εἰς μακρὰς διαδρομάς, ἢ διάρματα, διότι ἡ ταχύτης τοῦ πλοίου καὶ ἡ μειουμένη ἔκπτωσίς του ἀντισταθμίζουσι, καὶ δὴ ἐπὶ πλέον, τὴν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς γωνίας προσπτώσεως ἐπερχομένην καθυστέρησιν εἰς τὸν διάπλουν ἐναντιοδρομοῦντος πλοίου. Πάντως κατὰ τὴν ἐγγυτάτην πάντα τὰ ἱστία δέον νὰ ὦσι πλήρη καὶ οὐδὲν σβεστὸν πλὴν τοῦ φώσωνος, ὃν ἐπίτηδες κερουλκοῦμεν ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων ἱστίων, ἵνα σβεννύμενος πρῶτος *προδίδῃ* ὅτι οἰάκισις πρὸς περαιτέρω προσαγωγὴν θὰ ἐσβέννυε τὰ ἱστία· τὰ μετὰ ψάθης ἢ ἡμιολίων ἢ λατινίων προσάγονται περισσότερον ἕως 45°. Ὡς εἰκός, πλοῖον πλέον ἐγγύτατα καὶ καλῶς οἰακιζόμενον παρακολουθεῖ ἀγρύπνως καὶ τὴν παραμικροτέραν τοῦ ἀνέμου μετάπτωσιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀκολουθεῖ ποτὲ σχεδὸν πλεῦσιν εὐθεῖαν. Τὸ πολύτιμον τῆς ἱστιοδρομίας τῆς ἐγγυτάτης ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ κωπήρους ναυτικοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἀκμὴν τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ *ἡ γραμμὴ παραγωγῆς εἰς τὴν ἐγγυτάτην* ὑπῆρξεν ἡ ἀρίστη τῶν *γραμμῶν μάχης*. Ὡς εἰκός, ἡ ἐγγυτάτη εἶναι *δεξιὰ* ἢ *ἀριστερὰ* (μὲ *πρόποδας* δεξιὰ ἢ ἀριστερά), ἐὰν ἡ εὐθεῖα τοῦ ἀνέμου προσπίπτῃ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἢ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ πλοίου πλευρᾶς. Πλοῖον δὲ πλέον *ἐγγύτατα δεξιήνεμον* γίνεται *ἀριστερήνεμον* καὶ ἀντιστρόφως, ἐκτελοῦν στροφήν, εἴτε *ἀναστρέφον (ὄρτσα λὰ μπάντα)* εἴτε *ὑποστρέφον (βέντο ἃ πόππα)*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

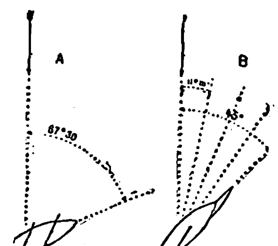

Σχῆμα δεικνῦον ἕως πόσην γωνίαν δύναται νὰ προσαχθῇ πλοῖον ἱστιοδρομοῦν τὴν ἐγγυτάτην τὴν εὐθεῖαν τοῦ ἀνέμου.

[A = Ἱστιοφόρον μετὰ τετραγώνων ἱστίων, καλῆς ναυπηγήσεως. B' = Κέρκουρος θαλαμηγός, βρατσέρα, λέμβος.]

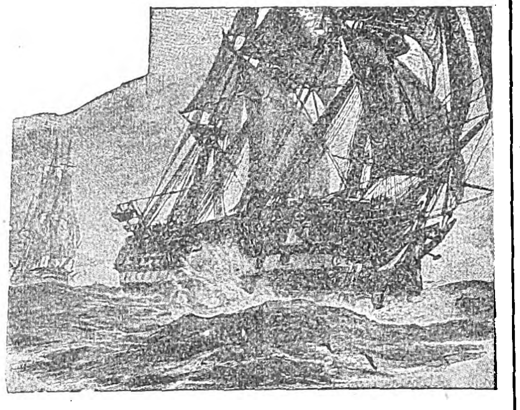

Γραμμὴ παραγωγῆς εἰς τὴν ἐγγυτάτην μὲ πρόποδας δεξιᾷ.

ἐγγύτατος,—*η,—ον*· ὑπερθετ. ἀπὸ τοῦ ἐπιρρ. *ἐγγύς*· πλησιέστατος· τὸ θηλ. ἡ ***ἐγγυτάτη*** (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ., ναυτικὸς ὅρος.—Ἐπίρρ. ***ἐγγύτατα*** (βλ. *ἐγγύς*).

—***ἐγγύταται ἐπιφάνειαι*** *[Μαθηματ.]*. Ὅταν ἡ ἐξίσωσις οἰκογενείας τινὸς ἐπιφανειῶν

$$\sigma(x, y, z, \alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_k) = 0$$

περιλαμβάνει $k+1$ παραμέτρους $\alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_k$, δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὰς παραμέτρους ταύτας, οὕτως ὥστε ἡ ἀντίστοιχος ἐπιφάνεια νὰ διέρχηται διὰ δοθέντος σημείου δοθείσης καμπύλης

$$x = \sigma_1(t),\ y = \sigma_2(t),\ z = \sigma_3(t)$$

καὶ νὰ ἔχῃ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπαφὴν τάξεως k. Ἡ τοιαύτη δὲ ἐπιφάνεια τοῦ δοθέντος συστήματος καλεῖται *ἐγγυτάτη* πρὸς τὴν δοθεῖσαν καμπύλην. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ὁρίσωμεν τὰ $\alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_k$, οὕτως ὥστε ἥ τε συνάρτησις

$$\varphi(t) = \sigma[\sigma_1(t), \sigma_2(t), \sigma_3(t)]$$

καὶ αἱ k πρῶται αὐτῆς παράγωγοι νὰ μηδενίζωνται διὰ τὴν τιμὴν τοῦ t τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὸ δοθὲν σημεῖον M τῆς στρεβλῆς καμπύλης.

Παράδειγμα: Πᾶν ἐπίπεδον διερχόμενον διὰ σημείου τινὸς $M(x, y, z)$ στρεβλῆς τινος καμπύλης ἔχει ἐξίσωσιν τῆς μορφῆς

$$A(X-x) + B(Y-y) + \Gamma(Z-z) = 0.$$

Ἵνα τὸ ἐπίπεδον τοῦτο ἔχῃ ἐπαφὴν τάξεως πρώτης πρὸς τὴν καμπύλην, δέον νὰ ἔχωμεν

$$Ax' + By' + \Gamma z' = 0,$$

δέον δηλαδὴ τὸ ἐπίπεδον νὰ διέρχηται διὰ τῆς κατὰ τὸ σημεῖον M ἐφαπτομένης τῆς καμπύλης. Ἵνα δὲ ἡ ἐπαφὴ εἶναι τάξεως δευτέρας, δέον νὰ ἔχωμεν περιπλέον

$$Ax'' + By'' + \Gamma z'' = 0.$$

Ὥστε ἡ ἐξίσωσις τοῦ διὰ τοῦ σημείου $M(x, y, z)$ τῆς στρεβλῆς καμπύλης διερχομένου ἐπιπέδου καὶ ἔχοντος πρὸς αὐτὴν ἐπαφὴν τάξεως δευτέρας, δηλαδὴ τοῦ *ἐγγυτάτου* τῆς καμπύλης ἐπιπέδου ἔσται

$$\begin{vmatrix} X-x, & Y-y, & Z-z \\ x' & y' & z' \\ x'' & y'' & z'' \end{vmatrix} = 0$$

προκύπτουσα δι' ἀπαλοιφῆς τῶν συντελεστῶν A, B, Γ μεταξὺ τῶν ἄνω τριῶν ἐξισώσεων.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω τὸ ἐγγύτατον ἐπίπεδον στρεβλῆς καμπύλης θεωρητέον ὡς ὅριον θέσεων ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τοῦ σημείου M καὶ δύο ἑτέρων σημείων M' καὶ M'' ἀπείρως γειτονικῶν τῷ M, εἴτε ὡς τέμνον τὴν καμπύλην εἰς τρία σημεῖα συμπεσόντα κατὰ τὸ M.

[*Κυπαρ. Στεφάνου*, Σημειώσεις διαφορικοῦ λογισμοῦ.] Α.Μ.

—***ἐγγύταται καμπύλαι*** *[Μαθημ.]*. Ἐὰν ἡ ἐξίσωσις $Y = \varphi(X, \alpha_0, \alpha_1, \alpha_2 \ldots \alpha_k)$ τῶν καμπύλων μιᾶς οἰκογενείας περιλαμβάνει $k+1$ παραμέτρους $\alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_k$ ἐπιδεκτικὰς οἱωνδήποτε τιμῶν, δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν τὰς τιμὰς τῶν παραμέτρων τούτων, οὕτως ὥστε ἡ ἀντίστοιχος καμπύλη τῆς οἰκογενείας νὰ ἔχῃ πρὸς δοθεῖσαν καμπύλην $y = \sigma(x)$ καὶ κατὰ δοθὲν σημεῖον αὐτῆς $M(x,y)$ ἐπαφὴν k τάξεως. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ὁρίσωμεν τὰς παραμέτρους $\alpha_0, \alpha_1, \alpha_2, \ldots \alpha_k$, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν τὰς ἑξῆς σχέσεις:

$$\begin{aligned} y &= \varphi(x, \alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_k). \\ y' &= \varphi'_x(x, \alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_k). \\ y'' &= \varphi''_x(x, \alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_k) \qquad \text{(A)} \\ &\ldots\ldots\ldots \\ y^{(k)} &= \varphi_x^{(k)}(x, \alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_k). \end{aligned}$$

Διότι κατὰ τὰ περὶ *ἐπαφῆς* γνωστά, ἵνα δύο καμπύλαι τοῦ ἐπιπέδου ὡς αἱ $y = \sigma(x)$ καὶ $Y = \varphi(X, \alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_k)$ ἔχωσι κατὰ τὸ σημεῖον $M.(x,y)$ ἐπαφὴν τάξεως k, πρέπει διὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ὄχι μόνον αἱ συναρνήσεις y καὶ Y νὰ ἔχουν τὰς αὐτὰς τιμάς, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ νὰ συμβαίνῃ καὶ διὰ τὰς τιμὰς τῶν παραγώγων αὐτῶν μέχρι καὶ τῆς k τάξεως. Καθ' ἣν περίπτωσιν αἱ ἐξισώσεις (A) ὁρίζουν ἓν μόνον σύστημα τιμῶν διὰ τὰ $\alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_k$, ἡ ἀντίστοιχος καμπύλη

$$Y = \varphi(X, \alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_k)$$

ὡς ἔχουσα ἐξ ὅλων τῶν καμπύλων τῆς θεωρουμένης οἰκογενείας ἐπαφὴν ἀνωτάτης τάξεως μετὰ τῆς καμπύλης $y = \sigma(x)$ κατὰ τὸ σημεῖον M καλεῖται *ἐγγυτάτη* πρὸς τὴν δοθεῖσαν καμπύλην $y = \sigma(x)$ κατὰ τὸ δοθὲν σημεῖον.

Παραδείγματα: Ἡ ἐξίσωσις $Y = \alpha_1 X + \alpha_2$ (1), ἔνθα α_1 καὶ α_2 παράμετροι ἐπιδεχόμεναι οἱασδήποτε τιμάς, παριστᾷ ὅλας τὰς εὐθείας τοῦ ἐπιπέδου, μίαν δι' ἕκαστον ζεῦγος τιμῶν τῶν α_1 καὶ α_2. Ἡ ἐκ τῶν εὐθειῶν τούτων ἐγγυτάτη εἰς δοθεῖσαν καμπύλην $y = \sigma(x)$ κατὰ δοθὲν σημεῖον αὐτῆς $M(x,y)$ ἔχει ἐξίσωσιν τῆς μορφῆς (1), ἐν ᾗ αἱ δύο παράμετροι ἔχουν τιμὰς ὁριζομένας ἐκ τῶν ἰσαρίθμων σχέσεων

$$y = a_1 x + \alpha_2$$
$$\text{καὶ}\quad y' = a_1$$

ἢ $a_1 = y'$ καὶ $a_2 = y - y'x$, ἐὰν ἀντικαταστήσωμεν εἰς τὴν (1) $Y = y'X + y - y'x$ ἢ $Y - y = y'(X - x)$. Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι ἐξ ὅλων τῶν εὐθειῶν τοῦ ἐπιπέδου ἡ εὐθεῖα εἰς δοθεῖσαν καμπύλην $y = \sigma(x)$ κατὰ δοθὲν σημεῖον M συμπίπτει πρὸς τὴν ἐφαπτομένην τῆς καμπύλης κατὰ τὸ δοθὲν σημεῖον. Ὁμοίως εὑρίσκομεν ἐκ τῶν παραβολῶν τοῦ ἐπιπέδου,

$$Y = a_0 X^2 + a_1 X + a_2, \quad (2)$$

ὅτι ἡ ἐγγυτάτη πρὸς δοθεῖσαν καμπύλην $y = \sigma(x)$ κατὰ δοθὲν σημεῖον (x, y) ἔχει ἐξίσωσιν

$$Y - y = y'(X - x) + \frac{y''}{2}(X - x)^2$$

προκύπτουσαν ὡς τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἀπαλοιφῆς τῶν παραμέτρων $\alpha_0, \alpha_1, \alpha_2$ μεταξὺ τῆς γενικῆς ἐξισώσεως τῶν παραβολῶν (2) καὶ τῶν τριῶν συνθηκῶν τῆς ἐπαφῆς δευτέρας τάξεως

$$\begin{aligned} y &= \alpha_0 X^2 + \alpha_1 X + \alpha_2 \\ y' &= 2\alpha_0 X + \alpha_1 \\ y'' &= 2\alpha_0 \end{aligned}$$

Ἡ γενικὴ ἐξίσωσις τῶν κύκλων τοῦ ἐπιπέδου εἰς ὀρθογωνίους ἄξονας

$$(X - \alpha)^2 + (Y - \beta)^2 = \varrho^2 \quad (1)$$

περιέχει τρεῖς παραμέτρους, τὰς συντεταγμένας τοῦ κέντρου α, β καὶ τὴν ἀκτῖνα ϱ. Ἄρα ὁ *ἐγγύτατος κύκλος* εἰς δοθεῖσαν καμπύλην $y = \sigma(x)$ κατὰ δοθὲν σημεῖον αὐτῆς $M(x, y, y', y'')$ θὰ ἔχῃ ἐπαφὴν δευτέρας τάξεως. Πρὸς ὁρισμὸν τῶν α, β, ϱ τῶν ἀντιστοιχούντων εἰς τὸν ἐγγύτατον κύκλον ἔχομεν τὰς σχέσεις

$$\begin{aligned} (X - \alpha)^2 + (y - \beta)^2 &= \varrho^2 \\ (X - \alpha) + (y - \beta)\, y' &= 0 \\ 1 + y^2 + (y - \beta)\, y'' &= 0 \end{aligned}$$

τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν ἐκφράζοντες ὅτι ἡ ἐξίσωσις (1) καὶ αἱ προκύπτουσαι ἐξ αὐτῆς διὰ δύο διαδοχικῶν διαφορίσεων ὡς πρὸς X ἐπαληθεύονται διὰ τὰς τιμὰς x, y, y', y'' τῶν X, Y, Y', Y''. Ἐκ τῶν ἐξισώσεων τούτων λαμβάνομεν

$$y - \beta = \frac{1 + y'^2}{y''} \qquad x - \alpha = \frac{(1 + y'^2)\,y'}{y''}$$

$$\text{καὶ}\quad \varrho^2 = \frac{(1 + y'^2)^3}{y''^2}$$

$$\text{ὅθεν}\quad \varrho = \frac{1}{y''}(1 + y'^2)^{\frac{3}{2}}$$

Ὁ ἐγγύτατος δηλαδὴ κύκλος συμπίπτει πρὸς τὸν λεγόμενον *κύκλον καμπυλότητος* τῆς θεωρουμένης καμπύλης κατὰ δοθὲν σημεῖον αὐτῆς.

Γνωρίζομεν ὅτι, ἂν δύο καμπύλαι ἔχωσι πρὸς ἀλλήλας ἐπαφὴν τάξεως k, πᾶσα ἄλλη καμπύλη ἔχουσα πρὸς αὐτὰς κατὰ τὸ αὐτὸ σημεῖον ἐπαφὴν

Digitized by Google

τάξεως κατωτέρας δὲν δύναται νὰ διέλθῃ μεταξὺ τῶν δύο πρώτων. Ἄρα ἡ ἐφαπτομένη εἰς δοθεῖσαν καμπύλην δὲν δύναται νὰ διέλθῃ μεταξὺ τῆς καμπύλης ταύτης καὶ τοῦ κατὰ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς ἐγγυτάτου κύκλου, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ κατά τι σημεῖον δοθείσης καμπύλης ἐγγύτατος αὐτῇ κύκλος κεῖται πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τῆς κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐφαπτομένης, πρὸς ὃ καὶ τὰ γειτονικὰ σημεῖα τῆς καμπύλης. Σημειωτέον τέλος, ὅτι ὁ ἐγγύτατος κύκλος εἰς τὰ συνήθη σημεῖα τῆς καμπύλης διαπερᾷ ταύτην, ὡς ἔχων πρὸς τὴν καμπύλην ἐπαφὴν ἀρτίας τάξεως, δηλαδὴ δευτέρας, ἢ ὡς λέγομεν *τρισημειακήν*. Α. Μ.

Ἐγγύτατος ***τοῦ Κενταύρου*** (Proxima Centauri) *[Ἀστρον.]*. Ἀπλανὴς ἀστήρ, εὑρισκόμενος εἰς ἀπόστασιν 2°11′ ἀπὸ τοῦ α Κενταύρου, μεθ' οὗ πιθανῶς ἀνήκει εἰς τὸ αὐτὸ ἀστρικὸν σύστημα, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀμφότεροι ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἰδίαν κίνησιν κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν. Ὁ ἀστὴρ ἐκλήθη οὕτως, ὡς εὑρισκόμενος πλησιέστερον παντὸς ἄλλου ἀπλανοῦς πρὸς τὸ ἡλιακὸν σύστημα, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν 4,3 ἐτῶν φωτός. Ἔχει μέγεθος 10,5, παράλλαξιν 0″.765± 0″.021, ἐφαπτομενικὴν κίνησιν 24 χιλιόμετρα κατὰ δευτερόλεπτον, ἰδίαν κίνησιν 3″,85 καὶ φάσμα πιθανῶς (βλ. *Κένταυρος*). Σ. Π.

ἐγγύτερος, *—α —ον*· συγκριτ. ἀπὸ τοῦ ἐπιρρ. *ἐγγύς*· πλησιέστερος: «ὁ ἐγγύτερος σταθμός».—Ἐπίρρ. ***ἐγγύτερον*** (βλ. ***ἐγγύς***).

ἐγγύτης, *—ητος* (ἡ)· πλησιασμός, γειτνίασις.

ἐγγυῶμαι (*—άομαι*), *ἀόρ. ἠγγυήθην, παθ.* μετχ. *ἠγγυημένος*· παρέχω ἐγγύησιν, ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑποχρεώσεις τρίτου τινός: «σᾶς ἐγγυῶμαι ὅτι θὰ πληρωθῆτε ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου σας», «πρέπει νὰ ἐγγυηθῇ κάποιος διὰ νὰ σᾶς κάμω τὸ δάνειον» || «σᾶς ἐγγυῶμαι περὶ τῆς ποιότητος, — τῆς στερεότητος κττ.» ἰσχυρότερον τοῦ *βεβαιῶ*· || παθ. μετχ. *ἠγγυημένος*: «δάνειον ἠγγυημένον»· || κατ' ἀπόδοσιν τοῦ γαλλ. garanti: «ὡρολόγιον ἠγγυημένον».

Ἔγειρα· βλ. *Ἔγιρα*.

ἐγείρω, *ἀόρ. ἤγειρα — ἠγέρθην, παθ.* μετχ. *ἐγηγερμένος*· κάμνω τινὰ νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸν ὕπνον, σηκώνω, ἐξυπνίζω: «κατακλίνομαι ἐνωρὶς καὶ ἐγείρομαι λίαν πρωί»· || καθόλου, σηκώνω, ἀνεγείρω, ὀρθώνω τι κατακείμενον· || στήνω, ἀνεγείρω, ἱδρύω: «ἐγείρω τρόπαιον,— στήλην, — ἀνδριάντα»· || δημιουργῶ, προξενῶ, κάμνω νὰ **προκύψῃ**: «οἱ λόγοι του ἐγείρουν τὸν φθόνον τῶν ἀκουόντων», «ἐγείρεται ζήτημα ἄν...» προκύπτει ζήτημα· || παθ. *ἐγείρομαι*, σηκώνομαι ἀπὸ τὴν θέσιν μου: «μόλις ἐνεφανίσθη, ἠγέρθησαν πάντες καὶ ἀπεκαλύφθησαν»· || ναυτ. *ἐγείρω ἀτμὸν* (κοιν. *σηκώνω ἀτμό*, γαλλ. obtenir de la vapeur, ἀγγλ. to get up the steam): βιάζω τὰ πυρὰ τῶν ἑστιῶν, ὅπως ἀποκτήσουν μείζονα πίεσιν εἰς τοὺς λέβητας.

— **ἐγείρω** *τὰ* ***πυρὰ*** *[Ναυτ.]*. Ὠθῶ τὰ πυρὰ τῶν ἑστιῶν τῶν ἀτμολεβήτων ἀνασκαλεύων αὐτὰ πρὸς τὰ ἄνω, ὅπως ἐπιτύχω ταχέως καλὴν καῦσιν καὶ συνεπῶς ἔγερσιν ἀτμοῦ. Ἀπότοκος παραφθορᾶς τοῦ διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀγγλικοῦ κελεύματος fire up (φάιρ ἄπ!) εἶναι ἡ ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινῇ γλώσσῃ φράσις *φαερόπ*, σημαίνουσα τὴν ἐν σπουδῇ ἐκτέλεσιν ἐργασίας τινός. Σ. Ε. Λ.

Ἑγελιανοὶ (οἱ) *[Φιλοσ.]*· βλ. λ. *Ἕγελος*.

Ἐγελμὰρ *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ἀραπὸς* Μερμεδιά.

Ἕγελος (Hegel), ***Γεώργιος - Γουλιέλμος - Φρειδερῖκος***. Μέγας Γερμανὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Στουτγάρτῃ τῇ 27 Αὐγούστου 1770 καὶ ἀποθανὼν τῇ 14 Νοεμβρίου 1831. Τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς πατρίδος του ἀπὸ τοῦ 1777 ἕως τοῦ 1788, διακριθεὶς διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν μεγάλην φιλομάθειάν του. Τῷ 1788 ἐφοίτησεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Τυβίγγης σκοπῶν νὰ παρασκευασθῇ πρὸς τὸ θεολογικὸν στάδιον. Ἀλλ' ἡ διδασκαλία καὶ ἡ καταθλιπτικὴ ὀργάνωσις τοῦ διδακτηρίου ἀπήρεσαν αὐτῷ καὶ κατέγινεν εἰς ἰδίας μελέτας. Πρὸ πάντων ἐσπούδασε τοὺς Ἕλληνας κλασσικοὺς συγγραφεῖς καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων τὸν Κάντιον καὶ τὸν Ρουσσώ. Ἐν Τυβίγγῃ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ φιλοσόφου Σέλιγγ. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του, ἀπὸ τοῦ 1793 μέχρι τοῦ 1796, προσελήφθη ὡς οἰκοδιδάσκαλος τῶν τέκνων ἀστοῦ τινος. Κατὰ τὰ τρία ταῦτα ἔτη ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς θρησκείας. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1795 συνέγραψε τὸν «Βίον τοῦ Ἰησοῦ», τὸν ὁποῖον παριστᾷ ὡς πραγματοῦντα διὰ τῆς ἀγάπης τὴν ἕνωσιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου καὶ τοῦ ἀτόμου. Εὐθὺς εἶτα ἐξέδωκε τὴν «Κριτικὴν τῆς ἰδέας τῆς θρησκείας». Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1797 μέχρι τέλους τοῦ 1800 διετέλεσεν ἐν Φραγκφούρτῃ παιδαγωγὸς ἐν τῷ οἴκῳ ἐμπόρου τινός. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συνέθεσε τὴν πρώτην συστηματικὴν ἔκθεσιν πλήρους φιλοσοφίας, ἣν διεμόρφωσε μεθοδικώτερον ἐν Ἰένῃ, ὅπου τῷ 1801 ἐγένετο ὑφηγητής, βραδύτερον δέ, τῷ 1805, διωρίσθη καθηγητής, διαδεχθεὶς τὸν Φίχτε καὶ τὸν Σέλιγγ, μεθ' οὗ ἐν πλήρει συμφωνίᾳ ἰδεῶν ἐξέδιδε τὴν «Κριτικὴν τῆς φιλοσοφίας ἐφημερίδα» κατὰ τὰ ἔτη 1802—1803. Ἀλλ' εἶτα, τοῦ Σέλιγγ κληθέντος εἰς Βυρτσβοῦργον, ὁ Ἕγελος ἀνακτήσας ἐλευθερίαν διανοήσεως ἀμέσως διέστη ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀνεκήρυξεν ἰδίας ἀρχάς. Τὸ πρῶτον σημαντικὸν ἔργον τοῦ Ἑγέλου καὶ ἐκ φιλολογικῆς ἀπόψεως τὸ τελειότατον ἁπάντων εἶναι ἡ «Φαινομενολογία τοῦ πνεύματος» (Phänomenologie des geistes). Αὐτὸς οὗτος ἐκάλει αὐτὴν «περιήγησιν πρὸς ἀνακάλυψιν». Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι αὐτοβιογραφία τοῦ φιλοσόφου, ἐν ᾗ σαφῶς ἐκτίθενται αἱ κύριαι δυνάμεις, αἵτινες ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, καὶ περιέχει τὸ ὅλον σύστημα ἐν τῇ πρώτῃ συλλήψει αὐτοῦ.

Γεώργιος - Γουλιέλμος Ἕγελος.

Εὑρίσκετο σχεδὸν εἰς τὸ πέρας τῆς συγγραφῆς, ὅτε συνεκροτήθη ἡ μεγάλη μάχη τῆς Ἰένης. Οἱ Γάλλοι στρατιῶται εἶχον ἤδη πρὸ τῆς μάχης εἰσέλθει εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤρξαντο διαρπάζοντες αὐτήν. Ὁ Ἕγελος εὗρε καταφύγιον εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀντιπρυτάνεως Γκάπλερ, ὃν ἐπροστάτευεν ἡ παρουσία ἀνωτέρου Γάλλου ἀξιωματικοῦ. Καὶ ἐνῷ περὶ αὐτὸν ἐπεκράτει ἀθυμία καὶ ἀπελπισία, αὐτὸς ἔγραφεν ἐν θαυμασίᾳ ἐπιστολῇ: «Οἱ Γάλλοι νικῶσι, διότι ἐν τῷ λουτρῷ τῆς αἱματηρᾶς ἐπαναστάσεώς των κατέλυσαν πολλοὺς μεσαιωνικοὺς θεσμούς, δεσμεύοντας τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀπέβαλον τὸν φόβον τοῦ θανάτου καὶ τὸν καθ' ἕξιν βίον. Ἐάν ποτε ὅμως οἱ Γερμανοὶ ἀναγκασθῶσι ν' ἀποβάλωσι τὴν ἀδράνειαν αὐτῶν, θὰ ὁρμήσωσιν εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐν τῇ μετὰ τῶν ἐκτὸς ἐπαφῇ αὐτῶν διατηροῦντες τὴν ἔντασιν τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς θὰ ὑπερβῶσι τοὺς διδασκάλους αὐτῶν». Λόγῳ τοῦ πολέμου ὁ Ἕγελος περιῆλθεν εἰς μεγάλην ἀπορίαν, καὶ μετέβη εἰς Βαμβέργην, ὅπου κατὰ τὰ ἔτη 1807—1808 διηύθυνε πολιτικὴν ἐφημερίδα. Τῷ 1808 ἐγένετο γυμνασιάρχης ἐν Νυρεμβέργῃ, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τέλους τοῦ 1816 διδάσκων φιλοσοφίαν. Ἐν Νυρεμβέργῃ ἐδημοσίευσε τὴν «Λογικήν» του εἰς τρεῖς τόμους (1812—1816), τῷ δὲ 1816 ἐδέχθη τὴν θέσιν καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἀϊδελβέργῃ, ἔνθα ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1818 τὸ ὅλον σύστημά του, καὶ τῷ 1817 ἐξέδωκε τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν». Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1818 προσεφέρθη αὐτῷ ἡ ἕδρα τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ἔνθα διεδέχθη τὸν Φίχτε. Ἐκεῖ ἐδίδαξεν ἐπὶ 13 ἔτη ἀπὸ τοῦ 1818 μέχρι τοῦ θανάτου του, τότε δὲ ἐφημίσθη μεγάλως, καὶ τὸ σύστημα αὐτοῦ ἀπετέλεσεν ἐποχὴν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ἐν ἔτει 1821 ἐδημοσίευσεν «Ἀρχὰς τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου», ἐν αἷς διετύπωσε πλήρη καὶ τελείαν ἰδέαν τοῦ νεωτέρου κράτους. Κατὰ τὸ 1827 ἵδρυσε μετά τινων ὀπαδῶν του τὴν «Ἐπετηρίδα τῆς Ἐπιστημονικῆς Κριτικῆς», ἥτις συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἀρχῶν του. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ὁ Ἕγελος περιεστοιχίζετο ὑπὸ σχολῆς ἀφωσιωμένης εἰς τὸ γράμμα τοῦ συστήματός του καὶ ἦτο ὁ ἀναμφισβήτητος κύριος τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας. Ἡ διδασκαλία του εἶχε καταστῆ ἡ ἐπίσημος διδασκαλία τῆς Πρωσσίας, οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ ὀπαδοί του κατέλαβον ἐντὸς ὀλίγου χρόνου πολλὰς πανεπιστημιακὰς ἕδρας. Τεσσαράκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, κατόπιν τῆς αἰσίας διὰ τοὺς Γερμανοὺς ἐκβάσεως τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870, ἡ φιλοσοφικὴ ἑταιρεία τοῦ Βερολίνου ἐπὶ τῇ ἑκατοστῇ ἐπετείῳ τῆς γεννήσεώς του ἵδρυσεν αὐτῷ μνημεῖον ἐπὶ τῆς πλησίον τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου μικρᾶς πλατείας, ἥτις φέρει τὸ ὄνομά του. Μετὰ τὸν θάνατον οἱ μαθηταὶ ἐδημοσίευσαν ἐπὶ τῇ βάσει τετραδίων καὶ σημειώσεων τὴν «Αἰσθητικήν», τὴν «Φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας», τὴν «Ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας», τὴν «Φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας».

Ἡ φιλοσοφικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἑγέλου διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὴν ἐν Ἰένῃ διατριβήν του καὶ ἐξικνεῖται μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τῆς «Φαινομενολογίας τοῦ πνεύματος», διὰ τῆς ὁποίας ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τοῦ Σέλιγγ. Ἡ δευτέρα σημειοῦται ὑπὸ τῆς «Λογικῆς» καὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας» καὶ περιλαμβάνει τὰ ἀπὸ τοῦ 1807 μέχρι τοῦ 1818 ἔτη. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον ὁ Ἕγελος ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ συστήματός του καὶ διετύπωσε τὸ πλῆρες σχέδιόν του. Κατὰ τὴν τρίτην, τέλος, περίοδον τὸ ἀνέπτυξεν εἰς τὰ δημόσια μαθήματά του καὶ εἰς νέα συγγράμματα. Ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σκέψει τοῦ Ἑγέλου ἐλάχισται ποικιλίαι ὑπάρχουν· αὕτη παρήχθη βραδέως καὶ μετὰ προσπαθείας παγιουμένη, πλουτιζομένη καὶ τροποποιουμένη σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀναπτύξεών της. Εἰς τὰ πρῶτα ἔτη ἀνήκουν, ἐκτὸς μιᾶς λατινικῆς θέσεως ἐπὶ τῶν «Τροχιῶν τῶν πλανητῶν» καὶ τέσσαρες διατριβαί, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸν πρῶτον τόμον τῶν «Ἁπάντων» του. Ἡ πρώτη τιτλοφορεῖται: «Διαφορὰ τοῦ συστήματος τοῦ Φίχτε καὶ τοῦ συστήματος τοῦ Σέλιγγ». Ἐν αὐτῇ ὁ Ἕγελος ἐκθέτει διὰ πρώτην φορὰν τὴν θεωρίαν του ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Πάντα τὰ συστήματα κατ' αὐτὸν ἀποτελοῦν ἀληθεῖς, ἂν καὶ ἱστορικάς, λύσεις. Ἐπειδὴ τὸ ἀπόλυτον, ὅπως καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν εἰκόνα του, εἶναι ἀεὶ ἓν καὶ τὸ αὐτό, πᾶν ἀτομικὸν πνεῦμα γνωρίζον ἑαυτὸ παράγει ἀληθῆ φιλοσοφίαν. Ὁ ἰδιαίτερος χαρακτὴρ διδασκαλίας τινὸς ἔγκειται ἐν τῇ μορφῇ της, μορφῇ παροδικῇ, ἐνῷ ἡ οὐσία τοῦ πνεύματος παραμένει πάντοτε ἡ αὐτή. Ἡ δευτέρα τῶν διατριβῶν ἔχει τὸν τίτλον «Περὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς γνώσεως» καὶ εἶναι κριτικὴ τῶν συστημάτων τοῦ Καντίου, τοῦ Φίχτε, τοῦ Ἰακωβίου, ἐξεταζομένων ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ Σέλιγγ καὶ θεωρουμένων ἐν συνόλῳ ὡς διαφόρων μορφῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποκειμενικῆς φιλοσοφίας, ἀγούσης ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φύσιν τοῦ σκεπτομένου ὑποκειμένου καὶ μὴ ἀντιλαμβανομένης τὰ πράγματα εἰμὴ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑποκείμενον. Ὁ Ἕγελος θεωρεῖ τοὺς φιλοσόφους τούτους ὡς ἐξαντλήσαντας πάσας τὰς δυνατὰς μορφὰς τῆς ὑποκειμενικῆς ταύτης φιλοσοφίας καὶ προετοιμάσαντας τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀπολύτου καὶ ἀντικειμενικοῦ ἰδανισμοῦ τοῦ Σέλιγγ, ἐν ᾧ τὸ ὑποκείμενον παραιτεῖται ἑαυτοῦ καὶ χάνεται ἐντὸς τῆς θεωρητικῆς σκέψεως. Ἡ τρίτη ὁμιλεῖ «Περὶ τῆς σχέσεως τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καθόλου». Ἐν αὐτῇ ὁ Ἕγελος ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ ἀντικειμενικὸς ἰδανισμὸς τοῦ Σέλιγγ εἶναι ὁ μόνος δυνάμενος νὰ θεμελιώσῃ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἠθικήν. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σέλιγγ δὲν εἶναι ἁπλῆ φιλοσοφία τῆς φύσεως, ἀλλὰ πλήρης καὶ ἀπόλυτος φιλοσοφία, συμφώνως πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, τὰ μυστήρια τοῦ ὁποίου ἐξηγοῦν συμβολικῶς τὴν ταυτότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ σύμπαντος καὶ ὁ ὁποῖος σκοπεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον, διὰ τῆς πίστεως, τὸ αἴσθημα τῆς ἑνότητος μετὰ τοῦ ἀπείρου.

Τὴν πίστιν ταύτην ἡ φιλοσοφία τοῦ Σέλιγγ τὴν μετέτρεψεν εἰς γνῶσιν. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σέλιγγ εἶναι εὐνοϊκὴ καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ ἠθικότητα, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ παντός, ὅπερ τῇ εἶναι ξένον. Μὲ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς ἀληθοῦς ἠθικότητος ἀσχολεῖται ὁ Ἕγελος καὶ εἰς τὴν τετάρτην διατριβήν του «Περὶ τῶν διαφόρων τρόπων χρησιμοποιήσεως φυσικοῦ δικαίου καὶ ἐπιστήμης». Ἡ «Φαινομενολογία τοῦ πνεύματος» δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἑγέλου. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ, ὡς θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, κριτικὴν τοῦ λόγου ἢ θεωρίαν τῆς γνώσεως. «Τὸ πνεῦμα, λέγει ἐν τῷ προλόγῳ ὁ Ἕγελος, τὸ ὁποῖον ἀναπτυσσόμενον μανθάνει νὰ γνωρίζῃ ἑαυτὸ ὡς τοιοῦτον, εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἐπιστήμη· ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἡ ζωή, ἡ πραγματικότης τὴν ὁποίαν κατασκευάζει ἐκ τῆς ἰδίας του οὐσίας. Ὑποκείμενον τῆς «Φαινομενολογίας» εἶναι αὕτη ἡ γένεσις τῆς ἐπιστήμης καθόλου. Ἡ ἄμεσος γνῶσις, ἡ αἰσθητικὴ συνείδησις δὲν εἶναι ἀκόμη πνεῦμα οὔτε πραγματικὴ γνῶσις. Διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πραγματικὴν γνῶσιν τὸ πνεῦμα ἔχει νὰ διατρέξῃ ὁδὸν μακρὰν καὶ ἐπίπονον». Τὴν ὁδὸν ταύτην περιγράφει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον διαιρεῖται εἰς τὰ ἀκόλουθα τμήματα: Συνείδησις, συνείδησις ἑαυτοῦ, λόγος, πνεῦμα, θρησκεία, γνῶσις, ἀντιπροσωπεύοντα τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς γενέσεως τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὑποδιαιρούμενα ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα παράγονται εἰς ἑκάστην ἐποχήν. Ἡ φαινομενολογία ὁδηγεῖ τὸ πνεῦμα μέχρι τοῦ σημείου ὅπου ἐξαφανίζεται δι' αὐτὸ ἡ ἀντίθεσις τοῦ εἶναι καὶ τοῦ γινώσκειν καὶ ὅπου ἀναγνωρίζει τὴν ταυτότητά του πρὸς τὴν ἀπόλυτον οὐσίαν. Ἐφεξῆς τὸ πνεῦμα ἀναπτύσσεται ὡς καθαρὸς λόγος, ὡς ἀπόλυτος γνῶσις. Ἡ κίνησις τοῦ πνεύματος ἐν τῇ πρώτῃ σφαίρᾳ, ἐν τῷ στοιχείῳ τῆς ἀμέσου ὑπάρξεως ἢ τῆς ἐμπειρίας, εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς φαινομενολογίας. Ἡ κίνησις αὐτοῦ ἐν τῇ δευτέρᾳ σφαίρᾳ, τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀπολύτου, εἶναι ἀντικείμενον τῆς λογικῆς ἢ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας. Ἡ «Λογικὴ» τοῦ Ἑγέλου εἶναι μία νέα «πρώτη φιλοσοφία», λαμβάνουσα τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς μεταφυσικῆς καὶ τῆς κατὰ παράδοσιν λογικῆς. Ὁρμωμένη ἐκ τῆς ὑποθέσεως τῆς ταυτότητος τοῦ νοεῖν καὶ τοῦ εἶναι, ἐξετάζει τὴν κίνησιν τῆς νοήσεως καθ' ἑαυτήν, ἥτις ἀναχωροῦσα ἐκ τῆς κενῆς καθ' ἑαυτὴν ἐννοίας τοῦ καθαροῦ εἶναι ἢ ἐκ τοῦ λογικοῦ μηδενὸς καταλήγει εἰς τὴν συγκεκριμένην ἀπόλυτον ἰδέαν, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὁποίας παράγει τὸ σύμπαν. Ὁ πρόλογος τῆς «Λογικῆς» ταύτης δύναται νὰ μᾶς δώσῃ μίαν ἰδέαν τῆς τεραστίας διαφορᾶς, ἡ ὁποία χωρίζει τὸν νέον τοῦτον τρόπον τοῦ φιλοσοφεῖν, ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ. «Ἡ μεταφυσική, λέγει ὁ Ἕγελος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐκάλουν οὕτω πρὸ τοῦ Καντίου, ἔχει ἐξαφανισθῆ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐπιστημῶν. Τίς θὰ ἐτόλμα νὰ ὁμιλῇ ἀκόμη περὶ ἐκείνου, ὅπερ ἄλλοτε ἐκάλουν ὀντολογίαν, ψυχολογίαν, κοσμολογίαν, θεολογίαν; Ποῖος ἐνδιαφέρεται πλέον

Digitized by Google

δι' ἐρεύνας ἐπὶ τῆς αὐλίας τῆς ψυχῆς, ἐπὶ τῶν τελικῶν αἰτίων κλπ. Ἡ λογική, χωρὶς νὰ ὑποστῇ τὴν ἀθλίαν τύχην τῆς ἀδελφῆς της (μεταφυσικῆς) ἀπέμεινεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τῆς κατέστησεν ἡ παράδοσις. Τὸ νέον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐμψυχώνει τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ζωήν, δὲν ἔλαβεν ἀκόμη τὸν κόπον νὰ μεταμορφωθῇ ἐξωτερικῶς· ἀλλ' ἀφ' ὅτου μετεμορφώθη οὐσιαστικῶς, εἶναι ματαία ἡ διατήρησις τῶν μορφῶν τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ ἀντίδρασις πρὸς μίαν νέαν ἄνοδον. Εἶναι καιρὸς νὰ μεταμορφωθῇ ἡ λογικὴ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ μεταφυσικήν, τὴν καθαρὰν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν». Αἱ «Ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου» ἀποτελοῦν ἀνάπτυξιν τῆς «Λογικῆς». Ἐν τῷ προλόγῳ αὐτῶν εὑρίσκεται διὰ πρώτην φορὰν ἡ περίφημος ἐκείνη θεωρία τοῦ Ἑγέλου περὶ ἀληθοῦς καὶ πραγματικοῦ, ἡ ὁποία τόσας συζητήσεις προεκάλεσε: «Πᾶν ὅ,τι εἶναι λογικὸν εἶναι πραγματικὸν καὶ ἀντιστρόφως πᾶν ὅ,τι εἶναι πραγματικὸν εἶναι ἀληθές», θεωρία ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἄλλην διατύπωσιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἑνότητος. «Ἡ πραγματεία αὕτη, γράφει ὁ Ἕγελος περὶ τῶν «Ἀρχῶν τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου», εἰς τὸ πολιτικόν της μέρος οὐδὲν ἄλλο θὰ εἶναι ἢ διατριβὴ πρὸς κατανόησιν τοῦ κράτους ὡς λογικοῦ καθ' ἑαυτό. Δὲν πρόκειται νὰ συγκροτηθῇ τοῦτο a priori, οὔτε νὰ διδαχθῇ τί πρέπει νὰ εἶναι, ἀλλὰ νὰ κατανοηθῇ. Παροχὴ τῆς λογικότητος παντὸς ὅ,τι ὑπάρχει, τοῦτο εἶναι τὸ πρόβλημα πάσης φιλοσοφίας· διότι ὅ,τι ὑπάρχει εἶναι ὁ λόγος πραγματοποιημένος». Ταῦτα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἑγέλου δημοσιευθέντα ἔργα. Τὰ μετὰ θάνατον ἀποτελοῦν ἁπλῆν ἐφαρμογὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ὁλοκληρωμένου πλέον συστήματος.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἑγέλου ἀποτελεῖ σύστημα, ὑπὸ τὴν πλέον αὐστηρὰν καὶ τελείαν σημασίαν τῆς λέξεως, περισσότερον ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σπινόζα. Ἡ μέθοδος καὶ ἡ γνῶσις, τὴν ὁποίαν παρήγαγεν, εἶναι αἱ αὐταὶ καὶ συμπίπτουν τόσον τελείως, ὥστε ἀμοιβαίως ὑποτίθενται καὶ παράγονται. Ὁ Ἕγελος προέρχεται ἐκ τοῦ Σπινόζα ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, καὶ ἐκ τοῦ Σέλιγγ ὡς πρὸς τὴν βάσιν τῆς διδασκαλίας. Διὰ ν' ἀποκτήσωμεν τὴν κλεῖδα τῆς φιλοσοφίας του, πρέπει νὰ γνωρίσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Ἕγελον, οἱ δύο οὗτοι φιλόσοφοι ἀφῆκαν ἀσυμπλήρωτον καὶ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ Φίχτε περὶ ἐπιστήμης. Εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἑγέλου, ὁ Σπινόζα δὲν παρέλειψεν εἰμὴ μόνον τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀπολύτου οὐσίας ὡς ὑποκειμένου, ὡς πνεύματος, καὶ τὴν θεώρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὡς ταυτιζομένου μετ' αὐτῆς καὶ ὄχι ὡς ἁπλῆς τροποποιήσεως τῆς θείας οὐσίας ἄνευ ἐλευθερίας καὶ ἰδίας ὑπάρξεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σέλιγγ, αὕτη εἶναι ἀληθὴς κατὰ βάθος καὶ καθοριστικὴ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενόν της, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπαρκῶς δικαιολογημένη καὶ δὲν ἔχει ἐμφανισθῇ ὑπὸ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν μορφήν· στερεῖται μεθόδου, ἐνῷ τὸ οὐσιῶδες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ εἶναι ἡ μέθοδος, διότι μόνον διὰ ταύτης κατανοεῖται τὸ περιεχόμενον. Ἐν τῇ ἑγελιανῇ φιλοσοφίᾳ ἡ μέθοδος ἀποτελεῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ σύστημα, διότι εἶναι ἡ μίμησις, ἡ ἀναπαραγωγὴ διὰ τῆς νοήσεως τῆς κινήσεως, διὰ τῆς ὁποίας παράγεται ἀδιακόπως ἡ τάξις τοῦ σύμπαντος. Εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα προσπάθεια τῆς νεωτέρας σκέψεως νὰ ὑψωθῇ πρὸς τὴν παντογνωσίαν, πρὸς τὴν ἀπόλυτον καὶ καθολικὴν ἐπιστήμην· προϋποθέτει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὡς ἴσον πρὸς τὸ θεῖον πνεῦμα καὶ τὸ ταυτίζει πρὸς αὐτό. Μία μόνον μέθοδος ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καθόλου· ἡ μέθοδος εἶναι ἡ ἐν ἀναπτύξει ἰδέα καὶ ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι μία. Ἡ ἰδέα εἶναι ἡ ἀρχή· εἶναι ταυτοχρόνως τὸ πρᾶγμα, ἡ οὐσία, ὅπως ὁ σπόρος ἐξ οὗ προέρχεται τὸ δένδρον.

Κατὰ τὸν Σπινόζα ὑπάρχει ἀναγκαίως ἐν τῷ Θεῷ ἡ ἰδέα τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὅπως καὶ παντὸς ὅ,τι προέρχεται ἀναγκαίως ἐκ τῆς οὐσίας ταύτης. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι μία, ὅπως καὶ ἡ θεία οὐσία. Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ συγκεκριμένη ἀπόλυτος ἰδέα παρὰ τῷ Ἑγέλῳ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ νὰ περικλείεται ἐν τῷ Θεῷ, περικλείει ἐν ἑαυτῇ τὸν Θεόν. Εἶναι ἡ ἰδέα τῶν ἰδεῶν, ἡ αἰωνία ἔννοια τοῦ Σέλιγγ, ἡ ὁποία δὲν κεῖται ἐν τῷ λόγῳ, ἀλλὰ εἶναι αὐτοδυνάμως αὐτὸς οὗτος ὁ λόγος. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ταυτοχρόνως τὸ «ἓν-πᾶν» τῶν ἐλεατῶν, ὁ «νοῦς» τοῦ Ἀναξαγόρου, ὁ «λόγος» τῶν νεοπλατωνικῶν, τὸ πραγματικὸν καθολικὸν εἶναι τῶν σχολαστικῶν, ἡ ἑνιαία οὐσία τοῦ Σπινόζα, τὸ ἀπόλυτον τοῦ Φίχτε καὶ τοῦ Σέλιγγ. Ἡ οὐσία της εἶναι ἡ νόησις, ἡ κίνησις διὰ τῆς νοήσεως· διὰ τῆς νοήσεως ἐξελίσσεται· ἡ νόησις εἶναι ταυτοχρόνως ἡ οὐσία καὶ ἡ γενετικὴ ἀρχὴ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ σύμπαντος, ἡ δὲ διαλεκτικὴ τοῦ φιλοσόφου οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐλευθέρα ἀναπαραγωγὴ τῆς τὸ πᾶν παραγούσης θείας διαλεκτικῆς. Ἐν τῇ ἰδέᾳ τὸ πᾶν εἶναι ἓν καὶ ἐκτὸς αὐτῆς· τὸ πᾶν εἶναι ἐκδήλωσίς της. Αἱ διάφοροι ὑπάρξεις ἐν τῷ συστήματι τοῦ σύμπαντος εἶναι διάφοροι στιγμαὶ τῆς ἀναπτύξεως ταύτης, ἡ ὁποία, διαφέρουσα κατὰ τοῦτο τῆς βλαστήσεως, δὲν παράγει τὸν σπόρον ἐκ νέου ἀτόμου, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖ ἢ νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἰδέαν συνείδησιν ἑαυτῆς.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ἕγελος, θεωρῶν πᾶν τὸ ὑπάρχον ὡς ἀνάπτυξιν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας, προχωρεῖ ἐπὶ τὴν ἀπόδειξιν πάντων τῶν πραγμάτων κατασκευάζων αὐτά. Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ μία τοιαύτη φιλοσοφία, πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη νόησις εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἀρχέτυπον ἐκείνην νόησιν, τὴν ὁποίαν ὁ Κάντιος ἀντιθέτει πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Ἐὰν πρόκειται μόνον νὰ διεκδικηθῇ διὰ τὸν λόγον ποιά τις αὐθεντία ἢ καὶ πλήρης αὐθεντία ὡς πρὸς τὰ καταληπτὰ προβλήματα (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ὀρθὸν καὶ ἀναγκαῖον) ἢ νὰ γίνῃ παραδεκτὴ a priori καὶ μετὰ δικαίας ἐμπιστοσύνης ἡ ἁρμονία τῶν νόμων τῆς ἐλλόγου συνειδήσεως καὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως· πρέπει νὰ ἐξισωθῇ ὁ λόγος κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἔκτασιν πρὸς τὴν θείαν νόησιν καὶ νὰ ὑποτεθῇ οὕτως ὅτι ἡ δημιουργὸς πρᾶξις δύναται ν' ἀναπαραχθῇ ὑπὸ τῆς νοήσεως. Ἡ μέθοδος τοῦ Ἑγέλου ταυτίζεται πρὸς τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον παράγει· ἐδόθη ταυτοχρόνως πρὸς τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ ἀπολύτου ἰδανισμοῦ. Ἅπαξ γενομένης παραδεκτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ταυτότητος, ὑπάρχει ἀναγκαίως ἑνότης τῆς λογικῆς καὶ τῆς ὀντολογικῆς ἀναπτύξεως. Τοῦτο θὰ ἦτο προοδευτικὴ καὶ συνεχὴς σύνθεσις, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει τὴν αἰωνίαν ἐξέλιξιν τῆς συγκεκριμένης ἰδέας τοῦ ἀπολύτου.

Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ κίνησις δι' ἧς παράγεται τὸ πᾶν· τὴν φύσιν αὐτῆς δύναται νὰ δηλώσῃ ἡ διπλῆ σημασία τῆς λατινικῆς λέξεως explicatio (ἀνάπτυξις, ἐξήγησις)· τὰ πράγματα ἐξηγοῦνται καὶ κατανοοῦνται διὰ τοῦ τρόπου, δι' οὗ ἀναπτύσσονται ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἰδέας διὰ τῆς κινήσεως τῆς νοήσεως. Ἐξηγεῖν, εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἑγέλου, σημαίνει δεικνύειν ποίαν θέσιν πρᾶγμά τι κατέχει ἐν τῇ καθολικῇ ἀναπτύξει. Κατανοεῖν σημαίνει γνωρίζειν τὴν ἀρχὴν ἢ τὴν ἀνωτέραν μορφὴν πράγματός τινος· ἀποδεικνύειν σημαίνει ἀνάγειν τὰ ἐμπειρικὰ δεδομένα εἰς τὴν γενικήν των ἔκφρασιν. Ἡ ἀρχὴ ἢ ἡ πηγὴ ἑνὸς πράγματος δὲν εἶναι ἡ ἀρχὴ ἐξ ἧς ἀπορρέει, εἶναι ἡ ἄμεσος μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον. Τὰ διάφορα στοιχεῖα καὶ αἱ διάφοροι ὑπάρξεις δὲν εἶναι ἢ στιγμαὶ τῆς καθολικῆς κινήσεως τῆς μιᾶς ἰδέας, μεταβατικαὶ μορφαὶ οὐδὲν τὸ καθωρισμένον καὶ σταθερὸν ἔχουσαι. Τὰ πάντα ῥεῖ ἐν ταῖς ἰδέαις καὶ τοῖς πράγμασιν· ὁ ἀνώτατος νόμος τοῦ παντὸς εἶναι ἡ ἀπόλυτος συνέχεια. Εἰς τὴν συνεχῆ ταύτην ἀλλὰ διηρθρωμένην κίνησιν, τὸ ἡγούμενον εἶναι ὁ λόγος, ἡ οὐσία, τὸ γένος τοῦ ἑπομένου, καὶ τὸ ἑπόμενον εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἡ πραγματικότης, τὸ εἶδος τοῦ ἡγουμένου. Πρόκειται περὶ μιᾶς εἰδικεύσεως συνεχοῦς, ἥτις εἰς τὰ τελευταῖα αὐτῆς ἀποτελέσματα ἐπανακάμπτει εἰς τὴν καθολικὴν κατάστασιν, ἐπὶ τὴν ἀπόλυτον ταυτότητα πρὸς ἐκεῖνο ἐξ οὗ ἀνεχώρησεν. Ἐφ' ὅσον τὸ πᾶν εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀπολύτῳ συγκεκριμένῃ ἰδέᾳ, αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης εἰμὴ δι' ἐσωτερικῆς τινος ἀντιφάσεως ἡ ὁποία ἀποβαίνει αἰτία διαιρέσεως. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη τῆς συμφιλιώσεως καὶ τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν ἑνότητα· κατόπιν νέα διαίρεσις καὶ νέα συμφιλίωσις καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἐπ' ἄπειρον, μέχρι τοῦ τελευταίου σημείου τῆς ἐξελίξεως. Ἡ θεωρητικὴ ἢ ἔμμονος (immanent) διαλεκτικὴ χωρεῖ διὰ κινήσεως τελειουμένης εἰς τρεῖς χρόνους. Ὑπάρχει πρῶτον ἡ θέσις, ἡ ἰδέα καθ' ἑαυτὴν ἐν καταστάσει ἀνεξελίκτῳ· κατόπιν ἡ ἀντίθεσις, ἡ ἄρνησις, ἡ ἰδέα δι' ἑαυτήν, ἡ ἰδέα πραγματοποιουένη ἐν καταστάσει ἐξελίξεως, καὶ τέλος ἡ σύνθεσις, ἡ ἄρνησις τῆς ἀρνήσεως μὲ θετικὸν ἀποτέλεσμα, ἡ ἰδέα καθ' ἑαυτὴν καὶ δι' ἑαυτὴν ἐπανελθοῦσα εἰς ἑαυτήν. Τοιοῦτος εἶναι ὁ σταθερὸς ῥυθμὸς τῆς νέας ταύτης διαλεκτικῆς· ἐξ αὐτοῦ προέρχεται ἐκείνης ἡ τριμέρεια, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ ἐν τῷ συστήματι καθόλου καὶ εἰς ὅλας του τὰς λεπτομερείας. Εἰς τὰς τρεῖς ταύτας στιγμὰς τῆς διαλεκτικῆς ἀντιστοιχοῦν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐν τῇ λογικῇ καλοῦσιν ἔννοιαν, κρίσιν καὶ συμπέρασμα. Ἡ ἔννοια (Begriff) εἶναι ἡ αὐτοδυναμία, ἡ πρωτόγονος φύσις, ἡ οὐσία τοῦ πράγματος. Ἡ κρίσις (Urtheil) εἶναι ἡ διαίρεσις, ἡ ἐνέργεια, δι' ἧς ἀποκαλύπτεται καὶ ἐκδηλοῦται ἡ ἔννοια. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ἡ ἐργασία, δι' ἧς γίνεται ἡ συμφιλίωσις, ἡ ἐπάνοδος. Ὁμοῦ αἱ τρεῖς κινήσεις (ὅροι) ἀποτελοῦν τὸν πραγματικὸν συλλογισμόν.

Ἡ κίνησις τῆς νοήσεως, λαμβανομένη καθ' ἑαυτήν, παράγει τὴν ἀπόλυτον ἰδέαν, τὴν συγκεκριμένην (δηλαδὴ τὴν καθ' ἑαυτήν), τὴν καθολικὴν ἔννοιαν ἢ οὐσίαν. Ἡ διὰ τῆς νοήσεως ἐξέλιξίς της ἀπαρτίζει τὴν φύσιν ἢ τὸ ὑλικὸν σύμπαν καὶ ἡ ἐπιστροφή της εἰς ἑαυτήν, μετὰ πλήρους αὐτοσυνειδησίας, ἀπαρτίζει τὸ πνεῦμα. Ἐντεῦθεν ἡ διαίρεσις τοῦ συστήματος εἰς τρία μεγάλα τμήματα: τὴν Λογικήν, τὴν Φιλοσοφίαν τῆς φύσεως καὶ τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ πνεύματος. Διὰ μιᾶς πρώτης ἐργασίας ἡ νόησις συγκροτεῖ τὴν ἀπόλυτον ἰδέαν ὡς τοιαύτην, ἐξυψουμένη ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀφαιρέσεως μέχρι τῆς συγκεκριμένης ἰδέας, ἡ ὁποία ὅπως τὸ ᾠὸν τοῦ Βράχμα, περικλείει, δυνάμει, ὅλας τὰς ὑπάρξεις. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς λογικῆς, τῆς ἐπιστήμης τῆς καθαρᾶς ἰδέας, τῆς ἰδέας καθ' ἑαυτήν. Διὰ μιᾶς δευτέρας ἐργασίας, ἀποτελούσης συνέχειαν τῆς πρώτης, ἡ συγκεκριμένη ἰδέα, ὁμοία πρὸς τὸ θραυόμενον ᾠόν, ἐξελίσσεται καὶ ἐξερχομένη ἑαυτῆς ἀποβαίνει φύσις, σύμπαν· ἐντεῦθεν ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως ἢ ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀποκαλυπτομένης ἰδέας, τῆς πραγματοποιουμένης ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἑτεροιουμένης. Διὰ μιᾶς τρίτης τέλος καὶ τελευταίας ἐργασίας ἡ ἰδέα ἐπανέρχεται εἰς ἑαυτὴν μετὰ πλήρους συνειδήσεως ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶναι καθ' ἑαυτὴν καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς πνεῦμα· ἡ ἐπιστροφὴ αὕτη ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας τοῦ πνεύματος, τῆς ἐπιστήμης τῆς ἰδέας ἐπανερχομένης εἰς ἑαυτήν.

Ὁ ἀληθὴς ὁρισμὸς τῆς φιλοσοφίας εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιστήμης. Γενικῶς ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ ὁρισθῇ ὡς ἔλλογος θεωρία τῶν πραγμάτων. Ἡ φιλοσοφία νοεῖ ἐκ νέου τὰ προϊόντα τῆς φυσικῆς καὶ αὐτομάτου νοήσεως· εἶναι ἡ συνείδησις τῆς συνειδήσεως, ἡ νόησις τῆς νοήσεως. Τὸ ἀληθὲς περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως δὲν ἀποκαλύπτεται πλήρως καὶ ὑπὸ τὴν πραγματικήν του ὄψιν, παρὰ ἐφ' ὅσον μετατρέπεται εἰς ἐννοίας· ἀλλὰ διὰ νὰ μεταπραπῇ οὕτω, ὀφείλει νὰ συμφωνῇ πρὸς τὴν ἐμπειρίαν καὶ ν' ἀποτελῇ ἔκφρασιν τῆς πραγματικότητος. Ἡ πραγματικότης εἶναι ὁ ἀντικειμενικὸς λόγος, ὁ πραγματοποιημένος λόγος. Ὁ ὑποκειμενικὸς λόγος, ἄλλως τε, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ δώσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τὴν μορφὴν τῆς ἀναγκαιότητος, ἀναγκαιότητος ἡ ὁποία δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ λεγομένῃ πειραματικῇ ἐπιστήμῃ. Ἡ ἔλλογος νόησις, ἐφ' ὅσον ζητεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀνάγκην ταύτην τοῦ λόγου, εἶναι θεωρητική, φιλοσοφικὴ νόησις. Ἡ φιλοσοφικὴ νόησις ἀναπτύσσεται καὶ ἐξελίσσεται βαθμηδὸν καὶ ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐξέλιξιν ταύτην ὑπὸ μορφὴν τυχαίας διαδοχῆς καὶ ποικιλίαν ἀρχῶν καὶ συστημάτων, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διέπει πάντα ταῦτα. Μία μόνον καὶ ἡ αὐτὴ φιλοσοφία ὑπάρχει. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη, τὴν ὁποίαν μᾶς προσφέρει ἡ ἱστορία, ἀνευρίσκεται καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλ' ἀπηλλαγμένη πάσης ἱστορικῆς συμπτώσεως. Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἰδέας εἶναι οὐσιαστικῶς σύστημα, διότι τὸ ἀληθές, ὡς συγκεκριμένον, δὲν δύναται ν' ἀναπτυχθῇ εἰμὴ καθ' ἑαυτὸ καὶ μεθ' ἑνότητος, τουτέστιν ὡς σύνολον. Ἓν φιλοσοφικὸν περιεχόμενον μόνον ὡς τμῆμα ἢ στιγμὴ τοῦ συνόλου ἔχει ἀξίαν. Τὸ σημεῖον ἀφετηρίας τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ νόησις. Ἡ φιλοσοφία ἄρχεται διὰ τῆς λογικῆς ἢ τῆς ἐπιστήμης τῆς ἰδέας ἐν τῷ καθαρῷ στοιχείῳ τῆς νοήσεως. «Ἐὰν λάβωμεν τὴν νόησιν ἐν τῇ ἀμεσωτάτῃ παραστάσει της, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἐμφανίζεται κατ' ἀρχάς, ἐν τῇ συνήθει ὑποκειμενικῇ σημασίᾳ αὐτῆς ὡς μία τῶν πνευματικῶν ἐνεργειῶν, ἢ δυνάμεων παρὰ τὰς ἄλλας, τὴν αἰσθητικότητα, τὴν ἐποπτείαν, τὴν φαντασίαν, τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν βούλησιν κτλ. Τὸ προϊὸν αὐτῆς, ὁ διορισμὸς ἢ ἡ μορφὴ τῆς νοήσεως, εἶναι τὸ καθολικόν, τὸ ἀφῃρημένον ἐν γένει. Ἡ νόησις ὡς ἐνέργεια εἶναι οὕτω τὸ ἐνεργητικὸν καθολικὸν καὶ δὴ τὸ ἑαυτὸ ἐνεργοποιοῦν, διότι τὸ ἔργον, τὸ προϊὸν αὐτῆς, εἶναι ὡσαύτως τὸ καθολικόν. Ἡ νόησις ὡς ὑποκείμενον παρισταμένη εἶναι τὸ νοοῦν, καὶ ἡ ἁπλῆ ἔκφρασις ἡ δηλοῦσα τὸ ὑποκείμενον, τὸ ὑπάρχον ὡς νοοῦν, εἶναι Ἐγώ. Ὅταν ἡ νόησις λαμβάνηται ὡς ἐνεργητικὴ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὰ ἀντικείμενα, ὡς διασκεπτικὴ νόησις τινός, τὸ καθολικὸν ὡς τοιοῦτον προϊὸν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς περιέχει τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, τὴν οὐσίαν, τὸ ἐσωτερικόν, τὸ ἀληθές. Διὰ τῆς σκέψεως ὁ τρόπος καθ' ὃν τὸ περιεχόμενον εἶναι κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ αἰσθήματι, τῇ ἐποπτείᾳ, τῇ παραστάσει, μεταβάλλεται· οὕτω δὲ μόνον διὰ μέσου μεταβολῆς τινος ἡ ἀληθὴς φύσις τοῦ ἀντικειμένου ἔρχεται εἰς τὴν συνείδησιν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν διασκεπτικὴν νόησιν φανεροῦται ἡ ἀληθὴς φύσις τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ νόησις αὕτη εἶναι ἐνέργεια, ἡ φύσις ἐκείνη τῶν πραγμάτων εἶναι ὡσαύτως τὸ ἐπιγέννημα τοῦ πνεύματός μου ὡς νοοῦντος ὑποκειμένου, ἐμοῦ κατὰ τὴν ἁπλῆν καθολικότητά μου ὡς τοῦ ἀπολύτως ἐν ἑαυτῷ μένοντος ἐγώ, ἢ τῆς ἐλευθερίας μου» («Λογικὴ» ἑλληνικὴ μετάφρασις σελ. 15, 17, 19). Ἐπὶ τῶν συλλογισμῶν τούτων στηρίζεται ὁλόκληρος ὁ ἰδανισμὸς τοῦ Ἑγέλου. Ἐξ αὐτῶν ἐξάγεται ἡ ἀντικειμενικότης τῶν νοημάτων. Ἡ λογικὴ κατὰ τὸν Ἕγελον εἶναι ἡ «ἐπιστήμη τῆς καθαρᾶς ἰδέας, ἤτοι τῆς ἰδέας ἐν τῷ ἀφῃρημένῳ στοιχείῳ τῆς νοήσεως», καὶ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: τὴν ἐπιστήμην τοῦ εἶναι, τὴν ἐπιστήμην τῆς οὐσίας καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἐννοίας. Ἡ νόησις διὰ μόνης τῆς κινήσεώς της ὑψοῦται ἐκ τοῦ καθαροῦ εἶναι μέχρι τῆς ἀπολύτου συγκεκριμένης ἰδέας. Ἡ δημιουργὸς αὕτη σύνθεσις ἀναχωροῦσα ἐκ τοῦ μηδενός, φθάνει κατ' ἀρχάς, μέσῳ τῆς ἐννοίας τοῦ γίγνεσθαι, εἰς τὸ ὡρισμένον εἶναι, τὴν ὕπαρξιν. Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ περὶ τῆς οὐσίας ὡς λόγου τῆς ὑπάρξεως, κατόπιν περὶ τοῦ φαινομένου καὶ τῆς πραγματικότητος (ἐνεργείας). Εἰς τὸ τρίτον τέλος μέρος ἡ λογικὴ κίνησις καταλήγει εἰς τὴν ἀπόλυτον ἰδέαν διὰ τριῶν βαθμίδων, σημειουμένων ὑπὸ τριῶν στιγμῶν. Ἡ ὑποκειμενικὴ ἔννοια, ἀποβαίνουσα διαδοχικῶς ἔννοια, κρίσις καὶ συλλογισμός, ἀποβαίνει κατόπιν ἀντικείμενον, μηχανισμός, χημισμός, τελολογία· τέλος ἡ συγκεκριμένη ἰδέα τελειοῦται διὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς γνώ-

Digitized by Google

σεως. Οὕτω, κατὰ τὸν Ἕγελον, ἡ νόησις δὲν εἶναι ἁπλοῦν ὄργανον ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ δεδομένου τινὸς ἀντικειμένου· ἡ καθαρὰ ἔννοια (ἰδέα) εἶναι δημιουργός, ὅπως ἡ θεία ἔννοια. Ἀναχωρῶν ὁ Ἕγελος ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων, συμπεραίνει, ὅτι ἡ γενικωτάτη ἔννοια εἶναι ἡ οὐσία τοῦ παντός· οὕτω τὸ καθαρὸν εἶναι, ὁσονδήποτε πτωχὸν καὶ κενὸν καὶ ἂν εἶναι, περικλείει εἰς τοὺς κόλπους του πᾶσαν πληρότητα τοῦ συγκεκριμένου εἶναι, τὸ ὁποῖον προέρχεται διὰ μόνης τῆς κινήσεως τῆς νοήσεως.

Ἡ ἀπόλυτος συγκεκριμένη ἰδέα, τὸ σύμπαν, τὸ πνεῦμα, ὁ Θεός, γεννῶνται ἐκ μόνης τῆς ἐνεργείας τῆς καθαρᾶς νοήσεως ἐπὶ τοῦ καθαροῦ εἶναι. Ἐφεξῆς ὅμως ἡ νόησις εἰσάγει τὰς κατηγορίας της, ἡ ἰδέα τοῦ εἶναι πλουτίζεται προχωροῦσα, crescit eundo, διὰ τῶν νέων στοιχείων τὰ ὁποῖα συνεχῶς τῇ προστίθενται. Ἡ ἀπόλυτος ἰδέα αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ πραγματοποιηθῇ, νὰ ἐκδηλωθῇ, καὶ πρὸς τοῦτο παράγει τὸ σύμπαν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ «λογικὴ ἰδέα ἐμφανιζομένη ἐκτός». Ἡ φύσις εἶναι ἡ ἰδέα ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἐξωτερικότητος. Ἐν τῇ ἰδέᾳ ἡ φύσις εἶναι θεία καὶ καὶ ὅπως ἐμφανίζεται δὲν ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν ἰδέαν, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς σύστημα βαθμῶν, τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἡγεῖται ἀναγκαίως τοῦ ἄλλου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε κάθε νέα μορφὴ ν' ἀποτελῇ τὴν προσεχῆ ἀλήθειαν ἐκείνης ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται. Ἡ φύσις εἶναι ζῶν ὀργανισμός, βαθμηδὸν προοδεύων δαπάναις τοῦ πνεύματος. Ὁ κόσμος εἶναι ἄνθος προερχόμενον αἰωνίως ἐξ ἑνὸς μοναδικοῦ γένους, τῆς ἀπολύτου συγκεκριμένης ἰδέας.

Ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: τὴν μηχανικήν, τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ὀργανικήν· ἕκαστον δὲ μέρος ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία τμήματα. Ἐν τῇ μηχανικῇ ὁ φιλόσοφος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ διαστήματος, περὶ τῆς ὕλης καὶ τῆς κινήσεως, περὶ τῆς ἀπολύτου μηχανικῆς. Ἐν τῇ φυσικῇ ὁμιλεῖ περὶ τῆς φυσικῆς τῆς γενικῆς ἀτομικότητος (ἐλεύθερα φυσικὰ σώματα, στοιχεῖα, παίγνιον τῶν στοιχείων), περὶ τῆς φυσικῆς τῆς εἰδικῆς ἀτομικότητος (βαρύτης, συνάφεια, ἦχος, θερμότης), περὶ τῆς φυσικῆς τῆς ὁλικῆς ἀτομικότητος (μορφή, ἀτομικὸν σῶμα, χημικὴ ἐνέργεια). Ἐν τῇ ὀργανικῇ τέλος ὁμιλεῖ περὶ τῆς γεωλογίας, τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ (γένεσις, ἀφομοίωσις κλπ.). Ἡ φιλοσοφία τοῦ πνεύματος διαιρεῖται καὶ αὐτὴ εἰς τρία μέρη: Τὸ πρῶτον, τιτλοφορούμενον ὑποκειμενικὸν πνεῦμα, ὑποδιαιρεῖται εἰς ἀνθρωπολογίαν, φαινομενολογίαν καὶ ψυχολογίαν. Τὸ δεύτερον, τιτλοφορούμενον ἀντικειμενικὸν πνεῦμα, ὑποδιαιρεῖται εἰς δίκαιον, ἠθικότητα, ἤθη. Τὸ τρίτον τέλος μέρος συμπληροῖ τὸ ἔργον, ὁδηγοῦν τὸ πνεῦμα εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναπτύξεώς του διὰ τῆς τέχνης, τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ὑποκειμενικὸν πνεῦμα εἶναι τὸ τελευταῖον προϊὸν τῆς φυσικῆς ζωῆς ἡ ὁποία φθάνει εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεώς της ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Εἶναι κατὰ πρῶτον ψυχὴ ἢ φυσικὸν πνεῦμα καὶ ὡς τοιοῦτον δημιουργεῖ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα μᾶλλον ἢ προέρχεται ἐξ αὐτοῦ· ἡ ἐργασία αὕτη περιγράφεται ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ. Κατόπιν τὸ πνεῦμα λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ ὑψοῦται ὑπεράνω τῆς φύσεως· τοῦτο ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς φαινομενολογίας. Τέλος καθορίζει ἑαυτό, ἀποβαίνει ὑποκείμενον δι' ἑαυτό, καὶ οὕτω σκοπούμενον ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς ψυχολογίας, ἡ ὁποία θεωρεῖ τὸ πνεῦμα ὡς νόησιν, βούλησιν καὶ ἐλευθερίαν. Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἑνότης τοῦ θεωρητικοῦ πνεύματος. Ἐφεξῆς τὸ πνεῦμα ἀποβαίνει ἀντικειμενικὸν καὶ ἐνεργοῦν ὡς τοιοῦτον τείνει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ δημιουργεῖν ἠθικὸν κόσμον. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ φιλοσοφία τοῦ δικαίου, ἡ ἠθική, ἡ πολιτική, ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας. Κατὰ τὸν Ἕγελον τὸ κράτος εἶναι ἡ γενικὴ οὐσία, τῆς ὁποίας τὰ ἄτομα εἶναι ἁπλοῖ τρόποι, συμβεβηκότα. Τὸ ἄτομον ἀνήκει εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὸ δὲ κράτος δὲν εἶναι μέσον, ἀλλὰ σκοπὸς τῆς κοινωνίας. Ἡ ἱστορία εἶναι ἡ ἐν χρόνῳ ἀνάπτυξις τοῦ καθολικοῦ πνεύματος, ἐν αὐτῇ δ' ἐκδηλοῦται ὁ θεῖος λόγος. Ὑπέρτατος νόμος τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως εἶναι ἡ τελείωσις, ἡ πρόοδος, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διαλεκτικῶς διὰ πάλης τοῦ πνεύματος πρὸς ἑαυτό, καὶ συνεχοῦς ἀνυψώσεώς του διὰ τῆς τέχνης, τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ἡ τέχνη εἶναι ἡ προσπάθεια δι' ἧς τὸ πνεῦμα ζητεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἰδέαν ὑπὸ μορφὴν ἐξωτερικήν· ἡ θρησκεία εἶναι τελειοποίησις καὶ ἄρνησις τῆς τέχνης, ἡ δὲ φιλοσοφία ἡ τελειοποίησις τῆς θρησκείας καὶ ἄρνησις αὐτῆς (ἄρνησις τῆς ἀρνήσεως), ἤτοι σύνθεσις. Δι' αὐτῆς ἡ ἰδέα ἐπανέρχεται εἰς ἑαυτήν, ἔχουσα πλέον συνείδησιν ἑαυτῆς. Ὁ κύκλος τῆς ἀνελίξεως τελειώνει (ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ τέλος ὁ κύκλος) καὶ τὸ σύστημα ὁλοκληροῦται ἐκπροσωποῦν καὶ ἑρμηνεῦον τὸ πᾶν.

Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Ἑγέλου εἶναι διδακτικώτατον καὶ μεγίστου ἐνδιαφέροντος, ἀφῆκε δὲ βαθύτατα ἴχνη ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως. Ἐλθὼν μετὰ τὸν Κάντιον, τὸν Φίχτε, τὸν Σέλιγγ, ὁ Ἕγελος ἀνέλαβε μετ' ἀναμφισβητήτου δυνάμεως τὸ φιλοσοφικὸν πρόβλημα ἐν ὅλῃ του τῇ ἐκτάσει καὶ βαθύτητι. Ἡ προσπάθειά του, αὐτόχρημα γιγαντιαία, δὲν ἔμεινεν ἄκαρπος. Ἐν τῷ συνόλῳ του τὸ σύστημα ἐχρησίμευσεν ὡς φωτεινὸς καθοδηγητικὸς φάρος πολλῶν φιλοσόφων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ *Κ. Μὰρξ* (βλ. λ.), ὁ ὁποῖος ἐξ αὐτοῦ ἤντλησε τὰς βασικὰς γραμμὰς τῆς ὑλιστικῆς διαλεκτικῆς του, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλοφυεστέρας συνθέσεις τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐν ταῖς λεπτομερείαις πάλιν τὸ ἑγελιανὸν σύστημα ἔχει πλείστας ὀρθὰς παρατηρήσεις, ὥστε πάντοτε ἐξ αὐτοῦ ὅλαι αἱ φιλοσοφικαὶ ἐπιστῆμαι ν' ἀντλοῦν χρήσιμα διδάγματα. Ὁ Ἕγελος οὐ μόνον ἵδρυσε πολυάριθμον καὶ ἰσχυρὰν σχολήν, ἀλλ' ἤσκησε καὶ βαθυτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἔθνους του. Οἱ μαθηταί του ἀπετέλεσαν τρεῖς διακεκριμένας ὁμάδας, τὴν δεξιάν, τὸ κέντρον καὶ τὴν ἀριστεράν. Οἱ παλαιοὶ καὶ πιστότεροι φίλοι του, ὁ Χίνριξ, ὁ Γκαϊσσελ, ὁ Γκάπλερ, ἠσπάσθησαν τὴν πολιτικὴν συντηρητικότητα καὶ τὴν κληρικὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν δεξιὰν πτέρυγα. Οἱ νεώτεροι, ὅπως ὁ Φόϋερμπαχ, ὁ Στράους, ὁ Β. Μπάουερ καὶ ὁ Κ. Μὰρξ ὑπεστήριξαν τὴν πανθεϊστικήν, ἀνθρωπιστικήν, ἀντικληρικὴν καὶ ῥιζοσπαστικὴν ἑρμηνείαν τῆς ἑγελιανῆς διδασκαλίας. Τέλος οἱ ἐκλεκτικοὶ καὶ μετριόφρονες, ὅπως ὁ Ρόζενκραντζ, Μισελέ, Ἔρντμαν, Μαράϊνεκε, Μπάουρ καὶ ἄλλοι, βραδύτερον δὲ καὶ οἱ ἱστοριογράφοι τῆς φιλοσοφίας Τσέλλερ καὶ Κ. Φίσσερ, ἀπετέλεσαν τὸ κέντρον. Οὕτως ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ἑγέλου ἐπῆλθε τοιοῦτο ῥῆγμα, ὥστε διὰ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὑπεστηρίζετο ἀφ' ἑνὸς ἡ ὀρθοδοξία καὶ ἡ ἀντιδραστικὴ πολιτική, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀθεΐα καὶ ὁ σοσιαλισμός. Ἡ διαίρεσις αὐτὴ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ζωτικότητος καὶ τῆς καθολικότητος τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσεν ἀναμφισβήτητον σταθμὸν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοήσει. «Ὁ Ἕγελος, λέγει ὁ Eucken, ἀσκεῖ πάντοτε ἔτι ἐπὶ τῶν πνευμάτων πραγματικὴν ἐπίδρασιν, καὶ προσκτᾶται νέους πάντοτε ὀπαδούς· ἡ ἐνέργεια τῆς διανοήσεώς του ζῇ πάντοτε, καίπερ συχνάκις ἀγνοουμένη, ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ἐν τοῖς διανοήμασι καὶ τοῖς προβλήμασιν ἡμῶν».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἅπαντα τοῦ *Ἑγέλου* ἐξεδόθησαν ἐν Βερολίνῳ (1832—1845) εἰς 17 τόμους. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔχει ἐκδοθῇ μόνον ἡ «Λογικὴ» του κατὰ μετάφρασιν *Π. Γρατσιάτου* μετὰ ἀρίστου προλόγου τοῦ μεταφραστοῦ (Ἀθῆναι 1915). Ἡ περὶ Ἑγέλου βιβλιογραφία εἶναι μεγίστη. Παραθέτομεν μόνον τὰ νεώτερα ἔργα: *D. G. Ritchie:* Darwin and Hegel (London 1893).—*K. Fischer:* Hegel's Leben, Werke und Lehre (Heidelberg 1901 Β΄. ἐκδ. 1911).—*M. Dressler*, Hegel—Goethe (1904).—*W. Dilthey*, Die Jugendgeschichte Hegels (1905).—*E. Hammacher:* Die Bedeutung der Philosophie Hegels für die Gegenwart (Leipzig 1911).—*J. Plenge*, Marx und Hegel (Tübingen 1911).—*Roques*, Hegel, sa vie et ses œuvres (Paris 1912).—*S. Marck*, Kant und Hegel (Tübingen 1917).—*Jong*, Hegel und Plotin (Leyden 1916).—*H. Heller*, Hegel und die nation. Machtstaatsged. in Deutschland (Leipzig 1921).—*Bertauld*, Méthode spinoziste et méthode hégelienne (Paris 1891).—*Mac Taggart*, Du vrai sens de la dialectique hégélienne ἐν «Rev. d. Metaph. et de Mor.» (1893).—*B. Croce*, Saggio sullo Hegel (Bari 1913).—*A. Brunswig*, Hegel (Munich 1922).—*I. B. Baillie*, The origin and significance of Hegel's Logic (London 1902).—*J. G. Hibben*, Hegel's Logic (N. York 1902).—*W. Purpus*, Die Dialektik der sinnlichen Gewissheit bei Hegel (1905).—*Mac Taggart*, Studies in Hegelian Cosmology (Cambridge 1901).—*J. M. Sterret*, The Ethics of Hegel (Boston 1893).—*F. Rosenzweig*, Hegel und der Staat (Münich 1920).—*G. Grubich*, Die Stellung der Aesthetik im Hegelischen System (1913).—*H. Richert*, Hegel's Religions philosophie (Bromberg 1900).—*K. Leese*, Die Geschichtsphilosophie Hegels (Berlin 1922).

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

ἐγεράνης (ὁ) (Egeran) *['Ορυκτολ.]* Παραλλαγὴ τοῦ *βεζουβιανοῦ* εὑρισκομένη εἰς κρυσταλλικὰ συσσωματώματα παραλληλο-ακτινωτὰ ἢ ἀποκλίνοντα ἀκτινωτὰ φέροντα χονδρὰς ῥαβδώσεις. Εὑρέθη παρὰ τὸ Ἔγερ τῆς Βοημίας (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Ἐγερδίρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ σημερινοῦ νομοῦ (βιλαετίου) Σπάρτα ἢ Ἰσπάρτα, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 132 χιλιομέτρων Δ. τῆς πόλεως τοῦ Ἰκονίου καὶ 30 χλμ. Α. τῆς Σπάρτης τῆς Πισιδείας καὶ 110 χλμ. Β. τοῦ λιμένος τῆς Ἀτταλείας, ἐπὶ τῆς νοτίας ἄκρας τῆς ὁμωνύμου λίμνης ὑπὸ 37° 51′ 95″ Β. πλάτους καὶ 28° 30′ 50″ Α. μήκους (Λαρισίκι) καὶ εἰς ὕψος 900 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔχει, κατὰ τὴν τουρκικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927, 4.412 κατοίκους. Ἡ *ὑποδιοίκησις Ἐγερδὶρ* ἔχει ἐπιφάνειαν 2.810 τετρ. χλμ. καὶ 28.596 κατοίκους (1927). Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ὀρεινὸν ἀλλ' εὔφορον, παράγον δημητριακά, ὄπιον, καπνά, σταφυλὰς καὶ ὀπωρικά.

— **Ἐγερδίρ** *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Τουρκίας (Ἐγερδὶρ-γκιόλ), κειμένη ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ὑποδιοικήσει. Ἔχει μῆκος ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω 35 χλμ. καὶ πλάτος 7—15 χλμ. Περὶ τὸ μέσον αὐτῆς προέχουσιν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν δύο ἀκρωτήρια διαιροῦντα αὐτὴν εἰς δύο τμήματα. Εἰσδέχεται πολλοὺς χειμάρρους καὶ ποταμίσκους, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔχει ἐκροήν. Τρέφει ἀφθόνους ἰχθῦς, τὸ δὲ ὕδωρ αὐτῆς εἶναι γλυκύ. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν της ὑπάρχουσιν ἡ πόλις Ἐγερδὶρ καὶ διάφορα χωρία ὡς καὶ ὁ δῆμος Μπάρλα. Ἀπέναντι τῆς πόλεως Ἐγερδὶρ ὑπάρχουσι δύο νησῖδες, ἡ Δζὰμ-ἀδὰ καὶ ἡ Νὶκ-ἀδᾶ, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι, ὅλοι σχεδὸν Ἕλληνες, προσέφυγον συνεπείᾳ τῆς ἑλληνοτουρκικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἰς Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῆς Νὶκ-ἀδᾶ ὑπάρχουσι δύο ναοί, ὧν εἷς βυζαντινός.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἐγερσι—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν σπανίων τινῶν λέξεων: *ἐγερσιμάχης, ἐγερσίνους, ἐγερσιφαής, ἐγερσίχορος.*

ἐγέρσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος ὅστις ὀφείλει νὰ ἐγερθῇ.

ἐγερσιμότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἐγέρσιμον.

—*[Φυσιολ.]* Καλεῖται ἐν τῇ φυσιολογίᾳ καὶ τῇ πειραματικῇ ψυχολογίᾳ ἡ ἱκανότης τῶν ζώσης ὕλης ὅπως ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἔξωθεν ἐρεθισμοὺς δι' αἰσθημάτων καὶ κινήσεων (βλ. λ. *διέγερσις*).

ἔγερσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐγείρειν*· τὸ σήκωμα ἀπὸ τὸν ὕπνον, τὸ ξύπνημα: «ἡ ἔγερσις τῶν στρατιωτῶν,—τῶν πληρωμάτων»· ‖ «ἔγερσις ἀπὸ τοῦ τάφου» ἀνάστασις· ‖ ὕψωσις, ἡ εἰς ὕψος αὔξησις: «ἡ ἔγερσις τῶν τειχῶν»· ‖ καθόλου τὸ ἐγείρειν ἢ ἐγείρεσθαι ἀπό τινος τόπου.

—*[Φυσιολ.]* Βλ. λ. *διέγερσις.*

—**ἔγερσις *πολεμική*.** Τὸ σύνολον τῶν διὰ τὴν μάχην ἑτοιμασιῶν πολεμικοῦ πλοίου, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς μεταβάσεως τῶν ἀνδρῶν εἰς τὰς θέσεις μάχης. Τῆς πολεμικῆς ἐγέρσεως προηγεῖται ἡ «προετοιμασία πλοίου πρὸς μάχην», καθ' ἣν ἀπὸ ἀπόψεως ὑλικοῦ καὶ ὁπλισμοῦ τὸ πλοῖον προετοιμάζεται τελείως, δὲν ἀπομένει δὲ ἢ νὰ μεταβῶσιν οἱ ἄνδρες πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν πυροβόλων, τορπιλλῶν, πυριταποθηκῶν, σταθμῶν κλπ., ὅπερ γίνεται σαλπιζομένου τοῦ καθωρισμένου σαλπίσματος τῆς πολεμικῆς ἐγέρσεως. Οὕτω τὸ πλοῖον δέον καθ' ὅλον τὸ διάστημα πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως νὰ ᾖ παρεσκευασμένον εἰς μάχην, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς μάχης σαλπίζεται ἔγερσις πολεμική, ὁπότε τῶν ἀνδρῶν μεταβαινόντων εἰς τὰς θέσεις των καθίσταται δυνατὴ ἡ ἔναρξις τοῦ πυρός. Γ. Ν. Ν.

ἐγερτήριον (τό)· τὸ σάλπισμα ἢ ἡ τυμπανοκρουσία διὰ τὴν πρωϊνὴν ἔγερσιν τῶν ἀνδρῶν, τὸ κοινῶς καλούμενον *διάνα*· ‖ μεταφ. λόγος, ποίημα, προκήρυξις κτλ., διὰ τοῦ ὁποίου καλεῖται ὁ λαὸς νὰ ἐξυπνήσῃ οἱονεὶ ἀπὸ τὴν νάρκην του· ‖ τὸ ἐγερτήριον ὡρολόγιον, κοιν. *ξυπνητήρι.* Ν. Θ. Κ.

ἐγερτήριος, *—α, —ον*· ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἔγερσιν, ὁ ἐγείρων· ‖ *ἐγερτήριον* (τό)· ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

ἐγερτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος εἰς τὸ ἐγείρειν, ὁ ἐγείρων· ‖ διεγερτικός.

— **ἐγερτικὰ** (τὰ) *[Γραμμ.]*· βλ. *ἐγκλιτικά.*

Ἐγέρτιος *[Μυθολ.]*. Οἰκιστὴς τῆς Χίου, ἀπόγονος τοῦ Νηλέως. Α. Σ.

Ἔγερτον (Egerton), *Οὔγος - Ἐδουάρδος.* Ἄγγλος συγγραφεὺς (βλ. λ. *Ἔτζερτον*).

Ἔγεστα καὶ *Αἴγεστα* καὶ *Σεγέστα* *[Ἀρχ. Γεωγραφ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς νήσου Σικελίας. Ἔκειτο εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου, μεταξὺ Πανόρμου (νῦν Παλέρμου) καὶ Δρεπάνου, καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο περίπου ὡρῶν ἀπὸ τῆς παραλίας. Ἦτο ἀρχαιοτέρα τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἀνῆκεν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Ἐλύμων, οἵτινες εἶχον προέλθει, κατὰ τὸν Θουκυδίδην (ΣΤ' 2), ἐκ τῆς ἀναμείξεως τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς νήσου κατοίκων Σικανῶν καὶ τῶν εἰς τὴν Σικελίαν καταφυγόντων, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας Τρώων, καὶ εἶχε κτισθῆ ἐπὶ ὑψώματος παραφυάδος τοῦ ὄρους Ἔρυκος, κατά τινα μὲν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ἀποδέχεται καὶ ὁ Βιργίλιος ἐν τῇ Αἰνειάδι του, ὑπὸ τοῦ Αἰνείου, κατ' ἄλλην δὲ ὑπὸ τοῦ ἥρωος Αἰγέστου ἢ Ἐγέστου, υἱοῦ τοῦ σικελικοῦ ποταμοῦ Κριμισοῦ, καὶ τῆς Ἐγέστης θυγατρὸς τοῦ Τρωὸς Ἱππότου ἢ Ἱπποστράτου. Ἡ Ἔγεστα, ἥτις λίαν ἐνωρὶς εἶχεν ἐξελληνισθῆ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἀρχαιότατα μνημεῖα τέχνης καὶ τὰ νομίσματα αὐτῆς, εὑρίσκετο εἰς διαρκεῖς σχεδὸν ἀγῶνας πρὸς τὴν πρὸς νότον αὐτῆς γείτονα πόλιν Σελινοῦντα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐξωθοῦντο εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἐγέστης ἀγῶνά των καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων των Συρακοσίων. Κατὰ τὸ 416 ἡ Ἔγεστα, παθοῦσα πολλὰ ὑπὸ τῶν Σελινουντίων, ἀφοῦ ἐζήτησεν εἰς μάτην τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀκράγαντος, κατὰ πρῶτον, καὶ μετὰ ταῦτα τῆς Καρχηδόνος, κατέφυγε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες εἶχον ἀναμειχθῆ περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὰ πράγματα τῆς Σικελίας. Οἱ Ἀθηναῖοι παρεσύρθησαν τότε ὑπὸ τοῦ φιλοδόξου καὶ φιλοπολέμου Ἀλκιβιάδου μὲ τὴν ἐπαγωγὸν προσδοκίαν, ὅτι ἔμελλον νὰ καταβάλωσιν ἐν Σικελίᾳ τὴν δωρικὴν φυλήν, ἥτις ἐκεῖ εἶχε λάβει τὴν μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν τῆς δυνάμεώς της, ὅτι θὰ κατώρθουν ν' ἀπομονώσωσι τοὺς Πελοποννησίους, ἐμποδίζοντες τοὺς Συρακοσίους εἰς τὴν ἀποστολὴν ἐπικουριῶν, καὶ ὅτι θὰ ἤνοιγον πηγήν, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Σικελίας, νέων πόρων, πλουσιωτάτων, διὰ τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπεχείρησαν τὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκ-

Digitized by Google

στρατείαν, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ ὄλεθρός των. Μετὰ τὸν ὄλεθρον τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων οἱ Ἐγεσταῖοι, μείναντες ἐκτεθειμένοι ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν των, ἠναγκάσθησαν τέλος νὰ καλέσωσι πρὸς βοήθειάν των τοὺς Καρχηδονίους, οἵτινες καὶ προσῆλθον κατὰ τὸ 409 π.Χ. ὑπὸ τὸν Ἀννίβαν, ἔγγονον τοῦ κατὰ τὸ 480 π.Χ. ἡττηθέντος ἐν Ἱμέρᾳ Ἀμίλκα. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀναμίξεως τῶν Καρχηδονίων εἰς τὰ πράγματα τῆς Σικελίας ὑπῆρξεν ἡ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν μετατροπὴ πολλῶν ἑλληνίδων πόλεων τῆς Σικελίας (Σελινοῦντος, Ἱμέρας, Ἀκράγαντος) εἰς σωροὺς ἐρειπίων. Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἡ Ἔγεστα διετέλεσεν ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα ἐν ἀκμῇ, κατὰ τὸ 307 π.Χ. ὅμως ἐξεπόρθησε καὶ ἐλεηλάτησε ταύτην ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλῆς. Μετά τινα ἔτη ἀνῳκοδομήθη καὶ πάλιν ἡ Ἔγεστα καὶ ἐπί τινα χρόνον ἔφερε τὸ ὄνομα *Δικαιόπολις*. Ἔφθασε δὲ καὶ εἰς μεγίστην ἀκμήν, ὅτε ἐκυριάρχησαν ἐν Σικελίᾳ οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες παρεχώρησαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην πλεῖστα προνόμια (ἦτο civitas immunis et libera=ἀτελὴς καὶ ἐλευθέρα) καὶ διότι ἐνωρὶς εἰς τοὺς μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Καρχηδονίων πολέμους ἐτάχθη μετὰ τῆς Ρώμης καὶ διότι κατὰ τὰς ἐπιχωρίους παραδόσεις ἐφέρετο αὕτη, ὡς προελέχθη, κτίσμα τοῦ Αἰνείου, γενάρχου τῶν Ρωμαίων, ἢ τοῦ τρωϊκὴν ἔχοντος τὴν καταγωγὴν ἥρωος Αἰγέστου ἢ Ἐγέστου. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ λιμὴν αὐτῆς (νῦν *Καστελλαμάρε*) ἦτο μικρὰ μὲν πολίχνη, ἀξιόλογος ὅμως ἐμπορικὸς λιμήν. Παρὰ τὴν Ἔγεσταν ὑπῆρχον καὶ θερμαὶ θειοῦχοι πηγαί, πηγαὶ τοῦ Σκαμάνδρου καλούμεναι, ἀπὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ Σκαμάνδρου, ὅστις εἶχε λάβει τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς καὶ ἕτερός τις εἶχε κληθῆ Σιμόεις, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν Τροίᾳ ὁμωνύμων των ποταμῶν. Παρὰ τὸν χῶρον τῆς ἀρχαίας Ἐγέστης κεῖνται νῦν αἱ πολίχναι Ἄλκαμο καὶ Καλαταφίμι. Ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς πόλεως διασῴζεται εἰς πολὺ μὲν καλὴν κατάστασιν ὁ ἀξιόλογος ναὸς τῆς Ἥρας, ναὸς δωρικὸς (περίπτερος, ἑξάστυλος, ἀμφιπρόστυλος) τοῦ Ε′ π. Χ., ἠρειπωμένα δὲ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς θέατρον καὶ τὰ τείχη της. Καὶ νομίσματα τῆς Ἐγέστης διεσώθησαν, ἅτινα ὡς καὶ τὸ πλεῖστον τῶν νομισμάτων τῶν ἐν Σικελίᾳ ἑλληνίδων πόλεων φέρουσιν ὡς σύμβολον τὴν Νίκην. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Ἔγεστα** ἢ ***Σεγέστα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τις τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τοῦ Λιγυστικοῦ κόλπου πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Γενούης. Ταύτης διεσώθησαν ὀλίγα μόνον ἐρείπια. ΚΑΨ.

Ἐγέστης *[Μυθολ.]*. Βλ. λ. *Αἰγέστης*.

ἔγια! *[Ναυτ.]*· ἰδίως ἐν τῇ φράσει *«ἔγια μόλα, ἔγια λέσα!»*· ἐπιφώνημα παρακελευσματικὸν τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, ἐκφωνούμενον κατὰ τὴν *σπάδην ἕλξιν* (κοιν. *μὲ σκόλπο*, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 796) βαρέος ἀντικειμένου, μέσῳ συσπάστου· ἐπίσης διὰ τὴν ἐν ρυθμῷ ἐρεσίαν, ἐν λέμβῳ πολυκώπῳ καὶ δὴ ρυμουλκούσῃ πλωτὸν παρουσιάζον μεγάλην ἀντίστασιν. Οἱ παλαιοὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ μας, προσπαθοῦντες, πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ «Ναυτικοῦ Ὀνοματολογίου», νὰ μορφώσωσιν ἐπίσημον τοῦ ναυτικοῦ γλῶσσαν, ἀπέδιδον τὸ ἐπιφώνημα τοῦτο διὰ τοῦ μὴ ἐπικρατήσαντος, ὡς ἦτο ἑπόμενον, *«εἶα μάλα, εἶα ὤ!»* (πρβλ. *Γ. Ἰ. Κοτσοβίλλη* «Περὶ ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων» ἐν Ἑρμουπόλει 1854, σελ. 121). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐγιαζάρ. Ἀρμένιος πατριάρχης (καθολικὸς) ἢ μᾶλλον ἀντιπατριάρχης τοῦ Ἐτσμιατζὶν (1663—1682), γενόμενος κατόπιν κανονικὸς πατριάρχης (1682—1691).

ἐγιαλέτιον (τό), ἀραβ. *ἐγιαλέτ*· ἐπαρχία· διοικητικὸς ὅρος τῆς Τουρκίας πρὸ τῆς εἰς *βιλαέτια* διαιρέσεως. Ἡ εἰς ἐγιαλέτια διαίρεσις ἐβασίζετο ἀρχικῶς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων. Αἱ ὀνομασίαι τῶν ἐγιαλετίων ἐλαμβάνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἐθνικότητος τῆς πλειονότητος τῶν κατοίκων ἢ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν ὀνομάτων (Βόσνα, Βουλγαριστάν, Ρούμελη, Ἐρμενιστάν, Κουρδιστάν, Λαζιστάν, Ἀραβιστάν, Γκιουρτζιστάν). Ἀλλὰ κατὰ τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ *Τανζιμάτ*, ἤτοι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος, τὸ σύστημα τοῦτο ἐγκατελείφθη ὡς ἐνθαρρύνον τὰς πολιτικὰς βλέψεις τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων. Ν. Μ.

Ἐγίδιος· βλ. *Αἰγίδιος*.

Ἐγιελμάρ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως (βλ. *Ἀραπὸς Μερμεδιά)*.

Ἐγιουβίδαι (οἱ). Μουσουλμανικὴ δυναστεία βασιλεύσασα ἐν Συρίᾳ, Αἰγύπτῳ καὶ Ἀραβίᾳ· βλ. *Ἀγιουβῖται*.

Ἐγιούπ. Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ *Ἰὼβ* τῆς Γραφῆς.

—**Ἐγιούπ, *Μαλὲκ-Σαλὶχ-Νετζμεδδίν*.** Ἕβδομος ἡγεμὼν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ βασιλευσάντων Ἐγιουπιδῶν, ἀνελθὼν τὸν θρόνον τῷ 1240. Ἐφονεύθη τῷ 1249 παρὰ τὴν Μανσούραν εἰς μάχην κατὰ τῶν σταυροφόρων. Ν. Μ.

—**Ἐγιούπ, *Νετζμεδδὶν μπὲν-Σαδῆ*.** Πατὴρ τοῦ *Σαλαδίνου*, ὅστις ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὴν δυναστείαν τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν. Ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει Δουὶν τοῦ περσικοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ὁπόθεν ἐλθὼν εἰς Βαγδάτην ὑπηρέτησεν εἰς τὴν ἐκεῖ τουρκικὴν σωματοφυλακὴν τῶν χαλιφῶν, διορισθεὶς βραδύτερον διοικητὴς Βααλβὲκ (Ἡλιουπόλεως). Ἀπέθανε τῷ 1173. Ν. Μ.

—**Ἐγιοὺπ-*πασᾶς*.** Τοῦρκος στρατηγὸς διατελέσας ἀρχιστράτηγος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τὰς ἑλληνοτουρκικὰς συμπλοκὰς τοῦ 1885—1886. Ν.Θ.Κ.

—**Ἐγιούπ, *Χαλὶτ μπὲν Ζέϊτ ἄμπου - Ἐγιοὺπ Ἀνσάρι*.** Εἷς ἐκ τῶν πρώτων ὀπαδῶν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Εἰς τὴν ἐν Μεδίνῃ οἰκίαν τοῦ Ἐγιοὺπ κατέλυσεν ὁ Μωάμεθ, ὅτε διωκόμενος ὑπὸ μερίδος τῶν συμπατριωτῶν του τῆς Μέκκας ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Ἔκτοτε ὁ Ἐγιοὺπ ἠκολούθησεν ὡς πιστὸς μαθητὴς καὶ σημαιοφόρος τὸν Μωάμεθ, συμμετασχὼν εἰς ὅλας τὰς μάχας τῶν πρώτων αὐτοῦ διαδόχων. Ὅτε δὲ τῷ 668 μ. Χ. ὁ χαλίφης Μωαβίας ἀπέστειλε τὸν υἱόν του Ζέϊτ πρὸς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἐγιούπ, ἐνενηκοντούτης πλέον, προσελήφθη ὡς ἐμψυχωτὴς τοῦ ἀραβικοῦ στρατοῦ τῆς πολιορκίας. Τότε κατά τινα μάχην παρὰ τὰ τείχη, εἰς τὴν πρὸς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου γωνίαν αὐτῆς, ὡς λέγεται, ἔπεσε μεταξὺ ἄλλων πολεμιστῶν καὶ ὁ Ἐγιοὺπ καὶ ἐτάφη ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του. Μετὰ 780 ἔτη, ὅτε ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπολιορκεῖτο τῷ 1453 ὑπὸ τοῦ Τούρκου σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β′, ὁ σεΐχης Ἂκ-Σεμσεδδίν, παιδαγωγὸς καὶ ἱμάμης τούτου, ὅπως ἐμψυχώσῃ τὸ στράτευμα διέδωκεν, ὅτι ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν καθ' ὕπνους τὸ μέρος, ὅπου εὑρίσκεται ὁ τάφος τοῦ Ἐγιούπ. Ἐκεῖ ἐκτίσθη βραδύτερον μαυσωλεῖον καὶ μέγα τζαμίον, τὸ Ἐγιούπ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγίνετο ἡ τελετὴ τῆς περιζώσεως τοῦ ξίφους τῶν σουλτάνων, ἐπέχουσα τόπον ἐπισήμου στέψεως. Ν. Μ.

Ἐγιοὺπ *[Γεωγρ.]*. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως (καλουμένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ συγκοπὴν *Ὑπι*) ἔξω τῶν τειχῶν, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἐπὶ τῆς δυτικῆς (δεξιᾶς) αὐτοῦ ὄχθης, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἀπὸ τοῦ ἐκ τῶν πρώτων ὀπαδῶν τοῦ Μωάμεθ *Ἐγιοὺπ* (βλ. ἀνωτ.). Εἰς τὸ μεσημβρινοανατολικὸν μέρος τοῦ τζαμίου ἐνετειχίσθη τῷ 1732 πέτρα, ἀνακαλυφθεῖσα ἐν τῷ σουλτανικῷ θησαυροφυλακίῳ καὶ φέρουσα δῆθεν ἀποτύπωμα τοῦ ποδὸς τοῦ Μωάμεθ. Εἰς τὸ προάστειον ὑπάρχουσι δέκα ἄλλα τζαμία, ὅλα παρημελημένα, ὡς καὶ τὸ τοῦ Ἐγιούπ, σήμερον. Ν. Μ.

Ἑγιρα (ἡ) ἢ *Ἑγειρα*. Ἑλληνικὴ ἀπόδοσις τοῦ γαλλικοῦ *Hegire*, ὅπερ ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ ἱσπανικοῦ *hegira*, δι' οὗ ἀπεδόθη ἡ ἀραβικὴ λέξις *χέτζρα* καὶ *χίτζρα* (ἐκ τοῦ ρήματος *χάτζαρα*=φεύγειν). Σημαίνει τὴν *φυγὴν* (τουρκ. *χιτζρέτ*=μετανάστευσις).

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ λέξις *Ἑγιρα* καθιερώθη διὰ τὴν φυγὴν τοῦ Μωάμεθ ἐκ Μέκκας εἰς τὴν γειτονικὴν πόλιν Γιατρίβ, μετονομασθεῖσαν ἔκτοτε εἰς *Μεδίναν (Μεδίνετ-ἐν-Νεμπὶ*=πόλις τοῦ προφήτου), πρὸς διαφυγὴν τοῦ ἐν Μέκκᾳ ἀπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου. Τοῦ γεγονότος τούτου εἶναι μὲν γνωστὸν τὸ ἔτος, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία, τοποθετουμένη μεταξὺ τῆς 28ης Ἰουνίου καὶ τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου. Ἀκριβεστέρα φαίνεται ἡ τελευταία αὕτη ἡμερομηνία, διότι συμπίπτει πρὸς τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Μωάμεθ ἔφθασεν εἰς Γιατρὶβ-Μεδίναν τὴν 8ην τοῦ ἀραβικοῦ μηνὸς Ραμπὶ-οὺλ-ἐββὲλ τοῦ 1ου ἔτους τῆς Ἑγίρας, δηλαδὴ τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 622 (ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως). Ἡ ἡμέρα αὕτη καθωρίσθη μετὰ δεκαεπτὰ ἔτη ὑπὸ τοῦ χαλίφου Ὀμὰρ ὡς ἀρχὴ τῆς μουσουλμανικῆς χρονολογίας ὁρισθεῖσα ὡς ἡ 1η τοῦ ἀραβικοῦ μηνὸς Μουχαρρέμ, ἥτις συμπίπτει πρὸς τὴν 16ην Ἰουλίου 622 μ. Χ.

Ὁ ὅρος *χίτζρα* χρησιμοποιεῖται καὶ δι' ἄλλας φυγὰς ἢ μεταναστεύσεις ὀπαδῶν τοῦ Μωάμεθ, ὡς εἶναι ἡ εἰς Ἀβησσυνίαν. Οἱ οὕτω φεύγοντες καλοῦνται *μοχατζιρούν*. Πρὸς μετατροπὴν μιᾶς χρονολογίας τῆς Ἑγίρας εἰς χριστιανικήν, δὲν ἀρκεῖ νὰ προστεθῇ εἰς ταύτην ὁ ἀριθμὸς 622, διότι οἱ Μωαμεθανοὶ ὑπολογίζουσιν εἰς ἔτη σεληνιακά, ὄντα βραχύτερα κατὰ 11 περίπου ἡμέρας, ἤτοι κατὰ 1 ἔτος ἀνὰ 33 ἔτη. Ἐπομένως δέον νὰ διαιρῆται ἡ χρονολογία τῆς Ἑγίρας διὰ τοῦ 33, νὰ ἀφαιρῆται τὸ πηλίκον ἀπὸ τῆς χρονολογίας καὶ νὰ προστίθεται τὸ 622. Ἀλλὰ πρὸς καθορισμὸν καὶ τῆς ἀκριβοῦς ἡμερομηνίας ἀπαιτοῦνται ὑπολογισμοὶ πολυπλοκώτεροι, διὸ καὶ ὑπάρχουσι πίνακες μετατροπῆς τῶν χρονολογιῶν Ἑγίρας εἰς χριστιανικάς. Τὸ πρόβλημα ἔλυσεν ὁ Γ. Λ. Ἀρβανιτάκης εὑρὼν διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ἰουλιανῆς μὲν χρονολογίας εἰς μουσουλμανικὴν τὸν τύπον:

$$X_{\mu}=1{,}030714\left(E_{\iota}+\frac{\Delta_{\iota}}{365{,}25}\right)-641{,}655$$

τῆς μουσουλμανικῆς δὲ εἰς Ἰουλιανὴν τὸν τύπον:

$$X_{\iota}=0{,}970202\left(E_{\mu}+\frac{\Delta_{\mu}}{354{,}367}\right)+620{,}565,$$

ἐν οἷς X_{μ} καὶ X_{ι} εἶναι αἱ ζητούμεναι χρονολογίαι, μουσουλμανικὴ ἢ ἰουλιανή, E_{μ} καὶ E_{ι} τὰ δοθέντα ἔτη, μουσουλμανικὸν ἢ ἰουλιανόν, καὶ Δ_{μ} καὶ Δ_{ι} τὰ διαρρεύσαντα μέρη τῶν δοθέντων ἐτῶν ἐκτετιμημένα εἰς ἡμέρας. Οὕτως ἂν ἐδόθη ἡ 29 Μαΐου 1453 διὰ νὰ μετατραπῇ εἰς μουσουλμανικὴν χρονολογίαν, ἢ ἂν ἐδόθη ἡ 20 Τζεμαζὶ-οὺλ-Ἐββὲλ τοῦ 857 Ἑγίρας διὰ νὰ μετατραπῇ εἰς ἰουλιανήν, θὰ ἦσαν: $E_{\iota}=1453$, $E_{\mu}=857$, $\Delta_{\iota}=149$ καὶ $\Delta_{\mu}=138$. Ἂν πρόκειται περὶ γρηγοριανῆς καὶ δὴ μετὰ τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1582 πρέπει νὰ μετατραπῇ αὕτη εἰς ἰουλιανήν, ἂν ἐδόθη, ἢ ἡ ἰουλιανὴ εἰς γρηγοριανὴν ἂν ζητῆται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mas Latrie*, Trésor de Chronologie (Paris 1889).—*Hughes*, Dictionary of Islam, ἐν λ. Hijrah.—*Γ. Λ. Ἀρβανιτάκη*: Μουσουλμανικὴ Χρονομετρικὴ (Ἀθῆναι, 1924).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἔγκα (Ega) *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ *Ἴβηρος* (βλ. λ.).

ἐγκαθείργω καὶ ***ἐγκαθειργνύω***, ἀόρ. *ἐγκαθεῖρξα* —*ἐγκαθείρχθην*, παθ. μετχ. *ἐγκαθειργμένος*· ἐγκλείω τινὰ εἰς τὴν εἱρκτήν, φυλακίζω· ‖ καθόλου ἀναγκάζω τινὰ νὰ κλεισθῇ καὶ νὰ μὴ ἐξέρχεται: «ἐγκαθειργμένος εἰς τὸν οἶκόν του οὐδένα δύναται νὰ βλέπῃ».

ἐγκάθειρκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καθειργμένος, ὁ ἐγκεκλεισμένος ἔν τινι οἰκήματι, φυλακισμένος.

ἐγκάθειρξις, —*εως* (ἡ)· κάθειρξις, ἔγκλεισις ἔν τινι οἰκήματι, φυλάκισις.

ἐγκάθετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐγκαθήμενος, ὁ τοποθετημένος ἔν τινι τόπῳ· ‖ *ἐγκάθετοι* (οἱ) ὡς οὐσ., οἱ ὑπούλως μὲ μυστικὴν ἐντολὴν τοποθετημένοι ἔν τινι τόπῳ, οἷον ἐν θεάτρῳ, ἐν συναθροίσεσι καὶ ἀλλαχοῦ, κοιν. *βαλτοί*: «ἐγκάθετοί τινες ἀπεδοκίμασαν τὸν ρήτορα».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὁ ἐπ' ἀνταμοιβῇ ἢ καὶ ἐξ ἠθικῆς ὑποχρεώσεως ἢ καὶ ἄλλης τινὸς αἰτίας μεταβαίνων εἰς ἕνα οἱονδήποτε θέατρον, ὅπως διὰ τῶν χειροκροτημάτων του καὶ τῶν ἐπευφημιῶν του, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ διὰ τῶν δακρύων του, ὑποστηρίξῃ ἢ τὸ παιζόμενον ἔργον ἢ τοὺς παριστάνοντας αὐτὸ ἠθοποιούς, ὁ κοινῶς λεγόμενος σήμερον *κλακέρ*. Εἰσηγητὴς τῶν ἐμμίσθων αὐτῶν χειροκροτητῶν φέρεται συνήθως ὁ Νέρων, ὅστις, ὁσάκις ἔψαλλεν ἐν τοῖς ἀμφιθεάτροις ἢ ἀπὸ σκηνῆς, εἶχεν ὁλόκληρον σῶμα ἐκ πέντε χιλιάδων νέων, ἐπιφορτισμένων νὰ τὸν χειροκροτῶσι. Κατὰ τοὺς Ρωμαίους ἱστορικούς, οἱ ἐγκάθετοι αὐτοὶ εἶχον ἐφεύρει τριῶν εἰδῶν χειροκροτήματα: α′) τὰ bombi, τὰ ἐλαφρὰ δηλονότι καὶ ὡς ὁ βόμβος τῶν μελισσῶν ἀντηχοῦντα χειροκροτήματα, ἅτινα ἐπετυγχάνοντο διὰ τῆς ἐλαφρᾶς κρούσεως τοῦ κοίλου τῆς μιᾶς παλάμης ἐπὶ τοῦ τῆς ἄλλης, β′) τὰ imbrices, τὰ ὁποῖα ἀντήχουν ὡς ἡ ἐπὶ τῶν κεράμων πίπτουσα βροχὴ καὶ ἅτινα ἐπετυγχάνοντο διὰ τῆς ἰσχυρᾶς κρούσεως τῶν δύο παλαμῶν, ἐντελῶς ἠνεῳγμένων καὶ γ′) τὰ testae, ὧν ὁ κρότος ὡμοίαζε πρὸς τὸν τῶν θραυομένων ὑδριῶν καὶ ἅτινα ἐπετυγχάνοντο διὰ τῆς κρούσεως τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐπὶ τοῦ κοίλου τῆς ἀριστερᾶς παλάμης. Εἰς τὰ νεώτερα θέατρα οἱ ἐγκάθετοι εἰσήχθησαν ἀπὸ τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, εἶναι δὲ διωργανωμένοι ὑπὸ ἀρχηγόν, καλούμενον ὁτὲ μὲν chef des claqueurs, ὁτὲ δὲ chevalier du lustre καὶ ἄλλοτε lieutenant des romains, καὶ ὑπαρχηγούς, οἵτινες καὶ παρίστανται κατὰ τὰς τελευταίας δοκιμὰς τῶν μελλόντων νὰ παιχθῶσιν ἔργων, διὰ νὰ προσδιορίσωσι τίνα μέρη πρέπει νὰ χειροκροτηθῶσιν. Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἑξῆς τέσσαρα εἴδη κλακέρ: Οἱ λεγόμενοι lavables, οἱ πληρώνοντες τὸ εἰσιτήριόν των εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς κλάκας εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς του, οἱ solitaires, οἱ πληρώνοντες ὁλόκληρον τὸ εἰσιτήριόν των εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς κλάκας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ εἰσέλθωσιν ἐνωρὶς μετὰ τῶν ἄλλων κλακὲρ ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ καταλάβωσι καλὴν θέσιν, οἱ chatouilleurs ἢ rigolards, οἵτινες ὀφείλουν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ νὰ προκαλοῦν διὰ τῶν γελώτων των τὴν γενικὴν ἱλαρότητα τῶν θεατῶν, καὶ οἱ intenses, οἱ κρυφίως ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ στρατολογούμενοι. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ὑπάρχει καὶ ἄλλη τάξις ἐγκαθέτων, ἰδίᾳ γυναικῶν, pleureuses καλουμένων, αἵτινες προκαλοῦν τὰ δάκρυα τῶν θεατῶν διὰ τῶν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ψευδῶν λυγμῶν των καὶ τῆς συχνῆς χρήσεως τοῦ ρινομάκτρου των, δι' ὧν σφογγίζουν δῆθεν τοὺς ὀφθαλμούς των. Κατὰ τῆς κλάκας ἐν Γαλλίᾳ, ἥτις κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔλαβεν ἐπικινδύνους διαστάσεις, ἐξηγέρθησαν πολλοί, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσαν. Μόνος ὁ Κλαρετὶ κατώρθωσε νὰ τὴν καταργήσῃ τῷ 1902 ἐν τῇ Comédie française, ἐν ᾗ ὑπῆρχεν ἀπὸ μακρῶν χρόνων καὶ ἐπίσημος τῶν ἐγκαθέτων ὀργανισμός! Ἐν τῷ νεωτέρῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ ἐπίσημον σῶμα ἐγκαθέτων δὲν ὑπάρχει, οὐχ ἧττον ἠθοποιοὶ καὶ συγγραφεῖς προπαρασκευάζουσιν ἑκάστοτε τοιούτους ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ τοὺς *τζαμπατζῆδες*, ἐξ ὧν οἱ πρῶτοι πληρώνονται διὰ γευμάτων ἐὰν ἐπιτύχῃ τὸ ἔργον, οἱ δὲ δεύτεροι διὰ δωρεὰν εἰσιτηρίων δι' ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειάν των.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Digitized by Google

ἐγκαθηλῶ (*—όω*) καὶ *ἐγκαθηλώνω*· καθηλώνω, οἱωνεὶ καρφώνω τινὰ εἴς τινα τόπον, τὸν κρατῶ ἀκίνητον.

ἐγκαθήλωμα,—*ατος* (τὸ) καὶ *ἐγκαθήλωσις—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐγκαθηλοῦν, ἡ ἔν τινι τόπῳ οἱονεὶ ἀκινησία, καθήλωσις.

—*[Κτηνιατρ.]* Τὸ *ἐγκαθήλωμα* (κοιν. *καρφόπιασμα*) παρουσιάζεται συνήθως ἐπὶ τῆς ὁπλῆς τοῦ ἵππου καὶ προέρχεται ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ πεταλωτοῦ κυρίως καὶ ἐπίσης ἐκ τῆς κακῆς κατασκευῆς τοῦ πετάλου, τοῦ ἥλου, τῆς μαλθακότητος ἢ τῆς ἐξαιρετικῆς σκληρότητος τῆς ὁπλῆς τοῦ ἵππου, ὡς καὶ ἐκ δυστροπίας τοῦ ζῴου κατὰ τὴν πετάλωσιν, ὁπότε ὁ ἧλος παρεκκλίνει τῆς κανονικῆς διευθύνσεώς του καὶ τραυματίζει σοβαρῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν σάρκα τοῦ κατωτέρου ποδός. Τὸ ἐγκαθήλωμα ἐπιφέρει πόνους κατὰ τὴν ὁπλήν, ἐνίοτε δὲ καὶ αἱμορραγίαν, πυόρροιαν καὶ συνήθως καθιστᾷ τὸν ἵππον χωλόν. Πρὸς θεραπείαν τοῦ πάσχοντος ζῴου, δέον ἀμέσως νὰ ἀφαιρεθῇ τὸ πέταλον, νὰ περιβληθῇ ὁλόκληρος ἡ ὁπλὴ διὰ πηλοῦ διὰ χώματος καὶ νὰ ἐπιπάσσηται συχνάκις διὰ ψυχροῦ ὕδατος μέχρις ὅτου παρέλθῃ ἡ φλόγωσις. Μετὰ ταῦτα ἐπάλειψις τῆς πληγῆς διὰ βάμματος ἰωδίου ἢ φαινικοῦ ὀξέος μέχρι τελείας ἐπουλώσεώς της. Δ. Ν. Π.

ἐγκάθημαι· κάθημαι ἔν τινι τόπῳ οἱονεὶ ἐπιτηρῶν ἢ ἐνεδρεύων.

ἐγκαθίδρυσις,—*εως* (ἡ)· καθίδρυσις, τοποθέτησις, ἐγκατάστασις.

ἐγκαθιδρύω, *ἀόρ. ἐγκαθίδρυσα—ἐγκαθιδρύθην,* παθ. μετχ. *ἐγκαθιδρυμένος*· καθιδρύω, τοποθετῶ, ἐγκαθιστῶ.

ἐγκαθίζω, *ἀόρ. ἐνεκάθισα*· βάλλω τινὰ νὰ καθίσῃ, καθίζω τινά, προσαρμόζω· || «ἐγκαθίζω τὸν ἵππον,—τὰ ὀπίσθια τοῦ ἵππου» κάμνω τὸν ἵππον νὰ καλπάζῃ, μὲ τοὺς γλουτοὺς χαμηλότερον τῶν ὤμων· || «ἐγκαθίζω τὸ πέταλον» προσαρμόζω τὸ πέταλον ἐπὶ τῆς ὁπλῆς.

ἐγκάθισις,—*εως* (ἡ)· τὸ σημεῖον ἢ ἡ κοιλότης, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσαρμόζεται ἕτερον σῶμα· || «ἐγκάθισις τῶν ὀπισθίων τοῦ ἵππου» ἡ κλίσις τῶν ὀπισθίων τοῦ ἵππου, ἡ κάμψις τῶν γονάτων τῶν ὀπισθίων ποδῶν ὅταν ἀρχίζῃ νὰ τρέχῃ.

ἐγκαθίστημι· ἀντὶ τοῦ νεωτέρου *ἐγκαθιστῶ* (βλ. λ.).

ἐγκαθιστῶ (*—άω*), *ἀόρ. ἐγκατέστησα—ἐγκατεστάθην,* παθ. μετχ. *ἐγκατεστημένος*· τοποθετῶ, ἐγκαθιδρύω: «τὸν ἐγκατέστησα εἰς τὴν θέσιν του», «ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας»· || διορίζω, καθιστῶ: «ἐγκαθιστᾷ κληρονόμον τὸν ἀνεψιόν του»· || παθ. *ἐγκαθιστῶμαι καὶ ἐγκαθίσταμαι.*

ἐγκαίνια (τά)· παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἑορτὴ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ· || ἑορτή, τελετὴ ἐπὶ τῇ ἀνοικοδομήσει ναοῦ: «ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τάδε»· || καθόλου, ἑορτὴ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς λειτουργίας δημοσίου ἢ κοινωφελοῦς καταστήματος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *ἐγκαίνια* ἐτελοῦντο εἰς πᾶσαν ἔναρξιν οἱουδήποτε ἀξιοσημειώτου ἔργου καὶ εἶχον τὴν σημασίαν τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς συγκαταθέσεως τῶν θεῶν. Ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ λαοῦ οἱ ἱερεῖς ἀπηύθυνον πρὸς τοὺς θεοὺς ὡρισμένην προσευχὴν καὶ ἐζήτουν ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἐκδηλώσουν διὰ συνθηματικῶν σημείων ἐὰν ἡ ἀπόφασις τῶν ἀνθρώπων ἦτο εὐάρεστος πρὸς αὐτούς. Παρομοία τελετὴ ἀναφέρεται ὅτι ἔγινε καὶ κατὰ τὴν κτίσιν τῆς Ῥώμης, ἡ δὲ συνήθεια ὅπως ἐρωτῶνται οἱ θεοὶ διὰ οἰωνῶν διετηρήθη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὄχι μόνον ὅταν ἐπρόκειτο περὶ καθιερώσεως ἑορτῶν ἢ ναῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς κατασκευῆς ἰδιωτικῶν κτιρίων. Ἡ τελετὴ αὕτη συνωδεύετο βραδύτερον καὶ ὑπὸ ἑορτῶν καὶ συμποσίων, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐκ τῆς δευτερευούσης θέσεως, τὴν ὁποίαν κατεῖχον κατ' ἀρχάς, κατήντησαν τὸ κυριώτερον καὶ τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τοῦ ὅλου προγράμματος. Παρ' Ἰουδαίοις τὰ ἐγκαίνια ἦσαν ἡ ἑορτὴ τῆς ἀνανεώσεως, ἡ ὁρισθεῖσα ὑπὸ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἢ τὴν καθιέρωσιν ναοῦ τινός, παρὰ δὲ τοῖς Χριστιανοῖς ἐσήμαινεν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀναστάσεως. Μ. Δ. Β.

—*[Λειτουργ.]* Ὡς συνάγεται ἐξ ἀρχαίων μαρτυριῶν (*Ambros.* Epist. 22), *Γρηγορ. Ναζιανζ.*, λόγος 43, *Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. 10,3), ἡ τελετὴ τῶν *ἐγκαινίων* (τῆς καθιερώσεως) τῶν ναῶν ὑπῆρξεν οὐ μόνον παλαιοτάτη, ἀλλὰ καὶ συνήθεια χαρακτηριζομένη ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου ὡς καθολική, προσλαβοῦσα ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μεγάλην λαμπρότητα, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ λαμβάνων ὑπ' ὄψει, ὅτι τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις Μαρτύριον ἐγκαινιάσθη συμμετασχόντων πάντων σχεδὸν τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐν Τύρῳ συνόδου, ἀριθμουμένων εἰς ἑξήκοντα (*Εὐσεβίου,* Βίος Κωνστ. IV, 43, *Σωκράτους,* Ἐκκλ. Ἱστορ. Α, 28), ἡ δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ Βασιλική, ἡ ἀποκληθεῖσα Dominicum aureum, ἐγκαινιάσθη ὑπὸ ἑκατὸν περίπου ἐπισκόπων (*Σωκρ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. Β, 8). Καὶ κατὰ μὲν τοὺς πρώτους αἰῶνας ἡ τελετὴ τῆς καθιερώσεως τῶν ναῶν ἦτο ἁπλουστέρα, κέντρον ἔχουσα τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, πρὸς τὴν ὁποίαν πιθανῶς θὰ ἐπισυνήπτοντο καὶ ἴδιαί τινες εὐχαί. Ὅτε ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐπεζητεῖτο ἐν τοῖς νεοδμήτοις ναοῖς ν' ἀποθησαυρίζωνται μαρτυρικὰ λείψανα καὶ ἐπὶ μαρτυρικῶν τάφων ἢ λαρνάκων νὰ θεμελιῶνται τὰ θυσιαστήρια, ἡ χρησιμοποίησις μαρτυρικῶν λειψάνων ἐθεωρήθη ἔκτοτε κεντρικὸν καὶ οὐσιῶδες μέρος τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων. Ταῦτα ἐγκλειόμενα ἐντὸς ἀργυρᾶς θήκης ἀποτίθενται ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἑσπέρας ἐν ναῷ τινι καθιερωμένῳ, τὴν ἑπομένην δ' ἐκκομιζόμενα λιτανεύονται ὑπὸ τοῦ τελεσιουργοῦ ἀρχιερέως, περιφέροντος αὐτὰ κύκλῳ τοῦ νεοδμήτου ναοῦ τρίς, μεθ' ὃ εἰσάγονται ἐν τῷ πρὸς καθιέρωσιν θυσιαστηρίῳ καὶ μεθ' ὡρισμένας προπαρασκευὰς ἀποτίθενται ἐν τῷ στύλῳ, ἐφ' οὗ πρόκειται νὰ ἐπιτεθῇ ἡ πλὰξ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐπιχεομένου ἐπ' αὐτῶν μίγματός τινος κηρομαστίχης καὶ ἄλλων εὐωδῶν ὑλῶν. Μετὰ τοῦτο ἐπιτιθεμένη ἡ πλὰξ ἀποπλύνεται δι' ὕδατος χλιαροῦ, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ ῥοδοστάμου ἢ οἴνου, καὶ ἐν τέλει σφραγίζεται δι' ἁγίου μύρου δεχομένη οὕτω εἶδός τι βαπτίσματος καὶ χρίσματος εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἐν τῷ μεταξὺ ψάλλονται ἐφ' ἑκάστης τῶν πράξεων τούτων κατάλληλοι ψαλμοὶ (οἱ 83, 50, 132). Μεθ' ὃ ἐπενδύεται ἡ Τράπεζα διὰ τοῦ κατασαρκίου καὶ τῶν λοιπῶν ἀμφίων αὐτῆς, καὶ χριομένων καὶ τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ καθαγιάζεται ὁλόκληρος οὗτος. Ὡς ἐπισφράγισις καὶ συμπλήρωσις τῆς ὅλης τελετῆς ἐπακολουθεῖ εὐθὺς ἡ τέλεσις τῆς θείας λειτουργίας. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

ἐγκαινιάζω, *ἀόρ. ἐγκαινίασα—ἐγκαινιάσθην,* παθ. μετχ. *ἐγκαινιασμένος*· τελῶ τὴν ἑορτὴν τῶν ἐγκαινίων: «ἦλθεν ὁ ἐπίσκοπος διὰ νὰ ἐγκαινιάσουν τὴν νέαν ἐκκλησίαν».

ἐγκαινίασις, — *εως* (ἡ) καὶ *ἐγκαινιασμός*· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγκαινιάζω, τὰ ἐγκαίνια: «ἡ ἐγκαινίασις τοῦ ναοῦ».

ἐγκαινίασμα (τὸ) ἢ ***γκαίνιασμα*** ἢ ***ὄργωμα*** *[Λαογρ.]*. Οὕτω καλεῖται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἷς ἐκ τῶν πολλῶν μαγικῶν τρόπων τῶν χρησιμοποιουμένων πρὸς ἀποτροπὴν οἱασδήποτε ἐνδεχομένης δαιμονικῆς ἐπηρείας, εἰδικώτερον δὲ λοιμικῆς νόσου ἐν καιρῷ ἐπιδημίας, ἀπειλούσης τὴν ὑγείαν ὁλοκλήρου χωρίου. Τὸ ἐγκαινίασμα, καθὼς δεικνύουν αἱ σῳζόμεναι παραδόσεις, ἦτο συνηθέστατον εἰς παλαιοτέρους χρόνους, συνίστατο δὲ εἰς περιφερικὴν ἀροτρίασιν τοῦ χωρίου ὑπὸ δύο συνήθως νεαρῶν βοῶν ἢ μόσχων ἀδελφῶν ἢ διδύμων, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου ἐθάπτοντο (ζῶντες ἢ ἐσφαγμένοι) εἰς τὸ σημεῖον ἀφετηρίας καὶ πέρατος τῆς χαραχθείσης αὔλακος, ἔνθα πρὸς σήμανσιν ἐτίθετο σταυρὸς ἢ στῦλος ἢ λίθος καὶ κατεσκευάζετο εἶδος τάφου καλουμένου *γκαίνια*. Ἡ μαγικὴ αὕτη πρᾶξις, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν πάγκοινον δοξασίαν, καθ' ἣν ἡ ἐνέργεια τῶν δαιμόνων καὶ καθόλου τῶν πονηρῶν πνευμάτων δὲν δύναται νὰ ἐξιχθῇ πέραν ὡρισμένων ὁρίων μαγικῶς ἱδρυομένων, εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν ἐξ ἴσου συνήθη περιβολὴν τῆς ἐκκλησίας ἢ καὶ ὁλοκλήρου χωρίου διὰ καταλλήλως παρεσκευασμένου νήματος, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *νημάτωμα,* τῆς ὁποίας πολλάκις, πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν, ἀποτελεῖ συμπλήρωμα, πρὸς τὸν γνωστὸν *περισχοινισμὸν* τῶν ἀρχαίων, συνιστάμενον εἰς τὴν διὰ σχοινίου περίζωσιν διαφόρων καθωσιωμένων χώρων, ἰδίᾳ δὲ τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ πρὸς τὴν ῥωμαϊκὴν συνήθειαν τοῦ διὰ περιαροτριώσεως καλουμένης *πωμήριον* (pomerium), καθορισμοῦ τῶν ἱερῶν καὶ ἀπαραβιάστων ὁρίων πάσης τὸ πρῶτον κτιζομένης πόλεως, ἀποτελοῦντος κώλυμα εἰς πᾶν κακὸν καὶ δὴ λοιμώδη νόσον.

Περιπτώσεις ἐφαρμογῆς τοῦ ἐγκαινιάσματος ἦσαν πολλαί· συνήθως ἐγκαίνιαζαν τὸ χωρίον ἀπειλούμενον ὑπὸ ἐπιδημίας ἀκμαζούσης πλησίον που ἢ ἐνσκηψάσης ἤδη, ὁπότε τὴν τελετὴν συνώδευε καὶ γενικὸς καθαρμὸς τῶν κατοίκων. Δὲν ἦτο ὅμως σπανία καὶ ἡ περίπτωσις ἐγκαινιάσματος πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ κακοῦ πνεύματος (στοιχειοῦ ἢ ἄλλου τινὸς) ἐνοχλοῦντος καὶ βλάπτοντος τοὺς κατοίκους καθόλου, ἢ τοὺς πλησιάζοντας μόνον τὸν τόπον τῆς διαμονῆς του. Προληπτικὸν ἐγκαινίασμα, ὑπενθύμιζον καθ' ὅλα τὸ ῥωμαϊκὸν πωμήριον, ἐγίνετο καὶ κατὰ τὴν ἵδρυσιν νέου τινὸς χωρίου ἢ συνοικισμοῦ. Ὁσάκις ὅμως διεπράττετο ἐν τῷ χωρίῳ ἐναγής τις πρᾶξις δυναμένη ν' ἀποτελέσῃ αἰτίαν καὶ ἑστίαν μιάσματος ἢ ἐσημειοῦτο ἔναρξις ἐπιδημίας, ἀνενεοῦτο ἡ ἄμυνα τοῦ χωρίου διὰ νέου ἐγκαινιάσματος. Τὸ ἔθιμον τοῦ ἐγκαινιάσματος μὲ διαφόρους παραλλαγὰς παρουσιάζεται καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους λαούς. Ἐν Ῥωσίᾳ, ὁσάκις ἐνέσκηπτεν ἐπιζῳοτία, ἐγίνετο περιφερικὴ ἀροτρίασις, οὐχὶ ὑπὸ ζῴων, ἀλλ' ὑπὸ δώδεκα παρθένων ἢ τεσσάρων χηρῶν ἢ γραιῶν γυμνῶν ἢ μὲ μόνον τὸ ὑποκάμισον, καὶ ἐπηκολούθει θυσία μικρᾶς μελαίνης γαλῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Γ. Πολίτου,* Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν «Δελτ. Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ.» Α. (1883), σ. 10 κ. ἑξ.—*Τοῦ αὐτοῦ,* Παραδόσεις, ἀρ. 499 σ. 276, 1122, ἀρ. 907 σ. 554.—*Γ. Μέγα,* Παραδόσεις περὶ ἀσθενειῶν ἐν «Λαογρ.» τ. Ζ' σ. 464—520.—*Δ. Λουκοπούλου,* Αἰτωλικαὶ παραδόσεις ἐν «Λαογρ.» τ. Δ' σ. 437,20, 434,15.—*Τοῦ αὐτοῦ* Σύμμικτα Αἰτωλικὰ Λαογραφικά, ἐν «Λαογρ.» τ. Η' σ. 13—66.—*Ε. Παπαμιχαήλ,* Ἀρκαδικαὶ προλήψεις καὶ δοξασίαι ἐν «Λαογρ.» τ. Γ' σ. 686,6.—*Daremberg - Saglio,* Dictionnaire κλπ. ἐν λ. *consecratio* καὶ *pomerium.* Θ. Π.

ἐγκαινίζω· *ἐγκαινιάζω* (βλ. λ.).

ἐγκαίνισις,— *εως* (ἡ) καὶ *ἐγκαίνισμα,* ἐγκαινίασις.

ἔγκαιρος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἐντὸς τοῦ καιροῦ, ὁ ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ λαβὼν ὑπόστασιν: «ἔγκαιρος ἐπέμβασις,— ἐγχείρησις»· || ἰδιωματ. πρόσφατος, νωπός, ὁ πρὸ ὀλίγου γενόμενος: «ἔγκαιρο σταφύλι, —μῆλο,—ἀχλάδι» τὸ πρὸ ὀλίγου ἀποκοπέν, «ἔγκαιρο κόψιμο,—φύτεμα».—Ἐπίρρ. ***ἐγκαίρως.***

ἐγκαιρότης,— *ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐγκαίρου, τοῦ ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ: «ἡ ἐγκαιρότης τῆς ἐνεργείας,— τῆς ἐπεμβάσεως».

ἐγκαιροφλεγὴς (ὁ, ἡ), — *ὲς* (τό)· ὁ ἐγκαίρως ἀναφλεγόμενος.

— **ἐγκαιροφλεγεῖς** ***βολίδες*** *[Πυροβ.]*· βλ. λ. *βολίς.*

ἐγκαιροφλέκτης *[Στρατ. Πυροβ.]· βλ. λ. πυροσωλήν.*

ἐγκαίω, *ἀόρ. ἐνέκαυσα — ἐνεκαύσθην,* παθ. μετχ. *ἐγκεκαυμένος*· κάμνω ἔγκαυμα: «ἐγκαίω γράμματα, —ζωγραφίας» χαράττω δι' ἐγκαύσεως γράμματα, —ζωγραφίας· || ζωγραφίζω διὰ τῆς ἐγκαυστικῆς.

ἐγκάλεσμα (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγκαλεῖν, καταγγελία, μήνυσις, κοιν. *ἀγκάλεσμα.*

ἐγκαλεστὴς (ὁ)· ὁ ἐγκαλῶν, ὁ καταγγέλλων, ὁ μηνύων, κοιν. *ἀγκαλεστής.*

Ἐγκάλη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μεταξὺ Αἰγίου καὶ Ἀκράτας (πλάτ. 38° 10′ 50″ Β. μῆκ. 22° 12′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1.600: gulf of Corinth). Ἡ προέλευσις τῆς ὀνομασίας κατὰ παραφθορὰν τοῦ *ἀγκάλη* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

ἐγκαλλωπίζομαι, *ἀόρ. ἐνεκαλλωπίσθην*· καλλωπίζομαι, ἐπιδεικνύομαι, ὑπερηφανεύομαι, σεμνύνομαι.

ἐγκαλλώπισμα (τό)· ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἐγκαλλωπίζεταί τις, σεμνύνεται, σέμνωμα: «τὸ ἐγκαλλώπισμα τῆς οἰκογενείας».

ἐγκάλυμμα (τό)· τὸ σκέπασμα τῶν ὀφθαλμῶν ἕνεκα ἐντροπῆς· βλ. *ἐγκαλύπτομαι.*

ἐγκαλύπτω, *ἀόρ. ἐνεκάλυψα—ἐνεκαλύφθην,* παθ. μετχ. *ἐγκεκαλυμμένος*· σκεπάζω, περικαλύπτω· || παθ. *ἐγκαλύπτομαι*· σκεπάζω τὸ πρόσωπόν μου μὲ τὰς χεῖράς μου: «*ἐγκαλύπτομαι ὑπ' αἰδοῦς*».

ἐγκάλυψις,—*εως* (ἡ)· τὸ σκέπασμα τῶν ὀφθαλμῶν ἕνεκα ἐντροπῆς· βλ. *ἐγκαλύπτομαι.*

ἐγκαλῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐνεκάλεσα*· καλῶ τινα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, καταγγέλλω, καταμηνύω, ἐνάγω· || ἰδιωμ. *ἀγκαλένω*· ἰδίᾳ ἐπὶ παιδίων, καταδίδω, καταγγέλλω: «θὰ σ' ἀγκαλέσω 'ς τὸ δάσκαλο, —'ς τὸν πατέρα σου».

Ἔγκαμ ἢ ***Ἔγκεμ*** (Egham) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Σούρρυ, παρὰ τὸν Τάμεσιν, εἰς ἀπόστασιν 33 χλμ. πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ Λονδίνου. Κάτ. 13.965. Ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ λόφου Κοῦπερ Χίλ, ὑπάρχει τὸ ὀνομαστὸν κολλέγιον τῶν πολιτικῶν μηχανικῶν, ἱδρυθὲν τῷ 1871, διὰ τὴν προπαρασκευὴν δημοσίων ὑπαλλήλων διὰ τὰς Ἰνδίας. Τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ κολλεγίου μετεφέρθη τῷ 1906 εἰς τὴν Ὀξφόρδην. Τῷ 1866 ἱδρύθη ἐν Ἔγκαμ καὶ τὸ γυναικεῖον κολλέγιον Χολλογουαίη καὶ παρ' αὐτὸ τὸ ὁμώνυμον φρενοκομεῖον. Ἐν τῇ παρακειμένῃ πεδιάδι ὑπάρχει ὁ ὀνομαστὸς ἱππόδρομος τοῦ Ρούννυμηντ. Ἐν Ἔγκαμ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀκτήμων ὑπέγραψε τῷ 1215 τὸν «Μέγαν Χάρτην» (Magna Charta) τῆς Ἀγγλίας. Τῷ 1750 κατεσκευάσθη παρ' αὐτὴν ἡ μεγάλη γραφικὴ τεχνητὴ λίμνη *Βιρτζίνια Οὐῶτερ,* ἥτις προσελκύει πολλοὺς ἐπισκέπτας. Μ.

ἐγκανθίς,—*ίδος* (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. Ταπεινὸν λοφίδιον, κορυνοειδὲς καὶ ὑπέρυθρον, προέχον ἐν τῷ πυθμένι τοῦ δακρυϊκοῦ λιμνίου (βλ. *βλέφαρα* καὶ *δακρυϊκὴ συσκευή*), φέρον δὲ λεπτὰς τρίχας. Καὶ τὸ μὲν πλατὺ μέρος τῆς ἐγκανθίδος στρέφεται πρὸς τὰ ἄνω, τὸ δὲ στενὸν πρὸς τὰ κάτω, καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ κάτω βλεφάρου. Ι. Π.

Ἐγκαραῖς ἢ ***Ἐγκαρὲς*** *[Γεωγρ.]*. Κοινότης τῆς νήσου Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, περιλαμβά-

Digitized by Google

νουσα τὰ χωρία *Μητρυιὰ* (κάτ. 321), ἕδραν τῆς κοινότητος, *Ἄχαψι* (κάτ. 295), *Μέσα Γειτονιὰ* (κάτ. 24) καὶ *Λαγκάδα* (κάτ. 15). Ἡ περιφέρεια αὐτῆς περιλαμβάνει κατάφυτον ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων ἔκτασιν, ἀποδίδουσαν κυρίως βερύκοκκα, κορόμηλα καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Δ. Ε. Μ.

ἐγκαρδιακός,—*ή,—όν· κοιν.* ***γκαρδιακός·*** ἐγκάρδιος, εἰλικρινής: «φίλος γκαρδιακός», «γκαρδιακὴ ἀγάπη».

ἐγκάρδιος (ὁ, ἡ) καὶ —*α,—ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ ἐκ τῆς καρδίας, εἰλικρινής, ἀληθής, ἀπροσχημάτιστος: «ἐγκάρδιος φιλία,—ἀγάπη,—χαιρετισμός,—ὑποδοχή», «ἐγκάρδιος φίλος».—Ἐπίρρ. ***ἐγκαρδίως.***

—**Ἐγκάρδιος** ***Συνεννόησις*** (Entante cordiale)· βλ. ***Συνεννόησις.***

ἐγκαρδιότης,—*ητος·* τὸ νὰ εἶναί τις ἐγκάρδιος, εἰλικρίνεια.

ἐγκαρδιώνω, κοιν. ***γκαρδιώνω,*** ἀόρ. *ἐ)γκάρδιωσα —ἐ)γκαρδιώθηκα,* παθ. μετχ. *ἐ)γκαρδιωμένος·* ἐνθαρρύνω, δίδω θάρρος, ἐμπνέω αὐτοπεποίθησιν, ἐμψυχώνω: «τὰ λόγια σου μὲ γκαρδιώνουν», «σὲ εἶδα καὶ γκαρδιώθηκα».

ἐγκαρδίωσις,—*εως* (ἡ)· ἐνθάρρυνσις, ἐμψύχωσις.

ἐγκαρδιωτικός,—*ή,—όν·* ἐνθαρρυντικός, ἐμψυχωτικός: «λόγοι ἐγκαρδιωτικοί».

ἔγκαρπον (τὸ) *['Αρχαιολογ.]·* εἶδος κεντήματος· βλ. *φεστόνι.*

ἔγκαρπος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ φέρων ἐν ἑαυτῷ καρπόν: «κάλυκες ἔγκαρποι».

ἐγκάρσιος (ὁ, ἡ) καὶ—*α,—ον* (τό)· ὁ τέμνων τὸ μῆκος, ὁ τέμνων κατὰ πλάτος: «ἐγκαρσία τομὴ» τομὴ φερομένη καθέτως πρὸς τὸν νοητὸν ἄξονα ἀντικειμένου τινός· «ἐγκάρσιος λίθος» ἐν τῇ οἰκοδομικῇ, ὁ λίθος ὁ τοποθετούμενος κατὰ τὸ πλάτος τοῦ τοίχου, ὁ ἐμφανίζων τὴν στενοτέραν ἕδραν αὐτοῦ· «ἐγκαρσία δοκὸς» ἡ τιθεμένη καθέτως τῆς διατόνου.—Ἐπίρρ. ***ἐγκαρσίως.***

—**ἐγκαρσία** ***ἱστιοδρομία*** *[Ναυτ.].* Καλεῖται οὕτω ὑπό τινων ἡ *πλαγιοδρομία,* καθ' ἣν ἡ εὐθεῖα τοῦ ἀνέμου συμπίπτει πρὸς τὸ ἐγκάρσιον ἐπίπεδον (κοιν. ἀρμένισμα μὲ τὸν ἀγέρα κατάμπαντα, γαλλ. courir avec vent du travers, ἀγγλ. to sail with the wind a beam). Ἡ ἐγκαρσία πλαγιοδρομία διαφέρει τῆς μετ' ἐγκαρσιωμένων πετασμάτων (βλ. λ. *ἐγκαρσιῶ*) πλεύσεως, μὴ οὔσης πλαγιοδρομίας ἀλλ' οὐριοδρομίας. Σ. Ε. Λ.

—**ἐγκαρσία** ***τομὴ*** *[Γεωμετρ.].* Ἡ τομή, ἣν ἐπιφέρει ἐπίπεδόν τι καθέτως ἐπὶ τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα ἑτέρου ἐπιπέδου. Ἡ τομὴ αὕτη ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ κατὰ μῆκος ἄξονος δύναται νὰ εἶναι ὁριζοντία, πλαγία, ἢ κατακόρυφος.

—**ἐγκάρσιαι** ἢ ***κυκλοτερεῖς πτυχαὶ*** ἢ ***βαλβῖδες*** (*Κερκριγγιαναί*) *['Ανατομ.].* Πτυχαὶ μόνιμοι τοῦ βλεννογόνου καὶ τοῦ ὑποβλεννογονίου χιτῶνος τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, αἰρόμεναι ἐγκαρσίως ἐπὶ τὸν ἐπιμήκη ἄξονα τοῦ ἐντέρου εἰς ὕψος 7—8 χλμ., ἀπέχουσαι δ' ἀπ' ἀλλήλων 6—8 χλμ. καὶ ὧν ὁ ἀριθμὸς ὑπελογίσθη εἰς 700—800. Ἄρχονται δ' ἀπὸ τῆς κατιούσης μοίρας τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ ἐκτείνονται καθ' ὅλον τὸ λεπτὸν ἔντερον, ἐξαφανιζόμεναι συνήθως εἰς ἀπόστασιν 60 ἑκμ.—1 μέτρου ἀπὸ τῆς εἰλεοκολικῆς βαλβῖδος. Περιγράφουσι δὲ αἱ μὲν πλεῖσται ἀτελεῖς, ἄλλαι δὲ τελείους κύκλους, πολλαὶ δὲ καὶ ἀναστομοῦνται πρὸς ἀλλήλας. Διὰ τῶν πτυχῶν τούτων αὐξάνεται ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βλεννογόνου, ἄρα καὶ τὸ μῆκος αὐτοῦ εἰς τὸ διπλάσιον ἢ τριπλάσιον τοῦ μήκους τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου (εἰς 14—18 μέτρα). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**ἐγκάρσιοι** ***μύες*** *['Ανατομ.].*— 1) *Ἐγκάρσιος αὐχενικὸς* ἢ *μήκιστος αὐχενικὸς μῦς·* οὗτος, λεπτὸς καὶ στενὸς ὤν, ἐκφύεται ἐκ τῶν ἐγκαρσίων ἀποφύσεων τῶν 5 ἀνωτέρων θωρακικῶν σπονδύλων διὰ πέντε τενοντίων ὀδοντωμάτων καὶ καταφύεται εἰς τὰ ὀπίσθια φύματα τῶν ἐγκαρσίων ἀποφύσεων τῶν τελευταίων 5 αὐχενικῶν σπονδύλων. Ἀποτελεῖ δὲ τὴν αὐχενικὴν μοῖραν τοῦ μηκίστου μυός, ὁ ὁποῖος ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς ἱερᾶς χώρας μέχρι τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ κρανίου.—2) *Ἐγκάρσιος κοιλιακός·* εἷς ἐκ τῶν πλαγίων μυῶν τῆς κοιλίας, ὁ πλατύτερος μέν, ἀλλὰ στενότερος τῶν λοιπῶν, οὗ ἡ εἰς τὴν λευκὴν γραμμὴν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν καταφυομένη ἀπονεύρωσις διαγράφει τόξον κυρτὸν πρὸς τὰ ἔξω, τὴν *Σπιγγέλειον γραμμήν,* καὶ ἀπεργάζεται ἅμα ὑπὸ τὸν ὀμφαλὸν τὴν ***ἡμικύκλιον Δουγλάσειον γραμμήν.*** Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**ἐγκάρσιον** ***διάγραμμα*** (γαλλ. plan transversal, ἀγγλ. transversal plan) *[Ναυτ.].* Ἰχνογράφημα τῶν γραμμῶν τοῦ σκάφους τὸ ἐκ τῆς πρῴρας καὶ τῆς πρύμνης βλεπόμενον, ἢ ἐπὶ τοῦ *ἐγκαρσίου ἐπιπέδου,* δηλαδή, μαθηματικὴ παράστασις τῶν διαφόρων ἐπιφανειῶν τοῦ σκάφους, τῇ βοηθείᾳ τομῶν ἃς νοοῦμεν προκυπτούσας δι' ἐπιπέδων ἰσαπεχόντων καὶ καθέτων εἰς τὸ *διάμηκες ἐπίπεδον,* πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κατανοήσεως τῶν λεπτομερειῶν τῆς ναυπηγίας τοῦ σκάφους, καὶ πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν θεωρητικῶν ἐξαγομένων αὐτοῦ. Τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου τέμνοντος τὸ ἐγκάρσιον κατὰ εὐθεῖαν, τοῦ δὲ σκάφους ὄντος, δι' ὅλα τὰ πλοῖα, πλὴν τῶν ἀεροπλανοφόρων, συμμετρικοῦ πρὸς τὸ διάμηκες, ἀρκεῖ, διά τε τὸν ἀρχιτέκτονα ναυπηγὸν καὶ τοὺς ἐκτελεστὰς ναυπηγούς, ἡ ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φύλλου παράστασις τῶν βοηθητικῶν ἐγκαρσίων τομῶν, αἵτινες καὶ θὰ προβάλλωνται ἐπ' αὐτοῦ μὲ τὸ πραγματικὸν αὐτῶν σχῆμα. Οὕτω δεξιᾷ μὲν τοῦ ἄξονος — τοῦ ἴχνους τοῦ διαμήκους — θὰ προβάλλωνται αἱ πρῴραθεν τοῦ μεγίστου νομέως βοηθητικαὶ τομαί, ἀριστερᾷ δὲ τοῦ ἄξονος τοῦ ἐγκαρσίου διαγράμματος αἱ πρύμνηθεν ἐκείνου τοιαῦται. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

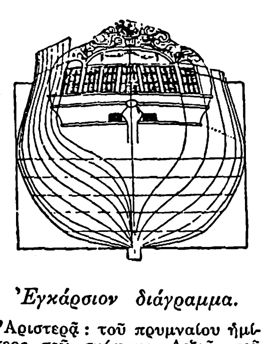

Ἐγκάρσιον διάγραμμα.

[Ἀριστερᾷ: τοῦ πρυμναίου ἡμίσεος τοῦ σκάφους. Δεξιᾷ: τοῦ πρωραίου ἡμίσεος τοῦ σκάφους.]

—**ἐγκάρσιον** ***ἐπίπεδον*** *[Ναυτ.].* Ἐπίπεδον κάθετον πρὸς τὸ *διάμηκες ἐπίπεδον* τοῦ πλοίου, κατηγμένον δὲ κατὰ τὸ ἐπίπεδον τοῦ *μεγίστου νομέως* (κοιν. τῆς στρώσης τοῦ μάστορη). Ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τούτου προβάλλονται τά, διὰ βοηθητικῶν ἐπιπέδων παραλλήλων τῷ ἐγκαρσίῳ προκύπτοντα, διάφορα ἴχνη τοῦ *ἐγκαρσίου διαγράμματος* τοῦ πλοίου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**ἐγκάρσιον** ***κλίτος*** *['Αρχ.].* Ὁ χῶρος ὁ τέμνων καθέτως τὰ κατὰ μῆκος κλίτη τῶν χριστιανικῶν μνημείων, ποικίλλοντα τὸν ἀριθμὸν ἀπὸ ἑνὸς ἕως πέντε. Τὸ ἐγκάρσιον κλίτος, ἐν οἷς μνημείοις ὑπάρχει τοιοῦτον, κεῖται ἢ ἀμέσως πρὸ τῆς μιᾶς ἢ τριῶν πρὸς ἀνατολὰς ἀψίδων ἢ πρὸς τὸ μέσον. Ἐγκάρσιον κλῖτος εἶναι καὶ ὁ πρὸς δυσμὰς νάρθηξ, ἅτε ὁμοίως τέμνων τὰ κλίτη. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

—**ἐγκάρσιον** ***κόλον*** *['Ανατομ.].* Τὸ τμῆμα τοῦ παχέος ἐντέρου, ὅπερ ἐκτείνεται ἐγκαρσίως ἀπὸ τῆς δεξιᾶς κολικῆς καμπῆς, κάτωθεν τοῦ ἥπατος, μέχρι τῆς ἀριστερᾶς, ὑπὸ τὸν σπλῆνα· βλ. *ἔντερον.* Ι. Π.

—**ἐγκάρσιος** ***λίθος*** *[Δομ.]·* βλ. *διάτονος* λίθος.

ἐγκαρσιῶ (***—όω***) καὶ *ἐγκαρσιώνω·* τοποθετῶ τι ἐγκαρσίως· || *[Ναυτ.]* Κερουλκῶν κεραίαν ἱστίου ἢ πέτασμα ἢ τὰ πετάσματα, κρατῶ τὴν κερούλκησιν ὅταν τὸ κερουλκούμενον φθάσῃ εἰς κάθετον πρὸς τὸ διάμηκες, ὁπότε δένω τοὺς ὁλκοὺς καὶ καθιστῶ αὐτὸ μονίμως παράλληλον τῷ ἐγκαρσίῳ τοῦ πλοίου ἐπιπέδῳ. Ἐγκαρσιοῦνται δὲ τὰ πετάσματα κατὰ τὴν ἐξ *οὐρίας* ἱστιοδρομίαν. Σ. Ε. Λ.

ἐγκαρτέρησις,—*εως* (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ ἐγκαρτερεῖν, σιωπηλή, ἀδιαμαρτύρητος ὑπομονή: «ἐγκαρτέρησις εἰς τὴν πενίαν,—εἰς τὴν συμφορὰν κττ.».

ἐγκαρτερῶ (***—έω***), ἀόρ. *ἐνεκαρτέρησα·* ἐμμένω μετὰ καρτερίας, ὑπομένω σταθερῶς, δὲν κάμπτομαι: «ἐγκαρτερεῖ εἰς τὴν ἔντιμον πενίαν του».

Ἔγκας (Egas), ***Ἀννεκὲν ντὲ***—. Φλαμανδὸς καλλιτέχνης τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἱσπανίᾳ, ἔνθα λίαν ἐνωρὶς διέπρεψε, σχηματίσας εὐρὺν ὅμιλον μαθητῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει ἰδικῶν του σχεδίων ἐξετελέσθη ἡ θαυμασία γλυπτικὴ διακόσμησις τῆς Πύλης τῶν Λεόντων τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Τολέδου. Ι. Μ. Π.

—**Ἔγκας** (Egas), ***Ἐρρῖκος ντὲ*** —. Φλαμανδὸς καλλιτέχνης τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, υἱὸς τοῦ *Ἀννεκὲν ντὲ Ἔγκας,* ἐργασθεὶς καὶ διαπρέψας ἐν Ἱσπανίᾳ. Τὸ ἐξοχώτερον ἔργον του ὑπῆρξεν ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις τῆς πύλης τοῦ νοσοκομείου τοῦ Τιμίου σταυροῦ ἐν Τολέδῳ, εἰς ἥν, πλὴν ἄλλων, ἀπεικόνισε τὸν καρδινάλιον Μεντόθα, ἱδρυτὴν τοῦ νοσοκομείου, προσκυνοῦντα τὸν σταυρὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ τὸν «Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου». Ι. Μ. Π.

Ἔγκατ, ***Ἀρθοῦρος.*** Γερμανὸς φιλέλλην, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Φιγκέϊρον Ἀλμέϊδαν εἰς τὸ τακτικὸν ἱππικόν. Κατὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους εἶχε τραυματισθῆ ἐν τῇ μάχῃ τῆς Λειψίας. Ἐπολέμησεν εἰς Τρίπολιν, Ἀθήνας καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα τῷ 1828. Ἀπέθανεν ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1833. Γ. Δ. Κ.

ἔγκατα (τὰ)· τὸ ἐσώτατον, ἡ κοιλία, τὰ ἐντόσθια· || τὸ ἐσώτατον τῆς γῆς, οἱονεὶ τὰ σπλάγχνα, τὰ βάθη τῆς γῆς.

ἐγκαταθήκη (ἡ) *['Οχυρωτ.].* Εἰδικὸν ὄρυγμα ἢ σκέπαστρον εἰς τὸ ὁποῖον τοποθετοῦνται τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ μίαν ὀργάνωσιν ἐργαλεῖα ἢ ὑλικά, ὡς καὶ διάφορα πολιορκητικὰ ὄργανα. Κατ' ἀρχὴν αἱ ἐγκαταθῆκαι τοποθετοῦνται κατὰ μῆκος τῶν ὀρυγμάτων συγκοινωνίας. Προστατεύονται ἀπὸ τῆς ἐπιγείου παρατηρήσεως καὶ τῆς βολῆς τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ διὰ τῆς ἐπικαλύψεως διὰ χωμάτων καὶ ἀφομοιώσεώς των (παραλλαγῆς, camouflage) πρὸς τὸ πέριξ ἔδαφος. Εἰς ὀρεινὰ ἐδάφη τοποθετοῦνται ὄπισθεν ἐδαφικῶν ἀνωμαλιῶν. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐγκαταλείπω, ἀόρ. *ἐγκατέλιπον* καὶ *ἐγκατέλειψα—ἐγκατελείφθην·* καταλείπω τι ἐντελῶς, ἀφίνω τι εἰς τὴν τύχην του: «ἐγκατέλειψε τὴν γυναῖκά του,—τὰ παιδιά του,—τὸ ἔργον του».

ἐγκατάλειψις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγκαταλείπειν, παραμέλησις, ἀδιαφορία περὶ τῆς τύχης τινός: «ἐγκατάλειψις τέκνου,—συζύγου κτλ.».

—*['Αστ. Δίκ.]* *Ἐγκατάλειψις* (derelictio) εἶναι ἡ μὴ περιβαλλομένη νομικόν τινα τύπον παραίτησις ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος ἄνευ προνοίας, βουλήσεως δηλονότι περὶ μεταβιβάσεως αὐτοῦ εἰς ἕτερον. Ἡ ἐγκατάλειψις εἶναι ἀπαλλοτρίωσις ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ ἐκδοχῇ ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἐν στενῇ ἐννοίᾳ, ἥτις εἶναι διαρκὴς ἢ προσωρινὴ μετάθεσις τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος τῇ βουλήσει ἢ καὶ ἐναντίον τῆς βουλήσεως τοῦ τέως κυρίου, περιβαλλομένη ἀπαραιτήτως νομικόν τινα τύπον. Ἡ ἐγκατάλειψις περιλαμβάνει καὶ τὴν ἑκουσίαν ἀπώλειαν τῆς νομῆς καὶ κυριολεκτεῖται ἐν ταύτῃ. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐγκατάλειψις εἶναι ἡ ἔκθεσις προσώπου ἀβοηθήτου ὑπὸ προσώπων ὑποχρέων πρὸς περίθαλψιν, τὸ ὁποῖον, λόγῳ νεαρᾶς ἡλικίας, νόσου ἢ ἀναπηρίας, δὲν δύναται νὰ εὕρῃ ἐν ἑαυτῷ βοήθειαν. Ἡ ἔκθεσις τιμωρεῖται ἀναλόγως τοῦ κινδύνου, ὃν πιθανῶς διέτρεξεν ὁ ἐγκαταλειφθεὶς καὶ τῆς ἐλπίδος σωτηρίας κατὰ τρεῖς διαφόρους διακρίσεις. Συμφώνως δὲ ταύταις τὸ μὲν ἀνώτατον ὅριον ποινῆς τὸ ἐπιβαλλόμενον εἶναι εἴκοσι ἐτῶν πρόσκαιρα δεσμὰ (§ 1 ἄρθρ. 306 Π. Ν.), τὸ δὲ κατώτερον φυλάκισις τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν (§ 3 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρ.). Ι. Κ. Π.

—*[Ναυτ. Δίκ.]* *Ἐγκατάλειψις* (γαλ. délaissement, γερ. abandon, ἀγγλ. abandonnement, ἰταλ. abbandono), εἶναι ἡ πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἠσφαλισμένος ἐγκαταλείπει εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν τὰ ἠσφαλισμένα ἀντικείμενα καὶ προσκαλεῖ οὗτον νὰ πληρώσῃ τὸ ποσόν, δι' ὃ ταῦτα ἠσφαλίσθησαν. Περὶ τῆς ἐγκαταλείψεως ὡς θεσμοῦ διέποντος τὴν σύμβασιν τῆς ναυτικῆς ἀσφαλείας πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 492—506 τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ νόμου. Ἐφαρμόζεται δ' αὕτη ἐπὶ πάσης ναυτικῆς ἀσφαλείας, ὡς π. χ. ἀσφαλείας ναύλου, ἐλπιζομένου κέρδους, ἀντασφαλίσεως, ἰδίως ὅμως ἐν τῇ πράξει ἐπὶ ἀσφαλείας πλοίου καὶ φορτίου. Περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐπιτρέπεται αὕτη, εἶναι αἱ κατωτέρω ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 492 ἀπαριθμούμεναι, μὴ ἐπιδεκτικαὶ αὐξήσεως διὰ τῆς κατ' ἐπέκτασιν ἑρμηνείας τοῦ νόμου, δὲν ἀποκλείεται ὅμως περιορισμὸς ἢ αὔξησις αὐτῶν κατὰ συμφωνίαν τῶν συμβαλλομένων: α) ναυάγιον, β) ἅλωσις, γ) ἐμπόδισις κατὰ διαταγὴν ἀλλοδαπῆς δυνάμεως, δ) ἐμπόδισις κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως, ε) ἀνικανότης τοῦ πλοίου πρὸς πλοῦν, ἐὰν τὸ πλοῖον δὲν εἶναι ἐπισκευάσιμον ἢ ἐὰν τὰ ἀναγκαιοῦντα ἔξοδα διὰ τὴν ἀνέλκυσιν, ἐπισκευὴν καὶ ἐπαναφορὰν τοῦ πλοίου εἰς κατάστασιν νὰ συνεχίσῃ τὸ πλοῦν ὑπερβαίνουν τοὐλάχιστον τὰ $^{3}/_{4}$ τῆς ἀσφαλισθείσης ἀξίας, στ) ἀπώλεια ἢ φθορὰ τῶν ἀσφαλισθέντων πραγμάτων ὑπερβαίνουσα τοὐλάχιστον τὰ $^{3}/_{4}$ τῆς ἀξίας των (ἄρθρ. 492). Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν ἀπωλείας ἢ βλάβης μερικῆς δίδεται εἰς τὸν ἠσφαλισμένον ἡ περὶ ἀβαρίας ἀγωγὴ κατὰ τοῦ ἀσφαλιστοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ζημίαν. Ἡ ἐγκατάλειψις, μέτρον ἐξαιρετικόν, πρέπει νὰ δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ἠσφαλισμένου δι' οἱασδήποτε πράξεως, τὸν τύπον τῆς ὁποίας ὁ νόμος δὲν καθορίζει. Συνήθως γίνεται διὰ κοινοποιήσεως τῆς σχετικῆς δηλώσεως εἰς τὸν ἀσφαλιστήν, καὶ διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ χρῄζει ἀποδοχῆς ἐκ μέρους αὐτοῦ ῥητῆς ἢ καὶ σιωπηρᾶς, ἤ, ἐν ἀρνήσει του, ἐπικυρώσεως ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, τὰ δὲ ἀποτελέσματα, ἤτοι ἡ ἐπὶ τῶν ἐγκαταλειφθέντων πραγμάτων κυριότης τοῦ ἀσφαλιστοῦ, ἀνατρέχει εἰς τὸν χρόνον τῆς δηλώσεως.

Ἡ ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐγκαταλείψεως παραίτησις δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ σιωπηρά, ἀλλὰ πρέπει νὰ προκύπτῃ ἐκ μὴ ἀμφιβόλων γεγονότων. Μερικὴ ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ἐγκατάλειψις τῶν ἠσφαλισμένων ἀντικειμένων δὲν ἐπιτρέπεται (ἄρθ. 499), οὐδ' ὁποτεδήποτε, ἀλλ' ἐντὸς τῶν προθεσμιῶν τῶν ἄρθ. 496 καὶ 497, ποικιλλουσῶν ἀναλόγως τοῦ τόπου τοῦ ἀτυχήματος καὶ ἀρχομένων ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν περιῆλθεν εἰς γνῶσιν αὐτοῦ τοῦ ἠσφαλισμένου κατὰ τρόπον βέβαιον ἡ τοῦ ἀτυχήματος εἴδησις. Τὴν εἴδησιν ὁ ἠσφαλισμένος ὀφείλει νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν τὸ ταχύτερον, δηλῶν συγχρόνως τὴν ἐγκατάλειψιν ἢ καὶ ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἀσκήσῃ αὐτὴν μεταγενεστέρως, ἐντὸς ὅμως τῆς νομίμου προθεσμίας. Παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ἐντὸς τῆς ὁποίας πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἐγκατάλει-

Digitized by Google

ψις, ὑπολείπεται εἰς τὸν ἠσφαλισμένον ἡ τῆς ἀβαρίας ἀγωγή, ἣν δύναται ν' ἀσκήσῃ ἐὰν ἀπομένῃ αὐτῷ χρόνος ἐκ τῆς τριετοῦς προθεσμίας τοῦ ἄρθρου 511, μεθ' ἣν παραγράφεται καὶ αὕτη. Ὁ νόμος ὑποχρεώνει τὸν θέλοντα νὰ κάμῃ τὴν ἐγκατάλειψιν νὰ δηλοῖ εἰς τὸν ἀσφαλιστὴν ὅλας τὰς ἀσφαλείας, ἃς ἔχει συνομολογήσει ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ὡς καὶ ἐκείνας, ἃς γνωρίζει, ὅτι ἄλλοι ἔχουν κάμει ἐπ' αὐτῶν, διὰ νὰ δύναται ὁ ἀσφαλιστὴς νὰ ἐλέγξῃ μὴ τυχὸν ὑπάρχῃ διπλῆ ἀσφάλεια. Ἡ γενομένη ἐγκατάλειψις ἄνευ τῆς συναφοῦς αὐτῆς δηλώσεως εἶναι μὲν ἰσχυρά, πλὴν ὁ ἀσφαλιστὴς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν πληρωμὴν τῆς ἀποζημιώσεως μέχρι τῆς εἰς αὐτὸν κοινοποιήσεως τῆς δηλώσεως. Δολία δήλωσις τοῦ ἠσφαλισμένου στερεῖ αὐτὸν παντὸς δικαιώματος ἐκ τῆς ἀσφαλείας (ἄρθρ. 498). Γενομένης ἀποδεκτῆς τῆς ἐγκαταλείψεως ἢ ἐπικυρωθείσης δικαστικῶς, δὲν δύναται πλέον ὁ ἀσφαλιστὴς προβάλλων τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πλοίου ν' ἀπαλλαγῇ τῆς πληρωμῆς τῆς ἀποζημιώσεως (ἄρθρ. 500). Π. ΠΑΠΑΦΩΤΕΙΝΟΣ

— **ἐγκατάλειψις τοῦ σχήματος** *[Κανον. Δίκ.]*. Τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ σχήματος, ἐξωτερικῶς δηλουμένην μάλιστα διὰ τῆς ἀποβολῆς τοῦ κληρικοῦ ἢ μοναχικοῦ ἐνδύματος καὶ ἀναλήψεως κοσμικοῦ ἀξιώματος, ἀπαγορεύει ἡ Ἐκκλησία εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχούς. Οἱ τοῦτο πράττοντες ἀναθεματίζονται κατὰ τὸν κανόνα ζ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Κατὰ τὸ εἰς τὸν κανόνα τοῦτον ὑπόμνημα τοῦ Βαλσαμῶνος, οἱ οὕτω μετασχηματισθέντες στρατευσάμενοι μὲν ἀναθεματίζονται, μὴ στρατευσάμενοι δὲ τιμωροῦνται ἠπιώτερον, οὐδέποτε δὲ δύνανται νὰ ἐπιληφθῶσιν ἱερατικοῦ τινος. Κατὰ Νικηφόρον τὸν Ὁμολογητήν, ἀπαγορεύεται νὰ δέχηταί τις ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ νὰ χαιρετίζῃ τὸν ἀθετήσαντα τὸ σχῆμα αὐτοῦ κληρικόν, ὡς καὶ νὰ συνεσθίῃ μετ' αὐτοῦ. Τὸ πλημμέλημα τοῦτο τιμωρεῖ καὶ ἡ βυζαντινὴ κοσμικὴ νομοθεσία. Οὕτως οἱ κληρικοὶ οἱ ἀποθέμενοι τὸ κληρικὸν σχῆμα καὶ γινόμενοι λαϊκοί, καὶ ἄκοντες ἀποκαθίστανται αὖθις κληρικοί, ἢ ἐκπίπτοντες τοῦ ἀξιώματος παραδίδονται τῇ τάξει τῆς ἰδίας πόλεως, κατὰ τὴν ἰουστινιάνειον νεαρὰν ρηγ' κεφ. ιε'. Κατὰ δὲ τὸ κεφ. μβ' τῆς αὐτῆς νεαρᾶς οἱ καταλιπόντες τὸ μοναστήριον μοναχοὶ καὶ γενόμενοι κοσμικοί, ἐκπίπτοντες τοῦ ἀξιώματος ὃ ἔχουσιν, ἐγκλείονται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος τῆς ἐπαρχίας εἰς μοναστήριον, εἰς ὃ προσκυροῦνται καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν κτηθέντα πράγματα· ἐγκαταλιπόντας δὲ καὶ αὖθις τὸ μοναστήριον κατατάσσει αὐτοὺς ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων τῇ τάξει. Κατὰ δὲ τὴν η' νεαρὰν τοῦ Λέοντος, οἱ μοναχοὶ οἱ ἀποβαλόντες τὸ μοναχικὸν σχῆμα «οἴστρῳ δὲ κοσμικῆς ἡδονῆς» λαϊκοὶ μετασχηματισθέντες, καὶ ἄκοντες ἀποκαθίστανται εἰς ἐκεῖνο καὶ παραδίδονται τῇ μονῇ ἐξ ἧς ἀπέδρασαν.

Παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἄρθρον κη' τοῦ ἀπὸ 1845 νομοσχεδίου περὶ τῆς διοικήσεως καὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, οἱ ἀποβαλόντες τὸν βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης καὶ ἀπορρίψαντες τὸ σχῆμα τῆς ἑαυτῶν ἐπαγγελίας κληρικοί, οὔτε εἰς στρατιωτικήν, οὔτε εἰς διδασκαλικήν, οὔτε εἰς ἄλλην τινὰ πολιτικὴν θέσιν θὰ καθίσταντο· ὡσαύτως δὲν θὰ ἐλογίζετο ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία αὐτῶν. Τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἀποδοκιμάζει καὶ ὁ κῶδιξ τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας (ὅρα κανόνας 643—645 αὐτοῦ).

[Πρβλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1907), σ.380—383.] Κ.Μ.ΡΑΛΛΗΣ

ἐγκαταριθμῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐγκατηρίθμησα—ἐγκατηριθμήθην, ἐγκατηριθμημένος*· καταριθμῶ, καταλέγω μεταξὺ ἄλλων, συγκαταριθμῶ, συγκαταλέγω.

ἐγκατάσκευος λόγος *[Ρητορ.]*· βλ. λ. *γλαφυρότης.*

ἐγκατασπείρω, ἀόρ. *ἐγκατέσπειρα — ἐγκατεσπάρην*, παθ. μετχ. *ἐγκατεσπαρμένος*· σπείρω, διασπείρω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκορπίζω: «βιβλία ἐγκατεσπαρμένα καὶ ἀτακτοποίητα»· || μεταφ. «ἐγκατασπείρω λόγους,—φήμας,—διαβολάς».

ἐγκατάστασις,—*εως* (ἡ)· τοποθέτησις, ἐγκαθίδρυσις: «ἡ ἐπίσημος ἐγκατάστασις τῶν ἀρχῶν», «ἡ ἐγκατάστασις τῶν μηχανημάτων», «ἔξοδα ἐγκαταστάσεως»· || ἐγκατοίκησις, ἡ ἔν τινι τόπῳ μόνιμος διαμονή τινος: «ἀπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐγκαταστάσεώς του».

— **ἐγκατάστασις κληρονόμου** *[Νομ.]*· βλ. λ. *κληρονόμος καὶ διαθήκη.*

ἐγκατατέμνω· κατατέμνω, κομματιάζω.

ἐγκατεστημένοι (οἱ) (établis) *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. *ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν* καὶ *Ἑλλὰς* [Προσφυγικὸν ζήτημα].

ἐγκατοίκησις,—*εως* (ἡ)· κατοίκησις, ἐγκατάστασις ἔν τινι τόπῳ.

ἐγκάτοικος (ὁ, ἡ)· ὁ κατοικῶν ἔν τινι τόπῳ ἢ χώρῳ, κάτοικος: «οἱ ἐγκάτοικοι τοῦ ξενοδοχείου,—τῆς οἰκίας».

ἐγκατοπτρίζομαι, *ἀόρ. ἐγκατωπτρίσθην*· κατοπτρίζομαι, ἐμφανίζομαι ὡς ἐν κατόπτρῳ: «εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐγκατοπτρίζεται μέγας Ἑλληνικὸς ἀποικισμός».

ἔγκαυμα (τό)· κάκωσις ἐκ τῆς ἀμέσου ἐπενεργείας ἐπὶ τῶν ἱστῶν τοῦ σώματος ὑψηλῆς θερμοκρασίας ἢ χημικῶν (καυστικῶν ἢ διαβρωτικῶν) οὐσιῶν.

—*['Ιατρ.]* Τὰ *ἐγκαύματα* διακρίνονται εἰς *θερμαντικὰ* καὶ εἰς *χημικά*. Τὰ *θερμαντικὰ ἐγκαύματα* προξενοῦνται ἐξ ἐπενεργείας ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, φλογῶν, θερμῶν ὑγρῶν, ἀερίων, ἀτμῶν καὶ πεπυρακτωμένων μετάλλων. Θερμότης μέχρι 44°, ἐπιδρῶσα ἐπὶ τοῦ δέρματος, προκαλεῖ μεγάλην διεύρυνσιν τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὑπεραίμωσιν αὐτοῦ, ἐκδηλουμένην διὰ ζωηρᾶς ἐρυθρότητος. Ἐὰν ἡ θερμότης κυμαίνηται μεταξὺ 44° καὶ 55° καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ σώματος παραταθῇ ἐπὶ μακρότερον χρόνον, τότε τὰ ὑδαρῆ τοῦ αἵματος συστατικὰ διαπιδύουσι διὰ τῶν χαλαρῶν τοιχωμάτων τῶν διευρυνθέντων ἀγγείων καί, ἀποκολλῶντα τὴν κερατίνην στιβάδα τῆς ἐπιδερμίδος ἀπὸ τῆς μαλπιγιανῆς στιβάδος, προκαλοῦν τὸν σχηματισμὸν φυσαλίδων. Ἂν δ' ὁ βαθμὸς τῆς θερμότητος εἶναι ἔτι μείζων, ἐπέρχεται πῆξις τοῦ λευκώματος τῶν κυττάρων, ὡς ἐξ ἧς ἀναχαιτίζεται ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος, οἱ δὲ παθόντες ἱστοὶ νεκροῦνται. Τέλος ἐπὶ ὑψηλοτέρας ἔτι θερμότητος καὶ μᾶλλον παρατεταμένης, ἡ καταστροφὴ ἐπέρχεται βαθυτέρα καὶ οἱ παθόντες ἱστοὶ ἀπανθρακοῦνται. Ἐντεῦθεν αἱ ἐκ τῶν ἐγκαυμάτων ἀνατομικαὶ ἀλλοιώσεις δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς πολλοὺς βαθμούς. Κατὰ γενικὸν κανόνα ὅμως διακρίνονται εἰς τρεῖς κυρίους βαθμούς: 1) *Ἔγκαυμα πρώτου βαθμοῦ*. Αἱ ἀλλοιώσεις συνίστανται εἰς ἐρυθρότητα, ἐξοίδησιν καὶ πόνον τοῦ δέρματος. Τὰ φαινόμενα ταῦτα διαρκοῦν ἐπὶ ὥρας ἢ ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας, μεθ' ὃ παρέρχονται βαθμιαίως, ἐνῷ ἡ ἐπιδερμὶς τῆς παθούσης περιοχῆς ἀποπίπτει συνήθως διὰ λεπτοτάτης ἀπολεπίσεως ἢ δι' ἀποφολιδώσεως. Εἰς τοιαῦτα ἐγκαύματα ὑπόκεινται οἱ σιδηρουργοί, οἱ μάγειροι, οἱ μεταλλουργοί, οἱ θερμασταί, οἱ ὑελουργοί, οἱ ἀρτοποιοὶ κλπ., καὶ ἐν γένει οἱ ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός των ἐκτεθειμένοι εἰς ὑψηλὴν θερμαντικὴν ἀκτινοβολίαν. 2) *Ἔγκαυμα δευτέρου βαθμοῦ*. Αἱ ἀλλοιώσεις συνίστανται εἰς τὸν σχηματισμὸν φλυκταινῶν πεπληρωμένων διαφανοῦς ὑγροῦ. Αἴσθημα ἀλγεινὸν παραμένει ἐφ' ὅλης τῆς παθούσης περιοχῆς μετὰ τὴν πάροδον τοῦ πρώτου ὀξέος ἄλγους. Ἐὰν ἡ φλύκταινα παραμείνῃ ἄθικτος, μετά τι χρονικὸν διάστημα, ἐλαττουμένης τῆς τάσεως τοῦ ὑγροῦ, ἡ ἐπιδερμὶς συρρικνοῦται καὶ τέλος ἀποπίπτει, σχηματισθείσης ἐν τῷ μεταξὺ κάτωθεν νέας ἐπιδερμίδος. Ἂν ὅμως διαρραγῇ καὶ δὲν ἐφαρμοσθῇ ἡ κατάλληλος θεραπεία, ἐπέρχεται φλεγμονὴ καὶ διαπύησις ἐπιβραδύνουσα τὴν ἴασιν. 3) *Ἔγκαυμα τρίτου βαθμοῦ*. Αἱ ἀλλοιώσεις συνίστανται εἰς νέκρωσιν τῶν ἱστῶν. Τὸ τῆς ἐπιδερμίδος ἀπογυμνωθὲν δέρμα εἶναι λευκὸν ὡς ἀλάβαστρος, στερεῖται αἰσθήσεως, εἶναι δ' ἐν περιπτώσει μεγάλης καύσεως μετὰ τῶν ὑποκειμένων ἱστῶν ἀπηνθρακωμένον. Ὁ πόνος εἶναι ἰσχυρὸς καὶ παρατείνεται ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ἀναπτύσσεται οἴδημα, ἐλλείψει δ' ἐγκαίρου καὶ καταλλήλου θεραπείας ἐπέρχονται φλεγμονώδη διαπυητικὰ φαινόμενα. Ἐπὶ τοῦ παθόντος μέρους σχηματίζεται οὐλὴ ἀνώμαλος καὶ λευκή, ἐν ἄλλαις δὲ περιπτώσεσι καὶ δυσμορφίαι καὶ ἀναπηρίαι. Ὅταν αἱ ἀλλοιώσεις εἶναι βαθεῖαι, ὡς ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν νευρικῶν κλωνίων, τὸ ἄλγος διαρκεῖ ἐλάχιστα ἢ καὶ ἐλλείπει τέλεον. Ἂν ἀποπέσῃ ἡ ἐσχάρα, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπισυμβῶσιν αἱμορραγίαι διάφοροι ἐκ διανοίξεως ἀρτηριῶν ἢ φλεβῶν, αἱ ὁποῖαι οὐχὶ σπανίως δύνανται νὰ ἐπενέγκωσι καὶ τὸν θάνατον τοῦ πάσχοντος. Τὰ διαφόρων βαθμῶν ἐγκαύματα, ἐκτὸς τῶν τοπικῶν ἀλλοιώσεων, δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ βάθους αὐτῶν καὶ διάφορα γενικώτερα συμπτώματα: ἄλγος, ἐπιτάχυνσιν σφυγμοῦ, ξηρότητα γλώσσης, ναυτίαν, ἔμετον, διαρροίας, ἐκφυλίσεις ἥπατος ἢ νεφρῶν, νευρικὰς διεγέρσεις, ἀνουρίαν, παραλήρημα, κῶμα καὶ θάνατον. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται σχεδὸν πάντοτε, ὁσάκις ἡ ἔκτασις τοῦ καταστραφέντος δέρματος ὑπερβαίνει τὸ $^1/_3$ τῆς ὁλικῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ὡς ἐκ τῆς ἄρσεως τῆς δερματικῆς λειτουργίας ἢ καὶ κατ' ἀκολουθίαν καταπληξίας, αὐτοδηλητηριάσεως ἐκ τοξικῶν τοῦ παθόντος μέρους οὐσιῶν κλπ. Ἂν ὅμως ὁ παθὼν ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν 4ην ἡμέραν, ὑπάρχει ἐλπὶς διαφυγῆς τοῦ θανάτου ἐνίοτε, ἂν μὴ ἐπακολουθήσῃ ἄλλη τις ἐπιπλοκή, διαπύησις κλπ. Ἡ θεραπεία τῶν θερμαντικῶν ἐγκαυμάτων διαφέρει ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν, ἐναπόκειται δ' εἰς μόνον τὸν ἰατρόν. Ἡ παρέμβασις ἄλλου προσώπου, ἐκτὸς τοῦ ἰατροῦ, δέον νὰ εἶναι ἔγκαιρος, λογικὴ καὶ σκόπιμος. Ἐὰν τυχὸν τὰ ἐνδύματα ἡμῶν ἀναφλεγῶσι, δὲν πρέπει νὰ τρέχωμεν τῇδε κἀκεῖσε ζητοῦντες βοήθειαν, ἀλλὰ νὰ κυλιώμεθα εἰς τὸ ἔδαφος. Ἐπίσης, ἐὰν συναντήσωμεν ἄνθρωπον, οὗτινος καίονται τὰ ἐνδύματα, πρέπει νὰ ρίψωμεν αὐτὸν παραχρῆμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ νὰ καλύψωμεν αὐτὸν μὲ ἐνδύματα, καλύμματα ἢ τάπητας. Μέχρις ἐντελοῦς ἀποσβέσεως τῶν φλογῶν, πρέπει νὰ χύνωμεν ἐπ' αὐτοῦ ὕδωρ. Τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ ὑποδήματα δέον ν' ἀφαιρῶνται δι' ἀποκόψεως ἢ διασχίσεως.

Οἱ ἰσχυροὶ πόνοι ἐλαττοῦνται δι' ἐπαλείψεως τῆς πληγῆς μὲ καθαρὸν χοίρειον λίπος ἢ μὲ κοινὸν ἔλαιον, ἀμυγδαλέλαιον ἢ λινέλαιον. Οὐδέποτε πρέπει νὰ μολύνηται ἡ πληγὴ δι' ἐπιθέσεως τετριμμένων γεωμήλων, ἀλεύρων καὶ παρομοίων πρακτικῶν φαρμάκων. Οὐδέποτε δὲ ἀφαιρεῖται καὶ ἡ φυσαλίς, ἐν περιπτώσει διαρρήξεως αὐτῆς, ἀλλ' ἀφίνεται νὰ ἐπικαθήσῃ ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου γυμνοῦ δέρματος, πρὸς προάσπισιν ἀπὸ πάσης ἐπικειμένης λοιμώξεως. Ἐκτὸς τῆς φαρμακευτικῆς θεραπείας καὶ τῆς ἀσηπτικῆς ἐπιδέσεως, ἐδοκιμάσθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τὰ θερμὰ λουτρὰ τῆς πασχούσης χώρας. Ἐπὶ ἐκτεταμένου ἐγκαύματος, οὗ ἡ ἐπούλωσις βραδύνει, συνεστήθη ἡ δι' ἀναπλαστικῆς χειρουργικῆς μετεμφύτευσις δέρματος ἐξ ἄλλου μέρους τοῦ σώματος. Τέλος ἡ γενικὴ θεραπεία ἀποβλέπει εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ πάσχοντος δι' ἐνέσεων τεχνητοῦ ὀροῦ καὶ καρδιοτονωτικῶν φαρμάκων.

Τὰ *χημικὰ ἐγκαύματα* παράγονται τῇ ἐπιδράσει καυστικῶν ἢ διαβρωτικῶν οὐσιῶν, ἤτοι ὀξέων, καυστικῶν ἀλκαλίων καὶ μεταλλικῶν ἁλάτων. Καὶ ἐνταῦθα διακρίνομεν τρεῖς βαθμούς: 1) τὴν *ἐρυθρότητα*, 2) τὸν *διαποχωρισμὸν τῆς ἐπιδερμίδος* καὶ 3) τὴν *νέκρωσιν*. Τὰ ὀξέα (νιτρικόν, θειικόν, φαινικόν, ὑδροχλωρικὸν κλπ.) καί τινα μεταλλικὰ ἅλατα (νιτρικὸς ἄργυρος, χλωριοῦχος ψευδάργυρος), ἰδίως ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, πηγνύουσι τὸ λεύκωμα τῶν ἱστῶν καὶ ἐκφυλίζουν λιπωδῶς τὰ μεθ' ὧν ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν ἀνατομικὰ στοιχεῖα. Ἰδίως δὲ τὸ μὲν νιτρικὸν ὀξὺ πηγνύει τὸ λεύκωμα καὶ ἐξοιδαίνει τοὺς ἱστούς, σχηματίζον κιτρίνην ἐσχάραν· τὸ δὲ θειικὸν ὀξὺ ἀφαιρεῖ τὸ ὕδωρ τῶν ἱστῶν, ἀπανθρακοῦν αὐτοὺς καὶ σχηματίζον μέλαιναν ἐσχάραν. Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ προκαλεῖ ἀποσύνθεσιν, σχηματίζον χλωριοῦχα ἅλατα καὶ ὕδωρ καὶ λευκόφαιον ἐσχάραν, ἐνῷ τὸ ὀξικὸν ὀξὺ σχηματίζει λευκὴν ἐσχάραν. Τὰ καυστικὰ ἀλκάλια τριπλῶς ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν ἱστῶν· ἀφαιροῦν ὕδωρ, ἑνοῦνται μετὰ τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν, σχηματίζοντα σάπωνας, καὶ ἀποσυνθέτουν τὰς ἀζωτούχους οὐσίας, σχηματίζοντα μετὰ τῶν ὀξέων αὐτῶν ἀλκαλικὰ ἅλατα. Δὲν προκαλοῦν πῆξιν τοῦ αἵματος. Τὰ ἐκ τῶν ἀλλοιώσεων τοπικὰ καὶ γενικὰ συμπτώματα ἐλάχιστα διαφέρουν τῶν τοῦ θερμαντικοῦ ἐγκαύματος. Ἡ θεραπεία εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ χημικοῦ ἐγκαύματος. Ἐπειδὴ τὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια ἐξουδετεροῦσιν ἄλληλα, αἱ πρῶται βοήθειαι συνίστανται εἰς πλύσεις δι' ἀφθόνου ὕδατος, εἶτα δὲ διὰ μὲν τὰ ἐξ ὀξέων ἐγκαύματα εἰς ἐπίχυσιν ἠραιωμένων ἀλκαλίων (κοχλιάριον μικρὸν κοινῆς σόδας ἢ σάπωνος, μαγνησίας ἢ κιμωλίας εἰς λίτραν ὕδατος), διὰ δὲ τὰ ἐξ ἀλκαλίων εἰς ἐπίχυσιν ἠραιωμένων ὀξέων (λεμονάδας ἢ διαλελυμένου ὄξους). Μετὰ ταῦτα γίνεται ἐπίδεσις δι' ἀσηπτικῆς γάζης ἢ βεβρεγμένης εἰς μίαν τῶν διαλύσεων τούτων. Ἡ γενικὴ θεραπεία εἶναι ἡ αὐτή, ὡς καὶ κατὰ τὸ θερμαντικὸν ἔγκαυμα. Ὅλως ἰδιαίτερα εἶναι τὰ ἐγκαύματα, ἅτινα προκαλοῦσιν ἡ *ραιντγκενικὴ* καὶ ἡ *ραδιακὴ ἀκτινοβολία* (βλ. *ἀκτινοδερμῖτις*). Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἔγκαυσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγκαίειν· || ἡ διὰ καύσεως χάραξις, ζωγράφησις.

— **ἐγκαυστικὴ** *['Εγκυκλ.]*· βλ. *πυρογραφία.*

ἐγκαύστης ἢ ***ἐγκαυστὴς*** (ὁ)· ὁ ἐγκαίων, ὁ διὰ τῆς ἐγκαύσεως ζωγραφῶν: «ἀγαλμάτων ἐγκαῦσται καὶ χρυσωταὶ καὶ βαφεῖς» *(Πλούτ.)*.

ἐγκαύστης (ὁ) (Encaustes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρωτυλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας, τῆς Σουμάτρας καὶ τῆς Μανίλλης, ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ ἡμισεσηπότων ξύλων. Δ. Ν. Π.

ἐγκαυστικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔγκαυσιν ἢ τὸν ἐγκαύστην: «ἐγκαυστικὰ χρήματα».

Ἔγκε (Egge), ***Πέτρος***. Νορβηγὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1866. Υἱὸς ἐργάτου, ἐγένετο γνωστὸς διὰ τοῦ μυθιστορήματός του «Ὁ λαὸς» (1891), ὅπερ ἠκολούθησαν πολλὰ ἄλλα λογοτεχνικὰ ἔργα, ἐν οἷς περιγράφεται διὰ ζωηρῶν χρωμάτων ἡ ζωὴ τῶν ἐργατῶν τοῦ Τροντγέμ, ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ συγγραφέως —Β.

ἔγκειμαι· κεῖμαι ἔν τινι, ἐμφύομαι: «τὰ κέρατα—, οἱ ὀφθαλμοὶ ἔγκεινται τῷ μετώπῳ» *(ἀρχ.)*· || κεῖμαι, ὑπάρχω, εὑρίσκομαι: «ἐδῶ ἔγκειται τὸ ζήτημα».

ἐγκεκαλυμμένος (ὁ) *[Φιλοσ.]*. Ἐκλήθη οὕτω λόγῳ τοῦ χρησιμοποιουμένου παραδείγματος παγιδευτικὸν σόφισμα τῶν ἀρχαίων Μεγαρικῶν φιλοσόφων, καθ' ὃ ἠρωτᾶτό τις ἂν γνωρίζῃ τὸν παρόντα ἐγκεκαλυμμένον πατέρα του, καὶ ἐπειδὴ

Digitized by Google

φυσικὰ ἀπήντα ὅτι ἀγνοεῖ αὐτόν, συνελαμβάνετο ἀγνοῶν τὸν πατέρα του, ὅπως ἄλλος ὑπεχρεοῦτο νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ τράπεζα, ἅτε ἔχουσα πόδας, περιπατεῖ, ἀφοῦ κατένευε κατὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς γενικῆς κρίσεως: πᾶν τὸ ἔχον πόδας περιπατεῖ. —Ω.

ἐγκεκλιμένη σφαῖρα *['Ἀστρον.]*. Ἡ ὄψις ἣν παρουσιάζει ἡ σφαῖρα τοῦ οὐρανοῦ εἰς παρατηρητὴν τῶν μέσων πλατῶν, ἤτοι εὑρισκόμενον εἰς σημεῖον τῆς Γῆς μεταξὺ τῶν πόλων καὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ αὐτῆς. Ἐκ τοιούτου σημείου ὁ πόλος θὰ φαίνεται εἰς ὡρισμένον τι ὕψος ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος, οἱ δὲ ἀστέρες θὰ διαγράφωσι κατὰ τὴν ἡμερησίαν των κίνησιν κύκλους, διευθυνομένους λοξῶς πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Καί τινες μὲν ἐκ τῶν κύκλων τούτων θὰ τέμνωσι τὸν ὁρίζοντα κατὰ τὸ σημεῖον ἀνατολῆς καὶ δύσεως τῶν οἰκείων ἀστέρων, ἄλλοι δὲ θὰ εὑρίσκωνται διαρκῶς ὑπεράνω ἢ διαρκῶς ὑποκάτω τοῦ ὁρίζοντος καὶ δύο μόνον θὰ ἐφάπτωνται αὐτοῦ εἰς ἓν σημεῖον. Ἐντεῦθεν διακρίνονται οἱ ἀστέρες ἀντιστοίχως εἰς ἀμφιφανεῖς, ἀειφανεῖς καὶ ἀφανεῖς. Προφανῶς ἐπειδὴ ὁ Ἰσημερινὸς διχοτομεῖται ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος ἐν ἑκάστῳ τόπῳ, πᾶς ἀστὴρ κείμενος ἐπὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ θὰ ἔχῃ ἡμερήσιον τόξον ἴσον τῷ νυκτερινῷ, διὰ παρατηρητὴν δὲ ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ τὸ ἡμερήσιον τόξον ἀστέρος κειμένου βορείως τοῦ Ἰσημερινοῦ θὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ νυκτερινοῦ, τοὐναντίον δὲ θὰ συμβαίνῃ προκειμένου περὶ ἀστέρος κειμένου νοτίως τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ ἀνισότης τῶν ἡμερῶν καὶ νυκτῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους, καθ' ἃς ὁ Ἥλιος εὑρίσκεται βορείως ἢ νοτίως τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἢ τὸ φαινόμενον τῆς ἰσημερίας, ὅταν κινῆται ἐπ' αὐτοῦ. Σ. Π.

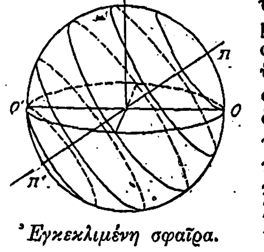

Ἐγκεκλιμένη σφαῖρα.

ἐγκεκορδυλημένος, *—η, —ον·* παθ. μετχ. τοῦ ἀρχ. *ἐγκορδυλῶ*=ἐνειλῶ, περιτυλίσσω· ἡ μετχ. εὑρίσκεται παρ' Ἀριστοφάνει («Νεφέλ.» 11): «ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλημένος»· ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται συνήθως παιγνιωδῶς.

Ἔγκελ (Hegel). Γερμανὸς φιλόσοφος· βλ. λ. *Ἔγελος*.

ἐγκελαδίτης (ὁ) *['Ὀρυκτολ.]*· βλ. λ. *βαρβικίτης*.

Ἐγκέλαδος *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν Γιγάντων, υἱὸς τοῦ Ταρτάρου καὶ τῆς Γῆς. Ποικίλαι εἶναι αἱ περὶ αὐτοῦ παραλλαγαὶ τοῦ μύθου τῆς Γιγαντομαχίας, διότι λέγεται ὅτι ἐφονεύθη κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Σιληνοῦ, ἀκολούθου τοῦ Διονύσου, ὅτι ὡς ἀρχηγὸς τῶν Γιγάντων εἶχεν ἀντίπαλον αὐτὸν τὸν Δία, ὅστις κατεκεραύνωσεν αὐτὸν καὶ ἔπειτα ἔθαψε ῥίψας ἐπὶ τοῦ πτώματός του τὴν Ὄσσαν ἢ τὴν Ὄθρυν, καὶ ὅτι ἦτο ὁ ἀντίπαλος τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τὴν Γιγαντομαχίαν. Ἡ τελευταία παραλλαγὴ τοῦ μύθου καὶ ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διότι αὐτὴ ἐνέπνευσε τοὺς ἀρχαίους καλλιτέχνας. Καὶ τῆς μυθικῆς ὅμως ταύτης παραδόσεως πολλαὶ εἶναι αἱ παραλλαγαὶ παρά τε τοῖς ἀρχαίοις μυθογράφοις καὶ τοῖς καλλιτέχναις, διότι ἐλέγετο ἢ ὅτι κατέβαλεν αὐτὸν ἡ Ἀθηνᾶ ῥίψασα κατ' αὐτοῦ φεύγοντος τὴν νῆσον Σικελίαν (*Ἀπολλ.* I. 6, 5), ἢ ὅτι ἔρριψε κατ' αὐτοῦ τὸ τέθριππον ἅρμα της (*Παυσ.* VIII. 48. 1), ἢ ὅτι ἔρριψε κατ' αὐτοῦ τὸ ὄρος Αἴτναν. Συμπληροῦντες τὴν τελευταίαν παραλλαγὴν οἱ ἀρχαῖοι μυθογράφοι ἔλεγον, ὅτι, ὁσάκις ὁ καταπλακωθεὶς ὑπὸ τῆς Αἴτνης Γίγας περιεστρέφετο καὶ ἀνέπνεε, τὸ ὄρος ἐσείετο καὶ ὁ κρατὴρ αὐτοῦ ἐξήμει πῦρ καὶ καπνὸν καὶ λάβαν. Ἀπὸ τῆς κατὰ τοῦ Ἐγκελάδου νίκης της ἡ Ἀθηνᾶ εἶχεν ὀνομασθῆ «ἐγκέλαδος» καὶ πλεῖσται τῶν ἀρχαίων παραστάσεων αὐτῆς ἐκοσμοῦντο μὲ τὸν ἆθλόν της τοῦτον, ὡς ἡ παράστασις αὐτῆς ἐν τῷ ἱερῷ πέπλῳ, ὅστις ἀνανεούμενος ἑκάστοτε κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐχρησίμευεν ὡς ἔνδυμα τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ξοάνου τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς. Οἱ καλλιτέχναι (οἱ γλύπται καὶ οἱ ἀγγειογράφοι συνήθως) ἀπεικόνιζον αὐτὸν ὡς καὶ τοὺς ἄλλους Γίγαντας μὲ ὀφιοειδῆ σκέλη καὶ πτερὰ ἐνίοτε. Συνήθως ἀπεικονίζετο ἐπὶ μετοπῶν ἀρχαίων ναῶν (Παρθενῶνος, ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς κ. ἀ.). Τέκνα τοῦ Ἐγκελάδου, προσωποποιήσεως τοῦ πολυμόρφου σκοτεινοῦ νέφους, τὸ ὁποῖον διατρυπᾷ ἡ θεὰ τῆς ἀστραπῆς (Ἀθηνᾶ), ὅτε ἀκούεται καὶ ὁ πάταγος τῆς πτώσεως τοῦ Γίγαντος (ἡ βροντή), ἐλέγοντο ἡ Σφίγξ, αἱ Γοργόνες, ἡ Λερναία Ὕδρα, ὁ Κέρβερος, ὁ Γηρυόνης καὶ ἄλλα, γεννηθέντα ἐκ τῆς ἑνώσεώς του μετὰ τῆς Ἐχίδνης (βλ. καὶ λ. *Γίγαντες*). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Ἐγκέλαδος** *['Ἀστρον.]*. Ὁ ἕκτος κατὰ σειρὰν ἀνακαλύψεως δορυφόρος τοῦ Κρόνου. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1789 ὑπὸ τοῦ William Herschel, εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 237.900 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ πλανήτου καὶ ἔχει ἀστρικὴν περίοδον 1 ἡμ. 8 ὡρ. 53 λ. 6 δ., 82 (βλ. *Κρόνος*). Σ. Π.

ἐγκέλαδος (ὁ) (Enceladus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμερούς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἀρκετὰ μεγάλου μεγέθους, ἰθαγενῆ τῆς Γουϊάνας. Γνωστότερος εἶναι *ἐγκέλαδος ὁ γίγας* (Enceladus gigas), ὅστις ἔχει χρῶμα στιλπνὸν μελανόν, εἶναι νυκτόβιος, ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων καὶ εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Βενεζουέλας. Δ. Ν. Π.

Ἔγκελιγκ (Eggeling), **Ἰούλιος**. Διαπρεπὴς Γερμανὸς ἰνδολόγος (1842—1918). Τῷ 1872 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς σανσκριτικῆς ἐν Λονδίνῳ, τῷ δὲ 1875 ἐν Ἐδιμβούργῳ. Ἔγραψε γραμματικὴν τῆς σανσκριτικῆς, ἐξέδωκε πολλοὺς καταλόγους ἰνδικῶν χειρογράφων καὶ μετέφρασε τὴν «Σαταπάτχα-μπραχμάνα». Α. Δ.

Ἔγκελν (Egeln) *[Γεωγρ.]*, Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Σαξωνίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπόντε, παραποτάμου τοῦ Σάαλε. Κάτοικοι 5489. Πόλις βιομηχανικὴ ἔχουσα οἰνοπνευματοποιεῖα, ζαχαροποιεῖα, ζυθοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, κ. τ. λ. —Μ.

Ἔγκελς (Engels)· βλ. *Ἔνγκελς*.

ἐγκελχαρτία (ἡ) (Engelhartia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰουγκανδοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Κίνας. Δ. Ν. Π.

Ἔγκεντε (Egede). —1) **Ἰωάννης**. Δανὸς ἱεραπόστολος (1686—1758). Ἦτο πάστωρ ἐν Βάγκε τῶν νήσων Λοφότεν, ὅτε ἡ ἀνάγνωσις παλαιῶν χρονικῶν περὶ ἀποπειρῶν ἀποικισμοῦ τῆς Γροιλανδίας ἐγέννησεν ἐν αὐτῷ τὸν πόθον νὰ μεταβῇ καὶ διδάξῃ τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἐσκιμώους. Ἵδρυσε πρὸς τοῦτο ἑταιρείαν ἐν Μπέργκεν (1721) καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν ἐμπορικὰ προνόμια παρὰ τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Δ', ἀνεχώρησε μετὰ 45 ἄλλων συντρόφων. Ἀποβιβασθεὶς εἰς νῆσόν τινα, ἣν ὠνόμασε Γκότχαμπ, ἤτοι νῆσον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἔμεινεν ἐνταῦθα μέχρι τοῦ 1736, κατορθώσας νὰ ἐκμάθῃ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐντοπίων καὶ νὰ προσελκύσῃ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Δανίαν διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἐν Κοπεγχάγῃ γροιλανδικοῦ σεμιναρίου καὶ ἐξηκολούθει ὀργανῶν ἀποστολὰς ἱεραποστόλων εἰς Γροιλανδίαν. Μετέφρασε μέρος τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὴν γροιλανδικὴν καὶ συνέγραψεν: «Ἔκθεσιν περὶ τῆς εἰς Γροιλανδίαν ἀποστολῆς» (1738) καὶ «Φυσικὴν ἱστορίαν τῆς Γροιλανδίας» (1741).

—2) **Παῦλος**, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1708—1789). Ὑπῆρξε βοηθὸς τοῦ πατρός του εἰς τὸν ἀποικισμὸν καὶ ἐκχριστιανισμὸν τῆς Γροιλανδίας, γενόμενος πρῶτος ἐπίσκοπος αὐτῆς (1779). Συνέγραψεν: «Ἀπομνημονεύματα ἐκ Γροιλανδίας» (1750), «Γραμματικὴν γροιλανδικὴν» (1760), καὶ «Λεξικὸν γροιλανδο-δανο-λατινικὸν» (1780).

ἐγκεντρίζω, *ἀόρ. ἐνεκέντρισα, ἐνεκεντρίσθην, παθ. μετχ. ἐγκεντρισμένος*· ἐπὶ δένδρων, ἐνοφθαλμίζω, ἐμβολιάζω, κοιν. *κεντρώνω*· ‖ κεντρίζω, διὰ τοῦ κέντρου παρωθῶ, παρορμῶ.

ἐγκεντρίς, *—ίδος* (ἡ)· τὸ κέντρον περὶ τὴν πτέρναν, διὰ τοῦ ὁποίου παρορμῶνται οἱ ἵπποι ‖ πᾶν κέντρον νύσσον ἢ ξέον ‖ γεωργικὸν ἐργαλεῖον ὀξὺ ὁπωσδήποτε, χρησιμοποιούμενον εἰς τὸν *ἐγκεντρισμὸν* (βλ. λ.).

— *['Ἐγκυκλ.]* Βλ. *πτερνιστήρ*.

ἐγκέντρισις, *—εως* (ἡ) καὶ *ἐγκεντρισμὸς* (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγκεντρίζειν, ἐνοφθαλμισμός, κοιν. *μπόλιασμα* ἢ *κέντρωμα*· ‖ ἡ διὰ κέντρου νύξις, κέντρισμα.

1 2 3 4 5 6

Διάφορα ἐργαλεῖα ἐγκεντρισμοῦ.

[1=Εἰδικὸς πρίων. 2=Κλαδευτήρ. 3=Ἐγκεντρίς. 4=Δρεπανίδιον. 5=Ἐντομεῖς σιδηροῖ. 6=Σφυρίον.]

ἐγκεντρισμὸς (ὁ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται ἡ ἕνωσις διὰ συγκολλήσεως δύο φυτῶν ἢ δύο φυτικῶν μορίων ἢ τμημάτων· δηλαδὴ ὁ ἐγκεντρισμὸς εἶναι εἶδος *ἐμβολιασμοῦ* (βλ. λ.). Ἐγκεντρισμοῦ διακρίνομεν πλεῖστα εἴδη, ὧν συνηθέστερα εἶναι τ' ἀκόλουθα:

Ἐγκεντρισμὸς βοτανώδης. Διενεργεῖται κυρίως εἰς τὰ ἀειθαλῆ ῥητινώδη δένδρα ὡς καὶ εἴς τινα ποώδη φυτά. Πρὸς τοῦτο ἀποσπᾶται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ τρυφεροῦ βλαστοῦ τοῦ φυτοῦ ἐπιμήκης λωρὶς καὶ τὸ γυμνὸν ἐπιδερμίδος φυτικὸν μόριον εἰσάγεται εἰς τὸν παρακείμενον βλαστόν,

Ἐγκεντρισμὸς αὐτόματος ἢ φυσικός.

τὸν προωρισμένον διὰ τὴν συγκόλλησιν, ἐφ' οὗ ἔχει προξενηθῆ ἐντομὴ ἀνταποκρινομένη ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἀποψιλωθὲν τμῆμα τοῦ ἑτέρου βλαστοῦ. Μετὰ ταῦτα προσδένεται τὸ ἐγκεντρισθὲν τμῆμα καὶ ὅταν πραγματοποιηθῇ ἡ συγκόλλησις ἀποκόπτεται τὸ ἐγκεντρισθὲν φυτικὸν μόριον ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος. Ὁ βοτανώδης ἐγκεντρισμὸς ἐπιτυγχάνει ἰδίως εἰς τὰ γεώμηλα, τὰς κολοκύνθας, τὰς κράμβας, τοὺς πέπονας κτλ.

Ἐγκεντρισμὸς γλωσσοειδὴς *ἢ μαστιγοειδής.* Ἐφαρμόζεται εἰς τὰ ὑψηκάρηνα δένδρα καὶ εἶναι λίαν διαδεδομένος κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ τοιοῦτος ἐγκεντρισμὸς γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ τοῦ εὐρωστοτέρου βλαστοῦ προξενεῖται ὁριζόντιος ἐντομὴ μήκους 6 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ ἀρκετοῦ βάθους, ἀρχομένη ἐκ τοῦ κατωτέρου τμήματος τοῦ βλαστοῦ· ὀλίγον κάτωθεν τῆς προξενηθείσης ἐντομῆς γίνεται κάθετος σχισμή, ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω διευθυνομένη. Ὁ πρὸς ἐγκεντρισμὸν ἀντίστοιχος βλαστός, ὅστις εἶναι νεώτερος κατὰ τὴν ἡλικίαν, δι' ὃ καὶ τρυφερώτερος, δέον νὰ φέρῃ τρεῖς τοὐλάχιστον εὐρώστους ὀφθαλμούς, οἵτινες ἐκλεπτύνονται προσεκτικῶς κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον των, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζηται *γλωσσὶς ἢ μαστίγιον*, ἥτις εἰσάγεται κατὰ τὸν ἐγκεντρισμὸν ἐντὸς τῆς προξενηθείσης ἐπὶ τοῦ εὐρωστοτέρου βλαστοῦ σχισμῆς. Μετὰ τὴν τελείαν ἐφαρμογὴν τῶν δύο ἐγκεντρισθέντων βλαστῶν, τὰ τμήματα ταῦτα προσδένονται στερεῶς μέχρι τελείας προσκολλήσεώς των. Ὁ γλωσσοειδὴς ἐγκεντρισμὸς ἐκτελεῖται κατὰ τοὺς μῆνας Μάϊον καὶ Ἀπρίλιον.

Ἐγκεντρισμὸς ἐκ προσεγγίσεως. Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος, ἐπιτελεῖται δὲ καὶ αὐτομάτως, ἄνευ δηλαδὴ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἰς δάση, ὅταν οἱ κλάδοι δύο δένδρων λόγῳ συνεχοῦς προστριβῆς ἀπεφλοιώθησαν καὶ τέλος συνεκολλήθησαν. Ὁ διὰ προσεγγίσεως ἐγκεντρισμὸς λαμβάνει χώραν μόνον ὅταν τὰ δένδρα εὑρίσκωνται πλησίον ἀλλήλων, διακρίνεται δὲ εἰς τὰ ἑξῆς εἴδη:

Digitized by Google

α') *Ἐγκεντρισμὸς δι' ἐπαφῆς.* Κατ' αὐτὸν διασταυροῦνται ἢ ἁπλῶς πλησιάζουσιν ἀλλήλους δύο βλαστοὶ ἢ κλάδοι, ἀφοῦ προηγουμένως ἀποφλοιωθῇ τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς καὶ ἡ ἐντομὴ τοῦ ἑνὸς ἀνταποκρίνεται ἐπακριβῶς εἰς τὴν ἐντομὴν τοῦ ἑτέρου. Τὸ εἶδος τοῦτο διενεργεῖται ἀπὸ τὸν Ἰούνιον μέχρι τοῦ Αὐγούστου (σχ. 1).

β') *Ἐγκεντρισμὸς δι' ἐπικολλήσεως.* Ἐπὶ τῶν πρὸς ἐγκεντρισμὸν προωρισμένων βλαστῶν προξενοῦνται φοειδεῖς, ἐπιμήκεις ἐντομαὶ καὶ εἶτα, ἀφοῦ προσαρμοσθῶσιν ἐπακριβῶς τὰ δύο ἐντμηθέντα τμήματα, προσδένονται στερεῶς τὰ ἐγκεντρισθέντα φυτὰ μέχρις τελείας θρέψεως (σχ. 2).

γ') *Ἐγκεντρισμὸς δι' ἡμιτοξοειδοῦς στρεβλώσεως.* Οὗτος διενεργεῖται ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ἰουλίου καὶ πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ ἑνὸς φυτοῦ ἀποφλοιοῦται καὶ χαράσσεται προσεκτικῶς ὁ εὐρωστότερος ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου

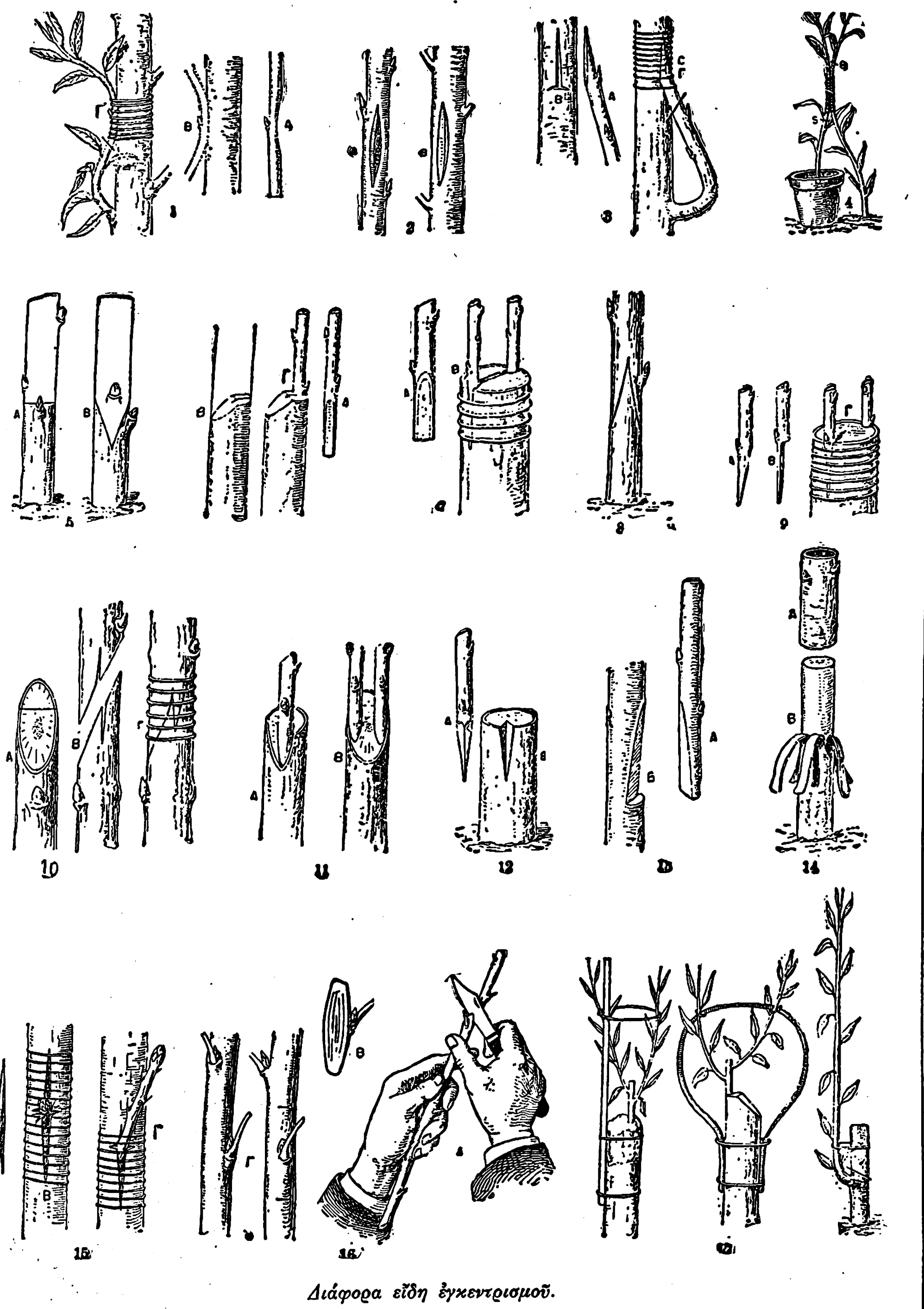

Διάφορα εἴδη ἐγκεντρισμοῦ.

[1=Δι' ἐπαφῆς. 2=Δι' ἐπικολλήσεως. 3=Δι' ἡμιτοξοειδοῦς στρεβλώσεως. 4='Εν γάστρᾳ. 5=Πλήρης. 6=Κατὰ τὰ πλάγια μέρη. 7=Διπλοῦς. 8=Τριγωνικός. 9=Στεφανωματικός. 10='Αγγλικὸς πολυσύνθετος. 11='Αγγλικὸς ἁπλοποιημένος. 12=Δι' ἁπλῆς προσεγγίσεως. 13=Δι' ἁπλῆς ἐπαφῆς. 14=Δι' ἐγκοιλώσεως. 15=Δι' ἐπαφῆς ὑπὸ τὸν φλοιόν. 16=Δι' ἐνοφθαλμισμοῦ. 17=Διαμόρφωσις ἐγκεντρισθέντων φυτῶν.]

προξενεῖται λοξὴ τριγωνικὴ ἐντομή. Κατόπιν τὰ δύο τμήματα ἐφάπτονται καὶ προσθέτονται στερεῶς μέχρις τελείας θρέψεως τῆς προξενηθείσης πληγῆς των (σχ. 3). Ὁ ἐκ προσεγγίσεως ἐμβολιασμὸς ἐπιτυγχάνει ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ἐν γάστραις διατηρούμενα φυτά, ἢ ὅταν τὸ ἓν τῶν πρὸς ἐγκεντρισμὸν φυτῶν εὑρίσκεται ἐν γάστρᾳ καὶ τὸ ἕτερον ἐν τῷ ἐδάφει. Ὁ ἐγκεντρισμὸς συντελεῖται ὁμοίως δι' ἐντομῆς καὶ πλησιάσεως τῶν ἐντμηθέντων φυτικῶν μορίων, ὁπότε μετὰ τὴν τελείαν θρέψιν ἀποκόπτεται πάντοτε τὸ ἐν τῷ ἐδάφει ἐγκεντρισθὲν τμῆμα τοῦ μητρικοῦ σώματος (σχ. 4).

Ἐγκεντρισμὸς διὰ σχισμῆς. Ὁ τρόπος οὗτος διενεργεῖται κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον καὶ γενικῶς συνίσταται ἐκ τῆς σφηνοειδοῦς σχισμῆς, ἥτις προξενεῖται εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πρὸς ἐγκεντρισμὸν βλαστούς. Τὸν διὰ σχισμῆς ἐγκεντρισμὸν διακρίνομεν εἰς τὰ ἑξῆς εἴδη:

α') *Ἐγκεντρισμὸς πλήρης.* Κατὰ τοῦτον τὰ ἐνταμέντα φυτικὰ μόρια ἔχουσι τὴν αὐτὴν διάμετρον. Πρὸς τούτοις αἱ ἐντομαὶ γίνονται ὁριζοντίως καὶ τὸ πρὸς ἐγκεντρισμὸν τμῆμα, ὅπερ περιλαμβάνει ἕνα, δύο ἢ τρεῖς ὀφθαλμούς, τέμνεται κατὰ τὴν βάσιν του καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὴν ἀντίστοιχον ἐντομὴν τοῦ ἑτέρου πρὸς ἐγκεντρισμὸν φυτοῦ. Τὸν διὰ πλήρους σχισμῆς ἐγκεντρισμὸν διενεργοῦσιν εἴς τινας παραμεσογειακὰς χώρας καὶ ἐπὶ τῶν κλημάτων (σχ. 5).

β') *Ἐγκεντρισμὸς κατὰ τὰ πλάγια μέρη.* Οὗτος συνίσταται εἰς τὴν ἐμφύτευσιν ἐγκεντρίδος μετρίου μήκους εἰς ἀντίστοιχον πλαγίαν ἐντομὴν προξενηθεῖσαν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου πρὸς ἐγκεντρισμὸν φυτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον πλευρᾶς τοῦ φυτοῦ. Τὸ φέρον τὸν ὀφθαλμὸν τμῆμα τοῦ φυτοῦ ἀποφλοιοῦται εἰς ἱκανὸν μῆκος καὶ ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ κατὰ τὴν βάσιν του προξενοῦνται ἀρκεταὶ τομαὶ διὰ τῆς ἐγκεντρίδος, οὕτως ὥστε νὰ κυκλοφορῇ ἐλευθέρως καὶ ἀπροσκόπτως ὁ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ περιεχόμενος χυμὸς εἰς τὴν ἀντίστοιχον ἐντομήν, τὴν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου φυτοῦ προξενηθεῖσαν καὶ ἀντιθέτως (σχ. 6).

γ') *Ἐγκεντρισμὸς διπλοῦς.* Κατὰ τοῦτον εἰσάγονται ἐν τῇ προξενηθείσῃ σχισμῇ δύο ἐγκεντρίδες ἀντὶ μιᾶς, ἀνὰ μία ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς τοῦ πρὸς ἐγκεντρισμὸν ἑτέρου βλαστοῦ. Αἱ ἐντομαὶ τῶν ἐγκεντρίδων εἶναι λοξαὶ καὶ οὕτω διαμορφωμέναι, ὥστε νὰ ἐφαρμόζωσι πλήρως εἰς τὰς ἐντομὰς τοῦ ἑτέρου φυτοῦ. Προσέτι ἀπαραιτήτως δέον νὰ φέρωσιν ὀφθαλμοὺς δύο ἢ πλείονας. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐγκεντρισμοῦ γίνεται εἰς τὰ ὀπωροφόρα ἰδίως δένδρα καὶ συνηθέστερον κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον (σχ. 7).

δ') *Ἐγκεντρισμὸς τριγωνικός.* Οὗτος ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὸν διὰ σχισμῆς πλήρους τοιοῦτον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ προξενηθεῖσα ἐντομὴ εἶναι τριγωνική, λίαν ἐκλεπτυσμένη κατὰ τὴν γωνίαν τῆς ἐπαφῆς τῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου (σχ. 8).

Ἐγκεντρισμὸς στεφανωματικός. Οὗτος διενεργεῖται εἰς δένδρα ὀγκώδη καὶ ἕνεκα τούτου δυσκόλως σχιζόμενα. Πρὸς τοῦτο ἀποκόπτεται ἐγκαρσίως τὸ πρὸς ἐγκεντρισμὸν δένδρον, ἀπομακρύνεται διὰ ξυλίνης σφηνὸς καὶ ἐπὶ ἀρκετοῦ βάθους ὁ φλοιός, ὁ πέριξ τοῦ ἀποκοπέντος τμήματος εὑρισκόμενος, λαμβάνονται οἱ θαλλοὶ τοῦ κεντρικοῦ ἀποκοπέντος τμήματος, οἵτινες ἀποτέμνονται κατὰ τὸ κατώτερον αὐτῶν τμῆμα καὶ κατὰ πλαγίαν διεύθυνσιν καὶ ἐξ ἑνὸς μόνον μέρους καὶ τέλος εἰσάγονται εἰς τὸ μεταξὺ χωρίσματος τοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ στομφώματος τοῦ ἑτέρου φυτοῦ διάστημα. Μετὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην καλύπτομεν διὰ μίγματος ἐκ πίσσης τὴν προξενηθεῖσαν πληγὴν καὶ περιβάλλομεν τὸ ἐγκεντρισθὲν τμῆμα δι' ὑφάσματος στερεῶς δεδεμένου. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐμβολιασμοῦ διενεργεῖται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, εἰς δένδρα μὲ ὀγκώδη κορμὸν καὶ κυρίως εἰς τὰ παράγοντα ἐμπυρήνους καρπούς (σχ. 9).

Ἐγκεντρισμὸς κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα. Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται εἰς δύο τρόπους:

α') *Ἐγκεντρισμὸς ἀγγλικὸς πολυσύνθετος.* Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ὁ περισσότερον ἐν χρήσει, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀντοχῆς τὴν ὁποίαν παρουσιάζει, καὶ διενεργεῖται κυρίως εἰς τὰς ἀμπελοφυτείας. Πρὸς τοῦτο ἐγκεντρίζουν τὴν ἄμπελον ἢ κατὰ τὰ χειλώματα τοῦ βλαστοῦ ἢ κατὰ τὸ μέσον τούτου. Ἡ ἐντομὴ εἶναι ἢ ἐγκαρσία καὶ λεία, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἢ κατ' ἐναλλασσομένας ἐντομάς, ἁπλᾶς ἢ κυματοειδεῖς. Ὅσῳ κανονικωτέρα εἶναι ἡ προξενουμένη ἐντομὴ καὶ ὅσῳ τελειότερον ἐφαρμόζει ἐπὶ τῆς ἐντομῆς τοῦ ἀντιστοίχου φυτικοῦ τμήματος, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἐγκεντρισμὸς εἶναι ἐπιτυχέστερος καὶ ἡ συγκόλλησις ταχυτέρα (σχ. 10).

β') *Ἐγκεντρισμὸς ἀγγλικὸς ἁπλοποιημένος.* Διενεργεῖται κυρίως ἐπὶ διαφόρων ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν μηλεῶν, καὶ συνίσταται εἰς τὴν καθ' ὁριζοντίαν διεύθυνσιν κολόβωσιν τοῦ ἑτέρου πρὸς ἐγκεντρισμὸν φυτοῦ καὶ διεισχώρησιν ἐντὸς τῆς προξενηθείσης ἐντομῆς τοῦ ἄλλου φυτοῦ, ὅπερ φέρει ἀντιθέτου διευθύνσεως σχισμήν. Δυνατὸν ἀντὶ μιᾶς νὰ τοποθετηθῶσι καὶ δύο ἐγκεντρίδες (σχ. 11).

Ἐγκεντρισμὸς δι' ἁπλῆς προσεγγίσεως. Ἐπὶ τῶν πρὸς ἐγκεντρισμὸν φυτῶν διενεργοῦνται δύο τριγωνικαὶ καὶ ἱκανοῦ μήκους ἐντομαὶ καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ μία νὰ ἐφαρμόζῃ τελείως ἐπὶ τῆς ἑτέρας. Ὁ δι' ἁπλῆς προσεγγίσεως ἐγκεντρισμὸς γίνεται κυρίως εἰς δένδρα ἔχοντα εὐρωστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κορμὸν (σχ. 12).

Ἐγκεντρισμὸς δι' ἁπλῆς ἐπαφῆς. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐμβολιασμοῦ διενεργεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ δενδρύλλια τοῦ καλλωπισμοῦ, τὰ ἐντὸς θερμοκηπίων διατηρούμενα. Κατὰ τοῦτον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πρὸς ἐγκεντρισμὸν φυτῶν ἀφαιρεῖται εἰς ἱκανὸν διάστημα ὁ φλοιὸς καὶ ἐν σχήματι ἀκανονίστου τριγώνου καὶ ἐφάπτονται αἱ δύο ἀπεφλοιωμέναι ἐπιφάνειαι (σχ. 13).

Ἐγκεντρισμὸς δι' ἐγκοιλώσεως. Κατὰ τοῦτον τὸ ἓν ἐκ τῶν πρὸς ἐγκεντρισμὸν προοριζομένων δένδρων ἀποφλοιοῦται προσεκτικῶς κατ' εὐθείας λεπίδας καὶ τὸ ἕτερον κινητὸν τμῆμα ἐνσκάπτεται μετὰ προσοχῆς καὶ οὕτως ὥστε νὰ ἐφαρμόζηται τελείως ἐπὶ τοῦ ἀντιστοίχου ἀποφλοιωθέντος τμήματος, ἐφ' οὗ προηγουμένως ἔχουσι προξενηθῆ ἀρκεταὶ ἐντομαὶ πρὸς ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τῶν χυμῶν τοῦ βλαστοῦ. Εἶτα τὰ λεπιδοειδῆ τεμάχια τοῦ ἀποφλοιωθέντος τμήματος διευθετοῦνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ περιβάλλωσι τὰ ἐξωτερικὰ τοιχώματα τοῦ ἐγκοιλωθέντος τμήματος, τὸ δὲ ἐγκεντρισθὲν τμῆμα τοῦ φυτοῦ προσδένεται διὰ τεμαχίου ὑφάσματος μέχρι συγκολλήσεώς του (σχ. 14).

Ἐγκεντρισμὸς δι' ἐπαφῆς ὑπὸ τὸν φλοιόν. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐγκεντρισμοῦ διενεργεῖται κυρίως εἰς τὰς ἀχλαδέας καὶ τὰς μηλέας καὶ λαμβάνει χώραν ἀπὸ τῆς 15ης Ἰουλίου μέχρι τῆς 8ης Σεπτεμβρίου. Ὁ ἐγκεντρισμὸς γίνεται κυρίως ἐπὶ κλάδων φερόντων ἀνθοφόρους ὀφθαλμούς. Πρὸς τοῦτο ὁ φλοιὸς τοῦ κλάδου σχίζεται σταυροειδῶς καὶ κατόπιν ἀποφλοιοῦται προσεκτικῶς τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐντομέως. Μετὰ τοῦτο ἐντέμνεται καὶ ὁ κλάδος τοῦ ἑτέρου φυτοῦ, ὅστις φέρει τὸν ἀνθοφόρον ὀφθαλμὸν καὶ εἰσάγεται ἐντὸς τοῦ ἑτέρου προπαρασκευασθέντος κλάδου, ἀφοῦ πρῶτον ἐκσκαφῇ οὕτως, ὥστε ὁ ὀφθαλμὸς νὰ τοποθετηθῇ ἐπακριβῶς ἐπὶ τῆς κοιλότητος. Ὁ ἐγκεντρισμὸς δι' ἐπαφῆς ὑπὸ τὸν φλοιὸν γίνεται συνήθως πρὸς παραγωγὴν καρπῶν μεγαλυτέρου μεγέθους (σχ. 15).

Ἐγκεντρισμὸς δι' ἐνοφθαλμισμοῦ. Διενεργεῖται κυρίως εἰς τὰ καλλωπιστικὰ δενδρύλλια καὶ συνίσταται εἰς τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ

Digitized by Google

τὴν ἐπικόλλησιν τοῦ ἐντμηθέντος τμήματος εἰς τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα τοῦ πρὸς ἐγκεντρισμὸν φυτοῦ, ἐφ' οὗ προηγουμένως ἔχουσι προξενηθῆ βαθεῖαι ἐντομαί. Ὁ ἐγκεντρισμὸς οὗτος λαμβάνει χώραν ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου (σχ. 16).

Τεχνικὴ διαμόρφωσις τῶν ἐγκεντρισθέντων φυτῶν. Τὰ ἐγκεντρισθέντα φυτὰ ἢ ἀφίενται νὰ ἀναπτυχθῶσι φυσικῶς περαιτέρω ἢ τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ἀνθρώπου λαμβάνουσι τὸ ἀρεστὸν ἑκάστῳ καλλιεργητῇ σχῆμα (σχ. 17).

Τῶν χρησιμοποιουμένων πρὸς ἐγκεντρισμὸν ἐργαλείων ὑπάρχουσι πλεῖστοι τύποι, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: ὁ *πρίων,* ὁ *κλαδευτήρ,* ἡ *ἐγκεντρίς,* τὸ *δρεπανίδιον,* ὁ *ἐντομεὺς* καὶ τὸ *σφυρίον.*

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἐγκεντρισμὸς *εὐλογίας*·** βλ. *εὐλογιασμός.*

Ἔγκερ (Eger) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν τῇ βορειοδυτικῇ γωνίᾳ τῆς Βοημίας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Φίχτελ, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἔγκερ. Κάτοικοι 27.524. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος καὶ ἔχει βιομηχανίαν ὑφασμάτων καὶ μηχανημάτων. Τὸ σημαντικώτερον μνημεῖον τῆς πόλεως εἶναι τὸ ἐπὶ βράχου ἄνωθεν αὐτῆς εὑρισκόμενον ἡμιηρειπωμένον ἀνάκτορον, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Α' κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἔχει γοτθικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀνακαινισθεῖσαν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, καὶ μουσεῖον, ὅπερ ἦτο ἄλλοτε δημαρχεῖον καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφονεύθη ὁ Βαλλενστάϊν τῷ 1634, καὶ ἄλλοι αὐτοκρατορικοὶ στρατηγοί. Σῴζεται ἐν αὐτῇ ἡ οἰκία ἐν τῇ ὁποίᾳ διέμενεν ὁ Σίλλερ. Οἱ κάτοικοι εἶναι σχεδὸν πάντες γερμανικῆς καταγωγῆς, καίτοι ἡ πόλις ἀπετέλει μέρος τῆς Βοημίας ἀπὸ τοῦ 1350. Πρὸ τῆς προσαρτήσεως αὐτῆς εἰς τὴν Βοημίαν ἀπετέλεσε τμῆμα τῆς Γερμανίας καὶ κατόπιν τῆς Αὐστρίας καὶ ἦτο πρωτεύουσα διαμερίσματος καλουμένου Ἔγκερλαντ. Ἡ τσεχικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως εἶναι *Τσέμπ.*

— **Ἔγκερ** (Eger) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Οὐγγαρίας, γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ γερμανικὸν ὄνομα *Ἔρλαου* (ἡ ἀρχαία Agria). Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔγκερ, παραποτάμου τοῦ Τέϊς, εἰς ἀπόστασιν 120 χλμ. πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Βουδαπέστης, ἐν βαθείᾳ καὶ ὑπὸ ὀρέων περικλειομένῃ κοιλάδι. Κάτοικοι 28.753. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Χέβες καὶ ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ὀνομαστῶν ἐρυθρῶν οἴνων, οἵτινες θεωροῦνται ἐκ τῶν καλυτέρων τῆς Οὐγγαρίας. Ἔχει ἐπίσης σημαντικὴν βιομηχανίαν ὑφασμάτων. Εἶναι κυρίως ὀνομαστὴ διὰ τὰς ὡραίας ἐκκλησίας της, ὧν ἡ κυριωτέρα εἶναι ἡ μητρόπολις, κτισθεῖσα τῷ 1837. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κτιρίων τὰ σπουδαιότερα εἶναι ἡ ἀρχιεπισκοπή, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Στεφάνου, ἡ βιβλιοθήκη καὶ πολλὰ πλούσια μοναστήρια. Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1010, πέριξ προϋπάρχοντος μοναστηρίου, κατεστράφη κατὰ μέγα μέρος τῷ 1241 ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ ὑπέστη κατόπιν πολλὰς καταστροφὰς κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Οὔγγρων πρὸς τοὺς Τούρκους. Τῷ 1552 ἀντέστη ἡρωϊκῶς εἰς τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων, οἵτινες ὅμως κατώρθωσαν κατόπιν νὰ καταλάβουν αὐτὴν τῷ 1556 καὶ νὰ παραμείνουν μέχρι τοῦ 1687. —Μ.

—**Ἔγκερ** ἢ ***Ὄχρ*** (Eger ἢ Ohr) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ *Ἔλβα.* Πηγάζει ἐν Βαυαρίᾳ, ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Φίχτελ τῆς Ἄνω Φραγκωνίας καὶ ῥέει πρὸς Α. Διέρχεται παρὰ τὰς πόλεις Ἔγκερ, Κάρλσμπαντ καὶ Σάατς καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἔλβαν παρὰ τὴν Τερέζιενσταντ. Ἔχει μῆκος 310 χλμ., ὁ δὲ ῥοῦς αὐτοῦ εἶναι ὁρμητικός, μὴ ἐπιτρέπων τὴν ναυσιπλοΐαν. Τσεχιστὶ ὀνομάζεται καὶ *Ὄχρ.* —Μ.

Ἔγκερι ἢ ***Αἴγκερι*** (Egeri καὶ Aegeri) *[Γεωγρ.].* Λίμνη τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Ζούγκ, πρὸς Ν τῆς Ζυρίχης. Ἔχει ἐμβαδὸν 7 τετρ. χλμ. καὶ εὑρίσκεται εἰς ὕψος 728 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς εὑρίσκονται δύο κωμοπόλεις, ὧν ἡ μία καλεῖται *Ὄμπερ - Ἔγκερι* καὶ ἔχει περὶ τοὺς 2000 κατοίκους, κτηνοτροφίαν, τυροκομίαν καὶ μεταξοσκωληκοτροφίαν, ἡ δὲ ἄλλη *Οὔντερ - Ἔγκερι* μετὰ 2502 κατοίκων καὶ σανατορίου χοιραδικῶν. —Μ.

ἐγκεφαλαλγία (ἡ)· ἄλγος τοῦ ἐγκεφάλου.

ἐγκεφαλαλγικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐγκεφαλαλγίαν.

ἐγκεφάλαρτος (ὁ) (Encephalartus) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκαδοειδῶν,* περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ὀδοντωτά, συνήθως ἀκανθωτά, μὲ ἄνθη ἄρρενα καὶ θήλεα, οὐχὶ ὅμως ταυτοχρόνως ἐμφανιζόμενα καὶ κατὰ στρόβιλον διατεταγμένα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν κλάδων. Ὁ καρπὸς ὁμοιάζει πρὸς κῶνον καὶ ἐνίοτε λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 20 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἡ ἐντεριώνη τοῦ κορμοῦ των περικλείει μαλακὴν οὐσίαν, ἥτις τρώγεται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Οἱ ἐγκεφάλαρτοι πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, ἀλλ' ἀναπτύσσονται βραδύτατα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *ἐγκεφάλαρτος ὁ δενισόνιος* (Encephalartus denisonii), *ἐγκεφάλαρτος ὁ σπειροειδὴς* (Encephalartus spiralis), *ἐγκεφάλαρτος ὁ πρεΐσσιος* (Encephalartus preissii), *ἐγκεφάλαρτος ὁ ἀλτενστείνιος* (Encephalartus altensteinii), *ἐγκεφάλαρτος ὁ λεμάννιος* (Eneephalartus lehmannii) καὶ *ἐγκεφάλαρτος ὁ κάφριος* (Encephalartus caffer). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοφυτ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεογενοῦς ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ.Κ.Γ.

ἐγκεφαλικός, *—ή, —όν·* ὁ τοῦ ἐγκεφάλου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐγκέφαλον: «ἐγκεφαλικαὶ φλέβες», «ἐγκεφαλικὴ διατάραξις».—Ἐπίρρ. ***ἐγκεφαλικῶς.***

— **ἐγκεφαλικὰ *ἀγγεῖα*** *[Ἀνατομ.].* Αἱ *ἀρτηρίαι* τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ἡ προσθία ἐγκεφαλικὴ ἢ τοῦ μεσολοβίου, ἡ μέση ἐγκεφαλικὴ ἢ τῆς Συλουϊείου αὔλακος, ἀμφότεροι διφυεῖς, κλάδοι δὲ ληκτικοὶ τῆς ἔσω καρωτίδος, καὶ αἱ ὀπίσθιαι ἐγκεφαλικαὶ ἀρτηρίαι, ἤτοι αἱ δύο ἀκρεμόνες τῆς βασικῆς ἀρτηρίας (τῶν σπονδυλικῶν ἀρτηριῶν). Τούτοις δὲ προσθετέον καὶ τὴν τὰς δύο προσθίας ἐγκεφαλικὰς ἀρτηρίας συνάπτουσαν προσθίαν ἀναστομωτικὴν ἀρτηρίαν. Ἐκ τῶν ἀρτηριῶν δὲ τούτων ἀπαρτίζεται κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἐγκεφάλου ὁ *ἀρτηριακὸς* ἢ *Βιλλίσειος στέφανος,* ἐξ οὗ ἐκπηγάζουσι πάντες οἱ δευτερεύοντες ἀρτηριακοὶ κλάδοι, δι' ὧν ἐξασφαλίζεται ἡ σύγχρονος καὶ ὁμότιμος ἀγγείωσις ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου. Αἱ δ' *ἐγκεφαλικαὶ φλέβες* χαρακτηρίζονται ὅτι δὲν συμπορεύονται μετὰ τῶν ἀρτηριῶν, στεροῦνται δὲ βαλβίδων καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τοὺς φλεβώδεις κόλπους τῆς σκληρᾶς μήνιγγος. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἐγκεφαλικὰ *κέντρα*** *[Φυσιολ.].* Οὕτω καλοῦνται διάκριτοι τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου μοῖραι ἢ κέντρα, ὧν ἕκαστον ἐπιτελεῖ αἰσθητικὴν καὶ κινητικὴν λειτουργίαν, ἔνθεν μὲν δεχόμενον αἰσθητηρίους ἶνας ἐκ τῶν διαφόρων αἰσθητηρίων ὀργάνων, ἔνθεν δ' ἐκπέμπον κινητικὰς ἢ φυγοκέντρους. Ἐντεῦθεν ὁ φλοιὸς τοῦ ἐγκεφάλου ἀποβαίνει ἡ *προβλητικὴ ἐπιφάνεια,* ἐφ' ἧς προβάλλονται αἱ διεγέρσεις πάντων τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Πλὴν δ' ὅμως τῶν προβλητικῶν ἢ αἰσθητικοκινητικῶν τούτων κέντρων ἑδράζονται ἐν τῷ φλοιῷ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἕτερα κέντρα, τὰ *συνδετικὰ κέντρα* (διανοητικὰ ἢ ψυχικά), ἅτινα παρεμβαλλόμενα μεταξὺ τῶν προβλητικῶν κέντρων συνδυάζουσι καὶ συναρμολογοῦσι τὰς πνευματικὰς καὶ ψυχικὰς λειτουργίας (βούλησιν, μνήμην, κρίσιν, αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ). Καὶ ὅσαι μὲν τῶν ἰνῶν ἐκφύονται ἢ τελευτῶσιν εἰς τὰ προβλητικὰ κέντρα (φυγόκεντροι ἢ κεντρομόλοι), καλοῦνται *προβλητικαί,* αἱ δὲ συνδέουσαι τὰ συνδετικὰ κέντρα πρός τε ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ προβλητικὰ κέντρα καὶ μὴ ἐξερχόμεναι τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου καλοῦνται *συνδετικαὶ ἶνες.*

Τὰ *προβλητικὰ κέντρα* ἀναλόγως τῆς λειτουργίας διαιροῦνται εἰς κινητικὰ καὶ αἰσθητήρια, ἅτινα ἀμφότερα καταλαμβάνουσι τέσσαρας ζώνας τοῦ φλοιοῦ, τὴν *κεντρικήν,* τὴν *ἰνιακήν,* τὴν *κροταφικὴν* καὶ τὴν *ἱπποκάμπειον* ζώνην. α') Ἡ *κεντρικὴ ζώνη* περιλαμβάνει τὰς δύο κεντρικὰς ἕλικας μετὰ τοῦ παρακέντρου λοβίου, ὡς καὶ τὰς βάσεις τῶν τριῶν μετωπιαίων ἑλίκων καὶ τὸ ἄνω βρεγματικὸν λόβιον (βλ. *ἐγκέφαλος*). Τούτων δὲ κυρίως ἡ προσθία κεντρικὴ ἕλιξ μετὰ τῆς συνεχομένης αὐτῇ μοίρας τοῦ παρακέντρου λοβίου καὶ τῆς (ἄνω) καλύπτρας τῆς νήσου περιέχει τὰ κινητικὰ κέντρα, ἅτινα ἐρεθιζόμενα προκαλοῦσι κινήσεις κυρίως ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου πλαγίου τοῦ σώματος. Ἀκριβέστερον δέ, ἐν τῇ προσθίᾳ μοίρᾳ τοῦ παρακέντρου λοβίου καὶ ἐν τῇ ὀπισθίᾳ μοίρᾳ τῆς ἄνω μετωπιαίας ἕλικος κεῖται τὸ *κινητικὸν κέντρον τοῦ κορμοῦ,* ἐν δὲ τῇ ὀπισθίᾳ μοίρᾳ τοῦ παρακέντρου λοβίου καὶ ἐν τῷ ἄνω τριτημορίῳ τῆς προσθίας κεντρικῆς ἕλικος κατασκηνοῖ τὸ *μυϊκὸν* ἢ *κινητικὸν κέντρον τῶν κάτω ἄκρων·* κατωτέρω δὲ τούτου ἕπονται κατὰ σειρὰν τὸ κινητικὸν κέντρον τοῦ ὤμου, τοῦ βραχίονος, τοῦ πήχεως, τῆς χειρός, τῶν δακτύλων, τοῦ στόματος, τῆς γλώσσης. Ἐν δὲ τῇ καλυπτρικῇ μοίρᾳ τῆς νήσου, τῇ συνδεούσῃ τὴν προσθίαν κεντρικὴν ἕλικα μετὰ τῆς ὀπισθίας, κατασκηνοῖ τὸ κέντρον τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος, τῆς μασήσεως καὶ τοῦ φάρυγγος· ἐν τῇ βάσει δὲ τῆς μέσης μετωπιαίας ἕλικος κεῖται τὸ κέντρον τῶν λεπτῶν κινήσεων τοῦ βραχίονος καὶ τῆς χειρός, δι' ὧν τελεῖται ἡ γραφή. Ἔμπροσθεν δὲ τούτου εὑρίσκονται ἐν τῇ αὐτῇ ἕλικι τὸ κέντρον τῶν στροφικῶν κινήσεων τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς. Τὸ *κινητικὸν κέντρον τοῦ λόγου* (Broca) κεῖται ἐν τῇ κάτω μετωπιαίᾳ ἕλικι τοῦ ἀριστεροῦ ἡμιμορίου (ἐπὶ δεξιοχείρων) περὶ τὸν ἀνιόντα κλάδον τῆς πλαγίας σχισμῆς (Συλουϊείου)· ὑπὸ τούτου ἐκλύονται αἱ λεπταὶ κινήσεις τῶν μυῶν, τῶν χειλέων, τοῦ φάρυγγος, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ λάρυγγος, δι' ὧν τελεῖται ὁ λόγος, ἐνῷ αἱ ἁδρότεραι κινήσεις τῶν αὐτῶν μυῶν ἔχουσι τὰ κέντρα αὐτῶν ἐν τῷ κάτω πέρατι τῆς προσθίας κεντρικῆς ἕλικος καὶ τῇ συνεχομένῃ μοίρᾳ τῆς καλύπτρας τῆς νήσου. Ἡ ὀπισθία κεντρικὴ ἕλιξ καὶ τὸ ἄνω βρεγματικὸν λόβιον εἶναι τὰ *κέντρα τῆς μυϊκῆς αἰσθήσεως,* τῆς ἁφῆς, τοῦ πόνου καὶ τῆς θερμοκρασίας (ἁπτικὴ σφαῖρα τοῦ σώματος). Εἰς ἅπασαν τὴν εἰρημένην κεντρικὴν ζώνην ἔνθεν μὲν ἀπολήγουσιν αἱ κεντρομόλοι ἢ αἰσθητικαὶ ἶνες τοῦ ἑτέρου πλαγίου τοῦ σώματος (δέρματος, μυῶν κ.τ.τ.), ἔνθεν δὲ ἐκφύονται αἱ κινητικαὶ ἢ φυγόκεντροι ἶνες αὐτοῦ. β') Ἡ *ἰνιακὴ ζώνη* περιλαμβάνει τὸν περὶ τὴν πληκτραίαν σχισμὴν φλοιόν, τὸ σφηνοειδὲς λόβιον καὶ τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ. Καὶ περὶ μὲν τὴν πληκτραίαν σχισμὴν κατασκηνοῖ τὸ *κέντρον τῆς ὁράσεως·* ἐν δὲ τῷ σφηνοειδεῖ λοβῷ καὶ τῇ ἔξω ἄνω ἐπιφανείᾳ τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ κατασκηνοῦσι τὰ *μνημονικὰ κέντρα τῶν ὀπτικῶν ἀκτίνων·* ἐν δὲ τῇ γωνιώδει ἕλικι ἐνεδράζεται τὸ *ὀπτικὸν κέντρον τοῦ λόγου.* γ') Ἡ *κροταφικὴ ζώνη* περιέχει τὸ *κέντρον τῆς ἀκοῆς,* κατασκηνοῦν ἐν ταῖς ἐγκαρσίαις περιφερικαῖς ἕλιξι, καὶ τὸ *ἀκουστικὸν κέντρον τοῦ λόγου* (τοῦ Wernicke), κείμενον ἐν τῇ ὀπισθίᾳ μοίρᾳ τῆς ἄνω κροταφικῆς ἕλικος καὶ τῆς ἐγγὺς μοίρας τῆς ὑπερχειλίου ἕλικος. δ') Ἡ *ἱπποκάμπειος ζώνη* περιλαμβάνει τὴν ἱπποκάμπειον ἕλικα καὶ τὸν ἱππόκαμπον (Ἀμμώνειον κέρας), ἐν οἷς ἀμφοτέροις κατασκηνοῦσι τὰ *κέντρα τῆς ὀσφρήσεως καὶ τῆς γεύσεως.*

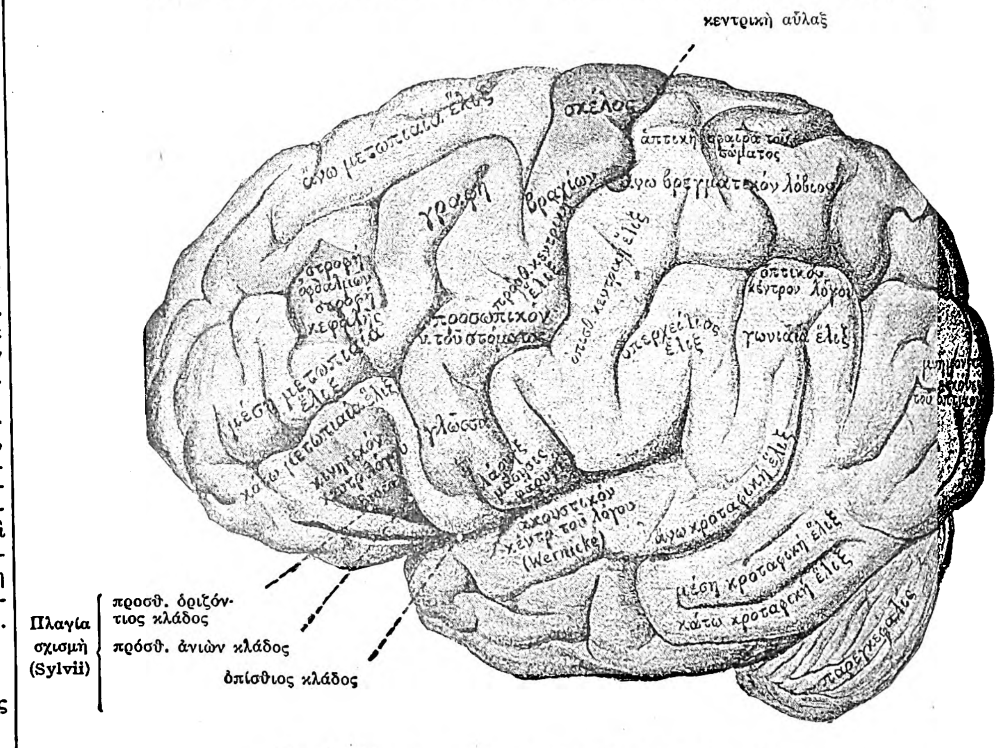

Τὰ φλοιώδη ἢ ψυχικὰ κέντρα τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου.
[Ἀριστερὸν ἡμισφαίριον ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ ὀλίγον ἐκ τῶν ἄνω.]

Συνδετικὰ κέντρα. Τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ φλοιοῦ

τοῦ ἐγκεφάλου (τὰ ²/₃) ἀποτελοῦνται ἐκ συνδετικῶν ἢ διανοητικῶν κέντρων. Τὰ συνδετικὰ δὲ ταῦτα μέρη διαιροῦνται εἰς τρεῖς ζώνας ἢ κέντρα, τὸ πρόσθιον, τὸ μέσον καὶ τὸ ὀπίσθιον. Καὶ τὸ μὲν *πρόσθιον κέντρον* καταλαμβάνει τὴν προσθίαν μοῖραν τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ· τὸ δὲ *μέσον*, μικρότερον τῶν λοιπῶν, ἀποτελεῖται ὑπὸ τῆς νήσου τοῦ ἐγκεφάλου· τὸ δὲ *ὀπίσθιον* περιλαμβάνει τὸ προσφηνοειδὲς λόβιον, μέρος τῆς γλωσσοειδοῦς

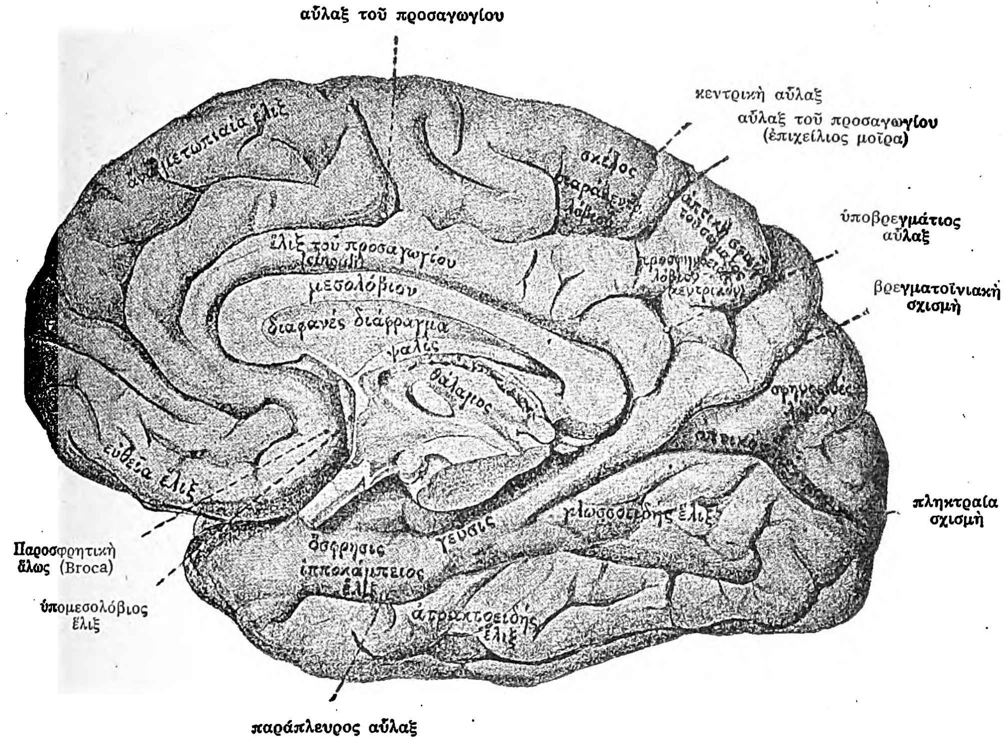

Τὰ φλοιώδη ἢ ψυχικὰ κέντρα τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου.

[Δεξιὸν ἡμισφαίριον, ἔσω ἐπιφάνεια καὶ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ κροταφικοῦ καὶ τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ, μετὰ διατομὴν τοῦ δεξιοῦ ἐγκεφαλικοῦ σκέλους.]

καὶ τῆς ἀτρακτοειδοῦς ἕλικος, τὰς βρεγματικὰς ἕλικας, τὴν προσθίαν μοῖραν τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ καὶ τὴν μέσην καὶ κάτω κροταφικὴν ἕλικα. α΄) Τὸ *πρόσθιον συνδετικὸν κέντρον* κατεργάζεται τὰς ἐσωτερικὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἡμετέρου σώματος, παραλαμβάνον αὐτὰς ἐκ τῶν αἰσθητικῶν προβλητικῶν κέντρων (ἁπτικῆς σφαίρας), εἰς ἃ προσάγονται διὰ κεντρομόλων ἰνῶν ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων, ἐκ τῶν μυῶν, ἐκ τῶν βλεννογόνων καὶ ἐκ τοῦ δέρματος. Ἐκ τῆς κατεργασίας δὲ αὐτῶν γεννᾶται ἡ συναίσθησις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἰδίου ἡμῶν σώματος. Ἐντεῦθεν παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ κέντρου τούτου κλονίζουσι τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας ἡμῶν ὑποστάσεως (τοῦ ἐγὼ ἡμῶν). β΄) Τὸ *μέσον συνδετικὸν κέντρον* ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ κέντρον τοῦ λόγου· διὸ παθολογικαὶ βλάβαι αὐτοῦ προκαλοῦσι διάφορα εἴδη ἀφασίας. γ΄) Τὸ δὲ *ὀπίσθιον συνδετικὸν κέντρον* κατεργάζεται ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις, προσλαμβάνον αὐτὰς ἐκ τῶν προβλητικῶν κέντρων τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Τούτου δ' ἕνεκα βλάβαι αὐτοῦ συνεπάγονται σύγχυσιν προσώπων καὶ πραγμάτων, ἀνικανότητα τοῦ προσανατολισμοῦ ἐν τῷ χώρῳ καὶ ὡρισμένας παθογνωμονικὰς διαταράξεις, οἷον λεξικὴν τύφλωσιν καὶ κωφότητα κτλ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἐγκεφαλικὰ κυστίδια** *[Ὀντογον.]* Ἀνευρύσματα τοῦ κεφαλικοῦ ἄκρου τοῦ μυελικοῦ σωλῆνος, τρία: πρόσθιον, μέσον καὶ ὀπίσθιον, παραγόμενα ὑπὸ δύο κυκλοτερῶν περισφίγξεων τοῦ ἄκρου τούτου τοῦ σωλῆνος. Ἐκ τοῦ προσθίου κυστιδίου παράγεται ἐφεξῆς μισχωτὸν ἐκκόλπωμα, τὸ *ὀφθαλμικὸν κυστίδιον*, ὅπερ παριστᾷ τὴν καταβολὴν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου· τὸ αὐτὸ πρόσθιον ἐγκεφαλικὸν κυστίδιον ἐν τοῖς μετέπειτα χωρίζεται εἰς δύο μέρη, τὸ τελικὸν (ἡμισφαίρια ἐγκεφάλου) καὶ τὸ διάμεσον κυστίδιον (ὀπτικοὶ θάλαμοι).

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἐγκεφαλικὰ νεῦρα** *[Ἀνατομ.]* Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκφυόμενα νεῦρα· ἀποτελοῦσι δὲ ταῦτα 12 ζεύγη νεύρων, ἤτοι τὰς 12 ἐγκεφαλικὰς συζυγίας, αἵτινες συνάπτονται μετὰ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου: τὸ ὀσφρητικὸν νεῦρον συνάπτεται μετὰ τῆς ὀσφρητικῆς μοίρας τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου, τὸ ὀπτικὸν μετὰ τοῦ διαμέσου καὶ τοῦ μέσου ἐγκεφάλου, τὸ κοινὸν κινητικὸν καὶ τὸ τροχιλιακὸν μετὰ τοῦ μέσου ἐγκεφάλου, τὸ τρίδυμον, τὸ ἀπαγωγόν, τὸ προσωπικὸν καὶ τὸ ἀκουστικὸν μετὰ τοῦ ὀπισθίου ἐγκεφάλου (γεφύρας), τὸ γλωσσοφαρυγγικόν, τὸ πνευμονογαστρικόν, τὸ παραπληρωματικὸν καὶ τὸ ὑπογλώσσιον μετὰ τοῦ προμήκους. Ἐκ τῶν 12 τούτων ἐγκεφαλικῶν νεύρων (συζυγιῶν) τὸ μὲν ὀσφρητικὸν καὶ τὸ ἀκουστικὸν παρεμφέρουσιν ἑκάτερον πρὸς ὀπισθίαν ῥίζαν (αἰσθητικὴν) νωτιαίου νεύρου, εἰδικευθεῖσαν δι' ὡρισμένην λειτουργίαν, τὸ δὲ ὀπτικὸν νεῦρον εἶναι οὐχὶ κυρίως νεῦρον, ἀλλ' ἐγκεφαλικὴ δεσμὶς συνάπτουσα ἐγκεφαλικὰ μέρη πρὸς ἄλληλα, ἤτοι τὸν ἀμφιβληστροειδῆ μετὰ τοῦ μέσου καὶ διαμέσου ἐγκεφάλου. Τὰ δὲ λοιπὰ 9 ἐγκεφαλικὰ νεῦρα συνίστανται τὰ μὲν ἐκ κινητικῆς καὶ αἰσθητικῆς ῥίζης (μικτά), τὰ δὲ ἐκ κινητικῶν μόνον ῥιζῶν (ἀμιγῆ κινητικά), οἷα εἶναι τὸ ὑπογλώσσιον, τὸ ἀπαγωγόν, τὸ τροχιλιακὸν καὶ τὸ κοινὸν κινητικόν. Οἱ δὲ πυρῆνες τῶν ἐγκεφαλικῶν νεύρων εἶναι οἱ μὲν *ἐκφυτικοί*, οἱ δὲ *τελικοί*. Οἱ ἐκφυτικοὶ πυρῆνες ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν ἐκφυομένων νεύρων διαιροῦνται εἰς *αἰσθητικοὺς* (αἰσθητηρίους) καὶ εἰς *κινητικούς*. Καὶ οἱ μὲν αἰσθητικοὶ ἐκφυτικοὶ πυρῆνες κεῖνται ἔξωθεν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποτελοῦντες τὰ γάγγλια τῶν νεύρων, οἷα εἶναι τὸ Γασσέρειον γάγγλιον τοῦ τριδύμου, τὸ λιθοειδὲς τοῦ γλωσσοφαρυγγικοῦ, τὸ σφαγιτιδικὸν τοῦ πνευμονογαστρικοῦ κλπ., ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ νωτιαῖα γάγγλια. Οἱ δὲ κινητικοὶ ἐκφυτικοὶ πυρῆνες κατασκηνοῦσιν ἐν τῇ φαιᾷ οὐσίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου. Οἱ τελικοὶ δὲ πυρῆνες κατασκηνοῦσιν ἐντὸς τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ παριστῶσι τὰ κέντρα, εἰς ἃ ἀπολήγουσι τὰ αἰσθητικὰ (αἰσθητήρια) νεῦρα. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἐγκεφαλικὴ αἱμορραγία**· βλ. *αἱμορραγία ἐγκεφάλου* καὶ *ἀποπληξία*.

— **ἐγκεφαλικὴ διάσεισις** *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται κατάλυσις, μᾶλλον ἢ ἧττον σημαντική, τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἐπερχομένη ἀποτόμως κατόπιν βίας ἐπενεργούσης ἐπὶ τοῦ κρανίου· ὀφείλεται δ' αὕτη, ἀσχέτως πρὸς ὑπαρχούσας τυχὸν ἄλλας ἀνατομικὰς βλάβας (κάταγμα τοῦ κρανίου, θλάσις τοῦ ἐγκεφάλου, ἐνδοκράνιος αἱμορραγία), εἰς κυκλοφορικὰς διαταράξεις κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἢ καὶ εἰς ἀλλοιώσεις τινάς, μικροσκοπικὰς κυρίως, τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας. Κατόπιν πλήξεως ἐπὶ τοῦ κρανίου ἢ πτώσεως, ὁ παθὼν αἰσθάνεται ζάλην, ὠχριᾷ, χάνει τὰς αἰσθήσεις, τὰ μέλη αὐτοῦ χαλαροῦνται μέχρι παραλύσεως σχεδόν, ἡ ἀναπνοὴ γίνεται ἐπιπόλαιος, ὁ σφυγμὸς ἀραιὸς καὶ ἀσθενής. Μετά τινα χρόνον ὁ παθὼν συνέρχεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀλλὰ παραμένει ἀκόμη ζάλη, καρηβαρία, γενικὴ κόπωσις. Εἰς τὰς βαρείας μορφὰς τῆς διασείσεως ἡ ἀπώλεια τῆς συνειδήσεως εἶναι τελεία, ὁ ἄρρωστος εὑρίσκεται ἐν βαθεῖ κώματι, οὐδεμία ἀντίδρασις ἐκδηλοῦται εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς· ὑπάρχουσι πολλάκις ἔμετοι, ἀκούσιαι κενώσεις καὶ οὐρήσεις. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ δύναται νὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος. Συνήθως, μετὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς βαθείας νάρκης, ἥτις διαρκεῖ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἢ καὶ ἡμέρας, ἐπακολουθεῖ περίοδος διεγέρσεως, ἐρυθρότης τοῦ προσώπου, κεφαλαλγία, σφυγμὸς ζωηρότερος, ἀνησυχία γενική, φαινόμενα ἅτινα παρέρχονται ὡσαύτως βαθμηδόν· συνήθως ὁ παθὼν δὲν ἐνθυμεῖται τὸ κατὰ τὸ συμβὰν ἀτύχημα καὶ τὰ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ γεγονότα. Θεραπεία ἐνδείκνυται ἐν ἀρχῇ διεγερτική· χαμηλὴ θέσις τῆς κεφαλῆς, θερμὰ εἰς τὰ ἄκρα, ἐντριβαί, συναπισμοί, ἐνέσεις καφουρᾶς, αἰθέρος κττ., ἠλεκτρισμὸς εἰς τὰ πέλματα καὶ τὰς παλάμας, τεχνητὴ ἀναπνοή. Ἐνίοτε ὠφελεῖ ὀσφυϊκὴ παρακέντησις καὶ ἐνδοφλέβιος ἔνεσις ὑπερτονικοῦ (50 %) σακχαρούχου ὀροῦ. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς διεγέρσεως, πάγος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ καθάρσια.

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

— **ἐγκεφαλικὴ ἐμβολή,—ἔμφραξις,—μαλάκυνσις** *[Ἰατρ.]*· βλ. *μαλάκυνσις* ἐγκεφάλου.

— **ἐγκεφαλικὴ θλάσις** *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται τραυματικὴ βλάβη τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, καθ' ἣν ἡ παθοῦσα τὴν βλάβην μοῖρα τοῦ ἐγκεφάλου δὲν συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν ἔξω διὰ λύσεως τῆς συνεχείας ὅλων τῶν μεσολαβούντων ἱστῶν, ἀλλά τινες τούτων τοὐλάχιστον παραμένουσιν ἀβλαβεῖς. Αἱ βλάβαι τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὴν θλάσιν εἶναι ποικιλώταται ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκτασιν, τὴν ἕδραν, τὸν ἀριθμὸν τῶν τραυματικῶν ἑστιῶν, ποικίλλουσαι ἀπὸ ἐλαχίστων λύσεων τῆς συνεχείας μέχρι ῥήξεων ἐκτεταμένων καὶ πολτοποιήσεως μεγάλης μοίρας τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας. Παράγεται δὲ ἡ ἐγκεφαλικὴ θλάσις δι' ἐπιδράσεως ἰσχυρᾶς βίας ἐπενεργούσης συνήθως ἐπὶ μεγάλης ἐπιφανείας τοῦ κρανίου. Πολλάκις μετὰ τῆς ἐγκεφαλικῆς θλάσεως συνυπάρχει καὶ κάταγμα τοῦ κρανίου. Τὰ συμπτώματα τῆς ἐγκεφαλικῆς θλάσεως ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἕδρας καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀνατομικῶν βλαβῶν. Ὑπάρχουσι θλάσεις, αἵτινες οὐδόλως γίνονται ἔκδηλοι δι' ἀντιστοίχων κλινικῶν φαινομένων, ἄλλαι παράγουσι παραλύσεις ἢ αἰσθητικὰς διαταράξεις, διαταράξεις τῆς λαλιᾶς, τῆς ὁράσεως κλπ., ἀναλόγως τῆς λειτουργίας τῆς παθούσης ἐγκεφαλικῆς μοίρας. Ἐν ἀρχῇ τὰ φαινόμενα τῆς θλάσεως καλύπτονται πολλάκις ὑπὸ φαινομένων διασείσεως. Ἡ ἐγκεφαλικὴ θλάσις δύναται ν' ἀπολήξῃ εἰς πλήρη ἴασιν ἢ νὰ καταλίπῃ μονίμους διαταραχάς. Πολλάκις φέρει εἰς θάνατον διὰ μηνιγγίτιδος ἢ ἐγκεφαλίτιδος ἐκ μολυσμοῦ τῆς τραυματικῆς ἑστίας. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

— **ἐγκεφαλικὴ συμπίεσις** *[Ἰατρ.]*. Τὰ φαινόμενα τῆς ἐγκεφαλικῆς πιέσεως παράγονται ἐκ ποικίλων παθολογικῶν καταστάσεων. Τοιαῦται εἶναι π. χ. κάταγμα κρανιακὸν μετ' εἰσοχῆς (ἐμπιέσεως) ὀστοῦ, συλλογὴ αἵματος (αἱμάτωμα) ἢ πύου ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου ἢ μεταξὺ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ ὀστοῦ, ἐκ τραυματικῆς ἢ ἄλλης αἰτίας, οἴδημα ἐγκεφαλικὸν ἢ ἀνάπτυξις φλεγμονώδους ἐξιδρώματος (μηνιγγῖτις), ὄγκοι διάφοροι ἀναπτυσσόμενοι ἐντὸς τοῦ κρανίου (νεοπλάσματα, κύστεις, φυμάτια, παράσιτα). Ἀναλόγως δὲ τῆς αἰτίας τὰ φαινόμενα τῆς πιέσεως ἐκδηλοῦνται ἄλλοτε μὲν ἀποτόμως, ἄλλοτε δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ μὲν γενικά, ἤτοι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆς ἕδρας τῆς παθολογικῆς ἐπεξεργασίας, ἀραίωσις τοῦ σφυγμοῦ, βραδύτης καὶ ἀνωμαλία τῆς ἀναπνοῆς, φλεβικὴ στάσις κατὰ τὴν θηλὴν τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἀντιληπτὴ διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου, διαταραχαὶ τῆς συνειδήσεως ἐκδηλούμεναι διὰ διεγέρσεως, κραυγῶν ἢ διὰ βαθείας νάρκης. Τοπικὰ δὲ φαινόμενα, ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς ἑκάστοτε ἕδρας τῆς παθήσεως, εἶναι σπασμοὶ καὶ παραλύσεις διάφοροι, ἀναισθησία κλπ. Ἡ πορεία καὶ ἡ ἔκβασις τῆς ἐγκεφαλικῆς πιέσεως ἐξαρτῶνται, ὡς εὐνόητον, ἐκ τοῦ αἰτίου. Δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἴασις, ἂν ἀνεγείρωμεν τὸ ἐμπιεσθὲν ὀστοῦν, ἂν μετὰ διάνοιξιν τοῦ κρανίου ἀνεύρωμεν καὶ καταπαύσωμεν τὴν πηγὴν τῆς αἱμορραγίας, κενώσωμεν πυώδη συλλογὴν ἢ ἀφαιρέσωμεν καλοήθη τινὰ ὄγκον τοῦ ἐγκεφάλου. Ὡς ἀνακουφιστικὰ μέσα χρησιμεύουσιν ἡ παρακέντησις τῶν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ ὀσφυϊκὴ παρακέντησις, ἔτι δὲ πολλάκις ἡ ἐφαρμογὴ ἀκτίνων Röntgen καὶ ἡ ἐνδοφλέβιος ἔνεσις ὑπερτονικοῦ σακχαρούχου ὀροῦ (50 %).

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

— **ἐγκεφαλικὴ συμφόρησις** *[Ἰατρ.]*. Ἐλαφρὰ ἀποπληκτοειδὴς κατάστασις προερχομένη ἐκ διαφόρων αἰτιῶν. Ἡ λέξις *συμφόρησις*, ὑποδηλοῦσα κυρίως ἄφθονον συρροὴν αἵματος εἰς τὸν ἐγκέφαλον, παρέμεινεν ἀφ' οὗ χρόνου δὲν εἶχον εἰσέτι σαφῶς διαχωρισθῆ αἱ ἐκ πλειόνων αἰτιῶν (αἱμορραγίας, ἐμφράξεως ἢ ἐμβολῆς) προκαλούμεναι ἐγκεφαλικαὶ βλάβαι. Αἱ ἐγκεφαλικαὶ συμφορήσεις παρέρχονται συνήθως ταχέως, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπωσιν ἢ ἐλαφρὰ ἑστιακὰ συμπτώματα, προκαλοῦνται δὲ εἴτε ἐξ αἱμορραγιῶν, ἰδίως τριχοειδῶν (ἐξ οὗ ἡ ἔννοια τῆς συμφορήσεως συμπίπτει περισσότερον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐγκεφαλικῆς αἱμορραγίας) εἴτε ἐκ τοπικῶν ἐμφράξεων ἢ ἐμβολῶν μικρῶν ἀγγείων, χωρὶς νὰ προκαλέσωσιν ἔντονα ἑστιακὰ συμπτώματα, λόγῳ σμικρότητος τοῦ ἀγγείου ἢ ἐντοπίσεώς των εἰς μοίρας τοῦ ἐγκεφάλου περιωρισμένης λειτουργίας. Γ. Κ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

— **ἐγκεφαλικοὶ ὄγκοι** *[Ἰατρ.]*. Διάφορα εἴδη ὄγκων ἀναπτύσσονται κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, ἤτοι νεοπλάσματα ποικίλα, ὡς γλοιώματα, σαρκώματα, καρκινώματα, ἐνδοθηλιώματα, σπανίως ἀγγειώματα καὶ χονδρώματα κτλ., ἔτι δὲ κύστεις, ὀφειλόμεναι πολλάκις εἰς τραυματισμόν, ὄγκοι συφιλιδικοὶ (κομμιώματα) καὶ φυματιώδεις (μονήρη φυμάτια). Τὰ αἴτια τῶν νεοπλασματικῶν ὄγκων τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ἄγνωστα· εἶναι οὐχ ἧττον ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἐνίοτε προηγήθη τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐγκεφαλικοῦ νεοπλάσματος τραῦμα κατὰ τὸ κρανίον. Οἱ ἐγκεφαλικοὶ ὄγκοι, ἀνεξαρτήτως τῆς

Digitized by Google

ἐντοπίσεως αὐτῶν, προκαλοῦσι διάφορα φαινόμενα ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἐξασκουμένην ὑπ' αὐτῶν πίεσιν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ πίεσις δ' αὕτη, ἐκδηλουμένη ἀνατομικῶς διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἀφθόνου ὑγροῦ ἐντὸς τῶν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου (ἐσωτερικὸς ὑδροκέφαλος), τῆς λεπτύνσεως τῶν ἐγκεφαλικῶν ἑλίκων, τῆς παραγωγῆς οἰδήματος τοῦ ἐγκεφάλου, δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ μεγάλης ἀναπτύξεως τοῦ ὄγκου, καὶ μέχρι τοῦ ὀστεΐνου περιβλήματος τοῦ ἐγκεφάλου ἐπιφέρουσα διάβρωσιν τοῦ κρανίου. Τὰ συνηθέστερα ἐπὶ ὄγκων τοῦ ἐγκεφάλου φαινόμενα εἶναι τὰ ἑξῆς: Κεφαλαλγία, ἐκ τῶν πρώτων καὶ σταθερωτέρων συμπτωμάτων, διαταραχαὶ τῆς λαλιᾶς, ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι, δυσθυμία, ἐλάττωσις τῆς μνήμης, ἐνίοτε φαινόμενα διεγέρσεως, ἀποπληκτικαὶ προσβολαί, ζάλη, ἀραίωσις τῶν σφύξεων (50—60 κατὰ 1'), ἔμετοι, γενικοὶ ἐπιληψιοειδεῖς σπασμοί, στάσις τῆς θηλῆς τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἀνωμαλίαι τῆς ὁράσεως μέχρι τυφλώσεως (ἀτροφία τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου). Ἡ γενικὴ κατάστασις ἄλλοτε μὲν διατηρεῖται καλή, ἄλλοτε δὲ καταπίπτει. Ἀναλόγως τῆς ἰδιαζούσης ἐντοπίσεως τοῦ ὄγκου παράγονται ἴδια φαινόμενα, ἅτινα καὶ δύνανται νὰ ὁδηγήσωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ἕδρας τοῦ ὄγκου. Οὕτω π. χ. οἱ ὄγκοι οἱ ἑδραζόμενοι κατὰ τὴν κινητικὴν μοῖραν τοῦ ἐγκεφάλου προκαλοῦσι παροξυσμοὺς τοπικῆς ἐπιληψίας καὶ παραλύσεως ἀντιστοίχων μελῶν. Ὄγκοι τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ παράγουσιν ἰδιαζούσας ὀπτικὰς διαταραχάς. Ὄγκοι τῆς βάσεως τοῦ κρανίου προκαλοῦσι παραλύσεις ὀφθαλμικῶν μυῶν κλπ. Ὄγκοι τῆς ὑποφύσεως παράγουσι πολλάκις φαινόμενα μεγαλακρίας (ἀκρομεγαλίας), ἄλλοτε παράγουσι διαταραχὰς τῆς θρέψεως, ἡμιανοψίαν κτλ. Ἴλιγγος, χαρακτηριστικὴ ταλάντευσις κατὰ τὴν βάδισιν καὶ τὴν ὀρθοστασίαν ἰδιάζουσιν εἰς τοὺς ὄγκους τῆς παρεγκεφαλίδος κτλ.

Ἡ πορεία τῶν ἐγκεφαλικῶν ὄγκων εἶναι συνήθως χρονία. Ἐμφανίζονται κατὰ κανόνα πρῶτον τὰ γενικὰ τῆς πιέσεως φαινόμενα καὶ κατόπιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον προστίθενται ἄλλα, ἀναλόγως τῆς ἕδρας καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὄγκου, ἐν μεγάλῃ ποικιλίᾳ συνδυασμῶν. Σπανίως συμβαίνει νὰ λανθάνῃ ἐπὶ καιρὸν ἡ ὕπαρξις τοῦ ὄγκου καὶ νὰ ἐκδηλωθῇ ἀποτόμως δι' ἀποπληκτικῆς τινος προσβολῆς. Ἡ διάρκεια τῆς νόσου εἶναι ἀπὸ μηνῶν μέχρις ἐτῶν τινων, ἡ δ' ἔκβασις αὐτῆς, ἄνευ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, εἶναι ὁ θάνατος, πλὴν μόνον ἐπὶ τῶν συφιλιδικῶν ὄγκων, ἐφ' ὧν εἰδικὴ θεραπεία δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἴασιν.

Εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν ἐγκεφαλικῶν ὄγκων, πλὴν τῆς κλινικῆς συμπτωματολογίας, βοηθεῖ πολλάκις ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων Röntgen ἐξέτασις, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ οὐχὶ ἀκίνδυνος παρακέντησις τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐπειδὴ πολλάκις ἀδυνατοῦμεν ν' ἀποκλείσωμεν ἀσφαλῶς τὴν συφιλιδικὴν φύσιν ἐγκεφαλικοῦ τινος ὄγκου, διὰ τοῦτο ἐφαρμόζομεν ἀντισυφιλιδικὴν θεραπείαν καὶ ἐπὶ ἀμφιβόλων περιπτώσεων. Ἄλλως μόνον ἐκ τῆς χειρουργικῆς δυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν ὁριστικὴν ἴασιν ἐγκεφαλικοῦ τινος ὄγκου, πράγματι δὲ ἐπετεύχθησαν τοιαῦται ἰάσεις ἐπὶ πολλῶν περιπτώσεων. Ἐννοεῖται, αἱ ἐγχειρήσεις αὗται εἶναι κινδυνώδεις καὶ δυσχερεῖς, συμβαίνει δὲ καὶ νὰ μὴ εὑρεθῇ ὁ διαγνωσθεὶς ὄγκος. Ὡς συμπτωματικὰ μέσα, πλὴν φαρμάκων κ. τ. τ., ὠφελοῦσιν ἐνίοτε παρακέντησις τῶν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀκτῖνες Röntgen καὶ ἁπλῆ κρανιοτομία ἄνευ ἐξαιρέσεως τοῦ ὄγκου (ἀνακουφιστικὴ κρανιοτομία). Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐγκεφαλῖτις (ἡ) [*'Ιατρ.*]. Φλεγμονὴ τοῦ ἐγκεφάλου, καθ' ἣν παθολογοανατομικῶς παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς τρία χαρακτηριστικά: α') ἀλλοίωσις τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ προκαλουμένη διὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῆς φλεγμονῆς (altération), β') ἔξοδος τῶν κυττάρων ἐκ τοῦ αἵματος, ἅτινα ἔπειτα προκαλοῦσι διήθησιν τῶν ἀγγείων ἢ παραμένουν ἐλεύθερα ἐντὸς τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ (exsudation), γ') ἀντίδρασις τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν λαμβάνουσι μέρος εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἡ γλοία καὶ ὁ συνεκτικὸς ἱστὸς τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος (prolifération). Τὰ χαρακτηριστικὰ ὅμως ταῦτα ἀποδεικνύουσι φλεγμονὴν μόνον ὅταν ἐμφανίζωνται ὡς ἐκδήλωσις πρωτοπαθοῦς, ἀνεξαρτήτου βλάβης τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ὄχι ὅταν παρουσιάζωνται δευτεροπαθῶς εἰς ἄλλας βλάβας τοῦ νευρικοῦ ἱστοῦ, π. χ. τραυματικάς, ἐξ ἐμβολῶν ἢ θρομβώσεων. Ἐκ τῶν ἐγκεφαλιτίδων ἐπομένως πρέπει ν' ἀποχωρισθῶσιν: α) ἐκεῖναι αἵτινες καταλήγουσιν εἰς διαπύησιν (ἐγκεφαλικὸν ἀπόστημα)· β) αἱ ἐξ ἐπινεμήσεως κατόπιν πυκνῶν μηνιγγιτίδων διαφόρου αἰτιολογίας, αἱ ὀφειλόμεναι εἰς φυματίωσιν καὶ συφίλιδα, ὡς καὶ ἡ τῆς προϊούσης παραλύσεως· γ) ἡ τῆς κατὰ πλάκας σκληρύνσεως καὶ ε) ἡ αἱμορραγικὴ ἐγκεφαλῖτις.

Αἱ ἐγκεφαλίτιδες ἐμφανίζονται ὑπὸ δύο μορφάς, ὡς

Α') *Ἐντόπισις ὀξειῶν λοιμωδῶν νόσων.* Σχεδὸν ὅλαι αἱ λοιμώδεις νόσοι δύνανται νὰ ἐμφανίσωσι συμπτώματα ἐγκεφαλίτιδος. Συχνότατα βλέπει τις ὡς ἐκδήλωσιν μιᾶς γενικῆς τοξικῆς βλάβης τοῦ ἐγκεφάλου ψυχικὰς διαταραχὰς ἀπὸ τὸν καλούμενον ἐξωγενῆ τύπον: ὑπνηλίαν, παραληρήματα, προσέτι δὲ συμπτώματα τοπικῶν (ἑστιακῶν) ἀλλοιώσεων: ἡμιπληγίας, μονοπληγίας, ἀφασίας, φλοιώδεις σπασμούς, τρόμους. Ἐκτὸς τοῦ τοξικοῦ παράγοντος δύνανται καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ βακτηρίδια νὰ προκαλέσωσι βλάβας τοῦ ἐγκεφάλου. Οὕτως ἡ γρίππη προκαλεῖ μεγάλας αἱμορραγικὰς φλεγμονὰς εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὁ τῦφος ἐγκεφαλίτιδα ἢ ἐγκεφαλομυελίτιδα, ἡ δυσεντερία, ὁ παράτυφος — αἱ τελευταῖαι σπανίως. Κατὰ τὸν ἐξανθηματικὸν τῦφον παρατηροῦνται μικραὶ φλεγμοναὶ τοῦ ἐγκεφάλου, διὰ τοῦτο δὲ συχνότατα ἐμφανίζει οὗτος ἐκτὸς τῶν ψυχικῶν καὶ ὀργανικὰ νευρολογικὰ συμπτώματα (τρόμον, τριγμόν, φλοιώδεις σπασμούς, ἐπιληπτοειδεῖς προσβολάς, παρκινσονισμὸν κλπ.). Ὁ κοκύτης, ἡ ἱλαρά, ἡ ἑλονοσία, ἡ πνευμονία, ἡ διφθερῖτις ἐμφανίζουσι σπανιώτερον ἐγκεφαλίτιδας. Συμπτώματα τῆς ἐγκεφαλίτιδος ταύτης εἶναι: ὑψηλὸς πυρετός, κεφαλαλγία, ὑπνηλία, ἔμετοι, παραλήρημα καὶ διάφορα ψυχικὰ σύνδρομα, λήθαργος, μονοπληγία, ἡμιπληγία, Jackson ἐπιληψία, διὰ τῆς προσβολῆς δὲ τῆς γεφύρας τοῦ προμήκους καὶ τῆς παρεγκεφαλίδος ἀνάλογα σύνδρομα: ὀφθαλμοπληγία, ὀξεῖαι πυρηνικαὶ παραλύσεις, παρεγκεφαλιδικὴ ἀταξία κλπ. χοριακαὶ κινήσεις, μυοκλονίαι, τρόμοι, μυϊκὴ ὑπερτονία.

Ἐπίσης δύνανται μετεγκεφαλιτιδικαὶ παραλύσεις νὰ συνδυασθοῦν μὲ ἐξωπυραμιδικὰ σύνδρομα. Συχνὰ παρατηροῦνται καὶ συμπτώματα ἐρεθισμοῦ τῶν μηνίγγων, αὔξησις τῆς πιέσεως τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ, λυμφοκύττωσις καὶ ὀπτικὴ νευρῖτις. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ νόσος ἔχει κακὴν ἔκβασιν ἐπὶ βαρείας μορφῆς· ἐν τούτοις παρατηροῦνται καὶ ἰάσεις. Θεραπεία ἀνάλογος πρὸς τὸ προκαλέσαν αἴτιον: αὐτεμβόλια, ἰωδιοῦχα, οὐροτροπίνη, τριπαφλαβίνη, ἰτεϋλικὸν νάτριον κτλ., κύστις πάγου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Β') *Νόσος τοῦ Heine-Medin.* Αὕτη προσβάλλει τὰ νευρικὰ κύτταρα τῶν προσθίων κεράτων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ (νωτιαία τῶν παίδων παράλυσις). Ἐν τούτοις ὁ προκαλῶν αὐτὴν μικροοργανισμὸς δύναται νὰ προσβάλῃ μόνον τὸν ἐγκέφαλον, τοὺς πυρῆνας τῶν βασικῶν γαγγλίων, τοὺς πυρῆνας τῶν ἐγκεφαλικῶν νεύρων, τὴν γέφυραν (πολιοεγκεφαλῖτις ἀνωτέρα καὶ κατωτέρα), ὡς καὶ τὴν παρεγκεφαλίδα, ἀναλόγως δὲ τοῦ ἐντοπισμοῦ φέρει ἀνάλογα ἀποτελέσματα.

Αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρου αἰτιολογίας ἐγκεφαλιτίδων διαφοραὶ δὲν εἶναι χαρακτηριστικαί. Γ. ΚΟΣΚΙΝΑΣ

— ἐγκεφαλῖτις *ἐπιδημικὴ* (—ληθαργική)· βλ. *ἐπιδημικὴ* ἐγκεφαλῖτις.

ἐγκεφαλογλοιώματα (τὰ) [*'Ιατρ.*]· βλ. λ. *ἐγκεφαλικοὶ* ὄγκοι.

ἐγκεφαλοειδὴς (ὁ, ἡ),—ές (τὸ)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὸν ἐγκέφαλον κατὰ τὴν σύστασιν ἢ τὸ σχῆμα.

ἐγκεφαλοκαρκινώματα (τὰ) [*'Ιατρ.*]· βλ. λ. *ἐγκεφαλικοὶ* ὄγκοι.

ἐγκεφαλοκήλη (ἡ) [*'Ιατρ.*]. Αἱ ἐγκεφαλοκῆλαι εἶναι ὄγκοι συγγενεῖς (ἐκ γενετῆς), κείμενοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κρανίου καὶ διὰ μέσου σχισμῆς τινος τοῦ κρανιακοῦ σκελετοῦ συνδεόμενοι μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ. Ἡ συνηθεστέρα ἕδρα αὐτῶν εἶναι ἡ ἰνιακὴ χώρα καὶ ἡ μετωπιαία, κατὰ τὴν μέσην γραμμήν. Ἐπὶ 4000 περίπου νεογνῶν παρατηρεῖται μία ἐγκεφαλοκήλη. Τὸ μέγεθος τῆς ἐγκεφαλοκήλης ποικίλλει ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου μέχρι κεφαλῆς ἐμβρύου καὶ πλέον. Ἡ ἐγκεφαλοκήλη ἀποτελεῖται συνήθως ὑπὸ ἐγκεφαλικῆς οὐσίας μᾶλλον ἢ ἧττον λελεπτυσμένης καὶ ἀτροφικῆς, ἀποτελούσης κοιλότητα, ἐν ᾗ περικλείεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρὸν συγκοινωνοῦν μετά τινος τῶν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Περιβάλλεται δὲ ἡ ἐγκεφαλικὴ οὐσία ὑπὸ τῆς ἀραχνοειδοῦς μήνιγγος καὶ καλύπτεται ὁ ὄγκος ὑπὸ τοῦ δέρματος, πολλάκις ἀτροφικοῦ ἢ ἐξηλκωμένου. Ἡ μορφὴ τῆς ἐγκεφαλοκήλης εἶναι ἡμισφαιροειδὴς ἢ ἀπιοειδής, συνάπτεται δὲ ὁ ὄγκος μετὰ τοῦ κρανίου ἢ διὰ πλατείας βάσεως ἢ διὰ μίσχου λεπτοῦ.

Πολλάκις συνυπάρχουσι καὶ ἄλλαι μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαραὶ διαμαρτίαι τῆς διαπλάσεως εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος. Ὁ ὄγκος τῆς ἐγκεφαλοκήλης εἶναι εὐπίεστος, πολλάκις κλυδάζει, ἐνίοτε παρουσιάζει σφύξεις. Ἡ πίεσις ἐλαττώνει αὐτὸν καὶ προκαλεῖ φαινόμενα ἐγκεφαλικά. Σπανίως τὰ φέροντα ἐγκεφαλοκήλην παιδία ζῶσιν ἐπὶ μακρόν. Ῥῆξις τοῦ ὄγκου, μόλυνσις κτλ. ἐπιφέρουσι συνήθως τὸν θάνατον. Εἰς τινας περιπτώσεις δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἴασις δι' ἀφαιρέσεως τοῦ ὄγκου. Ἄλλως περιοριζόμεθα εἰς προφύλαξιν τοῦ ὄγκου ἀπὸ ἐξωτερικῶν κακώσεων, προσπαθοῦμεν διὰ παρακεντήσεων καὶ ἐλαττώσωμεν αὐτὸν προσωρινῶς κτλ. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐγκεφαλόλιθος (ὁ)· τιτανῶδες σύγκριμα ἢ λίθος παραγόμενος ἐν τῇ ἐγκεφαλικῇ οὐσίᾳ. Ἡ πάθησις *ἐγκεφαλολιθίασις.* Σ. Γ. Σ.

ἐγκεφαλομαλάκυνσις (ἡ) [*'Ιατρ.*]· βλ. λ. *μαλάκυνσις* τοῦ ἐγκεφάλου.

ἐγκεφαλονωτιαῖος, —*αία*, —*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸν νωτιαῖον μυελὸν συγχρόνως.

—ἐγκεφαλονωτιαία *μηνιγγῖτις* [*'Ιατρ.*]· βλ. λ. *μηνιγγῖτις.*

—ἐγκεφαλονωτιαῖον *σύστημα* [*'Ανατομ.*] Τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον σύστημα μετὰ καὶ τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος ἀπαρτίζει τὸ νευρικὸν σύστημα καθόλου. Τοῦτο δὲ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, καὶ εἰς τὸ περιφερικόν, συγκείμενον ἐκ τῶν νεύρων καὶ ἐκ τῶν γαγγλίων (ἐγκεφαλικῶν καὶ νωτιαίων), εἰς ἃ συμβάλλονται αἱ ῥίζαι τῶν νεύρων· τὰ νεῦρα δὲ ἀναλόγως τῆς ἐκφύσεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς ἐγκεφαλικὰ καὶ εἰς νωτιαῖα, ὧν τὰ νωτιαῖα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐγκεφαλικῶν ἐκφύονται διὰ δύο ῥιζῶν, κινητικῆς καὶ αἰσθητικῆς. Ι. Π.

— ἐγκεφαλονωτιαῖον *ὑγρὸν* [*'Ανατομ.*] Τὸ ὑγρὸν τοῦτο πληροῖ ἔνθεν μὲν τὸν ὑπαραχνοειδῆ ἐγκεφαλονωτιαῖον χῶρον, ἔνθεν δὲ τὸν κεντρικὸν σωλῆνα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ὡς καὶ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν αἷς ὅμως ἐλαχίστη ποσότης εὑρηται. Κινεῖται δὲ διηνεκῶς καὶ συμμίγνυται διὰ τῶν τριῶν τρημάτων τῆς τετάρτης κοιλίας. Παριστάμενον τὸ μὲν ὡς ἔκκριμα τῶν χοριοειδῶν πλεγμάτων, τὸ δὲ ὡς διίδρωμα ἐκ τῶν ἀγγειακῶν τοιχωμάτων, εἶναι ἄλλοτε ἄλλο τὸ ποσόν, 60—100 γραμ., ἀνερχόμενον καὶ μέχρι 400 γραμ. ἐπί τινων νοσηρῶν καταστάσεων. Ἐν τῇ ζωῇ διατελεῖ ὑπὸ ἐσωτερικὴν πίεσιν ἀνωτέραν τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως· διὸ ἐπὶ παρακεντήσεως εὐκόλως ἀναβλύζει ἢ ἀναπηδᾷ. Εἶναι διαφανὲς καὶ ἄχρουν ὡς ἀπεσταγμένον ὕδωρ, μὴ πηγνύμενον διὰ τῆς θερμότητος, ἀλκαλικόν, ἔχον εἰδικὸν βάρος 1,007—1,008· περιέχει δὲ 1—3% στερεᾶς οὐσίας, ὧν λεύκωμα μὲν (σφαιρίνην) ἐν ἐλαχίστῃ ποσότητι, ἅλατα δὲ (ἰδίως χλωριοῦχον νάτριον καὶ χλωριοῦχον κάλιον), καθ' ἣν ἀναλογίαν ἀπαντῶσι ταῦτα καὶ ἐν τῷ αἵματι καὶ τῷ λέμφῳ. Μετὰ 72 ὥρας ἀπὸ τοῦ θανάτου ἐξαφανίζεται ἀναπινόμενον ὑπὸ τῶν πέριξ ἱστῶν. Τὸ ὑγρὸν δὲν μένει στάσιμον, ἀλλ' ἀνανεοῦται διηνεκῶς, ἀποχετευόμενον διὰ τῶν ὑπαραχνοειδῶν διαστημάτων τῶν ἐλύτρων τῶν νεύρων καὶ διὰ τῶν παχχιονείων σωματίων, ἅτινα κοινωνοῦσιν εὐθέως μετὰ τῶν φλεβικῶν κόλπων. Χρησιμεύει δὲ α') ὡς διάμεσον ὑγρὸν δίκην λέμφου διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης τῶν κεντρικῶν νευρικῶν ὀργάνων· β') ὡς προασπιστικὸν τοῦ ἐγκεφάλου ἀπὸ ἐξωτερικῶν πλήξεων καὶ ἀπὸ ἐσωτερικῆς πιέσεως, προερχομένης ἐκ τῶν ὤσεων τῆς καρδίας· γ') ὡς συντελοῦν εἰς τὴν εὐόδωσιν τῆς ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ κυκλοφορίας καὶ δὴ τῆς ἀποχετεύσεως τοῦ φλεβικοῦ αἵματος· δ') ὡς περιβάλλον τὰ ἀγγεῖα τῆς βάσεως τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τῶν δεξαμενῶν καὶ ἄρα προφυλάσσον αὐτὰ ἀπὸ συνθλίψεως ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ ὑπερκειμένου ἐγκεφάλου. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—ἐγκεφαλονωτιαῖος *ἄξων* [*Φυσιολ.*]. Ὁ ἐγκεφαλονωτιαῖος ἄξων περιλαμβάνει τὸν ἐγκέφαλον, τὸ στέλεχος τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τὸν νωτιαῖον μυελόν.

ἐγκεφαλοπάθεια (ἡ) [*'Ιατρ.*]. Καλεῖται οὕτω γενικῶς πᾶσα νόσος τοῦ ἐγκεφάλου προκαλουμένη ἐξ οἱασδήποτε βλάβης αὐτοῦ. Κυρίως ἐγκεφαλοπάθειαι εἶναι αἱ διάφοροι νοσηραὶ καταστάσεις (ἡμιπληγία, ἀφασία, ἡμιαναψία, ἐπιληψία, προϊοῦσα γενικὴ παράλυσις κτλ.), προκαλούμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ ὀργανικῶν ἀλλοιώσεων (αἱμορραγίας, μαλακύνσεως, ὄγκου, συφίλιδος κτλ.), ἢ ὑπὸ χρονίας δηλητηριάσεως, ὡς εἶναι ἡ ἐγκεφαλοπάθεια ἐκ μολυβδιάσεως (saturnina) ἢ ἐκ βενζίνης κ.τ.λ. Γ. Κ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

ἐγκέφαλος (ὁ)· ὁ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς (τοῦ κρανίου) μυελός· κοιν. *μυαλό*· ‖ μεταφρ. τὸ ἰθῦνον, τὸ πνευματικὸν κέντρον: «αἱ Ἀθῆναι εἶναι ὁ ἐγκέφαλος τῆς Ἑλλάδος».

— [ΑΝΑΤΟΜ.] Καλεῖται *ἐγκέφαλος* ἡ μοῖρα τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἡ ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ κρανίου κατασκηνοῦσα. Οὗτος ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν μερῶν, τοῦ ἰδίως ἐγκεφάλου, τῆς παρεγκεφαλίδος καὶ τοῦ προμήκους μυελοῦ· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαπλάσεως γενετήριον διαίρεσιν διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸν *μέγαν ἐγκέφαλον* καὶ τὸν *ῥομβοειδῆ ἐγκέφαλον*, χωριζομένους διὰ στενοῦ μέρους τοῦ *ἰσθμοῦ*. Καὶ τὸν μὲν μέγαν ἐγκέφαλον συγκροτοῦσι τὰ ἑξῆς μέρη ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω: Ὁ *πρόσθιος* ἢ *τελικὸς ἐγκέφαλος* (τὰ δύο ἡμισφαίρια μετὰ τῶν συνδέσμων), ὁ *διάμεσος ἐγκέφαλος* ἢ *διεγκέφαλος* (χώρα τῶν ὀπτικῶν θαλάμων), ὁ *μέσος ἐγκέφαλος* ἢ *μεσεγκέφαλος* (τετράδυμον καὶ ἐγκεφαλικὰ σκέλη). Τὸν δὲ ῥομβοειδῆ ἐγκέφαλον ἀποτελοῦσιν: ὁ *ὀπίσθιος ἐγκέφαλος* ἢ *μετεγκέφαλος* (γέφυρα καὶ παρεγκεφαλὶς) καὶ ὁ *ἔσχατος ἐγκέφαλος* ἢ *μυελεγκέφαλος* (προμήκης).

Ὁ σύνολος ἐγκέφαλος πληρῶν τελείως τὴν κοιλότητα τοῦ κρανίου λαμβάνει τὸ σχῆμα ταύτης, ἧς παριστᾷ οἱονεὶ τὸ ἐκμαγεῖον. Διαστάσεις: ἡ προσθιοπισθία ἢ ὀβελιαία διάμετρος αὐτοῦ κατὰ

Digitized by Google

μέσον ὅρον ἐπὶ τοῦ μὲν ἀνδρὸς εἶναι 16—17 ἑκμ., ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς 15—16, ἡ δὲ μεγίστη ἐγκαρσία διάμετρος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἶναι 14 ἑκμ., ἐνῷ ἡ μεγίστη κάθετος (ὕψος) 12. Τὸ εἰδικὸν βάρος 1,030—1,0437, τὸ δὲ ἀπόλυτον ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς κυμαίνεται ἀπὸ 1280—1460 γραμμαρίων, ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς ἀπὸ 1140—1340. Ὡς μέγιστον ἀπόλυτον βάρος εὑρέθη 2100 γραμμάρια, ὡς ἐλάχιστον δὲ 900—800. Ἐπὶ τὸ ἀπόλυτον ὅμως βάρος τοῦ ἐγκεφάλου δρῶσι τὸ φῦλον, ἡ ἡλικία, τὸ μῆκος τοῦ σώματος, ἡ φυλὴ καὶ ἡ ἐθνικότης. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀπολύτου βάρους τοῦ ἐγκεφάλου δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν διὰ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου· διότι ἐγκέφαλοι κοινῶν ἀνθρώπων εἶχον μέγιστον βάρος· λίαν δὲ πιθανὸν κατέστη, ὅτι τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων ἦτο μικρότερον καὶ προϊούσης τῆς ἐξελίξεως ηὐξήθη.

Τελικὸς ἢ πρόσθιος ἐγκέφαλος. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο συμμέτρων μερῶν, τῶν *ἡμισφαιρίων*, καὶ ἐκ μυελίνων συνδέσμων, δι' ὧν ταῦτα συνδέονται πρὸς ἄλληλα, ἤτοι τοῦ *μεσολοβίου*, τῆς *ψαλίδος*, τοῦ *διαφανοῦς διαφράγματος* καὶ τοῦ *προσθίου συνδέσμου*. Τὰ ἡμισφαίρια χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων μὲν διὰ σχισμῆς βαθείας καθέτου, τῆς *ἐπιμήκους σχισμῆς τοῦ ἐγκεφάλου*, διηκούσης μέχρι τοῦ μεσολοβίου, ἀπὸ δὲ τῆς παρεγκεφαλίδος διὰ τῆς *ἐγκαρσίας σχισμῆς τοῦ ἐγκεφάλου*, ἑκάτερον δὲ ἡμισφαίριον ἐμπεριέχει κοιλότητα, τὴν *πλαγίαν κοιλίαν*, καὶ ἐμφανίζει τοίχωμα ἀποτελούμενον ἐπιπολῆς μὲν ὑπὸ φαιᾶς οὐσίας πτυχώδους, τοῦ *φλοιοῦ*, ἔνδοθεν δὲ ὑπὸ *λευκῆς οὐσίας*, ἐν ᾗ κατασκηνοῦσι μεγάλοι *πυρῆνες* ἢ *γάγγλια*. Ἐφ' ἑκατέρου ἡμισφαιρίου διακρίνομεν: α') τρεῖς ἐπιφανείας, τὴν ἔξω ἢ ραχιαίαν (κυρτήν), τὴν ἔσω ἐπίπεδον, ἀφορίζουσαν τὴν ἐπιμήκη σχισμήν, καὶ τὴν κάτω ἢ βασικήν, κοιταζομένην ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ κρανίου· β') τρία χείλη, τὸ ἄνω ἢ ραχιαῖον, τὸ ἔξω καὶ τὸ ἔσω· γ') τρεῖς πόλους, τὸν *μετωπιαῖον*, τὸν *ἰνιακὸν* καὶ τὸν *κροταφικόν*· καὶ δ') μίαν πλαγίαν βαθεῖαν αὔλακα, τὴν *πλαγίαν σχισμὴν (συλουΐειον)*, εἰς τῆς ὁποίας τὸν πυθμένα ἐγκρύπτεται ἡ *νῆσος* τοῦ ἐγκεφάλου ἢ *ρεΐλειος νῆσος* (κεντρικὸς λοβός), καλυπτομένη ὑπὸ τῆς καλύπτρας, ἀπαρτιζομένης ἐκ τριῶν μοιρῶν, τῆς μετωπιαίας, τῆς βρεγματικῆς καὶ τῆς κροταφικῆς. Ἑκάτερον δὲ τῶν ἡμισφαιρίων ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων λοβῶν, τοῦ μετωπιαίου, τοῦ βρεγματικοῦ, τοῦ ἰνιακοῦ καὶ τοῦ κροταφικοῦ. Αἱ τρεῖς δὲ μνημονευθεῖσαι ἐπιφάνειαι ἑκατέρου αὐτῶν διελαύνονται ὑπὸ ἐπαρμάτων ἑλικοειδῶν, τῶν *ἑλίκων*, χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων δι' *αὐλάκων*, ἐπίσης ἑλικοειδῶν. Τῶν αὐλάκων τούτων αἱ μὲν εἶναι ὁλικαὶ ἢ πρωτεύουσαι, ἐπικαλούμεναι καὶ σχισμαί, ἄλλαι δὲ φλοιώδεις ἢ δευτερεύουσαι. Τρεῖς δὲ τῶν ὁλικῶν αὐλάκων χρησιμεύουσιν ὡς ὅρια τῶν λοβῶν τοῦ ἡμισφαιρίου, ἤτοι ἡ *πλαγία σχισμή*, ἡ *κεντρικὴ αὔλαξ* καὶ ἡ *βρεγματοϊνιακὴ σχισμή*.

Ἡ πλαγία σχισμὴ τοῦ ἐγκεφάλου (συλουΐειος) χωρίζει τὸν μετωπιαῖον καὶ βρεγματικὸν λοβὸν ἀπὸ τοῦ κροταφικοῦ. Τὸ στέλεχος αὐτῆς ἄρχεται ἐν τῷ προσθίῳ τριτημορίῳ τῆς κάτω ἢ βασικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ φέρεται κατ' ἀρχὰς λοξῶς ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ ἔξω, εἶτα δὲ ἀνακάμπτει τοξοειδῶς ἐπὶ τὴν κυρτὴν (ἔξω) ἐπιφάνειαν τοῦ ἡμισφαιρίου, ἐφ' ἧς μετὰ βραχεῖαν πρὸς τὰ ὀπίσω πορείαν ἀποσχίζεται εἰς τρεῖς κλάδους, τὸν ὀπίσθιον μείζονα, φερόμενον ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ στελέχους ὁριζοντίως πρὸς τὰ ὀπίσω, τὸν πρόσθιον ὁριζόντιον (εὐθὺν) καὶ τὸν πρόσθιον ἀνιόντα, οἵτινες —οἱ δύο τελευταῖοι εἶναι βραχύτεροι— ἐντέμνουσι τὴν κάτω (3ην) ἕλικα τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ. Ἡ κεντρικὴ αὔλαξ (ρολάνδειος) χωρίζει τὸν μετωπιαῖον λοβὸν ἀπὸ τοῦ βρεγματικοῦ, κειμένη ἐν τῇ ἔξω ἐπιφανείᾳ τοῦ ἡμισφαιρίου. Ἄρχεται ἐγγὺς τοῦ ὀπισθίου κλάδου τῆς πλαγίας σχισμῆς καὶ φέρεται ἐπὶ τὰ ἄνω, ρέπουσα ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ τελευτῶσα εἰς τὸ ἄνω τοῦ ἡμισφαιρίου χεῖλος, ὅπερ ἐντέμνει ὅσον τὸ πάχος ἀντίχειρος. Ἡ βρεγματοϊνιακὴ σχισμὴ χωρίζει τὸν βρεγματικὸν λοβὸν ἀπὸ τοῦ ἰνιακοῦ· κεῖται ἐν τῇ ἔσω ἐπιφανείᾳ τοῦ ἡμισφαιρίου, οὖσα λίαν βαθεῖα, καὶ φέρεται καθέτως ἐκ τῶν κάτω ἐπὶ τὰ ἄνω, ἐντέμνουσα τὸ ἄνω χεῖλος ἐπὶ ἔκτασιν 2 ἑκμ. (ἔξω βρεγματοϊνιακὴ ἐντομή). Ἕκαστος δὲ τῶν λοβῶν διελαύνεται ὑπὸ ἑλίκων καὶ φλοιωδῶν αὐλάκων.

Αἱ αὔλακες τῆς ἄνω ἢ ραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ *μετωπιαίου λοβοῦ* εἶναι τέσσαρες, ὧν δύο ἐγκάρσιαι, ἡ προσθία κεντρικὴ καὶ ἡ ἐπιχείλιος, καὶ δύο ὀβελιαῖαι, ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω μετωπιαία αὔλαξ. Τέσσαρες δ' εἶναι καὶ αἱ ἕλικες τῆς ἐπιφανείας ταύτης, μία ἐγκαρσία, ἤτοι ἡ προσθία κεντρική, καὶ τρεῖς ὀβελιαῖαι, ἤτοι ἡ ἄνω, ἡ μέση καὶ ἡ κάτω μετωπιαία ἕλιξ (=1η, 2α καὶ 3η), ὧν ἡ τελευταία καλεῖται καὶ *βροκαία*, οὖσα τὸ κινητικὸν κέντρον τοῦ λαλεῖν. Ἐκ τῆς ἑνώσεως δὲ τοῦ ἄνω ἄκρου τῆς προσθίας κεντρικῆς ἕλικος μετὰ τοῦ ἄνω τῆς ὀπισθίας κεντρικῆς ἕλικος σχηματίζεται ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ ἡμισφαιρίου τὸ *παράκεντρον λόβιον*, ὅπερ εἶναι τὸ κέντρον τῶν μυῶν τῶν κάτω ἄκρων. Αἱ δὲ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ αὔλακες εἶναι ἡ *ὀσφρητική*, εὐθεῖα καὶ ὀβελιαία, αὔλαξ παρὰ τὸ ἔσω χεῖλος τῆς κεντρικῆς ἐπιφανείας, καὶ αἱ *κογχικαὶ* αὔλακες, συνήθως τρεῖς. Αἱ δὲ ἕλικες εἶναι ἡ εὐθεῖα καὶ αἱ κογχικαὶ ἕλικες, ἀνώμαλοι.

Ἡ ἄνω (ἔξω, ραχιαία) ἐπιφάνεια τοῦ *βρεγματικοῦ λοβοῦ* ἐμφανίζει τὴν *διαβρεγματικὴν αὔλακα*, φερομένην ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω. Αἱ δ' ἕλικες εἶναι: ἡ *ὀπισθία κεντρικὴ ἕλιξ* (διήκουσα παραλλήλως τῇ προσθίᾳ κεντρικῇ ἕλικι, μεθ' ἧς ἑνουμένη κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον συναπαρτίζει τὸ παράκεντρον λόβιον), τὸ *ἄνω βρεγματικὸν λόβιον* (τὸ κέντρον τῆς μυϊκῆς αἰσθήσεως) καὶ τὸ *κάτω βρεγματικὸν λόβιον*. Ἡ δ' ἔσω ἐπιφάνεια τοῦ βρεγματικοῦ λοβοῦ ἀποτελεῖ τὸ *προσφηνοειδὲς λόβιον*. Ὁ *ἰνιακὸς λοβὸς* ἔχει σχῆμα τριγώνου πυραμίδος, ἧς ἡ μὲν κορυφὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν ἰνιακὸν πόλον τοῦ ἡμισφαιρίου, ἡ δὲ βάσις συνέχεται μετὰ τοῦ βρεγματικοῦ καὶ τοῦ κροταφικοῦ λοβοῦ. Καὶ αἱ μὲν αὔλακες τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτοῦ εἶναι τρεῖς, ἡ ἐγκαρσία ἰνιακή, ἡ ἄνω καὶ ἡ ἔξω ἰνιακή· αἱ δ' ἕλικες εἶναι αἱ ἄνω ἰνιακαὶ καὶ αἱ ἔξω ἰνιακαί. Ἐπὶ δὲ τῆς ἔσω ἐπιφανείας ὑπάρχουσι: α') ἡ *πληκτραία σχισμή*, ἥτις ἀρχομένη ὑπὸ τὸ σπληνίον τοῦ μεσολοβίου κοινῇ μετὰ τῆς βρεγματοϊνιακῆς σχισμῆς φέρεται ὁριζοντίως πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ τελευτᾷ ἐγγὺς τοῦ ἰνιακοῦ πόλου· βαθεῖα οὖσα προωθεῖ τὸ ἔσω τοίχωμα τοῦ ἰνιακοῦ κέρατος τῆς πλαγίας κοιλίας, σχηματίζουσα τὸ *πτηναῖον πλῆκτρον*· β') τὸ *σφηνοειδὲς λόβιον*, κείμενον μεταξὺ τῆς βρεγματοϊνιακῆς καὶ τῆς πληκτραίας σχισμῆς. Ἡ δὲ κάτω ἐπιφάνεια ἐμφανίζει τὴν *παράπλευρον σχισμὴν* καὶ τὴν *γλωσσοειδῆ ἕλικα*. Ὁ *κροταφικὸς λοβὸς* ἀποτελεῖ τὸ κατώτερον καὶ ἐξώτερον μέρος τοῦ ἡμισφαιρίου. Αἱ αὔλακες αὐτοῦ εἶναι αἱ ἐγκάρσιαι, ἡ ἄνω, ἡ μέση καὶ ἡ κάτω κροταφικὴ αὔλαξ. Αἱ δ' ἕλικες εἶναι ἡ ἄνω, ἡ μέση καὶ ἡ κάτω κροταφική, αἱ ἐγκάρσιαι κροταφικαὶ καὶ ἡ ἀτρακτοειδής, ὧν ἡ ἄνω κροταφική, ἡ μέση καὶ αἱ ἐγκάρσιαι κροταφικαὶ εἶναι ἀξιολογώτεραι, ὡς παριστῶσαι τὸ φλοιῶδες κέντρον τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου.

Ἐν τῇ κάτω δ' ἐπιφανείᾳ τοῦ προσθίου μέρους τῶν ἡμισφαιρίων, πρὸς ταῖς αὔλαξι καὶ ταῖς ἕλιξιν, ἀπαντᾷ μοῖρα ἀξιόλογος, ὁ *ὀσφρητικὸς λοβός*, ἰδίαν ἐμφανίζων ἀνάπτυξιν, ἐφ' οὗ σημειωτέα τὰ ἑξῆς κυριώδη: Ὁ *ὀσφρητικὸς βολβός*, παριστῶν μικρὸν ὄγκωμα ᾠοειδές, ὅπερ διὰ μὲν τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας ἐναρμόζεται εἰς τὴν ὀσφρητικὴν αὔλακα τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ, διὰ δὲ τῆς κάτω ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ τετρημένου πετάλου τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ· ἐκ τοῦ βολβοῦ τούτου ἐκπορεύονται τὰ ὀσφρητικὰ νημάτια, ἅτινα διανέμονται εἰς τὸν βλεννογόνον τῆς ρινός. Ἡ *ὀσφρητικὴ ταινία*, λευκὴ οὖσα, ἥτις καὶ αὐτὴ ἐναρμόζεται εἰς τὴν ὀσφρητικὴν αὔλακα καὶ ἧς τὸ μὲν πρόσθιον ἄκρον (κεφαλὴ) ἀπολήγει εἰς τὸν ὀσφρητικὸν βολβόν, τὸ δὲ ὀπίσθιον μεταβαίνει εἰς τὸ ὀσφρητικὸν φῦμα ἢ τρίγωνον. Τὸ *ὀσφρητικὸν φῦμα (=τρίγωνον)*, ἔπαρμα πυραμιδοειδές, οὗ ἡ μὲν κορυφὴ εἰσδύεται εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς ὀσφρητικῆς ταινίας, ἡ δὲ βάσις ἀποτελεῖ τὸ ὀσφρητικὸν τρίγωνον. Ἡ *παροσφρητικὴ ἅλως (=βροκαία)*, μικρὰ περιοχὴ κάτωθεν τοῦ προσθίου τοῦ μεσολοβίου. Ἡ *προσθία διάτρητος οὐσία*, ἥτις παριστᾷ τετράπλευρον πέταλον ἑκατέρωθεν τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος καὶ ἧς τὸ πρόσθιον ἄκρον σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ ὀσφρητικοῦ τριγώνου.

Σύνδεσμοι τῶν ἡμισφαιρίων: Τὸ *μεσολόβιον* ἢ *τυλῶδες σῶμα* εἶναι ὁ παχύτατος τῶν συνδέσμων. Ἀποτελούμενον ἐξ ἐγκαρσίων νευρικῶν δεσμίδων, ἐκτείνεται ὁριζοντίως μεταξὺ τῶν ἔσω ἐπιφανειῶν τῶν ἡμισφαιρίων, ἀποτελοῦν τὸν πυθμένα τῆς ἐπιμήκους σχισμῆς τοῦ ἐγκεφάλου, ἐμφανιζόμενον δ' ἐκ τῶν ἄνωθεν ὡς πλατεῖα ταινία λευκή, μήκους 8 ἑκμ. Ἡ μεταξὺ τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου ἄκρου μοῖρα τοῦ μεσολόβου καλεῖται *στέλεχος*. Τούτου ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἐμφανίζει ἐν μὲν τῇ μέσῃ γραμμῇ στενὴν ἐπιμήκη αὔλακα, τὴν *ραφὴν τοῦ μεσολοβίου*, ἑκατέρωθεν δὲ ταύτης δύο γραμμοειδεῖς ἐξοχάς, τὰς *ἔσω ἐπιμήκεις χορδάς*, καὶ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς αὐτῶν δύο ἑτέρας, τὰς *ἔξω ἐπιμήκεις χορδάς*. Τὸ πρόσθιον ἄκρον τοῦ μεσολοβίου, ἀπέχον τοῦ μετωπιαίου πόλου 3 ἑκμ., ἀνακάμπτει κυρτούμενον ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ κάτω καὶ ἀποτελεῖ οὕτω τὸ *γόνυ τοῦ μεσολοβίου*, ὅπερ ἐγκαμπτόμενον πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀπίσω καταλήγει εἰς πέρας ὀξύ, τὸ *ρύγχος τοῦ μεσολοβίου*, ἄγον εἰς λεπτὸν πέταλον, τὸ *ρυγχαῖον πέταλον*. Τὸ δὲ ὀπίσθιον ἄκρον, καλούμενον *σπληνίον*, εἶναι τὸ παχύτερον μέρος τοῦ μεσολοβίου καὶ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ἰνιακοῦ πόλου 5 ἑκμ. Καλύπτει δ' ἐκ τῶν ἄνωθεν τὸ κωνάριον καὶ τὸ τετράδυμον. Ἡ δὲ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ στελέχους τοῦ μεσολοβίου, βραχυτέρα τῆς ἄνω, ἅτε ἔχουσα μῆκος 5—6 ἑκμ., ἐν μὲν τοῖς πλαγίοις ἀποτελεῖ τὴν ὀροφὴν τῶν προσθίων κεράτων καὶ τῆς κεντρικῆς μοίρας τῶν πλαγίων κοιλιῶν, ἐν δὲ τῇ μέσῃ γραμμῇ συμφύεται ἔμπροσθεν μὲν μετὰ τοῦ διαφανοῦς διαφράγματος, ὄπισθεν δὲ μετὰ τῆς *ψαλίδος*. Ἀπὸ τοῦ μεσολοβίου αἱ συνιστῶσαι αὐτὸ νευρικαὶ ἶνες ἀποχωρίζονται ἀλλήλων καὶ φέρονται ἑκατέρωθεν ἀκτινηδὸν διὰ μέσου τῆς λευκῆς οὐσίας (μηνοειδοῦς κέντρου) τοῦ ἡμισφαιρίου εἰς τὸν φλοιὸν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς πορείας δὲ ταύτης παράγεται ἡ *ἀκτινοβολία τοῦ μεσολοβίου*, δι' ἧς συνάπτονται πᾶσαι αἱ φλοιώδεις χῶραι τοῦ ἑνὸς ἡμισφαιρίου μετὰ τῶν τοῦ ἀντιθέτου, πλὴν τῶν κροταφικῶν κεράτων, συνδεομένων διὰ τῆς ψαλίδος καὶ τῶν προσθίων μοιρῶν τῶν κροταφικῶν λοβῶν, συναπτομένων διὰ τοῦ προσθίου συνδέσμου τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἡ *ψαλὶς* (ἢ *καμάριον*) ἀποτελεῖται ἐκ δύο λευκῶν τοξοειδῶν ταινιῶν, ὧν τὰ μέσα συγκλίνοντα συμφύονται εἰς τὸ σῶμα τῆς ψαλίδος, ὅπερ ἔχει σχῆμα τριγώνου ἰσοσκελοῦς, στρέφοντος τὴν βάσιν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ πρόσω· καὶ ἡ μὲν ἄνω ἐπιφάνεια αὐτοῦ συμφύεται ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ ὄπισθεν μὲν μετὰ τοῦ στελέχους τοῦ μεσολοβίου, ἔμπροσθεν δὲ μετὰ τοῦ διαφανοῦς διαφράγματος, ἐν δὲ τοῖς πλαγίοις συμβάλλεται εἰς σχηματισμὸν τοῦ ἐδάφους τῶν πλαγίων κοιλιῶν, ἐνῷ ἡ κάτω ἐπιφάνεια καλύπτει τὸ χοριοειδὲς ἱστίον καὶ δι' αὐτοῦ τὴν τρίτην κοιλίαν. Ἐκ τῆς προσθίας δὲ γωνίας καὶ τῶν δύο ὀπισθίων ἐξορμῶνται ἀποκλίνοντα τὰ πρόσθια καὶ τὰ ὀπίσθια σκέλη τῆς ψαλίδος, ὧν τὰ ὀπίσθια ἀφορίζουσι χωρίον τρίγωνον, τὴν *λύραν* ἢ τὸ *ψαλτήριον τοῦ Δαυΐδ*.

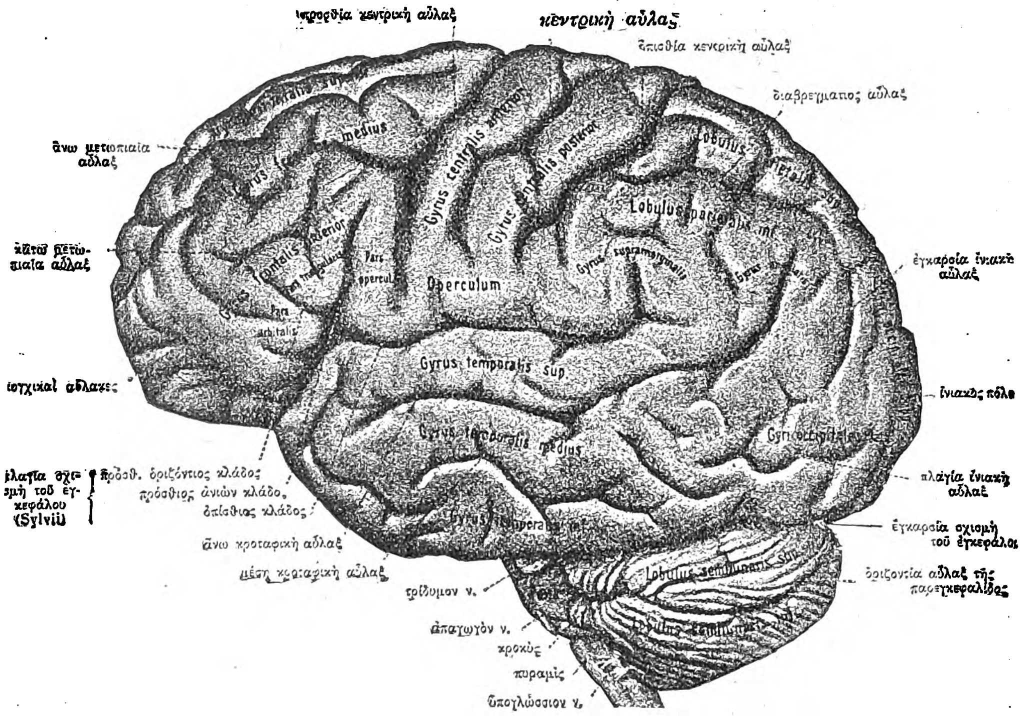

Αὔλακες καὶ ἕλικες τοῦ ἀριστεροῦ ἡμισφαιρίου τοῦ ἐγκεφάλου ἐκ τοῦ πλαγίου.

[Gyrus frontalis sup., med., infer.=μετωπιαία ἕλιξ (ἄνω, μέση, κάτω). Pars triangularis=τρίγωνος μοῖρα. Pars orbitalis=κογχική. Pars opercularis=καλυπτήριος μοῖρα. Operculum=καλύπτρα. Gyr. centralis anter., poster=κεντρικὴ ἕλιξ (προσθία, ὀπισθία). Lobulus parietalis sup., inf.=βρεγματικὸς λοβὸς (ἄνω, κάτω). Gyr. supramarginalis=ὑπερχείλιος ἕλιξ. Gyr. angularis = γωνιώδης ἕλιξ. Gyr. occipitalis sup., lat.= ἰνιακὴ ἕλιξ (ἄνω, ἔξω). Gyr. tempotalis sup., med., inf.=κροταφικὴ ἕλιξ (ἄνω, μέση, κάτω). Pons = γέφυρα. Lobus semilunaris sup., inf.= μηνοειδὴς λοβὸς (ἄνω, κάτω). (Κατὰ Rauber-Kopsch. Ἐκ τῆς Ἀνατομικῆς Γ. Σκλαβούνου, τόμ. Γ').]

Digitized by Google

Τὸ *διαφανὲς διάφραγμα*, τὸ διαχωρίζον τὰ πρόσθια κέρατα τῶν δύο πλαγίων κοιλιῶν, πληροῖ τὸν τρίγωνον χῶρον τὸν ὑπολειπόμενον μεταξὺ

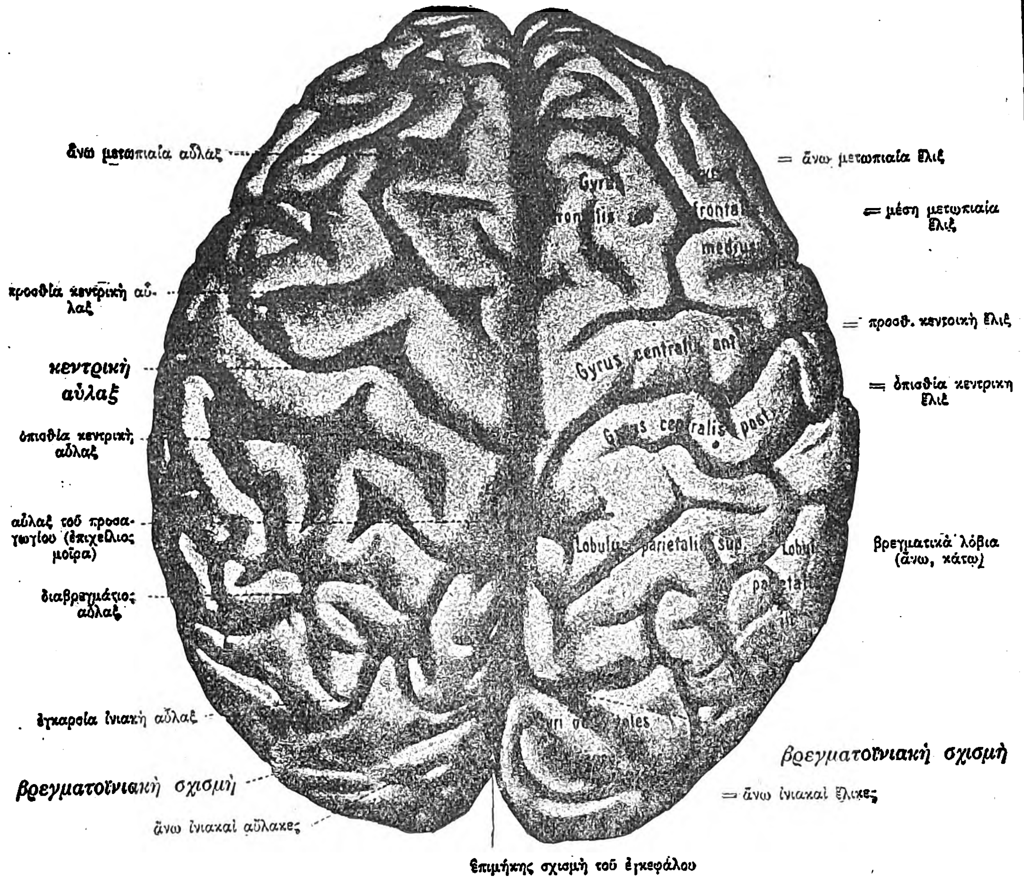

Αὔλακες καὶ ἕλικες τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου, ἐκ τῶν ἄνωθεν.
[Κατα Rauber-Kopsch. Ἐκ τῆς Ἀνατομικῆς Γ. Σκλαβούνου, τόμ. Γ΄.]

τῆς ψαλίδος καὶ τοῦ προσθίου μέρους τοῦ μεσολοβίου· διφυὲς ὂν καὶ τρίγωνον τὸ σχῆμα ἀποτελεῖται ἐκ δύο λεπτῶν φαιῶν πετάλων, συμπεφυκότων πρὸς ἄλληλα, πλὴν κατὰ τὸ μέσον, ἔνθα σχηματίζεται μικρὰ κοιλότης, ὀλίγον ὀρῶδες ὑγρὸν περιέχουσα.

Ὁ *πρόσθιος σύνδεσμος τοῦ ἐγκεφάλου*, ἀγκυλοειδὴς ὤν, ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς μέσης μοίρας ἐλευθέρας καὶ ἐκ δύο πλαγίων (σκελῶν), ἐγκρυπτομένων ἐντὸς τῆς βάσεως τῶν ἡμισφαιρίων. Διὰ τοῦ προσθίου τούτου συνδέσμου συνδέονται τὸ μὲν οἱ δύο ὀσφρητικοὶ βολβοὶ πρὸς ἀλλήλους, τὸ δὲ τὰ βασικὰ μέρη τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ κροταφοϊνιακοῦ λοβοῦ μετὰ τῶν τοῦ ἀριστεροῦ. Αἱ πλάγιαι κοιλίαι κεῖνται ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς ἐν τοῖς ἐντὸς τῶν ἡμισφαιρίων, εὐρεῖαι καὶ ἀκανόνιστοι, ἔχουσαι ὀροφὴν μὲν τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ μεσολοβίου, ἔδαφος δὲ τὸν κερκοφόρον πυρῆνα καὶ ἄλλα μόρια, ἐκπέμπουσαι δ' ἑκατέρα τρεῖς τοξοειδεῖς προσεκβολὰς πρὸς τοὺς τρεῖς προέχοντας λοβοὺς τοῦ ἐγκεφάλου, καλουμένας διὰ τὸ κερατοειδὲς σχῆμα *κέρατα*, τὸν μετωπιαῖον, τὸν ἰνιακὸν καὶ τὸν κροταφικόν. Ὅθεν διακριτέαι τέσσαρες μοῖραι ἐφ' ἑκατέρας τῶν κοιλιῶν, τὴν *κεντρικήν*, ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὸν βρεγματικὸν λοβόν, τὸ *πρόσθιον* ἢ *μετωπιαῖον κέρας*, τὸ *ὀπίσθιον* ἢ *ἰνιακὸν κέρας* καὶ τὸ *κάτω* ἢ *κροταφικὸν κέρας*, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τοὺς ὁμωνύμους λοβούς. Αἱ πλάγιαι κοιλίαι εἶναι πανταχόθεν κεκλεισμέναι, πλὴν κατὰ τὸ ὅριον μεταξὺ τῆς κεντρικῆς μοίρας καὶ τοῦ μετωπιαίου κέρατος, ἔνθα διὰ τῶν μεσοκοιλιακῶν *(μορροείων)* τρημάτων κοινωνοῦσιν ἑκατέρωθεν πρὸς τὴν τρίτην κοιλίαν. Εἰς τὴν κεντρικὴν μοῖραν καὶ τὸ κροταφικὸν κέρας αὐτῆς εἰσέχει διὰ τῆς χοριοειδοῦς σχισμῆς (=τῆς ἰδίως βιχατείου) τὸ πλάγιον χοριοειδὲς πλέγμα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ κέρατα. Ὁ *φλοιὸς* ἢ *χιτὼν τοῦ ἐγκεφάλου* ἀπαρτίζεται ἐκ φαιᾶς οὐσίας, ἥτις σύγκειται ἐκ νευρικῶν καὶ νευρογλοιακῶν κυττάρων, διατεθειμένων ἐν πολλαῖς (ἓξ) στιβάσι, καὶ ἐκ πυκνοτάτου πλέγματος ἐμμυέλων καὶ ἀμυέλων νευρικῶν ἰνῶν. Εἶναι δὲ ἴδιος τοῖς ἀνωτέροις σπονδυλωτοῖς, παρὰ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ, παρ' ᾧ εἶναι τὰ μάλιστα ἀνεπτυγμένος, ἐπιτελεῖ τὴν *προβλητικὴν ἐπιφάνειαν*, ἐφ' ἧς προβάλλονται αἱ διεγέρσεις πάντων τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Ἐν αὐτῷ τῷ ὄντι ἐνεδράζονται περιοχαὶ ἢ κέντρα, ὧν ἕκαστον ἐπιτελεῖ αἰσθητικὴν καὶ κινητικὴν λειτουργίαν, τουτέστιν ἔνθεν μὲν δέχεται αἰσθητηρίους ἶνας ἐκ τῶν διαφόρων αἰσθητηρίων ὀργάνων, ἔνθεν δ' ἐκπέμπει κινητικὰς ἢ φυγοκέντρους. Πρὸς δὲ τούτοις ὑπάρχουσιν ἐν τῷ φλοιῷ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἕτερα κέντρα, τὰ *συνδετικὰ κέντρα* (διανοητικὰ ἢ ψυχικά), ἅτινα συνδυάζουσι καὶ συναρμολογοῦσι τὰς μερικὰς ἐντυπώσεις τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ οὕτω παράγουσι τὰς πνευματικὰς καὶ ψυχικὰς λειτουργίας.

Οἱ πυρῆνες ἢ τὰ γάγγλια τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου εἶναι εὐμεγέθεις φαιαὶ μᾶζαι, κατασκηνοῦσαι ἐν τοῖς ἐντὸς τῆς λευκῆς οὐσίας, αἵτινες ἀρχικῶς συνείχοντο μετὰ τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποχωρισθεῖσαι βραδύτερον προϊούσης τῆς διαπλάσεως. Εἶναι δὲ οἱ πυρῆνες οὗτοι τέσσαρες, ὁ *κερκοφόρος*, ὁ *φακοειδής*, τὸ *προτείχισμα* καὶ ὁ *ἀμυγδαλοειδὴς πυρήν*, ὧν οἱ δύο πρῶτοι συνεχόμενοι ἀποτελοῦσι τὸ *ῥαβδωτὸν σῶμα*. Τοῦτο, ἀποτελοῦν φαιὸν ἀγκυλοειδὲς ὄγκωμα, κεῖται ἐπὶ τὰ ἄνω καὶ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ ὀπτικοῦ θαλάμου, διαιρεῖται δ' ἐν τοῖς ἐντὸς διὰ λευκῆς οὐσίας, τῆς *ἔσω κάψης*, εἰς δύο μέρη, τὸν κερκοφόρον πυρῆνα, κείμενον ὑπεράνω καὶ πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς κάψης καὶ ἀποτελοῦντα μέρος τοῦ ἐδάφους τῆς πλαγίας κοιλίας, καὶ τὸν φακοειδῆ, κείμενον ἔξωθεν τῆς πλαγίας κοιλίας καὶ ὑπὸ τὴν κάψαν, περιβαλλόμενον δ' ἐκ τῶν ἔξω ὑπὸ λευκῆς μυελώδους οὐσίας, τῆς *ἔξω κάψης*, ἥτις χωρίζει τὸν φακοειδῆ πυρῆνα ἀπὸ ἑτέρου ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς ἔξω κάψης πυρῆνος, τοῦ *προτειχίσματος*, ταινίας φαιᾶς, ἣν λευκὴ ταινία χωρίζει ἀπὸ τῆς ῥεϊλιείου νήσου. Ὁ δ' ἀμυγδαλοειδὴς πυρήν, μέγεθος ἔχων μικροῦ ἀμυγδάλου, κατασκηνοῖ ἐν τῷ προσθίῳ ἄκρῳ τῆς ἱπποκαμπείου ἕλικος, προέχων εἰς τὸ πρόσθιον πέρας τοῦ κροταφικοῦ κέρατος.

Ἡ *λευκὴ οὐσία* ἑκατέρου τῶν ἡμισφαιρίων ἰσοϋψῶς τῷ μεσολοβίῳ ἐκπτυσσομένη ἐγκαρσίως ἀποτελεῖ τὸ *μηνοειδὲς* ἢ *ἡμιῳοειδὲς κέντρον*, οὗ τὸ μὲν ἔξω χεῖλος ἐκπέμπει προσεκβολάς, εἰσχωρούσας εἰς τὰς ἕλικας, τὸ δ' ἔσω μεταβαίνει εἰς τὸ μεσολόβιον. Ἀποτελεῖται δέ: α') ἐκ *συνδετικῶν δεσμίδων*, δι' ὧν συνάπτονται τὰ μέρη τοῦ αὐτοῦ ἡμισφαιρίου πρὸς ἄλληλα· β') ἐκ *συνδεσμικῶν δεσμίδων*, δι' ὧν συνδέονται μέρη τῶν δύο ἡμισφαιρίων πρὸς ἄλληλα· γ') ἐξ ἰνῶν τοῦ *ῥαβδωτοῦ σώματος* καὶ τοῦ *ὀπτικοῦ θαλάμου* καὶ ἐξ ἰνῶν τῆς ἔσω κάψης, δι' ὧν συνδέεται ὁ φλοιὸς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγκεφάλων καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ.

Ἡ ἔσω κάψα, ἥτις χωρίζει δίκην ὀβελιαίου διαφράγματος τὸν φακοειδῆ πυρῆνα ἀπὸ τοῦ κερκοφόρου πυρῆνος καὶ τοῦ ὀπτικοῦ θαλάμου, πάχος ἔχουσα περὶ τὰ 8 χλμ., παριστᾷ τὴν πρὸς τὰ ἄνω συνέχειαν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ σκέλους, ἀποπλατυνομένου καὶ ὑποδεχομένου συγχρόνως καὶ ἑτέρας ἶνας. Τὸ σύνολον δὲ τῶν ἀκτινοειδῶν δεσμίδων, αἵτινες ἐκπέμπονται ἀπὸ τῆς ἔσω κάψης καὶ ἀποκλίνουσαι φέρονται ἀκτινηδὸν κατὰ παντοίας διευθύνσεις μέχρι τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποτελεῖ τὸν *ἀκτινωτὸν στέφανον (ῥεΐλειον)*.

Διάμεσος ἐγκέφαλος ἢ διεγκέφαλος. Ἐμφανίζει τὰ ἑξῆς κύρια μέρη: 1) τοὺς δύο *ὀπτικοὺς θαλάμους* (πλάγια τοιχώματα)· 2) τὸν *ὑποθάλαμον* (κοιλιακὸν τοίχωμα)· 3) τὸν *μεταθάλαμον* (ὀπίσθιον τοίχωμα)· 4) τὸν *ἐπιθάλαμον* (ῥαχιαῖον τοίχωμα) καὶ 5) τὴν *τρίτην κοιλίαν*. Οἱ ὀπτικοὶ θάλαμοι, ἀποτελοῦντες τὰ πλάγια τοιχώματα τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου, παριστῶσι δύο φαιὰ ᾠοειδῆ ὀγκώματα, λεπτὰ μὲν ἔμπροσθεν, παχύτερα δὲ ὄπισθεν, φερόμενα λοξῶς ἐκ τῶν πρόσω καὶ ἔσω ἐπὶ τὰ ὀπίσω καὶ ἔξω καὶ χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ καθέτου σχισμῆς. Ἡ ὀβελιαία διάμετρος αὐτῶν εἶναι 3,5—4 ἑκ.μ., ἡ δὲ κάθετος 2—2,5, ἡ δ' ἐγκαρσία 2,2. Ἡ ῥαχιαία ἐπιφάνεια αὐτῆς, ἐπικαλυπτομένη ὑπὸ στιβάδος λευκῆς οὐσίας, τῆς *ζωνιαίας στιβάδος*, ἔμπροσθεν μὲν ἀπεργάζεται τὸ *πρόσθιον φῦμα*, ἐξ οὗ ἐκπορεύεται αὔλαξ ἀβαθής, ἡ *χοριοειδής*, φερο-

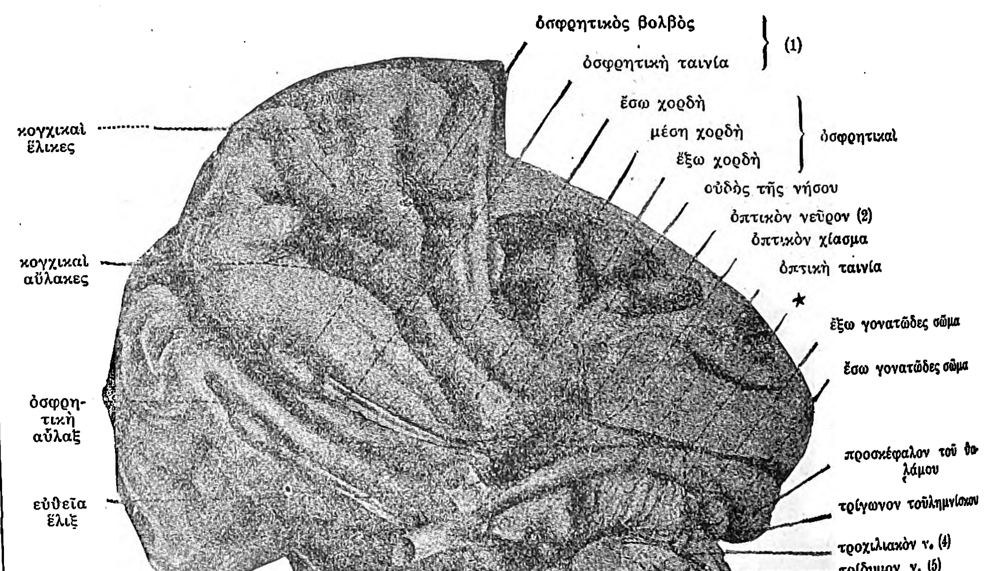

Στέλεχος καὶ νεῦρα τοῦ ἐγκεφάλου μετὰ τῆς νήσου καὶ μέρους τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ, ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ κάτω.
[———✶ πλαγία αὔλαξ τοῦ μέσου ἐγκεφάλου. (Κατὰ Rauber-Kopsch. Ἐκ τῆς Ἀνατομικῆς Γ. Σκλαβούνου τόμ. Γ΄.]

Digitized by Google

μένη λοξῶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἔξω καὶ τελευτῶσα εἰς τὸ *ὀπίσθιον φῦμα*. Τὸ ὅριον δὲ τῆς ἐπιφανείας ταύτης ἐπὶ τὰ ἐκτὸς μέν, πρὸς τὸ ῥαβδωτὸν σῶμα, ἀποτελεῖ ἡ λευκὴ *μεθόριος ταινία*, ἐπὶ τὰ ἐντὸς δὲ ἡ *μυελίνη ταινία*, μεταβαίνουσα πρὸς τὰ ὀπίσω εἰς τὰ σκέλη τοῦ κωναρίου. Αἱ δὲ ἔσω ἐπιφάνειαι τῶν ὀπτικῶν θαλάμων ἀφορίζουσιν ἑκατέρωθεν τὴν 3ην κοιλίαν καὶ συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας διὰ φαιοῦ ὁριζοντίου πετάλου, τοῦ *μέσου συνδέσμου*. Ἡ κάτω δὲ ἢ ὑποθαλάμιος ἐπιφάνεια συνορεύει ἔμπροσθεν μὲν πρὸς τὸν ὑποθάλαμον, ὄπισθεν δὲ πρὸς τὴν καλύπτραν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ σκέλους. Ἡ δ' ἔξω πρόσκειται τῇ ἔσω κάψῃ. Τὸ πρόσθιον δὲ ἄκρον προέχει ἐλεύθερον εἰς τὴν 3ην κοιλίαν· τὸ ὀπίσθιον, ὀγκωδέστερον ὄν, ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ ὀπισθίου φύματος τὸ *προσκέφαλον* τοῦ ὀπτικοῦ θαλάμου, ὅπερ ἐπεκτεινόμενον καὶ λεπτυνόμενον συνέχεται μετὰ τῆς ὀπτικῆς ταινίας, μεθ' ἧς περιβάλλει δίκην ἡμικρίκου τὸ ἐγκεφαλικὸν σκέλος. Ἑκάτερος θάλαμος συνίσταται ἐκ τριῶν (κατά τινας ἐκ 5) πυρήνων, τοῦ ἔσω, τοῦ ἔξω καὶ τοῦ προσθίου, χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ *μυελώδους πετάλου*.

Ὁ ὑποθάλαμος (κοιλιακὸν τοίχωμα ἢ βάσις) τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου ἀφορίζεται ἔμπροσθεν μὲν ὑπὸ τῶν ὀπτικῶν ταινιῶν καὶ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος, ὄπισθεν δὲ ὑπὸ τῆς γεφύρας καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις ὑπὸ τῶν σκελῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποτελῶν οὕτω χῶρον ῥομβοειδῆ. Διαιρεῖται εἰς δύο μοίρας, τὴν *ὀπισθίαν* ἢ *μαστικὴν* καὶ τὴν *προσθίαν* ἢ *ὀπτικήν*. Ἡ μαστικὴ μοίρα ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀπιοειδῶν λευκῶν ἐπαρμάτων διαμέτρου 5—6 χλμ., τῶν *μαστίων*, κειμένων ἀμέσως ὄπισθεν τοῦ φαιοῦ φύματος ἢ ὀγκώματος καὶ ἀνὰ μέσον τῶν σκελῶν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλωα δι' ὀβελιαίας αὔλακος, ἐμφανιζόντων δ' ἑκατέρου δύο πυρῆνας, διατελοῦντας εἰς σχέσιν πρὸς τὴν ψαλίδα καὶ τὴν μαστιοθαλαμικὴν δεσμίδα (τοῦ *Vicq. d'Azyr*). Ἡ δ' ὀπτικὴ μοῖρα ἀποτελεῖται: α') Ἐκ τοῦ *φαιοῦ φύματος* ἢ *ὀγκώματος*, ὑποκύρτου φαιοῦ πετάλου λεπτοῦ, ἀποτελοῦντος τὴν πρὸς τὰ πρόσω συνέχειαν τῆς ὀπισθίας διατρήτου οὐσίας, ἀφοριζομένου δὲ πρόσθεν μὲν ὑπὸ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος, ἐν δὲ τοῖς πλαγίοις ὑπὸ τῶν ὀπτικῶν ταινιῶν καὶ ὄπισθεν ὑπὸ τῶν μαστίων· ἡ κορυφὴ δ' αὐτοῦ προσεκβάλλει ὄπισθεν τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος εἰς τὴν *χοάνην* ἢ τὸν *μίσχον τοῦ μυξαδένος*. β') Ἐκ τοῦ *μυξαδένος* ἢ *ὑποφύσεως*, μορίου ᾠοειδοῦς, ἐρυθροφαίου τὴν χροιὰν καὶ συμπαγοῦς τὴν σύστασιν, ἀπηρτημένου ἀπὸ τῆς χοάνης καὶ κατασκηνοῦντος ἐν τῷ βόθρῳ τοῦ ἐφιππίου τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ, ἀποτελουμένου δ' ἐκ δύο λοβῶν, διαφόρων τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν καταγωγήν, τοῦ *προσθίου* ἢ *ἀδενικοῦ*, παριστῶντος ἀδένα ἐνδοκρινῆ, ἐκκρίνοντα οὐσίαν αὐξάνουσαν τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ *ὀπισθίου* ἢ *ἐγκεφαλικοῦ*, συνισταμένου ἐκ κυττάρων ὑποστρογγύλων, φυόντων τρεῖς ἢ πλείονας βραχείας ἀποφυάδας, ὧν μεταξὺ νευρογλοιακὰ κύτταρα καὶ πλέγμα λεπτοτάτων ἰνῶν, παριστῶντος δὲ πιθανῶς αἰσθητήριον ὄργανον. Ἐσωτερικῶς δ' οἱ λοβοὶ ἀφορίζονται ἀπ' ἀλλήλων δι' ἰνώδους πετάλου. γ') Ἐκ τοῦ *ὀπτικοῦ χιάσματος*, ὅπερ συνάπτεται ἔμπροσθεν μὲν μετὰ τῶν ὀπτικῶν νεύρων, ὄπισθεν δὲ μετὰ τῶν *ὀπτικῶν ταινιῶν*, ὧν ἑκατέρα ἐκτείνεται ἐπὶ τὰ ὀπίσω, περιήκουσα περὶ τὸ πρόσθιον ἄκρον τοῦ συστοίχου σκέλους τοῦ ἐγκεφάλου μέχρι τῶν γονατωδῶν σωμάτων, ἔνθα ἀποσχίζεται εἰς δύο ῥίζας, μίαν διὰ τὸ ἔξω γονατῶδες σῶμα καὶ ἑτέραν διὰ τὸ ἔσω. δ') Ἐκ τοῦ *τελικοῦ πετάλου*, ὅπερ ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος μέχρις ἔμπροσθεν τοῦ προσθίου συνδέσμου τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποτελεῖ δὲ τὸ πρόσθιον τοίχωμα τῆς 3ης κοιλίας.

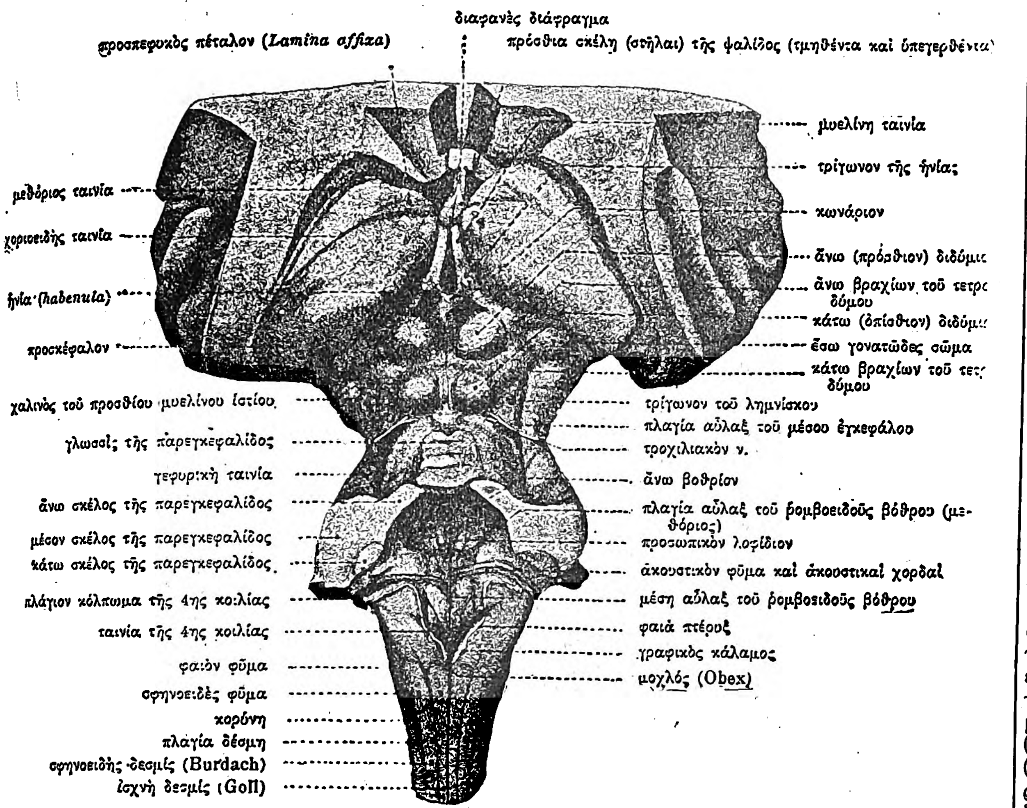

Στέλεχος τοῦ ἐγκεφάλου, τετράδυμον καὶ ῥομβοειδὴς βόθρος.

[Κατὰ Rauber-Kopsch. Ἐκ τῆς Ἀνατομικῆς Γ. Σκλαβούνου. τόμ. Γ'.]

Ὁ μεταθάλαμος ἀποτελεῖται ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν δύο *γονατωδῶν σωμάτων*, τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω, ἐχόντων σχῆμα ᾠοειδὲς καὶ μείζονα διάμετρον 8 χιλιοστομέτρων. Καὶ τὸ μὲν ἔσω γονατῶδες σῶμα κεῖται κάτωθεν τῆς ἔσω (μέσης) μοίρας τοῦ προσκεφάλου τοῦ ὀπτικοῦ θαλάμου καὶ συνάπτεται μετὰ τῆς ἔσω ῥίζης τῆς ὀπτικῆς ταινίας καὶ μετὰ τοῦ ὀπισθίου βραχίονος τοῦ τετραδύμου· τὸ δὲ ἔξω γονατῶδες σῶμα κεῖται ὑπὸ τὸ ἐξώτατον μέρος τοῦ προσκεφάλου, συναπτόμενον μετά τε τῆς ἔξω ῥίζης τῆς ὀπτικῆς ταινίας καὶ μετὰ τοῦ προσθίου βραχίονος τοῦ τετραδύμου. Ὁ ἐπιθάλαμος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ *κωναρίου ἢ ἐπιφύσεως* καὶ ἐκ τοῦ *ἐπιθηλιακοῦ πετάλου* τοῦ χοριοειδοῦς ἱστίου τῆς 3ης κοιλίας. Τὸ κωνάριον, ἔχον σχῆμα κώνου πεύκης ἢ ἐλάτης καὶ μέγεθος ὅσον πίσου, κεῖται κάτωθεν τοῦ σπληνίου τοῦ μεσολοβίου καὶ ἀνὰ μέσον τῶν προσθίων διδυμίων· καὶ ἡ μὲν βάσις αὐτοῦ στρέφεται πρὸς τὰ πρόσω, ἀφορίζουσα τὴν 3ην κοιλίαν, ἡ δὲ κορυφὴ πρὸς τὰ ὀπίσω μεταξὺ τῶν προσθίων διδυμίων. Περιβάλλεται δὲ κάτωθεν καὶ ἄνωθεν ὑπὸ χοριοειδοῦς ἐλύτρου, ἐξαρτήματος τοῦ χοριοειδοῦς ἱστίου τῆς 3ης κοιλίας. Ἐκ δὲ τῆς βάσεως ἐκπορεύονται δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν αἱ *ἡνίαι* (=σκέλη) τοῦ κωναρίου, λευκαὶ δεσμίδες συνεχόμεναι μετὰ τῶν μυελίνων ταινιῶν τοῦ ὀπτικοῦ θαλάμου, φέρουσαι δ' ἑκατέρα ἀνὰ ἓν γάγγλιον καὶ συναπτόμεναι πρὸς ἀλλήλας διὰ τοῦ *συνδέσμου τῶν ἡνιῶν*. Τὸ δὲ ἐπιθηλιακὸν πέταλον ἐπενδύει τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ χοριοειδοῦς ἱστίου, ἀντιστοιχεῖ δὲ εἰς τὸ ῥαχιαῖον τοίχωμα τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου. Ἡ τρίτη κοιλία παριστᾷ στενὴν κοιλότητα, πλατυτέραν μὲν πρὸς τὰ ὀπίσω, βαθυτέραν δὲ πρὸς τὰ πρόσω· κεῖται δὲ ἀνὰ μέσον τῶν ὀπτικῶν θαλάμων, ἔχουσα ὕπερθεν αὐτῆς τὴν ψαλίδα καὶ τὸ μεσολόβιον· καὶ πρὸς μὲν τὰ ὀπίσω ἐκβάλλει διὰ τοῦ συλουϊείου ὑδραγωγοῦ εἰς τὴν τετάρτην κοιλίαν, πρὸς δὲ τὰ πρόσω συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν πλαγίων κοιλιῶν διὰ τῶν μεσοκοιλιακῶν (μορροείων) τρημάτων. Τὸ ῥαχιαῖον δὲ τοίχωμα (ὀροφὴ τῆς 3ης κοιλίας) ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ χοριοειδοῦς ἱστίου, ὅπερ παριστᾷ πτυχὴν τῆς χοριοειδοῦς μήνιγγος.

Μέσος ἐγκέφαλος ἢ ***μεσεγκέφαλος***. Εἶναι ὁ μικρότερος τῶν λοιπῶν ἐγκεφάλων, ἐγκρυπτόμενος εἰς τὸ βάθος τῆς ἐγκαρσίας σχισμῆς μεταξὺ ἡμισφαιρίων καὶ παρεγκεφαλίδος. Καὶ ἡ μὲν ῥαχιαία ἐπιφάνεια αὐτοῦ, ἔχουσα μῆκος $1\frac{1}{2}$—2 ἑκμ., ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ *τετραδύμου πετάλου*, ἡ δὲ κοιλιακή, βραχυτέρα, σχηματίζεται ὑπὸ τῶν *σκελῶν* τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς *ὀπισθίας διατρήτου οὐσίας*, ἡ δὲ πλαγία ἐπιφάνεια ἀποτελεῖται ὑπὸ τῶν *βραχιόνων τοῦ τετραδύμου*, χωριζομένη ἀπὸ τῆς κοιλιακῆς διὰ τῆς *πλαγίας αὔλακος*. Τὸ δ' ἐσωτερικὸν τοῦ μέσου ἐγκεφάλου διελαύνεται ὑπὸ τοῦ ὑδραγωγοῦ (συλουϊείου) σωλῆνος, δι' οὗ, ἔχοντος μῆκος $1\frac{1}{2}$—2

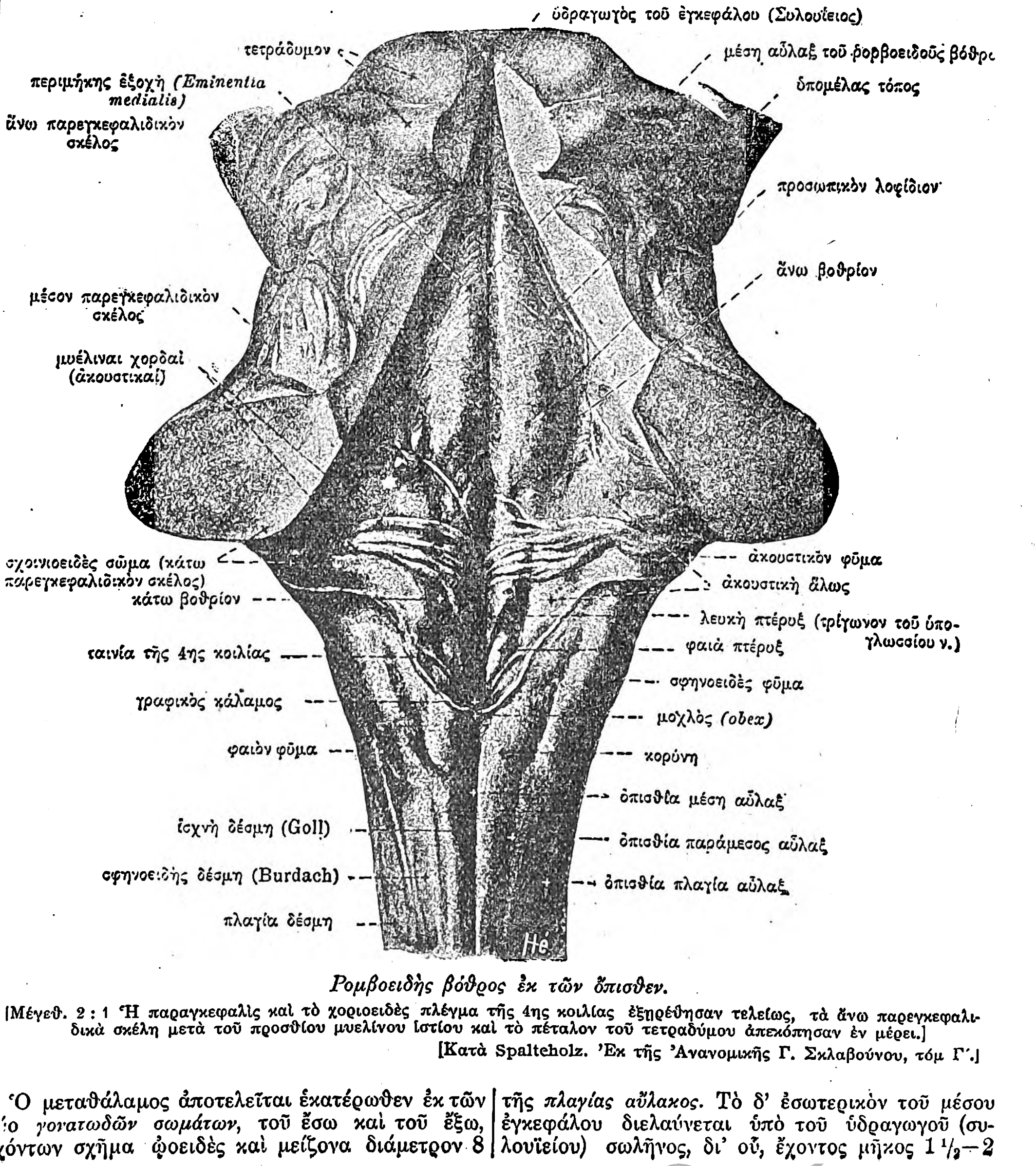

Ῥομβοειδὴς βόθρος ἐκ τῶν ὄπισθεν.

[Μέγεθ. 2 : 1 Ἡ παραγκεφαλὶς καὶ τὸ χοριοειδὲς πλέγμα τῆς 4ης κοιλίας ἐξηρεύθησαν τελείως, τὰ ἄνω παρεγκεφαλιδικὰ σκέλη μετὰ τοῦ προσθίου μυελίνου ἱστίου καὶ τὸ πέταλον τοῦ τετραδύμου ἀπεκόπησαν ἐν μέρει.]

[Κατὰ Spalteholz. Ἐκ τῆς Ἀνανομικῆς Γ. Σκλαβούνου, τόμ Γ'.]

Digitized by Google

ἐκμ., συγκοινωνεῖ ἡ τρίτη κοιλία μετὰ τῆς τετάρ- της. Τὸ τετράδυμον πέταλον ἔμπροσθεν μὲν ἐκτεί- νεται μέχρι τοῦ κωναρίου, ὄπισθεν δὲ τελευτᾷ εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ πλαγιόθεν εἰς τὴν ραχιαίαν ἐπι- φάνειαν τῆς γεφύρας· ἀποτελεῖται δ' ἐκ τεσσάρων ὑποστρογγύλων λοφιδίων, ὧν τὰ μὲν δύο πρόσθια, μείζονα καὶ ὑπόφαια ὄντα, καλοῦνται *ἄνω* ἢ *πρό- σθια διδύμια*, τὰ δὲ δύο ὀπίσθια, μικρότερα καὶ λευκότερα, ὀνομάζονται *κάτω* ἢ *ὀπίσθια διδύμια* ἢ *γλουτία*. Τὰ ἐγκεφαλικὰ σκέλη εἶναι δύο πλατεῖαι καὶ παχεῖαι δέσμαι, ἀναδυόμεναι ἑκατέρα ἐκ τῆς γεφύρας καὶ μετὰ βραχεῖαν πρὸς τ' ἄνω πορείαν ἐξαφανιζόμεναι εἰς τὸν διάμεσον ἐγκέφαλον· ἀφο- ρίζονται δ' ἔμπροσθεν ὑπὸ τῶν ὀπτικῶν ταινιῶν, ὄπισθεν δὲ ὑπὸ τοῦ προσθίου χείλους τῆς γεφύρας. Ἡ ὀπισθία διάτρητος οὐσία πληροῖ τὸν μεσοσκε- λιαῖον βόθρον, παριστῶσα τρίγωνον πέταλον διά- τρητον ὑπ' ἀγγείων, οὗ ἡ μὲν βάσις συνέχεται μετὰ τῶν μαστίων, ἡ δὲ κορυφὴ μετὰ τῆς γεφύ- ρας, τὰ δὲ πλάγια μετὰ τῶν ἐγκεφαλικῶν σκελῶν.

Οἱ βραχίονες τοῦ τετραδύμου εἶναι λευκαὶ ὑπο- στρόγγυλαι ταινίαι, αἵτινες ἐκπορευόμεναι ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ τετραδύμου (δύο πρόσθιαι καὶ δύο ὀπίσθιαι) διευθύνονται πρὸς τὸν ὀπτικὸν θάλα- μον· καὶ οἱ μὲν δύο πρόσθιοι βραχίονες μεταβαί- νουσιν εἰς τὸ ἔξω γονατῶδες σῶμα, οἱ δὲ δύο ὀπίσθιοι τελευτῶσιν εἰς τὸ ἔξω γονατῶδες σῶμα καὶ εἰς τὸν ἔξω λημνίσκον. Τὸ ἔνδον τοῦ ἐγκεφά- λου, τὸ ὑπὸ τὸν ὑδραγωγόν, διῄρηται διὰ τῆς *με- λαίνης οὐσίας* (τοῦ *Sömmering*) εἰς δύο ὑπερκείμενα ἀλλήλων μέρη, ὧν τὸ μὲν κάτω καλεῖται ἑκατέ- ρωθεν *βάσις* ἢ *ποὺς* τοῦ ἐγκεφαλικοῦ σκέλους, τὸ δὲ ἄνω *καλύπτρα*. Ὁ *ἰσθμός*, δι' οὗ συνάπτεται ὁ μέγας ἐγκέφαλος μετὰ τοῦ ρομβοειδοῦς ἐγκεφά- λου, ἐμφανίζει ἄξια σημειώσεως: α') τὸ *πρόσθιον μυέλινον ἱστίον (βιευσσένειος βαλβίς)*, τρίγωνον λευκὸν πέταλον, πληροῦν τὸν μεταξὺ τῶν ἄνω σκελῶν τῆς παρεγκεφαλίδος χῶρον καὶ ἀφορίζον διὰ τῆς κοιλιακῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας τὸ ἄνω μέρος τῆς τε- τάρτης κοιλίας· ἐκ τῆς κορυφῆς δ' αὐτοῦ φέρεται ὡς συνέχεια πρὸς τὴν χωρίζουσαν τὰ δύο ὀπίσθια διδύμια αὔλακα ὁ *χαλινὸς* τοῦ προσθίου μυελίνου ἱστίου· β') τὸ *τρίγωνον τοῦ λημνίσκου*, χωρίον τρί- γωνον, ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ ἄνω σκέλους τῆς παρεγ- κεφαλίδος, οὗ ἐν τῷ πυθμένι προέχει τρίγωνος δεσμίς, ὁ ἔξω ἢ *ἀκουστικὸς* λημνίσκος (*ρεΐλειος ται- νία*), ἤτοι ἡ κεντρικὴ ὁδὸς τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου.

Ὀπίσθιος ἐγκέφαλος ἢ μετεγκέφαλος. Περι- λαμβάνει τὴν *γέφυραν*, ἀποτελοῦσαν τὴν κοιλιακὴν μοῖραν αὐτοῦ, καὶ τὴν *παρεγκεφαλίδα*, ἀπαρτίζου- σαν τὴν ραχιαίαν αὐτοῦ μοῖραν.

Ἔσχατος ἐγκέφαλος ἢ μυελεγκέφαλος. Ἀποτε- λεῖται ἐκ τοῦ *προμήκους μυελοῦ*. Οὗτος ἔχει σχῆμα κολούρου κώνου, πεπλατυσμένου ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω, οὗ ἡ μὲν βάσις συνάπτεται μετὰ τῆς γεφύρας, ἡ δὲ κορυφὴ συνέχεται μετὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ὑπὸ καμπὴν μόλις ὑποσημαινο- μένην, ἔχουσαν τὸ κοῖλον πρὸς τὰ πρόσω. Τὸ ἄνω ὅριον αὐτοῦ ἔμπροσθεν μὲν ὁρίζεται διὰ τῆς ὀπι- σθίας γεφυρικῆς αὔλακος (γεφυροπρομηκικῆς), ὄπι- σθεν δὲ διὰ γραμμῆς νοητῆς, ἑνούσης τὰς δύο πλαγίας γωνίας τοῦ ρομβοειδοῦς βόθρου· τὸ δὲ κάτω ὅριον παριστᾷ ἡ ἀνάδυσις τῶν ριζῶν τοῦ 1ου αὐχενικοῦ νεύρου. Μῆκος δ' ἔχει ὁ προμή- κης 2,5 ἑκμ., πλάτος δὲ ἐν μὲν τῇ βάσει 2,2 ἑκμ., ἐν δὲ τῇ κορυφῇ 1,3 ἑκμ. Ἡ δὲ φορὰ εἶναι λοξὴ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ὁ προμήκης μυελὸς ἐμφανίζει τὴν αὐτὴν περίπου διάθεσιν πρὸς τὴν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἥτις ὅμως κατὰ βραχὺ πα- ραλλάσσει. Ἡ προσθία ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἐμφανίζει τὴν *προσθίαν μέσην αὔλακα* τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, τελευτῶσαν πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὸ μέσον τυφλὸν τρῆμα τῆς γεφυροπρομηκικῆς αὔλακος. Ἑκατέρω- θεν δὲ τῆς μέσης αὔλακος ἀνέρχονται αἱ *πυραμί- δες τοῦ προμήκους*, παριστῶσαι τὴν πρὸς τὰ ἄνω συνέχειαν τοῦ προσθίου καὶ τοῦ πλαγίου πυραμι- δικοῦ δεματίου τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, καὶ ἑκατέ- ρωθεν τούτων ἡ *προσθία πλαγία αὔλαξ*, συνέχεια οὖσα τῆς ὁμωνύμου αὔλακος τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Ἐκ τῆς ἔσω δ' ἐπιφανείας τῶν πυραμίδων ἐκπο- ρεύονται κατὰ τὸ κάτω τριτημόριον ἀλληλοδια- δόχως δεσμίδες (3—6), αἵτινες, χιαζόμεναι ἐν τῷ πυθμένι τῆς προσθίας μέσης αὔλακος ἐπὶ ἔκτασιν 6—7 χιλιομέτρων, ἀπεργάζονται τὸν *χιασμὸν* τῶν πυραμίδων.

Ἡ πλαγία ἐπιφάνεια τοῦ προμήκους ἔμπροσθεν μὲν ἀφορίζεται ὑπὸ τῶν ριζῶν τοῦ ὑπογλωσσίου νεύρου, ὄπισθεν δὲ ὑπὸ τῶν ριζῶν τοῦ γλωσσο- φαρυγγικοῦ, τοῦ πνευμονογαστρικοῦ καὶ τοῦ παρα- πληρωματικοῦ νεύρου, ὧν μεταξὺ κεῖται ἡ *ἐλαία* τοῦ προμήκους, ἐκ δὲ τοῦ πλαγίου τυφλοῦ τρή- ματος τῆς γεφυροπρομηκικῆς αὔλακος ἀναδύεται τὸ προσωπικὸν καὶ παρ' αὐτὸ τὸ ἀκουστικὸν νεῦ- ρον. Ἡ δὲ ὀπισθία ἐπιφάνεια ἐμφανίζει μίαν κάτω ἢ κλειστὴν μοῖραν καὶ μίαν ἄνω ἢ ἀνοικτὴν μοῖραν. Καὶ ἡ μὲν κάτω κλειστὴ μοῖρα εἶναι συ- νέχεια τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ νωτιαίου μυε- λοῦ· διὸ παρατηροῦνται ἐπ' αὐτῆς ἡ ὀπισθία μέση καὶ ἡ παράμεσος (ἢ διάμεσος) αὔλαξ, ὡς καὶ αἱ μεταξὺ αὐτῶν περιλαμβανόμεναι δεσμίδες, ἡ *ἰσχνὴ* ἢ *γόλλειος* καὶ ἡ *σφηνοειδὴς* ἢ ***βυρδάχειος***, αἵτινες ἀποκλίνουσαι πρὸς τὰ ἄνω ἀποτελοῦσι τὸ *κορυ- νοειδὲς φῦμα* ἢ τὴν *κορύνην*, καὶ τὸ *σφηνοειδὲς φῦμα*. Τὰ φύματα ταῦτα ἐν τῇ ἄνω ἢ ἀνοικτῇ μοίρᾳ τοῦ προμήκους ἀποπλατυνόμενα ἑκατέρω- θεν τοῦ ρομβοειδοῦς βόθρου μεταβαίνουσιν εἰς τὰ σφηνοειδῆ σώματα, ἅτινα καλοῦνται καὶ *κάτω παρεγκεφαλιδικὰ σκέλη*, ὡς ἀνακάμπτοντα εἰς τὴν παρεγκεφαλίδα.

Ἐν τῷ ρομβοειδεῖ ἐγκεφάλῳ ἀνήκει καὶ ἡ *τε- τάρτη κοιλία*, ἥτις, ἐμφανίζουσα σχῆμα ρομβοειδές, φέρεται σχεδὸν καθέτως ἢ μικρὸν λοξῶς ἐπὶ τὰ κάτω καὶ ὀπίσω, ἔχουσα μῆκος 3—3½ ἑκμ. Καὶ διὰ μὲν τῆς ἄνω (προσθίας) ὀξείας γωνίας κοινωνεῖ πρὸς τὸν ἐντὸς τοῦ ἰσθμοῦ συλουΐειον ὑδραγωγόν, διὰ δὲ τῆς κάτω (ὀπισθίας), σχηματιζούσης τὸν γραφικὸν κάλαμον τοῦ Ἡροφίλου, ἐκβάλλει εἰς τὸν κεντρικὸν σωλῆνα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἐνῷ τὸ μέσον καὶ πλατύτερον μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀμβλειῶν γωνιῶν περιλαμβάνεται μεταξὺ γεφύρας καὶ παρεγκεφαλίδος, τὸ δὲ οὐραῖον ἀποτελεῖται ὑπὸ τῆς κοιλότητος τοῦ προμήκους. Τὸ πρόσθιον τοίχωμα ἢ τὸ ἔδαφος τῆς κοιλίας, ὅπερ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος καλεῖται καὶ *ρομβοειδὴς βόθρος*, ἔχει ὡς ὑπόθεμα τὸν ἰσθμόν, τὴν γέφυραν καὶ τὸν προμήκη, τὸ δὲ ὀπίσθιον ἢ ἡ ὀροφή, φέρουσα τὰ χοριοειδῆ πλέγματα, ἐμφανίζεται δίκην στέγης ὑπὸ τὴν πα- ρεγκεφαλίδα, πρὸς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῆς ὁποίας προσαρμόζεται. Διὰ τριῶν δὲ τρημάτων, τοῦ μέσου καὶ δύο πλαγίων, συγκοινωνεῖ τὸ ὑγρὸν τῆς 4ης κοιλίας μετὰ τοῦ ὑπαραχνοειδοῦς ὑγροῦ. Ὁ ρομ- βοειδὴς βόθρος ἰσοϋψῶς τῇ μέσῃ μοίρᾳ διελαύ- νεται ὑπὸ ἐγκαρσίων λευκῶν δεσμίδων, τῶν *μυε- λίνων* ἢ *ἀκουστικῶν χορδῶν*, δι' ὧν διαιρεῖται εἰς τρεῖς μοίρας: τὴν ἄνω, τὴν διάμεσον καὶ τὴν κάτω. Καὶ ἡ μὲν ἄνω μοῖρα ἐμφανίζει τὸ μέσον βοθρίον, τὸ λοφίδιον τοῦ προσωπικοῦ νεύρου, τὸ ἄνω πλά- γιον βοθρίον, τὸν ὑπομέλανα τόπον (νευρικὰ κύτ- ταρα, ἀνάπλεα χρωστικῆς) καὶ τὴν ἄνω μοῖραν τῆς ἀκουστικῆς ἅλω· ἡ δὲ διάμεσος ἐμφανίζει τὰς ἀκουστικὰς χορδάς, τὴν μέσην μοῖραν τῆς ἀκου- στικῆς ἅλω καὶ τὸ ἀκουστικὸν φῦμα· ἡ δὲ κάτω μοῖρα περιέχει τὴν λευκὴν πτέρυγα ἢ τὸ τρίγωνον τοῦ ὑπογλωσσίου νεύρου, τὴν κάτω μοῖραν τῆς ἀκουστικῆς ἅλω καὶ τὴν φαιὰν πτέρυγα (= ραχι- αῖος κινητικὸς πυρὴν τοῦ πνευμονογαστρικοῦ).

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

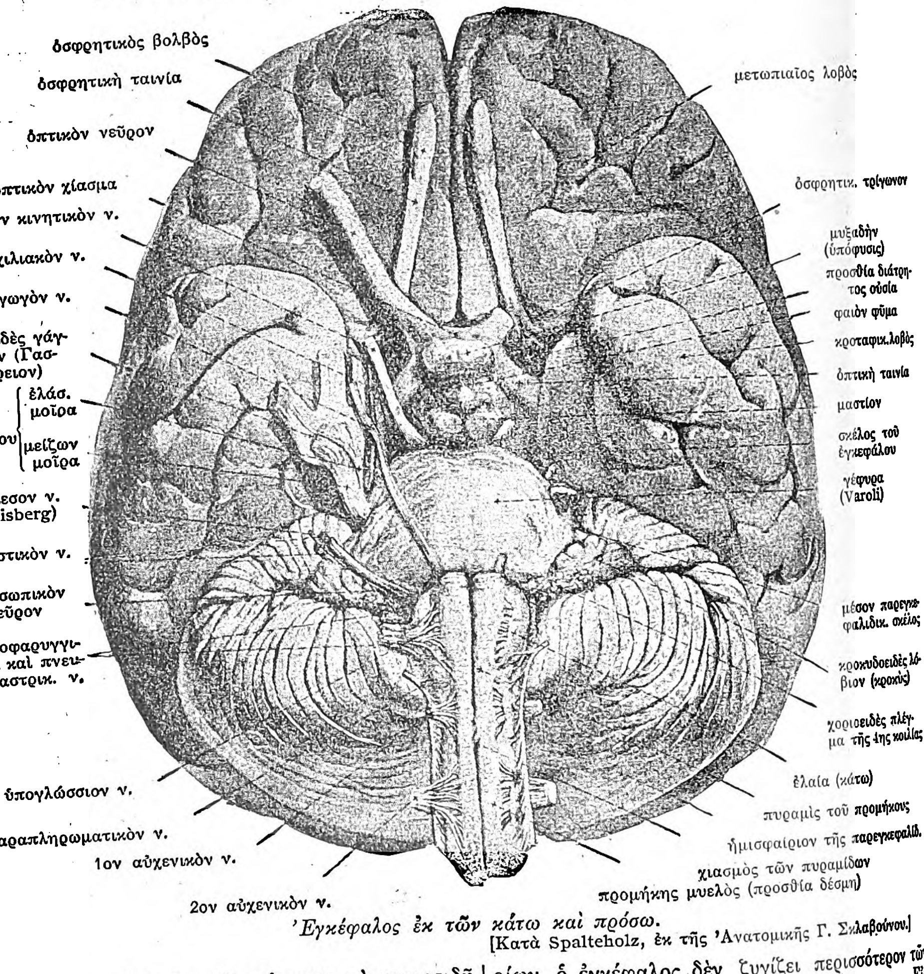

Ἐγκέφαλος ἐκ τῶν κάτω καὶ πρόσω.
[Κατὰ Spalteholz, ἐκ τῆς Ἀνατομικῆς Γ. Σκλαβούνου.]

—[ΣΥΓΚΡ. ΑΝΑΤΟΜ.] Ὁ *ἐγκέφαλος* τῶν θηλα- στικῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν τῆς ἀνωτέρας βαθμῖδος, δὲν παρουσιάζει βασικὰς διαφοράς, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὸ σχῆμά του, ἀπὸ τὸν τοῦ ἀνθρώπου· αἱ διαφοραὶ αἵτινες παρατηροῦνται ἀφορῶσι συνήθως εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἀνάπτυξιν ἐγκε- φαλικῶν τινων διογκώσεων.

Εἰς τὰ θηλαστικά, τὰ ὀσφραντικὰ νεῦρα εἶναι τοποθετημένα ἐντὸς τῶν προσθίων λοβῶν τῶν ἐγ- κεφαλικῶν ἡμισφαιρίων καὶ σχηματίζουσιν εἰς τινα εἴδη αἰσθητὰς διογκώσεις. Εἰς τὰ μαρσυπο- φόρα ὁ ἐγκέφαλος παρουσιάζει ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων θηλαστικῶν καὶ τῶν πτη- νῶν. Ἐξ αὐτοῦ ἐλλείπει τελείως τὸ μεσόλοβον, ἤτοι ἡ πλατεῖα καὶ ἐπιμήκης μυελώδης ταινία ἡ συνδέουσα τὰ δύο ἡμισφαίρια τοῦ ἐγκεφάλου. Τὸ σχετικὸν βάρος τοῦ ἐγκεφάλου τῶν θηλαστικῶν διαφέρει τοῦ σχετικοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ βάρος τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου ἔχει ἀναλογίαν ὡς πρὸς τὸ βάρος τοῦ σώματός του 1 πρὸς 30—35· εἰς τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου τῶν θηλαστικῶν δὲν τηροῦνται αἱ αὐταὶ ἀναλο- γίαι. Οὕτως ὁ ἐγκέφαλος τοῦ μυὸς εἶναι 1 πρὸς 82 ὡς πρὸς τὸ βάρος τοῦ σώματός του. Τὸ βά- ρος τοῦ ἐγκεφάλου τῆς γαλῆς εἶναι 1 πρὸς 38, τοῦ ἐλέφαντος, οὗτινος ὁ ἐγκέφαλος ζυγίζει 4 κιλὰ καὶ 500 γραμμάρια, εἶναι τὰ 5 ἑκατοστὰ τοῦ σώ- ματος κτλ. Εἰς τὰ πτηνὰ τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου σχετικῶς πρὸς τὸ βάρος τοῦ σώματος διαφέρει οὐσιωδῶς κατὰ τὰ διάφορα γένη· οὕτω τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἀετοῦ ὡς πρὸς τὸ βάρος τοῦ σώματός του εἶναι 1 πρὸς 60· οἱ ἐγκεφαλικοὶ λο- βοὶ δὲν συνάπτονται ὑπὸ ἐγκεφαλικῆς ραφῆς, ἀλλὰ συγκολλῶνται δι' ὑποτυπώδους συστήματος ὀδον- τώσεων, Εἰς τὰ ἑρπετὰ ὁ ἐγκέφαλος δὲν ἔχει τε- λείως καθωρισμένον σχῆμα. Εἰς τὴν σαλαμάνδραν π.χ., ἔχουσαν βάρος σώματος 20 περίπου γραμμα- ρίων, ὁ ἐγκέφαλος δὲν ζυγίζει περισσότερον τῶν 5 τοῖς ἑκατὸν τοῦ σωματικοῦ βάρους της. Εἰς τὴν χελώνην τὴν χερσαίαν ὁ ἐγκέφαλος ἰσοῦται πρὸς τὸ $^1/_{800}$ τοῦ βάρους τοῦ σώματος. Εἰς τὰ ἑρ- πετὰ οἱ ἐγκεφαλικοὶ λοβοὶ εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυ- γμένοι καὶ βαθέως διηυλακωμένοι, ἰδίως εἰς τὰ σαυρώδη. Εἰς τοὺς ἰχθῦς ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἐπ ὑποτυπωδέστερος καὶ οὐδέποτε πληροῖ τὴν κρα- νιακὴν κοιλότητα. Τὰ ὀσφραντικὰ νεῦρα εἶναι ὀγ- κωδέστερα πάντων τῶν λοιπῶν. Τὰ ὀπτικὰ νεῦρα εἶναι ἐπίσης ἀνεπτυγμένα. Εἰς τὰ ἀσπόνδυλα δὲν ὑπάρχει πραγματικός, οὕτως εἰπεῖν, ἐγκέφαλος, ἀλλ' οὗτος ἀναπληροῦται ὑπὸ περισσοτέρων γαγ- γλίων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τμῆμα τοῦ νευρικοῦ γαγ- γλιακοῦ συστήματος.

Δ. Ν. Π.

— ἐγκεφάλου αἱμορραγία [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *αἱμορ- ραγία*.

—ἐγκεφάλου βάσις [*Ἀνατομ.*]. Ἡ βάσις τοῦ ἐγ- κεφάλου ἐπίκειται ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας (τῆς ἐνδοκρανίου) τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, ἥτις, παρι- στῶσα οἱονεὶ τὸ ἐκμαγεῖον τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου, διαιρεῖται εἰς τρεῖς μοίρας ἢ βό- θρους, τὸν πρόσθιον, τὸν μέσον καὶ τὸν ὀπίσθιον βόθρον, οἵτινες ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω ἕπονται ἀλλήλοις δίκην βαθμίδων κλίμακος.

Ὁ *πρόσθιος* ἢ *μετωπιαῖος βόθρος*, κείμενος ὑψη- λότερον τῶν λοιπῶν καὶ ἀβαθέστερος, χωρίζεται ἀπὸ τοῦ μέσου ἐν μὲν τοῖς πλαγίοις διὰ τῶν ἐλασσόνων πτερύγων τοῦ σφηνοειδοῦς, ἐν δὲ τῷ μέσῳ διὰ τῆς ὀπτικῆς αὔλακος τοῦ σώματος τοῦ σφηνοειδοῦς. Ὑποδέχεται δὲ τοὺς μετωπιαίους καὶ τοὺς ὀσφρητικοὺς λοβούς. Ὁ *μέσος* ἢ *σφηνοκρο- ταφικὸς βόθρος* χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου ἐν μὲν τῷ μέσῳ διὰ τῆς ράχεως τοῦ ἐφιππίου, ἐν δὲ

Digitized by Google

τοῖς πλαγίοις ἑκατέρωθεν διὰ τοῦ ἄνω χείλους τῆς λιθοειδοῦς μοίρας τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ. Καὶ ἡ μὲν μέση μοῖρα ὑποδέχεται τὸν μυξαδένα τοῦ ἐγκεφάλου, αἱ δὲ πλάγιαι τοὺς κροταφικοὺς λοβούς. Ὁ δὲ *ὀπίσθιος βόθρος,* βαθύτερος ὢν τῶν ἄλλων, χωρίζεται ὄπισθεν καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις ὑπὸ τῆς ἐγκαρσίας αὔλακος τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ, ἔμπροσθεν δὲ ὑπὸ τοῦ ἄνω χείλους τοῦ λιθοειδοῦς καὶ τῆς ῥάχεως τοῦ ἐφιππίου, ἐν δὲ τῷ μέσῳ διατιτραίνεται ὑπὸ τοῦ (μεγάλου) ἰνιακοῦ τρήματος. Ὑποδέχονται δὲ ἡ μὲν μέση μοῖρα (τὸ ἀπόκλιμα) τὴν οὐαρόλειον γέφυραν καὶ τὸν προμήκη μυελόν, αἱ δὲ πλάγιαι μοῖραι τὰ ἡμισφαίρια τῆς παρεγκεφαλίδος. Ἡ βασικὴ ἢ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τοῦ στελέχους τῆς πλαγίας σχισμῆς (συλουϊείου) διαιρεῖται εἰς δύο ἄνισα μέρη, ὧν τὸ μὲν πρόσθιον τριτημόριον ἀποτελεῖ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ, τὰ δὲ δύο ὀπίσθια τριτημόρια περιλαμβάνουσι τὴν λοιπὴν βασικὴν ἔκτασιν τοῦ ἐγκεφάλου. Τὰ ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ τῆς ὅλης βάσεως καὶ τὰ παρ' αὐτὴν μέρη ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω εἶναι: τὸ πρόσθιον πέρας τῆς μεγάλης μεταξὺ τῶν ἡμισφαιρίων ἐπιμήκους σχισμῆς, μῆκος ἔχον περὶ τὰ 3 ἑκμ., ὁ ὀσφρητικὸς βολβός, ἡ ὀσφρητικὴ ταινία καὶ τὸ ὀσφρητικὸν φῦμα ἢ τρίγωνον, τὸ πρόσθιον ἄκρον (γόνυ) τοῦ μεσολοβίου· εἶτα τὸ ὀπτικὸν χίασμα, συναπτόμενον ἔμπροσθεν μὲν μετὰ τῶν ὀπτικῶν νεύρων, ὄπισθεν δὲ μετὰ τῶν ὀπτικῶν ταινιῶν, αἵτινες περιζωννύουσι τὰ σκέλη τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἀπολήγουσιν εἰς τὰ γονατώδη σώματα· ἑκατέρωθεν τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος, ἡ προσθία διάτρητος οὐσία, ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ, ὁ μυξαδὴν ἢ ἡ ὑπόφυσις τοῦ ἐγκεφάλου, κατασκηνοῦσα ἐν τῷ ἐφιππίῳ τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ, ἀπηρτημένη δὲ ἐκ τῆς χοάνης καὶ αὕτη ἐκ τοῦ φαιοῦ ὀγκώματος ἢ φύματος· ὄπισθεν δὲ τοῦ φύματος τούτου καὶ ἀνὰ μέσον τῶν σκελῶν τοῦ ἐγκεφάλου εὑρίσκονται τὰ δύο μαστία καὶ ὄπισθεν τούτων ἡ ὀπισθία διάτρητος οὐσία, ἐξ ἧς ἐκφύεται τὸ κοινὸν κινητικὸν νεῦρον τοῦ ὀφθαλμοῦ· ἑκατέρωθεν τὰ σκέλη τοῦ ἐγκεφάλου, ἅτινα ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ προσθίου χείλους τῆς οὐαρολείου γεφύρας καὶ φερόμενα ἐν ἀποκλίσει πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἔξω εἰσδύονται ὑπὸ τὰ ῥαβδωτὰ σώματα καὶ τοὺς ὀπτικοὺς θαλάμους. Τέμνοντες τὰ σκέλη διὰ τομῆς καθέτου πρὸ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῆς γεφύρας καὶ χωρίζοντες οὕτω τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ ταύτης, παρατηροῦμεν ἔνθεν μὲν τὸ ὀπίσθιον ἄκρον (σπληνίον) τοῦ μεσολοβίου, ὅπερ καλύπτει τὸ τετράδυμον καὶ τὸ κωνάριον, ἔνθεν δὲ τὸ ὀπίσθιον πέρας τῆς ἐπιμήκους μεταξὺ τῶν ἡμισφαιρίων σχισμῆς, μῆκος ἔχον περὶ τὰ 5—6 ἑκμ. Ὄπισθεν τῶν μαστίων καὶ τῆς ὀπισθίας διατρήτου οὐσίας ἀκολουθεῖ ἡ γέφυρα, παριστῶσα λευκὴν πλατεῖαν ἐπιφάνειαν· ἐκ τῆς περιοχῆς δὲ ταύτης ἀναδύονται τὸ τροχιλιακὸν νεῦρον, τὸ τρίδυμον, τὸ ἀπαγωγὸν ἢ ἔξω κινητικὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὸ προσωπικόν, τὸ ἀκουστικόν· ἕπεται τελευταῖος ἐν συνεχείᾳ ὁ προμήκης μυελός, ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ ὁποίου ἀναδύονται τὸ ὑπογλώσσιον, τὸ γλωσσοφαρυγγικόν, τὸ πνευμονογαστρικὸν καὶ τὸ παραπληρωματικὸν νεῦρον· ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ προμήκους ὑπέρκεινται τὰ ἡμισφαίρια τῆς παρεγκεφαλίδος καὶ ὄπισθεν καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις τούτων οἱ ἰνιακοὶ λοβοὶ τοῦ ἐγκεφάλου.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΩΔΩΡΟΥ

— **ἐγκεφάλου τραύματα** *[Χειρουργ. πολέμου].* Τὰ διὰ πυροβόλων ὅπλων τραύματα τοῦ ἐγκεφάλου διακρίνονται διὰ τὴν ἔκτακτον βαρύτητα· ἀπέβησαν δὲ καὶ λίαν συχνὰ ἕνεκα τῆς νεωτέρας τακτικῆς τῶν μαχῶν, καθ' ἣν ἡ κεφαλὴ τοῦ μαχητοῦ ἀποτελεῖ τὸ μᾶλλον ἐκτεθειμένον εἰς τὰ βλήματα τοῦ ἐχθροῦ τμῆμα τοῦ σώματος. Κατὰ τοὺς τελευταίους μέχρι καὶ τῶν Βαλκανικῶν πολέμους, οἱ πλείονες τοῦ ἡμίσεος τῶν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν φονευομένων ἦσαν οἱ φέροντες τραύματα τοῦ ἐγκεφάλου. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὰ βλήματα τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν παντοίων ἐκρηκτικῶν ὅπλων, τῶν ἀπὸ χαρακώματος εἰς χαράκωμα βαλλόντων, ηὔξησαν ἔτι μᾶλλον τὴν τραυματικότητα τῆς κεφαλῆς, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας, καὶ ἐπεδείνωσαν τὴν βαρύτητα, ὥστε τὰ διάφορα ἐμπόλεμα κράτη ἤχθησαν εἰς τὴν παραδοχὴν κράνους, τοῦ *κράνους τῶν χαρακωμάτων,* δι' οὗ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τοῦ κρανίου τραυμάτων σημαντικῶς ἠλαττώθη, καὶ ἡ βαρύτης τῶν ὀλίγων ἅτινα παράγονται τραυμάτων σπουδαίως ἐμετριάσθη, διότι ἀβαθῆ ὄντα ταῦτα καθίστανται προσιτὰ εἰς ἀποτελεσματικὴν μᾶλλον ἢ ἧττον χειρουργικὴν ἐπέμβασιν. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς βολίδας τῶν φορητῶν ὅπλων καὶ τῶν πολυβόλων, σημειωτέον ὅτι, ὅταν αὗται πλήττωσι τὸ κράνος καθέτως διὰ τῆς κορυφῆς, διαπερῶσιν αὐτὸ μετ' ἀμειώτου τραυματικῆς δράσεως, ὅταν δὲ λοξῶς, ἐποστρακίζονται ἐπὶ τῆς κυρτότητος τοῦ κράτους ἢ ὑφίστανται σημαντικὴν ἐλάττωσιν τῆς τραυματικῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Κατὰ τὸν πόλεμον ὅμως τοῦτον αἱ βολίδες, εἰς ἃς κατὰ τοὺς προηγουμένους πολέμους ὠφείλοντο πλέον ἢ τὰ 4/5 τοῦ συνόλου τῶν τραυμάτων, ἀπέβαλον τὴν τραυματικὴν ὑπεροχήν, ἥτις περιῆλθεν εἰς τὰ βλήματα τοῦ πυροβολικοῦ. Ἀκριβῶς δὲ κατὰ τῶν βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ (θραυσμάτων ὀβίδων, σφαιροβολίδων Schrapnell κλπ.), δι' ὧν ἐξαιρετικῶς ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ καὶ τὰ πολυαριθμότερα τῶν τραυμάτων παρήγοντο, τὰ νέα κράνη ἔχουσιν ὄντως προστατευτικὸν ἀποτέλεσμα, ἅτε τῶν ἐν λόγῳ βλημάτων ὑπὸ μικρᾶς σχετικῶς ταχύτητος ἐλαυνομένων.

Ἐν τοῖς τραυματισμοῖς τοῦ ἐγκεφάλου ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ἐν νῷ ἔνθεν μὲν τὴν ἐγκεφαλικὴν οὐσίαν, ἥτις εἶναι μαλθακὴ καὶ οὕτως εἰπεῖν ὑγροβριθής, ἔνθεν δὲ τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρόν, ὅπερ διὰ τῶν ὑπαραχνοειδῶν χώρων καὶ τῶν ἐνδεγκεφαλικῶν κοιλιῶν κατακλύζει αὐτόχρημα ταύτην, ἔνθεν δὲ τὸ πληροῦν τὰ ἀπειροπληθῆ ἀγγεῖα τοῦ ἐγκεφάλου αἷμα. Τούτων ἕνεκεν αἱ βλάβαι τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας δὲν περιορίζονται μόνον κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ βλήματος, ἀλλ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὰ πέριξ ἐπὶ ἔκτασιν ἱκανῶς μακρὰν ἀπὸ τοῦ τραυματικοῦ πόρου. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν περιγράπτων φαινομενικῶς τραυμάτων δέον νὰ διορῶμεν συνήθως ὑλικὰς βλάβας καὶ λειτουργικὰς διαταραχὰς ἄκρως δυσαναλόγους τήν τε ἔκτασιν καὶ τὴν ἔντασιν. Τὰ ἀπὸ βραχειῶν ἀποστάσεων κρανιοεγκεφαλικὰ τραύματα ἐπάγονται ἀκαριαίως τὸν θάνατον, φρικώδης δὲ παρίσταται ἡ διάσπασις τοῦ κρανίου. Ἐπὶ ἀποστάσεως μέχρι 50 μέτρων τὸ κρανίον κατακερματίζεται καὶ ὁ ἐγκέφαλος, εἰς πόλτον μεταβαλλόμενος, ἐκσφενδονίζεται μετὰ τῶν θραυσμάτων τοῦ κρανίου πρὸς τὰ ἔξω. Ἐπὶ δὲ μειζόνων ἀποστάσεων, ὡς ἀπὸ 100 μέτρων καὶ ἄνω, δὲν διασπῶνται μὲν συνήθως τὰ περικρανιακὰ περικαλύμματα, ἀλλὰ τὸ κρανίον ῥήγνυται διὰ ῥωγμῶν ἀκτινωτῶν καὶ ὁμοκέντρων εἰς πολλαπλᾶς παρασχίδας, ἡ ἐγκεφαλικὴ οὐσία συνθρύπτεται καὶ λακίδες ἢ θρύμματα ταύτης προβάλλουσι κατὰ κανόνα διὰ τοῦ στομίου ἐξόδου καὶ σπανίως διὰ τοῦ στομίου εἰσόδου. Μέχρι 500 ἕως 800 ἢ 900 μέτρων εἶναι δυνατὴ ἡ γένεσις διαρρηκτικῶν φαινομένων· ἡ ἔντασις ὅμως αὐτῶν ἐλαττοῦται καθ' ὅσον ἡ ἀπόστασις αὐξάνει. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπὸ μακροτέρων ἀποστάσεων τραύματα, ὅταν ὦσι διαμπερῆ διὰ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων, ἐπάγονται κατὰ κανόνα κτόνον ἄμεσον ἢ μετὰ βραχὺ ἢ ἔχουσι βαρύτατον προγνωστικόν. Τὰ δὲ διὰ θραυσμάτων ὀβίδων εὐρέα τραύματα, εἶναι ἐν γένει θανατηφόρα ἐπὶ τόπου, βαρύτατα δὲ καὶ τὰ εἰσδυτικὰ διὰ σφαιροβολίδων Schrapnell. Ἀλλὰ παρὰ τὰ τραύματα ταῦτα ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα ἧττον βαρέα καὶ εὐνούστερον ἐμφανίζοντα προγνωστικόν, εἴτε διότι ζωτική τις μοῖρα τοῦ ἐγκεφάλου διέφυγε τυχὸν τὴν τρῶσιν, εἴτε διότι εἶναι περιφερικὰ ἢ κατ' ἐπάφησιν τοῦ ἐγκεφάλου, ἅτινα ἄλλως εἶναι καὶ εὐπρόσιτα εἰς τελεσφόρον χειρουργικὴν δρᾶσιν (ἐξελκυσμὸν παρασχίδων, ἀλλοτρίων σωμάτων, ἀνάτρησιν). Ὡσαύτως τὰ τραύματα τοῦ μετωπιαίου καὶ τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ (ζῶναι ἐγκεφαλικαί, οὐδέτεραι ἢ ἀδιάφοροι) τυγχάνουσιν ἧττον βαρέα. Παραδόξως δ' ἐνίοτε τραυματίαι, καίπερ φέροντες τραύματα διαμπερῆ μετ' ἐκχύσεως ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, οὐ μόνον δὲν πίπτουσι τραυματιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ βαδίζουσι, τρέχουσι, λαλοῦσι, πίνουσιν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ ἐπέζησαν. Ἐν τούτοις δ' ὅμως, ἐπὶ τῶν τραυμάτων τοῦ ἐγκεφάλου προσήκει πάντοτε πρόγνωσις ἐφεκτικὴ ἐπὶ χρόνον μακρόν. Πάντως οἱ μὴ ἀποβιοῦντες τραυματίαι δὲν εἶναι καὶ ὁριστικῶς τεθεραπευμένοι· πολλοὶ τούτων διασωθέντες ἐν ἀρχῇ, εἶναι ἐκτεθειμένοι ὀψιαίτερον εἰς ἐπιπλοκάς. Οἱ ἡμίσεις τῶν τραυματιῶν τῶν κατ' ἐπίφασιν ἀνακτωμένων τὴν ὑγείαν, ἐμφανίζουσι σπουδαίας διαταραχὰς καὶ τὸ τέταρτον ἢ τὸ τρίτον εἶναι ὑποκείμενοι εἰς θάνατον ἐν ὀψιαιτέρῳ χρόνῳ.

Ἡ εἰς μακρὰς ἀποστάσεις διακομιδὴ τῶν φερόντων τραύματα τοῦ ἐγκεφάλου, εἴτε μετὰ τὸν τραυματισμόν, εἴτε μετ' ἐγχείρησιν, ἀπαγορεύεται ὡς κινδυνώδης καὶ συχνάκις ὀλεθρία. Ἡ πρώτη ἐπικουρία ἐν τῷ σταθμῷ ἐπιδέσεως συνίσταται εἰς ἐνέσεις καρδιοτονωτικάς, εἰς ξύρησιν, κάθαρσιν, ἀντισηψίαν καὶ ἐπίδεσιν τοῦ τραύματος· μεθ' ὃ διακομιδὴ ταχεῖα εἰς χειρουργεῖον, ἔνθα ἐνεργοῦνται οἷα καὶ ἐν τῇ ἀστικῇ χειρουργικῇ.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐγκέφαλος (ὁ) *[Βοτ.].* Καλεῖται οὕτως ὁ ὀφθαλμὸς ὁ κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ κλάδου εὑρισκόμενος φυτῶν τινῶν καὶ εἰδικώτερον ὁ τοῦ δένδρου *φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος* (Foenix dactylifera). Δ. Ν. Π.

ἐγκεφαλοσαρκώματα (τὰ) *['Ιατρ.]·* βλ. λ. *ἐγκεφαλικοὶ ὄγκοι.*

ἐγκεφαλοσκοπία (ἡ)· ἡ ἐξέτασις τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἐγκζὲρ (Egger), ***Αἰμίλιος.*** Ἐπιφανὴς Γάλλος φιλόλογος (1814—1885). Τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσίν του ἔλαβεν εἰς τὰ παρισινὰ λύκεια Henri IV καὶ St Louis, τὴν δὲ ἐπιστημονικὴν εἰς τὴν École Normale καὶ τὴν Σορβόννην. Γενόμενος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας, ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1834 εἰς διάφορα λύκεια, τῷ δὲ 1839 διωρίσθη maître des conférences εἰς τὴν École Normale. Τῷ 1840 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1855 προήχθη εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῇ ἰδίᾳ σχολῇ. Ὁ Egger διεκρίθη οὐχὶ μόνον ὡς καθηγητὴς δοκιμώτατος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιστήμων πολυμαθὴς καὶ πολυγραφώτατος. Ἡ ἐπίδρασις ἣν ἐξήσκησεν ἦτο μεγάλη, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ ἐνίσχυσις, καὶ δὴ καὶ ἡ ἀνακαίνισις τῶν φιλολογικῶν σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ἐκδόσεις τοῦ Οὐάρρωνος (Παρίσιοι 1837), τοῦ Λογγίνου (1837), τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Φήστου (Festus) καὶ τοῦ Οὐερρίου Φλάκκου (Verrius Flaccus, 1839). Τῷ 1844 ἐδημοσίευσε τὸ ἐξαίρετον ἔργον του «Examen critique des Historiens anciens de la vie et du règne d' Auguste», ὅπερ ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἄλλα σπουδαῖα ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Δοκίμιον ἱστορίας τῆς κριτικῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι» (1850) καὶ «Στοιχεῖα συγκριτικῆς Γραμματικῆς» (1855, 8η ἔκδ. τῷ 1880). Τῷ 1854 ἐξέδωκε τὸ ἔργον του «Ἀπολλώνιος ὁ Δύσκολος, δοκίμιον ἱστορίας τῶν γραμματικῶν θεωριῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι», κατὰ τὸ ἴδιον δ' ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν. Τῷ 1862 ἐδημοσίευσε τὰ «Mémoires de littérature ancienne», τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος τὰ «Mémoires d'histoire ancienne et de philologie», ἀμφότερα φιλολογικὰ εὑρετήρια χρησιμώτατα. Τῷ 1886 ἐδημοσίευσεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Brunet de Presle τὴν «Συλλογὴν τῶν ἑλληνικῶν παπύρων τοῦ Λούβρου», τῷ δὲ 1869 τὸ ἔργον του «Ὁ ἑλληνισμὸς ἐν Γαλλίᾳ», εἰς 2 τόμους, ἐν ᾧ πραγματεύεται περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπὶ τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ γλῶσσαν. Τῷ 1875 ἐξέδωκε τὴν πραγματείαν του «Τὰ ῥηματικὰ οὐσιαστικὰ τὰ σχηματισθέντα διὰ τῆς ἀποκοπῆς τοῦ ἀπαρεμφάτου», τῷ δὲ 1880 τὸ ἔργον του «Ἱστορία τοῦ βιβλίου». Πλὴν τῶν αὐτοτελῶν τούτων ἔργων του ἐδημοσίευσε καὶ πληθὺν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἐν γένει πραγματειῶν εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ἐν αἷς διαφαίνεται ἡ γονιμότης τῆς διανοίας του καὶ ἡ ὀξεῖα καὶ ἀσφαλὴς κρίσις του. Γ. Π. Α.

Αἰμίλιος Ἐγκζέρ.

— **Ἐγκζὲρ** (Egger), ***Βίκτωρ-Αἰμίλιος.*** Γάλλος φιλόσοφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῇ 14 Φεβρουαρίου 1848. Μετὰ τὰς φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σπουδάς του διωρίσθη καθηγητὴς εἰς διάφορα γυμνάσια, τῷ δὲ 1877 ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Bordeaux. Τῷ 1882 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Nancy, ἐν ᾗ ἐδίδαξεν εὐδοκιμώτατα τὴν φιλοσοφίαν καὶ δὴ τὴν ψυχολογίαν. Ἔργα αὐτοῦ αὐτοτελῆ ἔχομεν μόνον δύο: «Περὶ τῶν πηγῶν Διογένους τοῦ Λαερτίου» (Παρίσιοι 1881) καὶ «Ὁ ἐνδιάθετος λόγος» (1881), ἀμφότερα ὑποβληθέντα ὡς ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῶν ἐργασιῶν του ἐδημοσιεύθη εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, τὴν Revue philosophique, τὴν Revue seientifique. κ.λ. Ὁ V. Egger, ὅστις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γνωστοῦ Γάλλου φιλοσόφου Renouvier, συνετέλεσε διὰ τῶν ἐργασιῶν του εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν ἐν Γαλλίᾳ ψυχολογικῶν ἐρευνῶν.

Γ. Π. Α.

ἐγκιβωτίζω· ἀποκλείω τὸ ὕδωρ ἀπὸ χώρου τινὸς διὰ περιφράγματος δίκην κιβωτίου πρὸς θεμελίωσιν τεχνικοῦ τινος ἔργου, οἷον γεφύρας, φράγματος κ. τ. τ.

ἐγκιβωτισμὸς (ὁ) καὶ ***ἐγκιβώτισις*** (ἡ)· ὁ διὰ περιφράγματος κιβωτιοειδοῦς ἀποκλεισμὸς ὕδατος πρὸς θεμελίωσιν ἔργου.

— *[Τεχνικ.]* Καλεῖται *ἐγκιβωτισμὸς* μέθοδος θεμελιώσεως ἔργων ἐν χώρῳ καλυπτομένῳ ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ἡ μέθοδος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν θεμελίωσιν βάθρων γεφυρῶν καὶ συνίσταται εἰς τὴν κατασκευὴν ἰσχυροῦ ξυλίνου ἐπαρκῶν διαστάσεων κιβωτίου (σχ. 1), τὸ ὁποῖον φέρεται καὶ ἀγκυροῦται κενὸν ἐν τῇ ἐκλεγείσῃ θέσει τοῦ ποταμοῦ. Ἐκεῖ γίνεται ἔναρξις τῆς κτίσεως τοῦ βάθρου, ἐφόσον δὲ ἡ κτίσις προχωρεῖ τὸ κιβώτιον βυθίζεται, μέχρις ὅτου ἐπικαθήσῃ ἐπὶ τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἡτοιμασμένης κοίτης τοῦ ποταμοῦ διὰ τὴν ἕδρασιν τοῦ βάθρου. Ἀκολούθως τὰ πλευρικὰ τοιχώματα τοῦ κιβωτίου ἀπομακρύνονται, ἐνῷ ὁ πυθμὴν αὐτοῦ μένει ἀποτελῶν τὴν πρώτην στρῶσιν τοῦ βάθρου. Ὅταν τὸ ἔδαφος τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ εἶναι βραχῶδες, τότε τὸ κιβώτιον κα-

Σχ. 1. *Κιβώτιον θεμελιώσεως κενόν.*

Digitized by Google

τασκευάζεται χωρὶς πυθμένα (σχ. 2), βυθίζεται μέχρι τῆς κοίτης δι' ἐπιβαρύνσεως τῶν πλευρικῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ, ὁπότε τὸ βάθρον κτίζεται, εἴτε

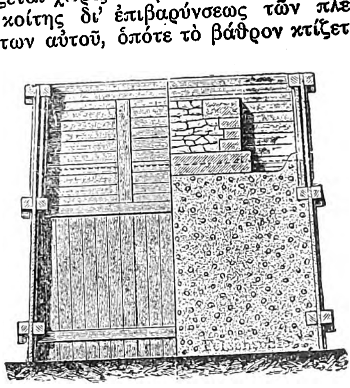

Σχ. 2. *Κιβώτιον ἄνευ πυθμένος.*
[Ἀριστερὰ κενόν, δεξιὰ πλῆρες.]

ἀφοῦ ἀντληθῇ τὸ ἐντὸς τοῦ κιβωτίου ὕδωρ, εἴτε ἀφοῦ τὸ κιβώτιον πληρωθῇ μέχρι τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος διὰ σκυροκονιάματος.

Ἐγκίκα ἢ ***Ἐγκίσα*** καὶ ***Ἐγκίτσα*** (Egica, Egiça, Egiza). Βασιλεὺς τῶν Βισιγότθων τῆς Ἱσπανίας, ἀποθανὼν ἐν Τολέδῳ τῷ 699, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 701. Ἐδικαιοῦτο νὰ διαδεχθῇ τὸν θεῖον αὐτοῦ Βάμπα, ἀλλ' ὁ Ἐρβίγιος, ὅστις εἶχεν ἐκθρονίσει τὸν τελευταῖον, ἐσφετερίσθη τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον. Τῷ 683 ὁ σφετεριστής, ἐπιθυμῶν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιαν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἐγκίκα, ἔδωσεν εἰς αὐτὸν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του Σιξιλώνην. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ὁ Ἐγκίκα ἠδυνήθη ν' ἀνακηρυχθῇ βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του, ἐπισυμβάντα τῷ 687. Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ ἡγεμόνος τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἀποδίωξις τῆς συζύγου του καὶ ἡ σύναψις γάμου μετά τινος ἄλλης πριγκιπίσσης. Ἡ τοιαύτη ἐνέργειά του ἐγένετο αἰτία, ὅπως ὁ Ἐγκίκα προκαλέσῃ ἄσπονδον μῖσος ἐναντίον του ἐκ μέρους τῶν φίλων καὶ πιστῶν τοῦ τέως μονάρχου. Ἀντιδρῶν πρός τινα κατ' αὐτοῦ ἐξυφανθεῖσαν συνωμοσίαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Τολέδου, καθῄρεσε καὶ ἀπήλασεν αὐτόν, κατέπνιξε στάσιν, βυσσοδομηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Μουσουλμάνων τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἀνενέωσε, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 694 συγκληθεῖσαν σύνοδον, τὰ διατάγματα ἅτινα ἔπληττον τοὺς ἀλλοθρήσκους ἀνοικτιρμόνως. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὰ πλοῖά του κατήγαγον νίκην περιφανῆ ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων, ἀπειλούντων τὰς ἀνδαλουσιανὰς ἀκτάς, μετὰ τινα δ' ἔτη βραδύτερον ἠμύνθη ἐρρωμένως ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων Βασκόνων καὶ Φράγκων, μεθ' ὧν ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὅστις εἵλκυσε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ του, λόγῳ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἀνδρείας του, συνεβασίλευσε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του μετὰ τοῦ υἱοῦ του Βιτίτσα.—**Β.**

Ἔγκιλ (ὁ) *[Σκανδ. μυθολ.]*. Σύζυγος τῆς Βαλκύρας Αἴλρουν, ἣν ἐξαφανισθεῖσαν ἐπὶ τῶν πάγων εἰς μάτην ἀνεζήτησε πανταχοῦ. Ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Βαϊλουντ ἀνακηρυχθεὶς βασιλεύς, διεπέρασε διὰ βέλους τῇ παρακλήσει αὐτοῦ καὶ ἵνα δείξῃ τὴν μεγάλην τοξευτικήν του τέχνην μῆλον τοποθετηθὲν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ υἱοῦ του. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ θρύλου τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου.
Α. Δ.

Ἐγκιλάθ (Eguilaz), ***Λουδοβῖκος***. Ἱσπανὸς θεατρικὸς συγγραφεύς (1830—1874). Ἤρξατο τῆς λογοτεχνικῆς σταδιοδρομίας του μὲ τὰ δραματικὰ ἔργα: «Πικραὶ ἀλήθειαι» καὶ «Ἡ ζωὴ τοῦ Χουὰν Σολντάδο», ἅτινα τὸν ἀνέδειξαν ἕνα τῶν μεγαλυτέρων Ἱσπανῶν δραματικῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐπίσης μεγάλως ἐπεκροτήθη τὸ δρᾶμα αὐτοῦ «Ὁ σταυρὸς τοῦ γάμου».
— **Β.**

Ἐγκιλόνη (Egilona). Σύζυγος τοῦ Ροδρίγου, τελευταίου Γότθου βασιλέως τῆς Ἱσπανίας. Συλληφθεῖσα αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Ἀμπντὲλ - Ἀζὶζ καὶ ἐπιβληθεῖσα εἰς αὐτὸν λόγῳ τοῦ κάλλους της, ἐδέχθη τὴν πρότασίν του νὰ τὸν συζευχθῇ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως τῇ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκτελῇ ὡς Χριστιανὴ ἐλευθέρως τὰ θρησκευτικά της καθήκοντα. Ἡ ἐπιρροή της ἐπὶ τῶν Ἀράβων κατακτητῶν ὑπῆρξε πολλάκις εὐεργετικὴ διὰ τοὺς ὁμοθρήσκους της. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ σύζυγός της ἐδέχθη νὰ ὀνομασθῇ βασιλεὺς τῆς Σεβίλλης τῇ εἰσηγήσει της, καίτοι ὁ τίτλος οὗτος ἀντέκειτο πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κορανίου. Ὁ γάμος τοῦ Ἀμπντὲλ-Ἀζὶζ μετὰ τῆς Ἐγκιλόνης προὐκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν συγγενῶν του καὶ πολλῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατεύματος, οἵτινες καὶ τὸν κατήγγειλαν εἰς τὸν χαλίφην Σουλεϊμάν. Οὗτος ἀπεφάσισε νὰ διενεργήσῃ τὴν δολοφονίαν του, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἔπεμψεν εἰς τὴν Σεβίλλην πέντε ἀξιωματικούς, οἵτινες καὶ ἐφόνευσαν αὐτόν. —**Β.**

Ἐγκὶν *[Γεωγρ]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Ἐλαζιζιὲ (τέως Μασιμουρὲτ-οὐλ-Ἀζὶζ) εἰς ἀπόστασιν 60 χμ. ΒΑ. τῆς πόλεως Ἐλ-Ἀζιζιὲ (τέως Χαρπούτ) ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου, ὀνομαζομένου ἐνταῦθα Καρασοῦ, ὑπὸ 39° 25' πλάτους καὶ 36° 20' Α. μήκους. Κάτοικοι 19.000 περίπου, ὧν 8.000 Ἀρμένιοι, σφαγέντες ἢ φυγόντες τῷ 1895, 1896 καὶ 1915.

Τὸ ὄνομα εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἀρμενικοῦ ἄγν (πηγή), ὅπερ ἐδόθη εἰς τὴν πόλιν ἐκ πηγῆς ἀναβλυζούσης ἐκ μεγάλου βράχου κειμένου ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. Σήμερον ἡ πόλις ὀνομάζεται *Μπασκέλ*.
Ν. Μ.

—**Ἐγκὶν-*Ἀλὰν*** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ νομοῦ Ροδόπης μετονομασθεὶς εἰς *Ἄλμα* (βλ. λ).

Ἐγκιντοῦ (Engidu) *(Βαβυλ. Μυθολ.)*. Ἥρως πλασθεὶς ὑπὸ τοῦ Γιλγαμὲς ἐκ πηλοῦ, μὲ μορφὴν σατύρου καὶ καλυπτόμενος ὑπὸ τριχῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμά του. Κατὰ τοὺς σχετικοὺς βαβυλωνιακοὺς μύθους ἔζη μετὰ τῶν θηρίων εἰς τὴν ἐρημον, ἐτρέφετο ἐκ βοτανῶν καὶ χόρτων καὶ κατεδίωκε τοὺς κυνηγούς. Προσελκυσθεὶς ὑπὸ ὡραίας ἱεροδούλου, πρὸς τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθη παράφορον ἔρωτα εἰς τὴν πόλιν Ἐρέχ, ἐπείσθη ὑπ' αὐτῆς ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν εἰς τὴν ἔρημον ζωὴν αὐτοῦ καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀναμετρηθῇ πρὸς τὸν Γιλγαμές, ὁ ὁποῖος διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ κινδύνου τὸν κατέστησε φίλον του καὶ συμπολεμιστήν. Ἐν Ἐρὲχ οἱ δύο ἥρωες, ἀφοῦ πρότερον ἐμέτρησαν τὰς δυνάμεις των ἀγωνισθέντες πρὸς ἀλλήλους, συνῆψαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν Χουμπάμπα, ὅστις εἶχε ταχθῆ ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῶν Ἐλαμιτῶν Βὴλ φρουρὸς τοῦ δάσους τῶν κέδρων.
Α. Δ.

Ἔγκιντυ (Egidy), ***Μαυρίκιος φόν***—. Γερμανὸς ἀξιωματικὸς (1847—1898). Ἀνῆκε πρῶτον εἰς τὸν πρωσσικόν, μετέπειτα δὲ εἰς τὸν σαξωνικὸν στρατόν· ἔδρασεν ὑπὲρ θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἀπολυθεὶς ἕνεκα τούτου τοῦ στρατοῦ καὶ πολεμηθεὶς δριμύτατα. Συνέγραψε «Σοβαραὶ σκέψεις» (1890).
—**Β.**

Ἔγκιουρου *[Γεωγρ.]*. Κοινὸν τουρκικὸν ὄνομα τῆς *Ἀγκύρας*, πρωτευούσης τῆς σημερινῆς Τουρκίας.

— ***Ἐγκιουρου - σοῦ*** ἢ ***Ἔγκιουρου - τσάϊ*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς διερχόμενος παρὰ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Τουρκίας Ἄγκυραν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Σαγγάριον. Εἰς τὸν ἄνωθεν τῆς Ἀγκύρας ροῦν αὐτοῦ ὁ ποταμὸς οὗτος καλεῖται *Τσουμπούκ - τσάϊ* (Τσιμπούκ-τσάϊ), πηγάζων ἐκ τῶν ΒΑ συνόρων τοῦ νομοῦ Ἀγκύρας. Μετὰ τὴν Ἄγκυραν τρεπόμενος πρὸς Δ καὶ εἰσδεχόμενος ἐκ δεξιῶν τὸν Τσὰρ - σοῦ, χύνεται εἰς τὸν Σαγγάριον παρὰ τὸ Μιχαλιτστζίκ.
Ν. Μ.

Ἐγκὶς (Eggis), ***Στέφανος***. Ἑλβετὸς ποιητὴς (1830—1867). Νεαρώτατος ἐξεδήλωσε πραγματικὸν πάθος διὰ τὴν φιλολογίαν. Ἔζησε βοεμικὸν βίον περιπλανώμενος εἰς Παρισίους, ἔπειτα εἰς Βερολῖνον, καὶ παλαίων κατὰ δεινῆς πενίας, προσεβλήθη ὑπὸ φυματιώσεως, ἥτις τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸν τάφον. Ἐν Παρισίοις ἐξέδωκε τὰ ποιήματά του, ἐπαινεθέντα ὑπὸ τῆς κριτικῆς. Τὰ γνωστότερα ἔργα του εἶναι: «En causant avec la lune» (1850) καὶ «Voyages au pays du coeur» (1852). Ὁ Ἐγκὶς εἶναι ρωμαντικὸς καὶ ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τῆς γερμανικῆς ποιήσεως εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν. **Δ. Δ.**

Ἐγκίσα (Egiça). Βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων (βλ. *Ἐγκίκα*).

· **Ἐγκλαζομενήσια** *[Παραλ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἐγγλεζονήσια*.

ἐγκλείσματα (τὰ) (Einschlüsse) *[Ὀρυκτολ.]*. Ξένα φυσικὰ σώματα (στερεά, ὑγρὰ καὶ ἀέρια), μικροσκοπικῶν συνήθως διαστάσεων, ἐμπεριλειόμενα ἐντὸς τῶν κρυστάλλων διαφόρων ὀρυκτῶν. Ἐκ τῶν *στερεῶν* ἐγκλεισμάτων ἄλλα μὲν εἶναι ἄμορφα, ἤτοι οὐσίαι ὑελοφυεῖς, ἄλλα δὲ μικροσκοπικὰ κρυστάλλια (μικρόλιθοι, μικρῖται, τριχῖται). Ὑελοφυῆ ἐγκλείσματα ἐντὸς πυριγενῶν ὀρυκτῶν σχηματίζονται, ὅταν ὁ ἐκ τινος τετηκότος μάγματος γεννώμενος κρύσταλλος παραλαμβάνῃ καὶ ἐγκλείῃ ἐντός του μόρια τοῦ μάγματος, ἐκ τοῦ ὁποίου γεννᾶται. Τὰ μόρια ταῦτα, ταχέως ψυχόμενα, λαμβάνουσι τὴν ἄμορφον κατάστασιν. Τὰ ὑελοφυῆ ἐγκλείσματα παρατηροῦνται οὐ μόνον ἐντὸς ὀψιανοῦ, ἡ πισσολίθου, τὰ ὁποῖα εἶναι πετρώματα πυριγενῆ καθαρῶς ὑελώδη, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς πολλῶν ἄλλων πυριγενῶν πετρωμάτων, π. χ. βασάλτου, μελαφύρου, πορφυρίτου, λιπαρίτου κ. τ. λ., ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς τῶν κρυστάλλων τῶν ὀρυκτολογικῶν των συστατικῶν, δηλαδὴ τοῦ αὐγίτου, κεροστίλβης, νοσεάνου, νεφελίνου, ὀλιβίνου, λευκίτου, ἀστρίων καὶ χαλαζίου. Τὸ σχῆμα τῶν ὑελοφυῶν ἐγκλεισμάτων εἶναι διάφορον, συνήθως δὲ φοειδὲς ἢ σφαιρικόν, σπανίως γωνιῶδες ἢ σφηνοειδές· ἐντὸς δ' αὐτῶν εὑρίσκονται καὶ φυσαλίδες ἀκίνητοι, δύο ἢ καὶ περισσότεραι, τῶν ὁποίων ὁ ὄγκος οὐδεμίαν σταθερὰν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν ὄγκον τῶν ἐγκλεισμάτων, ὅπως συμπεραίνομεν ὅτι αἱ φυσαλίδες αὗται ἐγεννήθησαν ἕνεκα συστολῆς τῶν ἐγκλεισμάτων. Τὸ χρῶμα τῶν ὑελοφυῶν ἐγκλεισμάτων ὁμοιάζει συνήθως πρὸς τὸ τῶν κρυστάλλων, καὶ εἶναι συνήθως πράσινον, καστανόχρουν, φαιόν, ἢ ὑποκίτρινον. Συνηθέστατα ἐντὸς τῶν ὑελοφυῶν τούτων ἐγκλεισμάτων παρατηροῦνται καὶ λεπτότατα βελονόσχημα κρυστάλλια κατὰ διάφορον ποσόν, ὑποδεικνύοντα ὅτι τὸ ὑελοφυὲς ἔγκλεισμα ἐν μέρει μόνον φαίνεται λαβὸν τὴν κρυσταλλοφυᾶ κατάστασιν (ἐξυέλωσιν, Entglasung). Τὰ ἐγκλείσματα ταῦτα ὑπάρχουσι κατὰ διάφορον τρόπον διαμεμερισμένα ἐντὸς κρυστάλλων, ἤτοι εἰς ἄλλους μὲν ἀκανονίστως τεταγμένα, εἰς ἄλλους δὲ κανονικῶς κατὰ ζώνας παραλλήλους πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ κρυστάλλου, παρὰ τὴν ὁποίαν συνήθως οὐδὲν ξένον σῶμα ὑπάρχει.

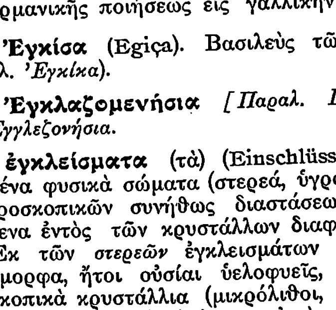

Ἐγκλείσματα ἐκ χαλαζίου (τὰ λευκὰ ἀπεστρογγυλωμένα σώματα) ἐντὸς κρυστάλλου ὀρθοκλάστου.
[Μικροσκοπικὴ τομὴ ἐκ πετρώματος γρανουλίτου τῆς Kurunegala τῆς Κεϋλάνης.]

Ἡ ὕπαρξις μικρολίθων, ἤτοι μικροσκοπικῶν κρυσταλλίων, ἐντὸς τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν τῶν πετρωμάτων εἶναι φαινόμενον σύνηθες. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ οὗτοι εὑρίσκονται ἀτάκτως παρεγεσπαρμένοι ἐντὸς τοῦ κρυστάλλου, εἰς τινας δὲ περιπτώσεις εἶναι κατατεταγμένοι κατά τινας κανόνας ἔχοντας σχέσιν πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ κρυστάλλου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια φέρει παραλλήλους ζώνας ἐκ μικρολίθων.

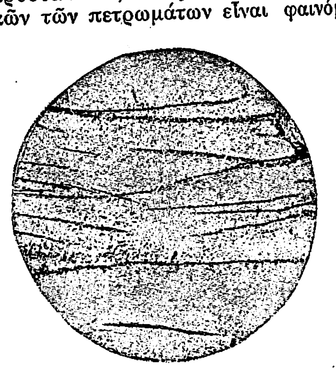

Ὑγρὰ ἐγκλείσματα ταινιοειδῶς διατεταγμένα ἐντὸς χαλαζίου.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται εἰς κρυστάλλους κεροστίλβης καὶ αὐγίτου, τῶν ὁποίων οἱ μικρόλιθοι συνίστανται ἐκ κοκκίων φυσικῆς μαγνητίτιδος, στηλιδίων νεφελίνου ἢ βελονίων ἀστρίου· ὁμοίως καὶ ἐντὸς κρυστάλλων λευκίτου, τοῦ ὁποίου οἱ μικρόλιθοι εἶναι βελονόσχημα κρυστάλλια αὐγίτου, κοκκία φυσικῆς μαγνήτιδος, μόρια ὑελοφυοῦς ὕλης καὶ κρυστάλλια νοσεάνου, ἀνθρακίου καὶ νεφελίνου. Οἱ ἐντὸς τοῦ λευκίτου ἰδίως παρατηρούμενοι μικρόλιθοι εἶναι τεταγμένοι κανονικώτατα κατὰ συγκεντρικὰς ζώνας, σχηματίζουσας συγκεντρικοὺς κύκλους ἢ ὀκταγώνους τομάς. Ἡ ποσότης τῶν ξένων τούτων οὐσιῶν ἐντὸς τῶν ὀρυκτῶν εἶναι πολλάκις τοσοῦτο μεγάλη, ὥστε αὕτη ἐπιδρῶσιν οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ χρώματος, τῆς λάμψεως καὶ τῆς ὄψεως τῶν ἐμπεριεχόντων ταῦτα ὀρυκτῶν, ἀλλ' οὐσιωδῶς ἀλλοιοῦσι καὶ τὴν χημικὴν αὐτῶν σύνθεσιν. Οὕτω π. χ. τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τοῦ καρναλίτου, χουλανδίτου καὶ περθίτου ἔχει αἰτίαν τὴν ἐντὸς αὐτῶν ὕπαρξιν ὡς ἐγκλεισμάτων λεπτῶν λεπίων σιδηρικοῦ ὀξειδίου. Μικρολίθους ἐπίσης φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς καὶ πλεῖστα ὑελοφυῆ καὶ ἀκρυστάλλωτα πετρώματα, συνιστάμενα ἐξ ὑελοφυοῦς τινος ἢ μερικῶς ὑελοφυοῦς ὕλης, ἡ ὁποία ἀνεξέθουσα τετηκυῖα καὶ διάπυρος ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς, ἐστεροποιήθη ἀκρυστάλλωτος· τοιαῦτα πετρώματα εἶναι ὁ ὀψιανός, ὁ μαργηλίτης, ὁ πισσόλιθος, ὁ βασάλτης, ὁ μελαφύρης καὶ ἄλλα.

Ἐκ τῶν μικρολίθων, ἄλλοι μὲν εἶναι διαφανεῖς, ἄλλοι δὲ ἀδιαφανεῖς, ἔχοντες χρῶμα μέλαν. Καὶ οἱ μὲν διαφανεῖς μικρόλιθοι, βελονῖται ἰδίως καλούμενοι, εἶναι συνήθως βελονόσχημοι, ἀκανθοειδεῖς, εὐθύγραμμοι καὶ κατὰ τὰ δύο πέρατα καταλήγοντες εἰς ἀμβλεῖς σφηνοειδεῖς ἢ κατὰ τὰ πέρατα αὐτῶν διχαλωτοί· ἄλλοτε πάλιν σχηματίζουσι συσσωματώματα ἀστεροειδῆ ἢ εἶναι συμπεπλεγμένοι εἰς βρυοειδῆ.

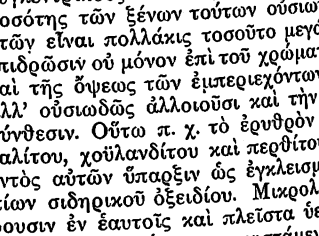

Ἐγκλείσματα διαπερῶντα κοσκινοειδῆ κρύσταλλον σταυρολίθου.

Πάντες δὲ εἶναι οὐ μόνον διαφανεῖς, ἀλλὰ καὶ παλοῦσι τὸ φῶς, ὅπερ δηλοῖ ὅτι συνίσταται ἐκ

Digitized by Google

κρυσταλλοφυοῦς. Οἱ δὲ ἀδιαφανεῖς μικρόλιθοι, καλούμενοι τριχῖται, ἐμφανίζονται ἐντὸς τῶν ὑελοφυῶν πετρωμάτων, ὅμοιοι πρὸς ἐπιμήκη, λίαν λεπτά, ἀδιαφανῆ καὶ τριχοειδῆ κρυστάλλια. Τὸ σχῆμα τούτων εἶναι βροχιδοειδές, γωνιῶδες ἢ ἑλικοειδές, ὅταν δὲ κεῖνται πολλοὶ ὁμοῦ διακλαδοῦνται ἀκτινοειδῶς καὶ συνίστανται ἐκ κοκκίων φυσικῆς μαγνήτιδος. Ἐνίοτε οἱ τριχῖται ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτῶν πλευρᾶς, ἢ καὶ ἐπὶ ἀμφοτέρων, φέρουσι λεπτότατα κοκκία. Οἱ μικρόλιθοι διαμερίζονται συνήθως ἐντὸς τῶν ὑελοφυῶν πετρωμάτων λίαν ἀνομοίως καὶ ἀκανονίστως, οὐχ ἧττον ὅμως ἐμφανίζονται ἐνίοτε καὶ μικρόλιθοι κείμενοι παραλλήλως πρὸς ἀλλήλους, ἀποτελοῦντες ταινίας, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται μετὰ σχήματος ῥευματοειδοῦς, ὅταν κατὰ τὸν ῥοῦν αὐτῶν συναντῶσιν ἕτερόν τινα κρύσταλλον μεγάλον, τὸν ὁποῖον καὶ περιβάλλουσι. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλοῦσι *μικροκυματισμὸν* ἢ *μικροκυματιστικὸν ἱστόν.*

Ὑγρὰ ἐγκλείσματα ἐντὸς χαλαζίου, ὀρυκτοῦ ἅλατος, σὺλβίνου γύψου καὶ ἀργυροδάμαντος, ὁρατὰ δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ, εἶναι πρὸ πολλοῦ γνωστά. Κατὰ τοὺς νεωτέρους ὅμως χρόνους ἐγένετο γνωστόν, ὅτι ἐντὸς τῶν ὀρυκτῶν ἀπαντῶσι καὶ μικροσκοπικὰ ἐγκλείσματα ὑλῶν ὑγρῶν, συνηθέστατα μάλιστα ἐξηπλωμένα κατὰ μεγάλας ποσότητας. Τούτων τὰ πλεῖστα φέρουσι καὶ φυσαλίδα λίαν εὐκίνητον, ὁμοίαν πρὸς τὴν τῆς ὑδροστάθμης. Τὸ σχῆμα τῶν ὑγρῶν τούτων ἐγκλεισμάτων εἶναι διάφορον. Καὶ τῶν μὲν μικροτέρων εἶναι συνήθως στρογγύλον ἢ ᾠοειδές, τῶν δὲ μεγαλυτέρων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι ἀκανόνιστον, ἢ ἀσκοειδὲς καὶ τεταμένον. Τὸ ὑγρὸν δὲ τὸ σχηματίζον τὰ ἐγκλείσματα ταῦτα εἶναι διαφόρου φύσεως. Καὶ ἄλλοτε μὲν εἶναι ὕδωρ καθαρόν, ἢ διάλυμα χλωριούχου νατρίου (μαγειρικοῦ ἅλατος), ἢ χλωριούχου καλίου, ἄλλοτε δὲ εἶναι ὑγρὸν θειικὸν κάλιον, νάτρον, ἢ ἄσβεστος, ἢ εἶναι ὕδωρ ὀξυανθρακομιγές, ἢ τέλος καὶ ὑγρὸν διοξείδιον ἄνθρακος, ὡς π. χ. ἐντὸς τοῦ χαλαζίου διαφόρων γρανιτῶν καὶ τοῦ αὐγίτου βασαλτικῶν πετρωμάτων. Εἴς τινας δὲ τῶν κοιλοτήτων τούτων, τῶν ἐνεχουσῶν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λίαν κεκορεσμένον διάλυμα μαγειρικοῦ ἅλατος, παρατηροῦνται καὶ μικροὶ κύβοι τοῦ ἰδίου τούτου ἅλατος, κείμενοι ἐλευθέρως ἐντὸς τῆς κοιλότητος. Τὰ ὑγρὰ ταῦτα ἐγκλείσματα ἔχουσι μέγεθος σπανίως μεῖζον τῶν 0,06 τοῦ χιλ. τοῦ μέτρου, συνήθως δὲ εἶναι τοσοῦτον μικρά, ὥστε καὶ ὑπὸ μεγέθυνσιν 1000 βαθμῶν τοῦ μικροσκοπίου ἐμφανίζονται ὡς σημεῖα.

Τέλος *ἀέρια* ἐγκλείσματα εἶναι σχετικῶς σπάνια ἐντὸς κρυσταλλικῶν ὀρυκτῶν. Πολὺ συνήθως ὅμως παρατηροῦνται ἐπὶ τῶν κρυσταλλικῶν συστατικῶν πολλῶν πυριγενῶν πετρωμάτων πόροι τινές, ἤτοι κοιλότητες ᾠοειδεῖς ἢ σφαιρικαί, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ φυσαλίδων ἀερίων ἢ ἀτμῶν, ἀνελθόντων ἐκ τῶν βαθυτέρων τῆς γῆς καὶ ἐγκλεισθέντων ἐντὸς τοῦ ψυχθέντος μάγματος. Γ. Κ. Γ.

— *[Πετρογρ.]* Ἐν τῇ Πετρογραφίᾳ καλοῦνται *ἐγκλείσματα* (Enclaves) τεμάχια θραυσματογενῆ διαφόρων πετρωμάτων ἢ καὶ ὀρυκτῶν, ἐμπεριεκλειόμενα ὡς ξένα σώματα ἐντὸς τῆς μάζης πυριγενῶν πετρωμάτων. Τὰ ἐγκλείσματα ἐν μέρει μὲν ἔχουσι διατηρήσει τὴν ἀρχικὴν των θραυσιγενῆ μορφήν, ἐν μέρει δὲ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περικλείοντος αὐτὰ πετρώματος, ὅταν τοῦτο ἦτο ἀκόμη τετηκός, ἔχουν ἢ τακῆ ἢ ἀλλοιωθῆ (πάθει μεταμόρφωσιν ἐπαφῆς) ἢ τέλος τὸ τετηκὸς περιβάλλον πέτρωμα ἔχει διεισδύσει ἐντὸς αὐτῶν. Τὰ ἐντὸς τῶν πετρωμάτων ἐγκλείσματα ὑποδιαιροῦνται, ἀναλόγως τῆς φύσεώς των, εἰς *ἐνδογενῆ* καὶ *ἐξωγενῆ*. Τὰ *ἐνδογενῆ* εἶναι θραύσματα πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν ἀρχικῶς εἰς τὰ ἔγκατα ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ μάγματος καὶ περιεκλείσθησαν κατόπιν ὑπὸ τοῦ ἀνεχυθέντος ὑλικοῦ. Τοιαῦτα π. χ. εἶναι τὰ ἐντὸς τῶν βασαλτῶν παρατηρούμενα ἐγκλείσματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἐξ ὀλιβινίτου. Ἐπίσης ἄφθονα τοιαῦτα παρατηροῦνται καὶ ἐντὸς λαμπροφυρῶν. Ἐν ἀντιθέσει τὰ *ἐξωγενῆ* ἐγκλείσματα εἶναι τεμάχια ἀποσπασθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνεξερχομένου μάγματος ἐκ τῶν πετρωμάτων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων τοῦτο διέρχεται. Τὰ τοιούτου εἴδους ἐγκλείσματα, τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς πλουτωνείων πετρωμάτων, συχνὰ εἶναι τόσῳ πολὺ τετηγμένα, ὥστε φαίνονται μόνον ὡς κηλῖδες, μὲ ἀσαφῆ ὅρια ἐντὸς τῆς περικλειούσης αὐτὰ ὁμοιομόρφου μάζης τῶν πετρωμάτων. Εἰς ἄλλας περιστάσεις διετήρησαν τὸ ἀρχικὸν σχιστοφυὰ ἱστόν των καὶ ἐντὸς αὐτῶν φαίνονται λεπταὶ διεισδύσεις ἐκ τῆς ὕλης τῶν περικλειόντων πετρωμάτων. Ἐξωγενῆ ἐγκλείσματα παρουσιάζονται ἰδιαιτέρως ἀφθονώτατα ἐντὸς στενῶν φλεβῶν ἢ εἰς τὰ κράσπεδα τῶν μαζῶν τῶν πυριγενῶν πετρωμάτων, ὅπου καὶ σχηματίζουν τὰ καλούμενα *λατυποπαγῆ ἐπαφῆς*. Ἰδιαζόντως ποικίλα εἶναι τὰ ἐξωγενῆ ἐγκλείσματα, τὰ παρουσιαζόμενα ἐντὸς πολλῶν ἐκχύτων ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων, καὶ ἰδίᾳ ἂν συγκαταλεχθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην καὶ τὰ ποικίλα στερεὰ ἡφαιστειογενῆ ἀναβλήματα, τὰ ὁποῖα ἐγκλείονται ἐντὸς τῶν ἡφαιστειογενῶν τόφφων καὶ ἔχουν ἀνάλογον γένεσιν. Τὰ ἐγκλείσματα ταῦτα ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως ὁ Γάλλος πετρογράφος A. Lacroix ἐπὶ τῶν λαβῶν τῶν ἐκρήξεων τοῦ ἡφαιστείου Πελὲ τῆς Μαρτινίκας καὶ τοῦ ἡφαιστείου τῆς Σαντορίνης. Καὶ αἱ τελευταίως κατὰ τὰ ἔτη 1925—1926 καὶ 1928 ἐκχυθεῖσαι λάβαι τῶν θόλων «Δάφνης» καὶ «Ναυτίλου» περιεῖχον ἐνδογενῆ καὶ ἐξωγενῆ ἐγκλείσματα. Γ. Κ. Γ.

ἔγκλειστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐγκεκλεισμένος ἔν τινι τόπῳ ἢ χώρῳ: «ἔγκλειστος μοναστηρίου, —οἰκοτροφείου,— φρενοκομείου,—φυλακῶν»· || ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς: «ἔγκλειστος ἐπιταγή, —ἀναφορὰ κττ.».—Ἐπίρρ. *ἐγκλείστως*: «ἀποστέλλω ἐγκλείστως» ἐντὸς τῆς ἐπιστολῆς.

— *[Ἐκκλησ.]* *Ἔγκλειστος* ἐκαλεῖτο, καὶ καλεῖται, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν, ὁ ἐνστερνιζόμενος τὸν τελειότερον βαθμὸν τῆς καθ' ἡσυχίαν ζωῆς, τῆς μοναχικῆς. Ὁ ἔγκλειστος ἔζη ἐντὸς μικροῦ, στενοτάτου, δωματίου, διακόψας πᾶσαν μετὰ τοῦ κόσμου σχέσιν καὶ σκληραγωγῶν ἑαυτὸν ἐπὶ πολυετίαν. Ὁ τοῦ Μόσχου «Λειμὼν» (κεφ. ξϑ' καὶ ο') ἀναφέρει Δαυῒδ τινα μοναχόν, ἐκ Μεσοποταμίας, ἔξω τῆς Θεσσαλονίκης «ὡς ἀπὸ σταδίων τριῶν» μονάζοντα, γενόμενον δὲ ἔγκλειστον ἐπὶ ἑβδομήκοντα ὅλα ἔτη, περὶ τὰ μέσα τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος. Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἐμόναζε καί τις Ἀδόλας, ἐκ Μεσοποταμίας καὶ αὐτός, καὶ ἔγκλειστος «εἰς πυθμένα» πλατάνου, παρὰ τὴν ῥίζαν αὐτοῦ (κουφάλα). Ἐνῷ δὲ τοσοῦτον ἦτο δύσκολος ἡ ζωὴ τοῦ ἐγκλείστου, καθὸ καὶ βαθμὸς ὑψηλότερος τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος, ἔπρεπε δὲ νὰ προσέρχωνται πρὸς αὐτὸν οἱ μεμεστωμένοι τὸν νοῦν, μετὰ τὸ πεντηκοστόν, ἢ τὸ ἑξηκοστὸν τῆς ζωῆς, τοσαύτη κατάχρησις ἐγίνετο καὶ ὡς πρὸς τὸ ἔτος τῆς εἰς ἔγκλειστον προαγωγῆς, ὥστε καὶ παιδία δεκαπέντε καὶ δεκαεπτὰ ἐτῶν νὰ γίνωνται ἔγκλειστοι. Τὴν κατάχρησιν οὔτε ἡ Πενθέκτη σύνοδος (καν. 41) ἠμπόδισεν, οὔτε ἡ 6 νεαρὰ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (ἔκδ. *Ζέπου, σ.* 162). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ἐγκλείστρα (ἡ). Τὸ στενότατον δωμάτιον, ἢ καὶ ἡ κουφάλα δένδρου, ὅπου ἐνέκλειεν ἑαυτὸν ὁ *ἔγκλειστος*, μὴ δυνάμενος ἄνευ ἀδείας τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου νὰ ἐξέλθῃ αὐτῆς. Ἐγίνετο δὲ ὁ ἐγκλουβισμὸς τοῦ ἐγκλείστου κατὰ βυζαντινὸν τυπικόν, ὅπερ ἐξεδόθη ἐν σελ. 93—95 τοῦ ΚΓ' τόμου τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» ὑπὸ τοῦ Μ. Ἰ. Γεδεών. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ἐγκλείω, *ἀόρ. ἐνέκλεισα—ἐνεκλείσθην, παθ. μετχ. ἐγκεκλεισμένος*· κλείω ἐντός, περιορίζω ἔν τινι τόπῳ ἢ χώρῳ: «ἐγκλείω εἰς μοναστήριον,—εἰς φρενοκομεῖον, —εἰς οἰκοτροφεῖον κτλ.»· || «ἐγκλείω εἰς τὴν ἐπιστολήν,—εἰς τὸν φάκελον»· || καθόλου περιέχω, περιλαμβάνω, ἐνέχω: «ἐγκλείει εἰς τὴν ψυχήν του εὐγενῆ συναισθήματα»

Ἔγκλεστον (Egleston), **Θωμᾶς**. Ἀμερικανὸς ὀρυκτολόγος (1832—1900). Ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς μεταλλευτικῆς σχολῆς κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς τῶν Παρισίων, ὅπου ἐδίδαξεν ὀρυκτολογίαν καὶ μεταλλουργίαν. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐδημοσίευσεν ἐκτὸς μεγάλου ἀριθμοῦ διατριβῶν: «*Ὀρυκτογνωστικοὺς πίνακας*» (1867), «*Μεταλλουργικοὺς πίνακας*» (1863—1869), «*Πίνακας μέτρων, σταθμῶν καὶ νομισμάτων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Γαλλίας*» (1868), «*Μαθήματα Ὀρυκτολογίας*» (1871), «*Ἡ μεταλλουργία τοῦ χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ ὑδραργύρου εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας*» (1887). ΑΝ. Δ.

ἔγκλημα (τό)· τὸ ἐφ' ᾧ τις ἐγκαλεῖται, κατηγορεῖται, κατηγορία, αἰτίασις: «ἔγκλημα κλοπῆς, —ἁρπαγῆς, —φόνου» κατηγορία ἐπὶ κλοπῇ, ἐπὶ ἁρπαγῇ, ἐπὶ φόνῳ || αὐτὴ αὕτη ἡ διαπραχθεῖσα κακὴ πρᾶξις, ἀδίκημα, γενικὸς χαρακτηρισμὸς πάσης παραβάσεως νόμου κειμένου ἢ ἀγράφου.

— *[Ποιν. Δίκ.]* Περὶ *ἐγκλήματος* ὁμιλοῦμεν ὅταν ἔχωμεν πρὸ ἡμῶν πρᾶξιν τυπικὴν ἄδικον καὶ ἔνοχον. Ἑκάστη τῶν τεσσάρων τούτων λέξεων ἀντιπροσωπεύει ὡρισμένην ἔννοιαν, ὅλαι δὲ ὁμοῦ ἀποτελοῦν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐγκλήματος. Ὥστε τὸ ἔγκλημα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ῥηθέντων τεσσάρων στοιχείων. Ἐὰν λείπῃ ἕστω καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν, ἔγκλημα δὲν πρόκειται. Ἡ πρᾶξις εἶναι αἱρεθεῖσα δρᾶσις, τουτέστι συμπεριφορὰ ἀνθρώπου, προσδιορισθεῖσα ὑπὸ βουλητικοῦ τινος γεγονότος (ὑπὸ τῆς *βουλήσεως*). Ἡ λέξις «*ἀνθρώπου*» δέον νὰ τονισθῇ, ὅπως ὑπενθυμίσῃ ὅτι τὰ νομικὰ πρόσωπα ὡς τοιαῦτα δὲν δύνανται νὰ πράξουν ἔγκλημα. Ὁ ταῦτα ἐκπροσωπῶν δύναται, φυσικῷ τῷ λόγῳ, νὰ πράξῃ ἔγκλημα, οὐχὶ ὅμως ὡς ἐκπρόσωπος νομικοῦ προσώπου, ἀλλ' ὡς ἄτομον. Societas delinquere non potest. Ἐπίσης ἔγκλημα δὲν δύνανται νὰ πράξουν τὰ ζῷα. Ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν ἐκαλοῦντο καὶ τὰ ζῷα νὰ δώσουν λόγον τῶν «πράξεών» των. Ἀλλ' ἡ ἐποχὴ αὕτη παρῆλθεν. Ἀνάγεται εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τοῦ Μεσαίωνος χρόνους. Ἄνθρωπος ὅμως εἶναι καὶ ὁ παράφρων, ὡς καὶ τὸ παιδίον. Νὰ «πράξουν» δύνανται καὶ οὗτοι, τουτέστι νὰ συμπεριφερθοῦν ἑκουσίως. Δὲν δύνανται ὅμως νὰ πράξουν ἔγκλημα. Ἡ πρᾶξις δηλαδὴ αὐτῶν δὲν τοῖς καταλογίζεται. Ἡ ἀνθρωπίνη πρᾶξις καταδεικνύει δύο στοιχεῖα: ἓν ἐσωτερικόν, ὑποκειμενικόν, ἤτοι τὸ βουλητικὸν γεγονός, καὶ ἓν ἐξωτερικόν, ἀντικειμενικόν, ἤτοι τὴν ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ στοιχείου προσδιορισθεῖσαν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος τῆς ἐξωτερικῆς ἐκδηλώσεως ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ στοιχείου σημαίνει, ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν στοιχεῖον τῆς πράξεως τελεῖ εἰς ψυχικὴν συνάρτησιν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, τὸ βουλητικὸν γεγονὸς εἶναι ἡ ψυχικὴ αἰτία τῆς ἐξωτερικῆς ἐκδηλώσεως. Ὁμιλοῦμεν περὶ ψυχικῆς αἰτίας τῆς ἐξωτερικῆς ἐκδηλώσεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν φυσιολογικήν. Ὁ πταρνισμὸς π. χ. δὲν ἔχει ψυχικὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἁπλῶς φυσιολογικήν. Διότι λέγοντες ψυχικὴν αἰτίαν νοοῦμεν τὴν ἐνσυνείδητον. Ἐπίσης δὲν ἔχουν ψυχικὴν αἰτίαν αἱ καθ' ὕπνους ἐκδηλώσεις. Ψυχικὴ αἰτία ἐλλείπει ἐπίσης ἐπὶ τῆς λεγομένης vis absoluta, ἤτοι τῆς ἀκατανικήτου σωματικῆς βίας. Ὁ Α ὠθεῖ τὸν Β, ὅστις πίπτων ἐπὶ τοῦ Γ τῷ προξενεῖ σωματικὴν βλάβην. Ὁ Β οὐδὲν ἔπραξε. Πρᾶξις ἐστὶν ἡ αἱρεθεῖσα δρᾶσις σὺν τῷ ἀποτελέσματι αὐτῆς. Δρᾶσις λέγεται ἡ θετικὴ ἐνέργεια ἢ ἡ παράλειψις, τουτέστι πᾶσα συμπεριφορὰ ἀνθρώπου. Αἱρεθεῖσα δρᾶσις εἶναι ἡ ἑκουσία συμπεριφορά. Ὅταν ἡ ἐξωτερική της ἐμφάνισις ἔχῃ ὡς αἰτίαν αἱρεθεῖσαν τινὰ δρᾶσιν, τότε λέγομεν ὅτι ἡ συνέπεια ἐκείνης εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς αἱρεθείσης δράσεως, καὶ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τελεῖ ἐν αἰτιώδει συνδέσμῳ πρὸς τὴν αἱρεθεῖσαν δρᾶσιν (βλ. λ. *αἰτιώδης σύνδεσμος*). Ἄνευ αἰτιώδους συνδέσμου μεταξὺ αἱρεθείσης δράσεως καὶ ἀποτελέσματος δὲν ὑπάρχει ἔγκλημα.

Ἡ ἐγκληματικὴ πρᾶξις εἶναι τυπική, τουτέστιν ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις ἥτις ἐπεχειρήθη ἐν τῇ πραγματικότητι ἀνταποκρίνεται πρὸς τυπικήν μορφὴν ἐγκλήματος. Τυπικὴ μορφὴ ἐγκλήματος καλεῖται τὸ ὑπόδειγμα τῆς πράξεως, τὸ ὁποῖον περιελήφθη ἐν ἄρθρῳ τινὶ τοῦ ποινικοῦ νόμου καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ συμπίπτῃ ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις διὰ νὰ ὀνομασθῇ ἔγκλημα· π.χ. ὁ Α ἀφήρεσε τὸ ὡρολόγιον τοῦ Β, ἡ πρᾶξις αὐτοῦ εἶναι ἡ τυπικὴ πρᾶξις τῆς κλοπῆς, διότι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν τυπικὴν μορφὴν τῆς κλοπῆς, ἥτις περιελήφθη ἐν τῷ ποινικῷ νόμῳ. Διὰ νὰ καταδικασθῇ τις ἐπί τινι ἐγκλήματι πρέπει ἡ πρᾶξις ἣν ἐτέλεσε νὰ συμπίπτῃ πλήρως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου περιγραφομένην· τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ πρᾶξις αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι τυπικὴ (tatbestandsmässig). Τὰ ἐγκλήματα ἅτινα δύνανται νὰ τελεσθοῦν ὑπὸ παντὸς καλοῦνται *κοινὰ ἀδικήματα* (delicta communia). Ὅταν δὲ τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον συμφώνως πρὸς τὴν τυπικὴν μορφὴν δύναται νὰ τελέσῃ τὴν πρᾶξιν, δὲν εἶναι πᾶς τις, ἀλλ' ὡρισμένον, φέρον ὡρισμένας φυσικὰς ἢ νομικὰς ἰδιότητας, τότε τὸ ἔγκλημα καλεῖται *εἰδικὸν ἀδίκημα* (delictum proprium). Τὰ σπουδαιότερα τῶν εἰδικῶν ἀδικημάτων εἶναι ἐκεῖνα, ἅτινα ῥυθμίζει ὁ Ποινικὸς νόμος ἐν τῷ 29ῳ κεφαλαίῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «*περὶ παραβάσεων τῶν καθηκόντων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν*». Τὰ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ῥυθμιζόμενα ἐγκλήματα δύνανται νὰ τελεσθοῦν μόνον ὑπὸ προσώπου φέροντος τὴν ἰδιότητα δημοσίου ὑπαλλήλου ἢ ὑπηρέτου. Τὰ εἰδικὰ ἐγκλήματα διαιροῦνται εἰς γνήσια καὶ μὴ γνήσια. Γνήσια εἶναι ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν ἡ ἰδιαιτέρα ἰδιότης τοῦ ὑποκειμένου θεμελιοῖ τὸ κολάσιμον τῆς πράξεως (ἄρθρ. 450 τοῦ Ποινικοῦ νόμου). Μὴ γνήσια εἰδικὰ ἐγκλήματα εἶναι ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν ἡ ἰδιαιτέρα ἰδιότης τοῦ ὑποκειμένου στηρίζει μόνον τὴν βαρυτέραν τιμώρησιν (ἄρθρ. 494). Συνήθως αἱ τυπικαὶ μορφαὶ περιγράφουν μίαν αἱρεθεῖσαν δρᾶσιν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Τὰ ἐγκλήματα ταῦτα καλοῦνται οὐσιαστικά, π. χ. ἡ ἀνθρωποκτονία. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ τυπικαὶ μορφαὶ οὐδὲν ἀποτέλεσμα περιγράφουσαι. Τὰ ἐγκλήματα ταῦτα καλοῦνται ἐγκλήματα ἁπλῆς δράσεως (ἄρθρ. 273, ἀριθ. 3). Ὅταν ἡ πρᾶξις τιμωρῆται βαρύτερον ἐὰν ἐπῆλθε καὶ ὡρισμένον τι ἀποτέλεσμα, τότε ἔχομεν ἔγκλημα ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος χαρακτηριζόμενον. Ἐν ἄρθρῳ 273 (ἀριθ. 3) τιμωρεῖται μὲ εἱρκτὴν ὁ ἁπλοῦς βιασμός, δηλαδὴ ὁ ἀναγκασμὸς εἰς ἀσέλγειαν. Ἐὰν ὅμως ἐκ τοῦ βιασμοῦ ἐπῆλθε καὶ θάνατος τοῦ βλαβέντος προσώπου, ὁ δράστης τιμωρεῖται κατὰ τὸν ἀριθμὸν 1 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου μὲ δεσμὰ διὰ βίου. Ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τούτων τῶν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος χαρακτηριζομένων παρατηρεῖται τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι διὰ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἐρευνᾶται ἂν ὁ δράστης ἐπετέλει ἐν δόλῳ ἢ ἀμελείᾳ. Ἡ βαρυτέρα ποινὴ ἐπεβλήθη μόνον καὶ μόνον διότι ἐκ τῆς δράσεως ἐπῆλθε τὸ ἀποτέλεσμα. Ὑπάρχουν τυπικαὶ μορφαὶ περιγράφουσαι δύο δράσεις, ὡς π. χ. ἐν ἄρθρῳ 235 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, καθ' ὃ ἐπὶ κιβδηλίᾳ τιμωρεῖται ὅστις ἀλλοιώνει νομίσματα καὶ θέτει αὐτὰ εἰς κυκλοφορίαν. Τὰ ἐγκλήματα ταῦτα καλοῦνται *δίπρακτα* ἢ *σύνθετα ἐγκλήματα*. Ὑπάρχουν ἐπίσης τυπικαὶ μορφαὶ περιγράφουσαι τὴν κατάστασιν, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν δρᾶσιν καὶ ἥτις δύναται νὰ ἐξακολουθῇ ἐπὶ μακρόν. Τὰ ἐγκλήματα ταῦτα καλοῦνται *διαρκῆ*. Παράδειγμα ἡ παράνομος κατακράτησις.

Πιστοποιοῦντες τυπικὴν πρᾶξιν βεβαιοῦμεν ἁπλῶς

Digitized by Google

ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα συνέβη πρᾶξις, ἥτις ἀνταποκρίνεται πρὸς τυπικήν τινα μορφὴν ἐγκλήματος. Βεβαιοῦμεν δηλαδὴ δύο ἐκ τῶν στοιχείων τῆς ἐννοίας τοῦ ἐγκλήματος. Ἀλλ' ὑπολείπονται πρὸς πιστοποίησιν ἕτερα δύο. Ἡ τυπικὴ πρᾶξις πρέπει ἀκόμη νὰ εἶναι καὶ ἄδικος. Ἄδικος εἶναι ἡ πρᾶξις ἥτις συγκρούεται πρὸς τὴν ἔνδικον τάξιν ἐν γένει. Ἀλλὰ τὸ ὅτι πρᾶξίς τις εἶναι τυπική, δηλαδὴ πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν ἐγκλήματος, δὲν σημαίνει ἤδη ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη εἶναι καὶ ἄδικος. Ἡ τυπικότης τῆς πράξεως εἶναι ἁπλῆ ἔνδειξις περὶ τοῦ ἀδίκου αὐτῆς, ἔνδειξις δυναμένη νὰ ἀνατραπῇ ἑτέρωθεν, ἔκ τινος ἄλλου κανόνος τοῦ δικαίου. Ὁ ἐν *ἀμύνῃ* π. χ. ἀποκτείνων πράττει τυπικῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀδίκως, διότι ὁ ἐν ἀμύνῃ ἀποκτείνων ἐν δικαιώματι ἀποκτείνει. Ὁ δήμιος ὅστις ἐκτελεῖ τὴν θανατικὴν ἀπόφασιν πράττει τυπικῶς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀδίκως. Ὁ ἐν πολέμῳ ἀποκτείνων πράττει ἐπίσης τυπικῶς ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀδίκως. Συνεπῶς ἔχοντες πρὸ ἡμῶν τυπικὴν πρᾶξιν, ἔχομεν καὶ ἄδικον πρᾶξιν μόνον κατὰ τεκμήριον, δυνάμενον νὰ ἀνατραπῇ ὑπὸ ἑτέρου τινὸς κανόνος τῆς ἐνδίκου τάξεως. Τοῦτο μόνον δέον ἀκόμη νὰ τονισθῇ ῥητῶς, ὅτι τὸ ἄδικον τῆς πράξεως ἐξάγεται μόνον ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς ἐνδίκου τάξεως, οὐχὶ ἑτέρωθεν, οὐχὶ ἐκ τῆς ἐξερευνήσεως ἄλλων περιοχῶν κειμένων ἐκτὸς τῆς σφαίρας τοῦ δικαίου. Ἡ πρᾶξις π. χ. δύναται νὰ εἶναι «ἀντικοινωνικὴ συμπεριφορά» ἢ νὰ μὴ εἶναι «ὀρθὸν μέσον διὰ τὸν ὀρθὸν σκοπόν» ἢ ν' ἀντιστρατεύεται πρὸς τοὺς «κανόνας τοῦ πολιτισμοῦ». Πάντα ταῦτα οὐδὲν σημαίνουν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς πράξεως ὡς ἀδίκου. Ἄδικος εἶναι μόνον ἡ πρᾶξις ἥτις ἐκηρύχθη ἄδικος ὑπὸ τῆς ἐνδίκου τάξεως. Ἡ τυπικὴ ἄδικος πρᾶξις διὰ νὰ εἶναι ἔγκλημα πρέπει νὰ εἶναι καὶ *ἔνοχος*, τουτέστι νὰ ἐτελέσθη ἐκ δόλου ἢ ἐξ ἀμελείας (πρβλ. ἄρθρ. 39 καὶ 81). Ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ἀποτελοῦν τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἐγκλήματα ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος χαρακτηριζόμενα καὶ τὰ πταίσματα (ἄρθ. 502). Ὁ ἀνωτέρω δοθεὶς ὁρισμὸς τοῦ ἐγκλήματος εἶναι ὁρισμὸς ἁπλῶς περιγραφικός, μὴ ἀποκαλύπτων καὶ τὴν κεντρικὴν σκέψιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὁ νομοθέτης κηρύσσει πρᾶξίν τινα κολάσιμον. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος σκέψις εἶναι ὅτι ἡ πρᾶξις, ἥτις κηρύσσεται ἐγκληματική, προσβάλλει ἢ κατακινδυνεύει ἔνδικόν τι ἀγαθόν, καὶ δὴ σπουδαῖόν τι ἔνδικον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ὁ νομοθέτης φρονεῖ ὅτι δεῖται δραστικωτέρας προστασίας. Αἱ τοιαῦται πράξεις εἶναι ἢ *κακουργήματα* τιμωρούμενα βαρύτερον, ἢ *πλημμελήματα* τιμωρούμενα ἠπιώτερον. Τῶν πταισμάτων, τῶν λεγομένων ἀστυνομικῶν ἀδικημάτων, ἡ οὐσία ἐξαντλεῖται ἐν τῇ ἀνυπακοῇ εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐνδίκου πράξεως. Τὸ ἔγκλημα ἐμφανίζεται ἐν τῷ νόμῳ ὑπὸ πολλὰς μορφάς. Ὡς τετελεσμένον ἔγκλημα, ὅταν ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις πληροῖ εἰς τὴν ἐντέλειαν τὴν τυπικὴν μορφὴν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ ὡς *ἀπόπειρα* (βλ. λ.), ὅταν παρὰ τῇ συγκεκριμένῃ πράξει ἐλλείπει τὸ τελειωτικὸν γνώρισμα τῆς τυπικῆς μορφῆς, ἡ συντέλεσις. Ὡς *αὐτουργία*, ὅταν ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις ἡ πληροῦσα τὴν τυπικὴν μορφὴν ἐγκλήματος, περιγραφομένου ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει τοῦ Ποινικοῦ νόμου, τελῆται αὐτοπροσώπως, καὶ ὡς *συμμετοχή*, ὅταν δὲν πληροῖ αὐτὴ αὕτη τὴν τυπικὴν μορφὴν τοῦ ἐγκλήματος, ἀλλὰ συμβάλλει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν ὑπὸ ἑτέρου πλήρωσιν. Ὡς *ἑνιαῖον ἔγκλημα*, ὅταν ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν ἑνὸς μόνου ἐγκλήματος, καὶ ὡς πλειὰς ἐγκλημάτων, κατ' ἰδέαν *συρροή* (βλ. λ.), ὅταν ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν πλειόνων ἐγκλημάτων. Τὸ ἔγκλημα τιμωρεῖται ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος ἢ κατ' ἔγκλησιν. Ἡ παραγραφὴ αἴρει τὸ ἀξιόποινον τῆς πράξεως, ὡς ἐπίσης ἡ ἔμπρακτος μετάνοια. Ἡ χάρις ἀποκλείει τὴν ποινήν, ὡς καὶ ἡ ἀμνηστεία. Ἐπίσης ὁ θάνατος τοῦ πράξαντος ἐξαλείφει τὸ ἀξιόποινον.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐγκληματίας,—*ου* (ὁ, ἡ)· ὁ διαπράξας ἔγκλημα, ὁ παραβάτης νόμου οἱουδήποτε.

—*[Ποιν. Δικ.]* Ἡ λέξις *ἐγκληματίας* προσέλαβε νέαν σημασίαν, ἀφ' ἧς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος ἐγεννήθη ἡ λεγομένη ἰταλικὴ «*θετική*» σχολή, ἥτις «ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς ἐξερευνήσεως τῶν ἐγκληματικῶν ἐμφανίσεων τῆς κοινωνικῆς παθολογίας διὰ τῆς μεθόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως προσαρμόσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς ποινῆς πρὸς τὴν πραγματικότητα». Ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ ἐξ ἧς ἡ σχολὴ αὕτη ἀναχωρεῖ εἶναι ὅτι τὸ ἔγκλημα ὀφείλει τὴν γένεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ ἐγκληματίου καὶ εἰς τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν «milieu», ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῇ οὗτος καὶ ὅτι τὸ μέσον τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ δέον νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς αἰτίας αὐτοῦ. Τὴν πρώτην ὤθησιν πρὸς ἵδρυσιν τῆς ἐν λόγῳ σχολῆς—ἥτις νῦν στηρίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ψυχολογίας, τῆς στατιστικῆς καὶ τῆς κοινωνιολογίας—ἔδωκεν ἡ ὑπὸ τοῦ Lombroso δημιουργηθεῖσα ἐγκληματολογικὴ ἀνθρωπολογία. Ἡ ἐγκληματολογικὴ ἀνθρωπολογία, ὡς ἐξειλίχθη ἐκ τῶν βάσεων, ἃς ἔδωκεν εἰς αὐτὴν ὁ Lombroso, ἐπιδιώκει νὰ εἶναι «ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη τοῦ ἐγκληματίου», τουτέστιν ἐρευνᾷ τὴν ὀργανικὴν καὶ φυσικὴν συγκρότησιν τοῦ ἐγκληματίου ὡς καὶ τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ ζωήν, ἀκριβῶς καθ' ὃν τρόπον ἡ γενικὴ ἀνθρωπολογία ἐρευνᾷ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰς διαφόρους ἀνθρωπίνας φυλάς. Αἱ ἔρευναι αὗται τῆς ἐγκληματολογικῆς ἀνθρωπολογίας ἤγαγον τοὺς ἀνθρωπολόγους εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ὁ ἐγκληματίας εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ πνευματικῶς ὑγιοῦς ἀνθρώπου καὶ τοῦ παράφρονος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι καταδεικνύει παθολογικὰ γνωρίσματα ἐκφυλισμοῦ καὶ καταστάσεως πρωτογόνου, οἷα χαρακτηρίζουν σήμερον τὰς ἀγρίας φυλὰς καὶ ὅτι ἐν γένει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀποκλίνει τοῦ κανονικοῦ τύπου τοῦ ὑγιοῦς καὶ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου. Ἡ περὶ τοῦ ἐγκληματίου ἐκδοχὴ αὕτη ὡς ἀγρίου εἰσελθόντος εἰς τὸν πεπολιτισμένον ἡμῶν κόσμον, ἐπιδιώκει νὰ ἰσχύῃ οὐχὶ ἁπλῶς ὡς μεταφορικὴ ἔκφρασις, ἀλλ' ὡς αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴ «θέσις» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ δαρβινισμοῦ καὶ τῆς βιολογίας. Εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην συνίσταται, κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θετικῆς σχολῆς, ἡ μεγάλη ἀνακάλυψις τοῦ Lombroso.

Ἡ κρανιολογία τῶν δολοφόνων καὶ τῶν κλεπτῶν δεικνύει—κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θετικῆς σχολῆς—ὅτι οἱ ἐγκληματίαι οὗτοι, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς κανονικοὺς ἀνθρώπους τῆς αὐτῆς καταγωγῆς, ἔχουν κρανίον ἀνεπτυγμένον εἰς κατώτερον βαθμὸν καὶ ὅτι παρ' αὐτοῖς ὑπάρχουν περισσότεραι παθολογικαὶ καὶ ἀταβιστικαὶ ἀνωμαλίαι. Ἐπίσης καὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ αὐτῶν ἀνευρίσκονται μορφολογικὰ καὶ ἱστολογικὰ χαρακτηριστικὰ χαμηλοτέρου βαθμοῦ ἐξελίξεως, συμπληρούμενα ὑπὸ ἀνωμαλιῶν τῆς φυσιογνωμίας, τοῦ σκελετοῦ, τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων, ὡς καὶ ὑπὸ τῆς μὴ κανονικῆς εὐαισθησίας κατέναντι τοῦ φυσικοῦ πόνου, τοῦ μὴ κανονικοῦ ὀπτικοῦ πεδίου καὶ τῆς διὰ τοῦ σφυγμογράφου ἐξερευνηθείσης ἀνωμάλου ἀντιδράσεως τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ ὀργανικὴ αὕτη κατάστασις εἶναι ἡ αἰτία τῆς κληρονομικῆς μεταβιβάσεως τῶν ἐγκληματικῶν ῥοπῶν. Ἡ ψυχολογία τοῦ ἐγκληματίου συζητεῖ ἀφ' ἑνὸς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν τέχνην τοῦ κόσμου τῶν ἐγκληματιῶν, ἀφ' ἑτέρου τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἀναισθησίαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν των διὰ τὸ μέλλον. Ἡ ἔλλειψις τῶν ἠθικῶν συναισθημάτων, ἥτις δὲν εἶναι ἐπίκτητος ἀλλ' ὀφείλεται εἰς τὴν κληρονομικότητα, εἶναι ἢ γενικὴ ἢ μερική. Γενικὴ εἶναι ἰδίως εἰς τοὺς κατὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος ἐγκληματοῦντας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας κατηγορίας ἐγκληματιῶν, καταδηλοῦται δὲ διὰ σειρᾶς συμπτωμάτων, ὧν τὰ σπουδαιότερα εἰσὶν ἡ ἔλλειψις δισταγμοῦ πρὸ τοῦ ἐγκλήματος καὶ ἡ ἀπουσία πάσης μετανοίας μετὰ τὴν τέλεσιν αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτου τινὰ μὲν τῶν συναισθημάτων, ὡς τὸ μῖσος, ἡ μανία τῆς ἀπολαύσεως, ἡ ματαιοδοξία εἶναι ὑπερτροφικὰ καὶ ἐξωθοῦν εἰς τὸ ἔγκλημα, ἄλλα δέ, ὡς τὰ θρησκευτικὰ συναισθήματα, ἡ ἀγάπη, ἡ φιλοτιμία, τὸ καθῆκον, εἶναι πολὺ ἀσθενῆ καὶ συνεπῶς δὲν παρακωλύουν τὴν τέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος. Παραπλεύρως πρὸς τὸν θεμελιώδη τοῦτον ὑποδεέστερον χαρακτῆρα τῆς συναισθηματικῆς ζωῆς ἵσταται παρὰ τῷ ἐγκληματίᾳ ὁ τῆς διανοητικότητος, ὅστις ναὶ μὲν οὐδαμῶς ἀποκλείει τὴν πονηρίαν, ἀλλ' ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀδιαφορίαν πρὸ τῶν συνεπειῶν τοῦ ἐγκλήματος, ἐμφανίζων τοιουτοτρόπως τὸν ἐγκληματίαν ὡς εὑρισκόμενον εἰς πολὺ χαμηλότερον ἐπίπεδον ἀπὸ τὰ ἄλλα μέλη τῆς τάξεώς του. Τέλος ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις τῆς φύσεως τοῦ ἐγκληματίου καταδεικνύει ὅτι οὗτος δὲν δύναται νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ὤθησιν τοῦ ἐνστίκτου, συνεπῶς ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν ἄγριον καὶ τὸ παιδίον.

Ὁ Lombroso ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου αὐτοῦ «L' uomo delinquente» (1η ἐκδ. 1878) ὑπεστήριξεν, ὅτι ὅλα τὰ ὑπ' αὐτοῦ εὑρεθέντα σωματικὰ καὶ ψυχικὰ γνωρίσματα καταδεικνύονται εἰς ὅλους τοὺς ἐγκληματίας καὶ ὅτι «*ὁ ἐγκληματίας ἄνθρωπος*» ἀποτελεῖ γενικὸν τύπον. Ἀλλ' ἡ μεταγενεστέρα ἔρευνα ἠνάγκασε τοὺς ἀνθρωπολόγους, ὅπως περιορίσουν τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτοῦ τοῦτον καὶ διδάξουν, ὅτι οὔτε ὅλαι αἱ ἀταβιστικαὶ οὔτε ὅλαι αἱ παθολογικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἐγκληματικοῦ τύπου ἐμφανίζονται εἰς ὅλους τοὺς ἐγκληματίας. Πρῶτος ὁ Ferri, κρίνων τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος βιβλίου τοῦ Lombroso, ἀπέδειξεν ὅτι ὑπάρχουν διάφοροι ἀνθρωπολογικαὶ κλάσεις ἐγκληματιῶν. Κατ' αὐτὸν οἱ ἐγκληματίαι διαιροῦνται εἰς πέντε κλάσεις: ἐγκληματίαι παράφρονες, ἐκ γενετῆς, ἐξ ἐπικτήτου συνηθείας, ἐκ περιστάσεως καὶ ἐκ ψυχικῆς ὁρμῆς ἢ πάθους. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν ἐγκληματιῶν — οἵτινες κατὰ Ferri καὶ τὴν θετικὴν σχολὴν χωρὶς νὰ εἶναι ἠθικῶς, εἶναι ἐν τούτοις «κοινωνικῶς» ὑπεύθυνοι, «καὶ ἄλλη εὐθύνη πλὴν τῆς κοινωνικῆς δὲν ὑπάρχει» — ἀνήκουν ἰδίως ἐκεῖνοι, οἵτινες χωρὶς κανένα λόγον διαπράττουν τὰ φοβερώτερα τῶν ἐγκλημάτων, οἱ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν γενετησίων ὁρμῶν φονεύοντες καὶ οἱ νεκρόφιλοι, οἱ ἐξ ἐπιληψίας ἢ ἐπιληπτοειδῶν ψυχώσεων πάσχοντες ἐγκληματίαι καὶ ἐν γένει ὅλοι οἱ φονεῖς, ὧν τὸ ἔγκλημα δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ψυχολογίας τοῦ συνήθους ἐγκληματίου. Ἐκ γενετῆς ἐγκληματίαι εἶναι οἱ ἄγριοι καὶ κτηνώδεις, ἐγκληματίαι οἵτινες οὐδεμίαν διάκρισιν κάμνουν μεταξὺ τοῦ φόνου ἢ τῆς λῃστείας καὶ τοῦ ἐντίμου ἐπαγγέλματος. «Οὗτοι εἶναι ἐγκληματίαι, καθὼς οἱ ἄλλοι εἶναι ἐργάται, ἡ ποινὴ δὲν ἔχει δι' αὐτοὺς ἐκφοβιστικὴν δύναμιν, τὴν θεωροῦν ὡς «ἐργατικὸν δυστύχημα», ὡς τὴν ἀπὸ τῆς στέγης πτῶσιν. Ἐν τῇ φυλακῇ οὐδαμῶς αἰσθάνονται ἑαυτοὺς δυστυχεῖς· ζοῦν ἐκεῖ ὡς ὁ καλλιτέχνης ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του, δηλαδὴ ὀνειρεύονται νέα κατορθώματα». Αἱ ἐγκληματικαὶ αὗται φύσεις ἀποτελοῦν, μετὰ τῶν ἐκ συνηθείας ἐγκληματιῶν, τοὺς τύπους τοῦ δολοφόνου καὶ τοῦ κλέπτου, ἐξ ὧν κατὰ τὸ πλεῖστον σχηματίζεται ὁ ὄγκος τῶν ὑποτρόπων. Ἡ τρίτη τάξις τῶν ἐγκληματιῶν ἀποτελεῖται ἐκ προσώπων ἄνευ ἐντόνως ἀποτετυπωμένων ἀνθρωπολογικῶν ἐκδηλώσεων ῥοπῆς ἐγκληματικῆς ἐκ γενετῆς. Οὗτοι τελοῦν τὸ πρῶτον αὐτῶν ἔγκλημα λίαν ἐνωρίς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτῶν ἡλικίαν, τὰ δὲ ἐγκλήματα αὐτῶν συνίστανται κυρίως εἰς ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας, πραττόμενα ἰδίως ἐξ ἠθικῆς ἀδυναμίας ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ ἀνηθίκου περιβάλλοντος. Οὗτοι καθίστανται συνηθέστατα ὑπότροποι καὶ ἀποκτοῦν χρονίαν ῥοπὴν πρὸς τὸ ἔγκλημα. Πρὸς τοὺς ἐγκληματίας ἐκ γενετῆς ἔχουν κοινὴν τὴν πρώϊμον ὡριμότητα καὶ τὴν ὑποτροπήν. «Ὁ κλέπτης ὅστις ἐγνώρισεν ἅπαξ τὴν φυλακὴν εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ». Οἱ ἐκ ψυχικῆς ὁρμῆς ἐγκληματίαι εἶναι ἄνθρωποι μὲ ἄμεμπτον παρελθόν, ἀλλὰ νευρικῆς κράσεως καὶ ὑπερβολικῆς εὐαισθησίας, τοὐθόπερ ἰδίως τοὺς διακρίνει ἀπὸ τῶν ἐκ γενετῆς καὶ ἐκ συνηθείας ἐγκληματιῶν. Τὸ ἔγκλημα αὐτῶν ἐξηγεῖται πάντοτε ὑπὸ κινοῦντος τινὸς αἰτίου, οὐδέποτε δὲ εἶναι μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν ἄλλων ἐγκληματικῶν σκοπῶν. Μετὰ τὴν πρᾶξιν ὁμολογοῦν αὐτὴν πάντοτε καὶ μετανοοῦν τόσον βαθέως, ὥστε ἐνίοτε αὐτοκτονοῦν. Παρ' αὐτοῖς οὐδέποτε ἀνευρίσκεται ἡ ὀργανικὴ ἀνωμαλία τοῦ ἐγκληματικοῦ τύπου. Οἱ ἐκ περιστάσεως ἐγκληματίαι οὐδεμίαν ἐκ γενετῆς ἐγκληματικὴν ῥοπὴν καταδεικνύουν, παρασυρόμενοι εἰς τὸ ἔγκλημα μόνον ὑπὸ τῶν φυσικῶν ἢ κοινωνικῶν περιστάσεων, καὶ μὴ ἐπαναλαμβάνοντες αὐτό, ὅτε αἱ ἰδιαίτεραι ἐκεῖναι περιστάσεις ἐξαφανίζονται. Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ παρ' αὐτοῖς ἔχει ποιάν τινα ἐπίδρασιν ὁ φυσικὸς αὐτῶν χαρακτήρ, διότι δὲν ἐγκληματοῦν π. χ. ὅλοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ ὑπὸ βαρέος τινὸς χειμῶνος πληγὲν λαϊκὸν πλῆθος. Ἀλλὰ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἐκ περιστάσεως ἐγκληματιῶν ἀποτελεῖ ἡ ἔλλειψις ἱκανότητος πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν περιστατικῶν. Ἐνῷ τοὐναντίον, ἐπὶ τῶν ἐκ γενετῆς ἢ ἐκ συνηθείας ἐγκληματιῶν, αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις ἔχουν μηδαμινὴν σημασίαν, ὁλόκληρον δὲ τὸ ἔγκλημα αὐτῶν ἐξηγεῖται σχεδὸν ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἐγκληματικῆς ῥοπῆς. Ἐπὶ τούτων ἡ ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ εἶναι πρόσχημα διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἐγκληματικοῦ ἐνστίκτου, ἐνῷ ἐπὶ τῶν ἐκ περιστάσεως ἐγκληματιῶν ἡ ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ δημιουργεῖ πρώτη τὸ σπέρμα τῆς τάσεως πρὸς τὸ ἔγκλημα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Lombroso ὀνομάζει τὸν ἐκ περιστάσεως ἐγκληματίαν «*ἐγκληματοειδῆ*», διότι οὗτος ἔχει μὲν ποιάν τινα ἀνωμαλίαν ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ συγκροτήσει, ἀλλ' ἡ ἀνωμαλία αὕτη εἶναι μικροτέρα παρὰ εἰς τὰς ἐγκληματικὰς φύσεις. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς θεμελιώδεις ψυχολογικὰς ἰδιότητας, τὸν μὲν ἐκ περιστάσεως ἐγκληματίαν χαρακτηρίζει ἡ ἔλλειψις περισκέψεως, τὸν δὲ ἐκ γενετῆς ἡ ἀναισθησία. Παρ' αὐτῷ λείπουν τὰ ἠθικὰ συναισθήματα, ἅτινα θὰ παρεκώλυον τὸ ἔγκλημα, παρὰ τῷ ἐκ περιστάσεως ἐγκληματίᾳ τὰ συναισθήματα ταῦτα ὑπάρχουν σχεδὸν κανονικῶς, ἀλλ' οὗτος ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὤθησιν, διότι λείπει εἰς αὐτὸν ἡ περίσκεψις ὅπως προβλέψῃ τὰς συνεπείας τῆς πράξεώς του.

Ἐκ τῆς πενταπλῆς ταύτης διαιρέσεως τῶν ἐγκληματιῶν, ἡ κοινωνιολογικὴ σχολὴ περιέλαβε μόνον τὴν διττήν: εἰς ἐγκληματίας ἐκ περιστάσεως καὶ ἐγκληματίας ἐκ συνηθείας (βλ. λ. *ἐγκληματικότης*). Ἡ διάκρισις τῶν ἐγκληματιῶν εἰς τάξεις χρησιμεύει εἴς τε τὴν θετικὴν καὶ τὴν κοινωνιολογικὴν σχολὴν ὡς βάσις τῆς πολιτικῆς κατὰ τοῦ ἐγκλήματος, διότι ἡ διάκρισις ἐκείνη ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν αἰτιῶν τοῦ ἐγκλήματος, «καὶ ὅστις θέλει νὰ καταπολεμήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὸ ἔγκλημα πρέπει νὰ διαγνώσῃ ἐπιστημονικῶς τὰς αἰτίας του».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Enrico Ferri - Hans Kurella*, Das Verbrechen als Sociale Erscheinung (1896).—v. *Lirat*, Lehrbuch I 461 ἑπ.—*X. Gretenev*, ἐν Festschrift für Binding — *Binding*, Grundriss (1913) ἐν προλόγῳ.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐγκληματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ χαρακτηριζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐγκλήματος, ὁ ἀποτελῶν ἔγκλημα: «ἡ πρὸς τὰ τέκνα του ἀδιαφορία ὑπῆρξεν ἐγκληματική», «ἐγκληματικὴ προσπάθεια,—ἐνέργεια κ. τ. τ.»· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔγκλημα: «ἐγκληματικὸν δικαστήριον» (ἀρχ.).

ἐγκληματικότης,—*ητος* (ἡ)· ἡ ἄποψις τοῦ ἐγκλήματος, ἡ τάσις πρὸς τὸ ἔγκλημα, τὸ γνώρισμα τοῦ ἐγκληματίου: «ἡ ἐγκληματικότης τοῦ ἀνδρὸς—

Digitized by Google

τῆς γυναικός,—τοῦ παιδίου», « ἡ ἐγκληματικότης τοῦ ληστοῦ,—τοῦ συκοφάντου,—τοῦ παράφρονος».

—*[Ποιν. Δικ.]* Ἡ *ἐγκληματικότης* (criminalité, Kriminalität) εἶναι κοινωνικὸν φαινόμενον περιλαμβάνον τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις, αἵτινες προσβάλλουν ἢ κατακινδυνεύουν τὰ ποινικῶς προστατευόμενα ἔνδικα ἀγαθά. Τὸ σύνολον τῶν τοιούτων πράξεων ἐν ἑκάστῃ κοινωνίᾳ ἀποτελεῖ τὴν ἐγκληματικότητα αὐτῆς, ἥτις φυσικῷ τῷ λόγῳ ποικίλλει τόσον κατὰ τὸ εἶδος τῶν τελουμένων ἐγκληματικῶν πράξεων, ὅσον καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. Ἡ ἐγκληματικότης ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης ἰδίας ἐπιστήμης, τῆς *ἐγκληματολογίας* (Kriminologie), ἐπιχειρούσης τὴν ἔρευναν ταύτην ἀπὸ διαφόρων μὲν ἀπόψεων, ἀλλὰ μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μέθοδον, τὴν αἰτιολογικήν. Ἡ ἐγκληματολογία τουτέστιν ἐξετάζει πάντοτε τὰ αἴτια τῆς ἐγκληματικότητος, αἱ αἰτίαι δὲ αὗται δύνανται νὰ ἀναζητηθοῦν εἴτε εἰς τὸ ἄτομον καθ' ἑαυτό, εἴτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἔνθα βιοῖ τὸ ἄτομον. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐγκληματολογία διαιρεῖται εἰς ἐγκληματολογικὴν βιολογίαν ἢ ἀνθρωπολογίαν καὶ εἰς ἐγκληματικὴν κοινωνιολογίαν. Ἡ πρώτη ἐξετάζει καὶ περιγράφει τὴν παρ' ἑκάστῳ ἐγκληματίᾳ παρατηρουμένην ἐγκληματικὴν ῥοπὴν (penchant au crime), ἐξερευνῶσα τὰ ἀτομικὰ αἴτια τῆς ῥοπῆς ἐκείνης καὶ διαιρουμένη ὡς ἐκ τούτου εἰς φυσιολογίαν καὶ ψυχολογίαν τοῦ ἐγκληματίου, ἡ δὲ δευτέρα ἀνερευνᾷ τοὺς κοινωνικοὺς ὅρους τῆς ἐγκληματικότητος. Συνῳδὰ τούτοις ἐπιχειρεῖται ὅπως ἐξηγηθῇ ἡ ἐγκληματικότης ἐκ δύο ὁμάδων ὅρων, τῶν ἀτομικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν.

Μὲ τὴν ἀνατομίαν καὶ φυσιολογίαν τοῦ ἐγκληματίου ἠσχολήθη πρῶτος ὁ Ἰταλὸς Λομπρόζο, γενόμενος ἱδρυτὴς τῆς λεγομένης ἐγκληματολογικῆς-ἀνθρωπολογικῆς σχολῆς, ἧς κυριώτεροι ἐκπρόσωποι ὑπῆρξαν ὁ Ferri καὶ ὁ Garofalo. Ἡ ἀνθρωπολογικὴ σχολὴ τοῦ Λομπρόζο ἐδίδαξεν, ὅτι ὅλοι οἱ γνήσιοι ἐγκληματίαι καταδεικνύουν σειρὰν ὁλόκληρον σωματικῶν καὶ ψυχικῶν γνωρισμάτων, ἅτινα καθιστοῦν αὐτοὺς ἰδιαίτερον ἀνθρωπολογικὸν τύπον, καὶ ὁ κάτοχος τῶν ὁποίων, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ παντὸς κοινωνικοῦ ἢ ἀτομικοῦ ἄλλου ὅρου τῆς ζωῆς, ὠθεῖται μετ' ἀκαταγωνίστου ἀναγκαστικότητος πρὸς τὸ ἔγκλημα. Τὰ ἄτομα ταῦτα εἶναι οἱ ἐκ γενετῆς ἐγκληματίαι, πεπροικισμένοι μὲ τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἰδιότητας τῶν ἀγρίων. Τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν ὁμοιάζουν μὲ τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ τὰς ἐκ τῶν κτηνωδῶν ἐνστίκτων ἀπορρεούσας πράξεις τῶν ζῴων. Ἡ βιολογικὴ αὕτη ἐγκληματολογικὴ θεωρία ἀπεκλείσθη πρὸ πολλοῦ. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα κατέδειξε μὲν ἐπὶ τῶν ἐκ συνηθείας ἐγκληματιῶν πολλὰς ἀτυπίας, τουτέστιν ἀποκλίσεις ἀπὸ τοῦ κανονικοῦ τύπου, ἰδίως ἐπὶ τῶν κληρονομικῶς βεβαρημένων ἀτόμων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἰδιαιτέρου ἀνθρωπολογικοῦ τύπου ἐγκληματίου. Καὶ οἱ ψυχολογικῶς ἐξετάζοντες τὸ ἔγκλημα ἀρνοῦνται τὴν θεωρίαν περὶ τοῦ ἐκ γενετῆς ἐγκληματίου, ὡς ἰδιαιτέρου τύπου, species τοῦ genus humanum. Οὗτοι ἀναζητοῦν ἐγκληματικοὺς τύπους ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν. Διαιροῦντες τοὺς ἐγκληματίας εἰς ἀσθενοῦς καὶ ἰσχυρᾶς βουλήσεως τοιούτους, προσπαθοῦν ὅπως κατανείμουν ὅλους τοὺς ἐγκληματίας, π. χ. τοὺς διαπράττοντας ἐγκλήματα ἀσελγείας, τοὺς διαρρήκτας κλπ. εἰς τὰς δύο ταύτας ὁμάδας. Κατὰ τοὺς ψυχολόγους τούτους εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα ἀνήκει πρὸ παντὸς ὁ τύπος τοῦ ἀλήτου καὶ τῆς πόρνης. Οἵ τε ἀλῆται καὶ αἱ πόρναι ὡς τοιοῦτοι διαταράσσουν τὴν κοινωνικὴν τάξιν μόνον λόγῳ τοῦ παρασιτικοῦ τρόπου τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἀλλὰ ἥ τε ἀλητεία καὶ ἡ πορνεία εἶναι συντελεσταὶ τῆς ἐγκληματικότητος. Τοῦ ἀλητικοῦ τύπου τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι αἱ πράξεις αὐτοῦ κυριαρχοῦνται ὑ ὁ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου κινοῦντος αἰτίου: πῶς θὰ θεραπεύσουν προσωρινῶς τὴν στιγμιαίαν ὑλικὴν αὐτῶν ἀνάγκην, εἰς ἣν ἤχθησαν ὑπὸ τῆς ὀκνηρίας αὐτῶν. Οὗτοι, φροντίζοντες μόνον διὰ τὸν ἐπιούσιον, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ σχεδιάσουν π.χ. κλοπὴν διὰ ῥήξεως ἢ σειρὰν ἀλληλοδιαδόχων κλοπῶν. Ἐγκληματίαι γίνονται μόνον διότι φοβοῦνται τὴν ἐργασίαν. Συνήθως πορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπαιτοῦντες καὶ διάγοντες ἐν γένει πλάνητα βίον, ἄνευ ἀπασχολήσεως. Τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν συνίστανται εἰς μικροκλοπάς, ἃς διαπράττουν καθ' ὁδόν, ἐπωφελούμενοι πάσης πρὸς τοῦτο παρουσιαζομένης εὐκαιρίας. Παρετηρήθη ὅτι ἀλῆται εἰσερχόμενοι εἰς κατοικίαν ὅπως ἐπαιτήσουν, ἀπερχόμενοι συναποκομίζουν συνήθως πᾶν μικροαντικείμενον, ὅπερ δύνανται νὰ συμπαραλάβουν. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν ἀλητῶν οἱ ψυχολόγοι ἐρίζουν. Τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν κέκτηται πνευματικὰς ἀνωμαλίας, ἕτεροι θεωροῦν μόνον ἐλάχιστον ποσοστὸν ἐξ αὐτῶν (περίπου 10%) ὡς πνευματικῶς περιωρισμένους. Ἡ διαφωνία προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ μὲν ἐξετάζουν τοὺς ἀλήτας ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν ἐλευθερίᾳ, ἕτεροι δὲ ἐντὸς τῶν φυλακῶν. Εἶναι φυσικὸν τὰ ἐκ τῆς ἀλητικῆς ζωῆς δυσάρεστα, ὡς ἡ ἐκ τοῦ πλάνητος βίου κόπωσις, ἡ ἀθλία δίαιτα, ἡ κατάχρησις τοῦ οἰνοπνεύματος, ἡ ἐλλιπεστάτη καθαριότης καὶ αἱ ἀθλιώταται συνθῆκαι ὑφ' ἃς διέρχονται τὰς νύκτας, νὰ ἐπιδροῦν σημαντικῶς ἐπὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν λειτουργίας καὶ συνεπῶς ἐπὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν καταστάσεως. Ὀλίγας ἑβδομάδας ὅμως μετὰ τὸν κατακλεισμὸν εἰς τὰς φυλακὰς ἀναρρωννύουν πνευματικῶς. Οἱ πλεῖστοι ὅθεν τῶν ἀλητῶν ἐμφανίζονται παροδικῶς ὡς εὐήθεις καὶ πνευματικῶς περιωρισμένοι μόνον καὶ μόνον λόγῳ τοῦ νοσηροῦ τρόπου τῆς ζωῆς των. Συνεπῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ ἐπίκτητος αὕτη πνευματικὴ πτωχεία νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ αἰτία τῆς ἀλητικῆς των ζωῆς. Πρὸς ἀλητείαν συνήθως ἐξωθοῦν πνευματικὴ ἀναπηρία, ἔλλειψις ἐργασίας, ἰδίως ὅμως ἡ κατάχρησις οἰνοπνεύματος, προκαλουμένη ἐκ διαφορωτάτων αἰτιῶν. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ εἰς τὰς μεγαλοπόλεις παρατηρουμένη ἀθλιότης τοῦ ἐνδιαιτήματος τῶν πτωχῶν, ἔνθα πολλάκις στεγάζεται ὑπερβολικὸς ἀριθμὸς ἀνθρώπων ὑπὸ τὰς δυσμενεστάτας τῶν συνθηκῶν—τὰ ἀπειράριθμα ζῳΰφια δὲν εἶναι ἡ ὀλιγώτερον ἐπώδυνος πληγή—, τῶν ὁποίων καθιστᾷ τὴν ἐν αὐτῷ διαμονὴν ἀδύνατον ἄνευ ἀποναρκώσεως τῶν αἰσθήσεων, ἰδίως δι' οἰνοπνεύματος. Ἐξ ἄλλου ὁ στενὸς συγχρωτισμὸς εἶναι ἡ αἰτία καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀλήταις παρατηρουμένων παιδεραστικῶν κλίσεων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπὸ χαρακτῆρος ὀκνηρία ἐξωθεῖ πρὸς τὸ οἰνόπνευμα. Ψυχολόγοι τινὲς παρέβαλον τὸ πρὸς τὸν πλάνητα βίον ἔνστικτον τῶν ἀλητῶν μὲ τὴν παθολογικὴν κλίσιν πρὸς περιπλανήσεις τῶν ἐπιληπτικῶν· ἀντετάχθη ὅμως ὅτι ὅσον ἀφορᾷ μὲν τοὺς νεαροὺς ἀλήτας οὗτοι ὑποκύπτουν εἰς τὴν φυσικὴν ὁρμὴν πρὸς τὰ ταξίδια καὶ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τόπου, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν καθίστανται ἀλῆται ἀναζητοῦντες εἰς μάτην ἐργασίαν.

Πρὸς τὴν πνευματικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν ἀλητῶν θεωροῦν οἱ συγγραφεῖς συγγενῆ τὴν τῶν πορνῶν. Τόν τε ἀλήτην καὶ τὴν πόρνην διακρίνει ἡ ἀσθενὴς βούλησις καὶ ἡ ἔλλειψις πρωτοβουλίας. Ἡ γυνή, ὅταν δὲν ἐπιθυμῇ νὰ ζήσῃ ὁμαλὸν κοινωνικὸν βίον, ἐξωθεῖται πρὸς τὴν πορνείαν ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς ὀργανισμοῦ. Ὡς πόρνας χαρακτηρίζουν οἱ συγγραφεῖς ἐκείνας τὰς γυναῖκας, αἵτινες οὐδένα ἄλλον πόρον ζωῆς κέκτηνται πλὴν τῶν ἀπολαυῶν ἐκ τῆς ἐξ ἐπαγγέλματος ἱκανοποιήσεως τῶν γενετησίων ὁρμῶν τῶν ἀνδρῶν. Ὡς αἰτίαν ἥτις ἐξωθεῖ πρὸς τὴν πορνείαν ἀνευρίσκουν οἱ συγγραφεῖς κατὰ πρῶτον λόγον τὴν ὀκνηρίαν. Ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία ὡς αἰτία τῆς πορνείας ἀποκρούεται σήμερον σχεδὸν ὁμοθύμως. Ἰδίως ὅμως ἀποκρούεται ἐντονώτατα ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διδασκαλία τοῦ Lombroso. «Ἀφ' ἧς ὁ σχολαστικὸς οὗτος» γράφει ὁ Hessen (Die Prostitution in Deutschland) «ἐπεχείρησε νὰ ἀνακαλύψῃ ἀνωμαλίας εἰς τὸ ἐξαίσιον κρανίον ἑνὸς τόσον ἀγαθοῦ καὶ εὐγενικοῦ πλάσματος ὡς ἡ ἀτυχὴς Καρλόττα Κορντέ, ἀνωμαλίας συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας θὰ ἔδει νὰ συγκαταριθμήσωμεν αὐτὴν πρὸς τὰς ἐξ ἐπαγγέλματος πόρνας καὶ ἐγκληματίας, ἠδυνήθην νὰ διαγνώσω καὶ ἄλλας ἀνοησίας τῆς apriori συγκροτηθείσης θεωρίας του. Εἶναι αὐτόχρημα γελοῖον νὰ διδάσκεται ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὅτι αἱ βραχεῖαι καὶ οὐχὶ λιπόσαρκοι κνῆμαι ἐξαγγέλλουν προδιάθεσιν πρὸς τὴν πορνείαν. Αἱ τοιαῦται κνῆμαι σημαίνουν γερμανιστὶ τὸ πολὺ ὅτι εἶναι ὡραῖαι». Κατὰ κοινὴν δόξαν τῆς σήμερον δὲν παρατηροῦνται εἰς τὰς πόρνας περισσότερα σημεῖα ἐκφυλισμοῦ, ἀπὸ ὅσα ἐνδεχομένως δύνανται νὰ παρατηρηθοῦν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς γυναῖκας τῆς αὐτῆς τάξεως. Ἀλλὰ καὶ διακεκριμένην τινὰ ὡραιότητα καταδεικνύουν συνήθως αἱ πόρναι. Τὸ ὑπὸ τῶν πορνῶν συχνότερον διαπραττόμενον ἔγκλημα εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν κλοπὴ (Beischlafdiebstahl), διευκολυνομένη μεγάλως ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων. Δὲν εἶναι δυσχερὲς νὰ ἀφαιρεθῇ τὸ ὡρολόγιον τοῦ κατόπιν κραιπάλης ἐν κτηνώδει ἀναισθησίᾳ κοιμωμένου ἐραστοῦ τῆς νυκτός, διὰ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν ἐραστὴν τῆς «καρδίας», τουτέστι τὸν ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τῆς πόρνης φίλης του ἀποζῶντα προαγωγόν. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ αἱ πόρναι εἶναι εὐχερῶς ἐκτεθειμέναι εἰς ἐγκληματικὰς ἐπιθέσεις, ἰδίως συχνότερον εἰς ψευδεῖς καταμηνύσεις. Ὁ εἰς στιγμὰς ἐνθουσιασμοῦ ὀλίγα χρήματα ἐπὶ πλέον προσενεγκὼν ἐραστὴς ἀνανήψας καὶ μεταγνοὺς κατηγορεῖ τὴν πόρνην ὡς κλέπτριαν. Μολονότι ἡ πορνεία, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, εἶναι συντελεστὴς τῆς ἐγκληματικότητος, θεωρεῖται ἐν τούτοις ὡς ἀναγκαῖον κακόν, οὗτινος ἡ καταπολέμησις θὰ ἐδημιούργει εἰς τὴν κοινωνίαν πολὺ χειροτέρας πληγάς.

Εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἐγκληματιῶν ἀσθενοῦς βουλήσεως καταλέγονται οἱ τελοῦντες ἐγκλήματα κατὰ τῶν ἠθῶν. Ἡ ἐκ μέρους γερόντων ἀποπλάνησις εἰς ἀσέλγειαν νεαρωτάτων κορασίδων ἔδωκεν ἰδίως λαβὴν εἰς τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται παρὰ τῷ δράστῃ πνευματική τις ἀνωμαλία. Οὐδαμῶς ὅμως παροράται καὶ ἡ ἀπειρία καὶ φιλαρέσκεια τῶν νεαρῶν τούτων πλασμάτων, ἅτινα ἐνίοτε δεικνύουν ἀξιοπερίεργον προτίμησιν πρὸς τοὺς τὴν ἡλικίαν ὑπερωρίμους. Ἐπίσης ἡ περιέργεια καὶ τὸ θράσος αὐτῶν δημιουργοῦν **εὐκόλως τὴν εὐκαιρίαν ἀποπείρας βιασμῶν** ἐκ μέρους τῶν ramollis. Ἀνεξαρτήτως τῶν αἰτιῶν τούτων, συχνάκις ἡ κατάχρησις ἢ καὶ ἡ ἁπλῆ χρῆσις τοῦ οἰνοπνεύματος ὠθεῖ εἰς προσβολὴν τῶν ἠθῶν, ὡς ἄλλως τε καὶ πρὸς ἄλλα ἐγκλήματα. Εἶναι ὅμως ἀμφίβολον ἂν ἡ χρῆσις τοῦ οἰνοπνεύματος δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κυρία αἰτία ἐγκληματικότητος, ἢ ἂν αἱ ἕτεραι ἀφορμαὶ αἵτινες ὠθοῦν πρὸς τὸ οἰνόπνευμα, ὡς ἡ ἀϋπνία, ἡ κόπωσις, ἡ ἐξάντλησις, ἡ ἀδιαθεσία, ἡ ψυχικὴ ταραχή, ἐκ τῆς χρήσεως τῶν ὁποίων διευκολύνεται κατόπιν ἡ τέλεσις ἐγκλήματος, δέον νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς ἐγκληματικότητος. Πάντως αἱ μικροσυμπλοκαὶ ὡς καὶ τὰ σοβαρώτερα ἐγκλήματα, ἅτινα τελοῦνται εἰς τὰ καπηλεῖα ἢ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐξ αὐτῶν, ἔχουν τὴν ἀφορμὴν καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν συνήθως εἰς τὴν ἐκ τῆς καταχρήσεως τοῦ οἰνοπνεύματος προκαλουμένην εὐθυμίαν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ, ἐξ ἧς ἐκπορεύεται ἡ ὑπερτίμησις τῆς ἰδίας ἀξίας καὶ ἡ ὑπερευαισθησία. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας καθ' ἃς ἡ ἐπίδρασις τοῦ οἰνοπνεύματος εἶναι συντελεστὴς τῆς ἐγκληματικότητος, δέον νὰ προστεθοῦν καὶ ἐκεῖναι, καθ' ἃς ἡ ἐπίδρασις τοῦ οἰνοπνεύματος εἶναι παθολογική, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ἰδίως ἐπὶ βαρέως νευρασθενῶν καὶ ἐπιληπτικῶν. Ἡ ὑπὸ τῶν προσώπων τούτων χρῆσις καὶ μικρᾶς ἀκόμη ποσότητος οἰνοπνεύματος προκαλεῖ ἀνώμαλον ὑπερερεθισμόν, προσεγγίζοντα πρὸς τὴν ἐλαφρὰν πνευματικὴν διατάραξιν. Εἶναι ὅμως καὶ πάλιν δυσχερὲς νὰ ἀποδοθῇ τὸ τυχὸν ἐπισυμβὰν ἔγκλημα εἰς τὸν ἐκ τοῦ οἰνοπνεύματος ὑπερερεθισμόν, παρορωμένου τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ νευρασθενεῖς εἶναι ὑπερευερέθιστοι καὶ ἄνευ χρήσεως οἰνοπνεύματος. Ἐν σχέσει πρὸς ἀνθρώπους μὲ ὑγιὲς νευρικὸν σύστημα παρετηρήθη, ὅτι καθημερινὴ χρῆσις 50 γραμμαρίων οἰνοπνεύματος οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον διαταράσσει τὴν ψυχικὴν αὐτῶν ἰσορροπίαν. Εἰς τὴν αὐτὴν ὁμάδα τῶν ἐγκληματιῶν συγκαταλέγονται καὶ οἱ ἐκ σφοδρᾶς ψυχικῆς ὁρμῆς ἐγκληματοῦντες, τουτέστιν οἱ λόγῳ ἐξάψεως καὶ ὑπερβολικῆς ψυχικῆς ταραχῆς παρασυρόμενοι εἰς τὸ ἔγκλημα, ἕνεκα τῆς ἀνωμάλου αὐτῶν ἀντιδράσεως εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀντίδρασις εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἀφορμὰς ποικίλλει ἐν γένει παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ μεσημβρινοὶ τυγχάνουν πολὺ πλέον εὐερέθιστοι ἢ οἱ βόρειοι. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐγκληματικότητα ἡ σφοδρὰ ψυχικὴ ὁρμὴ ἐξωθεῖ ἰδίως εἰς ἐξυβρίσεις, προφορικὰς ἢ ἐγγράφους, τραυματισμοὺς καὶ πολλάκις ἀναιρέσεις. Εἰς τὴν αὐτὴν ὁμάδα ἀνήκουν καὶ πάντες ὅσοι παρασύρονται εἰς τὸ ἔγκλημα, διότι τοὺς παρουσιάσθη εὐνοϊκή τις περίστασις, π. χ. οἱ ὑπηρέται οἱ ἐκ λαιμαργίας φαγητὰ καὶ ποτὰ ὑφαιροῦντες κλπ. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐγκληματίας τῆς ὁμάδος ταύτης οἱ λοιποὶ καταδεικνύουν βούλησιν ἰσχυράν, ἥτις καὶ ἐξωθεῖ αὐτοὺς πρὸς τὸ ἔγκλημα, ἄγουσα εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς. Τὰ ἄτομα ταῦτα θεωροῦν ὅτι ἐγεννήθησαν πρὸς καλυτέραν ζωὴν καὶ ὅτι ἔχουν τὴν δύναμιν ὅπως ἐπιβάλουν εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν θέλησίν των ταύτην πρὸς καλυτέραν διαβίωσιν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἐκλέξουν τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἀξιώσεων τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῶν ἐνεργητικότητος, τρέπονται πρὸς τὴν σκολιὰν ἀτραπὸν τοῦ ἐγκλήματος. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλλείπει παρ' αὐτοῖς τὸ συναίσθημα τῆς ὑπακοῆς καὶ ὑποταγῆς. αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ὡς κυριάρχους φύσεις, ὡς ὑπερανθρώπους, ὁ κίνδυνος τοὺς θέλγει, διὰ τὰς πράξεις των εἶναι ὑπερήφανοι. Εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐγκληματιῶν τούτων ἀνήκουν ἰδίως οἱ διαρρῆκται, οἱ κοινοὶ κλέπται, οἱ ἀπατεῶνες, οἱ μεγαλόσχημοι τυχοδιῶκται καὶ τυχοδιώκτριαι, οἱ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τῆς φίλης αὐτῶν πόρνης ἀποζῶντες προαγωγοί, κλπ. Συγγραφεῖς τινες καταλέγουν εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην καὶ τοὺς νεαροὺς ἐγκληματίας. Μόνον οἱ φονεῖς δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εὐχερῶς εἴς τινα τύπον. Οἱ λῃσταὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἰσχυρᾶς θελήσεως ἐγκληματιῶν, ἀλλ' οἱ εἰς τὴν λῃστείαν ἐξωθοῦντες λόγοι εἶναι διάφοροι εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ μορφὴ τῆς λῃστείας εἶναι διάφορος ἀναλόγως τῶν ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ κρατουσῶν συνθηκῶν.

Πρὸς διάγνωσιν τῶν αἰτίων τῆς ἐγκληματικότητος χρησιμοποιεῖται συνήθως καὶ ἡ ἐγκληματολογικὴ στατιστική. Ἡ στατιστικὴ εἶναι ἔργον ἐρεύνης καὶ τοῦ ἐγκλήματος καὶ δὴ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, βιολογικῆς, ψυχολογικῆς, κοινωνικῆς. Ἡ πίστις ὅμως ἐπὶ τὴν στατιστικὴν ὡς ὄργανον ἐξερευνήσεως τῆς ἐγκληματικότητος ὁσημέραι καταπίπτει. Ἰδίως γενικὴ εἶναι ἡ κρατοῦσα σήμερον δόξα, ὅτι περὶ «νόμων τῆς στατιστικῆς» οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ. Ἐκτὸς τούτου οἱ ἀριθμοὶ τῆς στατιστικῆς οὐδέποτε εἶναι πλήρεις καὶ ἀκριβεῖς. Ὑπελογίσθη ὅτι τοὐλάχιστον τὰ ἥμισυ τῶν ἐγκλημάτων ἀπομένουν ἀνεξακρίβωτα. Συγγραφεύς τις μάλιστα ἰσχυρίζεται ὅτι ἐγνώρισε προσωπικῶς ἐγκληματίαν διαπράξαντα ἐντὸς 9 ἐτῶν 75.000 ἀδικήματα, καὶ καταδικασθέντα μόνον διὰ 4 ἀποδειχθέντα. Λόγῳ τοῦ ἐλλιποῦς καὶ τῆς ἀνακριβείας τῆς ἐγκληματολογικῆς στατιστικῆς παρέσυρεν αὕτη πολ-

Digitized by Google

λάκις εἰς τὸ ἀνακριβὲς συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐγκληματικότης ηὔξησεν, ἐνῷ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ὅτι τοιοῦτόν τι δὲν συνέβη. Ἐν Ἑλλάδι ἐκδίδεται ἀπό τινος ὑπὸ τῆς γενικῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας ἐγκληματολογικὴ στατιστική. ἀφορῶσα, κατὰ σχετικὴν δήλωσιν, τὴν καθ' ἕκαστον ἡμερολογιακὸν ἔτος παρακολούθησιν ἐν Ἑλλάδι τῆς κινήσεως τῆς ἐγκληματικότητος καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῆς πρὸς αὐτὴν σχέσεως καὶ ἐπιδράσεως τῶν διαφόρων ἀτομικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐκ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἰδίᾳ ἀπορρεουσῶν. Ὡς κίνησις τῆς ἐγκληματικότητος καθ' ἕκαστον ἔτος νοεῖται τὸ σύνολον τῶν διὰ τελεσιδίκων ἀποφάσεων τῶν ποινικῶν δικαστηρίων τοῦ κράτους καθ' ἕκαστον ἔτος καταδικασθέντων. «Οἱ πίνακες τῆς ἐγκληματολογικῆς στατιστικῆς καταρτίζονται ἐπὶ τῇ βάσει ἀτομικῶν δελτίων, ἅτινα συντάσσονται καὶ ὑποβάλλονται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν καταδικασθέντων εἰς βαθμὸν κακουργήματος ἢ πλημμελήματος, ἐκ δὲ τῶν εἰς βαθμὸν πταίσματος μόνον οἱ ἐπὶ ἀπάτῃ, κλοπῇ καὶ ὑπεξαιρέσει, καὶ ὧν τὰ σχετικὰ πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς ταυτότητος καὶ τῆς προηγουμένης ποινικῆς καταστάσεως τοῦ καταδικασθέντος ἐρωτήματα συμπληροῦνται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακρίσεως». Αἱ εἰδικαὶ παρατηρήσεις τῆς ἐγκληματολογικῆς αὐτῆς στατιστικῆς ἀφοροῦν τὸν τόπον τῆς τελέσεως τῆς πράξεως, τὴν φύσιν τῶν ἀδικημάτων καὶ τὰς ποινάς, τὴν ἡλικίαν τοῦ δράστου, τὸν τόπον τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, τὴν ἐκπαίδευσίν του, τὴν οἰκογενειακήν του κατάστασιν, τὸ ἐπάγγελμα, τὴν ἐθνικότητα καὶ τὸ θρήσκευμα, τὴν ἐποχὴν τῆς τελέσεως τῆς πράξεως. Ἐπίσης ἐξετάζονται εἰδικώτερον οἱ ὑπότροποι.

Ἡ ἐγκληματολογία, ὡς ἀντεπροσωπεύθη αὕτη ὑπὸ τῆς κοινωνιολογικῆς σχολῆς *(v. Liszt, Kohlrausch)*, ὁδηγουμένη ἐκ τῆς κατὰ τὰ ἀνωτέρω διακρίσεως τῶν ὅρων τοῦ ἐγκλήματος εἰς *ἀτομικοὺς* καὶ *κοινωνικούς*, θεωρεῖ ὅτι δύναται νὰ διακρίνῃ τὰ ἐγκλήματα εἰς δύο ὁμάδας, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην ὀξεῖαν καὶ χρονίαν ἐγκληματικότητα. Ἡ ὀξεῖα ἐγκληματικότης συνίσταται ἐκ τῶν ἐγκλημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα τελοῦνται διότι ὑπερτερεῖ ἡ ἐξωτερική, κοινωνικὴ ἀφορμή. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς στιγμιαίας ψυχικῆς ὁρμῆς ἢ ἀνάγκης ἄτομον ἀμέμπτου διαγωγῆς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης παρασύρεται εἰς τὸ ἔγκλημα, ὅπερ παραμένει ξένον πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καὶ ἀποτελεῖ μεμονωμένον ἐπεισόδιον τῆς ζωῆς του. Τὰ ἄτομα ταῦτα εἶναι οἱ λεγόμενοι ἐκ περιστάσεως ἐγκληματίαι. Ἡ χρονία ἐγκληματικότης ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐγκλημάτων ἐκείνων, ἅτινα ἐκ μηδαμινῆς ἐξωτερικῆς ἀφορμῆς ἀνακύπτοντα, ὀφείλονται εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐγκληματίου. Εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐγκληματιῶν τούτων ἀνήκουν οἱ ἐκ συνηθείας καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ὡς καὶ οἱ ἐκ βαθέως ἐρριζωμένων παθῶν ἐγκληματοῦντες. Ἡ κοινωνιολογικὴ σχολὴ ἀποκρούει ὡς μονομερῆ τὴν προσπάθειαν τῆς ἐξηγήσεως τῆς ἐγκληματικότητος ἐκ τῆς ἑτέρας μόνον ὁμάδος τῶν ὅρων, τουτέστι μόνον τῶν ἀτομικῶν ἢ μόνον τῶν κοινωνικῶν. Τὸ ἔγκλημα, κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην, γεννᾶται ἐκ τῆς συνεργασίας τῶν δύο ὡς ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ὁμάδων τῶν ὅρων, τουτέστιν ἀφ' ἑνὸς τῆς ἀτομικῆς ἰδιορρυθμίας τοῦ ἐγκληματίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν περιστοιχουσῶν αὐτὸν ἐξωτερικῶν, φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν, ἰδίως δὲ οἰκονομικῶν σχέσεων. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐγκληματολογίας ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, τουτέστιν ὡς ἐπιστήμης ἐξερευνώσης τοὺς ὅρους τῆς ἐγκληματικότητος, ἀνάγεται εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1735 ἐν Παρισίοις γενομένην ὑπὸ Gayot de Pitaval ἔκδοσιν βιβλίου καταστάντος περιφήμου καὶ γνωστοῦ νῦν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὁ παλαιὸς Pitaval», ἔνθα περιγράφονται ἀπὸ ἀπόψεως ψυχολογικῆς ἐγκλήματα τελεσθέντα εἰς τὴν πραγματικότητα, ἅτινα παρουσιάζουν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου ἠκολούθησαν πολλαὶ ἀπομιμήσεις αὐτοῦ, ὡς καὶ ἕτερα βιβλία ἀσχολούμενα μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἐγκληματιῶν, ἰδίως τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος. Τῆς ἐγκληματολογικῆς στατιστικῆς ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 1836 ὁ Βέλγος Quetelet ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ «Essai de physique sociale».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Liszt*, Lehrbuch des deutschen Strafrechts.— *Max Kauffmann*, die Psychologie des Verbrechens (1912).— *Vidal-Magnol*, Cours de droit criminel et de science pénitentiaire (1928).— *Lombroso*, L'homme criminel (1876. γαλλ. μετάφρασις).— *Ferri*, Sociologie criminelle (1881, γαλλικὴ μετάφρασις).— *Garofalo*, Criminologie (1885, γαλλ. μετάφρασις).— *Vidal*, Les principes fondamentaux de la pénalité.— *Tarde*, Philosophie pénale.— *Maudsley*, Le crime et la folie.— *Τοῦ αὐτοῦ*, La pathologie de l'esprit. — *Laleilles*, De l'individualisation de la peine.— *Roux*, Repression et prévention.— *Dallemagne*, Stigmates anatomiques de la criminalité.— *Prins*, Causeries sur les nouvelles doctrines du droit pénal.— *Lasserre*, Les délinquants personnels.—*Maxwell*, Le concept social du crime. — *Colin*, Enrico Ferri et l'avant-projet italien de 1921.— *Prins*, La défense sociale et les transformations du droit pénal.—*Feuerbach*, Aktenmässige Darstellung merkwürdiger Kriminalrechtsfälle (1828). — *Avé-Lallemant*, das deutrche Gaunertum in seiner socialpolitischen, literarichen und linguistischen Ausbildung au seinem heutigen Bestande (1858—1862). — *Valentini*, das Verbrechertum im preussischen Staate (1869).

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐγκληματογραφία (ἡ)· περιγραφὴ καὶ κατάταξις τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων.

ἐγκληματογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐγκληματογραφίαν: «ἐγκληματογραφικὴ ὑπηρεσία».

ἐγκληματολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἥτις ἐρευνᾷ τὸ ἔγκλημα ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ ἐμφανίσει καὶ ταῖς ἐσωτερικαῖς αὐτοῦ αἰτίαις. Ἔργον ὅθεν τῆς ἐγκληματολογίας εἶναι ἡ αἰτιολογικὴ ἐξήγησις τῆς ἐγκληματικότητος, ἣν ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἀρύεται ἐκ τῶν δύο ἰδιαιτέρων αὐτῆς κλάδων, τῆς *ἐγκληματολογικῆς ἀνθρωπολογίας* (βιολογία καὶ ψυχολογία) καὶ τῆς *ἐγκληματολογικῆς κοινωνιολογίας* (βλ. λ. *ἐγκληματίας, ἐγκληματικότης*). Ἀλλ' ἡ ἐγκληματολογία δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ταύτην ἐξήγησιν τοῦ ἐγκλήματος. Τμῆμα αὐτῆς ἀποτελεῖ καὶ ἡ λεγομένη «Kriminalistik», ὡς διεμορφώθη ἰδίως ὑπὸ τοῦ Hans Gross, καὶ ἣν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἐπιστήμην τῆς ἀνιχνεύσεως τοῦ ἐγκλήματος. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν: τοῦ θεωρητικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται τόσον μὲ γενικωτέρας τινὰς ἐμφανίσεις, τὴν φύσιν τοῦ ἐγκληματίου, τὰς μεθόδους του, τὴν γλῶσσάν του, τὰς συνηθείας του, τὰ ψεύδη του, τὰς δεισιδαιμονίας του κλπ., ὡς καὶ μὲ εἰδικωτέρας τινὰς ἐμφανίσεις ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἐγκλημάτων, ὡς τῆς κλοπῆς, τῆς ἀπάτης, τῆς πλαστογραφίας, τοῦ φόνου, τοῦ ἐμπρησμοῦ κλπ., καὶ τοῦ πρακτικοῦ, τὸ ὁποῖον περιέχει πρακτικὰς ὑποδείξεις πρὸς τὸν ἀνακριτήν. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀνιχνεύσεως τοῦ ἐγκλήματος, ἡ ἐγκληματολογικὴ ἀνθρωπολογία, ἡ ἐγκληματολογικὴ κοινωνιολογία καὶ ἡ ἐγκληματολογικὴ στατιστικὴ θεωροῦνται ὡς αἱ ἐπιστῆμαι αἵτινες ἀποτελοῦσαι τὴν ἐγκληματολογίαν τελοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπιστήμης τοῦ ποινικοῦ δικαίου ὡς βοηθητικαὶ αὐτῆς. Ὑφ' ἣν ὅμως ἔννοιαν ἐκλαμβάνει ὁ Hans Gross τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀνιχνεύσεως τοῦ ἐγκλήματος, αὕτη περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ καὶ πλεῖστα ὅσα ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπῶν τμημάτων τῆς ἐγκληματολογίας. Οὕτω π.χ. διδάσκει ψυχολογίαν τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐξετάσεως τῶν μαρτύρων, παραλαμβάνουσα ἐκ τῆς γενικῆς ψυχολογίας τὴν διδασκαλίαν περὶ τῶν ἐντυπώσεων καὶ τῆς μνήμης. Ἐξετάζει τὴν ἐπίδρασιν τῆς ψυχικῆς ταραχῆς ἐπὶ τῆς ὀρθότητος τῶν γενομένων παρατηρήσεων ὡς καὶ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασιν π.χ. τῶν τραυμάτων τῆς κεφαλῆς ἢ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ. Διδάσκει ἐπίσης τὸν τρόπον τῆς ἐξετάσεως τοῦ κατηγορουμένου, τὴν ἐκτίμησιν τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ, τὴν δυνατότητα τῆς ἐξαγωγῆς συμπερασμάτων ἐκ τῆς φυσιογνωμίας του κλπ. Διδάσκει πλεῖστα ὅσα περὶ πραγματογνωμοσύνης, ἰδίως τῆς ψυχιατρικῆς, καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀναπτύσσει σχεδὸν τὰ περισσότερα κεφάλαια ἐκ τῆς δικαστικῆς ψυχιατρίας. Ἐκτείνεται ἐπίσης εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τῆς πραγματογνωμοσύνης, ὡς π.χ. τῆς διὰ τοῦ μικροσκοπίου πρὸς ἀνεύρεσιν ἰχνῶν αἵματος, κηλίδων ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, ἀκαθαρσιῶν ἐπὶ τῶν ὑποδημάτων, κλπ. Προσφέρει πολυτίμους χημικάς, φυσικάς, ζῳολογικάς, βοτανικάς, φωτογραφικὰς πληροφορίας, διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐκθέσεων τῶν εἰδικῶν ἐμπειρογνωμόνων τῆς δίκης, βοηθοῦσα τὰ μέγιστα τὸν ἀνακριτήν, τὸν εἰσαγγελέα, τὸν συνήγορον, τὸν δικαστήν. Ἐν Γερμανίᾳ κατέστη περίφημος ἡ δίκη τοῦ δολοφόνου δύο δημάρχων ἐν Ἀϊδελβέργῃ, οὗτινος ἡ πλήρης ἐνοχὴ ἀπεδείχθη τῇ βοηθείᾳ βοτανολόγου, περιελθόντος βῆμα πρὸς βῆμα ὅλα τὰ πέριξ τῆς Ἀϊδελβέργης ὑψώματα καὶ πιστοποιήσαντος τὴν ὕπαρξιν τοῦ ὡρισμένου εἴδους φυτοῦ, οὗτινος ἴχνη εὑρέθησαν εἰς τὰ ἐνδύματα τοῦ κατηγορουμένου, μόνον ἐν τῇ ὡρισμένῃ περιοχῇ ἔνθα ἔλαβε χώραν τὸ ἔγκλημα. Διδάσκει ἐπίσης ἀνθρωπομετρίαν καὶ δακτυλοσκοπίαν, προσπαθεῖ ὅπως εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ μυστικὰ τῶν συνηθειῶν τῶν ἐγκληματιῶν, εἰς τὰς ὑποκριτικάς των ἀσθενείας, τὰ συνθήματά των, τὴν ἰδιαιτέραν των γλῶσσαν, καθιστᾷ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρων παρατηρήσεων τοὺς ἀτσιγγάνους, τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οὗτοι κλέπτουν, τὰ ἐργαλεῖα ἅτινα μεταχειρίζονται, σωματικὰς τινὰς ἰδιότητας αὐτῶν, τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον συμπεριφέρονται ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἐξετάζει τὴν ἐπίδρασιν τῆς δεισιδαιμονίας ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐγκληματιῶν, ἀναφέρει λεπτομερῶς τὰ συστατικὰ τῶν διαφόρων ὅπλων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν, διδάσκει τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον δύναται ὁ ἀνακριτὴς νὰ ἰχνογραφήσῃ τὸν τόπον τῆς τελέσεως τοῦ ἐγκλήματος διὰ νὰ τὸν ἔχῃ πρόχειρον καὶ κατ' ἀκρίβειαν εἰς τὴν ἀνάμνησίν του, πληροφορεῖ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξετάσεως τῶν διαφόρων ἰχνῶν (τῶν ποδῶν), τοῦ τρόπου τῆς μετρήσεως αὐτῶν, τῆς διαγνώσεως αὐτῶν ὡς ἰχνῶν προσώπου βαδίζοντος ἢ τρέχοντος, διδάσκει τὸν τρόπον τῆς ἀναζητήσεως τῶν ἰχνῶν αἵματος, τὸν τρόπον τῆς περιγραφῆς αὐτῶν, τῆς διατηρήσεώς των, περιγράφει τὰ ὑπὸ τῶν ἐγκληματιῶν χρησιμοποιούμενα διάφορα εἴδη γραφῆς καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν. Ἐπί τινων δὲ ἐγκλημάτων παραθέτει λεπτομερεστάτας χρησίμους γενικὰς πληροφορίας. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀνιχνεύσεως τοῦ ἐγκλήματος εἶναι βοηθὸς πολυτιμότατος ἐν τῇ πραγματοποιήσει τοῦ οὐσιαστικοῦ ποινικοῦ δικαίου, εἰς οὐδεμίαν εὐθεῖαν ἐξάρτησιν τελοῦσα ἐξ ὡρισμένης τινὸς σχολῆς τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἀλλ' ἀποβλέπουσα ἁπλῶς εἰς τὴν ἐξιχνίασιν τῶν πραγματικῶν γεγονότων, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὅλων τῶν δυνατῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ τῶν ἑκάστοτε προόδων τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν. Τὰ κεφάλαια ὅθεν τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀνιχνεύσεως τοῦ ἐγκλήματος δὲν εἶναι ὅλα ἐκ τῶν προτέρων διαγεγραμμένα, ἀλλὰ μεταβάλλονται σὺν τῇ προόδῳ τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *v. Liszt*, Lehrbuch.— *H. Gross*, Handbuch für Untersuchungsrichter.— *R. Heindl*, System und Praxis der Daktyloskopie.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐγκληματολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐγκληματολογίαν: «ἐγκληματολογικαὶ μελέται».—Ἐπίρρ. ***ἐγκληματολογικῶς***.

ἐγκληματολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπιστήμων ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἐγκληματολογίαν.

ἐγκληματῶ (***—έω***), ἀόρ. *ἐγκλημάτησα*· διαπράττω ἔγκλημα: «ὁ ἀδιαφορῶν περὶ τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν ἐγκληματεῖ καθ' ἑαυτοῦ», «ἐγκληματεῖ κατὰ τῆς ὑγείας του, — κατὰ τῶν τέκνων του κτλ.».

ἔγκλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ἐγκαλεῖν. κατηγορία, καταγγελία.

—[Ποιν. Δικον.] Καλεῖται *ἔγκλησις* ἡ ἐκ μέρους τοῦ παθόντος ἔκ τινος ἀξιοποίνου πράξεως ἀναγγελία ταύτης εἰς τὴν ἁρμοδίαν ἀρχὴν καὶ αἴτησις καταδιώξεως τοῦ ὑπαιτίου. Παθών, ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκλήσεως, θεωρεῖται κατὰ κανόνα τὸ πρόσωπον, καθ' οὗ ἀμέσως ἀπευθύνεται τὸ ἀδίκημα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο, οὗτινος προσβάλλονται δικαιώματα· π. χ. παθὼν ἐκ τοῦ ἀδικήματος τῆς παραβιάσεως ἀπορρήτων, ἐν ἐπιστολῇ περιεχομένων, εἶναι καὶ ὁ ἐπιστέλλων καὶ ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολή· ἐπὶ κλοπῆς ὅ τε κύριος, ἀλλὰ καὶ ὁ κάτοχος τοῦ κλαπέντος πράγματος. Ἐκτὸς τοῦ παθόντος, δικαίωμα ἐγκλήσεως ἔχουσι καὶ οἱ νόμιμοι ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ, ὡς ὁ πατὴρ διὰ τὸ παθὸν ἀνήλικον τέκνον του, ὁ ἐπίτροπος διὰ τὸν ἐπιτροπευόμενον· τοῦ νόμου ὅμως (ἄρθρ. 116 Ποιν. νόμου) χορηγοῦντος τὸ τῆς ἐγκλήσεως δικαίωμα εἰς ἀμφοτέρους, ἕπεται ὅτι καὶ ὁ ἀνήλικος, οἱανδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ ἡλικίαν, δύναται νὰ ἐγκαλέσῃ, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τὴν συνείδησιν τῶν πραττομένων. Μόνον ἄρα πραγματικὴ ἀνικανότης δύναται νὰ παρακωλύσῃ τὸν ἐκ τοῦ ἀδικήματος παθόντα τῆς χρήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐγκλήσεως, ὅταν δηλαδὴ οὗτος εἴτε λόγῳ μικρᾶς ἡλικίας, εἴτε λόγῳ ψυχικῆς παθήσεως στερῆται τῆς ἀπαιτουμένης διανοητικῆς ἱκανότητος, ἵνα ἐκδηλώσῃ τὴν περὶ καταδιώξεως βούλησιν αὐτοῦ, ὅτε κατ' ἀνάγκην τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐνασκεῖται ὑπὸ μόνου τοῦ νομίμου ἀντιπροσώπου του. Δι' ὃ ὁ διατελῶν ὑπὸ δικαστικὴν ἀπαγόρευσιν δὲν δύναται νὰ ἐγκαλέσῃ, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἐγκαλεῖ ὁ ἐπίτροπός του, ἐνῷ ὁ ὑπὸ νόμιμον ἀπαγόρευσιν δὲν στερεῖται τοῦ δικαιώματος τῆς ἐγκλήσεως. Ἐπί τινων ἀδικημάτων, διωκομένων μόνον κατ' ἔγκλησιν τοῦ παθόντος, δι' εἰδικῶν τοῦ νόμου διατάξεων χορηγεῖται τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκλήσεως, ἐκτὸς τοῦ παθόντος καὶ τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων του, καὶ εἰς ἕτερα πρόσωπα· οὕτως, ἐπὶ ἀπαγωγῆς, ὅταν ἐπηκολούθησε γάμος μεταξὺ τοῦ ἀπαγωγέως καὶ τῆς ἀπαχθείσης, δύνανται νὰ ἐγκαλέσωσιν οἱ δυνάμενοι νὰ προσβάλωσι τὸν γάμον ὡς ἄκυρον (ἄρθρ. 333)· ἐπὶ βιασμοῦ θήλεος ἢ ἀποπλανήσεως εἰς ἀσέλγειαν, ἔγκλησιν δύνανται νὰ ὑποβάλωσι καὶ οἱ γονεῖς, δηλαδὴ ὅ τε πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ, οἱ ἐπιμεληταί, οἷοί εἰσι κατὰ νόμον οἱ ἔχοντες ἀναλάβει εἴτ' ἐκ συμβάσεως εἴτ' ἑκουσίως τὴν φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς τοῦ παθόντος, ὁ κηδεμὼν καὶ ὁ σύζυγος (ἄρθρ. 280)· ἐπὶ ἐξυβρίσεως ξένου ἡγεμόνος ἢ ξένης κυβερνήσεως, δικαίωμα ἐγκλήσεως ἔχει ὁ παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος αὐτῶν (ἄρθρ. 13 νόμου περὶ τύπου καὶ ἐξυβρίσεων τοῦ 1837).

Τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκλήσεως εἶναι προσωπικὸν ἀνῆκον ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν παθόντα ἢ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ῥητῶς ὁριζόμενα πρόσωπα· δι' ὃ, θανόντος τοῦ εἰς ἔγκλησιν δικαιουμένου, πρὸ τῆς ἐγχειρίσεως τῆς ἐγκλήσεως, τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀποσβέννυται καὶ δὲν μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους.

Διατυπώσεις ἐγκλήσεως. Τὸ τῆς ἐγκλήσεως ἔγγραφον ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς ὡρισμένας διατυπώσεις, ἵνα διασφαλίζεται ὅτι ὁ ἐγκαλῶν προκαλῶν διὰ τῆς ἐγκλήσεως τὴν καταδίωξιν ἀδικημάτων, ἅτινα ἄλλως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διωχθῶσι, προέβη εἰς ταύτην μετὰ περισκέψεως καὶ ἐν γνώσει τῶν συνεπειῶν, ἃς ἤθελε συνεπαγάγει ἡ τυχὸν ψευδῶς ἐγκαλουμένη πρᾶξις. Τὸ τῆς ἐγκλήσεως ἔγγραφον, ὅπερ *ἔγκλησις* ἐπίσης καλεῖται, δέον νὰ ᾖ πρωτίστως ὑπογεγραμμένον ἐκ μέρους τοῦ ἐγκαλοῦντος, προσηκόντως χρονολογημένον καὶ νὰ ἐγχειρίζηται εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν πρωτοδικῶν ἢ εἴς τινα ἀνακριτικὸν ὑπάλληλον, ἢ, ἐὰν πρόκειται περὶ πταίσματος, καὶ εἰς τὸν δημόσιον κατήγορον· περὶ τῆς ἐγχειρίσεως συντάσσεται ἔκθεσις

ἥτις ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ ἐγχειρίζοντος τὴν ἔγκλησιν, ὑπὸ τοῦ δεχομένου ταύτην εἰσαγγελέως ἢ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου καὶ τοῦ συμπράττοντος δικαστικοῦ γραμματέως, ἐν ἐλλείψει δὲ τοιούτου ὑπὸ δευτέρου ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, ἤ, τοιούτου μὴ ὑπάρχοντος, ὑπὸ δύο μαρτύρων ἀρρένων, συμπληρωσάντων τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ μὴ ἐχόντων συμφέρον εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς ὑποθέσεως. Τὴν ἔγκλησιν δύναται ἀντὶ τοῦ ἐγκαλοῦντος νὰ ἐγχειρίσῃ πληρεξούσιος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει τὸ περὶ πληρεξουσιότητος ἔγγραφον νὰ προσαρτηθῇ ἐν τῇ ἐκθέσει καὶ νὰ γίνῃ μνεία τούτου ἐν αὐτῇ (ἄρθ. 154 καὶ 73 Ποιν. δικον.). Ἡ ἔγκλησις δύναται νὰ γίνῃ καὶ προφορικῶς ὑπὸ τοῦ ἐγκαλοῦντος πρὸς τὸν εἰσαγγελέα ἤ τινα ἀνακριτικὸν ὑπάλληλον, ὅστις ὑποχρεοῦται νὰ συντάξῃ περὶ τῆς οὕτω γινομένης ἐγκλήσεως ἔγγραφον ἔκθεσιν, ὑπογραφομένην ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὡς ἀνωτέρω προσώπων. Ἡ μὴ περιβληθεῖσα τὰς διατυπώσεις αὐτὰς ἔγκλησις εἶναι ἄκυρος καὶ θεωρεῖται μὴ ὑπάρχουσα. Ἀναπληροῦται ὅμως ἡ ἄκυρος ἢ καὶ παντελῶς ἐλλείπουσα ἔγκλησις διὰ τῆς δηλώσεως τοῦ παθόντος, κατὰ τὴν ὡς μάρτυρος ἐν τῇ ἀνακρίσει ἐξέτασίν του, ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν τιμωρίαν τοῦ κατηγορουμένου.

Ἔλεγχος ἐγκλήσεως. Ὁ εἰσαγγελεύς, λαβὼν τὴν ἔγκλησιν, δικαιοῦται νὰ ἐξετάσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, καὶ ἂν μὲν εὕρῃ ὅτι ἡ ἐκτιθεμένη ἐν αὐτῇ ὡς λαβοῦσα χώραν ἀξιόποινος πρᾶξις δὲν εἶναι πράγματι κατὰ τὸν Ποινικὸν νόμον τοιαύτη, ἢ ὅτι, καίπερ τῆς καταγγελλομένης πράξεως φερούσης τὰ στοιχεῖα ἀδικήματος, ὑπάρχει λόγος τις ἐκ τῶν ἐν ἄρθρῳ 5 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ὧν ἕνεκα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ καταδίωξις (θάνατος τοῦ κατηγορουμένου, ἀμνηστεία, παραγραφή), ἀπορρίπτει τὴν ἔγκλησιν δι' ᾐτιολογημένης ἀποφάσεώς του, ἥτις ἐν τῇ πρακτικῇ καλεῖται *προβούλευμα* καὶ κοινοποιεῖται εἰς τὸν ἐγκαλοῦντα· κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης δικαιοῦται οὗτος νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν, ὅστις, ἂν εὕρῃ τὴν προσφυγὴν βάσιμον, διατάσσει τὴν ἔγερσιν τῆς προσηκούσης ποινικῆς ἀγωγῆς. Ἂν τὴν ἔγκλησιν, ἀφορῶσαν πταῖσμα, ἀπέρριψεν ὁ ἁρμόδιος διὰ τὴν δίωξιν τῶν πταισμάτων δημόσιος κατήγορος, ἡ κατὰ τοῦ προβουλεύματος τούτου προσφυγὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τῶν πρωτοδικῶν. Κατὰ τοῦ προβουλεύματος ὅμως τοῦ εἰσαγγελέως τῶν ἐφετῶν, ἀπορρίψαντος ἔγκλησιν ἀπευθυνομένην ἐναντίον προσώπου εἰς τὴν ἰδιάζουσαν *δικαιοδοσίαν* ὑπαγομένου κατ' οὐδεμίαν νόμου διάταξιν ἐπιτρέπεται προσφυγή. Ὅταν τοὐναντίον ἡ ἔγκλησις περιέχῃ πρᾶξιν ἀξιόποινον καὶ δὲν ὑπάρχῃ λόγος τις κωλύων τὴν ποινικὴν καταδίωξιν, ὁ εἰσαγγελεὺς ἢ ὁ δημόσιος κατήγορος, προκειμένου περὶ πταίσματος, ὑποχρεοῦται νὰ προβῇ εἰς ταύτην, διώκων πάντας τοὺς συμμετασχόντας εἰς τὸ ἀδίκημα, ἀδιαφόρως ἂν ἡ ἔγκλησις τοῦ παθόντος καθ' ἑνὸς μόνου τούτων ἀπευθύνηται. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ *ἀδιαιρέτου τῆς ἐγκλήσεως*, ἀμφισβητουμένη παρά τινων, καθιερώθη σαφῶς παρ' ἡμῖν (ἄρθρ. 23 πεντάκις Ποιν. δικον. προστεθὲν διὰ τοῦ νόμου ΓΨΗΑ' τῆς 13 Ἰουνίου 1911).

Συνέπεια τοῦ ψευδοῦς τῆς ἐγκλήσεως. Εἴρηται ὅτι ἡ ἔγκλησις περιεβλήθη ὡρισμένας διατυπώσεις, ἵνα ἐξασφαλίζεται ὅτι ὁ ἐγκαλῶν προέβη εἰς ταύτην ἐν γνώσει τῶν συνεπειῶν, ἃς ἤθελεν ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ, ἂν ἡ ἔγκλησις ἤθελεν ἀποδειχθῇ ψευδής. Αἱ συνέπειαι αὗται εἶναι: 1) Ποινικὴ εὐθύνη ἐπὶ ψευδεῖ καταμηνύσει, ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ ἐγκαλῶν ἐκ δόλου καὶ ἐν γνώσει ψευδῆ ἐνεχείρισεν ἔγκλησιν καθ' ὡρισμένου προσώπου, ἢ ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ ἐνώπιον τῆς ἀρχῆς, ἂν ἐνεκάλεσεν ἄγνωστον πρόσωπον ἐπὶ ἀνυπάρκτῳ ἀδικήματι. 2) Καταδίκη, τῇ αἰτήσει τοῦ ἀθῳωθέντος κατηγορουμένου, εἰς ἀποζημίωσιν τούτου, ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι εἴτ' ἐκ δόλου εἴτ' ἐξ ἀμελείας ψευδῶς ἐνεκάλεσεν αὐτὸν (ἄρθ. 86, 346, 399, 448 καὶ 500 Ποιν. δικον.), καὶ 3) Ἐπιβολὴ εἰς τὸν ἐγκαλοῦντα τοῦ ὅλου ἢ μέρους τῶν δικαστικῶν τελῶν καὶ ἐξόδων, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, ἂν ἀποδειχθῇ ἢ ὅτι ἡ ἔγκλησις ἦτο ἐντελῶς ψευδής, ἐκ δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας γενομένη, ἢ ὅτι παρεμορφώθησαν δι' αὐτῆς δολίως τὰ πράγματα, ὅπως δοθῇ βαρύτερος χαρακτηρισμὸς εἰς τὴν πρᾶξιν, ἢ ὅπως περιληφθῶσιν εἰς τὴν καταδίωξιν πρόσωπα οὐδόλως μετασχόντα εἰς αὐτὴν (νόμος ΓΨΜΓ' τῆς 8 Φεβρουαρίου 1911 «περὶ καταψηφίσεως τῶν ἐξόδων εἰς τοὺς ἐγκαλοῦντας μηνυτάς»).

Παραίτησις ἀπὸ τοῦ δικαιώματος πρὸς ἔγκλησιν. Ὁ δικαιούμενος εἰς ἔγκλησιν δύναται πρὸ τῆς ἐγχειρίσεως αὐτῆς νὰ παραιτηθῇ τοῦ δικαιώματός του τούτου, δηλῶν ὅτι θεωρεῖ ἑαυτὸν ἱκανοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀδικήσαντος (ἄρθρ. 116 Ποιν. νόμου)· ἡ δήλωσις αὕτη δύναται νὰ γίνῃ εἴτε ῥητῶς, λόγῳ ἢ ἐγγράφως, εἴτε σιωπηρῶς, τουτέστι διὰ πράξεων δηλουσῶν σαφῶς τὴν θέλησιν τοῦ παθόντος νὰ μὴ ἐγκαλέσῃ· λ. χ. ὁ σύζυγος ἐπαναλαμβάνει πρὸ τῆς ἐγχειρίσεως τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ τῆς συζύγου ἐγκλήσεως τὴν συμβίωσιν μετ' αὐτῆς. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ πρὸς ἔγκλησιν δικαιώματος δὲν δικαιοῦται πλέον ὁ παθὼν νὰ ἐγκαλέσῃ, καὶ συνεπῶς, ὅπου πρὸς δίωξιν τῆς ἀξιοποίνου πράξεως ἀπαιτεῖται ἔγκλησις τοῦ παθόντος, δὲν δύναται νὰ γίνῃ καταδίωξις. Ἡ Ποινικὴ δικονομία δὲν ἐπέτρεπεν ἀρχικῶς (ἄρθρ. 23) εἰς τὸν ἐγκαλέσαντα καὶ ἐγχειρίσαντα τὴν ἔγκλησιν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ ταύτης, ἂν δὲ τυχὸν ἀνεκάλει οὗτος τὴν ἔγκλησιν, οὐδαμῶς ἀνεστέλλετο ἡ ποινικὴ καταδίωξις· ἀλλ' ὁ νόμος ΓΨΗΑ' τῆς 13 Ἰουλίου 1911 εἰσήγαγε τὸν θεσμὸν τῆς παραιτήσεως ἀπὸ τῆς γενομένης ἐγκλήσεως, ἀντικαταστήσας τὸ ἀρχικὸν ἄρθρον 23 τῆς Ποινικῆς δικονομίας δι' ἑπτὰ διατάξεων λαβουσῶν τοὺς ἀριθμοὺς 23 ἕως 23 ἑπτάκις. Κατ' αὐτάς, ὁ ἐγκαλέσας δύναται αὐτοπροσώπως, εἴτε διὰ πληρεξουσίου ἔχοντος εἰδικὴν πρὸς τοῦτο ἐντολήν, νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐγχειρισθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἐγκλήσεως κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης καὶ ἐπ' ἀκροατηρίου, ἐν ὅσῳ δὲν ἐξεδόθη ἔτι καταδικαστικὴ ἀπόφασις· εἶναι ἀπαράδεκτος ἡ παραίτησις γινομένη τὸ πρῶτον ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ ἐὰν ὁ παραιτούμενος δὲν πληρώσῃ συγχρόνως καὶ τὰ δικαστικὰ ἔξοδα· ἄρα, ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου γενομένη τὸ πρῶτον ἡ παραίτησις εἶναι δεκτή. Ἀπαράδεκτος ἐπίσης εἶναι ἡ παραίτησις, ἐὰν ὁ κατηγορούμενος δὲν ἀποδέχεται ταύτην· ὀρθῶς ἐγένετο δεκτὸν ὑπό τε τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς νομολογίας, ὅτι ἡ ἀπουσία τοῦ κατηγορουμένου κατὰ τὴν δίκην τεκμαίρει ἀποδοχὴν τῆς γινομένης κατ' αὐτὴν παραιτήσεως ἀπὸ τῆς ἐγκλήσεως, διότι μὴ ἐμφανιζόμενος οὗτος κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησιν θεωρεῖται ἀποδεχόμενος πάντα τὰ κατ' αὐτὴν γινόμενα. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀπὸ τῆς ἐγχειρισθείσης ἐγκλήσεως παραιτήσεως ἔχει ὁ ἐγκαλέσας· ἂν τοιοῦτος εἶναι ἀνήλικος, μόνον οὗτος δικαιοῦται νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐγκλήσεως, οὐχὶ δ' ὁ πατὴρ ἢ ἐπίτροπος αὐτοῦ, καὶ τἀνάπαλιν, ἂν δ' ἐγκαλοῦντες εἶναι ὅ τε ἀνήλικος καὶ ὁ πατὴρ ἢ μήτηρ ἢ ἐπίτροπος, δέον ἀμφότεροι νὰ παραιτηθῶσι τῆς ἐγκλήσεως, ἵνα ἔχῃ κῦρος ἡ παραίτησις. Ἡ ἀπὸ τῆς ἐγκλήσεως παραίτησις ἐν μὲν τῇ προδικασίᾳ δέον νὰ γίνῃ ὅπως καὶ ἡ ἔγκλησις, δηλαδὴ ἐνώπιον ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, συντασσομένης ἐκθέσεως, ἐπ' ἀκροατηρίου δὲ διὰ προφορικῆς τοῦ παραιτουμένου δηλώσεως, καταχωριζομένης ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς συζητήσεως. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν ἀρχὴν τοῦ ἀδιαιρέτου τῆς ἐγκλήσεως, ἐὰν ἡ ἀξιόποινος πρᾶξις, δι' ἣν ἐγένετο ἡ ἔγκλησις, διεπράχθη ὑπὸ πολλῶν προσώπων, ἡ παραίτησις, ἡ γενομένη ὑπέρ τινος ἐξ αὐτῶν, ἐπάγεται τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς (ἄρθρ. 23 πεντάκις Ποιν. δικον.)· εὐνόητον ὅμως, ὅτι ἡ διάταξις αὕτη προϋπόθεσιν ἔχει, ὅτι διὰ πάντας τοὺς συνεπείᾳ τῆς ἐγκλήσεως διωχθέντας τὸ ἀδίκημα διώκεται μόνον κατ' ἔγκλησιν τοῦ παθόντος, ἄλλως ἡ παραίτησις, ἡ γενομένη ὑπέρ τινος τῶν κατηγορουμένων, κατ' ἔγκλησιν διωκομένου, δὲν συνεπάγεται τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα καὶ διὰ τοὺς λοιπούς, δι' οὓς τὸ ἀδίκημα διώκεται αὐτεπαγγέλτως· π. χ. ἡ παραίτησις ἀπὸ τῆς ἐγκλήσεως ἐπὶ κλοπῇ ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου υἱοῦ τοῦ παθόντος, διωκομένου κατ' ἔγκλησιν (ἄρθρ. 377 Ποιν. νόμου), δὲν ἰσχύει καὶ ὑπὲρ τοῦ δι' οὐδεμιᾶς συγγενείας πρὸς τὸν παθόντα συνδεομένου συναιτίου τοῦ ὑπὲρ οὗ ἡ παραίτησις. Ἡ προσηκόντως κατὰ τὰ ἀνωτέρω γενομένη παραίτησις ἀπὸ τῆς ἐγκλήσεως συνεπάγεται τὴν ἀπόσβεσιν τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς, ὅ ἐστι τὴν παῦσιν τῆς ἀρξαμένης ποινικῆς καταδιώξεως, μηδέποτε πλέον δυναμένης νὰ ἐπαναληφθῇ (ἄρθρ. 23 τετράκις Ποιν. δικον.), ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, τὸ ἀδίκημα διώκεται μόνον κατ' ἔγκλησιν τοῦ παθόντος.

Ἀδικήματα διωκόμενα κατ' ἔγκλησιν. Ἀδικήματά τινα, προσβάλλοντα εἰδικῶς τὸ πρόσωπον τοῦ παθόντος καὶ μὴ διασαλεύοντα ἀμέσως τὴν ἔννομον τάξιν, ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ μὴ διώκωνται, ἂν μὴ ζητήσῃ τοῦτο ῥητῶς ὁ παθών, καθόσον εἶναι πολλάκις πιθανὸν ἐκ τῆς διώξεως καὶ τῆς δημοσίας ἐκδικάσεως τῆς πράξεως νὰ ἐπέλθῃ μείζων ζημία εἰς τὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν τοῦ παθόντος τῆς ἐκ τῆς διαπράξεως τοῦ ἀδικήματος προσγενομένης αὐτῷ. Τὰ ἀδικήματα ταῦτα, διὰ τὴν δίωξιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται, κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος περὶ αὐτεπαγγέλτου διώξεως τῶν ἀδικημάτων ἐν γένει (ἄρθ. 20 Ποιν. δικον.), ἔγκλησις τοῦ παθόντος, ῥητῶς ἐν τῷ ποινικῷ νόμῳ ὁριζόμενα, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ ἐξύβρισις τῆς τιμῆς, ἐκτὸς τῆς ἐξυβρίσεως τῆς ἀρχῆς, πλὴν τῶν περιπτώσεων τῶν ἄρθρων 22 (ἐδάφ. β') τῆς Ποινικῆς δικονομίας καὶ 192 (ἐδάφ. β') τοῦ Ποινικοῦ νόμου. 2) Ἡ μοιχεία. 3) Αἱ σωματικαὶ βλάβαι, αἱ εἰς τὰ ἄρθρα 308 (ἐδάφ. 2—4), 309 (ἐδάφ. 2—4), 310 καὶ 688 τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἀναφερόμεναι, ἐκτὸς ἂν ἔσχον ὡς ἐπακόλουθον τὴν διατάραξιν τῆς κοινῆς εὐταξίας καὶ ἡσυχίας ἢ ἐξετελέσθησαν παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ παθόντος καὶ οὗτος δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀρχήν, ὅτε διώκονται αὐτεπαγγέλτως. 4) Ὁ βιασμὸς καὶ ἡ ἀποπλάνησις εἰς ἀσέλγειαν θήλεος, ἐκτὸς ἂν ἐγένετο ὑπὸ περιστάσεις, αἵτινες διήγειραν τὴν κοινὴν περιέργειαν καὶ προὐξένησαν σκάνδαλον ἢ ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὸν θάνατον τοῦ παθόντος ἢ ἐτελέσθησαν ὑπὸ τῶν ἐν ἄρθρῳ 275 τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἀναφερομένων προσώπων, ὅτε διώκονται αὐτεπαγγέλτως. 5) Ἡ ἀπαγωγή. 6) Ἡ παράνομος βία καὶ ἀπειλή, ἐκτὸς ἐὰν ἐτελέσθησαν ὑπὸ τῶν ἐν ἄρθρῳ 275 τοῦ Ποινικοῦ νόμου προσώπων ἢ ὑπὸ περιστάσεις, αἵτινες διήγειραν τὴν κοινὴν περιέργειαν ἢ προὐξένησαν σκάνδαλον, ὅτε ἡ ἀπαγωγὴ καὶ ἡ παράνομος βία καὶ ἀπειλὴ διώκονται αὐτεπαγγέλτως. 7) Ἡ φθορὰ ξένης ἰδιοκτησίας, ἐξαιρέσει τῶν φθορῶν εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς ἀγρούς, αἱ ὁποῖαι διώκονται αὐτεπαγγέλτως. 8) Ἡ παραβίασις τοῦ δικαιώματος τῆς ἁλιείας. 9) Ἡ τοκογλυφία, ἐκτὸς ἂν γίνηται κατὰ συνήθειαν ἢ κατ' ἐπάγγελμα. 10) Ἡ παράνομος κατακράτησις, ἐκτὸς τῆς ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων κατὰ παράβασιν τοῦ Συντάγματος τελουμένης. 11) Ἡ παραβίασις ξένων ἀπορρήτων (ὑπὸ ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων αὐτεπαγγέλτως). 12) Ἡ κλοπή, ἀπάτη καὶ ὑπεξαίρεσις, ὅταν τελῆται ὑπὸ συγγενῶν τοῦ παθόντος ἐκ τῶν ἐν ἄρθρῳ 377 τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἀναφερομένων, ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ ἐξαιρέσεων. 13) Τὰ ὑπὸ προμηθευτῶν τοῦ δημοσίου ἀδικήματα τῶν ἄρθρων 441—443 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, δι' ἃ ἀπαιτεῖται ἔγκλησις τῆς κυβερνήσεως. 14) Τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ 1 τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 «Περὶ ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως ἀδικημάτων τινῶν ὑπὸ τῶν ἐφετῶν» ἀναφερόμενα ἀδικήματα, ὡς καὶ ἡ δωροδοκία, ἐὰν πραχθῶσιν ὑπὸ ὑπαλλήλων τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως προσφύγων· ἡ δίωξις τούτων ἐπιτρέπεται μόνον κατόπιν ἐγκλήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ἢ τοιαύτης τῆς ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως προσφύγων (Ν. Δ. 2 Δεκεμβρίου 1925). 15) Αἱ παραβάσεις τοῦ νόμου 281 (1914) «Περὶ σωματείων», διωκόμεναι αἱ μὲν τῶν ἄρθρων 39 καὶ 41 κατ' ἔγκλησιν τῆς ἐποπτικῆς ἐπιτροπῆς ἢ παντὸς ἔχοντος ἔννομον συμφέρον, ἡ δὲ τοῦ ἄρθρου 40 (ἐδ. β') κατ' ἔγκλησιν μελῶν τοῦ σωματείου, ἀποτελούντων τὸ ἓν εἰκοστὸν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῶν παραστάντων κατὰ τὴν συζήτησιν καὶ ἐκτελεσάντων τὰς ὑποχρεώσεις των. 16) Αἱ παραβάσεις τοῦ νόμου ΒΡΝΣΤ' «Περὶ προστασίας τῶν βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν σημάτων». 17) Αἱ παραβάσεις τοῦ νόμου 2527 τοῦ 1920 «Περὶ διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας» καὶ ἄλλαι τινὲς ὑπὸ εἰδικῶν ποινικῶν διατάξεων προβλεπόμεναι πράξεις.

Ἡ ἔλλειψις τῆς ἐγκλήσεως κωλύει τὴν ποινικὴν δίωξιν, ἂν δὲ τυχὸν αὕτη ἤρξατο, κωλύει τὴν πρόοδον αὐτῆς μέχρις οὗ ὑποβληθῇ νομίμως ἔγκλησις· δύνταται δὲ νὰ ἐγχειρισθῇ τοιαύτη μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ πρὸς παραγραφὴν τοῦ ἀξιοποίνου τῆς πράξεως χρόνου, μὴ θεσπιζομένης παρ' ἡμῖν εἰδικῆς πρὸς ὑποβολὴν τῆς ἐγκλήσεως προθεσμίας.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἐγκλητήριον (τὸ) *[Ποιν. Δικον.]*. Ἔγγραφον, ὅπερ, παραπεμφθείσης ὑποθέσεώς τινος εἰς τὸ δικαστήριον τῶν κακουργιοδικῶν, ἐσχεδιάζετο ὑπὸ τοῦ παρὰ πρωτοδίκαις εἰσαγγελέως καὶ ὑπεβάλλετο μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων τῷ εἰσαγγελεῖ ἐφετῶν, οὗτος δ' ἐπεθεώρει τοῦτο καὶ ὑπέγραφε, σφραγίζων διὰ τῆς σφραγῖδος τῆς ὑπηρεσίας του. Τὸ ἐγκλητήριον πρέπει νὰ περιέχῃ συνοπτικὴν ἔκθεσιν τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν κατηγορούμενον κακούργημα κατὰ τὰ συνιστῶντα τοῦτο κατὰ τὸν νόμον στοιχεῖα, καὶ ν' ἀναγράφῃ τὰ κολάζοντα τοῦτο ἄρθρα τοῦ Ποινικοῦ νόμου καὶ αἴτησιν τοῦ εἰσαγγελέως νὰ κηρυχθῇ ὁ κατηγορούμενος ἔνοχος, νὰ κοινοποιῆται δ' εἰς αὐτὸν ἐντὸς τῆς διὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς κλήσεως εἰς τὸ ἀκροατήριον καὶ τοῦ περὶ παραπομπῆς βουλεύματος ὁριζομένης ὑπὸ τοῦ νόμου προθεσμίας. Ὡς ἄχρηστος καὶ περιττὸς τύπος τὸ ἐγκλητήριον, ἀφοῦ περιέχει ὅ,τι καὶ τὸ κοινοποιούμενον ἐπίσης εἰς τὸν κατηγορούμενον παραπεμπτικὸν βούλευμα, κατηργήθη (ἄρθρ. 12 τοῦ Ν. Δ. τῆς 17 Δεκεμβρίου 1925 «Περὶ ἐφέσεως ποινικῶν ἀποφάσεων»). Παρέμεινεν ὅμως ἐν ἰσχύϊ, μὴ καταργηθέν, τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου ΥΞΔ' τῆς 30 Ἀπριλίου 1858 «Περὶ τῆς τῶν πολιτικῶν πλημμελημάτων καὶ τῶν τοῦ τύπου διαδικασίας», συντασσόμενον καὶ κοινοποιούμενον κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸν κατηγορούμενον ἐγκλητήριον ἐπὶ τῶν δικαζομένων ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν πλημμελημάτων τούτων.

Α. Ν. Μ.

ἐγκλητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔγκλησιν, κατηγορικός.—Ἐπίρρ. ***ἐγκλητικῶς.***

ἔγκλητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐγκληθείς, ὁ καταμηνυθείς, ὁ καταγγελθείς.

Ἔγκλι (Egli), ***Ἰωάννης - Ἰάκωβος.*** Ἑλβετὸς γεωγράφος (1825—1896). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς γεωγραφικῆς ὀνοματολογίας. Ἐκτὸς πλήθους διδακτικῶν βιβλίων συνέγραψεν: «Ἡ Ἑλβετία» (1886), «Nomina geographica, Δοκίμιον μιᾶς γενικῆς γεωγραφικῆς ὀνοματολογίας» (1872), «Ἱστορία τῆς γεωγραφικῆς ὀνοματολογίας» (1886) καὶ «Τὸ πνεῦμα τῶν λαῶν εἰς τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα» (1894).

—**Ἔγκλι** (Egli). ***Κάρολος.*** Ἑλβετὸς ἀξιωματικὸς (1865—1925) προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ

Digitized by Google

συνταγματάρχου, διετέλεσεν ὑπαρχηγὸς τοῦ ἑλβετικοῦ ἐπιτελείου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τεθεὶς κατόπιν εἰς διαθεσιμότητα, ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ, ὅτι ἀνεκοίνωσε στρατιωτικὰ μυστικὰ τοῦ κράτους πρὸς τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας. Ὑπῆρξε συγγραφεὺς διαφόρων στρατιωτικῶν συγγραμμάτων. —Ω.

ἐγκλιματίζω, ἀόρ. *ἐνεκλιμάτισα—ἐνεκλιματίσθην,* παθ. μετχ. *ἐγκλιματισμένος*· ἐθίζω τινὰ εἰς νέον κλῖμα· || παθ. *ἐγκλιματίζομαι*· οἰκειοῦμαι εἰς τὸ κλῖμα ξένου τόπου: «οἱ Ἕλληνες ταχέως ἐγκλιματίζονται εἰς τὴν Ἀμερικήν».

ἐγκλιμάτισις (ἡ) ἢ *ἐγκλιματισμὸς* (ὁ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ἐγκλιματίζειν ἢ ἐγκλιματίζεσθαι· ὁ ἐθισμὸς ἐμβίου ὄντος, φυτοῦ ἢ ζῴου, εἰς ξένον κλῖμα, ἡ ἀπόκτησις τῆς ἱκανότητος πρὸς περαιτέρω ζωὴν καὶ πολλαπλασιασμὸν ἐν περιβάλλοντι ξένῳ, διὰ βαθμιαίας ἢ ἀποτόμου προσαρμογῆς τοῦ ὀργανισμοῦ.

— [ΑΝΘΡΩΠΟΛ.] Ὁ ἐγκλιματισμός, οὗτινος τὰ ὅρια εὐρύνονται ὁσημέραι ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου οἰκήσεως νέων διαρκῶς τόπων, ἐπιτυγχάνεται ἐπὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων, ἅτινα ὁ ἄνθρωπος μεταφέρει εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ οἴκησιν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ διάφορα εἴδη ἔχουν διάφορον ἐγκλιματιστικὴν φυσικὴν ἱκανότητα καὶ τοσούτῳ μείζονα, ὅσῳ μείζων ἦτο καὶ ἡ ἀρχικὴ ἑκάστου ἐξάπλωσις ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τὸν *ἄνθρωπον,* ἡ ἔκτασις τῆς ἐγκλιματίσεως, δηλαδὴ τῆς ἱκανότητος τῶν φυλῶν νὰ προσαρμόζωνται εἰς κλῖμα ἀντίθετον τῷ οἰκείῳ αὐτῶν, ἔχει κολοσσιαίαν σημασίαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅτι τὸ εἶδος ἄνθρωπος ἀνήκει εἰς τὰ παγκόσμια ἔμβια ὄντα, κεκτημένον, εἴπερ τι καὶ ἄλλο εἶδος, τὴν δύναμιν προσαρμογῆς ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς ὑδρογείου, ἀποδεικνύει ἤδη τὸ γεγονὸς αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρχικῆς διασπορᾶς του καὶ τῆς σχετικῆς εὐημερίας του εἰς ὅλην τὴν γῆν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πλεῖστα ἄλλα ζωϊκὰ (καὶ φυτικὰ) εἴδη. Ἀκόμη καὶ οἱ συγγενέστεροι αὐτοῦ φυλογονικῶς καὶ μορφολογικῶς ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι εἶναι γνωστὸν πόσον ταχέως θνήσκουν μεταφερόμενοι εἰς ξένον κλῖμα. Ἀποτελοῦντες οἱ ἀνθρωπίδαι ἓν εἶδος, κατέχουν ἀναμφιβόλως ὡς σύνολον τὴν σωματικὴν ἱκανότητα τῆς εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς γῆς προκοπῆς, ἐξαιρουμένων ὀλίγων, ἅτινα ἐξέρχονται ὅλως τῶν ὡρισμένων ἀπαραιτήτων ὅρων ζωῆς (πολικὴ νύξ, παγετῶνες διαρκεῖς κλπ.). Γνωρίζομεν ὅτι ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων προϊστορικῶν χρόνων, πιθανώτατα δὲ καὶ αὐτῶν τῶν παλαιοπαλαιολιθικῶν ἢ τῆς μουστιαίας ἐποχῆς (τοῦ μέσου πλειστοκαίνου), ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν, ὁ ἄνθρωπος μετετοπίζετο βραδέως καὶ διαρκῶς καὶ μετήλλασσε κλῖμα, ὅπως ὁ παλαιοντολογικὸς νεγροειδὴς (φυλὴ Γκριμάλντι), ὁ διελθὼν ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην καὶ ὁ νότιος Εὐρωπαῖος, ἀνελθὼν πιθανῶς μετὰ τοῦ ταράνδου εἰς τὰς πολικὰς χώρας κλπ. Ἐπίσης ἔχομεν δεδομένα τινὰ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων. Ἔχομεν τὸ παράδειγμα τῶν φυλῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀνέκαθεν ἢ ἀπὸ πολλῶν χρόνων ζῶσι πλάνητα βίον, καὶ τὰς ὁποίας συναντῶμεν πανταχοῦ τῆς γῆς ὑπὸ τὰ διαφορώτατα κλίματα, ὅπως τῶν Ἑβραίων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν Ἀτσιγγάνων, ἐν Εὐρώπῃ, Ἀφρικῇ, Ἀμερικῇ, Ἀσίᾳ. Ἔχομεν ἀναντίρρητα δείγματα σειρᾶς καθαρῶν γενεῶν ἐπὶ ἀτομικῶν περιπτώσεων μεταναστεύσεων (οἰκογένειαι) καὶ ἐπὶ ὁμαδικῶν τινων, ὅπως τοῦ ἐποικισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ διαφόρων φυλῶν (Ἀγγλοσάξωνες—Βορειοαμερικανοί, Μεσημβρινοὶ Εὐρωπαῖοι—Νοτιοαμερικανοὶ κλπ.), τοῦ Ἀκρωτηρίου (Ὁλλανδοὶ—Μπόερς), τῶν νεγρικῶν μεταφυτεύσεων (δοῦλοι Ἀμερικῆς κλπ.). Εὐρωπαϊκαὶ δηλαδὴ φυλαὶ ἐγκλιματισθεῖσαι εἰς τὰ διαφορώτατα καὶ ἄξενα κατ' ἐξοχὴν μέρη τοῦ κόσμου, ἀριθμοῦσιν ἤδη πολλὰς γενεὰς ζωῆς, μὲ γονιμότητα κανονικήν, ἄνευ ἐπιμιξίας τινὸς ἐκτὸς τῆς φυλῆς, νεγρικαὶ δὲ φυλαὶ ἠδυνήθησαν νὰ ζήσωσι μακρὰν τῶν τροπικῶν κλπ.

Ἡ ἀπὸ ἀμνημονεύτων ὅμως χρόνων κεχωρισμένη ἀνάπτυξις τῶν καθ' ἕκαστον ὁμάδων τοῦ εἴδους καὶ ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προσκόλλησις αὐτῶν εἰς διάφορα γεωγραφικὰ πλάτη καὶ κλίματα τῆς γῆς ηὐνόησαν τὴν προσαρμογὴν ἑκάστης τούτων εἰς ὡρισμένους κλιματικοὺς ὅρους ἑκάστοτε, ἐπελθούσης ποιᾶς τινος διακρίσεως τῶν ὁμάδων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Καὶ ἔχει μὲν πάντοτε ὁ ὀργανισμὸς τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλληταί πως, κατὰ τὰς περιστάσεις προσαρμοζόμενος, ὑπάρχουν ὅμως διαφοραὶ ἤδη ὡς πρὸς τὴν ἐγκλιματιστικὴν δύναμιν ἑκάστης φυλῆς. Κατὰ κανόνα δὲν δύναται σήμερον ὁ ἄνθρωπος ἀτιμωρητὶ νὰ μεταλλάξῃ κλῖμα καὶ νὰ ζήσῃ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα καὶ ἄνευ ὡρισμένων προφυλάξεων καὶ μακροῦ ἀγῶνος. Ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ ὑφίσταται τοιαύτας βλάβας, ὥστε θνήσκει, αὐτὸς ἢ οἱ γόνοι αὐτοῦ, ταχέως. Τὰ τέκνα τῶν ἀποίκων εἶναι ἀσθενικά. Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου δυσχερῶς προσαρμόζεται πρὸς τοὺς νέους ὅρους, ἰδίᾳ τῆς θερμότητος. Ἡ ρύθμισις τοῦ θερμαντικοῦ τοῦ σώματος συναντᾷ τὰς μείζονας δυσχερείας. Ἐάν, ὅπως παραδέχονται, εἶναι διάφορος ἡ εἰς ὕδωρ περιεκτικότης τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τὰ διάφορα γεωγραφικὰ πλάτη καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἀπεδείχθη διὰ τὰ ζῷα, εἶναι ἀνάγκη πρὸς ἐγκλιμάτισιν εἰς τὰς θερμὰς μὲν χώρας αὐξήσεως, εἰς τὰς ψυχρὰς δὲ μειώσεως τοῦ ὕδατος τοῦ ὀργανισμοῦ, πρὸς ἀνοχὴν τῆς θερμότητος ἢ τοῦ ψύχους ἑκάστοτε. Ἔχομεν δηλαδὴ μεταβολὴν τοῦ χημισμοῦ τοῦ σώματος. Τοῦτο δὲ τελεῖται ἐντὸς ὁρίων ὁπωσδήποτε. Ἐπὶ τῶν ἀποίκων τῶν τροπικῶν, δρᾷ ἐπιβλαβῶς καὶ ὁ ἐκ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας περιορισμὸς τῶν κινήσεων τοῦ σώματος καὶ τῶν ὡρῶν τοῦ ὕπνου, καὶ καθόλου ὁ πλημμελὴς τρόπος τοῦ βίου καὶ ἡ κατάχρησις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἀλλὰ τὴν μείζονα δυσχέρειαν ἀποτελοῦν αἱ νόσοι τῶν τροπικῶν ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἄλλων χωρῶν. Αἱ λοιμώδεις νόσοι καὶ κυρίως ἡ ἑλονοσία, ἡ δυσεντερία, ἡ χολέρα, ἡ πανώλης, ὁ κίτρινος πυρετός, ὁ μελιταῖος, αἱ τυφικαὶ νόσοι, ἡ νόσος τοῦ ὕπνου, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι, ὡς ἡ νόσος τοῦ Weil, ἡ ἐντεροαιμορραγικὴ σπειροχαίτωσις, ἡ τροπικὴ πολυθηλωμάτωσις, ἡ τροπικὴ μόρωσις, τὰ μυκητώματα κλπ., πρός τινας τῶν ὁποίων οἱ ἰθαγενεῖς δεικνύουσι μείζονα ἀντοχήν, προσβάλλουσι τοὺς ἐπήλυδας κατ' ἐξοχὴν καὶ βαρύτερον.

Ὁ ἐγκλιματισμὸς εἶναι γενικῶς εὐχερέστερος ἀπὸ θερμοῦ εἰς ψυχρὸν κλῖμα. Ἐν τούτοις γνωρίζομεν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν θερμῶν χωρῶν, μεταβαίνοντες ἀποτόμως εἰς ψυχρὰ κλίματα, ἐμφανίζουν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἀναπνοῆς καὶ προδιατίθενται εἰς νοσήματα τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, καὶ οἱ τῶν ψυχρῶν κλιμάτων προδιατίθενται εἰς παθήσεις τῶν κοιλιακῶν σπλάγχνων (ἥπατος, σπληνός, ἐντέρων κλπ.) μεταβαίνοντες εἰς τὰς τροπικὰς χώρας. Νόσοι τοῦ αἵματος χρόνιαι γενικῶς καὶ ἀσθενικότης καὶ ἔλλειψις ἀντιστάσεως τῶν ἀτόμων πρὸς τὰς νόσους, ἐπὶ διαρκοῦς διαμονῆς τῶν ἐνηλίκων εἰς νέον κλῖμα, καὶ καχεξίαι τῶν ἀμέσως γενεῶν, ὡς καὶ εὐπάθεια τῶν νεογνῶν, ἅτινα γεννῶνται ἐκεῖ, εἰς τὰς νόσους τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, μείωσις τῆς γεννητικῆς δυνάμεως καὶ δὴ τῶν γυναικῶν, εἶναι τὰ συχνότερα ἐπακολουθήματα τῆς μεταναστεύσεως εἰς ἐντελῶς διάφορον, ἀπὸ ἀπόψεως γεωγραφικοῦ πλάτους, ὕψους ἀπὸ τῆς θαλάσσης κλπ. κλῖμα καὶ δὴ ἀνεξαρτήτως παντὸς ὑγιεινοῦ κανόνος καὶ παρὰ πάντα τοιοῦτον. Τὰς συνεπείας ταύτας τῆς μεταβολῆς κλίματος βλέπομεν μειουμένας, καὶ δὴ κατὰ σημαντικὸν βαθμόν, ἐπὶ βαθμιαίας ἀλλαγῆς τούτου, δηλαδὴ κατὰ σταθμοὺς καὶ εἰς διάστημα πλειόνων γενεῶν γενομένης.

Ὁπωσδήποτε εἶναι σχετικῶς εἰσέτι ὀλίγαι αἱ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀπότομοι καὶ ὁμαδικαὶ μεταφυτεύσεις ἀπὸ μεσημβρίας εἰς βορρᾶν καὶ τἀνάπαλιν, ἢ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἡμισφαιρίου εἰς τὸ ἄλλο. Στερούμεθα ἑπομένως τῶν ἀφθόνων ἀπαραιτήτων ἐκ τοῦ πειράματος στοιχείων πρὸς ριζικὴν διαφώτισιν τοῦ ζητήματος τῆς ἐγκλιματιστικῆς ἱκανότητος τοῦ συνόλου εἴδους καὶ μιᾶς ἑκάστης τῶν μεγάλων ἢ τῶν καθ' ἕκαστον φυλῶν. Γενικῶς, ἡ μείζων δυσχέρεια συναντᾶται εἰς τὴν ἐγκλιμάτισιν εἰς τοὺς τροπικοὺς καὶ δὴ ἀπὸ 15° βορ. καὶ νοτ. πλάτους. Καὶ εἰς τοῦτο ὅμως ὑπάρχουν διαφοραὶ μεταξὺ τῶν φυλῶν. Οἱ εὐκολώτερον ἐγκλιματιζόμενοι ἄνθρωποι εἶναι οἱ τῶν εὐκράτων ζωνῶν τοῦ κόσμου. Ἐπίσης εἶναι γεγονὸς ὅτι ὅσον ἀνωτέρου πολιτισμοῦ εἶναι ἡ φυλή, τόσον εὐκολωτέρα εἶναι καὶ ἡ ἐγκλιμάτισις. Τοῦτο ὀφείλεται μὲν εἰς τὸ πλέον μεμιγμένον τῶν σημερινῶν φυλῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀντιθέτως πρὸς τὰς πλέον πρωτογενεῖς, ὁμοειδεστέρας, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὸν τρόπον ζωῆς, διότι εἰς τὰς πόλεις, ὅπου μεταβαίνουν οἱ τῶν φυλῶν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ ἐλαφροτέρου ἐπαγγέλματος, ὅπερ συνήθως ἐξασκοῦν, ὁ βίος εἶναι εὐκολώτερος παρὰ εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ ἐπὶ κοπιωδεστέρων ἐργασιῶν, ἃς ἀσκοῦν οἱ τῶν κατωτέρων φυλῶν. Κυρίως ὅμως, ἡ ἀντοχὴ ἐκείνων ὀφείλεται εἰς τὴν συνεπείᾳ τῆς ἀνωτέρας διανοητικότητος καὶ τῆς βοηθείας τῶν ἐπιστημῶν παρ' αὐτοῖς μείζονα δύναμιν προσαρμογῆς εἰς τοὺς δυσμενεῖς ὅρους τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος, κατὰ τὰς ἀρχὰς ἰδίᾳ. Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι καὶ εἰς τὴν προσαρμογὴν τοῦ ἀνθρώπου καθόλου πρὸς τὰ διάφορα κλίματα ἐβοήθησε καὶ ἡ ἀνωτέρα διανοητικότης τοῦ εἴδους. Δι' αὐτῆς ὑπεβοήθησεν ὁ ἄνθρωπος τὴν φύσιν, παλαίων καὶ προσαρμοζόμενος πρὸς αὐτήν. Τινὲς τῶν φυλῶν διακρίνονται ἐπὶ μείζονι ἐγκλιματιστικῇ ἱκανότητι ἐκ φύσεως. Αἱ σημιτικαὶ καὶ μογγολικαὶ φυλαὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ μεσημβρινοὶ Εὐρωπαῖοι (Ἱσπανοί, μεσημβρινοὶ Γάλλοι, Ἕλληνες κλπ.) π. χ. εἰς τοὺς τροπικούς. Καὶ μεταξὺ δὲ τῆς ἰδίας φυλῆς ὑπάρχουν διαφοραὶ χαρακτηριστικαί: Παράδειγμα ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν βορείων καὶ τῶν νοτίων Γάλλων, μὲ τὴν ὑπεροχὴν τῶν τελευταίων. Τὰ ἄκρα κλίματα γενικῶς εἶναι δυσμενῆ διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ μετὰ δυσκολίας ἐγκλιματίζεται οὗτος εἰς ταῦτα. Ἔτι μᾶλλον εἶναι δυσχερὴς ἡ ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου κλίματος εἰς τὸ σχετικῶς ἀντίθετον προσαρμογὴ (ὑγρὸν—ψυχρὸν ἢ θερμὸν—ξηρὸν κλπ.). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία τέλος ὅτι εἰς τὴν ἐγκλιμάτισιν ἔχει σημασίαν καὶ ἀτομική τις ἱκανότης.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἐγκλιματισμοῦ συνδέεται ἀρρήκτως καὶ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος οὐ μόνον ἐπὶ τῆς καθόλου ζωῆς τῶν ὀργανικῶν ὄντων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς μορφολογίας αὐτῶν. Κατὰ πόσον ἡ ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπίδρασις ὑφίσταται διὰ τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν μεταφύτευσιν αὐτοῦ εἰς διάφορον κλιματικῶς περιβάλλον, δὲν εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένον. Κατὰ γενικὸν κανόνα καὶ παρὰ τὰς ἑκάστοτε ἐκφρασθείσας ἀντιθέτους γνώμας, φαίνεται ὅτι ἡ ἐγκλιμάτισις τοῦ ἀνθρώπου τελεῖται ἄνευ ἀλλαγῆς καὶ τῆς βασικῆς μορφῆς του. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ περιβάλλον δὲν ἀλλοιοῖ τὴν κληρονομικὴν μορφὴν ἢ ὅλως ἴσως ἐπιπολαίως (τῆς φυλῆς παραμενούσης, ἐννοεῖται, καθαρᾶς, ἀμιγοῦς), ἐπιφέρει ὅμως τὰς μεταβολὰς τοῦ χημισμοῦ. Ἀλλαγὴ τοῦ ἀναστήματος π. χ. ἢ τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς (κρανιακοῦ δείκτου κλπ.) ἢ καὶ τοῦ βασικοῦ χρώματος τοῦ σώματος μονίμως, δηλαδὴ κληρονομικῶς, οἷαι περιγράφονται ὑπὸ πολλῶν κατὰ τὰς διαφόρους μεταναστεύσεις, οὐδόλως ἐβεβαιώθησαν ἀσφαλῶς καὶ ἐπιστημονικῶς. Εἶναι ἄλλως τε λίαν πιθανὸν ὅτι οὐδὲ ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τῶν αὐτοχθόνων ἑκάστοτε φυλῶν ἔχει ἐπίδρασιν τὸ περιβάλλον (βραχυκεφαλία ἐπὶ ὀρεινῶν, σκοτεινὸν χρῶμα εἰς τοὺς τροπικοὺς κλπ., διότι ἔχομεν καὶ δολιχοκεφάλους ὀρεινοὺς Κρήτης καὶ ἄλλους καὶ βαθύχροας Λάππωνας κλπ.). Πρόκειται ἀσφαλῶς καὶ ἐνταῦθα περὶ κληρονομικῶν φυλετικῶν χαρακτηριστικῶν. Ὁπωσδήποτε, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν (Deniker), ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ παρελθόντος, ἡ σχετικὴ εὐκολία ἐγκλιματίσεως τῶν πλέον μεμιγμένων λευκῶν φυλῶν γενικῶς, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καί τινων μελαγχρόων, καὶ ἡ προϊοῦσα ἀκριβῶς μῖξις τῶν ἀνθρώπων, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ τόσον εὐνοϊκὸς εἰς τὸν ἐγκλιματισμὸν ἐκπολιτισμός, ἤτοι ἡ πρόοδος τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ δυνηθῇ νὰ ζῇ ὁπουδήποτε τῆς γῆς σχεδόν, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδ' αὐτῶν τῶν ἀνθυγιεινῶν δι' ὅλους, καὶ διὰ τοὺς αὐτόχθονας ἔτι, νοσηρῶν ἢ ὅλως ἀκαταλλήλων ἑστιῶν (Ἰνδιῶν, Ἀρχιπελάγους, Ἀφρικῆς, Πολικῶν χωρῶν). Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅμως, ὅτι εἰς πλείστας περιστάσεις ἔχει ἀνάγκην γενεῶν τινων πρὸς ἐξοικείωσιν εἰς τοὺς νέους κλιματικοὺς ὅρους καὶ θυσιῶν. Εἶναι βεβαίως διακριτικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἡ σχετικὴ ἐγκλιματιστικὴ ἱκανότης αὐτοῦ, δεδομένου ὅτι τοιαύτη δὲν παρουσιάζεται εἰς ὅλα τὰ ζῷα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐξολοθρεύονται τάχιστα, ἅμα τῇ ἀλλαγῇ τοῦ κλίματος, εἰς ὃ τὸ εἶδος αὐτῶν ἀρχικῶς ἀνεπτύχθη ἑκάστοτε. Ἀκριβῶς δὲ αἱ πρόοδοι τῆς ἀνθρωπολογίας διὰ τὴν ὑγιεινὴν τῶν φυλῶν εἶναι μέγισται κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Μέγισται προσπάθειαι στρέφονται περὶ τὴν ἀποτροπὴν τῶν συνεπειῶν τῆς ἀλλαγῆς κλίματος. Διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ μέρους τῆς μεταναστεύσεως ἑκάστοτε ἀναλόγως τῆς φυλῆς, διὰ τῆς ἐπιλογῆς τῶν καταλληλοτέρων πρὸς ἐγκλιματισμὸν ὁμάδων καὶ ἀτόμων ἀκόμη (π. χ. ἰσχνοὶ διὰ τοὺς τροπικούς), καὶ τοῦ ἁρμόζοντος ἐπαγγέλματος, κυρίως δὲ διὰ τῆς λήψεως προφυλακτικῶν ὑγιεινῶν μέτρων αὐστηρῶς, καὶ διδασκαλίας εἴς τε τοὺς ἀποίκους ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐντοπίους, τῶν στοιχειωδῶν ὑγιεινῶν παραγγελμάτων, διὰ τῆς ἐξυγιάνσεως τῶν μερῶν παρὰ τὰς κατοικίας ἰδίως καὶ καταλλήλου οἰκοδομήσεως αὐτῶν, διὰ τῆς καταλλήλου διαίτης καὶ τῆς καθόλου ἐξυγιάνσεως τοῦ τρόπου τοῦ βίου, ἀναλόγως τῆς χώρας ἑκάστοτε, ὑπάρχουν πολλαὶ ἐλπίδες ὑπερπηδήσεως τῆς ἀπὸ μακροτάτων αἰώνων ἀποκτηθείσης δυσχερείας περὶ τὴν ἐγκλιμάτισιν τῶν εἴς τι σημεῖον τῆς γῆς ἑδραιωθεισῶν φυλῶν. Τὴν καλυτέραν ὅμως βοήθειαν θὰ δώσῃ ἀσφαλῶς ἀφ' ἑαυτῆς, εἰς λίαν ἀπώτερον μέλλον, βεβαίως, ἡ ὁλονὲν αὔξουσα μῖξις τῶν φυλῶν τοῦ κόσμου καὶ τῶν πλέον διαφόρων μεταξύ των, προφυλάττουσα ἐν ἀρχῇ ἀπὸ τῶν ἐνδημικῶν νόσων κλπ. τὰς πρώτας γενεάς, σταθεροποιοῦσα δὲ τὰς κατόπιν εἰς τὸ κλῖμα. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

— [ΖΩΟΛ.] Καλεῖται *ἐγκλιμάτισις* ἢ *ἐγκλιματισμὸς* τεχνητὴ ἢ φυσικὴ μεταφορὰ τῶν διαφόρων ζῴων μακρὰν τῆς πατρίδος των, ἤτοι ἡ μεταφορὰ τούτων εἰς νέους τόπους, ὅπου οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι καὶ ὁ τρόπος τῆς διαβιώσεως εἶναι διάφοροι, καὶ ὅπου δύνανται τὰ ζῷα ἐπίσης νὰ ἀναπτυχθῶσι καὶ νὰ πολλαπλασιασθῶσιν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν γενέτειραν. Ὁ ἐγκλιματισμὸς δὲν γίνεται ἀποτόμως, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἱκανὸς χρόνος μέχρις ὅτου τὸ μεταφερθὲν μακρὰν τῆς πατρίδος του ζωϊκὸν εἶδος ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸ νέον περιβάλλον, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ νὰ πολλαπλασιασθῇ ἐντὸς αὐτοῦ. Εἴδη τινὰ εὐκόλως ἐξοικειοῦνται πρὸς τὰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς, ἕτερα πάλιν δυσκόλως ὑπόκεινται εἰς τὰς νέας κλιματολογικὰς συνθήκας, ἄλλα τέλος ἔχουσιν ἀνάγκην μακροτάτου χρονικοῦ διαστήματος πρὸς ἐγκλιματισμόν, χάνοντα ἐνίοτε τοὺς προτέρους ζωοτεχνικοὺς χαρακτῆράς των καὶ ἐνίοτε ἀποθν

Digitized by Google

σκοντα πρὶν ἢ δυνηθῶσι νὰ παραγάγωσιν ἀπογόνους. Πάντως διὰ νὰ ἐγκλιματισθῇ τελείως τὸ ζῷον χρειάζονται πολλαὶ δεκάδες ἐτῶν.

Ἴδιαι ὅλως φροντίδες καὶ πολυχρόνιοι μόχθοι κατεβλήθησαν, ὅπως ἐγκλιματισθῶσι καὶ ἀναπτυχθῶσιν ὑπὸ τὰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς τὰ ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν μηρυκαστικῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἅτινα ποικιλοτρόπως κατέστησαν ὠφέλιμα διὰ τὸ κρέας των (πρὸς σφαγήν), διὰ τὴν ἐργασίαν των (ἄροσις κτλ.) καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν νέων ἐκλεκτῶν γενεῶν (διασταύρωσις), χρησίμων τόσον διὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τοῦ βίου, ὅσον καὶ διὰ τὸν καλλωπισμὸν (αἶξ Ἀγκύρας κτλ.). Τὰ ζῷα ταῦτα εἰσήχθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην εἰς μέγαν ἀριθμὸν καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Ἐκ τῶν μηρυκαστικῶν τῶν ἄνευ κεράτων δύο εἴδη, ἡ κάμηλος καὶ ἡ δρομάς, εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Κατὰ τὸν μέγαν φυσιοδίφην Μπυφφὼν τὰ δύο ταῦτα ζῷα μετεφέρθησαν τὸ πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸ 1770, περισσότερον δὲ ἐνεκλιματίσθη ἡ δρομάς, ἥτις κατὰ διαφόρους ἐποχὰς κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας μετεφέρετο εἰς τὴν Εὐρώπην, παρὰ ἡ κάμηλος. Τὴν δρομάδα μάλιστα εἴς τινα μέρη τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας τὴν μετεχειρίζοντο καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Ἐν Γαλλίᾳ τὸ πρῶτον μετεφέρθη κατὰ τὸ 1776 καὶ μετέπειτα διεδόθη εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Σχεδὸν ταυτοχρόνως ἐνεκλιματίζετο εἰς τὰς Καναρίους νήσους, ὅπου ἀντικατέστησεν ἐπιτυχῶς τὸν ἡμίονον εἰς τὰς μεταφορικὰς ἐργασίας ἐπὶ ὀρεινῶν τόπων καὶ εἶτα ἐν Βραζιλίᾳ, Κούβᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, οὕτω δὲ τὸ ἰθαγενὲς τοῦτο ζῷον τῆς Ἀραβίας ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος διεδόθη τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν δρομάδα, ἡ κάμηλος ἡ βακτριανή, ἰθαγενὲς τοῦ Τουρκεστὰν ζῷον, ὄχι μόνον ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' οὔτε ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσίᾳ, πλὴν μερῶν τινων, δὲν ἀνεπτύχθη τόσον ὅσον ἡ δρομάς.

Ἐκ τῶν κερασφόρων μηρυκαστικῶν πλεῖστα ὅσα ἐνεκλιματίσθησαν εὐκόλως καὶ προσέφερον πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ βοῦς, τὸ πρόβατον, ἡ αἶξ, ἰθαγενῆ ζῷα τῆς Ἀσίας, εἶναι νῦν κοσμοπολιτικὰ καὶ εἴς τινας μάλιστα χώρας ἐνεκλιματίσθησαν τόσον, ὥστε δύνανται νὰ θεωρῶνται αὐτόχθονα. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ βοὸς παρήχθησαν πλεῖσται ὅσαι παραλλαγαί, ὅπως π.χ. ὁ ζέβας τῆς Μαδαγασκάρης (Bos Madagascariensis), καὶ ὁ βίσων τῆς Ἀμερικῆς (Bison americanus) ἐνεκλιματίσθησαν θαυμασίως τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ γιὰκ (Yak grunniens), ἰθαγενὲς τῆς κεντρικῆς Ἀσίας ζῷον, ἐνεκλιματίσθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Μογγολίαν, τὸ Θιβὲτ καὶ τὸ Τουρκεστὰν καὶ εἶτα καὶ εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη τῆς βορείου καὶ ἰδίως τῆς βορειοανατολικῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ὕψος 2.500 μέτρων καὶ ἄνω, ὅπου εἶναι πολύτιμος διὰ τὸ κρέας του καὶ τὸ παχύτατον γάλα του. Ὁ βούβαλος (Bubalus buffelus), ἰθαγενὴς τῶν Ἰνδιῶν, ἐγκλιματίζεται εὐκολώτερον εἰς ψυχρὰ κλίματα, ἂν καὶ ἀρέσκεται μᾶλλον εἰς τὰ εὔκρατα τοιαῦτα. Οἱ Μωαμεθανοὶ τὸ πρῶτον τὸν μετέφερον εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ ἐκεῖθεν μετηνέχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν, ὅπου τελείως ἐξῳκειώθη μὲ τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς πρὸς νότον τοῦ Δουνάβεως εὑρισκομένας χώρας. Ἡ αἶξ ἡ κατοικίδιος, ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς ἀγρίας αἰγὸς (Capra aegagrus), ἰθαγενοῦς ζῴου τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Περσίας, ἐνεκλιματίσθη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας τοῦ κόσμου καὶ ἐκ τῶν ὀρεινῶν μερῶν ηὐδοκίμησε θαυμασίως καὶ εἰς τὰ χθαμαλότερα μέρη. Ἡ αἶξ τῆς Ἀγκύρας καὶ ἡ αἶξ τοῦ Καζιμίρ, ἀμφότεραι πολύτιμα ζῷα διὰ τὸ θαυμαστὸν τρίχωμά των, ἐνεκλιματίσθησαν εὐχερῶς πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀλγερίας. Ἡ μεταφορὰ εἰς τὰς διαφόρους χώρας καὶ ὁ ἐγκλιματισμὸς τοῦ προβάτου (Ovis) εἶναι ἀρχαιότερος τοῦ ἐγκλιματισμοῦ τῆς κατοικιδίου αἰγός, καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηπλώθη εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς. Πλεῖσται ποικιλίαι ἀντιλοπῶν διεσπάρησαν καὶ ἐνεκλιματίσθησαν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπηύξησαν τὸν κυνηγετικὸν πλοῦτον τῶν χωρῶν εἰς ἃς ἀπαντῶσιν.

Ἐκ τῶν οὐχὶ μηρυκαστικῶν ἀρτιοδακτύλων, μόνον ἓν εἶδος, ὁ χοῖρος ὁ κοινὸς (Sus vulgaris), προελθὼν ἐκ τοῦ ἀγριοχοίρου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ (Sus scrofa), ἐνεκλιματίσθη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ κόσμου καὶ παρήγαγε συγχρόνως πλείστας ὅσας παραλλαγὰς τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Ἐκ πάντων τῶν περιττοδακτύλων ὁ ἵππος εἶναι ἴσως τὸ μοναδικὸν ζῷον, ὅπερ ἐξῳκειώθη περισσότερον πρὸς τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος. Τὸ ζῷον τοῦτο ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου καὶ σήμερον εἶναι ἐξηπλωμένον τόσον εἰς τὸν παλαιὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν νέον κόσμον, θαυμασίως ἐγκλιματισθὲν πανταχοῦ. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν μετηνέχθη ἐκ τῆς Εὐρώπης. Παραλλήλως πρὸς τὸν ἵππον ὁ ὄνος, ἰθαγενὲς ζῷον τῶν θερμῶν χωρῶν καὶ ἰδίως τῶν ἄνω τοῦ Νείλου εὑρισκομένων, ἐνεκλιματίσθη εἰς πλείστας χώρας καὶ ὑπὸ διαφορωτάτας κλιματολογικὰς συνθήκας. Ἐξοικειοῦται ὅμως περισσότερον τοῦ ἵππου εἰς τὰς θερμὰς χώρας, ἐνῷ ὁ ἵππος ἀντέχει περισσότερον τοῦ ὄνου εἰς τὰς ψυχράς. Τὰ αὐτὰ ἢ ἀνάλογα φαινόμενα ἐγκλιματισμοῦ παρατηροῦνται καὶ εἰς ἕτερα ζῳολογικὰ ἀθροίσματα θηλαστικῶν ζῴων, ὅπως εἰς τὰ τρωκτικά, τὰ παχύδερμα, τὰ μαρσυποφόρα, τὰ ἐντομοφάγα κτλ. Πλὴν τῶν θηλαστικῶν καὶ εἰς τὰ πτηνὰ παρατηρεῖται ὁ ἐγκλιματισμός, ὅστις κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐγένετο ἀφορμὴ εἰδικῶν μελετῶν καὶ εὐρείας εἰς πλεῖστα μέρη ἐκμεταλλεύσεως, ἰδίως ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀναπαραγωγῆς ἐξωτικῶν εἰδῶν πρὸς καλλωπισμόν.

Ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν δρομέων, τὸ κυριώτερον εἶδος, ἡ στρουθοκάμηλος, ἐνεκλιματίσθη εἰς πλείστους ζῳολογικοὺς κήπους καὶ δημόσια πάρκα τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἀπηνοῦς διώξεως ἣν ὑφίσταται, ὡς ἐκ τοῦ πολυτίμου πτερώματός της, τείνει νὰ ἐκλείψῃ ἐκ τῆς Ἀφρικῆς. Φυσικὸς ἐγκλιματισμὸς παρατηρεῖται καὶ εἰς ἁρπακτικὰ πτηνά, ὡς εἰς τὸν ἀετόν, τὸν ἱέρακα, τὴν γλαῦκα κτλ. Ἐκ τῶν πτηνῶν τῆς κατηγορίας τῶν ἀλεκτοροειδῶν πανταχοῦ σχεδὸν ἐνεκλιματίσθη ἡ ὄρνις καὶ αἱ διάφοροι αὐτῆς παραλλαγαί, ὁ φασιανός, ὁ ἀλέκτωρ ὁ ἰνδικός, ὁ χήν, ἡ νῆσσα κτλ. Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἐντόμων πλεῖσται ὅσαι κατηγορίαι ἐνεκλιματίσθησαν εὐκόλως καὶ ἐξῳκειώθησαν θαυμασίως εἰς τὸ νέον περιβάλλον, ὅπως πολλὰ ὑμενόπτερα, ἡμίπτερα, λεπιδόπτερα, ὡς καὶ πλεῖστα ἔντομα παράσιτα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὡς κορέοι, κώνωπες, μυῖαι κτλ. Κατὰ τὸν Geoffroy Saint-Hilaire ὁ ἐγκλιματισμὸς ἐπιτυγχάνει εὐκολώτερον εἰς τὰ φυτοφάγα καὶ ὀπωροφάγα ζῷα ἢ εἰς τὰ σαρκοφάγα.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΒΟΤ.] Ὁ *ἐγκλιματισμός*, ὅπως εἰς τὰ ζῷα οὕτω καὶ εἰς τὰ φυτά, προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τόπου τινὸς ὑπὸ νέων φυτικῶν εἰδῶν, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως τῶν εἰδῶν τούτων ἐκ τοῦ τόπου τούτου, εἴτε λόγῳ ἀνεπαρκείας εἰς τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ τόπῳ εἰδῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τόσον διὰ τὰ ζωϊκὰ εἴδη, ὅσον καὶ διὰ τὰ φυτικά, ὑπάρχουσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πεπολιτισμένας χώρας ἴδια ἱδρύματα, ἅτινα καλοῦνται *ἐγκλιματολογικοὶ σταθμοί*, ἀποσκοποῦντες τὴν παρακολούθησιν τῶν ἐγκλιματισθέντων εἰδῶν καὶ τὴν δι' ἐπιστημονικῶν μεθόδων διευκόλυνσιν τῆς προσαρμογῆς των πρὸς τὰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς. Πρῶτος ὅστις ἤχθη εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως τοιούτων σταθμῶν ὑπῆρξεν ὁ Pierre Belon (1517—1564), ὅστις καὶ ἵδρυσε τὸν πρῶτον σταθμὸν ἐν Σὰρτ (Sarthe). Ἐκ τῶν πρώτων ἐγκλιματισθέντων φυτῶν ἦσαν τὰ ἑξῆς: κέδρος, κερατέα, κύτισος, πλάτανος, τερέβινθος. Μεταξὺ τῶν γνωστοτέρων ἐγκλιματολογικῶν σταθμῶν φυτῶν καταλέγονται ὁ τοῦ μουσείου τῆς φυσικῆς ἱστορίας τῶν Παρισίων, ὁ Βασιλικὸς κῆπος τοῦ Λονδίνου, οἱ κῆποι τῆς Hamma καὶ τῆς Beni-Mora ἐν Ἀλγερίῳ, οἱ κῆποι τῆς Καλκούτας, τῆς Βαταβίας, τοῦ Ρίου Ἰανεΐρου κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

ἐγκλιματισμὸς (ὁ)· βλ. λ. *ἐγκλιμάτισις*.

ἐγκλιματιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐγκλιματισμόν: «ἐγκλιματιστικὰ μέσα».—Ἐπίρρ. ***ἐγκλιματιστικῶς.***

ἐγκλίνω, ἀόρ. *ἐνέκλινα*· κλίνω πρός τι, κάμπτω, γραμμ. «ἐγκλίνω τὸν τόνον» κάμνω νὰ ἀποβληθῇ ὁ τόνος μου: «οἱ τύποι εἰμὶ καὶ φημὶ ἐγκλίνουσι τὸν τόνων των»· || παθ. *ἐγκλίνομαι*, κάμπτομαι, ρέπω, χάνω τὸν τόνον μου, ἀντιθ. *ὀρθοτονοῦμαι*: «οἱ τύποι εἰμὶ καὶ φημὶ ἐγκλίνονται» ἢ «ὁ τόνος τῶν λέξεων εἰμὶ καὶ φημὶ ἐγκλίνεται», «οἱ ἐγκλινόμενοι τύποι τῶν ἀντωνυμιῶν»· || *ἐγκλινόμενα* (τά)· ὡς οὐσιαστ. αἱ λέξεις τῶν ὁποίων ὁ τόνος ἐν τῇ συνεκφορᾷ ἀποβάλλεται, ἄλλως *ἐγκλιτικὰ* (βλ. λ.)· || ναυτ. (κοιν. *γέρνω μὲ τὴν μπάντα)*· κλίνω πρὸς τὴν πλευράν, ἰδίως διὰ λόγους κακῆς στοιβασίας τοῦ φορτίου τοῦ πλοίου.

ἐγκλισιόμετρον (τὸ) *[Φυσ.]*. Ὄργανον χρησιμεῦον εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς μαγνητικῆς ἐγκλίσεως· ἀποτελεῖται ἐκ κατακορύφου μαγνητικῆς βελόνης κινουμένης περὶ ὁριζόντιον ἄξονα κατὰ μῆκος κύκλου διῃρημένου εἰς μοίρας. Τὸ ἐπίπεδον τοῦ κύκλου τούτου ὀφείλει νὰ κεῖται κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς μετρήσεως ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ μαγνητικοῦ μεσημβρινοῦ, ἥτις εὑρίσκεται δι' ἑτέρας μαγνητικῆς βελόνης ἀποκλίσεως.

ΑΝ. Δ.

ἔγκλισις, —εως (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ ἐγκλίνεσθαι, τοῦ ρέπειν τὸν τόνον (ὅθεν *ἔγκλισις τόνου)*, τὴν ψυχὴν πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην κατάστασιν (ὅθεν αἱ *ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος)* (βλ. κωτωτέρω).

— ***ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος*** *[Γραμματ.]*. Διὰ τῆς γραμματικῆς κατηγορίας τῶν ἐγκλίσεων δηλοῦται κατὰ τοὺς παλαιοὺς γραμματικοὺς «ψυχική τις διάθεσις», τὸ πῶς δηλαδὴ διάκειται ὁ λέγων πρὸς τὴν διὰ τοῦ ρήματος ἐκφραζομένην ἔννοιαν, ἢ —κατ' ἄλλον ὁρισμὸν— ποία ἡ σχέσις τῆς διὰ τοῦ ρήματος δηλουμένης ἐννοίας πρὸς τὴν πραγματικότητα. Διὰ τῶν ἐγκλίσεων ἡ ἔννοια τοῦ ρήματος παριστάνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, ἄλλοτε μὲν δηλαδὴ ὡς τὸ ὁριστικὸν καὶ βέβαιον (*ὁριστικὴ* ἔγκλισις: λέγω, γράφω, ἐποίησά τι κλ.), ἄλλοτε ὡς τι ἐπιθυμητὸν ἢ προσδοκώμενον (*ὑποτακτική:* εἴπω, ποιήσωμαι τι κλ.), ἄλλοτε ὡς εὐχὴ ἢ ὥς τι δυνατὸν καὶ ἐνδεχόμενον (*εὐκτική:* γένοιτο! ποιήσαιμι ἂν τοῦτο κλ.), ἄλλοτε ὡς προσταγὴ καὶ παράκλησις (*προστακτική:* γράψον, εἰπέ, παράσχου Κύριε! κλ.) κ. οὕ. κ. Ἀλλὰ τὸ διὰ τῶν ἐγκλίσεων δηλούμενον δὲν μένει ἀεὶ σταθερὸν καὶ ἀμετακίνητον. Περιορίζεται ἢ εὐρύνεται, ἐν μιᾷ λέξει μεταβάλλεται σὺν τῷ χρόνῳ. Οὕτως ἡ εὐκτικὴ ἀπὸ τῆς δηλώσεως τῆς εὐχῆς ἐλήφθη καὶ πρὸς δήλωσιν τοῦ δυνατοῦ γενέσθαι, ἡ ὑποτακτικὴ ἀπὸ τῆς δηλώσεως τοῦ ἐπιθυμουμένου καὶ προσδοκωμένου καὶ πρὸς δήλωσιν τοῦ μέλλοντος γενέσθαι (πρβλ. τὸ παρ' Ὁμήρῳ «καὶ ποτέ τις εἴπῃσι, οὐ γάρ ποτε τοίους εἶδον ἀνέρας οὐδὲ ἴδωμαι κλ.») κ. οὕ. κ. Αἱ ἐγκλίσεις ἤδη ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων ἰαπετικῶν χρόνων εἶχον πολλαπλῆν ἔννοιαν καὶ χρῆσιν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶναι δυσχερέστατον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ ἐξακριβωθῇ ποία τις ἦτο ἡ πρώτη, ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν, ἔννοια καὶ χρῆσις. Ὁ ὅρος *ἔγκλισις* εἶναι παλαιός, ἀπαντῶν ἤδη παρὰ Διονυσίῳ τῷ Θρᾳκί. Οἱ Λατῖνοι ἀπέδωκαν τοῦτον διὰ τῆς λέξεως modus, σπανιώτερον δὲ καὶ διὰ τῶν λέξεων status καὶ qualitas, αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν παρὰ τῷ Κοϊντιλιανῷ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— ***ἔγκλισις τόνου*** *[Γραμματ.]*. Καλοῦμεν οὕτω τὴν ἀποβολὴν τοῦ τόνου ὡρισμένων λέξεων καὶ τύπων ἢ τὸν ἀναβιβασμὸν τούτου εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως ὡς ὀξείας: ὁ ἀδελφός μου, τὸ σῶμά του κλ. Ἡ ἔγκλισις τοῦ τόνου ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὰ μέρη τῆς προτάσεως δὲν ἔχουν πάντα τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ σπουδαιότητα, οὐδὲ τονίζονται διὰ τοῦτο ὅλα κατὰ τὴν συνεκφοράν των ὁμοίως, ἀλλὰ μερικὰ ἐξ αὐτῶν, ἀποβάλλοντα τὴν αὐθυπαρξίαν των καὶ γινόμενα στοιχεῖα ὑπηρετικά, βοηθητικὰ ἄλλων, ἀποβάλλουν συγχρόνως καὶ τὸν τόνον των. Τὸ φαινόμενον τοῦτο συνέβαινεν εἰς παλαιοτάτους, προϊστορικούς, χρόνους εἰς ὅλας τὰς λέξεις τῆς προτάσεως, ἀναλόγως τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐκφορᾶς καὶ χρήσεώς των καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν τῇ προτάσει, κυρίως ὅμως συνέβαινεν εἰς ὡρισμένας κατηγορίας αὐτῶν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους βλέπομεν τὴν ἔγκλισιν τοῦ τόνου περιωρισμένην εἰς ἀντωνυμικούς τινας τύπους, εἴς τινα ἐπιρρήματα καὶ μόρια, εἰς ρηματικούς τινας τύπους κ.οὕ.κ. Ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: α') οἱ ἀντωνυμικοὶ τύποι: μοῦ ἢ μέθεν, σοῦ ἢ σέθεν, οὗ ἢ ἕθεν, μοί, σοί, οἷ, μέ, σέ, ἕ, μίν, σφίν, νὶν κλ. Ἀντίστοιχοι ἐγκλιτικοὶ τύποι ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ εἶναι οἱ: μου, σου, του, με, σε, μας, σας, τον, την, το, των, τους κλ. (δέν τον εἶδα, δέν το εἶπες, τὸ παιδί των ἢ τὸ παιδί τους κλ.). Ἐγκλιτικὴ ἦτο ὡσαύτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία τὶς—τὶ, πλὴν τοῦ τύπου ἄττα=τινά· β') τὰ ἀόριστα ἐπιρρήματα: πού, πώς, ποθέν, ποτέ, ποὶ κλ.· γ') τὰ μόρια: γέ, κέν, κὰ, ρα, πέρ, τοι, -δε, -νε (ἔμοι-γε, ἔγω-γε, οὔ-τε, ἆ-ρα, ὅς-περ, τοιγάρ-τοι, καί-τοι, ὅ-δε, ὅ-νε, κλ.)· δ') οἱ τύποι τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἐνεστῶτος τῶν ρημάτων εἰμὶ καὶ φημὶ πλὴν τοῦ β' ἑνικοῦ προσώπου εἶ καὶ φής, τὸ ὁποῖον πάντοτε ὀρθοτονεῖται. Ἐν παλαιοτάτοις, προϊστορικοῖς χρόνοις ἐνεκλίνοντο καὶ τῶν ἄλλων ρημάτων οἱ τύποι, ὁσάκις ἔκειντο ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει (οὐχὶ ὅμως ἐν ἀρχῇ αὐτῆς, οὐδὲ ἐν δευτερευούσῃ προτάσει). Ἡ ἔγκλισις τοῦ τόνου ρηματικῶν τύπων δὲν εἶναι ἄγνωστος καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ: μοῦ‿εἶπες, δὲν τό‿εἶδα, ποῦ‿εἶσαι; (καὶ ποῦ εἶσαι;) κλπ., κατὰ διαλέκτους δὲ αἱ περιπτώσεις τῆς ἐγκλίσεως τοῦ τόνου τῶν ρημάτων ποικίλλουν· οὕτως ἐν τῇ συγχρόνῳ κυπριακῇ ἐγκλίνεται τὸ ρῆμα μετὰ τὸ ἀρνητικὸν μόριον (δ)έν, λ. χ. (δ)έθ θελω, (δ)έσ σου διω =δέν σου δίνω κλ. Εἰς τὴν λατινικὴν ἐγκλιτικαὶ λέξεις ἦσαν τὰ ἀχώριστα μόρια —ce, —ne, —que, —ve κλ. (terraque, sive κλ.), ἀντωνυμικοὶ τύποι ἄνευ ἐμφάσεως λεγόμενοι: ád me =πρός με, κλ., διάφοροι ρηματικοὶ τύποι: quot-libet, quam-vis, (si-vis) sis, amatum 'st, amata 'st, ne-scio, nequeo κ.λ. κ.λ.

Οἱ ὅροι ὑφ' οὓς ἐγίνετο ἡ ἔγκλισις τοῦ τόνου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, εἶναι οἱ ἑξῆς: α') ἐὰν ἡ πρὸ τοῦ ἐγκλιτικοῦ λέξις εἶναι ὀξύτονος ἢ περισπωμένη, τὸ ἐγκλιτικὸν ἀποβάλλει τὸν τόνον του: φιλεῖς με, ποιμήν τις κλ.· β') ἐὰν ἡ προηγουμένη λέξις εἶναι παροξύτονος, τὸ ἐγκλιτικὸν φυλάττει μὲν τὸν τόνον του ἂν εἶναι δισύλλαβον: ἄλλοι τινές, παιδία τινά, κλ., ἀποβάλλει δὲ αὐτόν, ἂν εἶναι μονοσύλλαβον: λόγος τις, λέγω τι κλ.· γ') ἐὰν ἡ πρὸ τοῦ ἐγκλιτικοῦ λέξις εἶναι προπαροξύτονος ἢ προπερισπωμένη, τοῦ ἐγκλιτικοῦ ὁ τόνος ἀναβιβάζεται εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως ὡς ὀξεῖα: ἤλεγξέ με, ἄνθρωπός τις—ἄνθρωποί τινες, κῆπός τις—κῆποί τινες κλ.· δ') ἐὰν εἶναι τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου δύο ἢ περισσότερα ἐγκλιτικά, ὁ τόνος ἑκάστου ἀναβιβάζεται εἰς τὴν λήγουσαν τοῦ ἀμέσως προηγουμένου, ὥστε μόνον τὸ τελευταῖον μένει ἄτονον: εἰπέ μοί τίς τι κλ.

Digitized by Google

Καὶ τὰ ἐγκλιτικὰ μὲν ταῦτα (ἤτοι αἱ ἀντωνυμίαι καὶ τὰ ἐπιρρήματα) ἐτίθεντο συνήθως μετὰ μίαν ἢ πλείονας λέξεις τῆς προτάσεως, ἢ μετὰ τὴν λέξιν μεθ' ἧς ψυχολογικῶς συνήπτοντο. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλα στοιχεῖα λόγου, τὰ ὁποῖα τίθενται ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως καὶ πρὸ τῆς λέξεως μεθ' ἧς ψυχολογικῶς συνάπτονται, καὶ ὅμως ὁ τόνος αὐτῶν ἀποβάλλεται· τοιαῦται λέξεις εἶναι αἱ προθέσεις, τῶν ὁποίων ὁ τόνος τίθεται μέν, ἀλλὰ δὲν ἀπαγγέλλεται, αἱ λεγόμεναι ἄτονοι λέξεις καὶ πάντες οἱ τύποι τῶν ἄρθρων. Ἡ ἀποβολὴ τοῦ τόνου αὐτῶν, ἡ ὁποία τὸν αὐτὸν λόγον ἔχει μὲ τὴν ἔγκλισιν, λέγεται *πρόκλισις*, αὐτὰ δὲ *προκλιτικά*.

Παλαιοτάτης ἐγκλίσεως φαινόμενον εἶναι ὁ ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου τῆς κλητικῆς ὀνομάτων τινῶν· π. χ. Ἀγάμεμνον, Περίκλεις, Σώκρατες, Ἄπολλον, πάτερ, θύγατερ, μῆτερ κτλ. Καὶ οἱ ρηματικοὶ τύποι τὸ πάλαι πολλάκις ἔπασχον ἔγκλισιν· τῆς ἐγκλίσεως δὲ ταύτης φαινόμενον εἶναι ὁ ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου τῆς προστακτικῆς, τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀορίστου μετὰ τὴν αὔξησιν, οἱ δισύλλαβοι ρηματικοὶ τύποι, ὅταν συντεθῶσι· π. χ. φύλαττε, πύθεσθε, λάβεσθε, ἔλεγον, ἐπαίδευσα, ἐνῷ τὸ φυλάττον, τὸ παιδεῦον, πυθέσθαι, λαβέσθαι· ἐπίσης τῆς ἐγκλίσεως τοῦ ρήματος φαινόμενον εἶναι οἱ ἐγκλινόμενοι τύποι τοῦ εἰμὶ καὶ φημί. Γ. Π. Α.—Β. Φ.

— **ἔγκλισις μαγνητικὴ** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *μαγνητισμός*.

ἐγκλιτικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς ἐγκλίσεως, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔγκλισιν τοῦ τόνου ἢ εἰς τὰς ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος: «ἐγκλιτικὴ λέξις», «ἐγκλιτικὸν φωνῆεν».

— *[Γραμματ.]* Καλοῦνται *ἐγκλιτικὰ* ὡρισμέναι λέξεις καὶ τύποι, οἱ ὁποῖοι ἀποβάλλοντες τὴν αὐθυπαρξίαν των ἐν τῇ προτάσει καὶ ὑποβιβαζόμενοι εἰς στοιχεῖα ὑπηρετικὰ καὶ βοηθητικὰ ἄλλων ὅρων τῆς προτάσεως, ἀποβάλλουν συγχρόνως καὶ τὸν τόνον των ἢ ἀναβιβάζουν αὐτὸν εἰς τὴν λήγουσαν τῆς ἀμέσως προηγουμένης λέξεως ὡς ὀξεῖαν: φυτόν τι, φυτά τινα, μῆλόν τι, δῶρά τινα κλπ. Τὰ ἐγκλιτικὰ ἐκαλοῦντο σπανιώτερον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ *ἐγερτικά*, διότι ἐγείρουσι τὸν τόνον τῆς πρὸ αὐτῶν λέξεως ἢ —κατὰ τὸν Ἐρρ. Στέφανον— διότι «praecedentis vocis accentum gravem erigunt et oxytonas faciunt e barytonis». Ποῖα ἦσαν τὰ ἐγκλιτικὰ καὶ τίνες οἱ ὅροι, καθ' οὓς ταῦτα ἐνεκλίνοντο, βλ. ἐν λ. *ἔγκλισις* (τόνου). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἐγκλιτικὰ φωνήεντα.** Ἐγκλιτικὰ φωνήεντα λέγονται ἰδιαίτερά τινα προσφύματα, τῇ προσθήκῃ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθησαν παλαιότατα, ἐν τῇ ἰαπετικῇ περιόδῳ τῆς γλώσσης, ἡ ὑποτακτικὴ καὶ ἡ εὐκτική· καὶ διὰ μὲν τὴν ὑποτακτικὴν εἶναι τὰ φωνήεντα ο καὶ ε, τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν προηγουμένων θεματικῶν φωνηέντων ἐπίσης ο καὶ ε συνηρέθησαν εἰς ω (ἐκ τῶν ο+ο) καὶ η (ἐκ τῶν ε+ε), διὰ δὲ τὴν εὐκτικὴν ι καὶ ιη. Λείψανα τῶν ἐγκλιτικῶν ο καὶ ε εὑρίσκομεν παρ' Ὁμήρῳ εἰς ὑποτακτικάς, τῶν ὁποίων ἡ ὁριστικὴ δὲν λαμβάνει θεματικὰ φωνήεντα, ἤτοι τὸ χρονικὸν θέμα σχηματίζεται ἄνευ θεματικοῦ φωνήεντος· π. χ. «ἢν ἀμείψομεν,— ἀμείψετε», «πεποίθομεν» (ὑποτακτ. τοῦ *πέποιθα*) «εἴδομεν» (ὑποτακτ. τοῦ *οἶδα*)· ἐπειδὴ ὅμως τὰ μετὰ θεματικῶν φωνηέντων χρονικὰ θέματα (ἐνεστῶτος, μέλλοντος, ἀορίστου β') εἶναι πολὺ περισσότερα, ἐνομίσθη τὸ ω καὶ τὸ η ὡς κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα τῆς ὑποτακτικῆς καὶ οὕτω καθωλικεύθη εἰς πᾶσαν ὑποτακτικήν: «ἐὰν ἀμείψωμεν, — παιδεύσωμεν, — ἴωμεν» κλπ.». Κατὰ ταῦτα ἡ ὑποτακτικὴ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, περὶ τῆς ὁποίας διδάσκεται χάριν εὐκολίας, ὅτι προῆλθεν ἐκ συναιρέσεως: λυθήωμεν =λυθῶμεν, λυθήητε=λυθῆτε κλπ., κατ' ἀκρίβειαν προῆλθεν ἐκ συναιρέσεως τῶν τύπων λυθήομεν, λυθήετε κλπ. Β. Φ.

— **ἐγκλιτικὴ πυξίς**· βλ. *πυξίς*.

Ἐγκλουβῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 915. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Δ. Ε. Μ.

ἐγκλύζω· εἰσάγω διὰ τοῦ κλυτῆρος.

ἐγκλωβισμὸς (ὁ) *[Τακτ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου (encagement) νοεῖται ἡ διὰ πυρὸς πυροβολικοῦ ἢ πολυβόλων ἀπομόνωσις ὡρισμένου ἐχθρικοῦ ἐδαφικοῦ χώρου, ἐν εἴδει κλωβοῦ, ἐπιτυγχανομένη δὲ διὰ φραγμῶν (barrages), μετωπικοῦ τε καὶ πλευρικῶν, δηλαδὴ παραλλήλως καὶ λοξῶς τῷ ἐχθρικῷ μετώπῳ, πάντως δ' ὄπισθεν αὐτοῦ, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ παρεμποδίζεται πᾶσα ὑποχώρησις τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τοῦ χώρου τούτου (τοῦ κλωβοῦ), καθὼς καὶ πᾶσα ἄφιξις ἐνισχύσεως ἢ ἀνεφοδιασμοῦ πρὸς αὐτόν. Ἡ τοιαύτη ἀπομόνωσις ἐδαφικοῦ τινος χώρου εὑρίσκει πλήρη τὴν ἐφαρμογήν, προκειμένου περὶ σταθεροποιημένου μετώπου (στασιμότητος). Ὁ ὅρος *ἐγκλωβισμὸς* διεμορφώθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

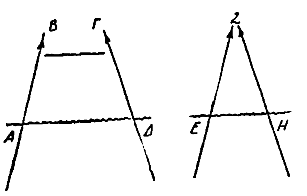

Ἐγκλωβισμός.

[ΑΔ, ΕΗ, ἐχθρικὸν μέτωπον. ΒΓ, μετωπικὸς φραγμός. ΑΒ, ΔΓ, ΕΖ, ΗΖ, πλευρικοὶ φραγμοί. ΑΒΓΔ, ΕΖΗ, ὁ ἑκάστοτε ἀπομονούμενος χῶρος (κλωβός).]

Ἔνκμοντ (Egmont), ***Ἰοῦστος βὰν***—. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1602—1674). Ἐγκατασταθεὶς εἰς Παρισίους ἐφημίσθη λίαν ταχέως, ὠνομάσθη δ' ὑπὸ τῶν βασιλέων Λουδοβίκου ΙΓ' καὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἰδιαίτερός των ζωγράφος. Ἐξελέγη μεταξὺ τῶν πρώτων, τῷ 1648, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Σίμωνος Βουὲ ἐξειργάσθη πολλοὺς ἱστορικοὺς πίνακας καὶ πολλὰς ἀπεικονίσεις ἐπεισοδίων τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὅταν δὲ κατέλιπε τὴν Γαλλίαν ἐγένετο ἀντικείμενον λίαν τιμητικῶν ἐκδηλώσεων ἐκ μέρους τῶν φιλοτέχνων. Ι. Μ. Π.

—**Ἔγκμοντ** (Egmont, προφ. *Ἔχμοντ*), ***Λαμοράλ***, *κόμις τοῦ—, πρίγκιψ* τῆς ***Γάβρης***. Γόνος παλαιᾶς ὀλλανδικῆς οἰκογενείας εὐγενῶν (1522—1568). Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν Ε' τῷ 1541 ἐν Ἀλγερίῳ καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1544, 1546 καὶ 1552 ἐν Γερμανίᾳ καὶ κατὰ τῆς Γαλλίας. Τῷ 1544 ἐνυμφεύθη τὴν Σαβῖναν, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τοῦ Παλατινάτου Ἰωάννου φὸν Ζίμμερν. Ὁ Ἔγκμοντ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Γαλλοϊσπανικὸν πόλεμον τοῦ 1556—1559 καὶ διεκρίθη παρὰ τὸ Σαὶν-Κεντὲν καὶ τὸ Γκραβελίνγκεν, ὀνομασθεὶς τῷ 1559 διοικητὴς τῆς Φλάνδρας καὶ τοῦ Ἀρτουά. Εἰς ἐξεγέρσεις τῶν Κάτω Χωρῶν ὁ Ἔγκμοντ προσεχώρησεν εἰς τὰς μερίδας, αἱ ὁποῖαι ἀντετάχθησαν πρὸς τὴν ἀπολυταρχικότητα τῆς διοικήσεως τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τῆς αὐστηρῶς καθολικῆς πολιτικῆς τοῦ Φιλίππου τοῦ Β'. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς μερίδος τῶν εὐγενῶν συνειργάσθη εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Granvella, ἀπεστάλη τῷ 1566 εἰς Ἱσπανίαν, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲ ἐξεδηλώθη ὡς ἀφωσιωμένος ὀπαδὸς τοῦ βασιλέως καὶ τῆς καθολικῆς πίστεως, καταδιώξας ἀπηνῶς τοὺς εἰκονομάχους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ των. Μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἄλβα ἐν Βρυξέλλαις συνελήφθη τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1567 καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον μετὰ τοῦ κόμιτος τοῦ Χόορν, ἀποκεφαλισθεὶς ἐν Βρυξέλλαις τὴν 5 Ἰουνίου 1568.

Λαμορὰλ ντ' Ἔγκμοντ.

—«**Ἔγκμοντ**». Τραγῳδία τοῦ Γκαῖτε μὲ ὑπόθεσιν τὴν ζωὴν τοῦ ὁμωνύμου ἥρωος, ἀφισταμένην πως τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος. Τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς τὴν δευτέραν περίοδον τῆς ποιητικῆς δημιουργίας τοῦ Γκαῖτε, διακρίνεται διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς συνθέσεως καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς λιμπρέττον μελοδράματος τοῦ Μπετόβεν, ὅπερ θεωρεῖται μουσικὸν ἀριστούργημα.

Ἔνκμπα ἢ ***Ἐγκμπαλαντ*** καὶ ***Ἔμπα*** (Egba ἢ Egbaland καὶ Ebba) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς νοτίου Νιγηρίας. Κάτ. 264.814, ἐκ τῶν ὁποίων 80 Εὐρωπαῖοι. Ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας φυλάς, γνωστὰς ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Ἔγκμπα-Ἀλάκε, Ἔγκμπα-Ὀκε-Ὄνα, Ἔγκμπα-Ἀγκούρα* καὶ *Ὄβους*. Τὸ κυριώτερον μέσον συγκοινωνίας εἶναι ὁ ποταμὸς Ὄγκουν, ὁ ὁποῖος εἶναι πλωτὸς εἰς μῆκος 200 περίπου χλμ. καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἴντο—Κάνο, ἡ ὁποία διασχίζει τὴν χώραν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ Ἀμπεοκούτα.

Ἔγκμπα. Ἀφρικανικὴ φυλή, κατοικοῦσα τὴν ὁμώνυμον ἐπαρχίαν (βλ. *Ἔγκμπα*). Οἱ Ἔγκμπα ἀνήκουν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Νάγκος καὶ εἶναι εὔρωστοι καὶ ἐργατικώτατοι. Ἄλλοτε ἦσαν περιζήτητοι ὡς δοῦλοι καὶ ἀπεστέλλοντο εἰς μέγαν ἀριθμὸν εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Κούβαν. Εἶναι λαὸς γεωργικὸς καὶ ἐμπορικός, τὰ δὲ καραβάνια αὐτῶν φθάνουν μέχρι τῆς λίμνης Τσὰντ καὶ τοῦ Τουμμπουκτοῦ. Κυβερνῶνται ὑπὸ βασιλέως καὶ ὑπὸ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ καὶ εἶναι φετιχισταὶ καὶ Μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα. Τῷ 1857 ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις συνῆψε φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἔγκμπα, τῷ δὲ 1892 ὑπέγραψε μετ' αὐτῶν συνθήκην προστασίας. Ἡ χώρα παρέμεινεν ἀνεξάρτητος μέχρι τοῦ 1914, ὁπότε ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ προτεκτοράτου τῆς Νιγηρίας. —Μ.

Ἔγκμπελ ἢ ***Γκμπέλλι*** (Egbel ἢ Gbelli) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Οὐγγαρίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Νόϋτρα, παρὰ τὸν Μοράβαν, παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως. Κάτ. 2.900. Ἔχει μεταλλικὰς πηγὰς καὶ ἐγκαταστάσεις λουτρῶν ἐν τῷ ποταμῷ. —Μ.

Ἔγκμπο ἢ ***Ἐκπὲ*** (Egbo ἢ Ekpé). Μυστηριῶδες πνεῦμα, λατρευόμενον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀφρικῇ, κυρίως δὲ ἐν Δαχομέῃ καὶ Καλαβάρ. Πιστεύεται ὅτι ζῇ εἰς τὰς ζούγκλας καὶ προΐσταται εἰς τὰς τελετὰς καὶ συνεδριάσεις τῆς «Ἑταιρείας Ἔγκμπο». Δ. Δ.

—**Ἔγκμπο** (Egbo). Μυστικὴ ἑταιρεία τῶν Μαύρων τῆς περιφερείας Καλαβάρ, τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν γίνονται δεκτοὶ μόνον ἄρρενες κατόπιν μυήσεως, καθ' ἣν ὀμνύουν ἀπόλυτον ἐχεμύθειαν. Ἡ Ἔγκμπο ἀποτελεῖ εἶδός τι τεκτονισμοῦ μὲ σκοπὸν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δικαίου· π. χ. ἂν μέλος τῆς ἑταιρείας ἀδικηθῇ δὲν ἔχει ἢ νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς ἕτερον μέλος ἢ νὰ κρούσῃ τὸ τύμπανον τῶν Ἔγκμπο εἰς τὴν στοὰν αὐτῶν ἢ νὰ «σημάνῃ Ἔγκμπο», δηλαδὴ νὰ σαλπίσῃ συναγερμὸν πρὸ τῆς καλύβης τοῦ ἀδικήσαντος καὶ ἀμέσως θὰ συναθροισθοῦν τὰ λοιπὰ μέλη, ὅπως ἐπανορθώσουν τὴν ἀδικίαν. Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἔγκμπο εἶχε κακὴν φήμην, διότι αἱ τελεταί της δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμέναι βαρβάρων ἐκδηλώσεων. Αἱ βρεττανικαὶ ὅμως ἀρχαὶ ὑπέβαλον τάξιν καὶ νομιμότητα εἰς τὴν ἑταιρείαν. Τὰ μέλη πληρώνουν συνδρομάς, ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀνώτεροι βαθμοὶ ἀποτελοῦν διὰ τὸν κάτοχον αὐτῶν ἰδιαιτέραν κοινωνικὴν διάκρισιν, λέγεται ὅτι ἐνίοτε πληρώνεται ποσὸν μεγαλύτερον τῶν χιλίων λιρῶν στερλινῶν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοιούτου ἀξιώματος. Δ. Δ.

ἐγκοιλαίνω· κοιλαίνω, καθιστῶ τι κοῖλον, βαθουλώνω.

ἐγκοίλιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ κοιλίᾳ ἢ κατὰ τὴν κοιλίαν εὑρισκόμενος· ‖ ***ἐγκοίλια*** (τὰ) ὡς οὐσ., τὰ κατὰ τὴν κοιλίαν τοῦ πλοίου ἐγκάρσια ξύλα.

— *[Ναυτ.]* Τὰ *ἐγκοίλια* (κοιν. *στραβόξυλα*) εἶναι τεμάχια ξύλινα, δίσκελα καὶ κυρτὰ πρὸς τὰ ἔξω, συνδεόμενα πρὸς τὴν τρόπιδα καὶ ὑψούμενα ἑκατέρωθεν αὐτῆς συμμετρικῶς πρὸς τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου. Καὶ εἰς εἰς μὲν τὰ μικρὰ πλοῖα ἕκαστον ἐγκοίλιον εἶναι μονομερές, εἰς δὲ τὰ μεγαλύτερα πολυμερές, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς *ἕδρας*, τῶν *σταμίνων* καὶ τῶν *μανδαλίων*. Ἄνω τῶν ἐγκοιλίων τοποθετοῦνται τὰ συνδέοντα τὰ ἄκρα τῶν σκελῶν τῶν ἐγκοιλίων *ζυγά*, ἔσωθεν ἡ *ἐντερόνεια* καὶ ἔξωθεν τὸ *περίβλημα*. Τὸ σχῆμα ὅθεν τοῦ συνόλου ὑπομιμνῄσκει τὸν σκελετὸν ζῴου κολοσσιαίου, οὗ σπονδυλικὴ στήλη εἶναι ἡ τρόπις, πλευραὶ τὰ ἐγκοίλια, θώραξ τὰ ζυγὰ καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν κατάστρωμα, δέρμα τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα καὶ ὑπεζωκὸς ἡ ἐντερόνεια. Ἐὰν τὸ πολυμερὲς ἐγκοίλιον ἀφορᾷ εἰς πλοῖον μεγάλων διαστάσεων, λαμβάνει τὸ ὄνομα *νομεύς*, πολλῶν μεταχειριζομένων τοὺς ὅρους νομεὺς καὶ ἐγκοίλιον ἀδιαφόρως. Τὰ εἰς τὰ σιδηρᾶ ὅμως πλοῖα τοποθετούμενα ἐγκοίλια, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον δὲν πρόκειται περὶ ἀτμακάτων ἢ μικρῶν διαστάσεων ἐν γένει σκαφῶν, ὀνομάζονται ἀποκλειστικῶς *νομεῖς*. Σ. Ε. Λ.

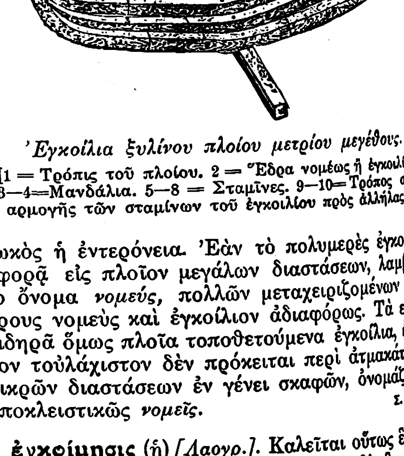

Ἐγκοίλια ξυλίνου πλοίου μετρίου μεγέθους.

[1 = Τρόπις τοῦ πλοίου. 2 = Ἕδρα νομέως ἢ ἐγκοιλίου. 3—4=Μανδάλια. 5—8 = Σταμῖνες. 9—10=Τρόπος συναρμογῆς τῶν σταμίνων τοῦ ἐγκοιλίου πρὸς ἀλλήλας.]

ἐγκοίμησις (ἡ) *[Λαογρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἓν τῶν εἰδῶν τῆς ἐνοραματικῆς μαντείας, καθ' ἣν καταβάλλεται προσπάθεια ἐξαγωγῆς συμπερασμάτων οὐχὶ διὰ λογικῆς ἐπαγωγικῆς ἑρμηνείας σημείων καὶ οἰωνῶν, ἀλλὰ δι' ἀπ' εὐθείας καὶ στενῆς μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἐπικοινωνίας. Ἡ ἐνοραματικὴ μαντεία εἶναι τόσον ἀρχαία ὅσον καὶ αἱ θρησκεῖαι, διότι πᾶσαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρίζονται ὅτι δι' αὐτῆς ἀπεκαλύφθησαν εἰς τοὺς ἐκλεκτούς, καὶ παραδέχονται ὅτι τὸ θεῖον δύναται καὶ θέλει νὰ ἐνεργῇ ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὡς καταλληλότερος τρόπος ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ θείου ἀνέκαθεν ἐθεωρήθησαν τὰ ὄνειρα, ἡ ἐξήγησις τῶν ὁποίων ἀπησχόλησε καὶ ἰδιαιτέραν κατηγορίαν μάντεων, τοὺς *ὀνειρομάντας*, καὶ ἐγέννησε τὴν *ὀνειρομαντείαν*. Οἱ Ἕλληνες, παρ' ὅλας τὰς προόδους, τὰς ὁποίας

Digitized by Google

ἐπετέλεσαν εἰς τὴν φυσικὴν ἑρμηνείαν τῶν ὀνείρων, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀπαλλαγοῦν τῆς ἰδέας, ὅτι τὰ ὄνειρα ἔχουν μαντικὸν περιεχόμενον καὶ παρεδέχθησαν μόνον ὅτι ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη φυσικὴ κατάστασις τοῦ ἀτόμου δύναται ἁπλῶς ν' ἀλλοιώσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ὀνείρου καὶ ὄχι νὰ προκαλέσῃ τοῦτο. Δι' αὐτοὺς τὸ ὄνειρον ἦτο θεῖον ἄγγελμα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἑρμηνεύσουν. Ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης φυσιολογικῶς προῆλθεν ἡ γνώμη, καθ' ἣν εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ἠδύνατό τις λαμβάνων τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς καλυτέραν καὶ τελειοτέραν ἐμφάνισιν τοῦ ὀνείρου νὰ προκαλέσῃ τοῦτο, διὰ νὰ μάθῃ τὴν σκέψιν τοῦ θείου. Οὕτως ἐγεννήθη τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ἐνοραματικῆς μαντείας, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν *ἐγκοίμησιν* καὶ τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς πρόκλησιν μαντικοῦ ὀνείρου διὰ κατακλίσεως (ἐγκοιμήσεως, ἐγκλίσεως) ἐντὸς ἱερῶν, ὅπως ἐμφανισθῇ κατὰ τὸν ὕπνον ὁ θεός, ἵνα ἀπαντήσῃ εἰς τὰ ἐκ τῶν προτέρων τεθειμένα πάσης φύσεως ἐρωτήματα. Πρὸς τοῦτο, ἀφοῦ ὑπεβάλλοντο εἰς διαφόρους διατυπώσεις (νηστείαν, ἁγνείαν, ἀγρυπνίαν, ἀποχὴν ἐμψύχων, κάθαρσιν κλπ.), ἐθυσίαζον ζῷόν τι, συνήθως τὸ προσφιλὲς τοῦ ἐρωτωμένου θεοῦ, κατεκλίνοντο ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ θύματος, ἔθετον κλάδον δάφνης παρὰ τὴν κεφαλήν των καὶ διάφορα περίαπτα καὶ ἀπήγγελλον εἰδικὰς προσευχάς. Ὁ μαντευόμενος, μετὰ τὴν προετοιμασίαν ταύτην, ἔθετεν εἰς τὸν θεὸν διάφορα ἐρωτήματα καὶ τοῦ καθώριζε πολλάκις τὸν τρόπον τῆς ἀπαντήσεως διὰ σημείων. Ὁσάκις ἡ ἀναμενομένη ἀπάντησις ἦτο ἁπλῆ (καταφατικὴ ἢ ἀρνητική), ἠδύνατο νὰ κατανοηθῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μαντευομένου· ἄλλως παρίστατο ἀνάγκη εἰδικοῦ προσώπου ἐξησκημένου εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ὀνείρων, καὶ τοιοῦτον ἦτο συνήθως ὁ ἱερεὺς τοῦ ναοῦ.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα περιφημότερα ὀνειρομαντεῖα ἦσαν τὸ τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Ὠρωπῷ, τὸ τοῦ Τροφωνίου ἐν Λεβαδείᾳ, τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα συνέρρεον πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος προσκυνηταί, ὅπως ἀκούσωσι τὴν γνώμην τοῦ θεοῦ ἢ θεραπευθῶσι. Ἐκ τῶν ἀρχαίων τὴν συνήθειαν τῆς ἐγκοιμήσεως παρέλαβον καὶ οἱ Χριστιανοί, ὡρισμένοι δὲ ἅγιοι (ὅπως οἱ Ἀνάργυροι Κοσμᾶς καὶ Δαμιανός, ἡ ἁγία Θέκλα, ὁ ἅγιος Θεράπων, ὁ ἅγιος Ἀρσένιος, ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ κλπ.) ἐπροικίσθησαν μὲ σχετικὰς θεραπευτικὰς καὶ ἀποκαλυπτικὰς τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ ἰδιότητας. Γενικῶς δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη θεωρεῖται ὠφέλιμος, ὄχι τόσον διὰ τὴν μαντευτικήν της χρηστότητα, ὅσον διὰ τὴν θεραπευτικήν της ἰδιότητα, ἡ ἐγκοίμησις ἀσθενῶν ἐν τοῖς ναοῖς καὶ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου τιμᾶται ὁ ναός. —Ω.

ἐγκοιμίζω· κοιμίζω τινά: «παῖδας ἐμοῖς ἐνεκοίμισα κόλποις» (ἀρχ.).

ἐγκοιμῶμαι (—άομαι)· κοιμῶμαι ἔν τινι ναῷ, ὅπως ἴδω μαντικὰ ὄνειρα εἴτε ὑπὲρ ἐμοῦ εἴτε ὑπὲρ ἄλλου: «μαντεῖον ἐγκοιμωμένων», ἔνθα μαντεύονται διὰ τῆς ἐγκοιμήσεως, «ἐγκοιμῶνται ὑπὲρ αὐτῶν καὶ διατάττουσιν ἐκ τῶν ὀνείρων τὰς θεραπείας» (παρὰ Στράβ. καὶ Πλουτ.)· βλ. *ἐγκοίμησις*.

ἐγκόλαμμα (τό)· πᾶν τὸ ἐγκολαφθέν, τὸ ἐγχαραχθέν, οἷον γράμμα, σχῆμα, σύμβολον κττ.

ἐγκολαπτός,—ή,—όν· πᾶς ὁ δυνάμενος νὰ ἐγκολαφθῇ, ὁ ἐγκεκολαμμένος, ὁ ἐγκεχαραγμένος.

ἐγκολάπτω, ἀόρ. *ἐνεκόλαψα,—ἐνεκολάφθην,* παθ. μτχ. *ἐγκεκολαμμένος*· ἐγχαράττω, σκαλίζω ἐπὶ σκληρᾶς ἐπιφανείας: «ἐγκολάπτω ἐν στήλῃ,—ἐν πέτρᾳ,—ἐν μαρμάρῳ»· || μεταφ. ἐγκολάπτω εἰς τινα ἀτιμίαν.

ἐγκόλαψις,—εως (ἡ)·ἐγχάραξις: «ἐγκόλαψις γραμμάτων,—συμβόλων κττ.».

ἐγκολεασμὸς ***ἐντέρου*** *[Ἰατρ.]*. Συνίσταται εἰς τὴν εἴσδυσιν τμήματος ἐντέρου ἐνδιπλουμένου ἐντὸς τῆς παρακειμένης μοίρας τοῦ ἐντερικοῦ αὐλοῦ. Αἱ πλεῖσται περιπτώσεις ἐγκολεασμοῦ ἀπαντῶνται κατὰ τὴν βρεφικὴν καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν· ὁσάκις ὅτε ὁ ἐγκολεασμὸς προκαλεῖται ὑπὸ ὄγκου τινός, π. χ. πολύποδος, κειμένου ἐντὸς τοῦ ἐντέρου. Ἡ δὲ συνηθεστέρα ἕδρα τοῦ ἐγκολεασμοῦ εἶναι ἡ εἰλεοτυφλικὴ μοῖρα τοῦ ἐντέρου. Συμπτώματα: ὀξεῖς χροοὶ πόνοι κατὰ τὴν κοιλίαν, μεγάλη κατάπτωσις τοῦ ἀσθενοῦς, ἔξοδος αἱματηρᾶς βλέννης ἢ αἵματος ἐκ τοῦ ὀρθοῦ· ἐπὶ παιδίων πολλάκις δὲν ψηλαφᾶται μὲν αὐτὸ, ἀλλ' ὁ δάκτυλος εἰσαχθεὶς εἰς τὸ ὀρθὸν ἐξάγεται αἱματοβαφής, σημεῖον λίαν χαρακτηριστικὸν. Ἐν μέσῳ φαινομένων ἐντερικῆς ἀποφράξεως ἢ περιτονίτιδος ἐπέρχεται ὁ θάνατος. Ὑπάρχουσι καὶ περιπτώσεις χρονίου ἐγκολεασμοῦ μὲ τὴν κλινικὴν εἰκόνα χρονίας ἐντερικῆς ἀποφράξεως ἢ δυσεντεριοειδοῦς κατάρρου. Ἡ θεραπεία κατὰ κανόνα πρέπει νὰ εἶναι χειρουργική. Κατὰ τὴν διάνοιξιν τῆς κοιλίας ἀπελευθεροῦμεν τὸ ἐγκολεασθὲν τμῆμα, ἤ, ἂν ἕνεκα συμφύσεων, οἰδήματος κλπ. τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἐκτέμνομεν τὴν νοσοῦσαν μοῖραν τοῦ ἐντέρου καὶ ἑνοῦμεν διὰ κυκλοτεροῦς ἐντερορραφῆς τὰ δύο ἄκρα τοῦ ὑγιοῦς ἐντέρου. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη δίδει τόσῳ μεγαλυτέρας ἐλπίδας σωτηρίας, ὅσῳ ἐνωρίτερον ἐκτελεῖται. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐγκόλλημα (τό)· τὸ ἐγκεκολλημένον, πᾶν ὅ,τι ἔχει ἐγκολληθῇ, προσκόλλημα, πρόσφυμα, προσάρμοσμα.

ἐγκόλλησις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγκολλᾶν, προσκόλλησις, πρόσφυσις.

ἐγκολλητὴς (ὁ)· ὁ ἐγκολλῶν.

ἐγκολλῶ (—άω)· κολλῶ, προσκολλῶ, προσφύω, προσαρμόζω.

ἐγκολπίας (ὁ) (κοιν. *μποκαδοῦρα*) *[Ναυτ.]*. Ἄνεμος ἐκδηλούμενος, λόγῳ τῆς διαφορᾶς θερμοκρασίας μεταξὺ θαλάσσης καὶ τῆς παραλίας τῆς ἔνδον τοῦ μυχοῦ, εἰς τὰ στόμια τῶν κόλπων καὶ πνέων πρὸς τὸν μυχὸν μὲ ἔντασιν *λαμπροῦ* ἢ *μετρίου ἀνέμου*. Ὁ ἥσσονος ἐντάσεως ἐγκολπίας εἶναι ὁ *ἐμβάτης*. Σ. Ε. Λ.

ἐγκόλπιον (τό)· ἱερὸν περίαμμα ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ ἀναρτώμενον καὶ εἰς τὸν κόλπον διῆκον, φυλακτήριον ἢ καὶ κόσμημα· || βιβλίον μικρὸν σύντομον καὶ εὔχρηστον, οἱονεὶ εἰς τὸν κόλπον φερόμενον, πρὸς ἐκλαΐκευσιν ἐπιστημονικῶν ἢ ἄλλων ὠφελίμων γνώσεων.

—*[Λειτουργ.]* Ἀνέκαθεν ἐκαλοῦντο *ἐγκόλπια* τὰ «ἐν χρυσώμασι καὶ ἀργυρώμασι κατεσκευασμένα φυλακτήρια, τὰ κατ' αὐχένος ἐκκρεμαννύμενα καὶ πρὸς τὸ στέρνον καθιέμενα» (*Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως*, Ἀντιρρ. Γ', *Migne* 100, 433). Ταῦτα κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἦσαν συνήθως μικραὶ θῆκαι ἐμπεριέχουσαι εἴτε τίμιον ξύλον καὶ ἅγια λείψανα, εἴτε ἀντίγραφα τῶν Εὐαγγελίων. Τοιαῦται ἐγκόλπιοι θῆκαι κατεσκευασμέναι ἐκ χρυσοῦ ἀνευρέθησαν τῷ 1571 δύο ἐν τοῖς ὑπογείοις τάφοις τοῦ κοιμητηρίου τοῦ Βατικανοῦ, χρονολογούμεναι πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος. Τετράγωνοι τὸ σχῆμα, φέρουσιν εἰς τὸ ἄνω μὲν μέρος κρίκους, ἐνδεικνύοντας τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἐπὶ δὲ τῆς προσθίας ὄψεως τὸ σύμπλεγμα Α ☧ Ω. Ἕτερον εἶδος ἐγκολπίου χριστιανικοῦ ἀπὸ τῆς αὐτῆς χρονολογούμενον ἐποχῆς ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐπιστήθιος σταυρός, τοιοῦτος δ' ἀνευρέθη ἐπὶ τοῦ στήθους νεκροῦ τινος ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου ἐν Ῥώμῃ, ἀρίστης τέχνης, φέρων σταυροειδῶς ἐπὶ ἑκατέρας τῶν ὄψεων καὶ διὰ κεφαλαίων γραμμάτων ἐπιγραφὰς «Ἐμμανουὴλ—Nobiscum Deus» καὶ «Mors inimice tibi—Crux est vita mihi». Κοιλότης κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σταυροῦ τούτου κλειομένη διὰ κοχλίου φαίνεται προορισμὸν ἔχουσα τὴν ἔνθεσιν ἐν αὐτῇ ἁγίων λειψάνων. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ χρῆσις τῶν φυλακτηρίων τούτων ἦτο συχνή, διὰ τοῦ ἐπ' αὐτῶν δ' ὅρκου ἐπεκύρωνον τὰς συμφωνίας ἢ ἐπεβεβαίουν τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων (πρβλ. *Ἰ. Καντακουζηνοῦ*, Ἱστορ. βιβλ. 3,17 «συμβάσεις δὲ θέμενοι περὶ γάμου καὶ κατὰ τὸ Ῥωμαίων ἔθος δι' ἐγκολπίων ἐμπεδώσαντες τὴν πρᾶξιν»). Ὁ Possini μάλιστα φρονεῖ, ὅτι ἡ παρ' Ἀνατολικοῖς συνήθεια, ἵνα ὁρκίζωνται φέροντες τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους, προῆλθε πιθανώτατα ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ἐν τῷ στήθει ἐκκρεμαμένων ἐγκολπίων ὁρκωμοσίας ταύτης.

Τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων φερόμενα ἐγκόλπια Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης ἀλληγορεῖ ὡς συμβολίζοντα τὴν «σφραγῖδα καὶ ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐν τῷ τοῦ ἀρχιερέως στήθει ἐκκρεμαμένην διὰ σταυρίου ἢ ἐγκολπίου τινός» (Περὶ τῆς Ἱερᾶς Λειτουργ. κεφ. Η', *Migne* 155, 258). Μαρτυρεῖ δ' ἐπιπροσθέτως, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ἐνθρονιζόμενον πατριάρχην «καὶ μανδύαν μετὰ ποταμῶν ἀποστέλλει καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἐγκόλπιον, ὅπερ ὡς ἀρραβών ἐστι, καὶ ὡς ὑπηρέτης καὶ φύλαξ αὐτὸς φυλάσσει» (κεφ. ΣΚΘ', *Migne* 155, 441). Παρ' ἡμῖν φέρεται τὸ ἐγκόλπιον ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ὡς ἐπίσημον διακριτικὸν τοῦ ἀξιώματός των. Κατὰ τὸ ἀπὸ 15 Ἰουνίου 1856 βασιλικὸν διάταγμα «ἡ μὲν ὕλη εἶναι ἐξ ἀργύρου καθαροῦ, τὸ δὲ σχῆμα ᾠοειδές· καὶ ἐν μὲν τῷ μέσῳ εἰκονίζεται ἐπὶ σμάλτου κυανοῦ, ἔχοντος διάμετρον τεσσάρων ἑκατοστ. τὸ πλάτος καὶ ἓξ ἑκατοστ. τὸ μῆκος ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τῇ μὲν δεξιᾷ εὐλογῶν, τῇ δ' ἑτέρᾳ κρατῶν τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον· περικοσμεῖται δὲ κύκλῳ διὰ λίθων πολυτίμων καὶ εἶν' ἐστεμμένον ἄνωθεν μὲ τὸ βασιλικὸν διάδημα χρυσοῦν». Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

—**«Ἐγκόλπιον** ***Λογικόν»***. Ὠνόμασεν οὕτως ὁ Καισάριος Δαπόντες συλλογὴν φλυάρων ὕμνων εἰς τὴν Θεοτόκον, πεποιημένων εἰς ποικίλα μέτρα. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξετυπώθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1770. Μ. Ι. Γ.

ἐγκόλπιος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ ἐν τῷ κόλπῳ φερόμενος: «φέρει τὴν εἰκόνα τῆς μητρός του ἐγκόλπιον», «σταυρὸς ἐγκόλπιος» (βλ. λ. *ἐγκόλπιον*).

ἐγκολπῶ (**—όω**) καὶ **ἐγκολπώνω**· κάμνω τι ὥστε νὰ σχηματίσῃ κόλπον, κοιλότητα: «ἐγκολπῶ τὸν χιτῶνα» κάμνω ὥστε ὁ χιτὼν νὰ σχηματίσῃ κοιλότητα· || παθ. *ἐγκολποῦμαι*· δέχομαι οἱονεὶ ἐν τῷ κόλπῳ, ἀποδέχομαι, ἐνστερνίζομαι: «ἐνεκολπώθη τὰς ἀρχὰς τοῦ κομμουνισμοῦ».

Ἐγκολφόπουλος ἢ ***Γκολφόπουλος, Ἀναγνώστης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μποντονίτσης (Μενδενίτσης) τῆς Λοκρίδος, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Δυοβουνιώτην. Εἶχε μυηθῇ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου Ζαρείφη, καὶ ὑπηρέτησε μὲ πολλὴν ἀφιλοκέρδειαν, διαθέσας ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως ὅλην του τὴν περιουσίαν. Εἰς αὐτὸν κυρίως ὀφείλεται ἡ καταστροφὴ τοῦ περιβοήτου τεκκὲ τῶν Μπεκτασήδων δερβισσῶν τῆς Μποντονίτσης, μολονότι εἶχον προσχωρήσει μετὰ τοῦ σέχ-μπαμπᾶ των (τοῦ ἡγουμένου των) εἰς τὸ κίνημα. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν διετέλεσε πληρεξούσιος καὶ βουλευτής, ἀπέθανε δὲ τῷ 1844, ταχθεὶς εἰς τὴν γ' τάξιν τῶν πολιτικῶν. Γ. Δ. Κ.

ἐγκομβοῦμαι (**—όομαι**)· περιβάλλομαι, ἐνδύομαι, κοιν. *τυλίγομαι*· || ἀποδέχομαι, ἀσκῶ τι: «τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε» (*Πέτρ*. 1, 5. 5).

ἐγκόμβωμα (τό)· εἶδος ἐνδύματος ὑπεράνω ἄλλου φορούμενον, ἐπανωφόριον, ἐπενδύτης, χλαμύς, μανδύας.

— *[Ἀρχ.]* Τὸ *ἐγκόμβωμα* ἦτο μανδύας λευκὸς καὶ μικρός, τὸν ὁποῖον ἔφερον κυρίως οἱ δοῦλοι ὑπὲρ τὴν ἐξωμίδα. Προσηρμόζετο, ὅπως καὶ ἡ χλαμύς, ἐπὶ τοῦ ὤμου διὰ πόρπης. Δ. Δ.

ἐγκοπεὺς (ὁ). Ἐργαλεῖον ἐκ χάλυβος (κοιν. *κοπίδι*), χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν μετάλλων καὶ τῶν λίθων. Ἐν τοῖς παρατιθεμένοις σχήμασιν ὁ ἀριθμὸς 1 παριστᾷ κοινὸν ἐγκοπέα, τὸν κοινῶς λεγόμενον «*σταυροκόπιδο*», οἱ 3 καὶ 4 ἐγκοπεῖς, χρησιμεύοντες πρὸς διάνοιξιν ὀπῶν εἰς μέταλλα ἢ λίθους, ὁ 5 ἐγκοπέα χρησιμεύοντα τῇ βοηθείᾳ ξυλίνης ἐπιμήκους λαβῆς, ὅπως κόπτεται τὸ μέταλλον ἐν θερμῷ, ὁ 6 τέλος ἐγκοπεὺς χρησιμοποιεῖται πρὸς διάνοιξιν ὀπῶν ἢ αὐλάκων εἰς τοίχους. Α. Μ.

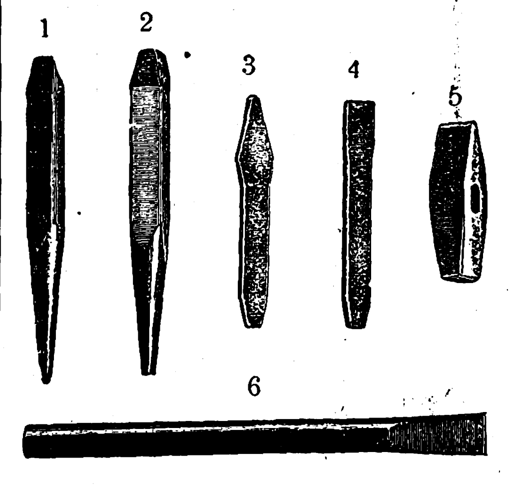

Διάφορα εἴδη ἐγκοπέων.

ἐγκοπὴ (ἡ)· τὸ ἐγκεκομμένον, χάραγμα, γλυφή, κοίλωμα ἐπίμηκες.

— *[Πυροβολ.]* Καλοῦνται *ἐγκοπαὶ* ἐντομαὶ ἐπὶ τῆς σφύρας, ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς τρεῖς κυρίας θέσεις αὐτῆς: τῆς *ἀσφαλείας, ὁπλίσεως* καὶ *καταπτώσεως* καὶ εἰς ἃς εἰσέρχεται τὸ *ράμφος* ἢ *ἡ κεφαλὴ τῆς σχαστηρίας*, ἀναλόγως τοῦ μηχανισμοῦ πυροδοτήσεως ἢ καὶ τοῦ συστήματος κλείστρου. Εἰς τὴν περίπτωσιν περιστρεφομένης σφύρας, ἡ τρίτη τῶν ἐγκοπῶν τούτων δὲν ὑφίσταται, ἐνῷ εἰς τὰ μετὰ *ζυγώθρου* κλεῖστρα ἡ ἐγκοπὴ ἐντάσεως ἀναπληροῦται ὑπὸ τῆς ἐμπροσθίας ἐπιφανείας τῆς σφύρας. Ἡ θέσις τῆς ἐγκοπῆς ἀσφαλείας κανονίζεται οὕτως, ὥστε, ἐν περιπτώσει τυχαίας ἀπελευθερώσεως τῆς σφύρας, ἡ ὑπ' αὐτῆς κτωμένη ῥύμη, διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἄλλως τε ἠμιτεταμένου ἐλατηρίου, νὰ εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν ἀνάφλεξιν τοῦ καψυλίου· προσέτι, εἰς τοὺς μετὰ περιστρεφομένης σφύρας μηχανισμούς, ἡ ἐγκοπὴ ἀσφαλείας διαμορφοῦται κατὰ τρόπον συνεπάγοντα ἐμπλοκὴν μετὰ τῆς σχαστηρίας, καὶ ἐν περιπτώσει ἔτι ἐπενεργείας ἐπὶ τῆς σκανδάλης (βλ. λ. *κλεῖστρα)*. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—***ἐγκοπὴ σκοπευτικὴ*** *[Πυροβολ.]*. Ἐντομὴ κατὰ τὴν παρυφὴν μικρᾶς πλακὸς ἢ ἐλάσματος, δι' ἧς, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ στοχάστρου, ἐκτελεῖται ἡ διόπτευσις κατὰ τὴν σκόπευσιν τῶν πυροβόλων ὅπλων. Τὸ σύνηθες σχῆμα τῆς ἐγκοπῆς εἶναι τὸ τριγωνικόν, μετὰ πλαγίων ἑδρῶν ἀποκλινουσῶν, ὥστε αὗται νὰ μὴ εἶναι ὁραταὶ ὑπὸ τοῦ σκοπεύοντος, καὶ ἀποφεύγωνται οὕτως ἐνδεχόμεναι ἀντανακλάσεις, κοπιάζουσαι τὸν ὀφθαλμόν. Αἱ ἐγκοπαὶ διακρίνονται εἰς *σταθερὰς* καὶ *κινητάς*, καθ' ὅσον **ἀνταποκρίνονται** εἰς σταθερὸν ἢ μεταβλητὸν ὕψος

Digitized by Google

καὶ καθορίζουσιν οὕτως εἴτε ὡρισμένην τινὰ εἴτε κατὰ βούλησιν ἐκλεγομένην ὕψωσιν. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἐγκοπὴ (ἡ) (Encope) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοειδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινιδῶν*, περιλαμβάνον ἐχίνους μεγάλου σχετικῶς μεγέθους μὲ ἐπίπεδον περίβλημα. Ἀπαντῶσιν εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

ἐγκοπίς, —*ίδος* (ἡ)· σκυτάλη ἢ ξύλινος πῆχυς διεσχισμένος κατὰ μῆκος εἰς δύο, χρησιμεύων δὲ μεταξὺ δύο ἀνθρώπων ὡς πρόχειρον σημείωμα τοῦ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον παρεχομένων μονάδων οἱουδήποτε πράγματος· ἐπὶ τοῦ πήχεως τούτου ἐχαράσσετο ἐντομὴ διήκουσα εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη καθ' ἑκάστην παρεχομένην μονάδα, οἷον γάλακτος, ἐλαίου, φορτίου κττ.· τὸ ἓν τῶν μερῶν τοῦ πήχεως ἐκράτει ὁ παραλαμβάνων, τὸ δὲ ἄλλο ὁ παραδίδων· τοιουτοτρόπως μετὰ τὸ πέρας τῆς παραδόσεως καὶ τῆς παραλαβῆς ἠριθμοῦντο αἱ ἐντομαί, προσαρμοζομένων τῶν ξυλαρίων, καὶ ἐγίνετο ὁ λογαριασμός· ἡ ἐντομὴ καλεῖται *τσέτουλα* ἢ *κόκα*, συνεκδοχικῶς δὲ καὶ ὁ ὅλος πῆχυς· τοῦτο δὲ ὠνομάσθη *ἐγκοπὶς* ὑπὸ τοῦ Χρ. Ρουσοπούλου (βλ. καὶ *τσέτουλα)*. Β. Φ.

—*[Πολ. Δικον.]* Πρὸς ἀπόδειξιν ὡρισμένων συμβάσεων ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε τὸ *σκύταλον*, ξύλον κατὰ μῆκος ἐσχισμένον, τοῦ ὁποίου τὸ ἕτερον σκέλος, τὸ βραχύτερον, καλεῖται *ἐγκοπίς*. Κατὰ τὴν Πολιτικὴν δικονομίαν (ἄρθ. 421) τὸ σκύταλον (σύμβολον) καὶ ἡ ἐγκοπὶς καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων καὶ ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μνημείων, ἔχουσι δὲ ἀποδεικτικὴν δύναμιν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων, ἀλλὰ μόνον τὴν ποσότητα τῶν χορηγηθέντων πραγμάτων ἀποδεικνύουσι καὶ οὐχὶ τὸ εἶδος αὐτῶν, τὸ ὁποῖον πρέπει ἀλλοθεν ν' ἀποδειχθῇ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποδεικτική των δύναμις αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προσαγωγῆς των ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα συμφωνίας. Μὴ προσαγομένου τοῦ ἑτέρου τῶν ξύλων ἀποδεικνύει τὸ προσαχθέν. Ὅταν ὑπάρχῃ ἀσυμφωνία, ἡ δὲ νόθευσις δὲν εἶναι καταφανής, ἀποδεικνύουσιν αἱ συμφωνοῦσαι ἐντομαί. Ὅταν ὅμως ἡ νόθευσις εἶναι καταφανὴς ἀποδεικνύει τὸ ἀνόθευτον. Ε. Ι. Μ.

ἐγκόπτω· κόπτω, ἐγχαράττω, σχηματίζω ἐγκοπήν.

ἐγκορδυλῶ (—*έω*)· περιτυλίσσω, περιβάλλω, ἄλλως *ἐνειλῶ*· βλ. *ἐγκεκορδυλημένος*.

ἐγκόσμιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τοῦ κόσμου, κοσμικός, κοινωνικός, ἀντιθ. *ἀποκόσμιος*· ‖ ***ἐγκόσμια*** (*τά*)· *ὡς οὐσ.* τὰ τοῦ κόσμου πράγματα, αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις: «ἄφησε τὰ ἐγκόσμια καὶ ἀποκλείστηκε». —Ἐπίρρ. ***ἐγκοσμίως***.

ἐγκοτύλη (ἡ) *[Γυμν.]*. Εἶδος ἀρχαίας παιδιᾶς, συνήθους ἐν Ἀθήναις, ἄλλως λεγομένη *ἐφεδρισμός*, *ἱππὰς* ἢ *κυβησίνδα*, καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν σημερινὴν παιδιὰν *καβάλλες*. Κατ' αὐτὴν ὁ μὲν ἡττηθεὶς συνέπλεκε διὰ τῶν δακτύλων τὰς χεῖρας ὄπισθεν, ὀλίγον ἄνωθεν τῆς ὀσφύος, ὁ δὲ νικητὴς ἀνήρχετο ὄπισθεν τῶν ὤμων του, γονατίζων ἐπὶ τῶν συμπεπλεγμένων χειρῶν καὶ κρατῶν τὸν λαιμὸν ἢ τοὺς κλειστοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἡττηθέντος, ὅστις προφανῶς ὡδηγεῖτο κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν καὶ μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸν προσδιορισθὲν σημεῖον διὰ τῆς φωνῆς τοῦ νικητοῦ. Ἐπειδὴ δὲ παραστάσεις τινὲς παρουσιάζουν τὸν νικητὴν κρατοῦντα καὶ σφαῖραν, φαίνεται ὅτι ἡ ἐγκοτύλη, ὡς καὶ σήμερον, θὰ ἦτο τὸ πέρας σφαιριστικῆς τινος παιδιᾶς. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἐγκοχλιῶ (—*όω*)· διὰ κοχλιώσεως προσαρμόζω, κοιν. *βιδώνω*.

ἐγκοχλίωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ διὰ κοχλιώσεως προσαρμογή, βίδωμα.

ἐγκρασίχολος (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ἐγκραυλίς*.

ἐγκράτεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐγκρατής, ἀποχὴ ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἄλλως *σωφροσύνη*, ἀντιθ. *ἀκρασία*: «ἐγκράτεια φαγητοῦ καὶ ποτοῦ», «—ἀπὸ τῶν ἀφροδισίων».

—*[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *ἐγκράτεια* ἡ ἐπὶ τοῦ αἰσθησιακοῦ πρὸ πάντων ὀλιγάρκεια· ἡ ἐξουσίασις τῶν φύσει παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπερμέτρων ῥοπῶν πρὸς ἡδονάς, καὶ χαλιναγώγησις τῶν παρ' αὐτῷ κατωτέρων ἐνορμήσεων καὶ ἐπιθυμιῶν μέχρι τοῦ περιορισμοῦ των εἰς τὸ ἐλάχιστον ἀναγκαῖον. Ἡ τοιαύτη χαλιναγώγησις ὅσῳ περισσότερον κατ' ἐπιταγὴν οἴκοθεν πραγματοῦται, ἐπὶ τοσοῦτον μαρτυρεῖ ῥώμην ἠθικοῦ, ὑπεροχὴν πνευματικοῦ καὶ ἐπικράτησιν σκοπῶν ἰδεολογικῶν.

— **ἐγκρατείας** ***σύλλογοι***. Καλοῦνται οὕτω διάφοροι ὀργανώσεις πρὸς καταπολέμησιν τοῦ *ἀλκοολισμοῦ* (βλ. λ., τ. Γ', σ. 895 β').

ἐγκράτευμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐγκρατεύεσθαι, δεῖγμα τῆς ἐγκρατείας: «ἡ φιλοπονία εἶναι περιφανὲς ἐγκράτευμα»· ‖ τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνομεν τὴν ἐγκράτειαν: «ἡ γυμναστικὴ εἶναι κάλλιστον καὶ ἀνύσιμον ἐγκράτευμα».

ἐγκρατεύομαι· εἶμαι ἐγκρατής, ἀπέχομαι τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, εἶμαι κύριος ἐμαυτοῦ.

ἐγκρατὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ κρατῶν, ὁ κύριός τινος, ὁ κατέχων τι σταθερῶς: «εἶναι ἐγκρατὴς τῆς ἐπιστήμης του, —τοῦ ζητήματος, —τῆς ὑποθέσεως, —τῆς ἀρχαίας γλώσσης κ. τ. τ.»· ‖ ὁ κρατῶν, ὁ συγκρατῶν ἑαυτόν, ὁ ἀπεχόμενος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἄλλως *σώφρων*, ἀντιθ. *ἀκρατής*, *ἀκόλαστος*: «ἐγκρατὴς φαγητοῦ καὶ ποτοῦ», «—ἀπὸ τῶν ἀφροδισίων». —Ἐπίρρ. ***ἐγκρατῶς***: «ἐγκρατῶς ἔχω πρός τι» εἶμαι ἐγκρατὴς ὡς πρός τι.

—**ἐγκρατεῖς** (οἱ)· τάξις αἱρετικῶν Χριστιανῶν (βλ. *ἐγκρατῖται*).

ἐγκρατητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐγκρατευόμενος, ὁ ἱκανὸς νὰ συγκρατῇ ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἀκολασιῶν.

ἐγκρατικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐγκράτειαν ἀσκῶν· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐγκράτειαν.

—**ἐγκρατικοὶ** (οἱ)· τάξις αἱρετικῶν Χριστιανῶν (βλ. *ἐγκρατῖται*).

ἐγκρατῖται (οἱ). Τάξις Χριστιανῶν, μὴ συμφωνούντων τῇ διδασκαλίᾳ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἀνηκόντων εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Τατιανοῦ· Ἐνεφανίσθησαν περὶ τὰ μέσα τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Ε' σχεδὸν διεσπαρμένοι, σὺν τοῖς ποικιλωνύμοις ὀπαδοῖς τοῦ Τατιανοῦ, ἀνὰ τὴν Ἀντιόχειαν, Κιλικίαν, Ἀττάλειαν, Ἰσαυρίαν, Φρυγίαν, Γαλατίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Προσωνομάσθησαν ἐγκρατῖται, διότι ἀπεῖχον ἀπὸ τὸν γάμον, ἀπεστρέφοντο τὸν οἶνον καὶ τὴν ἐξ ἐμψύχων τροφὴν (*Θεοδωρήτου* Κακομθ. α', *Εὐσέβ*. Ἐκ. Ἱστ. Δ' 22, *Ἐπιφάν*. ἐν αἱρ. ΚΣΤ' 1). Μ. Ι. Γ.

ἐγκραυλὶς (ἡ) (Engraulis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυπεϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 40 εἴδη, ὧν γνωστότερον *ἐγκραυλὶς ἡ ἐγκρασίχολος* (Engraulis ἢ clupea engrasicholus), κοινῶς *χαψί*, ἥτις ἀπαντᾷ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ. Δ. Ν. Π.

ἐγκρεμὸς (ὁ)· ἰδιωμ., ἀντὶ τοῦ *κρημνὸς* (βλ. λ.).

Ἐγκρεμὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Σύρου.

ἐγκριναστερίδαι (οἱ) (Encrinasteridae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑποτάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *αἰλουροειδῶν ἀστεροζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον τὰς ὑδροφόρους αὐτῶν πλάκας κατ' ἐναλλαγὴν ἱσταμένας, τὴν δὲ ἠθμοειδῆ πλάκα των κατὰ κανόνα ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς. Διακρίνονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σαφοῦς (φανερᾶς) ἢ ἀσαφοῦς ἀναπτύξεως τῶν κρασπεδικῶν των πλακῶν εἰς *φανερόζωνα* καὶ εἰς *κρυπτόζωνα*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἀπὸ τῆς σιλουρίου κυρίως περιόδου μέχρι καὶ τῆς δεβονίου. Γ. Κ. Γ.

ἐγκριναστὴρ (ὁ) (Encrinaster Haeckel) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων *ἐγκριναστεριδῶν αἰλουροειδῶν ἀστεροζῴων* ἐχινοδέρμων, συνώνυμον τοῦ γένους *ἀσπιδόσωμα* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἐγκρινίδαι (οἱ) (Encrinidae Roem.) *[Παλαιοζῳολ.]* Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀρτικουλάτων (ἀρθρωτῶν)* ἢ *νεοκρινοειδῶν κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κάλυκα, τοῦ ὁποίου ἡ ῥαχιαία κάψα ἦτο χθαμαλὴ μετὰ δικυκλικῆς βάσεως. Συνίστατο ἐκ πέντε πολὺ μικρῶν ὑποβασικῶν πινακιδίων, ἐπαναπαυομένων ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἀνωτάτου πινακιδίου τοῦ μίσχου, ὡς καὶ 5 μεγάλων βασικῶν πινακιδίων. Τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος ἦτο θολωτόν. Οἱ βραχίονες ἦσαν δέκα (5×2) ἢ εἴκοσι (5×4), ἰσχυροί, οὐχὶ διῃρημένοι, ἔκειντο πολὺ πλησίον καὶ ἦσαν δίστοιχοι ἢ ἐναλλασσόστοιχοι. Ὁ μίσχος ἦτο στρογγύλος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνευ πλευρικῶν ῥιζωμάτων καὶ τὸ κατώτερον ἄκρον ἦτο ἐκτεταμένον εἰς πεπαχυσμένον δίσκον. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Εὐρώπῃ, Βορείῳ Ἀμερικῇ, Νέᾳ Ζηλανδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ.Κ.Γ.

ἔγκρινος (ὁ) (Encrinus Schulze) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐγκρινιδῶν ἀρτικουλάτων (ἀρθρωτῶν) κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κάλυκα, τοῦ ὁποίου ἡ ῥαχιαία κάψα ἦτο χθαμαλὴ μετὰ δικυκλικῆς βάσεως. Οἱ βραχίονές των ἦσαν 10—20, κατ' ἀρχὰς μονόστοιχοι, κατόπιν δίστοιχοι. Ὁ μίσχος των ὡς καὶ ὁ κεντρικὸς ὀχετός των ἦσαν στρογγύλοι. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ ἐντὸς τῆς διαπλάσεως τοῦ κογχυλιάτου ἀσβεστολίθου (Muschelkalk). Τὸ κυριώτερον ὅμως εἶδος ἦτο ὁ *ἔγκρινος ὁ κρινόμορφος* (Encrinus liliiformis Lam.), τοῦ ὁποίου τὰ ἄρθρα τοῦ

Ἔγκρινος ὁ κρινόμορφος.
[Ἐκ στρωμάτων τῆς διαπλάσεως τοῦ κογχυλιάτου ἀσβεστολίθου τοῦ Frkerode.]

μίσχου σχηματίζουν οὐχὶ σπανίως ἀσβεστολιθικὰ στρώματα, ἔχοντα πάχος πολλῶν μέτρων. Γ. Κ. Γ.

ἐγκρίνουρος (ὁ) (Encrinurus Emmrich) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *τριλοβιτῶν ἀρθροπόδων*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καὶ ἀνωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἐγκρίνω, ἀόρ. *ἐνέκρινα*, —*ἐνεκρίθην*, παθ. μετχ. *ἐγκεκριμένος*· ἀποδέχομαι, ἐπιδοκιμάζω, ἐπικροτῶ: «ἐγκρίνω τὴν ἀπόφασίν σας», «δὲν ἐγκρίνω τὰς τοιαύτας αὐθαιρεσίας»· ‖ ἐπικυρῶ, καθιστῶ τι ἔγκυρον: «ἡ κυβέρνησις ἐνέκρινε τὰς προτάσεις τοῦ νομάρχου», «ἡ Γερουσία ἐγκρίνει τοὺς ψηφισθέντας νόμους»· ‖ κρίνων, ἐξετάζων τι ἀποφαίνομαι ὑπὲρ αὐτοῦ: «ἡ κριτικὴ ἐπιτροπεία ἐνέκρινε τὰ κατάλληλα βιβλία», «τὸ ἐγκριθὲν βιβλίον εἶναι ἄριστον»· ‖ «ἐγκεκριμένα διδακτικὰ βιβλία» τὰ κατὰ τὸν περὶ ἐγκρίσεως βιβλίων νόμον κυκλοφοροῦντα διδακτικὰ βιβλία.

Ἐγκρὶς (Egris) *[Γεωγρ.]*. Πεδιὰς τῆς βορείου Ἀλγερίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μασκάρα τοῦ νομοῦ τοῦ Ὀράν. Ἐκτείνεται πρὸς τὰ ΝΑ τῆς πόλεως ταύτης καὶ περικλείεται πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ ὄρους Ρεσμάτ, ὕψους 1204 μ., ἀρδεύεται δὲ ὑπὸ δύο μικρῶν παραποτάμων τοῦ Χάντρα καὶ τοῦ Μίνα. Τὸ μέσον ὕψος τῆς μικρᾶς ταύτης περικεκλεισμένης λεκάνης ποικίλλει ἀπὸ 500 μ. μέχρι 700 μ. Ἐν αὐτῇ καλλιεργοῦνται ἡ ἄμπελος καὶ τὰ σιτηρά. Τὰ κυριώτερα κέντρα ἀποικισμοῦ εἶναι ἡ Παλικάο, ἡ Τιερβὶλλ καὶ ἡ Κασεροῦ. —Μ.

ἔγκρισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγκρίνειν, ἀποδοχή, ἐπιδοκιμασία, κύρωσις, ἐπικύρωσις: «εἶναι ὑπὸ ἔγκρισιν», «περιμένω τὴν ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργοῦ», «τίποτε δὲν πράττει ἄνευ ἐγκρίσεως τοῦ πατρός του».

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Διὰ τῆς ἐγκρίσεως (ἄλλως: *ἐπιγνώσεως* —ratihabitio) ἀναπληροῦται ἡ ἔλλειψις τῆς πληρεξουσιότητος, ἡ δὲ ἐν ὀνόματι ἑτέρου ἄνευ τῆς πρὸς ἀντιπροσώπευσιν ἐξουσίας καταρτισθεῖσα δικαιοπραξία θεωρεῖται ὡς συντελεσθεῖσα ἐγκύρως, κατὰ τὸν κανόνα «ἡ ἔγκρισις ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐντολήν». Διὰ τῆς ἐγκρίσεως δὲν καταρτίζεται νέα δικαιοπραξία, ἀλλὰ προσδίδεται νομικὴ ἐνέργεια εἰς τὴν ἤδη καταρτισθεῖσαν, ὁ δὲ ἐγκρίνων δηλοῖ ὅτι ἡ βούλησις αὐτοῦ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς οὖσα ἀνέκαθεν ἔγκυρος. Ἡ δικαιοπραξία ἡ καταρτισθεῖσα ἄνευ πληρεξουσιότητος τελεῖ μὲν ἐν μετεώρῳ καταστάσει, ἔχει δὲ καὶ ὡρισμένα ἀποτελέσματα. Διότι ὁ δικαιούμενος πρὸς παροχὴν πληρεξουσιότητος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐπιδοκιμάσῃ αὐτὴν ἐκ τῶν ὑστέρων, ὁ δ' ἕτερος συμβαλλόμενος καὶ πρὸ τῆς ἐγκρίσεως δεσμεύεται, μὴ δυνάμενος ν' ἀποστῇ τῆς δικαιοπραξίας. Ἡ ὑποχρέωσίς του ὅμως αὕτη ὑφίσταται, ἐφ' ὅσον γνωρίζει ὅτι συνεβλήθη μετὰ προσώπου ἐστερημένου πληρεξουσιότητος. Ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος δὲν δύναται ν' ἀπαλλάξῃ τὸν ἕτερον συμβαλλόμενον τοῦ δεσμοῦ, εἰς ὃν ὑπεβλήθη διὰ τῆς μετ' αὐτοῦ συναφθείσης δικαιοπραξίας. Ἡ ἔγκρισις δηλοῦται ὑπὸ τοῦ δικαιουμένου εἰς ταύτην εἰς τὸν τρίτον συμβληθέντα ἢ καὶ εἰς τὸν ἄνευ πληρεξουσιότητος ἀντιπρόσωπόν του ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐτάχθη προθεσμία πρὸς δήλωσιν τῆς ἐγκρίσεως, αὕτη δέον νὰ γίνῃ ἐντὸς τῆς εὐλόγου προθεσμίας τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς διάσκεψιν. Δύναται δὲ καὶ δι' ἀγωγῆς νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ ἀντιπροσωπευόμενος νὰ δηλώσῃ ἂν ἐγκρίνῃ τὴν καταρτισθεῖσαν δικαιοπραξίαν ἢ ὄχι.

Ἡ ἔγκρισις εἶναι μονομερὴς δικαιοπραξία, δύναται δὲ καὶ σιωπηρῶς νὰ δηλωθῇ καὶ ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι μερική, ἐφ' ὅσον δι' αὐτῆς δὲν βλάπτεται οὔτε τοῦ ἀντιπροσώπου οὔτε τοῦ τρίτου συμβληθέντος ἔννομον συμφέρον.

Ἡ ἔγκρισις ἔχει ἀναδρομικὴν δύναμιν, ἤτοι ἡ ἐκ τῆς δικαιοπραξίας νομικὴ ἐνέργεια λογίζεται χωρήσασα ἅμα τῇ τελέσει αὐτῆς καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγκρίσεως. Παραφυλάσσονται ὅμως τὰ πρὸ τῆς ἐγκρίσεως ὑπὸ τρίτων κτηθέντα δικαιώματα. Ἂν ὁ ἄνευ πληρεξουσιότητος ἀντιπροσωπευθεὶς ἀποδοκιμάσῃ τὴν καταρτισθεῖσαν δικαιοπραξίαν ἢ ἀφήσῃ νὰ παρέλθῃ ἄπρακτος ὁ χρόνος τῆς ταχθείσης πρὸς ἔγκρισιν προθεσμίας, οὐδεμία προβαίνει δι' αὐτὸν νομικὴ ἐνέργεια καὶ

Digitized by Google

εἰς οὐδεμίαν ὑποβάλλεται ὑποχρέωσιν ἢ μόνον κατὰ τὸ περιελθὸν εἰς αὐτόν. Ἐπίσης οὔτε διὰ τὸν ἀντιπρόσωπον ἔχει νομικήν τινα ἐνέργειαν ἡ δικαιοπραξία, ἐφ' ὅσον οὗτος οὐχὶ δι' ἑαυτὸν ἀλλὰ διὰ τὸν ἀντιπροσωπευθέντα παρ' αὐτοῦ συνεβλήθη. Δηλωθείσης τῆς ἐγκρίσεως ὁ ἀντιπροσωπευόμενος δὲν δικαιοῦται ν' ἀποδοκιμάσῃ κατόπιν τὴν δικαιοπραξίαν, ὁ δὲ τρίτος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀποχῆς. Ε. Ι. Μ.

ἐγκριτικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἐγκρίνων, ὁ ἀποδεχόμενος: ὁ ἐπικυρῶν «ἡ ἀπόφασις τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ἐγκριτική».

ἔγκριτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐγκρινόμενος, ὁ ἄξιος ἀποδοχῆς, διαπρεπής, ἐξαίρετος: «ἔγκριτος ἰατρός, —φιλόλογος»· || *ἔγκριτοι* (οἱ)· οἱ διαπρέποντες τόπου τινός.

ἐγκρουστὴρ *[Τεχνικ.]*. Ἐν τῇ τεχνικῇ καλοῦνται *ἐγκρουστῆρες* ἐργαλεῖα ἐκ σιδήρου ἢ χάλυβος χρησιμεύοντα διὰ τὸ κτύπημα εἰς μέρος εὑρισκόμενον εἰς τὸ βάθος ὀπῆς ἀντικειμένων ἐκ μετάλλου, ξύλου ἢ λίθου κτλ. Οἱ ἐγκρουστῆρες κοινῶς λέγονται *ζουμπάδες*, ἢ καὶ *καλούπια*, ὅταν δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνωμεν νὰ δώσωμεν ὡρισμένην μορφὴν εἰς τὸ πρὸς ἐπεξεργασίαν ἀντικείμενον. Ἐγκρουστὴρ ἐπίσης καλεῖται καὶ ὁ κοινῶς λεγόμενος *κόκορας* ἢ *λύκος* τῶν κυνηγετικῶν καὶ τῶν παλαιοτέρων πυροβόλων ὅπλων. —Ρ.

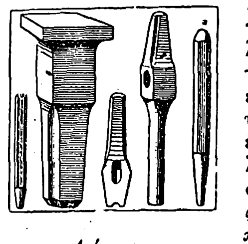

Διάφορα εἴδη ἐγκρουστήρων.

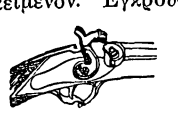

Ἐγκρουστὴρ ὅπλου.

ἔγκρυπτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ κεκρυμμένος ἐντός που: «ἔγκρυπτος εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς».

ἐγκρύπτω· κρύπτω ἐντός τινος, ἐγκλείω.

Ἔγκς (Eggs), ***Ἰωάννης-Ἰγνάτιος***. Ἑλβετὸς ἀρχαιολόγος (1618—1702). Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν Καπουκίνων, ὑπηρέτησεν ὡς ἱερεὺς ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ τῆς Βενετίας, κατόπιν δ' ἐστάλη ὡς ἱεραπόστολος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του ἐμελέτησε τὰ μνημεῖα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, ἐδώρησε πλουσιωτάτην ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς Ἑλβετίας καὶ ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἰγνάτιος ντὲ Ράϊνφελντ* σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἔκθεσις περὶ τῶν ταξιδίων εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ περιγραφὴ πασῶν τῶν ἀποστολῶν τοῦ τάγματος τῶν Καπουκίνων». —Β.

Ἔγκτα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Θράκης ἐν τῇ Ἄνω Μοισίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως (*Πτολεμ.* Γεωγρ. III, 9, 3). Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κεῖται σήμερον ἡ σερβικὴ πόλις Brza-Palanga. Α. Θ. ΣΑΜ.

ἔγκτημα (τό)· τὸ ἐν ἀλλοτρίᾳ χώρᾳ κτῆμα: «ἐγκτήματα κτημάτων διαφέρει· κτήματα μέν ἐστιν ἃ ἔχουσί τινες ἐν τῇ οἰκείᾳ γῇ, ἐγκτήματα δέ, εἰ ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ τινι ὑπάρχει».

ἔγκτησις (ἡ) *[Ἀρχ. Δίκ.]*. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἀκίνητα ἐπὶ ἐδάφους πόλεως ἢ δήμου διαφόρου ἐκείνου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ὁ κάτοχος. Τὰ κτήματα ταῦτα, ἅτινα κατεῖχέ τις ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ, ἐκαλοῦντο *ἐγκτήματα*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς κτήσεις ἐν οἰκείᾳ γῇ, ἐν πατρικῇ γῇ, αἵτινες ὠνομάζοντο *κτήματα*. Ἐν Ἀθήναις μόνον κατόπιν εἰδικοῦ διατάγματος καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἰδιαιτέρου προνομίου ἐχορηγεῖτο τοῖς ξένοις ἔγκτησις γῆς καὶ οἰκίας. Ἡ Σπάρτη ἐχορήγει συνηθέστερον τὸ δικαίωμα (γᾶς καὶ οἰκίας ἔγκτασις), ἐπίσης ἡ Βοιωτία, αἱ Θῆβαι, ὁ Ὀρχομενὸς κλπ. Εἰς τὸν λόγον τοῦ Δημοσθένους «Περὶ στεφάνου» ἀναφέρεται ὁλόκληρον τὸ ψήφισμα τοῦ δήμου τῶν Βυζαντίων καὶ Περινθίων, δι' οὗ ἔδιδον εἰς τοὺς Ἀθηναίους, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν των εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Μακεδονίας, *ἐπιγαμίαν, πολιτείαν* καὶ *ἔγκτησιν*. Δ. Δ.

ἐγκτητικὸν (κατὰ παράλ. τοῦ *τέλος*) *[Ἀρχ. Δίκ.]*. Τὰ κτήματα τὰ περιλαμβανόμενα ἐντὸς τῶν ὁρίων δήμου τινὸς ἀνῆκον εἴτε εἰς τοὺς *δημότας* εἴτε εἰς πολίτας ἐγγεγραμμένους εἰς τὸ μητρῷον ἄλλου δήμου. Οἱ τελευταῖοι ὠνομάζοντο, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς δημότας, *ἐγκεκτημένοι*, κατέβαλλον δὲ φόρον εἰς τὸν δῆμον, ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο τὰ κτήματα. Ὁ φόρος οὗτος ἐκαλεῖτο *ἐγκτητικόν*. Δ. Δ.

Ἐγκυγιὲττ (Eguillette) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος ἐλάσσων (πλάτ. 43°06'Β, μῆκ. 5°53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 151: Toulon) ἐν τῷ ἀχανεῖ τῆς Τουλῶνος κολπίζοντι λιμένι. Τὸ ἀκρωτήριον ἐπιστέφεται ὑπὸ φρουρίου, ὅπως ἐπεστέφετο καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακτήσεως τοῦ λιμένος ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου (βλ. λ. *Γιβραλτὰρ μικρόν*). Σ. Ε. Λ.

ἐγκύκλημα *[Θεατρ.]*· βλ. *ἐκκύκλημα*.

ἐγκύκλιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ κοινὸς καὶ συνήθης: «ἐγκύκλιοι λειτουργίαι», «ἐγκύκλια δίκαια», τὰ εἰς πάντας τοὺς πολίτας κοινὰ δίκαια *(Δημοσθ.)*, «ἡ ἐγκύκλιος καὶ συνήθης ἀγωγὴ τοῖς ἐλευθέροις καὶ τοῖς φιλοσοφοῦσι» *(Στράβ.)*, «ἐπειδὰν ἡ διάνοια τῶν ἐγκυκλίων ἀγαθῶν κορεσθῇ» *(Λουκιαν.)*, «ἐγκύκλιος παιδεία» ἡ γενικὴ μόρφωσις ἡ παρεχομένη εἰς τοὺς ἐλευθέρους πρὶν εἰσέλθωσιν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, κατὰ τὸν λεξικογράφον Ζωναρᾶν: «ἐγκύκλιος (παιδεία)· ἡ γραμματική, ἡ ποιητική, ἡ ῥητορική, ἡ φιλοσοφία, ἡ μαθηματική, καὶ ἁπλῶς πᾶσα τέχνη καὶ ἐπιστήμη διὰ τὸ περιιέναι ταῦτα τοὺς σοφούς, ὡς διά τινος κύκλου»· || καὶ σήμερον «ἐγκύκλιος παιδεία» ἡ γενικὴ μόρφωσις ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἢ ἐπαγγελματικήν· || «ἐγκύλιος διαταγὴ» ἢ ἁπλῶς «ἐγκύκλιος» ὡς οὐσ., ἡ κοινοποιουμένη πρὸς πολλὰς συγχρόνους ἀρχάς· || «ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ» ἡ στελλομένη πρὸς πολλοὺς συγχρόνους ἀνθρώπους· || καθόλου, *ἐγκύκλιος*· πᾶσα ἀναγγελία πρὸς κοινὴν γνῶσιν. Β. Φ.

— *[Διοικ. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐγκύκλιος* ἡ ἔγγραφος ὁδηγία ἡ ἀποστελλομένη ἐκ μέρους τῆς κεντρικῆς διοικήσεως πρὸς τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους ἢ πρὸς ὡρισμένην κατηγορίαν τούτων, δι' ἧς παρέχεται αὐτοῖς ἑρμηνεία τῶν διατάξεων τῶν νόμων καὶ τῶν διαταγμάτων. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐγκυκλίων εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς διοικήσεως. Δὲν εἶναι ὅμως ὑποχρεωτική, οὔτε διὰ τὰ δικαστήρια, οὔτε διὰ τοὺς πολίτας, οἵτινες συνήθως οὔτε λαμβάνουσι γνῶσιν αὐτῶν, καὶ γνωρίζοντες ὅμως ταύτας, δὲν ὑποχρεοῦνται εἰς συμμόρφωσιν. Αἱ ἐγκύκλιοι διαφέρουσι τῶν ὁδηγιῶν, διότι διὰ τῶν τελευταίων τούτων ὑποδεικνύεται ἁπλῶς εἰς τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους ὁ ἐπιστημονικὸς ἢ τεχνικὸς τρόπος τῆς ἐκτελέσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Ε. Ι. Μ.

—***ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ*** *[Κανον. Δίκ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ εἰς ἐκκλησιαστικὰ καθόλου πράγματα ἀφορῶσα ἐπιστολὴ συνόδων πατριαρχικῶν ἢ καὶ ἄλλων αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ ἐπαρχιακῶν, ἔτι δὲ ἀρχιερέων πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοὺς κλῆρον, ὡς καὶ τὸν λαόν. Τοιαύτη ἐγκύκλιος ὑπῆρξε λ.χ. κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἡ πρὸς ἑβδομήκοντα ἐπισκόπους ἐπιστολὴ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου περὶ τοῦ ὑπὸ τῆς συνόδου Ἀλεξανδρείας (320) ἐπιβληθέντος ἀφορισμοῦ τῷ Ἀρείῳ, κατὰ δὲ τὸν Ε' αἰῶνα ἡ πρὸς τοὺς μητροπολίτας καὶ τὸν πάπαν Ρώμης ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γενναδίου τοῦ Α' καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἐνδημούσης συνόδου (459) περὶ σιμωνίας. Παρ' ἡμῖν τὸ ἄρθρον ιθ' τοῦ ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 καταστατικοῦ νόμου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὥριζεν, ὅτι ἐγκύκλιοι τῆς Ἱερᾶς συνόδου καὶ ἄλλα ἔγγραφα αὐτῆς πρὸς πολιτικὰς τοῦ κράτους ἀρχὰς διεβιβάζοντο πρὸς αὐτὰς οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Τὰς ἐγκυκλίους τῆς παρ' ἡμῖν Ἱερᾶς συνόδου ἐξέδωκε τῷ 1877 ὁ ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνὸς Χριστόπουλος, τῷ δὲ 1901 ὁ ἀρχιμανδρίτης Στέφανος Γιαννόπουλος. Τανῦν κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923 καταστατικοῦ νόμου τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, αἱ ἐγκύκλιοι τῆς Ἱερᾶς συνόδου δημοσιεύονται ἐν τῷ ἐπισήμῳ δελτίῳ αὐτῆς. [Περὶ τῶν παπικῶν ἐγκυκλίων βλ. λ. *παπικὰ* γράμματα. Πρβλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1907) σελ. 175, 329 καὶ 331. —*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α' (1927), σελ. 19.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— ***ἐγκύκλιος παιδεία.*** Οὕτω παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις ἐκαλεῖτο ἡ παίδευσις, τὴν ὁποίαν ὤφειλον νὰ λαμβάνουν οἱ τῶν ἐλευθέρων παῖδες, πρὶν εἰσέλθουν εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ἢ ἐπιδοθοῦν εἰς εἰδικήν τινα σπουδήν. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ τοιαύτη παίδευσις *ἐγκύκλιος*, διότι ἦτο κοινὴ καὶ συνήθης εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς τῶν ἐλευθέρων παῖδας, ἐν ὡρισμένῳ δὲ χρονικῷ κύκλῳ ἢ περιόδῳ παρεῖχεν εἰς τοὺς παιδευομένους ἐν διαγεγραμμένοις κύκλοις τὰς ἀναγκαίας ἐκ πασῶν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν γνώσεις. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ μαθήματα, διὰ τῶν ὁποίων συνετελεῖτο ἡ τοιαύτη παίδευσις ἐκαλοῦντο ἐπίσης *ἐγκύκλια παιδεύματα* ἢ *μαθήματα*. Ἦσαν δὲ τὰ μαθήματα τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως κατὰ μὲν τοὺς ἀρχαίους χρόνους τρία, *γράμματα, μουσικὴ* καὶ *γυμναστική*, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα ἑπτά, αἱ λεγόμεναι *ἑπτὰ ἐλευθέριαι τέχναι*, ἡ *γραμματική*, ἡ *διαλεκτική*, ἡ *ῥητορική*, ἡ *γεωμετρία*, ἡ *ἀστρολογία*, ἡ *ἀριθμητικὴ* καὶ ἡ *μουσική*. Καὶ συγγράμματα δὲ κατάλληλα πρὸς τοιαύτην ἐγκύκλιον παίδευσιν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη χρόνων ἤρχισαν νὰ συντάσσουν, ὡς πρῶτος δὲ τοιούτου ἔργου συντάκτης ἀναφέρεται ὁ μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος Σπεύσιππος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὰ διδακτικὰ αὐτοῦ συγγράμματα, τὰ πρὸς διδασκαλίαν τῶν εἰς τὴν σχολὴν αὐτοῦ φοιτώντων προωρισμένα, καλεῖ *ἐγκύκλια φιλοσοφήματα* ἢ καὶ ἁπλῶς *ἐγκύκλια*. Ὅμοια ἐγκύκλια συγγράμματα συνέταξαν παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ὁ Οὐάρρων καὶ ὁ Πλίνιος. Ἡ ἐγκύκλιος παιδεία, ἡ ἄλλως λεγομένη σήμερον *γενικὴ ἐκπαίδευσις*, περιλαμβάνει κατὰ τὴν σημερινὴν διοργάνωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως δύο βαθμῖδας, τὴν *στοιχειώδη* ἢ ἄλλως *δημοτικὴν* καλουμένην *ἐκπαίδευσιν* καὶ τὴν *μέσην ἐκπαίδευσιν*. Ἀμφότεραι αἱ βαθμῖδες παρέχουν εἰς τοὺς παιδευομένους τὰς ἐξ ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν ἀναγκαίας γνώσεις, ἡ μὲν πρώτη ἐν στενοτέρῳ, ἡ δὲ δευτέρα ἐν εὐρυτέρῳ κύκλῳ. Ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς παῖδας πάντων ἐν γένει τῶν πολιτῶν εἰς πάντα σχεδὸν τὰ πεπολιτισμένα κράτη εἶναι μόνον ἡ πρώτη τῆς ἐκπαιδεύσεως βαθμίς. Α. Π. Σ.

ἔγκυκλον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἔφερον αἱ γυναῖκες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔξωθεν τοῦ χιτῶνος, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡς χιτῶνα. Ἐλέγετο ἐπίσης καὶ *ἐπιγονατὶς* καὶ *ἱμάτιον* καὶ *ἡμιδιπλοΐδιον* καὶ *κροκωτίδιον*. Περὶ τοῦ μήκους τοῦ ἐγκύκλου ὁμιλεῖ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν «Θεσμοφοριαζούσαις» (στ. 499), ὅπου περιγράφει τὸν τρόπον, καθ' ὃν γυνή τις, ἀφοῦ ἀπέκρυψεν ὑπὸ τὸ ἔγκυκλον τὸν ἐραστήν της, ἐσήκωσεν αὐτὸ κατόπιν πρὸς τὰ ἄνω, οὕτως ὥστε ἐκάλυψε διὰ τῶν μεγάλων παρυφῶν του τὸν ἐραστήν, ὅστις οὕτω κατώρθωσε νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐμφανισθέντος συζύγου καὶ νὰ διαφύγῃ. Δ. Δ.

— *[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἔγκυκλα* σιδηροτροχιαὶ λεῖαι, προσηλωμέναι μονίμως εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ τὰ ὑποστρώματα τῶν πυροβολείων τῶν πολεμικῶν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, πάντως δὲ πρὸ τῶν κανονοθυρίδων, διὰ τήν, διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς τριβῆς ὑπὸ τοὺς τροχοὺς τοῦ ἅρματος ἢ τοῦ κιλλίβαντος, εὐχερεστέραν τῶν τότε πυροβόλων πλαγίαν σκόπευσιν. Εἰς τὰ κατόπιν μετὰ κεντρικοῦ πυροβολείου παλαιὰ πολεμικὰ τὰ ἔγκυκλα καθίσταντο πολυσυνθετώτερα, ἀπαρτιζόμενα ἀπὸ πλείονα τεμνόμενα ἀμοιβαίως κυκλικὰ τμήματα, ὧν τὰ κέντρα συνέπιπτον πρὸς τοὺς ἑκάστοτε χρησιμοποιουμένους πόλους στροφῆς, αἱ δὲ περιφέρειαί των ἐγένοντο ὀδοντωταὶ (à crémallère) διὰ τὴν εὐχερεστέραν στροφὴν τοῦ κιλλίβαντος ἢ τοῦ ὑποστάτου μέσου ἀλληλουχοῦντος ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, (pignon) ἐστερεωμένου ἐπὶ τῆς ἐσχάρας. Σ. Ε. Λ.

ἐγκυκλοπαιδεία (ἡ). Οὕτω φαίνεται ὅτι ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις τὸ σύνολον τῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐνέπρεπον εἰς κάθε ἐλεύθερον πολίτην πρὸ ἢ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς εἰδικῆς αὐτοῦ παιδεύσεως. Τὸν ὅρον δὲν ἀπαντῶμεν οὕτω παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι συγγραφεῦσιν, ἀλλὰ πάντοτε ἀναλελυμένως ὡς «ἐγκύκλιον παιδείαν»· παρὰ τοῖς Λατίνοις πρώτοις εὑρίσκεται ὁ τύπος *ἐγκυκλοπαιδεία*: «omnia... quae Graeci τῆς ἐγκυκλοπαιδείας vocant» (*Plin.* Hist. Nat. praef.), ἐπικρατεῖ δὲ ὁριστικῶς μόλις μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐκ τῆς πρώτης ταύτης σημασίας ἐξήχθη ἡ σήμερον μᾶλλον ἐν χρήσει, ἡ δηλοῦσα ἔργον περιλαμβάνον τὸ σύνολον τῶν ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων χρησίμων εἰς τὸν ἄνθρωπον γνώσεων. Κατ' ἀναλογίαν ὀνομάζομεν οὕτω καὶ τὰ στοιχεῖα ἑκάστης ἐπὶ μέρους ἐπιστήμης, οἷον ἐγκυκλοπαιδεία τῆς φιλολογίας, τῆς τέχνης κλπ., κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν κάτοχον μεγάλου ποσοῦ ποικίλων γνώσεων, τὸν ἄλλως *ἐγκυκλοπαιδικόν*.

Εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν συγχέονται συνήθως τὰ πραγμάτων ἑρμηνευτικὰ λεξικά, τὰ ἄλλως *ἐγκυκλοπαιδικὰ* καλούμενα, πρὸς τὰς *ἐγκυκλοπαιδείας*· ἡ σύγχυσις ὀφείλεται ἰδίως εἰς τὴν ὁμοιότητα μορφῆς μεταξὺ τῶν δύο συστημάτων, καθ' ὅσον ἐκτὸς τῶν παλαιοτέρων ἐγκυκλοπαιδειῶν καί τινων σπανίων νεωτέρων ἐξαιρέσεων, πᾶσαι αἱ ἐγκυκλοπαιδεῖαι ἀκολουθοῦν σήμερον ἀλφαβητικὴν κατάταξιν τῶν ἄρθρων. Αἱ διαφοραὶ ὅμως μεταξὺ τῶν δύο εἶναι ὄχι μόνον συστηματικαί, καθὼς παρετήρει ἤδη ὁ ντ' Ἀλαμπέρ, εἰς τὸν πρόλογον τῆς Γαλλικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ περιεχομένου, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἀναγκαίως διάφορον ἔκτασιν αὐτῶν. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ δώσωμεν τὸν ἑξῆς τελικὸν ὁρισμόν: *ἐγκυκλοπαιδεία* εἶναι ἔργον γενικοῦ περιεχομένου, ἀποβλέπον εἰς τὴν διατύπωσιν καὶ διάδοσιν τῶν ἀρχῶν πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, οἷαι ἐμφανίζονται καθ' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον.

Οὕτω θεωρουμένη ἡ *ἐγκυκλοπαιδεία*, εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ· ὅσῳ δὲ ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν σημερινὴν διαφοροποίησιν τῶν ἐπιστημῶν, τόσον συχνότερον ἀπαντῶμεν ἐγκυκλοπαιδικὰ πνεύματα, ἐξόχους δηλονότι σοφούς, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον μόνοι τὸ σύνολον τῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς των καὶ διετύπωσαν αὐτάς. Καὶ ἐκτὸς μὲν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ κύκλου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἔργα συγκεντροῦντα ἐν ἑνὶ τὸ σύνολον τῶν γνώσεων ἀναφέρονται παρὰ τοῖς Σίναις καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις, ὡς ἡ «Σαν Τσαΐ Τα», ἐξ 130 τόμων, ἡ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἱερεῦσιν ἀναφερομένη ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως κ.τ.λ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἄνευ ὑπερβολῆς τινος, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀρχαιοτάτην ἐγκυκλοπαιδείαν τοῦ Ἡσιόδου τὸ ποίημα «Ἔργα καὶ Ἡμέραι»· τόσος εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν

Digitized by Google

παντοειδῶν γνώσεων καὶ τῶν φυσικῶν, ἠθικῶν καὶ πρακτικῶν διδαγμάτων· πραγματικῶς δὲ τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» ἔχει ἓν προσέτι οὐσιῶδες γνώρισμα τῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν, τὸν διδακτικὸν δηλονότι χαρακτῆρα.

Οἱ φυσικοὶ φιλόσοφοι, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἐποχήν των ἔχει ἤδη προχωρήσει ἱκανῶς ὁ καταμερισμὸς τῶν ἐπιστημῶν, εἶναι πνεύματα ἐγκυκλοπαιδικά. Ὁ Θαλῆς ἠσχολεῖτο περὶ τὰ ἠθικά, τὰ πολιτικά, τὰ ἀστρονομικά, τὰ μαθηματικά, τὰ φυσικά· γενικῶς δὲ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἠκολούθησαν οἱ Ἴωνες καὶ οἱ πυθαγόρειοι. Κατ' ἐξοχὴν ἐγκυκλοπαιδικὸς τῶν πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους χρόνων θεωρεῖται ὁ Δημόκριτος, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι «ἔοικε περὶ ἁπάντων φροντίσαι» καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Πλάτων, ἢ κάλλιον οἱ «Ἀντερασταί», παραβάλλουν πρὸς πένταθλον· «τὰ γὰρ φυσικὰ καὶ τὰ ἠθικὰ ἤσκητο, προσθέτει ὁ σχολιαστής, ἀλλὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ τοὺς ἐγκυκλίους λόγους καὶ περὶ τεχνῶν πᾶσαν εἶχεν ἐμπειρίαν». Καὶ οἱ σοφισταὶ ὅμως δὲν ὑστέρησαν εἰς ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας καὶ ἐδίδασκον· τινὲς μάλιστα τούτων ἐκαυχήθησαν ὅτι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διδάξωσι περὶ παντός. Πάντες ὅμως οἱ ἀνωτέρω ἀναφερθέντες, ἐπειδὴ τὰ ἔργα των ἀπωλέσθησαν, δὲν δύνανται νὰ μᾶς διαφωτίσουν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς συνόλου γνώσεως τῶν χρόνων των. Ὁ πρῶτος, ὁ σχεδὸν συστηματικῶς συντάξας ἐγκυκλοπαιδείαν, εἶναι ὁ Ἀριστοτέλης. Τὸ ἔργον του, διασωθέν, ἔχει ἀνυπολόγιστον ἀξίαν, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχει στοιχεῖα πρωτότυπα, τὰ ὁποῖα μᾶς πείθουν διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ συγγραφέως, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέχει πλήρη εἰκόνα τῆς ἐπιστήμης τοῦ καιροῦ του. Ἕτερος, τοῦ Πλάτωνος μαθητής, ὁ Σπεύσιππος, φέρεται πρῶτος γράψας ἐγκυκλοπαιδείαν συστηματικήν. Τὸ τοιοῦτον, κρίνοντες καὶ ἐκ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζησε καὶ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ θεωριῶν, δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν ἀπίθανον. Ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων διάθεσιν ἐγκυκλοπαιδικὴν ἀνευρίσκομεν ἰδίως εἰς τὰ διάφορα «ἀρέσκοντα», τὰς «δόξας» (βλ. λ. *δοξογράφοι*), ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα συνεκεντροῦντο αἱ ἐπὶ παντοίων φυσικῶν καὶ φιλοσοφικῶν προβλημάτων γνῶμαι τῶν παλαιοτέρων. Ἡ διάσπασις τῶν ἐπιστημῶν ἔχει προχωρήσει τόσον, ὥστε τὰς πραγματικὰς ἐγκυκλοπαιδείας νὰ μὴ δύναται νὰ συντάξῃ εἷς μόνος ἄνθρωπος, καθὼς πρίν. Ἀντιθέτως τὰ *λεξικὰ* (βλ. λ.), εἴτε καθαρῶς γλωσσικὰ (γλωσσάρια κλπ.), εἴτε καὶ πραγμάτων ἑρμηνευτικά, λαμβάνουν μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν. Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως καὶ οἱ ὀπαδοί του —ἐὰν δὲν ἐμιμήθησαν καὶ αὐτοὶ ἄλλους παλαιοτέρους— διὰ τῶν «Προβλημάτων», τῶν «Θαυμασίων ἀκουσμάτων», γίνονται εἰσηγηταὶ νέου εἴδους, συμφώνου πρὸς τὸ φιλοπερίεργον πνεῦμα τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων. Τὰ διάφορα «θαυμάσια ἀκούσματα», τὰ πλημμυρήσαντα τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, τὰ «Φαινόμενα», τὰ «Παράδοξα», τὰ «Συμποσιακά», οἱ «Στρωματεῖς» κττ., ὑπὸ ποικίλους τίτλους ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχουν: νὰ δώσουν εἰς τὸν ἀναγνώστην πλῆθος γνώσεων εἰλημμένων εἴτε ἐκ μιᾶς ἐπιστήμης εἴτε ἐκ διαφόρων, ὑπὸ μορφὴν ἐνδιαφέρουσαν καὶ εὐάρεστον. Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος, Ἀλέξανδρος ὁ πολυΐστωρ, Δίδυμος ὁ Χαλκέντερος καὶ πλῆθος ἄλλων λογίων ἀσχολοῦνται κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους περὶ τὰς τοιαύτας συγγραφάς.

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους παρατηρεῖται ἡ ἰδία ἄνθησις ἐγκυκλοπαιδικῶν ἔργων· ἡ δοξογραφία ἐξακολουθεῖ ἐπίσης ἀκμάζουσα, καθὼς καὶ ἡ λεξικογραφία, λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστί. Ὁ Οὐάρρων φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον ἐγκυκλοπαιδικῶν πνευμάτων τῆς περιόδου ταύτης. Ἀξιόλογα ἐπίσης ἐγκυκλοπαιδικὰ πονήματα ἔγραψαν ὁ Πλίνιος («Φυσικὴ ἱστορία»), ὁ Φαβωρῖνος (τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἐτιτλοφορεῖτο χαρακτηριστικῶς «Παντοδαπὴ ἱστορία»), ὁ Πολυδεύκης («Ὀνομαστικόν»), ὁ Αἰλιανὸς («Ποικίλη ἱστορία»), ὁ Ἀθήναιος («Δειπνοσοφισταί»), κ. ἄ. Περὶ τὸ 415 μ. Χ. ὁ Μαρτιανὸς Καπέλλα ἐδημοσίευε τὸ «Satiricon» του, ὅπου ἀκολουθῶν τὸν Οὐάρρωνα διῄρει τὴν ὕλην του εἰς 7 κλάδους (τὰ ἀπ' αὐτοῦ ἑπτὰ ἐλευθέρια μαθήματα), ἐξαντλῶν οὕτω πᾶν ὅ,τι ἐχρειάζετο νὰ γνωρίσῃ ὁ ἰδιώτης.

Τὸ Βυζάντιον ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κληρονομήσει τὴν πρὸς γενικὰς γνώσεις ἔφεσιν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐκεῖ αἱ ἐγκυκλοπαιδεῖαι ἦσαν πολλαί. Ἰδιαιτέρως κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα τὸ ρεῦμα εἶναι τόσον ἰσχυρόν, ὥστε ὁ Κρουμβάχερ θεωρεῖ ὅτι πρέπει νὰ ὀνομασθῇ οὗτος «αἰὼν τῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν». Τὰ ἔργα τῶν Βυζαντινῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν (μεταξὺ τούτων ἀναφέρομεν τὸν Σουίδαν, τὸν Ψελλὸν κ. ἄ.) χαρακτηρίζει ἰδίως ἡ ἀπὸ τοῦ στενοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος ἀνεξαρτησία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Ἀντιθέτως, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, εἰς τὴν Δύσιν ὅσα ἔργα δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἐγκυκλοπαιδεῖαι, ἐγράφησαν, σχεδὸν ὅλα, ὑπὸ πνεῦμα καθαρῶς ἐκκλησιαστικόν. Τοῦ Ἰσιδώρου Σεβίλλης τὸ ἔργον «Origines» ἢ κάλλιον «Etymologiae», τοῦ περιφήμου Rabanus Maurus τὸ «De universo», τὸ τεράστιον «Speculum magnum» τοῦ Βικεντίου τοῦ ἐκ Μπωβαὶ (ὅπερ περιλαμβάνει: ἐπιστήμην, θεολογίαν, ἱστορίαν καὶ ἠθικήν), τοῦ Brunetto Latini «Li Livres dou Tresor», γραφὲν γαλλιστὶ τὸ πρῶτον, τοῦ Βαρθολομαίου ἐκ Γκλάνβιλλ τὸ «De proprietatibus rerum» (ἐκ τῶν μᾶλλον ἀναγνωσθέντων καὶ μεταφρασθέντων ἔργων τοῦ μέσου αἰῶνος), καὶ ἄλλα τινά, ἐξέρχονταί πως τοῦ γενικοῦ κανόνος· ἐξαιρετικῶς ὅμως ἐπικυροῦται οὗτος, ἂν κατατάξωμεν εἰς τὰς ἐγκυκλοπαιδείας τὰς ἀπειροπληθεῖς «Summas» αἱ ὁποῖαι εἶχον πλημμυρήσει τὸν δυτικὸν μεσαίωνα (πρὸς τὴν κίνησιν ταύτην ξένας θὰ θεωρήσωμεν τῶν Ἀράβων, ὡς τοῦ Ἀλφαραμπὶ κ. ἄ. τὰς ἐγκυκλοπαιδείας). Δι' οὓς ἀνεφέραμεν λόγους, τὴν ἀκολουθήσασαν κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἄνθησιν τῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν πρέπει ν' ἀποδώσωμεν μᾶλλον εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς παρὰ εἰς τοὺς δυτικούς. Τῶν ἔργων ὅμως τούτων, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξεταζομένων, ἡ ἀξία εἶναι πολὺ μικρά. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ ἀφύπνισις ποικιλωτέρων ἐνδιαφερόντων καὶ διάφοροι ἄλλοι λόγοι συντείνουν εἰς τὸν ταχύτατον πολλαπλασιασμὸν τῶν τε ἐγκυκλοπαιδειῶν καὶ τῶν λεξικῶν. Κυριώτεραι ἐγκυκλοπαιδεῖαι τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἡ τοῦ Γ. Ράϊς («Margarita philosophica») καὶ τοῦ Ρ. Μαφφεῖ τοῦ Οὐολτερρανοῦ («Commentarii Urbani»), διὰ τῶν ὁποίων εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν μέχρι τότε ἐγκυκλοπαιδειῶν. Νῦν ὅμως ἡ ἐγκυκλοπαιδεία, εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς ἔκτασιν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γραφῇ ὑπὸ ἑνὸς καὶ μόνου ἀνδρός· διὰ τοῦτο παρὰ τὰς μεγάλας ἐγκυκλοπαιδείας, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν νέαν ὤθησιν, συγγραφόμεναι πλέον παρὰ πολλῶν εἰδικῶν, δημιουργεῖται νέον εἶδος, τὸ τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν λεξικῶν, λεξικῶν δηλονότι εἰς τὰ ὁποῖα ἱκανὸν μέρος καταλαμβάνει τὸ πραγματικὸν μέρος (περὶ τούτων βλ. λ. *λεξικόν*).

Τρεῖς ἐγκυκλοπαιδεῖαι ἀποτελοῦν σταθμοὺς προόδου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους· σπουδαιοτάτη πασῶν εἶναι ἡ «Γαλλικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», δοῦσα τὸ ὄνομά της εἰς τοὺς *ἐγκυκλοπαιδικοὺς* (βλ. λ.). Αὕτη ὑπάρχει μοναδικὴ ἀπὸ ἀπόψεως συνεργατῶν, ἐπιδράσεως καὶ ὠργανωμένης προσπαθείας μιᾶς ὁμάδος, ὅπως ἐπιβάλῃ τὰς ἰδέας της. Κατ' ἀρχὰς ἐπρόκειτο νὰ εἶναι μία ἁπλῆ μετάφρασις ἀγγλικοῦ ἔργου, τῆς «Κυκλοπαιδείας» τοῦ Τσάμπερς (1728, β' ἔκδ. 1738), τὴν ὁποίαν οἱ ἐκδόται Μπριασσὸν καὶ Λεμπρετὸν εἶχον ἀναθέσει καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου εἰς τὸν Ἄγγλον Ἰω. Μὶλλς βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Γ. Σέλλιους. Ἡ συμπεριφορὰ ὅμως τῶν ἐκδοτῶν ἀπέναντι τοῦ Μὶλλς φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἡ πρέπουσα, ἐνῷ δὲ ὅλα εἶχον τακτοποιηθῆ καὶ εἶχε συγκεντρωθῆ ἱκανὸς ἀριθμὸς συνδρομητῶν, ἠναγκάσθη ὁ Μὶλλς νὰ ἀποχωρήσῃ ἐπανερχόμενος εἰς Ἀγγλίαν. Οἱ ἐκδόται ἔμενον ἐκτεθειμένοι, διότι εἶχον ἀναλάβει θετικὰς ὑποχρεώσεις ἔναντι τῶν συνδρομητῶν· τότε προσέφυγον εἰς τὸν σοφὸν Gua de Malves, ὅστις ἐπιπολαίως δεχθεὶς καὶ προτείνας μάλιστα σημαντικὰς μεταβολὰς καὶ ἐπαύξησιν τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, ἀπεχώρησε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν συστήσας τὸν Ντιντερό. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἤρχισεν ἡ πραγματικὴ ἱστορία τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας», ἥτις καὶ τίτλον μετήλλαξε (ἐπρόκειτο νὰ ἐκδοθῇ ὡς «Encyclopédie ou dictionnaire universel des arts et des sciences», καὶ ἐκυκλοφόρησεν ὡς «Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers») καὶ προνόμιον νέον ἔλαβε, μεταβληθεῖσα εἰς ἔργον ὅλως πρωτότυπον. Μὲ ἑξαετῆ καθυστέρησιν ἀπὸ τῆς ταχθείσης κατ' ἀρχὰς προθεσμίας, ἐκυκλοφόρησε τῷ 1751 ὁ πρῶτος τόμος. Καὶ μετὰ ταῦτα ὅμως αἱ δυσκολίαι τὰς ὁποίας συνήντα ἡ ἔκδοσις ἦσαν συνεχεῖς: τὸ κράτος κατ' ἐπανάληψιν διέκοψε ταύτην, διάφοροι δικαστικαὶ δυσχέρειαι ἀνεφύησαν, καὶ μόλις τῷ 1772 ἐκυκλοφόρει ὁ εἰκοστὸς ὄγδοος καὶ τελευταῖος τόμος (τὸ ἔργον περιελάμβανε 17 τόμους ὕλης καὶ 11 πινάκων). Ἀπὸ τοῦ 1776 μέχρι τοῦ 1777 ηὔξησε κατὰ πέντε τόμους συμπληρωμάτων καὶ τῷ 1780 ἐτελειώθη διὰ τόμου εὑρετηρίου. Ἡ ἔκδοσις εἶχε περατωθῆ μόνον χάρις εἰς τὴν ἐνεργὸν μυστικὴν ὑποστήριξιν πλείστων προσωπικοτήτων. Ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία» συνεδέθη μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Ντιντερὸ καὶ τοῦ ντ' Ἀλαμπέρ, τοῦ συντάξαντος τὸν περίφημον πρόλογον. Πραγματικῶς ὅμως εἶναι ἔργον ὁμαδικόν: ἐκτὸς τῆς μακροτάτης σειρᾶς τῶν συνεργατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους συγκαταλέγονται ὁ Βολταῖρος, ὁ Μαρμοντέλ, ὁ Μοντεσκιέ, ὁ ντ' Ὀλμπάχ, ὁ Τυργκό, ἑνιαῖον πνεῦμα διέπει τὰς σελίδας τοῦ ἔργου, τὸ πνεῦμα τοῦ γαλλικοῦ διαφωτισμοῦ.

Βεβαίως ὁ Ντιντερὸ ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τοῦ ἔργου, καὶ ὅπως διεξεδίκησεν ὑπερηφάνως τὰς εὐθύνας δι' αὐτό, δικαιοῦται καὶ νὰ κριθῇ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντως ὁ ὄγκος τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας» καλύπτει κατὰ πολὺ κάθε ὄνομα ἰδιαίτερον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης θεωρεῖται ὅτι ἐπεκράτησεν ἡ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἤδη ἀρξαμένη ἀλφαβητικὴ κατάταξις τῶν λημμάτων.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς «Γαλλικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» ἐπανέφερεν ἐξ ἀντανακλάσεως τὸ ἐνδιαφέρον ἐν Ἀγγλία, ὅπου εἶδε τὸ φῶς ἕτερον μέγα ἔργον, τὸ πρότυπον ἴσως πασῶν τῶν Ἐγκυκλοπαιδειῶν, ἡ «Βρεττανικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» («The Encyclopaedia Brittanica». Αὕτη ἐξεδόθη «ὑπὸ ἑταιρείας εὐγενῶν ἐν Σκωτίᾳ, τυπωθεῖσα ἐν Ἐδιμβούργῳ ὑπὸ τοῦ Α. Μπὲλλ καὶ Κ. Μακφάρκουαρ καὶ πωλουμένη ὑπὸ τοῦ Κολὶν Μακφάρκουαρ ἐν τῷ τυπογραφείῳ του, ἐν τῇ ὁδῷ Νίκολσον». Ἐκυκλοφόρει εἰς φυλλάδια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο πρῶτα ἐξεδόθησαν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1768. Τὸ ὅλον ἔργον ἀπετελέσθη ἐξ 100 φυλλαδίων, συμπληρωθὲν τῷ 1771 καὶ κυκλοφορῆσαν εἰς τρεῖς τόμους, σχήματος 4ου, ἐκ 2670 σελίδων καὶ 160 εἰκόνων, ὀφειλομένων εἰς τὸν Ἀνδρέαν Μπέλλ. Ἡ «Βρεττανικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» ἐξεδόθη μὲ σύστημα ἐντελῶς διάφορον τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρησιμοποιηθέντων, τὸ ὁποῖον συνίστατο εἰς τὴν ἐν ἑνὶ ἄρθρῳ ἐξαντλητικὴν πραγμάτευσιν ἑκάστου ἐπιστημονικοῦ κλάδου. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀπετέλει συγχώνευσιν τοῦ συστήματος τοῦ Ντὲ Γκαίτλαγκον μετὰ τοῦ κοινῶς παραδεδεγμένου συστήματος.

Ἡ δευτέρα ἔκδοσις τῆς «Βρεττανικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη 1777—1784 εἰς 10 τόμους, ἡ τρίτη (1788—1797) εἰς 18 τόμους, ἡ τετάρτη (1801—1810) εἰς 20 τόμους, ἡ πέμπτη (1815—1817) εἰς 20, ἡ ἕκτη (1823—1824) εἰς 20 τόμους, ἡ ἑβδόμη (1830—1842) εἰς 21 τόμ., ἡ ὀγδόη (1853—1860) εἰς 22 τόμ., ἡ ἐνάτη (1875—1889) εἰς 25 τόμ., ἡ δεκάτη (1902—1903) ἀπετέλεσεν ἀνατύπωσιν τῶν 25 τόμων τῆς ἐνάτης μετὰ 11 συμπληρωματικῶν τόμων, ἡ ἑνδεκάτη (1910—1911) εἰς 29 τόμους, ἡ δωδεκάτη (1922) ἀπετέλεσεν ἀνατύπωσιν τῶν 29 τόμων τῆς ἑνδεκάτης μετὰ 3 νέων συμπληρωματικῶν τόμων, ἡ δεκάτη τρίτη ἐγένετο τῷ 1926 καὶ περιέλαβε τὴν δωδεκάτην μετὰ τριῶν νέων συμπληρωματικῶν τόμων. Τέλος ἡ δεκάτη τετάρτη ἔκδοσις ἐγένετο τῷ 1929 εἰς 24 τόμους ἐπὶ νέας ὅλως βάσεως. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἀποτελεῖ πλήρη ἀναθεώρησιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν προηγουμένων, μετ' ἀφθονωτέρου λεξιλογίου, περιορισμοῦ τῶν μεγάλων ἄρθρων, αὐξήσεως τῶν μικροτέρων καὶ μεγαλυτέρας προσοχῆς εἰς τὰς πρακτικὰς γνώσεις. Ἡ ἔκδοσις εἶναι πολυτελεστάτη, μετ' ἀφθόνων ἐγχρώμων εἰκόνων, πινάκων καὶ χαρτῶν καὶ ἐγένετο διὰ νεωτάτων καὶ τελειοτάτων μηχανικῶν μέσων.

Τρίτον μνημειῶδες ἐγκυκλοπαιδικὸν ἔργον θεωρεῖται ἡ γαλλικὴ «Μεγάλη Ἐγκυκλοπαιδεία» (La Grande Encyclopédie). Αὕτη ἐξεδόθη ἀπὸ τοῦ 1886 μέχρι τοῦ 1903 εἰς 31 τόμους ὑπὸ ἑταιρείας σοφῶν καὶ λογίων, ἥτις ἐσχηματίσθη τῷ 1882 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Καμὶλλ Δρεϋφοὺς καὶ τοῦ ἐκδότου Μπαίρ. Ἡ ἔκδοσις διηυθύνετο ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ δώδεκα μελῶν, τὰ ὁποῖα διηύθυνον ἕκαστον καὶ ἀπὸ ἕνα κλάδον. Ἡ «Μεγάλη Ἐγκυκλοπαιδεία» ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας» τοῦ Ντιντερὸ καὶ ντ' Ἀλαμπὲρ καὶ μὲ πρότυπον τὸ γερμανικὸν λεξικὸν τοῦ Μπροκχάους. ἀκολουθήσασα σύστημα λίαν ἐκτεταμένης ἀναπτύξεως τῶν ἄρθρων, μετ' ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἰς τὰ καθαρῶς ἐγκυκλοπαιδικὰ θέματα. Ἡ πρώτη ἀναλαβοῦσα τὸ ἔργον τοῦτο ἑταιρεία δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ φέρῃ εἰς πέρας, συνεπείᾳ χρεωκοπίας. Μετὰ προσωρινὴν διακοπὴν ἡ ἔκδοσις ἐσυνεχίσθη καὶ συνεπληρώθη ὑπὸ νέας ἑταιρείας. Ἐκτὸς τῶν ἔργων τούτων ἄξιαι λόγου ἐγκυκλοπαιδεῖαι εἶναι: α') ἡ γαλλικὴ τοῦ Πανκούκ, ἀνασύνταξις ἐν μέρει τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας», δημοσιευθεῖσα εἰς 166 τόμους ἀπὸ τοῦ 1781 μέχρι τοῦ 1832· τὰ ἄρθρα αὐτῆς ἀκολουθοῦν τάξιν ἐσωτερικὴν καὶ οὐχὶ ἀλφαβητικήν· πολλὰ ἄρθρα τῆς παλαιᾶς «Ἐγκυκλοπαιδείας» ἀνεδημοσιεύθησαν εἴτε αὐτούσια εἴτε κατόπιν ἀναθεωρήσεως· β') ἡ γερμανική, ὑπὸ Ἔρς καὶ Γκρόμπερ, τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοσις ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1818 ἔφθασε τοὺς 167 τόμους τῷ 1890. Κλασσικὰ ὅμως ἔργα θεωροῦνται τοῦ Brochhaus καὶ τοῦ Meyers τὰ *λεξικὰ* (βλ. λ.)· γ') ἡ ἐκδιδομένη ἔτι καὶ νῦν ἱσπανικὴ ὑπὸ τοῦ οἴκου Espasa ἀρξαμένη τῷ 1905 καὶ περιλαμβάνουσα τὸν Ἰούλιον τοῦ 1929 τόμους 66· δ') ἡ ρωσικὴ «Μεγάλη Σοβιετικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», ἥτις ἀρξαμένη νὰ ἐκδίδεται ἀπὸ τοῦ 1926 θ' ἀπαρτισθῇ ἐκ 50 τόμων μικροῦ σχήματος. Μέχρι τῆς σήμερον ἔχουσιν ἐκδοθῆ ταύτης 10 τόμοι, συντεταγμένοι κατὰ τὴν γαλλικὴν τοῦ Ντιντερὸ κλπ. καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν Ρωσίᾳ κρατουσῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων, καὶ ε') ἡ «Ἰταλικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» (Enciclopedia Italiana), ἀρξαμένη νὰ ἐκδίδεται τῷ 1929 μὲ τὴν ἀρωγὴν τοῦ δημοσίου ὑπὸ τοῦ ἰνστιτούτου Τζιοβάννι Τρεκκάνι, καὶ μέλλουσα νὰ συμπληρωθῇ ἐντὸς ἐννεαετίας εἰς 36 τόμους. Περὶ τῆς ἀνὰ χεῖρας Ἐγκυκλοπαιδείας βλ. λ. *Ἑλλάς*. —Δ.

ἐγκυκλοπαιδικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς ἐγκυκλίου παιδείας κάτοχος, ὁ τυχὼν γενικῆς παιδεύσεως, ὁ κατέχων γενικὰς καὶ θεμελιώδεις γνώσεις παντὸς τοῦ ἐπιστητοῦ: «ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωσις εἶναι ἀναγκαῖον ἐφόδιον τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός», «ἄνθρωπος ἐγκυκλοπαιδικός».—Ἐπίρρ. ***ἐγκυκλοπαιδικῶς***.

— **ἐγκυκλοπαιδικοὶ** (οἱ) (Encyclopédistes) *[φιλοσ.]*. Οὕτω καλοῦνται οἱ συγγραφεῖς τῆς κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα συνταχθείσης «Γαλλικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας», εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας συμμετέσχον

Digitized by Google

οἱ μεγαλύτεροι φιλόσοφοι τῆς Γαλλίας: ὁ ντ' Ἀλαμπέρ, ὁ Ντιντερό, ὁ Βολταῖρος, ὁ Μοντεσκιὲ κτλ. Κατὰ τὸ ἔτος 1750 ἡ Γαλλία παρουσίαζε τὸ λυπηρὸν θέαμα ἀνισχύρου κυβερνήσεως, ἥτις ὑφίστατο τὴν ἐπίδρασιν κοινῆς γνώμης κατὰ πολὺ ἰσχυροτέρας αὐτῆς. Ἡ φιλοσοφία εἶχε λάβει τόνον ἀποφασιστικῶς ἐπιθετικόν, προσπαθοῦσα νὰ ἐκτοπίσῃ τὰς παλαιὰς πεποιθήσεις, τοὺς παλαιοὺς θεσμοὺς καὶ τὰ παλαιὰ ἔθιμα. Τὸ βραδύτερον ὀνομασθὲν «φιλοσοφικὸν κόμμα» (parti philosophique) εἶχεν ἤδη σχεδὸν συγκροτηθῆ. Τοῦ ἔλειπε μόνον τὸ λάβαρον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύναντο νὰ συσπειρωθῶσι τὰ μέλη του καὶ νὰ παράσχωσιν εἰς τὰς ἰδέας των τὴν ὁμαδικὴν ἐκείνην δύναμιν, ἥτις μόνη δημιουργεῖ τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα. Ὡς τοιοῦτον λάβαρον ἐχρησίμευσεν ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία». Τὸ ὅτι ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία» ἐξεπροσώπει ἰδέας καὶ ἀρχὰς ἐχθρικὰς πρὸς τοὺς θεσμοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἑρμηνεύει προσηκόντως τὰ κωλύματα, ἅτινα συνήντησε κατὰ τὴν δημοσίευσίν της. Τοιουτοτρόπως ἡ ἱστορία τῶν κωλυμάτων τούτων καὶ τῶν ἀντιδράσεων, ἃς ἠναγκάσθη ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ ῥηξικέλευθον τοῦτο ἔργον, εἶναι ἓν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων σημείων τῆς ἱστορίας τῶν σχέσεων τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν φιλολογίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ καὶ ὁ Ντιντερὸ ἀνέλαβον προσωπικῶς τὴν εὐθύνην ὁλοκλήρου τοῦ ἔργου, προσεπάθησαν δὲ νὰ προσλάβωσιν εἰς τὴν σύνταξιν αὐτοῦ τοὺς σπουδαιοτέρους διανοουμένους τῆς ἐποχῆς. Οὕτως εὑρίσκομεν μεταξὺ τῶν συντακτῶν τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας» ἐν πρώτοις τὸν Ντυμαρσαί, τὸν Ντωμπαντόν, τὸν Ρουσσώ, ὅστις ἐπραγματεύθη τὸ ἄρθρον *μουσική*, τὸν Μπυφόν, συντάκτην τοῦ ἄρθρου *φύσις*, καὶ τὸν ντὲ Ζωκούρ, ὅστις συνέταξε μετὰ παραδειγματικῆς ἐμβριθείας καὶ βαθύτητος πάντα τὰ ἄρθρα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν κυρίως φυσικὴν καὶ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν. Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ τρίτου τόμου συνειργάσθησαν ὁ Χόλμπαχ, ὁ Λὰ Κονταμίν, ὁ Μαρμοντὲλ καὶ ὁ Λαγκλὲ Ντυφρενουά, ὁ συντάξας τὸ ἄρθρον *ἱστορία*. Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ τετάρτου τόμου συνεργάται τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας» ὑπῆρξαν, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ὁ Ντυκλό, ὁ Μπουλανζέ, ὁ Βολταῖρος, δημοσιεύσας σειρὰν ἄρθρων, ὁ Μοντεσκιέ, ὅστις ἐδημοσίευσε μίαν καὶ μόνην μελέτην, ὁ κόμης ντὲ Τρεσάν, ὁ πρόεδρος ντὲ Μπρός, ὁ ἀββᾶς Μορελλέ, ὁ Ντανβίλ, ὁ Καινέ, ὁ Νέκκερ καὶ ὁ Τυργκό, ὅστις συνέταξεν ἄρθρον περὶ τοῦ *βάμβακος*. Ὁ πρῶτος τόμος, ἀναγγελθεὶς μετὰ μεγάλου θορύβου καὶ πομπωδῶν διαφημίσεων, ἐδημοσιεύθη τῷ 1751, ἦτο δ' ἀφιερωμένος εἰς τὸν κόμιτα ντ' Ἀρζαντόν. Τὸ περιεχόμενον ἄρθρων τινῶν ἐσκανδάλισεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν κλῆρον, ἰδίᾳ δὲ τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν, οἵτινες ἤρξαντο ἐγείροντες σοβαρὰς ἐναντίον τοῦ ἔργου ἀντιδράσεις. Ὅθεν ἡ κυβέρνησις διέταξε τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία» εἶχεν ἐνθουσιώδεις φίλους καὶ ὑποστηρικτάς, οἵτινες ὑπερήσπισαν αὐτὴν μὲ ὅλην τὴν δύναμίν των, ἡ δὲ κυβέρνησις — παραδόξως — ἤρχισε νὰ ἐπιμένῃ παρὰ τοῖς συντάκταις, ὅπως οὗτοι συνεχίσωσι τὸ ἔργον, ὅπερ ἠναγκάσθησαν νὰ διακόψωσι πιεσθέντες παρ' αὐτῆς. Φαίνεται ὅτι οἱ Γάλλοι κυβερνῆται τῆς ἐποχῆς διὰ τῆς τοιαύτης στάσεώς των ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξωσιν ἔργον, ὁ ἐπιτυχὴς τερματισμὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἐξησφάλιζε δόξαν τινὰ καὶ εἰς αὐτούς. Ἐν τούτοις, τὸ ὑπουργεῖον, παρὰ τὸ διάβημα τοῦτο, δὲν ἐτόλμησε ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ πρὸ τριῶν μηνῶν ἐκδοθεῖσαν διαταγήν, δι' ἧς διεκόπτετο ἡ ἔκδοσις τοῦ μνησθέντος ἔργου. Τοῦτο δ' ἐγένετο διότι, ἐὰν οἱ φιλόσοφοι εἶχον πολλοὺς ἰσχύοντας φίλους καὶ ὀπαδούς, οἵτινες ὑπεστήριζον αὐτοὺς ἐν τῇ αὐλῇ, εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ Ντιντερὼ ἐνεφιλοχώρει, κατὰ τὸν Γκρίμμ, δι' ἐκείνους, οἵτινες εἶχον τὴν ἱκανότητα νὰ σκέπτωνται ὡρίμως, ὁ πυρὴν ἀπειρίας ἀγάλης ἰδεῶν, αἵτινες διὰ νὰ φωτίσουν τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἀνέμενον εἰμὴ τὴν διατύπωσιν καὶ περαιτέρω ἀνάπτυξίν των. Τὸ φιλοσοφικὸν κόμμα ἐδίσταζεν ἀκόμη ν' ἀναπτύξῃ καὶ νὰ ἐκθέσῃ φανερῶς τὰς ἰδέας του, οὐχ ἧττον ὅμως κατέβαλλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως καταστήσῃ αὐτὰς προσιτὰς εἰς τὴν μεγάλην μᾶζαν. Ὅτε ἐδημοσιεύθη ὁ τέταρτος τόμος, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1754, ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδρομητῶν ἀνῆλθεν εἰς τρεῖς χιλιάδας, τὸν δὲ Σεπτέμβριον τοῦ 1757, ἤτοι μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἑβδόμου τόμου, εἰς τέσσαρας. Ἦτο ἀκριβῶς ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία» ἐδέχετο τρομακτικὰς ἐπιθέσεις τοῦ τύπου καὶ πάντων τῶν πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν κόμμα ἐχθρικῶς διακειμένων. Ὁ Πολισὸ ἐδημοσίευσε τὰς «Βραχείας ἐπιστολάς» του (Petites lettres) καὶ ὁ Μορὼ τὸ «Νέον ὑπόμνημα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Κακουάκ» (Nouveau mémoire pour servir à l' histoire des Cacouacs). Παρουσίαζον τοὺς ἐγκυκλοπαιδιστὰς ὡς ἀποτελοῦντας κόμμα τι, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἀνατροπὴ πάντων τῶν ὑφισταμένων θεσμῶν. Ἵνα ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς κατὰ τῆς κατηγορίας ταύτης, οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ διευθυνταὶ τοῦ ἔργου ἐδήλωσαν, ὅτι ἐκ τῶν πεντήκοντα συνεργατῶν, οὐδὲ τρεῖς συνεβίουν ἢ συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους διὰ φιλικῶν δεσμῶν. Ἦτο δὲ ἀληθὲς τοῦτο, δεδομένου ὅτι οὐδὲν εἶχον πρᾶγματι κοινὸν πρὸς ἀλλήλους εἰμὴ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ πνεύματος. Ἐν τούτοις δέον νὰ μνημονευθῇ ἐν προκειμένῳ, ὅτι ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ καὶ ὁ Ντιντερὸ ἐπεθεώρουν τὰ ἑκάστοτε συντασσόμενα ἄρθρα καὶ ἐναπέθετον ἐπ' αὐτῶν τὴν σφραγῖδα τῶν ἰδίων ἑαυτῶν γνωμῶν καὶ ἀρχῶν. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ λεχθῇ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν Ντιντερό, ἐντεταλμένον τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν φιλοσοφικῶν πραγματειῶν. Ὅθεν ἡ διαφορὰ τῶν ἀντιλήψεων τῶν συντακτῶν δὲν παρέβλαπτε τὴν ἑνότητα τοῦ σκοποῦ τοῦ ἔργου, τοὐλάχιστον εἴς τινα τῶν κυριωτέρων σημείων του. Ἐν ἀνάγκῃ ἠρνοῦντο τὴν σημασίαν ἄρθρου τινός, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἦτο φανερά. Τοῦτο συνέβη ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ ἄρθρον *Γενεύη*, ὅπου ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ ἔγραφεν, ὅτι οἱ θεολόγοι τῆς Γενεύης ἦσαν κατὰ βάθος σοσινιανοὶ ἢ δισταί. Ἡ κατηγορίαα αὕτη συνεκίνησε μεγάλως τοὺς λειτουργοὺς τούτους τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Γκρίμμ ἤλεγξε τὸν ντ' Ἀλαμπὲρ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ χαρακτηρισμῷ, καίτοι ἓν ἔτος βραδύτερον ὡμολόγησεν ὅτι ἡ κατὰ τοῦ φιλοσόφου τούτου μομφὴ ἦτο ἄδικος, διότι ὁ ντ' Ἀλαμπέρ, ἀποκαλῶν τοὺς ἱερεῖς τούτους διστάς, δὲν ἠθέλησε νὰ προσάψῃ εἰς αὐτοὺς κατηγορίαν, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ τοὺς ἀποδώσῃ ἔπαινον. Ἐν τούτοις ὁ κλῆρος ἐξηκολούθει τὰς ἐπιθέσεις του ἐναντίον τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας». Οἱ Ἰανσενῖται, οἱ Μολινισταὶ καὶ ἐν γένει πάντες οἱ τέως πολέμιοι πρὸς ἀλλήλους λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας συνηνώθησαν, ὅπως καταγγείλωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἔργον εἰς τὸ κοινόν. Ἐγκύκλιος τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν Παρισίων, ἐκδοθεῖσα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1759, ἐπετίθετο κατὰ τῶν φιλοσόφων προσωπικῶς, ἡ δὲ «Ἐγκυκλοπαιδεία» τῇ εἰσηγήσει τοῦ δημοσίου κατηγόρου Σεγκιὲ ἔδει νὰ κριθῇ εἰς τὴν Βουλήν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὀγδόου τόμου, γενομένην κατὰ τὴν πλήρη περισπασμῶν δι' αὐτὴν ἐποχήν. Ἀλλὰ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεδόθη διάταγμα τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ὅπερ ἀνεκάλει τὰ εἰς τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν» παραχωρηθέντα προνόμια καὶ ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω ἔκδοσιν τοῦ ἔργου. Νέοι τόμοι ἐξεδόθησαν ἐκτὸς τῶν συνόρων τοῦ βασιλείου, ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν οἱ ἐγκυκλοπαιδικοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὸ διάταγμα τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ὁ τυπογράφος Λὲ Μπρετὸν ἐνεκλείσθη εἰς τὴν Βαστίλλην, ὡς πέμψας εἴκοσι πέντε ἀντίτυπα εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῶν Βερσαλλιῶν, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν νὰ τὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν κόμιτα Σαὶν-Φλοραντέν. Ὁ τυπογράφος ἀπεφυλακίσθη μετὰ παρέλευσιν ὀκτὼ ἡμερῶν, ἀλλ' ἡ βραχεῖα αὕτη ἐγκάθειρξις ὑπῆρξεν ἀρκούντως ἀποτελεσματική, ὁ δὲ Λὲ Μπρετὸν φοβηθεὶς ἐνδεχομένην περαιτέρω καταδίωξιν, κατέστρεψεν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ντιντερὸ τοὺς τελευταίους τόμους τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας (1770). Ὁ φιλόσοφος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν τυπογράφον ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐξέφραζε τὴν ἀγανάκτησίν του διὰ τὸν τοιοῦτον βανδαλισμόν. Ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶχε γίνει. Ὁ Λὲ Μπρετὸν εἶχε φροντίσει νὰ καταστρέψῃ τὰ χειρόγραφα κατὰ τὴν ἐκτύπωσίν των. Οὕτως ἐτερματίσθη ἡ κολοσσιαία ἐπιχείρησις αὕτη, ἥτις εἶχεν ἀρχίσει ὑπὸ τοὺς μᾶλλον αἰσίους οἰωνούς. Ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱερέων, μεταξὺ τῶν τελευταίων καὶ τῶν Ἰανσενιτῶν, τὸν ὁποῖον ἐπηκολούθησεν ἡ ἀπέλασις τῶν μελῶν τῆς γαλλικῆς Βουλῆς, πάντα ταῦτα εἰς μίαν ἐποχήν, καθ' ἣν μία βασιλεία, καταστᾶσα ἐπαίσχυντος, ἤρχισε ν' ἀνησυχῇ τὸ κοινόν, ὑπῆρξαν αἰτία, ὥστε νὰ μὴ δοθῇ ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὸν ἄδοξον τερματισμὸν ἔργου, ὅπερ ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη εἶχεν ἑλκύσει ἐνθουσιωδῶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Γάλλων. Ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ παντὸς διακρίνει τὸ ἐγχείρημα τοῦ ντ' Ἀλαμπὲρ καὶ τοῦ Ντιντερό, εἶναι τὸ ὅτι διείπετο ὑπό τινος γενικῆς φιλοσοφικῆς ἰδέας. Οἱ δύο οὗτοι φιλόσοφοι ἐναπέθεσαν εἰς αὐτὸ τὴν σφραγῖδα τῶν ἀρχῶν καὶ ἀντιλήψεών των. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς λοιποὺς συνεργάτας, οὗτοι, παρὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν ἱκανότητα, ἔρχονται εἰς δευτέραν μοῖραν ἐν τῇ συντάξει τοῦ ἔργου. Κύριος τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας» σκοπὸς ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ δείξῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, ἀποκαλύπτουσα τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ χειραφετήσῃ τὴν νόησιν ἀπὸ παντὸς δογματισμοῦ καὶ πάσης προκατειλημμένης γνώμης, τερματίζουσα οὕτω τὴν ὑπὸ τοῦ Καρτεσίου ὑπὸ τόσον λαμπροὺς οἰωνοὺς ἀρξαμένην χειραφέτησιν αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δέον ν' ἀφορμηθῶμεν, ὅπως ἐξετάσωμεν ἀμερολήπτως ὁλόκληρον τὸ φιλοσοφικὸν μέρος τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου. Ὁ προεισαγωγικὸς λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνηγγέλθη ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία», ἔσχε καταπληκτικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τοῦτο εἶναι ἀπολύτως δεδικαιολογημένον. Ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ προσεπάθει ν' ἀποκαλύψῃ ἐν αὐτῷ, συμφώνως, ἐννοεῖται, πρὸς τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς του, πρῶτον μὲν τὴν καταγωγὴν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, εἶτα δὲ τὴν προέλευσιν τῆς κοινωνίας καὶ τέλος, κατ' ἀναγκαίαν λογικὴν συνάρτησιν, τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου. Κατόπιν ἐξήταζε τὴν ἀρχὴν τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, τῆς φυσικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν, ὡς καὶ τὴν τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, ἤτοι τῆς ζωγραφικῆς, τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς μουσικῆς. Ἐν τέλει ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ προέβαινεν εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν ἐπιστημῶν, στηριζομένην, μετά τινων ἐπουσιωδῶν ἐξαιρέσεων, ἐπὶ τῆς τοῦ Βάκωνος. Περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ μέρους τοῦ «προεισαγωγικοῦ λόγου» (discours préliminaire) ὀλίγα τινὰ μόνον δύναταί τις νὰ εἴπῃ. Αἱ θεωρίαι τοῦ ντ' Ἀλαμπὲρ οὐδὲν καινὸν προσθέτουσι, δεδομένου ὅτι αὗται δὲν εἶναι εἰμὴ ἁπλῆ ἐπανάληψις τῶν ἀντιλήψεων ἐκείνων, τὰς ὁποίας διεκήρυσσεν ἐν ἔτει 1750 ἡ γαλλικὴ αἰσθησιοκρατικὴ σχολή, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον, ὅτι ἡ ἐπιφυλακτικότης τοῦ ντ' Ἀλαμπὲρ ὑπῆρξεν αἰτία, ὥστε ν' ἀποφευχθῶσι τὰ συμπεράσματα τῶν ἄκρων, τὰ ὁποῖα μετὰ τοσούτου ζήλου συνῆγον οἱ Γάλλοι αἰσθησιοκρατικοί. Ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ ἔπραξε τὸ αὐτὸ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαίρεσιν τῶν ἐπιστημῶν. Ἀποδεχθεὶς κατ' ἀρχὴν τὴν σχετικὴν διαίρεσιν τοῦ Βάκωνος, ἐπέφερεν ἐν αὐτῇ σημαντικὰς τροποποιήσεις. Ὡς γνωστόν, ὁ Βάκων διαιρεῖ τὰς ἐπιστήμας εἰς τρεῖς μεγάλους κλάδους, οἵτινες εἶναι: 1) ἡ *μνήμη*, περιλαμβάνουσα πᾶν ὅ,τι εἶναι ἱστορία, 2) ἡ *φαντασία*, περιέχουσα πᾶν ὅ,τι εἶναι ποίησις, καὶ τέλος 3) ὁ *λόγος*, περικλείων πᾶν ὅ,τι εἶναι φιλοσοφία ἢ ἐπιστήμη, πραγματευομένη τὸν Θεόν, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν φύσιν. Ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ ἐπειράθη νὰ συμπληρώσῃ τὴν διαίρεσιν ταύτην, προσθέτων εἰς αὐτὴν τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῆς ἱστορικῆς καὶ τῆς λογικῆς τάξεως τῶν γνώσεων τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι τὴν τάξιν, ἐν ᾗ αἱ ἐπιστῆμαι γεννῶνται ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τὴν τάξιν ἐν ᾗ οἱ διάφοροι ἐπιστημονικοὶ κλάδοι ἐξαρτῶνται οἱ μὲν ἀπὸ τῶν δέ. Ἡ τελευταία τάξις ταυτίζεται, κατὰ τὸν ντ' Ἀλαμπέρ, περίπου πρὸς τὴν ἀνέλιξιν τῶν διαφόρων πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. Τοιαύτη ἦτο ἡ εἰσαγωγή, ἣν ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ προέταξε τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας». Ὁ φιλόσοφος οὗτος συνέταξε πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἄρθρον *Γενεύη*, καὶ ἄλλας πολλὰς περισπουδάστους μελέτας, ἀναφερομένας εἰς τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν σύνταξιν ἄρθρων ἀποκλειστικῶς. Διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐπιρροῆς καὶ τῶν ὑψηλῶν σχέσεών του προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ ἰσχυροὺς φίλους καὶ ὑποστηρικτάς, ἐπειράθη δὲ καὶ νὰ θέσῃ, κατὰ δύναμιν, ἐκποδὼν τοὺς ἐχθροὺς τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας», ὡς δεικνύει λίαν ἐνδιαφέρουσα ἐπιστολὴ τοῦ Μαλέρμπ πρὸς τὸν ντ' Ἀλαμπέρ, ἥτις δεικνύει τὴν ἀποστροφὴν τοῦ γράφοντος πρὸς τοὺς κριτικοὺς καὶ τὰ ἐξ ἰδιοσυγκρασίας πνεύματα τῆς ἀντιλογίας. Ἀλλὰ τέλος ὁ ντ' Ἀλαμπὲρ ἀποθαρρυνθείς, συνεπείᾳ τῶν ἐνεργειῶν τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἄλλοτε μὲν ἠνείχετο, ἄλλοτε δὲ κατεδίωκε τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν», καὶ δυσηρεστημένος ἀπὸ τοὺς ἐκδότας του, ἐγκατέλιπε τὴν ἐπιχείρησιν πρὶν ἢ αὕτη τερματισθῇ καὶ ἔπαυσε λαμβάνων μέρος εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὀγδόου τόμου. Ὁ Ντιντερὸ ὅμως οὐδέποτε ἔχασε τὸ θάρρος του, οὐδέποτε ᾐσθάνθη τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κλονιζομένας, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀπαισιόδοξος, δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι αὐτὸς ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τοῦ μεγαλειώδους τούτου ἐπιστημονικοῦ ἐγχειρήματος. Ἐπραγματεύθη ἐν τῇ «Ἐγκυκλοπαιδείᾳ» πλεῖστα θέματα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν, τὴν μυθολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν πολιτικήν, τὴν γραμματείαν κτλ.. Συνέταξε μόνος αὐτὸς ἅπαντα τὰ ἄρθρα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν μηχανικήν. Τὰ ἄρθρα τοῦ Ντιντερὸ ἀνέρχονται εἰς 990. Εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ «Ἐγκυκλοπαιδείᾳ» ἐξετασθέντα φιλοσοφικὰ προβλήματα δὲν πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν συστηματικήν τινα ἑνότητα γνωμῶν, ἥτις ἀντεστρατεύετο πρὸς τὴν ὁρμὴν τοῦ πνεύματός του. Ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ γεγονός, δηλαδὴ ὅτι ὁ Ντιντερὸ διετήρησε παραδόσεις τινὰς τῆς γαλλικῆς σχολῆς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἡ εἰλικρινὴς συμπάθεια αὐτοῦ στρέφεται πρὸς τὰς θεωρίας τῆς ἀγγλικῆς αἰσθησιοκρατίας, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατέκτα καθημερινῶς ἔδαφος ἐν Γαλλίᾳ, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν αἰσθησιοκρατικῶν Ἄγγλων, τῶν συναφῶν πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν πολιτικήν. Ὁ Ντιντερὸ δὲν ἠγάπα πολὺ τὰ βιβλία, ἀνεγίνωσκεν ὀλίγον καὶ ἠρκεῖτο εἰς τὴν περισυλλογὴν δεδομένων τινῶν, τὰ ὁποῖα ἔσπευδε νὰ ἑρμηνεύσῃ δι' ὑποθέσεων. Ἐπειδὴ δὲ ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς ἀπόστολον τῶν ῥηξικελεύθων φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, αἵτινες ἤρξαντο ἐπικρατοῦσαι εἰς τὴν πατρίδα του, ἐκήρυσσεν ὁτὲ μὲν ἀναφανδόν, ὁτὲ δὲ συγκεκαλυμμένως τὰς μᾶλλον παρακεκινδυνευμένας ἀντιλήψεις τῆς αἰσθησιοκρατικῆς σχολῆς, εἰς ἃς ὅμως ἀνεμίγνυε καὶ θεωρίας ἀντιθέτων σχολῶν. Οὕτως ἡ μεταφυσικὴ αὐτοῦ εἶναι περίεργος συμφυρμὸς τῶν θεωριῶν τῆς σχολῆς τοῦ Μαλεβραγχίου, τοῦ Λεϊβνιτίου, τοῦ Βόλφ καὶ τῶν συγχρόνων Ἄγγλων φιλοσόφων. Ἡ προτίμησις αὐτοῦ διὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Χόμπς, τοῦ Λόκκε καὶ τοῦ Σαὶφτσμπουρυ εἶναι εἰς πλεῖστα σημεῖα καταφανής. Εἰς τὰ σοφώτερα τῶν ἄρθρων του, τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν λογικήν, ἀρκεῖται εἰς τὸ ν' ἀντιγράφῃ ἄλλοτε μὲν τὸν Μπυφιὲ καὶ ἄλλοτε τὸν Κοντιλλιάκ. Ὑποκειμενικώτερος καὶ αὐτοτελέστερος εἶναι εἰς τὰ θέματα τὰ ἀφορῶντα τὴν ἠθικήν, τὸ θετικὸν καὶ τὸ φυσικὸν δίκαιον. Τοῦτο δὲ εἶναι αὐτονόητον, διότι ἡ πραγμάτευσις τῶν θεμάτων τούτων εἶναι

Digitized by Google

ἓν τῶν ἀσθενεστέρων σημείων τῆς καρτεσιανῆς φιλοσοφίας καὶ διότι οἱ ἐγκυκλοπαιδικοὶ ἠρέσκοντο ἰδίᾳ εἰς τὰς θεωρίας ἐκείνας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον πρακτικῶς. Ἡ ἠθικὴ τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας» εἶναι κατὰ βάθος ἡδονιστική· εἶναι ἡ ἠθικὴ τῆς εὐημερίας καὶ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος. Κατὰ τὸν Ντιντερὸ ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκει τὴν ἡδονήν, τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν εὐμάρειαν, πρὸς ἐξασφάλισιν δ' αὐτῶν ἀκριβῶς συνεκροτήθη ἡ κοινωνία. Οἱ ἄνθρωποι, ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ γεγονότος τῆς ὑπάρξεώς των, ἔχουσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα εὐημερίας καὶ εὐμαρείας, συνεπῶς τὸ δικαίωμα ν' ἀπολαύωσι πάντες ἐξ ἴσου τῶν ἡδονῶν τῆς ζωῆς εἶναι φυσικὸν κατ' οὐσίαν. Ἡ ἰδέα τοῦ δικαίου δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν διάφορος τῆς τοῦ ὠφελίμου (ὠφελιμισμὸς) καὶ δὲν συνεπάγεται κατ' οὐδένα λόγον τὴν ἀπόλυτον ἰδέαν ἠθικῆς ὑποχρεώσεως. Ὁ Ντιντερὸ διαστέλλει κατά τι τὴν ἰδέαν (idée) ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως (sensation), ἀλλὰ τὰ δύο φαινόμενα ταῦτα δὲν θεωροῦνται ὑπ' αὐτοῦ ἄξια προσοχῆς παρὰ μόνον ἐν τῇ σχέσει των πρὸς τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀτόμου. Ὅθεν τὸ αἰσθησιακὸν στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φαίνεται εἰς αὐτὸν πολὺ ἀνώτερον τοῦ ἰδεατοῦ, τὴν οὐσίαν τοῦ ὁποίου ἄλλωστε δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ καθορίσῃ. Ὁ Ντιντερὸ συγχέει καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἀρχὴν τῶν κοινωνικῶν καθηκόντων πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ παρόντος. Οὕτως ἐν τῷ ἄρθρῳ *ἀθανασία* δὲν ὁμιλεῖ εἰμὴ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ βίου τοῦ ἀτόμου, ὅστις θὰ διατηρηθῇ μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὴν μνήμην τῶν συνανθρώπων του καὶ τηρεῖ ὡς πρὸς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ τάφου ζωὴν τῆς ψυχῆς λίαν χαρακτηριστικὴν σιγήν. Ἐν τῷ ἄρθρῳ *Ἐπίκουρος* ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς: «Ὁ Ἐπίκουρος εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, ὅστις κατώρθωσε νὰ συνδέσῃ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ μετ' ἐκείνου ὅπερ ἐθεώρει ὡς ὑψίστην εὐδαιμονίαν καὶ τὰς ἀρχάς του μετὰ τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν καὶ ὀρέξεων». Ὅσον ἀφορᾷ τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὁ Ντιντερὸ ἀφορμᾶται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ὅτι θεμελιώδης καὶ πρωταρχικὴ βάσις τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ καθήκοντος εἶναι ἡ ἐλευθερία. Κατ' αὐτὸν διακατεχόμεθα ὑπὸ συναισθημάτων, ἅτινα γεννῶσιν ἀνάγκας ἐν ἡμῖν, αἱ ἀνάγκαι δὲ αὗται συγκεφαλαιοῦνται ἅπασαι ἐν τῷ ἐμφύτῳ πόθῳ τῆς εὐδαιμονίας. Ὅθεν ὀφείλομεν νὰ κατευθύνωμεν τὰς ἐνεργείας μας πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἤτοι νὰ χρησιμοποιήσωμεν διὰ τὴν ἀνέλιξιν τῆς αἰσθησιακῆς ἡμῶν φύσεως τὸν λόγον, ὅστις εἶναι ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἀνθρωπίνων ψυχικῶν δυνάμεων, καὶ ὅστις ἐδόθη εἰς ἡμᾶς, καθὼς καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ψυχικαὶ δυνάμεις, ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μας. Ἀλλ' εἶναι μωρία, ἐπάγεται ὁ φιλόσοφος οὗτος, ν' ἀξιώσωμεν, ὅπως οἱ ἄλλοι πράττωσιν ὅ,τι ἐπιθυμοῦμεν ἡμεῖς. Ποῖος δύναται ν' ἀποφανθῇ τί εἶναι δίκαιον καὶ τί ἄδικον εἰς τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν ἀνθρώπων; Περὶ αὐτοῦ δύναται ν' ἀποφανθῇ μόνον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν τῷ συνόλῳ του, διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συναισθάνεται εἶναι ἡ κοινὴ εὐδαιμονία καὶ διότι ἡ γενικὴ θέλησις εἶναι πάντοτε ἡ ἀρίστη.

Ὁ ἄνθρωπος προστατεύεται πρὸ παντὸς ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ὅπερ εἶναι ἱερὸν καὶ ἀναφαίρετον ἀγαθὸν ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐπειδὴ δὲ οὗτος εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῶν ὁμοίων του δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν γενικὴν βούλησιν, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ποῦ εὑρίσκεται ἐκπεφρασμένη ἡ γενικὴ αὕτη βούλησις. Κατὰ τὸν Ντιντερὸ τοῦτο δέον ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ γραπτοῦ δικαίου πάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν. Κατὰ ταῦτα ἡ καθυπόταξις εἰς τὴν γενικὴν θέλησιν εἶναι ὁ δεσμός, ὁ συνδέων πάντα τὰ μέλη κοινωνίας τινὸς πρὸς ἄλληλα, ἡ πραγματικὴ βάσις τοῦ φυσικοῦ δικαίου. Οἱ νόμοι δέον ν' ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ ἀγαθὸν ὁλοκλήρου τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος καὶ οὐχὶ εἰς τὸ συμφέρον ἑνὸς καὶ μόνον ἀτόμου ἢ μιᾶς καὶ μόνης προνομιούχου τάξεως. Ὅθεν ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀξιοῖ ὅπως ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀνήκῃ εἰς τὴν γενικὴν βούλησιν (volonté générale), ἥτις οὐδέποτε πλανᾶται. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ θέματα τῆς αἰσθητικῆς, ἅτινα θίγει ἁπλῶς ὁ Ντιντερό, χωρὶς νὰ προβαίνῃ εἰς ὁριστικὴν λύσιν των, ὑπέστη καὶ πάλιν τὴν ἐπίδρασιν τῆς φυσιοκρατικῆς σχολῆς. Ἐν τῷ ἄρθρῳ *καλὸν* (beau) ἐκθέτει ἐν πρώτοις τὰς σχετικὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Χούτσισον, τοῦ Ἀντρὲ καὶ τοῦ Λε Μπαττώ, εἶτα δ' ἀναλύων ἐπιστημονικῶς τὴν ἰδέαν τοῦ κάλλους συνάγει τὰ ἑξῆς γενικὰ συμπεράσματα: Αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἄμεσος λειτουργία τῶν ψυχικῶν καὶ τῶν σωματικῶν δυνάμεων αὐτοῦ γίνονται αἰτία, ὥστε νὰ μορφωθῇ ἐν αὐτῷ εὐθὺς ἀμέσως ἡ ἰδέα τῆς τάξεως, τῆς ἀναλογίας, τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ κάλλους. Κατόπιν ὁ ἄνθρωπος ἀνακαλύπτει τὴν αὐτὴν τάξιν, ἀναλογίαν, ἁρμονίαν καὶ ὡραιότητα καὶ εἰς πάντα τὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα τὸν περιβάλλουσιν, οὕτως ὥστε ἡ ἰδέα τοῦ κάλλους γίνεται οἰκεία εἰς αὐτόν. Ἀναλύων δὲ τὴν ἰδέαν ταύτην βραδύτερον, ἤτοι ἅμα τῇ ἀποκτήσει τῆς ἐπιστημονικῆς ὡριμότητός του, εὑρίσκει ὅτι αὕτη γεννᾶται ἐκ τῆς γνώσεως, ἣν ἔχει περὶ τῆς ὑπάρξεως, τοῦ ἀριθμοῦ, τοῦ μήκους, τοῦ πλάτους, τοῦ βάθους καὶ πλείστων ἄλλων. Κατὰ ταῦτα ἡ ἰδέα τοῦ κάλλους ἀναλύεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς ἰδέαν σχέσεων. Οὕτω κατὰ τὸν Ντιντερὸ δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτον κάλλος. Τὸ κάλλος εἶναι σχετικὸν δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ δέον νὰ διακρίνωμεν τὸ πραγματικὸν κάλλος (le beau réel) ἀπὸ τοῦ κάλλους, ὅπερ ἡμεῖς ἀντιλαμβανόμεθα (le beau aperçu). Τὸ πρῶτον εὑρίσκεται εἰς τὰ ἀντικείμενα, τὸ δεύτερον ἐν τῇ ὑποκειμενικῇ ἡμῶν ἀντιλήψει, ἥτις εἶναι παρὰ τοῖς διαφόροις ἀτόμοις διάφορος. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἄρθρων τοῦ Ντιντερό, ἄξια μνείας εἶναι ἐπίσης τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον *ἀκαδημία* καὶ *ἐγκυκλοπαιδεία*. Ἐν τῷ πρώτῳ ὁ φιλόσοφος οὗτος προβαίνει εἰς κριτικὸν ἔλεγχον, λίαν σημαντικὸν διὰ τὴν ἐποχήν του, τῆς ὑπὸ τοῦ Καρτεσίου γενομένης ἐπαναστάσεως ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Ὁ Ντιντερὸ ἀποδεικνύει πόσον ἡ ἵδρυσις ἀκαδημιῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπὸ τῆς μεγάλης μάζης διάγνωσιν τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τῆς κοινωνίας. Τὸ ἄρθρον *Ἐγκυκλοπαιδεία* εἶναι ἴσως τὸ σπουδαιότερον ἐξ ὅσων ἔγραψεν ὁ Ντιντερὸ καὶ ἓν ἐξ ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνέπτυξεν ὁλόκληρον τὴν ὀξύνοιαν καὶ εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Ὁ Γάλλος φιλόσοφος διατυπώνει ἐν αὐτῷ τὰς ἰδέας του περὶ τῆς συντάξεως μεγάλου λεξικοῦ, περιέχοντος πάσας τὰς ἀνθρωπίνους γνώσεις, περὶ τῆς δυνατότητος τῆς συντάξεώς του, τοῦ προορισμοῦ του, τῆς γενικῆς κατατάξεως τῆς ὕλης, τοῦ ὕφους, τῆς μεθόδου του, τῶν παραπομπῶν, τῶν χειρογράφων, τῶν συγγραφέων, τῶν λογοκριτῶν, τῶν ἐκδοτῶν καὶ τῶν τυπογράφων. Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ διακηρύσσει, ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν δικαιοῦται ν' ἀναμιγνύηται εἰς ἔργα τοιούτου εἴδους. «Τὰ φιλολογικὰ σχέδια, λέγει, τὰ συλλαμβανόμενα ὑπὸ τῶν μεγάλων, εἶναι καθὼς τὰ φύλλα, ἅτινα γεννῶνται κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ξηραίνονται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ πίπτουν τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ εἰς τὸ βάθος τῶν δασῶν, ὅπου ἡ τροφή, ἣν παρέχουσιν εἴς τινα ἄγονα φυτά, εἶναι τὸ μόνον ἀποτέλεσμα, ὅπερ δύναται νὰ παρατηρήσῃ τις». Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀναποδράστων ἐπαναστάσεων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ τέχνῃ καὶ τῇ γλώσσῃ, καὶ ὑπεραμύνεται τοῦ δόγματος περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὅπερ δὲν εἶναι μὲν προϊὸν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀλλ' εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος ἐπίστευσεν ὡς εἰς θρησκείαν. Εἰς οὐδὲν ἄρθρον ὁ Ντιντερὸ ἔδειξε τόσην πολυμάθειαν καὶ κριτικὴν δύναμιν ὅσην εἰς τὸ μνησθέν, καὶ εἰς οὐδὲν ἐπραγματεύθη μετὰ τοιαύτης ἐμπνεύσεως τόσον πολυσχιδῆ θέματα.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ σύνολον τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν τῶν δύο κυριωτέρων συντακτῶν τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας». Παρὰ τὰ μεγάλα τρωτὰ αὐτῆς, ἔσχε κατ' ἀρχὰς μεγάλην ἐπιτυχίαν. Εἰς μίαν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ φιλοσοφία ἠθέλησε ν' ἀνασκευάσῃ τὰ πάντα, τὰς ἀντιλήψεις, τὰς πεποιθήσεις, τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας, τοὺς νόμους, τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα, τοὺς θεσμούς, ὑπῆρξε γόνιμος καὶ πλήρης ἐπαγγελιῶν ἡ ἰδέα τῆς συνενώσεως ἐν ἑνὶ καὶ μόνῳ ἔργῳ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ ἀντιλήψεων. Δύναταί δέ τις νὰ εἴπῃ ἀνενδοιάστως, ὅτι ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία» συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἐπίρρωσιν τοῦ πνεύματος, ὅπερ ἤγαγε βραδύτερον εἰς τοσούτους ἐπιστημονικοὺς θριάμβους. Ἐν τούτοις δέον νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα, ὅτι τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν» ἐξεμεταλλεύθησαν πρὸς τὸ συμφέρον ὡρισμένου κόμματος καὶ ὅτι αὕτη προσέλαβε συχνάκις χαρακτῆρα λιβέλλου, τοῦθ' ὅπερ ἠμπόδισεν αὐτὴν νὰ φανῇ συνεπὴς πρὸς πάσας τὰς μεγάλας ἐπαγγελίας της.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

ἐγκυκλοπαιδικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ ἀνθρώπου, ἡ γενικὴ μόρφωσις.

ἐγκυκλοπαιδισταὶ (οἱ) *[Φιλοσ.]*· βλ. *ἐγκυκλοπαιδικοί*.

ἔγκυκλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κυκλικός: «ἔγκυκλος πλακοῦς»· || τὸ ***ἔγκυκλον*** (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.

ἐγκυμόνησις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ ἐγκυμονῇ τις, ἡ κύησις, τὸ ἔχειν ἐν γαστρί· || ἐγκυμοσύνη.

ἐγκυμονῶ (*—έω*)· εἶμαι ἐγκύμων, κυοφορῶ, φέρω ἐν γαστρί, ἀρχ. *κυῶ*· || μεταφ. φέρω, κρύπτω ἐν ἐμαυτῷ: «ὁ καιρὸς νεφελώδης ἐγκυμονῶν κεραυνούς».

ἐγκυμοσύνη (ἡ)· ἡ κατάστασις τῆς ἐγγύου, κυοφορία, κύησις.

—[Ἐγκυκλ. - Λαογρ.] Βλ. *κύησις*.

ἐγκύμων, *—ονος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔγκυος, ὁ κυοφορῶν, ὁ φέρων ἐν γαστρί, κοιν. *γγαστρωμένος*: «ἐγκύμων γυνή, —βοῦς κτλ.»· || μεταφ. ὁ φέρων, ὁ κρύπτων τι ἐν ἑαυτῷ: «ἐγκύμονα ἵππον τευχέων ξυναρμόσαι» περὶ τοῦ δουρείου ἵππου *(Εὐριπ.)*.

ἔγκυος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κυῶν, ὁ κυοφορῶν, *ἄλλως ἐγκύμων*, κοιν. *γγαστρωμένος*, ἰδιωματ. ἐπὶ γυναικός, *βαρετὴ* ἢ *βαρεμένη*.

— [Ποιν. Δίκ.] Κατὰ τὸ ἄρθρον 302 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «κατὰ τοὺς ὅρους περὶ τοῦ ἐξ ἀμελείας φόνου τιμωρεῖται ὅστις ἐν γνώσει ἐνταφιάζει μόνος ἢ δι' ἄλλου κυοφοροῦσάν τινα, ἥτις ἀπέθανε πρὸ τοῦ τοκετοῦ, καὶ τῆς ὁποίας τὸ ἔμβρυον, ἀναλογιζομένου τοῦ χρόνου τῆς κυοφορίας, δύναται νὰ ζήσῃ, μηδεμιᾶς ἔτι ἐξετάσεως γενομένης ὑπὸ δημοσίου ἰατροῦ ἢ μαιευτοῦ, ἢ παραμεληθέντων τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα οὗτος ἐνέκρινε πρὸς σωτηρίαν τοῦ παιδός». Ἀπαγορεύεται ἐπὶ ποινῇ εἰς τὴν ἔγκυον (ἄρθ. 296 ἑπ.) ἡ ἀπόκρυψις τοῦ τοκετοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 640 «μὲ κράτησιν τὸ πολὺ δύο ἑβδομάδων ἢ μὲ πρόστιμον τὸ πολὺ 50 δραχμῶν τιμωρεῖται ὅστις ἐπιχειρεῖ κατὰ γυναικῶν ἐγκύων ἢ τικτουσῶν ἢ ἐνώπιόν των πρᾶξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐμποιεῖται βίαιος εἰς αὐτὰς τρόμος ἢ ἄλλη σφοδρὰ διὰ τῆς ψυχῆς κίνησις». Κατὰ τὸ ἄρθρον 641 ἐφαρμόζονται ἰδιαιτέρως καὶ εἰς τὰς ἐγκύους ἢ τικτούσας, ἐπεκτεινομένης τῆς κρατήσεως κατὰ τὰς περιστάσεις μέχρι δύο μηνῶν καὶ τοῦ προστίμου μέχρι 300 δραχμῶν, ὅσα ὡρίσθησαν ἐν ἄρθροις 636—639 περὶ τῆς παραμελήσεως ἀνθρώπων βοηθείας χρῃζόντων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 642 «ὅστις πρὸς γυναῖκας συλλαβούσας κατὰ κλεψιγαμίαν καὶ εὑρισκομένας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἢ εἰς τὴν κατοικίαν του, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν, ἐπιμέλειαν ἢ ἐπιτήρησίν του, δὲν λαμβάνει, ὅταν ὑπάρχωσι λόγοι ὑποψίας, πᾶσαν τὴν δυνατὴν πρόνοιαν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν παιδοκτονίαν, νεογνοκτονίαν, ἢ ἄμβλωσιν τοῦ ἐμβρύου, ἢ δὲν ἀναγγέλλει ἀνυπερθέτως εἰς τὴν ἀρχὴν τὰς προκειμένας περιστάσεις καὶ τοὺς λόγους τῆς ὑποψίας, ἐὰν μὲν ἡ παράλειψις αὕτη προέρχηται ἐξ ἰδίου συμφέροντος εἰς τὸ νὰ τελεσθῇ ἡ ἀξιόποινος πρᾶξις, τιμωρεῖται μὲ κράτησιν ὀκτὼ ἡμερῶν μέχρι δύο μηνῶν, ἢ μὲ πρόστιμον τριάκοντα μέχρι τριακοσίων δραχμῶν, ἄλλως δὲ μὲ κράτησιν τὸ πολὺ ἑνὸς μηνὸς ἢ μὲ πρόστιμον τὸ πολὺ ἑκατὸν δραχμῶν». Κατὰ τὸ ἄρθρον 643 «κλεψίγαμοι ἔγκυοι, ἐὰν ἀποκρύπτωσι τὸν τοκετόν των, τιμωροῦνται, ἐκτὸς τῶν εἰς τὰ ἄρθρα 294—298 εἰρημένων περιπτώσεων, μὲ κράτησιν τὸ πολὺ δύο ἑβδομάδων ἢ μὲ πρόστιμον τὸ πολὺ πεντήκοντα δραχμῶν». Κατὰ τὸ ἄρθρον 313 θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρως ἐπιβαρύνουσα αἰτία ἐὰν ἐπράχθη σωματικὴ βλάβη κατὰ γυναικὸς ἐγκύου ἐν γνώσει τοῦ δράστου ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη ἐγκυμονεῖ. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 315 οἱ τρὶς γενόμενοι ἔνοχοι σωματικῆς βλάβης κατὰ γυναικὸς ἐγκύου ὑποβάλλονται πρὸς τῇ ποινῇ καὶ εἰς ἰδιαιτέραν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν (βλ. καὶ λ. *ἀνθρωποκτονία*)·

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐγκύπτω, ἀόρ. *ἐνέκυψα*· κύπτων, κλίνων τὴν κεφαλὴν ἐνατενίζω, ἐξετάζω μετὰ προσοχῆς, ἀνερευνῶ, μελετῶ: «ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τῶν κλασσικῶν συγγραφέων».

ἔγκυρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων κῦρος, ἀξιωματικός, αὐθεντικός: «ἔγκυρος γνώμη»· || ἰσχυρός, ὁ ἔχων ἰσχύν, ἀντίθ. *ἄκυρος*: «ἔγκυρον διάταγμα».— Ἐπίρρ. ***ἐγκύρως***.

ἐγκυρότης, *—ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἐγκύρου.

—[Νομ.] Ὑφίσταται *ἐγκυρότης* δικαιοπραξίας τινὸς ἢ διαδικαστικῆς πράξεως, ὅταν αὕτη ἔχῃ ὅλα τὰ στοιχεῖα τ' ἀπαιτούμενα ὑπὸ τοῦ νόμου, ἵνα προκύψωσιν ἐξ αὐτῆς τὰ ἀποτελέσματα, ὅσα κατὰ τὴν φύσιν της παρέπονται αὐτῇ. Ἡ ἐγκυρότης τῶν δικαιοπραξιῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἱκανότητος τῶν συμβαλλομένων προσώπων, ἐκ τοῦ φυσικῶς, ἠθικῶς καὶ νομικῶς δυνατοῦ περιεχομένου αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος διατεταγμένου τύπου. Ἡ ἐγκυρότης τῶν διαδικαστικῶν πράξεων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος διατεταγμένου τύπου καὶ ἐκ τῆς μὴ ὑπάρξεως ἐν αὐτῇ παραβάσεώς τινος, δι' ἣν χωρεῖ ἀναίρεσις ἢ ἀναψηλάφησις ἢ ἐξ ἧς δύναται νὰ προέλθῃ βλάβη μὴ δυναμένη ἄλλως νὰ ἐπανορθωθῇ ἢ διὰ τῆς ἀκυρώσεως τῆς διαδικαστικῆς πράξεως.

Ε. Ι. Μ.

ἔγκυρτος (ὁ) (Encyrtus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν καμπῶν διαφόρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν λεπιδοπτέρων ἰδίως.

Δ. Ν. Π.

ἐγκυστίωσις (ἡ) *[Ἰατρ.]*· βλ. *ἐγκύστωσις*.

ἐγκυστῶ (*—όω*)· θέτω ἐν κύστει, περιβάλλω δι' ὑμένος· || παθ. *ἐγκυστοῦμαι*· περιβάλλομαι δι' ὑμένος, περικλείομαι ὡσεὶ ἐν κύστει (βλ. *ἐγκύστωσις*).

ἐγκύστωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ δι' ὑμένος ὡσεὶ κύστεως περιένδυσις πρωτοζῴων ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας.

— [Ζῳολ.] Καλεῖται *ἐγκύστωσις* τὸ φαινόμενον ὅπερ παρατηρεῖται κυρίως εἰς τοὺς κατωτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς καὶ δὴ τοῦ ἀθροίσματος τῶν πρωτοζῴων. Ἐπὶ τῶν μικροτάτων τούτων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, λόγῳ διαφόρων αἰτίων, καὶ ἰδίως ὅταν ἀποξηρανθῇ τὸ ὕδωρ τοῦ τέλματος ἐν ᾧ ζῶσι, σχηματίζεται κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ σώματός των εἶδος κύστεως ἐν ᾗ διεισδύουσι καὶ διέρχονται καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ξηρασίας ἐν ἡμιληθαργικῇ καταστάσει.

Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

Ἔγκωμη (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας οὐ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Σαλαμῖνος, πρὸς τὸ ΒΔ. μέρος τῆς σημερινῆς Ἀμμοχώστου. Ἀνασκαφαὶ γενόμεναι ἐνταῦθα ἔφεραν εἰς φῶς σπουδαιότατον νεκροταφεῖον, ἐν ᾧ εὑρέθησαν προϊόντα καὶ ἰδίως ἀγγεῖα τῆς ἐγχωρίου τέχνης, τῆς μυκηναϊκῆς, τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ τῆς συριακῆς-ἀσσυριακῆς. Τοῦτο διευκολύνει μεγάλως τοὺς χρονολογικοὺς συγχρονισμοὺς τῶν ἀνωτέρω πολιτισμῶν. Τὰ ἔργα τῆς μυκηναϊκῆς κεραμεικῆς δὲν φαίνονται νὰ εἶναι ἐγχώρια, διότι ὁ πηλὸς διαφέρει πολὺ τοῦ κυπριακοῦ τοιούτου. Ἐντὸς τῶν τάφων τούτων εὑρέθησαν καί τινα μνημεῖα μετὰ κυπρομινωϊκῶν γραμμάτων (βλ. λ. *γραφή*). Τὰ ἐλεφάντινα γλυπτὰ ἀντικείμενα τῶν τάφων τῆς Ἔγκωμης δεικνύουσι διασταύρωσιν ἀσσυριακῶν καὶ μυκηναϊκῶν στοιχείων. Χρονολογικὴν κατάταξιν τῶν τάφων τῆς Ἔγκωμης, ἥτις ἀφέθη ἀνοικτὴ ὑπὸ τῶν ἀνασκαφέων, ἐπεχείρησε θεωρητικῶς ὁ Πάουλζεν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Murray*, Excarations at Kypros, 1900. —*E. Gjerstad*, Studies on prehistoric Kypros, 1927.—*F. Poulsen* ἐν Jahrbuch des D. A. Institutes 26, 1911.—*Σ. Μαρινᾶτος* ἐν τῷ αὐτῷ περιοδ. 1928 (σσ. 533 ἑξ.)—*Hall*, ἐν Journal of Hellenic Studies 48, 1928, 64 ἑξ.

Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Ἐγκωμὴ *[Γεωγρ.]* Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίον *Γιακουπλῆ* (βλ. λ.).

ἐγκωμιάζω, *ἀόρ. ἐνεκωμίασα* καὶ κοιν. *ἐγκωμίασα—ἐνεκωμιάσθην* καὶ *ἐγκωμιάσθην*· ψάλλω εἴς τινα ἐγκώμιον, λέγω λόγους ἐπαινετικοὺς εἴς τινα, ἐπαινῶ λίαν, ὑμνῶ.

ἐγκωμιαστὴς (ὁ)· ὁ ἐγκωμιάζων, ἐνθουσιώδης ἐπαινέτης, ὑμνητής.

ἐγκωμιαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐγκώμιον, ἐπαινετικός: «ἐγκωμιαστικὸς λόγος».— Ἐπίρρ. ***ἐγκωμιαστικῶς***.

ἐγκωμιογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων ἐγκώμια: «ποιητὰς καὶ ἐγκωμιογράφους καὶ λογοποιούς».

ἐγκώμιον (τὸ)· λόγος ἐπαινετικός, περιγραφικὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ σπουδαίων πράξεών τινος· || ᾠδὴ ἐπαινετική: «ψάλλω τὸ ἐγκώμιον» καὶ συνεκδ. *ἐγκωμιάζω*· || φρ. «κάμνω—, πλέκω τὸ ἐγκώμιόν τινος».

—*[Λογοτ.]* Τὸ *ἐγκώμιον* ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο μέλος ἢ ποίημα ἐξυμνοῦν νικητὴν ἀγῶνός τινος, ὡς: «ἐγκωμίων τε μελέων λυρῶν τε τυγχανέμεν» *(Πίνδ. Πύθ.)*, «ἐγκώμια ὥσπερ νενικηκότι» *(Πλάτ. Λυσ. 205)*. Συχνάκις παρὰ τῷ Πινδάρῳ ἀπαντᾶται ἡ λέξις *κῶμος* ἀντὶ ἐγκώμιον, λ. χ. «ὦ Πίσας... ἄλσος, τόνδε κῶμον καὶ στεφανηφορίαν, δέξαι» (Πύθ.) Γενικώτερον ἐσήμαινε τὴν ἐξύμνησιν τῶν καλῶν πράξεων ἢ ἀρετῶν τινος, π. χ. «ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς» *(Πλάτ. Πολιτ.)* Διαφέρει τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἐπαίνου ὡς μᾶλλον περιληπτικόν, κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλη (Ἠθ. 1, 12) «ὁ ἔπαινος τῆς ἀρετῆς, τὰ δὲ ἐγκώμια τῶν ἔργων». Ἐγκώμια ἔγραψαν, πλὴν ἄλλων, ὁ Ἰσοκράτης καὶ ὁ Λουκιανός. Ὁ τελευταῖος, παίζων, ἔγραψε καὶ ἐγκώμιον τῆς μυίας, εὑρὼν παρὰ τοῖς Λατίνοις, τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ τοῖς νεωτέροις πολυαρίθμους μιμητάς. Εἰς τὸ χριστιανικὸν λεξιλόγιον ἡ λέξις περιελήφθη ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν αὐτῆς σημασίαν, ἔχομεν δὲ ἐγκώμια εἰς παρθένους καὶ μάρτυρας ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ταῦτα βραδύτερον, ψαλλόμενα ἐν Βυζαντίῳ, ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαυρικίου, ἐπωνομάσθησαν *μελῳδήματα* ἢ *τροπάρια*, τινὰ δ' ἐξ αὐτῶν ᾄδονται ἔτι καὶ σήμερον ἐν τοῖς ναοῖς. Ἡ βυζαντινὴ ἐποχὴ βρίθει ἐγκωμίων. Τὰ γνωστότερα εἶναι τὸ ἐγκώμιον εἰς τοὺς τρεῖς ἐν καμίνῳ παῖδας τοῦ ἐπισκόπου Παφλαγονίας Νικήτα Δαυίδ, τὸ εἰς τὴν Γέννησιν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ τοῦ Θεοδώρου Δαφνοπάτη, τὸ εἰς Κοσμᾶν καὶ Δαμιανὸν τοῦ ἐπισκόπου Ἄργους Πέτρου, τὸ εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Μᾶρκον τοῦ Προκοπίου καὶ ἄλλα. Οἱ Βυζαντινοί, οἵτινες ἠρέσκοντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς εὐτραπέλου λογοτεχνίας, ἐμιμήθησαν τὸν Λουκιανὸν καὶ ἔγραψαν ἐγκώμια εἰς τὰ εὐτελέστερα τῶν θεμάτων. Οὕτως ἔχομεν τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἰωάννου Κυριώτου εἰς τὸ μῆλον, τοῦ Νικηφόρου Βασιλάκι καὶ ἔπειτα τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ εἰς τὸν κύνα. Καὶ αὐτοὶ οἱ διασημότεροι συγγραφεῖς δὲν ἀπηξίωσαν νὰ τιμήσουν τὸ κωμικὸν ἐγκώμιον. Ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς ἔγραψεν ἐγκώμια εἰς τὸν ψύλλον, φθεῖρα καὶ κόριν.

Τὸ ἐγκώμιον ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ὁ βασιλεύς, ἅμα τῷ θανάτῳ του, ἐκρίνετο ἐν συνελεύσει τοῦ λαοῦ. Πᾶς Αἰγύπτιος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διατυπώσῃ κατηγορίαν τινὰ κατὰ τοῦ βασιλέως, ἠκολούθει δὲ τὸ ἐγκώμιον. Ἂν ὁ ἡγεμὼν ἐκρίνετο ἔνοχος, ἐστερεῖτο τῶν τιμῶν τῆς ταφῆς, τὸ δὲ ὄνομά του ἐρρίπτετο εἰς τὴν λήθην καὶ τὴν ἀφάνειαν, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ἀναγραφῆς αὐτοῦ ἐπὶ οἱουδήποτε μνημείου. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὸ ἐγκώμιον δὲν ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ξηρὰ καὶ ἄτεχνος ἀπομίμησις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐγκωμίου. Τὰ ἐπιτυχέστερα ἐγκώμια ἀπαντῶνται εἰς τὸν Κικέρωνα, ἴσως δὲ τὸ καλύτερον ὅλων εἶναι ὁ «Βίος τοῦ Ἀγρικόλα» τοῦ Τακίτου. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν παρημέλησαν τὸ κωμικὸν ἐγκώμιον. Ὁ Συνέσιος ἔγραψε τὸ ἐγκώμιον τῆς πείνης, ὁ δὲ Φαρῖνος τὸ ἐγκώμιον τοῦ Θερσίτου, σάτιραν ἀρκούντως πρωτότυπον καὶ πνευματώδη, καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ τεταρταίου πυρετοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὸ παράδειγμα τοῦ Πλάτωνος, ὅστις, λέγει, προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ τούτου, μετὰ τὴν ἀνάρρωσίν του κατέστη ἰσχυρότερος καὶ ὑγιέστερος ἢ πρότερον.

Τὸ ἐγκώμιον, ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος ἀπαντᾶται εἰς ὅλας τὰς φιλολογίας ὅλων τῶν ἐποχῶν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐγίνετο εὐρυτάτη χρῆσις, οὐχὶ δὲ σπανίως κατάχρησις τοῦ εὐτραπέλου ἐγκωμίου. Οἱ ΙΣΤ′ καὶ ΙΖ′ αἰὼν βρίθουσιν εἰς τοιούτου εἴδους ἐγκώμια. Ἀνώτερον πάντων εἶναι τὸ ἐγκώμιον τῆς μωρίας τοῦ σοφοῦ τῆς Ροττερδάμης Ἐράσμου («Morias Encomium», ἢ «Stultitiae laus», 1508). Ὑπὸ τὴν καυστικωτάτην, σπινθηροβόλον εἰς εὐφυΐαν σάτιραν, διαφαίνεται ὁμολογία βαθείας καὶ ἀκλονήτου πίστεως. Τὸ ἔργον ἀριθμεῖ πολυαρίθμους ἐκδόσεις, μεταφρασθὲν εἰς πλείστας γλώσσας, ἐν αἷς καὶ τὴν ἑλληνικήν, εἰκονογραφήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Χολμπάϊν. Ὁ Γερμανὸς σοφὸς Χριστόφορος Χέγκεντορφ συνέγραψε τὸ ἐγκώμιον τῆς μέθης, θέμα τὸ ὁποῖον διεπραγματεύθησαν καὶ ἄλλοι βραδύτερον. Ὁ μαθηματικὸς Ἱερώνυμος Καρντὰν τὸ ἐγκώμιον τοῦ Νέρωνος, ὁ Ἱερώνυμος Ροράριο (ἀποθανὼν τῷ 1556) τὸ ἐγκώμιον τῶν ἀρουραίων, ὁ Μαγιοράτζο τοῦ βορβόρου, ὁ Ὁλλανδὸς σοφὸς Δανιὴλ Χαΐνσιους τοῦ ὄνου («Laus asini», 1623). Τὰ γνωστότερα κατὰ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα εἶναι τὸ ἐγκώμιον τῆς ἀρθρίτιδος τοῦ Ὁλλανδοῦ ἰατροῦ Κουλέ, τοῦ Βολταίρου τὸ ἔμμετρον ἐγκώμιον τῆς ὑποκρισίας (1766), πνευματωδεστάτη σάτιρα κατὰ τοῦ Ταρτούφου. Ὁ ὄνος εὗρεν ἐνθουσιώδη ἐγκωμιαστὴν εἰς τὸ ἔργον «Asinata» (1785) τοῦ ἰησουΐτου Μπούτι, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς ἔτυχεν εὐγλώττου συνηγόρου εἰς τὸ γνωστὸν «Ἐγκώμιον τῆς Κολάσεως», γραφὲν ὑπὸ ἀνωνύμου. Εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς κωμικῆς φιλολογίας» τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως Φλαΐγκελ περιέχονται πλεῖσται ἐνδιαφέρουσαι λεπτομέρειαι σχετικῶς μὲ τὸ θέμα τοῦτο, ἀναδημοσιεύονται δὲ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἐγκωμίων. Κατὰ τὸν ΙΘ′ αἰῶνα ἔχομεν τὸ «Ἐγκώμιον τοῦ πλούτου» τοῦ Μπερανζὲ καὶ πλεῖστα ἐγκώμια ζῴων καὶ φυτῶν. Ἔπειτα ἀκολουθοῦν ἐγκώμια εἰς τὸν ζῦθον, τὸ τέϊον, τὸν μηλίτην, τὸν καπνόν, τὴν πίσσαν, τὸ σιγάρον, τὰ ποῦρα, τὸ κυνήγιον, τὴν ἁλιείαν, τὸ κολύμβημα, εἰς πᾶν εἶδος παιδιᾶς, εἰς χάριτας γυναικῶν κλπ. Τὰ περιεργότερα ἐξ ὅλων τῶν ἐγκωμίων τούτων, τὰ ὁποῖα ἀριθμοῦν πλείστας ἐκδόσεις μᾶλλον διὰ τὸ θέμα, ὅπερ πραγματεύονται οἱ συγγραφεῖς, ἢ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου, εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ «Πορδῆς ἐγκώμιον» («Éloge du pet» 1799), τοῦ Γάλλου σοφοῦ Μερσιὲ ντὲ Κομπιέϊν, ὅπερ ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ροδόλφος Γκοκλένιους, ἔργον τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν πολυμάθειαν τοῦ συγγραφέως, οὐχὶ ὅμως καὶ τεχνικὴν ἱκανότητα, καὶ τὸ ἔτι γνωστότερον ἔργον τοῦ ἱερέως Ντυκομμάν, τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐγκώμιον τῶν μαστῶν τῶν γυναικῶν» (1800), ὅπου τὸ θέμα, ὁ τρόπος τῆς πραγματείας καὶ ἡ τολμηρά, ἄσεμνος, διεγερτικὴ φρασιολογία πᾶν ἄλλο ἢ συμβιβάζονται πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ γράψαντος τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἐξεδόθη εἰς τρία μέρη: ὡς «Ἐγκώμιον τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς ρινὸς καὶ τῶν μαστῶν τῆς γυναικός», ἀριθμοῦν πολυαρίθμους ἐκδόσεις καὶ μεταφρασθὲν εἰς πολλὰς γλώσσας. Ἔμμετρα ἐγκώμια ἐξυμνοῦντα τὰ μέλη τῆς γυναικὸς κατὰ τρόπον ἐλεύθερον, ὑπάρχουν πολλὰ εἰς τὴν ἰαπωνικὴν καὶ ἰδίᾳ τὴν σινικὴν φιλολογίαν, τὰ περισσότερα δὲ τούτων χαρακτηρίζει χάρις καὶ ἀφέλεια.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ἡ λέξις ἐγκώμιον παρέμεινεν ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς ἔννοιαν, σημαίνουσα πάντα ἐπαινετικὸν λόγον ἀπευθυνόμενον πρὸς ζῶντά τινα· λ. χ. κάμνω τὸ ἐγκώμιον, πλέκω τὸ ἐγκώμιον κλπ.

Δ. Δ.

ἐγκώμιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· (ἀρχ.) ὁ ἀνήκων εἰς βακχικὸν θίασον ἢ βακχικὴν πομπὴν ἢ εἰς κῶμον ἐπινίκιον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ νικητὴς ἐν ἀγῶνι προεπέμπετο οἴκαδε ὑπὸ κωμαζόντων φίλων μετὰ χορῶν καὶ ᾀσμάτων. Ὅθεν *ἐγκώμιος ὕμνος*=τὸ ἐπαινετικὸν ᾆσμα νικητοῦ. Ὁ Πίνδαρος μεταχειρίζεται τὰ ἐπίθετα *ἐγκώμιος* καὶ *ἐπικώμιος* διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐξύμνησιν ἢ τὴν ἀμοιβὴν νικητοῦ. Οὕτως ἐγκώμια μέλη, ὕμνοι κ.τ.λ. καὶ «στεφάνων ἐγκώμιος τεθμός», ὁ δίκαιος ἔπαινος διὰ τοὺς προσφερθέντας στεφάνους. Τὸ οὐδ. *ἐγκώμιον* (βλ. λ.) λαμβάνεται ὡς οὐσιαστικὸν (κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔπος*).

ἔγκωπον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Τετράγωνος ἐγκοπὴ τῆς *σελίδος* πολεμικῆς λέμβου, ἐπενδεδυμένη ἐσωτερικῶς δι' ὀρειχάλκου, πρὸς ὑποδοχὴν τῆς κώπης κατὰ τὴν κωπηλασίαν, πιεζούσης οὕτω τὸ ἔγκωπον διὰ τοῦ *ἀσκώματός* της, ὃν τρόπον πιέζει αὕτη, εἰς τὰς συνήθεις μετὰ σκαλμῶν λέμβους, τὸν *τροπωτῆρα*. Συνήθως τὸ ἔγκωπον εἶναι καὶ ἁπλῶς διακοσμητικὸν πλαίσιον, ὑπάρχοντος ἐντὸς αὐτοῦ μεταλλικοῦ σκαλμοῦ εἰς σχῆμα υ δεχομένου ἐν τῷ διχάλῳ αὐτοῦ τὸ ἄσκωμα.

Σ. Ε. Λ.

Ἐγλαΐμ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παλαιστίνης μνημονευομένη εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἄγνωστον ποῦ κειμένη.

ἐγλενιὸς (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σφένδαμνος ἡ κρητικὴ* (Acer cretica).

Δ. Ν. Π.

Ἐγλένοβα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σαρακηνίου Γορτυνίας, ἄλλως *Αἰγλένοβα* (βλ.λ.), μετονομασθεὶς εἰς *Κρυονέριον*.

Ἐγλυκὰς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1062. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Περιβόλα* (κάτ. 348), *Ἅγιος Γεώργιος* (κάτ. 58) καὶ *Κοῦτσα* (κάτ. 24).

Ἐγλώμ. Βασιλεὺς τῶν Μωαβιτῶν, ἀκμάσας τὸν ΙΔ′ αἰῶνα π. Χ. Ὅταν οἱ Ἰσραηλῖται ἀπαλλαγέντες τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γοθονιὴλ ἐκ τῆς πιέσεως τοῦ Χουσαρσαθαίμ, ἤρχισαν πάλιν ν' ἀπιστοῦν, ὁ Θεὸς τοὺς ἐτιμώρησεν ἐκ δευτέρου ἐκλέξας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸν Ἐγλέμ, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεμάχησαν οἱ Ἀμμωνῖται καὶ οἱ Ἀμαληκῖται. Ἡ πρόθεσις τοῦ Ἐγλὲμ ἦτο νὰ ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς εἰς τὴν χώραν, καθ' ὅσον νικήσας τοὺς Ἑβραίους, ἐξέλεξεν ὡς ἕδραν αὐτοῦ τὴν Ἱεριχώ, ἥτις λόγῳ τῆς θέσεώς της ἐπροστατεύετο ἀπὸ πάσης προσβολῆς. Τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν οὐδεμίαν πληροφορίαν παρέχει σχετικῶς μὲ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ ἡγεμόνος τούτου, φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ μεγάλου μέρους τοῦ ἰσραηλιτικοῦ ἐδάφους, μὴ ὑπερβὰς πιθανῶς τὰ ὅρια τῶν μεσημβρινῶν φυλῶν δυτικῶς τοῦ Ἰορδάνου. Ἡ κατάκτησις ὅμως ἦτο ἐπαχθής, διότι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, οἱ Μωαβῖται εἰσήγαγον εἰδωλολατρικὰς θεότητας, οὕτω δὲ τὸ θέαμα τῆς λατρείας ξένων θεῶν ἀπετέλει διὰ τὰ τέκνα τοῦ Ἰακὼβ συνεχῆ κίνδυνον ἀλλοξοπιστίας. Ἡ ἀθλιότης εἰς τὴν ὁποίαν ἐπὶ δέκα ὀκτὼ ἔτη διῆγον ἀφύπνισε παρὰ τῆς Ἰσραηλίταις τὸ θρησκευτικὸν καὶ πατριωτικὸν αἴσθημα, καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ θεοῦ, ὅστις τοὺς ἀπηλευθέρωσεν. Ὁ Ἀόδ, τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὶν ὑπῆρξεν ὁ ἐλευθερωτής. Ὁ Ἐγλὼμ ἐδολοφονήθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις του, ὁ δὲ θάνατος οὗτος, τοῦ ὁποίου ἠκολούθησεν ἡ γενικὴ σφαγὴ τῶν ἐπιδρομέων, ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν δουλείαν τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ.

Δ. Δ.

Ἔγμοντ (Egmont)· βλ. *Ἔγκμοντ*.

Ἐγνατία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀπουλίας ἐπὶ τοῦ Βρεντεσίου καὶ πόλις φερώνυμος ἐπ' αὐτοῦ μεταξὺ Βαρίου καὶ Βρεντεσίου κειμένη, κτίσμα τῶν Ἰαπύγων (*Πτολεμ.* Γ, α, 15, *Στράβ.* 234, 51). Ὀνομαζομένη καὶ *Γναθία* (βλ. λ.) εἶναι ἡ σύγχρονος *Ἐνιάτσια* εἰς 24 μίλλια βορείως τοῦ Μπρίντεζι.

Σ. Ε. Λ.

Ἐγνατία ***ὁδός***. Μεγάλη ὁδός, στρατιωτικὴ κυρίως, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς Ἀπολλωνίας, ἴσως δὲ καὶ ἐκ τοῦ Δυρραχίου, κειμένου ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, καὶ διῆκε μέχρι τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ παρὰ τὰ Κύψελα. Τὸ ὄνομα τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως *Γναθίας* ἢ *Ἐγνατίας* τῆς Ἀπουλίας (βλ. λ.), ὅπου ἔφθανεν ἡ καλουμένη Τραϊανὴ ὁδὸς (Via Trajana), τὴν ὁποίαν κατεσκεύασε καλῶς τὸ πρῶτον ὁ Τραϊανὸς ἀπὸ τοῦ 109 μ. Χ. Ὅθεν ἡ Ἐγνατία ὁδός, συμφώνως πρὸς τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἦτο προέκτασις τῆς ὑπερθαλασσίας ὁδοῦ, ἥτις ἐκ τῆς Ρώμης διὰ τῆς Κάτω Ἰταλίας ἔφερεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας. Αὕτη σχετίζεται πρὸς ἀρχαίαν συγκοινωνιακὴν ὁδόν, ἥτις ἤδη εἰς τοὺς προρρωμαϊκοὺς χρόνους ἐξετείνετο μεταξὺ τῶν χωρῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ τοῦ Αἰγαίου, πιθανῶς μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου, διὰ μέσου τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην «οἱ κερκυραϊκοὶ πίθοι συνήντων τοὺς θασίους, χίους καὶ λεσβίους». Ἐπειδὴ δ' ἡ Μακεδονία ἔγινε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῷ 146 π. Χ., ὁ δὲ Πολύβιος, ὅστις πρῶτος δίδει πληροφορίας περὶ τῆς ὁδοῦ, ἀπέθανε περὶ τὸ 120 π. Χ., ἡ χρονολογία τῆς κατασκευῆς τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ συμπίπτει κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν τούτων χρονικὸν διάστημα. Περὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁμιλεῖ κυρίως ὁ Στράβων, ὅστις στηρίζεται εἰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν περιγραφὴν τοῦ Πολυβίου. Τὸ ὁλικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον ἀριθμεῖται ἀπὸ τῆς Ἀπολλωνίας ἢ τοῦ Δυρραχίου μέχρι τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ ἀνέρχεται κατὰ τὸν Στράβωνα εἰς 535 ρωμαϊκὰ βήματα, ἅτινα ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 4280 στάδια ἢ 4458 (800 περίπου χιλμ.). Μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης ὑπελογίσθη ὑπὸ τοῦ Πολυβίου εἰς 267 μίλλια (1 μίλλιον=1477,5 μέτρα). Ὅλη δ' ἡ ὁδός, μέχρι τῶν Κυψέλων κατὰ τὸν Ἕβρον ἦτο «βεβηματισμένη κατὰ μίλλιον», ἤτοι εἶχε μετρηθῆ ἀκριβῶς ἐπὶ τῇ βάσει 1000 κανονικῶν βημάτων· ὡσαύτως ἦτο «κατεστηλωμένη», δηλαδὴ ὑπῆρχον εἰς τὰ κατὰ μίλλιον διαστήματα μεγάλαι καὶ ὑψηλαὶ στῆλαι, ἑρμηνευτικαὶ τῶν ἀποστάσεων καὶ τῶν περὶ τῆς θέσεως σχετικῶν. Ὡς προέκτασις τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ ἐθεωρεῖτο καὶ τὸ ἀπὸ Ἕβρου μέχρι Κωνσταντινουπόλεως διάστημα, οὕτω δὲ ὑπὸ μεταγενεστέρων καλεῖται Ἐγνατία

Digitized by Google

ὁδὸς ἅπασα ἡ ἀπὸ Ρώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν διαδρομή. Ἀκριβῆ περιγραφὴν ἁπάσης τῆς ὁδοῦ δίδουσι ρωμαϊκὰ ὁδοιπορικὰ (Itineraria), ὡς τὸ τοῦ Ἀντωνίνου (Itinerarium Antonini), ὁ Πευτιγγεριανὸς πίναξ (Tabula Peutingeriana) καὶ τὸ πληρέστερον πάντων, τὸ Ἱεροσολυμιτικὸν ὁδοιπορικὸν (Itin. Hierosolymitanum). Οἱ νεώτεροι οὗτοι πίνακες ἀριθμοῦσι τὰς ἀποστάσεις διαφόρων ἐν τῷ μεταξὺ πόλεων (civitates), σταθμῶν (mansiones) καὶ ἀλλαγῶν ἵππων (mutatiae), ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς πόλεως Αὐλῶνος. Ἡ διαδρομὴ εἶχεν οὕτως: ἐκ τοῦ Αὐλῶνος διήρχετο διὰ τῆς Ἀπολλωνίας, μεθ' ἣν διέβαινε τὸν ποταμὸν Ἄψον καὶ παρέκαμπτε τὴν σήμερον καλουμένην λίμνην Λιτσένι κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Μουζακιᾶς. Ἀκολούθως ἔβαινε διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Γενούσου ποταμοῦ, διερχομένη διὰ τῆς πόλεως Σκάμπας (νῦν Ἐλβασσὰν) καὶ τοῦ βορείου μέρους τοῦ ὄρους Κανδαουίας εἰς ὑψόμετρον 771 μέτρων. Ἡ περαιτέρω γραμμὴ διέβαινε τὸν ὑδροκρίτην τοῦ Γενούσου εἰς ὑψόμετρον 1015 μέτρων καὶ κατήρχετο πρὸς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Λυχνίτιδος (Ἀχρίδος) λίμνης, ὅπου ὁ σταθμὸς Πάτραι (ἡ νῦν Στροῦγγα), μεθ' ἣν ἔφθανεν εἰς τὴν πόλιν Λυχνιδὸν (ρωμ. Cledo). Ἐκεῖθεν, διὰ τῆς διόδου Πυλῶνος, ἔνθα ὑπῆρχον τὰ σύνορα Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας, διήρχετο διὰ τοῦ σταθμοῦ Βρηγιάδος (Brucida) καὶ διὰ τοῦ ὄρους Βαρνοῦντος (εἰς ὑψόμ. 1158 μ.), μεθ' ὃ διέσχιζε τὴν πεδιάδα τῆς Λυγκηστίδος, διερχομένη διὰ τῆς Ἡρακλείας (τοῦ νῦν Μοναστηρίου), τῆς Μελιτῶνος, τῆς Γράνδης, μεθ' ἣν διὰ μέσου τῆς Ἐορδαίας κατήρχετο εἰς τὴν Βεγορρίτιδα λίμνην. Σημειωτέον ὅτι καθ' ὅλην τὴν μέχρι Θεσσαλονίκης διαδρομὴν ἠκολούθει τὰς καὶ σήμερον ἐν χρήσει χαραχθείσας ἁμαξιτὰς ὁδοὺς καὶ μόνον κατὰ τὴν μεταξὺ Μελιτῶνος (παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Κέναλι κατὰ τὰ ἑλληνοσερβικὰ ὅρια) μέχρι τῶν Κελλῶν (νῦν Κέλλη, τέως Γκορνίτζοβον) ἠκολούθει εὐθυτέραν ὁδόν, ὡς δεικνύουν τὰ διατηρούμενα ἐνταῦθα ἴχνη κατὰ τὸ νῦν χωρίον Μεσοχώριον (τέως Χασάνοβον) καὶ τὴν Μελίτην (τέως Βοστεράνη). Ἐκ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἐξήρχετο διὰ τῆς Ἐδέσσης εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης, διερχομένη διὰ τῆς Πέλλης καὶ τῆς Γεφύρας (κατὰ τὸν Ἀξιὸν) μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖθεν ἐξηκολούθει διὰ τῶν νοτίων ὀχθῶν τῶν λιμνῶν Κορωνείας (Λαγκαδᾶ) καὶ Βόλβης, διερχομένη διὰ τῆς Ἀπολλωνίας καὶ φθάνουσα εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον. Ἀκολούθως διήρχετο διὰ τῆς Ἀμφιπόλεως καὶ διὰ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ ὄρους Παγγαίου ἔφθανεν εἰς τὴν πόλιν Φιλίππους. Ἐκεῖθεν κατήρχετο εἰς τὴν Νεάπολιν (τὴν νῦν Καβάλλαν) καὶ ἀκολουθοῦσα παραλίαν ὁδὸν ἔφθανεν εἰς τὸ Ἀκόντισμα καὶ τὰ τότε ὅρια τῆς Μακεδονίας καὶ Ροδοπαίας (Θράκης). Μετὰ ταῦτα διήρχετο τὸν ποταμὸν Νέστον, τὸν σταθμὸν τοῦ Διομήδους (παρὰ τὴν Βιστωνίδα λίμνην), τὴν Μαξιμιανούπολιν, τὴν Τραϊανούπολιν (παρὰ τὴν νῦν Ἀλεξανδρούπολιν), τὸν Δῆμον καὶ ἔφθανεν εἰς τὰ Κύψελα, ὁπόθεν ἐσυνεχίζετο ἡ ὁδὸς μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ι. Σ. Σ.

Ἐγνάτιος (Egnatius). Ὄνομα ρωμαϊκῆς οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Σαμνίου, τὰ μέλη τῆς ὁποίας, μετὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, μετῴκησαν εἰς Ρώμην. Γνωστότερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν:

1) ***Ἐγνάτιος Γέλλιος*** (Egnatius Gellius). Ἀρχηγὸς Σαμνίτης, συμμετασχὼν εἰς τὸν πόλεμον τῶν Σαμνιτῶν κατὰ τῆς Ρώμης, τῷ 288 π. Χ. Ἡττήθη ὑπὸ τῶν ὑπάτων Ἀππίου Κλαυδίου καὶ Βολουμνίου. Τῷ 295 ἠνήγκασε τοὺς Ὀμβρίους καὶ τοὺς Γαλάτας νὰ ταχθῶσι πρὸς τὸ μέρος του. Ἡ Καμπανία κατελήφθη καὶ κατεστράφη, ὁ δὲ Βολούμνιος ἐξεδίωξε τοὺς ἐπαναστάτας. Ὁ Ἐγνάτιος ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ νέαν ὁμοσπονδίαν μετ' ἄλλων λαῶν καὶ ἐνίκησε ρωμαϊκὴν λεγεῶνα εἰς τὸ Κλούσιον. Ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σεντίνου.

2) ***Ἐγνάτιος Μάριος*** (Egnatius Marius). Διεκρίθη κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Μάρσων κατὰ τῶν Ρωμαίων (90 π. Χ.). Κατέλαβε τὸ ὀχυρὸν τῆς Καμπανίας Βέναφρον καὶ κατέσφαξε τὴν ρωμαϊκὴν φρουράν, χάρις εἰς τὴν συνενοχὴν τῶν κατοίκων. Τῷ 89 ἐξηνάγκασε τὸν πραίτορα Κοσκόνιον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Βενυσίας, ἀλλ' ἡττήθη βραδύτερον καὶ ἐφονεύθη παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Aufidius. Διὰ τῆς ἥττης ταύτης ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Ἀπουλία ἐπανῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων.

— **Ἐγνάτιος** (Egnatius). Ρωμαῖος ποιητὴς ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ βίος του δὲν εἶναι γνωστός. Δ. Δ.

— **Ἐγνάτιος** (Egnazio), ***Ἰωάννης - Βαπτιστὴς Τσιπέλλι***. Ἰταλὸς σοφὸς (1473—1553). Μαθητὴς τοῦ Ἀγγέλου Πολιτιανοῦ καὶ φίλος τοῦ Λέοντος Ι', ἠσχολήθη εἰς τὰ γράμματα καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «De Caesaribus libri III a dictatore Caesare ad Constantinum Palaeologum, hinc a Carolo M. ad Maximilianum Caesarem». Ἦτο βιαιοτάτου χαρακτῆρος, καίτοι δὲ κληρικὸς ἡμέραν τινὰ δὲν ἐδίστασε, κατὰ τὴν διάρκειαν συζητήσεως, νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τοῦ συνομιλητοῦ του καὶ διαπεράσῃ τὴν κοιλίαν του διὰ τοῦ ξίφους του, ἐπειδὴ οὗτος δὲν συνεφώνει μὲ τὰς ἰδέας του. Κατὰ τὸ 1815 ἀπεστάλη εἰς Μιλᾶνον ὅπως συγχαρῇ ἐξ ὀνόματος τῆς Βενετίας τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φραγκῖσκον τὸν Α', ἀλλ' ἐξεφράσθη μετὰ τόσης βιαιότητος κατὰ τοῦ Καρόλου τοῦ Ε', ὥστε μετὰ δυσκολίας κατώρθωσε νὰ σωθῇ ἀπὸ τὰς συνεπείας τοῦ μίσους τοῦ τελευταίου, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς γερουσίας τῆς Βενετίας. Δ. Δ.

ἔγνοια (ἡ)· ἰδιωματ. ἀντὶ τοῦ δημοτ. *ἔννοια* (βλ. λ.).

ἐγνοιάζομαι· ἀντὶ τοῦ *νοιάζομαι* (βλ. λ.).

ἐγνοιαστικός, *—ή, —ό*, καὶ ***γνοιαστικός***· αὐτὸς ποὺ ἔχει ἔννοια, ποὺ νοιάζεται, ἐπιμελής, φροντιστικός.

Ἐγοριέβσκη (Jegorjewsk) *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα γραφὴ τῆς ρωσικῆς πόλεως *Γεγκοριὲβσκ* (βλ. λ.).

Ἐγουῖνος (Egwin) (***ἅγιος***). Ἐξ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Μερκίας καταγόμενος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον καὶ τῷ 692 προήχθη εἰς ἐπίσκοπον τοῦ Worcester. Μετὰ δριμύτητος δ' ἐλέγχων τὰς ποικίλας κακίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐπισκοπῆς του καὶ ἐκ τούτου ὑπεραυξήσας τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν του, ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ καταφύγῃ εἰς Ρώμην. Ἐπανελθὼν δὲ μετά τινα ἔτη εἰς Ἀγγλίαν ἵδρυσε τὴν περιώνυμον καταστᾶσαν ἔπειτα μονὴν τοῦ Evesham, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἐτάφη ἀποθανὼν τῷ 717. Ἡ μνήμη του ὡς ἁγίου κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Ἁγιολόγιον ἑορτάζεται τὴν 30 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Ἐγρὰ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἐρυθρᾶς, ἐπὶ τῆς ἀραβικῆς ἀκτῆς, ἀντικρύζων ἐξ ἀνατολῶν τὸν Ἀκάθαρτον κόλπον ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ βασιλέως Ὀβόδα (*Ἰωσήπ.* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. ΙΣΤ' 7,7). Εἶναι δὲ ἡ *Ἐγρὰ* ἢ *Ἰαμβία κώμη* (*Πτολεμ.* Ζ, ζ,3) τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, ἡ σύγχρονος *Γενμπὸ* (πλάτ. 24°05' Β, μῆκ. 38°03' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8 b: Red Sea, sheet 2: port Yenbò, Ναυτιλ. Ὁδηγ. Red Sea and gulf of Aden pilot, ἔκδ. 1921, σελ. 216) τῆς Ἀραβίας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἔγραψε *[Λογικ.]*. Μνημονικὸς τύπος τοῦ δευτέρου τρόπου τοῦ πρώτου συλλογιστικοῦ σχήματος, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν λατινικὸν celarent. Ἐν τῷ τρόπῳ τούτῳ ἡ μείζων πρότασις εἶναι γενικὴ ἀποφατική, ἡ ἐλάσσων γενικὴ καταφατικὴ καὶ τὸ συμπέρασμα γενικὸν ἀποφατικόν. Παράδειγμα:

Ὅτι δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεως δὲν δύναται νὰ ἐκβιασθῇ διὰ ποινικῶν νόμων.
Αἱ θεωρητικαὶ πεποιθήσεις εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς βουλήσεως.
Αἱ θεωρητικαὶ ἄρα πεποιθήσεις δὲν δύνανται νὰ ἐκβιασθῶσι διὰ ποινικῶν νόμων.

Ὁ δεύτερος τρόπος τοῦ πρώτου συλλογιστικοῦ σχήματος διὰ γραμμάτων παρίσταται ὡς ἀκολούθως:

Μ ε Κ
Υ α Μ
Υ ε Κ Θ. Π.

— *[Ἱστορ. Τεχν.]*· βλ. *ἐποίησε*.

ἐγρετίδικος καὶ ***ἐγρετὴς*** (τουρκ. *ἐγρετί*)· δανεικός, πρόσθετος, περιαιρετός.

ἐγρηγόρησις, *—εως*· ἀντὶ *ἐγρήγορσις* (βλ. λ.).

ἐγρήγορος, *—η, —ον*· ἀντὶ *γρήγορος* (βλ. λ.).

ἐγρήγορσις, *—εως* (ἡ)· ἡ κατάστασις τοῦ γρηγοροῦντος, τοῦ ἀγρυπνοῦντος.

— *[Φυσιολ.]* Ἡ *ἐγρήγορσις* εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ὕπνου καὶ προέρχεται ἐκ τῆς βαθμηδὸν αὐξήσεως τῆς ἐγερσιμότητος τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου, ἅτινα κατὰ τὸν ὕπνον ἀποβάλλουσι τὰς καματογόνους οὐσίας, αἵτινες γεννῶνται κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης ἐν αὐτοῖς. Ι. Μ.

— *[Ψυχολ.]* Καλεῖται *ἐγρήγορσις*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ὕπνωσιν, ἡ κατάστασις, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ εἶναι ἔξυπνος μὲ τὴν προσοχὴν ἑτοίμην πάντοτε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς κύκλον τινὰ παραστάσεων. Α. Δ.

ἐγρηγορῶ (*—έω*)· ἀντὶ *γρηγορῶ* (βλ. λ.).

Ἐγρὶ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ πόλεως *Ἔρλαου*. Τὴν πόλιν ταύτην ἐκυρίευσε τῷ 1596 ὁ σουλτᾶνος Μεχμὲτ ὁ Γ'. Ἔμεινε δὲ τουρκικὴ μέχρι τοῦ 1687.

— **Ἐγρὶ-*γκιὸζ*** *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Κιουταχίας. Κάτ. 3.000 περίπου. Ν. Μ.

— **Ἐγρὶ-*δὰγ*** *[Γεωγρ.]*· τουρκικὸν ὄνομα τοῦ ὄρους Ἀραράτ.

— **Ἐγρὶ-*δερὲ*** *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τοῦ σαντζακίου Γκιουμουλτζίνης (Κομοτηνῆς) ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐπιδικασθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ν. Μ.

— **Ἐγρὶ-*δερὲ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας, ἤδη καλούμενον *Καλλιθέα*.

— **Ἐγρὶ-*δερὲ*** ἢ ***Ἐγρὶ-σοῦ*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Βουλγαρίας καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Πίτσινα, παραπόταμον τοῦ Ἀξιοῦ. Διαρρέει τὴν πολίχνην Ἐγρὶ-Παλάνκα.

— **Ἐγρὶ-*καποῦ*** *[Γεωγρ.]*. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καλουμένη ὑπὸ τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων καὶ *Γρίκαπι* (κοινότης *Ἐγρικαπίου*). Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῆς ὁμωνύμου πύλης παρὰ τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται. Ὁ ναὸς τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ ἑλληνικῆς κοινότητος τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης *τῆς Κύρου* ἢ *Ἐν τοῖς Κύρου*. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1453 τὴν ὡς ἄνω πύλην *(Χαρσίαν πύλην)* ὑπερήσπισαν Θεόδωρος ὁ ἐκ Καρύστου τοξότης ἄριστος καὶ ὁ Γερμανὸς πυροβολητὴς Ἰωάννης Γράντ.

— **Ἐγρὶ-*καποῦ*** (=ἐγκαρσία πύλη). Ὠνομάζετο οὕτως ἡ ἐνάτη καὶ τελευταία πύλη τοῦ παλαιοῦ παραλίου τείχους τοῦ Γαλατᾶ παρὰ τὸ Τοπχανέ. Ν. Μ.

— **Ἐγρὶ-*λιμὰν*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖος αὐλὼν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν (Καράμπουρνα), εἰσδύων ἐπὶ ἓν μίλλιον πρὸς νότον καὶ ἀποβλέπων πρὸς Β. (τὸ στόμιόν του: πλάτ. 38°32' 1/2 Β, μῆκ. 26°23' 1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and Gulf of Smyrna). Ἔχων πρὸς δυσμὰς κατέναντι τὰς Οἰνούσας τῆς Χίου, εἶναι πιθανῶς ὁ *Φοινικοῦς λιμὴν* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐγρὶ-*μποϊνοὺ*** (=στραβολαίμης), ***Ἀβδουλλὰχ πασᾶς***. Βεζύρης τῆς Τουρκίας, ἐπὶ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β', ἐπιλεγόμενος καὶ *Δελῆ* (=τρελλός), γνωστὸς δὲ καὶ μὲ τὸ ἐπώνυμον *Μποσταντζῆ-μπασης*. Ἐχρημάτισε πρῶτος ὑπασπιστὴς τοῦ σουλτάνου, σταυλάρχης καὶ ἀρχιναύαρχος, τῷ δὲ 1826 διωρίσθη μέγας βεζύρης, ἀλλὰ παθὼν κατά τινα πυρκαϊὰν ἐν Τοπχανέ, ἀπεσύρθη χάριν θεραπείας εἰς Νικομήδειαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1827. Κατελέγετο μεταξὺ τῶν ἐργασθέντων ἐναντίον τοῦ ἐπὶ Μαχμοὺτ πανισχύρου Χαλὲτ ἐφέντη, ὅστις ἐπηρέαζεν ἐκ τῶν παρασκηνίων τὸν σουλτᾶνον κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα. Ν. Μ.

— **Ἐγρὶ-*Μπουτζὰκ*** *[Γεωγρ]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀρναίας (τέως Λιαριγκόβης) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἤδη καλεῖται *Νέα Ἀπολλωνία*. Κάτ. (1928) 906. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀσπρόχωμα* (τέως *Ἀκ-Τοπράκ*, *κάτ.* 51), *Μεσοπόταμον* (τέως *Ἀρτσιλῆ*, *κάτ.* 86), *Ξερόρρεμμα* (τέως *Τεκρῆ-Βερμισλῆ*, *κάτ.* 35) *καὶ Ξηροκρήνη* (τέως *Χατζιλάρ*, *κάτ.* 80). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακά, καπνὸν καὶ σήσαμον. Μετὰ τῆς Ἀρναίας (τέως Λιαριγκόβης) συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 5), μετὰ τοῦ Λαγκαδᾶ δὲ διὰ τοπικοῦ σιδηροδρόμου. Δ. Ε. Μ.

— **Ἐγρὶ-*Παλάνκα*** ἢ ***Κρίβα-Παλάνκα*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς σημερινῆς Γιουγκοσλαυίας, εἰς ἀπόστασιν 75 χιλμ. Α. τῶν Σκοπίων, παρὰ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα ἐπὶ τοῦ ποταμίσκου Ἐγρὶ-σοῦ. Κάτοικοι 4000 περίπου. Ν. Μ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Οἱ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 4—11 Ἰουλίου 1913 διεξαχθέντες ἀγῶνες μεταξὺ τῆς 3ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς (τριῶν μεραρχιῶν) καὶ μικροῦ μέρους τῆς 4ης, καὶ τῶν σερβικῶν 1ης (πέντε μεραρχιῶν) καὶ 3ης (τεσσάρων μεραρχιῶν καὶ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ) φέρονται ὑπὸ τὴν ονομασίαν *ἀγῶνες τοῦ Ἐγρὶ Παλάνκα*. Μετὰ τὴν γνωστὴν ἀδικαιολόγητον ἀλλαγὴν μετώπου τῆς 3ης σερβικῆς στρατιᾶς κατὰ τὴν 27ην Ἰουνίου (βλ. *Δούσμανη*, Ὁ Συμμαχικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων, σελ. 121, καὶ λ. *Βαλκανικοὶ πόλεμοι*, τόμ. ΣΤ', σ. 566 καὶ 568), ἐτάχθησαν αἱ 1η καὶ 3η σερβικαὶ στρατιαὶ ἐπὶ τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας Ραδοβίντσα—Ποσδρίκονι—Ἐγρὶ Παλάνκα—Τσὰρ οὐῒρ (1η στρατιὰ) — Πόμπιζεν — Μπεζίκοβο—Ἰστιμβαγιά-Γράδετς (3η στρατιά). Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μπρεγαλνίτσα, ὁ ἀπέναντι τῶν Σέρβων βουλγαρικὸς στρατὸς (3η στρατιὰ καὶ μέρος τῆς 4ης) ἐτάχθη ἐπὶ τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας Γολέμι οὐῒρ—Σεβρὶ τεπὲ—Ρουγεν-Στίρμπι οὐῒρ, δηλαδὴ κατὰ μῆκος τῆς παλαιᾶς βουλγαροτουρκικῆς μεθορίου. Τὴν 4ην Ἰουλίου ἐπετέθησαν, οἱ μὲν Σέρβοι κατὰ τοῦ ὑψώματος Ξεδίλοβο, τοῦ ἐπικρατοῦντος τῆς ἀνατολικῆς ἐξόδου τῆς ἐξ Ἐγρὶ-Παλάνκα ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ὅπερ καὶ κατέλαβον, οἱ δὲ Βούλγαροι κατὰ τοῦ δυτικῶς τοῦ Γολέμι 1669 καὶ κατὰ τοῦ Τσὰρ οὐῒρ, ἄνευ ὅμως οὐδεμιᾶς ἐπιτυχίας. Κατὰ τὰς ἡμέρας 5, 6, 7 Ἰουλίου ἐξηκολούθησαν συνεχεῖς αἱματηρότατοι ἀγῶνες περὶ τὸ Ξεδίλοβο—Δεβὲ μπαγὶρ καὶ Σεβρὶ τεπέ, κατὰ δὲ τὴν 8ην ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Μάλκο Τύρνοβο. Κατὰ τὸν ἴδιον τοῦτον χρόνον διεξήχθησαν ἀγῶνές τινες καὶ νοτιώτερον, ἀλλὰ πολὺ χλιαρῶς· ὁπωσδήποτε ἀπωθήθησαν οἱ Βούλγαροι, τὴν μὲν 7ην Ἰουλίου ὑπὸ τῆς μαυροβουνιωτικῆς μεραρχίας (ἀποτελούσης μέρος τῆς 3ης σερβικῆς στρατιᾶς) πρὸς τὸ Σίβα Κόμπιλα, τὰς δὲ 10 καὶ 11 ὑπὸ σερβικῆς τινος μεραρχίας τῆς ἰδίας στρατιᾶς πρὸς τὸ

Digitized by Google

Κοῦτσα-Γκόλεκ. Οἱ περὶ τὸ Ἐγρὶ-Παλάνκα ἀγῶνες δὲν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ἐπιχειρήσεις, διότι ἑκατέρωθεν δὲν ἀπέβλεπον εἰς στρατηγικόν

Σχεδιάγραμμα τῶν περὶ τὸ Ἐγρὶ-Παλάνκα ἀγώνων.

τινα σκοπόν, ἀλλ' ἦσαν τοπικοὶ ἀγῶνες. Πάντως μετ' αὐτοὺς οἱ Σέρβοι εὑρέθησαν ἐν πλήρει κατοχῇ τῶν διαμφισβητουμένων πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐδαφῶν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἐγριλὰρ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖος λιμὴν τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν, εἰσδύων ἐπὶ 2 μίλ. πρὸς Β. (ὁ μυχός του: πλάτ. 38°09' ½ Β., μῆκ. 26°24' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna), ἐπίνειον τῶν Ἀλατσάτων. Ἡ ὀνομασία κατὰ παραφθορὰν τοῦ *Ἀγρελιός*. Σ. Ε. Λ.

Ἔγριπος *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς νήσου Εὐβοίας ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ν. Μ.

ἐγχάραγμα (τό)· τὸ ἐγχαραχθέν, χάραγμα, σκάμμα, ἐντομή.

ἐγχαράσσω, καὶ *—ττω, ἀόρ. ἐνεχάραξα—ἐνεχαράχθην, παθ. μετχ. ἐγκεχαραγμένος*· χαράσσω, ἐγκολάπτω, σκαλίζω: «ἐγχαράττω γράμματα,—σχῆμα,—σύμβολον» κττ.· || μεταφ. κάμνω νὰ ἐντυπωθῇ βαθέως: «οἱ λόγοι σου εἶναι ἐγκεχαραγμένοι εἰς τὴν μνήμην μου».

ἐγχείρημα (τό)· ἐπιχείρημα, ἀπόπειρα, προσπάθεια: «ἀτυχὲς ἐγχείρημα».

—*[Τακτ.]* Καλεῖται *ἐγχείρημα* (coup de main) μικρά τις ἐπίθεσις τοπικῆς ἐντελῶς σημασίας, ἐκτελουμένη δι' ὀλιγίστων μόνον πεζῶν, ἀποσκοποῦσα δ' εἴτε τὴν κατάληψιν ἐδαφικοῦ τινος σημείου, εἴτε τὴν σύλληψιν αἰχμαλώτων χρησίμων διὰ τὴν παροχὴν προσφάτων περὶ τοῦ ἐχθροῦ πληροφοριῶν, πάντως ὅμως, κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ἐντὸς ἀποστάσεων πολὺ μικρῶν (μὴ ὑπερβαινουσῶν ποτὲ τὰ 200—250 μέτρα). Τὸ ἐγχείρημα εὑρίσκει εὐρυτάτην ἐφαρμογὴν προκειμένου περὶ σταθεροποιημένου μετώπου (ἀγῶνος στασιμότητος). Ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ ἐγχείρημα πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῇ πρὸς χῶρον κάπως ἀφιστάμενον καὶ εἶναι μορφῆς κάπως σοβαρωτέρας, ὁπότε κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ δύναμις τοῦ ἀποσπάσματος θὰ εἶναι μείζων, τότε λαμβάνει τὸ ὄνομα *ἐπιδρομὴ* (βλ. λ.). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐγχειρήσιμος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος νὰ ἐγχειρηθῇ: «ἀπόστημα ἐγχειρήσιμον».

ἐγχείρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγχειρεῖν, ἐπιχείρησις, προσπάθεια· || ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ἰατροῖς, ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ἡ διὰ τεμνόντων ὀργάνων ἰατρικὴ ἐπέμβασις: «τοῦ ἔκαμαν ἐγχείρησιν», «ἡ ἐγχείρησις ἐπέτυχε».

—*[Ἰατρ.]* Γενικῶς *ἐγχείρησις* εἶναι πᾶσα μηχανικὴ ἐνέργεια ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Τοιαύτη εἶναι π. χ. καὶ ἡ εἰσαγωγὴ καθετῆρος εἰς τὴν οὐροδόχον κύστιν, ἡ ἐξαγωγὴ ἀλλοτρίου σώματος ἐκ τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου κ.τ.τ. (ἀναίμακτοι ἐγχειρήσεις)· ἀλλὰ κυρίως ὅμως, λέγοντες ἁπλῶς ἐγχείρησιν, ἐννοοῦμεν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς αἱματηράν, καθ' ἣν χρησιμοποιοῦνται καὶ τέμνοντα ἐργαλεῖα.

Ἡ ἐγχείρησις, πρᾶξις πάντοτε σοβαρά, οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐκτελῆται ἄνευ προηγουμένης ἐπιμελοῦς ἐξετάσεως τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου. Πρὸ τῆς ἀποφάσεως περὶ ἐκτελέσεως χειρουργικῆς τινος ἐπεμβάσεως, πρέπει νὰ σταθμῶνται καλῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ κίνδυνοι καὶ αἱ ἐνοχλήσεις αἱ ἐκ τῆς παθήσεως προερχόμεναι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ σοβαρότης τῆς ἐγχειρήσεως καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς, κατὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν πεῖραν τοῦ ἰατροῦ, προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Οὐχὶ σπανίως εἶναι δυσχερὴς ὁ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καθορισμὸς τῆς ἐνδείξεως πρὸς χειρουργικὴν ἐπέμβασιν. Ἐνίοτε δὲ ὑπάρχουσιν ἀντενδείξεις, ἤτοι λόγοι, ἐξ ὧν ἀπαγορεύεται ἡ ἄλλως ἀναγκαία ἐγχείρησις, προερχόμενοι ἐκ τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἢ ἐκ συνυπαρχούσης ἄλλης νόσου. Ἡ συγκατάθεσις τοῦ πάσχοντος ἢ τοῦ κηδεμονεύοντος αὐτὸν (ἐπὶ ἀνηλίκων, φρενοβλαβῶν κλ.) εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐγχειρήσεως. Μόνον ἐπὶ ἀμέσου καὶ σοβαροῦ κινδύνου τῆς ζωῆς ἐπιτρέπεται, κατ' ἐξαίρεσιν, καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως ταύτης, ἡ ἐκτέλεσις ἐγχειρήσεως, ἐξ ἧς προσδοκᾶται ἡ διάσωσις τοῦ πάσχοντος (ἐπὶ ἀνθρώπων ἐν κωματώδει καταστάσει διατελούντων). Τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐγχειρήσεως προηγεῖται συνήθως πραπαρασκευὴ τοῦ ἀσθενοῦς. Ἂν εἶναι δυνατόν, ὑποβάλλεται οὗτος εἰς γενικὸν χλιαρὸν λουτρὸν πρὸς καθαρισμὸν τοῦ σώματος, ἄλλως εἰς καθαρισμὸν τοὐλάχιστον τῆς χώρας τοῦ σώματος ἐν ᾗ κεῖται τὸ χειρουργικὸν πεδίον. Ἂν πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ ἐγχείρησις ὑπὸ γενικὴν νάρκωσιν, ὁ ἄρρωστος μένει νῆστις πολλὰς ὥρας πρὸ ταύτης (ἀφ' ἑσπέρας, προκειμένου περὶ ἐκτελέσεως τῆς ἐγχειρήσεως κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς ἐπιούσης), καὶ χορηγεῖται καθαρτικόν τι, ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἀντένδειξις πρὸς τοῦτο (ὡς π. χ. ἐπὶ ὀξείας σκωληκοειδίτιδος). Ἐνίοτε εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑποβληθῇ ὁ πάσχων, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, εἰς προκαταρκτικὴν θεραπείαν παθήσεώς τινος, ἐξ ἧς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ ἔκβασις τῆς ἐγχειρήσεως, π. χ. εἰς θεραπείαν τονωτικὴν τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος, θεραπείαν νόσου τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἢ τῶν οὐροποιητικῶν, ἢ εἰς τόνωσιν καθόλου τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸ τῆς ἐγχειρήσεως ἐπὶ ἀναιμικῶν ἢ ἄλλων ἐξηντλημένων ἀρρώστων, εἰς θεραπείαν ἀντιδιαβητικὴν ἐπὶ σακχαρουρίας κλπ. Καὶ ἡ ψυχικὴ δὲ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ χειρουργηθησομένου, διὰ καταλλήλου συμπεριφορᾶς, πρὸς καθησύχασιν αὐτοῦ καὶ ἀποτροπὴν τοῦ φόβου τῆς ἐγχειρήσεως, εἶναι οὐχὶ ἀναξία λόγου.

Λίαν οὐσιώδεις εἶναι καὶ αἱ μετὰ τὴν ἐγχείρησιν φροντίδες πρὸς πρόληψιν καὶ καταπολέμησιν ἐνδεχομένων κινδύνων. Τὴν πρώτην ἡμέραν, ἂν ἡ ἐγχείρησις ἐγένετο ὑπὸ γενικὴν νάρκωσιν, ὁ ἀσθενὴς μένει νῆστις πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκ τοῦ ναρκωτικοῦ ἐπερχομένης συνήθως τάσεως πρὸς ἔμετον· ἐλαχίστη μόνον ποσότης ὑγροῦ δύναται νὰ δοθῇ μετὰ προσοχῆς. Ἡσυχία καὶ διηνεκὴς ἐπαγρύπνησις ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς εἶναι ἀναγκαῖαι. Προσέχομεν, ὅπως ἐγκαίρως ἀντεπεξέλθωμεν κατὰ τυχούσης καρδιακῆς ἐξαντλήσεως, αἱμορραγίας ἐκ τοῦ τραύματος ἢ ἄλλης ἐπιπλοκῆς· φροντίζομεν περὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν πεπτικῶν, οὐροποιητικῶν κλπ. ὀργάνων, κανονίζομεν τὰ τῆς τροφῆς κλπ. ἀναλόγως τῆς παθήσεως καὶ τῆς γινομένης χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Ἀποφεύγομεν κατὰ κανόνα τὴν μακρὰν καὶ ἐξαντλητικὴν νηστείαν καὶ τὴν ὑπὲρ τὸ δέον παράτασιν τῆς ἐν τῇ κλίνῃ διαμονῆς τοῦ ἀσθενοῦς, καθορίζοντες ταῦτα μετὰ περισκέψεως καὶ ἄνευ δογματικῶν ὑπερβολῶν κατὰ τὰς περιστάσεις. Δὲν πρέπει δὲ τέλος νὰ λησμονῶμεν, ὅτι πολλάκις ἡ ἐγχείρησις εἶναι μέρος μόνον, οὐσιῶδες βεβαίως, τῆς θεραπείας, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα αὐτῆς δέον νὰ συμπληρωθῇ καὶ παγιωθῇ διὰ καταλλήλου διαιτητικῆς ἢ ἄλλης θεραπείας (βλ. καὶ λ. *ἀσηψία* καὶ *ἀναισθησία*). Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐγχειρητὴς (ὁ)· ὁ ἐγχειρῶν, ὁ ἐκτελῶν τὴν ἐγχείρησιν ἰατρός: «δεξιὸς ἐγχειρητής».

ἐγχειρητικὴ (ἡ). Κλάδος τῆς ἰατρικῆς πραγματευόμενος περὶ τῶν ἐγχειρήσεων τῶν ἐκτελουμένων ἐπὶ τοῦ σώματος.

ἐγχειρητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐγχείρησιν: «ἐγχειρητικὴ μέθοδος»· || ἡ *ἐγχειρητικὴ* (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστικόν.

Ἐγχειρητικὴ τράπεζα.

— ἐγχειρητικὴ ***πλαστική***· βλ. λ. *ἀναπλαστικὴ χειρουργική*.

— ἐγχειρητικὴ ***τράπεζα*** *[Χειρουργ.]*. Εἶναι ἡ τράπεζα ἐφ' ἧς τοποθετεῖται πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐγχειρήσεως ὁ πάσχων. Ὑπάρχουν ἀναρίθμητα εἴδη χειρουργικῶν τραπεζῶν, πλείστων χειρουργῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἔχωσιν ἴδιον τύπον. Ἡ χειρουργικὴ τράπεζα πρέπει κυρίως νὰ εἶναι οὕτω κατεσκευασμένη, ὥστε νὰ πλύνεται καὶ νὰ καθαρίζεται εὐκόλως, ἔτι δὲ νὰ εἶναι δυνατὸν διὰ μηχανισμοῦ εὐχειρίστου νὰ ὑψοῦται ἢ νὰ ταπεινοῦται κατὰ τὴν ἀνάγκην, εἴτε ὁλόκληρον τὸ ἐπίπεδον αὐτῆς, εἴτε μόνον τμῆμά τι αὐτοῦ, καὶ νὰ στρέφεται εὐκόλως κατὰ διαφόρους ἄξονας. Καίτοι πολλαὶ ἐγχειρήσεις δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐπὶ κοινῆς τραπέζης, οὐχ ἧττον διὰ πολλὰς ἄλλας εἶναι τὰ μέγιστα βοηθητικὴ ἡ κυρίως χειρουργικὴ τράπεζα. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

Ἐγχειρητικὴ τράπεζα, δυναμένη νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς φορεῖον.

ἐγχειρίδιον (τό)· μικρὰ μάχαιρα, μαχαιρίδιον· || μικρόν, ἐπίτομον βιβλίον: «ἱστορικὸν ἐγχειρίδιον», «ἐγχειρίδιον φυσικῆς,—φιλοσοφίας».

— [ΟΠΛ.] Τὸ ἐγχειρίδιον εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ὅπλων ἅτινα ἐχρησιμοποίησεν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἀκόμη ἐποχῆς, πρὸς ἐπίθεσιν ἢ ἄμυναν αὐτοῦ, ὡς αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι καὶ ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων, ἀπέδειξαν. Εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἁπλοῦν καὶ εὔχρηστον ὅπλον, δι' ὃ καὶ ἀπὸ τῆς λιθίνης ἔτι ἐποχῆς ἐγένετο χρῆσις λιθίνων ἐγχειριδίων μὴ διαφερόντων κατὰ πολὺ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα ἀπὸ τῶν σημερινῶν. Ἡ ἁπλότης καὶ τὸ εὔχρηστον τὸ κατέστησεν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, παγκοσμίως ἀποδεκτόν, οὐδὲ τῶν ἀγρίων λαῶν ἐξαιρουμένων. Τὸ ἐγχειρίδιον κατεσκευάζετο ἐκ λίθου, ἐξ ὀρειχάλκου, ἐκ σιδήρου καὶ τέλος ἐκ χάλυβος. Ὑπάρχουσι μάλιστα ἐνδείξεις, ὅτι ἐνίοτε κατεσκευάζετο καὶ ἐκ σκληροῦ ξύλου ἢ καὶ ἐκ κέρατος ἀντιλόπης. Κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ διάφοροι λαοί, χρησιμοποιοῦντες ὡς ὅπλον τὸ ἐγχειρίδιον, ἐξησκοῦντο εἰς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ἢ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ ξίφους ἢ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἑτέρας χειρός, προητοιμασμένης ἵνα δέχηται ἀκινδύνως, ἀμυνο-

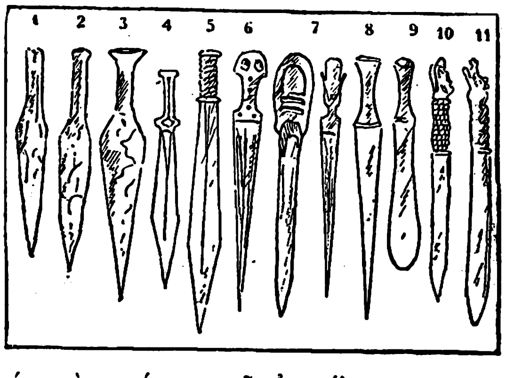

μένη, τὰ κτυπήματα τοῦ ἀντιπάλου. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, τὸ ἐγχειρίδιον ἦτο ἀναπόσπαστον ὅπλον παντὸς πολεμιστοῦ. Αἱ ἑκάστοτε ὅμως ἀντιλήψεις περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ, διὰ πολεμικοὺς ἰδίᾳ σκοπούς, ἐπέβαλον τὴν βαθμιαίαν μεταβολὴν τοῦ μεγέθους του, τόσον, ὥστε ἐνίοτε νὰ λάβῃ τοῦτο διαστάσεις βραχέος ξίφους καὶ νὰ συγχυσθῶσι τὰ ὅρια μεταξὺ ξίφους καὶ μακροῦ ἐγχειριδίου, ὅπως καὶ τὰ μεταξὺ ἐγχειριδίου καὶ τοῦ μακροῦ ἐγχειριδίου ἢ μαχαιρεγχειριδίου. Τὸ πραγματικὸν ἐγχειρίδιον ἔχει μικροτέραν καὶ στενοτέραν λεπίδα ἀπὸ τὸ μαχαιρεγχειρίδιον, τὸ ἀρχαῖον βραχὺ καὶ πλατὺ ὅπλον τῶν ἀρχεγόνων λαῶν. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀξέστου καὶ βραδύτερον τοῦ κατειργασμένου λείου λίθου, τὰ ἐγχειρίδια τῶν ἀρχαίων Δανῶν ἦσαν τὰ κυριώτερα αὐτῶν ὅπλα, τεχνικώτατα ἐξειργασμένα. Ἐπίσης κατὰ τὴν χαλκίνην ἐποχήν, τὸ ἐγχειρίδιον ἦτο τὸ κύριον ὅπλον, καὶ ἐφέρετο ἐν τῇ ἀριστερᾷ, πλὴν τῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἀφρικανῶν, οἵτινες τὸ ἔφερον ἐν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ. Πολλὰ τοιαῦτα ἐγχειρίδια, ἀπὸ τῆς λιθίνης ἀκόμη ἐποχῆς, εὑρέθησαν καὶ ἀπόκεινται νῦν ἐν διαφόροις μουσείοις καὶ ἰδιωτικαῖς συλλογαῖς. [Βλέπε εἰκόνας ἐγχειριδίων κατ' αὔξοντα ἀριθμὸν ἐπεξηγουμένας.]

Ἐγχειρίδια ἐκ σχιστοῦ λίθου. 1) Ἑλβετικὸν ἐγχειρίδιον ἐκ πυρολίθου, μήκους 12 ἑκατοστομ., εὑρεθὲν εἰς τὴν λίμνην τῆς πόλεως Neufchâtel ὑπὸ τοῦ Stavahé (Μουσεῖον Freiburg.). 2) Δανικὸν ἐγχειρίδιον (Dolk af Flint) ἐκ πυρολίθου 29 ἑκατοστ. ἀξιοθαυμάστως ἐπεξειργασμένον (Μουσεῖον Κοπεγχάγης). 3) Δανικὸν ἐγχειρίδιον μετὰ λαβῆς ἐξαιρέτου ἐργασίας, 34 ἑκατοστ. (Μουσεῖον Κοπεγχάγης).

Αἰγυπτιακὰ ἐγχειρίδια (ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Μένες 2450 π. Χ. μέχρι τῆς δυναστείας τοῦ Μαίρις 1990 π. Χ.). 4) Ἐγχειρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου μήκους 26 ἑκατοστ. Ἡ ξυλίνη λαβή του ἔχει ὀρειχάλκινον ἐπίθεμα (Βρεττανικὸν Μουσεῖον). 5) Μα-

Digitized by Google

χαιροειδὲς ἐγχειρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου μήκους 34 ἑκατοστ. Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο ἔχει ἑλληνικὸν χαρακτῆρα (Μουσεῖον Λούβρου). 6) Ἐγχειρίδιον μὲ κερατίνην λαβὴν ἐξ ὀρειχάλκου, μήκους 28 ἑκατοστ., εὑρεθὲν ἐν Θήβαις τῆς Αἰγύπτου. 7) Ἐγχειρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου μήκους 30 ἑκατοστ. Ἡ ἐξ ἐλεφαντόδοντος λαβή του φέρει ἡλοκεφαλὰς ἐξ ὀρειχάλκου ἐπιχρυσωμένου.

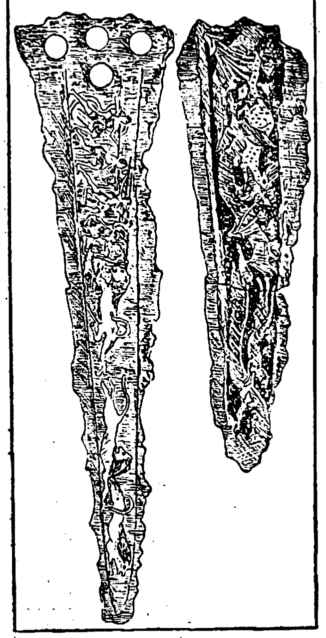

Ἀσσυριακὰ καὶ βαβυλωνιακὰ ἐγχειρίδια (ἀπὸ 2500 μέχρι τοῦ 1000 π.Χ.). 8) Βαβυλωνιακὸν ἐγχειρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου (Βρεττανικὸν Μουσεῖον). 9) Ἀσσυριακὸν ἐγχειρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου (Μουσεῖον Βερολίνου). 10) Ἀσσυριακὸν ἐγχειρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου μὲ λαβὴν ἀνάγλυφον ἐκ χαμηλῶν ἐξοχῶν καὶ κεφαλῆς ἱπποποτάμου. Πιθανῶς τοῦ Ι' αἰῶνος π. Χ. (Μουσεῖον Λούβρου). 11) Ἀσσυριακὸν ἐγχειρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου (Μουσεῖον Βερολίνου).

Μυκηναϊκὰ ἐγχειρίδια (2000—1400 π.Χ.). 12) Πολυτιμοτάτη δίστομος λεπὶς ἐγχειριδίου εὑρεθεῖσα εἰς τὸν τέταρτον τάφον τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, πλουσίως κεκοσμημένη διὰ παραστάσεως λεπτοτάτης τέχνης, ἐκ χρυσῶν ἐλασμάτων ἐμβεβλημένων ἐν τῇ λεπίδι. Ἡ μία ὄψις αὐτοῦ παριστᾷ πέντε ἄνδρας μαχομένους πρὸς τρεῖς λέοντας. Ἐν τῇ παραστάσει φαίνονται ἐπικρατοῦντες οἱ ἄνδρες. Ὁ εἷς τῶν λεόντων ἐτράπη εἰς φυγήν, ὁ δεύτερος φεύγων στρέφει ἀπειλητικὴν τὴν κεφαλὴν καὶ ὁ τρίτος ἀνθιστάμενος προφθάνει νὰ ἐπιθέσῃ τοὺς πόδας του ἐπὶ τοῦ πεσόντος ἐχθροῦ του. Οἱ μαχόμενοι, ἄνδρες γυμνοί, φέρουσι μόνον τὸ περίζωμα καὶ εἰσὶν ὡπλισμένοι οἱ μὲν τέσσαρες διὰ δοράτων, ὁ δὲ πέμπτος διὰ τόξου, φέρουσι δὲ καὶ μεγάλας ἀσπίδας, οἱ μὲν ἀμφικύκλους, οἱ δὲ τετραπλεύρους κρεμαμένας ἀπὸ τελαμώνων. Ἡ παράστασις αὕτη δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πολύχρωμος, ἀφοῦ τὰ μὲν γυμνὰ μέρη τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ σώματα τῶν λεόντων εἶναι ἐκ χρυσοῦ, τὰ περιζώματα τῶν ἀνδρῶν καὶ αἱ ἀσπίδες ἐκ κράματος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, αἱ δὲ κόμαι τῶν ἀνδρῶν καὶ αἱ χαῖται τῶν λεόντων ὡς καί τινες ἄλλα λεπτομέρειαι, ἔκ τινος μελαίνης ὕλης. Αἱ παραστάσεις δὲν εἶναι ἐντεθειμέναι ἀμέσως ἐπὶ τῆς λεπίδος τοῦ ἐγχειριδίου, ἀλλ' ἐπὶ ἰδίου χαλκοῦ ἐλάσματος, ὅπερ δι' εἰδικῆς ὕλης κατέστη μέλαν καὶ στιλπνὸν καὶ ἀκολούθως ἐνετέθη ἐν τῇ λεπίδι, ὡς σαφῶς ἐμφαίνεται ἐπὶ τῆς εἰκόνος τὸ περίγραμμά του. Ἡ ἄλλη ὄψις φέρει τὴν παράστασιν πέντε ἐλάφων, ἐξ ὧν μία κατασπαράσσεται ὑπὸ λέοντος. Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῆς λεπίδος φαίνονται αἱ τέσσαρες ὀπαί, δι' ὧν προσηλοῦτο ἡ λαβὴ ἐκ γεγλυμμένου ξύλου ἢ ὀστοῦ.

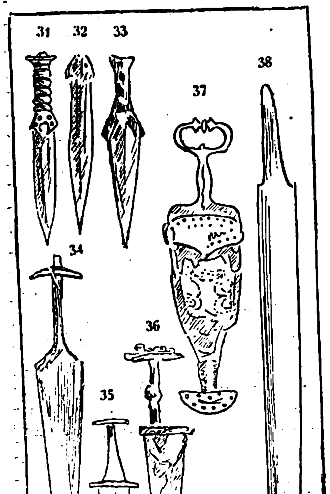

13) Λεπὶς ἐγχειριδίου ὁμοίας τεχνουργίας τοῦ προηγουμένου, εὑρεθεῖσα εἰς τὸν πέμπτον τάφον τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Καὶ εἰς τὰς δύο ὄψεις τῆς λεπίδος ταύτης παρίσταται ποταμὸς μὲ ἰχθῦς, πιθανῶς ὁ Νεῖλος, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου αἰλουροειδῆ ζῷα κυνηγοῦν μεταξὺ φυτῶν παπύρου μεγάλα πτηνά.

Ἑλληνικά, ἐτρουσκικὰ καὶ ρωμαϊκὰ ἐγχειρίδια. Τὰ εἰκονιζόμενα ἐγχειρίδια (ἀριθ. 14—26) ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν, ἀνήκουν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν πλὴν τοῦ ὀρειχάλκου καὶ ὁ σίδηρος ἦτο γνωστὸς τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ ἐν Ἀσσυρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ καὶ εἶναι κατὰ πλειονότητα τύπου μαχαιρῶν. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ταύτην ἐποχὴν τὸ μαχαιρεγχειρίδιον ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δίστομον μὲ λαβὴν πολλάκις διάκοσμον, πεποιημένην ἐνίοτε ἐκ μέλανος καὶ πυκνοῦ ξύλου τῆς συριακῆς τερμίνθου. Ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων οἱ Ἕλληνες ἔφερον τὸ μαχαιρεγχειρίδιον παρὰ τὸ ξίφος αὐτῶν εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ σώματος πρὸς διαφόρους χρήσεις. Εἰς τοὺς βορείους λαοὺς τῆς Εὐρώπης, οἱ πολεμισταὶ πάντοτε ἔφερον ἀνηρτημένον εἰς τὴν πλευράν των μαχαιρεγχειρίδιον, ἕτοιμον εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ ἐπισπασθῇ. Οἱ Χάλυβες εἶχον ὡς ἀναπόσπαστον αὐτῶν ὅπλον τὸ μαχαιρεγχειρίδιον, δι' οὗ ἔσφαττον καὶ ἀπέτεμνον τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἱππεῖς ἐθεώρουν προτιμότερον τὸ μαχαιρεγχειρίδιον τοῦ ξίφους κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶντων. 14) Ἀρχαῖον ἐγχειρίδιον. Ἡ λαβή του ἑκατέρωθεν εἶχε προσηλωμένην ξυλίνην σκληρὰν σανίδα. 15) Ἀρχαῖον ἐγχειρίδιον ὁλόκληρον ἐκ μετάλλου. 16) Ἀρχαῖον ἐγχειρίδιον, μήκους $32^1/_2$ ἑκατοστ., εὑρεθὲν εἰς αἰγυπτιακὸν τάφον. Ἡ λαβή του ἔχει δύο ἀνάγλυφα ἐξ ἐλέφαντος ἢ κέρως καὶ ἐμφαίνει λείψανα λεπτῆς πλακὸς κεχρυσωμένου μετάλλου, ἥτις ἐκάλυπτε τὸ ξύλον. 17) Δίκοπον ἑλληνικὸν μαχαιρεγχειρίδιον, οὗτινος ἡ λαβὴ ἔφερεν ἀργυρᾶ ποικίλματα. 18) Ὅμοιον τοῦ προηγουμένου μὲ μικρὰν διαφορὰν τῆς λαβῆς. 19) Ἀρχαῖον ἐγχειρίδιον μήκους 42 ἑκατοστ. ἐξ ὀρειχάλκου, καλούμενον *παραζώνιον*, χρησιμοποιηθὲν παρά τε τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων (Μουσεῖον Πυροβ. Παρισίων). 20) Ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν ἐγχειρίδιον (Μ. Π. Παρισίων). 21) Γαλατικὸν ἐγχειρίδιον (Μ. Π. Παρισίων). 22) Περσικὸν ἐγχειρίδιον (Μ. Π. Παρισίων). 23) Βραχὺ ἰβηρικὸν μαχαιρεγχειρίδιον πεζικοῦ τῶν χρόνων τοῦ Ἀννίβα. 24) Μακρὸν μαχαιρεγχειρίδιον τῶν Ρωμαίων ἱππέων. Τοῦτο σπανίως ἐκρέματο ἀπὸ τῆς ζώνης, συνήθως ἀνηρτᾶτο διὰ ζωστῆρος ἐκ τοῦ ὤμου. 25) Ρωμαϊκὸν βραχὺ ἐγχειρίδιον (pugio). 26) Ἐγχειρίδιον τῶν μονομάχων τῆς Ρώμης ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Τιβερίου (14—37 μ. Χ.).

Βαρβαρικά, σκανδιναυϊκὰ κλπ. ἐγχειρίδια. 27. 28. 29. 30) Τέσσαρα μαχαιρεγχειρίδια καὶ γερμανικὰ ἐγχειρίδια (Μουσεῖον Sigmaringen). 31) Δανικὸν ἐγχειρίδιον ἐξ ὀρειχάλκου, μήκους 30 ἑκατοστ. (Μουσεῖον Κοπεγχάγης). 32) Δανικὸν ἐγχειρίδιον ὀρειχάλκινον μήκους 21 ἑκατοστ. (Μουσεῖον Κοπεγχάγης). 33) Ὅμοιον τοῦ προηγουμένου (εἰς τὸ αὐτὸ Μουσεῖον). 34) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον τῆς ἐποχῆς τῶν Μεροβιγγίων, μήκους 42 ἑκατοστ., εὑρεθὲν εἰς ἀρχαῖον τάφον τῆς πόλεως Hettingen (Μουσεῖον Sigmaringen). 35) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, μήκους 11 ἑκατοστ., εὑρεθὲν εἰς Rothenlachen. Τοῦ σχήματος τούτου ἐγένετο χρῆσις ἐπὶ 800 ἔτη καὶ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐπανελήφθη ἡ χρῆσις αὐτοῦ (Μουσεῖον Sigmaringen). 36) Γερμανικὸν μαχαιρεγχειρίδιον μήκους 34 ἑκατοστ., ἐποχῆς Μεροβιγγίων, εὑρεθὲν εἰς τάφον πλησίον τῆς Sigmaringen, σχήματος σπανίου (Μουσεῖον τῆς αὐτῆς πόλεως. Ὅμοιον ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Μονάχου). 37) Γερμανικὸν σιδηροῦν ἐγχειρίδιον μήκους 36 ἑκατοστ., εὑρεθὲν εἰς τάφον τῆς Βαυαρίας (Μουσεῖον Sigmaringen). 38) Σιδηροῦν μαχαιρεγχειρίδιον ἢ γαλλικὸν ἡμισπαθίδιον (semispata), ὀνομαζόμενον scramasax μὲ μίαν μόνον κόψιν καὶ μὲ αὔλακας εἰς τὴν ράχιν, μήκους 62 ἑκατοστ., συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς λαβῆς. Εὑρέθη εἰς Châlons τῆς Γαλλίας (Μουσεῖον Πυροβ. Παρισίων). Λόγῳ τοῦ μήκους τῆς λαβῆς, 15—25 ἑκατοστ., τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ἰδίᾳ εὑρεθέντων τοιούτων ὅπλων scramasax, ὑπετέθη κατ' ἀρχὰς ὅτι ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν πρὸς κοπὴν ξύλων. Ἀλλ' ἡ προέλευσις αὐτῶν, εὑρεθέντων εἰς τάφους πολεμιστῶν, πλησίον τῶν ἄλλων ξιφῶν των, ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἀληθοῦς πολεμικοῦ scramasax τῶν Γαλατῶν καὶ ἄλλων γερμανικῶν φυλῶν.

Ἐγχειρίδια ἀπὸ τοῦ Ι' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν.

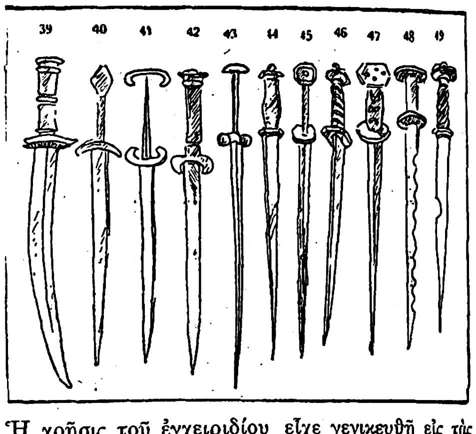

Ἡ χρῆσις τοῦ ἐγχειριδίου εἶχε γενικευθῆ εἰς τὰς διαφόρους τῆς Εὐρώπης χώρας πρὸς ποικίλους σκοπούς, καὶ ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου τοιούτου ἐτροποποιεῖτο καὶ ὁ τύπος τοῦ ἐν χρήσει ἐγχειριδίου. Χαρακτηριστικοὶ τύποι τῶν νεωτέρων τούτων ἐγχειριδίων εἶναι: Τὸ scramasax, μέγα ἐγχειρίδιον τῶν γερμανικῶν λαῶν, εἶδος κοπεροῦ μαχαιρεγχειριδίου μὲ μακροτάτην λαβήν. Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ ἐλέους (misericordia). Ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι τὸ μετεχειρίζοντο ἵνα δώσουν εἰς τὸν καταβαλλόμενον ἀντίπαλον τὸ τελειωτικὸν κτύπημα τοῦ ἐλέους. Συνήθως τοῦτο ἦτο σχήματος τριγωνικοῦ, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ καὶ διὰ τὴν διάτρησιν τῶν ἐλαφρῶν μερῶν τοῦ ἀμυντικοῦ ὁπλισμοῦ, δι' ὃ καὶ ὠνομάζετο θωρακοθραύστης (γερμ. Panzerbrecher). Τὰ γαλλικὰ ἐγχειρίδια τοῦ ἐλέους τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος ἦσαν πολὺ μεγαλύτερα τῶν γερμανικῶν Panzerbrecher. Τὸ ἐγχειρίδιον μὲ δακτύλιον ἀντίχειρος (γερμ. Dolch mit Daumding, γαλλ. à rouelle, ἀγγλ. wit thumb-ring), ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἦτο τὸ μακρὸν ἱσπανικὸν ἐγχειρίδιον, οὗτινος ὁ φυλακτὴρ ἔφερε δακτύλιον τοῦ ἀντίχειρος. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος τοῦτο ἐφέρετο ἐν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ ἢ ἐπὶ τοῦ ἰσχίου. Τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα τὰ ἐγχειρίδια ταῦτα ἦσαν ἐν χρήσει μὲ διπλοῦς δακτυλίους καὶ προσηρμόζοντο εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δόρατος ἢ ἐπὶ ράβδου, ἵνα χρησιμοποιηθοῦν ἐναντίον ἐπιτιθεμένων ἱππέων. Τὰ βοόγλωσσα (γερμ. Ochsenzunge, ἀγγλ. anelace), ἅτινα ἐφέροντο ἴσως ἀνηρτημένα ἐκ κρίκου, εἶχον ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν πλατεῖαν λεπίδα, ἥτις ἐν τῷ συνόλῳ εἶχε σχῆμα γλώσσης βοός. Τὸ μέγα ἐγχειρίδιον Landsknecht-Dolch (γαλλ. lansquenet) τῶν πεζῶν στρατιωτῶν τῶν Γερμανῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ τὰς ἀρχὰς

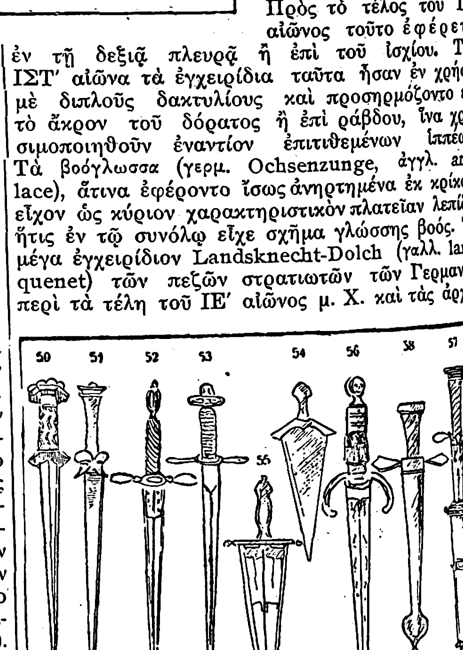

τοῦ ΙΣΤ', ἦτο ἀρκούντως μακρὸν καὶ ἐφέρετο ἐπὶ τοῦ ἰσχίου, ὡς συνάγεται ἐκ χαλκογραφιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ μαχαιρεγχειρίδιον τῶν Ἑλβετῶν lansquenet ἦτο βαρύτερον, εἶδος ἐγχειριδίου μὲ χαλυβδίνην θήκην. Οἱ τοξόται, οἱ στρατιῶται τῶν ἐλαφρῶν σωμάτων καὶ γενικῶς ὅλος ὁ στρατὸς τοῦ μεσαίωνος ἦτο ὡπλισμένος μὲ μεγάλα ἐγχειρίδια. Τὰ ἐγχειρίδια τῆς ἀριστερᾶς χειρός, τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος,

Digitized by Google

πιστεύεται ὅτι εἶναι ἱσπανικῆς προελεύσεως καὶ κατόπιν ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Ταῦτα, κατὰ προτίμησιν, ἦσαν ὅπλα μονομαχίας φερόμενα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐκρατεῖτο τὸ μακρὸν ξίφος τῶν μονομάχων. Μεταξὺ τῶν ἰταλικῶν ἐγχειριδίων ἀριστερᾶς χειρός, ἅτινα φυλάσσονται εἰς τὸ Μουσεῖον Πυροβολικοῦ τῶν Παρισίων, ὑπάρχει ἕν, οὗτινος ἡ λεπὶς διῃρεῖτο εἰς τρεῖς κλάδους, εὐθὺς ὡς ἐπιέζετο

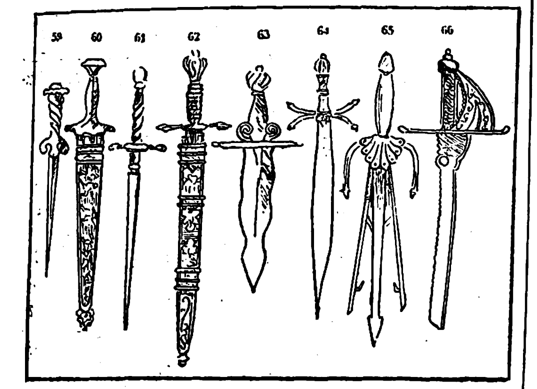

εἰδικὸν κομβίον εὑρισκόμενον παρὰ τὸν φυλακτῆρα, δι' οὗ προσεπάθουν νὰ συλλάβουν τὸ ξίφος τοῦ ἀντιπάλου (ἀριθ. 65). Τὸ στυλέττο (γερμ. Spitzdolch) εἶναι μικρὸν ἐγχειρίδιον χρησιμοποιηθὲν κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ χρησιμοποιούμενον εἰσέτι. Τὸ κρὶς (Criss), ἐγχειρίδιον τῆς νήσου Ἰάβας συνηθέστατα μὲ ἐν ὑπερθερμάνσει βεβαμμένην λεπίδα. Τὰ ἐγχειρίδια ταῦτα οἱ λαοὶ τῆς Πολυνησίας τὰ καθιστῶσι φονικώτερα ἐπαλείφοντες αὐτὰ μὲ μεταλλικὰ δηλητήρια. Τὸ κουττάρ, ἰνδικὸν ἐγχειρίδιον, ὅπερ ἔχει πλατεῖαν λεπίδα ὁμοιάζουσαν πρὸς τὰ ἰταλικὰ βοόγλωσσα, προσηρμοσμένην εἰς λαβὴν ἐν εἴδει τετραγωνικοῦ δοχείου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσήρχετο ὁλόκληρος ἡ πυγμὴ πρὸς προφύλαξιν. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχουν κουττάρ, ὧν ἡ λεπὶς διχάζεται εἰς δύο αἰχμάς. Πάντως ταῦτα εἰσὶ σπανιώτερα καὶ καλοῦνται φιδόγλωσσα (γερμ. Schlangenzungen). Τὸ βὰγκ-νοὺκ (Wagnuk), μᾶλλον ὅπλον καταφορᾶς, ἐφευρεθὲν κατὰ τὸ 1650 ὑπὸ τοῦ Σεβάζα, ἀρχηγοῦ μυστικῆς ἐγκληματικῆς σπείρας καὶ χρησιμοποιηθὲν ἀπὸ τοὺς συμμορίτας διὰ τοὺς νυκτερινοὺς φόνους. Αἱ πληγαὶ αἱ προσγινόμεναι διὰ τοῦ ὅπλου τούτου προσωμοίαζον πρὸς τὰς πληγὰς τὰς προξενουμένας ὑπὸ τίγρεων (ἀριθ. 79). Τὰ ἰταλικὰ μαχαιρεγχειρίδια εἶναι πεφημισμένα λόγῳ τῆς ἐπιμεμελημένης κατεργασίας των καὶ τοῦ σφυρηλατημένου ἐκλεκτοῦ σιδήρου. Συχνάκις εἶναι διακεκοσμημένα μὲ ἄργυρον καὶ ἔχουν λεπίδας τρυπητάς. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὀνομάζουσι συνήθως μαχαιρεγχειρίδια, σπαθοεγχειρίδια καὶ λογχοεγχειρίδια τὰς μαχαίρας, τὰς σπάθας καὶ τὰς λόγχας, αἵτινες ἔχουσι τὸ σχῆμα τοῦ ἐγχειριδίου καὶ ὧν ἡ λεπὶς εἶναι αἰχμηρὰ καὶ δίκοπος. Τὰ κυριώτερα σχήματα τῶν ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἐγχειριδίων, εἶναι τὰ ἑξῆς: 39) Βρεττανικὸν μαχαιρεγχειρίδιον τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. 40) Σιδηροῦν μαχαιρεγχειρίδιον 30 ἑκατοστ. μήκους τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μ. Χ. (Μουσεῖον Λωζάννης). 41) Σιδηροῦν μαχαιρεγχειρίδιον 30 ἑκατοστ. μήκους μὲ λαβὴν μήκους 12 ἑκατοστ., τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μ. Χ. (Μουσεῖον Λωζάννης). 42) Σιδηροῦν ἐγχειρίδιον, ἴσως σκωτικῆς προελεύσεως, τῆς συλλογῆς τοῦ πρίγκιπος Καρόλου τῆς Πρωσσίας, μήκους 36 ἑκατοστ., τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μ. Χ. 43) Ὅμοιος ὡς τὸ προηγούμενον. 44) Ἐγχειρίδιον τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μ. Χ. 45) Σιδηροῦν μαχαιρεγχειρίδιον μήκους 33 ἑκατοστ. τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος

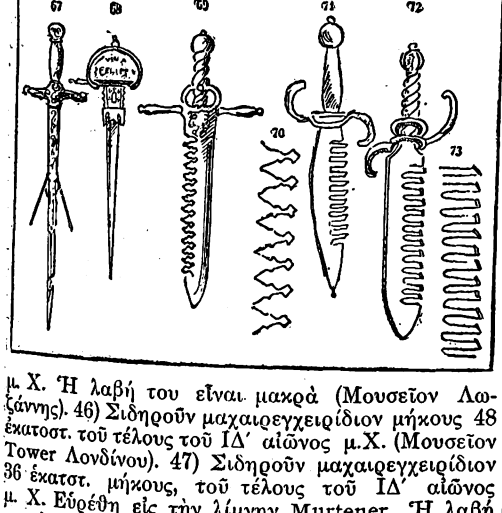

μ. Χ. Ἡ λαβή του εἶναι μακρὰ (Μουσεῖον Λωζάννης). 46) Σιδηροῦν μαχαιρεγχειρίδιον μήκους 48 ἑκατοστ. τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μ.Χ. (Μουσεῖον Tower Λονδίνου). 47) Σιδηροῦν μαχαιρεγχειρίδιον 36 ἑκατοστ. μήκους, τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μ. Χ. Εὑρέθη εἰς τὴν λίμνην Murtener. Ἡ λαβή του ἐκ γεγλυμμένου ὀστοῦ (Μουσεῖον ὅπλων Γενεύης). Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐγχειριδίου διετηρήθη μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. 48) Σιδηροῦν μαχαιρεγχειρίδιον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' ἢ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μ.Χ. 49) Ἐγχειρίδιον τέλους ΙΔ' αἰῶνος. 50) Μέγα ἐγχειρίδιον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, οὗτινος τὸ σχῆμα ἀπαντᾶται καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα (Μουσεῖον ὅπλων Βιέννης). 51) Σκωτικὸν μαχαιρεγχειρίδιον 36 ἑκατοστ. μήκους ΙΕ' αἰῶνος μὲ λαβὴν ξυλίνην. 52) Ἐγχειρίδιον μὲ δακτύλιον ἀντίχειρος, μήκους 75 ἑκατοστ., τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. 53) Ἐγχειρίδιον μὲ διπλοῦν δακτύλιον, ἕνα εἰς τὴν βάσιν καὶ ἕτερον εἰς τὴν κορυφὴν τῆς λαβῆς, τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Οἱ δύο δακτύλιοι ἐχρησίμευον διὰ τὴν προσαρμογὴν τοῦ ἐγχειριδίου εἰς τὸ δόρυ πρὸς ἀντίκρουσιν ἱππέως. 54) Μέγα ἐγχειρίδιον βοόγλωσσα ΙΕ' αἰῶνος μ. Χ. (Μουσεῖον Πυροβ. Παρισίων).

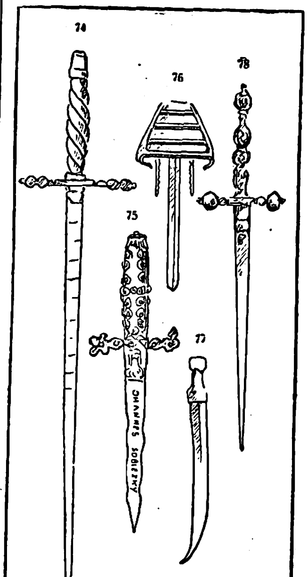

55) Μέγα ἐγχειρίδιον βοόγλωσσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. 56) Μέγα ἐγχειρίδιον ΙΕ' αἰῶνος (Μουσεῖον Πυροβ. Παρισίων). 57) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον πεζικοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, μήκους 35 ἑκατοστ. Ἡ θήκη του ἐκ στιλβωμένου χάλυβος (Μουσεῖον Πυροβ.Παρισίων). 58) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον πεζικοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. 59) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. 60) Ὑπεραιχμηρὸν ἐγχειρίδιον (στυλέττο) 26 ἑκατοστ. μήκους τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. 61) Μέγα Ἑλβετικὸν ἐγχειρίδιον. 62) Γερμανικὸν μαχαιρεγχειρίδιον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. 63) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον μετὰ βραχείας καὶ πλατυτάτης κυματοειδοῦς λεπίδος (Μουσεῖον ὅπλων Βιέννης). 64) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον ΙΣΤ' αἰῶνος μετὰ φυλακτῆρος τετραστελέχους (Συλλογὴ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου ΙΕ'). 65) Ἐγχειρίδιον ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (Μουσεῖον Πυροβ. Παρισίων). 66) Ἐγχειρίδιον ἀριστερᾶς χειρὸς ΙΣΤ' αἰῶνος (Μουσεῖον Πυροβ. Παρισίων). 67) Γερμανικὸν μαχαιρεγχειρίδιον πρόσομοιον μὲ ἀριστερᾶς χειρός, 50 ἑκατοστ. μήκους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ λαβὴ του πλουσίως γεγλυμμένη (Μουσεῖον Sigmaringen). 68) Μέγα ἱσπανικὸν ἐγχειρίδιον ἀριστερᾶς χειρὸς μετ' ἐπιγραφῆς. 69) Μέγα γερμανικὸν ἐγχειρίδιον ἀριστερᾶς χειρός. Λεπὶς ὀδοντωτὴ μὲ ξιφοθραύστην, ΙΣΤ' αἰῶνος. 70) Ὀδόντωμα τοῦ ὑποδείγματος 69. 71) Μέγα γερμανικὸν ἐγχειρίδιον, ἀριστερᾶς χειρός. Λεπὶς ὀδοντωτὴ μὲ ξιφοθραύστην, δακτύλιον ἀντίχειρος καὶ φυλακτῆρα σχήματος S, τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (Μουσεῖον Δρέσδης). 72) Μέγας γερμανικὸς ξιφοθραύστης ΙΣΤ' αἰῶνος. 73) Ὀδόντωμα τοῦ ὑποδείγματος 72. 74) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον θωρακοθραύστης 30 ἑκατοστ. μήκους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (Μουσεῖον Sigmaringen). 75) Ἐγχειρίδιον μήκους 23 ἑκατοστ. πλουσίως διὰ πολυτίμων λίθων κεκοσμημένον. Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὸν Sobieski (Μουσεῖον Sigmaringen). 76) Γερμανικὸν ἐγχειρίδιον ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μετὰ κιγκλιδωτοῦ φυλακτῆρος τῆς πυγμῆς φέροντος δύο ὀδόντας καὶ δύο παραλλήλους τῇ λεπίδι μικροὺς ξιφοθραυστικοὺς πρίονας (Ἐθνικὸν Βαυαρικὸν Μουσεῖον τοῦ Μονάχου). 77) Περσικὸν ἐγχειρίδιον. 78) Γερμανικὸν στυλέττον, θωρακοθραύστης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, 30 ἑκατοστ. μήκους (Μουσεῖον Sigmaringen). 79) Βὰγκ-νοὺκ (Wag-nuck) ἢ «ὄνυχες τίγρεως» τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. 80) Ἐγχειρίδιον τουρκικὸν (χαντζάρι). 81) Περσικὸν ἐγχειρίδιον μὲ λεπίδα ἐκ δαμασκοσιδήρου καὶ λαβὴν ἐξ ἐλεφαντόδοντος. 82) Τουρκικὸν ἐγχειρίδιον ΙΣΤ' αἰῶνος. 83) Ἐγχειρίδιον Ἰάβας μὲ λεπίδα κυματοειδῆ. 84) Ἰνδικὸν κουττὰρ (Μουσεῖον Πυροβ. Παρισίων). 85) Ἐγχειρίδιον Ἰάβας. Ἐργασία ἰνδικὴ ἢ περσική, 43 ἑκατ. μήκους. Ἡ λαβή του ἐκ συμπαγοῦς ἐλεφαντόδοντος φέρει ἡλοκεφαλὰς ἐκ δαμασκοσιδήρου. Ἡ δερματίνη θήκη του εἶναι κεκοσμημένη διὰ γεγλυμμένων πλακῶν. 86) Ἰνδικὸν

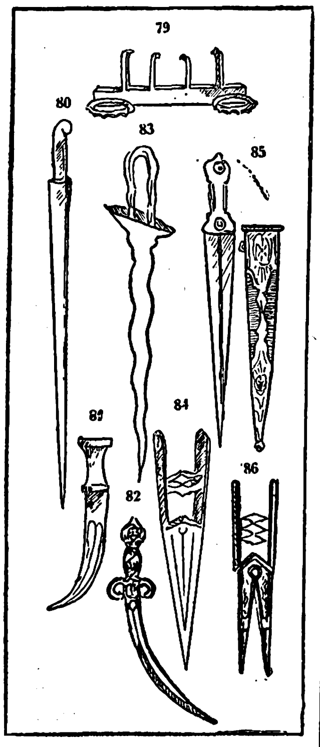

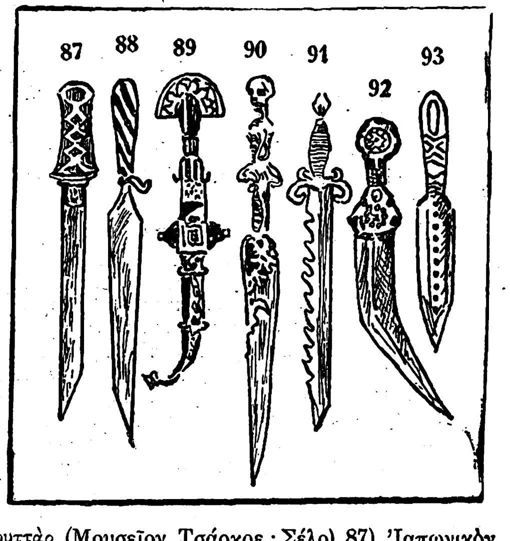

κουττὰρ (Μουσεῖον Τσάρκοε-Σέλο). 87) Ἰαπωνικὸν ἐγχειρίδιον. 88) Γενουηνσιακὸν ἐγχειρίδιον ΙΗ' αἰῶνος. 89) Ἀραβικὸν ἐγχειρίδιον μετὰ πολυτελοῦς θήκης καὶ λαβῆς. Ἔχει τὸ πρὸς τὴν αἰχμὴν ἄκρον του κυρτόν. 90) Ἐγχειρίδιον ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μετὰ μαυριτανικῆς λεπίδος καὶ φλαμανδικῆς λαβῆς, ἐν σχήματι ἀνθρωπίνου σκελετοῦ. 91) Βενετικὸν ἐγχειρίδιον ΙΖ' αἰῶνος μὲ λεπίδα πριονοειδῆ καὶ μετὰ διπλοῦ φυλακτῆρος. 92) Ἰνδικὸν ἐγχειρίδιον μὲ λεπίδα κεκαμμένην περὶ τὸ μέσον αὐτῆς. 93) Ταταρικὸν ἐγχειρίδον μὲ λαβήν, ἧς ἡ κορυφὴ καταλήγει εἰς δακτύλιον.

Σύγχρονα ἐγχειρίδια. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὰ ἐγχειρίδια δὲν ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν στρατευομένων ἀνδρῶν, ἀντικατασταθέντα ὑπὸ τῆς βραχείας *ξιφολόγχης* (βλ. λ.), πλὴν ὡρισμένων σωμάτων, εἴς τινα κράτη, ὡς τῶν Κοζάκων ἐν Ρωσίᾳ καὶ εἰδικῶν ἐλαφρῶν σωμάτων ἐν Ἰταλίᾳ. Χρησιμοποιεῖται ὅμως εἰσέτι εἰς τὸ ναυτικὸν διαφόρων κρατῶν. Πλειότερον ἐχρησιμοποιήθη τελευταίως παρ' ἀτάκτων πολεμικῶν σωμάτων ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

Σήμερον τὸ ἐγχειρίδιον χρησιμοποιεῖται διὰ δύο κυρίως σκοπούς. Παρὰ τῶν κυνηγῶν διὰ τὰς κυνηγετικὰς αὐτῶν ἀνάγκας καὶ παρὰ τῶν κακοποιῶν δι' ἐγκληματικὰς πράξεις (*λάζο, κάμα*). Πλὴν τούτων γίνεται χρῆσις καὶ μικροῦ μαχαιρεγχειριδίου παρὰ τῶν κρεοπωλῶν ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἐπαγγέλματός των. 94) Εἰδικὸν ἰδιότυπον κυνηγετικὸν ἐγχειρίδιον χρησιμοποιούμενον παρὰ τῶν κυνηγῶν τῶν ἄρκτων. Ἡ θήκη του ξυλίνη, ἀτρακτοειδής, μὲ τὰ ἄκρα αὐτῆς περιβεβλημένα ὑπὸ σιδηρᾶς στεφάνης πλάτους 3 ἑκατοστ. (ἀριθ. 94α), φέρει εἰς τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων της ἐλατήριον ὅπερ πιεζόμενον ἐπιτρέπει τὴν δι' ἕλξεως ἐξαγωγὴν τῆς λεπίδος εὑρισκομένης ἐντὸς χαλκίνης διπλεύρου αὐλακος. Πρὸς τὸ ἄκρον τῶν πλευρῶν τούτου φέρει μικρὰς ἐγκοπάς, δι' ὧν ἡ ἀνοιγομένη λεπὶς στηρίζεται ὀρθία (94 β'), καὶ οὕτω παρασκευασθεῖσα εἰσάγεται εἰς τὴν θήκην, ἥτις καθίσταται λαβὴ δι' ἀμφοτέρων τῶν πυγμῶν λαμβανομένη (94 γ'). Ἡ λεπὶς ἐξ ἐκλεκτοῦ χάλυβος πάχους εἰς τὴν ῥάχιν 6 χιλ. καὶ πλάτους 25 χιλιοστομ. ἐξόχως κοπτερά, οὕτω προσαρμοσθεῖσα

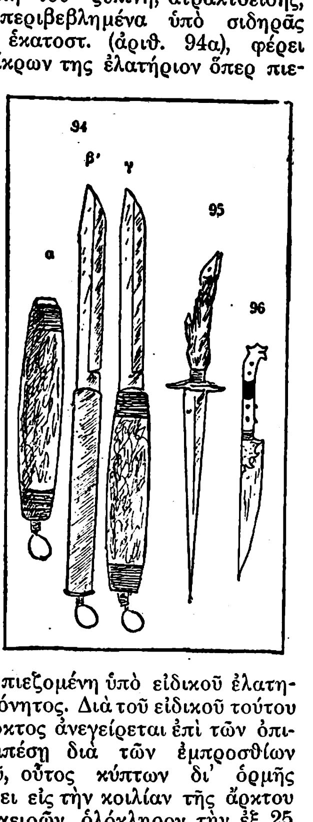

εἰς τὴν θήκην αὐτῆς, πιεζομένη ὑπὸ εἰδικοῦ ἐλατηρίου καθίσταται ἀκλόνητος. Διὰ τοῦ εἰδικοῦ τούτου ἐγχειριδίου ὅταν ἡ ἄρκτος ἀνεγείρεται ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν ἵνα ἐπιπέσῃ διὰ τῶν ἐμπροσθίων ἐναντίον τοῦ κυνηγοῦ, οὗτος κύπτων δι' ὁρμῆς ἀστραπιαίως ἐμπηγνύει εἰς τὴν κοιλίαν τῆς ἄρκτου δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ὁλόκληρον τὴν ἐξ 25 ἑκατοστ. μήκους λεπίδα τοῦ ἐγχειριδίου του, τὴν σύρει ἰσχυρῶς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ σχί-

Digitized by Google

ζει ταύτην, ἀκαριαίως θανατώνων τὴν ἄρκτον χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὸ δέρμα αὐτῆς. 95) Κυνηγετικὸν ἐγχειρίδιον μὲ λαβὴν ἐκ ποδὸς νεαρᾶς ἐλάφου, μήκους συνολικοῦ 31 ἑκατοστ., μὲ ὀξυτάτην αἰχμὴν ἐξ ἐκλεκτοῦ χάλυβος καὶ μὲ μικρὸν φυλακτῆρα. 96) Μικρὸν μαχαιρεγχειρίδιον μήκους 21 ἑκατοστ. χρησιμοποιούμενον κυρίως παρὰ τῶν κρεοπωλῶν ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἐπαγγέλματός των.

Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

— «**Ἐγχειρίδιον *Ἐπικτήτου*»** *[Ἐγκυκλ.]*· βλ. λ. *Ἐπίκτητος*.

ἐγχειρίδιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ χειρὶ κρατούμενος: «ἐγχειρίδιος κλάδος»· || τὸ οὐδ. *τὸ ἐγχειρίδιον* (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.

ἐγχειρίζω, *ἀόρ. ἐνεχείρισα—ἐνεχειρίσθην*· δίδω εἰς τὸ χέρι, παραδίδω: «μοῦ ἐνεχείρισε μίαν ἐπιστολήν».

ἐγχείριον (τὸ) *[Λειτουργ.]*. Εἶδος μάκτρου λειτουργικῆς χρήσεως. Τοιαῦτα ἐγχείρια λινὰ κατὰ τὴν ἐπὶ ἀποπλύσει ἁγίας Τραπέζης ἐν τῷ Εὐχολογίῳ διάταξιν «ἐπιδίδονται παρὰ τοῦ πατριάρχου τοῖς μητροπολίταις καὶ ἀρχιεπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις», ὅπως δι' αὐτῶν τρίψωσι τὴν ἁγίαν Τράπεζαν πλυνομένην. Ἐν τῇ εἰς τὸν Γερμανὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀποδιδομένῃ *Μυστικῇ θεωρίᾳ* τὸ ἐγχείριον ἀναφέρεται ὡς ἄμφιον λειτουργικὸν (*Migne* 98, 396) καὶ ἀλληγορεῖται ὡς «ἀντίτυπον τοῦ ἀπομάξαντος τὰς χεῖρας καὶ ἀθῶός εἰμι ἐπιφωνήσαντος». Καὶ καταριθμεῖται μὲν ἐκεῖ ἐπισυνημμένως μετὰ τῆς ὀθόνης, λειτουργικοῦ ἀμφίου τοῦ διακόνου, καθορίζεται ὅμως ὡς κρεμάμενον «ἐπὶ τῆς ζώνης», ὁποίαν οὐδέποτε ἔφερον οἱ διάκονοι ἐν τῇ λειτουργικῇ των ἀμφιέσει. Ἐν τῇ πρὸς Μιχαὴλ τὸν Κηρουλάριον ἐπιστολῇ του Πέτρος ὁ Ἀντιοχείας ἀναφέρει τὸ χρυσοῦφαντον ἐγχείριον μεταξὺ τῶν ἀρχιερατικῶν ἀμφίων (*Migne* 120, 800). Τοῦτο δὲ παρέχει τὸ ἐνδόσιμον, ὅτι πρόκειται πιθανῶς περὶ τοῦ κατόπιν εἰς ἐπιγονάτιον διαμορφωθέντος ἀμφίου.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

ἐγχείρισις,—*εως* (ἡ), καὶ ***ἐγχειρισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐγχειρίζειν, παράδοσις εἰς χεῖράς τινος: «ἡ ἐγχείρισις τῆς ἐπιστολῆς».

ἐγχειριστικός, —*ή*, —*όν*· κακῶς ἐσχηματισμένη λέξις ἀντὶ τοῦ *ἐγχειρητικὸς* (βλ. λ.).

Ἐγχειρογάστορες (οἱ) *[Μυθολ.]*. Μυθικὰ τέρατα συγχεόμενα πρὸς τοὺς *Γηγενεῖς*, τοὺς ἄλλως καλουμένους «*αὐτόχθονας*» ἥρωας (*Ἐρεχθέα, Ἐριχθόνιον, Πελασγόν*), τοὺς *Γίγαντας*, οἵτινες ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τραγικῶν ἐταυτίζοντο πρὸς τοὺς Γηγενεῖς καὶ ἄλλα μυθικὰ πρόσωπα (*Ἀλωάδας, Σπαρτούς, Τυφῶνα*). Ἰδίως ὅμως ἐκαλοῦντο Ἐγχειρογάστορες, ὡς ἔχοντες καὶ χεῖρας ἐκφυομένας ἀπὸ τὰ πλάγια τῆς γαστρὸς (κοιλίας), οἱ τερατόμορφοι ἄνδρες τῆς Κυζίκου, οἵτινες ἔχοντες ἓξ χεῖρας, ἐκ τῶν ὁποίων δύο μόνον ἐφύοντο ἀπὸ τῶν ὤμων, ἠδύναντο μὲ εὐκολίαν νὰ ρίπτωσι μακρὰν μεγάλους βράχους. Ἐκτὸς ὅμως τῆς τεραστίας δυνάμεώς των εἶχον καὶ τὸ προνόμιον νὰ ζῶσιν οὗτοι, ὡς ἀμφίβια, καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ. Ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτῶν ὅτι ἦσαν Πελασγοὶ τὴν καταγωγὴν καὶ ὅτι εἰς Κύζικον εἶχον ἐξωσθῆ ἐκ τῆς Θεσσαλίας. Κατὰ τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν οἱ Ἐγχειρογάστορες, ὅτε ἡ Ἀργὼ εἶχεν εἰσπλεύσει εἰς τὸν καλούμενον Χυτὸν λιμένα τῆς Κυζίκου, ἔφραξαν τὸ στόμιον αὐτοῦ διὰ πελωρίων βράχων, οἱ Ἀργοναῦται ὅμως ἠδυνήθησαν νὰ ἐκτοπίσωσι τοὺς βράχους, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἡρακλῆς ἐμάχετο κατ' αὐτῶν, καὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πλοῦν. Κατὰ τὴν πάλην των ἐκείνην πρὸς τὸν Ἡρακλέα ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν βελῶν τοῦ ἥρωος οἱ πλεῖστοι τῶν Ἐγχειρογαστόρων. Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ μύθου ἀφορμὴν ἔδωσαν γεωλογικαὶ ἀνατροπαὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ περὶ τὸν Ἑλλήσποντον.

ΚΑΨ.

ἐγχειρόγραφον *χρέος* *[Νομ.]*· βλ. *χρέος*.

ἐγχειρῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐνεχείρησα—ἐνεχειρήθην*, *παθ. μετχ. ἐγχειρημένος*· ἐπιχειρῶ, ἀρχίζω· || ἐπὶ ἰατρῶν, κάμνω ἐγχείρησιν, ἐπεμβαίνω διὰ τέμνοντος ὀργάνου: «ἐνεχείρησε πέντε ἀσθενεῖς τὴν αὐτὴν ἡμέραν», «ὁ ἐγχειρηθεὶς ἐθεραπεύθη».

Ἐγχέλειοι καὶ ***Ἐγχέλεις*** καὶ ***Ἐγχελέαι*** *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἰλλυρίας, ὅστις κατῴκει μεταξὺ τῆς Ἐπιδάμνου καὶ τῶν Κεραυνίων ὀρέων, ὅμορος ὢν τῶν Δνεστῶν οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὰ ἐν Δαμαστίῳ ἀργυρεῖα (*Στρ.* C. 326). Οἱ Ἐγχέλειοι, καλούμενοι καὶ *Σωσαρήθιοι*, ἤρχοντο, κατὰ τὰς ἐπιχωρίους παραδόσεις, ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἁρμονίας ἐξωσθέντων ὑπὸ τῶν Ἀργείων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λαοδάμαντος, υἱοῦ τοῦ Ἐτεοκλέους (*Ἡροδ.* Ε' 61). Οἱ Ἐγχέλειοι ἠσχολοῦντο ἰδίως εἰς τὴν ἁλιείαν.

ΚΑΨ.

ἐγχέλειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τοῦ ἐγχέλυος: «ἐγχέλειον κρέας» κρέας ἀπὸ χέλι.

Ἐγχέλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑπὸ τῶν Ἐγχελείων, ἔθνους ἰλλυρικοῦ, κατοικουμένη χώρα.

ἐγχελύδιον (τὸ) καὶ *ἐγχέλιον*· ὑποκορ. τοῦ *ἔγχελυς*, χελάκι.

ἐγχελυΐδαι (οἱ) (Enchelyidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια *πρωτοζῴων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ζῶντα ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων, ὧν γνωστότερον ὁ *ἔγχελυς* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

ἐγχελυοτροφία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς ἰχθυολογίας ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐγχέλεων.

Δ. Ν. Π.

ἐγχελύοφις (ὁ) (Enchelyophis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνακάνθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιδιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Φιλιππίνων νήσων.

Δ. Ν. Π.

Ἔγχελυς (ἡ) *[Ἀρχαιολ.]*. Θαλάσσιον τέρας, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐπιχώριον ἐν Κῷ παράδοσιν, ἐφόνευσεν ὁ Κρίσαμις, ὅστις ἐλέγετο πρόγονος τοῦ περιφήμου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἰατροῦ Ἱπποκράτους. Ὁ Κρίσαμις ἐφόνευσε τὴν Ἔγχελυν, διότι αὕτη ἥρπασε τὸ καλύτερον πρόβατον ἐκ τοῦ πολυαρίθμου ποιμνίου του, ἐτιμωρήθη ὅμως ὑπ' αὐτῆς, ὡς ἐλέγετο, δι' ἐξαφανισμοῦ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, διότι, ἂν καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐμφανισθεῖσα εἰς αὐτὸν καθ' ὕπνους ἐζήτησε τὴν ταφήν της, δὲν εἰσηκούσθη. Ὁ μῦθος εἶναι πιθανώτατα ἀνάμνησις ἐκλιπόντος ἀριστοκρατικοῦ τινος γένους Ἐγχέλεων, καταβληθέντος εἰς τὸν κατὰ τοῦ γένους τῶν Ἀσκληπιαδῶν ἢ Μερόπων ἀγῶνά του. Ἡ Ἔγχελυς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Θεὰ» ἢ «Θεὰ Παρθένος» ἐλατρεύετο εἰς τὰς παρὰ τὴν λίμνην Κωπαΐδα πόλεις τῆς Βοιωτίας.

ἔγχελυς (ὁ) (Anguilla) *[Ζῳολ.]* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων-ἀπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυραινιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα ἐπιμηκέστατον, ὀφιοειδές, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, πεπιεσμένον κατὰ τὴν οὐρὰν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ παχέος δέρματος, ἐν ᾧ εὑρίσκονται μικρότατα, ἀπεστρογγυλωμένα λέπια. Ἡ κεφαλὴ εἶναι πεπιεσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν. Τὸ ρύγχος εἶναι ἀρκετὰ μακρόν, ἡ γλῶσσα ἐλευθέρα, αἱ σιαγόνες, ὡς καὶ ἡ ὑπερῴα (οὐρανίσκος) φέρουσι πολυπληθεῖς ὀδόντας, αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαὶ διίστανται ἀλλήλων καὶ ἡ ὀπισθία ρωθωνικὴ ὀπὴ διανοίγεται πρὸ τῆς ἀριστερᾶς ὀφθαλμικῆς κόγχης. Τὸ βραγχιακὸν ἄνοιγμα εἶναι μικρὸν καὶ τοποθετημένον παρὰ τὴν βάσιν τῶν στηθιαίων πτερυγίων. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον ἄρχεται πολὺ ὄπισθεν τῆς βάσεως τῆς κεφαλῆς. Τὸ σύστημα τοῦ χρωματισμοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν.

Παρὰ τὰς πολυπληθεῖς ἐργασίας, αἵτινες ἐγένοντο μέχρι σήμερον ἐπὶ τῶν ἐγχέλεων, πλεῖστα ὅσα σημεῖα σχετικῶς πρὸς τὰς βιολογικὰς συνθήκας τῶν ἰχθύων τούτων παραμένουσιν ἀδιευκρίνητα καὶ ἰδίως τὰ περὶ ἀναπαραγωγῆς αὐτῶν καλύπτονται εἰσέτι ὑπὸ μυστηρίου, αἱ δὲ μαρτυρίαι φυσιοδιφῶν τινων, ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, γέμουσι παραδοξοτήτων. Οὕτω συγγραφεῖς τινες διατείνονται, ὅτι ὁ ἔγχελυς δὲν εἶναι εἰμὴ νεαρὰ μορφὴ ἑτέρου θαλασσίου ἰχθύος, ἄγνωστον τίνος· ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατελείφθη τελείως. Ἕτεροι φυσιοδίφαι ἐξήνεγκον τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἔγχελυς ἀναπαράγει ἄνευ μεταμορφώσεων, ἢ ὅτι εἶναι ἑρμαφρόδιτος, ἢ ὅτι εἶναι ζῳοτόκος, ἢ ὅτι παρουσιάζει δύο διακεκριμένα γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) κτλ. Ἡ τελευταία αὕτη θεωρία, ἥτις τὸ πρῶτον ἀνε-

Ἔγχελυς ὁ κοινός.

πτύχθη ὑπὸ τοῦ Syrski καὶ τοῦ Robin, εἶναι σήμερον γενικῶς παραδεδεγμένη. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς θηλείας ἔχουσι μορφὴν δύο κιτρίνων ἢ ὑπερύθρου χρώματος ταινιῶν, αἵτινες εἶναι τοποθετημέναι ἑκατέρωθεν τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος καὶ πλειστάκις ἀναδιπλοῦνται ἐφ' ἑαυτῶν. Ἡ δεξιὰ ᾠοθήκη εἶναι τοποθετημένη εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον ἢ ἡ ἀριστερά. Αἱ ᾠοθῆκαι δὲν ἔχουσιν εἰδικὸν σπερματικὸν θύλακον, ἀλλὰ τὸ σπέρμα τοῦ ἄρρενος πίπτει, διὰ σχίσεως τῶν τοιχωμάτων τῶν ᾠοθηκῶν, ἐντὸς τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος καὶ ἐξέρχεται εἶτα διά τινος πόρου εὑρισκομένου παρὰ τὴν ἕδραν τοῦ ἰχθύος. Οἱ ᾠοθύλακοι παρουσιάζονται ὑπὸ μορφὴν μικρῶν σφαιριδίων. Τὰ ᾠὰ εἶναι μικρότατα καὶ πολυπληθέστατα, ἀνερχόμενα πολλάκις εἰς ἀρκετὰς δεκάδας ἑκατομμυρίων. Τὸ ἄρρεν γεννητικὸν ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ δύο νηματοειδῶν ἀποφύσεων ἐλαφρῶς ἀναδιπλουμένων καὶ ἐξωγκωμένων ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τούτων εὑρισκομένων λοβίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων κυκλοφορεῖ τὸ γονιμοποιὸν ὑγρόν, ὅπερ κατὰ τὴν συνουσίαν διαχέεται ἐντὸς τῶν ἀγωγῶν τοῦ θήλεος γεννητικοῦ ὀργάνου· μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τῶν ᾠῶν ἡ περίσσεια τούτου ἐξέρχεται ἐκ τοῦ παρὰ τὴν ἕδραν εὑρισκομένου πόρου.

Οἱ ἐγχέλεις γονιμοποιοῦσιν ἐν τῇ θαλάσσῃ, τὰ δὲ ἐκκολαπτόμενα νεογνὰ κατὰ μυριάδας ἀνέρχονται κατὰ τὸ ἔαρ ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς μετὰ τῆς θαλάσσης συγκοινωνούσας ροὰς τῶν ὑδάτων. Ἡ τοιαύτη κίνησις τῶν μικρῶν ἐγχέλεων καλεῖται *ἄνοδος*. Ἡ ἄνοδος τῶν μικρῶν ἐγχέλεων πρὸς τοὺς ποταμοὺς εἶναι τα-

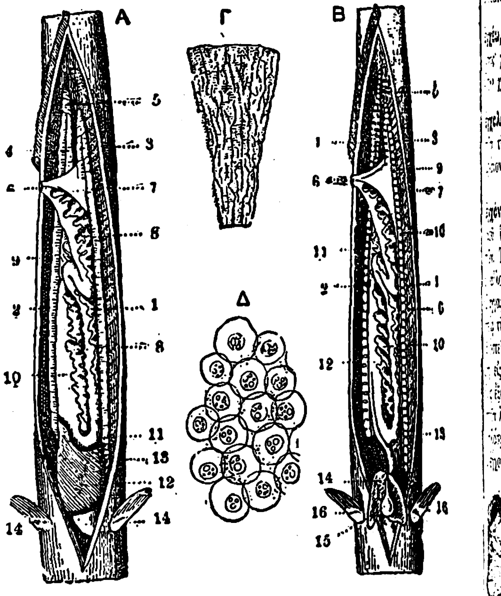

Ἀνατομία ἐγχέλεως.

[Α=Ἔγχελυς θηλεία· κάθετος κατατομὴ κοιλίας. 1=Ὠοθήκη δεξιά. 2=Ὠοθήκη ἀριστερά. 3=Ἀπόφυσις τῆς δεξιᾶς ᾠοθήκης. 4=Ἀπόφυσις τῆς ἀριστερᾶς ᾠοθήκης. 5=Μεμβράνη διαχωρίσεως τῶν ᾠοθηκῶν. 6=Πυλωρικὴ σύσφιγξις. 7=Κύστις. 8 καὶ 8΄=Λιπῶδες τοίχωμα τῆς δεξιᾶς ᾠοθήκης. 9=Λιπῶδες τοίχωμα τῆς ἀριστερᾶς ᾠοθήκης. 10=Στόμαχος. 11=Πυλωρός. 12=Ἧπαρ. 13 καὶ 14 =Στηθιαῖα πτερύγια. Β=Ἔγχελυς ἄρρην κάθετος κατατομὴ κοιλίας. 1=Ὄρχις δεξιός. 2=Ὄρχις ἀριστερός. 3=Δεξιὰ ἀπόφυσις ὄρχεως. 4=Ἀριστερὰ ἀπόφυσις ὄρχεως. 5=Μεμβρᾶνα διαχωρισμοῦ τῶν ὄρχεων. 6=Σπερματικὸς ὀχετός. 7=Σπερματικὸς θύλακος. 8=Πυλωρικὴ σύσφιγξις. 9=Κύστις. 10=Μυῶδες τοίχωμα δεξιοῦ ὄρχεως. 10΄=Μυῶδες τοίχωμα στομάχου. 11=Μυῶδες τοίχωμα ἀριστεροῦ ὄρχεως. 12=Στόμαχος. 13= Πυλωρός. 14= Ἧπαρ. 15 καὶ 16=Στηθιαῖα πτερύγια. Γ=Ὠοθήκη. Δ= Τμῆμα ᾠοθήκης ἐν μεγάλῃ μεγεθύνσει, δεικνῦον τὴν διάταξιν τῶν διαφόρων ᾠῶν.]

χυτάτη καὶ ὁρμητική, ἀνέρχονται δὲ τόσον, ὥστε νὰ εὕρωσι καταλλήλους βιολογικὰς συνθήκας πρὸς ἀνάπτυξίν των. Οἱ μικροὶ ἐγχέλεις εἶναι ἀδηφαγώτατα ζῷα, ἀναπτύσσονται ταχύτατα καὶ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ κατέρχονται πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν ὅπως ἀναπαραγάγωσιν· εἶτα ἐπαναλαμβάνεται τὸ προηγούμενον φαινόμενον τῆς ἀνόδου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Συνήθως ἡ τελεία ἀνάπτυξίς των συντελεῖται μεταξὺ τοῦ 5ου καὶ 8ου ἔτους τῆς ἡλικίας των, ὁπότε τὸ μῆκός των κυμαίνεται μεταξὺ 100—150 ἑκατοστομέτρων καὶ ἡ γενετήσιος ὁρμὴ ἀναγκάζει τούτους διὰ πρώτην φορὰν νὰ κατέλθωσι πρὸς τὴν θάλασσαν ὅπως ἀναπαραγάγωσι. Τὸ κρέας τοῦ ἐγχέλεως εἶναι νοστιμώτατον καὶ θρεπτικώτατον, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι βαρὺ καὶ δυσκολόπεπτον, εἶναι δὲ ἔτι νοστιμώτερον ὅταν ὁ ἰχθὺς ἐνδιαιτᾶται εἰς ψυχρὰ καὶ ρέοντα ὕδατα. Τὸ κρέας του τρώγεται νωπὸν ἢ μαρινᾶτον ἢ διατηρημένον ἐν ὄξει. Οἱ ἰχθύες οἱ ζῶντες ἐντὸς ρεόντων ὑδάτων ἔχουσι στιλπνῶς μελανὸν χρῶμα ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ἀργυρῶδες ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἐνῷ οἱ ζῶντες εἰς στάσιμα ὕδατα ἔχουσι πρασινίζουσαν ράχιν καὶ λευκοϋποκιτρίνην κοιλίαν. Ἡ διατροφὴ τῶν ἐγχέλεων, ἤτοι ἡ *ἐγχελυοτροφία*, ἀποτελεῖ λίαν προσοδοφόρον ἐπιχείρησιν. Σήμερον αὕτη συστηματικῶς διενεργεῖται ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν μικροτάτῃ κλίμακι ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τῆς Ἀγουλινίτσης. Ἡ ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ Κομάκιο ὡς καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως καὶ Ἄρνου ἐν Ἰταλίᾳ διενεργουμένη ἐγχελυοτροφία εἶναι ἡ σημαντικωτέρα ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἐγχελυοτρόφος μόνον ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ βάρους ἀποκομίζει κέρδος, διότι ὁ ἔγχελυς δὲν ἀναπαράγει εἰμὴ ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἀλλὰ καὶ τὸ κέρδος τοῦτο εἶναι σημαντικώτατον, διότι ἔχει ὑπολογισθῆ, ὅτι μικροὶ ἐγχέλεις βάρους 1 χιλιογράμμου μετὰ πάροδον ἑνὸς περίπου ἔτους ζυγίζουσι 2—2.5 χιλιόγραμμα (βλ. καὶ λ. *ἁλιεία* τ. Γ' 797γ' καὶ 803γ').

Τὸ γένος ἔγχελυς περιλαμβάνει περὶ τὰ 25 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἔγχελυς ὁ κοινὸς* (Anguilla vulgaris), κοινῶς *χέλι* καὶ *γκαβάτσα* ἐν Μεσολογγίῳ, *ἔγχελυς ὁ μετριόρρυγχος* (Anguilla mediorostris), κοινῶς *καθαρόχελο*, *ἔγχελυς ὁ λεπτόρρυγχος* (Anguilla acutirostris), κοινῶς *σουβλομύτικο*

Digitized by Google

κτλ. Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἀπαντῶσι τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Allen*, On the generations of Eels.—*Mondini*, De anguillae ovariis.—*Syrski*, Degli organi della riproduzione e della fecondazione dei pesci ed in specialite della anguilla.—*De la Blanchère*, Génération de l'anguille.—*Dalmer*, Ueber die Fortpflanzung der Aale.—*Jacoby*, Der Fischfany in der Lagune von Comacchio nebst einer Darstellung der Aalfrage.—*Moreau*, Histoire naturelle des poissons de la France.—*Robin*, L'anguille mâle comparée à l'anguille femelle. Δ. Ν. Π.

— **ἔγχελυς** (ὁ) (Enchelys) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐγχελυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς κινουμένους διὰ βλεφαρίδων καὶ ἀπαντῶντας εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐγχέω, *ἀόρ. ἐνέχυσα—ἐνεχύθην, παθ. ἀόρ. ἐγκεχυμένος·* χύνω μέσα, ἐντός: «ἐγχέω οἶνον εἰς τὴν φιάλην» χύνω κρασὶ εἰς τὸ ποτήρι.

ἐγχολείριον (τὸ) (Encholirium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρωμελοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἐγχόνδρωμα (τὸ) *[Ἰατρ.]* Νεόπλασμα ἐκ χονδρικοῦ ἱστοῦ ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τὰ ἐντὸς τῶν ὀστῶν. Τὰ ἐγχονδρώματα ἀναπτύσσονται κατὰ τὰ αὐλοειδῆ ὀστᾶ, συνηθέστατα ὅμως κατὰ τὰς φάλαγγας τῶν δακτύλων καὶ τὰ μετατάρσια. Συνεπείᾳ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐγχονδρωμάτων ἡ πέριξ ὀστεΐνη οὐσία βαθμηδὸν ἀτροφεῖ, μεταβαλλομένη εἰς ἔλυτρον περιβάλλον τὸ νεόπλασμα, καὶ τέλος ἐξαφανίζεται τελείως, τὸ δὲ προσβληθὲν ὀστοῦν λαμβάνει εἰς τὸ μέρος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νεοπλάσματος σφαιροειδῆ ἢ ἀτρακτοειδῆ μορφήν. Τὰ ἐγχονδρώματα δυνατὸν νὰ φθάσωσι τὸ μέγε-

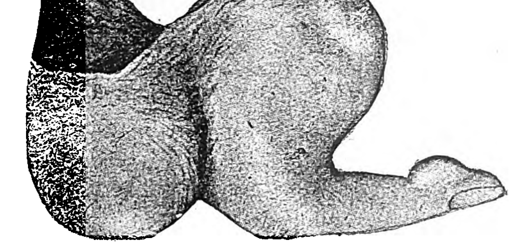

Τρία ἐγχονδρώματα τοῦ δείκτου.
[Ἓν κατὰ τὸ μετακάρπιον (Τ) καὶ ἕτερα δύο κατὰ τὴν πρώτην καὶ τρίτην φάλαγγα (κατὰ Ribbert).]

θος πυγμῆς καὶ πλέον καὶ εἶναι συνήθως πολλαπλᾶ, δυνάμενα νὰ καταλάβωσιν ὅλα τὰ αὐλοειδῆ ὀστᾶ, καὶ σπανιώτερον καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ τοῦ κορμοῦ (πλευραί, λεκάνη). Τὸ πολλαπλοῦν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐγχονδρωμάτων, ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἡ κληρονομικὴ καὶ οἰκογενὴς αὐτῶν ἐμφάνισις, συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι τὰ ἐγχονδρώματα ἀναπτύσσονται συνεπείᾳ διαταραχῆς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σκελετοῦ κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ἢ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐξωμητρίου ζωῆς. Ι. ΚΑΤΣΑΡΑΣ

ἔγχορδος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων χορδάς: «ἔγχορδον ὄργανον», ἀντίθ. «πνευστὸν ὄργανον».

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *μουσικὰ ὄργανα.*

ἔγχος, —*ους* (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Τὸ δόρυ, τὸ ἀκόντιον. Ἡ λέξις ἐλέγετο καὶ ἐπὶ παντὸς ὅπλου συνεκδοχικῶς, ὡς τοῦ ξίφους, τῶν βελῶν κλπ. καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ τῆς σφαίρας τῆς Ναυσικᾶς (Ὀδ. ζ. 159,ο 18). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἔγχουσα (ἡ) *[Βοτ.]* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄγχουσα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἔγχρισις, —*εως* (ἡ)· χρίσις, ἐπάλειψις εἰς ἐσωτερικόν τινα χῶρον: «ἔγχρισις τῶν ὀφθαλμῶν».

—*[Ἀθλητ.]* Παρ' ἀρχαίοις *ἔγχρισις* ἐλέγετο ἡ ἐπάλειψις τοῦ σώματος τῶν ἀθλητῶν πρὸ τῆς εἰς τὴν παλαίστραν εἰσόδου αὐτῶν. Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς χρίσεως ταύτης ἦτο νὰ κλείωνται οἱ πόροι τοῦ σώματος καὶ νὰ ἐμποδίζηται οὕτως ἡ ἔκκρισις τοῦ ὑπερβολικοῦ ἱδρῶτος. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν κατεχέετο μόνον ἔλαιον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ἐτρίβετο δι' αὐτοῦ ἱκανῶς ἡ ἐπιδερμίς. Τὸ ἔλαιον μάλιστα συνεμίγνυτο καὶ μὲ λεπτήν τινα ἐξ Ἀφρικῆς ἄμμον, ἧς εὑρέθησαν διάφορα ἀγγεῖα πλήρη ἐν τοῖς λουτροῖς τοῦ Τίτου. Ἡ διὰ τῆς ἐγχρίσεως ταύτης προετοιμασία ἐλέγετο *παρασκευαστική*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἀποθεραπευτικήν*, ἥτις ἐτελεῖτο μετὰ τὴν ἄσκησιν, πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἰσχύος τοῦ δέρματος καὶ τῶν νεύρων αὐτοῦ. Ἐπηκολούθουν λουτρὸν καὶ ἀπόπλυσις τῆς κόνεως, τοῦ ἱδρῶτος καὶ τοῦ ἐλαίου, τῇ βοηθείᾳ καὶ τῆς στλεγγίδος ἢ ξύστρας. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ

ἔγχρισμα (Collutorium) *[Φαρμακ.]*. Οὕτω καλεῖται κάθε ὑγρὸν προοριζόμενον πρὸς ἔκπλυσιν τοῦ σώματος ἐπὶ φλογώσεων καὶ ἑλκῶν. Ὡς ἐγχρίσματα χρησιμεύουν πυκνὰ ὑδατικὰ ἐγχύματα ἢ ἀφεψήματα ἀρωματικῶν, στυπτικῶν ἢ μαλακτικῶν φυτικῶν μερῶν ἢ διαλύματα περιέχοντα φάρμακα στυπτικὰ καὶ ἀντισηπτικὰ (φαινόλην, ὑπερμαγγανικὸν κάλιον, χλωρικὸν κάλιον, βόρακα) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετ' ἐπανορθωτικοῦ τινος τῆς γεύσεως (μινθελαίου, ἀρωματικῶν βαμμάτων, κονιάκ, ροδομέλιτος). Ἡ κατάποσις ἐγχρισμάτων περιεχόντων ἰσχυρᾶς δραστικὰς οὐσίας δύναται νὰ ἐπιφέρῃ κακὰ ἐπακόλουθα, ἰδίᾳ εἰς παῖδας. Ἡ δι' ἑκάστην ἔκπλυσιν τοῦ σώματος ἀπαιτουμένη ποσότης ἐγχρίσματος ἀνέρχεται εἰς 15—25 γρ. Κ. Γ. Μ.

ἐγχρίω· χρίω, ἀλείφω ἐντός: «ἐγχρίω τοὺς ὀφθαλμούς».

ἔγχρους (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· χρωματιστός, ἄλλως *ἔγχρωμος*.

ἔγχρωμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων χρῶμα, χρωματισμένος, χρωματιστός.

ἐγχυλίσματα (τὰ) (Intracta, Intraits) *[Φαρμ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυσιολογικὰ ἐκχυλίσματα τῶν φυτῶν. Ἐντὸς τῶν νωπῶν φυτῶν ἐκτὸς τῶν χημικῶν συστατικῶν, ἅτινα ἐκχυλίζονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐχερῶς, ὑπάρχουσι καὶ διαλυτὰ φυράματα, ἅτινα κατὰ τὴν ξήρανσιν παρουσιάζουσιν ἐξαιρετικὴν σημαντικότητα, ὡς διάφοροι ἔρευναι κατέδειξαν. Τὰ φυράματα ταῦτα κατὰ τὴν ἐξεργασίαν πρὸς παρασκευὴν τῶν ἐκχυλισμάτων ἀλλοιοῦνται, ἀλλ' ὑπεδείχθησαν τρόποι πρὸς ἀποφυγὴν τούτου. Αἱ ἐργασίαι τῶν Bourquelot καὶ Hérissey (1887—1911), καθ' ἃς νωπὰ φυτὰ διὰ τῆς ἐκθέσεώς των εἰς ἀτμοὺς ζεούσης ἀλκοόλης ἀπηλλάγησαν τῶν ὀξειδασῶν των (ἀτμόλυσις), παρέσχον ἀφορμὴν εἰς πλείονας ἐρευνητὰς νὰ σπουδάσωσι τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων ἀτμῶν οὐδετέρων ὀργανικῶν ὑγρῶν ἐπὶ ζώντων ἱστῶν ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν. Οἱ Perrot καὶ Goris (1909) ἐπεχείρησαν κατὰ τὰς φυτοχημικὰς ἐρεύνας των νὰ παρασκευάσωσι φυτικὰ φυσιολογικὰ ἐκχυλίσματα, δηλαδὴ ἐκχυλίσματα ἐν οἷς αἱ διαστάσαι κατεστράφησαν ἅμα τῇ ἐμφανίσει των, δὲν ἠδυνήθησαν δὲ νὰ προκαλέσωσι μετατροπὴν ἐν τῷ φυτῷ καὶ οὕτως ἐπετεύχθη σταθεροποίησις καὶ διατήρησις τοῦ ἐκχυλίσματος.

Τὰ φυσιολογικὰ ἐκχυλίσματα, ἅτινα ἀπεκλήθησαν *ἐγχυλίσματα*, λαμβάνονται δι' ἀποστειρώσεως τοῦ νωποῦ φυτοῦ εἰς ἀτμοὺς ἀλκοόλης 95° ὑπὸ ἐλαφρὰν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν 80—105°. Πρὸς τοῦτο τὸ φυτὸν περιτυλίσσεται διὰ χάρτου ἄνευ κόλλας καὶ φέρεται ἐντὸς εἰδικοῦ αὐθέψου, ἀποτελουμένου ἐξ ἀνθεκτικοῦ σφαιροειδοῦς δοχείου θερμαντῆρος συγκοινωνοῦντος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐθέψου χωριζομένου διὰ στρόφιγγος καὶ ἀντέχοντος εἰς πίεσιν 3 ἀτμοσφαιρῶν. Ἀφοῦ κλεισθῇ ἡ στρόφιγξ, φέρεται ἐν τῷ αὐθέψῃ ἡ ἀλκοόλη ὑπὸ πίεσιν 3 ἀτμοσφαιρῶν καὶ ἀνοίγεται ἡ στρόφιγξ, ἐνῷ ἡ θερμοκρασία τοῦ θερμαντῆρος εἶναι 105°. Ἡ ἐπίδρασις διαρκεῖ 5 λεπτά, εἶτα κλείεται ἡ στρόφιγξ, ἀναστέλλεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀερίου καὶ ἀποσυντίθεται ὁ θερμαντήρ· διὰ τοῦ τρόπου τούτου λαμβάνεται ἐντελῶς ξηρὸν φυτόν. Ἡ σταθεροποίησις αὐτὴ τοῦ φυτοῦ τοσοῦτον καλύτερον ἐπιτυγχάνεται ὅσον ταχύτερον ἐπιτελεσθῇ. Οὕτω τὸ ξηρόν, στεῖρον φυτὸν ἐξικμάζεται δι' ἀλκοόλης 75—80 %. Τὸ ἀλκοολικὸν διάλυμα, πλούσιον εἰς χλωροφύλλην, ἐξατμιζόμενον ἐν τῷ κενῷ ἐν ψυχρῷ καταλείπει ἐκχύλισμα, ὅπερ μαλάσσεται μετ' αἰθέρος ἀνύδρου πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς ὑγρασίας, χλωροφύλλης καὶ ἐλαχίστων ποσῶν λιπαρῶν, κηρωδῶν καὶ ρητινωδῶν οὐσιῶν. Τὸ ἐκχύλισμα ἀκολούθως ξηραίνεται ἐν ψυχρῷ ἐντὸς κενοῦ. Τὰ ἐγχυλίσματα εἶναι κόνεις ἀσθενῶς κεχρωσμέναι, διαλυταὶ ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ. Διαφέρουσι τῶν συνήθων ἐκχυλισμάτων ἐκ τοῦ ὅτι σκευάζονται ἐν ψυχρῷ, ἀπαλλάσσονται τῶν ἀχρήστων προϊόντων καὶ ἐμφανίζουσιν ἀναλλοίωτον τὸ ἀρχικὸν πολύπλοκον, διαλυτὸν ἐν ὕδατι, ὅπερ ὑπάρχει ἐν τῷ ζῶντι φυτῷ. Οὕτω παρεσκευάσθησαν ἐγχυλίσματα κόλλας, δακτυλίτιδος, κομβαλλαρίας, σπάρτου, ἀγριοκαστάνων κτλ. Ε. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἔγχυμα, —*ατος* (τό)· τὸ ἐκ τῆς ἐγχύσεως λαμβανόμενον προϊόν.

—*[Φαρμακοτεχν.]* Ἡ *ἔγχυσις* (Infusio) εἶναι μέθοδος ἐκχυλίσεως, καθ' ἣν ἐπιχεῖται ζέον ὑγρὸν ἐπὶ δρόγης καὶ ἀφίεται μέχρι ψύξεως πρὸς λῆψιν τῶν διαλυτῶν συστατικῶν αὐτῆς. Ἡ ἔγχυσις χρησιμοποιεῖται ἐπὶ δρογῶν μετ' εὐπαθῶν ἱστῶν περιεχόντων πτητικὰ συστατικὰ (ἀρωματικὰ) ἢ εὐαλλοιώτων διὰ παρατεταμένης ζέσεως (φύλλα, ἄνθη, κορυφάδες κ.λ.π.). Οὐχ ἧττον ὅμως ἐγχύνονται καὶ δρόγαι μετὰ συμπαγεστέρων ἱστῶν (κλωνία, ρίζαι, φλοιοί), αἵτινες ὅμως πρέπει νὰ κατακοπῶσιν ἢ κοκκοποιηθῶσι. Συνήθες διαλυτικὸν μέσον εἶναι τὸ ὕδωρ. Ἐντὸς καταλλήλου δοχείου ἐντίθενται αἱ πρὸς ἔγχυσιν δρόγαι, εἰς ἃς ἐπιχεῖται ἡ ὡρισμένη ποσότης τοῦ ζέοντος ὑγροῦ τὸ δοχεῖον καλύπτεται καὶ ἀφίεται ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἀκολούθως διηθεῖται τὸ κατέργασμα δι' ὀθονίου ἢ τρυπητῆρος ἢ καὶ ἐνίοτε διὰ χάρτου. Τὰ δοχεῖα τῆς ἐγχύσεως εἶναι ἐκ πορσελλάνης, ὑάλου, κασσιτέρου ἢ ἐπικασσιτερωμένου χαλκοῦ, πρέπει δὲ νὰ μὴ προσβάλλωνται ἐκ τῶν πρὸς κατεργασίαν οὐσιῶν, νὰ ἀντέχωσιν εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἐγχύσεως καὶ νὰ πωματίζωνται καλῶς. Σκόπιμον εἶναι ὅπως κατὰ τὰς παρατεταμένας ἐγχύσεις ἐκπλύνεται τὸ δοχεῖον διὰ ζέοντος ὑγροῦ πρὸς θέρμανσιν τῶν τοιχωμάτων του. Οὕτως ἐλαττοῦται ὁ χρόνος τῆς ἀποψύξεως καὶ συνεπῶς εὐνοεῖται ἡ διαλυτότης τῶν δραστικῶν συστατικῶν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον χρησιμοποιοῦνται δοχεῖα μετὰ παχέων τοιχωμάτων κακῶν ἀγωγῶν τῆς θερμότητος. Τὰ *ἐγχύματα* (infusa) παρέχονται πάντοτε πρόσφατα, δὲν διατηροῦνται δὲ ἐπέκεινα τῶν 24 ὡρῶν. Ἡ ἡμετέρα φαρμακοποιία ἀναγράφει γενικῶς τρόπον παρασκευῆς τῶν ἐγχυμάτων, τὴν ἐμβροχὴν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν 1μ. φαρμάκου δι' ὕδατος ζέοντος ὅσον ἀρκεῖ πρὸς λῆψιν 10 διηθήματος. Τὰ συμπεπυκνωμένα ἐγχύματα (infusa concentrata) σκευάζονται ἐξ 1,5 φαρμάκου καὶ ὕδατος ὅσον ἀρκεῖ πρὸς λῆψιν 10 διηθήματος. Τὰ λίαν πυκνὰ ἐγχύματα (infusa concentratissima) σκευάζονται ἐκ 2 μ. φαρμάκου καὶ ὕδατος ὅσον ἀρκεῖ πρὸς λῆψιν 10 διηθήματος. Κατὰ τὴν γερμανικὴν φαρμακοποιίαν (VI) ἡ παρασκευὴ τῶν ἐγχυμάτων γίνεται δι' ἐπιχύσεως θερμοῦ ὕδατος ἐπὶ τοῦ κονιοποιηθέντος φαρμάκου ἐντὸς τοῦ καταλλήλου δοχείου καὶ θερμάνσεως ἐπὶ 5 λεπτὰ ἐν ζέοντι ἀτμολούτρῳ ὑπὸ διηνεκῆ ἀνάδευσιν. Μετὰ τὴν ψύξιν διηθεῖται τὸ ἔγχυμα δι' ὀθονίου. Τοῦτ' αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ σουηδικὴ φαρμακοποιία (1925). Ἡ ἀγγλικὴ φαρμακοποιία ἁπλῶς ἀπαιτεῖ διάρκειαν ἐγχύσεως $^1/_4$ ὥρας, ὁ γαλλικὸς κῶδιξ καὶ ἡ ἀμερικανικὴ φαρμακοποιία ἡμισείας ὥρας. Πάντως ὁ χρόνος τῆς ἐγχύσεως δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς δρόγης. Τὰ ξηρὰ ἐγχύματα (infusa sicca) εἶναι ὑδατικὰ κατεργάσματα δρογῶν μετ' ἐπαρκοῦς γαλακτοσακχάρου, οὕτως ὥστε νὰ καθίστανται κονιώδη καὶ ἰσοπλάσια πρὸς τὴν ληφθεῖσαν δρόγην. Ε. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἐγχυματίζω· παρασκευάζω *ἔγχυμα* (βλ. λ.).

ἐγχυματικὰ (τὰ) (Infusoria) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πρωτοζῴων*. Τὰ ἐγχυματικὰ εἶναι πρωτόζῳα, ὧν τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ μεμβράνης, *ἔγχυμα* καλουμένης, ἐξ ἧς ἔλαβον καὶ τὴν ὀνομασίαν. Ἡ μεμβρᾶνα αὕτη περιβάλλει στερεῶς τὸ σῶμα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε εἶναι ἀδύνατος ὁ σχηματισμὸς ψευδοποδίων. Τὰ ἐγχυματικὰ ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Leuwen Koek καὶ εἶναι μονοκύτταροι καὶ σπανιώτερον πολυκύτταροι μικρότατοι ζωϊκοὶ ὀργανισμοί, ὧν τὸ πρωτόπλασμα περικλείει συσπαστικὴν κύστιν. Τὸ μέγεθός των κυμαίνεται μεταξὺ 0,01 χιλιοστομέτρου μέχρις ἑνὸς χιλιοστομέτρου, ἀλλὰ ζῷα μήκους ἑνὸς χιλιοστομέτρου σπανιώτατα ἀπαντῶσι. Τὸ σχῆμα τοῦ σώματός των εἶναι ποικίλον, σφαιροειδές, ᾠοειδές, κυλινδρικόν, νηματοειδές, δισκοειδές, κωδωνοειδὲς κτλ. Τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα τοῦ συνήθως διαφανοῦς σώματός των φέρει πρωτοπλασματικὰς ἐκβλαστήσεις, αἵτινες καλοῦνται *μαστίγια, ἄκανθαι, σμήριγγες* ἢ *βλεφαρίδες* καὶ χρησιμεύουσι συνήθως διὰ τὴν μετακίνησιν τοῦ ζῳαρίου, δι' ὃ καὶ *κινητικαὶ βλεφαρίδες* καλοῦνται. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαστιγίων κυμαίνεται ἀπὸ 1 μέχρις 6, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κινητικὰς βλεφαρίδας, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι κολοσσιαῖος καὶ συνήθως ὑπερβαίνει τὰς 20.000 περίπου, ὅπως π. χ. εἰς τὴν *αὐρηλίαν*, ἥτις ἔχει περὶ τὰς 22.000 κινητικὰς βλεφαρίδας, καλυπτούσας ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματός της.

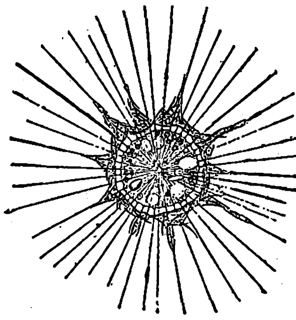

Ραφιδίοφρυς ἡ πελιδνή.

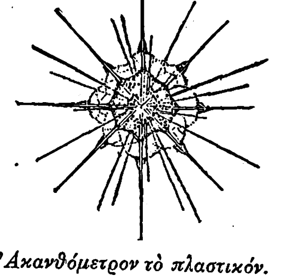

Ἀκανθόμετρον τὸ πλαστικόν.

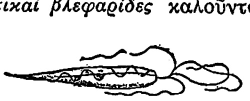

Τριχομονὰς ἡ διαφανής.

Τὰ ζῷα τῆς κατηγορίας ταύτης στεροῦνται αἱμοφόρων ἀγγείων καὶ νευρικοῦ κέντρου. Ἡ στοματικὴ κοιλότης φέρει περὶ ἑαυτὴν πλῆθος βλεφαρίδων ἐν εἴδει στεφάνου καὶ συνέχεται μὲ ὑποτυπώδη οἰσοφάγον, ὅστις διεισδύει ἐντὸς τοῦ πηκτωματώδους σώματός των. Εἴδη τινὰ στεροῦνται τελείως στόματος, ὁπότε ἡ ρευστὴ τροφὴ διεισδύει διὰ τοῦ δέρματος. Τινὲς φυσιολόγοι διατείνονται, ὅτι ἡ *συσπαστικὴ κύστις* ἀναπληροῖ τὸ κυ-

Digitized by Google

κλοφορικὸν σύστημα τοῦ ζῴου. Ἡ ἀναπνοὴ τελεῖται διὰ τοῦ δέρματος. Τὰ ἐγχυματικὰ διαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: 1) *Μαστιγωτά*. Ταῦτα ὑποδιαιροῦνται εἰς *ῥιζομαστιγωτά, χοανομαστιγωτὰ* καὶ *κυστομαστιγωτά*. 2) *Βλεφαρωτά*. Ταῦτα ὑποδιαιροῦνται εἰς *ὁλότριχα, ἑτερότριχα, δισκότριχα* καὶ *ὑπότριχα*· καὶ 3) *ἀκίνητα*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Πλεῖστα κελύφη τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς γηλιτίου σειρᾶς τῆς παλαιοκρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Ἀννόβερον, ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου διαπλάσεως τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος ἐν Σκανδιναυΐᾳ. Γ. Κ. Γ.

ἐγχυματιστήριον (τό)· τὸ ὑπὸ τῶν φαρμακοποιῶν χρησιμοποιούμενον ἀγγεῖον πρὸς παρασκευὴν τῶν ἐγχυμάτων, ἄλλως *ἐγχυτήρ* (βλ. λ.).

ἐγχυματογενῆ (τά) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ἐγχυματικά*.

— **ἐγχυματογενῶν γῆ** (Infusorien erde) *[Πετρογρ.]*· βλ. *πυριτικὸν ἄλευρον*. Γ. Κ. Γ.

ἔγχυμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων χυμόν, χυμώδης: «καρποὶ ἔγχυμοι».

ἐγχύμωσις (ἡ)· ἡ καθ' ὅλον τὸν ὀργανισμὸν διάδοσις τῶν χυμῶν || ἡ ἔκχυσις τοῦ αἵματος, ἡ τυχαία καὶ αἰφνιδία, ἐντὸς τῶν ἀγγείων τοῦ δέρματος, κατ' ἀκολουθίαν συγκινήσεώς τινος, ἰσχυρᾶς ἐντυπώσεως ἢ ζωηροῦ συναισθήματος, οἷον χαρᾶς, ὀργῆς, ἐντροπῆς κλπ. Σ. Γ. Σ.

ἐγχύνω· ἀντὶ *ἐγχέω* (βλ. λ.).

ἔγχυσις, —*εως* (ἡ)· τὸ ἐγχέειν ὑγρὸν διὰ τῆς σύριγγος.

ἔγχυσις (ἡ) (infusio) *[Φαρμακοτ.]*· βλ. *ἔγχυμα*.

ἐγχυτὴρ (ὁ) (Infundierapparate) *[Φαρμακοτεχν.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σκεῦος τὸ χρησιμεῦον πρὸς παρασκευὴν τῶν ἐγχυμάτων καὶ ἀφεψημάτων. Τοῦτο ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ τοῦ ἀτμοπαραγωγοῦ, τοῦ ἀτμολούτρου καὶ τῆς πυξίδος τῆς ἐγχύσεως. Εἰς τὰ ἁπλούστερα σκεύη τοῦ εἴδους αὐτοῦ χρησιμεύει ὡς ἀτμοπαραγωγὸς καὶ ἀτμόλουτρον ὁμοῦ ἓν κοινὸν ὑδατόλουτρον, τουτέστιν εἰς ὑποδοχεύς, εἰς ὃν δύναται ταχέως νὰ βράσῃ τὸ ὕδωρ, οὕτως ὥστε οἱ ἀτμοὶ τοῦ ζωηρῶς ζέοντος ὕδατος νὰ περιβάλλωσι κατὰ τὰ δύο τρίτα τὴν ἐντὸς τοῦ χώρου αὐτῶν τεθειμένην πυξίδα τῆς ἐγχύσεως θερμαίνοντες ταύτην, ὥστε τὸ περιεχόμενόν της νὰ φθάσῃ ταχέως σχεδὸν μέχρι τοῦ σημείου ζέσεως τοῦ ὕδατος. Κ. Γ. Μ.

Ἐγχυτήρ.

— *[Μηχανολ.]* Καλοῦνται *ἐγχυτῆρες* ἀντλίαι λειτουργοῦσαι δι' ἀτμοῦ καὶ χρησιμεύουσαι πρὸς τροφοδότησιν ἀτμολεβήτων δι' ὕδατος. Κυρίως οἱ ἐγχυτῆρες εὑρίσκουν εὐρυτάτην ἐφαρμογὴν εἰς τοὺς λέβητας τῶν ἀτμαμαξῶν λόγῳ τῆς ἁπλότητος τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς λειτουργίας αὐτῶν. Ὁ πρῶτος ἐγχυτὴρ κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ Giffard, ἐνῷ οἱ σήμερον ἐν χρήσει ἐγχυτῆρες εἶναι μετασκευαὶ τοῦ πρώτου ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον, καλοῦνται δὲ κοινῶς *ζιφφάρ*. Τὸ παρατιθέμενον σχῆμα παριστᾷ ἐν τομῇ καὶ ὄψει ἕνα ἐγχυτῆρα ἀτμαμάξης. Συνίσταται ἀπὸ ἕνα μεταλλικὸν θάλαμον A, ὅστις διὰ τῆς παρωτίδος B στερεοῦται ἐπὶ τοῦ λέβητος. Ὁ θάλαμος διαπερᾶται κατὰ μῆκος ὑπὸ σωλῆνος κωνικοῦ ἔχοντος τὴν μικροτέραν διάμετρον κατὰ τὸ μέσον τοῦ μήκους, ὅπου καὶ συγκοινωνεῖ μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θαλάμου A διὰ θυρίδων. Ὁ σωλὴν οὗτος συνδέεται διὰ παρωτίδων (φλαντζῶν) μὲ τὸν κύλινδρον A, μετὰ ὁποίου καθ' ὅμοιον τρόπον συνδέεται μικρὸν ἀκροφύσιον b κωνικόν, τοῦ ὁποίου τὸ ἄκρον εἰσχωρεῖ εἰς τὸν σωλῆνα a οὕτως, ὥστε μεταξὺ a καὶ b νὰ μένῃ ἐλεύθερος στενὸς δακτυλιοειδὴς χῶρος. Κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ θαλάμου A ἐκβάλλει ὁ ἀναρροφητικὸς σωλὴν G, τοῦ ὁποίου ἡ προέκτασις φθάνει μέχρι τῆς δεξαμενῆς τοῦ ἐφοδιοφόρου τῆς ἀτμαμάξης. Κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ θαλάμου κοχλιοῦται κατ' ὀρθὴν γωνίαν κεκαμμένος ὁ θάλαμος e τῆς καταθλιπτικῆς βαλβῖδος τοῦ ἐγχυτῆρος, ὁπόθεν καὶ ἐκκινεῖ ὁ τροφοδοτικὸς σωλὴν E, οὗτινος ἡ προέκτασις ἄγει εἰς τὸν ὑδροθάλαμον τοῦ λέβητος. Ἡ ῥοὴ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ὕδατος ρυθμίζεται διὰ δύο κρουνῶν, μεθ' ὧν εἶναι ἐφωδιασμένος ἀντιστοίχως ὁ ἀτμαγωγὸς σωλὴν F καὶ ὁ ἀναρροφητικὸς σωλὴν C. Τέλος ὁ ἀγωγὸς G χρησιμεύει διὰ τὴν ἐκροὴν τοῦ πλεονάζοντος ὕδατος.

Ὁ περιγραφεὶς ἐγχυτὴρ λειτουργεῖ ὡς ἑξῆς: Ἀνοιγομένων τῶν δύο κρουνῶν, τοῦ ἀτμαγωγοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἀναρροφητικοῦ σωλῆνος ἀφ' ἑτέρου, ἀτμὸς καὶ ὕδωρ εἰσρέουν συγχρόνως εἰς τὸν θάλαμον A τοῦ ἐγχυτῆρος, ὅπου συναντῶνται καὶ λόγῳ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ ἀτμοῦ ἀναπτύσσεται κενόν. Τὸ κενὸν τοῦτο ἀναρροφᾷ συνεχῶς ὕδωρ ἐκ τοῦ ἐφοδιοφόρου, τὸ ὁποῖον διερχόμενον διὰ τοῦ δακτυλιοειδοῦς ἐλευθέρου χώρου μεταξὺ a καὶ b, ἀκολουθεῖ κατόπιν τὴν διεύθυνσιν τῆς φλεβὸς τοῦ ἀτμοῦ κατὰ μῆκος τοῦ σωλῆνος a, θερμαίνεται καὶ ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ ἀτμοῦ φθάνει διὰ τῆς βαλβῖδος d, ἣν ἀνοίγει, εἰς τὸν τροφοδοτικὸν σωλῆνα E τοῦ λέβητος. Διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγχυτῆρος πρέπει ἡ ποσότης τοῦ ἀτμοῦ νὰ εὑρίσκεται εἰς ὡρισμένην σχέσιν πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ μεταφερομένου ὕδατος, ἡ δὲ ἀντίστοιχος ρύθμισις ἐπιτυγχάνεται διὰ χειρισμοῦ τοῦ κρουνοῦ τοῦ ὕδατος. Ἂν διὰ τοῦ κρουνοῦ τούτου διέρχηται περισσότερον τοῦ δέοντος ὕδωρ, μέρος μόνον τούτου ἀναρροφᾶται, ἐνῷ τὸ ὑπόλοι-

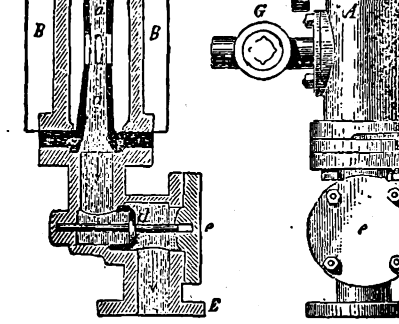

Ἐγχυτήρ.
[Ἀριστερά: τομή. δεξιά: ὄψις.]

πον συσσωρεύεται εἰς τὸν περὶ τὸν σωλῆνα a χῶρον τοῦ θαλάμου A, τὸν καλούμενον *ἀεροκιβώτιον* τοῦ ἐγχυτῆρος καὶ ἀπάγεται διὰ τοῦ ἀγωγοῦ ἐκροῆς G. Ἡ ἀτμάμαξα ἐφοδιάζεται μὲ δύο ἐγχυτῆρας τοποθετουμένους ἑκατέρωθεν τῆς τεφροδόχης καὶ μὲ ὁριζόντιον τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα. Τοὺς ἐν χρήσει ἐγχυτῆρας διακρίνομεν εἰς ἀναρροφῶντας καὶ μὴ ἀναρροφῶντας, ὡς ὁ περιγραφείς, εἰς ἁπλοῦς καὶ διπλοῦς (Cörting). Α. Μ.

ἐγχυτρίζω· θέτω τι ἐντὸς χύτρας· κυρίως θέτω βρέφος ἐντὸς πηλίνου ἀγγείου πρὸς ἔκθεσιν, ἀπὸ τῆς συνηθείας τοῦ ἐκθέτειν τὰ ἀνεπιθύμητα βρέφη ἐντὸς χύτρας (*ἀρχ.*) || μεταφ. ἀποτελειώνω, ξεκάνω, φονεύω.

ἐγχώριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τῆς χώρας, τῆς πατρίδος, ἐντόπιος, ἀντίθ. *ἐπείσακτος*: «ἡ ἐγχώριος βιομηχανία», «ἐγχώρια προϊόντα».

ἐγώ· ἀντων. προσωπ. γεν. *ἐμοῦ*, δοτ. *ἐμοί*, αἰτ. *ἐμέ*· πληθ. ὀν. *ἡμεῖς*, γεν. *ἡμῶν*, δοτ. *ἡμῖν*, αἰτ. *ἡμᾶς*· αἱ πλάγιαι πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ λέγονται ὀρθοτονούμενοι τύποι, διότι παρ' αὐτοὺς ὑπάρχουν οἱ ἐγκλινόμενοι *μου, μοι, με* || εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν ἁπλουστέραν καθαρεύουσαν ὡς πλάγιαι πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ χρησιμεύουν αὐτοὶ οἱ ἐγκλινόμενοι τύποι (*μου* καὶ *με*), οἱ ὁποῖοι ὀρθοτονοῦνται ὁσάκις δὲν τίθενται μετὰ τὴν λέξιν μεθ' ἧς ψυχολογικῶς συνάπτονται· π. χ. «μοῦ ἔδωκε» «μὲ ἐδίδαξε» || ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς ἔχει δύο μόνον πτώσεις, τὴν ὀνομ. *ἐμεῖς* καὶ τὴν αἰτ. *ἐμᾶς*, ἡ ὁποία τελεῖ καὶ τὰ τῆς γενικῆς καὶ βραχύτερος τύπος αὐτῆς *μᾶς*, ὅστις καὶ ὀρθοτονεῖται καὶ ἐγκλίνεται, καθὰ οἱ τύποι *μοῦ* καὶ *μέ*· π. χ. «μᾶς ἔδωκε», «μᾶς ἐδίδαξε», «ὁ ἴδιος μας», «τὸ σπίτι μας» || ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἑνικοῦ ἔχει καὶ μακρότερον τύπον *ἐμένα* καὶ *ἐμένανε*· π.χ. «ἐμένα θέλει», «ἐμένα ζητεῖ» γίνεται χρῆσις αὐτῆς μετ' ἐμφάσεως, τελεῖ δὲ καὶ τὰ τῆς γενικῆς· π. χ. «τίνος εἶναι αὐτό; — ἐμένα» || ἡ ὀνομαστικὴ χρησιμεύει μόνον ὡς ὑποκείμενον, διὸ γίνεται χρῆσις αὐτῆς μόνον μετ' ἐμφάσεως καὶ ἀντιδιαστολῆς: «ἐγὼ σᾶς ζητῶ», «ἦτο δυνατὸν ἐγὼ νὰ εἴπω τοιαῦτα;», «ὅταν ἐγὼ τὸ λέγω εἶναι βέβαιον», «ἐγὼ προδότης τῶν φίλων;», «ἐγὼ νὰ σὲ κακολογήσω;» || φρ. «ξέρω 'γώ;», ξέρω κι' ἐγώ;» γραφικώτερον ἀντὶ τοῦ *δὲν ἠξεύρω, ἀμφιβάλλω* || αἱ πλάγιαι πτώσεις ὡς ἀντικείμενον τοῦ ῥήματος κοινῶς μὲν τίθενται πρὸ τοῦ ῥήματος, ἰδιωματικῶς δὲ καὶ μετ' αὐτό: «μοῦ εἶπε», «μᾶς εἶπε», «μὲ ἐβεβαίωσε», «μᾶς ἐβεβαίωσε», ἰδιωματ. «εἶπέ μου», «σκοτώνει με 'ς τὸ ξύλο» || εἰς τὴν προστακτικὴν κανονικῶς τίθεται μετὰ τὸ ῥῆμα: «δῶσέ μου», «λέγε μας», «εἰπατέ μας» || εἰς τὴν αὐστηροτέραν καθαρεύουσαν ἡ ἀντωνυμία εἴτε προτάσσεται εἴτε ἐπιτάσσεται τοῦ εἰς ὃ ἀναφέρεται ῥήματος || ὅταν τὸ ῥῆμα ἔχῃ καὶ δεύτερον ἀντικείμενον δηλούμενον διὰ τῶν συγκεκομμένων τύπων τῆς *αὐτός*, τοῦτο τίθεται μεταξὺ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας καὶ τοῦ ῥήματος: «μοῦ τὰ εἶπε ἀπέξω», «τί μοῦ τὸν ἔστειλες;», «θὰ μοῦ τοὺς δώσῃς ὅλους» || πολλάκις χάριν ἐμφάσεως τίθεται ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως τὸ *ἐμένα* ἢ *ἐμᾶς* παρὰ τὸ ἀκολουθοῦν *μοῦ* ἢ *μᾶς*: «ἐμένα μοῦ τὰ λὲς αὐτά;», «ἐμᾶς δὲν μᾶς εἶπε τίποτε» || καὶ μετὰ τὸ ῥῆμα δύναται νὰ τίθεται: «δὲ μὲ μέλει ἐμένα», «δὲν μᾶς μέλει ἐμᾶς», «δὲ μᾶς βλάφτει ἐμᾶς διόλου» || χάριν ἐμφάσεως ἢ σαφηνείας λέγεται: «ὅλοι μας», «οἱ δυό μας» ἢ «καὶ οἱ δυό μας», «οἱ τρεῖς μας» κτλ. || φρ. «ἐμεῖς κι' ἐμεῖς» ἡμεῖς μόνοι ἄνευ ἄλλων: «θὰ εἴμαστε—, θὰ πᾶμε ἐμεῖς κι' ἐμεῖς» || ὅταν μετὰ τοὺς τύπους *μοῦ* καὶ *μὲ* ἀκολουθῇ ῥῆμα ἀρχόμενον ἀπὸ φωνήεντος, γίνεται συνήθως συναλοιφή· καὶ ἂν τὸ ῥῆμα ἀρχίζῃ ἀπὸ *α* ἢ *ο*, τὸ *ου* καὶ τὸ *ε* τῆς ἀντωνυμίας ἐκθλίβεται: μοῦ ἄφησε=μ' ἄφησε, μοῦ ὡρκίσθη=μ' ὡρκίσθη· ἂν δὲ ἀρχίζῃ ἀπὸ *ι* ἢ *ε*, ἢ ἐκθλίβεται τοῦτο πρὸ τοῦ *μοῦ*: μοῦ ἦρθε=μοῦ 'ρθε, μοῦ ἔφερε=μοῦ 'φερε, ἢ οἱ φθόγγοι *ου* καὶ *ι* ἢ *ε* συγκιρνῶνται εἰς *ο*: μὄρθε, μὄφερε· ἐὰν δὲ προηγῆται ὁ τύπος *μέ*, πρὸ μὲν τοῦ *ι* συνήθως μένουν ἀμφότεροι οἱ φθόγγοι ἀπαθεῖς, ἐνίοτε δὲ ἐκθλίβεται τὸ *ε*: μὲ ἤθελε, μὲ εἶχε, ἢ μ' ἤθελε, μ' εἶχε, πρὸ δὲ τοῦ *ε* συγχωνεύονται εἰς ἕνα: μὲ ἔφερε=μ' ἔφερε, μὲ ἔκαμε=μ' ἔκαμε (ὁμοίως τελεῖται ἡ συναλοιφὴ προηγουμένων *σοῦ, τοῦ, τὸ* καὶ *σέ*) || οἱ τύποι *μοῦ* καὶ *μᾶς* ὡς γενικαὶ κτητικαὶ ἀκολουθοῦν τὸ εἰς ὃ ἀναφέρονται: «τὸ σπίτι μου,—μας» || μετὰ τοῦ ἄρθρου τὸ ὡς οὐσ. ἄκλιτον: *τὸ ἐγώ*, γεν. *τοῦ ἐγώ*· ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι αὐτὸς δὲν εἶναι: «τὸ ἐγὼ καὶ οὐκ ἐγὼ» ἐγὼ καὶ ὁ περὶ ἐμὲ κόσμος || ὁ ἐγωϊσμός, φιλαυτία: «δὲν ἀνέχομαι αὐτὸ τὸ ἐγώ του», «τὰ πάντα ὑποτάσσει εἰς τὸ ἐγώ». Β. Φ.

—**ἐγὼ** (τὸ) *[Φιλοσ.—Ψυχολ.]*. Ὅρος, δι' οὗ οἱ φιλόσοφοι δηλοῦσι τὴν ψυχήν, ἐφ' ὅσον αὕτη ἔχει συνείδησιν ἑαυτῆς, ἤτοι συνείδησιν τῶν διαφόρων καταστάσεων καὶ δράσεών της. Ὁ Καρτέσιος ἐν τῷ περιωνύμῳ ἀξιώματι αὐτοῦ cogito ergo sum (νοῶ ἄρα ὑπάρχω) ἀντικαθιστᾷ τὴν ψυχὴν διὰ τοῦ ἐγώ, ἡ ἀντικατάστασις δὲ ἢ ἀκριβέστερον ἡ συνταύτισις αὕτη δὲν περιορίζεται εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς σχέσεως μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ *ἐγώ*, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ὁρολογίαν. «Ἐφ' ὅσον, λέγει ὁ Καρτέσιος, ἔχω σαφῆ ἔννοιαν ἐμαυτοῦ ὡς νοούσης καὶ μὴ ὑλικῆς ὀντότητος καὶ τοῦ σώματός μου ὡς ὑλικοῦ καὶ μὴ νοοῦντος ἀντικειμένου, εἶμαι βέβαιος, ὅτι τὸ *ἐγώ* μου, δηλαδὴ ἡ ψυχή μου, εἶναί τι καθ' ὁλοκληρίαν διάφορον τοῦ σώματος καὶ ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ τελευταίου αὐτοτελῶς». Ἐν τούτοις, δέον νὰ παρατηρήσωμεν ἐν προκειμένῳ, ὅτι ὁ μνησθεὶς ὅρος δὲν ἔχει οὔτε παρὰ τῷ Καρτεσίῳ οὔτε παρὰ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τὴν σημασίαν ἣν ἔλαβε βραδύτερον, ἤτοι τὴν τῆς ἀπολύτου συνταυτίσεως τοῦ *ἐγὼ* πρὸς τὴν ψυχήν. Διότι, καίτοι ὁ φιλόσοφος οὗτος ποιεῖται χρῆσιν τῆς λέξεως *ἐγὼ* (moi), ἀντὶ τῆς λέξεως ψυχὴ (âme), οὐδέποτε ὅμως μεταχειρίζεται τὴν φράσιν «τὸ ἐγώ», (le moi), ἵνα δηλώσῃ δι' αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἢ τὸ πνεῦμα. Ὁ τύπος οὗτος συναντᾶται διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῇ γερμανικῇ φιλοσοφίᾳ.

Παρὰ τῷ Καντίῳ τὸ *ἐγὼ* δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ ἢ ἡ ἀτομικότης τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς ἡ συνείδησις, ἡ νόησις, ἐφ' ὅσον κατοπτρίζεται ἐν ἑαυτῇ, ἤτοι αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ δράσεις της. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ὑπάρχουσι δύο *ἐγώ*, τὸ καθαρὸν *ἐγὼ* (das reine Ich) καὶ τὸ ἐμπειρικὸν *ἐγὼ* (das empirische Ich). Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ συνείδησις, ἣν ἔχει ἡ νόησις περὶ ἑαυτῆς καὶ τῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἰδικαί της, τὸ δὲ δεύτερον ἡ συνείδησις, ἐφ' ὅσον διαγινώσκει φαινόμενα τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας. Κατὰ τὸν Φίχτε ἡ νόησις καθορίζει τὴν συνείδησιν πάσης πραγματικότητος. «Ἡ παραδοχὴ τῆς ὑπάρξεως, λέγει, οἱουδήποτε ἀντικειμένου εἶναι ἡ παραδοχὴ τῆς ὑπάρξεως ἀντικειμένου τινὸς τῆς νοήσεως, ἡ νόησις δὲ αὕτη εἶναι ἡ ἰδική μου». Οὕτως ὁ Φίχτε ἐξορμᾶται ἐκ τοῦ «ich denke» (νοῶ) τοῦ Καντίου, καθορίζοντος τὴν ἑνότητα τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως καὶ συνεπῶς πάσης συνειδήσεως. Κατ' αὐτὸν τὸ *νοῶ*, ὅπερ συνοδεύει ἑκάστην τῶν παραστάσεων, σημαίνει «ἐγὼ εἶμαι τὸ νοοῦν» (ich bin das Denkende). Κατ' ἀκολουθίαν τὸ *ἐγὼ* (das Ich) εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἀπόλυτον ὄν. Ἡ δημιουργὸς δύναμις ἀντικαθίσταται οὕτως ὑπὸ τῆς νοήσεως, ἐξ ἧς πηγάζουσι τὰ πάντα, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ἡ φύσις καὶ ὁ ἄνθρωπος ὡς παραστάσεις ἐξ ὑποκειμένου. Κατὰ τὸν Σέλλιγκ καὶ τὸν Ἕγελον τὸ *ἐγὼ* δὲν εἶναι οὔτε ἡ ψυχή, οὔτε ἡ συνείδησις, οὔτε ἡ νόησις τοῦ ἀνθρώπου, ἐξεταζομένη ἐν τῇ ὁλοκληρωτικῇ ἑνότητι αὐτῆς, ἀλλὰ μία τῶν μορφῶν ἢ τῶν ἐξωτερικεύσεων τοῦ ἀπολύτου, ἥτις ἀποκαλύπτει τὸ ἀπόλυτον εἰς ἑαυτό, ὅταν τοῦτο, διακεχυμένον τρόπον τινὰ ἐν τῇ φύσει, ἐπανέρχεται ἢ περισυλλέγεται εἰς ἑαυτό. Πολλάκις ἠγέρθη τὸ ζήτημα, ἂν τὸ *ἐγὼ* δέον νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν ψυχὴν ἀπολύτως. Κατά τινας φιλοσόφους ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἄνευ τοῦ *ἐγώ*, ἤτοι τῆς συνειδήσεως. Κατ' ἄλλους ὅμως ἡ τοιαύτη συνταύτισις εἶναι πλάνη δεινή. Τὸ *ἐγὼ* ἐμφανίζει ἡμῖν τὴν ψυχήν, ὅταν αὕτη εὑρίσκεται ἐν τῷ σταδίῳ ἐκείνῳ τῆς ἐξελίξεώς της, ἐν τῷ ὁποίῳ

Digitized by Google

ἔχει συνείδησιν ἑαυτῆς καὶ τῶν διαφόρων τρόπων τῆς ὑπάρξεώς της, ἀλλὰ δὲν δεικνύει πάσας τὰς καταστάσεις καὶ πάσας τὰς μορφὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑφίσταται, διότι πράγματι ὑπάρχουσι καταστάσεις ἃς τὸ *ἐγὼ* ἀγνοεῖ. Τοιαῦται εἶναι ἡ ζωή, ἥτις προηγεῖται τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πρώτη παιδικὴ ἡλικία του, ὁ βαθὺς ὕπνος, ὁ λήθαργος, ἡ παραφροσύνη κτλ. Εἶναι ἀδύνατον, λέγουσιν οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἀρνούμενοι τὴν συνταύτισιν τοῦ *ἐγὼ* πρὸς τὴν ψυχήν, νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς διαφόρους ταύτας καταστάσεις τῆς ζωῆς. Διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ἡ ταυτότης τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, πῶς δὲ δυνάμεθα ἀφ' ἑτέρου ν' ἀποδώσωμεν εἰς ἄλλην τινὰ ὀντότητα, ἥτις δὲν εἶναι ἡ ψυχή, τὰ ὑποσυνείδητα αἰσθήματα, τὸ ἔνστικτον, τὰ ὁρμέμφυτα, ἅτινα ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν καὶ ὅταν εὑρισκώμεθα ἐν ἀσυνειδήτῳ καταστάσει; Ἀκριβῶς, λόγῳ τῆς συγχύσεως τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ *ἐγώ*, τινὲς ἤχθησαν πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι δύναται νὰ ἐλλείπῃ ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡ σκέψις, εἶτα δὲ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι σκέψις εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ *ἐγὼ* ἐν τῇ πλήρει ἐξελίξει του. Ἐνίοτε μάλιστα τὸ *ἐγὼ* ἐλογίσθη ὡς ἁπλοῦς τρόπος τοῦ νοεῖν τῆς θεότητος.

Ὅπως ἡ ψυχὴ ὠνομάσθη *ἐγώ*, οὕτω τὸ σῶμα, αἱ ὑλικαὶ οὐσίαι, καὶ ἐν γένει ὁ ἐκτὸς κόσμος ὠνομάσθησαν *οὐκ ἐγώ*. Κατὰ ταῦτα, πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει διῃρέθη εἰς δύο μέρη, ἤτοι εἰς ἐκεῖνο, ὅπερ εὑρίσκεται ἐν τῇ συνειδήσει ἢ ἔχει τὴν νόησιν ὡς κατηγόρημα, καὶ εἰς ἐκεῖνο, ὅπερ ἔχει ὡς χαρακτηριστικὴν καὶ οὐσιώδη ἰδιότητα τὴν ἔκτασιν ἐν τῷ χώρῳ. Τινὲς θεωροῦσι τὸ *ἐγὼ* καὶ τὸ *οὐκ ἐγὼ* ὡς δύο διαφόρους ὄψεις, ἢ ἀκριβέστερον ὡς δύο κατηγορήματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀγνώστου οὐσίας.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

ἐγωαλτρουϊστικὸς *[Ψυχολ.]*. Κακόζηλος ὅρος πλασθεὶς ὑπὸ τοῦ *Σπένσερ* εἰς διάκρισιν κατηγορίας συναισθημάτων ἐγωϊστικῶν καὶ φιλάλλων συνάμα (πρβλ. Principles of Psychology, 8, VII καὶ ὑποσημ. ἐν VIII κ.).

ἐγωισμὸς (ὁ)· ἡ προσπάθεια πρὸς εὔρυνσιν τοῦ ἐγώ, ἡ ἐξυπηρέτησις ἑαυτοῦ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ὑποχρέωσιν, ἄλλως *φιλαυτία*, ἀντίθ. *φιλαλληλία*, *ἀλτρουϊσμός*· || προσωπικὴ φιλοτιμία, συναίσθησις ἀξιοπρεπείας.

—*[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἐγωϊσμός*: α') Ἐν τῇ *μεταφυσικῇ* ἡ διδασκαλία, καθ' ἣν ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐκτὸς κόσμου εἶναι φανταστικὴ ἢ προβληματική. Ὁ ὅρος μὲ τὴν σημασίαν ταύτην ἀποφεύγεται σήμερον, χρησιμοποιουμένου ἀντ' αὐτοῦ τοῦ ὅρου *σολιψισμὸς* (Solipsismus).

β') Ἐν τῇ *ψυχολογίᾳ*. Ἡ ἀγάπη τοῦ ἀτόμου πρὸς ἑαυτό, ἡ φυσικὴ ῥοπὴ αὐτοῦ πρὸς ἄμυνάν του, αὐτοσυντήρησιν καὶ ἐξέλιξίν του. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἐν τῇ διαιρέσει τῶν συναισθημάτων ἀντιτάσσονται αἱ *ἐγωϊστικαὶ* ῥοπαὶ καὶ τάσεις πρὸς τὰς *ἀλτρουϊστικάς*, χωρὶς ν' ἀποδίδεται εἰς τὰς λέξεις ταύτας σημασία σχετικὴ πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀξίαν των. Ψυχολόγοι τινὲς ἀποφεύγουσι τὸν ὅρον τοῦτον, ἵνα μὴ προκύψῃ σύγχυσις πρὸς τὸν ἀντίστοιχον τῆς ἠθικῆς. Οὕτως ἀντὶ ἐγωϊστικαὶ ῥοπαὶ λέγουσι *προσωπικαὶ* ἢ *ἀτομικαὶ* ῥοπαὶ (inclinations personelles ἢ individuelles).

γ') Ἐν τῇ *ἠθικῇ*. Ἀποκλειστικὴ ἢ ὑπέρμετρος ἀγάπη τοῦ ἀτόμου πρὸς ἑαυτό. Καθυπόταξις τοῦ συμφέροντος τῆς ὁμάδος εἰς τὸ τοῦ ἀτόμου καὶ ἀντίληψις πασῶν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀτομικοῦ, ἰδιοτελοῦς συμφέροντος. Ἐξ ἄλλου ἐγωισμὸς καλεῖται ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἑρμηνευτικὴ ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν καὶ ἰθυντήριος ἀρχὴ τῆς διαγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἀτόμου. Τὸν ἐγωισμὸν ἐδίδαξαν οἱ σοφισταί, οἱ κυνικοί, οἱ κυρηναϊκοὶ καὶ οἱ ἐπικούρειοι, οἵτινες διαβλέπουσι τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς ἐν τῇ ἀποκτήσει ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας εὐδαιμονίας. Κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον ἐγωισμὸς εἶναι ἡ βάσις καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς γηΐνης πολιτείας (De Civ. Dei XIV, 28). Ὁ Χόμπς ἀνάγει τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἠθικὴν εἰς τὸ ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντηρησίας καὶ εἰς τὴν ἐξάρτησιν τῶν ἀτόμων τῶν μὲν ἀπὸ τῶν δέ. Κεκαθαρμένον τινὰ ἐγωϊσμὸν διδάσκει καὶ ὁ Σπινόζας. «Ὁ ἀγαθὸς καὶ λογικὸς ἄνθρωπος, λέγει, ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ πάσῃ δυνάμει τὴν διατήρησιν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἄλλων». Τὸν ἐγωισμὸν ὡς παράγοντα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας τονίζουσιν ὁ Κεσναί, ὁ Ἀ. Σμίθ, ὁ Ρικάρντο, ὁ Στουάρτ Μὶλλ καὶ ἄλλοι. Ἐνῷ ὁ Σαίφτσμπουρυ θεωρεῖ ὡς ἠθικὴν μόνον τὴν ἁρμονικὴν σύνδεσιν ἐγωιστικῶν καὶ ἀλτρουϊστικῶν ῥοπῶν, ὁ Μάντεβιλλ, ὁ Λὰ Ροσφουκώ, ὁ Λὰ Μπρυγέρ, ὁ Χόλμπαχ, ὁ Ἑλβέτιος καὶ ὁ Βολνὲ ἐξαίρουσι τὸν ἐγωιστικὸν παράγοντα ἐν τῇ δράσει, ὁ δὲ Λαμεττρὶ ὁρίζει τὴν ἠθικὴν ὡς «καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον». Ὁ Κάντιος χαρακτηρίζει τὸν ἐν τῇ αἰσθητικῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου ἐνυπάρχοντα πρωταρχικὸν ἐγωισμὸν (Selbstsucht) ὡς ῥίζαν ὁλοκλήρου τῆς κακοδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ φιλόσοφος οὗτος διαιρεῖ τοὺς ἐγωιστὰς εἰς τρεῖς κατηγορίας: εἰς τοὺς ἠθικούς, τοὺς αἰσθητικοὺς καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς ἐγωιστάς. Οἱ πρῶτοι θεωροῦσι πάντας τοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς περιοριζομένους εἰς τὸ ἄτομόν των ἀποκλειστικῶς. Οἱ δεύτεροι ἐκλαμβάνουν τὴν καλαισθησίαν των ὡς ἀπόλυτον γνώμονα ἐκτιμήσεως παντὸς καλλιτεχνικοῦ ἔργου καὶ τέλος οἱ τρίτοι λογίζουσι περιττὸν τὸν ἔλεγχον τῶν ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεών των, τὰς ὁποίας κρίνουσιν ἀπολύτως ὀρθάς. Κατὰ τὸν Σοπεγχάουερ ὁ ἐγωισμὸς εἶναι τὸ μόνον ἐλατήριον καὶ ὁ μόνος βασικὸς παράγων, δι' οὗ ἐπιδιώκεται ὑπό τε τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων τὸ εὖ ζῆν. Εἷς τῶν συνεπεστέρων ὑπερμάχων τοῦ ἐγωισμοῦ, ὡς φιλοσοφικῆς θεωρίας, εἶναι ὁ Μὰξ Στίρνερ. Κατ' αὐτὸν τὸ *ἐγὼ* οὐδεμίαν ἀξίαν ἀναγνωρίζει ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἐκτιμᾷ μόνον ἐκεῖνο, ὅπερ θέλει νὰ ἐκτιμήσῃ. Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων του λαμβάνει ἀποκλειστικῶς ὑπ' ὄψιν ἑαυτὸ κ. λ. π. Διὰ τὸν ἐγωιστήν, λέγει ὁ Στίρνερ, οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον ὑπάρχει. Ὁ ἐγωιστὴς εἶναι ὕψιστος σκοπὸς αὐτὸς δι' ἑαυτόν, βοηθεῖ δὲ τοὺς ἄλλους, ἐφ' ὅσον συνδέεται μετ' αὐτῶν διὰ τῶν δεσμῶν τῆς ἀγάπης, ἥτις εἶναι ἐπίσης ἐγωιστικὸν συναίσθημα, ἢ ἐφ' ὅσον ἔχει ἀνάγκην τῆς βοηθείας των πρὸς ἐπίτευξιν πάντοτε ἐγωιστικῶν σκοπῶν. Κατὰ τὸν Νίτσε, ὅστις δὲν διδάσκει χονδροειδῆ τινα καὶ εἰδεχθῆ ἐγωισμόν, ἀλλ' ἐγωισμὸν ἀποσκοποῦντα τὴν αἰσθητικὴν καὶ ἐν γένει πνευματικὴν ἐξιδανίκευσιν τοῦ ἀτόμου, ἐνέργειά τις καθαρῶς ἀλτρουϊστικὴ εἶναι ἀδιανόητος. Ὁ Σπένσερ γνωματεύει, ὅτι ἐγωισμὸς καὶ ἀλτρουισμὸς ἔχουσι κοινὴν τὴν προέλευσιν. Μεταξὺ τῆς χαρᾶς ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ τῶν συνανθρώπων μας καὶ τῆς χαρᾶς ἐπὶ τῇ ἰδικῇ μας εὐτυχίᾳ, ἤτοι μεταξὺ τῆς ἀλτρουιστικῆς καὶ τῆς ἐγωιστικῆς χαρᾶς ὑπάρχει μία, κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον, καὶ μόνη διαφορά, δηλαδὴ ὅτι ἡ πρώτη δὲν γίνεται αἰσθητὴ ὡς ἐγωιστικὴ ἐν τῇ συνειδήσει μας. Τοὐναντίον κατὰ τὸν Ντύριγκ ὁ ἐγωισμὸς δὲν εἶναι φυσικὸν συναίσθημα, ἀλλὰ προϊὸν ἐκφυλισμοῦ καὶ ἠθικῆς καταπτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὸν Πάουλσεν, τὸν Βούντ, τὸν Βίλλιαμς, τὸν Σίμμελ, τὸν Λίππς καὶ τὸν Χαϊμπερλιν ἀπόλυτος ἐγωισμὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, δεδομένου ὅτι τὸ συμπαθητικὸν συναίσθημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἑδράζεται ἐν μέρει τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἠθικῆς εἶναι ἐξ ἴσου πρωταρχικὸν καὶ ἰσχυρὸν ὅπως καὶ τὸ ἐγωιστικόν.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

ἐγωισταίνω· εἶμαι ἐγωιστής, πράττω ὡς ἐγωιστής.

ἐγωιστὴς (ὁ), θηλ. *ἐγωίστρια*· ὁ φροντίζων ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν εὔρυνσιν τοῦ *ἐγώ*, τῆς φήμης του, ὁ ὑποτάσσων εἰς τὸ ἐγὼ πᾶσαν ἄλλην ὑποχρέωσιν, ἄλλως *φίλαυτος*, ἀντίθ. *φιλάλληλος*, *ἀλτρουϊστής*.

ἐγωιστικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν *ἐγωισμὸν* ἢ τὸν *ἐγωιστήν*, ὁ σύμφωνος μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐγωισμοῦ, ἀντίθ. *φιλάλληλος*, *φιλάνθρωπος*, *ἀλτρουϊστικός*: «ἐγωιστικὴ πολιτική,—σκέψις,—προσπάθεια».

ἐγωκεντρικός, —ή, —όν. Ὁ ἔχων τὴν τάσιν νὰ ἀνάγῃ τὰ πάντα εἰς ἑαυτόν· ὁ ἀντιμετωπίζων τὰ πράγματα καὶ τὸν κόσμον ὡς ἐὰν ὑπῆρχον δι' αὐτὸν καὶ οἱονεὶ ἐστρέφοντο περὶ αὐτὸν ὡς κέντρον· ὁ ἐγωλάτρης. Κατὰ ταῦτα *ἐγωκεντρικὴ θεωρία* ἢ ὅλως ὑποκειμενικὴ περὶ κόσμου ἀντίληψις, ὁ ἄκρος *ἀτομικισμὸς* τοῦ *Στίρνερ*.

ἐγωκεντρισμὸς (ὁ) *[Ψυχοπαθ.]*. Ἡ τάσις τοῦ ἀνάγειν τὰ πάντα εἰς ἑαυτόν. Μορφὴ αὐτοπαθητικῆς συνδέσεως ἰδεῶν καὶ παραστάσεων, προσιδιάζουσα εἰς ἐπιληπτικοὺς καὶ συνισταμένη εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι μία εἰκὼν ἐκκαλεῖ ἄλλην ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ὑποκείμενον καὶ ἄμεσον πρὸς αὐτὸ σχέσεως, π. χ. λέγετε: «—τὰ ζῶα . . .» καὶ ὁ ἐγωκεντρικὸς σᾶς ἀπαντᾷ: «—τὰ ἀγαπῶ . . .». Ὁ Πιαζὲ χρησιμοποιεῖ τὸν ὅρον εἰς δήλωσιν τῆς αὐτιστικῆς, ὡς γράφει, καταστάσεως τοῦ παιδίου, μὴ αἰσθανομένου τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν σκέψιν του καὶ νὰ τὴν προσαρμόζῃ πρὸς τὴν τοῦ ἄλλου. Κατὰ τὸν *Κλαπαρέντ*, ὁ ἐγωκεντρισμὸς δὲν πρέπει να συγχέεται μὲ τὸν *ἐγωισμὸν* καὶ τὸν *ἐγωτισμόν*. Προσθέτομεν: οὔτε μὲ τὴν *ἐγωπάθειαν*, οὔτε μὲ τὸν *ἐγωμορφισμὸν* (βλ. λ.).

ἐγωλατρεία (ἡ)· ἡ λατρεία τοῦ ἐγώ, ἐγωισμός, ἐγωπάθεια.

ἐγωλάτρης (ὁ), θηλ. *—ις*· ὁ λατρεύων τὸ ἐγώ, ἐγωιστής, ἐγωπαθής.

ἐγωμορφισμὸς (ὁ) (Egomorphisme, Egomorphismus) *[Φιλοσ.]*. Κατὰ τὸ Τσίεν ἡ γνωσιολογία, ἡ ἐξορμωμένη ἐκ τοῦ *ἐγώ*, ἤτοι ἐκ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παραστάσεων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν λαμβάνουσαν ὡς ἀφετηρίαν αὐτῆς τὸ *οὐκ ἐγώ*, ἤτοι τὸν ἐκτὸς κόσμον.

Α. Δ.

ἐγωπάθεια (ἡ)· ἡ μέχρι πάθους προβολὴ τοῦ ἐγώ· ἡ ἐγωμανία.

ἐγωπαθὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ μέχρι πάθους ἐξυπηρετῶν τὸ ἐγώ του, ὁ ἄγαν ἐγωιστής, ἐγωλάτρης.

ἐγωτισμὸς (ὁ) (egotisme, egotism) *[Φιλοσ.]*. Ὅρος εἰσαχθεὶς εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ τοῦ Σταντὰλ καὶ δηλῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *ἐγωισμόν*, ἐν τῇ διαγωγῇ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν μελέτην τῆς ἰδίας σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀτομικότητος, εἰς ἣν προβαίνει συγγραφεύς τις.

Σήμερον ἐγωτισμὸς καλεῖται μᾶλλον ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐγώ, ἰδίᾳ ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν, παρά τισι δὲ ἔχει κακὴν σημασίαν, δηλοῦσα νοσηρὰν περιέργειαν, παθολογικὸν ἐρασιτεχνισμὸν καὶ διεστραμμένην φιλάρεσκον διάθεσιν προσωπικότητός τινος.

Α. Δ.

ἐγωτιστὴς (ὁ)· ὁ ὀπαδὸς τοῦ ἐγωτισμοῦ, ὁ διακρινόμενος διὰ τὸν ἄμετρον καὶ παθολογικὸν ἐγωισμόν του.

ἐδὰ καὶ ἰδιωματικώτερον *δά*· ἐδῶ, εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν θέσιν: «*ἐδὰ καθίσαμε καὶ τὰ εἴπαμε*»· || χάριν ἀκριβεστέρας δηλώσεως τοῦ τόπου: «*δὰ κάτω*», «*δὰ πάνω*», «*δὰ χάμου*»: «*δὰ κάτω θὰ σὲ περιμένω*» (ἐκ τοῦ *ἐδωδὰ* ἢ *ἐδεδὰ* καθ' ἀπλολογίαν).

ἐδανὰ καὶ *δανά*· ἐπίρρ. ἐδῶ ἀκριβῶς· ἄλλως *ἐδωνὰ* (βλ. *ἐδῶ*)· ἐκ τοῦ *ἐδὰ* καὶ τοῦ δεικτ. *νά*.

ἐδαφιαῖος —α —ον· ὁ μέχρις ἐδάφους φθάνων: «ὑπόκλισις ἐδαφιαία».—Ἐπίρρ. **ἐδαφιαίως**: «ὑπεκλίθη ἐδαφιαίως».

ἐδαφίζω· ἐξισῶ μὲ τὸ ἔδαφος, κατεδαφίζω· || ἰσοπεδώνω, ἐξομαλίζω τὸ ἔδαφος, καθιστῶ δάπεδον.

ἐδαφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔδαφος: «ἐδαφικὴ ἐπέκτασις», «ζήτημα ἐδαφικόν».—Ἐπίρρ. **ἐδαφικῶς**.

—**ἐδαφικὴ κυριαρχία** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. *κυριαρχία*.

—**ἐδαφικὴ ὀξύτης** *[Ἐδαφολογ. —Λιπασμ.]*. Ὁ ὄξινος χαρακτὴρ τῆς ὑπὸ γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν ἐκτάσεως. Ἡ ἐδαφικὴ ὀξύτης διακρίνεται εἰς *ἐνεργὸν* καὶ *ἀδρανῆ* ἢ *λανθάνουσαν*. Ἡ μὲν πρώτη ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν τῷ ἐδάφει παρουσίαν ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων ἑνώσεων σαφῶς ὀξίνου ἀντιδράσεως, ἡ δὲ δευτέρα, ἣν οἱ ἐν χρήσει δεῖκται δὲν καθιστῶσι προφανῆ, ἀποδίδεται εἰς τὴν παρουσίαν πυριτικῶν ὑδροξειδίων ἢ κολλοειδῶν ἑνώσεων (ζεόλιθοι), αἵτινες ἔχουσι τὴν ἱκανότητα νὰ ἑνοῦνται πρὸς τὰς ἐν διαλύσει εὑρισκομένας ἀλκαλικὰς βάσεις ἢ ἀλκαλικὰς γαίας. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐν λόγῳ τάσις πρὸς ἐξουδετέρωσιν ὑφίσταται, τὸ ἔδαφος δὲν παρουσιάζει καταφανῆ ὀξύτητα. Ἡ τελευταία αὕτη ὀξύτης χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἀπορροφητικῆς ἱκανότητος τῶν κολλοειδῶν ἢ μὴ κεκορεσμένων βάσεων ἢ ἄλλων, ἄνευ ὀξίνου χαρακτῆρος, οὐσιῶν, ἔναντι τῶν σαφῶς ἐκπεφρασμένων βάσεων. Ἐξ ἄλλου τὴν ὁλικὴν ὀξύτητα τῶν ἐδαφῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτιμήσωμεν ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν ἐν τῷ ἐδάφει εὑρισκομένων ἑνώσεων τοῦ ἀργιλλίου καὶ σιδήρου, ὑπό τε τῶν ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων οὐσιῶν, αἵτινες ἔχουσι σαφῆ ἢ λανθάνοντα ὄξινον χαρακτῆρα. Πρὸς τοῦτο κατεργαζόμεθα τὸ πρὸς ἐξέτασιν χῶμα μετὰ διαλύσεων οὐδετέρων ἀλάτων (χλωριούχου, θειικοῦ ἢ νιτρικοῦ καλίου, χλωριούχου νατρίου κλπ.), ὅτε αἱ ἑνώσεις τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλλίου, ἐλευθερούμεναι, προκαλοῦσι τὴν δέσμευσιν τῶν βάσεων τῶν ἀνωτέρω ἀλάτων καὶ οὕτω τὸ διάλυμα προσλαμβάνει σαφῶς ἐκπεφρασμένην ὄξινον ἀντίδρασιν, ἐφ' ἧς στηρίζεται ὁ προσδιορισμὸς τῆς ὁλικῆς τοῦ ἐδάφους ὀξύτητος. Ἡ νεωτέρα μέθοδος τοῦ Hopkins συνιστᾷ τὴν χρῆσιν τοῦ νιτρικοῦ καλίου κατὰ τὸν ἀνωτέρω προσδιορισμόν. Ἡ τελευταία αὕτη μέθοδος εἶναι ἀκριβεστέρα, διότι καθιστᾷ διαλυτὰς εἰς τὸ ὕδωρ τὰς ἐν τῷ ἐδάφει οὐσίας, αἵτινες προσδίδουν εἰς αὐτὸ ὄξινον χαρακτῆρα, ἔστω καὶ ἂν αὗται προέρχονται ἐξ ἀμφιδρόμων ἀντιδράσεων. Ἡ ὀξύτης τοῦ ἐδάφους συνήθως προσδιορίζεται ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ χημικῶς καθαροῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, τὸ ὁποῖον διασπᾶται κατὰ τὴν μετὰ τοῦ χώματος κατεργασίαν του. Ἐπίσης ἡ ὀξύτης αὕτη δύναται νὰ προσδιορισθῇ καὶ ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ καλαμοσακχάρου, ὅπερ ἀνάγεται καὶ ὑπὸ τὴν ὀξέων τοῦ ἐδάφους.

Τὰ λιπάσματα (οὐδέτερα ἅλατα) δύνανται νὰ αὐξήσουν τὴν ἐδαφικὴν ὀξύτητα. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἀσθενῶν βάσεων ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων, ὅτε αἱ ἀσθενεῖς βάσεις, καταστρέφουσαι τὴν οὐδετερότητα τοῦ ἐδάφους, προσδίδουν εἰς αὐτὸ ὄξινον χαρακτῆρα, λόγῳ τῆς ἀφετεροιώσεώς των, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ μία συμπύκνωσις ἰόντων Η. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὑπάρχει σχέσις καθορίζουσα τὴν ἐδαφικὴν ὀξύτητα μεταξὺ τῆς ἐν τῷ ἐδάφει περιεχομένης ἀσβέστου καὶ τῶν ἑνώσεων τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλλίου, ἥτις ἐκφράζεται ὡς ἀκολούθως:

$$\frac{CaO}{Al_2O_3+Fe_2O_3}.$$

Ἐφ' ὅσον αἱ τιμαὶ τῆς σχέσεως ταύτης εἶναι μικρότεραι τοῦ 0,77, τότε τὸ ἔδαφος χαρακτηρίζεται ὡς ὄξινον.

Γ. Κ. Κ.

Digitized by Google

— **ἐδαφικὸν** *σύστημα [Ἐκκλησιαστ.]*. Ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία, νομίζουσα τὸ μὲν ὅτι ἡ ὁρατὴ Ἐκκλησία δὲν εἶναι θεοσύστατον ἵδρυμα, ἀλλ' ἀνθρώπινον ἐπινόημα, τὸ δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἱερωσύνη δὲν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς ἁγίας Γραφῆς ὡς μυστήριον, οἱ ἱερεῖς εἶναι ἁπλῶς ἐντολοδόχοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος ἄνευ ἰδιαιτέρου τινὸς χρίσματος, δέχεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ σύλλογον διοικούμενον ὑπὸ τῶν μελῶν αὐτοῦ (collegialismus). Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δύναται καὶ εἰς αὐτοὺς νὰ ἀνατεθῇ ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε οἱ αὐτοὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες νὰ ἔχωσιν ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν (territorialismus). Κατὰ ταῦτα *ἐδαφικὸν σύστημα* (territorial System) καλεῖται τὸ σύστημα ἐκεῖνο τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὃ ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡνωμέναι, τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς διοικούσης καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐν τῷ συστήματι τούτῳ δὲν διακρίνεται τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τοῦ πολιτικοῦ, διότι τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον εἶναι πολιτικὸν δίκαιον, τὰ δὲ ἀφορῶντα τὴν Ἐκκλησίαν θεωροῦνται ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς ὡς πολιτικὰ ζητήματα καὶ ἐπιβάλλονται ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς μετὰ τοῦ αὐτοῦ κύρους μεθ' οὗ καὶ τὰ πολιτικά. Κ. Ι. Δ.

— **ἐδαφικὸν ὕδωρ** *[Γεωλογ.]*. Τὸ σύνολον τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ τὸ ὁποῖον ἔφθασεν ἕως ἐκεῖ διὰ φυσικῆς ὁδοῦ. Διάφορον τοῦ ὁρισμοῦ τούτου, ὅστις ὀφείλεται εἰς τὸν Keilhack, δίδει ὁ Stener, λέγων

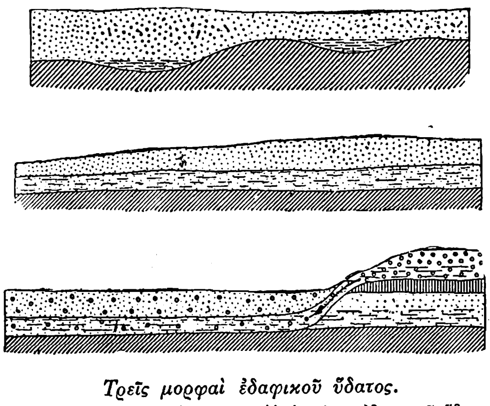

Τρεῖς μορφαὶ ἐδαφικοῦ ὕδατος.

[Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω: Α) Λεκάναι ἐδαφικοῦ ὕδατος (αἱ σημειούμεναι διὰ διαγραμμίσεως). Β) Ρεῦμα ἐδαφικοῦ ὕδατος (τὸ διὰ τοῦ βέλους ἐνδεικνυόμενον). Γ) Καταρράκτης ἐδαφικοῦ ὕδατος (ὁ διὰ τοῦ βέλους ἐνδεικνυόμενος).]

ὅτι ἐδαφικὸν ὕδωρ εἶναι «τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται ἐντὸς τῶν χαλαρῶν καὶ ἐκλύτων, πλειστοκαίνων κυρίως καὶ σπανιώτερον τριτογενῶν καὶ ὁλοκαίνων, ἀποθεμάτων, καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει θερμοκρασίαν κατὰ προσέγγισιν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν μέσην θερμοκρασίαν τοῦ τόπου». Ἡ πλειονότης τῶν γεωλόγων καὶ μεταλλειολόγων χρησιμοποιεῖ τὸν ὅρον ἐδαφικὸν ὕδωρ ὡς ὁ Keilhack ἐννοεῖ τοῦτον, δηλαδὴ ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κοινὴν ἔννοιαν διὰ τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ τοῦ Stener καὶ διὰ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον περικλείουν γενικῶς ὅλα τὰ ἄλλα πετρώματα. Τοὐναντίον πάλιν οἱ πλεῖστοι τῶν ὑδρολόγων τεχνικῶν χαρακτηρίζουν ὡς ἐδαφικὸν ὕδωρ (κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Stener) τὸ ἐντὸς χαλαρῶν προσχωμάτων ἄμμου, χαλίκων, ἀργίλλου, πηλοῦ κυκλοφοροῦν ὕδωρ, ἀδιαφόρως πρὸς τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν τῶν προσχωμάτων τούτων. Ὑπὸ τοιαύτην περίπου ἔννοιαν ἐξετάζεται καὶ ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ. Πλησίον δηλαδὴ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὅλα σχεδὸν τὰ πετρώματα εὑρίσκονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν ἀποσαθρωμένῃ καταστάσει, εἶναι δηλονότι καταθρυμματισμένα καὶ διασχίζονται ἀπὸ πολυάριθμα σχίσματα καὶ πολυαρίθμους ραγάδας. Τὸ ὕδωρ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων, ὡς ἐκ τούτου, εὐκόλως διεισδύει καὶ κατέρχεται πρὸς τὸ βάθος. Εὐθὺς δὲ ὡς συναντήσῃ στερεώτερον κάπως καὶ στιφρότερον πέτρωμα, ἀρχίζει νὰ συναθροίζεται ἐκεῖ καὶ νὰ σχηματίζῃ *στρῶμα* ἢ *ὁρίζοντα ἐδαφικοῦ ὕδατος*. Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος εἶναι, ὅτι ὁ σχηματισμός του λαμβάνει χώραν εἰς μικρὰ σχετικῶς βάθη. Τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ ὀνομάζεται καὶ *φρεάτιον ὕδωρ* (nappe phréatique). Συνήθως μὲ τὴν ἔκφρασιν ἐδαφικὸν ὕδωρ ἐννοοῦμεν περισσότερον τὸ ὕδωρ τὸ συλλεγόμενον εἰς σχετικῶς μικρὸν βάθος ἐντὸς προσχώσεων, αἵτινες πληροῦν τὰ λεκανοπέδια, τὰς πεδιάδας ἢ καὶ καλύπτουν τὰς κλιτῦς τῶν ὀρέων. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ εἰς ἄλλα πετρώματα πλέον στερεὰ καὶ συνεκτικὰ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ὕδωρ εἰς σχετικῶς μικρὸν βάθος, πληροῦν εἴτε τοὺς πόρους καὶ τὰς κοιλότητας, εἴτε τὰ χάσματα, εἴτε τὰς ρωγμάς, ἢ καὶ τέλος μεγαλύτερα ρηγματίδια. Καὶ τὸ τοιοῦτον ὕδωρ καλεῖται *ἐδαφικόν*.

Καταγωγὴ τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Σχετικῶς μὲ τὴν προέλευσιν τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος πρέπει γενικῶς νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων (δηλαδὴ βροχῆς, χιόνος, χαλάζης κ.τ.λ.), τὰ ὁποῖα καταπίπτουν εἰς μίαν περιοχήν. Εἴς τινας περιοχὰς τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ τροφοδοτεῖται καὶ ἀπὸ ὕδωρ *νέηλυ* (juveniles Wasser), ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἀνερχόμενον διὰ πρώτην φορὰν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πάλιν ὁ Volger διετύπωσαν τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ κατάγεται κυρίως ἢ καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τῶν ὑδρατμῶν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, οἱ ὁποῖοι εἰσχωροῦν εἰς τοὺς πόρους τῶν γηΐνων στρωμάτων καὶ ἐκεῖ ψυχόμενοι ὑγροποιοῦνται. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι ὀρθὴ ὑπὸ τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν διετύπωσε ταύτην ὁ Volger. Τοὐναντίον διαφαίνεται πιθανόν, ὅτι—κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Mezger—οἱ ὑδρατμοὶ τοῦ ἀέρος εἰσδύουν εἰς τοὺς πόρους τῶν γηΐνων στρωμάτων ἐφ' ὅσον ἡ ἐντὸς τῶν πόρων τούτων πίεσις τῶν ἀτμῶν τοῦ ἐξατμιζομένου ὕδατος εἶναι μικροτέρα. Πάντως καὶ ἐὰν λαμβάνῃ χώραν μία τοιαύτη ὑγροποίησις ὑδρατμῶν, τὸ ποσὸν τοῦ ἐξ αὐτῆς προερχομένου ὕδατος ἀναμφισβητήτως δὲν εἶναι σημαντικόν. Εἰς τὴν τροφοδότησιν τῶν ὁριζόντων τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος οὐδένα σχεδὸν ρόλον παίζει τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος ποταμῶν, οἵτινες τυχὸν διασχίζουν τὰς πεδιάδας καὶ τὰ λεκανοπέδια τῆς περιοχῆς, καὶ τοῦτο διότι σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ὁ ποταμὸς μὲ τὴν ἰλύν, τὴν ὁποίαν μεταφέρει - καὶ ἡ ὁποία κατακαθίζει—καθιστᾷ τὴν κοίτην του σχεδὸν ὑδατοστεγῆ. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, ὅστις ἰσχύει καὶ διὰ τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας πλησίον λίμνας, ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενον, ὅτι τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς λίμνης δὲν συμπίπτει μὲ τὸ ὕψος τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑπογείου ἐδαφικοῦ ὕδατος. Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω τὸ ὕψος τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ἡ *ἐπιφανειακὴ στάθμη* τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ποσὸν τῶν ἐτησίως καταπιπτόντων ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων. Ἐξαιρετικῶς ξηρὰ ἔτη προκαλοῦν πανταχοῦ σημαντικὴν γενικὴν κατάπτωσιν τῆς ἐπιφανειακῆς στάθμης τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Τοὐναντίον τὰ ὑγρὰ ἔτη προκαλοῦν ἀνύψωσιν αὐτῆς. Ἕνεκα τῆς ἐξαρτήσεως ταύτης τῆς ἐπιφανειακῆς στάθμης ἀπὸ τὸ ἐτησίως καταπῖπτον ποσὸν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων συναντᾶται εἰς τὰς ὑγράς, πλουσίας εἰς ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα περιοχάς, τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ εἰς βάθος ἑνὸς ἢ ὀλίγων τινῶν μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους· τοὐναντίον εἰς τὰς ξηρὰς περιοχὰς συναντᾶται εἰς βάθος δεκάδων τινῶν μέτρων. Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ ἡ ὑδροπερατότης τῶν στρωμάτων τοῦ ἐδάφους παίζει σπουδαῖον ρόλον, διότι ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτᾶται τὸ ποσὸν τοῦ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους διεισδύοντος ὕδατος. Ἰδιαιτέρως σπουδαῖον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἶναι ἡ τυχὸν παρουσία καὶ ἡ θέσις στρωμάτων ἀργίλλου ἢ πηλοῦ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, διότι τὰ στρώματα ταῦτα, ὄντα ὑδατοστεγῆ, ἐμποδίζουν τὴν περαιτέρω πρὸς τὸ βάθος διείσδυσιν τοῦ ὕδατος. Τὸ ὕδωρ ἀναγκάζεται νὰ συλλεχθῇ ὑπεράνω τῶν ὑδατοστεγῶν αὐτῶν στρωμάτων καὶ ἐνίοτε νὰ κινηθῇ πρὸς μίαν ἢ ἄλλην κατεύθυνσιν, ἂν τύχῃ τὰ ὑδατοστεγῆ αὐτὰ πετρώματα νὰ ἔχουν κάποιαν κλίσιν.

Ἀκινητοῦν καὶ κινούμενον ἐδαφικὸν ὕδωρ. Τὸ ὑπογείως εὑρισκόμενον ἐδαφικὸν ὕδωρ εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ εἴτε ὡς ἀκινητοῦν (σχηματίζον δηλαδὴ μίαν ὑπόγειον ὑδατίνην λεκάνην ἢ λίμνην) εἴτε ὡς κινούμενον. Χαρακτηριστικὴ ἔνδειξις, ὅτι τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ εὑρίσκεται ἐν ἀκινησίᾳ, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν διάνοιξιν τῶν φρεάτων τὸ ὕδωρ ἐκρέει ἀπὸ ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῦ φρέατος. Τοὐναντίον, ὅταν τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ κινῆται καὶ συνεπῶς ἡ ὑπόγειος ἐπιφάνειά του εἶναι κεκλιμένη, τότε τὸ ὕδωρ εἰς τὰ φρέατα, ὅταν συναντηθῇ, ἐκρέει μόνον ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς (ἀπὸ ἐκείνην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καταρρέει).

Τὸ γεγονός, ἐὰν τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ εὑρίσκεται ἐν ἀκινησίᾳ ἢ ἐν κινήσει, ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεώς του. Ἡ ὑδρομάστευσις ἀκινητοῦντος ἐδαφικοῦ ὕδατος γίνεται διὰ φρεάτων κεντρικῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετοῦνται καὶ τὰ ἀντλητικὰ μηχανήματα, καὶ διὰ στοῶν ὑπογείων, ἀνορυσσομένων ἀκτινοειδῶς ἀπὸ τῆς περιφερείας τοῦ φρέατος πρὸς μεγαλυτέραν συλλογὴν ὕδατος. Ὅταν ἀπό τινος ὁρίζοντος ἐδαφικοῦ ὕδατος λαμβάνηται ὕδωρ δι' ἀντλήσεως, ἡ ἐπιφανειακὴ στάθμη τοῦ ὑπογείου ὁρίζοντος καταπίπτει πέριξ τοῦ φρέατος καὶ λαμβάνει περὶ αὐτὸ μορφὴν χοανοειδῆ. Ἡ ἔκτασις τῆς καταπτώσεως τῆς στάθμης δύναται νὰ εἶναι μεγάλη. Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ πτῶσις αὕτη τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος δύναται νὰ βλάψῃ σπουδαίως τὴν ὑπάρχουσαν φυτείαν. Τούτου ἕνεκα κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν μεγάλων ὑδρομαστευτικῶν ἔργων πρέπει νὰ ἐρευνᾶται ἐπιμελῶς μέχρι ποίας ἀκτῖνος καὶ πόσου βαθμοῦ ἐξικνεῖται ἡ πτῶσις τῆς ἐπιφανειακῆς στάθμης τοῦ ὑπογείου ἐδαφικοῦ ὕδατος, ἵνα ἀποφεύγωνται τυχὸν μεγάλαι ζημίαι.

Εἰς τὰ μεγάλα πεδία, τὰ ἀποτελούμενα ἐκ προσχωμάτων καὶ εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τόπους ἔχουν συσσωρευθῆ χαλαραὶ μᾶζαι προσχωμάτων μέχρι βάθους πολλῶν ἑκατοντάδων μέτρων, σχηματίζονται συχνὰ ὑπεράνω ἑκάστου ὑδατοστεγοῦς ἢ δυσκόλως ὑδροπερατοῦ στρώματος (ἀργίλλου, πηλοῦ, λεπτῆς ἄμμου) ὑδροφόροι ὁρίζοντες ἐδαφικοῦ ὕδατος. Τὸ ὕδωρ τῶν τοιούτων πολλῶν ὁριζόντων δύναται νὰ παρουσιάζῃ διαφοράς, ὡς πρὸς τὴν χημικήν του σύνθεσιν. Δυνατὸν π. χ. ὁ ἀνώτατος ὁρίζων νὰ παρέχῃ ὕδωρ ὑγιεινῶς κακόν, ὁ δεύτερος ὅμως νὰ δίδῃ χρησιμοποιήσιμον ὕδωρ. Τὸ ἐν κινήσει εὑρισκόμενον ἐδαφικὸν ὕδωρ ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν κίνησίν του τοὺς αὐτοὺς νόμους εἰς τοὺς ὁποίους ὑπόκειται καὶ ἡ κίνησις τοῦ ἐπιγείως (ἐπιφανειακοῦ) ρέοντος ὕδατος. Μόνον ἕνεκα τῆς μεγάλης τριβῆς, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται τὸ ὕδωρ κατὰ τὴν διάβασίν του διὰ μέσου τῶν μεταξὺ τῶν ἐλαχίστων τεμαχιδίων τοῦ πετρώματος κενῶν διαστημάτων, καθὼς καὶ ἕνεκα τῆς μικρᾶς σχετικῶς κλίσεως, ἡ ταχύτης του εἶναι πολὺ μικροτέρα. Οὕτως ἐνῷ εἰς ἐπιφανειακῶς ρέοντα ὕδατα ἡ ταχύτης ροῆς 2—3 μέτρων κατὰ 1″ εἶναί τι σύνηθες, τοὐναντίον εἰς τὸ ὑπογείως ρέον ἐδαφικὸν ὕδωρ τὸ αὐτὸ διάστημα τῶν 2—3 μέτρων διανύεται συνήθως εἰς μίαν ὥραν ἢ καὶ εἰς μίαν ἡμέραν. Πολὺ δικαίως ὡς ἐκ τούτου παρέβαλον τὸ κινούμενον ἐδαφικὸν ὕδωρ μὲ ὑπόγειον ρεῦμα ἐκτάκτως σιγὰ κινούμενον. Ἂν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψει καὶ ἡ κατ' ἐπιφάνειαν ἔκτασις τοῦ ὑπογείου αὐτοῦ ρεύματος, ἐπιτυχεστέρα εἶναι ἡ παραβολή του μὲ λίμνην μᾶλλον, ἡ ὁποία ὁλόκληρος κινεῖται ὑπογείως. Κατὰ τὴν βραδεῖαν κίνησιν τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ διαλύει πολὺ μεγαλύτερα ποσὰ ὀρυκτῶν οὐσιῶν, παρὰ τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν. Τούτου ἕνεκα τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ εἶναι κυρίως πλουσιώτερον εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον ($CaCO_3$) καὶ εἰς ἅλατα νατρίου, τοὐναντίον δ' εἶναι πτωχότερον εἰς ἅλατα καλίου καὶ ἀμμωνίου, καθὼς καὶ εἰς ὀργανικὰς οὐσίας, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς τ' ἀνώτερα στρώματα τοῦ καλλιεργησίμου ἐδάφους. Ἕνεκα τῶν ἰδιοτήτων του τούτων καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ αἰωρουμένας ἀκαθαρσίας (πηλὸν κτλ.), καὶ ἕνεκα τῆς χαμηλῆς, ἀρκετὰ ὁμοιομόρφου θερμοκρασίας (ἰσοδυναμούσης περίπου μὲ τὴν μέσην ἐτησίαν θερμοκρασίαν τοῦ τόπου), τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ ἀποτελεῖ γενικῶς καλὸν πόσιμον ὕδωρ.

Μορφὴ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Πολυάριθμοι παρατηρήσεις κατέδειξαν, ὅτι ἡ μορφὴ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος προσομοιάζει γενικῶς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ παρακολουθεῖ ἀναλόγως τὰς ἐξογκώσεις καὶ ταπεινώσεις τοῦ ἐδάφους, τὰ βουνὰ δηλαδὴ καὶ τὰς κοιλάδας τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Συμφώνως πρὸς αὐτὰ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος κάτω ἀπὸ τὰς πεδιάδας ἐκτείνεται περίπου ὡς μία ὁριζόντιος ἐπιφάνεια. Κάτω ἀπὸ μίαν κοιλάδα ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος κλίνει ἀπὸ τὰς πλευρὰς πρὸς τὸ ἔδαφος τῆς κοιλάδος. Παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος ἵσταται πάντοτε ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ εἶναι πάντοτε κεκλιμένη πρὸς αὐτήν. Πολλάκις εἰς τὴν ἀκτὴν ἀκριβῶς ἐξέρχεται ἐδαφικὸν ὕδωρ καὶ ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ θαλασσίου. Ἐκ τῆς στάθμης τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος καὶ ἀναλόγως τοῦ πνέοντος ἀνέμου, ὅστις ὠθεῖ τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηρὰν ἢ ἀντιστρόφως, ἐξαρτᾶται ἡ ποσότης καὶ ἡ ποιότης τοῦ ὕδατος πολλῶν φρεάτων, ἅτινα εὑρίσκονται πλησίον τῆς ἀκτῆς. Διὰ νὰ γίνῃ καλυτέρα ἡ ὑδρομάστευσις ἑνὸς ὁρίζοντος ἐδαφικοῦ ὕδατος, ἐν κινήσει εὑρισκομένου, πρέπει νὰ γνωσθῇ κατὰ πρῶτον ἡ κλίσις τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁρίζοντος αὐτοῦ. Πρακτικῶς συνάγεται ἡ κλίσις αὕτη εἰς τὰ φρέατα ἐκ τῆς πλευρᾶς καὶ ἐκ τοῦ ὕψους, ὅπου συνηντήθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ φρέατι ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος, τὸ κοινῶς *ὄμπρισμα*. Εἰς μεγάλας ὅμως καὶ ἐκτεταμένας ἐργασίας καθορίζεται διὰ τριγωνισμοῦ, ἀνοιγομένων δηλαδὴ τριῶν φρεάτων εἰς διάφορα σημεῖα, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελεσθῇ ἓν τρίγωνον. Εἰς ἕκαστον τῶν τριῶν φρεάτων προσδιορίζεται τὸ ἀπὸ θαλάσσης ὑψόμετρον, εἰς τὸ ὁποῖον συναντᾶται ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν τριῶν τούτων ὑψομέτρων ἐπιτυγχάνεται τρίγωνον, τοῦ ὁποίου ἡ κλίσις δεικνύει τὴν κλίσιν τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Καθορισθείσης τῆς κλίσεως ἡ ἐνδεικνυομένη ὑδρομάστευσις συνίσταται εἰς τὴν διάνοιξιν ἑνὸς κεντρικοῦ φρέατος (ἀναλόγων διαστάσεων) διὰ τὴν τυχὸν ἀναγκαίαν ἐγκατάστασιν ἀντλητικῶν μηχανημάτων καὶ ἀπὸ τοῦ φρέατος τούτου ἀνορύσσονται ὑπόγειοι στοαί, τῶν ὁποίων οἱ ἄξονες πρέπει νὰ εἶναι κάθετοι πρὸς τὴν κλίσιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Ἐὰν τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ ὑδρομάτευσις τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος, διασχίζεται ἀπὸ χαράδρας, τότε τὸ κεντρικὸν φρέαρ ἀνορύσσεται εἰς τὴν συμβολὴν τῶν χαραδρῶν, αἱ δὲ στοαὶ διατίθενται οὕτως ὑπογείως, ὥστε οἱ ἄξονές των ν' ἀκολουθοῦν τοὺς ἄξονας τῶν χαραδρῶν.

Digitized by Google

Πηγαὶ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Πανταχοῦ ὅπου ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους τέμνει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος, πρέπει νὰ σχηματίζωνται εἰς τὰς θέσεις τῶν τομῶν πηγαί, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται *πηγαὶ ἐδαφικοῦ ὕδατος*. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ εἴτε ἐντὸς χαραδρῶν καὶ κοιλάδων, αἵτινες τέμνουν βαθέως τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος, εἴτε ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ταπεινοῦται ταχύτερον παρὰ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος.

Διάκρισις τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Αἱ συνθῆκαι τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος εἰς τὰς ταπεινὰς χώρας εἶναι ἁπλαῖ καὶ ἐμφανίζονται εἰς τὰς εὐρείας ὁμαλὰς πεδινὰς χώρας, τὰς ἐχούσας μικρὸν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὕψος ἢ εἰς τὰ λεκανοπέδια (π. χ. Ἀθηνῶν) ἢ εἰς τὰς κοιλαδοπεδιάδας (πάντοτε ὅμως μικροῦ σχετικοῦ ὕψους ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τοὐναντίον τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ τῶν ὑψηλῶν χωρῶν παρατηρεῖται εἰς τὰ ὑψίπεδα, δηλαδὴ εἰς πεδινὰς χώρας, ἐχούσας μέγα ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (π. χ. ὑψίπεδον τῆς Τριπόλεως). Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ σχηματίζεται συνηθέστατα ἐντὸς προσχωμάτων, κάτωθι τῶν ὁποίων καὶ εἰς βάθος ποικίλον ὑπάρχει στρῶμά τι ὑδατοστεγές. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

—*[Γεωγρ.—Ἐδαφολ.]* Τὸ ὑπὸ τῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους ἀπορροφούμενον ἢ καὶ συγκρατούμενον ὕδωρ, ὡς καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεδαφικῶς κυκλοφοροῦν, ἐντὸς τῆς περιοχῆς εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται τὰ ῥιζικὰ συστήματα τῶν φυτῶν τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως. Τὰ διάφορα συστατικὰ τοῦ ἐδάφους συμπεριφέρονται ἀπέναντι τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος κατὰ διάφορον τρόπον.

Συστατικὰ ἐδάφους	*Διείσδυσις ὕδατος*	*Ἀπορρόφησις*
Ἄμμος	ταχεῖα	λίαν ἀσθενής
Ἄσβεστος	βραδεῖα	σημαντική
Ἄργιλλος	πολὺ βραδεῖα	ἀρκετὰ μεγάλη
Χοῦμος	πολὺ ταχεῖα	» »

Ἡ κυκλοφορία λοιπὸν τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ τῆς ἀναρριχητικότητος τούτου διὰ μέσου τῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἀναρριχητικότης τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος, ὀφειλομένη εἰς τὴν κατ' ἐπιπολὴν τάσιν τούτου, εἶναι μεγαλυτέρα διὰ μέσου τῆς ἄμμου, μικροτέρα διὰ μέσου τῆς ἀσβέστου καὶ ἀκόμη μικροτέρα διὰ μέσου τῆς ἀργίλλου. Ἡ κατ' ἐπιπολὴν τάσις τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος προκαλεῖται ἐκ τῶν φαινομένων τῆς συναφείας, μεθ' ὧν τοῦτο συμπεριφέρεται ἔναντι τῶν μοριδίων τοῦ χώματος, τὰ ὁποῖα εἶναι κεκορεσμένα ὕδατος (ἀπορρόφησις-ὑδατοχωρητικότης). Ἀποτέλεσμα τῆς τάσεως ταύτης εἶναι ἡ κυκλοφορία τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος ἐκ τῶν ὑγροτέρων συστατικῶν τοῦ ἐδάφους πρὸς τὰ ξηρότερα. Ἡ κυκλοφορία αὕτη ἐξουδετεροῖ ἐν μέρει τὴν λόγῳ τῆς βαρύτητος πρὸς τὰ κατώτερα στρώματα κάθοδον τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Ἡ κατ' ἐπιπολὴν τάσις τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος εἶναι μεγαλυτέρα, ὅταν τοῦτο εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν πυκνῶν διαλύσεων τῶν ἁλάτων (λιπασμάτων). Τοὐναντίον αὕτη εἶναι μικροτέρα, ὅταν τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ περιέχῃ ἐν διαλύσει ὀργανικὰς οὐσίας (purin). Τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ προσδιορίζεται ἐκ τοῦ μέσου δείγματος τοῦ χώματος εἰς 15° ἐν κλειστῷ δοχείῳ περιέχοντι θειικὸν ὀξὺ μέχρι σταθεροῦ βάρους καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς, διὰ τῆς θερμάνσεως τούτου ἀπὸ 100°—105°. Τὸ ἄθροισμα τῶν δύο τούτων προσδιορισμῶν δίδει τὴν ὑγρασίαν τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἐν τοῖς ἀδιαπεράστοις στρώμασι τοῦ ἐδάφους ἐναποταμιευμένον ὕδωρ δύναται, ἂν εὑρίσκεται εἰς μεγάλας ποσότητας, νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐκβολῆς του ἢ καὶ διὰ διατρήσεως πρὸς τεχνικὴν ἄρδευσιν. Γ. Κ. Κ.

— **ἐδαφικὸς ἀὴρ** *[Γεωγρ.—Ἐδαφολ.].* Ὁ ἀὴρ ὁ εὑρισκόμενος μεταξὺ τῶν μοριδίων τοῦ χώματος. Ἡ παρουσία τοῦ ἀέρος μεταξὺ τῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους χρησιμεύει διὰ τὴν ἀναπνοὴν τῶν ὑπογείων μερῶν τοῦ φυτοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου συντελεῖ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἐν τῷ ἐδάφει ἐπιτελουμένων βιοχημικῶν δράσεων, αἵτινες οὐ μόνον τὴν φυσικὴν τούτων σύστασιν βελτιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ προάγουσι τὴν ἐν γένει γονιμότητα αὐτοῦ. Ἡ χωρητικότης τοῦ ἐδάφους ὡς πρὸς τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν κόκκων τῶν συστατικῶν τῶν ἀπαρτιζόντων τοῦτο. Τὸ ποσὸν τοῦ ἀέρος τὸ περιεχόμενον μεταξὺ τῶν συστατικῶν τοῦ χώματος ποικίλλει ἀναλόγως τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὴν ἄργιλλον ὁ μεταξὺ τῶν διακένων ὄγκος ἢ χῶρος, ὃν καταλαμβάνει ὁ ἀήρ, εἶναι περίπου τὰ 50% τοῦ ὁλικοῦ ὄγκου αὐτῆς καὶ φθάνει τὰ 25—30% εἰς τὴν χονδρὴν ἄμμον. Ἐν γένει τὸ ποσὸν τοῦ ἀέρος, τὸ περιεχόμενον ἔν τινι συστατικῷ τοῦ ἐδάφους, εἶναι τόσον περισσότερον, ὅσον λεπτοτέρα εἶναι ἡ κατάστασις αὐτοῦ, ὑφ' ἣν ἐν τῷ ἐδάφει εὑρίσκεται. Εἰς τὰ μὴ καλλιεργούμενα ἐδάφη τὰ διάκενα τὰ πληρούμενα ἀέρος ἐλαττοῦνται μέχρις ὡρισμένου βάθους, πέραν τοῦ ὁποίου ταῦτα ἐμφαίνουσι σταθερότητας, ἐφ' ὅσον ἡ φυσικὴ τούτων σύστασις παρουσιάζει ὁμοιομέρειαν. Ὁ ἐδαφικὸς ἀὴρ εὑρίσκεται ὡς στατικὸς καὶ ὡς δυναμικός. Ἡ μὲν πρώτη κατάστασις τούτου ἐκφράζεται διὰ τοῦ ὄγκου ὃν οὗτος καταλαμβάνει ἐντὸς τῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους, δι' ὡρισμένον βάρος αὐτῶν καὶ ἀναλόγως τῆς ὑφῆς ἑκάστου, ἡ δὲ δευτέρα ὁρίζεται ἐκ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν (διαπερατικότης τοῦ ἐδάφους κλπ.), ὑφ' ἃς λαμβάνει χώραν ἡ ἐν τῷ ἐδάφει κυκλοφορία τούτου. Ὁ ἐδαφικὸς ἀήρ, λόγῳ τῆς ἰδιότητος ἣν ἔχουσι τὰ στερεὰ νὰ προκαλῶσι συμπύκνωσιν τῶν ἀερίων περὶ τὴν ἐπιφάνειάν των (adsorption), καταλαμβάνει τόσον μᾶλλον μικρότερον ὄγκον ὅσον ἡ συμπίεσις (κατακάθισμα) τῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους εἶναι μεγαλυτέρα. Ἐπίσης ὁ ὄγκος τοῦ ἐν τῷ ἐδάφει ἀέρος ἔχει σχέσιν μὲ τὴν συμπύκνωσιν τῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους, ἐφ' ὅσον αὕτη προεκλήθη ἀφ' ἑαυτῆς (φυσική) ἢ διὰ τεχνητῶν μέσων (ἰσοπέδωσις κλπ.). Ὁ ὄγκος τοῦ ἐδαφικοῦ ἀέρος εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον μικρότερος, ὅσον περισσότερον κεκορεσμένα ὕδατος εἶναι τὰ διάφορα τοῦ ἐδάφους συστατικά. Πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἐδαφικοῦ ἀέρος ἐργαζόμεθα ὡς ἑξῆς: λαμβάνομεν ὡρισμένον ὄγκον χώματος V, τοῦ ὁποίου τὸ βάρος παριστῶμεν διὰ τοῦ P. Μετὰ ταῦτα προβαίνομεν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ *ἐδαφικοῦ ὕδατος* (βλ. λ.), ὅπερ καλοῦμεν διὰ τοῦ V'. Ἐκ τῶν προσδιορισμῶν τούτων, καλοῦντες διὰ V'' τὸν ὄγκον τοῦ ἐδαφικοῦ ἀέρος, ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον σχέσιν:

$$V = V' + \frac{P}{2,6} + V''$$

Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σχέσει τὸ πηλίκον $\frac{P}{2,6}$ (ὅπου τὸ 2,6 εἶναι ἡ πραγματικὴ πυκνότης τῶν συστατικῶν τοῦ συνήθους συστάσεως ἐδάφους) δίδει τὸν ὄγκον τῶν συστατικῶν τοῦ ληφθέντος δείγματος τοῦ χώματος, ὃν παριστῶμεν διὰ τοῦ V'''. Ὥστε ἔχομεν:

$$V = V' + V'' + V'''$$

Ἐν τῇ ἀνωτέρω σχέσει, ἀντικαθιστῶντες τὰ V, V' καὶ V''' διὰ τῶν γνωστῶν αὐτῶν τιμῶν, εὑρίσκομεν τὸν ὄγκον τοῦ ἐδαφικοῦ ἀέρος, ὅστις περιέχεται εἰς τὸν ληφθέντα ὄγκον τοῦ δείγματος. Ἡ περιεκτικότης τοῦ ἀέρος ἐν τοῖς ἐδάφεσιν εἶναι περίπου 42%. Αὕτη δύναται νὰ ἐλαττωθῇ κατὰ τὸ $^1/_5$, λόγῳ τῆς συμπυκνώσεως τῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους. Ἐπίσης ἡ ἀναλογία αὕτη τοῦ ἐν τῷ ἐδάφει ἀέρος, λόγῳ ἀροτριώσεως ἢ ἄλλων κατεργασιῶν τοῦ ἐδάφους (διείσδυσις τοῦ ἀέρος), ἢ καὶ λόγῳ τῶν διαφόρων ὀξειδώσεων ἢ καύσεων τῶν ὀργανικῶν τούτου οὐσιῶν, δύναται νὰ παρουσιάσῃ σημαντικὰς αὐξομειωτικὰς ἐναλλαγάς. Γ. Κ. Κ.

ἐδαφικότης (ἡ)· ὅρος πλασθεὶς εἰς ἀπόδοσιν τοῦ διεθνοῦς Territorial—ἢ Territorialitätsprinzip καὶ σημαίνων τὸ δικαίωμα ἑκάστης ἐπικρατείας, ὅπως τιμωρῇ τοὺς ἐν τῷ ἐδάφει της ἐγκληματοῦντας (βλ. *Διεθνὲς Ποινικὸν Δίκαιον*).

ἐδάφιον (τό)· ὑποκοριστικὸν τοῦ ἔδαφος, μικρὰ ἔκτασις (ἀρχ.).

—*['Εγκυκλ.]* Ἐδάφια γενικῶς καλοῦνται μικραὶ παράγραφοι ἐνάριθμοι ἐν χρήσει εἰς τὴν Γραφήν, καὶ κατ' ἀναλογίαν εἰς ἄλλα ἐπιστημονικὰ βιβλία. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Λατίνοις, ἡ διαίρεσις κατὰ ἐδάφια ἐπεῖχε τὴν θέσιν στίξεως, ἕκαστον δ' ἐδάφιον ἀπετέλει ἕνα στίχον, οὕτως ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐδαφίων ἐδήλου τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων ἑνὸς ἔργου. Κατὰ τοὺς σχολιαστάς, ὁ Ἀσκώνιος Πεδάνιος, Λατῖνος γραμματικὸς τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, ἔγραψεν ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Κικέρωνος, ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Ῥωμαίου ῥήτορος διῃροῦντο εἰς ἐδάφια ἠριθμημένα. Τὴν κατὰ ἐδάφια διαίρεσιν εἰσήγαγεν εἰς τὴν Γραφὴν ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν κατανόησίν της ὑπὸ τῶν ἁπλουστέρων. Εἰς τὰ κείμενα τῶν νόμων παρ' ἡμῖν τὰ ἄρθρα διαιροῦνται εἰς ἐδάφια, ὀνομαζόμενα εἰδικώτερον *ἀριθμοί*. Σ. Φ.

ἐδάφισις, *—εως* (ἡ)· κατεδάφισις· || ἰσοπέδωσις, ἐξομάλισις τοῦ ἐδάφους.

ἐδαφιστήριον (τό)· βλ. *κόπανος*.

ἐδαφολογία (ἡ) (Bodenkunde, Bodenlehre, Pedologie, Agrogeologie). Ἐπιστήμη, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Pamann, ἐρευνᾷ καὶ μελετᾷ τὴν γένεσιν καὶ τὰς ἰδιότητας τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ τοὺς μετασχηματισμοὺς ἢ τὰς μεταβολάς, αἱ ὁποῖαι συμβαίνουν εἰς αὐτό. Ὁ καθηγητὴς P. Treitz ὁρίζει τὴν ἐδαφολογίαν ὡς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τοῦ ἐδάφους. Κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τούτους ἡ ἐδαφολογία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κλάδος τῆς γεωλογίας καὶ νὰ ὁρισθῇ ὡς ἡ γεωλογία τοῦ ἀνωτάτου στρώματος τοῦ γηΐνου φλοιοῦ. Κατὰ τὸν Dafert ἡ «ἐδαφολογία τελειώνει τὴν ἐξέλιξίν της ὡς ἰδιαίτερος κλάδος τῆς χημικο-φυσικῆς γεωλογίας τοῦ μέλλοντος».

Διαίρεσις τῆς ἐδαφολογίας. Ἡ ἐδαφολογία ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο κύρια μέρη: α') εἰς τὴν *θεωρητικὴν ἐδαφολογίαν,* ἡ ὁποία μελετᾷ καὶ περιγράφει τὴν γένεσιν, τὰς μορφὰς καὶ τὰς ἰδιότητας τῶν ἀρχεγόνων ἢ πρωτογενῶν ἐδαφῶν, ἐκείνων δηλαδὴ ἅτινα δὲν ἔχουν ἀλλοιωθῆ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός, ἀλλ εὑρίσκονται ἐν φυσικῇ καταστάσει, καὶ β') εἰς τὴν *ἐφηρμοσμένην ἐδαφολογίαν,* ἡ ὁποία μελετᾷ τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς μορφὰς τῶν δευτερογενῶν, ἐξηλλοιωμένων ἐδαφῶν, ἐκείνων δηλαδὴ τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος παράγει διὰ τῆς γεωργίας ἐκ τῶν πρωτογενῶν ἐδαφῶν. Ἡ ἐφηρμοσμένη ἐδαφολογία ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὸ πῶς θὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλους τοὺς φυσικοὺς νόμους, ὅλα τὰ πορίσματα καὶ διδάγματα, τὰ ὁποῖα διδάσκει ἡ θεωρητικὴ ἐδαφολογία.

Ἱστορία τῆς ἐδαφολογίας. Ἡ ἐπιστήμη τῆς γνώσεως τοῦ ἐδάφους δὲν εἶναι νέα. Βεβαίως μόνον κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ἐξειλίχθη εἰς αὐτοτελῆ κλάδον τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἐδάφους, τὸ *ἔδαφος* δηλαδή, δὲν εἶχεν ἀξιωθῆ πρότερον οὐδεμιᾶς προσοχῆς. Ἤδη εἰς τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον ὁ Ὄσιρις καὶ ἡ Ἶσις, εἰς τὴν Κίναν ὁ Σίννιγκ, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Δημήτηρ μὲ τὸν Τριπτόλεμον, εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ Βόταν δημιουργοῦσι τὴν γῆν καὶ καθιστῶσι καρποφόρον τὸ ἔδαφος, εἰς δὲ τοὺς Σκύθας γεωργοὺς διαπλάσσεται ὁ μῦθος, ὅτι κάποτε ἓν ἄροτρον καὶ εἷς χρυσοῦς ζυγὸς κατέπεσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν. Ἀναμφισβητήτως εἰς τοὺς μύθους τούτους καὶ τὰς παραδόσεις δὲν πρέπει ν' ἀναζητήσῃ τις τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐδαφολογίας. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ πολιτισμὸς προώδευε καὶ ἡ γεωργία διαρκῶς ἐβελτιοῦτο, ἐπὶ τοσοῦτον καθίστατο λεπτομερεστέρα καὶ εὐρυτέρα ἡ γνῶσις, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτα ἐμπειρικῶς περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐδάφους. Αἱ πρῶται πανάρχαιαι ἀφηγήσεις περὶ τοῦ ἐδάφους ἀνάγονται εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ οὐδέποτε ἀναφέρονται εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας περὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ πάντοτε ὁμιλοῦν περὶ τοῦ ἐδάφους ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν γεωργίαν. Καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἄραβας κατόπιν, διετυπώθησαν χρήσιμα ἐπιστημονικὰ δεδομένα περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ ἐδάφους. Μετὰ ταῦτα μεταξὺ τῆς καταπτώσεως τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν νέων χρόνων παραμένει μέγα κενὸν μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν προόδων τῆς ἐπιστημονικῆς χημείας καὶ ἐδαφολογίας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Τὸ ἔδαφος κατελογίζετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ ὀρυκτὰ καὶ ἐξητάγετο ὡς τμῆμα τῆς ὀρυκτολογίας.

Ἡ πρώτη αὐτοτελὴς ἐπεξεργασία ἐδαφολογικῶν θεμάτων ἔγινεν ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐψάλας Wallerius (1709—1785). Οὗτος ἐδίδασκε χημείαν, ἰατρικὴν καὶ ὀρυκτολογίαν, μὲ τὸ ἔργον του δὲ «Agriculturae chemica fundamenta (=Θεμέλια χημικὰ τῆς γεωργίας, 1761) ἀποτελεῖ τὸν πρωτοπόρον τοῦ ἐπιστημονικοῦ χειρισμοῦ τῆς ἐδαφολογίας. Ἐπὶ μακρὸν μετὰ ταῦτα τὰ ἐδάφη ἐξητάζοντο ἀπὸ τοὺς ὀρυκτολόγους, ὡς ὁ Hume Davy κ. ἄ. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος χωρίζονται αἱ μέθοδοι ἐπεξεργασίας τῶν ἐδαφολογικῶν θεμάτων κατὰ διευθύνσεις διαφόρους, αἱ ὁποῖαι ἀκόμη καὶ σήμερον ἐξακολουθοῦν ἐκ παραλλήλου νὰ ὑπάρχουν. Εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις ἡ ἐδαφολογία θεωρεῖται ὡς βοηθητικὴ ἐπιστήμη πρὸς ἄλλους σκοπούς: διὰ τὴν γεωργίαν, τὴν δασολογίαν, διὰ ζητήματα ὑγιεινῆς καὶ δομικῆς τέχνης, κτλ. Αἱ δύο κύριαι κατευθύνσεις αὐτῆς εἶναι: ἡ *γεωργικοχημικὴ* καὶ ἡ *γεωλογική*. Ἡ γεωργικοχημικὴ κατεύθυνσις ἐχαράχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Einhof, ὅστις ἐξελάμβανε τὸ ἔδαφος ὡς τὸ θεμέλιον τροφῆς τῶν φυτῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν ὠφελίμων γεωργικῶν φυτῶν. Ὁ Einhof εἶναι ὁ πρῶτος διατυπώσας τὴν πολύτιμον ταξινόμησιν τῶν ἐδαφῶν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν κοκκίων των καὶ τῆς εἰς χοῦμον περιεκτικότητος αὐτῶν. Ἡ ταξινόμησις αὕτη, συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Thaer, φέρει τὸ ὄνομα τούτου. Μετὰ τοὺς Thaer καὶ Einhof ἀρχίζει ἡ λεπτομερεστέρα φυσικὴ καὶ χημικὴ (εἰδικῶς γεωργικοχημικὴ ἔρευνα) τῶν ἐδαφῶν. Ἡ φυσικὴ κατεύθυνσις εὗρε πολλοὺς ἀντιπροσώπους ἐρευνητάς, ὡς τοὺς Schübler, Mulder, von Liebenberg, Wollny, King, Williams, Atterberg, κλπ. καὶ ἐσχάτως τὸν Alfr. Mitscherlich, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησε καρποφόρως μαθηματικὰς μεθόδους πρὸς διερεύνησιν ἐδαφολογικῶν ζητημάτων. Ἡ εἰδικὴ γεωργικοχημικὴ κατεύθυνσις ἔχει ὡς παλαιοτέρους ἀντιπροσώπους της τοὺς Rückert καὶ Sprengel. Ἀφ' ὅτου ὅμως ὁ πολὺς Justus von Liebig κατέδειξε τὸν ῥόλον, τὸν ὁποῖον παίζει ἡ ὀρυκτολογικὴ σύνθεσις τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν διατροφὴν τῶν φυτῶν, ἐνομίσθη ὅτι ἡ χημεία μόνη διὰ μόνων τῶν ἀναλύσεων τῶν ἐδαφῶν θὰ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν πρᾶξιν ἐν τῇ καθόλου γεωργίᾳ. Οὕτως ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ἐπηκολούθησαν πολλαὶ ἐργασίαι καὶ ἔρευναι ὡς τῶν Way, Lawes, Gilbert, Hall, Wolff, Knop, A. Mayer, Schösing (πατρὸς καὶ υἱοῦ), Bertellot κλπ. Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς χημείας καὶ κατόπιν καὶ διὰ τῆς φυσιολογίας τῶν φυτῶν ἠνοίχθη ἡ μία λεωφόρος, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη ἔφθασεν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἐδάφους, τὴν *ἐδαφολογίαν*. Ἐν τούτοις ἀργότερον κατεδείχθη, ὅτι καὶ ἄλλη ἐπιστήμη, ὁδεύουσα κατὰ κατεύθυνσιν ἐντελῶς ἀντίθετον, ἔφθανεν ἐκ τῆς μελέτης τῶν πετρωμάτων τοῦ ὑπεδάφους εἰς τὸ καλύπτον τὰ πε-

Digitized by Google

τρώματα κάλυμμα, εἰς τὸ ἔδαφος. Καὶ ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ ἦτο ἡ γεωλογία. Ἀντιπρόσωποι τῆς ἀγρογεωλογικῆς κατευθύνσεως ὑπῆρξαν πολλοί, ὡς ὁ Behrend, Wahnschaffe, v. Benningen-Förder, Fallov κλπ. Μεγάλην πρόοδον ἐσημείωσεν ἐπίσης ἡ ἐδαφολογία, ἀφ' ὅτου κατεδείχθη ὅτι ὁ σχηματισμὸς ἐδαφῶν ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας. Τὴν νέαν αὐτὴν κατεύθυνσιν ἐρευνῶν ἤρχισαν συστηματικῶς ὁ Hilgard ἐν Β. Ἀμερικῇ, οἱ Dokutschajew καὶ Borisjak ἐν Ρωσίᾳ καὶ ὁ Sibirzew, μετὰ τούτους δὲ πολλοὶ ἄλλοι.

Τελευταίως συνεπληρώθησαν οἱ κλάδοι ἐρεύνης τοῦ ἐδάφους καὶ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐράσμου Δάρβιν καὶ τοῦ Καρόλου Δάρβιν ἐγκαινιασθείσης μελέτης τῶν ἐπιδράσεων ὀργανικῶν ὄντων (ζῴων καὶ φυτῶν) ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐδαφῶν. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ὅλαι αὐταὶ αἱ ὁδοὶ συνηντήθησαν εὑρίσκεται ὁ τόπος τῆς γεννήσεως τῆς νέας ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν *ἐδαφολογίαν* ἢ *πεδιολογίαν*. Τὸ ὄνομα πεδιολογία ἐδόθη, ἐπειδὴ αἱ ἐκτάσεις τῶν ἐδαφῶν, αἱ χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν γεωργίαν, ἐκτείνονται συνήθως εἰς τὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμαλὰ πεδινὰ μέρη τῆς γῆς (πεδιάδας, ὀροπέδια, κοιλαδοπέδια κλπ.). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης ταύτης προβαίνει ἁλματωδῶς, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν πολυαρίθμων πρωτοτύπων μελετῶν καὶ ἀνακοινώσεων, αἱ ὁποῖαι δημοσιεύονται εἰς πολλὰ ἐδαφολογικὰ περιοδικά, ἐκ τῶν πολλῶν διδακτικῶν ἐδαφολογικῶν συγγραμμάτων τῶν ἐκδιδομένων εἰς διαφόρους γλώσσας, τῶν πολλῶν μουσείων, συλλογῶν καὶ ἐργαστηρίων, τὰ ὁποῖα ἱδρύθησαν εἰς τὰς διαφόρους χώρας, καὶ ἐκ τῶν ἀνὰ τριετίαν συνερχομένων ἐδαφολογικῶν διεθνῶν συνεδρίων.

Ἡ ἐδαφολογία ἐν Ἑλλάδι. Ἡ μελέτη τῶν ἐδαφῶν καὶ ἡ καλλιέργεια καὶ διδασκαλία τῆς ἐπιστήμης τῆς πεδιολογίας ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκετο μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς ὑποτυπώδη κατάστασιν. Ἡ μόνη μέχρι πρὸ πέντε ἐτῶν περίπου συντελεσθεῖσα ἐργασία συνίστατο εἰς χημικὰς ἀναλύσεις ἐδαφῶν ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, γενομένας ὑπὸ τῶν γεωπονικῶν χημείων τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας. Ἐπίσης καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπιστήμονες ἠσχολήθησαν κυρίως μὲ τὴν χημικὴν ἐξέτασιν ἐδαφῶν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη μονομερὴς καὶ ἐν ἐργαστηρίῳ μόνον ἐξέτασις ἐδαφῶν δὲν ἀποτελεῖ πραγματικὴν καὶ τελείως συστηματικὴν—ὅπως ἡ νεωτέρα ἐδαφολογία ἀπαιτεῖ—μελέτην τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν. Διδασκαλία τῆς νεωτέρας ἐδαφολογίας ἐγένετο εἰς τὰς δύο σχολάς, τὴν Ἀνωτέραν Δασολογικὴν καὶ τὴν Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν ὑπὸ τῶν Θ. Βλησίδου, Γ. Γεωργαλᾶ καὶ Ν. Λιάτσικα. Ἡ Γεωλογικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος ἔστρεψε τελευταίως τὴν προσοχήν της καὶ πρὸς τὴν ἐδαφολογικὴν ἔρευναν τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τοῦτο ὠργάνωσε τὸ ἀγρογεωλογικὸν αὐτῆς τμῆμα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγρογεωλόγου Ν. Λιάτσικα, ὅπερ ἤρχισεν ἤδη τὰς σχετικὰς ἐρεύνας. Ἐξ ἄλλου ἡ αὐτὴ ὑπηρεσία εὑρίσκεται εἰς ἐπιστημονικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν σχετικῶν ἐδαφολογικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ἰνστιτούτων τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἀντεπροσωπεύθη εἰς τὴν τετάρτην διεθνῆ ἐδαφολογικὴν συνδιάσκεψιν τῆς Ρώμης καὶ εἰς τὸ πέμπτον ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐδαφολογικὸν συνέδριον, καὶ εἶναι μέλος τῆς διεθνοῦς πεδιολογικῆς ἑταιρείας. Ὁ προϊστάμενος δὲ αὐτῆς Γ. Γεωργαλᾶς ἔχει ἐκλεγῇ καὶ μόνιμον μέλος τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ γενικοῦ ἐδαφολογικοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

ἐδαφολογικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐδαφολογίαν.

— **ἐδαφολογικὰ *συνέδρια*.** Ἐθνικαὶ ἢ διεθνεῖς συνελεύσεις τῶν ἐπιστημόνων τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν ἐδαφολογίαν, ἀποσκοποῦσαι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι ἀφορῶσι τὴν μελέτην τοῦ ἐδάφους, τόσον ἀπὸ θεωρητικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως. Ἡ συμβολὴ αὕτη γίνεται δι' ἀνακοινώσεων καὶ διὰ συζητήσεων διεξαγομένων ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου. Ἡ ἀνάγκη διεθνοῦς συνεργασίας διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐδαφολογίας, τὴν μελέτην δηλαδὴ καὶ γνῶσιν τοῦ ἐδάφους ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, προκύπτει ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας φύσεως τῶν μελετῶν, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ γίνωνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ μελέτη αὐτοῦ δὲν πρέπει νὰ γίνηται καθ' ὃν τρόπον καὶ ἑνὸς πετρώματος. Τὸ ἔδαφος δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς πέτρωμα μεμονωμένον ἢ ὡς τοπικὸς σχηματισμός· εἶναι σχηματισμὸς γενικὸς τῆς γῆς, εἶναι ἓν περίβλημα τῆς ὅλης γηΐνης σφαίρας, ἔχον τὴν αὐτὴν σημασίαν μὲ τὴν λιθόσφαιραν καὶ τὴν βιόσφαιραν. Ἡ μελέτη ἑνὸς τεμαχίου ἐδάφους πρέπει νὰ γίνηται κατὰ πρῶτον ἐν τῇ φύσει καὶ κατόπιν εἰς τὸ ἐργαστήριον. Τούτου ἕνεκα δὲν ἀρκεῖ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σήμερον ἐκτελοῦν μερικαὶ χῶραι μεμονωμένως, ἱδρύουσαι ἀγρονομικοὺς σταθμούς, ἢ ἐργαστήρια γεωπονικῆς χημείας, ἢ πεδία πειραματισμοῦ καὶ πρότυπα κτήματα καλλιεργείας καὶ μελετῶσαι ἐντὸς αὐτῶν τὰ ἐδάφη. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀφ' ἑνὸς μὲν πολὺ σπανίως μελετῶνται τὰ ἐδάφη ἐν τῇ φύσει, ὅπως θέλει τὴν μελέτην ἡ ἐδαφολογία, καὶ ἀφ' ἑτέρου μελετῶνται τὰ ἐδάφη κατὰ τρόπον ὅλως εἰδικόν.

Διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἐδάφους ἐφ' ὅλης τῆς γῆς, τῆς *ἐδαφοσφαίρας* δηλαδὴ ἢ *πεδιοσφαίρας*, ἀπαιτεῖται, ὅπως εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς χώρας γίνῃ συστηματικὴ ὀργάνωσις μελέτης τοῦ ἐδάφους. Οὕτω προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῆς διεθνοῦς συνεργασίας καὶ συνῆλθε τῷ 1909 ἐν Βουδαπέστῃ ἡ πρώτη διεθνὴς συνδιάσκεψις τῆς ἀγρογεωλογίας, εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχον πολλοὶ ἐδαφολόγοι καὶ ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τῆς διεθνοῦς συνεργασίας πρὸς μελέτην τῆς ἐδαφοσφαίρας. Ἡ δευτέρα συνῆλθε τῷ 1910 εἰς Στοκχόλμην, ἡ τρίτη εἰς Πράγαν μετὰ τὸν πόλεμον, ἡ τετάρτη ἐν Ρώμῃ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντεπροσωπεύθησαν 21 κράτη (ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς), 56 ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, κρατικαὶ ὑπηρεσίαι, πανεπιστήμια κ.τ.λ., συμμετέσχον δὲ καὶ 260 περίπου ἐπιστήμονες· τέλος δὲ τὸ πέμπτον ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1927 καὶ κατ' αὐτὸ ἀντιπροσωπευθείσης τῆς Ἑλλάδος. Γ. Κ. Γ.

— **ἐδαφολογικαὶ *ἑταιρεῖαι*.** Σύλλογοι ἀπαρτιζόμενοι ἀπὸ ἐπιστήμονας ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἐδαφολογίαν, καὶ ἔχοντες σκοπὸν τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ὅλης ἐδαφολογικῆς ἐπιστήμης. Ἐργάζονται πρὸς τοῦτο δι' ὀργανώσεως διεθνῶν συνεδρίων καὶ μικροτέρων συνδιασκέψεων κατὰ κράτη ἢ κατ' ἠπείρους, δι' ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ὡς καὶ διὰ διαλέξεων καὶ ἀνακοινώσεων, δημοσιευομένων τακτικῶς ἢ ἐκτάκτως εἰς σχετικὰ περιοδικά.

Σπουδαιοτέρα ἐδαφολογικὴ ἑταιρεία εἶναι ἡ διεθνὴς τοιαύτη (Association internationale de la science du sol, internationale bodenkundliche Gesellschaft), ἡ ὁποία ἱδρύθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1924, ἀποφάσει κοινῇ τῶν ἐδαφολόγων τοῦ κόσμου, τῶν συνελθόντων τότε εἰς τὴν τετάρτην διεθνῆ ἐδαφολογικὴν συνδιάσκεψιν. Ἡ ἑταιρεία αὕτη ἐκδίδει καὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνακοινώσεις τῆς διεθνοῦς Ἐδαφολογικῆς Ἑταιρείας» (Mitteilungen der internationalen bodenkundlichen Gesellschaft) μετὰ συμπληρωματικοῦ δελτίου «Ἐδαφολογικαὶ ἔρευναι» (Soil Research, bodenkundliche Forschungen, Recherches sur le sol). Γ. Κ. Γ.

— **ἐδαφολογικοὶ *χάρται* (οἱ)** (Bodenkarten). Χάρται, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σκοπὸν νὰ παριστῶσι καὶ ἐμφανίζωσι ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς τὸ ἀνώτερον ἀποσαθρωμένον ἐπιφανειακὸν κάλυμμα τῆς λιθοσφαίρας, τὸ ἔδαφος. Ὀνομάζονται καὶ *ἀγρολογικοὶ* ἢ *ἀγρογεωλογικοὶ* ἢ καὶ *πεδιολογικοὶ χάρται*. Συμφώνως πρὸς ταῦτα, ἐνῷ οἱ *γεωλογικοὶ* χάρται ἀναπαριστῶσι τὴν κατασκευὴν τῶν προσιτῶν μερῶν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς καὶ ἀποδίδουν τὰ φαινόμενα τῆς ἀποσαθρώσεως μόνον, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐξικνοῦνται εἰς τὰ βάθη τῶν πετρωμάτων ἢ προκαλοῦν ἀπόθεσιν σημαντικῶν ἐπιφανειακῶν στρωμάτων, τοὐναντίον οἱ *ἐδαφολογικαὶ* χάρται προσπαθοῦν νὰ ἀναπαραστήσουν τὴν ἐπιφανειακὴν ἀποσάθρωσιν. Τούτου ἕνεκα οἱ χάρται οὗτοι πρέπει νὰ κατασκευάζωνται ἰδιαιτέρως ἐπὶ τοπογραφικῶν χαρτῶν καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν λεπτομερῶν γεωλογικῶν τοιούτων, διότι πάντοτε ἐπέρχεται βλάβη εἰς τὴν κυρίαν γεωλογικὴν ἀπεικόνισιν, καὶ ἐλαττώνεται ἡ γεωλογικὴ χρησιμότης τῶν καθ' αὑτὸ γεωλογικῶν χαρτῶν. Οἱ ἐδαφολογικοὶ χάρται συντάσσονται ὑπὸ διαφόρους κλίμακας, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας καὶ τῶν δι' αὐτῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν. Οὕτω διὰ τὴν χαρτογράφησιν ὁλοκλήρων πολιτειῶν ἡ χρησιμοποιηθησομένη κλῖμαξ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν 1: 25.000· καὶ τοῦτο ἕνεκα πρακτικῶν λόγων. Τοὐναντίον διὰ τὰς ἐδαφικὰς καλλιεργείας, ἀναλόγως τῶν ἐδαφῶν καὶ τῆς κλίμακος τῆς καλλιεργείας, κατασκευάζονται οἱ χάρται ὑπὸ κλίμακας 1: 10000, 1: 5000, 1: 2000 καὶ μάλιστα καὶ 1: 500. Κατὰ κανόνα ὡς τοπογραφικὸν ὑπόβαθρον χρησιμοποιοῦνται ἢ προϋπάρχοντες τοπογραφικοὶ χάρται ἢ καὶ οἱ κτηματολογικοὶ τοιοῦτοι, κ.λ.π. Οἱ ἐδαφολογικοὶ χάρται πρέπει νὰ παρουσιάζουν τὴν γεωμορφολογικὴν διαμόρφωσιν τῆς περιοχῆς, συνεπῶς πρέπει νὰ περιλαμβάνουν ἰσοϋψεῖς καμπύλας. Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειώνουν ἑκάστην οὐσιώδη μεταβολὴν τοῦ ἐδάφους, καὶ συγχρόνως νὰ παρέχουν ἔν τινι μέτρῳ τοὐλάχιστον εἰκόνα τῶν ὑδρολογικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ὑπογείου ἐδαφικοῦ ὕδατος. Εἰς τοὺς χάρτας τούτους ἡ μεγάλη κλῖμαξ εἶναι ἀπαραίτητος, διότι, ὅπως λέγει ὁ Fournier, πρέπει εἰς αὐτοὺς ὁ καλλιεργητὴς νὰ διακρίνῃ τὸν ἀγρόν του ἢ τοὐλάχιστον τὴν περιοχήν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται οὗτος.

Εἰς τὰ διάφορα κράτη αἱ χρησιμοποιούμεναι μέθοδοι πρὸς κατασκευὴν ἐδαφολογικῶν χαρτῶν διαφέρουν πολὺ ἀλλήλων. Καὶ τοῦτο διότι δὲν ἐπεκράτησεν ἀκόμη ταυτότης ἰδεῶν μεταξὺ τῶν ἐδαφολόγων, διὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐδαφῶν καὶ τὰς διαφόρους κατηγορίας τούτων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ σημειωθοῦν εἰς ἕνα χάρτην. Μέχρι τοῦδε ἔχουν ἐκδώσει τοιούτους διαφέροντας ἀλλήλων ἐδαφολογικοὺς χάρτας αἱ γεωλογικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς Βυρτεμβέργης, τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Ἔσσης, τῆς Πρωσσίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κ.τ.λ. Ἐπίσης ἔχουν ἐκδοθῆ καὶ ἐδαφολογικοὶ χάρται τμήματος τῆς Βοημίας (ὑπὸ τοῦ Κοπέσκυ), ἐν Γαλλίᾳ, Οὑγγαρίᾳ, Ρωσίᾳ, Ρουμανίᾳ, κ.λ.π. ἐπὶ διαφορετικῶν βάσεων ἕκαστος.

Ἄλλοι ἐκ τῶν ἐδαφολογικῶν τούτων χαρτῶν διακρίνουν τὰ ἐδάφη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ταξινομήσεώς των εἰς ἀμμώδη, πηλώδη, μαργαϊκά, ἀσβεστώδη, ἀργιλλώδη καὶ χουμώδη, σημειοῦνται δ' ἐπίσης ἐπ' αὐτῶν καὶ ὅλοι οἱ εἰδικοὶ πετρογραφικοὶ συνδυασμοί, ὡς π. χ. ἡ τύρφη, τὰ ἐπανθήματα τοῦ σιδήρου κλπ. Τοὐναντίον τὰ ἀνατολικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἐβάσισαν σχεδὸν ὅλους τοὺς γενικοὺς ἐδαφολογικοὺς χάρτας των ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῆς διαμορφώσεως τῶν ἐδαφῶν. Ἡ ἐδαφολογικὴ χαρτογράφησις βασίζεται ἐπὶ τῶν πορισμάτων, τὰ ὁποῖα δίδουν αἱ ἔρευναι δειγμάτων, λαμβανομένων ἐκ τῶν ἐδαφῶν διὰ διατρήσεων βάθους μέχρι δύο μέτρων. Ἂν τὸ ἄμεσον ὑπέδαφος ἀποτελεῖται ἐξ ἄλλου ὑλικοῦ, σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰς τὴν θέσιν τῆς γεωτρήσεως ἡ σχετικὴ ποικιλία τοῦ ὑλικοῦ τοῦ ὑπεδάφους καὶ τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἀπαντᾶται.

Ἡ σημασία τῶν ἐδαφολογικῶν χαρτῶν εἶναι μεγίστη. Οἱ χάρται οὗτοι εἶναι οἱ πίνακες ἀπογραφῆς τοῦ ἐδαφικοῦ φυσικοῦ πλούτου μιᾶς χώρας. Εἶναι ὄργανα ἀποτελεσματικὰ διὰ τοὺς ἀγρονόμους καὶ τοὺς εἰδικοὺς εἰς τὰς γεωργικάς των ἐπιχειρήσεις, εἰς τὴν ἀγροτικὴν μεταρρύθμισιν, εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν φόρων καὶ γενικῶς εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Δεικνύουν τὰς δυνατότητας καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, τὴν κατάλληλον ἐκχέρσωσιν τῶν νέων ἐδαφῶν καὶ τὴν ἐπιτυχῆ χρησιμοποίησίν των διὰ τὴν γεωργικὴν βιομηχανίαν (γεωργίαν, ἀμπελουργίαν, βιομηχανικὰ φυτά, ὀπωροφόρα, δασοκομίαν κτλ.). Ὁ ἐδαφολογικὸς χάρτης δεικνύει τὰς ἀνωμαλίας τῆς γεωργίας εἰς μίαν χώραν, εἴτε αὗται προέρχονται ἐκ τῆς γῆς, εἴτε ὀφείλονται εἰς τὸ κλῖμα, ἢ τέλος εἰς τὰς ἐργατικὰς δυνάμεις (ἄνθρωπον, μεθόδους ἐργασίας, γεωργικὴν ἀπογραφήν, τὰς σπορὰς κτλ). Ὁ ἐπιστημονικός των σκοπὸς εἶναι νὰ ἀναπαρασταθῇ τὸ ἔδαφος κατὰ τὴν ἐσωτερικήν του μελέτην, ὡς τὸ στοιχεῖον τῆς γῆς καὶ ὡς ὁ πλέον ἐνδιαφέρων σχηματισμὸς τῆς ἐδαφοσφαίρας (πεδιοσφαίρας), ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀναζήτησις τῶν σχέσεων τοῦ ἐδάφους μὲ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς γῆς, ὡς π. χ. τὴν τοπογραφικὴν διαμόρφωσιν, τὸ κλῖμα, τὴν φυτείαν καὶ τὰ ζῷα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, κτλ., καὶ ἡ κατάδειξις τῶν ἀμοιβαίων ἐπιδράσεών των.

Πρακτικαί των ἐφαρμογαὶ εἶναι: α') Ἡ γεωργικὴ ἐφαρμογή. Οἱ χάρται οὗτοι βοηθοῦν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν σχέσεων καὶ τὴν παραβολὴν τῆς γεωργίας μιᾶς περιοχῆς μὲ τὴν γεωργίαν ἄλλων περιοχῶν ὁμοίων ἐδαφῶν, εἰς τὴν μεγίστην χρησιμοποίησιν τῶν ἐδαφῶν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποιότητος, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πλέον οἰκονομικὴν καὶ εὐκολωτέραν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς διὰ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς τῶν καλλιεργειῶν, διὰ προσμίξεων λιπασμάτων καταλλήλων, δι' ἀρδεύσεων, ἀποξηράνσεων κ. τ. λ. Οἱ χάρται, μαζὶ μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῶν πειραματικῶν σταθμῶν, ὑποδεικνύουν τὰς καλυτέρας καλλιεργείας διὰ τοὺς διαφόρους τύπους ἐδαφῶν. Τούτων ἕνεκα εἷς χάρτης ἐδαφολογικὸς πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τοιοῦτον τρόπον κατεσκευασμένος, ὥστε ὁ κτηματίας, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἀγοράσῃ μίαν ἔκτασιν γῆς, νὰ μὴ δύναται νὰ ἀποφύγῃ ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν συμβουλευθῇ. Πρέπει ἐπίσης νὰ εἶναι ὄργανον χρήσιμον καὶ διὰ τοὺς τραπεζίτας, τὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας καὶ γενικῶς διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας τῆς γῆς. β') Οἱ ἐδαφολογικοὶ χάρται δύνανται νὰ ἔχουν ἐπίσης καὶ ἄλλας ἐφαρμογάς· ἐφαρμογὴ π. χ. οἰκονομικῆς καὶ οἰκονομολογικῆς σημασίας εἶναι ἡ λογικὴ ἐκτίμησις τῶν τιμῶν τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ κατανομὴ τῶν φόρων. Διὰ τὰ βιομηχανικὰ ζητήματα, εἷς χάρτης ἐδαφολογικὸς δύναται νὰ εἶναι χρήσιμος π. χ. διὰ νὰ προμηθεύῃ τὰς πρώτας ὕλας εἰς μέγαν ἀριθμὸν βιομηχανιῶν (σιμέντων, πορσελλάνην, τοῦβλα, ἀγγειοπλαστικήν, ἄσβεστον, ἐμμέσως δὲ σακχάρεως, λιπασμάτων, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν κτλ.). Καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν παρέχει πολυτίμους βοηθείας εἰς τὰς ἀναζητήσεις ὑδάτων ἀρδεύσεως, ἀποξήρανσιν ὑγρῶν περιοχῶν, ἐξυγίανσιν πόλεων καὶ ἀνθρωπίνων συνοικισμῶν, κτλ. γ') Εἰς τὰς γεωργικὰς χώρας μὲ μεγάλον ἀγροτικὸν πληθυσμόν, ὅπου ὑφίσταται ζήτημα ἀγροτικόν, οἱ ἐδαφολογικοὶ χάρται δύνανται νὰ εἶναι μεγίστης χρησιμότητος. Εἰς πλείστας χώρας, ὡς τὴν Ρωσίαν, Πολωνίαν κτλ., ὅπου ἔκαμαν τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν εἰς τοὺς χωρικοὺς χωρὶς καμμίαν προετοιμασίαν, χωρὶς ἀπογραφικὸν πίνακα τοῦ ἐδάφους, χωρὶς ἐδαφολογικοὺς χάρτας, ὅπου προέβησαν εἰς μεγάλας ἀγροτικὰς μεταρρυθμίσεις, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διένειμον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ χωρικὸς ἐλάμβανε, διεπράχθησαν πολλὰ σφάλματα. Εἰς τινας χώρας ἡ ἀγροτικὴ μεταρρύθμισις ὑπῆρξεν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ καταστροφή, ἡ ὁποία οὐ μόνον ἠδύνατο νὰ προληφθῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ μετατραπῇ εἰς ἔργον

Digitized by Google

εὐτυχίας, ἐὰν ὑπῆρχον ἐδαφολογικαὶ μελέται. Ἵνα δ' οἱ ἐδαφολογικοὶ χάρται ἀποδίδουν τὸ ὅλον τῆς ὠφελείας των, πρέπει νὰ μὴ εἶναι ἀντικείμενα πολυτελείας, προωρισμένα μόνον διὰ τοὺς καθηγητὰς καὶ τοὺς γεωπόνους ἐπιστήμονας, ἀλλὰ πρωτίστως νὰ εἶναι προσιτοὶ εἰς πάντας καὶ εἰς τὰς χεῖρας πάντων. Ἡ σύνταξις τῶν ἐδαφολογικῶν χαρτῶν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ δὴ διὰ τὴν πρακτικὴν ἐδαφολογίαν, ἕκαστον δὲ κράτος ὀφείλει νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν χαρτογράφησιν τῶν ἐδαφῶν τῆς χώρας του.

Χάρται γεωργικῆς ἀποδόσεως καὶ ἐπιδόσεως. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐδαφολογικῶν χαρτῶν κατασκευάζονται ἐπίσης πολλαχοῦ καὶ *χάρται γεωργικῆς ἀποδόσεως*, ὡς καὶ *χάρται γεωργικῆς ἐπιδόσεως (ἱκανότητος)*. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐνέχουν ἐξαιρετικὴν οἰκονομικὴν σημασίαν, διότι παριστῶσι τὴν γεωργικὴν ἢ τὴν δασολογικὴν ἀξίαν ἑνὸς ἐδάφους ἐπὶ τῇ βάσει λεπτομερῶν ἐδαφολογικῶν ἐρευνῶν, τοιουτοτρόπως δ' ὁ ἀγρονόμος, ὁ γεωργὸς καὶ ὁ δασολόγος προσανατολίζονται ἀμέσως ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ δώσουν εἰς τὴν καλλιέργειαν ὡρισμένης περιοχῆς. Ἡ κατασκευὴ χάρτου γεωργικῆς ἐπιδόσεως εἶναι ἀρκετὰ πολύπλοκος. Κατὰ πρῶτον διὰ τὰς λεπτομερεῖς ἐδαφολογικὰς ἐρεύνας εἶναι ἀπαραίτητος εἷς καλὸς τοπογραφικὸς χάρτης ὡς ὑπόβαθρον, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ δύναταί τις ἀμέσως νὰ ἀναγνωρίζῃ τὰ ὕψη τῶν διαφόρων θέσεων, κλίσεις ἐπιφανείας τῆς γῆς κλπ.. Αἱ ἔρευναι πρέπει νὰ διακριθοῦν ὡς ἑξῆς: α') Ἔρευναι ἐπὶ τοῦ πεδίου. Κατασκευὴ τῆς διατομῆς τοῦ ἐδάφους. Καθορισμὸς τῶν διαφόρων στρωμάτων τοῦ ἐδάφους, τὰ ὁποῖα διαφέρουν κατὰ τὴν σύστασιν, τὸ χρῶμα κτλ., καὶ προσδιορισμὸς τοῦ πάχους των. Ἐπίσης προσδιορισμὸς κατὰ τὸ δυνατὸν τῆς ὑπογείου ἐπιφανειακῆς στάθμης τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. β') Ἔρευναι εἰς ἐδάφη, τὰ ὁποῖα οὐδεμίαν μεταβολὴν τῆς ἀρχικῆς στρώσεώς των ἔχουσιν ὑποστῆ. Λῆψις διὰ καταλλήλων συσκευῶν δειγμάτων καὶ δὴ κεχωρισμένως δι' ἕκαστον στρῶμα ἐδάφους. Προσδιορισμὸς εἰς ἕκαστον στρῶμα τῆς ὑδροχωρητικότητός του (περιεκτικότητος εἰς ὕδωρ) καὶ τῆς ὑδροπερατότητός του· ἐπίσης τοῦ ὄγκου τῶν κενῶν χώρων τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς μονίμου ἀεροχωρητικότητός του. γ') Μηχανικὴ ἀνάλυσις ἑκάστου στρώματος ἐδάφους· καὶ δ') Χημικὴ ἀνάλυσις καὶ ἐξέτασις ἑκάστου στρώματος. Εἰδικώτερον, προσδιορισμὸς τῆς εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον περιεκτικότητος, ὡς καὶ τοῦ συνολικῶς περιεχομένου ἀσβεστίου. Προσδιορισμὸς τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ τοῦ χούμου, ὡς καὶ τοῦ καλίου, φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ ἀζώτου εἰς ἐδάφη φέροντα ἐδαφικὴν ὑγρασίαν (καὶ δὴ τόσον εἰς τὸ ἔδαφος ὅσον καὶ εἰς τὸ ὑπέδαφος). Ὅταν αἱ ἀνωτέρω ἔρευναι διεξαχθοῦν καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν σημειωθοῦν συστηματικῶς εἰς τὸν τοπογραφικὸν χάρτην, τότε ὁ οὕτω πως καταρτισθησόμενος χάρτης γεωργικῆς ἐπιδόσεως θὰ παρέχῃ τὰ μέσα, ὥστε νὰ διαγιγνώσκηται ἡ γεωργικὴ ἱκανότης τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ βελτιώνηται ἐν ἀνάγκῃ καταλλήλως.

Χάρται ἐδαφολογικοὶ-γεωπονικοί. Εἰς τὴν τετάρτην διεθνῆ συνδιάσκεψιν τῶν ἐδαφολόγων, τὴν συνελθοῦσαν ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1924, ὁ ἐκ Δάντσιγ καθηγητὴς Στρέμμε παρουσίασεν ἕνα νέον χάρτην ἐδαφολογικὸν-γεωπονικόν, συνταχθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ μιᾶς καλλιεργουμένης περιοχῆς τῆς πατρίδος του καὶ προέτεινεν, ὅπως συντάσσωνται καὶ τοιοῦτοι πρακτικωτάτης σημασίας χάρται. Ὁ χάρτης τοῦ Στρέμμε χαρακτηρίζει δι' ἰδιαιτέρων συμβόλων καὶ χρωμάτων τὰ διάφορα πετρογραφικῶς καθορισθέντα εἴδη τοῦ ἐδάφους τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῆς (π. χ. ἔδαφος, ἄμμος ἢ ἀμμοπηλός, κ.τ.λ.) Συγχρόνως διὰ διατηρήσεων εἰς ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερα σημεῖα τῆς περιοχῆς καὶ ἐξετάσεως τῶν οὕτω ληφθέντων δειγμάτων καθωρίσθησαν καὶ ἐσημειώθησαν ὑπὸ τοῦ Στρέμμε διὰ συμβολικῶν παραστάσεων εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ χάρτου του, τὸ πάχος τοῦ *συσπειρωμένου* ἐδάφους, ἡ εἰς ἄσβεστον, ὕδωρ, ἄργιλλον καὶ ἄμμον περιεκτικότης, ὁ ἱστὸς καὶ ἡ τοπικὴ θέσις τοῦ ἐδάφους (οὐχὶ εὐνοϊκή, καλή, κτλ.), ἡ ὑπὸ τοῦ ἀέρος διαπερατότης τοῦ ἐδάφους (κακή, μέση, κτλ.), ἡ περιεκτικότης εἰς ὀξείδια σιδήρου (Eisenrost), τὸ ὑπέδαφος (π. χ. ἂν εἶναι βλαβερόν, δηλητηριάζον, ἀβλαβές, ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ βελτιωθῇ κτλ.), ἡ κατάστασις τοῦ ἐδάφους εἰς λιπάσματα.

Γενικοὶ ἐδαφολογικοὶ χάρται τῶν ἠπείρων. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω χαρτῶν ἐκρίθη ἐπίσης σκόπιμον ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐδαφολογικῶν συνεδρίων, ὅπως συνταχθῶσι καὶ χάρται γενικοὶ ἐδαφολογικοὶ τῶν διαφόρων ἠπείρων. Οὕτως ἡ ἐν Ρώμῃ συνελθοῦσα τετάρτη διεθνὴς διάσκεψις τῶν ἐδαφολόγων ὥρισε διευθύνουσας ἐπιτροπὰς διὰ τὴν σύνταξιν τοιούτων χαρτῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ἐκ τούτων ἡ ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης ἐπιτροπὴ—τῆς ὁποίας μετέχει καὶ ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ προϊσταμένου τῆς Γεωλογικῆς Ὑπηρεσίας Γ. Γεωργαλᾶ—συνετάξε καὶ ἐξέδωκεν ἤδη, τῷ 1927, ἐπιμελείᾳ τοῦ καθηγητοῦ Στρέμμε, τὸν πρῶτον γενικὸν ἐδαφολογικὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης ὑπὸ κλίμακα 1:10.000.000, ἑτοιμάζει δὲ καὶ νέον λεπτομερέστερον τοιοῦτον ὑπὸ κλίμακα 1:2.500.000.

Γ.Κ.Γ.—Γ.Κ.Κ.

ἐδαφομεταρρυθμισταὶ (οἱ) *[Οἰκονομ.]*. Οἱ ὀπαδοὶ καὶ φορεῖς μιᾶς ὡρισμένης κοινωνικοοικονομικῆς ἰδεολογίας, ἥτις διὰ διαφόρων μέσων ἐπιδιώκει τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἰδίᾳ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας. Ἡ ἰδιάζουσα μονοπωλιακὴ καὶ ὡς τούτου προνομιοῦχος φύσις τοῦ ἐδάφους ἐδημιούργησεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ μίαν προφανῆ ἀνισότητα μεταξὺ τῶν διαφόρων τάξεων, τῶν γαιοκτημόνων καὶ μή, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ ὑποστήριξιν ὡρισμένων μεταρρυθμιστικῶν κατευθύνσεων, τῶν ὁποίων ὁ ἀπώτερος σκοπὸς συνίσταται εἰς μίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ριζικὴν μεταβολὴν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Αἱ κατευθύνσεις αὗται δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας ὅλως διαφόρου συνθέσεως: α') τῶν σοσιαλιστῶν ἐδαφομεταρρυθμιστῶν, καὶ β') τῶν ἐδαφομεταρρυθμιστῶν ὑπὸ τὴν στενὴν καὶ κυρίαν ἔννοιαν τοῦ ὅρου τούτου.

Οἱ σοσιαλισταὶ ἐδαφομεταρρυθμισταί. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς κινήσεως ταύτης εἶναι ἐκ πεποιθήσεως σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν. Οὗτοι ἀπαρνοῦνται ὁλόκληρον τὸ σύγχρονον οἰκονομικὸν σύστημα καὶ ἐπιδιώκουν τὴν ὁλοσχερῆ κατάργησιν τῆς ἀστικῆς ἰδιοκτησίας. Εἰς τὴν ἔγγειον ἰδίᾳ ἰδιοκτησίαν διαβλέπουν οὗτοι τὴν μεγαλυτέραν κοινωνικὴν ἀδικίαν εἰς βάρος τῆς ὁλότητος ἐπ' ὠφελείᾳ ἐλαχίστων μόνον προνομιούχων ἀτόμων, δι' ὃ καὶ ἐπιθυμοῦν τὴν ἐξ ἴσου κατανομὴν τῶν ἐκ τοῦ μονοπωλιακοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἐδάφους, προερχομένων οἰκονομικῶν ὠφελημάτων. Οἱ διαπρεπέστεροι ἀντιπρόσωποι τῆς σοσιαλιστικῆς ταύτης κατευθύνσεως εἶναι ὁ Θωμᾶς Spence καὶ ὁ O' Brien. Ὁ Spence εἰς μίαν διάλεξίν του, ἥτις ἀργότερον (1882) ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «The nationalisation, of the land», διεκήρυξε τὴν ἰδέαν τῆς ἰσότητος τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τῆς σκέψεως κυρίως ὁρμώμενος, ὅτι ὅπως οἱ κατοικοῦντες μίαν χώραν ἄνθρωποι ἔχουν τὸ ἀναφαίρετον καὶ ἀναλλοίωτον δικαίωμα τῆς ὑπάρξεώς των, καθ' ὅμοιον τρόπον ἔχουν καὶ δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθησαν καὶ κατοικοῦσιν. Ἡ παράνομος ἰδιοποίησις τοῦ ἐδάφους ὑπὸ ὀλίγων προνομιούχων εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς δυστυχίας τῶν μεγάλων μαζῶν, καὶ ἰδίᾳ ἐργατικῶν. Διὰ τοῦτο τὸ ἔδαφος ἔδει ν' ἀνήκῃ κανονικῶς εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας (parish), εἰς τὰς ὁποίας καὶ ὀφείλει νὰ μεταβιβασθῇ, εἰς τρόπον ὥστε πάντες νὰ ἔχουν ἐξ ἴσου τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως τοῦ ἐδάφους. Οἱ ὀπαδοὶ καὶ μαθηταὶ τοῦ Spence συνέπηξαν τὴν «Ἕνωσιν τῶν σπενσικῶν φιλανθρώπων», ἥτις κατέστη γνωστὴ διὰ τῆς δράσεώς της κατὰ τὸ ἔτος 1816 πρὸς βιαίαν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος καὶ εἰσαγωγὴν τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας. Τὰς αὐτὰς μὲ τὸν Spence ἰδέας ἐξωτερίκευσε καὶ ὁ O'Brien εἰς τὸ πολὺ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθὲν ἔργον του «The Rise, Progress and Phases of human slavery». Ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς καταπολεμεῖ τὴν ἰδιωτικὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ὁλόκληρος ἡ κοινωνικὴ ἐξαθλίωσις καὶ κατάπτωσις. Ἀμφότεροι, τόσον ὁ Spence ὅσον καὶ ὁ O'Brien, ἐπεδίωκον διὰ τῆς ἄρσεως τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας τὴν ἔναρξιν τῆς ἐφαρμογῆς ὁλοκλήρου σοσιαλιστικοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὴν ἀνατροπὴν ὁλοκλήρου τοῦ κρατοῦντος οἰκονομικοῦ συστήματος διὰ τῆς ὁλοσχεροῦς καταργήσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας ἐν γένει. Ἡ κοινωνικὴ εὐστάθεια καὶ ἰσορροπία θὰ ἐπήρχετο κατόπιν διὰ μιᾶς ριζικῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἥτις θὰ ἐξησφάλιζεν εἰς τὸ ἄτομον τὴν ἀπεριόριστον οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Μία ἄλλη ὁμὰς σοσιαλιστῶν ἐδαφομεταρρυθμιστῶν, τῆς ὁποίας ἡγεῖτο ὁ A. R. Wallace, παρουσίαζε μᾶλλον ἀγροτικοσοσιαλιστικὸν χαρακτῆρα. Αὕτη ἀνεγνώριζε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς διατηρήσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ συγχρόνου κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος, δὲν παρεδέχετο ὅμως τὴν ἰδιοκτησίαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἥτις ὠφέλει μὲν ὀλίγους μὴ ἐργαζομένους, ἐπέδρα ὅμως καταστρεπτικῶς ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἀποσυνθετικῶς ἐπὶ ὅλων τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Διὰ τῆς *ἐθνικοποιήσεως* τοῦ ἐδάφους θὰ ἀπεφεύγοντο τὰ ὀλέθρια ταῦτα ἀποτελέσματα τοῦ ἐδαφικοῦ μονοπωλίου καὶ θὰ ἐξησφαλίζετο ἓν λογικὸν καὶ ἴσον δι' ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας μερίδιον.

Τὰς ἰδέας του ταύτας διετύπωσεν ὁ Wallace εἰς τὸ ἐν ἔτει 1882 ἐκδοθὲν βιβλίον του «Land Nationalisation, its necessary and its aims», διὰ τὴν ἄμεσον ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων ἵδρυσε καὶ τὴν «Land Nationalisation Society» (1881) μὲ τακτικὸν δημοσιογραφικὸν ὄργανον τὸ «Land and Labour». Τὰς αὐτὰς ἄκρως ριζοσπαστικὰς ἀντιλήψεις εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὸν Σκῶτον συγγραφέα Ogilvie, οὗτινος τὸ ἔργον «An Essay on the right of property land» ἐδημοσιεύθη ὁλόκληρον ἑκατονταετίαν πρὸ τῆς ὑπὸ τὸν Wallace κινήσεως.

Ἐδαφομεταρρυθμισταὶ ὑπὸ τὴν κυρίαν ἔννοιαν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀναφερθέντας ἀντιπροσώπους τῆς σοσιαλιστικῆς ἐδαφομεταρρυθμιστικῆς ἰδεολογίας, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκον τὴν κατάργησιν ἢ τῆς ἰδιοκτησίας ἐν γένει ἢ μόνον τῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοιαύτης, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐδαφομεταρρυθμισταὶ οὐδόλως ἔθιγον τὸν θεσμὸν τῆς ἀστικῆς ἢ ἀγροτικῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας. Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἀντετίθεντο πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐπεθύμουν τὴν παγίωσίν του, πλὴν ὅμως ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς παροχῆς ἱκανῶν ἐγγυήσεων διὰ μίαν κοινωνικῶς καὶ οἰκονομικῶς δικαιοτέραν χρῆσιν τοῦ ἐδάφους. Δὲν ἐμέμφοντο τὸν θεσμὸν τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας, κατέκρινον ὅμως τὸ προνόμιον ὡρισμένων μόνον ἀτόμων νὰ εἰσπράττουν τὰς ἄνευ ἐργασίας πραγματοποιουμένας προσόδους τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἐγγείου ράντας. Ἠκολούθουν ὅθεν τὴν ἀρχήν: Πᾶν ὅ,τι ἕκαστος αποκτᾷ διὰ τῆς ἰδίας του ἐργασίας καὶ τῶν κεφαλαίων του δέον καὶ νὰ τοῦ ἀνήκῃ, ὄχι ὅμως ὅ,τι ἕκαστος ἀπολαμβάνει ἄνευ οἱασδήποτε ἰδικῆς του συμβολῆς, ἁπλῶς καὶ μόνον λόγῳ τῆς αὐτομάτου αὐξήσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἐδάφους. Πατὴρ τῆς οἰκονομικῶς δικαιολογουμένης ἰδεολογίας ταύτης ὑπῆρξεν ὁ κλασσικὸς David Ricardo, ὅστις ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἔγγειος ράντα δὲν εἶναι γενικὴ πρόσοδος πάσης ἐγγείου ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ μόνον ὡρισμένων ἰδιαιτέρως εὐφόρων ἐδαφῶν καὶ ἐξ αἰτίας ὡρισμένων οἰκονομικῶν συνθηκῶν. Ἡ συνεχής, τουτέστιν, αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ προκαλεῖ ἀνάλογον αὔξησιν τῆς ζητήσεως τῶν δημητριακῶν. Ἡ προσφορὰ ὅμως αὐτῶν δύναται τότε μόνον ν' ἀνταποκριθῇ πλήρως εἰς τὴν ηὐξημένην ζήτησιν, ὅταν χρησιμοποιηθῶσιν ἀγονώτερα ἐδάφη τῶν ἤδη καλλιεργουμένων. Διὰ τῆς καλλιεργείας ταύτης ἐπέρχεται αὔξησις τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπερτίμησις τῶν παραγομένων εἰδῶν, ἥτις συνεπιφέρει αὔξησιν τῆς ἐγγείου ράντας διὰ τοὺς δι' ὀλιγωτέρων ἐξόδων καλλιεργοῦντας κατόχους τῶν εὐφορωτέρων ἐδαφῶν. Ἡ ἔγγειος ὅθεν ράντα εἶναι μία ἀδικαιολόγητος μονοπωλιακὴ πρόσοδος, ἥτις ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς εἰδικὰς φυσικὰς συνθήκας παραγωγῆς, ἰδίᾳ εἰς τὴν σπάνιν τοῦ ἐδάφους καὶ ὄχι εἰς τὴν μεταβολὴν προσωπικῆς ἐργασίας ἢ κεφαλαίων τοῦ ἀπολαμβάνοντος αὐτήν. Ὁ σπουδαιότερος ἐκπρόσωπος τῆς κατευθύνσεως ταύτης ὑπῆρξεν ὁ John Stuart Mill, ὅστις ἀνέπτυξε τὰς ἰδέας του ταύτας εἰς τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1848 ἐκδοθὲν ἔργον του «Principles of political economy». Εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς ἀδικαιολογήτου ράντας ὁ Mill συνιστᾷ τὴν ἐπιβολὴν βαρείας φορολογίας, ἴσης πρὸς ὁλόκληρον τὸ «unearned increment» τοῦ εἰσοδηματίου.

Αἱ ἰδέαι τοῦ Mill ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρία τῶν διδασκαλιῶν ὅλων τῶν μετ' αὐτὸν νεωτέρων καὶ συγχρόνων ἐδαφομεταρρυθμιστῶν, τὴν ἰσχυροτέραν ὅμως ἐξέλιξιν ἔλαβον ἐν Ἀμερικῇ χάρις εἰς τὸν Henry George. Εἰς τὸ ἔργον του «Progress and Poverty» προσπαθεῖ νὰ ἐξεύρῃ καὶ ἀναλύσῃ τὰ βαθύτερα αἴτια τῆς προϊούσης ἐξαθλιώσεως τῶν ἐργατικῶν μαζῶν παρὰ τὴν ὁλονὲν σημειουμένην οἰκονομικὴν πρόοδον τῶν λαῶν, τονίζει δὲ τὴν ὑφισταμένην ἰσχυρὰν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ ἐργατικοῦ ἡμερομισθίου ἀφ' ἑνός, τὸ ὁποῖον διαρκῶς μειοῦται καὶ τείνει νὰ φθάσῃ τὸ ἐλάχιστον ὅριον τῶν φυσιολογικῶν ἀναγκῶν, καὶ τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ ἐργάτου ἀφ' ἑτέρου, ἥτις βαίνει διαρκῶς αὔξουσα. Ἀποδίδει δὲ τὸ αἴτιον τῆς δυσαρμονίας ταύτης ὄχι ὡς ὁ Malthus εἰς τὴν δυσανάλογον αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν ὑπὸ τῆς γῆς παρεχομένων μέσων διατροφῆς, ἀλλὰ εἰς τὴν ὑφισταμένην κοινωνικὴν ἀδικίαν ἀκριβῶς εἰς βάρος τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ. Ἡ φύσις δὲν εἶναι ὀκνηρὰ εἰς τὴν παροχὴν τῶν ἀναγκαιούντων πρὸς τὸ ζῆν ἀγαθῶν, καθότι αὕτη δύναται δι' ἐντατικῆς καὶ συστηματικῆς καλλιεργείας ν' ἀποδώσῃ ἀπείρως περισσότερα τῶν παρ' αὐτῆς σήμερον προσφερομένων, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὅ,τι σήμερον ἀποδίδει θὰ ἐπήρκει πλήρως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Πλὴν ὅμως ἡ διανομὴ τῶν προϊόντων αὐτῆς γίνεται κατὰ τρόπον ἄδικον καὶ ἀντικανονικόν, ἐπ' ὠφελείᾳ ὀλίγων προνομιούχων γαιοκτημόνων μὴ ἐργαζομένων, εἰς βάρος τῆς ὁλότητος τῶν πράγματι παραγωγικῶς ἐργαζομένων. Ἀκολουθῶν δὲ τὴν ἤδη ἐκτεθεῖσαν θεωρίαν τοῦ Ricardo συμπεραίνει οὗτος, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἡμερομίσθιον δὲν καταβάλλεται ἐκ τοῦ πραγματικοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἐγγείου ράντας ἀπομένοντος ὑπολοίπου, ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἐργάτου οὐδέποτε θ' αὐξήσῃ ἐφ' ὅσον μόνον ἡ ἔγγειος ράντα παρακολουθεῖ κατὰ βῆμα τὴν αὔξησιν τῶν προσόδων τοῦ ἐδάφους. Ἀκόμη καὶ τὰς οἰκονομικὰς κρίσεις καὶ τὴν ἀνεργίαν ἀποδίδει ὁ H. George εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐγγείου ράντας. Διότι πάντες, οἱ λόγῳ τῆς κρίσεως ἄνευ ἐργασίας παραμένοντες ἄνθρωποι, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσιν, ἐὰν ἡ ἔγγειος ράντα δὲν παρημπόδιζε τὴν καλλιέργειαν νέων ἀγονωτέρων ἐδαφῶν. Διὰ τοῦτο, ὡς μόνον ἀντιφάρμακον ἐναντίον ὅλων αὐτῶν τῶν σήμερον κακῶς ἐχόντων ὁ George προτείνει τὴν κατάργησιν τῆς ἐγγείου ράντας τῶν

Digitized by Google

γαιοκτημόνων. Ὡς νόμιμος βάσις τοῦ γενικοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας δύναται νὰ διατηρηθῇ μόνον τὸ δικαίωμα τῆς πλήρους ἐξουσίας ἐπὶ τῶν καρπῶν τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τοῦ ἀτόμου. Τὸ ἔδαφος δὲν δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ μεταξὺ αὐτῶν, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ ἓν δῶρον τῆς θείας προνοίας πρὸς κοινὴν χρῆσιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἡ κατάργησις ὅθεν τῆς ἐγγείου ράντας δὲν προϋποθέτει καὶ τὴν κατάργησιν τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ μόνον τῆς ἐκ μέρους τοῦ κράτους ἀφαίρεσιν τῆς πρώτης ἐκ τῶν νεμομένων σήμερον αὐτὴν γαιοκτημόνων, δι' ἑνὸς μοναδικοῦ φόρου (single-tax). Αἱ ἰδέαι αὗται τοῦ H. George προπαγανδισθεῖσαι ἐντατικῶς διεδόθησαν εἰς ὁλόκληρον τὸν νέον κόσμον καὶ προσείλκυσαν τὴν συμπάθειαν ὅλων τῶν ἐργαζομένων λαῶν. Πολιτικαὶ μερίδες συμπεριέλαβον αὐτὰς εἰς τὸ πρόγραμμά των, πολυάριθμοι ἱδρύθησαν ὀργανώσεις εἰς ὅλας τὰς πολιτείας, συσπειρωθεῖσαι τελικῶς ὑπὸ τὰς δύο κεντρικὰς ἑνώσεις, τὴν «American Federation of Labor» καὶ τὴν «N. York Central Labor-Union».

Ἡ διάδοσις τῶν ἐδαφομεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πρωτεργάτου αὐτῶν J. St. Mill, ὅστις μετὰ τῶν H. Fawcett, Ch. Dilke, Taylor καὶ ἄλλων ἵδρυσε τῷ 1870 τὴν «Land-Tenure-Reform-Association» (L.T.R.A.). Τὸ ἔργον τοῦ Mill, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Wallace βασισθείσης «Land Nationalisation Society». Αὕτη κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν δρᾶσίν της καὶ ἐντὸς τοῦ κοινοβουλίου, χάρις εἰς τὴν μεταρρυθμιστικὴν κοινοβουλευτικὴν ὁμάδα (Public Landownership parliamentary Council), ἥτις ἐσχηματίσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡς ἡ ἑταιρεία βάσεων. Ἐκ παραλλήλου ὁμὰς φίλων καὶ ὀπαδῶν τοῦ H. George συνέστησεν ἐν Λονδίνῳ τὴν «Land Reform-Union» (1883), ἥτις μετὰ ἓν ἔτος μετεσχηματίσθη εἰς τὴν «English Land Restauration League», τῆς ὁποίας τὸ πρόγραμμα ἦτο: Ὁλοσχερὴς κατάργησις τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (Abolition of landlordism), ἡ δὲ ἀρχικὴ μέθοδος: ἡ διὰ βαρείας φορολογίας δήμευσις τῆς ἐγγείου ράντας (ἐτησία ἀξία τοῦ ἐδάφους) καὶ ἡ κατάργησις ὅλων τῶν ἄλλων φορολογιῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ ἐξ ἐργασίας εἰσοδήματος ἐπιβαλλομένων. Ἡ E. L. R. L. ἐμεγεθύνθη ἔκτοτε καταπληκτικῶς, μετωνομάσθη δὲ εἰς «English League for the Taxation of Land values» (1902), ἥτις μέχρι σήμερον διατηρεῖ ἀναλλοίωτον τὸ ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ H. George τεθὲν πρόγραμμά της. Συγχρόνως συνηνώθησαν, πρὸς τὸν σκοπὸν εὐρυτέρας προπαγάνδας, αἱ τρεῖς μεγάλαι Leagues ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «United Comittee for the taxation of Land values» ἐξέδωσαν δὲ κοινὸν μηνιαῖον ὄργανον, τὸ «Land values».

Ἐν Γαλλίᾳ διεκρίθη εἰς τὴν διάδοσιν τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν ὁ H. de Colins, ὅστις ἐν ἔτει 1849 ἐξέδωκε τὸ σοσιαλιστικὸν ἔργον «Socialisme rationel ou association universelle des amis de l'humanité». Οὗτος προτείνει τὴν πλήρη κατάργησιν τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας καὶ ἀναγωγὴν αὐτῆς εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ὁλότητος. Ἐκ τῶν ὀπαδῶν του οἱ σημαντικώτεροι ὑπῆρξαν ὁ F. Huet (Règne social du christianisme, 1853), Ag. de Potter (Économie sociale, 1874) καὶ Emil de Laveley (De la propriété et de ses formes primitives, 1879). Ἐκ τῶν γαλλικῶν ἐδαφομεταρρυθμιστικῶν ὀργανώσεων ἡ ἰσχυροτέρα καὶ πολυπληθεστέρα εἶναι ἡ «Ligue pour la nationalisation du sol», τῆς ὁποίας τὸ ὄργανον «Revue du socialisme rationel» ἀκολουθεῖ τὰς ὑπὸ τοῦ de Colins διατυπωθείσας ἀρχάς. Ἡ γαλλικὴ ἰδεολογία τείνει πρὸς τὴν ἐθνικοποίησιν τοῦ ἐδάφους καὶ ἑνὸς μέρους τοῦ κεφαλαίου πρὸς ἐξασφάλισιν ἑνὸς καλυτέρου μέλλοντος.

Ἐν Γερμανίᾳ πρῶτος ὁ H. H. Gossen ὑπεστήριξεν εἰς τὸ γνωστόν του ἔργον «Ἡ ἐξέλιξις τῶν νόμων τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων κλπ.» (1852) τὴν ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐξαγορὰν ὅλου τοῦ ἐδάφους πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ συνόλου τῶν ὑπηκόων της. Κατὰ βάσιν ὁ Gossen ἐμφορεῖται ὑπὸ ἀτομικιστικῶν ἀρχῶν, διὰ τοῦτο καὶ προσπαθεῖ νὰ συνδυάσῃ τὰς σοσιαλιστικὰς ἰδέας μὲ τὴν ἰδιωτικὴν κερδοσκοπικὴν πρωτοβουλίαν. Ἡ πολιτεία, κυρία ὅλου τοῦ ἐδάφους, θὰ παραχωρῇ εἰς τοὺς ἰδιώτας τὴν χρῆσιν τμημάτων αὐτοῦ δι' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μεγαλυτέρου εἰς αὐτὴν προσφερομένου μισθώματος, εἰς τρόπον ὥστε διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ εὐνοϊκωτέρα ἀπόδοσις καὶ μεγαλυτέρα οἰκονομικὴ ὠφέλεια. Μετ' αὐτὸν ὁμοίας σοσιαλιστικὰς ἰδέας διετύπωσεν ὁ ἰατρὸς Th. Stamm εἰς τὸ ἔργον του «Die Erlösung der darbenden Menschkeit», κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς ἐθνικοποιήσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ὁλοσχεροῦς ἄρσεως τῆς ἐγγείου ράντας. Προπαγανδισταὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Gosser καὶ Stamm ὑπῆρξαν ὁ Samter (1877) καὶ ὁ Storpel (1881). Ἰσχυρὰν ὤθησιν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐπήνεγκεν ἡ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ συμβολὴ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Flürscheim, ὅστις ἐν ἔτει 1888 ἵδρυσε τὴν «Ἕνωσιν τῶν ἐδαφομεταρρυθμιστῶν» (Bund der Bodenreformer) καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις ἑνὸς μηνιαίου ὀργάνου αὐτῆς, τῆς «Freiland», ἀφοῦ προηγουμένως ἐξέδωκε τὸ στεφθὲν ὑπὸ μεγάλης ἐπιτυχίας ἔργον του «Auf friedlichem Wege» (1884), διὰ τοῦ ὁποίου συνεπλήρωσε καὶ ἐξελαΐκευσε τὰς διδασκαλίας τοῦ πρωτοπόρου H. George, οὗτινος τὸ ὄνομα κατέστη ἐξαιρετικῶς συμπαθὲς εἰς ὁλόκληρον τὴν Γερμανίαν. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα ἕνωσις ἀνασυνεστάθη ἀργότερον (1890) ὑπὸ τοῦ H. Freese ἐπὶ τὸ ριζικώτερον, τοῦτον δὲ διεδέχθη ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ ἀγῶνος ὁ καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως ἱστάμενος Adolf Damaschke, τοῦ ὁποίου τὸ κύριον ἔργον «Bodenreform» ἔσχεν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, μεταφρασθὲν εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Τὸ ἔργον τῶν ἐδαφομεταρρυθμιστῶν ἐν Γερμανίᾳ συνέτρεξε καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐν τῷ προσώπῳ τῶν δύο ἐξαιρετικῶν φυσιογνωμιῶν, τοῦ Adolf Wagner καὶ von Mangoldt. Ἡ δ' ἐπιτυχὴς προσπάθεια αὐτῶν διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ γερμανικὸν Σύνταγμα (ἄρθρ. 155) διατάξεων, αἵτινες μέχρι πρό τινος μόνον ὡς εὐσεβεῖς πόθοι τῶν ἐδαφομεταρρυθμιστῶν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκληφθῶσιν. Ὑποχρετικὴ ἀπαλλοτριώσις ὑπὲρ τῆς πολιτείας, ὑποχρεωτικὴ καλλιέργεια καὶ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ὁλότητος, ἀποκλειστικὸν τοῦ κράτους δικαίωμα ἐπὶ τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως τοῦ ἐδάφους, καὶ τέλος ἄρσις παντὸς ἐδαφικοῦ προνομίου μετὰ αὐτοδικαίας εἰς αὐτὸ ὑποκαταστάσεως τοῦ κράτους.

Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας ἡ κίνησις τῶν ἐδαφομεταρρυθμιστῶν συντελεῖται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν διδασκαλιῶν τοῦ H. George, τοῦ J. St. Mill καὶ A. Damaschke. Ποιάν τινα ἐξαίρεσιν κάμνει ἡ Ἑλβετία, ἔνθα ἡ κίνησις αὕτη προῆλθεν ἐκ τῶν περὶ ἐλευθέρου χρήματος, περὶ φυσικῆς οἰκονομίας καὶ ἐλευθέρας χρήσεως τοῦ ἐδάφους θεωριῶν τοῦ Silvio Gesell, αἱ ὁποῖαι ὅμως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀφίστανται τῆς πραγματικότητος καὶ συγγενεύουν μᾶλλον πρὸς τὰς κοινωνικοοικονομικὰς ἀντιλήψεις τῶν οὐτοπιστῶν.

Ν. ΦΩΤΙΑΣ

ἐδαφονομὴ (ἡ)· ἡ νομὴ τοῦ ἐδάφους.

—*[Νομ.]* Καλεῖται οὕτως ἐν τῷ Ἰονίῳ δικαίῳ ἡ σύμβασις, δι' ἧς παραχωρεῖται ἡ κυριότης ἀστικοῦ τινος κτήματος ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει τοῦ λήπτου νὰ πληρώνῃ κατ' ἔτος ὡρισμένην παροχὴν εἰς χρήματα ἢ εἴδη πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς κυριότητος τοῦ παρέχοντος. Ὁ παρέχων τὸ κτῆμα καλεῖται *ἐδαφοδότης*, ὁ λαμβάνων αὐτὸ *ἐδαφονόμος*, τὸ καταβαλλόμενον τέλεσμα *ἐδαφονόμιον* καὶ ἡ παραχωρουμένη κυριότης *ὠφέλιμος* τοιαύτη. Ἡ ἐδαφονομὴ εἶναι θεσμὸς προελθὼν ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ δικαίου. Κατὰ τὴν ἐνετικὴν νομοθεσίαν ἡ σύμβασις τῆς ἐδαφονομῆς συνετάσσετο διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου, μεταγραφομένου εἰς εἰδικὸν βιβλίον κρατούμενον παρὰ τῷ magistrato dell' esaminatore. Οὐχ ἧττον κατὰ τὸ 28 Senatus Consultum di pregato τῆς 23 Δεκεμβρίου 1451, ἡ ἐδαφονομὴ συνιστᾶτο καὶ διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατοχῆς τοῦ κτήματος καὶ τακτικῆς συγχρόνως καταβολῆς τοῦ ἐδαφονομίου εἰς τὸν ἐδαφοδότην. Ἡ πρᾶξις τοῦ β' κοινοβουλίου τῆς 10 Μαΐου 1825 τῆς Ἰονίου Πολιτείας (ἀριθ. 33) καὶ ὁ Ἰόνιος κῶδιξ (ἄρθρ. 1654) ἀπῄτησε πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συμβάσεως δημόσιον ἔγγραφον. Ἡ ἐδαφονομὴ δύναται νὰ ᾖ διηνεκὴς ἢ πρόσκαιρος, οὐδέποτε ὅμως βραχυτέρα τῶν εἴκοσι ἐτῶν. Ἐπὶ προσκαίρου, παρελθούσης τῆς προθεσμίας δι' ἣν συνεστάθη, ὁ ἐδαφοδότης ἀναλαμβάνει τὸ κτῆμα, δυνάμενος ἐκ νέου νὰ τὸ παραχωρήσῃ αὐξάνων ἢ μειῶν ἐὰν θέλῃ τὸ ἐδαφονόμιον. Ὁ ἐδαφονόμος ἀποκτᾷ ἰδίαν, χωριστὴν ἀπὸ τὴν τοῦ ἐδαφοδότου, κυριότητα ἐπὶ τοῦ κτήματος, καλουμένην ὠφέλιμον. Δύναται νὰ διεκδικήσῃ ὡς κύριος τὸ κτῆμα κατὰ παντὸς κατόχου καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἐδαφοδότου, μεθ' οὗ ἐπίσης ἐξ ἴσου διαμοιράζεται τὸν ἐν τῷ κτήματι εὑρεθέντα θησαυρὸν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ εἰς τὸν εὑρέτην ἀνήκοντος μεριδίου. Δύναται καὶ νὰ ὑποθηκεύσῃ ὁ ἐδαφονόμος τὸ κτῆμα καὶ νὰ πωλήσῃ ἔτι αὐτό, τῇ συναινέσει ὅμως τοῦ ἐδαφοδότου, ὅστις ἔχει δικαίωμα προτιμήσεως κατὰ τὴν πώλησιν. Μὴ καταβαλλομένου τοῦ ἐδαφονομίου ἐπὶ τριετίαν, δύναται νὰ διαλυθῇ ἡ ἐδαφονομή, ὁπότε τὸ κτῆμα ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἐδαφοδότην. Περὶ ἐδαφονομῆς ὁ Ἰόνιος κῶδιξ διαλαμβάνει ἐν ἄρθροις 1651—1680 αὐτοῦ.

Ἰδιάζουσαν σημασίαν ἔσχεν ἡ ἐδαφονομὴ ἐν Ἑπτανήσῳ λόγῳ τῆς ἐκεῖ διατηρήσεως τῶν *τιμαρίων*. Νεώτεροι νόμοι ἀπήλλαξαν τὰ ἀκίνητα ταῦτα ἀπὸ πάσης εἰς τοὺς τιμαριούχους ὀφειλομένης *διηνεκοῦς τιμαριωτικῆς παροχῆς* (ἢ *διηνεκοῦς βάρους*, τουτέστιν ἐδαφονομῆς, ἐμφυτεύσεως καὶ ἀγροληψίας) ἐκ μέρους τῶν ἐδαφονόμων, ἐμφυτευτῶν ἢ ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν, καταργηθέντος παντὸς δικαιώματος τῶν τιμαριούχων-ἐδαφοδοτῶν ἐπὶ νομίμῳ αὐτῶν ἀποζημιώσει, καὶ ἐπιτευχθείσης οὕτω τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑπτανησίου γεωργοῦ ἀπὸ τοὺς ἀναχρονιστικοὺς θεσμοὺς τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. Τοιοῦτοι νόμοι ἐξεδόθησαν οἱ ΒΣΙΓ' τῆς 10/11 Ἰανουαρίου 1894, ΓΣΠ' τῆς 11/24 Ἀπριλίου 1908, ΓΧΚΖ/1910, ΓΩΙΖ/1911, ΔΝΔ' τῆς 12 Φεβρουαρίου 1912, 423 τοῦ 1914, 1397 τῆς 3 Μαΐου 1918, 1748/1919, 2645 τοῦ 1921, Προεδρικὸν διάταγμα 5/11 Ἰουλίου 1927 κλπ.

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐδαφονόμιον (τό). Καλεῖται οὕτω τὸ ὑπὸ τοῦ *ἐδαφονόμου* καταβαλλόμενον εἰς τὸν παραχωρήσαντα τὴν κυριότητα τοῦ κτήματός του τέλεσμα ἐπὶ τῆς κατὰ τὸν Ἰόνιον κώδικα συμβάσεως τῆς *ἐδαφονομῆς* (βλ. λ.).

Π. Ι. Ζ.

ἔδαφος,—*ους* (τό)· ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἐπὶ τῆς ὁποίας πατοῦμεν ἢ ἱστάμεθα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὑπὲρ αὐτὴν κενόν: «κατέπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος», «κατάκειται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους», «ἔδαφος ὁμαλόν, — πετρῶδες, — γεῶδες, — ξηρόν, — ὑγρόν, — ὕπαιθρον, —ἐστεγασμένον κττ.» || «κατασκάπτω εἰς ἔδαφος» κατεδαφίζω· || μεταφ. «κατακτῶ ἔδαφος» προάγω τὰς ἐργασίας μου, τὴν ἐπιρροήν μου, ἀντιθ. «χάνω ἔδαφος»· || τὸ περιβάλλον εἰκόνος, ζωγραφήματος, κοιν. *φόντο*.

—[ΓΕΩΛΟΓ.] *Ἔδαφος* εἶναι τὸ ἀνώτερον στρῶμα τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, τὸ ἐξ ἀποσαθρώσεως προκῦπτον.

Ὁρισμοί. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον, δοθέντα ὑπὸ τοῦ διασήμου ἐδαφολόγου Ramann, εἰς τὸν «στερεὸν φλοιὸν τῆς γῆς» συγκαταλέγονται καὶ οἱ διάφοροι ἐλευθέρως ἐκπροβάλλοντες καὶ παρουσιαζόμενοι βράχοι, ὡς καὶ τὰ ἐκ τεθνεώτων φυτῶν καὶ ζωϊκῶν λειψάνων ἀποθέματα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ ἐδάφη τὰ κινούμενα, ὡς π. χ. αἱ μεταναστεύουσαι ἄμμοι, ὁ λὲς (ἀσβεστοῦχος πηλὸς) κτλ. ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους τῆς ἀποσαθρώσεως, ὅπως καὶ τὰ στερεὰ πετρώματα, προκύπτει, κατὰ συνέπειαν, ὅτι ὁ ἀνωτέρω ὁρισμὸς περιλαμβάνει ὅλα τὰ μέρη τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ ἐδόθησαν ἤδη καὶ ἄλλοι ὑπ' ἄλλων ἐπιστημόνων, πολὺ ἀπ' ἀλλήλων διαφέροντες. Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν βασίζονται ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ ἐδάφους ὡς ἕδρας καὶ κατοικίας τῶν φυτῶν, ἄλλοι δὲ θεωροῦν αὐτό, ὡς ἐκ τῆς διαμορφώσεώς του, ὡς τὸ ἀνώτατον τμῆμα τῆς γῆς. Πολὺ καλὸς εἶναι ὁ ὁρισμὸς τοῦ Jarilow: «ἡ γεωλογία περιλαμβάνει τὸ νεκρὸν τμῆμα τῆς γῆς· ἡ ἐδαφολογία, τὸ ἔδαφος, τὸ πάντοτε δηλαδὴ ἐν κινήσει εὑρισκόμενον καὶ ζῶν περικάλυμμα τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον ἀλλοιοῦται διαρκῶς διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου, τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ὕδατος καὶ τῶν ὀργανισμῶν». Ὡς ἔδαφος πάντοτε λαμβάνεται τὸ ἀνώτατον στρῶμα τῆς γῆς μέχρι βάθους 2 μέτρων, διότι πρακτικῶς τὸ μεγαλύτερον βάθος δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰ φαινόμενα τῆς αὐξήσεως τῶν φυτῶν καὶ διότι ἡ ἐπιστημονικῶς χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἔννοιαν *ἔδαφος* ἰσχυρὰ ἐπίδρασις τῶν διαφόρων παραγόντων, ἡ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς παρατηρουμένη, ἐλαττοῦται πολὺ ταχέως, ἐφ' ὅσον αὐξάνει τὸ βάθος. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐξικνεῖται εἰς μεγαλύτερα βάθη κυρίως μόνον εἰς τὰς τροπικὰς χώρας συνεπείᾳ τῶν πολὺ σημαντικῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων καὶ τῶν ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν τῶν χωρῶν τούτων.

Γένεσις καὶ σχηματισμὸς τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔδαφος σχηματίζεται διὰ τῆς φυσικῆς καὶ χημικῆς ἀποσαθρώσεως τῶν διαφόρων πετρωμάτων καὶ διὰ τῆς ἐπενεργείας ζώντων ὀργανισμῶν. Αἱ δυνάμεις αἱ ὁποῖοι δρῶσι κατὰ τὴν *φυσικὴν* ἀποσάθρωσιν εἶναι: α') αἱ συνεχῶς καὶ κατ' ἐπανάληψιν γινόμεναι μεταβολαὶ τοῦ ὄγκου τῶν πετρωμάτων συνεπείᾳ συστολῆς καὶ διαστολῆς αὐτῶν ὑπὸ τῆς μεταβαλλομένης θερμοκρασίας. Συνεπείᾳ τῶν μεταβολῶν τούτων ἐπέρχονται διαρρήξεις τῶν μαζῶν τῶν πετρωμάτων καὶ κατάθρυψις αὐτῶν, β') ἡ διαρρηκτικὴ δύναμις τοῦ ἐντὸς τῶν ρωγμῶν καὶ κοιλοτήτων τῶν πετρωμάτων ὑπάρχοντος ὕδατος, ὅταν τοῦτο πήγνυται (κυρίως κατὰ τὸν χειμῶνα). Τὸ πηγνύμενον ὕδωρ ἐνεργεῖ δίκην σφηνὸς καὶ δύναται νὰ διαρρηγνύῃ παχεῖς ὄγκους πετρωμάτων. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια παρουσιάζεται ἰδιαιτέρως σημαντικὴ εἰς τὰς πολικὰς περιοχάς, ὡς καὶ ἐντελῶς ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ὑψηλὰ τμήματα τῶν ὑψηλῶν ὀρέων· γ') ἡ καταθρυπτικὴ καὶ διαβρωτικὴ δύναμις τῶν ρεόντων ὑδάτων καὶ τῶν κινουμένων παγετώνων. Διὰ τῆς δυνάμεως ταύτης θραύσματα πετρωμάτων προστρίβονται ἀναμεταξύ των καὶ καταθρύπτονται εἰς κόνιν.

Συγχρόνως αἱ ὄχθαι καὶ ὁ πυθμὴν τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν παγετώνων διαβιβρώσκονται καὶ τὰ πετρώματα, ἐκ τῶν ὁποίων αὗται συνίστανται, καταθρύπτονται καὶ κονιοποιοῦνται· δ') ἡ διαβρωτικὴ ἐνέργεια τοῦ πνέοντος ἀνέμου, ἡ ὁποία γίνεται ὑπὸ τῆς διὰ τοῦ ἀνέμου κινουμένης καὶ μεταφερομένης ἄμμου. Ἡ οὕτω πως κινουμένη ἄμμος, προσπίπτουσα ἢ φερομένη ἐπὶ τῶν πετρωμάτων, διαβιβρώσκει καὶ καταθρύπτει ταῦτα.

Κατὰ τὴν *χημικὴν* ἀποσάθρωσιν δρῶσιν: α') ἡ διαλυτικὴ δύναμις τοῦ ὕδατος, ἡ ὁποία καθίσταται μεγαλυτέρα διὰ τῆς ἐν τῷ ὕδατι παρουσίας τῶν ἐν αὐτῷ διαλελυμένων οὐσιῶν, διοξειδίου δηλαδὴ τοῦ ἄνθρακος, ὀξυγόνου καὶ ἄλλων ἁλάτων· β') ἡ ὑδρολυτικὴ ἐνέργεια τοῦ ὕδατος· γ') ἡ ὀξειδωτικὴ ἐπίδρασις τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος·

Digitized by Google

δ') ἡ ἐπίδρασις ἰσχυρῶν ὀξέων, ὡς π. χ. θειικοῦ ὀξέος ἢ ὑδροχλωρίου (π. χ. εἰς περιοχὰς ἠφαιστείων)· ε') ἡ περαιτέρω ἐπίδρασις κολλοειδῶν οὐσιῶν καὶ ἄλλων διαλυτῶν ὀρυκτῶν ἁλάτων ἐπὶ τῶν στερεῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους, ἡ ὁποία προκαλεῖ διαφόρους χημικὰς ἀντικαταστάσεις· καὶ στ') ἡ ἐπίδρασις τῶν ὑπὸ τοῦ ὕδατος συμπαρασυρομένων χουμικῶν οὐσιῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων συστατικῶν τῶν πετρωμάτων, ἰδίᾳ τῶν πυριτικῶν ὀρυκτῶν. Τέλος εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐδάφους λαμβάνουν μέρος καὶ ζῶντες ὀργανισμοί, κυρίως φυτικοί. Οὗτοι ἐπενεργοῦσι διαβρωτικῶς (βακτήρια, μύκητες, φύκη, ρίζαι φυτῶν) ἐπὶ τῶν πετρωμάτων, κυρίως ὅμως συμμετέχουν εἰς τὴν γένεσιν ἐδαφῶν μετὰ τὸν θάνατόν των, ὁπότε ἀποσυντιθέμενοι δίδουσι γένεσιν εἰς τὸν *χοῦμον*.

Γενικὴ σύστασις τῶν ἐδαφῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι τὸ ἔδαφος συνίσταται ἐξ ἑνὸς *ἀνοργάνου* συστατικοῦ τμήματος, προκύψαντος ἐκ τῶν ἀποσαθρωθέντων πετρωμάτων, καὶ ἑνὸς *ὀργανικοῦ* τμήματος, τοῦ *χούμου*, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἀποσυντεθειμένων λειψάνων τεθνεώτων ὀργανισμῶν. Τὰ ἀνόργανα συστατικὰ διακρίνονται ἀναλόγως τῶν ὀρυκτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων συνιστῶνται, καὶ τῶν προϊόντων τῆς ἀποσαθρώσεως, ἐπίσης δὲ καὶ ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν κόκκων τῶν καθ' ἕκαστα συστατικῶν. Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν κοκκίων διακρίνονται: α') χονδρὰ συστατικά, ἔχοντα διάμετρον ὑπὲρ τὰ 4 χιλιοστόμετρα (λίθοι, χονδρὰ ἄμμος)· β') ἄμμος, ἀποτελουμένη ἀπὸ τεμάχια ὁρατὰ δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ καὶ τὰ ὁποῖα ταχέως καταπίπτουν εἰς τὸν πυθμένα, ὅταν τὸ ἔδαφος ρίπτεται εἰς ὕδωρ· γ') πολὺ λεπτόκοκκα τεμάχια, τὰ ὁποῖα μένουν αἰωρούμενα ἐντὸς ὕδατος ἐπὶ μακρότερον χρόνον (ἀπιλυτὰ τμήματα, ἰλύς). Οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ ἀναφέρονται μόνον εἰς τὸ μέγεθος τῶν κοκκίων, χωρὶς νὰ χαρακτηρίζουν τι περὶ τῆς χημικῆς συνθέσεως τῶν συστατικῶν. Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς χημικῆς συνθέσεως ἔρχεται εἰς δευτέραν γραμμήν, ὡς π.χ. ἀσβεστολιθική, ἀστριακή, γρανατικὴ ἄμμος κλπ. Τὰ ἀπιλυτὰ τμήματα δύνανται νὰ συνίστανται ἐκ διαφόρων οὐσιῶν, ὡς π.χ. καολινίτου, ἀλεύρου πετρωμάτων, κολλοειδοῦς ἀργίλλου κτλ. Τὰ ὀργανικὰ λείψανα χαρακτηρίζονται ὡς χουμικαὶ οὐσίαι ἢ χοῦμος. Εἶναι ἑνώσεις πολὺ ποικίλης χημικῆς συνθέσεως, αἱ ὁποῖαι γνωρίζονται ἀπὸ τὸ καστάνινον μέχρι μέλαν χρῶμά των καὶ καίονται ὅταν τὸ ἔδαφος θερμανθῇ μέχρι πυρακτώσεως. Ἡ ἄμμος, τὰ ἀπιλυτὰ τμήματα καὶ ὁ χοῦμος εἶναι οὐσίαι πολὺ διαφορετικῆς συνθέσεως· ἐν τούτοις εὑρίσκονται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἐδάφη κατὰ διάφορα ποσὰ καὶ τούτου ἕνεκα ἐδόθησαν εἰς αὐτὰς τὰ περιληπτικὰ ταῦτα ὀνόματα.

Ἰδιότητες τῶν ἐδαφῶν. Ἡ ἀξία ἑνὸς ἐδάφους ἐξαρτᾶται καὶ κανονίζεται ἐκ τριῶν στοιχείων: α) τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, β) τῶν χημικῶν ἰδιοτήτων, καὶ γ) τῶν βιολογικῶν ἰδιοτήτων.

α) Αἱ *φυσικαὶ* ἰδιότητες (*φυσικὴ τοῦ ἐδάφους*). Αὗται ἐξετάζονται καὶ ἐρευνῶνται πρῶτον μὲν ὡς φυσικαὶ ἰδιότητες ἑνὸς ἑκάστου τῶν καθ' ἕκαστα συστατικῶν τοῦ ἐδάφους καὶ δεύτερον ὡς φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἐδάφους ὡς συνόλου. Εἰς τὰς φυσικὰς ἰδιότητας τῶν καθ' ἕκαστα συστατικῶν τοῦ ἐδάφους ἀνήκουν τὸ χρῶμα αὐτῶν, ἡ μορφή των, τὸ εἰδικόν των βάρος, ἡ εἰδική των θερμότης, τὸ θερμαγωγόν, ἡ στερεότης των, ἡ ἱκανότης τῶν στερεῶν μερῶν εἰς τὸ νὰ διαβρέχωνται ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ τέλος τὸ μέγεθος τῶν στερεῶν συστατικῶν τοῦ ἐδάφους. Ἐξ ὅλων τούτων τῶν ἰδιοτήτων ἰδιαιτέρως σπουδαία εἶναι τὸ μέγεθος τῶν στερεῶν συστατικῶν, συσχετιζόμενον πρὸς τὰ μεταξὺ τούτων ἀπομένοντα κενὰ διαστήματα, τὰ ὁποῖα πληροῦνται ὑπὸ ἀέρος καὶ ὕδατος. Τὸ μέγεθος τῶν συστατικῶν εἶναι τόσῳ πολὺ σπουδαῖον, καθόσον ὅσῳ τὸ μέγεθος τοῦτο καθίσταται μικρότερον, τόσῳ αὐξάνει ἡ ἐπιφάνεια ὡς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κοκκίων εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἐδάφους καὶ τόσῳ αὐξάνει ἐπίσης καὶ τὸ γόνιμον τοῦ ἐδάφους, ἐπειδὴ οὐ μόνον αἱ ρίζαι τῶν φυτῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι παράγοντες εὑρίσκουν πολυαριθμότερα σημεῖα προσβολῆς εἰς τὸ λεπτοκοκκῶδες ἔδαφος. Πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐπὶ τοῖς % περιεκτικότητος ἑνὸς ἐδάφους εἰς διάφορα μεγέθη κοκκίων, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνηται διαχωρισμὸς τῶν κοκκίων κατὰ μεγέθη καὶ εἶτα νὰ προσδιορίζωνται αἱ κατὰ μεγέθη περιεκτικότητες. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μηχανικῆς ἀναλύσεως τῶν ἐδαφῶν. Κατ' αὐτὴν τὸ ἔδαφος κοσκινίζεται πρῶτον διὰ μέσου κοσκίνων φερόντων ὀπὰς διαφόρων διαμέτρων. Δι' αὐτῶν ἀποχωρίζονται πρῶτον τὰ χονδρὰ συστατικά, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸν καλούμενον *ἐδαφικὸν σκελετόν*. Ἀφ' ἑτέρου διὰ συσκευῶν ἐκπλύνεται τὸ ἔδαφος δι' ὕδατος καὶ διαχωρίζονται τὰ λεπτὰ καὶ τὰ ἰλυώδη συστατικά, τὰ ὁποῖα συνιστῶσι τὴν *λεπτὴν γῆν*. Τὰ ὅρια μεταξὺ τοῦ ἐδαφικοῦ σκελετοῦ καὶ τῆς λεπτῆς γῆς ἔχουν χαραχθῆ κατὰ διαφόρους τρόπους.

Μέχρι πρὸ ἐτῶν ἐπεκράτει μεγάλη ἀσυμφωνία μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος μέχρι ποίου μεγέθους συστατικὰ δέον νὰ θεωρῶνται ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν ἐδαφικὸν σκελετόν. Τελευταίως ἡ ἐν Γερμανίᾳ ἕνωσις τῶν γεωργικῶν ἐρευνητικῶν σταθμῶν ἐδέχθη ὡς λεπτὴν γῆν τὰ συστατικὰ τοῦ ἐδάφους τὰ διερχόμενα διὰ κοσκίνου φέροντος ὀπὰς 2 χιλιοστομ. διαμέτρου, ἐνῷ τὸ ἐπὶ τοῦ κοσκίνου ἀπομένον ἀποτελεῖ τὸν ἐδαφικὸν σκελετόν, συνιστάμενον ἐκ λίθων διαμέτρου 5 χιλιοστομ. καὶ ψηφίδων διαμέτρου 2—5 χιλιοστομ. Ἐν ἀντιθέσει οἱ γεωπόνοι χημικοὶ τῆς Γερμανίας, ὡς καὶ ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Ρωσίᾳ, δέχονται ὡς λεπτὴν γῆν ὅλα τὰ συστατικὰ τὰ διερχόμενα διὰ κοσκίνου μὲ ὀπὰς 3 χιλιοστομ. Ἐν Γαλλίᾳ ὡς λεπτὴ γῆ θεωροῦνται τὰ διὰ κοσκίνου 1 χιλιοστομ. διερχόμενα συστατικὰ τοῦ ἐδάφους, τὰ δ' ἀπομένοντα ἐπὶ τοῦ κοσκίνου συνιστῶσι τὸν ἐδαφικὸν σκελετὸν (ἀποτελούμενον ἐκ λίθων τοὐλάχιστον 5 χιλιοστομ. διαμέτρου καὶ ψηφίδων 1—5 χιλιοστομ.). Σπουδαίας λεπτομερεῖς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ὁρίων τῶν διαφόρων μεγεθῶν τῶν κοκκίων ἔχει διεξαγάγει τελευταίως ὁ Atterberg, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπρότεινεν ὅπως διεθνῶς ἀναγνωρισθῇ ὡς ὅριον μεταξὺ ἐδαφικοῦ σκελετοῦ καὶ λεπτῆς γῆς τὸ κόσκινον μὲ ὀπὰς 2 χιλιοστομ. Σήμερον θεωρεῖται, ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐρευνῶν τοῦ Atterberg δύναται νὰ γίνῃ δεκτὴ μία διεθνὴς μέθοδος μηχανικῆς ἀναλύσεως καὶ διαχωρισμοῦ τῶν κοκκίων τοῦ ἐδάφους κατὰ μεγέθη. Συσκευαὶ μηχανικῆς ἀναλύσεως ἐδαφῶν ὑπάρχουν ἀρκεταί, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι αἱ τοῦ Atterberg, Κοπέσκυ καὶ τοῦ G. Krauss. Εἰς τὰς φυσικὰς ἰδιότητας τοῦ ἐδάφους ὡς συνόλου ἐξετάζεται ὁ ἱστὸς αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ οἰκονομία αὐτοῦ, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὕδωρ, τὸν ἀέρα καὶ τὴν θερμότητα. Οὕτω μεγάλην σημασίαν ἔχει ἂν τὰ διάφορα ὁμοιομεγέθη συστατικὰ τοῦ ἐδάφους κεῖνται κανονικῶς πλησίον ἀλλήλων στιφρῶς ἢ χαλαρῶς προσκείμενα, ἢ ἂν ταῦτα συνενοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς συσσωματώματα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *συσπειρώματα* (Krümel=ψιχία, ψίχουλα). Οὐσιώδη σημασίαν ἔχουν περαιτέρω διὰ τὴν γεωργίαν ἡ ἱκανότης τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν συγκράτησιν τοῦ ὕδατος, ἡ ὑδροπερατότης αὐτοῦ, ἡ ταχύτης ἀναβάσεως τοῦ τριχοειδοῦς ὕδατος, ἡ ἀεροπερατότης τοῦ ἐδάφους (ἱκανότης πρὸς δίοδον τοῦ ἀέρος διὰ τοῦ ἐδάφους, πρὸς ἀερισμόν), τὸ εἰδικὸν θερμαντικὸν τοῦ ἐδάφους, ἡ θερμαγωγιμότης κλπ.

β') Αἱ *χημικαὶ* ἰδιότητες. Καὶ αἱ ἰδιότητες αὗται εἶναι σπουδαῖαι διὰ τὴν ἀξίαν ἑνὸς ἐδάφους. Μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν δασολογίαν ἔχει ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἐδάφους. Τὰ λεγόμενα *ὄξινα ἐδάφη*, τὰ ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ ἐρυθραίνωσι τὸν κυανοῦν χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου, παίζουν σήμερον σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἐδαφολογίαν. Ἐξετάζονται κατόπιν τὰ ὀρυκτὰ συστατικὰ τοῦ ἐδάφους. Αἱ ὀρυκταὶ οὐσίαι ἀποτελοῦνται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ πυριτικὸν ὀξὺ καὶ ἀπὸ πυριτικὰ ἅλατα. Τὸ πυριτικὸν ὀξὺ εὑρίσκεται καὶ ὡς χαλαζίας, κυρίως ὅμως καὶ ὡς κολλοειδὲς πυριτικὸν ὀξύ. Ἐπίσης εὑρίσκεται ἡνωμένον μὲ ἄργιλλον, ὀξείδιον σιδήρου, ἀλκάλια καὶ ἀλκαλικὰς γαίας ὑπὸ μορφὴν ἀμόρφων ἐνύδρων διπλῶν πυριτικῶν ἁλάτων.

Ἐκτὸς τούτων παρουσιάζεται ὡς σπουδαῖον συστατικὸν τὸ πήκτωμα καολίνου (Kaolingel). Ὁ σίδηρος εὑρίσκεται πολὺ διαδεδομένος, ὑπὸ μορφὴν κυρίως ὑδροξειδίων τοῦ σιδήρου. Τὸ ἀργίλλιον ὑπὸ μορφὴν ἀργίλλου καὶ κολλοειδοῦς ὑδροξειδίου τοῦ ἀργιλλίου. Τὸ μαγγάνιον ἢ εἶναι ἀπεροφημένον ἢ παρουσιάζεται ὡς πυριτικόν, ἴσως καὶ ὡς ἀνθρακικὸν (ὑπερμαγγάνιον πάντοτε). Τὸ μαγνήσιον ἀπαντᾷ ὡς ἀνθρακικὸν ἅλας, ὡς δολομίτης καὶ ὡς δολομιτικὸς ἀσβεστόλιθος. Τὸ ἀσβέστιον ὡς θειικὸν (γύψος), ὡς πυριτικόν, ὡς ἀνθρακικὸν καὶ φωσφορικόν. Κολλοειδεῖς χουμικαὶ οὐσίαι ἀπορροφῶσι μεγάλα ποσὰ ἀσβέστου, τὰ ὁποῖα ἀπελευθεροῦνται πάλιν κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Τὸ κάλιον εὑρίσκεται εἴτε ὡς ἄνυδρον πυριτικὸν ἅλας, εἴτε ὡς προϊὸν ἀποσαθρώσεως ἀστρίων ὑπὸ μορφὴν μᾶλλον δυσδιάλυτον. Εἰς τόπους ὑγροὺς τὸ συνολικὸν ποσὸν τοῦ καλίου παρουσιάζεται συχνὰ μικρότερον εἰς τὰ λεπτογεώδη συστατικὰ παρὰ εἰς τὰ χονδρότερα. Τὸ κάλιον εἶναι ἐπίσης ἀρκετὸν εἰς τὰ ἐδάφη τὰ ἀποτελούμενα ἐξ ἰλύος, τὰ σχηματιζόμενα δηλαδὴ διὰ συχνῶν πλημμυρῶν. Τὸ νάτριον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἔδαφος ἐν μέρει ὡς χλωριοῦχον νάτριον, ἐν μέρει ὡς πυριτικόν, εἰς ξηρὰς δὲ περιοχὰς πολλάκις ὡς θειικόν, ἀνθρακικὸν ἢ καὶ χλωρικόν. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουν καὶ φωσφορικὸν ὀξύ, ἡνωμένον κυρίως μὲ ἄσβεστον, ἄργιλλον ἢ καὶ σίδηρον, χλώριον (ἡνωμένον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ νατρίου εἰς χλωριοῦχον νάτριον), θειικὸν ὀξὺ ἡνωμένον μετ' ἀσβεστίου κυρίως καὶ ἄζωτον. Ἀναλόγως τῶν εἴς τι ἔδαφος ἐμπεριεχομένων συστατικῶν, τοῦτο θεωρεῖται ὡς πτωχόν, ἂν περιέχῃ ἄζωτον καὶ φωσφορικὸν ὀξὺ ὀλιγώτερον τοῦ 0,1 % ἐξ ἑκάστου, πλούσιον δ' ὅταν περιέχῃ πλέον τοῦ 0,1%. Ἐπίσης θεωρεῖται πτωχὸν τὸ ἔδαφος ὅταν περιέχῃ κάτω τοῦ 0,2 % κάλιον καὶ ἄσβεστον.

Τὴν χημικὴν σύνθεσιν τοῦ ἐδάφους καθορίζομεν διὰ τῶν χημικῶν ἀναλύσεων. Δι' αὐτῶν προσδιορίζεται τὸ ποσὸν τῶν εἰς τὸ ἔδαφος περιεχομένων θρεπτικῶν οὐσιῶν καὶ κατὰ πόσον αἱ οὐσίαι αὐταὶ εἶναι διαλυταὶ εἰς τὰ διάφορα διαλυτικὰ μέσα. Αἱ χημικαὶ ὅμως ἀναλύσεις δὲν δύνανται νὰ διαφωτίσουν πόσας ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας εἰς τὸ ἔδαφος θρεπτικὰς οὐσίας δύναται νὰ παραλάβῃ τὸ φυτὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναπτύξεώς του, τουτέστι δὲν διαφωτίζουν ἐπαρκῶς διὰ τὰς ἀνάγκας λιπάνσεως τῶν ἐδαφῶν. Τὸ σύνολον ὅλων τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐδάφους καλεῖται *ἐδαφικὴ ρώμη* (Bodenkraft). *Γονιμότης* ἢ *εὐφορία* τοῦ ἐδάφους εἶναι ἡ σχέσις, ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ τῆς ἐδαφικῆς ρώμης καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ γονιμότης εἶναι ἔννοια, ἡ ὁποία συνάγεται ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυτῶν. *Ἀποδοτικὴ ἱκανότης ἐδάφους* εἶναι ἡ γονιμότης τῶν φυτικῶν εἰδῶν ἢ τῶν διαφόρων κοινοτήτων φυτῶν. Σπουδαιότατοι φορεῖς ἐδαφικῆς ρώμης εἶναι: ἡ περιεκτικότης εἰς προσιτὰς εἰς τὰ φυτὰ θρεπτικὰς οὐσίας, εὐνοϊκαὶ φυσικαὶ συνθῆκαι, ἰδιαιτέρως ἡ συσπείρωσις (Krümelung), ἡ ὑγρασία καὶ διὰ τὰ εὔκρατα καὶ ψυχρὰ κλίματα ἡ εἰς χουμικὰς οὐσίας περιεκτικότης.

γ') Αἱ *βιολογικαὶ* ἰδιότητες. Ἡ βιολογία τοῦ ἐδάφους περιλαμβάνει τὰς ἐπιδράσεις καὶ τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας ὑφίσταται τὸ ἔδαφος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὀργανικῶν ὄντων. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη προέρχεται ἐκ φυτῶν καὶ ἐκ ζῴων, τινὰ τῶν ὁποίων ζῶσιν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, διὸ καὶ ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ φυσιοδίφου France γεωβιοῦντα. Ἐκ τῶν φυτῶν μεγάλην σημασίαν ἔχουν διὰ τὸ ἔδαφος οἱ μύκητες καὶ τὰ βακτήρια. Τὰ βακτήρια διὰ νὰ ζήσωσι καὶ πολλαπλασιασθῶσιν ἔχουσιν ἀνάγκην ἀφθονίας ὀξυγόνου (τὰ ἀερόβια), ὑγρασίας, θερμοκρασίας, παρουσίας ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ ὀξύτητος ἢ βασικότητος τοῦ ἐδάφους. Τινὰ τούτων (τὰ ἀναερόβια) δύνανται νὰ ζήσουν μὲ μικρὰν ποσότητα ὀξυγόνου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὸ ἔδαφος βιούντων βακτηρίων ὑπελογίσθη εἰς 500.000 ἕως 100.000.000 εἰς ἓν γραμμάριον ξηροῦ ἐδάφους. Τὰ σαπρογόνα βακτήρια ἀποσυνθέτουσι καὶ ἀζωτούχους ὀργανικὰς οὐσίας φυτικῆς ἢ ζωϊκῆς προελεύσεως ὡς καὶ τὰ λευκωματοειδῆ καὶ τὴν οὐρίαν. Τὰ βακτήρια συντελοῦσιν οὕτως εἰς τὴν σῆψιν καὶ τὴν διάσπασιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς κυτταρίνης. Ἐπίσης ἄλλα εἰς τὴν παραγωγὴν μεθανίου καὶ ὑδρογόνου ἢ εἰς τὴν γένεσιν τῆς χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς, τὴν ὁποίαν ἀναδίδει τὸ ἔδαφος μετὰ τὴν βροχήν, εἰς τὴν παραγωγὴν ἀμμωνίας καὶ τῶν ἑνώσεων αὐτῆς. Τὰ ἀερόβια βακτήρια νιτρωσόκοκκος καὶ νιτρωσομονὰς ὀξειδοῦσι τὴν ἀμμωνίαν εἰς νιτρῶδες ὀξύ, τὸ ὁποῖον μετατρέπεται περαιτέρω τῇ ἐπενεργείᾳ τῶν νιτροβακτηρίων εἰς νιτρικὸν ὀξύ. Τοὐναντίον τὰ ἀναερόβια ἐκνιτρωτικὰ βακτήρια, τὰ ὁποῖα ζῶσιν εἰς ἐδάφη κακῶς ἀεριζόμενα, ἀποσυνθέτουσι τὰ νιτρικὰ ἅλατα καὶ ἀπελευθεροῦσι τὸ ἄζωτον ἐκ τῶν ἁλάτων τούτων. Ἐπίσης τὰ ἐντὸς τῶν ριζικῶν φυματίων τῶν ψυχανθῶν βιοῦντα βακτήρια ἀπεργάζονται τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος πρόσληψιν καὶ δέσμευσιν ἀζώτου καὶ τὴν μετατροπὴν αὐτοῦ εἰς ἀζωτούχους ἑνώσεις. Ἐπίσης σημασίαν ἀρκετὴν διὰ τὸ ἔδαφος φαίνονται ἔχοντα φύκη τινά. Καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν ἀναπτυσσόμενα φυτὰ ἀνωτέρας ὀργανώσεως ἔχουσι μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐξασκοῦντα π. χ. τοιαύτην ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ ἀέρος, ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐδάφους, τῆς περιεκτικότητός του εἰς ὕδωρ, τοῦ ἱστοῦ του, τῆς συστάσεως τοῦ ἐδαφικοῦ ἀέρος κλπ. Ἐκτὸς τῶν φυτῶν μεγάλην σημασίαν ἔχουν καὶ ζῷά τινα. Ἐκ τούτων ἄλλα ζῶσι δι' ὅλου των τοῦ βίου ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ μόνον κατὰ διαστήματα ἔρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν (σκώληκες, ἀσπάλαξ, ἐχῖνος κτλ.), ἄλλα μέρος μόνον τῆς ἐξελίξεώς των διέρχονται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους (νύμφαι ἐντόμων, ἰδίᾳ κανθάρων) καὶ τέλος ἄλλα ζῶσι μὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, κατασκευάζουν ὅμως τὰς κατοικίας των ἐντὸς αὐτοῦ (μύρμηκες, ἔντομα καὶ θηλαστικά τινα.) Τέλος ἐπίδρασιν ἔχουν καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνασκάπτουν καὶ ἀναμοχλεύουν τὸ ἔδαφος κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς των. Πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν ὤθησιν εἰς τὰς σχετικὰς ἐρεύνας, εἶναι ὁ Δάρβιν καὶ ὁ P. E. Müller. Ἡ ἐπίδρασις τῶν διαφόρων ζῴων εἶναι ποικίλη. Τρωκτικά τινα π. χ. ἀνορύσσοντα ὑπογείους στοὰς ἐπιφέρουν τὴν κονιοποίησιν ἀρκετῆς ποσότητος τοῦ ἐδάφους, καίτοι δὲ ἡ ἐν τῷ ἐδάφει διαβίωσίς των εἶναι εὐεργετικὴ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔδαφος, ἡ δρᾶσίς των εἶναι πολλάκις ἐπιβλαβὴς εἰς τὰς φυτείας. Οἱ σκώληκες τῆς γῆς, τοὐναντίον, τρεφόμενοι ἀπὸ τὰς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ὑπαρχούσας ὀργανικὰς οὐσίας, καταβροχθίζουσι μεγάλας ποσότητας αὐτοῦ, τὰς ὁποίας ἀπεκκρίνουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του. Οὕτω μετατρέπουν ἀφ' ἑνὸς τὴν ὑφὴν τοῦ ἐδάφους καὶ ἀφ' ἑτέρου συντελοῦν, διὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν διανοιγομένων στοῶν, εἰς τὸν καλύτερον ἀερισμὸν καὶ εἰς τὴν ἀποστράγγισιν τῶν ἐδαφῶν ἢ καὶ εἰς τὴν καλυτέραν διέλευσιν τοῦ ὕδατος. Ἐκ τῶν σκωλήκων ἐπιβλαβεῖς διὰ τὰς φυτείας εἶναι οἱ νηματέλμινθες. Τέλος τὰ ἐν τῷ ἐδάφει ὑπάρχοντα πρωτόζῳα, ἐπειδὴ εἶναι βακτηριοφάγα, καταστρέφουσι

Digitized by Google

τὰ βακτήρια τὰ παράγοντα τὴν ἀμμωνίαν καὶ συνεπῶς μειοῦσι τὴν παραγωγικότητα τῶν ἐδαφῶν. Μεγάλην ἐν τέλει ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ, ὡς γνωστόν, ὁ ἄνθρωπος.

Ταξινόμησις τῶν ἐδαφῶν. Πρὸς ταξινόμησιν τῶν ἐδαφῶν ἠκολουθήθησαν ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων διάφοροι μέθοδοι, στηριζόμεναι ἑκάστη ἐπὶ διαφόρου βάσεως. Οὕτω π. χ. προὐτάθη ἡ διαίρεσις τῶν ἐδαφῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πετρώματος, ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τοῦ ὁποίου τὸ ἔδαφος προέκυψε, διακρινομένων οὕτω π. χ. γρανιτικῶν, βασαλτικῶν, τραχειτικῶν κλπ. ἐδαφῶν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατάταξις οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ σημασίαν, διότι ἐνῷ ὁ γρανίτης π. χ. ἢ ὁ τραχείτης περιέχουν ἄφθονα θρεπτικὰ συστατικὰ διὰ τὰ φυτά, ἀποσαθρούμενοι δύνανται νὰ σχηματίσουν ἐδάφη διάφορα, εἴτε ἀμμώδη ἄγονα, εἴτε ἀργιλλώδη ἀμμώδη γόνιμα, ἀναλόγως τῶν συντελεσθεισῶν διαφόρων φυσικῶν καὶ χημικῶν δράσεων. Ἐπίσης ἡ ταξινόμησις, ἡ στηριζομένη ἐπὶ ἄλλων γεωλογικῶν στοιχείων ἢ βάσεων, οὐδεμίαν παρουσιάζει, κατόπιν τῶν ἐρευνῶν τῶν τελευταίων ἐτῶν, σημασίαν καὶ ἀξίαν. Τέλος καὶ τὸ σύστημα τῆς ταξινομήσεως τῶν ἐδαφῶν ἀναλόγως τῆς εἰς καρποὺς ἀποδόσεως αὐτῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἴσως τὸ καλύτερον καὶ προτιμότερον, διότι ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ καθορισθῇ καὶ ἡ γεωργικὴ ἀξία αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίαν, καθόσον τὸ μέγεθος τῆς ἀποδόσεως εἰς καρποὺς ἑνὸς ἐδάφους δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τοῦ τρόπου τῆς ὅλης διαχειρίσεως αὐτοῦ. Κατὰ μίαν ταξινόμησιν ἐδαφῶν ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς γενέσεώς των διακρίνονται δύο ὁμάδες ἐδαφῶν: α) *τὰ πρωτογενῆ* ἢ *ἐλουβιακὰ* ἐδάφη (Urböden, Eluvialböden), τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ τῶν πετρωμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀρχικῶς ἐσχηματίσθησαν χωρὶς νὰ μεταφερθῶσι, β) *τὰ δευτερογενῆ* ἢ *κολλουβιακὰ* ἢ *προσχωματικὰ* ἐδάφη (Schwemmböden, Kolluvialböden), τὰ ὁποῖα δὲν εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ πετρώματος, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψαν, ἀλλὰ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ ὑλικὸν μεταφερθὲν καὶ προσχωθὲν ὑπὸ τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀνέμου ἢ τῶν παγετώνων. Ἄλλη ταξινόμησις ἐδαφῶν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ σήμερον ἐν χρήσει, στηρίζεται ἐπὶ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐδαφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τῆς ποσότητος τῶν κυριωτέρων συστατικῶν τῶν ἐδαφῶν, τῶν χαλικωδῶν δηλαδή, ἀμμωδῶν, πηλωδῶν, ἀργιλλωδῶν κλπ. οὐσιῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων πρῶτος κυρίως ὁ Einhof καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλβέρτος Ταὶρ (Thaer) κατέταξε τὰ ἐδάφη εἰς *χαλικώδη, ἀμμώδη, κονιορτώδη, πηλώδη, ἀργιλλώδη, ἀσβεστώδη, χουμώδη* καὶ *βαλτώδη*.

1. *Χαλικώδη ἐδάφη*. Ἐδάφη τὰ ὁποῖα συνίστανται κυρίως καὶ κατὰ μέγιστον μέρος ἐκ θραυσμάτων πετρωμάτων ὀλίγον ἀποσαθρωμένων. Τὰ ἐδάφη ταῦτα ἔχουν ἀποτεθῆ ὑπὸ ρεόντων ὑδάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ κοκκία των εἶναι ἀπεστρογγυλωμένα καὶ ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμοια ἢ οὐχὶ πολὺ διαφορετικὰ μεγέθη κοκκίων. Μεταξὺ τῶν μεμονωμένων τεμαχίων ἔχει ἐναποτεθῆ ὀλίγον λεπτόκοκκον ὑλικὸν ἢ πολλάκις δὲν ὑπάρχουν καὶ ἀποθέματα τοιούτου ὑλικοῦ. Τὰ διάκενα ἐνδιάμεσα διαστήματα εἶναι μεγάλα, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ στρώματα τῶν τοιούτων ἐδαφῶν διαπερῶνται εὐκόλως ὑπὸ τοῦ ὕδατος (ἰδίως τῶν ἐκ χονδρᾶς ἄμμου) καὶ ἡ ὑδροχωρητικότης των εἶναι μικρά. Τὰ τοιαῦτα ἐδάφη θεωροῦνται γενικῶς ἀκατάλληλα διὰ πᾶσαν γεωργικὴν καλλιέργειαν.

2. *Ἀμμώδη ἐδάφη*. Ταῦτα συνίστανται κυρίως ἐξ ἄμμων, μικροτέρων δηλαδὴ κοκκίων, θραυσμάτων πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα ριπτόμενα ἐντὸς ὕδατος κατακάθηνται ταχέως. Τὰ ἐδάφη ταῦτα μεταβάλλονται οὐσιωδῶς διὰ προσμίξεως ἄλλων ἐδαφικῶν συστατικῶν. Οὕτω π. χ. διὰ προσμίξεως ἀργιλλωδῶν οὐσιῶν γίνονται τὰ *ἀργιλλοαμμώδη* καὶ τὰ *πηλώδη* ἐδάφη, διὰ προσμίξεως δὲ χούμου τὰ *χουμοαμμώδη*. Πάντοτε ὅμως πλεονάζουν τὰ μεγαλύτερα μεγέθη κοκκίων καὶ αὐτὰ δίδουν εἰς τὸ ἔδαφος τὰς χαρακτηριστικὰς εἰς αὐτὸ φυσικὰς ἰδιότητας. Τὸ μέγεθος τῶν κοκκίων τῶν ἀμμωδῶν ἐδαφῶν ἐπηρεάζει πολλὰς φυσικὰς ἰδιότητας αὐτῶν. Οὕτω τὰ συνήθη ἀμμώδη ἐδάφη, τὰ ὁποῖα δὲν περιέχουν μεγάλας ποσότητας ἀργιλλωδῶν οὐσιῶν ἢ χούμου, χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ εἰς συγκράτησιν ὕδατος ἱκανότης των εἶναι μικρά. Ὅσον δὲ χονδρότερα εἶναι τὰ κοκκία τῆς ἄμμου τόσῳ ὀλιγώτερον ὕδωρ συγκρατοῦσι καὶ ἑπομένως τόσῳ εὐκολώτερον διέρχεται δι' αὐτῶν ὁ ἀὴρ καὶ ἡ θερμότης. Θερμαίνονται καὶ ψύχονται ταχέως καὶ ἑπομένως εἰς αὐτὰ αἱ διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας εἶναι μεγάλαι. Ὁ ἀερισμός των εἶναι ἐν τῷ συνόλῳ καλός. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως τὰ πλεῖστα ἀμμώδη ἐδάφη συνίστανται ἐκ χαλαζιακῆς ἄμμου. Ὅσῳ δὲ τὸ συστατικὸν τοῦτο πλεονάζει, τόσῳ αἱ ἄμμοι καὶ τὸ ἔδαφος καθίστανται πτωχότερα.

Προσμίγματα ἐκ λειψάνων πυριτικῶν ὀρυκτῶν (ἀστρίου, κεροστίλβης) καὶ διαφόρων πετρωμάτων, ὡς καὶ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, ἐπαυξάνουν σημαντικῶς τὴν ἀξίαν τοῦ ἐδάφους. Αὐτη γενικῶς ἐξαρτᾶται κυριώτατα ἀπὸ τὴν περιεκτικότητα τοῦ ἐδάφους εἰς θρεπτικὰς οὐσίας.

Τὰ ἀμμώδη ἐδάφη χάνουν διὰ τῆς ἐκπλύσεως εὐκόλως σημαντικὰ ποσὰ διαλυτῶν ὀρυκτῶν οὐσιῶν. Οὐδὲν ἄλλο εἶδος ἐδάφους ὑφίσταται παρομοίας μεγάλας ἀπωλείας συστατικῶν ὑπὸ τοῦ διὰ μέσου αὐτοῦ διερχομένου καὶ ὁμοιομόρφως κατεισδύοντος ὕδατος. Ἡ ἀποσύνθεσις τῶν φυτικῶν λειψάνων συντελεῖται ταχέως ἕνεκα τῆς ἀφθόνου θερμότητος καὶ τῆς εὐκόλου προσελεύσεως ὀξυγόνου σὺν τῇ ἀρκετῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιεκτικότητι εἰς ὕδωρ. Τομαὶ διὰ μέσου ἀμμωδῶν ἐδαφῶν παρέχουν σχεδὸν πάντοτε τρία στρώματα, παρουσιάζοντα διάφορον βαθμὸν διαβρώσεως: τὴν ἐπικαθημένην χουμώδη ἄμμον, τὴν κιτρίνως ἢ καστανοφαίως χρωματισμένην ἄμμον καὶ τὴν ἀνοικτόχρωμον ἄμμον. Τὰ τρία ταῦτα στρώματα εἶναι ἀνεπτυγμένα καὶ καλῶς εὐδιάκριτα εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἀμμώδη ἐδάφη. Μείζονα σημασίαν διὰ τὰ ἀμμώδη ἐδάφη ἔχει καὶ τὸ εἰς μέτριον βάθος εὑρισκόμενον ἐδαφικὸν ὕδωρ. Ἡ ἀξία τῶν ἀμμωδῶν ἐδαφῶν αὐξάνει ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητός των εἰς ἀργιλλώδη συστατικά, καθόσον καὶ ἡ εἰς ὕδωρ περιεκτικότης των καθίσταται τότε μεγαλυτέρα καὶ ἡ ταχεῖα θέρμανσίς των παρακωλύεται. Καὶ αἱ δύο δ' αὐταὶ συνθῆκαι ἐπιδρῶσιν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

3. *Κονιορτώδη ἐδάφη* (Staubböden). Ἐδάφη τὰ ὁποῖα κατὰ μέγιστον μέρος, συχνὰ μέχρις ὑπὲρ τὰ 90 %, συνίστανται ἀπὸ κονιορτὸν καὶ λεπτὴν ἄμμον. Ταῦτα εἶναι κυρίως ἀποθέματα σωρῶν παγετώνων ἢ καὶ ἀνεμογενῆ (αἰολικά).

4. *Πηλώδη ἐδάφη* (Lehmböden Loamy soil). Ταῦτα συνίστανται ἐκ μίγματος ἄμμου καὶ ἀργιλλωδῶν συστατικῶν. Ἀναλόγως δὲ τῆς ποσότητος τῶν τελευταίων τούτων διακρίνονται εἰς *ἀμμοπηλώδη* καὶ *πηλώδη* (μαλακὰ καὶ σκληρὰ πηλώδη). Προσμίγματα ἀσβεστολίθου ἐπηρεάζουν εὐνοϊκῶς τὰ ἐδάφη ταῦτα, καθότι καθιστῶσιν αὐτὰ χαλαρώτερα (ἐπαυξάνουν τὴν συσπείρωσιν) καὶ εὐνοοῦσι τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν λειψάνων. Προσμίξεις χούμου, ὅταν εἶναι εἰς μεγάλην ποσότητα, καθιστῶσι τὰ ἐδάφη ταῦτα πολὺ παραγωγικά. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως καὶ ὀρυκτολογικῆς συστάσεως συνίστανται τὰ ἀργιλλώδη ἀπιλυτὰ συστατικὰ ἐκ λεπτῶς κατατεθρυμμένων τεμαχιδίων ὀρυκτῶν, ἐκ πηκτώματος καολίνου καὶ ἄλλων ὑδρομιγῶν πυριτικῶν ἁλάτων. Ἡ ὑδροχωρητικότης των εἶναι μεσαία μέχρι μεγάλη, κυμαινομένη μεταξὺ ἀρκούντως εὐρέων ὁρίων ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος εἰς λεπτογεώδη συστατικά. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ξηρᾶς ἐποχῆς τοῦ ἔτους—καὶ συχνὰ τῇ συνεργασίᾳ τῆς φυτικῆς βλαστήσεως—ἐπέρχεται ἰσχυρὰ ἀποξήρανσις, συχνὰ ἐξικνουμένη βαθέως, εἰς ὅλας τὰς πτωχοτέρας εἰς ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα περιοχάς, χωρὶς κατὰ κανόνα αἱ βροχαὶ τοῦ θέρους νὰ ἐπαρκῶσι πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς ἀπωλείας. Ὡς ἐκ τούτου μεγάλην σημασίαν ἔχει διὰ τὰ τοιαῦτα ἐδάφη ἡ κατὰ τὸν χειμῶνα διαπότισίς των. Τὰ φυτὰ ὑποφέρουσι περισσότερον εἰς τοιαῦτα ἐδάφη παρὰ εἰς τὰ ἀμμώδη, κατὰ τὰ ἔτη κατὰ τὰ ὁποῖα τὰ ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα τοῦ χειμῶνος εἶναι ὀλίγα, χιὼν δὲν κατέπεσε πολλὴ καὶ ἡ ἄνοιξις εἶναι ξηρά. Ἡ ἀπόπλυσις ὀρυκτῶν οὐσιῶν γίνεται εἰς τὰ πηλώδη ἐδάφη εἰς μικρότερον βαθμὸν ἢ εἰς τὰ ἀμμώδη. Ἡ πρὸς θέρμανσιν ἱκανότης τῶν πηλωδῶν ἐδαφῶν εἶναι μέσου βαθμοῦ καὶ καθίσταται κατὰ τόσον μικροτέρα, ὅσῳ πλουσιώτερον εἶναι τὸ ἔδαφος εἰς λεπτογεώδη συστατικὰ καὶ μεγαλυτέρα ἡ ὑδροπεριεκτικότης του. Ὁ ἀερισμὸς τῶν ἐδαφῶν τούτων εἶναι ἀρκετὰ καλός. Δυσκόλως ἀεροπερατὰ εἶναι τὰ στερεὰ στρώματα πηλοῦ τοῦ ὑπεδάφους. Ἡ ἀποσύνθεσις τῶν φυτικῶν λειψάνων εἰς τὰ πηλώδη ἐδάφη εἶναι πολὺ διάφορος, γενικῶς ὅμως ἐξελίσσεται εὐνοϊκῶς δι' αὐτά. Ἡ ἀξία τῶν πηλωδῶν ἐδαφῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βάθους, μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξικνεῖται ἡ συσπείρωσις. Μόνον ἂν τὰ μέρη τοῦ ἐδάφους εἶναι ἀρκετὰ χαλαρὰ (χαλαρὰ πηλώδη ἐδάφη), ἔχουν ἀξίαν ὅλα τὰ προτερήματα τῶν ἐδαφῶν τούτων (ἡ ἀφθονία εἰς θρεπτικὰς οὐσίας, ἡ μέσου βαθμοῦ ὑδροπεριεκτικότης των). Τοὐναντίον τὰ συμπαγῆ πηλώδη ἐδάφη ἔχουν ἀξίαν μικράν, καθόσον αἱ ρίζαι τῶν φυτῶν διεισδύουν ἐπιφανειακῶς μόνον, ἡ δὲ ὑδροπεριεκτικότης των εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετρία καὶ ἡ ἀπόδοσις των μικρά.

5. *Ἀργιλλώδη ἐδάφη* (Tonböden). Ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι πλεονάζουν ἐν αὐτοῖς τὰ ἰλυώδη συστατικὰ καὶ ὑποχωροῦν εἰς ποσότητα τὰ χονδροκοκκώδη. Κατὰ 50—75% συνίστανται ταῦτα ἀπὸ ἄργιλλον καὶ λεπτοτάτην ἰλύν. Περιέχουν πάντοτε πολὺ περισσοτέραν ποσότητα κολλοειδοῦς ἀργίλλου ἀπὸ τὰ πηλώδη. Τὰ ἐδάφη ταῦτα ἐν ὑγρᾷ καταστάσει εἶναι πλαστικά, ὅταν δὲ τὰ συνθλίβῃ τις μεταξὺ τῶν χειρῶν, δὲν ἀντιλαμβάνεται παρουσίαν κόκκων ἄμμου. Ξηραινόμενα σχηματίζουν τεμάχια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον στερεά, δυσκόλως θραυόμενα. Ἡ συσπείρωσις τῶν ἀργιλλωδῶν ἐδαφῶν ἔχει πολλὴν σημασίαν διὰ τὴν ἀξίαν των. Κανὲν ἄλλο εἶδος ἐδαφῶν δὲν ἐξαρτᾶται τόσον πολὺ ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς διανομῆς τῶν ἐδαφικῶν του στοιχείων, ὅσον τὰ ἀργιλλώδη ἐδάφη. Τούτου δ' ἕνεκα ἡ ἀξία των αὕτη κυμαίνεται μεταξὺ τῆς τελείας ἀφορίας (π. χ. αἱ πλαστικαὶ τριτογενεῖς ἄργιλλοι) καὶ τῆς μεγάλης ἀφ' ἑτέρου γονιμότητος. Ἀναλόγως πρὸς τὸ μικρὸν μέγεθος τῶν κοκκίων τῶν συστατικῶν, ἡ ἱκανότης τῶν ἐδαφῶν τούτων πρὸς πρόσληψιν ὕδατος εἶναι πολὺ μεγάλη, οὕτως ὥστε παρουσιάζονται συχνὰ σημαντικαὶ μεταβολαὶ τοῦ ὄγκου των κατὰ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ὑδροπεριεκτικότητός των (ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου στηρίζεται καὶ ἡ μεγάλη διάρρηξις τῶν ἀργιλλωδῶν ἐδαφῶν, ὅταν ταῦτα ξηραίνωνται). Ἀργιλλώδη ἐδάφη μὴ συνεσπειρωμένα εἶναι ἀδιαπέραστα ὡς πρὸς τὸ ὕδωρ. Ὅταν δὲ τὰ στρώματά των εἶναι ἐπίπεδα καὶ ὁριζόντια, δίδουν πολλάκις ἀφορμὴν εἰς σχηματισμὸν ἑλῶν καὶ συναγωγὴν στασίμων ὑδάτων. Εἰς τὰ ἀργιλλώδη ἐδάφη ἀπόπλυσις τῶν διαλυτῶν ἁλάτων γίνεται εἰς μικρὰν μόνον κλίμακα. Ἡ ἱκανότης των πρὸς θέρμανσιν εἶναι μικρὰ ἀναλόγως πρὸς τὴν μεγάλην ὑδροπεριεκτικότητά των. Ἀνήκουσιν ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰ ψυχρότατα ἐδάφη. Ὁ ἀερισμός των ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς συσπειρώσεώς των. Ὅταν ταῦτα εἶναι εἰς στρώματα στιφρά, ὁ ἀερισμὸς εἶναι ἐξαιρετικῶς βραδὺς καὶ εἰς τοιαῦτα ἐδάφη παρουσιάζονται τότε εὐκόλως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔλλειψις ὀξυγόνου, καὶ ἀφ' ἑτέρου φαινόμενα σήψεως κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ἡ ἀποσύνθεσις τῶν φυτικῶν λειψάνων γίνεται βραδέως, συνεπείᾳ τῆς χαμηλῆς θερμοκρασίας. Καὶ ὁ ἱστὸς ὅμως τῶν ἐδαφῶν τούτων ἐπηρεάζει πολὺ τὸ φαινόμενον τοῦτο.

6. *Ἀσβεστώδη ἐδάφη*. Τὰ εἴδη τῶν ἐδαφῶν, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως ἀσβεστούχων πετρωμάτων, εἶναι πολὺ ποικίλα. Σπανίως παρουσιάζουν ἄφθονον περιεκτικότητα εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, διότι τὸ ἅλας τοῦτο ἀποπλύνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τὰ ἀσβεστώδη ἐδάφη διακρίνονται ἀναλόγως τῆς προσμίξεως ξένων οὐσιῶν εἰς καθ' αὐτὸ *ἀσβεστώδη* (ἐδάφη μὲ μεγάλην—μέχρις 80 %—περιεκτικότητα εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, ἀνοικτόχρωμα ἐδάφη, χρωματισμένα λευκῶς μέχρις καστανοφαίως, χαλαρά, ἐκτεθειμένα πολὺ εἰς τὴν ἀποξήρανσιν, πτωχὰ εἰς κολλοειδεῖς οὐσίας, γενικῶς, μικρᾶς — ὡς ἐκ τούτων — ἀξίας), *ἀμμώδη, ἀσβεστώδη, πηλοασβεστώδη, ἀργιλλοασβεστώδη, μαργαϊκὰ* ἢ *μαργοῦχα* ἐδάφη.

7. *Χουμώδη ἐδάφη*. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἀμμώδη ἢ ἀργιλλώδη ἢ πηλώδη ἢ καὶ ἀσβεστώδη ἐδάφη, τὰ ὁποῖα περιέχουν σημαντικὰς ποσότητας χουμικῶν οὐσιῶν (χούμου). Τὰ τοιαῦτα ἐδάφη ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χρῶμα καστανόν, παρουσιάζουν δὲ τὰς ἰδιότητας τῶν ἀντιστοίχων ἐδαφῶν σημαντικῶς βελτιωμένας. Οὕτω διὰ τῶν χουμικῶν οὐσιῶν ἡ ὑδατοχωρητικότης τῶν μὲν ἀμμωδῶν ἐδαφῶν αὐξάνει, τῶν δ' ἀργιλλωδῶν ἐλαττοῦται. Ὁ ἀερισμὸς τοῦ ἐδάφους γενικῶς διευκολύνεται διὰ τῶν χουμικῶν οὐσιῶν, αὐξάνει δὲ καὶ ἡ εἰς ἄζωτον περιεκτικότης. Πολὺ ἐπηρεάζουν τὰς ἰδιότητας τῶν χουμωδῶν οὐσιῶν, ἐκτὸς βεβαίως τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν, καὶ τὰ εἴδη τῶν φυτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον αἱ χουμικαὶ οὐσίαι.

8. *Βαλτώδη ἐδάφη*. Συγγραφεῖς τινες τέλος διακρίνουν καὶ τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο εἶδος τῶν ἐδαφῶν, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἐντὸς τῶν ἑλοτόπων ἢ βαλτοτόπων (Moore). Εἰς περιοχὰς δηλαδὴ ὅπου λόγῳ τοπικῶν γεωμορφολογικῶν συνθηκῶν σχηματίζονται συναγωγαὶ στασίμων ὑδάτων (ἕλη), ἐκεῖ φύεται καὶ πλουσία φυτικὴ βλάστησις, ἀποτελουμένη ἐκ κατωτέρων φυτικῶν εἰδῶν. Τὰ ὑπολείμματα τῶν φυτικῶν τούτων ὀργανισμῶν μετὰ τὸν θάνατόν των ὑπόκεινται εἰς βραδεῖαν ἀποσύνθεσιν, ἕνεκα τοῦ ἐλλιποῦς ἀερισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὑφίστανται εὑρισκόμενα εἰς διαρκῆ κατακλυσμὸν ὑπὸ τὸ ὕδωρ. Τὰ ἐδάφη, τὰ ἀποτελούμενα σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τοιούτων ὑπολειμμάτων φυτῶν, χαρακτηρίζονται ὡς *βαλτώδη*. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἑλότοποι ἢ βαλτότοποι διακρίνονται εἰς *βαθυβάλτους* (Tiefmoore) καὶ *ὑψιβάλτους* (Hochmoore) καὶ τὰ ἐδάφη δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς *βαθυβαλτώδη* καὶ *ὑψιβαλτώδη*. Εἰς τὰ βαθυβαλτώδη ἡ ἐπιφάνειά των δὲν ὑπερβαίνει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος τῶν βάλτων, συνίστανται συνεπῶς κυρίως ἐκ φυτῶν ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἀναπτυσσομένων καὶ βιούντων. Τὰ ὑψιβαλτώδη σχηματίζονται ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν βαθυβαλτωδῶν· τουτέστιν ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ περιφερειακὴ πρόσχωσις τῶν βάλτων, ἀναπτύσσονται ἐπ' αὐτῶν φυτικοὶ ὀργανισμοὶ διάφοροι τῶν συμμετεχόντων εἰς τὰ βαθυβαλτώδη. Ἀμφότερα ὅμως τὰ εἴδη τῶν βαλτωδῶν ἐδαφῶν δύνανται νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἐπὶ πεδινῶν καὶ ἐπὶ ὀρεινῶν περιοχῶν.

Κλιματολογικαὶ ἐδαφικαὶ ζῶναι. Ἐπειδὴ αἱ ἔρευναι τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων ἀπέδειξαν, ὅτι ἰδιαιτέρως σπουδαῖος παράγων διὰ τὴν σύστασιν τῶν ἐδαφῶν εἶναι τὸ κλῖμα, ἐβάσισαν μίαν ταξινόμησιν ἐδαφῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κλιματολογικῶν ἐδαφικῶν ζωνῶν. Αἱ ζῶναι αὗται περιλαμβάνουν ἑκάστη πολὺ ὅμοια ἐδάφη, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ παραχθῶσιν εἰς κλιματολογικῶς ὁμοίας περιοχάς, ἂν καὶ τὰ πετρώματα, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται τὰ ἐδάφη ταῦτα εἶναι πετρογραφι-

Digitized by Google

κῶς ἐντελῶς διάφορα. Ἀπὸ μακροῦ εἶναι γνωστὰ τὰ *λατεριτικὰ* ἐδάφη, περιοριζόμενα οὐσιαστικῶς εἰς περιοχὰς τῶν τροπικῶν χωρῶν, πλουσίας εἰς βροχάς. Τὰ ἐδάφη ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς ἐντόνου ἐν αὐτοῖς συσσωρεύσεως ὑδροξειδίου τοῦ ἀργιλλίου καὶ ὑδροξειδίων τοῦ σιδήρου, παράγονται δὲ διὰ ριζικῆς διασπάσεως ὀρυκτῶν πυριτικῶν ἁλάτων ὑπὸ σύγχρονον ἀποχωρισμὸν καὶ μερικὴν ἀπομάκρυνσιν διοξειδίου τοῦ πυριτίου (S_1O_2). Τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἐνεργοῦσι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὅλα τὰ λατεριτικὰ ἐδάφη νὰ ἔχωσιν ὁμοίας ἰδιότητας, ἂν καὶ προέρχονται ἐκ τελείως διαφορετικῶν πετρωμάτων. Βραδύτερον ἀνεγνωρίσθη, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐδαφῶν, τὰ ὁποῖα γεννῶνται κυρίως διὰ χημικῆς ἀποσαθρώσεως (ἐξαιρουμένων συνεπῶς τῶν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ φυσικῆς καταθρύψεως τῶν πετρωμάτων γεννωμένων ἐδαφῶν) δύνανται νὰ διακριθῶσιν—ἐντελῶς γενικῶς—δύο κύριαι ὁμάδες ἐδαφῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κλιματολογικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται μεταξὺ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων τῶν περιοχῶν καὶ τῆς εἰς αὐτὰς γινομένης ἐξατμίσεως. Αἱ δύο αὐταὶ ὁμάδες εἶναι τὰ *ἐδάφη ξηρῶν περιοχῶν* καὶ τὰ *ἐδάφη ὑγρῶν περιοχῶν*. Αἱ δύο αὐταὶ ὁμάδες διαφέρουσιν ἀλλήλων διὰ τοὺς ἀκολούθους λόγους. Ὅταν τὰ ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα καὶ ἡ ἐξάτμισις εὑρίσκωνται περίπου ἐν ἰσορροπίᾳ ἢ ἐπικρατῇ ἡ ἐξάτμισις, τότε τὰ προϊόντα τῆς ἀποσαθρώσεως παραμένουσιν ἐν τῷ ἐδάφει. Ὅταν ὅμως ὑπερτεροῦν τὰ ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα, τότε τὰ ἐδάφη ἐκπλύνονται καὶ αἱ διαλυταὶ οὐσίαι ἀποκομίζονται ὑπὸ τοῦ κατεισδύοντος ὕδατος. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ ἀποσύνθεσις τῶν πετρωμάτων προχωρεῖ βραδέως καὶ εἰς τὸ ἔδαφος ἐπικρατοῦσιν οἱ ποικίλοι συνδυασμοὶ τῆς πολυπλόκου ἀποσαθρώσεως, τὰ δ' ἐδάφη φέρουσι χαρακτῆρα λεπτοαμμώδη. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἐπικρατοῦσιν οἱ παράγοντες τῆς ἁπλῆς ἀποσαθρώσεως, οἱ ὁποῖοι ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν γένεσιν ἐδαφῶν πλουσίων εἰς ἄργιλλον ἢ λατεριτικῶν. Ἰδιαιτέρως καθίσταται σημαντικὴ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν ξηρῶν καὶ τῶν ὑγρῶν ἐδαφῶν κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν λειψάνων, κατὰ τὸν σχηματισμὸν δηλαδὴ τοῦ χούμου. Ξηραὶ περιοχαὶ διακρίνονται διὰ τὴν ταχεῖαν τοιαύτην ἀποσύνθεσιν, τοὐναντίον εἰς τὰς ὑγρὰς περιοχὰς ἡ ἀποσύνθεσις χωρεῖ βραδέως καὶ ὁ χοῦμος εὑρίσκεται εἰς τὸ ἔδαφος εἰς μεγαλύτερα ποσά. Βάλτοι (Moore) σχηματίζονται συνεπῶς κυρίως μόνον εἰς ὑγρὰς περιοχάς. Ἐν τούτοις δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἐδάφη πλούσια εἰς χοῦμον εἰς τὰς ξηρὰς καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἡμιξήρους περιοχάς, ἂν τὸ πλῆθος τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων ἐπιτρέπῃ ἄφθονον αὔξησιν φυτείας καὶ ἐξ ἄλλου ἡ ξηρασία κατὰ τὴν θερμὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους καὶ βαρὺς χειμὼν κωλύουν τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Τὰ τοιαῦτα ἐδάφη καλοῦνται *μέλαιναι γαῖαι* (Schwarzerden) ἢ *τζερνοζὲμ* (Tschernosem), ἀνήκουν δ' εἰς τὰ *στεππικὰ ἐδάφη* (Steppenböden), καὶ ἀπαντῶνται εἰς Εὐρώπην καὶ εἰς τὰ λιβάδια τῶν ψυχροτέρων τμημάτων τῆς Βορ. Ἀμερικῆς. Ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὰς ὑγρὰς περιοχὰς τῆς ψυχρᾶς εὐκράτου ζώνης ἔχουν μεγάλην σημασίαν αἱ εἰς αὐτὰς εὑρισκόμεναι ἰσχυρῶς ἐκπλυμέναι *βόρειαι φαιαὶ γαῖαι* (nordische grauerden), τὰ *ποδσολικὰ ἐδάφη* (Podsolböden) ἐκ τοῦ ρωσικοῦ ὀνόματος Podsol= τεφρο-εδάφη, καὶ τὰ *δασικὰ ἐξ ὠχρῶν γαιῶν ἐδάφη* (Bleicherdewaldböden) τὰ ἀπηλλαγμένα σιδήρου. Τὰ ἐδάφη ταῦτα γεννῶνται συνεπείᾳ πολὺ προκεχωρημένης ἐκπλύσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἔχουν ἀπομακρυνθῇ ὅλα τὰ διαλυτὰ συστατικὰ τοῦ ἐδάφους, μηδ' αὐτῶν τῶν ἑνώσεων τοῦ σιδήρου ἐξαιρουμένων, καὶ δι' ἐπιδράσεως ὀξίνων ἀκορέστων χουμικῶν οὐσιῶν. Δευτέραν μεγάλην περιοχὴν καταλαμβάνουν, ἐν Εὐρώπῃ ἐπίσης, αἱ *καστανόχροοι γαῖαι* (Braunerden), χαρακτηριστικὰ ἐδάφη περιοχῶν μὲ εὔκρατον κλῖμα, ἀκαθάρτως χρωματισμένα διὰ τῆς συνεπιδράσεως μετρίας περιεκτικότητος χούμου καὶ κιτρινοκαστανοχρώμων μέχρις ἐρυθροκαστανοχρώμων ἑνώσεων τοῦ σιδήρου. Εἰς αὐτὰ τὰ εἴδη τῶν ἐδαφῶν ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν σχετικῶς ἡ σύστασις τοῦ μητρικοῦ πετρώματος, ἂν καὶ σπουδαίως συντελεῖ φυσικὰ καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἀποσαθρώσεώς του. Αἱ ἡμιύγροι περιοχαὶ τῆς θερμῆς εὐκράτου ζώνης χαρακτηρίζονται διὰ τῶν *ἐρυθρῶν γαιῶν* (Roterden, terra rossa), αἱ ὁποῖαι εἶναι πτωχαὶ εἰς χοῦμον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔχουν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς αὐτὰς τὰ χρώματα τῶν ὑδροξειδίων τοῦ σιδήρου. Τὰ ἐδάφη ταῦτα προσεγγίζουν πρὸς τὰς *ἡμιξήρους ἐρυθρὰς γαίας* τῶν ὑποτροπικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι (γαῖαι) ἀνήκουν εἰς τὰ ξηρὰ ἐδάφη. Μεταξὺ τῶν ξηρῶν ἐδαφῶν τῆς Εὐρώπης ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχουν τὰ *ἡμίξηρα* ἐδάφη τῶν περιοχῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν πολὺ ψυχρὸν χειμῶνα. Εἰς ταύτας ἀνήκει ὅλη ἡ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη, ὡς δυτικὴ συνοριακὴ περιοχὴ τῆς ξηρᾶς κεντρικῆς Ἀσίας, μετὰ τῶν προεξοχῶν της μέχρι τῆς Βορείου Γερμανίας. Ἡ περιοχὴ αὕτη χαρακτηρίζεται οὐσιωδῶς διὰ τῶν *μελανῶν γαιῶν* τῆς ρωσικῆς περιοχῆς τῶν στεππῶν. Αἱ γαῖαι αὗται γίνονται καὶ εἰς τὸ ἐντονώτερον ξηρὸν κλῖμα τῶν νοτίων χωρῶν, ἀλλὰ πτωχότεραι εἰς χοῦμον, προσλαμβάνουσιν ὡς ἐκ τούτου ἐρυθροκαστανόφαιον χρῶμα καὶ ὀνομάζονται *καστανόχρωμα* (Kastanienfärbige) *ἐδάφη*. Περαιτέρω πρὸς Α. καὶ ΝΑ. εὑρίσκονται τὰ *ἁλατοῦχα ἐδάφη* (Salzböden), πλούσια εἰς εὐδιαλύτους ἑνώσεις (ἰδιαιτέρως εἰς θειικὸν νάτριον καὶ θειικὸν μαγνήσιον). Εἰς τὰς περιοχὰς μὲ θερμὸν χειμῶνα ἀνήκει ἡ *ἱσπανικὴ στέππη* μὲ τὰ *φαιὰ στεππικὰ ἐδάφη της*. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι μία τοιαύτη κατανομὴ τῶν ἐδαφῶν κατὰ κλιματολογικὰς ζώνας πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει, ἐκτὸς τῶν παραγόντων τοπικοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἐπηρεαζόντων συχνὰ σημαντικὰ τὰς ἰδιότητας τοῦ ἐδάφους, καὶ τὴν τυχὸν ἐπελθοῦσαν ἐν τῷ μεταξὺ ἀλλαγὴν τοῦ κλίματος. Ἐκτὸς τῆς ταξινομήσεως ταύτης ἀρκετὴν σημασίαν ἔχει τέλος καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ρώσου ἐδαφολόγου Glinka δοθεῖσα διαίρεσις τῶν ἐδαφῶν εἰς *ἐνδοδυναμικὰ* καὶ *ἐκτοδυναμικά*. Τὰ πρῶτα εἶναι νεαρὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἀκόμη δὲν ἔχουν ἐκτεθῆ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς κλιματολογικὰς ἐπιδράσεις τῆς περιοχῆς, ὅπου εὑρίσκονται. Συνεπείᾳ τούτου αἱ ἰδιότητές των ἐξαρτῶνται ἀκόμη κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν σύστασιν τῶν μητρικῶν πετρωμάτων. Τοὐναντίον τὰ ἐκτοδυναμικὰ εἶναι παλαιὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μακρὸν εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς ὡρισμένας κλιματολογικὰς συνθήκας. Ἡ ἐπίδρασις τῶν συνθηκῶν τούτων εἶναι τόσῳ μεγάλη, ὥστε αὕτη πλέον ἔχει κανονίσει τὸ εἶδος τοῦ ἐδάφους καὶ μάλιστα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παράγηται ἐν τέλει τὸ αὐτὸ ἔδαφος ἐκ διαφορωτάτων μητρικῶν πετρωμάτων. Καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προκύπτει τὸ συμπέρασμα, πόσον τὸ κλῖμα ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς γενέσεως τῶν ἐδαφῶν καὶ καθίσταται καταληπτόν, ὅτι γενικῶς ἡ διάκρισις κλιματολογικῶν τύπων ἐδαφῶν εἶναι δυνατή.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

—[ΓΕΩΡΓ.] Τὸ *ἔδαφος* χρησιμεύει ὡς ὑποστήριγμα τῶν φυτῶν, ἀλλὰ καὶ παρέχει εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαιοῦντα θρεπτικὰ συστατικά, τόσον διὰ τὴν κανονικὴν τούτων ἀνάπτυξιν, ὅσον καὶ τὴν ἐπωφελῆ των ἀπόδοσιν. Λέγοντες διὰ τὴν γεωργίαν ἔδαφος, νοοῦμεν τὸ ἀνώτατον στρῶμα τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως, τοῦ ὁποίου τὰ συστατικὰ εἶναι εὐκίνητα καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου λαμβάνει χώραν ἡ βλάστησις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυτῶν. Τὸ κυρίως ἔδαφος εἶναι τὸ δυνάμενον νὰ ὑποβληθῇ εἰς κατεργασίαν. Ὑπέδαφος καλεῖται τὸ ἀπὸ 0,25—0,35 μέτρ. εὑρισκόμενον ὑπὸ τὸ ἔδαφος στρῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν αὐτὴν ἢ διάφορον μετὰ τοῦ κυρίως ἐδάφους σύστασιν (βραχῶδες, συνεκτικόν, ἀμμῶδες, μαργῶδες, χαλικῶδες κλπ.).

Τὰ σπουδαιότερα συστατικά, τὰ ὁποῖα λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν σύστασιν τῶν διαφόρων ἐδαφῶν, εἶναι τὰ ἑξῆς: ἄμμος (ἀσβεστολιθικὴ ἢ πυριτική), ἄσβεστος, ἄργιλλος καὶ ὀργανικαὶ οὐσίαι (χοῦμος). Ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ μεγάλαι ἐκτάσεις ἐδαφῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατοῦν αἱ κροκάλαι καὶ οἱ χάλικες. Αὗται καλύπτονται ὑπὸ τῶν ἐλαιώνων καὶ ἄλλων δενδρωδῶν καλλιεργειῶν ἢ δασωδῶν φυτειῶν ἢ καὶ μένουν χέρσαι, χρησιμοποιουμένης ἐνίοτε τῆς αὐτοφυοῦς τούτων βλαστήσεως διὰ κτηνοτροφικοὺς σκοπούς. Τὰ ἀνωτέρω συστατικά, ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος τοῦ ἐδάφους ὡς πρὸς ταῦτα, προσδίδουν εἰς αὐτὸ ἰδιότητας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπωφελεῖς καὶ συντελεστικὰς τῆς ἐν γένει γονιμότητος αὐτοῦ. Ἡ ἀπὸ γεωργικῆς ἀπόψεως ἐπίδρασις τῆς ἄμμου ἐν ταῖς καλλιεργουμέναις ἐκτάσεσιν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν κόκκων αὐτῆς. Ἡ χονδρὴ ἄμμος, ἐφ' ὅσον ἐπικρατεῖ, καθιστᾷ τὸ ἔδαφος διαπερατὸν καὶ ξηρόν. Εἰς κατάλληλον ὅμως ἀναλογίαν περιεχομένη 65% (5% ἀσβεστολιθικὴ καὶ 60 % πυριτική) διευκολύνει τὴν κατεργασίαν (σκάψιμο) τοῦ ἐδάφους ὡς καὶ τὴν ἐν αὐτῷ διείσδυσιν τῶν ριζιδίων τῶν φυτῶν (ἔδαφος ἀφρᾶτον). Ἡ λεπτὴ ἄμμος τοὐναντίον καθιστᾷ τὸ ἔδαφος συμπαγὲς καὶ ἀσφυκτικὸν (ἔδαφος σφιγκτὸν ἢ δυνατόν). Εἰς τὰ καλὰ ἐδάφη αὕτη δὲν ὑπερβαίνει τὰ 25 % (5 % ἀσβεστολιθικὴ καὶ 20 % πυριτική). Τὰ ἐντελῶς ἀμμώδη ἐδάφη εἶναι ἄγονα.

Ὡς πρὸς τὴν ἄσβεστον, ἐφ' ὅσον αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ χονδρῶν κόκκων, ἐπιδρᾷ ὡς διαχωριστικὸν συστατικὸν καὶ καθιστᾷ τὸ ἔδαφος περισσότερον διαπερατὸν (ἀνοικτόν). Τοὐναντίον ἡ λεπτότατα διαμεμερισμένη ἄσβεστος συντελεῖ εἰς τὴν εὐκινησίαν τῶν λοιπῶν τοῦ ἐδάφους συστατικῶν, μεθ' ὧν ἀποτελεῖ ἑνώσεις διαλυομένας ἐν τῷ ὑπεδαφίως κυκλοφοροῦντι ὕδατι. Ἐπίσης αὕτη εὐνοεῖ τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ ἐπαυξάνει τὴν ἱκανότητα τῶν ἐδαφῶν εἰς τὸ νὰ συγκρατῶσι τὰ σπουδαιότερα συστατικὰ τῆς φυτικῆς τροφῆς. Τὰ κυρίως ἀσβετώδη ἐδάφη κατὰ γενικὸν κανόνα εἶναι ξηρὰ καὶ ἄγονα. Εἰς τὰ καλὰ ἐδάφη ἡ περιεκτικότης τοῦ συστατικοῦ τούτου εἶναι 10 %. Ἡ ἄργιλλος καθιστᾷ τὸ ἔδαφος ἀδιαπέρατον ὑπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος καὶ δυνατόν. Τὰ πλούσια εἰς ἄργιλλον ἐδάφη εἶναι ἀσφυκτικά, πλαστικὰ ἢ σκληρά. Ταῦτα, ἐν καιρῷ ξηρασίας, παρουσιάζουσι ρωγμὰς καὶ δυσκόλως ὑποβάλλονται εἰς καλλιέργειαν. Τὰς ἀνωτέρω ἐπιβλαβεῖς ἰδιότητας τῆς ἀργίλλου ἐξουδετερώνει ἡ παρουσία τῆς ἀσβέστου. Τὰ καλὰ ἐδάφη περιέχουσιν ἄργιλλον 7 % περίπου. Οἱ κάτωθι πίνακες δεικνύουν τὰ διάφορα ἐδάφη, ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν ὡς πρὸς τὰ ἀνωτέρω συστατικά.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΔΑΦΩΝ

I

Φυσικὸς χαρακτὴρ	*Συστατικὰ %*		
	Ἄργιλλος	*Ἄσβεστος*	*Ἄμμος ἀσβεστολ. καὶ πυριτ.*
Πυριτικὰ	0— 10	0— 10	90—100
Ἀργιλλοῦχα πυριτικά	10— 15	0— 10	85— 90
Ἀργιλλοπυριτικὰ	15— 25	0— 10	75— 85
Ἀργιλλώδη πυριτικὰ	25— 40	0— 10	60— 75
Ἀσβεστοῦχα πυριτικά	0— 10	10— 30	90—100
Ἀσβεστοαργιλλοῦχα πυριτικὰ	10— 15	10— 30	85— 90
Ἀσβεστοαργιλλώδη »	15— 25	10— 30	75— 85
Ἀργιλλασβεστοπυριτικὰ	25— 40	10 30	60— 75
Ἀμμοασβεστοπυριτικὰ	0— 10	30— 60	90—100
Ἀμμοαργιλλοῦχα ἀσβεστοπυρ.	10— 15	30— 60	85— 90
Ἀμμοαργιλλο- ἀσβεστοπυριτικὰ	15— 25	30— 60	75— 85
Ἀμμοαργιλλώδη	25— 40	30— 60	60— 75
Ἀμμώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀργιλλοῦχα (μάργα)	0— 40	60—100	—
Ἀργιλλώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσβεστοῦχα (μάργα).	40—100	0— 60	—

II

Μορφολογικὸς χαρακτὴρ	*Συστατικὰ %*		
	Λεπτὴ γῆ		*Χάλικες χονδροὶ ἢ λεπτοὶ*
	Ἄργιλλ.	*Ἄμμος ἀσβεστ. καὶ πυρ.*	
Λίαν ἐλαφρὰ	0— 10	0— 25	65—100
Ἐλαφρὰ	10— 15	0— 25	60— 90
Πλαστικὰ	15— 25	0— 25	50— 85
Λίαν πλαστικὰ	25— 40	0— 25	35— 75
Ὀλίγον κτυπητὰ	0— 10	25— 50	40— 75
» δυνατά.	10— 15	25— 50	35— 65
Λίαν πλαστικὰ	15— 25	25— 50	25— 60
Λίαν πλαγικὰ καὶ δυνατὰ	25— 40	25— 50	10— 50
Κτυπητὰ	0— 10	50—100	0— 50
Δυνατὰ	10— 15	50—100	0— 40
Λίαν δυνατὰ καὶ πλαστικὰ	15— 25	50—100	0— 35
Λίαν δυνατὰ καὶ λίαν πλαστικά.	25— 40	50—100	0— 25
Ἀσφυκτικὰ	40— 60	—	—
Λίαν ἀσφυκτικὰ	60— 80	—	—
Μὴ καλλιεργήσιμα.	80—100	—	—

Ὡς πρὸς τὸν χοῦμον (matière noire), οὗτος εἶναι συστατικὸν τοῦ ἐδάφους μὴ σαφῶς καθωρισμένον ὡς πρὸς τὴν χημικήν του σύστασιν. Ἀποτελεῖ συνήθως μεῖγμα ἐκ διαφόρων ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἀποσυνθέσεως εὑρισκομένων, αἵτινες δὲν ἔχουσι σαφῶς ἐκπεφρασμένον χημικὸν τύπον. Ἡ παρουσία τοῦ συστατικοῦ τούτου εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη εἶναι βελτιωτική: Ἤτοι, παρουσίᾳ τοῦ χούμου τὰ δυνατὰ ἐδάφη καθίστανται ὀλιγώτερον συμπαγῆ καὶ συνεκτικά, τὰ δὲ ἐλαφρὰ ὀλιγώτερον διαπερατά. Ἐν γένει οἱονδήποτε ἔδαφος δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς καλόν, ἐὰν δὲν περιέχῃ τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα χούμου. Ἡ σπογγώδης ὑφὴ τοῦ χούμου συντελεῖ εἰς τὴν συγκράτησιν τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος, τῶν λιπασμάτων καὶ τῶν ἄλλων συστατικῶν τῆς φυτικῆς τροφῆς. Ἐκτὸς τούτου ὁ χοῦμος, δι' ἀποσυνθέσεως, παρέχει εἰς τὸ ἔδαφος τὸ ὀργανικὸν ἄζωτον, ὅπερ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῶν φυτῶν ὡς τροφή.

Γ. Κ. Κ.

—[ΛΙΠΑΣΜΑΤΟΛ.] Τὰ ἐδάφη, ἀπὸ λιπασματολογικῆς ἀπόψεως, κατατάσσονται, ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν ὡς πρὸς τὰ σπουδαιότερα συστατικὰ τῆς φυτικῆς τροφῆς, εἰς διαφόρους κατηγορίας, αἵτινες ἐμφαίνονται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα:

Λιπαντικὰ συστατικὰ	Περιεκτικότητος	*Κατηγορίαι ἐδαφῶν*				
		Πολὺ πλούσια	Πλούσια	Μέτρια πλούσια	Πτωχὰ	Πολὺ πτωχὰ
Ἄζωτον	‰	Πλ. τῶν 2	1,5—2	0,8—1,2	0,5- 0,8	ὀλιγ. τῶν 0,5
Φωσφορ. ὀξὺ	»	» »	1—2	0,5—1	ὀλιγ. τῶν 0,5	—
Κάλιον	»	—	—	1,5—2	—	—
Ἄσβεστος	»	Πλ. τῶν 500	100—500	50—100	10—50	ὀλιγ. τῶν 10

Εἰς τὰ πτωχὰ ἐδάφη ἡ ἔλλειψις τῆς φυτικῆς τροφῆς συμπληροῦται διὰ τῶν λιπασμάτων. Εἰς τὰ πλούσια ἐδάφη ἡ χρῆσις τῶν λιπασμάτων

Digitized by Google

ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς καλλιεργείας. Συνήθως ταῦτα δύνανται νὰ ἀποδώσωσιν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἱκανοποιητικὰς ἐσοδείας τῶν συνηθεστέρων καὶ σπουδαιοτέρων καλλιεργειῶν, ἄνευ τῆς προσθήκης λιπασμάτων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει αἱ ἀνάγκαι ὡς πρὸς ἓν ἢ καὶ περισσότερα λιπαντικὰ συστατικὰ τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως, δύνανται νὰ ἐξακριβωθοῦν διὰ τῆς καλουμένης καλλιεργητικῆς ἀναλύσεως. Ἡ καλλιεργητικὴ ἀνάλυσις γίνεται διὰ τῶν πειραματικῶν ἀγρῶν. Ἐν τούτοις ἡ καλλιεργουμένη ἔκτασις ὑποδιαιρεῖται εἰς πέντε ἴσα μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ προσθήκη τῶν λιπασμάτων γίνεται ὡς ἑξῆς: Εἰς τὸ πρῶτον μέρος δὲν προστίθεται λίπασμα, εἰς τὸ δεύτερον προστίθεται ἀζωτοῦχον λίπασμα (ἀνόργανον ἄζωτον), εἰς τὸ τρίτον προστίθεται κόπρος (ὀργανικὸν ἄζωτον), εἰς τὸ τέταρτον προστίθεται καλιοῦχον λίπασμα, εἰς τὸ πέμπτον προστίθεται φωσφορικὸν λίπασμα. Παρακολουθοῦμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς καλλιεργείας ἀπὸ τῆς ἀνθήσεως μέχρι τῆς ὡριμάνσεως καὶ συγκρίνομεν τὰ βάρη τῆς συγκομιδῆς ἑκάστου τμήματος τοῦ πειραματικοῦ ἀγροῦ. Ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης ἀνευρίσκεται τὸ λιπαντικὸν συστατικόν, οὗτινος ἡ καλλιεργουμένη ἔκτασις ἔχει περισσότερον ἀνάγκην διὰ τὴν ἱκανοποιητικωτέραν ταύτης ἀπόδοσιν. Ἡ ἔλλειψις ταύτης δύναται νὰ εἶναι ὡς πρὸς τὸ ἕν, τὰ δύο ἢ καὶ τὰ τρία λιπαντικὰ συστατικὰ (προσθήκη ἁπλοῦ ἢ πλήρους λιπάσματος). Οἱ κάτωθι πίνακες δεικνύουν τὴν περιεκτικότητα ὡς πρὸς τὰ σπουδαιότερα λιπαντικὰ συστατικὰ τῶν χωμάτων τῶν ἐν Ἑλλάδι καλλιεργουμένων ἐδαφῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χημικῶν τούτων ἀναλύσεων, γενομένων ἐπὶ 81 μέσων δειγμάτων, ἅτινα ἀντιπροσωπεύουν τὰς διαφόρους γεωργικὰς περιφερείας.

1. Ἄζωτον.

Μὲ περιεκτικότητα μεγαλυτέραν τοῦ 3, 5‰ εὑρέθησαν δείγματα 0. Μὲ περιεκτικότητα μεγαλυτέραν τοῦ 2,5‰ εὑρέθησαν δείγματα 3. Μὲ περιεκτικότητα μεγαλυτέραν τοῦ 1,75—2, 5‰ εὑρέθησαν δείγματα 11.

Τὰ ὑπόλοιπα δείγματα (83%) εὑρέθησαν σχετικῶς πτωχὰ (περιεκτικότης μικροτέρα τοῦ 1,75‰), καὶ μάλιστα μερικὰ πολὺ πτωχὰ (0,75‰).

2. Φωσφορικὸν ὀξύ.

Μὲ περιεκτικότητα μεγαλυτέραν τοῦ 1‰ εὑρέθησαν δείγματα 9. Μὲ περιεκτικότητα μεγαλυτέραν τοῦ 0,75—1‰ εὑρέθησαν δείγματα 17. Μὲ περιεκτικότητα μεγαλυτέραν τοῦ 0, 5— 0,75 ‰ εὑρέθησαν δείγματα 32. Τὰ ὑπόλοιπα 23 δείγματα (28%) εὑρέθησαν πολὺ πτωχὰ ὡς πρὸς τὸ συστατικὸν τοῦτο (περιεκτικότης μικροτέρα τοῦ 0,5‰).

3. Κάλιον.

Ὡς πρὸς τὸ συστατικὸν τοῦτο εὑρέθησαν ὅλα τὰ δείγματα πλούσια (περιεκτικότης μεγαλυτέρα τοῦ 2‰ πλὴν ἑνὸς μὲ 1,26‰).

4. Ἄσβεστος.

Μὲ	περιεκτικότητα	0 ‰	εὑρέθ.	δείγμ.	34
»	»	0,95-4,7‰	»	»	10
»	»	5,20-48,7‰	»	»	16
»	»	58,70-430,2‰	»	»	19
»	»	579,4-743,7‰	»	»	2

Ἤτοι 42,0% δὲν περιεῖχον ἄσβεστον, 12,3% εὑρέθησαν πολὺ πτωχά, 19,8% εὑρέθησαν μὲ ἐπαρκῆ ποσότητα ἀσβέστου, 23,5% εὑρέθησαν πλούσια εἰς ἄσβεστον, 2,4% εὑρέθησαν πολὺ πλούσια εἰς ἄσβεστον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν τὰ 83% ἔχουν ἀνάγκην ἀζώτου, τὰ 89% φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ τὰ 54% ἀσβέστου. Ὡς πρὸς τὸ κάλιον εἰς σπανίας περιπτώσεις ἐδαφῶν καὶ προκειμένου περὶ εἰδικῶν καλλιεργειῶν συνιστᾶται ἡ διὰ τοῦ θρεπτικοῦ τούτου συστατικοῦ λίπανσις τοῦ ἐδάφους. Γ. Κ. Κ.

—[ΟΙΚΟΝΟΜ.] Τὸ ἔδαφος ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν τριῶν ἀπαραιτήτων στοιχείων τῆς παραγωγῆς. Ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν συνίσταται εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν πρώτων ὑλῶν ἐν τῷ ἐδάφει καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν αὐτῶν τῇ βοηθείᾳ τῶν δυναμικῶν ὑλῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους ἀνάγκας διὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου. Ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως συμβάλλει τὸ ἔδαφος εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, καθότι χρησιμεύει ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν διαφόρων παραγωγικῶν κλάδων, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς παροχὴν κατοικίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ οἰκονομικὴ χρησιμότης τοῦ ἐδάφους εἶναι διπλῆ καὶ βασίζεται: 1) ἐπὶ τῆς γεωλογικῆς συνθέσεως καὶ τῆς γονιμότητος αὐτοῦ, καὶ 2) ἐπὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχηματισμοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ ἔδαφος εἶναι ὁ φορεὺς α') ὑλῶν δυναμένων ν' ἀντικατασταθῶσι δι' ἀνθρωπίνης ἐνεργείας καὶ ἀφιερώσεως οἰκονομικῶν μέσων (κεφαλαίων), πχ. γεωργία, κτηνοτροφία, δασοκομική, καὶ β') τῶν ἐπὶ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ εὑρισκομένων ὑλῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀντικατάστασις δι' οὐδενὸς μέσου δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ (ὀρυκτὰ πρῶται ὗλαι, δυναμικαὶ ὗλαι κλπ.).

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν τοῦ ἐδάφους πραγματοποιεῖται διὰ τῆς γεωργικῆς, κτηνοτροφικῆς καὶ δενδροκομικῆς ἐν γένει παραγωγῆς. Καταβάλλεται ὅμως φροντίς, ὅπως τὸ ἔδαφος μὴ ἀποξενοῦται τῶν χρησίμων διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ παραγωγὴν συστατικῶν του. Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ποικιλίας τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν καὶ καρπῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ἐναποθέσεως ἐντὸς τοῦ ἐδάφους νέων, τεχνητῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, τῶν λιπασμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ θρεπτικὴ ἱκανότης τοῦ ἐδάφους ὄχι μόνον διατηρεῖται ἀκεραία ἀλλὰ καὶ ἱκανῶς ἐπαυξάνεται. Ἡ αὔξησις ὅμως αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐπιτυγχάνεται συνεχῶς εἰς ἴσον βαθμὸν καὶ κατ' ἴσην ἀναλογίαν πρὸς τὸ διατιθέμενον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ποσόν, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ἔδαφος μόνον μέχρι ἑνὸς ὡρισμένου ὁρίου δύναται ν' αὐξήσῃ τὴν παραγωγήν του. Ἀπὸ τοῦ ὁρίου τούτου καὶ ἐκεῖθεν ἢ παραμένει ἀναλλοίωτος ἢ ἐλαττοῦται ἡ ἀπόδοσις αὐτοῦ, ἀνεξαρτήτως τῶν χρησιμοποιουμένων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μηχανικῶν καὶ χημικῶν μέσων. Ὅσον δὲ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ποσότης καὶ ἡ ἀξία τῶν πέραν τοῦ ὡρισμένου τούτων ὁρίου τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ ἐδάφους διατιθεμένων μέσων, τόσον μικροτέρα εἶναι καὶ ἡ διὰ τούτου ἐπιτυγχανομένη βελτίωσις τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ (νόμος τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους). Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δι' ἀνθρωπίνης ἐνεργείας μὴ ἐπιδεχομένων ἀντικατάστασιν ὑλῶν συντελεῖται κυρίως διὰ τῶν μεταλλείων καὶ ὀρυχείων. Ἐνταῦθα πᾶσα αὔξησις τῆς παρούσης παραγωγῆς δι' ἐντατικωτέρας ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀποθεμάτων εἶναι δυνατὴ καὶ νοητὴ μόνον εἰς βάρος τῆς μελλούσης ἀποδοτικότητος τοῦ ἐδάφους. Ἡ μεγίστη καὶ πολυσχιδὴς χρησιμότης τῶν ὀρυκτῶν πρώτων καὶ δυναμικῶν ὑλῶν διὰ τὴν ὑποβοήθησιν τῆς παραγωγῆς (βιομηχανίαν) καὶ διὰ τὴν κατανάλωσιν, ὡς καὶ ὁ περιωρισμένος ἀριθμὸς τῶν ἀποθεμάτων αὐτῶν λόγῳ τῆς συνεχῶς αὐξούσης ἐκμεταλλεύσεως, ἤγαγον εἰς τὴν διατύπωσιν ἀξιώσεων τῆς ὁλότητος πρὸς ἐθνικοποίησιν αὐτῶν. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ οἰκονομικὴ χρησιμότης τοῦ ἐδάφους στηρίζεται, ὡς ἀνεφέρθη, ἐπὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχηματισμοῦ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς μεγάλης σημασίας, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ ἐπίδρασις τῶν μεταφορικῶν ἐξόδων ἐπὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν διαφόρων κλάδων τῆς γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Ἡ τοπικὴ ἐγκατάστασις ἐξαρτᾶται δηλονότι α') ἐκ τῶν λοιπῶν συνθηκῶν παραγωγῆς: πρώτων καὶ δυναμικῶν ὑλῶν, ἐργατικῶν χειρῶν, καὶ β') ἐκ τῶν συνθηκῶν καταναλώσεως. Αἱ σχέσεις αὗται διετυπώθησαν διὰ τῶν δύο κλασσικῶν θεωριῶν ἐγκαταστάσεως: τοῦ H. v. Thünen (θεωρία ἐγκαταστάσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς) καὶ Alfred Weber (θεωρία ἐγκαταστάσεως τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς).

Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐδάφους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς δύο ἄλλους παράγοντας: τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ κεφάλαιον, εἶναι ἡ μονοπωλιακὴ φύσις αὐτοῦ. Τόσον αἱ ἐργατικαὶ χεῖρες ὅσον καὶ τὰ παραγωγικῶς ἐπενδυόμενα κεφάλαια δύνανται κατὰ βούλησιν νὰ μετακινηθῶσι καὶ ν' αὐξηθῶσιν, ἐνῷ τὸ ἔδαφος οὔτε μετακινεῖται οὔτε καὶ αὐξάνει. Ἐκ τῆς ἰδιαζούσης μονοπωλιακῆς ταύτης φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν συνεχῆ αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν δι' αὐτῆς προκαλουμένην ὑπερτίμησιν τοῦ ἐδάφους ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν σχετικῶς ὀλίγων ἰδιοκτητῶν καὶ εἰς βάρος τῆς ὁλότητος προέκυψε μία ἰσχυρὰ κίνησις διεθνοῦς χαρακτῆρος, τῆς ὁποίας οἱ φορεῖς εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐδαφομεταρρυθμισταὶ* (βλ. λ.). Ν. ΦΩΤΙΑΣ

—[ΤΟΠΟΓΡ.] Εἰς τὴν τοπογραφίαν ὑπὸ τὸν ὅρον *ἔδαφος* νοεῖται πᾶσα ἐπιφάνεια γῆς, ἥτις εἶναι ἀντικείμενον τοπογραφικῆς τινος ἐργασίας. Συνέπεια τούτου εἶναι, ὅτι ἐνδιαφέρει τὴν τοπογραφίαν μόνον ἡ μορφολογικὴ ὄψις τοῦ θεωρουμένου τούτου τμήματος καὶ οὐχὶ τὸ ποιὸν αὐτοῦ κατὰ χρησιμότητα ἢ ἡ κατάταξις αὐτοῦ, ἀπὸ ἀπόψεως οἱουδήποτε ἄλλου ἐπιστημονικοῦ κλάδου. Τρεῖς εἶναι αἱ κύριαι τοπογραφικαὶ κατηγορίαι τοῦ ἐδάφους: α') *πεδινόν*, β') *λοφῶδες* καὶ γ') *ὀρεινόν*. Ὡς πεδινὸν δύναταί τις νὰ ὁρίσῃ ἐκεῖνο τὸ ἔδαφος εἰς τὸ ὁποῖον αἱ συνήθεις καὶ ἐπικρατοῦσαι κλίσεις δὲν ὑπερβαίνουν 5%, αἱ δὲ τυχὸν ἐξάρσεις εἶναι ὁμαλῶς μεταβληταὶ καὶ οὐχὶ μείζονες τῶν 50 μ. ἀπὸ τῆς μέσης στάθμης· ὡς λοφῶδες, ἐκεῖνο τὸ ἔδαφος εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ἐξάρσεις καὶ αἱ κοιλότητες εἶναι μὲν ὁμαλῶς μεταβληταί, ἀλλὰ ἀπὸ 50—300 μ. ἀπὸ τῆς μέσης στάθμης αὐτοῦ, καὶ τέλος ὀρεινὸν εἶναι ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ἐξάρσεις ὑπερβαίνουν τὰ 300 μέτρα καὶ μεταβάλλονται ἀποτόμως. Συχνὰ δίδονται μορφολογικὰ ἐπίθετα εἰς τὸ ἔδαφος ἄνευ ἀξιώσεως ἐπιστημονικῶν ὅρων, ἤτοι *ὁμαλὸν* καὶ *ἀνώμαλον*, ἐφ' ὅσον δὲν ἀλλάσσει συχνὰ καὶ ἀποτόμως τοπογραφικὴν κατηγορίαν ἢ τοὐναντίον συχνότατα μεταπίπτει ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην, ἢ *εἰδικῶς ἐπίπεδον*, *ἐπικλινές*, *πτυχῶδες*, *φαραγγῶδες*, *ἀπόκρημνον*. Ἐν τῇ τοπογραφήσει παρουσιάζεται ἀνάγκη διακρίσεως τοῦ ἐδάφους εἰς ὡρισμένας τοπογραφικὰς ποιότητας διὰ τὴν συνθηματικὴν τούτων ἀναπαράστασιν ἐπὶ τοῦ χάρτου. Τοιαῦται ποιότητες εἶναι ἔδαφος *ἑλῶδες*, *περιοδικὸν ἕλος*, *καλαμών*, *θαμνῶδες*, *δασῶδες* κ. τ. λ. Αἱ διακρίσεις αὗται καθορίζονται ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ τῆς τοπογραφήσεως τοῦ ἐδάφους μὲ μικροτέραν ἢ μεγαλυτέραν λεπτομέρειαν. Γ. ΞΕΝΟΣ

—[ΣΤΡΑΤΗΓ.-ΤΑΚΤ.] Διὰ τοῦ ὅρου *ἔδαφος* νοεῖται ἐν τῇ στρατηγικῇ καὶ τῇ τακτικῇ ἡ ἐπιφανειακὴ διαμόρφωσις τοῦ χώρου, ἐφ' οὗ διεξάγεται ἐπιχείρησίς τις ἢ μάχη· ἐπειδὴ δ' αὕτη ἀλλαχοῦ μὲν ἐπηρεάζει εὐνοϊκῶς, ἀλλαχοῦ δὲ δυσμενῶς, ὡς ἐκ τούτου τὸ ἔδαφος ἐπιδρᾷ μεγάλως ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων (στρατηγικῆς) καὶ ἐπὶ τῶν μαχῶν (τακτικῆς). Ἡ ἐπίδρασις αὕτη τοῦ ἐδάφους ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν, ἀλλ' εἶναι διάφορος κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἐποχάς, ἅτε ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ὁπλισμοῦ καὶ τῶν ἐν γένει πολεμικῶν μέσων, συνεπῶς ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ συγκεντροῦσθαι καὶ τοῦ ἑλίσσεσθαι (στρατηγικὴ καὶ τακτική) καὶ τοῦ μάχεσθαι (τακτική). Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐδάφους κατὰ τὰς στρατηγικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν διαφόρων ἐποχῶν παρηκολούθησε πάντοτε τὴν ἐξέλιξιν τῶν τεχνικῶν μέσων, δι' αὐτὸ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος αὕτη ἦτο οἵα σχεδὸν καὶ κατὰ τὸ παρελθόν· ἀφ' ἧς ὅμως ἤρχισαν κατασκευαζόμενοι οἱ σιδηρόδρομοι, ἡ φυσικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους ἔπαυσεν ἔχουσα μεγάλην ἐπίδρασιν, διότι ἡ συγκοινωνία γίνεται διὰ παντοδαποῦ ἐδάφους, ἡ δὲ τελειοποίησις τῶν τεχνικῶν μέσων (σιδηρόδρομοι αὐτοκίνητα) ἐμείωσε τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐδαφικῆς διαμορφώσεως μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα, ὥστε ἐνίοτε νὰ ἐξουδετεροῦται παντελῶς (συγκοινωνία δι' ἀεροπλοϊκῶν μέσων). Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς τὸ ἔδαφος ἀπετέλει τὸν κύριον παράγοντα πάσης τακτικῆς μάχης, διότι ἡ μὲν ἐπίθεσις εἶχεν ἀνάγκην ἐδάφους ὁμαλοῦ, ἵνα τοιουτοτρόπως καθίσταται ἐφικτὴ ἡ προχώρησις τῆς συμπαγοῦς μάζης τῶν στρατευμάτων, ἡ δ' ἄμυνα εἶχεν ἀνάγκην δυσπροσίτων θέσεων, καθ' ὅσον αὕτη ἐξετελεῖτο διὰ παθητικῆς ἀμύνης προβαλλούσης τὰς θέσεις ὡς ὑλικὸν κώλυμα, ἅτε τοῦ παρεχομένου τότε πυρὸς ὄντος ἀσθενεστάτου. Μολονότι δὲ κατὰ τὰς μετέπειτα ἐποχὰς τὰ μέσα τοῦ πυρὸς ὁλονὲν ἐτελειοποιοῦντο, ἐν τούτοις αἱ περὶ τοῦ ἐδάφους ἰδέαι δὲν ἐξέλιπον· τοὐναντίον μάλιστα εἶχον ριζωθῆ αἱ πεπλανημέναι ἀντιλήψεις περὶ τῶν δεσποζουσῶν θέσεων καὶ σημείων, αἱ θεσπίσασαι τὸ δόγμα τὸ κυριαρχῆσαν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα: «ὁ κατέχων τὰ ὑψώματα εἶναι κύριος καὶ τῆς πεδιάδος». Τοῦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ἐνίοτε ἀληθὲς προκειμένου περὶ τακτικῆς τοπικῆς ἐνεργείας, ἀλλ' εἶναι πάντοτε τελείως ἀντιπόστατον προκειμένου περὶ στρατηγικῆς ἐνεργείας. Τὸ δόγμα τοῦτο δυστυχῶς εἶχεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ριζωθῆ καὶ ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, σχὸν σοβαρωτάτας συνεπείας κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Μόνον δ' ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἐπαναληπτικοῦ καὶ τοῦ ταχυβόλου ὁπλισμοῦ (περὶ τὸ 1900), ἰδίως ἀπὸ τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου (1904—1905), καθ' ὃν τὸ πρῶτον ἐγένετο χρῆσις τοιούτου ὁπλισμοῦ, ἤρχισαν νὰ ἐκλείπουν αἱ πεπλανημέναι αὗται ἀντιλήψεις καὶ νὰ ὑπεισέρχωνται αἱ ὑγιεῖς τοιαῦται, ὅτι τὸ ἔδαφος δὲν κανονίζει τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας, καθ' ὅσον τοῦτον κανονίζουσιν ἀποκλειστικῶς ἡ ἐντολὴ καὶ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός· προκειμένου δὲ νὰ ἐκτελεσθῇ ὁπωσδήποτε ὡρισμένος τις τρόπος ἐνεργείας (ἐπίθεσις ἢ ἄμυνα), τὸ ἔδαφος ἐπιδρᾷ μόνον ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας (προχωρήσεως διὰ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ὁδεύσεως, ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τοῦ τάδε ἢ τάδε χώρου), μέχρις οὗ οἱ ἐπακολουθήσαντες Βαλκανικοὶ πόλεμοι (1912 — 1913) ἐπέρρωσαν καὶ ἐθέσπισαν ὁριστικῶς τὰς ἰδέας ταύτας, ὁ δὲ Παγκόσμιος πόλεμος (1914—1918) προσέθεσεν ἐπὶ πλέον τὴν σύγχρονον ἀντίληψιν, ὅτι τὸ ἔδαφος πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται καταλλήλως, ὥστε νὰ παραμένῃ ὁ ἀντίπαλος ὑπὸ τὰ πυρὰ ἐπὶ μακρότατον χρόνον. Τὴν σήμερον τὸ ἔδαφος ἐπιδρᾷ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς προχωρήσεως τοῦ πεζικοῦ (τακτικῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἐδάφους), ἐπὶ τῆς προκαλύψεως πάντων τῶν ὅπλων ἀπό τε τῆς ἐπιγείου καὶ τῆς ἐναερίου ἐχθρικῆς παρατηρήσεως, καὶ κυρίως ἐπὶ τῆς διευκολύνσεως ἢ παρακωλύσεως τῆς ἰσχύος τοῦ φιλίου πυρός. Διὰ τῆς ὀχυρώσεως δὲν μεταβάλλεται ἡ γενικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῶν μαχητικῶν ἐνεργειῶν, καθ' ὅσον διὰ ταύτης οὐδὲν ἄλλο ἐπιτυγχάνεται εἰμὴ ἐπαύξησις τῶν φυσικῶν πλεονεκτημάτων ἐδάφους τινὸς καὶ μείωσις τῶν φυσικῶν αὐτοῦ μειονεκτημάτων. Τούτων οὕτως ἐχόντων, πᾶς ἀρχηγὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ νὰ ἐπωφελῆται ἀναλόγως ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐδάφους παρουσιαζομένων διαφόρων ἐδαφικῶν διαμορφώσεων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—[ΟΧΥΡΩΤ.] Τὸ *ἔδαφος*, ἀπὸ ὀχυρωτικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον, παρεμβαίνει ὅπως ὁρισθῇ ἡ ἀναλογία καθ' ἣν συμφέρει νὰ διανεμηθῶσιν οἱ ἐργάται εἰς πτυαριστὰς καὶ σκαφεῖς. Οἱ σκαφεῖς δέον νὰ ὦσιν εἰς ἀριθμὸν ἐπαρκῆ, ἵνα οἱ πτυαρι-

Digitized by Google

σταὶ ἐργάζωνται ἄνευ διακοπῆς. Ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους ἐκτιμᾶται ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἔδαφος, ὅπερ δύναται νὰ σκαφῇ κατ' εὐθεῖαν διὰ τοῦ πτύου καὶ τὸ ὁποῖον καλεῖται *ἔδαφος ἑνὸς ἀνδρός*. Ὅταν ἡ συνδρομὴ σκαφέως εἶναι ἀναγκαία, ἵνα ὁ πτυαριστὴς ἀνακινήσῃ τὴν αὐτὴν ποσότητα γῆς ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, τὸ ἔδαφος καλεῖται *δύο ἀνδρῶν*. Ἐὰν δι' ἕνα σκαφέα ἀπαιτοῦνται δύο πτυαρισταί, τὸ ἔδαφος καλεῖται *ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἀνδρός*. Ἐὰν διὰ δύο πτυαριστὰς ἀπαιτοῦνται τρεῖς σκαφεῖς, τὸ ἔδαφος καλεῖται *δύο ἀνδρῶν καὶ ἡμίσεος*. Ἵνα προσδιορισθῇ ἀκριβῶς ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους, παραγγέλλεται εἰς ἄνδρα νὰ σκάψῃ ἐπὶ χρόνον α καὶ εἶτα μετρεῖται ὁ ἀναγκαῖος χρόνος ἵνα ἀνεγείρῃ ἕτερος διὰ τοῦ πτύου τὴν σκαφεῖσαν γῆν· ὁ λόγος $\frac{\alpha}{\beta}$ δεικνύει τὸν ἀριθμὸν τῶν σκαφέων τῶν ἀντιστοιχούντων εἰς ἕνα πτυαριστὴν καὶ τὸ ἔδαφος καλεῖται $\left(1+\frac{\alpha}{\beta}\right)$ ἀνδρῶν. Συνήθως ὅμως, ἵνα ἀποφύγωμεν ἀπώλειαν χρόνου, κατανέμομεν τοὺς ἐργάτας δι' ἁπλῆς ἐκτιμήσεως τοῦ ἐδάφους. Οὕτω παραδεχόμεθα γενικῶς, ὅτι τὸ φυτικὸν ἔδαφος εἶναι ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἀνδρός, καλούμενον *ἐλαφρὰ γῆ*, τὸ ἀργιλλῶδες ἔδαφος εἶναι δύο καὶ ἡμίσεος ἀνδρῶν, καλούμενον *λίαν σκληρὰ γῆ*, καὶ τὸ ἀσβεστῶδες ἔδαφος εἶναι δύο ἀνδρῶν, καλούμενον *σκληρὰ ἢ μεσαία γῆ*. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων αὐτῶν γίνεται μία πρώτη κατανομὴ τῶν ἐργατῶν, ἥτις, ἂν παραστῇ ἀνάγκη, μεταβάλλεται κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐργασίας. Τὸ ἔδαφος, ἀπὸ ἀπόψεως ὀχυρωτικῆς, δύναται νὰ ἐξετασθῇ ἀναλόγως καὶ τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα παρουσιάζει διὰ τὴν ἐκλογὴν μιᾶς τοποθεσίας (παρατηρητηρίων, πεδίων βολῆς κτλ.).

Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Ἀπὸ ὑγειονολογικῆς ἀπόψεως *ἔδαφος* θεωρεῖται τὸ ἐπιπολῆς στρῶμα τῆς γηΐνης ἐπιφανείας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τελεῖται ἡ ζωὴ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων. Ἡ διαμόρφωσις, αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες καὶ ἡ σύστασις τοῦ ἐδάφους ἀσκοῦν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Ἀρκεῖ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ἔδαφος εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ πηγὴ τῶν χρησίμων στοιχείων διὰ τὴν ζωήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ δέκτης παντὸς ἀπορρίμματος. Τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὑγείας εἶχον κατανοήσει καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἰατροί, ἰδίως δὲ ὁ Ἱπποκράτης, ὅστις εἰς τὸ περὶ *«ἀέρων, ὑδάτων καὶ τόπων»* ἔργον του ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἰδιαιτέραν ὅλως σημασίαν ἔχει ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους, ὅταν πρόκειται νὰ οἰκοδομηθοῦν ἐπ' αὐτοῦ κατοικίαι ἢ ἄλλα ἱδρύματα (ἐργοστάσια, σχολεῖα, νεκροταφεῖα κτλ.). Περίσσεια π. χ. ὑπογείου ὕδατος, εἰς μικρὸν μάλιστα βάθος, δυσχεραίνει τὴν θεμελίωσιν καὶ διατηρεῖ μεγάλην ὑγρασίαν, τελεία δὲ ἔλλειψις αὐτοῦ ἐμποδίζει τὴν ὕδρευσιν καὶ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν. Σπουδαῖον ἐπίσης ῥόλον παίζουν αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἐδάφους, τὸ πορῶδες π. χ. καὶ τὸ μέγεθος τῶν πόρων αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἀπορρόφησις τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ διαλελυμένων ἢ αἰωρουμένων στοιχείων (μικροβίων κτλ.). Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους ἐξασκεῖ ἐμμέσως ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας. Ἡ ὕπαρξις φυσικῶν ἢ τεχνητῶν κοιλοτήτων, τὰ ῥυάκια, κτλ. συντελοῦν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἑλῶν, διὰ τῆς διακρατήσεως τοῦ ὕδατος, τοιουτοτρόπως δ' εὐνοεῖται ὁ πολλαπλασιασμὸς ἐντόμων, τὰ ὁποῖα εἶναι φορεῖς νοσημάτων (κώνωπες). Ἡ σύστασις τοῦ ἐδάφους, ἐξ ἧς ἐξαρτῶνται κατὰ μέγα μέρος τὸ εἶδος καὶ ἡ ἀφθονία τῆς βλαστήσεως, ἐπηρεάζουν τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν τόπου τινός. Ἡ πλουσία λ. χ. βλάστησις τῶν δασωδῶν ἐδαφῶν, λόγῳ τῆς ἀπορροφήσεως καὶ διακρατήσεως τοῦ ὕδατος τῆς βροχῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς προστασίας ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀφ' ἑτέρου, καθιστοῦν τὸ κλῖμα εὐκραὲς καὶ ὑγιεινόν. Ἡ ἄφθονος βλάστησις ἀσκεῖ ἐπίσης ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν, διότι τὰ φυτὰ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτὸς παραλαμβάνουν ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας τὸν ἄνθρακα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἀποδίδοντα ὀξυγόνον.

Εἰς τὸ ἔδαφος ὑπάρχει πλῆθος μικροβίων, κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν *σαπροφύτων*, ἀλλὰ καὶ παθογόνων, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ εἶδος τῶν ὁποίων ποικίλλει τὰ μέγιστα ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, ἀνερχόμενος κατά τινα ὑπολογισμὸν ἕως 2.500.000.000 κατὰ κυβικὸν ἑκατοστόμετρον. Τὰ μικρόβια ἐλαττοῦνται ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν κατὰ βάθος. Κάτω τῶν τεσσάρων μέτρων δὲν ἀνευρίσκονται πλέον μικρόβια. Δύνανται ὅμως διὰ ῥωγμῶν τοῦ ἐδάφους νὰ εἰσδύσουν εἰς μέγα βάθος καὶ νὰ μολύνουν πηγαῖα ὕδατα. Τὸ ἀργιλλῶδες ἔδαφος εἶναι συνήθως μικροβιοβριθέστερον λόγῳ τῆς διακρατήσεως τῶν ἐπ' αὐτοῦ ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ἡ γειτονία συνοικισμῶν, ἡ πρόσφατος λίπανσις, ἡ ἐκβολὴ ὀχετῶν ἢ ὑπονόμων καθιστᾷ τὸ ἔδαφος πλούσιον εἰς μικρόβια καὶ παράσιτα. Ὁμοίως ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία μετὰ ὑγρασίας. Ἀντιθέτως ἐδάφη παρθένα, ὡς εἶναι τὰ ἐδάφη τῶν παλαιῶν χωρῶν ἢ τῶν ἐρήμων τοῦ Ἰσημερινοῦ, εἶναι πτωχὰ εἰς μικρόβια. Ἐκ τῶν σαπροφύτων μικροβίων τοῦ ἐδάφους τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ *νιτροβακτηρίδια*, τὰ ὁποῖα παίζουν σημαντικώτατον ῥόλον εἰς τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης διὰ τῆς νιτροποιήσεως τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ἄλλα συνήθη σαπρόφυτα τοῦ ἐδάφους εἶναι τὸ *χορτοβακτηρίδιον*, ὁ *μεσεντερικὸς βάκιλλος*, ὁ *θερμόφιλος βάκιλλος*. Σημειωτέον ὅτι τὰ σαπρόφυτα ταῦτα δὲν εἶναι τελείως ἀβλαβῆ, διότι ἀπεδείχθη ὅτι δύνανται ἐμμέσως νὰ ὑποβοηθήσουν τὴν δρᾶσιν τῶν παθογόνων μικροβίων. Οὕτως οἱ Waillard καὶ Vincent ἀπέδειξαν ὅτι ἡ διὰ σπόρων τοῦ τετάνου ἀνάπτυξις τῆς νόσου ἐπὶ ζῴων εἶναι εὐχερεστάτη, ὅταν οἱ σπόροι συνοδεύωνται ὑπὸ κοινῶν σαπροφύτων. Τὰ κυριώτερα παθογόνα μικρόβια τοῦ ἐδάφους εἶναι τὸ *βακτηρίδιον τοῦ τετάνου*, τοῦ *ἄνθρακος*, τοῦ *ἀεριογόνου οἰδήματος*, τὸ *βακτηρίδιον τῆς φυματιώσεως*, τοῦ *τύφου*, τῆς *χολέρας*, τῆς *πανώλους*, ὁ *σταφυλόκοκκος* κ. ἄ. Ἐκ τῶν ζωϊκῶν παρασίτων ἀφθονοῦν εἰς τὸ ἔδαφος κυρίως τὰ ᾠὰ τῶν διαφόρων σκωλήκων, τῆς ταινίας τῆς μονήρους, τοῦ ἐχινοκόκκου, τῶν ἀσκαρίδων, ὀξυούρων κτλ. Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ παθογόνος δύναμις τῶν μικροβίων τοῦ ἐδάφους ἐπηρεάζεται πολὺ ἐκ τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ διαχύτου φωτός, καὶ ἰδίως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, τῆς ξηρασίας ἢ ὑγρασίας, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἄλλων μικροβίων. Περισσότερον διατηροῦνται τὰ μικρόβια ὅταν δὲν εὑρίσκωνται ἐκτεθειμένα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἀλλὰ κεῖνται κάτωθεν αὐτῆς, ὁπότε διαφεύγουν τὰς βλαβερὰς ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεις. Ἡ μεταφορὰ τῶν μικροβίων ἐκ τοῦ ἐδάφους εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ μετάδοσις τῶν νόσων πραγματοποιεῖται διὰ πολλῶν τρόπων: α') διὰ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον εὐκόλως μολύνεται δια τῶν μικροβίων τοῦ ἐδάφους, β') διὰ τῶν ἐδωδίμων φυτῶν, ὡς γεωμήλων, λαχανικῶν κτλ., γ') διὰ τοῦ κονιορτοῦ καὶ δ') διὰ τῶν κατοικιδίων ζῴων ἢ καὶ τῶν ἐντόμων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Σάββα*, Ὑγιεινὴ (1928).—*L. de Launay-E. d. Martel-Ed. Bonjean-J. Ogier*, Le sol et l'eau, in Traité d'Hygiène (1906).—*Ch. Dopter*, Role du sol dans la propagation des maladies infectieuses, in Cours d'Hygiène (1927).

Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

— [ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Τὸ ἔδαφος, ὅπως φυσικῶς, οὕτω καὶ νομικῶς θεωρεῖται ὡς ἀκίνητον. Ἐπίσης καὶ πᾶν μετ' αὐτοῦ στερεῶς καὶ διηνεκῶς συνδεδεμένον, ὡς λ. χ. οἰκία. Πλὴν ὅμως τούτου τὸ δίκαιον ἀκίνητα χαρακτηρίζει καὶ ὡρισμένα κινητὰ πρὸς διαρκῆ τοῦ ἐδάφους ἐξυπηρέτησιν χρησιμεύοντα· οὕτω οἱ πάσσαλοι ἢ ἡ πρὸς λίπανσιν ἀγροῦ τινος κόπρος κλπ. Τὸ ἔδαφος δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἀστικοῦ τινος δικαιώματος καὶ δὴ ἐμπραγμάτου, ὡς κυριότητος, ἐμφυτεύσεως, ἐπιφανείας, δουλειῶν, ὑποθήκης. Δύναται ὡσαύτως ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον τῆς φυσικῆς σχέσεως τῆς νομῆς. Τὸ ἐκ τοῦ ἐδάφους δικαίωμα κυριότητος παρέχει εἰς τὸν κεκτημένον αὐτὸ κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐξουσίαν χρήσεως καὶ καταχρήσεως αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν περιορίζεται ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἐμπραγμάτου δικαιώματος, λ. χ. δουλείας. Ἡ κυριότης αὐτὴ ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου καὶ τοῦ ὑποκειμένου τῷ ἐδάφει χώρου. Ἐκ τούτου μόνος ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους δύναται ν' ἀποκτᾷ τὰ ἐντὸς τῆς γῆς εὑρισκόμενα ὑλικὰ ἀπεριορίστως σχεδὸν κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, περιωρισμένως πλέον σήμερον λόγῳ τῶν εἰδικῶν διατάξεων περὶ μεταλλείων, ἀρχαιοτήτων κ.λ.π. Μόνος ὡσαύτως ὁ ἰδιοκτήτης δικαιοῦται νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους κενοῦ χώρου, δυνάμενος νὰ ἐκχωρήσῃ ἔργα μόνιμα, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ δικαίωμά τι καὶ ἐπὶ τοῦ πληροῦντος τὸν κενὸν χῶρον ἀέρος ὅστις εἶναι πρᾶγμα τοῖς πᾶσι κοινόν. Ἡ τοιαύτη τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου θεωρία ῥαγδαίαν ὑπέστη ἐξέλιξιν ἰδίᾳ λόγῳ τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀναπτυχθείσης ἐναερίου συγκοινωνίας, γενομένου δεκτοῦ ὅτι καὶ ὁ κενὸς χῶρος ὡς καὶ ὁ πληρῶν αὐτὸν ἀὴρ εἶναι πράγματα πάγκοινα, μὲ μόνον ὑπὲρ τοῦ κυρίου τοῦ ἐδάφους περιορισμὸν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος πλὴν αὐτοῦ δύναται νὰ ἐκχωρήσῃ μόνιμον κατασκεύασμα.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ὅτι «τὰ ἐπικείμενα εἴκει τοῖς ὑποκειμένοις» (Βασ. 15—1—81), ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους καθίσταται κύριος καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομῆς ὡς τοιαύτης, ὄχι δηλαδὴ καὶ τοῦ ὑλικοῦ, ἐξ οὗ συνέστη, καὶ τὸ ὁποῖον ἀνήκει πάντοτε εἰς τὸν οἰκοδομήσαντα. Μὴ ἀναγνωριζομένης κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην τῆς ὁριζοντίου ἰδιοκτησίας εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους καθίσταται κύριος τῆς ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομῆς κατὰ πάσας τὰς ὀροφὰς αὐτῆς. Ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους καθίσταται ἐπίσης κύριος καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ δένδρων ἢ καρπῶν καὶ ἂν οὗτοι εἶναι ἀλλότριοι. Ἴδια τινὰ ἴσχυσαν προκειμένου περὶ τῶν καταλαβόντων ἢ φυτευσάντων ἐθνικὰς γαίας. Τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δικαιώματα ὡς καὶ πᾶν ἐμπράγματον δικαίωμα ἀποκτῶνται, προκειμένου ὅμως περὶ παραγώγου κτήσεως, ὡς ἀφορῶντα ἀκίνητον, πάντοτε διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου καὶ μεταγραφῆς εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ εἰδικὰ βιβλία, ἀντὶ τῆς ἐπὶ κινητῶν ἰσχυούσης παραδόσεως.

Π. ΖΕΠΟΣ

— **ἐδάφη** *ὑπὸ διπλῆν κυριαρχίαν* (Condominium)· βλ. *συγκυριαρχία*.

ἐδαφόστρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ στρῶσις, ἡ ἐπίστρωσις τοῦ ἐδάφους.

ἐδαφοστρωτήρ, *—ῆρος* καὶ *ἐδαφοστρώτης*· μηχάνημα πρὸς στρῶσιν, πρὸς ἰσοπέδωσιν τοῦ ἐδάφους, τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν στρῶσιν τῶν ὁδῶν, κοιν. *κύλινδρος*· ἀπόδοσις τοῦ γαλλ. rouleau.

Ἑδβίγη (Hedwig ἢ Jadwiga). Βασίλισσα τῆς Πολωνίας (1370—1399), νεωτέρα θυγάτηρ Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας. Ἐστέφθη ἐν Κρακοβίᾳ τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1384 ὡς «βασιλεὺς» τῆς Πολωνίας καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1386 τὸν Ζαγκελλῶνα τῆς Λιθουανίας, ὅστις τῆς εἶχεν ὑποσχεθῆ τὴν συγχώνευσιν τοῦ κράτους του μετὰ τῆς Πολωνίας, ὡς καὶ τὴν προσχώρησιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Μετὰ τὸν θάνατόν της, συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν της ἐπιθυμίαν, προέβη εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κρακοβίας.

—Β.

— **Ἑδβίγη** (Hedwig) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 476. Ἀνεκαλύφθη τὴν 17ην Αὐγούστου 1901 ὑπὸ τοῦ L. Carnera ἐν Ἁϊδελβέργῃ.

Σ. Π.

Ἑδβούργη (Edburga) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 413. Ἀνεκαλύφθη τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1896 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Ἁϊδελβέργῃ.

Σ. Π.

Ἔδγαρος (Edgar) *ὁ* ***Εἰρηνικός***. Ἀγγλοσάξων βασιλεύς· βλ. *Ἔντγκαρ*.

ἐδγεβορθία (ἡ) (Edgeworthia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δαφνιδῶν* περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Ἔκ τινος ἰαπωνικοῦ εἴδους τῆς *ἐδγεβορθίας τῆς παπυροφόρου* (Edgeworthia papyrifera) παρασκευάζεται εἶδος πολυτελοῦς χάρτου, ὅστις εἶναι γνωστὸς ἐν Ἰαπωνίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα misu-mata. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ φυτοῦ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν Εὐρώπῃ εἰς ψυχρὰς σέρρας.

Δ. Ν. Π.

Ἔδδα (Edda) (ἡ) *[Σκανδ. Φιλολ.]*. Ἡ λέξις σημαίνει ἀρχικῶς τὴν προμήτορα καὶ εἶναι ὁ τίτλος δύο διαφόρων ἔργων, ἤτοι τῆς παλαιᾶς, καὶ εἰς στίχους συντεταγμένης Ἔδδας, καὶ τῆς νέας Ἔδδας, γεγραμμένης εἰς λόγον πεζόν. Ἡ παλαιὰ Ἔδδα, συγγραφεὺς τῆς ὁποίας ἐθεωρεῖτο πρότερον ὁ Σαίμουντ Σίγκφουσον, ἀποθανὼν τῷ 1153, εἶναι συλλογὴ ἐκ τριάκοντα ᾀσμάτων, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἀνήκει ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μυθολογίαν τῶν Σκανδιναυῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν κύκλον τῶν γερμανικῶν καὶ τῶν σκανδιναυϊκῶν θρύλων. Τὰ ἐν λόγῳ ᾄσματα φέρονται συντεθέντα κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα μ. Χ., ἀλλ' ἡ συλλογὴ συνεκροτήθη κατὰ τὸν ΙΓ', περιῆλθε δὲ εἰς ἡμᾶς ἐν χειρογράφῳ ἠκρωτηριασμένῳ ἐν πολλοῖς, τῷ Codex regius, ἀποκειμένῳ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Κοπεγχάγης. Κριτικὴ ἔκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σόφους Μπύγγε (1867) καὶ τοῦ Χίλντεμπραντ (1876), ἔκδοσις δὲ μετὰ σχολίων ὑπὸ τοῦ Λύνιγκ (1859), τοῦ Μπέργκμαν (1871—1879) καὶ τοῦ Ρέκκελ (1914). Ἡ νέα Ἔδδα εἶναι βιβλίον διδακτικόν, προωρισμένον διὰ τοὺς νεαροὺς σκάλδους (ῥαψῳδούς), οἵτινες ἐδιδάσκοντο ἐξ αὐτοῦ ἐν μέρει μὲν τὴν χρῆσιν ποιητικῶν ἐκφράσεων, ἐν μέρει δὲ τὰ διάφορα εἴδη τῆς στιχουργίας. Ἐν χειρογράφῳ τῆς νέας Ἔδδας τοῦ Codex Wormianus ἐπισυνάπτονται βραχεῖαί τινες πραγματεῖαι περὶ τοῦ ἰσλανδικοῦ ἀλφαβήτου καὶ περὶ τῶν σχημάτων τοῦ λόγου. Αἱ τελευταῖαι, συνταχθεῖσαι ἐπὶ τῇ βάσει Λατίνων γραμματικῶν, εἶναι πολύτιμοι λόγῳ τῶν ἐν αὐταῖς ἀναφερομένων παραδειγμάτων ἐκ τῆς ποιήσεως τῶν Ἰσλανδῶν ῥαψῳδῶν. Αἱ πραγματεῖαι αὗται, τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, θεωροῦνται ὡς ἀποτελοῦσαι μέρος τῆς νέας Ἔδδας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη τῷ 1900 εἰς τόμον ὑπὸ τοῦ Γιόνσον.

Α. Δ.

—**Ἔδδα** (Edda) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 673. Ἀνεκαλύφθη τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1908 ὑπὸ τοῦ J. H. Metcalf ἐν Winchester.

Σ. Π.

Ἕδδα (Hedda) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 207. Ἀνεκαλύφθη τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1879 ὑπὸ τοῦ J. Palisa ἐν Βιέννῃ.

Σ. Π.

ἔδε· ἐπίρρημα δεικτικόν, ἐκ τοῦ ἒ (βλ. λ.) καὶ *ἴδε*, ἰδού, ἄλλως ***νά:*** «ἔδε ἄνθρωπος ποῦ θέλει καὶ παντρειά», «ἔδε κουβέντες ποῦ λέει», «ἔδε δουλειές!».

ἐδέατρος (ὁ)· (ἀρχ.) ὁ ἐπιστάτης τῆς βασιλικῆς τραπέζης· ἐλέγετο καὶ *ἐλέατρος*. Κατὰ Χάρην τὸν Μυτιληναῖον παρ' Ἀθηναίῳ, τοιοῦτος ὑπῆρξε παρ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μεγάλῳ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου.

Digitized by Google

ἐδεκεῖ· ἐπίρρ. ἰδοὺ ἐκεῖ, νὰ ἐκεῖ, ἐκεῖ κάπου, ἐκεῖ: «ἐδεκεῖ εἶναι πεταμένα», «τά 'βαλα ἐδεκεῖ 'ς τὴν ἄκρη» (ἀπὸ τοῦ *ἔδε καὶ ἐκεῖ*)· πρβλ. *ἐδεπά*.

ἐδελβαΐς (ἡ) (Edelweiss) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον *ἐδελβαΐς ἡ ἄλπειος* (Edelweiss alpina), ἥτις εἶναι πόα μετρίου μεγέθους μὲ φύλλα πλατέα καὶ ἄνθη μεμονωμένα, μεγάλα, ἀστεροειδῆ. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι ὅτι πάντα τὰ μέρη του, βλαστός, φύλλα καὶ ἄνθη, καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν, μακρῶν τριχῶν. Δ. Ν. Π.

ἐδελβεσία (ἡ) (Edelwesia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον *ἐδελβεσία ἡ ἀλπίνειος* (Edelwesia alpina), ἥτις εἶναι πόα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη, τῆς ὁποίας ὁ βλαστὸς καὶ τὰ φύλλα καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Δ. Ν. Π.

Ἐδὲμ (ἡ) *[Παλ. Διαθ.]*. Οὕτως ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ τῶν Ο' τὸ ἑβραϊκὸν *Ἔντεν* (=τρυφή), ὁ τόπος τοῦ παραδείσου, ἔνθα ὁ Θεὸς ἔθηκε τοὺς πρωτοπλάστους (Γενέσ. β' 8, γ' 23, δ' 16)· βλ. λ. *Παράδεισος*.

—**Ἐδὲμ** *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα χώρας μνημονευομένης ὑπὸ τῶν πρὸς τὸν Ἐζεκίαν, τὸν βασιλέα τοῦ Ἰούδα, ἀπεσταλμένων τοῦ Σενναχηρὶμ (Δ' Βασιλειῶν ιθ' 12, πρβλ. *Ἰεζεκιὴλ* κζ' 23). Κατὰ τὰς νεωτέρας ἀσσυριολογικὰς ἐρεύνας πρόκειται περὶ τῆς ἑκατέρωθεν τοῦ Εὐφράτου κειμένης πόλεως *Μπὶτ-Ἀντινὲ* παρὰ τὸ Μπερεδζίκ. Π. Ι. Μ.

ἐδεμβεργίτης (ὁ) (Hedenbergit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *μονοκλινῶν πυροξένων* τῶν μὴ περιεχόντων ἄργιλον ἢ ὀξείδιον σιδήρου, καὶ τὸ ὁποῖον χημικῶς εἶναι *διοψίδιος* (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου ἡ μαγνησία ἔχει ἀντικατασταθῆ τελείως ὑπὸ ὀξειδίου τοῦ ὑποσιδήρου (FeO). Παρουσιάζεται χειροπληθὴς καὶ ἔχει χρῶμα μέλαν μέχρις ὑπομέλανος πρασίνου, εἰδικὸν βάρος 3, 47. Ὁ χημικός του τύπος εἶναι $CaFeSi_2O_6$. Χημικῶς περιέχει 22, 6 % ἄσβεστον (CaO), 29 % ὀξείδιον τοῦ ὑποσιδήρου (FeO), 48, 4 % διοξείδιον πυριτίου (SiO_2). Εὑρίσκεται ἐντὸς κοκκώδους ἀσβεστολίθου τῶν κοιτασμάτων μαγνητίτου εἰς τὸ Tunaberg. Γ. Κ. Γ.

Ἐδεμβοῦργον ἢ ***Ὀδεμβοῦργον*** (Oedenburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ κομιτεία τῆς Οὐγγαρίας (βλ. *Σόπρον*).

Ἐδέμπαλυ (*σεΐχης*). Τοῦρκος δερβίσης, πενθερὸς τοῦ σουλτάνου Ὀσμάν, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Κατήγετο ἐξ Ἀδάνων τῆς Καραμανίας, ἐσπούδασε δὲ μουσουλμανικὴν φιλολογίαν ἐν Συρίᾳ, μεθ' ὃ μεταβὰς εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἐγκατεστάθη εἰς τὸ χωρίον Ἴτ-μπουρσοῦ, παρὰ τὸ Ἐσκὶ-σεχίρ, ἱδρύσας ἐκεῖ δερβισικὸν ἐρημητήριον (τεκκὲ) καὶ ἐλθὼν εἰς σχέσεις πρὸς τὸν νεαρὸν τότε Ὀσμάν. Οὗτος διενυκτέρευε συχνάκις εἰς τὸν τεκκὲν τοῦ Ἐδέμπαλυ. Ἀγαπήσας δὲ τὴν θυγατέρα τούτου, τὴν ὡραίαν Μαλὶ-Χατοὺν ἢ Μαλχατούν, ἐζήτησεν αὐτὴν εἰς γάμον, ἣν καὶ ἔλαβεν. Ἀφοῦ ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν ὁ Ὀσμὰν συνεβουλεύετο πάντοτε τὸν πενθερόν του διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ὁ Ἐδέμπαλυ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 125 ἐτῶν τῷ 1326. Ὁ τάφος αὐτοῦ σῴζεται παρὰ τὸ Βιλετζίκ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἐδεπά· (ἐπίρρ. τῆς δημοτ.) ἐδῶ κάπου, ἐδῶ πλησίον: «ἐδεπὰ κάθεται» (ἀπὸ τοῦ *ἔδε καὶ ἐπά*), πρβ. *ἐδεκεῖ*.

Ἐδερνετζὶκ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἐδιρνετζίκ*.

ἔδεσμα (τό)· τὸ ἐσθιόμενον, τὸ φαγητόν, τὸ προσφάγι, ἄλλως *ὄψον*, παρ' ἀρχ. κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *τράγημα* (βλ. λ.).

ἐδεσματοθήκη (ἡ)· ἰδιαίτερος χῶρος τῆς οἰκίας προωρισμένος πρὸς ἀπόθεσιν τῶν ἐδεσμάτων καὶ καθόλου τῶν τροφίμων, ὀψοφυλάκιον.

ἐδεσματολόγιον (τό)· ὁ κατάλογος τῶν φαγητῶν, συνήθως μιᾶς ἑβδομάδος, τὸν ὁποῖον ἡ οἰκοκυρὰ ἢ ὁ μάγειρος ἑτοιμάζει ἐκ τῶν προτέρων διὰ νὰ κανονίσῃ τὰς ἀγορὰς τῶν τροφίμων. Τὸ σύνολον τῶν καθ' ὡρισμένην σειρὰν καὶ αὐτὴ ἡ σειρὰ τῶν προσφερομένων ἔν τινι ἐπισήμῳ γεύματι φαγητῶν.

—*[Ἐγκυκλ.]*. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φαγητῶν ἐπισήμου τινὸς γεύματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποδιδομένης εἰς αὐτὸ ἐπισημότητος, ἡ δὲ σειρὰ σερβιρίσματος αὐτῶν ἡ ἑξῆς: α') σοῦπα θερμὴ ἢ ζωμὸς παγωμένος (κατὰ τὸ θέρος μόνον), ὁ ὁποῖος σερβίρεται ἐντὸς φλυτζανίων, β') ἐλαφρὸν φαγητὸν ἐπέχον θέσιν ὀρεκτικοῦ (πτὶ-πατέ, πτὶ-σουφλὲ κλπ.), γ') ψάρι καθ' οἱονδήποτε τρόπον μαγειρευμένον· ἡ σάλτσα του προσφέρεται ἰδιαιτέρως εἰς σαλτσιέραν, δ') ἐντράδα (entrée), κατὰ προτίμησιν γαλλικῆς κουζίνας (κρέας ἢ πουλὶ φρικασσὲ ἢ σωτέ), ε') ψητόν, τοῦ ὁποίου τὸ κρέας πρέπει νὰ εἶναι διαφορετικὸν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐδόθη ὡς ἐντράδα. Τὸ ψητὸ γαρνίρεται μὲ 3—4 διάφορα εἴδη λαχανικῶν μαγειρευμένων μὲ βούτυρον· συγχρόνως σερβίρεται καὶ μία σαλάτα, στ') γλύκισμα (πουτίγγα, σαβαρέν, κρέμα καραμέλλα, παγωτὸν μὲ μπισκότα), ζ') τυρὸς καὶ ὀπωρικὰ διαφόρων εἰδῶν. Οἱ συνοδεύοντες τὸ φαγητὸν οἶνοι ποικίλλουν. Μὲ τὴν σοῦπαν δίδεται συνήθως οἶνος Μαλάγας, Μαδέρας ἢ κουμανταρία Κύπρου, μὲ τὸ ψάρι δίδεται οἶνος λευκὸς γαλλικὸς ἢ Ρήνου ἢ ἑλληνικός, μὲ τὴν ἐντράδα δίδεται οἶνος μαῦρος (Μπορντώ, Βουργουνδίας Μεδὸκ κτλ.), μὲ τὸ ψητὸ τέλος δίδεται καμπανίτης ὅστις ἐξακολουθεῖ μέχρι τῶν ἐπιδορπίων, ὁπότε δίδεται πάλιν γλυκὸ κρασί, π. χ. μαυροδάφνη ἢ Σάμου. Μὲ τὸν καφὲν προσφέρονται διάφορα λικέρ. Διὰ τὸ πρόγευμα τὸ ἐδεσματολόγιον εἶναι πολὺ ἁπλούστερον. Ἀντὶ σούπας προσφέρονται ὀρεκτικὰ (hors d'oeuvres), ἀντὶ ψαριοῦ ἐλαφρὸν φαγητόν, τὸ ψητόν, τυρὸς καὶ ὀπωρικά. Ἡ σειρὰ τῶν οἴνων εἶναι λευκός, μαῦρος καὶ γλυκός.

Ἔδεσσα *[Γεωγρ.]*. Ὀνομαστὴ πόλις τῆς Μακεδονίας, κειμένη εἰς βαθμῖδα, τὴν ὁποίαν σχηματίζουν αἱ τελευταῖαι διακλαδώσεις ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ Βερμίου ὄρους ἀπὸ νότου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ Βόρα (Νίτσε) ἀπὸ βορρᾶ. Ἡ θέσις αὐτῆς εἶναι ὡραιοτάτη, ἀποτόμως πιπτούσης τῆς βαθμῖδος εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Γιαννιτσῶν, συνάμα δὲ καὶ στρατηγικωτάτη, διότι κεῖται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μακρᾶς καὶ στενῆς κοιλάδος μεταξὺ τῶν μνημονευθέντων ὀρέων, ἥτις ἐκ τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας (τοῦ βαθυπέδου τῶν Γιαννιτσῶν) ἄγει ὡς φυσικὴ ὁδὸς πρὸς τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν, ἀνέκαθεν δ' ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ κοιλὰς αὕτη διὰ τὴν συγκοινωνίαν οὐ μόνον μεταξὺ τῶν κεντρικῶν καὶ δυτικῶν μερῶν τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ Ἠπείρου καὶ Ἰλλυρίας ἐρχομένη καὶ εἰς Θεσσαλονίκην ἄγουσα μεγάλη Ἐγνατία ὁδὸς διήρχετο διὰ ταύτης. Ὁ ἐνταῦθα σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου εὑρίσκεται εἰς τὸ 110ον χλμ. ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ εἰς

Ἔδεσσα : Καταρράκτης χειμάρρου.

ὑψόμετρον 318 μέτρων. Συντομωτέρα εἶναι ἡ ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ἁμαξιτὴ ὁδός, ἥτις διέρχεται διὰ τῆς πόλεως Γιαννιτσῶν. Ὁ *Ἐδεσσαῖος* ποταμὸς (κοινῶς *Βόδας*), ὅστις διαρρέει ὅλην τὴν κοιλάδα, διακλαδίζεται κατὰ τὴν πόλιν εἰς πολλοὺς κλάδους, οἵτινες ἀρδεύουν τοὺς ὡραίους κήπους καὶ τοὺς λειμῶνάς της, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς πόλεως καταπίπτουν ἐκ τῶν ἀσβεστολιθικῶν τόφφων τοῦ κρασπέδου ὡς καταρράκται διαυγοῦς ὕδατος ἐξ ὕψους 70—100 μέτρων. Οἱ καταρράκται οὗτοι, 6 τὸν ἀριθμόν, παρέχουν εἰς τὸν θεατὴν μεγαλοπρεπὲς θέαμα. Ἀλλὰ καὶ ἡ βλάστησις ἥτις περιβάλλει τὴν πόλιν καὶ αἱ γραφικαὶ ἀπόψεις τῆς πόλεως ἐθεωρήθησαν ὑπὸ πάντων τῶν περιηγητῶν μοναδικαὶ ἐν τῷ κόσμῳ. Τοιαῦται θέσεις εἶναι ἡ *Γιοπροὺ* καλουμένη, ὁ πρὸς Δ. ἐξοχικὸς περίπατος *Τσιναρλὴκ* (*Πλατανιστής*), κατάσκιος ἐξ ὑπερυψήλων πλατάνων, ὁ νοτίως τῆς πόλεως περίπατος *Παράδεισος*. Ὀλίγον βορειότερον τῆς τελευταίας ταύτης θέσεως καὶ παρὰ τὸ σχολεῖον τῶν ἀρρένων, ἔνθα ὁ λεγόμενος «*Ψηλὸς βράχος*», ἐκτείνεται θεσπεσία θέα, φθάνουσα ἐν εὐδίᾳ μέχρι Θεσσαλονίκης, Παγγαίου καὶ Ἁγίου Ὄρους.

Ἡ Ἔδεσσα εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου καὶ ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Πέλλης καὶ ἕδρα ἐπισκοπῆς περιλαμβανούσης 52 ἐνοριακοὺς ναούς. Ὅτε κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912, εἶχεν 6.000 περίπου κατοίκους. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς κατὰ τὴν

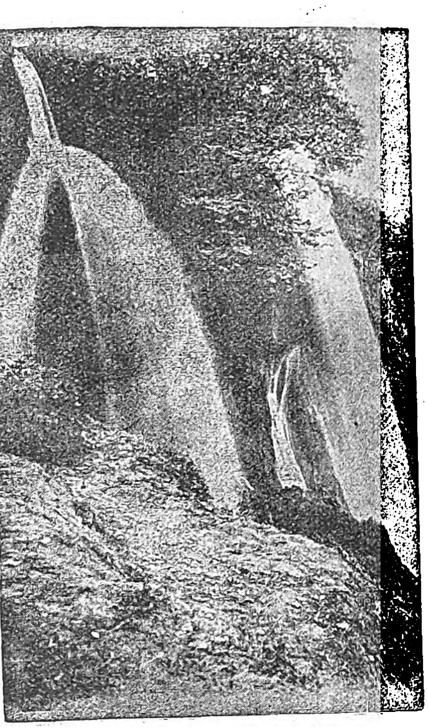

Ἔδεσσα : Καταρράκτης Τσιρίπαπα.

ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ἀνήρχετο εἰς 10.287, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν (1928) εἰς 13.115. Ἔχει πλὴν ἄλλων σχολείων, γυμνάσιον, πρωτοδικεῖον, ἐφορίαν, ταμεῖον, ταχυδρομεῖον καὶ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ βιομηχανία τῆς πόλεως χρησιμοποιουμένης καὶ τῆς δυνάμεως τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων. Οἱ καταρράκται παρέχουν τὴν κινητήριον δύναμιν εἰς τὸ δημοτικὸν ἐργοστάσιον παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὰς ἄλλας ἀνάγκας τῆς πόλεως. Ἐργάζονται δύο νηματουργεῖα μετὰ ὑφαντηρίων καὶ λευκαντηρίων, δύο μεταξουργεῖα μετὰ ὑφαντηρίου μετάξης, δύο σχοινοποιεῖα, ταπητουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, σηροτροφεῖα κ. ἄ. Τὰ περίχωρα τῆς Ἐδέσσης παράγουσι δημητριακοὺς καρπούς, καπνόν, λαχανικά, διαφόρους ὀπώρας, πέπερι, δασικὰ προϊόντα, ἄνθρακας.

—*[Ἱστορ.]* Ἀνατολικῶς τῆς νῦν Ἐδέσσης, εἰς τὴν βαθεῖαν πεδιάδα, ὅπου καταπίπτουν οἱ καταρράκται τοῦ Ἐδεσσαίου, καὶ ὅπου ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαιοτάτη Ἔδεσσα. Ἐνταῦθα, πλησίον τῶν ὡραίων κήπων τοῦ Μίδου, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἠμαθίας χώρας, ἔκτισαν τὴν πόλιν ταύτην οἱ ὑπὸ τῶν Κάρανον μεταβάντες ἐκεῖ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα π. Χ. Ἀργεῖοι τῆς Πελοποννήσου, ἥτις διετέλεσε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Μακεδόνων μέχρι τοῦ Ἀρχελάου (413—399 π. Χ.). Τὸ ὄνομα Ἔδεσσα ἑρμηνεύεται ἐκ τῆς φρυγικῆς λέξεως «*βέδυ*», ὅπερ σημαίνει ὕδωρ· ἐκ τούτου ὑποθέτουσιν οἱ νεώτεροι ὅτι οἱ παλαιότεροι κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν Θρᾶκες, τοὺς ὁποίους ἐξέβαλον οἱ ὑπὸ τὸν Κάρανον μεταβάντες Ἀργεῖοι. Βραδύτερον δ' ἐκλήθη *Αἰγαί* (βλ. λ.), ὄνομα τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἀφορμὴ ὑποθέσεως περὶ δύο διαφόρων πόλεων ἀντὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς. Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ Αἰγαὶ ἦσαν ἡ ἀκρόπολις καὶ προάστειον τῆς Ἐδέσσης, ἥτις καὶ ὡς νεκρόπολις τῶν βασιλέων ἐφημίζετο, οἱ δὲ βασιλεῖς, καὶ μετὰ

Τοπεῖον Ἐδέσσης.

τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης αὐτῶν εἰς τὴν Πέλλαν, ἐθάπτοντο ἐνταῦθα. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀκρόπολις Αἰγαὶ κατεῖχε τὴν ὑψηλὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ σημερινὴ Ἔδεσσα. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς θέσεις ταύτας ἐγένοντο ἀνασκαφαί, καθ' ἃς εὑρέθησαν πλεῖσται ἀρχαιότητες, ἀγάλματα, τάφοι καὶ

Digitized by Google

νομίσματα, ἐρείπια τοῦ ἐν ἀκροπόλει θεάτρου, ἐν ᾧ τῷ 336 ἐφονεύθη ὁ Φίλιππος ὁ Β', καὶ τῶν ναῶν τοῦ Διός, τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Ἡρακλέους. Ἐκ τῶν νομισμάτων ἐμφαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους εἶχε λησμονηθῆ τὸ ὄνομα Αἰγαί, ἐπεκράτει δὲ μόνον τὸ Ἔδεσσα. Κατὰ τὰς εἰσβολὰς τῶν Βουλγάρων εἰς Μακεδονίαν ὠνομάσθη κατὰ μετάφρασιν *Βοδενὰ* (ἐκ τῆς σλαυικῆς λέξεως «*βόδα*», σημαινούσης ὕδωρ), οἱ δὲ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὁτὲ μὲν τὴν καλοῦσιν οὕτω, ὁτὲ δὲ διὰ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος Ἔδεσσα.

Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς πόλεως ὀλίγιστα περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς καὶ ταῦτα ἐκ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπῆρξε μία τῶν καλλίστων πόλεων τῆς Μακεδονίας καὶ μετὰ τὴν μετάθεσιν τῆς ἕδρας τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας εἰς Πέλλαν τῆς Βοττιαίας ἦτο τὸ μαυσωλεῖον τῶν βασιλέων καὶ ὡς καθιερωμένον κέντρον τοῦ κράτους. Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως κατετάχθη εἰς τὸ τρίτον τμῆμα, καλεῖται δ' ὑπὸ τοῦ Λιβίου ἐπιφανὴς πόλις (nobilis urbs) ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει τὴν πόλιν ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μακεδονίας «ὑπὸ κονσιλάριον» τοῦ «δευτέρου θέματος Μακεδονίας». Καταστροφὴν εἶχεν ὑποστῆ ὑπὸ μισθοφόρων Γαλατῶν τοῦ Πύρρου, ὅτε οὗτος ἐπολέμει τὸν Ἀντίγονον τούτους εἶχεν ἀφήσει ὁ Πύρρος ὡς φρουροὺς τῆς Ἐδέσσης, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπληστίας των ἐλεηλάτησαν τὴν πόλιν, καὶ τοὺς τάφους τῶν ἀποθανόντων βασιλέων ἀνορύξαντες τὰ μὲν χρήματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα διήρπασαν, τὰ δ' ὀστᾶ τῶν νεκρῶν ἀσεβῶς διεσκόρπισαν τῇδε κἀκεῖσε (274 π. Χ.). Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ πόλις ὑπέστη πολλὰ δεινὰ ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν διαφόρων βαρβάρων ἐθνῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Βούλγαροι κατισχύσαντες κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτήν, ἀπεδιώχθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἀλλὰ καὶ πάλιν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κράλη τῆς Σερβίας διὰ μὲν τῆς ἀνδρείας τοῦ ἄρχοντος Λυζικοῦ καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς γενναίως ἀντέστη ἐπὶ 16 ἔτη (1335—1351), ἐκυριεύθη δὲ μετὰ πολλῆς δυσκολίας καὶ κατόπιν προδοσίας· παραδοθεῖσα ἀκολούθως εἰς τοὺς στρατιώτας πρὸς λεη-

Οἰκία Ἐδέσσης.

λασίαν ἐνεπρήσθη, οἱ δὲ διασωθέντες κάτοικοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν Βέρροιαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας, βραδύτερον ὅμως ἐπέστρεψαν καὶ ἀνῳκοδόμησαν τὴν πόλιν. Ἐκκλησιαστικῶς δ' ἀναφέρεται ἐνωρίς, ἤδη πρὸ τοῦ Η' αἰῶνος, ὅτι εἶχεν ἐπισκοπήν. Μετὰ τὴν σύστασιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος διετέλει ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς, μέχρις οὗ, καταλυθείσης τῷ 1767, ὑπήχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τὸ οἰκουμενικὸν δὲ πατριαρχεῖον διετέλει καθ' ὅλην τὴν τουρκοκρατίαν. Ὡς κατὰ τῶν Βουλγάρων, οὕτω καὶ κατὰ τῶν Τούρκων ἐπὶ πολὺ ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς καὶ ἀντέσχε, σφοδραὶ δὲ καὶ πεισματώδεις μάχαι συνήφθησαν, ἰδίως πλησίον τοῦ χριστιανικοῦ νεκροταφείου, ἔνθα οἱ Τοῦρκοι μέχρις ἐσχάτων ἐδείκνυον τὴν θέσιν τῶν πεσόντων μαρτύρων των. Κατὰ διασωθεῖσαν δὲ παράδοσιν ἡ Ἔδεσσα ἐκυριεύθη ὑπὸ προδοσίας Χριστιανοῦ, Κὲλ Πέτρου καλουμένου, ἐξισλαμισθέντος κατόπιν. Οἱ Σλαῦοι ἐνωρὶς εἶχον κατανοήσει τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῆς Ἐδέσσης, πρὸς ἐθνολογικὴν δὲ κατάκτησιν αὐτῆς εἶχον καταβάλει δραστηρίους ἐνεργείας, ἀρξάντες ἤδη πρὸ τοῦ 1860. Ὁ ἐντόπιος τυχοδιώκτης Γῶγος πρῶτος ὕψωσε τὴν σημαίαν τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἀνοίξας ἐν τῇ οἰκίᾳ του τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν σχολεῖον, τοῦτον δ' ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι κηρύττοντες τὸ μῖσος κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔκτοτε ἐξηκολούθησεν ἡ ἀγρία τῶν Ἑλλήνων καταδίωξις καὶ τρομοκρατία πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐγκαρτέρησις τῶν Ἐδεσσαίων ὑπῆρξε γενναιοτάτη. Περὶ ἑλληνικοῦ σχολείου ἐν Ἐδέσσῃ γίνεται λόγος τὸ πρῶτον τῷ 1773, ἀναφέρονται δὲ καὶ ἐπίσημοι διδάσκαλοι, ὡς ὁ Ἀναστάσιος Μαργαρίτης, Ἠπειρώτης (ἀπὸ τοῦ 1857). Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνεγράφετο, ὅτι ἡ πόλις εἶχε 4000 Ἕλληνας, 1530 βουλγαρίζοντας, ὀλίγους Σέρβους καὶ 46 Τούρκους. Ι. Σ. Σ.

—**Ἔδεσσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας, πρὸς τὸ ΒΔ. τμῆμα ταύτης, ἐπὶ τοῦ Σκιρτοῦ, μικροῦ παραποτάμου τοῦ Εὐφράτου, εἰς τοὺς πρόποδας λόφου, καλουμένου ὑπὸ τῶν Σύρων συγγραφέων *Τορᾶ-ντ'-Οὐροΐ*. Τὸ ἀσιατικὸν ὄνομα τῆς Ἐδέσσης εἶναι *Ὀσρόη*, προελθὸν προφανῶς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὀσρόου (ἀρμενικοῦ τύπου τοῦ Χοσρόου), σατράπου τῆς Ὀσροηνῆς. Ἐκ τοῦ τύπου Ὀσρόη, μεταβληθέντος εἰς *Ὀρρόη*, προῆλθε τὸ συριακὸν *Οὐρόϊ*, ἢ *Οὐρχόϊ*, τὸ ἀρμενικὸν *Οὐράϊ* ἢ *Οὐρχάϊ* καὶ τὸ ἀραβικὸν *Ἐλ Ρόχα*, ἐξ ὧν διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ χ εἰς φ παρήχθη τὸ σημερινὸν ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης *Ὄρφα* ἢ *Οὔρφα*. Ἐν τῇ πόλει ὑπῆρχε καὶ ὀνομαστὴ πηγή, καλουμένη *Καλλιρρόη*. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου τινὲς ἐπεχείρησαν νὰ ἐτυμολογήσουν καὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς πόλεως Ὀρρόη. Οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι ἀναφέρουν ὅτι ἐκαλεῖτο *Ἀντιόχεια ὀγδόη* ἢ ἐπὶ τῆς Καλλιρρόης λίμνης ἢ πηγῆς καὶ *Ἀντιόχεια ἡ μιξοβάρβαρος*. Τὸ ὄνομα Ἔδεσσα εἶναι νεώτερον τοῦ ὀνόματος Ὀσρόη, ἐδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Σελεύκου τοῦ Α' τοῦ Νικάτορος κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαίνισιν αὐτῆς, τῷ 303 π. Χ., εἰς ἀνάμνησιν τῆς μακεδονικῆς πόλεως καὶ τῆς ἕνεκα τῶν πολλῶν ὑδάτων ὁμοιότητος τῆς τοποθεσίας της. Ἡ Ἔδεσσα ἐχρησίμευσε πρωτεύουσα τῆς *Ὀσροηνῆς* (βλ. λ.). Ἐπὶ Τραϊανοῦ ἐπαναστάτησε μετ' ἄλλων πόλεων, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Λούσιος Κιέτος ἐκυρίευσε καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτήν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐν τῇ πόλει αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν νομισμάτων ἦσαν ἑλληνικαί. Ὁ Καρακάλλας, μεταβὰς κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Πάρθων πόλεμον (216) εἰς τὴν Ἔδεσσαν, καθῄρεσε τὸν ἡγεμόνα Ἄβγαρον. Ἔκτοτε ἡ πόλις ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία. Ἡ Ἔδεσσα προσῆλθε πρωΐμως εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπὶ Ἰουστίνου τοῦ Α' (518—527) καταστραφεῖσα ὑπὸ σεισμοῦ, ἐπανιδρύθη ταχέως ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἰουστινούπολις*, κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους ηὐξήθη μεγάλως ἡ σημασία της ὡς κέντρου τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἤδη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' ἦτο ἕδρα μητροπόλεως. Ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς ὑπῆρχον κατὰ τὴν παράδοσιν τριακόσιαι μοναί. Ἡ Ἔδεσσα ὑπῆρξεν ἕδρα τοῦ Σύρου Ἐφραὶμ καὶ τῆς σχολῆς του, διεδραμάτισε δὲ σημαντικὸν πρόσωπον κατὰ τὰς ἔριδας τῶν ἀρειανῶν, τῶν μονοφυσιτῶν καὶ τῶν νεστοριανῶν. Ἡ ἐν ἔτει 641 κατάληψις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἐν Ἐδέσσῃ ἀκμὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τῷ 1040 περιῆλθεν εἰς τοὺς Σελτζουκίδας. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου κατώρθωσαν νὰ τὴν ἀπελευθερώσωσι καὶ νὰ προσαρτήσωσιν αὐτὴν καὶ πάλιν εἰς τὸ κράτος των, ἀλλ' οἱ ὑπ' αὐτῶν ὀνομασθέντες διοικηταὶ τῆς πόλεως ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους. Κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γοδοφρεΐδου ντὲ Μπουγιόν, Βαλδουῖνος, κατώρθωσεν εὐκόλως, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν κατοίκων, νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὴν πόλιν καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν Ἔδεσσαν τῷ 1097 πρωτεύουσαν κομιτείας, εἰς ἣν προσήρτησε καὶ τὰ Σαμόσατα. Ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἡ κομιτεία αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς φρούριον τοῦ κράτους τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐναντίον τῶν Τούρκων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν διαφόρων Φράγκων δουκῶν. Οὗτοι ἠγωνίσθησαν ἐρρωμένως κατὰ τῶν Τούρκων οὓς πολλάκις κατὰ κράτος ἐνίκησαν. Ἀλλ' ὑπὸ τὸν φιλήδονον καὶ ἐκτεθηλυμένον κόμιτα Ζοσελὲν ὁ Τσεγκί, ἡγεμὼν τῆς Μοσούλης, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τήν τε πόλιν καὶ τὸ φρούριον. Πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι μετεβλήθησαν εἰς τζαμία, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς ἐτάφη ἐν Ἐδέσσῃ ὁριστικῶς. Ἀπόπειρα τῶν κατοίκων ν' ἀποσείσωσι τὸν τουρκικὸν ζυγὸν συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως. Ὁ διάδοχος τοῦ Τσεγκὶ Νουρεντὶν κατέσφαξε τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων, ἄλλους δ' ἐπώλησεν ὡς δούλους καὶ κατέστρεψε τὴν Ἔδεσσαν. Ἡ πόλις περιῆλθε βραδύτερον ἐκ περιτροπῆς εἰς τοὺς σουλτάνους τῆς Αἰγύπτου, εἰς τοὺς Μογγόλους, τοὺς Τουρκομάνους καὶ τοὺς Πέρσας, τέλος δ' ἐν ἔτει 1637 εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους διατελεῖ μέχρι σήμερον.

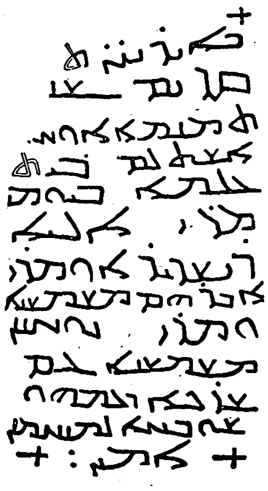

Ἐπιγραφὴ ἀνευρεθεῖσα τὸ 1879 ὑπὸ τοῦ Σάχαου ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Πιμρουνὴ-Ντάγκ. Εἶναι γεγραμμένη μὲ ἐστράγγελο-ἐδεσσηνοὺς χαρακτῆρας καὶ πρὸς μνήμην τῶν διακόνων Ἠλία, Ἀβραὰμ καὶ Ἰωάννου.

—**Ἐδέσσης ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Μεσόγειος ἐπαρχία τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, κατέχουσα τὸ νοτιοδυτικὸν καὶ σπουδαιότατον τμῆμα τοῦ νομοῦ *Πέλλης*, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κατεῖχε μέρος τῆς Ἠμαθίας. Τὸ πλεῖστον τοῦ ἐδάφους εἶναι ὀρεινὸν καὶ ἔχει ἀφθονίαν ὑδάτων καὶ δασύσκια ὄρη. Κατέχει μέρος τοῦ βορείου Βερμίου, τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα τοῦ Βόρα (Νίτσε) καὶ τὴν στρατηγικὴν κοιλάδα τοῦ Ἐδεσσαίου ποταμοῦ, δι' ἧς ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας. Πρὸς Δ. φθάνει μέχρι τῆς Βεγορρίτιδος λίμνης, πρὸς Α. δὲ περιλαμβάνει μέρος τῆς πεδιάδος τῶν Γιαννιτσῶν. Τὰ ὄρη αὐτῆς ἔχουν δρῦς, καστανέας, ὀξύας, φιλύρας, ἰτέας, παρὰ δὲ τὰ χωρία μορέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Ἡ ἔκτασις αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 820 περίπου τετραγωνικὰ χλμ., ὁ δὲ πληθυσμὸς εἰς 32.586 (40 κάτ. ἀνὰ 1 τετρ. χλμ.). Παράγει σιτηρά, ὀπώρας, ὄσπρια, σταφυλάς, οἶνον, ἔχει δὲ καὶ κτηνοτροφίαν καὶ μικρὰν σηροτροφίαν. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης — Μοναστηρίου καὶ τινων ἁμαξιτῶν ὁδῶν.

Ἡ ἐπαρχία Ἐδέσσης ἀπαρτίζεται ἐξ ἑνὸς δήμου καὶ 11 κοινοτήτων. Εἰς τὸν δῆμον Ἐδέσσης ὑπάγονται: *Ἔδεσσα, Καισαριανὰ* τέως *Κατούγερη, Κλησοχώρι* τέως *Τσερκόβιανη, Προάστειον Ἐδέσσης* τέως *Πατσαρέσκιοϊ*. Κοινότητες: *Ἄγρας (τέως Βλάδοβον, Βρυτὰ* τέως *Γκούγκοβον, Νησίον) Ἀρνίσσης* (τέως *Ὄστροβον, Ἅγιος Ἀθανάσιος* τέως *Τσεγάνι, Ἅγιος Σπυρίδων, Δροσιὰ* τέως *Δρούσκα, Ζέρβη, Κεδρώνας* τέως *Μπέγνα, Ξανθόγεια* τέως *Ροσίλοβον*), *Ἐπισκοπῆς* (*Ἀρσένιος* τέως *Ἄρσεν, Πολυπλάτανον* τέως *Βέστιτσα*), *Καρυδιᾶς* (τέως *Τέχοβον, Κερασιὲς* τέως *Κρονσέλοβον*), *Μαρίνας* (τέως *Σερμαρίνοβον, Γιανακοχώρι* τέως *Γιαννάκοβον, Λευκάδι* τέως *Γκολεσιάνη, Πολλὰ Νερὰ* τέως *Φέτιτσα*), *Μεσημερίου, Παναγίτσας* (τέως *Ὀσλόβου, Πατήματος* τέως *Πάτοτσιν*), *Πετριᾶς* (τέως *Κάμενικ, Ἄσπρο* τέως *Πράχνα, Δουτροχώρι* τέως *Μπάνια, Πλεύρωμα* τέως *Γενῆ-κιοΐ, Ριζὸ* τέως *Ρίζοβον*), *Σκύδρας* (τέως *Βερτεκόπ, Ἄνω Λιποχώρι, Κάτω Λιποχώρι, Μαυροβοῦνι* τέως *Τρέμπολιτς, Ὀρυζάριον, Προφήτης Ἠλίας, Σεβαστιανὰ* τέως *Βίγκενι*), *Σωτῆρας* (τέως *Δούκοβιτς, Λύκοι* τέως *Βουλκογιάννοβον, Μαργαρίτα* τέως *Πότσεφ, Νέα Ζωή, Σαμάρι* τέως *Σαμάρ*), *Φλαμουριᾶς* (τέως *Πόδος, Ἁγία Φωτεινὴ* τέως *Ὀσλιανη, Πλατάνι* τέως *Γιαβόργιαννη*). Ι. Σ. Σ.—Δ. Ε. Μ.

—**Ἐδέσσης σχολή.** Ἡ Ἔδεσσα τῆς Μεσοποταμίας ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος ἐπὶ τῶν Σελευκιδῶν, γενομένη κέντρον ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι καὶ ἡ πρώτη δεχθεῖσα τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου πόλις ἐν Μεσοποταμίᾳ. Ἐνωρίτατα δὲ συνάψασα σχέσεις μετὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ πρῶτον καὶ μετὰ τῆς Ἀντιοχείας ἔπειτα, κατέστη σπουδαιότατον κέντρον φιλολογικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ χριστιανικῶν μελετῶν. Τὰ ἔργα τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Γαληνοῦ καὶ ἄλλων Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ ἰατρῶν ἐν Ἐδέσσῃ μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν τῆς ἀνατολικῆς Μεσοποταμίας καὶ ἡ γλῶσσα αὕτη κατέστη ἔπειτα ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα πάντων τῶν Σύρων. Κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα Βαρδησάνης, ὁ πρῶτος καλλιεργήσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν παρὰ Σύροις (144—222), φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ἐδέσσης, ἣν ἐλάμπρυνον ἔπειτα ἄλλοι πολλοὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ ἐπὶ δεκαετίαν διατρίψας ἐν Ἐδέσσῃ μέγας Ἐφραίμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἴβας καὶ ἄλλοι. Ἐκ τῆς Ἐδέσσης προῆλθεν ἡ περίφημος συριακὴ μετάφρασις τῆς Π. Διαθήκης, ἡ καλουμένη Pechitta, ὡς καὶ τὸ Διατεσσάρων Εὐαγγέλιον τοῦ Τατιανοῦ. Ἐν τῇ ἐξηγήσει δὲ μάλιστα τῶν ἁγίων Γραφῶν οἱ διδάσκαλοι τῆς σχολῆς τῆς Ἐδέσσης ἀσχολούμενοι ἀπέρριπτον τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν, ἣν ἐδέχετο ἡ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἠσπάζοντο τὴν γραμματικὴν καὶ ἱστορικὴν ἑρμηνείαν μετὰ τῶν διδασκάλων τῆς σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας. Κατὰ τὰς ἐκ τῆς αἱρέσεως τοῦ Νεστορίου προκυψάσας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ταραχὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ σχολὴ τῆς Ἐδέσσης ταχθεῖσα ὑπὲρ τοῦ αἱρετικοῦ τούτου ἐκλείσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἐδέσσης Ραββουλᾶ, σφοδροῦ ὑπερμάχου τῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ ἀνασυνεστάθη μὲν ἡ σχολὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραββουλᾶ (437) ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἴβα, ὀπαδοῦ τοῦ Νεστορίου, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ὀρθόδοξοι ἀμείλικτον ἐξηκολούθουν τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν αἱρετικῶν, ὧν κέντρον ἦτο ἡ σχολή, ἐκλείσθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος τῷ 489 καὶ οἱ ἐκ τῶν τροφίμων αὐτῆς Ἀκάκιος, Βαρσουμᾶς, Μάνας, Μιχαήλ, Παῦλος, Ἀβραάμ, Ναρσῆς καὶ ἄλλοι μεταβάντες εἰς Περσίαν διέδωκαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου, ὁ δὲ Βαρσουμᾶς καὶ ὁ Ναρσῆς ἵδρυσαν τὴν σχολὴν τῆς Νισίβεως. Ε. Γ. Π.

—**Ἐδέσσης προάστειον** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Ἐδέσσης τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτοικοι (1928) 58. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πατσαρέσκιοϊ*.

Ἔδεσσα (ἡ) (Edessa) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*, περιλαμβάνον κορέους μεγάλου μεγέθους, ἰθαγενεῖς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστὰ δύο εἴδη διακρινόμενα ἐκ τῆς μικρᾶς κεφαλῆς των, τριγωνικῆς κατὰ

Digitized by Google

τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τῶν μεγάλων ἐξωγκωμένων ὀφθαλμῶν, τοῦ ἐπιμήκους σώματος καὶ τοῦ ὑποπρασίνου χρωματισμοῦ. Κοινότερον εἶδος εἶναι ἡ *ἔδεσσα ἡ ἀντιλόπη* (Edessa antilope), ἰθαγενὲς ἔντομον τῆς Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

Ἐδεσσαῖος,—α,—ον καὶ **Ἐδεσσηνός,**—ή,—όν ὁ ἐκ τῆς Ἐδέσσης προερχόμενος· || τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἔδεσσα, ὁ κάτοικος τῆς Ἐδέσσης.

Ἐδεσσαῖος ἢ **Βόδας** *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ραιδίου (κοιν. *Μογλενίτσα*) σχηματίζων μετ' ἄλλων ποταμίων τὴν λίμνην Βόρβορον (τῶν Γιαννιτσῶν), ἐν τῇ κεντρικῇ Μακεδονίᾳ. Ὁ Ἐδεσσαῖος πηγάζει πρὸς Α καὶ πλησίον τῆς λίμνης Βεγορρίτιδος (τοῦ Ὀστρόβου) ἐκ δύο κυρίων πηγῶν, παρὰ τὰ χωρία Βρυτὰ καὶ Νησίον, αἵτινες φαίνεται ὅτι τροφοδοτοῦνται ἐκ τῆς λίμνης διὰ διηθήσεως μέσῳ τῶν ἀσβεστωδῶν πετρωμάτων τῆς περιοχῆς ταύτης. Ὁ ἄνω ροῦς τοῦ ποταμοῦ διατρέχει ὡραίαν κοιλάδα, τῆς ὁποίας τὸ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 300 μέχρι 3000 μ. Πρὸ τοῦ χωρίου Ἄγρα (Βλαδόβου) σχηματίζει μικρὰν καὶ ἑλώδη λίμνην, τὴν τοῦ Τιάβου Κατωτέρω καταπίπτει εἰς λαμπρὸν καταρράκτην ἔχοντα ὕψος 50 ποδῶν, ἐκεῖθεν δὲ διερχόμενος ὡραίους κήπους, ἀμπελῶνας καὶ λειμῶνας εἰσέρχεται ἐν μέσῳ ὑψηλῶν καὶ κατασκίων πλατάνων εἰς τὴν Ἔδεσσαν, ἔνθα διαιρεῖται εἰς πολλοὺς κλάδους. Τῆς πόλεως Ἐδέσσης κειμένης ἐπὶ ὀροπεδίου ἄνωθεν τοῦ κεντρικοῦ βαθυπέδου τῆς Μακεδονίας, οἱ βραχίονες τοῦ ποταμοῦ, μετὰ τὸν διάρρουν τῆς πόλεως, καταπίπτουν ἀφ' ἱκανοῦ ὕψους καὶ ἐπὶ πετρώματος ἀσβεστολιθικοῦ τόφφου νεογενοῦς σχηματισμοῦ ὡς μεγαλοπρεπέστατοι καταρράκται. Ἡ δύναμις τῆς καταπτώσεως ταύτης χρησιμοποιεῖται πρὸς κίνησιν τῶν ἐργοστασίων τῆς πόλεως. Ἐν τῇ πεδιάδι συμβάλλει μετὰ τοῦ ἐκ τῆς Ἀλμωπίας κατερχομένου Ραιδίου, 5 χιλιόμ. ΝΑ. τοῦ χωρίου Σκύδρα (Βαρτεκόπ). Ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν πύλην μεταξὺ τῆς κεντρικῆς καὶ δυτικῆς Μακεδονίας, δεικνύει ὅτι ἄλλοτε τὰ περισσεύοντα ὕδατα τῆς λίμνης Βεγορρίτιδος ἐξεχύνοντο διὰ τοῦ Βόδα εἰς τὴν λίμνην Βόρβορον (Γιανιτσῶν). Πάλαι διήρχετο διὰ ταύτης ἡ Ἐγνατία ὁδός, σήμερον δ' ἥ τε δημοσία ὁδὸς καὶ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ στρατιωτικὴ σημασία τῆς κοιλάδος ταύτης εἶναι μεγίστη. Ι. ΣΑΡΡΗΣ

Ἐδεσσηνός,—ή,—όν βλ. *Ἐδεσσαῖος.*

—**Ἐδεσσηνοὶ ὁμολογηταί.** Οὗτοι ἦσαν τρεῖς τὸν ἀριθμόν, καλούμενοι Γουρίας, Σαμωνᾶς καὶ Ἄβιβος, καὶ κατέχουσιν ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ καὶ τῇ βυζαντινῇ ἁγιολογίᾳ ἐξαίρετον θέσιν. Ἀξιόλογος παράστασις τῶν Ἐδεσσηνῶν ὁμολογητῶν εἶναι ἡ σῳζομένη διὰ ψηφιδωτῶν ἐν τῇ τοῦ Δαφνίου Ἀττικῇ μονῇ. Ἐπειδὴ δ' οἱ μὲν Γουρίας καὶ Σαμωνᾶς ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλὰς (τῷ 288), ὁ δὲ Ἄβιβος, μετὰ πολλὰ βασανιστήρια, ὑπέστη τὸν διὰ πυρὸς θάνατον (τῷ 316), ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τιμῶνται ὡς μάρτυρες. Ἑορτάζονται δὲ τὴν 15ην Νοεμβρίου. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

ἐδεστίνη (ἡ) *[Χημ.]* βλ. *γλοβουλῖναι.*

Ἔδητα, ἢ **Ἔδετα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. ΙΙ, 6, 62), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἠδητανῶν, τῶν Ἐδητανῶν τοῦ Στράβωνος (Ι, 162, 163), ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἀριστερὰ τοῦ Τουρία ποταμοῦ (νῦν Γουαδαλαβιὰρ) ἐκβάλλοντος παρὰ τὴν Βαλεντίαν. Σήμερον ὀνομάζεται *Λειρία,* σῴζονται δὲ παρ' αὐτὴν τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. ΣΑΜ.

Ἐδητανοὶ (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας κατοικῶν κατὰ τὸν Στράβωνα (Ι, 156, 162,163) ἀνατολικῶς τῶν Κελτιβήρων, πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἴβηρος ποταμοῦ, ἐπὶ τῶν νοτιοανατολικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους τοῦ Ἰδουβέδα. Ὁ Πτολεμαῖος (Γεωγρ. ΙΙ, 6, 15) ὀνομάζει αὐτοὺς *Ἠδητανούς,* ἔχοντας πόλεις: τὴν Καισαραυγοῦσταν (νῦν Σαραγόσαν), τὴν Ἠδηταν ἢ Λειρίαν (νῦν Λειρία) καὶ ἄλλας (αὐτόθι, ΙΙ, 6, 62). Α. Θ. ΣΑΜ.

Ἐδίβιος (Edibius), **ἅγιος.** Ἐπίσκοπος τοῦ Σουισσὸν τῷ 451. Τὴν μεγάλην φήμην αὐτοῦ ὀφείλει εἰς τὴν παρρησίαν, μεθ' ἧς παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἀττίλαν καὶ κατώρθωσεν, ὥστε ὁ ἅγιος καταπτῆς νὰ φεισθῇ τῆς πόλεως τῶν ἁγίων Κρισπίνου καὶ Κρισπινιανοῦ, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ὁποίων διετέλει ὁ ἐπίσκοπος καὶ τὸ ποίμνιόν του. —Β.

ἐδιγκτονίτης (ὁ) (Edigtonit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτόν, βασικὸν μεταπυριτικὸν ἅλας ἔνυδρον τοῦ χημικοῦ τύπου $[SiO_3]_3$ Al [Al . 2OH] Ba. $2H_2O$, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ζεολίθων. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ἡμιεδρίαν τοῦ ρομβικοῦ συστήματος κατὰ σφηνόδρα, ἐμφανίζον ψευδοτετραγωνικὴν συμμετρίαν συνεπείᾳ διδύμου κατασκευῆς. Παρουσιάζει θραυσμὸν ἀκανόνιστον, σκληρότητα 4—4 $^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 2,6, λάμψιν ὑαλώδη καὶ χρῶμα τεφρόλευκον μέχρις ἐρυθρωποῦ. Εἶναι σπάνιον ὀρυκτόν, ἀπαντῶν εἰςτὸ Kilpatrick παρὰ τὸ Dumbarton τῆς Σκωτίας. Γ. Β.

Ἐδίθ. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων ἡ σύζυγος τοῦ Λὼτ (βλ. *Λώτ, ἡ σύζυγος τοῦ—*).

—**Ἐδιθ** (Edith), **ἁγία.** Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως των Ἀγγλοσαξώνων Ἔδγαρ, ἥτις ἀνατραφεῖσα ἐν μονῇ, ἧς ἡγουμένη ἦτο ἡ μήτηρ της, ἐν ἡλικίᾳ δ' 23 ἐτῶν τῷ 984 ἀποθανοῦσα, ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Wilton, ἣν αὐτὴ εἶχε κτίσει, ἑορτάζεται δ' ὡς ἁγία κατὰ τὴν 16 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

—**Ἔδιθ** (Edith, ἀγγλοσαξων. Eadgyth). Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, σύζυγος τοῦ Ἐδουάρδου τοῦ ἐξομολογητοῦ. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ κόμιτος τοῦ Ἔσσεξ Γκόντγουϊν καὶ τῆς Δανίδος πριγκιπίσσης Γκύθα. Ὁ Ἐδουάρδος ὁ ἐξομολογητής, εἶχεν ὁρκισθῆ νὰ παραμείνῃ καθ' ὅλην τὴν ζωήν του ἐγκρατής, διὰ νὰ αὐξήσῃ δὲ περισσότερον τὴν ἀξίαν τῆς θυσίας του, ἐνυμφεύθη τὴν νεαρὰν καὶ ὡραίαν Ἔδιθ, ἥτις ἐκ λόγων συμφέροντος ἐδέχθη τὸν ὅρον τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν συζυγικῶν σχέσεων. Διεκρίνετο διὰ τὴν προθυμίαν καὶ τὴν γλυκύτητα, μετὰ τῆς ὁποίας συμπεριεφέρετο πρὸς τὸν βασιλέα, ὑπηρετοῦσα τοῦτον ὡς ἁπλῆ ὑπηρέτρια καὶ καθημένη πάντοτε παρὰ τοὺς πόδας του. Ὅταν ὅμως, τῷ 1051, ἡ οἰκογένεια αὐτῆς περιῆλθεν ὑπὸ δυσμένειαν, ἀπήχθη καὶ αὐτὴ μετ' ἐκείνης εἰς τὴν ἐξορίαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθε τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἡ Ἔδιθ ἐπέζησεν ἐπί τινα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, χωρὶς νὰ στερηθῇ τῆς περιουσίας της ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ καὶ ἐτάφη εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ παρὰ τὸν σύζυγόν της. —Β.

—**Ἐδιθ** (Edith) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 517. Ἀνεκαλύφθη τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1903 ὑπὸ τοῦ R. S. Dugan ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἐδικός, —ή, —ό μετὰ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν *μου, σου, του, μας, σας, των* ἢ *τους*: «ἐδικός μου, —σου» κτλ. ἀντὶ *ἰδικός* (βλ.λ.).

ἔδικτον (τό)· μεταγραφὴ τοῦ λατινικοῦ edictum· διάταγμα ἄρχοντος, ἀπὸ τοῦ edicere=ἐξαγορεύειν.

—*[Ρωμ. Δίκ.]* Ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ καλοῦνται *ἔδικτα* διακηρύξεις, τὰς ὁποίας πᾶς ἄρχων ἐξέδιδε πρὸς τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν ἐπὶ θεμάτων τοῦ κύκλου τῆς ἁρμοδιότητός του (λ.χ. τὸ ἔδικτον πρὸς σύγκλησιν τῆς ρωμαϊκῆς συνελεύσεως ἢ τῆς συγκλήτου). Ἐν στενῇ δ' ἐννοίᾳ καλεῖται τὸ διάταγμα, ὅπερ οἱ ἀσκοῦντες δικαστικὴν δικαιοδοσίαν ἄρχοντες (magistratus juris dicundo) ἐξέδιδον καὶ δι' οὗ καθώριζον τοὺς κανόνας, καθ' οὓς θὰ ἐδίκαζον πᾶσαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἀναφυησομένην πρὸ αὐτῶν διαφοράν. Τοιοῦτοι δὲ ἄρχοντες μὲ δικαστικὴν δικαιοδοσίαν ἦσαν ἐν μὲν τῇ Ρώμῃ οἱ πραίτωρες (ὁ τε ἁρμόδιος διὰ τὰς μεταξὺ Ρωμαίων πολιτῶν διαφορὰς praetor urbanus καὶ ὁ διὰ τὰς μεταξὺ Ρωμαίων καὶ ξένων ἢ μόνον ξένων praetor peregrinus), καὶ οἱ ἀγορονόμοι (=aediles curules, διὰ τὰς ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ τὰς συναλλαγὰς προκυπτούσας διαφοράς)· ἐν δὲ ταῖς ρωμαϊκαῖς ἐπαρχίαις ἦσαν οἱ ἐκ Ρώμης μεταπεμπόμενοι ἀνθύπατοι καὶ προπραίτωρες.

Τὸ ἔδικτον ἦτο διῃρημένον εἰς κεφάλαια, τίτλους καὶ clausulae, διεκρίνετο δὲ εἴτε ἐκ τοῦ περιεχομένου του (λ. χ. successorium edictum) εἴτε ἐκ τῶν ἀρχικῶν του λέξεων (λ. χ. edictum unde liberi), σπανίως δὲ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκδώσαντος αὐτὸ ἄρχοντος (λ.χ. ed. Carbonianum). Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν ἔδικτα ἐκαλεῖτο jus edicendi. Κατ' ἀρχὰς οἱ περιβεβλημένοι τοῦτο ἄρχοντες ἀνεκοίνουν τὰ διατάγματά των εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ προφορικῶς, edicebant in contione, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐκαλοῦντο ταῦτα edicta (ἐκ τοῦ edicere). Βραδύτερον τὰ ἔδικτα ἀνεγράφοντο ἐπὶ λευκῶν πλακῶν (ἐξ οὗ καὶ album=λεύκωμα ἐκαλεῖτο τὸ ἔδικτον) ἀναρτωμένων ἐν τῇ ἀγορᾷ, παρέμεινεν οὐχ ἧττον ἡ φράσις dicit=προφορικῶς ἀνακοινοῖ, πρὸς δήλωσιν τῆς ἐγγράφου πλέον αὐτῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐδίκτων. Τὰ σπουδαιότερα ὅμως τούτων καὶ τότε ἐξηκολούθουν ν' ἀπαγγέλλωνται καὶ προφορικῶς χάριν μείζονος ἐπισημότητος.

Κυριώδη σημασίαν ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἀπέκτησαν τὰ ἔδικτα τῶν πραιτώρων. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς σημερινοὺς δικαστάς, ὁ Ρωμαῖος πραίτωρ ἦτο μὲν δικαστής, ἀλλ' ὡς ἄρχων περιβεβλημένος imperium, τὴν ἐξουσίαν. δηλαδή, ὅπως ἐκπροσωπῇ τὴν θέλησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις (στρατιωτικήν, πολιτικήν, δικαστικὴν κλπ.), εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα δημιουργῶν καὶ αὐτός, ὡς καὶ ὁ νομοθέτης, δίκαιον νὰ ἐκδίδῃ διατάξεις ὑποχρεωτικάς. Ἀναλαμβάνων λοιπὸν κατ' ἔτος τὴν ἐξουσίαν ἐξέδιδεν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐνιαυσίας του θητείας ἔδικτον, δι' οὗ ὥριζε τοὺς κανόνας, καθ' οὓς θὰ ἐδίκαζε πᾶσαν ἐνώπιον αὐτοῦ ἀχθησομένην διαφοράν. Οἱ κανόνες αὐτοὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἁπλοποίησιν καὶ ἐπιεικεστέραν ἐφαρμογὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ νομοθετουμένου ἀτελοῦς καὶ αὐστηροῦ δικαίου, τοῦ καλουμένου jus civile. Τὸ ἔδικτον οὕτω τοῦ πραίτωρος, περιέχον τὴν κρατοῦσαν ἑκάστοτε περὶ δικαίου κοινὴν συνείδησιν, ἀπέβλεπεν εἰς τρία τινά, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι διετύπωσαν: ἢ εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ αὐστηροῦ jus civile, ἢ εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ, ἢ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ (adjuvandi vel supplendi vel corrigendi juris civilis gratia). Εἰς τὴν τοιαύτην δ' ἐνέργειαν τοῦ πραίτωρος διὰ τοῦ ἐδίκτου ὀφείλονται πολλαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ θεσμοὶ ὁλόκληροι τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, ὡς ἡ βονιταρία κυριότης, ἡ bonorum possessio, τὰ interdicta, ἡ εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις κ. ἄ. Τὸ κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας ἐκδιδόμενον ἔδικτον ἐκαλεῖτο *διηνεκές,* edictum perpetuum (ἢ lex annua) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ edictum repentinum, ὅπερ ὁ πραίτωρ ἠδύνατο νὰ ἐκδώσῃ διαρκούσης τῆς ἐνιαυσίας του θητείας, τροποποιῶν τὰ ἐν τῷ ἀρχικῷ ἐδίκτῳ εἰρημένα. Ἡ παρέκκλισις ὄντως ἀπὸ τούτου ἦτο μὲν δυνατή, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ἀπρεπὴς καὶ τὸ 67 π. Χ. ρητῶς ἀπηγορεύθη διὰ τῆς lex Cornelia.

Τὸ ἔδικτον ἔπαυεν ἔχον πᾶσαν ἰσχὺν ἅμα τῷ πέρατι τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκδόσαντος αὐτὸ πραίτωρος. Ὁ διάδοχος τούτου δὲν ὑπεχρεοῦτο νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ἔδικτον τοῦ προκατόχου του, οὐχ ἧττον χάριν τῆς ἐν τῷ δικαίῳ ὁμοιομορφίας ἐλαχίστας τροποποιήσεις ἐπέφερεν εἰς ἐκεῖνο, οὕτως ὥστε μέγα μέρος τοῦ προηγουμένου ἐδίκτου μετέβαινεν ἀναλλοίωτον εἰς τὸ ἔδικτον τοῦ νέου ἄρχοντος, καὶ τοῦτο ἐκαλεῖτο edictum translatitium, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ edictum novum, τὰς νέας δηλαδὴ διατάξεις τοῦ πραίτωρος. Ἔναντι τοῦ αὐστηροῦ jus civile ἐδημιουργήθη οὕτω τὸ διὰ τῶν ἐδίκτων διαμορφωθὲν ἐπιεικὲς δίκαιον τῶν πραιτώρων (jus praetorium), ὅπερ καὶ jus honorarium πρὸς τιμὴν αὐτῶν ἐκαλεῖτο καὶ τὸ ὁποῖον ἐπεῖχε δύναμιν νόμου. Τὸ jus honorarium, ἀναπτυσσόμενον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἐν Ρώμῃ, ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς αὐτοκρατορίας, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμφανίζῃ πλέον τὴν ἀπότομον ὡς καὶ πρότερον πρὸς τὸ jus civile ἀντίθεσιν, διότι καὶ τὸ τελευταῖον διὰ τῶν ἡγεμονικῶν διατάξεων κατέστη ἐπιεικές. Ὁ Ἀδριανὸς πιθανῶς τῷ 129 μ. Χ. διέταξε τὸν πραίτωρα Σάλβιον Ἰουλιανὸν νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἓν συστηματικὸν ὅλον τὰ ἔδικτα τῶν ἀρχόντων (πραιτώρων, ἐπαρχιακὰ καὶ ἀγορανόμων), τὸ οὕτω δὲ κωδικοποιηθὲν ὑλικὸν ὠνομάσθη edictum perpetuum ἢ Hadriani καὶ τοῦ λοιποῦ ἴσχυεν ὡς νόμος ἔν τε τῇ Ρώμῃ καὶ ταῖς ἐπαρχίαις. Ἡ συλλογὴ αὕτη ἐπεξειργάσθη καὶ ἡρμηνεύθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων νομικῶν, διὰ τῶν ἔργων τῶν ὁποίων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἐν τῷ Πανδέκτῃ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀποσπάσματα αὐτῆς. Ὑπὸ τοῦ Γοδοφρέδου πρῶτον τῷ 1653 ἐγένετο προσπάθεια πρὸς ἀναπαράστασιν τοῦ edictum, εἶτα τῷ 1869 ὑπὸ τοῦ Rudorf καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Otto Zenel τῷ 1907 (Das edictum perpetuum, β' ἔκδ. 1907). Τὰ jus edicendi ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸ edictum perpetuum ὑφιστάμενον, ἀλλὰ τὰ ἔδικτα τῶν ἀρχόντων διαρκῶς καθίσταντο σπανιώτερα νομοθετοῦντος τοῦ ἡγεμόνος, μέχρις οὗ ἐντελῶς ἐξέλιπον ἐπὶ αὐτοκρατορίας, τῶν ἀρχόντων καταστάντων ἁπλῶν αὐτοκρατορικῶν ὑπαλλήλων, μὴ δυναμένων ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου οὐδὲν ν' ἀποφασίζωσιν ἐπὶ ζητημάτων ἑρμηνείας τοῦ κειμένου δικαίου καὶ μόνον τοῦ αὐτοκράτορος δικαιουμένου εἰς τοῦτο. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—**ἔδικτον διηνεκὲς** (Edictum Perpetuum). Ἡ συμφωνία, τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ ὁ Δὸν Ζουὰν ὁ Αὐστριακὸς τὴν 12 Φεβρουαρίου 1577. Οὗτος διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ ἀδελφοῦ του, βασιλέως Φιλίππου Β', κυβερνήτης τῆς Ὁλλανδίας, μετέβη (4 Νοεμβρίου 576), ὅπως καταλάβῃ τὴν θέσιν του καὶ ἔφθασεν εἰς Λουξεβοῦργον, ὁπόθεν εἰδοποίησεν ἐγγράφως τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους τῆς Ὁλλανδίας. Τοῦτο τῇ συστάσει τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης, ὁ ὁποῖος ἦτο κύριος τῆς καταστάσεως, ἠρνήθη νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀπεδέχετο τὴν συμφωνίαν τῆς «Εἰρηνοποιήσεως τῆς Γάδης», συνθήκην μεταξὺ τῆς Ὁλλανδίας, Ζηλανδίας καὶ λοιπῶν ἐπαρχιῶν, δι' ἧς τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἀνελάμβανον τὴν διεξαγωγὴν κοινοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς ἱσπανικῆς πιέσεως. Ἠκολούθησαν διαπραγματεύσεις μὴ καταλήξασαι εἰς ἀποτέλεσμα, τὸν δὲ Ἰανουάριον τοῦ 1577 ὑπεγράφη ἡ συμφωνία ἡ κληθεῖσα «Ἕνωσις τῶν Βρυξελλῶν», διὰ τῆς ὁποίας ἀφ' ἑνὸς ἀνεγνωρίζετο ἡ καθολικὴ θρησκεία καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως Φιλίππου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξεδιώκοντο οἱ ξένοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ἐκ τῶν Κάτω Χωρῶν. Ἡ λαϊκὴ ὑποστήριξις, τῆς ὁποίας ἔτυχεν ἡ συνθήκη αὕτη, ἠνάγκασε τὸν Δὸν Ζουὰν νὰ ὑποχωρήσῃ. Καὶ ὑπέγραψε (12 Φεβρ. 1577) συμφωνίαν, ἐπονομασθεῖσαν διηνεκὲς ἔδικτον, καθ' ἣν ἡ μὲν Ὁλλανδία ἀπεδέχετο τοῦτον ὡς κυβερνήτην, ἀναγνωρίζουσα τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ ἀναλαμβάνουσα νὰ ὑπογράψῃ τὴν καθολικὴν θρησκείαν ὁ δὲ Δὸν Ζουὰν ὑπέσχετο νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς ὅρους τῆς «Ἑνώσεως τῶν Βρυξελλῶν». Τὸ διηνεκὲς ἐδ-

Digitized by Google

κτον ἐπεκυρώθη μετά τινας ἑβδομάδας ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου. Ἐν τούτοις ὁ πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης, προβλέπων ὅτι ὁ Φίλιππος δὲν θὰ ἐξετέλει τοὺς συνομολογηθέντας ὅρους—ὑποψία τὴν ὁποίαν ἐδικαίωσαν τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα—, τῇ συγκαταθέσει καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν ἠρνήθη νὰ δημοσιεύσῃ τὸ διηνεκὲς ἔδικτον εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ Ζηλανδίαν. Δ. Δ.

—**Ἔδικτον** ***Θεοδωρίχου*** *[Ρωμ. Δίκ.]*. Εἶναι ἡ πρώτη ἐν τῇ Δύσει γενομένη νομοθετικὴ συλλογὴ ῥωμαϊκῶν διατάξεων τῷ 500 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου. Συνέκειτο ἐξ 154 κεφαλαίων καὶ περιελάμβανε διατάξεις τοῦ Θεοδοσιανοῦ κώδικος, τῶν Νεαρῶν Θεοδοσίου τοῦ Β′ καὶ Βαλεντινιανοῦ Γ′ καὶ τοῦ Γρηγοριανοῦ κώδικος. Περιεῖχε μόνον Ρωμαϊκὸν Δίκαιον καὶ ἴσχυεν ἐπί τε τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Γότθων, χωρὶς καὶ νὰ καταργῇ καὶ τῶν τελευταίων τὸ ἀρχαῖον δίκαιον. Ἐξεδόθη πρῶτον ὑπὸ P. Pithoeus, εἶτα δὲ ὑπὸ G. Rhon τῷ 1816 (Commentatio ad edictum Theodorici, reg. Ostrogothorum). Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—**Ἔδικτον** ***Μεδιολάνων*** (Edictum Mediolani). Τὸ σημαντικώτατον τοῦτο διὰ τὸν Χριστιανισμὸν ἔδικτον ἐξεδόθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 313 ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὅτε, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον (312), ἐγένετο κύριος τῆς τε Ἰταλίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Διὰ τοῦ ἐδίκτου τούτου ἐτέθη μὲν τέρμα εἰς τοὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμούς, ἐρειδομένους ἐπὶ τοῦ Ἰουλίου νόμου (lex julia majestatis), ὅστις ἐχαρακτήριζε καὶ ἐτιμώρει ὡς crimen majestatis καὶ αὐτὴν τὴν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας ἀποχήν, ἀνεκηρύχθη δὲ ὁ Χριστιανισμὸς οὐ μόνον θεμιτὴ θρησκεία, διότι ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς αὐτῆς μέχρι τότε ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν θρησκεία ἀθέμιτος (religio illicita) (καὶ ὡς ἀθεμίτου θρησκείας ὀπαδοὶ κατεδιώκοντο καὶ ἐτιμωροῦντο οἱ Χριστιανοί), ἀλλὰ καὶ ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους· ἀπεδόθησαν τοῖς τε ἰδιώταις Χριστιανοῖς καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ αἱ ἁρπαγεῖσαι περιουσίαι καὶ τὰ κτήματα τὰ δημευθέντα ὑπὸ τῆς πολιτείας κατὰ τὸν Διοκλητιάνειον διωγμόν, ἀποζημιωθέντων δεόντως τῶν ἀγορασάντων ἢ δωρεὰν λαβόντων αὐτὰ ἰδιωτῶν (*Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. X, 5), οἱ ἐξορισθέντες ἀνεκλήθησαν, οἱ ἐν ταῖς φυλακαῖς ἀπελύθησαν, οἱ τάφοι τῶν μαρτύρων περιῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνακηρυχθεῖσαν κληρονόμον τῶν ἄνευ συγγενῶν ἀποθανόντων μαρτύρων· χριστιανικαὶ Ἐκλησίαι ἱδρύθησαν πανταχοῦ δημοσίᾳ δαπάνῃ ἢ ὑπὸ ἰδιωτῶν, μιμουμένων ἐν τούτῳ τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἰδιῶται προήχθησαν εἰς εὐδαιμονίαν καὶ τιμὴν ὑπὸ τῆς ἐλευθεριότητος καὶ γενναιοδωρίας τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἤδη τῷ 312 ὁ Μ. Κωνσταντῖνος εἶχεν ἐκδώσει ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ Λικινίου, ἄρχοντος τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἀνατολῆς (τοῦ Ἰλλυρικοῦ) ἀνεξίθρησκόν τι ἔδικτον, διὰ δὲ τοῦ τῷ 313 ἐκδοθέντος ἐδίκτου Μεδιολάνων ἦρε τοὺς περιορισμοὺς αὐτοῦ καὶ ηὐνόησεν ἀναφανδὸν τοὺς Χριστιανούς, ἐπιτρέψας αὐτοῖς ἐλευθέραν τῆς θρησκείας αὐτῶν ὁμολογίαν. Ὁ Μαξιμῖνος ὑπεχρεώθη νὰ συμφωνήσῃ, ἵνα μὴ φανῇ αὐτὸς μόνος πολέμιος τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐπισπάσηται καθ' ἑαυτοῦ τὸ μῖσος αὐτῶν, ἀλλ' ἀπέθανεν εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐν Ταρσῷ. Τὸ τῷ 312 ἐκδοθὲν ἔδικτον ἀτυχῶς δὲν διεσώθη, ἀλλὰ γνωρίζομεν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐν Μεδιολάνοις τῷ 313 ἐκδοθέντος ἐδίκτου, ὅπερ σῴζεται παρ' Εὐσεβίῳ (ἔνθ. ἀνωτ.). Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος κατὰ τὸ ἔδικτον τοῦτο, «σκοπῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας οὐκ ἀρνητέαν εἶναι, ἀλλ' ἑνὸς ἑκάστου τῇ διανοίᾳ καὶ βουλήσει ἐξουσίαν δοτέον τοῦ τὰ θεῖα πράγματα τημελεῖν κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν», ἠνείχετο καὶ δὲν ἐτιμώρει τοὺς ἐθνικούς, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Κώνστανς καὶ Κωνστάντιος δὲν ἔδειξεν τὴν αὐτὴν ἀνοχήν, ἀλλὰ θεωροῦντες ἔγκλημα κατὰ τοῦ κράτους τὴν εἰδωλολατρείαν (Κῶδ. *Θεοδ.* XVI 10. 4, 6), ἀπηγόρευον πᾶσαν τοῖς εἰδώλοις θυσίαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου· ἔτι δ' αὐστηρότεραι ἦσαν αἱ διατάξεις τοῦ Θεοδοσίου (Κῶδ. *Θεοδ.* XVI. 10. 12), αἵτινες, τεθεῖσαι ἐν ἰσχύϊ τῷ 392, ἐκήρυσσον προδοτικὴν τὴν εἰς τὰ εἴδωλα θυσίαν καὶ τὴν μαντείαν καὶ ἐτιμώρουν διὰ θανάτου—καὶ οἱ ἁπλῶς εἰς ἐθνικοὺς ναοὺς εἰσερχόμενοι ὑπεχρεοῦντο εἰς καθαρισμόν, ἅτε θεωρούμενοι μεμολυσμένοι καὶ ἐτιμωροῦντο. Ἤδη ἠξίουν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τῆς Π. Διαθήκης δικαστικῶν ποινῶν κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν. Οἱ ἐθνικοὶ ναοὶ ἐκλείσθησαν καὶ μόνον ἐν Ρώμῃ κατελείφθη τοῖς πατρῴοις θεοῖς ἐλεύθερός τις πρὸς λατρείαν τόπος διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ (L. 3 Κῶδ. *Θεοδ.* de pagan. [XVI 10]). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

—**Ἔδικτον** ***Νάντης*** (Édit de Nantes). Διάταγμα ἐκδοθὲν τὴν 13 Ἀπριλίου 1598 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Δ′. Διὰ τοῦ διατάγματος τούτου ἐχορηγοῦντο θρησκευτικαὶ ἐλευθερίαι εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους ὑπηκόους του, τοὺς Οὐγενότους. Τριακονταπενταετεῖς ἐμφύλιοι πόλεμοι προηγήθησαν τοῦ ἐδίκτου τούτου, πλεῖσται δὲ συνθῆκαι καὶ συμφωνίαι εἶχον συναφθῆ μεταξὺ τῶν διαμαχομένων καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τοῦ ἐδίκτου, ἀποτελουμένου ἐξ 90 γενικῶν ἄρθρων, 56 συμπληρωματικῶν καὶ παραρτημάτων, δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς: α′) Ἀναγνωρίζεται ἐλευθερία συνειδήσεως εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους καθ' ἅπασαν τὴν χώραν. β′) Οἱ διαμαρτυρόμενοι δύνανται ν' ἀσκοῦν τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα εἰς ὅσα μέρη προβλέπεται ὑπὸ προγενεστέρων ἀποφάσεων καὶ διαταγμάτων, ὅσον ἀφορᾷ δὲ τοὺς Παρισίους εἰς ἀκτῖνα πέντε λευγῶν ἐκ τῆς πόλεως ἀντὶ δέκα. γ′) Χορηγοῦνται πλήρη ἀστικὰ δικαιώματα εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους. δ′) Διὰ τὴν λύσιν τῶν διαφορῶν ἱδρύεται εἰδικὸν δικαστήριον (la chambre de l'édit), ἀποτελούμενον ἐκ δέκα καθολικῶν καὶ ἓξ διαμαρτυρομένων μελῶν. Εἰς τὰς ἐπαρχίας τὰ δικαστήρια ἀπετελοῦντο ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ μελῶν ἑκατέρωθεν. ε′) Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἱερεῖς ἐξισοῦνται πρὸς τοὺς καθολικοὺς καὶ μισθοδοτοῦνται ὑπὸ τοῦ κράτους. στ′) Ἑκατὸν μέρη ἀσφαλείας χορηγοῦνται εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους ἐπὶ ἑπταετίαν, τοῦ βασιλέως ἀναλαμβάνοντος τὰς δαπάνας τῆς φρουρήσεως αὐτῶν. Τὸ ἔδικτον ἐπολεμήθη ὑπὸ τῶν καθολικῶν συστηματικῶς, μέχρις ὅτου τὴν 18ην Ὀκτωβρίου 1685 ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ′ τὸ ἠκύρωσεν, ἀποστερῶν οὕτω τοὺς ἐν Γαλλίᾳ διαμαρτυρομένους πάσης ἀστικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Δ. Δ.

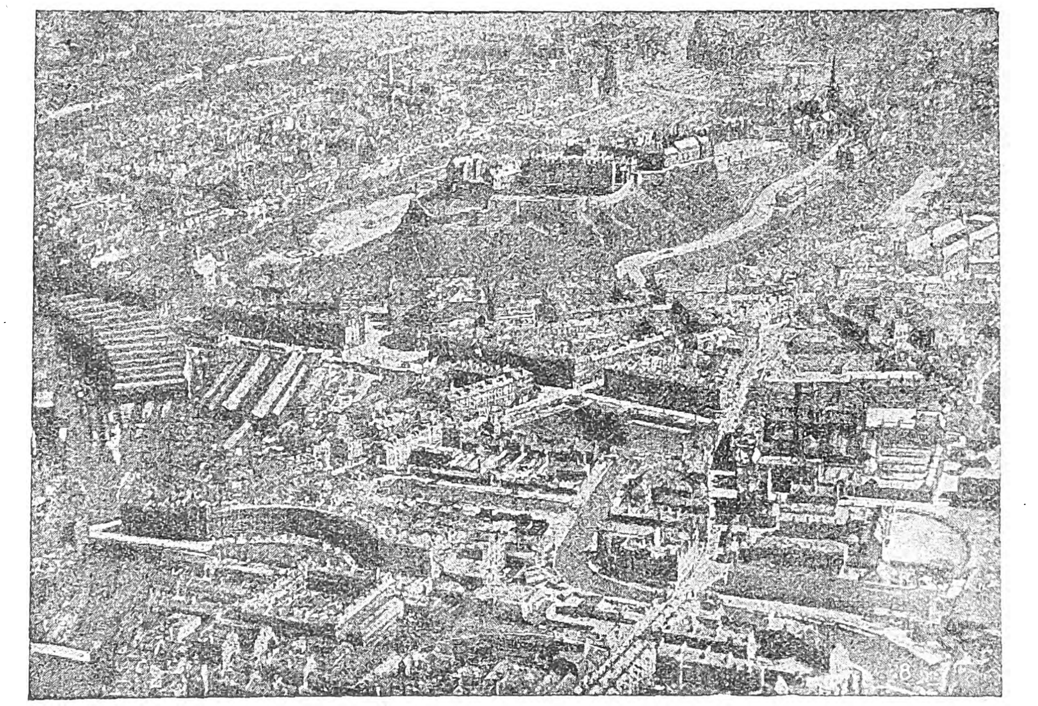

Ἄποψις τοῦ Ἐδιμβούργου ληφθεῖσα ἐξ ἀεροπλάνου.

Ἐδιμβοῦργον (Edinburgh). Πόλις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, πρωτεύουσα τῆς Σκωτίας καὶ τῆς ὁμωνύμου κομιτείας ἢ κομιτείας τοῦ *Μιντλόθιαν*.

—[ΓΕΩΓΡ.] Τὸ *Ἐδιμβοῦργον* κεῖται παρὰ τὸν κόλπον καὶ τὸ στόμιον τοῦ Φόρθ, ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης. Κάτ. 424.025. Εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τριῶν λόφων, οἵτινες προσδίδουν εἰς τὴν πόλιν γραφικωτάτην ὄψιν, λόγῳ δὲ τῶν πολλῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν μνημείων καὶ ἱδρυμάτων τὰ ὁποῖα περιέχει, τῆς μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως αὐτῆς καὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ λόφου τοῦ φρουρίου πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τοῦ λόφου τοῦ Κάλτον πρὸς τὸν Λυκαβηττόν, ἐπωνομάσθη *Νέαι Ἀθῆναι*. Ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Λήθ, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸ στόμιον τοῦ Φόρθ. Οἱ τρεῖς λόφοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτισμένη, εἶναι ὁ Κάλτον πρὸς Β, ὁ τοῦ φρουρίου εἰς τὸ μέσον καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Λεονάρδου πρὸς τὰ ΝΑ. Ἐπὶ τοῦ νοτίου λόφου εἶναι ἐκτισμένη ἡ ἀρχαία πόλις, ἡ ὁποία ἄλλοτε κατῳκεῖτο ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας, σήμερον δὲ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ εἶναι πλήρης στενῶν, σκολιῶν, ἀδιεξόδων καὶ ῥυπαρῶν ὁδῶν. Ἡ νέα πόλις ἐκτείνεται πρὸς Β. καὶ ἔχει εὐρείας καὶ εὐθείας ὁδούς, πλούσια καὶ μεγαλοπρεπῆ κτίρια, κήπους, μνημεῖα κτλ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ πόλις ἐπεξετάθη τὰ μέγιστα καὶ περιέλαβε τὰ ἄλλοτε προάστεια τοῦ Πορτομπέλλα, τοῦ Ντούντινγκστον, τοῦ Γκράντον καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ κόλπου ἐπίνειον μετὰ τοῦ λιμένος τοῦ Λήθ, ὁ ὁποῖος ἀπέβη ὁ λιμὴν τοῦ Ἐδιμβούργου. Οἱ λόφοι συνδέονται διὰ χαρακτηριστικῶν γεφυρῶν, διὰ τῶν ὁποίων διεξάγεται ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν συνοικιῶν.

Ἡ παλαιὰ πόλις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ φρουρίου μέχρι τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Χόλυρουντ καὶ περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ πρὸς νότον τῆς γραμμῆς ταύτης τμῆμα, μέχρι τοῦ κήπου τοῦ Μήντω. Ἡ παλαιὰ πόλις διετήρησε τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς φυσιογνωμίαν καὶ παραμένει μία τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης, μὲ πλῆθος ὑπερυψήλων οἰκιῶν ἐκ δέκα καὶ δώδεκα ὀρόφων, χρησιμοποιουμένων ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ὡς πολυκατοικιῶν. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ὁ μητροπολιτικὸς ναός, ἡ βουλή, τὸ πανεπιστήμιον, τὸ μουσεῖον, κτλ. Ἐνταῦθα ὑπάρχουν καὶ δύο μεγάλαι γέφυραι: ἡ *γέφυρα τοῦ Γεωργίου Δ′*, κατασκευασθεῖσα τῷ 1825—1836, καὶ ἡ *νοτία γέφυρα*, κατασκευασθεῖσα τῷ 1785—1788. Ἡ νέα πόλις διαχωρίζεται ἀπὸ τὴν παλαιὰν ὑπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία διασχίζει τὸ Ἐδιμβοῦργον ἀπὸ Δ. πρὸς Α. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς παλαιᾶς πόλεως εἶναι μεγάλη. Ἡ νέα πόλις εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων καὶ τῶν νεωτεριστικωτέρων τῆς Εὐρώπης. Εἶναι ἐκτισμένη πρὸς Β, ἐκεῖθεν τῆς παλαιᾶς λιμνώδους ἐκτάσεως, ἡ ὁποία ἐξετείνετο μεταξὺ τοῦ λόφου τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ λόφου τοῦ Κάλτον καὶ ἡ ὁποία ἐπιχωματωθεῖσα τῷ 1815 μετεβλήθη εἰς κήπους. Ἄνωθεν τῆς κοιλάδος, ἥτις εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ λόφου τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας πόλεως, ἔχει κτισθῆ ἡ *βόρειος γέφυρα*, ἥτις θεωρεῖται ἀριστούργημα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἔχει μῆκος 97 μ., μετὰ τριῶν ἁψίδων ὕψους 21 μ. Τοὺς ἐν τῇ κοιλάδι κήπους χωρίζει εἰς δύο μέγα ἐπίχωμα πλάτους 50 μ. καὶ μήκους 295 μ., ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθησαν δύο ὡραῖα οἰκοδομήματα: ἡ Βασιλικὴ ἐπιστημονικὴ ἑταιρεία, δωρικοῦ ῥυθμοῦ (1823—1836), καὶ τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον, ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ (1850—1854). Ἐν τῇ νέᾳ πόλει εὑρίσκονται πολλὰ νεώτερα δημόσια κτίρια καὶ μνημεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ μέγαρον τῶν ἀρχείων, τὰ ἀγάλματα τοῦ Ράμσαι, τοῦ Λίβινγκστον, τὰ μνημεῖα τοῦ Πίττ, τοῦ Τσάλμερς καὶ τοῦ Γεωργίου τοῦ Δ′.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς νέας πόλεως ὑψοῦται ὁ λόφος τοῦ Κάλτον, ὅστις προσομοιάζεται μὲ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Συνεπείᾳ τῆς ὁμοιότητος ταύτης οἱ Σκῶτοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἀναπαραστήσουν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔκτισαν μίαν ὠχρὰν ἀπομίμησιν τοῦ Παρθενῶνος τῶν Ἀθηνῶν εἰς ἀνάμνησιν τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ. Ἐπίσης ἔκτισαν κατ' ἀπομίμησιν καὶ ἄλλους τινὰς ἀρχαίους ναούς, καὶ ἐτοποθέτησαν παρ' αὐτοῖς στήλην, ἀφιερωμένην εἰς τὸν Νέλσωνα, ὕψους 37 μ. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ὑπάρχει καὶ τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς πόλεως.

Τὸ Ἐδιμβοῦργον περιέχει μέγαν ἀριθμὸν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων μνημείων καὶ ὑπὲρ τὰς 150 ἐκκλησίας, γοτθικοῦ ῥυθμοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μετὰ κωδωνοστασίων ὕψους μέχρις 84 μ. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται, τινὲς τῶν ὁποίων εἶναι παλαιόταται, χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος, προσδίδουν γραφικωτάτην ὄψιν εἰς τὴν πόλιν. Τὸ φρούριον καταλαμβάνει ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λόφου ἔκτασιν δύο καὶ ἡμίσεος ἑκταρίων, ἐκτίσθη δὲ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ῥωμαϊκοῦ φρουρίου. Περικλείει δὲ σήμερον οἰκοδομὰς διαφόρων ἐποχῶν, ὡς εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος, τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, αἱ φυλακαί, τὸ ὁπλοστάσιον, ὅπου ὑπάρχει τὸ τεράστιον τηλεβόλον, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μὸνς-Μέγκ*, κατασκευασθὲν τῷ 1476. Τὸ ἀνάκτορον τοῦ *Χόλυρουντ*, ἀρχαία διαμονὴ τῶν βασιλέων τῆς Σκωτίας, ἦτο ἀρχικῶς μοναστήριον, ἀνῆκον εἰς τὸ τάγμα τῶν Αὐγουστίνων καὶ κτισθὲν τῷ 1128. Τὸ

Digitized by Google

ἀνάκτορον τοῦτο ἀνεκαινίσθη τῷ 1850 καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς διαμονὴ τῶν ἐξορίστων βασιλέων τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα. Σήμερον πολλαὶ τῶν αἰθουσῶν αὐτοῦ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἱστορικὸν μουσεῖον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐνδιαφερόντων κτιρίων τῆς πόλεως εἶναι τὸ Μουσεῖον τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ πλεῖστα ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ τὸ πανεπιστήμιον μὲ τὰ πολλαπλᾶ αὐτοῦ παραρτήματα (βλ. κατωτ.). Τὸ Ἐδιμβοῦργον ἔχει ἐπίσης βοτανικὸν κῆπον μετὰ ἐνυδρείου, ἱδρυθέντα τῷ 1670. Πλὴν τῶν πολυαρίθμων δημοσίων καθιδρυμάτων, ὑπάρχουν καὶ πολλαὶ σημαντικαὶ ἑταιρεῖαι καὶ σύλλογοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουν, ἡ γεωργικὴ ἑταιρεία, ἡ γεωλογική, ἡ μετωρολογική, ἡ ἰατρική, ἡ ἀστρονομική, ἡ γεωγραφική, ἡ φρενολογικὴ κτλ. Τὸ Ἐδιμβοῦργον εἶναι ἐπίσης τὸ κέντρον τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῆς Σκωτίας. Εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ ἐτησίου κατὰ Μάϊον ἐκκλησιαστικοῦ συνεδρίου τῆς Σκωτίας. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς πόλεως εἶναι ἡ αὐστηρὰ ἐφαρμογὴ τῆς κυριακῆς ἀργίας.

Πρῶτος πυρὴν τοῦ Ἐδιμβούργου θεωρεῖται ὁ βράχος τοῦ φρουρίου. Κατά τινα παλαιὰν παράδοσιν, μὴ ἐπαρκῶς ἀποδειχθεῖσαν, τὸ φρούριον τοῦτο εἶναι ἡ Alata Castra, ἤτοι τὸ *Πτερωτὸν στρατόπεδον* τοῦ Πτολεμαίου. Ἡ πόλις ἐκτίσθη βραδύτερον πέριξ τοῦ φρουρίου, τὸ δὲ σημερινὸν ὄνομα αὐτῆς λέγεται ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ βασιλέως *Ἔδιν* τῆς Νορθουμβρίας (616—633), ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὸ φρούριον, ὅπερ ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθη *φρούριον τοῦ Ἔδιν* (Edwins-burgh). Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπῆρξε τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ Ἀγγλοσαξώνων, Δανῶν καὶ Πίκτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ Ἐδιμβοῦργον δὲν ἦτο παρὰ ἁπλοῦν συνοριακὸν φρούριον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μάλκολμ Κάνμορ κατεσκευάσθη ἐκεῖ βασιλικὸν ἀνάκτορον, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1093 ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ἐξηκολούθησαν νὰ κατοικοῦν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ οἱ υἱοὶ τοῦ Μάλκολμ καὶ τῆς Μαργαρίτας, ἡ δὲ πόλις ἐπροόδευσε ταχέως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα οἱ Στούαρτ τὴν μετέβαλον εἰς πρωτεύουσάν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προσέδωκεν εἰς αὐτὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος συνένωσιν τῶν περιχώρων μετὰ τοῦ κεντρικοῦ πυρῆνος τῆς περὶ τὸ φρούριον ὑπαρχούσης πόλεως. Τῷ 1450 κατεσκευάσθη τὸ τεῖχος ὅπερ περιέβαλλε τὴν παλαιὰν πόλιν. Ὡς πρωτεύουσα δὲ καὶ κέντρον τοῦ σκωτικοῦ ἐθνισμοῦ ὑπέστη πολλάκις τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, καταληφθεῖσα τῷ 1544 καὶ 1547 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ Κρόμβελ. Τὸ Ἐδιμβοῦργον εἶναι γνωστὸν κυρίως ὡς ἡ πνευματικὴ μητρόπολις τῆς Σκωτίας. Ἐν αὐτῷ ἐγκατεστάθη τῷ 1507 τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον τὸ ἱδρυθὲν ἐν ταῖς Βρεττανικαῖς νήσοις. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἰακώβου Β' διέπρεψαν οἱ ποιηταὶ Ντούμπαρ, Οὐῶλτερ Κέννεντυ, Γκάουιν-Ντούγκλας. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἤκμασαν οἱ Νόξ, Μπουκάναν καὶ Μονγκόμερυ, κατὰ τὸν ΙΖ' ὁ Ντάμμοντ Χάουθορνντεν, κατὰ τὸν ΙΗ' ὁ Ράμσαι, ὁ Σμόλλετ, ὁ Φέργκυσσον καὶ ὁ Μπάρνς. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν ἐν Ἐδιμβούργῳ ὁλόκληρος πλειὰς ἐνδόξων ἀνδρῶν: οἱ δύο Μόνρος, ὁ Κοῦλλεν, ὁ Μπλάκ, ὁ Πλαίϋφαιαρ, ὁ Ντούγκορντ Στήουαρτ καὶ ὁ Λεσλὶ διδάσκουν εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ ἀφίνουν διαδόχους των τὸν Χιούμ, τὸν Ἀδὰμ Σμίθ, τὸν Ρόμπερτσον καὶ τὸν Μάκενσι. Πέριξ τοῦ Οὐῶλτερ Σκὼτ, τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ καὶ μυθιστοριογράφου, διαλάμπουν οἱ Οὐΐλσον, Μπρόουγκαμ, Τζέφφρυ, Κόκμπερν, Τσάλμερς καὶ κατόπιν ὁ Καρλάϋλ κ. τ. λ. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι διαπρέψαντες εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὰς καλὰς τέχνας, συνέβαλον πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς φύσεως καὶ τὰ κατασκευασθέντα κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μνημεῖα εἰς τὴν δικαίαν ἀπονομὴν τοῦ τίτλου τῶν Νέων Ἀθηνῶν.

Μ. Δ. Β.

—[ΤΕΧΝΗ] Μεταξὺ τῶν θρησκευτικῶν μνημείων τοῦ Ἐδιμβούργου τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Gilles, ἄγνωστον πότε θεμελιωθείς, μνημονευόμενος δὲ διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1359. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἑπομένου αἰῶνος (1466) φέρεται ὡς εὑρισκόμενος ἐν πλήρει ἀκμῇ, ἰδίᾳ ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἱερῶν λειψάνων, τὰ ὁποῖα περιελάμβανε καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων κατηριθμεῖτο καὶ ἓν ὀστοῦν βραχίονος τοῦ ἁγίου Gilles. Τῷ 1633 Κάρολος ὁ Α' κατέστησε τὸν ναὸν τοῦτον καθεδρικόν, ἱδρύσας συγχρόνως καὶ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τοῦ Ἐδιμβούργου. Μεταρρυθμίσεις καὶ ἀνακαινίσεις ὑπέστη πολλὰς τὸ μνημεῖον τοῦτο, ἤδη δ' ἀποτελεῖ βαρὺ γοτθικὸν ἀρχιτεκτόνημα, μήκους 62 μ. καὶ πλάτους 37 μ., ἐπιστεφόμενον κατὰ τὸ κέντρον ὑπὸ τετραγωνικοῦ πύργου καλυπτομένου ἀπὸ μικρὸν κωδωνοστάσιον. Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς διαιρεῖται εἰς τρία μεγαλοπρεπῆ παρεκκλήσια: τὴν High Church, τὴν Old Kirk καὶ τὸν West Saint-Gilles. Ἔξω τῆς βορείας πλευρᾶς του ὑψοῦται μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ Napier de Merchiston, τοῦ εὑρέτου τῶν λογαρίθμων, περαιτέρω δ' εὑρίσκεται ἡ πλατεῖα τοῦ κοινοβουλίου, ἐν ᾗ τὸ ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ Καρόλου Β', ἱδρυθὲν τῷ 1685. Ἐκ τῶν λοιπῶν ναῶν τῆς πόλεως ἀξιοσημείωτοι εἶναι: ὁ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἔχων πρόστοον κοσμούμενον διὰ τεσσάρων κορινθιακῶν κιόνων καὶ κωδωνοστάσιαν ὕψους 51 μ., ὁ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἱδρυθεὶς τῷ 1828 καὶ φέρων πύργον ὕψους 49 μ. ὁ τοῦ Ἁγίου Cuthbert, ἱδρυθεὶς τῷ 1775, καὶ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἱδρυθὲν τῷ 1818 καὶ κοσμούμενον διὰ πύργου 37 μ. ὕψους.

Ἄλλα τινὰ ἐξόχως ἐνδιαφέροντα οἰκοδομήματα τοῦ Ἐδιμβούργου εἶναι: α') Τὰ ἀνάκτορα τοῦ Holyrood, κείμενα κατὰ τὴν κάτω ἀπόληξιν τῆς ὁδοῦ North Back the Canongate· τὸ ἀρχαιότερον σῳζόμενον τμῆμα τούτων εἶναι οἱ πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ Ε' ἱδρυθέντες πύργοι. Τῷ 1544 κατεστράφη μέγα μέρος τῶν ἀνακτόρων τούτων ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, βραδύτερον δ' ὁ Κρόμγουελ συνεπλήρωσε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν καταστροφήν. Ἀνεκαινίσθησαν ἐπὶ Καρόλου τοῦ Β', περιλαμβάνουν δὲ πινακοθήκην μὲ προσωπογραφίας τῶν Σκώτων βασιλέων σφοδρῶς ἀμφισβητουμένης αὐθεντικότητος, τὸν κοιτῶνα τῆς Μαρίας Στούαρτ, πολύτιμα ἔπιπλα, ὅπλα καὶ σκεύη καὶ μίαν προσωπογραφίαν τῆς βασιλίσσης Ἐλισσάβετ. β') Τὸ ἀββαεῖον τοῦ Holyrood-House, οὗ τὰ ἐρείπια εὑρίσκονται πρὸς βορρᾶν τῶν ἀνακτόρων καὶ ὅπερ ἱδρυθὲν τῷ 1128 ὑπὸ Δαβὶδ τοῦ Α', εἰς ἣν θέσιν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ βασιλεὺς οὗτος προσβληθεὶς ὑπὸ ἀγρίας ἐλάφου ἐσώθη διὰ θαύματος τῆς θείας χάριτος, ὑπέστη βραδύτερον ἀλλεπαλλήλους μεταρρυθμίσεις, ἀνεκαινίσθη δὲ εἰς μεγάλην ἔκτασιν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Α', ὅστις τὸ μετέτρεψεν εἰς βασιλικὸν παρεκκλήσιον, στεφθεὶς ἐντὸς αὐτοῦ τῷ 1633. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀγγλικῆς ἐπαναστάσεως κατεστράφη ὑπὸ τοῦ μαινομένου ὄχλου, τῷ δὲ 1768 λωποδύται εἰσελθόντες εἰς τὰς κρύπτας του ἐσύλησαν τὰ μολύβδινα φέρετρα τῶν παλαιῶν βασιλέων τῆς Σκωτίας. γ') Ὁ πύργος τοῦ Ἐδιμβούργου, κείμενος εἰς ὕψος 116 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἐπὶ βράχου, οὗ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἔχει ἔκτασιν τριῶν ἑκταρίων. Ἄγνωστον εἶναι πότε ἐθεμελιώθη. Ἐν αὐτῷ κατῴκησαν οἱ βασιλεῖς Δαβὶδ ὁ Α', Μάλκολμ ὁ Δ', Ἀλέξανδρος ὁ Β', Γουλιέλμος ὁ Λέων, Ἀλέξανδρος ὁ Γ' καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ἀπὸ τοῦ 1296 μέχρι τοῦ 1313 διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ἄγγλων. Καταστραφεὶς μετὰ ταῦτα ἀνεκαινίσθη ὑπὸ Ἐδουάρδου τοῦ Γ', τῷ δὲ 1650 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Κρόμγουελ μετὰ δίμηνον πολιορκίαν. Ἐντὸς τοῦ πύργου τούτου ὑπάρχει ἀξιολογωτάτη ὁπλαποθήκη, τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Κάρολος ὁ Α', ἡ μεγαλοπρεπὴς αἴθουσα τοῦ θρόνου κτλ. δ') Τὸ πανεπιστήμιον, ἱδρυθὲν τῷ 1789, ἀποτελοῦν δὲ μέγα πνευματικὸν κέντρον τῆς Σκωτίας. Ἐν αὐτῷ διδάσκουσιν ὑπερδιακόσιοι καθηγηταὶ καὶ φοιτῶσι 3680 σπουδασταί. Ἡ βιβλιοθήκη του περιλαμβάνει 300.000 τόμους βιβλίων καὶ 8.000 χειρόγραφα. Ἀξιολογώτατα δ' εἶναι καὶ τὰ προσηρτημένα εἰς τοῦτο μουσεῖα τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τῆς ἀνατομικῆς, τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιοτεχνίας. ε') Τὸ κοινοβούλιον, ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τοῦ ὁποίου ἔχει μῆκος 37 μ. καὶ πλάτ. 14 μ., μὲ ᾠοειδῆ ὀροφὴν ἐξ ἐπιχρύσου ξύλου δρυὸς καὶ μὲ μεγαλοπρεπῆ διάκοσμον ἐξ ἀναγλύφων καὶ ἀγαλμάτων. στ') Ἡ Τράπεζα τῆς Σκωτίας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1806, ἡ Βασιλικὴ Τράπεζα καὶ ἡ British Linen Company's Bank, ὡραῖον κτίριον κοσμούμενον δι' ἓξ κιόνων κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ καὶ διὰ πλήθους ἐπιτυχῶν ἀλληγορικῶν ἀπεικονίσεων. ζ') Ἡ Ἀκαδημία τῆς ζωγραφικῆς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1851. η') Τὸ Register House, περατωθὲν τῷ 1822 ἐπὶ σχεδίων τοῦ Robert Adam. θ') Αἱ φυλακαὶ τοῦ Ἐδιμβούργου, δυνάμεναι νὰ περιλάβουν ἀνέτως ὑπερεξακοσίους καταδίκους. ι') Ἡ οἰκία τοῦ John Knox, ἀνακαινισθεῖσα λίθον πρὸς λίθον τῷ 1840. ια') Ἡ Νομικὴ βιβλιοθήκη, περιλαμβάνουσα 750.000 τόμων καὶ 1.700 χειρόγραφα. ιβ') Τὸ νοσοκομεῖον Heriot ἱδρυθὲν κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1628—1650). ιγ') Τὸ ἀστεροσκοπεῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1818 καθ' ὁμοίωσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὡρολογίου Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου καὶ ιδ') Τὸ παλαιὸν κοιμητήριον τοῦ Calton, ἔνθα τὸ μνημεῖον τοῦ κλεινοῦ φιλοσόφου Δαβὶδ Χιοὺμ καὶ ὀβελίσκος ὕψους 27 μέτρων. Ἐπὶ πλέον ἀξιοθέατα εἶναι: τὸ ἄγαλμα τοῦ Οὐέλλιγκτων (ἱδρυθὲν τῷ 1852 εἰς τὴν Prince's street), τὸ μνημεῖον τοῦ Οὐάλτερ Σκὼτ (εἰς τὸ κέντρον τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, ὕψους 61 μ., εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὁποίου ὁδηγεῖ κλῖμαξ ἐκ 287 βαθμίδων, ἔργον τοῦ Γεωργίου Κάμπ), τὸ μνημεῖον τοῦ Νέλσωνος ἐπὶ τοῦ λόφου Calton, ἐπιστεφόμενον ἀπὸ πύργον ὕψους 33 μ., τὸ ἡμιτελὲς ἐθνικὸν μνημεῖον τῆς Σκωτίας καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Μπούρνς, ἱδρυθὲν τῷ 1830.

Μ. Π.

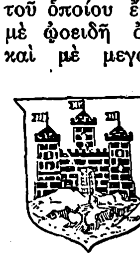

Θυρεὸς Ἐδιμβούργου.

— **Ἐδιμβούργου ἀκαδημία** (Edinburgh Academy) Σκωτικὴ δημοσία σχολὴ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1835. Ὁ σύλλογος τῶν «ἀκαδημαϊκῶν τοῦ Ἐδιμβούργου», ἀποτελούμενος ἀπὸ παλαιοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς ταύτης, θεωρεῖται εἷς τῶν ὀνομαστοτέρων ποδοσφαιριστικῶν συλλόγων τῆς Σκωτίας.

—Μ.

— **«Ἐδιμβούργου, *ἐπιθεώρησις*—»** («The Edinburgh Review»). Ἀγγλικὸν περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ἐν Ἐδιμβούργῳ κατὰ τριμηνίαν. Τὸ πρῶτον περιοδικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξεδόθη τῷ 1755 ἀπὸ τοὺς Ἀδὰμ Σμίθ, Ἀλέξανδρον Οὐέντερμπερν καὶ ἄλλους εἰς δύο μόνον τεύχη. Τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ μέχρι σήμερον ἐκδιδομένου περιοδικοῦ ἐξεδόθη τὸν Ὀκτώβριον τῷ 1802 ὑπὸ τοῦ Σίδνεϋ Σμὶθ καὶ ἄλλων διανοουμένων τῆς ἐποχῆς, ἀνηκόντων εἰς τὸ φιλελεύθερον κόμμα. Ἡ ἐπιθεώρησις αὕτη ταχέως κατέλαβε πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων, ὄχι μόνον ἐντὸς ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, ἰδίως διὰ τὰς σοβαρὰς καὶ αὐστηρὰς κριτικὰς ἐπὶ τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων καὶ ἐπὶ τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς, δημιουργήσασα ἐκλεκτὸν ἐπιτελεῖον κριτικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται οἱ Λέσλι, Πλαίϋφαιαρ, Οὐῶλτερ Σκώτ, Λάϊ Χούντ, Χόρνερ, Μακώλαιυ, Χάζλιτ, Τζὼν Ροῦσσελ, Τζὼν Στούαρτ Μίλλ, κτλ. Τὰ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ δημοσιευόμενα ἄρθρα εἶναι πάντοτε ἀνυπόγραφα.

—Β.

— **Ἐδιμβούργου *κομιτεία*** (Edinburghshire) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Σκωτίας, ὀρθότερον καὶ ἐπισήμως γνωστὴ ὡς κομιτεία τοῦ *Μιντλόθιαν* (βλ.λ.).

—Μ.

— **Ἐδιμβούργου *πανεπιστήμιον*** (Edimburgh University). Ἓν τῶν σπουδαιοτέρων πανεπιστημίων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Προῆλθεν ἐξ ἑνὸς μικροῦ κολλεγίου (τοῦ town's college), ὅπερ ἱδρύθη τῷ 1583 ὑπὸ τοῦ δήμου τοῦ Ἐδιμβούργου. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱδρύσεώς του τὸ κολλέγιον αὐτὸ εἶχε τὸ προνόμιον τῆς ἀπονομῆς διπλωμάτων, τὸ ὁποῖον ἐπισημοποιήθη τῷ 1621 δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς. Βραδύτερον τὸ κολλέγιον ἔλαβε ὄνομα τοῦ πανεπιστημίου, ἀλλ' ἔμενε πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τοῦ Ἐδιμβούργου, μέχρι τῷ 1858. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἐδιμβούργου ἀπετέλεσεν ἰδιαίτερον αὐτόνομον ὀργανισμόν, διοικούμενον ὑπὸ τῆς ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου, τοῦ πανεπιστημιακοῦ συμβουλίου καὶ τῆς πανεπιστημιακῆς ἐπιτροπῆς. Ὁ πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τούτου ἐκλέγεται ἀνὰ τριετίαν ὑπὸ τῶν φοιτητῶν. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἐδιμβούργου ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἑνὸς βουλευτοῦ ἐκλεγομένου μεταξὺ τῶν μελῶν του. Περιλαμβάνει ἓξ σχολάς: καλῶν τεχνῶν, φυσικῶν ἐπιστημῶν, θεολογίας, νομικῆς, ἰατρικῆς καὶ μουσικῆς. Οἱ καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου τούτου εἶναι ἐκ τῶν διασημοτέρων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ προσελκύουν πλῆθος διακεκριμένων φοιτητῶν, οἵτινες ὑπερβαίνουν τὰς 5000. Τὰ κτίρια τῶν σχολῶν χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1789 καὶ καταλαμβάνουν εὐρείας ἐκτάσεις. Αἱ ἐγκαταστάσεις καὶ τὰ ἐργαστήρια τῆς ἰατρικῆς σχολῆς θεωροῦνται ἐκ τῶν τελειοτέρων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Τῷ 1920 ὁ βασιλεὺς Γεώργιος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τῶν νέων κτιρίων, τὰ ὁποῖα κατέλαβον ἔκτασιν 115 στρεμμάτων.

Μ. Δ. Β.

Ἐδιρνετζὶκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1741. Ἤδη καλεῖται *Ἀδριανή*. Κεῖται ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Δράμας, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ καὶ σιδηροδρομικῶς καὶ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 11). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἀγορὰ* (τέως *Παζαρλάρ*, κάτ. 415). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει ἐκλεκτὰ καπνὰ καὶ ὀλίγα δημητριακά.

Δ. Ε. Μ.

Ἔδισον (Edison), ***Θωμᾶς-Ἄλβα.*** Σύγχρονος διάσημος Ἀμερικανὸς ἐφευρέτης, γεννηθεὶς τῷ 1847. Ὁ πατήρ του, πτωχὸς καὶ ἀμόρφωτος, ἦτο ὀλλανδικῆς καταγωγῆς, ἡ δὲ μήτηρ του σκωτικῆς. Τὰς πρώτας γνώσεις ἀπέκτησεν ἐκ τῆς μητρός του, ἡ ὁποία ἦτο διδασκάλισσα, παρακινούμενος δὲ ὑπὸ τῆς μεγίστης φιλομαθείας του ἐξηκολούθησε μελετῶν μόνος του. Ἀσχοληθεὶς ἐνωρίτατα καὶ εἰς τὴν μελέτην χημικῶν συγγραμμάτων. Ἀναγκασθεὶς νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ προσωπικῆς του ἐργασίας ἔγινεν ἐφημεριδοπώλης εἰς τὸν σιδηρόδρομον τοῦ

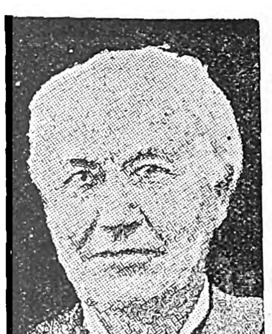

Θωμᾶς-Ἄλβα Ἔδισον.

Digitized by Google

Grand Trunk. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο τοῦ ἔφερεν εἰς χεῖρας τὰ διαφορώτατα τῶν βιβλίων. Οὕτω ηὔξανε καθημερινῶς τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς τὴν χημείαν τόσον, ὥστε νὰ ἐγκαταστήσῃ μικρὸν χημικὸν ἐργαστήριον ἐντὸς ἑνὸς σιδηροδρομικοῦ ὀχήματος ἀποσκευῶν, ὅπου εἰργάζετο κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του, μέχρις ὅτου κάποτε ἐξ ἐπισυμβάσης ἐκρήξεως ἐξερράγη πυρκαϊά. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἵδρυσε καὶ μικρὸν τυπογραφεῖον ἐντὸς τοῦ ὀχήματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξετύπωνε μάλιστα καὶ ἰδίαν ἐφημερίδα τὸν «Grand Trunk Herald». Διαπνεόμενος ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς ἐπιθυμίας νὰ ἐκμάθῃ τὴν τέχνην τοῦ τηλεγραφεῖν, ἠσχολεῖτο ἐπὶ πέντε μῆνας κατὰ τὰς νύκτας μελετῶν, διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν λειτουργίαν τῶν τηλεγραφικῶν συσκευῶν γνώσεις. Παρακινούμενος ὑπὸ τῆς κλίσεώς του ταύτης, ἐγκατέλειψε τὸ μέχρι τότε ἐπάγγελμά του καὶ ἀφωσιώθη ἐρασιτεχνικῶς εἰς τὴν τηλεγραφικήν. Μετ' ὀλίγους μῆνας ἐπέτυχε θέσιν τηλεγραφητοῦ νυκτὸς εἰς Stratford τοῦ Καναδᾶ, ἀργότερον δὲ ἐν Adrian τοῦ Μίτσιγκαν, ὅπου κατὰ τὰς ἐλευθέρας του ὥρας εἰργάζετο ὡς μηχανουργὸς εἰς ἴδιον μικρὸν μηχανουργεῖον. Ἀνήσυχον πνεῦμα ὁ Ἔδισον, οὔτε ἐνταῦθα ἠδυνήθη νὰ μείνῃ ἐπὶ μακρὸν διάστημα, ἀλλ' ἐπεσκέφθη διαδοχικῶς πολλὰς πόλεις τῆς Ἀμερικῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν Ἰνδιανούπολιν, τὴν Κιγκιννάτι, τὴν Μέμφιδα, Νέαν Ὀρλεάνην κλπ., καταλήξας εἰς Βοστώνην, ὅπου τοῦ προσεφέρθη μία σημαίνουσα θέσις εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, εἰς ἡλικίαν μόλις 22 ἐτῶν. Ὁ Ἔδισον εἶχεν ἤδη καταστῇ εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον ἐμπείρων τηλεγραφικῶν ὑπαλλήλων καὶ εἶχεν ἤδη καὶ τὴν πρώτην ἐφεύρεσιν εἰς τὸ ἐνεργητικόν του, γενομένην κατὰ τὴν εἰς Ἰνδιανούπολιν παραμονήν του: τὴν κατασκευὴν μεταγωγοῦ διὰ τὴν αὐτόματον μεταβίβασιν τηλεγραφημάτων ἀπὸ μιᾶς γραμμῆς εἰς ἄλλην. Τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην διεδέχθη ραγδαίως σειρὰ ἄλλων ἐφευρέσεων καὶ ἀνακαλύψεων, κυρίως δὲ ἀπὸ τῆς προσλήψεώς του εἰς τὴν Gold Indicator Company, ἑταιρείαν παρέχουσαν διὰ τοῦ τηλεγράφου εἰς ἑκατοντάδας συνδρομητῶν καθ' ἕκαστον τέταρτον τῆς ὥρας τὰς αὐξομειώσεις τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ. Εἰσήγαγεν ἐνταῦθα σειρὰν νέων καὶ βελτιωμένων ὀργάνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἰδίας ἐφευρέσεως «Gold·printer». Ὁ Ἔδισον ἵδρυσε κατὰ τὸ διάστημα τῆς παρὰ τῇ ἑταιρείᾳ ταύτῃ παραμονῆς του ἐν Νιούαρκ παρὰ τὴν Νέαν Ὑόρκην ἐργοστάσιον κατασκευῆς τῶν παρ' αὐτοῦ ἐφευρεθέντων μηχανημάτων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπησχόλει ἄνω τῶν 300 ἐργατῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἀπερρόφει ὑπερβολικῶς τὸν καιρόν του, διέλυσε ταύτην, ἱδρύσας εἰς Μένλο Πὰρκ ἀτομικὸν ἐργαστήριον ὅπου ἐξετέλει τὰ πειράματά του. Αἱ ὑπὸ τοῦ Ἔδισον γενόμεναι ἐφευρέσεις εἶναι πάμπολλαι. Ἔλαβεν ἑκατοντάδας διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως ἐλάχιστα μόνον ἔτυχον ἀληθοῦς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς. Συνεβλήθη μετὰ τῆς Western Union Telegraph Company, ἥτις προηγόρασεν ὑπὸ λίαν συμφέροντας ὅρους τὰ ἐνδεχόμενα προϊόντα τοῦ ἐφευρετικοῦ του πνεύματος. Ἡ ἑταιρεία αὕτη ἐπεχείρει ἑκάστοτε νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς ἀνακαλύψεις του, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ κατορθώνῃ πάντοτε νὰ διατηρῇ τὴν προαγγελλομένην φήμην των. Ἐκ τῶν ἀνακαλύψεών του αἱ σπουδαιότεραι εἶναι τὸ τηλέφωνον καὶ ὁ φωνογράφος του. Ἀξιομνημόνευτον εἶναι ἀκόμη τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθὲν μικρόφωνον, τὸ μικροτασίμετρον, τὸ ἀερόφωνον, τὸ μεγάφωνον, τὸ φωνόμετρον, ἐκ δὲ τῶν ἐφαρμογῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τὸ τετραπλοῦν τηλεγραφικὸν σύστημα, τὸ καλούμενον Quadruplex, διὰ τοῦ ὁποίου καθίστατο δυνατὴ ἡ σύγχρονος μεταβίβασις ἀνὰ δύο τηλεγραφημάτων καθ' ἑκάστην φορὰν τοῦ σύρματος. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεκράτησεν ἔκτοτε ἐν Ἀμερικῇ. Ἀλλ' ἡ μεγαλυτέρα καὶ περιφημοτέρα ἐφεύρεσις τοῦ Ἔδισον συνίσταται εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς φερούσης τὸ ὄνομά του ἠλεκτρικῆς λυχνίας πυρακτώσεως. Αὕτη διεδόθη ταχύτατα τόσον ἐν Ἀμερικῇ, ὅσον καὶ ἐν Εὐρώπῃ, καὶ συνετέλεσε σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ. Ὁ Ἔδισον ἐπέφερεν ἀκόμη σημαντικὴν τελειοποίησιν εἰς τὴν δυναμομηχανὴν καὶ τὰς διατάξεις τῆς διοχετεύσεως τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας διὰ φωτισμὸν καὶ κίνησιν. Λίαν σημαντικὴ εἶναι ὁμοίως καὶ ἡ ἀνακάλυψις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ φερωνύμου συσσωρευτοῦ διὰ τὴν ἀποταμίευσιν μεγάλων ποσοτήτων ἠλεκτρισμοῦ, μὲ ἀλκαλικὸν διάλυμα καὶ ἠλεκτρόδια ἐκ σιδήρου καὶ νικελίου. Οἱ συσσωρευταὶ οὗτοι ἐχρησιμοποιήθησαν εὐρέως εἰς τὴν κίνησιν ὀχημάτων, δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς τοῦ μολύβδου, ὡς ἠξίωσαν ἐν ἀρχῇ. Τέλος ὁ Ἔδισον εἰργάσθη ἐπιτυχῶς ἐπὶ τῆς τελειοποιήσεως τοῦ κινηματογράφου, κατορθώσας μάλιστα καὶ τὸν συγχρονισμὸν τούτου πρὸς φωνογράφον. Τῷ 1915 διωρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πρόεδρος τῆς Ναυτικῆς Συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος δὲ ἔλαβε καὶ τὸ βραβεῖον Νόμπελ.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Ἔδισον κατορθωθεῖσαι ἐπιτυχίαι ὀφείλονται εἰς τὴν ἀνεξάντλητον ἱκανότητά του πρὸς ἐργασίαν, εἰς τὴν ὀξυτάτην του παρατηρητικότητα καὶ εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν συνδυαστικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐπέτρεπε τὴν ἐπωφελῆ χρησιμοποίησιν τῆς κατὰ τὸν ἐμπειρικὸν τρόπον ἀποκτηθείσης πείρας. Ἡ δύναμις πρὸς ἐργασίαν τοῦ Ἔδισον ὑπῆρξεν ἐξαιρετική. Ἐπὶ μῆνας ἠρκεῖτο μὲ ὀλιγόωρον νυκτερινὸν ὕπνον καὶ ὁσάκις ἀπησχολεῖτο μὲ νέαν τινὰ ἐφεύρεσιν ἐπὶ ἑβδομάδας δὲν ἐγκατέλειπε τὰ ἐνδύματά του.

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

— **Ἔδισον** ***λυχνία*** *[Ἠλεκτροτ.]*. Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἐγνώσθη, ὅτι ἀγωγὸς R ὠμικῆς ἀντιστάσεως διαρρεόμενος ὑπὸ ρεύματος ἐντάσεως I ἀποδίδει τὴν ἐν αὐτῷ ἀπολυμένην ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν RI^2 Βάττ, εἰς θερμότητα θερμαίνουσαν τὸν ἀγωγὸν καὶ τὸ περιβάλλον τοῦτον μέσον. Ἡ θερμοκρασία εἰς ἣν θὰ φθάσῃ ὁ ἀγωγὸς εἶναι τόσον μεγαλυτέρα,, ὅσον ἡ ἐπιφάνεια τούτου μικροτέρα ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀναδιδόμενον ποσὸν θερμότητος, καὶ ὅσον ἡ ψῦξις τοῦ ἀγωγοῦ εἶναι δυσκολωτέρα. Ἐσκέφθησαν λοιπὸν διὰ διοχετεύσεως ρεύματος μέσῳ ἀγωγοῦ μικροῦ σχετικῶς μήκους καὶ διατομῆς, μεγάλης ὅμως ἀντιστάσεως, κατεσκευασμένου ἐξ ἰνὸς ὀργανικῆς (περὶ μεταλλικῆς ἰνὸς δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ σκέψις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ὅσον δὲν ἦσαν γνωστὰ ὡρισμένα δύστηκτα μέταλλα καὶ κράματα, αἱ δὲ διὰ συνήθων εὐτελῶν μετάλλων κατασκευαζόμεναι ἶνες ἐτήκοντο προτοῦ κἂν λευκοπυρωθῶσι) νὰ φέρωσι τὸν ἀγωγὸν εἰς ἐρυθροπύρωσιν ἢ λευκοπύρωσιν, ὁπότε φυσικὰ οὗτος θὰ καθίστατο φωτεινὴ πηγὴ λειτουργοῦσα δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Τὸ τοιοῦτον ὅμως προσέκρουεν εἰς τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἶνες ἀγόμεναι διὰ τοῦ ρεύματος εἰς τὴν ὑψηλὴν θερμοκρασίαν τῆς λευκοπυρώσεως ἐκαίοντο αὐτοστιγμεὶ λόγῳ τῆς εὐκολωτάτης εἰς τὴν θερμοκρασίαν ταύτην ἑνώσεως αὐτῶν μετὰ τοῦ ὀξυγόνου τῆς ἀτμοσφαίρας. Πρῶτος ὁ Ἔδισον ἐσκέφθη νὰ ἐνεργήσῃ τὴν διαπύρωσιν τῆς ἀπηνθρακωμένης ὀργανικῆς ἰνὸς ἐντὸς ὑελίνου κώδωνος κενοῦ ἀέρος, θεωρηθεὶς διὰ τοῦτο ὡς ὁ ἐφευρέτης, τῆς ὁμωνύμου λυχνίας, καί τοι ὑπάρχουν πολλοὶ ὑποστηρίζοντες, ὅτι οὗτος μόνον τὴν συναρμογὴν τῆς λυχνίας ἐντὸς κοχλιωτῆς βάσεως ἐφεῦρε, δώσας οὕτω πως εἰς τὸ σύνολον εὔχρηστον πρακτικὴν μορφήν. Ἡ λυχνία Ἔδισον περιέχει λοιπὸν ἐντὸς ὑελίνου κώδωνος ἀπιοειδοῦς μορφῆς, κενοῦ ἀέρος, ἀπηνθρακωμένην ἶνα σχήματος ἁπλοῦ πετάλου ἢ πολλαπλοῦ βρόχου. Ἡ ἐκ τοῦ κώδωνος ἀφαίρεσις τοῦ ἀέρος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐμποδίζει τὴν ἶνα νὰ καῇ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐμποδίζει τὴν διὰ θερμάνσεως ἐξ ἐπαφῆς ἀπαγωγὴν μέρους τῆς θερμότητος τοῦ νήματος, ὅπερ οὕτω πως ἀποκτᾷ ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν. Τὰ ἄκρα τῆς ἰνὸς εἶναι καταλλήλως συγκεκολλημένα μὲ δύο μεταλλικὰ σύρματα, ἅτινα ἐξερχόμενα στεγανῶς διὰ τοῦ ὑελίνου πυθμένος τοῦ κώδωνος συγκολλῶνται, τὸ μὲν ἓν εἰς τὸ κοχλιωτὸν μέρος τῆς βάσεως, τὸ δὲ ἄλλο εἰς μικρὸν δίσκον μεμονωμένον ἀπὸ τοῦ κοχλιωτοῦ μέσῳ πορσελλάνης ἢ ἄλλης στερεᾶς μονωτικῆς μάζης, ἥτις ἄλλως τε χρησιμεύει καὶ διὰ τὴν εἰς μηχανικὸν σύνολον ἑνοποίησιν τοῦ ὑελίνου ἀπίου μετὰ τῆς βάσεως. Ἡ βάσις κοχλιουμένη εἰς κατάλληλον λαμπτηροδόχον ὁδηγεῖ τὸ ρεῦμα μέσῳ τοῦ κοχλιωτοῦ μέρους αὐτῆς καὶ τοῦ μικροῦ δίσκου εἰς τὸ νῆμα, ὅπερ διαπυρούμενον ἀκτινοβολεῖ φῶς. Ὡς πρῶτον ὑλικὸν τῆς διαπυρουμένης ἰνὸς ἐχρησιμοποιοῦντο ἄλλοτε φυτικαὶ ἶνες ἐξ ἰνδικοῦ καλάμου, σήμερον ὅμως χρησιμοποιοῦνται τοιαῦται ἐκ κυτταρίνης ἢ βάμβακος καταλλήλως κατεργαζόμεναι. Ἡ κατεργασία, περιλαμβάνουσα πολλὰ στάδια, συνίσταται εἰς διαμόρφωσιν τῆς ἰνὸς εἰς νῆμα ἰσοπαχὲς καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος, ἀπανθράκωσιν τούτου μακρὰν τοῦ ἀέρος, δοκιμασίαν κ. τ. λ. Μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἰνὸς στερεοῦται αὕτη ἐπὶ τοῦ ὑαλίνου πυθμένος τοῦ κώδωνος, ἀποτελοῦντος χωριστὸν τεμάχιον, καὶ εἰσάγεται εἰς τὸν κώδωνα, συγκολλωμένου τοῦ τελευταίου τούτου μετὰ τοῦ πυθμένος του διὰ φλογὸς φωταερίου. Κατόπιν γίνεται ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τοῦ κώδωνος ἐκ τῆς ἄνω μικρᾶς ἀποφύσεως, ἥτις μετὰ τοῦτο συγκολλᾶται, συναρμολογουμένου δὲ τοῦ ἑτοίμου πλέον ἀπίου μὲ τὴν βάσιν αὐτοῦ, ἡ λυχνία εἶναι ἑτοίμη πρὸς χρῆσιν. Συνήθεις τάσεις τῶν λυχνιῶν τούτων εἶναι 110 B καὶ 220 B ὑπὸ φωτιστικὰς ἐντάσεις 16, 32 καὶ 50 κηρίων. Ἡ φωτεινὴ ἔντασις τῆς λυχνίας δὲν παραμένει σταθερὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν χρήσεως αὐτῆς, ἐλαττουμένη βαθμιαίως ἐκ πολλῶν λόγων, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς δύο: α') ἀραίωσις τοῦ κενοῦ τοῦ ἀπίου συνεπείᾳ διεισδύσεως ἀέρος ἐκ τῶν διόδων τῶν συρμάτων τῶν ἀγόντων τὸ ρεῦμα, ἰδίως ὅμως συνεπείᾳ ἐκλύσεως ἀέρος ἐκ τοῦ ὑπὸ τῆς ἰνὸς ἀπερροφημένου, β') ἀμαύρωσις τοῦ ὑελίνου κώδωνος συνεπείᾳ ἐξατμίσεως ἄνθρακος ἐκ τῆς ἰνός, καὶ ἐπικάθισις τούτου εἰς τὰ ψυχρότερα μέρη τοῦ κώδωνος. Μία λυχνία θεωρεῖται ἄχρηστος, ὅταν ἡ ἔνστασις τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐκπεμπομένου φωτός, ὑπὸ τὴν αὐτὴν τάσιν λειτουργίας, κατέλθῃ κατὰ 20 % τῆς ἀρχικῆς, ὅπερ κατὰ μέσον ὅρον συμβαίνει μετὰ λειτουργίαν 1000 ὡρῶν. Ἡ εἰδικὴ κατανάλωσις τῶν λυχνιῶν Ἔδισον ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον τῆς διαρκείας λειτουργίας αὐτῶν εἰς 3—3,5 Βὰττ ἀνὰ κηρίον ἀποδιδομένου φωτός. Π. χ. λυχνία τοῦ εἴδους τούτου φωτεινῆς ἐντάσεως 50 κηρίων, καταναλίσκει 150 Βάττ. Αἱ λυχνίαι Ἔδισον ἀντικατεστάθησαν ἀργότερον ὑπὸ τῶν λυχνιῶν μεταλλικῆς ἰνός, τὰς ὁποίας πρῶτος κατεσκεύασεν ὁ Γερμανὸς μηχανικὸς Auer van Welsbach (ὁ ἐφευρέτης τῶν ὁμωνύμων φωτοβολίδων, δι' ὧν τὸ φωταέριον κατώρθωνε μέχρι πρό τινος νὰ συναγωνίζεται ἐπιτυχῶς τὸν δι' ἠλεκτρισμοῦ φωτισμὸν) χρησιμοποιήσας τὸ δύστηκτον μέταλλον ὄσμιον. Αἱ τελευταῖαι αὗται λυχνίαι εἶχον εἰδικὴν κατανάλωσιν 1,8 Βὰττ ἀνὰ κηρίον καὶ διάρκειαν χρήσεως ἄνω τῶν 2000 ὡρῶν. Σήμερον αἱ συνήθεις λυχνίαι ἔχουσι κατανάλωσιν 0,5—1 Βὰττ ἀνὰ κηρίον, ἑπομένως ἡ χρησιμοποίησις λυχνιῶν Ἔδισον παρέλκει ἐντελῶς εἰς τὰς συνήθεις χρήσεις. Χρησιμοποιοῦνται ὅμως ὡς ἠλεκτρικαὶ ἀντιστάσεως (φόρτισις συσσωρευτῶν), ἐπίσης δὲ λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας λυχνίας, ἀντοχῆς τοῦ νήματος αὐτῶν εἰς κραδασμούς, εἰς μέρη ἔχοντα κραδασμοὺς καὶ δυσκόλως προσιτά, ὡς εἶναι οἱ ἱστοὶ τῶν πλοίων.

Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

Ἐδμόνδος, *ἅγιος*. —1) ***Ἐδμόνδος***, ὁ υἱὸς τοῦ Raynaud Rich, ἐν Abington τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ Θ' αἰῶνος γεννηθείς. Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ Παρισίους εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον, ἐδίδαξε φιλοσοφίαν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ τέλος κατέλαβε τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον του Canterbury. Ὡς ἀρχιεπίσκοπος, τηρῶν αὐστηρῶς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ δριμύτατα ἐλέγχων τοὺς παραβάτας αὐτῶν, ἔσχε πολλοὺς ἐχθρούς, ἐν οἷς καὶ τὸν βασιλέα Ἐρρῖκον τὸν Γ', ἀντικανονικῶς εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀναμιγνυόμενον. Τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθη ἐκπατρισθεὶς νὰ καταφύγῃ εἰς Pontigny τῆς Γαλλίας καὶ κατόπιν εἰς Soissy, ὅπου ἀποθανὼν τῷ 1242 κατετάχθη τῷ 1247 ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Δ' εἰς τοὺς ἁγίους καὶ ἑορτάζεται κατὰ τὴν 16 Νοεμβρίου. —2) ***Ἐδμόνδος***, ὁ θετὸς υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ὄφφα (βλ. κατ. *Ἐδμόνδος, βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας).* —3) ***Ἐδμόνδος*** Campion, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν μαρτύρων τῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ ἐγένετο διάκονος τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Μεταβὰς δ' ἔπειτα εἰς Douai τῆς Γαλλίας ἐγένετο καθολικὸς ἱερεὺς καὶ τῷ 1575 ἐν Ρώμῃ διατρίβων κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Ὑπὸ τούτων δ' ἀποσταλεὶς ὡς ἱεραπόστολος εἰς Ἀγγλίαν, συνελήφθη καὶ τῇ διαταγῇ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 1581. Ὁ πάπας Λέων ὁ ΙΓ' (1878—1903) ἀνέγραψε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ τῆς 1 Δεκεμβρίου.

Ε. Γ. Π.

— **Ἐδμόνδος,** *βασιλεὺς τῆς Ἀνατολικῆς* ***Ἀγγλίας*** (855—870). Υἱός, κατά τινα παράδοσιν, τοῦ Ἀλκμούνδου, βασιλέως τῶν Σαξώνων, γεννηθεὶς τῷ 840 ἐν Νυρεμβέργῃ, υἱοθετήθη παρὰ τοῦ Ὄφφα, ὃν διεδέχθη ὡς βασιλεὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἀγγλίας εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν. Συλληφθεὶς παρὰ τῶν Δανῶν κατὰ τὴν ἐπιδρομήν των τῷ 870 καὶ μὴ δεχθεὶς ν' ἀπαρνηθῇ τὸν Χριστιανισμόν, ἀπεκεφαλίσθη ἐν Χὸξν τοῦ Σουφόλκ. Τὸ σῶμά του διεκομίσθη τὸν Θ' αἰῶνα εἰς Μπούρυ, ὅπου τῷ ἀνηγέρθη περίφημον ἱεροφυλάκιον. Ἀπολαύει μεγάλου σεβασμοῦ ὡς ἅγιος καὶ πολλαὶ ἀγγλικαὶ ἐκκλησίαι εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τ' ὄνομά του. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 20ὴν Νοεμβρίου.

Ν. Ι. Θ.

— **Ἐδμόνδος,** *βασιλεὺς τῶν* ***Ἄγγλων*** (940—946). Υἱὸς Ἐδουάρδου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ἔγγονος Ἀλφρέδου τοῦ Μεγάλου, γεννηθεὶς τῷ 922, διεδέχθη τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του Ἄθελσταν τῷ 940. Ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Δανῶν πρὸς βορρᾶν, ἀποτέλεσμα δὲ τούτου ὑπῆρξε νὰ διαιρεθῇ τὸ βασίλειόν του εἰς δύο. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, διότι ὁ Ἐδμόνδος ἐνίκησε τοὺς Δανοὺς ἐν Μερκίᾳ καὶ ἐγένετο ἐκ νέου κυρίαρχος ὁλοκλήρου τῆς χώρας. Ὑπέταξε τὴν Κυμβρίαν τῷ 945 καὶ παρέδωκε ταύτην πρὸς τὸν Μάλκολμ βασιλέα τῆς Σκωτίας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ εἶναι σύμμαχός του ἐν ξηρᾷ καὶ θαλάσσῃ. Τραυματισθεὶς θανασίμως ὑπό τινος ἐχθροῦ του εἰς τὸ Πούκλτσέρτς, τῆς Γλουστεσάϊαρ, τὴν 26 Μαΐου 946, καὶ ἀποθανὼν ἐτάφη ἐν Γλάστονμουρυ. Αἱ νῖκαί του καὶ αἱ μεταρρυθμίσεις του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κράτει ἔδωσαν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα *Μεγαλοπρεπής*.

Ν. Ι. Θ.

— **Ἐδμόνδος ὁ** ***σιδηρόφρακτος,*** *βασιλεὺς τῶν* ***Ἄγγλων*** (1015—1016). Νεώτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἐθελρέδου γεννηθεὶς τῷ 982. Ἐνεφανίσθη εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν κατὰ τὸ 1015. Ἐκυβέρνα τὴν Μερκίαν ὡς ἀντιβασιλεύς, ὅταν ὁ Κανοῦτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν, καὶ οὕτως ἠναγκάσθη νὰ στρατολογήσῃ στρατὸν πρὸς ὑπεράσπισίν της. Ἡττηθεὶς ὑπεχώρησεν εἰς Νορθουμβρίαν καὶ ὁ πόλεμος ἐμαίνετο ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἐθελρέδος. Ὁ Ἐδμόνδος ἐξελέγη βασιλεὺς ἐν Λονδίνῳ, ὁ δὲ Κανοῦτος ἐν Σαουθάμπτον καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἐσυνεχίσθη περισσότερον ἄγριος. Ἐν Σό-

Digitized by Google

Ξρσετ ὁ Ἄγγλος βασιλεὺς ἐνίκησε μετὰ μεγάλην μάχην καὶ ἀπέμεινε κύριος τοῦ Βέσσεξ. Ἀκολούθως ἔδωκεν ἀρκετὰς μάχας, ἵνα προστατεύσῃ τὸ Λονδῖνον ἀπὸ τοῦ Κανούτου, ἀλλὰ τέλος ἐπῆλθεν ἡ τρομερὰ ἧττα τοῦ Ἀσάντον. Μετὰ τοῦτο οἱ δύο βασιλεῖς συνηντήθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διαιρέσωσι τὸ βασίλειον εἰς δύο. Ἀλλ' ὁ Ἐδμόνδος δὲν ἐχάρη τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνεννοήσεως, διότι ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐν Λονδίνῳ. N. I. Θ.

—Ἐδμόνδος *βασιλεὺς τῆς* ***Σικελίας*** *καὶ κόμις τοῦ* ***Λανκάστερ*** (1245—1296). Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου Γ' τῆς Ἀγγλίας ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἐλεανὼρ τῆς Προβηγκίας. Εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν ὁ Ἐδμόνδος ἐτιμήθη παρὰ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Δ' μὲ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας (1255). Αἱ χρηματικαὶ ὑποχρεώσεις ἃς ὁ Ἑρρῖκος ὁ Γ' ἀνέλαβε διὰ λογαριασμὸν τοῦ υἱοῦ του ἦσαν αἱ σπουδαιότεραι ἀφορμαὶ τοῦ πολέμου τῶν Βαρώνων. Ὁ Ἀλέξανδρος Δ' ἀνήρεσε τὸ διάταγμά του, ἀλλὰ συγχρόνως ἐπίεζε τὸν Ἑρρῖκον εἰς πληρωμὴν τῶν ὀφειλομένων. Τῷ 1265 μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μόνφορτ ὁ Ἐδμόνδος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος τοῦ Λανκάστερ. Νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ Ἑρρίκου Γ', βασιλέως τῆς Ναβάρρας καὶ τῆς Καμπανίας, Λευκὴν τοῦ Ἀρτουά, ἔλαβεν ἐκ ταύτης καὶ τὸν τίτλον τοῦ «*Κόμιτος τοῦ Παλατινάτου, Καμπανίας καὶ Μπρί*». N. I. Θ.

Ἔδνα (Edna) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 445. Ἀνεκαλύφθη τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1899 ὑπὸ τοῦ E. F. Coddington ἐν Mount Hamilton. Σ. Π.

Ἐδναῖος. Στρατηγὸς Ἑβραῖος ἡγούμενος τριακοσίων χιλιάδων ὁπλιτῶν κατὰ τὴν θαυμασίαν ἀνοργάνωσιν τοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Ἰωσαφάτ. Γ. Λ. Α.

ἔδνον (τὸ) [*Ἀρχ.*]. Δῶρον τὸ ὁποῖον προσέφερε πρὸ τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ πρὸς τοὺς γονεῖς τῆς μελλούσης συζύγου του. Τὸ ἔθιμον τῆς προσφορᾶς ἔδνων, τὸ ὁποῖον ἦτο εἶδος ἀγορᾶς τῆς συζύγου παρὰ τῶν οἰκείων της, ἀπαντᾷ ἤδη κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἐν Ἑλλάδι ὡς καὶ εἰς πλείστους ἄλλους λαούς. Παρ' Ὁμήρῳ ἀναφέρεται ὁ Ἰφιδάμας Ἀντηνορίδης ὅτι ἔδωκε διὰ τὴν σύζυγόν του εἰς τοὺς γονεῖς της ἑκατὸν βοῦς καὶ χίλια αἰγοπρόβατα. Τὰ ἕδνα ταῦτα ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐπιστρέψωσιν οἱ γονεῖς τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν σύζυγον ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αὕτη ἀπεδεικνύετο ἄπιστος, ὁπότε καὶ ἀπεπέμπετο ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ ἔθιμον τῆς καταβολῆς ἕδνων φαίνεται ὅτι ἐξέλιπεν ἐνωρίς, ἀσθενὴς ὅμως ἀπήχησις αὐτοῦ διετηρήθη μέχρι σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα ὁ μέλλων σύζυγος ὑποχρεοῦται νὰ μοιράσῃ διάφορα δῶρα εἰς τοὺς οἰκείους τῆς νύμφης. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐδονάλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι ἡ οὐρεθάνη τῆς μεθυλοπροπυλοκαρβινόλης. Ἔχει τὸν τύπον

$(C_3H_7)(CH_3).CH.O.CO.NH_2$

καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ὑπνωτικόν. Σ. Γ.

Ἐδουάρδα (Eduarda) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδής φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 340. Ἀνεκαλύφθη τὴν 25ην Σεπτεμβρίου 1892 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Ἀϊδελβέργῃ. Σ. Π.

Ἐδουάρδος ὁ *Μάρτυς*, Βασιλεὺς τῶν Ἄγγλων (975—978), υἱὸς τοῦ Ἔδγαρ. Ἡ βραχεῖα βασιλεία αὐτοῦ διεκρίθη ἰδίᾳ ἐκ τῆς ἀντιμοναστικῆς ἀντιδράσεως του. Τὸ βασίλειον εἶχε διαιρεθῆ εἰς δύο κόμματα, τοὺς μοναστικοὺς καὶ ἀντιμοναστικούς, ὁ διχασμὸς δὲ ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον, ὥστε κατέληξε τὴν 18 Μαρτίου 978 εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἐδουάρδου. Ὁ Ἐδουάρδος ὑπῆρξε δημοφιλὴς κατὰ τὴν βασιλείαν του, τὸ δὲ ἐλεγεῖον ἐπὶ τῷ θανάτῳ του εἰς τὸ οἰκεῖον χρονικὸν χαρακτηρίζει τὴν δολοφονίαν του ὡς τὴν μυσαροτέραν πρᾶξιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλίας. Βραδύτερον ἀνεκηρύχθη ἅγιος καὶ μάρτυς, ἡ δὲ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 18 Μαΐου. Δ. Δ.

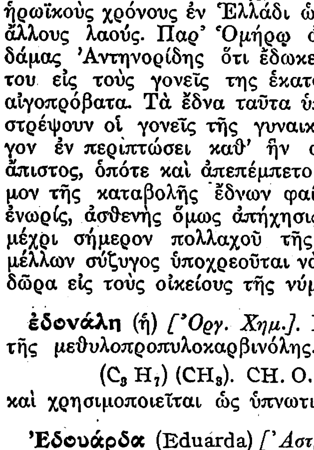

Ἐδουάρδος ὁ Μάρτυς.

— Ἐδουάρδος *ὁ* ***Πρεσβύτερος.*** Βασιλεὺς τῶν Ἄγγλων καὶ Σαξόνων (899—924). Δευτερότοκος υἱὸς Ἀλφρέδου τοῦ Μεγάλου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς κατὰ τῶν Δανῶν μάχας τῷ 894, διεδέχθη δὲ εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα του τῷ 899. Ἀπὸ τοῦ 907 ὁ Ἐδουάρδος μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Αἰθελφλέδης ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ὀχύρωσιν τῶν κτήσεων των ἐν Μερκίᾳ καὶ Οὐέσσεξ, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς ἀδελφῆς του ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τοῦ Λονδίνου, τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῶν γαιῶν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὰς δύο πόλεις. Ἐπανειλημμένως ἀπέκρουσεν εἰσβολὰς τῶν Δανῶν, ὑπέταξε τρεῖς βασιλεῖς τῆς Βορείου Οὐαλλίας, τέλος δέ, κατόπιν μακρῶν πολέμων καὶ πολλῶν νικῶν, ἀνεκηρύχθη «Πατὴρ καὶ κύριος» ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σκωτίας, τοῦ Νορβηγοῦ βασιλέως τῆς Νορθουμβρίας, ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, Δανῶν καὶ Νορβηγῶν τῆς ἰδίας χώρας. Δ. Δ.

— Ἐδουάρδος *ὁ* ***Ἐξομολογητής*** (1004—1066). Ὁ τελευταῖος Ἀγγλοσάξων βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Αἰθελρεντ Β' καὶ τῆς Ἔμμας, θυγατρὸς τοῦ δουκὸς τῆς Νορμανδίας Ριχάρδου τοῦ Α'. Κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας κυριαρχίαν τῶν Δανῶν ἔζησεν ἐν Νορμανδίᾳ, δὲν ἠδυνήθη δὲ ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου εἰμὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δανοῦ δυνάστου Κανούτου καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἀρόλδου, ἐπισυμβάντα τῷ 1041, κατώρθωσε δὲ τοῦτο τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἰσχυροῦ Γοδγουίνου, κόμιτος τοῦ Κέντ, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του Ἔδιθ. Ὁ Ἐδουάρδος προσεπάθησε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν μοναρχίαν, ἡ βασιλεία δ' αὐτοῦ σημειοῖ περίοδον εἰρήνης καὶ περισυλλογῆς, ἥτις ὅμως πολλάκις διεταράχθη ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Δανῶν καὶ τῶν Νορμανδῶν. Ἀλλ' ἡ εὔνοια, ἣν παρέσχεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς Νορμανδούς, πολλοὺς τῶν ὁποίων προσέλαβεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν του, ἐγένετο ἀφορμὴ στάσεων, τῶν ὁποίων προσεπάθησε νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ πανίσχυρος κόμις Γοδγουῖνος, ὅστις μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐκυβέρνα ἐννέα μεγάλους νομούς. Ὁ Γοδγουῖνος, καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους, κατέφυγεν εἰς τὴν Φλάνδραν, ὅπου ἐξοπλίσας στόλον ἰσχυρότατον εἰσήλασε μέχρι τοῦ Λονδίνου.

Ἐδουάρδος ὁ Ἐξομολογητής.

Ὁ Ἐδουάρδος φοβηθεὶς μήπως ἡττηθῇ ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου ὑπηκόου του, ἀπεφάσισε νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτοῦ, συνήνεσεν εἰς τὴν ἀποδίωξιν τῶν Νορμανδῶν ἐπισκόπων καὶ συνεχώρησε τὸν τρομερὸν στασιαστήν, ὅστις ἀπέθανε μικρὸν χρόνον βραδύτερον μόλις ἐγερθεὶς τῆς τραπέζης, ἐφ' ἧς παρέθεσεν εἰς αὐτὸν γεῦμα ὁ βασιλεὺς (1053). Τῷ 1055 ὁ Ἐδουάρδος ἔπεμψεν εἰς τὴν Σκωτίαν σῶμα στρατοῦ, ὅπερ ἐνεθρόνισε τὸν Μάλκολμ, καθαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Μάκβεθ, σφετεριστοῦ τῆς ἀρχῆς. Ὁ Ἐδουάρδος ὑπῆρξεν ἐνεργητικὸς βασιλεύς, ἠλάττωσε τοὺς φόρους καὶ ἐκωδικοποίησε τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. Ἡ μεγάλη αὐτοῦ εὐλάβεια, εὐσέβεια, ἐγκράτεια καὶ λιτότης ἐγένοντο αἰτία, ὥστε ὁ πάπας Ἀλέξανδρος ὁ Γ' ν' ἀνακηρύξῃ αὐτὸν ἐξομολογητὴν τῆς πίστεως (Confessor fidei), βραδύτερον δ' ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ ἁγίου. Ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην του τῇ 13 Ὀκτωβρίου. Δ. Δ.

— Ἐδουάρδος Α', *βασιλεὺς τῆς* ***Ἀγγλίας.*** Υἱὸς Ἑρρίκου τοῦ Γ', γεννηθεὶς τῷ 1239. Κατόπιν περιπετειῶν, μακρῶν ταξιδίων καὶ συνεχῶν ἀγώνων, ὁ Ἐδουάρδος ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῷ 1272. Στερούμενος μεγάλης πρωτοτυπίας ὡς στρατιώτης καὶ πολιτικός, εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἱκανότητα νὰ ἀσπάζεται τὰς καλυτέρας ἰδέας τῆς ἐποχῆς του καὶ τὰς υἱοθετῇ. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ἀφιέρωσεν ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἰσχυρὰν διοίκησιν. Γενικῶς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου του ἦτο ἡ ἐκκαθάρισις τῆς πολιτικῆς ζωῆς ἀπὸ τοῦ φεουδαλικοῦ πνεύματος. Περιώρισε τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὰ καθαρῶς θρησκευτικὰ ἔργα καὶ ἠρνήθη νὰ πληρώνῃ εἰς τὴν Ρώμην τὸν φόρον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης. Ἡ βασιλεία του ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν παπικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἐκτὸς τῆς διοικητικῆς καὶ νομοθετικῆς ἐργασίας του, σπουδαῖον ἔργον τῆς δεκαπενταετοῦς βασιλείας του θεωρεῖται ἡ κατάκτησις τοῦ πριγκιπάτου τῆς Οὐαλλίας. Ἡ κατάστασις ἐν Σκωτίᾳ παρέσχε πράγματα εἰς τὸν Ἐδουάρδον καθ' ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τῆς βασιλείας του. Ἡ ἐξέγερσις ἐν Σκωτίᾳ ἐξεδηλώθη καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Φίλιππος ὁ Ὡραῖος ἠρνεῖτο ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν Ἐδουάρδον τὸ δουκᾶτον τῆς Γασκώνης. Οὕτως ὁ Ἐδουάρδος περιεπλέχθη εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Γαλλίας εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ἡ Σκωτία ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ, ἡ δὲ Οὐαλλία ἐπανεστάτησεν. Ἦτο ἡ κρισιμωτέρα στιγμὴ τῆς βασιλείας του. Ὡς μόνην διέξοδον ἔκρινε τὴν σύγκλησιν τῷ 1295 Βουλῆς ἀντιπροσωπευούσης καὶ τὰ τρία ἀγγλικὰ κράτη καὶ ἥτις ἀπέβη τὸ πρότυπον τῆς μετέπειτα ἀγγλικῆς Βουλῆς. Εἰρηνεύσας ἐσωτερικῶς ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς Γασκώνης, ἀλλὰ παρημποδίσθη, καθ' ὅσον ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ ὁ κλῆρος παρασύρας καὶ τοὺς βαρώνους. Τέλος τῷ 1305 ὁ Ἐδουάρδος ὑπέταξε τὴν Σκωτίαν, ὁ δὲ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως Οὐΐλλιαμ Οὐάλλας ἀπεκεφαλίσθη ὡς προδότης. Νέα ἐπανάστασις μετ' ὀλίγον ἐξερράγη ἐν Σκωτίᾳ ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Μπρούς, τὴν ὁποίαν ὁ Ἐδουάρδος δὲν ἐπρόφθασε νὰ κατασείσῃ, διότι ὁ θάνατος τὸν προέλαβε. Δ. Δ.

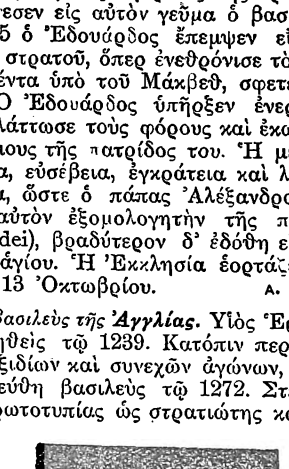

Ἐδουάρδος Α'.

— Ἐδουάρδος Β' *τοῦ Κάρναβον, βασιλεὺς τῆς* ***Ἀγγλίας*** (1307—1327). Υἱὸς Ἐδουάρδου τοῦ Α', πρῶτος λαβὼν ὡς διάδοχος τὸν τίτλον τοῦ *πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας.* Ἐγεννήθη τῷ 1284. Ὁ πατήρ του εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ δώσῃ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς διάδοχον τοῦ θρόνου ἀνατροφὴν εἰς τὸν νεαρὸν πρίγκιπα. Οὗτος, ἐλαφροῦ χαρακτῆρος, μόνην φροντίδα εἶχε τὰς διασκεδάσεις, προτιμῶν πάσης ἄλλης ἐνασχολήσεως τὰς ἀθλητικὰς παιδιάς. Τῷ 1308 μεταβὰς εἰς Γαλλίαν ἐνυμφεύθη τὴν Ἰσαβέλλαν, θυγατέρα Φιλίππου τοῦ Ὡραίου, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν εὗρε τοὺς βαρώνους ἐξεγερθέντας ἐναντίον του. Κατόπιν συνεχῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων καὶ περιπετειῶν, αὐτὴ ἡ Ἰσαβέλλα συνεμάχησε μετὰ τῶν ἀντιπάλων τοῦ βασιλέως καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐξορισθέντος βαρώνου Μόρτιμερ. Ὁ βασιλεὺς συλληφθεὶς ἐνεκλείσθη εἰς τὸν πύργον Κενιλγουόρθ καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, ἀνακηρυχθέντος βασιλέως τοῦ υἱοῦ του ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐδουάρδος Γ'.* Κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν καὶ βασάνων εἰς τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθη ὑπὸ τῶν φρουρῶν του, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀπέθνῃσκεν, ἐθανατώθη τὴν 21 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους κρυφίως, παρασταθέντος τοῦ φόνου του εἰς τὸν λαὸν ὡς φυσικοῦ θανάτου. Δ. Δ.

— Ἐδουάρδος Γ' *τοῦ Οὐΐνδσωρ, βασιλεὺς τῆς* ***Ἀγγλίας*** (1327—1377). Υἱὸς Ἐδουάρδου Β' καὶ τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Γαλλίας, γεννηθεὶς τῷ 1312. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς βασιλέως, ἐκυβέρνων ἐπ' ὀνόματι του ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἡ μήτηρ του Ἰσαβέλλα καὶ ὁ Μόρτιμερ. Ἐπιθυμῶν ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἐξαρτήσεως ἀμφοτέρων, εἰσῆλθε νύκτωρ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1330 εἰς τὸν πύργον Νόττιγχαμ καὶ συνέλαβε τὸν Μόρτιμερ, ὅστις τὸν ἑπόμενον μῆνα ἐθανατώθη. Ὁ Ἐδουάρδος ἐρρίψεν εἰς τὴν λήθην τὰς σχέσεις τῆς μητρός του μετὰ τοῦ Μόρτιμερ, μεταχειριζόμενος τὴν Ἰσαβέλλαν μὲ σεβασμὸν καὶ υἱικὴν στοργήν. Ὁ νεαρὸς βασιλεύς, φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὴν ἀκμὴν τὴν ὁποίαν ἐγνώρισεν αὕτη ἐπὶ Ἐδουάρδου Α', ἔφερε βαρέως τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Σκωτία ἀπεσπάσθη τῆς πατρίδος του. Τῷ 1333 εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν καὶ τὴν ὑπέταξεν. Ἀλλ' αἱ σχέσεις Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, λίαν τεταμέναι ἄλλως τε, ἔφθασαν εἰς ρῆξιν. Τῷ 1337 ἐξερράγη ὁ πόλεμος, τῷ δὲ 1339 ὁ Ἐδουάρδος, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας, ἀπεπειράθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε. Τῷ 1340 ἔλαβεν αὐτοπροσώπως μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἐκλύζ, καθ' ἣν κατεστράφη τελείως ὁ γαλλικὸς στόλος, ἀκολούθως (Αὔγουστος 1346) ἐνίκησε τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς τὴν περίφημον μάχην τοῦ Κρεσύ, ἀνακηρύξας ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Τοῦτο δυσηρέστησε τοὺς Φλαμανδούς. Ἡ ἐπιμονὴ μεθ' ἧς ὁποίας ὁ Ἐδουάρδος καὶ οἱ διάδοχοί του ... θρόνον τῆς Γαλλίας ... δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ... κατέστησε τὴν εἰρήνην ἀδύνατον ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα, οἱ ἀγῶνες δὲ οὗτοι παρέμειναν εἰς τὴν ἱστορίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἑκατονταετὴς πόλεμος.* Ἀπεπειράθη ἐκ νέου νὰ εἰσβάλῃ εἰς Γαλλίαν, ἔφθασε πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Παρισίων, ἀλλ' εἰς ἑκάστην ἐπιχείρησιν ἠναγκάζετο νὰ σταματᾷ ἐλλείψει χρημάτων. Αἱ ἀπόπειραι αὗται κατὰ τῆς Γαλλίας ἐπα-

Ἐδουάρδος Γ'.

Digitized by Google

νελήφθησαν καταλήξασαι εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Καλαί, δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ Ἐδουάρδος παρῃτεῖτο τῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τῆς Γαλλίας, λαβὼν ὡς ἀντάλλαγμα ὁλόκληρον τὴν Ἀκουϊτανίαν. Τῷ 1369 ὁ Γάλλος βασιλεὺς Κάρολος Ε' κατήγγειλε τὴν συνθήκην, ἐπαναλαβὼν τὸν πόλεμον. Ἀποκαμὼν ὁ Ἐδουάρδος ἐκ τῶν πολλῶν ἐκστρατειῶν κατέλιπε τὴν διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τοὺς υἱούς του Ἐδουάρδον καὶ Ἰωάννην. Οἱ Ἄγγλοι ἡττήθησαν ἀπολέσαντες τὴν Ἀκουϊτανίαν. Ὁ Ἐδουάρδος ἀπέθανε τὴν 21 Ἰουνίου 1377, καταλιπὼν ἑπτὰ υἱοὺς καὶ πέντε θυγατέρας. Ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς τοῦ τάγματος τῆς Περικνημίδος, ὑπεστήριξε τὴν ἀγγλικὴν βιομηχανίαν, ἀπαγορεύσας εἰς τοὺς ὑπηκόους του νὰ χρησιμοποιοῦν ὑφάσματα ἄλλα πλὴν τῶν ἐγχωρίων, καὶ ἵδρυσε πρῶτος ταχυδρομικοὺς σταθμοὺς κατὰ διαστήματα 20 μιλλίων, διὰ τῶν ὁποίων μετεδίδοντο αἱ εἰδήσεις ἐκ τοῦ πολέμου μετὰ τῆς Σκωτίας. Δ. Δ.

— **Ἐδουάρδος Δ'**, *βασιλεὺς τῆς **Ἀγγλίας*** (1460—1483). Υἱὸς τοῦ Ριχάρδου, δουκὸς τῆς Ὑόρκης, γεννηθεὶς τῷ 1442 ἐν Ρουὲν τῆς Γαλλίας. Ἦτο χαρακτῆρος νωχελοῦς, ῥέπων ἐκ φύσεως εἰς τὴν τέρψιν καὶ τὴν ἡδυπάθειαν. Ἐν τούτοις ἀντελήφθη ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐχρειάζετο περισυλλογὴν καὶ συγκέντρωσιν τῶν δυνάμεών της. Δ. Δ.

— **Ἐδουάρδος Ε'**, *βασιλεὺς τῆς **Ἀγγλίας*** (1483). Υἱὸς Ἐδουάρδου τοῦ Δ', γεννηθεὶς τῷ 1471. Ὅταν ὁ πατήρ του ἀπέθανεν, ἠγέρθη ἔρις διὰ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν μεταξὺ τῶν δύο θείων τοῦ Ἐδουάρδου Ε', τοῦ καὶ κηδεμόνος του Ριχάρδου καὶ τοῦ Ριχάρδου Γουντβίλλ. Ἐπεκράτησεν ὁ πρῶτος καὶ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ὁ γάμος τοῦ Ἐδουάρδου Δ' ἦτο ἄκυρος. Ὁ διάδοχος Ἐδουάρδος καὶ ὁ ἀδελφός του δοὺξ τῆς Ὑόρκης διέμενον ἔγκλειστοι εἰς τὸν πύργον τοῦ Λονδίνου. Ἐκραγέντος κινήματος ὑπὲρ ἀπελευθερώσεώς των, ἐγνώσθη ὅτι ἀμφότεροι εἶχον ἀποθάνει. Ὁ τρόπος δι' οὗ ἐθανατώθησαν ἀνεκαλύφθη μετὰ εἴκοσιν ἔτη. Τοῦ κυβερνήτου τοῦ πύργου ἀρνηθέντος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν θανατικὴν ποινήν, ὁ Ριχάρδος διώρισε διὰ μίαν νύκτα κυβερνήτην τοῦ πύργου τὸν Τζὰκ Τύρρελ, ὅστις μετὰ τῶν μισθοφόρων του εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τῶν πριγκίπων, ἐνῷ οὗτοι ἐκοιμῶντο, καὶ τοὺς ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον διὰ τοῦ προσκεφαλαίου των, μέχρις ὅτου ἀπέθανον ἐξ ἀσφυξίας. Ἡ ποίησις καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀπηθανάτισαν τὸ τραγικὸν ἐπεισόδιον. Ὁ Πὼλ Ντελαρὸς ἀφιέρωσε πίνακα εἰς αὐτό, ὁ δὲ Καζιμὶρ Ντελαβὶν τὸ ἐχρησιμοποίησεν ὡς θέμα εἰς τὸ δρᾶμά του «Τὰ τέκνα τοῦ Ἐδουάρδου». Δ. Δ.

Ἐδουάρδος Ε'.

— **Ἐδουάρδος ΣΤ'**, *βασιλεὺς τῆς **Ἀγγλίας** καὶ **Ἰρλανδίας*** (1547—1553). Νόθος υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου Η' καὶ τῆς τρίτης του συζύγου Ἰωάννας Σεϋμούρ, γεννηθεὶς τῷ 1537. Ὁ Ἐδουάρδος ΣΤ' ἔτυχεν ἐξαιρετικῆς ἀνατροφῆς. Εἰς ἡλικίαν δεκατριῶν ἐτῶν εἶχεν ἀναγνώσει τὸν Ἀριστοτέλη εἰς τὸ πρωτότυπον, μετέφραζε δὲ ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Ἡ βασιλεία τοῦ παιδὸς τούτου χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν ἀδιαλείπτων ἐρίδων τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν κομμάτων ὅπως κατακτήσωσι τὴν ἐξουσίαν. Εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ δοὺξ τοῦ Σόμερσετ, θεῖος τοῦ Ἐδουάρδου, ἐπλήρωσε διὰ τῆς κεφαλῆς του τὸν φθόνον, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ἀντιπάλους του. Ἡ διαθήκη του καὶ τὸ «Ἡμερολόγιόν» του, διατηρούμενον εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον, μαρτυροῦν χαρακτῆρα, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἄκρατος προτεσταντισμὸς εἶχεν ἐξαλείψει πᾶν εἶδος αἰσθήματος. Δ. Δ.

— **Ἐδουάρδος Ζ'**, *βασιλεὺς τῆς **Μεγάλης Βρεττανίας** καὶ **Ἰρλανδίας** καὶ τῶν **Βρεττανικῶν Κτήσεων**, αὐτοκράτωρ τῶν **Ἰνδιῶν*** (1901—1910). Πρεσβύτερος υἱὸς τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας καὶ τοῦ Ἀλβέρτου, βασιλικοῦ συζύγου, γεννηθεὶς εἰς τὰ ἀνάκτορα Μπούκιγχαμ τὴν 9 Νοεμβρίου 1841. Ἀνεκηρύχθη πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας καὶ κόμης τοῦ Τσέστερ τὴν 4 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Ὀξφόρδην καὶ ἔπειτα εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Τριάδος τοῦ Καῖμπριτζ. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1858 ἀνηγορεύθη ἱππότης τῆς Περικνημίδος καὶ ἔλαβε τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου. Τῷ 1859 ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Ἱσπανίαν, τῷ δὲ 1860 ἐπεσκέφθη ὡς *λόρδος Ρενφρεὺ* τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὸν Καναδᾶν. Τῷ 1862 περιηγήθη τοὺς Ἁγίους Τόπους, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀρθούρου Πέτρου Στάνλεϋ, βραδύτερον πρωτοθρόνου τοῦ Οὐεστμίνστερ. Τῷ 1863 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο ὁ γάμος του μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Ἀλεξάνδρας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ Θ' εἰς τὸ Οὐΐνδσορ. Ἡ Βουλὴ ἐψήφισε διὰ τὸν διάδοχον ἐπιχορήγησιν 40.000 λιρῶν ἐτησίως, μὴ περιλαμβανομένων τῶν εἰσοδημάτων του ἐκ τοῦ δουκάτου τοῦ Κόρνουωλλ. Τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ γάμου τέκνον ἦτο ὁ πρίγκιψ Ἀλβέρτος Βίκτωρ, γεννηθεὶς τὴν 8 Ἰανουαρίου 1864. Ἠκολούθησαν οἱ πρίγκιπες Γεώργιος Φρειδερῖκος Ἐρνέστος Ἀλβέρτος (3 Ἰανουαρίου 1865), βραδύτερον δοὺξ τῆς Ὑόρκης καὶ σήμερον βασιλεὺς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἡ πριγκίπισσα Λουΐζα Βικτωρία Ἀλεξάνδρα Δάγμαρ (20 Φεβρουαρίου 1867), ἡ πριγκίπισσα Βικτωρία Ἀλεξάνδρα Ὄλγα Μαρία (6 Ἰουλίου 1868) καὶ ἡ πριγκίπισσα Μὼδ Καρλόττα Μαρία Βικτωρία (26 Νοεμβρίου 1869), βραδύτερον βασίλισσα τῆς Νορβηγίας. Μετὰ τὸν γάμον τοῦ διαδοχικοῦ ζεύγους ἡ βασίλισσα Βικτωρία εἶχεν ἀποσυρθῆ τῆς κοσμικῆς ζωῆς, ἀλλ' ὁ διάδοχος καὶ ἡ πριγκίπισσα σύζυγός του τὴν ἀνεπλήρουν εἰς ὅλας τὰς σοβαρὰς δημοσίας τελετάς. Ἐνωρὶς ἐξεδηλώθη τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ διαδόχου ὑπὲρ τῶν κοινῶν. Προσήρχετο τακτικῶς εἰς πᾶσαν συγκέντρωσιν ἐστερημένην πολιτικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλ' ἀποβλέπουσαν εἰς κοινωφελῆ σκοπόν, οἱ δὲ λόγοι τοὺς ὁποίους ἀπήγγελλεν ἐνεπνέοντο ὑπὸ θετικοῦ καὶ πρακτικοῦ πνεύματος. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1875 ἀνεκοινώθη ἐπισήμως, ὅτι ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας θὰ ἐπεσκέπτετο τὰς Ἰνδίας, πραγματοποιῶν ἐπιθυμίαν τὴν ὁποίαν ἀρχικῶς εἶχε συλλάβει ὁ πρῶτος ἀντιβασιλεὺς κόμις Κάνιγξ. Προσετίθετο, ὅτι θὰ ἐταξίδευεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς βασιλίσσης, ἐν τούτοις ἡ ἐπί-

Ἐδουάρδος Ζ'.

σκεψις ἐκείνη ἔσχε μεγίστην πολιτικὴν σημασίαν. Ἐγνώρισε περισσοτέρους ῥατζᾶ ἢ ὅλοι οἱ ἀντιβασιλεῖς τῶν Ἰνδιῶν, περιηγήθη δὲ μέγιστον μέρος τῆς χώρας ὅσον οὐδεὶς ἄλλος Ἄγγλος εἶχε κατορθώσει. Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακήρυξιν τῆς βασιλίσσης, τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὡς αὐτοκρατείρας τῶν Ἰνδιῶν. Τὴν 14 Ἰανουαρίου 1892 ὁ οἶκός του ὑπέστη βαρύτατον πλῆγμα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του, πρίγκιπος Ἀλβέρτου Βίκτωρος, δουκὸς τοῦ Κλάρενς, συνεπείᾳ βραχείας νόσου. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1899, ἐνῷ διήρχετο ἐκ Βρυξελλῶν μεταβαίνων εἰς Πετρούπολιν, ἐπυροβολήθη ἀνεπιτυχῶς ὑπὸ νεαροῦ ἀναρχικοῦ, ὀνόματι Σίπιντο. Ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας διεκρίνετο κυρίως εἰς τὸ ὅτι καθ' ὅλον του τὸ στάδιον ὡς διαδόχου προσεπάθησε νὰ φανῇ ἀντάξιος τοῦ θρόνου, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ καταλάβῃ. Ὑπῆρξε παραδειγματικὴ ἡ εὐλάβεια, μεθ' ἧς ἐξεπλήρου τὰς κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις του καὶ ἀπόλυτος ἡ ἀποχή του ἀπὸ τὴν πολιτικήν. Ἦτο θιασώτης τοῦ θεάτρου, τῶν σπόρ, πᾶσα δὲ κίνησις τείνουσα πρὸς κοινωφελεῖς σκοποὺς τὸν εὕρισκε πρῶτον ὑποστηρικτήν. Ἅμα τῷ θανάτῳ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας (22 Ἰανουαρίου 1901) ἠγέρθη τὸ ζήτημα ποῖον τίτλον θὰ ἔφερεν ὁ νέος βασιλεύς, ἀλλ' ἐλύθη ἀμέσως διὰ τῆς ἀναγγελίας, ἥτις ηὐχαρίστησε τὸν λαόν, ὅτι θ' ἀπεκαλεῖτο Ἐδουάρδος Ζ'.

Ἡ περίοδος τῆς νέας βασιλείας ἤρξατο ὑπὸ αἰσίους οἰωνούς. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου συνεκροτήθη συμβούλιον τοῦ στέμματος, καθ' ὃ ὁ βασιλεὺς ἀνήγγειλε τὴν πρόθεσίν του ὅπως βαδίσῃ ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς προκατόχου του, κυβερνῶν ὡς συνταγματικὸς βασιλεύς. Τὴν 14 Φεβρουαρίου ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἐκήρυξαν ἐπισήμως τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Βουλὴ ὥρισε τὴν βασιλικὴν ἐπιχορήγησιν εἰς 470.000 λίρας ἐτησίως, τὸν δὲ τίτλον τοῦ βασιλέως ὡς ἑξῆς: «Ἐδουάρδος Ζ' ἐλέῳ Θεοῦ βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ πασῶν τῶν Βρεττανικῶν κτήσεων πέραν τῶν θαλασσῶν, ὑπερασπιστὴς τῶν πιστῶν, αὐτοκράτωρ τῶν Ἰνδιῶν». Τὸν Μάϊον τοῦ 1902 ἐτερματίσθη ὁ μακρὸς πόλεμος ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ, τὴν δὲ 9 Αὐγούστου ἐγένετο ἡ τελετὴ τῆς στέψεως. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπεσκέφθη ἀλληλοδιαδόχως τοὺς βασιλεῖς τῆς Πορτογαλίας καὶ Ἰταλίας, τὸν πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας καὶ τοὺς αὐτοκράτορας Αὐστρίας καὶ Γερμανίας. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Ἐδουάρδου διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς διεθνοῦς φιλίας προσείλκυσε τὴν παγκόσμιον προσοχήν, συνθῆκαι δὲ διαιτησίας συνήφθησαν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας μετὰ τῆς Γαλλίας, Ἱσπανίας, Ἰταλίας, Γερμανίας καὶ Πορτογαλίας κατὰ τὰ ἔτη 1903 καὶ 1904. Ὁ Ἐδουάρδος εἶχεν ἤδη κερδίσει τὸν τίτλον τοῦ εἰρηνοποιοῦ. Χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν του καὶ τὴν ἐπιρροήν του ἐπῆλθεν ἡ συνεννόησις (entente) μετὰ τῆς Γαλλίας (1908) μετὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀγγλορρωσικῆς συμφωνίας (1907). Ἡ πολιτικὴ αὕτη τοῦ Ἐδουάρδου ἦτο ὅλως προσωπική, ἐσχολιάσθη δὲ δυσμενῶς μεταξὺ τῶν κύκλων τῶν ῥιζοσπαστῶν. Ἐτονίζετο, ὅτι οὔτε ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν σὲρ Ἔδουαρδ Γκρέϋ, οὔτε ἄλλος κοινοβουλευτικὸς ὑπουργὸς ἢ ὑφυπουργὸς συνώδευον τὸν βασιλέα εἰς τὰς ἐπισκέψεις του ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Τὰς ἀντιρρήσεις ταύτας διέλυσεν ἡ κυβέρνησις, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη ἐνέκρινε τὴν προσωπικὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλέως, ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης. Ἡ ἐνίσχυσις τῆς βρεττανικῆς πολιτικῆς ἐν Εὐρώπῃ, ἔμπρακτος ἐκδήλωσις τῆς ὁποίας ἦσαν ἡ ἀγγλογαλλικὴ καὶ ἡ ἀγγλορρωσικὴ entente καὶ ἡ σύσφιγξις τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πορτογαλίας καὶ Ἱσπανίας ἐξήγειρον, προσωρινῶς, τὴν ὑποψίαν τῶν Γερμανῶν, οἵτινες ἀπέδωκαν εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἐδουάρδου προθέσεις ἀπομονώσεως τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὰ ἔτη 1907 καὶ 1908 εἰς τὰς ἀγγλικὰς καὶ γερμανικὰς ἐφημερίδας συνεζητεῖτο μετὰ ζωηρότητος τὸ ζήτημα τοῦ ἀγγλογερμανικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἀλλὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1909 οἱ Ἄγγλοι βασιλεῖς ἐπεσκέφθησαν ἐπισήμως τὸν Καῖζερ ἐν Βερολίνῳ, ἐπεδείχθη δὲ ἑκατέρωθεν τόση ἐγκαρδιότης, ὥστε πᾶν νέφος ὑποψίας διελύθη.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπισκέψεως ἐκείνης ἀπέδειξεν ἅπαξ ἔτι τὴν δύναμιν τῆς προσωπικότητος τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου, ὡς παράγοντος εἰρήνης καὶ διεθνοῦς φιλίας. Τῷ 1909 τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἀγγλίας περιεπλέχθησαν κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ φέρῃ σοβαρὰς δυσχερείας εἰς τὸ στέμμα. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων, κατόπιν δὲ τούτου τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἔθεσεν ὡς κυριώτερον σημεῖον τοῦ προγράμματός του τὴν κατάργησιν τῆς ἀρνησικυρίας, τῆς χορηγηθείσης εἰς τοὺς εὐπατρίδας. Καίτοι ὁ βασιλεὺς οὐδεμίαν προκατάληψιν ἔτρεφε κατὰ τῶν φιλελευθέρων, ἐν τούτοις ἡ ὑγεία του ἐπηρεάσθη σοβαρώτατα ἐκ τῶν γεγονότων τούτων, ἅτινα κατέληξαν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Ἀσκουὶθ μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ἰανουαρίου 1910 καὶ τὴν δήλωσιν τούτου, ὅτι ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐζητοῦντο ἐγγυήσεις παρὰ τοῦ στέμματος, ὅτι θὰ καταστῇ σεβαστὴ ἡ θέλησις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις εἶχε φθάσει εἰς ὀξύτατον σημεῖον, ἤλπιζε δὲ ὁ λαός, ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ ἐξῆγε τὴν χώραν ἐκ τῶν πολιτικῶν δυσχερειῶν. Ἡ ἐλπὶς αὕτη οὐδόλως ἐπραγματοποιήθη. Τὴν 5 Μαΐου ἀνεκοινώθη ὅτι ὁ βασιλεὺς προσεβλήθη ὑπὸ βροχίτιδος, τὴν δ' ἐπομένην τὸ ἀγγλικὸν κοινὸν ἐπληροφορεῖτο ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπέθανεν ἐκ συγκοπῆς. Ἡ βασιλικὴ σορὸς ἐξετέθη εἰς κοινὸν προσκύνημα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Οὐεστμίνστερ, τὴν δὲ 20 Μαΐου ἐγένετο μετὰ πάσης ἐπισημότητος ἡ κηδεία, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν πλὴν πολλῶν ἄλλων ἐπισήμων καὶ ὀκτὼ ξένοι ἡγεμόνες. Ὁ νεκρὸς ἐτάφη εἰς τὸ Οὐΐντσορ. Ἡ μακρὰ βασιλεία τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας εἶχε παγιώσει τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν. Ὁ Ἐδουάρδος Ζ' ὅμως, καίτοι συνταγματικὸς βασιλεύς, ἤσκει προσωπικὴν πολιτικήν. Ἀντιθέτως ὁ νέος βασιλεὺς Γεώργιος Β' παρέμεινε πάντοτε μακρὰν τῆς πολιτικῆς, ἀσκῶν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν αὐστηρῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Δ. Δ.

— **Ἐδουάρδος** (Edward), *πρίγκιψ τῆς **Οὐαλλίας***, γνωστὸς ὡς *«Ὁ Μαῦρος Πρίγκιψ»* («the Black Prince», 1330—1376). Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἐδουάρδου Γ'. Οἱ σύγχρονοί του τὸν ἀπεκάλουν *Ἐδουάρδον τοῦ Γουιτστόκ*, ἡ δὲ ἐπωνυμία Μαῦρος Πρίγκιψ ἀνάγεται εἰς ἐποχὴν οὐχὶ προγενεστέραν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὑποτίθεται ὅτι τῷ ἐδόθη ἐπειδὴ ἔφερε μέλαιναν πανοπλίαν. Τῷ 1342 ἀνεκηρύχθη πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας καὶ τῷ 1345 συνώδευσε τὸν πατέρα του εἰς ἐκστρατείαν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κρεσὺ διῴκει τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, παρὰ τὴν πίεσιν δὲ τῶν γαλλικῶν δυνάμεων ἐκέρδισεν ἐν τέλει τὴν μάχην. Τὸ ἑπόμενον ἔτος παρευρέθη εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Καλαί, ἐπέστρεψε δὲ εἰς Ἀγγλίαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1347 μετὰ τοῦ πατρός του. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας ἐν Γαλλίᾳ,

Digitized by Google

ἔφθασε μέχρι τῆς Λουάρ, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ πρὸ τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἰωάννου. Τὴν 19 Σεπτεμβρίου 1356 οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν παρὰ τὸ Πουατιέ, ἡ μάχη δὲ αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιοτέρα καὶ ἀγριωτέρα τοῦ Ἑκατονταετοῦς πολέμου. Ἡ νίκη τοῦ Ἐδουάρδου ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνωτέραν τακτικήν του καὶ τὸν ὑπέρτερον στρατόν του. Ἡ αἰχμαλωσία τοῦ βασιλέως Ἰωάννου συνεπλήρωσε τὸ θρίαμβόν του. Τῷ 1359 ἔλαβε μέρος μετὰ τοῦ πατρός του εἰς νέαν εἰσβολὴν κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Μπρετινὺ καὶ τοῦ Καλαί. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1362 ὁ πατήρ του τῷ παρεχώρησεν ὅλας τὰς κτήσεις του ἐν τῇ νοτίῳ Γαλλίᾳ, μὲ τὸν τίτλον τοῦ *πρίγκιπος τῆς Ἀκουϊτανίας*. Ὁ Ἐδουάρδος μετὰ τῆς συζύγου του, τῆς ὡραιοτάτης Ἰωάννας, ἐγκατεστάθη ἐν Βορδῷ. Τῷ 1367 εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλέα τῆς Καστίλλης Πέτρον τὸν Σκληρόν. Ἐπιστρέψας εἰς Βορδῶ, ἐξηντλημένος οἰκονομικῶς, ἐπέβαλε πενταετῆ φορολογίαν, τὴν ὁποίαν οἱ βαρῶνοι δὲν ἐδέχθησαν, ἐπικαλεσθέντες τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Γάλλου βασιλέως. Ὁ πόλεμος ἐξερράγη πάλιν, τῷ δὲ 1369 αἱ κτήσεις τοῦ Ἐδουάρδου ἐν Γαλλίᾳ εἶχον ἐπαναστατήσει. Τῷ 1371, κλονισθείσης τῆς ὑγείας του, ἐνεπιστεύθη τὸ ἀπραγματοποίητον ἐγχείρημα τῆς ὑποταγῆς τῆς Γασκώνης εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην. Τὸ ἑπόμενον ἔτος παρῃτήθη τοῦ τίτλου του, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ οἰκονομικά του δὲν τοῦ ἐπέτρεπον νὰ διατηρῇ αὐτόν. Ἀπέθανε τῷ 1376, καταλιπὼν ἕνα υἱόν, τὸν βραδύτερον ἀνακηρυχθέντα βασιλέα Ριχάρδον Β'. Δ. Δ.

— **Ἐδουάρδος**, *πρίγκιψ τῆς* ***Οὐαλλίας***. Υἱὸς Ἐρρίκου τοῦ ΣΤ' καὶ τῆς Μαργαρίτας τῆς Ἀνδεγαυίας (1453—1471). Ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ δὶς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλητηριάσεως τοῦ πατρός του (1463) καὶ κατὰ τὴν δευτέραν καθαίρεσιν αὐτοῦ (1471). Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του μὲ τὸν σκοπὸν νὰ παρασκευάσῃ ἐπανάστασιν. Συλληφθεὶς ὑπὸ Ἐδουάρδου τοῦ Δ' καὶ ριφθεὶς εἰς τὰς φυλακάς, ἐδολοφονήθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν αὐλικῶν τοῦ ἡγεμόνος τούτου. —Β.

— **Ἐδουάρδος** ***Ἀλβέρτος*** (Edward Albert Christian George Andrew Patrick David). Πρίγκιψ τῆς **Οὐαλλίας**, γεννηθεὶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Οὐάϊτ-Λότζ, ἐν τῷ περὶ τὰ 15 χλμ. πρὸς Δ τοῦ Λονδίνου εὑρισκομένῳ προαστείῳ Ρίτσμοντ, τῷ 1894, ὁ μεγαλύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ Ε' καὶ τῆς βασιλίσσης Μαρίας. Τῷ 1907 εἰσῆλθεν εἰς τὸ ναυτικὸν κολλέγιον τοῦ Ὄσμπορν, ὅπου ἐφοίτησεν ἐπὶ δύο ἔτη καὶ κατόπιν ὑπηρέτησεν ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου «Ἰνδοστάν». Ὠνομάσθη πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας τὸν Ἰούνιον τοῦ 1910, δι' ἐπισήμου τελετῆς λαβούσης χώραν εἰς τὸν πύργον τοῦ Κάρναβον, ὑπῆρξε δὲ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἐνενήκοντα πριγκίπων τῆς Οὐαλλίας, ὅστις ἀνεκηρύχθη πρίγκιψ αὐτῆς ἐν αὐτῇ τῇ Οὐαλλίᾳ. Τῷ 1913 εἰσῆλθεν εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Μαγδαληνῆς ἐν Ὀξφόρδῃ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὑπηρέτησεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ἐν Γαλλίᾳ, διετέλεσε πρόεδρος ἐπιτροπῆς πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν πολεμοπαθῶν, ὑπηρέτησεν ἐν Αἰγύπτῳ τῷ 1916 ὡς λοχαγὸς τοῦ ἐπιτελείου καὶ κατόπιν μετέβη εἰς τὸ ἰταλικὸν μέτωπον μετὰ τῶν ἐκεῖ ἀποσταλέντων ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἐπικουρίας. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1918 παρεκάθησεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Μετὰ τὸν πόλεμον ἐξετέλεσε πολλὰ ταξίδια, ἐπισκεφθεὶς τῷ 1919 τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, τὸν Καναδᾶν καὶ τὴν Οὐασιγκτῶνα, εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ προέδρου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς εἰς τὸ Λονδῖνον, τῷ 1920 τὴν Αὐστραλίαν, τῷ 1921 τὰς κτήσεις τῆς Μεσογείου, τῷ 1922 τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἰαπωνίαν, τῷ 1923 τὸ Βέλγιον, τῷ 1924 ἀνεπισήμως τὸν Καναδᾶν καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας, πρὸς παρακολούθησιν τῶν διεθνῶν ἀγώνων τοῦ «πόλο», τῷ 1925 τὴν δυτικὴν καὶ νότιον Ἀφρικήν, τὴν Ἀργεντινὴν καὶ τὴν Χιλήν. Τῷ 1928 ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὰς ἀποικίας τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου ἐπληροφορήθη τὴν ἀσθένειαν τοῦ πατρός του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Λονδῖνον, ὅπου παρέμεινε παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ μέχρι τῆς ἀναρρώσεώς του. Μ. Δ. Β.

— **Ἐδουάρδος** (Duarte). Βασιλεὺς τῆς ***Πορτογαλίας*** καὶ συγγραφεὺς (1391—1438). Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Α', ἱδρυτοῦ νέας δυναστείας ἐν Πορτογαλίᾳ, καὶ τῆς Φιλίππης τῆς Λαγκαστρίας. Παρὰ τὴν γενναιότητά του, τὴν εὐγλωττίαν, τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ εὐγενῆ του αἰσθήματα, ἡ πενταετὴς βασιλεία του ὑπῆρξε πλήρης καταστροφῶν, ὀφειλομένων εἰς ἀλλεπάλληλα ἀτυχήματα καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν σταθερότητος χαρακτῆρος. Κατὰ τὴν ἀνάρρησίν του εἰς τὸν θρόνον τῷ 1433 ἡ Πορτογαλία ἀπελάμβανε τὰ ἀγαθὰ μακρᾶς εἰρήνης. Ἀλλὰ τὸ τυχοδιωκτικὸν πνεῦμα τῶν ἀδελφῶν του Ἐρρίκου καὶ Φερδινάνδου παρέσυρεν αὐτόν, ἀκουσίως, εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ταγγέρης, τῷ 1437. Ἡ ἐπιχείρησις ὅμως αὕτη, γενομένη ἄνευ μελέτης, προπαρασκευῆς καὶ ἐπαρκῶν δυνάμεων, κατέληξεν εἰς πλήρη καταστροφήν. Ὁ ἰνφάντης Φερδινάνδος συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ ἐκρατήθη ὡς ὅμηρος, μέχρι τῆς ὁποδόσεως τῆς Κέουτας, τὴν ὁποίαν εἶχε κατακτήσει ὁ πατὴρ τοῦ Ἐδουάρδου. Ἡ ἐπακολουθήσασα ὅμως ἐπιδημία τῆς πανώλους, ἡ ὁποία ἀπεδεκάτισε τὴν Πορτογαλίαν, δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος προσεβλήθη ὑπὸ τῆς πανώλους καὶ ἀπέθανεν ἐν ἔτος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν στρατευμάτων του εἰς τὴν Ταγγέρην. Ὁ Ἐδουάρδος ὑπῆρξεν ὁ πρωτεργάτης τῆς ἑνοποιήσεως καὶ κωδικοποιήσεως τῶν νόμων τῆς Πορτογαλίας, ἥτις συνεπληρώθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ του. Ὑπῆρξεν ἐπίσης καὶ ὀνομαστὸς φιλόσοφος καὶ συγγραφεύς. Εἰς τὸ κυριώτερον του ἔργον «Ὁ καλὸς σύμβουλος» πραγματεύεται περὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς καὶ τοῦ συστήματος τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτηθεῖσαν πεῖραν. Ἔγραψεν ἐπίσης «Βιβλίον τῆς ἐκμαθήσεως τοῦ καλῶς ἱππεύειν» καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, διακρινόμενα διὰ τὸ γλαφυρὸν τοῦ ὕφους καὶ τὴν ἐμβρίθειαν μετὰ τῆς ὁποίας εἶναι συντεταγμένα. — Β.

Ἐδουάρδου Ζ' γῆ (King Edward VII Land) [*Γεωγρ.*]. Τμῆμα τῆς ξηρᾶς τοῦ Νοτίου Πόλου, πρὸς τὰ ΝΑ τῆς θαλάσσης τοῦ Ρός, κείμενον εἰς 86° Ν πλάτος καὶ 160° Α μῆκος ἀπὸ τοῦ Γρήνουιτς. Διὰ πρώτην φορὰν ἐπεσκέφθη ταύτην ὁ Ρὸς τῷ 1842. Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τοῦ Σκώτ, ὁ ὁποῖος ἐξηρεύνησεν αὐτὴν τῷ 1902 καὶ τῷ 1912. Ὁ Ἀμοῦνδσεν διεχείμασεν ἐπ' αὐτῆς πρὸ τῆς ἐπιτυχοῦς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς τὸν Νότιον Πόλον. —Μ.

— [*Φιλοτ.*] Ἡ ἀνταρκτικὴ αὕτη περιοχὴ ἐπροικοδοτήθη δι' εἰδικοῦ γραμματοσήμου κατὰ τὸ 1908. Πρὸς τοῦτο ἐπεσημάνθη τὸ γραμματόσημον 1 πέννας τῆς ἐκδόσεως 1900 τῆς Νέας Ζηλανδίας δι' ἐπισημάνσεως μὲ τὰς λέξεις: King Edward VII Land. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τοῦ γραμματοσήμου τούτου εἶναι σχετικῶς μικρά. Ε. Φ. Ε.

— **Ἐδουάρδου** ***λίμνη*** (Lake Edward) [*Γεωγρ.*]. Λίμνη τῆς ἀνατολικῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, πρὸς Δ τῆς λίμνης Βικτωρίας Νυάνζας. Κεῖται εἰς ὕψος 960 μ. ὑπεράνω τῆς θαλάσσης παρὰ τὸν Ἰσημερινὸν καὶ συνδέεται πρὸς τὰ ΒΑ μετὰ τῆς λίμνης τοῦ Γεωργίου διὰ στενοῦ πορθμοῦ. Ἐκαλεῖτο ἄλλοτε λίμνη *Ἀλβέρτου Ἐδουάρδου Νυάνζα* καὶ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Στάνλεϋ τῷ 1889, ὁπότε οὗτος ἐπεχείρει νὰ διαγράψῃ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Σεμλίκι. Ἡ λίμνη ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τότε διαδόχου καὶ κατόπιν βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου τοῦ Ζ'. Ἀπὸ τοῦ 1909 ἐπεκράτησε νὰ καλῆται ἁπλῶς *λίμνη Ἐδουάρδου*. Ἔχει μῆκος 70 χλμ. καὶ πλάτος 53, ἡ δὲ ἐπιφάνεια αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 2150 τετρ χλμ. —Μ.

— **Ἐδουάρδου (πρίγκιπος—) νῆσος** (Prince Edward island) [*Γεωγρ.*]. Μεγαλόνησος τῆς ΒΑ Ἀμερικῆς ἐν τῷ ἀχανεῖ κόλπῳ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, κειμένη ἀνατολικῶς τῆς Νέας *Βρουνσβίκης*, βορείως τῆς Νέας Σκωτίας καὶ δυτικῶς τῆς μεγαλονήσου *Κὰπ Μπρετόν*, ἀφ' ὧν ξηρῶν διαχωρίζεται διὰ τοῦ παμμηκεστάτου καὶ εὐρέος διέκπλου τοῦ *Νορθουμπερλάντ* (πλάτ. 46°47' Β, μήκ. 61°58' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1651: Nova Scotia, Prince Edward island and part of Brunswick, Ναυτιλ. ὁδηγ. St Laurent pilot II, 140). Οἱ κυριώτεροι ὅρμοι της, κόλποι μᾶλλον, εἶναι: ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ μὲν τῆς Ν ἀκτῆς της οἱ Egmont, Bodeque, Hillsborough, ἐπὶ δὲ τῆς Β οἱ Casumboque, Malpeque, North Rustico καὶ Peter, εἰς δὲ τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς της ὁ Cardigan, εἰς οὗ τὸν μυχόν, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τριῶν ποταμῶν, ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου *Σαὶντ Τζιώρτζ* (Saint George) ἔχουσα πληθυσμὸν 1150 κατ. (1925). Ἀποτελοῦσα, ἀπὸ τοῦ 1873 ἡ νῆσος κομιτεῖαν τοῦ στέμματος καὶ τὴν μικροτέραν τοῦ Καναδᾶ ἐπαρχίαν (κάτοικοι 87.000 τῷ 1925), ἔχει μεγάλην γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, ἃς εὐνοοῦν αἱ χθαμαλαὶ παχεῖαι γαῖαί της καὶ ἡ βλάστησις τῶν γραφικῶν της λοφίσκων, βιομηχανίας κεραμείας, ἀλεύρων καὶ μεταξωτῶν, ἐνῷ τὰ ὑφαλοπλαίσια τῶν ἀκτῶν της βρίθουσιν ἀστακῶν καὶ ὀστρέων. Παρὰ δὲ τὸ σχετικῶς ὀλιγάριθμον τῶν κατοίκων της τὰ πλεῖστα τῶν πολλῶν εἰς ἀριθμὸν χωρίων της συνδέονται (445 χιλιομ.) διὰ τοῦ ἐθνικοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Καναδᾶ. Οἱ λιμένες ὅμως τῆς νήσου κλείονται τὸν χειμῶνα εἰς τὴν ναυτιλίαν λόγῳ πήξεώς των, τοῦ ὀψιμωτέρου ἀπόπλου σημειωθέντος τὴν 2 Ἰανουαρίου, τοῦ δὲ πρωϊμωτέρου κατάπλου τὴν 28 Ἀπριλίου. Παγοθραύστης βοηθεῖ πως τὴν τοπικὴν ἀκτοπλοΐαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπρακτεῖ κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον λόγῳ τῆς παχείας πήξεως.

Ἡ νῆσος κατελήφθη τῷ 1603 ὑπὸ τῆς Γαλλίας δούσης εἰς αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν St. Jean, ἀφ' ἧς χρονολογεῖται τὸ ἐπὶ καὶ νῦν ἐπικρατοῦν καθολικὸν δόγμα, ὡς καὶ πλεῖσται γαλλικαὶ τοπωνυμίαι. Τῷ 1758 περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἄγγλους, μετονομάσαντας αὐτὴν (1790) πρὸς τιμὴν τοῦ πρίγκιπος Ἐδουάρδου, κυβερνήτου τῆς Βρεττανικῆς Ἀμερικῆς. Σ. Ε. Λ.

— [*Φιλοτ.*] Ἡ ἀγγλικὴ αὕτη κτῆσις ἐξέδωκε τὸ πρῶτον γραμματόσημα κατὰ τὸ 1861 ἐκ τριῶν κλάσεων μὲ τὴν προτομὴν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν γραμματοσήμων τούτων εἶναι σημαντική. Βραδύτερον ἐξεδόθησαν νέαι σειραὶ κατὰ τὸ 1864, 1870 καὶ 1872, διαφόρων κλάσεων. Ἀπὸ τῆς διοικητικῆς προσαρτήσεως τῆς περιοχῆς ταύτης εἰς τὸν Καναδᾶν, κατὰ τὸ 1873, κυκλοφοροῦν καναδικὰ γραμματόσημα, καταργηθέντος τοῦ τοπικοῦ ταχυδρομείου τῆς νήσου. Ε. Φ. Ε.

ἐδουαρδσία (ἡ) (Edwardsia) [*Βοτ.*]. Γένος ἀνθοζώων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐδουαρδσιιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζωάρια θαλάσσια, ζῶντα συνήθως ἐντὸς τῆς ἄμμου. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἕν, ἡ *ἐδουαρδσία ἡ κλαπαρέδιος* (Edwardsia Claparedii), ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

ἐδουαρδσιιδαι (οἱ) (Edwardsiidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἀνθοζώων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινίων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον, ἡ *ἐδουαρδσία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἔδουσα (ἡ) (Edusa) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐμολπιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, φοειδές, πλῆρες τριχῶν καὶ μεταλλικοῦ, στιλπνοῦ χρώματος. Γνωστὰ εἴκοσιν εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

ἕδρα (ἡ)· ὁ τόπος ἐπὶ τοῦ ὁποίου κάθηταί τις, κάθισμα, βάθρον, ἀνάκλιντρον οἱονδήποτε, θρανίον, δίφρος, θρόνος κττ.: «ἡ ἕδρα τοῦ διδασκάλου,—τοῦ καθηγητοῦ,—τοῦ δικαστοῦ» || συνεκδοχ. τὸ ὅλον κατασκεύασμα ὅπου ἡ ἕδρα, ἤτοι τὸ ὑπανάστημα καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ τραπέζιον: «τὰ βιβλία, —τὰ ἔγγραφα εἶναι ἐπὶ τῆς ἕδρας» ἔνθα νοεῖται οὐχὶ τὸ κάθισμα, ἀλλὰ τὸ πρὸ αὐτοῦ τραπέζιον' || θέσις καθηγητοῦ ἀνωτέρας σχολῆς ἢ ἀκαδημίας: «ἡ ἕδρα τῆς φιλοσοφίας,—ἱστορίας,—τῆς παιδιατρικῆς κτλ.», «κατέχει τὴν ἕδραν...», «εἶναι κενὴ ἡ ἕδρα...», «ἐπληρώθη ἡ ἕδρα...», «ζητεῖ τὴν ἕδραν...», «ἀκαδημαϊκαὶ ἕδραι» || «τὰ ἐπὶ ἀπὸ τῆς ἕδρας» δηλαδὴ διδάσκων' || ὁ τόπος ἔνθα ἑδρεύει τις: «ἡ ἕδρα τῆς κυβερνήσεως,—τοῦ δημάρχου,—τοῦ νομάρχου,— τοῦ συμβολαιογραφείου, — τοῦ εἰρηνοδικείου κττ.», «ἕδρα τῆς ἐπισκοπῆς» ὁ τόπος ὅπου διαμένει ὁ ἐπίσκοπος, «ἕδρα ἑταιρείας» ὁ τόπος ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένον τὸ ἀρχεῖον τῆς ἑταιρείας καὶ ἑδρεύει τὸ διοικοῦν αὐτὴν συμβούλιον' || τὰ ὀπίσθια τοῦ σώματος, οἱ γλουτοὶ καὶ αὐτὸς ὁ πρωκτός: «φέρει ἀπόστημα ἐπὶ τῆς ἕδρας» || ἕδραι τὰ ἐπίπεδα εἰς τὰ ὁποῖα περατοῦται γεωμετρικὸν σχῆμα, οἷον κύβος, πολύεδρον κτλ.

— [*Ἀρχ.*] Ἕδραι παρ' ἀρχαίοις ἐκαλοῦντο κατ' ἀρχὰς πάντα τὰ ἔπιπλα, ἅτινα ἦσαν προωρισμένα ἵνα καθίζωνται ἐπ' αὐτῶν. Εἴδη ἑδρῶν ἀναφέρονται καὶ εἰκονίζονται εἰς διάφορα καλλιτεχνικὰ μνημεῖα πλεῖστα ὅσα. Ἡ ἕδρα φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον ὑπὸ τῶν οἰκοδεσποτῶν, τῶν οἰκοδεσποινῶν καὶ σημαινόντων προσώπων' ἡ μεγαλυτέρα καὶ ὑψηλοτέρα τῶν ἑδρῶν ἦτο ὁ *θρόνος* (βλ. λ.), ὅστις εἶχε στηρίγματα καὶ διὰ τὰ νῶτα πρὸς ἀνάκλισιν καὶ διὰ τοὺς βραχίονας' ὁ θρόνος

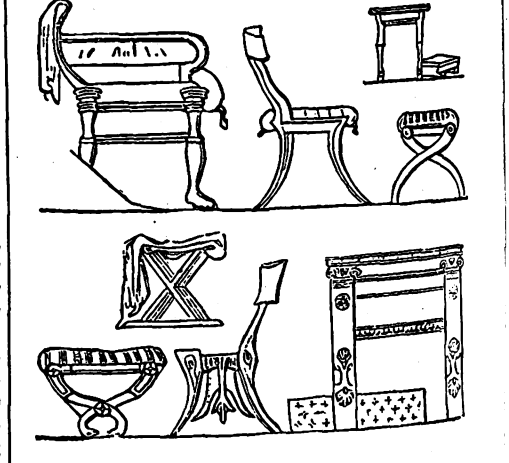

Μορφαὶ ἀρχαίων ἑδρῶν.

συνήθως ἦτο προωρισμένος διὰ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄλλο τατεινὸν εἶδος ἑδρῶν, τὸν *δίφρον* (βλ.λ.), ὅστις ἦτο προωρισμένος διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους' ἦτο δὲ ὁ μὲν οὗτος ἄνευ ἐρείσματος καὶ κατεσκευάζετο ὁπότε καὶ ὥστε νὰ κλείηται κα νὰ συστέλλεται ὁπότε καὶ ὀκλαδίας (βλ. λ.) ἐλέγετο, ὁτὲ δὲ καὶ μετ' ἐρεισμάτων διὰ τὰ νῶτα, ὡς αἱ σημεριναὶ ἕδραι (σκαμνία), καλούμενος *κλισμὸς* ἢ *κλιντὴρ* (βλ.λ.). Ἐπίτων

Digitized by Google

ἑδρῶν καὶ ἐπὶ τῶν λιθίνων ἑδωλίων τῶν θεάτρων ἔθετον προσκεφάλαια ἢ ἄλλα ἀναπαυτικὰ ὑφάσματα καὶ δέρματα. Εἰς τὰς ἐπιτυμβίους στήλας ὁ καθήμενος εἶναι πάντοτε ὁ νεκρός, εἰς δὲ τὰς λευκὰς ληκύθους τοῦ 460 π. Χ., ὅταν εἰκονίζεται καθημένη μορφή, αὕτη εἶναι κατὰ κανόνα ἡ τοῦ νεκροῦ, εἰς τὸν τάφον τοῦ ὁποίου ἐτέθη ἡ λήκυθος· τοῦτο δὲ διότι ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ θανάτου ἀπέκτα ἡρωϊκήν τινα ὑπόστασιν. Κ. Μ. Κ.

—*[Μαθημ.]* Βλ. λ. *γωνία, πολύεδρον.* Α. Μ.

—*['Ανατομ.]* Βλ. *δακτύλιος.*

—*[Συγκρ. 'Ανατομ.]* Εἰς τὰ περισσότερα τῶν θηλαστικῶν ζῴων, καθὼς καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ *ἕδρα* εἶναι τελείως διακεκριμένη τοῦ λοιποῦ σώματος καὶ τοποθετημένη ὄπισθεν τῶν γεννητικῶν καὶ οὐροποιητικῶν ὀργάνων. Εἰς τὰ *μονοτρήματα,* ὅπως εἰς τὸν *ὀρνιθόρρυγχον* π. χ., τὸ ἀπευθυσμένον ἔντερον, τὰ οὐροποιητικὰ ὄργανα, ὡς καὶ τὰ γεννητικὰ τοιαῦτα καταλήγουσιν εἰς κοινὸν σάκκον, ὅστις φέρει τὸ ὄνομα *κόλον ἔντερον,* ὥστε εἰς τὰ ζῷα ταῦτα ὑπάρχει ἓν τρῆμα (ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα), ἐξ οὗ ἐξέρχονται τὸ οὖρος, τὰ κόπρανα καὶ τὰ γεννητικὰ στοιχεῖα. Ὡς πρὸς τὴν ἕδραν τὰ μονοτρήματα πλησιάζουσι πρὸς τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἑρπετὰ παρὰ πρὸς τὰ θηλαστικά. Πλεῖστα εἴδη θηλαστικῶν, ὅπως ὁ *κάστωρ,* ἡ *ἰκτίς,* ἡ *ἐνυδρὶς* καὶ ἄλλα, φέρουσι πέριξ τῆς ἕδρας των εἰδικούς τινας ἀδένας, ἐξ ὧν ἐκκρίνεται δυσῶδές τι ὑγρόν. Εἰς τὰ *πτηνά,* τὰ *σαυρώδη* καὶ τὰ *ὀφίδια,* ἡ ἐξωτερικὴ ὀπὴ τοῦ κόλου ἐντέρου σχηματίζει ἐπιμήκη σχισμήν. Εἰς τὰ *βατράχια* ἔχει σχῆμα Τ, καὶ εἰς τὰς *σαλαμάνδρας* σχηματίζει ἐπιμήκη σχισμήν, ἥτις φέρει ἀρκετὰ ἐξωγκωμένα χείλη. Εἰς τοὺς *ἰχθῦς* ἡ ἕδρα εἶναι στρογγύλη ὀπή, ἥτις διανοίγεται ἔμπροσθεν τῶν γεννητικῶν αὐτῶν ὀργάνων καὶ εὑρίσκεται ἐντὸς ἀβαθοῦς κοιλότητος. Εἰς τοὺς *βατίδας* ἡ κοιλότης ἐν ᾗ εὑρίσκεται ἡ ἕδρα εἶναι ἀρκετὰ βαθεῖα. Εἰς τὰ *ἀρθρόποδα,* δηλαδὴ τὰ *ἔντομα,* τὰς *ἀράχνας,* τὰ *μαλακόστρακα* καὶ τοὺς *ζωνοσκώληκας,* ἡ ἕδρα εὑρίσκεται σχεδὸν πάντοτε εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ σώματος καὶ εἰς πλεῖστα ζῷα εὑρίσκονται παρ' αὐτὴν καὶ ἕτερα εἰδικὰ ὄργανα, ὅπως ὁ ἰοφόρος σάκκος εἰς τὸν *σκορπίον,* καὶ τὸ κέντρον εἰς τὰς *μελίσσας,* τοὺς σφῆκας, κ. τ. λ. Εἰς τὰ *κεφαλόποδα μαλάκια,* ὅπως τὴν *σηπίαν,* τὸν *πολύποδα* κτλ., τὸ παχὺ ἔντερον τελευτᾷ εἰς χωνοειδῆ κοιλότητα, ἥτις εὑρίσκεται παρὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ λαιμοῦ καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξέρχονται τὰ ᾠὰ καὶ ἡ μελάνη (σηπία). Εἰς τὰ *γαστερόποδα μαλάκια* τὸ τρῆμα τῆς ἕδρας εὑρίσκεται συνήθως παρὰ τὰ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς. Δ. Ν. Π.

—*[Κτηνιατρ.]* Ἡ ἐξέτασις τῆς *ἕδρας* ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν κατοικιδίων ζῴων καὶ ἰδίως τοῦ ἵππου. Ἡ ἕδρα τοῦ νεαροῦ καὶ ὑγιοῦς ἵππου εἶναι προτεταμένη καὶ περιβάλλεται ὑπὸ εἴδους γυρώματος, ὅπερ σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ συσφιγκτῆρος. Ἀντιθέτως, ὅταν τὸ ζῷον εἶναι ἡλικιωμένον καὶ ἐξηντλημένον ὑπὸ τῆς ἐργασίας ἢ ἀσθενείας, ἡ ἕδρα εὑρίσκεται ἐν βαθείᾳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κοιλότητι. Εἰς τὸν βοῦν ἡ ἕδρα δὲν εἶναι οὔτε προτεταμένη οὔτε εἰσέχουσα ὅπως εἰς τὸν ἵππον. Εἰς τὸν κύνα ἡ ἕδρα τόσῳ προέχει ὅσῳ τὸ ζῷον εἶναι μεγαλυτέρας ἡλικίας. Δ. Ν. Π.

—*[Στρατ.]* *Ἕδραι πυροβόλου* καλοῦνται τὰ ἑκατέρωθεν τῶν σημερινῶν πεδινῶν καὶ βαρέων πυροβόλων προσηρμοσμένα ἐπὶ τοῦ κιλλίβαντος μικρὰ μεταλλικὰ καθίσματα, ἐφ' ἑκάστου τῶν ὁποίων κάθηται ὡρισμένος πυροβολητής, κατὰ τήν, διὰ τὴν βολήν, ὑπηρέτησιν τοῦ πυροβόλου. Τὰ παλαιὰ πεδινὰ πυροβόλα ἔφερον ἑκατέρωθεν τοῦ κιλλίβαντος προσηρμοσμένας δύο ἕδρας, ἐφ' ἑκάστης τῶν ὁποίων ἐκάθητο ἀνὰ εἷς πυροβολητὴς κατὰ τὰς πορείας. *Ἕδρα τῆς σέλλας* καλεῖται τὸ ἄνω μέρος αὐτῆς, τὸ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πεπλατυσμένον, ἐφ' οὗ κάθηται ὁ ἔφιππος ἀνήρ. Ν. Θ. Κ.

— **Ἕδρα *Ἁγία*** (Santa Sede)· βλ. *Ἁγία* Ἕδρα.

— **ἕδρα *παρὰ φύσιν*** *['Ιατρ.].* Ὀπή, δι' ἧς παρὰ φύσιν ἐξέρχονται κόπρανα, κειμένη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς κοιλίας ἢ πλησίον αὐτῆς. Ἡ παρὰ φύσιν ἕδρα παράγεται κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐπὶ τραύματος π. χ. τῆς κοιλίας μετὰ τοῦ ἐντέρου, εἶναι δυνατὸν ἡ τραυματισθεῖσα ἐντερικὴ ἕλιξ, κατόπιν περιτονίτιδος, νὰ συγκολληθῇ μετὰ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος κατὰ τὸ τραῦμα, ὥστε τὰ κόπρανα νὰ ἐκχέωνται κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἐπίσης τοιοῦτόν τι δύναται νὰ συμβῇ ἐπὶ φυματιώδους περιτονίτιδος, ἐπὶ ἐξελκώσεων κατὰ τὸ ἔντερον διαφόρου φύσεως, ἐπὶ φλεγμονῶν τοῦ ἐντέρου (σκωληκοειδῖτις), ἐπὶ ἐντερικῆς περισφίγξεως (περιεσφιγμένη κήλη)· ἡ συγκολληθεῖσα μετὰ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος ἐντερικὴ ἕλιξ διανοίγεται αὐτομάτως πρὸς τὰ ἔξω καὶ οὕτω παράγεται ἡ παρὰ φύσιν ἕδρα. Ἄλλοτε μὲν ἐξέρχονται διὰ τοῦ παρὰ φύσιν ἐντερικοῦ στομίου ὅλα τὰ κόπρανα, ὁπότε κυρίως καλεῖται τοῦτο *παρὰ φύσιν ἕδρα,* ἄλλοτε δὲ ἐξέρχεται μέρος μόνον αὐτῶν, ἐνῷ τὰ λοιπὰ ἐξέρχονται διὰ τῆς φυσικῆς ἕδρας, τότε δὲ καλεῖται *ἐντερικὸν συρίγγιον.* Ἡ παρὰ φύσιν ἕδρα ἢ τὸ ἐντερικὸν συρίγγιον ἀπαντᾶται συνηθέστερον κατὰ τὴν εἰλεοτυφλικὴν καὶ τὴν βουβωνικὴν χώραν. Ἐνίοτε σχηματίζομεν καὶ ἐκ προθέσεως, διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, παρὰ φύσιν ἕδραν, διὰ νὰ δώσωμεν διέξοδον, προσωρινὴν ἢ μόνιμον, εἰς τὰ κόπρανα, ὅταν ὑπάρχῃ κώλυμα εἰς τὴν διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ ἔξοδον αὐτῶν (ἀπόφραξις ἐντερική, στένωσις τοῦ ἐντέρου ἐκ διαφόρων αἰτίων)· τότε διανοίγομεν τὸ ἔντερον ὑπεράνω τοῦ κωλύματος, ἀφοῦ προσηλώσωμεν αὐτὸ εἰς τὸ διανοιγὲν τοίχωμα τῆς κοιλίας. Ὅταν τὸ παρὰ φύσιν ἐντερικὸν στόμιον εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνωτέραν μοῖραν τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ἡ θρέψις τοῦ πάσχοντος καταβάλλεται μεγάλως, διότι αἱ τροφαὶ ἐξέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἄπεπτοι· ἀπίσχνανσις μεγάλη καὶ θάνατος εἶναι ἡ τελικὴ ἔκβασις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ παρὰ φύσιν ἕδρα ἀποτελεῖ, ὡς εὐνόητον, πάθησιν λίαν ἀνιαράν· μεγάλως δὲ ὑποφέρει ὁ πάσχων καὶ ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ δέρματος πέριξ τοῦ παρὰ φύσιν στομίου. Λίαν ἐπιμελεῖς φροντίδες καθαριότητος καὶ κατάλληλοι συσκευαὶ πρὸς ἀπόφραξιν τοῦ στομίου ἐλαττώνουν τὰς ἐνοχλήσεις ταύτας. Εἴς τινας περιπτώσεις ἐντερικοῦ συριγγίου ἐπέρχεται βαθμηδὸν ἴασις ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐπὶ τῆς κυρίως παρὰ φύσιν ἕδρας ὅμως, ὅταν δηλαδὴ ὅλα τὰ κόπρανα ἐξέρχωνται διὰ τοῦ ἀνωμάλου στομίου, ἀπαιτεῖται χειρουργικὴ ἐπέμβασις πρὸς ἀπόφραξιν αὐτῆς. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐγχείρησις αὕτη ἐπιτρέπεται μόνον, ἂν εἶναι ἐλευθέρα ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν φυσικὴν ἕδραν. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

—**ἕδραι** *[Λειτουργ.]*· βλ. *στασίδια.*

Ἕδρα *Ραμπά*· βλ. *'Ινταρὰ* Ραμπά.

ἑδράζω· βάλλω τινὰ νὰ καθίσῃ, καθίζω, προσαρμόζω ἐπὶ βάσεως· || παθ. *ἑδράζομαι*· ἔχω ὡς ἕδραν, ὡς βάσιν, θεμελιοῦμαι: «ἑδράζεται ἐπὶ βράχου».

ἑδραίανθος (ὁ) (Edraianthus) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδωνοειδῶν,* περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἅτινα εἶναι πόαι μὲ φύλλα ἐπιμήκη ἢ λογχοειδῆ. Ἐκ τῶν 14 γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *ἑδραίανθος ὁ παρνάσσιος* (Edraianthus parnassicus), ὅστις ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν εἰς τὰς παρὰ τὸν Παρνασσὸν ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

ἑδραῖος, *—α, —ον*· ὁ ἑδραζόμενος, ὁ ἐπὶ ἕδρας, ἐπὶ βάσεως ἱδρυμένος, σταθερός, ἀκλόνητος, ἀμετάβλητος: «ἔχω ἑδραίαν πεποίθησιν ὅτι...», «αἱ γνώσεις του —, αἱ ἀρχαί του δὲν εἶναι ἑδραῖαι»· || ὁ ἀεὶ ἐπὶ τῆς ἕδρας, ὁ καθήμενος: «ἑδραῖοι τεχνῖται» οἱ ἀσκοῦντες τὸ ἔργον των καθήμενοι, «ἑδραῖος βίος», «ἑδραία ζωή», κοιν. «καθιστικὴ ζωή».—Ἐπίρρ. *ἑδραίως.*

— **ἑδραῖα *πτερύγια*** (τὰ) *[Ζῳολ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ παρὰ τὴν ἕδραν τοποθετημένα πτερύγια τῶν ἰχθύων, ἅτινα παρουσιάζουσι μεγίστην ποικιλίαν εἰς σχῆμα καὶ μέγεθος. Ὅταν ὑπάρχῃ ἓν μόνον ἑδραῖον πτερύγιον, τότε τοῦτο εἶναι τοποθετημένον ἀκριβῶς ὄπισθεν τῆς ἕδρας, ὅταν ὑπάρχουσι δύο, τότε εἶναι τοποθετημένα τὸ ἓν ὄπισθεν τοῦ ἑτέρου, ἀλλὰ πάντοτε ὄπισθεν τῆς ἕδρας. Τὸ ἑδραῖον πτερύγιον φέρει κατὰ τὴν ἀρχήν του μίαν ἢ περισσοτέρας ἀκάνθας. Δ. Ν. Π.

— **ἑδραῖος *τροχασμὸς*** *[Στρατ.]*· βλ. λ. *τροχασμός.*

ἑδραιότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἑδραῖον, σταθερόν, ἀμετάβλητον: «ἡ ἑδραιότης τῶν φρονημάτων του».

ἑδραιόφθαλμα (τὰ) *[Ζῳολ.].* Κατηγορία ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοστράκων,* καλούμενα οὕτω διότι οἱ ὀφθαλμοί των εὑρίσκονται παρὰ τὴν ἕδραν. Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ζῴων τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι: Ἔλλειψις σκληροῦ ὀστράκου, κεφαλὴ τελείως διακρινομένη τοῦ θώρακος, θώραξ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ συνήθως ἀρθρώσεων καὶ ἐνίοτε περισσοτέρων, εὐκίνητοι ἀρθρώσεις. Συνήθως φέρουσιν ἑπτὰ ζεύγη ποδῶν. Ἡ κοιλία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ ἀρθρώσεων. Εἰς πάντα σχεδὸν τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν θωρακικῶν ποδῶν εἶναι μεταμορφωμένον εἰς χειλοειδῆ ἀπόφυσιν καὶ σχηματίζει τὸ κάτω χεῖλος. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ζῴου συντελεῖται πάντοτε ἐν τῷ ᾠῷ. Ἡ κατηγορία αὕτη ὑποδιαιρεῖται εἰς τὰ *ἰσόποδα,* ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ πεπλατυσμένου σώματος, τῶν 7 ζευγῶν τῶν πρὸς κίνησιν χρησιμοποιουμένων ποδῶν καὶ τῶν κοιλιακῶν βραγχίων των, καὶ τὰ *ἀμφίποδα,* ἅτινα ἔχουσι σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, 7 ζεύγη κινητικῶν ποδῶν, παρὰ τὸν θώρακα εὑρισκομένων, καὶ ἰδιόρρυθμον βραγχιακὸν σάκκον. Δ. Ν. Π.

ἑδραιῶ (*—όω*) καὶ *ἑδραιώνω*· ἀόρ. *ἡδραίωσα, ἡδραιώθην,* παθ. μετχ. *ἑδραιωμένος*· καθιστῶ τι ἑδραῖον, σταθερόν, ἰσχυροποιῶ: «ἡδραιώθη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς», «ὅταν ἑδραιωθῇ ἡ εἰρήνη».

ἑδραίωσις (ἡ)· στερέωμα, θεμελίωσις, ἐξασφάλισις.

—*[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἑδραίωσις πυροβόλου* κατὰ τὴν βολὴν ἡ στερέωσις τοῦ κιλλίβαντος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς ἐμπήξεως τοῦ πτύου τῆς ἀκτηρίδος ἐντὸς τῆς γῆς ἢ τῆς ἐπακκουμβήσεως τοῦ ἡνίου τῆς ἀκτηρίδος ἐπὶ βραχώδους προεξοχῆς, ὁπότε οὗτος παύει πλέον νὰ ὀπισθοδρομῇ μεθ' ἑκάστην βολήν. Ἡ ἑδραίωσις ἐπιτυγχάνεται μετὰ τὴν ἑκάστοτε πρώτην βολὴν ἐπὶ θέσεώς τινος. Ὁ ὅρος *ἑδραίωσις* εἰσήχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν φρασεολογίαν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου, διότι εἰς τὸ βραδυβόλον πυροβόλον ἡ ἑδραίωσις δὲν ἦτο δυνατή. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἔδραμον, ἰδιωμ. *ἔδραμα*· ἀόρ. τοῦ *τρέχω* (βλ. λ.).

ἕδρανον (τό)· ἕδρα, κάθισμα, καναπές, θρανίον: «τὰ ἕδρανα τῶν πλατειῶν,—τῶν δενδροστοιχιῶν, —τῶν κήπων».

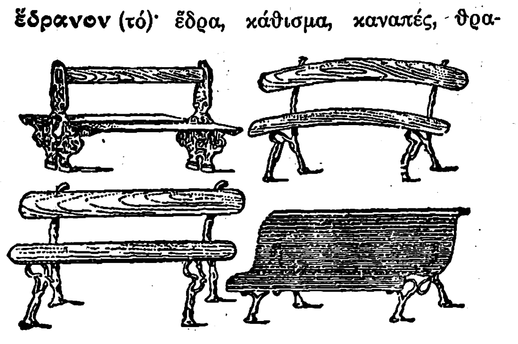

Ἕδρανα κήπων περιπάτων, κ.λ.π.

—*[Μηχανολογ.]* Καλοῦνται *ἕδρανα* σιδηρᾶ κατασκευάσματα χρησιμεύοντα διὰ τὴν στήριξιν τῶν ἀξόνων ἢ ἀτράκτων τῶν μηχανῶν ἐν γένει, ὡς καὶ τῶν ἀξόνων μεταφορᾶς ἔργου. Διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζηται ἡ περιστροφὴ τοῦ ἄξονος, τὰ τμήματα, καθ' ἃ οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἑδράνων αὐτοῦ, εἶναι κυλινδρικὰ τὴν μορφὴν καὶ καλοῦνται *στροφεῖς.* Τούτους διακρίνομεν εἰς ὁριζοντίους καὶ κατακορύφους, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος.

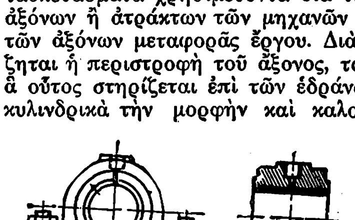

Σχ. 1. *Διπλοῦν ὁριζόντιον ἕδρανον·*
['Αριστερά: ὄψις, δεξιά: τομή.]

Διὰ τὴν ἕδρασιν ὁριζοντίων στροφέων χρησιμοποιοῦνται ἕδρανα (σχ. 1), ἅτινα συνίστανται ἀπὸ ἓν τεμάχιον, συνήθως χυτοσιδηροῦν, μετὰ κυκλικῆς ὀπῆς, διαμέτρου ἀντιστοίχου πρὸς τὴν διάμετρον τοῦ στροφέως, τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ ὑποστηρίζῃ. Ἡ μικρὰ ὀπὴ μεθ' ἧς ἐφοδιάζεται κατὰ τὸ ἄνω μέρος τὸ ἕδρανον χρησιμεύει διὰ τὴν λίπανσιν πρὸς μείωσιν τῆς τριβῆς μεταξὺ στροφέως καὶ ἑδράνου. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπενδύεται ἐσωτερικῶς ἡ κυλινδρικὴ ὀπὴ τοῦ ἑδράνου διὰ δακτυλιοειδοῦς κυλίνδρου ἐκ βρούντζου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν καλούμενον *τριβέα* ἢ τὸ προσκεφάλαιον (κοινῶς *κουζινέτον*) τοῦ στροφέως. Διὰ μεγαλυτέρας δυνάμεις καὶ δι' ἐνδιαμέσους θέσεις στηρίξεως τοῦ ἄξονος τὰ ἕδρανα κατασκευάζονται ἐκ δύο τεμαχίων συνδεομένων διὰ δύο ἢ περισσοτέρων κοχλιῶν. Τὴν ἁπλουστάτην μορφὴν κατακορύφου ἑδράνου, καλουμένου καὶ *φωλεᾶς,* παριστάνει τὸ σχῆμα 2. Ὁ στροφεὺς τοῦ ἄξονος ἀποτελεῖ τὸ ἄκρον τμῆμα αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖται ὑπὸ δακτυλιοειδοῦς ἐπενδύσεως ἐκ βρούντζου καὶ στηρίζεται ἐπὶ χαλυβδίνης πλακός, τῆς ὁποίας ἡ κατασκευὴ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐμποδίζηται ἡ παρέκκλισις τοῦ ἄξονος ἀπὸ τῆς κατακορύφου.

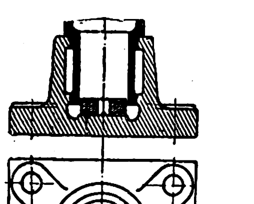

Σχ. 2. *Ἁπλοῦν κατακόρυφον ἕδρανον.*
[Ἄνω: τομή, κάτω: ὄψις.]

Ὅταν αἱ μεταξὺ στροφέως καὶ ἑδράνου πιέσεις εἶναι μεγάλαι, οἱ στροφεῖς καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἕδρανα κατασκευάζονται ἐπιμηκέστερα πρὸς κατανομὴν τῶν πιέσεων καὶ συνεπῶς ἀποφυγὴν τῶν ἐξ ὑπερθερμάνσεως τριβῶν. Ἐπὶ πλέον διὰ τὴν λίπανσιν λαμβάνονται διάφορα μέτρα, π. χ. τὸ ἕδρανον μορφοῦται εἰς μέγα ἐλαιοδοχεῖον, εἰς δὲ ἢ περισσότεροι δακτύλιοι ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ στροφέως, ἀπὸ τὸν ὁποῖον παρασυρόμενοι κατὰ τὴν περιστροφὴν ἀπεργάζονται ἐπιτυχῶς τὴν λίπανσιν τῶν ἐν ἐπαφῇ ἐπιφανειῶν τοῦ στροφέως καὶ τοῦ τριβέως, ὅστις ἐσωτερικῶς εἶναι ἐφωδιασμένος δι' αὐλάκων κατανομῆς τοῦ ἐλαίου ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις μεγάλων πιέσεων καὶ μεγάλων ἀριθμῶν στροφῶν ἡ λίπανσις ἐπιτυγχάνεται διὰ πεπιεσμένου ἐλαίου, τοῦ ὁποίου ἡ πίεσις ἐμποδίζει τὴν ἐπαφὴν στροφέως καὶ τριβέως· οὕτως ἡ τριβὴ ἐλαττοῦται σημαντικῶς. Τὴν ἐλάττωσιν ἐπίσης τῆς τριβῆς ἐπιδιώκομεν διὰ τῶν λεγομένων *ἐνσφαίρων* ἑδράνων. Εἰς ταῦτα ὁ στροφεὺς φέρει στερεῶς προσηρμοσμένον δακτύ-

Digitized by Google

λιον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια φέρει αὔλακα. Τὸ ἕδρανον φέρει ἐπίσης ἀντίστοιχον δακτύλιον μὲ αὔλακα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν. Μεταξὺ τῶν δύο αὐλάκων κυλίονται σφαῖραι ἐκ χάλυβος σκληροῦ, αἵτινες διατηροῦνται διὰ προσφόρου διατάξεως εἰς ὡρισμένην μεταξύ των μικρὰν ἀπόστασιν. Τὰ τοιαῦτα ἕδρανα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔσχον μεγάλην ἐφαρμογὴν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς μηχανολογίας. Διὰ τῶν ἑδράνων τούτων μετατρέπεται ἡ τριβὴ ὀλισθήσεως τῶν συνήθων ἑδράνων εἰς τριβὴν κυλίσεως, ἥτις εἶναι πολὺ μικροτέρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bach*, Die Maschinenelemente.—*Laudien*, Die Maschinenelemente. — *Ἰ. Θεοφανοπούλου*, Κατασκευὴ μηχανῶν. Α. Μ.

—ἕδρανα σφαιρικὰ *[Φάροι]*. Σφαῖραι ἐκ σκληροτάτου χάλυβος, μικραὶ τὴν διάμετρον, ἀλλὰ λίαν ἐπιμεμελημένης κατασκευῆς, διατεθειμέναι ἐπὶ στερεᾶς ὁριζοντίας πλακὸς κύκλῳ καὶ ἐντὸς γλυφῆς φερούσης ἐγκαθίσεις διὰ τὰ κάτω τμήματα τῶν σφαιρῶν, χρησιμεύουσαι δὲ πρὸς ὑποβάσταξιν κινητῆς πλακὸς ὁριζοντίας καὶ φερούσης ὁμοίαν καὶ ὁμόκεντρον τῇ κάτω γλυφὴν διὰ τὰ ἀνώτερα τῶν σφαιρῶν τμήματα. Ἡ τοιαύτη ἐγκατάστασις παρουσιάζει μεγάλην ὀλίσθησιν, εἰς τρόπον ὥστε βάρος μέγα, ὡς τὸ τοῦ ὀπτικοῦ μεγάλης τάξεως φάρου στερεωμένου ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς κινητῆς πλακός, δύναται νὰ περιστρέφεται μετ' αὐτῆς, τῇ βοηθείᾳ μικρᾶς μόνον ἐνεργείας ἀπὸ πτώσεως κινητηρίου βάρους, σχεδὸν ἄνευ τριβῆς. Ἡ ἐπὶ σφαιρικῶν ἑδράνων (roulement sur billes) ὀλίσθησις ἐφηρμόσθη εἰς τοὺς φάρους τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Julius Pinch τοῦ Βερολίνου, πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς περιστροφῆς ἐπὶ *ὑδραργυρολούτρου*. Καίτοι δὲ ἐγένετο δεκτὴ δι' ὅλους τοὺς περιστροφικοὺς φάρους, ὑπὸ τῶν Barbier Benard Turenne τῶν Παρισίων, Chance Brothers Βιρμιγχάμης καὶ Gasaccumulator Co Ltd Στοκχόλμης, δὲν παρουσιάζει ἐν τούτοις τὴν τελειότητα τῆς λειτουργίας ἣν τὸ σύστημα ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ὅμως εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον δαπανηρά. Σ. Ε. Λ.

— ἕδρανον ὤσεως, ἢ **ὠστικὸς τριβεύς**, κοιν. *τὸ θρώς [Ναυτ.]*. Εἰδικὸν ἕδρανον, ἢ μᾶλλον *τριβεὺς (κουζινέτο)*, τῶν ἑλικοκινήτων πλοίων, εὑρισκόμενον ἀμέσως πρύμνηθεν τοῦ στροφαλοφόρου τμήματος τῆς ἀτράκτου καὶ φέρον σειρὰν αὐλάκων, ἐντὸς τῶν ὁποίων προσαρμόζουσι μετ' ἐλευθέρας

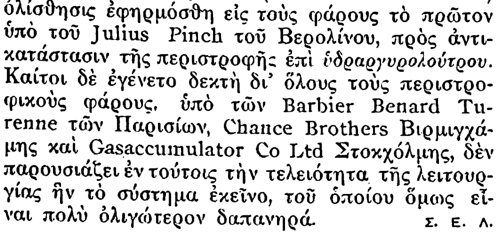

Ἕδρανον ὤσεως.

[Β=τραχηλιοφόρον τμῆμα τῆς ἀτράκτου τῆς ἕλικος· 1=στορεῖς καθ' οὓς συνενοῦνται τὸ στροφαλοφόρον τμῆμα τῆς ἀτράκτου ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ ἐνδιάμεσον ἁπλοῦν αὐτῆς τμῆμα ἀπὸ τοῦ ἑτέρου μέρους· 9=χύριον σῶμα τοῦ ἑδράνου ὤσεως· 10=ἐπικάλυμμα τοῦ ἑδράνου ὤσεως· 11=τραχήλια τῆς ἀτράκτου στρεφόμενα δι' ἐλευθέρας τριβῆς εἰς ἀντιστοίχους αὐλακωτὰς ἐγκαθίσεις τοῦ ἑδράνου ὤσεως· 12=χυτοσίδηροῦν ὑπόβαθρον ἑδράνου ὤσεως. Βλῆτρα μετὰ περικοχλίου συνδέουσιν εἰς ἓν σῶμα ἀφ' ἑνὸς τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἑδράνου ὤσεως καὶ τὸ ἐπικάλυμμά του, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ σύνολον τοῦ ἑδράνου ὤσεως μετὰ τοῦ ὑποβάθρου του καὶ τοῦ σκάφους.]

τριβῆς τραχήλια ἐσχηματισμένα ἐπὶ τῆς ἀτράκτου καὶ ἀποτελοῦντα ἓν σῶμα μετ' αὐτῆς. Κατὰ τὴν μετὰ τῆς ἀτράκτου περιστροφὴν τῆς ἕλικος, ἡ ἐπὶ τῆς ἀτράκτου ἐφαρμοζομένη προωστικὴ ἀπὸ τῆς ἕλικος δύναμις μεταφέρεται ἀπὸ τῶν τραχηλίων εἰς τὸ ἕδρανον ὤσεως, ὅπερ, ὂν στερεῶς συνδεδεμένον πρὸς τὸ σκάφος, ὑφίσταται ὁλόκληρον τὴν διὰ τὴν κίνησιν τοῦ πλοίου ἀπαιτουμένην ὦθησιν. Σ. Ε. Λ.

ἕδρασμα (τό)· τὸ ἐφ' οὗ τις ἑδράζεται, στήριγμα, θεμέλιον: «ἡ πίστις ἕδρασμα ἀγάπης».

Ἑδρενὸς *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τοῦ νομοῦ Προύσης ἐν Μ. Ἀσίᾳ, καλουμένη ἐπίσης *Ἀταρνὸς* (βλ. λ.).

ἑδρεύω· ἔχω τὴν ἕδραν μου, κατοικῶ, παραμένω μονίμως, λέγεται κυρίως ἐπὶ ἀρχῶν καὶ ἀρχείων: «ὁ Ἄρειος Πάγος ἑδρεύει ἐν Ἀθήναις». «ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρεία ἑδρεύουσα ἐν Πειραιεῖ», «συμβολαιογράφος—, ἥ, συμβολαιογραφεῖον ἑδρεῦον ἐν . . . .».

ἑδρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἕδραν, εἰς τὰ ὀπίσθια: «ἑδρικὸν ἀπόστημα».

Ἐδρὶς ἢ **Ἰδρίς**. Ἱδρυτὴς τῆς ἐν Μαρόκκῳ δυναστείας τῶν *Ἰδρισιδῶν* (βλ. λ.).

ἑδροδιαστολεὺς (ὁ)· ἐργαλεῖον, δι' οὗ, εἰσαγομένου διὰ τῆς ἕδρας, διαστέλλομεν τὸ κατώτερον μέρος τοῦ ὀρθοῦ ἐντέρου πρὸς ἐξέτασιν αὐτοῦ διὰ τῆς ὁράσεως ἢ καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων. — Ὁ συνηθέστερον ἐν χρήσει ἑδροδιαστολεὺς ἔχει τρία σκέλη ἀπαγόμενα διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ ἀπ' ἀλλήλων. Δ. Χ. Κ.

ἑδροκήλη (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Κήλη, ἥτις ἐμφανίζεται κατὰ τὸ περίνεον, πλησίον τῆς ἕδρας. Εἶναι σπάνιον εἶδος κήλης, ὀφείλεται δὲ πιθανῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς διαμαρτίαν τῆς διαπλάσεως, εἰς τὴν ὕπαρξιν δηλαδὴ ἐκ γενετῆς ἐκκολπώσεως τοῦ περιτοναίου εἰς τὴν ἀντίστοιχον θέσιν, εἰς ἣν διολισθαίνει τὸ σπλάγχνον. Ἡ θεραπεία εἶναι χειρουργική. Κατά τινας περιπτώσεις ἡ ἑδροκήλη ἐξελήφθη ὡς πολύπους ἢ ὡς ἀπόστημα, ἡ δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πεπλανημένης διαγνώσεως γενομένη ἐγχείρησις ἤγαγεν εἰς θάνατον. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἑδρόλουτρον (τό)· λουτρὸν τῆς ἕδρας.

ἑδροσυρίγγιον (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Τὸ ἑδροσυρίγγιον εἶναι συρίγγιον, ἤτοι πόρος πυορροῶν, κείμενον πλησίον τῆς ἕδρας, συνήθως κατὰ τὸ πλάγιον αὐτῆς. Κατὰ τὴν χώραν ταύτην, ἥτις μολύνεται εὐκόλως, ὡς ἐκ τῆς γειτονίας τοῦ ὀρθοῦ, παράγονται πολλάκις ἀποστήματα, μετὰ τὴν αὐτόματον ἰδίως διάνοιξιν τῶν ὁποίων παραμένει ὄχι σπανίως συρίγγιον. Τινὰ τῶν ἑδροσυριγγίων εἶναι φύσεως φυματιώδους. Τὰ ἑδροσυρίγγια εἶναι ἄλλοτε μὲν τέλεια, ἔχουν δηλαδὴ πλὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ στομίου καὶ ἐσωτερικὸν στόμιον εἰς τὸ ἔντερον ὑπεράνω τοῦ δακτυλίου· ἄλλοτε δὲ εἶναι ἀτελῆ, μὲ ἓν μόνον στόμιον, ἀπολήγοντα τυφλῶς, εἴτε ἐξωτερικὸν (τυφλὸν ἐξωτερικὸν συρίγγιον), εἴτε ἐσωτερικὸν μόνον, εἰς τὸν βλεννογόνον τοῦ ὀρθοῦ (τυφλὸν ἐσωτερικὸν συρίγγιον). Τὸ ἐξωτερικὸν στόμιον ἢ κεῖται πλησίον τοῦ δακτυλίου (συρίγγιον ὑποβλεννογόνιον) ἢ ἀπέχει αὐτοῦ κατὰ 1—2 ἑκατοστόμ. Ὑπάρχουσιν ἑδροσυρίγγια μετὰ πολλαπλῶν πόρων καὶ διακλαδώσεων. Οὐδέποτε σχεδὸν ἰῶνται αὐτομάτως τὰ ἑδροσυρίγγια. Ἀπαιτεῖται χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχάσις εὐρεῖα τοῦ συριγγώδους πόρου. Ἡ ἴασις εἶναι πολλάκις δυσχερὴς καὶ ἀπαιτεῖ μακρὸν χρόνον. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἕδρουρις (ἡ) (Hedruris) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλαριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἀμφιβίων. Δ.Ν.Π.

Ἐδφοῦ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ἐκ 15 χιλ. κατοίκων, κειμένη ἐπὶ τῆς Δ. ὄχθης τοῦ Νείλου. Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης. Τὸ φαραωνικόν της ὄνομα ἦτο *Τβώτ*, κοπτιστὶ δὲ *Ἀτβώ*, ἐξ οὗ τὸ ἀραβικὸν *Ἐδφοῦ*. Οἱ Ἕλληνες τὴν ὠνόμαζον *Ἀπολλωνόπολιν*, ταυτίσαντες τὸν ἐν αὐτῇ λατρευόμενον Ὧρον πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἦτο πρωτεύουσα τοῦ δευτέρου νομοῦ τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, τοῦ Ἀπολλωνοπολίτου. Ἐδῶ ὁ Ὧρος διεξήγαγε μίαν τῶν κατὰ τοῦ Σὲτ (Τυφῶνος) μαχῶν του. Ὁ ἐν αὐτῇ περιώνυμος ναὸς τοῦ Ὥρου ἐξεχωματώθη ὑπὸ τοῦ Μαριέττου δαπάναις τοῦ κεδίβου Σαῒτ πασᾶ. Κατακεχωσμένη μέχρι τῆς στέγης, τότε, ἐπιδεικνύεται σήμερον ἀκέραιος.

ἐδῶ καὶ **δῶ**· εἰς τὸν τόπον ὅπου εὑρισκόμεθα ἢ τὸν ὁποῖον δεικνύομεν, ἀρχ. *ἐνθάδε*: «ἐδῶ θὰ μείνωμεν», «ἕως ἐδῶ εἶναι δέκα χιλιόμετρα», «ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ ὁδὸς τάδε» || «ἄλλος ἐδῶ κι' ἄλλος ἐκεῖ», «ἄλλος ἀπ' ἐδῶ κι' ἄλλος ἀπ' ἐκεῖ», «ἐδῶ κι' ἐκεῖ» ἀρχ. τῇδε κἀκεῖ» || «ἀπ' ἐδῶ»· ἀπὸ τοῦ τόπου τούτου, ἐντεῦθεν, ἐνθένδε: «πήγαινε ἀπ' ἐδῶ» ἢ «φύγε ἀπ' ἐδῶ». || «ἀπ' ἐδῶ εἶσθε ;» || «ὁ κύριος ἀπ' ἐδῶ ποιὸς εἶναι ;», «σεῖς ἀπὸ δῶ τί θέλετε ;» || «ὁ ἔξ' ἀπ' ἐδῶ» ἢ «ὁ ἐξαποδῶς» ὁ διάβολος, ὁ πειρασμός· φράσις εὐχετική, δηλαδή: ποῦ νὰ εἶναι ἔξω ἀπ' ἐδῶ, ποῦ νὰ μὴν πλησιάσῃ ἐδῶ· || φρασ. «ὡς ἐδῶ καὶ μὴ παρέκει» φθάνει πλέον, μὴ προχωρῇς· || χρον. «ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα» ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς· || «ἐδῶ καὶ πέντε μῆνες» πρὸ πέντε μηνῶν· || «ἐδῶ ποῦ καταντήσαμε» εἰς τὴν ἀθλίαν αὐτὴν κατάστασιν.... || λέγεται μετὰ τὰς ἀντωνυμίας *αὐτὸς* καὶ *τοῦτος* ὡς προσχηματισμὸς πρὸς ἐπίτασιν τῆς δείξεως: «αὐτὸς ἐδῶ», «τούτη δῶ ἡ γυναῖκα τί γυρεύει;», «αὐτὰ ἐδῶ τί εἶναι ;» || χάριν ἀκριβεστέρας δείξεως μετὰ τοῦ προσχηματισμοῦ *δὰ* ἢ *νά*: *ἐδωδά, ἐδωνά* || καὶ μετὰ τῶν τοπικῶν ἐπιρρημάτων *κάτω, ἐπάνω, πέρα, χάμου*: «ἐδωκάτω», «ἐδωπέρα» κττ.

ἐδωδιμοπωλεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου πωλοῦνται ἐδώδιμα καὶ ἄλλα σχετικά.

ἐδωδιμοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς ἐδωδίμων, ὁ ἔχων ἐδωδιμοπωλεῖον.

ἐδώδιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ κατάλληλος πρὸς ἐδωδήν, πρὸς βρῶσιν, βρώσιμος, κοιν. *φαγώσιμος*, ἀντίθ. *ἄβρωτος*: «μύκητες ἐδώδιμοι», «μύκητες ἄβρωτοι ἢ δηλητηριώδεις»· || *ἐδώδιμα* (τά)· ὡς οὐσιαστ. τὰ φαγώσιμα, αἱ τροφαὶ τοῦ ἀνθρώπου, τρόφιμα: «ἐδώδιμα καὶ ποτά».

ἐδῶθε καὶ **δῶθε**, ἢ **δώθενε** ἢ **δώθενες**· ἐπίρρ. ἀπὸ τὴν ἐδῶ μεριά, ἐντεῦθεν: «δῶθε ἀπ' τὸ δρόμο, —ἀπ' τὸ ποτάμι» || ἐπὶ πάσης σχέσεως τόπου: «πέρασε δῶθε βιαστικός», «ἦρθε δῶθε καὶ μᾶς εἶπε...», «ἦρθε δώθενες ὁ Γιάννης;» || «φύγε ἀπὸ δῶθε» ἢ «—ἀπὸ δώθενες».

ἑδώλιον (τό)· κάθισμα, ἕδρα: «τὸ ἑδώλιον τοῦ κατηγορουμένου» τὸ διὰ τὸν κατηγορούμενον προωρισμένον κάθισμα ἐν τῷ δικαστηρίῳ· || «τὰ ἑδώλια τῶν ναυτῶν» τὰ βάθρα τῶν κωπηλατῶν.

—[Ναυτ.] Καλοῦνται *ἑδώλια* (κοιν. *τουράκια*, γαλλ. les bancs de la chambre, ἀγγλ. after-seats) αἱ εἰς τὸ ὕψος τῶν σελμάτων καὶ ἐν συνεχείᾳ αὐτῶν εὑρεῖαι σανίδες, καταλαμβάνουσαι ἐν εἴδει ⊐, μὲ διεστῶτα τὰ σκέλη, τὸν θάλαμον τῆς λέμβου ἐπ' αὐτῶν στρωννυμένων δι' ἐπικαλυμμάτων ὀνομαζομένων *ὑπηρεσίων*, κάθηνται οἱ ἐπιβάται τῆς λέμβου. Εἰς τὰς μεγάλας λέμβους τὰ ἑδώλια ἀποτελοῦσι τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ἑρμαρίων, ἐν οἷς φυλάσσονται ἐφόδια ἢ σκεύη, εἰς δὲ τὰς σωσιβίους λέμβους τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ὑδατοστεγῶν χώρων ἀποτρεπουσῶν τὴν καταβύθισιν τῆς λέμβου. Ὁ ὅρος *ἑδώλια* ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρ' ἀρχαίοις, ἀγνοεῖται ὅμως ἡ σημασία του, ἄλλων θεωρούντων αὐτὸν συνώνυμον πρὸς τοὺς *θρανία* καὶ *σέλματα*, ἄλλων δὲ λαμβανόντων τοῦτον ὡς σημαίνοντα τὰ ἐπίφρακτα μέρη τοῦ πλοίου. Σ.Ε.Λ.

ἑδωλιόσωμον (τὸ) (Edoliosomum) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον 12 εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Μαλαισιακοῦ ἀρχιπελάγους καὶ τῆς Νέας Γουϊνέας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *ἑδωλιόσωμον τὸ κελέβιον* (Edoliosomum Celebensis), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Κελέβης, ὅπερ ἔχει μῆκος μέτριον, σῶμα ἐπιμηκες, κεφαλὴν μικρὰν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος μέτριον μεγέθους καὶ κωνικόν, πτέρυγας μᾶλλον βραχείας, οὐρὰν μακρὰν καὶ χρῶμα τεφρομελανὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑπόφαιον κατὰ τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν μὲ λευκὰς καὶ μελανὰς κηλῖδας. Δ. Ν. Π.

Ἐδὼμ *[Παλ. Διαθ.]*. Ἑβραϊκὸν ὄνομα (=πυρρός, ἐρυθρός), δοθὲν ὡς παρωνύμιον εἰς τὸν Ἠσαῦ, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακὼβ (Γενέσ. κε' 30, λστ' 1). Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο μετεδόθη καὶ εἰς τὴν χώραν τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατοικηθεῖσαν, ἥτις πρότερον ἐλέγετο *Γῆ Σηείρ*, βραδύτερον δὲ ἐξελληνίσθη εἰς *Ἰδουμαίαν* (Γενέσ. λβ' 3, λστ' 8). Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης εἶναι οἱ *Ἐδωμῖται* καὶ βραδύτερον *Ἰδουμαῖοι*. Π. Ι. Μ.

ἕεδνα· βλ. *ἕδνον*.

Ἔεκε (Eecke), **Παῦλος**, *βάν*—. Βέλγος μαθηματικὸς καὶ ἑλληνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Μεταλλειολογικῇ Σχολῇ τῆς Λιέγης καὶ πρωΐμως διακριθεὶς διὰ τὰς γνώσεις του ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μηχανικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν διωρίσθη γενικὸς ἐπιθεωρητὴς βιομηχανίας καὶ ἐργασίας. Διαγνώσας τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ὑπὸ τῆς Ἀλεξανδρικῆς σχολῆς ἄνευ τεχνικῶν καὶ λογιστικῶν μέσων ἀναχαλύψεως τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς μηχανικῆς, ἐμελέτησε τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων μαθηματικῶν καὶ ἐξέδωκε τὰ «Ἅπαντα τοῦ Ἀρχιμήδους», τὴν «Ἀριθμητικὴν» τοῦ Διοφάντου καὶ τὰ «Κωνικὰ» Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαίου. Γ.Λ.Α.

Ἔεκλω (Eecloo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ τῆς ἀνατολικῆς Φλάνδρας, εἰς ἀπόστασιν 18 χλμ. ΒΔ τῆς Γάνδης, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου. Κάτ. 13847. Ἔχει ἐργοστάσια μαλλίνων καὶ λινῶν ὑφασμάτων. —Μ.

Ἐεκχάουντ (Eekhoud), **Γεώργιος**. Βέλγος ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1854. Ἵδρυσε μετὰ τοῦ Max Waller (Maur. Warlomont) τὴν ἐπιθεώρησιν «Τὸ νέον Βέλγιον» καὶ κατέλαβε μίαν ἐκ τῶν πρώτων θέσεων μεταξὺ τῶν Βέλγων συγγραφέων διὰ τῆς πρωτοτυπίας καὶ τοῦ γλαφυροῦ του ὕφους. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Μυρτοι καὶ κυπάρισσοι» (1876), «Ποιητικοὶ ἔλιγμοὶ» (1877), «Κὲς Ντόορικ» (1813), «Πανηγύρεις» (1884), «Αἱ στρατιαὶ τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου» (1886), «Νέαι πανηγύρεις» (1887), «Ἡ Νέα Καρχηδὼν» (1889), «Αἱ μυστηριώδεις μου» (1897) «Ἐσκὰλ Βιγκὸρ» (1899) κ.τ.λ.

Ἐεκχάουτ (Eeckhout), **Ἀντώνιος** *βάν*—. Φλαμανδὸς ζωγράφος (1656—1695). Περὶ τῆς ζωῆς του ἐλάχιστα εἶναι γνωστά, ἰδίᾳ δ' ὅτι ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τοῦ γαμβροῦ του Λουδοβίκου ντὲ Ντέϋστερ καὶ ὅτι ἐξεπόνησεν ἐκεῖ ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτοῦ πολυαρίθμους πίνακας. Ἰδίᾳ διεκρίθη ὁ Ἐεκχάουτ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἀνθέων καὶ καρπῶν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐφημίσθη καθ' ὑπερβολήν, ἐπιθυμήσας δὲ βραδύτερον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἰταλίαν ἐπεβιβάσθη πλοίου, ὅπερ προσήγγισεν εἰς Λισσαβῶνα. Γοητευθεὶς ὁ Ἐεκχάουτ ἀπὸ τὴν ὡραιότητα τῆς πόλεως ταύτης ἀπεβιβάσθη καὶ ἐγκατεστάθη εἰς αὐτήν. Δύο ἔτη ὅμως βραδύτερον καταστὰς ὁ στόχος δεινῶν καλλιτεχνικῶν ἐρίδων ἐδολοφονήθη ὑπό τινων θερμοαίμων ἀντιζήλων του. Ι. Μ. Π.

—Ἐεκχάουτ (Eeckhout) **Γκέρμπραντ** *βάν*—. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1621—1674). Ἔτυχεν ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς καὶ διετέλεσε μαθητὴς τοῦ

Digitized by Google

Ρέμπραντ, οὗ τόσον τελείως κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμιμήθη τὴν τεχνοτροπίαν, ὥστε πολλά του ἔργα ἀπεδόθησαν εἰς τὸν μέγαν Ὁλλανδὸν διδάσκαλον. Τὸ πρῶτόν του ἔργον ὑπῆρξεν ἡ προσωπογραφία τοῦ πατρός του, δι' ἣν ὁ Ρέμπραντ δαψιλῶς τὸν ἐπήνεσε. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἐεκχάουτ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν βιβλικῶν θεμάτων, ἐκπονήσας, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, τοὺς ἀκολούθους πίνακας: «Ἡ Ἄγαρ ἐκδιωκομένη ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ», «Ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον» (Μουσεῖον Χάγης), «Ἡ Ἄννα ἀφιεροῦσα τὸν υἱόν της εἰς τὸν Κύριον» (Μουσεῖον Λούβρου), «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων» κτλ.. Λίαν πρωτότυπος καὶ ἐνδιαφέρων ἐδείχθη εἰς τὸν πίνακα «Μία παρτίδα τάβλι». Ἄλλα τινὰ ἀξιοσημείωτα ἔργα του εἶναι: «Ὁ Ἰησοῦς μεταξὺ τῶν γραμματέων» (Μόναχον), «Ἡ μοιχαλὶς» καὶ «Ὁ ἐκδιωχθεὶς συνδαιτημὼν» (Πινακοθήκη Ἄμστερνταμ). Ἐξετέλεσε καί τινας χαλκογραφίας καὶ μερικὰ διακοσμητικὰ ἔργα. Ι. Μ. Π.

—**Ἐεκχάουτ** (Eeckhout), ***Ἰωάννης-Ἰωσήφ***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς εἰς Ἀμβέρσαν τῷ 1793. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ἀδαμαντουργός, βραδύτερον δὲ (εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν) ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικήν, ἔνθα συντόμως διέπρεψε. Τῷ 1839 ὠνομάσθη πρῶτος καθηγητὴς τῆς καλλιτεχνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Χάγης. Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς προσωπογράφος, πολυάριθμα δ' ἔργα του ἀπόκεινται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ Βελγίου. Ἐξέδωκε τὰ ἀκόλουθα δύο μνημειώδη ἔργα: «Συλλογὴ προσωπογραφιῶν τῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν τῶν Κάτω Χωρῶν» (Βρυξέλλαι, 1822) καὶ «Λαϊκαὶ ἐνδυμασίαι ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου τῶν Κάτω Χωρῶν» (1827). Ι. Μ. Π.

Ἔεμ (Eem) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ὁλλανδίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Οὔτρεχτ, χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ζυντερζῆ. Ἔχει μῆκος 16 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς μέχρι τῆς πόλεως Ἄμερσφοορτ. —Μ.

Ἔεντεν (Eeden), ***Φραγκῖσκος***. Φλαμανδὸς φιλέλλην κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα τῷ 1822. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα καὶ κατόπιν εἰς Πελοπόννησον. Κατετάχθη ὡς ὑπαξιωματικὸς εἰς τὸ Τακτικὸν τοῦ Φαβιέρου καὶ ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν πολιορκουμένην Ἀκρόπολιν μὲ φορτίον πυρίτιδος εἰς τὸν ὦμον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους ὡς πυροτεχνίτης καὶ ὁπλοεπισκευαστής, ἀποθανὼν συνταξιοῦχος τῷ 1860. Γ. Δ. Κ.

– **Ἔεντεν** (Eeden), ***Φρειδερῖκος*** *βὰν—*. Σύγχρονος Ὁλλανδὸς ποιητὴς γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἐσπούδασε ἰατρικὴν καὶ ἵδρυσε τῷ 1898 παρὰ τῷ Bussum τὸν βιομηχανικὸν καὶ ἀγροτικὸν συνοικισμὸν Walden. Τῷ 1885 ἐξέδωκε μετὰ τῶν Kloos καὶ Verwey τὴν ἐπιθεώρησιν «Nieuwen Gids» (=Ὁ νέος Ὁδηγός), ὄργανον τῆς νεοολλανδικῆς ποιητικῆς σχολῆς. Ἐν αὐτῇ ἐδημοσιεύθη τῷ 1886 τὸ γνωστότερον ἐκ τῶν ἔργων του, «Ὁ μικρὸς Ἰωάννης». Ἐκτὸς τούτου ἐδημοσίευσε: «Ἔλλεν» (1891), «Ἰωάννης Βίατορ» (1892), «Οἱ ἀδελφοὶ» (1894) καὶ τὸ δρᾶμα «Λιόμπα» (1897). Ἀνθολογία τῶν ἔργων του ἐξεδόθη τῷ 1899.

Ἔετβες (Eötvös), ***Ρολάνδος***, *βαρῶνος τοῦ—*. Οὖγγρος φυσικὸς (1848—1919). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1873 καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βουδαπέστης, πρόεδρος τῆς οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν (1889) καὶ ὑπουργὸς (1894—1895). Ἐξετέλεσε σημαντικωτάτας ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς βαρύτητος καὶ τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ καὶ ἐφεῦρε τὸ βαριόμετρον τῆς βαρύτητος. ΑΝ. Δ.

Ἐζὰλ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ἀραβικὸν ὄνομα τῆς πόλεως Σάννα, πρωτευούσης τοῦ σημερινοῦ κράτους τῆς Ὑεμένης. Ν. Μ.

Ἐζάνας ἢ ***Νεζάνας***. Βασιλεὺς τῆς *Αὐξούμης* (βλ. λ.).

Ἐζανβὶλ (Ezanville), ***Ρενώ***. Γάλλος ποιητὴς καὶ ἐφευρέτης (1560—1620). Περιώδευσε μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, προτιθέμενος νὰ περιλάβῃ εἰς εἰδικὸν ἔργον τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τῶν ταξιδίων του. Συνέγραψε διάφορα ποιήματα καὶ πεζά, εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφει διαφόρους ἐφευρέσεις του πρακτικῆς ὠφελείας. Δ. Δ.

ἐζατζῆ-*μπασῆς* (τουρκ.)· ὁ ἀρχιφαρμακοποιὸς τοῦ σουλτάνου. Ν. Μ.

Ἐζὲ (Heuzey), ***Λέων***. Γάλλος ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ρουένῃ τῷ 1831. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Γαλλικὴν ἀρχαιολογικὴν σχολήν. Κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμονήν του ἔγραψεν ἐνδιαφέρον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ ὄρος Ὄλυμπος καὶ ἡ Ἀκαρνανία» (1862). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῇ ἐν Παρισίοις Σχολῇ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ ἔφορος ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου, τῷ δὲ 1885 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν (1885). Ἔγραψεν: «Ἀρχαιολογικὴ ἀποστολὴ ἐν Μακεδονίᾳ» (1864—1874), «Ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τμήματος τοῦ ποταμοῦ Ἐριγκὰν καὶ τῶν ποταμῶν τῆς Στομπὲ» (1873), «Τὰ ἀρχαῖα ἐξ ὀπτῆς γῆς ἀγαλμάτια τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου», «Κατάλογος τῶν τερρακοτῶν τοῦ Λούβρου», «Αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος» (1886), «Ἓν Χαλδαϊκὸν ἀνάκτορον» (1888). Ν. Ι. Θ.

Ἐζεκίας (ἑβρ. *Χιζκιγιάου*). Βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα (748—694). Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 723, ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι πέντε ἐτῶν, διακριθεὶς ἀμέσως διὰ τὸν ζῆλον μεθ' οὗ κατεδίωξε τὴν εἰδωλολατρείαν. Κατέστρεψε τὰ ἀγάλματα τῶν ψευδῶν θεῶν καὶ τὸν χάλκινον ὄφιν, τὸν ὁποῖον ὁ Μωυσῆς εἶχε κατασκευάσει εἰς τὴν ἔρημον, διότι εἶχε καταντήσει ἀντικείμενον δεισιδαίμονος λατρείας. Πρὸς τούτοις ἀνεκαίνισε τὴν τελετουργίαν τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, τοῦ ὁποίου αἱ πύλαι παρέμενον κλεισταὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀχάζ. Ταυτοχρόνως ἠρνήθη νὰ καταβάλῃ τὸν ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους φόρον, ἐκ τριακοσίων ταλάντων ἀργύρου καὶ πεντήκοντα χρυσοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατέβαλε διὰ πολέμου τοὺς Φιλισταίους. Γ. ΕΛ.

— **Ἐζεκίας**. Υἱὸς τοῦ Σελλούμ, εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων Ἐφραϊμιτῶν ἀρχηγῶν. Γ. ΕΛ.

— **Ἐζεκίας**. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Νααρία, ἀπογόνου τοῦ Ζοροβάβελ.

Ἐζεκιήλ. Ἑβραῖος προφήτης· βλ. λ. *Ἰεζεκιήλ*.

— **Ἐζεκιήλ**. Ἀρμένιος ἀστρονόμος (673—727). Ἐταξίδευσεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Συρίαν καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἵδρυσε τῷ 710 σχολήν, ἥτις ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Συνέγραψεν: «Ἐγχειρίδιον Φυσικῆς καὶ Μεταφυσικῆς». «Μελέτη ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ ζωδιακοῦ», «Λόγος περὶ τῆς δημιουργίας», «Ἡ ρητορικὴ τέχνη». Οὐδὲν τῶν ἔργων τούτων ἐξετυπώθη. ΑΝ. Δ.

—**Ἐζεκιήλ**. Μητροπολίτης Κορίνθου κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ τῆς ἀτόπου καὶ ἀντικανονικῆς ἀναμίξεώς του εἰς ἔριδα Ζακυνθίων καὶ Κεφαλλήνων, προκληθεῖσαν ἐκ τῆς ἑξῆς αἰτίας. Τῷ 1628 διορισθέντος μητροπολίτου Ζακύνθου, Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης τοῦ Κεφαλλῆνος Νικοδήμου Μεταξᾶ, οἱ Ζακύνθιοι κατήγγειλαν μὲν πρὸς τὴν τότε κυρίαρχον τῆς Ἑπτανήσου δημοκρατίαν τῆς Βενετίας τὸν Νικόδημον, ὡς ἐκδίδοντα βιβλία κατὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ σκοπὸν ἔχοντα τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, προσεκάλεσαν δὲ εἰς Ζάκυνθον ἐκ Κορίνθου τὸν Ἐζεκιήλ, ὅστις προθύμως δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν μετέβη καὶ ἐνεθρονίσθη εἰς Ζάκυνθον, ὅτε ὁ Νικόδημος εὑρίσκετο ἐν Βενετίᾳ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν κατ' αὐτοῦ συκοφαντιῶν τῶν Ζακυνθίων. Ἀλλὰ τῇ διαταγῇ τοῦ Βενετοῦ προβλεπτοῦ ὁ Νικόδημος ἀπέπεμψε βίᾳ ἐκ Ζακύνθου τὸν σφετεριστὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου της, ὅστις οὕτω κατησχυμένος ἐπανῆλθεν εἰς Κόρινθον. Ε. Γ. Π.

Ἔζελ (Oesel, Ösel) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἐσθονίας, ἐν τῇ Βαλτικῇ θαλάσσῃ, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Ρίγας. Ἔχει ἐπιφάνειαν 2618 τετρ. χλμ. καὶ 42.000 κατοίκους. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι χθαμαλὸν καὶ ἑλῶδες, παράγει δὲ σιτηρά, λίνον, κάνναβι καὶ τρέφει μικροσώμους ἵππους. Οἱ κάτοικοι ἀποζῶσι κυρίως ἐκ τῆς ἁλιείας καὶ τοῦ κυνηγίου. Μετὰ τῶν γειτονικῶν νήσων Μὸν καὶ Κοῦνο ἀποτελεῖ τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν τοῦ Ἄρενσμπεργκ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ Ἄρενσμπεργκ. —Μ.

Ἐζελισταὶ (οἱ)· βλ. *βαβισμός*.

Ἐζὲν (Eisen), ***Κάρολος***. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαλκογράφος (1720—1778). Κατέστη ὀνομαστὸς ἐκ τῆς εἰκονογραφήσεως τῶν «Μύθων» τοῦ Λαφονταίν, τῆς ὁποίας τὰ πρωτότυπα σχέδια περιῆλθον εἰς τὴν περίφημον συλλογὴν τοῦ δουκὸς τῆς Ὠμάλης. Ὁ Ἐζὲν ἐχαλκογράφησεν ἐπίσης τὰ «Φιλήματα» τοῦ Ντορά, τὴν «Ἑρρικιάδα» τοῦ Βολταίρου καὶ τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου. Ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, λαβὼν μέρος εἰς πλείστας ἐκθέσεις τῆς ἀνεξαρτήτου ταύτης ἑταιρείας, μὲ μυθολογικοὺς πίνακας, προσωπογραφίας καὶ σχέδια παντὸς εἴδους. Τῷ 1762 ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ σχεδίου τῆς εὐνοουμένης τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' μαρκησίας Πομπαντοὺρ καὶ δι' αὐτῆς ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ δὲν διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν τὴν θέσιν του ἐν τῇ αὐλῇ, διότι ἐστερεῖτο τῶν λεπτῶν τρόπων τῶν ἀνθρώπων τῆς αὐλῆς τῶν Βερσαλλιῶν. Θ. Β.

Ἐζενγάτσι, ***Γεώργιος***. Ἀρμένιος θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1238 καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐδίδασκεν εἰς μοναστήριον τῆς Ἐζένγα, ὅτε ὁ Ταμερλᾶνος προήλαυνε κατὰ τῆς πόλεως, προτιθέμενος νὰ τὴν καταστρέψῃ. Ὁ εὔγλωττος θεολόγος ἐξῆλθεν εἰς προϋπάντησιν τοῦ κατακτητοῦ καὶ κατώρθωσε διὰ τῶν ἱκεσιῶν του νὰ τὸν μεταπείσῃ, οὕτω δὲ ἡ πόλις ἐσώθη. Ὁ Ἐζενγάτσι συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Σχόλια εἰς τὸν Ἡσαΐαν», «Σχόλια εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν», «Συλλογὴ διδαχῶν». Οὐδὲν ἐκ τῶν ἔργων του ἐξετυπώθη. Δ. Δ.

— **Ἐζενγάτσι**, ***Ἰωάννης***, ὁ ἐπονομασθεὶς *Μπλοὺζ* (γλαυκός). Πατὴρ τῆς ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀποθανὼν τῷ 1326. Ἐδίδαξε γραμματικὴν καὶ ρητορικὴν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ντορτζόρ, ἔπειτα δὲ διεκρίθη ὡς διευθυντὴς τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς τῆς Χρόμγλας. Βραδύτερον ἔγινεν ἱεροκήρυξ καὶ τέλος ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κατέλιπε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἑρμηνεία τῆς Γραμματικῆς», ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχονται ἀποσπάσματα πολλῶν Ἀρμενίων συγγραφέων, «Συλλογὴ νουθεσιῶν καὶ ἠθικῶν γνωμικῶν», «Θρησκευτικὰ καὶ λαϊκὰ ποιήματα», «Ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι» κλπ. Δ. Δ.

— **Ἐζενγάτσι**, ***Κυριᾶκος***. Ἀρμένιος θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἀρζεντζὰν τῷ 1369 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1423. Ἦτο διάσημος διὰ τὴν πολυμάθειάν του καὶ τὴν ἁγιότητα τοῦ βίου του. Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν εἰς χειρόγραφα. Τὰ γνωστότερα εἶναι: «Πραγματεία ἐπὶ τῆς ὁμολογίας καὶ τῆς ἀληθείας τῶν μυστηρίων», «Πραγματεία ἐπὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Δ. Δ.

Ἔζερ (Oeser), ***Ἀδὰμ-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ζωγράφος, γλύπτης καὶ χαράκτης (1717—1799). Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Λειψίας, ἔνθα ἀπόκεινται καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του. Ὡς ζωγράφος ἐξεπόνησεν ἰδίᾳ τὰς προσωπογραφίας τῶν τέκνων του, τὸ «Ἐργαστήριον καλλιτέχνου» καὶ τὰς τοιχογραφίας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὡς γλύπτης δὲ τὸ ἄγαλμα Φρειδερίκου Αὐγούστου Δ' τοῦ Δικαίου ἐν Λειψίᾳ καὶ τὸ τῆς Δανίδος βασιλίσσης Ματθίλδης ἐν Τσέλλε. Ι. Μ. Π.

Ἔζερετς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας, ἤδη καλούμενον *Πετροπουλάκη* (βλ. λ.).

Ἐζερῖται (οἱ). Μία τῶν ἰσχυροτέρων σλαυϊκῶν φυλῶν τῆς Πελοποννήσου, ἥτις ἐξηπλοῦτο κατὰ τὸν Θ' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ταϋγέτου, *Πενταδακτύλου* τότε καλουμένου. Οἱ Ἐζερῖται μετέσχον τῆς κοινῆς τῶν Σλαύων τῆς Πελοποννήσου ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ βυζαντινοῦ κράτους Νικηφόρου κατὰ τὸ 807, ὅτε καὶ μεγάλαι ναυτικαὶ μοῖραι τῶν Ἀράβων, ἐν συνεννοήσει πρὸς τοὺς Σλαύους, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν νήσων Κύπρου καὶ Ρόδου. Ἡ ἐπανάστασις ὅμως αὕτη τῶν Σλαύων, ἂν καὶ ἐβοηθήθησαν οὗτοι καὶ ὑπὸ τῶν Ἀράβων δι' ἀποστολῆς πρὸς αὐτοὺς ναυτικῆς ἐπικουρίας, κατεβλήθη, καὶ οἱ Σλαῦοι τῆς ἐπισκοπῆς Λακεδαίμονος, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήχθησαν καὶ οἱ Ἐζερῖται, ἔγιναν, ὡς καὶ οἱ Σλαῦοι τῶν ἐπισκοπῶν Μεθώνης καὶ Κορώνης, δουλοπάροικοι (κληρικοπάροικοι) τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήχθησαν αἱ εἰρημέναι ἐπισκοπαί, διότι διὰ τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἤλπισεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἐκχριστιανισμὸν αὐτῶν καὶ δι' αὐτοῦ τὴν ἐθελουσίαν ὑποταγήν των. Κατὰ τὸ 849 μ. Χ. ὅμως, ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας, οἱ Σλαῦοι τῆς Πελοποννήσου ἐπανεστάτησαν καὶ πάλιν· καὶ κατεβλήθησαν μὲν καὶ τότε αἱ ἄλλαι σλαυϊκαὶ φυλαὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Θεοκτίστου τοῦ Βρυεννίου, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ Ἐζερῖται καὶ οἱ *Μιληγγοί*, οἵτινες κατῴκουν, ὡς καὶ οἱ Ἐζερῖται, τὰς δυσπροσίτους πλευρὰς τοῦ Ταϋγέτου. Συνωμολόγησαν μόνον νὰ πληρώνωσι μικρὸν ἐτήσιον φόρον. Ἀλλὰ καὶ τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου τούτου, ὡς καὶ πᾶσαν στρατιωτικὴν εἰς τὸ κράτος ὑπηρεσίαν, ἠρνήθησαν κατὰ τὸ 921 ἐπὶ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ κατὰ τὸ εἰρημένον ἔτος διορισθεὶς στρατηγὸς τῆς Πελοποννήσου, πρωτοσπαθάριος Κρηνίτης ὁ Ἀροτρᾶς, νὰ ἐξαναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς ὑποταγὴν καὶ νὰ ἐπιβάλῃ ἐτήσιον φόρον δεκαπλάσιον μὲν εἰς τοὺς Μιληγγούς, διπλάσιον δὲ (600 νομίσματα) εἰς τοὺς Ἐζερίτας, ἀλλ' ἀμφότεροι ἐπέτυχον τὴν ἐλάττωσιν αὐτοῦ μετά τινα ἔτη, ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ στάσεως τοῦ πρωτοσπαθαρίου Βάρδα τοῦ Πλατυπόδη. Οἱ Ἐζερῖται, ὡς καὶ οἱ Μιληγγοὶ καὶ τὰ ἄλλα σλαυϊκὰ φῦλα τῆς Πελοποννήσου, ἐξεχριστιανίσθησαν καὶ ἐξηλληνίσθησαν διὰ τῶν αἰώνων διὰ τῆς ἐπιμιξίας των μετὰ τῶν Ἑλλήνων, κυρίων κατοίκων τῆς Πελοποννήσου. Σήμερον ἐλάχισται μόνον λέξεις αὐτῶν, ἰδίως τοπωνυμίαι, διασῴζονται ὡς ἀνάμνησις. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἐζερὸς *[Γεωγρ.]*· βλ. *Νεζερός*.

Ἐζέτα (Ezeta), ***Κάρολος***. Ἀμερικανὸς στρατηγὸς γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1853. Ἔδρασε κυρίως ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τοῦ Σαλβατόρ, ἔνθα κατὰ τὸ 1891 ἀντικατέστησε τὸν πρόεδρον στρατηγὸν Μεναντέζ. Γενομένης ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ 1894 ἀνετράπη μετὰ τῆς κυβερνήσεώς του καὶ ἠναγκάσθη διωκόμενος νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Εὐρώπην, ἀποκομίζων καὶ μέγα μέρος τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, τὸν ὁποῖον κατεσπατάλησε ζῶν ἀτάκτως καὶ σκανδαλωδῶς. Τέλος ἐπανελθὼν ἐν Μεξικῷ ἀπεβίωσεν εἰς νοσοκομεῖόν τι τῆς πόλεως Ματαζὰρ πάσχων καὶ πένης. Ν.Π.-Λ.

Digitized by Google

Ἐζινὲ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρασιατικῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως Ἐζίνς τοῦ σαντζακίου Δαρδανελλίων. Κάτοικοι νῦν 6.000, ἅπαντες Μουσουλμᾶνοι. Πρὸ τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἠρίθμει 3.000 Μουσουλμάνους, 1.500 Ἕλληνας, 500 Ἀρμενίους καὶ 200 Ἰσραηλίτας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι ἐσφάγησαν ἀγρίως παρὰ τῶν ὀρδῶν τοῦ Τοπὰλ Ὀσμὰν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1922, πλὴν ἐλαχίστων διαφυγόντων εἰς Ἑλλάδα, τῶν δὲ Ἰσραηλιτῶν ἀπελαθέντων τῷ 1925. Τὸ Ἐζινὲ ἦτο ἐμπορικὸν κέντρον διεξάγον ζωηρὸν ἐμπόριον δημητριακῶν, βαλανιδίων, δερμάτων, κτηνῶν, αἰγοπροβάτων, ἐλαίου, ξυλείας καὶ λοιπῶν εἰδῶν μετὰ τῆς Σμύρνης μέσῳ τοῦ ἐπινείου *Κεφικλῆ*, κειμένου ἀκριβῶς ἔναντι τῆς νήσου Τενέδου. Τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία καὶ ἐν γένει ὅλη ἡ οἰκονομικὴ κίνησις εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων. Ἐκκλησιαστικῶς ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Δαρδανελλίων. Κατελήφθη παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1920 καὶ ἐγκατελείφθη τὸν Αὔγουστον τοῦ 1922. Τρεῖς ὥρας μακρὰν εὑρίσκονται τὰ ἰαματικὰ λουτρὰ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Τρωϊκὴν Ἀλεξάνδρειαν (Ἐσκὶ Σταμπούλ), ἔνθα ὑπάρχουσιν ἀρχαιότητες καὶ πολλὰ μεταλλεῖα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀργοῦντα. Μ. Τ. ΣΠΑΘΑΡΗΣ

Ἔζινο (Esino) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰταλίας, ὁ ἐπισημότερος μεταξὺ Ἀγκῶνος (Ancona) καὶ Σενιγκάλλια (Senigallia). Πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων Φαμπριάνο (Fabriano) ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἀδριατικὸν (πλάτ. 43° 38′ Β, μήκ. 13° 23′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 200: Ortona to river Pô) $5^1/_2$ μίλ. ΔΒΔ τῆς Ἀγκῶνος. Πλωτὸς εἰς τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα. Σ. Ε. Λ.

Ἔζισβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας, ἤδη καλούμενον *Δάφνη* (βλ. λ.).

Ἐζιὸν - Γαβὲρ *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν εἰς τὸν Αἰλανιτικὸν κόλπον, βρέχοντα τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Σιναϊτικῆς χερσονήσου. Μέχρις αὐτῆς ὁ Δαυὶδ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του πρὸς νότον διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Ἰωάβ. Κατόπιν ὁ Σολομὼν κατέστησεν αὐτὴν σπουδαῖον ναύσταθμον τῶν πλοίων, δι' ὧν ἐκόμιζεν ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Ἀραβίας καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ τὰ πολύτιμα προϊόντα.

Ἔζνικ. Ἀρμένιος θεολόγος (397—478). Ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας. Κατόπιν ταξιδίου ἐν Ὀδησσῷ καὶ Κωνσταντινουπόλει, διωρίσθη ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας Πάκρεβαντ. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Καταστροφὴ τῶν λειψάνων τῶν εἰδωλολατρῶν, τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν καὶ τῆς θρησκείας τῶν σοφῶν τῆς Ἑλλάδος» (Σμύρνη, 1762). Τὸ ἔργον μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Λ. ντὲ Φλοριβαίλ. Ἐπίσης: «Συλλογὴ γνωμικῶν ληφθέντων ἐκ τῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων πατέρων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἁγίου Νείλου», «Πραγματεία περὶ ρητορικῆς», «Πραγματεία περὶ τῶν μοναστηριακῶν κανόνων», «Συλλογὴ ὁμιλιῶν» κτλ. Ὁ Ἔζνικ θεωρεῖται εἷς τῶν καλυτέρων συγγραφέων τῆς Ἀρμενίας. Τὸ ὕφος του εἶναι ἁπλοῦν, διαυγὲς καὶ κομψόν. Δ. Δ.

Ἐζντεμίρ. Τοῦρκος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Κιρκασίᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Νεβαρούβᾳ τῆς Νουβίας τῷ 1559. Δολοφονηθέντος τοῦ Ἀβὶς πασᾶ, βεϊλέρβεη τῆς Ὑεμένης τῷ 1547, ὁ Ἐζντεμὶρ κατέλαβε τὴν ἀρχήν, τιμωρήσας τοὺς δολοφόνους. Διορισθεὶς κυβερνήτης τῆς Ὑεμένης τῷ 1549 ἐπεχείρησε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀβησσυνίας, ἀλλ' ὁ θάνατος διέκοψε τὰς πολεμικὰς ἐπιτυχίας του. Κατὰ τὴν διοίκησίν του ἠγαπᾶτο διὰ τὴν ἀγαθότητά του, τὴν σωφροσύνην του, τὸ θάρρος του καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς ζωῆς του. Δ. Δ.

Ἔζο Γκράντε (Eso Grande) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δαλματικὴ νῆσος καταμεσῆς τοῦ βορείου τμήματος τοῦ διέκπλου Μέντζο (Mezzo channel). Ἔχει δύο φάρους. Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσά της (πλάτ. 44°03′ Β, μήκ. 15°07′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa island to Zirona channel) ἔχει πληθυσμὸν 1350 κατοίκους. Σ. Ε. Λ.

ἕζομαι· ρῆμα ποιητικὸν ἀντὶ τοῦ *καθέζομαι* (βλ. λ.).

Ἐθαλίων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Πρωτογενείας, θυγατρὸς τοῦ Δευκαλίωνος. Εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἥρωα *Ἀέθλιον* (βλ. λ.), μυθικὸν βασιλέα τῆς Ἤλιδος καὶ προστάτην τῶν ἀγώνων.

Ἐθὰμ *[Βιβλ.]*. Καλεῖται οὕτω: —1) Τρίτος σταθμὸς τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου των, σήμερον λεγόμενος Ἔττι. —2) Ὁ βράχος εἰς ὃν κατέφυγεν ὁ Σαμψὼν ἀφοῦ κατέκαυσε τὰς συγκομιδὰς τῶν Φιλισταίων.

— **Ἐθὰμ** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς φυλῆς Ἰούδα, 60 στάδια νοτίως τῶν Ἱεροσολύμων, ὀνομαστὴ διὰ τὰ ὡραῖά της ὕδατα καὶ τοὺς λαμπροὺς της κήπους, ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἱεροβοάμ. Γ. Λ. Α.

Ἐθὰν *[Βιβλ.]*. Εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ ἐζραΐτου Μαὼλ, οἵτινες ἐθεωροῦντο τόσον σοφοί, ὥστε ἡ Γραφὴ λέγει ὅτι ὁ Σολομὼν ὑπερέβη καὶ τούτους εἰς σοφίαν.

Ἔθελ (Ethel). Ἀγγλοσαξωνικὴ λέξις σημαίνουσα εὐγενή, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἐγράφετο aethel. Ἀπαντᾷ ὡς πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν ἀγγλοσαξωνικῶν ὀνομάτων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, π. χ. Ethelfrith, Ethelflaeda. Σήμερον χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς χριστιανικὸν ὄνομα γυναικῶν. - Α.

Ἐθελβάλδος (Ethelbald ἢ Aetelbald). Βασιλεὺς τοῦ Οὐέσσεξ (Ἀγγλίας) (βλ. *Αἴθελμπαλντ*).

Ἐθελβάρδος (Ethelward ἢ Aethelward). Ἀγλοσάξων ἱστορικὸς (βλ. *Αἴθελβαρντ*).

Ἐθελβέρτος (Ethelbert ἢ Aethelberth). Βασιλεὺς τοῦ Κὲντ (Ἀγγλίας) (βλ. *Αἴθελμπερτ*).

Ἐθελβοῦλφος (Ethelwulf ἢ Aethelwulf). Βασιλεὺς τῶν Δυτικῶν Σαξώνων (βλ. *Αἴθελβουλφ*).

ἔθελιγκ (Atheling). Ἀγγλοσαξωνικὸς τίτλος σημαίνων εὐγενῆ καταγωγήν. Πρὸ τοῦ Η' αἰῶνος ὁ τίτλος ἦτο ἐν χρήσει διὰ πάντας τοὺς εὐγενεῖς, ἀργότερον ὅμως ἡ χρῆσίς του περιωρίσθη εἰς μόνα τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Ν. Ι. Θ.

Ἔθελιγκ, Γεώργιος. Γερμανὸς φιλέλλην κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα τῷ 1822. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα καὶ κατόπιν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ ὁποίου ἐτραυματίσθη. Ἀποσυρθεὶς εἰς Ζάκυνθον, ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς σταφίδος, ἀλλὰ κατεδιώχθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἀστυνομίας ὡς ἀποστέλλων πολεμεφόδια εἰς τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ κάθειρξιν πολύμηνον ὁ Ἔθελιγκ ἀνεχώρησεν εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐνεργείας πρὸς σύναψιν τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου τῷ 1827. Ἔκτοτε παρέμεινεν ἐν τῇ πατρίδι του, ἀνεμίχθη εἰς τὰ ἐν Αὐστρίᾳ κινήματα τοῦ 1848 καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα περὶ τὸ 1850, συνέγραψε περιηγητικὸν βιβλίον. Ἀπέθανεν ἐν Βάδη τῷ 1855. Γ. Δ. Κ.

Ἔθελνεϋ (Ethelney) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τοῦ Σόμερσετσάϊαρ τῆς Ἀγγλίας, κειμένη εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Τὸν καὶ Πάρρετ. Ἐνταῦθα κατέφυγεν ὁ βασιλεὺς Ἀλβέρτος μετὰ τὴν ἧτταν του παρὰ τῶν Δανῶν (878) καὶ ὠχύρωσε τὴν θέσιν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιθέσεων. Εἰς ἀνάμνησιν ἀνήγειρεν αὐτόθι βραδύτερον μονὴν Βενεδικτίνων. Ἀνασκαφαὶ γενόμεναι τῷ 1693 ἔφερον εἰς φῶς τὸ περίφημον θησαυροφυλάκιον τοῦ στέμματος τοῦ Ἀλφρέδου. Ν. Ι. Θ.

ἐθελοδουλεύω· λέξις κακῶς ἐσχηματισμένη ἀντὶ τοῦ *ἐθελοδουλῶ* (βλ. λ.).

ἐθελοδουλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐθελόδουλος, ἑκουσία δουλεία, ἀνδραποδισμός.

ἐθελόδουλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἑκουσίως δουλεύων, ὁ ἀνεχόμενος τὴν δουλείαν, ἀνδραποδώδης.—Ἐπίρρ. **ἐθελοδούλως**.

ἐθελοδουλῶ (—*έω*)· εἶμαι ἐθελόδουλος, δουλεύω ἑκουσίως, ἀνέχομαι τὴν δουλείαν.

ἐθελοθυσία (ἡ)· ἑκουσία θυσία, αὐτοθυσία.

ἐθελοκακία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐθελόκακος, ἡ ἀδικαιολόγητος, ἡ ἐσκεμμένη κακία· κακεντρέχεια.

ἐθελόκακος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ θέλων νὰ εἶναι κακός, ὁ διαπράττων τὴν κακίαν δι' αὐτὴν τὴν κακίαν· || κακεντρεχής.

ἐθελοκακῶ (—*έω*)· εἶμαι ἐθελόκακος, κακεντρεχής, πράττω τὸ κακὸν δι' αὐτὸ τὸ κακόν, ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ κακόν.

ἐθελοκωφεύω· λέξις κακῶς ἐσχηματισμένη ἀντὶ τοῦ *ἐθελοκωφῶ* (βλ. λ.).

ἐθελόκωφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ θέλων νὰ εἶναι κωφός, ὁ προσποιούμενος ὅτι δὲν ἀκούει.

ἐθελοκωφῶ (—*έω*)· εἶμαι ἐθελόκωφος, κωφεύω, προσποιοῦμαι ὅτι δὲν ἀκούω.

ἐθελοντὴς (ὁ)· ὁ πράττων τι μὲ τὴν θέλησίν του, ἄνευ βίας, ἄνευ ἐπιβολῆς: «τοὺς μὲν μισθῷ ἔπειθεν, οἱ δ' ἐθελονταὶ ἠκολούθουν» *(Θουκ.)*· || «ἐθελοντὴς στρατιώτης» ἢ ἁπλῶς «ἐθελοντὴς» ὁ προσερχόμενος εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ ἐξ οἰκείας βουλήσεως: «κατετάχθη ἐθελοντής».

— *[Ἐγκυλ.]* Καλεῖται *ἐθελοντὴς* ὁ ἀναλαμβάνων ἑκουσίως στρατιωτικὴν ἢ ναυτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐθελονταὶ ὑπηρετοῦντες τὴν πατρίδα των ἢ ξένα κράτη ὑπῆρξαν εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς. Τὰ μισθοφορικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίουν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ἦσαν ἐθελοντικά. Ἐπίσης ἐθελοντικὰ ἦσαν καὶ τὰ μισθοφορικὰ σώματα τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς (mercenaires). Τὰ ἐθελοντικὰ σώματα ἀπέβαλον τὸν μισθοφορικόν των χαρακτῆρα καὶ συγχρόνως ἐσημείωσαν δρᾶσιν ὄντως ἀξιομνημόνευτον ἰδίᾳ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας, τοῦ ὁποίου μετέσχον πολυάριθμοι Γάλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται ἐθελοντικῶς στρατευθέντες ὑπὸ τὸν Λαφαγιέτ. Ἐπίσης ἐθελοντικὰ σώματα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ κατὰ τὴν Παλινόρθωσιν, κατὰ δὲ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 τὸ ἐθελοντικὸν σῶμα τῶν «ἐλευθέρων σκοπευτῶν». Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοιούτου εἴδους ἐθελοντικὰ σώματα ἐσχηματίσθησαν καθ' ἣν ἐποχὴν ἠπειλήθη ἀπόβασις τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α'. Ὡς ἐθελοντικῶς στρατευθέντες δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἐπίσης καὶ οἱ μετασχόντες τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας φιλέλληνες. Τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον ἑκάστου κράτους ὁρίζει κατὰ πόσον καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους εἶναι δεκτὴ ἡ κατάταξις ἀλλοδαπῶν ἐθελοντῶν. Παρ' ἡμῖν ἡ κατάταξις ἀλλοδαπῶν ἐθελοντῶν εἶναι ἀπηγορευμένη συνεπείᾳ τῆς διατάξεως τῶν νόμων περὶ στρατολογίας ἀπαιτούντων τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν. Ἐπίσης δὲ καὶ συνεπείᾳ συνταγματικῆς διατάξεως, καθ' ἣν μέχρι μὲν τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ 1911 μόνον πολῖται Ἕλληνες ἦσαν δεκτοὶ εἰς ὅλας τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἤδη δὲ εἶναι δεκτοὶ καὶ ἀλλοδαποί, ἀλλὰ μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, δι' εἰδικοῦ νόμου εἰσαγομένην (ἄρθρ. 6 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927). Ἐν τούτοις εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 καὶ εἰς τὸν Βαλκανοτουρκικὸν τοῦ 1912—1913 συμμετέσχον συμπολεμήσαντες μετὰ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ ἀλλοδαποὶ ἐθελονταὶ καὶ ἰδίᾳ οἱ Γαριβαλδινοὶ ἐρυθροχίτωνες. Οἱ ἀλλοδαποὶ ἐθελονταὶ ὑπηρετοῦντες εἰς τακτικὸν στρατὸν ἐξομοιοῦνται ἐν πολέμῳ πλήρως πρὸς τοὺς τακτικοὺς στρατιώτας τῶν ἐμπολέμων κρατῶν. Ε. Ι. Μ.

ἐθελοντί· ἐπίρρ. μὲ τὴν θέλησιν, ἄνευ βίας, ἄνευ ἐπιβολῆς, ἑκουσίως, ἐθελουσίως, κοιν. *θεληματικά*.

ἐθελοντικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐθελοντήν· || ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἐθελοντῶν: «ἐθελοντικὸς στρατός,—στόλος».

— **ἐθελοντικὰ** ***σώματα***. Καλοῦνται οὕτω τὰ στρατιωτικὰ σώματα, τὰ ἀποτελούμενα ἐξ ἐθελοντῶν, κατατασσομένων ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἢ ἐξ ἰδιολογίας, ἰδίως κατὰ τὰς κρισίμους περιστάσεις τῶν διαφόρων λαῶν. Τὰ *ἐθελοντικὰ σώματα* διακρίνονται ἀπὸ τὸν *ἐθελοντικὸν στρατὸν* κατὰ τοῦτο: ὅτι ἐνῷ ὁ ἐθελοντικὸς στρατὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄνδρας ἐθελουσίως μὲν κατατασσομένους, ἀλλ' ἀμειβομένους ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν προσφερομένην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ προσλαβανομένους δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας καὶ ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, τὰ ἐθελοντικὰ σώματα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἄνδρας σχηματίζοντας ἰδιαίτερα μικρὰ σώματα, ἰδίως ἐν ὥρᾳ πολέμου ἢ φυλετικῶν ἀνταγωνισμῶν, προσερχομένους εἰς τὸν στρατὸν ὡς χωρισταὶ καὶ ἀνεξάρτητοι μονάδες, ἄνευ ὡρισμένων ὑποχρεώσεων, ἐξοπλιζομένους καὶ ἀποζῶντας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἰδίων ἢ—ὡς εἰς παλαιοτέρους χρόνους—ἐκ λεηλασιῶν καὶ λαφυραγωγίας, ἢ ἐξ ἐράνων διαφόρων πατριωτῶν. Τοιαῦτα ἐθελοντικὰ σώματα ὑπῆρξαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ Γαριβαλδινοί, οἱ ἐθελονταὶ τῶν Βοσγίων καὶ τῶν Ἄλπεων κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, ἐν Ἑλλάδι δὲ ἡ «Λεγεὼν τῶν Φιλελλήνων» καὶ οἱ Γαριβαλδινοὶ κατὰ τῷ 1897, κατὰ δὲ τὸ 1912—1913 τὰ ἐθελοντικὰ σώματα τῶν Ἠπειρωτῶν, τὰ ἐθελοντικὰ σώματα τῶν Κρητῶν, οἱ Γαριβαλδινοὶ καὶ οἱ πρόσκοποι. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπῆρξαν ἐπίσης πολλὰ ἐθελοντικὰ σώματα εἰς ὅλα τὰ μέτωπα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ἐθελοντικὸν ἑλληνικὸν σῶμα ἐν Γαλλίᾳ, ὅπερ ἔδρασε καὶ κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Δαρδανελλίων. —Ρ.

— **ἐθελοντικὸς** ***στρατός***. Οὕτω καλεῖται ὁ στρατὸς ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἐθελοντῶν. Τοιοῦτοι στρατοί, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἦσαν πάντες οἱ στρατοὶ τῶν διαφόρων κρατῶν, σχηματιζόμενοι ἐξ ἀνδρῶν κατατασσομένων ἐθελουσίως, ἀλλὰ ἀμοιβομένων ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν προσφερομένην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ὁ ἐθελοντικὸς στρατὸς κατηργήθη κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα διαδοχικῶς εἰς τὰ διάφορα κράτη, ἐπικρατήσαντος τοῦ συστήματος τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς θητείας, ὅπερ κατὰ πρῶτον ἐφηρμόσθη ἐν Πρωσσίᾳ μετὰ τὴν συνεπείᾳ τῆς μάχης τῆς Ἰένης ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἐθελοντικοῦ μισθοφορικοῦ στρατοῦ της. Παρέμεινεν ὅμως ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὁπότε καὶ ἐκεῖ ἐπεβλήθη ἡ ὑποχρεωτικὴ θητεία, ἥτις ὅμως κατηργήθη μετὰ τὸν πόλεμον, ἐπανελθόντος εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν τοῦ συστήματος τῆς ἐθελουσίας κατατάξεως. —Ρ.

ἐθελότυφλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ προσποιούμενος τὸν τυφλόν, ὁ βλέπων τι καὶ προσποιούμενος ὅτι δὲν βλέπει.

Digitized by Google

ἐθελοτυφλῶ (—*έω*)· προσποιοῦμαι ὅτι δὲν βλέπω, κάμνω πῶς δὲν βλέπω, κλείνω τὰ μάτια μου: «ἐθελοτυφλεῖ πρὸς τὰς παρεκτροπὰς τοῦ υἱοῦ του».

ἐθελούσιος, —α, —ον· ὁ ἄνευ βίας, ἄνευ ἐπιβολῆς, ἑκούσιος, αὐθόρμητος: «ἐθελουσία κατάταις, —ὑπηρεσία» ἡ κατάταξις—, ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἐθελοντοῦ στρατιώτου.— Ἐπίρρ. ***ἐθελουσίως***.

Ἐθελρέδος Α΄ (Ethelred ἢ Aethelred). Βασιλεὺς τῆς Μερκίας (Ἀγγλίας) (βλ. *Αἴθελρεντ Α΄*).

— **Ἐθελρέδος Β΄**. Βασιλεὺς τῶν Ἄγγλων (βλ. *Αἴθελρεντ Β΄*).

Ἔθελσταν (Ethelstan ἢ Athelstan). Ἀγγλοσάξων βασιλεὺς (βλ. *Ἄθελσταν*).

Ἐθελφλέδα (Ethelfleda ἢ Aethelflaed). Δέσποινα τῆς Μερκίας (βλ. *Αἴθελφλεντ*).

Ἔθελφριθ (Ethelfrith ἢ Aethelfrith). Βασιλεὺς τῆς Νορθουμβρίας (Ἀγγλίας) (βλ. *Αἴθελφριθ*).

Ἔθερετζ ἢ ***Ἔθερεντζ*** (Etherege, Etheredge), σερ *Γεώργιος*—. Ἄγγλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1634—1691). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ διῆλθε τὴν νεότητά του εἰς Παρισίους, ὅπου ἔλαβεν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Μολιέρου, τὰ ὁποῖα ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ. Ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν κατ' ἀρχὰς ἐρασιτεχνικῶς καὶ ἔγραψε τὴν κωμῳδίαν «Ἡ κωμικὴ ἐκδίκησις» (1664), τῆς ὁποίας ἡ ἐπιτυχία τὸν ὤθησε νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἄλλων θεατρικῶν ἔργων. Ἔγραψε κατόπιν τὴν κωμῳδίαν «Θὰ ἤθελε, ἂν μποροῦσε», ἡ ὁποία ἐπαίχθη μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Τὸ καλύτερον ἔργον του θεωρεῖται «Ὁ ἄνθρωπος τῆς μόδας» (1676). Ὁ Ἔθερετζ ἦτο εἷς τῶν ἀξιολογωτέρων κοσμικῶν τύπων τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀπέβη ταχέως ὁ εὐνοούμενος τῆς δουκίσσης τῆς Ὑόρκης, συζύγου τοῦ Ἰακώβου τοῦ Β΄, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν διπλωματίαν καὶ τὸν ἀπέστειλε τῷ 1685 ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς Ἀγγλίας ἐν Ρατισβόννῃ· τῷ 1688 ἐγκατέλειψε τὴν πόλιν ταύτην καὶ διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του εἰς τοὺς Παρισίους. Ὁ Ἔθερετζ θεωρεῖται ὡς ὁ ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας ἀγγλικῆς κωμῳδίας καὶ ὁ εἰσηγητὴς εἰς τὸ θέτρον τῶν ὑποθέσεων κοινωνικοῦ περιεχομένου τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Βαθὺς γνώστης τῆς κοσμικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς του, περιέγραψε ταύτην καὶ τοὺς τύπους της διὰ τῶν ζωηροτέρων χρωμάτων. Μ. Δ. Β.

Ἐθεριδγέα (Etheridgea) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 331. Ἀνεκαλύφθη τὴν 1 Ἀπριλίου 1892 ὑπὸ τοῦ A. Charlois ἐν Νικαίᾳ. Σ. Π.

Ἔθεριτζ (Etheridge), ***Τζὼν-Οὐέσλεϋ***. Ἄγγλος θεολόγος (1804—1866). Καίτοι ἔλαβε τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν παρὰ τοῦ πατρός του, οὐδέποτε φοιτήσας εἰς ἀνωτέραν σχολὴν ἢ πανεπιστήμιον, ἦτο κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς, τῆς λατινικῆς, τῆς ἑβραϊκῆς, τῆς συριακῆς, τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς. Τὰ κυριώτερά του ἔργα εἶναι: «History, Liturgies and Literature of the Syrian Churches (1847)», «Jerusalem and Tiberias» (1856). Δ. Δ.

Ἐθιὰ [*Γεωγρ.*]. — 1) Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (κάτ. 417, ἀπογρ. 1928) τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου, νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκει καὶ τὸ χωρίον *Ροτάσι* (κάτ. 156). Παρὰ τὴν Ἐθιὰν σῴζεται βενετικὸς πύργος, εἰς τὸν ὁποῖον τῷ 1828 κατέφυγον 3.000 Τοῦρκοι, οἵτινες πολιορκηθέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παρεδόθησαν. Μεταφερόμενοι εἰς Μ. Ἀσίαν διὰ πλοίων ἐκ Κάσου ἠλευθερώθησαν ὑπὸ πολεμικοῦ ἀγγλικοῦ καὶ ὡδηγήθησαν εἰς Ἡράκλειον. Παρὰ τὸ Ροτάσι τοποθετοῦσί τινες τὸ ἀρχαῖον Ρύτιον.— 2) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀρμένων Σητείας, νομοῦ Λασιθίου Κρήτης (κάτ. 44—1928), φερόμενος νῦν ἐν τῇ ἀπογραφῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἰτέα*. Ε. Γ.

ἐθίζω, ἀόρ. *εἴθισα*, παθ. μετχ. *εἰθισμένος*· κάμνω τινὰ νὰ συνηθίσῃ, ἀσκῶ: «ἐθίζω τινὰ εἰς τὸ ψῦχος, —εἰς τὸν καύσωνα κττ.».

ἔθιμον (τό)· ἡ ἐκ παραδόσεως συνήθεια, πᾶν ὅ,τι τις πράττει ἀκολουθῶν τὴν οἰκογενειακὴν ἢ τοπικὴν παράδοσιν, κοιν. *συνήθεια*: «τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου,— τῆς βαπτίσεως κττ.», «μανιάτικα—, νησιωτικὰ ἔθιμα».

—[*Κοινων.*] Καλεῖται *ἔθιμον* πᾶσα πρᾶξις ὁμαδικοῦ καὶ ἠθικῶς ἀναγκαστικοῦ χαρακτῆρος, τελουμένη πρὸς ἐκπλήρωσιν κοινωνικῶν ἢ θρησκευτικῶν καθηκόντων, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται κοινῶς ἀπαραίτητα διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ συνόλου καὶ τὰ ὁποῖα ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς τοιαῦτα σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ διετηρήθησαν ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς ὁμάδος διὰ τῆς παραδόσεως ὡς μεταδοτρίας τῆς πείρας τοῦ παρελθόντος. Τὰ ἔθιμα διαφέρουν τῶν *ἀτομικῶν συνηθειῶν* τῶν μελῶν μιᾶς ὁμάδος, καθόσον αὗται μὲν ἀφορῶσιν εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν ἀτόμων ὡς ἀτόμων, στερούμενα, καθολικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ὁμαδικοῦ χαρακτῆρος καὶ παραλλάσσουσαι ἑπομένως καὶ ποικίλλουσαι παρὰ τῷ αὐτῷ λαῷ, ἐνῷ ἐκεῖνα ἀφορῶσιν εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν ἀτόμων ὡς μελῶν ὁμάδος προβαλλούσης ὑποχρεώσεις καὶ κυρώσεις καὶ ἔχουσιν ὁμαδικὸν χαρακτῆρα, παραμένοντα τὰ αὐτὰ παρά τινι λαῷ καὶ δίδοντα τὸν τόνον εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ. Ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ ἡ διακρίνουσα τὰ ἔθιμα τῶν *διατάξεων τοῦ δικαίου*, αἱ ὁποῖαι καὶ αὗται ἔχουσι καθολικὸν χαρακτῆρα, εἶναι ἡ παρ' αὐτοῖς ἔλλειψις φυσικοῦ καταναγκασμοῦ. Ἡ τήρησις τῶν ἐθίμων ἐπιβάλλεται ἁπλῶς δι' ἠθικοῦ καταναγκασμοῦ, ἄνευ νομικῶν κυρώσεων, ἡ δὲ παράβασις αὐτῶν ἐπισύρει κατὰ τοῦ παραβάτου τὴν ὁμαδικὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς κοινωνίας, ἐκθέτουσα τοῦτον εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ κοινωνικοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς συνεπήγετο ὀδυνηρότατα ἀποτελέσματα, ἰσοδυναμῶν πρὸς φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν θάνατον. Καθολικὸν ἐπίσης χαρακτῆρα ἔχουσι καὶ αἱ πράξεις αἱ ὑπὸ τοῦ *συρμοῦ* ἐπιβαλλόμεναι, χωρὶς νὰ εἶναι ἔθιμα, διότι στεροῦνται σταθερότητος καὶ διαρκείας, δὲν ἐμπνέονται καὶ δὲν δικαιολογοῦνται ὑπὸ τῆς παραδόσεως· μεταβάλλονται δὲ διαρκῶς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιδράσεως, ἀλλὰ τοὐναντίον μεθ' ἁμίλλης διὰ τὴν ταχυτέραν παραδοχὴν τοῦ νέου. Ἐνῷ τὰ ἔθιμα, ἀντλοῦντα τὴν δικαιολογίαν αὐτῶν ἐκ τοῦ δεδοκιμασμένου παρελθόντος, τὴν πεῖραν τοῦ ὁποίου διασῴζει ἡ παράδοσις, εἶναι βαθύτατα ἐρριζωμένα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ὁμάδων, παρ' ὅλον ὅτι πολλάκις ἡ κοινωνικὴ μορφή, ἡ ὁποία κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν ἐμφάνισίν των καὶ τὰ ἐδικαιολόγησε, παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτί.

Οὕτω τὰ ἔθιμα συνήθως ἀποτελοῦν ἐπιβιώσεις παλαιοτάτων κοινωνικῶν μορφῶν καὶ καταστάσεων πρὸ πολλοῦ ἐκλειψασῶν, ἐξακολουθοῦν δὲ τηρούμενα στοργικῶς ὑπὸ τῶν ὁμάδων, αἱ ὁποῖαι διακρίνονται πάντοτε διὰ τὸν συντηρητικόν των χαρακτῆρα καὶ διὰ τὴν ἰδιότητα τοῦ μεταβιβάζειν τὰς αἰτίας τῶν καταστάσεων ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν λόγων εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις. Ποικίλα καὶ πολυσχιδῆ τὰ ἔθιμα δύνανται, ἁδρομερῶς ἐξεταζόμενα, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντα δύο κατηγορίας, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν πράξεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων προβάλλεται ἡ ἀπαίτησις: τὴν κατηγορίαν τῶν *κοινωνικῶν ἐθίμων* καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν *θρησκευτικῶν*. Τὰ κοινωνικὰ ἔθιμα διέπουν τὰς μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνικῶν τάξεων σχέσεις (χαιρετισμός, φιλοξενία, δίκαιον, δῶρα, πρεσβεῖαι, συνθῆκαι, συμβόλαια, ἐπαγγέλματα, βίοι), τὰ δὲ θρησκευτικὰ ἔθιμα ἀποτελοῦν μέρος σημαντικὸν τοῦ καθόλου θρησκευτικοῦ βίου ἑνὸς λαοῦ (ὧραι τοῦ ἔτους, γέννησις, βάπτισις, γάμος, θάνατος, ἁγιολατρεία, θεολατρεία, νεκρολατρεία κλπ.). Ἀποτελοῦσι δὲ τὰ ἔθιμα καθόλου τὸν συνεκτικὸν δεσμὸν τῆς ὁμάδος, συντελοῦντα εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ φυλετικοῦ, πολιτιστικοῦ, ἠθικοῦ, θρησκευτικοῦ κλπ. χαρακτῆρος αὐτῆς. Ὁρμώμενα ἐκ τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος, τοῦ γνωστοῦ, διάκεινται δυσμενῶς πρὸς πᾶσαν νέαν καὶ ἑπομένως ἄγνωστον κοινωνικὴν μορφήν, μεταβάλλονται πολλάκις εἰς ἰσχυρότατα καὶ δυσυπέρβλητα ἐμπόδια τῆς ἐξελίξεως καὶ δίδουσι βάσιν καπηλεύσεως εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας, ἐκ λόγων συμφέροντος, τὴν ἀδιατάρακτον διατήρησιν τῶν κειμένων. Ἡ πάλη ἐναντίον τῶν ἐθίμων, ἡ αἰτία τῶν ὁποίων ἔχει ἐξαφανισθῆ, πληροῖ ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. —Φ.

—[*Νομ.*] Καλεῖται *ἔθιμον* ὁ μὴ ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ γραπτοῦ νόμου τιθέμενος, ἀλλ' ἀγράφως διὰ μακρᾶς καὶ ὁμοιομόρφου ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἐφαρμογῆς παραγόμενος κανὼν δικαίου. Δὲν δημιουργεῖται τυχαίως διὰ τῆς ἁπλῆς ἐπαναλήψεως ἀνυψούμενον εἰς κανόνα δικαίου, οὔτε εἶναι, ὅπως ἡ ἱστορικὴ σχολὴ ἐδογμάτιζεν, ἡ ἐκδήλωσις τῆς περὶ δικαίου γενικῆς πεποιθήσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὅπως καὶ ὁ γραπτὸς νόμος οὕτω καὶ τὸ ἔθιμον εἶναι δήλωσις βουλήσεως τῆς κοινωνίας, γινομένη οὐχὶ ρητῶς, ὅπως ὁ νόμος, ἀλλὰ σιωπηρῶς διὰ τῆς μακρᾶς καὶ ὁμοιομόρφου ἀσκήσεως. Μεταξὺ τῶν πλειόνων ἀτομικῶν βουλήσεων, αἵτινες ἔν τινι κοινωνίᾳ δρῶσι πρὸς ρύθμισιν σχέσεως ἐκ τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως προερχομένης, ἐν τέλει μία διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ἀποβαίνει ἡ ἐπικρατοῦσα, αὐτὴ δὲ θεωρεῖται ὡς ἡ βούλησις τῆς ὁλότητος τῶν ἐν κοινωνικῷ δεσμῷ βιούντων ἀτόμων. Ἡ κοινωνικὴ βούλησις εἶναι ἡ διὰ τῆς ἀσκήσεως δημιουργοῦσα τὸ ἔθιμον καὶ ἐξαίρουσα αὐτὸ εἰς κανόνα δικαίου. Τοῦ ἐθίμου ὡς κανόνος δικαίου διακριτέα ἡ *συνήθεια* (ἤθη συναλλαγῶν), ἥτις ἐπικουρικῶς ρυθμίζει τὰς σχέσεις τῶν συναλλασσομένων, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν διευκόλυνσιν τῶν συναλλαγῶν. Ἡ συνήθεια δὲν εἶναι, ὡς τὸ ἔθιμον, κανὼν δικαίου, ἀλλὰ χρησιμεύει κατὰ τὴν κατάρτισιν τῶν ἐμπορικῶν ἰδίᾳ συμβάσεων διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων.

Τὸ ἔθιμον δημιουργεῖται διὰ τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Πρὸς δημιουργίαν ὄντως ἀγράφου πηγῆς δικαίου, ἡ ἐφαρμογὴ αὐτὴ δέον νὰ εἶναι ἀφ' ἑνὸς μακρά, συνεχὴς καὶ ὁμοιόμορφος: πόσαι ἀκριβῶς δέον νὰ εἶναι αἱ περιπτώσεις ἐφαρμογῆς καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον δέον αὗται νὰ ἐπαναλαμβάνωνται δὲν προσδιορίζεται, ἀλλ' ἀφίεται ἐν ἑκάστῃ συγκεκριμένῃ περιπτώσει νὰ κριθῇ. Ἡ μακρὰ καὶ ὁμοιόμορφος ἀφ' ἑτέρου ἐφαρμογὴ δέον νὰ γίνηται μὲ τὴν opinio necessitatis, τὴν πεποίθησιν τουτέστι τοῦ ἐφαρμόζοντος ὅτι οὕτω πράττων ἐφαρμόζει κανόνα δικαίου μὲ πλήρη τὰ στοιχεῖά του τοῦ αὐταρχικοῦ καὶ ἀπαραβάτου, οὐχὶ δὲ κανόνα ἐξ ἁπλῆς ἐθιμοτυπίας, συνηθείας ἢ σκοπιμότητος προερχόμενον. Ἡ μακρὰ καὶ ὁμοιόμορφος μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς ἀσκήσεως κανόνος δικαίου γινομένη ἐφαρμογὴ ἀποτελεῖ τὸ ἀποκλειστικὸν τῆς γενέσεως τοῦ ἐθίμου προαπαιτούμενον. Δὲν ἔχει σημασίαν ἐὰν ἡ πεποίθησις τῶν ἀσκούντων στηρίζεται ἐπὶ πλάνης, μάλιστα οἱ ἀρχικῶς ἐφαρμόσαντες τὸν κανόνα ἔπραξαν τοῦτο ἐκ πλάνης, νομίσαντες ὅτι τὸ ἐφαρμοζόμενον πράγματι ἀπετέλει κανόνα δικαίου. Τὴν πλάνην οὕτω προϋποθέτει κατ' ἀρχὴν ἡ μὲ τὴν πεποίθησιν ἐφαρμογῆς κανόνος δικαίου ἄσκησις αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἐξ ἄλλου στοιχεῖον τοῦ ἐθίμου ἀπαραίτητον ἡ πρὸς τὰ χρηστὰ ἤθη συμφωνία τοῦ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς δημιουργουμένου κανόνος, τοῦ δικαστοῦ ὑποχρεουμένου νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν πράγματι ὑπάρχοντα κανόνα δικαίου ἀνεξαρτήτως τῶν ἰδίων αὐτοῦ περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεων.

Τὸ ἐκ τῆς θελήσεως τῆς κοινωνίας προερχόμενον ἔθιμον εἶναι κατ' ἀρχὴν ἰσοδύναμον πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς πολιτείας τιθέμενον νόμον, ἀμφότερα δέ, νόμος καὶ ἔθιμον, ἀσκοῦνται, καθὸ κανόνες δικαίου, μετ' ἐπιταγῆς. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ ἰσοδυνάμου νόμου καὶ ἐθίμου κατὰ θεωρίαν εἶναι πράγματι ὀρθή. Ἐν τῇ συγχρόνῳ ὅμως ὀργανώσει τῆς πολιτείας τὸ ἔθιμον, παρὰ τὰς θεωρίας τῆς ἱστορικῆς σχολῆς, παραγκωνίζεται καὶ χάρις εἰς τὴν ἔντονον δρᾶσιν τοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου τῆς πολιτείας ὁ γραπτὸς νόμος ἐμφανίζεται ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ μόνη πηγὴ δικαίου. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν τὰ πρῶτα δημοκρατικὰ συντάγματα τῶν ἐπαναστατικῶν χρόνων (1822—1827) ἀποκλείουν τὴν ἐξ ἐθίμου παραγωγὴν δικαίου, ἰδίᾳ ὡς ἐνθυμίζουσαν τὴν συνήθη πηγὴν δικαίου τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος. Ἐξ εἰδικῶν λόγων τὸ ἔθιμον φαίνεται πάλιν ὡς πηγὴ δικαίου ἀπὸ τοῦ Κυβερνήτου, κυρίως ὅμως ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ «περὶ πολιτικοῦ νόμου» διατάγματος τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835. Ἀκολουθοῦν τὰ συντάγματα τοῦ 1844, 1864 (ἀναθεωρηθὲν τῷ 1911) καὶ τὸ ἰσχῦον δημοκρατικὸν τοῦ 1927, ἅτινα πάντα ὁρίζοντα τὸ ἁρμόδιον πρὸς θέσιν κανόνων δικαίου νομοθετικὸν ὄργανον καὶ προσδίδοντα πλήρη δύναμιν εἰς αὐτό, ἐν τῇ πραγματικότητι ἀποκλείουν τὸ ἔθιμον ἀπὸ μέσου πρὸς παραγωγὴν δικαίου. Ὁ δ' ἀστικὸς νόμος τοῦ 1856, ὁρίσας ὅτι νόμος μόνον διὰ νεωτέρου νόμου δύναται νὰ καταργηθῇ, γενικῶς ἀπέκλεισε τὴν δι' ἐθίμου δημιουργίαν δικαίου.

Ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ ἠμφισβητήθη πολὺ ἂν χωρῇ ἡ δι' ἐθίμου τροποποίησις ἢ κατάργησις τοῦ γραπτοῦ δικαίου λόγῳ τῆς ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀσαφείας τῶν πηγῶν. Εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον τὸ εἰσαγωγικὸν τῆς «Ἑξαβίβλου» τοῦ Ἀρμενοπούλου ὡς ἀστικοῦ νόμου διάταγμα τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835 ὥρισεν ἐν ἐδ. 2, ὅτι τῶν διὰ τοῦ ἐδ. 1 αὐτοῦ εἰσαχθεισῶν βυζαντινορρωμαϊκῶν διατάξεων «ὑπερισχύουν ὅπου ἐπεκράτησαν τὰ ἔθιμα, ὅσα πολυχρόνιος καὶ ἀδιάκοπος συνήθεια ἢ δικαστικαὶ ἀποφάσεις καθιέρωσαν». Ὁ ἀστικὸς νόμος ἀπέκλεισε γενικῶς τὴν δι' ἐθίμου παραγωγὴν τοῦ δικαίου. Ἐδιδάχθη, ὅθεν, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ 1856 δυνάμει τοῦ διατάγματος τοῦ 1835 δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ γένεσις ἐθίμου, τροποποιοῦντος ἢ καταργοῦντος νόμον, τοῦ διατάγματος ἐκείνου ἀναγνωρίσαντος μόνον τὰ μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεώς του κρατοῦντα («ὅπου ἐπεκράτησαν») ἔθιμα· μετὰ δὲ τὸ 1856 ζήτημα δὲν ὑπάρχει, ἀπαγορευθείσης τελείως τῆς γενέσεως τοῦ ἐθίμου. Ἀντίθετος τοὐναντίον γνώμη ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ ἀπεριόριστον τῆς τροποποιητικῆς ἢ καταργητικῆς δυνάμεως τοῦ ἐθίμου ἔναντι τοῦ γραπτοῦ νόμου ὑφίσταται καὶ δή, οὐ μόνον μετὰ τὸ 1835, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἀστικὸν νόμον τοῦ 1856 ἀκόμη. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ ἐκ τῆς λέξεως «ἐπεκράτησαν» ἐπιχείρημα, ὅτι πρόκειται περὶ μόνον τῶν μέχρι τοῦ 1835 κρατησάντων ἐθίμων, ἀφοῦ τὸ διάταγμα ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν εἰς χρόνον ἀόριστον, ἐθεωρήθη ἀνεπαρκές, ἐφόσον τὸ ἰσοδύναμον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν γερμανικὸν κείμενον τοῦ αὐτοῦ διατάγματος ὁμιλεῖ εἰς χρόνον ἐνεστῶτα (da wo sie vorkommen=ὅπου ἐπικρατοῦν). Μετὰ δὲ τὸ 1856 ὑπεστηρίχθη, ὅτι ὑφίσταται ἡ τροποποιητικὴ καὶ καταργητικὴ ἔναντι τοῦ νόμου δύναμις τοῦ ἐθίμου, διότι ἡ ἀπαγορεύσασα τὴν γένεσιν αὐτοῦ διάταξις τοῦ ἀστικοῦ νόμου εἶναι ἄνευ τινὸς ἀξίας, τοῦ γραπτοῦ δικαίου μὴ δυναμένου νὰ ἐξασφαλισθῇ κατὰ τῆς *πρωτοτύπου*, διὰ ρήξεως δηλαδὴ τῶν ἐν ἰσχύϊ διατάξεων, γενέσεως τοῦ δικαίου, ἥτις ἐνεργεῖται ὄχι μόνον δι' ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ παραγωγῆς ἐθίμου, τὸ ὁποῖον τότε καταργεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ἀπαγορευτικὴν τοῦ νόμου διάταξιν, δι' ἧς ἀποκλείεται τὸ ἔθιμον ὡς πηγὴ δικαίου. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως τὰ δικαστήρια, ἐχόμενα ἀπὸ τὴν

Digitized by Google

ἀπαγορευτικὴν περὶ ἐθίμων διάταξιν τοῦ νόμου, δυσχερῶς, ἂν μὴ οὐδέποτε, θὰ βεβαιώσουν τὸ παρὰ τὴν διάταξιν γεννηθὲν καὶ αὐτὴν ταύτην διὰ τῆς γενέσεώς του καταργῆσαν ἔθιμον.

Καθόσον ἀφορᾷ τὸ διάταγμα τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835 νεώταται ἔρευναι, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Κ. Τριανταφυλλοπούλου γενομένης ἀνακαλύψεως τῆς αἰτιολογικῆς του ἐκθέσεως, ἀπέδειξεν ὅτι διὰ τοῦ διατάγματος ἐκείνου εἰσήγοντο μόνα τὰ μέχρι τῆς ἐκδόσεώς του ἐπικρατήσαντα κατὰ τόπους ἔθιμα. Αἱ περὶ τοῦ δικαίου τῶν ἐθίμων διατάξεις, ὡς ἀφορῶσαι τὰς πηγὰς τοῦ δικαίου, εἶναι διατάξεις δημοσίου δικαίου. Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ὅθεν τοῦ ἐδ. 2 τοῦ διατάγματος τοῦ 1835 δὲν μᾶς χρησιμεύουν αἱ περὶ ἐθίμων διατάξεις τοῦ βυζαντινορρωμαϊκοῦ δικαίου, διότι δὲν εἰσήχθησαν παρ' ἡμῖν, μόνων τῶν «πολιτικῶν», τουτέστι τῶν ἀστικῶν νόμων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἰσαχθέντων διὰ τοῦ ἐδ. 1. τοῦ αὐτοῦ διατάγματος. Οὔτε ἡ παραλλάσσουσα εἰς τὸ γερμανικὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον διατύπωσις τοῦ διατάγματος μᾶς βοηθεῖ. Μόνη ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις μᾶς παρέχει τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ. Ἰσχύουν οὕτω καθιερωθέντα διὰ μακρᾶς καὶ ἀδιακόπου ἐφαρμογῆς ἢ δικαστικῶν ἀποφάσεων ἔθιμα· δὲν ἀπῃτήθη δηλαδὴ καὶ δικαστικὴ ἀπόφασις ὡς στοιχεῖον τοῦ ἐθίμου, τὸ ὁποῖον οὕτω ἀναγνωρίζεται καὶ πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου βεβαιώσεως αὐτοῦ. Μόνα τὰ μέχρι τοῦ 1835 καθιερωμένα ἔθιμα ἰσχύουν κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου, διότι δὲν δικαιολογεῖται ἄλλως ἡ ἔκδοσις τοῦ διατάγματος, ἐφ' ὅσον τὰ ἔθιμα ἦσαν ἤδη ἀπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἐν ἰσχύϊ, παρεσκευάζετο δὲ καὶ ὁ ἀστικὸς κώδιξ, ὁ ὁποῖος ὁριστικῶς θὰ τὰ κατήργει. Τὸ ἐν γένει πνεῦμα τῆς ἐχθρότητος πρὸς τὸ ἔθιμον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος πολλαχῶς δικαιολογεῖται. Οἱ πλήρεις ἐθίμων πρόσφατοι τῆς τουρκοκρατίας χρόνοι, ὁ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν κρατῶν ρασιοναλισμὸς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀποκλείων τὰ ἔθιμα, πρωτίστως ὅμως τὸ ἀναμφισβήτητον συμφέρον τῆς ἀπολυταρχίας νὰ συγκεντρώσῃ τὴν θέσιν κανόνων δικαίου εἰς ἕνα μόνον νομοθέτην, τὴν πολιτείαν, ἀποκλειομένης οὕτω τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπ' εὐθείας δημιουργίας δικαίου ἐξ ἐθίμων, ἀποτελοῦν ἰσχυροὺς λόγους δικαιολογοῦντας τὴν πρὸς τὸ ἄγραφον δίκαιον ἀποστροφήν. Ἂν δὲ διετηροῦντο τὰ μέχρι τοῦ 1835 ἔθιμα, τοῦτο ἔγινε μόνον χάρις εἰς τὸν ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας Γεώργιον Μάουρερ, θερμὸν ὀπαδὸν τῆς ἐξαιρούσης τὸ ἔθιμον εἰς μοναδικὸν κανόνα δικαίου ἱστορικῆς σχολῆς τοῦ Σαβινύ. Τὰ ἀναμφισβητήτου ἰσχύος ταῦτα ἔθιμα, εἰσαχθέντα ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος κυρίως ἐκ τῆς Δύσεως καὶ διατηρούμενα κατὰ τὸ 1835, ἀφεώρων τὸ ἄτυπον πάσης συμφωνίας, τὸ δυνατὸν τῆς ἀμέσου ἀντιπροσωπείας, τὸ ἀναιτιῶδες τῶν συμβάσεων, τὴν ἀπώλειαν τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος τῆς εἰς γάμον ἐρχομένης γυναικὸς καὶ ἄλλα ἐκλιπόντα πλέον σήμερον.

Τὸ ἔθιμον ἀποτελεῖ πηγὴν παντὸς κλάδου τοῦ δικαίου. Εἰς τὸ Ἐμπορικὸν δίκαιον, ὅπως καὶ εἰς τὸ Ἀστικόν, περιορίζεται ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου τῆς πολιτείας, τὸ ὁποῖον τάσιν ἔχει νὰ τὸ ἀποκλείσῃ ὁριστικῶς. Ἰδιαιτέραν ἀξίαν κέκτηται τὸ ἔθιμον ὡς πηγὴ δικαίου εἰς τὸ Διεθνὲς ἰδιωτικὸν καὶ εἰς τὸ Διεθνὲς δημόσιον δίκαιον. Ἐν τῷ Ποινικῷ δικαίῳ κρατεῖ ἡ ἀρχή, ὅτι οὐδεμία ποινὴ ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου ὁρίζοντος αὐτὴν (mulla poena sine lege), κυρωθεῖσα ὑπό τε τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 8) καὶ τοῦ Ποινικοῦ νόμου (ἄρθρ. 705). Ἀποκλείεται ὅθεν ἐκεῖ τὸ ἔθιμον. Οὐχ ἧττον ἀμφισβητεῖται ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ καταργηθῇ δι' ἐθίμου ποινικὸς νόμος ἐπιβάλλων ποινὴν καθ' ὡρισμένης πράξεως.

Ἡ γνῶσις τῶν κανόνων τοῦ δικαίου ἀπαιτεῖται καὶ προϋποτίθεται ὑπάρχουσα παρὰ τῷ δικαστῇ: jura novit curia. Τὸ ἔθιμον εἶναι καὶ αὐτὸ ἄγραφος κανὼν δικαίου, ὡς τοιοῦτος δὲ προϋποτίθεται γνωστὸς τῷ δικαστῇ καὶ πᾶσα περὶ αὐτοῦ ἀπόδειξις περιττεύει. Ἡ Πολιτικὴ ἡμῶν δικονομία, ἐν ἄρθρῳ 245 αὐτῆς, ὥρισεν ἐν τούτοις ὅτι τὸ ἔθιμον δύναται νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ἀποδείξεως. Περιμάχητον ἐντεῦθεν ἐδημιουργήθη ζήτημα ἂν ἡ Πολιτικὴ δικονομία ἐξομοιοῖ τὸ ἔθιμον πρὸς πραγματικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἀποδείξεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Οἱ παλαιότεροι ἑρμηνευταὶ ὑπεστήριξαν τὴν γνώμην ὅτι ὄντως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόδειξιν, ὁ νόμος ἐξομοιοῖ τὸ ἔθιμον πρὸς πραγματικὸν γεγονός. Ἐναντίον τῆς θεωρίας ταύτης ἀντεπεξῆλθεν ἰδίως ὁ Κ. Βασιλείου, διδάξας ὅτι ὁ δικαστὴς ὑποχρεοῦται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ γνωστὸν εἰς αὐτὸν ἔθιμον (jura novit curia), ἂν δὲ τὸ ἀγνοῇ δὲν ὑποχρεοῦται, ἀλλὰ δικαιοῦται νὰ διατάξῃ ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ. Ἡ νομολογία τῶν δικαστηρίων φαίνεται ἀσπαζομένη μᾶλλον τὴν πρώτην γνώμην. Ὀρθότερον ὅμως ὅτι τὸ ἔθιμον εἶναι πράγματι κανὼν δικαίου, πρὸς γένεσιν ὅμως αὐτοῦ ἀπαιτεῖται ἡ συνδρομὴ ὡρισμένων γεγονότων (ἄσκησις μακρὰ καὶ ὁμοιόμορφος καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι πρόκειται περὶ κανόνος δικαίου γινομένη), τὰ ὁποῖα ὡς πραγματικὰ γεγονότα ἔχουν ἀνάγκην ἀποδείξεως ἐὰν τυχὸν ἤθελον κατὰ τὴν δίκην ἀμφισβητηθῇ.

Συνεπῶς πρὸς τὴν γνώμην ταύτην τὸ ἔθιμον ὡς νομικὸν ἐπιχείρημα προτείνεται κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης καὶ τὸ πρῶτον ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου, μόνον ὅμως ἐὰν τὰ συνιστῶντα τὸ ἔθιμον πραγματικὰ γεγονότα προὐτάθησαν κατὰ τὴν πρώτην στάσιν, κατὰ τὴν πρώτην τουτέστιν ἐπ' ἀκροατηρίου συνεδρίαν τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου. Παραδείγματα ἐφαρμογῆς δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προσαγάγῃ ὁ ἐπικαλούμενος τὸ ἔθιμον κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, διότι καὶ αὐτὰ γνωρίζει ὁ δικαστὴς ὡς στοιχεῖα τοῦ ἐθίμου, μόνον δ' ἂν οὗτος ἀγνοῇ ἀρκεῖ τότε νὰ κατατεθοῦν ταῦτα ὑπὸ μαρτύρων, ἵνα ἐξ αὐτῶν συναγάγῃ ὁ δικαστὴς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐπικληθέντος ἐθίμου. Ἐν τῇ ἀποδείξει ἐπιτρέπονται ὅλα τὰ ἀποδεικτικὰ μέσα καὶ δικαστικαὶ ἀποφάσεις ἀποδεικνύουσαι τὸ ἔθιμον, αἵτινες ὡς ἐπὶ διαφορᾶς μεταξὺ ἄλλων ἐκδοθεῖσαι, δὲν ἀποτελοῦν δεδικασμένον, ἀλλὰ μέσον ἀποδείξεως. Ἀντικείμενον ἀποδείξεως ἀποτελεῖ μόνον τὸ ζήτημα ἂν ὁ κανὼν ἐφηρμόσθη ἐπὶ μακρὸν καὶ ὁμοιομόρφως, τοῦ δικαστοῦ δ' ἔργον εἶναι νὰ συναγάγῃ τὸ συμπέρασμα ἂν ἡ ἄσκησις ἐγένετο μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς ἀσκήσεως ἐξαναγκαστοῦ κανόνος δικαίου ἐκ μέρους τῶν ἐφαρμοσάντων.

Ἀναίρεσις κατὰ ἀποφάσεως ψευδῶς ἢ ἐσφαλμένως ἑρμηνευσάσης τὸ ἔθιμον χωρεῖ μόνον προκειμένου περὶ τῆς νομικῆς ὀρθότητος ἀποφάσεώς τινος, ἑπομένως ἡ κρίσις τοῦ δικαστοῦ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐθιμικοῦ τινος κανόνος δὲν ὑπόκειται εἰς ἀναίρεσιν ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου, εἰς ἣν τοὐναντίον ὑπόκειται ἀπόφασις παραβιάσασα τὸ κατὰ τὴν δίκην ἀποδειχθὲν ἢ αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ προταθὲν ἔθιμον, διότι εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν πρόκειται περὶ παραβιάσεως ἀναμφισβητήτου κανόνος δικαίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Παπαρρηγοπούλου*, Γενικαὶ Ἀρχαὶ (1889), I § 42-52.— *Καλλιγᾶ*, Γεν. Ἀρχαὶ § 51—70.— *Οἰκονομίδου*, Γεν. Ἀρχαὶ § 6.— *Κρασσᾶ*, Γενικαὶ Διδασκαλίαι (1904) § 9 ἑπ.— *Μομφερράτου*, Γεν. Ἀρχαὶ (1914) § 22—31.— *Regelsberger-Μαριδάκη-Πράτσικα*, Γεν. Διδασκαλία (1915) § 19 ἑπ.— *Παπούλια*, Γεν. Ἀρχαὶ τοῦ Ἀστ. Δικ. (1921) § 17, 21.— *Ἰ. Ζέπου*, Βασιλικὰ 2—1—41 κ. ἑξ. καὶ σημειώσεις αὐτόθι.— *Dernburg-Δυοβουνιώτου* (1899) § 26 ἑπ.— *Windscheid-Ἀργυροῦ*, Ρωμ. Δίκ. (1901) τόμ. Ι', 15 ἑπ.— *Τριανταφυλλοπούλου*, Ἐλευθέρα ἑρμηνεία τοῦ Δικαίου (1916).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Τὸ ἑλλην. ἰδιωτ. δίκαιον κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα (1924), ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Γ' τόμ. τοῦ «Πανελληνίου Λευκώματος Ἐθν. Ἑκατονταετηρίδος».— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ Διατ. τῆς 23 Φεβρ. 1835 (ἐν «Δικαιοσύνῃ», τόμ. Ε', 1927. σελ. 416 ἑπ. καὶ ἐν «Ἐπισήμοις Πρακτικοῖς τοῦ α' Συνεδρ. τῶν Δικηγ. Συλλόγων» (1928), σελ. 286 ἑπ.).— *Ἀναστασιάδου*, Ἐμπορ. Δίκαιον (1924), I § 12—13.— *Πετιμεζᾶ*, Ἐμπορ. Δίκ. (1925) § 17 ἑπ.— *Σεφεριάδου*, Διεθνὲς Δίκαιον (1925) § 8.—*Στρέϊτ*, Ἰδιωτ. Διεθνὲς Δίκαιον (1906) § 14 ἑπ.—*Οἰκονομίδου-Λιβαδᾶ*, Πολιτ. Δικονομία τόμ. 2 § 167.— *Βασιλείου*, Τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναιρέσεως (1903), § 25 ἑπ.— *Δρακοπούλου*, Τὸ δίκαιον τῶν ἐθίμων (1928). Ἐκ τῆς πλουσίας πλὴν μὴ ἀμέσως χρησίμου διὰ τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον ἀλλοδαπῆς φιλολογίας βλ. *Fr. Gény*, Méthode d'interprétations et sources en droit privé positif (1919). Συλλογὴ τοπικῶν ἑλλην. ἐθίμων ὑπάρχει ἐν τῷ κλασσικῷ ἔργῳ τοῦ *Maurer*, Das griechische Volk, ἐπίσης *Χρυσανθοπούλου*, Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν (1853).

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐθιμοταξία (ἡ)· βλ. *ἐθιμοτυπία*.

ἐθιμοτυπία (ἡ) ἢ ***ἐθιμοταξία***· ἡ προσήκουσα τάξις, οἱ τύποι τῶν μεταξὺ ἰδιωτῶν φιλοφρονήσεων· || αἱ διάφοροι κατὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰς περιστάσεις διατυπώσεις τῶν ἐπιστολῶν, ἀναφορῶν, παρουσιάσεων· || ὁ ὑπὸ τῶν ἐθίμων, τῆς συνηθείας καθιερωμένος τρόπος τῆς κοσμίας καὶ εὐπρεποῦς συμπεριφορᾶς κατὰ τὰς ἐπισημοτέρας ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς: «ἡ ἐθιμοταξία τῶν ἐπισκέψεων,—τοῦ γάμου,—τῶν ἐπισήμων δεξιώσεων, γευμάτων» κ. τ. τ.· ἄλλως *τυπολογία, αὐλοτυπική*.

— *[Κοινων.]* Τὸ σύνολον τῶν κανόνων, ἀγράφων πλὴν ὄχι δι' αὐτὸ καὶ ὀλιγώτερον ἐπιτακτικῶν, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὰ κοινωνικὰ ἔθιμα, τὰς ἐν γένει κοινωνικὰς συνηθείας καὶ τὴν καλουμένην καλὴν συμπεριφοράν. Ἡ κοινωνικὴ ἐθιμοτυπία οὕτω περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τὰ κοινωνικῶς κρατοῦντα ὅσον ἀφορᾷ τὴν βάπτισιν, τὸν γάμον καὶ τὴν κηδείαν, τὸν χαιρετισμὸν καὶ τὰς ἐπισκέψεις καὶ τὰς προσαγορεύσεις, τὸν θεσμὸν τῶν ἐπισκεπτηρίων, τὰ προσκλητήρια καὶ τὰς ἐπιστολάς, τὴν προβάδισιν καὶ τὴν πρωτοκλισίαν, τὰς τεϊοποσίας καὶ λοιπὰς δεξιώσεις, προεσπερίδας, ἑσπερίδας καὶ χορούς, τὴν ὅλην φιλοξενίαν, τὰς συγχαρητηρίους καὶ συλλυπητηρίους ἐκδηλώσεις, τὴν συμπεριφορὰν ἐν οἴκῳ καὶ ἐν δήμῳ καὶ οὕτως εἰς τὰ δημόσια κέντρα, εἰς τὰς ὁδούς, εἰς τὰ ὀχήματα ἢ εἰς τ' αὐτοκίνητα, εἰς τὰ λεωφορεῖα καὶ τοὺς σιδηροδρόμους καὶ εἰς τὰ ἀτμόπλοια, εἰς τὰ θέατρα, εἰς τὰς λουτροπόλεις, εἰς τὰς ἱππευτικὰς ἢ ἄλλας ἐκδρομάς, εἰς τὰ κυνηγέσια. Ἡ κοινωνικὴ ἐθιμοτυπία εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπότοκος τῆς παλαιᾶς αὐλικῆς τοιαύτης, ἥτις πάλιν εἶχεν ὡς πρῶτον πυρῆνα αὐτὰς ταύτας τὰς λαϊκὰς συνηθείας καὶ τὰ ἔθιμα. Οὖσα περιπλοκωτέρα, λεπτολογωτέρα καὶ αὐστηροτέρα ὅσῳ ἀριστοκρατικώτερον εἶναι τὸ καθεστὼς ὑπὸ τὸ ὁποῖον διατελεῖ κοινωνία τις, ἀποβαίνει τοὐναντίον κάπως ἁπλουστέρα, χαλαρωτέρα καὶ ἀτονωτέρα εἰς τὰς δημοκρατικὰς πολιτείας. Τὸ βαρύτερον τῶν πληγμάτων ἐπήνεγκεν ἐν τούτοις κατ' αὐτῆς ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πεπολιτισμένας κοινωνίας. Ἡ κοινωνικὴ ἐθιμοτυπία δὲν εἶναι πανταχοῦ ἡ αὐτή, παρουσιάζουσα ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ ποικίλας καὶ σχεδὸν ἀντιθέτους διαφοράς, ἀλλ' οὔτε ἡ αὐτὴ παραμένει πάντοτε εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χώραν. Ὁ ξένος ὀφείλει νὰ προσαρμόζηται πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἐθιμοτυπίαν τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκεται, ἐκτὸς ἐὰν κανὼν ταύτης ἀντιστρατεύεται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῆς θρησκείας του. Μολαταῦτα εἶναι συγγνωστὸς ἐὰν ἐξ ἀγνοίας τῶν τοπικῶν ἐθίμων καὶ συνηθειῶν γίνεται παραβάτης αὐτῶν. Ὁπωσδήποτε, προκειμένου περὶ τῶν νεωτέρων πεπολιτισμένων κοινωνιῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν κοσμοπολιτικῶν μερίδων αὐτῶν, ἀπεκρυσταλλώθη, τοὐλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τοὺς συνηθεστέρους κανόνας, κάποια γενικωτέρα κοινὴ ἐθιμοτυπία, ἡ ὕπαρξις τῆς ὁποίας περίπου ἐξομοιώνει πάντα ξένον μὲ τοὺς ἐντοπίους. Ἡ τοιαύτη κοινὴ ἐθιμοτυπία ἐπικρατεῖ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, τοὐλάχιστον εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς κυριωτέρας πόλεις, διαδιδομένη ὁλονὲν εὐρύτερον καθ' ὅλην τὴν λοιπὴν ἐπαρχιακὴν ἔκτασιν καὶ εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς τάξεις, τηρουμένων μολαταῦτα αὐστηρότατα παραλλαγῶν ἢ θεμελιωδῶν διαφορῶν, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἡ ἀνομοιότης τοῦ θρησκεύματος ἢ βαθέως ἐρριζωμένον τοπικὸν ἔθιμον. Οὕτω, λόγου χάριν, εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπως εἰς ὅλον τὸν κοσμοπολιτικὸν κόσμον, ὁ ξένος, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι πρέσβυς, ἐπισκέπτεται πρῶτος τοὺς ἐντοπίους. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχιακὰς κοινωνίας, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς περισσότερον προηγμένας, ὁ ξένος ὅστις θὰ ἐπεσκέπτετο πρῶτος αὐτὸς ἐντόπιον θὰ ἐθεωρεῖτο τοὐλάχιστον ὡς προπετής· πρέπει ν' ἀναμείνῃ νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν πρῶτοι οἱ ἐντόπιοι. Ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβὴς τήρησις τῶν κανόνων τῆς κοινωνικῆς ἐθιμοτυπίας, ὅσῳ ἴσως καὶ τὸ ποιὸν αὐτῶν, ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς δεικνύουσα τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ, ἀποβαίνει δὲ ἴσως μέτρον αὐτῆς ταύτης τῆς ἐσωτερικῆς εὐγενείας τοῦ ἀνθρώπου, ἐφόσον γινώσκομεν πόσον ἡ ἄσκησις τῶν ἐξωτερικῶν τύπων ἐπιδρᾷ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπὶ τοῦ ἤθους. Παρά τισιν ἀπαντᾷ σπανίως κάποια εἰρωνικὴ στάσις ἀπέναντι τῶν κανόνων τῆς ἐθιμοτυπίας, ἰδίᾳ τινῶν ἐκ τῶν λεπτολογωτέρων τύπων τῶν ἀποτελούντων αὐτήν, οἵτινες κρίνονται ὑπερβολικοὶ καί, ἐκ πρώτης ὄψεως, τοὐλάχιστον παράδοξοι, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κανεὶς παράλογοι. Ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς κάποια μᾶλλον ἐπισταμένη ἐξέτασις εὑρίσκει καὶ τοὺς μᾶλλον ἀλλοκότους ἐξ αὐτῶν σχεδὸν πλήρως δικαιολογημένους, ἀφ' ἑτέρου δέ, καὶ ἂν ἀκόμη παραδεχθῇ τις τὴν ὕπαρξιν ἐνίοτε κάποιας λεπτολόγου ὑπερβολῆς, ἡ κοινωνικὴ ἐθιμοτυπία ὅμως ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς, ρυθμίζουσα τὰς πλείστας τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, ἀποσοβεῖ μυρίας προστριβὰς καὶ καθιστᾷ ὁμαλωτέρας τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐθιμοτυπία ἐπιβάλλει πλείστας ὅσας ὑποχρεώσεις καὶ ἰσαρίθμους περιορισμούς. Ἀλλ' ὅμως ἡ τήρησις τούτων ἀποτελεῖ μίαν τῶν περιφανεστέρων νικῶν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του. Ἄλλως τε ἰσάριθμα πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ καθήκοντα εἶναι καὶ τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἡ κοινωνικὴ ἐθιμοτυπία ἐξασφαλίζει εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν. Ἡ τήρησις τῶν κανόνων τῆς ἐθιμοτυπίας δύναται ν' ἀποβῇ θώραξ τοῦ καλῶς νοουμένου ἐγωϊσμοῦ. Τηροῦμεν τοὺς τύπους ἀπέναντι τῶν ἄλλων, ἀκριβῶς ὅπως καὶ οὗτοι τηροῦσι τοὺς τύπους ἀπέναντι ἡμῶν καὶ οὕτως εἴμεθα ὅλοι εὐχαριστημένοι. Δὲν εἶναί τι ἐλάχιστον διὰ τοὺς ἀνθρώπους τὸ νὰ ζῶσιν ἐν ἁρμονίᾳ. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ λεπτολόγον τύπων τινῶν, πόσην δὲν ἐμαρτύρει φιλάλληλον εὐμένειαν ἡ παλαιοτέρα κοσμικὴ συνήθεια, καθ' ἣν κατὰ τὴν τέλεσιν γάμων οἱ ἄρρενες κεκλημένοι ἐθυσίαζον τὴν ὑπερτάτην των φιλαρέσκειαν, ὁποία ἦτο τότε, ὅπως καὶ τώρα ἄλλως τε, τὸ νὰ φέρουν γιλέκο λευκὸν καὶ ἐπεφύλασσον αὐτὸ μόνον διὰ τὸν νυμφίον, διὰ νὰ διακρίνεται καὶ νὰ ἐξαίρεται τοιουτοτρόπως οὗτος μόνος μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, αἰθριώτερος τὴν περιβολὴν καὶ οἱονεὶ φωτεινότερος; Δὲν εἶναι δὲ ἀφ' ἑτέρου αὐτόχρημα συγκινητική, δηλωτικὴ δὲ ἀνεφίκτου λεπτότητος ἀντιλήψεως καὶ αἰσθήματος, ἡ εἰς τὰ ἑλληνικὰ χωρία μέριμνα τυχὸν πενθούσης συγγενοῦς, ἡ ὁποία παρίσταται κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, νὰ καλύψῃ τοὐλάχιστον τὴν κεφαλὴν μὲ λευκὴν μανδήλαν ἢ λευκὸν τρίχαπτον, ὅταν ἀσπασθῇ τὰ στέφανα τῶν νεονύμφων, διακόπτουσα οὕτω, τρόπον τινά, τὸ πένθος της, διὰ νὰ μὴ ἐμφιλοχωρήσῃ ὁ ἐλάχιστος πένθιμος τόνος εἰς τὴν φαιδρὰν χαράν;

ΧΡ. ΔΑΡΑΛΕΞΗΣ

—*[Διπλωμ.] Ἐθιμοτυπία* καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων προβαδίσεως, οἵτινες διέπουσι τὰς ἐπισήμους σχέσεις τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, τὴν κυβέρνησιν καὶ τοὺς λοιποὺς συναδέλφους των τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Οἱ κανόνες οὗτοι κέκτηνται πολλάκις μεγάλην σπουδαιότητα ἐν τῇ πρακτικῇ, ὡς ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἐθνικὴν τιμὴν τῶν κρατῶν, καθωρίσθησαν δὲ πρὸς ἀποφυγὴν θλιβερῶν προστριβῶν καὶ συγκρούσεων μεταξὺ ἐπισήμων προσώπων, ἅτινα, ὡς ἐκ τῶν

Digitized by Google

ὑπηρεσιακῶν αὐτῶν καθηκόντων, παρίστανται ὡς οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν τούτων καὶ μεταξὺ ἄλλων καὶ ὡς φύλακες τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν τιμῆς. Ἡ ἠθικὴ προσωπικότης δεδομένου κράτους δέον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξ ἴσου μετὰ τῆς φυσικῆς τοιαύτης νὰ προστατεύηται πάσῃ θυσίᾳ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ εἶναι ἀπολύτως σεβαστὴ ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν κρατῶν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ κράτους, ἡ τιμὴ αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπόληψις καὶ πίστις ἐν γένει παρουσιάζονται ὡς στοιχεῖα ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς νομικῆς αὐτοῦ προσωπικότητος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὰ ζητήματα τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ προβαδίσεως ἔδωσαν εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους καὶ δὴ κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνας ἀφορμὴν εἰς πλείστας ὅσας διενέξεις μεταξὺ τῶν κρατῶν, ἐνίοτε δὲ ἐπελύοντο τὰ ζητήματα ταῦτα κατὰ τρόπον παράδοξον. Οὕτω, κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες προηγήθησαν τῆς ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1699 συνθήκης περὶ εἰρήνης τοῦ Κάρλοβιτς, συνομολογηθείσης μεταξὺ τῆς Τουρκίας, Αὐστρίας, Πολωνίας καὶ Ἑνετίας, τὸ ζήτημα τῆς προβαδίσεως τῶν πληρεξουσίων ἐλύθη διὰ κατασκευῆς στρογγύλου περιπτέρου, εἰς ὃ ἠνοίχθησαν τόσαι θύραι, ὅσαι ἦσαν καὶ οἱ πληρεξούσιοι, οἵτινες καὶ εἰσῆλθον ὅλοι ὁμοῦ συγχρόνως, ἀλλ' ἕκαστος διὰ τῆς εἰδικῆς δι' αὐτὸν θύρας καὶ ἐκάθισεν εἰς τὸ μέρος τῆς ἐν τῷ μέσῳ στηθείσης τραπέζης, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο πρὸ τῆς θύρας,. δι' ἧς εἶχεν εἰσέλθει. Πλεῖστα ὅσα ἐπεισόδια μεταξὺ διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων, προκληθέντα ἐκ λόγων προβαδίσεως καὶ ὧν τινα εἶχον καὶ αἱματηρὰς συνεπείας, ἀναφέρει ἡ παλαιοτέρα διπλωματικὴ ἱστορία.

Ἐπιθυμοῦν ὅπως κανονίσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὁριστικῶς καὶ δὴ κατὰ τρόπον ὁμοιόμορφον καὶ γενικὸν τὰ λεπτὰ ταῦτα ζητήματα τῆς προβαδίσεως, τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης (13 Νοεμβρίου 1814—25 Μαΐου 1815) ἀπεδέχθη τὸν ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 κανονισμὸν τῆς ταξεολογίας τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων, μὴ κατορθῶσαν νὰ προβῇ εἰς τὴν ταξεολογίαν τῶν κρατῶν, ἣν εἶχεν ἐπιχειρήσει. Κατὰ τὸν κανονισμὸν τοῦτον θὰ ὑφίσταντο τοῦ λοιποῦ τρεῖς κατηγορίαι ἀπεσταλμένων: 1) οἱ τῆς α' τάξεως τῶν κρατῶν (ambassadeurs) καὶ τοῦ πάπα (légats ἢ nonces), 2) οἱ τῆς β' τάξεως, οἵτινες ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καλοῦνται ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοὶ ἤ, προκειμένου περὶ τοῦ πάπα, «internonces», καὶ 3) οἱ τῆς γ' τάξεως, οἵτινες καλοῦνται ἐπιτετραμμένοι, διαιρούμενοι εἰς μονίμους καὶ προσωρινοὺς τοιούτους. Τὸ ἀπὸ 21 Νοεμβρίου 1818 πρωτόκολλον τοῦ συνεδρίου τοῦ Ἀκυϊσγράνου (30 Σεπτεμβρίου —21 Νοεμβρίου 1818) εἰσήγαγε καὶ νέαν τινὰ τάξιν, τὴν τῶν προσέδρων ὑπουργῶν, οἵτινες ἀπὸ ἀπόψεως ἐθιμοτυπίας θὰ ἐλάμβανον θέσιν μεταξὺ τῶν ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων καὶ πληρεξουσίων ὑπουργῶν καὶ τῶν ἐπιτετραμμένων, οἵτινες οὕτω θ' ἀπετέλουν τὴν τετάρτην πλέον κατηγορίαν. Ἀμφότεροι οἱ κανονισμοὶ οὗτοι ἰσχύουσιν ἔτι ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν κανονίζονται τὰ ἀναφυόμενα ζητήματα ἐθιμοτυπίας καὶ προβαδίσεως. Ἡ διαφορὰ τῆς κατηγορίας, ἐν ᾗ εὑρίσκεται διπλωματικός τις ἀντιπρόσωπος, ἀφορᾷ ἄλλως τε εἰς μόνην τὴν ἐθιμοτυπίαν, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν δημόσιον αὐτοῦ χαρακτῆρα, εἰς τὰ ὑπηρεσιακὰ αὐτοῦ καθήκοντα, τὴν πρὸς διαπραγμάτευσιν ἱκανότητα αὐτοῦ ἢ τὰ διπλωματικὰ προνόμια.

Ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος, ἀφικνούμενος εἰς τὴν νέαν του θέσιν, σπεύδει ν' ἀνακοινώσῃ τὴν ἄφιξίν του εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν εἴτε ἐγγράφως εἴτε προφορικῶς διὰ τοῦ γραμματέως τῆς πρεσβείας, μεθ' ὃ γίνεται δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τούτου, εἰς ὃν καταθέτει ἀντίγραφον τοῦ κειμένου τῶν διαπιστευτηρίων, ἅτινα φέρει, ὡς καὶ ἀντίγραφον τῆς προσφωνήσεως, ἣν θ' ἀναγνώσῃ κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων. Συγχρόνως δὲ παρακαλεῖ, ὅπως ὁρισθῇ πρὸς τοῦτο ἡμέρα ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους. Ἕκαστον κράτος κανονίζει τὴν ἐθιμοτυπίαν τῆς τελετῆς ταύτης καθ' ὃν ἐγκρίνει τρόπον, ὅ,τι ὅμως ἀπαραιτήτως ἀπαιτεῖται εἶναι ὅπως ὁ κανονισμὸς οὗτος μὴ προβλέπῃ ἐξαιρέσεις ἐν τῷ τρόπῳ ὑποδοχῆς μιᾶς ἑκάστης κατηγορίας ἀπεσταλμένων, ὅστις δέον νὰ εἶναι ὁμοιόμορφος πάντοτε πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τὰ πάντα βαίνουσιν ἁπλοποιούμενα, τοῦτο δὲ παρατηρεῖται νῦν καὶ εἰς τὰς τελετὰς τῆς ἐπισήμου ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων. Ἡ ἐπίδοσις γίνεται ἢ ἐν ἐκτάκτως ἐπισήμῳ τελετῇ (audience publique) ἢ ἐν ἁπλῶς ἐπισήμῳ τοιαύτῃ (audience privée). Ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι συνήθως ἐν χρήσει προκειμένου περὶ τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων τῆς α' κατηγορίας, ἂν καὶ ἔνια κράτη χρησιμοποιοῦσι τοῦτον καὶ προκειμένου περὶ τῶν λοιπῶν δύο κατηγοριῶν ἀπεσταλμένων. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, μονάρχης ἢ πρόεδρος δημοκρατίας, ἀποστέλλει κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν καὶ ὥραν τὸν τελετάρχην αὐτοῦ ἐν στολῇ καὶ ἐν ἐπισήμῳ ἁμάξῃ, ὅπως συνοδεύσῃ τὸν ξένον διπλωματικὸν ἀντιπρόσωπον. Οἱ γραμματεῖς τῆς πρεσβείας ἀκολουθοῦσιν εἰς ἑτέρας ἁμάξας. Ἀποδίδονται στρατιωτικαὶ τιμαὶ εἰς τὸν ἀπεσταλμένον κατὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ εἰς τὰ ἀνάκτορα ἢ τὸ προεδρεῖον, ἐνίοτε μάλιστα συνοδεύεται οὗτος κατὰ τὴν διαδρομὴν καὶ ὑπὸ ἀποσπάσματος ἱππικοῦ. Ὁ ἀπεσταλμένος, ἐν στολῇ, γίνεται δεκτὸς ὑπὸ ἀνωτάτων τιτλούχων τοῦ οἴκου τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κλίμακος· ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, περιστοιχούμενος ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν ἀνωτάτων τιτλούχων τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ οἴκου του, ὑποδέχεται τὸν ἀπεσταλμένον, ὅστις προσέρχεται ὑποκλινόμενος τρίς. Ἂν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ὢν μονάρχης, κάθηται καὶ ἔχῃ κεκαλυμμένην τὴν κεφαλήν, ἐγείρεται, ἀποκαλύπτεται καί, καλυπτόμενος ἐκ νέου τὴν κεφαλήν, κάμνει σημεῖον εἰς τὸν ἀπεσταλμένον νὰ καλυφθῇ καὶ νὰ καθήσῃ ἐν τῇ ἀπέναντί του ἕδρᾳ. Οὕτω καθήμενος, ἐκφωνεῖ τὸν λόγον του καὶ παραλαμβάνων τὰ διαπιστευτήρια ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ γραμματέως τῆς πρεσβείας ἐγχειρίζει ταῦτα εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους διὰ μέσου τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ἀπαντᾷ ἀναλόγως, μεθ' ὃ ὁ ἀπεσταλμένος ἐγειρόμενος ἀποχωρεῖ, ὑποκλινόμενος καὶ αὖθις τρίς. Συνοδεύεται δὲ μέχρι τῆς πρεσβείας κατὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω τρόπον. Κατὰ τοὺς σχετικοὺς κανονισμοὺς ἐνίων κρατῶν, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ἵσταται ὄρθιος, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ ὁ ἀπεσταλμένος ὄρθιος ὡσαύτως προσφωνεῖ αὐτόν. Σημειωτέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι ἡ προσφώνησις καὶ ἡ ἀντιφώνησις γίνονται ἐν γαλλικῇ γλώσσῃ συνήθως.

Οἱ ἀπεσταλμένοι β' καὶ γ' κατηγορίας ἐπιδίδουσι τὰ διαπιστευτήρια αὐτῶν συνήθως ἐν ἁπλῶς ἐπισήμῳ τελετῇ, ἧς ἡ ἐθιμοτυπία εἶναι ὀλιγώτερον αὐστηρά. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους δὲν δέχεται τὸν ἀπεσταλμένον ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου καὶ ἵσταται ὄρθιος, ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοὺς ἀνωτάτους τιτλούχους τοῦ οἴκου του. Μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν διαπιστευτηρίων, ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος τῆς α', β' καὶ γ' κατηγορίας γίνεται δεκτὸς παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ ἢ τῇ βασιλίσσῃ, μεθ' ὃ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν δι' ἐπισήμων ἐπισκέψεων μετὰ τῶν ἀνωτάτων τιτλούχων τοῦ κράτους καὶ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν μελῶν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Πρὸς τοῦτο οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς α' κατηγορίας δὲν ἐπισκέπτονται πρῶτοι, ἀλλὰ διοργανοῦσιν ἐν τῇ πρεσβείᾳ ἐπίσημον δεξίωσιν, καθ' ἣν αἱ πρὸς τὸν τοιοῦτον ἀπεσταλμένον παρουσιάσεις γίνονται διὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐθιμοτυπίας ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν. Οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν λοιπῶν τριῶν κατηγοριῶν κάμνουσιν ἢ προσωπικὰς ἐπισκέψεις ἢ καταθέτουσιν ἁπλῶς τὰ ἐπισκεπτήρια αὐτῶν προσωπικῶς ἢ καὶ διὰ τρίτου. Ὑποχρέωσις πρὸς τοῦτο ὑπάρχει μόνον διὰ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ξένων πρεσβειῶν· διὰ τὰ λοιπὰ μέλη αὐτῶν δὲν ὑφίσταται ὑποχρέωσις πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῶν, εἴθισται ὅμως νὰ γίνηται ἐξ ἁπλῆς ἀβροφροσύνης. Ὁ ἀφικνούμενος νέος διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος δέον νὰ ζητῇ πληροφορίας παρὰ τοῦ πρυτάνεως τοῦ διπλωματικοῦ σώματος περὶ ὅλων τῶν διατυπώσεων τοπικῆς ἐθυμοτυπίας, ἃς δέον νὰ ἐκπληρώσῃ, δεδομένου ὅτι αὗται ποικίλλουσιν οὐσιωδῶς ἐνίοτε κατὰ τὰ κράτη. Τέλος ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος τῆς τετάρτης τάξεως, ὁ ἐπιτετραμμένος, δὲν διαπιστεύεται παρὰ τῷ ἀρχηγῷ τοῦ κράτους, ἀλλὰ παρὰ τῷ ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν, εἰς ὃν καὶ ἐπιδίδει ἄνευ ἰδιαιτέρας τινὸς ἐθιμοτυπίας τὴν διαπιστευτήριον αὐτοῦ ἐπιστολήν.

Οἱ διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι ἀπολαύουσιν εἰδικῶν ἐθιμοτυπικῶν προνομίων. Οὕτω, προσκαλοῦνται εἰς πάσας τὰς ἐπισήμους τελετὰς ἢ δεξιώσεις, εἰς ἃς ἐπιφυλάσσονται εἰς αὐτοὺς τιμητικαὶ θέσεις. Οὐδεὶς ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, πρωθυπουργὸς ἢ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν παραχωρεῖ τὸ βῆμα εἰς διπλωματικὸν ἀπεσταλμένον, ἔστω καὶ ἂν εἶναι οὗτος τῆς α' κατηγορίας. Ὅταν ἀπεσταλμένος τις δέχεται παρ' αὐτῷ, εἴθισται εἴς τινα κράτη οἱ λοιποὶ ἀπεσταλμένοι νὰ παραχωρῶσι τὴν προβάδισιν εἰς τοὺς ἀνωτάτους ὑπαλλήλους τοῦ κράτους. Εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐθιμοτυπικὰς σχέσεις τῶν ἀπεσταλμένων τὴν προβάδισιν καθορίζει ἑκάστοτε ἡ ἀνωτέρα κατηγορία, εἰς ἣν ἀνήκουσι. Μεταξὺ ἀπεσταλμένων τῆς αὐτῆς κατηγορίας τὴν προβάδισιν κανονίζει ἡ τοπικὴ ἑκάστου ἀρχαιότης, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπισήμου ἀνακοινώσεως τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν (ἄρθρ. 4 τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 κανονισμοῦ), ἐν τῇ νῦν δὲ παγίᾳ πρακτικῇ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους. Κατὰ παλαιὸν ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώρισε τὸ ἄρθρ. 4 § 2 τοῦ ἀνωτέρω κανονισμοῦ τοῦ ἐν Βιέννῃ συνεδρίου, οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς α' κατηγορίας τοῦ πάπα ἔχουσι πάντοτε τὴν προβάδισιν εἰς τὰς καθολικὰς χώρας, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τὰς λοιπάς. Πάντως, οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς β' κατηγορίας τοῦ πάπα δὲν κέκτηνται τὴν προβάδισιν ἐπὶ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς αὐτῆς κατηγορίας τῶν διαφόρων κρατῶν. Οὕτως ἀπεφάνθη τῷ 1878 τὸ ἐν Λίμᾳ τοῦ Περοῦ διπλωματικὸν σῶμα ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ Μονσέλλι, ἀπαιτήσαντος τὴν προβάδισιν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρχαιοτέρων συναδέλφων του τῆς αὐτῆς κατηγορίας. Οἱ ἀπεσταλμένοι α' τάξεως κέκτηνται τὸν καλούμενον ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτῆρα (ἄρθρ. 2 τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 κανονισμοῦ), τουτέστι δὲν ἀντιπροσωπεύουσι μόνοι τὸ κράτος των, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ ἔτι ἔν τε τῷ προσώπῳ του ὡς καὶ ἐν τῷ ὑψηλῷ ἀξιώματι, τὸ ὁποῖον φέρει. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι ἀπολαύουσι τῶν κάτωθι ἐξαιρετικῶν τιμῶν: α') κέκτηνται τὸν τίτλον τῆς ἐξοχότητος, ὃν θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσωσιν ἐν δεδομένῃ περιστάσει ὡς ὑποχρεωτικῶς ἀνήκοντα εἰς αὐτούς, ἐνῷ εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους β' καὶ γ' τάξεως δὲν ἀνήκει ὑποχρεωτικῶς, ἀλλ' ἐκ διεθνοῦς ἀβροφροσύνης, β') δύνανται νὰ ἔχωσι τεχνητὸν οὐρανὸν ἐν ταῖς αἰθούσαις ὑποδοχῆς τῆς πρεσβείας, ὑφ' ὃν τοποθετοῦσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, γ') δικαιοῦνται νὰ ἔχωσι κεκαλυμμένην τὴν κεφαλὴν κατὰ τὴν ἐπίσημον τελετὴν τῆς ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων, ἂν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ὑποδέχηται αὐτοὺς οὕτω κεκαλυμμένος, δ') δικαιοῦνται νὰ ἔχωσιν ἅμαξαν συρομένην ὑπὸ ἓξ ἵππων καὶ ε') δικαιοῦνται εἰς στρατιωτικὰς τιμάς. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἡ θεωρία, καθ' ἣν ὁ ἀπεσταλμένος α' τάξεως ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα νὰ συνδιαλέγηται ἢ νὰ διαπραγματεύηται ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἀναγνωρίζεται εἰς τὰ νῦν συνταγματικὰ κράτη, ὡς δυνάμενον νὰ δώσῃ λαβὴν εἰς πολλὰ ἄτοπα, ἢ καὶ ν' ἀπαιτῇ ἔτι νὰ γίνηται ὁποτεδήποτε δεκτὸς παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν ξένου ἀπεσταλμένου, ὁσονδήποτε ἀνώτερος καὶ ἂν εἶναι ὁ βαθμός, ὃν οὗτος φέρει. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κίνας ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ προσωπικῶς τοὺς παρ' αὐτῷ ξένους διπλωματικοὺς ἀπεσταλμένους. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις, διεξαχθείσας μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἀγγλίας, Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Ρωσίας καὶ Κάτω Χωρῶν, ὁ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη αὐτοὺς προσωπικῶς τῷ 1871 διὰ πρώτην φοράν. Τὸ πρωτόκολλον δὲ τῆς 7ης Σεπτεμβρίου 1901, ὅπερ συνωμολογήθη μεταξὺ τῆς Κίνας καὶ τῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐκανόνισε τὴν ἐθιμοτυπίαν τῆς ἐπιδόσεως τῶν διαπιστευτηρίων, καταργῆσαν τὸ ἔθιμον τῆς πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος γονυκλισίας.

Τὰ ἀνακλητήρια τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων ἐπιδίδονται εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ γινομένῃ καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ τῶν διαπιστευτηρίων. Ἂν ὁ ἀπεσταλμένος δὲν εἶναι παρών, τότε ἡ ἐπίδοσις τῶν ἀνακλητηρίων αὐτοῦ γίνεται ἢ διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ ἢ παρὰ τοῦ νέου ἀπεσταλμένου, ὅστις ἐν τῇ αὐτῇ τελετῇ ἐπιδίδει πρῶτον τὰ ἀνακλητήρια τοῦ προκατόχου του καὶ ἀμέσως μετὰ ταῦτα τὰ ἴδια διαπιστευτήρια. Εἰς τὸν ἀποχωροῦντα ἀπεσταλμένον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους εἴθισται ν' ἀπονέμῃ ἀνώτατον παράσημον, εἰς ἔνδειξιν ὅτι ἐξεπλήρωσεν ἱκανοποιητικῶς τὴν λεπτὴν ἀποστολήν του.

Ἐν Ἑλλάδι, τὸ αὐλαρχεῖον ἐξέδωκε τῷ 1915 κανονισμὸν περιέχοντα τοὺς κανόνας ἐθιμοτυπίας τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, ὡς ὡρίσθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Διὰ πᾶσαν σχετικὴν πληροφορίαν τὸ αὐλαρχεῖον παρεκάλει τοὺς διπλωματικοὺς ἀπεσταλμένους, ὅπως ἀπευθύνωνται πρὸς αὐτό, ὅπερ ἐπεφορτίσθη εἰδικῶς ὅπως ἐποπτεύῃ ἐπὶ τῆς τηρήσεως τῶν διαφόρων διατάξεων τῆς καθορισθείσης ἐθιμοτυπίας. Αἱ διατάξεις αὗται ὑποδιῃροῦντο εἰς δέκα τρία ἐν ὅλῳ κεφάλαια, ἀφεώρων δὲ εἰς τὴν ἐπίσημον ὑποδοχὴν τῶν ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων καὶ πληρεξουσίων ὑπουργῶν ὡς καὶ τῶν προσέδρων ὑπουργῶν παρὰ τῷ βασιλεῖ πρὸς ἐπίδοσιν τῶν διαπιστευτηρίων των, τὴν παρουσίασιν παρὰ τῇ βασιλίσσῃ, παρὰ τῇ βασιλομήτορι, τὴν παρουσίασιν τῶν κυριῶν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος παρὰ τῇ βασιλίσσῃ, τῇ βασιλομήτορι καὶ ταῖς πριγκιπίσσαις, τὴν παρουσίασιν τῶν ἐπιτετραμμένων, γενικῶν προξένων καὶ ὑποπροξένων παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὡς καὶ τῶν μελῶν τοῦ διεθνοῦς οἰκονομικοῦ ἐλέγχου, τῶν στρατιωτικῶν, ναυτικῶν καὶ λοιπῶν πολιτικῶν ξένων ἀποστολῶν καὶ τῶν διευθυντῶν τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν. Προσαρμοσθέντες, ἀναλόγως, οἱ κανόνες οὗτοι ἰσχύουσι καὶ ἐπὶ τοῦ νῦν δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὅπερ δὲν ἐξέδωκεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου νέον κανονισμόν. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸ 1 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 31 Αὐγούστου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ ὀργανώσεως τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου, τοῦτο εἶναι ἁρμόδιον μεταξὺ ἄλλων καὶ διὰ τὰ ζητήματα τῆς διπλωματικῆς ἐθιμοτυπίας καὶ ἐθιμοταξίας ἐν γένει, ἐγκαθισταμένου πρὸς τοῦτο (ἄρθρ. 35) ἰδίου πέμπτου τμήματος, συγκειμένου ἐξ ἑνὸς προϊσταμένου, ἑνὸς γραμματέως, ἑνὸς ἀκολούθου καὶ ἑνὸς καλλιγράφου. Τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ἀπὸ 25 Ὀκτωβρίου 1926 διατάγματος περὶ ἁρμοδιότητος τῆς γεν. διευθύνσεως, τῶν διευθύνσεων, τῶν τμημάτων καὶ τῶν γραφείων τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου κανονίζει ἐν ἐκτάσει τὰ κατὰ τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ πέμπτου τμήματος τῆς ἐθιμοτυπίας.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Règles du cérémonial de la Cour Royale de Grèce (1915).—*Pradier-Fodéré*, Cours de droit diplomatique (1899).—*Satow*, A guide to diplomatic practice (1922).—*Ch. de Martens*, Le guide diplomatique (1866, 5e édit.).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

ἐθιμοτυπικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐθιμοτυπίαν, ὁ κατὰ ταύτην τελούμενος: «ἐθιμοτυπικὴ φιλοφρόνησις», ἄλλως *τυπική*, ἀντίθ. *ἐγκάρδιος*.

ἐθισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐθίζειν*, ἡ διὰ τῆς ἀσκήσεως ἀποκτηθεῖσα ἕξις ἢ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη.

Ἐθίχα (Ecija) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ἀνδαλουσίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Σεβίλλης, παρὰ τὸν ποταμὸν Χένιλ. Κάτ. 24372. Εἶναι ἡ *Ἄστιγις* (βλ. λ.) (Astigi) τῶν Κελτιβήρων τῆς Βαιτικῆς, ἡ Colonia Augusta firma τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ *Ἐστιντσα* τῶν Ἀράβων, διατηροῦσα πλεῖστα ἴχνη τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ τῶν διαφόρων ἐποχῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἤκμασεν. Ἡ πόλις σήμερον εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τοὺς θαυμασίους κήπους της καὶ τὰ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς κέντρα ἀναψυχῆς, ἔχει ἀμφιθέατρον ταυρομαχιῶν, παλαιάς τινας ἐκκλησίας καὶ ἐρείπια τζαμίων. Εἶναι πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἔχουσα ἐργοστάσια ὑποδημάτων, βάμβακος, μεταξουργεῖα κτλ. καὶ παράγουσα ἐξαιρέτους οἴνους, ἔλαιον καὶ ὀπώρας. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἐπίσης ἀνεπτυγμένη, παρέχουσα ὀνομαστοὺς ταύρους. —Μ.

ἐθναπόστολος (ὁ, ἡ)· ἐθνικὸς ἀπόστολος, ἀπόστολος, κήρυξ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν.

ἐθνάριον (τό)· μικρὸν ἢ εὐτελὲς ἔθνος.

ἐθνάρχης (ὁ)· ὁ ἄρχων τοῦ ἔθνους, ὁ ἡγούμενος, ἡ κεφαλὴ τοῦ ἔθνους· ἐθνάρχης συνήθως λέγεται ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

—*[Ἐγκυκλ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *ἐθνάρχαι* ἐκαλοῦντο οἱ θρησκευτικοὶ ἢ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ διαφόρων φυλῶν ὑπηκόων εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν καὶ βραδύτερον οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, οἱ σατράπαι. Τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερε καὶ ὁ θρησκευτικὸς καὶ δικαστικὸς ἄρχων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑβραίων. Οἱ Πτολεμαῖοι διὰ τοῦ πολιτεύματός των συνεβίβαζον τὰς ἑλληνομακεδονικὰς συνηθείας καὶ ἀντιλήψεις πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν των διαφόρων φυλῶν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ οἱ Ἑβραῖοι ἰδίως ἀπετέλουν στοιχεῖον ἀνεπίδεκτον ἀφομοιώσεως, ἑτερογενὲς καὶ πολυάριθμον, ἀφοῦ κατεῖχον τὰ δύο ἐκ τῶν πέντε τμημάτων τῆς πόλεως. Μὴ ἀναγνωρίζοντες ἄλλον νόμον ἀπὸ τὸν μωσαϊκόν, εἶχον ἰδικά των δικαστήρια. Ἐπὶ κεφαλῆς των ἦτο ὁ *ἐθνάρχης* των, προεδρεύων τοῦ Συνεδρίου ἢ Γερουσίας. Τὰ βασιλικὰ διατάγματα ἀνεγνωρίζοντο ἔγκυρα ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἂν ὁ ἐθνάρχης ἀπεφαίνετο ὅτι δὲν ἀντέκειντο εἰς τὴν Τορά. Ὁ τίτλος οὗτος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἐδίδετο εἰς διοικητὰς πόλεων ἢ ἐπαρχιῶν ἐξαρτωμένους ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Οὕτως ὀνομάζει ὁ Παῦλος τὸν διοικητὴν Δαμασκοῦ «Ἐθνάρχην τοῦ βασιλέως Ἀρέτα». Ἐπίσης ὁ ἀρχιερεὺς Σίμων ὡς ὑποτελὴς ἡγεμὼν τῆς Συρίας, καὶ ὁ Ἀρχέλαος, υἱὸς τοῦ Μ. Ἡρώδου, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐθνάρχης Ἰδουμαίας, Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα *ἐθνάρχαι* ἐκαλοῦντο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετίθετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ ἀρχηγία στρατοῦ μισθοφορικοῦ, ὁ ὁποῖος ἐστρατολογεῖτο «ἐξ ἐθνῶν», ἤτοι μεταξὺ λαῶν ζώντων πέραν τῶν συνόρων τῆς βυζαντινῆς ἐπικρατείας. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὁ τίτλος τοῦ ἐθνάρχου ἐδόθη παρὰ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειδή, πλὴν τῆς θρησκευτικῆς ἀρχηγίας, ἀντεπροσώπευεν ἐνώπιον τοῦ σουλτάνου ὁλόκληρον τὸ ὑπόδουλον ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ συνεκέντρωνεν εἰς τὰς χεῖράς του μεγίστην πολιτικὴν ἰσχύν. Γ. Λ. Α.—Ν. Α.

ἐθναρχία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐθνάρχης, τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐθνάρχου.

ἐθνεγερσία (ἡ)· ἡ ἔγερσις τοῦ ἔθνους, ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἔθνους κατὰ τῶν τυράννων, ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγών: «κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐθνεγερσίας».

—**«Ἐθνεγερσία»** Ἐφημερὶς πολιτική, ἐκδιδομένη ἐν Κερκύρᾳ τετράκις τοῦ μηνὸς ἐπὶ ὀκταετίαν (1860—1868). Ε. Π. Φ.

ἐθνεγέρτης (ὁ)· ὁ ἐγείρων τὸ ἔθνος, ὁ ὑποκινῶν τὸ ἔθνος εἰς ἐπανάστασιν.

ἔθνη (τά). Ὅρος τεχνικὸς ἀπὸ τῶν Ο' σημαίνων πάντας τοὺς μὴ Ἰουδαίους, βραδύτερον δὲ ἢ πάσας τὰς μὴ μονοθεϊστικὰς θρησκείας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν, τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ἰσλαμισμόν, ἢ, συνηθέστερον, πάσας καθόλου τὰς θρησκείας πλὴν τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς ἰσραηλιτικῆς. Ἐν παλαιοτέροις χρόνοις μεταξὺ Ἰσραηλιτῶν καὶ ξένων οὐδεμία ὑφίστατο ἀντίθεσις ἐν Παλαιστίνῃ. Ἀντίδρασις κατ' αὐτῶν καὶ διάκρισις ἀπ' αὐτῶν ἄρχεται γενικῶς εἰπεῖν ἀπὸ τῶν προφητικῶν χρόνων, ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὸν ἐκ τῆς μείξεως πρὸς τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Χαναανίτας κίνδυνον. Ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ προφήτου Ἠλία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπιδίωξις τοῦ σκοποῦ ἐκείνου, ὡς ἐξ ἄλλου εἰς τὴν κατὰ τοῦ κινδύνου τούτου ἀντίδρασιν ὀφείλεται ἡ ἐμφάνισις τῶν Ναζιραίων. Οἱ προφῆται καταπολεμοῦντες τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν εἰς τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ προσκόλλησιν, ἥτις ἀπομακρύνει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀγωνίζονται συγχρόνως κατὰ τῆς εἰσδύσεως ξένων θρησκειῶν. Πρῶτος δὲ ὁ Ὠσηὲ διακρίνει τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν *ἐθνῶν*, τὰς δὲ παρὰ τῷ προφήτῃ τούτῳ ἰδέας ἀναπτύσσει τὸ «Δευτερονόμιον», ὅπερ κηρύττει ὅτι ὁ Ἰσραὴλ εἶναι ὅλως διάφορος τῶν ἐθνῶν· τὰ ἔθνη δὲν ἔχουσι νόμους δικαίους, ὡς οἱ Ἰσραηλῖται· εἰς αὐτὰ ἔδωκεν ὁ Γιαβὲ μόνον τοὺς ἀστρικοὺς θεούς, οἵτινες εἶναι ὑποτελεῖς εἰς αὐτόν, ἐνῷ δι' ἑαυτὸν ἐκράτησε τὸν Ἰσραήλ, ὃν κατέστησε λαὸν περιούσιον. Ἐννοεῖται ὅτι ὅσῳ αὐστηροτέρα καθίστατο σὺν τῷ χρόνῳ ἡ κρίσις περὶ τῆς *εἰδωλολατρείας*, τόσῳ καὶ ἡ ροπὴ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἑτεροθρήσκων ἐγίνετο ἰσχυροτέρα. Συγχρόνως δὲ ἀναφαίνεται καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς ἀφομοίωσιν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ξένων, τουτέστι πρὸς θρησκευτικὴν αὐτῶν ἐξομοίωσιν. Πᾶν τὸ μὴ καθαρῶς ἰουδαϊκὸν πρέπει νὰ ἐξοβελισθῇ. Ἡ νίκη τῶν ἀπόψεων τοῦ Ἔσδρα καὶ τοῦ Νεεμίου συνεπιφέρει τὴν πλήρη ἐπιβολὴν τῆς ἀρχῆς τῆς παντελοῦς διακρίσεως μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν. Αἱ εὐνοϊκαί πως κρίσεις περὶ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, οἵας ἀπαντῶμεν λ. χ. παρὰ Μαλαχίᾳ, ἀποβαίνουν σπάνιαι. Ἐν τούτοις ἡ αὔξουσα πρόοδος τῆς ἰδέας ἑνὸς μόνου παντοδυνάμου Θεοῦ, ἡ παρατηρουμένη πολὺ πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Νεεμίου καὶ τοῦ Ἔσδρα, ὁδηγεῖ κατ' ἀνάγκην παρὰ πολλοῖς εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ ἔθνη δὲν εἶναι προωρισμένα εἰς καταστροφήν, ὡς καὶ ὅτι δὲν εἶναι παντελῶς ἀπορριπτέαι αἱ θρησκευτικαὶ αὐτῶν ἰδέαι. Φυσικὴ συνέπεια τῆς πεποιθήσεως ταύτης εἶναι ἡ ἰδέα τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὸν ἕνα θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον πιστεύουν οἱ Ἰσραηλῖται. Τοιουτοτρόπως, παρὰ τὴν προσπάθειαν πρὸς θρησκευτικὴν ἐξομοίωσιν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ξένων, γεννᾶται ἡ τάσις πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν ἐθνῶν ἐν γένει, ἥτις κορυφοῦται κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Αἱ πιέσεις καὶ οἱ διωγμοὶ τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐνισχύουσιν ἐκ νέου τὴν πρὸς τὰ ἔθνη ἀποστροφὴν καὶ ὁδηγοῦσιν εἰς ἔτι αὐστηροτέραν κρίσιν τῆς θρησκείας τῶν ἐθνικῶν. Αἱ διατάξεις αἱ ρυθμίζουσαι τὰ τῶν σχέσεων πρὸς τοὺς μὴ Ἰουδαίους πολλαπλασιάζονται καὶ πλουτίζονται διὰ μεγάλου πλήθους λεπτομερειῶν. Παρ' ὅλα ταῦτα αἱ περὶ ἐθνῶν καὶ ἐθνικῆς θρησκείας ἰδέαι δὲν εἶναι ἑνιαῖαι οὔτε αἱ αὐταὶ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις. Κυμαίνονται μεταξὺ τῆς πλήρους ἀπορρίψεως καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως στοιχείων ἀληθείας ἐν τῇ ἐθνικῇ θρησκείᾳ, συμφωνοῦσιν ὅμως ὡς πρὸς τὴν κρίσιν τῆς ἠθικῆς τῶν ἐθνικῶν, μὴ συγχωροῦντες τὴν πορνείαν, τὴν παιδεραστίαν καὶ τὴν ἔκθεσιν τῶν τέκνων. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ πολεμικὴ τῶν λογίων Ἰουδαίων κατὰ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησαν παρ' αὐτῶν καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τῶν πρώτων αἰώνων. Σύνοψιν αὐτῆς μετά τινος ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐν τῷ ἐθνισμῷ ἀληθοῦς εὑρίσκομεν ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀντιλήψεις περὶ τῶν ἐθνῶν ὡς θρησκευτικοῦ φαινομένου τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Αἱ ἐθνικαὶ θρησκεῖαι εἶναι δημιουργήματα τοῦ εἰς ἑαυτὸ ἐγκαταλειφθέντος ἀνθρωπίνου πνεύματος, στερούμεναι τοῦ φωτὸς τῆς ἀποκαλύψεως, ὅπερ κέκτηται μόνη ἡ χριστιανικὴ θρησκεία μετὰ τῆς ἰσραηλιτικῆς. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐξησθένησε καὶ ἐσκοτίσθη διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἡ ἐπ' αὐτοῦ στηριζομένη θρησκεία τῶν ἐθνῶν εἶναι πλάνη, διαστροφή, ματαία ζήτησις, ἔκπτωσις καὶ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς ἐν ἀρχῇ τῆς δημιουργίας γενομένης εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ. Οὕτω διδάσκει ὁ Παῦλος καὶ ὁ Αὐγουστῖνος, οἵτινες ἤσκησαν τὴν μεγίστην ροπὴν ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς συνειδήσεως, καὶ οὕτω κρίνει ἡ Ἐκκλησία περὶ τοῦ ἐθνισμοῦ μέχρι τῆς Διαφωτίσεως, ὅτε τὰ πράγματα ὑφίστανται μεταβολήν. Διότι αὕτη, διδάσκουσα ὅτι τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν ἡ φυσικὴ θρησκεία, θεωρεῖ πάντα τὰ θετικὰ θρησκεύματα ὡς ἔκπτωσιν ἀπὸ τῶν ἁπλῶν καὶ καθαρῶν ἀληθειῶν ἐκείνης καὶ ὡς ἀμαύρωσιν καὶ διαστροφὴν αὐτῶν. Εἰς ταῦτα δὲ περιλαμβάνει τόσον τὴν ἰουδαϊκὴν ὅσον καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οὕτω λοιπὸν αἴρει ἡ Διαφώτισις καὶ ἐξαφανίζει τὴν ἰδιάζουσαν θέσιν καὶ τὸν ἐξαιρετικὸν χαρακτῆρα τῆς θρησκείας ἡμῶν καὶ περιλαμβάνει αὐτὴν εἰς ἣν καὶ τὰς λοιπὰς κρίσιν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἰδέας τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως ἐπὶ τὴν θρησκείαν διὰ τοῦ Herfer, τοῦ Schleiermacher καὶ τοῦ Ἑγέλου αἴρει τὴν κρίσιν ἐκείνην τῆς ἐκκλησίας περὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας. Ἡ νεωτέρα φιλελευθέρα θεολογία δέχεται ὅτι ἡ ἐθνικὴ θρησκεία διαφέρει τῆς χριστιανικῆς οὐχὶ κατὰ τὸ εἶδος, ἀλλὰ κατὰ βαθμόν. Τοῦτο δέ, ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι σύμπασα ἡ ἱστορία τῶν θρησκευμάτων εἶναι ἱστορία τῆς *ἀποκαλύψεως* (βλ. λ.), ἥτις εἶναι μὲν πλήρης ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ἀλλὰ στοιχεῖα αὐτῆς εὕρηνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν πάσαις ταῖς θρησκείαις. Πλὴν τῆς θετικῆς, ἐκκλησιαστικῆς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῆς θρησκειολογικῆς καὶ ἀρνητικῆς, αἵτινες χωροῦσι παρ' ἀλλήλας, ἀνεφάνη κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας καὶ τρίτη τις ἄποψις, ἡ νεωτερίζουσα θετικὴ ροπή, ἥτις ἀποτελεῖ ἀπόπειραν συμβιβασμοῦ τῶν δύο ἐκείνων ἀντιθέτων πρὸς ἄλληλα ροπῶν καὶ ἀντιπροσωπεύεται καὶ ὑπ' ἄλλων καὶ ὑπὸ τῶν *Μπὲτ* καὶ *Γκρυτσμάχερ*.

Ἡ νεωτέρα ἐκδοχὴ τῶν μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐθνισμοῦ σχέσεων, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ εὐρυτάτης ἐννοίας τῆς ἀποκαλύψεως, δὲν αἴρει τὴν ἀξίωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν. Διότι ἀξίωσις ἐπὶ τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν δὲν σημαίνει ἀποκλειστικὴν κτῆσιν αὐτῆς. Ἄλλως τε καὶ ἡ Ἐκκλησία δέχεται ὅτι ἐξέλιξις καὶ ἀποκάλυψις δὲν ἀποκλείουσιν ἄλληλα, ἐφόσον θεωρεῖ τὴν ἰσραηλιτικὴν θρησκείαν προβαθμῖδα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐφόσον δὲν ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν στοιχείων ἀληθείας ἐν ταῖς ἐθνικαῖς θρησκείαις. Ὅτι δὲ στοιχεῖα ἀληθείας ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς θρησκείαις ταύταις, πιστοποιοῦσι τὰ θρησκειολογικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα οὔτε εὔκολον οὔτε σκόπιμον εἶναι νὰ ἀρνηθῶμεν. Πάντως δὲ ἡ ἰδέα, καθ' ἣν ὁ Θεὸς παρέσχε τὸ θεῖον φῶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν μικρὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, ἐγκαταλείπων τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὸ σκότος καὶ δὴ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν χιλιετηρίδων, ἀντιφάσκει εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ ὡς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι ταῦτα καὶ ὁ,τιδήποτε καὶ ἂν σκεπτώμεθα περὶ ἱστορικῆς ἐξελίξεως, ὑπάρξεως ἀρχικοῦ μονοθεϊσμοῦ καὶ φύσεως τῆς ἀποκαλύψεως, βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν ἐθνῶν ὅπως ὁ Ἰουδαϊσμὸς καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, ἐὰν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἀκόλουθα: Οἱ Ἕλληνες, ὁ Βραχμανισμός, ὁ Παρσισμὸς καὶ ὁ Ἰσλαμισμὸς ὑψοῦνται μέχρι τῆς ἰδέας τοῦ ἑνὸς Θεοῦ. Τὸ καθαρῶς φυσικὸν ἐξοβελίζεται βαθμηδὸν ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς θεότητος, ἥτις προσλαμβάνει ἠθικὰ γνωρίσματα (*Βαρούνα*, *Ἀπόλλων*, *Ἀθηνᾶ*) καὶ καταντᾷ νὰ συμβολίζῃ τὴν ἠθικὴν ἐν τῷ κόσμῳ τάξιν (πρβλ. ἰνδ. *Ρτά*, κινεζ. *Ταό*, ἑλλ. *Μοῖρα*). Ἡ ἀρχικὴ ροπὴ πρὸς ἐπίγεια ἀγαθὰ περιορίζεται σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τοῦ πόθου πρὸς *ἀπολύτρωσιν* (βλ. λ.) ἀπὸ τῶν ὁρίων τοῦ πεπερασμένου, πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν θείαν ζωὴν καὶ πρὸς ἕνωσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ κατ' ἀρχὰς ἀδιάφορος ἠθικῶς πίστις εἰς τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν ἐμβαθύνεται ἠθικῶς διὰ τῆς ἰδέας τῆς ἀνταποδόσεως, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ ἠθικὴ συνείδησις, καὶ διὰ τῆς ἐλπίδος ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην τοῦ ἀγαθοῦ. Ἔπειτα τὸ ἁπλῶς τελετουργικὸν ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔκφρασις ὀρθῆς καὶ προσηκούσης λατρείας τοῦ θείου καὶ μόνον μέσον ἐπιτεύξεως τῆς σωτηρίας εἶναι ἡ ἠθικὴ δρᾶσις καὶ ὁ κατὰ πνεῦμα βίος. Τέλος μετὰ πάντων τούτων συνδέεται βαθμιαία ἀπελευθέρωσις τῆς θρησκείας ἀπὸ τῶν φυλετικῶν καὶ κοινωνικῶν δεσμῶν.

Δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως παρὰ ταῦτα νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι τὸ φυσικὸν ἐκεῖνο καὶ ἐξωτερικόν, ὅπερ χαρακτηρίζει τὰς ἐθνικὰς θρησκείας, οὔτε παρὰ πᾶσιν οὔτε ἐντελῶς ὑπερνικᾶται, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν δὲν ἐπιβάλλεται πλήρως τὸ πνευματικὸν καὶ ἡ ἐσωτερικότης τῆς εὐσεβείας, ὅπως κατ' ἀρχὴν καὶ ἰδανικῶς τοὐλάχιστον συμβαίνει ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Ἐν ταῖς κατωτέραις θρησκείαις παρατηρεῖται πολυθεϊστικὴ σύγχυσις, ἐκδοχὴ τῶν θεῶν ὡς αὐθαιρέτων καὶ ἰδιοτρόπων, ἠθικῶς ἐλλιπῶν ὄντων, ὑπεροχὴ τοῦ μηχανικοῦ καὶ τελετουργικοῦ. Ἐν δὲ ταῖς ἀνωτέραις ἐκηρύχθη μὲν πολλαχῶς ὁ μονοθεϊσμός, ἀλλ' ἡ ἐσφαλμένη καὶ ἐλλιπὴς περὶ αὐτοῦ ἔννοια ὡδήγησεν εἰς ἐσφαλμένην θρησκευτικότητα. Διότι ἡ μὲν ἀντίληψις τοῦ θείου ὡς τῆς ἑνότητος τῶν κοσμικῶν δυνάμεων συνεπήνεγκε τὴν ἀποκλειστικὴν εἰς τὰ ἐγκόσμια ἐμμονήν, ἡ δὲ ἐκδοχὴ τοῦ κόσμου ὡς πλάνης καὶ φαινομένου ἢ ὡς ἀντιθέτου πρὸς τὸν Θεόν, ἤγαγεν εἰς τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ καὶ τῆς ζωῆς. Τὸ πρῶτον συνέβη ἐν Ἑλλάδι, τὸ δεύτερον ἀπαντῶμεν ἐν Ἰνδίαις. Καὶ ὅπου δὲ ἐπεκράτησε μᾶλλον ἡ ἠθικὴ περὶ τοῦ θείου ἀντίληψις, ὡς ἐν τῷ Παρσισμῷ καὶ τῷ Ἰσλαμισμῷ, ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτὸ διετήρησε νομικὸν χαρακτῆρα, ἄλλαις λέξεσι παρέμεινεν ἐξωτερικὴ καὶ κατὰ συνθήκην. Μόνος ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος τῶν κακῶν τούτων, ἐνῷ συγχρόνως περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῶν ἐθνικῶν θρησκειῶν, καὶ δὴ ἐν ὑψηλοτέρᾳ ἐννοίᾳ. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸν ὁ εἰς αὐτὸν ἀνήκων νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸν τῶν ἐθνῶν, ὡς εἶναι ἐπίσης

Digitized by Google

φυσικόν, ὅτι ἀνεφάνησαν διάφοροι τρόποι καὶ βαθμοὶ ἐκτιμήσεως καὶ κρίσεως τοῦ ἐθνισμοῦ, ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἄποψιν, ἀφ' ἧς αἱ ἐποχαὶ ἢ τὰ ἄτομα ἐθεώρησαν ἑκάστοτε τὸν ἐθνικὸν κόσμον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Karl Haug*, Die Frömmigkeit der Menschheit im Lichte des Christentums, 1899. — *O. Pfleiderer*, Religionsphilosophie, γ' ἔκδ. 1896.— *W. Bousset*, Das Wesen der Religion, γ' ἔκδ. 1906.—*E. Troeltsch*, Die Absolutheit des Christentums, 1901.—*K. Beth*, Der Entwicklungsgedanke und Christentum, 1908.—*W. Bousset*, Die Religion des Judentums, 1906.— *A. Bertholet*, Die Stellung der Israeliten und der Juden zu den Fremden, 1896.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Ἐθνικὰ (τά). Πολιτικαὶ ταραχαὶ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου 1897 (βλ. λ. *Ἀθῆναι* τ. Β' σ. 162 γ').

ἐθνικισμὸς (ὁ)· ἡ ἀποκλειστικὴ προσήλωσις εἰς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, τὸ γνώρισμα τοῦ ὑπὲρ ἐπικρατήσεως τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν ἀγῶνος.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Ἐθνικισμὸς* εἶναι ἡ τάσις ὁμάδος ἀνθρώπων πρὸς ἐπιβολὴν καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν στοιχείων, ἅτινα ἐδημιούργησαν καὶ ἀπαρτίζουν αὐτήν.

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ, ὅστις εἶναι ὁ μόνος δυνάμενος νὰ διεκδικήσῃ γενικὴν ἰσχύν, δὲν ἐπιχειρεῖται εἰμὴ ἡ ὑπόδειξις τῶν ἐξωτερικῶν συμπτωμάτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὸν νὰ προβῇ τις εἰς πιστοποίησιν τῆς ὑπάρξεως ἐθνικισμοῦ. Τὸ περιεχόμενον ἑκάστης μορφῆς, ὑφ' ἣν ἐμφανίζεται ὁ ἐθνικισμός, ὑπόκειται—ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω—εἰς τόσον σημαντικὰς ἐναλλαγάς, ὥστε καθίσταται ἀδύνατος οἱοσδήποτε κατὰ τὸ περιεχόμενον ἑνιαῖος καθορισμὸς τούτου.

Ποία εἶναι ἡ συνήθης ἐνέργεια τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως ἐν ἑαυτῇ καὶ πῶς καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐπιβολὴ τῶν ἀπαρτιζόντων ταύτην στοιχείων εἰς σφαίρας κειμένας ἐκτὸς ἑαυτῆς; Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, ἀπαραίτητον εἶναι ὅπως ὁρίσωμεν προηγουμένως τὴν ἔννοιαν τῆς *ἐθνικῆς συνειδήσεως*. Ἐθνικὴ συνείδησις ὑφίσταται παντοῦ, ὅπου σύνολον ἀνθρώπων διέπεται ὑπὸ ὡρισμένης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μονίμου ἀλληλεγγύης καὶ δὴ ἀλληλεγγύης ὑπερβαινούσης τὰ στενὰ οἰκογενειακὰ ὅρια καὶ χρησιμευούσης εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ τὴν ὑπ' αὐτῆς διεπομένην ὁμάδα ἀνθρώπων ὡς ὁμοιογενὲς πνευματικὸν ὅλον ἀπὸ πάσης ἄλλης ὁμάδος ἀνθρώπων. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐθνικὴ συνείδησις δὲν ταυτίζεται κατ' ἀνάγκην πρὸς τὴν *πολιτικὴν συνείδησιν*, διότι δυνατὸν νὰ εἶναι εὐρυτέρα ἢ καὶ στενοτέρα ταύτης. Εὐρυτέρα εἶναι ὅταν ἡ πολιτικὴ ἑνότης λαοῦ τινος δὲν περιλαμβάνῃ πάντας τοὺς ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως διεπομένους ἀνθρώπους. Στενοτέρα εἶναι ὅταν ὑπ' αὐτὴν ταύτην τὴν πολιτικὴν ἑνότητα ὑπάρχουν ἀντιθέσεις ἐθνικῆς συνειδήσεως. Δὲν εἶναι ὅμως πᾶσα ἀλληλεγγύη, ἥτις ὑπερβαίνει τὰ οἰκογενειακὰ ὅρια καὶ διακρίνει τοὺς ὑπ' αὐτὴν συνενουμένους ἀνθρώπους ἀπὸ παντὸς ἄλλου, ἱκανὴ ὅπως προσδιορίσῃ τὴν ὕπαρξιν ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἡ φύσις τῆς καθ' αὐτὸ ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης εἶναι εἰδική. Πλὴν τῆς σχετικῆς μονιμότητος, ἣν προϋποθέτει αὕτη, ἡ ἐθνικὴ ἀλληλεγγύη δέον νὰ ὀφείλεται εἰς ἕνα τοὐλάχιστον τῶν ἀκολούθων αἰτίων: α) εἰς κοινότητα γλώσσης, β) εἰς κοινότητα αἵματος, δηλαδὴ καταγωγῆς, γ) εἰς κοινότητα ἀναμνήσεων συνδεομένων πρὸς τὴν ὑπερνίκησιν κινδύνων (συνήθως πολιτικῶν), δ) εἰς κοινότητα ἠθῶν, παραδόσεων καὶ γενικωτέρων πνευματικῶν συνθηκῶν, καὶ ε) εἰς κοινότητα θρησκευτικῆς ἐπαγγελίας. Ἴσως νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι λόγοι προκαλοῦντες τὴν γένεσιν ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης. Πάντως οἱ ἀνωτέρω μνημονευόμενοι εἶναι οἱ κυριώτεροι. Ἐὰν δὲν ἀναφέρωμεν τὴν κοινότητα οἰκονομικῶν συμφερόντων ὡς παράγοντα ἐθνικῆς συνειδήσεως, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ κοινότης αὕτη συμφερόντων ὄχι μόνον δὲν ἀποτελεῖ τοιοῦτον παράγοντα, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας μάλιστα δημιουργεῖται συνήθως καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης. Ὅπου χρησιμεύει ἡ κοινότης οἰκονομικῶν συμφερόντων ὡς βάσις ἀλληλεγγύης (παράδειγμα τὸ προλεταριᾶτον), ἐκεῖ θεσπίζεται ἡ *διεθνικότης*.

Δεδομένης ἤδη τῆς ἐννοίας τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἐρωτᾶται: πῶς ἐνεργεῖ αὕτη ἐν ἑαυτῇ, δηλαδὴ χωρὶς νὰ προκαλῇ τὴν ἐμφάνισιν ἐθνικισμοῦ; Ἡ ἀπάντησις εἶναι εὐχερής: διὰ τῆς ἁπλῆς καλλιεργείας τῶν κεκτημένων, δηλαδὴ τῶν ἀγαθῶν (γλώσσης, παραδόσεως, ἀναμνήσεων, ἠθῶν κλπ.), ἐφ' ὧν ἑδράζεται αὕτη, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκεται διὰ τῆς καλλιεργείας ταύτης ἄλλο τι εἰμὴ ἡ διατήρησις καὶ ὁλοκλήρωσις τῆς ἀκεραιότητός των. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀγῶνες ἔθνους τινὸς κατὰ ἔξωθεν προερχομένης ἀπειλῆς διαλύσεως τῆς ἑνότητός του δὲν ἔχουν χαρακτῆρα ἐθνικιστικὸν ἐφ' ὅσον ἀποτελοῦν καθαρὰν ἄμυναν. Ὁ ἐθνικισμὸς γεννᾶται ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ ἐθνικὴ συνείδησις παύει ἀρκουμένη εἰς τὴν ἁπλῆν καλλιέργειαν τῶν ἐφ' ὧν βασίζεται αὕτη ἀγαθῶν καὶ ζητεῖ νὰ ἐπιβάλῃ τὰς συνιστώσας τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀξίας καὶ ἔξω τῶν ὁρίων της.

Ἐκ τῶν μορφῶν, τὰς ὁποίας λαμβάνει συνήθως ἡ ἀπαίτησις αὕτη τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἡ μᾶλλον ἀρχέγονος (ἴσως δὲ καὶ ἐνεργητικωτέρα) συνδέεται πρὸς τὴν πίστιν εἰς θείαν τινὰ ἀποστολήν. Ἡ θρησκευτικὴ ἐπαγγελία, ἣν ἐχαρακτηρίσαμεν ἀνωτέρω ὡς ἕνα τῶν παραγόντων ἐθνικῆς συνειδήσεως, ὁδηγεῖ πολλάκις εἰς ἐθνικισμόν, διότι γεννᾷ ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ἐμπνεομένῃ ὁμάδι ἀνθρώπων τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀποστολὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ εἰμὴ διὰ τῆς ὑποδουλώσεως ἐκείνων, εἰς οὓς δὲν ἐδόθη αὕτη. Ἡ πεποίθησις ὅμως αὕτη οὔτε γεννᾶται, οὔτε μετατρέπεται ἀφ' ἑαυτῆς εἰς ἐθνικισμόν. Ἤδη ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ ἀρχεγόνῳ μορφῇ ἐθνικισμοῦ, ἡ ὁμὰς τῶν ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως διεπομένων ἀνθρώπων ἐκδηλοῖ ἐθνικιστικὴν τάσιν τῇ ἐπεμβάσει ἐκείνων, οἵτινες ἀποτελοῦν τὴν κρατοῦσαν ἐν τῇ ὁμάδι ταύτῃ τάξιν. Ἡ κρατοῦσα τάξις εἶναι συνήθως ἡ προωρισμένη ὅπως προπαγανδίζῃ τὸν ἐθνικισμόν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς κρατούσης τάξεως ὀφείλεται εἰς συμφέροντα, ὧν ἡ ἱκανοποίησις συνδέεται πρὸς τὴν προβολὴν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως εἰς σφαίρας κειμένας ἐκτὸς ἑαυτῆς. Τὰ συμφέροντα ταῦτα εἶναι συμφέροντα ἢ πολιτικοῦ prestige, ἢ πνευματικά, ἤ, τέλος, οἰκονομικά. Ἡ κοινότης οἰκονομικῶν συμφερόντων, ἐνῷ—ὡς ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω—δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς *δημιουργίαν* ἐθνικῆς συνειδήσεως, χρησιμεύει πολλάκις—ἐφ' ὅσον φορεὺς τῆς κοινότητος ταύτης εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ κρατοῦσα τάξις—πρὸς *ἐκμετάλλευσιν* ὑφισταμένης ἤδη ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ πρὸς μετατροπὴν ταύτης εἰς ἐθνικισμόν.

Ὁ ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς θείαν τινὰ ἀποστολὴν βασιζόμενος ἐθνικισμός, ἂν καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχέγονον μορφὴν ἐθνικισμοῦ, ἰδιάζει καὶ εἰς προηγμένους λαούς. Διὰ νὰ ἐξελιχθῇ ὅμως οὗτος μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ συμβιβάζεται πρὸς τὴν συνείδησιν προηγμένων λαῶν, προϋποτίθεται συνήθως, ἐὰν ὄχι πλήρης ἀντικατάστασις τῆς ἀρχικῶς ὑφισταμένης θρησκευτικῆς του βάσεως διὰ βάσεως πνευματικῆς, πάντως ὁ συνδυασμὸς τοῦ ἀρχικοῦ του θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος πρὸς χαρακτῆρα πνευματικόν. Ἔθνη θέλοντα νὰ ἐπιβάλλουν τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ὀντότητα καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐθνῶν πιστεύουν εἰς τὴν θείαν των ἀποστολήν. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καθίσταται ὄργανον τῆς κρατούσης τάξεως. Δὲν εἶναι μάλιστα σπάνιαι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς *πνευματικὸς* ἐθνικισμὸς τείνει εἰς τὸ νὰ ἐξυπηρετήσῃ καθαρῶς οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς κρατούσης τάξεως (παράδειγμα ἡ διαφήμισις πνευματικῶν ἀξιῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν συμφερόντων ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου). Ὁ ἐθνικισμὸς κατ' ἀρχὴν τείνει ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ νὰ ἀρνηθῇ πᾶσαν πνευματικὴν βάσιν καὶ νὰ στραφῇ πρὸς τὴν ἐξυπηρέτησιν ὑλικῶν ἢ καὶ στενῶς πολιτικῶν ἀξιῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲν ἐξάγεται κατ' ἀνάγκην, ὅτι ὁ ἐθνικισμὸς συνίσταται εἰς ἐδαφικὴν ἐξαπλωτικὴν κίνησιν. Τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ ἐθνικιστικὴν πολιτικήν, δυνατὸν — καὶ τοῦτο συμβαίνει συχνότατα — νὰ ἀποβλέπῃ οὐχὶ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν πολιτικῶν ὁρίων του, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκτὸς τῶν ὁρίων του ἐξάπλωσιν τῆς πνευματικῆς ἢ οἰκονομικῆς αὐτοῦ ἐπιρροῆς. Τοιουτοτρόπως θίγομεν τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ ἐθνικισμοῦ πρὸς τὸν *ἰμπεριαλισμόν*. Ὁ ἐθνικισμὸς δυνατὸν νὰ προκαλῇ τὴν γένεσιν ἰμπεριαλισμοῦ, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ συμβαίνῃ καὶ κατ' ἀνάγκην. Ἐφ' ὅσον ἀποβλέπει ὁ ἐθνικισμὸς εἰς ἐδαφικὴν ἐξάπλωσιν καὶ ὑποδούλωσιν ἄλλων ἐθνῶν ἢ ἔστω καὶ εἰς ἁπλῆν οἰκονομικὴν διείσδυσιν καὶ δημιουργίαν σφαιρῶν οἰκονομικῆς ἐπιρροῆς ἐν τοῖς κόλποις ἄλλων ἐθνῶν (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας ἰσοδυναμεῖ δυναμικῶς πρὸς ἐδαφικὴν ἐξάπλωσιν), ἐμφανίζεται οὗτος ὡς ἰμπεριαλισμός. Ἐὰν ὁ ἐθνικισμὸς ἀρκῆται εἰς τὴν δημιουργίαν πνευματικῆς ἐπιρροῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἰμπεριαλισμός. Ὡσαύτως στερεῖται παντὸς ἰμπεριαλιστικοῦ στοιχείου ὁ ἐθνικισμός, ὅστις ἐκδηλοῦται ὡς ψυχικὴ ἀποστροφὴ κατὰ παντὸς ξένου, ἀποστροφὴ ὀφειλομένη ἢ εἰς πικρίαν (ἀποτέλεσμα ἀτυχοῦς πολέμου) ἢ εἰς ἰδιοσυγκρασίαν μεγαλομανῆ. Πάντως τὸ πνευματικὸν πρόσχημα δὲν πρέπει νὰ παραπλανᾷ ἡμᾶς. Ἡ ἐπιδίωξις πνευματικῆς ἐπιρροῆς δυνατὸν νὰ χρησιμεύῃ μόνον πρὸς διευκόλυνσιν οἰκονομικῆς διεισδύσεως ἢ—δεδομένου ὅτι ἡ ἐδαφικὴ ἐξάπλωσις ἐξαρτᾶται σήμερον πολλάκις ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ δημοψηφίσματος—πρὸς ἐπηρεασμὸν τοῦ τοιούτου δημοψηφίσματος. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ὁ ἐθνικισμός, παρὰ τὸν κατ' ἐπίφασιν ἁπλῶς πνευματικὸν χαρακτῆρά του, ἀποτελεῖ κατὰ βάθος ἰμπεριαλισμόν. Τὰ ὅρια μεταξὺ ἐθνικισμοῦ καὶ ἰμπεριαλισμοῦ εἶναι τόσον συγκεχυμένα, ὥστε καθίσταται ἐπὶ τῇ βάσει ἁπλῶν ἐμπειρικῶν δεδομένων δυσχερεστάτη ἡ διάκρισις αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων. Πάντως ὁ ἰμπεριαλισμὸς εἶναι μορφή, ἥτις ἰδιάζει εἰς ὡρισμένους τύπους ἐθνικισμοῦ.

Ἡ ἱστορία τῶν νεωτέρων ἐθνικιστικῶν κινήσεων συνδέεται πρὸς τὴν γένεσιν τοῦ νεωτέρου ἐθνικοῦ πνεύματος ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ ὅτι τὸ νεώτερον ἐθνικὸν πνεῦμα διαφέρει ἐκείνου, ὅπερ ἐπλήρου τὴν συνείδησιν τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν μέσων αἰώνων, τοῦτο ὀφείλεται εἰς ποικίλους λόγους. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ ὅρος «*ἔθνος*» δὲν ἀπαντᾶται μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰμὴ πρὸς ὑποδήλωσιν ἐννοιῶν πολὺ στενοτέρων ἐκείνης, δι' ἧς θεωρεῖται οὗτος σήμερον πεπληρωμένος. Ἰδίᾳ ἐκεῖνο, ὅπερ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς παλαιοτέρας ἐννοίας τοῦ ὅρου «*ἔθνος*», χαρακτηρίζει τὴν νεωτέραν ἔννοιαν τούτου, εἶναι ὁ συνδυασμός του πρὸς τὴν *πολιτικὴν ἔννοιαν* τοῦ λαοῦ. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος εἶναι προϊὸν τῶν κατακτήσεων, ἃς ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἐσημείωσεν ἡ ἀστικὴ ἰδεολογία. Ἡ περὶ ἔθνους θεωρία τοῦ Μαρξισμοῦ συνέβαλε σοβαρῶς εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνωτέρω ἀληθείας. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ νεωτέρα ἐθνικὴ συνείδησις ἐβασίσθη ἐπὶ κοινότητος οἰκονομικῶν συμφερόντων. Ταῦτα—ὡς ἐλέχθη ἤδη καὶ ἐν ἀρχῇ—θὰ συνέβαλον οὐχὶ εἰς τὴν ἀποκρυστάλλωσιν, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπερνίκησιν τῶν φραγμῶν, οἵτινες τίθενται ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἡ ἀστικὴ ἰδεολογία συνεδέθη πρὸς τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τοῦ νεωτέρου ἐθνικοῦ πνεύματος κατὰ τοῦτο: ὅτι, δημιουργήσασα ἐντὸς τῶν κρατικῶν ὁρίων τὴν πολιτικὴν κοινότητα τοῦ λαοῦ, ὅστις μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπικρατήσεώς της ἦτο ἀποξενωμένος ἀπὸ πάσης πολιτικῆς λειτουργίας, συνεδύασε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν πολιτικὴν ἔννοιαν τοῦ λαοῦ καὶ ἐδημιούργησε τὰ προβλήματα, ὧν ἡ λύσις ἤρξατο ἔκτοτε ἐπιχειρουμένη, τὰ προβλήματα τοῦ ἑνιαίου ἐθνικοῦ κράτους, τῶν ἐθνικοτήτων κλπ.

Οἱ ἀγῶνες, οὓς ἠναγκάσθη νὰ διεξαγάγῃ ὁ γαλλικὸς λαὸς κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὴν κατὰ τῆς ὑπολοίπου Εὐρώπης ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι καθ' αὐτὸ ἐθνικοὶ ἀγῶνες τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Οὗτοι ἐξεβίασαν τὴν γένεσιν τοῦ νεωτέρου ἐθνικοῦ πνεύματος καὶ εἰς τοὺς κόλπους τῶν ἀντιπάλων τῆς Γαλλίας. Οἱ ἡγεμόνες, οἵτινες ἠγωνίσθησαν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἠναγκάσθησαν νὰ συνάψωσι πολιτικὴν οὕτως εἰπεῖν συμμαχίαν μετὰ τῶν λαῶν των διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐκ Γαλλίας προελθόντα κίνδυνον, οὕτω δὲ ἔλαβον καὶ οἱ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος στραφέντες ἀγῶνες χαρακτῆρα ἐθνικόν, προκληθέντος καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ λαοῦ ὡς πολιτικῆς ὀντότητος, δηλαδὴ στοιχείου τῆς πολιτείας. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀνωτέρω γεγονότων αὐτὴ αὕτη ἡ τὴν ἀντιδραστικὴν ἰδεολογίαν, ἐκπροσωπήσασα δηλαδὴ κατ'ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς θεωρητικοὺς τῆς ἀστικῆς ἰδεολογίας γεννηθεῖσα (ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ) ρωμαντικὴ κίνησις ὄχι μόνον ἀνεγνώρισε τὴν ταυτότητα ἔθνους καὶ πολιτικῆς ἑνότητος τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ προέβη καὶ εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν ἰδεολογικὴν θεμελίωσιν ταύτης.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀπεκρυσταλλώθη ἡ νεωτέρα ἐθνικὴ συνείδησις, ἤρξατο ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπικρατήσασα *ἀστικὴ τάξις* νὰ ἀπαρνῆται τὴν κοινὴν μετὰ τοῦ λαοῦ πολιτικὴν καταγωγήν της καὶ νὰ στρέφεται εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπιδίωξιν τῶν ἰδίων της συμφερόντων. Βλέπομεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην — περίπτωσιν ἐπικυρουμένην ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν τριῶν δεκαετηρίδων τοῦ παρόντος αἰῶνος—, ὅτι ἐθνικισμὸς καὶ ἐθνικὴ συνείδησις δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν καταγωγήν. Ὁ ἐθνικισμὸς χρησιμοποιεῖ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἥτις ἐκπροσωπεῖ ὁμοιογένειαν πνευματικοῦ ὅλου, ὡς μέσον πρὸς καταπάτησιν ἀκριβῶς τῆς ἀκεραιότητος τοῦ πνευματικοῦ τούτου ὅλου (ὅπερ ἐμφανίζεται μάλιστα κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν καὶ πολιτικῶς κατωχυρωμένον), δηλαδὴ πρὸς ἐπιδίωξιν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον δὲν σέβονται τὴν ὁμοιογένειαν τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ βασίζονται ἐπὶ τῆς ἑτερογενείας τῆς τάξεως, ἥτις ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸν φορέα τοῦ ἐθνικισμοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν πολέμων, οἵτινες ἐνεφανίσθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὡς ἐκδηλώσεις ἐθνικισμοῦ, ἀπέβλεψαν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐξηνάγκασαν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, ὅπως προβάλῃ ἑαυτὴν εἰς σφαίρας ἐνεργείας, αἵτινες ἔκειντο ἀπολύτως ἐκτὸς ἑαυτῆς. Ὁπωσδήποτε καὶ ἐὰν ἐξεδηλώθη καθ' ὁλόκληρον τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος ὁ ἐθνικισμός, οὐδέποτε ἐξεπορεύθη ἐκ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως φυσικῶς καὶ ὀργανικῶς. Ἡ σφαῖρα ἐνεργείας του εὑρίσκεται πάντοτε ἐκτὸς τῆς φυσικῆς σφαίρας ἐνεργείας τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ὡς ἐκ τούτου δέον θεμελιωδῶς νὰ διακρίνωμεν τὸν *ἐθνικισμὸν* ἀπὸ τοῦ *ἐθνισμοῦ*. Ἐνῷ ὁ *ἐθνισμὸς* εἶναι ἡ ἰδεολογικὴ ἐκδήλωσις τῆς πίστεως αὐτῆς ταύτης τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως πρὸς ἑαυτήν, ὁ *ἐθνικισμὸς* εἶναι ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς πίστεως ταύτης ἐκ μέρους τάξεως διασπώσης τὴν φυσικὴν ὁμοιογένειαν τοῦ ἔθνους καὶ θετούσης ταύτην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὑπολογισμῶν.

Π. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ἐθνικιστὴς (ὁ), θηλ.—*ίστρια* (ἡ)· ὁ προσηλωμένος ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, ὁ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἐπικρατήσεως τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν.

Digitized by Google

ἐθνικιστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐθνικισμὸν καὶ τοὺς ἐθνικιστάς : «ἐθνικιστικὴ κίνησις, — πολιτική».

— ἐθνικιστικὴ *πολιτική*. Ἡ καθ' ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων τῶν τεθειμένων ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἔθνους τινὸς ἀσκουμένη σωβινιστικὴ ἐξωτερικὴ πολιτική. Αὕτη συνήθως ὑποδύεται χαρακτῆρα ὑπερεθνικόφρονος καὶ ἀλυτρωτικῆς πολιτικῆς, πράγματι δὲ εἶναι ἐπεκτατική, ἤ, τοὐλάχιστον, ἐξυπηρετικὴ τῶν ἰδιαιτέρων οἰκονομικῶν συμφερόντων τάξεως ἢ ὀλιγαρχίας τινός.

Ἐθνικὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 296. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὀψίρινα*.

ἐθνικοποίησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀφῃρημένη ἔννοια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐθνικοποιεῖν.

— *[Οἰκον.]* *Ἐθνικοποίησιν* καλοῦμεν κυρίως τὴν ἀφομοίωσιν ὡρισμένων ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἱδρύθησαν διὰ ξένων κεφαλαίων ἀλλ' ἑδρεύουσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, πρὸς τὰς ἡμεδαπὰς τοιαύτας. Ἡ ἀφομοίωσις αὕτη λαμβάνει χώραν εἴτε τυπικῶς (διὰ νομοθετικῶν μέτρων), εἴτε οὐσιαστικῶς διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς αὐτὰς ἡμεδαπῶν κεφαλαίων. Ἡ σημασία τῆς ἐθνικοποιήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι διπλῆ : Αὕτη δύναται ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν καλυτέρευσιν τῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἐργάζονται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ (παροχὴ δικαιώματος συμμετοχῆς εἰς διαγωνισμοὺς κρατικῶν ἢ ἄλλων δημοσίας φύσεως προμηθειῶν, ὅπερ μόνον εἰς τὰς ἡμεδαπὰς ἐπιχειρήσεις χορηγεῖται, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὡρισμένας προσθέτους φορολογίας ἀλλοδαπῶν ἐπιχειρήσεων κλπ.). Δύναται ὅμως ἡ ἐθνικοποίησις ν' ἀποσκοπῇ καὶ τὴν ἀνάλογον καὶ δικαίαν κατανομὴν τῶν φορολογικῶν βαρῶν μεταξὺ ὅλων τῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἐργαζομένων ἐπιχειρήσεων, ἀνεξαρτήτως τῆς προελεύσεως αὐτῶν. Ἐνταῦθα προέχει τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου ταμείου ν' ἀποτραπῇ ἡ ἐνδεχομένη ὑπεκφυγὴ ἐκ τῆς φορολογίας τοῦ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ προκύπτοντος ξένου εἰσοδήματος. Ἡ ἐθνικοποίησις ἐπιτυγχάνεται συνήθως διὰ τῆς συμμετοχῆς ἡμεδαπῶν κεφαλαίων. Μία τοιαύτη ἐπιχείρησις δύναται π.χ. νὰ μεταβληθῇ εἰς ἡμεδαπὴν τοιαύτην διὰ τῆς ἐξαγορᾶς ὅλων τῶν μετοχῶν της ὑπὸ πολιτῶν τοῦ κράτους, ἐν ᾧ αὕτη ἑδρεύει.

Ἐθνικοποίησιν ὅμως καλοῦμεν καὶ τὴν ὑπαγωγὴν τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν κυριότητα τῆς ὁλότητος (πολιτείας, κοινότητος κλπ.). Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην τὸν ὅρον : ἐθνικοποίησις (Nationalisation) μετεχειρίσθη ἀρχικῶς ἡ ἀγγλοαμερικανικὴ ἐδαφομεταρρυθμιστικὴ φιλολογία (J. St. Mill, Henry George κ. ἄλλ.), ἐπεβλήθη δ' οὗτος ἀργότερον εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Διὰ τοῦτο, καὶ ὁμιλοῦντες σήμερον περὶ ἐθνικοποιήσεως ἔχομεν κυρίως τὴν δευτέραν ταύτην ἐκδοχὴν ὑπ' ὄψει (βλ. *ἐδαφομεταρρυθμισταί*). Ν. ΦΩΤΙΑΣ

ἐθνικοποιῶ *(—έω)*· καθιστῶ τι ἐθνικόν, κτῆμα τοῦ ἔθνους.

ἐθνικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀνήκων εἰς τὸ ἔθνος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔθνος : «ἐθνικὸς στρατὸς καὶ στόλος», «ἐθνικὴ ἑορτή», «ἐθνικὰ ἰδεώδη», «ἐθνικαὶ βλέψεις», «ἐθνικὴ ψυχή»· || «ἐθνικὸς ποιητής», ὁ ποιητὴς ὁ ὁποῖος ἡρμήνευσε τοὺς μυχίους πόθους τοῦ ἔθνους καὶ τὰ ἀνώτερα αὐτοῦ ἰδανικά· || «ἐθνικοὶ ἄνδρες», οἱ συντελοῦντες διὰ τῆς ἀρετῆς των ὅπως ἐξυψωθῇ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα· || «ἐθνικὴ συνέλευσις», συνέλευσις ἀντιπροσώπων ὅλου τοῦ ἔθνους ἐκπροσωποῦσα τὴν ὑπερτάτην αὐτοῦ δύναμιν· || θρησκ., ὁ εἰδωλολάτρης, πᾶς μὴ Χριστιανὸς ἢ Ἰουδαῖος.

— ἐθνικὰ (τὰ) *[Γραμματ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ παράγωγα ὀνόματα τὰ δηλοῦντα τὸν κάτοικον ἢ τὸν καταγόμενον ἐκ τῆς πόλεως ἢ τῆς χώρας, ἡ ὁποία δηλοῦται ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου : Αἰγινήτης, Σαλαμίνιος κλπ.= ὁ κάτοικος τῆς Αἰγίνης, τῆς Σαλαμῖνος, ἢ ὁ καταγόμενος ἐξ αὐτῶν. Τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν αἱ κυριώτεραι παραγωγικαὶ καταλήξεις εἶναι αἱ ἑξῆς : 1) *—ιος*, ἥτις προστιθεμένη εἰς διάφορα θέματα παρουσιάζεται ὑπὸ διαφόρους μορφὰς (*—ιος, —αῖος, —ῷος* κλπ.) : Κορίνθιος, Ὀλύνθιος, Ἀθηναῖος, Θηβαῖος, Κῷος κλπ.· 2) *—της* (*—ίτης, —άτης, —ώτης* κλπ.) : Ἀβδηρίτης, Σταγειρίτης, Σπαρτιάτης, Τεγεάτης, Ἐλεάτης, Αἰγινήτης, Ἠπειρώτης, Σικελιώτης, Ἰταλιώτης κλπ.· 3) *—εύς* : Ἐρετριεύς, Πλαταιεύς, Πειραιεὺς (=Πειραιώτης. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ λέξις ἐδήλου καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸν κάτοικον αὐτῆς), Χαλκιδεὺς κλπ.· 4) *—νος* (*—ῖνος, —ηνός* κλπ.) : Ἀκραγαντῖνος, Ταραντῖνος κλπ., Κυζικηνός, Περγαμηνὸς κλπ. Τῶν νεοελληνικῶν ἐθνικῶν ἄλλα μὲν ἔχουν ἀρχαίας καταλήξεις —ἀμεταβλήτους ἢ ὀλίγον μεταβεβλημένας—, ἄλλα δὲ προσέλαβον νέας τοιαύτας. Αἱ κυριώτεραι καταλήξεις τῶν νεοελληνικῶν ἐθνικῶν εἶναι αἱ ἑξῆς : 1) *—της, (—ίτης, —άτης, —ώτης)* : Κοζανίτης, Μεγαρίτης, Μεσολογγίτης, Μεσαρίτης (=ὁ κάτοικος τῆς Μεσαρᾶς ἢ Μεσαριᾶς, τῆς γνωστῆς μεγάλης πεδιάδος τῆς Κρήτης), Κεφαλλονίτης, Καρδαμυλίτης, Μυλοποταμίτης, Κωνσταντινουπολίτης κλπ., Κορφιάτης, Μανιάτης, Μενιδιάτης, Μικρασιάτης, Μυκονιάτης κλπ., Ἁϊμηνιώτης (=ὁ κάτοικος τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, χωρίου τοῦ Ζαγορίου), Βολιώτης, Γιαννιώτης, Ἡρακλειώτης, Ρεθυμνιώτης, Χανιώτης, Κονιτσιώτης κλπ., 2) *—νος* (Ἀρτηνὸς ἢ *—ινός*, Λαρισινός, Παξινός, Παπιγκινός, Ἀρτσιστινὸς κλπ., Πρεβεζιᾶνος, Ἀμερικᾶνος =ὁ ἐν Ἀμερικῇ ἐγκατεστημένος Ἕλλην, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸν Ἀμερικανὸν =τὸν αὐτόχθονα τῆς Ἀμερικῆς), 3) *—ιος* (ἐκ τῶν ἀρχαίων εἰς *—ιος* καὶ *—αῖος*) : Μηλιός, Λεριὸς (=ὁ κάτοικος Μήλου, Λέρου) κλπ., Μυτιληνιὸς, Σμυρνιὸς (=Μυτιληναῖος, Σμυρναῖος) κλπ., 4) *—ούσης* : Βρονταδούσης, Δαφνούσης, Μεστούσης, Πυργούσης =ὁ κατοικῶν ἢ καταγόμενος ἀπὸ τὰ χωρία τῆς Χίου *Βροντᾶδον (—άδων), Δαφνῶναν, Μεστά, Πυργὶ* κ. οὕ. κ. Γ. Π. Α.

— ἐθνικὰ *κτήματα* ἢ *ἐθνικαὶ γαῖαι* *[Ἱστορ.]*. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 πᾶσαι αἱ ἰδιοκτησίαι αἱ εὑρισκόμεναι ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένων μερῶν κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς συνθήκης περὶ εἰρήνης τοῦ 1832 καὶ ἀνήκουσαι εἴτε εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος εἴτε εἰς Τούρκους ἰδιώτας, ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν διετήρησαν αὐτὰς διὰ μονίμου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ἐγκαταστάσεως, ἐθεωρήθησαν ἀνήκουσαι εἰς τὸ ἔθνος καὶ ἐκλήθησαν ἐθνικαί. Αἱ ἐθνικαὶ γαῖαι ὑπελογίσθησαν ὡς ἀνερχόμενα εἰς 10 περίπου ἑκατομμύρια στρεμμάτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐπιτ. ἀπείσης, δι' ἀλλεπαλλήλων ψηφισμάτων τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἐκ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων φθαρτῶν, καθὼς καί τινων ἐκ τῶν ἀστικῶν. Ἐπίσης ἐνηργήθησαν ἀπαλλοτριώσεις τῶν ἐθνικῶν γαιῶν πρὸς ἐποικισμὸν τῶν ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος προσφυγόντων Ἑλλήνων καὶ πρὸς ἀνέγερσιν πόλεων. Ἀπεφασίσθη δὲ πλὴν τούτου καὶ ἡ διάθεσις καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν 3 ναυτικῶν νήσων, τῆς φρουρᾶς Μεσολογγίου καὶ ἄλλων σωμάτων προσενεγκόντων ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας.

Αἱ ἐθνικαὶ γαῖαι ἐδόθησαν ὡσαύτως ὡς ὑποθήκη διὰ τὰ δύο δάνεια τῶν ἐτῶν 1824 καὶ 1825, αἱ δ' ὁμολογίαι τῶν ἐκδοθέντων ἐσωτερικῶν δανείων παρουσιάσθησαν πολλάκις πρὸς ἀγορὰν ἐθνικῶν κτημάτων. Ἐπεδιώχθη ἐκτὸς τούτου, διαρκούσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ διανομὴ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, ἥτις ὅμως δὲν ἐπετεύχθη. Ἀποκατασταθέντος κατόπιν τοῦ κράτους ἐξεδόθη ὁ νόμος τοῦ 1838 περὶ παραχωρήσεως ἐθνικῶν γαιῶν εἰς φαλαγγίτας, καθὼς καὶ ὁ νόμος περὶ φυτειῶν ἐπὶ ἐθνικῶν γαιῶν τοῦ 1837, οὗτινος ἐν τούτοις καὶ πάλιν ἡ ἐφαρμογὴ δὲν κατωρθώθη, τέλος δὲ τὸ ζήτημα τῆς διανομῆς τῶν ἐθνικῶν γαιῶν ἐλύθη διὰ τῶν νόμων ΥΛΑ' καὶ ΤΠΣΤ' τοῦ 1871 (βλ. καὶ λ. *δημόσια* κτήματα). Ε. Ι. Μ.

— «Ἐθνική». —1) Ἐφημερὶς πολιτική, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1844—1845.

— 2) Πολιτικὴ ἐφημερίς, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Κ. Θεοδωροπούλου τῷ 1906, διακοπείσης δὲ τῆς ἐκδόσεώς της ἤρξατο ἐπανεκδιδομένη τῷ 1916.

—3) Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ οἰκονομική, ὄργανον τοῦ ἐθνικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1927 μέχρι τοῦ 1928.

—4) Ἐφημερὶς πολιτική, φιλολογικὴ καὶ βιομηχανική, ἐκδιδομένη δὶς τῆς ἑβδομάδος ἐν Ἀθήναις ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ (ὑπὸ τὸν τίτλον: Le National; journal politique, littéraire et industriel) ἀπὸ τοῦ 1834—1835. Ε. Π. Φ.

—Ἐθνικὴ *Ἄμυνα*. Πατριωτικὴ ἑταιρεία συσταθεῖσα τῷ 1866 ἐν Ἀθήναις ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους τούτου ὑπὸ διαφόρων πολιτικῶν καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος, περίθαλψιν τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα γυναικοπαίδων ἐκ Κρήτης καὶ πρὸς συνεννόησιν μετ' ἄλλων ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ λαῶν πρὸς γενίκευσιν τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνος. Τῆς ἑταιρείας ταύτης ψυχὴ ὑπῆρξεν ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, ἔχων συνεταίρους τὸν Μᾶρκον Ρενιέρην, Κωνσταντῖνον Λομβάρδον, Δημήτριον Μ. Βότσαρην καὶ πλείστους ἄλλους. Ἡ Ἐθνικὴ Ἄμυνα, καίτοι ἰδιωτικὸν ἔχουσα χαρακτῆρα, ἐνήργει ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἑκάστοτε κυβερνήσεων καὶ ἀντικαθίστα τὸ κράτος, ὅπου τοῦτο δὲν ἤθελε νὰ ἐμφανίζεται ἐπισήμως, παρεῖχε δὲ πολυτίμους εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας ὑπηρεσίας. Ἡ ὕπαρξις τῆς ἑταιρείας ταύτης ὑπῆρξε κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ἀναγκαία, καθ' ὅσον ἡ Τουρκία ἰσχυρίζετο ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπεκίνησε τὴν ἐπανάστασιν ἐν Κρήτῃ, ἐνῷ ταύτην προεκάλεσεν ἡ διαγωγὴ τῆς Τουρκίας πρὸς τοὺς Κρῆτας. Ἀλλ' ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δὲν προεκάλεσε τὴν ἐπανάστασιν, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐδεμίαν κατέβαλε προσπάθειαν, ὅπως παρακωλύσῃ αὐτήν, καθ' ὅσον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ ἐθεώρουν ὡς ἀντιπατριωτικὸν ἔργον τὴν παρεμπόδισιν πάσης ἀποπείρας ἀλυτρώτων Ἑλλήνων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις προεκάλεσεν ἐν Ἑλλάδι φιλοπόλεμον ὀργασμόν, ὁ δὲ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἐπέδιδε διακοινώσεις, ἀπειλῶν τὴν διακοπὴν τῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σχέσεων, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐνίσχυε τὴν ἐπανάσταισν.

Ἡ σύστασις οὕτω τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης κατέστη ἀναπόδραστος. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν εἰς τὴν νῆσον, προεκάλεσε τὰς ἰδιωτικὰς εἰσφορὰς πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ περίθαλψιν τῶν φυγαδευομένων ἀπολέμων κατοίκων τῆς Κρήτης. Εἰς τὰς ἐνεργείας της δὲ ταύτας ὠφείλετο ἡ ἀγορὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «*Ἀρκάδιον*» (βλ. λ.), ὅπερ τόσον ἐνδόξως ἐξυπηρέτησε τὸν ἀγῶνα. Οὕτως ἡ Ἐθνικὴ Ἄμυνα ἐκάλυπτε τὰς ἐνεργείας τοῦ κράτους καὶ ὑπεβοήθει τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς. Αἱ ἐνέργειαι ὅμως τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐξετάθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ διπλωματικοῦ πεδίου, ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος ἤρξαντο συνεννοήσεις ταύτης μετὰ τῆς Σερβίας πρὸς συνομολόγησιν Ἑλληνοσερβικῆς συμμαχίας. Εἰς τὴν ἀπόπειραν ταύτην προέβη ὁ Σέρβος πολιτικὸς Ἰωάννης Ρόστιτς καὶ ἀπετάθη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Κουμουνδοῦρον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὁ Ἕλλην πολιτικός, ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς εὑρισκόμενος καὶ μὴ εὑρὼν πρόθυμον τὴν κυβέρνησιν πρὸς συνομολόγησιν τοιαύτης συνθήκης, προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὴν Σερβίαν ὅπως μὴ ζητήσῃ ῥητὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος συμμαχίαν, διότι ὡς εἶχον τὰ τῆς χώρας τότε δὲν ἠδύνατο νὰ συμμαχήσῃ τὸ κράτος ἐπισήμως, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀρκεσθῇ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, ἔχουσα τὴν ἀρωγὴν τῆς ἀνεπισήμου Ἑλλάδος, ἣν διηύθυνεν ἡ ὀργάνωσις αὕτη. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης δὲν κατέληξαν εἰς ἀποτέλεσμα, καθ' ὅσον ἡ Σερβία ἀπέφευγε νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν ἀγῶνα ἄνευ τῆς ὑπογραφῆς συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ λῆξιν τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Ἐθνικὴ Ἄμυνα ἐξηκολούθησε τὸ πατριωτικὸν ἔργον της, διαρκοῦντος δὲ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου παρεσκεύαζε κίνημα εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον, ὅτε ὑπεβλήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνάκλησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὅστις εἶχε προελάσει μέχρι τοῦ Δομοκοῦ. Ὁ Κουμουνδοῦρος κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἠθέλησε νὰ διεγείρῃ ἑλληνικὸν ζήτημα διὰ τῆς παρασκευῆς ἐπαναστάσεως εἰς Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἡ δὲ Ἐθνικὴ Ἄμυνα, διατελοῦσα πρὸ πολλοῦ εἰς συνεννοήσεις πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν, ἀνέλαβε τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν, μετὰ μικρὸν δὲ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης καὶ ἄλλων συλλόγων ἀνεστάτωσαν τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας. Ἐπηκολούθησαν πολυάριθμοι συγκρούσεις μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰς ἃς ἔλαβον μέρος πλεῖστοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εὔζωνοι καὶ φοιτηταὶ τοῦ πανεπιστημίου. Παρόμοιον κίνημα ἐξεδηλώθη καὶ ἐν Κρήτῃ, τὴν δὲ 2 Ἰουνίου 1878 συνελθοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μιχελιδάκη ἐν Τζιτζιφὲ τοῦ Ἀποκορώνου ἡ γενικὴ τῶν Κρητῶν Συνέλευσις ἐζήτησε τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Αἱ ἐνέργειαι αὗται τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι. Μετὰ τὴν λύσιν τοῦ μεθοριακοῦ ζητήματος καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὀργάνωσις αὕτη μετέβαλε χαρακτῆρα κατασταθεῖσα πολιτικὸν σωματεῖον, ὅπερ ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου διελύθη, διὰ τῆς ἐπεμβάσεως μάλιστα τῆς εἰσαγγελίας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—Ἐθνικὴ *Ἄμυνα Θεσσαλονίκης*· βλ. *Θεσσαλονίκης Κίνημα*.

—Ἐθνικὴ *Βιβλιοθήκη*· βλ. *Βιβλιοθήκη Ἐθνική*.

— Ἐθνικὴ *Ἑταιρεία*. Μυστικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τῷ 1894 ἐν Ἀθήναις. Τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως αὐτῆς συνέλαβε νεαρὸς ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Καὶ ἀρχικῶς μὲν ἐπρόκειτο περὶ ἱδρύσεως σωματείου σκοποῦντος «τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῶν ἀλυτρώτων Ἑλλήνων καὶ τὴν προπαρασκευὴν πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν», εἰς ὃ ἐδόθη ἁπλῶς τὸ ὄνομα «Ἑταιρεία». Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐνεπιστεύθη ὁ ἐν λόγῳ ἀξιωματικὸς εἰς δέκα τέσσαρας συναδέλφους του, φέροντας πάντας βαθμὸν οὐχὶ ἀνώτερον τοῦ ὑπολοχαγοῦ, τὴν δὲ 12 Νοεμβρίου 1894 ὑπεγράφη παρ' αὐτῶν τὸ πρῶτον καταστατικὸν τῆς ἑταιρείας. Ἐκ τῆς δημοσιευθείσης τὸ αὐτὸ ἔτος χρηματικῆς λογοδοσίας τῆς ἑταιρείας, αἱ εἰσφοραὶ τῶν ἑταίρων δὲν ὑπερέβησαν τὰς 245 δραχμάς καὶ κατὰ τὸ 1895 μόλις ἔφθασαν τὰς 2327. Ἕνεκα τοῦ σκοποῦ, ὃν προέθετο ἡ ἑταιρεία αὕτη, ἐπέβαλε τὴν μυστικότητα εἰς τὰς ἐργασίας της καὶ ὑπεχρέου δι' ὅρκου τὰ μέλη της εἰς τὴν τήρησιν αὐτῆς. Ἠκολούθησε περίπου τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἱδρυθείσης «Φιλικῆς Ἑταιρείας», μεγάλην τηροῦσα προσοχὴν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν μελῶν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1895 μόλις ἠρίθμει ἐξ-

Digitized by Google

κοντα ἑταίρους, πάντας ἀξιωματικούς. Οὗτοι εὑρόντες ἀνεπαρκὲς τὸ πρῶτον καταστατικὸν εἰς τὰς διοικητικὰς αὐτοῦ λεπτομερείας, κατήρτισαν ἕτερον τοιοῦτο πληρέστερον τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1895, δι' οὗ ἡ ἑταιρεία ὠνομάσθη «ἐθνικὴ» καὶ τὰ μέλη αὐτῆς ηὐξήθησαν, περιληφθέντων τοιούτων ἐξ ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Τὰς ἐνεργείας τῆς 'Εθνικῆς Ἑταιρείας ἐπετάχυναν τὰ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1895 ἐπελθόντα ἐν Κρήτῃ γεγονότα καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι εἰσβολαὶ ἐνόπλων βουλγαρικῶν ὁμάδων εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, τρομοκρατουσῶν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς της. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι ἐν Δοσπὰτ ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου κακουργίαι προεκάλεσαν τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὕτω δὲ οἱ πρῶτοι ἱδρυταὶ τῆς 'Εθνικῆς Ἑταιρείας ἀπεφάσισαν νὰ καταστήσωσι ταύτην κέντρον ἀντιδράσεως κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ κομιτάτου τούτου καὶ παρέδωκαν τὴν διοίκησίν της εἰς ἐνδεκαμελὲς ἀνώτατον συμβούλιον συγκροτούμενον κατ' ἴσην μοῖραν ὑπὸ ἀξιωματικῶν ἀνωτέρων βαθμῶν καὶ πολιτῶν κατεχόντων διακεκριμένην θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀνηκόντων δὲ εἰς ὅλας τὰς πολιτικὰς μερίδας. Κύριος σκοπὸς τῆς ἑταιρείας ἦτο ὁ ἑξῆς: νὰ μὴ ἀναμιγνύεται μὲν αὕτη εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας ζητήματα, ἀλλ' ἐπιδρῶσα ἠθικῶς νὰ συντονίζῃ τὰς ἑκάστοτε ἐνεργείας της μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ καὶ παρέχῃ εἰν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν χρήσιμα στοιχεῖα πρὸς ἀποτροπὴν παντὸς κινδύνου τοῦ ἀλυτρώτου γένους. Ἕνεκα τῶν ἀρχῶν της τούτων, παρὰ τὴν τηρουμένην μυστικότητα, ἡ 'Εθνικὴ Ἑταιρεία διεκλαδοῦτο τεραστίως καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐν ταῖς ἁπανταχοῦ παροικίαις, ἀπέκτησε μέγα ἠθικὸν γόητρον, διῃρέθη εἰς τμήματα, πολυάριθμα δὲ τοιαῦτα ἠρίθμει εἰς ἁπάσας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως ἐν 'Αθήναις καὶ Θεσσαλίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1896. Κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργειῶν τῶν Βουλγάρων ἠδυνήθη ν' ἀντιτάξῃ δύναμιν ἐνόπλων σωμάτων, ὅπως μὴ ἐμφανίζωνται εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον οἱ Βούλγαροι μόνοι ὡς ἔχοντες δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐπαναστατικὰ σώματα ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντα τοὺς 'Αθανάσιον Μπρούφαν, Χρ. Βερβέραν, Παπαδήμαν, Παν. Βερβέραν, Βελέντζαν, Σαράντην καὶ Γούλαν Γκρούταν ἐξεπέμφθησαν εἰς Μακεδονίαν, καὶ συμπράττοντα μετὰ τῶν ἐντοπίων συνεκρούσθησαν πρὸς τὰ βουλγαρικὰ σώματα καὶ τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἐνθαρρύναντα οὕτω τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ ἀναπτερώσαντα τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν φρόνημα. 'Εκ τῶν ἀνδρῶν τούτων πλεῖστοι ἔπεσαν κατὰ τὰς διαφόρους μάχας, ἡ δὲ 'Εθνικὴ Ἑταιρεία, ἥτις ἐπωνομάσθη «Ἀόρατος δύναμις», διεκήρυττεν ἐν τῷ μεταξὺ ὅτι ἀνέλαβε «νὰ ἀναπτύξῃ καὶ ἑνώσῃ πρὸς ἑνιαίαν κατεύθυνσιν καὶ πειθαρχικὴν ἐργασίαν τὰς δυνάμεις, τὰς ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει, τοῦ δουλ ὑοντος Γένους καὶ τοῦ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἐγκατεσπαρμένου ἀποικιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τῷ θεμελιώδει σκοπῷ ἀκαταπονήτου ἐργασίας πρὸς τὴν ἀντὶ πάσης θυσίας ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων ἀδελφῶν». Συνέπεια τῶν ἐνεργειῶν τούτων ὑπῆρξεν, ὅτι εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἑταιρείας περιελήφθη τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πλεῖστοι πολιτευόμενοι, πολυάριθμοι ὑπάλληλοι ὅλων τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως καὶ ἀναρίθμητοι πολῖται, ἐνισχύοντες παντοιοτρόπως τὸ ἔργον αὐτῆς.

'Ενῷ οὕτως ἔβαινον τὰ τῆς 'Εθνικῆς Ἑταιρείας, κατηγγέλθη αἴφνης εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α', ὅτι αὕτη ὑπεκίνησε τὰς παραιτήσεις ἀπὸ τῆς Στρατιωτικῆς λέσχης τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πεζικοῦ, ἱππικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ καὶ ὅτι αἱ παραιτήσεις αὗται εἶχον ἀντιδυναστικὸν χαρακτῆρα. Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν παραίτησιν τούτων ὁ βασιλεὺς προέβαινεν εἰς τὴν δημοσίευσιν διαγγέλματος ἐκφράζοντος τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν Βουλὴν τὸ διάγγελμα τοῦτο ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὡς πυροτέχνημα. 'Επὶ πλέον κατηγγέλλετο εἰς τὸν βασιλέα ὅτι τὸ 5ον ἄρθρον τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας, ὅπερ ἀπέκλειεν ἀπ' αὐτῆς πάντα τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ὑπέκρυπτεν ἀνατρεπτικοὺς σκοπούς. Τὰ καταγγελλόμενα δὲν ἦσαν ἀκριβῆ, ἐν τούτοις κατέστησαν τὴν 'Εθνικὴν Ἑταιρείαν ὕποπτον παρὰ τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Θεόδωρος Δηλιγιάννης πεισθεὶς ὅτι ἡ Ἑταιρεία εἶχεν ἀντιπολιτευτικοὺς σκοπούς, ὡς ἐκ τῆς στάσεως μελῶν τινων τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τοῦ συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, θέλων δὲ νὰ ἐξασθενήσῃ ταύτην, ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν ἑτέρας πατριωτικῆς ἑταιρείας, τῆς ὁποίας πρόεδρον ἔθετο τὸν 'Αλέξανδρον Ζαΐμην, πρόεδρον τότε τῆς Βουλῆς. 'Αλλ' ἡ 'Εθνικὴ Ἑταιρεία εἶχε καταστῆ ἐν τῷ μεταξὺ παντοδύναμος, κρατοῦσα ὑπὸ τὰ νεύματα αὐτῆς τοὺς πλείστους τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν δικαστικῶν καὶ τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ μυριάδας πολιτῶν, ὑποστηριζομένη δὲ ἐνθέρμως ὑπὸ τῶν κυριωτέρων ὀργάνων τοῦ τύπου.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Δηλιγιάννη ἀπέτυχεν, ἡ δὲ ἑταιρεία τὴν 23 'Ιανουαρίου 1897 ἀπηύθυνεν ὑπόμνημα πρὸς τὸν βασιλέα, ὡς ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, αἰτοῦσα παρ' αὐτοῦ νὰ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν πρὸς σύνταξιν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, καθ' ὅσον αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ βασιλικοῦ διαγγέλματος οὔτε λυσιτελεῖς οὔτε ἐπαρκεῖς ἐκρίθησαν ὑπὸ τοῦ ἔθνους. Τὴν 24 'Ιανουαρίου εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐδήλου, ὅτι ἤθελε τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως καταργηθῇ τὸ καθεστώς, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἕτερον ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἢ νὰ ζημιοῖ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ταύτην τῆς κοινῆς γνώμης, ἣν ἦγεν ἡ 'Εθνικὴ Ἑταιρεία, ἀπεφάσισεν ἡ κυβέρνησις τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βάσσου. 'Απὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ 'Εθνικὴ Ἑταιρεία ἤρξατο ἐνεργοῦσα δραστηριώτερον καὶ καταρτίζουσα ἐπαναστατικὰ σώματα πρὸς εἰσβολὴν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ συγκεντρωθέντος εἰς Θεσσαλίαν τακτικοῦ στρατοῦ. Συνέστησε περὶ τὰ τέλη 'Ιανουαρίου τοῦ 1897 ἐν 'Αθήναις δεκατετραμελὲς φανερὸν συμβούλιον καὶ ἐκήρυττεν ὡς ἀναπόφευκτον τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἀπὸ δὲ τοῦ Φεβρουαρίου ἐδόθη ὑπὸ τῆς ἑταιρείας ἡ πρώτη ὤθησις πρὸς πολεμικὴν ἐνέργειαν. Καὶ μέχρι τινὸς μὲν ἡ κυβέρνησις ἠνείχετο τὰς τοιαύτας ἐνεργείας τῆς 'Εθνικῆς Ἑταιρείας· ἀφ' ἧς ὅμως ἐπροτάθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας μέση τις λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, δι' ἀνακηρύξεως τῆς νήσου ὡς ἡγεμονίας ὑπὸ τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον, ἡ κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν 14 Μαρτίου 1897 τὴν ἀναστολὴν τῆς εἰσβολῆς ἐπαναστατικῶν σωμάτων, συγκεντρωθέντων ἐν τῷ νομῷ Τρικκάλων, εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἥτις εἶχεν ἀποφασισθῆ νὰ γίνῃ τὴν ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς. Ἡ φήμη περὶ ἱδρύσεως ἡγεμονίας ἐν Κρήτῃ ἤχησε κακῶς παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ, ὁ δὲ Στέφανος Σκουλούδης, δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς του πρὸς τοὺς Κρῆτας, συνεβούλευσεν, ὅπως ἀποκρούσωσι τοιαύτας προτάσεις καὶ ἐπιμείνωσιν εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ὅπως μὴ διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἡγεμονιῶν διασπασθῇ ἡ ἑνότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. 'Αλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη λύσις ἐματαιώθη τῇ ἐπεμβάσει τῆς Γερμανίας, ἥτις ὤθησε τὸν σουλτᾶνον εἰς κήρυξιν πολέμου, εἶχε διαταχθῆ δὲ ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ 'Ετὲμ πασᾶς ὅπως εἰς πρώτην δοθησομένην ἀφορμὴν προελάσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ὁ πόλεμος οὕτω καθίστατο ἀναπότρεπτος, τὴν δὲ ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ εἰσβολὴ τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων τῆς 'Εθνικῆς Ἑταιρείας, συμπραττόντων καὶ πολλῶν 'Ιταλῶν φιλελλήνων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολιτικοῦ 'Ιμβριάνι. Τὰ σώματα ταῦτα ἦσαν τέσσαρα καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν ἀνήρχετο εἰς 2.600. Εἰσήλασαν ταῦτα τὸ μεσονύκτιον τῆς 28 Μαρτίου 1897 διὰ τῶν σταθμῶν Δένδρο, Τζῶρτζη, 'Ορφανά, Τάφου Μπίμπαση καὶ Μπερλιαπίτσας καὶ συνεκρούσθησαν πρὸς τοὺς Τούρκους στρατιώτας τῶν ἀντιστοίχων ἑλληνικῶν σταθμῶν, οἵτινες ἐγκατέλειψαν τοὺς σταθμούς των, τοὺς ὁποίους ἐπυρπόλησαν οἱ ἐπαναστάται. Ὁ τουρκικὸς σταθμὸς τοῦ Προφήτου 'Ηλιοὺ ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διεμαρτυρήθη αὐθημερὸν εἰς τοὺς παρ' αὐτῇ ἀντιπροσώπους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διὰ τὰ ἐν τοῖς ἑλληνοτουρκικοῖς μεθορίοις συμβάντα, κατήγγειλεν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὸ ὀθωμανικὸν ἔδαφος πρὸς τὸ μέρος τῶν Γρεβενῶν καὶ ὅτι προέβη εἰς διαφόρους ἐχθροπραξίας, καταστρέψας τρεῖς ὀχυροὺς στρατῶνας καὶ συλλαβὼν αἰχμαλώτους 9 ἄνδρας. Ἑπομένως ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, θεωρήσασα ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη ἀπετέλει κήρυξιν πολέμου, κατήγγειλε ταύτην καὶ ἀπέδιδεν ὁλόκληρον τὴν εὐθύνην εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς πρώτην ἐπιτεθεῖσαν. Οἱ ἐπαναστάται ἐξέδωκαν προκήρυξιν καὶ συνέστησαν στρατοδικεῖον ὅπως δικάζῃ τὰς παρεκτροπὰς τῶν ἀνδρῶν. Ἡ συγκοινωνία τοῦ Μετσόβου καὶ Γρεβενῶν διεκόπη, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀπέστειλαν ἐνίσχυσιν ἐκ Κοπανίτσης καὶ Μάσεως. Τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα τῆς 'Εθνικῆς Ἑταιρείας, μὴ δυνηθέντα ν' ἀντιταχθῶσι πρὸς τὸν τακτικὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ μὴ βλέποντα ταυτόχρονον κίνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ τοιούτου τῆς Θεσσαλίας, οὗτινος ἡγεῖτο ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὑπεχώρησαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, κομίζοντα πλείστους τραυματίας, ἐν οἷς καὶ τὸν 'Ιμβριάνι. Τὴν 5 'Απριλίου 1897 ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τὰ σώματα τῆς 'Εθνικῆς Ἑταιρείας διελύθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον. Μετὰ τὰ ἀτυχῆ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου ἐκείνου ἐπερρίφθη μέγα μέρος τῆς εὐθύνης τῆς κηρύξεως αὐτοῦ εἰς τὴν 'Εθνικὴν Ἑταιρείαν. Πολλὰ τότε τῶν μελῶν αὐτῆς ἐστράφησαν κατὰ τῆς κληθείσης ἀοράτου δυνάμεως, ἐκ τούτου δὲ προεκλήθησαν δεινοὶ ἀγῶνες ἔν τε τῇ Βουλῇ καὶ τῷ τύπῳ. Τὸ φανερὸν συμβούλιόν της προέβη εἰς δημοσίευσιν τῆς χρηματικῆς λογοδοσίας, δικαιολογῆσαν τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ὡς συμβιβαζομένας πρὸς τὴν πολιτικήν, ἣν ἠκολούθησε τὸ ἐπίσημον κράτος, συνεστήθη δὲ ἀνακριτικὴ τῆς Βουλῆς ἐπιτροπὴ πρὸς ἔρευναν τῶν ἐνεργειῶν τῆς 'Εθνικῆς Ἑταιρείας, ἀλλ' ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἔπαυσεν ἀσχολουμένη εἰς τὸ ἔργον της τοῦτο, καθ' ὅσον διελύθη ἡ Βουλή. Τῷ 1900 συνέστη νέα ἐπιτροπή, ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἀποστολήν της. Ἡ 'Εθνικὴ Ἑταιρεία ἐν τῷ μεταξὺ διελύθη, τὸ δὲ ἀπομεῖναν ἐκ τῶν κεφαλαίων της χρηματικὸν ποσόν, ἀνερχόμενον εἰς δρ. 300.000 περίπου, διετέθη πρὸς ἵδρυσιν τοῦ 'Εθνικοῦ Σκοπευτηρίου τοῦ προαστείου Καλλιθέας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **'Εθνικὴ *Κάσσα*.** Ταμεῖον εἰσφορῶν τῶν φιλογενῶν πρὸς οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, συσταθὲν τῷ 1820 ὑπὸ 'Αλεξάνδρου Ὑψηλάντου, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἀπὸ τοῦ 1819 λειτουργοῦντος «Κιβωτίου 'Ελέους», ὅπερ εἶχε συστήσει ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'. 'Ωνομάσθη δὲ οὕτω κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς, ἐκ τοῦ γαλλικοῦ «Caisse Nationale». Ἱδρυθεῖσα μετὰ πολλῶν ἐλπίδων, ἀπὸ τοῦ πρώτου μηνὸς περιέπεσεν εἰς οἰκονομικὸν μαρασμόν, μολονότι δι' ἐγκυκλίων ἐπιστολῶν του ὁ 'Αλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐβεβαίου τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας ὅτι «ἐζητήθη καὶ ὅθεν ἔδει (δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐπίσημον Ρωσίαν) ἡ ἀνήκουσα βοήθεια καὶ ὑπεράσπισις, καὶ ἐχορηγήθη ἀφθόνως». Ταχέως ὅθεν ἐγκατελείφθη καὶ μετ' οὐ πολὺ συνεχωνεύθη πρὸς τὸ ταμεῖον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφορείας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Γ. Δ. Κ.

— **ἐθνικὴ *πολιτική*.** Ἡ συνεπὴς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς πόθους ἑνὸς ἔθνους ἐξωτερικὴ πολιτική. Ἡ ὑπὸ τῶν κρατῶν ἀσκουμένη καὶ πάντοτε ὡς ἐθνικὴ προβαλλομένη δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι καὶ τοιαύτη, ἀλλ' ἢ πολιτικὴ τῆς ἀρχούσης τάξεως, ἢ πολιτικὴ εὐρυτέρου συνασπισμοῦ μὲ σκοποὺς καὶ τέλη ὑπερεθνικά.

— **'Εθνικὴ *Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος*.** Ἡ δευτέρα κατ' ἀρχαιότητα καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἑλληνικὴ τράπεζα, διαδεχθεῖσα τὴν «'Εθνικὴν Χρηματιστικὴν Τράπεζαν», ἥτις εἶχεν ἱδρυθῆ ἐπὶ Καποδιστρίου τῷ 1828 καὶ διελύθη τῷ 1834.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς «'Εθνικῆς Χρηματιστικῆς Τραπέζης», ἡ τότε κυβέρνησις προέβη εἰς διαπραγματεύσεις περὶ ἱδρύσεως νέας τραπέζης πρὸς δύο ὁμάδας, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀποτελουμένη ἐξ Ἑλλήνων καὶ Γάλλων κεφαλαιούχων ὑπέβαλε προτάσεις διὰ τοῦ Παραμυθιώτου, ἡ δ' ἑτέρα ὑπὸ Ἄγγλων διὰ τοῦ Ἄγγλου τραπεζίτου Ράϊτ, ἀποστείλαντος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Ἑλλάδα τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ Γκλάς. Ἡ κυβέρνησις ἀποκλίνασα πρὸς ἀποδοχὴν τῶν προτάσεων τοῦ τελευταίου τούτου, κατέληξε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1835 εἰς ὁριστικὴν μετὰ τοῦ Γκλὰς συνεννόησιν περὶ τῶν ὅρων τῆς ἱδρύσεως τῆς τραπέζης, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ αὐτῶν ἐξέδωκε τὸν ἀπὸ 25 'Ιανουαρίου 1836 νόμον «Περὶ συστάσεως 'Εθνικῆς Τραπέζης, σκοπούσης τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας». 'Αλλ' ὁ Ράϊτ δὲν ἀπεδέχθη τοὺς ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου του Γκλὰς συμφωνηθέντας ὅρους, μετὰ νέας δὲ διαπραγματεύσεις, διεξαχθείσας ὑπὸ ἑτέρου αὐτοῦ ἀντιπροσώπου, τοῦ Ἕλληνος Δρακάτου Παπανικόλα, ὁ Ράϊτ ἐδήλωσε, μῆνάς τινας μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ νόμου πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος Σπ. Τρικούπην, ὅτι «ἀνέβαλε νὰ προβῇ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς τραπέζης, λόγῳ τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων». Οὕτως ὁ περὶ συστάσεως 'Εθνικῆς Τραπέζης νόμος τοῦ 1836 οὐδέποτε ἐξετελέσθη.

Κατὰ τὸ 1837 ἐπανελήφθησαν αἱ πρὸς τὴν ὁμάδα τῶν Ἄγγλων κεφαλαιούχων διαπραγματεύσεις, ἀλλ' ἡ τότε κυβέρνησις, εἴτε δυσπιστοῦσα πρὸς τοὺς δὶς ἀθετήσαντας τὴν συμφωνίαν τούτους, εἴτε ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, ἀντιδρώσης κατὰ τῆς ἱδρύσεως ξένης τραπέζης, δὲν ἐφάνη πρόθυμος νὰ προβῇ εἰς νέας συμφωνίας, μολονότι αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις δὲν ἔπαυσαν, ὡς ἐξάγεται ἐκ φυλλαδίου ὅπερ ἐδημοσίευσαν τῷ 1839 οἱ Ἄμμονδ καὶ 'Αλόϋδ, μέχρις ὅτου ὁ φιλέλλην Ἑλβετὸς τραπεζίτης 'Ιωάννης 'Εϋνάρδος ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἐν Ἑλλάδι φίλον αὐτοῦ Γεώργιον Σταῦρον κεφάλαιον 500.000 δραχμῶν, ὅπως οὗτος, θέτων τοῦτο εἰς κυκλοφορίαν, δοκιμάσῃ ἂν ὁ τόπος εἶναι ὥριμος πρὸς τραπεζιτικὰς ἐργασίας καὶ προπαρασκευάσῃ συγχρόνως βαθμιαίως τὸ πρὸς τοιαύτας ἐργασίας ἔδαφος. Συγχρόνως ὁ 'Εϋνάρδος καὶ ὁ Γ. Σταῦρος προέβαινον εἰς διαβήματα παρὰ τῇ κυβερνήσει, ἥτις ἐν τέλει ἐπείσθη ὅπως συνδράμῃ καὶ ὑλικῶς τὴν ὑπ' αὐτῶν προτεινομένην τράπεζαν, συμμετέχουσα διὰ χιλίων μετοχῶν.

Οὕτω κατηργήθη ὁ νόμος τοῦ 1836 καὶ ἐξεδόθη ὁ τῆς 30 Μαρτίου τοῦ 1841, διὰ τοῦ ὁποίου συνεστήθη καὶ ἐθεμελιώθη ἡ 'Εθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τοῦ νόμου τούτου τὸ κεφάλαιον τῆς τραπέζης ὡρίσθη εἰς 5.000.000 δραχμὰς καὶ παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ νόμου τοῦ 1841, ἐνεκρίθη διὰ Β. διατάγματος ὁ κανονισμὸς τῆς 'Εθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, περιλαμβάνων τοὺς καταστατικοὺς ὅρους τῆς συστάσεως αὐτῆς, καθορίζων τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν μετόχων καὶ ρυθμίζων τὰ τῆς διοικήσεως καὶ ἐσωτερικῆς λειτουργίας τοῦ καταστήματος. Ἅμα τῇ δημοσιεύσει τοῦ διατάγματος

Digitized by Google

τούτου, ἡ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν γραμματεία. τῆς ἐπικρατείας ἔσπευσε, διὰ γνωστοποιήσεώς της, νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν εἰς τὸ γεγονὸς διάδοσιν καὶ ἐξαίρουσα τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἐπικερδὲς τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων κεφαλαιούχων. Πράγματι δὲ κεφάλαια συνέρρευσαν ἄφθονα, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν διετέλει εἰσέτι ἡ Ἑλλάς, τόσον ἐκ φιλελληνισμοῦ καὶ πατριωτισμοῦ, ὅσον καὶ χάρις εἰς τὰς ἀκαμάτους προσπαθείας τοῦ Ἐϋνάρδου καὶ τοῦ Γ. Σταύρου. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν βιβλίων τῆς τραπέζης, πρῶτος ἐγγραφεὶς μέτοχος τῇ 24 Ἀπριλίου 1841 ὑπῆρξεν ὁ Κ. Βράννης διὰ μετοχὰς 150. Κατόπιν ἔρχονται ὁ Γεώργιος Σταῦρος καὶ Ἰωάννης Ἐϋνάρδος διὰ 1452 μετοχὰς ἀπὸ κοινοῦ, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διὰ 1000 μετοχάς, ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκος διὰ 200 μετοχάς, οἱ ἀδελφοὶ Ρότσιλδ διὰ 100 μετοχὰς καὶ ὁ Νικόλαος Ζωσιμᾶς διὰ 250 μετοχάς. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1841 συνῆλθον οἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέτοχοι εἰς προκαταρκτικὴν συνέλευσιν, ὅπως κανονίσουν τὰ τῆς ἐπικειμένης ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῆς τραπέζης. Ἐκ τῶν πρώτων τῆς συνελεύσεως ἀποφάσεων ὑπῆρξε νὰ προσκληθοῦν οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος μέτοχοι, ὅπως καταθέσουν τὰ κεφάλαιά των καὶ πρὸ τῆς δοθείσης αὐτοῖς τριμήνου προθεσμίας, διὰ νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπέζης καὶ γίνῃ αὕτη τὸ βραδύτερον τὴν 1 Ἰανουαρίου 1842. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ Β. διατάγματος τῇ 18 Νοεμβρίου 1841.

Ἐπίσης ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ ἐξελέγησαν: διευθυντὴς ὁ Γεώργιος Σταῦρος παμψηφεί, ὑποδιευθυντὴς ὁ Κ. Βράννης, τακτικοὶ σύμβουλοι οἱ Α. Ρουζιοῦ καὶ Ἐμμ. Μενεσθεὺς καὶ ἀναπληρωματικοὶ οἱ Γ. Μ. Ἀντωνόπουλος καὶ Δ. Κυργούσιος. Εἰς ἔνδειξιν δὲ εὐγνωμοσύνης ἐξελέγησαν ἐπίτιμοι τῆς τραπέζης διοικηταὶ ὁ Γ. Ἐϋνάρδος καὶ ὁ Ν. Ζωσιμᾶς.

Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἔσχε 10 ἐν ὅλῳ διοικητάς, τοὺς ἑξῆς:

Διοικηταὶ	*Συνδιοικηταὶ*	*Χρονολογία*
Γ. Σταῦρος		13/11/1841—31/ 5 /1869
Μ. Ρενιέρης		7 / 7 /1869— 2 / 7 /1890
Π. Καλλιγᾶς		2 / 7 /1890—16/ 9 /1896
Σ. Στρέϊτ		28/10/1896—17/ 1 /1911
Ἰ. Βαλαωρίτης		17/ 1 /1911—17/ 3 /1914
Ἰ. Εὐταξίας		27/ 3 /1914— 7 /11/1914
Ἀ. Ζαΐμης	Γ. Χ. Ζωγράφος, Α. Διομήδης ὑπ., Ι. Δροσόπουλος	14/12/1914—10/ 1 /1920
Δ. Μάξιμος	Ι. Δροσόπουλος	19/12/1920— 2 / 1 /1923
Ἀ. Διομήδης	Ι. Δροσόπουλος	26/ 1 /1923—12/ 5 /1928
Ἰ. Δροσόπουλος	Α. Κορυζῆς (ὑποδιοικητὴς)	13/ 5 /1928— . . . .

Μετὰ τὴν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἐγγραφὴν μετόχων διὰ κεφάλαιον 3.402.000 δραχμῶν, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἔκαμεν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τῇ 22 Ἰανουαρίου 1842, τὸν δὲ Ἰούλιον 1842 ἐδημοσίευσε τὸν πρῶτον αὐτῆς ἰσολογισμόν, ὃν παραθέτομεν περαιτέρω, ὡς σημειοῦντα τὸ πρῶτον βῆμα τοῦ ἀρτισυστάτου πιστωτικοῦ ἱδρύματος. Χάριν συγκρίσεως δὲ καὶ ἐμφανίσεως τῆς ἐξελίξεως καὶ προόδου τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπέζης παραθέτομεν ἐπίσης καὶ τὴν τελευταίαν συνοπτικὴν κατάστασιν αὐτῆς τῆς 30 Ἰουνίου 1929 ἔχουσαν οὕτω:

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΥ ΤΗΣ 1ΗΣ ΙΟΥΛΙΟΥ 1842 (ΠΡΩΪΑ)

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ		ΔΡΧ.	Λ.
Μέτοχοι διὰ τὰς λειπομένας δόσεις τῶν μετοχῶν των		1.468 000	—
Ταμεῖον εἰς νομίσματα(1)		358.567	84
Προεξοφλήσεις συναλλαγματικῶν καὶ γραμμάτια εἰς διαταγήν		719 837	50
Δάνεια ἐνυπ. { Κεφ. 1.523.270 / Τόκ. 1.750.001 }		3.274 001	—
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου		4 145	29
Χρεῶσται διάφοροι		3.000	—
Ἔξοδα συνήθη	14.688.43		
Τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν α΄ ἑξαμηνίαν	12.608.43		
Ἐνοίκιον τοῦ καταστήματος προπληρ.		2.080	—
Ἔξοδα ἐγκαταστ.	8.822.87		
Τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν α΄ ἑξαμηνίαν	500.—		
Τὰ λειπόμενα		8.322	87
		5 837.754	50

ΠΑΘΗΤΙΚΗ		ΔΡΧ	Λ.
Κεφάλαιον		3 750 000	—
Τραπεζ. γραμμ. εἰς κυκλοφορίαν		285 475	—
Παρακαταθῆκαι		37 272	54
Πιστωταὶ διάφοροι		400	—
Τόκοι προεξοφλ.	26.594.39		
Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν α΄ ἑξαμηνίαν	20.661.22		
Τὰ λειπόμενα διὰ τὴν β΄ ἑξαμηνίαν		5.933	17
Τόκος ἐνυποθ. δαν.	1.750.732.—		
Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν α΄ ἑξαμηνίαν	30.572.09		
Τὰ λειπόμενα		1.720.158	91
Τόκοι δανείου ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου	301.99		
Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν α΄ ἑξαμηνίαν	92.65		
Τὰ λειπόμενα		209	34
Κέρδη καὶ ζημίαι		38 305	54
		5.837 754	50

(1) Ὑπάρχουν προσέτι εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια . . . . Δρ. 152.525.—
Τὰ εἰς κυκλοφορίαν τραπεζικὰ γραμμάτια . . . . » 285.475.—
Τὸ ὅλον τῶν ἐκδοθέντων τραπεζικῶν γραμματίων . . . . » 438.000.—

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Γ. ΣΤΑΥΡΟΥ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΜΕΡΙΔΟΣ "ΚΕΡΔΗ & ΖΗΜΙΑΙ" ΤΗΣ 1ΗΣ ΙΟΥΛΙΟΥ 1842 (ΠΡΩΪΑ)

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ	ΔΡΧ.	Λ.	ΠΑΘΗΤΙΚΗ	ΔΡΧ.	Λ
Τόκος προεξοφλήσεων	20.661	22	Ἔξοδα συνήθη	12 608	43
Ὁμοίως ἐνυποθήκων δανείων	30.572	6	Ὅμοια ἐγκαταστάσεως	00	—
Ὁμοίως ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου	92	65	Ὑπόλοιπον εἰς νέον μεταφερόμενον	38 305	54
Κέρδη διάφορα	88	01			
	51 413	97		51.413	27

Τὰ πρὸς διανομὴν Κέρδη διὰ τὴν α΄ ἑξαμηνίαν συμποσοῦνται εἰς . . . Δρ. 38 305 54
Τὸ μέρισμα πρὸς 7 % ἐπὶ τῶν πληρωθεισῶν δόσεων ἀποτελεῖ τὸ ποσὸν . » 37 277 36
Ὑπόλοιπον μεταφερόμενον εἰς τὴν ἀκόλουθον ἑξαμηνίαν . . . . » 1.028 10

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Γ. ΣΤΑΥΡΟΥ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1929

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ	ΔΡΧ.	Λ.
Ἐν τῷ Ταμείῳ καὶ παρὰ τῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος	717.957 533	47
Διαθέσιμα ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ	536 338 094	45
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν Δανείων	876 677.872	75
Προσωρινὰ δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον	295.727.208	79
Ὁμολογίαι Ἑλληνικοῦ Δημοσίου ἔναντι κυκλοφορούντων ἐντόκων γραμματίων Ἐθν. Ἀμύνης	84 000 000	—
Καταβολαὶ εἰς δικαιούχους ἀνταλλαξίμους πρόσφυγας συμφ. συμβάσει 25 10/26. 4/11 26 καὶ 24/5/27	886 784 716	50
Καταβολαὶ εἰς δικαιούχους ἀνταλλαξίμους πρόσφυγας συμφ. συμβάσει 14 Ἀπριλίου 1928	275.446 834	56
Λογαριασμὸς διαχειρίσεως κτημάτων ἀνταλλαγέντων Μουσουλμάνων	44 882.679	01
Ἑλληνικὸν Δημόσιον. Πληρωμὴ πρώτου διμήνου τοκομεριδίου ὁμολογιῶν Β΄. Δανείου Ἀνταλλαξίμων δρ. 2.500.000.000 1928	29 801.210	—
Προεξοφλήσεις	1.334 926.053	91
Χορηγήσεις εἰς γεωργούς, κτηματίας καὶ γεωργικοὺς συνεταιρισμούς	882.577.611	29
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	583.959 800	46
» » » » » » ἐμπορευμάτων	876 819.361	86
Δάνεια πρὸς νομικὰ πρόσωπα	94 399 637	82
Μετοχαὶ Τραπεζῶν καὶ Ἑταιρειῶν	433 596 742	74
Καταστήματα καὶ Κτήματα Τραπέζης	87 370 143	10
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως	17.096.801	10
	8.058.362.301	81

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		ΔΡΧ.	Λ.
Κεφάλαια:			
1) Κεφάλαιον μετοχικὸν	Δρ 20.000 000.—		
2) Κεφάλαια ἀποθεματικὰ	» 247 000 000 —		
3) Διαφορὰ ἐξ ἀναγωγῆς χρυσοῦ καὶ συναλλάγματος εἰς τὴν τιμὴν σταθεροποιήσεως	» 938 393.789 21	1.205 393 789	21
Ἔντοκα γραμμάτια Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Ἀποδοχὴ Τραπέζης ἐπὶ τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων		83.802 100	—
Καταθέσεις ἐν γένει:			
1) Καταθέσεις ὄψεως	Δρ. 3 861.338.351 16		
2) » ταμιευτηρίου	» 1.210 379.086.60		
3) » διαρκεῖς καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ	» 841 603.855 33		
4) Δάνειον Τραπέζης £ 1.800.000 2 % 1925	» 345 240.000 —	6.258.561.293	09
Ἐκκρεμεῖς λογαριασμοὶ		481 132.737	96
Κέρδη Α΄ ἑξαμηνίας 1929	Δρ 43.205 687.80		
Μεῖον τοῦ προσωρινοῦ μερίσματος δρ. 850 κατὰ μετοχὴν πλέον φόρου καθαρᾶς προσόδου	» 13.733 306.25	29.472.381	55
		8 058 362.301	81

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΙΩ. Α. ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ πρὸς ἔγκρισιν τοῦ πρώτου ἰσολογισμοῦ συνελθοῦσα συνέλευσις ἐψήφισε νέον καταστατικόν, παρατείνουσα τὰς ἐργασίας της ἐπὶ 8 μῆνας περίπου καὶ ἐξέλεξε τὸ πρῶτον διοικητικὸν συμβούλιον, ὅπερ διηύθυνε τὰ τῆς τραπέζης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου καταστατικοῦ, τοῦ ἰσχύσαντος μέχρι τῆς 12 Μαΐου 1928. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀπετελέσθη ἐκ τοῦ Γεωργίου Σταύρου ὡς προέδρου, διὰ ψήφων 123, τοῦ ἑτέρου ὑποψηφίου Θεοδώρου Ράλλη λαβόντος ψήφους τρεῖς, καὶ τῶν συμβούλων Λουκᾶ Ράλλη, Ἐπαμ. Μενεσθέως, Ἰ. Μ. Ἀντωνοπούλου, Ἰ. Μπούκρα, Π. Λαζαρῆ, Κ. Δουρούτη, Π. Τζάλα, Ἀ. Περίδη καὶ Ν. Μαυρομμάτη. Τῷ 1843 ἡ συνέλευσις τῶν μετόχων ἐξέλεξε τὸν Γεώργιον Σταῦρον διευθυντὴν διὰ μίαν ἑπταετίαν.

Τὸ οἰκονομικὸν περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἤρχισε τὴν δρᾶσίν της ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἦτο ἀξιοθρήνητον. Ἡ ἀγριότης τοῦ ὀκταετοῦς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας πολέμου καὶ αἱ συστηματικαὶ καὶ καταστρεπτικαὶ δῃώσεις, εἰς τὰς ὁποίας προέβησαν ἰδίως τὰ ὑπὸ τὸν Ἰμβραὴμ πασᾶν αἰγυπτιακὰ στρατεύματα ἀφῆκαν τὸν τόπον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ, τὸν πληθυσμὸν δεκατισμένον καὶ τὴν γῆν τελείως ἀκαλλιέργητον καὶ ἀποτεφρωμένην. Ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὰς συναλλαγάς, ἡ δὲ μικρὰ κυκλοφορία αὐτοῦ περιωρίζετο κυρίως εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Αἱ ναυτικαὶ ἐπαρχίαι ἐχρησιμοποίουν ἰδίως ξένα, διεθνοῦς κύρους νομίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἐγίνετο ἡ ἀποταμίευσις. Ἡ πίστις ὡς ὠργανωμένον στοιχεῖον παραγωγῆς ἦτο ἀνύπαρκτος. Τὸ εἰς χρῆμα κεφάλαιον ἦτο σχεδὸν ἄγνωστον. Τοιοῦτον ἦτο τὸ οἰκονομικὸν ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ὤφειλε νὰ καλλιεργήσῃ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, καὶ τοιοῦτον τὸ πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκαλεῖτο νὰ κινηθῇ. Ὑπὸ τὴν λελογισμένην ὅμως διοίκησιν τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος προώδευσε ταχέως, ἐπιτυγχάνουσα τὴν βαθμιαίαν αὔξησιν καὶ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν κερδῶν της. Οὕτω τὸ κεφάλαιον αὐτῆς κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1847 ἔφθασεν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ ὁριζόμενον ποσὸν τῶν 5.000.000 δρχ., ἀποφάσει δὲ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μετόχων ηὐξήθη τοῦτο κατὰ ἓν ἀκόμη ἑκατομμύριον. Ὅσον δὲ εὐωδοῦντο αἱ ἐργασίαι τῆς τραπέζης, τοσοῦτον καὶ ἡ πίστις αὐτῆς ἐθεμελιοῦτο, τὰ δὲ γραμμάτιά της ἐγένοντο περιζήτητα, ὡς διευκολύνοντα σοβαρῶς τὰς συναλλαγὰς καὶ τὰς μεταφορὰς χρημάτων ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Σημαντικὴν ἐνίσχυσιν προσέδωσεν εἰς τὴν πίστιν ταύτην καὶ τὸ ἐν ἔτει 1844 διάταγμα τῆς κυβερνήσεως, δι' οὗ ὡρίζετο ὅπως τὰ γραμμάτια τῶν 25 καὶ 50 δρχ. ἐξαργυροῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν ταμείων, λαμβάνοντα οὕτω θέσιν νομίσματος.

Τὸ πρῶτον ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἱδρύθη ἐν Σύρῳ τῷ 1843. Κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1846 ἱδρύθη τὸ ἐν Πάτραις ὑποκατάστημα, τοῦ ὁποίου τὸ ταμεῖον διηρπάγη τῷ 1847 ὑπὸ στασιαστῶν. Διὰ τὴν διαρπαγὴν ταύτην ἡ κυβέρνησις ἀπεζημίωσε τὴν τράπεζαν, καταβαλοῦσα εἰς αὐτὴν τὸ ἐκ δραχμῶν 120.708.50 διαρπαγὲν ποσόν.

Κατὰ τὸ 1929 τὰ ὑποκαταστήματα τῆς τραπέζης εἶχον ἀνέλθει εἰς 85, ἐγκατεστημένα εἰς τὰς ἑξῆς πόλεις: Ἅγιος Νικόλαος (Κρήτης), Ἀγρίνιον, Ἀθῆναι, ὑποκατάστημα ὁδὸς Μητροπόλεως 9, πρακτορεῖον Καλλιθέας, πρακτορεῖον Παγκρατίου, πρακτορεῖον Νέας Ἰωνίας, Αἴγιον, Ἀλεξανδρούπολις, Ἁλμυρός, Ἀμαλιάς, Ἀμύνταιον (Σόροβιτς), Ἄμφισσα, Ἀργοστόλιον, Ἄρτα, Ἀταλάντη, Βάμος (Κρήτης), Βέρροια, Βόλος, Γρεβενά, Γύθειον, Δημητσάνα, Διδυμότειχον, Δράμα, Ἔδεσσα, Ἐλασσών,

Digitized by Google

Ἐλευθερούπολις (Πράβιον), Ζάκυνθος, Ἡράκλειον, Θεσσαλονίκη, Θῆβαι, Θήρα, Ἰθάκη, Ἱστιαία (Ξηροχώριον), Ἰωάννινα, Καβάλλα, Καλάβρυτα, Καλάμαι, Καλαμπάκα, Καρδίτσα, Καρλόβασι (Σάμου), Καρπενήσιον, Καστορία, Κατερίνη, Κέρκυρα, Κιάτον, Κιλκίς, Κοζάνη, Κομοτινή, Κόρινθος, Κύθηρα, Κύμη, Κυπαρισσία, Λαγκαδᾶς, Λαμία, Λάρισα, Λεβάδεια, Λευκάς, Λῆμνος, Μεγαλόπολις, Μεσολόγγιον, Μεσσήνη, Μυτιλήνη, Ναύπακτος, Ναύπλιον, Νιγρίτα, Ξάνθη, Παξοί, Πάτραι, Πειραιεύς, Πλωμάριον (Μυτιλήνης), Πόρος, Πρέβεζα, Πύλος, Πύργος, Ρεθύμνη, Σάμος, Σέρραι, Σητεία (Κρήτης), Σουφλίον, Σπάρτη, Σῦρος, Τρίκκαλα, Τρίπολις, Φάρσαλα, Φλώρινα, Χαλκίς, Χανιά, Χίος. Πλὴν τούτων ἡ τράπεζα διατηρεῖ καὶ πρακτορεῖον ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ (51 Maiden Lane), καὶ γραφεῖον ἐν Σικάγῳ (33, S. Clark Street). Τὸ ταμιευτήριον τῆς τραπέζης, ὅπερ λειτουργεῖ μέχρι σήμερον, ἤρξατο τῶν πρώτων ἐργασιῶν του τὴν 4 Φεβρουαρίου τοῦ 1845. Κατὰ τὸ 1848 ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα διῆλθε τὴν πρώτην αὐτῆς οἰκονομικὴν κρίσιν, ἕνεκα τῆς ἐν Εὐρώπῃ ἐκραγείσης πολιτικῆς καταιγίδος, ἥτις εἶχεν ἄμεσον συνέπειαν τὴν ἀναστολὴν τῶν ἐξωτερικῶν πιστώσεων. Ἕνεκα τῆς ἐπακολουθησάσης εἰς τὸ ἐμπόριον κρίσεως διεκόπη ἡ ἐκπλήρωσις τῶν πρὸς τὴν τράπεζαν ὑποχρεώσεων, ταύτης δ' ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία πανικοῦ, ὃν ἐνίσχυσεν ἡ τακτικὴ τῶν κερδοσκόπων, οἵτινες ἀγοράζοντες τραπεζικὰ γραμμάτια διὰ τουρκικῶν νομισμάτων παρουσίαζον αὐτὰ πρὸς ἐξαργύρωσιν εἰς τὴν τράπεζαν. Ἀλλ' ἡ τράπεζα κατώρθωσε νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ κινδύνου τούτου, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς γενικεύσεως τοῦ πανικοῦ, ἐκλόνισε τὴν ὑπόστασίν της, ἐπιτυχοῦσα ἐν τέλει παρὰ τῆς κυβερνήσεως τὴν ψήφισιν νόμου ἀναστέλλοντος ἐπὶ πεντάμηνον τὴν ὑποχρεωτικὴν ὑπὸ τῆς τραπέζης ἐξαργύρωσιν τῶν τραπεζικῶν γραμματίων, γινομένων τούτων δεκτῶν εἰς τὰ δημόσια ταμεῖα μὲ ὑπερτίμησιν 2% εἰς βάρος τῆς τραπέζης. Διὰ τῶν ληφθέντων τούτων μέτρων ἀνεκουφίσθη ἡ τράπεζα, ἀλλ' ἔπρεπεν αὐτὴ νὰ ἐφαρμόσῃ ταυτοχρόνως πιεστικὰ μέτρα διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐμπορίου ὀφειλομένων, εἰς τρόπον ὥστε, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πενταμήνου, νὰ κατασταθῇ δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ διὰ τὴν ἐξαργύρωσιν τῶν γραμματίων της. Ὅπως παρακαμφθοῦν μάλιστα αἱ προκύψασαι αὗται δυσκολίαι καὶ τερματισθῇ ὁριστικῶς ἡ κρίσις, τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια καὶ οἱ σύλλογοι ἠναγκάσθησαν νὰ προτείνουν εἰς τὴν κυβέρνησιν ῥιζικὰ μέτρα, ἐν οἷς καὶ τὸ νὰ δοθῇ εἰς τὴν τράπεζαν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τριῶν ἑκατομμυρίων γραμματίων καὶ ν' ἀνασταλῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐξαργυρώσεως, καθισταμένου τοῦ γραμματίου ὡς ἐπισήμου νομίσματος τοῦ κράτους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἡ κυβέρνησις ἀπεδέχθη, θεσπίσασα ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν παραταθῇ ἡ ἀναστολὴ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐξαργυρώσεως τῶν τραπεζογραμματίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐξηθῇ τὸ ποσὸν αὐτῶν εἰς δύο ἑκατομμύρια. Τοιουτοτρόπως ἐτερματίσθη ἡ κρίσις αὕτη, αἱ δ' ἐργασίαι τῆς τραπέζης ἐπανελήφθησαν εἰς εὐρυτέραν μάλιστα ἀκτῖνα. Ἀξιοσημείωτον ὅμως γεγονός, ὅπερ ἀπετέλεσεν ἀληθῶς φωτεινὸν σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τῆς τραπέζης καὶ τὸ ὁποῖον ὁ διευθυντής, ἐν τῇ πρὸς τὴν συνέλευσιν τῶν μετόχων ἐκθέσει του, ἐξῆρεν ὡς ἀρκούντως χαρακτηριστικόν, εἶναι ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῆς κρίσεως ταύτης οἱ ὑπάλληλοι τῆς τραπέζης δὲν ἐδίστασαν νὰ θυσιάσουν μέρος τοῦ μισθοῦ των ὑπὲρ τοῦ ἱδρύματος, ἰδιαιτέρως δὲ πρὸς αὔξησιν τοῦ μερίσματος τῶν μετόχων. Ἐπὶ τῇ ἀνακοινώσει ταύτῃ διετυπώθη, ἐν γενικῇ συνελεύσει, ἡ πρότασις περὶ ἀποδόσεως εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῶν ἐκ τῶν μισθῶν των διατεθέντων ποσῶν, πλὴν ὁ διευθυντὴς ἀντέστη, δηλώσας, ἐν ὀνόματι τοῦ προσωπικοῦ, ὅτι «οἱ ὑπάλληλοι ἀδυνατοῦν νὰ λάβουν ἐπιστρεφόμενον ὅ,τι ἑκουσίως προσέφερον».

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κρίσιν, ἡ οἰκονομικὴ καχεξία, ἡ ὁποία ἐμάστιζε δεινῶς τὴν χώραν, ἐξηκολούθει ὡς πρότερον, τὸ ἐμπόριον, παρ' ὅλην τὴν εἰς αὐτὸ παρεχομένην ὑπὸ τῆς τραπέζης ἀρωγήν, διετέλει εἰς διηνεκῆ κρίσιν, αἱ δ' ἐσοδεῖαι ἀπέβησαν ἰσχνόταται, δεδομένου ὅτι, ὡς ἐκ τῆς προηγηθείσης κρίσεως, οὐδεμία ἐσημειώθη πρόοδος εἰς τὴν καλλιέργειαν. Ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς δυσχεροῦς ταύτης καταστάσεως ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἦτο τὸ μόνον σημεῖον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπον οἱ πάντες ὡς εἰς σανίδα σωτηρίας, ἐντονώτερον δὲ παντὸς ἄλλου οἱ ἑκάστοτε κυβερνῶντες τὴν χώραν, οἵτινες, θεωροῦντες τὴν τράπεζαν ὡς ἀδιαίρετον τμῆμα τοῦ δημοσίου ταμείου, ἠξίουν ὅπως αὕτη καλύπτῃ τὰς πολλαπλᾶς καὶ ἀνεξαντλήτους αὐτοῦ ἀνάγκας. Ἐξ ἄλλου ἡ διοίκησις τῆς τραπέζης, κρίνουσα ὡς πολὺ ὑψηλότερον τὸν προορισμὸν τοῦ ἱδρύματος, ἐφρόνει ὅτι ἔπρεπε νὰ βαδίζῃ μετ' ἐπιφυλάξεως καὶ δι' ἀσφαλῶν βημάτων, συμμεριζομένη μὲν τὴν στενοχωρίαν τοῦ δημοσίου ταμείου, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐννοοῦσα νὰ ἐξαντληθῇ ἀμέσως, ῥίπτουσα εἰς τὸν πίθον τοῦτον τῶν Δαναΐδων τὰ πάντα, πρὸς ἱκανοποίησιν προχείρου τινὸς ἀνάγκης, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐπεθύμει μὲν ν' ἀπαλλαγῇ πᾶς κυβερνήτης, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν ἡ διοίκησις δὲν ἠννόει νὰ θυσιασθῇ ἡ τράπεζα, παρασύρουσα εἰς τὸ κενὸν καὶ τὸ οἰκονομικὸν μέλλον τοῦ ἀρτιγεννήτου κράτους.

Ἡ ἀντίθεσις αὕτη τῶν ἀντιλήψεων οὐχὶ ἅπαξ ἔφερε κυβέρνησιν καὶ τράπεζαν εἰς προστριβάς, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο ὅτι ἡ τράπεζα ἔσῳζε μὲν πάντοτε τὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ διετήρει τὸ κῦρος αὐτῆς ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως. Οὕτως ἡ τράπεζα, εὐρύνουσα βαθμηδὸν τὴν δρᾶσιν αὐτῆς, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ τὰ δικαιώματα, καθίστατο ὁ κυριώτερος μοχλὸς τῆς κινήσεως τοῦ κράτους καὶ ἡ σταθερωτέρα βάσις πάσης προόδου. Κατὰ τὴν δεκαετίαν ἀπὸ τοῦ 1847 μέχρι τοῦ 1858 ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα εἰς πολλὰς κρισίμους περιστάσεις συνέτρεξε σημαντικῶς τὸ κράτος, ἰδιαιτέρως δὲ κατὰ τὸν ἐν ἔτει 1850 ἀποκλεισμὸν τῶν ἑλληνικῶν λιμένων ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Πάρκερ, καταβαλοῦσα αὐτὴ τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ Πατσιφίκου καὶ τῶν Ἰώνων. Ὡσαύτως συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ἐν Σύρῳ Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοΐας, ἥτις σπουδαίως ἐξυπηρέτησε τὸ κράτος καὶ τὰς συγκοινωνίας. Τῷ 1861 ἀνενεώθη τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιόν της μέχρι τοῦ 1891, καθορισθέντων καὶ ἄλλων τινῶν κεφαλαιωδῶν σημείων τῶν περαιτέρω ἐργασιῶν τῆς τραπέζης. Ἐπεξετάθη ἡ διάρκεια τῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ χρεωλυτικῶν δανείων μέχρι τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἐπετράπη εἰς τὴν τράπεζαν ἡ ἔκδοσις δεκαδράχμων τραπεζογραμματίων μέχρι 2.000.000 δρ., προσετέθη ὅμως καὶ ὅρος ὑποχρεῶν αὐτὴν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως καὶ σύστασιν ὑποκαταστημάτων εἰς τὰς ἕδρας τῶν νομῶν, ὅπου δὲν εἶχον ἀκόμη ἱδρυθῆ τοιαῦτα. Οὕτως ἐδόθη νέα ὤθησις εἰς τὰς ἐργασίας τῆς τραπέζης, αἵτινες προήγοντο ἀλματωδῶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπηγόρευσεν εἰς τὸν διοικητὴν νὰ προτείνῃ τὴν ἵδρυσιν θέσεων τριῶν ὑποδιοικητῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἐξελέγησαν κατὰ πρότασίν του οἱ Γ. Α. Βασιλείου, Εὐθ. Ἰ. Κεχαγιᾶς καὶ Μᾶρκος Ρενιέρης. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπεφασίσθη ἡ ἔκδοσις 2.000 μετοχῶν πρὸς αὔξησιν τῶν κεφαλαίων εἰς τιμὴν ἐκδόσεως 1.300 δραχ. Τοσαύτη δ' ἦτο ἡ πρὸς τὴν τράπεζαν πίστις, ὥστε ἀντὶ τῶν 2.000 μετοχῶν ἐγένοντο ἔγγραφαι διὰ 6.594 τοιαύτας.

Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις πρὸς ἔξωσιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Τόσον ὅμως αὐτὴ ὅσον καὶ ἡ μεταπολίτευσις τοῦ 1862 δὲν διεσάλευσαν τὴν πίστιν τῆς τραπέζης, παρασχούσης μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὸ κράτος καὶ συνδραμούσης χρηματικῶς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν διὰ συμμετοχῆς κατὰ 500.000 δρ. εἰς τὸ ἐθνικὸν δάνειον τῶν 6.000.000 δρ., διὰ χορηγήσεως δανείου ἑνὸς ἑκατομμυρίου δρ. ἐπὶ παραχωρήσει τῆς ἐκ σμύριδος προσόδου τοῦ δημοσίου καὶ διὰ προεξοφλήσεως τελωνειακῶν ὁμολογιῶν 500.000 δρ. περίπου. Ἐκ τῶν λυπηροτέρων ὅμως τῆς ἐμφυλίου διαμάχης τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1863 ἐπεισοδίων ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τοῦ καταστήματος τῆς τραπέζης ἐπίθεσις, ἥτις ἀπεκρούσθη μὲν ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἐπροκάλεσεν ὅμως τὴν ἐπέμβασιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν προστατίδων, τῇ προσκλήσει τῶν ὁποίων ἀγήματα τῶν ναυτικῶν μοιρῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἐπὶ μῆνας ἐφρούρησαν τὸ κατάστημα τῆς τραπέζης. Αἱ ἐπακολουθήσασαι γενικαὶ συνελεύσεις τῶν μετόχων ηὔξησαν διαδοχικῶς τὰ κεφάλαια τῆς τραπέζης, τὰ ὁποῖα τῷ 1866 εἶχον ἀνέλθει εἰς 15.000.000 δρ. καὶ τῷ 1883 εἰς 20.000.000 δρ. νέας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1868 καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ 1882 πενταετίαν διαφοραί τινες ἀνεφύησαν μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ Τραπέζης, μὴ ἰσχύσασαι νὰ ἀναστείλουν τὴν μεταξύ των συνεργασίαν. Τῷ 1876 ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα συμμετάσχῃ εἰς τὴν ἵδρυσιν ἑταιρείας πρὸς ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης Κωπαΐδος καὶ τῷ 1882 εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλίας καὶ Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου. Ἐπίσης ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐβοήθησε τὸ κράτος εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ νομισματικοῦ συστήματος κατόπιν τοῦ νόμου τῆς 10 Ἀπριλίου τοῦ 1867, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς ἀπεδέχετο τὸ νομισματικὸν σύστημα τῆς Λατινικῆς Ἑνώσεως, καὶ τῆς δηλώσεως τοῦ 1868 περὶ προσχωρήσεως εἰς τὴν περὶ τούτου μεταξὺ Γαλλίας, Βελγίου, Ἰταλίας καὶ Ἑλβετίας διεθνῆ σύμβασιν τῆς 23 Δεκεμβρίου τοῦ 1865. Ἡ ἐπανειλημμένη χορήγησις δανείων τῆς τραπέζης πρὸς τὸ κράτος, λόγῳ ἰδίως τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεδύοντο αἱ ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις κατὰ τὰ ταραχώδη ἐκεῖνα ἔτη, ἐπέφερε καὶ τὴν ὁλονὲν αὔξησιν τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τῶν γραμματίων τῆς τραπέζης. Τῷ 1893, παρὰ τὴν ἀρωγὴν τῆς τραπέζης, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀποτραπῇ ἡ πτώχευσις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὸν ἐπελθόντα συμβιβασμὸν καὶ ὑπέστη πολλὰς ζημίας, ἐπιταθείσας καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπελθοῦσαν δεινὴν κρίσιν τῆς σταφίδος. Τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1896, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς Παύλου Καλλιγᾶ, ἐξελέγη διοικητὴς ὁ μέχρι τότε ὑποδιοικητὴς Στέφανος Στρεΐτ. Οὗτος ἐξηκολούθησε τὰς συνεννοήσεις πρὸς τοὺς ξένους πιστωτὰς τοῦ κράτους, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν δ' αὐτοῦ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐβοήθησε τὸ κράτος διὰ συνεχῶν δανείων εἰς τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς καὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου τοῦ 1897 καὶ κατόπιν εἰς τὴν πληρωμὴν τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως πρὸς τὴν Τουρκίαν, Τῷ 1899 συνεχωνεύθη πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἡ Προνομιοῦχος Τράπεζα τῆς Ἠπειροθεσσαλίας, ἐνῷ συνάμα, πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἐθνικῆς, ἱδρύθη (τὸ αὐτὸ ἔτος) ἡ Τράπεζα Κρήτης.

Ἀπὸ τοῦ 1902 καὶ ἐφεξῆς ἐσημειώθη ὁμαλὴ πλέον πρόοδος καὶ αὔξησις εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπέζης. Σπουδαιότατον διὰ τὴν τράπεζαν γεγονὸς ὑπῆρξε κατὰ τὸ 1903 ἡ σύναψις συμβάσεως μετὰ τῆς κυβερνήσεως, δι' ἧς συνωμολογήθη α') παράτασις τοῦ ἐκδοτικοῦ προνομίου τῆς τραπέζης ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1916 μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1930, ἤτοι ἐπὶ 14 ἔτη, καὶ β') ἡ ἐπέκτασις τοῦ προνομίου καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1920, ὅτε ἔληγε τὸ προνόμιον τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης, μέχρι τοῦ 1930 ἐπίσης. Οὕτω καθωρίζετο ἀπὸ τοῦ 1920 ἡ καθιέρωσις ἑνιαίας κυκλοφορίας τραπεζικῶν γραμματίων καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Τὸ ἔτος 1904 ὑπῆρξεν ὄχι μόνον γόνιμον εἰς ἐπαύξησιν τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπέζης εἰς διαφόρους κλάδους, ἀλλ' ἐσημείωσε καὶ δύο σοβαρωτάτας πράξεις αὐτῆς, τὴν ἔκδοσιν τοῦ λαχειοφόρου δανείου τῶν 20.500.000 πρὸς 2 ½% καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς Τραπέζης Ἀνατολῆς. Τὴν ἔκδοσιν τοῦ λαχειοφόρου δανείου ὑπηγόρευσαν δύο ἀνάγκαι τοῦ κοινοῦ, τὰς ὁποίας ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐθεώρησε καθῆκον ἑαυτῆς νὰ θεραπεύσῃ· πρῶτον μὲν ἡ δημιουργία τίτλου, λίαν ἑλκυστικοῦ, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἐκτάκτου τινὸς κέρδους, διὰ τὰς ἀπορωτέρας τάξεις πρὸς οἰκονομίαν ἐπὶ τῶν μικρῶν αὐτῶν πόρων, πρὸς ἣν τὰ ταμιευτήρια ἦσαν ἀνεπαρκῆ, καίτοι ἡ τράπεζα ἔδιδε τόκον 4%, δεύτερον δὲ ἡ αὔξησις τῶν διαθεσίμων μέσων τῆς τραπέζης πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν κτηματικῶν ἀναγκῶν. Πολὺ σπουδαιοτέραν ὅμως σημασίαν διὰ τὸ 1904 ἐνέχει ἡ ἵδρυσις τῆς Τραπέζης τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἀνάγκη τῆς στενοτέρας ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου ἐνεδείκνυεν ἐπιτακτικωτάτην τὴν ἵδρυσιν πιστωτικοῦ ἱδρύματος σκοποῦντος τὴν ἄμεσον σύνδεσιν τοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας μετὰ τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἀνάγκην ἡ τράπεζα ἐξεπλήρωσε τῇ συνεννοήσει μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Γερμανικῆς Τραπέζης (National Bank für Deutchland), τῆς ὁποίας τὰ συμφέροντα καὶ αἱ βλέψεις ἐταυτίζοντο μετὰ τῆς ἡμετέρας, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ γερμανικὸν ἐμπόριον ἐστερεῖτο προστάτιδος ἰσχυρᾶς τραπέζης ἐν Τουρκίᾳ. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἠδυνήθη νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τρία τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐν Σμύρνῃ, Θεσσαλονίκῃ καὶ Αἰγύπτῳ, μετὰ πρακτορείων εἰς ἄλλα μικρότερα κέντρα, διὰ τῆς Τραπέζης Ἀνατολῆς.

Τῷ 1906 ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα παρεχώρησεν εἰς τὸ κράτος τὸ δάνειον τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τῷ 1907 τὸ γεωργικὸν θεσσαλικὸν δάνειον, τῷ 1908 ἀνασυνέστησε τὴν ἑταιρείαν τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου καὶ τῷ 1909 παρεχώρησε τὸ δεύτερον γεωργικὸν θεσσαλικὸν δάνειον. Τὸ μέγα ὅμως πρόβλημα, ὅπερ ἀπὸ τριῶν δεκαετηρίδων προέβαλλε πάντοτε δυσεπίλυτον διὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος, ἔφθασε κατὰ τὸ 1910 εἰς τὴν πλήρη λύσιν αὐτοῦ διὰ τῆς ἐπελθούσης ἰσοτιμίας τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ συναλλάγματος. Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο φαινόμενον ἀπετέλεσε σπουδαιότατον γεγονὸς ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐξελίξει τῆς χώρας, καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ διὰ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα ἔσχεν εἰς τὰς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλαγάς. Τὸ 1910 εἶναι ἀξιοσημείωτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τραπέζης διὰ τὴν ἵδρυσιν ταμείου ἀλληλοβοηθείας τῶν ὑπαλλήλων καὶ διὰ τὴν λόγῳ κοπώσεως ἀποχώρησιν τοῦ διοικητοῦ τῆς τραπέζης Σ. Στρεΐτ, ἐκλεγέντος ὡς τοιούτου τοῦ μέχρι τότε ὑποδιοικητοῦ αὐτῆς Ἰω. Βαλαωρίτου. Ταυτοχρόνως ἐξελέγησαν ὑποδιοικηταὶ ὁ Ἰ. Εὐταξίας καὶ διευθυνταὶ οἱ Ἰ. Δροσόπουλος καὶ Δ. Μάξιμος.

Κατὰ τὸ 1911 ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν δανείου ἐξωτερικοῦ 150.000.000 δρχ., ἀπαραιτήτου διὰ τὸ κράτος πρὸς τακτοποίησιν τῶν ἐθνικῶν δανείων, ἐπιτυχία ἥτις ἐθεωρήθη ὡς λίαν εὐνοϊκὴ διὰ τὴν πίστιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους κατὰ τὰς ἀνωμάλους ἐσωτερικὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἀπειλουμένας θυέλλας ἐν τῷ ὁρίζοντι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὅπερ δάνειον ἐχρησίμευσε κυρίως εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν προπαρασκευαστικῶν μέσων ἀμύνης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς ἀπεδύθη εἰς τοὺς κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκραγέντας Βαλκανικοὺς πολέμους. Κατὰ τοὺς πολέμους τούτους ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα παρέσχε καὶ ἄλλα δάνεια πρὸς τὸ κράτος.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914 ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἀνέλαβε τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῆς χώρας εἰς τρόφιμα καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἐξαγωγῆς τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων, καθὼς καὶ τὴν ἀσφάλισιν τῶν ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων, τῶν ναυ-

Digitized by Google

λων καὶ τῶν φορτίων, ἱδρύσασα πρὸς τοῦτο εἰδικὸν ταμεῖον ἀσφαλειῶν, λειτουργῆσαν μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Ἐπίσης ἐχορήγησεν, ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ κράτους, δάνειον πρὸς τοὺς ἐκ Θράκης καὶ Μ. Ἀσίας πρόσφυγας κλπ., τέλος δὲ διὰ συνδυασμοῦ, ὃν ἐπέτυχεν, ἠδυνήθη τῷ 1918 νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸ κράτος τὰς ὑπὸ τῶν συμμάχων ὁρισθείσας προκαταβολὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα τῶν 750 ἑκατομμυρίων δρχ. Παραστατικὴν εἰκόνα τῆς ἐν γένει ἀκμῆς τῆς τραπέζης παρέχει ἡ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1929 μερὶς τῶν καταθέσεων: Ἀνήρχοντο αὗται εἰς 6.258.561.293.09 δρχ.

Τῷ 1918 ἀπεφασίσθη ἡ συγχώνευσις τῆς Τραπέζης Κρήτης μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐκτέλεσις δὲ καὶ ἡ διαρρύθμισις τοῦ ζητήματος τούτου ἀνετέθη εἰς τὸν τότε συνδιοικητὴν Ἰ. Δροσόπουλον. Τῷ 1920, συστάσει τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, συνωμολογήθη σύμβασις μεταξὺ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων περὶ χορηγήσεως πρὸς ταύτην δανείου μέχρι ποσοῦ δρ. 15.000.000. Τὸ 1922 ὑπῆρξε περιπετειῶδες καὶ ἐχάραξε βαθύτατα ἴχνη εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Ἡ τραγικὴ ἐμπλοκὴ καὶ ἧττα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐδημιούργησαν ἀνεπανορθώτους συμφοράς. Μέχρι πρὸ βραχέος ἡ Ἑλλὰς κατελέγετο μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐκείνων εὐτυχῶν χωρῶν, αἵτινες εἶχον διέλθει τὴν κρίσιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου χωρὶς τὸ νόμισμα αὐτῶν νὰ ἔχῃ πληγῇ. Αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ἐπισιτιστικαὶ ἀνάγκαι τῆς χώρας καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου, ἐν συνδυασμῷ μὲ ἄλλους παράγοντας, προεκάλεσαν τὴν ἀθρόαν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος ἀκαλύπτου, πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ δημοσίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπέφερε τὴν πτῶσιν τῆς δραχμῆς. Ἡ ἀδυναμία τῶν κυβερνήσεων, ὅπως ἐξεύρουν χρήματα, ἤγαγεν αὐτὰς εἰς τὴν σύναψιν δύο ἀναγκαστικῶν δανείων διὰ τῆς διχοτομήσεως τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, τῷ 1922 διὰ 1570 ἑκατομμύρια καὶ τῷ 1926 διὰ 1230 ἑκατομμύρια. Τῷ 1927 ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἵδρυσεν ἐκ τῶν σπλάγχνων της τὴν Ἐθνικὴν Κτηματικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἀνέλαβε τὰς ἐργασίας τῆς κτηματικῆς πίστεως (ἐνυπόθηκα δάνεια, μακροπρόθεσμοι καταθέσεις, δάνεια πρὸς νομικὰ πρόσωπα κτλ.). Τὸ κεφάλαιον τῆς τραπέζης ταύτης, ἀνερχόμενον εἰς 80.000.000 δρ., κατεβλήθη ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ ἀνάγκη τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ νομίσματος, ἡ συμπλήρωσις τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων καὶ ἡ τακτοποίησις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους ἠνάγκασαν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ ἀπευθυνθῇ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς σύναψιν ἐξωτερικοῦ δανείου ἐκ 10 ἑκατομμυρίων λιρῶν Ἀγγλίας. Τὸ δάνειον τοῦτο ἐπετεύχθη μόνον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, διὰ τοῦ πρωτοκόλλου ὅπερ ὑπεγράφη ἐν Γενεύῃ τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1927 καὶ ἀπετέλεσε τὸ πρόγραμμα τῆς οἰκονομικῆς ἐξυγιάνσεως τῆς Ἑλλάδος, ὑποδειχθὲν ὑπὸ τῶν πραγματογνωμόνων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, κατόπιν τῆς μελέτης τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Ἑλλήνων εἰδικῶν. Διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου προγράμματος καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἐν Εὐρώπῃ νέας μεταπολεμικὰς οἰκονομικὰς θεωρίας ἐπεβλήθη ἡ ἵδρυσις χωριστῆς καὶ ἀποκλειστικῆς Ἐκδοτικῆς Τραπέζης, ἥτις καὶ ἱδρύθη τὴν 12ην Μαΐου 1928 ὑπὸ τὸ ὄνομα Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετεβιβάσθησαν τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον καὶ αἱ ἐκ τῆς πιστωτικῆς κυκλοφορίας ὑποχρεώσεις, ἀφαιρεθεῖσαι ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἠγέρθη εὐρεῖα συζήτησις περὶ τῆς κυριότητος τῶν εἰς χρυσὸν καλυμμάτων τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμματίων τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης (βλ. λ. *καλύμματα*). Τὴν 1ην Μαρτίου 1928 συνῆλθεν ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μετόχων, ἡ ὁποία ἐτροποποίησε τὸ καταστατικὸν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, συμφώνως πρὸς τὰς νέας διαρρυθμίσεις, καὶ ἐξέλεξε διοικητὴν αὐτῆς τὸν Ἰ. Δροσόπουλον, ἀντὶ τοῦ παραιτηθέντος Ἀλ. Διομήδους, ὁ ὁποῖος διωρίσθη διοικητὴς τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ἔκτοτε ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος παραμένει ἁπλῆ τράπεζα, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ ἀποτελῇ τὸν μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον οἰκονομικὸν ὀργανισμὸν τῆς χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰ. Ἀ. Βαλαωρίτου*, Ἱστορία τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος 1842—1902 (Ἀθῆναι 1902). — *I. A. Valaoritis*, Notes, tableaux et graphiques relatifs à la question du cours forcé et du change en Grèce (τ. 2 Ἀθῆναι 1902 καὶ 1903, ἐξετυπώθη ὡς χειρόγραφον).— *Δ. Ἀ. Ζωγράφου*, Ἱστορία τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης 1833—1843 (Ἀθῆναι 1925) τ. 2.— *Ἰ. Γ. Εὐνάρδου*, Ἐπιστολαὶ πρὸς Γεώργιον Σταῦρον 1841—1843 (Ἀθῆναι 1923). —*Μ. Σ. Εὐλαμπίου*, The National bank of Greece (Athens 1924). — *Κ. Σ. Βλάχου*, Κῶδιξ ψηφισμάτων, Νόμων, Διαταγμάτων, Συμβάσεων κτλ. σχετιζομένων πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος (Ἀθῆναι 1926). Ἀπολογισμοὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος 1842 — 1927 (Ἀθῆναι). — Πρωτόκολλον ὑπογραφὲν ἐν Γενεύῃ τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1927 καὶ Σύμβασις Ἐθνικῆς Τραπέζης κτλ. Νομ. Διάτ. 10 Νοεμβρίου 1927 (Ἐφημ. Κυβ. τεῦχ. Α΄, φυλ. 216).— Καταστατικὸν Ἐθν. Τραπέζης τῆς 1 Μαρτίου 1928.— *Σ. Στεφανοπούλου*, La question de la propriété de l' encaisse métallique de la Banque d' Émission de Grèce (Paris 1929).

— Ω.

— **Ἐθνικῆς *Οἰκονομίας ὑπουργεῖον*·** βλ. λ. *ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας*.

—**Ἐθνικὸν *θέατρον Ἀθηνῶν*.** Οὕτω μετωνομάσθη μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας τὸ πρώην Βασιλικὸν θέατρον (βλ. λ. *Ἀθῆναι* τ. Β΄, σ. 263 α΄).

— **Ἐθνικὸς *κανονισμὸς Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως*·** βλ. λ. *Πατριαρχεῖον*.

— **«Ἐθνικὸς *Κῆρυξ*».** Ἐφημερὶς φιλολογική, πολιτικὴ καὶ εἰδησεογραφική, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Π. Τατάνη καὶ ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1916 ἐν Ν. Ὑόρκῃ. Ἀπὸ τοῦ 1927 ἐκδίδεται ἑβδομαδιαῖον παράρτημα ταύτης ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κυριακάτικος Ἐθνικὸς Κῆρυξ».

— **«Ἐθνικὸς *Κῆρυξ Εἰκονογραφημένος*».** Περιοδικὸν ἱδρυθὲν ὑπὸ Π. Τατάνη. Ἐκδίδεται ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ κατὰ μῆνα ἀπὸ τοῦ 1915. Ε. Π. Φ.

— **ἐθνικὸς *ὕμνος*·** βλ. *ὕμνος ἐθνικός*.

ἐθνικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἀνήκοντος εἰς ἓν ἔθνος, ὑπηκοότης, ἰθαγένεια: «ἡ ἐθνικότης τοῦ πλοίου»· || σύνολον ἀτόμων, ἀνηκόντων εἰς τὸ αὐτὸ ἔθνος: «τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνικοτήτων».

—*[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *ἐθνικότης* (nationalité) σύνολον ἀτόμων συνδεομένων διὰ κοινοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος καὶ κοινῆς φυλετικῆς συνειδήσεως καὶ καταγωγῆς, ὁμιλούντων συνήθως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπαραιτήτως, τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ πρεσβευόντων τὴν αὐτὴν θρησκείαν. Ἡ πρώτη ἀνθρωπίνη κοινωνία ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς *ὁμάδος*, εἶτα τῆς *φυλῆς*, ἐκ τῆς μεταγενεστέρας δὲ συγχωνεύσεως πλειοτέρων φυλῶν τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς καταγωγῆς πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ τινος ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἀνακύπτει ἡ *ἐθνικότης*. Περὶ τῶν διαφόρων στοιχείων, ἅτινα δέον να συμπέσωσιν, ὅπως ὑπάρξῃ ἐθνικότης, ὑφίσταται μεγάλη διαφωνία γνωμῶν, ἥτις, κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν, συνεπάγεται σοβαρὰς συνεπείας. ὅταν θὰ ἐπεχείρει τις νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς διατυπωθείσας θεωρίας εἰς τὰ δεδομένα τῆς πραγματικότητος. Πάντως, ἡ αὐτὴ θρησκεία καὶ ἡ αὐτὴ γλῶσσα δὲν ἀποτελοῦσιν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διακριτικὰ στοιχεῖα τῆς ἐθνικότητος. Οὕτω, παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει νῦν ὑφισταμένῃ ἑλληνικῇ ἐθνικότητι, ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγοι μὴ ὀρθόδοξοι τὸ δόγμα, οἱ δ' ἐν Ἑλλάδι διάφοροι ἀλβανόφωνοι ἢ βουλγαρόφωνοι εἶναι γνήσιοι Ἕλληνες, παρὰ τὴν τοιαύτην γλῶσσάν των. Οἱ νῦν Ἑλβετοὶ κέκτηνται τρεῖς διαφόρους γλώσσας ἐν τῷ κράτει των, οὐχ ἧττον εἶναι πάντες ἑλβετικῆς ἐθνικότητος. Ὁ Ρενὰν φρονεῖ ὅτι δύο γεγονότα ἀποτελοῦσι τὸν δεσμόν, ὅστις συνδέει πρὸς ἄλληλα ἄτομα καὶ ἐθνικὰς ὁλότητας: τὸ πρῶτον εἶναι ἡ ἀπὸ κοινοῦ κατοχὴ πλουσίας κληρονομίας εἰς ἱστορικὰς ἢ ἄλλας ἀναμνήσεις, τὸ δὲ δεύτερον ἡ ἐπιθυμία τῆς κοινῆς συμβιώσεως πρὸς συνέχισιν τῆς προαγωγῆς τῆς κληρονομίας ταύτης τοῦ παρελθόντος, ἥτις περιῆλθεν ἀδιαίρετος.

Ἡ ἐθνικότης, ὡς ἰδέα συστηματοποιημένη ὁποσδήποτε, ἀνέκυψε κυρίως μόνον κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα, καθ' ὃν, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν κατ' αὐτὸν ἀναπτυχθεισῶν φιλελευθέρων θεωριῶν, οἱ καθ' ἕκαστον λαοὶ ἤρξαντο βαθμηδὸν ν' ἀποκτῶσι πλήρη συνείδησιν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως καὶ ν' ἀξιῶσιν ὑπὲρ αὐτῶν δικαιώματα. Τὴν πρώτην ἰσχυρὰν ὤθησιν πρὸς περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς προστασίας, ἥτις ἔδει νὰ παρασχεθῇ εἰς τὸ σύνολον ἀτόμων, τὸ ἀποτελοῦν ἰδίαν ἐθνικότητα, παρέσχεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἥτις, καταργήσασα τὴν θεωρίαν τοῦ μοναρχικοῦ ἀπολυταρχισμοῦ εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῶν κρατῶν, εἰσήγαγε τὴν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Τὴν 22 Μαΐου 1790 ἡ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις ἐξέδωκε διάταγμα, καθ' ὃ τὸ γαλλικὸν ἔθνος παραιτεῖται τῆς διεξαγωγῆς παντὸς πολέμου ἐπὶ σκοπῷ κατακτήσεως καὶ δὲν θὰ ποιῆσηται ποτε χρῆσιν τῶν δυνάμεών του κατὰ τῆς ἐλευθερίας λαοῦ τινος (Σύνταγμα τῆς 3 Σεπτ. 1791, τίτλος VI). Τὸ διάταγμα ἐπίσης τῆς 19 Νοεμβρίου 1792 διεκήρυττεν, ὅτι ἡ Γαλλία θὰ παρεῖχε βοήθειαν πρὸς ὅλους τοὺς λαοὺς τοὺς βουλομένους νὰ ἐπανακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, οἵτινες ὅμως ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπηλευθεροῦντο διὰ νὰ προσαρτηθῶσιν ἔπειτα εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τεχνικῶν πρὸς τοῦτο δημοψηφισμάτων. Ἐκ τῆς βαθμιαίας δὲ ἀναπτύξεως τοῦ δόγματος τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένης παρανοήσεως τοῦ αὐτοῦ δὲν ἐβράδυνε μετὰ ταῦτα ν' ἀνακύψῃ τὸ κληθὲν *δόγμα τῶν ἐθνικοτήτων*, καθ' ὃ ἑκάστη ἐθνικότης, ὑφ' ἣν ἔννοιαν αὕτη διεγράφη ἀνωτέρω, θὰ ἔδει νὰ συγκεντρωθῇ εἰς ἓν πολιτικὸν συγκρότημα καὶ νὰ σχηματίσῃ ἀνεξάρτητον καὶ κυρίαρχον κράτος, τόσον ἐθνολογικῶς ὅσον καὶ πολιτικῶς ἑνιαῖον καὶ συμπαγές, πρὸς περαίωσιν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπροσκόπτου ἐκπληρώσεως τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῆς προορισμοῦ. Κατ' ἀκολουθίαν τοῦ δόγματος τούτου, αἱ διάφοροι ἐθνικότητες, αἱ κατεσπαρμέναι εἰς κράτη, μεθ' ὧν δὲν εἶχόν τι τὸ ἐθνικῶς ὁμογενές, θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα ἢ νὰ ζητήσωσιν ὅπως προσαρτηθῶσιν εἰς τὸ κράτος εἰς ὃ ἐθνικῶς ἀνήκουσιν, ἤ, ἂν δὲν ὑφίσταται τοιοῦτον κράτος, νὰ συγκροτήσωσι νῦν τὸ πρῶτον νέον τοιοῦτον δι' ἀνακηρύξεως τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας. Τὸ δόγμα τοῦτο φαίνεται ὅτι πρώτη διετύπωσεν ἐν ταῖς γενικαῖς του γραμμαῖς ἡ κυρία ντὲ Στάελ ἐν τῷ πονήματι αὐτῆς «Περὶ τῆς Γερμανίας» (1810). Ἔλαβε δὲ πρὸς τοῦτο ἀφορμὴν ἰδίᾳ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς χώρας ταύτης, ἥτις, καίτοι κατοικουμένη ὑπὸ πληθυσμοῦ ἐθνικῶς ὁμογενοῦς, ἐν τούτοις δὲν ἀπήρτιζεν ἓν ἑνιαῖον Κράτος, ἀλλ' ἦτο διῃρημένη εἰς πλεῖστα ὅσα κρατίδια. Ἡ κατὰ τῶν νέων φιλελευθέρων δοξασιῶν ἀντίδρασις τῶν κυβερνήσεων ἐθριάμβευσε κατὰ τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης (13 Νοεμβρίου 1814—25 Μαΐου 1815), τὸ ὁποῖον, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν θέλησιν καὶ τὰς ἐθνικὰς βλέψεις τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, διένειμε ταύτας αὐθαιρέτως καὶ αὐτοβούλως μεταξὺ τῶν νικητῶν. Ἡ ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1815 ἱδρυθεῖσα «Ἱερὰ Συμμαχία» καὶ τὰ μετὰ ταῦτα συνέδρια, ἰδίᾳ δὲ τὸ τοῦ Ἀκυϊσγράνου (30 Σεπτεμβρίου—21 Νοεμβρίου 1818), ἠκολούθησαν τὴν αὐτὴν ἀντιδραστικὴν πολιτικὴν κατὰ τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν, εἴτε διὰ διπλωματικῶν πιέσεων, εἴτε καὶ διὰ στρατιωτικῶν ἔτι ἐπεμβάσεων. Οὐχ ἧττον, ὁ σπόρος τῶν ἀρχῶν τούτων εἶχε ῥιφθῆ εἰς ἔδαφος καταλλήλως ἤδη προπαρασκευασμένον πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ βαθμιαία ἐπικράτησις αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον βεβαίως ἀπεκατεστάθησαν εἰς κράτη ἀνεξάρτητα ἡ Ἑλλάς, αἱ Νοτιοαμερικανικαὶ Δημοκρατίαι, τὸ Βέλγιον, ἡ Σερβία, ἡ Ρουμανία, ἡ Βουλγαρία, ἡνώθησαν δὲ βραδύτερον πολιτικῶς ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία. Πρῶτος συστηματοποιήσας ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς Δικαίου καὶ ἀναπτύξας πλήρη νομικὴν θεωρίαν περὶ τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων ὑπῆρξεν ὁ πολὺς Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ δημοσιολόγος *Πασκουάλε Μαντσίνι* (1817—1888). Διατελῶν οὗτος πολιτικὸς ἐξόριστος, ἐκλήθη ὅπως διδάξῃ τὸ Διεθνὲς καὶ τὸ Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον ἐν τῇ ἀρτισυστάτῳ τότε ἕδρᾳ τῶν δικαίων τούτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Τουρίνου. Ὁ Μαντσίνι ἦτο τότε μόλις τριάκοντα τριῶν ἐτῶν, ἡ δὲ θριαμβεύουσα ἀντίδρασις ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως εἶχε καταδικάσει αὐτὸν εἰς ἐξορίαν.

Ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ αὐτοῦ μαθήματι, τὸ ὁποῖον ἐδόθη τὴν 22 Ἰανουαρίου 1851 ἐν τῷ ἀνωτέρω Πανεπιστημίῳ, ὁ νεαρὸς καθηγητὴς ὡμίλησε διὰ μακρῶν περὶ τῆς ἐθνικότητος ὡς βάσεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, διακρίνας δύο μορφὰς ἱστορικῆς ἑνώσεως ἀτόμων, τὴν *οἰκογένειαν* καὶ τὸ ἔθνος. Ἀνέλυσεν ἐν ἐκτάσει πάντα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα δέον νὰ συντρέξωσιν, ὅπως ὑπάρξῃ ἐθνικότης καὶ ἅτινα κατ' αὐτὸν εἶναι: τὸ ἔδαφος, ἡ φυλή, ἡ γλῶσσα, ἡ ἱστορία, ἡ θρησκεία, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Εἰς τὰ στοιχεῖα ταῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ εἶναι κοινά, ἠθέλησε νὰ προσθέσῃ, διὰ νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὰ τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως, τὴν κοινὴν περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐθνικότητος συνείδησιν, ἥτις θὰ συνετέλει ὅπως αὕτη συγκροτηθῇ ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἀπόψεως καὶ δράσῃ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ περαιτέρω συντήρησις καὶ ἀνάπτυξις τῆς ὑφισταμένης ἐθνικότητος φρονεῖ ὅτι δὲν εἶναι μόνον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ νομικὴ προσέτι ὑποχρέωσις, διατυποῖ δ' ἐν τέλει κατηγορηματικῶς τὴν γνώμην, ὅτι ἓν καὶ μόνον εἶναι τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, ἡ ἐθνικότης. Ἡ συνύπαρξις ἐθνικοτήτων ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς δέον νὰ στηρίζηται τὸ δίκαιον τοῦτο, τὸ δικαίωμα δ' ἑκάστης ἐξ αὐτῶν ὅπως ὀργανωθῇ πολιτικῶς εἰς κράτος ταυτίζεται πρὸς τὸ δικαίωμα, ὅπερ κέκτηται ἕκαστος λαός, ὅπως διαθέσῃ ἐλευθέρως τὰ καθ' ἑαυτόν.

Αἱ θεωρίαι αὗται ἔσχον, ὡς εἰκός, μεγάλην ἀπήχησιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν ἐβράδυναν δὲ ν' ἀποτελέσωσιν ἰδίαν ἰταλικὴν σχολήν, ἣν ἀντεπροσώπευσαν μετὰ ταῦτα διαπρεπεῖς Ἰταλοὶ διεθνολόγοι, ὡς ὁ *Καρνάτσα-Ἀμάρι* (1837—1910), ὁ *Πιεραντόνι* (1840—1911), ὁ *Φιόρε*, ὁ *Μπρούζα*, ὁ *Ἔσπερσον* καὶ ἄλλοι. Ἕτεροι ὅμως Ἰταλοὶ διεθνολόγοι, ὡς ὁ *Παδελέττι*, κατέκριναν τὰς ἀνωτέρω θεωρίας τῆς ἰταλικῆς σχολῆς καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς, ἃς ἐθεώρουν ὡς ἀφῃρημένας, ἀνακριβεῖς, ἀβεβαίας καὶ σχεδὸν οὐδέποτε πραγματοποιησίμους εἰς τὰ ὑπερβολικὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ καταλήγουσι. Διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων θὰ ὑφίσταντο ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς συγκροτήσεως μόνον ὁμογενῆ κράτη, θεωρούμενα βεβαίως ὡς ἀνώτερα τῶν ἑτερογενῶν, τουτέστι τῶν συγκειμένων ἐκ πλειόνων ἐθνικοτήτων. Σημειωτέον σχετικῶς ὅτι ἔνιοι διεθνολόγοι, ὡς ὁ Ἑλβετὸς *Ριβιέ*, ὅστις ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν κορυφῶν τῆς ἐπιστήμης τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, φρονοῦσιν ἀντιθέτως ὅτι εἶναι ἀνεκτίμητον πλεονέκτημα διὰ κράτος τι νὰ εἶναι ἑτερογενές, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν θὰ καταδυναστεύῃ ἡ μία

Digitized by Google

ἐθνικότης τὴν ἄλλην. Τὸ ἰδεῶδες ὁμογενοῦς κράτους, θεωρουμένου λόγῳ τῆς τοιαύτης συνθέσεώς του ὡς ἀνωτέρου τοῦ ἑτερογενοῦς τοιούτου, εἶναι, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, ἰδεῶδες ψευδὲς καὶ ἀπαίσιον. Διὰ νὰ εἶναι ὅμως γόνιμος ἡ εἰς δεδομένον κράτος συνύπαρξις πλειοτέρων ἐθνικοτήτων ἀπαιτεῖται καθεστὼς ἀμοιβαίας ἀνοχῆς καὶ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, ὡς ἐν Ἑλβετίᾳ. Ὁ συγγραφεὺς παραδέχεται, ὅτι τοῦτο εἶναι εὐκολώτερον εἰς τὰ ὁμόσπονδα κράτη ἢ εἰς τὰ ἑνιαῖα τοιαῦτα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων θεωροῦσι τοῦτο ὡς τὸ μόνον σχεδὸν ἀποτελεσματικὸν μέσον πρὸς πρόληψιν βιαίων ἐσωτερικῶν ἀνατροπῶν εἰς τὰ καθ' ἕκαστον κράτη καὶ πρὸς σύσφιγξιν ἔτι τῶν μεταξὺ αὐτῶν σχέσεων. Τοῦτο δὲ διότι θὰ ἦσαν τοῦ λοιποῦ ταῦτα κατ' ἐθνικότητας πλέον πολιτικῶς ὠργανωμένα καὶ κατὰ συνέπειαν θὰ ἐξέλειπε μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἀφορμῶν τῶν μεταξὺ αὐτῶν προστριβῶν καὶ διενέξεων, ἡ δρᾶσις τῶν ξένων ἐθνικοτήτων, ἃς περιλαμβάνουσι τὰ ἑτερογενῆ κράτη.

Ἡ πραγματικὴ ἀξία τοῦ δόγματος τούτου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δόγμα Διεθνοῦς δικαίου, ἀλλ' ἁπλῶς διεθνοῦς πολιτικῆς, δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ σχετική. Διότι, ἂν τὸ Διεθνὲς δίκαιον δὲν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν στερεῶν θεμελίων τῆς ἰδέας τοῦ κράτους, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐλαστικῆς καὶ ἀβεβαίας βάσεως, τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικότητος, θὰ ἐστερεῖτο ἀναντιρρήτως τὸ δίκαιον τοῦτο παντὸς ἑδραίου στηρίγματος, καθιστάμενον οὕτως ἀνίκανον νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν ὀφειλόμενον πρὸς αὐτὸ σεβασμόν. Ἐκτὸς τούτου, ἡ ἀπόλυτος ἐφαρμογὴ τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων θὰ διεμέλιζε κατ' ἀνάγκην πολλὰ ἐκ τῶν σημερινῶν κρατῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ καὶ ἐν μέρει μόνον ἑτερογενῆ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν συγκρότησίν των. Ἀντ' αὐτῶν δὲ θὰ ἀνέκυπτον, εἴτε πλεῖστα ὅσα μικρὰ καὶ ἀσθενῆ κράτη, ἀνίκανα νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν περαιτέρω προορισμὸν αὐτῶν, ὡς μὴ βιώσιμα, εἴτε ἔνια παμμέγιστα κράτη, παγγερμανισμοῦ, πανσλαυϊσμοῦ ἢ πανμουσουλμανισμοῦ. Ἐκεῖ δὲ ὅπου διάφοροι ἐθνικότητες εὕρηνται ἀναμὶξ ἐγκατεστημέναι, κατὰ ποῖον τρόπον θὰ καθίστατο δυνατὴ ἡ σύστασις ὁμογενοῦς ἐθνικοῦ κράτους; Ὀρθότατα ὁ Θιέρσος ἀνέπτυξεν ἐν τῇ ἀπὸ 14 Μαρτίου 1867 συνεδριάσει τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλίου, ὅτι, διὰ νὰ τεθῇ ἐν ἐφαρμογῇ ἡ θεωρία τῶν ἐθνικοτήτων, θὰ ἔπρεπε προηγουμένως ν' ἀναστατωθῇ ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ χίλια ἔτη πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἡ ἀπόλυτος κατὰ ταῦτα ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων δὲν θὰ ἦτο οὔτε ἐφικτή, οὔτε κἂν ἀξιοσύστατος, ὡς παρουσιάζουσα πλείστους ὅσους σοβαροὺς κινδύνους ἀναρχίας, συγχύσεως, διενέξεων, ἀδικιῶν. Οὐδὲν ἕτερον κατὰ ταῦτα θὰ ἦτο ἢ παράγων καταστροφῆς καὶ ἐν ταὐτῷ ἀνατροπῆς πραγματικῆς καταστάσεως, ἥτις δὲν προῆλθε βεβαίως μόνον ἐκ πολιτικῶν αὐθαιρεσιῶν ἢ διπλωματικῶν συνδυασμῶν. Τοὐναντίον, ἡ σχετικὴ καὶ λελογισμένη ἐφαρμογὴ τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐνίοτε ἐνδείκνυται πρὸς βελτίωσιν πραγματικῆς καταστάσεως πολιτικῶς ἀφορήτου, ἐν ᾗ διατελεῖ ἐθνικότης τις στένουσα ὑπὸ τὸν ζυγὸν δεδομένου κράτους, ἢ πρὸς ἀποσόβησιν προετοιμαζομένης ὅλως αὐθαιρέτου διαθέσεως τῆς τύχης δεδομένης ἐθνικότητος. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο συνέβη πολλάκις εἰς τὸ παρελθόν, καθ' ὃ τμήματα ἐδάφους διετίθεντο ἑκάστοτε ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἥτις δὲν ἐκρίνετο ἀναγκαία. Χάρις εἰς σχετικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων εὐωδόθη τόσον ἡ κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὅσον καὶ ἡ βελγικὴ τοιαύτη (25 Αὐγούστου 1830) πρὸς ἀποχωρισμὸν τοῦ Βελγίου ἀπὸ τῆς μετὰ τῆς Ὁλλανδίας ἑνώσεως, ἣν εἶχε καθορίσει, παρὰ τὰς μεταξὺ τῶν δύο τούτων γειτόνων λαῶν ὑφισταμένας μεγάλας ἐθνικάς, θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικὰς διαφοράς, τὸ ἄρθρον 65 τῆς ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1815 γενικῆς πράξεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης. Τὸ παρελθὸν παρέχει καὶ ἕτερα παραδείγματα σχετικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δόγματος, τυχόντα τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας, ὡς ἐπιβληθέντα ἐκ τῶν πραγμάτων.

Κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον (1914—1918) καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἐν Παρισίοις διαπραγματεύσεις πρὸς συνομολόγησιν τῶν περὶ εἰρήνης συνθηκῶν ἀνέκυψε, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Οὐΐλσον, νέον τι δόγμα, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνικοτήτων, καὶ δικαίως θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ περαιτέρω φυσικὴ καὶ λογικὴ ἐξέλιξις αὐτῆς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις. Τὸ νέον τοῦτο δόγμα, τὸ τοῦ δικαιώματος ἑκάστου λαοῦ ὅπως διαθέτῃ ἐλευθέρως τὰ καθ' ἑαυτόν, ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ προέδρου Οὐΐλσον ἰδίᾳ εἰς τὰ διαγγέλματα αὐτοῦ τῆς 27 Μαΐου 1915, 22 Ἰανουαρίου 1917, 11 Φεβρουαρίου, 10 Ἰουνίου καὶ 4 Ἰουλίου 1918. Αὐταὶ δ' αὗται αἱ Μ. Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἐν τῇ ἀπὸ 10 Ἰανουαρίου 1917 ἀνακοινώσει πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας περὶ τῶν σκοπῶν τοῦ πολέμου, οὓς αὗται εἶχον ζητήσει, ἀνεγνώρισαν τὸ δικαίωμα τῆς *αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν*, τὸ ὁποῖον καὶ ἐφήρμοσαν μετὰ ταῦτα εἰς μεγάλην κλίμακα εἰς τὰς περὶ εἰρήνης συνθήκας. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου δόγματος ἱδρύθη ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Πολωνία, ἡ Φινλανδία, τὸ βασίλειον τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόλυτος καὶ γενικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου δόγματος ἐν τῇ πρακτικῇ θὰ κατέληγεν εἰς τὰ αὐτὰ ἄτοπα, εἰς ἃ καὶ ἡ ἀπόλυτος ἐφαρμογὴ τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτων τὸ δόγμα τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν θὰ πρέπῃ νὰ ἐφαρμόζεται ἑκάστοτε μετὰ τῆς δεούσης περισκέψεως, πιθανῶς μόνον προκειμένου περὶ μεγάλων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ συμπαγῶν ἐθνικῶν ὁμάδων, ἀποτελουσῶν διακεκριμένην ἐθνικότητα, ἀνεπτυγμένην ὁπωσδήποτε ἀπὸ ἀπόψεως συγχρόνου πολιτισμοῦ, παρεχουσῶν δὲ πᾶσαν δυνατὴν ἐγγύησιν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ συγκροτηθῇ εἰς κράτος βιώσιμον.

Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν κέκτηται τὸν ἔλεγχον τῆς τελικῆς ἐγκρίσεως πάσης ἐφαρμογῆς τοῦ δόγματος τούτου, δικαιουμένη ἑκάστοτε ν' ἀποφαίνηται ἂν λαός τις θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ἐλευθέρως τὰ καθ' ἑαυτόν. Οὕτω, τὸ ἄρθρον 1 § 2 τοῦ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1919 Συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καθορίζει σαφῶς τὰς προϋποθέσεις, ὑφ' ἃς ἑκάστη πολιτεία, κτῆσις ἢ ἀποικία, ἥτις διακυβερνᾶται ἐλευθέρως, θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ μέλος τῆς Κοινωνίας. Αἱ προϋποθέσεις αὗται εἶναι: 1) ἀποδοχὴ ὑπὸ τῶν δύο τρίτων τῆς Συνελεύσεως· 2) ἐγγυήσεις πραγματικαὶ περὶ τῆς εἰλικρινοῦς προθέσεως, ὅπως τηρήσῃ τὰς διεθνεῖς της ὑποχρεώσεις· καὶ 3) ἀποδοχὴ τοῦ κανονισμοῦ τῆς Κοινωνίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς στρατιωτικάς της δυνάμεις. Ὁ τοιοῦτος ἔλεγχος τῆς Κοινωνίας θὰ συντελέσῃ βεβαίως τὰ μέγιστα, ὅπως τὸ νέον δόγμα μὴ ἐκτραπῇ τῶν λογικῶν αὐτοῦ ὁρίων, διότι ἄλλως πρόξενον βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας θὰ ἦτο ἐν τῇ διεθνεῖ κοινωνίᾳ διὰ τῆς γενικῆς ἀναστατώσεως, ἣν θὰ ἐπέφερεν εἰς αὐτήν. Ἡ τοιαύτη ἡ τοιαύτη θέλησις τῶν λαῶν ὅπως διαθέσωσιν ἐλευθέρως τὰ κατ' αὐτοὺς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκδηλωθῇ προφανῶς διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ καλουμένου *διεθνοῦς δημοψηφίσματος*, τὸ ὁποῖον δέον ἑκάστοτε νὰ ὀργανοῦται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ν' ἀντιπροσωπεύωσι πιστῶς τὴν εἰλικρινῆ καὶ γνησίαν θέλησιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀπηλλαγμένην πάσης ἔξωθεν αὐθαιρέτου πιέσεως. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δεδομένος λαὸς δὲν θεωρηθῇ ὥριμος πρὸς σχηματισμὸν ἰδίου κράτους, τότε ἢ θεωρεῖται ὡς ἐθνικὴ καὶ φυλετικὴ *μειονότης* ἐν δεδομένῳ κράτει, τὸ ὁποῖον ὑποχρεοῦται νὰ προστατεύῃ ταύτην κατὰ τὰς εἰδικὰς περὶ τῶν μειονοτήτων μεταπολεμικὰς συνθήκας, ἢ τίθεται *ὑπὸ τὴν ἐντολὴν* ἑτέρου Κράτους, ἧς ἐντολῆς ὑπάρχουσι τρεῖς ἐν ὅλῳ διαβαθμίσεις ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, ὅστις θὰ τεθῇ ὑπὸ τὸ νέον τοῦτο σύστημα προστασίας αὐτοῦ καὶ προαγωγῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Manzini*, Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti (1851).—*Renan*, Qu'est-ce qu' une nation ? (1882).—*Reinach*, L'origine des nationalités (1892).—*Johannet*, Le principe des nationalités (1918).—*De Roquette-Buisson*, Du principe des nationalités (1895).—*Ernö*, Past and future of the right of national self-determination (1919).—*Στ. Νίκογλου*. «Τὸ δικαίωμα τῶν λαῶν τοῦ διαθέτειν ἑαυτούς» (1928).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— **ἐθνικότης ἑταιρείας** [*Ἐμπορ. Δίκ.*]· βλ. *ἑταιρεία*.

— **ἐθνικότης πλοίου** [*Ναυτ. Δίκ.*]· βλ. *πλοῖον*.

ἐθνικόφρων, —*ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πιστεύων εἰς τὸ ἴδιον ἔθνος, ὁ πιστεύων καὶ προάγων τὰ ἰδιώδη τοῦ ἔθνους του.

— **Ἐθνικοφρόνων, κόμμα τῶν**—. Οὕτως ἐκλήθη κατ' ἀρχὰς τὸ ὑπὸ τοῦ *Δ. Γούναρη* ἱδρυθὲν κόμμα, ὅπερ κατόπιν ὠνομάσθη *Λαϊκόν*. —Ω.

ἐθνισμὸς (ὁ)· ἡ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ ἔθνος στοργή τινος καὶ ἀφοσίωσις, πατριωτισμός· || ἐθνικότης.

ἐθνογραφία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ περιγράφουσα τὰ ἔθνη, βλ. *ἐθνο*ʼ*ογία*.

ἐθνογραφικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐθνογραφίαν. — Ἐπίρρ. ***ἐθνογραφικῶς***.

ἐθνογράφος (ὁ)· ὁ περὶ τὴν ἐθνογραφίαν ἀσχολούμενος.

ἐθνοκατάρατος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ ἔθνους κατηραμένος.

ἐθνοκτόνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ κτείνων, ὁ καταστρέφων τὸ ἔθνος.

ἐθνολάτρης,—*ου* (ὁ)· ὁ λατρεύων, ὁ εἰς ὑπερβολὴν ἀγαπῶν τὸ ἔθνος του.

ἐθνολοʼ**ία** (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη περὶ τὴν μελέτην καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν λαῶν.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ἡ ἐθνολογία ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀνήχθησαν εἰς περιωπὴν αὐτοτελοῦς ἐπιστημονικοῦ κλάδου πρὸ μικροῦ σχετικῶς χρόνου. Ὡς ἐκ τούτου ὁ ὁρισμὸς αὐτῆς εἶναι παρὰ τοῖς διαφόροις ἐθνολόγοις διάφορος. Ὁ *Ράτσελ* θεωρεῖ αὐτὴν ὡς κλάδον τοῦ μεγάλου κορμοῦ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὁ *Σὺρτς* ὡς ἐπιστήμην καθαρῶς ψυχολογικήν, ὁ *Σμὶτ* ὁρίζει τὴν ἐθνολογίαν ὡς ἐπιστήμην, ἧς θέμα εἶναι ἡ μελέτη τῆς πνευματικῆς ἀνελίξεως καὶ τῆς δράσεως τῶν λαῶν, ὁ *Φόϋ* καὶ ὁ *Γκραΐμπνερ* τὴν ἐκλαμβάνουν ὡς κλάδον τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, ἀποκλείοντες ἀπ' αὐτῆς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας καὶ τὴν λαοψυχολογίαν. Εἰς πολλὰς σχετικὰς μονογραφίας ἡ ἐθνολογία συνδέεται πρὸς τὴν γεωγραφίαν, τὴν γλωσσολογίαν, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν. Διὸ καὶ ὁ *Φόϋ* καλεῖ *ἐθνολογικὴν* πᾶσαν ἔρευναν στρεφομένην περὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐφ' ὅσον τοῦτο διαιρεῖται εἰς διαφόρους λαούς. Ὁ Ράτσελ θεωρεῖ ὡς θέμα καὶ κύριον τῆς ἐθνολογίας σκοπὸν τὴν μελέτην τῆς ἀνθρωπότητος, καθ' ὃν τρόπον ζῇ αὕτη σήμερον εἰς πάντα τὰ σημεῖα τῆς γῆς. Ὁ *Γκύντερ* διαβλέπει τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἐν τῇ περισυλλογῇ δεδομένων σχετικῶν πρὸς τὸν ὑλικόν, πνευματικὸν καὶ θρησκευτικὸν βίον τῶν λαῶν, ἐπὶ τῷ τέλει ἀνακαλύψεως γενικῶν νόμων, διεπόντων τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν τῷ συνόλῳ του.

Κατ' ἄλλους θέμα τῆς ἐθνολογίας εἶναι ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα τῶν διαφόρων λαῶν ἡ ἀποσκοποῦσα τὴν διατύπωσιν γενικῶν θεμελιωδῶν νόμων, διεπόντων τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἀνέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐθνολόγοι τινὲς ἰσχυρίζονται, ὅτι θέμα τῆς ἐθνολογίας δὲν εἶναι ἡ μελέτη τῶν φυλῶν, ἀλλὰ τῶν λαῶν, ἤτοι ἀνθρωπίνων ὁμάδων, καθὼς αὗται ἐμφανίζονται κατὰ τὸν χρόνον τῆς μελέτης των, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἑνότητα λόγῳ τῆς κοινῆς γλώσσης, τῆς τέχνης, τῶν κοινῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἐθίμων καὶ ἠθῶν· πάντα ταῦτα εἶναι χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, μὴ μεταβιβαζόμενα κληρονομικῶς, ἀλλ' ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διὰ παραδόσεως. Ἑπομένως ἡ ἐθνολογία εἶναι ἡ γενικὴ ἢ συγκριτικὴ ἐπιστήμη τῶν λαῶν, ἡ δ' *ἐθνογραφία* ἡ εἰδικὴ ἢ περιγραφικὴ μελέτη αὐτῶν. Ἐν προκειμένῳ δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι αἱ δυσχέρειαι, αἱ ἐπιπροσθοῦσαι εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς ἐθνολογίας, δὲν ἐμφιλοχωροῦσιν ἀποκλειστικῶς ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ πολλαχῶς καὶ ἐν τοῖς βοηθητικοῖς κλάδοις αὐτῆς. Ἡ σχέσις τῆς ἐθνολογίας πρὸς τὴν ἀνθρωπολογίαν εἶναι, ὡς εἰκός, στενοτάτη. Ἐν τούτοις ἡ τελευταία ἠρκέσθη ἐπὶ χρόνον μακρὸν εἰς ἀφαιρέσεις, βασιζομένας ἐπὶ στατιστικῶν παρατηρήσεων ὀλίγων τινῶν χαρακτηριστικῶν ἀνατομικῶν γνωρισμάτων, χωρὶς νὰ προβῇ εἰς τὴν μελέτην πάντων τῶν τυπικῶν σωματικῶν γνωρισμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ συνόλῳ των. Ἐν τούτοις, πλὴν τῆς ἀνατομικῆς ἀναλύσεως τῶν λαῶν, βάσις τῆς ὁποίας εἶναι ἡ στατιστική, ἡ ἐθνολογία ὀφείλει εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν φυσιολογικά, γενεαλογικὰ καὶ ἀνθρωπογεωγραφικὰ δεδομένα σημαντικώτατα.

Ἐκ τῆς ψυχολογίας ἀναμένει ἡ ἐθνολογία τὴν πειραματικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ αἰσθησιακοῦ, τοῦ παραστατικοῦ καὶ τοῦ βουλητικοῦ κόσμου τῶν διαφόρων λαῶν. Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι πράγματι ἀντικειμενικὴ ἡ ἐξερεύνησις αὕτη, ὁ μελετητὴς δὲν πρέπει νὰ περιορίζηται εἰς παρατηρήσεις μεγάλης γενικότητος, οὐδὲ νὰ ἑρμηνεύῃ τὰ πάντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κοινωνικοῦ παράγοντος, ἀλλὰ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀτόμου, καταβάλλων πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἀντιληφθῇ τὰ ψυχικὰ αὐτοῦ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀντικειμενικῶς. Ἡ γλωσσολογία χρησιμεύει ὡς βάσις διὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν λαῶν. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐγένετο αἰτία πολλῶν πλανῶν, δεδομένου ὅτι τυγχάνει ἐν πολλοῖς λίαν ἐπισφαλὴς γνώμων διὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν λαῶν. Πλεῖστοι π.χ. Σημῖται ὁμιλοῦν ἰνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας.

Ἡ ἐθνολογία συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν γεωγραφίαν, ἡ δὲ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ περιβάλλον αὐτοῦ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν μόρφωσιν ἄλλου τινὸς αὐτοτελοῦς ἐπιστημονικοῦ κλάδου, τῆς *ἀνθρωπογεωγραφίας*, ἥτις περιγράφει τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἰδιότητας τῶν λαῶν, ἀλλὰ δὲν ἑρμηνεύει ταύτας, διότι πλὴν τοῦ κλίματος, τοῦ ἐδάφους, τῆς χλωρίδος καὶ τῆς πανίσκης, οἵτινες εἶναι οὐσιώδεις παράγοντες τοῦ πολιτισμοῦ, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ψυχοφυσιολογικοὶ τοιοῦτοι. Ἄλλως τε ὁ ἄνθρωπος δὲν διαβιοῖ ἀποκλειστικῶς ἐντὸς φυσικοῦ περιβάλλοντος, οἱονεὶ παρθενικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς περιβάλλοντος μεταβληθέντος τεχνικῶς παρ' αὐτοῦ, πολλάκις δὲ μέσῳ κοινωνικοῦ τοιούτου, ὅπερ αὐτὸς ἐδημιούργησεν. Ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὄντος πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ, πρὸς τὸ γήϊνον περιβάλλον συνδέει τὴν ἐθνολογίαν πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ ἄγει εἰς τὴν σύνδεσιν τῶν ἰδιαζόντων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τοῦ χρόνου πρὸ τὰ τοῦ χώρου. Ὁ Φόϋ, χωρὶς νὰ συγκαταλέγῃ τὴν ἐθνολογίαν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, θεωρεῖ ταύτην ὡς μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ἐπιστήμην ἀσχολουμένην περὶ τὴν μελέτην τῆς ἐξελίξεως παντὸς ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν τε ὑπαρχόντων καὶ ὑπαρξάντων λαῶν. Λόγῳ τῆς εἰδικότητος καὶ τῶν τάσεων

Digitized by Google

τῶν διαφόρων μελετητῶν, ἡ ἐθνολογία κατ' ἀρχὰς μὲν συνεδέθη περισσότερον πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, εἶτα δέ, συνεπείᾳ τῆς ἐμβαθύνσεως εἰς τὰ διάφορα ἐθνολογικὰ προβλήματα, πρὸς τὰς πνευματολογικὰς καὶ τέλος ἀπετέλεσεν ἐνδιάμεσον ἐπιστημονικὸν κλάδον μεταξὺ τῶν φυσικῶν καὶ τῶν πνευματολογικῶν ἐπιστημῶν.

Τὰ πρῶτα ἐθνογραφικὰ δεδομένα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν, εἶναι τὰ τοῦ Ἀριστέου, τοῦ Ἄννωνος, τοῦ Ἰμίλκωνος, τοῦ Ἑκαταίου καὶ τοῦ Ἡροδότου, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν ὁ Καῖσαρ, ὁ Τάκιτος, καὶ ὁ Στράβων, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα αἱ πληροφορίαι περὶ μὲν τῶν βορείων καὶ σλαυικῶν λαῶν, αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὸν Ἀδὰμ ἐκ Βρέμης, τὸν Νέστορα ἐκ Κιέβου, τὸν Τῆτμαρ ἐκ Μαρσεβούργου, τὸν Κάντλουμπτι ἐκ Κρακοβίας καὶ τὸν Χέλμολντ ἐκ Λυβέκης, περὶ δὲ τῶν λαῶν τῆς ἐγγὺς καὶ ἄπω Ἀνατολῆς αἱ εἰδήσεις Κοσμᾶ τοῦ Ἰνδικοπλεύστου, τοῦ Ἰωάννου ντὲ Πλάνο Καρπίνι, τοῦ Γουλιέλμου Ρούϋσμπρεκ, τοῦ Μάρκου Πόλου, τοῦ Χάϋτον, τοῦ Μενεντίλλους, τοῦ Ὀδερίχου ντὲ Πορντενόνε, τοῦ Ἰορδάνου Καταλάνι καὶ πολλῶν ἱεραποστόλων, ἰδίᾳ δομινικανῶν καὶ φραγκισκανῶν. Θεωρητικαὶ ἐθνολογικαὶ πραγματεῖαι τοῦ Πέτρου ντ' Ἀλλὺ καὶ τοῦ Ρογήρου Βάκωνος ἐκαλλιέργησαν τὰ ἰδανικὰ τοῦ Κολόμβου καὶ τοῦ Βάσκου δὲ Γάμα, τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, ἀπέβλεπον πάντοτε εἰς τὴν ἄπω Ἀνατολήν, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς Ἰνδίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων εἶναι ἀναρίθμητα τὰ ἔργα ἐθνογραφικοῦ περιεχομένου, ἐπὶ τοῦ πεδίου δὲ τῆς ἐθνογραφίας διεκρίθησαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἰδίᾳ οἱ Ἱσπανοὶ Πέτρος ντὲ Ἀγκλέρα, ὁ Κολόμβος, ὁ πατὴρ Κριστομπὰλ Μολίνος, ὅστις συνέταξε περισπούδαστον διὰ τὴν ἐποχήν του πραγματείαν περὶ τῆς θρησκείας τῶν Περουϊανῶν, ὁ πατὴρ Ἰωσὴφ ντὲ Ἀκόστα, ὁ πατὴρ Ἀβεντάνιο, ὅστις κατώρθωσε νὰ συγγράψῃ μελέτην περὶ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τῶν Ἴνκας εἰς τὴν γλῶσσαν κέχουα, ὁ Βερναρδῖνος Ριβέρα ντὲ Σααγκοὺν καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἤρξαντο αἱ πρῶται ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαί, ἀλλ' ἀντικείμενον αὐτῶν ὑπῆρξε μᾶλλον ἡ γεωγραφία, ἡ βοτανικὴ καὶ ἡ ζῳολογία, παρεμπιπτόντως δὲ μόνον ἡ ἔρευνα τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους τὰ μέλη τῶν ἀποστολῶν τούτων ἐπεσκέπτοντο. Αἱ σπουδαιότεραι ἐθνογραφικαὶ πληροφορίαι τῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς εἶναι αἱ περὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τῶν κατοίκων τῆς Πολυνησίας, αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὸν περιώνυμον Ἄγγλον ἐξερευνητὴν Τζαίϊμς Κούκ, ὅστις ἐθανατώθη ἐν Χαβάϊ, ἐπειδὴ ἤγγισεν ἓν ταμπού.

Ἡ ἐθνολογία, καίτοι συγχεομένη πρὸς τὴν γεωγραφίαν πολλαχῶς, ἔκαμε κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα ἱκανὰς προόδους. Ὡς ἐρασιτέχναι πρόδρομοι τῆς ἐπιστήμης ταύτης δέον νὰ μνημονευθῶσιν ὁ Μονταίν, ὁ Λόκκε, ὁ Μπάϋλ, ὁ Μοντεσκιὲ καὶ ὁ Ρουσσώ, ὅστις εἶχεν ἐπηρεασθῇ ὑπὸ τῶν περὶ τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ γοητευτικῶν περιγραφῶν τοῦ Μπουγκαινβίλ. Ἐπιστημονικώτερος καὶ ἐμβριθέστερος ἐν προκειμένῳ ὑπῆρξεν ὁ πολὺς ἰησουΐτης Λαφιτώ, ὅστις ἐν τῷ ἔργῳ του «Ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀγρίων τῆς Ἀμερικῆς, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν πρώτων ἀνθρώπων», λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰ πρῶτα διὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ δεύτερα. Τὸ αὐτὸ δὲ πράττει καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐργολογίαν, τὴν κοινωνιολογίαν, τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν θρησκείαν. Ἐξ ἄλλου ὁ Α. ντὲ Ζυσιὲ ἐπειράθη νὰ ἑρμηνεύσῃ προϊστορικὰ εὑρήματα, ὁ Φοντενὲλ τοὺς μύθους τῶν ἀγρίων, ὁ ντὲ Μπρὸς τὰ εἴδωλα (φετίχ). Ὁ Γκονιὲ ἔγραψε περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν νόμων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν (De l'origine des lois, des arts et des sciences), βασισθεὶς ἐπὶ ἐθνογραφικῶν δεδομένων, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὰς ἰδέας αὐτοῦ περὶ τῆς ἐξελικτικῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ὑπὸ τόσον ἀρίστους οἰωνοὺς ἀρξαμένη ἐθνολογικὴ ἐξερεύνησις τῶν λαῶν διεκόπη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καίτοι καὶ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἡ ἐθνολογία δὲν ἔπαυσε καλλιεργουμένη καθ' ὁλοκληρίαν, ὡς δεικνύει σχετικὴ περισπούδαστος συγγραφὴ τοῦ Κοντορσὲ καὶ κατάλογος τῶν γλωσσῶν, καταρτισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰησουΐτου Ἑρβαὶ ὑ Παντοῦρο. Γενικῶς εἰπεῖν κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἐποχὴν τὰ ὑπὸ τῶν ἱεραποστόλων περισυλλεγόμενα ἐθνογραφικὰ δεδόμενα δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν, ἡ προσοχὴ δὲν ἐστρέφετο περὶ τὰ θεμελιώδη προβλήματα τῆς ἐθνολογίας, διότι περιωρίζετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ζητήματα τῆς ταξινομήσεως τῶν φυλῶν, καὶ δὴ εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπολογία εὑρίσκετο εἰς τὰ σπάργανά της. Ἡ τελευταία, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ μεγάλων φυσιοδιφῶν, τοῦ Λινναίου, τοῦ Μπυφόν, τοῦ Μπλούμενμπαχ, τοῦ Κάμπερ καὶ ἄλλων, καὶ ἐκτιμωμένη τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον οἱ καλλιεργηταὶ αὐτῆς ἦσαν συγχρόνως ἰατροὶ καὶ ἀνατόμοι δεινοί, ἀπησχόλησε καὶ αὐτὴ τὴν κοινὴν γνώμην μὲ τὰ προβλήματα τῶν φυλῶν καὶ κατίσχυσε τῆς ἐθνολογίας, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον, ὅτι αὕτη ἐξετόπισε τὴν γλωσσολογίαν ἐκ τοῦ πλαισίου της. Ἡ τελευταία, συνδεθεῖσα πρὸς τὴν ἐθνολογίαν στενότερον, ἠσχολήθη μὲ τὸ ζήτημα τῆς ταξινομήσεως τῶν φυλῶν, ἣν συνεταύτισε πολλαχῶς πρὸς τὴν τῶν γλωσσῶν, γενομένη οὕτως αἰτία σφαλμάτων. Ἀφ' ἑτέρου θεωρίαι τινές, σχετικαὶ πρὸς τὴν ὑπεροχὴν φυλῶν τινων, ὁποία ἡ τοῦ Γκομπινὼ καὶ ἄλλαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φανταστικαὶ ὑποθέσεις, ἤγαγον εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἐθνολογίας παρὰ τοῖς γλωσσολόγοις καὶ τοῖς ἀνθρωπολόγοις καὶ εἰς τὴν κατίσχυσιν τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ τῆς προϊστορίας, ἐκπροσωπουμένης ὑπὸ μεγάλων ἐπιστημόνων, τοῦ Κατρεφάζ, τοῦ Μπροκᾶ, τοῦ Μπουσὲ ντὲ Πέρτ, τοῦ Λάϋελ, τοῦ Δάρβιν. Τοιουτοτρόπως, ὅπως ἡ ἰδεολογικὴ φιλοσοφία τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπῆρξεν εὐμενὴς πρὸς τὴν ἐθνολογίαν, οὕτως ὁ ὑλισμὸς τῶν μέσων δεκαετηρίδων ἐφείλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν προϊστορίαν τῆς ἐθνολογίας, καταστάσης ἁπλῶς μέρους τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς φυσιολογίας τοῦ ἐγκεφάλου.

Διὰ τοῦ πλουτισμοῦ τοῦ ἐθνογραφικοῦ ὑλικοῦ, τοῦ κατακλύσαντος τὰ διάφορα ἐθνολογικὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἀσφαλεστέρων ἐπιστημονικῶν μεθόδων, ἡ ἐθνολογία προώδευσε κατὰ τὴν β' δεκαετηρίδα τοῦ Κ' αἰῶνος σημαντικῶς. Ἀρκεῖ ἐν προκειμένῳ νὰ μνημονευθῶσιν αἱ ἐμβριθεῖς καὶ περισπούδαστοι μελέται τῶν Ἄγγλων Λοῦμποκ, Σπένσερ, Ταίυλορ, Λάγκ, Φράτζερ καὶ Χάρτλαντ. Ἐν Γερμανίᾳ ἱδρύθη ἡ *ἀνθρωπογεωγραφία* ὑπὸ τῶν Πίττερ, Κώλ, Κόππ, Κλαῖντεν, Πέσσελ καὶ Ράτσελ, ἐδημοσιεύθησαν δὲ τὸ πολύτομον ἔργον τοῦ Βάϊτς, περιέχον τὸν πυρῆνα τῆς περὶ τῆς νοήσεως τῶν κατὰ φύσιν λαῶν θεωρίας τοῦ Μπαστιάν, καὶ ἡ λαοψυχολογικὴ ἐπιθεώρησις τοῦ Λάτζαρους, ἥτις συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐθνολογικῶν σπουδῶν. Εἰς τὴν ἀνέλιξιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης συνέβαλον ἀφ' ἑτέρου τὰ πλουσιώτατα ἐθνογραφικὰ μουσεῖα τοῦ Βερολίνου καὶ ἄλλων γερμανικῶν πόλεων, ἐν δὲ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ἡ «Smithsonian Institution», ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πάγουελ· πλούσια ἐθνογραφικὰ μουσεῖα ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἐν Στοκχόλμῃ.

Ἐξ ἄλλου παρέσχον εἰς τὴν ἐθνολογίαν πολυτιμοτάτας συμβολὰς διάφοροι ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς γῆς. Ἐπ' ἐσχάτων ἐξηρευνήθησαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἐθνογράφου Σεμπέστα οἱ πυγμαῖοι τῆς χερσονήσου Μαλάκκας, ὧν ἡ θρησκεία, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις ἦσαν ἄγνωστα. Ἐξ ἄλλου ἐμελετήθησαν ἰδίᾳ ὑπὸ Γερμανῶν γλωσσολόγων αἱ γλῶσσαι τῶν Μπαντοῦ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ αἱ θρησκευτικαὶ παραδόσεις πολλῶν ἀφρικανικῶν λαῶν. Ἡ λογοτεχνία καὶ ἡ μυθολογία τῶν ἀγρίων ἐγένετο ἐπίσης ἀντικείμενον μελέτης πλείστων ἐθνολόγων. Ἐν Γερμανίᾳ ἐδημοσιεύθησαν διεξοδικώταται συλλογαί, περιέχουσαι τοὺς μύθους πάντων σχεδὸν τῶν κατὰ φύσιν λαῶν. Ἐν Ἀμερικῇ γίνονται σοβαραὶ ἔρευναι, ἰδίᾳ σχετικαὶ πρὸς τὰς γλώσσας τῶν ἐρυθροδέρμων. Ἀφ' ἑτέρου ἀνακαλύπτονται ἐν τῇ ἠπείρῳ ταύτῃ καθημερινῶς νέα μνημεῖα παρέχοντα πολυτίμους συμβολὰς πρὸς γνῶσιν τοῦ βίου τῶν προκολομβιανῶν Ἀμερικανῶν. Ἡ νοοτροπία τῶν κατὰ φύσιν λαῶν ἐγένετο ἐπίσης ἀντικείμενον σοβαρῶν μελετῶν ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου ὁ Λεβὺ Μπρὺλ ἔγραψε περισπούδαστον ἔργον περὶ τῆς νοήσεως τῶν κατὰ φύσιν λαῶν. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ εἰς τὴν ἐθνολογίαν προσετέθησαν καὶ ἄλλοι κλάδοι, ἡ συγκριτικὴ ἱστορία τῆς τέχνης, τῆς θρησκείας, τῆς μουσικῆς, τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν κ. τ. λ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Achelis*, «Moderne Völkerkunde» (1896). —*Andree*, «Ethnographische Parallelen und Vergleiche» (1875).—*Bastian*, «Der Völkergedanke» (1881).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Elementargedanken und Bestrebungen» (1898).—*Crawley*, «The mystic rose (1902).—*Danyel*, «Prinzipien und Methoden der Entwichelungspsychologie (1921).—*Deniker*, «The races of men» (1903).—*Ehrenreich*, «Die Mythen und Legenden der S. Amerik. Urvölker» (1905).—*Eisenstädter*, «Elementargedanke und Übertragungsperiode» (1912). —*Frobenius*, «Ursprung der afrikanischen Kulturen» (1898). —*Müller*, «Allgemeine Ethnographie» (1879).—*Nieuwenhuis*, «Die Veraulagnug der maläischen Völker (1913).—*Peschel*, «Völkerkunde» (1813). — *Preuss*, «Die geistigekultur der Naturvölker» (1914).—*Ratzel*, «Völkerkunde» (1885). — *Τοῦ αὐτοῦ*, «Anthropogeographie» (1891).—*Reclus*, «Primitive folk studies in comparative ethnology» (1891).—*Schmidt*, «Die moderne Ethnologie» (1906).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Kulturkreise und Kulturschichten in Südamerika (1913).—*Stratmann*, «Der Mensch aller Zeiten» (1914).—*Thilenius*, «Das hamburgische Museum für Völkerkunde» (1916).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Primitives geld» (1920).—*Weule*, «Zusammenhänge Konvergenz (1920).

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

ἐθνομάρτυς,—*υρος* (ὁ, ἡ)· ὁ μαρτυρήσας, ὁ παθὼν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του.

ἐθνοποίησις,—*εως* (ἡ)· ἀντὶ *ἐθνικοποίησις* (βλ. λ.).

ἐθνοποιῶ· βλ. *ἐθνικοποιῶ*.

ἐθνοπρεπὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ πρέπων, ὁ ἁρμόζων εἰς τὸ ἔθνος: «ἐθνοπρεπὴς ἀγωγή». — Ἐπίρρ. ***ἐθνοπρεπῶς***.

ἐθνοπρόβλητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ ἔθνους προβληθείς, ἐκλεχθείς· πρβλ. *θεοπρόβλητος*.

ἔθνος,—*ους* (τό)· πλῆθος, σμῆνος: «ἔθνος μελισσῶν» (ἀρχ.)· || λαὸς ὁμόγλωσσος, ὁμότροπος καὶ ὑπὸ κοινῶν ἰδανικῶν συνδεόμενος: «ἑλληνικὸν ἔθνος» σύμπαντες οἱ Ἕλληνες ὁπουδήποτε γῆς εὑρισκόμενοι καὶ κοινὴν πατρίδα τὴν Ἑλλάδα ὁμολογοῦντες, «τουρκικὸν—, γαλλικὸν—, ἀγγλικὸν ἔθνος»· || ἐκκλ. *ἔθνη* (τά)· οἱ λοιποὶ λαοὶ πλὴν τῶν Ἰουδαίων (βλ. λ.).

— *['Εγκυκλ.]* Ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας καὶ τῆς φύσεως ἐν γένει τοῦ *ἔθνους* εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων ἐπιστημονικῶν προβλημάτων, καὶ τοῦτο, διότι δὲν ὑπάρχει σταθερὸν γνώρισμα κοινὸν δι' ὅλα τὰ ἔθνη. Ἡ *φυλή*, ἡ *γλῶσσα* καὶ ἡ *θρησκεία*, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἦτο δυνατὸν ν' ἀποτελοῦν τὸ ἀσφαλέστερον χαρακτηριστικὸν ἑνὸς ἔθνους, ἔπαυσαν ἤδη νὰ εἶναι τοιαῦτα λόγῳ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς εὐρύτητος τῶν νέων κοινωνιῶν. Εἶναι δυνατὸν βεβαίως νὰ συνυπάρχουν ἀκόμη τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἀλλὰ δὲν εἶναι οὔτε ἀποκλειστικὰ οὔτε ἱκανὰ πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ἔθνους. Οὕτως ἡ σημερινὴ Ἰταλία ἀποτελεῖται ἀπὸ διαφόρους φυλάς, ἀπὸ Ἐτρούσκους, Ρωμαίους, Κέλτας, Ἕλληνας, Βρεττανοὺς καὶ Γερμανούς, ὁμοίως ἡ Γαλλία καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔθνη, ἰδίως δὲ ἡ Ἀμερική, ὅπου συναντᾷ τις μονίμως ἐγκατεστημένους ἐξ ὅλων τῶν φυλῶν τῆς γῆς. Παρὰ τὴν διαφορὰν ταύτην τῶν φυλῶν διακρίνονται καὶ οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας, καὶ οἱ τῆς Γαλλίας, καὶ οἱ τῆς Ἀμερικῆς διὰ τὸ κοινὸν ἐθνικὸν αἴσθημα, ἀδιάφορον ἂν προῆλθον ἀπὸ διαφόρων φυλῶν. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν. Ὑπάρχουν πολλὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, ὡς οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Ἄγγλοι, ὑπάρχουν δὲ καὶ ἔθνη, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁμιλοῦνται πολλαὶ γλῶσσαι, ὡς οἱ Ἑλβετοί. Τέλος καὶ ἡ θρησκεία δὲν ἀποτελεῖ πλέον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἔθνους. Ὑπάρχουν θρησκεῖαι κοιναὶ εἰς πολλὰ ἔθνη, καὶ ὑπάρχουν ἔθνη, ἐν οἷς πρεσβεύονται πολλαὶ θρησκεῖαι, χωρὶς ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου νὰ λείπῃ καὶ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα. Παραδείγματα παρέχουν ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Αὐστρία κτλ., ἐν οἷς εἰς μεγάλην κλίμακα πρεσβεύονται ὁ καθολικισμὸς καὶ ὁ προτεσταντισμός. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔθνους δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ἀντικειμενικῶς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐξωτερικῶν στοιχείων, διότι τοιαῦτα δὲν παρατηροῦνται κοινὰ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, τοὐναντίον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔθνους ὁρίζομεν ἐπὶ τῇ βάσει ἐσωτερικῶν στοιχείων, τοιαῦτα δὲ εἶναι κοινὸς πολιτισμὸς καὶ κοινὴ ἱστορία. Ἔθνος κατὰ ταῦτα εἶναι πλειὰς ἀνθρώπων πνευματικῶς ἡνωμένων διὰ κοινῶν στοιχείων πολιτισμοῦ καὶ κοινοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος. Ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ αἴσθημα τοῦ κοινοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅσον ἰσχυρότεραι εἶναι αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις, τόσον καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἔθνους ἐκδηλοῦται ζωηροτέρα· δι' ὃ εἰς στρώματα κατωτέρου πολιτισμοῦ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα εἶναι μειωμένον.

Τὰ ἔθνη, σχηματισθέντα ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν πρώτων ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ἤσκησαν καὶ ἀσκοῦν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν πολιτειῶν, ὧν ἀποτελοῦν τὸ σπουδαιότερον ὑλικόν. Ἐννοεῖται ὅτι ἔθνος καὶ *λαὸς* πολιτείας τινὸς δὲ ταυτίζονται, διότι πολλάκις ἡ ἔννοια τοῦ ἔθνους ἐκτείνεται πέραν τῶν ὁρίων πολιτείας τινός, τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν τὸ ἔθνος εἶναι κατεσπαρμένον εἰς πολλὰς πολιτείας, ὅπως ἐξ ἄλλου περιορίζεται εἰς μέρος τῆς πολιτείας, ὅταν αὕτη ἀποτελῆται ἀπὸ πολλὰς ἐθνότητας. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν ἡ λέξις ἔθνος, χρησιμοποιηθεῖσα εἰς ὅλα τὰ μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν Συντάγματα, δὲν περιλαμβάνει μόνον τὸν λαὸν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας καὶ τοὺς εἰς ἄλλας πολιτείας μετανάστας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ἀγγελοπούλου*, «Περὶ τῆς ἐννοίας λαοῦ καὶ ἔθνους ἐν τῇ Ἑλλ. νομοθεσίᾳ καὶ ἱστορίᾳ» (1899).—*Neumann*, Volk und Nation (1888). — *Jellinek*, Allg. Staatslehre (1920), σελ. 116 ἑπ.—*M. Hauriou*, Précis de droit constitutionnel (1923), σελ. 25 ἑπ.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— **«Ἔθνος»**. Καθημερινὴ ἑσπερινὴ ἐφημερὶς φιλελευθέρων ἀρχῶν, εἰδησεογραφικὴ καὶ φιλολογική, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι σήμερον ἀνελλιπῶς, πλὴν τετραμήνου χρονικοῦ διαστήματος (18 Νοεμβρίου 1916—15 Μαρτίου 1917), ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν *Σπ. Κ. Νικολοπούλου*. Ὄργανον μεγάλης λαϊκῆς κυκλοφορίας, μετριοπαθὲς εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ συντηρητικὸν εἰς τὰς κοινωνικὰς ἰδέας.

Ὑπὸ τὸν ἴδιον τίτλον ἐξεδόθησαν βραχύβιοί τινες ἐφημερίδες, ἐν Ἑρμουπόλει τῷ 1866, ἀκολούθως δὲ τῷ 1877—1878, ἐν Λάρνακι τῷ 1891—1892, ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1877 καὶ ἐν Ἀθήναις τῷ 1859, τῷ 1873 καὶ τῷ 1886.

Ε. Π. Φ.

ἐθνόσημον (τό)· τὸ διακριτικὸν σῆμα τοῦ ἔθνους· τὸ ἐθνικὸν ἔμβλημα.

— *[Στρατ.]* Καλεῖται *ἐθνόσημον* τὸ σῆμα τὸ φερόμενον ἐπὶ τοῦ πηλικίου τῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν. Τὸ ἑλληνικὸν ἐθνόσημον εἶναι κυκλοτερὲς κυανόλευκον, καθιερώθη δὲ τὸ πρῶτον διὰ τοῦ ἀπὸ 2 Μαρτίου 1833 Β.Δ. Καταργηθὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος καὶ ἀντικατασταθὲν διὰ τοῦ γράμματος Ο (Ὄθων), ἐπανῆλθεν ἐν ἰσχύι ἀπὸ τοῦ 1866, ἐξακολουθοῦν ἔκτοτε νὰ παραμένῃ ἀνελλιπῶς τὸ αὐτὸ μέχρι τῆς σήμερον. Ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας (1924), ἀφαιρεθέντος τοῦ βασιλικοῦ στέμματος, προσετέθη εἰς

Digitized by Google

τὸ κυανοῦν κέντρον τοῦ ἐθνοσήμου μικρὸς λευκὸς σταυρός. Ν. Θ. Κ.

ἐθνοστρατιὰ (ἡ) (milice nationale). Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς ἡ εἰς ὡρισμένας ἐθνικὰς περιστάσεις, εἴτε ἐσωτερικῆς εἴτε ἐξωτερικῆς φύσεως, σύγκλησις ὑπὸ τὰ ὅπλα ἁπάντων τῶν δυναμένων νὰ φέρωσιν ὅπλα πολιτῶν. Εἶναι ὅρος συνώνυμος τοῦ σημερινοῦ *πανστρατιά*. Ν. Θ. Κ.

ἐθνοσυνέλευσις, —εως (ἡ)· ἡ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, ἄλλως ἐθνικὴ συνέλευσις.

—*[Συνταγμ. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐθνοσυνέλευσις* ἡ ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσι συγκροτουμένη συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ πρὸς ἄσκησιν συντακτικῆς ἐξουσίας. Ἡ συνέλευσις αὕτη, συγκεντροῦσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, ἔχει κυρίως ὡς σκοπὸν τὴν ἀναθεώρησιν ἢ σύνταξιν νέου πολιτεύματος, ἢ τὴν ἐκλογὴν ἀνωτάτου ἄρχοντος. Ἡ ἐθνοσυνέλευσις, ἢ ἄλλως *ἐθνικὴ συνέλευσις*, διαφέρει τῶν συνήθων ἀντιπροσωπευτικῶν σωμάτων, διότι ταῦτα δρῶν ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς πολιτείας καὶ ἀσκοῦν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἐν αὐτῇ, ἐνῷ ἐκείνη δρᾷ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἔθνους καὶ ἀσκεῖ συντακτικὴν ἐξουσίαν, ἐξ οὗ καὶ συντακτικὴ συνέλευσις κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς νομοθετικὰς συνελεύσεις.

Ὁ τύπος τῶν ἐθνοσυνελεύσεων διὰ συνταγματικὰς μεταρρυθμίσεις διεμορφώθη κυρίως ἐν Ἀμερικῇ, πρώτη δὲ τοιαύτη ἐθνοσυνέλευσις συνεκροτήθη ἐν Φιλαδελφείᾳ τῷ 1787 τῇ προτάσει τοῦ Κογκρέσσου πρὸς σύνταξιν τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Συντάγματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Σήμερον δὲ λειτουργεῖ τὸ σύστημα τῆς δι' ἐθνοσυνελεύσεως μεταρρυθμίσεως τῶν Συνταγμάτων τῶν κατ' ἰδίαν πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν θεσμὸν τοῦ δημοψηφίσματος. Ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσης ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἅπασαι αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ ἐγένοντο διὰ τοιούτων συνελεύσεων. Οὕτως ἡ ἐκ τῶν États généraux προελθοῦσα συντακτικὴ συνέλευσις τοῦ 1789 συνέταξε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1791, ἡ ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως συγκληθεῖσα ἐθνικὴ συνέλευσις τοῦ 1792 ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1793, ἡ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως συγκληθεῖσα συνέλευσις τοῦ 1848 συνέταξε τὸ Σύνταγμα τοῦ ἰδίου ἔτους, καὶ τέλος ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις τοῦ 1871 συνέταξε τὸ καὶ ἤδη ἰσχῦον Σύνταγμα τοῦ 1875.

Ἐν Γερμανίᾳ πρώτη ἐθνοσυνέλευσις ὑπῆρξεν ἡ τῆς Φραγκφούρτης τοῦ 1848, ἧς ὅμως τὸ συντακτικὸν ἔργον ἔμεινεν ἡμιτελές, τελευταίως δὲ μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον συνεκροτήθη ἐν Βαϊμάρῃ ἐθνικὴ συνέλευσις, ἡ ὁποία συνέταξε καὶ ἐψήφισε τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα τῆς 11 Αὐγούστου 1919.

Παρ' ἡμῖν αἱ ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 μέχρι σήμερον συγκροτηθεῖσαι ἐθνοσυνελεύσεις εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἡ *Α' ἐθνοσυνέλευσις*, ἡ ὁποία συνῆλθε τῇ 20 Δεκεμβρίου 1821 ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἐκήρυξε τὴν «πολιτικὴν ὕπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν» τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ ἐψήφισε τὸ πρῶτον πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822. Ἡ *Β' ἐθνοσυνέλευσις* συνῆλθεν ἐν Ἄστρει τῷ 1823 καὶ ἀνεθεώρησε τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἡ *Γ' ἐθνοσυνέλευσις*, συνελθοῦσα ἐν Τροιζῆνι τῷ 1827, ἐξέλεξεν ὡς κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν καὶ ἐψήφισε τὸ «πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος». Δύο ἄλλαι ἐθνοσυνελεύσεις συνῆλθον βραδύτερον ἐν Ἄργει, ὧν ἡ πρώτη ἐπεκύρωσε τὸ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθὲν προσωρινὸν πολίτευμα τοῦ 1828, ἡ δὲ δευτέρα ἀνέθηκε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τῷ 1831 εἰς τὸν Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν. Ἑτέρα ἐθνοσυνέλευσις συνῆλθεν ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐψήφισε τὸ «ἡγεμονικὸν Σύνταγμα» τοῦ 1832, τέλος δὲ ἄλλη ἐθνοσυνέλευσις ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ὑπὸ τῶν προστατίδων Δυνάμεων διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 27 Ἰουλίου 1832. Αἱ ἔκτοτε συγκροτηθεῖσαι ἐθνοσυνελεύσεις συνῆλθον ἅπασαι ἐν Ἀθήναις. Ἡ *Α' ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσις* ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844, ἡ *Β' Ἐθνοσυνέλευσις* ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, ἡ *Γ' Ἐθνοσυνέλευσις* συνελθοῦσα τῷ 1920 διελύθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922, ὁμοίως δὲ διελύθη καὶ ἡ *Δ' Ἐθνοσυνέλευσις*, ἡ ὁποία ἀνεκήρυξε τῷ 1924 τὴν Ἑλλάδα εἰς Δημοκρατίαν, τοῦ νέου δημοκρατικοῦ Συντάγματος ψηφισθέντος βραδύτερον ὑπὸ τῆς ἐκ τῶν ἐκλογῶν τῆς 7ης Νοεμβρίου 1926 προελθούσης ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς.

Τὸ νέον τοῦτο Σύνταγμα τῆς 3 Ἰουνίου 1927 προβλέπει τὴν συγκρότησιν ἐθνοσυνελεύσεως εἰς δύο περιστάσεις· διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας (ἄρθρ. 67) καὶ διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων αὐτοῦ (ἄρθρ. 125). Αἱ οὕτω συγκροτούμεναι ἐθνοσυνελεύσεις εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ νομοθετικὰ σώματα, *Βουλὴ* καὶ *Γερουσία*, συνερχόμενα ἐπὶ ταυτῷ ἐν κοινῇ συνεδρίᾳ διὰ τὸν ἐκ τοῦ Συντάγματος καθοριζόμενον σκοπόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lord J. Dryce*, La république américaine, τ. I, 1911, τ. II, 1912.—*Esmein*, Eléments de droit constitutionnel, τ. II. 1921. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Συνταγματικὸν δίκαιον, τ. I, 1915.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

ἐθνοσωτήριος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ σῴζων τὸ ἔθνος, ὁ σωστικὸς τοῦ ἔθνους: «ἐθνοσωτήρια μέτρα».

ἐθνότης (ἡ)· τὸ σύνολον τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας, ἀποτελούντων τὸ αὐτὸ *ἔθνος* (βλ. λ.).

ἐθνοφθόρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φθείρων, ὁ βλάπτων τὸ ἔθνος.

ἐθνοφρουρὰ (ἡ)· ἡ φρουρά, ἡ ἔνοπλος δύναμις τοῦ ἔθνους· || ἡ ἐθνοφυλακή.

—*[Στρατ.]* Ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως, ἐθνοφρουρὰ σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ *ἐθνοστρατιὰ* (βλ. λ.). Προκειμένου περὶ τῆς συγχρόνου στρατολογικῆς καταστάσεως βλ. λ. *στρατολογία*.

ἐθνόφρων, —ονος (ὁ, ἡ) —ον (τό)· ὁ ἀσπαζόμενος τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, ἄλλως *ἐθνικιστής*· || ὁ φρονῶν τὰ τῶν *ἐθνῶν*, ἤτοι τῶν *ἐθνικῶν*, δηλαδὴ τῶν εἰδωλολατρῶν, καὶ ἀποκλίνων πρὸς τὰς ἰδέας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

—*[Ἐκκλ.]* Κατὰ τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα ἐκλήθησαν *ἐθνόφρονες* ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ αἱρετικοὶ οἱ πειραθέντες νὰ εἰσαγάγουν ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἰδίας νεοπλατωνιζούσας θεωρίας καί, γενικώτερον, τὸν μυστικισμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος αἱρετικοὶ ἐξεπροσώπουν τὴν τάσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα (*θνητοψυχῖται, παρερμηνευταὶ* κλπ.), ἥτις ἀποβαίνει ἐκδηλοτέρα κατὰ τὸν ΙΕ' μ. Χ. αἰῶνα. Ν. Κ. Κ.

ἐθνοφυλακὴ (ἡ) *[Στρατ.]*. Ἡ κατὰ τὰς ἀνωμάλους περιστάσεις τοῦ κράτους σύγκλησις ἐνόπλων πολιτῶν, εἴτε πρὸς τήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως, εἴτε πρὸς ἄμυναν ἀπὸ ξένου ἐπιδρομέως. Ἐθνοφυλακὴ συνεκροτήθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789, ἀρχικῶς μόνον ἐν Παρισίοις (τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Lafayette), κατόπιν δ' εἰς ἅπασαν τὴν Γαλλίαν, ἀποδώσασα τότε λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Διαλυθεῖσα τῷ 1827 ἀνασυνέστη κατὰ διαφόρους μετέπειτα ἐποχὰς (1830, 1848) καὶ τελευταῖον τῷ 1853 ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἐξέλιπε δ' ὁριστικῶς ἀπὸ τοῦ 1872.

Ἐν Ἑλλάδι, ἐθνοφυλακὴ συνεκροτήθη τὸ πρῶτον τῷ 1843, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ πολιτῶν ἐχόντων ὡρισμένα προσόντα, ἡλικίαν 20—50 ἐτῶν ἀπηλλαγμένων στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως, μὴ ὑποχρέων μὲν εἰς διαρκῆ ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ὑποχρέων νὰ προσέρχωνται ἀνελλιπῶς κατὰ Κυριακὴν καὶ καὶ κατὰ μικρὰν χρονικὴν περίοδον κατ' ἔτος πρὸς ἐκπαίδευσιν, πρὸς δὲ ὁσάκις ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ δημάρχου, τοῦ ἐπάρχου ἢ τοῦ νομάρχου, καθ' ἁπάσας δὲ τὰς περιπτώσεις ἀμισθεί. Ἡ ἐθνοφυλακὴ αὕτη εἶχεν ὀργανωθῆ κατὰ δήμους καὶ ὑπήγετο ὑπὸ τὴν γραμματείαν τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τῆς συνεργασίας της μετὰ τακτικοῦ στρατοῦ, ὁπότε ὑπήγετο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν σχετικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν. Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐθνοφυλακῆς ταύτης ἐνεῖχε τὸν τύπον οἰκογενειακῆς τρόπον τινὰ μορφῆς, διότι μόνον οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, οἱ δὲ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἐθνοφυλάκων διὰ μίαν τετραετίαν. Τῷ 1862 τὰ τάγματα ἐθνοφυλακῆς τῶν δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς συνηνώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν γνωστὴν *φάλαγγα τῶν Ἀθηνῶν*, τὴν ταχθεῖσαν τότε ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἀρχικῶς μὲν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου *Πάνου Κορωναίου* (1862), κατόπιν δὲ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου *Χρήστου Βυζαντίου* (1863—1865). Ἡ ἐθνοφυλακὴ ἐχρησιμοποιήθη ἐν Ἑλλάδι εἰς διαφόρους ἀνωμάλους ἐσωτερικὰς περιόδους, ὡς π.χ. πρὸς καταστολὴν στάσεων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, καταδίωξιν λῃστείας, τήρησιν τῆς τάξεως κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862. Ἡ περὶ ἐθνοφυλακῆς διάταξις ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη καὶ κατὰ τὰ κατόπιν ἔτη, χωρὶς ὅμως νὰ συγκληθῶσί ποτε οἱ ἐθνοφύλακες, μέχρις οὗ διὰ τῆς γενικῆς στρατολογίας (περὶ τὸ 1880) ἐπῆλθε φυσικὴ καὶ ὁμαλὴ ἡ κατάργησίς της, ἅτε τῶν ἀποτελούντων ταύτην πολιτῶν ὑπαχθέντων εἰς τὴν γενικὴν στράτευσιν. Εἶδος ἐθνοφυλακῆς εἶναι καὶ τὸ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (ἀπὸ τοῦ 1924) συγκροτηθὲν ἐν Ἰταλίᾳ σῶμα τῶν *φασιστῶν*. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐθνοφύλαξ, —ακος (ὁ)· ὁ στρατιώτης τῆς *ἐθνοφυλακῆς* (βλ. λ.), ὁ πολίτης ὅστις ἐν ὥρᾳ ἀναρχίας ἢ ἄλλου ἐθνικοῦ κινδύνου ἀναλαμβάνει καθήκοντα στρατιώτου.

— **«Ἐθνοφύλαξ»**. Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ εἰδησεογραφική, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις πεντάκις τῆς ἑβδομάδος. Ἐξεδόθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1862, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς μεταπολιτεύσεως, ὡς ὄργανον τοῦ Θεοδ. Ζαΐμη, ἐξηκολούθησε δ' ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1879. Ε. Π. Φ.

ἐθνοψυχολογία (ἡ). Κλάδος τῆς ψυχολογίας ἀφορῶν εἰς τὴν ψυχολογίαν τῶν ὁμάδων ὡς ἐθνικῶν καὶ φυλετικῶν ἑνοτήτων. Ἄλλως *λαοψυχολογία* (βλ. λ.).

ἐθνωφελὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὠφελῶν τὸ ἔθνος, ὁ ὠφέλιμος εἰς τὸ ἔθνος.— Ἐπίρρ. *ἐθνωφελῶς*.

ἐθολογία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη περὶ τὴν μελέτην τῶν χρονίων ἐθισμῶν καί, εἰδικώτερον, τὴν ψυχολογίαν τῆς ἀντιδράσεως, ὡς τὴν ἐννοεῖ ὁ ἀγγλικὸς behaviorism (πβλ. Bulletin de l' Institut psychologique, Ἰαν. 1902).

ἔθος ἢ *συνήθεια* *[Ψυχολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἱκανότης παντὸς ὄντος νὰ διατηρῇ καὶ ἀναπαράγῃ τὰς πρότερον ἐν αὐτῷ τελεσθείσας μεταβολάς. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρει τὸ ἔθος ἰδιότητα μόνον τῶν ζώντων ὀργανισμῶν, ἀλλ' οἱ νεώτεροι φιλόσοφοι ἐπεκτείνουσι τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀνοργάνων ὄντων ὡς μίαν τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀδρανείας τῆς ὕλης. Τὸ ἔθος πράγματι παρατηρεῖται ἐπὶ πολλῶν διαφόρου φύσεως φαινομένων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τὰς ἀκολούθους κατηγορίας: 1) Τὰ γενικὰ φαινόμενα τῆς βιολογικῆς καὶ φυσικῆς προσαρμογῆς, καθ' ἃ ἓν ὂν ἢ ἀντικείμενον μετὰ τὴν πρώτην ἐπίδρασιν ἐξωτερικῆς τινος ἐνεργείας ὑφίσταται μεταβολὴν τινα τοιαύτην, ὥστε ἐν ἐπαναλήψει ἢ συνεχείᾳ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τὸ ὂν τοῦτο ἢ ἀντικείμενον δὲν μεταβάλλεται κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμόν. Οὕτω τεμάχιον χάρτου ἅπαξ πτυχωθὲν διατηρεῖ τὰς πτυχὰς αὐτοῦ καὶ εἰς ἐπανάληψιν τῆς πτυχώσεως ἀντιδρᾷ ὀλιγώτερον ἢ κατὰ τὴν πρώτην φοράν· τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐν λουτρῷ διαρκοῦντι χρόνον τινὰ δὲν αἰσθάνεται τὴν θερμότητα ἢ τὸ ψῦχος τοῦ ὕδατος, ὡς κατὰ τὴν πρώτην μετ' αὐτοῦ ἐπαφὴν τοῦ κτλ. 2) Τὰ εἰδικὰ βιολογικὰ φαινόμενα, ὧν δὲν μετέχει συνειδησιακὴ ἀντίδρασις, συνιστάμενα εἰς τὴν αὐτόματον ἐπανάληψιν τῶν ἅπαξ καθορισθεισῶν ὑπὸ ἐξωτερικῶν αἰτίων μεταβολῶν. Οὕτω δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν τὴν τάξιν τῆς ἀναπνευστικῆς λειτουργίας τῶν φυτῶν φωτίζοντες αὐτὰ τεχνητῶς κατὰ τὴν νύκτα καὶ διατηροῦντες ἐν τῷ σκότει κατὰ τὴν ἡμέραν. Ἐνταῦθα ὑπάγονται καὶ τὰ φαινόμενα τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, πρὸς τὰ ὁποῖα προσαρμόζεται ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνει παθητικῶς, ἄνευ τουτέστιν ἐνεργοῦ μετοχῆς τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ. 3) Τὰ εἰδικώτερα ψυχολογικὰ φαινόμενα, καθ' ἃ προσκτᾶται τις ἐνσυνειδήτως καὶ δι' ἀσκήσεως τὴν ἱκανότητα νὰ ὑφίσταται ἢ νὰ πράττῃ ὅ,τι πρότερον ἦτο ἀδύνατον ἢ δύσκολον νὰ ὑποστῇ ἢ πράξῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ φαινόμενα ταῦτα, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ συνείδησις βαθμηδὸν ἀδρανεῖ καὶ τὸ ἔθος λαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τοῦ αὐτομάτου. Εἰς πολλὰς ὅμως περιπτώσεις, ὡς π. χ. εἰς τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ πράττῃ τις τὸ καλόν, ν' αὐτοκυριαρχῆται, νὰ σκέπτεται πρὶν ὁμιλήσῃ, ἡ συνείδησις δὲν μένει ἀδιάφορος, ἀλλὰ μετέχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐνεργῶς.

Τὸ ἔθος σταθεροποιεῖται διὰ τῆς ἐπαναλήψεως καὶ τῆς συνεχείας τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως. Οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. Ι, 10) λέγει «ἔθη ἐστὶν ὅσα διὰ τὸ πολλάκις πεποιηκέναι ποιοῦσιν». Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἐπανάληψις καὶ ἡ συνέχεια ἐνισχύουσι τὸ ἔθος, ὅμως τοῦτο δημιουργεῖται ἀπὸ τῆς πρώτης μεταβολῆς, ἥτις προδιαθέτει τὴν αἴσθησιν ἢ τὴν συνείδησιν εἰς τὴν μικροτέραν αὐτῶν ἀντίδρασιν κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ φαινομένου. Τὸ ἔδαφος τῶν ἐθῶν ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς, τῆς μνήμης, τῆς φαντασίας, τῆς διανοίας, τῆς ἠθικῆς. Ὅταν ὅμως ἡ ἐπανάληψις καὶ ἡ συνέχεια προσδώσουν εἰς τὰ ἔθη χαρακτῆρα ἐνστιγματικὸν δευτέρας φύσεως, τότε καταντῶσιν *ἕξεις* (βλ. λ.). Οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. Ι, 11) ὁρίζει ὅτι «ὅμοιόν τι τὸ ἔθος τῇ φύσει· ἔστι δ' ἡ μὲν φύσις τοῦ ἀεί, τὸ δ' ἔθος τοῦ πολλάκις».

Ὁ Μαὶν ντὲ Μπιρὰν διακρίνει τὰ ἔθη ἢ τὰς συνηθείας εἰς *παθητικὰ* καὶ *ἐνεργητικά*. Τὰ πρῶτα συνίστανται εἰς τὴν προσαρμογὴν τῆς αἰσθητηριακῆς ζωῆς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις ἢ αἴτια· τὰ δεύτερα εἰς τὴν εὐχερῆ καὶ βαθμηδὸν τελειοτέραν ἐπανάληψιν πράξεών τινων. Ἀλλ' ἡ διάκρισις αὕτη γενομένη δεκτὴ ὑπὸ τῶν κλασσικῶν ψυχολόγων δὲν εἶναι ἀπολύτως ὀρθή. Διότι καὶ τὰ λεγόμενα παθητικὰ ἔθη δὲν στεροῦνται ἐνεργείας τινός. Οὕτως ὁ Ἐγκζὲρ διέκρινεν ὀρθότερον τὰ ἔθη εἰς *ἀρνητικὰ καὶ θετικά*· καὶ ἀρνητικὰ μὲν ὀνομάζει τὰς κυρίως καλουμένας συνηθείας, αἵτινες εἶναι μηχανικαί, θετικὰς δὲ ἐκείνας, ὧν μετέχει καὶ ὁ νοῦς.

Ἐπίσης διακρίνουσι τὰ ἔθη εἰς *γενικὰ* καὶ *εἰδικά*. Καὶ εἰδικὰ μὲν εἶναι τὰ ἀφορῶντα εἰς μίαν πρᾶξιν αὐστηρῶς ὡρισμένην καὶ πάντοτε τὴν αὐτήν, ὡς π. χ. τὸ χορεύειν βάλς· γενικὰ δὲ αἱ προσκτηθεῖσαι ἱκανότητες πρὸς ἐπανάληψιν πράξεων τῆς αὐτῆς μὲν κατηγορίας, διαφόρων ὅμως ἀπ' ἀλλήλων, ὡς π. χ. ἡ ἱκανότης τοῦ ξυλουργοῦ νὰ κατασκευάζῃ οὐχὶ ἓν μόνον εἶδος τραπέζης, ἀλλὰ ποικίλων τό τε μέγεθος, σχῆμα, μορφὴν καὶ χρῆσιν. Κ. Ι. Β.

ἐθυλένιον (τό), *ἐθύλιον* (τό) κ. λ. π. *[Χημ.]* ἀντὶ *αἰθυλένιον*, *αἰθύλιον* κ. λ. π. (βλ. λ.).

ει· ἡ δίφθογγος *ει* εἶναι ποικίλης φύσεως ὡς πρὸς τὴν ἀρχήν· εἶναι ἀρχαία κληρονομία, οἷον

Digitized by Google

εἰς τὸ δείκνυμι, φείδομαι, προῆλθεν ἐκ συναιρέσεως τοῦ ε+ι, οἷον πόλε+ι = πό ει, ποιέ+εις = ποιεῖς, ἢ τοῦ ε+ε, οἷον, πόλε+ες=πόλεις, ταχέ+ες=ταχεῖς, προῆλθεν ἐξ ἀναπληρωτικῆς ἐκτάσεως, οἷον ἔμενσα =ἔμεινα, ἔστελσα=ἔστειλα. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπαγγελίαν ἡ δίφθογγος *ει* ἦτο διττῆς φύσεως: τοῦτο μὲν γνησία, τοῦτο δὲ νόθη· καὶ γνησία μὲν ἦτο ἡ ἀρχαιόθεν παραδοθεῖσα, οἷον εἰς τὸ δείκνυμι, φ ί-δομαι κττ., καὶ ἡ προελθοῦσα ἐκ συναιρέσεως τοῦ ε καὶ τοῦ ι, οἷον πόλει, ταχεῖ, ποιεῖς, νόθη δὲ ἡ προελθοῦσα ἐκ συναιρέσεως τοῦ ε καὶ ε, οἷον πόλεις, βραχεῖς καὶ ἡ ἐξ ἀναπληρωτικῆς ἐκτάσεως, οἷον ἔστειλα, ἔμεινα κττ.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ἡ διάκρισις αὕτη τῆς γνησίας καὶ νόθου διφθόγγου ἐν τῷ στόματι τῶν λαλούντων, παρίστατο ὡς εἰκὸς καὶ ἐν τῇ γραφῇ (ταῖς ἐπιγραφαῖς) κατὰ διάφορον τρόπον· ἀφ' ὅτου ὅμως ἐν τῇ γραφῇ συνέπεσον, ἤτοι παρίσταντο διὰ τοῦ αὐτοῦ συμβόλου, ει ἢ ε, εἶναι φανερὸν ὅτι συνέπεσαν καὶ κατὰ τὴν προφοράν· ἡ σύμπτωσις δὲ αὕτη τῆς γνησίας *ει* καὶ τῆς νόθου ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος καὶ ἀπηγγέλλοντο ἀμφότεραι μονοφθόγγως ὡς ε κλειστὸν (δηλαδὴ τεῖνον πρὸς τὸ *ι*)· ἀπὸ δὲ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος τὸ κλειστὸν τοῦτο *ε* συνέπεσε πρὸς τὸ *ι* μακρόν, ὅθεν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν χρόνων τούτων τὸ *ι* μακρὸν γράφεται καθὰ τὸ ἀνωτέρω *ε*, ἤτοι διὰ τοῦ ει, ὅθεν τειμή, πολείτης, νείκη, φιλόνεικος, φιλότειμος, Σαλαμεῖνος κτλ.· ἀπὸ δὲ τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ., ὅτε ἤρχισεν ἡ προσῳδία τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων ἐξισουμένη, τὸ μακρὸν *ι* καὶ ἡ δίφθογγος ἄρα *ει* συνέπεσον πρὸς τὸ βραχὺ *ι*. Β.Φ.

εἰ· σύνδ. ὑποθετ. μόνον ἀρχαῖος· ἄν, ἐάν, ἐν ᾗ περιπτώσει· συντάσσεται μεθ' ὁριστικῆς καὶ εὐκτικῆς παντὸς χρόνου, παρὰ ποιηταῖς δὲ καὶ μεθ' ὑποτακτικῆς· || εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἔχει ὑπαρξιν ὁ σύνδεσμος οὗτος συνεκφερόμενος μετ' ἄλλων μορίων: *εἰμή, εἰδεμή, εἰδέ, εἴτε - εἴτε* || «εἰ δυνατόν», «εἴ τις καὶ ἄλλος».

ει· αὔξησις· ῥημάτων τινῶν ἀπὸ *ε* ἀρχομένων ἡ χρονικὴ αὔξησις εἶναι *ει* ἀντὶ *η*· τοῦτο συμβαίνει διότι τὰ ῥήματα ταῦτα ἔχοντα ἐν ἀρχῇ *F* ἢ *σ* ἔλαβον συλλαβικὴν αὔξησιν *ε* τὴν ὁποίαν διετήρουν μέχρι τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἴσχυσεν ὁ κανὼν τῆς ἀποβολῆς τοῦ *F* ἢ τοῦ *σ* μεταξὺ φωνηέντων· ὅτε δὲ συνέβη τοῦτο, τὰ δύο συμπεσόντα *ε* συνῃρέθησαν εἰς *ει*· ὅθεν σέχω (ἔχω) — ἔσεχον — ἔεχον —εἶχον, Fεθίζω (ἐθίζω)—ἐFέθιζον—ἐέθιζον—εἴθιζον· τὰ ῥήματα ταῦτα εἶναι: *ἐῶ, ἐθίζω, ἑλίσσω, ἕλκω, ἕρπω, ἑστιῶ*· ὁμοίως ἐξηγοῦνται οἱ ἀπὸ *ει*— ἀρχόμενοι τύποι τοῦ ἀορίστου τοῦ *ἵημι*: εἷμεν, εἷμην, εἷθην, καὶ ὁ ἀόριστος τοῦ *αἱρῶ*: εἷλον.

Τὸ *ει* ἐμφανίζεται καὶ ὡς αὔξησις παρακειμένου ἀντὶ ἀναδιπλασιασμοῦ εἰς θέματα ἀρχόμενα ἀπὸ ὑγροῦ: εἴληφα (τοῦ *λαμβάνω*), εἴληχα (τοῦ *λαγχάνω*), εἴλεγμαι (τοῦ *λέγομαι*), εἴρηκα (τοῦ *λέγω*)· ὁμοίως ἀπὸ *ει* ἀρχίζουν καὶ οἱ παρακείμενοι εἴωθα καὶ εἵμαρται. Β. Φ.

ΕΙ. Δελφικὸν μυστηριῶδες σύμβολον, ἀποτελοῦν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀπόφθεγμά τι ἐκ τῶν πολλῶν τοιούτων ὑπαρχόντων ἐν Δελφοῖς, περὶ τοῦ ὁποίου πολλαὶ γνῶμαι καὶ εἰκασίαι ἐξεφράσθησαν ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλουτάρχου, γράψαντος «Περὶ τοῦ ει τοῦ ἐν Δελφοῖς». Χαλκᾶ νομίσματα τῶν Δελφῶν τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων παριστάνουν μέγα Ε τεθειμένον ἐντὸς ναοῦ. Τινὲς ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ ε τοῦτο ἐστερεῖτο συμβολικῆς σημασίας καὶ ἦτο ἁπλοῦν ἀρχιτεκτονικὸν σημεῖον. [Πρβλ. *Στεφ. Καραθεοδωρῆ*, «Περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ει» (Κωνσταντινούπολις 1847).] Κ. Μ. Κ.

εἶα· ἐπιφώνημα προτρεπτικόν: «ἀλλ' εἶα χώρει», «εἶα λέγε» ἔλα λέγε, ἢ ἐμπρὸς λέγε, «εἶα μάλα» καὶ «εἶα ἔτι μάλα» ἐμπρὸς γρήγορα» || ἐκ τούτου τὸ δημοτ. *γιά*: «γιὰ κοίταξε δῶ», «γιὰ κάμε γρήγορα».

Ἔϊγκ (Eig, Eigg, Egg) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐν Σκωτίᾳ, ἀνήκουσα εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Ἐβρίδων νήσων καὶ ἀποτελοῦσα μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν τμήματος. Κεῖται ἔναντι τῆς εἰσόδου τοῦ πορθμοῦ Σὴτ καὶ ἔχει μῆκος 10,5 χλμ. καὶ πλάτος 6,5 χλμ. Κάτ. 181 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Τὸ ἔδαφος ἀποτελεῖται ἐκ πορφυρίτου καὶ βασάλτου. —Μ.

εἰδέ· ἐὰν δὲ πάλιν, ἐὰν δὲ ἄλλως· λέγεται μετὰ τοῦ *καί*.

Ἔϊδεκ: Μέλος τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀντιβασιλείας ἐπὶ Ὄθωνος (βλ. *Χάϊδεκ*). Ὁ αὐτὸς ἀπεδόθη καὶ ὡς *Ἔϋδεκ* καὶ *Χαϊδέγγερ*. Γ. Δ. Κ.

εἰδεμή· ἤδη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λέγεται κατὰ παράλειψιν τοῦ ῥήματος ἢ ὁλοκλήρου προτάσεως ἐννοουμένης ἐκ τῶν προηγουμένων· ἄλλως, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει: «ἐὰν μὲν λάβω χρήματα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ, θὰ σὲ δανείσω, εἰδεμή, φρόντισε νὰ λάβῃς παρ' ἄλλου», «κάμε ὅπως σὲ συμβουλεύουν, εἰδεμή, δὲν εὐθύνονται αὐτοί», «ἂν θὰ τὸ κάμῃς, καλά, εἰδεμή, πές μου το νὰ ξέρω».

εἴδερ (ὁ) (Eider) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νησσιδῶν*, περιλαμβάνον νῆσσας ἰθαγενεῖς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *εἴδερ ὁ δίχρους* (Eider bicolor), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νορβηγίαν καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ εὐρώ-

Εἴδερ ὁ δίχρους.

στου σώματος, τῆς ὀγκώδους κεφαλῆς, τοῦ μακροῦ καὶ κωνικοῦ ῥάμφους, τῶν βραχέων ποδῶν, τῶν βραχειῶν πτερύγων, τῆς μετρίου μεγέθους οὐρᾶς καὶ τοῦ λευκοῦ χρώματος τῶν παρειῶν τοῦ κάτω μέρους τοῦ λαιμοῦ, τῆς ῥάχεως καὶ τῶν γλουτῶν καὶ τοῦ μελανοῦ χρώματος τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

εἰδέχθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εἰδεχθοῦς, δυσάρεστος ὄψις, ἀσχημία· || ἀποτροπιασμός.

εἰδεχθής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἀποτρόπαιος, μυσαρός, βδελυρός.—Ἐπίρρ. ***εἰδεχθῶς***.

εἰδήμων, —*ονος* (ὁ, ἡ)· τὸ δραστικὸν τοῦ *οἶδα*· ὁ γινώσκων, ὁ γνώστης τινός, ἔμπειρος, ἐπιστήμων.

εἰδησεογραφία (ἡ)· ἀναγραφὴ τῶν δημοσιογραφικῶν εἰδήσεων: «πλήρης—, ἐλλιπὴς εἰδησεογραφία».

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *δημοσιογραφία*.

εἰδησεογραφικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰδησεογραφίαν.—Ἐπίρρ. ***εἰδησεογραφικῶς***.

εἰδησεολογία (ἡ)· συλλογὴ δημοσιογραφικῶν εἰδήσεων.

εἰδησεολογικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰδησεολογίαν.

εἴδησις, —*εως*· γνῶσις περί τινος, εἰδοποίησις, πληροφορία: φράσ. «ἔχω εἴδησι» γνωρίζω, «δὲν ἔχω εἴδησι ἀπ' αὐτὰ ποῦ μ' ἐρωτᾷς» || «παίρνω εἴδησι» λαμβάνω γνῶσιν: «ὅταν πῆρε εἴδησι, ἦτο ἀργά»: || ἀναγγελία γεγονότος τινός, νέον, νεώτερόν τι: «τί εἰδήσεις ἔχομε ἀπὸ τὸ μέτωπον;», «τηλεγραφικαὶ εἰδήσεις», «αἱ τελευταῖαι—, αἱ νεώτεραι εἰδήσεις».

εἰδητικός,—*ή*,—*όν* (eidétique, eidetisch, Eidetiker) *[Φιλοσ.]*. Ὅρος ἀπαντῶν παρ' Ἀριστοτέλει καὶ σημαίνων πᾶν ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὸ *εἶδος*, τὴν μορφήν· πρὸς τὸ ἰδεατῶς γενικὸν εἶναι, τὴν ἰδεατὴν οὐσίαν, τὸ ἰδεατὸν περιεχόμενον ἐπιβιώσεως τινος ἢ σκέψεως. Αἱ εἰδητικαὶ ἐπιστῆμαι ἐνορῶσι τὴν οὐσίαν ἰδεατῶν ἢ ἐμπειρικῶν ἀντικειμένων καὶ ἀποκτῶσιν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνοράσεως γνώσεις ἐκ τῶν προτέρων. Ὁ Γαῖνς ὀνομάζει εἰδητικὴν τὴν ἱκανότητα τοῦ αἰσθητοποιεῖν ἀναμνήσεις, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ προεκβάλλωνται ὡς εἰκόνες πραγματικαὶ (εἰδητικαὶ εἰκόνες). Αὐταὶ ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς παῖδας ἡλικίας ἀπὸ δέκα μέχρι δεκαπέντε ἐτῶν. Α. Δ.

εἰδίκευσις, —*εως* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εἰδικὸς εἴς τι, ἡ ἀποκλειστικὴ ἐνασχόλησις εἰς κλάδον τινὰ ἐπιστήμης ἢ τέχνης, ἐξειδίκευσις.

εἰδικεύω· καθιστῶ τινα εἰδικὸν εἴς τι, κάμνω τι δι' εἰδικὴν χρῆσιν· || παθ. *εἰδικεύομαι*· γίνομαι εἰδικός, καταγίνομαι ἀποκλειστικῶς εἰς κλάδον τινὰ ἐπιστήμης ἢ τέχνης: «εἰδικεύθη εἰς τὴν μαιευτικήν».

εἰδικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὡρισμένον τι εἶδος, ἀντίθ. *γενικός*: «εἰδικὸν φάρμακον», «εἰδικὴ χρῆσις», «εἰδικὴ μελέτη περὶ ὑδρεύσεως πόλεων», «εἰδικὴ μόρφωσις,—κλίσις», «εἰδικαὶ γνώσεις»· || ὁ ἀποκλειστικῶς περί τι ἠσκημένος, ὁ ἐξειδικευμένος. περί τι: «εἰδικὸς ἰατρὸς τῶν ὀφθαλμῶν, — τῆς νευρολογίας, — τῆς μαιευτικῆς», «ἄνδρες εἰδικοὶ πρὸς διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, — τοῦ ναυτικοῦ κττ.» || «εἰδικὴ διδακτική», ἡ πραγματευομένη ἰδίᾳ περὶ ἑνὸς ἑκάστου μαθήματος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «γενικὴν διδακτικήν»· || ἀποκλειστικός, ξεχωριστός: «εἰδικὸν φάρμακον τῆς φθίσεως», «ἡ εἰδικὴ ἀρετὴ τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι ἡ σαφήνεια», «εἰδικὸς χαρακτήρ», «εἰδικὸν γνώρισμα» || εἰδικὸς (ὁ) ὡς οὐσ., πᾶς ὁ ἔχων εἰδικότητα περί τι: «εἰδικὸς διὰ τοὺς ὀφθαλμούς,—διὰ τὰ νεῦρα κττ.», «ἐπῆγε κι' ἐκοιτάχτηκε ἀπὸ εἰδικό».—Ἐπίρρ. ***εἰδικῶς***.

— **εἰδικὸς** (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πολλῶν τίτλων τῶν ἀπονεμομένων τοῖς ἀξιωματούχοις τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου καὶ στρατοῦ. Συνήθως ὁ τίτλος τοῦ εἰδικοῦ ταυτίζεται πρὸς τὸν τοῦ κόμητος τῶν πριουάτων (βλ. λ. *πριουᾶτα*), τοῦ θησαυροφύλακος δηλονότι τοῦ βασιλέως. Κ. Μ. Κ.

εἰδικότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εἰδικοῦ, ἡ ἀποκλειστικὴ περί τι ἱκανότης ἢ δεξιότης: «ἔχει εἰδικότητα εἰς τὴν παθολογίαν», «δὲν εἶναι τῆς εἰδικότητός του»· || μετωνυμικῶς πρὸς ἔξαρσιν τῆς ἐννοίας, ὁ εἰδικὸς περί τι: «ὁ ἰατρὸς Α εἰς τὰ ὀφθαλμικὰ νοσήματα εἶναι εἰδικότης».

—*[Φαρμ.]* Ἐν τῇ Φαρμακευτικῇ καλοῦνται *εἰδικότητες* (κοιν. *σπεσιαλιτέ*, γαλλ. specialités) διάφορα φάρμακα ἁπλᾶ ἢ σύνθετα, φερόμενα ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἕτοιμα ὑπὸ τὴν ἁρμοδίαν αὐτῶν πρὸς λῆψιν ἢ χρῆσιν μορφὴν καὶ ἔχοντα γνωστὴν κατὰ τὸ μᾶλλον σύστασιν. Αἱ εἰδικότητες ἔχουν ὡς δρῶντα φάρμακα εἴτε ἁπλᾶ χημικὰ φάρμακα, εἴτε καὶ μίγματα διαφόρων χημικῶν φαρμάκων ἢ τέλος διαφόρων ἐκχυλισμάτων βαμμάτων ἢ ὀργανοσκευασμάτων. Ἡ παρασκευή, πώλησις καὶ ἐν γένει κυκλοφορία διαφόρων φαρμακευτικῶν εἰδικοτήτων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν διέπονται ὑπὸ ὡρισμένων νόμων τῆς φαρμακευτικῆς νομοθεσίας. Κ. Γ. Μ.

εἰδογραφία (ἡ)· ἡ προσωπογραφία καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ ζωγραφία.

Εἰδοθέα *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ ταυτιζομένη πολλάκις πρὸς τὴν *Ἰδυῖαν* ἢ *Εἰδυῖαν* (*Ἡσ.* Θεογ. 960 —*Σοφ.* Ἀποσ. 501).—2) Θυγάτηρ τοῦ Πρωτέως, ἡ ὁποία κατῴκει ἐν Φάρῳ ἢ Ἀντιφάρῳ, ἔνθα ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος αὐτῆς. Αὐτὴ βραδύτερον ἐμφανίζεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Θεονόη*. Εἶναι γνωστὴ ἐκ τῆς συναντήσεως αὐτῆς μετὰ τοῦ Μενελάου ἐπιστρέφοντος ἐκ Τροίας καὶ τῶν ὁδηγιῶν, ἃς ἀποτείνει πρὸς αὐτὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸν γέροντα πατέρα της (*Ὀδ.* δ. 365—440). - 3) Θυγάτηρ τοῦ Εὐρύτου, βασιλέως ἐν Καρίᾳ καὶ σύζυγος τοῦ Μιλήτου, τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς ὁμωνύμου πόλεως. — 4) Σύζυγος τοῦ τυφλοῦ μάντεως Φινέως καὶ ἀδελφὴ τοῦ Κάδμου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εἰδοί (αἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο παρὰ Ῥωμαίοις οὕτω (λατιν. idus, ἐκ τοῦ iduare=διαιρεῖν) αἱ ἡμέραι τοῦ τρίτου δεκαημέρου ἑκάστου μηνός, καθ' ὅσον διῄρουν τοὺς μῆνας εἰς τρία μέρη, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἀπετέλει τὰς *καλένδας*, δηλαδὴ νουμηνίας, τὸ δεύτερον τὰς *νόνιας* καὶ τὸ τρίτον τὰς *εἰδούς*. Ἡ διαίρεσις αὕτη παρήχθη ἐκ τοῦ ἀρχαίου σεληνιακοῦ ἔτους, ὅπερ διῃρεῖτο εἰς δύο μέρη. Αἱ εἰδοὶ καθώριζον τὸ σημεῖον τῆς διαιρέσεως (Idus, δηλ. in duas partes divisus mensis). Ὅταν ὁ ῥωμαϊκὸς μὴν ἦτο σεληνιακός, αἱ εἰδοὶ ἀντεστοίχουν πρὸς τὴν πανσέληνον, εἰς δὲ τοὺς μῆνας τῶν 30 ἡμερῶν πρὸς τὴν 13ην (βλ. καὶ λ. *ἡμερολόγιον*). Δ. Δ.

εἰδολογικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ εἶδος, εἰς τὴν μορφήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ὕλην* ἢ τὰς *γνώσεις*: «εἰδολογικὴ μόρφωσις» ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν διανοητικὴν ἀγωγήν, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων, γερμ. formalle Bildung· || «εἰδολογικὰ στάδια τῆς διδασκαλίας» αἱ εἰδικαὶ μορφαί, εἰς τὰς ὁποίας βαθμιαίως ἐξελίσσεται ἡ διδασκαλία μαθήματός τινος.—Ἐπίρρ. ***εἰδολογικῶς***.

Εἰδομένη καὶ ***Εἰδομενὴ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Μακεδονίας, παρὰ τὸν Ἀξιόν, γνωστοτέρα ὡς *Ἰδομένη* (βλ. λ.).

— **Εἰδομένη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παιονίας (τέως Γουμενίτσης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 532. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σέχοβον*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Δογάνη* (τέως *Σλώπνιτσα*, κάτ. 180) καὶ *Χαμηλὸν* (τέως *Ἀλτσάκ*, κάτ. 219). Δ. Ε. Μ.

εἶδον, καὶ ***εἶδα***· ἀόρ. τοῦ *βλέπω* καὶ τοῦ *ὁρῶ* (βλ. λ.).

— **εἶδον** *[Ναυτ.]*. Ναυτικὸν μεμονωμένον σῆμα, ὅπερ ἐπαιρόμενον μέχρις ἐπιμήλου ἢ μέχρις ἀκροκεραίου (à block) σημαίνει ὅτι τὸ ἀντισημαῖνον πλοῖον καὶ εἶδε καὶ ἠννόησε καὶ εἶναι ἕτοιμον νὰ ἐκτελέσῃ τὴν σημανθεῖσαν διαταγήν· μεσίστιον δὲ ὅτι εἶδε μὲν τὸ σῆμα καὶ ἠννόησεν, ἀλλ' ὅτι εἴτε δὲν ἀνέγνωσεν αὐτὸ εἰσέτι, εἴτε δὲν εἶναι ἕτοιμον πρὸς ἐκτέλεσιν. Τὴν νύκτα τὸ εἶδον εἰς μὲν τὰ παλαιότερα ναυτικὰ ἐσημαίνετο διὰ βολῆς πυροβόλου ἢ πυρσοῦ κοστόν, εἰς δὲ τὰ νεώτερα διὰ τοῦ σήματος ...—. τοῦ Μὸρς (βλ. καὶ λ. *ἀντίσημον*). Σ. Ε. Λ.

εἰδοποίησις, —*εως* (ἡ)· ἀναγγελία, γνωστοποίησις: «ἔγκαιρος εἰδοποίησις», «στέλλω—, λαμβάνω εἰδοποίησιν», «εἰδοποίησις διὰ τῶν ἐφημερίδων,— δι' ἐπιστολῆς,— δι' ἀγγελιοφόρου»· || ἡ εἰς εἶδος μεταβολή τινος ὡς ἐξ ὕλης, οἷον ἡ μεταβολὴ τοῦ βάμ-

Digitized by Google

βακος, τοῦ μαλλίου κττ. εἰς ὕφασμα, ἡ μεταβολὴ τοῦ οἴνου εἰς οἰνόπνευμα, ἄλλως *εἰδοποιία*.

εἰδοποιητήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων εἰδοποίησιν, ἀναγγελτήριος : «εἰδοποιητήριος ἐπιστολή». || ***εἰδοποιητήριον*** (τό)· ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ ἔγγραφον, γράμμα, ἀναγγελτήριον.

εἰδοποιητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰδοποίησιν· || εἰδοποιητήριος : «εἰδοποιητικὸν γράμμα».

εἰδοποιία (ἡ)· τὸ προσδίδειν μορφήν, ἀπεικονίζειν.

—['Αστ. Δίκ.] Διὰ τοῦ ὅρου *εἰδοποιία* (specificatio) νοεῖται ἡ ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὕλης κατασκευὴ νέου εἴδους. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ *εἰδοποιία*, ἀπαιτοῦνται τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: α') πρᾶγμα ἀλλότριον, β') δέον νὰ ᾖ κινητόν, γ') νὰ παραχθῇ νέον εἶδος. Ἔρις ὑπῆρχε μεταξὺ Σαβινιανῶν καὶ Προκουλιανῶν, σχολῶν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς περὶ τοῦ ζητήματος τίς καθίσταται κύριος τοῦ ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης κατασκευασθέντος νέου εἴδους. Οἱ πρῶτοι παρεδέχοντο, ὅτι ὁ κύριος τῆς ἀλλοτρίας ὕλης ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ τοιοῦτος καὶ μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ νέου εἴδους, οἱ δὲ Προκουλιανοὶ παρεδέχοντο, ὅτι ὁ κατασκευαστὴς τοῦ νέου εἴδους καθίσταται κύριος καὶ τῆς πρώτης ὕλης. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδέχθη μέσην γνώμην, διδαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου νομοδιδασκάλου Καλλιστράτου, καθ' ἣν κύριος καθίσταται ὁ κατασκευαστὴς τοῦ νέου εἴδους μόνον ἐὰν δὲν δύναται τὸ κατασκευασθὲν νέον εἶδος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν του μορφὴν (ferruminatio)· ἐὰν τοὐναντίον εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπάνοδος (adpumbatio) ὁ κύριος τῆς ἀλλοτρίας ὕλης ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ τοιοῦτος καὶ μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ νέου εἴδους. Λέγοντες ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ferruminatio ὁ κατασκευαστὴς τοῦ νέου εἴδους καθίσταται κύριος τῆς πρώτης ὕλης, ἐννοοῦμεν, ὅτι δὲν ὑποχρεοῦται πλέον νὰ ἀποδώσῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι δὲν ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἀλλοτρίας ὕλης εἰς τὸν προηγηθέντα κύριον αὐτῆς, μάλιστα δὲ ἂν μὴ διετέλει ἐν καλῇ πίστει ὑποχρεοῦται εἰς τὸ διαφέρον, ἐναγόμενος διὰ τῆς condictio furtiva. Ἡ εἰδοποιία (specificatio) διαφέρει τῆς συμμίξεως (commixtio) καὶ τῆς συγχύσεως (confusio) κατὰ τοῦτο, ὅτι αὗται μὲν ἀφορῶσι τὴν ἐκ τῆς ἑνώσεως δύο κινητῶν πραγμάτων, στερεῶν ἢ ὑγρῶν, κατασκευὴν νέου εἴδους, ἐκείνη δὲ τὴν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὕλης κατασκευὴν νέου εἴδους. Ἐπὶ τῆς καταδκευῆς νέου εἴδους ἐν μέρει μὲν ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης, ἐν μέρει δὲ ἐξ ἰδίας, πάλιν ὡς βάσις θὰ ληφθῇ τὸ δυνατὸν τῆς ἐπανόδου ἢ μὴ εἰς τὴν προτέραν μορφήν, ὅπως κριθῇ εἰς τίνα ἀνήκει ἡ κυριότης. Ἐὰν δὲ δύο εἰσὶν οἱ κατασκευασταὶ τοῦ νέου εἴδους, ὅ τε κύριος τῆς πρώτης ὕλης καὶ τρίτος τις, τότε ὑπάρχει περίπτωσις κοινοπραξίας (communio). Τὰ περὶ κοινοπραξίας ὡσαύτως ἰσχύουσιν ἐὰν δὲν ὑφίστατο διάθεσις εἰδοποιίας (animus specificandi), ἀλλ' ἐκ τύχης κατεσκευάσθη νέον εἶδος. [Πρβλ. *Οἰκονομίδου*, Ἐμπράγμ. Δίκαιον § 131.—*Παπούλια*, Παραδόσεις Ἐμπορ. Δικαίου.—*Dernburg* 208, 209. Ἐμπορ. Δίκαιον. Arndts § 154. — *Vindscheid* § 186.] Κ. Ν.

εἰδοποιὸς (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)· ὁ ποιῶν εἶδος ἐκ γένους, ὁ χαρακτηρίζων τι ὡς εἶδος : «εἰδοποιὸς διαφορά».

— εἰδοποιὸς *διαφορὰ* *[Λογ.]* Καλεῖται οὕτω τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἓν εἶδος ἀπὸ πάντων τῶν λοιπῶν εἰδῶν τοῦ αὐτοῦ γένους. Ἐκ τοῦ γνωρίσματος τούτου ὁρίζεται τὸ *εἶδος* (βλ. λ.). Διὰ νὰ χαρακτηρίζῃ πραγματικῶς τὸ εἶδος, ἀρκεῖ ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ νὰ εἶναι ἰδιάζον γνώρισμα αὐτοῦ, δηλαδὴ νὰ μὴ ἀπαντᾷ εἰς οὐδὲν ἄλλο τοῦ αὐτοῦ γένους εἶδος. Δύναται νὰ εἶναι ἐπουσιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ ὁριζομένου εἴδους, ἢ οὐσιῶδες. Π. χ. εἰς τὸν ὁρισμόν: «ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ζῷον τὸ ὁποῖον γελᾷ», ἡ εἰδοποιὸς διαφορά, — ὁ γέλως — εἶναι ἰδιάζον μὲν ἀλλ' ἐπουσιῶδες γνώρισμα τοῦ ὁριζομένου, ἐνῷ εἰς τὸν ὁρισμόν, «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῷον λογικόν», εἶναι οὐσιῶδες.

εἰδοποιῶ (*—έω*), *ἀόρ. εἰδοποίησα — εἰδοποιήθην*, παθ. μετχ. *εἰδοποιημένος*· φέρω εἰς γνῶσίν τινος, γνωστοποιῶ, ἀναγγέλλω, πληροφορῶ : «σᾶς εἰδοποίησα ἐγκαίρως περὶ τοῦ κινδύνου», «ἦτο εἰδοποιημένος πρὸ πολλοῦ», «σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι ἔληξεν ἡ συναλλαγματική σας»· || (ἀρχ.) προσδίδω μορφήν, ἀπεικονίζω.

εἶδος, *—ους*· μορφή, σχῆμα, ἡ ἐξωτερικὴ θεωρία παντὸς πράγματος ὡς προσπίπτει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς: «Δύσπαρι, εἶδος ἄριστε», «Νέστορι δίῳ εἶδός τε μέγεθός τε» *(Ὅμηρ.)* ἐντεῦθεν τὰ σύνθετα *εὐειδής, δυσειδής*· || ποικιλία, λογή, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ γένος: «παντὸς εἴδους ἐμπορεύματα, —βιβλία», «διάφορα εἴδη σταφυλῶν, —ἀχλαδίων»· || «τί εἴδους ἄνθρωπος—, ἄλλου εἴδους ἄνθρωπος εἶν' αὐτός» παράδοξος, ἀλλόκοτος: «δὲν σὲ καταλαβαίνω τί εἴδους ἄνθρωπος εἶσαι»· || ἡ λεπτομερὴς ὕλη ἐξ ὅσων ἀποτελεῖται ἓν σύνολον: «αὐτὸ τὸ φάρμακον ἔχει πολλὰ εἴδη»· || ἕν τι οἱονδήποτε ἐκ τῶν πολλῶν συγγενῶν· λέγεται συνήθως εἰς τὸν πληθ. : «εἴδη σιδηρικά,—ξυλουργικά,—φαρμακευτικά», «εἴδη ἱματισμοῦ, —ὁπλισμοῦ, —οἰκοδομικῆς,—ὑφαντουργίας»· || «εἰδῶν - εἰδῶν πράγματα, —ἄνθρωποι» ἄλλως λογῆς - λογῆς· ἡ μορφή, ἡ ἰδέα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ὕλην*· || λογοτεχν., *εἴδη* (τά)· ἐκαλοῦντο τὰ μεγάλα λυρικὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου, διότι ὑπεράνω ἑκάστου αὐτῶν ἦτο γεγραμμένον τὸ εἶδος τῆς ἁρμονίας, καθ' ὃ ὤφειλε τὸ ποίημα νὰ ψαλῇ· || φρ. «ἐν εἴδει» ὑπὸ μορφήν: «διδασκαλία ἐν εἴδει διαλόγου»· || «εἰς εἶδος»: «ἐπλήρωσε εἰς εἶδος», «ἀνταλλαγὴ εἰς εἶδος» δηλαδὴ ἄνευ χρησιμοποιήσεως χρημάτων.

—[Φιλοσ.] Ὁ ὅρος *εἶδος* (forma) κατέστη μὲν κλασσικὸς ἐκ τῆς τεραστίας διαδόσεως καὶ ἐπιρροῆς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ἀπαντᾷ ἤδη, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς περιπατητικῆς σχολῆς, παρὰ τῷ Πλάτωνι. Προσδιορίζει γενικῶς πᾶσαν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται ἡ *ὕλη* (βλ. λ.). Ἡ διάκρισις ὅμως μεταξὺ ὕλης καὶ εἴδους σταθεροῦ καὶ νοητοῦ ἀπαντᾷ, κατ' ἄλλον τρόπον διατυπουμένη, καὶ ἐν ταῖς πρὸ τῆς Ἀκαδημίας ἀκμασάσαις ἑλληνικαῖς φιλοσοφικαῖς σχολαῖς, καὶ δὴ παρὰ τῷ Ἀναξαγόρᾳ ἐν Ἰωνίᾳ, παρὰ τῷ Ἐμπεδοκλεῖ ἐν Σικελίᾳ, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις, οἵτινες συνεταύτιζον τὸ εἶδος πρὸς τὸν ἀριθμόν, τὸν μόνον νοητόν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνέβλεπον τὴν ἀληθῆ οὐσίαν πάντων τῶν αἰσθητῶν. Ὁ Πλάτων ποιεῖται χρῆσιν ἐνίοτε τῆς λέξεως εἶδος ἀντὶ τῆς λέξεως ἰδέα, ἀποδίδων εἰς τὰς δύο τὴν αὐτὴν σημασίαν. Ἀλλὰ πάντων σαφέστερον καθώρισε τὴν ἔννοιαν τοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον καλεῖ καὶ *μορφήν*, καὶ διέκρινεν αὐτὴν ἀπὸ τὴν ὕλην ὁ *Ἀριστοτέλης* (βλ. λ., τ. Ε', σ. 514γ). Τὸ εἶδος θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὄχι πλέον ὅπως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὡς τὸ μόνον ὑπαρκτόν, ἀλλ' ὡς τὸ μόνον προσιτὸν εἰς διανόησιν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀναζητοῦντος τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων. Ἡ ὕλη, στερουμένη ἀπολύτως παντὸς εἴδους, γίνεται ἐντελῶς ἀκατάληπτος, «ἄφατος καὶ ἀνόητος». Ἐὰν θέλωμεν λ. χ. νὰ συλλάβωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ χαλκοῦ ἀνεξαρτήτως τοῦ εἴδους, τῆς μορφῆς, ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται ὁ χαλκὸς χυμένος εἰς ἄγαλμα, θὰ τὴν συλλάβωμεν ἀποδίδοντες εἰς τὸ μέταλλον αὐτὸ ἄλλην μορφήν. Καὶ ἂν ἁπλῶς λέγωμεν: μέταλλον, χωρὶς νὰ σκεπτώμεθα οὔτε ὡρισμένην ὄψιν, οὔτε ὡρισμένον βάρος ἢ ἄλλα τοιαῦτα εἴδη ἀχώριστα τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως, θὰ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς ἓν τοὐλάχιστον ἀφῃρημένον διακριτικόν, διαστέλλον τὸ μέταλλον τῆς ὕλης ἐν γένει. Τὸ διακριτικὸν αὐτὸ πάντως θὰ εἶναι εἶδος. Τὴν ἐσχάτην ὕλην, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται ὁ νοῦς νὰ συλλάβῃ μόνην ἄνευ τοῦ εἴδους, ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ὁρίζει ὡς «στέρησιν εἴδους». Ὁ Πλάτων εἶχε ταυτίσει τὴν ἐσχάτην ταύτην ὕλην πρὸς τὸ μὴ ὄν. Μ. Π.

—[Λογ.]. Ἐν τῇ λογικῇ λέγεται *εἶδος* (species), ὡς πρὸς ὡρισμένην ἔννοιαν, *γένος* καλουμένην, πᾶσα ἄλλη ἔννοια συμπεριλαμβανομένη καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τῷ πλάτει αὐτῆς. Οὕτω π. χ. ἡ ἔννοια Αἰθίοψ εἶναι εἶδος τῆς ἐννοίας (γένους) ἄνθρωποι, ἡ ἔννοια σπονδυλωτὰ εἶδος τῆς ἐννοίας ζῷα κλπ. Ἡ ἔννοια, ἡ καλουμένη γένος ὡς πρὸς πάσας τὰς εἰς αὐτὴν κατὰ πλάτος ὑποτεταγμένας ἐννοίας, καλεῖται εἶδος ὡς πρὸς πάσας τὰς κατὰ πλάτος ὑπερκειμένας, ἤτοι ὡς πρὸς τὰς ἐννοίας τὰς συμπεριλαμβανούσας αὐτὴν καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τῷ πλάτει αὐτῶν. Οὕτως ἡ αὐτὴ ἔννοια εἶναι εἶδος ἢ γένος ἀναλόγως τῆς ἄλλης ἐννοίας, ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ἐξετάζεται. Τὸ εἶδος, ὡς πρὸς τὸ βάθος του, εἶναι πλουσιώτερον ἀπὸ τὸ γένος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγεται· ἔχει μὲν ὅλας τὰς ἰδιότητας αἵτινες χαρακτηρίζουν τὸ γένος, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως ἔχει καὶ ἴδιον γνώρισμα, *εἰδοποιὸν διαφορὰν* (βλ. λ.) καλούμενον, διὰ τοῦ ὁποίου διαστέλλεται ἀπὸ τῶν ἄλλων εἰς τὸ αὐτὸ γένος συνυποτεταγμένων εἰδῶν. Δοθέντος ὅτι τὸ πλάτος μιᾶς ἐννοίας εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὸ βάθος αὐτῆς καὶ τ' ἀνάπαλιν, συνέλαβόν τινες τὴν ἰδέαν τοῦ ἐσχάτου εἴδους—ultima ἢ infima species—, τοῦ εἴδους δηλαδὴ τοῦ στενοτάτου κατὰ πλάτος καὶ ἑπομένως πλουσιωτάτου κατὰ βάθος, τὸ ὁποῖον μάλιστα ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ θεωρῆται ὡς γένος ὡς πρὸς ἄλλα εἴδη ὑποτεταγμένα εἰς αὐτό. Βαθυτέρα ὅμως ἐξέτασις ἀποδεικνύει ἀδύνατον τὴν ὕπαρξιν πραγματικοῦ ἐσχάτου εἴδους, μὴ περιλαμβάνοντος εἰμὴ ἄτομα, διότι πάντοτε θὰ εἶναι δυνατὸν τὰ ἄτομα ταῦτα νὰ ταξινομηθοῦν, καὶ πᾶσα ταξινόμησις διαιρεῖ τὰ ταξινομούμενα εἰς τοὐλάχιστον δύο κατηγορίας ἢ εἴδη. Τὰ εἴδη ταῦτα πάλιν θὰ εἶναι ἐπιδεκτικὰ νέας ταξινομήσεως, διότι αὕτη, νοερῶς τοὐλάχιστον, εἶναι πάντοτε δυνατή· οὕτως ὥστε δὲν ὑπάρχει ἔσχατον εἶδος παρὰ ὡς πρὸς μίαν ὡρισμένην, κατὰ συνθήκην περιωρισμένην κατάταξιν, ἤ, ἐν ἄλλοις λόγοις, τὸ θεωρούμενον ὡς ἔσχατον εἶδος δὲν εἶναι ἔσχατον παρὰ μόνον σχετικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ταξινομήσεως. Εἶναι πάντοτε δυνατὸν νὰ κατατάξωμεν εἰς εἴδη τὰ εἰς τὸ δῆθεν ἔσχατον εἶδος ὑποκείμενα ὄντα, ἔστω καὶ χρῆσιν ποιούμενοι ἐπουσιωδεστάτων γνωρισμάτων. Τὰ εἴδη αὐτά, καίτοι πάντως νοερά, θ' ἀνταποκρίνωνται κάπως εἰς τὴν πραγματικότητα. Προκειμένου περὶ ὅλως ἀσχέτου πρὸς τὴν πραγματικότητα νοητοῦ ἢ φανταστικοῦ εἴδους, ἔτι εὐκολώτερον εἶναι νὰ προστεθῇ εἰς τὰ γνωρίσματα αὐτοῦ, νέον γνώρισμα—εἰδοποιὸς διαφορὰ—πρὸς σχηματισμὸν δύο εἰς αὐτὸ ὑποτεταγμένων εἰδῶν : τοῦ ἔχοντος καὶ τοῦ μὴ ἔχοντος τὸ νέον τοῦτο γνώρισμα. Τὸ οὕτως ἐννοούμενον εἶδος, τὸ μὴ ἔχον παρὰ νοερὰν ὑπόστασιν, καίτοι σχηματιζόμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀφορμῆς τῆς παρατηρουμένης πραγματικότητος, καλεῖται παρά τισι *νοερόν, λογικὸν* ἢ καὶ *τεχνητὸν* εἶδος (species artificialis), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *φυσικὸν* εἶδος (species naturalis), περὶ οὗ ὁμιλεῖ ἡ βιολογία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Goblot*, Traité de Logique.—*Τοῦ αὐτοῦ*. Vocabulaire philosophique.— *F. le Dantec*. Éléments de philosophie biologique. — *F. Houssay*, La Nature et les sciences physiques. Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

—[Ρητορ.] Τὸ *εἶδος* ἀνήκει εἰς τοὺς *ἐσωτερικοὺς* ἢ *ἐντέχνους τόπους* (βλ. λ.). Ὁ ῥήτωρ ὁμιλῶν μεταβαίνει ἐκ τοῦ *γένους* εἰς τὰ εἰδικὰ ἢ ἀτομικά, οὐδέποτε δὲ τἀνάπαλιν. Ἀπαιτεῖται ὅμως προσοχὴ εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῶν, διότι τὸ ν' ἀφίνῃ τις τὸ εἰδικὸν τῆς ὑποθέσεως ἀντικείμενον καὶ νὰ ἐκτείνεται εἰς τὸ γενικὸν ἢ τὸ νὰ συμπεραίνῃ ἐκ τῶν γενικῶν τὰ μερικά, κινδυνεύει νὰ παράσχῃ ὑποψίας ἀδυναμίας καὶ στερήσεως λόγων ἀποδεικτικῶν· πολλάκις δέ, εἰς τὰ ἠθικὰ μάλιστα, αἱ γενικαὶ προτάσεις ἢ ἀρχαί, ἐφαρμοζόμεναι εἰς τὰ εἰδικὰ ἢ μερικά, δὲν ἀληθεύουσιν ἄνευ ἐξαιρέσεως. —Π.

—[Βιολ.] Καλεῖται *εἶδος* ἐν τῇ ζῳολογίᾳ καὶ τῇ βοτανικῇ τὸ σύνολον πάντων τῶν ἀτόμων τῶν ὁμοίων μεταξύ των ποιοτικῶς καὶ παρουσιαζόντων μόνον διαφορὰς ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καί τινας δευτερεύοντας ἰδιαιτέρους χαρακτῆρας. Ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ὁ ἄνθρωπος παρετήρησεν ὅτι τὰ διάφορα ζῷα δύνανται νὰ χωρισθῶσιν εἰς διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων ἀθροίσματα, οὕτως ὥστε οἱ ἀντιπρόσωποι ἑκάστου ἀθροίσματος νὰ ὦσιν ἀρκούντως ὅμοιοι πρὸς ἀλλήλους ὥστε νὰ ὑποδηλῶνται διὰ κοινοῦ τινος ὀνόματος. Πολὺ πρὶν ἢ ἐμφανισθῶσιν οἱ φυσιοδῖφαι, εἶχον ἤδη διακριθῆ καὶ ὀνομασθῆ τὰ διάφορα ζῷα, ὡς *ἵππος, βάτραχος, χελιδών, μυῖα* κ.τ.λ. Ὁ λαὸς διέκρινεν ἤδη τὰ διάφορα εἴδη τῶν βατράχων, ὡς τὸν *βάτραχον τὸν χλωρόν*, τὸν *βάτραχον τὸν μελάγχρουν* κ.τ.λ., οἱ δὲ κατόπιν ἐλθόντες φυσιοδῖφαι ἐμελέτησαν ἐπιστημονικώτερον τὰ ὑπάρχοντα εἴδη, παρετήρησαν εἰς αὐτὰ πλείστας ὅσας λεπτομερείας, αἵτινες διέφυγον ἐκ τῆς ἐπιπολαίας παρατηρήσεως τοῦ λαοῦ, ἀνεζήτησαν τὴν εὕρεσιν ἑτέρων κοινῶν γνωρισμάτων, ἀνεκάλυψαν καὶ περιέγραψαν νέα εἴδη καὶ μεθοδικῶς κατέταξαν τὰ ἤδη γνωστὰ καὶ τὰ νέα εὑρεθέντα.

Ἡ ἰδέα τοῦ γένους ἐβασίσθη κυρίως ἐπὶ τῆς γενικῆς ὁμοιότητος ἥτις ἑνώνει ἓν ζῷον ἢ φυτὸν πρὸς ἕτερον καὶ κατ' ἀκολουθίαν πάντα τὰ ἐπὶ μέρους εἰς ἓν ὅλον, ἤτοι πάντα τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ ὁμοῦ λαμβανόμενα (ἰδιαιτέρως δηλαδὴ πάντα τὰ ζῷα καὶ ἰδιαιτέρως πάντα τὰ φυτά), τὰς γενικὰς δηλαδὴ ὁμοιότητας αἵτινες δὲν εὑρίσκονται ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ εἰς ἕτερα ζῷα πολλάκις καὶ συγγενῆ.

Ἀπόλυτος ὁμοιότης τῶν ζῴων τοῦ αὐτοῦ εἴδους δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, καθόσον παρουσιάζουσι μεταξύ των καὶ *ἀτομικὰς* διαφοράς. Αἱ παρουσιαζόμεναι ἀτομικαὶ διαφοραὶ εἶναι τόσον ὀλίγον αἰσθηταὶ συνήθως, ὥστε πολλάκις δύνανται νὰ παροραθῶσιν ἐφ' ὅσον μάλιστα τὰ ἕτερα κοινὰ στοιχεῖα εἶναι ἱκανὰ νὰ καθορίσωσι τελείως τὸ εἶδος. Ἐκτὸς τῆς μορφολογικῆς ταύτης βάσεως ἡ ἔννοια τοῦ εἴδους τελειοποιεῖται καὶ καθορίζεται καὶ ἀπό τινων ἄλλων γεγονότων. Πᾶν ἄτομον δύναται νὰ ἀναπαράγῃ ἕτερα ζῶντα ὄντα, εἰς ἃ δίδει τοὺς περισσοτέρους τῶν ἰδίων αὐτοῦ χαρακτήρων, εἰς τρόπον ὥστε ταῦτα, τὰ νέα δηλαδὴ ὄντα, φθάνοντα εἰς τὸ τέρμα τῆς τελείας αὐτῶν ἀναπτύξεως, ὁμοιάζουσι, σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, πρὸς τοὺς γεννήτορας αὐτῶν. Ἡ μεταβίβασις αὕτη τῶν χαρακτήρων τῶν γεννητόρων πρὸς τοὺς ἀπογόνους ἀποτελεῖ τὸ φαινόμενον τῆς *κληρονομικότητος*. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι πάντα τὰ ζῷα ἀποτελοῦσι τμῆμα τοῦ αὐτοῦ γενεαλογικοῦ πυρῆνος, ὥστε πρόγονοι, ἀπόγονοι καὶ ἐπίγονοι παρουσιάζουσι καταπληκτικὰς μεταξύ των ὁμοιότητας. Σχεδὸν πάντοτε αἱ διαφοραὶ αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῶν γεννητόρων καὶ τῶν ἀπογόνων τῆς πρώτης γενεᾶς παρουσιάζονται καὶ μεταξὺ γεννητόρων καὶ ἀπογόνων τῆς δευτέρας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐκ τοῦ σημαντικοῦ τούτου γεγονότος ὁρμώμενος ὁ Κυβιέρος ὥρισεν ὡς ἑξῆς τὸ εἶδος: «εἶδος εἶναι τὸ σύνολον τῶν γεννηθέντων ὄντων τῶν μὲν ἐκ τῶν δὲ ἢ ἐκ τῶν αὐτῶν γεννητόρων ὁρμωμένων, ὡς καὶ ἐξ ὅλων ἐκείνων οἵτινες ὁμοιάζουσι πρὸς τούτους τόσον ὅσον καὶ μεταξύ των». Ἐξ ἄλλου κοινῶς παραδέχονται, ὅτι αἱ ὁμοιότητες ἀτόμου τινὸς δεδομένου τινὸς εἴδους ἔχουσιν ὡς αἰτίαν τὴν κληρονομικότητα, ὁπότε ἐὰν καὶ οἱ γεννήτορές των δὲν εἶναι γνωστοί, τότε ἐξ ἅπαντος προέρχον-

Digitized by Google

ται ἐκ κοινῶν προγεννητόρων κοινοὺς χαρακτῆρας φερόντων, ὧν ἡ ὕπαρξις δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς παρῳχημένην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐποχήν. Γενικῶς ἡ ἔννοια τοῦ εἴδους εἶναι στενότατα συνδεδεμένη μὲ τὴν κληρονομικότητα, ἐφ' ὅσον ἡ τελευταία αὕτη τείνει νὰ καθορίσῃ τελείως τοὺς χαρακτῆρας οἵτινες ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ἄτομα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους καὶ εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως καταφανεῖς, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὸν ὥστε νὰ παραμεληθῶσι καὶ οἱ δευτερεύοντες αὐτῶν χαρακτῆρες. Σχετικῶς πρὸς τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουσιν οἱ δύο οὗτοι χαρακτῆρες, προετάθησαν δύο ἀντίθετοι θεωρίαι, αἵτινες προσπαθοῦσι νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἀρχὴν τῶν εἰδῶν, ἤτοι ἡ θεωρία τῆς *σταθερότητος* καὶ ἡ θεωρία τῆς *μεταμορφώσεως*.

Συστήματα ταξινομήσεως τῶν εἰδῶν. Παρὰ τὰς ἀντιθέτους μεμονωμένας ὑποθέσεις, αἵτινες ἐγένοντο ὑπὸ πλείστων φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ παρὰ τὰς προσπαθείας μεγάλων τινῶν φυσιοδιφῶν, ὡς τοῦ Μπυφφών, τοῦ Λαμάρκ, τοῦ Σαὶν-Ἱλαὶρ καὶ λοιπῶν, ἡ πίστις πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς σταθερότητος τῶν εἰδῶν εἶχεν ἐπικρατήσει καὶ διετηρεῖτο μέχρι καὶ πρό τινων ἀκόμη ἐτῶν. Κατ' αὐτοὺς τὸ εἶδος διαιωνίζεται συνήθως ἄνευ βαθειῶν μεταλλαγῶν διὰ μέσου τῶν ἐπερχομένων γενεῶν· ὁποῖον παρουσιάζεται σήμερον, τοιοῦτον ἦτο καὶ πρὸ ἑκατοντάδων ἐτῶν καὶ ἕκαστον ἄτομον φέρει τὴν εἰδικὴν σφραγῖδα τῆς γενέσεώς του, ὡς καὶ ὁ Λινναῖος γράφει: «species tot sunt diversae, quot diversas formas ab initio creavit infinitum Ens» (τὰ εἴδη εἶναι τόσον διάφορα, ὅσας διαφόρους μορφὰς ἐδημιούργησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἄπειρον Ὄν). Ἡ ἕνωσις δύο ἀτόμων δὲν εἶναι ἀναγκαία πάντοτε διὰ τὴν δημιουργίαν νέου ἀτόμου, διότι κατὰ τὸν *ἀγενῆ* πολλαπλασιασμὸν ἢ τὴν *παρθενογονίαν* ἓν καὶ μόνον ἄτομον δύναται νὰ ἀναπαραγάγῃ. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἀπαντᾷ σπανίως, ἀλλὰ μετ' ἀλλεπαλλήλους γενεὰς παρατηρεῖται ἐκ νέου τὸ φαινόμενον τοῦ *ἐγγενοῦς* πολλαπλασιασμοῦ. Ἐξ ἄλλου ὁ πολλαπλασιασμὸς δὲν συντελεῖται εἰμὴ μόνον μεταξὺ ζῴων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Μακροχρόνιοι παρατηρήσεις ἀπέδειξαν, ὅτι, σχεδὸν κατὰ γενικὸν κανόνα, δύο ζῷα διαφόρου γένους ἢ δὲν ὀχεύονται μεταξύ των ἢ ἡ διασταύρωσίς των οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπιφέρει, ὥστε τὸ εἶδος εἶναι αὐτοτελὴς ἔννοια καὶ ὡς τοιαύτη παρέμεινεν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας.

Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα συνέγραψεν ὁ Λινναῖος τὸ ἔργον του «Systema naturae» (1753) καὶ ἡ ἐν αὐτῷ κατάταξις τῶν ζῴων ἐτηρήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τὸ σύστημα τοῦ Λινναίου δὲν εἶναι ἕτερόν τι εἰμὴ εὔχρηστος κατάλογος, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ διάφορα εἴδη διαιροῦνται εἰς διάφορα ἀθροίσματα, ἀναλόγως τῶν κοινῶν χαρακτήρων, τοὺς ὁποίους παρουσιάζουσι τὰ διάφορα εἴδη μεταξύ των. Εἰς τὸ σύστημά του ὁ Λινναῖος κατέταξε τὰ μὲν φυτὰ ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνθήρων των καὶ τὰ ζῷα ἀναλόγως τῆς διαμορφώσεως τῆς καρδίας των, τῶν ἀναπνευστικῶν των ὀργάνων, τοῦ τρόπου τῆς ἀναπαραγωγῆς των κ.τ.λ. Παράλληλον πρὸς τὸ ἀνωτέρω σύστημα εἶναι τὸ καλούμενον *τεχνητὸν σύστημα*, καθ' ὃ ἡ ἐκλογὴ τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων εἶναι τελείως αὐθαίρετος. Τεχνητὰ συστήματα ὑπάρχουσιν ἄπειρα.

Τὰ τεχνητὰ συστήματα λόγῳ τῆς ἀτελείας των ἐπέφερον μᾶλλον τὴν σύγχυσιν καὶ εἰς οὐδὲν προήγαγον τὴν κατάταξιν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ζῴων. Πρῶτος ὁ Κυβιέρος ἐπέφερεν ἀληθῆ ἐπανάστασιν ἐν τῇ ζῳολογίᾳ, εἰσαγωγὴν νέας παρατηρήσεις, οὐχὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ εἴδους, ἀλλ' ἐν τῇ σημασίᾳ ἣν τοῦτο εἶχεν ἐν τῇ κατατάξει. Ἡ ἀρχαία παρατήρησις τῆς ἀσυναφείας ἐπέφερεν ἀντιλήψεις τελείως ἀντιθέτους καὶ ἐδημιούργησε τὸ ἀξίωμα τῆς *ἐπαλληλίας* ἐν τῇ ζώσῃ φύσει, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βάσις τῆς ἐξελικτικῆς θεωρίας. Σχεδὸν πάντοτε ἡ ἐπαλληλία δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξέλιξις προελθοῦσα ἐκ γενεαλογικῆς παρακμῆς. Ἐκ πάντων τούτων τῶν δεδομένων ὁ Κυβιέρος πρὸς καθορισμὸν τοῦ εἴδους ἐμελέτησε πρὸ παντὸς τοὺς ἀνατομικοὺς χαρακτῆρας τῶν διαφόρων ζῴων μεταξύ των καὶ καθ' ἕκαστον καὶ οὕτως ἐδημιούργησε τὴν *συγκριτικὴν ἀνατομίαν*. Κατ' αὐτόν, μεταξὺ τῶν διαφόρων χαρακτήρων τοῦ ὀργανισμοῦ ζῴου τινὸς ὑφίσταται εἶδός τι ἱεραρχίας, ἥτις ἀπαντᾷ ἢ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τὰ περισσότερα εἴδη τῶν ζῴων. Τοὺς χαρακτῆρας τούτους ὁ Κυβιέρος ἐκάλεσε *δεσπόζοντας χαρακτῆρας*. Ἐκ τῶν δεσποζόντων χαρακτήρων ἤχθησαν οἱ διάφοροι μετέπειτα φυσιοδῖφαι εἰς τὴν φυσικὴν κατάταξιν τῶν μεγάλων ζῳολογικῶν ἀθροισμάτων, ἐκ τῶν δευτερευόντων δὲ τοιούτων εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν ὁμοίων ἀθροισμάτων. Τὸ φυσικὸν ἑπομένως σύστημα δέον νὰ λαμβάνηται μόνον διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάταξιν τῶν διαφόρων ὄντων. Κατὰ τὸν Κυβιέρον, ὁ δεσπόζων χαρακτὴρ λαμβάνεται πάντοτε ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀκριβῶς τούτου ἐγένετο ἡ διαίρεσις τοῦ ζῳϊκοῦ βασιλείου εἰς τέσσαρα ἀθροίσματα: *σπονδυλωτά, μαλάκια, ἀρθρωτὰ* καὶ *ζωόφυτα* ἢ *ἀκτίνια*. «Ἐν τῷ συστήματι τούτῳ, λέγει, δέον πάντα τὰ ζῷα νὰ κατατάσσωνται, ἀναλόγως τῶν διαφόρων χαρακτήρων των, εἰς ἓν ἐκ τῶν περιεχομένων ἀθροισμάτων.» Οὕτω πάντα τὰ εἴδη συνδέονται πρὸς ἄλληλα κατ' ἀπαράβατον φυσικὴν συνέπειαν, καὶ ἐν ἑκάστῳ ἀθροίσματι διατάσσονται ὡς εἶδος ἁλύσεως, ἥτις εἶναι τμῆμα τῆς γενικῆς συνεχοῦς ἁλύσεως, ἧς τὰ δύο ἄκρα ἑνοῦνται ὑπὸ σειρᾶς ζῴων ἐνδιαμέσου τύπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Giard*, Controverses transformistes (Paris 1904). — *Geoffroy Saint-Hilaire*, Anatomie philosophique (1818).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Principes de philosophie zoologique (1830).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Mémoire sur l'influence du monde ambiant pour modifier les formes animales (1831).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Études progressives d'un naturaliste (1835).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Notions de philosophie naturelle (1837).—*Ed. Perrier*, La philosophie zoologique avant Darwin (Paris 1884).—*Y. Delage*, L' hérédité et les grands problèmes de la biologie (Paris 1903).—*Y. Delage* et *M. Goldsmith*, Les théories de l'évolution (Paris 1909).—*L. Guénot*, La genèse des espèces animales (Paris 1911).—*Le Dantec*, La crise du transformisme (Paris 1909).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Τὸ *εἶδος* (species) ἀποτελεῖ ἀντικείμενον καθωρισμένον κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον συσχέτισιν ἢ σύγχυσιν μετ' ἄλλου ἀντικειμένου. Ἐνοχὴ κατ' εἶδος ἢ ἀτομικὴ εἶναι ἡ πληρέστερον πάσης ἄλλης προσδιωρισμένη. Ἀντίθετος πρὸς ταύτην εἶναι ἡ κατὰ γένος ὡρισμένη ἐνοχή, τῆς ὁποίας τὸ ἀντικείμενον εἶναι γενικώτερον καθωρισμένον, διότι δὲν περιέχει διαστολὴν πρὸς ἕτερον ἀντικείμενον τοῦ αὐτοῦ γένους. Ἡ νομικὴ συνέπεια τῆς τοιαύτης διακρίσεως ἔγκειται εἰς τὸν κίνδυνον (periculum), ἤτοι εἰς τὴν εὐθύνην ἣν ὑπέχει τις ἐν περιπτώσει καταστροφῆς τοῦ ἀντικειμένου ἄνευ ὑπαιτιότητός του. Διὰ τὴν ὑπαίτιον ἀπώλειαν ἢ καταστροφὴν τοῦ πράγματος πᾶς ὀφειλέτης εὐθύνεται, δὲν ἰσχύει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὸν ἀναιτίως ἀπολέσαντα ὀφειλέτην, διότι ἐὰν μὲν τὸ πρᾶγμα εἶναι κατ' εἶδος ὡρισμένον, τὸν κίνδυνον φέρει ὁ δανειστής, ἂν δὲ ᾖ κατὰ γένος ὡρισμένον φέρει αὐτὸν ὁ ὀφειλέτης. Μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἰσχύει ὁ κανὼν periculum est debitoris (τὸν κίνδυνον φέρει ὁ ὀφειλέτης), διότι ἐπὶ ταύτης ὑφίσταται διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἀντικειμένου τῆς solutio - ἐξοφλήσεως καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς παροχῆς - praestatio. Ἐπὶ τῆς κατὰ γένος ὡρισμένης ἐνοχῆς ἡ κυριότης δὲν μεταβιβάζεται ἄνευ παραδόσεως, ἐνῷ ἐπὶ τῆς κατ' εἶδος ὡρισμένης (species) ἡ σύμβασις καὶ πρὸ τῆς παραδόσεως ἀρκεῖ, κατὰ κανόνα, πρὸς κτῆσιν κυριότητος. Ζήτημα ἐπιλογῆς γεννᾶται ἐπὶ τῆς κατὰ γένος ὡρισμένης ἐνοχῆς, δὲν γεννᾶται δὲ ἐπὶ τῆς κατ' εἶδος ὡρισμένης, διότι οὐδεμία ἀοριστία ὑφίσταται. Φυσικὸν εἶναι ἐνοχὴ κατὰ γένος ὡρισμένη νὰ μετατραπῇ εἰς κατ' εἶδος ὡρισμένην εἴτε διὰ τῆς ἐπιλογῆς, εἴτε διὰ μεταγενεστέρας συμφωνίας, εἴτε διὰ παραδόσεως, ὁπότε ἰσχύουσιν οἱ κανόνες τῆς κατ' εἶδος ὡρισμένης ἐνοχῆς. Περὶ τοῦ χρόνου ἐνάρξεως τῆς τοιαύτης μετατροπῆς, δύο ἀντίθετοι θεωρίαι ἐδιδάχθησαν: α') ἡ θεωρία τοῦ Thöl ἢ θεωρία τοῦ ἀποχωρισμοῦ καὶ β') ἡ θεωρία τοῦ Jhering ἢ θεωρία τῆς παραδόσεως. Κατὰ τὴν πρώτην θεωρίαν ἡ ἁπλῆ ἐπιλογὴ ἀρκεῖ πρὸς μεταβίβασιν τοῦ periculum-κινδύνου, ἀπὸ τοῦ ὀφειλέτου εἰς τὸν δανειστήν, κατὰ δὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Jhering δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐπιλογή, ἀλλὰ προσαπαιτεῖται ἡ παράδοσις τοῦ ἀντικειμένου πρὸς μεταβίβασιν τοῦ κινδύνου. Ὀρθοτέρα τούτων εἶναι μέση γνώμη, καθ' ἣν ὁ κίνδυνος μεθίσταται ἀπὸ τῆς νομίμου ἀναγγελίας τῆς γενομένης ἀπὸ μέρους τοῦ δικαιουμένου ἐπιλογῆς πρὸς τὸν μετ' αὐτοῦ συμβληθέντα. [Πρβ. *Dernburg* § 25, 258, 96. *Windscheid* § 254, 255, *Παπαρρηγοπούλου* § 72. *Καλλιγᾶ* 52. *Μομφερράτου* § 8, 9.]

Κ. ΝΙΚΟΛΑΐΔΗΣ

— *[Φαρμακογν.]* Καλοῦνται *εἴδη* μείγματα διαφόρων τμηθέντων φυτικῶν μερῶν. Ταῦτα παρασκευάζονται διὰ τμήσεως, ῥινήσεως, κοπανίσεως κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοιομόρφως μαλακῶν καρπῶν, σπερμάτων καὶ ἀναλόγων οὐσιῶν, αἵτινες πρὸ τῆς μείξεως κοσκινίζονται. Τὰ εἴδη δέον νὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ οὐσίαν κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοίας ὡς πρὸς τὴν πυκνότητα καὶ τὴν μορφήν. Οὕτω π. χ. συνενοῦνται φύλλα μετὰ φύλλων, ῥίζαι μετὰ ῥιζῶν κλπ., καθότι ἐπὶ προσομοίων οὐσιῶν ἡ μεῖξις γίνεται καλυτέρα καὶ τὸ μεῖγμα διατηρεῖται ὁμοειδέστερον καὶ δύναται νὰ κατεργασθῇ καλύτερον διὰ τῶν διαλυτικῶν μέσων. Ὁ βαθμὸς τῆς κατατμήσεως τῶν διαφόρων φυτικῶν μερῶν πρὸς παρασκευὴν εἰδῶν, ἅτινα θὰ χρησιμεύσωσι πρὸς λῆψιν ἐγχυμάτων ἢ ἀφεψημάτων, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐκχυλιστικότητος αὐτῶν. Ἀναλόγως δὲ πάλιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν κατατέμνονται καὶ τὰ διάφορα ἄλλα εἴδη. Τὰ εἴδη παρουσιάζουν τὸ πλεονέκτημα τῆς καλυτέρας συντηρήσεως ἀπὸ τὰς φαρμακευτικὰς κόνεις.

Κ. Γ. Μ.

Εἰδυῖα (ἡ) *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Θέτιδος, σύζυγος τοῦ Αἰήτου καὶ μήτηρ τῆς Μηδείας. Κατ' ἄλλους μία τῶν Νηρηΐδων. Δ.

εἰδυλλιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ εἰδύλλιον: «εἰδυλλιακὴ ποίησις».

Εἰδυλλίας, *τέως* **δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῆς νῦν κοινότητος *Βιλλίων*.

Δ. Ε. Μ.

εἰδύλλιον (τό)· μικρὸν εἰς ᾠδὴν προωρισμένον ποίημα· || καθόλου, χαρίεσσα εἰκὼν ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου εἰλημμένη: «ἐρωτικὸν εἰδύλλιον».

— *[Γραματολ.]*· βλ. *βουκολικὴ* ποίησις.

εἰδώλιον (τό)· μικρὸν εἴδωλον, ἀπείκασμα, ἀγαλμάτιον ἰδίᾳ πήλινον ἐκ τῶν ἀνευρισκομένων εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς.

— *[Ἀρχ. Τέχν.]* Τὰ *εἰδώλια* ἦσαν μικρὰ πήλινα ἢ λίθινα ἀγαλμάτια, τὰ ὁποῖα συνεδέοντο κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ σὺν τῷ χρόνῳ εἶχον ἀποκτήσει συμβολικὴν ἀξίαν. Τοιαῦτα ἀγαλμάτια ἀνεκαλύφθησαν πολυάριθμα εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας, τὰ παλαιότερα, ἀνήκοντα εἰς τὴν *νεολιθικὴν* ἐποχήν. Τὸ μέγεθός των κατὰ κανόνα δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,25 μ. ἢ 0,30 μ. Παριστάνουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γυμνὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι ἵστανται ὀρθαὶ καὶ θέτουν τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος ἢ κάθηνται κατὰ γῆς ἢ βαστάζουν ἐνίοτε παιδίον. Τὰ ἀνδρικὰ εἰδώλια εἶναι πολὺ σπανιώτερα. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὑπάρχουν πολλαὶ βαθμῖδες, καὶ ἄλλα μιμοῦνται αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατόν, ἄλλα εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον ἄμορφα. Δὲν δύναται δὲ νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ καλύτερα εἶναι πάντοτε καὶ νεώτερα, διότι εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐσημειώθη ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον, δεικνῦον ὀπισθοδρόμησιν τῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον κατεσκευάζοντο τὰ εἰδώλια.

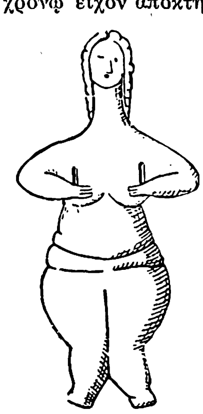

Πήλινον εἰδώλιον Σέσκλου μὲ τὸ γνώρισμα τῆς στεατοπυγίας.

Δὲν ἦσαν κυρίως προϊόντα καλλιτεχνικῆς ὁρμῆς, ἀλλὰ συνεδέοντο, τὰ πλεῖστα τοὐλάχιστον, μὲ θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ εἶχον καταντήσει μὲ τὸν καιρὸν ἁπλᾶ σύμβολα. Ἡ ἀξία των λοιπὸν δὲν ἔκειτο εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἐργασίας, ἀλλ' εἰς τὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἔδιδον οἱ ἄνθρωποι εἰς αὐτά, πρὸς εὐκολωτέραν δὲ παραγωγήν των ἡπλοποίησαν τὴν μορφήν των ὁλονὲν περισσότερον. Πολλὰ σῴζουν καὶ ἴχνη χρωματισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς μερικὰς περιπτώσεις φαίνεται νὰ δηλώνῃ στολισμὸν τοῦ σώματος μὲ βαφὰς ἢ μὲ στίγματα κατὰ συνήθειαν κοινὴν εἰς πολλοὺς ἀπολιτίστους λαούς. Παρόμοια εἰδώλια ἀπαντοῦν οὐ μόνον εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ λεγομένου αἰγαίου πολιτισμοῦ, τοῦ προϊστορικοῦ δηλαδὴ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰς πέριξ χώρας, ἀλλὰ καὶ πολὺ μακρύτερα· ἀκόμη καὶ μὲ παλαιολιθικὰ εἰδώλια ἔχουν τὰ ἑλληνικὰ πολλάκις ἓν κοινὸν γνώρισμα, τὴν στεατοπυγίαν, ἤτοι ὑπερτροφίαν τοῦ κάτω σώματος τῶν γυναικῶν.

Λίθινον εἰδώλιον Σέσκλου ἁπλοποιημένον.

Κατὰ τὴν *μεσομινωϊκὴν* καὶ *ὑστερομινωϊκὴν* ἐποχὴν ἡ κατασκευὴ εἰδωλίων ἐξηκολούθησεν ἐντατική. Ἀπὸ τὰ σῳζόμενα ἔργα πολλὰ πήλινα ἀνδρικὰ ἢ γυναικεῖα ἀγαλμάτια, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς ἓν ἱερὸν τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Πετσοφᾶ, δεικνύουν νέον πνεῦμα εἰς τὴν προϊστορικὴν πλαστικὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, διότι δὲν ἀρκοῦνται εἰς μίαν συμβατικὴν εἰκόνα τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς γυμνῆς, ἀλλὰ ζητοῦν νὰ πλησιάσουν πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ παριστάνουν τοὺς ἄνδρας μὲ ἐγχειρίδιον εἰς τὴν ζώνην καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας, τὰς δὲ γυναῖκας μὲ μακρὸν χιτῶνα, ἀνοικτὸν εἰς τὸ στῆθος, ὅπως ἐφορεῖτο καὶ κατόπιν. Χρωματίζουν δὲ κοκκινωπὰ τὰ ἀνδρικὰ σώματα καὶ λευκὰ τὰ γυναικεῖα, κατὰ μίαν αἰγυπτιακὴν συνήθειαν τὴν ὁποίαν ἐμιμήθησαν οἱ Κρῆτες. Τελειότερον τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Πετσοφᾶ εἶναι τὸ εἰδώλιον τῆς θεᾶς τῶν ὄφεων, ἐκ φαγεντιανοῦ πηλοῦ (μεῖγμα ἄμμου καὶ πηλοῦ) εὑρεθὲν εἰς τὸ κεντρικὸν ἱερὸν τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἢ

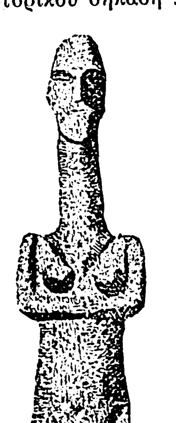

Μαρμάρινον εἰδώλιον Κυκλάδων.

Digitized by Google

γυνὴ φορεῖ χιτῶνα ἀνοικτὸν εἰς τὸ στῆθος καὶ μὲ πλουσιώτατα ποικίλματα στολισμένον, περὶ τὸ σῶμά της δὲ καὶ τοὺς βραχίονας καὶ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τυλίσσονται τρεῖς ὄφεις, οἱ ὁποῖοι φανερώνουν τὸν χθόνιον αὐτῆς χαρακτῆρα. Τὸ πρόσωπόν της δὲν εἶναι πολὺ ὡραῖον, ἀλλ' ἐν γένει ἡ κρητικὴ τέχνη δὲν προσπαθεῖ νὰ ἐξιδανικεύσῃ τὰς μορφάς· ζητεῖ μᾶλλον ν' ἀποδίδῃ τὴν πραγματικότητα, ἀκριβῶς δὲ πρὸς τὸ τέλος τῆς μεσομινωϊκῆς καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς ὁ νατουραλισμὸς αὐτῆς εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀκμήν του. Ὁμοίως εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ εὑρέθησαν τὰ λείψανα πολλῶν ἐλεφαντίνων ἀγαλματίων ἐξαιρέτου τέχνης. Ἀλλὰ πλὴν τῶν μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντέχνων τούτων ἔργων ἀπαντοῦν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα τῆς ὑστερομινωϊκῆς περιόδου καὶ πολυάριθμα πήλινα εἰδώλια ἐντελῶς ἄμορφα, ὅπως ἦσαν τὰ συμβολικὰ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Οἱ συνηθέστεροι τύποι αὐτῶν εἶναι δύο· ἐσχηματοποιήθησαν δὲ ἀπὸ τελειοτέρους, οἱ ὁποῖοι παρίστανον, ὁ μὲν γυναῖκα θέτουσαν τὰς χεῖρας εἰς τὸ στῆθος, ὁ δὲ γυναῖκα ὑψώνουσαν αὐτὰς ὡς εἰς προσευχήν. Οἱ δύο οὗτοι τύποι ὑπῆρχον εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἐκεῖθεν πιθανὸν εἰσήχθησαν εἰς τὴν μυκηναϊκὴν Ἑλλάδα. Τὰ εἰδώλια ταῦτα εἶναι πολὺ συχνότερα εἰς τοὺς πενιχροτέρους μυκηναϊκοὺς τάφους παρὰ εἰς τοὺς πλουσιωτέρους.

Πήλινον γυναικεῖον εἰδώλιον μεσομινωϊκῆς περιόδου εὑρεθὲν ἐν Πετσοφᾷ.

Φαγεντιανὸν εἰδώλιον τῆς θεᾶς τῶν ὄφεων.

Κατὰ τὴν *γεωμετρικὴν* ἐποχὴν πρότυπα μιμήσεως καὶ ἀναπαραστάσεως δι' εἰδωλίων δὲν ἀπετέλουν μόνον οἱ ἄνθρωποι. Εἰς τὰ ἱερὰ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων ἀφιερώνοντο καὶ μικρὰ χάλκινα εἰδώλια ζῴων, ἰδίᾳ δὲ ἵππων. Μετὰ δὲ τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν ἡ χρῆσις τῶν εἰδωλίων δὲν ἔπαυσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν νὰ κατασκευάζωνται πολυάριθμα καὶ ἄλλα μὲν προσέφερον εἰς τὰ ἱερὰ τῶν θεῶν ὡς εὐθηνὰ ἀναθήματα, ἄλλα δὲ κατέθετον εἰς τοὺς τάφους ὡς κτερίσματα τῶν νεκρῶν. Τὰ πρῶτα παρίστανον συνήθως αὐτοὺς τοὺς θεούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀφιερώνοντο, τὰ δεύτερα ἢ θεοὺς πάλιν σχέσιν ἔχοντας μὲ τὸν κάτω κόσμον ἢ ἄλλας μορφάς, περὶ τῶν ὁποίων ὑπέθετον ὅτι θὰ ἦσαν εὐχάριστοι ἢ ὠφέλιμοι εἰς τοὺς νεκρούς. Οὕτως εὑρίσκονται εἰς τάφους τῆς *ἀρχαϊκῆς* ἐποχῆς, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων, εἰδώλια νέων καὶ νεανίδων, οἱ ὁποῖοι φέρουν καρπούς, πλακοῦντας καὶ ἄλλα δῶρα προωρισμένα διὰ τοὺς νεκρούς, προσέτι δὲ εἰδώλια Σειληνῶν καὶ πιθήκων, τῶν ὁποίων ἡ ὄψις προξενεῖ θυμηδίαν. Ἡ συνήθεια αὕτη διετηρήθη καὶ κατόπιν, ἰδίως ὅμως ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα καὶ τὴν *ἑλληνιστικὴν* ἐποχὴν ἔχομεν μέγα πλῆθος τοιούτων εἰδωλίων, τὰ ὁποῖα πολλάκις εἶναι ἀληθῆ κομψοτεχνήματα καὶ μαρτυροῦν πόσον ἀνεπτυγμένον ἦτο καὶ πόσον διαδεδομένον τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινωνίας. Ἰδίως ἡ μικρὰ πόλις τῆς Βοιωτίας Τανάγρα ἔγινε διάσημος εἰς τοὺς χρόνους μας, διότι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ νεκροταφεῖά της κατὰ σωροὺς αἱ συνοδοὶ τῶν νεκρῶν πήλιναι μορφαί, τὰς ὁποίας ἡ χάρις των ἔκαμε ταχέως γνωστὰς καὶ παντοῦ περιζητήτους. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰκονίζουν γυναῖκας, ἰδιαιτέρως δὲ συχνὸς εἶναι ὁ τύπος τῶν γυναικῶν μὲ ἔνδυμασίαν περιπάτου, μὲ χιτῶνα δηλαδὴ καὶ ἱμάτιον, μὲ σκιάδιον πολλάκις εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ῥιπίδιον εἰς τὴν χεῖρα· ἄλλαι γυναῖκες κάθηνται, πολλάκις ἐπὶ βράχου, σκεπτικαὶ ἢ ῥεμβάζουσαι, ἄλλαι χορεύουν ἢ παίζουν μόναι ἢ μὲ σύντροφον. Οἱ νέοι εἶναι σπανιώτεροι, ἀπαντοῦν δὲ καὶ ῥωπογραφικαὶ ἢ κωμικαὶ παραστάσεις· δύσμορφοι γραῖαι τροφοὶ φέρουν εἰς τὰς ἀγκάλας παιδία, δοῦλος παιδαγωγὸς τιμωρεῖ τρόφιμον του σύρων τὸ ὠτίον αὐτοῦ κλ.

Πήλινα γυναικεῖα εἰδώλια τῶν Μυκηνῶν.

Πήλινον εἰδώλιον τῆς Τανάγρας.

Τὰ πήλινα εἰδώλια ἔπλαττον εἰς μήτρας καὶ τὰ ἐχρωμάτιζον μὲ λευκόν, μελανόν, ῥόδινον καὶ κυανοῦν χρῶμα οἱ *κοροπλάθοι* οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατώτεροι τεχνῖται, ἀνήκοντες εἰς τὴν τάξιν τῶν βιοτεχνῶν. Οὐχ ἧττον τὰ ἔργα των δεικνύουν στενὴν συνάφειαν μὲ τὴν μεγάλην πλαστικὴν καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ ἀφανεῖς κοροπλάθοι τῆς Βοιωτίας ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἢ ὀλίγον προγενεστέραν Ἀττικὴν τέχνην. [Πρβλ. *Χρ. Τσούντα* «Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης» (1928), σελ. 7, 8, 34 καὶ 71, 441 κτλ.—*Ἀ. Φιλαδελφέως* «Πήλινα εἰδώλια ἐκ Μυρίνης» (1928).] —π.

εἰδωλόθυτον (τό)· τὸ θυόμενον εἰς τὸ εἴδωλον· || τὸ ἀπὸ τῶν εἰδωλοθύτων πωλούμενον κρέας.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ *εἰδωλόθυτα* καλοῦνται τὰ τοῖς εἰδώλοις θυόμενα σφάγια, ὧν τ' ἀπομένοντα μέρη ἠσθίοντο ἢ ἐπωλοῦντο. Τὰ εἰδωλόθυτα καλοῦνται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ (Πράξ. 15, 20) καὶ *ἀλισγήματα* (=μιάσματα, μολύσματα) *τῶν εἰδώλων.* Ἡ ἐν Ἱερουσαλὴμ σύνοδος τῶν ἀποστόλων διέταξεν ἄλλα τινὰ καὶ «ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων» (Πράξ. 15, 29, πρβλ. καὶ 21, 25) καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη καθόλου κατακρίνει τὸ «εἰδωλόθυτα ἐσθίειν» (Ἀποκάλ. 2, 14, 20). Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐκκινῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς «ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰμὴ εἷς» (1 Κορ. 8, 4), λέγει, ὅτι ὁ Χριστιανὸς δύναται νὰ ἐσθίῃ πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον, μηδὲν ἀνακρίνων διὰ τὴν συνείδησιν. Ἂν δὲ καλῆται ὑπό τινος τῶν ἀπίστων καὶ θέλῃ νὰ πορευθῇ, δύναται νὰ ἐσθίῃ πᾶν τὸ παρατιθέμενον, μηδὲν ὡσαύτως ἀνακρίνων διὰ τὴν συνείδησιν. Ἀλλ' ἐάν τις εἴπῃ αὐτῷ «τοῦτο εἶναι εἰδωλόθυτον», ὀφείλει νὰ μὴ φάγῃ δι' ἐκεῖνον τὸν μηνύσαντα καὶ τὴν συνείδησιν τούτου καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν (1 Κορινθ. 10, 25—28). Διὰ τῶν διατάξεων τοῦ Κωνσταντίου καὶ τοῦ Θεοδοσίου (Κῶδ. *Θεοδοσ.* XVI, 10, 4, 6, 12) ἀπηγορεύετο ἐπὶ ποινῇ θανάτου πᾶσα τοῖς εἰδώλοις θυσία. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

εἰδωλολάτρης,—*ου* (ὁ)· ὁ λατρεύων τὰ εἴδωλα, ἄλλως *ἐθνικός*· || μεταφ. ὁ προσωπολάτρης, ὁ ὑπερβολικῶς ἀφωσιωμένος εἴς τι πρόσωπον.

εἰδωλολατρεία (ἡ)· ἡ λατρεία τῶν εἰδώλων, ἡ θρησκεία τοῦ ἐθνικοῦ ἐκλαμβανομένη ὡς λατρεύουσα αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀπεικάσματα καὶ οὐχὶ τὴν ἀπεικαζομένην θεότητα· || μεταφ., ἡ προσωπολατρεία, ἡ ὑπερβολικὴ ἀφοσίωσις πρός τι πρόσωπον.

—*[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *εἰδωλολατρεία* γενικώτατα ἐν ταῖς διαφόροις θρησκείαις, κατωτέραις καὶ ἀνωτέραις, λατρεία ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν χριστιανικὴν καὶ τὴν προβαθμῖδα αὐτῆς, τὴν ἰουδαϊκήν. Οὕτω νοουμένη ἡ εἰδωλολατρεία καταντᾷ ταυτόσημος σχεδὸν πρὸς τὴν *πολυθεΐαν*, ἐν ᾗ κυριώτατον ἀντικείμενον λατρείας ἦσαν τὰ εἴδωλα. Ἐφόσον δὲν ὁρμηθῶμεν ἀπὸ τῆς ἐν τῇ συνθέσει τῆς λέξεως κυριολεξίας, ἀλλ' ἐκταθῶμεν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὅρου καθόλου, διακρίνομεν τὸ μὲν εὐρυτάτην σημασίαν αὐτοῦ, τὸ δὲ στενοτέραν τινά, εἰς τὰς ὁποίας προσθετέον εἶτα καὶ τὴν στενῶς κυριολεκτουμένην σημασίαν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν εὐρυτάτην τῆς λέξεως σημασίαν εἰδωλολατρεία εἶναι πᾶν εἶδος λατρείας, ἐφόσον δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἕνα Θεόν, τὸν ἀληθινὸν καὶ δι' εἰδικῆς τινος ἀποκαλύψεως γνώριμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ περιλαμβάνει ὁ ὅρος οὐ μόνον τὴν κυρίως λατρείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μαγείαν, ἥτις διακρίνεται μὲν κατὰ θεωρίαν αὐστηρῶς ἀπὸ τῆς λατρείας, ἐν τῇ πράξει ὅμως συνδέεται μετ' αὐτῆς, τὸ μὲν ἐπειδὴ διασῴζεται δι' ὡρισμένων τύπων λατρείας, τὸ δὲ καὶ ἐπειδὴ ἀποτελεῖ τὴν διέπουσαν ἀρχὴν εἰς πολλὰ εἴδη λατρείας. Κατὰ δὲ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν εἰδωλολατρεία εἶναι τὸ μὲν ἡ λατρεία τῆς φύσεως καὶ τῶν κτισμάτων ἐν γένει, τὸ δὲ ἡ λατρεία τεχνητῶν καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς κατασκευαζομένων καὶ ὡς ἱερῶν θεωρουμένων ἀντικειμένων. Εἰς τὴν ἔννοιαν λοιπὸν εἰδωλολατρεία ἀνήκει καὶ δι' αὐτῆς σημαίνεται ἡ λατρεία λίθων, δένδρων καὶ φυτῶν καθόλου, ζῴων, ἀνθρώπων, ζώντων τε καὶ νεκρῶν, φυσικῶν φαινομένων, οὐρανίων σωμάτων, στοιχείων κ. τ. τ. Ἡ λατρεία τῶν λίθων εἶναι σημεῖον τῆς ὑπὸ θρησκευτικῆς τινος λατρείας προσοικειώσεως μαγικῶν χρήσεων, θεωροῦνται δὲ ἢ ὡς συγκεντρωτῆρες τρόπον τινὰ ὑπερφυσικῶν δυνάμεων ἢ ὡς σύμβολα θεῶν ἢ ὡς μνημεῖα ὁράματος καὶ ἱερῶν τόπων. Τὰ ἱερὰ δένδρα ἐξ ἄλλου εἶναι κοινὰ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θρησκείας, θεωρούμενα ὡς πηγὴ μαγικῶν δυνάμεων καὶ θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων, σύμβολα θεοτήτων συνδεδεμένων μετ' αὐτῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ὡς κατοικία ὡρισμένων δαιμόνων κλ. Ἀφορμὴ πρὸς λατρείαν αὐτῶν, κυριωτάτη τοὐλάχιστον, φαίνεται ὅτι ἐγένετο ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια. Ἀντιθέτως ἡ λατρεία τῶν ζῴων δὲν ἔσχεν ὡς ἐλατήριον τὴν ὠφελιμότητα αὐτῶν· διότι τὸ πλεῖστον λατρεύονται ἄγρια καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνωφελῆ ζῷα. Ἄλλα αὐτῶν θεωροῦνται φορεῖς μυστικῶν δυνάμεων, ἄλλα πιστεύονται ὡς φύλακες καὶ προστάται τῆς χώρας, ἄλλα ὡς πρόγονοι, ἀφ' ὧν κατάγεται ἡ πατριὰ ἢ ὁ ἡγεμών. Βραδύτερον ἄρχεται ἡ λατρεία καὶ τῶν κατοικιδίων ζῴων, προφανῶς ἕνεκα τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας. Ἡ ζῳολατρεία ἐμφανίζεται πολλαχῶς ὡς κατάλοιπον ἐν ταῖς ἱστορικαῖς θρησκείαις ὑπὸ τὸν τύπον τῶν ζῳομόρφων θεῶν ἢ ὑπὸ τὸν τύπον συμβόλων διαφόρων θεῶν. Ἡ δὲ ἀνθρωπολατρεία ὀφείλεται εἰς τρία κυρίως ἐλατήρια, τουτέστιν εἰς τὴν μαγικὴν δύναμιν, ἥτις ἀποδίδεται εἰς ὡρισμένους ἀνθρώπους, εἰς τὴν δύναμιν, ἥτις συνδέεται πρὸς ὡρισμένον ἀξίωμα καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν ἀξίαν διακεκριμένων ἀνθρώπων, προϋποθέτει δὲ κοινωνικὴν ὀργάνωσιν καὶ βαθμόν τινα πολιτισμοῦ. Τέλος ἡ λατρεία ἐκτείνεται ἐπὶ σύμπασαν τὴν φύσιν, καθόσον τὰ φαινόμενα αὐτῆς καὶ τὰ στοιχεῖα θεωροῦνται ἱερὰ καὶ θεοποιοῦνται, (π. χ. ἡ βροχή, ἡ ἀστραπή, ὁ κεραυνός, ἡ ἡμέρα, ἡ νύξ, τὸ πῦρ). Τὰ οὐράνια σώματα πιστεύονται ὡς ἔμψυχα, τεραστία δὲ ἀποβαίνει ἡ δύναμις αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τῆς τύχης αὐτῶν, ἰδίᾳ ἐν τῇ βαβυλωνιακῇ θρησκείᾳ καὶ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Παραπλήσιόν τι συμβαίνει καὶ περὶ τὴν λατρείαν τῶν στοιχείων καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν Περσίᾳ. Κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν τέλος σημασίαν τῆς λέξεως, εἰδωλολατρεία εἶναι ἡ λατρεία τεχνητῶς παρεσκευασμένων ἀντικειμένων, ἅπερ καλοῦμεν *εἴδωλα*, ἐπειδὴ εἰκονίζουσιν ἢ παριστῶσί τι τὸ ἱερὸν καὶ ἅγιον. Καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὡς ἡ ἄμεσος λατρεία τῆς φύσεως, ἀπαντᾷ εἰς ὅλας τὰς θρησκείας, καὶ αὐτὰς τὰς τῶν ἀγρίων, στηρίζεται δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς, ἐφ' ἧς καὶ ἡ λατρεία τῆς φύσεως, προϋποθέσεως, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς *πανεμψυχώσεως*, ἥτις ἰσχύει οὐ μόνον ὡς πρὸς τὰ ὀργανικά, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀνόργανα ὄντα. Πρώτη μορφὴ τῆς τοιαύτης ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ εἰδωλολατρείας εἶναι ὁ *φετιχισμός*, τὸ φαινόμενον δηλαδὴ κατὰ τὸ ὁποῖον ἀντικείμενον τυχαῖον καθίσταται φορεὺς ἁγίας ἢ ὑπερφυσικῆς δυνάμεως. Ὅπου τὸ *φετὶχ* προσλαμβάνει ἐξελισσόμενον μορφὴν ζῴου ἢ ἀνθρώπου, ἔχομεν τὰ ἐν αὐστηρᾷ ἐννοίᾳ εἴδωλα, εἰκόνας θεῶν ἢ θείων ὄντων. Τὰ κυρίως εἴδωλα δὲν διαφέρουσι κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τῶν φετίχ, ἡ διαφορά των ἀπ' ἐκείνων συνίσταται μᾶλλον εἰς τὸ εἶδος, τὴν μορφήν. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ εἴδωλα τελειοποιοῦνται βαθμηδὸν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης, ἥτις ἀποβαίνει ὑπηρέτις τῆς θρησκείας, καὶ ἐξελίσσονται εἰς τὰ πολλαπλᾶ καλλιτεχνήματα, τὰ ὁποῖα πάντες γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης. Ἀλλ' ὡς τὰ φετίχ, οὕτω καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ αἱ παραπλήσιαι τούτοις παραστάσεις τῶν θεῶν πιστεύονται, ὅτι ἐγκλείουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸν θεὸν ἢ τὴν θείαν δύναμιν, ἐν ὡρισμέναις δὲ μάλιστα ἐποχαῖς εἰς τόσον μέγαν βαθμόν, ὥστε νὰ ταυτίζεται τὸ παριστανόμενον πρὸς τὸ παριστᾶνον. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται διάφορα γνωστὰ ἔθιμα περὶ τὰς θυσίας, αἱ τράπεζαι, ἐφ' ὧν προετίθεντο φαγητὰ ἢ τμήματα τοῦ θυσιασθέντος ζῴου, οἱ ἐν τοῖς ναοῖς θρόνοι, τὰ θεοξένια καὶ πλεῖστα ἄλλα. Εἰς τὴν πίστιν ταύτην ὀφείλεται καὶ ἡ ἀποστροφὴ τῶν Χριστιανῶν τῶν πρώτων αἰώνων κατὰ τῶν εἰδώλων καὶ ἐπ' αὐτῆς ὡς προϋποθέσεως στηρίζονται αἱ ἐκ τῶν συναξαρίων γνωσταὶ ἱστορίαι. Τέλος ἡ πίστις αὕτη καθιστᾷ νοητὸν τὸν τρόπον τῆς καταπολεμήσεως τῆς εἰδωλολατρείας ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ τὰ ἐναντίον αὐτῆς ἐπιχειρήματα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἐκληρονόμησαν καὶ οἱ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς (βλ. λ. *ἔθνη, ἐθνικοί*). Ἐννοεῖται, ὅτι κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐχρησιμοποίουν καὶ τὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, καὶ θεωρίας, οἷα ἡ τοῦ Εὐημέρου. Σημειωτέον, ὅτι ἀπαντῶσι καὶ περιπτώσεις παντελοῦς ἐλλείψεως εἰδώλων, ὡς λ. χ. ἐν τῇ βεδικῇ θρησκείᾳ, τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τῷ Ἰσλάμ, ἀλλὰ καὶ ἐν θρησκείαις αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατωτά-

Digitized by Google

τὴν βαθμῖδα τῆς θρησκευτικῆς ἐξελίξεως. Ὅπου ἐλλείπουσι τὰ εἴδωλα, ἀλλὰ καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτά, ἐμφανίζονται ποικίλα σύμβολα, εἰλημμένα εἴτε ἐκ τῆς φύσεως, εἴτε ἐκ τοῦ πρακτικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ σύμβολα ταῦτα ὀφείλονται ἐν μέρει εἰς τὸν φετιχισμὸν ἢ τὴν ζῳολατρείαν προηγουμένων βαθμίδων, νοοῦνται δὲ ὡς μέρη τῆς ἐμψυχωμένης ἢ μετὰ μυστηριωδῶν δυνάμεων ἐφωδιασμένης φύσεως. Λίθοι, ἄνθη, καρποί, κρανία, ὀδόντες, κέρατα, ὅπλα, διάφορα σκεύη, ἔστ..σαν παραδείγματα τοιούτων συμβόλων. Ἄλλο εἶδος συμβόλων ἀποτελοῦσι τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὑποσημαίνουν θρησκευτικὰς ἰδέας, οἷον ὁ τροχός, τὸ τρίγωνον, τὸ Α καὶ Ω, ὁ σταυρὸς κ. ἄ. Μετὰ πάντων τούτων τῶν ἀντικειμένων τῆς λατρείας συνδέονται τὸ μὲν αἱ τελεταὶ τῆς λατρείας, αἱ τελετουργίαι καὶ τὰ μυστήρια, τὸ δὲ οἱ ἱεροὶ τόποι καὶ οἱ ἱεροὶ καιροί. Ὁ τρόπος, τὸ εἶδος καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶναι διάφορος ἐν ταῖς διαφόροις βαθμῖσι τῆς θρησκευτικῆς ἐξελίξεως καὶ ἀνάλογος πρὸς τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας, παρ' ὅλα τὰ κοινά, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν, καὶ τὰς ποικίλας ἀναλογίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *K. von Orelli*, Allgemeine Religionsgeschichte (γ' ἔκδ. 1921).—*Chantepie de la Saussaye*, Lehrbuch der Religionsgeschichte (1887).—*Réville*, Prolégomènes de l'histoire des réligions (1881).—*M. Müller*, Introduction in the science of Religion (1874).

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

εἰδωλολατρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ἢ τοὺς εἰδωλολάτρας: «εἰδωλολατρικαὶ προλήψεις».—Ἐπιρρ. ***εἰδωλολατρικῶς***.

εἴδωλον (τό)· ὁμοίωμα, εἰκών, ἀπείκασμα, ἡ μορφή, ἡ ὁποία σχηματίζεται ἐν τῷ κατόπτρῳ· || «εἴδωλα καμόντων» αἱ ἄϋλοι μορφαὶ τῶν ἀποθανόντων (*Ὁμηρ.*)· || ὑλικὴ εἰκών, ὁμοίωμα θεότητος λατρευομένης: «οἱ ἀρχαῖοι ἐλάτρευον τὰ εἴδωλα»· || «τὸ εἴδωλόν μου» ἡ λατρεία μου, τὸ ὑποκείμενον τῆς λατρείας μου.

—[*Ἐγκυκλ.*] Οὕτως ὀνομάζονται τὰ διάφορα φυσικὰ ἀντικείμενα (λίθοι, δένδρα, πηγαὶ κ.τ.τ.), τὰ ὁποῖα ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐλάτρευσεν εἴτε ὡς πραγματικὰς θεότητας εἴτε ὡς κατοικίας τῶν ἀοράτων ἐκείνων δυνάμεων, ἀφ' ὧν ἐξηρτᾶτο ἡ ζωὴ καὶ ἡ τύχη αὐτοῦ. Ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ λείψανα τῆς πρωτογόνου ταύτης εἰδωλολατρείας ὑπῆρξαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἡ λατρεία τῶν ἱερῶν δένδρων (φηγοῦ, μελίας, ἐλαίας, συκῆς, ἀμπέλου κτλ.), τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Πλίνιον, ἦσαν οἱ πρῶτοι ναοί, ἡ λατρεία τῶν *ἀργῶν* (ἀκατεργάστων) λίθων, ἡ τῶν ποταμῶν (Ἀλφειοῦ, Ἀχελῴου κτλ.) ὡς κουροτρόφων καὶ ἐχόντων θεραπευτικὴν δύναμιν. Αἱ περὶ Νυμφῶν (Δρυάδων, Ἁμαδρυάδων, Ναπαίων κτλ.) Φαύνων καὶ Συλβανῶν πίστεις εἶναι καὶ αὗται λείψανα τῆς πρωτογόνου εἰδωλολατρείας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν. Παραλλήλως πρὸς τὰ εἴδωλα ταῦτα οἱ πρωτόγονοι, παλαιοὶ καὶ σημερινοί, ἀποδίδουσι θείαν (μαγικὴν) δύναμιν εἰς διάφορα ἀντικείμενα (τεμάχια λίθων, ξύλων, μετάλλων, πτερά, κογχύλια κ.τ.τ.), τὰ ὁποῖα φέρουσιν ἐφ' ἑαυτῶν ὡς ἀτομικὴν ἢ οἰκογενειακὴν ἰδιοκτησίαν. Ταῦτα εἶναι τὰ λεγόμενα φετίχ. Βαθμηδὸν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τούτων ἀνήχθη εἰς τὴν κατασκευὴν ὑποτυπωδῶν ὁμοιωμάτων ἑαυτοῦ ἢ διαφόρων ζῴων οἰκείων ἢ ἐχθρικῶν, τὰ ὁποῖα ὁμοιώματα (εἴδωλα, ἐν τῇ εἰδικωτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως) ἐλάτρευεν ἐπίσης ὡς ἀγαθοὺς ἢ κακοὺς θεούς. Ἐν σπηλαίοις τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς εὑρέθησαν τοιαῦτα εἴδωλα γυναικῶν, τὰ ὁποῖα προφανῶς ἐξεπροσώπουν τὴν θεότητα τῆς γονιμότητος· αὕτη βραδύτερον ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Μεγάλην Μητέρα, ἣν ἐλάτρευσαν πάντες σχεδὸν οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Ἡ κατασκευὴ τῶν πρώτων ξυλίνων εἰδώλων (ξοάνων) ἀπεδίδετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν μυθικὸν Δαίδαλον, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν *δαιδάλεια*. Τὸ ἀρχαιότερον ἐν Ἑλλάδι ἐκ πώρου εἴδωλον εὑρέθη ἐν Θήρᾳ καὶ ἀνάγεται εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος. Τὰ ἄτεχνα ταῦτα εἴδωλα ὑπῆρξαν καὶ ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς μετέπειτα θαυμασίως ἐξελιχθείσης πλασ...ς τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ εἴδωλον σημαίνει τὸν ψευδῆ Θεόν. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐλάτρευσαν ἀρχαιόθεν τὰ εἴδωλα παραλαβόντες αὐτὰ παρὰ τῶν Χαλδαίων καὶ Αἰγυπτίων. Δύο μῆνας μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον καὶ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐλάτρευσαν τὸν χρυσοῦν μόσχον, ἐπιλήσμονες γενόμενοι τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Μωυσέως. Οἱ Αἰγύπτιοι κατεσκεύαζον εἴδωλα ἐκ λίθου ἢ ξύλου ἢ καὶ ἁπλῶς ζωγραφίας τῶν ἀποθανόντων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπίστευον ὅτι κατῴκει τὸ κα' αὐτῶν, ἤτοι τὸ πνεῦμα.

Κ. Ι. Β.

— [*Φιλοσ.*] Καλοῦνται *εἴδωλα* ὑπὸ τοῦ Φρ. Βάκωνος αἱ μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ φύσεως παρεμβαλλόμεναι ἀπατηλαὶ εἰκόνες, αἵτινες παρακωλύουν τὴν σαφῆ καὶ πραγματικὴν ἀντίληψιν τῆς φύσεως (βλ. λ. Φρ. *Βάκων*).

— [*Φυσ.*] Καλεῖται *εἴδωλον* ἐν τῇ ὀπτικῇ ἡ διὰ κατόπτρων ἢ φακῶν ἐπιτυγχανομένη συνένωσις τῶν ἀπό τινος σημείου ἀναχωρουσῶν ὀπτικῶν ἀκτίνων εἰς ἕτερον σημεῖον, καλούμενον συζυγὲς τοῦ πρώτου. Τὰ εἴδωλα διακρίνονται εἰς *πραγματικὰ* ἢ *καθ' ὑπόστασιν*, ἂν αἱ ὀπτικαὶ ἀκτῖνες πράγματι συνέρχωνται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, καὶ *φανταστικὰ* ἢ *κατ' ἔμφασιν*, ἂν αἱ γεωμετρικαὶ προεκτάσεις αὐτῶν συνέρχωνται εἰς ἓν σημεῖον. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὸ εἴδωλον δύναται νὰ ληφθῇ ὡς πραγματικὴ εἰκὼν ἐπὶ διαφράγματος ἢ πετάσματος, ἐν τῇ δευτέρᾳ τὸ εἴδωλον ὁρᾶται μόνον ὑπὸ τοῦ συλλαμβάνοντος τὴν ἀποκλίνουσαν δέσμην τῶν ἀκτίνων ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ. Τὸ εἴδωλον ἀντικειμένου τινὸς ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ συνόλου τῶν εἰδώλων τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ σημείων. Τὸ εἴδωλον ἀντικειμένου δύναται νὰ εἶναι πραγματικὸν ἢ φανταστικόν, ὄρθιον, κεκλιμένον ἢ ἀνεστραμμένον, μεγαλύτερον ἢ μικρότερον τοῦ ἀντικειμένου.

ΑΝ. Δ.

— [*Ὀφθαλμ.*] Καλοῦνται *εἴδωλα τοῦ* Purkinje εἰκόνες, αἵτινες σχηματίζονται ἐξ ἀντανακλάσεων φωτεινῶν σωμάτων, ὧν αἱ ἀκτῖνες προσπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ κερατοειδοῦς καὶ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς. Τὰ εἴδωλα ταῦτα περιέγραψεν ὁ Βοημὸς Purkinje τῷ 1823 καὶ ὁ Γάλλος Sanson τῷ 1837, εἶναι δὲ τὸν ἀριθμὸν 3. Κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀνταναικλάσεως τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτός, ἐὰν θέσωμεν φλόγα κηρίου πλησίον τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς τὸ κροταφικὸν τμῆμα αὐτοῦ καὶ ἐξετάσωμεν αὐτὸν (ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ) τοποθετούμενοι πλαγίως πρὸς τὸ ρινικὸν τμῆμα τοῦ ἐξεταζομένου ὀφθαλμοῦ (κλίσις 20° ἕως 45°), βλέπομεν 3 διάφορα εἴδωλα τῆς φλογὸς τοῦ κηρίου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον προέρχεται ἐκ τῆς ἐμπροσθίας κυρτῆς ἐπιφανείας τοῦ κερατοειδοῦς καὶ κεῖται ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἑστίας τῆς ἐπιφανείας ταύτης, ἤτοι κατὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς κόρης· τὸ εἴδωλον τοῦτο εἶναι ὀρθόν, μεγαλύτερον καὶ λαμπρότερον τῶν ἄλλων δύο καὶ κεῖται κατ' ἔμφασιν. Τὸ δεύτερον εἴδωλον ἀνήκει εἰς τὴν ἐμπροσθίαν κυρτὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κρυσταλλοειδοῦς, κεῖται δὲ ἀμέσως ὄπισθεν τοῦ φακοῦ ἐντὸς τοῦ ὑαλοειδοῦς. Εἶναι ἐπίσης ὀρθόν, κεῖται κατ' ἔμφασιν, καὶ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ προηγουμένου ἀλλ' ἧττον λαμπρόν. Ἐὰν κινήσωμεν ἔμπροσθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ τὴν φλόγα τοῦ κηρίου, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ ἀντίστοιχοι κινήσεις τῶν εἰδώλων γίνονται κατ' ἀντίστροφον φοράν. Τὸ τρίτον εἴδωλον ἀνήκει εἰς τὴν ὀπισθίαν κοίλην ἐπιφάνειαν τοῦ φακοῦ, εἶναι καθ' ὑπόστασιν ἀνεστραμμένον καὶ μικρότερον τῶν δύο προηγουμένων, κεῖται δὲ ὀλίγον τι ὄπισθεν τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ φακοῦ. Ἡ λάμψις του εἶναι κατά τι ἀσθενεστέρα τῆς τοῦ πρώτου εἰδώλου (κερατοειδοῦς). Τῆς φλογὸς μετακινουμένης τὸ εἴδωλον τοῦτο κινεῖται κατὰ τὴν ἀντίθετον φορὰν τῶν κινήσεων αὐτῆς. Τέλος ὑπάρχουσι τέταρτον καὶ πέμπτον εἴδωλον ἀνήκοντα εἰς τὸν πυρῆνα τοῦ κρυσταλλοειδοῦς.

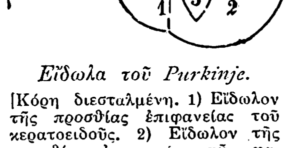

Εἴδωλα τοῦ Purkinje.

[Κόρη διεσταλμένη. 1) Εἴδωλον τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ κερατοειδοῦς. 2) Εἴδωλον τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῶν φακῶν. 3) Εἴδωλον τῆς ὀπισθίας ἐπιφανειας τοῦ φακοῦ.]

Ἡ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἀναζήτησις τῶν εἰδώλων τοῦ Purkinje εἶναι ἀρκετὰ δύσκολος. Ἐν ἀνάγκῃ δύναταί τις νὰ τὰ ἐξετάσῃ καὶ διὰ τοῦ *ὀφθαλμοφακομέτρου* τοῦ Tscherning. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ δευτέρου εἰδώλου, τοῦ ἐκ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ φακοῦ προερχομένου, εἶναι ἡ πλέον χρήσιμος, διότι ἡ ἀπουσία τοῦ εἰδώλου τούτου σημαίνει ἔλλειψιν τοῦ φακοῦ συνεπείᾳ τελείας ἐξαρθρώσεως αὐτοῦ, αἱμορραγίαν τοῦ ὑαλοειδοῦς ἢ μέλανα καταρράκτην. Αἱ καταμετρήσεις τῶν διαστάσεων τοῦ δευτέρου εἰδώλου χρησιμεύουσιν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς προσαρμογῆς. Ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγγειακὸν δένδρον τοῦ Purkinje* ὀνομάζεται τὸ ἐνδοπτικὸν ἐκεῖνο φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἀγγειακὸν πλέγμα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐξωτερικεύεται καὶ ὁρᾶται ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ πειραματιζομένου. Τὸ *χρωματικὸν φαινόμενον τοῦ Purkinje* ἀναφέρεται εἰς τὴν διαφορὰν τῆς ἐντάσεως τῶν χρωμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔντασιν τοῦ διαχύτου φωτός.

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

—[*Ἐραλδ.*] Καλεῖται *εἴδωλον* (ombre) εἰκὼν ἀντικειμένου τόσον ἀμυδρῶς φωτιζομένου, ὥστε μόνον τὸ πεδίον τοῦ θυρεοῦ νὰ διαφαίνεται. Εἰδικώτερον *εἴδωλον τοῦ ἡλίου* (Ombre de soleil) λέγεται ὁ ἥλιος ὁ ἀναπαριστώμενος ἄνευ ὀφθαλμοῦ, ρινὸς καὶ στόματος, δηλονότι ὄχι ὡς ὁμοίωμα ἀνθρώπου, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀκτινωτὸς δίσκος, κατεσκευασμένος δὲ διὰ κιτρίνου σμάλτου καὶ οὐχὶ διὰ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου.

Γ. Ε. Τ.

εἰδωλοποιός (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)· ὁ κατασκευαστὴς εἰδώλων.

εἰδωλοποιῶ (*—έω*)· κατασκευάζω, πλάττω εἴδωλα, ἐμφανίζω, διαγράφω τὴν εἰκόνα τινός· || λατρεύω τινὰ ὡς εἴδωλον, καθιστῶ τινα ὑποκείμενον λατρείας.

εἰδωλοσκόπιον (τὸ) [*Ὀπτ.*]. Συσκευὴ ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἐπιπέδων κατόπτρων σχηματιζόντων συνήθως γωνίαν 60°. Ἐκ τῆς ὀπτικῆς εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἀνωτέρω σύστημα κατόπτρων παρέχει ἐν σκότει πέντε εἴδωλα συμμετρικῶς διατεταγμένα. Ἐὰν μεταξὺ τῶν κατόπτρων τεθῶσι μικρὰ τεμάχια ἐγχρώμου χάρτου ἀκανονίστως κεκομμένα, ἢ μικρὰ τεμάχια ὑάλου κεχρωσμένα, τότε σχηματίζονται πέντε εἴδωλα τούτων συμμετρικῶς διατεταγμένα, παρέχοντα οὕτω τὴν ἐντύπωσιν κανονικῶν σωμάτων (π. χ. ἄνθους, μωσαϊκοῦ κ.λ.π.).

Κ. Π.

εἰδώς, *—υῖα, —ός*· μετχ. τοῦ *οἶδα*· ὁ γινώσκων, ὁ ἔμπειρός τινος, ὁ ἐπαΐων: «οἱ εἰδότες ταύτην τὴν γνώμην εἶπον».

εἶεν· ἐπίρρ. συγκαταθέσεως δηλωτικόν· ἔχει καλῶς, ἔστω, κοιν. *καλά, πάει καλά*, γαλλ. soit (ἄλλος τύπος τοῦ *εἶα*, ἔχει δὲ πρὸς αὐτὸ ὡς τὸ *ἕνεκεν* πρὸς τὸ *ἕνεκα*).

Β. Φ.

εἴθε· ἐπίρρ.· ἄμποτε, μακάρι· λέγεται πάντοτε μετὰ τοῦ νά: *εἴθε νά*· συντάσσεται δὲ μεθ' ὑποτακτικῆς, ὅταν ἡ πλήρωσις τῆς εὐχῆς εἶναι δυνατὴ καὶ προσδοκωμένη: «εἴθε νὰ βρέξῃ νὰ γίνουν τὰ γεννήματα»· || μεθ' ὁριστικῆς παρατατικοῦ ἢ ὑπερσυντελίκου, ὅταν ἡ πλήρωσις τῆς εὐχῆς εἶναι ἀπραγματοποίητος: «εἴθε νὰ ἔβρεχε διὰ νὰ ἐγίνοντο τὰ γεννήματα», νοεῖται τὸ «ἀλλὰ δὲν ἔβρεξε...» || μεθ' ὁριστικῆς ἀορίστου πρὸς δήλωσιν ἁπλῶς τοῦ ἐπιθυμητοῦ: «εἴθε νὰ ἔβρεξε 'ς τὸ βουνὸ διὰ νὰ κατεβάσουν τὰ λαγκάδια».

εἰθίζω, ἀντὶ *ἐθίζω* (βλ. λ.)· *εἴθισται* γ' ἑνικ. πρόσωπ. παρακ. τοῦ *ἐθίζομαι*· συνήθεια ὑπάρχει, συνηθίζεται: «ἑκάστην πρώτην τοῦ ἔτους εἴθισται νὰ δέχεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους τὰ συγχαρητήρια τῶν συμβούλων του».

Εἰκάδιος (ὁ) [*Μυθολ.*]. Ἐπώνυμον τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, ὅπου ἐτελεῖτο ἡ ἑορτή του τῇ εἰκοστῇ (εἰκάδι) τοῦ Γαμηλιῶνος μηνός. Εἰς τοὺς τόπους τούτους ἐκαλεῖτο καὶ ἡ ἱέρεια τοῦ θεοῦ *εἰκάς*, ἡ δὲ ἡμέρα ἐκείνη ἐλογίζετο ὡς ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος.

—Δ.

εἰκαδισταὶ (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ Ἐπικούρειοι, ὡς ἑορτάζοντες κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ *Εἰκαδίου* (βλ. λ.) Ἀπόλλωνος.

εἰκάζω, ἀόρ. *εἴκασα*· ἀπεικάζω, ἀπεικονίζω· || παρομοιάζω, παραβάλλω, ἐκφράζω εἰκονικῶς: κοιν. *πεικάζω*: «εἴκαζε τὴν Μακεδόνων στρατιὰν τῷ ἐκτετυφλωμένῳ Κύκλωπι» (*Πλούτ.*)· || συμπεραίνω, τεκμαίρομαι, συνάγω συμπέρασμα ἐκ δεδομένων τινῶν: «εἰκάζω ὅτι θὰ ἔχωμεν βροχήν, —τρικυμίαν κτλ.».

εἰκαῖος, *—α, —ον*· ὁ εἰκῇ, ἀκρίτως λέγων ἢ ἀποφαινόμενος, ἄκριτος, ἀνόητος: «δικαστής—, ἄνθρωπος εἰκαῖος».

εἰκαιότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εἰκαίου, ἡ προχειρότης περὶ τὸ ἀποφαίνεσθαι, ἀκρισία, ἀνοησία.

εἰκὰς (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις ἡ εἰκοστὴ ἡμέρα ἑκάστου μηνός. Αἱ μετ' αὐτὴν ἐλογίζοντο ὡς πρώτη, δευτέρα, τρίτη κτλ. «μετ' εἰκάδα» ἢ «ἐπὶ εἰκάδι». Πᾶσαι ἄλλωστε αἱ μετὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς ἐκαλοῦντο γενικῶς *εἰκάδες*.

εἰκασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εἰκάζειν, συμπερασμός, ὑπόθεσις, γνώμη κατὰ συμπερασμόν: «αἱ εἰκασίαι ἀποδεικνύονται ἐκ τῶν ὑστέρων εἴτε ἀληθεῖς εἴτε πεπλανημέναι».

Εἰκασία (ἡ). Μοναχὴ ὑμνογράφος· βλ. *Κασσιανή*.

εἴκασμα (τό)· ὁμοίωμα, εἰκών, πλάσμα· || συμπερασμός, εἰκασία.

εἰκασμὸς (ὁ)· εἰκασία, συμπερασμός: «ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰκασμῷ λέλεκται» (*Πλούτ.*)· κατὰ συμπερασμόν.

εἰκαστικός, *—ή, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ εἰκάζειν, ἀπεικονιστικός, παραστατικός, μιμητικός: «εἰκαστικαὶ τέχναι»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰκασίαν, συμπερασματικός· || «εἰκαστικὰ ἐπιρρήματα» τὰ ἀμφιβολίας σημαντικά: *ἴσως, τάχα*.

— ***εἰκαστικαὶ τέχναι***. Καλοῦνται οὕτως αἱ «ἐν χώρῳ καὶ στάσει» παριστῶσαι τὸ καλὸν τέχναι, δηλαδὴ ἡ ζωγραφική, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονική. Αἱ τρεῖς αὗται τέχναι ἀπευθύνονται εἰς τὴν ὅρασιν καὶ παριστῶσιν ἀπεικάσματα (ὁμοιώματα) ὄντων τοῦ πραγματικοῦ ἢ φανταστικοῦ κόσμου, τῆς τρίτης (ἀρχιτεκτονικῆς) ἀποβλεπούσης μᾶλλον εἰς τὴν καθ' ὡρισμένον ρυθμὸν διάταξιν τῶν ὄγκων ἢ εἰς τὴν ἀπείκασιν ἐξωτερικῆς πραγματικότητος.

—Ε.

εἰκῆ· ἐπίρρ. κατὰ τρόπον εἰκαῖον, τυχαίως, προχείρως, ἀκρίτως, ἀκαίρως, ματαίως: «τοῖς εἰκῇ... ὅ,τι ἂν ἐπέλθῃ λέγουσιν»· || φρ. «εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν»

Digitized by Google

εἰκογόνον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. *ἀμινοναφθολοσουλφοξέα.* Σ. Γ.

εἰκονίζω, *ἀόρ. εἰκόνισα, παθ. μετχ. εἰκονισμένος*· ἐμφανίζω τὴν εἰκόνα τινός, περιγράφω ὡς ἐν εἰκόνι, ἐκφράζω εἰκονικῶς, ἀπεικονίζω: «λόγος (μῦθος) ψευδὴς εἰκονίζων ἀλήθειαν» *(Πλούτ.)*· || καθόλου παριστάνω, ἐμφανίζω δι' ὑλικῆς εἰκόνος: «ἡ παράστασις (ἡ ζωγραφία) αὕτη εἰκονίζει τὴν Παναγίαν θηλάζουσαν τὸ θεῖον βρέφος,—τὸν Χριστὸν δικαζόμενον κτλ.».

εἰκονικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰκόνα, ὁ ἐμφανίζων τὴν εἰκόνα τινὸς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πραγματικὸν ὑποκείμενον· || ψευδής, οὐχὶ πραγματικός: «εἰκονικὸν συμβόλαιον» συμβόλαιον τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον εἶναι ψευδὲς πρὸς ἐξαπάτησιν· ὁμοίως: «εἰκονικὴ πώλησις,—μεταβίβασις κττ.»· || ὁ καθ' ὑπόθεσιν, ὁ κατὰ πλάσμα: «εἰκονικὸς ἐχθρός,—ἀντίπαλος» ὁ σημειούμενος ἐν ψευδομάχῃ ὡς ὑπάρχων. —Ἐπίρρ. ***εἰκονικῶς.***

εἰκονικότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εἰκονικοῦ, ἡ ψευδὴς καὶ κατὰ πλάσμα ὑπόστασις: «ἡ εἰκονικότης τοῦ συμβολαίου».

—*[Ἀστικ. Δίκ.] Εἰκονικότης* ὑπάρχει, ὅταν κατὰ τὴν κατάρτισιν δικαιοπραξίας τινὸς δὲν ἐξεδηλώθη ἡ ἀληθὴς τῶν δικαιοπρακτούντων βούλησις. Κατ' αὐτὴν πρόκειται περὶ ἐπινενοημένης διαστάσεως δηλώσεως—βουλήσεως, καθ' ἣν δὲν ἐξαπατᾷ ὁ εἷς τῶν συμβαλλομένων τὸν ἕτερον, ὡς ἐπὶ *κρυψιβουλίας*, ἀλλ' ἀμφότεροι ἐν συνεννοήσει ἐξαπατοῦν πάντα τρίτον, προσποιούμενοι ὅτι καταρτίζουν δικαιοπραξίαν, τὴν ὁποίαν πράγματι δὲν συνιστῶσιν. Ἡ εἰκονικότης ἐμφανίζεται οὐ μόνον ἐπὶ συμβάσεων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μονομερῶν δικαιοπραξιῶν, τοῦτο δὲ συμβαίνει ὁσάκις ὁ δικαιοπρακτῶν καθιστᾷ γνωστὸν τὸ πράγματι ἀνύπαρκτον τῆς δηλουμένης θελήσεως εἰς ἐκεῖνον μόνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰς ἐννόμους σχέσεις θὰ ἐπέδρα ἡ μονομερὴς δικαιοπραξία ἐὰν ἦτο ἀληθής. Ἡ ἀποποίησις κληρονομίας, μονομερὴς οὖσα δικαιοπραξία, καθίσταται εἰκονική, ἐὰν ὁ δηλῶν τὴν περὶ ἀποποιήσεως θέλησιν καθιστᾷ γνωστὴν τὴν εἰκονικότητα αὐτῆς εἰς τὸν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμον, εἰς τὸν ὁποῖον περιέρχεται ἡ κληρονομία μετὰ τὸν ἀποποιηθέντα αὐτήν. Τῆς εἰκονικότητος δύο ἐμφανίζονται μορφαί. Κατὰ τὴν πρώτην οἱ εἰκονικῶς δικαιοπρακτοῦντες οὐδεμίαν δικαιοπραξίαν θέλουν πράγματι νὰ καταρτίσουν, ἁπλῶς δὲ δημιουργοῦν πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν τρίτων εἰκονικὴν δικαιοπραξίαν ἐντελῶς κενὴν ἀληθοῦς σημασίας, ὡς λ. χ. ὅταν ὁ ὀφειλέτης, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπὸ τῶν δανειστῶν του ἐπιλήψεως τῆς περιουσίας του, πωλεῖ ταύτην εἰκονικῶς εἰς τρίτους. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν μορφήν, ὑπὸ τὴν εἰκονικὴν δικαιοπραξίαν καλύπτουν πράγματι ἄλλην, ὡς λ. χ. ὅταν οἱ δικαιοπρακτοῦντες καλύπτουν πράγματι δωρεὰν ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀγοραπωλησίας· ἰσχύει τότε μόνη ἡ κεκαλυμμένη δικαιοπραξία, ἂν αὕτη δὲν ἀντίκειται εἰς τὸν νόμον, ἐτηρήθησαν δ' ὅλαι αἱ προϋποθέσεις αὐτῆς. Τὸ σύνηθες ὅμως εἶναι νὰ ἐλλείπουν αἱ προϋποθέσεις τῆς κεκαλυμμένης δικαιοπραξίας, διότι οἱ συμβαλλόμενοι, ὅταν δὲν θέλουν ἢ δὲν δύνανται νὰ τηρήσουν νόμιμόν τι στοιχεῖον πρὸς σύναψιν αὐτῆς, καταφεύγουν εἰς τὴν κατάρτισιν εἰκονικῆς ἄλλης δικαιοπραξίας. Εἰκονικότης δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἐπὶ δικαιοπραξίας, ἐν ᾗ μετέχουν καὶ δημόσιοι λειτουργοὶ ὡς βοηθητικὰ ἁπλῶς πρόσωπα (λ. χ. ὁ συμβολαιογράφος κατὰ τὴν σύνταξιν πωλητηρίου συμβολαίου), ἀμφισβητεῖται ὅμως ἐὰν εἰκονικότης εἶναι δυνατὴ καὶ ἐπὶ δικαιοπραξίας, καθ' ἣν ἡ σύμπραξις τοῦ δημοσίου λειτουργοῦ ἔχει ἐξ ἴσου πρὸς τὴν τῶν συμβαλλομένων κυριώδη σημασίαν, ὡς λ.χ. ἐπὶ γάμου ἡ σύμπραξις τοῦ ἱερέως· ἡ κρατοῦσα γνώμη δέχεται ὅτι τοιαύτη εἰκονικότης δὲν εἶναι δυνατή, διότι ἐκ λόγων δημοσίου συμφέροντος ἡ σύμπραξις τῆς ἀρχῆς δὲν πρέπει νὰ μεταπίπτῃ εἰς παιδιάν.

Ἡ εἰκονικὴ δικαιοπραξία εἶναι ἄκυρος. Τὸ δ' ἄκυρον αὐτῆς δύναται νὰ προταθῇ οὐ μόνον ὑπὸ τῶν συναλλαξαμένων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ παντὸς τρίτου ἔχοντος συμφέρον, λ. χ. τοῦ δανειστοῦ τοῦ εἰκονικῶς ἐκποιήσαντος τὴν περιουσίαν του ὀφειλέτου, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν κατάσχεσιν. Τὴν εἰκονικότητα οἱ τρίτοι δύνανται νὰ ἀποδείξουν ἀπεριορίστως καὶ διὰ μαρτύρων, λόγῳ τῶν περὶ ἀδυναμίας ἐγγράφου ἀποδείξεως διατάξεων τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ὄχι ὅμως καὶ οἱ εἰκονικῶς συμβληθέντες, οἱ ὁποῖοι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εἰκονικότητος τῆς ὑπ' αὐτῶν καταρτισθείσης δικαιοπραξίας δέον νὰ εἶναι ἐφωδιασμένοι μὲ ἔγγραφον, καλούμενον εἰδικῶς *ἀντέγγραφον*. Τοιοῦτον ἀντέγγραφον ἀποδεικνῦον τὴν εἰκονικότητα τῆς δικαιοπραξίας οἱ τρίτοι δὲν δύνανται νὰ ἔχουν, ὡς μὴ μετασχόντες κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτῆς. Ἐξ ἑτέρου ἡ λόγῳ τῆς εἰκονικότητος ἀκυρότης δὲν δύναται νὰ προταθῇ κατὰ τοῦ τρίτου, ὅστις πιστεύσας εἰς τὸ ἀληθὲς τῆς εἰκονικῆς δικαιοπραξίας ἀπέκτησέ τι ἐξ αὐτῆς ἢ προέβη εἴς τινα καταβολήν. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

εἰκόνισμα (τό)· τό ἀποτέλεσμα τοῦ εἰκονίζειν, τὸ εἰκονιζόμενον, ἀπεικόνισμα· || ἰδίᾳ *εἰκονίσματα* καλοῦνται αἱ ἅγιαι εἰκόνες τῆς χριστιανικῆς λατρείας.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἁγιογραφία, εἰκονογραφία* καὶ *εἰκών.*

Εἰκόνισμα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σκανδάλου τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτοικοι (1928) 46. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παλιοκουτσάτι.*

—**Εἰκόνισμα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου Λέρου.

εἰκονισμὸς (ὁ)· ἀπεικόνισις, εἰκών.

εἰκονογόνον (τὸ) (Eiconogon) *[Φωτογρ.]*. Εἶναι τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ ἀμινο-β-ναφθολο-β-μονοσουλφοξέος. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις χρησιμεύουσα ὡς ἐμφανιστικὴ ἐν τῇ φωτογραφικῇ, ἰδίᾳ δὲ δι' ἐμφανίσεις στιγμιοτυπιῶν. Διὰ κατεργασίας τοῦ εἰκονογόνου μετὰ ζέοντος ὕδατος καὶ ἀποχωρισμοῦ τῶν κατὰ τὴν ψῦξιν τοῦ ὑγροῦ ἀποβαλλομένων κρυστάλλων ἀπολαμβάνεται ὑγρόν, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς γραφήν. Οἱ διὰ τοῦ ὑγροῦ τούτου γραφόμενοι χαρακτῆρες καθίστανται μετὰ τὴν ξήρανσιν βαθέως μελανοί. Κ. Γ. Μ.

εἰκονογράφημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εἰκονογραφεῖν, εἰκών, ζωγραφία.

εἰκονογραφημένος, —*η,* —*ον*· παθ. μετχ. τοῦ *εἰκονογραφῶ*· ὁ περιέχων εἰκόνας, ὁ δι' εἰκόνων κεκοσμημένος: «εἰκονογραφημένον βιβλίον, —περιοδικόν».

— **εἰκονογραφημένα *βιβλία*** *[Ἐγκυκλ.]*. Ἡ συνήθεια τῆς δι' εἰκόνων διακοσμήσεως τῶν βιβλίων εἶναι παλαιοτάτη, ἀναγομένη εἰς τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ κώδικες διεκοσμοῦντο δι' «ἱστοριῶν». Αἱ πρῶται εἰκόνες καὶ διακοσμήσεις ἐχαράσσοντο ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν, καὶ ἐξετυπώνοντο ἐπὶ τῶν πρὸς τοῦτο ἀφινομένων κενῶν τῶν χειρογράφων, ἡ τέχνη δὲ αὐτὴ βραδύτερον ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ ἐτελειοποιήθη, ἰδίως μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας (βλ. λ. *βιβλίον*, τ. Ζ', σελ. 227 γ'). —Ξ.

— «**Εἰκονογραφημένα *Νέα τοῦ Λονδίνου***» (Illustrated London News). Τὸ ἀρχαιότατον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐξεδόθη διὰ πρώτην φορὰν τὴν 14 Μαΐου 1842 ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐξακολουθεῖ ἐκδιδόμενον μέχρι σήμερον. Ἱδρυτὴς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Ἑρβέρτος Ἴνγκραμ, τυπογράφος καὶ βιβλιοπώλης ἐκ Νόττινγκαμ. Εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο συνειργάσθησαν οἱ σημαντικώτεροι καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς, ἡ δὲ μεγάλη ἐπιτυχία του προεκάλεσε πολλοὺς μιμητὰς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οὕτως ἐξεδόθησαν κατόπιν ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἡ «L' Illustration», ἐν Γερμανίᾳ ἡ «Über Land und Meer» καὶ ἡ «Illustrated Zeitung», ἐν Ἀμερικῇ ἡ «Harper's Weekly» κτλ. Ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1869 ἐξεδόθη τὸ «The Graphic», ὅπερ ἀπετέλεσεν ἔκτοτε τὸν σοβαρώτερον ἀντίπαλον τῶν «Εἰκονογραφημένων Νέων τοῦ Λονδίνου», τὰ ὁποῖα τῷ 1919 ἠγοράσθησαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἄγγλου ἐφοπλιστοῦ Τζὼν Ἔλλερμαν. Μ. Δ. Β.

— **«Εἰκονογραφημένη»** (ἡ).—1) Μηνιαία ἐπιθεώρησις, ἱδρυθεῖσα καὶ διευθυνομένη ὑπὸ *Δ. Βρατσάνου,* ἐκδοθεῖσα δὲ ἀπὸ τοῦ 1904 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1921, μεθ' ὃ ἐπανεξεδόθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1922. Παρηκολούθει τὴν ἑλληνικὴν καὶ ξένην πολιτικήν, φιλολογικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν.—2) Ἑβδομαδιαία ἔκδοσις, διευθυνομένη ὑπὸ *Δ. Βρατσάνου* καὶ *Ε. Παπαδημητρίου* (1916—1917).

—«**Εἰκονογραφημένη *(Ἡ—) τῆς Ἑλλάδος***». Μηνιαία φιλολογική, καλλιτεχνικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐπιθεώρησις, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ *Π. Λεκοῦ*, ἐκδοθεῖσα δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1925. Ε. Π. Φ.

εἰκονογράφησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰκονογραφεῖν, ἡ δι' εἰκόνων περικόσμησις· || τὸ σύνολον τῶν εἰκόνων βιβλίου, περιοδικοῦ, ναοῦ κττ.

εἰκονογραφία (ἡ)· ἡ γραφή, ἡ ζωγραφία εἰκόνων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἁγίων εἰκόνων: «ἡ εἰκονογραφία τῶν Ἁγιορειτῶν ζωγράφων»· || εἰκὼν γραπτή, εἰκονογράφημα οἱονδήποτε· || τὸ σύνολον τῶν εἰκόνων καὶ ἡ περὶ τὰς εἰκόνας ἐπίδοσις ἑνὸς τόπου ἢ μιᾶς ἐποχῆς: «εἰκονογραφία αἰγυπτιακή, —ἑλληνική, —ρωμαϊκή, —χριστιανική».

— [ΤΕΧΝΗ] Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης *εἰκονογραφία* γενικῶς σημαίνει τὴν προσωπογραφίαν. Εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην σημαίνει καὶ τὸ ὅλον σύστημα τῆς διατάξεως τῶν θεμάτων· κοινῶς δὲ εἰκονογραφία λέγεται ἡ *ἁγιογραφία* (βλ. λ.) καὶ εἰκονογράφος ὁ ζωγραφίζων ἁγίας εἰκόνας. Τοιαύτην ὅμως ἔννοιαν ἡ λέξις δὲν ἔχει, προκειμένου περὶ τῆς ἀρχαίας ἢ τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Ἡ ἀρχαία εἰκονογραφία. Ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ. ἀνεφάνη ἡ ποίησις ἀνδριάντων μὲ πλήρη καὶ πραγματικὴν ἀλήθειαν, μὲ τελείαν δηλαδὴ ὁμοιότητα τῆς ἀτομικῆς μορφῆς τῶν παριστανομένων προσώπων. Ἀπὸ τὴν τοιαύτην ἐπίδοσιν τῆς τέχνης εἰς τὴν προσωπογραφίαν προῆλθον αἱ τόσον ἐκφραστικαὶ μορφαὶ τῶν ἀρχαίων λογοτεχνῶν (Πλάτωνος, Δημοσθένους κ. λ. π.), μορφαὶ στρατηγῶν, πολιτικῶν, καὶ ἡ πλουσία σειρὰ τῶν Ἀθηναίων κοσμητῶν, ἤτοι ἐποπτῶν τῶν ἐφήβων, ἡ ὁποία στολίζει τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Περίφημοι δ' ἦσαν οἱ εἰκονιστικοὶ ἀνδριάντες τοῦ Λυσίππου καὶ μάλιστα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅπως καὶ αἱ εἰκονιστικαὶ ζωγραφίαι τοῦ Ἀπελλοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ζωγράφος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως καὶ ὁ Λύσιππος ἦτο ὁ ἀνδριαντοποιὸς αὐτοῦ.

Ἰδίως ὅμως κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς καὶ ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους ἀνεπτύχθη εἰς μέγιστον βαθμὸν ἡ εἰκονιστικὴ ἀνδριαντοποιία καὶ ζωγραφική. Μακρὰ εἶναι ἡ σειρὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνδριάντων ἢ προτομῶν, καὶ ἀπετέλεσε μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαίας ἐρεύνας τῶν ἀρχαιολόγων ἡ εἰκονογραφία τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Παρομοίαν ἐργασίαν ἐπεχείρησεν ὁ Σπ. Λάμπρος, συλλέξας ὑλικὸν πλούσιον διὰ μίαν εἰκονογραφίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τὸ ὁποῖον ἐκδιδόμενον θέλει παράσχει μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν καθόλου βυζαντινὴν ἔρευναν.

Ἡ εἰκονογραφία εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Ἡ λέξις ὅμως ἔχει καὶ εὐρυτέραν ἔννοιαν, σημαίνει δὲ ὁλόκληρον ἐπιστήμην, ἰδίως εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην. Γενικῶς εἰκονογραφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἐρευνᾷ καὶ ἑρμηνεύει τὰ θέματα καὶ τὴν διάταξιν τῶν εἰκαστικῶν ἔργων τέχνης. Εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ὅτι ἡ λέξις εἰκονογραφία δύναται νὰ λάβῃ τρεῖς σημασίας. Δύναται νὰ σημαίνῃ: α) Τὴν προσωπογραφίαν μιᾶς ὡρισμένης μορφῆς, λέγομεν π. χ. εἰκονογραφία τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τοῦ ἁγίου Γεωργίου. β') Τὸν τρόπον τῆς καλλιτεχνικῆς διαπραγματεύσεως ἑνὸς ὡρισμένου εἰκονογραφικοῦ θέματος· π.χ. εἰκονογραφία τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς Μεταμορφώσεως, τῆς Ἀναστάσεως. γ') Τὸ ὅλον σύστημα τῆς ἀπεικονίσεως ὑποθέσεων χριστιανικῶν, τὸν τρόπον καὶ τὴν διάταξιν αὐτῶν, καὶ τότε λέγομεν: βυζαντινὴ εἰκονογραφία. Ὑπῆρξε δ' αὕτη, ὅπως καὶ ἡ ἀρχιτεκτονική, τὸ ἓν ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα καὶ πρωτότυπα δημιουργήματα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ Ὀρθοδόξου μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ εἰκονογραφία τῶν κατακομβῶν. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν τέχνην τῶν κατακομβῶν, ἡ εἰδωλολατρικὴ εἰκονογραφία παρέσχεν ἑτοίμους ὑποθέσεις πρὸς μόρφωσιν τῆς χριστιανικῆς. Οἱ Χριστιανοὶ ζωγράφοι τῶν κατακομβῶν ἐχρησιμοποίησαν τὰς διακοσμητικὰς κληματίδας καὶ φυλλώματα τῶν εἰδωλολατρῶν, ἐπίσης τοὺς μικροὺς Ἔρωτας, τὰ πτηνὰ τὰ παίζοντα ἐν μέσῳ τῶν φυλλωμάτων, δηλαδὴ ἓν μέρος τῆς ἑλληνιστικῆς εἰδωλολατρικῆς διακοσμήσεως. Ἔπειτα ἐζωγράφησαν σκηνὰς ἀγροτικάς, ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο οἱ ζωγράφοι τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Πομπηΐας. Ἐξ ἄλλου, ἐπροσπάθησαν νὰ παραστήσουν καὶ μερικὰ ἄλλα ἐκφραστικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα μόνον ὑπὸ Χριστιανῶν θὰ ἦσαν καταληπτά. Αἱ ἑλληνιστικαὶ αὗται διακοσμήσεις, μορφαί, τὰ σύμβολα ταῦτα, συμπληρούμενα τὰ μὲν διὰ τῶν δέ, συνεκρότησαν εἰς τὸ τέλος ἓν θρησκευτικὸν εἰκονογραφικὸν σύστημα. Ἡ πρώτη κατηγορία τῆς παλαιοχριστιανικῆς εἰκονογραφίας εἶναι καθαρῶς διακοσμητική. Δένδρα, φυλλώματα, πτηνά, ζῷα, ἀρχιτεκτονήματα. Ἔπειτα ἡ μυθολογία ἡ ἀρχαία παρέχει σκηνάς, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν ἔννοιαν συμβολικὴν χριστιανικήν: τὴν Ψυχὴν καὶ τὸν Ἔρωτα διερχομένους κινδυνῶδες ταξίδιον, τὸν Ὀρφέα κατακηλοῦντα τὰ θηρία διὰ τῆς λύρας αὐτοῦ. Τέλος ἔρχονται τὰ ζῷα, τὰ ὁποῖα εἶχε παραστήσει ἡ εἰδωλολατρικὴ εἰκονογραφία, ἀλλὰ χωρὶς νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰ ἰδιάζουσαν ἔννοιαν. Οἱ πιστοὶ παραλαμβάνουν ὡς σύμβολά τινα ἐκ τῶν ζῴων, τὸν ταῶνα, τὴν περιστεράν, τὸν ἰχθύν, τὸν ἀμνόν. Ἔπειτα ἔρχεται ὁ Καλὸς ποιμὴν καὶ ἡ Δεομένη,— πάντα ταῦτα γίνονται συμβολικαὶ παραστάσεις.

Τέλος ἡ χριστιανικὴ εἰκονογραφία τῶν κατακομβῶν δανείζεται μερικὰς σκηνάς, πάλιν συμβολικάς, ἀπὸ τὴν Παλαιάν, ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην· οὕτως εἰκονίζονται ἀπὸ τὴν πρώτην ὁ πειρασμὸς τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας, ὁ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ἡ θυσία τοῦ Ἰσαὰκ κ.λ., ἀπὸ δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ προσκύνησις τῶν μάγων, ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ, ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἄρτων, αἱ σκηναὶ τοῦ Μυστικοῦ δείπνου. Ἂν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῆ χρονολογίαν τῶν παλαιοχριστιανικῶν τοιχογραφιῶν, φαίνεται ὅτι ὅλα τὰ θέματα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὸν Γ' αἰῶνα. Ἐν τούτοις, ἡ εἰκονογραφία αὕτη μένει ἐντελῶς συμβολική, εἶναι δηλαδὴ ἀόριστος ὁπωσδήποτε. Τὰ κύρια πρόσωπα, οἱ μεγάλοι ἥρωες τῆς χριστιανικῆς ἐποποιίας, ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Θεοτόκος, οἱ ὁποῖοι εἶναι προωρισμένοι νὰ γίνουν τὸ κέντρον τῆς χριστιανικῆς εἰκονογραφίας, δὲν εἰκονίζονται εἰς τὴν τέχνην τῶν κατακομβῶν παρὰ μόνον ἐπεισοδιακῶς. Ἀκόμη καὶ αὐτῶν αἱ παραστάσεις εἶναι συμβολικαί. Ἐν τῷ συνόλῳ, ἡ χριστιανικὴ αὕτη τέχνη δὲν εἶναι παρὰ μία ἁπλῆ συνέχεια τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης, ἡ ὁποία δίδει εἰς τὰς παλαιὰς μορφὰς αὐτῆς νέαν ἔννοιαν.

Digitized by Google

Ἡ ἀρχὴ τῆς πραγματικῆς εἰκονογραφίας. Ἡ εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν προσέλευσις τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἡ εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας, συνδυασθέντα μὲ τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι τὰ μεγάλα, τὰ κοσμοϊστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ πεδίον τῆς τέχνης δημιουργοῦν μίαν νέαν χριστιανικὴν τέχνην, τὴν βυζαντινὴν καὶ μετ' αὐτῆς τὴν μεγάλην βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν. Τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ἀναρίθμητοι βασιλικαὶ ἐκτίσθησαν εἰς ὅλην τὴν ἀπέραντον αὐτοκρατορίαν καὶ διεκοσμήθησαν μὲ ψηφιδωτὰ καὶ γλυπτά. Ὁ ἴδιος αἰών, ὁ Δ', εἶδε τὴν μεγάλην θεολογικὴν καὶ λογοτεχνικὴν ἄνθησιν τῶν Βασιλείων, τῶν Γρηγορίων, τῶν Χρυσοστόμων. Ἡ δογματικὴ αὕτη ἄνθησις ἔδωκε τὴν ὡρισμένην φυσιογνωμίαν εἰς τὸ δόγμα τὸ Χριστιανικόν, καὶ συγχρόνως καὶ εἰς τὴν τέχνην. Ἀπὸ τοῦδε ἡ τέχνη εἶναι ἡ *ἑρμηνεία* τοῦ δόγματος καὶ ἡ εἰκαστικὴ γλῶσσα αὐτῆς. Ἀλλὰ συγχρόνως ἡ νέα χριστιανικὴ τέχνη λαμβάνει καὶ χαρακτῆρα *ἱστορικόν*, διότι τὰ Εὐαγγέλια εἶναι ἱερὰ ἱστορία καὶ οἱ ἅγιοι τόποι εἶναι ἱστορικοὶ τόποι, τοὺς ὁποίους ἐπισκέπτονται τὰ πλήθη τῶν πιστῶν. Αἱ δύο αὗται ἰδιότητες τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὁ ἑρμηνευτικὸς καὶ ὁ ἱστορικός, συγκροτοῦν μέγα καὶ πρωτότυπον δημιούργημα αὐτῆς, τὸν *βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν*. Εὐθὺς ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς ἐσχηματίσθησαν εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ δὴ εἰς τὴν Συρίαν, παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀργότερα τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἁγίων. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐσχηματίσθησαν μετὰ ταῦτα καὶ παραδόσεις περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον συνέβησαν τὰ μεγάλα ἱερὰ γεγονότα, ὡς ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ. Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας παρεδέχθησαν τὰς παραδόσεις ταύτας, καὶ οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐσχηματίσθη μία εἰκονογραφικὴ παράδοσις, τὴν ὁποίαν ἡ τέχνη ὤφειλε νὰ σεβασθῇ. Διότι ἡ βυζαντινὴ τέχνη εἶναι τέχνη ἱστορική, ἀπεικονίζει δὲ πρόσωπα ἱστορικά, τὰ ὁποῖα πραγματικῶς ἔζησαν καὶ ἤθλησαν ἐπὶ τῆς γῆς. Εἶναι δὲ συγχρόνως καὶ ἑρμηνευτικὴ τέχνη, δίδει δηλαδὴ τὴν ἑρμηνείαν, τὴν ἐπεξήγησιν διὰ χρωμάτων τῶν ἱερῶν κειμένων, κατὰ ταῦτα ἀπεικονίζει τὰ ἱερὰ συμβάντα, ὅπως διηγεῖται αὐτὰ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη. Οἱ πατέρες ἐδίδαξαν ὅτι ἡ ἁγία εἰκὼν εἶναι ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἱεροῦ κειμένου· ὅ,τι διὰ τὸν ἐγγράμματον εἶναι τὸ κείμενον, τοῦτο καὶ ἡ εἰκὼν διὰ τὸν ἀγράμματον. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐγγραμμάτους ἡ εἰκὼν εἶναι μία ἐκφραστικωτέρα ἑρμηνεία τοῦ κειμένου καὶ τοῦ δόγματος. Ἡ ἀντίληψις τῆς τέχνης παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἦτο ὅτι ἡ τέχνη εἶναι μία *εἰκονικὴ γραφή*, διὰ τῆς ὁποίας μεταδίδεται ἡ ἱερὰ ἱστορία καὶ τὸ δόγμα. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ζωγραφία λέγεται παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς (σῴζεται δὲ καὶ σήμερον) *ἱστορία*: «Ἱστορήθη ὁ θεῖος οὗτος ναός», ἤτοι ἐζωγραφήθη, ἐτοιχογραφήθη. Ἐπίσης: ἱστορίαι ἑνὸς χειρογράφου, ἱστορημένον χειρόγραφον. Πρὸς τὴν ἔννοιαν ταύτην σχετίζεται καὶ ἡ λέξις *ἑρμηνεία*. «Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης» λέγεται τὸ παλαιὸν ἐγχειρίδιον, τὸ ὁποῖον διδάσκει, ὁδηγεῖ τὸν ζωγράφον πῶς θὰ ζωγραφήσῃ τὴν ἐκκλησίαν του. Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τῆς τέχνης συνετέλεσε μὲν εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς πρωτοτύπου εἰκονογραφίας, ἔγινεν ὅμως αἰτία τῶν ἐλαττωμάτων τῆς βυζαντινῆς τέχνης καθόλου, διότι συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν δογματικὴν καὶ περισσότερον δύσκαμπτον. Ἡ δημιουργία ὅμως τῶν εἰκονογραφικῶν τύπων, τῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων καὶ ὁλοκλήρων τῶν ὑποθέσεων εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγάλας κατακτήσεις τῆς τέχνης. Διὰ τῆς βυζαντινῆς τέχνης μεταδόθησαν οἱ εἰκονογραφικοὶ τύποι καὶ τὰ θέματα εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἔπειτα ἀκόμη καὶ εἰς τὴν τέχνην τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ δι' αὐτῆς ἀκόμη καὶ εἰς τὴν νεωτέραν τέχνην, τὴν ἔχουσαν ὑπόθεσιν χριστιανικὰ θέματα. Ἡ βυζαντινὴ εἰκονογραφία ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν ὅλην χριστιανικὴν τέχνην περισσότερον ἴσως ἀπὸ τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἡ βυζαντινὴ εἰκονογραφία ὡς σύνολον. Ἀλλ' ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἐδημιούργησεν ὄχι μόνον εἰκονογραφικοὺς τύπους καὶ τὰ θέματα, ἀλλὰ καὶ συνέθηκεν ὁλόκληρον τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν εἰκονογραφικῶν ὑποθέσεων καὶ συνηρμολόγησε καὶ κατέταξεν αὐτὴν συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ δόγματος. Ἡ τοιαύτη νέα διαμόρφωσις τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Μακεδονικῆς ἀναγεννήσεως, ὅτε ἐξασφαλίζεται καὶ ἀπὸ τὴν εἰκονομαχίαν ὁ θρίαμβος ὄχι ἁπλῶς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἤδη ἀπὸ τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα ἡ εἰκονογραφία λαμβάνει θέματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Πολὺ δ' ἐνωρὶς καὶ ἀπὸ τὸν ἀποκαλυπτικὸν κύκλον, καὶ δημιουργεῖ εἰκονογραφικὰ θέματα, ὅπως ἡ Δευτέρα παρουσία, ἡ Ἑτοιμασία τοῦ θρόνου, ἡ Θεία λειτουργία. Ἀλλ' ὁ σπουδαιότερος εἰκονογραφικὸς κύκλος σχηματίζεται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἤδη τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἔχομεν λεπτομερεῖς εὐαγγελικὰς σκηνὰς εἰς τὸν ἅγιον Ἀπολλινάριον τὸν Νέον εἰς τὴν Ραβένναν. Ἀργότερον σκηναί τινες σπουδαῖαι ἀποσπῶνται, αἱ ἔχουσαι σχέσιν μὲ τὰς μεγάλας ἑορτὰς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ οὕτω διαμορφώνεται τὸ δωδεκάορτον. Αἱ σκηναὶ αὗται εἶναι: ὁ Εὐαγγελισμός, ἡ Γέννησις καὶ ἡ τῶν Μάγων προσκύνησις, ἡ Ὑπαπαντή, ἡ Βάπτισις, ἡ Μεταμόρφωσις, ἡ Ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου, ἡ Βαϊοφόρος, ἡ Σταύρωσις, ἡ εἰς Ἅδου κάθοδος, ἡ Ἀνάληψις, ἡ Πεντηκοστή, ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Ἀργότερον δέ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνοσυριακῆς τέχνης καὶ τῶν ἀποκρύφων Εὐαγγελίων, προστίθεται ὁ λίαν ἐνδιαφέρων εἰκονογραφικὸς κύκλος τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου (βλ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου*, Ἁγνείας πέτρα, 1919).

Τὸ ὀρθόδοξον εἰκονογραφικὸν ἔπος. Δὲν ἀρκεῖ δὲ μόνον ἡ κατὰ μεγάλους εἰκονογραφικοὺς κύκλους δημιουργία τῆς εἰκονογραφίας. Ἡ βυζαντινὴ τέχνη συναρμολογεῖ καὶ κατατάσσει τὰς εἰκονογραφικὰς συνθέσεις, ὥστε νὰ παράγηται ἓν σύνολον ἁρμονικὸν καὶ κατὰ τὴν εἰκονογραφίαν καὶ κατὰ τὸ δόγμα. Αἱ συνθέσεις δὲν ἐσκορπίζοντο τυχαίως εἰς τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ κατὰ διάταξιν σύμφωνον μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάθεσιν καὶ τὸ δόγμα. Ἡ πρώτη θέσις εἶναι ὁ τροῦλλος, «ὁ νοητὸς οὐρανός»· εἰς τὸν τροῦλλον πρέπει ν' ἀπεικονισθῇ ὁ Παντοκράτωρ, «ὁ τὰ πάντα κρατῶν καὶ τὴν γῆν ποιῶν τρέμειν». Εἰς τὴν δευτέραν θέσιν τιμῆς, εἰς τὴν μεσαίαν κόγχην τοῦ ἱεροῦ, εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος. Εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ἱεροῦ ἀπεικονίσεις σχέσιν ἔχουσαι μὲ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν καὶ τὴν λειτουργίαν (ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, ἡ Θεία Λειτουργία κλ.). Εἰς τὰ ἐμφανέστερα μέρη τῆς ἐκκλησίας αἱ μεγάλαι ἑορταί, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τοίχους αἱ ἄλλαι δευτερεύουσαι σκηναὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ σκηναὶ ἐκ τοῦ Θεομητορικοῦ κύκλου. Εἰς διάφορα δὲ μέρη τοῦ ναοῦ κατανέμονται ἁρμονικῶς πρὸς τὸ σύνολον οἱ μεγάλοι ἥρωες τῆς ἀγωνισθείσης καὶ ἀθλησάσης πίστεως: οἱ μάρτυρες, οἱ ἅγιοι, οἱ μοναχοὶ καὶ ἀσκηταί, οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καὶ οὐράνιαι δυνάμεις, «οἱ ἄρχοντες τοῦ οὐρανοῦ», ἤτοι ἀρχάγγελοι, οἱ προφῆται, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυξαν εἰς τὸν κόσμον τὸν μέλλοντα θρίαμβον τῆς πίστεως τῆς ἀπολυτρώσεως.

Οὕτως ἐσχηματίσθη τὸ μέγα εἰκονογραφικὸν ἔπος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, γνήσιον ἑλληνικὸν δημιούργημα, καλλιτεχνικὸν καὶ πνευματικόν, τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖ, ὅπως καὶ ὁ τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐπὶ ὅλης τῆς χριστιανικῆς τέχνης (βλ. *Ἀδαμαντίου*, Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, εἰς «Λαογραφίαν» τοῦ 1910). Ἡ συνολικὴ διδασκαλία τοῦ εἰκονογραφικοῦ τούτου συστήματος ἐξετέθη εἰς ἓν παλαιὸν βιβλίον, εἰς τοῦ Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῆς Ἠπείρου τὴν «Ἑρμηνείαν τῆς ζωγραφικῆς τέχνης» (ἔκδ. *Παπαδοπούλου—Κεραμέως*, 1909). Τὸ βιβλίον, ἓν ἀπὸ τὰ περιεργότερα κείμενα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καλλιτεχνικήν, γλωσσικήν, πραγματικήν, συνετέθη μὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀλλ' εἶναι ἁπλοῦν συμπίλημα ἀπὸ πηγὰς πολὺ παλαιοτέρας, τὰς ὁποίας εὐκόλως ἀνευρίσκει τις. Αἱ ἀρχικαὶ πηγαὶ δύνανται ν' ἀναχθοῦν ἕως τὰς ἀρχὰς τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Σύμφωνοι μὲ τὴν «Ἑρμηνείαν» εἶναι οἱ ἀπέραντοι εἰκονογραφικοὶ κύκλοι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ αἰώνων διεκόσμησαν τὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς ὁποίους δύναταί τις καὶ σήμερον νὰ θαυμάσῃ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν Μετεώρων, καὶ ἰδίως τοῦ Ἁγίου Ὄρους. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

εἰκονογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰκονογραφίαν: «εἰκονογραφικὸς διάκοσμος».

— εἰκονογραφικὴ ***γραφὴ*** (Pictographie). Οὕτως ἀποκαλεῖται τὸ πρωτόγονον σύστημα γραφῆς, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος τὸ πρῶτον ἐσκέφθη νὰ ἀποτυπώσῃ τὰς ἰδέας του, δι' ὃ *εἰκονογραφία* καὶ *ἰδεογραφία* ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης σημαίνουσι τὸ αὐτό. Ἑκάστη εἰκὼν δηλοῖ τὸ πρᾶγμα ἢ τὴν πρᾶξιν, ἣν ἀπεικονίζει. Κατ' ἀρχὰς καὶ αἱ εἰκονιζόμεναι φράσεις ἢ λέξεις εἶναι ὅλως στοιχειώδεις καὶ ἁπλούσταται. Βαθμηδὸν καὶ ἐφ' ὅσον τὰ σημεῖα τῆς εἰκονογραφικῆς γραφῆς καθιεροῦνται ὑπὸ τῆς χρήσεως, ἐξελίσσονται καὶ αἱ εἰκονιζόμεναι πράξεις ἐπὶ τὸ πολυπλοκώτερον, μέχρις ὅτου, τῶν σημείων προσλαμβανόντων φωνητικὴν ἀξίαν, ἡ γραφὴ μεταβάλλεται εἰς λεξιγραφίαν ἢ συλλαβογραφίαν. Τοιαύτη εἶναι ἡ γνωστοτέρα πάσης ἄλλης γραφῆς *ἱερογλυφικὴ* τῆς Αἰγύπτου, ἥτις διὰ τοῦτο, ἂν καὶ γραφομένη δι' εἰκόνων, δὲν δύναται ν' ἀποκληθῇ εἰκονογραφική. Διὰ τοῦ εἰκονογραφικοῦ ἢ ἰδεογραφικοῦ σταδίου διῆλθον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πᾶσαι αἱ γραφαί, ὑπάρχουσι δὲ καὶ μέχρι σήμερον εἰκονογραφικὰ συστήματα παρὰ τοῖς κατὰ φύσιν λαοῖς (βλ. καὶ λ. *γραφή*). Σ. Ν. Μ.

εἰκονογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων εἰκόνας, ζωγράφος καταγινόμενος ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἀνθρώπων ἢ σκηνῶν, ἐν αἷς κυριαρχοῦν αἱ εἰκόνες ἀνθρώπων· πβλ. ***θαλασσογράφος***· || συνήθως, ὁ ζωγράφος ἁγίων εἰκόνων.

εἰκονογραφῶ (*— έω*)· γράφω εἰκόνα, ἀπεικονίζω διὰ γραπτῆς εἰκόνος· || περιγράφω ὡς ἐν εἰκόνι: «εἰκονογραφεῖ τὴν ἀγροτικὴν ζωήν»· || παθ. μετχ. *εἰκονογραφημένος* (βλ. λ.).

εἰκονόδουλος (ὁ)· ὁ δοῦλος τῶν εἰκόνων, ὁ δουλικῶς ἀσπαζόμενος τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων.

εἰκονοθραύστης (ὁ)· ὁ θραύων τὰς εἰκόνας, ὁ καταλύων τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἄλλως *εἰκονοκλάστης, εἰκονομάχος* (βλ. *εἰκονομαχία*).

εἰκονοκαύστης (ὁ)· ὁ καίων τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἄλλως *εἰκονομάχος*.

εἰκονοκλάστης (ὁ)· ὁ κλῶν, ὁ συγκλῶν τὰς ἁγίας εἰκόνας, εἰκονοθραύστης, ἄλλως *εἰκονομάχος*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *εἰκονομαχία*.

εἰκονοκλαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς εἰκονοκλάστας: «εἰκονοκλαστικαὶ ἔριδες».

εἰκονολατρεία (ἡ)· ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων, ἡ διὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λατρεία τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν.

εἰκονολάτρης (ὁ)· ὁ λατρεύων τὰς εἰκόνας, ὁ ἀσπαζόμενος τὴν διὰ τῶν εἰκόνων λατρείαν τοῦ Θεοῦ· ἀντίθ. *εἰκονομάχος*.

εἰκονολατρία (ἡ)· κακὴ γραφὴ ἀντὶ *εἰκονολατρεία* (βλ. λ.).

εἰκονολατρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰκονολατρείαν. — Ἐπίρρ. ***εἰκονολατρικῶς***.

εἰκονολογία (ἡ)· ὁ περὶ εἰκόνων λόγος, μελέτη, πραγματεία περὶ τῶν εἰκόνων διασήμων ζωγράφων· || λόγος περιγραφικός, σχῆμα λόγου καθ' ὃ ἐμφανίζονται τὰ πράγματα ὡς ἐν εἰκόνι (ἀρχ.).

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *εἰκονολογία*, διαμορφωθεῖσα εἰς ἐπιστήμην, ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐξακρίβωσιν, χρονολογικὴν κατάταξιν καὶ ἱστορίαν τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος (ἀγαλμάτων, ἀνδριάντων, προτομῶν, νομισμάτων, δακτυλιολίθων, εἰκόνων κτλ.). Τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐκαλλιέργησαν καὶ προήγαγον ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Φούλβιος Οὐρσῖνος καὶ ὁ Κανίνι ἐν τῇ «Εἰκονογραφίᾳ» του (1669), ἰδίᾳ δὲ ὁ Βισκόντι διὰ τῆς «Iconographie grecque» (1808, 3 τόμ.) καὶ «Iconographie romaine» (1818—1820, 3 τόμ.) καὶ ὁ Μπερνούλλι («Ρωμαϊκὴ εἰκονογραφία», 1882—1891, καὶ «Ἑλληνικὴ εἰκονογραφία», 1901, 2 τόμ.). Α. Δ.

εἰκονομαχία (ἡ)· τὸ μάχεσθαι κατὰ τῆς λατρείας τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἀγὼν πρὸς κατάλυσιν τῶν εἰκόνων, ἀντίθ. *εἰκονολατρεία*.

— *[Ἱστορ.] Εἰκονομαχία* ὠνομάσθη ἡ ἐν τῷ Βυζαντίῳ θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ ἔρις, ἥτις, ἀρξαμένη τῷ 730, ἀπεδοκιμάσθη συνοδικῶς τῷ 787, ἠφανίσθη δὲ συνοδικῶς τῷ 843. Δημιουργὸς τῆς διχοστασίας ταύτης ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων *Λέων ὁ Γ'* (βλ. λ.), στρατιώτης ἄριστος, πολιτικὸς καλός, ἀλλ' οὐχὶ «ἐστεμμένος Λούθηρος τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος» ὡς μετ' ἄκρας ὑπερβολῆς ἐχαρακτηρίσθη (*Σπ. Ζαμπελίου* «Βυζ. Μελέται» σ. 226).

Ὁ ἐναντίον τῶν εἰκόνων ἀγὼν οὗτος τοῦ Λέοντος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἤρξατο τῷ 729, ἀφοῦ ηὐξήθη ἡ στρατιωτικὴ δύναμις καὶ κατέστη ἀφωσιωμένη εἰς τὸν Λέοντα, εἱλκύσθησαν δὲ πρὸς τὸ μέρος τῶν ἀνατροπέων ἀρχιερεῖς καὶ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ πρόκριτοι τοῦ λαοῦ συμμεριζόμενοι τὰς γνώμας τοῦ αὐτοκράτορος. Ὅμοια ἄλλως τε ἐδίδασκον καὶ διέδιδον πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν οἱ *Παυλικιανοὶ* καὶ πρὸ διακοσίων οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Πέρσου πυρολάτρου *Ξεναΐα*. Τούτων καὶ ἄλλων τὰς πλάνας ἐνστερνισθεὶς ἐκ νεότητος ὁ Λέων ἠθέλησε, γενόμενος αὐτοκράτωρ, νὰ ἐπιβάλῃ. Δι' ὃ καὶ ἠνάγκασεν εἰς παραίτησιν τὸν πατριάρχην Γερμανόν, μὴ θέλοντα «χωρὶς Οἰκουμενικῆς συνόδου καινοτομῆσαι πίστιν», διότι ἡ πίστις αὕτη ἦτο καθιερωμένη ἐν τῇ Ἀνατολικῇ καὶ τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ πολὺ πρὸ τοῦ Λέοντος. Ἤδη Νεῖλος ὁ ἀσκητὴς ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος εἶχε διδάξει «ἱστοριῶν Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης πληρῶσαι χειρὶ καλλίστου ζωγράφου τὸν ναόν, ὅπως ἂν οἱ μὴ ἰδότες γράμματα, μηδὲ δυνάμενοι τὰς θείας ἀναγινώσκειν Γραφάς, τῇ θεωρίᾳ τῆς ζωγραφίας μνήμην τε λαμβάνωσι τῆς ἀνδραγαθίας τῶν γνησίων τῷ ἀληθινῷ Θεῷ δεδουλευκότων, καὶ πρὸς ἅμιλλαν διεγείρωνται τῶν εὐκλεῶν καὶ ἀοιδίμων ἀριστευμάτων, δι' ὧν τῆς γῆς τὸν οὐρανὸν ἀπηλλάξαντο» (Ἐπιστ. *Νείλου* 61 τοῦ Δ' βιβλίου). Καὶ ἂν δ' ὑποτεθῇ ὅτι ὁ πατριάρχης Ἀναστάσιος καὶ ὁ ἐπίσκοπος Νακωλείας δὲν εἶχον γνῶσιν τῶν γραμμάτων τούτων τοῦ Νείλου, πάντως θὰ εἶχον οὗτοι ἀναγνώσει τὰ τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς Ἀμφιλόχιον (κφ. ιη', 45), ὅτι «τῆς εἰκόνος ἡ τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει» καὶ τὰ πρὸς Ἰουλιανόν: «δέχομαι καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, προφήτας καὶ μάρτυρας . . . καὶ τοὺς χαρακτῆρας αὐτῶν τιμῶ καὶ προσκυνῶ, κατ' ἐξαίρετον τούτων παραδεδομένων ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ οὐκ ἀπηγορευμένων, ἀλλ' ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν τούτων ἀνιστορουμένων».

Παρὰ ταῦτα ὁ Λέων ἐζήτησε κατ' ἀρχὰς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ, ὅπως αἱ

Digitized by Google

εἰκόνες ἀναρτηθῶσιν ὀλίγον ὑψηλότερον. Ἀφοῦ δὲ ἀπέτυχεν εἰς τοῦτο, ἐξεβίασεν εἰς παραίτησιν τὸν Γερμανόν, ἀνέδειξε πατριάρχην τὸν τέως σύγκελλον ἐκείνου Ἀναστάσιον καὶ ἀφῄρεσε τὰς εἰκόνας ἀπὸ τῶν ναῶν. Ἀλλ' ὁ λαός, ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς ἐν τῇ λατρείᾳ τύπους, δὲν ἐδέχθη τὴν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος. Καὶ ἡ ἀντίδρασις τῶν πιστῶν ἐξεδηλώθη ἐν μὲν τῇ πρωτευούσῃ διὰ τοῦ φόνου στρατιωτικοῦ τινος ἀναλαβόντος πομπωδῶς τὴν ἐξαφάνισιν εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος ἀνεστηλωμένης, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις δι' ἐπαναστάσεως, ἥτις ὑπό τινα Κοσμᾶν ὡρμήθη ἐξ Ἑλλάδος. Σημειωτέον ὅτι ἂν σφοδροτέρα ἦτο τῶν πιστῶν ἡ ἀντίδρασις ἤθελε συνεπαγάγει ἀγριωτέραν τὴν ἀπέναντί των συμπεριφορὰν τῶν αἱρετικῶν κυβερνητῶν. Ἐφ' ᾧ καὶ ἡ μῆνις τῶν τελευταίων ἐστράφη κυρίως ἐναντίον τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἡγοῦντο τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῶν παραδόσεων. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔφυγον τότε εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἵδρυσαν μονὰς (ὡς τὴν τοῦ Βαθέος Ρύακος, τὴν τοῦ Χηνολάκκου κ. ἄ.) ἢ συνῴκισαν κελλία ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, φέροντες πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν καὶ εἰκόνας καὶ λείψανα καὶ βιβλία. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λέων, καίτοι καλός, ὡς ἐλέχθη, στρατηγός, ἀφῆκε τὸν Μασαλμὰν ἐλεύθερον νὰ κυριεύσῃ τὴν Καισάρειαν, τῷ δὲ 726 καὶ 739 Σουλεϊμὰν τὸν φύλαρχον νὰ ἐπιτρέχῃ τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὴν Μικρασίαν καὶ νὰ προβαίνῃ εἰς «πολλὴν ἅλωσιν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ κτηνῶν». Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀναίδεια τοῦ χαλίφου Ὀμὰρ ἔφθασε μέχρι τοῦ νὰ ἐξαναγκάζῃ οὗτος τοὺς Χριστιανοὺς νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν ἐπὶ ποινῇ θανάτου (719)· τέλος, ἀποθρασυνθείς, ἔγραψε πρὸς τὸν Ἴσαυρον, προτρέπων αὐτὸν ν' ἀποδεχθῇ τὸ μωαμεθανικὸν θρήσκευμα (*Θεοφ.* Α' 614, 621, 633).

Μετὰ τὸν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 741 ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ Λέοντος, ἀνέλαβε τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Ε'. Οὗτος διετήρησε τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 775. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἀπέθανεν ὁ πατήρ, ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου ὁ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἄννῃ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀρτάβασδος, ὅστις ἐπίσης ἐκράτησε τὰ σκῆπτρα ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ περίπου ἔτη. Ὁ λαὸς ἐνηγκαλίσθη τὸν Ἀρτάβασδον, καθὸ κηρύξαντα τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ πρῴην θρησκευτικοῦ καθεστῶτος, ὁ δὲ πατριάρχης Ἀναστάσιος, ὁ τέως ὁμοφρονῶν τῷ Λέοντι, ἀνεστήλωσε μετὰ τοῦ Ἀρταβάσδου τὰς εἰκόνας. Τόση πράγματι ἦτο ἡ κατὰ τῶν εἰκονομάχων ἀντίστασις τοῦ τε λαοῦ, τῶν μοναχῶν καὶ τῶν κληρικῶν, ὥστε καὶ οἱ θρησκευτικοὶ τῶν εἰκονομάχων ἀρχηγοὶ ν' αὐτομολῶσι πρὸς τὸν Ἀρτάβασδον. Ἀλλ' ἐν τέλει ἡττήθη οὗτος καί, συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ γυναικαδέλφου του, ἐτυφλώθη, ἐτιμωρήθη ὁ πατριάρχης πομπευθείς, ἐδιώχθησαν δὲ ἀμειλίκτως καὶ οἱ εἰκονόφιλοι, διότι καὶ αὐτοί, κατὰ τὴν πρόσκαιρον τοῦ Ἀρταβάσδου ἐπικράτησιν, οὐκ ὀλίγα ἔπραξαν κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Ἐπίσημα μοναστήρια, οἷον ἡ μονὴ τῶν Δαλμάτων, ἐγένοντο λαϊκὰ ἐργαστήρια, μοναχοὶ ἐφονεύθησαν, ἡ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐποπτεία καὶ διεύθυνσις ἀφῃρέθη ἀπὸ τοῦ κλήρου, ἑνὶ λόγῳ ἐπράχθησαν ὅσα μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Λέοντος διαπραχθέντων ἀπετέλεσαν τὴν ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου χαρακτηρισθεῖσαν «ἀθεωτάτην τῶν ἁπάντων μεταστοιχείωσιν». Καὶ ἐξηκολούθησεν αὕτη καθ' ὅλην τὴν ζωὴν Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. Σημειωτέον ὅτι οὗτος, περὶ τῆς ἐσωτερικῆς κυρίως μεταρρυθμίσεως φροντίζων, παρημέλησε τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγῶνα, μολονότι ἦτο ὅσον καὶ ὁ πατήρ του καλὸς στρατιωτικός. Μόλις τῷ 751 ἀπεφάσισε νὰ κινηθῇ. Καὶ ἀνέκτησε μὲν τότε τὴν Θεοδοσιούπολιν καὶ τὴν Μελιτηνήν, ἀφῆκεν ὅμως τὸν Χριστιανισμὸν τῇδε κἀκεῖσε διωκόμενον. Ἐσωτερικῶς ὁ Κωνσταντῖνος προώθησε τὴν εἰκονομαχίαν διὰ φόνων καὶ βασάνων, σκληρότερος τοῦ πατρός του ἀποδειχθείς· διότι ὁ μὲν Λέων ἠνέχθη τὴν πυρπόλησιν τῆς οἰκουμενικῆς σχολῆς, τῶν διδασκάλων της καὶ τῶν βιβλίων της, ὁ δὲ υἱὸς διέταξε τὴν ἐξόντωσιν παντὸς ὅ,τι συνεκράτει τὴν λατρείαν καὶ ἐκράτυνε τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν. Ὁ λαὸς ἐξηκολούθει νὰ εἶναι πάντοτε ἀφωσιωμένος εἰς αὐτά, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ οὐδεμίαν ἔδιδεν εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο σημασίαν, φρονῶν ὅτι ἡ προσκόλλησις εἰς τὰς εἰκόνας, τὰς τελετὰς καὶ τὸ ἱερατεῖον ἔβλαπτε τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία ἀπεφαίνετο κατὰ τὰ ἔτη 725—729 ὅτι χωρὶς οἰκουμενικῆς συνόδου «ἀδύνατον καινοτομῆσαι πίστιν», ὁ Κωνσταντῖνος Ε' συνεκάλεσε σύνοδον οἰκουμενικὴν ἐκ 338 ἐπισκόπων, ὁμοφρονοῦσαν τοῖς εἰκονομάχοις. Καὶ τὴν μὲν σύνοδον οὐδεὶς πατριάρχης, οὐδ' ὁ πάπας τῆς Ρώμης ἀνεγνώρισεν, οἱ δὲ γράψαντες ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὰς κρίσεις τοῦ χρονογράφου καὶ πατριάρχου Νικηφόρου ἀποδεχόμενοι, καθὸ ἀμεροληπτους, παρέλιπον ὅτι οἱ εἰκονομάχοι προσήγαγον τὰς Ἐπιφανίου τοῦ Κύπρου κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων χρήσεις, δι' ὧν ἐζήτει δῆθεν οὗτος παρὰ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς τὴν ἀπὸ τῶν ναῶν ἀναίρεσιν τῶν εἰκόνων· ἀλλ' ὅτι οἱ ἐκ Κύπρου ὁρμώμενοι, ἐν οἷς ἠριθμεῖτο καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Παῦλος ὁ γεγονὼς κατὰ τὴν αὐτὴν νῆσον ἀρχιεπίσκοπος, ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἐλλόγιμοι καὶ τὰ δόγματα τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, «οὐκ' ἠνέχοντο τοῦ αὐτοῦ πατρὸς εἶναι τὰς χρήσεις, ἃς ἐν τῷ ψευδοσυλλόγῳ οἱ συναθροισθέντες προσήγαγον» (*Νικηφ.* Ἀπολογητ. μικρὸς ὑπὲρ τῶν εἰκόνων *Migne* 9. Ρ' στ. 837, παρ. δ').

Ὁ κλύδων τῆς εἰκονομαχίας ἐλώφησεν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Κωνσταντίνου Λέοντος τοῦ Δ' πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν τοῦ ὁποίου συνεφώνει καὶ Νικήτας ὁ πατριάρχης (*Θεοφ.* Α' στ. 695). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ἀνέλαβεν ἡ χήρα αὐτοῦ *Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία* (βλ.λ.). Αὕτη ἐξ ἀρχῆς προέθετο τὴν συγκρότησιν συνόδου, ἣν διηυκόλυνεν ἡ παραίτησις τοῦ πατριάρχου Παύλου τοῦ Κυπρίου καὶ ἡ χειροτονία τοῦ ἀπὸ λαϊκῶν τοιούτου Ταρασίου (784). Εἰς τὴν ἐνωτικήν της προσπάθειαν ἡ αὐτοκράτειρα εὗρεν ὑποστήριξιν παρὰ Πλάτωνος τοῦ ἡγουμένου Σακουδίωνος καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 787 κατωρθώθη νὰ συνέλθῃ ἐν Νικαίᾳ ἡ σύνοδος καὶ νὰ συγκροτήσῃ τὴν Η' αὐτῆς συνέλευσιν ἐν Βλαχέρναις, τὴν ἀναστηλώσασαν τὰς εἰκόνας, καὶ ἀνακηρύξασαν οὐ λατρευτικήν, ἀλλὰ σχετικὴν πρὸς αὐτὰς τὴν τιμήν, καὶ ἀναθεματίσασα τὴν σύνοδον τοῦ 754 καὶ τοὺς ἐξάρχοντας αὐτῆς Θεοδόσιον μητροπολίτην Ἐφέσου, Σισίνιον Πέργης τὸν Παστιλάν, Βασίλειον Ἀντιοχείας τῆς Πισιδείας τὸν Τρικάκαβον, καὶ τοὺς πατριάρχας Κωνσταντῖνον, Νικήταν, Ἀναστάσιον, καίτοι τοῦτον, ὀρθότερον ὕστερον ἄλλοι κρίνοντες, εἰσήγαγον εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων. Τῆς συνόδου προήδρευσε μὲν ὁ Ταράσιος, παρῆσαν δὲ τοῦ τε πάπα Ρώμης καὶ τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων ἀντιπρόσωποι.

Ἐν τούτοις αἱ ἀντεγκλήσεις ἐξηκολούθουν οἱ συντηρητικοὶ ἀπεκαλοῦντο: *εἰδωλολάτραι, εἰκονολάτραι, ξυλολάτραι*· οἱ νεωτερισταί: *εἰκονομάχοι, εἰκονοκλάσται, χριστιανοκατήγοροι, σαρακηνόφρονες*. Μετὰ τὴν Ζ' σύνοδον, οἱ εἰκονομάχοι ὠνόμαζον τὴν αὐτοκράτειραν Θυάδα καὶ Παρδώ, τὸν πατριάρχην Ταράξιον, προέβησαν δὲ (790) εἰς καθαίρεσιν τῆς Εἰρήνης ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς (βλ. λ. *Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία*). Τῷ 802 ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον ὁ Νικηφόρος, ὅστις ἐφονεύθη τῷ 811 πολεμῶν τοὺς Βουλγάρους. Μετὰ δύο βραχυβίους αὐτοκράτορας, ἐστέφθη Λέων ὁ Ἀρμένιος (813) συνεχίσας ὄχι τόσῳ σκληρῶς τὸν κατὰ τῶν εἰκονοφίλων διωγμόν, ἀλλ' ἀποδιώξας βαναύσως ἐκ τοῦ θρόνου τὸν πατριάρχην Νικηφόρον. Μετὰ τὸν Ἀρμένιον ἐπεφάνησαν δύο ἀκόμη εἰκονομάχοι: Μιχαὴλ Τραυλὸς ὁ ἐξ Ἀμορίου (820—829) καὶ Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ (842). Ὁ πρῶτος ἐπέδειξέ τινα ἀνεξιθρησκείαν. Ὁ υἱὸς ὅμως αὐτοῦ Θεόφιλος προσηνέχθη αὐστηρῶς πρὸς τοὺς συντηρητικούς, τιμωρήσας τοὺς ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ μαθήσει διακριθέντας Θεοφάνη καὶ Θεόδωρον, τοὺς ἀδελφοὺς Γραπτοὺς καὶ Μιχαὴλ τὸν Σύγκελλον, κηρύξας δὲ (832) τὸν κατὰ τῶν εἰκόνων καὶ κατὰ τῶν εἰκονοφίλων διωγμόν, ἔχων ἐν τούτῳ βοηθοὺς τοὺς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως Ἀντώνιον τὸν Κασουματᾶν (832) καὶ Ἰωάννην τὸν Γραμματικόν. Ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Θεοφίλου Θεοδώρα ἠνάγκασε τὸν Γραμματικὸν εἰς παραίτησιν ἀπὸ τοῦ θρόνου, εἰς ὃν ἐγκατέστησε τὸν Μεθόδιον, βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου συνεκάλεσε τῷ 843 σύνοδον πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς γαλήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πράγματι δὲ τότε ὁριστικῶς πλέον ἀνεστηλώθησαν αἱ εἰκόνες εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἐπανήχθη τὸ πάτριον καθεστὼς ἔν τε τῇ πίστει καὶ τῇ λατρείᾳ—ἐννοεῖται οὐχὶ ἄνευ τινὸς ἀντιδράσεως.

[Βλ. καὶ λ. *Βυζάντιον [Πολιτ. Ἱστορ.]* ἐν Ζ' 857 γ' —859 α'.] —Γ.

εἰκονομάχος (ὁ, ἡ)· ὁ μαχόμενος κατὰ τῶν εἰκόνων, ὁ ἀντιμαχόμενος εἰς τὴν λατρείαν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἄλλως *εἰκονοκλάστης*.

εἰκονομαχῶ (*—έω*). μάχομαι, ἀγωνίζομαι κατὰ τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων.

εἰκονοποιὸς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς εἰκόνων, ὁ ζωγράφος.

εἰκονοστάσιον (τό)· τὸ κατασκεύασμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναρτῶνται ἢ τοποθετοῦνται αἱ ἅγιαι εἰκόνες, θήκη τις συνήθως ὑελόφρακτος· || τὸ κατ' ἐξοχὴν εἰκονοστάσιον τοῦ ναοῦ τὸ διαχωρίζον τὸ ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ λέξις *εἰκονοστάσιον* γενικώτερον σημαίνει, συμφώνως μὲ τὴν παραγωγὴν αὐτῆς, τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον τίθενται ἢ κρέμανται εἰκόνες, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν οἰκίαν. Εἰδικῶς ὅμως ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωσιν τοῦ φράγματος, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὸ ἱερὸν ἀπὸ τὴν κυρίως ἐκκλησίαν, ἔχει δηλαδὴ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε καὶ ἡ λέξις *τέμπλον* (templum). Ἀμφότεραι αἱ λέξεις εἶναι ἐξ ἴσου εὔχρηστοι παρ' ἡμῖν. Οἱ ξένοι μεταχειρίζονται συνήθως τὴν ἑλληνικὴν λέξιν (iconostase). Καὶ τὸ μὲν εἰκονοστάσιον τῆς οἰκίας εἶναι ἁπλοῦν κατασκεύασμα ξύλινον καὶ ὁμοιάζον συνήθως πρὸς κλειστὸν κιβώτιον. Εἶναι δὲ τοποθετημένον εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου καὶ ἐναποτίθενται εἰς αὐτὸ αἱ ἅγιαι εἰκόνες τῆς οἰκογενείας, συχνὰ καὶ τὰ στέφανα τοῦ γάμου. Ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον κρέμανται πολλαὶ εἰκόνες, λέγεται εἰκονοστάσιον. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ ἐπικρατοῦσα ὅμως ἔννοια εἶναι ἡ τοῦ διαφράγματος τοῦ ἱεροῦ, καὶ κατὰ τοῦτο τὸ *εἰκονοστάσιον* ἐνέχει σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ τέχνην.

Τὰ παλαιοχριστιανικὰ κάγκελλα. Κατὰ τοὺς παλαιοὺς χριστιανικοὺς χρόνους τὸ εἰκονοστάσιον διέφερεν ἐντελῶς ἀπὸ τὸ γνώριμον εἰς ἡμᾶς χώρισμα μεταξὺ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἱεροῦ. Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην, ἡ παλαιά, ἡ τοῦ Κωνσταντίνου, εἶχεν εἰκονοστάσιον πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἐν εἴδει στοᾶς. Εἰς τὰς παλαιὰς ἐν γένει βασιλικὰς τὸ εἰκονοστάσιον ἦτο χαμηλὸν καὶ συνέκειτο συνήθως ἀπὸ σειρὰν κιόνων εἰς μέγεθος ἀνδρός, ἢ καὶ ἀκόμη μικρότερον, συνεπληροῦντο δὲ τὰ κενὰ εἴτε διὰ δικτυωτῶν γεγλυμμένων πλακῶν, εἴτε καὶ δι' ἄλλων ἀναγλύφων πλακῶν. Ἐλέγοντο δὲ αἱ πλάκες αὗται *θωράκια*, κατὰ τὴν συνήθη βυζαντινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, σημαινούσης τὰς ἀναγλύφους πλάκας ἑνὸς κιγκλιδώματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεταί τις ἕως τὸν θώρακα. Τὰ τοιαῦτα διαφράγματα τῶν παλαιῶν βασιλικῶν ἐλέγοντο *κάγκελλα* ἢ *κιγκλίδες*, ἢ *δρύφακτα*, διότι ἦσαν καὶ ἐκ δρυός. Παρελήφθησαν δὲ ἀπὸ τὰς ἀρχαίας κιγκλίδας, ἢ φράγματα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς διαχώρισμα ἢ ὡς προφύλαξις τόπου τινός, ὅπως εἰς τὰ δικαστήρια ἢ εἰς τὸ βῆμα τῆς ἀγορᾶς, τοῦ φόρου (cancelli).

Τὸ εἰκονοστάσιον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ διάφραγμα ὑψώνετο περισσότερον καὶ ἐγίνετο καὶ πολυτελέστερον, θαῦμα δὲ ἀληθὲς ἦτο τὸ εἰκονοστάσιον τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς «μεγάλης ἐκκλησίας» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἔχομεν εὐτυχῶς περιγραφὴν τοῦ ἐξαισίου εἰκονοστασίου τούτου ὑπὸ τοῦ ἐκφωνήσαντος τὸν πανηγυρικὸν εἰς τὰ δεύτερα ἐγκαίνια Παύλου τοῦ Σιλεντιαρίου (τὸν ΣΤ' αἰῶνα). Ὁ Ἰουστινιανὸς περιενέδυσε δι' ἀργύρου καὶ τοὺς δώδεκα διδύμους κίονας, οἱ ὁποῖοι οὕτως ἔρριπτον μακρὰν θαμβούσας μαρμαρυγάς. Ἐπὶ τῶν κιόνων τούτων, κατὰ τὸν Σιλεντιάριον, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως, ἐσκαλίσθησαν στρογγύλα ἐγκόλπια (médaillons). Ἔβλεπεν ὁ θεατὴς εἰς ἄλλα ἐγκόλπια τὸν Θεόν, εἰς ἄλλα τὴν Θεοτόκον, ἢ τὰς στρατιὰς τῶν ἀγγέλων, ἢ τοὺς προφήτας, τοὺς ἁλιεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος τὸν Ι' αἰῶνα προσθέτει τὴν λεπτομέρειαν ὅτι τὸ ἀπὸ κάγκελλα καὶ κίονας εἰκονοστάσιον ἐστεφανώνετο δι' ἐπιστυλίων. Τὸ μῆκος τοῦ εἰκονοστασίου τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦτο 32 μέτρων.

Τὰ συνήθη εἰκονοστάσια κατὰ τὴν παλαιοβυζαντινὴν ταύτην ἐποχὴν ἦσαν μαρμάρινα, ἀπετελοῦντο δηλαδὴ πάντοτε διὰ σειρᾶς κιόνων, αἱ ὁποῖαι συνεδέοντο συνήθως δι' ἀψίδων, ἄλλοτε εἶχον καὶ εὐθὺ ἐπιστύλιον ἐπ' αὐτῶν. Λείψανα τοιούτων εἰκονοστασίων ἐσώθησαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Μῦρα τῆς Λυκίας, ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Γεωργίαν. Εὑρίσκονται δὲ ἴχνη εἰκονοστασίων καὶ εἰς τὰς παλαιὰς ἐν Ἑλλάδι βασιλικάς, τὰς ὑπὸ τοῦ Ὀρλάνδου καὶ τοῦ Σωτηρίου ἀνασκαπτομένας.

Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἡ ἐν Torcello ἐκκλησία ἐχωρίζετο κατὰ τὴν μεσαίαν κλιτὴν διὰ καγκέλλων καὶ εἶχεν εἰκονοστάσιον ἀποτελούμενον ἀπὸ ἓξ κίονας. Τέσσαρες πλάκες ἀνάγλυφοι, ἤτοι *θωράκια*, συνέδεον εἰς τὸ κάτω μέρος τοὺς κίονας τοὺς ἑκατέρωθεν τῶν δύο μεσαίων, οἱ ὁποῖοι ἔμενον ἀνοικτοὶ διὰ νὰ παρέχουν ἐλευθέραν τὴν διάβασιν. Τὰ θωράκια σῴζονται καὶ ἔχουν καλλίστην βυζαντινὴν ἀνάγλυφον διακόσμησιν, λέοντας ἢ ταῶνας ἀντωπούς, δένδρα, ἀπὸ τὸν κορμὸν τῶν ὁποίων ἐξέρχονται φυλλώματα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν παίζουν πτηνὰ καὶ λαγωοί.

Τὰ εἰκονοστάσια μετὰ τὴν Εἰκονομαχίαν. Κατὰ τὴν μέσην καὶ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Βυζαντινῆς τέχνης εὑρίσκομεν τὰ εἰκονοστάσια ὑψωμένα. Τὰ ὀλίγα σῳζόμενα, ὅπως εἰς τὸν Ὅσιον Λουκᾶν, εἰς ἐκκλησίας τοῦ Μυστρᾶ, ἀποτελοῦνται ἀπὸ σειρὰν κιόνων ἢ στηλῶν, συνήθως τεσσάρων, οἱ ὁποῖοι ἀνέχουσιν ὁριζόντιον ἐπιστύλιον. Μεταξὺ τῶν κιόνων, εἰς μὲν τὸ ἄνω μέρος μένει κενὴ ἡ θέσις πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν εἰκόνων, τὸ δὲ κάτω κλείεται, ὅπως καὶ εἰς τὰς παλαιοτέρας ἐκκλησίας, διὰ θωρακίων. Αὕτη εἶναι ἡ συνήθης μορφὴ τῶν Βυζαντινῶν εἰκονοστασίων. Εἰς τὸν Ὅσιον Λουκᾶν τέσσαρες στῆλαι ἀνέχουσι λαμπρὸν ἐπιστύλιον, τὸ ὁποῖον εἶναι πλῆρες γλυπτῆς διακοσμήσεως παριστανούσης ῥόδακας καὶ ἀστέρας μεταξὺ ἀραβουργημάτων, ἀψῖδας αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν ἄνθη καὶ γρύπας. Πλουσίαν ἐπίσης γλυπτὴν διακόσμησιν ἔχει καὶ τὸ εἰκονοστάσιον τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ.

Τὰ μεταγενέστερα ξυλόγλυπτα εἰκονοστάσια. Τὸν πλοῦτον γλυπτῆς διακοσμήσεως, τὸν ὁποῖον θὰ

Digitized by Google

εἶχον τὰ μαρμάρινα εἰκονοστάσια τῶν μεγάλων βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν δυνάμεθα νὰ τὸν ἐννοήσω- ἀπὸ τὰ θαυμάσια μεταγενέστερα εἰκονοστάσια τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν. Ὅπως ἐν γένει δι' ὅλα τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα ἡ παράδοσις ἔμεινε μέχρι τέλους ἡ αὐτή, ἀλλ' ἡ ὕλη ἔγινεν εὐτελεστέρα, οὕτω καὶ τὰ εἰκονοστάσια τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας διετήρησαν τὴν ἰδίαν ἐν γένει μορφήν, ἔγιναν ὅμως ξύλινα, χωρὶς νὰ καταντήσουν καὶ ἄτεχνα. Ἡ ὅλη διάταξις εἶναι ὀλίγον διαφορετικὴ ἀπὸ τὰ παλαιότερα βυζαντινά. Ἔγιναν πολὺ ὑψηλά, δὲν ἀποτελοῦνται δὲ ἀπὸ σειρὰν ὀλίγων στηλῶν, ἀλλ' ἀπὸ σειρὰς πολλῶν κιονίσκων, οἱ ὁποῖοι διαδέχονται ἀλλήλους, ἀφίνοντες μόνον κενὸν μέρος ἐπάνω διὰ τὰς φορητὰς εἰκόνας, κάτω διὰ τὰς ἐπὶ τῶν ξυλίνων θωρακίων ζωγραφίας. Εἰς τὸ μέσον ὅπου εἶναι ἡ Ὡραία πύλη μένει ἕως κάτω ἀνοικτὸς ὁ χῶρος πρὸς ἐλευθέραν εἴσοδον καὶ ἔξοδον τοῦ ἱερέως. Τὰς τρεῖς θύρας κλείουν εἰς τὸ κάτω μέρος τὰ λεγόμενα *βημόθυρα*. Εἰς δὲ τὸ ἐπάνω μέρος, ἐπὶ τῶν κιονίσκων, ἔχομεν ὄχι ἁπλοῦν ἀλλὰ πολυσύνθετον ἐπιστέγασμα, συνιστάμενον ἀπὸ σειρὰς ἐπαλλήλους ἐπιστυλίων. Εἰς τὸ κέντρον καὶ ἄνω τῆς Ὡραίας πύλης μέγας σταυρὸς στεγάζει τὸ σύνολον. Τὸ εἰκονοστάσιον εἶναι στολισμένον μὲ εἰκόνας. Ἑκατέρωθεν τῆς Ὡραίας πύλης εἶναι μεγάλαι εἰκόνες αἱ λεγόμενοι *δεσποτικαί*. Μετ' αὐτὰς ἀναλόγως τοῦ χώρου τοποθετοῦνται καὶ ἄλλαι εἰκόνες. Εἰς τὰς πλαγίας πύλας εἰκονίζονται οἱ ἄρχοντες, οἱ ἀρχιστράτηγοι τῶν οὐρανίων δανάμεων, ὁ ἄρχων Μιχαὴλ καὶ ὁ ἄρχων Γαβριήλ. Ἐπιστεγάζεται δὲ τὸ εἰκονοστάσιον μὲ σειρὰν εἰκονιδίων, τὰ ὁποῖα παριστάνουν τὰ *δωδεκάορτα*, ἤτοι τὰς δώδεκα μεγάλας ἑορτὰς (Εὐαγγελισμόν, Γέννησιν, Βάπτισιν κλπ.).

Ἡ ξυλογλυπτικὴ διακόσμησις. Αἱ εἰκόνες τῶν εἰκονοστασίων εἶναι, φυσικά, αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἀλλ' ἡ ὡραιοτέρα διακόσμησις εἶναι ἡ ξυλογλυπτικὴ διακόσμησις. Ὑπάρχουν τέμπλα εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Ἑπτάνησον, εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα, τὰ ὁποῖα εἶναι θαῦμα ξυλογλυπτικῆς δεξιότητος καὶ ποικιλίας καὶ πλούτου. Πολλάκις οἱ κιονίσκοι εἶναι στρεπτοὶ ἢ καὶ περιβεβλημένοι μὲ κληματίδας, ἄλλοτε ἔχουν ἐγκόλπια, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἰκονίζονται μορφαὶ ἁγίων. Εἰς δὲ τὰ διαζώματα τοῦ τέμπλου, καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἐπάλληλα ἐπιστύλια ἄνω τῶν κιονίσκων, ὁ πλοῦτος τῆς γλυπτῆς διακοσμήσεως ἐνθυμίζει τὰ θαυμασιώτερα βυζαντινὰ γλυπτὰ τῆς καλῆς, ἤτοι τῆς μέσης ἐποχῆς: εἰλητὰ φύλλα ἀμπέλου, κλάδοι δένδρων περιπλεκόμενοι, κληματίδες καὶ σταφυλαὶ καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ζῷα καὶ ἰδίως πτηνὰ κινοῦν πραγματικὸν θαυμασμὸν καὶ διὰ τὴν τέχνην καὶ διὰ τὴν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας ἐπιβίωσιν ὄχι μόνον τῆς τεχνικῆς δεξιότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

εἰκονουργία (ἡ)· ἡ κατασκευή, ζωγραφία εἰκόνων.

εἰκονόφιλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ φίλος τῶν εἰκόνων, ὁ ἀσπαζόμενος τὴν διὰ τῶν εἰκόνων λατρείαν τοῦ θεοῦ, εἰκονολάτρης.

εἰκὸς (τὸ) *[Ρητορ.]*. Εἷς τῶν ἐξωτερικῶν *τόπων* (βλ. λ.), καλεῖται δ' οὕτω τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γινόμενον «οὗ λεγομένου, παραδείγματα ἐν ταῖς διανοίαις ἔχουσιν οἱ ἀκούοντες» (*Ἀριστοτ.* Ρητορ. πρὸς Ἀλέξ. κεφ. η'). Τὸ εἰκὸς λοιπὸν εἶναι πρᾶγμα πιθανὸν πλησιάζον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν ἀλήθειαν. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην τὸ εἰκὸς θεωρεῖται τριχῶς: πρῶτον ἀναφέρεται εἰς πάθη τινά, τὰ ὁποῖα φυσικὰ ἀκολουθοῦσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι εἶναι κοινὰ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ γνωστὰ εἰς τοὺς ἀκούοντας. Δεύτερον εἰς τὸ ἦθος, δηλαδὴ εἰς ὅσα ἐκ συνηθείας πράττουν οἱ ἄνθρωποι. Τρίτον εἰς τὸ κέρδος, διότι πολλάκις χάριν αὐτοῦ ἀδικοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. Ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν κατὰ Ἀνδροτίωνος λόγον λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τῶν εἰκότων: «Ἔστι τοίνων ἀνάγκη τοὺς ἐλέγχοντας ἢ τεκμήρια δεικνύναι, δι' ὧν ἐμφανιοῦσι τὸ πιστὸν ἡμῖν, ἢ τὰ εἰκότα φράζειν, ἢ μάρτυρας παρέχεσθαι· οὐ γὰρ οἷόν τ' ἐνίων αὐτόπτας ὑμᾶς ἐστι καταστῆσαι, ἀλλ' ὅταν τις ἐπιδεικνύῃ τι τούτων, ἱκανὸν νομίζετε ἔλεγχον ἔχειν ὑμεῖς εἰκότως τῆς ἀληθείας ἑκάστοτε». Οἱ Μυτιληναῖοι ἀποστατήσαντες ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους λέγουσιν ἐπιχειροῦντες ἐκ τοῦ εἰκότος: «Καὶ πιστοὺς οὐκ ἔτι εἴχομεν ἡγεμόνας Ἀθηναίους, παραδείγμασι τοῖς προγιγνομένοις χρώμενοι· οὐ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτούς, οὓς μὲν μεθ' ἡμῶν ἐνσπόνδους ἐποιήσαντο, καταστρέψασθαι· τοὺς δὲ ὑπολοίπους, εἴ ποτε ἄρα ἠδυνήθησαν, μὴ δρᾶσαι τοῦτο» (*Θουκ.* Γ, ι'). —π.

εἰκοσα—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν τῶν ἀπὸ τοῦ εἴκοσι συνθέτων λέξεων: *εἰκοσάγωνος, εἰκοσάεδρος, εἰκοσάκωπος, εἰκοσάμηνος, εἰκοσάπηχυς, εἰκοσαστάδιος, εἰκοσάστεγος, εἰκοσάφυλλος* κλπ. ὁ ἔχων ἢ ἀποτελούμενος ἐξ εἴκοσι γωνιῶν, — ἑδρῶν, — κωπῶν, — μηνῶν, — πήχεων, — σταδίων, — στεγῶν, φύλλων.

εἰκοσάγωνον (τὸ) *[Μαθ.]*. Πολύγωνον ἔχον εἴκοσι γωνίας. Κανονικὸν εἰκοσάγωνον καλεῖται κυρτὸν πολύγωνον ἔχον εἴκοσι πλευρὰς ἴσας καὶ εἴκοσι γωνίας ἴσας, ἀνήκει δὲ εἰς τὰ κανονικὰ πολύγωνα τὰ κατασκευαζόμενα τῇ βοηθείᾳ κανόνος καὶ διαβήτου.

εἰκοσαδικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς εἰκοσάδα· || «εἰκοσαδικὴ ἀρίθμησις» ἡ γινομένη κατ' εἰκοσάδας, μὲ βασικὴν μονάδα τὴν εἰκοσάδα.

— **εἰκοσαδικὸν *σύστημα*** *[Μαθ.]*. Καλεῖται οὕτως ἀριθμητικὸν σύστημα ἔχον βάσιν τὸ εἴκοσι ἀντὶ τοῦ δέκα, ὅπερ εἶναι ἡ βάσις τοῦ ἐν χρήσει δεκαδικοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος (βλ. καὶ λ. *ἀριθμητική*, τ. Ε', σ. 477 α').

εἰκοσάδραχμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀξίαν εἴκοσι δραχμῶν: «εἰκοσάδραχμος εἰκών»· || *εἰκοσάδραχμον* (τό)· εἴκοσι δραχμαὶ ὡς ἓν ὅλον ἢ νόμισμα ἀξίας εἴκοσι δραχμῶν: «ἠγόρασα τὸ καπέλλο μου ἀντὶ ἑνὸς εἰκοσαδράχμου».

εἰκοσάεδρον (τὸ) *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω πολύεδρον ἔχον εἴκοσιν ἕδρας. Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ *κανονικὸν εἰκοσάεδρον*. Τοῦτο ἀνήκει εἰς τὰ λεγόμενα *πυθαγόρεια* ἢ *πλατωνικὰ σώματα*, ἔχει 12 πενταέδρους στερεὰς γωνίας ἴσας ἢ 12 κορυφάς, 30 ἀκμὰς ἴσας καὶ 20 τριγωνικὰς ἕδρας ἴσας. Τὸ κανονικὸν εἰκοσάεδρον εἶναι σχῆμα *ἀντίστροφον* τοῦ κανονικοῦ ὀκταέδρου, ἔχουν δηλαδὴ τὰ δύο ταῦτα πολύεδρα τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀκμῶν, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν κορυφῶν τοῦ ἑνὸς ἰσοῦται πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑδρῶν τοῦ ἑτέρου. Ἐὰν εἶναι γνωστὸν τὸ μῆκος τῆς πλευρᾶς α (μιᾶς ἀκμῆς) τοῦ κανονικοῦ εἰκοσαέδρου, τότε ὁρίζεται ἡ ἀκτὶς R τῆς περιγεγραμμένης εἰς τὸ στερεὸν σφαίρας, ἡ ἀκτὶς r τῆς ἐγγεγραμμένης σφαίρας, ἡ ἀκτὶς ρ τῆς σφαίρας τῆς ἐφαπτομένης τῶν ἀκμῶν τοῦ εἰκοσαέδρου, ἡ ὁλικὴ αὐτοῦ ἐπιφάνεια E καὶ τέλος ὁ ὄγκος αὐτοῦ O. Εἶναι δέ:

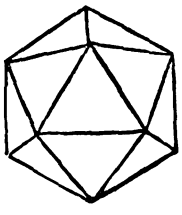

Εἰκοσάεδρον.

$$R = \frac{\alpha}{4}\sqrt{10 + 2\sqrt{5}}, \quad r = \frac{\alpha(3+\sqrt{5})}{4.\sqrt{3}}$$

$$\varrho = \frac{\alpha}{4}\left(1 + \sqrt{5}\right), \quad E = 5\,\alpha^2\sqrt{3}$$

$$\text{καὶ} \quad O = \frac{5\alpha^3}{12}\left(3+\sqrt{5}\right).$$

Αἱ τρεῖς μνημονευθεῖσαι σφαῖραι ἔχουν κοινὸν κέντρον τὸ κέντρον τοῦ κανονικοῦ εἰκοσαέδρου.

[*E. Sachs*, Die 5 Platonischen Körper, Berlin 1911.]

Α. Μ.

εἰκοσαετηρίς, —*ίδος* (ἡ)· χρονικὸν διάστημα εἴκοσιν ἐτῶν: «ἐπὶ μίαν εἰκοσαετηρίδα ἔζησε εἰς τὴν ξένην»· || ὁ ἐπὶ συμπληρώσει εἰκοσαετίας πανηγυρισμὸς γεγονότος τινός: «εἰκοσαετηρὶς τῆς καθηγεσίας, —τῆς νίκης κ. τ. τ.».

εἰκοσαήμερος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἢ ὁ συμπληρώσας εἴκοσιν ἡμέρας: «εἰκοσαήμερος διαμονή,—νόσος»· || ***εἰκοσαήμερον*** (τὸ) ὡς οὐσ., διάρκεια εἴκοσιν ἡμερῶν: «ἐπὶ ἓν εἰκοσαήμερον ἔβλεπα οὐρανὸν καὶ θάλασσαν».

εἰκοσάκις· ἐπίρρ. ἀριθμητικόν, εἴκοσι φοράς.

εἰκοσάκωπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων εἴκοσι κώπας: «εἰκοσάκωπος λέμβος».

εἰκοσάλεπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀξίαν εἴκοσι λεπτῶν: «εἰκοσάλεπτον φυλλάδιον,—γραμματόσημον»· || ὁ διαρκῶν ἐπὶ εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας: «εἰκασάλεπτον διάλειμμα»· || ***εἰκοσάλεπτον*** (τὸ) ὡς οὐσ., νόμισμα ἀξίας εἴκοσι λεπτῶν τῆς δραχμῆς: «ἡ εἴσοδος ἐπιτρέπεται ἀντὶ εἰκοσαλέπτου»· || χρονικὸν διάστημα εἴκοσι λεπτῶν τῆς ὥρας: «ἠγόρευεν ἐπὶ ἓν εἰκοσάλεπτον».

εἰκοσαμελὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ εἴκοσι μελῶν: «εἰκοσαμελὴς ἑταιρεία,—ἐπιτροπή».

εἰκοσάμετρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετρούμενος εἰς εἴκοσι μέτρα: «εἰκοσάμετρον πλάτος,— μῆκος, — ὕψος».

εἰκοσάμηνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἐπὶ εἴκοσι μῆνας, ὁ συμπληρώσας εἴκοσι μῆνας: «εἰκοσάμηνον ταξίδιον,— βρέφος»· || ***εἰκοσάμηνον*** (τὸ) ὡς οὐσ., χρονικὸν διάστημα εἴκοσι μηνῶν.

εἰκοσάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ τοὺς μετὰ εἴκοσιν ἀτόμων ἄνθρακος κεκορεσμένους ὑδρογονάνθρακας, ἤτοι τοῦ τύπου $C_{20}H_{42}$. Ἐκ τῶν πλειόνων ἰσομερῶν τὸ κανονικόν, ἤτοι τὸ μετ' εὐθείας ἁλύσεως εἰκοσάνιον ἀνευρέθη ἐν τῇ παραφίνῃ καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 37° καὶ βράζον ὑπὸ πίεσιν 15 χστμ. εἰς 205°. Σ. Γ.

εἰκοσαπλασιάζω· κάμνω τι εἰκοσαπλάσιον, πολλαπλασιάζω ἐπὶ εἴκοσιν.

εἰκοσαπλάσιος, —*α,* —*ον*· ἀριθμητ. ἀναλογικόν, ὁ εἴκοσι φορὰς μεγαλύτερος (περισσότερος, βαρύτερος) ἄλλου τινός.

εἰκοσαπλοῦς, —*ῆ,* —*οῦν*· ἀριθμητ. πολλαπλασ. ὁ ἐξ εἴκοσιν ὁμοίων μερῶν συγκείμενος.

εἰκοσάπρωτοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχὴ συνήθης εἰς τὰς πόλεις τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀποτελουμένη ἐξ εἴκοσιν ἀρχόντων οἱ ὁποῖοι ἐξελέγοντο κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἑκάστης πόλεως. Οἱ εἰκοσάπρωτοι κύριον καθῆκον εἶχον νὰ φροντίζουν διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ποσοῦ τοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον ἕκαστος πολίτης ὤφειλε νὰ καταβάλλῃ εἰς τὸ δημόσιον καὶ νὰ μεριμνοῦν διὰ τὴν ἔγκαιρον εἴσπραξιν αὐτοῦ. Εἰκοσάπρωτοι ἠδύναντο νὰ ἐκλεγοῦν καὶ πολῖται οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον συμπληρώσει τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Εἰς μικροτέρας πόλεις ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν περιωρίζετο εἰς δέκα καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐκαλοῦντο *δεκάπρωτοι*. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εἰκοσαράκι (τό)· δημοτ. νόμισμα ἀξίας εἴκοσι λεπτῶν.

εἰκοσάρι (τό)· νόμισμα ἀξίας εἴκοσι λεπτῶν, εἰκοσαράκι· || ἰδιωματ. «βαρέλλι εἰκοσάρι» τὸ περιλαμβάνον εἴκοσι φορτώματα οἴνου· || εἰκοσαριά: «δῶσ' μου κάνα εἰκοσάρι ἀβγά».

εἰκοσαριὰ (ἡ)· εἴκοσι μονάδες οἱουδήποτε πράγματος, εἰκοσάς· λέγεται μετὰ τοῦ *καμμιὰ* πρὸς δήλωσιν τοῦ περίπου: «ἔχω καμμιὰ εἰκοσαριὰ δραχμές».

εἰκοσάρικος,—*η,*—*ον*· λέγεται περὶ παντὸς ὅ,τι ἀντιπροσωπεύει εἴκοσι μονάδας: «εἰκοσάρικο γραμματόσημο» εἴκοσι λεπτῶν ἢ εἴκοσι δραχμῶν, «εἰκοσάρικο πιθάρι» τὸ περιλαμβάνον εἴκοσιν ὀκάδας, «εἰκοσάρικο βαρέλλι» τὸ περιλαμβάνον εἴκοσι φορτώματα· || ***εἰκοσάρικο*** (τὸ) ὡς οὐσ., *εἰκοσάρι* (βλ. λ.).

εἰκοσάς,—*άδος* (ἡ)· ἀριθμητ. οὐσ., εἴκοσι μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι: «εἰκοσὰς δραχμῶν,—ἡμερῶν».

εἰκοσελένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_{20}H_{38}$, λαμβανόμενος διὰ καταλλήλου κατεργασίας τῶν ἐν ἀλκοόλῃ ἀδιαλύτων συστατικῶν τῆς ἐκ λιγνιτῶν παραφίνης. Εἶναι ἀγνώστου χημικῆς συντάξεως καὶ βράζει εἰς 315°. Σ. Γ.

εἴκοσι καὶ πρὸ φωνήεντος *εἴκοσιν*· ἀριθμητικὸν ἀπόλυτον ἄκλιτον: «εἴκοσιν ἄνδρες,—γυναῖκες,—παιδία», «ἀξίας εἴκοσι δραχμῶν», «ἐργάζεται εἴκοσιν ὥρας τὴν ἑβδομάδα»· || ***εἴκοσι*** (τὸ) ὡς οὐσ., πάντοτε μετὰ τοῦ ἄρθρου: «πέντε φορὲς τὸ εἴκοσι»· || καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου *οἱ*: «πέντε φορὲς οἱ εἴκοσι» ὅπερ λέγεται ἐπὶ παντὸς γένους· || ἀντὶ τακτικοῦ ἀριθμητικοῦ: «εἰς τὸ εἴκοσι μ. Χ.» ἢ «εἰς τὰ εἴκοσι»· ὁμοίως: «πατάει 'ς τὰ εἴκοσι» διατρέχει τὸ εἰκοστὸν ἔτος, «κατοικῶ 'ς τὸ εἴκοσι δωμάτιον»· || γράφεται διὰ τῶν ἀριθμητικῶν συμβόλων *20*, κατὰ ἀρχαίους Ἕλληνας *κ'*, κατὰ τοὺς Ρωμαίους XX.

εἰκοσι—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν παρὰ τὸ *εἰκοσα—* εὑρίσκεται ἐνίοτε εἰς τοὺς ἀρχαίους: *εἰκοσίβιος, εἰκοσίκλινος, εἰκοσίμετρος, εἰκοσίπηχυς*.

εἰκοσιένας, —*μία,* —*έν(α)*· ἀριθμητ. ἀπόλυτον δημοτ., εἴκοσι καὶ εἷς, κλίνεται κατὰ τὸ *ἕνας—μία—ἕνα*· τὸ προσδιοριζόμενον δύναται νὰ κεῖται εἴτε κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν εἴτε καθ' ἑνικόν: «ἐφύτευσα εἰκοσιένα δέντρο» ἢ «—εἰκοσιένα δέντρα», «εἰκοσιμιὰ ἐλιὰ» ἢ «εἰκοσιμιὰ ἐλιές», οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις: «εἴκοσι καὶ ἓν δένδρον»· || *εἰκοσιένα* (τό)· κατ' ἐξοχὴν τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἔτος τῆς ἐθνεγερσίας: «οἱ ἥρωες τοῦ εἰκοσιένα»· || εἶδος παιγνιδίου τῆς τράπουλας, καθ' ὃ ὁ συμπληρώσας 21 πόντους κερδίζει: «παίζομε τὸ εἰκοσιένα».

εἰκοσιεπτάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κεκορεσμένος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_{27}H_{56}$, ἀπαντῶν εἰς τὸν κηρὸν τῆς μελίσσης καὶ εἰς τὸν ἀμερικανικὸν καπνὸν εἰς μικρὰ ποσά. Σ. Γ.

εἰκοσιπεντάδραχμον (τό)· νόμισμα ἀξίας εἴκοσι πέντε δραχμῶν· κοιν. *εἰκοσιπεντάρικο*.

εἰκοσιπενταράκι (τό)· ἀργυροῦν νόμισμα εἰκοσιπέντε λεπτῶν, ἐκλιπὸν ἤδη.

εἰκοσιπεντάρης, —*α*· ὁ ἔχων ἡλικίαν εἰκοσιπέντε ἐτῶν: «δὲν ἤμουνα ἀκόμη εἰκοσιπεντάρης ὅταν παντρεύτηκα».

εἰκοσιπεντάρι (τό)· τὸ περιλαμβάνον εἰκοσιπέντε μονάδας τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ποτήριον περιλαμβάνον εἰκοσιπέντε περίπου δράμια οἴνου· || βαρέλλι περιλαμβάνον εἰκοσιπέντε φορτώματα οἴνου· || εἰκοσιπενταριά: «μοῦ 'φερε κάνα εἰκοσιπεντάρι ἀβγά».

Digitized by Google

εἰκοσιπενταριὰ (ἡ)· εἴκοσι μονάδες οἱουδήποτε πράγματος ὡς συνόλου· λέγεται μετὰ τοῦ *καμμιὰ* πρὸς δήλωσιν τοῦ ὡς ἔγγιστα: «ἦρθαν καμμιὰ εἰκοσιπενταριὰ ἄνθρωποι».

εἰκοσιπεντάρικος,—*η,*—*ον*· καθὰ καὶ τὸ *εἰκοσάρικος*· || *εἰκοσιπεντάρικο* (τό)· χαρτονόμισμα ἀξίας εἰκοσιπέντε δραχμῶν.

εἰκοσιτέσσαρες (οἱ, αἱ),—*α* (τά)· ἀριθμητικὸν ἀπόλυτον κλιτόν.

εἰκοσιτετράωρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἢ συντελέσας εἰκοσιτέσσαρας συνεχεῖς ὥρας: «εἰκοσιτετράωρος προθεσμία»· || *εἰκοσιτετράωρον* (τό)· χρονικὸν διάστημα εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν: «ἤμην ἄγρυπνος ἐπὶ ἓν εἰκοσιτετράωρον».

Εἰκοσιφοινίσσης ***μονὴ*** *[Γεωγρ.]*. Κεῖται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Κορμίστης τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος (τέως Ζίχνης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Εἶχε πολλὰ παλαιὰ κειμήλια διαρπαγέντα κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν εἰσβολὴν τῶν Γερμανοβουλγάρων. Δ. Ε. Μ.

εἰκόσορος (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος ναυτικὸς τῶν ἀρχαίων, σημαίνων τὸ *εἰκοσάκωπον*, τὸ ἔχον δηλαδὴ δέκα κώπας κατὰ πλευρὰν πλοῖον. Ἐξυπακούεται τὸ ναῦς, παρατιθεμένης ἐνίοτε συμπληρωματικῶς τῆς λέξεως: *εἰκόσορος ναῦς*.

εἰκοστὴ (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰσπραττόμενος ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων δασμὸς ἐπὶ τῶν προϊόντων τῶν συμμαχικῶν πόλεων, ἀνερχόμενος εἰς 5 % τῆς ἀξίας αὐτῶν. Ἡ εἰκοστὴ εἰσήχθη τῷ 413—412 π. Χ. διαρκοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ καταστροφήν, ἀπορροφήσασαν τὰ πλεῖστα τῶν ἀποθεμάτων, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπὸ τῶν συμμάχων τελουμένου εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἀμέσου φόρου ἐκ τῆς ἐλπίδος τῆς αὐξήσεως τῶν προσόδων *(Θουκ.* Ζ, 28,4). Προῆλθε δὲ καὶ ἕτερον καλόν, ὅτι ὁ δασμός, καθὸ ἔμμεσος φόρος, εὐχερέστερον προσηρμόζετο πρὸς τὴν ἑκάστοτε κρατοῦσαν οἰκονομικὴν δύναμιν τῶν συμμαχίδων πόλεων, καθιστάμενος ἐκ τούτου ἧττον πιεστικός. Ἡ εἴσπραξις τῆς εἰκοστῆς φαίνεται ὅτι ἐξεμισθοῦτο ὑπὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας εἰς δημοσιώνας, καλουμένους εἰδικῶς *εἰκοστολόγους*, τοὺς ὁποίους ὁ Ἀριστοφάνης σατυρίζει εἰς τοὺς «Βατράχους» του (στίχ. 363). Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—**Εἰκοστὴ** ***τῶν κληρονομιῶν*** *[Ἀρχ.]*. Κληρονομικὸς φόρος εἰσαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου πρὸς προστασίαν τοῦ στρατιωτικοῦ ταμείου (aerarium militare) ὁσάκις ἐστερεῖτο τούτο χρημάτων, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Μαικήνα (*Δίων Κάσ.* 52, 27, 28, *Ἡρωδιαν.* Ἱστορ. II 38). Ὑπόχρεοι πρὸς πληρωμὴν τοῦ φόρου ἦσαν μόνον οἱ Ρωμαῖοι πολῖται, καὶ ἕκαστος ὤφειλε νὰ καταβάλῃ ἐκ τῆς περιερχομένης κληρονομίας τὸ ἓν πέμπτον αὐτῆς, ἤτοι τὰ 20 % μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν δαπανῶν τινων. Ἀπηλλάσσοντο τοῦ φόρου οἱ πάνυ προσήκοντες καὶ ἄλλοι. Ὁ σχετικὸς νόμος (lex Julia vicesima hereditatum et legatorum) κατηργήθη βραδύτερον, ἄγνωστον πότε. Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς ὁ νόμος οὗτος ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν διατάξεων τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου καὶ αἱ διατάξεις τῆς εἰσπράξεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ δημοσίου παρέμεινον καὶ κατόπιν. Μ. Π. Ε.

εἰκοστός,—*ή,*—*όν*· ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν εἴκοσιν: «ἐπανῆλθε τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν», «ἄγει τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του»· || τὸ θηλ. *ἡ* ***εἰκοστὴ*** (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.

—**Εἰκοστὴ** ***πέμπτη Μαρτίου 1821***. Εἶναι ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ τῶν Ἑλλήνων, ἀποτελοῦσα τὴν ἐπέτειον τῆς ἐλπιδοφόρου ἡμέρας, καθ' ἣν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, καὶ καθιερωθεῖσα τῷ 1838, διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, καὶ διότι συμβολίζει μετὰ τοῦ συνεορταζομένου Εὐαγγελισμοῦ τὴν εὐαγγελισθεῖσαν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1821 εἶχεν ἀποφασισθῇ ὅπως κηρυχθῇ τὴν 25 Μαρτίου ἡ παρασκευασθεῖσα ἐπανάστασις. Ἐν τούτοις τὸ Λάβαρον τῆς Ἁγίας Λαύρας ἀνυψώθη ὑπὸ τῶν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ δέκα ἡμέρας ἐνωρίτερον, ἤτοι τὴν 13ην Μαρτίου 1821, αἱ δὲ πρῶται πολεμικαὶ συγκρούσεις ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1821, ἐν δὲ τῇ Πελοποννήσῳ ἀπὸ τῆς 14ης Μαρτίου, μὲ τὰ γεγονότα τῆς Κλουκίνας, τῶν Ἀρφαρῶν, τῆς Χελωνοσπηλιᾶς, τοῦ Ἀμπίμπαγα. Συνεπῶς δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἀκριβῆ ἐπέτειον τῆς ἐθνεγερσίας, ἀλλὰ τὴν συμβολίζει ἁρμονικῶς. Ἄλλως τε τὰ γεγονότα τῶν Καλαβρύτων, γνωσθέντα εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας κατὰ τὴν 25 Μαρτίου, προεκάλεσαν τὴν εἰς αὐτὰς ἔκρηξιν τοῦ ἀγῶνος κατ' αὐτὴν τὴν ἀξιομνημόνευτον ἡμέραν. Ὡρίσθη δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη κατ' ἐπίμονον ἀξίωσιν τοῦ Ἰωάννου Φιλήμονος. Γ. Δ. Κ.

εἰκοτολογία (ἡ)· τὸ νὰ εἰκοτολογῇ τις, νὰ ὁμιλῇ κατὰ συμπερασμόν· || προχειρολογία, εἰκαιολογία.

εἰκοτολογικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰκοτολογίαν.

εἰκοτολογῶ (—*έω*)· ὁμιλῶ κατὰ συμπερασμόν· || προχειρολογῶ, εἰκαιολογῶ.

εἰκότως· ἐπίρρ. ἀπὸ τῆς μετοχῆς *εἰκὸς* (τό)· εὐλόγως, κατὰ φυσικὸν λόγον, ὡς εἶναι ἑπόμενον, πρεπόντως.

εἴκω· συνήθως μετὰ τῆς προθέσεως *ὑπό*: ὑπείκω, ὑποχωρῶ.

εἰκών,—*όνος* (ἡ)· ὁμοίωμα, ἀπείκασμα: «ἀνδριὰς εἰκὼν ἀνδρός, ἄγαλμα εἰκὼν θεοῦ»· || εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων, ζωγραφία συνήθως ἔγχρωμος: «εἰκόνες τοῦ Ραφαήλ,—τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου», «περιφορὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων», «ἔχω μιὰ εἰκόνα τῆς Παναγίας ἁγιορείτικη»· || καθόλου ἀπεικόνισις ἀνθρώπου καὶ ἰδίᾳ προσωπογραφία: «αἱ εἰκόνες τῶν βασιλέων», «θέλει νὰ κάμῃ τὴν εἰκόνα του»· || οἱαδήποτε ἀπεικόνισις, οἷον τοπίου, πλοίου, θαλάσσης, σκηνῶν κτλ.: «περιοδικὸν—, βιβλίον μὲ εἰκόνας»· || «πιστὴ εἰκὼν» ἡ ἀποδίδουσα καλῶς τὸ πρωτότυπον· || «πλαστικαὶ εἰκόνες» εἰκόνες ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἐπιδείξεις σωματικῆς καλλονῆς καὶ κομψότητος· || φανταστικὴ εἰκών, μορφὴ οἱαδήποτε, τὴν ὁποίαν σχηματίζει τις ἐν τῇ φαντασίᾳ του, πρβλ. *ἴνδαλμα*: «κλείνω τὰ μάτια μου καὶ βλέπω τὴν εἰκόνα του σὰν νά 'ναι ὁ ἴδιος»· || «περιγραφικὴ εἰκὼν» ἡ εἰκὼν προσώπου, πράγματος, τοπίου, τὴν ὁποίαν σχηματίζει τις ἐν τῇ φαντασίᾳ του ἀναγινώσκων περιγραφὴν αὐτοῦ· || καθόλου, εἰκὼν λέγεται πᾶν ὅ,τι ἐμφανίζει τι, ὅπερ δὲν ὑπάρχει ἢ ἀπουσιάζει. Β. Φ.

—[ΤΕΧΝΗ] Πλὴν τῆς γενικῆς σημασίας ἡ λέξις *εἰκὼν* σημαίνει τὴν ἐπὶ πίνακος ἐκ ξύλου ζωγραφίαν, καὶ τὰς παλαιὰς καὶ τὰς νεωτέρας, κατὰ διαστολὴν ἀπὸ τὴν διὰ ψηφιδωτῶν ἢ διὰ τοιχογραφίας ζωγραφίαν. Ἀκόμη δὲ εἰδικώτερον, καὶ ἡ ἔννοια αὕτη ἔχει ἐπικρατήσει καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς ξένοις. *Εἰκὼν (icone)* σημαίνει τὴν ἐπὶ

Ἡ Θεοτόκος Πορταΐτισσα τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τῶν Ἰβήρων.

σανίδος ξύλου Βυζαντινὴν ζωγραφίαν, καὶ ἔγινε συνηθεστάτη ἰδίως μὲ ἐπίθετον δηλωτικὸν τῆς ἱερότητος τῶν ἔργων τούτων τέχνης: σεβάσμιαι, ἱεραί, πρὸ παντὸς Ἅγιαι εἰκόνες. Ἡ λαϊκωτέρα δὲ λέξις *εἰκόνισμα*, δηλοῦσα ἀκριβῶς τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἐνέχει καὶ ἔννοιαν περισσότερον ἴσως οἰκειακήν, περισσότερον εὐλαβῆ, ἐπεκτεινομένην καὶ ἐπὶ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων, ἔννοιαν ὅμως τὴν ὁποίαν ἀποδίδει καὶ ἡ λέξις εἰκών. Ἡ ἀρχαιοτάτη Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ δὲν ἦτο τέχνη ἀνεξάρτητος, ἀλλὰ τέχνη ὑπηρετική, διότι σκοπὸν εἶχε τὴν διακόσμησιν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων, καὶ προσέτι ἔργων βιωτικῆς ἀνάγκης, ἰδίως τῶν ἐκ πηλοῦ (κεράμου) ἔργων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἀγγείων. Ἡ ζωγραφικὴ τῶν ἀγγείων ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότατον κλάδον τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται *ἀγγειογραφία* (βλ. λ.). Μόλις μετὰ τὰ Περσικά, ἀπὸ τὸν Ε′ αἰῶνα π. Χ., ἡ ζωγραφικὴ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς τοίχους, ἀποτελέσασα νέον ἀκόμη μεγαλύτερον εἶδος τέχνης, τὴν *τοιχογραφίαν*. Πρῶτος ὁ μέγας ἀρχαῖος ζωγράφος Πολύγνωτος καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ ἐζωγράφησαν μεγάλας συνθέσεις εἰς τοίχους ναῶν καὶ εἰς τὴν κατάκοσμον ἐκ σπουδαιοτάτων ζωγραφικῶν ἔργων «Ποικίλην Στοὰν» εἰς τὸν Κεραμεικὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ μέγας δὲ ζωγράφος Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος (περὶ τὸ 415 ἀκμάσας π. Χ.), ὁ πρόδρομος τοῦ Ζεύξιδος καὶ τοῦ Παρρασίου, ἀναφέρεται ζωγραφήσας ἐπὶ πινάκων ἐκ ξύλου. Καὶ οὕτως ἀπὸ τοῦ 400 περίπου π. Χ. εἰσάγεται διὰ τοῦ Ἀπολλοδώρου εἰς τὴν τέχνην ἡ νέα σημαντικωτάτη καινοτομία τῆς ζωγραφικῆς ἐπὶ σανίδων ἐκ ξύλου, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὴν λεγομένην *πινακογραφίαν* (βλ. λ.) καὶ ἔσχε μέγιστα ἀποτελέσματα διὰ τὴν τέχνην καὶ δὴ τὴν ζωγραφικήν, διότι κατέστησε ταύτην ἐλευθέραν τέχνην, διότι ἔλυσε τοὺς δεσμούς, διὰ τῶν ὁποίων συνεδέετο ἀκόμη μὲ ἀρχιτεκτονικὰ ἢ ἄλλα μνημεῖα. Ἡ συνέπεια εἶναι πολυσήμαντος, διότι ἔκτοτε οἱ ζωγραφικοὶ πίνακες, εὐκίνητα ἔργα τέχνης, ἔλαβον καθολικὴν χρῆσιν, ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον τέχνην, καὶ ἔγιναν, ὑπῆρξαν πάντοτε, καὶ εἶναι καὶ σήμερον τὰ συνηθέστατα ἔργα τέχνης (μουσαμᾶς).

Αἱ σπουδαιότεραι ζωγραφίαι τοῦ Ἀπολλοδώρου ἐπὶ πινάκων ἐκ ξύλου εἶναι: ἱερεὺς προσευχόμενος, Ὀδυσσεύς, Αἴας κλ. Τὰ πολυύμνητα ἔργα τοῦ Ζεύξιδος καὶ τοῦ Παρρασίου ἦσαν τοιαῦται ἐπὶ ξύλου εἰκόνες, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν πλέον νὰ λαμβάνουν ἔκτασιν καὶ σύνθεσιν μεγαλυτέραν, ἐνθυμίζουσαν τὰς νεωτέρας ἐπὶ κηροχύτου (μουσαμᾶ) πινακογραφίας.

Τὴν ἐπὶ πινάκων ζωγραφικὴν τέχνην ἀνεμόρφωσεν ὁ Σικυώνιος Παυσίας κατὰ τὸν Δ′ π. Χ. αἰῶνα, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε νέον τρόπον ζωγραφίας, τὸν λαβόντα μεγάλην διάδοσιν καὶ ὀνομαζόμενον *ἐγκαυστικὴν* ζωγραφίαν. Ἦτο δὲ ἡ ἐγκαυστικὴ ἐπίθεσις ἐπὶ τοῦ ξύλου (ἢ καὶ μαρμάρου) κηρωτῶν χρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐστερεώνοντο καὶ ἰσοπεδοῦντο μὲ τὴν βάσιν διὰ θερμάνσεως· μεταλλίνη ράβδος ἢ ἄλλο πρόσφορον ἐργαλεῖον πεπυρακτωμένον διεπερᾶτο ἄνωθεν τῆς εἰκόνος, μέχρις ὅτου τὰ χρώματα ἀπεξηραίνοντο θερμαινόμενα. Ὁ κατὰ τὴν ἐγκαυστικὴν μέθοδον χρωματισμὸς ἦτο πλουσιώτερος καὶ ζωηρότερος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔλαβεν ὁ τρόπος οὗτος μεγάλην διάδοσιν, μεταδοθεὶς καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ζωγράφους. Διὰ τῆς νέας ταύτης μεθόδου ἐζωγραφήθησαν κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς ἰδίως χρόνους πίνακες περίφημοι καὶ πολυσύνθετοι, ὡς τοῦ Νικίου ἡ κατὰ τὸν Ὅμηρον Νέκυια, τοῦ Φιλοξένου ἡ ἐν Ἰσσῷ μάχη τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον πιθανώτατα εἶναι τὸ περίφημον ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως ψηφιδωτόν.

Αἱ ἑλληνιστικαὶ προσωπογραφίαι. Ὅπως εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς τέχνης, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν πινακογραφίαν, ἀπὸ τὴν Πτολεμαϊκὴν Αἴγυπτον μετεδόθησαν εἰς τὸ Βυζάντιον αἱ πρῶται ἀρχαί, εἰς τὴν μεγάλην δὲ Ἑλληνιστικὴν ταύτην τέχνην πρέπει νὰ ζητήσωμεν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Βυζαντινῶν εἰκόνων.

Σπουδαιόταται ἀνακαλύψεις τῶν τελευταίων χρόνων εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔφερον εἰς φῶς πολυσήμαντα ἔργα τέχνης, προσωπογραφίας ἐπὶ ξύλου, τῶν ὁποίων μεγάλη συλλογὴ ἐξετέθη τῷ 1889 εἰς Παρισίους καὶ ἔσχεν ἐπιτυχίαν μεγίστην. Αἱ προσωπογραφίαι αὗται προέρχονται ἰδίως ἐκ τῆς Μέσης Αἰγύπτου καὶ εἶναι γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα *προσωπογραφίαι τοῦ Φαγιούμ*. Ἀνήκουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀρχαίους χρόνους, εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ Β′ καὶ Ε′ μ. Χ. αἰῶνος διάστημα, δηλαδὴ εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ προσωπογραφίαι αὗται εἶνα ἐπὶ ξύλου ζωγραφίαι, ἐτίθεντο δὲ εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς μομίας, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ὁ νεκρός, τὸν ὁποῖον ἀπεικόνιζον, ἔβλεπε δι' ἑνὸς ἀνοίγματος ἔξω ἀπὸ τὸ κλειστὸν φέρετρον αὐτοῦ. Τοιαῦται εἰκόνες σῴζονται εἰς πολλὰ μουσεῖα, καὶ δὴ εἰς τὰ μουσεῖα τῶν Παρισίων, τοῦ Λονδίνου, τῆς Λενινουπόλεως (Πετρουπόλεως), εἶναι δὲ ἀξιοθαύμαστοι διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν χαρακτηριστικῶν. Παράδοξος καὶ ἐκπληκτικὴ ἔκφρασις ζωῆς ἀποδίδεται εἰς ὅλας τὰς ἐπὶ ξύλου εἰκόνας ταύτας. Ἄνδρες, γυναῖκες, νέοι καὶ νέαι, παιδία, ἔχουν δύναμιν βλέμματος, ἡ ὁποία καταπλήσσει τὸν θεατήν. Πολλαὶ μορφαί, ἰδίως γυναικῶν, φαίνονται ὡς νὰ παρακολουθοῦν τὸν ἐπισκέπτην. Ἄλλο προσὸν τῶν εἰκόνων τούτων, ἐκπληκτικόν, εἶναι τὸ νεωτεριστικὸν ὕφος, τὸ ὁποῖον ἔχουν αἱ περισσότεραι ἐξ αὐτῶν. Δὲν νομίζει τις ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του νεκροὺς δεκαπέντε καὶ περισσοτέρων αἰώνων, μερικὰ δὲ τῶν εἰκονιζομένων προσώπων φαίνονται ὡς νὰ ἔζων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Ἡ ἀτομικὴ ζωὴ ἐξαίρεται ἰσχυρῶς, ὅπως καὶ ἡ νεότης ὅλων τῶν τόσον ἀπομεμακρυσμένων τούτων νεκρῶν.

Ἡ τεχνικὴ τῶν εἰκόνων τοῦ Φαγιοὺμ εἶναι συνήθως ἡ ἐγκαυστικὴ ἢ μόνη ἢ καὶ ἐναλλασσομένη μὲ τὸν ὑδροβαφῆ χρωματισμόν. Ὁ κηρός, ζεστὸς ἀκόμη, ἀνεμίχθη μὲ ᾠὸν καὶ μὲ ὀλίγον ἔλαιον, προσετέθη κόνις χρωματισμένη, καὶ τὸ σύνολον ἀπετέλεσε μεῖγμα, τὸ ὁποῖον εὐκόλως ἐχρησιμοποιεῖτο μὲ τὸ *κέστρον*, ἤτοι μὲ μικρὸν σιδηροῦν ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον ὡμοίαζε μὲ κοχλιάριον, ἔχον ὁμαλὴν τὴν σπαθίδα. Μὲ τὸ κέστρον τοῦτο ὁ ζωγράφος ἐπέθετε τὸν χρωματισμένον κηρόν, ἀνέπτυσσε τὰ χρώματα, καὶ τέλος προέβαινεν εἰς τὴν καῦσιν αὐτῶν, πυρακτώνων τὸ κέστρον καὶ συνδέων πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ ξύλον αὐτὰ (τὴν γραφὴν ἀνακαίειν, picturam inurere).

Digitized by Google

Αἱ πρῶται Βυζαντιναὶ εἰκόνες. Ἀπὸ τὰς προσωπογραφίας ταύτας τοῦ Φαγιοὺμ προέρχονται, ἀναμφισβητήτως, αἱ παλαιόταται Βυζαντιναὶ εἰκόνες. Ὄχι μόνον κατὰ τὴν τεχνικὴν ἐπεξεργασίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ κατὰ τὴν ψυχολογικὴν διάταξιν αἱ Βυζαντιναὶ εἰκόνες εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμέναι μὲ τὰς Ἑλληνοαιγυπτιακὰς ταύτας ζωγραφίας ἐπὶ ξύλου. Δὲν εἶναι δὲ ἀμφίβολον ὅτι αἱ παλαιόταται ἔγιναν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἢ εἰς τὴν Συρίαν καὶ ὅτι εἰς τὰς μεγάλας ταύτας Ἑλληνιστικὰς χώρας πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν γένεσιν τοῦ σημαντικωτάτου τούτου εἴδους τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Τὸ πρῶτον μνεία τούτου γίνεται εἰς χωρίον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ὁμιλῶν περὶ προσωπογραφιῶν δι' ἐγκαυστικῆς ὀνομάζει ταύτας *κηρόχυτον γραφήν*. Ἄλλαι δὲ μαρτυρίαι βεβαιώνουν ὅτι ἡ τεχνικὴ αὕτη ἦτο ἤδη ἐν μεγάλῃ χρήσει εἰς τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Εὐνόητον δ' εἶναι ὅτι αἱ πρῶται Βυζαντιναὶ εἰκόνες παρέστησαν τὸν Χριστόν, τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους. Ὅτι δὲ ἡ Αἴγυπτος ἦτο ἡ ἀρχικὴ πατρὶς τῶν εἰκόνων, δεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι ἐξ αὐτῆς προέρχονται τὰ πλεῖστα ἕως τώρα γνωστὰ παλαιὰ μνημεῖα τῆς ζωγραφικῆς ταύτης. Ἐκ τῆς μονῆς Σινᾶ προέρχονται δύο παλαιόταται εἰκόνες τοῦ ΣΤ'—Ζ' αἰῶνος, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἀπεικονίζει τοὺς ἁγίους Σέργιον καὶ Βάκχον, στηθεῖον (εἰς προτομήν) καὶ κατ' ἐνώπιον. Ἄλλαι δύο εἰκόνες μὲ τὴν ἰδίαν τεχνοτροπίαν εὑρίσκονται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Κιέβου (τοὐλάχιστον εὑρίσκοντο πρὸ τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως). Καὶ εἰς τὰ ἔργα ταῦτα καὶ εἰς ἄλλας εἰκόνας τοῦ ἐν Καΐρῳ μουσείου εἶναι φανερὸς ὁ κυριαρχῶν χαρακτὴρ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἤτοι ἡ προσπάθεια ἀποδόσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία δίδει τὸν ἱστορικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν Χριστιανικὴν Τέχνην τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διακρίνει αὐτὴν ἀπὸ τὸν παλαιότερον διακοσμητικὸν καὶ συμβολικὸν χαρακτῆρα τῆς τέχνης τῶν κατακομβῶν.

Αἱ περὶ τῶν εἰκόνων παραδόσεις. Ἡ κολοσσιαία θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναστάτωσις τῆς Εἰκονομαχικῆς περιόδου ἀνέκοψε τὴν ἐξαίρετον ταύτην πρόοδον τῆς ἐπὶ ξύλου ζωγραφίας. Ἡ Εἰκονομαχία δὲν ἐστρέφετο ἀποκλειστικῶς κατὰ τῶν εἰκόνων, εἶναι ὅμως ἀναντίρρητον, ὅτι ἰδίως τὰ μικρὰ ταῦτα ἀντικείμενα τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐκρεμῶντο εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς οἰκίας, ἔπαθον τὴν μεγαλυτέραν καταστροφήν. Ἀπὸ τὴν καταδίωξιν δὲ ταύτην προῆλθον οἱ διάφοροι θρῦλοι περὶ εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι, διὰ νὰ σωθοῦν, ἐταξίδευον μόναι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ περὶ εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι σωθεῖσαι ἔμειναν μαῦραι ἐκ τῶν φλογῶν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ παράδοσις περὶ τῶν εἰκόνων τῶν ἐχουσῶν ἰδιαιτέραν θαυματουργὸν δύναμιν. Τοιαῦται παραδόσεις ὑπάρχουσιν εἰς ὅλα τὰ παλαιὰ μοναστήρια, ὅπως εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον κλπ. Διὰ τοῦτο δεικνύονται εἰς πλεῖστα μέρη εἰκόνες τῆς Παναγίας ἱστορηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ, αἱ ὁποῖαι κατ' ἀρχὰς ἦσαν τρεῖς, ἔπειτα ἐννέα, ἔπειτα ἐπολλαπλασιάσθησαν εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀντιτύπων.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ ἐπὶ ξύλου εἰκόνες ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν κατὰ τὸν μακρὸν ἀγῶνα τῆς Εἰκονομαχίας (τὸν Η' καὶ τὸν Θ' αἰῶνα), καί, φυσικά, διεσῴζοντο μετὰ πολλῆς προφυλάξεως πολλαὶ ὑπὸ εὐλαβῶν Χριστιανῶν. Εἰς αὐτὸ τὸ Παλάτιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐγίνετο προσπάθεια διαφυλάξεως τῶν εἰκόνων. Τοῦτο δεικνύει τὸ περίεργον ἀνέκδοτον τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν γελωτοποιὸν Δένδεριν καὶ τὴν Αὐτοκράτειραν Θεοδώραν. Τὸ κακόμορφον ἐκεῖνο ἀνδράριον εἰσεπήδησε μίαν ἡμέραν αἰφνιδίως εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστας καὶ εἶδεν αὐτὴν ν' ἀσπάζεται θείας εἰκόνας. Ὁ γελωτοποιὸς μὲ τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον εἶχον τοῦ εἴδους τούτου τὰ ὄντα, ἠρώτησε τί εἶναι αὐτά. Καὶ ἡ Θεοδώρα ἀπεκρίθη «τὰ καλά μου νινία καὶ ἀγαπῶ ταῦτα πολλά». Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἠρώτησε τὸν Δένδεριν μετ' ὀλίγον ποῦ ἦτο, ἀπήντησεν οὗτος ὅτι ἦτο εἰς τὴν μάνναν, ἐννοῶν τὴν βασίλισσαν, καὶ ὅτι εἶδεν αὐτὴν ἐκβάλλουσαν ἀπὸ τὸ προσκεφάλαιον καλὰ νινία. Ὁ Θεόφιλος ὁ Αὐτοκράτωρ ἐνόησε ποῖα ἦσαν τὰ νινία καὶ πορευθεὶς πρὸς τὴν βασίλισσαν ἤλεγξεν αὐτήν. Ἡ Θεοδώρα, διὰ νὰ μὴ λυπήσῃ τὸν βασιλέα, εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἠτένιζεν εἰς τὸ κάτοπτρον μὲ τὰς θεραπαινίδας της καὶ ὅτι ὁ γελωτοποιὸς ἰδὼν τὰς παραγομένας μορφὰς ἐπῆγεν ἀφρόνως νὰ εἴπῃ ταῦτα «πρὸς τὸν βασιλέα καὶ δεσπότην». Ἐσωφρονίσθη δὲ κατόπιν ὁ γελωτοποιὸς ἀπὸ τὴν βασίλισσαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, ὅταν ἄλλοτε ὁ βασιλεὺς τὸν ἠρώτησεν ἂν ἡ βασίλισσα ἀσπάζεται τὰ καλὰ νινία, ἔβαλε τὴν χεῖρα εἰς τὸ στόμα καὶ ἀπήντησε: «σίγα περὶ τῶν νινίων, βασιλεῦ».

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι ὄντως συνέβη, ὡς ἀσφαλῶς καὶ πολλὰ παρόμοια θὰ συνέβησαν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν. Διεσώθησαν λοιπὸν πολλαὶ εἰκόνες τῆς προεικονομαχικῆς περιόδου, αἱ ὁποῖαι ὅμως εἶναι ἀδύνατον σήμερον νὰ προσδιορισθοῦν ἢ καὶ νὰ σῴζωνται.

Αἱ μετὰ τὴν Εἰκονομαχίαν εἰκόνες. Ἀπὸ παλαιὰ εὑρετήρια τοῦ ΙΑ' καὶ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος γνωρίζομεν, ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα τέχνης ἐγέμιζον τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια καὶ ὅτι ἦσαν ἀπὸ τότε περιβεβλημένα μὲ ἐπενδύσεις (ὑποκάμισα, ὡς λέγεται σήμερον) καὶ μὲ πλαίσια ἀργυρᾶ ἢ χρυσᾶ, στολισμένα καὶ μὲ πολυτίμους λίθους. Πάρα πολὺ ὀλίγαι ὅμως θὰ εἶναι αἱ εἰκόνες, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην.

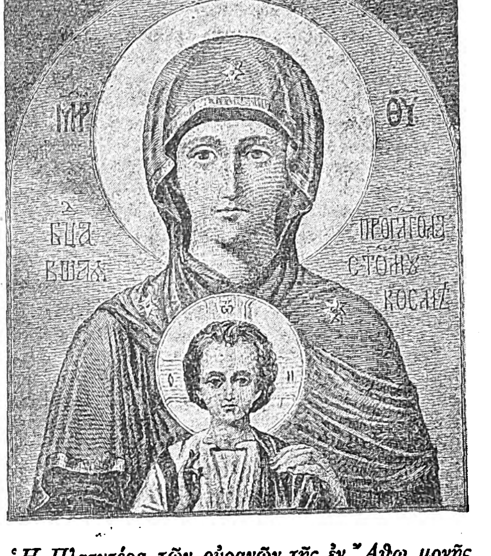

Ἡ Πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τοῦ Ζωγράφου.

Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Κιέβου καὶ εἰς τὸ Βατικανὸν σῴζονται μερικαί, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἡ «Παναγία ἡ Πορταΐτισσα», ἡ ὁποία κοσμεῖ τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων καὶ ἡ ὁποία εἶναι δυσδιάκριτος, ἴσως δύναται ν' ἀναχθῇ καὶ ἕως τὴν ἐποχὴν τῶν Εἰκονομάχων βασιλέων. Ἄξιαι δὲ λόγου παλαιαὶ εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἶναι ἡ Θεοτόκος ἡ λεγομένη «τοῦ Κουκουζέλη» εἰς τὴν Λαύραν, καὶ ἡ «Παναγία ἡ Τριχεροῦσα» εἰς τὸ Χιλανδάρι, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὸν ΙΓ' (ἢ πρώτη) καὶ εἰς τὸν ΙΔ' (ἡ δευτέρα) αἰῶνα. Ἐν γένει εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν σῴζονται παλαιαὶ καὶ σεβάσμιαι εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, ἰδίως τῆς Παναγίας.

Καθ' ὅσον κατερχόμεθα εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, κατὰ τοσοῦτον αἱ σῳζόμεναι εἰκόνες γίνονται πολυαριθμότεραι. Εἰς πολλὰ μουσεῖα τῆς Ἰταλίας, ἰδίως εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ, εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ τὰς περὶ

Ἡ Θεοτόκος Γερόντισσα τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τοῦ Παντοκράτορος.

τὸν Καύκασον χώρας, εἰς τὴν Ρωσίαν, διεσώθησαν πολλαὶ εἰκόνες τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων. Τὸ μέγα πλῆθος ὅμως τῶν εἰκόνων προέρχεται ἀπὸ τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνους. Εἰς ἰδιωτικὰς συλλογάς, καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Εὐρώπῃ, εὑρίσκονται πλεῖστα ἄξια λόγου ἔργα τέχνης, εἰς πολλὰς μάλιστα συλλογὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Ἰταλίας, ὅπως καὶ εἰς τὰ μουσεῖα αὐτῆς, σῴζονται ἀρκεταὶ εἰκόνες πρὸ τῆς Ἁλώσεως. Πολὺ δύσκολον ὅμως φαίνεται νὰ εὑρίσκωνται τοιαῦται εἰς τὰς συλλογὰς τὰς ἐν Ἑλλάδι. Τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἔχει συλλογὴν πλουσίαν καὶ πολύτιμον εἰκόνων, ἡ ὁποία κατηρτίσθη εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ, δὲν φαίνεται ὅμως νὰ κατέχῃ εἰκόνα πρὸ τῆς Ἁλώσεως.

Εἰς τὰς μεταγενεστέρας εἰκόνας καταλέγονται καὶ αἱ λεγόμεναι τῆς *Κρητικῆς σχολῆς*, σχολῆς, ἡ ὁποία ἠσμενίζετο πολὺ καὶ διέπρεπεν ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων εἰς τὴν ἐπὶ ξύλου ζωγραφικήν. Πλεῖσται δὲ καὶ σπουδαιόταται εἰκόνες εἶναι αἱ *Ἑπτανησιακαὶ* τῆς Ἑπτανησιακῆς ἢ καὶ Ἰταλοεπτανησιακῆς σχολῆς. Πολλαὶ ἐκ τῶν εἰκόνων τούτων τῆς Κρητικῆς ἢ τῆς Ἑπτανησιακῆς σχολῆς εἶναι ἀριστουργήματα τέχνης, δεικνύοντα ἐξαίρετον ἄνθησιν αὐτῆς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ τοὺς ἔπειτα αἰῶνας.

Γενικῶς, ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν εἰκόνων πρέπει νὰ εἴμεθα πολὺ ἐφεκτικοί, διότι οἱ ζωγράφοι τούτων ἐπαναλαμβάνουν τοὺς ἰδίους παλαιοτέρους χαρακτῆρας τέχνης ἢ καὶ ἁπλῶς ἀντιγράφουν τούτους. Δὲν ὑπάρχουν δὲ καὶ ἀρκεταὶ μελέται περὶ τῶν ἔργων τούτων τέχνης. Σοβαραὶ δ' ἐργασίαι περὶ ἐξακριβώσεως τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς χρονολογίας τῶν εἰκόνων ἔχουν γίνει καὶ γίνονται εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἐσχάτως μάλιστα ἐπὶ τῶν Μπολσεβίκων ἀνεκαλύφθησαν εἰς μοναστήρια τῆς Ρωσίας παλαιαὶ εἰκόνες, ἄλλαι κατωρθώθη νὰ καθαρισθοῦν τελείως, καὶ εἰς πολλάς, ὑπὸ τὸ πρῶτον στρῶμα ζωγραφίας, εὑρέθη παλαιότερον, ἐνίοτε δὲ καὶ τρίτη παλαιοτάτη ζωγραφία. Τοιαῦται ἔρευναι, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ραδιογραφικαὶ ἢ καὶ χημικαὶ μέθοδοι χρησιμοποιοῦνται, δύνανται νὰ μᾶς φέρουν εἰς ὁριστικώτερα συμπεράσματα.

Αἱ εἰκόνες ὡς ἔργα τέχνης. Αἱ ἐπὶ ξύλου ἢ *φορηταὶ* εἰκόνες, ὅπως τὰς ὀνομάζομεν συνήθως, δὲν εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔργα τέχνης προάγοντα τὰς περὶ καλλιτεχνίας γνώσεις ἡμῶν. Ἔχουν ὅμως ἀνυπολόγιστον εἰκονογραφικὴν ἀξίαν. Πρῶτον, διότι συμπληρώνουν τὴν εἰκονογραφικὴν σειράν, τὸ μέγα εἰκονογραφικὸν ἔπος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἔπειτα, διότι παρέχουν πλείστας ἄλλας εἰκονογραφικὰς λεπτομερείας. Τὰ εἰς εἰκόνας παριστανόμενα θέματα εἶναι τὰ ἴδια, τὰ ὁποῖα παριστάνονται καὶ εἰς τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν διὰ ψηφιδωτῶν ἢ τοιχογραφιῶν: ὁ Χριστός, ἡ Θεοτόκος, Ἅγιοι, ὁλόκληροι συνθέσεις καὶ ἐπεισόδια. Χρησιμεύουν λοιπὸν εἰς τὴν συμπλήρωσιν, ταξινόμησιν καὶ ἐξακρίβωσιν τοῦ εἰκονογραφικοῦ ὑλικοῦ. Διὰ τῶν ψηφιδωτῶν, τῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῶν εἰκόνων εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαρτισθῇ ἀρκετὰ πλῆρες καὶ πολὺ πλούσιον Λεύκωμα τοῦ μεγάλου καὶ ποικιλωτάτου Ὀρθοδόξου Εἰκονογραφικοῦ ἔπους.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

—[ΙΣΤΟΡ.] Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, πᾶν ὅπερ παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις εὗρον γεραιρόμενον, καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι σεβαζόμενον, διεφύλαξαν, μὴ ἀπορρίψαντες· εὗρον δὲ εἰκόνας παρὰ τοῖς πάλαι τιμωμένας, εὗρον δὲ καὶ παρ' Ἑβραίοις εἰς τοὺς αὐτῶν ναούς. Βεβαίως οὐδεὶς ἀγνοεῖ μίαν τῶν κυριωτέρων διαταγῶν τοῦ Δεκαλόγου «οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω.. οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς» (Ἐξόδ. Κ, 1—17), ἀλλ' αὕτη φαίνεται σαφῶς ἀπαγορεύουσα τὴν προσκύνησιν τῶν ὁμοιωμάτων τούτων καὶ τὴν λατρείαν ἅμα τὴν εἰς ὁμοιώματα καὶ εἴδωλα ἀπονεμομένην· διότι αὐτὸς ὁ νομοδότης Θεὸς ἐπιβάλλει τὴν τοῦ ναοῦ διακόσμησιν, ὄχι διὰ παραστάσεων ἰχθύων καὶ περιστερῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν ὁμοιωμάτων ἀγγέλων («ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω»)· οὕτω, τὰ κεφάλαια ΚΕ' καὶ ΚΣΤ' τῆς Ἐξόδου διατάττουσι τὴν κατασκευὴν ἀνὰ ἑνὸς Χερούβ εἰς τὸ «ἱλαστήριον ἐπίθεμα» ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ ἄλλων Χερουβὶμ ἐπὶ τῶν αὐλαιῶν τῆς σκηνῆς· καὶ τὰ μὲν πρῶτα δύο χρυσοτορευτά, τὰ δὲ τῶν αὐλαιῶν ὑφαντά· καὶ ἦσαν αἱ αὐλαῖαι δέκα, μήκους εἴκοσιν ὀκτὼ πήχεων ἑκάστη. Βεβαίως ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν οἱ Χριστιανοὶ παρέλαβον τὰς τοιαύτας ζωγραφίας, μὴ ἐπιτρέποντες τὴν ἐν ναοῖς ζωγράφησιν ἀνθῶν καὶ ζῴων μόνον, ἢ συμπεπλεγμένον μετὰ εἰκόνων ἀνδρῶν ἁγίων. Ὀλυμπιόδωρος ὁ ἔπαρχος, ἐρωτήσας τὸν ἀββᾶν Νεῖλον, περὶ τὰ μέσα τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, περὶ ζωγραφήσεως ἐν ναοῖς ζῴων καὶ φυτῶν καὶ κυνηγίων, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ὅτι παιδαριώδες θεωρεῖ νὰ περιπλανᾶται ὁ ὀφθαλμὸς τῶν πιστῶν εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀνδρικοῦ δὲ φρονήματος ἴδιον καὶ πρέπον ἀνδράσι τὸ τυπῶσαι σταυρὸν ἕνα «κατὰ ἀνατολὰς τοῦ θειοτάτου τεμένους ἐν τῷ ἱερατείῳ» —κατ' ἐμέ, ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι, ἐκεῖ ὅπου ζωγραφοῦμεν ἀπὸ αἰώνων, ἀλλὰ μετὰ τὴν Γ' καὶ Δ' Σύνοδον, τὴν Θεοτόκον τὴν Πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν. Δίδει δὲ τὸν λόγον ὁ Νεῖλος, ὡς ἔδιδεν ἕνα αἰῶνα πρὸ αὐτοῦ Βασίλειος ὁ Καισαρείας (ἐπιστ. 360 *Νείλου* ἐπ. ξα' βιβλ. Δ'), καὶ ὃν ἐπαναλαμβάνουσιν οἱ πατέρες τῆς Ζ' ἁγίας Συνόδου. Καὶ ἠδύναντο λοιπὸν ν' ἀναστηλῶσιν ἐν τοῖς ναοῖς εἰκόνας καὶ Χερουβ οἱουδήποτε, ὃν οὐδέποτε εἶδον, ἀλλὰ βεβαίως ἀποστόλων καὶ μαρτύ-

Digitized by Google

ρων καὶ μετ' αὐτοὺς ὁσίων ἀνδρῶν, οὓς εἶδον, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ συναναστραφέντος ἡμῖν Θεανθρώπου· «τῆς θείας δὲ καὶ ἀσχηματίστου οὐσίας (τοῦ Δημιουργοῦ δηλαδὴ) εἰκόνα οὐδεὶς ποτε ἐπενόησε ποιῆσαι· οὐ γὰρ θέμις τὸν ἀπερίγραπτον Θεὸν εἰκόνι περιγραπτῇ παρεικάζειν». Ταῦτα, κατὰ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην, ὁ Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος, ὡς ἐπανέλαβε πολυμαθὴς ἱεράρχης (*Εὐσταθ. Κλεοβούλου* Ἐπιστολιμαία Διατριβὴ πρὸς Εὐθύμιον προτεστάντην, σελ. 67), παραδιδοὺς ἡμῖν ὅτι, τὸν Θεὸν Πατέρα ζωγραφοῦσί τινες κατὰ τὴν ὅρασιν Δανιὴλ (Ζ' 9—10)· «ἐθεώρουν ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο· καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ὡσεὶ χιὼν λευκόν, καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον· ποταμὸς πυρὸς ἐκπορευόμενος εἷλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεσαν αὐτῷ»· ἀλλὰ προστίθησι τούτοις ὁ Κλεόβουλος· «ἀλλὰ τὶς τῶν ζωγράφων δύναται γράψαι κατὰ τὸν Δανιήλ» ;

Καὶ τοῦ μὲν Θεοῦ Δημιουργοῦ, τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, καθὸ ἀοράτου, οὐδεὶς εἰκόνα πιστὴν ἠδύνατο νὰ γράψῃ, τοῦ Σωτῆρος ὅμως, καθὸ ἐπιφανέντος ἐν τῷ κόσμῳ, τὴν εἰκόνα ἐζωγράφουν, ὡς ἂν ἕκαστος ἤθελεν ἀντιληφθῇ τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ κάλλος, σωματικὸν ἢ ψυχικόν. Ἐν τῇ Θ' ἑκατονταετηρίδι ἡ περὶ αὐτοῦ παράδοσις ἀναγράφεται ἐν ἐπιστολῇ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις συνόδου τῷ 836 πρὸς Θεόφιλον αὐτοκράτορα (ἐκδόσ. *Ἰω. Σακκελίωνος,* Ἀθῆναι 1864, σ. 25)· «καθὼς οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ Λόγου ἅγιοι ἀπόστολοι παραδεδωκότες τῇ Ἐκκλησίᾳ διέγραψαν αὐτοῦ τὴν ἐκτύπωσιν, εὐήλικα, τρίπηχυν, σύνοφρυν, εὐόφθαλμον, ἐπίρρινον, οὐλότριχον, ἐπίκυφον, ἀνεξίκακον, εὔχρουν, γενειάδα μέλαιναν ἔχοντα, σιτόχρουν τῷ εἴδει, κατὰ τὴν μητρῴαν ἐμφάνειαν, μακροδάκτυλον, εὔφωνον, ἡδύλογον, πρᾳότατον, ἥσυχον, μακρόθυμον καὶ τὰ παραπλήσια τῆς ἀρετῆς ἰδιώματα περιφέροντα». Καίτοι ἀπορία τις ἐπέρχεται δικαία, ποῦ ἤθελεν εὑρεθῇ Πολύγνωτος, Ἀπελλῆς, ἢ Ζεῦξις ἐναποτυπώσων ἐν πίνακι τὸ ἀνεξίκακον τοῦ Σωτῆρος, τὸ εὔφωνον καὶ ἡδύλογον, τὸ πρᾳότατον, ἥσυχον, καὶ μακρόθυμον· ἐν τούτοις καὶ περὶ τοῦ σωματικοῦ παραστήματος οὐδεμίαν τις ἀκριβῆ διδασκαλίαν παρέδωκε· γνωστὸν δ' ὅτι διαιροῦνται αἱ περὶ τούτου γνῶμαι τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, Ἰουστίνου, Βασιλείου, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Θεοδωρήτου, Χρυσοστόμου, Γρηγορίου Νύσσης, Ἀδριανοῦ Ρώμης, Κυπριανοῦ, Τερτυλλιανοῦ, Ἱερωνύμου, Ἀμβροσίου, Αὐγουστίνου, ὧν ἐμνήσθη, παρ' ἡμῖν, ὀγδοῆντα πρότερον ἔτη, Στέφανος ὁ Κουμανούδης, πρὸ δεκαπέντε δ' ἐτῶν ὁ *Γ. Α. Σωτηρίου* (ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ σ. 10—21). Ἀλλὰ μέχρι τῶν μέσων τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος ἐπεκράτει εἰσέτι ἀσάφεια περὶ τοῦ τύπου, ὃν ἔπρεπε νὰ δώσωσιν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Σωτῆρος, τότε δ' ἀναφέρεται ἡ τιμωρία τοῦ ζωγράφου τοῦ τολμήσαντος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου νὰ δώσῃ τύπους κεφαλῆς τοῦ Διός. Ἡ χεὶρ τοῦ τολμηροῦ ζωγράφου ἐξηράνθη, κατὰ τὸν χρονογράφον (*Θεοδ. Ἀναγνώστου* Α, 15), ἣν δι' εὐχῆς ἐθεράπευσε Γεννάδιος ὁ ἐν ἁγίοις πατριάρχης. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ δὲ τοῦ Α' διετυπώθη πιθανώτατα ἡ διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ὅτι «τὸ οὖλον καὶ ὀλιγότριχον σχῆμα ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἀληθέστερόν ἐστιν». Ἀγνοοῦμεν λοιπὸν οἷον εἶχε σχῆμα ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀποτετυπωμένη μορφὴ τοῦ Σωτῆρος, ὡς καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ Μ. Θεοδοσίου ἐκ σμάλτου παράστασις τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, σῳζομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 835, διότι πρὸς Θεόφιλον ἡ τότε σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων γράφει «ψηλάφησον καὶ ἰδέ».

Καὶ ταῦτα μὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος, οἱ καρποκρατιανοὶ αἱρετικοὶ εἶχον «εἰκόνας ἐνζωγράφους διὰ χρωμάτων, τινὲς δὲ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λοιπῆς ὕλης, ἅτινα ἐκτυπώματά φασιν εἶναι τοῦ Ἰησοῦ.... κρύβδην δὲ τὰς τοιαύτας ἔχουσιν εἰκόνας· καὶ φιλοσόφων τινῶν, Πυθαγόρου, καὶ Πλάτωνος, καὶ Ἀριστοτέλους, καὶ λοιπῶν· μεθ' ὧν φιλοσόφων καὶ ἕτερα ἐκτυπώματα τοῦ Ἰησοῦ τιθέασιν, ἱδρύσαντές τε προσκυνοῦσι». Καὶ μαρτυρεῖ μὲν αὐτὰ ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος ἐν Αἱρ. ΚΖ' (*Migne* ΜΑ' τ. 573 καὶ 576 στήλῃ), ἐφ' ὅσον δ' οὐδεὶς συγγραφεὺς κατακρίνει τήν τε χρῆσιν τὴν τότε καὶ τὴν προσκύνησιν εἰκόνων, δύναται νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι οὐχί τι κοινόν, οὐχί τι ἀπηγορευμένον ἔπραττον οἱ καρποκρατιανοί. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος αἱ εἰκόνες πολλαπλασιαζόμεναι, ἢ ἐκόσμουν οἰκοδομάς, ἱερᾶς ἢ κοσμικῆς χρήσεως, ἢ ἐκρατοῦντο παρὰ τοῖς πιστοῖς, ὡς φυλακτήρια καὶ δυστυχημάτων ἀποτρόπαια, ἀφοῦ μάλιστα διὰ τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἐγνώσθη, ὅτι, πρὶν αὐτοῦ εἰκόνες ἐζωγραφοῦντο· «καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ τὰς εἰκόνας Παύλου καὶ Πέτρου, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σῳζομέναις ἱστορήσαμεν»· προδήλως, οὐ μόνον εἴδομεν, ἀλλ' ἐγενόμεθα καὶ προσκυνηταί, διότι τοιαύτην εἶχε σημασίαν εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους τὸ ῥῆμα *ἱστορῶ* (*Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ' 18).

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἀξιοπίστως ἱστορούμενα, αἱ δὲ παραδόσεις εἰσὶ πολλαί. Ἡ σύνοδος τοῦ 836 παρατάττει τινάς, ὧν αἱ περισσότεραι ἀναφέρονται εἰς εἰκόνας τῆς Θεομήτορος, ἀλλ' ἀμάρτυρον εἴπερ ἀπὸ τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος ἐζωγράφουν τὴν Θεοτόκον· ἡ δὲ παρὰ Νικηφόρῳ τῷ πατριάρχῃ καὶ χρονογράφῳ διήγησις, καθ' ἣν, ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Σωτῆρος, ὁ τότε τοῦ τῶν Περσῶν ἔθνους ἡγεμονεύων ἔπεμψεν εἰς τὴν ἁγίαν Βηθλεὲμ ζωγράφον, ὅστις, τὰς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Αἰωνίου Βρέφους ζωγραφήσας, ἐκόμισεν εἰς τὸν ἡγεμόνα, δυσκόλως πιστεύεται (*Νικηφ.* ΚΠ. Ἀντίρρ. καὶ ἀνατρ. τ. εἰκ. κτλ. κεφ. Γ'. *Migne* τ. Ρ' στ. 461, § μγ'). Εἰκόνας τῶν εὐεργετησάντων ἀνθρώπους τινάς, ἢ κοινωνίας, ἔφερον πολλοί, ἀλλὰ μετὰ τὴν εὐεργεσίαν, καθὼς καὶ τῶν ἐπὶ ζωῆς ἁγιότητι γενομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀνίστων εἰκόνας, ζώντων ἔτι, καθὸ φυλακτήρια ἀπὸ κακῶν. Τοῦ Στυλίτου Συμεών, λόγου χάριν, τοῦ ἀπὸ Σισάν, κώμης ἐν Μεσοποταμίᾳ κατὰ τὰ πρὸς Κιλικίαν ὅρια, τὰς εἰκόνας ἀνεστήλωσαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παλαιᾷ Ρώμῃ, διότι τόσον ἐγένετο πολυθρύλητος, ὥστε εἰς τὰ προπύλαια τῶν ἐργαστηρίων ὅλων ν' ἀναστηλώσωσιν εἰκόνας τοῦ Στυλίτου βραχείας, πιστεύοντες ὅτι παρασκευάζουσιν ἑαυτοῖς διαφύλαξιν καὶ ἀσφάλειαν. Τοῦτο πρὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος (*Θεοδωρήτου* Φιλόθ. Ἱστορ. ΚΣΤ'). Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συνήθεια ἐξηκολούθει ἐνισχυομένη. Συμεὼν ὁ θαυμαστορείτης ἤκμαζεν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ Μεγάλῃ, ὅπου πολίτης τις, θεραπευθεὶς εἰς σωματικόν τι πάθος ὑπὸ τοῦ Συμεών, ἀνέστησεν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς οἰκίας, ὑψοῦ, τὴν εἰκόνα τοῦ εὐεργέτου· καὶ ἕως ὧδε μὲν ἐννοεῖται τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἔπραξε καί τι ἕτερον· ἀνῆπτε κανδήλαν πρὸ τῆς εἰκόνος, καὶ παραπετάσματα πρὸ αὐτῆς ἀνήρτησε (*Νικ. Οὐρανοῦ,* Βίος Συμεών, § ρο'. *Migne* τ. ΠΣΤ', μέρ. Β' στ. 3144).

Καὶ ἐπειδὴ καὶ ναοὶ ἀνηγείροντο εἰς ὁσίους ἄνδρας ἐπιφανεῖς, ἐνῷ ἔζων ἔτι, ἀπὸ τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, τίς ἠμπόδιζε τὴν ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων τῶν ἀνδρῶν τούτων; Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχήν, καὶ πρὸ αὐτῆς, οἱ ναοὶ ἦσαν πλήρεις εἰκόνων, παριστανουσῶν γεγονότα ἀληθινά, διότι ἄλλως ἠγείρετο παρὰ τῷ λαῷ δικαία ἀγανάκτησις. Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος, περὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος (506—508), ἀποθρασυνθείς, ἤγαγεν ἀπὸ Κυζίκου ζωγράφον τινὰ Συροπέρσην, ὑποκρινόμενον, ὡς φαίνεται, τὸν παπᾶν, ὅστις «ἀλλότρια τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰκόνων» ἐτόλμησε νὰ γράψῃ εἰς τὸ παλάτιον τῶν Ἑλενιανῶν· καὶ ἐπειδὴ ἀπεπειράθη νὰ καινοτομήσῃ περὶ τὴν ἱερὰν ζωγραφικήν, ἐπηκολούθησε τὴν τοῦ Ἀναστασίου θρασύτητα στάσις τοῦ λαοῦ μεγάλη (*Θεοφ.* Α', σ. 230). Διότι τὸ περὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐν γένει καθεστὼς ἐθεωρεῖτο θεοκατασκεύαστον. Οὐδὲ ἐπετρέπετο ὁ παραμικρότερος ἀπὸ τούτου τοῦ καθεστῶτος ἐκτροχιασμός. Τίς οἶδε κατὰ τίνα κακὴν διδασκαλίαν οἱ ἁγιογράφοι τοῦ Ζ', ἴσως καὶ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἐζωγράφουν ἕνα δάκτυλον τοῦ βαπτιστοῦ καὶ προδρόμου δεικνύοντα ἀμνόν, εἰς τύπον δηλαδὴ τοῦ ἀμνοῦ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Λοιπὸν ἡ Πενθέκτη Σύνοδος, διὰ τοῦ κανόνος αὐτῆς, συνιστᾷ τὴν ἄρσιν τῆς τοιαύτης ζωγραφίας, καὶ τὴν ἀπεικόνισιν αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Βαλσαμῶνος εἰς τὸν κανόνα τοῦτον μανθάνομεν καὶ ὅτι περιστερὰν ἐζωγράφουν, ἀντὶ τῆς εἰκόνος τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ κηρία, ἀντὶ τοῦ ὑπερφυοῦς ἀστέρος (τοῦ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος), ἀλλὰ καὶ τὴν γέννησιν αὐτὴν «διὰ παιδὸς καὶ στρωμνῆς ὑποτυποῦντες». Ἐφ' ὅσον δὲ καὶ μάρτυρες προσετίθεντο νέοι καὶ οἱ ἐπ' αὐστηρότητι βίου διακριθέντες ἀνηγορεύοντο ἅγιοι καὶ ναοὶ προηγείροντο ἐπὶ τιμῇ αὐτῶν, πρὶν ἀποθάνωσι, καὶ κατὰ τὴν ἐκπνοὴν ἀκόμη πόλεμος συνεκροτεῖτο μεταξὺ πλησιοχώρων κωμοπόλεων τίς τὸν ἐπίσημον ἐκεῖνον ἀσκητὴν ν' ἁρπάσῃ, συνεχὲς ἦν νὰ πολλαπλασιάζωνται καὶ αἱ εἰκόνες καὶ νὰ κοσμῶνται δῆθεν οἱ ναοὶ διὰ τούτων.

Ἐπειδὴ δὲ συνέβη, μετὰ τὴν πρὸ τῆς εἰκόνος ἁγίου τινὸς ἐπίκλησιν, μάλιστα πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Θεοτόκου, νὰ συντελεσθῇ θεραπεία τις ἀσθενείας, τὸ θαῦμα τοῦτο, ἀντὶ ν' ἀποδοθῇ, κατὰ καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, εἰς τὴν πίστιν τοῦ αἰτοῦντος, ἀπεδίδετο εἰς τὴν εἰκόνα. Ἐντεῦθεν ὁ λαὸς ἤρξατο δημιουργῶν τάξιν τινὰ προνομιούχων εἰκόνων, ἃς ἀπεκάλουν, δυστυχῶς δὲ καὶ μέχρι σήμερον ἀποκαλοῦσι, θαυματουργούς· καί τινας ἐκήρυξαν Ἀχειροποιήτους· ἀρξάμενοι δὲ ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ μεταβάντες εἰς τὴν Θεοτόκον, ἐπήδησαν οἱ φανατικώτεροι τῶν ὀρθοδόξων εἰς τοὺς μάρτυρας, τοὺς ἀχειροποιήτους. Ὑπῆρχεν ὅμως ἡ πεποίθησις παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἁγιογράφοις, πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν, κληροδοτηθεῖσα ὑπ' ἀρχαιοτέρων, ὅτι, ἐὰν εἶναι καλὸς ὁ ζωγράφος Χριστιανός, αὐστηρὸς τὸν βίον, εὐσεβής, ἐὰν πρὸ τῆς ζωγραφήσεως τῆς εἰκόνος ἐπιτελέσῃ μίαν ἀγρυπνίαν ἢ δύο, νηστεύσῃ δὲ καὶ ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα τοὐλάχιστον, ἡ ὑπ' αὐτοῦ γραφομένη εἰκὼν θ' ἀποβῇ θαυματουργός· ἐπεκράτει δ' ἄλλοτε παρὰ καλογήροις ἁγιογράφοις ἡ πάτριος συνήθεια καὶ νηστείας καὶ μιᾶς παννύχου πρὸς Θεὸν ὑμνῳδίας, πρὶν ἐπιληφθῶσι τῆς ζωγραφήσεως μεγάλης τινὸς εἰκόνος ἐκ τῶν ἐν ναοῖς ἀναστηλουμένων.

Ἀχειροποιήτους καὶ θαυματουργοὺς εἰκόνας ὀλίγας, εὐτυχῶς, ἔχομεν μεμαρτυρημένας ἐν γράμμασιν ἐπισήμοις, ἢ χρονογραφίαις. Ἀρχόμενοι τῆς ἀπαριθμήσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος, ἀναφέρομεν κυριωτέραν μέν, τὴν ἀπὸ τῆς Ἐδέσσης Μεσοποταμίας (Οὔρφα σήμερον) κομισθεῖσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ, τῷ 944. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Σωτὴρ αὐτός, ἀπομαξάμενος ἐπὶ λεντίου (=σφογγισθεὶς εἰς προσόψιον) ἐτύπωσε τὴν θεανδρικὴν μορφὴν ἐπὶ μανδηλίου, ἐξ οὗ παρὰ τῷ λαῷ γινώσκεται τὸ *Ἅγιον Μανδήλιον* (16 Αὐγούστου), Ἐπειδὴ δ' ἐν Ἐδέσσῃ, ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἡ Ἀχειροποίητος εἰκὼν ἐφυλάττετο, κέραμος ἀπέναντι ἔκειτο, ἐπὶ δὲ τῆς κεράμου, βεβαίως ἀχειροποιήτως, ἐγράφη ἡ θεανδρικὴ μορφή, δευτέρα Ἀχειροποίητος ἐφανερώθη, καὶ ταύτην ἐκόμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῷ 967, Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς. Τρίτη τοῦ Σωτῆρος Ἀχειροποίητος ἦλθεν ἀπὸ Καμουλιανῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 574. Χειροποίητοι, ἀλλὰ θαυματουργοὶ εἰκόνες ἐγνωρίζοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ θαυματουργήσασά ποτε ἐν Βηρυττῷ καὶ ὑπὸ Ἰωάννου Τζιμισκῆ μετακομισθεῖσα, τῷ 975, καὶ κατατεθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ Χαλκῇ· διάφορος αὐτῆς ἦν ἡ ἐπὶ τῆς Χαλκῆς πύλης, καταστραφεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου, ἀναστηλωθεῖσα μουσουργικῶς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης, ὑπὸ Λέοντος Ἀρμενίου καθαιρεθεῖσα, καὶ μετὰ τριακονταετίαν περίπου ἀναζωγραφηθεῖσα ὑπὸ Λαζάρου τοῦ ζωγράφου· τρίτη ἦν ἡ καὶ μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐν Κωνσταντινουπόλει σῳζομένη, ἡ κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν λαλήσασα Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι (βλ. *Χωνιάτης* 431. *Ζωναρᾶς* ἐκδόσ. *Διν∂ορφίου* τ. ΣΤ' σ. 161. *Λέων Διάκ.* σ. 166 καὶ ἕως 168 λόγος μακρὸς περὶ τῶν θαυμάτων αὐτῆς. *Πορφυρογεννήτου,* Διήγησις περὶ τῆς πρὸς Ἄβγαρον ἀποσταλείσης θείας εἰκόνος κλπ. *Migne* ΡΙΓ' στ. 424—453. *Συνεχισταὶ Θεοφάνους* 432. *Μάγιστρος Συμ.* 749. *Γεώργιος Μοναχὸς* 918. *Λέων Γραμματικὸς* 326).

Εἰκόνας θεομητορικὰς Ἀχειροποιήτους μίαν γινώσκομεν λεγομένην τοιαύτην παρὰ Κατακουζηνῷ (τ. Α', 339)· ταύτην Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, τῷ 1328, μετέβη νὰ προσκυνήσῃ εἰς Ἀρτάκην (Ὑρτάκιον), ὅπου ναὸς ὑπῆρχε τῆς Θεομήτορος ἀπὸ τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος ἤδη γνωστός· ἐν βιογραφίᾳ Βασιλείου τοῦ νέου ἀναφέρεται ἄλλη «ἣν οὐδεὶς ἐτεχνούργησεν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Θεοτόκος ἐπιστᾶσα, τῇ χειρὶ τὸν ἑαυτῆς χαρακτῆρα ἐτύπωσεν»· ἐξ αὐτῆς δ' ὠνομάσθη ἡ ἔξω τοῦ Ἑπταπυργίου ἐν Κωνσταντινουπόλει κειμένη μονή· καὶ παρὰ τῇ Turcograecia, εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Κωνσταντινουπόλεως ἀναφέρεται Ἀχειροποίητος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, ἐν τῇ κατὰ τὴν Δράμαν ἱερᾷ μονῇ Θεοτόκου Κοσινίτζας. Εἰκόνας δὲ θεομητορικὰς ἐπιφανεῖς ἐμάθομεν τὴν Ὁδηγήτριαν, τὴν καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα σῳζομένην ἐν τῇ μονῇ Παντοκράτορος (*Θεόδ. Ἀναγν.* Α, 1. *Παχυμέρης* Α', 160. *Γρηγ.* Α' 429), τὴν Κουβικουλαρέαν, τὴν Μαγκουριώτισσαν, καὶ τὴν Θεραπειώτισσαν (*Miklosich* καὶ *Mueller* Β' 203, 404, 513), ἀναφερομένας ἐν ἔτεσι 1394—1401, ὧν ἡ τρίτη πρὸ τοῦ 1394 ἐληστεύθη ὑπὸ Παλατίνου τινός, ἡ δὲ πρώτη συνείλκυε προσκυνητάς, προσοδοφόρος ἀποδεδειγμένη. Ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει γινώσκομεν ἐπιφανεῖς τὴν τῆς Θεοτόκου Βλαχερνιτίσσης, τὴν τῆς Θεοτόκου τῆς Ρωμαίας, τὴν τεθεῖσαν εἰς τὸν περιώνυμον ναὸν τῶν Χαλκοπρατείων (βλ. Ὑπόμνημα εἰς τὴν ἐπωνυμίαν τῆς ἀχράντου καὶ προσκυνητῆς εἰκόνος τῆς ...... Θεοτόκου Μαρίας τῆς Ρωμαίας, ἐκδ. *Μ. Ι. Γ.* ἐν «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» τ. Γ' σ. 211, 255, 229) καὶ τὰς ἀφ' ὧν ἐπωνομάσθησαν μοναί, ἢ ναοί, Ἀμολύντου, Γοργοεπηκόου, Ἐλεούσης, Ἐλπίδος, Εὐεργέτιδος, Κεχαριτωμένης, Νικοποιοῦ, Παμμακαρίστου, Παναγιωτίσσης, Παναχράντου, Παυσολύπης, Περιβλέπτου, τὴν Θεοτόκον τῆς Πηγῆς (τὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν Μπαλουκλιώτισσαν), τὴν τοῦ Χαρσιανίτου, ἢ Νέαν Περίβλεπτον, καὶ μίαν ἐκ τῶν ἐντὸς μονῆς ὀλίγῳ πρὸ τῆς ἁλώσεως κτισθείσης, τὴν Ἀχαταμάχητον. Παλαιὰς δὲ εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, γραφείσας ὑπὸ Λουκᾶ τινος ζωγράφου, καὶ ἀμαθῶς ἢ ἀγυρτικῶς ἀποδιδομένας εἰς τὸν ἀπόστολον Λουκᾶν, ἀκούομεν τὴν τῆς μονῆς Κύκκου ἐν Κύπρῳ (Κυκκώτισσαν) τὴν τῆς μονῆς Μ. Σπηλαίου (Μεγαλοσπηλαιώτισσαν) καὶ τὴν τῆς μονῆς (ἐν Πόντῳ) Σουμελᾶ (Σουμελιώτισσαν).

Ὡς τῆς Θεομήτορος, οὕτω καὶ τοῦ Σωτῆρος ἔχομεν παλαιὰς εἰκόνας, δούσας τὴν ἐπίκλησιν εἰς τὰς μονάς, ἐν αἷς ἀπεθησαυρίζοντο, ἂν μὴ ἀποδειχθῇ ὅτι ἔλαβον αὐτὴν ἀπὸ τῶν μονῶν· γινώσκομεν δὲ ἀπὸ τῶν χρονογράφων εἰκόνας τοιαύτας· Ἀγαθοῦ, Ἀκαταλήπτου, Ἀκαταλύτου, Ἀντιφωνητοῦ, Εὐεργέτου, Κραταιοῦ, Πανοικτίρμονος, Παντεπόπτου, Παντοκράτορος, Πολυελέου, Φιλανθρώπου, καὶ Χώρας ὅπου καὶ Ζωοδότου. Τὰς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει θαυματουργοὺς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καί τινων μαρτύρων ἀνέγραψε συντόμως ἡ «Ἀνωτέρα Ἐπισκίασις» —ἑλληνιστὶ γεγραμμένη—ἧς ἡ εἰς τὴν ρωσικὴν διάλεκτον μετάφρασις (ἐν Μόσχᾳ, 1892) ἀποτελεῖ

Digitized by Google

βιβλίον λαμπρόν, μετὰ θαυμαστῆς φιλοκαλίας ἐκτετυπωμένον.

Εἰς τὰ Εὐσεβίου, ἐὰν ἀποδεξώμεθα καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τοιαύτην τοποθεσίαν, ἐσῴζετο καὶ πρὸ τοῦ Θ' αἰῶνος εἰκὼν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, θαυματουργοῦσα διὰ τοῦ ἐλαίου τῆς κανδήλης τῆς ἐνώπιον αὐτῆς κρεμαμένης. Θαυματουργὸς ἐπίσης ἐθεωρεῖτο καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου, ἣν ἐζωγράφησεν ἐπὶ Θεοφίλου Λάζαρος ὁ ζωγράφος, ἐξορισθεὶς μετὰ τῶν ἀβραμιτῶν μοναχῶν εἰς τὴν πρὸς τῷ Εὐξείνῳ μονὴν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τοῦ Φοβεροῦ. Παύλου τοῦ ἀποστόλου ἀρχαιοτάτην εἰκόνα εὑρὼν Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός, περικοσμήσας χρυσίῳ, κατέθηκεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Σαράντα Μαρτύρων, ὅπου, τῷ 1185, ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς εἰκόνος ταύτης ἀπέσταζον δάκρυα. Τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς «Τὰ Χαρσίου» (Ἐδίρνε-καπὶ σήμερον) ὑπῆρχεν εἰκών, ἀναβλύσασα αἷμα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, θεωρήσαντος τὸ γεγονὸς προαγγέλλον ἐκκλησιαστικὰς ἀκαταστασίας (βλ. Βυζ. Ἑορτολ. σ. 95, 119, 192, 186, 88). Περιωρίσθην δὲ μόνον εἰς τὰς ἐπὶ βυζαντινῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους εὑρισκομένας θαυματουργοὺς εἰκόνας. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— [ΨΥΧΟΛ.] Ὠνομάσθησαν *εἰκόνες* τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Βάκωνος τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ ἀπομένοντα ἴχνη τῶν αἰσθημάτων (ἢ τῶν ἀντιλήψεων) μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ προκαλέσαντος ταῦτα ἐξωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ. Ὁ Χὸμπς μετεχειρίσθη εὐρύτερον τὸν μεταφορικὸν τοῦτον ὅρον πρὸς δήλωσιν: 1) τῶν παρόντων αἰσθημάτων, 2) τῶν παραστάσεων ὡς στοιχείων τῆς μνήμης, καὶ 3) τῶν παραστάσεων ὡς στοιχείων τῆς φαντασίας. Ὁ Ταὶν ἐν τῷ περὶ «Διανοίας» ἔργῳ του λέγει, ὅτι κατόπιν αἰσθήματός τινος προκληθέντος ἔξωθεν παραμένει ἐν ἡμῖν δεύτερόν τι γεγονός, μὴ προκαλούμενον ἔξωθεν, αὐτόματον, ὅμοιον πρὸς τὸ αἴσθημα, εἰ καὶ ὀλιγώτερον ἰσχυρόν, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ «εἰκὼν» τοῦ πρωταρχικοῦ αἰσθήματος. Ὁ Μαλεβράγχιος σπανίως μετεχειρίσθη τὸν ὅρον «εἰκών», ἡ δὲ Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν Ντ' Ἀλαμπὲρ καὶ Ντιντερὸ ἀγνοεῖ τοῦτον. Ψυχολόγοι τινὲς ὑπεστήριξαν, ὅτι ὁ ὅρος οὗτος κυριολεκτεῖται μόνον ἐπὶ τῶν ὀπτικῶν αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων, θεωροῦντες καταχρηστικὴν τὴν ἐπέκτασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀκουστικῶν, γευστικῶν, κινητικῶν κτλ. Ὅμως εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλὰ ἄτομα διατηροῦσι μετὰ μείζονος σαφηνείας καὶ ἐντάσεως τὰς «εἰκόνας» τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἢ τὰς ὀπτικάς. Κ. Ι. Β.

—**εἰκόνες ἔνοπλοι** *['Αρχ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἀσπιδοειδεῖς ἢ ἀσπιδοφόροι εἰκόνες αἱ πρὸς τιμὴν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν πρὸς ἀνάθεσιν ποιούμεναι. Ἡ φράσις ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς συναντᾶται καὶ ὡς εἰκὼν γραπτὴ (γεγραμμένη), εἰκὼν γραπτὴ ἐν ὅπλῳ, εἰκὼν χαλκῆ ἔνοπλος, εἰκὼν ἐπίχρυσος, εἰκὼν χρυσῆ. Ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι ἀρχαιοτάτη, ὁ δὲ Παυσανίας ἀναφέρει (5, 16, 3) ὅτι ἡ ποίησις καὶ ἡ ἀνάθεσις εἰκόνων γεγραμμένων ἐπετρέπετο καὶ εἰς τὰς ἐν τοῖς Ἡραίοις ἀγῶσι νικώσας παρθένους. Συχνοτέρα χρῆσις τοιούτων εἰκόνων ἐγίνετο παρὰ Ρωμαίοις, οἱ ὁποῖοι ἐκάλουν αὐτὰς imagines clipeatas. Ν. Χ. Κ.

ἔϊλ (ale). Ὄνομα διδόμενον ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς εἶδός τι ποτοῦ, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ἀντὶ ζύθου πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τούτου κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Σήμερον χρησιμοποιεῖται πρὸς ὑποδήλωσιν τοῦ ἐλαφρῶς χρωματισμένου ξανθοῦ ζύθου. —Ρ.

εἰλεακός, *—ή, —όν* (γαλλ. iliaque ἐκ τοῦ λατιν. ilia=λαγόνες)· ὅρος ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἰατρικῇ ἀντὶ τοῦ *λαγόνιος* (βλ. λ.).

Εἰλείθυια *[Θρησκ.]*. Θεὰ τῶν ἐπιτόκων γυναικῶν, λεγομένη καὶ *Εἰλήθυια, Ἐλεύθυια, Ἰλείθυια, Εἰλύθεια*. Ἐμφανίζεται καὶ ὡς ἐπίθετον τῆς Ἥρας ἐν Ἄργει καὶ ἐν Ἀθήναις, καὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Βοιωτίᾳ. Λέγεται θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας *(μογοστόκος, πολύστονος)*, συνδέεται δὲ καὶ μετὰ τῶν Μοιρῶν. Ἐτιμᾶτο ἐν Κρήτῃ, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ σπήλαιον αὐτῆς ἐν Ἀμνισῷ πλησίον τῆς Κνωσοῦ (*Ὁμ.* Ὀδ. τ. 188). Ἐλατρεύετο ἐν Δήλῳ, ἔνθα ἦλθε διὰ τῆς Ἥρας ἐκ τοῦ Ὀλύμπου κατὰ τὸν τοκετὸν τῆς Λητοῦς, ἐντεῦθεν δ' ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα εἶχεν ἱερὸν μεταξὺ Σαραπείου καὶ Ὀλυμπιείου. Ἀκόμη ἐτιμᾶτο ἐν Ὀρχομενῷ, ἐν Χαιρωνείᾳ, ἐν Τανάγρᾳ, ἐν Ἄργει, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ ἀνάθημα τῆς Ἑλένης, ἐν Ἀχαΐᾳ παρὰ τὸ Αἴγιον, ἐν Τεγέᾳ, ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἐν Σπάρτῃ παρὰ τὴν Ὀρθίαν ἢ Ὀρθωσίαν Ἄρτεμιν. Ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τοῖς Ἡρακλεοπολίταις ἐτιμᾶτο ὁ Ἰχνεύμων ὡς ἱερὸς τῆς Λητοῦς καὶ Εἰλειθυίας (*Αἰλ.* Ζ. Ἱστ. 10, 47. Βλ. καὶ *Εἰλειθυίας πόλις*). Καὶ εἰς τὸν πληθυντικὸν ὑπάρχει τὸ ὄνομα *Εἰλείθυιαι* ἐν Μεγάροις (*Παυσ.* 1, 44, 2). Γενικῶς ὑπολαμβάνεται ὡς θεότης, τὸ μὲν ἐπιπέμπουσα τοὺς πόνους καὶ τὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ, τὸ δὲ ἀπαλλάσσουσα τούτων καὶ ὑποβοηθοῦσα καὶ παρισταμένη εἰς τὸν τοκετόν, ἣν ὑποκαθιστᾷ εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Δύο Εἰλείθυιαι.

(Παράστασις ἐπὶ ἀρχαίου ἀμφορέως, εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου).

Ἡ Εἰλείθυια ἐπὶ ἀρχαίου νομίσματος.

— **Εἰλειθυίας πόλις** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνόμασαν οἱ Ἕλληνες τὴν πόλιν *ἐλ-Κάμπ*, τὴν φαραωνικὴν *Νεχχαβίτ*, πρωτεύουσαν παναρχαίαν τοῦ νομοῦ Τὲν (Λατοπολίτου). Ἡ Νεχχαβὶτ ἔπαιξε σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα. Ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῶν Ὑξὼς ἤδρευον συχνὰ ἐν αὐτῇ οἱ ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Ἡ κυβέρνησις ἀνετίθετο τότε εἰς ἓν τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, φέρον τὸν τίτλον «βασιλικὸς υἱὸς τῆς Νεχχαβίτ». Ἀλλ' ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἐξέπεσεν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς σημερινῆς Ἐσνέ, τότε λεγομένης Σάνιτος (Λατόπολις). Ἡ πολιοῦχός της θεὰ *Νεχχβεγὲτ* συνεβολίζετο ὑπὸ γυπὸς ἢ παρίστατο ὡς γυνὴ φέρουσα τὸ στέμμα τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, προΐστατο δὲ τῶν τοκετῶν καὶ δι' αὐτὸ ἐταυτίσθη ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν *Εἰλείθυιαν*, ὑπὸ δὲ τῶν Ρωμαίων πρὸς τὴν Lucina. Τὴν ἀρχαιότητά της μαρτυροῦν εὑρήματα τῆς ΣΤ' δυναστείας. Τὰ ἐρείπιά της περιβάλλονται ὑπὸ τείχους τετραγώνου καὶ τεραστίου ἐκ πλίνθων ὠμῶν. Ἡ Β. πλευρὰ διασχίζει νεκρόπολιν, τὴν ὁποίαν ἐξηρεύνησεν ὁ Quibell εἰς τὰ 1897. Ἡ πόλις κατεῖχε τὸ τέταρτον τοῦ ἐντείχου χώρου. Παρ' αὐτὴν φαίνονται τὰ ἐρείπια ναοῦ τῆς ΙΗ' δυναστείας, ἐπισκευασθέντος ὑπὸ τοῦ Νεκτανεβώ. Πρὸς Α. τοῦ τείχους κεῖται τὸ ναΐδιον τοῦ Ραμσῆ Β', ἱδρύματος τοῦ διοικητοῦ Αἰθιοπίας (Μερόης) Σετάου. Παρέκει ἐπὶ δύο βράχων ἀναδυομένων ἀπὸ τῆς λευκῆς ἄμμου ἐπιγραφαὶ ἱερέων τῆς ΣΤ' δυναστείας. Ἀνατολικώτερον ὁ κομψὸς ναὸς Ἀμενόφιος Γ', ἀνατεθειμένος εἰς τὴν θέαιναν Νεχχβεγέτ. Αἱ οἰκογενειακαὶ σκηναὶ αἱ παριστώμεναι ἐπὶ τοῦ τείχους εἶναι ζωηρόταται. Ἐπίσης ὁ τοῦ ναυάρχου Ἀχμένιος διακριθέντος κατὰ τοὺς ἀγῶνας πρὸς ἔξωσιν τῶν Ὑξώς, ὁ τοῦ Ρένι βασιλόπαιδος καὶ μεγάλου ἱερέως ἀρχομένης τῆς ΙΗ' δυναστείας καὶ τέλος δύο γυναικῶν τοῦ βασιλικοῦ γυναικωνίτου. Γ. Λ. Α.

εἰλεῖτις, *—ιδος ['Ιατρ.]*. Κατάρρους τῆς κατωτέρας μοίρας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, τοῦ εἰλεοῦ, μὴ διακρινόμενος κλινικῶς ἀπὸ τοῦ κατάρρου τῆς λοιπῆς μοίρας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου (βλ. *ἐντερικὸς κατάρρους, ἐντερῖτις*). Δ. Χ. Κ.

Εἰλενία (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ ἰταλικῇ πόλει Εἰλενίᾳ, ὅπου ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς θεᾶς. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ἐὰν τὸ ἐπώνυμον τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὸ ὄνομα τῆς ῥηθείσης πόλεως ἢ συνδέεται πρὸς τὰ ἐπώνυμα *Εἰλιόνεια* καὶ *Εἰλείθυια*. —Δ.

Εἰλεοὶ (οἱ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κωμόπολις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Τροιζῆνος εἰς Ἀργολίδα μὲ ἱερὸν τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου καὶ εἶναι πιθανῶς ἡ σημερινὴ *Ἴλια*. —Μ.

εἰλεὸς (ὁ)· τὸ κάτω μέρος τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου.

—*['Ανατομ.]* Ἡ κάτω μοῖρα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ἥτις ἔχουσα μῆκος περὶ τὰ 2 $^1/_2$ μέτρα ἄρχεται ὡς συνέχεια τῆς νήστιδος (ἄνω μοίρας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ παχὺ ἔντερον (βλ. *ἔντερον* λεπτόν). Ι. Π.

— *['Ιατρ.]* Βλ. *ἀπόφραξις* ἐντερική.

εἰλεοσκωληκοειδὴς ***μῦς*** *['Ανατομ.]*. Μυϊκαὶ ἶνες φερόμεναι ἀπὸ τῆς βάσεως τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως εἰς τὸν εἰλεόν, αἵτινες μετὰ τῆς παλινδρόμου σκωληκοειδοῦς ἀρτηρίας ἀποτελοῦσι τὴν ἐπὶ τοῦ ἔσω τοιχώματος τοῦ περιτοναίου τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου *κάτω εἰλεοτυφλικὴν πτυχήν*. Ι. Π.

εἰλεοτυφλικὴ ἢ ***εἰλεοκολικὴ βαλβὶς*** *['Ανατομ.]*. βλ. *βαυχίνειος* βαλβίς.

Εἰλέσιον καὶ ***Εἰρέσιον*** (τὸ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τόπος ἐν Βοιωτίᾳ πρὸς δυσμὰς τῆς Τανάγρας. Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, Στεφάνου Βυζαντίου καὶ ἄλλων συγγραφέων.

εἰλεώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πάσχων ἐξ εἰλεοῦ.

εἴλημα (τό)· περικάλυμμα, περιτύλιγμα: «εἴλημα ἀσπίδος»· || ἡ νόσος εἰλεός, ἄλλως *στρόφος*· || γέφυρα, καμάρα: «εἴλημα τοῦ χειμάρρου».

εἰλητάριον (τό)· ὑποκοριστ. τοῦ *εἰλητὸν* ἄνευ ὑποκοριστικῆς σημασίας· βιβλίον εἰς σχῆμα κυλίνδρου.

—*['Εγκυκλ.]* Τὸ *εἰλητάριον*, τὸ ἄλλως καὶ ***κοντάκιον*** ἐπονομαζόμενον (*Βαλσαμ.* εἰς τὸν 32 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ, *Migne* 137, 621), ἦτο ἀρκούντως ἐπιμήκης χειρόγραφος μεμβρᾶνα ἐπὶ κοντοῦ κατὰ τὴν μίαν ἄκραν προσηρμοσμένη καὶ περὶ αὐτὸν περιτυλισσομένη. Πρὸς ἀνάγνωσιν τοῦ εἰληταρίου ἐξετυλίσσετο ἡ μεμβρᾶνα βαθμηδὸν καὶ καθ' ὅσον προὐχώρει ἡ ἀνάγνωσις, ἕως οὗ τὸ εἰλητάριον ἐξετυλίσσετο πλήρως. Μεθ' ὃ στρεφομένου τούτου συνεχίζετο ἡ ἀνάγνωσις καὶ κατὰ τὴν ἑτέραν τῆς μεμβράνας ὄψιν, περιτυλισσομένης ταύτης βαθμηδόν, ἕως οὗ περατουμένης τέλεον τῆς ἀναγνώσεως τὸ εἰλητάριον εὑρίσκετο αὖθις ἐντετυλιγμένον. Ἐπὶ τοιούτων εἰληταρίων ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀνεγράφοντο αἱ λειτουργίαι, διακριθέντων τούτων εἰς *διακονικά*, τὰ περιέχοντα τὰ ὑπὸ τοῦ διακόνου ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἐκφωνούμενα, καὶ εἰς *ἱερατικά*, τὰ περιέχοντα τὰ ὑπὸ τοῦ ἱερέως λεγόμενα (*Brightman*, Eastern Liturgies σελ. XC). Ὑπῆρχον καὶ *χαρτῷα εἰλητάρια*, ἐν οἷς ἀντὶ τῆς μεμβράνης ἐχρησιμοποιεῖτο χάρτης, εἰς τοιαῦτα δὲ μαρτυροῦνται γεγραμμένα τὰ πρωτόγραφα τῶν πράξεων τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

εἰλητὸν (τό). Καλεῖται τὸ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας ὑφαπλούμενον κάτωθι τῶν τιμίων δώρων τετράγωνον ὕφασμα. Ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ παρὰ τοῖς Λατίνοις λινὸν καὶ λευκὸν ἀπόκομμα, τὸ ἀποκαλούμενον Corporale, καλεῖται οὕτω, ἐπειδὴ μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου ἐντυλίσσεται ἐνδιπλούμενον, ἐκτυλίσσεται δὲ πάλιν πρὸ τῆς μεγάλης εἰσόδου ἐκδιπλούμενον. Ἀποτελοῦν ἄλλοτε τὸ μοναδικὸν τοῦ θυσιαστηρίου κάλυμμα, τὴν ἄλλως ὀθόνην καλουμένην, διεκρίθη ἐκείνης, ὅταν ἔπειτα ἡ ἀμφίεσις τῆς ἁγίας Τραπέζης κατέστη πολυτελὴς καὶ σύνθετος. Συνεχωνεύθη δὲ πρὸς τὸ ἀντιμήνσιον ἢ καὶ διετηρήθη ὡς ἁπλοῦν περίβλημα τούτου, ὅταν τὸ ἀντιμήνσιον ἐπετέθη ἐπὶ πασῶν τῶν ἁγίων Τραπεζῶν. Ἐξ οὗ καὶ τὸ εἰλητὸν συγχίζεται πρὸς τὸ ἀντιμήνσιον, ὅπερ ἀναπληροῖ ἐν πᾶσι τὸν προορισμὸν τῆς παλαιᾶς ὀθόνης (βλ. καὶ λ. *ἀντιμήνσιον*). Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

εἰλητός, *—ή, —όν*· ὁ περιειλημένος, ὁ μαζεμένος σπειροειδῶς, κυλινδρικῶς, κουλουριασμένος· || *εἰλητὸν* (τὸ) ὡς οὐσ.· τὸ βιβλίον, διότι παρὰ τοῖς παλαιοῖς τὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου ἦτο κυλινδρικόν, ἤτοι ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς μακρᾶς ταινίας περιειλημένης (=περιτυλιγμένης) εἰς κυλινδρικὸν ξύλον, τὸν ὀμφαλὸν τοῦ βιβλίου, ὅθεν καὶ *τυλιγάδιν* ἐλέγετο· || τὸ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἐξαπλούμενον τετράγωνον ὕφασμα (βλ. *εἰλητόν*).

— **εἰλητοὶ** ***ἐπίδεσμοι*** *[Χειρουργ.]*. Ταινίαι μακραὶ (5—10 μέτρων) καὶ στεναὶ (5—10 ἑκ.) ἐκ λίνου, βάμβακος, γάζης, ἐρίου, χρησιμεύουσαι πρὸς περιείλησιν μέλους ἢ χώρας τινὸς τοῦ σώματος. Ἵνα ἐφαρμοσθῇ ὁ εἰλητὸς ἐπίδεσμος, πρέπει νὰ εἶναι κανονικῶς καὶ σφιγκτῶς εἰλιγμένος περὶ ἑαυτὸν εἰς εἴλιγμα κυλινδρικόν. Ἐφαρμοζόμενος λαμβάνει διάφορα ὀνόματα, ἀναλόγως τοῦ τρόπου καθ' ὃν γίνονται αἱ περιβολαί· οὕτω *κυκλοτερὴς* ἢ *ἔγκυκλος* μὲν καλεῖται, ὅταν αἱ περιβολαὶ ἀποκαλύπτωσιν ἀλλήλας ἐντελῶς· *σπειροειδὴς* δέ, ὅταν ἑκάστη τῶν ἑπομένων περιβολῶν ἐπικαλύπτῃ τὸ $^1/_3$ ἢ τὸ $^1/_2$ τῆς πρὸ αὐτῆς· *ἑρπύζων* δέ, ἂν αἱ ἀκόλουθοι περιβολαὶ δὲν καλύπτωσι τὰς πρὸ αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον τὰ χείλη αὐτῶν ἐγγίζωσιν ἄλληλα. Ὁ ἐπίδεσμος πρέπει κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν νὰ πιέζῃ ὁμοτίμως, καὶ ἂν τὸ μέλος εἶναι ἀνισοπαχὲς (ὡς ἡ κνήμη), ὅτε αἱ περιβολαὶ δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπακριβῶς καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς ταινίας καὶ θύλακος σχηματίζεται, τότε ἀναστρέφεται κατὰ πᾶσαν περιβολὴν ὁ ἐπίδεσμος, ὥστε τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ χεῖλος γίνεται κατώτερον καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια ἐξωτερικὴ (ἀνάστροφος ἐπίδεσμος). Ὅταν πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ ἐπίδεσμος ἐπί τινος τῶν ἄκρων, ἡ ἐφαρμογὴ ἄρχεται πάντοτε ἐκ τῆς κατωτέρας μοίρας καὶ χωρεῖ πρὸς τὰ ἄνω (βλ. *ἐπίδεσμος*). Ι. Π.

εἰλικρίνεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εἰλικρινοῦς· ἐνάργεια, καθαρότης, εὐθύτης, ἀντιθ. *ὑποκρισία*: «ἡ εἰλικρίνεια τῶν λόγων του εἶναι προφανής».

εἰλικρινὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· καθαρός, ἐναργής, εὐθύς, αὐθέκαστος, ἀνυπόκριτος, ἀντιθ. *ἀνειλικρινής, σκολιός*: «εἰλικρινὴς φίλος», «ἡ προσπάθειά του ὑπῆρξεν εἰλικρινὴς καὶ ἀνιδιοτελής», «εἶναι εἰλικρινὴς ἄνθρωπος καὶ θὰ μάθετε παρ' αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν». —Ἐπίρρ. ***εἰλικρινῶς***: «ὁμιλεῖ—, πολιτεύεται εἰλικρινῶς».

εἰλίπους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ σύρων τοὺς πόδας του, ὁ βαδίζων βραδέως, ἐπίθετον τῶν βοῶν.

εἰλῶ (—έω) καὶ *εἴλλω*· συσσωρεύω, συναθροίζω: «μύρμηκες οἱ μὲν εἰλούμενοι, οἱ δὲ ἐξιόντες» || συνθλίβω, ἐκπιέζω, οἷον ἐλαίας ἢ σταφυλάς· || ***εἰλοῦμαι***, **περιελίσσομαι**: «κισσὸς εἰλεῖται περὶ τὸ δένδρον».

Digitized by Google

εἵλως,—*ωτος* (ὁ), κοιν. *εἵλωτας*· πληθ. *εἵλωτες*· οἱ δοῦλοι τοῦ κοινοῦ τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ καλλιεργοῦντες τοὺς εἰς ἕκαστον Σπαρτιάτην κληρωθέντας ἀγροὺς καὶ ἀποφέροντες εἰς τοὺς κυρίους των τακτὴν κατὰ κλῆρον ἀποφοράν· || φρ. «δουλεύει σὰν εἵλωτας», «αὐτὸς δὲν εἶναι ἀργάτης, εἶναι εἵλωτας» ἐπὶ ἐργάτου ἢ ὑπηρέτου ἀδιακόπως ἐργαζομένου καὶ ταλαιπωρουμένου.

—*['Αρχαιολ.]* 'Εκαλοῦντο *εἵλωτες* οἱ ἰθαγενεῖς δουλοπάροικοι τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἀπετέλουν μίαν τῶν τριῶν τάξεων τῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς (αἱ ἕτεραι δύο ἦσαν οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ κύριοι τῆς πολιτείας καὶ οἱ περίοικοι).

'Ονομασία καὶ προέλευσις τῶν εἱλώτων. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ὁμοφώνως παρῆγον τὴν λέξιν *εἵλως* ἀπὸ τοῦ *῞Ελους,* πιστεύοντες ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἐσήμαινεν ἐν ἀρχῇ τὸν κάτοικον τῆς παραθαλασσίας λακωνικῆς πόλεως *῞Ελους* (βλ. λ.) καὶ ὅτι τὴν δευτέραν σημασίαν, τὴν τοῦ δουλοπαροίκου, ἀπέκτησεν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ὑποταγῆς τοῦ ῞Ελους, μετὰ πείσμονα ἀντίστασιν, εἰς τοὺς Δωριεῖς, ὅτε καὶ ἔγιναν οἱ κάτοικοι αὐτοῦ δουλοπάροικοι τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ παρετυμολογία ὅμως τῆς λέξεως εἶναι προφανής, ἀφοῦ μάλιστα καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ ῞Ελους ἐκαλοῦντο *'Ελεῖοι* (*Στρ.* C. 365) καὶ *'Ελεᾶται* (*'Αθην.* ΣΤ' 271), καὶ προῆλθεν ἐκ τῆς συμπτώσεως ὅτι ἡ πόλις ῞Ελος ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἑστία πάσης ἀποστασίας τῶν εἱλώτων ἀπὸ τῆς Σπάρτης. Οἱ νεώτεροι ἢ παράγουσι τὴν λέξιν ἐκ τῆς ῥίζης *ἑλ,* ὅτε εἵλωτες εἶναι οἱ αἰχμάλωτοι (καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα παραγωγή), ὡς ἦσαν *δμῶες* οἱ δοριάλωτοι δοῦλοι (ἐκ τοῦ *δαμάω*), ἢ ἐκ τῆς λέξεως *ἕλος* (βάλτος), ὅτε σημαίνει ἡ λέξις τὸν κάτοικον τοῦ ἑλώδους καὶ χθαμαλοῦ μέρους (τὸν κάτοικον δηλαδὴ τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα κατὰ τοὺς ὑποστηρίζοντας τὴν παραγωγὴν ταύτην). Ἦσαν δὲ οἱ εἵλωτες (τοὐλάχιστον οἱ ἀρχαιότεροι αὐτῶν), κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν σήμερον γνώμην, οἱ εἰς τοὺς 'Αχαιοὺς ὑποδουλωθέντες παλαιότατοι κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, οἵτινες, μετὰ τὴν εἰς τὴν χώραν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων, ἤλλαξαν μόνον κυρίους. Εἰς τοὺς παλαιοτάτους τούτους εἵλωτας προσετέθησαν καὶ πολλοὶ τῶν κατὰ τῶν Δωριέων ἀντιστάντων 'Αχαιῶν καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Μεσσηνίας καὶ οἱ κάτοικοι ταύτης (πλὴν τῶν κατοίκων παραθαλασσίων τινῶν πόλεων), εἵλωτες καὶ οὗτοι ὀνομασθέντες (*Θουκ.* Α' 101), ὡς εἶχον ὀνομασθῆ καὶ Μεσσήνιοι οἱ μετ' αὐτῶν συναποστατήσαντες κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς (περίοικοι καὶ εἵλωτες) κατὰ τὸν συμβάντα ἐν Σπάρτῃ σεισμὸν (τοῦ 464 π. Χ.).

Ἡ ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξις καὶ ἡ διοίκησις τῶν εἱλώτων. Οἱ εἵλωτες, κατοικοῦντες εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ μικροὺς συνοικισμούς, κατεῖχον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Σπαρτιατῶν μέσην τάξιν μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων, ὡς οἱ πενέσται ἐν Θεσσαλίᾳ, διότι ἡ ὑποταγή των ἔγινεν, ὡς καὶ ἐκείνων, ἐπὶ τακτοῖς ὅροις. Ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐπὶ τακτοῖς ὅροις ὑποταγῆς τῶν εἱλώτων διεσώθη καὶ παρὰ Στράβωνι (C. 365), κατὰ τὸν ὁποῖον ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Δωριεῖς ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἔχωσιν ἰσονομίαν καὶ τὰ αὐτὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλ' ἐστερήθησαν τῆς ἰσοτιμίας ταύτης ἀπὸ τὸν Ἆγιν, τὸν υἱὸν τοῦ Εὐρυσθένους, κατὰ τοῦ ὁποίου ἀντέστησαν μόνον οἱ 'Ελεῖοι (κάτοικοι τοῦ ῞Ελους), οἵτινες ἡττηθέντες ἔγιναν δοῦλοι, ἀλλ' ἐπὶ τακτοῖς ὅροις. Τῶν ὅρων τούτων κυριώτεροι ἦσαν οἱ ἑξῆς: Οἱ εἵλωτες ἐθεωροῦντο δοῦλοι τῆς πολιτείας, ἥτις ἐχορήγει αὐτοὺς εἰς τοὺς πολίτας διὰ νὰ ὑπηρετῶσι μόνον αὐτούς· διὰ τοῦτο οὔτε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν εἵλωτα εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ κύριος, εἰς τὸν κλῆρον τοῦ ὁποίου εἰργάζετο οὗτος (ἡ ἀπελευθέρωσις ἦτο δικαίωμα μόνον τῆς πολιτείας), οὔτε νὰ πωλήσῃ αὐτὸν ὡς δοῦλον ἐκτὸς τῆς χώρας, ὅπερ δικαίωμα εἶχον ἐπὶ τῶν δούλων οἱ κύριοί των εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ καλλιεργοῦντες ἕκαστον κλῆρον εἵλωτες εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δίδωσιν εἰς τὸν κύριον τοῦ κλήρου μόνον 82 μεδίμνους κριθῆς καὶ ἀνάλογον ποσότητα ὑγρῶν καρπῶν, ἐκράτουν δὲ πᾶν πλεόνασμα παραγωγῆς· διὰ τοῦτο οἱ φιλεργότεροι αὐτῶν ἦτο δυνατὸν καὶ ἰδίαν περιουσίαν ν' ἀποκτήσωσιν (ἐπὶ Κλεομένους τοῦ Γ'—δεύτερον ἥμισυ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος—6000 εἵλωτες εἶχον περιουσίαν τοὐλάχιστον 5 μνῶν ἕκαστος, κατὰ *Πλούταρχ.* Κλεομ. 23). 'Εκτὸς τοῦ κυρίου των, τὸν ὁποῖον ὑπηρέτουν καὶ ἐν τῷ οἴκῳ του, καὶ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἦτο ὑποχρεωτικὸν τὸ πένθος των, οἱ εἵλωτες εἶχον ὑποχρέωσιν καὶ πάντα ἄλλον Σπαρτιάτην νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν τυχούσῃ περιστάσει καὶ τὴν πολιτείαν ὅλην, ἰδίως κατὰ τὰ συσσίτια, εἰς τὰ δημόσια ἔργα καὶ ἐν πολέμῳ, ὅτε ὑπηρέτουν, συνήθως, ἢ ὡς ψιλοὶ σκευοφόροι καὶ ὑπασπισταὶ (ἐκράτουν δηλαδὴ τὰς ἀσπίδας τῶν ὁπλιτῶν) ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς, ἢ ὡς ἐρέται ἐν τῷ στόλῳ. 'Αλλὰ καὶ ὡς ὁπλῖται ὑπηρέτησαν εἵλωτες ἐν τῷ στρατῷ τῆς Σπάρτης, ὡς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βρασίδα κατὰ τὸ 424 π. Χ., ὅτε οἱ ἀνδραγαθήσαντες αὐτῶν ἀπηλευθερώθησαν ὑπὸ τῆς ἀπέλλας τῆς Σπάρτης. Ἡ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν διοίκησις τῶν εἱλώτων ψέγεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὡς ὠμὴ καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ ἦτο τοιαύτη τῷ ὄντι, διότι οἱ Σπαρτιᾶται ἐθεώρουν τοὺς εἵλωτας ὡς ἐκ φύσεως καὶ γένους ἐχθρούς των. Διὰ τοῦτο καὶ μέγα ἦτο τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος καὶ δεδικαιολογημένη ἡ πρὸς τοὺς εἵλωτας δυσπιστία τῶν Σπαρτιατῶν. Κατὰ τὰς ἐκστρατείας οἱ εἵλωτες ἔμενον ἐκτὸς τοῦ πεφραγμένου στρατοπέδου τῶν Λακεδαιμονίων. Εἰς τὴν κατὰ τὸ 421 π. Χ. συναφθεῖσαν μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ 'Αθηναίων συνθήκην εἷς ὅρος ἦτο νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι οἱ 'Αθηναῖοι νὰ βοηθῶσι τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἐὰν οἱ εἵλωτες ἀποστατήσωσιν. Εἵλωτες μετεῖχον καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Παυσανίου κατὰ τοῦ πολιτεύματος τῆς Σπάρτης ὅτε καὶ κατεσφάγησαν πλεῖστοι αὐτῶν, καὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Κινάδωνος (399 π. Χ.), ὅτε, ὡς μνημονεύει ὁ Ξενοφῶν ('Ελλην. Γ' γ' 6), τὸ μῖσος τῶν εἱλώτων ἦτο τοσοῦτον, ὥστε καὶ ὠμοὺς εὐχαρίστως ἠδύναντο νὰ καταφάγωσι τοὺς Σπαρτιάτας. Θεωροῦντες ἐχθρούς των οἱ Σπαρτιᾶται τοὺς εἵλωτας, καὶ ἐπιμελέστατα ἐφυλάσσοντο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ διαρκῶς ἐμερίμνων κατὰ τίνα τρόπον ἢ θὰ ἐλαττώσωσι τὸ πλῆθος αὐτῶν (ἦσαν κατ' ἄλλους μὲν 170 χιλ., κατ' ἄλλους δὲ 224 χιλ. οἱ ἐν Λακωνικῇ εἵλωτες), τὸ ὁποῖον ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἦτο πολὺ μεγαλύτερον (κατὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐπολέμησαν 5.000 Σπαρτιᾶται καὶ 35.000 εἵλωτες ὡς ψιλοί, *'Ηροδ.* Θ' 28), ἢ θὰ ἐξοντώσωσι τοὺς ἀνδρειοτέρους καὶ τολμηροτέρους αὐτῶν. 'Επεδίωκον δὲ τὴν ἐξόντωσιν τῶν εἱλώτων διὰ κρυφίων μέσων, διὰ τῆς λεγομένης *κρυπτείας,* τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς ἦτο διττός, ἡ σκληραγωγία καὶ ἄσκησις τῶν νέων Σπαρτιατῶν πρὸς πόλεμον καὶ ἡ ἐπιτήρησις τῶν εἱλώτων πρὸς πρόληψιν πάσης ἀποστασίας διὰ τοῦ φόνου τῶν τολμηροτέρων ἐξ αὐτῶν. Διὰ νὰ μὴ εἶναι δὲ ἐναγεῖς οἱ φονεῖς τῶν εἱλώτων, οἱ ἑκάστοτε ἔφοροι (ἀρχὴ ἐτησία), ἀναλαμβάνοντες τὴν ἀρχήν, ἐκήρυσσον πόλεμον κατὰ τῶν εἱλώτων. Ὁ φόνος αὐτῶν ἐγίνετο ἐξ ἐνέδρας καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς συνήθως, ὑπὸ ἐπιλέκτων νέων Σπαρτιατῶν, οἵτινες, ὡπλισμένοι μὲ ἐγχειρίδια, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκρύπτοντο. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐξηφανίσθησαν δισχίλιοι εἵλωτες, οἵτινες διὰ τὰς πολεμικὰς ἀρετάς των εἶχον κηρυχθῆ ἐλεύθεροι καὶ «οὐδεὶς ᾔσθετο ὅτῳ τρόπῳ ἕκαστος διεφθάρη», ὡς μαρτυρεῖ ὁ μέγας ἱστορικὸς (*Θουκ.* Δ' 80).

'Αλλ' οἱ εἵλωτες δὲν κατεπιέζοντο μόνον ὑπὸ τῆς ἀπανθρώπου διοικήσεως τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ καὶ κατεξηυτελίζοντο ὑπ' αὐτῶν. Οὕτως ὑπεχρέουν αὐτοὺς νὰ φορῶσι διφθέραν εἰς τὸ σῶμα καὶ πῖλον ἐκ δέρματος κυνὸς εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ πίνωσι πολὺν ἄκρατον οἶνον διὰ νὰ μεθύσκωνται καὶ νὰ γίνωνται οὕτω καταγέλαστοι εἰς τοὺς ἐλευθέρους παῖδας τῆς Σπάρτης, οἵτινες διὰ τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως ἐκείνων ἐδιδάσκοντο νὰ ἀπέχωσι τῆς μέθης. Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα πάσχοντες ὑπὸ τῶν κυρίων των οἱ εἵλωτες ἐπωφελοῦντο πάσης εὐκαιρίας (πολέμου, σεισμοῦ) διὰ ν' ἀποστατῶσι τῆς Σπάρτης· οὐδέποτε ὅμως κατώρθωσαν ν' ἀποτινάξωσι τὸν σπαρτιατικὸν ζυγόν, ἐφόσον ἤκμαζεν ἡ ἀρχαία Σπάρτη. Μόνον οἱ εἵλωτες Μεσσήνιοι ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις (371 π. Χ.) μάχην, ὅτε καὶ ἐγκατέστησεν αὐτοὺς ὁ 'Επαμεινώνδας εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν Μεσσήνην. Οἱ κατοικοῦντες τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς εἵλωτες ἔγιναν ἐλεύθεροι μόνον ὅτε ἡ Σπάρτη περιῆλθεν εἰς τοὺς τυράννους. Τότε συναπετέλεσαν μετὰ τῶν κατοικούντων τὰ παράλια ἐπίσης τῆς Λακωνικῆς περιοίκων τὸ *Κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων* ἐν ἀρχῇ καὶ *'Ελευθερολακώνων* βραδύτερον.

Νεοδαμώδεις - Βρασίδειοι - Μόθακες. Οἱ ἀπελευθερούμενοι εἵλωτες, *νεοδαμώδεις* (νεοπολῖται) καλούμενοι, τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος ἦτο μέγα κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος (τῆς εἰς τὴν 'Ασίαν ἐκστρατείας τοῦ 'Αγησιλάου εἶχον μετάσχει 2.000 νεοδαμώδεις καὶ 30 μόνον Σπαρτιᾶται) εἶχον πολιτικά τινα δικαιώματα (ἄγνωστον τίνα) καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μετέχωσι τῶν ἐκστρατειῶν ὡς ὁπλῖται. Διάφοροί πως τούτων ἦσαν οἱ κληθέντες *Βρασίδειοι,* οἱ μετασχόντες δηλαδὴ τῆς εἰς Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ἐκστρατείας τοῦ Βρασίδα εἵλωτες, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἀπέλλα εἶχε ψηφίσει, ὅτι μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐκστρατείας θὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ θὰ δύνανται νὰ κατοικῶσιν ὅπου ἤθελον. 'Επίσης διάφοροι ἦσαν καὶ οἱ καλούμενοι *μόθακες,* οἵτινες ἦσαν παῖδες εἱλώτων συναναστραφέντες μετὰ τῶν παίδων τῶν κυρίων των καὶ οἵτινες ἀπελευθερούμενοι ἠδύναντο νὰ τύχωσι πλήρων πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὡς τυχόντες κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν των τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς, ἥτις ἦτο ὁ πρῶτος ὅρος πρὸς συμμετοχήν τινος εἰς τὴν σπαρτιατικὴν πολιτείαν. Οἱ μόθακες ἢ *μόθωνες* ἦσαν, κατὰ τὸ πλεῖστον, παῖδες Σπαρτιατῶν πατέρων καὶ εἱλωτίδων μητέρων. 'Εκτὸς τῶν εἰρημένων κατηγοριῶν τῶν εἱλώτων φαίνεται ὅτι ἦσαν καὶ ἄλλαι, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος παρ' 'Αθηναίῳ (ΣΤ' 271), κατὰ πληροφορίας τοῦ Μύρωνος τοῦ Πριηνέως, καὶ αἱ ὁποῖαι ἦσαν αἱ ἑξῆς: οἱ *ἀφεταί,* οἱ ἀπαλλασσόμενοι δηλαδὴ πάσης ὑπηρεσίας, οἱ *ἐρυκτῆρες,* οἵτινες ὑπηρέτουν ἐν πολέμῳ, καὶ οἱ *δεσποσιοναῦται,* οἵτινες ὑπηρέτουν ἐν τῷ στόλῳ. 'Επειδὴ ὅμως περὶ τῶν τελευταίων κατηγοριῶν τῶν εἱλώτων δὲν ὑπάρχουν ἄλλοθεν πληροφορίαι, τὰ ὑπὸ τοῦ Μύρωνος παραδιδόμενα θεωροῦνται ἀσαφῆ καὶ ἀβέβαια. Εἵλωτες ἦσαν, πιθανώτατα, καὶ οἱ *'Επεύνακτοι.* 'Αργυρώνητοι δοῦλοι δὲν ὑπῆρχον ἐν Σπάρτῃ (σπανιώτατα γίνεται μνεία αὐτῶν), ὡς δὲν ὑπῆρχον καὶ ξένοι, διότι ἐδιώκοντο οὗτοι ὑπὸ τῶν 'Εφόρων κατὰ τοὺς περὶ ξενηλασίας νόμους.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

εἱ ωτεία (ἡ)· ἡ κατάστασις τῶν εἱλώτων, τὸ εἱλωτεύειν, τὸ νὰ ἐργάζεταί τις ὡς δοῦλος, ὡς ὑποχείριος.

εἱλωτεύω· εἶμαι εἵλως· || ἐργάζομαι ὑπερανθρώπως, ταλαιπωροῦμαι ἐν τῇ ἐργασίᾳ.

εἱλωτικός,—*ή,*—*όν*· ὁ τῶν εἱλώτων: «εἱλωτικὸν πλῆθος»· || *εἱλωτικὸν* (τό)· οἱ εἵλωτες.

εἶμαι, παρατ. *ἤμην,* δημοτ. *ἤμουνα* (ἀόρ. *ἐγενόμην, ἔγινα, ὑπῆρξα,* παθ. μετχ. *γεγενημένος,* κοιν. *γινωμένος*)· κλίνεται ὡς ἑξῆς, ἐνεστώς: *εἶμαι, εἶσαι, εἶναι· εἴμεθα, εἶσθε, εἶναι·* παρατ. *ἤμην, ἦσο, ἦτο· ἤμεθα, ἦσθε, ἦσαν·* ἀντὶ τῶν τύπων *εἴμεθα - εἶσθε,* δημοτ. λέγονται *εἴμαστε-εἶσαστε·* ὁ δὲ παρατ. δημοτ. κλίνεται ὡς ἑξῆς: *ἤμουνα, ἤσουνα, ἤτονε* καὶ *ἤτανε* καὶ *ἤτουνα· ἤμαστε* καὶ *ἤμασταν, ἤσαστε, ἤτανε·* παρὰ τοὺς τύπους τούτους τοῦ παρατατικοῦ ὑπάρχει καὶ πλῆθος ἄλλων τύπων ἰδιωματικῶν· π. χ. *ἤμτανε,* καὶ *ἤμτουνα, ἤστανες, ἤνταν* κτλ.· || τῆς προστακτικῆς ἐσχηματίσθη δεύτερον πρόσωπον *ἔσο,* ὡς τρίτον δὲ λέγεται τὸ ἀρχ. *ἔστω·* || ἡ ὅλη κλίσις τοῦ ῥήματος ἔχει κατὰ μεταπλασμὸν τοῦ ἀρχαίου *εἰμὶ* (βλ. λ.)· ἡ ἀρχὴ ἔγινε εἰς τὸν παρατατικόν, ὅστις μετεπλάσθη κατὰ τὴν παθητικὴν φωνὴν διὰ τὴν ἀμετάβατον σημασίαν τοῦ ῥήματος ἤδη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους· κατὰ τούτους ἐσχηματίσθησαν καὶ οἱ τύποι τοῦ ἐνεστῶτος *εἶμαι - εἶσαι, εἴμεθα - εἶσθε·* τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ ἐνεστῶτος *εἶναι* ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ *ἔνι·* κατ' ἀρχὰς ἔγινε *ἔναι,* ὅπερ λέγεται ἰδιωματικῶς, ἐπεκταθείσης δωρ. τῆς καταλήξεως—*αι* ἀπὸ τοῦ *εἶμαι — εἶσαι,* ἀκολούθως δὲ ἔγινε *εἶναι* ἐπεκταθείσης τῆς ἀρκτικῆς συλλαβῆς· ἡ δὲ χρῆσις τοῦ τύπου τούτου καὶ ὡς πληθυντικοῦ προσώπου ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸ ἐξ οὗ προῆλθεν *ἔνι,* ὅπερ ἰσοδυνάμει καὶ πρὸς τὸ *ἔνεστι* καὶ πρὸς τὸ *ἔνεισι·* || τὸ τρίτον πληθ. *ἦσαν* παρέμεινεν ἀμετάβλητον· || ὡς ὑποτακτικὴ χρησιμεύει αὐτὴ ἡ ὁριστικὴ τοῦ ἐνεστῶτος ὡς ἔχει: *νὰ εἶμαι—θὰ εἶμαι* κτλ., καθὰ καὶ τῶν λοιπῶν εἰς—*μι* ῥημάτων, ὅσα λέγονται εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικήν: *νὰ κεῖμαι —θὰ κεῖμαι, νὰ δύναμαι—θὰ δύναμαι* κτλ.· || ὁμοίως κατὰ τὴν παθητικὴν φωνὴν ἐσχηματίσθη ὁ τύπος τῆς προστακτικῆς *ἔσο* (ἔσο βέβαιος, ἔσο ἥσυχος) ἀπὸ τοῦ τρίτου *ἔστω,* ὅπερ παρέμεινεν ἀμετάβλητον. Ἡ ἀρκτικὴ συλλαβὴ τοῦ *εἶμαι—ἤμην* κτλ. πάσχει συνήθως συναλοιφὴν μετὰ τοῦ ληκτικοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως· καὶ ἤ, συνηθέστερον, ἐκπίπτει ἡ ἀρκτικὴ συλλαβὴ τοῦ ῥήματος ἢ ἐκφέρεται μετὰ τοῦ προηγουμένου φωνήεντος κατὰ συνίζησιν: «καλά 'ναι» ἢ «καλά εἶναι», «καλά 'μουνα» ἢ «καλά ἤμουνα», «καλό 'τανε» ἢ «καλό ἤτανε»· εἰς τὴν κατὰ συνίζησιν ἐκφορὰν ὁ τόνος τοῦ ῥήματος ἀφανίζεται (ἐγκλίνεται)· || ὅταν συμπέσουν δύο *i,* τότε συναιροῦνται εἰς ἕν: «τί 'σαι σὺ καὶ τί 'μαι γώ», Ἡ χρῆσις τοῦ ῥήματος γίνεται καθὰ καὶ τοῦ ἀρχαίου *εἰμί,* ἤτοι ὡς συνδετικοῦ καὶ ὑπαρκτικοῦ: «εἶμαι γερός,—ἄρρωστος,—μεγάλος,—μικρός», «εἶμαι μαθητής,—τεχνίτης,—ἐργάτης,—κτίστης», «εἶναι κατεσκευασμένος,— διωρθωμένος,— σκοτωμένος, — πεθαμένος», «εἶναι μαλωμένοι,—ἀγαπημένοι,—φιλιωμένοι»· || τὸ συνδετικὸν *εἶμαι* μετὰ τῆς παθ. μετχ. ἀποτελεῖ οἱονεὶ περιφραστικὴν συζυγίαν: ἐνεστ. «εἶμαι κερδισμένος», παρατ. «ἤμην κερδισμένος», μελλ. «θὰ εἶμαι κερδισμένος»· || ὡς ὑπαρκτικόν: «ἦτο πολὺ κυνήγι», «δὲν εἶναι κανεὶς μέσα, ὅλοι ἔχουν φύγει», «εἴμεθα περὶ τοὺς πεντήκοντα», «μιὰ φορὰ ἤτανε ἕνας γέρος καὶ μιὰ γριά», «ἐφέτο εἶναι λαδιά», «εἶναι σταφύλια,—κεράσια,—φροῦτα», «πέρσι δὲν ἦταν φροῦτα διόλου». «ἦτο πολὺς κόσμος», «εἶναι πολλοὶ ποὺ θέλουν ...». «εἶναι ἕνας σωρὸς ροῦχα,—βιβλία κττ.», καὶ προληπτικῶς: «σωρὸς εἶναι τὰ ροῦχα,—τὰ βιβλία»· || μετ' ἐπιρρήματος: «εἶναι καλὰ ὁ Γιάννης», «πῶς εἶναι τὸ παιδί;» πῶς ἔχει, «χθὲς ἤμουνα ἄσχημα»· || «ποῦ ἤσουνα ὅλη μέρα;—ἤμουνα 'ς τὸ χωράφι κι' ἔσκαβα». «ποῦ εἶναι ὁ Γιάννης;—εἶναι μέσα,—ἔξω,—ἀπάνω,—κάτω,—ἐδῶ,—μακριά», καὶ κατὰ ταῦτα: «εἶναι ταξίδι,—περίπατο»· || «εἶναι μέρα,—νύχτα,—μεσημέρι» καὶ «εἶναι ἀργά,—πρωί,—βράδυ» (πρβλ. ἀρχ. «ἦν ὀψὲ τῆς ἡμέρας»)· || μετὰ γενικῆς κτητικῆς ἀνήκω εἴς τινα: «τὸ βιβλίον εἶναι τοῦ διδασκάλου,—τοῦ σχολείου,—τῆς βιβλιοθήκης», «τίνος εἶναι τὰ πρόβατα. τίνος εἶναι τὰ γίδια;», «τίνος εἶσαι βρὲ παιδί;—τοῦ πατέρα μου εἶμαι μωρὲ σύ», «εἶμαι τοῦ Τρικούπη,—τοῦ Δηλιγιάννη», ἀνήκω εἰς τὸ κόμμα τοῦ...· || «πόσων χρονῶν εἶσαι;—εἶμαι πενῆντα χρονῶν ἀκριβῶς». «ὀχτὼ χρονῶν δὲν ἤμουνα καὶ μ' ἔβαλαν νὰ δουλεύω»· || «εἶμαι ἀπὸ τὸ Μοριᾶ, — ἀπὸ τὴν Κρήτη, — ἀπὸ τὰ νησιά», κατάγομαι, παροιμ.: «ποῦθε εἶσαι κομ-

Digitized by Google

μκτάκι; — ἀπὸ τοῦτο τὸ παννάκι» ὅτι τὰ τέκνα
κληρονομοῦν τὰς ἰδιότητας τῶν γονέων· || «εἶ-
μαι μὲ τόν...», ἀνήκω εἰς τόν...· λέγεται ἐπὶ τῶν παι-
διῶν, ὅταν χωρίζωνται καθ' ὁμάδας, ἐπὶ τῶν κομ-
μάτων κττ.: «αὐτὸς εἶναι μὲ τὸν Κώστα, ἐγὼ θὰ πάω
μὲ τὸ Γιάννη», «εἶναι μὲ τὸν Τρικούπη, — μὲ τὸ Δη-
λιγιάννη» ἀνήκει εἰς τὸ κόμμα τοῦ..., ἀπὸ τῆς ἀρ-
χικῆς σημασίας: «εἶμαι μαζὶ μὲ τόν...», «μὲ ποιὸν
ἦσο χθές;—ἤμην μὲ κάποιον φίλον μου»· || «εἶμαι γιὰ
ταξίδι» προτίθεμαι, σκοπεύω, πρόκειται νὰ ταξι-
δεύσω, «γιὰ ποῦ εἶσαι;—γιὰ τὴν Ἀθήνα», «εἶναι γιὰ
δρόμο» θὰ φύγῃ, ᾆσμ. «ἂν εἶσαι γιὰ τὴν Πόλι, στά-
σου νὰ 'ρθῶ κι' ἐγώ»· || «πῶς εἶναι ὁ ἄρρωστος; εἶ-
ναι γιὰ ζωή; — εἶναι γιὰ θάνατο»· || ἐντεῦθεν καὶ
ἀπροσώπως: «ἦτο νὰ ἀρρωστήσω» οἱονεὶ ἦτο πε-
πρωμένον, προωρισμένον, «ἦτο νὰ 'ρθῶ κι' ἦρθα»·
|| «εἶναι νὰ βλαστημάω τὴν ὥρα ποῦ γεννήθηκα»,
«εἶναι νὰ τραβάῃ κανεὶς τὰ μαλλιά του», «εἶναι νὰ
γελᾷς ὅταν τὸν βλέπῃς» ἐνδείκνυται, ἀξίζει· || κατὰ
παράλειψιν τῆς μετοχῆς *περασμένος*: «εἶναι δυὸ μέ-
ρες ποῦ σὲ ζητῶ», σὲ ζητῶ ἀπὸ δύο ἡμερῶν, «εἶ-
ναι χρόνια ποῦ κείτεται 's τὸ στρῶμα» ἤδη ἀπὸ ἐτῶν
κατάκειται, «πότε ἦρθε; εἶναι τώρα δυὸ μῆνες» πρὸ
δύο μηνῶν, «εἶναι τώρα δέκα χρόνια ποῦ ἀπέθανε»,
ἀπέθανε πρὸ δέκα ἐτῶν· || μέγα εἶναι τὸ πλῆθος
τῶν φράσεων, αἱ ὁποῖαι σχηματίζονται μὲ τὸ ῥῆμα
εἶμαι: «ὅπως εἶναι καὶ εὑρίσκεται» εἰς ἣν κατά-
στασιν εὑρίσκεται: «δίδω 's τὴν κόρη μου προῖκα
τὸ σπίτι ὅπως εἶναι καὶ εὑρίσκεται»· || «καὶ ποῦ 'σαι
ἀκόμα!» ὅταν ἀναμένεται πρόοδος εἴτε τοῦ καλοῦ
εἴτε τοῦ κακοῦ: «πολλὴ ζέστη ἔκαμε σήμερα· — καὶ
ποῦ 'σαι ἀκόμα νὰ 'ρθῃ ὁ 'Ιούλιος»· || «εἴμαστε γιὰ
νὰ 'μαστε» εἴμεθα ἕτοιμοι· || «ἄφησε τὸ τί 'σαι σὺ
καὶ τί 'μαι ἐγώ» δηλαδὴ δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ ξε-
συνέρισι· | «εἶμαι 's τὰ καλά μου» εὑρίσκομαι εἰς
καλὴν κατάστασιν σωματικὴν ἢ διανοητικήν: «δὲν
εἶσαι 's τὰ καλά σου γιὰ νὰ λὲς τέτοια λόγια»· ||
«ὅπου νά 'ναι ἔρχεται» ἢ «ὅπου εἶναι ἔρχεται» μετ'
ὀλίγον καταφθάνει: «δὲν ἦρθε ἀκόμα ὁ ταχυδρό-
μος;— ὅπου νά 'ναι ἔρχεται»· || «εἶμαι εἰς θέσιν» κοιν.
«εἶμαι σὲ κατάστασι» ἔχω τὴν ἱκανότητα, τὴν δύνα-
μιν: «δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ φέρῃ εἰς πέρας αὐτὴν τὴν
ἐπιχείρησιν»· || «ἐδῶ εἶσαι κι' ἐδῶ εἶμαι» ὅταν τις
εἶναι βέβαιος ὅτι ἡ πρόβλεψίς του, ἡ γνώμη του
θὰ ἐπιτύχῃ· || «ἐγὼ εἶμαι ποῦ εἶμαι, κοίταξε νὰ βρῇς
καὶ κανένα ἄλλον», «αὐτὸς εἶναι ποῦ 'ναι, κοίταξε νὰ
βρῇς κάναν καλύτερο» δηλαδὴ ἐὰν δὲν εὕρωμεν κα-
λύτερον, χρησιμοποιοῦμεν αὐτόν, ὁ ὁποῖος εἶναι
εἰς τὴν διάθεσίν μας· || «εἶμαι τῆς γνώμης» ἔχω τὴν
γνώμην, νομίζω, φρονῶ. Β. Φ.

εἰμαρία (ἡ) (Eimaria) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτο-
ζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκιδιιδῶν*, περιλαμ-
βάνον ζῳάρια μικροσκοπικὰ μὲ σῶμα ᾠοειδές,
ἐγκυστούμενα συνήθως. Δ. Ν. Π.

εἱμαρμένη (ἡ) (οὐσιαστικοποιηθὲν θηλυκὸν
τῆς μετοχ. *εἱμαρμένος, —η, —ον*)· ἡ μοῖρα, ἡ τύχη,
τὸ πεπρωμένον: «τὴν εἱμαρμένην οὐδ' ἂν εἷς ἐκφύ-
γοι» *(Πλάτ.)*.

—*['Αρχ.]* Ἡ ἰδέα τῆς μοίρας, τοῦ γραφτοῦ, ἦτο
λίαν διαδεδομένη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ
Ῥωμαίοις. Ἡ σημασία δ' αὐτῆς ἦτο διττή: α) ἡ
τῆς τύχης ἑκάστου ἀτόμου, ἥτις εἶναι προδιαγε-
γραμμένη αὐτῷ, καὶ β) ἡ τῆς ἀνωτάτης δυνάμεως,
ἥτις διοικεῖ τὸν κόσμον καὶ τὴν ὁποίαν δὲν δύ-
νανται ν' ἀποφύγωσιν οὐδ' αὐτοὶ οἱ θεοί. Ἐν τού-
τοις κατὰ τοὺς ποιητὰς καὶ φιλοσόφους ἡ εἱμαρ-
μένη (αἱ *Μοῖραι*, βλ. λ.) δὲν εἶναι δύναμις τυφλὴ
καὶ ἄλογος, ἀλλὰ τοὐναντίον ἡ λελογισμένη κυ-
βέρνησις τοῦ κόσμου. Οὕτως οἱ στωϊκοὶ ἐθεώρη-
σαν τὴν «εἱμαρμένην» ἢ «πεπρωμένην» ὡς τὸν ὑπέρ-
τατον λόγον τῶν πραγμάτων. Ἡ παρὰ τοῖς τρα-
γικοῖς ἔννοια τῆς εἱμαρμένης, ἰδίᾳ τῷ Αἰσχύλῳ,
εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀκαταγωνίστου ἠθικοῦ νό-
μου, ἥτις δὲν ἀποκλείει τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀν-
θρωπίνης θελήσεως. Ἡ λαϊκὴ ὅμως ἀντίληψις
τῆς εἱμαρμένης ὡς τυφλῆς δυνάμεως παρέμεινε
μέχρις ἡμῶν παρὰ τὴν περὶ θείας προνοίας καὶ
τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως διδασκαλίαν τοῦ Χρι-
στιανισμοῦ. Παρὰ δὲ Μωαμεθανοῖς ἀποτελεῖ ἓν
τῶν δογμάτων τῆς θρησκείας αὐτῶν (τὸ «κισμέτ»).

εἱμαρμένος,—*η,*—*ον*· παθ. μετοχ. τοῦ *μείρομαι*
(παρακ. *εἵμαρται* βλ. λ.)· ὁ ὑπὸ τῆς τύχης ὡρισμέ-
νος, ὁ πεπρωμένος: «ἤδη καὶ ἡ εἱμαρμένη ἡμέρα
παρῆν», «καί τινας εἱμαρμένους χρόνους μείνασαι»,
«εἴπερ εἱμαρμένον ἀνθρώποις στασιάσαι» *(Πλάτ.)*· ||
εἱμαρμένη (ἡ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

Εἱμαρμένος *Αἰμίλιος*. Ψευδώνυμον τοῦ παι-
δαγωγοῦ καὶ λογίου Ἀριστοτέλους *Κουρτίδου* (βλ. λ.).

εἵμαρται· τρίτον ἑν. πρόσ. παρακ. τοῦ ῥήματος
μείρομαι· ὑπερσ. *εἵμαρτο*· λέγεται μόνον ὡς ἀπρό-
σωπον· εἶναι πεπρωμένον, εἶναι ὡρισμένον ὑπὸ
τῆς τύχης, κοιν. εἶναι γραφτό, ἄλλως *πέπρωται*—
ἐπέπρωτο: «εἵμαρται νὰ δεινοπαθήσωμεν», «εἶμαρτό
μοι νὰ ἀποθάνω εἰς τὴν ξένην», πρβλ. καὶ *εἱμαρμένος*.

εἱμαρτός, —*ή,* —*όν*· ὁ ὑπὸ τῆς μοίρας ὡρισμέ-
νος, πεπρωμένος.

εἰμή, ἀρχ. *εἰ μή*· λέγεται μετὰ ἀρνητικὴν πρό-
τασιν καὶ ἐνίοτε μετὰ τοῦ *μόνον*: εἰμὴ μόνον· πλήν,
ἐκτός: «δὲν ἦλθον, εἰμὴ ὀλίγοι τινὲς φίλοι», «δὲν μᾶς
ἐπεσκέπτετο, εἰμὴ μόνον ὁσάκις μᾶς ἐχρειάζετο».

εἰμί· παρατ. *ἦν*, μέλλ. *ἔσομαι*· ῥῆμα ἀνώμαλον
καὶ ἐλλιπές· κλίνεται ὡς ἑξῆς: *εἰμί, εἶ, ἐστί· ἐσμέν,
ἐστέ, εἰσί*· παρατ. *ἦν, ἦσθα, ἦν, ἦμεν, ἦτε, ἦσαν*·
ὑποτακτ. *ὦ* κτλ., εὐκτ. *εἴην* κτλ., προστακτ. *ἴσθι, ἔστω*,
ἀπαρέμφ. *εἶναι*, μετχ. *ὤν, οὖσα, ὄν*· τοῦ μέλλοντος τὸ
γ' ἑν. εἶναι *ἔσεται* καὶ *ἔσται*· || οἱ τύποι τοῦ ἐνεστῶ-
τος τῆς ὁριστικῆς ἐγκλίνονται πλὴν τοῦ τύπου *εἶ*:
«ἐπιμελής ἐστιν ὁ μαθητής», «δίκαιοί εἰσιν οἱ δικασταί»·
|| ὅταν τὸ εἰμὶ σημαίνῃ ὑπάρχω, οἱ τύποι αὐτοῦ
δὲν ἐγκλίνονται: «πηλὸς ἐστὶ (ἢ ἔστι) πανταχοῦ»,
«στρατιῶται εἰσὶν εἰς τὰ ὄρη»· || τοῦ τύπου *ἐστὶν*
ἀναβιβάζεται ὁ τόνος α') ὅταν εἶναι ἐν ἀρχῇ προ-
τάσεως: «ἔστιν ὁ μαθητὴς ἐπιμελής», «ἔστιν οἶνος ἐν
τῷ πίθῳ»· β') ὅταν προηγῆται αὐτοῦ ὁ σύνδεσμος
ὡς, καί, ἀλλά, οὐκ: «ἀλλ' ἔστιν ὁ μαθητὴς ἐπιμελής».
γ') ὅταν κεῖται ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ἔνεστιν* ἢ *ἔξ-
εστιν*: «πολλὰ ἔστιν ἰδεῖν»· δ') ὅταν εἶναι ὑπαρκτικόν,
κεῖται δὲ ἐν μέσῳ προτάσεως, δύναται ὁ τόνος
εἴτε νὰ ἀναβιβασθῇ εἴτε νὰ μείνῃ.

Ἐκ τῶν τύπων τοῦ *εἰμὶ* πλὴν τοῦ *ἦσαν* καὶ τοῦ
ἔστω πάντες οἱ ἄλλοι ἀπηρχαιώθησαν: «πολλοί
εἰσιν οἱ ὑποψήφιοι», «ὀφείλουσι νὰ ἐργάζωνται ἵνα ὦσιν
εὐτυχεῖς»· || ἐν τῷ ἀνεπιτηδεύτῳ λόγῳ λέγονται τύ-
ποι τινὲς εἰς φράσεις ἀποκρυσταλλωμένας: «τοῦτ'
ἔστιν» ἢ «τουτέστι», «οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι» δὲν
εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ διαφορετικά, ἡ στρατιωτικὴ
ἐπιφώνησις: «τίς εἶ» ποιὸς εἶσαι· || ἡ μετοχὴ «ὁ ὤν»
ὁ ὑπάρχων, ὁ Θεός, καὶ οἱ ἄλλοι τύποι τῆς μετο-
χῆς εἶναι ἀρκετὰ συνήθεις, «τῷ ὄντι» ὡς ἐπίρρημα,
ἀληθῶς, βεβαίως· || «οὕτως εἴη μοι ὁ Θεὸς βοηθὸς
ἐν τῷ βίῳ καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ εὐαγγέλιον»· ἡ κατα-
κλεὶς τοῦ ἐν τοῖς δικαστηρίοις διδομένου ὅρκου·
|| «ἔστι δίκης ὀφθαλμὸς» ὑπάρχει ὀφθαλμὸς τῆς δι-
καιοσύνης, θὰ ἐπέλθῃ ἀνταπόδοσις.

Ἔϊμπαχ (Heimbach), ***Γουσταῦος***· βλ. λ. *Χάϊ-
μπαχ* Γουσταῦος.

εἶναι· ἀπαρέμφ. τοῦ *εἰμί*· λέγεται μετὰ τοῦ ἄρ-
θρου τὸ ὡς οὐσιαστικόν: *τὸ εἶναι*· ἡ ὕπαρξις, ἡ
ὑπόστασις: «τίποτε δὲν ἀξίζει τὸ εἶναί μας»· || ὁ ἐσω-
τερικὸς ἄνθρωπος, ἡ ψυχή: «δὲν γνωρίζει τὸ εἶναί
του» ἄλλως «—τὸν ἑαυτό του».

— **εἶναι** (τὸ) *[Φιλοσ.]*. Τοῦ *εἶναι* οὐδεὶς ὁρισμὸς
δύναται νὰ δοθῇ, διότι, ὡς λέγει ὁ Κάντιος,
τοῦτο δὲν εἶναι πραγματικὸν κατηγορούμενον,
ἤτοι ἔννοιά τις δυναμένη νὰ προστεθῇ εἰς ἄλλην
ἔννοιαν ἀντικειμένου τινός, ἀλλ' ἁπλῶς κατάφα-
σις τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἢ ὡρισμένων ἰδιοτή-
των αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον αὗται λαμβάνονται αὐταὶ
καθ' ἑαυτάς. Δυνάμεθα μόνον νὰ διακρίνωμεν δια-
φόρους τάξεις ἰδεῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ὁποίας
εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὑπάρχει τι
καὶ δή: 1) Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς οὐσίας: «νοῶ ἄρα
ὑπάρχω». 2) Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ φαινομένου: ἀν-
τικείμενόν τι ὑπάρχει, ὅταν ἐμφανίζεται ἐν τῇ
ἐμπειρίᾳ, καὶ τέλος 3) ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀντι-
κειμενικότητος: ἀντικείμενόν τι ὑπάρχει, ὅταν
βεβαιοῦται ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας
πάντων τῶν ἀτόμων.

Ἡ ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἐμπειρικῆς τοῦ ὄντος ἐννοίας
ἑδραζομένη λογικὴ ἀφαίρεσις, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν
κρηπῖδα τῶν μεταφυσικῶν τῆς οὐσίας ἐννοιῶν,
δὲν ὡδήγησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς
τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ προηγήθησαν αὐτῆς ἀφῃρημένοι
τινὲς τύποι ἐννοιῶν. Εἰς τοὺς ἀφῃρημένους τού-
τους τύπους ἐννοιῶν ἀνήκει καὶ ἡ ἔννοια τοῦ
εἶναι, ἐξ ἧς μετηνέχθησαν οἱ θεμελιωδέστατοι
προσδιορισμοὶ εἰς τὰς βραδύτερον διαμορφωθείσας
ἐννοίας τῆς οὐσίας. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ διακρίνον-
ται τρία σημεῖα, ἅτινα νοοῦνται μὲν συνηνωμένα ἐν
συμπεπληρωμένῃ ἐννοίᾳ τοῦ *εἶναι*, παριστῶσιν
ὅμως τὴν βαθμιαίαν διαδοχικὴν ἀκολουθίαν τριῶν
ἐννοιῶν. Ἡ μειουμένη δὲ γενικότης τῶν τριῶν
τούτων ἐννοιῶν τοῦ *εἶναι* μετρεῖται εἰς τὰς ἀντι-
θέσεις, ἃς ἀποτελοῦσιν αἱ συμπληροῦσαι αὐτὰς λο-
γικαὶ ἀφαιρέσεις. Ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ *εἶναι* ἔχει
ὡς ἀντίθετον ἔννοιαν τὸ *μὴ εἶναι*. Τὸ πρὸς τὸ *μὴ
εἶναι* ἀντιτασσόμενον τοῦτο *εἶναι* δεικνύει ἁπλῶς
καὶ μόνον τὴν δεδομένην ὕπαρξιν ἀντικειμένου
τινὸς τῆς νοήσεως, ἄνευ ἀκριβεστέρου προσδιορι-
σμοῦ. Εἰς τὴν πρώτην ταύτην τελείως κενὴν ἀν-
τίθεσιν προστίθεται δευτέρα τις ἀκριβεστέρα, ἤτοι
ἡ ἀντίθεσις τοῦ *εἶναι* πρὸς τὸ *φαίνεσθαι*. Τὸ ἀπὸ
τοῦ *φαίνεσθαι* διακρινόμενον *εἶναι* δηλοῖ τὴν ἀντι-
κειμενικῶς δεδομένην ὕπαρξιν ἀντικειμένου τινὸς
τῆς νοήσεως, τουτέστι τὴν καλουμένην *πραγματι-
κότητα*. Τέλος δὲ τρίτη καὶ τελευταία ἀντίθεσις
τυγχάνει ἡ τοῦ *εἶναι* πρὸς τὸ *γίγνεσθαι*. Τὸ πρὸς
τὸ *γίγνεσθαι* ἀντιτιθέμενον *εἶναι* σημαίνει τὴν δε-
δομένην ἀμετάβλητον ὕπαρξιν, ἤτοι τὸ *ἀμετάβλη-
τον εἶναι*, διότι τὸ *γίγνεσθαι* ἐν τῇ γενικωτάτῃ ἐν-
νοίᾳ του δηλοῖ πᾶν εἶδος μεταβολῆς. Πᾶν τὸ συμ-
βαῖνον περιέχει τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι τὸ καθ' ἕκα-
στον δὲν ἀνήκει εἰς τὸ *εἶναι* ἀλλὰ εἰς τὸ *γίγνεσθαι*,
διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ ἀντίθεσις τοῦ εἰς ἀντι-
θέτους πάλιν κατευθύνσεις ἐπεκτεινομένου *γίγνεσθαι*
γεννᾶται μόνον ἐκ τῆς ἐννοίας ἑνὸς ἀπολύτως
ἀμεταβλήτου *εἶναι*. Αἱ τρεῖς αὗται ἀφῃρημέναι
τοῦ εἶναι μορφαί, αἵτινες ἐθεωροῦντο ἤδη ὑπὸ
τῶν Ἐλεατῶν συνδεδεμέναι ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ ἑνιαίου
εἶναι, περιέχουσι τὰ βασικώτερα συστατικὰ στοι-
χεῖα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν τῆς οὐσίας ἔννοιαν.
Ἀπὸ τῶν τριῶν ὅμως τούτων μορφῶν ἐλλείπει ὁ
ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς σχέσεως, ἥτις συνδέει
αὐτὰς πρὸς τὰς ἐννοίας, αἵτινες εἶναι ἀντίθετοι
πρὸς αὐτάς. Βάσις τῆς σχέσεως ταύτης εἶναι παρὰ
τοῖς Ἐλεάταις ἡ μονομερὴς ἀντίθεσις τοῦ *εἶναι*
πρὸς τὸ *μὴ εἶναι*.

Τὸ *φαίνεσθαι* καὶ τὸ *γίγνεσθαι* θεωροῦνται ἐπί-
σης ὡς *μὴ εἶναι*, ὡς ἀπατηλὸν περικάλυμμα, ἀπο-
κρύπτον τὴν πραγματικὴν οὐσίαν τοῦ εἶναι. Οὐχ
ἧττον ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ ἐμφιλοχωρεῖ ἤδη ἡ
ὁμολογία, ὅτι τὸ *φαίνεσθαι* καὶ τὸ *γίγνεσθαι* δὲν
εἶναι ἁπλαῖ ἀρνήσεις, ἀλλὰ θετικαὶ ἀντιθέσεις.
Πράγματι τὸ *φαίνεσθαι* καὶ τὸ *γίγνεσθαι* εἶναι ἔν-
νοιαι, εἰς ὧν τὴν μόρφωσιν ἄγεται ἡ λογικῶς
ἀφαιροῦσα νόησις, ἀπαλλάττουσα τὴν ἔννοιαν τοῦ
εἶναι ἀπὸ πάντων τῶν προσδιορισμῶν ἐκείνων, οἵ-
τινες εὑρίσκουν ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐννοίαις τὴν
ἔκφρασιν αὐτῶν. Διὸ καὶ αἱ μνημονευθεῖσαι ἔν-
νοιαι δὲν εἶναι μόνον ἀντιθέσεις, ἀλλὰ καὶ συμ-
πληρώσεις.

Μεταξὺ τοῦ ἀφῃρημένου εἶναι καὶ τῆς ἐμπειρι-
κῆς πραγματικότητος δὲν ὑπάρχει δεσμός τις παρὰ
μόνον, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ *εἶναι* ἐλλεί-
πουν οἱ προσδιορισμοὶ ἐκεῖνοι, οἱ καθιστῶντες
δυνατὸν τὸ νὰ νοῶμεν τοῦτο συνδεδεμένον ἄνευ
ἀντιφάσεων πρὸς τὰς ἀντιθέσεις αὐτοῦ. Οὕτω τὸ
φαίνεσθαι καὶ τὸ γίγνεσθαι μεταβάλλονται ἀναγ-
καίως ἀπὸ ἀρνήσεων εἰς θετικοὺς προσδιορισμοὺς
τοῦ εἶναι. Καθ' ὃν ὅμως χρόνον γίνεται τοῦτο, τὸ
εἶναι λαμβάνει τὴν ἔννοιαν τῆς οὐσίας, αἱ δὲ ἀν-
τιθέσεις αὐτοῦ μεταβάλλονται εἰς ἐξωτερικὰς ἰδιό-
τητας τῆς οὐσίας. Ἐν τῇ πλατωνικοαριστοτελικῇ
φιλοσοφίᾳ ἡ μετάβασις αὕτη ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ση-
μείου εἰς τὸ ἕτερον συνετελέσθη βαθμηδόν. Παρὰ
Πλάτωνι ὁ κόσμος τῶν φαινομένων ὑποτίθεται
ὡς ἐφήμερος καὶ συνεπῶς ὡς ἄνευ ἰδίας ὀντότη-
τος ἀπεικόνισμα τοῦ ἀϊδίου *εἶναι*. Παρ' Ἀριστο-
τέλει αἱ ἔννοιαι τῆς ὕλης καὶ τῆς μορφῆς ἀποτε-
λοῦσι σημαντικοὺς μεταβατικοὺς σταθμούς. Δεδο-
μένου ὅτι ἡ ἐκ τῆς πλατωνικῆς *ἰδέας* προελθοῦσα
μορφὴ ὑποδεικνύει τὴν ὕλην ὡς ἀναγκαίαν συμ-
πλήρωσιν διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῶν καθ' ἕκαστα
ἀντικειμένων, ἡ ὕλη καὶ ἡ μορφὴ ἀποτελοῦσι μὲν
ἀπὸ ἀφῃρημένης ἀπόψεως ἀντιθέσεις, ἐν τοῖς
πραγματικοῖς ὅμως ἀντικειμένοις εἶναι προσδιο-
ρισμοί, οἵτινες, συμπληροῦντες ἀλλήλους, συγκρο-
τοῦσι διὰ τῆς συνδέσεως αὐτῶν τὴν οὐσίαν. Ἐν
τούτοις τὸ ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρεδέχετο τὸ δυ-
νατὸν τῆς ὑπάρξεως ἀΰλων μορφῶν, δεικνύει ὅτι
ἐν τῇ μεταφυσικῇ αὐτοῦ διεσῴζετο εἰσέτι ὑπό-
λειμμά τι τοῦ ἐλεατικοῦ εἶναι, οὕτως ὥστε ἡ ἔν-
νοια τῆς οὐσίας, κατὰ τὴν πρώτην εἰσαγωγὴν αἱ-
τῆς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἴσχυε μόνον ὡς πρὸς τὰ
ἀντικείμενα τῆς αἰσθήσεως.

Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἀντιστοίχων ἐννοιῶν
ὑπάρχει μόνον μία, ἀντιστρατευομένη πρὸς πᾶσαν
σχετικὴν σύνδεσιν, αὕτη δὲ εἶναι ἡ τοῦ *μὴ εἶναι*.
Ἡ ἔννοια αὕτη, ὡς πᾶσα ἄρνησις ἐν γένει, εἶναι
ἁπλοῦς προσδιορισμὸς τῆς νοήσεως, ὅστις δύνα-
ται ν' ἀποκτήσῃ πραγματικὴν σημασίαν, ἐκεῖ ἔνθα
συνδέεται μετὰ σχέσεων θετικῶν. Ἐν τοιαύτῃ
ὅμως περιπτώσει ἡ τελείως κενὴ ἔννοια τοῦ *μὴ
εἶναι* ἀντικαθίσταται πάντοτε ὑπὸ θετικῶν ἐννοιῶν
ἀντιθέσεως. Μεταξὺ τῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν
ἐννοιῶν ὑπάρχει μόνον μία, ἥτις εἶναι καθ' ὅμοιον
τρόπον ἁπλοῦς προσδιορισμὸς τῆς νοήσεως ἄνευ
νοητοῦ περιεχομένου. Αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ
κενοῦ ἐκείνου μόνον ἀπὸ τοῦ *μὴ εἶναι* διακρινο-
μένου *εἶναι*, ὅπερ προϋποθέτει τὴν δεδομένην
ὕπαρξιν οἱωνδήποτε πραγματικῶν ἢ μὴ πραγμα-
τικῶν, σταθερῶν ἢ μεταβλητῶν ἀντικειμένων, ἀκρι-
βῶς καθ' ὃν τρόπον τὸ *μὴ εἶναι* προϋποθέτει τοι-
αῦτα ἀντικείμενα, καὶ ὅπερ δὲν πρέπει, ὡς πράτ-
τει ὁ Ἕγελος, νὰ συνταυτίσωμεν πρὸς τὸ *μὴ εἶναι*.
Ἀμφότερα ταῦτα δύνανται τόσον ὀλίγον νὰ ταυ-
τισθῶσι πρὸς ἄλληλα, ὅσον ἡ λογικὴ κατάφασις
καὶ ἡ ἄρνησις, ὧν εἶναι πράγματι αἱ γενικώταται
ἀφῃρημέναι μορφαί.

Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν δευ-
τέραν ἀντίθεσιν τοῦ *φαίνεσθαι* πρὸς τὸ *εἶναι*. Τὸ
φαίνεσθαι ταυτίζεται πρὸς τὸ *εἶναι* ἐν τῇ σημασίᾳ
τῆς ἐννοίας ἐκείνης, ἐν ᾗ αὕτη ἀντιτίθεται πρὸς
τὸ *μὴ εἶναι*. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔννοια αὕτη ἀντιστρα-
τεύεται πρὸς τὴν εἰς τὸ μηδὲν ἀνάλυσιν αὐτῆς,
ἀξιοῖ νέαν τινὰ ἔμμεσον ἔννοιαν, δι' ἧς αἴρεται
ἡ ἀντίθεσις τοῦ *φαίνεσθαι* πρὸς τὸ *εἶναι*, ἀναγομέ-
νου μάλιστα τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον. Ἡ ἔμ-
μεσος αὕτη ἔννοια εἶναι ἡ τοῦ φαινομένου. Ἐν
τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ τὸ *φαίνεσθαι* μεταβάλλεται εἰς
εἶδός τι *εἶναι*, δεδομένου ὅτι τὸ φαινόμενον δηλοῖ
τὸ εἶναι ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὸ νοοῦν ὑπο-
κείμενον. Οὕτω τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἐστὶ τὸ εἶναι
ἀντιτάσσεται πρὸς τὸ εἶναι, ὡς νοεῖται τοῦτο καθ'
ἑαυτό.

Πληρεστέρα ἐν τῷ περιεχομένῳ αὐτῆς εἶναι
τρίτη ἀντίθεσις, ἤτοι ἡ τοῦ *εἶναι* πρὸς τὸ *γίγ-*

Digitized by Google

σθαι. Τὸ *εἶναι* τότε μόνον ἀποκλείει τὸ *γίγνεσθαι* ἐξ ὁλοκλήρου, ὅταν τὸ πρῶτον νοῆται ὡς ἀπολύτως ἀμετάβλητον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ *γίγνεσθαι* εἶναι ἔννοια, ἣν ἀπαιτεῖ τόσον περισσότερον ὁ ροῦς τῶν φαινομένων, ὅσον ὀλιγώτερον λαμβάνεται ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ εἶναι ὑπ' ὄψιν ἡ τῶν ἀντικειμένων μεταβολή, δέον κατὰ τοιοῦτον τρόπον νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἔννοια τοῦ *εἶναι*, ὥστε νὰ μὴ ἀποκλείῃ τὴν τοῦ *γίγνεσθαι*. Τὴν προσήκουσαν εἰς τοῦτο βοήθειαν παρέχει ἡ ἐκ τῆς εἰρημένης ἀντιθέσεως προκύψασα ἔννοια τοῦ φαινομένου. Τὸ *εἶναι* δύναται νὰ νοηθῇ ὡς σταθερόν, ἅμα ὡς διαγνωσθῇ ἡ ἀστάθεια τῶν διαμορφώσεών του, ἐν αἷς τοῦτο παρέχεται εἰς τὸ νοοῦν ὑποκείμενον. Ἀλλ' ἡ ἀστάθεια τῶν φαινομένων δὲν θὰ ἠδύνατο, ὡς εἰκός, νὰ ὑπάρχῃ, ἐὰν δὲν ὑφίστατο ἤδη ἡ αἰτία πρὸς τοῦτο ἐν τῷ εἶναι.

Ἐνταῦθα εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν δύο τρόποι σκέψεως: εἴτε τὸ *εἶναι* νοεῖται δηλονότι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡς μεταβλητόν, εἴτε ἡ μεταβολὴ αὐτοῦ θεωρεῖται ὡς ἐξωτερικὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμά του, ὁπότε ἡ σταθερότης τοῦ *εἶναι* μένει ἄθικτος. Ἡ πρώτη ἐκδοχὴ ἐξαφανίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἀμεταβλήτου εἶναι*, ἄγει δὲ εἰς τὴν παράστασιν τοῦ *αἰωνίου γίγνεσθαι* τοῦ Ἡρακλείτου. Διὸ καὶ ἡ μεταφυσικὴ εἰς τὰς κυριωτέρας κατευθύνσεις της συνετάχθη ὑπὲρ τῆς δευτέρας γνώμης. Τὸ *σταθερὸν εἶναι* ἀπομένει ἀκέραιον, ἀλλὰ νοεῖται συγχρόνως καὶ ὡς αἰτία πάσης μεταβολῆς. Τὸ *εἶναι*, ἐφ' ὅσον τυγχάνει ἡ ἀρχὴ πάσης μεταβολῆς, καθιστᾷ νοητὴν τὴν μεταβολὴν τῶν φαινομένων, ἐφ' ὅσον δὲ εἶναι ἀμετάβλητον καθιστᾷ καταληπτὴν τὴν σταθερὰν κανονικότητα τῆς μεταβολῆς ταύτης. Οὕτως ἐξαφανίζεται ἡ ἀντίθεσις τοῦ *γίγνεσθαι* πρὸς τὸ *εἶναι*, διότι αὐτὸ τοῦτο τὸ εἶναι νοεῖται ὡς βάσις τοῦ *γίγνεσθαι*. Ἀλλ' ὡς ἀρχὴ παντὸς *γίγνεσθαι* τὸ *εἶναι* καλεῖται *αἰτιότης*.

Ἀφοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὸ μὲν φαινόμενον νοεῖται ὡς ἐξωτερικὸν γνώρισμα τοῦ *εἶναι*, ἡ δὲ μεταβολὴ ὡς αἰτιότης αὐτοῦ, αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ εἶναι μετάγεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς *οὐσίας* (βλ. λ.). Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Εἰνάρδος (Einhard ἢ Eginard). Γερμανὸς ἱστοριογράφος (770—840). Διετέλεσεν ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Ἦτο ἄριστος ἀρχιτέκτων, ἀνεγείρας τὴν μονὴν τοῦ Ἄαχεν, τὸ δὲ 827 τὴν μονὴν Ζέλιγκενστατ. Τὰς «Ἐπιστολάς» του ἐξέδωκεν ὁ Jaffé εἰς τὴν «Bibliotheca rerum germanicarum» (τόμ. Δ' 1867). Τὸ κύριον ἔργον του «Vita Caroli Magni» ἐκδοθὲν ὑπὸ Holder-Egger (6η ἔκδ. 1911), μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ Tangl (4η ἔκδ. 1920). —Β.

—Εἰνάρδος, *Ἰωάννης - Γαβριήλ*· βλ. *Εὐνάρδος, Ἰωάννης - Γαβριήλ*.

Εἴνατος καὶ *Ἴνατος* (ἡ) καὶ *Εἴνατον* (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κρήτης μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ γραμματικοῦ Ἡσυχίου. Ὁ Ἱεροκλῆς ἀναφέρει ταύτην ὡς *Βίνατον*, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι διετηρεῖτο ἡ προφορὰ τοῦ δίγαμμα *(Fίνατος)*. Ὁ κάτοικος *Εἰνάτιος*, ὅθεν καὶ *Εἰνατίη Εἰλείθυια*, ἥτις ἐτιμᾶτο, φαίνεται, ἐν Κρήτῃ, ἰδιαζόντως, ἀφοῦ καὶ ὁ Ὅμηρος (Ὀδ. τ. 188) μνημονεύει «σπέος Εἰλειθυίης» παρὰ τὴν Ἀμνισόν. Ἡ θέσις τῆς Εἰνάτου δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη, καίτοι τινὲς νομίζουσιν ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια παρὰ τὸ χωρίον Ἴνι τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου δικαιολογοῦσι τὴν ἐκεῖ τοποθέτησιν. Ἄλλοι τοποθετοῦσιν αὐτὴν παρὰ τὸν ὅρμον Τζούτζουρο καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας Πριανσοῦ. Ε. Γ.

Εἴν-Σὼφ *[Καβαλ.]*· βλ. *Ἐν Σώφ*.

Εἶρα ἢ ***Ἱρὰ*** *[Γεωγρ.]*. Τραχυτάτη ἀκρώρεια κατὰ τὰ ὅρια τῆς Μεσσηνίας καὶ Ἀρκαδίας, βορειοδυτικὴ παραφυὰς τοῦ ὄρους Τετραγίου, διασχιζομένη ὑπὸ βραχωδῶν χαραδρῶν. Μεταξὺ δύο βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ Νέδας καὶ ΝΔ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Κακαλέτρι (ἐπαρχίας Ὀλυμπίας) σῴζονται ἐρείπια ἀρχαιοτάτου ὁμωνύμου φρουρίου, ὀνομαστοῦ κατὰ τὸν β' μεσσηνιακὸν πόλεμον, ὅτε ὁ Ἀριστομένης μετὰ τῶν Μεσσηνίων ἠμύνθη κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐπὶ 11 ἔτη, μέχρι τοῦ 668 π. Χ., ὁπότε ἐκυριεύθη ἡ θέσις καὶ ἔληξεν ὁ πόλεμος. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μεσσηνίας (τῷ 361 π. Χ.) ἱδρύθη νέον προστατευτικὸν ὀχύρωμα τῶν ὁρίων αὐτῆς ἐπὶ δυτικωτέρας κορυφῆς τοῦ ὄρους. Ι. Σ. Σ.

Εἴρακας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἡ βορεία ἄκρα τῆς νήσου Ἁλοννήσου τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων. — 2) Ὅρμος εἰς τὰ Β. Α. τῆς ἰδίας νήσου.

Εἰράς. Θεράπαινα τῆς Κλεοπάτρας, ἐντεταλμένη εἰδικῶς τὴν περιποίησιν τῶν τριχῶν της. Ἤσκει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς βασιλίσσης, ἐνεκλείσθη δὲ μετ' αὐτῆς εἰς τὸν ὀχυρόν της τάφον καὶ ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνέλκυσιν τοῦ αὐτοκτονήσαντος Ἀντωνίου. Ὅταν δὲ ἡ Κλεοπάτρα δηλητηριασθεῖσα ἀπέθανεν, ἡ Εἰρὰς ηὐτοκτόνησε τυχοῦσα κατόπιν ἐντίμου ταφῆς ὑπὸ τοῦ νικητοῦ Ὀκταβίου. Ὑπὸ τοῦ Ζηνοβίου ὀνομάζεται *Νάκρα*. Γ.Λ.Α.

Εἰραφιώτης *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διονύσου. Κατά τινας παράγεται ἐκ τοῦ *ἔριν φαίνειν*, ἐπειδὴ ὁ Διόνυσος μεθύσκων διὰ τοῦ ποτοῦ τοὺς ἀνθρώπους δημιουργεῖ μεταξὺ αὐτῶν ἔριδας. Κατ' ἄλλους ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ *ἔριφος*, ἐπειδὴ κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν ὁ Διόνυσος γεννηθεὶς ἄνευ μητρὸς ἀνετράφη ὑπὸ ἐρίφων. Κατ' ἄλλους ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ *ἔαρ φύω*. Κατά τινα ἄλλην ἐκδοχήν, ἡ ὁποία φαίνεται καὶ πιθανωτέρα, ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ ρήματος *ράπτω*, ἐπειδὴ κατὰ τὸν μῦθον ὁ Διόνυσος, κεραυνοβοληθείσης ὑπὸ τοῦ Διὸς τῆς μητρός του Σεμέλης, ἐγεννήθη προώρως καὶ διὰ τοῦτο ὁ πατήρ αὐτοῦ Ζεὺς τὸν ἔρραψεν ἐντὸς τοῦ μηροῦ του, ἵνα συμπληρώσῃ τοὺς ὑπολοίπους μῆνας τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς του. Ἐκ τῆς ἐπικλήσεως ταύτης τοῦ Διονύσου ἐσχηματίσθη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μηνὸς *Εἰραφιῶνος*, καθ' ὃν ἐτιμᾶτο ὁ Διόνυσος, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν ἀττικὸν μῆνα *Γαμηλιῶνα* (Ἰανουάριον). Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εἰργμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *εἰργνύναι*, ἐμποδισμὸς τῆς ἐξόδου, κάθειρξις, φυλάκισις· || δεσμά, εἱρκτή, δεσμωτήριον· || δεσμός, πέδη, ἐμπόδιον.

—*[Διεθν. Δικ.] Εἰργμὸς* (embargo) καλεῖται ἡ λόγῳ ἐλάσσονος καταναγκασμοῦ ἢ πραγματικῆς ἀσφαλείας κατάληψις πλοίων δεδομένου κράτους, εὑρισκομένων ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων ἢ τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης τοῦ κράτους, ὅπερ καταφεύγει εἰς τὸ μέτρον τοῦτο. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ κράτος τοῦτο θὰ ἠδύνατο, ἂν κέκτηται ἰσχυρὸν πολεμικὸν στόλον, νομίμως ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς δικαίου νὰ ἀσκήσῃ παρεμφερὲς μέτρον καὶ ἐπὶ πλοίων ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ ἢ ἐν τοῖς χωρικοῖς ὕδασιν ἢ ἐν τῇ αἰγιαλίτιδι ζώνῃ τοῦ κράτους, εἰς ὃ ταῦτα κατ' ἐθνικότητα ἀνήκουσι καὶ ὃ θέλει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ πιέσῃ, ἵνα ἱκανοποιήσῃ προβληθείσας ἀπαιτήσεις, αἵτινες παραμένουσιν ἀνεκπλήρωτοι. Ὁ εἰργμός, ἱσπανικῆς μᾶλλον ἢ ἀγγλικῆς καταγωγῆς, ἀναφαίνεται ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Συστηματικῶς ὅμως ἤρξατο νὰ ἐφαρμόζηται κυρίως μόνον μετὰ τὴν ἀπὸ 11 Ἀπριλίου 1713 εἰρήνην τῆς Οὐτρέχτης, μεθ' ἣν ἐπανειλημμένως ἐχρησιμοποιήθη τὸ μέτρον τοῦτο ἐλάσσονος καταναγκασμοῦ, καίτοι ἔνιαι συνθῆκαι, συνομολογηθεῖσαι μεταξὺ δεδομένων κρατῶν, ἀπηγόρευσαν τὴν προσφυγὴν εἰς παρεμφερὲς μέτρον, ἕτεραι δὲ περιώρισαν ἢ ἐκανόνισαν ταύτην. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἡ προσφυγὴ εἰς τὸν εἰργμὸν ὑπὸ τύπον ἐλάσσονος καταγκασμοῦ εἶναι μᾶλλον περιωρισμένη, ὡς λίαν ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ διεθνὲς κατὰ θάλασσαν ἰδιωτικὸν ἐμπόριον, εἰς ὃ κατὰ γενικὸν κανόνα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παρεντίθενται φραγμοί. Ἔνιοι συγγραφεῖς φρονοῦσιν ὅτι εἰργμὸς θὰ ἠδύνατο νὰ τεθῇ μόνον ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ἕτεροι μόνον ἐπὶ τῶν πολεμικῶν τοιούτων. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, εἰργμὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀδιακρίτως τόσον ἐπὶ τῶν μὲν ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν δέ, καταβαλλομένης πάντως προσπαθείας, ὅπως κατὰ πρῶτον λόγον καταληφθῶσι τὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ μόνον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τὸ κράτος ἐμμένει περαιτέρω ἐν τῇ προτέρᾳ στάσει του, καταληφθῶσι καὶ τὰ ἐμπορικὰ αὐτοῦ πλοῖα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐφηρμόσθη κατὰ τὸν ἀγγλικὸν εἰργμὸν τοῦ 1850 (4 Ἰαν.—16 Ἀπρ.), καθ' ὃν τὴν 7 Ἰανουαρίου ἐτέθησαν ἐν εἰργμῷ τὰ ἐν Πειραιεῖ ἑλληνικὰ πολεμικὰ πλοῖα «Ὄθων» καὶ «Κάστωρ» καὶ τὴν 17 τοῦ αὐτοῦ μηνός, τὰ ἐν τῷ ἰδίῳ λιμένι ἐμπορικὰ πλοῖα, ἅτινα, ἐγκαταλειφθέντα εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας ὑπὸ τῶν πληρωμάτων των, μετεφέρθησαν μετὰ ταῦτα εἰς Σαλαμῖνα ἐν συνοδίᾳ τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ «Ὀντίν». Κατάληψις πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν πλοίων ἐγένετο τὴν 18 Ἰανουαρίου ἐν Πάτραις, Σύρῳ, Σπέτσαις καὶ Ὕδρᾳ.

Τὰ καταληφθέντα πλοῖα, ἂν ἡ μεταξὺ τῶν διαφερομένων κρατῶν διαφορὰ ἐπιλυθῇ συμβιβαστικῶς, ἀποδίδονται εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας των, ἀλλ' ἄνευ καταβολῆς ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τοῦ καταλαβόντος κράτους, τοιαύτην ὀφείλοντος, κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου, τοῦ κράτους, εἰς ὃ τὰ πλοῖα ταῦτα ἀνήκουσιν. Ἐκλιπόντος τοῦ λόγου, δι' ὃν εἶχε τεθῆ εἰργμός, ἡ περαιτέρω κατακράτησις τῶν πλοίων δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ νομίμως. Ἂν ὅμως ἡ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει πιθανότης νὰ διευθετηθῇ φιλικῷ τῷ τρόπῳ, ἀλλ' οὐδὲ κήρυξις πολέμου φαίνεται ἀναπόφευκτος, τὰ καταληφθέντα πλοῖα θὰ ἠδύναντο ν' ἀπαλλοτριωθῶσιν ἐν ἀνάγκῃ, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ καταλαβὸν κράτος ἀποζημιωθῇ ἐκ τῆς ἀξίας των, ἰδίᾳ ἂν αἱ παρ' αὐτοῦ προβληθεῖσαι ἀπαιτήσεις ἦσαν φύσεως χρηματικῆς. Ἐν τέλει, ἂν ἐπακολουθήσῃ κανονικὴ κήρυξις πολέμου, τότε τὰ ἐν εἰργμῷ τεθέντα πλοῖα θὰ ἐθεωροῦντο ὡς καλὴ λεία, νομίμως γενομένη, καὶ θὰ ἐπεδικάζοντο ὁριστικῶς εἰς τὸ καταλαβὸν κράτος. Κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἀγγλικὸν εἰργμὸν τοῦ 1850, τεθέντα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Γουλιέλμου Πάρκερ (1781—1866), πάντα τὰ καταληφθέντα πλοῖα, πολεμικὰ καὶ ἐμπορικά, ἐπεδόθησαν μετὰ τὴν διευθέτησιν τῆς διαφορᾶς, ἥτις ἔλαβε πολλὰς ἐνδιαφερούσας φάσεις μέχρις ὅτου κανονισθῇ ὁριστικῶς. Διὰ τῆς ἀπὸ 14 Ἀπριλίου 1850 διακοινώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν Ἀ. Λόντον, ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Οὐάϊς, διατυπῶν τὰς τελικὰς ἀγγλικὰς ἀπαιτήσεις, ἐδήλου σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἀπῄτει καὶ ρητὴν ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὑπόσχεσιν, ὅτι οὔτε θέλει ἀπευθύνει οὔτε θέλει ὑποστηρίξει αἰτήσεις ἰδιωτῶν κατὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διὰ τὰς ζημίας ἢ ἀβαρίας, αἵτινες τυχὸν προῆλθον ἐκ τῶν ἀσκηθέντων μέτρων. Τὴν ἀξίωσιν δὲ ταύτην ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ τὴν 15 Ἀπριλίου ἡ κυβέρνησις Κριεζῆ, ἥτις διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Ἰουλίου 1850 νόμου ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔλθῃ διὰ ποσοῦ 150,000 δραχμῶν εἰς βοήθειαν τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν καταληφθέντων πλοίων καὶ τῶν ἐχόντων ἐπὶ τοῦ φορτίου αὐτῶν συμφέρον ἀναλόγως τῶν ζημιῶν, ἃς ἕκαστος ὑπέστη (ἄρθρ. 2).

Ἡ διανομὴ τοῦ ποσοῦ θὰ ἐγίνετο ἐπὶ τῇ βάσει Β. διατάγματος, προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐπὶ τῇ βάσει ἠτιολογημένης ἐκθέσεως αὐτοῦ (ἄρθρ. 3). Κατὰ τὸν εἰργμόν, ὃν ἔθεσαν ἡ Ἀγγλία τὴν 6 Νοεμβρίου 1832 καὶ ἡ Γαλλία τὴν 7 ἰδίου μηνὸς ἐπὶ τῶν εἰς τοὺς λιμένας των εὑρισκομένων ὀλλανδικῶν πλοίων, πάντα τὰ καταληφθέντα πλοῖα ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας των μετὰ τοῦ φορτίου των ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθ. 1 τῆς ἀπὸ 21 Μαΐου 1833 συμβάσεως μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ὁλλανδίας ἀφ' ἑτέρου, δι' ἧς ἤρθησαν τὰ ληφθέντα μέτρα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἀποδόσεως δὲν ἐτηρήθη ὡς πρὸς τὰ καταληφθέντα (11 Ἰουλίου 1831) πολεμικὰ πορτογαλικὰ πλοῖα, κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς Γαλλίας τεθέντα εἰργμὸν (23 Μαΐου—14 Ἰουλίου 1831). Τοὐναντίον, τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἀπεδόθησαν, ὑποχρεωθείσης τῆς Πορτογαλίας ν' ἀποζημιώσῃ τὴν Γαλλίαν δι' ὅ,τι αὕτη κατέβαλε διὰ τὴν φύλαξιν τῶν πλοίων τούτων. Ὁ εἰργμὸς εἶναι μέτρον ἐλάσσονος καταναγκασμοῦ. Ἀλλὰ τοιαῦτα μέτρα, λαμβανόμενα νῦν ἄνευ προηγουμένης προσφυγῆς εἰς τὴν φιλειρηνικὴν διαδικασίαν, ἣν προβλέπουσι τὰ ἄρθρα 12, 13 καὶ 15 τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, συμβιβάζονται πρὸς τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων τούτων; Τὸ νομικὸν τοῦτο ζήτημα, προκληθὲν συνεπείᾳ τῆς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας καταλήψεως τῆς Κερκύρας (Σεπτέμβριος, 1923), ὑπεβλήθη τὴν 22 Σεπτεμβρίου εἰς τὴν μελέτην εἰδικῆς ἐπιτροπῆς νομομαθῶν, ἥτις ἀπεφάνθη σχετικῶς ὅτι «τὰ μέτρα ἐλάσσονος βίας, ἅτινα δὲν ἀποτελοῦσι πολεμικὰς πράξεις, θὰ ἠδύναντο νὰ συμβιβασθῶσιν ἢ νὰ μὴ συμβιβασθῶσι πρὸς τὰς διατάξεις τῶν ἄρθ. 12, 13 καὶ 15 τοῦ συμφώνου, ἀνήκει δ' εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας, τὸ ὁποῖον ἐπελήφθη ἤδη τῆς οὕτως ἀνακυψάσης διαφορᾶς, νὰ καθορίσῃ, λαμβάνον ὑπ' ὄψει τὸν χαρακτῆρα τῶν ληφθέντων μέτρων, ὡς καὶ τὰς περιστάσεις, ὑφ' ἃς ταῦτα ἐλήφθησαν, ἂν δέον ἡ ἄσκησις αὐτῶν ν' ἀνασταλῇ ἢ νὰ ἐξακολουθήσῃ περαιτέρω». Ἀφ' ἑτέρου, οἱ συγγραφεῖς ἀποφαίνονται ὀρθότατα, ὅτι ἡ ἄσκησις μέτρων ἐλάσσονος βίας, ἀποτελούντων πολεμικὰς πράξεις, θὰ ἐπετρέπετο ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου μόνον μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν εἰρηνικὴν διαδικασίαν, ἣν διαγράφουσι καὶ κανονίζουσι τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα τοῦ συμφώνου.

Ὁ εἰργμὸς δὲν ἀνακύπτει μόνον ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τύπον τοῦ μέτρου ἥσσονος βίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν τύπον ἔτι τοῦ πολεμικοῦ μέτρου, λαμβανομένου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἢ ἐπὶ τῇ προόψει αὐτοῦ. Εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων κρατῶν, ἅτινα τυχὸν εὑρίσκοντο εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν καθ' ἣν στιγμὴν ἐκηρύσσετο ὁ πόλεμος, θὰ ἠδύναντο νὰ καταληφθῶσι. Τὸ μέτρον ὅμως τοῦτο, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἐφηρμόσθη ἐν τῇ πρακτικῇ, ἦτο προφανῶς τελείως ἄδικον, διότι τὰ πλοῖα ταῦτα εἶχον προσέλθει εἰς τοὺς λιμένας τοῦ μετὰ ταῦτα ἐχθρικοῦ κράτους διὰ λόγους ἐμπορικῆς φύσεως καὶ δὴ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν φιλικῶν σχέσεων. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, ἀποδοκιμάζουσαι τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κρατοῦντα σχετικῶς, ἐφήρμοσαν νέον τι σύστημα, παραχωρήσασαι διὰ τῶν ἀπὸ 27 καὶ 29 Μαρτίου 1854 διακηρύξεων αὐτῶν εἰς τὰ ρωσικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ εὑρισκόμενα εἰς τοὺς λιμένας των, προθεσμίαν ἐξ ἑβδομάδων διὰ νὰ ἐκφορτώσωσι, φορτώσωσι καὶ ἐπὶ ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν ἐν ἀσφαλείᾳ. Ἡ Ρωσία παρεχώρησεν ὡσαύτως ὁμοίαν προθεσμίαν εἰς τὰ ἐν τοῖς ρωσικοῖς λιμέσιν ἀγγλικὰ καὶ γαλλικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Ἡ Πύλη ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου 1853 κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἔλεγεν ὅτι δὲν ἐθεώρει δίκαιον ὅπως συμφώνως πρὸς τὴν παλαιὰν συνήθειαν θέσῃ εἰργμὸν ἐπὶ τῶν ρωσικῶν ἐμπορικῶν πλοίων καὶ συνεπῶς θὰ τοῖς ἐπέτρεπε ν' ἀπέλθωσιν ἐντὸς προθεσμίας, ἥτις θὰ καθωρίζετο βραδύτερον, πρὸς τὸν Εὔξεινον πόντον ἢ τὴν Μεσόγειον κατὰ τὴν ἐλευθέραν ἐπιλογήν των. Ἔκτοτε τὸ σύστημα τοῦτο τῆς παροχῆς προθεσμίας πρὸς ἀναχώρησιν ἐφηρμόσθη εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς μεταγενεστέρους πολέμους. Οὕτω, κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον (1870—1871), ἡ Γαλλία παρε-

Digitized by Google

χώρησε 30 ἡμερῶν προθεσμίαν εἰς τὰ γερμανικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα διὰ νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς γαλλικοὺς λιμένας (ὁδηγίαι τῆς 25 Ἰουλίου καὶ 18 Αὐγούστου 1870). Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον (1897), ἡ Πύλη παρεχώρησε προθεσμίαν 15 ἡμερῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Κατὰ τὸν Ἱσπανοαμερικανικὸν πόλεμον (1898), αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι παρεχώρησαν ἑνὸς μηνὸς προθεσμίαν εἰς τὰ ἱσπανικὰ πλοῖα, ἡ Ἱσπανία δὲ μόνον 5 ἡμερῶν. Κατὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον (1911—1912), ἡ Τουρκία δὲν παρεχώρησε προθεσμίαν εἰς τὰ ἰταλικὰ πλοῖα, ἐνῷ ἡ Ἰταλία ἐπέτρεψε, τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1911, εἰς τὰ ὀθωμανικὰ πλοῖα ν' ἀπέλθωσιν ἐκ τῶν ἰταλικῶν λιμένων. Ἡ Γαλλία διὰ διατάγματος ἀπὸ 4 Αὐγούστου 1914 παρεχώρησεν 7 ἡμερῶν προθεσμίαν εἰς τὰ γερμανικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἠρνήθη ὅμως τοιαύτην εὔνοιαν οὐ μόνον εἰς τὰ πλοῖα, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ μετατραπῶσιν εἰς πολεμικὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ καθορισθέντα διὰ κρατικήν τινα ὑπηρεσίαν. Ἡ Γερμανία διὰ τῆς ἀπὸ 3 Αὐγούστου 1914 διακηρύξεώς της, ἐδήλωσεν ὅτι θὰ κατεκράτει τὰ γαλλικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀλλ' ὅτι θὰ ἄφινε ταῦτα ἐλεύθερα, ἂν ἐντὸς 48 ὡρῶν τῇ ἐξησφαλίζετο πλήρης ἀμοιβαιότης ἐν τῷ ζητήματι. Τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ γερμανικὰ πλοῖα καὶ τὰ ἐν Γερμανίᾳ ἀγγλικὰ τοιαῦτα κατεκρατήθησαν ἀμοιβαίως. Τοὐναντίον, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστροουγγαρία παρεχώρησαν προθεσμίας πρὸς ἀπόπλουν, τὰ δὲ ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ συναντώμενα πλοῖα ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου δὲν θὰ ἐδημεύοντο. Τὸ Βέλγιον παρεχώρησε 3 ἡμερῶν προθεσμίαν εἰς τὰ γερμανικὰ πλοῖα, ἡ Ἰαπωνία δύο ἑβδομάδων. Ἡ Ἰταλία δὲν παρεχώρησε προθεσμίαν, ἀλλ' ἐμεσεγγύησε ταῦτα, ἐδήμευσε δὲ ὅσα ἐξ αὐτῶν ὑπέκειντο εἰς πολεμικὴν μετατροπήν. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὡσαύτως δὲν παρέσχον προθεσμίαν, ἀλλ' ἐπέταξαν τὰ εἰς τοὺς λιμένας των εὑρεθέντα γερμανικὰ πλοῖα. Ἡ Ἰταλία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἐτήρησαν τοιαύτην τακτικήν, διότι ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ ἐκυριάρχει ὁ ἀγγλικὸς στόλος καὶ συνεπῶς τὰ γερμανικὰ ταῦτα πλοῖα θὰ κατελαμβάνοντο παρ' αὐτοῦ, ἂν θὰ τοῖς ἐπετρέπετο ὁ ἔκπλους. Τὴν 23 Αὐγούστου 1898 ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, συνελθοῦσα ἐν Χάγῃ (18—24 Αὐγούστου 1898), ἐξέδωκε κανονισμὸν περὶ τῆς θέσεως τῶν πλοίων καὶ τῶν πληρωμάτων των ἐν τοῖς ξένοις λιμέσι. Κατὰ τὸ ἄρθ. 38 τοῦ κανονισμοῦ τούτου, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τεθῇ εἰργμὸς ἐπὶ ξένων πλοίων οὔτε ἐπὶ τῇ προόψει πιθανοῦ πολέμου, οὔτε μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ὡς πρῶτον μέτρον πολεμικόν. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἅτινα, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἢ κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, εὑρίσκοντο εἰς ἐχθρικόν τινα λιμένα, δὲν θὰ ὑπέκειντο εἰς κατάληψιν ἐντὸς τῆς προθεσμίας, ἣν ὥρισαν αἱ ἀρχαί. Διαρκούσης τῆς προθεσμίας ταύτης, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκφορτώσωσι τὸ φορτίον των καὶ νὰ παραλάβωσιν ἕτερον (ἄρθ. 40).

Κατὰ τὴν ἐν Χάγῃ Β' συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης (15 Ἰουνίου—18 Ὀκτωβρίου 1907) ὑπεγράφη, τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1907, εἰδικὴ σύμβασις περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐχθρικῶν ἐμπορικῶν πλοίων κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Κατὰ τὸ 1 ἄρθ. τῆς συμβάσεως ταύτης, ὅταν ἐχθρικόν τι ἐμπορικὸν πλοῖον εὑρίσκεται, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, εἰς λιμένα τοῦ ἑτέρου ἐχθρικοῦ κράτους, εἶναι ἐπιθυμητὸν ὅπως ἐπιτρέπεται εἰς τὸ πλοῖον τοῦτο ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ἐλευθέρως, εἴτε ἀμέσως εἴτε μετὰ παροχὴν ἀρκούσης προθεσμίας, καὶ ἐφοδιαζόμενον δι' εἰδικῆς ἀδείας ἐλευθέρου διάπλου νὰ ἀφιχθῇ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, ἢ εἰς ἄλλον λιμένα, ὅστις θὰ ὑπεδεικνύετο εἰς αὐτό. Ἡ αὐτὴ τακτικὴ δέον νὰ τηρηθῇ προκειμένου περὶ πλοίου, ὅπερ ἐγκατέλειψε τὸν τελευταῖον λιμένα ἀπόπλου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου καὶ εἰσέρχεται εἰς ἐχθρικόν τινα λιμένα ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κηρυχθέντος πολέμου. Ἡ πρακτικὴ τῆς παροχῆς προθεσμίας καθιερώθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου τούτου, ὑπὸ τὸν ὅρον ἑκουσίας ἑκάστοτε παραχωρήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐμπολέμου κράτους καὶ οὐχὶ νομικῆς ὑποχρεώσεως. Ἡ ρωσικὴ ἀντιπροσωπεία εἶχεν ἐπιμείνει ἐπὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς παροχῆς προθεσμίας, ἀλλ' ἡ συνδιάσκεψις δὲν ἠθέλησε νὰ παραδεχθῇ τὴν ρωσικὴν ταύτην ἄποψιν, ἥτις ἐθεωρήθη ὅτι θὰ ἠδύνατο ἐνίοτε νὰ προσβάλῃ τὰ συμφέροντα τῶν ἐμπολέμων κρατῶν. Ἡ παροχὴ ὡσαύτως παγίας προθεσμίας, ἐκ τῶν προτέρων καθοριζομένης εἰς χρονικὴν διάρκειαν, δὲν ἐκρίθη συμφέρουσα εἰς τὰ κράτη, δι' ὃ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀφέθη διὰ τῆς συμβάσεως τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1907, ὅπως κανονισθῇ παρὰ τοῦ ἐμπολέμου κράτους, ἀναλόγως τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως καὶ τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν του. Κατὰ τὸ 2 ἄρθρον, τὸ ἐμπορικὸν πλοῖον ὅπερ, συνεπείᾳ ἀνωτέρας βίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἐχθρικὸν λιμένα ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας ἢ εἰς ὃ δὲν ἐπετράπη ὁ ἀπόπλους, δὲν δύναται νὰ δημευθῇ. Ὁ ἐμπόλεμος δύναται μόνον νὰ καταλάβῃ τοῦτο μετὰ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ἀποδώσῃ τοῦτο μετὰ τὸν πόλεμον ἄνευ ἀποζημιώσεως, ἢ νὰ ἐπιτάξῃ τοῦτο, καταβάλλων ἀποζημίωσιν. Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ πότε παρίσταται περίπτωσις ἀνωτέρας βίας ἔδωκε λαβὴν εἰς πλείστας ὅσας δυσχερείας ἐν τῇ πρακτικῇ. Κατὰ τὸ 3 ἄρθρον, τὰ ἐχθρικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἅτινα ἐγκατέλιπον τὸν τελευταῖον λιμένα ἀπόπλου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου καὶ ἅτινα συναντῶνται ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐχθροπραξιῶν, δὲν δύνανται νὰ δημευθῶσι. Θὰ ἠδύναντο μόνον νὰ καταληφθῶσι μετὰ τῆς ὑποχρεώσεως ἀποδόσεως αὐτῶν μετὰ τὸν πόλεμον ἄνευ ἀποζημιώσεως ἢ νὰ ἐπιταχθῶσιν ἢ νὰ καταστραφῶσι, καταβαλλομένης ἀποζημιώσεως, καὶ μετὰ τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως ληφθῇ μέριμνα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐν αὐτοῖς προσώπων καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ναυτιλιακῶν ἐγγράφων. Ἂν τὰ πλοῖα ταῦτα προσήγγισαν μεταγενεστέρως εἰς λιμένα τοῦ κράτους των ἢ εἰς οὐδέτερον τοιοῦτον, ὑποβάλλονται εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατὰ θάλασσαν πολέμου. Τὸ ἄρθρον 4 ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐχθρικῶν ἐμπορευμάτων, ἅτινα εὑρίσκονται ἐπὶ πλοίων ὑπαγομένων εἰς τὰς διατάξεις τῶν ἀνωτέρω 1 καὶ 2 ἄρθρων, καὶ ἅτινα ἐμπορεύματα θὰ ἠδύναντο νὰ καταληφθῶσι καὶ ἀποδοθῶσι μετὰ τὸν πόλεμον ἄνευ ἀποζημιώσεως ἢ νὰ ἐπιταχθῶσι, καταβαλλομένης ἀποζημιώσεως ὁμοῦ μετὰ τοῦ πλοίου ἢ καὶ κεχωρισμένως. Τὴν ἰδίαν τύχην κέκτηνται τὰ ἐμπορεύματα, ἅτινα εὑρίσκονται ἐπὶ πλοίων ὑπαγομένων εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 3. Τὸ 5 ἄρθρον, ὅμως, ὅπερ εἰσήχθη κατὰ πρότασιν τῆς ἀγγλικῆς ἀντιπροσωπείας, περιορίζει οὐσιωδῶς τὴν ἔκτασιν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὅλης συμβάσεως, διότι τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁρίζει ὅτι ἐξαιροῦνται ταύτης τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ὧν ἡ κατασκευὴ ὑποδεικνύει ὅτι προορίζονται ὅπως μετατραπῶσιν εἰς πολεμικὰ πλοῖα. Ἡ σύμβασις ὑπεγράφη παρὰ πολλῶν κρατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλάς, ἡ Ρωσία ὅμως διετύπωσεν ἐπιφυλάξεις διὰ τὰ ἄρθρα 3 καὶ 4 § 2 ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1907.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, συνελθοῦσα ἐν Ὀξφόρδῃ (1913), ἐνέκρινε τὸ κληθὲν ἐγχειρίδιον τῶν νόμων τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου. Τὸ ἄρθρ. 36 τοῦ ἐγχειριδίου τῆς Ὀξφόρδης λέγει ὅτι ὅταν πλοῖον κρατικὸν ἢ ἰδιωτικόν, ἀνῆκον εἰς ἐμπόλεμον κράτος, εὑρίσκεται κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν εἰς ἐχθρικὸν λιμένα, ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὸ νὰ ἀποπλεύσῃ ἐλευθέρως εἴτε ἀμέσως εἴτε μετὰ παροχὴν ἀρκούσης προθεσμίας καὶ νὰ φθάσῃ κατ' εὐθεῖαν, ἀφοῦ ἐφοδιασθῇ δι' ἀδείας ἐλευθέρας διόδου, εἰς τὸν λιμένα τοῦ προορισμοῦ του ἢ εἰς οἱονδήποτε ἕτερον λιμένα, ὑποδειχθέντα αὐτῷ. Οὕτω διατυπούμενον τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀναγνωρίζει προφανῶς δικαίωμα εἰς τὸ πλοῖον τοῦτο ὅπως ἀποπλεύσῃ. Τὰ ἄρθρα 37—40 τοῦ ἐγχειριδίου κανονίζουσιν εἴς τινα σημεῖα τὴν θέσιν τῶν ἐχθρικῶν ἐμπορικῶν πλοίων κατὰ διάφορον τρόπον τῆς ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 συμβάσεως, ἥτις ποιεῖται λόγον μόνον περὶ ἐμπορικῶν πλοίων. Συνεπῶς τὰ μὴ τοιαῦτα, ὡς π. χ. αἱ ἰδιωτικαὶ θαλαμηγοί, θὰ ἐξῃροῦντο τῶν εὐεργετικῶν διατάξεων τῆς ἀνωτέρω εἰδικῆς συμβάσεως. Τὸ ἐγχειρίδιον τοὐναντίον ποιεῖται λόγον περὶ κρατικῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἐχθρικῶν πλοίων, τοὔθ' ὅπερ ἐπεκτείνει τὸν κύκλον τῶν πλοίων, ἅτινα θὰ ἔπρεπε νὰ τύχωσιν εὐκολιῶν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Karseboom*, De detentione navium quae dicitur embargo (1840). — *Δρόσου*, Τὰ κατὰ τὸν διεθνῆ εἰρηνικὸν εἰργμὸν τοῦ 1850 (1907). — *Wilson*, Days of grace for merchant vessels of the enemy («Amer. Journal of intern. Law», 1916, σελ. 112). — *Perels*, Das intern. öffentliche Seerecht (1903).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

εἴργνυμι καὶ ***εἰργνύω***, ἀόρ. *εἶρξα — εἴρχθην*, παθ. μετχ. *εἰργμένος*· ἐμποδίζω τινὰ ἀπὸ τῆς ἐξόδου, καθειργνύω, ἐγκαθειργνύω.

εἴργω, ἀόρ. *εἶρξα*· ἐμποδίζω τινὰ ἀπὸ τῆς εἰσόδου, ἀποκλείω τινὰ ἔξω: «εἶργε τὰ πλοῖα τοῦ εἰς Πειραιᾶ εἴσπλου».

εἰρεσία (ἡ)· κωπηλασία: «διέπλευσαν εἰς τὴν νῆσον δι' εἰρεσίας»· || αὐτὴ ἡ κώπη· || ἦχος μουσικὸς ᾀδόμενος ὑπὸ τῶν ναυτῶν κατὰ τὴν κωπηλασίαν (ἀπὸ τοῦ *ἐρέσσω*).

Εἰρεσίδαι (οἱ) *['Αρχ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν Ἀκαμαντίδα φυλήν. Παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ λέγονται καὶ *Ἐρισιάδαι*. Ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο ὁ δῆμος οὗτος δὲν εἶναι γνωστόν. Τὸ μόνον περὶ αὐτοῦ γνωστὸν εἶναι ὅτι ἦτο ἐγγὺς τοῦ Κηφισοῦ, ὃν εἶχε πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, συνώρευε δὲ πρὸς τοὺς Ἁμαξαντεῖς πρὸς Β. καὶ πρὸς τὴν Κηφισίαν πρὸς Α. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εἰρέσιον (τὸ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Εἰλέσιον*.

εἰρεσιώνη (ἡ) *['Αρχ.]*. Κλάδος ἐλαίας φέρων ἔρια περιτετυλιγμένα καὶ ἀπαρχὰς καρπῶν, τὸν ὁποῖον ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Πυανεψίων καὶ Θαργηλίων, καθ' ἃς ἐγίνοντο προσφοραὶ τῷ Ἡλίῳ καὶ ταῖς Ὥραις, παῖδες ἀμφιθαλεῖς περιέφερον ἐν ᾄσμασι καὶ ἐκρέμων εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, ἔνθα ἔμενεν ἐπὶ ἔτος. Καὶ τὸ ᾆσμα τὸ ψαλλόμενον ὑπὸ τούτων ἔφερε τὸ αὐτὸ ὄνομα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Παῖς κρατῶν εἰρεσιώνην.

εἰρημένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *λέγω* (παρακ. *εἴρημαι*)· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐλέχθη ἢ ἐμνημονεύθη: «τὰ εἰρημένα ὑπ' ἐμοῦ», «ὁ εἰρημένος συγγραφεὺς» ὁ προαναφερθείς.

εἴρην, *—νος* (ὁ) *['Αρχ.]*. Ἐκαλοῦντο *εἴρηνες* οἱ Λάκωνες νεανίαι, οἱ συμπληρώσαντες τὸ εἰκοστὸν ἔτος καὶ ἀναλαβόντες ἐξουσίαν ἐπιβλέψεως τῶν νεωτέρων: «Εἴρενας δὲ καλοῦσι τοὺς ἔτος ἤδη δεύτερον ἐκ παίδων γεγονότας... Οὗτος οὖν ὁ εἴρην, εἴκοσιν ἔτη γεγονώς, ἄρχειτε τῶν τεταγμένων ἐν ταῖς μάχαις καὶ κατ' οἶκον ὑπηρέταις χρῆται πρὸς τὸ δεῖπνον» (*Πλουτ.* Λυκ. 10). ΙΑΚ. Χ. Δ.

εἰρηναῖος, *—α, —ον*· ὁ εἰρήνην ποιῶν, ὁ εἰρηνικός: «ὁ κήρυξ ἀπήγγειλεν οὐδὲν εἰρηναῖον παρὰ τῶν Κορινθίων» (ἀρχ.)· || ἀντίθ. τοῦ *πολεμικὸς* ἢ *φιλοπόλεμος*: «ἀκινδύνων δὲ καὶ εἰρηναίων ὄντων» (ἀρχ.).

Εἰρηναῖος. Ἀλεξανδρινὸς γραμματικός, μαθητὴς τοῦ Ἡλιοδώρου, ζήσας πιθανῶς ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἐκλατινίσας τὸ ὄνομά του εἰς Pacatus. Ἠσχολήθη εἰδικῶς μὲ τὴν ἀττικὴν διάλεκτον καὶ ὠνομάσθη ἀττικιστής. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψε: «Περὶ ἀττικισμοῦ», «Περὶ ἀττικῶν ὀνομάτων», Περὶ ἀττικῆς συνηθείας τῆς ἐν λέξει καὶ προσῳδίᾳ», «Κανόνες ἑλληνισμοῦ», «Περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων διαλέκτου», ὑπομνήματα εἰς «Μήδειαν» Εὐριπίδου, εἰς Ἡρόδοτον καὶ εἰς Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον. Τὰ ἐλάχιστα διασωθέντα ἀποσπάσματα τῶν ἔργων του ἔχουν δημοσιευθῆ ἐν Haupt. Opuscula (τ. Β' σ. 434—440). —Π.

— **Εἰρηναῖος (*ἅγιοι*).** Ἐν τῷ Μαρτυρολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐκτὸς τοῦ ἐπισκόπου Λουγδούνου (βλ. κατωτ.), ἀναγράφονται καὶ δύο ἄλλοι Εἰρηναῖοι: 1) ***Εἰρηναῖος ὁ πρεσβύτερος***, ὅστις ἄγνωστον ποῦ κατά τινα τῶν διωγμῶν τῶν Χριστιανῶν κηρύττων συνελήφθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη μετὰ δύο ἄλλων Χριστιανῶν, ἡ μνήμη δ' αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ μηναίῳ τῆς 22 Αὐγούστου, καὶ —2) ***Εἰρηναῖος ὁ ἐπίσκοπος***, ὅστις κυβερνῶν τὴν ἐν Σιρμίῳ τῆς Παννονίας Ἐκκλησίαν συνελήφθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἀπεκεφαλίσθη· ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 23 Αὐγούστου.

Ἐν δὲ τῷ Ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ, ἐκτὸς τοῦ ἐπισκόπου Λουγδούνου (βλ. κατωτ.) καὶ τοῦ ἐπισκόπου Σιρμίου (βλ. ἀνωτ.) ἀναγράφονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς Εἰρηναῖοι ὡς μάρτυρες: —1) Ὁ κατὰ τὸν ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν τῷ 258 συλληφθεὶς καὶ ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον τῇ 26 Αὐγούστου, καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ἡ μνήμη του ἑορτάζεται.—2) Ὁ ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ ὡσαύτως τῷ 258 μετὰ *Θεοδώρου*, *Ἀντωνίου*, *Σατορνίνου*, *Βίκτωρος* καὶ 19 ἄλλων ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον, ὡς γράφει τὸ Μαρτυρολόγιον τῆς 15 Δεκεμβρίου.—3) Ὁ ἐν Chiusi τῆς Τοσκάνης διάκονος κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, ὅστις συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Τουρκίου ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακήν, ἔνθα ἀπέθανεν ἐκ τῶν πολλῶν βασάνων τῷ 273. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται κατὰ τὴν 3 Ἰουλίου.—4) Ὁ μετὰ *Περεγρίνου* καὶ *Εἰρήνης* ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσας καὶ μετὰ τῶν συναθλητῶν ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 5 Μαΐου καὶ —5) Ὁ μετὰ *Ζωτικοῦ*, *Ὑακίνθου* καὶ ἄλλων ἐν Ρώμῃ μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 10 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

— **Εἰρηναῖος**, *ἐπίσκοπος* ***Λουγδούνου (Λυῶνος)***. Ἐπιφανὴς θεολόγος γεννηθεὶς περὶ τὸ 140 μ. Χ. ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Σμύρνης. Παῖς ὢν ἤκουσε τὸ κήρυγμα τοῦ Πολυκάρπου, ἐπισκόπου Σμύρνης. Αἱ περιστάσεις, ὑφ' ἃς ἦλθεν εἰς Δύσιν, εἶναι ἄγνωστοι, τὸ μόνον δὲ βέβαιον εἶναι, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦ διωγμοῦ τῆς φραγκικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου (177) ἦτο πρεσβύτερος τῆς ἐν Λουγδούνῳ Ἐκκλησίας, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ταύτης Ποθεινοῦ. Τῷ 177 ἢ 178 μετέβη εἰς Ρώμην εἰς ἀποστολὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ἵνα ἐγχειρίσῃ τῷ Ρωμαίῳ ἐπισκόπῳ Ἐλευθέρῳ ἐπιστολὰς περὶ τῆς νέας τῶν μοντανιστῶν αἱρέσεως (*Hieronymi*, de script. eccl. caput 35. *Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. V, 4). Ἐπανελθὼν ἐκλήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκκλησίας τῆς Λουγδούνου ὡς διάδοχος τοῦ ἐπισκόπου Ποθεινοῦ.

Ὡς ἐπίσκοπος εἰργάσθη σημαντικῶς ἐν Λου-

Digitized by Google

γδούνῳ καὶ τοῖς πέριξ αὐτοῦ ὑπὲρ εὐρείας τοῦ Χριστιανισμοῦ διαδόσεως. Ἰδιαιτέραν μέριμναν κατέβαλε πρὸς καταστολὴν τῶν πολυαρίθμων αἱρέσεων, αἵτινες ἠπείλουν αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἡμέρας τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἔριδι, ἥτις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐτάρασσε τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ἔν τε τῇ Δύσει καὶ τῇ Ἀνατολῇ, ὁ Εἰρηναῖος κατώρθωσε νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπολέμησε σφοδρότατα τὰς γνωστικὰς θεωρίας, ἐπικαλούμενος δὲ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου, ἐδόξαζε τὴν διαρκῆ ἔκχυσιν τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν προσέγγισιν τῆς χιλιετοῦς βασιλείας κατὰ τὰς ὑλικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἀσιατικῆς παραδόσεως. Ὁ Εἰρηναῖος, ποιμάνας ἐπὶ 24 ἔτη τὸ ποίμνιόν του, ἐφονεύθη περὶ τὸ 202 κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σευήρου διωγμὸν ἐν Λουγδούνῳ μετὰ πάντων τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων Χριστιανῶν.

Τοῦ Εἰρηναίου πλὴν ὀλίγων ἐπιστολῶν καὶ ἀποσπασμάτων διεσώθη τὸ ἐν 5 βιβλίοις κύριον ἔργον κατὰ τῶν γνωστικῶν «Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως» ἐν παλαιᾷ λατινικῇ μεταφράσει (τὸ πρῶτον βιβλίον καί τινα μέρη τῶν ἄλλων ἐν τῷ πρωτοτύπῳ). Ῥητῶς ἀναφέρονται ὡς μὴ διασωθέντα τὰ ἔργα αὐτοῦ: «Ἐπίδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος» καὶ «Περὶ ἐπιστήμης», κατὰ πληροφορίας τοῦ Εὐσεβίου (Ἐκκλ. Ἱστ. V, 20. 24. 26) καὶ τοῦ Ἱερωνύμου (De script. eccl. cap. 35).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Loofs*, Irenaeus Handschriften (Leipzig, 1888).—*J. Werner*, Der Paulinismus des Irenaeus (Leipzig, 1889).—*J. Kunze*, Die Gotteslehre des Irenaeus (Leipzig, 1891).—*E. Klebba*, Die Anthropologie des heiligen Irenaeus (Münster, 1894).—*Dufourcq*, Saint Irénée (Paris, 1904).—*Franz Stoll*, Die Lehre des heil. Irenaeus von der Erlösung und Heiligung (Meinz, 1905). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

— **Εἰρηναῖος,** *ἐπίσκοπος* ***Τύρου.*** Νεστοριανός, ὅστις συνώδευσε τὸν Νεστόριον εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴν σύνοδον (τῷ 431 μ. Χ.), κατὰ τὸν Ἰούλιον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλη ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ῥηθείσῃ συνόδῳ μειονοψηφησάντων Νεστοριανῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἀντικρούσῃ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος τὸν Κύριλλον. Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Νεστορίου καὶ τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ὑπέστη καὶ ὁ Εἰρηναῖος, ὡς νεστοριανός, καθαίρεσιν περὶ τὸ 435 καὶ ἐξορίαν εἰς τὴν Ἀραβίαν. Ἐν τῇ ἐξορίᾳ δ' εὑρισκόμενος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς τῶν νεστοριανῶν αἱρέσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Τραγῳδία». Περὶ τὸ 440 δ' ὅμως ἐδόθη αὐτῷ συγγνώμη, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νεστορίου καὶ ἐκλεγεὶς ἐπίσκοπος Τύρου διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ τῷ 450 ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Εἰρήναις *[Παραλ. Γεωγρ.].* Βραχονησὶς καὶ περὶ αὐτὴν ὑφαλονησῖδες *Εἰρήνια* (πλάτ. 38° 47' 45'' Β, μῆκ. 24° 25' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island) εἰς 4 μίλλ. ἀκριβῶς πρὸς δυσμὰς τοῦ μέσου τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Καλαμίτζας τῆς Σκύρου (βλ. καὶ λ. *Εἰρήνια*). Σ. Ε. Λ.

εἰρηνάρχης (ὁ). Τίτλος ἢ βαθμὸς καθιερωθεὶς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου κυρίως καὶ ἀπονεμηθεὶς εἰς τὸν ἐπιτετραμμένον τὴν μέριμναν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δημοσίας τάξεως (βλ. λ. *ἀστυνομία* [Βυζαντ. ἐποχή]). Ἐν Ἑπτανήσῳ οἱ *εἰρηνάρχαι* (σινιόροι ἀλὰ πάτσε) ἀπετέλουν ἐπὶ ἑνετοκρατίας δικαστικὴν ἀρχὴν καθιδρυθεῖσαν τῷ 1555. Ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν προσώπων ἐχόντων ἐξουσίαν νὰ προλαμβάνωσι καὶ συμβιβάζωσι τὰς μεταξὺ εὐγενῶν καὶ ἀστῶν διαφορὰς καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐπιβάλλωσι ποινὰς εἰς αὐτούς. Κ. Μ. Κ.—Λ. Χ. Ζ.

Εἰρήναρχος, *μάρτυς.* Ἐν Σεβαστείᾳ τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν ὑπηρετῶν ὡς δήμιος, ὡμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανόν, συνελήφθη καὶ μετὰ πολλὰς βασάνους ἀπεκεφαλίσθη. Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 28 Νοεμβρίου μετὰ βιογραφίας καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν ὁ Θεοφάνης. Ε. Γ. Π.

εἰρήνευσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰρηνεύειν, ἀποκατάστασις εἰρήνης, συνδιαλλαγή, συμφιλίωσις.

εἰρηνευτὴς (ὁ)· ὁ εἰρηνεύων, διαλλακτής, συμφιλιωτής.

εἰρηνευτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰρήνην, εἰρηνοποιός, διαλλακτικός.

εἰρηνεύω, *ἀόρ. εἰρήνευσα·* εὑρίσκομαι ἐν καταστάσει εἰρήνης, διάγω εἰρηνικῶς: «μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύω» **τά 'χω μὲ ὅλους καλά**· ‖ μεταβ. εἰρηνοποιῶ, διαλλάττω, συμφιλιώνω: «ὁ πατριάρχης ἐδηλοποίησε τὸν μάγιστρον ἐλθεῖν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰρηνεῦσαι τὸν λαόν»· ‖ «εἰρηνευομένη χώρα» ἡ διατελοῦσα ἐν εἰρήνῃ.

εἰρήνη (ἡ)· κατάστασις φιλίας καὶ ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, φιλικὴ μεταξὺ τῶν κρατῶν σχέσις, ἀντίθ. *ἔχθρα, πόλεμος:* «ὅτε ἔπαυσεν ὁ πόλεμος καὶ εἰρήνη ἐγένετο», «καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ», «διατάραξις τῆς εἰρήνης»· ‖ ἡσυχία, ὁμόνοια, ἀγάπη, ἀντίθ. *διχόνοια, ἔρις:* «αὐτὰ τὰ παιδιὰ δὲν ἔχουν εἰρήνη μεταξύ τους, πάντα μαλώνουν», «εἰρήνη ὑμῖν!», «εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν» (*Ἰωάν.* 14, 27)· ‖ «παγκόσμιος εἰρήνη» ἡ μεταξὺ ὅλων τῶν κρατῶν τοῦ κόσμου εἰρήνη· ‖ συνθήκη εἰρήνης, τὸ σύνολον τῶν ὅρων, ἐφ' οἷς κανονίζεται ἡ μεταβολὴ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως εἰς εἰρηνικήν: «Ἀνταλκίδειος εἰρήνη», «τὸ κείμενον τῆς εἰρήνης».

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *εἰρήνη* ἀποτελεῖ φυσικὴν κατάστασιν ἐν τῇ κοινωνικῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπεδιώκετο δὲ ἡ διατήρησις τῆς καταστάσεως ταύτης τῆς εἰρήνης διὰ τῆς δημιουργίας ἐθίμων ῥυθμιζόντων τὰς ἀναφυομένας διαφορὰς καὶ διὰ τῆς συνάψεως συμφωνιῶν μεταξὺ τῶν γειτνιαζουσῶν φυλῶν. Οἱ Ἕλληνες πρῶτοι διὰ τῶν ἀμφικτιονιῶν ἐπεχείρησαν τὴν ἵδρυσιν μονιμωτέρων ὀργανισμῶν ἐχόντων ἀποστολὴν τὴν λύσιν τῶν ἐγειρομένων μεταξὺ τῶν διαφόρων πολιτειῶν διενέξεων. Πολὺ βραδύτερον, ἤτοι ἐπὶ Ἑρρίκου τοῦ Δ' (1553—1610) καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τούτου, ὁ Σουλλὺ κατήρτισε σχέδιον παγκοσμίου δημοκρατίας, δι' ἧς θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ διαρκὴς εἰρήνη. Ἀλλὰ καὶ ἡ Συνέλευσις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διεκήρυξε (1890) «ὅτι θεωρεῖ ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος ὡς σχηματίζον μίαν καὶ μόνην κοινωνίαν, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐτυχία ὅλων». Αἱ προσπάθειαι ὅμως αὗται καὶ αἱ διακηρύξεις εἶχον τὴν ἀξίαν ἁπλῶν εὐχῶν καὶ παρέμειναν ἄνευ τινὸς θετικωτέρου ἀποτελέσματος. Σοβαρωτέρα ὑπῆρξεν ἡ προσπάθεια πρὸς ἀποσόβησιν τῶν πολέμων ἡ καταβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ τσάρου Νικολάου τοῦ Β' διὰ τῆς συγκλήσεως διασκέψεως πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τοῦ ἀφοπλισμοῦ. Ἡ διάσκεψις αὕτη συνῆλθεν ἐν Χάγῃ κατὰ τὸ 1899, πλὴν ὅμως ἀπέτυχε τοῦ κυρίου αὐτῆς σκοποῦ, περιορισθεῖσα εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν κανόνων τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου. Κατὰ τὸ 1907 συνῆλθε καὶ πάλιν ἐν Χάγῃ, τῇ πρωτοβουλίᾳ ἐπίσης τοῦ τσάρου, δευτέρα διάσκεψις τῆς εἰρήνης, τῆς ὁποίας τὰ πενιχρὰ ἀποτελέσματα ἦσαν ἡ συμπλήρωσις τῶν κανόνων τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου καὶ ἡ σύστασις τοῦ διεθνοῦς διαιτητικοῦ δικαστηρίου καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν.

Ἐνῷ ὅμως τοιαῦται κατεβάλλοντο ἐπισήμως προσπάθειαι, οἱ ἐξοπλισμοὶ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων διαρκῶς ὠγκοῦντο, μέχρις ὅτου ἐπῆλθεν ἡ παγκόσμιος ῥῆξις τοῦ 1914—1918. Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου τούτου τρομακτικῶν συμφορῶν ὠργανώθη εὐθὺς μετὰ τὴν λῆξιν αὐτοῦ διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (1919) ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Διὰ τοῦ διεθνοῦς τούτου ὀργανισμοῦ σκοπεῖται ἡ ἀποκατάστασις ἐννόμου τάξεως μεταξὺ τῶν πολιτειῶν καὶ ἡ συνεργασία αὐτῶν πρὸς εἰρηνικὴν λύσιν τῶν διαφορῶν καὶ ἀποσόβησιν τῶν πολέμων.

Πράγματι δ' ἔκτοτε ἐσημειώθη ἐπανειλημμένη ἐπέμβασις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀποτρεπτικὴ τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι αἱ ἐπεμβάσεις αὗται οὔτε εἰς βάρος μεγάλων κρατῶν ἠσκήθησαν, οὔτε ἀφεώρων ἄλλως τε κρίσιμα συμφέροντα τῶν ἀντιφερομένων ἐπικρατειῶν. Ἐντεῦθεν δὲ ἐπήγασαν πολλαὶ ἐπιφυλάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ διεθνοῦς τούτου θεσμοῦ.

Ὡς συντελεστικαὶ ἐπίσης διὰ τὴν παγίωσιν τῆς εἰρήνης διεθνεῖς πράξεις δέον νὰ θεωρηθῶσι τὸ σύμφωνον τοῦ Λοκάρνο, τὸ σύμφωνον τοῦ Κέλλογκ, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ πόλεμος ὡς μέσον ἐθνικῆς πολιτικῆς τίθεται ἐκτὸς νόμου, καὶ ἡ τελευταίως (1929) διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας Ἀρ. Μπριὰν πρότασις περὶ συγκλήσεως πανευρωπαϊκοῦ συνεδρίου ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς συγκροτήσεως εὐρωπαϊκῆς ὁμοσπονδίας. Ἡ πρότασις αὕτη μέλλει νὰ συζητηθῇ κατὰ τὴν προσεχῆ συνέλευσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὅσα δὲ γενικῶς ἐπετελέσθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸς ἀποσόβησαν τῶν πολέμων δύνανται μὲν νὰ θεωρηθῶσιν ὑπό τινα ἔποψιν ὡς ἀρκούντως ἱκανοποιητικά, οὐχὶ ὅμως καὶ ὡς ὁριστικῶς ἀποτρέποντα τὸν κίνδυνον νέων αἱματηρῶν συρράξεων. Ε. Ι. Μ.

—*[Διεθν. Δίκ.] Εἰρήνη* εἶναι ἡ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου ἀποκατάστασις φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων κρατῶν. Αἱ περὶ εἰρήνης συνθῆκαι διακρίνονται εἰς *προκαταρκτικὰς* καὶ *ὁριστικάς.* Αἱ προκαταρκτικαὶ συνθῆκαι ἕπονται συνήθως τῆς ἀνακωχῆς, περιλαμβάνουσι δὲ τοὺς οὐσιωδεστέρους ὅρους τῆς εἰρήνης. Ἁρμόδιος πρὸς σύναψιν τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης εἶναι ὁ διεθνὴς παραστάτης ἑκάστης χώρας, ὅστις ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ δημοσίου δικαίου αὐτῆς, ἢ οἱ πληρεξούσιοι αὐτοῦ. Διεθνὴς παραστάτης τῆς Ἑλλάδος εἶναι, κατὰ τὸ ἰσχῦον Σύνταγμα, ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης εἶναι ποικίλον ἑκάστοτε τὸ περιεχόμενον. Ἀναγκαίως ὅμως περιέχουσιν αὗται τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους καταπαύουσιν ὁριστικῶς αἱ ἐχθροπαξίαι καὶ τερματίζεται ὁ πόλεμος. Ε. Ι. Μ.

— **«Εἰρήνη».** Κωμῳδία τοῦ Ἀριστοφάνους, διδαχθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 421 π. Χ. ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις καὶ τυχοῦσα τῶν δευτερείων. Ἡ ὑπόθεσις αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ ἀγρότης *Τρυγαῖος* ἀναβὰς ἐπὶ κανθάρου θέλει ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κομίσῃ ἐκεῖθεν τὴν εἰρήνην, ὅπως σώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ κόραι ἀποτρέπουσι τὸν πατέρα ἀπὸ τοῦ τολμήματος, ἀλλ' ὁ Τρυγαῖος μὴ πεισθεὶς ἀνέρχεται εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα πληροφορεῖται παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ, ὅτι οἱ θεοὶ ὀργισθέντες κατὰ τῶν Ἑλλήνων μετῴκησαν εἰς τὰ ἀνώτατα τοῦ οὐρανοῦ, καταλιπόντες ἐν τῇ προτέρᾳ κατοικίᾳ τὸν *Πόλεμον,* ὅπως μὴ βλέπωσιν αὐτοὺς μαχομένους. Ὁ δὲ Πόλεμος ἐνέβαλε τὴν *Εἰρήνην* εἰς βαθὺ ἄντρον, ἐφ' οὗ ἔρριψε πολλοὺς λίθους, εἶτα δὲ σκέπτεται ὅπως συντρίψῃ τὰς πόλεις.

Ὁ Τρυγαῖος παρακαλεῖ τὸν Ἑρμῆν, ὅπως τὸν βοηθήσῃ πρὸς ἀπολευθέρωσιν τῆς Εἰρήνης, πράγματι δὲ τῇ βοηθείᾳ τούτου ἀνέλκεται εἰς τὸ φῶς ἡ θεά. Μετ' αὐτῆς ἐξέρχονται ἡ *Ὀπώρα* καὶ ἡ *Θεωρία,* ἐξ ὧν τὴν πρώτην, κατὰ πρότασιν τοῦ Ἑρμοῦ, λαμβάνει ὡς σύζυγον ὁ Τρυγαῖος. Μετὰ ταῦτα ὁ εἰρηνικὸς ἀγρότης καταβαίνει εἰς τὴν γῆν, ποιεῖ θυσίαν καὶ τρέπεται εἰς εὐωχίαν. Ἐνταῦθα ἔρχεται μετὰ χαρᾶς μὲν ὁ δρεπανουργός, μετὰ λύπης δὲ ὁ κάπηλος ὅπλων. Ἀφοῦ δ' ἠλέγχθη ὁ υἱὸς τοῦ Λαμάχου, ὅστις ᾖδεν ᾄσματα πολέμου, καὶ ὁ τοῦ Κλεωνύμου, λήγει ἡ κωμῳδία εἰς τὸν ὑμέναιον. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς κωμῳδίας διαδραμίζεται ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ δὲ δευτέρου ἡ σκηνὴ εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ Εἰρήνη πραγματεύεται κατ' οὐσίαν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ὡς καὶ οἱ *Ἀχαρνεῖς* (βλ. λ.). Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἐπόθει τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου εἷς καὶ μόνος ἄνθρωπος, ὁ Δικαιόπολις, ἐνταῦθα δὲ μετὰ τοῦ πλήθους τῶν Ἀθηναίων καὶ πάντες οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Διὸ καὶ τῶν μὲν Ἀχαρνέων ὁ χορὸς ἦτο πολεμικώτατος, εἰρηνικώτατος δὲ ὁ τῆς Εἰρήνης. Αὕτη ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν οἰκονομίαν ὑπολείπεται πάρα πολὺ τῶν Ἀχαρνέων, διότι στερεῖται τεχνικῆς πλοκῆς, σφοδρῶν ἀντιλογιῶν καὶ μιᾶς καὶ συνεχοῦς πράξεως ἐπισπώσης τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν θεατῶν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Τρυγαίου, αἱ παρασκευαὶ τῶν γάμων του κτλ., ὄχι μόνον διακόπτουσι τὴν πρόοδον τῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὰ εἶναι ἄτονα καὶ ἀσθενῆ. Τοῦτο συνιδὼν ὁ ποιητὴς καὶ θέλων νὰ θεραπεύσῃ τὸ μῆκος καὶ τὴν μονοτονίαν τῶν ἐπεισοδίων τούτων, παρεμβάλλει πολλὰ τῶν φορτικῶν ἐκείνων καὶ βωμολοχικῶν σκωμμάτων, ἅτινα ἤρεσκον εἰς τὸν ὄχλον τῶν Ἀθηναίων. Διότι ὁ Ἀριστοφάνης ἀξιώματα μὲν εὐπρεπῆ καὶ καλὰ περὶ τῶν ἀγοραίων σκωμμάτων προβάλλει εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, αὐτὸς ὅμως δὲν τηρεῖ ἀκριβῶς τὰς ἀρχὰς ταύτας εἰς τὰ ἴδια δράματα.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους γραμματικοὺς Ἐρατοσθένην καὶ Κράτητα ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησε καὶ δευτέραν Εἰρήνην. Κατὰ πόσον ὅμως πρόκειται περὶ διασκευῆς τοῦ πρώτου δράματος πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων αὐτοῦ ἢ περὶ νέου ἔργου, τοῦτο δὲν εἶναι γνωστόν. —Π.

— **εἰρήνη** ***Κυριῶν.*** Ἐκλήθη οὕτως ἡ ἐν Καμπραὶ ὑπογραφεῖσα συνθήκη (1529) εἰρήνης μεταξὺ *Λουΐζης τῆς Σαβοΐας,* μητρὸς τοῦ Γάλλου βασιλέως Φραγκίσκου Α', καὶ *Μαργαρίτας τῆς Αὐστριανῆς,* θείας τοῦ Καρόλου Κουΐντου. Συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Γαλλία ἐγκατέλιπε τὸ Ἄστι καὶ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, τὴν Φλάνδραν, τὸ Ἀρτουὰ καὶ τὸ Σαρολαί, διετήρει ὅμως τὴν Βουργουνδίαν καὶ τὴν Πικαρδίαν.

— **εἰρήνης** ***διατάραξις*** *[Νομ.]·* βλ. *διατάραξις.*

Εἰρήνη *[Μυθολ.].* Θεότης προστατευτικὴ τῆς εἰρήνης. Ἐμφανίζεται ὡς μία τῶν Ὡρῶν μετὰ τῆς Εὐνομίας καὶ τῆς Δίκης, θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ

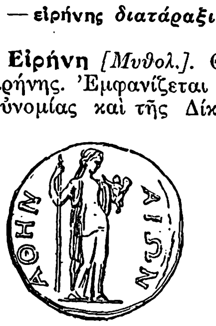

Εἰρήνη καὶ Πλοῦτος.
[Ἀρχαῖον νόμισμα Ἀθηνῶν.]

τῆς Θέμιδος (*Ἡσιόδ.* Θεογ. 902). Ἐν Ἀθήναις ἐτελοῦντο θυσίαι ἀναίμακτοι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Συνοικίων, ὁ δὲ βωμὸς αὐτῆς ἱδρύθη μετὰ τὴν παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα νίκην (*Πλουτ.* Κίμ. 15). Ὑπῆρχεν εἰς αὐτὴν ἀφιερωμένον ἄγαλμα ἐν τῷ Πρυτανείῳ (*Παυσ.* Ι. 18,3) καὶ χαλκοῦν ἐν τῇ ἀγορᾷ, εἰκονίζον ταύτην φέρουσαν τὸν Πλοῦτον ἐν μορφῇ παι-

Εἰρήνη καὶ Πλοῦτος.
[Μαρμάρινον ἄγαλμα ἀποκείμενον ἐν τῇ Γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάχου.]

Digitized by Google

δός. Τοῦ παιδὸς ἀντίγραφον μαρμάρινον ἀνευρέθη πρὸ ἐτῶν ἐν τῷ λιμένι Πειραιῶς καὶ ἤδη ἀνάκειται ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ. Καὶ ἄλλαι παραστάσεις αὐτῆς ἐσώθησαν, ὡς ἡ ἐν προσκηνίῳ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εἰρήνη. Ὄνομα γυναικῶν, κοινὸν τόσον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅσον καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους (γαλλ. Irène, ἰταλ. Irene, ἱσπαν. Irene, γερμ. Erene καὶ Irene, ἀγγλ. Irene).

— **Εἰρήνη.** Θυγάτηρ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου ἢ Σωτῆρος Α΄, νυμφευθεῖσα τὸν βασιλέα τῶν ἐν Κύπρῳ Σόλων Εὔνοστον. Γ. Λ. Α.

— **Εἰρήνη.** Παλλακὴ Πτολεμαίου Ζ΄ κατὰ τὴν ἐν Κυρηναϊκῇ βασιλείαν του, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τὸν Ἀπίωνα, ὅστις τὸν διεδέχθη. Ὅταν ὁ Πτολεμαῖος Ζ΄, τῷ 146 π. Χ., κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Φιλομήτορος, συνεζεύχθη τὴν ἑαυτοῦ καὶ ἐκείνου ἀδελφὴν καὶ χήραν Κλεοπάτραν, ἐξηκολούθει δὲ νὰ ἔχῃ καὶ νὰ τιμᾷ τὴν Εἰρήνην, ἥτις παρέστη ἐπισήμως καὶ εἰς τὴν στέψιν καὶ τὸν πανηγυρισμὸν τῶν παιδογονίων ἐν Μέμφιδι. Οἱ πρέσβεις τῆς Κυρήνης ἐμέμφθησαν διὰ τοῦτο τὸν βασιλέα, οὗτος δὲ τοὺς ἐθανάτωσε. Γ. Λ. Α.

— **Εἰρήνη** ***(ἅγιαι).*** Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται αἱ ἑξῆς φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα, ἤτοι: —1) Ἡ μετὰ τῆς *Ἀγάπης* καὶ τῆς *Χιονίας* ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ΄ αἰῶνος μαρτυρήσασα. Καὶ αἱ τρεῖς δ' αὗται, ἀδελφαὶ οὖσαι καὶ βαπτισθεῖσαι, προσήχθησαν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῇ διαταγῇ τούτου ἡ μὲν Ἀγάπη καὶ ἡ Χιονία ἐρρίφθησαν εἰς τὸ πῦρ, ἡ δ' Εἰρήνη ἐβλήθη ὑπὸ βέλους στρατιώτου. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 16 Ἀπριλίου. —2) Ἡ μεγαλομάρτυς, ἥτις ἐκ γονέων ἐθνικῶν, τοῦ ἄρχοντος Λικινίου καὶ τῆς Λικινίας, ἐν Μαγεδῷ τῆς Περσίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ΄ αἰῶνος γεννηθεῖσα, ὠνομάζετο *Πηνελόπη* καὶ ἐξεπαιδεύετο ὑπὸ τοῦ γέροντος Ἀπελλιανοῦ. Κρύφα δὲ τῶν γονέων δεχθεῖσα τὸ βάπτισμα μετωνομάσθη Εἰρήνη καὶ μὲ ζῆλον ἔνθεον ἐπεδόθη εἰς ἔργον ἱεραποστολικὸν ἐντὸς τῆς Περσίας, ἔνθα ἀπηνῶς κατεδιώχθη καὶ πλείστας βασάνους ὑπέστη. Μετὰ τὸν πολυετῆ δὲ ἐν Περσίᾳ καλλίνικον ἀγῶνά της, ἡ Εἰρήνη κατελθοῦσα εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ τὸν Χριστὸν κηρύττουσα ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐφέσου, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἡ μνήμη της φέρεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 5 Μαΐου μετὰ μακρᾶς βιογραφίας καὶ ἰδίας ἀκολουθίας. —3) Ἡ μετὰ τῆς *Σοφίας* μαρτυρικὸν ὑποστᾶσα θάνατον κατὰ τὸ Μηναῖον τῆς 18 Σεπτεμβρίου. —4) Ἡ ἐν Αἰγύπτῳ μαρτυρήσασα μετὰ ἐννέα ἄλλων κατὰ τὸ Μηναῖον τῆς 16 Ἀπριλίου. —5) Ἡ ἔν τινι κώμῃ τῆς Κορίνθου κατά τινα τῶν τελευταίων διωγμῶν τῶν Χριστιανῶν ζῶσα, ἥτις ἐν ἰδίῳ εὐκτηρίῳ οἴκῳ μετ' ἄλλων παρθένων προσευχομένη, συλληφθεῖσα πρῶτον μὲν ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακήν, ἔπειτα δ' ἐξαχθεῖσα ἐξ αὐτῆς παραδίδεται εἰς βασάνους καὶ «τὴν γλῶτταν ἐκκοπεῖσα καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκριζωθεῖσα τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται» κατὰ τὸ Μηναῖον τῆς 16 Ἀπριλίου.—6) Ἡ ἐκ Καππαδοκίας ἁγία. Ἐπὶ Θεοφίλου καὶ Μιχαὴλ κατὰ τὸν Θ΄ αἰῶνα ἀκμάσασα, κατήγετο ἐξ ἐπιφανεστάτης τῶν Καππαδοκῶν οἰκογενείας, ἦτο δ' ἀδελφὴ τῆς συζύγου τοῦ καίσαρος Βάρδα. Ἐκ μικρᾶς δ' ἡλικίας ἀφοσιωθεῖσα εἰς τὰ θεῖα καὶ εἰς κάλλος σώματος καὶ παιδείαν ἐξέχουσα, ἀπέρριψε πολλὰς περὶ γάμου προτάσεις ἀρχόντων καὶ αὐλικῶν· ἐλθοῦσα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τῇ προτροπῇ τοῦ μεγάλου Ἰωαννικίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ διανείμασα τὸν μέγαν πλοῦτόν της εἰς πτωχούς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χρυσοβαλάντου ὡς ἁπλῆ μοναχή. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τῆς ἡγουμένης τῆς μονῆς ταύτης ἅπασαι αἱ μοναχαί, ἱκετεύσασαι τὴν Εἰρήνην νὰ διαδεχθῇ ταύτην, δὲν κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν αὐτήν, ἐδέησε δὲ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸν πατριάρχην Μεθόδιον (842—846), ὅστις ὑπεχρέωσεν αὐτὴν ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς μονῆς. Ἐπὶ εἰκοσαετίαν δὲ καὶ πλέον μετὰ παραδειγματικῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸ θεάρεστον ἔργον της διοικήσασα τὴν μονὴν καὶ ζῶσα ἐτιμᾶτο ὡς ἁγία καὶ ἀποθανοῦσα ἀνεγράφη ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 28 Ἰουλίου.

[*Μ. Γεδεὼν* «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον» σελ. 141].

Ἐν δὲ τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται μὲν ἡ μετὰ τῆς Ἀγάπης καὶ Χιονίας μαρτυρήσασα καὶ ἡ ἐκ Καππαδοκίας ἁγία (βλ. ἀνωτ.) Εἰρήνη, ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ αἱ ἑξῆς φέρουσαι τὸ αὐτὸ ὄνομα: —1) Ἡ ἐν Καρχηδόνι κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μαρτυρήσασα τῷ 250 καὶ ἑορταζομένη κατὰ τὴν 17 Ἀπριλίου. —2) Ἡ μετὰ Εἰρηναίου καὶ Περεγρίνου ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν μαρτυρήσασα καὶ ἑορταζομένη κατὰ τὴν 5 Μαΐου. — 3) Ἡ ἀδελφὴ τοῦ πάπα Δαμάσου, ἥτις ἐν ἡλικίᾳ 24 ἐτῶν κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα ἀποθανοῦσα ἑορτάζεται ἐν Ρώμῃ ὡς ἁγία κατὰ τὴν 21 Φεβρουαρίου.— 4) Ἡ ἐν Γάζῃ τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Πορφυρίου βαπτισθεῖσα, ἥτις, τῷ 490 ἀποθανοῦσα, ἑορτάζεται κατὰ τὴν 26 Φεβρουαρίου, καὶ —5) Ἡ ἐν Toncor τῆς Πορτογαλίας τῷ 663 φονευθεῖσα ὑπό τινος νέου, οὗτινος ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν γάμου. Ὁ θεῖος τῆς Εἰρήνης ἀββᾶς Sélio, κατὰ θείαν ὀπτασίαν, μαθὼν τὸ κακούργημα, παρέλαβε τὸ λείψανον ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ὅπου εἶχε ριφθῆ, καὶ ἔθαψεν αὐτὸ ἔν τινι μοναστηρίῳ τῆς πόλεως Scalabe, ἥτις ἔκτοτε μετωνομάσθη Santarem (=Santa Irena). Ἡ μνήμη αὐτῆς ἑορτάζεται ὑπὸ τῶν Πορτογάλων καὶ τῶν Ἱσπανῶν κατὰ τὴν 20 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

—**Εἰρήνη,** *βασίλισσαι καὶ πριγκίπισσαι* ***Βυζαντίου.*** Ἐκ τῶν βασιλισσῶν καὶ πριγκιπισσῶν τοῦ Βυζαντίου τῶν φερουσῶν τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ ἀκόλουθοι: —1) ***Εἰρήνη ἡ Χαζάρα.*** Αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου, πρώτη σύζυγος Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄, τοῦ ἐπιλεγομένου Κοπρωνύμου. Θυγάτηρ τοῦ χαγάνου τῶν Χαζάρων, λαοῦ συμμαχικοῦ τότε, ἐγεννήθη τῷ 730 καὶ ὑπανδρεύθη τὸν αὐτοκράτορα τῷ 749, κατόπιν συμβάσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετράπη εἰς πλήθη ὁμογενῶν αὐτῆς, ὡς καὶ ἄλλων λαῶν, νὰ κατοικήσωσι τὴν ἐκ τρομεροῦ λοιμοῦ πρό τινος ἐρημωθεῖσαν σχεδὸν Κωνσταντινούπολιν. Περιστοιχισθεῖσα ὑπὸ ὀρθοδόξων κληρικῶν ἐπεχείρησε ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς μεταρρυθμιστικὰς ἐνεργείας τοῦ συζύγου της. Ἐπειδὴ ὅμως, ἀντιθέτως, παρώξυνε τὸν διωγμόν, κατελήφθη ἀπὸ θεῖον δέος καὶ ἀποσυρθεῖσα τοῦ ἐπισήμου βίου ἀπέθανε μοναχὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 758. Τὸ ὄνομά της καὶ ἡ καταγωγὴ αὐτῆς ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ τὸν ὄχλον τῶν εἰκονομάχων ὡς χλευασμός, ἀφοῦ ὁ υἱός της, περιφρονητικῶς, παρωνομάσθη «ὁ ἀπὸ τῆς Χαζάρας». Ἀλλὰ διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν ὑπῆρξεν ἐξ ἴσου σεβαστὴ ὅσον καὶ ἡ μεταγενεστέρως ἀθλήσασα νύμφη αὐτῆς.

—2) ***Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία.*** Μία τῶν ἐξοχωτέρων γυναικῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ μόνη ἥτις, ὡς γυνή, αὐτεξουσίως ἐκυβέρνησε τὴν ἀχανῆ ἐκείνην χώραν, μέσῳ παντοίων ἐχθρῶν, κατώρθωσε δὲ νὰ διατηρήσῃ σπουδαίαν καὶ ἴσως πρωτεύουσαν θέσιν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐν μὲν τῇ Δύσει ἐμεσουράνει ὁ Καρολομάγνος, ἐν δὲ τῇ μουσουλμανικῇ Ἀνατολῇ ὁ χαλίφης Ἀρούν-Ἀλ-Ρασήδ. Κατήγετο ἀπὸ ἐπίσημον προφανῶς οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἂν καὶ οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τούτου καὶ τῶν τίτλων, οἵτινες τὴν ἀνύψωσαν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν συνοικεσίου ἐν τῇ Δύσει, ὑπανδρεύθη τῷ 769 τὸν ἀπὸ τῆς Χαζάρας Λέοντα. Ἡ ἄφιξίς της εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐσημείωσεν ἐποχὴν εἰς τὰ χρονικά, ἡ δὲ ἀνάμιξίς της εἰς τὴν πολιτικὴν ἀμέσως ἐσημειώθη διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς θεληματικότητός της. Περιστοιχισθεῖσα καὶ αὐτὴ ἀπὸ κρυπτομένους ὀρθοδόξους κληρικούς, ὑπῆρξε συνετωτέρα τῆς Χαζάρας, ἀλλ' ἀσφαλῶς εἰς αὐτὴν ὀφείλεται, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ἡ αἰφνιδία μετατροπὴ τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τοῦ 775, ὁπότε, θανόντος τοῦ Κοπρωνύμου, ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Λέοντος τὰ ἡνία τοῦ κράτους. Καὶ δὲν ἀνεστηλώθησαν μὲν αἱ εἰκόνες, ἀλλὰ πολλαὶ τῆς παλαιᾶς ὀρθοδοξίας ἑορταὶ ἐπανετέθησαν εἰς χρῆσιν, πλεῖστοι δὲ τῶν ἐξορισθέντων διὰ τὰ εἰκονόφιλα αἰσθήματά των κληρικῶν καὶ ἄλλων ἠμνηστεύθησαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ μάλιστα εἰς τὸν υἱόν της τὴν βασιλείαν, ἠνάγκασε τὸν Λέοντα νὰ διατάξῃ τὴν κουρὰν τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν του. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξώθησε πολὺ τὰ πράγματα, ἐπετιμήθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, καὶ διὰ νὰ προλάβῃ ἐπικείμενον νέον διωγμόν, δεινότερον τοῦ ἐπὶ Κοπρωνύμου, φαίνεται ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὸ κατὰ Σεπτέμβριον 780 πρόωρον καὶ μυστηριῶδες τέλος τοῦ συζύγου της. Ἀναλαβοῦσα διὰ συγκλητικῆς πράξεως τὴν ἀντιβασιλείαν ἐν ὀνόματι τοῦ δεκαετοῦς υἱοῦ της Κωνσταντίνου, ἡ Ἀθηναία ἐπεδίωξε τὴν φιλίαν τοῦ Καρολομάγνου, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὡρισμένα ἐδαφικὰ ἐν τῇ Δύσει πλεονεκτήματα. Καὶ ἐπέτυχε μὲν τότε νὰ μνηστεύσῃ τὸν Κωνσταντῖνον πρὸς τὴν θυγατέρα του Ροθρούδην, τὴν μετονομασθεῖσαν Ἐρυθρώ, διὰ τὴν ἑλληνοπρεπῆ μόρφωσιν τῆς ὁποίας ἀπέστειλε τὸν εὐνοῦχον Ἐλισαῖον, ἀλλὰ τὸ συνοικέσιον ἐματαιώθη βραδύτερον, διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἕνωσις Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐν τῷ μελετηθέντι ἀλλὰ μὴ πραγματοποιηθέντι γάμῳ τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ Καρολομάγνου. Βοηθουμένη ἀπὸ τὸν ἔμπιστόν της πατρίκιον Σταυράκιον, ὅστις ἐκυβέρνα τὴν χώραν, καὶ ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Λαχανοδράκοντα, καὶ τοὺς εὐνούχους Θεόδωρον καὶ Ἰωάννην, τοὺς ὁποίους ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων της, κατώρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Πόλιν ἀπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες προήλασαν μέχρι Χρυσοπόλεως ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Ἀρούν, καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐν Σικελίᾳ ἐπανάστασιν τοῦ Ἐλπιδίου, ὅστις ἐζήτει τὴν ἐκθρόνισίν της. Ἀλλὰ κυρίως ἐπάλαιεν ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν της ἐχθρῶν, τῶν εἰκονομάχων κληρικῶν καὶ τῶν παλαιῶν μαχητῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον στρατολογήσει ὁ Λέων ὁ Ἴσαυρος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος. Καὶ ἄλλους μὲν ἀπέλυσεν, ἀντικαταστήσασα διὰ νέων καὶ ἀπειροπολέμων, ἄλλους δὲ ἀπεμάκρυνεν ὑπὸ διάφορα προσχήματα. Ἐχρειάσθη δὲ πολὺν χρόνον διὰ νὰ ἐμπεδώσῃ ποιάν τινα γαλήνην εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τοῦ 781 ἤρχισε τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν της ἀνὰ τὴν γενέτειραν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἐζήτησε καὶ μετὰ πολλοὺς κόπους ἐπέτυχε νὰ καθαρίσῃ ἀπὸ τοὺς ἐπιδραμόντας καὶ ἐγκατασταθέντας πολλαχοῦ Σλαύους. Τὴν ἐκστρατείαν διηύθυνεν αὐτοπροσώπως ὁ Σταυράκιος, οὗτος δὲ ἄλλους μὲν ἠνάγκασε νὰ ὑπογράψουν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας, ἄλλους δὲ μετέφερεν αἰχμαλώτους εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἐτέλεσε θρίαμβον ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος, συνοδευομένη ἀπὸ τὸν υἱόν της, ἐπεχείρησε ταξίδιον πομπικὸν ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Ὑπὸ τοὺς ἤχους διαφόρων μουσικῶν ὀργάνων ἡ Εἰρήνη ἀνέκτισε τὴν Βέρροιαν, τὴν ὁποίαν μετωνόμασεν εἰς *Εἰρηνούπολιν*, ἐπέστρεψε δὲ ἀκολουθοῦσα τὰς κλιτῦς τοῦ Αἵμου καί, εἰς ἀνάμνησιν τῆς διαβάσεώς της, ἐπεσκεύασε τὰ τείχη τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς Ἀγχιάλου. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν της, ἡ παραίτησις τοῦ πατριάρχου Παύλου ἐπανέφερεν ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς καταπαύσεως τῆς εἰκονομαχίας. Ἔκτοτε ἡ Ἀθηναία παρεσκεύασε τὴν σύνοδον, ἥτις θὰ ἐθέσπιζε τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀπόπειρα, γενομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπέτυχε, βιαίως διαλυθείσης τῆς συνόδου ἀπὸ τοὺς παλαιμάχους εἰκονοκλάστας. Τὴν 24 Σεπτεμβρίου ὅμως τοῦ 787 ἡ ἐν Νικαίᾳ συγκληθεῖσα Ζ΄ σύνοδος ἀνεστήλωσεν ὁριστικῶς τὰς εἰκόνας, ἔκτοτε ἑορταζομένης δι' αὐτὸν τὸν λόγον τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ τοῦτο μὲν ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς διαλύσεως τοῦ συνοικεσίου μεταξὺ Κωνσταντίνου καὶ Ροθρούδης, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ἡ Εἰρήνη ἠνάγκασε τὸν υἱόν της νὰ νυμφευθῇ τὴν ἀνεπιθύμητον Μαρίαν, κόρην μιᾶς ἐξεχούσης οἰκογενείας τοῦ Ἀρμενιακοῦ θέματος. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐξανέστη τὸ πρῶτον. Καὶ συνώμοσε μετὰ φίλων του ἀξιωματικῶν, ὅπως ἐξορίσουν τήν τε αὐτοκράτειραν καὶ τὸν Σταυράκιον εἰς τὴν μακρινὴν Σικελίαν. Ἀνακαλυφθείσης ὅμως τῆς συνωμοσίας, ἡ Εἰρήνη ἄλλους μὲν τῶν ἀξιωματικῶν ἀπέκειρε μοναχούς, ἄλλους δ' ἐξώρισε, καὶ τέλος ἐρράπισε τὸν αὐτοκράτορα υἱόν της, τὸν ὁποῖον διέταξε νὰ παραμένῃ ἐν τῷ παλατίῳ εἰς περιορισμόν. Τῷ 790 ὅμως, καθ' ὃν χρόνον εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὰ στρατεύματα διαφόρους αὐλικοὺς διὰ νὰ ὁρκίσουν ταῦτα ὅτι θὰ τηροῦν ὑπακοήν, τὸ θέμα τῶν Ἀρμενιακῶν, τῇ εἰσηγήσει τῶν πενθερικῶν τοῦ Κωνσταντίνου, ἠρνήθη νὰ δώσῃ τὸν ὅρκον, ἐνθαρρυνθέντα δὲ καὶ τὰ ἄλλα σώματα ἐπανεστάτησαν. Τότε ἡ Εἰρήνη ἠναγκάσθη ν' ἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, περιορισθεῖσα δὲ εἰς παλάτιον, ὅπερ εἶχε κτίσει διὰ νὰ περιλάβῃ τοὺς ἀπείρους θησαυρούς της, ἀγογγύστως ἠνέχθη τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Σταυρακίου, τὸν ὁποῖον καὶ ἔκειραν μοναχὸν κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἀνικανότης τοῦ Κωνσταντίνου προεκάλεσε τὴν ἀνάκλησιν τῆς Εἰρήνης, αὕτη δὲ ἐπανακτήσασα τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τοῦ 792, ἐφάνη προνοητικωτέρα ἀλλὰ καὶ ἀγριωτέρα εἰς τὴν διεκδίκησιν τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων της. Ἀμέσως ἀνεκάλεσε τὸν Σταυράκιον καὶ τοῦ ἐνεπιστεύθη τὰ ἡνία τοῦ κράτους, αὕτη δὲ περιωρίσθη εἰς τὰς αὐλικὰς ραδιουργίας καὶ μάλιστα εἰς τὴν προσπάθειαν ὅπως ἐξαλείψῃ τὸν υἱόν της ἀπὸ τὴν ἐκτίμησιν τῶν πολιτῶν. Πράγματι δὲν ἠναντιώθη εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἀποδίωξιν τῆς ἀπὸ τῶν Ἀρμενιακῶν Μαρίας, ἥτις προεκάλεσε στρατιωτικὴν στάσιν τοῦ προσβληθέντος ἐν τῷ προσώπῳ της θέματος. Οὔτε ἠναντιώθη εἰς τὸν γάμον του πρὸς τὴν κουβικουλαρίαν Θεοδότην, τὴν καὶ Κουβουκλιώτισσαν, μίαν τῶν ὡραίων θεραπαινίδων της, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐτρώθη διὰ δεινοῦ ἔρωτος ὁ Κωνσταντῖνος. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐπήνεγκον τὸ ἀποτέλεσμά των. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέπεσεν εἰς τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν, ἐπειδὴ δὲ συνώμοσε πάλιν διὰ ν' ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὴν βασιλείαν καὶ ἀπατηθεὶς διὰ ψευδῶν ὑποσχέσεων παρεσύρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνελήφθη ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς μητρός του καὶ ἐτυφλώθη, ἐν αὐτῇ τῇ Πορφύρᾳ, ἤτοι εἰς τὴν αἴθουσαν ὅπου πρὸ εἰκοσιπενταετίας εἶδε τὸ φῶς. Κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐσκοτίσθη ἡ ἀτμοσφαῖρα τόσον, ὥστε τὰ καράβια ἐναυάγουν ἐπειδὴ δὲν εἶχον κανένα τρόπον νὰ διακρίνουν τὸν δρόμον των. Ὁ χρονογράφος Θεοφάνης, αὐτόπτης μάρτυς τῶν γεγονότων, ἀναφέρει ὅτι, καθ' ἃ πάντες καὶ ἐσκέπτοντο καὶ ἔλεγον ὑψηλοφώνως, ὁ ἥλιος ἔκρυψε τὰς ἀκτῖνάς του διὰ νὰ μὴ φωτίσῃ τὴν στυγερὰν αὐτὴν πρᾶξιν τῆς Εἰρήνης. Διὰ νὰ κατασιγάσῃ τὴν λαϊκὴν ἐξέγερσιν ἡ αὐτοκράτειρα, προσεπάθησε δι' ἄρτου καὶ θεαμάτων ν' ἀποτρέψῃ τὴν γενικὴν προσοχήν. Τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα, ὅπερ ἐπηκολούθησε τὴν ἀγόρευσίν της ὡς αὐγούστης, μετέβη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν μεγίστῃ πομπῇ, ἐπὶ ἅρματος συρομένου ἀπὸ τέσσαρας λευκοὺς ἵππους, τῶν ὁποίων ἐκράτουν τὰ ἡνία τέσσαρες πατρίκιοι καὶ ἐσκόρπισε πλούσια δῶρα εἰς τὸν λαόν. Ἀπήλλαξε μεγάλου μέρους τῶν φόρων τὴν Πόλιν καί τινας προνομιούχους ἐπαρχίας. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν κτισμάτων, ὅσα διέταξε τότε, τρία κυρίως

Digitized by Google

ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν: τὸ δημόσιον ἀρτοποιεῖον τοῦ Ἱπποδρόμου, τὸ ὀρφανοτροφεῖον καὶ τὸ κοιμητήριον. Ἀλλ' ἔκτοτε ἀρχίζει ἔτι δυσχερεστέρα ἡ πάλη πρὸς συγκράτησιν τῶν λειψάνων τῆς δεσποτείας. Οἱ εὐνοούμενοί της Σταυράκιος καὶ Ἀέτιος, μὴ φοβούμενοι ἄλλους περισπασμούς, εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ὑπὲρ ἰδίων συγγενῶν ἕκαστος τὴν διαδοχήν. Σοβαραὶ ἐκ τούτου ἀνωμαλίαι προέκυψαν. Ἐξ ἄλλου οἱ εὐνουχισθέντες καὶ καρέντες μοναχοὶ υἱοὶ τοῦ Κοπρωνύμου ἀπεπειράθησαν ἐκ νέου νὰ συγκινήσουν τὸν λαὸν μὲ τὰ δεινοπαθήματά των. Συλληφθέντες ἐξωρίσθησαν εἰς Ἀθήνας, ὅπου μεγάλως ἴσχυεν ἡ Εἰρήνη, καθ' ὃ Ἀθηναία. Τότε ἐπεχειρήθη ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τῶν Σκλαβηνῶν μία ἐπανάστασις ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλ' ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, καταπνιγεῖσα εἰς τὸ αἷμα. Ἐπίσης κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐστέφθη καὶ ὁ Καρολομάγνος ὡς Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἀπὸ τὸν πάπαν Λέοντα. Κατὰ τὸν Θεοφάνην ἀπέστειλε πρεσβείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ πείσῃ τὴν Εἰρήνην ὅπως, ἑνούμενοι διὰ γάμου, ἑνώσουν ὑπὸ ἓν σκῆπτρον τὰς δύο χωρισμένας μοίρας τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Εἰρήνη ὅμως δὲν ἦτο πλέον ἐλευθέρα. Ὁ Ἀέτιος τὴν παρεκώλυσε, διὰ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του Λέοντα, στρατηγὸν ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Ἤδη εἶχεν ἐπιτύχει ν' ἀπομακρύνῃ τὸν πολὺν Σταυράκιον, ὅστις ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἀγωνιζόμενος νὰ ὑποκινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τὴν Καππαδοκίαν. Τόσον δ' ἐπήρθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀντιπάλου του, ὥστε προεκάλεσε τὴν μῆνιν τῶν αὐλικῶν. Οὗτοι ἔστεψαν διὰ τῆς βίας αὐτοκράτορα τὸν μέγαν λογοθέτην Νικηφόρον. Ἡ Εἰρήνη, ἀσθενὴς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὸ παλάτιον τῶν Ἐλευθερῶν. Ἐκεῖ ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν, ἔσωσε δὲ τὴν ζωήν της ἀποκαλύψασα τὸ μέρος ὅπου εἶχε κρύψει τοὺς θησαυρούς της, πραγματικόν, ὡς φαίνεται, ἀντικείμενον τῶν πόθων τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Καὶ ἀπεσύρθη μὲν εἰς τὸ γυναικομονάστηρον τῆς Πριγκήπου, τὸ ὁποῖον ἡ ἰδία εἶχε κτίσει πρό τινος χρόνου· θεωρηθεῖσα ὅμως ἐπικίνδυνος, λόγῳ τῆς γειτνιάσεώς της πρὸς τὸ Μέγα Παλάτιον, ἐστάλη τῷ 801 εἴς τινα ἀπόμερον ἀκτὴν τῆς Λέσβου, ὅπου, δεσμῶτις, ἀπεβίωσε τῷ 803. Τὸ τέλος αὐτῆς, αἱ ἀγαθαί της πράξεις καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη, διότι ἀνεστήλωσε τὴν τόσῳ δεινῶς ἀπειληθεῖσαν ὀρθοδοξίαν, ἀπήλειψαν τὴν σκληρότητα τῆς διοικήσεώς της καὶ τὰς πράξεις αἵτινες, σήμερον κρινόμεναι, τὴν στιγματίζουν. Ἐν τούτοις παρ' ὅλα ταῦτα, καὶ παρὰ τὰς σφοδροτάτας ἐπικρίσεις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεών της, Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία δὲν ὑπῆρξε μόνον ἡ ἀποκληθεῖσα ἀπὸ τοὺς πατέρας τῆς Ὀρθοδοξίας «εὐσεβής», ἀλλὰ καὶ μεγάλη βασίλισσα.

— 3) ***Εἰρήνη ἡ Ἀγγελῖνα.*** Θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου. Ἐγεννήθη περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὑπανδρεύθη δ' ἐν τῇ ξένῃ πρῶτον μὲν τὸν Νορμαννὸν Ρογῆρον, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του τὸν Φίλιππον δοῦκα τῶν Σουαβῶν. Ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου μετωνομάσθη εἰς *Μαρίαν*, ὑπῆρξε δημοφιλεστάτη. Ἡ αὐλή της ἐγένετο τὸ κέντρον τῶν τραγουδιστῶν τῆς ἐποχῆς, πλεῖστοι δ' ὅσοι ἔπλεξαν τὸν πανηγυρικόν της. Ἀπέθανε τῷ 1208.

— 4) ***Εἰρήνη ἡ Συναδηνή.*** Σύζυγος τοῦ πανσεβάστου Μανουὴλ τοῦ Βοτανειάτου. Ἐκάρη μοναχὴ καὶ μετωνομάσθη *Μαρία*.

— 5) ***Εἰρήνη ἡ Σεβαστή.*** Θυγάτηρ τοῦ Σεβαστοῦ Δοκειανοῦ. Ἤκμασε τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ ἐκάρη μοναχὴ μετονομασθεῖσα *Σωσάννα*.

— 6) ***Εἰρήνη ἡ Δούκαινα.*** Ἤκμασε τὸν ΙΒ' αἰῶνα, συνεζεύχθη δὲ Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνόν.

— 7) ***Εἰρήνη ἡ Δούκαινα.*** Γεννηθεῖσα τῷ 1066 ὑπανδρεύθη νεωτάτη τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα Ἀλέξιον τὸν Α' Κομνηνόν. Ἔκτισε μεταξὺ ἄλλων τὴν μονὴν Παναγίας τῆς Κεχαριτωμένης. Ἀπέθανε τῷ 1123.

— 8) ***Εἰρήνη ἡ Δούκαινα.*** Θυγάτηρ τοῦ καίσαρος Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου καὶ τῆς συγγραφέως Ἄννης Κομνηνῆς, ἀκμάσασα κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα.

— 9) ***Εἰρήνη ἡ Ἀγγελῖνα Κομνηνή.*** Θυγάτηρ Θεοδώρου Ἀγγέλου τοῦ Κομνηνοῦ, δεσπότου τῆς Ἠπείρου, ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Τῷ 1237 συνεζεύχθη μὲ τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην Ἀσὰν τὸν Β', ὅστις, καίτοι τυφλώσας τὸν πατέρα της, τὸν ἀπηλευθέρωσε διὰ τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτα. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1250.

— 10) ***Εἰρήνη ἡ Βράναινα Κομνηνή.*** Σύζυγος τοῦ ἄρχοντος Βρανᾶ, ἀκμάσασα περὶ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Πενθερὰ τοῦ Θεοδώρου Φιλῆ, ἀναφέρεται ὡς εὐεργέτις τῆς παρὰ τὴν Σμύρνην μονῆς τῶν Λέμβων τῷ 1244.

— 11) ***Εἰρήνη ἡ Λασκαρῖνα.*** Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Α' Λασκάρεως, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ αὐτοκρατορικοῦ γένους, ἀφ' οὗ μητρόθεν κατήγετο ἀπὸ τὴν χήραν Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ θυγατέρα Ἀλεξίου τοῦ Γ' Κομνηνοῦ. Σύζυγος πρῶτον Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου καί, μετὰ τὸν θάνατόν του, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Ἰωάννου Βατάτζη, ἀπέθανε τῷ 1241. Οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ τὴν ἀποκαλοῦν γενναίαν, σώφρονα καὶ φίλην τῶν γραμμάτων.

— 12) ***Εἰρήνη ἡ Δούκαινα Λασκαρῖνα.*** Θυγάτηρ Θεοδώρου τοῦ Β' Λασκάρεως, ἐγεννήθη ἐν Νικαίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Προωρίζετο ὑπὸ τοῦ πάππου της Ἰωάννου τοῦ Βατάτζη ὡς μελλόνυμφος τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Διὰ λόγους ὅμως πολιτικοὺς συνεζεύχθη τὸν νέον τσάρον τῶν Βουλγάρων Κωνσταντῖνον τὸν Τοῖχον (Τέχ). Ἐνασκοῦσα δὲ μεγίστην ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροὴν ὤξυνε τὸ μῖσος τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τοῦ πρῴην μνηστῆρός της Μιχαήλ, τὸν ὁποῖον δὲν συνεχώρει διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ της. Ἐν τῇ παρὰ τὴν Σόφιαν παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ τῆς Μπογιάνας σῴζονται τοιχογραφίαι, προφανῶς καλλιτεχνηθεῖσαι ἀπὸ Βυζαντινούς, εἰς ἅς, μεταξὺ ἄλλων, εἰκονίζονται ὁ Κωνσταντῖνος Τοῖχος μετὰ τῆς συζύγου του Εἰρήνης.

—13) ***Εἰρήνη ἡ Μομφερρατική.*** Θυγάτηρ τοῦ Μαρκίωνος Γουλιέλμου τοῦ Μομφερρατικοῦ. Ἐλέγετο *Ἰολάνδη*, μετωνομάσθη δὲ εἰς Εἰρήνην τῷ 1282, ὅτε συνεζεύχθη τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν Β' Παλαιολόγον. Σῴζονται δύο ἐπιτάφιοι λόγοι πρὸς τιμήν της, ὁ μὲν τοῦ Ὑρτακηνοῦ, ὁ δὲ τοῦ Μετοχίτου, εἰς τὸν κατὰ τὸ 1328 ἐπισυμβάντα θάνατόν της.

— 14) ***Εἰρήνη ἡ Ἀσανῖνα Καντακουζηνή.*** Ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, συνεζεύχθη δὲ Ἰωάννην ΣΤ' τὸν Καντακουζηνόν. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἀσανῖνα, διότι κατήγετο ἀπὸ τὸ ἐπιφανὲς γένος τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἀσάν. Ἐστέφθη ἐπισήμως ἐν Διδυμοτείχῳ, ὅπου ἐπὶ μακρὸν παρέμεινε. Διαδραματίσασα σπουδαῖον ρόλον εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα μεταξὺ Ἰωάννου τοῦ Ε' Παλαιολόγου καὶ τοῦ συζύγου της, τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸ παράδειγμα τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ἐγκοσμίων καὶ ἐγένετο μοναχὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Εὐγενία*, ἐγκαταβιώσασα εἰς τὴν πατρῴαν μονὴν τῆς Μάρθας.

—15) ***Εἰρήνη ἡ Συρίκαινα.*** Σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Μανουὴλ τοῦ Α'. Ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.

—16) ***Εἰρήνη ἡ Παλαιολογῖνα Λασκαρῖνα.*** Ἔζη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἦτο ἀδελφὴ πρεσβυτέρα Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ Καντακουζηνοῦ. Ἀσπασθεῖσα τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐλογία, ἀνέκτισε τὴν μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου Ἰησοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

—17) ***Εἰρήνη ἡ Γερμανική.*** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ ἡ *Ἁγνή*, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Γ'.

—18) ***Εἰρήνη αὐτοκράτειρα.*** Σύζυγος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, καλουμένη πρότερον *Βέρθα Σούλτσβαχ*.

Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

— 19) ***Εἰρήνη, βασίλισσα Τραπεζοῦντος.*** Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουν δύο βασίλισσαι, ἀμφότεραι σύζυγοι τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Κομνηνοῦ (1332—1340). Τὴν πρώτην, θυγατέρα τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Γ' τοῦ Παλαιολόγου, ἐνυμφεύθη ὁ Βασίλειος κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1335, ἀλλ' ὡς στεῖραν διεζεύχθη τῷ 1339, τὴν δὲ δευτέραν ἐκ Τραπεζοῦντος συνεζεύχθη εὐθὺς μετὰ τὸ διαζύγιον τῆς πρώτης.

Ἓν ἔτος μετὰ τὸν δεύτερον γάμον ὁ Βασίλειος ἀπέθανε, δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς πρώτης συζύγου Εἰρήνης, ἡ ὁποία καὶ κατέσχε τὸν θρόνον, συλλαβοῦσα δὲ τὴν ἀντίζηλον Εἰρήνην τὴν δευτέραν ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς Ἀνδρόνικον, ἵνα μένῃ πλησίον αὐτοῦ ὡς ὅμηρος. Ἡ βασιλεία τῆς Εἰρήνης δὲν ἔμελλε νὰ εἶναι ἥσυχος. Ἐκ τῶν δύο μεγάλων πολιτικῶν κομμάτων τῆς Τραπεζοῦντος τὸ μὲν ἓν ἐκηρύχθη ὑπὲρ αὐτῆς, τὸ δὲ ἕτερον ἐναντίον της, οὕτω δὲ ἐπηκολούθησεν ἐμφύλιος πόλεμος αἱματηρός, καθ' ὃν κατίσχυσαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς Εἰρήνης. Δὲν ἐπρόλαβεν ὅμως νὰ συνέλθῃ ἡ Εἰρήνη καὶ ἕτερος ἐχθρὸς ἐφάνη. Ἦτο ἡ Ἄννα Κομνηνή, ἀδελφὴ τοῦ Βασιλείου, ἡ ὁποία μέχρι τότε μονάζουσα εἴς τινα μονὴν ἐγκατέλιψεν αἴφνης τὸν μοναχικὸν βίον καὶ καταλαβοῦσα τὴν Λαζικὴν ὡς νόμιμος κληρονόμος τοῦ θρόνου ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτειρα, χωρὶς δὲ νὰ χρονοτριβήσῃ πολύ, ἐπελθοῦσα κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος μετὰ στρατοῦ ἰσχυροῦ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Λαζικῆς καὶ ἄλλων περιφερειῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐνίκησε καὶ ἐξεθρόνισε τὴν Εἰρήνην μετὰ βασιλείαν δεκαπέντε μηνῶν. Ἀλλὰ τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τῆς Ἄννης καταφθάνει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ πολεμικῶν πλοίων καὶ στρατοῦ ὁ Μιχαὴλ Κομνηνός, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Β' (1280—1298), ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς ὡς σύζυγος καὶ συνάρχων τῆς Εἰρήνης, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ κατέπαυε τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ θὰ ἐξησφάλιζε καὶ τὴν νόμιμον διαδοχὴν τοῦ θρόνου, διότι εἶχε καὶ υἱὸν ἤδη δεκαεννέα ἐτῶν. Τὸν Μιχαήλ, ἀποβιβασθέντα ἀκωλύτως, ὑπεδέχθησαν ὅλα τὰ κόμματα μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ τερματισμοῦ τῆς πολιτικῆς ἀναρχίας, αὐτὸς δὲ ὁ μητροπολίτης Ἀκάκιος μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου τῆς πρωτευούσης ἐξῆλθεν εἰς πανηγυρικὴν προϋπάντησιν αὐτοῦ. Τὸ περίεργον δὲ εἶναι, ὅτι ἡ Εἰρήνη, ἥτις εἶχε προκαλέσει τὴν ἔλευσίν του διὰ νὰ τὸν κάμῃ σύζυγόν της, τὸν ὑπεδέχθη ψυχρῶς, διότι ἦτο ἀρκετὰ προχωρημένος εἰς τὴν ἡλικίαν. Ὁπωσδήποτε οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἕτοιμοι νὰ δώσουν τὸν ὅρκον τῆς πίστεως καὶ ἀνέβαλον τὴν στέψιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιοῦσαν. Ἀλλ' οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ἄννης, οἱ εὐγενεῖς Λαζοί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντισταθοῦν φανερὰ κατὰ τοῦ Μιχαήλ, καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἠρέθισαν τὸν λαὸν κατ' αὐτοῦ καὶ ἰδίως τῶν ἀκολούθων του Βυζαντινῶν, τοὺς ὁποίους ἀπεκάλουν ξένους καὶ τυχοδιώκτας. Οὕτω δὲ κατώρθωσαν νὰ προκαλέσουν στάσιν τοῦ λαοῦ, τὴν πρωΐαν συνέλαβον τὸν Μιχαὴλ καὶ ἀπέστειλαν δέσμιον εἰς χωρίον τι περὶ τὴν Οἰνόην, ἀνέλαβον δὲ αὐτοὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς πολιτείας ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἄννης. Συλλαβόντες δὲ καὶ τὴν Εἰρήνην ἀπεμάκρυναν ὁριστικῶς τῆς αὐτοκρατορίας, ἀποστείλαντες αὐτὴν τὴν 10 Αὐγούστου 1441 διὰ φραγκικοῦ πλοίου πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συγγενεῖς της.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— **Εἰρήνη,** *πριγκίπισσα τῆς* ***Ἑλλάδος.*** Ἑλληνὶς βασιλόπαις, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνου καὶ τῆς βασιλίσσης Σοφίας, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 31 Ἰανουαρίου 1904 καὶ παιδευθεῖσα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴν μεταβολήν, ἡ βασιλόπαις Εἰρήνη ἠκολούθησε τοὺς γονεῖς της εἰς Ἰταλίαν καὶ διατρίβει ἔκτοτε μετὰ τῆς βασιλίσσης Σοφίας ἐν Φλωρεντίᾳ.

Θ. Β.

— **Εἰρήνη,** *αὐτοκράτειρα τῆς* ***Ρωσίας.*** Σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου, γεννηθεῖσα ἐν Μόσχᾳ τῷ 1562 καὶ ἀποθανοῦσα ὡς μοναχὴ *Ἀλεξάνδρα* τῷ 1610. Καταγομένη ἐξ ἀρχαίας ἡγεμονικῆς ταταρικῆς οἰκογενείας, ἐκχριστιανισθείσης τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἦτο ἀδελφὴ τοῦ κατὰ τὸ 1598 ἀνελθόντος εἰς τὸν ρωσικὸν θρόνον Βόριδος Γκοντουνώφ. Τῷ 1580 ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ ὡς σύζυγος τοῦ υἱοῦ του Θεοδώρου Ἰβάνοβιτς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ της ἀνηγορεύθη τσάρος ὁ σύζυγός της, τὴν 18 Μαρτίου 1584. Ὁ νέος τσάρος, καταδικασμένος ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς αἰωνίαν νηπιότητα καὶ φοβούμενος τὴν ἐξουσίαν ὡς πειρασμόν, ἐδίσταζε νὰ ἀναλάβῃ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, οὕτω δὲ ἐτηρήθη μυστικὴ ἡ ἀνακήρυξις αὐτοῦ μέχρι τῆς 31 Μαΐου 1584, ὅτε ἐτελέσθη ἐπισήμως ἡ στέψις αὐτοῦ· ἀνέθεσε δὲ τὰ ἡνία τῆς ἐπικρατείας εἰς πενταμελὲς ἀνώτατον συμβούλιον, τοῦ ὁποίου ψυχὴ ἐγένετο ὁ Βόρις Γκοντουνώφ, ὅστις βραδύτερον ἀνέλαβε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖράς του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου Ἰβάνοβιτς ἔλαβε διὰ διαθήκης τὸ σκῆπτρον ἡ Εἰρήνη καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς βασίλισσα. Ἡ Εἰρήνη διὰ πρώτην φορὰν ἐν Ρωσίᾳ ἐλάμβανε τὸ σκῆπτρον τοῦ μονάρχου μεθ' ὅλων τῶν δικαιωμάτων τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ ἀδελφός της ὅμως Βόρις Γκοντουνὼφ παρέδωκε μὲν τὸ σκῆπτρον εἰς τὴν ἀδελφήν του, ἀλλ' ὅπως ἀναλάβῃ αὐτὸ ἐκ τῶν χειρῶν της ὡς ἐκ διαδοχικοῦ δικαιώματος καὶ μὴ φανῇ σφετεριστὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος. Παρασκευάσας θεατρικὴν σκηνὴν τὴν ἐνάτην ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδώρου Ἰβάνοβιτς ἡμέραν, ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ Εἰρήνη ἀπεποιεῖτο, παρὰ τὰς παρακλήσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρχῶν, τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν καὶ ἀπεχώρει διὰ παντὸς εἰς μοναστήριον ὅπως ἀποκαρῇ. Ἡ Εἰρήνη αὐθημερὸν ἀπελθοῦσα τῶν ἀνακτόρων εἰς γυναικεῖον μοναστήριον ἀπεκάρη, ὀνομασθεῖσα *Ἀλεξάνδρα*. Διάδοχός της ἐγένετο ὁ ἀδελφός της Βόρις Γκοντουνώφ.

Θ. Β.

Εἰρήνη (Irene) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 14. Ἀνεκαλύφθη τὴν 19ην Μαΐου ὑπὸ τοῦ J. Hind ἐν Λονδίνῳ.

Σ. Π.

Εἰρήνη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ Ἀργολικοῦ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου μετὰ τῶν παρ' αὐτὴν δύο ἄλλων Ἐφύρας καὶ Πιτυούσσης. Προφανῶς πρόκειται περὶ τῆς Ρόβης, τῆς Πλατειᾶς καὶ τῆς Ὑψηλῆς, πλὴν ἡ ταυτότης αὐτῶν, μιᾶς πρὸς μίαν, ἀγνοεῖται.

Σ. Ε. Λ.

— **Εἰρήνη** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Λήμνου ἀποτελοῦν τὴν νοτιοανατολικὴν αὐτῆς ἐσχατιάν.

εἰρήνη (ἡ) (Irene) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγιθαλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 4 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τὰς νήσους τῆς Σόνδης.

Δ. Ν. Π.

— **εἰρήνη** (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος μεδουσῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκομεδουσῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Δ. Ν. Π.

Εἰρήνης, ***Βασίλειος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Κορινθίας. Ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς χωρικῶν τινων καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Νοταρᾶν, τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην

Digitized by Google

καὶ τέλος ὑπὸ Νικηταρᾶν Σταματελλόπουλον. Τῷ 1823 προήχθη εἰς ἑκατόνταρχον καὶ τῷ 1824 εἰς ὑποχιλίαρχον. Ἐτραυματίσθη κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Κορινθίας. Διέπρεψεν εἰς πλείστας μάχας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμβραήμ. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων ἐλογίσθη μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν. Γ. Δ. Κ.

Εἰρήνια ἢ καὶ ***Εἰρήναις,*** ἢ καὶ ***Τεσερέμι*** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησὶς ἐν τῷ διαύλῳ Κῶ—Ψερίμου (πλάτ. 56°34′40″ Β, μῆκ. 27°11′10 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kappari and Kos channels) πρὸ τῆς κολπώσεως τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου Κάπαρη. Σ. Ε. Λ.

εἰρηνικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰρήνην, ὁ πλήρης εἰρήνης, ὁ εἰρηναῖος: «εἰρηνικὸς βίος», «εἰρηνικὴ οἰκογένεια», «εἰρηνικὸς ἄνθρωπος,—λαός»· || ὁ ποιῶν, ὁ φέρων εἰρήνην: «εἰρηνικὸς λόγος» «εἰρηνικὴ προσπάθεια,—διάθεσις,—ἐπέμβασις»· || «εἰρηνικὸς ἀποκλεισμὸς» ὁ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἄνευ κηρύξεως πολέμου ἐνεργούμενος ἀποκλεισμὸς κράτους τινὸς ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς ἐπιμειξίας πρὸς τὰ λοιπὰ κράτη, «εἰρηνικὴ κατοχὴ» ἡ βιαία μέν, ἀλλ' ἄνευ κηρύξεως πολέμου κατοχὴ ξένης χώρας.—Ἐπίρρ. ***εἰρηνικῶς.***

— **εἰρηνικὰ** (τὰ) *[Λειτουργ.].* Καλεῖται οὕτως ἢ ἄλλως *μεγάλη συναπτὴ* τὸ σύνολον τῶν δεήσεων, αἵτινες ἐκφωνοῦνται ὑπὸ τοῦ διακόνου ἐν ἀρχῇ τῶν μυστηρίων ἢ καὶ τῶν ἐκτενεστέρων πως ἀκολουθιῶν (ἑσπερινοῦ, ὄρθρου), καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἀποκρίνεται ὁ λαὸς διὰ τοῦ «Κύριε, ἐλέησον». Καλοῦνται δ' οὕτω, οὐ μόνον διότι εὐθὺς προσκαλούμεθα δι' αὐτῶν, ἵνα «ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῶν πρώτων ἐκφωνήσεων ἐπανειλημμένας δεήσεις ποιούμεθα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἐξαιτούμενοι τὴν ἄνωθεν εἰρήνην καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ σύμπαντος κόσμου. Π. Ν. Τ.

— **εἰρηνικαὶ** ***ἐπιστολαὶ*** *[Κανον. Δίκ.]*· βλ. λ. *ἀπολυτικὴ* ἐπιστολή.

— **εἰρηνικὴ** ***ἐπίλυσις διαφορῶν*** *[Διεθν.]*· βλ. *διαιτησία* καὶ *διεθνὴς* δικαιοσύνη.

— **εἰρηνικὴ** ***περιοχὴ*** ἢ ***οἰκογένεια πετρωμάτων*** (Pazifische Sippe) *[Πετρογρ.].* Οὕτως ἐκάλεσεν ὁ πετρογράφος Becke τὴν περιοχήν, εἰς τὴν ὁποίαν παρουσιάζονται πυριγενῆ ἢ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι πλούσια εἰς ἀσβέστιον, μαγνήσιον, σίδηρον καὶ μαγγάνιον καὶ ὡς ἐκ τούτου χαρακτηρίζονται κατὰ τὸν πετρογράφον Rosenbusch ὡς πετρώματα τῆς *ἀσβεστο-αλκαλικῆς σειρᾶς μαγμάτων* (Kalk-Alkali reihe). Τοιαῦτα πετρώματα εἶναι ἰδιαιτέρως οἱ γρανῖται, οἱ διορῖται οἱ γάββροι, οἱ περιδοτῖται, οἱ ἀνδεσῖται, οἱ (ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν) βασάλται κλπ. Τὰ πετρώματα τῆς περιοχῆς ταύτης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν ἰδιαιτέρως τὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα τοῦ μεγάλου ἡφαιστειακοῦ δακτυλίου, τοῦ περικρασπεδοῦντος τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν ὡς καὶ τὰ τῆς περιοχῆς τῆς Μεσογείου θαλάσσης, παρουσιάζονται—κατὰ τὸν Becke—ἐντὸς νέων πτυχωσιγενῶν ὀρεινῶν ζωνῶν, ἐνῷ τοὐναντίον τὰ πετρώματα τῆς ἀντιθέτου *ἀτλαντικῆς οἰκογενείας* παρουσιάζονται ἐντὸς ρηξιγενῶν τεμαχωτῶν περιοχῶν. Γ.Κ.Γ.

— **εἰρηνικὸς** ***ἀποκλεισμὸς*** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. *ἀποκλεισμός.*

— **εἰρηνικὸς** ***δακτύλιος ἡφαιστείων*** *[Ζῳολογ.].* Τὸ σύνολον τῶν κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ δακτυλιοειδῶς τεταγμένων ἡφαιστείων. Ὁ δακτύλιος οὗτος ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς ζώνας: τὴν τοῦ ἀνατολικοῦ Εἰρηνικοῦ, τὴν τοῦ βορείου Εἰρηνικοῦ καὶ τὴν τοῦ δυτικοῦ Εἰρηνικοῦ (βλ. πλείονα εἰς λ. *ἡφαίστεια*). Γ. Κ. Γ.

— **εἰρηνικὸς** ***τύπος ἀκτῶν*** (Pazifischer Küstentypus) *[Γεωγρ.].* Οὕτω καλεῖται—κατὰ τὸν E. Suess — ὁ τύπος τῶν ἀκτῶν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ διεύθυνσις τῶν ἀκτῶν συμπίπτει μὲ τὴν ὀρεογραφικὴν διεύθυνσιν τῶν παρὰ τὰς ἀκτὰς ταύτας ἀνυψουμένων πτυχωσιγενῶν ὀρέων. Ἡ διεύθυνσις τῶν ἀκτῶν φαίνεται οὕτω πως ἐξαρτωμένη καὶ ἐκ τῆς διευθύνσεως στρώσεως τῶν ὀρέων τούτων. Τοιοῦτος τύπος ἀκτῶν εὑρίσκεται καθ' ὅλην τὴν περίμετρον τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Παρουσιάζεται ἐπίσης εἴς τινα διαστήματα τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης (Ἰταλίαν, Δαλματίαν, Ἑλλάδα), εἰς τὸ Μαλαϊκὸν ἀρχιπέλαγος, εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Αὐστραλίας καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀντίθετος πρὸς τὸν εἰρηνικὸν εἶναι ὁ *ἀτλαντικὸς τύπος.* Γ. Κ. Γ.

— **Εἰρηνικὸς** ***ὠκεανὸς*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ὠκεανός.*

— **Εἰρηνικός.** Ἅγιος, μάρτυς, ἢ ὅσιος, ἢ ὁμολογητής, ἄγνωστος εἰς τὰ ἡμέτερα Μηναῖα καὶ τοὺς συναξαριστάς, ζήσας πρὸ τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Ἡρακλείου ἀναφέρεται χωρίον Μαζαμία, κείμενον εἰς τὸν ἄνω Σίβεριν, ποταμὸν τῆς ἐν Μικρασίᾳ Γαλατίας, τοῦ δὲ χωρίου τούτου ὁ καθολικὸς ναὸς ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι ἁγίου Εἰρηνικοῦ. [Πρβλ. Βίον Θεοδώρου Συκεώτου ἐν Μνημ. Ἁγιολ. *Θεοφίλου, σ.* 394.] Μ.Ι.Γ.

— **Εἰρηνικός,** ***Ἰωάννης.*** Ἡγούμενος τῆς μονῆς Βαταλᾶ, τῆς κατὰ τὸ Βοράδιον καὶ ἄνωθεν τοῦ Φρίξου λιμένος κειμένης. Ἀναφέρεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1170 συγκροτηθείσης συνόδου διὰ τὸ κυριακὸν ρητὸν «Πατήρ μου μείζων μού ἐστιν». Ὁ ἡγούμενος οὗτος συνέταξε «Λόγον ἀπολογητικὸν» πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, δι' οὗ κατεπολέμει τὰς ἀποφάσεις ταύτης (1166), τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ κυριακὸν τοῦτο ρητόν. Κατόπιν τούτου κληθεὶς εἰς ἀπολογίαν ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ὁμολογήσῃ ἐνώπιον τῆς συνόδου μετάνοιαν, λαβὼν ὑπὸ ταύτης καὶ συγχώρησιν. —Ω.

— **Εἰρηνικός,** *πατριάρχης* ***Κωνσταντινουπόλεως***· βλ. *Θεόδωρος.*

—**Εἰρηνικός,** ***Νικόλαος.*** Βυζαντινὸς ποιητὴς καὶ χαρτοφύλαξ πιθανῶς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος· τὰ ποιήματά του, ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἀρραβῶνας τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Γ' Δούκα Βατάτζη μετὰ τῆς Ἄννης, οὐχὶ ἐκ νομίμου γάμου θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β' (1244), ἀποτελοῦν σπάνιον φαινόμενον ἐν τῇ μακρᾷ σειρᾷ τῶν μονοτόνων προσωπικῶν ποιημάτων τῶν Βυζαντινῶν. Σῴζονται ἐν τῷ ἐκ Νικαίας προερχομένῳ λαυρεντιανῷ κώδικι. Τὰ ἐκ σειρᾶς ἐκ τεσσάρων διπλῶν πολιτικῶν στίχων συνιστάμενα ποιήματα ὀνομάζονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τετράστιχα. Τὸ περίεργον ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις εἶναι ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν, ὅστις πολλάκις ἐνθυμίζει τὰ νεοελληνικὰ γαμήλια τραγούδια. Κ. Μ. Κ.

εἰρηνισμὸς (ὁ)· τὸ πολιτικὸν δόγμα, καθ' ὃ ἀποσκοπεῖται ἡ ἐξασφάλισις καθολικῆς καὶ διαρκοῦς εἰρήνης (βλ. *εἰρηνιστικὴ* κίνησις).

εἰρηνιστὴς (ὁ)· ὁ ὀπαδὸς τοῦ εἰρηνισμοῦ· || ὁ ἐνεργῶν ὑπὲρ τῆς εἰρηνεύσεως, εἰρηνευτής.

εἰρηνιστικός—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν εἰρηνισμόν, φιλειρηνικός: «εἰρηνιστικὴ κίνησις,—προσπάθεια».

— **εἰρηνιστικὴ** ***κίνησις.*** Ἡ φιλοσοφία τῶν στωϊκῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐγκαινίζουσα τὴν ὑπὲρ τῆς παγιώσεως παγκοσμίας εἰρήνης προσπάθειαν τῶν ἀνωτέρων πνευμάτων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπηκολούθησε κατόπιν ὁ Μεσαίων καὶ μόλις κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀνεφάνη καὶ πάλιν ἡ γνώμη τῆς ἀποσοβήσεως τοῦ πολέμου διὰ τῆς διαιτησίας, ὑποστηριζομένη ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν Γροτίου καὶ Λεϊβνιτίου. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς διαρκοῦς εἰρήνης προσέλαβεν ὅλην τὴν ὑψηλήν της ἠθικὴν σημασίαν διὰ τῆς ἀνθρωπιστικῆς φιλοσοφίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τῶν κορυφαίων ἐκπροσώπων αὐτῆς Ρουσσὼ καὶ Βολταίρου. Ὁ Κάντιος κατόπιν ἐξέδωκε τὸ «Φιλοσοφικὸν σχέδιον διαρκοῦς εἰρήνης», βασιζόμενον ἐπὶ ὁμοσπονδίας, ἀνεξαρτησίας ἑκάστου κράτους καὶ ἀλληλεγγύης μεταξὺ αὐτῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως διατυποῦται καὶ ἡ ὁμολογία, ὅτι δὲν πρέπει τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιδεκτικὸν ἐφαρμογῆς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ. Ἡ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως παγκοσμίου εἰρήνης προσπάθεια ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Μεταξὺ δὲ τῶν κορυφαίων ἀποστόλων αὐτῆς δέον νὰ συγκαταριθμηθῶσιν οἱ Βένθαμ, Μπρούγκαμ, Φουριέ, Σαὶν-Σιμόν, Λαμαρτῖνος, Οὐγκὼ καὶ Τολστόη. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὅμως τῶν πολεμικῶν γεγονότων καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν διαρκῶς αὐξανομένων ἐξοπλισμῶν, ἐσημειώθη ἀπὸ τοῦ 1848 ἰδίᾳ ἡ ἐμφάνισις ἀντιδραστικῆς ἰδεολογίας, τῆς ὁποίας οἱ κυριώτεροι ὑποστηρικταὶ ὑπῆξαν ὁ Δαρβῖνος, ὁ Μάλθος καὶ ὁ Νίτσε. Παρὰ ταῦτα ἡ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης κίνησις οὐδέποτε ἀνεκόπη ὁλοσχερῶς. Κατὰ τὸ 1892 συνεκροτήθη ἐν Ρώμῃ παγκόσμιον συνέδριον τῆς εἰρήνης, τὸ ὁποῖον ἵδρυσε τὸ Διεθνὲς Γραφεῖον τῆς Εἰρήνης, ἀποτελοῦν ἰδιωτικὴν ὀργάνωσιν, καὶ τὸ ὁποῖον συγκαλεῖ κατ' ἔτος διεθνῆ συνέδρια. Ἡ εἰρηνιστικὴ κίνησις ἐνετάθη μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα ἔτη ἔχει γενικὴν σχεδὸν τὴν ὑποστήριξιν τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης, παρὰ τῇ ὁποίᾳ εὗρεν ἰσχυρὰν ἀπήχησιν ἰδίᾳ τὸ σχέδιον τῆς *Πανευρώπης* τοῦ Γκουντενόβε-Καλλέργη. Ε. Ι. Μ.

εἰρηνοδικειακός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον, ὁ ἀνήκων εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον: «εἰρηνοδικειακὸν κατάστημα», «εἰρηνοδικειακὴ δικαιοδοσία,—περιφέρεια».

εἰρηνοδικεῖον *[Πολ. Δικ.].* Τὸν θεσμὸν τῶν *εἰρηνοδικείων* ἀνάγουσί τινες εἰς τὸ βυζαντινὸν δίκαιον καὶ δὴ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν νεαρὰν 15, τοῦ ὁποίου ἐτάχθησαν ἄρχοντες, καλούμενοι defensores civitatem, οἵτινες ἐδίκαζον διαφορὰς μέχρι 300 χρυσῶν. Ἄλλοι ἀνάγουσιν αὐτὸν εἰς τὴν νομοθεσίαν τῶν Φράγκων, καθ' ἣν ὑπῆρχον κατώτεροι δικασταί, καλούμενοι centenarii, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐκδίκασις εὐτελῶν διαφορῶν, καὶ ἄλλοι τέλος εἰς τὴν νομοθεσίαν τῶν Ἄγγλων ἢ εἰς τοὺς εἰρηνοποιοὺς τῶν Ὀλλανδῶν. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀπαντᾶται ἐν Γαλλίᾳ ὁ juge auditeur, τοῦ ὁποίου ἡ ἁρμοδιότης ἐξετείνετο εἰς τὰς μέχρι 50 φράγκων διαφοράς. Τὰ εἰρηνοδικεῖα, ὑφ' οἵαν μορφὴν λειτουργοῦσι σήμερον, ἱδρύθησαν καὶ ὠργανώθησαν ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1790 διὰ ψηφίσματος τῆς Συντακτικῆς συνελεύσεως. Ὁ ὀργανωτὴς τοῦ θεσμοῦ τούτου Thouret καθώρισεν ὡς ἑξῆς τὰ τῆς λειτουργίας τῶν δικαστηρίων τούτων: «Τὰ εἰρηνοδικεῖα δέον νὰ ὦσιν ἀπηλλαγμένα τῶν δικονομικῶν τύπων· κανονισμὸς ἁπλούστατος θὰ εἶναι ἐπαρκὴς ὁδηγὸς τῶν εἰρηνοδικῶν, ἡ δὲ ἐνώπιον αὐτῶν διαδικασία θὰ εἶναι ἄνευ διατυπώσεων, καλή, ἁπλῆ καὶ ἀνέξοδος». Τὰ πρῶτα εἰρηνοδικεῖα συνεστήθησαν καὶ ἐλειτούργησαν ἐν Ἑλλάδι δυνάμει τοῦ ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1828 ψηφίσματος τοῦ Κυβερνήτου. Μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κράτους ἐξεδόθη (1834) ὁ Ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων, διὰ τοῦ ὁποίου συνεστήθησαν τὰ εἰρηνοδικεῖα «ἓν τοὐλάχιστον εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν» καὶ ἡ Πολιτικὴ δικονομία, δι' ἧς ἐρρυθμίσθη ἡ ἐνώπιον αὐτῶν διαδικασία καὶ ἡ ἁρμοδιότης των. Αἱ διατάξεις αὗται ὑπέστησαν ἔκτοτε πολλὰς τροποποιήσεις, πλὴν ὁ θεσμὸς τῶν εἰρηνοδικείων ἔμεινεν ἀμετάβλητος κατὰ τὴν θεμελιώδη αὐτοῦ βάσιν.

Τὰ εἰρηνοδικεῖα εἶναι δικαστήρια τεταγμένα πρὸς λύσιν τῶν ἀστικῶν διαφορῶν, ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ δὲ τῆς δικαστικῆς διοικήσεως κατέχουσι μεταξὺ τῶν ἄλλων δικαστηρίων τὴν τελευταίαν βαθμῖδα. Τὸ εἰρηνοδικεῖον συγκροτεῖται ἐκ μόνου τοῦ εἰρηνοδίκου, συμπράττοντος καὶ τοῦ γραμματέως. Τὸν εἰρηνοδίκην κωλυόμενον ἀναπληροῖ εἰς μὲν τὰ κυριώτερα τῶν εἰρηνοδικείων ὁ παρ' αὐτοῖς διωρισμένος πάρεδρος, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ὁ γραμματεύς· τὸν γραμματέα κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ ὑπογραμματεύς. Ἡ ἁρμοδιότης τῶν εἰρηνοδικείων εἶναι ἐξαιρετική, περιλαμβάνει δὲ μόνον ἐκείνας τὰς ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ρητῶς ὑπήχθησαν εἰς αὐτά. Ἡ ὑπαγωγὴ τῶν ὑποθέσεων τούτων εἰς τὰ εἰρηνοδικεῖα ἐγένετο ἢ διὰ τὴν εὐτέλειαν τῆς διαφορᾶς, ἢ διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ταχυτέρας ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, ἢ διότι ἡ εἰρηνοδικειακὴ δικαιοσύνη εἶναι μᾶλλον εὐπρόσιτος εἰς τοὺς δικαζομένους πολίτας. Οὕτω δὲ ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν εἰρηνοδικείων: α') Πᾶσαι αἱ προσωπικαί, μηδὲ τῶν ἐμπορικῶν ἐξαιρουμένων, καὶ αἱ περὶ κινητῶν ἐμπράγματοι ἀγωγαί, ὧν τὸ ἀντικείμενον δὲν ὑπερβαίνει κατ' ἀξίαν τὰς 3000 δραχμάς. Ἀρχικῶς τὰ εἰρηνοδικεῖα ἦσαν ἁρμόδια μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 100 δραχμῶν, βραδύτερον μέχρι 300, κατόπιν ἡ ἁρμοδιότης των ηὐξήθη μέχρι 600, διὰ τοῦ νόμου 2793 τοῦ 1922 μέχρι 1000 καὶ ἤδη ἔφθασε διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1925 τὸ ἄνω ὁρισθὲν ποσὸν τῶν 3000 δρ. Ἐν τούτῳ δὲ ἡ ἡμετέρα νομοθεσία ἠκολούθησε τὴν παρατηρουμένην καὶ ἀλλαχοῦ τάσιν, ὅπως τὸ εἰρηνοδικεῖον καταστῇ πρωτοβάθμιον δικαστήριον. β') Ἐπίσης εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν εἰρηνοδικείων ὑπήχθησαν αἱ ἑξῆς κατηγορίαι ὑποθέσεων, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἀξίαν: 1) περὶ βλάβης εἰς δένδρα, κλήματα, καρποὺς ἀγρῶν καὶ κήπων· 2) περὶ βλάβης ἢ ἐμποδίσεως ὁδῶν καὶ ἀτραπῶν· 3) περὶ καταστροφῆς ἢ βλάβης αἱμασιῶν, τάφρων καὶ ἄλλων περιβόλων· 4) περὶ βλάβης ἢ μετακινήσεως τῶν ὁρίων, γενομένης διὰ τῆς ἐν τῷ γεωργεῖν καὶ ἁμαξηλατεῖν παρεκβάσεως, διὰ χιλοτομίας, ἀμητοῦ, βοσκῆς θρεμμάτων, θερίσεως, τρυγητοῦ καὶ τῶν τοιούτων· 5) περὶ διαφορῶν ἀναγομένων εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ρέοντος ὕδατος, τὴν κώλυσιν ἢ μεταβολὴν ὑδραγωγείων, ποτιστικῶν ὀχετῶν, ἐκροῶν κλπ. Ἐπὶ τῶν διαφορῶν ὅμως τούτων, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν προηγουμένων, τὸ εἰρηνοδικεῖον δικάζει περὶ τῆς νομῆς καὶ τῆς οἱονεὶ νομῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ τοῦ δικαιώματος καθ' ἑαυτό· 6) περὶ παντοίων διαφορῶν περὶ νομῆς, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν λῆψιν προσωρινῶν μέτρων ἐπικειμένου κινδύνου ἐκ τῆς ἀναβολῆς, καθιερώθη δὲ διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην εἰδικὴ συνοπτικωτάτη διαδικασία διὰ τοῦ νόμου ΓΨΗΖ' τοῦ 1911· 7) περὶ διαφορῶν ἀναγομένων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς κατ' οἶκον ἡσυχίας καὶ εὐταξίας· 8) περὶ διαφορῶν μεταξὺ πρωτεργατῶν καὶ τῶν συνεργατῶν ἢ μαθητῶν αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ἐργολάβων βιομηχανικῆς τινος ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν ἐργατῶν, μεταξὺ κυρίων καὶ ὑπηρετῶν, ὡς ἐκ τοῦ μεταξὺ τῶν εἰρημένων ὑπάρχοντος περὶ ἐργασίας, διδασκαλίας καὶ ὑπηρεσίας συμβολαίου. Αἱ διαφοραὶ αἱ ἔχουσαι ἀντικείμενον ἀξιώσεις περὶ πληρωμῆς ἡμερομισθίων ἢ μισθῶν ἢ ἄλλης ἀποζημιώσεως ὀφειλομένης ἐκ συμβάσεως περὶ παροχῆς ἐργασίας ὑπήχθησαν δυνάμει τοῦ νόμου ΓΨΟΔ' τοῦ 1911 εἰς ἰδίαν ἁπλῆν καὶ συνοπτικὴν διαδικασίαν· 9) περὶ διαφορῶν μεταξὺ ἐκμισθωτῶν καὶ μισθωτῶν, προερχομένων ἐκ τοῦ συναλλάγματος τῆς μισθώσεως καὶ ἀναγομένων εἰς ἐπισκευὰς ἢ εἰς τὸ μίσθωμα· κατὰ τὸν νόμον δὲ ΒΧΗ' ὑπήχθησαν εἰς τοὺς εἰρηνοδίκας καὶ αἱ δίκαι περὶ ἐξώσεως δυστροπούντων μισθωτῶν, ἐφ' ὅσον τὸ μηνιαῖον ἐνοίκιον δὲν ὑπερβαίνει τὰς [illegible] δραχμάς· 10) περὶ διαφορῶν ἐπὶ τῶν πανηγύρεων καὶ ἀγορῶν· 11) περὶ διαφορῶν μεταξὺ ταξιδιωτῶν καὶ ξενοδόχων, ἁμαξηλατῶν καὶ χειροτεχνῶν προκυψασῶν κατὰ τὸ ταξίδιον δι' ἀγώγιον, διατροφὴν καὶ ἐργατικά· 12) περὶ ἀγωγῶν ἕνεκα ζημίας δυναμένης νὰ προέλθῃ ἐξ οἰκοδομημάτων ἀπειλούντων πτῶσιν ἢ ἐκτεθειμένων ἢ ἀνηρτημένων πραγμάτων.

Digitized by Google

Διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 16 Αὐγούστου 1925 καθιερώθη εἰδικὴ συνοπτικωτάτη διαδικασία διὰ τὰς μικροδιαφοράς, ἤτοι διὰ τὰς προσωπικὰς καὶ εἰς τὰ κινητὰ κτήματα ἢ τὴν ἐμπορίαν ἀφορώσας ἀγωγάς, τῶν ὁποίων τὸ ἀντικείμενον δὲν ὑπερβαίνει ἐν συνόλῳ τὸ ποσὸν τῶν 600 δραχμῶν. Ἐπίσης δυνάμει τοῦ νόμου 2235 τοῦ 1920 αἱ διαφοραὶ αἱ ἀντικείμενον ἔχουσαι τὴν ἀμοιβὴν ἰατρῶν δικάζονται ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδίκου, ὅταν δὲν ὑπερβαίνουσι τὸ ποσὸν τῶν 2000 δραχμῶν, κατ' εἰδικὴν συνοπτικὴν διαδικασίαν. Ἡ ἐνώπιον τῶν εἰρηνοδικείων διαδικασία εἶναι ἁπλῆ καὶ σύντομος. Ἐὰν μὲν οἱ διάδικοι ἐμφανισθῶσιν ἑκουσίως εἰς τὸν εἰρηνοδίκην, οὐδεμία ἔγγραφος προδικασία ἀπαιτεῖται, πρέπει ὅμως νὰ ἐγγραφῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸ πινάκιον καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν ἔγγραφοι προτάσεις. Ἐὰν ὅμως δὲν πρόκειται ἑκουσία προσφυγὴ εἰς τὸ εἰρηροδικεῖον, συντάσσεται κλῆσις, ἥτις δέον νὰ φέρῃ τὰ προσόντα τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ὁποίας τὸ πρωτότυπον κατατίθεται παρὰ τῷ γραμματεῖ τοῦ δικαστηρίου. Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἀγωγῆς ἐγγράφεται ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸ πινάκιον καὶ ἀντίγραφον τῆς κλήσεως ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἐναγόμενον ὀκτὼ τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς συζητήσεως. Ἡ προθεσμία αὕτη ἐπεκτείνεται λόγῳ ἀποστάσεως, δύναται δὲ νὰ παρεκταθῇ παρὰ τοῦ ἐνάγοντος ἢ νὰ συντμηθῇ παρὰ τοῦ εἰρηνοδίκου, ὅταν βεβαιωθῇ κίνδυνος ἐκ τῆς ἀργοπορίας. Ἡ παράστασις καὶ ἡ συζήτησις ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδικείου γίνεται κατὰ τοὺς γενικοὺς κανόνας, ἀναπτυσσομένων καὶ προφορικῶς τῶν ἐγγράφων προτάσεων, ἀφοῦ ὅμως προηγουμένως ἀποτύχῃ ἡ περὶ συμβιβασμοῦ ἀπόπειρα τοῦ εἰρηνοδίκου. Αἱ ἔγγραφοι προτάσεις πρέπει νὰ κατατίθενται πρὸ τῆς συζητήσεως εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ εἰρηνοδικείου, ἵνα λάβωσι γνῶσιν οἱ διάδικοι, ἄλλως ἀναβάλλεται ἡ συζήτησις διὰ τὴν μετὰ τρεῖς ἡμέρας προσεχῆ συνεδρίασιν. Οἱ μάρτυρες καὶ ἐμπειροτέχναι ἐξετάζονται πάντοτε ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ. Ἡ ἀπολογία τοῦ ἐναγομένου γίνεται κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν ἐπ' ἀκροατηρίου. Αἱ ἀποφάσεις δημοσιεύονται εὐθὺς μετὰ τὴν συζήτησιν ἢ τὸ βραδύτερον κατὰ τὴν ἑπομένην συνεδρίασιν, ὑπόκεινται δὲ εἰς τὰ συνήθη ἔνδικα μέσα τῆς ἀνακοπῆς, τῆς ἐφέσεως ἀσκουμένης ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου (τῆς ὁποίας ἐξαιροῦνται αἱ μικροδιαφοραί, αἱ ἐργατικαὶ διαφοραί, αἱ περὶ πληρωμῆς ἰατρικῆς ἀμοιβῆς καὶ ἄλλαι τινὲς μικρᾶς σπουδαιότητος) καὶ τῆς ἀναιρέσεως, ἀλλὰ μόνον ἕνεκα ἀναρμοδιότητος ἢ κακῆς συνθέσεως τοῦ εἰρηνοδικείου καὶ δι' ἔλλειψιν δημοσιότητος.

Τὸ εἰρηνοδικεῖον ἀσκεῖ, πλὴν τῆς κυρίως δικαστικῆς ἐξουσίας, καὶ ἔργα συμβιβαστοῦ. Ὁ εἰρηνοδίκης, πρὸ πάσης συζητήσεως, δοκιμάζει νὰ συμβιβάσῃ τοὺς διαδίκους ἢ προτρέπει εἰς ἐκλογὴν διαιτητῶν. Αὐτὴ δὲ ἦτο καὶ ἡ κυριωτέρα ἀποστολὴ τῶν εἰρηνοδικείων, τῶν ὁποίων ἡ ἵδρυσις δὲν ἐσκόπει τόσον εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ πλήρη τῶν νόμων ἐφαρμογήν, ὅσον εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς κοινωνικῆς γαλήνης. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν ἐπετεύχθη, τὸ δὲ συμβιβαστικὸν ἔργον τῶν εἰρηνοδικείων παρεμερίσθη καὶ κατήντησεν ἐντελῶς τυπικόν. Ἐπίσης εἰς τοὺς εἰρηνοδίκας εἶναι ἀνατεθειμένα καὶ καθήκοντά τινα τῆς ἑκουσίας δικαιοδοσίας. Ἤτοι ἡ σφράγισις καὶ ἡ ἀποσφράγισις εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, καθ' ἣν διατάσσεται αὕτη παρὰ τοῦ νόμου ἢ ζητεῖται παρὰ τῶν διαδίκων, ἡ ἀναπλήρωσις συμβολαιογράφων καὶ ὑποθηκοφυλάκων, ὁ διορισμὸς ἐπιτρόπων, ἡ προεδρία τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ἡ ἐπιτήρησις τῶν ἐπιτρόπων καὶ κηδεμόνων κλπ. Ἐλλείψει εἰδικοῦ πταισματοδικείου, τὸ εἰρηνοδικεῖον ἀσκεῖ τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τούτου, συμπαρισταμένου, πλὴν τοῦ γραμματέως, καὶ τοῦ δημοσίου κατηγόρου. Διὰ πλείστων εἰδικῶν νόμων ἀνετέθησαν εἰς τοὺς εἰρηνοδίκας, ἰδίᾳ μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν ἐπάρχων, ποικίλα διοικητικὰ καθήκοντα. Τὰ λειτουργοῦντα παρ' ἡμῖν εἰρηνοδικεῖα ἀνέρχονται εἰς 340, ἱδρύονται δὲ καὶ καταργοῦνται ταῦτα διὰ διατάγματος καὶ διακρίνονται εἰς πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου — Λιβαδᾶ*, Πολιτικὴ Δικονομία.—*Ποταμιάνου, Εὐκλείδου, Σημαντήρα*, Περὶ ἁρμοδιότητος εἰρηνοδικῶν.—*Γεωργοπούλου*, Πανδέκτης Πολιτικῆς Δικονομίας.

Ε. Ι. Μ.

εἰρηνοδίκης (ὁ)· ὁ κατώτερος κρατικὸς δικαστής, δικάζων ἄνευ συμπαρέδρων τὰς μικροτέρας πολιτικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν· || *εἰρηνοδίκαι* παρὰ Ρωμαίοις (fetiales)· ἀπετέλουν ἱερατικὸν σύλλογον, καθὰ οἱ pontifices, οἱ augures κλ., καὶ ἔλυον πᾶσαν ἀπορίαν περὶ τῶν ἱερῶν νομίμων τῶν διεπόντων τοὺς πολέμους καὶ τὰς συνθήκας· κατὰ δὲ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἐκ τοῦ συλλόγου τῶν εἰρηνοδικῶν ἐλαμβάνοντο αἱ πρεσβεῖαι πρὸς κατάπαυσιν ἢ κήρυξιν πολέμου, ἀκόμη δὲ πρὸς διεξαγωγὴν τῶν συνθηκῶν. Β. Φ.

εἰρηνοποίησις, *—εως* (ἡ) καὶ ***εἰρηνοποιία*** (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰρηνοποιεῖν, εἰρήνευσις.

εἰρηνοποιῶ (*—έω*)· εἶμαι εἰρηνοποιός, διαλύω τὰς διχονοίας, ἀποκαθιστῶ τὴν εἰρήνην, εἰρηνεύω: «ὁ ἐννεύων ὀφθαλμοῖς μετὰ δόλου συνάγει ἀνδράσι λύπας, ὁ δὲ ἐλέγχων μετὰ παρρησίας εἰρηνοποιεῖ» (Παροιμ. Σολ. 10, 11).

Εἰρηνούντων ***μονή.*** Παλαιοτάτη μονὴ τῆς Καρίας, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὴν μοναστικὴν δημοκρατίαν τοῦ Λάτμου, τὴν ἀρξαμένην ἀπὸ σκητῶν καὶ ἀναχωρητηρίων, ὡς αἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Ἐλάχισται περὶ αὐτῆς πληροφορίαι σῴζονται. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ἀναφέρεται περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀποτελεῖ ἱκανὸν τεκμήριον ὅτι ἤκμαζεν εἰσέτι. Τῷ 1222 ἐν τούτοις, ἐκ λόγων ἀγνώστων, περιέπεσεν εἰς ἐρήμωσιν, διότι ὑπάρχει ὑπόμνημα τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Μανουήλ, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ μονὴ τῶν Εἰρηνούντων ὑπάγεται εἰς τὸ ἐφεξῆς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου, πρωτεύουσαν ἐν τῷ συγκροτήματι τοῦ Λάτμου. Ἡ μονὴ τῶν Εἰρηνούντων κατεστράφη ἐπὶ τῆς ὀθωμανικῆς ἐπιδρομῆς. Γ. Δ. Κ.

εἰρηνοφιλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εἰρηνόφιλος, ἡ ἀγάπη τῆς εἰρήνης, ἡ προσπάθεια ὑπὲρ τῆς εἰρηνεύσεως.

εἰρηνόφιλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φίλος τῆς εἰρήνης, ὁ ὑπὲρ εἰρηνεύσεως ἐνεργῶν, φιλειρηνικός: «εἰρηνόφιλον κόμμα», «εἰρηνόφιλος κίνησις».

εἰρηνοφύλαξ, *—ακος* (ὁ). Κατώτερον ὄργανον τῆς ἀστυνομίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1833—1894. Οἱ εἰρηνοφύλακες ἦσαν τεταγμένοι παρὰ τοῖς δημάρχοις καὶ τοῖς ἀστυνόμοις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διοικητικῆς ἀστυνομίας (βλ.λ. *ἀστυνομία* [Νεωτ. Ἑλλ.] τ. Ε', σ. 952 α'). Κ. Μ. Κ.

Εἰρηνοχώριον (τό) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἀράπχατζη.*

εἱρκτὴ (ἡ)· ὁ τόπος, τὸ οἴκημα ὅπου εἴργνυταί τις (ἐγκλείεται), φυλακή, δεσμωτήριον· || χαρακτηρισμὸς ποινῆς φυλακίσεως, ἥτις διαρκεῖ ἀπὸ πέντε μέχρι δέκα ἐτῶν: «κατεδικάσθη εἰς εἱρκτήν».

—*[Ποιν. Δίκαιον]* Ἡ *εἱρκτὴ* (réclusion, Zuchthausstrafe) εἶναι ἐγκληματικὴ ποινὴ κατὰ τῆς ἐλευθερίας, διαρκείας 5—10 ἐτῶν. Οἱ εἰς εἱρκτὴν καταδικασθέντες «κατακλείονται εἰς τὸν τόπον τῆς ποινῆς καὶ ἐν αὐτῷ προτρέπονται εἰς ἐργασίαν» (ἄρθρ. 11 Π. Ν.). Τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας δὲν ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου. Εἱρκτὴ εἶναι καὶ ὁ τόπος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκτίνεται ἡ ποινὴ τῆς εἱρκτῆς, κατὰ τὸν ἡμέτερον δὲ νόμον, μηδέποτε ὡς πρὸς τοῦτο ἐφαρμοσθέντα, ἡ εἱρκτὴ δέον νὰ ᾖ διάφορος τοῦ δεσμωτηρίου, τουτέστι τοῦ τόπου ἔνθα ἐκτίνουν τὴν ποινὴν οἱ εἰς πρόσκαιρα δεσμὰ καταδικασθέντες. Ὁ εἰς τὴν ποινὴν τῆς εἱρκτῆς ἢ τῶν προσκαίρων δεσμῶν καταδικασθεὶς διατελεῖ, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ποινή, εἰς κατάστασιν νομίμου ἀπαγορεύσεως (ἄρθρ. 25 Π. Ν.), ὑφίσταται δὲ καὶ τὰς ἐν ἄρθροις 21 καὶ 23 τοῦ Ποιν. νόμου περιγραφομένας στερήσεις.

Ἄλλως ὁρίζει τὰ τῆς ποινῆς ταύτης τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ κώδικος (1924). Κατὰ τὸ ἄρθρον 25 αὐτοῦ «ἡ ποινὴ τῆς καθείρξεως εἶναι ἰσοβία ἢ πρόσκαιρος. Ἐκτελεῖται δὲ ἐν καταστήμασιν ἀποκλειστικῶς δι' αὐτὴν προωρισμένοις, ἅτινα καλοῦνται εἱρκταί. Ἡ διάρκεια τῆς προσκαίρου καθείρξεως δὲν ὑπερβαίνει τὰ εἴκοσιν ἔτη, οὐδ' εἶναι βραχυτέρα τῶν πέντε. Ὅταν ὁ νόμος δὲν ὁρίζῃ ρητῶς ὡς ἰσοβίαν τὴν ἀπειλουμένην κάθειρξιν, αὕτη εἶναι πρόσκαιρος». Κατὰ τὸ ἄρθρον 30 «ἡ ποινὴ τῆς καθείρξεως ἐκτελεῖται ἐν ἀρχῇ μὲν ἐν ἀπομονώσει κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἐπὶ ἓξ μῆνας καὶ κατ' ἀνώτατον ἐπὶ τρία ἔτη, τοῦ χρόνου τῆς ἀπομονώσεως ὁριζομένου ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου κατ' ἀναλογίαν τῆς διαρκείας τῆς καταγνωσθείσης ποινῆς, τοῦ προηγουμένου βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ καταδίκου. Ἡ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὁρισθεῖσα διάρκεια τῆς ἀπομονώσεως δύναται νὰ παραταθῇ μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου ἢ νὰ συντομευθῇ μέχρι τοῦ κατωτάτου ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς τοῦ ποινικοῦ καταστήματος δι' ἀποχρῶντας λόγους ἀναγομένους εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ καταδίκου. Ἡ ἀπομόνωσις συντέμνεται ἢ καὶ παύει κατ' ἀπόφασιν τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, ἂν δι' ἰατρικῆς ἐξετάσεως βεβαιωθῇ προσηκόντως ὅτι ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆς ἀποτελεῖ βέβαιον κίνδυνον διὰ τὴν σωματικὴν ἢ πνευματικὴν ὑγείαν τοῦ καταδίκου». Κατὰ τὸ ἄρθρον 31 «μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου τῆς ἀπομονώσεως, οἱ κατάδικοι διάγουσιν ἐν κοινῇ ἐργασίᾳ τὴν ἡμέραν, ἐν ἀπομονώσει δὲ τὴν νύκτα, τῶν εἰς ἰσοβίαν κάθειρξιν καὶ τῶν καθ' ὑποτροπὴν καταδίκων χωριζομένων ἀπὸ τῶν λοιπῶν εἰς ἰδίαν τάξιν, ἐφ' ἧς εἰδικοὶ ἐφαρμόζονται κανονισμοί. Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς καθίσταται προοδευτικῶς κατὰ βαθμοὺς ἠπιωτέρα, ἰδίως ἐν τῇ μετὰ τῶν ἐκτὸς τῆς φυλακῆς ἐπικοινωνίᾳ, τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ ἐν τῇ φυλακῇ διαίτῃ. Ὁ κατάδικος προάγεται ἀπὸ τοῦ κατωτέρου εἰς ἀνώτερον βαθμὸν ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιδειχθείσης παρ' αὐτοῦ ἐπιμελείας ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῆς καλῆς διαγωγῆς, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὸν κατώτερον βαθμὸν ἐν περιπτώσει κακῆς διαγωγῆς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ὑποβιβάζεται καὶ εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀπομονώσεως, ἐφ' ὅσον δὲν συνεπλήρωσεν ἐν αὐτῷ τριετίαν. Περὶ πάντων τούτων ἀποφαίνεται ἡ ἁρμοδία ἀρχὴ τοῦ ποινικοῦ καταστήματος. Ἡ λεπτομερεστέρα διάκρισις τῶν διαφόρων βαθμῶν ἐν τῇ ἐκτελέσει καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἐλέγχου τῆς ἐπιμελείας καὶ διαγωγῆς τοῦ καταδίκου ὁρισθήσονται διὰ τοῦ εἰδικοῦ περὶ τῆς ἐκτελέσεως νόμου καὶ τοῦ σχετικοῦ κανονισμοῦ». Κατὰ τὸ ἄρθρον 33 «οἱ ὑφιστάμενοι τὴν ποινὴν τῆς καθείρξεως ὑποβάλλονται εἰς αὐστηρὸν ἐξαναγκασμὸν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐν τῷ καταστήματι εἰσαγομένων ἐργασιῶν, λαμβανομένου κατὰ τὸ δυνατὸν ὑπ' ὄψιν τοῦ ἐπαγγέλματος, ὅπερ εἶχον ἢ εἰς ὃ μέλλουσι νὰ ἐπιδοθῶσιν· ἐν τῷ σταδίῳ δὲ τῆς ἐπικοινωνίας εὑρισκόμενοι, δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ εἰς δημόσια ἔργα ἐκτὸς τοῦ καταστήματος, λαμβανομένων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῶν ὅρων τῆς ὑγείας καὶ σωματικῆς ἱκανότητος αὐτῶν». Τὰ νεώτερα γερμανικὰ σχέδια τοῦ 1925 καὶ 1927 δὲν περιέχουν διατάξεις περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτίσεως τῶν ποινῶν, διότι τὰ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτίσεως τῶν ποινῶν κανονίζονται ἐν σχεδιαζομένῳ λεπτομερεῖ εἰδικῷ νόμῳ.

Χ. Α. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Εἱρκτὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιον ὄρος τῆς Σικελίας πρὸς Β. τῆς Πανόρμου (Παλέρμου), ὀφεῖλον τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸ ἀπότομον τῶν κλιτύων του. Εἶναι τὸ σημερινὸν *Πελλεγκρῖνο.*

Εἱρμολόγιον (τὸ) *[Λειτουργ.]*. Τὸ λειτουργικὸν βιβλίον τὸ ἐμπεριέχον πάντας τοὺς κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ψαλλομένους ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἱρμούς, καὶ δὴ τὰς καταβασίας τῆς Ὀκταήχου καὶ τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν. Εἰς τὰ διὰ μουσικῶν χαρακτήρων πρὸς χρῆσιν τῶν ἱεροψαλτῶν τυπωθέντα Εἱρμολόγια συμπεριελήφθησαν καὶ διάφοροι κανόνες (τῆς Μ. Ἑβδομάδος καὶ τῶν ἐπισημοτέρων ἑορτῶν), καθὼς καὶ τὰ κατ' ἦχον καθίσματα καὶ προσόμοια καὶ ἐξαποστειλάρια καὶ ἀντίφωνα καὶ ἄλλα τινὰ ἰδιόμελα. Π. Ν. Τ.

εἱρμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *εἴρειν,* πλοκή, σύνδεσις, ἡ ἀκολουθία τῶν διανοημάτων, συνειρμός: «ὁ εἱρμὸς τῶν ἰδεῶν του εἶναι χαλαρός».

—*[Λειτουργ.]* Καλεῖται *εἱρμὸς* τὸ πρῶτον ἐν ἑκάστῃ ᾠδῇ τῶν ψαλλομένων κανόνων τροπάριον, κατὰ τὸ μέλος τοῦ ὁποίου ρυθμίζονται καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ᾠδῆς τροπάρια, πρὸς αὐτὸν «ὡς πρὸς ὑπόδειγμα συντιθέμενα καὶ ἁρμοζόμενά τε καὶ μελῳδούμενα» (*Ζωναρᾶ*, Ἐξηγ. τῶν ἀναστ. κανόνων τοῦ Δαμασκ., *Migne* 135, 423). Ἐκλήθη δ' οὕτω, εἴτε διότι «κατὰ τάξιν τινὰ καὶ συνθέσει καὶ μελουργίᾳ εἰρόμενος καὶ πλεκόμενος καὶ ἁρμοζόμενος πρόεισι καὶ οὐχ ὡς ἔτυχε» (*Ζωναρᾶ*, ἔνθ. ἀνωτ.), εἴτε ὡς ἀκολουθίαν τινὰ καὶ τάξιν μέλους καὶ ἁρμονίας διδοὺς τοῖς μετ' αὐτοῦ τροπαρίοις. Οἱ εἱρμοὶ καλοῦνται καὶ *καταβασίαι,* διότι ἐψάλλοντο καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ᾠδῆς ἀργότερον καὶ ἐμμελέστερον, καταβαινόντων ἑκατέρωθεν τῶν χορῶν καὶ ἑνουμένων εἰς ἕνα. Π. Ν. Τ.

εἰρόμενον ἢ ***ἀπερίοδον λεκτικὸν*** *[Ρητορ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ὅλως ἄτεχνον λεκτικόν, οὗτινος αἱ προτάσεις δὲν συνδέονται ἀναγκαίως δι' ἀνταποδιδομένων συσχετικῶν λέξεων κατὰ πρότασιν καὶ ἀπόδοσιν, ὡς ἐν τῇ περιόδῳ, ἀλλ' ἀκολουθοῦν ἀορίστως, ὡς κατ' εὐθεῖαν ἀπέραντον γραμμήν, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἄνευ προδηλουμένου πέρατος. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκφράσεως δὲν προβλέπει ὁ ἀκροατὴς τέλος, ἀλλὰ περιμένει πότε τὸ πρᾶγμα αὐτὸ λεγόμενον νὰ τελειωθῇ. Τὸ ἀπερίοδον λεκτικὸν λέγεται καὶ *διῃρημένον,* διότι ἀσυνδέτως ἀπ' ἀλλήλας συσσωρεύονται καὶ ρίπτονται αἱ προτάσεις, διὰ τοῦτο δὲ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου (Περὶ ἑρμην. § 12) καλεῖται καὶ *ἑρμηνεία διῃρημένη* («ἡ εἰς κῶλα λελυμένη οὐ μάλα ἀλλήλοις συνηρτημένα, ὡς ἡ Ἑκαταίου καὶ τὰ πλεῖστα τοῦ Ἡροδότου καὶ ὅλως ἡ ἀρχαία πᾶσα»). Εἰρόμενον καὶ ἄτεχνον λεκτικόν, ἐπὶ διηγήσεων μάλιστα, μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι ἢ πολυσυνδέτως («τὴν δὲ λέξιν ἀνάγκη εἶναι ἢ εἰρομένην καὶ τῷ συνδέσμῳ μίαν» *Ἀριστ.* Ρητορ. Γ', θ', § 1) ἢ ἀσυνδέτως, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω. —Π.

εἴρων, *—ωνος* (ὁ, ἡ)· ὁ προσποιούμενος ὅτι ἀγνοεῖ τι, ἵνα ἐλέγξῃ ἢ ἐμπαίξῃ τὸν μεθ' οὗ διαλέγεται, ἀντίθ. *ἀλαζών,* μέσον δὲ κατὰ Πλούταρχον *ἀληθής*· || ὁ ἐμπαίζων μετά τινος λεπτότητος τὴν ἀλαζονείαν ἢ καὶ τὴν ἀφέλειάν τινος· || ὁ παριστῶν πρᾶγμά τι ἀντιθέτως ἢ ὡς ἔχει, ἵνα προκαλέσῃ θυμηδίαν.

εἰρωνεία (ἡ)· τὸ εἰρωνεύεσθαι, προσποίησις ἀγνοίας πρὸς ἐμπαιγμὸν ἢ ἔλεγχον: «Σωκρατικὴ εἰρωνεία»· || κομψὸς καὶ λεπτὸς ἐμπαιγμὸς τῆς ἀλαζονείας· || χλευασμός, σκῶμμα: «πικρὰ —, δάκνουσα εἰρωνεία».

—*[Φιλοσ.]* Ἐκλήθη *εἰρωνεία* ἡ συζητητικὴ μέθοδος τοῦ Σωκράτους, καθ' ἣν οὗτος, προσποιούμενος ὅτι δέχεται ὡς ὀρθὴν τὴν γνώμην τοῦ ἀντιπάλου του σοφιστοῦ, κατώρθωνε δι' ἀλλεπαλλήλων ἐρωτήσεων νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς ἀδιέξοδον καὶ οὕτως ἀποδείξῃ αὐτὸν σφάλλοντα. Κατὰ βάθος ὁ Σωκράτης, ὁμολογῶν ὅτι «οὐδὲν οἶδε», ἦτο ἀκόλουθος πρὸς τὴν βασικὴν ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας του, καθ' ἣν πᾶσαι αἱ γνώσεις («δόξαι»), τὰς ὁποίας κατέχομεν, χρῄζουσιν ἀναθεωρήσεως καὶ ἐλέγχου, ἵνα ἀπ' αὐτῶν, ἀπαλλασσομένων ἀπὸ τῶν ὑποκειμενικῶν των στοιχείων, ἀναχθῶμεν εἰς τὰς ἀπολύτου κύρους

Digitized by Google

ἀντικειμενικὰς ἀληθείας («ἐπιστήμη»). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σωκράτης ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς εἰρωνείας αὐτοῦ ἐδέσποζεν ἐλευθέρως τῆς συζητήσεως καὶ ἵστατο ὑπὲρ τὸν ἀντίπαλον, οἱονεὶ παίζων μετ' αὐτοῦ, οἱ ρωμαντικοὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ τῆς Γερμανίας (τέλος ΙΗ' αἰῶνος) Φίχτε, Σλέγγελ, Τόλγγερ, Τίκ, Νοβάλις κλπ., ἐθεώρησαν τὴν εἰρωνείαν ὡς λύτρωσιν τοῦ ἐγὼ ἀπὸ τῶν αἰσθητικῶν καὶ λογικῶν κανόνων τῶν προκατόχων αὐτῶν· κατὰ ταῦτα ἡ εἰρωνεία εἶναι ἀδέσμευτος ὑπὲρ τὴν ὕλην αὐτοῦ αἰώρησις τοῦ φιλοσόφου καὶ ποιητοῦ, ἀπολογία τοῦ πάθους, τῆς διαισθήσεως, τοῦ αὐθορμήτου, τοῦ ἀπείρου.

—*[Συντακτ.]* Καλεῖται *εἰρωνεία* τὸ σχῆμα τοῦ λόγου, κατὰ τὸ ὁποῖον χάριν ἀστειότητος ἢ σκώμματος μεταχειριζόμεθα λέξιν τινὰ ἢ φράσιν μὲ τὴν ἀντίθετον ἔννοιαν καὶ σημασίαν: «ὡς ἡδὺς εἶ!» (=τί νόστιμος ποῦ εἶσαι!)· «ὑπὸ τῶν χρηστῶν τῶν νῦν» (=ὑπὸ τῶν φαύλων) κ. οὕ. κ. Συνήθως ἄσχημόν τινα—ἄνδρα ἢ γυναῖκα—χαρακτηρίζομεν ὡς Ἑρμῆν τοῦ Πραξιτέλους ἢ ὡς Ἄδωνιν, ὡς Ἀφροδίτην κ. οὕ. κ. Γ. Π. Α.

—*[Ρητορ.]* Ἡ *εἰρωνεία* ἀνήκει εἰς τοὺς *τρόπους* περὶ λέξιν καὶ περὶ λόγον, γίνεται δὲ καὶ διὰ μιᾶς λέξεως καὶ διὰ πολλῶν καὶ ἐνίοτε δι' ὁλοκλήρου ἐννοίας ἐναντίας πρὸς τὴν ἀληθινήν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν λαμβάνει χώραν, ὅταν τὰ λεγόμενα εἶναι προφανῶς ἐναντία τοῖς νοουμένοις, ἀλλὰ μετὰ συνεμφάσεως μομφῆς τινος ἢ χλεύης· ἡ χρῆσις ὅμως ταύτης πρέπει νὰ γίνεται εὐφυῶς, ἐπιτηδείως καὶ πεφεισμένως, ἵνα μὴ ἀποβαίνωμεν δυσάρεστοι. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν λαμβάνει χώραν ἡ εἰρωνεία ἐξ ἀγανακτήσεως μεγάλης ἢ ἀπελπισίας, δηλοῦται δὲ δι' αὐτῆς, μετά τινος ἠθικῆς ὑποκρίσεως, τὸ ἐναντίον ἐκείνου ὅπερ αἰσθανόμεθα ἢ θέλομεν νὰ νοηθῇ. Ὁ τόνος τῆς φωνῆς πολλάκις καὶ ἡ γνῶσις τοῦ αἰσθήματος τοῦ λαλοῦντος ὡς πρὸς τὸ προκείμενον ὑπεμφαίνουσι τὴν εἰρωνείαν· αὕτη ἀποβαίνει εὐγενὴς ἢ τραγική, ὁπόταν εἶναι ἔκφρασις ἀγανακτήσεως ἢ μανιώδους ὀργῆς. Ἐνίοτε δὲ ἀποτελεῖ τὸ ἔσχατον καταφύγιον τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας, ὅτε ἡ σπουδαία καὶ συνήθης ἔκφρασις φαίνεται λίαν ἀσθενής, ὡς συχνάκις συμβαίνει παρὰ τοῖς τραγικοῖς ποιηταῖς, ὅταν μεγάλαι θλίψεις ἀποπλανῶσι στιγμιαίως τὸ λογικὸν καὶ τότε ἀντὶ δακρύων καταλαμβάνει τὸν ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διατελοῦντα φρικώδης γέλως. —Π.

—*[Δραματ.]* *Τραγικὴ εἰρωνεία* λέγεται ἐκείνη ἡ τεχνικὴ περίπτωσις τῆς πλοκῆς τοῦ μύθου, καθ' ἣν οἱ μὲν ἥρωες τοῦ δράματος ἀγνοοῦσι τὴν ἀλήθειαν, ἐνῷ ὁ θεατὴς γινώσκων αὐτὴν ἀγωνιᾷ διὰ τὴν πλάνην τῶν ἡρώων. Οὕτως, ὅτε ἐν τῇ «Ἠλέκτρᾳ» ὁ Ὀρέστης ἀναγγέλλει εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ψευδῶς τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ θάνατον, ἐκείνη μὲν θεωροῦσα τὴν εἴδησιν ἀληθῆ ἀποδύρεται ἀδίκως, ἐνῷ ὁ θεατὴς γινώσκων, ὅτι πρόκειται περὶ ψεύδους, στενοχωρεῖται καὶ ὑποφέρει.

εἰρωνεύομαι· προσποιοῦμαι ὅτι ἀγνοῶ τι, ἵνα ἐλέγξω ἢ ἐμπαίξω τινά· || παριστῶ πρᾶγμά τι ἀντιθέτως ἢ ὡς ἔχει, καθόλου ἐμπαίζω μετά τινος λεπτότητος· || χλευάζω, σκώπτω.

εἰρωνευτὴς (ὁ)· ὁ εἰρωνευόμενος, ὁ εἴρων.

εἰρωνευτικός,*—ή,—όν*· ὁ γινόμενος πρὸς εἰρωνείαν, εἰρωνικός.

εἰρωνία (ἡ)· κακὴ γραφὴ ἀντὶ τοῦ *εἰρωνεία* (βλ.λ.).

εἰρωνικός,*—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰρωνείαν, ὁ πρὸς εἰρωνείαν γινόμενος, ὁ περιέχων ἢ ἐκφράζων εἰρωνείαν: «εἰρωνικὰ μειδιάματα», «εἰρωνικοὶ λόγοι», «εἰρωνικὸν πνεῦμα».—Ἐπιρρ. ***εἰρωνικῶς***.

εἰς· δημοτ. *σὲ* καὶ πρὸ συμφώνου καὶ πρὸ φωνήεντος, 'ς πρὸ φωνήεντος καὶ πρὸ τοῦ ἄρθρου, μεθ' οὗ δύναται νὰ γράφεται ὑφέν: «'ς τοὺς κήπους», «'ς τὰ παιγνίδια», ἢ «στοὺς κήπους», «στὰ παιγνίδια» κλπ. Πρόθεσις μονόπτωτος συντασσομένη μετ' αἰτιατικῆς· εἶναι ἀντίθετος τοῦτο μὲν τῆς *ἐκ* καὶ τῆς *ἀπό*, διότι αὗται μὲν σημαίνουσι τὴν ἀρχὴν καὶ ἀφετηρίαν, ἡ δὲ *εἰς* τὴν παῦσιν καὶ τὸ τέρμα, τοῦτο δὲ πρὸς τὴν *ἐν*, διότι αὕτη μὲν σημαίνει στάσιν ἔν τινι, ἡ δὲ *εἰς* κίνησιν εἴς τι. Σημαίνει: κίνησιν εἰς τόπον: «μεταβαίνω εἰς Ἀθήνας,—εἰς Εὐρώπην,—εἰς τὴν πατρίδα» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν πρόθεσιν *πρός*, σημαίνουσαν κίνησιν πρὸς πρόσωπον: «πρὸς τὸν κύριον τάδε, εἰς Ἀθήνας»· || κοινῶς λέγεται ἀδιαφόρως καὶ ἐπὶ τόπου καὶ ἐπὶ πρόσωπον: «πηγαίνω 'ς τὸ δάσκαλο—'ς τὸ γιατρό,—'ς τὸν ὑπουργὸ κττ.», ὅπως καὶ «πέρασα 'ς τὴ Μακεδονία,—'ς τὴ Θράκη»· || ἐπὶ κινήσεως πρὸς πρόσωπον συντάσσεται κατὰ τὸ φαινόμενον μετὰ γενικῆς: «πηγαίνω 'ς τοῦ πατέρα μου,—'ς τοῦ θείου μου» κατ' ἀλήθειαν δὲ μετὰ τῆς αἰτιατικῆς *σπίτι*, ἡ ὁποία παραλείπεται, πρβλ. ἀρχ. «μεταβαίνω εἰς διδασκάλου,—εἰς παιδοτρίβου» ἐννοουμένης τῆς αἰτιατικῆς *οἶκον*· || μεταφ. δηλοῖ μεταβολὴν ἢ μεταστροφήν: «τὰ γύρισε 'ς τὸ ἀστεῖο», «μεταβάλλει τὸν σίδηρον εἰς χρυσόν», «ὁ Χριστὸς μετέβαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον», «μετάφρασις ἀπὸ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν νέαν,—ἀπὸ τοῦ γαλλικοῦ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κτλ.», «ἐκτροπὴ τοῦ οἴνου εἰς ὄξος», «τὸ αἷμα μεταβάλλεται εἰς πύον»· || στάσιν ἐν τόπῳ: «κατοικῶ εἰς τὰς Ἀθήνας», «εὑρισκόμην εἰς τὴν Εὐρώπην», «τὸ καλοκαίρι μένω εἰς τὴν ἐξοχήν», «εἶναι 'ς τὸ λουτρό», «περιπατεῖ εἰς τὸν κῆπον», «σὲ καλὸ σπίτι κάθισε»· ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς εἰς τόπον κινήσεως εὔκολον ἦτο ἡ πρόθεσις *εἰς* νὰ μεταπέσῃ εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἐν τόπῳ στάσεως διὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν μετὰ τὴν κίνησιν στάσιν: «μεταβαίνω εἰς τὰς Ἀθήνας», «εὑρίσκομαι εἰς τὰς Ἀθήνας»· διὰ τοῦτο ἡ πρόθεσις *εἰς* ἀντικατέστησεν ἐντελῶς τὴν πρόθεσιν *ἐν*· || ὁμοίως: «εἶναι γραμμένα 'ς τὸ κατάστιχο,—'ς τὸ περιθώριο,—'ς τὸν κατάλογο κττ.»· || σημαίνει τὸ τέρμα μιᾶς καταστάσεως: «εὑρίσκομαι—, περιέρχομαι εἰς ἀπόγνωσιν», «ἦρθα σὲ ἀπελπισία», «εἰς τὰ χάλια ποῦ κατήντησε», «ἔφθασε εἰς τὰ ἔσχατα», πρβ. ἀρχ. «πολλάκις εἰς πολλὴν ἀθυμίαν κατέστην»· || ἀπὸ τῆς ἀρχαίας βραχυλογικῆς χρήσεως: «ὁ Κλέαρχος παραγγέλλει εἰς τὰ ὅπλα» ἀντὶ τοῦ «παραγγέλλει ἰέναι εἰς τὰ ὅπλα» λέγονται σήμερον τὰ γυμναστικὰ καὶ στρατιωτικὰ παραγγέλματα: «εἰς θέσιν», «εἰς παράταξιν», «εἰς τάξιν», «εἰς τὰ ὅπλα», «εἰς τὸν καιρὸν» κτλ.· || σημαίνει τὸν χρόνον: «εἰς τὴν ὥραν του», «εἰς τὸν καιρόν του», «τὸ παιδὶ δὲ γεννήθηκε 'ς τὸν καιρό του, εἶναι ἄκαιρο», «'ς τὶς ὀχτὼ μέρες ἀπὸ σήμερα» τὴν ὀγδόην ἡμέραν, «τὸν βλέπομε 'ς τὸ μῆνα καὶ 'ς τὸ ξάμηνο», «σηκώνομαι πάντοτε 'ς τὶς ἕξι», «σὲ περιμένω 'ς τὶς δέκα» κτλ., πρβλ. ἀρχ. «ἥκετε εἰς τὴν τριακοστὴν ἡμέραν» *(Ξενοφ.)* «εἰς αὔριον», «εἰς τὴν ἑσπέραν»· || χρονικὴν διάρκειαν, καθ' ἣν συμβαίνει τι: «σὲ δυὸ ὧρες, τί νὰ πρωτοκάμῃ;», «σὲ μιὰ βδομάδα, σὲ ἕνα μῆνα, σὲ ἕνα χρόνο κττ.» ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος, ἑνὸς μηνός, ἑνὸς ἔτους κττ.· || φρ. «εἰς τὴν ἐποχήν μου», «'ς τὸν καιρό μου», «'ς τὰ νιάτα μου», «'ς τὰ παιδικά μου χρόνια», «εἰς τὴν ζωήν μου» κοιν. «'ς τὴ ζήση μου», παροιμ. «μάθε γέρο γράμματα τώρα 'ς τὰ γεράματα», πρβλ. ἀρχ. «τῆς ἀρετῆς τῆς αὐτοῦ μνημεῖον εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον καταλιπεῖν» *(Ἰσοκρ.)*· || ὁμοίως: «'ς τὰ κεράσια», «'ς τὰ σταφύλια» εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεως τῶν κερασίων,—τῶν σταφυλῶν: «θὰ σὲ πληρώσω 'ς τὰ σταφύλια»· || μετὰ λέξεων σημαινουσῶν γεγονότα ἢ καταστάσεις οὐχὶ διαρκεῖς: «εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἕλλης», «εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς», «εἰς τὴν διάβασιν τοῦ Σαγγαρίου», «εἰς τὴν μεσοβασιλείαν» ἀντὶ τῆς καθαρευούσης φράσεως «κατὰ τὴν ναυμαχίαν, κατὰ τὴν διάβασιν» κτλ., πβλ. ἀρχ. «ἐν τῇ δημοκρατίᾳ», «ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ» ἀντὶ «δημοκρατίας —, ὀλιγαρχίας οὔσης»· || μετάβασιν ἐνεργείας, ἤτοι χρησιμεύει ὡς συμπλήρωμα ῥήματος μεταβατικοῦ ἀντὶ ἀντικειμένου: «λέγω—, δεικνύω εἰς τὸν Δημήτριον, εἰς τὸν Γεώργιον», «πιστεύω εἰς τὸν Θεόν,— εἰς τοὺς λόγους σου», «δὲν ἀναμιγνύομαι εἰς ξένας ὑποθέσεις», «'ς ἐμένα φάνηκε καλός», «'ς ὅλον τὸν κόσμο εἶναι πρόθυμος»· || ἀναφοράν: «εἰς ὅ,τι μὲ χρειασθῇς, εἶμαι πρόθυμος», «εἰς ὅλα πρῶτος», «διακρίνεται εἰς τὴν σκοποβολήν», «εἰς λόγον ἐπιμελείας, — χρηστότητος, — δυνάμεως», ὡς πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν χρηστότητα, τὴν δύναμιν· || σκοπόν, ἀντὶ τῆς προθέσεως πρός: «εἰς χρῆσιν καθημερινήν», «ἐπῆγεν εἰς ἐπισκέψεις», «δαπάνη εἰς ἐνοίκιον,—εἰς ἐνδύματα,— εἰς διατροφήν», «ἀπέβη εἰς ὄφελός μου», «ἡ σιωπή μου εἰς ἀπάντησίν σου», πβλ. ἀρχ. «ἅπαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοὶ» *(Εὐριπ.)*· || μετὰ ἀριθμητικῶν σημαίνει: α') τὸ περίπου: «ἐφονεύθησαν εἰς τριακοσίους», «εἰς πόσους ὑπολογίζονται οἱ τραυματισθέντες;—εἰς χιλίους»· β') διαίρεσιν: «διαιρῶ εἰς πέντε,—εἰς δέκα», κοιν. «χωρίζω 'ς τὰ πέντε,—'ς τὰ δέκα» κατὰ παράλειψιν τοῦ *μέρη* ἢ *μερίδια*, «βιβλίον εἰς τέταρτον,— εἰς ὄγδοον», ὅταν τὸ τυπογραφικὸν φύλλον εἶναι διῃρημένον εἰς τέσσαρα, εἰς ὀκτὼ φύλλα, πβλ. ἀρχ. «τὸ βάθος τῆς φάλαγγος εἰς δώδεκα» δηλαδὴ εἰς δώδεκα σειράς· || τὴν ἀξίαν, τὴν ἀμοιβήν: «πέντε 'ς τὸν παρά», «τρία 'ς τὴ δεκάρα»· || ὅρκον ἢ εὐχήν: «ὁρκίζομαι εἰς τὸν Θεόν,—εἰς τὸ εὐαγγέλιον», «σοῦ ὁρκίζομαι 'ς τὴν ψυχή,—'ς τὰ κόκκαλα τοῦ πατέρα μου», «εἰς μνήμην τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων», «πίνω εἰς ὑγείαν τῶν νεονύμφων»· || διὰ τῆς προθέσεως *εἰς* ἐκφέρεται εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν πλῆθος προσδιορισμῶν ἐκφερομένων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἢ καὶ τὴν καθαρεύουσαν δι' ἄλλων προθέσεων: «'ς τὸν ἀδελφὸ—'ς τὸν πατέρα», ἀντὶ «πρὸς τὸν ἀδελφόν, πρὸς τὸν πατέρα», «γυρίζει 'ς τὰ βουνά, 'ς τοὺς κάμπους», ἀντὶ «ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀνὰ τὰς πεδιάδας», «εἰς ὅλην τὴν ζωήν», ἀρχ. «παρ' ὅλον τὸν βίον», «'ς τὴν ἐπανάστασιν», ἀντὶ «ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως» ἢ «κατὰ τὴν ἐπανάστασιν», «κρατῶ 'ς τὰ χέρια μου», ἀρχ. «ἔχω μετὰ χεῖρας».

Σύνθετα μὲ τὴν πρόθεσιν *εἰς* εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν δὲν σχηματίζονται ὡς σχηματίζονται μὲ ἄλλας, οἷον μὲ τὴν *ἀπό, κατά, παρά*· τὰ ὑπάρχοντα ἄρα εἶναι ἀρχαία κληρονομία, σημαίνεται δὲ ἡ ἔννοια τοῦ *εἴσω*: *εἰσβάλλω—εἰσβολή, εἰσδύω—εἴσδυσις, εἰσέρχομαι, εἰσορμῶ, εἰσπλέω—εἴσπλους, εἰσφέρω—εἰσφορὰ* κτλ. εἰς τὸ *εἰσακούω* ἔχει ἔννοιαν ἐπιτατικήν. Β. Φ.

εἷς, *μία, ἕν*, γεν. *ἑνός, μιᾶς, ἑνὸς* κτλ. κοιν. ***ἕνας***, *μία (καὶ μιά), ἕνα*, γεν. ἀρσ. καὶ οὐδ. *ἑνὸς* καὶ *ἑνοῦ* καὶ *ἑνοῦς* καὶ *μιανοῦ*, θηλ. *μίας* καὶ *μιᾶς* καὶ *μιανῆς*· ἀριθμητ. ἀπόλυτον· σημαίνει τὴν ἔννοιαν τῆς μονάδος: «εἷς ἄνθρωπος», «ἑνὸς ἐργάτου μισθός», «μία καὶ μόνη οἰκία», «ἔχει ἓν τέκνον», ᾆσμ. «τί νὰ τὴν κάνω μιὰ καρδιὰ ἤθελα νά 'χα κι' ἄλλη», «ἕνα μου κι' ἕνα σου», ἄλλως «ἕνα ἐγὼ κι' ἕνα ἐσὺ» ἐπὶ διανομῆς ἴσης· || «οὔτε ἕνας» ἐπιτατικῶς: «δὲν ἦτον οὔτε ἕνας»· || λέγεται ἀντὶ τοῦ *μόνος* ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου: «οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς», κοιν. «ἕνας εἶναι ὁ θεός»· || ἀντὶ τοῦ *ὁ αὐτὸς* ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων: «ὦ πατρὸς ἑνὸς μητρός τε μιᾶς φύντε καθ' αὐτοῖν δικρατεῖς κτλ.» *(Σοφ.)* ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μητρός, «πότερον, ἀδελφὼ ματρὸς ἐστὸν ἐκ μιᾶς;» *(Εὐριπ.)* εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς μητρός;, κοιν. «εἶναι ἀπὸ ἕνα πατέρα κι' ἀπὸ ἄλλη μάννα»· || συνεκφέρεται μετὰ τοῦ *ὁ αὐτός*, σημαῖνον ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος εἶναι ἀπαράλλακτον, ἤδη ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων: «τὸν οἶνον... ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι» *(Λουκιαν.)*, «ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν» *(Στοβ.)*, κοιν. «ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι, δὲν παραλλάσσει διόλου», «ἴδιος ὁ πατέρας του εἶναι, ἕνας καὶ ὁ αὐτός»· || μετὰ τοῦ ἄρθρου ἐκφράζει ἔννοιαν δεικτικῆς ἀντωνυμίας: «ὁ ἕνας εἶναι ξανθὸς κι' ὁ ἄλλος μελαχρινός», «τράβηξαν ὁ ἕνας ἀπὸ δῶ κι' ὁ ἄλλος ἀπὸ κεῖ», «τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ θὰ πάρῃς»· || «ὁ ἕνας κι' ὁ ἄλλος» ὁ τυχών, οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει: «δὲν ἀκούω τί λέει ὁ ἕνας κι' ὁ ἄλλος»· || ἀντὶ τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας *τίς*: «εἷς ἄνθρωπος εὑρέθη νεκρός», «ὅταν μία χώρα καταστραφῇ», «μιὰ φορὰ ἤτανε ἕνας γέρος καὶ μιὰ γριά»· || φρ. «τὰ κάμνω ἕνα» συνάγω εἰς ἕν, ἑνώνω, «ὅλοι ἕνα γίναμε» ὅλοι ἐξωμοιώθημεν, «ἕνα τό 'χω ἢ ἔρθῃς, ἢ δὲν ἔρθῃς», πρβλ. ἀρχ. «πάνθ' ὑπὸ μίαν Μύκονον»· || «ἕνας-ἕνας»· εἷς ἕκαστος, καθένας χωριστά: «ἔφυγαν ἕνας-ἕνας»· || «ἕνα πρὸς ἕνα» καὶ «ἓν πρὸς ἓν» (αἰτιατ. πτώσ.) ἕνα-ἕνα χωριστά, λεπτομερῶς: «τὰ ἐξήτασε ἓν πρὸς ἕν»· || «ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον» ἢ «τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο» κατὰ μέσον ὅρον: «ξοδεύω διακόσες δραχμὲς τὴν ἡμέρα τὴ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη»· || «ὁ ἕνας τὸν ἄλλον» πρὸς δήλωσιν ἀλληλοπαθείας: «δανείζει—, εὐκολύνει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον»· || «μιὰ γιὰ πάντα» ἅπαξ διὰ παντός: «'ς τὸ λέω μιὰ γιὰ πάντα»· || «διὰ μιᾶς» κοιν. «γιὰ μιᾶς» ἐφ' ἅπαξ, ἀμέσως: «τὸ ἤπιε διὰ μιᾶς», «γιὰ μιᾶς ἐκοιμήθη»· || «ἕνα κι' ἕνα» ἀμέσως, ὁριστικῶς: «μὲ τὸ γιατρικὸ αὐτὸ οἱ πυρετοὶ κόβονται ἕνα κι' ἕνα»· || «ἕνας κι' ἕνας»: «ἑκατὸ ἄντρες ὅλοι ἕνας κι' ἕνας» ἐκλεκτοί, ἐξαίρετοι· || «ἕναν καιρὸ» εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν: «ἕναν καιρὸ αὐτὰ δὲν γινόνταν». Β. Φ.

εἰσαγγελεύς,*—έως* (ὁ)· ὁ εἰσαγγέλλων εἰς τὸν βασιλέα ἢ εἰς τὸν δεσπότην τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰσάγων αὐτὸν (ἀρχ.)· || ἀνώτερος δικαστικὸς ὑπάλληλος ἑδρεύων παρ' ἑκάστῳ πολυμελεῖ δικαστηρίῳ, ἐπαγρυπνῶν δὲ εἰς τὴν τήρησιν τῶν νόμων καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου: «εἰσαγγελεὺς παρὰ τῷ πρωτοδικείῳ, —παρὰ τῷ ἐφετείῳ,— παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ (ἡ λέξις ἐπὶ δικαστικῆς ἐννοίας ἤδη παρὰ Ζωναρᾷ καὶ Σουΐδᾳ: «ὁ τῶν δημοσίων καὶ μεγάλων μηνυτής»).

—*[Δικον.]* Ὁ *εἰσαγγελεὺς* εἶναι δημόσιος λειτουργὸς ἐντεταλμένος παρὰ τοῖς τακτικοῖς δικαστηρίοις τὴν παραφυλακὴν ἐν γένει τῶν νόμων καὶ τὴν περὶ τοῦ δημοσίου συμφέροντος μέριμναν· ἐκπρόσωπος ὅθεν τοῦ νόμου ὢν (ἄρθ. 95, Ὀργ. Δικαστ.) εἶναι ἰδία καὶ ἀνεξάρτητος ἀρχή, μὴ ὑποκειμένη εἰς τὰ δικαστήρια, ἀλλ' οὐδὲ καὶ εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν εἰμὴ εἴς τινας μόνον περιπτώσεις, περὶ ὧν κατωτέρω.

Περὶ τῆς ἱστορικῆς καταγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς εἰσαγγελίας δὲν ὑπάρχουσι σαφῆ δεδομένα· μᾶλλον πιθανὸν φαίνεται ὅτι πρὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ οἱ procureurs du roi ἐξεπροσώπουν τὸν βασιλέα ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἐν δίκαις ἀτομικαῖς αὐτοῦ ἢ γενικωτέρου δημοσίου συμφέροντος, εἰδικῶς δι' ἑκάστην ὑπόθεσιν διοριζόμενοι καὶ μὴ ἔχοντες πλείονα τῶν λοιπῶν διαδίκων δικαιώματα. Τὸ πρῶτον διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 25 Μαρτίου 1302 ὁ procureur du roi κατέστη μόνιμος ἐπίτροπος τοῦ βασιλέως, δίδων ὅρκον ὑπηρεσίας, ὅπως καὶ οἱ δικασταί, καὶ ὡς ἰδία πλέον ἀρχή, παραφυλάττουσα τὸν νόμον καὶ τὸ δημόσιον συμφέρον παρὰ τοῖς δικαστηρίοις, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀσχολῆται περὶ ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων εἰμὴ μόνον τῶν συγγενικῶν. Πολὺ βραδύτερον, κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καθωρίσθησαν διὰ διατάγματος τοῦ Καρόλου Η' καὶ Λουδοβίκου ΙΒ' τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῆς ἀρχῆς ταύτης ὑπὸ οἵαν περίπου σήμερον μορφήν, καὶ τέλος διὰ τῆς γαλλικῆς Ποινικῆς δικονομίας τοῦ 1808, ἣν ἐμιμήθησαν ἐν τούτῳ τὰ πλεῖστα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἀπέκτησεν ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ τὸν σημερινὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Ὁ εἰσαγγελεύς, ὡς φρουρὸς τοῦ νόμου, μεριμνῶν πρὸς καταστολὴν τῶν παραβάσεων αὐτοῦ, ἐκπροσωπεῖ ἐν τούτῳ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, παριστάμενος ὅμως ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου διώκων ἀσκεῖ δικαστικὸν λειτούργημα, ἀνεξάρτητος ἐν τούτῳ καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ πάσης ἐπιδράσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Δι' ὃ ὀρθῶς ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ ἐχαρακτηρίσθη ὡς διφυής, ὑπαγομένη μὲν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργεῖον, δυνάμενον νὰ δίδῃ αὐτῇ γενικὰς ὁδηγίας καὶ ἐντολὰς περὶ τῆς

Digitized by Google

προσηκούσης τῶν νόμων ἐφαρμογῆς, ἄρα καὶ τὴν ἔγερσιν τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς, ἤτοι τὴν ποινικὴν δίωξιν ἀδικήματος, νὰ παραγγείλῃ, καὶ νὰ διώκῃ τὰ μέλη αὐτῆς πειθαρχικῶς, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως καὶ κατ' ἰδίαν κρίσιν καὶ πεποίθησιν ἀσκοῦσα τὰ δικαστικὰ αὐτῆς δικαιώματα ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ δὲν ὑποχρεοῦται ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων τούτων ν' ἀκολουθῇ τὰς ὑποδείξεις καὶ ἐντολὰς τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης. Δὲν ὑπόκειται δὲ ὁ εἰσαγγελεύς, ὡς προείρηται, οὔτε εἰς τὸ δικαστήριον, παρ' ᾧ διατελεῖ, μὴ δικαιούμενον νὰ ἐπιπλήξῃ, οὐδὲ ν' ἀποδοκιμάσῃ αὐτὸν (ἄρθρ. 116 'Οργαν. Δικαστ.), ἀλλὰ τοὐναντίον, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς πολιτείας, ἔχει δικαίωμα ἐπιβλέψεως πάντων τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων καὶ αὐτῶν τῶν δικαστηρίων καὶ τὸ καθῆκον τῆς βεβαιώσεως τῶν πειθαρχικῶν αὐτῶν παραπτωμάτων καὶ τῆς ἐπιδιώξεως τῆς κατὰ τὰς σχετικὰς διατάξεις τιμωρίας τούτων ('Οργαν. ἄρθρ. 96, 97 καὶ 98). Κατ' ἐξαίρεσιν, ἡ Ποινικὴ δικονομία (ἄρθρ. 14) παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς τὸ συμβούλιον τῶν ἐφετῶν, ἐν συμβουλίῳ καὶ ὁλομελείᾳ συνεδριάζον, νὰ καλῇ τὸν παρ' αὐτῷ εἰσαγγελέα καὶ νὰ ζητῇ λόγον περὶ τῆς πορείας ἀνακρίσεως, ἧς τὴν ἔναρξιν ἐνετείλατο.

Οἱ εἰσαγγελεῖς διορίζονται ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων ἐν τῷ νόμῳ προσόντων, εἶναι δὲ κατὰ τὸ Σύνταγμα μόνιμοι, μὴ δυνάμενοι νὰ παυθῶσιν εἰμὴ συνεπείᾳ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ λόγῳ καταργήσεως τῆς σχετικῆς ὑπηρεσίας. Μετατίθενται καὶ προάγονται, ὅπως καὶ οἱ δικασταί, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ 'Ανωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου, οὕτω δέ, μὴ ὑποκείμενοι ὡς πρὸς τὴν προαγωγὴν ἢ τὴν μετάθεσιν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης, διατηροῦσι πλήρη τὴν ἀναγκαίαν πρὸς ἄσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. 'Αποτελεῖται δ' ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ ἐξ ὑπαλλήλων συνδεομένων μετ' ἀλλήλων ἱεραρχικῶς. Παρ' ἑκάστῳ δικαστηρίῳ πρωτοδικῶν καὶ ἐφετῶν καὶ τῷ 'Αρείῳ Πάγῳ εἶναι διωρισμένος εἷς εἰσαγγελεὺς καὶ ἀνάλογος ἀριθμὸς ἀντεισαγγελέων, οἵτινες ἀναπληροῦσι τὸν εἰσαγγελέα ἀπόντα ἢ κωλυόμενον· ὅταν δ' ὁ ἀντεισαγγελεὺς παρόντος τοῦ εἰσαγγελέως ἐνεργῇ, τεκμαίρεται ὅτι κωλύεται ὁ εἰσαγγελεύς, ἢ ὅτι ἀνέθεσε τῷ ἀντεισαγγελεῖ τὴν ἐνέργειαν, ἥτις συνεπῶς εἶναι ἔγκυρος· τότε μόνον ἡ ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀντεισαγγελέως πρᾶξις εἶναι ἄκυρος, ὅταν ὁ εἰσαγγελεὺς ῥητῶς ἀπηγόρευσεν αὐτῷ ταύτην. Πάντων τῶν εἰσαγγελέων προΐσταται ὁ παρὰ τῷ 'Αρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεύς, τῶν παρὰ πρωτοδίκαις προΐσταται ὁ παρ' ἐφέταις τοιοῦτος, ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ ἱεραρχικῇ βαθμῖδι τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς ἵστανται οἱ *δημόσιοι κατήγοροι* (βλ. λ.), οἵτινες δὲν ἀνήκουσι μὲν εἰς τὸ εἰσαγγελικὸν σῶμα, ἀσκοῦσιν ὅμως τὰ τοῦ εἰσαγγελέως ἔργα παρὰ τῷ δικαστηρίῳ τῶν πταισματοδικῶν καὶ ὑπόκεινται ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν πρωτοδικῶν. Μόνιμος οὖσα ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχή, εἶναι καὶ ἀδιαίρετος, ἤτοι οἱονδήποτε ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ ἂν παρίσταται παρὰ τῷ οἰκείῳ δικαστηρίῳ, ἐκπροσωπεῖ πάντοτε τὴν πολιτείαν, καὶ συνεπῶς πᾶσα πρᾶξις γενομένη ὑπό τινος τῶν μελῶν τῆς παρ' ὡρισμένῳ δικαστηρίῳ εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς θεωρεῖται γενομένη ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης. 'Εκ τοῦ ἀδιαιρέτου τῆς εἰσαγγελίας ἕπεται ὅτι ἓν ἐκ τῶν ἀνηκόντων αὐτῇ προσώπων δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἢ νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας περιπτώσεις αἴτησιν ἢ ἀγωγὴν εἰς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον, ἄλλος εἶτα δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συζητήσεως καὶ τέλος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης ἄλλος ἐξ αὐτῶν δύναται ἐγκύρως ν' ἀναπληρώσῃ τὸν τυχὸν κωλυόμενον εἰσαγγελέα.

Τὰ καθήκοντα τοῦ εἰσαγγελέως, ἐπιδιώκοντος τὴν ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ἐφαρμογὴν τῶν νόμων, προσδιορίζονται ὑπὸ τοῦ «'Οργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων» καὶ τῆς Πολιτικῆς καὶ Ποινικῆς δικονομίας. Πρωτίστως παρίσταται εἰς τὰς δημοσίας πολιτικὰς καὶ ποινικὰς συνεδριάσεις τοῦ δικαστηρίου, παρ' ᾧ διατελεῖ, πᾶσαι δ' αἱ ἐν ἀπουσίᾳ του γενόμεναι ἀποφάσεις λογίζονται ἄκυροι καὶ μὴ οὖσαι· ἀποκλείεται ὅμως τῶν διασκέψεων, ἐκτὸς τῶν περὶ σημαντικῶν πραγμάτων γενικοῦ ἢ εἰδικοῦ συμφέροντος τοιούτων (ἄρθρ. 81 καὶ 100 'Οργαν. δικαστ.). 'Αλλὰ διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 20 'Απριλίου 1926 (ἄρθρ. 4 διατηρηθὲν ἐν ἰσχύϊ διὰ τοῦ νομοθ. διατ. τῆς 10/13 Σεπτεμβρίου 1926) ὡρίσθη ὅτι «παρουσία εἰσαγγελέως εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν ἐφετείων καὶ πρωτοδικείων ἐπὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων δὲν εἶναι ἀπαραίτητος. Δικαιοῦται ὅμως ὁ εἰσαγγελεὺς νὰ παραστῇ πάντοτε εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ παρ' ᾧ διατελεῖ δικαστηρίου καὶ ν' ἀποφαίνηται γνώμην ἀγορεύων τελευταῖος». 'Ως ἐκπρόσωπος τῆς πολιτείας παρὰ τοῖς δικαστηρίοις, ὁ εἰσαγγελεὺς τηρεῖ τὴν μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἀρχῶν ἀλληλογραφίαν αὐτῶν· δι' αὐτοῦ τὰ δικαστήρια συνεννοοῦνται πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ τὰς λοιπὰς ἀρχὰς (ἄρθρ. 115 'Οργαν. δικαστ.), οὕτω δ' ἀποκλείεται πᾶσα ὑποψία περὶ ἐξαρτήσεως τῆς ἀνεξαρτήτου δικαστικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς, ἥτις ἦν ἐνδεχόμενον νὰ γεννηθῇ ἐκ τῆς ἀμέσου πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν σχέσεως καὶ συναφείας τῶν δικαστηρίων. Ἔχει τὴν ὑπερτάτην διεύθυνσιν τῶν περὶ τὰς ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας ζητημάτων ἐξόχως δημοσίου συμφέροντος· μεριμνᾷ περὶ τοῦ διορισμοῦ ἐπιτρόπων καὶ κηδεμόνων, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, καὶ ἐπιτηρεῖ τὰ τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν, προκαλῶν τὴν λογοδοσίαν καὶ ἐλέγχων τοὺς λογαριασμοὺς αὐτῶν, καταστέλλων δὲ πᾶσαν παράβασιν (ἄρθρ. 102). Τὰ δὲ δικαστικὰ τοῦ εἰσαγγελέως καθήκοντα, ἐν σχέσει μὲν μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ποινικῶν νόμων, εἶναι ἡ ἔγερσις τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς πρὸς δίωξιν διαπραχθέντος ἀδικήματος, οὗ ὁπωσδήποτε ἔλαβε γνῶσιν, ἐκτὸς ἂν ἡ δίωξις προαπαιτῇ κατὰ νόμον *ἔγκλησιν* τοῦ παθόντος καὶ δὲν ἐνεχειρίσθη τοιαύτη ἔγκλησις (βλ. λ. *ἀνάκρισις*), μετὰ δὲ τὴν ἔγερσιν τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς, ἡ ἄσκησις αὐτῆς κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ποινικῆς διαδικασίας καὶ ἡ μέριμνα περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων. Δι' ὃ ὁ εἰσαγγελεὺς δικαιοῦται νὰ παραγγέλλῃ τοὺς ἀνακριτικοὺς ὑπαλλήλους, νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τιμωρῇ τούτους (ἄρθρ. 97) καὶ νὰ διευθύνῃ ἐν γένει τὴν ποινικὴν προδικασίαν, νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς προσκλήσεως καὶ ἐμφανίσεως τῶν κατηγορουμένων καὶ μαρτύρων, περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν παρὰ τοῦ ἀνακριτοῦ ἐκδιδομένων ἐνταλμάτων, καὶ νὰ προσάγῃ ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου ποινικοῦ δικαστηρίου, ἀσκῶν τὴν κατηγορίαν, τὰς συλλεχθείσας ἀποδείξεις καὶ νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας, ζητῶν τὴν καταδίκην ἢ τὴν ἀθῴωσιν τῶν κατηγορουμένων (ἄρθρ. 103). 'Εκ τούτων ἕπεται ὅτι ὁ εἰσαγγελεὺς ἐν τῇ ποινικῇ δίκῃ, ἐκπροσωπῶν τὸν νόμον καὶ ἀναζητῶν τὴν ἀλήθειαν, εἴτε ὑπὲρ εἴτε κατὰ τοῦ κατηγορουμένου, δὲν εἶναι διάδικος, καὶ δὴ ἀντίδικος τοῦ κατηγορουμένου, ὥς τινες ἐσφαλμένως φρονοῦσιν, οὐδὲ δύναται νὰ προσδώσῃ αὐτῷ τοιαύτην ἰδιότητα ἡ ὑποβολὴ αἰτήσεων εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, κατά τε τὴν προδικασίαν καὶ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίαν, ἐπιδιωκουσῶν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου ἢ τεινουσῶν εἰς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας, ἢ ἡ ἄσκησις ἐνδίκων μέσων, οἷα καὶ οἱ διάδικοι (κατηγορούμενος καὶ πολιτικῶς ἐνάγων) δικαιοῦνται ν' ἀσκήσωσι, διότι αἱ ἐνέργειαι αὗται πᾶσαι τοῦ εἰσαγγελέως οὐδὲν ἄλλο ἀποτελοῦσιν ἢ ἄσκησιν τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς, ἥτις αὐτῷ μόνῳ, ὡς ἐκπροσώπῳ τῆς πολιτείας, ἀνήκει. 'Εν σχέσει ὅμως πρὸς τοὺς ἀστικοὺς νόμους, ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσαγγελέως περιορίζεται κατὰ κανόνα μόνον εἰς τὴν ὑποβολὴν πρὸς τὸ δικάζον τὴν πολιτικὴν διαφορὰν δικαστήριον ἁπλῶν γνωμοδοτήσεων περὶ τῆς κατὰ νόμον δοτέας λύσεως εἰς αὐτὴν καὶ τῆς ὀρθῆς τοῦ νόμου ἐφαρμογῆς, μηδεμίαν ἔχοντος τοῦ εἰσαγγελέως ἀνάμιξιν εἰς τὴν ἔναρξιν ἢ ἐξακολούθησιν τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος, ἀλλ' οὐδ' εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τερματιζούσης αὐτὸν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἣν ἁπλῶς μόνον ἐν περιπτώσει δυσχερειῶν διευκολύνει διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ τελούσης ἐνόπλου δυνάμεως. Αἱ γνωμοδοτήσεις δ' αὗται τοῦ εἰσαγγελέως εἶναι προαιρετικαὶ καὶ μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἄρθρων 25, 259, 588, 643, 804 καὶ 1018 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ῥυθμιζόντων θέματα τὴν δημοσίαν κυρίως ἀφορῶντα τάξιν, εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ ἔκφρασις τῆς γνώμης τοῦ εἰσαγγελέως· αἱ περιπτώσεις αὗται εἶναι: 1) ἐπὶ ἀναρμοδιότητος τοῦ δικαστηρίου λόγῳ ὕλης· 2) ἀπόρριψις αἰτήσεως περὶ συντηρητικῆς ἀποδείξεως· 3) ὅταν πρόκειται περὶ δικαιωμάτων τῆς κυβερνήσεως, τῶν δήμων καὶ ἄλλων δημοσίων καθιδρυμάτων, ἢ ἐν γένει περὶ τῆς κοινῆς εὐταξίας (ὡς ὅταν πρόκειται περὶ προικός)· 4) ἐπὶ δίκης ἀνθρώπων μὴ δυναμένων νὰ παρασταθῶσιν αὐτεξουσίως, ἀνηλίκων, ἀπηγορευμένων ἢ τελούντων ὑπὸ κηδεμονίαν· 5) ἐπὶ διορισμοῦ ἐπιτρόπων ἢ κηδεμόνων· 6) ἐπὶ ἐξαιρέσεως δικαστοῦ, μάρτυρος ἢ πραγματογνώμονος· 7) ἐπὶ ἀγωγῶν κακοδικίου· 8) ἐπὶ χωρισμοῦ κτημάτων· 9 ἐπὶ διαζυγίων· 10) ἐπὶ ἀγωγῆς ἀποδοκιμάσεως· 11) ἐπὶ προσβολῆς ἐγγράφων ὡς μὴ γνησίων ἢ ὡς πλαστῶν· 12) ἐπὶ πάσης ὑποψίας κολασίμου πράξεως· 13) ἐπὶ δίκης πίνακος κατατάξεως δανειστῶν· 14) ἐπὶ ἀναψηλαφήσεως ἢ ἐπαναλήψεως τῆς δίκης· 15) ἐπὶ τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας· 16) ἐπὶ τῆς αἰτήσεως περὶ προσωπικῆς κρατήσεως τοῦ ὀφειλέτου. Μετὰ τὴν ἀνωτέρω ὅμως παρατεθεῖσαν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 20 'Απριλίου 1926, γενικὴν οὖσαν, καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω θέμασιν ἡ ἔκφρασις γνώμης τοῦ εἰσαγγελέως ἀφέθη εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἐγκύρως δύναται νὰ μὴ παραστῇ ποσῶς εἰς τὴν συζήτησιν. Ὑποχρεωτικῶς ἐπίσης ἀγορεύει ὁ εἰσαγγελεὺς ἐνώπιον τοῦ 'Αρείου Πάγου δικάζοντος ὡς ἀκυρωτικοῦ (ἄρθρ. 826 Πολιτ. δικον.), κρίνοντος δηλαδὴ ἂν παραβιάσθη ὁ νόμος ὑπὸ τοῦ δικάσαντος κατ' οὐσίαν τὴν ὑπόθεσιν δικαστηρίου, δι' ὃ καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ 'Αρείου Πάγου ἔχει πάντοτε τὸ δικαίωμα νὰ ζητῇ τὴν *ἀναίρεσιν* (βλ. λ.) πάσης ἀποφάσεως ὑπὲρ τοῦ νόμου ἢ ἕνεκεν ὑπερβάσεως καθηκόντων. Εἴς τινας ὅμως περιπτώσεις ὁ εἰσαγγελεὺς ἐνεργεῖ οὐχὶ διὰ γνωμοδοτήσεως ἀλλὰ δι' ἀγωγῆς ἢ αἰτήσεως, ὅτε ἔχει τὴν ἰδιότητα τοῦ διαδίκου καὶ ἀσκεῖ τὰ κατὰ τῶν ἀποφάσεων ἐπιτρεπόμενα ἔνδικα μέσα. Αἱ περιπτώσεις αὗται εἶναι: 1) αἴτησις περὶ διορισμοῦ ἐπιτρόπου ἢ κηδεμόνος ἢ ἐπικυρώσεως διασκέμματος συγγενικοῦ συμβουλίου, ὅταν οἱ ἔχοντες συμφέρον καὶ ἁρμοδιώτεροι πρὸς τοῦτο ὄντες συγγενεῖς τῶν ἀνηλίκων ἢ ἀνικάνων ἀμελῶσιν (ἄρθρ. 646 καὶ 656 Πολιτ. δικον.)· 2) αἴτησις ἀπαγορεύσεως (ἄρθρ. 648).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου - Λιβαδᾶς* 'Εγχειρίδιον Πολιτ. Δικον., ἔκδ. 7η § 16.—*Ψαρρᾶ*, Παραδόσεις Πολιτ. Δικονομίας (1900), σελ. 65 ἑπ., 729 ἑπ.—*Ι. Ποταμιάνου*, 'Ερμηνεία Πολιτ. Δικον. τόμ. Α΄, σελ. 658—712.— *Κωστῆ*, 'Εγχειρίδιον Ποιν. Δικον., ἔκδ. Γ΄, σελ. 108 ἑπ., 196 ἑπ.—*Κωνσταντοπούλου*, 'Ερμηνεία Ποιν. Δικον., ἐκδ. Β § 21—42.—*Ι. Φιλαρέτου*, Δικαστικὴ 'Αναδιοργάνωσις ἐν 'Ελλάδι, σελ. 92—106.— *Faustin - Hélie*, Instr. Criminelle, τόμ. Α § 238—252, τόμ. β΄ § 565.—*M. Massabiau*, Manuel du Ministère Public édit. 5 par *Mesnard* (Paris 1901), vol. 1—3.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

εἰσαγγελεύω· ἀσκῶ τὰ τοῦ εἰσαγγελέως καθήκοντα, κατέχω τὴν εἰσαγγελικὴν ἕδραν προσωρινῶς.

εἰσαγγελία (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ εἰσαγγελεύειν· || ἡ ἀγγελία, τὸ ἄγγελμα· || παρ' ἀρχαίοις: δημοσία κατηγορία· || ἡ ἀρχὴ τοῦ εἰσαγγελέως· || τὸ κατάστημα ἐν ᾧ ἑδρεύει ὁ εἰσαγγελεύς.

—[*'Αρχ. Δίκ.*] Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταμηνυθῇ ἀδίκημά τι, ἀφορῶν τὸ δημόσιον συμφέρον, ἠσκεῖτο εἴτε ἡ *προβολή*, δι' ἧς ὁ ἰδιώτης ἐξῃτεῖτο παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἄδειαν, ὅπως καταμηνύσῃ τὸν ἀδικήσαντα, εἴτε ἡ *εἰσαγγελία*, δι' ἧς ὁ ἰδιώτης κατεμήνυεν ἁπλῶς τὸ ἀδίκημα εἰς τὸν δῆμον, ὅπως οὗτος καταμηνύσῃ τὸν ἀδικοπραγήσαντα καὶ ἀναλάβῃ τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα. Εἰς τὴν εἰσαγγελίαν ὑπήγοντο κυρίως δύο κατηγορίαι ἀδικημάτων, ἤτοι αἱ ἀφορῶσαι τὴν προστασίαν τοῦ δημοσίου συμφέροντος καὶ ἐκεῖναι περὶ ὧν δὲν προέβλεψεν ὁ νόμος, ἤτοι τὰ *ἄγραφα ἀδικήματα*. Καὶ ἀδικήματα ἀφορῶντα τὸ δημόσιον συμφέρον εἶναι, «ἐάν τις καταλύῃ τὸν δῆμον, ἢ μὴ τὰ ἄριστα συμβουλεύῃ χρήματα λαμβάνων, ἢ ἐάν τις προδιδῷ χωρίον, ἢ ναῦς ἢ πεζὴν στρατιάν, ἢ ἐάν τις εἰς τοὺς πολεμίους ἀφικνῆται, ἢ ἐνοικῇ παρ' αὐτοῖς, ἢ στρατεύεται μετ' αὐτῶν ἢ δῶρα λαμβάνῃ κλπ.». Μνημονεύονται καὶ εἰσαγγελίαι ἐπὶ ἀσεβείας, ἐπὶ συκοφαντίας καὶ ἐπὶ φόνου ἀκόμη, ἐφ' ὅσον εἰς τὰ ἀδικήματα ταῦτα συνέτρεχον περιπτώσεις δικαιολογοῦσαι τὴν ἄσκησιν τῆς εἰσαγγελίας. Μεταξὺ τῶν ἀγράφων ἀδικημάτων, διὰ τὰ ὁποῖα ἠσκεῖτο ἡ καταγγελία, κατελέγοντο καὶ τὰ ἀδικήματα τὰ διαπραττόμενα κατὰ προσώπων, ὧν ἐτάχθη φρουρὸς καὶ προστάτης ὁ νόμος (*Δημοσθ.* Μακάρτ. 75), ἤτοι ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν, ὑπὲρ τῶν κληρονόμων ἐναντίον τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων αὐτῶν (*Δημοσθ.* κατὰ 'Αφόβου 5), ὑπὲρ τῆς ἐπικλήρου κατὰ τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν συνοικούντων (*'Αριστοτ.* Πολιτ. 'Αθην. 56), ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς ἀξιούσης παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ σύστασιν προικὸς ἐκ τῆς πατρικῆς περιουσίας (*'Ισαίου* κατὰ Πύρρου 49), ὑπὲρ τοῦ δικαιουμένου εἰς διατροφὴν (*Δημοσθ.* κατὰ Νεαίρ. 52), καὶ εἰς πλείστας ἄλλας παρεμφερεῖς περιπτώσεις, ἔνθα φέρονται ἀδικούμενοι οἱ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ νόμου τελοῦντες, ἡ ὑπὲρ τούτων δὲ εἰσαγγελία ἐκαλεῖτο εἰδικώτερον *εἰσαγγελία κακώσεως*. Διὰ τὴν διαδικασίαν τῆς εἰσαγγελίας ὑπῆρχεν ἰδιαίτερος *εἰσαγγελικὸς νόμος*. Κατὰ τοῦτον ὁ μηνύων (εἰσαγγέλλων) παρέδιδεν εἰς τοὺς πρυτάνεις ἔγγραφον μήνυσιν, *εἰσαγγελίαν* ἢ *πινάκιον* καλουμένην, ἥτις, εἴτε ἀπερρίπτετο ὑπὸ τῶν πρυτάνεων ἄνευ ζημίας τοῦ μηνύσαντος, εἴτε ἐγίνετο κατ' ἀρχὴν δεκτὴ παρ' αὐτῶν καὶ διετάσσετο ἡ ἄμεσος φυλάκισις τοῦ κατηγορουμένου ἢ ἡ ἀπόλυσις αὐτοῦ ἐπὶ ἐγγυήσει τριῶν ἐγγυητῶν. Ἡ μήνυσις αὕτη εἰσήγετο ὑπὸ τῶν πρυτάνεων εἰς τὴν βουλήν, ἥτις ἀπέλυε τὸν κατηγορούμενον ἐὰν δὲν προέκυπτον ἱκανὰ κατ' αὐτοῦ στοιχεῖα, ἤ, ἐὰν τὸ ἀδίκημα ἦτο μικρόν, ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν πρόστιμον μέχρι 500 δραχμῶν. 'Εὰν τὸ ἀδίκημα ἦτο σπουδαῖον, ἡ βουλὴ παρέδιδε τὸν κατηγορούμενον ἐντὸς 30 ἡμερῶν εἰς τὸν δῆμον διὰ τὰ σπουδαιότερα ἀδικήματα, ἢ εἰς τοὺς θεσμοθέτας. Ὁ δῆμος ὥριζε τὴν ποινὴν καὶ διώριζε συγχρόνως πέντε συνηγόρους, οἵτινες συνέπραττον μετὰ τοῦ εἰσαγγέλλοντος. Διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης μηνυτὴς κυρίως ἦτο ὁ δῆμος, καὶ οὐχὶ ὁ εἰσαγγέλλων ἰδιώτης, ὅστις ἐντεῦθεν δὲν ὑφίστατο ζημίας, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν ἀποδειχθῇ ἄδικος ἡ εἰσαγγελία αὐτοῦ. 'Αλλ' ἐπειδὴ τοῦ δικαιώματος τούτου τοῦ εἰσαγγέλλειν ἐγίνετο κατάχρησις, ἐθεσπίσθη βραδύτερον χιλιόδραχμον πρόστιμον εἰς τοὺς εἰσαγγέλλοντας, ἐὰν ἐν τῇ δίκῃ τῆς εἰσαγγελίας αὐτῶν δὲν ἐλαμβάνοντο τοὐλάχιστον τὸ πέμπτον τῶν ψήφων τῶν δικαστῶν ὑπὲρ αὐτῆς (*Πολυδεύκ.* Η΄ 53). 'Αλλὰ καὶ ἐὰν δὲν συνεκεντροῦτο τὸ πέμπτον τῶν ψήφων, ἠδύνατο τὸ δικαστήριον νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν εἰσαγγέλλοντα πάσης εὐθύνης, ἐν δὲ τῇ ἐφέσει ἢ εἰσαγγελίᾳ κατ' ἀποφάσεως διαιτητῶν ἐπεβάλλετο εἰς τὸν ψευδῶς εἰσαγγέλλοντα ἡ ποινὴ τῆς ἀτιμίας. Αἱ εἰσαγγελίαι διὰ τὰ ἄγραφα ἀδικήματα, καὶ δὴ αἱ πρὸς προστασίαν τῶν ἐπικλήρων, τῶν ὀρφανῶν, τῆς συζύγου καὶ λοιπῶν ἐδικάζοντο ὑπὸ τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος (*'Αριστοτ.* Πολιτ. 'Αθ. 56), ὠνο-

Digitized by Google

μάζοντο δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον *γραφαὶ* ἢ *εἰσαγγελίαι κακώσεων*. Αἱ δίκαι αὗται ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῶν ἦσαν ἀπολύτως ἀζήμιοι διὰ τὸν εἰσαγγέλλοντα, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ κωλύωνται τὰ χρῄζοντα προστασίας πρόσωπα φόβῳ τῶν ποινῶν νὰ προστρέχωσιν εἰς τὸν νόμον. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

εἰσαγγελικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν εἰσαγγελέα ἢ τὴν εἰσαγγελίαν: «εἰσαγγελικὴ ἀρχή, —ἐπέμβασις», «εἰσαγγελικὰ καθήκοντα».

εἰσάγω, *ἀόρ. εἰσήγαγον—εἰσήχθην, παθ. μετχ. εἰσηγμένος*· ἄγω τινὰ εἴσω, ὁδηγῶ ἐντός, παρουσιάζω, κάμνω νὰ ἐμφανισθῇ: «μὲ εἰσήγαγε παρὰ τῷ προέδρῳ» || ἐπιτρέπω τὴν εἴσοδον, μπάζω μέσα: «εἰσάγει εἰς τὸν οἶκόν του χαρτοπαίκτας» || καθόλου, εἰσκομίζω, *ἀντίθ. ἐξάγω*: «εἰσάγομεν σῖτον ἐκ τῆς ξένης, —ὑφάσματα, —δέρματα, κττ.», «τὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα εἶναι περισσότερα τῶν ἐξαγομένων» || ἐπὶ σχολείων καὶ ἄλλων ἱδρυμάτων, κάμνω δεκτόν, κρίνω ἄξιον: «εἰσήχθη εἰς τὸ πολυτεχνεῖον, —εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν κτλ.», «εἰσήχθη εἰς τὸ νοσοκομεῖον, —εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον» || φέρω πρὸς συζήτησιν, ἐπὶ δικαστηρίων, Βουλῆς, συμβουλίων: «εἰσήχθη ἡ ὑπόθεσις, —τὸ νομοσχέδιον, —ἡ ἀναφορά, —ἡ αἴτησις κττ.» || εἰσάγω εἰς τὸ δικαστήριον ἵνα δικασθῇ (ἀρχ.): «εἰ ἄτων εἰσάγω . . οὐ δεῦρο νόμος εἰσάγειν ἐστίν» *(Πλάτ.)*, «δησάντων αὐτὸν οἱ ἕνδεκα καὶ εἰσαγόντων εἰς τὴν Ἡλιαίαν» *(Δημοσθ.)* || *εἰσαγόμενοι* (οἱ)· οἱ διδασκόμενοι τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἄλλως κατηχούμενοι: «τάγμα τῶν ἄρτι ἀρχομένων καὶ εἰσαγομένων» *(Ὠριγένης)* || οἱ ἀρχάριοι μοναχοί, οἱ δόκιμοι.

εἰσαγωγεύς,—*έως* (ὁ)· ὁ εἰσάγων πρός τινα, ὁ εἰσαγγελεὺς (ἀρχ.) || εἰσαγωγεὺς τῆς δίκης, εἰσηγητής: «εἰσαγωγεῖς ἦσαν ἑκάστου δικαστηρίου οἱ ἄρχοντες, οἳ εἰσῆγον αὐτοῖς τὰς δίκας» (*Βεκκήρου*, Ἀνέκδ. 246, 14) || ὁ εἰσάγων, ὁ εἰσκομίζων ἐκ τῆς ξένης ἐμπορεύματα, *ἀντίθ. ἐξαγωγεύς*: «εἰσαγωγεῖς ὑφασμάτων,—δερμάτων κ.τ.τ.».

— *[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἐκαλοῦντο *εἰσαγωγεῖς* οἱ ἄρχοντες, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ εἰσαγωγὴ τῶν δικῶν, ὠνομάζοντο δ' ἐπίσης καὶ *ἡγεμόνες* τῶν δικαστηρίων. Εἰσαγωγεῖς ὡσαύτως ἐκαλοῦντο οἱ στρατηγοί, οἱ λογισταὶ ἐνεργοῦντες ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας των, ἐπίσης καὶ οἱ *Ἕνδεκα*, οἵτινες εἰσῆγον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων. Οἱ εἰσαγωγεῖς ἐκληροῦντο ἀνὰ πέντε (δυοῖν φυλαῖν ἕκαστος), ἦσαν δὲ ἐπιφορτισμένοι νὰ εἰσάγωσι τὰς κατεπειγούσης φύσεως δίκας, καλουμένας *ἐμμήνους δίκας* (*Ἀριστ.* Πολιτ. Ἀθ. 52), ἐν αἷς περιελαμβάνοντο αἱ ἐμπορικαὶ ὑποθέσεις, αἱ τριηραρχικαί, αἱ τραπεζιτικαί, αἱ ἐρανικαὶ (*Ἀντιφ.* Τετρ. Ι. β' 9, *Δημοσθέν.* κατὰ Νικοστρ. 11-12), αἱ κοινωνικαί, ἤτοι αἱ μεταξὺ συνεταίρων διαφοραί, ἐφ' ὅσον δὲν εἶχον ἀντικείμενον τὴν λύσιν τῆς ἑταιρείας, ὅτε ἠσκεῖτο ἡ δίκη ἐς δατητῶν αἵρεσιν, αἱ ἀφορῶσαι ἀνδράποδα καὶ ὑποζύγια, ἐφ' ὅσον δὲν χωρεῖ ἡ περὶ *ἀποστασίου* ἢ *δουλείας δίκη*, αἱ ἔχουσαι μικρὸν ἀντικείμενον, ἤτοι τόκους πληρωνομένους ἐν τῷ τέλει ἑκάστης σελήνης (*Ἀριστοφ.* Νεφέλ. 16, 749) ἢ κατ' ἐνιαυτὸν (*Δημοσθ.* κατὰ Πολυκλ. 61), αἱ περὶ ἀποδόσεως προικός. Ἡ περὶ διατροφῆς *(σίτου δίκη)* ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος (*Δημοσθ.* κατὰ Νεαίρ. 52). Ἀρξαμένης τῆς δίκης μετὰ τὴν εἰσαγωγήν, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ ἢ νὰ δώσῃ γνώμην, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις ὠνομάζετο *δίκη εἰσαγώγιμος*. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

εἰσαγωγή (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εἰσάγειν, εἰσκομιδή, *κοιν. μπάσιμο*: «εἰσαγωγὴ ἄρτων καὶ σιτίων εἰς τὸ δεσμωτήριον» (ἀρχ.) «εἰσαγωγὴ σίτου,—δερμάτων,— ὑφασμάτων,— ἐμπορευμάτων» || καὶ καθ' ἑαυτὸ *εἰσαγωγή*, *ἀντίθ. ἐξαγωγή*: «ἡ εἰσαγωγὴ ὑπερβαίνει τὴν ἐξαγωγήν» || εἰσδοχή, εἴσοδος: εἰσαγωγὴ μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον,—ἀσθενῶν εἰς τὸ νοσοκομεῖον,—ὀρφανῶν εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον κτλ.» *ἀντίθ. ἔξοδος* || ὑποβολὴ πρὸς συζήτησιν ἢ ὑπὸ κρίσιν: «εἰσαγωγὴ ὑποθέσεως,—αἰτήσεως,—ἀναφορᾶς εἰς συμβούλιον ἢ δικαστήριον» || τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου ἢ πραγματείας μικρὸν μέρος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀναγνώστης γνωρίζει τὸν σκοπὸν καὶ τὴν μέθοδον τοῦ συγγραφέως || μουσικὴ σύνθεσις ἐκτελουμένη ὡς προοίμιον μουσικῶν ἔργων, ἵνα προδιαθέσῃ καταλλήλως τοὺς ἀκροατάς.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *εἰσαγωγὴ* εἶναι τὸ πρῶτον κατὰ σειρὰν μέρος διαφόρου φύσεως συγγραμμάτων (φιλοσοφικῶν, ἐπιστημονικῶν, ἱστορικῶν, λογοτεχνικῶν) κατὰ τύπον ἀνεξάρτητον τοῦ κυρίως θέματος, χρησιμεῦον ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου διὰ τὸ ἔργον, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρασκευάσῃ αὐτὸν εἰς τὴν κατανόησιν αὐτοῦ. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τουτέστιν ἐκτίθεται ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου, ὡς καὶ αἱ αἰτίαι αἱ προκαλέσασαι τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ, ἐξηγοῦνται αἱ πρῶται ἀπαραίτητοι ἔννοιαι ἢ τὰ προηγηθέντα γεγονότα, τῶν ὁποίων συνέχεια, συμπλήρωσις ἢ ἀνασκευὴ εἶναι τὸ προκείμενον ἔργον. Ἡ εἰσαγωγὴ δὲν ὑπόκειται εἰς κανόνας. Δύναται νὰ λείπῃ ἐντελῶς, νὰ εἶναι πολὺ βραχεῖα, ὡς τὰ προοίμια καὶ οἱ πρόλογοι, ἢ πολὺ μακρά, ὥστε νὰ καταντᾷ ἴδιον ἔργον καὶ νὰ δύναται νὰ τυπωθῇ αὐτοτελῶς. Πολλάκις αὕτη γράφεται ὑπὸ ἄλλου συγγραφέως, ἀνεγνωρισμένου κύρους, ὁπότε χρησιμεύει ὡς εἶδος διαφημίσεως τοῦ ἔργου. Ἐκ τῶν μακρῶν καὶ αὐτοτελῶν εἰσαγωγῶν σημαντικώτεραι εἶναι ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν Καρόλου τοῦ Ε'» τοῦ Ρομπερτέν, ἡ «Πραγματεία περὶ ἠθῶν» τοῦ Βολταίρου, ἥτις οὖσα γενικὴ ἀνασκόπησις τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἱστορίας παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας», ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸν εὐσεβῆ βίον» τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Σάλης, ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν καθολικὴν ἱστορίαν» τοῦ Πύφερντορφ, ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν αἰσθητικὴν» τοῦ Ρίχτερ, ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ βουδισμοῦ» τοῦ Μπυρνούφ, ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς πειραματικῆς ἰατρικῆς» τοῦ Κλὼντ Μπερνὰρ κτλ.

— *[Ἐμπορ.]* Καλεῖται *εἰσαγωγὴ* τὸ σύνολον τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσκομιζομένων ἐμπορευμάτων εἴς τινα χώραν, τὸ ἀποτελοῦν τὸ *εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον* αὐτῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἐξαγωγὴν* ἢ τὸ *ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον*. Τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον εἶναι ὁ τύπος τῆς διεθνοῦς συναλλαγῆς, δι' ἧς ἡ χώρα τις προμηθεύεται ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ εἴδη τῶν ὁποίων ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει στερεῖται, ἤτοι πρώτας ὕλας, βιομηχανοποιημένα προϊόντα, εἴδη διατροφῆς κ.λ.π. Ἡ εἰσαγωγὴ συντελεῖται διὰ τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τεταγμένων τελωνειακῶν ὁδῶν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων τελωνειακῶν διατυπώσεων, ἤτοι καταθέσεως διασαφήσεως εἰσαγωγῆς, πιστοποιητικῶν προελεύσεως, τιμολογίων κλπ. καὶ ἐπὶ καταβολῇ τελωνειακοῦ *δασμοῦ*, καλουμένου διὰ τοῦτο *εἰσαγωγικοῦ*, ὅστις καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑκάστοτε ἐν ἰσχύϊ τελωνειακοῦ δασμολογίου τῆς εἰσαγούσης χώρας. Εἰς τὴν διευκόλυνσιν καὶ ἐν γένει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου ἑκάστης χώρας σημαντικώτατος σήμερον εἶναι ὁ ρόλος τῶν διεθνῶν τραπεζικῶν ὀργανισμῶν, οἵτινες, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁσημέραι τελειοποιουμένων μέσων συγκοινωνίας καὶ τοῦ πυκνοτάτου δικτύου τῶν ἁπανταχοῦ ὑποκαταστημάτων, πρακτορείων καὶ ἀντιπροσωπειῶν των, οὐ μόνον χρησιμεύουν ὡς ἐνδιάμεσοι μεταξὺ τῶν εἰσαγωγέων καὶ τῶν πωλητῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν οἰκονομικῶν διευκολύνσεων τὰς ὁποίας παρέχουσιν εἴς τε τοὺς εἰσαγωγεῖς καὶ τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πωλητάς, δι' ἀνοιγμάτων πιστώσεων, παροχῶν ἐγγυήσεων, ἀποδοχῶν συναλλαγματικῶν ἐνθαρρύνουν καὶ ἐπὶ μᾶλλον εὐρύνουν τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ διεθνὲς ἐμπόριον.

Ἡ εἰσαγωγὴ ἐμπορευμάτων εἴς τινα χώραν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς συμπληροῖ τὰς εἰς ὡρισμένα εἴδη ἐλλείψεις τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, ἀφ' ἑτέρου, ἀπὸ καθαρῶς οἰκονομολογικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη, εἶναι εἷς τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν διατηρήσεως τῆς τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων τῶν ἐσωτερικῶν ἀγορῶν ἐντὸς τοῦ ὁρίου τιμῶν τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς, καθότι ἐν περιπτώσει ὑπερβολικῆς ὑψώσεως τῆς τιμῆς ἐπὶ εἰδῶν τινων, λόγῳ ἰδιαζουσῶν συνθηκῶν τῆς τοπικῆς ἀγορᾶς, οἱ εἰσαγωγεῖς ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῶν ὑψηλῶν τιμῶν τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς προβαίνουν εἰς ἄθρόας εἰσαγωγὰς τῶν εἰδῶν τούτων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, αἵτινες αὐτομάτως ὑποβιβάζουσι, κατὰ τὸν νόμον τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν, οὕτω δὲ προσεγγίζουν ταύτας εἰς τὰς τιμὰς τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς. Τὸ σύνολον κατὰ ποσόν, εἶδος καὶ τιμὰς τῶν καθ' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον εἰσαχθέντων εἴς τινα χώραν ἐμπορευμάτων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς παρουσιάζουν ὡς ἔγιστα αἱ τελωνειακαὶ στατιστικαί, αἵτινες ἀποτελοῦν τὰ κύρια στοιχεῖα διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ *ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου*. Καὶ ἂν μὲν αἱ εἰσαγωγαὶ ὑπολείπωνται τῶν ἐξαγωγῶν, ὁμιλοῦμεν περὶ εὐνοϊκοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς χώρας, ἐὰν δέ, τοὐναντίον, αἱ εἰσαγωγαὶ ὑπερτεροῦσι τὰς ἐξαγωγάς, λέγομεν ὅτι εἶναι δυσμενὲς (βλ. καὶ λ. *δασμός, ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, ἐμπόριον*). Η. Π. Γ.

— *[Μουσ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *εἰσαγωγὴ* ἀπεδόθη τὸ ἰταλικὸν overtura (γαλλ. ouverture), ὅπερ εἶναι μουσικὸν τεμάχιον παιζόμενον κυρίως εἰς τὴν ἀρχὴν ἑνὸς μελοδράματος καὶ προωρισμένον νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ ἔργου, ὅπερ θέλει ἐπακολουθήσει. Ἀρχαιότατα ὑποδείγματα εἰσαγωγῆς εὑρίσκομεν εἰς τὰ μεσαιωνικὰ *μυστήρια*, ἡ ἔναρξις τῶν ὁποίων πολλάκις ἀνηγγέλλετο διὰ μικροῦ πομπώδους μουσικοῦ προλόγου, ἐκτελουμένου ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας. Τὰ πρῶτα μελοδράματα τῆς σχολῆς τῆς Φλωρεντίας ἐστεροῦντο εἰσαγωγῆς καὶ ἀντ' αὐτῆς πρόλογος ἐς ὕφος *ρετσιτατίβου* μᾶς εἰσῆγεν εἰς τὸ δρᾶμα. Ὁ Μοντεβέρδι, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὀρφέως του, τοποθετεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μελοδράματος μικρὸν τεμάχιον ἐν εἴδει εἰσαγωγῆς· ἡ ἀπόπειρα ὅμως τοῦ νὰ δημιουργήσῃ μουσικὴν ἀτμοσφαῖραν γίνεται ἐντονωτέρα εἰς τὴν «Στέψιν τῆς Ποππαίας», εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν μουσικὸν πρόλογον, ἐκ τριάκοντα περίπου μέτρων, χαρακτῆρος πομπώδους καὶ μεγαλοπρεποῦς. Ἀργότερον ἐν μικρὸν τεμάχιον (canzone da sonar) παίζεται πρὸ τοῦ ἀνοίγματος τῆς αὐλαίας, μέχρις οὗ, χάρις κυρίως εἰς τὸν Σκαρλάττι, ἐπισημοποιεῖται ὁ τύπος τῆς μουσικῆς *συμφωνίας* (sinfonia), ὅστις χρησιμεύει ὡς πρόλογος τῶν μελοδραμάτων τῆς ἰταλικῆς σχολῆς. Αἱ συμφωνίαι αὗται περιέχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τέσσαρα μέρη, ἡ δ' ἐνορχήστρωσίς των εἶναι πλουσιωτέρα εἰς ἔγχορδα καὶ πνευστά. Ἐκ τῆς συμφωνίας ταύτης (ἥτις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὸν γνωστὸν σύγχρονον τύπον τῆς συμφωνίας), ἐδημιουργήθη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ *ἰταλικὴ* λεγομένη *εἰσαγωγή*, ἥτις ἤρχιζε διὰ γοργῆς ἀγωγῆς, ὕφους *φυγῆς*, ἐτελείωνε ἐπίσης μὲ ἓν *ἀλλέγκρο*, ἐνῷ εἰς τὸ μέσον παρενεβάλλετο ἓν ἀργὸν τμῆμα. Ὁ τύπος οὗτος τῆς ἰταλικῆς εἰσαγωγῆς, συγγενὴς πρὸς τὸν τῆς σονάτας, παρέμεινεν ἐν χρήσει καθ' ὅλον τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. Ἡ *γαλλικὴ* λεγομένη εἰσαγωγή, ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν Λούλλη, κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς ἰταλικῆς, ὑπῆρξεν εἷς τῶν σημαντικωτέρων συμφωνικῶν τύπων, ἐφ' οὗ ἐδημιουργήθησαν ἀληθῆ ἀριστουργήματα. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων· τὸ πρῶτον, αὐστηρὸν καὶ μεγαλοπρεπές, ρυθμοῦ διμεροῦς, φθάνον εἰς τὴν δεσπόζουσαν, ἐπαναλαμβάνεται ἐξ ἀρχῆς, μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ τὸ δεύτερον τμῆμα, ἓν ἀλλέγκρο δηλαδή, εὔχαρι καὶ ζωηρόν, συνήθως τριμεροῦς ρυθμοῦ καὶ ὕφους φυγῆς, ὅπερ καὶ αὐτὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκτελεῖται δίς. Εἰς πλείστας εἰσαγωγὰς τοῦ τύπου τούτου, τὸ ἀρχικὸν ἀργὸν τμῆμα, ὀλίγον συντετμημένον, ἐπανερχόμενον χρησιμεύει ὡς μεγαλοπρεπὴς καὶ παθητικὴ κατακλεὶς τοῦ τεμαχίου. Αἱ εἰσαγωγαὶ τῆς «Περσεφόνης», τοῦ «Κάδμου», τῆς «Ἴσιδος», τῆς «Ψυχῆς». τοῦ «Περσέως», τοῦ «Ἀμάδιος» κτλ. τοῦ Λούλλη μᾶς δίδουν ἰδέαν τοῦ τί ὑπῆρξεν ἡ γαλλικὴ εἰσαγωγὴ κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν της. Δανεισθέντες τὸν γαλλικὸν τοῦτον τύπον οἱ Γερμανοὶ μουσουργοὶ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀνέπτυξαν καὶ ηὔρυναν αὐτόν, τοποθετήσαντες εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς γερμανικῆς *σουίτας* γαλλικὴν εἰσαγωγήν. Αἱ σουίται τῶν Ἔρλεμαν, Μούφφατ, Φίσερ, Φούξ, Χάϊνιχεν, Φάς, Φαϊστερ, Κρίγκερ, Τέλεμαν, Μπάχ, Χαῖνδελ κλπ., ἀρχίζουν σχεδὸν πάντοτε μὲ εἰσαγωγὴν τοῦ τύπου τούτου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰταλικὴ συμφωνία, ἐγκαταλείπουσα μὲ τὸν καιρὸν τὸ ἀντιστικτικὸν ὕφος εἰς τὸ πρῶτον μέρος καὶ λαμβάνουσα χαρακτῆρα ἀλλέγκρο σονάτας, μᾶς πλησιάζει πρὸς τὴν σύγχρονον συμφωνίαν. Τὰ παρεμφερῆ ἔργα τοῦ Χαῖνδελ, Γκαλοῦππι, Γιομμέλλι, Γκράουν, Γκλοὺκ κλπ. ἀποτελοῦν μέγα βῆμα πρὸς τὴν σύγχρονον συμφωνικὴν τέχνην. Τέλος ὁ Στάμιτς, ὁ ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς τῆς Μάγχαϊμ, τελειοποιῶν τὸν τύπον τῆς ἰταλικῆς εἰσαγωγῆς, διαμορφώνει ὁριστικῶς τὸ πρῶτον ἀλλέγκρο καὶ ἀναλόγως τὰ λοιπὰ καὶ προσθέτων τὸ μινουέττο, δημιουργεῖ ἐξ αὐτῆς τὴν *συμφωνίαν*, ὑφ' ἣν σημασίαν εἶναι σήμερον αὕτη γνωστή. Ὁ ὅρος εἰσαγωγὴ παραμένει ἐν τούτοις ἐν χρήσει ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πρὸς καθορισμὸν τῶν συμφωνικῶν ἔργων. Καὶ αὗται ἀκόμη αἱ συμφωνίαι τοῦ Χάϋδν παίζονται ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μὲ τὸν τίτλον *εἰσαγωγαί*. Ἴχνη ἀφ' ἑτέρου τῆς γαλλικῆς εἰσαγωγῆς εὑρίσκομεν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Γκλούκ, ὁπότε ἐκλείπει ὁριστικῶς.

Ἡ σύγχρονος εἰσαγωγή, δημιούργημα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μετέχει τόσον τοῦ δράματος ὅσον καὶ τῆς συμφωνίας. Σκοπὸν ἔχουσα νὰ προετοιμάσῃ τὸν ἀκροατὴν εἰς τὰς συγκινήσεις τῆς τραγῳδίας ἢ τῆς κωμῳδίας, ἥτις μέλλει νὰ ἐκτυλιχθῇ, ὀφείλει νὰ συγγενεύῃ πάντοτε στενῶς πρὸς τὸ γενικὸν πνεῦμα τοῦ ἔργου. Οἱ κυριώτεροι τύποι τῆς συγχρόνου εἰσαγωγῆς εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Τύπου *σονάτας* μετὰ βραχὺν καὶ παθητικὸν πρόλογον, βραδείας ἀγωγῆς, ἀκολουθοῦν τὸ δύο ἢ τρία θέματα τοῦ ἀλλέγκρο, ἅτινα ἀναπτύσσονται συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς σονάτας. Τὰ θέματα τῶν εἰσαγωγῶν τούτων εἶναι πολλάκις ξένα πρὸς τὸ λοιπὸν ἔργον. 2) Ἡ εἰσαγωγὴ τύπου *φαντασίας*, ἧς τὰ θέματα λαμβάνονται ἐκ τοῦ ἔργου καὶ ἀποτελοῦν ἀληθὲς μωσαϊκόν. Αἱ εἰσαγωγαὶ αὗται δὲν ἔχουν συγκεκριμένον τύπον, ἡ δὲ ἀξία των ἔγκειται εἰς τὴν δεξιότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ συνθέτης συνδυάζει καὶ ἑνώνει τὰς διαφόρους φράσεις μεταξύ των. 3) Ἡ εἰσαγωγὴ ἡ ἔχουσα μὲν *θεματικὴν σχέσιν* μὲ τὸ μελόδραμα, ἀλλ' ἀποτελοῦσα ἀληθῆ συμφωνικὸν πρόλογον καὶ ἀναπτύσσουσα τὰς βασικὰς ἰδέας τοῦ ἔργου. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὰς εἰσαγωγὰς τοῦ «Ἱπταμένου Ὀλλανδοῦ», τοῦ «Ταγχόϊζερ» ἢ τῶν «Ἀρχιτραγουδιστῶν τῆς Νυρεμβέργης» τοῦ Βάγνερ. Ὅταν οἱ μουσικοὶ οὗτοι πρόλογοι ἀναπτύσσωνται ἐπὶ ἑνὸς μόνον θέματος ἢ ἐκφράζουν ἓν μόνον αἴσθημα, ὀνομάζονται *πρελούντια*· εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται τὰ προοίμια τοῦ «Λόεγκριν» ἢ τοῦ «Τριστάνου καὶ τῆς Ἰζόλδης». Αἱ ἀρχαιότεραι εἰσαγωγαὶ αἱ παραμένουσαι εἰς τὸ μόνιμον ρεπερτόριον τῶν συναυλιῶν εἶναι αἱ τῆς «Ἀλκήστιδος» καὶ τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι» τοῦ Γκλούκ. Ἀκολουθοῦν αἱ εἰσαγωγαὶ τῆς «Ἀπαγωγῆς ἐκ τοῦ Σεραγίου», τῶν «Γάμων τοῦ Φιγκαρό», τοῦ «Δὸν Ζουὰν» καὶ τοῦ «Μαγευμένου αὐλοῦ» τοῦ Μόζαρτ. Ὁ Μπετόβεν μᾶς συνιστᾷ μὲ τὴν «Λεονώραν 3», τὸν «Ἔγκμοντ» καὶ τὸν «Κοριολανόν». Ἐκ τῶν ρωμαντικῶν αἱ εἰσαγωγαὶ τοῦ «Φράϊσουτς», τῆς «Εὐρυάνθης» ἢ τοῦ «Ὄμπερον» τοῦ Βέμπερ,

Digitized by Google

«Μάνφρεδ» τοῦ Σοῦμαν, τὸ «Ρωμαϊκὸν καρναβάλι» τοῦ Μπερλιόζ, αἱ εἰσαγωγαὶ τοῦ Βάγνερ κλπ. Γ. Σ.

εἰσαγωγικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἰσαγωγήν, εἰς τὴν εἰσκομιδὴν ἐμπορευμάτων: «εἰσαγωγικὸς δασμός», «εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον,—τέλος»· || «εἰσαγωγικαὶ ἐξετάσεις» αἱ πρὸς εἰσαγωγήν, πρὸς εἰσδοχὴν μαθητῶν τελούμεναι, ἄλλως *εἰσιτήριοι*· || καθόλου, ὁ χρησιμεύων πρὸς εἰσαγωγήν, πρὸς προπαρασκευήν, προεισαγωγικός: «τὸ πρῶτον μάθημά του ἦτο ἁπλῶς εἰσαγωγικόν», «μᾶς εἶπε εἰσαγωγικά τινα τῆς ὑποθέσεως»· || ***εἰσαγωγικὰ*** (τὰ) ὡς οὐσ., διπλοῦν γραφικὸν σημεῖον ἢ σημεῖον στίξεως, διὰ τοῦ ὁποίου περικλείεται μέρος τι τοῦ κειμένου εἴτε ὡς λόγος ἄλλου τινός, εἴτε ὡς παράδειγμα, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν διακρίσεως: «ἀνοίγω —,κλείω εἰσαγωγικά».

—**εἰσαγωγικὸν *ἐμπόριον***· βλ. *εἰσαγωγὴ [Ἐμπορ.]* καὶ *ἐμπόριον*.

—**εἰσαγωγικὸς *δασμὸς*** *[Δημοσ. Οἰκον.]*· βλ. *δασμός*.

εἰσαγώγιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ἄξιος νὰ εἰσαχθῇ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐξ ἄλλου τόπου: «εἰσαγώγιμα ἐμπορεύματα», «τὰ λαχανικὰ δὲν εἶναι εἰσαγώγιμα διὰ τὴν φυλλοξήραν»· || «εἰσαγώγιμος δίκη» ἐκείνη κατὰ τῆς ὁποίας ἔνστασις παραγραφῆς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ (ἀρχ.).

εἰσαγωγὸς (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)· ὁ εἰσάγων, εἰσαγωγεύς.

Εἰσάδικοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος λαὸς τοῦ Καυκάσου, κατοικῶν ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων αὐτοῦ καὶ ἀσχολούμενος κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν. Κ. Μ. Κ.

εἰσακούω, ἀόρ. *εἰσήκουσα—εἰσηκούσθην*· ἀκούων τι ἀποδέχομαι αὐτό, προσέχω εἴς τι εὐμενῶς: «μῆτερ, εἰσακούσατε τῶν ἐμῶν λόγων» (ἀρχ.)· || ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐπακούω, δέχομαι τὴν δέησίν τινος, παρέχω τὸ ζητούμενον: «ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται» (*Ματθ.* 6, 7), «διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου» (*Λουκ.* 1, 13)· || καθόλου δέχομαι τὴν γνώμην, τὴν συμβουλήν τινος, μόνον παθητικῶς: «τοὺς ὑπέδειξα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθοῦν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθην» καὶ «δὲν εἰσηκούσθησαν οἱ λόγοι μου».

εἰσβαίνω, ἀόρ. *εἰσέβην*· βαίνω, χωρῶ εἴς τι, εἰσέρχομαι, κοιν. *μπαίνω*: «εἰσβαίνω εἰς οἰκίαν —εἰς θάλαμον»· || συνήθως ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐπιβιβάζομαι: «εἰσβάντων αὐτῶν τε καὶ τῶν μετοίκων», «εἰσβαίνειν ἀναγκάσαντες ἅπαντας» (ἀρχ.).

εἰσβάλλω, ἀόρ. *εἰσέβαλον*· βάλλω, ῥίπτομαι, ὁρμῶ ἐντός, συνήθως ἐχθρικῶς: «οἱ πολέμιοι εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν»· || μεταφ. εἰσέρχομαι ὁρμητικῶς: «εἰσέβαλεν εἰς τὸ δωμάτιον μου»· || ἐπὶ ποταμοῦ, ἐκβάλλω, χύνομαι: «εις Τάναϊν ἄλλος ποταμὸς εἰσβάλλει», «ὁ Ἄραρός τε καὶ ὁ Νάπαρις εἰσβάλλουσιν εις τὸν Ἴστρον» (ἀρχ.)· || βάλλω, ῥίπτω ἐντός: «ἐλέχθη ὑπ' αὐτῶν ὡς οἱ Πελοποννήσιοι φάρμακα ἐσβεβλήκοιεν εἰς τὰ φρέατα» *(Θουκυδ.)*.

εἰσβιβάζω, ἀόρ. *εἰσεβίβασα—εἰσεβιβάσθην*· κάμνω τινὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον: «τοὺς μὲν ξένους καὶ δούλους ναύτας εἰσεβίβαζον», «εἰσβιβάζοντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἅπαντας»· || καθόλου εἰσάγω εἰς πλοῖον, φορτώνω: «εἰσεβιβάσθησαν τὰ ἐμπορεύματα».

εἰσβολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εἰσβάλλειν, ἐχθρικὴ εἴσοδος: «εἰσβολὴ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν χώραν», «ἡ εἰσβολὴ ἀπεκρούσθη»· || ὁ τόπος διὰ τοῦ ὁποίου δύναταί τις νὰ εἰσβάλῃ, ἰδίᾳ μεταξὺ ὀρέων, διάβασις: «φρουροῦσι τὰς εἰσβολὰς τῆς Μακεδονίας»· || εἰσόρμησις, αἰφνιδία ἐμφάνισις: «εἰσβολὴ πυρετοῦ,—παροξυσμοῦ», «καλῶ δὲ εἰσβολὴν παροξυσμοῦ τὸν ἀκριβῶς ἤδη πρῶτον χρόνον ἀπλανῆ...» *(Γαλην.)*.

—**εἰσβολὴ** *[Θεατρ.]*· βλ. λ. *ἔσθεσις*.

—**εἰσβολὴ *παράνομος*** *[Ποιν. Δίκ.]* Κατὰ τὸ ἄρθρον 193 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «ἐὰν πολλοὶ ἡνωμένοι ἐπίτηδες μετ' ἀλλήλων εἰσπέσωσι παρανόμως εἰς ξένας οἰκίας, κατοικίας, ἢ ἄλλα ἀκίνητα κτήματα, τιμωροῦνται οἵ τε ἀρχηγοί, ὁδηγοὶ καὶ συναίτιοι τῆς τοιαύτης διαταράξεως τῆς κοινῆς εἰρήνης: 1) μὲ εἱρκτὴν οἱ μὲν ἀρχηγοὶ καὶ ὁδηγοὶ τοὐλάχιστον ἓξ ἐτῶν, οἱ δὲ συναίτιοι τὸ πολὺ ἓξ ἐτῶν, ἐὰν ἔγινε βιαιοπραγία εἰς πρόσωπα, 2) μὲ φυλάκισιν οἱ μὲν ἀρχηγοὶ καὶ ὁδηγοὶ τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους, οἱ δὲ συναίτιοι τὸ πολὺ ἑνὸς ἔτους, ἐὰν ἔγινε βιαιοπραγία μόνον εἰς πράγματα, 3) μὲ τὴν αὐτὴν διαστολὴν ἐπιβάλλεται φυλάκισις τὸ πολὺ μηνῶν ἕξ, ἢ ἐὰν οὔτε εἰς πρόσωπα οὔτε εἰς πράγματα ἐπράχθη βία, τὸ πολὺ μηνῶν τριῶν. Καθ' ὅλας τὰς προηγουμένας περιπτώσεις ἡ χρῆσις τῶν ὅπλων ἢ ἡ ὁπλοφορία θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία». Ὡς «πολλοί» («eine Menschenmenge» τοῦ γερμανικοῦ Ποινικοῦ κώδικος § 124, «πλῆθος» τοῦ ἑλληνικοῦ σχεδίου 157) εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ πλείονες τῶν δύο. Δὲν θεωροῦνται ὅμως πάντοτε κατὰ νόμον οἱ πλείονες τῶν δύο ὡς «πολλοί», ἀλλὰ πρέπει ἐν ἑκάστῃ συγκεκριμένῃ περιπτώσει ἀναλόγως τοῦ χρόνου, τοῦ τόπου καὶ τῶν περιστάσεων, νὰ ἐξετάζεται ἰδίως ἂν οἱ ἑνωθέντες ἄνθρωποι ἀποτελοῦν κίνδυνον διὰ τὴν δημοσίαν τάξιν. Πάντως ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς τάξεως ταύτης κρατεῖ ποιά τις διχογνωμία.

Τὸ ἑλληνικὸν σχέδιον (βλ. αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν 1929 σελ. 281) ἀποκρούει τὸν πάγιον ἀριθμητικὸν κανονισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ πλήθους, τονίζον (σελ. 311) τὸν λίαν ἐπικίνδυνον χαρακτῆρα τῆς συναθροίσεως. Οἱ «πολλοὶ» οὗτοι δέον νὰ «ἡνώθησαν» καὶ δὴ «ἐπίτηδες» «Ἕνωσις» (Zusammenrottung), κατὰ Reichsgericht, πρόκειται, ὅταν οἱ πολλοὶ συναθροίζωνται ἢ συνέρχωνται πρὸς κοινὴν δρᾶσιν, ἥτις καὶ ἐξωτερικῶς δύναται νὰ διαγνωσθῇ ὡς ἀντιβαίνουσα πρὸς τὴν ἔνδικον τάξιν. Ἐν τούτοις συγγραφεῖς τινες ἀποκλείουν τὸ τελευταῖον τοῦτο γνώρισμα, διδάσκοντες, ὅτι ἕνωσις εἶναι ἡ συνάθροισις πολλῶν προσώπων ἀορίστου ἀριθμοῦ, ἅτινα ἔχουν τὴν θέλησιν νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς συγκεκροτημένη δύναμις. «Ἐπίτηδες» ἡνώθησαν οἱ πολλοί, ὅταν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔχῃ τὴν θέλησιν νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν γνώσει τῶν σκοπῶν τῆς ἑνώσεως, ἥτις τείνει εἰς τὴν εἰσβολὴν εἰς ξένους κεκλεισμένους χώρους. Ἡ ἀπόφασις ἑνὸς ἑκάστου δύναται νὰ ἐλήφθῃ ἀδιακρίτως, εἴτε ἐν βρασμῷ ψυχικῆς ὁρμῆς, εἴτε καὶ ἐκ προμελέτης. «Εἰσβολὴ» («εἰσπέσωσι»), εἶναι ἡ εἴσοδος, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ὑπερνικήσεως ἐμποδίου. Τὸ ἐμπόδιον τοῦτο δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι φυσικόν, σωματικὸν ἐμπόδιον, ἀλλὰ συνίσταται μᾶλλον εἰς τὴν ἀντίθετον βούλησιν τοῦ δικαιουμένου ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον, ἐκδηλωθεῖσαν εἴτε δι' ἐξωτερικῶν διαρρυθμίσεων, ὡς π. χ. ὅταν κλειδώνεται ἡ θύρα, εἴτε γενικῶς συναγομένην ἐκ τῶν περιστατικῶν τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως. Ὡς εἰσβολὴ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ἡ δι' ἀπατηλῶν μέσων ἐπιτευχθεῖσα εἴσοδος, ὡς καὶ ἡ κρυφία. Ὁ «εἰσβάλλων» δέον νὰ γνωρίζῃ, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν δόξαν, ὅτι εἰσέρχεται παρὰ τὴν ἀντίθετον βούλησιν τοῦ δικαιουμένου ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον. Δέον ὅμως νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε ἐπιτρέπουν τὴν γνώμην, ὅτι ἡ εἴσοδος δὲν ἀπαγορεύεται, συνεπῶς ἐκ τῆς ἐλλείψεως δικαιώματος δημοσίου δικαίου ἢ ἰδιωτικοῦ πρὸς εἴσοδον δὲν δύναται νὰ συναχθῇ πάντοτε ἡ ἀντίθετος βούλησις τοῦ δικαιουμένου ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον. «Παράνομος» εἶναι ἡ εἰσβολή, ἥτις προσκρούει εἰς τὴν ἔνδικον τάξιν. Προσκρούει δὲ εἰς τὴν ἔνδικον τάξιν ἡ ἄνευ ἰσχυροτέρου δικαιώματος εἴσοδος, ἥτις προσβάλλει τὸ ἐπὶ τοῦ χώρου δικαίωμα τοῦ οἰκοδεσπότου κλπ. Τὸ ἄδικον τῆς εἰσβολῆς ἀποκλείεται φυσικῷ τῷ λόγῳ ὅταν αὕτη ἔλαβε χώραν ἐν δικαιώματι ἀμύνης ἢ πρὸς ἐκτέλεσιν δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ ἄλλης νομίμου ἐνεργείας. «Οἰκίαι» εἶναι πάντα τὰ πρὸς οἴκησιν προωρισμένα οἰκοδομήματα εἴτε κατοικοῦνται εἴτε μή, ὡς καὶ τὰ παραρτήματα καὶ τὰ ἐξαρτήματα τὰ μετ' αὐτῶν συνεχόμενα *(Κωστῆς)*. «Κατοικίαι» εἶναι αἱ οἰκίαι ἢ τὰ διαμερίσματα αὐτῶν, ἐπίσης αἱ σκηναί, παραπήγματα, καλύβαι κλπ. «Ἀκίνητα κτήματα» εἶναι τὰ ἀγροτικὰ καὶ τὰ ἀστικά, π. χ. ἐργοστάσια, ἀποθῆκαι, ἐμπορικὰ καταστήματα, ἐργαστήρια κλπ. Αἱ οἰκίαι, κατοικίαι καὶ τὰ ἀκίνητα κτήματα πρέπει νὰ εἶναι ξένα, τουτέστι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ δικαίωμα τοῦ «εἰσπίπτοντος» ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τοὺς ἐν λόγῳ χώρους.

Τὸ δικαίωμα τοῦ εἰσβαλόντος δύναται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ οἱουδήποτε τμήματος τῆς ἐνδίκου τάξεως, ἀρκεῖ νὰ ἐξάγεται μετὰ βεβαιότητος ἐξ αὐτῆς. «Βιαιοπραγία» κατὰ προσώπων ἢ πραγμάτων εἶναι ἡ διατάραξις ἐκείνη τῆς δημοσίας τάξεως ἢ ἀσφαλείας, καθ' ἣν διὰ τῆς χρήσεως τῆς βίας κινδυνεύει τὸ πρόσωπον ἢ ἡ ἰδιοκτησία. Ἡ βιαιοπραγία κάθε πράγματος δὲν προϋποθέτει κατ' ἀνάγκην βλάβην ἢ καταστροφὴν τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Καὶ ἡ ἁπλῆ ὑπὸ τὰς ἐν τῷ ἄρθρῳ 193 προϋποθέσεις ἀφαίρεσις ἢ βιαία ἀπαλλοτρίωσις τοῦ πράγματος ἀποτελεῖ «βιαιοπραγίαν». Ὁ δόλος τῶν ἑνωθέντων δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτείνηται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τῶν βιαιοπραγιῶν. Τὸ ἔγκλημα εἶναι τετελεσμένον ἅμα συντελεσθῇ ἡ παράνομος εἰσβολὴ εἰς ξένας οἰκίας, κατοικίας ἢ ἄλλα ἀκίνητα κτήματα. Ἀπόπειρα εἶναι δυνατή. Ἡ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἀναλόγως τοῦ ἂν ἐτελέσθησαν βιαιοπραγίαι εἰς πράγματα ἢ πρόσωπα ἢ ἂν οὐδεμία βιαιοπραγία ἐτελέσθη, εἴτε κατὰ τὴν εἰσβολὴν εἴτε καὶ μετ' αὐτήν. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ὁδηγοὶ τιμωροῦνται αὐστηρότερον τῶν συναιτίων. Ἡ χρῆσις ὅπλου (ἢ ὁπλοφορία), τιμωρουμένη καὶ καθ' ἑαυτήν, ἀποτελεῖ ἐπιβαρυντικὴν αἰτίαν τοῦ ἐγκλήματος τῆς εἰσβολῆς.

Τὸ ἄρθρον 157 τοῦ ἑλληνικοῦ σχεδίου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὁ συμμετέχων εἰς δημοσίαν συνάθροισιν πλήθους, μὲ ἡνωμένας δυνάμεις διαπράττοντος βιαιοπραγίας ἐναντίον προσώπων ἢ πραγμάτων ἢ εἰσπίπτοντος παρανόμως εἰς ξένας οἰκίας, κατοικίας ἢ ἄλλα ἀκίνητα κτήματα, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι δύο ἐτῶν. Οἱ ὑποκινηταὶ καὶ οἱ ἐκτελέσαντες βιαιοπραγίας τιμωροῦνται διὰ φυλακίσεως τριῶν μηνῶν ἕως πέντε ἐτῶν. Αἱ ποιναὶ αὗται ἐπιβάλλονται ἐὰν κατ' ἄλλην διάταξιν ἡ πρᾶξις δὲν τιμωρῆται βαρύτερον». Κατὰ τὸ ἄρθρον 194 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ δύο ἐτῶν τιμωρεῖται ὅστις βιαίως εἰσπίπτει εἰς ἐκκλησίαν ἢ εἰς τόπον ὡρισμένον πρὸς συναγωγήν τινα θρησκευτικὴν συγχωρημένην παρὰ τοῦ νόμου, ἢ προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ ἢ νὰ ταράξῃ δυναστικῶς ἢ βιαίως συναθροίσεις ἐπὶ λατρείᾳ ἢ τελετάς. Φυλάκισις τὸ πολὺ δύο μηνῶν καταγιγνώσκεται, ἐὰν παρόμοιαι πράξεις ἔγιναν ἄνευ βίας ἢ δυναστείας, ἢ ἐὰν δι' ἀπρεποῦς τρόπου ἐταράχθη ἡ ἡσυχία καὶ ἡ εὐταξία τοιούτων θρησκευτικῶν συναθροίσεων ἢ διεκόπη ἡ θρησκευτικὴ τελετή». Ἀντικείμενον τῆς παραβάσεως τοῦ ἄρθρου τούτου δὲν εἶναι ἡ θρησκεία, δηλαδὴ ἡ ἐνδόμυχος πίστις εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀκώλυτος ἄσκησις τῶν τῆς λατρείας. ἀρκεῖ τὸ θρήσκευμα νὰ εἶναι ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος τοῦ ἄρθρου 194 δύναται νὰ εἶναι ἢ εἷς ἢ πολλοί. Ἡ ἄνευ βίας διατάραξις τιμωρεῖται ἠπιώτερον τῆς μετὰ βίας τοιαύτης.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 530 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «μὲ πρόστιμον τοὐλάχιστον 10 δραχμῶν τιμωρεῖται ὅστις παραβαίνει τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους συγχωρεῖται ἡ εἴσοδος τῶν παίδων ἢ τῶν νέων εἰς ξένα διδακτικὰ ἢ παιδαγωγικὰ καταστήματα». Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τοῦ νόμου προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν νόμου κανονίζοντος τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος Ἑλλήνων εἰς ξένα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ αἰτιολογικοῦ τοῦ βαυαρικοῦ νομοσχεδίου τοῦ 1827, ἐξ οὗ ἐλήφθη τὸ ἡμέτερον ἄρθρον. Σκοπὸς δηλαδὴ τῆς διατάξεως ἦτο ἡ ἀποτροπὴ τοῦ ἐκ τῆς φοιτήσεως εἰς ἐκπαιδευτήρια τῆς ἀλλοδαπῆς κινδύνου τῆς ἀποξενώσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων ἀπὸ τοῦ πατρίου ἐδάφους ἐκ τῆς ἀντεθνικῆς ἢ ἀντιορθοδόξου ἀνατροφῆς αὐτῶν. Τοιοῦτοι ὅμως νόμοι κανονίζοντες τοῦτο δὲν ὑπάρχουν, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Ποινικοῦ νόμου οὐδεμιᾶς ἐφαρμογῆς δύναται νὰ τύχῃ.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

εἰσδέχομαι, ἀόρ. *εἰσεδέχθην*· δέχομαι ἐντός, εἰσάγω εἰς τὸν οἶκόν μου: «ἠξίωσεν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν παρ' αὐτὸν εἰσδέξασθαι»· || καθόλου, δέχομαι, λαμβάνω: «φίλων δὲ πολλάκις χρυσὸν δωρουμένων οὐκ εἰσεδέξατο»· || ἀφίνω τινὰ νὰ ἔλθῃ πρός με, ὑποδέχομαι.

εἰσδοχὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσδέχεσθαι, ἀποδοχή, εἰσαγωγή, εἴσοδος: «αἱ μὲν ἄλλαι αἰσθήσεις κατὰ εἰσδοχὴν *ἐνεργοῦσιν*· ἡ δὲ ὅρασις κατὰ ἐκπομπὴν» *(ἀρχ.)*.

— *[Τεκτον.]* Καλεῖται *εἰσδοχὴ* ἡ εἰσαγωγὴ βεβήλου εἰς τεκτονικὴν στοάν, κατόπιν κεκανονισμένης αἰτήσεώς του ὅπως μυηθῇ εἰς τὰ τοῦ ἐλευθεροτεκτονισμοῦ καὶ ἐφόσον οὗτος κέκτηται τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα προσόντα. Διὰ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ πρὸς εἰσδοχὴν αἴτησις ἀμυήτου δέον: α) νὰ ἔχῃ οὗτος τὴν κεκανονισμένην ἡλικίαν, ἤτοι νὰ εἶναι 23 ἐτῶν συμπεπληρωμένων ἢ 21 ἐτῶν ἂν εἶναι υἱὸς τέκτονος ἢ 18 ἐτῶν ἂν πρὸ ἓξ ἐτῶν τοὐλάχιστον ἔλαβε τὸ χρίσμα τοῦ λυκιδέως· β) νὰ κέκτηται ἐπαρκῆ πνευματικὴν μόρφωσιν, ὥστε νὰ κατονοῇ τὴν ἀποστολὴν τοῦ τεκτονισμοῦ· γ) νὰ ᾖ ἀρκούντως οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος· δ) νὰ ἔχῃ ἤθη ἀνεπίληπτα καὶ ἀγαθὴν ὑπόληψιν, εἰς τρόπον ὥστε αἱ περὶ αὐτοῦ συλλεγησόμεναι πληροφορίαι νὰ εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ καταστήσουν αὐτὸν ἄξιον νὰ τύχῃ τῆς λευκῆς ψήφου τῶν μελῶν τῆς στοᾶς, εἰς ἣν ἐζήτησε νὰ εἰσέλθῃ. Η. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

εἴσδυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσδύεσθαι, εἰσχώρησις, εἴσοδος, εἰσβολή: «ἡ εἴσδυσις τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ τοίχου», «εἴσδυσις ἀκαθαρσιῶν εἰς τὸ φρέαρ».

— *[Πυροβολ.]* Τὰ βλήματα τῶν πυροβόλων ὅπλων προσκρούοντα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ ἄλλου σώματος, οἱασδήποτε φύσεως εἰσδύουσιν ἐν αὐτοῖς κατὰ βαθμὸν ἐξαρτώμενον ἐκ διαφόρων στοιχείων καὶ συνθηκῶν. Ἡ εἰσδυτικὴ ἱκανότης βλήματός τινος ἀποτελεῖ σπουδαιότατον παράγοντα τῆς δραστικότητος αὐτοῦ. Βλῆμα διαρρηκτικῶς ὠργανωμένον, εἰσδῦον ἐν συνόλῳ ἢ κατὰ μέρος ἐντὸς ὑλικῆς τινος ἀντιστάσεως καὶ διαρρηγνύμενον θὰ ἐπιφέρῃ κατὰ γενικὸν κανόνα μεγαλυτέρας καταστροφάς, ἅτε ἐνεργοῦν ἐν εἴδει ὑπονομίσκου, ἢ ἂν διερρήγνυτο ἅμα τῇ προσκρούσει καὶ πρὸ πάσης εἰσδύσεως, ὁπότε τὰ ἀποτελέσματα τῆς διαρρήξεως θὰ ἦσαν μόνον ἐπιφανειακά. Προκειμένου περὶ προσβλητέων ὑλικῶν ἀντιστάσεων περιωρισμένου πάχους (ὡς π.χ. ἀσπίδια πυροβόλων, θώρακες πλοίων κτλ.) ἡ εἰσδυτικὴ δύναμις τοῦ βλήματος δυνατὸν νὰ ἐπιζητηθῇ εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ διαπερᾷ τὴν ἀντίστασιν ταύτην καὶ νὰ παρουσιάζῃ τὸ φαινόμενον τῆς διατρήσεως. Διὰ βλημάτων τοσαύτης εἰσδυτικῆς δυνάμεως ἔμψυχοι στόχοι προκαλυπτόμενοι τίθενται ἐν κινδύνῳ, τὰ ἐσώτερα πλοίου ἔνθα εὑρίσκονται καὶ μηχαναὶ καὶ ἀποθῆκαι πυρομαχικῶν δύνανται νὰ προσβληθῶσι καταστρεπτικῶς καὶ γενικῶς δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶσιν οὐσιαστικώτερα ἀποτελέσματα. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐπιζητεῖται ἡ διάρρηξις ὠργανωμένου βλήματος ἅμα τῇ ἐπὶ τῷ στόχῳ προσκρούσει καὶ πρὸ πάσης εἰσδύσεως. Ἐξεταστέα δύο τινά: α') ποῖα τὰ ἐπὶ τῆς εἰσδυτικῆς ἱκανότητος τοῦ βλήματος ἐπιδρῶντα στοιχεῖα, ὅπως ἐπιζητηθῇ ἡ αὔξησις αὐτῆς ἐν τῷ ἑκάστοτε ἀπαιτουμένῳ μέτρῳ, καὶ β') ὁ τρόπος τῆς κατὰ βούλη-

Digitized by Google

σιν ἑκάστοτε χρησιμοποιήσεως ἢ μὴ τῆς εἰσδυτικῆς ἱκανότητος τοῦ βλήματος.

α') Ἡ μένουσα ταχύτης τοῦ βλήματος, ἡ μορφή, τὸ βάρος καὶ ἡ ὕλη ἐξ ἧς κατεσκεύασται, ἡ εὐστάθεια τοῦ ἄξονος αὐτοῦ κατὰ τὴν μέχρι τῆς ὑλικῆς ἀντιστάσεως κίνησιν, ἡ γωνία τῆς πτώσεως καὶ τέλος ἡ φύσις τῆς ὑλικῆς ταύτης ἀντιστάσεως ἐπιδρῶσι σπουδαίως ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς εἰσδύσεως τοῦ βλήματος, ὅστις παραλλάσσει καὶ ἀπὸ βολῆς εἰς βολὴν δι' ὅμοιον βλῆμα, λόγῳ μεταβολῆς τῆς μενούσης ταχύτητος καὶ τῆς γωνίας πτώσεως, ἐξ ἧς οὐσιωδέστατα ἐπηρεάζεται. Γωνία πτώσεως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μεταξὺ 15^{0} καὶ 25^{0} ἐπιφέρει ἐποστρακισμὸν τοῦ βλήματος, μεταξὺ 25^{0} καὶ 40^{0} τὸ βλῆμα κινεῖται ἀνωμάλως ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τεῖνον νὰ ἐξέλθῃ, καὶ ἄνω τῶν 40^{0} κινεῖται εὐθέως ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς διαδρομῆς ἐξαρτωμένης ἐκ τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐπιδρώντων λοιπῶν στοιχείων. Πειραματικῶς καταρτίζονται πίνακες διδοντες τὴν εἴσδυσιν κατ' ἀπόλυτον μέτρον ἢ ἐν ὁριζοντίᾳ προβολῇ διὰ διάφορα βλήματα ὑπὸ διαφόρους γωνίας πτώσεως καὶ μενούσας ταχύτητας εἰς ἐδάφη μέσης συνεκτικότητος, εἰς πλάκας μεταλλικάς, ἢ εἰς ξύλα, συνήθως σανίδας ἐξ ἐλάτης πάχους 25 χμ. προκειμένου περὶ βολίδων, ἢ καὶ εἰς ἄλλας ὑλικὰς ἀντιστάσεις, τοίχους κτλ. Τὰ βαρέα βλήματα κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν πλεονεκτοῦσιν. Ἡ φύσις τῆς ὑλικῆς ἀντιστάσεως ἀσκεῖ πρωτεύουσαν ἐπίδρασιν· ὅλων τῶν λοιπῶν στοιχείων παραμενόντων τῶν αὐτῶν, ἡ εἴσδυσις ἐν σκυροδέματι ἁπλῷ ἢ σιδηροπαγεῖ ἔσται οὐσιωδῶς μικροτέρα τῆς ἐν τῷ ἐδάφει καὶ ἔτι μικροτέρα ἐν θώρακι μεταλλικῷ, ποικίλλουσα ἀναλόγως τῆς συστάσεως τούτου καὶ τῶν εἰδικῶν διατάξεων κατασκευῆς. Ἐπὶ τῶν τοιαύτης ἰσχύος ὑλικῶν ἀντιστάσεων προσκρούοντα τὰ βλήματα τοῦ πυροβολικοῦ ὑπόκεινται εἰς κοπώσεις, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ ᾖ καὶ ἡ θραῦσις τούτων. Ἐδημιουργήθη ὅθεν ἀγὼν ἐπικρατήσεως μεταξὺ βλήματος συναποκομίζοντος τὴν καταστροφὴν καὶ θώρακος ἀμυντηρίου. Εἴσδυσις καθ' ὅλον τὸ πάχος ὑλικῆς τινος ἀντιστάσεως ἐπιφέρει τὴν διάτρησιν αὐτῆς. Ἡ κορυφὴ βλήματος αἰχμηροῦ προσκρούοντος ἐπὶ μεταλλικοῦ ἐλάσματος οἱουδήποτε πάχους ὑπὸ γωνίαν τείνουσαν πρὸς τὴν ὀρθήν, σφηνουμένη ἐντὸς αὐτοῦ ἀπωθεῖ τὰ μόρια τούτου, προσπαθοῦσα νὰ διανοίξῃ δρόμον δι' ὁλόκληρον τὸ βλῆμα· ἡ περιστροφικὴ κίνησις τοῦ τελευταίου ὑποβοηθεῖ τὴν ὅλην ἐνέργειαν. Κατὰ τὴν πρόσκρουσιν ἡ μὲν ἐνέργεια συγκεντροῦται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βλήματος, ἡ δὲ ἀντίστασις εἰς τὸν θώρακα κατὰ τὸ πλησσόμενον αὐτοῦ τμῆμα. Μεταξὺ ἐνεργείας καὶ ἀντιστάσεως διεξάγεται πάλη· ἂν τὸ ἔλασμα καταστρέψῃ τὴν κορυφὴν τοῦ βλήματος, παύει ἡ διατρητικὴ αὐτοῦ ἱκανότης καὶ ἐνεργεῖ τοῦτο μόνον ῥηκτικῶς, μειουμένων οὕτω τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων· ἂν τοὐναντίον ἀντίσχῃ ἡ κορυφή, ἄρχεται ἀμέσως ἡ εἴσδυσις καὶ ἡ κορυφὴ στηρίζεται κάλλιον, ἐλαττουμένης οὕτω τῆς πιθανόνητος καταστροφῆς αὐτῆς. Ἡ σκληρότης καὶ τὸ πάχος τοῦ ἐλάσματος καὶ ἡ ἀντοχὴ τῆς κορυφῆς ῥυθμίζουσι τὸ ἀποτέλεσμα. Τῆς χαλυβουργίας αἱ πρόοδοι ηὐνόησαν πλεῖον τὸν θώρακα καὶ διάφοροι τύποι τούτων, ἁπλοῖ ἢ σύνθετοι, προὐτάθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν. Ἐπὶ τῶν βλημάτων πρωτεύουσαν ἔχει σημασίαν ἡ στήριξις τῆς κορυφῆς κατὰ τὴν πρόσκρουσιν, ὁπότε καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐπαρκὴς σκλήρυνσις αὐτῆς ἄνευ ἀμέσου κινδύνου θραύσεως κατὰ τὴν πρόσκρουσιν· τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ τῆς βλητικῆς καλύπτρας, ἥτις ἀπὸ μαλακοῦ σιδήρου κατασκευαζομένη καὶ καλύπτουσα τὴν αἰχμὴν τοῦ βλήματος δίδει εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην στήριξιν κατὰ τὴν πρόσκρουσιν, προλαμβάνουσα οὕτω τὸν κίνδυνον τῆς θραύσεως αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως τανῦν (1929) τὴν ἐπικράτησιν ἐν τῇ πάλῃ κατέχει τὸ βλῆμα. Διὰ θωρακίσματα καὶ γενικῶς ὑλικὰς ἀντιστάσεις μικροῦ σχετικῶς πάχους δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶσι διατρητικὰ ἀποτελέσματα καὶ διὰ τῶν φορητῶν ὅπλων καὶ πολυβόλων δι' ἃ κατεσκευάσθησαν βολίδες διατρητικαί.

β') Τὰ προωρισμένα νὰ ἐνεργήσωσι κρουστικῶς βλήματα ὁπλίζονται διὰ κρουσιφλόγων πυροσωλήνων. Εἰς τούτους δύναται νὰ προσδοθῇ εὐαισθησία, ὥστε εὐθὺς ἅμα τῇ προσκρούσει τοῦ βλήματος νὰ ἐπέρχηται ἡ διάρρηξις αὐτοῦ πρὸ πάσης εἰσδύσεως, ἢ νὰ παρεντεθῇ ἐπιβραδυντικὴ διάταξις, δι' ἧς ἡ ἀπὸ τοῦ πυροσωλῆνος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν γέμισμα τοῦ βλήματος μετάδοσις τοῦ πυρὸς ἐπιβραδύνεται καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο λαμβάνει τὸν χρόνον ὅπως εἰσδύσῃ ἐν τῇ ὑλικῇ ἀντιστάσει κατὰ τὸν ἐπιδιωκόμενον βαθμόν. Ἀναλόγως ὅθεν τῆς φύσεως τῆς ὑλικῆς ἀντιστάσεως καὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ χρησιμοποιεῖται τὸ βλῆμα τὸ φέρον τὸν ἁρμόδιον πυροσωλῆνα.

Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

εἰσδύω, *ἀόρ. εἰσέδυσα*· ἀμετβ. εἰσχωρῶ, εἰσβάλλω: «τὸ ὕδωρ εἰσδύει εἰς τὸν τοῖχον», «τὰ ὕδατα τοῦ βόθρου εἰσδύουν εἰς τὸ φρέαρ»· || εἰσέρχομαι οἱονεὶ κρυφίως ἢ ἐπιτηδείως, κοιν. *τρυπώνω*: «κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ μέχρι τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως»· || παθ. *εἰσδύομαι, ἀόρ. εἰσέδυν* ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρήσεως.

εἰσέλασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εἰσελαύνειν, εἰσόρμησις, εἴσοδος.

εἰσελαύνω, *ἀόρ. εἰσήλασα*· ἀμετβ. ἐλαύνω εἴσω, εἰσέρχομαι ἐχθρικῶς, εἰσβάλλω: «οἱ ἐχθροὶ εἰσήλασαν εἰς τὴν χώραν»· || ἐπὶ τῶν θριαμβευόντων, εἰσέρχομαι ἔφιππος καὶ πανηγυρικῶς· || μεταβ. εἰσάγω, ὁδηγῶ ἐντός: «εἰσελαύνω τὸν ἵππον, — τὰ πρόβατα» (ἀρχ.).

εἰσέλκω, *ἀόρ. εἰσείλκυσα*, ἕλκω εἴσω, σύρω, τραβῶ πρὸς τὰ ἔσω: «ἡ ἀλώπηξ εἰσέλκει τὸ θήραμα πρὸς τὴν ὀπήν».

εἰσέρχομαι, *ἀόρ. εἰσῆλθον*· ἔρχομαι, χωρῶ ἐντός: κοιν. *μπαίνω μέσα*, ἀντιθ. *ἐξέρχομαι*: «εἰσέρχομαι εἰς τὴν οἰκίαν, — εἰς τὸν ναόν, — εἰς τὸ σχολεῖον κ.τ.τ.»· || «οἱ τοιοῦτοι δὲν εἰσέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν μου» δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα, τὸ θάρρος νὰ εἰσέλθουν, «εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ μόνον οἱ ἱερεῖς εἰσέρχονται» || «εἰσέρχομαι εἰς τὴν βουλήν, — εἰς τὴν γερουσίαν, — εἰς τὸ συμβούλιον, — εἰς τὸ πανεπιστήμιον,—εἰς τὴν Ἀκαδημίαν κ.τ.τ.», γίνομαι βουλευτής, γερουσιαστής, σύμβουλος, καθηγητής, ἀκαδημαϊκὸς κ.τ.τ.· || «εἰσέρχομαι εἰς τὴν συμμαχίαν,—εἰς τὴν ἑταιρείαν κττ.» λαμβάνω μέρος, κοινωνῶ· || διὰ τοῦ *εἰσέρχομαι* δηλοῦται καθόλου ἡ ἔννοια τῆς μεταβάσεως εἰς ἄλλον τόπον, εἰς ἄλλην κατάστασιν, εἰς ἄλλην ἡλικίαν κττ.: «ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Μακεδονίαν», «εἰσῆλθον εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν», πρβλ. ἀρχ. εἰσέρχομαι εἰς τοὺς ἐφήβους,—εἰς τοὺς ἄνδρας»· || εἰσήλθομεν εἰς τὸ θέρος, —εἰς τὸν χειμῶνα,— εἰς τὸν Αὔγουστον», κατ' ἀπόδοσιν τοῦ κοινοῦ: «μπήκαμε 'ς τὸ θέρος,—'ς τὸ χειμῶνα»· || «εἰσῆλθον εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν» ἔγινα δημόσιος ὑπάλληλος· || «ἡ Βουλὴ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν», «ὁ ῥήτωρ δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸ θέμα του».

εἰσέτι· ἐπίρρ. ἀπὸ τοῦ κατὰ διάστασιν *εἰς ἔτι*, ἀντὶ τοῦ *εἰσέτι καὶ νῦν*, ἀκόμη καὶ τώρα, ἀκόμη, ἔτι: «εἶναι εἰσέτι βουλευτής»· || μετ' ἀρνήσεως ἀντὶ τοῦ ἀρχ. *πω*: «δὲν μὲ ἐπεσκέφθη εἰσέτι».

εἰσέφρησα· ἀόρ. τοῦ ἀχρήστου *εἰσφρέω*· ἀμεταβ. εἰσῆλθον, εἰσέδυσα, εἰσεχώρησα οἱονεὶ λαθραίως ἢ κρυφίως, συνήθως *παρεισέφρησα*.

εἰσέχω· εἰσχωρῶ, εἰσέρχομαι, εἰσδύω, ἀντιθ. *ἐξέχω*: «ἔστι δὲ ἡ Σύρτις κόλπος θαλάσσης εἰσέχων ἐπὶ πολὺ τῆς χώρας»· || «εἰσέχουσα γωνία» ἡ ἐσωτερική, ἡ κοίλη γωνία, ἀντιθ. «ἐξέχουσα γωνία».

— **εἰσέχουσα** *γωνία* (ἡ). Ἐπίπεδος ἢ στερεὰ κοίλη γωνία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐπιφανείας ἢ τῆς περιμέτρου σχήματός τινος καὶ ἔχει ἐστραμμένον πρὸς τὰ ἔξω τὸ ἄνοιγμα αὐτῆς. —Ρ.

— **εἰσέχουσα** ***κόψις τῆς στέγης*** (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἀκμὴ τῆς διέδρου γωνίας, ἡ ὁποία σχηματίζεται μεταξὺ δύο ἐπιπέδων ἐπιφανειῶν τῆς στέγης. —Ρ.

εἰσήγησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *εἰσηγεῖσθαι*, ὁ εἰσαγωγικὸς λόγος διὰ τοῦ ὁποίου προτείνεταί τι: «ἡ εἰσήγησις τοῦ νομοσχεδίου» ἢ «ἡ εἰσήγησις τοῦ ὑπουργοῦ ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου»· || καθόλου, ἡ πρότασις, ἡ συμβουλή, ἡ πρώτη ὤθησις· || ἡ εἰσαγωγὴ ὑποθέσεώς τινος πρὸς ἐνέργειαν.

— **Εἰσηγήσεις** (Institutiones) *[Ρωμ. Δίκ.]*. Σύντομον διδακτικὸν βιβλίον ἀποτελοῦν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Πανδέκτου καὶ τοῦ Κώδικος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Διὰ ῥητῆς τοῦ αὐτοκράτορος τούτου διατάξεως (const. imperatoriam majestatem § 6) αἱ Institutiones ἐκτήσαντο καὶ ἰσχὺν νόμου, ἀποτελέσασαι μετὰ τοῦ Πανδέκτου, Κώδικος καὶ Νεαρῶν τὸ μεταγενεστέρως ὀνομασθὲν Corpus juris civilis τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Συνετάχθησαν αἱ Εἰσηγήσεις, διαρκουσῶν τῶν πρὸς σύνταξιν τοῦ Πανδέκτου ἐργασιῶν, ὑπὸ τοῦ μαγίστρου (τουτέστιν αὐλάρχου) καὶ quaestor sacri palatii (ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης) Τριβωνιανοῦ, τοῦ καθηγητοῦ τῆς νομικῆς σχολῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θεοφίλου καὶ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἐν Βηρυττῷ νομικῆς σχολῆς Δωροθέου. Αἱ Εἰσηγήσεις διαιροῦνται εἰς 4 βιβλία, ὧν ἕκαστον εἰς τίτλους (ἐν ὅλῳ 98) καὶ ἕκαστος τίτλος εἰς παραγράφους. Ἡ πρώτη περίοδος ἑκάστου τίτλου δὲν ἀριθμεῖται ὡς παράγραφος, ἀλλὰ καλεῖται προοίμιον (principium). Αἱ νεώτεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι ἡ τριμελὴς συντακτικὴ ἐπιτροπὴ διήρεσε τὴν ὅλην ἐργασίαν εἰς τρία μέρη, καὶ ὁ μὲν Δωρόθεος ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν τῶν δύο πρώτων βιβλίων, ὁ Θεόφιλος τῶν ἄλλων δύο, καὶ ὁ Τριβωνιανὸς ἐκράτησε τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν. Συντόνως ἐργασθεῖσα ἡ ἐπιτροπὴ ἐπεράτωσε τὰς Εἰσηγήσεις, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν τὴν 21 Νοεμβρίου 533, ἐκτήσαντο δὲ νόμου ἰσχὺν τὴν 30 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἡ ἐπιτροπὴ εἶχε λάβει ὑπ' ὄψιν της κυρίως τὰς Εἰσηγήσεις τοῦ Γαΐου, ἔργον τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος χρησιμεύοντος ὡς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν μελέτην τοῦ δικαίου καὶ ἀνακαλυφθέντος ἐν Βερώνῃ τῷ 1816 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Niebuhr ἐπὶ χειρογράφου παλιμψήστου, ἐφ' οὗ ἦσαν γεγραμμένα ἔργα τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου. Πλὴν τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Γαΐου, ἡ ἐπιτροπὴ εἶχεν ὑπ' ὄψιν της καὶ ἔργα τῶν Ῥωμαίων νομικῶν, ὡς Μαρκιανοῦ, Οὐλπιανοῦ καὶ ἄλλων, εἰς ταῦτα πάντα δὲ προσέθεσε τὰς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ γενομένας τροποποιήσεις. Ἐν ταῖς Εἰσηγήσεσι «διὰ βραχέων ἐκτίθεται καὶ ὅπερ ἐκράτει πάλαι καὶ ὃ μετὰ ταῦτα τῇ ἀσυνηθείᾳ συσκιασθὲν ἐκ τῆς βασιλικῆς θεραπείας ἐφωτίσθη» (Πρόλογ. Εἰσηγήσεων § 5).

Αἱ Εἰσηγήσεις δὲν ἔχουν τὴν μορφὴν κώδικος ἀλλὰ μᾶλλον ἐγχειριδίου περιληπτικοῦ καὶ εὐλήπτου, περιέχοντος τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐν τῷ Πανδέκτῃ καὶ Κώδικι ἀνεπτυγμένου δικαίου μετὰ πολλῶν παραδειγμάτων. Ὁ ἴδιος ὁ Ἰουστινιανὸς παρίσταται ἐν αὐταῖς διδάσκων πρὸς τοὺς φοιτητάς, πρὸς τοὺς ὁποίους κυρίως καὶ ἀπηυθύνετο ἡ συλλογὴ αὕτη: «ὥστε τοὺς νέους ἐξεῖναι τὰ πρῶτα τῶν νόμων προοίμια οὐκ ἐξ ἀρχαίων μύθων παραλαμβάνειν, ἀλλ' ἐκ τῆς βασιλικῆς λαμπηδόνος ταῦτα γινώσκοντες.... μανθάνοιεν» (Πρόλογ. Εἰσηγ. § 3). Τὸ ὑλικὸν δὲν εἶναι ἐν αὐταῖς συστηματικῶς πως κατεστρωμένον, τοῦ ὅλου δικαίου κατανεμομένου εἰς τρία μεγάλα τμήματα, περὶ προσώπων, περὶ πραγμάτων καὶ περὶ ἀγωγῶν. Ὑπὸ τοῦ *Θεοφίλου* (βλ. λ.) μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν αἱ εἰσηγήσεις, ἐν ἔργῳ κληθέντι «Παράφρασις».

Ἐπειδὴ αἱ Εἰσηγήσεις ἀπέβλεπον κυρίως εἰς διδακτικὸν σκοπόν, μικρὰ χρῆσις ἐγένετο αὐτῶν κατὰ τὴν μετέπειτα σύνταξιν τῶν Βασιλικῶν, ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς νὰ μὴ τὰ κατατάσσῃ μεταξὺ τῶν πηγῶν ἐκείνων, ὅσα δὲ χωρία περιελήφθησαν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς προήρχοντο ἐκ τῆς παραφράσεως τοῦ Θεοφίλου καὶ δὴ ἄνευ ἀρχαίων σχολίων, τῶν ὑπομνηματιστῶν θεωρησάντων ἀρκετὴν τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἔργου τοῦ Θεοφίλου. Τὴν καλυτέραν ἔκδοσιν τῶν Εἰσηγήσεων ἐφιλοπόνησεν ὁ Παῦλος Krueger πρῶτον τῷ 1867 καὶ εἶτα τῷ 1899 ἐν Βερολίνῳ. Ἐκ ταύτης δὲ καὶ νεωτάτη ἔκδοσις τὸ 1922. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

εἰσηγητὴς (ὁ)· ὁ εἰσηγούμενός τι, ὁ προτείνων, ὁ συμβουλεύων, ὁ ἐνεργήσας τὴν πρώτην ὤθησιν: «ὁ εἰσηγητὴς τῶν διώξεων, —τῶν ἀντεκδικήσεων, —τῶν σφαγῶν»· || ἐπὶ πολυμελῶν συμβουλίων ἢ ἐπιτροπῶν, ὁ ἀναλαμβάνων νὰ ἐξετάσῃ λεπτομερῶς ὑπόθεσίν τινα καὶ νὰ διαφωτίσῃ τοὺς συναδέλφους του.

— *['Εγκυκλ.]* Καλεῖται *εἰσηγητὴς* τὸ μέλος ἐκεῖνο ἐπιτροπῆς τινος, εἰς ὃ εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ σύνταξις τῆς ἐκθέσεως περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ὡς καὶ τῆς κατὰ πλειοψηφίαν τελικῆς αὐτῆς κρίσεως. Ὁ εἰσηγητὴς τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν, αἵτινες συνιστῶνται πρὸς μελέτην ὑποβληθέντων εἰς τὴν Βουλὴν σχεδίων νόμου, συντάσσει καὶ ὑποβάλλει εἰς τὴν Βουλὴν τὴν σχετικὴν ἔκθεσίν του, ἔνθα ἀναπτύσσονται αἱ γνῶμαι τῆς ἐπιτροπῆς καὶ αἱ ὑπ' αὐτῆς γενόμεναι τυχὸν τροποποιήσεις τῶν νομοσχεδίων. Πολλάκις ἡ διαφωνοῦσα μειοψηφία τῆς ἐπιτροπῆς ὑποβάλλει δι' ἰδίου εἰσηγητοῦ τὴν ἀντίθετον ἢ διάφορον γνώμην αὐτῆς. Εἰσηγητὴς ἐπίσης ὁρίζεται εἰς τὰς ἀγωνοδίκους ἐπιτροπὰς καλλιτεχνικῶν, λογοτεχνικῶν, ἐπιστημονικῶν διαγωνισμῶν. Οὗτος συντάσσων τὴν σχετικὴν ἔκθεσιν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ δικαιολογῶν τὴν κρίσιν τῆς ἐπιτροπῆς ἀναγινώσκει αὐτὴν δημοσίᾳ. Ἐπὶ ἐμπορικῶν ἢ ἀστικῶν δικῶν εἷς τῶν δικαστῶν ὁρίζεται εἰσηγητὴς πρὸς διεξαγωγὴν τῶν μαρτυρικῶν ἀποδείξεων, ὡς καὶ ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ πραγματογνωσία τις ἢ αὐτοψία. Ἐν γένει δὲ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁμάς τις πρόκειται νὰ λάβῃ ἀποφάσεις ἐπί τινος ζητήματος, ὁ ὁρισμὸς εἰσηγητοῦ πρὸς κατατόπισιν τῶν συσκεπτομένων καὶ συστηματοποίησιν τῆς συζητήσεώς των θεωρεῖται ἀπαραίτητος.

— *[Πολιτ. Δικον.]* Ὅταν ἡ ἀπόφασις δὲν ἐκδίδεται ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως, ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ προεδρεύσαντος κατ' αὐτὴν εἷς τῶν μετασχόντων τοῦ δικαστηρίου δικαστῶν, ὅστις μελετᾷ τὰ ἔγγραφα τῶν διαδίκων, καί, σχεδιάζων τὴν ἀπόφασιν, ἀναπτύσσει ταύτην ἐν τῇ πρὸς τοῦτο συγκροτουμένῃ διασκέψει τοῦ δικαστηρίου· ὁ δικαστὴς οὗτος καλεῖται *εἰσηγητής*. Εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας ὁ εἰσηγητὴς ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ προέδρου πρὸ τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου συζητήσεως· μελετῶν δὲ τὰ κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ὁριζομένην προθεσμίαν κατατιθέμενα ὑπὸ τῶν διαδίκων εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ δικαστηρίου ἔγγραφα τῆς ὑποθέσεως, καταρτίζει ἐγγράφως τὴν ἔκθεσίν του, ἥτις ἀναγινώσκεται κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως· τὸ ἔργον τοῦτο, χρησιμώτατον ἵνα τὸ δικαστήριον ἔχῃ κατὰ τὴν συζήτησιν σαφῆ τὴν εἰκόνα τῆς ὑποθέσεως, περιέπεσεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς ἁπλοῦν τύπον, χρήσιμον μόνον διὰ τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἐνσήμου χάρτου, ἐφ' οὗ ὁ γραμματεὺς συντάσσει τυπικωτάτην καὶ μηδένα ἐκπληροῦσαν σκοπὸν τὴν ἔκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ. Εἰσηγητὴς διορίζεται ἐπίσης διὰ τῆς διατασσούσης ἀποδείξεις ἀποφάσεως, ὅταν αὗται πρόκειται νὰ διεξαχθῶσιν ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου, εἷς τῶν δικαστῶν τοῦ δικαστηρίου ἢ τις τῶν εἰρηνοδικῶν τῆς κατοικίας ἢ διαμονῆς τῶν ἐξεταστέων μαρτύρων

Digitized by Google

ὅταν οὗτοι κατοικοῦσιν ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου ἵνα προβῇ ἀντὶ τοῦ δικαστηρίου εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαταχθεισῶν ἀποδείξεων. Α. Ν. Μ.

—*[Στρατ. Ποιν. Νομ.]* *Εἰσηγητής*, κατὰ τὴν στρατιωτικὴν Ποινικὴν νομοθεσίαν, εἶναι τὸ πρόσωπον εἰς ὃ ἔχουσιν ἀνατεθῆ πάντα τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνακριτοῦ ἐπὶ τῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν στρατοδικείων ἢ τοῦ ναυτοδικείου ὑπαγομένων ποινικῶν ὑποθέσεων. Ὠνομάσθησαν οὕτω ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς Ποινικῆς νομοθεσίας, διότι μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνακρίσεως, ὑποβάλλοντες τὴν δικογραφίαν εἰς τὸν ἐπίτροπον τοῦ στρατοδικείου ἢ ναυτοδικείου, ἐκθέτουσι δι' ἐγγράφου των τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ἀνακρίσεως περιστατικὰ καὶ ἐκφέρουσι τὴν γνώμην αὐτῶν, εἰσηγούμενοι τὴν παραπομπὴν ἢ μὴ εἰς δίκην τῶν καθ' ὧν ἐνήργησαν τὴν ἀνάκρισιν κατηγορουμένων. Ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσίς των αὕτη, κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ νόμου, ἀναγινώσκεται μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκδικάσεως τῆς ὑποθέσεως ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου ἢ ναυτοδικείου. Εἰσηγηταὶ διορίζονται ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἢ ναυτικῶν δικαστικῶν συμβούλων εἷς παρ' ἑκάστῳ δικαστηρίῳ καὶ εἷς ἢ πλείονες ἀντεισηγηταί, ἔχοντες τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα μὲ τὸν εἰσηγητήν. Οἱ εἰς τὰς λοιπὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας διοριζόμενοι εἰσηγηταὶ ἐνεργοῦσι προανάκρισιν καὶ οὐχὶ κυρίαν ἀνάκρισιν, μὴ δικαιούμενοι εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ τοῦ κατὰ τοῦ κατηγορουμένου ἐντάλματος φυλακίσεως, ὡς οἱ παρὰ τοῖς στρατοδικείοις εἰσηγηταί. Α. Γ. Μ.

—*[Διοικ. Δίκ.]* Ὁ βαθμὸς τοῦ εἰσηγητοῦ καθιερώθη εἰς τὰς διοικητικὰς ὑπηρεσίας διὰ τοῦ νόμου 2494 τοῦ 1920 «Περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πολιτικῶν ὑπουργείων». Ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς διοικήσεως ὁ εἰσηγητὴς κατέχει θέσιν μεταξὺ τοῦ γραμματέως α' τάξεως καὶ τοῦ τμηματάρχου β' τάξεως. Διὰ τοῦ νόμου 3713 τοῦ 1928 «Περὶ συμβουλίου ἐπικρατείας» καθιερώθη ἐπίσης παρ' αὐτῷ ὁ βαθμὸς τοῦ εἰσηγητοῦ, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐμμίσθου δικαστικοῦ παρέδρου. Ε. Ι. Μ.

— εἰσηγητὴς ***ἐπὶ πτωχεύσεως*** *[Ἐμπορ. Δίκ.]* βλ. *πτώχευσις*.

εἰσηγητικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν εἰσηγητὴν ἢ τὴν εἰσήγησιν, ὁ χρησιμεύων πρὸς εἰσήγησιν: «εἰσηγητικὴ ἔκθεσις». — Ἐπιρρ. *εἰσηγητικῶς*.

εἰσηγοῦμαι (—έομαι), *ἀόρ. εἰσηγησάμην* καὶ *εἰσηγήθην*· εἰσάγω, προτείνω, συμβουλεύω, ἐνεργῶ τὴν πρώτην ὤθησιν: «εἰσηγοῦμαι γνώμην,—νόμον».

εἰσιτηριοδότης (ὁ)· ὁ δίδων τὰ εἰσιτήρια, οἷον σιδηροδρόμου, τροχιοδρόμου κττ.

εἰσιτήριον (τό)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου εἰσερχόμεθα, τὸ γραμμάτιον, ἡ ἀπόδειξις τῆς πληρωμῆς τοῦ διὰ τὴν εἴσοδον ὡρισμένου ἀντιτίμου· «εἰσιτήριον σιδηροδρόμου,— ἀτμοπλοίου,— θεάτρου,—ἐκθέσεως κττ.» ‖ «εἰσιτήριον δωρεὰν» τὸ παρέχον τὴν ἄδειαν τῆς εἰσόδου ἄνευ πληρωμῆς, «δημοσιογραφικὸν εἰσιτήριον» ‖ «εἰσιτήριον φοιτητοῦ» τὸ ἐν εἴδει πιστοποιητικοῦ ταυτότητος ἔγγραφον· ‖ «εἰσιτήριον διαρκὲς» τὸ παρέχον τὴν ἄδειαν νὰ ταξιδεύῃ τις ἐπανειλημμένως ἄνευ ἰδιαιτέρας πληρωμῆς, καὶ τὸ δωρεὰν παρεχόμενον εἰς βουλευτάς, γερουσιαστὰς καὶ ἄλλους· ‖ «εἰσιτήριον προσωπικόν,—μετ' ἐπιστροφῆς», «εἰσιτήριον νοσοκομείου», ἀντίθ. *ἐξιτήριον*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ δὴ οἱ Ἀθηναῖοι μετεχειρίζοντο εἰσιτήρια («σύμβολα») παρέχοντα δικαίωμα εἰσόδου εἰς τὸ θέατρον καὶ ἄλλα δημόσια θεάματα καὶ πληρωνόμενα, ὡς γνωστὸν ἐκ τῶν *θεωρικῶν* (βλ. λ.) χρημάτων. Ταῦτα ἦσαν ἐκ χαλκοῦ, μολύβδου ἢ ὀπτῆς γῆς, τὸ δὲ σχῆμα αὐτῶν ἦτο συνήθως στρογγύλον, ὡς τῶν νομισμάτων, οὕτως ὥστε ἐπὶ πολὺ ἐξελαμβάνοντο ὡς νομίσματα, μέχρις οὗ οἱ Σβορῶνος καὶ Ροστόβτσεφ καθώρισαν τὴν ἀληθῆ αὐτῶν σημασίαν. Τὰ εἰσιτήρια ταῦτα ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως των κεφαλὴν τῆς Παλλάδος ἢ λέοντος, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας γράμμα τι τοῦ ἀλφαβήτου, ὅπερ ἦτο ἀριθμὸς ἀντιστοιχῶν πρὸς μίαν ὁμοίως ἠριθμημένην κερκίδα τοῦ θεάτρου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἡμικύκλιον τοῦ θεάτρου ἦτο κατανεμημένον εἰς τρεῖς ζώνας ὁριζοντίας, ἐὰν ἡ θέσις εἰς ἣν ἔδιδε δικαίωμα

Χάλκινα εἰσιτήρια τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου.

τὸ εἰσιτήριον ἀνῆκεν εἰς τὴν δευτέραν ζώνην, τὸ γράμμα τότε τῆς κερκίδος ἐπανελαμβάνετο ἅπαξ καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας οὕτω ἔλειπεν ἡ κεφαλὴ τῆς Παλλάδος ἢ τοῦ λέοντος· ἐὰν δὲ ἡ θέσις ἔκειτο εἰς τὴν τρίτην ζώνην, τότε τὸ γράμμα τῆς κερκίδος ἐπανελαμβάνετο διπλοῦν καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων.

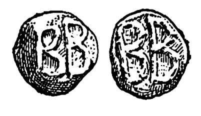

Εἰσιτήριον θεάτρου ἐξ ὀπτῆς γῆς.

Παρόμοια εἰσιτήρια ἐδίδοντο εἰς τοὺς ἐκκλησιάζοντας πολίτας, εἰς τοὺς βουλευτὰς καὶ τοὺς ἡλιαστάς, ὁσάκις συνεδρίαζον, ἵνα μετὰ τὸ πέρας τῆς συνεδριάσεως ἐξαργυρώσωσι ταῦτα ἀντὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, δικαστικοῦ ἢ βουλευτικοῦ μισθοῦ. Τὰ ἐκ χαλκοῦ καὶ μολύβδου εἰσιτήρια, συλλεγόμενα

Ἡμικυκλικὸν εἰσιτήριον θεάτρου τῆς Μαντινείας.

ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, ἐτίθεντο ἐκ νέου εἰς κυκλοφορίαν, ὁσάκις ἐγίνοντο νέαι θεατρικαὶ παραστάσεις, ἐκκλησίαι τοῦ δήμου κτλ. Τὰ ἐξ ὀπτῆς ὅμως γῆς ἢ ἦσαν τοῦ αὐτοῦ τύπου πρὸς τὰ μετάλλινα ἢ (ὡς εὑρέθησαν τοιαῦτα ἐν Μαντινείᾳ) σχήματος ἡμικυκλικοῦ, φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὸ

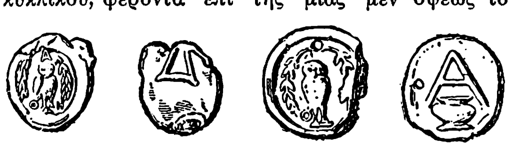

«Δικαστικὰ σύμβολα» τῶν ἡλιαστῶν ἐκ μολύβδου.

γράμμα τῆς κερκίδος, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὸ ὄνομα τοῦ κατόχου. Τὰ εἰσιτήρια ταῦτα ἦσαν προσωπικὰ καὶ ἀνῆκον εἰς τοὺς ὧν τὸ ὄνομα ἔφερον πολῖται, ἐπὶ μακρόν, ὡρισμένον ὅμως προφανῶς, χρόνον. Ἐκ τῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἀνασκαφὰς εὑρεθέντων εἰσιτηρίων πολυαριθμότερα εἶναι τὰ ἐκ μολύβδου. Τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν κατέχει πλείονα τῶν χιλίων. Τὸ σχῆμα καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν παραστάσεις καὶ ἐπιγραφαὶ διαφέρουσι κατὰ τὸν προορισμὸν αὐτῶν.

Μολύβδινον εἰσιτήριον θεάτρου φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «Θεοφορουμένη Μενάνδρου».

Οἱ Ρωμαῖοι παρέλαβον τὴν χρῆσιν τῶν εἰσιτηρίων παρὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι τὰ ἀρχαιότερα εὑρεθέντα δείγματα αὐτῶν ἀνάγονται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Διενέμοντο δὲ ταῦτα καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τοὺς πληβείους, ἵνα δι' αὐτῶν εἰσέρχωνται εἰς τὰ δημόσια θεάματα δωρεάν. Οἱ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διανομῆς αὐτῶν καὶ ἐλέγχου ἐντεταλμένοι ἄρχοντες ἦσαν οἱ πραίτορες, καλούμενοι ἐν τῇ εἰδικῇ ταύτῃ περιπτώσει curatores ludorum (ἐπιμεληταὶ τῶν ἀγώνων), ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Κλαυδίου οἱ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων διδόμενοι ἀγῶνες κλ. ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν procuratores. Τὰ εἰσιτήρια ταῦτα ἦσαν κυρίως ἐκ μολύβδου, ἀλλὰ καὶ χαλκοῦ καὶ διενέμοντο ἐκ τοῦ λαοῦ κατὰ φυλάς, φέροντα συνήθως ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν τὰς ἐπιγραφὰς ludi (θέατρον), munus (μονομαχίαι), dies venationis (θηριομαχίαι). Ὡσαύτως εὑρέθησαν πλεῖστα εἰσιτήρια ἱπποδρομιῶν. Παρόμοια πρὸς ταῦτα ἦσαν τὰ μολύβδινα κέρματα, τὰ ὁποῖα παρεῖχον εἰς τὸν κάτοχον αὐτῶν τὸ δικαίωμα μετοχῆς εἰς τὸν ἐκ τοῦ δημοσίου ἢ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου διανεμόμενον δωρεὰν σῖτον, τὰ κέρματα ταυτότητος διαφόρων συλλόγων, τὰ εἰσιτήρια λουτρῶν κλπ. Κ. Ι. Β

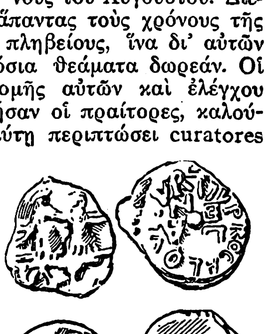

Εἰσιτήρια ρωμαϊκῶν θεαμάτων.

Σήμερον τὰ *εἰσιτήρια* ἀντιπροσωπεύουν κυρίως τὸ τίμημα τῆς εἰσόδου εἰς κλειστὸν χῶρον ἢ τὸ τίμημα τῆς μεταφορᾶς ἀνθρώπου ἀπὸ ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον καὶ δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: εἰς *εἰσιτήρια θεαμάτων* ἢ *ἀκροαμάτων* καὶ *εἰσιτήρια συγκοινωνίας*. Τὰ *εἰσιτήρια θεαμάτων* ἢ *ἀκροαμάτων* ὑποδιαιροῦνται εἰς εἰσιτήρια θεάτρων, ἐκθέσεων, μουσείων, ἀγώνων, συναυλιῶν, διαλέξεων κλπ. Τὰ *εἰσιτήρια συγκοινωνίας* ὑποδιαιροῦνται εἰς εἰσιτήρια σιδηροδρόμων, ἀτμοπλοίων, τροχιοδρόμων, αὐτοκινήτων, ἀεροπλάνων κτλ. Πλὴν τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ὑπάρχει καὶ ἡ κατηγορία τῶν εἰσιτηρίων, τὰ ὁποῖα δίδουν τὸ δικαίωμα ἢ τὴν ἄδειαν τῆς εἰσόδου εἰς νοσοκομεῖον ἢ εἰς φιλανθρωπικὰ καταστήματα πρὸς νοσηλείαν ἢ περίθαλψιν. Καὶ τῶν τριῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν τὰ εἰσιτήρια χωρίζονται εἰς εἰσιτήρια ἐπὶ ἀκεραίᾳ πληρωμῇ, εἰσιτήρια δωρεάν, εἰσιτήρια μετ' ἐκπτώσεως, εἰσιτήρια διαρκῆ, εἰσιτήρια χιλιομετρικά, εἰσιτήρια μετ' ἐπιστροφῆς κλπ. Τὰ εἰσιτήρια χρησιμεύουν, ὅπως μὴ εἰσέρχωνται εἴς τι μέρος, ἰδιωτικῆς ἢ δημοσίας ἐπιχειρήσεως, ἄνθρωποι μὴ καταβαλόντες τὸ πρὸς τοῦτο ὁρισθὲν ἀντίτιμον, ἢ μὴ λαβόντες εἰδικὴν ἄδειαν ἢ ἐξουσιοδότησιν, καθὼς ἐπίσης ὅπως γίνεται ὁ ἔλεγχος τῶν εἰσπράξεων τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης.

Τὰ σιδηροδρομικὰ εἰσιτήρια εἶναι συνήθως μικρὰ ὀρθογώνια καρτόνια ἠριθμημένα κατὰ σειράς, ὑποδηλουμένας διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου, παρακολουθουμένων ὑπὸ αὔξοντος ἀριθμοῦ. Συνήθως ἑκάστη σειρὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ 10.000 εἰσιτήρια ἀριθμούμενα ἀπὸ Α0000 μέχρι Α9999, Β0000 μέχρι Β9999 κτλ. Τὰ εἰσιτήρια ταῦτα εἶναι ἔντυπα καὶ ἀναγράφουν καὶ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν δίδουν τὸ δικαίωμα, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιαύτη διάκρισις, καὶ τὴν τιμὴν τῆς θέσεως ταύτης, μετὰ τῆς ἡμερομηνίας, ἡ ὁποία ἐπιτίθεται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πληρωμῆς, δι' εἰδικοῦ μηχανήματος ἐγχαράσσοντος ἄνευ μελάνης ἢ ἀναδεικνύοντος ἀναγλυφικῶς τοὺς σχετικοὺς ἀριθμούς. Τὰ σιδηροδρομικὰ εἰσιτήρια εἶναι ἢ ἡμερήσια, ἰσχύοντα μόνον διὰ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεδόθησαν καὶ ἐκδιδόμενα συνήθως διὰ ταξίδια μικρᾶς ἀποστάσεως· ἢ μακροτέρας διαρκείας, ἐκδιδόμενα διὰ ταξίδια μεγάλων ἀποστάσεων. Ἐπίσης εἰς τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰ ἄλλα μεγάλα μέσα συγκοινωνίας ὑπάρχουν καὶ τὰ εἰσιτήρια μετ' ἐπιστροφῆς, τὰ ὁποῖα παραχωροῦνται πάντοτε μετ' ἐκπτώσεως. Τὰ τοιαῦτα εἰσιτήρια, διὰ μὲν τὰ μικρᾶς ἀποστάσεως ταξίδια ἰσχύουν μόνον διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκδόσεώς των, διὰ δὲ τὰ μεγαλυτέρας ἀποστάσεως ἐκδίδονται δι' ὡρισμένην προθεσμίαν. Τὰ εἰσιτήρια μετ' ἐκπτώσεως παραχωροῦνται εἰς ὡρισμένας περιστάσεις καὶ εἰς ὡρισμένας κατηγορίας ἀνθρώπων, π. χ. κατὰ τὴν διάρκειαν μεγάλων ἑορτῶν ἢ πανηγύρεων, ἢ ἐκθέσεων, γενικῶς εἰς πάντας, ἢ κατὰ τὰς συνήθεις ἡμέρας εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους, εἰς στρατιωτικοὺς (στρατιωτικά), εἰς τοὺς ἐργάτας καθ' ὡρισμένας ὥρας (ἐργατικά), εἰς τοὺς μαθητὰς (μαθητικά), εἰς τὰ παιδιὰ κτλ. Τὰ μετ' ἐκπτώσεως εἰσιτήρια καὶ τὰ εἰσιτήρια ἀτμοπλοίων ἐν γένει ἐκδίδονται συνήθως ἐπὶ διπλοτύπων μετὰ στελέχους καὶ φέρουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ ὄνομα ἐκείνου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν. Τὰ διαρκῆ εἰσιτήρια εἶναι ἀπολύτως προσωπικὰ καὶ φέρουν ἀπαραιτήτως τὸ ὄνομα καὶ τὴν φωτογραφίαν τοῦ δικαιούχου, παραχωροῦνται δὲ κατόπιν προκαταβολῆς ὡρισμένου τιμήματος, δίδοντα δικαίωμα χρήσεως ἐπὶ ἕνα ἢ περισσοτέρους μῆνας, ἢ καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος, ἀδιακρίτως ἀριθμοῦ εἰσόδων ἢ ταξιδίων. Τὰ χιλιομετρικὰ εἰσιτήρια, εἶναι ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἡ ἀξία κανονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποστάσεων εἰς χιλιόμετρα. Ὁ κάτοχος τούτων προπληρώνει ὡρισμένον ἀριθμὸν χιλιομέτρων, τὰ ὁποῖα δύναται κατόπιν νὰ διανύσῃ τμηματικῶς εἰς οἱονδήποτε δίκτυον. Εἰς τὰ τράμ, τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἄλλα μικρότερα μέσα συγκοινωνίας τὰ εἰσιτήρια εἶναι μικρὰ ἔντυπα ὀρθογώνια ἐκ λευκοῦ χάρτου, τὰ ὁποῖα ἀποκόπτονται ἐκ στελέχους περιέχοντος ὡρισμένον ἀριθμὸν τοιούτων, συνήθως 500.

Τὰ εἰσιτήρια τῶν θεαμάτων ἢ ἀκροαμάτων εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἠριθμημένα καὶ μετὰ στελέχους, τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἀναγραφομένου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως καὶ ἀντιπροσωπεύοντος τὴν ἐκλεγομένην ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ καὶ πληρωνομένην θέσιν. Εἰς τὰ θέατρα ὑπάρχουν καὶ τὰ διαρκῆ εἰσιτήρια, τὰ ὁποῖα συνήθως παραχωροῦνται εἰς δημοσιογράφους, εἰς συγγραφεῖς ἢ εἰς εὐνοουμένους τοῦ ἐπιχειρηματίου ἢ τῶν ἠθοποιῶν, δωρεά, καθὼς καὶ τὰ εἰσιτήρια μὲ ἔκπτωσιν, τὰ ἄλλως καλούμενα καὶ *προσκλήσεις*, αἵτινες παραχωροῦνται ὑπὸ τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἢ τῶν θιασαρχῶν, καὶ ἀνταλλάσσονται εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ θεάτρου διὰ τοῦ φόρου, κατόπιν καταβολῆς τὰς ἀξίας τούτου μετὰ μικροῦ ποσοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τοῦ ταμείου συντάξεως τῶν ἠθοποιῶν, νόμῳ ἀπαραιτήτων διὰ πᾶσαν εἴσοδον εἰς θέαμα ἢ ἀκρόαμα.

Τῆς πληρωμῆς εἰσιτηρίου ἀπαλλάσσονται διὰ νόμου, ἀπολαμβάνουσαι εἰδικῆς ἀτελείας, ὡρισμέναι κατηγορίαι δημοσίων λειτουργῶν καὶ ἐπαγγελματιῶν, ὡς εἶναι τὰ μέλη τῶν ἀναγνωρισμένων δημοσιογραφικῶν σωματείων εἰς τὰ θέατρα, οἱ βουλευταὶ εἰς τοὺς κρατικοὺς σιδηροδρόμους κλπ. Μ. Δ. Β.

—*[Νομ.]* Κοινὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ *εἰσιτηρίου*, εἴτε χορηγεῖ δικαίωμα εἰσόδου, εἴτε μεταφορᾶς, εἶναι ὅτι περιέχει μονομερῆ ὑπόσχεσιν τοῦ ἐκδό-

Digitized by Google

σαντος αὐτὸ πρὸς ὡρισμένην παροχήν. Τὸ εἰσιτήριον ἐνσωματοῖ ἓν ὡρισμένον δικαίωμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἱκανοποίησις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κατοχῆς αὐτοῦ. Ἡ ὑπογραφὴ τοῦ ἐκδότου ἐπὶ τοῦ εἰσιτηρίου δὲν εἶναι ἀναγκαία. Ἡ διατρύπησις τοῦ εἰσιτηρίου δὲν ἐνέχει τὴν σημασίαν ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς καθίσταται τὸ εἰσιτήριον ἄκυρον, ἀλλ' ὅτι ἐγένετο ἀρχὴ τῆς ἐνασκήσεως τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου δικαιώματος καὶ ὅτι συνεπῶς μόνον τὸ πρόσωπον διὰ τὸ ὁποῖον διετρυπήθη τὸ εἰσιτήριον δύναται νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ἐν τῷ εἰσιτηρίῳ ἐνσωματουμένου δικαιώματος. Κ.Β.Σ.

— **Εἰσιτήρια** (τὰ) *['Αρχ.]* Ἐκαλοῦντο οὕτως ἢ καὶ *Εἰσιτητήρια* καὶ *Εἰσιτήρια ἱερὰ* αἱ θυσίαι τὰς ὁποίας οἱ ἐν Ἀθήναις βουλευταὶ ἐτέλουν κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς Σκιροφοριῶνος (μεταξὺ 15ης Ἰουνίου καὶ 15ης Ἰουλίου) εἰς τοὺς βουλαίους θεούς: τὸν Δία Σωτῆρα καὶ τὴν Ἀθηνᾶν Σώτειραν, «ὑπὲρ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου». Φαίνεται δὲ ὅτι ἐτελοῦντο τὰ Εἰσιτήρια ἱερὰ οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος ἀλλὰ καὶ οἱασδήποτε ἄλλης ἀρχῆς καθὼς καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τελετῆς τινος ἢ ἑορτῆς. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εἰσιτήριος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ εἰσόδῳ γινόμενος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἴσοδον, εἰσαγωγικός: «εἰσιτήριος δοκιμασία,—ἐξέτασις»· || «εἰσιτήριος λόγος νέου ἀκαδημαϊκοῦ» ὁ ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἀπαγγελλόμενος· || τὸ *εἰσιτήριον* (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.

— **εἰσιτήριοι** ἢ ***ἐναρκτήριοι λόγοι*** *['Εγκυκλ.]*. Καλοῦνται οὕτω σήμερον οἱ ὑπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν ἐκφωνούμενοι λόγοι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων αὐτῶν ἢ ὑπὸ τῶν νέων ἀκαδημαϊκῶν κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ὑποδοχήν των. Ὁ εἰσιτήριος λόγος τοῦ πανεπιστημιακοῦ καθηγητοῦ εἰς τὸ μάθημα ὅπερ μέλλει νὰ διδάξῃ ἀποτελεῖ γενικήν τινα εἰσαγωγὴν εἰς αὐτό, ἐκθέτουσαν πῶς ἐξειλίχθη ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἐπιστήμης του, ποῖαι καὶ πόσαι σχολαὶ διεμορφώθησαν, τίνες οἱ σπουδαιότεροι ἐκπρόσωποι αὐτῶν, εἰς ποίαν κατάστασιν διατελεῖ σήμερον, ποῖαι τάσεις ἐπικρατοῦν καὶ τέλος πῶς μέλλει οὗτος νὰ βαδίσῃ κατὰ τὴν διδασκαλίαν του. Ἐπειδὴ δὲ ἐκφωνεῖται ὁ λόγος ἐνώπιον ἀκροατηρίου συμμείκτου ἐξ ἐπιστημόνων, λογίων, φοιτητῶν κτλ., ὁ καθηγητὴς ὀφείλει κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ νὰ μὴ ἐκτραπῇ εἰς λεπτομερείας, αἵτινες χαλαρώνουν τὴν ἑνότητα τοῦ θέματος καὶ ἀποδιώκουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν, οὐδὲ νὰ ἐπιμηκύνῃ αὐτὸν πέραν τῶν εἰθισμένων χρονικῶν ὁρίων (συνήθως μιᾶς ὥρας). Τὰ δὲ σημεῖα ἅτινα χρῄζουσι μείζονος διασαφήσεως διαφωτίζει κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ λόγου του δι' ὑποσημειώσεων ἢ ἐπισημειώσεων.

Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ εἰσιτήριοι λόγοι καθιερώθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1640, ὅτε ὁ Πατρούς, διορισθεὶς μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἀπήγγειλε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὑποδοχῆς του λόγον εὐχαριστήριον. Τὸ παράδειγμά του ἠκολούθησαν ἅπαντες οἱ μετ' αὐτὸν καὶ καθιερώθη μάλιστα ὡς γενικὸς κανών, ἵνα διὰ τοῦ λόγου του ὁ ἀπόδεκτος (récipiendaire) ποιῇ πάντοτε τοῦ προκατόχου του ἐγκώμιον, προσέτι δὲ τοῦ Ρισελιέ, καθιδρυτοῦ τῆς Ἀκαδημίας, καὶ τοῦ βασιλέως προστάτου αὐτῆς. Ὁ πρόεδρος ἀπαντῶν πρὸς τὸν ἀπόδεκτον ἐπῄνει τοῦτον ὡς καὶ τὸν προκάτοχόν του. Πρῶτος ὁ Βολταῖρος ἀπετίναξε τὸν ζυγὸν τῆς φορτικῆς ταύτης συνηθείας, πραγματευθεὶς διὰ τοῦ εἰσιτηρίου λόγου του φικολογικόν τι ζήτημα, τὸ δὲ παράδειγμά του ἠκολούθησαν οἱ μετέπειτα. Σήμερον ὁ νέος ἀκαδημαϊκὸς διὰ τοῦ λόγου του ἀναλύει συνήθως τὸ ἔργον τοῦ προκατόχου του. Ι. Φ. Δ.

Ἐϊσκ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀζοφικῆς ὀνομαζομένη καὶ *Γεϊσκ* (βλ. λ.) μετὰ μεγάλου λιμένος (βλ. λ. *Ἀζοφική*).

εἰσκομιδὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εἰσκομίζειν, εἰσαγωγή: «εἰσκομιδὴ τροφίμων»· || καὶ καθ' ἑαυτὸ εἰσκομιδή· εἰσαγωγὴ τροφίμων ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὴν πόλιν ἢ ἄλλοθεν *(ἀρχ.)*.

εἰσκομίζω, *ἀόρ. εἰσεκόμισα—εἰσεκομίσθην*· κομίζω εἴσω, μεταφέρω τρόφιμα ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὴν πόλιν *(ἀρχ.)*· || εἰσάγω, φέρω ἔξωθεν, ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, εἰσηγοῦμαι: «εἰσκομίζουσι πλὴν τῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἤδη ὀθνεῖα».

εἰσκομισθέντα (τὰ) *[Νομ.]*. Τὰ ἐντὸς οἰκήματος, οἰκοδομήματος ἢ ἀγροτικοῦ κτήματος εἰσαχθέντα κινητὰ ἄψυχα πράγματα (ἔπιπλα καὶ σκεύη, ἐργαλεῖα, ἐνδύματα, χρήματα, πολύτιμα μέταλλα κλπ.). Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἐπὶ μισθώσεως, ὁ ἐκμισθωτὴς πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν μισθωμάτων ἀπέκτα νόμιμον δικαίωμα *ἐνεχύρου* ἐπὶ πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ μισθωτοῦ ἐντὸς τοῦ μισθίου εἰσκομισθέντων. Ἡ διάταξις αὕτη κατηργήθη παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου 1/13 Δεκεμβρίου 1836 περὶ ἐνεχύρου. Κατὰ τὴν ἡμετέραν Πολιτικὴν δικονομίαν ὁ ἐκμισθωτὴς ἔχει διπλοῦν προνόμιον ἐπὶ τῶν οὕτως εἰσκομισθέντων ἐν τῷ μισθίῳ πραγμάτων τοῦ μισθωτοῦ· ἤτοι κατὰ πρῶτον ἔχει εἰδικὸν προνόμιον κατασχέσεως πραγμάτων εἰσκομισθέντων ἐν τῷ μισθίῳ, ὧν ἡ κατάσχεσις δὲν ἐπιτρέπεται δι' ὀφειλὰς ἐξ ἄλλων αἰτιῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 885 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΥΙΘ' (3419) τῆς 19 Νοεμβρίου 1909, ἐξαιροῦνται τῆς κατασχέσεως πλὴν ἄλλων καὶ «τὰ ἱμάτια καὶ στρώματα τοῦ ὀφειλέτου καὶ τῶν συνοικούντων μετ' αὐτοῦ μελῶν τῆς οἰκογενείας του, πρὸς δὲ καὶ τὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα αὐτῶν, ἐκτὸς τῶν ἐκ πολυτίμων μετάλλων. Τῶν τελευταίων ὅμως ἡ κατάσχεσις ἐπιτρέπεται πρὸς πληρωμὴν ἀπαιτήσεως ἐξ ἐνοικίου τοῦ λήξαντος καὶ τρέχοντος ἔτους τῆς μισθώσεως καὶ ἐφ' ὅσον τὰ εἰρημένα ἔπιπλα καὶ σκεύη εὑρίσκονται ἐντὸς τοῦ μεμισθωμένου χώρου». Ἑπομένως κατὰ τ' ἀνωτέρω διὰ πληρωμὴν ἀπαιτήσεως προερχομένης ἐξ ἐνοικίων τοῦ λήξαντος καὶ τρέχοντος ἔτους δύνανται νὰ κατασχεθῶσι τὰ εἰσκομισθέντα καὶ εὑρισκόμενα κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατασχέσεως ἔπιπλα καὶ σκεύη τοῦ μισθωτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνοικούντων, καίπερ μὴ ἐκ πολυτίμων μετάλλων, ἅτινα ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ περιπτώσει καὶ δι' οὐδεμίαν ἄλλην ἀπαίτησιν δύνανται νὰ κατασχεθῶσιν. Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ πλειστηριάσματος τοιούτων ὡς ἄνω πραγμάτων, ἤτοι σκευῶν καὶ ἐπίπλων, εἰσκομισθέντων ἐν τῷ μισθίῳ, ἔχει προνόμιον ὁ ἐκμισθωτὴς δι' ἀπαίτησίν του ἐκ μισθωμάτων τοῦ παρελθόντος καὶ τρέχοντος ἔτους νὰ ἱκανοποιηθῇ ἐκ τούτου μετὰ τὴν ἱκανοποίησιν ἀπαιτήσεών τινων, αἵτινες ἐπίσης εἶναι προνομιοῦχοι καὶ προηγοῦνται κατὰ τὸ ἄρθρον 941 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας τοῦ προνομίου τῶν μισθωμάτων. Αἱ ἀπαιτήσεις αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) ἀπαιτήσεις διὰ τὰς ὁποίας ἔχει ὁ δανειστὴς ἐνέχυρον ὡς πρὸς τὸ ἐνεχυριασθὲν πρᾶγμα, 2) ἔξοδα γενόμενα πρὸς διατήρησιν πράγματός τινος ὡς πρὸς τὸ δι' αὐτῶν διατηρούμενον πρᾶγμα, καὶ 3) προκαταβολαὶ σπόρων ἢ χρημάτων πρὸς παραγωγὴν καρπῶν ἢ ἄλλα καλλιεργείας καὶ θερισμοῦ ἔξοδα τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους, ὡς πρὸς τοὺς καρποὺς αὐτούς, ἐὰν οὗτοι ὑπάρχουν εἰσέτι αὐτούσιοι.

Ὅμοιον προνόμιον, κατασχέσεως καὶ ἱκανοποιήσεως ἐκ τοῦ πλειστηριάσματος, ἐπὶ τῶν εἰσκομισθέντων ἔχουσιν οἱ ἐκμισθωταὶ κτημάτων καρπώσεως, ἤτοι ἀγροτικῶν κτημάτων, ἐργοστασίων, μύλων καὶ ἄλλων βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, οἱ ξενοδόχοι ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν ὁδοιπόρων ἐντὸς τοῦ ξενοδοχείου εἰσκομισθέντων, μηδὲ τῶν ἐνδυμάτων των ἐξαιρουμένων διὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν καταναλωθέντα (ἐνοίκιον καὶ τροφὴ) καὶ τὰς δοθείσας εἰς αὐτοὺς προκαταβολάς. Σημειωτέον ὅτι τοῦ ὡς ἄνω προνομίου γίνεται παραχάραξις ὑπὸ τῶν ξενοδόχων, ἰσχυριζομένων ὅτι ἔχουν δικαίωμα αὐθαιρέτου κατακρατήσεως τῶν πραγμάτων ἄνευ κατασχέσεως καὶ ὅπερ ἐπιτυγχάνουσι πολλάκις ἐπὶ ἁπλοϊκῶν πελατῶν, οἵτινες ἐξ ἀγνοίας τοῦ νόμου ἀφίνουν εἰς αὐτοὺς τὰ πράγματά των. Π. Κ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

εἰσκόμισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἔξωθεν εἰσαγωγή, ἄλλως *εἰσκομιδή* (βλ. λ.).

εἰσοδεύω· ὁδεύω εἴσω, εἰσέρχομαι· βλ. *ἐσοδεύω*.

εἰσόδημα (τό)· τὸ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀποφερόμενον εἰς καρποὺς ἢ ἄλλα προϊόντα, τὰ ἐκ τῆς καλλιεργείας συγκομιζόμενα προϊόντα: «εἰσόδημα δημητριακῶν,—οἴνου,—ἐλαίου,—ὀπωρῶν», «οἱ ἐλιὲς ἐφέτος εἶχαν καλὸ εἰσόδημα», «ἔχω ἕνα σωρὸ εἰσοδήματα καὶ τὰ ξοδιάζω ὅλα 'ς τὴν καλλιέργεια»· || οἱονδήποτε ἀποφερόμενον κέρδος, ἐξ ἐνοικίων. ἐκ τόκων, ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας: «οἰκία παρέχουσα εἰσόδημα ἑκατὸν χιλιάδων δραχμῶν ἐτησίως», «τὸ σύνολον τῶν εἰσοδημάτων του μόλις ἐξαρκεῖ διὰ τὴν συντήρησιν τῆς οἰκογενείας του».

— *[Οἰκον.]* Καλεῖται *εἰσόδημα* τὸ σύνολον τῶν εἰς τὴν κυριότητα ἑνὸς προσώπου περιερχομένων *οἰκονομικῶν ἀξιῶν*, αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἐντὸς μιᾶς οἰκονομικῆς περιόδου ὑπὸ μορφὴν *πραγματικῶν ἐσόδων*, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν διὰ τὴν ἀπόκτησιν καὶ διατήρησιν αὐτῶν ἀπαιτηθεισῶν δαπανῶν. Κατὰ ταῦτα: α') Τὸ εἰσόδημα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκεῖνα μόνον τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἐπιφέρουν καθαρὰν ἐπαύξησιν τῆς κειμένης περιουσίας τοῦ ἀτόμου, ἤτοι ἀποτελοῦν δι' αὐτὸ πραγματικὰ ἔσοδα καὶ ὄχι ἁπλῶς μεταβολὴν τῆς φύσεως καὶ μορφῆς ὑπαρχόντων περιουσιακῶν στοιχείων, τουτέστιν ἐν τῇ συνθέσει τῆς περιουσίας (πώλησις ἀκινήτων, ἀνάληψις καταθέσεων, σύναψις δανείων). β') Ὁ ὅρος οἰκονομικαὶ ἀξίαι περιλαμβάνει παντὸς εἴδους οἰκονομικὰ ἀγαθὰ ὑφ' οἱανδήποτε μορφὴν αὐτῶν. Εἶναι τουτέστιν ἐντελῶς ἀδιάφορον διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰσοδήματος ἐὰν τοῦτο συνίσταται εἰς χρῆμα, εἰς εἶδος, εἰς ὑπηρεσίας, εἰς χρήσεις ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν ἢ εἰς παντὸς εἴδους παροχάς. Ἀρκεῖ τὰ στοιχεῖα ταῦτα νὰ ἔχουν μίαν *χρηματικὴν ἀξίαν*. Πολλάκις τὸ εἰσόδημα ἐμφανίζεται ὑπὸ μεικτὴν μορφήν, συμπεριλαμβάνει δηλονότι ἅπαντα τὰ στοιχεῖα ταῦτα καὶ μόνον εἰς μεμονωμένας περιπτώσεις, ὡρισμένης κατηγορίας προσώπων, σύγκειται τοῦτο ἐξ ἑνὸς μόνον τῶν ἀναφερθέντων στοιχείων. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι τὸ εἰσόδημα εἶναι προϊὸν τῆς νεωτέρας χρηματικῆς οἰκονομίας καὶ ἐκφράζει πάντοτε μίαν ὡρισμένην ποσότητα χρηματικῶν ἀξιῶν. Ἡ ὕπαρξις ὅθεν τοῦ χρήματος καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν εἰς χρῆμα εἶναι ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις τῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος. γ') Διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἐπίσης ἀδιάφορον ἐὰν τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ ἐν γένει εἰσέρχωνται καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἀτόμου (μισθός, ἡμερομίσθια, ῥάνται, τόκοι κλπ.), ἢ ἀκανονίστως κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους, ἢ καὶ ἐὰν ἀκόμη ταῦτα μόνον ἐφ' ἅπαξ πραγματοποιοῦνται (δῶρα, κληρονομίαι, κέρδη ἐκ λαχείων κλπ.). Ἐκτὸς λοιπὸν τοῦ χρονικοῦ στοιχείου εἶναι καὶ τὸ μέγεθος τοῦ εἰσοδήματος ἐντελῶς ἄσχετον πρὸς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ. Τὰς σκέψεις ταύτας διατυποῦμεν ἐν τῷ δοθέντι ὁρισμῷ διὰ τῆς λέξεως «σύνολον» οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἄνευ χρονικοῦ ἢ ποσοτικοῦ τινος περιορισμοῦ.

Ἡ ἔννοια τοῦ εἰσοδήματος εἶναι καθαρῶς ὑποκειμενική, τουτέστιν ἀναφέρεται πάντοτε εἰς ἓν ὡρισμένον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἀποκτᾷ τὰ ἀγαθὰ ταῦτα (εἰσόδημα τοῦ Α ἢ τοῦ Β προσώπου), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν τὸ σύνολον τῶν ἐντὸς μιᾶς οἰκονομικῆς περιόδου παραγομένων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν ἐξετάζεται ἀντικειμενικῶς, τουτέστιν ἀπὸ ἀπόψεως τῆς πηγῆς, ἥτις παρήγαγε ταῦτα, ὁπότε ὁμιλοῦμεν περὶ *προσόδων* (πρόσοδος ἐξ οἰκοδομῶν, ἐκ γαιῶν, ἐκ κινητῶν κεφαλαίων, ἐξ ἐργασίας κλπ.). Διακρίνομεν δύο κατηγορίας εἰσοδήματος: τὸ *ἀκαθάριστον* καὶ τὸ *καθαρὸν* εἰσόδημα. Ἀκαθάριστον εἰσόδημα εἶναι ἡ ἐντὸς μιᾶς ὡρισμένης χρονικῆς περιόδου συνολικὴ προσαύξησις τῆς περιουσίας ἑνὸς προσώπου, ἐνῷ καθαρὸν εἰσόδημα καλοῦμεν τὸ εἰς τὴν ἐλευθέραν τοῦ ἀτόμου διάθεσιν ἀπομένον σύνολον οἰκονομικῶν ἀξιῶν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν διὰ τὴν κτῆσιν καὶ διατήρησιν αὐτῶν καταβληθεισῶν δαπανῶν. Τὸ καθαρὸν εἰσόδημα δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἴτε πρὸς κάλυψιν καὶ θεραπείαν τῶν προσωπικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτόμου (κατανάλωσις) ἢ πρὸς αὔξησιν τῆς περιουσίας καὶ δι' αὐτῆς τοῦ μελλοντικοῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ (κεφαλαιοποίησις). Τὰς κατελεχθείσας κατηγορίας εἰσοδήματος δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν μὲ τὸ *ἐλεύθερον εἰσόδημα*. Ὁ ὅρος οὗτος, εἰσαχθεὶς ὑπὸ τῶν κλασσικῶν, ἐκυριάρχησεν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος, σημαίνει δὲ τὴν ἐπὶ πλέον διαφορὰν μεταξὺ ἐσόδων καὶ ἐξόδων μιᾶς οἰκονομικῆς περιόδου. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ καθαροῦ περισσεύματος τῆς οἰκονομίας τοῦ ἀτόμου μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δαπανῶν παραγωγῆς, καθὼς καὶ τῶν ἐξόδων πρὸς θεραπείαν τῶν προσωπικῶν του ἀναγκῶν. Ἐντεῦθεν σαφῶς ἐξάγεται, ὅτι τὸ τοιουτοτρόπως καθοριζόμενον ἐλεύθερον εἰσόδημα οὐδόλως δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος. Τὸ ἐπίπεδον τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν εἶναι μεταξὺ τῶν διαφόρων προσώπων τοσοῦτον διάφορον, ὥστε, ἐὰν δὲν ληφθῇ ἑνιαῖόν τι μέτρον διὰ τὸν προσδιορισμὸν αὐτοῦ, τὸ ἐλεύθερον εἰσόδημα θὰ παραμείνῃ κατὰ κανόνα ἀσύλληπτον καὶ ἀκαθόριστον. Αἱ κυριώτεραι πηγαὶ τοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἡ ἐργασία, ἡ περιουσία (κινητὴ καὶ ἀκίνητος) καὶ ἡ ἰδιαζούσης φύσεως ὀργανωτικὴ ἐργασία τοῦ ἐπιχειρηματίου. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ εἰσόδημα δύναται, ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς του, νὰ διαιρεθῇ εἰς εἰσόδημα ἐργασίας, εἰσόδημα κινητῆς περιουσίας (κεφαλαίων), ἀκινήτου περιουσίας καὶ τέλος εἰσόδημα ἐπιχειρηματίου. Τὸ εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ πηγῆς σταθερᾶς καὶ διαρκοῦς, μὴ ὑποκειμένης εἰς φθορὰν ἢ ἀλλοίωσιν (π. χ. κεφάλαια, ἀκίνητα κλπ.), καλεῖται καὶ *πάγιον*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μὴ πάγιον εἰσόδημα, ὅπερ πηγάζει ἐκ μόνης τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τοῦ ἀτόμου καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐμφανίζει τὰ πλεονεκτήματα τοῦ πρώτου ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀσταθὲς καὶ περιωρισμένης διαρκείας. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ νεώτερα πεπολιτισμένα κράτη, διαβλέποντα ἐν τῇ προστασίᾳ τοῦ ἐξ ἐργασίας μὴ παγίου εἰσοδήματος τῶν ὑπηκόων των ἓν τῶν κυριωτέρων των καθηκόντων, εἰσήγαγον διάφορα ἀποτελεσματικὰ μέτρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ θεσμὸς τῶν ***κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων*** καὶ τῶν παντοειδῶν ταμείων συντάξεων.

Αἱ κυριώτεραι περὶ εἰσοδήματος θεωρίαι. Αἱ ἔρευναι περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος ἐδημιούργησαν ὁλόκληρον φιλολογίαν ἐν τῇ διεθνεῖ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ, χωρὶς νὰ καταλήξουν εἰσέτι εἰς θετικόν τι ἀποτέλεσμα. Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν διαμορφωθεισῶν θεωριῶν δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὡς ἑξῆς: α') Θεωρία *καταναλώσεως (E. v. Hermann, K. Marlow* καὶ ἰδίᾳ *G. Schmoller)*, καθ' ἣν εἰσόδημα εἶναι τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ὁ οἰκονομῶν ἄνθρωπος δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν του χωρὶς νὰ χειροτερεύσῃ τὴν ἀρχικὴν του περιουσιακὴν κατάστασιν. β') Θεωρία περιοδικότη-

Digitized by Google

τος *(Ad. Wagner, G. Cohn)*, καθ' ἣν εἰσόδημα εἶναι τὸ σύνολον ἐκείνων μόνον τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ κανόνα ἐπανέρχονται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον καθ' ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους. γ') Θεωρία *πηγῶν προελεύσεως (Fr. Neumann, B. Fuisting, E. Philippovich)*, καθ' ἣν εἰσόδημα εἶναι τὸ σύνολον τῶν καθαρῶν προσόδων ἑνὸς ἀτόμου, αἱ ὁποῖαι παράγονται, ἐντὸς μιᾶς οἰκονομικῆς περιόδου, ἐκ διαρκῶν πηγῶν καὶ ἐμφανίζουν σταθερὸν σχετικῶς χαρακτῆρα. δ') *Δημοσιονομικὴ* θεωρία *(G. von Schanz)*, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν εἰσόδημα εἶναι ἡ ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος ἐπελθοῦσα αὔξησις καθαρᾶς περιουσίας, τουτέστι τὸ εἰς τὴν κυριότητα ἑνὸς ἀτόμου καὶ ἐντὸς ὡρισμένης οἰκονομικῆς περιόδου περιερχόμενον σύνολον ἀξιῶν ἐκ καθαρῶν προσόδων, δικαιωμάτων χρήσεως, χρηματικῶν καὶ εἰς χρῆμα ἀποτιμωμένων παροχῶν τρίτων, δώρων, κληρονομιῶν, κληροδοτημάτων, κερδῶν λαχνῶν, κεφαλαίων ἐξ ἀσφαλειῶν πάσης φύσεως, εἰσοδημάτων ἐξ ἀσφαλειῶν ὡς καὶ κερδῶν ἐν γένει, μετ' ἀφαίρεσιν ἐκ τοῦ συνολικοῦ τούτου ποσοῦ τῶν ὀφειλομένων τόκων καὶ περιουσιακῶν ἀπωλειῶν. Ἡ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ διατυπωθεῖσα ἔννοια τοῦ εἰσοδήματος φαίνεται προσεγγίζουσα πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Schanz εἰσαχθεῖσαν τοιαύτην. Παρὰ ταῦτα δὲν παρουσιάζουν ἀμφότεραι τὸ αὐτὸ περιεχόμενον. Ἐνῷ ἡ πρώτη βασίζεται ἐπὶ αὐστηρῶς οἰκονομικῶν ἀρχῶν, ἡ δημοσιονομικὴ θεωρία προσαρμόζεται μᾶλλον πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς ἐπιθυμητὴν λύσιν. Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ φορολογικοῦ εἰσοδήματος δὲν πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ εὐρύτερον ἐνταῦθα, καθ' ὅτι αὕτη μόνον ἐν μέρει ἑδραιοῦται ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων.

Γενικὰ περὶ τῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος. Τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα ἑνὸς προσώπου δύναται κατὰ δύο τρόπους νὰ καταστῇ ἀντικείμενον φορολογίας: α') Διὰ τῆς φορολογίας τῶν καθ' ἕκαστα πηγῶν αὐτοῦ. Ὁ φόρος περιλαμβάνει τότε τόσας κατηγορίας ὅσαι καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ εἰσοδήματος (εἰσοδήματα ἐκ γαιῶν, ἐξ οἰκοδομῶν, ἐκ κινητῶν κεφαλαίων, ἐκ γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐξ ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐξ ἐργασίας καὶ ὑπηρεσιῶν, ἐξ ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων). β') Διὰ τῆς φορολογίας ὁλοκλήρου τοῦ εἰσοδήματος ἑνὸς ὡρισμένου προσώπου (καθολικὴ ἢ συνολικὴ φορολογία τοῦ εἰσοδήματος). Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ὑποκείμενον τῆς φορολογίας παραμένει τὸ αὐτό, τουτέστι τὸ πρόσωπον ὅπερ ἀποκτᾷ τὸ εἰσόδημα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν φορολογίαν τῶν προσόδων, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ φορολογησίμου ἀντικειμένου, τῆς προσόδου ὡς τοιαύτης, ἀσχέτως πρὸς τὸ πρόσωπον, εἰς ὃ αὕτη περιέρχεται. Φορολογία πηγῶν εἰσοδήματος (Impôt cédulaire, Quellensteuer) ὑφίσταται σήμερον ἐν Γαλλίᾳ καὶ κατ' ἀπομίμησιν ταύτης ἐν Βελγίῳ, Ὀλλανδίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι. Πρότυπον τῆς φορολογίας ταύτης ὑπῆρξεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ «Dîme royale» τοῦ Vauban ἐν Γαλλίᾳ (1695), ἥτις περιλαμβάνει 6 κατηγορίας εἰσοδημάτων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ «Incometax» τοῦ Pitt καὶ Addington (1799 καὶ 1803) ἐν Ἀγγλίᾳ, ἥτις καταργηθεῖσα μετὰ τὴν λῆξιν τῶν Ναπολεοντείων πολέμων εἰσήχθη ἐκ νέου τῷ 1842 ὑπὸ τοῦ Peel καὶ ἰσχύει μέχρι σήμερον, ὡς τελικῶς διεμορφώθη κατὰ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ 1918. Ἀντιθέτως, ἡ φορολογία ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος (Impôt global sur le revenu, Globalsteuer) ἔσχεν ὡς ὑπόδειγμα τὴν πρωσσικὴν φορολογίαν ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος Allgemeine Einkommensteuer, ἥτις εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Miquel τῷ 1891. Ὁ νόμος δύναται νὰπαριθμῇ καὶ ἐνταῦθα τὰς πηγὰς τοῦ εἰσοδήματος, τότε ὅμως ἐμπεριέχει μίαν γενικὴν διάταξιν, καθ' ἣν εἰς τὸν φόρον ὑπόκειται καὶ πᾶν ἄλλο εἰσόδημα μὴ συμπεριλαμβανόμενον εἰς τὰς καθ' ἕκαστα κατηγορίας. Οὕτως ἡ ἀγγλικὴ «Incometax» (1924) περιλαμβάνει τοιαύτην γενικὴν διάταξιν ἐν τῇ κατηγορίᾳ D, ὁ γερμανικὸς νόμος τοῦ 1926 ἐν § 5 καὶ ὁ ἀμερικανικὸς τοιοῦτος τοῦ 1925. Διὰ τὰς δύο καταλεχθείσας κυρίας μορφὰς τῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος ὁ Ἰταλὸς οἰκονομολόγος Flora διετύπωσε τοὺς ὅρους *ἀναλυτικὴ* καὶ *συνθετικὴ* φορολογία, οἵτινες καὶ παρελήφθησαν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς φορολογικῆς νομοθεσίας ἐν τῷ νόμῳ 1640 τῆς 3 Ἰανουαρίου 1920.

Ἐθνικὸν εἰσόδημα. Ὅπως τὸ εἰσόδημα ἑνὸς προσώπου, οὕτω καὶ τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ὡς τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν ἀξιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐντὸς ὡρισμένης οἰκονομικῆς περιόδου περιέρχονται εἰς ἐθνικήν τινα οἰκονομίαν, ὡς πραγματικὰ ἔσοδα αὐτῆς, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῶν δαπανῶν παραγωγῆς ἢ κτήσεως. Ἡ ἔννοια αὕτη διαφέρει τῆς τοῦ μεμονωμένου εἰσοδήματος ἑνὸς ἀτόμου, καθ' ὅτι τὸ μὲν ἐθνικὸν εἰσόδημα ἀποτελεῖ ποσότητα ἀγαθῶν εἰς εἶδος, ἐνῷ τὸ ἀτομικὸν εἰσόδημα, ἰδίᾳ ἐν τῇ σημερινῇ συναλλαγματικῇ οἰκονομίᾳ, ἐκφράζει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ποσότητα ἀξιῶν εἰς χρῆμα, διότι τοῦτο προκύπτει διὰ σειρᾶς συναλλαγῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν, καθαρῶς χρηματικῆς ὑφῆς. Ἡ ἔννοια τοῦ εἰσοδήματος ἔχει ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τὴν ὕπαρξιν χρηματικῆς οἰκονομίας. Πρὸς ἐξεύρεσιν καὶ προσδιορισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος χώρας τινὸς ἐφαρμόζει ἡ στατιστικὴ τρεῖς, κυρίως, μεθόδους. Τὴν *ὑποκειμενικήν*, τὴν *ἀντικειμενικὴν* καὶ τὴν *συμπτωματικὴν* μέθοδον. α') Κατὰ τὴν πρώτην μέθοδον τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐκλαμβάνεται ὡς σύνολον χρηματικῶν ἀξιῶν, τουτέστιν εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν εἰσοδημάτων ὅλων τῶν φυσικῶν προσώπων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἐκ τοῦ ὁποίου δέον νὰ ἀφαιρεθῶσι τὰ ποσὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα παριστῶσι καθαρὰν μεταβίβασιν ἀγαθῶν ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, οὐχὶ δὲ παραγωγὴν νέων τοιούτων. Τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν ἀγαθῶν καλοῦμεν καὶ *παράγωγον εἰσόδημα*. Περιορίζεται δ' ἐνταῦθα ὁ ὅρος οὗτος μόνον ἐπὶ ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα μεταβιβάζονται ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον ἄνευ ἐπαχθοῦς αἰτίας τουτέστιν οὐχὶ εἰς ἀντιστάθμισμα παρασχεθέντων οἰκονομικῶν ὠφελημάτων (ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν), π. χ. ἐλεημοσύναι, δωρεαὶ κλπ. Ἐπὶ πλέον δέον νὰ προστεθῶσιν εἰς τὸ καθαρὸν ἄθροισμα τῶν εἰσοδημάτων τῶν φυσικῶν προσώπων καὶ τὰ εἰσοδήματα τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου (συνδέσμων, ἑνώσεων, δήμων, πολιτειῶν κλπ.), τὰ ὁποῖα προέρχονται εἴτε ἐκ κερδῶν ἰδίων ἐπιχειρήσεων εἴτε εἰς προσόδων τῶν περιουσιῶν αὐτῶν. Ἡ στατιστικὴ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τὴν μέθοδον ταύτην, ὑπολογίζει τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στατιστικῶν δεδομένων ἐκ τῆς βεβαιώσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπελογίσθη π.χ. τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα: 1) τῆς Γερμανίας ὑπὸ τοῦ May, διὰ τὸ ἔτος 1900, τοῦ E. Rogowski καὶ ἰδίᾳ τοῦ Karl Helfferich διὰ τὸ ἔτος 1913· 2) τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ὑπὸ τοῦ J. Stamp διὰ τὸ ἔτος 1921 (Wealth and taxable capacity)· 3) τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Pupin διὰ τὸ ἔτος 1911, ὡς καὶ ὑπὸ διαφόρων ἄλλων οἰκονομολόγων, μεταπολεμικῶς δὲ ὑπὸ τῶν Marsal, Besnard, Aymard, Lafargue. β') Κατὰ τὴν δευτέραν μέθοδον, τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ οἰκονομίᾳ παραχθέντων ἀγαθῶν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους αὐτῆς. Ἐνταῦθα ὁ ὑπολογισμὸς βασίζεται ἐπὶ τῆς ποσότητος, τῆς ποιότητος καὶ τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν (ἐμπορευμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν)· ἄρα, ἡ στατιστικὴ ὑποδιαιρεῖται ἐνταῦθα εἰς διαφόρους κατηγορίας: στατιστικὴ παραγωγῆς, καταναλώσεως, ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, ἐξωτερικῶν πληρωμῶν, μισθῶν, ἡμερομισθίων καὶ τιμῶν. Ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας ὅλων τούτων τῶν στατιστικῶν δεδομένων ἐξακριβοῦται τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τῆς χώρας. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη παρουσιάζει πολλὰς ἀτελείας καὶ ἐλλείψεις, ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν στατιστικῶν στοιχείων, ὡς καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ὑπολογισμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὅπου αὕτη ἐφηρμόσθη δὲν ἀπέφερε θετικὰ ἀποτελέσματα, ἐκρίθη δὲ ἀναγκαῖον νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς τρίτης, συμπληρωματικῆς μεθόδου. Κατὰ τὴν ἀντικειμενικὴν μέθοδον ὑπελογίσθη τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τῶν ἑξῆς χωρῶν: τῆς Αὐστρουγγαρίας ὑπὸ τοῦ F. von Fellner, διὰ τὸ ἔτος 1913, τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ C. Geni διὰ τὰ ἔτη 1910—1914 καὶ 1925, τῆς Ρωσίας ὑπὸ τοῦ Prokopowitsch (1900) καὶ Guchmann (1925 καὶ 1926), τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (Federal Trade Commission) διὰ τὰ ἔτη 1918—1923. γ') Ἡ συμπτωματικὴ μέθοδος ἀποτελεῖ κυρίως ἐπικουρικὸν μέσον συμπληρώσεως τῶν ὑπολογισμῶν, ἰδίᾳ τῆς ἀντικειμενικῆς μεθόδου. Ἐνταῦθα λαμβάνονται διάφορα τεκμήρια τῆς εὐμαρείας ἑνὸς λαοῦ ὡς στοιχεῖα πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ. Ὡς τοιαῦτα χρησιμεύουν τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν καὶ ἡμερομισθίων, τὸ μέγεθος τῶν διὰ διατροφήν, ἐνδυμασίαν καὶ κατοικίαν διατιθεμένων ὑπὸ τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ μέσον ὅρον ποσῶν, τὸ ποσὸν τῆς ἐτησίας ἀποταμιεύσεως αὐτοῦ κ.λ.π. Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὰ τεκμήρια ταῦτα χαρακτηρίζουν τὸ μέγεθος ὄχι μόνον τοῦ εἰσοδήματος, ἀλλὰ καὶ τῆς καταναλώσεως ἑνὸς λαοῦ, ὡς ἐκ τούτου παραβλέπεται τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῆς καταναλώσεως καὶ τοῦ εἰσοδήματος δὲν συμβαδίζουν ἀναγκαίως πάντοτε. Ἐπὶ πλέον, διὰ τῶν τεκμηρίων τούτων, θὰ ἠδύναντο νὰ προσδιορισθῶσιν αἱ γενικαὶ τάσεις τῆς ἐξελίξεως τοῦ εἰσοδήματος, δὲν θὰ ἦτο ὅμως ἐξ ἴσου δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἔκτασις καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἡ μέθοδος αὕτη δύναται μὲν νὰ συμπληρώσῃ, ὄχι ὅμως καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ μίαν τῶν ἄλλων δύο. Οὐχ ἧττον ὅμως, ἔχομεν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμπτωματικῆς μεθόδου, ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῶν ἑξῆς χωρῶν: τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ C. Geni διὰ τὸ ἔτος 1925, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὑπὸ τοῦ W. J. King (1910) καὶ ὑπὸ τοῦ Ingalles (1920—1922), καὶ τῆς Γερμανίας (Reichsstatistisches Amt) ὑπὸ τοῦ E. Wagemann (1924).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. Gerloff*, Grundlegung ἐν Hdb. Finanzw. I.—*Joh. Ppitz*, Einkommnesteuer ἐν Hdw. Staatsw. III. (4 ἐκδ.) *J. Teschemacher*, Einkommensteuer ἐν Hdb. Finanzw. II.—*W. Winkler*, Einkommen, Volkseinkommen ἐν Handw. Staatsw.(3 ἐκδ.). τόμ. III καὶ VIII. Ν. ΦΩΤΙΑΣ

εἰσοδηματίας (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων εἰσοδήματα, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκ τοῦ εἰσοδήματος ζῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μισθωτὸν ἢ τὸν διὰ τῆς ἐργασίας του ἀποζῶντα.

Εἰσόδια (τὰ) ***τῆς Θεοτόκου.*** Θεομητορικὴ ἑορτὴ ἔχουσα ὑπόθεσιν παράδοσίν τινα, ἀπαντῶσαν ἐν τοῖς ἀποκρύφοις Εὐαγγελίοις (ἐν τῷ λεγομένῳ «Πρωτευαγγελίῳ» καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τῆς γεννήσεως τῆς Μαρίας). Κατ' αὐτὴν οἱ γονεῖς τῆς Θεοτόκου ὡδήγησαν ταύτην τριετῆ εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν, ἵνα ἀφιερώσωσιν αὐτὴν τῷ Κυρίῳ. Ἀνελθοῦσα μόνη ἡ Μαρία τὰς δεκαπέντε βαθμίδας, τὰς ἀγούσας εἰς τὸν ναόν, ἀνεβιβάσθη ὕστερον ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὴν τρίτην βαθμίδα τοῦ θυσιαστηρίου, καταστᾶσα ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ὑποκείμενον ἀγάπης ἐν παντὶ τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ. Ἐν τῷ ναῷ ἡ Θεοτόκος κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην παρέμεινε μέχρι τοῦ δω-

Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ Ναῷ.
[Πίναξ Φ. ντὲ Σαμπαίνι ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Βρυξελλῶν.]

δεκάτου ἢ δεκάτου τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῆς, τρεφομένη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, μετὰ ταῦτα δὲ κατὰ θείαν οἰκονομίαν ἐμνηστεύθη τὸν Ἰωσήφ. Ἡ παράδοσις αὕτη ἤρχισε νὰ κυκλοφορῇ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, λαβοῦσα δὲ εὐρυτάτην διάδοσιν κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ἐπισημοποιήθη καὶ δι' ἰδίας ἑορτῆς. Καὶ ἐν μὲν τῇ Δύσει ἡ ἑορτὴ αὕτη εἰσήχθη μόλις περὶ τὸ 1375 καὶ ἐξηλείφθη μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς ἐκ τῶν Ρωμαϊκῶν ἑορτολογίων ὑπὸ Πίου τοῦ Ε', ἀποκατεστάθη δὲ ὕστερον καὶ αὖθις ὑπὸ Σίξτου τοῦ Ε'. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅμως καθιερώθη πολὺ ἐνωρίτερον, μαρτυρουμένη μὲν ρητῶς ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, καὶ ὑπὸ τῆς 22ας Νεαρᾶς Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν ἔτει 1166, ὡς ἡμέρα ἀργία ὁρισθεῖσα *(Migne* 133,756), ἀλλ' ἴσως ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος εἰσαχθεῖσα καὶ βαθμηδὸν ἐπικρατήσασα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ἑορτῆς (21 Νοεμβρίου), φαίνεται ὅτι ἡ ἡμέρα αὕτη κατ' ἀρχὰς ἑωρτάζετο ἐν Ἱεροσολύμοις ὡς ἐπέτειος τῶν ἐγκαινίων τοῦ ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τῷ 543 ἀνεγερθέντος ἐκεῖ ναοῦ τῆς *Ἁγίας Μαρίας τῆς Νέας.* Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

εἰσοδιάζω, κοιν. *σοδιάζω*· εἰσάγω εἰς τὸν οἶκον, συγκομίζω τοὺς καρπούς, κοιν. *μαζεύω τὶς σοδειές*, ἀντίθ. *ξοδιάζω*: «ἀεὶ εἰς τὸ εἰσοδιάζειν αὐτοῦ βλέποντος μόνον, οὐχὶ καὶ εἰς τὸ ἐξοδιάζειν», «ὅταν εἰσοδιάσῃ τὸν καρπὸν» *(μεσαιων.)*, «ὅταν σοδιάσωμε τὸ στάρι, θὰ μποῦμε 'ς τὸ καλαμπόκι».

εἰσοδιακός, *—ή, —όν*· κοιν. *σοδιακός*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ εἰσόδημα, ὁ ἐξ εἰσοδήματος, ἀντίθ. *ἀγοραστός*· «τά 'χομε ὅλα σοδιακά», «ὡς τὸ Μάρτη, τὸν Ἀπρίλη ἔχομε τὸ ψωμὶ σοδιακό, ὕστερα τὸ τρῶμε ἀγοραστό».

εἰσοδικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς εἰσόδου· || «εἰσοδικὸν τροπάριον» τὸ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.

εἰσόδιος (ὁ, ἡ) *— ον* (τό)· ὁ τῆς εἰσόδου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εἴσοδον, εἰσιτήριος, εἰσαγωγικός· «εἰσόδιος ἑορτὴ τῆς Θεοτόκου» *(μεσαιων.)*· || *εἰσόδια* (τὰ) (βλ. λ.) ὡς οὐσ., ἡ ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ναὸν ἑορτή· || *εἰσόδιον* (τό)· πρόσοδος, εἰσόδημα, βλ. *ἔσοδον*.

εἴσοδος (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσέρχεσθαι ἀντίθ. *ἔξοδος*: «ἡ εἴσοδος τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην», «ἑορτὴ ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ναόν», «ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος», «ἡ εἴσοδος ἐλευθέρα»· || ὁ τόπος, τὸ μέρος ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἰσέρχεταί τις.

Digitized by Google

κοιν. *μπασιά:* «ἀφίνω ὀλίγον τόπον ὡς εἴσοδον», «παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς ἐπαύλεως ὑψοῦνται γηραιαὶ πλάτανοι»· || μεταφ. «ἡ εἴσοδος τῆς δίκης εἰς τὸ δικαστήριον» ἡ εἰσαγωγή· || «ἡ εἴσοδος εἰς τὴν βουλήν, —τὴν γερουσίαν, — τὴν ἀκαδημίαν, — τὸ πανεπιστήμιον» ἡ ἐκλογὴ καὶ ἐμφάνισις ὡς βουλευτοῦ, ὡς γερουσιαστοῦ κτλ.· || καθόλου, μετάβασις ἀπὸ μιᾶς καταστάσεως εἰς ἄλλην: «ἡ εἴσοδος εἰς τὸ θέρος, —εἰς τὸν χειμῶνα,—εἰς τὸ νέον ἔτος», «εἴσοδος εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως» κττ.· || «εἴσοδος εἰς τὸ σχολεῖον, — εἰς τὸ νοσοκομεῖον κττ.», δηλαδὴ ὡς μαθητοῦ, — ὡς ἀσθενοῦς· || τὸ διὰ τὴν εἴσοδον ἀντίτιμον: «ἐπλήρωσα τὴν εἴσοδον»· || «ἔχω—, δὲν ἔχω εἴσοδον» μοῦ ἐπιτρέπεται—, δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος: «αἱ γυναῖκες παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν εἶχον εἴσοδον εἰς τὰ θέατρα».

— *[Μουσ.]* Καλεῖται εἴσοδος (ἰταλ. entrata, intrada) βραχὺς μουσικὸς πρόλογος ἐκτελούμενος παλαιότερον ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παραστάσεως. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα ἡ εἴσοδος ἐπαίζετο μόνον ἀπὸ τὰ πνευστὰ ὄργανα· ἀπὸ τοῦ 1600 ὅμως ἐμφανίζονται καὶ μεμονωμένα τεμάχια, εἰς τὰ ὁποῖα λαμβάνουν μέρος καὶ τὰ ἔγχορδα. Εἰς τὰ μπαλλέτα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (Λούλλη κλπ.) ἡ εἴσοδος παριστᾷ τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισιν νέας ὁμάδος χορευτῶν. Κατὰ τὴν μεγάλην ἄνθησιν τῆς πολυφωνικῆς σχολῆς, ἡ εἴσοδος παριστᾷ τὰ σημεῖα τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ κανόνος γεγραμμένου ἐπὶ ἑνὸς μόνον πενταγράμμου, καὶ ὑποδεικνύεται τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον θέλει ἀρχίσει ᾄδουσα ἡ ἑπομένη φωνή. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶχον τὴν μορφὴν ἑνὸς S, ἑνὸς σταυροῦ + ἑνὸς ἀστερίσκου * κτλ.

Δεῖγμα σχετικῆς εἰσόδου εἶναι τὸ ἀκόλουθον:

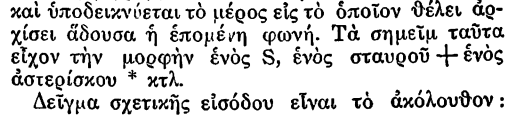

Τὰ σημεῖα S ὑποδεικνύουν τὴν στιγμὴν τῆς εἰσόδου τῶν ἑπομένων φωνῶν. Μὲ σύγχρονον σημειογραφίαν ἡ ἐκτέλεσις θὰ εἶναι ἡ ἑπομένη:

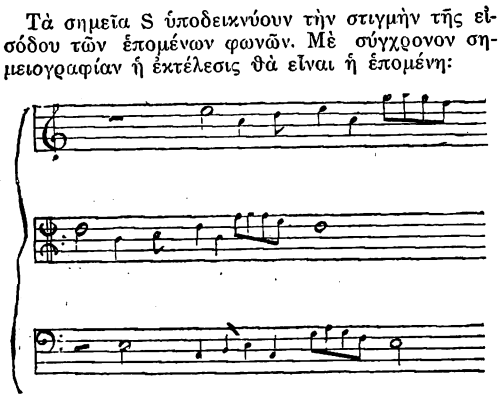

Εἴσοδος τέλος λέγεται τὸ σημεῖον, ὅπερ ὁ διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας ἢ τῆς χορῳδίας δίδει εἰς ἕνα ἐκτελεστὴν ἢ μίαν ὁμάδα, ὅταν, κατόπιν μακρᾶς παύσεως, ὁ ἐκτελεστὴς οὗτος ὀφείλῃ ἐκ νέου νὰ συνεχίσῃ τὸ μέρος του. Γ. Σ.

— *[Λειτουργ.]* Δύο ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων καὶ μᾶλλον ἀξιοσημειώτων τελετῶν ἐν ταῖς 'Ανατολικαῖς λειτουργίαις εἶναι ἡ μικρὰ καὶ ἡ μεγάλη Εἴσοδος. Κατὰ τὴν *μικρὰν Εἴσοδον*, ἥτις γίνεται ψαλλομένου τοῦ τρίτου ἀντιφώνου, ἐξάγεται ἐν πομπῇ, ἡγουμένων καὶ λαμπάδων, ἀπὸ τῆς βορείας πύλης τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον κρατούμενον ὑπὸ τοῦ διακόνου, συνακολουθούντων δὲ καὶ τῶν συλλειτουργούντων ἱερέων καὶ μεταφερόμενον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ναοῦ, ὅπου ἄλλοτε ὁ ἄμβων, ὑψοῦται προβαλλόμενον εἰς προσκύνησιν τοῖς πιστοῖς, καλουμένοις διὰ τῆς ἐκφωνήσεως «σοφία· ὀρθοί», ἵνα ὄρθιοι καὶ ἐν σεβασμῷ ὑπαντήσωσι τὸ Εὐαγγέλιον, μεθ' ὃ εἰσάγεται ἐκ νέου εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἀποτίθεται ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης. Καὶ μεταγενεστέρως μὲν οἱ ἀλληγορήσαντες τὰ τῆς θείας λειτουργίας ἐξέλαβον τὴν εἴσοδον ταύτην ὡς ὑποσημαίνουσαν τὴν εἰς τὸν δημόσιον βίον καὶ ἐπὶ τὸ κήρυγμα ἔξοδον τοῦ Κυρίου. Τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι ἡ μικρὰ Εἴσοδος προῆλθεν ἐκ τῆς γινομένης ἄλλοτε μεταφορᾶς τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τοῦ παστοφορίου ἢ σκευοφυλακείου, ἔνθα τοῦτο ἐφυλάσσετο, εἰς τὸν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ναοῦ εὑρισκόμενον ἄμβωνα, ὅπου καὶ ἀπετίθετο, ἵνα εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐπακολουθήσωσι τὰ ἱερὰ ἀναγνώσματα, προσκαλουμένων διὰ τοῦ «σοφία· ὀρθοί» τῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης καθημένων πιστῶν, ἵνα ὄρθια παρακολουθήσωσι τὰ ἀναγνώσματα ταῦτα. 'Αλλὰ καὶ ἡ ἐν τοῖς μεγάλοις ἑσπερινοῖς, καθ' οὓς ἀνεγιγνώσκοντο περικοπαὶ ἐκ τῆς Βίβλου ἐπικράτησις τῆς μικρᾶς Εἰσόδου συνεπιβεβαιοῖ τὴν αἰτίαν τῆς καθιερώσεως αὐτῆς. Διότι καὶ κατὰ τοὺς ἑσπερινοὺς τούτους ἀναγιγνωσκομένων περικοπῶν ἐκ τῆς Βίβλου παρίστατο ἀνάγκη, ἵνα μεταφερθῇ αὕτη ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος κατὰ τὴν προσήκουσαν ὥραν, ὅπως εὐθὺς ἐξ αὐτῆς ἐπακολουθήσῃ ἡ ὡρισμένη ἀνάγνωσις. Καὶ ἐν τῇ καθολικῇ δ' ἄλλως 'Εκκλησίᾳ ἀντὶ τῆς εἰσόδου, ὡς παρ' ἡμῖν διεμορφώθη, εὕρηται ἡ ἐν πομπῇ προηγουμένων λαμπάδων καὶ σταυροῦ μεταφορὰ ὑπὸ τοῦ διακόνου τοῦ Εὐαγγελίου ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀποστολικοῦ ἀναγνώσματος.

Κατὰ τὴν *μεγάλην Εἴσοδον* ἐξάγονται διὰ τῆς αὐτῆς βορείας πύλης ἀπὸ τῆς προσκομιδῆς τὰ ἐν αὐτῇ προτεθέντα τίμια δῶρα καὶ δορυφορούμενα ὑπὸ λαμπάδων καὶ ἐξαπτερύγων μεταφέρονται διὰ τῆς ὡραίας πύλης εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὅπου καὶ ἀποτίθενται. Πρὸς τὴν ἐν τῇ λατινικῇ 'Εκκλησίᾳ τελετὴν τῆς introitus, καθ' ἣν ὁ λειτουργὸς εἰσέρχεται ἐπισήμως προχωρῶν εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἀναβαίνων τὰς βαθμῖδας αὐτοῦ προκειμένου μετ' ὀλίγον ν' ἀρχίσῃ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας, ἀντιστοιχοῦσα ἡ μεγάλη Εἴσοδος ἔλαβε τὴν σημερινὴν αὐτῆς διαμόρφωσιν, ἐξ ὅτου ἡ προσκομιδὴ ἀποσπασθεῖσα τῆς θείας λειτουργίας ἀπετέλεσεν ἰδίαν τελετήν. Ἔκτοτε ἡ μεταφορὰ τῶν προσκομισθέντων δώρων προσέλαβε βαθμηδὸν ἐπισημότερον χαρακτῆρα, συνοδευόντων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων μετὰ τῆς συγκλήτου ἐν λαμπαδηφορίᾳ (*Κ. Πορφυρογεν.* Ἐκθ. Βασ. Τάξ. Α ΙΙ, *Migne* 112, 168). Κατὰ τὴν στέψιν τοῦ αὐτοκράτορος ἡ συνοδεία αὕτη καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον ἐπιβλητική, προσλαμβάνουσα στρατιωτικώτερόν πως χαρακτῆρα. Τότε τῆς εἰσόδου πάσης προηγεῖτο ὁ βασιλεὺς κρατῶν τῇ δεξιᾷ σταυρόν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ νάρθηκα, «ὑπέχων τάξιν ἐκκλησιαστικήν, ἣν καλοῦσι τοῦ Δεποτάτου»· ἀμφοτέρωθεν δὲ συμπαρηκολούθουν αὐτῷ οἱ σωματοφύλακες καὶ ἄλλοι ἔνοπλοι νέοι ἐκ τῆς ἀνωτέρας ἐν τῷ Βυζαντίῳ τάξεως, περὶ τοὺς ἑκατόν. Ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ προὐχώρει μέχρι τοῦ σολέα, ἐκεῖ δὲ ἀντήλλασσε διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς χαιρετισμὸν μετὰ τοῦ ἐν τῇ ὡραίᾳ πύλῃ ἱσταμένου πατριάρχου, τοῦ διακόνου καὶ τῶν παρακολουθούντων λειτουργῶν βοώντων ἀλληλοδιαδόχως γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ: «μνησθείη Κύριος ὁ θεὸς τοῦ κράτους τῆς βασιλείας σου» (*Κωδιν.* Περὶ ὀφφικ. κεφ. 17, *Migne* 157, 108).

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

εἰσολκὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσέλκειν.

εἰσορμίζω, *ἀόρ. εἰσώρμισα—εἰσωρμίσθην,* παθ. μετχ. *εἰσωρμισμένος·* εἰσάγω εἰς τὸν ὅρμον, ὁδηγῶ τὸ πλοῖον νὰ ἀράξῃ, προσορμίζω· || *εἰσορμίζομαι·* εἰσέρχομαι, κατευθύνομαι εἰς τὸν ὅρμον, προσορμίζομαι, ἀράζω.

εἰσορμῶ (—άω), *ἀόρ. εἰσώρμησα·* ὁρμῶ εἴσω, εἰσέρχομαι ἐχθρικῶς, εἰσελαύνω, κοιν. *ρίχνομαι μέσα,* ἀντίθ. *ἐξορμῶ:* «ὁ στρατὸς εἰσώρμησεν εἰς τὴν πόλιν».

εἰσοχὴ (ἡ)· τὸ εἰσέχειν, κοιλότης, βαθούλωμα· ἀντίθ. *ἐξοχή:* «ἡ εἰσοχὴ τῆς ξηρᾶς ἀποτελεῖ ὅρμον», «εἰς τὴν εἰσοχὴν τῆς γωνίας»· || «σφραγὶς κατ' εἰσοχήν», ὅταν τὸ εἰκονιζόμενον εἶναι κοῖλον, ἀποτυποῦται δι' ἀνάγλυφον, ἀντίθ. *κατ' ἐξοχήν.*

εἰσπηδῶ (—άω), ἀόρ. *εἰσεπήδησα·* πηδῶ εἴσω, εἰσέρχομαι διὰ πηδήματος: «εἰσεπήδησε διὰ τοῦ παραθύρου»· || μεταφ. παραεισέρχομαι, παρεισδύω, κατορθώνω νὰ εἰσέλθω ἐπιτηδείως, κρυφίως: «εἰσεπήδησεν εἰς τὴν βουλήν,—εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον κλπ.».

εἰσπίπτω, ἀορ. εἰσέπεσον· πίπτω εἴσω, εἰσορμῶ, εἰσελαύνω, κάμνω ἔφοδον: «εἰσέπεσον εἰς τὴν πόλιν».

εἰσπλέω, ἀόρ. *εἰσέπλευσα·* πλέω εἴσω, εἰσέρχομαι εἰς τὸν λιμένα, εἰς τὸν ὅρμον, εἰς τὸν κόλπον, ἀντίθ. *ἐκπλέω:* «εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον,—εἰς τὸν Σαρωνικόν,—εἰς τὸν Πειραιᾶ», «τούς τ' ἐκπλέοντας εἰσπλέοντάς τ' ὄψεται χ' ὁπόταν ἅμιλλ' ἣ τῶν νεῶν θεάσεται» (*Πλούτ.*).

εἴσπλους (ὁ)· ὁ πρὸς τὰ ἔσω πλοῦς, ἡ εἴσοδος εἰς τὸν λιμένα, εἰς τὸν κόλπον, εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὸν ποταμόν: «ὁ εἴσπλους εἰς τὸν Πειραιᾶ,—εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον,—εἰς τὴν μεσόγειον,—εἰς τὸν Δούναβιν»· || τὸ στόμιον ἢ τὸ μεταίχμιον τὸ μεταξὺ στενοτέρου καὶ εὐρυτέρου μέρους τῆς θαλάσσης: «κατέφθασε τὸν διωκόμενον στόλον παρὰ τὸν εἴσπλουν τοῦ Κορινθιακοῦ», «ὁ εἴσπλους τοῦ λιμένος ἐφράχθη διὰ συρματοπλέγματος».

εἰσπνέω, ἀόρ. *εἰσέπνευσα·* εἰσάγω διὰ τῆς πνοῆς, δέχομαι, ροφῶ εἰς τοὺς πνεύμονας, ἀντίθ. *ἐκπνέω:* «εἰσπνέομεν κόνιν, ἀναθυμιάσεις ἀπὸ τῶν ὑπονόμων καὶ ἄλλας δυσώδεις ἀποπνοίας», «—ψυχρὸν ἀέρα,—θαλασσίαν αὔραν», «εἰσπνέομεν διὰ τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινός», «ὁ εἰσπνεόμενος ἀὴρ πρέπει νὰ εἶναι ψυχρὸς καὶ ξηρός»· || *εἰσπνέω,* παρὰ τοῖς παλαιοῖς Λακεδαιμονίοις λέγεται ἀντὶ τοῦ *ἐρῶ,* καὶ ἐκ τούτου *εἰσπνήλας* ὁ ἐρώμενος, ὁ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος εἰσπνεόμενος.

εἰσπνοὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσπνέειν, ἡ διὰ τῆς πνοῆς εἰσαγωγὴ ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας, ἀντίθ. *ἐκπνοή:* «εἰσπνοὴ ὀξυγόνου,—ἀερίων,—ἀνθρακικοῦ ὀξέος κτλ.».

— *[Φυσιολ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *εἰσπνοὴ* νοεῖται ἡ εἰς τοὺς πνεύμονας εἰσαγωγὴ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος διὰ διευρύνσεως τοῦ θώρακος κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ διαμέτρους. Ἡ διεύρυνσις τοῦ κύτους τοῦ θώρακος τελεῖται τὸ μὲν διὰ τῆς ἀνόδου τῶν πλευρῶν, τὸ δὲ διὰ τῆς συστολῆς τοῦ διαφράγματος (βλ. καὶ λ. *ἀναπνοὴ [Φυσιολ.]*).

— *[Θεραπ.]* Καλοῦμεν *εἰσπνοὴν* (inhalation τὴν διὰ τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν εἰσαγωγὴν εἰς τοὺς πνεύμονας τὸ μὲν ἀτμοῦ ὕδατος, περιέχοντος διαφόρους φαρμακευτικὰς οὐσίας, ἃς δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ φέρωμεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τούτων· τὸ δὲ ἀερίων, ἰδίως δὲ ὀξυγόνου. Πρὸς εἰσπνοὴν εἴτε φέρεται ὁ ἄρρωστος ἐντὸς εἰδικῶν κλειστῶν χώρων περιεχόντων τοὺς ἀτμοὺς τούτους, εἴτε ἐξαποστέλλονται οἱ ἀτμοὶ δι' εἰδικοῦ μηχανήματος (εἰσπνευστικὸν μηχάνημα, Inhallations apparat) εἰς τὸν πρὸς ὅρον. Ὑπάρχουσι διαφόρων εἰδῶν εἰσπνευστικὰ μηχανήματα, ὧν τὰ τελειότερα εἶναι τὸ thermovariator τοῦ Bulling καὶ τὸ ἀμερικανικὸν Serenus, λειτουργοῦν δι' ἠλεκτρισμοῦ. Αἱ εἰσπνοαὶ ἐφαρμόζονται ἐπὶ κατάρρων τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν καὶ παθήσεων τῶν πνευμόνων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Ὡς φαρμακευτικαὶ οὐσίαι χρησιμοποιοῦνται 1—3% διάλυμα χλωριούχου νατρίου ἢ διττανδρανικοῦ, διάφοροι ἐλαιώδεις οὐσίαι, λ.χ. τερεβενθινέλαιον ἔλαιον εὐκαλύπτου, μεντόλης, θυμόλης κ.τ.τ.

Κατὰ τὴν εἰσπνοὴν δέον νὰ ἐξάγεται ἡ γλῶσσα, ὅπως ἀνορθοῦται ἡ ἐπιγλωττίς, ἐπιτρέπουσα οὕτω τὴν ἐπικάθισιν τῶν ἀτμῶν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ λάρυγγος. Ὁ ἁπλούστερος τρόπος εἰσπνοῆς εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ἁπλοῦ δοχείου περιέχοντος ζέον ὕδωρ.

Θ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

εἰσποίησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *εἰσποιεῖσθαι παῖδα,* υἱοθεσία.

— *[Ρωμ. Δίκ.]* Ἡ *εἰσποίησις* εἶναι εἶδος τῆς *υἱοθεσίας* (βλ. λ., καθ' ἣν ὁ υἱοθετούμενος εἶναι αὐτεξούσιος. 'Εν τῇ εἰσποιήσει ὁ εἰσποιούμενος δικαιοπρακτεῖ αὐτὸς οὗτος πρὸς τὸν εἰσποιοῦντα.

Ἡ εἰσποίησις (adrogatio ἢ arrogatio) κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐτελεῖτο καὶ ἐπίσημον τρόπον, ψηφιζομένη διὰ νόμου ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν φρατριῶν (comitia curiata) μετὰ πρότασιν τοῦ υἱοθετουμένου καὶ ἐπιδοκιμασίαν τῶν ἱερέων (pontifices). 'Εκαλεῖτο δὲ arrogatio, διότι ἐπὶ τῆς προτάσεως ἠρωτᾶτο rogatio) ὁ λαός, ὅστις καὶ ἀπεφαίνετο διὰ τῆς ψήφου του. 'Απὸ τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἡ εἰσποίησις ἔπαυσε νὰ γίνεται εἰς τὰς συνελεύσεις καὶ ἐτελεῖτο διὰ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς (rescriptum principis). Ἡ νεαρὰ 27 τοῦ Λέοντος ὥρισε περαιτέρω, ὅτι ἡ εἰσποίησις δὲν γίνεται μόνον διὰ τοιούτου βασιλικοῦ διατάγματος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐγκρίσεως πάσης ἁρμοδίας ἀρχῆς, «παρὰ παντὸς τοῦ καθ' ἑκάστην χώραν τὸ ἄρχειν καὶ διέπειν λαχόντος».

Σήμερον ἁρμοδία ἀρχὴ εἶναι ἡ δικαστικὴ καὶ δὴ κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην τὸ πρωτοδικεῖον, δικάζον ἐπ' ἀναφορᾷ καὶ ἐξετάζον ἐὰν συντρέχουν πάντες οἱ εἰδικοὶ τῆς εἰσποιήσεως ὅροι (causae cognitio). Ὅπως τελεσθῇ εἰσποίησις, ἀπαιτεῖται, πλὴν τῶν γενικῶν ἐπὶ πάσης υἱοθεσίας προϋποθέσεων, εἰδικῶς καὶ νὰ προηγηθῇ δικαστικὴ ἐξέτασις, ὅπως ἐξακριβωθῇ, ὅτι ὁ εἰσποιῶν ὑπερέβη τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὅτι δὲν ἔχει γνήσια τέκνα οὔτε ἄλλους υἱοθέτησε καὶ ἰδίᾳ ὅτι δὲν ὑποκρύπτεται ἰδιοτέλεια ἢ κακοήθης τις αἰτία (ne turpis causa arrogandi subsit).

Διὰ τῆς εἰσποιήσεως, ὡς καὶ ἐπὶ πλήρους υἱοθεσίας, ὁ εἰσποιούμενος μεταβαίνει εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ θετοῦ πατρός, ὑποβαλλόμενος εἰς τὴν πατρικήν του ἐξουσίαν καὶ τούτου φέρων πλέον τὸ ὄνομα. 'Αποκτᾷ προσέτι καὶ κληρονομικὸν δικαίωμα ἐξ ἀδιαθέτου καὶ νομίμου μοίρας ὡς κατιὼν ἔναντι τοῦ θετοῦ πατρός, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὑφισταμένου καὶ ἔναντι τῆς φυσικῆς οἰκογενείας τοιούτου. Τὸ κληρονομικὸν αὐτὸ δικαίωμα ὑπάρχει μόνον ἔναντι τοῦ εἰσποιήσαντος, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ἀνιόντων αὐτοῦ. Τοὐναντίον οἱ κατιόντες τοῦ εἰσποιηθέντος ἔχουν καὶ αὐτοὶ κληρονομικὰ δικαιώματα ἔναντι τοῦ εἰσποιήσαντος τὸν ἀνιόντα αὐτῶν. Παρατηρητέον δέ, ὅτι οἱ ὑπεξούσιοι ἐν γένει τοῦ εἰσποιηθέντος κατὰ ρητὴν διάταξιν μεταβαίνουν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν τοῦ εἰσποιήσαντος. Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ρωμαϊκὸν δίκαιον ἡ περιουσία τοῦ εἰσποιουμένου αὐτεξουσίου αὐτοδικαίως διὰ τῆς εἰσποιήσεως περιήρχετο εἰς τὸν θετὸν πατέρα, ἀπὸ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ ὅμως ὁ θετὸς πατὴρ μόνον τὴν ἐπικαρπίαν τῆς περιουσίας τοῦ εἰσποιουμένου κτᾶται.

Ὅτε ἡ εἰσποίησις ἐτελεῖτο ἐν τῇ φρατρικῇ ἐκκλησίᾳ, ἀνήλικοι καὶ γυναῖκες δὲν ἠδύναντο νὰ εἰσποιηθῶσιν, οἱ μὲν πρῶτοι διότι ἦσαν ἀνίκανοι πρὸς ἔγκυρον συναίνεσιν, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐκφράσουν τὴν ἰδίαν αὐτῶν συγκατάθεσιν, αἱ δὲ γυναῖκες, πιθανῶς, ὡς μὴ δυνάμεναι νὰ μετέχωσι τῶν συνεδριάσεων ἐκεί ων. Βραδύτερον ὅμως, τῆς εἰσποιήσεως τελουμένης πλέον διὰ rescriptum principis, ἡ ἀπαγόρευσις ἔμεινεν ἄνευ ἀξίας καὶ ἐπετράπη καὶ τῶν ἀνηλίκων καὶ τῶν γυναικῶν ἡ εἰσποίησις. Ὁ αὐτοκράτωρ 'Αντώνιος Πῖος ἐν τούτῳ τὴν τῶν ἀνηλίκων εἰσποίησιν λόγῳ τῶν εἰδικῶν κινδύνων, οὓς αὕτη ἐνεῖχεν, ὑπήγαγεν ὑπὸ

Digitized by Google

ἰδίους περιορισμούς. Ἀπῃτήθη οὕτως εἰδικῶς διὰ τοὺς ἀνηλίκους α) νὰ προέρχηται ἐκ τῆς εἰσποιήσεως ὠφέλεια γενικῶς τῷ εἰσποιουμένῳ καὶ τοῦτο νὰ βεβαιοῦται δικαστικῶς (causae cognitio), β) ὁ ἐπίτροπος, ὑφ' οὗ τὴν ἐπιμέλειαν ἐτέλει ὁ ἄνηβος, νὰ δώσῃ ῥητῶς τὴν συναίνεσίν του, γ) νὰ γνωμοδοτήσουν σχετικῶς οἱ συγγενεῖς του, καὶ δ) ὁ εἰσποιῶν νὰ παράσχῃ ἐνώπιον εἰδικῶν δημοσίων προσώπων (ἀρχικῶς τῶν servi publici καὶ εἶτα τῶν ἐλευθέρων tabularii) ἐγγύησιν ὅτι ἀποθνήσκοντος τοῦ εἰσποιουμένου ἐν ἀνηβότητι θ' ἀποδόσῃ τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνήβου εἰς τοὺς κληρονόμους του. Εἰς τὸν εἰσποιηθέντα ἄνηβον ὁ Ἀντώνιος Πῖος παρέσχε καὶ δικαίωμα ἐπὶ τοῦ τετάρτου τῆς περιουσίας τοῦ εἰσποιήσαντος, ἐὰν οὗτος προαπέθνησκε καὶ ὁ εἰσποιηθεὶς ἐξηκολούθει ὢν ἐν ἀνηβότητι. Τοῦ τετάρτου τούτου, καλουμένου quarta divi Pii, ὁ εἰσποιήσας δὲν δύναται νὰ στερήσῃ τὸν ἄνηβον δι' ἀποκληρώσεως, ἐν δὲ τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ οὔτε διὰ χειραφεσίας, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον σήμερον εἶναι κενὸν σημασίας, διότι ἡ χειραφεσία ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ νεωτέρου νόμου (ΧΙΙΘ/1861) δὲν ἐπάγεται ἀπώλειαν τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων τοῦ θετοῦ, διαφέρουσα τῆς ῥωμαϊκῆς emancipatio, ἐν ᾗ ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ συγκατάθεσις τοῦ τέκνου, ἐπὶ δὲ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς ῥητῶς ὁ νόμος 2310/1920 ἐξωμοίωσε τοὺς θετοὺς πρὸς τοὺς γνησίους κατιόντας, τῶν ὁποίων τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα δὲν καταλύεται διὰ τῆς χειραφεσίας. Ἐξ ἄλλου εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὸ γράμμα τῶν ῥωμαϊκῶν πηγῶν εἰσποιηθέντος τινὸς καὶ χειραφετηθέντος κατόπιν ματαιοῦνται ὅλα (καὶ τὰ κληρονομικὰ) τὰ ἐκ τῆς εἰσποιήσεως ἀποτελέσματα, οὐχ ἧττον ἐξ ἐπιεικείας ὑπεστηρίχθη, καὶ παγία σχεδὸν εἶναι περὶ τούτου ἡ νομολογία τῶν δικαστηρίων, ὅτι τὸ κληρονομικὸν τοῦ εἰσποιηθέντος δικαίωμα ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν χειραφεσίαν ὑφιστάμενον. Ὁ χειραφετηθεὶς ἢ ὁπωσδήποτε ἐξελθὼν τῆς πατρικῆς ἐξουσίας δύναται, αὐτεξούσιος γενόμενος, νὰ εἰσποιηθῇ ὑπὸ τοῦ πατρός του καὶ ὑπαχθῇ οὕτως ἐκ νέου ὑπὸ τὴν πατρικὴν τούτου ἐξουσίαν («ὁ αὐτεξούσιός μοι υἱὸς δι' υἱοθεσίας πάλιν ὑπεξούσιος γίνεται», Βασιλικὰ 33. 1. 12), ὁπότε ὅμως λογίζεται οὐχὶ θετὸν ἀλλὰ γνήσιον τέκνον, ἵνα μὴ ἡ ἀλήθεια ἐπισκιάζεται ὑπὸ τῆς μιμήσεως (ne imagine naturae veritas adumbretur).

Κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ἂν μὴ ἄλλως ἐλύετο (λ. χ. διὰ χειραφεσίας), ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ ὑπὸ ταύτην τελοῦντος, ὥστε καὶ ὁ ἐνήλικος καὶ αὐτεξούσιος ὢν ἠδύνατο νὰ υἱοθετηθῇ καὶ νὰ ὑποβληθῇ πάλιν ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν, τότε δ' ἐπρόκειτο περὶ εἰσποιήσεως. Μετὰ τὸν νόμον ὅμως ΧΠΘ' τοῦ 1861, ὁρίσαντος ὅτι σὺν τῇ ἐνηλικιώσει ἢ καὶ τῷ γάμῳ ἐπέρχεται ὁριστικὴ λύσις τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ἀδύνατος πλέον εἶναι ἡ ὑπαγωγὴ τοῦ ἐνηλίκου ἢ ἐγγάμου ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν· γεννᾶται ὅθεν τὸ ζήτημα ἂν εἶναι δυνατὴ ἡ εἰσποίησις τῶν τοιούτων προσώπων. Ἐκ τοῦ ὅτι βάσις τῆς ἐννοίας τῆς εἰσποιήσεως εἶναι ἡ κτῆσις πατρικῆς ἐξουσίας, καὶ τοῦ ὅτι ὑπὸ ταύτην δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπαχθῇ ὁ ἐνήλικος ἢ ὁ ἔγγαμος, ἕπεται ὅτι ἡ εἰσποίησις τούτων δὲν εἶναι δυνατή· καὶ κατά τινας μὲν εἶναι δυνατὴ μόνον ἀτελὴς τούτων υἱοθεσία, ἐν ᾗ δὲν κτᾶται δηλαδὴ ὁ υἱοθετῶν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἐξ ἧς μόνον κληρονομικὰ δικαιώματα παρέπονται, κατ' ἄλλους δὲ οὔτε ἀτελὴς υἱοθεσία εἶναι δυνατή, διότι αὕτη προϋποθέτει υἱοθεσίαν ὑπεξουσίου καὶ ὄχι αὐτεξουσίου. Τὸ ζήτημα ἐνέχει πρακτικὴν σημασίαν, διότι ὁ κατ' ἀτελῆ υἱοθεσίαν υἱοθετηθεὶς δὲν ἔχει κληρονομικὸν δικαίωμα νομίμου μοίρας, καίτοι ἔχων ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς τοιοῦτον.

Περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς εἰσποιήσεως τῶν νόθων τέκνων, ἅτινα ὡς μὴ ἔχοντα πατέρα δὲν τελοῦν ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν, μεγάλη ὑπάρχει ἔρις. Ὀρθοτέρα ἡ γνώμη ὅτι καὶ τούτων ἡ εἰσποίησις εἶναι δυνατή. Ὄντως ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ οὐδεμία σχετικὴ ἀπαγόρευσις ὑπῆρχεν. Ὁ Ἰουστῖνος πρῶτος ἀπηγόρευσε τὴν εἰσποίησιν τῶν ἐκ τῆς σχέσεως τῆς παλλακείας γεννηθέντων, τὴν ἀπαγόρευσιν δ' αὐτὴν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπεκύρωσεν ἐπιτρέψας μόνην τὴν νομιμοποίησιν αὐτῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως Λέων βραδύτερον διὰ τῆς Νεαρᾶς 91 αὐτοῦ κατήργησε τὴν παλλακείαν ὡς ἔννομον σχέσιν, μετ' αὐτῆς δὲ λογικῶς συγκατηργήθη καὶ ἡ ἀπαγορευτικὴ τῆς εἰσποιήσεως τῶν ἐκ παλλακῆς τέκνων διάταξις, ἡ ὁποία ἄλλως τε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἰσχύσῃ καὶ δι' ὅλα τὰ νόθα τέκνα, οἷα δὲν ἦσαν μόνα τὰ ἐκ παλλακῆς. Ἡ γνώμη ὅτι τὰ νόθα τέκνα εἰσποιοῦνται εἶναι ἡ ἐπικρατήσασα.

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

εἰσποιητός, *—ή, —όν*· ὁ εἰσπεποιημένος, ὁ θετὸς υἱός, κοιν. *ψυχογυιός*.

εἰσποιοῦμαι (*—έομαι*)· δέχομαι ὡς υἱόν, εἰσάγω εἰς τὴν οἰκογένειαν, υἱοθετῶ.

εἰσπρακτέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἰσπραχθῇ: «οἱ εἰσπρακτέοι φόροι», «τὸ εἰσπρακτέον ποσόν».

εἰσπράκτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ εἰσπράττων, ὁ δεχόμενος ὀφειλόμενον ποσὸν διὰ λογαριασμὸν τρίτου καὶ παρέχων τὴν σχετικὴν ἀπόδειξιν: «εἰσπράκτωρ τοῦ δημοσίου» ὁ δεχόμενος τοὺς εἰς τὸ δημόσιον ὀφειλομένους φόρους, «εἰσπράκτωρ ἑταιρείας» «εἰσπράκτωρ τροχιοδρόμου,—αὐτοκινήτου κττ.», «εἰσπράκτωρ θεάτρου,—κινηματογράφου κττ.».

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ *εἰσπράκτωρ* τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων (τραπεζῶν, ἑταιρειῶν, ἐμπορικῶν οἴκων) εἶναι ἐντεταλμένος καὶ ἐξουσιοδοτημένος νὰ εἰσπράττῃ διὰ λογαριασμόν των τὰ παρὰ τρίτων εἰς αὐτὰς ὀφειλόμενα λόγῳ προηγουμένης συναλλαγῆς ἢ εἰς ἀντιστάθμισμα παρασχεθείσης ὑπηρεσίας. Οἱ εἰσπράκτορες, ἐνεργοῦντες ἐπ' ὀνόματι τῶν ἐντολοδοτῶν των, εἴτε δυνάμει προϋπαρχούσης γενικῆς ἐξουσιοδοτήσεως, εἴτε περιωρισμένης καὶ εἰδικῆς τοιαύτης, ὀφείλουσι πάντοτε αὐτεπαγγέλτως ἢ τῇ αἰτήσει τοῦ πληρωτοῦ νὰ τῷ παραδίδωσιν ἀποδεικτικὸν τῆς γενομένης εἰσπράξεως (συνηθέστερον ἐξοφλητικὴν ἀπόδειξιν ὑπογεγραμμένην παρὰ τῶν ἰδίων ἢ παρὰ τοῦ ἐντολοδότου), τὸ ὁποῖον, ἐν περιπτώσει ἐγερθησομένης τυχὸν διαφορᾶς, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δικαιολογητικὸν ἔγγραφον τῆς γενομένης πληρωμῆς παρὰ τοῦ ὀφειλέτου εἰς τὸν εἰσπράκτορα. Οἱ εἰσπράκτορες συνήθως εἶναι ἔμμισθοι ὑπάλληλοι, ἀποτελοῦντες εἴτε μέρος τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ταμείου τῶν εἰς ἃς ὑπηρετοῦσιν ἐπιχειρήσεων (εἰσπράκτορες τραπεζῶν) εἴτε εἰδικὸν κλάδον ὑπαλλήλων (εἰσπράκτορες τροχιοδρόμων, λεωφορείων, ἑταιρειῶν φωτισμοῦ κ.τ.λ.). Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐργάζωνται καὶ μὲ ποσοστὰ ἐπὶ τῶν πραγματοποιουμένων εἰσπράξεων ἢ καὶ μὲ μισθὸν καὶ ποσοστά, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς ἐργασίας, καταθέτοντες συχνάκις καὶ ἀνάλογον ἐγγύησιν πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἐργοδότου των διὰ τυχὸν ἔλλειμμα ἢ κατάχρησιν ἐν τῇ διαχειρίσει των.

Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

— **εἰσπράκτορες *δημόσιοι*·** βλ. *δημόσιοι* εἰσπράκτορες.

εἴσπραξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εἰσπράττειν, ἡ ἀπαίτησις καὶ ἀπόληψις τῶν ὀφειλομένων εἴς τινα χρημάτων ἢ πραγμάτων: «ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων, — τῆς δεκάτης τοῦ ἐλαίου, —τῶν καθυστερουμένων»· || καθόλου, ἀπόληψις: εἴσπραξις ἐπιχορηγήσεως,—δωρεᾶς,—κληρονομίας»· || αὐτὸ τὸ εἰσπραχθὲν ποσόν: «ἐφέτος αἱ εἰσπράξεις ἦσαν ἱκανοποιητικαί», «αἱ εἰσπράξεις τοῦ θεάτρου ἠλαττώθησαν», «λαμβάνει ποσοστὰ ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων», «αἱ ἐτήσιαι εἰσπράξεις μου δὲν ὑπερβαίνουν τὰς ἑκατὸν χιλιάδας».

εἰσπράττω, ἀόρ. *εἰσέπραξα—εἰσεπράχθην*· ἀπαιτῶ καὶ λαμβάνω τὰ ὀφειλόμενα: «εἰσπράττω φόρους, —τὸ ἀντίτιμον τῶν εἰσιτηρίων», «πᾶν ὅ,τι εἰσπράττω τὸ δαπανῶ εἰς τὰς ἀμέσους ἀνάγκας μου», «δὲν ἔχω νὰ εἰσπράξω τίποτε ἄλλο πλὴν τοῦ μισθοῦ μου».

εἰσρέω, ἀόρ. *εἰσέρρευσα*· ῥέω εἴσω, εἰσέρχομαι ῥέων, ἀντίθ. *ἐκρέω*: «εἰσρέει εἰς τὴν οἰκίαν ὕδωρ ἀπὸ τῆς στέγης», «τὰ ὕδατα ἕνεκα τῆς πλημμύρας εἰσέρρευσαν εἰς τὰ ὑπόγεια»· || «εἰσρέει χρῆμα, χρυσός, πλοῦτος» ἀφθόνως εἰσέρχεται.

εἰσροὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσρέειν, εἴσοδος, εἰσόρμησις, συρροή: «εἰσροὴ τῶν ὑδάτων εἰς τὰ ὑπόγεια»· || μεταφρ. «εἰσροὴ χρυσοῦ, —πλούτου».

εἰσφέρω, ἀόρ. *εἰσήνεγκον — εἰσηνέχθην* (ὁ παρατ. *εἰσέφερα* λαμβάνεται καὶ ὡς ἀόριστος)· φέρω εἴσω, κομίζω ἐντός, προσφέρω: «τὰ τέκνα εἰσφέρουν εἰς τὴν οἰκογένειαν ὅ,τι ἕκαστον δύναται»· || παρέχω ὡς εἰσφοράν, συνεισφέρω, συντελῶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν: «εἰσφέρουσιν ἄλλοι ἄλλα, ὁ μὲν εἰσφέρει χρήματα, ὁ δὲ τροφὰς ἢ ἐνδύματα», «εἰσέφερεν ὁ μὲν τὰ κεφάλαια, ὁ δὲ τὴν προσωπικήν του ἐργασίαν καὶ εἰδικότητα».

εἰσφορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσφέρειν, προσφορά, συνεισφορά: «τὰ τέκνα εἰσφέρουσιν ὑπὲρ τῆς διατροφῆς τῶν γονέων»· || ἔρανος, τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ὀφείλει ἕκαστος νὰ εἰσφέρῃ ὑπὲρ ἑνὸς σκοποῦ, οἷον ὑπὲρ κατασκευῆς ναοῦ, ὁδῶν, κρηνῶν κ.τ.τ.: «χρηματικὴ εἰσφορά», «εἰσφορὰ εἰς εἶδος»· || παρ' ἀρχαίοις: φόρος ἔκτακτος κατὰ λόγον τῆς περιουσίας τῶν τελούντων αὐτόν, τασσόμενος ἑκάστοτε διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου πρὸς τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου (βλ. κατ.)· || «εἰσφορὰ κεφαλαίων εἰς ἑταιρείαν»· || «εἰσφορὰ οἰκημάτων,—ἵππων,—ἁμαξῶν,—ζῳοτροφιῶν» ὑπὲρ στρατιωτικῶν σκοπῶν.

— *[Ἀρχ. Δίκ.] Εἰσφορὰ* ἐκαλεῖτο ὁ ἐπιβαλλόμενος φόρος δι' ἐκτάκτους πολεμικὰς ἀνάγκας. Ἡ πρώτη εἰσφορὰ ἐκ 200 ταλάντων ἐπεβλήθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μυτιλήνης, ὅτε αἱ Ἀθῆναι εὑρέθησαν ἐστερημέναι χρήματος. Ὡς βάσις τῆς εἰσφορᾶς ἐχρησίμευσαν αἱ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος καθιερωθεῖσαι διακρίσεις τῶν πεντακοσιομεδίμνων καὶ λοιπῶν. Βραδύτερον ἵνα αὕτη καταστῇ ἐπὶ μᾶλλον δικαία καὶ ἴση διὰ πάντας, ἐγκαθιδρύθησαν αἱ διάφοροι *συμμορίαι*, ἤτοι σύνδεσμοι πολιτῶν ἐχόντων ἀνίσους περιουσίας. Συνεκροτήθησαν 20 συμμορίαι, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἐξ ἑξήκοντα προσώπων, ὧν οἱ 15 εὐπορώτεροι ἐκ τούτων κατέβαλλον τὴν *προεισφοράν*, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπεχρεοῦντο συμμέτρως κατὰ λόγον τῆς περιουσίας αὐτῶν νὰ συμπληρώσουν ταύτην. Οὐδεὶς πολίτης ἀπηλλάσσετο τῆς εἰσφορᾶς, οὐδ' αὐτὴ ἡ περιουσία τῶν ἀνηλίκων ὀρφανῶν, ἥτις ἦτο ἀπηλλαγμένη τῶν λοιπῶν λειτουργιῶν, ἀλλ' ὤφειλον οἱ ἐπίτροποι τούτων νὰ καταβάλωσι τὴν εἰσφορὰν τούτων (*Δημοσθ.* κατὰ Ἀφόβου Ι. 36, 60, *Λυσίου*, Κατὰ Διογ. 24). Πρὸς καταλογισμὸν τῆς συνεισφορᾶς ὑπελογίζετο ἅπασα ἡ περιουσία τοῦ εἰσφέροντος, ἡ ἐμφανὴς καὶ ἡ ἀφανής, πιθανώτατα δὲ καὶ ἡ ἀξία τῶν δούλων. *Εἰσφορὰ* ἐπίσης καλεῖται τὸ γαμήλιον δῶρον, ὅπερ εἰσεφέρετο εἰς τοὺς φράτορας ὑπὲρ τῆς γυναικός.

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

— *[Στρατ.]* Βλ. λ. *ἐπίταξις*.

εἰσχέω, ἀόρ. *εἰσέχυσα—εἰσεχύθην*· χύνω ἐντός· || *εἰσχέομαι*· εἰσορμῶ, εἰσβάλλω.

εἰσχώρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εἰσχωρεῖν, εἴσοδος, εἴσδυσις, εἰσροή.

εἰσχωρῶ, ἀόρ. *εἰσεχώρησα*· χωρῶ εἴσω, εἰσέρχομαι οἱονεὶ δυσκόλως ἢ βιαίως ἢ κρυφίως, εἰσδύω: «οἱ κυνηγοὶ εἰσεχώρησαν εἰς τὸ βάθος τοῦ δάσους», «εἰσεχώρησεν ἀπαρατήρητος εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον», «εἰσχωρεῖ πανταχοῦ» κοιν. «τρυπώνει παντοῦ»· || καθόλου, εἰσέρχομαι: «τὸ ἐγχειρίδιον εἰσεχώρησε μέχρι τῶν πνευμόνων».

εἶτα· ἐπίρρ. χρον., ὕστερον, μετὰ ταῦτα, ἄλλως (καὶ προτιμότερον) *ἔπειτα*.

εἰτάνιον (τό)· ἐκαλεῖτο οὕτω παρὰ Βυζαντινοῖς τὸ *γαϊτάνι* (βλ. λ.).

εἴτε· διαζευκτικὸς σύνδεσμος τιθέμενος εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη τῆς διαζεύξεως: *εἴτε — εἴτε*· σημαίνει ὅτι εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὸν λέγοντα ἡ παραδοχὴ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν διαζευγνυομένων μερῶν· τὸ πρῶτον ἐλέγετο ἐπὶ ὑποθέσεως πρὸς δήλωσιν τοῦ: καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως καὶ ἐπὶ ἐκείνης, εἴτε τοῦτο συμβῇ, εἴτε ἐκεῖνο, ἀκολούθως δὲ ἐπὶ οἱωνδήποτε διαζευγνυομένων διανοημάτων: «εἴτε θέλεις εἴτε δὲ θέλεις, ἐγὼ θὰ φύγω», «εἴτε χάσῃς εἴτε κερδίσῃς, ἕνα τὄχω»· || σπανιώτερον δύναται νὰ διαζευγνύωνται καὶ ἁπλαῖ ἔννοιαι ἀντὶ τοῦ *ἢ—ἤ*: «πᾶρε ὁποιαν θέλεις, εἴτε τὴ μικρὴ εἴτε τὴ μεγάλη», «τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ θὰ πάρῃς, εἴτε τὸ σπίτι εἴτε τὸ μαγαζί» ἢ τὸ σπίτι ἢ τὸ μαγαζὶ (οὕτως ἰδιωματικῶς μόνον).

Β. Φ.

εἰωθότως· ἐπίρρ. (ἐκ μετχ. παρακειμένου, πρβλ. *λεληθότως*)· κατὰ τὸν συνήθη τρόπον, κατὰ τὰ εἰθισμένα.

εἰωθώς, *—ότος* (ὁ), *—υῖα, —ός*· μετχ. τοῦ παρακ. *εἴωθα* (ἄνευ ἐνεστῶτος)· συνηθισμένος, εἰθισμένος· || *εἰωθὸς* (τό)· συνήθεια, μόνον εἰς τὴν φράσιν *κατὰ τὸ εἰωθὸς* ἢ *κατὰ τὰ εἰωθότα*· κατὰ τὴν συνήθειαν, ὡς συνήθως: «ὁ βασιλεὺς κατὰ τὰ εἰωθότα ἀνέθηκεν εἰς τὸ πλειοψηφοῦν κόμμα τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως».

ἐκ· πρὸ φωνήεντος **ἐξ**· ἐν ἐπιγραφαῖς *ἐγ* κατ' ἀφομοίωσιν πρὸς τὸ ἑπόμενον σύμφωνον (δηλαδὴ ἕνεκα τοῦ ἑπομένου ἠχηροῦ μεταβάλλεται καὶ τὸ *κ* εἰς ἠχηρόν): ἐγ Λέσβου, ἐγ Βυζαντίου, ἐγβάτης· κατ' ἀφομοίωσιν ἐπίσης λέγεται γδικοῦμαι ἀπὸ τοῦ ἐκδικοῦμαι, γδέρω ἀπὸ τοῦ ἐκδέρω, βγαίνω ἀπὸ τοῦ ἐκβαίνω—ἐγβαίνω· || ἰδιωματικῶς λέγεται *ἀχ* καὶ *ὀχ* (ὀχ τὸ βουνὸ=ἀπὸ τὸ βουνό). Πρόθεσις μονόπτωτος συντασσομένη μετὰ γενικῆς· ἡ χρῆσις αὐτῆς μόνον ἐν τῇ καθαρευούσῃ, διότι προφορικῶς δὲν διεσώθη, ἀνεπληρώθη δὲ διὰ τῆς *ἀπό*. Σημαίνει τὴν ἀρχὴν ἢ τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἀπό τινος τόπου κινήσεως, καθὰ ἡ πρόθεσις *εἰς* σημαίνει τὸ τέρμα: «ἀνεχώρησεν ἐκ Θηβῶν εἰς Ἀθήνας», «ἀπέπλευσεν ἐκ Πειραιῶς εἰς Κόρινθον», «ἐξ Ἀθηνῶν μετέβη εἰς Σπάρτην»· || τὸν τόπον ἐκ τοῦ ὁποίου κατάγεταί τις ἢ προέρχεται: «ἄνθρωποί τινες ἐκ Μακεδονίας», «οἱ ἐκ Θρᾴκης πρόσφυγες», «οἱ ἐκ Ρωσίας ὁμογενεῖς»· || οὕτω καὶ «ὁ ἐκ Λακεδαίμονος—, ὁ ἐξ Ἀττικῆς βουλευτής», «τὰ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀγαθά», «τὰ ἐκ τοῦ ἐμπορίου—, τὰ ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας κέρδη»· πρβλ. ἀρχ. «ἡ ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλή», «οἱ ἐκ τοῦ περιπάτου» οἱ περιπατικοὶ (φιλόσοφοι), «οἱ ἐκ τῆς Ἀκαδημίας» κτλ.· || τὸν γεννήτορα ἢ καὶ τὸν πρόγονον: «ἐγεννήθη ἐκ πατρὸς μὲν Ἕλληνος, ἐκ μητρὸς δὲ Ἀμερικανίδος», «κατάγονται ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 21»· || καθόλου, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς ὁποίας τι προέρχεται ἢ κατάγεται: «ἐκ τῶν γονέων του οὐδὲν ἐκληρονόμησεν, εἰμὴ ἔντιμον ὄνομα»· || ἐκ τῆς τοπικῆς χρήσεως προῆλθον αἱ ἐπιρρηματικαὶ φράσεις «ἐκ πλαγίου» πλαγίως, «ἐκ δεξιῶν—ἐξ ἀριστερῶν» δεξιὰ—ἀριστερά, «ἐκ τοῦ πλησίον—ἐκ τοῦ σύνεγγυς—ἐκ τοῦ συστάδην» ἀπὸ κοντά, «ἐκ τῆς καρδίας» ἐγκαρδίως, «ἐξ ἀπροσδοκήτου» ἢ «ἐξ ἀπροόπτου» ἀπροσδοκήτως, «ἐξ ἴσου», «ἐξ ὄψεως»: «τὸν γνωρίζω ἐξ ὄψεως μόνον» «ἐκ μέρους μου, —σου,—του κτλ.»: «νὰ τοῦ πῇς χαιρετίσματα ἐκ μέρους μου», «ἐξ ὀνόματός μου, — σου, — του κτλ.», «μίλησέ του ἐξ ὀνόματός μου καὶ θὰ σὲ δεχθῇ»· || τὸν προσδιορισμὸν τῆς αἰτίας, διότι ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ἀρχῆς φυσικῶς προκύπτει ἡ ἕνεκα τῆς αἰτίας· π. χ.

Digitized by Google

«ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προέκυψεν ἡ ἐχθρότης»=«ἕνεκα τοῦ γεγονότος τούτου...», «αἱ ἐκ τῶν πλημμυρῶν ζημίαι», «ἐξ αἰτίας μου,—σου,—του κτλ.»· «ἐξ αἰτίας του ὑποφέρω», «εἶναι ἐκ θεοῦ», «ἀρεταὶ ἐκ φύσεως,—ἐξ ἀνατροφῆς»· || τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ὅλου: «ἐκ τῶν εἰσοδημάτων του τὰ περισσότερα δαπανᾶ εἰς τὰ τέκνα του», «ὀλίγοι ἐκ τῶν πολλῶν», «μόνος ἐξ ὅλων»· || τὴν ὕλην ἐκ τῆς ὁποίας εἶναί τι κατεσκευασμένον: «ἔπιπλα ἐκ δρυός», «ἄγαλμα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος», «—ἐκ παρίου μαρμάρου», «γέφυρα ἐκ σιδήρου»· || τὴν βάσιν ἢ τὸ γνώρισμα ἐκ τοῦ ὁποίου συνάγεταί τι: «πᾶν δένδρον ἐκ τοῦ καρποῦ γνωρίζεται», παροιμ. «ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα», «ἐκ τῶν ἰδίων κρίνει τὰ ἀλλότρια», «ὡς φαίνεται—, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν λόγων του»· || τὸ μέσον ἢ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου γίνεταί τι: «συντηρεῖται ἐξ ἰδίων» ἐννοεῖται *χρημάτων*, «τὸ συναχθὲν ποσὸν ἐκ συνεισφορᾶς», «ἐκ παντὸς τρόπου» μὲ κάθε τρόπον, «ἐξ ἅπαντος» ἢ ὑφὲν «ἐξάπαντος», ἐννοουμένης τῆς γενικῆς *τρόπου*, χωρὶς ἄλλο, ἀφεύκτως, «ἐξ ἄλλου»: «ἐξ ἄλλου τί ἀνάγκη σ' ἔχω»· || μεταβολὴν καταστάσεως: «ἐξ ἀγαθοῦ κακός», «ἐκ πλουσίου πένης», «ἐλεύθερος ἐκ δούλου»· || ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς τοπικῆς ἀφετηρίας ἀνεπτύχθη ἡ ἔννοια τῆς χρονικῆς ἀφετηρίας: «ἐκ τούτου» ἢ «ἐκ τούτων» τῶν ἀρχαίων κειμένων μεταφράζεται διὰ τοῦ «μετὰ ταῦτα», «ἐκ γενετῆς», «ἐκ παιδικῆς ἡλικίας», «ἐκ νεότητος», «ἐξ ἀρχῆς», «ἐκ παλαιοῦ», «ἐκ πολλοῦ χρόνου» ἢ ἁπλῶς «ἐκ πολλοῦ».

Εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν λέγεται τὸ ἐξ *αἰτίας* ἢ ὑφὲν ἐξαιτίας καὶ ξαιτίας: «ξαιτίας σου τά 'παθα»· τὸ ἐξ ἀρχῆς λέγεται ἰδιωματικώτερον ξαρχῆς ἢ ξαρκῆς: «ξαρχῆς ἤτανε τέτοιος»· λέγεται ἐπίσης ξόψης ἀντὶ ἐξ ὄψεως=ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἐπιπολῆς: «ξόψης μὲ πῆρε ἡ σφαῖρα»· αἱ λέξεις αὗται ὀφείλονται πιθανῶς εἰς τὴν προφορικὴν παράδοσιν.

Σύνθετα ἐκ τῆς προθέσεως *ἐκ—ἐξ* ἔχει μόνον ἡ καθαρεύουσα ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως, σημαίνουν δὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐξόδου, τῆς ἀπομακρύνσεως, τῆς ἀφαιρέσεως καὶ τοῦ χωρισμοῦ: *ἐκβάλλω, ἐκβιβάζω, ἐκδίδω, ἐκφωνῶ, ἐκπορεύομαι, ἐξαποστέλλω, ἐκκινῶ, ἐξαλείφω, ἐκδύω*· σημαίνουν πρὸς τούτοις συνηθέστατα ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ: *ἔκλαμπρος, ἐξάκουστος, ἐξοπλίζω, ἐκπληρῶ, ἐκμανθάνω, ἐκκενῶ, ἐξεργάζομαι, ἐξαφανίζω.*

Εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν σχηματίζονται σύνθετα μετὰ τῆς προθέσεως *ἐκ* ὑπὸ τὴν μορφὴν *ξε* καὶ σημαίνουν τοῦτο μὲν ἀφαίρεσιν καὶ χωρισμόν: *ξεβάφω, ξεμαθαίνω, ξελέω, ξεγράφω, ξεφλουδίζω, ξεμεθῶ, ξενυστάζω, ξετυλίγω, ξεκαρφώνω* κτλ., τοῦτο δὲ ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ: *ξαποσταίνω, ξαπλώνω, ξεκαθαρίζω, ξεκληρίζω, ξεπλένω, ξεσχίζω, ξετινάζω* κτλ.

Σημειωτέον δ' ὅτι εἰς μὲν τὸ ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως σύνθετον *ἐκμανθάνω* ἡ πρόθεσις ἔχει ἔννοιαν ἐπιτατικήν, εἰς δὲ τὸ δημοτικὸν *ξεμαθαίνω* ἀρνητικὴν (πρβλ. καὶ τὸ *ἀπέμαθον*=ἐλησμόνησα ὅ,τι ἔμαθα — *ἀπόμαθα*=ἔμαθον καλῶς).

Ἡ μορφὴ τῆς προθέσεως *ξε* προέκυψεν ἀρχικῶς ἀπὸ τῶν διὰ τῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως ηὐξημένων τύπων, ἤτοι ἀπὸ τοῦ *ξέμαθα, ξέγραψα, ξεκίνησα* (ἀντὶ *ἐξέμαθα* κτλ.) προέκυψεν ὁ ἐνεστὼς *ξεμαθαίνω, ξεγράφω, ξεκινῶ* κ.τ.λ. Β. Φ.

Ἔκ καὶ **Ἔκκιος** (Eck, Eckius καὶ Eccius). Γερμανὸς θεολόγος (1486—1542), εἷς τῶν σπουδαιοτέρων πολεμίων τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Λουθήρου. Τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα αὐτοῦ ἦτο *Μάγερ*, ὠνόμασε δ' ἑαυτὸν βραδύτερον *Ἔκ* ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁμωνύμου χωρίου ἐν Ἀλγαυΐᾳ, εἰς ὃ εἶχε γεννηθῆ.

Ἰωάννης φὸν Ἔκ.

Ἐκπαιδευθεὶς ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ ἐφημερίου Μαρτίνου Μάγερ, ἐσυνέχισε τὰς σπουδάς του ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ἁϊδελβέργης, τῆς Τυβίγγης καὶ τοῦ Φραϊβούργου. Τῷ 1508 ἐχειροτονήθη ἱερεύς, τῷ δὲ 1510 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰγγολστάδης, συγχρόνως δὲ ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ κανονικοῦ. Πολυΐστωρ καὶ δεινὸς περὶ τὸ γράφειν καὶ τὸ συζητεῖν, ἐδημοσίευσε περισπούδαστα σχόλια εἰς Πέτρον τὸν Ἱσπανὸν καὶ τὸν Ἀριστοτέλη. Τῇ προτροπῇ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Ἄϊχστατ, ἔγραψε τὰς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὀβελίσκοι» (Obelisci) πολυθρυλήτους θέσεις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Λουθήρου, αἵτινες δὲν ἐδημοσιεύθησαν, ἀλλ' ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ Λουθήρου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Ὁ Κάρλσταντ συνέταξεν ἐναντίον τοῦ Ἔκ καὶ ὑπὲρ τοῦ Γερμανοῦ μεταρρυθμιστοῦ τὰς περιφήμους «Conclusiones», μεταξὺ δὲ τοῦ ὑπερασπιστοῦ τούτου τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ τρομεροῦ πολεμίου του ἀντηλλάγησαν ἔκτοτε πολλαὶ πραγματεῖαι ἐριστικαί. Καὶ αὐτὸς ὁ Λούθηρος συμμετέσχεν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τῆς συγγραφῆς του «Ἀστερίσκοι κατὰ τῶν Ὀβελίσκων τοῦ Ἔκ» («Asterisci adversus Obeliscos Eccii»), ἀλλὰ συνεφωνήθη μετὰ τοῦ Ἔκ, ὅπως ὁ Κάρλσταντ, καὶ μόνος οὗτος, ἔχῃ τὸ δικαίωμα ν' ἀνταλλάσσῃ ἐριστικὰς πραγματείας μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἔκ ἐστράφη προσωπικῶς κατὰ τοῦ Λουθήρου, οὗτος ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ μέρος ἐνεργὸν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς τὴν ἐν Λειψίᾳ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1519 γενομένην συζήτησιν. Τῷ 1520 ὁ Ἔκ μετέβη εἰς Ῥώμην, ὅπου ἐνεχείρισεν εἰς τὸν πάπαν τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ «De primatu Petri adversus Ludderum» («Περὶ τῶν πρωτείων τοῦ Πέτρου κατὰ τοῦ Λουθήρου» καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐναντίον τοῦ Λουθήρου παπικῆς βούλλας (1520), ἐπανῆλθε δ' εἰς τὴν Γερμανίαν, ὡς νούντσιος τοῦ πάπα, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν βοῦλλαν ταύτην πανταχοῦ. Κατὰ τὰ ἔτη 1521 καὶ 1522 μετέβη διὰ δευτέραν καὶ τρίτην φορὰν εἰς Ῥώμην, ἵνα πείσῃ τὸν μέγαν ποντίφικα νὰ λάβῃ δρακόντεια μέτρα κατὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν. Τῷ 1523 ἔλαβε μέρος εἰς τὸ συνέδριον τῆς Νυρεμβέργης, τῷ δὲ 1524 εἰς τὸ ἐν Ῥέγκενσμπουργ συνελθόν. Τῷ 1525 ἐπεσκέφθη τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἑρρῖκον τὸν Η', εἰς ὃν εἶχεν ἀφιερώσει τὸ ἔργον αὐτοῦ «Enchiridion locorum communium adversus Lutherum et alios hostes Ecclesiae». Ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν ἐν Ἑλβετίᾳ, ἔλαβε μέρος εἰς συζήτησιν, γενομένην ἐν Ἀαργκάου (1526), κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ αἱ δύο ἀντίπαλοι μερίδες ἐκήρυξαν ἑαυτὰς νικητρίας, δὲν ἐτόλμησεν ὅμως ν' ἀντιταχθῇ ἐν Βέρνῃ πρὸς τὸν Σβίγγλιον. Διὰ νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ Λουθήρου καὶ τὴν ἐν Βαυαρίᾳ διάδοσιν αὐτῆς, προέβη αὐτὸς οὗτος εἰς μεταγλώττισιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στηριχθεὶς ἐπὶ τῆς Vulgata. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ συλλογῇ: «Operum Jo. Eckii contra Lutherum» («Ἔργα τοῦ Ἰωάννου Ἔκ κατὰ του Λουθήρου»). Α. Δ.

ἐκα—*[Χημ.]*. Πρῶτον συνθετικὸν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἀγνώστων στοιχείων, τιθέμενον πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀμέσως ὑπὲρ αὐτὸ ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι κειμένου στοιχείου. Ὁ Mendelejew ὠνόμασε *ἐκααργίλλιον, ἐκαβόριον* καὶ *ἐκαπυρίτιον* τρία ἄγνωστα στοιχεῖα προβλεφθέντα ὑπὸ τοῦ περιοδικοῦ συστήματος, τὰ ὁποῖα ἀνεκαλύφθησαν μεταγενέστερον καὶ ὠνομάσθησαν *γάλλιον, σκάνδιον* καὶ *γερμάνιον*. Τὰ ἐσχάτως ἀνακαλυφθέντα (1925) δύο νέα στοιχεῖα *ῥήνιον* καὶ *μασούριον* εἶναι τὰ δύο ἐκαμαγγάνια τοῦ περιοδικοῦ συστήματος. ΑΝ. Δ.

Ἑκάβη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Δύμαντος ἢ τοῦ Κισσέως. Κατ' ἄλλους, γονεῖς αὐτῆς ἦσαν ὁ ποτάμιος θεὸς Σαγγάριος καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Μετόπη ἢ ἡ Νηρηῒς Εὐαγόρη ἢ ἡ Νύμφη Εὐνόη. Ἄλλοι ἀνέφερον ὡς μητέρα αὐτῆς τὴν Γλαυκίππην, θυγατέρα τοῦ Ξάνθου κτλ. Ἡ Ἑκάβη ἐκαλεῖτο καὶ *Χοιρίλη* («διὰ τὸ πολύπαιδα γεγενῆσθαι· ἡ γὰρ χοῖρος τίκτει), διότι ἔτεκε δέκα ἐννέα τέκνα (Ἰλ. Ω, 496). Εἶναι· ἡ συνετὴ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Πριάμου, ἀλλὰ καὶ ἡ πολλὰς περιπετείας ὑποστᾶσα. Παρ' Ὁμήρῳ ἐμφανίζεται ἐν τῇ Ἰλιάδι· προσφέρει πέπλον κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἕκτορος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ὑπισχνεῖται εἰς αὐτὴν θυσίαν δώδεκα βοῶν, ἐὰν αὕτη ἀπομακρύνῃ τῆς Τροίας τὸν Διομήδην. Ἔπειτα προσπαθεῖ μάτην ν' ἀποτρέψῃ τὸν υἱόν της Ἕκτορα νὰ μονομαχήσῃ μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως. Θλίβεται εἶτα καὶ θρηνεῖ τὸν πεσόντα ἥρωα. Ἐκ φόβου μήπως ἀπολέσῃ τὸν σύζυγον, παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ἀπόσχῃ τῆς παρὰ τῷ Ἀχιλλεῖ σχεδιασθείσης ἐπισκέψεως, καὶ ὅτε κατενόησε τὸ μάταιον τῶν παρακλήσεων αὐτῆς, εὔχεται νὰ παρουσιασθῇ εὐοίωνον σημεῖον παρὰ τοῦ Διὸς καὶ τέλος τρέπεται εἰς συγκινητικὸν θρῆνον ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ πτώματος τοῦ Ἕκτορος. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἡ τραγῳδία καὶ ἰδίως ἡ τοῦ Εὐριπίδου ἐν τῷ φερωνύμῳ δράματι, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἐπικὸν κύκλον, ἐπεξέτεινε τὰς τύχας τῆς ἀτυχοῦς βασιλίσσης. Ὅτε ἡ Ἑκάβη ἦτο ἔγκυος τὸ δεύτερον, εἶδε κατ' ὄναρ ὅτι θὰ ἔτικτε καίουσαν δᾷδα, αὕτη δὲ θὰ ἔκαιε τὴν πόλιν πᾶσαν, πλὴν τῆς οἰκίας τοῦ Ἀντήνορος καὶ τοῦ Ἀγχίσου. Καὶ ἔτεκε τὸν Πάριν τὸν αἴτιον τῆς καταστροφῆς τῆς Τροίας. Τὰς κατόπιν περιπετείας τῆς Ἑκάβης ἀναπτύσσει ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ γνωστῇ τραγῳδίᾳ (βλ. κατ.).

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— «**Ἑκάβη**». Τραγῳδία τοῦ Εὐριπίδου, νεωτέρα τῆς «Μηδείας» καὶ τοῦ «Ἱππολύτου», ἀλλ' ἀνήκουσα εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν τῶν τραγῳδιῶν· διότι καὶ ἐν τῷ δράματι τούτῳ ὁ Εὐριπίδης ἠθέλησε νὰ ζωγραφήσῃ πάθος ψυχῆς ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ βίᾳ καὶ σφοδρότητι. Ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν τῇ ἀντιπέραν τῆς Τροίας Χερρονήσῳ, ὅπου οἱ Ἕλληνες καθωρμίσθησαν μετὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἰλίου. Ὁ μὲν χορὸς συνίσταται ἐκ γυναικῶν αἰχμαλωτίδων, προλογίζει δὲ ἡ σκιὰ (εἴδωλον) τοῦ *Πολυδώρου*, νεωτάτου υἱοῦ τοῦ Πριάμου, ὃν ὁ πατὴρ ἔπεμψε μετὰ πολλοῦ χρυσοῦ εἰς τὸν *Πολυμήστορα* βασιλέα τῶν Θρᾳκῶν, ἵνα διαφύγῃ τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου. Ἐφ' ὅσον μὲν τὸ Ἴλιον ἀντεῖχεν, ὁ Πολύδωρος καλῶς ἀνετρέφετο παρὰ τῷ πατρῴῳ ξένῳ· ὅτε ὅμως ἡ πόλις ἑάλω, ὁ Πολυμήστωρ, ἵνα νοσφισθῇ τὰ χρήματα, ἔκτεινε τὸν παῖδα, τὸ δὲ πτῶμα ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπειδὴ τοῦτο ἔμεινεν ἄταφον, ἡ ψυχὴ μὴ δυναμένη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἅδην περιεπλανᾶτο. Μετὰ τὸν πρόλογον τοῦτον τοῦ Πολυδώρου ἐμφανίζεται ἡ γηραιὰ *Ἑκάβη*, ἡ χήρα τοῦ Πριάμου, ἡ ὑπὸ τῆς τύχης εἰς τὸ ἔσχατον ταπεινωθεῖσα βασίλισσα, ἥτις εἶναι τεταραγμένη ἐξ ὀνείρου. Ὄντως ὁ χορὸς τῶν αἰχμαλωτίδων ἀγγέλλει αὐτῇ, ὅτι ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεύς, ὅπως ἀποσπάσῃ τῆς μητρικῆς ἀγκάλης τὴν θυγατέρα αὐτῆς *Πολυξένην* καὶ προσενέγκῃ ταύτην θυσίαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ ἥρωος τούτου. Ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἱκετεύει τὸν Λαερτιάδην πρὸς σωτηρίαν τῆς θυγατρός, ἀλλ' ἡ γενναία τοῦ Ἕκτορος ἀδελφὴ προτιμᾷ τὸν θάνατον τῆς δουλείας· ἡ εὐστάθεια δὲ αὕτη καὶ ἡ εὐψυχία τῆς παρθένου παραμυθεῖ ὁπωσοῦν τῆς μητρὸς τὸ ἄλγος. Ἀκολουθεῖ λοιπὸν τὸν Ὀδυσσέα καὶ μετ' ὀλίγον ὁ κῆρυξ Ταλθύβιος ἀγγέλλει τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἡ παρθένος παρέσχεν ἑαυτὴν εἰς σφαγήν· ἐν τέλει δὲ ὁ κῆρυξ παρακαλεῖ τὴν Ἑκάβην, ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς ταφῆς τῆς θυγατρός. Ἀλλ' ἡ θεράπαινα, ἥτις μετέβη εἰς τὴν ἀκτὴν ἵνα κομίσῃ ὕδωρ ἐκ τῆς θαλάσσης διὰ τὸ νεκρικὸν τῆς Πολυξένης λουτρόν, εὑρίσκει τὸν νεκρὸν τοῦ Πολυδώρου ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐκβρασθέντα, ὅστις ἦτο ἡ μόνη ἐλπὶς καὶ παρηγορία τῆς γηραιᾶς βασιλίσσης. Τὸ πτῶμα κομίζει μετ' ὀλίγον πρὸς τὴν μητέρα. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ περιπέτεια τοῦ δράματος· διότι ἐλθοῦσα εἰς τὸ ἀκρότατον τῆς δυστυχίας ἡ Ἑκάβη, δὲν τρέπεται, ὡς πρότερον, εἰς ματαίους θρήνους καὶ ὀδυρμούς, ἀλλ' ἡ αἰχμάλωτος, ἡ ἀβοήθητος αὕτη γραῖα καὶ ἀσθενὴς γυνή, ἐν πλήρει καὶ καθαρᾷ συνειδήσει τοῦ ἐπιχειρήματος, ἐπιτεχνᾶται δόλους, ἵνα ἐκδικηθῇ τὸν ἄπιστον καὶ σκληρὸν Πολυμήστορα, ὅστις ἐκ φιλαργυρίας ἀπέσφαξε τὸν υἱόν της. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑκάβη δὲν ἐφρόντισε ταχέως περὶ τῆς ταφῆς τῆς θυγατρός, ἔρχεται ὁ Ἀγαμέμνων, ὅστις διαπυνθάνεται τὰ κατὰ τὸν Πολύδωρον. Ὁ Ἀτρείδης δὲν ἀναλαμβάνει μὲν τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀνοσίου ξένου, ἀλλ' ὑπισχνεῖται τῇ γηραιᾷ βασιλίσσῃ συνδρομήν. Μετὰ δεινῆς δὲ πανουργίας καὶ δεξιότητος τρέφουσα εἰς ὄφελος ἑαυτῆς τάς τε ἀρετὰς καὶ τὰς ἀδυναμίας τοῦ *Ἀγαμέμνονος*, παρασύρει εἰς τὸν ὄλεθρον τὸν βάρβαρον Πολυμήστορα διὰ τοῦ ἑξῆς τρόπου: ἐκάλεσεν αὐτὸν μετὰ τῶν υἱῶν, ὅπως δῆθεν τῷ ἀνακοινώσῃ ποῦ κεῖνται οἱ θησαυροὶ τοῦ Πριάμου καὶ τῷ παραδώσῃ ὅσους μεθ' ἑαυτῆς ἔφερεν. Ὁ Πολυμήστωρ, ἀγνοῶν ὅτι τὸ πτῶμα τοῦ Πολυδώρου εὑρέθη, ἔρχεται πρὸς τὴν μητέρα τοῦ δολοφονηθέντος ὡς φίλος. Ἀλλ' ἀφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὰς στέγας τῶν αἰχμαλωτίδων, οἱ μὲν παῖδες φονεύονται, αὐτὸς δὲ τυφλοῦται. Τὰς φωνὰς τοῦ τυφλοῦ ἀκούσας ὁ Ἀγαμέμνων ἔρχεται· ἡ Ἑκάβη κληθεῖσα ὑπερασπίζεται ἀξιοπρεπῶς τὴν πρᾶξιν αὐτῆς ὡς καλὴν καὶ δικαίαν, ὁ δ' Ἀγαμέμνων ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ τιμωρηθεὶς ἠδίκησε καὶ ἀποπέμπει τοῦτον.

Τὴν τραγῳδίαν ταύτην ἔψεξαν οἱ κριτικοὶ ὡς στερουμένην ἑνότητος, διότι σύγκειται ἐκ δύο πράξεων ἡνωμένων εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Ἑκάβης καὶ ἐκ δύο μερῶν, ἅτινα κατὰ συνέχειαν τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, οὐχὶ δὲ τὸ ἓν ἐκ τοῦ ἄλλου ἐκκυκλοῦνται· ἡ ἑνότης δ' αὕτη εἶναι προσώπου καὶ οὐχὶ ὑποθέσεως. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τὸ κέντρον τῆς τραγῳδίας ἀποτελεῖ ὁ θάνατος τῆς βασιλόπαιδος Πολυξένης, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἡ φοβερὰ ἐκδίκησις τῆς Ἑκάβης. Τὸ πρῶτον μέρος δὲν στερεῖται καλλονῶν, διότι καὶ τὸ πάθος ἐξηγεῖται πολὺ δυνατόν, καὶ ἡ ἀνθρωποθυσία παρίσταται ὡς ἀναγκαστή, δυσάρεστος καὶ μισητὴ τοῖς Ἕλλησι καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς Πολυξένης διαγράφεται κάλλιστος. Τὸ δεύτερον μέρος εἶναι ἀσθενέστερον. Ὁ χαρακτὴρ τῆς Ἑκάβης δὲν εἰκονίζεται ἄμεμπτος· ἐξαιτεῖται παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος τὴν τιμωρίαν τοῦ Πολυμήστορος ὡς ἀμοιβὴν τῶν λέκτρων τῆς θυγατρός της *Κασσάνδρας*, αἰχμαλώτου καὶ δούλης αὐτοῦ γενομένης, κατὰ τὸ πολεμικὸν δίκαιον τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὁμολογοῦσα καὶ ἀποδεχομένη τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν ἀτιμίαν τῆς ζώσης θυγατρός, ζητεῖ νὰ ἐξαγοράσῃ δι' αὐτῆς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ δολοφονηθέντος υἱοῦ της. Οὕτω δὲ ἡ Ἑκάβη ἁπανταχοῦ καὶ παρὰ καιρὸν φιλοσοφοῦσα παρέσχεν ἀφορμὴν ἐπικρίσεων εἰς τοὺς κριτικούς. Παρὰ πάντα ταῦτα ὁ K. O. Müller (Ἱστορ. Ἑλλην. φιλολ., ἑλλ μετ. β' ἔκδ. σ. 621) φρονεῖ ὅτι τὸ δρᾶμα καὶ ἑνότητα καὶ ἁρμονίαν ἔχει. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἡ τραγῳδία αὕτη ἦτο ἐπιτηδειοτάτη νὰ τύχῃ εὐμενεστάτης ἀποδοχῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς διὰ τοῦ καταπλήσσοντος πάθους τῆς ἀτυχοῦς βασιλίσσης καὶ τοῦ τυφλωθέντος προδότου Πολυμήστορος.

Ἡ Ἑκάβη ἐδιδάχθη πιθανῶς τῷ 425 π. Χ. (βλ. *Κ. Ἀσωπίου*, Ἱστορ. Ἑλλ. π. καὶ συγγρ. σ. 601), ἐγένετο δὲ γνωστὴ ἐν Ῥώμῃ διὰ τοῦ Ἐννίου. Εἰς τὴν τραγῳδίαν ταύτην, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρω καταλεχθείσας ἑτέρας δύο, φαίνεται ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐξήντλησεν ὅλας σχεδὸν τὰς ὑποθέσεις, ἐν αἷς ηὐδοκίμει μάλιστα ἡ μοῦσα αὐτοῦ. Τῷ 1927 ἡ «Ἑκάβη» παρεστάθη ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ ὑπὸ τοῦ θιάσου τῆς Μαρίκας Κοτοπούλη, κατὰ μετάφρασιν τοῦ Α. Μελαχρινοῦ καὶ διδασκαλίαν τοῦ Φ. Πολίτου, μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐν τῇ φιλολογικῇ ἐρεύνῃ ἡ «Ἑκάβη» ἐγένετο ἀξία λόγου διὰ τῶν ἐκδόσεων τοῦ *Ric. Porson* (1797) καὶ *G. Hermann* (1800, 1831), σπουδαίων πρὸς γνῶσιν τῆς μετρικῆς τῶν τραγικῶν.—*Ν. Γ. Δοσίου*, Εὐριπίδου «Ἑκάβη» μετὰ ψυχαγωγίας ἐξ ἰδιογράφου *Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου* καὶ νεωτέρων ἐξηγητικῶν σχολίων καὶ διορθώσεων (ἐν Γαλαξίῳ 1884). — *Δ. Βερναρδάκη*, Εὐριπίδου δράματα (Ζωγράφειος βιβλιοθήκη, τόμ. Β΄). Περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἐκδόσεων βλ. *Εὐριπίδης*. —Π.

— **Ἑκάβη** (Hecuba) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 108. Ἀνεκαλύφθη τὴν 2αν Ἀπριλίου 1869 ὑπὸ τοῦ R. Luther ἐν Düsseldorf. Σ. Π.

— **Ἑκάβης μνημεῖον** *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ τάφος ὁ σῳζόμενος μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Δαρδάνου παρὰ τὸν ποταμὸν Ῥόδιον: «Τὸ κοινῶς λεγόμενον Σῆμα, ὅ φασι τῆς Ἑκάβης εἶναι τάφον» (Στρ. 13,595). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑκάβολος (ὁ) (Hecabolus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βρακονιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐπιφέροντα καταστροφὰς εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

Ἑκάδημος ἢ **Ἐκέδημος** *[Μυθολ.]*. Ἥρως τῶν Ἀθηνῶν, ἄλλως *Ἀκάδημος* (βλ. λ.), ἐξ οὗ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὠνομάσθη ἡ Ἀκαδήμεια.

Ἑκαέργη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Βορέου, θεραπαινὶς τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Δήλῳ.

— **Ἑκαέργη** *[Ἀρχ.]*. Ἐπωνυμία τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μελίτῃ τῆς Φθίας, ἀκόμη καὶ τῆς Ἀφροδίτης Κτησύλλης ἐν τῇ Ἰουλίδι τῆς Κέω. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑκάεργος *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος παρ' Ὁμήρῳ ὡς μακρὰν ἢ μακρόθεν βάλλοντος (ἑκὰς-ἔργον), ὅπως καὶ τὸ *Ἑκηβόλος* καὶ *Ἑκατηβελέτης*, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Ἀπόλλων ὑπελαμβάνετο ὡς ὁ αἴτιος καὶ τῶν αἰφνιδίων θανάτων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐκαϊωδοφόρμιον (τὸ) (Ekajodoform) *[Φαρμ.]*. Καλεῖται οὕτως ἰωδοφόρμιον μετὰ προσμείγματος 0,05% παραφορμίου. Τὸ πρόσμειγμα τοῦτο γίνεται πρὸς ἀποστείρωσιν τοῦ ἰωδοφορμίου καὶ ὅπως προσδώσῃ εἰς αὐτὸ ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας, ἃς καθ' ἑαυτὸ τὸ ἰωδοφόρμιον δὲν ἔχει. Κ. Γ. Μ.

Ἑκάλειος *[Ἀρχ.]*. Μία τῶν πολλῶν προσωνυμιῶν τοῦ Διός, ἣν ἔλαβεν ἐκ τῆς ἐν Ἑκάλῃ τῆς Ἀττικῆς λατρείας αὐτοῦ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑκάλη *[Μυθολ.]*. Γραῖά τις διάσημος ἐπὶ τῇ φιλοξενίᾳ αὐτῆς ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἀττικῷ δήμῳ. Ὅτε ὁ Θησεὺς ἐξῆλθε κατὰ τοῦ Μαραθωνίου ταύρου, ὑπεδέχθη αὐτὸν προφρόνως ἡ Ἑκάλη ξενίσασα καὶ ὅτε οὗτος ἀπῆλθε πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὑπέσχετο αὕτη εἰς τὸν Δία θυσίαν διὰ τὴν εὐτυχῆ ἐπάνοδον αὐτοῦ. Ὁ Θησεὺς ὅμως ἐπανελθὼν εὗρε τὴν Ἑκάλην ἀποθανοῦσαν καὶ ἵδρυσεν εἰς Δία τὴν Ἑκάλειον ἑορτήν, τὰ *Ἑκαλήσια*, καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὴν Ἑκάλην τιμὰς ἡρωΐδος. Τὴν παράδοσιν ταύτην ἐπραγματεύθη ὁ Καλλίμαχος ἐν ἰδιαιτέρῳ ποιήματι. Ὁ Πλούταρχος, παρὰ τοῦ Φιλοχόρου παραλαβών, γράφει (Θησ. 14): «Ἡ δὲ Ἑκάλη καὶ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τοῦ ξενισμοῦ καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἔοικε μὴ πάσης ἀμοιρεῖν ἀληθείας. Ἔθυον γὰρ Ἑκαλήσια οἱ πέριξ δῆμοι συνιόντες Ἑκαλείῳ Διὶ καὶ τὴν Ἑκάλην ἐτίμων, Ἑκαλίνην ὑποκοριζόμενοι, διὰ τὸ κἀκεῖνον νέον ὄντα κομιδῇ τὸν Θησέα ξενίζουσαν ἀσπάσασθαι πρεσβυτικῶς, καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοιούτοις ὑποκορισμοῖς». Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ τέχνη παρέλαβε τὴν παράδοσιν ταύτην, διότι ἐπὶ ἀγγείου τινὸς εἰκονίζεται παρὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ Θησέως γυνή τις, ἡ Ἑκάλη, ἐν ἐνδυμασίᾳ ἀνατολικῇ, καὶ ἐπὶ ἄλλων δὲ λειψάνων τῆς ἀρχαίας τέχνης παρουσιάσθη ἀνάλογος παράστασις. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **«Ἑκάλη»**. Ἐπικὸν ποίημα τοῦ *Καλλιμάχου* (βλ. λ.).

Ἑκάλη *[Γεωγρ.]*. Ἀλσόπολις τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 206. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Πεντελικοῦ μὲ θέαν πρὸς τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον μέχρι τοῦ Σαρωνικοῦ, διασχίζεται δ' ἐπὶ μῆκος 3 περίπου χλμ. διὰ τῆς ἀγούσης ἐκ Κηφισίας πρὸς Μπογιάτι ἢ Διόνυσον ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Αἱ ὡραῖαι ἐπαύλεις τῶν οἰκιστῶν της ἐγείρονται ἐν μέσῳ καταφύτου ἐκ πευκῶν καὶ ποικίλων θαμνοειδῶν γραφικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ Ἑκάλη ἤρχισε συνοικιζομένη ἀπὸ τοῦ 1923 ἐπὶ σχεδίου τοῦ μηχανικοῦ Σπ. Ἀγαπητοῦ. Τὸ σχέδιον τῆς Ἑκάλης περιλαμβάνει ἔκτασιν 4.000 περίπου τετρ. χλμ. Ἔχει ὡραίαν ρυμοτομίαν, πλῆρες ὑδρονομικὸν δίκτυον καὶ εἶναι ἠλεκτροφωτιστός. Ἀπέχει ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν 19 χλμ., ἀπὸ τῆς Κηφισίας δὲ 4. Δ. Ε. Μ.

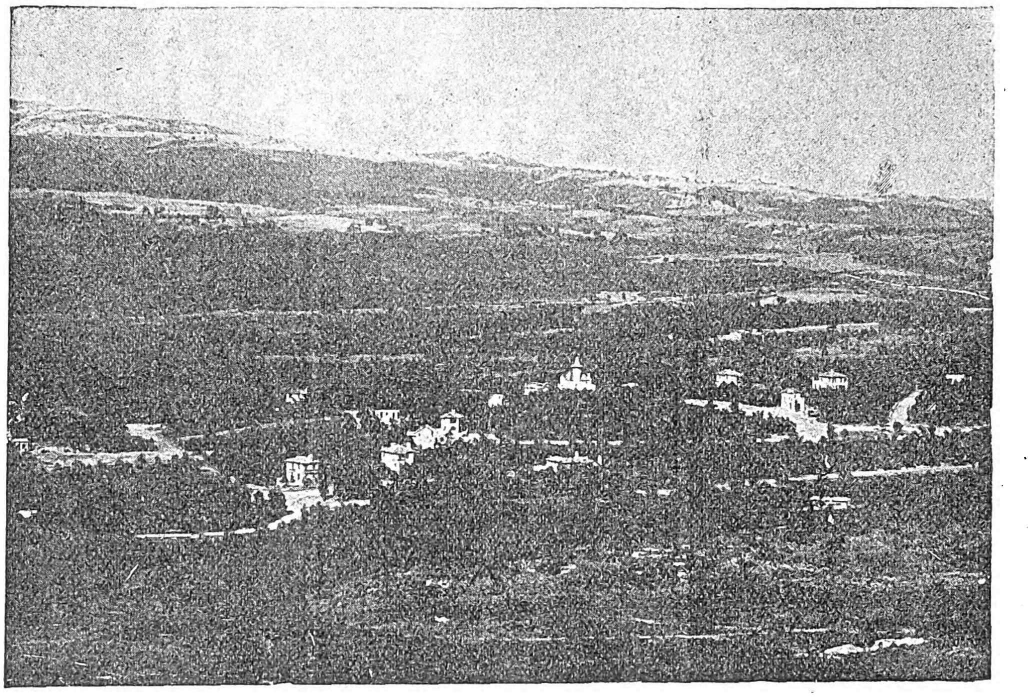

Γενικὴ ἄποψις τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Ἑκάλης.

Ἑκαλήσια ἱερὰ *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως αἱ θυσίαι, τὰς ὁποίας ἐτέλουν ἐν Ἑκάλῃ εἰς τιμὴν τοῦ Ἑκαλείου Διὸς καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς φιλοξενίας καὶ ἀγαθοεργίας τῆς γραίας *Ἑκάλης* (βλ. λ.). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐκαλθάϊ (Ecalthaï). Καλεῖται οὕτως ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς Δύσεως ὁ Μογγόλος στρατηγὸς *(Ἀτσικαντάϊ)* διοικητὴς τῆς Μογγολικῆς ἐν Περσίᾳ στρατιᾶς κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα. Ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Ἅγιος Λουδοβῖκος κατὰ τὸ 1248 εὑρίσκετο ἐν Κύπρῳ, λέγεται ὅτι ἐδέχθη, ἐκ μέρους τοῦ Μογγόλου αὐτοκράτορος Μαγγοῦ, πρεσβείαν ὅπως ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὴν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν προσχώρησίν του, καὶ ὅτι τὴν πρεσβείαν ταύτην ὠργάνωσεν ὁ Ἐκαλθάϊ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἀποστολὴ αὕτη ὠργανώθη παρ' ἀγυρτῶν ἐπιτηδείων, ἐπιδιωκόντων χρηματικὰ ὀφέλη παρὰ τοῦ Γάλλου βασιλέως. Ὁπωσδήποτε, τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐκ μέρους τοῦ Λουδοβίκου ἀποστολῆς πρεσβείας εἰς Κίναν ὑπὸ τὸν Γουλιέλμον Ρόσμπρεκ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος. Ν. Π. - Λ.

Ἑκαμήδη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἀρσινόου. Ταύτην, ὅτε ἐξεπόρθησε τὴν Τένεδον ὁ Ἀχιλλεύς, ἔδωσαν οἱ Ἕλληνες (Ἀχαιοὶ) ὡς τιμητικὸν δῶρον «οὕνεκα βουλῇ ἀριστεύεσκεν ἁπάντων» (Λ. 626) εἰς τὸν γέροντα Νέστορα.

ἐκαπυρίτιον (τὸ) *[Χημ.]* βλ. *γερμανίου ἑνώσεις ὀργανικαί.*

Ἔκαρ (Ekar) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 694. Ἀνεκαλύφθη τὴν 7ην Νοεμβρίου 1909 ὑπὸ τοῦ J. H. Metcalf ἐν Winchester. Σ. Π.

ἐκαργύλιον (τό) βλ. *γάλλιον.*

ἐκαρτὲ (τὸ) (écarté). Παιγνίδιον παιζόμενον μὲ τὰ τριάκοντα δύο χαρτιὰ τῆς τράπουλας, ἅτινα εἶναι τ' ἀκόλουθα κατὰ τὴν σειρὰν τῆς μεγαλυτέρας ἀξίας: ρήγας, ντάμα, βαλές, ἄσσος, δέκα, ἐννέα, ὀκτώ, ἑπτά. Εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦτο ὑπάρχει τὸ ἐξαιρετικόν, ὅτι ὁ ἄσσος ἔχει ἀξίαν μικροτέραν τοῦ ρήγα, ντάμας καὶ βαλέ, ἐνῷ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν παιγνιδίων ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ὅλων ἀξίαν. Τὸ ἐκαρτέ, τὸ ὁποῖον εἶναι κατ' ἐξοχὴν τεχνικὸν παιγνίδιον, παίζεται συνήθως μεταξὺ δύο παικτῶν. Τὰ χαρτιὰ μοιράζονται ἀνὰ πέντε. Τὸ ἑνδέκατον χαρτί, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀτοῦ, φανερώνεται ἀπὸ τὸν μοιράζοντα καὶ τοποθετεῖται οὕτω φανερὸν κάτωθι τῶν ὑπολοίπων τοιούτων. Κάθε παρτίδα ἐκαρτὲ παίζεται εἰς τοὺς πέντε πόντους. Ὅταν ὁ μοιράζων φανερώνῃ ὡς ἀτοῦ ρήγα, σημειώνει ἕνα πόντον. Ὅστις ἔχει εἰς τὰ χαρτιά του ρήγα ἀτοῦ σημειώνει ἕνα πόντο, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ν' ἀναγγείλῃ τοῦτο προτοῦ παίξῃ τὸ πρῶτον του χαρτί. Παράλειψις τοῦ ἀνωτέρω τοῦ ἀφαιρεῖ τὸ δικαίωμα νὰ σημειώσῃ τὸν πόντον ἐκ τοῦ ρήγα. Ὁ παίκτης,

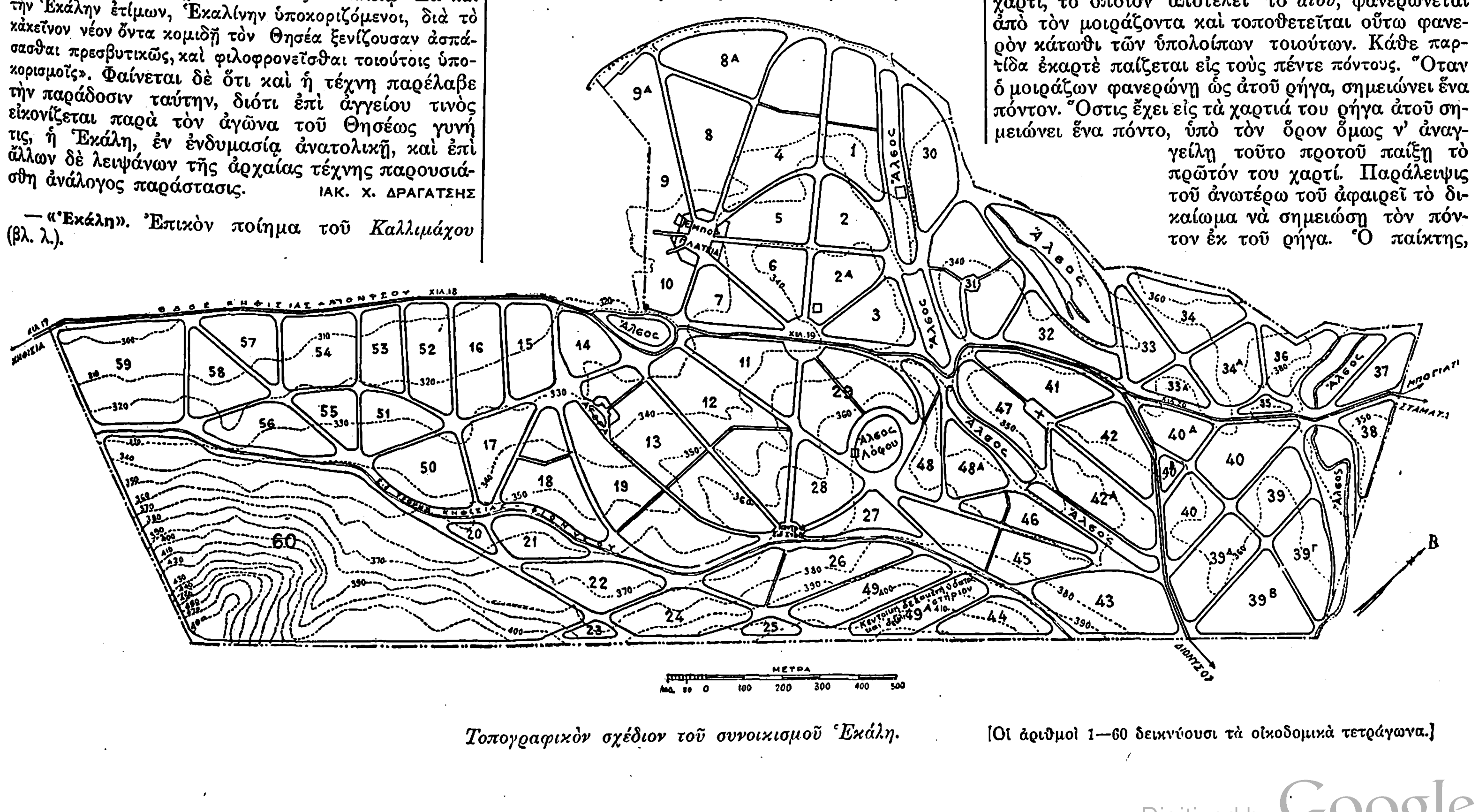

Τοπογραφικὸν σχέδιον τοῦ συνοικισμοῦ Ἑκάλη. [Οἱ ἀριθμοὶ 1—60 δεικνύουσι τὰ οἰκοδομικὰ τετράγωνα.]

Digitized by Google

ὅστις ἀπὸ τὰς πέντε χαρτωσιὲς κάμνει τὰς 3 ἢ 4 σημειώνει ἕνα πόντο. Ο παίκτης, ὅστις κερδίζει καὶ τὰς 5 χαρτοσιὲς σημειώνει δύο πόντους. Ὁ παίζων πρῶτος, ἀφοῦ ἴδῃ τὰ χαρτιά του, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ν' ἀλλάξῃ αὐτὰ λέγων: «ἀλλάζω» ἢ «προτείνω». Ἀφοῦ κάμει αὐτὴν τὴν δήλωσιν δὲν δύναται πλέον νὰ τὴν ἀναιρέσῃ. Ὁ ἕτερος παίκτης δικαιοῦται νὰ δεχθῇ τὴν ἀλλαγὴν χαρτιῶν ἢ νὰ τὴν ἀπορρίψῃ. Ἐὰν ἀρνηθῇ τὴν ἀλλαγήν, τὸ παιγνίδιον προβαίνει μὲ τὰ ἀρχικῶς μοιρασθέντα πέντε χαρτιά. Ἐὰν δέχεται τὴν ἀλλαγὴν ἀπαντᾷ: «Πόσα». Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ προτείνας τὴν ἀλλαγὴν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀλλάξῃ μίαν τοὐλάχιστον κάρταν. Ἀκολούθως ὁ μοιράζων δίδει εἰς τὸν ἕτερον ὅσας κάρτας οὗτος ἐζήτησε καὶ λαμβάνει καὶ ὁ ἴδιος ὅσας θέλει ν' ἀλλάξῃ. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου, ἐφ' ὅσον

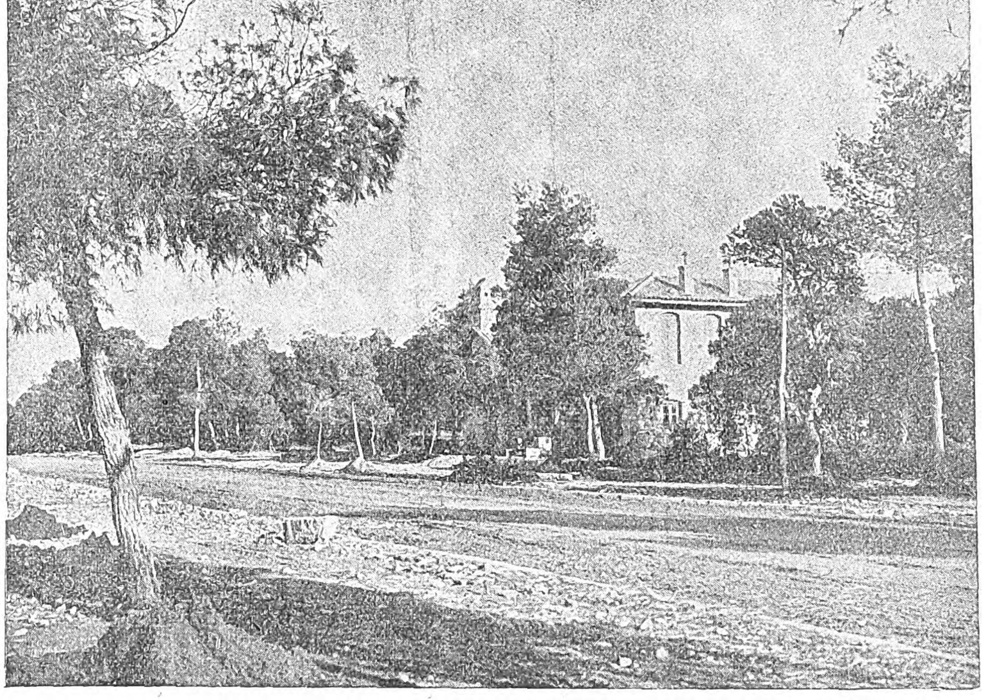

Μία τῶν κεντρικῶν ὁδῶν τῆς Ἑκάλης.

ὑπάρχουν χαρτιά. Ὁ παίζων πρῶτος ἐὰν δηλώσῃ ὅτι παίζει autorité, ἤτοι χωρὶς νὰ προτείνῃ ἀλλαγὴν χαρτιῶν, ἢ ὁ παίζων δεύτερος ἐὰν ἀρνηθῇ τὴν πρώτην προταθεῖσαν ἀλλαγήν, χάνει δύο πόντους ὅταν ὁ ἀντίπαλός του κάμῃ τρεῖς ἢ τέσσαρες ἢ πέντε χαρτωσιές. Οὐδέποτε δύναται ὁ παίκτης νὰ σημειώσῃ περισσοτέρους ἀπὸ δύο πόντους χωρὶς τὸν ρήγα ἢ τρεῖς μὲ τὸν ρήγα. Ὁ δεύτερος παίκτης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ δώσῃ χαρτὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς μὲ τὸ παιχθὲν παρὰ τοῦ πρώτου (κοῦπα, σπαθί, κλπ.), ἐὰν ἔχῃ, καὶ νὰ κόψῃ μὲ ἀτοῦ ἐὰν δὲν ἔχῃ. Ἐὰν ἔχῃ δυνατότερον χαρτὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ πάρῃ τὴν χαρτοσιάν. Ἐὰν ἀποκαλυφθῇ ἀργότερον ὅτι εἶχε νὰ πάρῃ καὶ δὲν ἐπῆρεν ἀναλαμβάνουν τὰ χαρτιά των καὶ ἀρχίζουν ἐκ νέου τὸ παιγνίδιον.

Ν. Ι. Θ.

ἑκάς· ἐπίρρ. μακράν: «ἑκὰς ἡμῶν» μακριὰ ἀπὸ μᾶς, «ἑκάς που» κάπου μακριά· || ἐν τῇ νεωτέρα λέγεται ἡ φράσις «ἑκὰς οἱ βέβηλοι» μακρὰν οἱ ξένοι, οἱ ἀλλότριοι, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις μυστηρίοις χρήσεως αὐτῆς.

ἑκασιλίκιον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. *γερμανίου* ἑνώσεις.

ἑκασταχοῦ· ἐπίρρ., ἐν ἑκάστῳ τόπῳ, εἰς κάθε τόπον, πανταχοῦ.

ἑκάστοτε· ἐπίρρ. ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ κάθε φορά, εἰς κάθε ὁμοίαν περίστασιν· πρβ. *ἄλλοτε, πάντοτε.*

ἕκαστος, *—η, —ον*· (ἀντων. ἀόρ. ἐπιμεριστική)· κάθε ἕνας χωριστά, καθένας ἀπὸ ὅλους, καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος καὶ ὁ τρίτος κ. οὕ. ἑ.· ἤτοι ἡ ἀντωνυμία *ἕκαστος* λέγεται προκειμένου περὶ πολλῶν· ὁ εἰς τὸ *ἕκαστος* ἀναφερόμενος προσδιορισμὸς ἀναφέρεται εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως: «ἕκαστος ἐξ ὑμῶν ἔχει τὸν ταξιδιωτικόν του σάκκον», «ἕκαστον βιβλίον τιμᾶται ἀντὶ δραχμῶν δέκα»· || πρὸς σαφεστέραν δήλωσιν τῆς ἐννοίας ἐπιμερισμοῦ λέγεται *εἷς ἕκαστος*: «ἔδωσεν εἰς ἕνα ἕκαστον ἀνὰ χιλίας δραχμάς»· || φράσις: «ἕκαστος δι' ἑαυτὸν» ἐννοεῖται *φροντίζει*, κοιν. «καθένας γιὰ λόγου του»· || «καθ' ἑκάστην» ἐννοεῖται *ἡμέραν*, κοιν. «κάθε μέρα»· || «ἑκάστην Κυριακήν», «ἕκαστον Σάββατον», «ἑκάστην πρωίαν», κοιν. «κάθε Κυριακή», «κάθε Σάββατο», «κάθε πρωί»· || «τὰ καθ' ἕκαστον» ἢ «τὰ καθ' ἕκαστα» καὶ ὑφὲν «τὰ καθέκαστα» αἱ λεπτομέρειαι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *σύνολον* ἢ τὸ *κεφάλαιον*: «οὕτως ἔχει τὸ βιβλίον ἐν τῷ συνόλῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς», «ὅταν ἐπιστρέψω θὰ σοῦ πῶ τὰ καθέκαστα».

Ἑκαταῖα (τὰ) ἢ ***Ἑκάτης δεῖπνον*** *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω παρ' ἀρχαίοις θυσία προσφερομένη εἰς τὴν Ἑκάτην τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἑκάστου μηνός· κατ' αὐτὴν ἐσυνηθίζετο ὁ καθαρισμὸς τῶν οἴκων, εἶτα δὲ ἐτίθεντο ᾠά, μέλι, τυρός, ἰχθύες κτλ. ἐπὶ τῶν τριόδων, ὅπου οἱ ἐπαῖται εὑρίσκοντες αὐτὰ ἔτρωγον. Οἱ ἐσθίοντες τὰ τρόφιμα ταῦτα, ἅτινα ἐκαλοῦντο *ἑκατήσια*, ἐνομίζοντο ἀκάθαρτοι. Ἡ τελετὴ αὕτη ἐκαλεῖτο καὶ *ὀξυθύμια* ἢ *περισκυλακισμός*.

Κ. Μ. Κ.

Ἑκαταῖος ***ὁ Ἀβδηρίτης***, ἢ ***ὁ Τήϊος***. Λέγεται Ἑκαταῖος, φιλόσοφος, κριτικὸς καὶ γραμματικός, μαθητὴς τοῦ σκεπτικοῦ φιλοσόφου Πύρρωνος. Περὶ τῆς φιλοσοφικῆς του μορφώσεως μαρτυρεῖ τὸ «Περὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου» σύγγραμμά του, περὶ οὗ ὅμως οὐδεμία ἄλλη πληροφορία διεσώθη. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α' περιηγηθεὶς ὁ Ἑκαταῖος τὴν Αἴγυπτον μέχρι Θηβῶν καὶ ἐξερευνήσας ἱστορικῶς τὰ κατ' αὐτὴν συνέγραψε τὰ «Αἰγυπτιακὰ ἢ ἱστορία τῆς Αἰγύπτου», ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ πραγματικὸν ἀνεμιγνύετο μετὰ τοῦ μυθοπλαστικοῦ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Ἑκαταίου ἐχρησίμευσεν ὡς κυρία πηγὴ οὐχὶ ὀλίγων τῶν μετέπειτα συγγραφέων, ὡς ὁ Ἀριστέας, ὁ Ἀρταπάνος, ὁ Ἰώσηπος, ὁ Διόδωρος, ἀντλησάντων ἐξ αὐτοῦ ὅσα ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν ἀναγράφουν περὶ τῆς Αἰγύπτου. Ὅλον σχεδὸν τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς ἱστορικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου προέρχεται ἐκ τῶν «Αἰγυπτιακῶν» τοῦ Ἑκαταίου.

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἐπειρᾶτο ὁ Ἑκαταῖος νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Αἴγυπτος ὑπῆρξεν ἡ ἑστία καὶ ἡ πηγὴ τοῦ παγκοσμίου ἐν γένει πολιτισμοῦ, ἡ δὲ αἰγυπτιακὴ θρησκεία, τὴν ὁποίαν αὐτὸς κατὰ τὴν τοῦ Εὐημέρου θεολογίαν αὐθαιρέτως διεμόρφωσεν, ἦτο ἡ γνησιωτάτη καὶ ἀληθεστάτη θρησκεία. Ὁ *Ὄσιρις* (= ἥλιος), καὶ ἡ *Ἶσις* (= σελήνη) καὶ τὰ πέντε στοιχεῖα, ἤτοι τὸ *πνεῦμα* (= Ζεύς), τὸ *πῦρ* (= Ἥφαιστος), ἡ *Γῆ* (= Δημήτηρ), τὸ *ὕδωρ* (= ὠκεανὸς ἢ Νεῖλος), καὶ ὁ *ἀὴρ* (= Ἀθηνᾶ), ἦσαν κατὰ τὴν θεολογικὴν τοῦ Ἑκαταίου ἀντίληψιν αἱ ἀρχέγονοι θεότητες, ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι θεοὶ προήρχοντο ἐξ ἀνθρώπων, ἐκ βασιλέων καὶ βασιλισσῶν, οἵτινες μετὰ θάνατον ἐθεοποιήθησαν. Ἡ τοιαύτη ἀνάμιξις αἰγυπτιακῶν καὶ ἑλληνικῶν θεολογικῶν παραστάσεων ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸ γενικὸν πρόγραμμα τῆς πολιτικῆς τῶν Πτολεμαίων, οἵτινες ἐκ παντὸς τρόπου ἐπεδίωκον τὴν ἀνάμιξιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὡς ἰδεώδη δὲ πολιτείαν ἐθεώρει ὁ Ἑκαταῖος τὴν πεφωτισμένην μοναρχίαν, ἥτις σκοπὸν αὐτῆς εἶχε τὴν εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων. Καὶ τρίτον ἔργον τοῦ Ἑκαταίου μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἐπιγραφόμενον «Περὶ τῶν ὑπερβορείων».

Τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο ἐπίσης μυθοπλαστικὴ ἱστορία, συνέγραψε δὲ αὐτὸ ὁ Ἑκαταῖος λαβὼν πιθανῶς ἀφορμὴν ἐκ τῶν περιηγήσεων τοῦ Πυθέα. Τοὺς ὑπερβορείους ἐτοποθέτει ὁ Ἑκαταῖος ἐν τῇ νήσῳ Ἑλιξοίᾳ ἀπέναντι τῆς χώρας τῶν Κελτῶν, περιέγραφε δὲ αὐτοὺς ὡς λαὸν εὐσεβῆ καὶ εὐδαίμονα, θέλων προφανῶς νὰ προβάλῃ αὐτοὺς εἰς τοὺς συγχρόνους του ὡς πρότυπον λαοῦ ἠθικοῦ. Εἰς τὸν Ἑκαταῖον ἀπεδίδετο καὶ σύγγραμμά τι «Περὶ Ἀβράμου ἢ περὶ Ἰουδαίων» ἐπιγραφόμενον. Ἀλλὰ τοῦτο, ὡς νεώτεροι κριτικοὶ ἀπέδειξαν, εἶναι νόθον, γραφὲν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ Ἰουδαίου τινός, ὅστις λαβὼν ἀφορμὴν ἐξ ὧν ὁ Ἑκαταῖος λέγει περὶ Ἰουδαίων ἐν τοῖς «Αἰγυπτιακοῖς» του, συνέγραψεν ὑπὸ τὸ γνωστὸν ὄνομα τοῦ Ἑκαταίου· ἐν αὐτῷ παρετίθεντο καὶ ψευδοσοφόκλειοι στίχοι, τοὺς ὁποίους διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Ἑκαταῖος εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλλην συγγραφεύς, ὅστις ἐν τοῖς «Αἰγυπτιακοῖς» του μνημονεύει τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισήμων αἰγυπτιακῶν πηγῶν κάμνει λόγον περὶ ἀλλοδαπῶν, οἵτινες ἕνεκα λοιμώδους νόσου ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Αἰγύπτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Müller*, Fragm. hist. graec. 2, 384—396. —*E. Schwarty*, ἐν Rh. Mus. 40 (1885) 232 κ. ἑ.—*F. Jacory*, Realouy. 8, 2758 κ. ἑ.—*M. Engers*, De Hecatei Abderitae fragmentis (Mün. 1923), 229—241.

Α. Π. Σ.

— **Ἑκαταῖος** ***ὁ Βυζάντιος***. Υἱὸς Κόλχου τινός, τριήραρχος, δράσας εἰς τὸν πόλεμον τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε', βασιλέως τῶν Μακεδόνων.

Α. Π. Σ.

— **Ἑκαταῖος** ***ὁ Ἐρετριεύς***. Σύγχρονος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Συγγράμματα αὐτοῦ ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δύο, «Εὐβοϊκὰ» καὶ «Ἐρετριακὰ» (*Πλουτάρχ.* Ἀλέξ. 46 καὶ Θησ. 27).

Α. Π. Σ.

— **Ἑκαταῖος** ***ὁ Θάσιος***. Ἐπιγραμματοποιὸς ἀγνώστου ἐποχῆς. Τούτου σῴζονται ἐπιγράμματά τινα ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ (VII 163—168).

— **Ἑκαταῖος** ***ὁ Μιλήσιος***. Υἱὸς τοῦ Ἡγησάνδρου, ὁ διασημότερος τῶν πρὸ τοῦ Ἡροδότου λογοποιῶν, ἢ λογογράφων· ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοὺς μετ' αὐτὴν ἐπακολουθήσαντας περσικοὺς πολέμους. Διὸ καὶ χρονικῶς ἀσυμβίβαστον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα λεγόμενον, ὅτι ὁ Ἑκαταῖος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Πρωταγόρου, ὅστις ἦτο κατὰ πολλὰς δεκαετηρίδας νεώτερος ἐκείνου. Ἐν τῇ πατρίδι του Μιλήτῳ κατεῖχεν ὁ Ἑκαταῖος ἐξέχουσαν θέσιν. Ἐν τῷ Πανιωνίῳ συνεδρίῳ, εἰς ὃ συνελθόντες οἱ Ἴωνες συνεσκέπτοντο μετὰ τοῦ Ἀρισταγόρου περὶ ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Περσῶν, μόνον ὁ Ἑκαταῖος ἀπέτρεπε τοὺς συμπολίτας του ἀπὸ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν, ἀπαριθμῶν τὰ ἔθνη, τῶν ὁποίων ἦρχεν ὁ Δαρεῖος καὶ ὑπολογίζων τὴν μεγάλην αὐτοῦ δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα λέγων δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς συμπολίτας του, δευτέραν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς συμβουλήν: νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ἄφθονα καὶ πολύτιμα ἀναθήματα τοῦ ἐν Βραγχίδαις ἱεροῦ, τὰ ὁποῖα ὁ βασιλεὺς τῶν Λυδῶν Κροῖσος εἶχεν ἀναθέσει, πρὸς παρασκευὴν στόλου ἰσχυροῦ, ὅπως οὕτω θαλασσοκρατήσουν. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη τοῦ συνετοῦ λογοποιοῦ δὲν εἰσηκούσθη καὶ ἡ ἐπανάστασις μετὰ πολλῆς σπουδῆς κηρυχθεῖσα ἔλαβεν οἵαν κατόπιν ἔλαβεν ἔκβασιν. Βραδύτερον (494), μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν κατάπνιξιν τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀποσταλεὶς ὁ Ἑκαταῖος ὑπὸ τῶν Ἰώνων ὡς πρεσβευτὴς πρὸς τὸν Πέρσην σατράπην Ἀρταφέρνην, κατώρθωσεν, ὥστε νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰς Ἰωνικὰς πόλεις ἡ αὐτόνομος πολιτεία, τὴν ὁποίαν αὗται καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχον.

Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δύο συγγράμματα τοῦ Ἑκαταίου ἀναφέρονται: ἡ «Περίοδος γῆς» καὶ αἱ «Γενεαλογίαι». Καὶ ἡ μὲν «Περίοδος γῆς» ἀπετελεῖτο ἐκ δύο βιβλίων, ὧν τὸ μὲν πρῶτον, ἐπιγραφόμενον Εὐρώπη, περιέχει τὴν γεωγραφίαν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, τὸ δὲ δεύτερον, ἐπιγραφόμενον Ἀσία, τὴν γεωγραφίαν χωρῶν τῆς Ἀσίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιελαμβάνετο καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Νείλου ὁριζομένη Λιβύη. Τὰ ἐν τοῖς «Ἐθνικοῖς» τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονευόμενα ὡς ἴδια συγγράμματα τοῦ Ἑκαταίου διὰ τῶν φράσεων περιηγήσει Αἰγύπτου καὶ περιηγήσει Λιβύης πρέπει νὰ νοηθῶσιν ὡς κεφάλαια τοῦ δευτέρου βιβλίου τῆς «Περιόδου γῆς». Εἰς τὸ τέλος τοῦ εργου τούτου ἐπισυνῆπτεν ὁ Ἑκαταῖος καὶ γεωγραφικὸν πίνακα (χάρτην), ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον πρὸ αὐτοῦ εἶχε συντάξει ὁ φιλόσοφος Ἀναξίμανδρος. Τὰς πλείστας τῶν περιγραφομένων χωρῶν περιῆλθεν αὐτὸς ὁ Ἑκαταῖος. Ἡ περὶ τῆς γῆς ἀντίληψις τοῦ Ἑκαταίου δὲν διέφερε τῆς Ὁμηρικῆς· ἐφρόνει δηλαδὴ ὅτι ἡ γῆ εἶναι δίσκος στρογγύλος περιρρεόμενος ὑπὸ τοῦ ὠκεανοῦ, ἐξ οὗ πηγάζουν οἱ ποταμοὶ Νεῖλος καὶ Φάσις. Εἰς τὴν πραγματικὴν τῶν διαφόρων χωρῶν περιγραφὴν ἀνεμείγνυεν ὁ Ἑκαταῖος καὶ πολλὰ μυθώδη. Ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ αὐτοῦ συγγράμματι, ἐν ταῖς «Γενεαλογίαις», ἀπηριθμεῖ ὁ Ἑκαταῖος τὰς γενεὰς πολλῶν λαῶν, ἀναγράφων ἐν αὐτῷ τοὺς φερομένους περὶ αὐτῶν μύθους, ὧν τὴν σημασίαν καὶ νὰ ἑρμηνεύσῃ ἐπειρᾶτο. Ἡ διάλεκτος, εἰς ἣν ἦσαν γεγραμμένα τὰ συγγράμματα τοῦ Ἑκαταίου, ἦτο ἡ ἄκρατος Ἰάς, πολὺ πλησιεστέρα εἰς τὴν λαλουμένην Ἰωνικὴν διάλεκτον ἢ ἡ τοῦ Ἡροδότου, τὸ δὲ λεκτικὸν αὐτοῦ ὕφος πολὺ ἁπλοῦν. Ἀμφοτέρων τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἑκαταίου ἄφθονον χρῆσιν ἔκαμεν ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις ὅμως πολλαχοῦ καὶ αὐστηρῶς

Digitized by Google

ἐπικρίνει τὰ ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου παραδεδομένα. Καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν κατόπιν συγγραφέων γράφοντες εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ συγγράμματα τοῦ Ἑκαταίου, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ συγγράμματος πολλὰ παρέλαβον ὁ Ψευδοσκύλαξ, ὁ Μήλας, ὁ Σολῖνος, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ Ἀμμιανός. Καὶ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐν τοῖς «Ἐθνικοῖς» του πλείστην μνείαν κάμνει τοῦ Ἑκαταίου. Πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων γίνεται καὶ σύγχυσις τοῦ Ἑκαταίου τούτου τοῦ Μιλησίου πρὸς τὸν Ἑκαταῖον τὸν Ἀβδηρίτην. Ἐκ τῆς «Περιόδου γῆς» περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς οὐκ ὀλίγα ἀποσπάσματα, ἅτινα περιελήφθησαν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν τοῦ Müller.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Müller*, Fragm. hist. Graec.— *Jacoby*, ἐν *Pauly-Wis.* Realencycl.— *Christ*, Gesch. d. griech. Litter. ἐκδ. 6η σελ. 451 κ. ἑ.— *Diels* ἐν Rhein. Mus. τόμ. 22 (1887). —*J. Grosstephan*, Beiträge zur Periegese des Hecatäus von Milet (Diss. Strassburg 1915). — *B. Schulze*, De Hecataei Milesii fragmentis quae ad Italiam meridionalem spectant (Rivist. Filol. 1915). Α. Π. Σ.

Ἑκάτειον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου ἀκρωτηρίου, κειμένου πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἑρμαίου (Ρούμελη-Χισάρ) παρὰ τὸν κολπίσκον Στένη (τὸ Σωσθένιον ἢ Λεωσθένιον τῶν ἀρχαίων). Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τοκμὰκ-Μπουρνοῦ*. Α. Θ. ΣΑΜ.

ἑκατερὶς (ἡ) *[Ἀρχαιολ.]*. Πηδηκτὸς χορός, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ὀρχούμενος ἐκτύπα τὰ ἰσχία αὐτοῦ διὰ τῶν πτερνῶν. Ὁ Πολυδεύκης ὀνομάζει τὰς ἑκατερίδας «ἔντονα πηδήματα» καὶ θεωρεῖ τὸν χορὸν παρόμοιον πρὸς τὴν «*θερμαστρίδα*». Ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τοῦ ρήματος ἑκατερέω: κτυπῶ δι' ἀμφοτέρων τῶν πτερνῶν. —Π.

ἑκάτερος, *—α, —ον*· ἀντωνυμ. ἀόριστ. (ἐπιμεριστική), καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος, καθένας ἀπὸ τοὺς δύο, ἤτοι ἡ ἀντωνυμία *ἑκάτερος* λέγεται προκειμένου περὶ δύο· ὁ εἰς τὸ *ἑκάτερος* ἀποδιδόμενος προσδιορισμὸς ἀποδίδεται καὶ εἰς τοὺς δύο: «ἑκάτερος ὑμῶν ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὸ ἀναγκαῖον ἐφόδιον» καθένας ἀπὸ τοὺς δυό σας, «ἡ εἰς τὴν θάλασσαν ἀπόστασις ἐξ ἑκατέρας πόλεως εἶναι ἡ αὐτή», «ἀπέθανον ἀμφότεροι, ἀλλ' ἑκάτερος ἐν ἄλλῳ χρόνῳ».

ἑκατέρωθεν· ἐπίρρ. ἐξ ἑκατέρου τόπου, καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη: «ἑκατέρωθεν τοῦ ναοῦ ὑψοῦνται κομψὰ κωδωνοστάσια».

Ἑκάτη *[Θρησκειολ.]*. Κατὰ πλείστας παραδόσεις λέγεται θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας ἢ

Ἡ Ἑκάτη ἐν τῷ Ἅδῃ.

τῆς Δήμητρος, κατ' ἄλλας τοῦ Ταρτάρου ἢ τοῦ Πέρσου καὶ τῆς Ἀστερίας τῆς Τιτανίδος. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον ἐλατρεύετο καὶ ἐτιμᾶτο ὑπὲρ πάντας τοὺς οὐρανίωνας Τιτᾶνας ἢ τοὺς ἀνεγνωρισμένους ἐπὶ τῆς γῆς ἢ τοὺς φερομένους ἀνὰ τὰς θαλάσσας, λαμβανομένη ὡς θεότης τοῦ σεληναίου φωτός. Ἔφερεν εὐτυχίαν καὶ νίκην, φρόνησιν εἰς τὰς συνελεύσεις καὶ τὰ δικαστήρια, εὔπλοιαν εἰς τοὺς ναυτιλλομένους καὶ ἐπιτυχίαν εἰς τὴν θήραν, εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν νέων καὶ τὴν αὔξησιν τῶν ποιμνίων. Πολλάκις συγχέεται μάλιστα ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν. Κατ' ἄλλους, καὶ ἰδίᾳ τοὺς τραγικούς, ὑπολαμβάνεται ὡς ὑποχθονία θεά, *Κραταιΐς* κληθεῖσα, πλανωμένη μετὰ τῶν σκιῶν, ὡς νυκτίων φαντασμάτων θεότης, ἄρχουσα τῶν κακοποιῶν

Ἑκάτη ἡ κλειδοῦχος.
[Ἀρχαία παράστασις ἐπὶ λύχνου.]

πνευμάτων καὶ ἀνακαλοῦσα ἐξ Ἅδου τὰ πνεύματα τῶν νεκρῶν, καταπλήσσουσα δὲ τοὺς ζῶντας διὰ φοβερῶν ἐμφανίσεων. Παρακολουθεῖται ὑπὸ κυνῶν, περιφέρεται μετὰ τῶν εἰδώλων τῶν νεκρῶν κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὰς τριόδους καὶ τοὺς τάφους φέρουσα διαφόρους ὀνομασίας, ὡς *ἐνοδία*, *τριοδῖτις*, *τυμβιδία*, δηλουμένης τῆς μυστικῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς διὰ τῶν ὑλακῶν καὶ τῶν φωνῶν τῶν κυνῶν. Προστατεύει τὰς μαγίσσας καὶ φαρμακευτρίας, αἱ ὁποῖαι μανθάνουσι δι' αὐτῆς τὰ τῆς μαγείας καὶ ὁδηγοῦνται εἰς τὴν ἐν καιρῷ νυκτὸς συλλογὴν μαγικῶν φυτῶν. Πρὸ τῶν οἰκιῶν ἐν νυκτὶ παρετίθεντο εἰς αὐτὴν κατὰ τὰς τριόδους τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ μηνὸς τὰ λεγόμενα *Ἑκάτεια* ἢ *Ἑκάτης δεῖπνα*, τὰ ὁποῖα ἔτρωγον οἱ πένητες. Ἦσαν δ' αἱ τροφαὶ αὗται ἐκ τῶν ἀπομενουσῶν ἀπὸ τὰς τραπέζας, δι' ὃ κατήντησε παροιμιώδης ἡ φράσις «*Ἑκάτεια ἢ Ἑκαταῖα κατεσθίειν*», σημαίνουσα τὴν πενιχρὰν ζωήν. Ὡς προστατεύουσα τὰς ὁδοὺς ἢ μᾶλλον τὰς τριόδους, εἶχε τὴν ἀπεικόνισιν αὐτῆς τρίμορφον περὶ στήλην (τρίμορφος Ἑκάτη) ἐν ταῖς τριόδοις ταύταις. Ἐθυσιάζοντο δὲ εἰς αὐτὴν κύνες, μέλαιναι

Ἑκάτη τρίμορφος.

ἀμνάδες, μέλι. Ἡ ἐμφάνισις αὐτῆς εἶναι ἐνίοτε τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐμπνέῃ τρόμον. Ἡ ποίησις τὴν παρουσιάζει μετὰ ὄφεων εἰς τὴν κόμην καὶ τοὺς πόδας. Τὰ ἐμβλήματα αὐτῆς ἦσαν, πλὴν τῶν κυνῶν καὶ ὄφεων, δᾶδες, κλεῖδες, ἐγχειρίδια, ἅτινα φέρει ἐν χερσὶν εἰς τὰ ὁμοιώματα αὐτῆς τὰ τρίμορφα. Φέρει τὰς ἐπωνυμίας *φωσφόρος*, *εἰνοδία*, *τριπρόσωπος*, *τρικέφαλος*, *τρίκρανος*, *τρισοκάρηνος*, *τριοδῖτις*, *προκαθηγέτις*, *κουροτρόφος*, *μουνιχία*, *νυκτίπολος*. Συγχέεται μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς Βριμοῦς, τῆς Βενδῖδος, τῆς Ἰφιγενείας, τῆς Εἰλειθυίας καὶ Γενετυλλίδος, τῆς Ἴριδος, τῆς Ἐμπούσης. Ἐλατρεύετο δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ, Ἀφροδισιάδι, Τράλλεσι, Κνίδῳ, Λυκίᾳ, Παμφυλίᾳ, Μιλήτῳ, Στρατονικείᾳ, Ἡρακλείᾳ, Ἐφέσῳ, Κολοφῶνι, Ἀπαμείᾳ, Κοτιαίῳ, Σμύρνῃ, Θυατείροις, Κυζίκῳ, Θήρᾳ, Δήλῳ, Ἄνδρῳ, Αἰγίνῃ, Ἄργει, Ἐπιδαύρῳ, Ἀρκαδίᾳ, Ἤλιδι, Σαλαμῖνι, Ἀθήναις (φέρουσα τὴν ὀνομασίαν *ἡ Καλλίστη*, ἐν ἄλσει τινὶ τῆς Ἀρτέμιδος παρὰ τὸ Δίπυλον ἐν Κεραμεικῷ, ὀνομαζομένη καὶ Ἄρτεμις), Ἄγραις (ἔνθα εἰς ἀνάμνησιν τῆς Μαραθωνίας νίκης οἱ Ἀθηναῖοι πομπὴν ἦγον κατ' ἔτος), Πειραιεῖ (κατὰ τὸν λιμένα τῆς Ζέας, Ἑκάτη Ζέα καλουμένη), Φεραῖς ταῖς Θεσσαλικαῖς, Θρᾴκῃ, Σαμοθρᾴκῃ, Βυζαντίῳ, Ἰταλίᾳ, Σικελίᾳ, Κυρήνῃ, Αἰγύπτῳ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

—**Ἑκάτη** (Hekate) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερήμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 100. Ἀνεκαλύφθη τὴν 11ην Ἰουλίου 1368 ὑπὸ τοῦ J. C. Watson ἐν Ann Arbor. Σ. Π.

Ἑκάτης νῆσος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον ἐν τῷ στενῷ τῆς Δήλου-Ρηνείας (πλάτ. 37° 23′ 30″ Β, μῆκ. 25° 16′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Myconi, Rhenea and Delos islands), πρὸ τοῦ τόπου ἀποβιβάσεως τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς Δήλου· τὸ καὶ *Μεγάλος Ρεματάρης* ἄλλως ὀνομαζόμενον. Σ. Ε. Λ.

—**Ἑκάτης στενὸν** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεταξὺ Δήλου καὶ Ρηνείας δίαυλος (βλ. λ. *Δήλου* στενόν).

ἑκατηβόλος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκ τοῦ ἑκὰς (μακρὰν) καὶ βάλλω. Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος τοξότου, ὡς βάλλοντος μακρὰν διὰ τῶν βελῶν καὶ τιμωροῦντος τοὺς ἀδίκους καὶ ἀσεβεῖς. Παρόμοιαι ἐπικλήσεις τοῦ αὐτοῦ θεοῦ εἶναι ἑκάεργος, ἑκηβόλος, κλυτότοξος κλπ. Σπανιώτατα ὑπό τινων ἀρχαίων συγγραφέων ἡ ἐπίκλησις ἀποδίδεται καὶ εἰς τὴν Ἄρτεμιν. —Π.

ἑκατο—· ὡς πρῶτον συνθετικόν· βλ. *ἑκατον—*.

Ἑκατὸ κεφαλὲς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Β. ἀκτῆς τῆς νήσου Λήμνου (πλάτ. 39° 58′ 1/4 Β, μῆκ. 25° 19′ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Πουρνιᾶς. Σ. Ε. Λ.

—**Ἑκατὸ Σπίτια** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Βουφαβέντον*.

ἑκατόγραμμον ἢ ***ἑκτογκρὰμμ*** (τὸ) *[Φυσ.]*. Μονὰς βάρους καὶ μάζης, ἴση πρὸς ἑκατὸν γραμμάρια. Εἶναι τὸ δέκατον τοῦ χιλιογράμμου καὶ παρίσταται διεθνῶς διὰ τοῦ συμβόλου hgr. ΑΝ. Δ.

ἑκατόγχειρ, *—ος* (ὁ)· ὁ οἱονεὶ ἔχων ἑκατὸν χεῖρας, ἑκατὸν χειρῶν δύναμιν.

Ἑκατόγχειρες *[Μυθ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο τρεῖς τῶν Γιγάντων, ἔχοντες ἑκατὸν χεῖρας καὶ πεντήκοντα κεφαλάς, ὁ *Βριάρεως*, ὅστις καὶ *Αἰγαίων* προσωνομάζετο, ὁ *Κόττος* καὶ ὁ *Γύης* ἢ *Γύγης*. Οὗτοι ἦσαν υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς κατὰ τὴν «Θεογονίαν» τοῦ Ἡσιόδου. Ἐπαναστάντες κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐνεκλείσθησαν ὑπ' αὐτοῦ δέσμιοι εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν Τιτανομαχίαν οἱ θεοὶ ἀπελευθερώσαντες αὐτοὺς τοὺς παρέλαβον συμμάχους, εἶτα δὲ κατέστησαν αὐτοὺς φύλακας τῶν Τιτάνων ἐν τῷ Ταρτάρῳ. Κ. . Β.

ἑκατόλιτρον ἢ ***ἑκτόλιτρον*** (τὸ) *[Φυσ.]*. Μονὰς ὄγκου ἢ χωρητικότητος, ἴση πρὸς ἑκατὸν λίτρας. Παρίσταται διεθνῶς διὰ τοῦ συμβόλου hl. ΑΝ. Δ.

«Ἑκατόλογα» (τά). Οὕτω (παραλλαγαί: *κατόλογα*, *κατόλογια*, *τὸ κατόλογο* κ.ἄ.) ὀνομάζει ὁ λαὸς εἶδος μακροῦ ἐρωτικοῦ ᾄσματος, οὗ πλεῖσται ὑπάρχουσι παραλλαγαὶ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ βάσις τοῦ ᾄσματος, κοινὴ εἰς ἁπάσας τὰς παραλλαγάς, εἶναι ἡ ἑξῆς: νέος ἀγαπᾷ κόρην, ἥτις ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ αἴσθημά του, θεωροῦσα αὐτὸν μικρὸν καὶ ἄπειρον· διαμαρτυρομένου δὲ τοῦ νέου, ἡ κόρη, ὅπως δοκιμάσῃ αὐτόν, τοῦ προτείνει ὅπως τῆς εἴπῃ τὰ λεγόμενα «ἑκατόλογα τῆς ἀγάπης», ἤτοι εἰς ἕκαστον ἀριθμὸν λεγόμενον ὑπ' αὐτῆς ὁ νέος ὀφείλει ν' ἀπαντᾷ ἐμπλέκων τὸν προβαλλόμενον ἀριθμὸν εἰς ἁρμόζον ἐρωτικὸν θέμα, ἂν δὲ δυνηθῇ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ τέλους (τοῦ ἀριθμοῦ 100), τότε καὶ αὐτὴ θέλει ἀνταποκριθῆ εἰς τὸν ἔρωτά του. Οὕτως ἄρχονται αἱ μεταξύ των ἐρωταποκρίσεις ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τοῦ 10 καὶ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἐφεξῆς ἀνὰ δεκάδας μέχρι τοῦ 100:

«Ἕνα τοῦ λέει ἡ λυγερὴ κι' ὁ νιὸς ἀπηλογᾶται·
—Μιὰ σ' εἶδα, μιὰ σ' ἀγάπησα καὶ μιὰ το νοῦ μου πῆρες.
Δύο τοῦ λέει ἡ λυγερὴ κι' ὁ νιὸς ἀπηλογᾶται·
—Ἔχεις δυὸ μάτια σφαχτερὰ ποῦ δυὸ καρδιὲς μαραίνουν,
κι' ὄντας γυρίσω νὰ τὰ δῶ, τὸ νοῦ μου τὸν ἐπαίρνουν».

Εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν σήμερον ψαλλομένων παραλλαγῶν ἡ ἀπόκρισις τοῦ νέου ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς διστίχου, μολονότι δὲ τὸ θέμα τῶν ἀποκρίσεων δὲν εἶναι πάντοτε τὸ αὐτό, πολλῶν ὅμως ἀριθμῶν ἡ ἀπάντησις εἶναι σχεδὸν τυπική, ὡς π. χ. ἡ τοῦ ἀριθμοῦ 4:

Τεσσεροκάντουνος σταυρὸς κρέμεται στὸ λαιμό σου.

Ἄξιον δὲ ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὅτι πλεῖσται ἀπαντήσεις ἀποτελοῦν εἴς τινας παραλλαγὰς παράχησιν ἢ λογοπαίγνιον, ὡς λ. χ. τοῦ 9:

Ἐννοιάζομαι τὸ δύστυχο τὸ ποῦ νὰ πάω νὰ μείνω.

ἢ τοῦ 30:

Τριανταφυλλιὰ σὲ φύτεψα μέσα στὰ σωθικά μου.

Πολλαὶ εἶναι αἱ παραλλαγαί, αἵτινες περιορίζονται εἰς τὴν ἐρωτικὴν αὐτὴν στιχομυθίαν (τὰ κυρίως ἑκατόλογα) ἢ καὶ παραθέτουσιν ἁπλῶς τὴν σειρὰν τῶν ἀριθμητικῶν διστίχων, ἄνευ τῶν ἐρωτήσεων τῆς κόρης. Εἰς ἄλλας ὅμως προηγεῖται διήγησις περὶ τοῦ ἀτελεσφόρου ἔρωτος τοῦ νέου πρὸς τὴν νεάνιδα, περὶ τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ νέου ὅτι δὲν εἶναι ἄπειρος τῆς ἀγάπης καὶ τῶν προτεινομένων ὑπὸ τῆς νέας διαφόρων ἄθλων, ὧν τελευταῖος εἶναι τὰ «ἑκατόλογα»· ἐν τῷ προλόγῳ τούτῳ, ὅστις συχνὰ εἶναι λίαν μακρός, παρατηρεῖται καὶ συμφυρμὸς πρὸς τὸ ᾆσμα «τῆς κουμπάρας ποὔγινε νύφη».

Τὸ σήμερον ἁπανταχοῦ διαδεδομένον ἐρωτικὸν τοῦτο ᾆσμα καθιστᾷ ἐκτάκτως ἐνδιαφέρον ἡ ἀποδεδειγμένη παλαιότης του, διότι παραλλαγὴ αὐτοῦ, ἐκ 200 περίπου στίχων, εὑρίσκεται μεταξὺ ἄλλων ἐρωτικῶν ᾀσμάτων ἐν χειρογράφῳ τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος ἀποκειμένῳ ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ. Τὰ ᾄσματα ταῦτα ἐξέδωκε πρῶτος ὁ W. Wagner τῷ 1879 ὑπὸ τὴν πλαστὴν ἐπιγραφὴν «Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης», διατάξας αὐτὰ ἀλφαβητικῶς καὶ διαταράξας οὕτω τὴν σειρὰν τῶν ἀριθμῶν. Τὴν συλλογὴν ταύτην ἐξέδωσαν οἱ νεοελληνισταὶ Hesseling καὶ Pernot ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐρωτοπαίγνια». Ἡ τῇ συλλογῇ ταύτῃ παραλλαγὴ τῶν ἑκατολόγων εἶναι φανερὸν ὅτι φέρει διορθώσεις καὶ προσθήκας τοῦ συλλογέως, κριτικὴ ὅμως ἔρευνα δύναται νὰ μᾶς φέρῃ μὲ πολλὰς ἐλπίδας ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἀρχικὴν πηγήν. Ἑτέρα, ἐπίσης παλαιὰ παραλλαγή, εἶναι ἡ εἴς τινα φύλλα κώδικος τῶν Μετεώρων τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος γεγραμμένη ὑπὸ χειρὸς ὀλίγῳ μεταγενεστέρως, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ Ν. Βέης εἰς «Παναθήναια» (ΙΘ′ 1910, σελ. 213—216). Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἑκατολόγων καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ λοιπὰ ἀριθμητικὰ ᾄσματα βλ. λ. *ἀριθμοὶ* [Λαογρ.] καὶ *ἀλφαβητάρια*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ ἐκδόσει τῶν *D. C. Hesseling* καὶ *Hubert Pernot* Ἐρωτοπαίγνια (Chansons d'amour, Paris - Athènes 1913, Bibliothèque grecque vulgaire t. x.) ὑπάρχει ἀναλυτικὴ μελέτη περὶ ἑκατολόγων. Ἐν ἐπιμέτρῳ δημοσιεύονται πᾶσαι αἱ γνωσταὶ σύγχρονοι παραλλαγαὶ (καὶ ἡ τῶν Μετεώρων) καὶ γίνεται προσπάθεια κριτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου.—*Ν. Γ. Πολίτη*, ἐν «Λαογραφίᾳ» Β′ (1910) σελ. 137—1 6-151—157. 158).—*H. Pernot*, La chanson des cent mots et les premiers recueils de poésies lyriques (ἐν Etudes de littérature grecque moderne. I Paris 1916 σελ. 97 κ.ἑ.). Λ.Ν.Π.

Ἑκατόμβαια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ ἡ ὁποία ἤγετο κατ' ἔτος ἐν Λακωνικῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν θυσίαν ἑκα-

Digitized by Google

τὸν βοῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ ἡ προσωνυμία *Ἑκατόμβαιος Ζεὺς* καὶ *Ἑκατόμβαιος Ἀπόλλων*, ἀποδιδομένη εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην τιμωμένους θεούς, καθὼς καὶ ὁ μὴν *Ἑκατομβαιών*, καθ' ὃν ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο. Τὸ ἔθιμον τῆς ἑορτῆς ταύτης εἶχε τὴν ἀρχὴν εἰς παλαιοτάτην ἐποχήν, ὁπότε κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Λακωνικὴ περιελάμβανεν ἑκατὸν πόλεις: «τὸ δὲ παλαιὸν Ἑκατόμπολίν φασιν αὐτὴν καλεῖσθαι καὶ τὰ Ἑκατόμβαια διὰ τοῦτο θύεσθαι παρ' αὐτοῖς» (*Στράβ.* 8, 362). Βραδύτερον μετεδόθη τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησε καθ' ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον, προσετέθησαν δὲ εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ἑορτῆς καὶ ἀγῶνες, καθὼς προκύπτει ἐξ ἐπιγραφῶν, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ ἀθλητῶν οἱ ὁποῖοι ἐνίκησαν Ἑκατόμβαια. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἑκατόμβαιον *['Αρχ.]*. Τόπος ἀναφερόμενος ὑπὸ Πολυβίου καὶ ἄλλων ὡς κείμενος ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δυμαίων παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Λαρίσου. Πιθανολογεῖται ἡ ἐνταῦθα ὕπαρξις ἱεροῦ τοῦ Ἑκατομβαίου Διός, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ τόπου. Ἐνταῦθα ὁ Κλεομένης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἦρε τὴν κατὰ τῶν Ἀχαιῶν νίκην του (226). Κ. Μ. Κ.

Ἑκατομβαιὼν (ὁ) *['Αρχ.]*. Ὁ πρῶτος μὴν τοῦ ἔτους παρ' Ἀθηναίοις, μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι πρότερον ἐλέγετο *Κρόνιος*, ὡς μανθάνομεν καὶ ἀλλαχόθεν καὶ ἐκ τοῦ Πλουτάρχου (*Πλουτ.* Θησ. 12). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἑκατόμβαττον ἢ ***ἑκτομβάττ*** (τὸ) *[Φυσ.]*. Μονὰς ἠλεκτρικῆς ἰσχύος ἢ καταναλώσεως, ἴση πρὸς ἑκατὸν βάττ. Παρίσταται διεθνῶς διὰ τοῦ συμβόλου hw. ΑΝ. Δ.

Ἑκατόμβη *['Αρχ.]*. Θυσία καθ' ἣν ἐθυσιάζοντο εἰς τοὺς θεοὺς ἑκατὸν βόες. Ἑκατόμβαι ἐκαλοῦντο συνάμα καὶ πᾶσαι αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πλούσιαι θυσίαι. Οὕτως ἀπαντῶμεν παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Ζ' 93, 115) ἑκατόμβας ἐκ δώδεκα μόνων βοῶν, ἀλλαχοῦ δὲ (Ὀδύσσ. γ' 59) ἐξ ὀγδοήκοντα καὶ ἑνὸς βοῶν· ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (Δ' 179) ὡς ἑκατόμβας πάντα ἐν γένει τὰ εἰς τοὺς θεοὺς ἀφιερώματα. Αἱ ἑκατόμβαι ἦσαν συχνόταται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ἰδίως· ἀναφέρεται ὅτι μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐθυσιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Κόνωνος ἑκατὸν ταῦροι. Ἐν τοῖς μετέπειται χρόνοις τὰ θύματα δὲν ἦσαν μόνον βόες, ἀλλὰ καὶ κριοὶ καὶ ἀμνοί. Κ. Μ. Κ.

—*[Μαθημ.]* Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ Γεωμετρίᾳ τὸ συνήθως λεγόμενον «πυθαγόρειον θεώρημα», καθ' ὃ ἐν παντὶ ὀρθογωνίῳ τριγώνῳ τὸ τετράγωνον τῆς ὑποτεινούσης ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν δύο καθέτων πλευρῶν αὐτοῦ. Ἡ ὀνομασία «ἑκατόμβη» προῆλθε ἀπὸ τὸν θρῦλον, καθ' ὃν ὁ Πυθαγόρας ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει τοῦ μνημονευθέντος θεωρήματος ἐτέλεσεν ἑκατόμβην. —Φ.

ἑκατόμετρον ἢ ***ἑκτόμετρον*** (τὸ) *[Φυσ.]*. Μονὰς μήκους ἴση πρὸς ἑκατὸν μέτρα. Παρίσταται διεθνῶς διὰ τοῦ συμβόλου hm. ΑΝ. Δ.

ἑκατομμύριον (τό)· ἀριθμητ. ἀπόλυτον, ἑκατὸν μυριάδες ὁμοῦ, 100×10000: «ἓν ἑκατομμύριον δραχμῶν»· ‖ ἐπὶ ἀπείρου πλήθους: «ἑκατομμύρια μυρμήγκια»,—κορέοι κτλ.».

ἑκατομμυριοστός, —*ή*, —*όν*· (ἀριθμ. τακτικόν)· ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν ἔχων τὸν ἀριθμὸν ἑκατομμύριον: «σᾶς τὸ λέγω δι' ἑκατομμυριοστὴν φοράν» ‖ *ἑκατομμυριοστὸν* (τὸ) οὐσ. ἓν ἐκ τῶν εἰς ἓν ἑκατομμύριον ἀριθμουμένων ἴσων μερῶν· ‖ τὸ κατὰ ἓν ἑκατομμύριον φορὰς μικρότερον ἄλλου τινός.

ἑκατομμυριοῦχος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων ἑκατομμύριον ἢ ἑκατομμύρια δραχμῶν· ‖ καθόλου ὡς οὐσιαστ. πλουσιώτατος.

Ἑκάτομνος. Δυνάστης τῆς Καρίας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὸν κυπριακὸν πόλεμον (394—385 π. Χ.) ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἑτέρας τῶν περσικῶν στρατιῶν (τῆς ἄλλης ἀρχηγὸς ἦτο ὁ σατράπης τῆς Λυδίας Αὐτοφραδάτης), αἵτινες ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ Εὐαγόρου· ἐπολέμησεν ὅμως μετὰ τοσαύτης χαλαρότητος, ὥστε ἐπιστεύθη ὅτι εἶχε συμμαχήσει κρυφίως μετὰ τοῦ Εὐαγόρου καὶ ὅτι εἶχε παράσχει καὶ χρηματικὴν βοήθειαν εἰς αὐτόν. Ὁ Ἑκάτομνος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος δυνάστης, ὅστις συνεδέθη φιλικῶς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὰ παράλια τῆς Καρίας Ἕλληνας, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ ἀργυρᾶ αὐτοῦ νομίσματα, ἅτινα ἐκόπησαν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους του Μυλάσοις κατὰ τὸ ἀστικὸν νομισματικὸν σύστημα καὶ ἔφερον τὸ μιλησιακὸν ἐπίσημον. Υἱὸς τούτου ἦτο ὁ *Μαύσωλλος*, ὅστις καὶ τὸ κράτος του ἐπεξέτεινε καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ *Ἁλικαρνασσὸν* (βλ. λ.), ἥτις εἶχεν ἀντικαταστήσει ὡς πρωτεύουσα τοῦ κράτους τὰ Μύλασα, κατέστησε μίαν τῶν λαμπροτέρων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας. ΚΑΨ.

ἑκατόμπεδος (ὁ)· κατὰ παράλειψιν τοῦ *νεώς*: ἑκατόμπεδος νεώς· ὁ ἔχων μῆκος ἑκατὸν ποδῶν· λέλεται καὶ οὐδ. τὸ *ἑκατόμπεδον*, κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἱερόν*. Β. Φ.

Ἑκατόμπεδος *['Αρχ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπεδόθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἀρχικὸν ναὸν τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, εἶτα δ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἱδρυθέντα Παρθενῶνα. Ὁ ἀρχαῖος ναός, ὅπως ἐφάνησαν τὰ θεμέλια αὐτοῦ καὶ τὰ διαφυγόντα τὴν περσικὴν καταστροφὴν ἴχνη, ἔκειτο μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἐρεχθείου καὶ ὠνομάσθη Ἑκατόμπεδος (νεώς), διότι εἶχε μῆκος ἑκατὸν ποδῶν. ἦτο δὲ πολὺ ἁπλούστερος τοῦ μετὰ ταῦτα ἱδρυθέντος, ὁ ὁποῖος διετήρησε τὸ αὐτὸ ὄνομα, καίτοι ἔχει μῆκος 225 ποδῶν, πλάτος 100 καὶ ὕψος 65, μόνον δὲ ὁ σηκὸς διετήρησε τὸ παλαιὸν ὅλον μῆκος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἑκατόμπολις (ὁ, ἡ)· ἡ ἔχουσα ἑκατὸν πόλεις, ἤτοι πλῆθος πόλεων· παρ' Ὁμήρῳ χαρακτηρίζεται οὕτως ἡ Κρήτη: «οἱ Κρήτην ἑκατόμπολιν ἀμφενέμοντο» (Ἰλ. Β, 649)· ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων μαρτυρεῖται ὅτι καὶ ἡ Λακωνικὴ τὸ πάλαι ἐλέγετο ἑκατόμπολις, καθὰ ἡ Κρήτη.

ἑκατόμπους, —*οδος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων ἑκατὸν πόδας· χαρακτηριστικὸν ἐπίθετον τῶν Νηρηίδων διὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως.

Ἑκατομπυλιανὴ (ἡ)· βλ. *Ἑκατονταπυλιανή*.

ἑκατόμπυλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑκατὸν πύλας: «ἑκατόμπυλοι Θῆβαι».

—**ἑκατόμπυλος** ἢ ***ἑκατοντάπυλος*** *['Αρχ.]*. Ἡ προσωνυμία αὕτη ἀπεδίδετο εἰς τὴν πόλιν τῆς Αἰγύπτου Θήβας, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀκμὴ εἶχε καταστήσει αὐτὴν θρυλικὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Οὕτως ἐλέγετο ὅτι εἶχεν εἰς τὰ τείχη της ἑκατὸν πύλας πρὸς δήλωσιν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν πυλῶν αὐτῆς, χωρὶς ὁ ἀριθμὸς νὰ εἶναι καὶ μαθηματικῶς ἀκριβής. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἑκατομφόνια (τὰ) *['Αρχ.]*. Ἑορτὴ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Μεσσηνίοις. Εἶχε τὸν χαρακτῆρα ἰδιωτικοῦ θριάμβου, τὸν ὁποῖον ἐδικαιοῦτο νὰ τελέσῃ ὁ Μεσσήνιος ἐκεῖνος, ὅστις κατώρθωνε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς ἑκατὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντων Σπαρτιατῶν κατὰ τοὺς ἀδιακόπους πολέμους μεταξὺ Σπάρτης καὶ Μεσσηνίας. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ὁ πανηγυρίζων θριαμβευτὴς ἐτέλει θυσίαν εἰς τὸν Ἰθωμάταν Δία καὶ εἶτα παρέθετε συμπόσιον εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους. Οἱ Μεσσήνιοι ἐκαυχῶντο ὅτι ὁ γενναῖος βασιλεὺς αὐτῶν Ἀριστομένης κατώρθωσε νὰ ἑορτάσῃ τρεῖς φορὰς Ἑκατομφόνια. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἑκατόμφυλλον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω κυρίως τὸ *τριαντάφυλλον*, ὅπερ φέρει ἑκατὸν φύλλα (βλ. *ῥοδῆ*).

ἑκατόν· ἀριθμ. ἀπόλυτ. ἄκλιτον, λατ. centum, ἰνδ. çatam· τὸ ἐν ἀρχῇ ἐ κατὰ τὸν Κούρτιον εἶναι τῆς αὐτῆς ἀρχῆς μὲ τὸ *ἁ* τῆς λέξεως *ἅπαξ* καὶ *ἁπλοῦς*· πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀραβικῶν στοιχείων ἑλληνιστὶ μὲν παρίστατο διὰ τοῦ Ρ', λατινιστὶ δὲ διὰ τοῦ C, ἤτοι διὰ τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος τῆς λέξεως centum· ἡ βασικὴ μονάς, διὰ τῆς ὁποίας γίνεται ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ποσοστῶν: «πέντε—, δέκα—, εἴκοσιν ἐπὶ τοῖς ἑκατόν», ἤτοι ἐπὶ τῶν ἑκατὸν μονάδων προσθήκη πέντε, δέκα, εἴκοσι μονάδων κττ. «ἐδανείσθην χρήματα μὲ τόκον δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατόν» ἢ ἐπὶ τὸ συντομώτερον «....δέκα τοῖς ἑκατόν»· ‖ ὁμοίως λέγεται καὶ ἐπὶ ἀφαιρέσεως ποσοστοῦ: «συνεβιβάσθην μὲ ἔκπτωσιν εἴκοσιν ἐπὶ τοῖς ἑκατόν», ὅπερ ὀρθότερον θὰ ἐλέγετο «....εἴκοσιν ἀπὸ τῶν ἑκατόν»· ‖ συνήθης χαρακτηρισμὸς τοῦ πολλάκις ἐπαναληφθέντος: «σοῦ τὸ εἶπα ἑκατὸ φορές», «ἑκατὸ φορὲς ἐπῆγα καὶ δὲν τὸν βρῆκα», «ἑκατὸ δρόμους ἔκαμα γιὰ νὰ τελειώσω αὐτὴ τὴ δουλειά», «ἑκατὸ ὧρες περιμένω»· ‖ «'ς τὸ νούμερο ἑκατὸ» τὸ ἀποχωρητήριον, ἐπειδὴ πολλάκις εἰς τὴν θύραν τῶν ἀποχωρητηρίων τῶν ξενοδοχείων καὶ ἄλλων δημοσίων τόπων σημειοῦνται δύο ἢ καὶ τρία μηδενικά.

ἑκατον—· τὸ τελικὸν *ν* τοῦ *ἑκατὸν* ὡς πρώτου συνθετικοῦ διατίθεται κατὰ τὸ τελικὸν *ν* τοῦ *πᾶν—*· *ἑκατομ-μύριον, ἑκατόμ-πολις, ἑκατόγ-χειρες, ἑκατόνστοιχος* καὶ *ἑκατόστοιχος*.

Ἑκατόννησοι *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἀσκάνιαι νῆσοι*.

ἑκατοντάβαθμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἑκατὸν βαθμῶν: «ἑκατοντάβαθμον θερμόμετρον» ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ἡ ὑδραργυρικὴ στήλη εἶναι διῃρημένη εἰς ἑκατὸν βαθμοὺς κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *ὀγδοηκοντάβαθμον*.

ἑκατοντάδραχμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀξίαν ἑκατὸν δραχμῶν: «ἑκατοντάδραχμος ἀμοιβή»· ‖ *ἑκατοντάδραχμον* (τό), χαρτονόμισμα ἀξίας ἑκατὸν δραχμῶν, κοιν. *ἑκατοστάρικο*.

«**Ἑκατονταετηρικὸς** ***ὕμνος***» ἢ ***ἑκατονταέτηρος καὶ ἑκατονταετήριος)*** (Carmen Saeculare) *[Γραμματολ.]*. Ὕμνος ποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου καὶ ψαλεὶς ὑπὸ εἴκοσιν ἑπτὰ νέων καὶ ἰσαρίθμων παρθένων ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τοῦ Παλατίνου, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Σαικουλαρίων. Ὁ ὕμνος ἀποτείνεται πρὸς τὴν Ἀρτέμιδα καὶ τὸν Ἀπόλλωνα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Ἀκτίῳ νίκης ἐτιμᾶτο ὡς ὁ πολιοῦχος θεὸς τῆς Ῥώμης καὶ προστάτης τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ ποιητὴς ψάλλει εἰς τὸν ὕμνον τὰ κατορθώματα τῶν Ῥωμαίων καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, ἥτις ἐπεκράτησε διὰ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐπανέφερε τὸν χρυσοῦν αἰῶνα. Αἱ κατὰ τὸ 1890—1891 γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ Ἄρεως τῆς Ῥώμης ἀπεκάλυψαν, ὅτι ἡ ἑορτὴ ἐτελέσθη τῷ 17. Ἡ πρώτη ἑλληνικὴ μετάφρασις τῆς ἑκατονταετηρικῆς ᾠδῆς ἔγινεν εἰς σαπφικὸν μέτρον ὑπὸ Φιλίππου Ἰωάννου. Ἐπίσης μετάφρασις τούτου ἐπὶ λέξει ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Πάνου Κωνσταντινίδου (1884) καὶ τοῦ Διον. Κασσελίδου (1895). Δ. Δ.

ἑκατονταετηρίς,—*ίδος* (ἡ)· ἑκατὸν ἔτη ὡς σύνολον, διάστημα ἑκατὸν ἐτῶν ὡς μονὰς ἁδρομερὴς πρὸς μέτρησιν τοῦ παρελθόντος, ἄλλως *αἰών*: «τὴν πέμπτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἤκμασεν ὁ Ἑλληνισμός», «τὴν τετάρτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἔζησε Κωνσταντῖνος ὁ μέγας»· ‖ ἡ συμπλήρωσις ἑκατὸν ἐτῶν ἀπό τινος γεγονότος, ἡ ἑκατοστὴ ἐπέτειος γεγονότος: «ἑκατονταετηρὶς τῆς ἐπαναστάσεως,—τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας κττ.»· ‖ αἱ ἑορταὶ καὶ ὁ ἄλλος πανηγυρισμὸς ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν ἐτῶν ἀπὸ σημαντικοῦ τινος γεγονότος, ὁ ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἑορτασμός.

ἑκατονταετὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἑκατὸν ἐτῶν, ὁ διαρκέσας ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη: «ἑκατονταετὴς ἐθνικὴ προσπάθεια ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείζονα Ἑλλάδα», «ἑκατονταετὴς πόλεμος».

— **Ἑκατονταετὴς** ***πόλεμος***. Ὠνομάσθη οὕτως ὁ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας πόλεμος, ὅστις ἀρχίσας τῷ 1337 ἐτερματίσθη τῷ 1453. Κυριωτέρα ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν καὶ αἱ ἀξιώσεις τῶν Ἄγγλων βασιλέων Ἐδουάρδου Γ', Ῥιχάρδου Β', Ἑρρίκου Δ', Ἑρρίκου Ε' καὶ Ἑρρίκου ΣΤ', ὅπως καταλάβωσι τὸν θρόνον τῶν Γάλλων βασιλέων Φιλίππου ΣΤ', Ἰωάννου Β', Καρόλου Ε', Καρόλου ΣΤ' καὶ Καρόλου Ζ' (βλ. λ. *Γαλλία* τ. Η' σελ. 85). Ὁ πόλεμος οὗτος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρας συγκεκριμένας περιόδους.

Πρώτη περίοδος. Ἀφ' ἧς ἡ Νορμανδία, τῷ 1066, ἡ Ἀκουϊτανία ἢ Γουϊέννη, ἡ Μαίνη, ἡ Τουραίνη, ἡ Ἀνδεγαυία τῷ 1154 περιῆλθον εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας, οἱ Γάλλοι βασιλεῖς οὐδέποτε ἀνέστειλαν τὰς ἀποπείρας των, ὅπως ἐπανακτήσωσι τὰς κτήσεις ταύτας. Ὁ Φίλιππος Αὔγουστος κατέλαβε τὰς βορείους κτήσεις (1203—1206), ἀλλ' ἡ Ἀγγλία κατεῖχε μέγα μέρος τῆς Γουϊέννης, ὅταν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Ἐδουάρδος Γ' (1327). Οὗτος ἐξοργισθείς, ἀφ' ἑνὸς διότι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος ΣΤ' ἐπενέβη εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Φλάνδρας καὶ τῆς Σκωτίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου πειθόμενος εἰς τὰς παρακινήσεις τοῦ Ροβέρτου ντ' Ἀρτουᾶ, ἐχθροῦ τοῦ Φιλίππου ΣΤ', ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, οὕτω δ' ἐξερράγη ὁ Ἑκατονταετὴς πόλεμος (1337). Ἡ Γαλλία ἐφαίνετο ἰσχυροτέρα τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἡ τελευταία κατὰ τὰς περισσοτέρας φάσεις τοῦ ἀγῶνος ἐνίκα, χάρις εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως. Οἱ Φλαμανδοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ κόμιτος αὐτῶν, πιστοῦ ὑποτελοῦς τοῦ Φιλίππου ΣΤ', ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ του, ἀπεβιβάσθη τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1337 εἰς Φλάνδραν καὶ προήλασε μέχρι τοῦ Οὐάζ, ἐνῷ ὁ μὲν γαλλικὸς στρατὸς ἐπετίθετο κατὰ τῆς ἐπαρχίας Ἀκουϊτανίας (Γουϊέννης), ἀνηκούσης τότε εἰς τοὺς Ἄγγλους, ὁ δὲ γαλλικὸς στόλος ἀπεπειράθη ν' ἀποκλείσῃ τὰ ἀγγλικὰ παράλια. Ἐπὶ ἔτη ὅμως οὐδὲν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν, ἐκτὸς τῆς ἥττης τοῦ γαλλικοῦ στόλου παρὰ τὴν Écluse τὴν 24ην Ἰουνίου 1340, ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀνακωχὴ τῆς Tournai τὸν Σεπτέμβριον 1340. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι εἰς Βρεττάνην, καθ' ἃς ἡττήθησαν οἱ Ἄγγλοι (1342) εἰς τὰς πολιορκίας τῆς Nantes, τῆς Rennes, τῆς Vannes, μεθ' ἃς συνήφθη ἡ ἀνακωχὴ τῆς Malestroit τὸν Ἰανουάριον 1343. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1346 ἀπεβιβάσθη ἀγγλικὸν στράτευμα (30.000 ἄνδρες) εἰς τὴν Cotentin τῆς Νορμανδίας καὶ ἐκεῖθεν, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Caen, προήλασε πρὸς τοὺς Παρισίους· κατόπιν ὅμως πληροφοριῶν ὅτι περὶ αὐτοὺς συνεκεντροῦτο γαλλικὸς στρατός, προσεπέρασεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα καὶ εἶτα ὑπεχώρησε πρὸς τὸν Somme καὶ ἐτάχθη ἐπὶ ἀμυντικῆς τοποθεσίας παρὰ τὴν Crécy. Μετ' ὀλίγον τῷ ἐπετέθησαν οἱ ἐξ Abbeville ὁρμηθέντες 50.000 Γάλλοι, οἵτινες μετὰ μάχην (26 Αὐγούστου 1346) ἡττήθησαν κατὰ κράτος, ὁπότε οἱ Ἄγγλοι ἐτράπησαν πρὸς τὸ Καλαί, ὅπερ καὶ ἐπο-

Digitized by Google

λιόρκησαν. Μετὰ διαφόρους μάχας, δοθείσας εἰς τὴν Φλάνδραν, καθ' ἃς ἡττήθησαν οἱ Γάλλοι, κατελήφθη τέλος τὸ Καλαὶ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τὸν Αὔγουστον 1347. Τῷ 1355 διεξήχθησαν διάφοροι μάχαι εἰς Artois, εἰς Νορμανδίαν καὶ εἰς Βρεττάνην, ἀλλ' ἄνευ ὁριστικοῦ ἀποτελέσματος, μέχρις οὗ ἐπῆλθε, τὴν 19 Σεπτεμβρίου 1356, ἡ μάχη τῆς Poitiers (ἐπαρχία Aquitaine), καθ' ἣν ἐνικήθησαν κατὰ κράτος 50.000 Γάλλοι ὑπὸ 10.000 Ἄγγλων καταλαβόντων στενωπὸν βορείως τῆς Poitiers καὶ ἀναμεινάντων ἐκεῖ τὴν ἀναγκαστικὴν διάβασιν τῶν Γάλλων. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Ἰωάννης ὁ Β'. Ἐπηκολούθησε τότε ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου (1359), ἥτις ἐπ' ὀλίγον μόνον ἐτηρήθη, καὶ τέλος συνήφθη ὁριστικωτέρα συνθήκη εἰρήνης, ἡ τῆς Bretigny (1360), ὀλιγώτερον ἐπαχθὴς διὰ τὴν Γαλλίαν τῆς προηγουμένης.

Δευτέρα περίοδος. Ὁ Κάρολος Ε' (1364—1380) ἐπωφελήθη τῶν ἀμφισβητήσεων, τὰς ὁποίας προὐκάλεσεν ἡ συνθήκη τοῦ Βρετινύ, ὅπως μὴ τὴν ἐκτελέσῃ. Ἄλλωστε οἱ Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι ἐξηκολούθουν τὸν ἀγῶνα, συνήφθησαν δὲ διάφοροι μάχαι εἰς Νορμανδίαν καὶ Βρεττάνην ἀτυχεῖς διὰ τοὺς Ἄγγλους (Cocherel 1364, Pontvallain 1370, ναυμαχία Rochelle 1372, Clizé 1373), ἐξαναγκάσασαι αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς ἐν Γαλλίᾳ κτήσεις των, μεθ' ὃ συνήφθη ἡ ἀνακωχὴ τῆς Bruges (1375), παραταθεῖσα μέχρι τῆς 24 Ἰουνίου 1377. Ὁ γηραιὸς βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ υἱοῦ του, τοῦ Μαύρου πρίγκιπος (17 Ἰουλίου 1376), ἀπέθανε τὴν 21 Ἰουνίου 1377, καταλιπὼν εἰς τὸν θρόνον τὸν δεκαετῆ ἔγγονόν του Ριχάρδον Β'. Ἀμέσως ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐπανήρχισε τὸν πόλεμον κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἠκολούθησαν νέαι ἀτυχίαι διὰ τοὺς Γάλλους μέχρι τέλους τῆς βασιλείας Καρόλου Ε' (16 Σεπτεμβρίου 1380).

Τρίτη περίοδος. Αὕτη διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1380 μέχρι τοῦ 1429. Κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου ΣΤ' ὁ πόλεμος εὑρίσκετο ἐν ὑφέσει, λόγῳ τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν τόσον ἐν Γαλλίᾳ ὅσον καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Οἱ ἀγῶνες διεκόπτοντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπὸ διαφόρων συνθηκῶν ἀνακωχῆς, μέχρις οὗ ἐπετεύχθη ὁριστικὴ τοιαύτη, ἡ τῶν Παρισίων (1396), προβλέπουσα εἰρήνην μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Γάλλων ἐπὶ 28 ἔτη. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1415, ἀγγλικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἑρρῖκον Ε' ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Νορμανδίαν, καὶ μετὰ μάχην δοθεῖσαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους τούτου παρὰ τὴν Azincourt, ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Γάλλους καὶ κατέλαβεν ἅπασαν σχεδὸν τὴν Νορμανδίαν, φθάσας μέχρι τῆς Rouen. Τέλος τὸν Μάϊον τοῦ 1420 συνήφθη ἡ συνθήκη τῆς Troyes. Ἀλλά, μεθ' ὅλας τὰς συνθήκας ταύτας, οἱ ἀγῶνες δὲν κατέπαυσαν, διότι αὐτὸς ὁ Ἑρρῖκος Ε', ὁ συνομολογήσας τὴν τελευταίαν ταύτην συνθήκην, ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς Νορμανδίαν τῷ 1422 καὶ ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον, εἰσελθὼν μάλιστα ἐπισήμως εἰς Παρισίους τὸν Μάϊον τοῦ ἰδίου τούτου ἔτους ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς διαδόχου τῆς Γαλλίας, τίτλου ἀπονεμηθέντος αὐτῷ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Troyes. Κατώρθωσαν τέλος οἱ Ἄγγλοι νὰ φθάσωσι τῷ 1428 μέχρι τοῦ Λείγηρος καὶ νὰ πολιορκήσωσι τὴν Ὀρλεάνην.

Τετάρτη περίοδος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (1429—1453) ἀνεφάνη ἡ Αὐρηλιανὴ Παρθένος (Pucelle) Ἰωάννα δ' Ἀρκ, τῆς ὁποίας ἡ τόλμη ἀνεπτέρωσε τὸ ἠθικὸν τῶν Γάλλων, θεωρηθεῖσα ἡ προσωποποίησις τῆς γαλλικῆς ἐθνικῆς ἑνότητος. Ἀπηλευθερώθη ἡ Ὀρλεάνη τὸν Μάϊον 1429, οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν εἰς Patay τὸν Ἰούνιον 1429, αἱ νῖκαι δ' αὗται συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ χάσωσι τὴν ὑπεροχήν των οἱ Ἄγγλοι, καίτοι ἀπέτυχεν ἡ Παρθένος πρὸ τῶν Παρισίων καί, παραδοθεῖσα εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἐκάη ζῶσα τὴν 30 Μαΐου 1431 εἰς Rouen. Μετὰ διαφόρους ἀγῶνας ἐπῆλθε (1435) ἡ συνθήκη τοῦ Ἀρράς, τὸν δ' Ἀπρίλιον 1436 ἐξεδιώχθησαν οἱ Ἄγγλοι ἐκ τῶν Παρισίων. Τῷ 1442 συνεκέντρωσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος Ζ' ἰσχυρὸν στρατὸν εἰς Νορμανδίαν καὶ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Ἄγγλους εἰς πλείστας μάχας (Dax, Marmande, Réole), δι' ὃ ἠναγκάσθη ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἑρρῖκος ΣΤ' νὰ συνομολογήσῃ ἀνακωχὴν εἰς Tours (1444), παραταθεῖσαν μέχρι τοῦ 1450. Λόγῳ τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐμφυλίου πολέμου, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *πόλεμος τῶν δύο Ρόδων*, δὲν ἠδυνήθη πλέον ἡ Ἀγγλία νὰ κρατήσῃ τὰς ἐν Γαλλίᾳ κτήσεις της, διότι ἡττήθη πανταχοῦ: εἰς Formigny, εἰς Caen, εἰς Blanquefort τῷ 1450, εἰς Bordeaux καὶ εἰς Bayonne τῷ 1451· μολονότι δὲ οἱ Ἄγγλοι ἀνακατέλαβον τὴν Βορδὼ τὸν Ὀκτώβριον 1452, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσι ταύτην ὁριστικῶς εἰς τοὺς Γάλλους τὸν Ὀκτώβριον 1453. Καὶ τοιουτοτρόπως ἔληξεν ὁ Ἑκατονταετὴς πόλεμος, διὰ τῆς πλήρους ἀποχωρήσεως τῶν Ἄγγλων ἐκ τῆς Γαλλίας.

Ν. Θ. Κ.—Δ. Δ.

ἑκατοντάκις· ἐπίρρ. ἑκατὸ φορές: «σᾶς τὸ εἶπα ἑκατοντάκις».

ἑκατοντάπηχυς,—*ους* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων διάστασιν ἑκατὸν πήχεων: «τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ εἶναι ἑκατοντάπηχυ».

ἑκατονταπλασιάζω· πολλαπλασιάζω ἐπὶ ἑκατόν, κάμνω τι ἑκατὸ φορὲς μεγαλύτερον.

ἑκατονταπλασιασμὸς (ὁ)· ὁ πολλαπλασιασμὸς ποσοῦ τινος ἐπὶ ἑκατόν.

ἑκατονταπλάσιος,—*α,*—*ον*· ὁ ἑκατοντάκις μεγαλύτερος ἄλλου τινός· || ἑκατὸ φορὲς μεγαλύτερος ἀπὸ ὅ,τι εἶναι· λέγεται καὶ *ἑκατονταπλασίων,—ονος.*

ἑκατονταπλοῦς,—*ῆ,*—*οῦν*· ὁ ἐξ ἑκατὸν ὁμοίων μερῶν ἀποτελούμενος· || κοιν. *ἑκατονταπλάσιος.*

Ἑκατονταπυλιανὴ (ἡ)· προσηγορία ναῶν τῆς Παναγίας εἰς πολλὰς νήσους, οἷον ὁ περίφημος ναὸς τῆς Παναγίας ἐν Πάρῳ, ἔτι δὲ ἐν Ἀμοργῷ, ἐν Νάξῳ, ἐν Σκύρῳ· ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἑκατὸν πύλαι.

—**Ἑκατονταπυλιανὴ *τῆς Πάρου.*** Εἰς τὸν νεώτερον Ἑλληνικὸν κόσμον τὸ ὄνομα Ἑκατονταπυλιανὴ εἶναι περιλάλητον καὶ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἀρχαίαν, μεγάλην καὶ ὡραίαν εἰς τὴν Παροικίαν τῆς Πάρου ἐκκλησίαν. Κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ἡ λέξις εἶναι εὐνόητος, ὡς σημαίνουσα τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἔχουσαν ἑκατὸν πύλας, καὶ ἐνθυμίζει τὰς περιφήμους εἰς τὴν ἀρχαιότητα *Ἑκατομπύλους Θήβας*, τὰς ὁποίας ἔψαλεν ὁ Αἰσχύλος. Εἶχε δὲ μεταχειρισθῆ τὸ ὄνομα καὶ ὁ Ὅμηρος ὡς ἐπίθετον τῶν Αἰγυ-

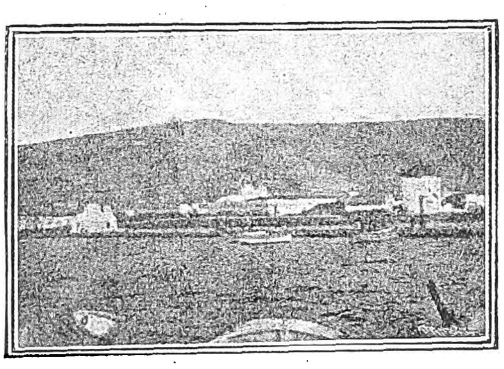

Ὁ ἱερὸς ναὸς τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς.

πτιακῶν Θηβῶν. Ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν τῆς ἐκκλησίας τὸ ὄνομα εἶναι, ἁπλῶς διακοσμητικὸν καὶ δεικνύει τὴν ἔχουσαν πολλὰς πύλας, ἐνῷ αἱ Αἰγυπτιακαὶ Θῆβαι πιθανὸν νὰ εἶχον 100 πύλας, διότι καὶ μεγάλη πόλις ἦσαν καὶ ὁ ἀριθμὸς παρ' Αἰγυπτίοις ἦτο συμβολικός, ἱερός. Ὁπωσδήποτε τὸ ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι δὲν διεσώθη εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὸ ἐπίθετον ὡς δηλωτικὸν ἄλλου οἰκοδομήματος παρὰ μόνον τῆς ὡραίας Ἐκκλησίας τῆς Πάρου.

Ἡ Ἑκατονταπυλιανὴ τῆς Πάρου εἶναι ἐκκλησία βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀνάγεται δὲ εἰς τοὺς παλαιοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ πότε ἀκριβῶς. Ἡ παράδοσις ἀποδίδει τὴν κτίσιν αὐτῆς εἰς τὴν ἁγίαν Ἑλένην, συνήθως θεωρεῖται κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πιθανὸν νὰ εἶναι καὶ μεταγενεστέρα. Ἡ παράδοσις λέγει, ὅπως δὲν εἶναι σπάνιον προκειμένου περὶ μεγάλων ἐκκλησιῶν, ὅτι ὁ ἀρχιμάστορας τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔκτισε καὶ τὴν Ἑκατονταπυλιανήν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐκπλήττει εἶναι, ὅτι ἐλλείπουν παντελῶς αἱ περὶ τῆς σπου-

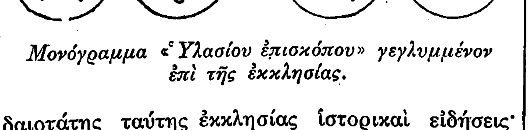

Μονόγραμμα «Ὑλασίου ἐπισκόπου» γεγλυμμένον ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας.

δαιοτάτης ταύτης ἐκκλησίας ἱστορικαὶ εἰδήσεις· δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνον παραδόσεις καὶ μία παλαιὰ περιγραφή, ἡ ὁποία περιβάλλεται καὶ αὐτὴ ὑπὸ τοῦ σκότους τῆς παραδόσεως. Ἡ Πάρος, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι, ἔπαιξε πολὺ μικρὸν ρόλον κατὰ τοὺς παλαιοτέρους βυζαντινοὺς χρόνους· μόνον ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ ἱστορικὴν σημασίαν. Καὶ πάλιν ὅμως, τοιοῦτος ναός, κτισθεὶς μάλιστα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δὲν ἔπρεπε νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν χρονογράφων. Δὲν εἶναι δὲ αὕτη μόνη ἡ ἀτυχία τῆς ὡραίας ἐκκλησίας. Ἐνῷ εἰς τὴν γείτονα νῆσον Τῆνον τελεῖται δὶς τοῦ ἔτους ἡ μεγάλη πανήγυρις τῆς Μεγαλόχαρης, εἰς τὴν Πάρον δὲν κατωρθώθη, παρ' ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὰς ἐνεργείας τῶν κατοίκων, νὰ συνηθισθῇ ἡ πανήγυρις τῆς 15ης Αὐγούστου, ἂν καὶ ἡ ἐκκλησία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν Θεοτόκον, ἂν καὶ εἶχε κάθε δικαίωμα ἱερᾶς πανηγύρεως ἕνεκα τῆς παλαιότητος, ἡ ὁποία πάντοτε φέρει καὶ τὴν ἱερότητα. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ παλαιὰ χρονικὰ ἡ Πάρος ὡς τόπος ἱερᾶς πανηγύρεως. Ἡ ὀλίγη προσοχὴ πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο βυζαντινὸν μνημεῖον εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ χώρου.

Ἡ παλαιοτάτη μνεία καὶ περιγραφή. Ἡ μόνη ἱστορικὴ τύχη, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ περικαλλὴς ναός, εἶναι ὅτι ὅλως διόλου κατὰ τύχην εὑρίσκεται μία παλαιοτάτη μαρτυρία περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἀκόμη μάλιστα καὶ περιγραφὴ αὐτοῦ. Λέγω δὲ τοῦτο ἱστορικὴν τύχην, διότι, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὴν μεγάλην Ἁγίαν Σοφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν Ἅγιον Δημήτριον τῆς Θεσσαλονίκης, περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ναῶν καὶ ἐν γένει τῶν Βυζαντινῶν ναῶν ὁμιλοῦν ἐπαρκῶς αἱ γραπταὶ πηγαί. Ἡ μόνη, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ παλαιὰ μνεία περὶ τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς, εὑρίσκεται εἰς τὸν «Βίον καὶ πολιτείαν τῆς ὁσίας καὶ ἀειμνήστου Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας», τῆς ὁποίας ἡ μνήμη τελεῖται τὴν 9ην Νοεμβρίου. Ὁ βίος οὗτος περιλαμβάνεται εἰς τὴν μεγάλην συλλογὴν βίων ἁγίων, τὴν ὁποίαν ἐφιλοπόνησεν ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφράστης, ἀνὴρ ἐξαιρέτου μορφώσεως, ὑψηλῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ συγχρόνως πολὺ πλούσιος, ὁ ὁποῖος ἤκμαζε κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, τὸν αἰῶνα τῆς Μακεδονικης δυναστείας. Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς χρονολογίας τοῦ βίου τῆς Θεοκτίστης ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν μελέτην τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς. Δυνάμεθα ὅμως νὰ περιορίσωμεν ἀκριβέστερον τὰ χρονολογικὰ ὅρια τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης γραπτῆς πηγῆς.

Ὁ βίος τῆς ὁσίας Θεοκτίστης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος διεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Συμεὼν τοῦ Μεταφράστου, ὡς βλέπομεν εἰς τὸ πρὸς αὐτὸν «Ἐγκώμιον», τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ψελλόν. Ἀλλ' ἔχομεν καὶ ἄλλο σπουδαιότατον χρονολογικὸν τεκμήριον, τὴν μνείαν τοῦ στρατηγοῦ Ἰμερίου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὡς ἄρχων τοῦ δρόμου καὶ τοῦ στόλου, ἤτοι ὡς ναύαρχος. Ἡ ἱστορία συχνὰ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἰμερίου τούτου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπιφανὲς πρόσωπον. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 903—911 ὁ Ἰμέριος διεύθυνε τέσσαρας ὅλας ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν. Εἰς μίαν ἐκ τῶν ἐκστρατειῶν τούτων ἔλαβε μέρος αὐτὸς ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφράστης, ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου τῆς Θεοκτίστης, ὁ ὁποῖος διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὸ συγγραμμάτιόν του τὰ κατὰ τὴν ὁσίαν, τὴν ὁποίαν βιογραφεῖ. Ἀναφέρει δὲ ὁ Συμεὼν τοιαῦτα ἱστορικὰ γεγονότα, ὥστε ταῦτα φαίνονται προσαρμοζόμενα εἰς τὴν πρώτην ἐκστρατείαν, τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 903. Πρόκειται περὶ ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Ἀράβων πειρατῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταλάβει τὴν Κρήτην καὶ τοὺς ὁποίους, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀναφερομένων, σκοπὸν εἶχεν ἡ ἐπίθεσις τοῦ Ἰμερίου κατὰ τῆς Κρήτης νὰ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἔλθουν εἰς συνεννόησιν καὶ συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἄραβας τῆς Συρίας. Ἔχομεν λοιπὸν ὡς βέβαιον γεγονός, ὅτι ὁ βίος τῆς Θεοκτίστης ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Συμεὼν τοῦ Μεταφράστου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ περικαλλὴς ναὸς τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς ἐσῴζετο ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτοῦ. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου τῆς Θεοκτίστης διηγεῖται, ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ἐπορεύετο μετὰ τοῦ στόλου εἰς τὴν Κρήτην, ἠναγκάσθησαν ἕνεκα τρικυμίας νὰ προσπλεύσουν εἰς τὴν Πάρον καὶ νὰ προσορμισθοῦν εἰς τὸν λιμένα «τὸν ἀπέναντι τῆς Νάξου, ὁ ὁποῖος κλειόμενος ὑπὸ τῆς κοιλότητος τοῦ ὄρους εἶναι ἀσφαλέστατος» (ἐννοεῖ τὸν λιμένα τῆς Παροικιᾶς). Ἐξῆλθον εἰς τὴν ξηράν, καὶ ἀφοῦ ἐπροχώρησαν ὀλίγον, ἀνέδραμον πρὸς τὸν ναόν. Τὸ ἀνέδραμον δεικνύει ὅτι ἠκολούθησαν ὀλίγον ἀνηφορικὴν ὁδόν, εὗρον δὲ τὸν ναὸν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν παραλίαν («μικρὸν προβάντες», λέγει τὸ κείμενον). Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει ἐντύπωσιν ἰδιάζουσαν εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Συμεὼν εἶναι, ὅτι, κατὰ τὰ γραφόμενα, τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ἱδρυμένος ὁ μέγας ναός, ἦτο ἐρημία (ἀναφέρει ὅτι πλησίον τῆς ἐκκλησίας ἦτο ἔρημος καὶ δάσος). Ἦτο ἆρά γε πόλις ὅταν ἐκτίσθη ὁ ναὸς εἰς παλαιοτέρους χρόνους; Ἦτο καὶ τότε ἐρημία; Καὶ πῶς ἐκτίσθη τόσον μέγας ναὸς καὶ περικαλλὴς εἰς ἔρημον τόπον; Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Συμεών, ἡ ὁποία πρέπει νὰ παρατεθῇ (ἐν παραφράσει πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν), διότι ἔχει μεγίστην ἀξίαν, πρῶτον ὡς μία ἐκ τῶν ὀλιγίστων βυζαντινῶν περιγραφῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἔπειτα ὡς προερχομένη ἀπὸ ἄνδρα ὑψηλῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ μορφώσεως.

Ἡ παλαιὰ περιγραφὴ τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς. «Ἀφοῦ λοιπὸν ἐθυμιάσαμεν καὶ προσευχήθημεν, λέγει ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφράστης, περιειρχόμεθα θαυμάζοντες τὸν ναόν. Ἦτο δὲ οὗτος ἀξιοθέατος καὶ πανήγυρις ἀληθὴς τῶν ὀφθαλμῶν, διασῴζων ἀκόμη λείψανα τῆς παλαιᾶς ὡραιότητος· διότι συμμέτρως ἦτο ὁλόκληρος ᾠκοδομημένος, στολισμένος μὲ πολλοὺς κίονας ἀπὸ λίθον βασιλικόν, καὶ εἰς τὸν τοῖχον εἶχεν ἐπενδύσεις μαρμάρων ὁμοίων μὲ τοὺς κίονας. Εἰς τόσον δὲ μέγαν βαθμὸν εἶχε λεπτύνει τὸν λίθον ὁ τεχνίτης, ὥστε ἐνόμιζες ὅτι ὁ τοῖχος ἦτο ἐνδεδυμένος διὰ βυσσίνων ὑφασμάτων.... Ὅτε δὲ εἴδομεν τὸ ὑπὲρ τὴν Ἁγίαν τράπεζαν ὀρόφιον, τὸ ὁποῖον συνήθως ὀνομάζομεν κιβώ-

Digitized by Google

ριον, ἐμείνομεν κατάπληκτοι διὰ τὴν τερπνότητα αὐτοῦ. Διότι δὲν ἐφαίνετο τὸ τορευτὸν ἐκεῖνο ἔργον ὅτι εἶχε φύσιν μαρμάρου, οὐδὲ ὅτι εἶχε λαξευθῆ διὰ σιδήρου καὶ τέχνης καὶ χειρός, ἀλλ' ἐφαίνετο ὅτι ὁ τεχνίτης εἶχε περιβάλει μὲ γάλα πηγμένον εἰς ὀξύγαλα ὅλον τὸ ἔργον συμφώνως μὲ τὸ σχῆμα αὐτοῦ.... Τοῦτο μὲν ἔκειτο τεθραυσμένον, ἡμεῖς δὲ ἐτρέχομεν ὅλοι μαζὶ νὰ τὸ ἴδωμεν, καταρώμενοι τὸν συντρίψαντα αὐτό· διότι ἦτο κειμήλιον καὶ ἀνάθημα ἄξιον οἴκου Θεοῦ». Τοιαύτη εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς ὑπὸ λογίου ἀνδρὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ Ι' αἰῶνος, περιγραφὴ ὀλίγον ἀσαφής, παρέχουσα ὅμως τὸ μέγα τεκμήριον τῆς παλαιᾶς λαμπρότητος, τῆς ἀνυπερβλήτου τέχνης καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας, τὴν ὁποίαν διέσωζεν ὁ ναὸς ὅταν εἶδεν αὐτὸν ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφράστης.

Ὁ σημερινὸς ναός. Σήμερον ἔχει ἐξαλειφθῆ πᾶν ἴχνος κάλλους καὶ μεγαλοπρεπείας, δὲν μένει ὡς δεῖγμα, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου παρὰ μόνον τὸ μέγεθος καὶ ἐν μέρει μόνον ἴσως ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάθεσις. Ὅπως βλέπομεν σήμερον τὴν ἐκκλησίαν, παρέχει αὕτη τὸ σχέδιον τρουλλωτῆς βασιλικῆς. Παρουσιάζει μάλιστα τὸ σχέδιον σταυροῦ, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν συνήθη ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν, εἶναι ἐγγεγραμμένος εἰς τετράγωνον καὶ καλύπτεται διὰ τρούλλου εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν καμαρῶν. Κάτω ἡ ἐκκλησία παρουσιάζει σχέδιον βασιλικῆς, εἴτε δρομικῆς ἐκκλησίας, ἔχει δὲ ἄνω τῶν πλαγίων κλιτῶν, ἤτοι δρόμων, γυναικωνίτην. Τὸ σχέδιον σταυροῦ εἶναι αἰσθητὸν εἰς ἐκκλησίας μετὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀρχίζει νὰ διαγράφεται. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς, εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῆς ὄψιν, δίδει τὴν αἴσθησιν σχήματος σταυροῦ καὶ πρέπει νὰ τεθῇ εἰς ἀνάλογον σειρὰν μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὴν Ἔφεσον. Ἐξωτερικῶς μόλις δύναται νὰ ἀντιληφθῇ τις τὸ σχέδιον σταυροῦ, ἐνῷ εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Ι' καὶ μετ' αὐτὸν αἰῶνας τὸ σχέδιον σταυροῦ εἶναι καταφανὲς καὶ εἰς τὸν ἔξωθεν θεώμενον τὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ ναὸς εἶναι εὐρύχωρος εἰς τὸ κέντρον, ἔχει δὲ κίονας ὀλίγους, πολλὰς παραστάδας, μάρμαρα ἐν γένει πολὺ ὀλίγα. Ὁ ἐπικαθήμενος τροῦλλος εἶναι ἀκομψότατος, αἱ καμάραι βαρεῖαι, καὶ μὲ μίαν λέξιν σήμερον δυσκόλως δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἁπλοῦς ἐπισκέπτης τὸν θαυμασμὸν τοῦ Συμεών. Χρειάζεται ὄμμα ἠσκημένον εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν τέχνην διὰ νὰ διίδῃ εἰς τὸν σημερινὸν ναὸν τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον μεγαλοπρεπῆ ναόν, ὁ ὁποῖος ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν ἑνὸς Βυζαντινοῦ λογίου λεπτεπιλέπτου καὶ συνηθισμένου εἰς τὴν ὄψιν ὡραίων μνημείων, ὁ ὁποῖος διῆλθε τὸν βίον του ἐν μέσῳ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκκλησιῶν τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς περιγραφῆς τοῦ ναοῦ, ὅπως ἔχει σήμερον, ἂς προσθέσωμεν: ὅτι ἔχει προσεκτισμένα δωμάτια καὶ παρεκκλήσια, ἓν εὐρὺ παρεκκλήσιον ἀριστερᾷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, δεξιᾷ ἄλλο, τὸ ὁποῖον περικλείει Βαπτιστήριον· ὅτι εὑρίσκεται εἰς μεγάλην αὐλήν, περὶ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν κελλία· καὶ ὅτι τὸ σύνολον, ἐν μέσῳ τῆς ἠρεμίας τοῦ τόπου, παρέχει τὴν γαλήνην ἑνὸς μεγάλου ἀνέτου μοναστηρίου. Ἐπαυξάνει δὲ τὸ αἴσθημα τοῦτο καὶ ἡ γειτνίασις τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἀθόρυβον καὶ κομψὴν σημερινὴν πολίχνην τῆς Πάρου, τὴν ὁποίαν στεφανώνει ὁ πανάρχαιος ναός.

Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς λεπτομερείας τινάς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ βοηθήσουν τὸν ἐρευνητὴν εἰς τὴν λύσιν τοῦ δυσκόλου προβλήματος, τῆς χρονολογήσεως τοῦ μνημείου. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἔξω τοῦ κεντρικοῦ σχεδίου αὐτῆς, ὑπάρχουν, ὡς ἐλέχθη, διάφορα προσκτίσματα. Ἓν ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ πρόσκτισμα, τὸ ὁποῖον ὡς παρεκκλήσιον περιέχει καὶ βαπτιστήριον ἀρχαϊκόν. Εἰς δὲ τὸ ἱερὸν ὑπάρχει πάντοτε τὸ κιβώριον, θὰ ἔλεγον μᾶλλον ἓν κιβώριον, μαρμάρινον καὶ αὐτό, ὅπως ἦτο τὸ παλαιόν. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν δύναται νὰ εἶναι τὸ κιβώριον, τὸ ὁποῖον ἐθαύμασεν ὁ Συμεὼν καὶ περὶ τοῦ ὁποίου μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸν ὁμιλεῖ. Ἐπὶ κιονοκράνων καὶ θωρακίων εὑρίσκονται μονογράμματα ἀναφέροντα Ὑλάσιον ἐπίσκοπον. Αἱ ὀλίγαι γλυφαί, αἱ σῳζόμεναι, ὡς εἰς τὴν δεξαμενὴν τοῦ βαπτιστηρίου, δὲν φαίνονται νὰ εἶναι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἀλλὰ μεταγενέστεραι. Τὰ δὲ γλυπτὰ κοσμήματα, τὰ εἰς τὰς γωνίας τῶν ἀψίδων τοῦ κιβωρίου, δὲν φαίνονται παλαιότερα τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας. Ταῦτα πάντα συγκρούονται τόσον πολὺ ὡς πρὸς τοὺς χρόνους πρὸς ἄλληλα, ὥστε περιπλέκουν εἰς μέγαν βαθμὸν τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ὁ μέγας ναὸς τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς, συσχετιζόμενα μάλιστα μὲ τὴν μνείαν καὶ τὴν περιγραφήν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν λόγιος ἀνὴρ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος, ὁ ἐπιφανὴς Βυζαντινὸς ἄρχων καὶ συγγραφεὺς Συμεὼν ὁ Μεταφράστης.

Ἡ πιθανωτέρα ἱστορία τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς. Ὑπάρχουν συγκεχυμέναι παραδόσεις περὶ τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς, πλασθεῖσαι βεβαίως εἰς χρόνους μεταγενεστέρους. Ἡ μία ἀναφέρει τὴν ἵδρυσιν εἰς τὴν Ἁγίαν Ἑλένην, ἡ ἄλλη εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα τῆς μεγάλης Ἁγίας Σοφίας. Σήμερον δὲ κοινῶς παραδέχονται οἱ Βυζαντινολόγοι, ὅτι ἡ Ἑκατονταπυλιανὴ εἶναι κτίσμα τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἔχω τὴν ἰδέαν, ἡ ὁποία ἴσως φανῇ παράδοξος, ὅτι πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὴν πρώτην παράδοσιν καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἑλένης.

Ἡ Ἁγία Ἑλένη, ὅτε εἶδε τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκτιζεν ὁ μεγαλοφυὴς υἱὸς αὐτῆς, κατελήφθη ὑπὸ τόσου ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν νέαν πρωτεύουσαν, ὥστε πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν κατοίκων καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν παλαιοῦ ἱεροῦ πόθου, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ περιήγησιν γενικὴν εἰς τοὺς λαοὺς καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ δὴ εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Καίτοι ἦτο σχεδὸν ὀγδοηκοντοῦτις, δὲν ἐφόβισαν αὐτὴν οἱ κόποι, καὶ τὸ ταξίδιον ἔγινε τὸ ἔτος 326 ἐν πάσῃ τῇ βασιλικῇ ἀνέσει καὶ λαμπρότητι. Ἔχει δὲ μεγάλην σημασίαν τὸ ταξίδιον τοῦτο τῆς Αὐγούστης Ἑλένης καὶ διὰ τὴν τέχνην, διότι ἔκτισεν αὕτη λαμπροὺς καὶ πολλοὺς ἱεροὺς ναούς,—ἦσαν τότε οἱ χρόνοι τοῦ θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ σεβάσμιοι οἶκοι ἀνεπήδων πολυάριθμοι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ ὁδὸς πρὸς τοὺς Ἁγίους Τόπους, ὅπως καὶ πρὸς τὴν πλησιεστέραν Κρήτην, ὅπου ἐπήγαινε μετὰ ἓξ σχεδὸν αἰῶνας ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφράστης, διέρχεται διὰ μέσου τῶν Κυκλάδων. Τρικυμία ἠνάγκασε τὸν στόλον τοῦ Συμεὼν νὰ σταθῇ εἰς τὴν Πάρον. Διατί δὲν θὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ Ἁγία Ἑλένη εἴτε ἠναγκάσθη, εἴτε ἠθέλησε νὰ λάβῃ ἀνάπαυσιν εἰς τὸν ἤρεμον ἐκεῖνον καὶ ἀσφαλέστατον, ὡς λέγει καὶ ὁ Συμεών, λιμένα τῆς Πάρου; Δὲν εἶναι οὐδόλως ἀπίθανον ὅτι ἡ εὐσεβεστάτη Αὐγοῦστα ἔδωκε τὴν διαταγὴν ν' ἀνεγερθῇ εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέπαυσε τὰ γεροντικὰ αὐτῆς μέλη, μία μεγαλοπρεπὴς βασιλική.

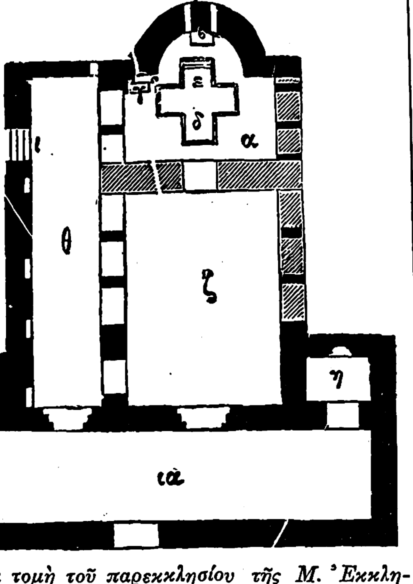

Ὁριζοντία τομὴ τοῦ παρεκκλησίου τῆς Μ. Ἐκκλησίας τὸ ὁποῖον εἶναι βαπτιστήριον.

[α= ἐσωτερικόν· β=ἱερόν· γ=πρόθεσις· δ=δεξαμενὴ βαπτιστηρίου εἰς σχῆμα σταυροῦ· ε=ἱερὰ νησὶς ἐπὶ τῆς ὁποία ἵσταται ὁ ἱερεὺς τελῶν τὸ βάπτισμα· ζ=αἴθουσα τῶν κατηχουμένων· η=θησαυροφυλάκιον· θ=διάδρομος· ι=θύρα πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν· ια=νάρθηξ· ιβ=θύρα πρὸς Μ. Ἐκκλησίαν.

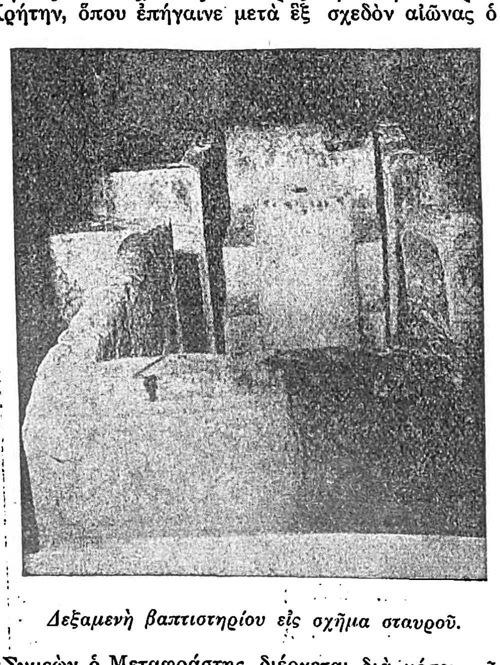

Δεξαμενὴ βαπτιστηρίου εἰς σχῆμα σταυροῦ.

Ἡ Ἁγία Ἑλένη εἶχε λόγον νὰ κτίσῃ ἕνα ἱερὸν οἶκον εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς Πάρου. Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶχεν οὐδένα λόγον, θὰ ἦτο δὲ ἐκπληκτικόν, ἂν ὁ μέγας καὶ ἀκριβολόγος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ ἐσκέπτετο νὰ ἱδρύσῃ πολυτελῆ ἐκκλησίαν εἰς ἐντελῶς ἔρημον τόπον, Διότι φαίνεται ὅτι καὶ τότε, τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὁ τόπος ἦτο ἔρημος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Συμεὼν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰ περίχωρα τοῦ ναοῦ παρὰ ἐρημία καὶ δάση, τόση ἐρημία, ὥστε ὁ τόπος ἦτο κατάλληλος διὰ κυνήγιον ἐλάφων καὶ θηρίων, ὡς λέγει αὐτὸς ὁ Συμεών. Ἀλλὰ καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ ναοῦ καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῶν ἐξαισίων κιόνων προσαρμόζονται εἰς μίαν μεγαλοπρεπῆ βασιλικήν. Ἂν δὲ ὑπάρχουν ἐνδείξεις τινὲς τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δύνανται αὗται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς ἀνακαίνισιν γενομένην κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα.

Ὁ Συμεὼν εὗρεν ἔρημον καὶ ἐγκαταλελειμμένην τὴν ἐκκλησίαν τὸν Ι' αἰῶνα. Τὸ ἐξαίσιον κιβώριον, τοῦ ὁποίου τὰ μάρμαρα τόσην λαμπρότητα καὶ στιλπνότητα εἶχον, ὥστε ἐνόμιζέ τις ὅτι ἦσαν περικεχυμένα μὲ ὀξύγαλα, ἔκειτο τεθραυσμένον. Ἄραβες πειραταὶ εἶχον προσπαθήσει νὰ τὸ παραλάβουν μεθ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ὅσον τὸ ἔσυρον διὰ νὰ τὸ ἐξαγάγουν ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ Ἱεροῦ, τόσον μεγαλύτερον ἐγίνετο τοῦτο, ὡς λέγει ἡ εὐσεβὴς παράδοσις Ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι τὸ σημερινὸν μαρμάρινον κιβώριον ἐφιλοτεχνήθη εἰς χρόνους ὀλίγον ἀπέχοντας ἀπὸ τοὺς σημερινούς. Ἐπίσης ἀναμφίβολον φαίνεται ὅτι ἔγινε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἢ τῶν Κομνηνῶν, ὅτε πάλιν αἱ ἐκκλησίαι ἐκτίζοντο πολυάριθμοι, νέα ἀνακαίνισις, καὶ τότε ἴσως ἡ βασιλικὴ μετετράπη εἰς τρουλλωτὴν βασιλικήν. Τέλος εἰς χρόνους πολὺ μεταγενεστέρους ἔγινεν ἄλλη γενικὴ ἐπισκευή, ἡ ὁποία ἐπεκάλυψε κάθε παλαιὸν ἴχνος τῆς ἄλλοτε λαμπρότητος. Τοιαύτη, ἀληθῶς πολυπαθής, ἀλλὰ καὶ διδακτική, πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτίσματος, καὶ οὕτω μόνον, ἂν νοηθῇ, γίνονται καταληπτὰ τὰ συνδεόμενα μὲ τὸν ναὸν περίπλοκα ζητήματα. Ἀπὸ τὴν ὅλην ἑλκυστικὴν ταύτην ἱστορίαν τοῦ λαμπροτάτου μνημείου ἐξαίρεται συγχρόνως καὶ ἡ ἱερότης αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἁρμόζει νὰ περιβάλῃ τὴν Ἑκατονταπυλιανὴν τῆς Πάρου ὡς ἓν ἀπὸ τὰ σεβάσμια ἱερὰ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὡς πανελλήνιον προσκύνημα κατὰ τὴν τελουμένην εἰς τὴν μνήμην τῆς Θεοτόκου πανήγυριν. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ἑκατονταρχία (ἡ) ἢ *κεντ(ο)υρία* (centuria) *['Αρχ.]*. —1) Μονὰς πολιτικῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν ρωμαϊκῶν τάξεων (classes populi romani), ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἐξήσκουν οἱ πολῖται τὰ διάφορα αὐτῶν δικαιώματα καὶ καθήκοντα, ὡς ἡ στρατιωτικὴ θητεία, ψηφοφορία, φορολογία κλπ. Ἐπὶ Σερβίου Τυλλίου αἱ πέντε ρωμαϊκαὶ τάξεις ἀπετελοῦντο συνολικῶς ἐξ 194 ἑκατονταρχιῶν. Ἑκάστη τούτων συνέκειτο εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐξ 100 καὶ πλέον οἰκογενειῶν, ἡ δὲ λέξις centuria (ἐκ τοῦ centum ἑκατὸν) ἦτο ὅρος σημαίνων ἁπλῶς μίαν ὑποδιαίρεσιν καὶ μὴ ἐμφαίνων τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν αὐτῇ προσώπων.—2) Μονὰς στρατιωτικῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων. Ἡ στρατιωτικὴ ἑκατονταρχία συνέκειτο ἐξ 100 πεζῶν καὶ 10 ἱππέων, τοὺς ὁποίους διέθετεν ἑκάστη τῶν 30 φατριῶν (curiae) τῆς Ρώμης. Μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς σπείρας (manipulus), ὡς κυρίας μονάδος ἐν τῷ ρωμαϊκῷ στρατῷ, ἐκλήθησαν centuriae αἱ δύο πτέρυγες τῆς σπείρας, ὧν ἡ μὲν δεξιὰ ἐκαλεῖτο *προτέρα* (prior), ἡ δὲ ἀριστερὰ *ὑστέρα* (posterior).—3) Ὠνομάσθη ὡσαύτως centuria καὶ ὁ κλῆρος γῆς ὁ δοθεὶς εἰς ἑκατὸν οἰκογενείας κατὰ τὴν πρώτην διανομὴν τῆς ρωμαϊκῆς γῆς (ager romanus), Κατ' αὐτὴν ὡρίσθησαν τρία μεγάλα τμήματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον διετέθη διὰ τὸν βασιλέα, τὸ δεύτερον διὰ τὴν βοσκὴν τῶν ποιμνίων καὶ τὸ τρίτον διενεμήθη εἰς τὰς 10 φρατρίας τῆς φυλῆς τῶν Ραμνιτῶν· ἐξ ἑκάστου κλήρου φατρίας ἐδόθησαν 2 ρωμαϊκὰ πλέθρα εἰς ἑκάστην οἰκογένειαν· οὕτως ἡ centuria γῆς συνέκειτο ἐκ 200 πλέθρων. Κατόπιν ἡ centuria καθιερώθη ὡς μονὰς μετρήσεως ἐπιφανειῶν, κατὰ τὸν ἀποικισμὸν δὲ νέων πόλεων centuria ὠνομάσθη ὁσηδήποτε ἐπιφάνεια γῆς ἐδίδετο εἰς ὁμάδα οἰκογενειῶν. —π.

Ἑκατόνταρχος.
['Εξ ἀρχ. ἀναγλύφου]

ἑκατόνταρχος (ὁ) ἢ ***κεντ(ο)υρίων*** (Centurio) *['Αρχ.]*. Ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς *ἑκατονταρχίας* Ρωμαίων πολιτῶν ἢ στρατιωτῶν. Μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ εἰς σπείρας, ἑκατόνταρχος πρότερος

Digitized by Google

(prior) ἐκαλεῖτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῆς σπείρας, καὶ ὕστερος (posterior) ὁ τῆς ἀριστερᾶς. Οἱ ἐκ τῶν ἑκατοντάρχων μὴ διοικοῦντες ἑκατονταρχίας ἀλλ' ἀσχολούμενοι μὲ ἄλλα στρατιωτικὰ καθήκοντα ἐλέγοντο *ὑπεράριθμοι* (supranumerarii). —π.

ἑκατοντάς, *—άδος* (ἡ)· ἑκατὸν μονάδες οἱουδήποτε πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι: «ἑκατοντὰς στρατιωτῶν, —ἵππων, — ἄρτων κττ.».

ἑκατοντάφυλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑκατὸν φύλλων: «ἑκατοντάφυλλον τριαντάφυλλον» τὸ ἄλλως *ἑκατόμφυλλον*.

— *[Βοτ.]* Βλ. *ροδῆ*.

ἑκτόντορος (ὁ) *[᾿Αρχ.]*. Κωπῆρες πλοῖον τοῦ ναυτικοῦ τῆς ἀρχαιότητος, ἔχον πεντήκοντα κώπας κατὰ πλευρὰν (βλ. λ. *τριήρης*).

ἑκατοντούτης, *—ου* (ὁ)· θηλ. *—οῦτις —ιδος*· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἑκατὸν ἐτῶν, *ἑκατονταετής*.

ἑκατόσαυρος (ὁ) (Hecatosaurus Brown) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων *τραχοδοντιδῶν δεινοσαυρίων ἑρπετῶν* ζώων, συνώνυμον τοῦ γένους *ὀρθόμερος* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἑκατοστάρης (ὁ), θηλ. *—άρα*· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἑκατὸν ἐτῶν, ἑκατοντούτης: «εἶναι περίπου ἑκατοστάρης», «μιὰ γριὰ ἑκατοστάρα».

ἑκατοστάρι (τὸ) *καὶ ἑκατοστάρικο* καὶ ὑποκορ. *ἑκατοσταράκι*· μέτρον χωρητικότητος ἑκατὸν δραμίων οἴνου, ἐλαίου κττ.: «δῶσέ μας ἕνα ἑκατοσταράκι 'ς τὰ δύο» δηλονότι οἴνου· || «ποτήρι ἑκατοστάρικο» τὸ περιλαμβάνον περίπου ἑκατὸν δράμια οἴνου ἢ ὕδατος· || χαρτονόμισμα ἀξίας ἑκατὸν δραχμῶν, ἑκατοντάδραχμον· || τὸ τέταρτον τῆς ὀκᾶς εἴτε ὡς σταθμὸν βάρους εἴτε ὡς μέτρον χωρητικότητος ὑγρῶν, ἐκ λευκοσιδήρου συνήθως, ὁπότε ὁ ὄγκος αὐτοῦ εἶναι ποικίλος ἀναλόγως τοῦ μετρουμένου ὑγροῦ: «ἑκατοστάρι τοῦ κρασιοῦ,—τοῦ λαδιοῦ,—τοῦ οἰνοπνεύματος».

ἑκατοστάρικο (τό)· οὐδ. τοῦ *ἑκατοστάρικος* ἢ *ἑκατοστάρις*· ποτήριον περιλαμβάνον περίπου ἑκατὸν δράμια οἴνου ἢ ὕδατος· || χαρτονόμισμα ἀξίας ἑκατὸν δραχμῶν, ἑκατοντάδραχμον· βλ. καὶ *ἑκατοστάρι*.

ἑκατοστὴ (ἡ)· ἡ ἑκατοστὴ μοῖρα, τὸ ἑκατοστὸν μέρος, ἓν ἑκατοστόν: «οἱ ἔμποροι ἐτέλουν ἑκατοστὴν τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸν Πειραιᾶ φορτίων» (θηλ. τοῦ *ἑκατοστός*)· || ἑκατὸν μονάδες οἱουδήποτε πράγματος ὡς ἓν ὅλον· λέγεται μετὰ τοῦ *καμμιὰ* πρὸς δήλωσιν τοῦ ὡς ἔγγιστα: «καμμιὰ ἑκατοστὴ ἄνθρωποι».

—*[᾿Αρχ.]* Ἡ *ἑκατοστὴ* ὡς δασμὸς ἀπετέλει τὸ ἑκατοστὸν μέρος τῆς ἀξίας πράγματός τινος καὶ ἐταυτίζετο, κατά τινας, πρὸς τὸ *ἐλλιμένιον*, τὸ ὁποῖον ἦτο φόρος ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων ἢ ἐξαγομένων ἢ ἐμπορευμάτων ἐν τῷ λιμένι τοῦ Πειραιῶς. Ἑκατοστὴ ἀναφέρεται καὶ ἐν Χαλκηδόνι ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλον φόρον, *τριακοστὴν* καλούμενον.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἑκατοστημόριον (τό)· ἓν ἐκ τῶν ἑκατὸν ἴσων μορίων, τὸ ἑκατοστὸν μέρος μείζονος μονάδος.

ἑκατοστόγραμμον (τὸ) ἢ ***σαντιγκράμμ*** (τὸ) *[Φυσ.]*. Μονὰς βάρους καὶ μάζης, ἴση πρὸς τὸ ἑκατοστὸν τοῦ γραμμαρίου. Παρίσταται διεθνῶς διὰ τοῦ συμβόλου cgr. ΑΝ. Δ.

ἑκατοστόλιτρον (τὸ) *[Φυσ.]*. Μονὰς ὄγκου ἢ χωρητικότητος, ἴση πρὸς τὸ ἑκατοστὸν τοῦ λίτρου. Παρίσταται διεθνῶς διὰ τοῦ συμβόλου cl. ΑΝ. Δ.

ἑκατοστόμετρον ἢ ***σαντιμέτρ*** (τὸ) *[Φυσ.]*. Μονὰς μήκους, ἴση πρὸς τὸ ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου. Ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη μονάδα μήκους εἰς τὸ ἀπόλυτον *σύστημα μονάδων* CGS *(ἑκατοστόμετρον, γραμμάριον, δευτερόλεπτον)*. Καλεῖται κοινῶς *πόντος* καὶ παρίσταται διεθνῶς διὰ τοῦ συμβόλου cm.

ΑΝ. Δ.

ἑκατοστός, *—ή, —ον*· ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν ἑκατόν: «εἰς τὴν ἑκατοστὴν ἡμέραν ἀπὸ σήμερον», «ἡ ἑκατοστὴ σελὶς τοῦ βιβλίου»· || *ἑκατοστὸν* (τό)· τὸ ἑκατοστὸν μέρος, τὸ ἑκατοστημόριον: «τὸ ἑκατοστὸν τῆς δραχμῆς»· || τὸ ἑκατοντάκις μικρότερον ἢ ὀλιγαριθμότερον: «ἐκέρδισα τὸ ἑκατοστὸν ἀφ' ὅ,τι ἐκέρδισεν ὁ ἀδελφός μου».

—*[Νομισματ.]* Καλεῖται *ἑκατοστὸν* ἡ τελευταία ὑποδιαίρεσις τῆς νομισματικῆς μονάδος τῶν κρατῶν, ἅτινα ἔχουν καθιερώσει τὸ δεκαδικὸν σύστημα, ἐν τῇ διαβαθμίσει τῆς ἀξίας τῆς νομισματικῆς αὐτῶν κλίμακος. Ἀποτελεῖ συνήθως μικρὸν ἐκ χαλκοῦ κέρμα, ὅπερ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Βελγίῳ καλεῖται *σαντὶμ* (centime) καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἓν ἑκατοστὸν τοῦ φράγκου, ἐν Ἰταλίᾳ *τσεντέζιμο* (centesimo, τὸ $^1/_{100}$ τῆς λιρέττας), ἐν Ἱσπανίᾳ *θέντιμο* (centimo, τὸ $^1/_{100}$ τῆς πεσσέτας), ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς *σὲντ* (cent, τὸ $^1/_{100}$ τοῦ δολλαρίου) κτλ. Εἴς τινας χώρας λαμβάνει συνηθέστερον ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν, ὅπως ἐν Ἑλλάδι, ὅπου καλεῖται *λεπτὸν* (τὸ $^1/_{100}$ τῆς δραχμῆς), ἐν Ρωσίᾳ, ὅπου καλεῖται *καπίκιον* (τὸ $^1/_{100}$ τοῦ ρουβλίου) κτλ. Μ. Δ. Β.

ἑκατοστύς—*ύος* (ἡ)· ἑκατὸν μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι, ἄλλως *ἑκατοντάς*.

Ἑκάτων ***ὁ Ῥόδιος***. Στωϊκὸς φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Παναιτίου. Ἀκολουθῶν τὴν πλατωνικὴν τοῦ διδασκάλου του κατεύθυνσιν, ἠσχολήθη κυρίως περὶ τὴν ἠθικήν· θεωρεῖται ὡς ὁ διασημότερος φιλόσοφος τῆς λεγομένης μέσης Στοᾶς μετὰ τὸν Παναίτιον καὶ τὸν Ποσειδώνιον. Ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου μνημονεύονται τὰ ἑξῆς αὐτοῦ συγγράμματα: «Περὶ ἀγαθῶν» (19 βιβλ.), «Περὶ ἀρετῶν» (3 βιβλ.), «Περὶ καθήκοντος» (ἀφιερωμένον εἴς τινα Αἴλιον Τύβερον), «Περὶ παθῶν» (2 βιβλ.), «Περὶ παραδόξων» (13 βιβλ.), «Περὶ τελῶν καὶ περὶ τέλους» (7 βιβλ.), «Χρεῖαι» (2 βιβλ.). Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἑκάτωνος ἐχρησίμευσαν ὡς ἡ κυρία πηγὴ εἰς τὸν Σενέκαν, γράφοντα περὶ ἠθικῶν ζητημάτων. Τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἑκάτωνος συνέλεξεν ὁ Folwer.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Folwer*, Panaetii et Hecatonis Fragm. (Bonn., 1885). — *Zeller* Phil. d. Griech. IV³ 569 κ. ἑ. — *Pauly-Wis.* Realencycl. ἐν λ. Hecaton. Α. Π. Σ.

ἐκβάθυνσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκβαθύνειν, ἡ ἐπὶ πλέον βάθυνσις: «ἡ ἐκβάθυνσις τοῦ ὑπογείου, — τοῦ λιμένος», «ἐκβάθυνσις ἑνὸς μέτρου».

ἐκβαθύνω, ἀόρ. *ἐξεβάθυνα —ἐξεβαθύνθην*· καθιστῶ τι βαθύ, βαθύτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι: «ἐκβαθύνω τὸν λιμένα,— τὸ ὑπόγειον, — τὴν τάφρον».

ἐκβαίνω, ἀόρ. *ἐξέβην*· βαίνω ἔξω, ἐξέρχομαι, βγαίνω: «ἐκβαίνω τὴν κοιλάδα» βγαίνω ἀπὸ τὴν κοιλάδα, καταλείπω τὴν κοιλάδα: «ἡ ὁδὸς ἐκβαίνουσα τὴν κοιλάδα ἀνέρχεται ἑλικοειδῶς πρὸς τὴν κλιτύν», «ἐκβαίνω τὰ ὅρια» ἐξέρχομαι τῶν ὁρίων, κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς, «ἐκβαίνει τὰ ἐσκαμμένα»· || καὶ μετὰ γενικῆς: «ἐκβαίνω τῆς συνήθους διαίτης»· || λαμβάνω ἔκβασιν, τέλος, ἀποβαίνω: «κάκιστος ἀνθρώπων ἐξέβη».

ἐκβακχεύω, ἀόρ. *ἐξεβάκχευσα—ἐξεβακχεύθην*, παθ. μετ. *ἐκβεβακχευμένος*· κάμνω τινὰ νὰ αἰσθανθῇ βακχικὸν ἐνθουσιασμόν, καθιστῶ τινα μανιώδη· || παθ. *ἐκβακχεύομαι*· καθίσταμαι μανιώδης, ἀποβάλλω τὴν διανοητικὴν διαύγειαν ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ· «ἐκβεβακχευμένος ὑπὸ τῆς ἀπροσδοκήτου ἐπιτυχίας».

ἐκβαλλίνη (ἡ) (Ekballin) *[Φαρμακογν.]*. Σῶμα εὑρεθὲν ὑπὸ τοῦ Walz εἰς τὸ φυτὸν Ecballium officinalc Nees μετὰ τῆς ἐλατηρίνης. Ἀποτελεῖ κιτρίνην μαλακὴν ρητίνην, ἰσχυρῶς πικρᾶς γεύσεως, διαλυτὴν ὀλίγον εἰς ὕδωρ καὶ εὐκολώτερον εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, ὡς καὶ εἰς ὑδατικὰ ἀλκάλια. Χημικῶς θεωρεῖται ὡς ἐλατηρινικὸν ὀξύ, οὕτινος ἀνυδρίτης εἶναι ἡ ἐλατηρίνη. Κ. Γ. Μ.

ἐκβάλλιον (τὸ) (Ecballium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθοειδῶν*, οὗ μοναδικὸν εἶδος εἶναι *ἐκβάλλιον τὸ ἐλατήριον* (Ecballium elaterium), κοινῶς *ἀγριαγκουριά*. Τοῦτο εἶναι πόα πολυετὴς μὲ ρίζας παχείας, σαρκώδεις καὶ ὑπολεύκους, βλαστὸν πολυκλαδωτὸν καὶ κεκαλυμμένον, καθὼς καὶ πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ, ὑπὸ λευκῶν καὶ σκληρῶν τριχῶν. Τὰ φύλλα του εἶναι ἐναλλασσόμενα, βαθέως ὀδοντωτὰ καὶ μὲ μακρὸν πολυτριχωτὸν μίσχον. Τὰ ἄνθη του ἔχουσι χρῶμα κίτρινον καὶ εἶναι μονόοικα· τὰ ἄρρενα κατὰ βότρυς διατεταγμένα καὶ τὰ θήλεα μεμονωμένα καὶ παρὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων. Ὁ καρπὸς εἶναι ᾠοειδὴς καὶ σαρκώδης. Τὸ εἶδος τοῦτο φύεται εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀγόνους ἐκτάσεις τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Δ.Ν.Π.

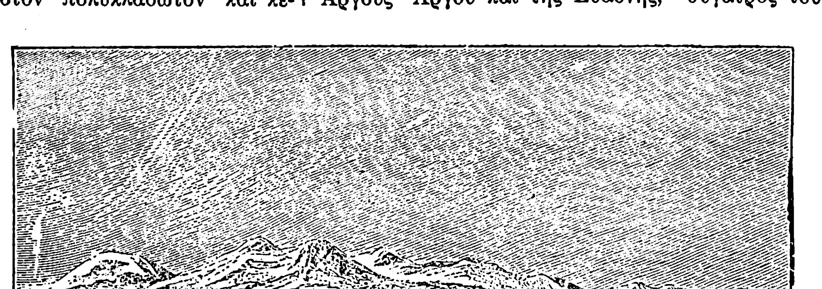

Ἄποψις τῆς πόλεως Χαμαντὶν κειμένης ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων Ἐκβατάνων.

—*[Φαρμακογν.]* Ὁ καρπὸς *ἐκβαλλίου τοῦ ἐλατηρίου* εἶναι ἐλλειψοειδής, κιτρινοπράσινος, βελουδοειδής, ἐκθλιβόμενος δὲ ἐν νωπῇ καταστάσει δίδει γαλακτώδη ὀπὸν πρασινωπόν. Ὁ ὀπὸς οὗτος ξηραίνεται καὶ χρησιμεύει εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὡς δραστικὸν καθαρτικὸν ἀντὶ τοῦ τῶν κολοκυνθίδων, πρέπει ὅμως νὰ παραγγέλλεται μετὰ συνέσεως, καθότι εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ γαστροεντερίτιδα μετὰ αἱματηρῶν κοπράνων, ἰλίγγους, μεγίστην ἐξασθένησιν, σπασμοὺς καὶ θάνατον. Ὁ ὀπὸς τοῦ ἐλατηρίου περιέχει γλυκοζίτην τινά, τὴν *ἐλατηρίνην*, ἥτις ἀποτελεῖ κρυστάλλους ἀχρόους πικρούς, διαλυτοὺς εἰς τὸν αἰθέρα, τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὸν διθειάνθρακα. Κ. Γ. Μ.

Ἐκβάλλιον τὸ ἐλατήριον.

ἐκβάλλω, ἀόρ. *ἐξέβαλον — ἐξεβλήθην*, παθ. μετχ. *ἐκβεβλημένος*· βάλλω, ρίπτω τινὰ ἔξω, κάμνω τινὰ νὰ ἐξέλθῃ, κοιν. *βγάζω*: «τὰ κύματα ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν ἀκτὴν τὰ ναυάγια»· || ἐκδιώκω, ἀπομακρύνω: «ἐξεβλήθη ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ», «ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου,—τῆς ἀρχῆς»· || «ἐκβάλλω φωνὴν» βγάζω φωνήν, φωνάζω· || ἐπὶ τῶν ποταμῶν, χύνομαι: «ὁ Ἀχελῷος ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος», «ὁ ὑπόνομος,—ὁ ὀχετός,—ἡ τάφρος ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμόν»· || συνεκδ. περατοῦμαι, ἔχω διέξοδον: «ἡ στενωπὸς αὕτη ἐκβάλλει εἰς τὴν πλατεῖαν»· || (ναυτ.) ρίπτω φορτίον εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ πλοίου, προκυπτούσης οὕτως *ἀβαρίας* (βλ. λ.), κοινῶς *κάνω χύσι* (γαλλ. faire jet, ἀγγ. over-board).

ἐκβαρβαρῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐξεβαρβάρωσα—ἐξεβαρβαρώθην*· καθιστῶ τινα ἐντελῶς βάρβαρον: «ὁ μακρὸς πόλεμος ἐξεβαρβάρωσε τοὺς ἀνθρώπους», «ἐξεβαρβαρώθησαν ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως παντὸς μέσου πολιτισμοῦ».

ἐκβαρβάρωσις, *—εως*· ἡ μεταβολὴ εἰς παντελῶς βάρβαρον κατάστασιν.

Ἐκβάσιος (ὁ) *[᾿Αρχ.]*. Προσωνυμία τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο προστάτης τῶν ἀποβιβαζομένων ἐκ τῶν πλοίων εἰς τὴν ξένην γῆν θαλασσοπόρων, ἐπειδὴ ἡ ἀποβίβασις κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο πολλάκις ἐπικίνδυνος λόγῳ τῆς ἀξενίας τῶν ἰθαγενῶν. Ὁ Ἐκβάσιος Ἀπόλλων ἐτιμᾶτο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν πόλιν τῆς Προποντίδος Κύζικον, ἐπειδὴ κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν οἱ Ἀργοναῦται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀπόλλωνος ἠδυνήθησαν εὐκόλως νὰ ἀποβιβασθοῦν κατὰ τὸν πλοῦν αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ νὰ τύχουν τιμητικῆς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως αὐτῆς Κυζίκου. Πρῶτοι δὲ οὗτοι, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος, ἵδρυσαν εἰς τὴν παραλίαν βωμὸν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπίσης ἐν Βυζαντίῳ ἐλατρεύετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ *Ἐκβασία Ἀθηνᾶ*, τῆς ὁποίας βωμὸς ὑπῆρχεν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου, ὅπου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπεβιβάσθησαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἄποικοι καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς θεᾶς ἐνίκησαν τοὺς ἐπιδραμόντας ἰθαγενεῖς. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἔκβασις, *—εως*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκβαίνειν, τέλος, ἀποτέλεσμα: «ἡ ἔκβασις τῆς ὑποθέσεως ὑπῆρξεν ἀτυχής», «ἡ ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος, —τῆς προσπαθείας,—τῆς μάχης κττ.»· || ὁ τόπος διὰ τοῦ ὁποίου ἐκβαίνει, ἐξέρχεταί τις, στενὸν πέρασμα (ἀρχ.).

Ἔκβασος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Ἄργους Ἄργου καὶ τῆς Εὐάδνης, θυγατρὸς τοῦ Στρυμῶνος. Ἦτο πατὴρ τοῦ Ἀγήνορος καὶ πάππος Ἄργου τοῦ Πανόπτου. —π.

Ἐκβάτανα (ἢ ***Ἀγβάτανα***) *[᾿Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη πόλις εἰς τὴν ἄνω Μηδίαν ἐν πεδιάδι κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ὀρόντου. Ὁ Κτησίας ἀνάγει τὴν ἀρχὴν ταύτης εἰς χρόνους μυθικούς. Ἡ Σεμίραμις εἶχεν ἱδρύσει ἐν τῇ πόλει τὸ ἀνά-

Digitized by Google

κτορον αὐτῆς καὶ ἐφρόντισε νὰ μεταφέρῃ διὰ διώρυγος τὸ ἀναγκαιοῦν ὕδωρ. Κατ' ἄλλους ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως ἀναφέρεται εἰς Σέλευκόν τινα. Καθ' Ἡρόδοτον ὅμως ἱδρυτὴς τῶν Ἐκβατάνων εἶναι ὁ Δηϊόκης, ὁ καταστήσας ταῦτα πρωτεύουσαν τῆς Μηδίας· ἡ ἀκρόπολις ἦτο ἱδρυμένη ἐπὶ λόφου καὶ περιβεβλημένη ὑπὸ ἑπτὰ κυκλοτερῶν τειχῶν, ἅτινα εἶχον τὰ ἑξῆς χρώματα: λευκόν, μέλαν, πορφυροῦν, κυανοῦν, ὑποπόρφυρον, ἀργυρόχρουν καὶ χρυσόχρουν. Ἡ περίμετρος τῶν τειχῶν τούτων ἦτο περίπου ὁμοία τῇ τῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Δηϊόκης κατῴκει ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὁ δὲ λαὸς κατῴκει πέριξ τῶν τειχῶν. Παρέμειναν δὲ τὰ Ἐκβάτανα ὡς ἕδρα τῶν διαδόχων τοῦ Δηϊόκου· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν Ἀχαιμενιδῶν καὶ βραδύτερον διετηρήθη ἡ σημασία τῆς πόλεως. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας δὶς ἦλθεν εἰς Ἐκβάτανα, τῷ 330 καὶ τῷ 324, εὗρε δὲ ἀμύθητον θησαυρόν, κατὰ τὸν Ἰουστῖνον 180.000 τάλαντα; κατὰ τὸν Στράβωνα 190.000. Καὶ ὁ Βῆσσος διηυθύνθη κατὰ τῶν Ἐκβατάνων, τῷ δὲ 324 ἀπέθανεν ἐκεῖ ὁ Ἡφαιστίων. Τὸ κατὰ τὴν ἀκρόπολιν ἀνάκτορον, ἔχον περίμετρον ἑπτὰ σταδίων, ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ κέδρου καὶ κυπαρίσσου, αἱ δὲ δοκοί, τὰ σανιδώματα καὶ οἱ κίονες περιεβάλλοντο δι' ἐπενδύσεως χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφῄρεσε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἐπικαλύμματος, τὸ ὑπόλοιπον δὲ ἔλαβον ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ Σέλευκος ὁ Νικάνωρ. Ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου μόνον ὁ ναὸς τοῦ Μίθρα εἶχε περιχρύσους κίονας καὶ ἀριθμὸν χρυσῶν κεράμων. Ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τούτου ἐκόπησαν νομίσματα ἀξίας 4.000 ταλάντων.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἐκβατήριος,—*α,*—*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔκβασιν· || ***ἐκβατήρια*** (τὰ) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἱερά*, ἡ ἐπὶ τῇ καλῇ ἐκβάσει, ἰδίᾳ τῆς νόσου, τελουμένη θυσία: «ἔθυσεν ἐκβατήρια τῆς νόσου» (ἀρχ.).

ἐκβησόμενον (τὸ) *[Ρητορ.]*. Ἓν τῶν τελικῶν κεφαλαίων τῆς *πραγματικῆς στάσεως*, δι' οὗ ὁ ῥήτωρ ἀποδεικνύει ὅτι συμφέρει νὰ πράξωμεν οὕτως, ὁποῖα καὶ ἂν εἶναι τὰ ἀποβαίνοντα. —Π.

ἐκβιάζω, *ἀόρ. ἐξεβίασα—ἐξεβιάσθην*· διὰ τῆς βίας ἐπιβάλλω, ἐξαναγκάζω, ἀντίθ. *πείθω*: «τὸν ἐξεβίασα νὰ δεχθῇ», «ἐκβιάζει τοὺς πάντας δι' ἀπειλῶν»· || «ἐκβιάζω τὰ πράγματα» ἐπιδιώκω βίαιον, κατηναγκασμένον ἀποτέλεσμα· || «ἐκβιάζω τὰ στενά, — τὴν διάβασιν» γίνομαι κύριος τῶν στενῶν, τῆς διαβάσεως διὰ μάχης.

ἐκβίασις, —*εως* (ἡ)· χρησιμοποίησις βίας, ἐξαναγκασμός.

— *[Ποιν. Δίκ.]* Τῆς *ἐκβιάσεως* διακρίνονται δύο εἴδη ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ποινικῷ νόμῳ, ἤτοι: 1) ἡ *κοινὴ ἐκβίασις*, συνισταμένη εἰς τὸν ἐπὶ σκοπῷ παρανόμου ὀφέλους διὰ χρήσεως βίας ἢ ἀπειλῆς ἐξαναγκασμόν τινος εἰς ὡρισμένην ἐπιζήμιον αὐτῷ ἢ ἄλλῳ πρᾶξιν ἢ παράλειψιν (ἄρθρ. 368), καὶ 2) ἡ *ὑπὸ δημοσίου ὑπαλλήλου ἐκβίασις*, συνισταμένη εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ ὑπαλλήλου ἐπὶ σκοπῷ (παρανόμου) ἰδιωτικοῦ ὀφέλους ἐξαναγκασμὸν ἄλλου εἰς ὡρισμένην ὡς ἄνω πρᾶξιν ἢ παράλειψιν διὰ τῆς χρήσεως ὡς ἀπειλῆς τῆς ἐκ τοῦ δημοσίου αὐτοῦ λειτουργήματος ἀπορρεούσης ἐξουσίας (ἄρθρ. 369).

Ἡ κοινὴ ἐκβίασις. Οἱ συστατικοὶ τοῦ ἐγκλήματος τούτου ὅροι, συμφώνως τῷ ἀνωτέρω ὁρισμῷ, εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ἡ ὑπὸ τοῦ δράστου χρῆσις *βίας* ἢ *ἀπειλῆς*. Καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον μὲν βία νοητέον τὴν κυρίως σωματικὴν καλουμένην βίαν, ἤτοι τὴν ἐπὶ τοῦ βιαζομένου ἐπιβολὴν ὑλικῆς δυνάμεως ἐπαρκοῦς, ὅπως ἐξουδετερώσῃ τὴν ἀντίστασιν αὐτοῦ καὶ δὴ ἀδιαφόρως ἂν ἡ ὑλικὴ αὕτη δύναμις ἀσκῆται ἀμέσως κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ βιαζομένου ἢ ἐμμέσως δι' ἐνεργείας ἐπὶ πραγμάτων (ὡς λ. χ. δι' ἀφαιρέσεως τῶν ἐνδυμάτων τινός, διὰ κατακρατήσεως ἀναγκαιούντων αὐτῷ ἐγγράφων κλπ.) ἢ ἐπὶ τρίτου προσώπου (ὡς λ. χ. τοῦ ὁδηγοῦ τυφλοῦ τινος). Ὑπὸ τὸν ὅρον δ' ἀπειλὴ περιλαμβάνεται πᾶσα προαγγελία εἴτε ῥητῶς δηλουμένη (καὶ δὴ ἐγγράφως ἢ προφορικῶς), εἴτε ἐμμέσως ἐκ πράξεώς τινος συναγομένη, οἱασδήποτε ὑλικῆς ἢ ἠθικῆς βλάβης ὡς μελλούσης νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ ἐκβιαζομένου ἐν περιπτώσει ἀντιστάσεως αὐτοῦ. Ἡ ἀπειλουμένη δὲ βλάβη δύναται νὰ ᾖ καὶ νόμιμος, ὡς λ. χ. συμβαίνει ἐπὶ ἀπειλῆς περὶ καταμηνύσεως εἰς τὰς ἀρχὰς ἀξιοποίνου τινὸς πράξεως διαπραχθείσης ὄντως ὑπὸ τοῦ βιαζομένου. Ἐξ ἄλλου ἡ βλάβη δύναται νὰ ἀπειληθῇ ὡς μέλλουσα νὰ προέλθῃ εἴτε παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀπειλοῦντος, εἴτε καὶ παρ' ἄλλου, δύναται δὲ νὰ ἀφορᾷ οὐ μόνον εἰς αὐτὸν τὸν ἀπειλούμενον ἀλλὰ καὶ εἰς τρίτον πρόσωπον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρεται οὗτος. Τέλος δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχῃ παρὰ τῷ ἀπειλοῦντι ἡ πρόθεσις πραγματοποιήσεως τῆς ἀπειλῆς. Ἀρκεῖ ὅτι ἡ ἀπειλὴ γίνεται οὕτως, ὥστε νὰ ἐμπνέεται παρὰ τῷ ἀπειλουμένῳ ὁ φόβος περὶ πραγματοποιήσεως αὐτῆς. 2) Διὰ τῆς χρησιμοποιουμένης βίας ἢ ἀπειλῆς δέον ὄντως νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ παθών, ὅπως πράξῃ ἢ παραλίπῃ τι παρὰ τὴν θέλησίν του. Εἶναι δ' ἀδιάφορον ἂν ἡ βούλησις τοῦ ἐξαναγκαζομένου λειτουργῇ κανονικῶς ἢ οὔ, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἔγκλημα πράττεται καὶ κατὰ προσώπου μὴ ἱκανοῦ πρὸς καταλογισμόν, ὡς λ. χ. παράφρονος. Ἐὰν ὁ βιαζόμενος ἢ ἀπειλούμενος δὲν πράξῃ ἢ παραλίπῃ τὸ ὑπὸ τοῦ δράστου ἀξιούμενον, ἢ πράξῃ μὲν ἢ παραλίπῃ τοῦτο, οὐχὶ ὅμως διότι ὑπέκυψεν εἰς τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἀσκηθέντα καταναγκασμόν, ἀλλ' ἐξ ἄλλου οἱουδήποτε λόγου, ὡς λ. χ. ἐξ οἴκτου πρὸς τὸν δράστην, τότε εὑρισκόμεθα οὐχὶ πρὸ τετελεσμένης ἐκβιάσεως, ἀλλὰ πρὸ *ἀποπείρας* τοιαύτης. 3) Ἡ πρᾶξις ἢ παράλειψις, εἰς ἣν ἐξαναγκάζεται ὁ παθών, δέον νὰ ἔχῃ περιουσιακὴν σημασίαν, νὰ ᾖ τουτέστι τοιαύτη, ὥστε ἐξ αὐτῆς νὰ ἐπέρχηται ζημία (βλάβη τῆς περιουσίας) εἴτε αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐκβιαζομένου, εἴτε καὶ ἄλλου τινός. Τοῦτο δὲν καθορίζει ῥητῶς ὁ νόμος, ἐξάγεται ὅμως ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐκβιάσεως ὡς ἐγκλήματος στρεφομένου κατὰ τῆς περιουσίας, διότι εἶναι βεβαίως φανερόν, ὅτι ἔγκλημα κατὰ τῆς περιουσίας ἄνευ περιουσιακῆς βλάβης δὲν εἶναι νοητόν. Ὁ ἐξαναγκάζων τινὰ νὰ τῷ πωλήσῃ ὡρισμένον πρᾶγμα ἀντὶ δικαίου καὶ εὐλόγου τιμήματος, διαπράττει μὲν ἔγκλημα παρανόμου βίας καὶ ἀπειλῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐκβιάσεως. 4) Ὁ ἐξαναγκασμὸς τοῦ παθόντος δέον νὰ γίνεται ἐπὶ σκοπῷ παρανόμου ὀφέλους εἴτε τοῦ ἐκβιάζοντος αὐτοῦ εἴτε καὶ τρίτου τινός. Καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον μὲν ὄφελος νοεῖται οἱονδήποτε ὑλικὸν κέρδος, ἤτοι ὠφέλεια εἰς χρήματα ἐκτιμητὴ καὶ δὴ εἴτε θετική, συνισταμένη εἰς αὔξησιν τῆς περιουσίας, εἴτε ἀρνητική, ἐγκειμένη εἰς ἀποφυγὴν ἐλαττώσεως αὐτῆς. Ὡς παράνομον δ' ὄφελος εἶναι χαρακτηριστέον οὐχὶ ἁπλῶς ἐκεῖνο, ὅπερ δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον νομίμου ἀξιώσεως τοῦ λαμβάνοντος, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνο, οὗτινος ἡ ἀπόκτησις ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ δικαίου. Ἐὰν τὸ σκοπούμενον ὄφελος εἶναι νόμιμον, ἡ πρᾶξις δὲν συνιστᾷ ἐκβίασιν, ἀλλὰ κατὰ τὰς περιστάσεις εἴτε παράνομον βίαν καὶ ἀπειλήν, εἴτε αὐτοδικίαν. Ἡ ποινὴ τῆς ἐκβιάσεως εἶναι ἡ αὐτὴ μὲν μὲ τὴν τῆς λῃστείας, ὁσάκις ὁ ἐκβιάσας ἐπέβαλε χεῖρα εἴς τινα ἢ ἠπείλησε τὸ σῶμα ἢ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, εἱρκτὴ δὲ μέχρις ἑπτὰ ἐτῶν εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν.

Ἡ ὑπὸ δημοσίου ὑπαλλήλου ἐκβίασις. Οἱ εἰδικώτεροι τοῦ ἐγκλήματος τούτου συστατικοὶ ὅροι εἶναι: 1) Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος δύναται νὰ ᾖ μόνον δημόσιος ὑπάλληλος, πρὸς ὃν ὅμως ἐξομοιοῦνται (ἄρθρ. 489 τοῦ Ποιν. νόμου) οἱ δημόσιοι ὑπηρέται, συμφώνως δὲ τῷ ἄρθρῳ 493 καὶ οἱ δημοτικοί, ἐκκλησιαστικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι. 2) Τὸ πρὸς ἐξαναγκασμὸν τοῦ ἐκβιαζομένου χρησιμοποιούμενον μέσον δέον νὰ συνίσταται εἰς ἀπειλὴν περὶ ἐπιχειρήσεως ἢ παραλείψεως οἱασδήποτε πράξεως ἀναγομένης εἰς τὸν κύκλον τῶν καθηκόντων τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἀπειλοῦντος, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀπειλουμένη πρᾶξις εἶναι νόμιμος, ἤτοι ἀποτελεῖ οὐχὶ παράβασιν ἀλλ' ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τοῦ ὑπαλλήλου, ὡς λ. χ. ἡ ἀπειλὴ περὶ διώξεως τοῦ ἀπειλουμένου ἐπὶ τελεσθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ ἀξιοποίνῳ πράξει. 3) Ἡ ἀπειλὴ δέον νὰ γίνεται ἐπὶ σκοπῷ ἰδιωτικοῦ ὀφέλους, ἤτοι περιουσιακῆς ὠφελείας, εἰς ἣν δὲν δικαιοῦται κατὰ νόμον ὁ δημόσιος ὑπάλληλος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τῆς ὑπηρεσίας του. Ἡ κατὰ τῆς ἐκβιάσεως ταύτης ἀπειλουμένη ποινὴ εἶναι εἱρκτή, ἐκτὸς ἂν ἡ χρησιμοποιηθεῖσα ἀπειλὴ ἦτο μικρὰ καὶ τὸ σκοπούμενον ὄφελος δὲν ὑπερέβαινε τὰς 2.000 δραχμῶν, ὁπότε καταγινώσκεται ποινὴ φυλακίσεως τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν.

Τὸ σχέδιον «Ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος» τοῦ 1924, εἰδικωτέραν μὲν διάταξιν, ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ ἄρθρου 369 τοῦ ἰσχύοντος νόμου, δὲν περιέλαβεν, ἐν τῇ διατυπώσει δὲ τῶν στοιχείων τῆς κοινῆς ἐκβιάσεως (ἄρθρ. 359) ἐνέμεινε κατ' ἀρχὴν εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ ἰσχύοντος νόμου μὲ τὰς ἑξῆς διαφοράς: α') Ὅτι τὸν διὰ βίας κατὰ τοῦ προσώπου ἢ δι' ἀπειλῶν ἡνωμένων μὲ ἐπικείμενον κίνδυνον τοῦ σώματος ἢ τῆς ζωῆς ἐξαναγκασμὸν πρὸς παράδοσιν ξένου κινητοῦ πράγματος ὑπήγαγεν, οὐχὶ ὡς ὁ ἰσχύων νόμος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκβιάσεως, ἀλλ' ὑπὸ τὴν τῆς λῃστείας (ἄρθρ. 352). β') Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἰσχύοντα νόμον, καταλείποντα ἀσαφὲς τὸ ζήτημα, τὸ σχέδιον ῥητῶς καθορίζει ὅτι ἡ πρᾶξις ἢ παράλειψις, εἰς ἣν ἐξαναγκάζεται ὁ παθών, δέον νὰ ᾖ τοιαύτη, ὥστε ἐξ αὐτῆς νὰ ἐπέρχηται ζημία εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἐξαναγκαζομένου ἢ ἄλλου τινός. Ἡ ὑπὸ τοῦ σχεδίου ἀπειλουμένη κατὰ τῆς ἐκβιάσεως ποινὴ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲν μὲ τὴν τῆς λῃστείας, ἐὰν ἡ πρᾶξις ἐτελέσθη διὰ σωματικῆς βίας κατὰ προσώπου ἢ δι' ἀπειλῶν ἡνωμένων μὲ κίνδυνον σώματος ἢ ζωῆς, φυλάκισις δὲ ἢ κάθειρξις μέχρι δέκα ἐτῶν εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν. Ἐν τῷ τελευταίῳ δ' ἐδαφίῳ τοῦ ἄρθρου 359 ὁρίζεται τέλος, ὅτι ἐπὶ ἐκβιάσεως ἔχουσιν ἐφαρμογὴν καὶ αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 60 καὶ 61 τοῦ σχεδίου, δι' ὧν προβλέπεται πρὸς τῇ ποινῇ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἀσφαλιστικοῦ μέτρου τῆς εἰς οἶκον ἐργασίας παραπομπῆς τοῦ καταδικασθέντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωστῆ-Μπουροπούλου*, Ἑρμηνεία Ποιν. Νομ., τόμ. 3ος ἔκδ. Δ' (1929), σελ 25 ἑπ.—Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ σχεδίου Ἑλλ. Ποιν. Κώδικος (1929), σελ. 577 καὶ 582 ἑπ.—*Frank*, Das HGB. f. d. deutsche Reich, ἔκδοσις 17η (1926). § 253 καὶ ἐν Vergl. Darst. d. deutsch. und ausl. Strafrechts, Bes. Teil, τόμ. 6ος.—*Meyer-Allfeld*, Lehrb. ἔκδ. 8η (1922), § 106.—*Liszt-Schmidt*, Lehrb. ἔκδ. 25η (1927) § 141, παρ' οἷς καὶ λεπτομερὲς βιβλιογραφικὸν σημείωμα.

Ν. Α. ΧΩΡΑΦΑΣ

ἐκβιασμὸς (ὁ)· ἐξαναγκασμός, ἐκβίασις: «μὲ τοὺς ἐκβιασμοὺς κάμνει τὶς δουλειές του».

ἐκβιαστὴς (ὁ)· ὁ ἐκβιάζων, ὁ διὰ τῆς βίας ἐξαναγκάζων τινὰ νὰ ὑποκύψῃ, ὁ χρησιμοποιῶν τὴν ἐκβίασιν ὡς μέσον ἐπιτυχίας.

ἐκβιαστικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκβίασιν: «θῦμα ἐκβιαστικόν», «ἐκβιαστικὴ ἐπιστολή», «ἐκβιαστικὰ μέσα».—Ἐπίρρ. ***ἐκβιαστικῶς***.

ἐκβιβάζω, *ἀόρ. ἐξεβίβασα—ἐξεβιβάσθην*· κάμνω τινὰ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ πλοίου, ἀποβιβάζω· || μεταφέρω ἐκ τοῦ πλοίου, ἐκκομίζω, ἐκφορτώνω: «ἐξεβιβάσθησαν τὰ ἐμπορεύματα»· || «ἐκβιβάζω ποταμὸν ἐκ τοῦ αὐλῶνος» παρατρέπω ποταμὸν ἐκ τῆς κοίτης του *(ἀρχ.)*· || εἰσπράττω διὰ τῆς βίας χρέη ἢ φόρους *(μεσαιων.)*.

ἐκβιβαστὴς (ὁ)· ὁ ἐκβιβάζων, ὁ ἐξάγων ἐκ τοῦ πλοίου, ὁ ἐνεργῶν τὴν ἐκβίβασιν, ἀποβιβαστής.

ἐκβιομηχάνισις (ἡ) ἢ ***ἐκβιομηχανισμὸς*** (ὁ) *['Εγκυκλ.]*. Καλοῦσιν ἐκβιομηχάνισιν χώρας τινὸς τὴν τοιαύτην ἐν αὐτῇ ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας, ὥστε ὁ τομεὺς οὗτος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ν' ἀποτελῇ πρωτεύοντα τομέα. Διὰ τῆς ἐκβιομηχανίσεως αἱ ἐκ τῆς βιομηχανίας πρόσοδοι λαμβάνουν βασικὴν σημασίαν καὶ δίδουν τὸν τόνον εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ τόπου, ἐπιδρῶσαι ἀναλόγως ἐπὶ τῶν λοιπῶν τομέων τῆς οἰκονομίας. Ἡ ἐκβιομηχάνισις, προϋποθέτουσα καὶ δημιουργοῦσα συγχρόνως τελειότητα τῆς τεχνικῆς καὶ συγκέντρωσιν κεφαλαίων, εἶναι φαινόμενον ἐμφανισθὲν διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐπανάστασιν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀτμοῦ, ἐπέφερε δὲ ἀναστάτωσιν τόσον εἰς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν σύνθεσιν ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης.

Αἱ σπουδαιότεραι τῶν συνεπειῶν τῆς ἐκβιομηχανίσεως ὑπῆρξαν ἡ συγκέντρωσις ἐργατικῶν δυνάμεων εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, ἡ καταπληκτικὴ ἀπορρόφησις τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν, ὁ ὑδροκεφαλισμὸς εἰς τὸν καταμερισμὸν τοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστης χώρας, ἡ ἐγκατάλειψις τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ οὐρμπανισμοῦ (ἀστυφιλίας). Ὅσον περισσότερον ἐκβιομηχανίζεται χώρα τις, τόσον περισσότερον παραμελεῖται πρὸς ὄφελος τῆς βιομηχανίας ἡ γεωργία, καὶ ἄρχεται ἀναζήτησις γεωργικῶν προϊόντων ἐκ χωρῶν ἥττονος βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως καὶ πρώτων ὑλῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς βιομηχανίας. Ἡ μεταβολὴ αὕτη εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν τῆς χώρας ἀναπτύσσει τὴν κατακτητικὴν δίψαν καὶ γεννᾷ ἀσυμφιλίωτον ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀγορῶν τῶν βιομηχανικῶν των προϊόντων, τὸν καλούμενον οἰκονομικὸν καὶ πολιτικὸν *ἰμπεριαλισμόν*. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκβιομηχανίσεως, τὰ διάφορα κράτη λαμβάνουν πλεῖστα μέτρα, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἐπιβολὴ τῶν προστατευτικῶν δασμῶν ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς ξένης βιομηχανίας, τὰ ὁποῖα οὕτω χάνουν τὴν ἱκανότητα τοῦ συναγωνισμοῦ μετὰ τῶν ἐγχωρίων προϊόντων ἐντὸς τῆς ἐθνικῆς ἀγορᾶς. —Α.

ἐκβιομηχανισμὸς (ὁ) ἢ ***ἐκβιομηχάνισις*** (ἡ)· βλ. *ἐκβιομηχάνισις*.

ἐκβλαστάνω, *ἀόρ. ἐξεβλάστησα*· βλαστάνω ἐντελῶς, ἀπολύω βλαστούς, φυτρώνω.

ἐκβλάστημα (τό)· βλάστημα, βλαστὸς νέος, βλαστάρι.

ἐκβλάστησις, —*εως* (ἡ)· βλάστησις, ἀπόλυσις βλαστοῦ, κοιν. *φύτρωμα*.

— *[Ζωολ.]* Καλεῖται *ἐκβλάστησις* ἴδιος τρόπος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ζῴων καὶ ἰδίᾳ τῶν κατωτάτων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, παρατηρούμενος κυρίως εἰς τὰ *κοιλεντερωτὰ* καὶ δὴ εἰς τὰ *ὕδρας*, καὶ ἐκδηλουμένη ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὸ ὀπίσθιον τρίτον τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σώματός των παρατηρεῖται οἴδημά τι, ὅπερ προέρχεται οὐχὶ ἐκ παχύνσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιχώματος τοῦ μέρους ἐκείνου, ἀλλ' ἐξ ἀνυψώσεως τοῦ τοιχώματος. Τὸ οἴδημα τοῦτο ἐσωτερικῶς εἶναι κοῖλον καὶ ἡ κοιλότης, ἣν περικλείει, εἶναι τὸ παροχετευτήριον τῆς πεπτικῆς συσκευῆς τῆς ὕδρας μητρός. Τὸ οἴδημα τοῦτο μικρὸν κατὰ μικρὸν διογκοῦται ἔτι περισσότερον καὶ ὁμοιάζει πρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν φυτῶν, καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς ὡρισμένον μέγεθος, κατὰ τὸ ἄκρον του διανοίγεται ὀπή τις, *στόμα* καλουμένη, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ στεφάνου ἐκ λεπτῶν καὶ ἐπιμήκων φυματίων. Μετὰ βραχὺ σχετικῶς διάστημα ὁ ὀφθαλμὸς οὗτος παρουσιάζει πάντας τοὺς ἐξωτερικοὺς χαρακτῆρας νεαρᾶς ὕδρας, καὶ πραγματικῶς εἶναι νέον ἄτομον, *βλαστοζωΐδιον* καλούμενον, ὅπερ μετὰ

Digitized by Google

τι χρονικὸν διάστημα ἀποσπᾶται τῆς ὕδρας μητρὸς καὶ γίνεται αὐθύπαρκτον ζῷον, ἀναπαράγον καὶ αὐτὸ δι' ἐκβλαστήσεως ἢ δι' ᾠῶν. Εἴς τινας περιπτώσεις τὸ βλαστοζωΐδιον δὲν ἀποσπᾶται ἅμα τῷ σχηματισμῷ του ἐκ τοῦ μητρικοῦ σώματος, ἀλλὰ παραμένει προσκεκολλημμένον εἰς τοῦτο μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν πρόκειται νὰ ἀναπαραγάγῃ. Δι' ἀλλεπαλλήλου ἐκβλαστήσεως αὐξάνουσι τὰ ἄτομα καὶ κατὰ συνέπειαν πολλαπλασιάζονται καὶ αἱ ἀποικίαι τῶν ὑδρῶν. Καθ' ὃν τρόπον ἐκβλαστάνουσιν αἱ ὕδραι τῶν γλυκέων ὑδάτων, καθ' ὅμοιον ἀκριβῶς ἐκβλαστάνουσι καὶ πάντα τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροειδῶν*. Δ. Ν. Π.

ἔκβλημα (τό)· τὸ ἐκβληθέν.

—*[Φυτοπαθολ.]* Καλεῖται *ἔκβλημα* τὸ κομμιῶδες περισάρκωμα, ὅπερ σχηματίζεται κατὰ τὰ τοιχώματα τῶν ἀγγείων, ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν νεωστὶ κεκομμένων ἢ βιαίως ἀποσπασθέντων καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι τῶν κυττάρων, καὶ ὅπερ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔμφραξιν τῶν ἐφ' ὧν παρουσιάζεται μερῶν. Τὰ ἐκβλήματα ἐμποδίζουσι τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν χυμῶν τοῦ φυτοῦ καὶ ἐὰν δὲν ἐπιφέρουσι τὸν θάνατον, ὅπερ συνηθέστερον, καθιστῶσι ταῦτα καχεκτικὰ καὶ ἀκατάλληλα πρὸς καρποφορίαν. Δ. Ν. Π.

ἐκβλητικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς ἐκβολήν, ὁ ἐκβάλλων.

ἔκβλητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ)· ὁ ἐκβεβλημένος, ἀπόβλητος· || ὁ ἄξιος νὰ ἐκβληθῇ, νὰ ἀπορριφθῇ· || «βρέφος ἔκβλητον» τὸ ἔκθετον.

ἐκβλύζω ἢ **ἐκβλύω**, *ἀόρ. ἐξέβλυσα*· ἐκβάλλω ὑγρόν, ἐκχύνω, ἐκρέω : «ἐκβλύζει αἷμα».

Ἐκβολαὶ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ *Βοσπόρου* (βλ. λ.) παρὰ Φιλοστράτῳ.

ἐκβολὰς (ἡ)· γενικῶς ἡ ἐκβαλλομένη, ἡ απορριπτομένη ὕλη· εἰδικώτερον δὲ τὰ πάσης φύσεως ἀπορρίμματα τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ὡς *ἐκβολάδες* ἐφημίσθησαν παρ' ἡμῖν τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀναβίωσιν τῆς λαυρεωτικῆς βιομηχανίας (1860) εὑρεθέντα ἐπὶ τόπου ἀπορρίμματα τῆς ἀρχαίας μεταλλείας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ὀλίγον πρότερον ἀνακαλυφθέντα ἐκεῖ ἐπίσης μεγάλα ποσὰ σκωριῶν, αἵτινες εἶναι ἀπορρίμματα τῆς μεταλλουργίας τῶν ἀρχαίων. Τὰ μεταλλεύματα ἀργυρούχου μολύβδου, τὰ πτωχὰ διὰ τὴν τότε τεχνολογίαν (κάτω τῶν 10 $^{0}/_{0}$ μολύβδου), ὡς ἐπίσης τὰ συμπαρομαρτοῦντα μεταλλεύματα τοῦ ψευδαργύρου, μετάλλου ἀγνώστου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀφήνοντο κατόπιν διαλογῆς εἴτε ἐν τῷ μεταλλείῳ *(ἐσωτερικαὶ ἐκβολάδες)*, εἴτε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, παρὰ τὰ φρέατα, ἐν ὑπαίθρῳ μάλιστα *(ἐκβολαδικοὶ σωροί)*. Οὕτως ἐσχηματίσθησαν κολοσσιαῖα ἀποθέματα, ὑπολογιζόμενα εἰς ἑκατομμύρια τόννων (ὑπὲρ τὰ πέντε), ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ἡ λαυρεωτικὴ βιομηχανία, μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἕως ὅτου ἐγένετο γνωστὸς ὁ ὑπολειπόμενος εἰσέτι ἐντὸς τοῦ ἐδάφους παρθένος ὀρυκτὸς πλοῦτος. Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ Στράβωνος ἐγένετο ἀναχώνευσις τῆς παλαιᾶς ἐκβολάδος καὶ σκωρίας, ἀφήνουσα ἔτι ἐξ αὐτῆς ἀποκαθαιρόμενον ἀργύριον, τῶν ἀρχαίων ἀπείρως καμινευόντων. Ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν αἱ κυρίως ἐκβολάδες—ὡς ἄλλως τε καὶ αἱ σκωρίαι—ἐξέλιπον, ὑπολείπονται δὲ μόνον τὰ λεγόμενα *ἐκβολαδικὰ χώματα*, προϊὸν τῆς ἀποτριβῆς τῶν ἀρχαίων ἐκβολαδικῶν σωρῶν καὶ μεταφορᾶς καὶ ἐπιστρώσεώς των ἐν ἀναμίξει μὲ φυτικὴν γῆν πρὸς τὰς χαμηλῆς στάθμης ἐκτάσεις τοῦ Λαυρίου. Τὰ χώματα ταῦτα, πτωχὰ εἰς μόλυβδον (ἄλλοτε 5—6 $^{0}/_{0}$, σήμερον 2—3 $^{0}/_{0}$ μολύβδου), εἶναι τὸ ἀντικείμενον εἰδικῆς ἐπεξεργασίας πρὸ τῆς ἐκκαμινεύσεώς των, ἤτοι ἐμπλουτισμοῦ διὰ πλύσεως εἰς τὰ μεγάλα λαυρεωτικὰ πλυντήρια. Τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος τῶν ἐκβολάδων καὶ σκωριῶν, ἀμφισβητηθὲν κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τοῦ δημοσίου, τοῦ δήμου Λαυρίου καὶ τῶν κατόχων τῆς ἐπιφανείας, ἐγένετο ἀφορμὴ μακρῶν συζητήσεων καὶ ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι συνετάραξαν τὴν κοινὴν γνώμην ἐν καιρῷ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cordella*, Le Laurium (1869). — *Ardaillon*, Les mines du Laurium dans l' Antiquité (1897). — *Ι. Ι. Δοανίδου*, Τὸ Λαύριον ἐν «Ἡμερολογ. Μεγάλης Ἑλλάδος (1926). Ι. Π. ΔΟΑΝΙΔΗΣ

ἐκβολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκβάλλειν, ἐκδίωξις, ἐξαγωγή, ἀπόρριψις, ἀποβολή : «ἡ ἐκβολὴ τοῦ φορτίου τοῦ πλοίου ἐν καιρῷ θυέλλης», «ἐκβολὴ ἐκ τῆς πόλεως» ἐξορία, «ἐκβολὴ τῆς γυναικὸς» ἀποπομπή, «ἐκβολὴ δακρύων» χύσις· || «ἐκβολὴ ἄρθρου» ἐξάρθρωσις, κοιν. *βγάλσιμο*· || «ἐκβολὴ ποταμοῦ» ἢ συνήθως «ἐκβολαί», τὸ σημεῖον ὅπου ὁ ποταμὸς χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν, *στόμιον* : «καλύβη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ»· || ναυτ., ἡ χύσις, *ἀβαρία*· || ἀπόρριψις τῶν ἐν ταῖς ἐσχάραις καὶ ταῖς τεφροδόχαις προϊόντων τῆς καύσεως.

—*[Γεωγρ.]* Καλεῖται *ἐκβολὴ* (γαλλ. bouche ἢ embouchure ἀγγλ. mouth) τὸ στόμα τοῦ ποταμοῦ, καθ' ὃ τὸ ποτάμιον ὕδωρ συναντῶν τὸ θαλάσσιον συγκεράννυται μετ' αὐτοῦ. Ὁ τοιοῦτος ἐν τούτοις ὁρισμὸς εἶναι ἀπολύτως θεωρητικός, διότι τὸ σημεῖον καθ' ὃ ἐπέρχεται ἡ σύμμιξις τῶν ὑδάτων δὲν εἶναι πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, λόγῳ τῆς ἑκάστοτε διαφορᾶς τοῦ ὕψους αὐτῶν, ὀφειλομένης εἴτε εἰς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, λόγῳ τῶν παλιρροιῶν, εἴτε εἰς τὸ ποτάμιον, λόγῳ τῆς μὴ σταθερᾶς ποσότητος τοῦ ροῦ καὶ τῶν δι' αὐτοῦ κυλινδουμένων στερεῶν ὑλικῶν. Πάντως, ἡ ἐκβολὴ διακόπτει τὴν συνέχειαν τῆς ἀκτῆς· δύναται δὲ νὰ εἶναι εἴτε *ἁπλῆ* (simple), ὅταν ὁ ἔκρους συντελῆται δι' ἑνὸς καὶ μόνου στόματος, χωρὶς νὰ χωρίζεται ὁ ποταμὸς εἰς *ἀγκῶνας* (branches) ἢ νὰ διευρύνῃ τὴν κοίτην του ὑπερμέτρως, εἴτε πολυσχιδὴς διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὸ στόμα του εἰς πλείονας ἀγκῶνας, ὁπότε σχηματίζεται εἰδικὸς τῆς ἐκβολῆς τύπος, τὸ *δέλτα* (βλ. λ.). Συνήθως παρατηρεῖται, εἰς μεγάλους ἰδίως ποταμοὺς εἰς ἀνοικτὰς θαλάσσας χυνομένους, μεγάλη διεύρυνσις τῆς ἐκβολῆς καὶ μεγάλη προχώρησις τῶν κεράτων της πρὸς τὴν θάλασσαν, λαμβανούσης οὕτω τῆς ἐκβολῆς μορφὴν κόλπου, λόγῳ τῆς ὁποίας καὶ *ποταμόκολπος* (estuaire) καλεῖται αὕτη· κλασσικὰ τοιούτων ἐκβολῶν παραδείγματα παρέχουν ὁ Δελάουερ καὶ ὁ Τσῶζαπηκ ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ, ὁ Ἄλβις, ὁ Τάμεσις, ὁ Τάγος κτλ. ἐν Εὐρώπῃ. Ἐνίοτε πάλιν, λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῶν χθαμαλῶν ἀκτῶν, οἱ ποταμόκολποι κλείονται ὑπὸ προσχωματικῶν βελῶν, σχηματιζομένων οὕτω *στομαλιμνῶν*, αἵτινες ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ *στομάτων* (Grau) διατεμνόντων τὰ προσχωματικὰ βέλη. Ἀλλὰ καὶ εἰς περιπτώσεις δέλτα δύναται νὰ παρουσιάζηται τὸ φαινόμενον γενέσεως στομαλιμνῶν καὶ δὴ εἰς ἕκαστον τῶν δέλτα ἀγκῶνα (Βόρειος Καρολίνα, Μαίρυλαντ κ.ἄ.δ.). Ἐνίοτε πάλιν ἡ ἐκβολὴ τοῦ ποταμοῦ λαμβάνει χώραν ἐν λιμνοθαλάσσῃ, ἧς ἡ ἔξοδος πρὸς τὴν θάλασσαν εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ μὴ δικαιολογῆται συσχέτισις αὐτῆς πρὸς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ. Συνηθέστατα τέλος σχηματίζονται πρὸ τῶν ἐκβολῶν, ὑπὸ τῆς ἰλύος, ἣν κυλινδεῖ ὁ ποταμός, καὶ τῆς ἄμμου ἣν ἐκβράζει τὸ κῦμα, *ὀφρύες* (traverse ἢ barre de sable), ὡς λ. χ. εἰς τὸν Πηνειόν, ἢ *νησία*, ὡς εἰς τὸν Ἕβρον, ἢ *σύρτεις* (barre de sable), ἢ *ποτάμιαι προσχωματώσεις* (atterissement fluvial), εἴτε κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τῆς ἐκβολῆς, εἴτε καταμεσῆς αὐτῆς, εἴτε προεκτείνουσαι τὰ κέρατα αὐτῆς. Σ. Ε. Λ.

— *['Ιατρ.]* Βλ. λ. *ἄμβλωσις*.

ἐκβόλιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐπὶ νεογεννήτου, ὁ προώρως γεννηθείς, ὁ βίᾳ ἐκβληθείς, ὁ ἀπορριφθείς.

ἐκβολίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τῆς ὀλύρας τῆς ἐρεσιβώδους. ΑΝ. Δ.

ἐκβόλιον (τό)· μέσον ἢ φάρμακον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται πρόωρος τοκετός, ἡ ἐκβολὴ τοῦ ἐμβρύου, ἡ ἔκτρωσις.

ἐκβοτρύωσις (ἡ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν βοτρύων τῶν σταφυλῶν μετὰ τῶν στεμφύλων των πρὸ τῆς ζυμώσεως τοῦ γλεύκους. Ἡ ἐκβοτρύωσις αὐξάνει ἐλαφρῶς τοὺς εἰς οἰνόπνευμα βαθμοὺς τοῦ οἴνου (ἀπὸ 0,5,—0,9°), διότι ἐφ' ὅσον ἀπομένουσι τὰ στέμφυλα, ταῦτα προσλαμβάνουσιν οἰνόπνευμα ἐκ τοῦ γλεύκους καὶ προσδίδουσιν εἰς ἀντάλλαγμα ὕδωρ. Ἐκτὸς τούτου διὰ τῆς ἐκβοτρυώσεως ἀποσπῶνται τὰ ξένα ἐπὶ τῶν βοτρύων στοιχεῖα καὶ τέλος ἐλαττοῦται ἡ στυπτικότης τοῦ οἴνου, διότι τὰ στέμφυλα, πλούσια εἰς ταννίνην ὄντα, ἐμποδίζουσι τὸν οἶνον νὰ λάβῃ τὴν γεῦσιν τοῦ βότρυος. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ ἐκβοτρύωσις ἐλαττώνει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς τοῦ βαθμοῦ τῆς ὡριμότητος τῶν σταφυλῶν καὶ τῆς ποιότητος τῶν οἴνων, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ τις νὰ παραγάγῃ.

Ἡ ἐκβοτρύωσις εἶναι ἀναγκαία : α') ὅταν αἱ σταφυλαὶ προέρχωνται ἐκ μιᾶς καὶ μόνης ὡρισμένης ἀμπελοφυτείας, ἥτις ἀποδίδει συνήθως οἶνον στυφὸν καὶ στυπτικόν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καὶ μερικὴ ἐκβοτρύωσις εἶναι ἀρκετή· β') ὅταν αἱ σταφυλαί, λόγῳ τῆς σήψεως ἢ ἑτέρων αἰτίων, τρυγῶνται πρὸ τῆς τελείας αὐτῶν ὡριμάνσεως, ὁπότε τὸ γλεῦκος εἶναι λίαν στυπτικὸν καὶ ὀξύ, ὥστε καθίσταται ἀναγκαία ἡ ἐκβοτρύωσις, διότι, ὅταν παραμείνωσι τὰ στέμφυλα, ὁ οἶνος γίνεται περισσότερον ὀξὺς καὶ στυπτικός· καὶ γ') ὅταν ἡ ποσότης τοῦ γλεύκους εἶναι μικροτέρα συγκριτικῶς τῆς ποσότητος τῶν στεμφύλων, ὁπότε γίνεται μερικὴ ἐκβοτρύωσις.

Ἡ ἐκβοτρύωσις εἶναι βλαβερά: α') ὅταν αἱ

Ἐκβοτρύωσις.
[1=Διὰ τριαίνης. 2=Διὰ ταρροῦ.]

ἀμπελοφυτεῖαι παράγουσι συνήθως σταφυλάς, ὧν τὸ γλεῦκος εἶναι ἐλαφρὸν καὶ ἡ διατήρησις τῶν οἴνων δύσκολος, καὶ β') ὅταν αἱ σταφυλαὶ εἶναι ὑπεράγαν ὥριμοι καὶ πλουσιώταται εἰς σάκχαρον, ὁπότε ἡ ζύμωσίς των εἶναι βραδυτάτη, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται εἰς θερμὰς χώρας, ὅπως εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ ἐκβοτρύωσις γίνεται κατὰ τρεῖς τρόπους, διὰ *τριαίνης*, διὰ *ταρροῦ* καὶ *μηχανικῶς*.

Ἐκβοτρύωσις διὰ τριαίνης. Ἡ τρίαινα εἶναι ἁπλῆ ῥάβδος καταλήγουσα εἰς τρεῖς ὀδόντας. Δι' αὐτῆς ἀνακινοῦσι τὰς σταφυλὰς ἐντὸς κάδου περιέχοντος γλεῦκος. Διὰ τῆς ἀνακινήσεως τὰ στέμφυλα ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ καὶ ἀφαιροῦνται.

Ἐκβοτρύωσις διὰ ταρροῦ. Ὁ ταρρὸς εἶναι σκαφίδιον ἐκ ξύλου, τοῦ ὁποίου ὁ πυθμὴν φέρει δικτυωτὸν ἐκ σύρματος ἢ καλάμων, καὶ κάτωθεν τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ξύλινον δοχεῖον ἢ κάδος. Εἷς ἐργάτης τρίβει ἐλαφρῶς τὰς σταφυλὰς ἐπὶ τοῦ διατρήτου πυθμένος τοῦ ταρρός, ὁπότε αἱ βότρυες πίπτουσιν ἐντὸς τοῦ κάτωθεν εὑρισκομένου κάδου καὶ ἀπομένουσι τὰ στέμφυλα.

Ἐκβοτρύωσις μηχανική. Αὕτη διενεργεῖται διὰ τοῦ καλουμένου *ἐκβοτρυωτοῦ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐκβοτρυωτὴς (ὁ) *[Γεωπον.]*. Καλεῖται *ἐκβοτρυωτὴς* τὸ ὄργανον, δι' οὗ γίνεται ἡ μηχανικὴ *ἐκβοτρύωσις* (βλ. λ.). Ὁ ἐκβοτρυωτὴς γενικῶς ἀποτελεῖται ἐκ σκάφης μὲ πυθμένα ἐκ διατρήτου χαλκίνου ἐλάσματος. Κατὰ τὸ μέσον τῆς σκάφης καὶ κατὰ μῆκος διέρχεται ἄξων φέρων λεπίδας διατεταγμένας ἐν εἴδει ἕλικος καὶ παρεμφερεῖς πρὸς τὰς σπείρας τοῦ ἐκπωματῆρος (τιρμπουσόν). Αἱ σταφυλαὶ προέρχονται ἐξ ἑτέρου χοανοειδοῦς ἢ

Ἐκβοτρυωτής.
[Σύνθετον μηχάνημα πρὸς σύνθλιψιν καὶ ἐκβοτρύωσιν σταφυλῶν.]

Κάθετος τομὴ τοῦ ἐκβοτρυωτοῦ-συνθλιπτῆρος.

ὀξειδώσεως τοῦ γλεύκους καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπιβραδύνει τὴν ζύμωσιν. Ἐπίσης ἀφαιρεῖ πολλὰς στυπτικὰς ἰδιότητας (ταννίνη κτλ.), αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν μακροχρονιωτέραν διατήρησιν τοῦ οἴνου καὶ τέλος ἀφαιρεῖ καί τινας ἐπωφελεῖς οὐσίας, ὅπως τὸ τρυγικὸν ὀξὺ καὶ ἄλλας, αἵτινες προσδίδουσιν ἰδίαν ὅλως γεῦσιν εἰς τὸν οἶνον. Γενικῶς ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ ὠφελιμότης τῆς ἐκβοτρυώσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἀμπελοφυτείας, τετραπλεύρου δοχείου, ὅπερ εὑρίσκεται ὑπὲρ τὸν ἐκβοτρυωτήν, καὶ πίπτουσαι ἀνακινοῦνται ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ ἑλικοφόρου ἄξονος· οἱ μὲν βότρυες καὶ ὁ χυμὸς διέρχονται διὰ τοῦ διατρήτου ἐλάσματος, τὰ δὲ στέμφυλα, ὠθούμενα ὑπὸ τοῦ ἄξονος, ἀπορρίπτονται πρὸς τὰ ἔξω. Πολλάκις ὁ ἐκβοτρυωτὴς ἑνοῦται μετὰ προχείρου πιεστηρίου, ὅπερ ὑπέρκειται αὐτοῦ, οὕτως ὥστε σύνθλιψις τῶν σταφυλῶν καὶ ἐκβοτρύωσις τελοῦνται ταυτοχρόνως. Δ.Ν.Π.

Digitized by Google

ἐκβουλγαρίζω, *ἀόρ. ἐξεβούλγάρισα—ἐξεβουλγαρίσθην·* κάμνω τινὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς Βούλγαρον, οἷον ἀπὸ Ἕλληνος, Σέρβου κτλ. || **παθ.** *ἐκβουλγαρίζομαι·* μεταβάλλομαι εἰς Βούλγαρον, ἀποβαίνω Βούλγαρος: «οἱ ἐκβουλγαρισθέντες Ἕλληνες» || ἐπὶ λέξεων: «πλῆθος ἑλληνικῶν λέξεων ἐξεβουλγαρίσθησαν» ἔλαβον μορφὴν καὶ κλίσιν βουλγαρικήν.

ἐκβουλγαρισμὸς (ὁ)· ἡ προσοικείωσις πρὸς τὴν βουλγαρικὴν ἐθνότητα καὶ ἐνστερνισμὸς τῶν βουλγαρικῶν ἰδεωδῶν.

ἐκβουτυρῶ (*—όω*)· ἐξάγω τὸ βούτυρον ἀπὸ τὸ γάλα, ἄλλως *ἀποβουτυρῶ.*

ἐκβουτύρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ βουτύρου ἀπὸ γάλα, ἄλλως *ἀποβουτύρωσις.*

ἐκβράζω, *ἀόρ. ἐξέβρασα—ἐξεβράσθην·* ὡσεὶ διὰ βρασμοῦ ἐκβάλλω, ἀπορρίπτω: «πτώματα καὶ ναυάγια ἐξεβράσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης» || μεταφ. «ἐξεβράσθησαν ἐνταῦθα καθάρματα ἀπὸ πάσης γωνίας γῆς».

ἐκβρασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκβράζειν, ἔκβρασις, ἐκβολή, ἀπόρριψις.

ἐκβραχίζω, *ἀόρ. ἐξεβράχισα—ἐξεβραχίσθην·* ἐκβάλλω τοὺς βράχους, ἀποσπῶ βράχους πρὸς ἰσοπέδωσιν ἢ πρὸς διάτρησιν ἢ πρὸς ἄλλον σκοπόν.

ἐκβραχισμὸς (ὁ)· ἐκβολή, ἀπόσπασις βράχων πρὸς ἰσοπέδωσιν τοῦ ἐδάφους, πρὸς διάτρησιν ὄρους ἢ πρὸς ἄλλον σκοπόν.

— *['Εγκυκλ.]* Ἐξ ἀπειραρίθμων τεκμηρίων ἐξάγεται ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ διάφοροι λαοὶ ἐξετέλουν ἐκβραχισμοὺς εἴτε διὰ τὴν διάβασιν ἁμαξιτῶν ὁδῶν, εἴτε διὰ τὴν δίοδον ὑδραγωγῶν αὐλάκων, εἴτε τέλος πρὸς λατομίαν λίθων ἢ μαρμάρων δι' ἔργα οἰκοδομικῆς καὶ γλυπτικῆς. Αἱ μέθοδοι ἐκβραχισμοῦ εἰς τὴν ἀρχαιότητα προήγοντο μετὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐπεξεργασίας τῶν μετάλλων. Ἀναλόγως τῆς ἀντοχῆς τῶν ἐργαλείων ἐγίνετο καὶ ὁ ἐκβραχισμὸς ἀπὸ τῶν μαλακωτέρων πρὸς τὰ σκληρότερα πετρώματα. Μὲ πρωτογενῆ μέσα καὶ τὴν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν ἐπετεύχθησαν λίαν ἀξιόλογα ἔργα ἐκβραχισμοῦ εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπάρχει πληθὺς μέσων καὶ ὀργάνων διὰ τὸν μεθοδικόν, ταχὺν καὶ οἰκονομικὸν ἐκβραχισμὸν οἱουδήποτε πετρώματος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διηυκολύνθησαν σπουδαίως ἅπαντα τὰ ἔργα: δομήσεως, λιμενικά, σιδηροδρομικά, αἱ ἐκμεταλλεύσεις μεταλλείων καὶ λατομείων καὶ αἱ παντὸς εἴδους ἐκσκαφαὶ καὶ μορφώσεις ἐπὶ βράχων. Ἐὰν παραλείψῃ τις τοὺς φυσικοὺς ἐκβραχισμοὺς διὰ τῆς ἐπενεργείας τῆς διασταλτικῆς δυνάμεως τοῦ πηγνυμένου ὕδατος, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν βραχώδη ὄρη ἀποσαθροῦνται καὶ παρασύρονται ὑπὸ τῶν χειμάρρων εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὴν θάλασσαν, τοὺς τεχνικοὺς ἐκβραχισμοὺς θὰ ἠδύνατο νὰ ταξινομήσῃ εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: α') ἐκβραχισμοὶ διὰ λατομίαν μεγάλων τεμαχίων (δομήσεως, λιμένων), β') ἐκβραχισμοὶ διὰ λατομίαν συνήθους οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ, γ') ἐκβραχισμοὶ πρὸς ἐπίτευξιν ὡρισμένου χώρου ἢ ὡρισμένης διατομῆς (μεταλλεῖα, σήραγγες, βραχώδη ἐκχώματα σιδηροδρόμων ἢ θεμελίων τεχνικῶν ἔργων, διώρυγες κτλ.), δ') ἐκβραχισμοὶ δι' ἁπλῆν ἐκσκαφὴν ἢ ἰσοπέδωσιν, ε') ἐκβραχισμοὶ ὑποβρύχιοι (θεμέλια ἐντὸς ὕδατος, ἐκβάθυνσις λιμένων κτλ.). Γ. ΞΕΝΟΣ

ἐκβραχιστὴς (ὁ)· ὁ ἐκβραχίζων, ὁ εἰς τὸν ἐκβραχισμὸν καταγινόμενος ἐργάτης.

ἐκβραχιστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐκβραχισμόν: «ἐργαλεῖα —, μηχανήματα ἐκβραχιστικά», δι' ὧν γίνεται ὁ ἐκβραχισμός, «ἐκβραχιστικὰ ἔξοδα».—Ἐπίρρ. ***ἐκβραχιστικῶς.***

— **ἐκβραχιστικαὶ** *μηχαναί.* Ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην ὀνομασίαν νοοῦνται αἱ παντὸς εἴδους μηχαναὶ καὶ τὰ μηχανικὰ ἐργαλεῖα, ἅτινα ὑποβοηθοῦσι τοὺς πάσης φύσεως ἐκβραχισμούς. Ἡ χρῆσις τῶν μέσων τούτων ποικίλλει ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἐκβραχισμοῦ. Δύο σημαντικαὶ δυνάμεις, γνωσταὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, εἶναι: ἡ διαστολὴ τοῦ πηγνυμένου ὕδατος καὶ ἡ διαστολὴ τοῦ διαβρεχομένου ξύλου. Τὸ ὕδωρ εἰσερχόμενον εἰς τὰς σχισμὰς ἢ ἁρμοὺς τοῦ πετρώματος, ψυχόμενον πήγνυται καὶ διαστέλλεται προκαλοῦν τὴν ἀπόσπασιν ἀναλόγων τμημάτων τοῦ βράχου. Ὁμοίως ξύλινος σφὴν καλῶς ἐφηρμοσμένος ἐντὸς ὀπῆς τοῦ βράχου διαβρεχόμενος διαστέλλεται καὶ προκαλεῖ ῥῆξιν τοῦ βράχου. Οἱ μοχλοί, ἡ σφῦρα καὶ οἱ μεταλλικοὶ σφῆνες εἶναι ἐπίσης τὰ ἀρχαιότερα ἐργαλεῖα τῶν λατομείων, χρησιμοποιούμενα εἰς πετρώματα μὲ διαστρώσεις ἢ ῥωγμὰς ἢ κρυσταλλικῆς μορφῆς. Εἰς ἃς περιπτώσεις ὁ χρόνος πρέπει νὰ συντομευθῇ ἢ τὸ πέτρωμα δὲν παρέχει τὴν εὐχέρειαν νὰ χρησιμοποιηθῶσι τὰ μνημονευθέντα μέσα, τότε γίνεται χρῆσις ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Εἰς καταλλήλους θέσεις τοῦ πετρώματος ἀνοίγονται ὀπαὶ βάθους ἀπὸ 0 μ,25 καὶ ἄνω καὶ διαμέτρου ἀπὸ 0 μ,016 καὶ ἄνω, αἵτινες πληροῦνται μέχρις ὡρισμένου σημείου ἐκρηκτικῆς οὐσίας. Διὰ καταλλήλου μεταδόσεως σπινθῆρος προκαλεῖται ἔκρηξις καὶ ἀνατίναξις τοῦ πετρώματος. Αἱ ὀπαὶ ἀνοίγονται διὰ κοπτερῶν χαλυβδίνων ἐργαλείων στρογγύλων ἢ πολυγωνικῆς διατομῆς, ἅτινα διὰ τῆς κρούσεως θρύπτουσι τὸν βράχον καὶ προχωροῦσιν, ἢ διὰ καταλλήλων τρυπάνων, ἅτινα τίθενται εἰς περιστροφικὴν κίνησιν ἐν συνδυασμῷ μὲ ἀνάλογον πίεσιν. Ἡ κροῦσις γίνεται ἢ δι' αὐτοῦ τοῦ βάρους τοῦ ἐργαλείου, ἀνυψουμένου ὑπὸ τοῦ ἐργάτου καὶ ἀφιεμένου νὰ πέσῃ εἰς τὴν ὀπήν, ἢ διὰ τῆς σφύρας εἴτε, ὅπερ καὶ ταχύτερον, διὰ τῆς παλινδρομικῆς καὶ ταχυτάτης κινήσεως ἐμβολοφόρων μηχανῶν κινουμένων διὰ πεπιεσμένου ἀέρος ἢ καὶ ἠλεκτρισμοῦ. Τὸ διατρητικὸν ἐργαλεῖον προσαρμόζεται εἰς τὸ ἔμβολον τῆς μηχανῆς καὶ διευθύνεται διὰ τοῦ ἐργάτου εἰς ὡρισμένην θέσιν καὶ διεύθυνσιν, εἴτε στηρίζεται ἐπὶ ἐστερεωμένης βάσεως δεχόμενον διὰ περιστροφῆς διαφόρους κατευθύνσεις. Ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ ἔχει σήμερον κατακτήσει τὸ ἔδαφος, διότι παρουσιάζει πολὺ μείζονα πλεονεκτήματα ἀπὸ πᾶν ἄλλο μέσον. Εἰς ὑποβρυχίους ἐκβραχισμοὺς μεταχειρίζονται ἢ ἐκρηκτικὰς ὕλας ἢ βαρυτάτας σφύρας αἰχμηράς, ῥιπτομένας ἐξ ὕψους ὑψηλοῦ πλωτοῦ ἰκριώματος διὰ καταλλήλου ἐξαρτήσεως. Γ. Ξ.

ἐκβυθίζω, *ἀόρ. ἐξεβύθισα—ἐξεβυθίσθην·* ἀνασύρω ἐκ τοῦ βυθοῦ, σύρω τι ἄνω ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, λίμνης κττ., κοιν.· *ξεβουλιάζω·* || παθ. *ἐκβυθίζομαι·* ἐπὶ πλοίου, ἔχω, ἐμφανίζω ἐλάττωσιν τοῦ βυθίσματος ἕνεκα ἐξαγωγῆς τοῦ φορτίου ἢ ἐλαττώσεως αὐτοῦ.

ἐκβύθισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἄνοδος, ἀνέλκυσις, κοιν. *ξεβούλιασμα·* || ἡ ἐλάττωσις τοῦ βυθίσματος τοῦ πλοίου, τὸ *σήκωμα* τοῦ πλοίου ἕνεκα ἐξαγωγῆς τοῦ φορτίου ἢ ἐλαττώσεως αὐτοῦ.

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. *ναυαγίου* ἀνέλκυσις.

ἐκγαλλίζω, *ἀόρ. ἐξεγάλλισα—ἐξεγαλλίσθην·* κάμνω τινὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς Γάλλον, οἷον ἀπὸ Ἕλληνος, Γερμανοῦ κτλ.· || *παθ. ἐκγαλλίζομαι·* μεταβάλλομαι εἰς Γάλλον, ἀποβαίνω Γάλλος: «αἱ ἐκγαλλισθεῖσαι ἐπαρχίαι».

ἐκγαλλισμὸς (ὁ)· ἡ προσοικείωσις πρὸς τὴν γαλλικὴν ἐθνότητα, ὁ ἐνστερνισμὸς τῶν γαλλικῶν ἰδεωδῶν.

ἐκγερμανίζω, *ἀόρ. ἐξεγερμάνισα—ἐξεγερμανίσθην·* κάμνω τινὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς Γερμανόν, οἷον ἀπὸ Ἕλληνος, Γάλλου, Ῥώσου κτλ. || *παθ. ἐκγερμανίζομαι·* μεταβάλλομαι εἰς Γερμανόν, ἀποβαίνω Γερμανός: «οἱ ἐκγερμανισθέντες Ῥῶσοι» || ἐπὶ λέξεων, δίδω τύπον καὶ κλίσιν γερμανικήν: «ἡ λέξις Arzt (=ἰατρός) εἶναι ἡ ἑλληνικὴ ἀρχίατρος ἐκγερμανισθεῖσα».

ἐκγερμάνισις, *—εως* (ἡ)· *ἐκγερμανισμὸς* (βλ. λ.).

ἐκγερμανισμὸς (ὁ)· ἡ προσοικείωσις πρὸς τὴν γερμανικὴν ἐθνότητα, ὁ ἐνστερνισμὸς τῶν γερμανικῶν ἰδεωδῶν.

ἐκγλυπτικαὶ *μηχαναὶ [Τεχν.].* Μηχαναὶ χρησιμοποιούμεναι πρὸς ἐπεξεργασίαν μετάλλων καὶ ξύλων μέσῳ *ἐκγλυφάνων* (βλ. λ.). Αἱ μηχαναὶ αὗται προῆλθον δι' ἐξελίξεως τῶν γνωστῶν τόρνων καὶ τρυπάνων. Ὁ ἄξων, ὅστις φέρει τὸ στρεφόμενον ἐκγλύφανον, εἶναι κατὰ κανόνα ὁριζόντιος ἢ

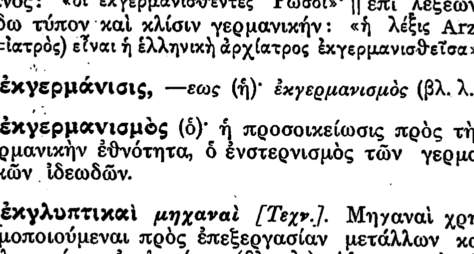

Ἐκγλυπτικὴ μηχανή.

κατακόρυφος, ἡ δὲ γενικὴ διάταξις μιᾶς ἐκγλυπτικῆς μηχανῆς εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῆς *πλάνης.* Ὑπάρχει πληθὺς εἰδῶν κατασκευῆς τοιούτων μηχανῶν ἀντιστοίχως πρὸς τὸν δι' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Μία κατηγορία τούτων, αἱ λεγόμεναι *γενικαὶ ἐκγλυπτικαὶ μηχαναί,* χρησιμεύει διὰ μερικὴν ἐπεξεργασίαν οἱουδήποτε ἀντικειμένου τυχὸν ἀπαιτοῦντος τοιαύτην. Ἄλλη κατηγορία τοιούτων μηχανῶν προορίζεται διὰ τὴν κατὰ μάζας παρασκευὴν ὡρισμένου ἀντικειμένου καὶ ἄλλη διὰ τὸν μετασχηματισμὸν ἀντικειμένων καθ' ὡρισμένον πρότυπον.

Τὰ κύρια μέρη ἐκγλυπτικῆς μηχανῆς ἀποτελοῦν: 1) ἡ *βάσις* ἢ τὸ *ἴκριον*, 2) ὁ *ἄξων* ἢ ἡ *ἄτρακτος* μετὰ τοῦ δέκτου τῆς κινήσεως αὐτῆς, 3) ἡ *τράπεζα* ἐργασίας μετὰ τῶν συσκευῶν στερεώσεως τοῦ πρὸς ἐπεξεργασίαν ἀντικειμένου, 4) συσκευαὶ πρὸς ῥύθμισιν τῆς ταχύτητος τῆς ἐργασίας, ἐπιτυγχανομένην εἴτε διὰ τῆς χειρὸς εἴτε αὐτομάτως. Αἱ ἀπαιτήσεις, ἃς πρέπει ἕκαστον τῶν διαφόρων τούτων μερῶν νὰ πληροῖ καὶ αἵτινες ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν ταχύτητα, τὸ εἶδος καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀκριβείας τῆς ἐργασίας, καθορίζουν τὴν μορφὴν καὶ τὰς διαστάσεις τῶν τοιούτων μηχανῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τοῦ ἄξονος τῶν ἐκγλυφάνων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀντίστασιν ἣν παρέχει ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐργασία, διὰ τοῦτο αἱ ἐκγλυπτικαὶ μηχαναὶ εἶναι ἐφωδιασμέναι μὲ κίνησιν μεταβλητῆς ταχύτητος, ὡς οἱ τόρνοι, καὶ ὅταν ἡ κίνησις γίνεται δι' ἠλεκτροκινητῆρος, οὗτος πρέπει νὰ εἶναι ῥυθμιζομένου ἀριθμοῦ στροφῶν. Ἡ προώθησις τοῦ πρὸς ἐπεξεργασίαν ἀντικειμένου γίνεται εἴτε διὰ τῆς χειρός, εἴτε μηχανικῶς· εἰς τὴν δευτέραν δὲ περίπτωσιν ἡ κίνησις τοῦ ἀντικειμένου παραλαμβάνεται ἀπὸ τὸν ἄξονα τοῦ ἐκγλυφάνου, ἀλλ' οὕτως ὥστε ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ταχύτης περιστροφῆς τοῦ ἐκγλυφάνου, τόσῳ βραδυτέρα νὰ καθίσταται ἡ προώθησις. Αἱ ἐκγλυπτικαὶ μηχαναὶ πρὸς ἐπεξεργασίαν ξύλων διαφέρουν τῶν διὰ τὰ μέταλλα, καθόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τοῦ ἐκγλυφάνου τῶν πρώτων εἶναι μεγαλύτερος καὶ ἡ προώθησις τοῦ ἀντικειμένου γίνεται κατὰ κανόνα διὰ τῆς χειρός. Α. Μ.

ἐκγλύφανον *[Τεχν.].* Ἐργαλεῖον ἐκκοπῆς διὰ μέταλλα καὶ ξύλα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ κοπτεροὺς ὀδόντας στερρῶς συνδεομένους πρὸς ἀλλήλους καὶ στρεφομένους περὶ κοινὸν ἄξονα. Τὰ προτερήματα τοῦ ἐργαλείου τούτου συνίστανται: 1) Εἰς τὸ δυνατὸν τῆς πολλαπλῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν διαφορωτάτων μορφῶν ἐπὶ τοῦ πρὸς ἐπεξεργασίαν ἀντικειμένου. 2) Εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν καὶ οἰκονομίαν ἐργασίας ἀπέναντι τῶν κοινῶν χαλυβδίνων ἐργαλείων μὲ ἕνα κοπτερὸν ὀδόντα, ὡς τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς *τόρνους* καὶ *πλάνας.* Ἡ μεγαλυτέρα ἀπόδοσις ὀφείλεται ἐπὶ πλέον εἰς τὸ ὅτι οἱ ὀδόντες τοῦ ἐκγλυφάνου ταχέως ἀκολουθοῦντες ἀλλήλους ἀποξέουσιν ἕκαστος μικρὸν ἀπόξυσμα· ἐνῷ τὸ ἐργαλεῖον τῆς πλάνης ἐν ἑκάστῃ περιόδῳ ἄρχεται τῆς ἐργασίας του μετ' ἰσχυρᾶς κρούσεως, διότι εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ ἀποσπάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον ἀπόξυσμα ἀπὸ ἐπεξεργαζόμενον ἀντικείμενον.

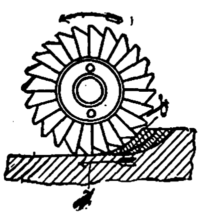

Σχ. 1.

Ἡ λειτουργία τοῦ ἐκγλυφάνου ἀπαιτεῖ δύο διαφόρους κινήσεις: 1) περιστροφὴν τοῦ ἐκγλυφάνου μὲ περιφερειακήν τινα ταχύτητα C, καλουμένην καὶ ταχύτητα *ἐκκοπῆς,* καὶ 2) προώθησιν τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸ ἐκγλύφανον ἢ τοῦ ἐκγλυφάνου πρὸς τὸ ἀντικείμενον μὲ ταχύτητά τινα μ, καλουμένην *μεταφορικὴν* ταχύτητα. Ἂν D ἡ διάμετρος τοῦ ἐκγλυφάνου εἰς χιλιοστά, η ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν αὐτοῦ εἰς τὸ 1′, θὰ εἶναι $C = \frac{\Pi . \eta D}{60}$ εἰς χιλιοστὰ ἀνὰ 1″. Λαμβάνεται δὲ C= 261 χιλιοστὰ διὰ χυτοχάλυβα καὶ χυτοσίδηρον, C=314 χιλιοστὰ δι' ἐλατὸν σίδηρον καὶ χάλυβα, C=419—523 χιλιοστὰ διὰ βροῦνζον, χαλκὸν καὶ ἐν γένει μαλακὰ μέταλλα.

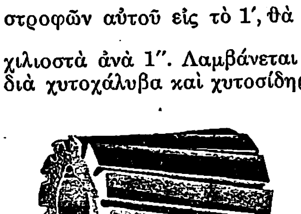

Σχ. 2.

Ἡ ταχύτης προωθήσεως μ, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχον ἐκγλυπτικὴν μηχανήν, τὴν κατάστασιν τοῦ ἐκγλυφάνου καὶ τὴν σκληρότητα τοῦ ἀντικειμένου, λαμβάνεται 15 ἕως 30 χιλιοστὰ διὰ χυτοχάλυβα, χυτοσίδηρον καὶ ἐλατὸν σίδηρον, ἐνῷ διὰ μαλακώτερα μέταλλα φθάνει μέχρι 50 χιλιοστῶν ἀνὰ 1″.

Τὰ ἐν χρήσει ἐκγλύφανα παρουσιάζουν ποικιλωτάτας μορφὰς ἐν προσαρμογῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν καὶ ἀντιστοίχως πρὸς τὸν ἀριθμόν, τὴν μορφὴν καὶ τὴν διάταξιν τῶν ὀδόντων. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχουν ὁλόσωμα (ἐξ ἑνὸς τεμαχίου) τοιαῦτα ἐργαλεῖα καὶ ἄλλα, ἐν οἷς οἱ ὀδόντες ἀποτελοῦν ἴδια χαλύβδινα τεμάχια στερεούμενα ὁμοιομόρφως εἰς ἐγκοπὰς τοῦ κυρίου

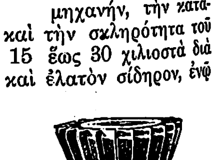

Σχ. 3.

Digitized by Google

σώματος τοῦ ἐκγλυφάνου. Οὕτω τὸ σχ. 2 παριστᾷ ἐκγλύφανον δι' ἐπεξεργασίαν ἐπιπέδου μεταλλικῆς ἐπιφανείας, οἱ ὀδόντες τοῦ ὁποίου ἔχουν σπειροειδῆ μορφήν, διότι οὕτως ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐργασίας του κατὰ τὴν περιστροφὴν γίνεται ὁμαλῶς καὶ ἄνευ κρούσεων. Τὸ σχ. 3 παριστᾷ γωνιακὸν ἐκγλύφανον, τὸ σχ. 4 κωνικὸν ἐκγλύφανον, τὸ σχ. 5 κοῖλον, τὸ σχ. 6 ἐκγλύφανον διὰ ξύλα. Ὑπάρχουν ἄλλα ἐκγλύφανα πρὸς μόρφωσιν τῶν ὀδόντων ὀδοντωτῶν τροχῶν, τὴν διάνοιξιν αὐλάκων εἰς μέταλλα καὶ ξύλα, διὰ τὴν ἀπόξεσιν τῶν ἐδρῶν τῶν βαλβίδων κτλ. Ἡ διάμετρος τοῦ ἐκγλυφάνου κατασκευάζεται ὅσον τὸ δυνατὸν μικρά, χάριν οἰκονομίας καὶ διότι τὰ μικροτέρας διαμέτρου ἐκγλύφανα ἐργάζονται ἀσφαλέστερον.

Σχ. 4.

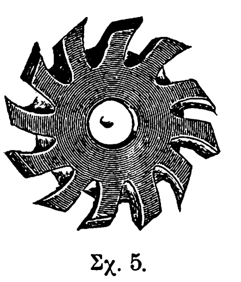

Σχ. 5.

Α. Μ.

ἐκγλυφή (ἡ)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκγλύφειν, γλυφή, σκάλισμα, σκάμμα.

ἐκγλυφίς, *—ίδος* (ἡ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκγλύφομεν, χαλύβδινον ἐργαλεῖον διὰ τὸ ἄνοιγμα ὀπῶν.

ἐκγλύφω, *ἀόρ. ἐξέγλυψα·* σκαλίζω διὰ τῆς ἐκγλυφίδος, διακοιλαίνω.

ἐκγονίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀξυκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τροπανίου τοῦ τύπου:

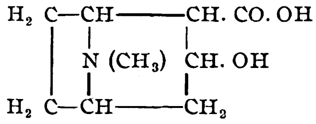

κληθὲν οὕτως ὡς ἔκγονος τῆς *κοκαΐνης* (βλ. λ.). Λαμβάνεται δι' ὑδρολυτικῆς διασπάσεως τῆς κοκαΐνης καὶ τῶν παραλκαλοειδῶν τῆς σειρᾶς τῆς κοκαΐνης διὰ βρασμοῦ μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Διὰ θερμάνσεως μετὰ πυκνοῦ διαλύματος καυστικοῦ καλίου ἐπέρχεται ἐναλλαγὴ τοῦ Η καὶ τοῦ ΟΗ περὶ τὸ 3C, σχηματιζομένης οὕτω τῆς διαστερεομεροῦς *d-ψευδοεκγονίνης,* ἥτις τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 257°. Δι' ἀποσπάσεως ἐκ τῆς ἐκγονίνης τοῦ ΟΗ μετὰ τοῦ πρὸς τὸ 4C ἡνωμένου ὑδρογόνου σχηματίζεται ἡ *ἀνυδροεκγονίνη,* ἥτις τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 235°. Ἡ ἐκγονίνη σχηματίζει ἐστέρας εἴτε δι' ἀντιδράσεως τοῦ καρβοξυλίου αὐτῆς μετ' ἀλκοολῶν, εἴτε διὰ τοῦ ὑδροξυλίου αὐτῆς μετ' ὀξέων. Ὁ καὶ δι' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ὁμάδων σχηματιζόμενος βενζοϊκὸς μεθυλεστὴρ τῆς ἐκγονίνης εἶναι ἡ κοκαΐνη. Ἡ ἐκγονίνη κρυσταλλοῦται μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος εἰς ἄχροα πρίσματα τηκόμενα εἰς 205°. Ἔχει γεῦσιν γλυκύπικρον, εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ στρέφει τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς πρὸς τὰ ἀριστερά, δι' ὃ καὶ *l-ἐκγονίνη* καλεῖται πληρέστερον. Σ. Γ.

ἔκγονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκγεγενημένος, ὁ ἔκ τινος γεννηθείς, τὸ τέκνον· || ἀπόγονος, ἔγγονος (τὸ *ἔκγονος* τοῦτο κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ *κ* ἔγινε *ἔγγονος* βλ. λ.).

ἐκγράφω, *ἀόρ. ἐξέγραψα—ἐξεγράφην·* ἐξαλείφω τὸ γεγραμμένον, διαγράφω, *κοιν. ξεγράφω, σβήνω.*

ἐκγυμνάζω, *ἀόρ. ἐξεγύμνασα — ἐξεγυμνάσθην·* ἀσκῶ, γυμνάζω τινὰ ἐντελῶς: «ὁ στρατὸς ἐξεγυμνάσθη εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὅπλου».

ἐκγύμνασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκγυμνάζειν, ἐξάσκησις: «ἡ ἐκγύμνασις τοῦ στρατοῦ».

ἐκδέρω, *ἀόρ. ἐξέδειρα — ἐξεδάρην·* ἀποσπῶ τὸ δέρμα, *κοιν. γδέρνω:* «ἐκδέρω πρόβατον,—αἶγα,—βοῦν κτλ.» || τραυματίζω τὸ δέρμα ἐπιπολαίως, γρατσουνίζω, *κοιν. ξεγδέρνω:* «ἐξεδάρην εἰς τὰ γόνατα ἕνεκα πτώσεως».

ἐκδέχομαι, *ἀόρ. ἐξεδεξάμην·* δέχομαι, λαμβάνω, *συνήθ. σύνθετον παρεκδέχομαι, ἀπεκδέχομαι.*

ἔκδηλος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· φανερός, ὁλοφάνερος, καταφανής, ἀναμφισβήτητος: «φέρει ἔκδηλα σημεῖα τῆς νόσου», «βρογχῖτις ἔκδηλος».—Ἐπίρρ. **ἐκδήλως.**

ἐκδηλῶ (*—όω*) καὶ *—ώνω, ἀόρ. ἐξεδήλωσα—ἐξεδηλώθην, παθ. μετχ. ἐκδεδηλωμένος·* καθιστῶ τι ὁλοφάνερον, ἐμφανίζω, δεικνύω: «ἐξεδήλωσε τὴν χαράν του, —τὸν ἐνθουσιασμόν του, —τὴν λύπην του, —τὴν δυσαρέσκειάν του» || «δὲν ἐκδηλοῦται» ἢ «δὲν ἐκδηλώνεται» συγκρατεῖ τὰ συναισθήματά του, κρύπτει τοὺς σκοπούς του.

ἐκδήλωσις, *—εως* (ἡ)· φανέρωμα, ἔκφρασις, ἐμφάνισις: «ἐκδήλωσις ἀνυποκρίτου χαρᾶς,—ἐνθουσιασμοῦ, —λύπης κλπ.» || «ἐκδήλωσις τῆς νόσου», σημεῖον ἐνδεικτικὸν τῆς νόσου: «ἡ πρᾶξις του αὐτὴ ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν τῶν συναισθημάτων του, — τῶν φρονημάτων του, — τῶν ἀρχῶν του».

ἐκδηλωτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς ἐκδήλωσιν, ὁ ἐκδηλῶν, ὁ ἐμφανίζων, ὁ ἐκφράζων: «ἡ πρᾶξίς του αὐτὴ εἶναι ἐκδηλωτικὴ τῶν προθέσεών του,—τῶν σκοπῶν του».—Ἐπίρρ. ***ἐκδηλωτικῶς.***

ἐκδημίτης (ὁ) (Ekdemit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι τῆς αὐτῆς μὲ τὸν *ἡλιοφυλλίτην* χημικῆς συστάσεως, ἀλλὰ φαινομενικῶς παρουσιάζει τετραγωνικὴν συμμετρίαν συνεπείᾳ ἐλασματοειδοῦς διδύμου κατασκευῆς τῶν κρυστάλλων του. Γ. Κ. Γ.

ἔκδημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ δήμου, τῆς χώρας, ὁ μακρὰν τῆς ἑαυτοῦ χώρας: «ἔκδημος ἐκστρατεία».

Ἔκδημος *ὁ Μεγαλοπολίτης.* Ἀκαδημεικὸς φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Ἀρκεσιλάου. Οὗτος μετὰ τοῦ συμπολίτου καὶ συμμαθητοῦ του *Δημοφάνους,* ἀναλαβόντες τὴν διδασκαλίαν τοῦ Φιλοποίμενος, ἐφρόντισαν νὰ διαπαιδαγωγήσουν αὐτὸν ἐπὶ τῇ βάσει φιλοσοφικῶν ἀρχῶν ὡς κοινὸν ὄφελος τῇ Ἑλλάδι, ἐθίζοντες αὐτὸν εἰς τὴν σκληραγωγίαν καὶ εἰς τὸ μὴ ἔχειν χρείαν μηδενός. Ἡ μεγάλη τοῦ Ἐκδήμου δραστηριότης καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς ἐνεργειῶν του. Προτρέψας τοὺς συνωμότας εἰς τὸν φόνον τοῦ τυράννου τῆς πατρίδος του Ἀριστοδήμου, ἠλευθέρωσεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς σκληρᾶς τυραννίας. Ὁμοίως ὑπεστήριξεν ὁ Ἔκδημος τὸν Ἄρατον τὸν Σικυώνιον εἰς τὴν ἐκ Σικυῶνος ἐκδίωξιν τοῦ τυράννου Νικοκλέους, κληθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Δημοφάνους εἰς Κυρήνην κατώρθωσε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ἐσωτερικὰς τῆς πόλεως ταύτης ταραχάς, ἀνορθώσας τὴν πολιτείαν. Α. Π. Σ.

ἐκδημῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐξεδήμησα·* εὑρίσκομαι ἔξω τοῦ δήμου, μακρὰν τῆς πατρίδος μου, *ἀποδημῶ.*

ἐκδίδω, *ἀρχ. ἐκδίδωμι, ἀόρ. ἐξέδωσα—ἐξεδόθην, παθ. μετχ. ἐκδεδομένος·* εἰς τὴν αὐστηροτέραν καθαρεύουσαν γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ *ἀορ. ἐξέδωκα, μετχ. ἐκδούς, ἐκδοῦσα, ἐκδόν·* δίδω ἔξω, κάμνω τι νὰ ἐξέλθῃ: «ἐκδίδωμι τὴν θυγατέρα εἰς γάμον» ὑπανδρεύω τὴν θυγατέρα· || «ἐκδίδω τὸν ἐγκληματίαν» ἀλλοδαπὸν ἐγκληματίαν καταφυγόντα εἰς τὸ ἰδικόν μου ἔδαφος συλλαμβάνω καὶ παραδίδω εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ κράτους εἰς ὃ ἀνήκει, ἐπὶ κυβερνήσεως καὶ καταδ ιωκτικῶν ἀρχῶν· || «ἐκδίδω χαρτονόμισμα» ἐκτυπώνω χαρτονόμισμα χάριν τῶν συναλλαγῶν τῶν πολιτῶν, ἐπὶ κράτους καὶ τραπεζῶν· || «ἐκδίδω μετοχάς» ἐπὶ ἑταιρειῶν· || «ἐκδίδω ἀπόφασιν» ἐπὶ δικαστηρίου ἢ διοικητικοῦ συμβουλίου, δημοσιεύω τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν· || «ἐκδίδω ἔνταλμα συλλήψεως» ἐπὶ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, διατάσσω τὴν σύλληψίν τινος διὰ παράβασιν νόμου· || «—ἔνταλμα πληρωμῆς» διατάσσω τὴν πληρωμὴν ποσοῦ τινος εἰς τὸν δικαιοῦχον· || «ἐκδίδω διαβατήριον» παρέχω τὴν ἄδειαν διαβάσεως εἰς τὸ ἐξωτερικόν, *κοιν. βγάζω διαβατήριον·* || «ἐκδίδω βιβλίον,— ἐφημερίδα,—ἐγκύκλιον κτλ.» ἐκτυπώνω, δημοσιεύω διὰ τοῦ τύπου· || «ἐκδίδω συναλλαγματικὴν» ἀπευθύνω συναλλαγματικὴν πρὸς τὸν *ἀποδέκτην, κοιν. τραβῶ συναλλαγματικήν·* || ἐκδίδω πιστοποιητικόν, —ἀπολυτήριον, — εἰσιτήριον κττ.».

ἐκδικάζω, *ἀόρ. ἐξεδίκασα—ἐξεδικάσθην, παθ. μετχ. ἐκδεδικασμένος·* φέρω εἰς πέρας δικαστικὴν ὑπόθεσιν, διεξάγω τὴν δίκην, ἐνεργῶ τὴν διαδικασίαν: «αἱ ἐκδικασθεῖσαι ὑποθέσεις».

ἐκδίκασις, *—εως* (ἡ)· ἡ διεξαγωγὴ τῆς δίκης, ἡ διαδικασία τῆς ὑποθέσεως, τὸ πέρας τῆς δικαστικῆς ὑποθέσεως.

ἐκδίκησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐκδικεῖσθαι,* ἡ ἀνταπόδοσις τῆς ζημίας ἢ κακώσεως: «ἀγρίαν ἀπέδωκε τὴν ἐκδίκησιν», «μανία ἐκδικήσεως κατευθύνει τὴν ἐνέργειάν του», «τὰ κάμνει πρὸς ἐκδίκησιν» || νομικὸς ὅρος σημαίνων ὅ,τι καὶ ἡ *διεκδίκησις* (βλ. λ.).

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ἐκδίκησις, ὡς πρᾶξις ἀτομικῆς δικαιοσύνης, εὑρίσκεται εἰς τὰ πρῶτα βήματα ὅλων τῶν κοινωνιῶν καὶ ὅλων τῶν πολιτισμῶν, ἐξακολουθεῖ δὲ μέχρι τῆς σήμερον, ὅπως εἶναι βαθύτατα ἀνθρωπίνη, ν' ἀντικαθιστᾷ πολλάκις τὴν ἐπίσημον ἐπιβολὴν τῆς δικαιοσύνης ὑπὸ τῆς ὠργανωμένης κοινωνίας, μολονότι χαρακτηρίζεται πλέον ὡς ἀξιόποινος πρᾶξις. Κατ' αὐτήν, τὸ ὑποστὰν τὴν ἀδικίαν ἄτομον καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἐξ ὑποχρεώσεως ἐπέβαλλον κατὰ τοῦ ἐνόχου τὰ ἀντίποινα, τὰ ὁποῖα, ὑπὸ οὐδενὸς περιορισμοῦ καθοριζόμενα κατ' ἀρχάς, ἐμετριάσθησαν κατόπιν διὰ τοῦ λογικοφανοῦς νόμου τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἴσων («ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ»). Ἐξεταζομένη ἡ ἐκδίκησις ἐν συσχετίσει πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως κατὰ τὰς πρώτας περιόδους τῆς ἐμφανίσεώς της, ἀποδεικνύεται σπουδαιότατος σωφρονιστικὸς καὶ κατασταλτικὸς παράγων, διότι ἀπετέλει τὴν μόνην κύρωσιν κατὰ τῶν ἀντικοινωνικῶν καθόλου πράξεων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν κοινωνιῶν καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῆς συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας μεθ' ὅλων τῶν συμπαρομαρτούντων αὐτῇ κυρώσεων καὶ νόμων, ἡ ἐκδίκησις μέχρις ὡρισμένου σημείου παρέμεινεν ὡς ἀπειλὴ κατὰ τῶν ἀξιοποίνων ἐκείνων πράξεων, αἱ ὁποῖαι τελεσθεῖσαι ἠδύναντο τυχὸν νὰ διαφύγουν τὰ ὄμματα ἢ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ νόμου λόγῳ ἀνεπαρκοῦς ἀποδείξεώς των. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται καὶ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ὁ νόμος τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἴσων ἐξηκολούθει ἐπὶ μακρὸν νὰ θεωρῆται ὡς νόμιμος κανών. Ἡ κλίσις πρὸς τὴν ἐκδίκησιν ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρησίας.

Ὁ φόβος αὐτῆς συνεκράτησε καὶ ἄτομα καὶ ὁμάδας ἐν τῇ πραγματοποιήσει ἐξοντωτικῶν των σχεδίων, ἡ δὲ ἐφαρμογή της συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν διαμόρφωσιν δεσμῶν καὶ σύσφιγξιν αὐτῶν μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς οἰκογενείας καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ μιᾶς φυλῆς. Ἐν τούτοις ἡ χρησιμότης τοῦ ἐθίμου τῆς ἐκδικήσεως παύει, ἀφότου ἀρχίζει ν' αὐξάνῃ ἡ κοινωνικὴ προστασία καὶ ἀσφάλεια, διὰ τοῦτο δὲ ἀρκετὰ ἐνωρὶς ἡ ἐκδίκησις ἐθεωρήθη ὡς παράνομος καὶ ἀντικοινωνικὴ πρᾶξις μὲ τὴν διαιώνισιν τοῦ μίσους, τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει, καὶ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας προκαλεῖ. Εἴς τινας χώρας, παρ' αἷς τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται, ὅπως λ.χ. ἐν Κορσικῇ, Μάνῃ, Ἀλβανίᾳ κ.λ.π., ἔγινεν ἀφορμὴ ἀλληλοδιαδόχου ἐξοντώσεως ὁλοκλήρων οἰκογενειῶν καὶ ἐξαφανίσεως ὁλοκλήρων χωρίων. Μὲ τὴν πραγματοποίησίν της ἀνανεώνεται ἡ αἰτία νέας ἐπιβολῆς της καὶ οὕτω λαμβάνει τεραστίαν ἔκτασιν. Ἐξ ἑνὸς πρώτου κακοῦ, τὸ ὁποῖον τιμωρεῖται δι' ἀνταποδόσεως, ἐπερχομένης οὕτως ἱκανοποιήσεως τῆς οἰκογενείας τοῦ παθόντος, γεννᾶται νέα αἰτία ἐκδικήσεως ἐναντίον τῶν λαβόντων τὴν ἱκανοποίησιν καὶ ταύτης γενομένης νέα καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐκδικήσεως διαιωνίζει τὸ μῖσος καὶ ἐπιφέρει ἀναρίθμητα κακά, τὰ ὁποῖα καθίστανται ἀφανταστως ὀλέθρια, ὅταν τὸ διαιωνιζόμενον μῖσος εἶναι μῖσος μεταξὺ ἐθνῶν. —Ω.

ἐκδικητής (ὁ), *θηλ. —τρια·* ὁ ἐκδικούμενος, ὁ ὑπερασπίζων τὸ καταπατηθὲν δίκαιόν τινος, ὁ τιμωρῶν τὸν ἀδικήσαντα, τιμωρός: «ὁ νόμος εἶναι ὁ ἐκδικητὴς τῶν ἀδικουμένων», «ἐκδικητὴς τῆς οἰκογενειακῆς του τιμῆς».

ἐκδικητικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκδίκησιν ἢ τὸν ἐκδικητήν· || ὁ ῥέπων πρὸς τὴν ἐκδίκησιν: «ἐκδικητικὸς ἄνθρωπος».

Ἐκδίκιος. Πατὴρ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Ἀβίτου. Εἶχε τοιαύτην σκληρότητα, ὥστε κατὰ τὸ 411 μ. Χ., ὅτε ὁ φίλτατος αὐτῷ Ἐδόβιχος, στρατηγὸς τοῦ Κωνσταντίου Γ' αὐτοκράτορος σφετερισθέντος τὸν θρόνον, ἡττήθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως Ἄρλης ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ὁνωρίου, Κωνσταντίνου καὶ Οὐλφίλα, τὸν συνέλαβεν, ἐφόνευσε τοῦτον καὶ ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν παρουσίασεν αὐτὴν πρὸς τὸν Κωνστάντιον, προκαλέσας τοιαύτην βδελυγμίαν, ὥστε νὰ ἐκδιωχθῇ παρὰ τούτου ἐκ τοῦ στρατοπέδου του. Ν.Π.—Λ.

— **Ἐκδίκιος.** Υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Ἀβίτου. Εἰς τὰς στρατιὰς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνθεμίου ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἱππικῶν δυνάμεων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἀπέκρουσε τοὺς εἰσβαλόντας Βησιγότθους εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ κατεδίωξε τὸν βασιλέα αὐτῶν Εὔριχον (466—485 μ. Χ.). Ἰδίως διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Νεμισσοῦ (Κλερμὸν Φερράν). Ὡς ἐκ τῶν μεγίστων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ἐπιτυχῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὠνομάσθη ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰουλίου Νέπωτος πατρίκιος ἐν Ῥώμῃ. Ν. Π.—Λ.

ἔκδικος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τῆς δίκης ὤν, παράνομος, ἄδικος: «ἔκδικα πάσχω» καὶ «ἄνδρες ἔκδικοι» *(ἀρχ.)* || ὁ ἐκδικῶν, ὁ ἐκδικητὴς τῶν ἀδικουμένων: «ἔκδικος χρόνος» τιμωρὸς χρόνος, «γέρανοι αἱ Ἰβύκου ἔκδικοι».

— *[Ἀρχ.]* Οἱ *ἔκδικοι* ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἄρχοντες εἰς τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν ὁποίων κύριον καθῆκον ἦτο νὰ ἐπιμελῶνται τὴν εἴσπραξιν καὶ διαφύλαξιν τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ νὰ διώκωσι τοὺς δυστροποῦντας εἰς τὴν πληρωμὴν ὀφειλέτας τοῦ δημοσίου. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— *[Κανον. Δίκ.]* Μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρονται ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ οἱ *ἔκδικοι,* οἵτινες κατὰ τὸν Ζωναρᾶν ἐκαλοῦντο καὶ *δεφένσορες·* κατὰ δὲ τὴν ιε' Νεαρὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ *ἐκκλησιέκδικοι.* Οὗτοι, προσβαλλο-

Digitized by Google

μένων καὶ κινδυνευόντων τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας, ἐξεπροσώπουν αὐτὴν πρὸ τῶν δικαστηρίων, ὑπερησπίζοντο τὰ νομικὰ ἱδρύματα τῆς Ἐκκλησίας, ἐπηγρύπνουν περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων ἐπιβληθεισῶν ποινῶν καὶ ἐνήργουν ὡς συνήγοροι τῶν ὁπωσδήποτε ἀδικουμένων καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας καταφευγόντων. Παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δικαστηρίοις ἐπὶ πάσης αὐτοῖς ἐπιδοθείσης καταγγελίας ἐνήργουν τὰς προανακρίσεις, διετύπουν τὴν κατηγορίαν καὶ ὑπέβαλλον αὐτὴν τῷ δικαστηρίῳ, ἐνίοτε δὲ εἰς ὑποθέσεις ἥττονος σπουδαιότητος ἀπεφαίνοντο οἱ ἴδιοι, τοὐλάχιστον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδίκων ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῶν ὑποθέσεων ἑκάστης ἐπισκοπῆς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχον δώδεκα ἔκδικοι, ὧν ὁ προϊστάμενος ἐκαλεῖτο *πρωτέκδικος*. Καὶ ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς ὅμως ἔνθα ὑπῆρχεν εἷς ἔκδικος, οὗτος ἐκαλεῖτο πρωτέκδικος. [Περὶ τῶν ἐκδίκων πρβλ. τοὺς κανόνας 2 καὶ 23 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ 75 καὶ 97 τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ὡς καὶ τὰς ἑρμηνείας εἰς τούτους· πρβλ. ἔτι *Zhishmann*, Die Synoden σ. 129 ἑ. καὶ *Μίλας—Ἀποστολοπούλου* Ἐκκλ. δίκ. σ. 685.] κ. ι. δ.

ἐκδικοῦμαι (*— έομαι*), *ἀόρ. ἐξεδικήθην*· λαμβάνω ἱκανοποίησιν, τιμωρῶ τινα ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἠδικήθην: «μόνον ὅταν τὸν ἐκδικηθῶ θὰ ἡσυχάσω», «τὸν ἐξεδικήθην ἀγρίως δι' ὅσα μοῦ ἔκαμε»· || «ἐκδικεῖται σὰ Μανιάτης, —σὰν γκαμήλα» μνησικακεῖ καὶ ἀνταποδίδει τὸ κακόν.

ἐκδικῶ (*—έω*)· τιμωρῶ, γίνομαι ἐκδικητής, λαμβάνω ἱκανοποίησιν διὰ ἀδίκημά τι: «ἐξεδίκησε τὸν φόνον», «τὴν ὕβριν τῆς πατρίδος ἐκδικῶν»· || εἰς νεωτέραν γλῶσσαν ἔλαβε τύπον παθητικὸν *ἐκδικοῦμαι* (βλ. λ.).

Ἔκδιπποι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τόπος τῆς φοινικικῆς παραλίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου, ἀφηγουμένου τὸν μεταξὺ Πάρθων καὶ Ἡρώδου πόλεμον.

ἐκδιώκω, *ἀόρ. ἐξεδίωξα—ἐξεδιώχθην*· διώκω, ἀποδιώκω, ἀποπέμπω, *κοιν. διώχνω*: «τὸν ἐξεδίωξα ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν μου», «ἐξεδιώχθη ἐκ τῶν ἀνακτόρων»· || «ἐκδιώκω τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τῆς θέσεώς του» ἐξαναγκάζω τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του.

ἐκδίωξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκδιώκειν· ἀποδίωξις, ἀποπομπή, *κοιν. διώξιμο*: «ἐκδίωξις ἐκ τοῦ στρατεύματος,—ἐκ τῆς ὑπηρεσίας»· || «ἐκδίωξις τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τῆς θέσεώς του» ἀπώθησις τοῦ ἐχθροῦ.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐκδίωξις* ἡ διὰ προβολῆς (βιαίας εἰσαγωγῆς) πεπιεσμένου ἀέρος ἐκκένωσις τοῦ κατακλύζοντος διαμέρισμά τι ὕδατος. Οὕτω πρὸς ἀνάδυσιν ὑποβρυχίου ἐκτελεῖται ἐκδίωξις τοῦ ὕδατος τῶν θαλασσερμάτων (προειδοποιητικὸν κέλευμα: «ἕτοιμοι πρὸς ἐκδίωξιν!»), κλειομένων τῶν ἐξαεριστικῶν καὶ ἀφιεμένων ἀνοικτῶν τῶν στομίων πληρώσεως αὐτῶν, εἶτα δὲ (κέλευμα ἐκτελεστικόν: «γενικὴ ἐκδίωξις!») ἀνοιγομένων τῶν οἰκείων δικλείδων καὶ ἀφιεμένου τοῦ ἐντὸς τῶν χαλυβικῶν ἀεριοταμιευτήρων πεπιεσμένου ἀέρος νὰ διοχετευθῇ ἐντὸς τῶν θαλασσερμάτων καὶ ἐκ τῶν ἄνω ἡ εἰς 160 — 180 ἀτμοσφαίρας ἀνερχομένη πίεσις τοῦ προβαλλομένου ἀέρος, καταθλίβουσα τὸ ἐντὸς τοῦ θαλασσέρματος ὕδωρ, ἐκδιώκει αὐτὸ ταχέως διὰ τῶν στομίων πληρώσεως, καὶ τὸ ὑποβρύχιον ἐλαφρυνόμενον ἀναδύεται. Εἰς τὰς νέου τύπου αὐτοκινήτους τορπίλλας, ἐπίσης γίνεται κατ' αὐτόματον ἀλλὰ καὶ ἀνάλογον τρόπον *ἐκδίωξις* τοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ κώνου αὐτῆς, προσδίδουσα εἰς τὴν τορπίλλην θετικὴν πλευστότητα, δι' ἧς ἀναδύεται αὕτη.

ἐκδορὰ (ἡ)· ἀφαίρεσις τοῦ δέρματος, γδάρσιμο.

— *[Ἰατρ.]* Λύσις τῆς συνεχείας τοῦ δέρματος ἐπιπολαία, ἐνδιαφέρουσα τὴν ἐπιδερμίδα καὶ δὴ τὴν στιβάδα τοῦ χορίου καὶ ἐπουλουμένη ἄνευ οὐλῆς ταχέως. Προέρχεται ἐκ ξυσμοῦ ἢ οἱουδήποτε ἄλλου ἐπιπολαιοτάτου τραυματισμοῦ. Αἱ ἐκδοραὶ δυνατὸν νὰ χαρακτηρίζωσιν ὡρισμένας δερματικὰς παθήσεις συνοδευομένας ὑπὸ κνησμονῆς, ὡς ἡ κνύζα, ἡ κνήμη, ἡ φθειρίασις, ἡ ψώρα κ. λ. π. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐκδορεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ ἐκδέρων, *κοιν. γδάρτης*, ὁ εἰδικὸς ἐργάτης διὰ τὴν ἐκδορὰν τῶν σφαγίων.

— *[Ἱστορ.]* Ἐκλήθησαν *Ἐκδορεῖς* (Écorcheurs) ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα λῃστρικαὶ συμμορίαι ὀργανωθεῖσαι στρατιωτικῶς καὶ αἵτινες περιερχόμεναι τὴν Γαλλίαν ἐπὶ βασιλείας Καρόλου Ε' καὶ Καρόλου ΣΤ' ἐδῄουν τὴν ὕπαιθρον, προβαίνουσαι εἰς ἀκατονομάστους σκληρότητας κατὰ τῶν κατοίκων. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἀρρὰς (1435), τὰ ὠργανωμένα ταῦτα σώματα, μισθοφορικὰ τὸ πλεῖστον, μείναντα ἄνευ δράσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπεδόθησαν εἰς δῃώσεις, λεηλασίας, ἁρπαγὰς καὶ παντὸς εἴδους φρικαλεότητας κατὰ τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου Γαλλίας. Πλεῖστοι διάσημοι Γάλλοι στρατιωτικοὶ καὶ εὐγενεῖς δὲν ἀπηξίουν νὰ λαμβάνουν μέρος, πρωτοστατοῦντες μάλιστα, εἰς τὰς σκληρὰς αὐτὰς κατὰ τῶν ἀόπλων πληθυσμῶν ἐπιχειρήσεις, δι' ὧν συνετηροῦντο καὶ ἐθησαύριζον. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρονται καὶ οἱ Μπλανσεφόρ, ὁ Μπρουσάκ, ὁ περίφημος Λαχίρ, νόθος Βουρβῶνος, ὁ κόμις Λινὺ καὶ ἄλλοι, διακριθέντες διὰ τὰς αἱματηρὰς καὶ σκληρὰς πράξεις των. Τέλος ὁ βασιλεὺς Κάρολος Ζ' καὶ οἱ ἐπιτελεῖς του κατώρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ συνεχοῦς προσπαθείας νὰ περισυλλέξωσι τὰ ἄτακτα αὐτὰ σώματα, νὰ τὰ ὀργανώσωσι τακτικῶς καὶ νὰ ἀποτελέσουν ἐξ αὐτῶν τὸν τακτικὸν ἐκεῖνον στρατόν, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἐντελῶς τοὺς Ἄγγλους ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους. Ν. Π.—Λ.

ἐκδορικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν ἐκδοράν.

ἐκδόριον (τό)· τὸ μέσον πρὸς ἐκδοράν, τὸ ἔμπλαστρον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ὀρρώδης ἔκρυσις ἐπὶ τοῦ δέρματος, *κοιν. βεζικάντι*.

— *[Φαρμακογν.]* Ὡς *ἐκδόρια* χρησιμοποιοῦνται τὰ ἔμπλαστρα τὰ σκευαζόμενα ἐξ ἱσπανικῶν μυιῶν καὶ ἐξ ἄλλων σκευασμάτων κανθαρίδων. Τὰ ἐκδόρια εἶναι συνήθως μικροῦ μεγέθους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀλίγον μεγαλύτερα δεκαδράχμου χαρτονομίσματος, δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀφίενται ἐπὶ ἐνηλίκου μὲν περισσότερον τῶν 7 — 8 ὡρῶν, ἐπὶ παιδίων δὲ περισσότερον τῶν 2 ὡρῶν, διότι δύνανται νὰ προκαλέσουν ἀνωμαλίας τῆς οὐρήσεως. Κ. Γ. Μ.

ἐκδόριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκδοράν, ὁ ἐπιφέρων τὴν ἐκδοράν: «ἐκδόρια φάρμακα»· || *ἐκδόριον* (τὸ) ὡς *οὐσ.* (βλ. λ.).

ἐκδόσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἢ ὁ δυνάμενος νὰ ἐκδοθῇ: «ἐκδόσιμος συγγραφή»· || ὁ δυνάμενος νὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ τοῦ κράτους, νὰ παραδοθῇ εἰς καταδιωκτικὴν ἀρχὴν ἄλλου κράτους (ἐπὶ ἐγκληματιῶν)· || τὸ ὑπὸ τοῦ ἐργολάβου ἀναληφθὲν πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργον (μεσαιων.): «στεφάνους τοὺς ἐργολαβημένους, οὓς οἱ νῦν ἐκδοσίμους λέγουσι» *(Πολυδ.)*.

ἔκδοσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκδίδειν: «ἡ ἔκδοσις τῆς θυγατρός» ἡ πρὸς γάμον ἔξω τῆς οἰκίας παράδοσις· || «ἔκδοσις τῶν οἰκετῶν» ἡ παράδοσις τῶν εἰς τὸν οἶκον καταφυγόντων εἰς τοὺς δικαστάς των· || ἐντεῦθεν «ἔκδοσις τῶν ἐγκληματιῶν» ἡ σύλληψις καὶ παράδοσις ἀλλοδαπῶν ἐγκληματιῶν εἰς τὰς καταδιωκτικὰς ἀρχὰς τῆς χώρας των (βλ. κατ. *Διεθν. Ποιν. Δίκ.)* || «ἔκδοσις βιβλίου,—περιοδικοῦ» ἐκτύπωσις καὶ δημοσίευσις, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν συγγραφήν· || «ἔκδοσις ἐφημερίδος,—περιοδικοῦ κ.τ.τ.» ἡ ἀνάληψις τῆς δαπάνης τῆς ἐκτυπώσεως, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν σύνταξιν· || ἡ ἔγγραφος διατύπωσις εἴτε πρὸς δημοσίευσιν καὶ γνῶσιν τοῦ κοινοῦ, εἴτε πρὸς γνῶσιν τῶν ἐνδιαφερομένων: «ἔκδοσις διατάγματος,—ἐγκυκλίου,—ἀποφάσεως,—διαβατηρίου,—πιστοποιητικοῦ,—εἰσιτηρίου,—ἐντάλματος κττ.»· || «ἔκδοσις χαρτονομίσματος» ἐκτύπωσις χαρτονομισμάτων χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους καὶ τοῦ κοινοῦ· || «ἔκδοσις συναλλαγματικῆς» κοιν. τράβηγμα συναλλαγματικῆς· || «ἔκδοσις μετοχῶν,—ὁμολογιῶν κττ.» ἐκτύπωσις εἰδικῶν γραμματίων πρὸς πώλησιν εἰς τὸ κοινόν· || μίσθωσις, ἐργοληψία (μεσαιων.): «ἔκδοσις οἰκοδομήματος», «τὰς ἐγδόσεις ποιούμενοι τῆς τε ἐργασίας καὶ τῆς ἐπισκευῆς»

—*[Βιβλιολ.]* Καλεῖται *ἔκδοσις* ἡ διὰ τῆς τυπογραφίας δημοσίευσις τοῦ περιεχομένου ἑνὸς χειρογράφου ἢ παλαιοτέρου ἐντύπου, ἢ σειρᾶς εἰκόνων, ὡς καὶ τὸ σύνολον τῶν κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκτύπωσιν γενομένων ἀντιτύπων. Ἡ ἔκδοσις καθορίζεται συνήθως δι' αὔξοντος ἀριθμοῦ: «πρώτη ἔκδοσις» «δευτέρα ἔκδοσις» κ.ο.κ. Εἰς πλεῖστα μέρη ὡς μία ἔκδοσις θεωρεῖται ἑκάστη χιλιὰς ἀντιτύπων. Συνήθως ὅμως, καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντιτύπων ἑκάστου βιβλίου εἶναι περιωρισμένος, δευτέρα, τρίτη κτλ. ἔκδοσις καλεῖται ἡ δευτέρα, τρίτη *ἀνατύπωσις* αὐτοῦ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀντιτύπων, κυμαινομένου συνήθως ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῶν πέντε χιλιάδων. Ὁ ἀριθμὸς τῆς ἐκδόσεως σημειοῦται ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ βιβλίου μετὰ τῆς προσθήκης πολλάκις «βελτιωμένη» ἢ «ὁριστική», ὁσάκις ὁ συγγραφεὺς ἐπέφερε μεταβολὰς καὶ βελτιώσεις εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν. Ἡ τοιαύτη δήλωσις ἔχει μεγάλην βιβλιογραφικὴν σημασίαν διὰ τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας διαφορὰς μεταξὺ τῆς προκειμένης καὶ τῶν προγενεστέρων ἐκδόσεων. Καὶ ἐὰν ἡ νέα ἔκδοσις γίνεται διὰ τῆς αὐτῆς στοιχειοθεσίας ἢ διὰ στερεοτυπίας, ἡ ἀναστατικῶς σημειοῦται μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς καὶ ἐκδόσεως ὁ τρόπος τῆς ἐκτυπώσεως, πάλιν διὰ λόγους βιβλιογραφικούς.

Ἐπειδὴ ὁ μέγας ἀριθμὸς ἐκδόσεων ἑνὸς ἔργου εἶναι ἔμμεσος διαφήμισις τῆς ἀξίας καὶ ζητήσεως αὐτοῦ, πολλοὶ ἐκδόται ἀναγράφουσι ψευδῆ τοιοῦτον ἀριθμὸν μὲ μικρὰν μεταβολὴν τοῦ ἐξωφύλλου. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ νόμος, φορολογῶν ἑκάστην ἔκδοσιν ἰδιαιτέρως, καθιστᾷ δύσκολον τὴν ἄσκησιν τῆς ἀπάτης ταύτης ἐκ μέρους τῶν ἐκδοτῶν, οἱ ὁποῖοι κατόπιν τούτου ἀντικατέστησαν τὴν λέξιν *ἔκδοσις* διὰ τοῦ *χιλιάς*.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τουτέστι πρὸ τῆς ἐξευρέσεως τῆς τυπογραφίας, ἡ λέξις ἔκδοσις ἐσήμαινε τὴν ἐν ἀντιγραφαῖς δημοσίευσιν χειρογράφου τινὸς ἔργου. Οἱ βιβλιοπῶλαι ἐξέθετον ἐν ταῖς προθήκαις αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῶν πρὸς τοῦτο προωρισμένων διαφημιστικῶν στηλῶν τοὺς τίτλους τῶν νεωστὶ ἐκδοθέντων ἔργων. Ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ ὁ συγγραφεὺς ἐπέφερε διορθώσεις εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ, αὗται ἐγίνοντο συγχρόνως ἐπὶ ὅλων τῶν μὴ εἰσέτι πωληθέντων χειρογράφων καὶ ἐκαλοῦντο οἱ ἤδη ἀγοράσαντες ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπιφέρωσι τὰς αὐτὰς διορθώσεις. Πολλάκις ὅμως τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ συνήθως παρατηρουμένη μεταξὺ τῶν διαφόρων χειρογράφων ἑνὸς ἔργου διαφορὰ (βλ. καὶ λ. *βιβλίον*, *βιβλιεμπορία* καὶ *βιβλιογράφος*).

Εἰς τὰς ἐφημερίδας *δευτέρα, τρίτη* κ.ο.κ. ἔκδοσις εἶναι ἡ ἀνατύπωσις αὐτῆς κατ' αὐτὴν τὴν ἡμερομηνίαν τῆς πρώτης ἐκδόσεως μὲ μόνην τὴν ἀλλαγὴν μιᾶς ἢ καὶ περισσοτέρων εἰδήσεων, νεωτέρων καὶ μὴ περιληφθεισῶν εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν. Πολλάκις ὅμως ἡ «*δευτέρα—*» καὶ «*τρίτη ἔκδοσις*» ἀποτελοῦν πάγιον ἁπλῶς ὑπέρτιτλον, ὑπὸ τὸν ὁποῖον τίθενται αἱ σπουδαιότεραι συνήθως εἰδήσεις τῆς ἡμέρας.

—*[Συνταγμ. Δίκ.]* Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐκδίδει τοὺς νόμους συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν. Ἡ *ἔκδοσις* (promulgation) εἶναι ἰδιαιτέρα πρᾶξις, ἔχουσα ἰδίαν νομικὴν σημασίαν. Διὰ τῆς ἐκδόσεως ὁ ἀνεύθυνος παράγων βεβαιοῖ ὅτι ἐγένετο ὁ νόμος κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ διατάσσει τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, πρὸ τῆς ἀναθεωρήσεως αὐτοῦ ἡ ἡμερομηνία τῆς ὑπογραφῆς τοῦ νόμου ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἦτο τὸ χρονικὸν σημεῖον τῆς γενέσεως αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν κρατήσασαν ἑρμηνείαν τοῦ ἄρθρου 36 τοῦ Συντάγματος ἐκείνου. Ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας δὲ ταύτης ἐθεωρεῖτο ἀρχομένη ἡ τυπικὴ ἰσχὺς τῶν νόμων, προκειμένου νὰ κριθῇ τίς ὁ νεώτερος καὶ συνεπῶς ὁ ἐπικρατέστερος νόμος ἢ νὰ καθορισθῇ ἐὰν νόμος τις ἐκυρώθη ἐντὸς τῆς διμήνου συνταγματικῆς προθεσμίας *(θεωρία κυρώσεως,—ἐκδόσεως)*. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1911 ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, ἡ δημοσίευσις ἀπέβη συντελεστικὸν στοιχεῖον τῆς ὑπάρξεως τοῦ νόμου, ὅστις πρὸ ταύτης οὐδὲ τυπικὴν εἶχεν ἰσχύν. Αἱ τρεῖς δὲ πράξεις: *κύρωσις, ἔκδοσις, δημοσίευσις*, ἐκτῶντο συγχρόνως νομικὴν ὕπαρξιν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως *(θεωρία κυρώσεως,—ἐκδόσεως,—δημοσιεύσεως)*.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 75 τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος τοῦ 1927 «ὁ πρόεδρος ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοὺς ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ψηφισθέντας νόμους ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς ψηφίσεως αὐτῶν». Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης παρέπεται ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ νόμου, ἤτοι ἡ ὑπογραφὴ αὐτοῦ παρὰ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, οὐδὲν ἀπολύτως ἔχει ἀποτέλεσμα πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, ὅτι συνεπῶς αἱ δύο αὗται πράξεις, ἔκδοσις καὶ δημοσίευσις, συμπίπτουσι πρὸς ἀλλήλας κατ' οὐσίαν καὶ ὅτι ἐπὶ πλέον ἡ ἔκδοσις τῶν νόμων εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν ἀνεύθυνον παράγοντα, ὡς καὶ ἡ δημοσίευσις αὐτῶν ἀναγκαία ἐντὸς τῆς διμήνου προθεσμίας. Ὁ ἐν χρήσει ἤδη τύπος ἐκδόσεως τῶν νόμων εἶναι ὁ ἑξῆς: «Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 75 τοῦ Συντάγματος ἐκδίδομεν τὸν ἑπόμενον νόμον ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας». Ἐπακολουθεῖ τὸ κείμενον τοῦ νόμου καὶ προστίθεται ἐν τέλει ἡ ἑξῆς ῥήτρα: «Ὁ παρὼν νόμος ψηφισθεὶς παρὰ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον ἐκδοθείς, δημοσιευθήτω διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθήτω ὡς νόμος τοῦ κράτους».

Εἰς τὸν πρόεδρον ἐπίσης τῆς δημοκρατίας (ἄρθρον 76 τοῦ Συντάγματος) ἀνήκει ἡ ἔκδοσις τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων ἀναγκαίων *διαταγμάτων* (βλ. λ.). Ε. Ι. Μ.

— *[Ποιν. Δικον.—Διεθν. Ποιν. Δίκ.]* Καλεῖται *ἔκδοσις* (Extradition, Auslieferung) ἡ παράδοσις ἐγκληματίου, πρὸ ἢ μετὰ τὴν καταδίκην αὐτοῦ, γιγνομένη ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς ὃ οὗτος κατέφυγε, πρὸς τὸ κράτος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ δικασθῇ ἢ νὰ ὑποστῇ τὴν ποινήν του. Ἡ δικαιολογία τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγκληματιῶν στηρίζεται ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ποινῆς ὡς ὀργάνου τῆς δικαιοσύνης, καὶ συνεπῶς ἐπὶ τοῦ προφανοῦς συμφέροντος τῶν κρατῶν, ὅπως παρέχουν πρὸς ἄλληλα χεῖρα βοηθείας ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δικαιοσύνης. Τὸ ἐκζητοῦν τὸν ἐγκληματίαν κράτος ἔχει συμφέρον, ὅπως ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ποινικοῦ αὐτοῦ νόμου μὴ ματαιοῦται διὰ τῆς ἀποδράσεως τοῦ ἐγκληματήσαντος εἰς ξένην χώραν, τὸ δὲ ἐκζητούμενον κράτος, ἐκτὸς τοῦ συμφέροντος τῆς ἀμοιβαιότητος, ἔχει καὶ τὸ εἰδικώτερον συμφέρον, ὅπως τὸ ἔδαφος αὐτοῦ μὴ καταστῇ καταφύγιον ἐγκληματιῶν, οὓς κατὰ τοὺς νόμους αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὑποβάλῃ εἰς δίκην καὶ νὰ τιμωρήσῃ. Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ὑφίστανται, ὅταν τὸ πραχθὲν ἔγκλημα εἶναι πολιτικόν. Ἡ σημασία τῶν ἐγκλημάτων τούτων οὐδαμῶς κέκτηται τὴν γενικότητα τῆς σημασίας τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων, ἡ δὲ τιμώρησις αὐτῶν ἀνταποκρίνεται συνήθως μᾶλλον πρὸς τὰς πολιτικὰς σκοπιμότητας τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐτελέσθη τοῦτο, παρὰ πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Ἐκτὸς τούτου τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα ἐκδικάζονται συ-

Digitized by Google

νήθως ὑπὸ τὸ κράτος κοχλαζόντων πολιτικῶν παθῶν καὶ ἡ ἐπιβαλλομένη ποινὴ προσλαμβάνει τὸν χαρακτῆρα μᾶλλον πολιτικῆς ἐκδικήσεως ἢ δικαίας ἀνταποδόσεως. Ἐπὶ πλέον ἐνίστε τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῆς χώρας εἰς ἣν κατέφυγεν ὁ πολιτικὸς ἐγκληματίας εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς χώρας ἐν ᾗ τὸ πολιτικὸν ἔγκλημα ἐτελέσθη καὶ οὐδὲν κράτος δύναται νὰ ἀξιώσῃ ὅπως ἕτερον κράτος πράξῃ ἀντιθέτως πρὸς τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ συμφέρον. Ἐφ' ᾧ καὶ γενικὴ ἡ ἀρχή, κρατοῦσα ἐν τῇ διεθνεῖ κοινωνίᾳ καὶ ἐφαρμοσθεῖσα εἰς πάσας τὰς συμβάσεις περὶ ἐκδόσεως ἐγκληματιῶν, τὰς συναφθείσας μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ξένων κρατῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ γαλλικῷ νόμῳ τῆς 10 Μαρτίου 1927, καθ' ἣν ἔκδοσις πολιτικῶν ἐγκληματιῶν δὲν χωρεῖ. Ἑτέρα γενικὴ ἀρχὴ κρατοῦσα ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως εἶναι, ὅτι οὐδὲν κράτος ὑποχρεοῦται ὅπως ἐκδώσῃ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ὑπηκόους. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀναγράφεται ῥητῶς ἐν ἄρθρῳ 3 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, καθ' ὃ «Ἕλληνες δὲν παραδίδονται ποτὲ εἰς ξένας ἀρχάς, οὐδ' ἕνεκα τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀξιοποίνων πράξεών των. Ὑποβάλλονται δὲ εἰς δίκην ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καὶ διὰ τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πραχθέντα κακουργήματα ἢ πλημμελήματα, καὶ τιμωροῦνται κατὰ τοὺς ἐγχωρίους νόμους, ὡς ἂν ἤθελον γίνει ἔνοχοι τοιούτων ἀξιοποίνων πράξεων ἐντὸς τοῦ κράτους, πλὴν τῶν ὅσα δημόσιαι συνθῆκαι ἤθελον ὁρίσει ἰδίως περὶ τούτου». Ἡ ἀρχὴ αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἐπιφυλάσσουν εἰς ἑαυτὰ ὅλα τὰ κράτη, ὅπως τιμωροῦν αὐτὰ ταῦτα τοὺς ὑπηκόους των, ὁπουδήποτε ἐγκληματήσαντας, καὶ τοῦτο λόγῳ τῶν ἰδιαζόντων δεσμῶν, οἵτινες συνέχουν τὰ κράτη πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν (βλ. καὶ λ. *Διεθνὲς* ποινικὸν δίκαιον). Ἐπίσης ἔκδοσις δὲν χωρεῖ ἐπὶ στρατιωτικῶν ἀδικημάτων, συμφώνως δὲ πρὸς ἐνίας συμβάσεις καὶ ἐπὶ φορολογικῶν (βλ. π. χ. τὴν συνθήκην μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἑλβετίας 1910 / 1912).

Τὰ ἐγκλήματα ἐφ' ὧν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκδοσις ἀπαριθμοῦνται ῥητῶς, εἶναι δὲ συνήθως τὰ ἑξῆς: Τὰ ἐκ δόλου ἐγκλήματα κατὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος, ἄμβλωσις, διγαμία, ἁρπαγή, ἀπαγωγή, ἔκθεσις, βιασμός, βαρεῖα κλοπή, ἀπάτη, ἐκβίασις, παράνομος κατακράτησις (οὐχὶ ὑπὸ ὑπαλλήλου τελεσθεῖσα), παραχάραξις, κιβδηλεία, πλαστογραφία γραμματίων τοῦ κράτους (effets publics), παραποίησις ἢ νόθευσις σφραγίδων, ψευδομαρτυρία, ψευδορκία, καταπίεσις, δωροδοκία, δολία χρεωκοπία, ἐμπρησμός, ἐξαφάνισις ἐγγράφου. Ἐκ τῶν πλημμελημάτων προβλέπεται ἔκδοσις δι' ἐκεῖνα μόνον, ἅτινα συνεπάγονται ποινὴν διετοῦς τοὐλάχιστον φυλακίσεως, ἢ ἐφ' ὧν ἐπεβλήθη ἤδη τοὐλάχιστον ἐνιαυσία ποινή. Εἰς ἐνίας ἐκ τῶν συμβάσεων (ὡς π. χ. Ἑλλάδος καὶ Γερμανίας 1907) δηλοῦται ῥητῶς, ὅτι ἡ ἔκδοσις δύναται νὰ ζητηθῇ μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει αἱ ἐν τῇ συμβάσει μνημονευόμεναι πράξεις ἤθελον θεωρηθῆ καὶ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ ἐκζητουμένου κράτους ὡς κακούργημα ἢ πλημμέλημα. Ἑτέρα ἀρχὴ κρατοῦσα γενικῶς εἶναι, ὅτι ἡ μετὰ τὴν ἔκδοσιν γενησομένη δίκη δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἕτερον ἀντικείμενον ἢ ἀκριβῶς τὸ ἔγκλημα δι' ὃ ἐγένετο ἡ ἔκδοσις. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη ἀρχὴ τῆς εἰδικότητος τῆς ἐκδόσεως. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐκπορεύεται τὸ ἀξίωμα, ῥητῶς ἄλλως τε διατυπούμενον εἰς τὰς πλείστας τῶν συμβάσεων, ὅτι ὁ ἐκδοθεὶς δὲν δύναται νὰ δικασθῇ διὰ τὰς πρὸ τῆς ἐκδόσεως τελεσθείσας πράξεις του, δι' ἃς δὲν ἐξεδόθη, ὡς ἐπίσης ὅτι καὶ εἰς ἐκείνας τὰς πράξεις δι' ἃς ἐξεδόθη δὲν δύναται νὰ δοθῇ ἕτερος νομικὸς χαρακτηρισμὸς ἢ ὁ διὰ τὴν ἔκδοσιν χρησιμοποιηθείς.

Ἡ ἔκδοσις ῥυθμίζεται διὰ συμβάσεων μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν, συμβάσεων κυρουμένων παρ' ἡμῖν διὰ νόμου. Ὡς ἀναφερομένη δὲ εἰς σχέσεις τῶν κρατῶν πρὸς ἄλληλα, ἐκτελεῖται πάντοτε διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ. Κατὰ τὸν Νόμον ΒΠϞΘ' τῆς 7 Φεβρουαρίου 1904, ὅστις ἐκύρωσε τὴν περὶ ἐκδόσεως ἐγκληματιῶν συνθήκην μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου (1901), καθορίζεται ἡ ἀκόλουθος διαδικασία τῆς ἐκδόσεως, ἰσχύουσα καὶ διὰ πάσας τὰς λοιπὰς περὶ ἐκδόσεως συμβάσεις. Ἡ περὶ ἐκδόσεως αἴτησις ὑποβάλλεται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ αἴτησις αὕτη δέον νὰ συνοδεύηται ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἢ ἐπισήμου ἀντιγράφου τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἢ τοῦ δικαστικοῦ βουλεύματος παραπομπῆς, ἢ ἑτέρας πράξεως ἐκ τῶν τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου δικαστοῦ καὶ διατασσούσης ῥητῶς ἢ συνεπαγομένης αὐτοδικαίως τὴν παραπομπὴν τοῦ κατηγορουμένου ἐνώπιον τῶν ποινικῶν δικαστηρίων. Δύναται ὅμως νὰ προσαχθῇ ἁπλῶς καὶ ἔνταλμα συλλήψεως ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ξένης δικαστικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μνημονεύηται ῥητῶς ἐν αὐτῷ τὸ ἀδίκημα δι' ὃ ἐξεδόθη. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα δέον νὰ συνοδεύωνται ὑπὸ ἀντιγράφου τοῦ κειμένου τοῦ εἰς τὴν ἀποδιδομένην πρᾶξιν ἐφαρμοστέου νόμου καὶ ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ γαλλικῆς μεταφράσεως. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, λαβὼν τὴν αἴτησιν μετὰ τῶν εἰρημένων ἐγγράφων διαβιβάζει αὐτὰ πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργόν, ὅστις, ἀφοῦ ἐξελέγξῃ τὸ ἐπίσημον τῆς αἰτήσεως, ἀποστέλλει αὐτὴν μετὰ τῶν ἐγγράφων διὰ τοῦ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέως εἰς τὸν πρόεδρον τῶν ἐφετῶν, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὁποίου διαμένει ὁ ἐκζητούμενος. Ὁ πρόεδρος τῶν ἐφετῶν ἅμα τῇ παραλαβῇ τῶν ἐγγράφων ὀφείλει ἄνευ ἀναβολῆς νὰ διατάξῃ δι' ἐντάλματος τὴν σύλληψιν τοῦ ἐκζητουμένου ὡς καὶ τὴν κατάσχεσιν ὅλων τῶν πειστηρίων. Ὁ συλληφθείς, μετὰ τῆς ἐκθέσεως συλλήψεως καὶ κατασχέσεως, τῶν ἐκθέσεων περὶ τῆς ταυτότητος καὶ τῶν σχετικῶν πληροφοριῶν, προσάγεται ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὸν παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέα τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐφετῶν, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ σύλληψις, ὅστις καὶ διατάσσει τὴν κράτησιν τοῦ συλληφθέντος εἰς τὰς φυλακὰς τῶν ὑποδίκων. Ἀποστέλλει δὲ συγχρόνως ἀμέσως ἅπαντα τὰ ἔγγραφα εἰς τὸν πρόεδρον τῶν ἐφετῶν, ὅστις ἐντὸς 24 ὡρῶν συγκαλεῖ τὸ συμβούλιον τῶν ἐφετῶν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου προσάγεται ὁ συλληφθείς, ἂν θέλῃ, δυνάμενος νὰ παρασταθῇ καὶ διὰ συνηγόρου, λαμβάνων γνῶσιν ὅλων τῶν ἐγγράφων. Τὸ συμβούλιον τῶν ἐφετῶν, μετ' ἀκρόασιν τοῦ συλληφθέντος, τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ συνηγόρου, γνωμοδοτεῖ ἠτιολογημένως. Τὰ θέματα ἐφ' ὧν ἀποφαίνεται τὸ συμβούλιον εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἂν ὁ συλληφθεὶς εἶναι ὁ ἐκζητούμενος, 2) ἂν ὑπάρχουν ὅλα τὰ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται ὑπὸ τῆς συνθήκης, 3) ἂν ὁ συλληφθεὶς καὶ τὸ ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὸν ἔγκλημα εἶναι ἐξ ἐκείνων δι' ἃ ἐπιτρέπεται ἔκδοσις, 4) ἂν κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νόμον ἡ ποινικὴ ἀγωγὴ ἢ ἡ ποινὴ παρεγράφη. Περὶ τοῦ ἂν ὅμως ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν συλληφθέντα κατηγορία εἶναι κατ' οὐσίαν βάσιμος, τὸ συμβούλιον οὐδεμίαν δικαιοδοσίαν ἔχει ὅπως ἀποφανθῇ. Τοῦ ἐκδοθέντος βουλεύματος ἀντίγραφον πέμπει ἄνευ ἀναβολῆς, μετὰ πάντων τῶν σχετικῶν ἐγγράφων, πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης.

Ἐὰν τὸ συμβούλιον ἀπέρριψε τὴν περὶ ἐκδόσεως αἴτησιν, ἡ γνωμοδότησις αὐτοῦ αὕτη εἶναι ἀμετάκλητος, ἀποκλείουσα τὴν ἔκδοσιν. Ἐὰν ἐγνωμοδότησεν ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τῆς αἰτήσεως, ἡ ἔκδοσις δύναται νὰ ἐπιτραπῇ διὰ διατάγματος, προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ.

Τὰ ἔξοδα συλλήψεως, συντηρήσεως, μεταγωγῆς βαρύνουν, συμφώνως πρὸς εἰδικὰς διατάξεις σχεδὸν ὅλων τῶν συνθηκῶν, ἑκάτερον τῶν κρατῶν ἐντὸς τῶν ἐδαφικῶν ὁρίων αὐτοῦ. Ἐὰν ὁ ἐκζητηθεὶς καὶ κρατηθεὶς δὲν μεταχθῇ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς συλλήψεώς του, ἀπολύεται καὶ δὲν δύναται πλέον νὰ ἐκζητηθῇ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

Ἡ Ἑλλὰς συνῆψε συνθήκας ἀμοιβαίας ἐκδόσεως ἐγκληματιῶν πρὸς τὰ πλεῖστα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ὡς Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Γερμανίαν, Ἰταλίαν, Βέλγιον, Ὁλλανδίαν, Ἱσπανίαν, Ἑλβετίαν, Αἴγυπτον, Ἀλβανίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωνσταντοπούλου*, Ἑρμηνεία τῆς ἑλληνικῆς ποινικῆς δικονομίας. — *Beling*, Deutsches Reichsstrafprozessrecht.—*Löwe-Rosenberg*, Die Strafprozessordnung für das deutsche Reich.— *Grosch*, Das deutsche Auslieferungsrecht und die Rechtshilfe in Strafsachen. —*Vidal-Magnol*, Cours de droit criminel.— *Beauchet*, Traité de l'extradition (1899).— *Maurice Traven*, Le droit pénal international (1922).

Χ. Ν. ΤΖΩΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐκδοτέος, —*α,* —*ον*· ἐκεῖνος ὅστις ὀφείλει ἢ δύναται νὰ ἐκδοθῇ: «ἐκδοτέος ἐγκληματίας», «ἐκδοτέον χαρτονόμισμα,—ἔνταλμα,—διαβατήριον κ. τ. τ.» «ἐκδοτέον βιβλίον».

ἐκδότης (ὁ), θηλ. *ἐκδότις,* —*ιδος*· ὁ ἐκδίδων, ὁ ἐνεργήσας τὴν ἔκδοσιν: «ἐκδότης βιβλίου,—συγγράμματος,—περιοδικοῦ» ὁ ἀναλαμβάνων τὴν δαπάνην τῆς δημοσιεύσεως τοῦ βιβλίου κττ. ὡς ἰδίου κτήματος, παρέχων εἰς τὸν συγγραφέα ὡρισμένα κέρδη· || «ὑπεύθυνος ἐκδότης» ἰδίᾳ ἐπὶ ἐφημερίδων· ὁ φέρων τὴν εὐθύνην τῶν δημοσιευομένων· || «ἐκδότης συναλλαγματικῆς» ὁ ἐκδίδων τὴν συναλλαγματικὴν (βλ. κατωτ.)· || «ἐκδότης ἐντάλματος,—διαβατηρίου» ὁ ἁρμόδιος ὑπάλληλος ἢ ἡ ἁρμοδία ἐπὶ τούτῳ ἀρχή· || ὁ ἀναλαμβάνων τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου τινός, ἐργολάβος, ἀνάδοχος (μεσαιων.): «τὸ δὲ ἐσόμενον ἀνήλωμα εἴς τε τὴν στήλην καὶ τὴν ἀναγραφὴν δότω ὁ ταμίας... καθότι ἂν συντελέσῃ ὁ ἐκδότης».

— **ἐκδότης *συναλλαγματικῆς*.** Ὁ ἐκδίδων (σύρων) συναλλαγματικήν, ἤτοι ὁ συντάσσων ἐμπορικὸν ἔγγραφον συντεταγμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος, δι' οὗ δίδει ἐντολὴν πρὸς ἕτερον πρόσωπον *(ἀποδέκτην)*, τοῦ ὁποίου τυγχάνει πιστωτὴς ἐξ ἐμπορικῆς συναλλαγῆς, νὰ καταβάλῃ, ἐντὸς τῆς καθοριζομένης ἐν αὐτῷ προθεσμίας, εἰς τρίτον *(κομιστὴν)* ὡρισμένον ποσόν, τοῦ ὁποίου τὸ ἰσάξιον δηλοῖ ῥητῶς ὅτι ἐχορήγησεν εἰς τὸν ἀποδέκτην εἰς μετρητὰ ἢ ἐμπορεύματα (βλ. καὶ λ. *συναλλαγματική*).

Η. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

ἐκδοτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐκδότην ἢ τὴν ἔκδοσιν: «ἐκδοτικὰ ἔξοδα τοῦ βιβλίου»· || «ἐκδοτικὸς οἶκος» ἢ «ἐκδοτικὸν κατάστημα» κατάστημα ἀναλαμβάνον τὴν ἔκδοσιν βιβλίων.

— **ἐκδοτικαὶ τράπεζαι** *[Οἰκον.]*. Αἱ τράπεζαι εἰς τὰς ὁποίας ἡ πολιτεία διὰ νόμου χορηγεῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκτυπώσεως καὶ κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων ἔναντι παροχῆς ἐκ μέρους των ὡρισμένων ἐγγυήσεων καὶ ἀναλήψεως ὡρισμένων ὑποχρεώσεων. Αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι δύνανται νὰ εἶναι ἢ κρατικὰ ἱδρύματα (Σουηδία, Ρωσία, Οὐγγαρία, Τσεχοσλοβακία) ἢ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις ὑπὸ μορφὴν μεγάλων ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ διοίκησις εὑρίσκεται ὁλόκληρος ἢ ἐν μέρει εἰς χεῖρας τῆς πολιτείας (Ἀγγλία, Αὐστρία, Γαλλία, Δανία, Ἱσπανία, Νορβηγία, Ὁλλανδία) ἢ τέλος μικτοῦ τύπου, τουτέστιν ἑταιρεῖαι, ὧν μέγα μέρος τῶν μετοχῶν (συνήθως τὸ ἥμισυ) ἀνήκει εἰς τὸ κράτος. Αἱ ὑπὸ ἐλευθέραν (μὴ κρατικὴν) διοίκησιν λειτουργοῦσαι ἐκδοτικαὶ τράπεζαι ὑπόκεινται πάντοτε εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς πολιτείας. Ὁ προορισμὸς τῶν τραπεζῶν τούτων εἶναι νὰ συναθροίζουν πάντα τὰ ἐν τῇ χώρᾳ διαθέσιμα ἀποθέματα πολυτίμων μετάλλων καὶ νὰ χρησιμοποιῶσι ταῦτα, ὑπὸ μορφὴν τραπεζογραμματίων, πρὸς παροχὴν παραγωγικῶν πιστώσεων καὶ προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς χώρας. Ἡ βασική, ὅθεν, λειτουργία τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἔγκειται εἰς τὸν διακανονισμὸν τῆς κυκλοφορίας τοῦ ῥευστοῦ χρήματος. Τὸ κυριώτερον, ὡς ἐκ τούτου, χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι ἡ πλήρης ἀσφάλεια, ἣν αὗται ὀφείλουν νὰ ἐμπνέουν τόσον πρὸς τὸ κράτος ὅσον καὶ πρὸς ὁλόκληρον τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ κύριον αὐτῶν ἔργον, ἡ ἔκδοσις τραπεζογραμματίων, εὑρίσκεται στενῶς συνυφασμένον μετὰ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι ἐξασκοῦσι, ὡς ἐκ τοῦ προορισμοῦ των, μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος, δι' ὃ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὰς νὰ διεξάγουν κερδοσκοπικὰς καὶ ἐπικινδύνους ἐργασίας. Ἡ προσπάθεια πρὸς πραγματοποίησιν κερδῶν, συντελουμένη ἐντὸς συντηρητικῶν καὶ λογικῶν ὁρίων, ἔρχεται εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν.

Ὁ κύκλος τῶν εἰς τὰς ἐκδοτικὰς τραπέζας ἐπιτρεπομένων ἐργασιῶν καθορίζεται σαφῶς ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ περιλαμβάνεται ἐκτενῶς ἐν τῷ καταστατικῷ αὐτῶν χάρτῃ ὑπὸ μορφὴν ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων. Εἰδικώτερον ὑποχρεοῦνται αἱ τράπεζαι αὗται νὰ μὴ κερδοσκοποῦν εἰς τὰ χρηματιστήρια διὰ τῶν εἰς αὐτὰς ἐμπεπιστευμένων ξένων ἢ καὶ ἰδίων κεφαλαίων. Ἀντιθέτως δύνανται αὗται νὰ διενεργῶσι βραχυπροθέσμους ἀσφαλεῖς ἐπενδύσεις τῶν κεφαλαίων των ἐπὶ ἐμπορικῶν ἐγγράφων, ὡς προεξοφλήσεις καλῶν ἐμπορικῶν συναλλαγματικῶν, χορηγήσεις δανείων ἐπὶ φορτωτικῶν τίτλων κ. τ. λ. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἔκδοσις τραπεζογραμματίων ἦτο ὁλοσχερῶς ἐλευθέρα. Οὕτω μέχρι τοῦ ἔτους 1844 ἐπετρέπετο ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς ἑνώσεις 6 τοὐλάχιστον ἀτόμων νὰ ἐκδίδουν γραμμάτια ἀξίας τοὐλάχιστον μιᾶς λίρας. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων *(ἐκδοτικὸν προνόμιον)* δύναται νὰ παρέχηται εἰς μίαν μόνην τράπεζαν *(συγκεντρωτικὸν σύστημα)*, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Βελγίῳ, Ἱσπανίᾳ, Σουηδίᾳ, Νορβηγίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Ἑλλάδι, ἢ εἰς περισσοτέρας τῆς μιᾶς τραπέζας ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν κεντρικὴν ἐκδοτικὴν τράπεζαν *(μικτὸν σύστημα)*, ὡς ἐν Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ἡ κεντρικὴ ἐκδοτικὴ τράπεζα ἀποβαίνει ἡ κυρία, δεσπόζουσα ὅλων τῶν ἄλλων μικροτέρων. Αἱ ἐγγυήσεις, ἃς δέον νὰ παρέχουν αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι, ἀφορῶσι τὴν ἐξασφάλισιν τῶν τραπεζογραμματίων των. Ἡ ἐξασφάλισις αὕτη δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἴτε διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ποσοῦ τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων μέχρις ἑνὸς ὡρισμένου ὁρίου, εἴτε διὰ τῆς καλύψεως τῆς ἀξίας αὐτῶν: α') διὰ πολυτίμων μετάλλων, κυρίως χρυσοῦ εἰς ῥάβδους ἢ νομίσματα *(κάλυμμα τοῖς μετρητοῖς)* καὶ δὴ εἰς τὸ ἀκέραιον ἢ εἰς κλάσμα τοῦ κυκλοφοροῦντος ποσοῦ (συνήθως $^{1}/_{3}$ ἐν Γερμανίᾳ, 40 % ἐν Ὁλλανδίᾳ, Βελγίῳ, Ἑλβετίᾳ, Ἡνωμέναις Πολιτείαις, Ἑλλάδι), καὶ β') δι' ἀσφαλῶν ἀξιῶν πάσης φύσεως, ἤτοι ξένων ὑγιῶν νομισμάτων, χρεωγράφων κλπ. *(τραπεζικὸν κάλυμμα)*. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τὰ τυχὸν ἀκάλυπτα παραμένοντα τραπεζογραμμάτια περιορίζονται μέχρις ἑνὸς ὡρισμένου ὁρίου. Αἱ τράπεζαι ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν τραπεζογραμματίων των εἰς τὸν ἐπιφέροντα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει αὐτῶν, εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τουτέστιν αὐτῶν δι' ἴσου ποσοῦ πολυτίμων μετάλλων (χρυσοῦ, πλατίνης κλπ.). Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν ὁμιλοῦμεν πλέον περὶ τραπεζογραμματίων ἀλλὰ περὶ χαρτονομίσματος.

Ν. ΦΩΤΙΑΣ

— **Ἐκδοτικὴ *Τράπεζα* τῆς *Ἑλλάδος*·** βλ. *Τράπεζα* τῆς Ἑλλάδος.

ἔκδοτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκδεδομένος, ὁ παραδεδομένος εἰς ἀκολασίας: «ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονάς,—εἰς τὴν μέθην,—εἰς τὰς διασκεδάσεις»· καὶ καθ' ἑαυτό: «διάγει βίον ἔκδοτον», «νέος ἔκδοτος» διεφθαρμένος, ἀκόλαστος.

ἐκδούλευσις, —*εως* (ἡ)· ὑπηρεσία, μεσολάβησις ὑπέρ τινος, ἐπικουρία, βοήθεια: «μοῦ προσέφερεν ἀξιολόγους ἐκδουλεύσεις εἰς δυσχερεῖς περιστάσεις».

Digitized by Google

ἐκδοχεῖον (τὸ) *['Αρχ.]*. Ἑτέρα παρ' ἀρχαίοις ὀνομασία τῆς *δεξαμενῆς* (βλ. λ.).

ἐκδοχεύς,—*έως* (ὁ)· ὁ ἐκδεχόμενος, ὁ δεχόμενός τι: «ἐκδοχεὺς τῶν δικαιωμάτων τοῦ πατρός του».

—*['Αστ. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐκδοχεὺς* τὸ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον μεταβιβάζεται, ἐκχωρεῖται, ἐνοχική τις ἀπαίτησις ὑπὸ τοῦ δικαιούχου αὐτῆς. Ὑπεισερχόμενος ὁ ἐκδοχεὺς εἰς τὴν μεταξὺ ἀρχικοῦ δανειστοῦ καὶ ὀφειλέτου σχέσιν ἀποκτᾷ καὶ ἀσκεῖ δικαίωμα παράγωγον, οἷον ἀκριβῶς ἀνῆκεν εἰς τὸν μεταβιβάσαντα τὴν ἀπαίτησιν (βλ. *'Αναστασιανὸς νόμος*). Π. Ι. Ζ.

ἐκδοχὴ (ἡ)· τὸ ἐκδέχεσθαι, τὸ ἐκλαμβάνειν, ἡ ἐξήγησις, ἡ ἄποψις ἑνὸς πράγματος, ἑνὸς γεγονότος: «ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι...», «κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην...»

ἔκδοχον (τὸ) (excipicus) *[Φαρμακ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φάρμακον, ὅπερ ἔχει ὡς προορισμὸν νὰ παράσχῃ εἰς τὸ κύριον φάρμακον τῆς συνταγῆς τὴν κατάλληλον πρὸς χρῆσιν μορφήν. Τὸ ἔκδοχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι διαλυτικὸν ὑγρόν, ὅτε καὶ χρησιμεύει ὡς εἴλημα. Ἐκδόχων φαρμάκων παρουσιαζόντων δραστικότητα δέον νὰ ἀναγράφηται ἐπακριβῶς ἐν τῇ συνταγῇ τὸ ποσὸν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ. Κ. Γ. Μ.

ἐκδρομεύς, —*έως* (ὁ)· ὁ ἐξερχόμενος καὶ ἀπομακρυνόμενος τοῦ τόπου τῆς κατοικίας του πρὸς διάχυσιν ἢ ἀναψυχήν: «οἱ ἐκδρομεῖς ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια αὐθημερόν».

ἐκδρομὴ (ἡ)· τὸ ἔξω τρέχειν, ἔξοδος ἐκ τῆς πόλεως, μετάβασις εἰς ἀπώτερόν τινα τόπον χάριν ἀναψυχῆς ἢ καλλιτεχνικῆς ἀπολαύσεως: «ἐκδρομὴ εἰς τὰ Τέμπη, —εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, —εἰς τὸν Μυστρᾶν».

ἔκδυμα (τό)· τὸ ἐκδυθέν: «ἔκδυμα τοῦ ὄφεως» φιδοποκάμισο.

Ἐκδύσια (τὰ) *['Αρχ.]*. Ἑορτὴ ἡ ὁποία ἐτελεῖτο ἐν Φαιστῷ τῆς Κρήτης, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἑξῆς θρύλου: Ἡ Γαλάτεια, θυγάτηρ τοῦ Εὐριτίου ἐνυμφεύθη τὸν Λάμπρον, υἱὸν τοῦ Πανδίονος, πτωχὸν ἀλλ' ἐξ εὐγενοῦς οἴκου. Ὁ Λάμπρος, ὅταν ἔμελλε νὰ γεννήσῃ ἡ Γαλάτεια, παρεκάλεσε τὸν θεὸν νὰ ἀποκτήσῃ υἱόν, παρήγγειλε δὲ εἰς τὴν σύζυγόν του ἐὰν γεννήσῃ κόρην νὰ τὴν φονεύσῃ. Ἡ Γαλάτεια ἐγέννησε κόρην καὶ διὰ νὰ μὴ προβῇ εἰς τὸ ἔγκλημα ἀπέκρυψε τὸ φῦλόν της ἀπὸ τὸν σύζυγον καὶ τὴν ἀνέθρεψεν ὡς υἱόν, ὀνομάσασα αὐτὴν *Λεύκιππον*. Ὅταν ὅμως ἡ κόρη ἐμεγάλωσε καὶ ἐκινδύνευε νὰ προδοθῇ ὑπὸ τῆς γυναικείας καλλονῆς της, κατέφυγεν ἡ μήτηρ της εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Λητοῦς καὶ ἱκέτευσε τὴν θεὰν νὰ μεταβάλῃ τὸ φῦλον τῆς θυγατρός της. Ἡ Λητὼ εἰσήκουσε τὴν δέησίν της, εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ θαύματος οἱ κάτοικοι τῆς Φαιστοῦ ἐτέλουν πανήγυριν, ἡ ὁποία ἐκλήθη «*Ἐκδύσια*», ἐπειδὴ ἡ κόρη μεταβληθεῖσα εἰς ἔφηβον ἐξεδύθη τὸν παρθενικὸν πέπλον. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἔκδυσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκδύεσθαι, *γδύσιμο*· || τὸ ἐκδύεσθαι ἀπό τινος τόπου, ἐξόρμησις, ἔξοδος.

—*[Ζωολ.]* Καλεῖται *ἔκδυσις* ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὀστράκου ἐνίων θαλασσίων ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν μαλακοστράκων. Κλασσικώτερον παράδειγμα ἐκδύσεως παρουσιάζει ὁ *ἀστακὸς ὁ θαλάσσιος* (Astacus maritimus). Οὗτος κατ' ἔτος ἀποβάλλει τὸ παλαιὸν ὄστρακόν του καὶ περιβάλλεται νέον τοιοῦτον, Ἡ ἔκδυσις εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸ ζῷον τοῦτο, διότι, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τοῦ σώματός του, τὸ περιβάλλον τοῦτο ὄστρακον γίνεται στενότερον, ὁπότε καὶ ἄρχεται τοῦτο καταπίπτον εἰς τεμάχια. Ἀπὸ τῆς ἀποβολῆς τοῦ παλαιοῦ ὀστράκου μέχρι τῆς ἐπενδύσεως τοῦ ζῴου ὑπὸ νέου τοιούτου παρέρχονται 24 περίπου ὧραι, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο τὸ σῶμα τοῦ ζῴου μένει τελείως γυμνὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου πολλάκις γίνεται βορὰ ἑτέρων θαλασσίων ζῴων. Κατά τινας φυσιοδίφας, τὸ νέον περίβλημα τοῦ ζῴου σχηματίζεται ἐκ τῶν ἀπομενόντων ἀσβεστολιθικῶν τεμαχίων, ἅτινα καθ' ἣν ὥραν τὸ ζῷον ἀπεκδύεται τοῦ ὀστράκου του, ταῦτα διὰ τοῦ στόματος πίπτουσιν ἐν τῷ στομάχῳ του καὶ ἐκεῖ ἀναμιγνυόμενα μετὰ τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ ἐκκρίνονται ὑπὸ μορφὴν παχυρρεύστου οὐσίας, ἥτις ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ σὺν τῷ χρόνῳ σκληρυνομενη ἀποτελεῖ τὸ νέον ὄστρακον. Δ.Ν.Π.

ἐκδυσωπῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐξεδυσώπησα*· παρακαλῶ, ἱκετεύω.

ἐκδύω, *ἀόρ. ἐξέδυσα—ἐξεδύθην*· ἀποβάλλω τὸ ἔνδυμα, γδύνω, ξεντύνω, ξεγυμνώνω εἴτε ὅλως, εἴτε ἐν μέρει: «ἐξεδύθην διὰ νὰ κάμω λουτρόν, — διὰ νὰ κοιμηθῶ».

ἐκεβεργία (ἡ) (Ekebergia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισσιδῶν*, περιλαμβάνον ὀκτὼ περίπου εἴδη, ἅτινα εἶναι δένδρα ἀρκετοῦ ἀναστήματος, ὧν δύο ἰθαγενῆ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ τὰ ἕτερα τῆς Σενεγάλης. Τὸ ξύλον τῶν δένδρων τούτων χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλουργικήν. Δ. Ν. Π.

Ἐκεβιλλὺ (Ecquevilly), ***Ἀρμάνδος-Φραγκῖσκος Ἐννεκὲν μαρκήσιος ντ'—***. Γάλλος στρατηγὸς (1747—1830). Λοχαγὸς κατὰ τὸ 1774 καὶ ἀρχηγὸς τοῦ βασιλικοῦ ἱππικοῦ βραδύτερον, προήχθη εἰς στρατηγὸν τῷ 1788. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μετηνάστευσεν ἐκ Γαλλίας καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ πρίγκιπος Κοντὲ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου. Συνώδευσε τὸν πρίγκιπα τοῦτον εἰς Πετρούπολιν καὶ ἐγκατεστάθη κατόπιν εἰς Οὐγγαρίαν, δὲν ἐπανῆλθε δὲ εἰς Γαλλίαν εἰμὴ τῷ 1814. Κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' ἀνέκτησε τοὺς βαθμοὺς αὐτοῦ. Ἐγένετο γερουσιαστὴς τῷ 1815, προεδρεύσας τῆς ἐπιτροπῆς ἥτις ἐδίκασε τὸν στρατηγὸν Gilly, τῷ δὲ 1819 ἐτέθη εἰς ἀποστρατείαν. Συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν (1818) εἰς τρεῖς τόμους σύγγραμμα, ἐπιγραφόμενον «Pampagues du corps sous les ordres de Condé», εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιχειρεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν μετανάστευσιν τῶν Βουρβώνων καὶ τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν εἰς τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον τῶν συμμάχων. Θ. Β.

ἐκεῖ· ἐπίρρ. τοπ., ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἀναφέρεται εἰς προειρημένον τόπον καθὰ ἡ *ἐκεῖνος* εἰς προειρημένον ὄνομα: «θὰ πάμε ἐκεῖ ποῦ εἴπαμε», «ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίνην μετέβην εἰς τὸ Κιλκίς· ἐκεῖ ἔμεινα μίαν ἑβδομάδα», «ἐξέδραμα εἰς τὴν Ὀλυμπίαν χάριν ἀναψυχῆς· ἐκεῖ μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἴδω τὸν Ἑρμῆν τοῦ Πραξιτέλους»· || δηλοῦται ἀπώτερόν τι σημεῖον τὸ ὁποῖον δεικνύομεν: «ἐκεῖ 'ς τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ» «ἐκεῖ 'ς τὴν ἀκρογιαλιά»· || χάριν ἀκριβεστέρας δηλώσεως τῆς ἐννοίας προσδιορίζεται δι' ἑτέρου τοπικοῦ προσδιορισμοῦ: «ἐκεῖ κάτω,—πάνω,—κοντά,—πλησίον», «ἐκεῖ ψηλά, —χαμηλά», «ἐκεῖ πέρα, —μέσα»· || φράσις: «ἐδῶ κι' ἐκεῖ» ἀρχ. «τῇδε κἀκεῖ»: «εἶναι σκορπισμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ», ἢ μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς εἰς τόπον σχέσεως ἀρχ. «δεῦρο κακεῖσε», «γυρίζει ἐδῶ κι' ἐκεῖ»· || πρὸς δήλωσιν τῆς εἰς τόπον σχέσεως: «πρὸς τὰ ἐκεῖ» ἢ κοιν. «κατ' ἐκεῖ»: «γύρισε—, πήγαινε κατ' ἐκεῖ»· || πρὸς δήλωσιν τῆς ἀπὸ τόπου σχέσεως: «ἀπ' ἐκεῖ», «φύγε ἀπ' ἐκεῖ»· || «κοίταξε 'κεῖ τρόπος, —ἀναίδεια!», «ἀκοῦς ἐκεῖ ἀξιώσεις ποῦ τὶς ἔχει», «εἶδες ἐκεῖ χαμάρι!», ὅταν μετ' ἀγανακτήσεως ἀποδοκιμάζωμέν τι· || «ἐκεῖ ποῦ» ἀπὸ τῆς τοπικῆς ἐννοίας προέκυψεν ἡ χρονική: «ἐκεῖ ποῦ ἔτρωγα μοῦ 'ρχεται μιὰ ζάλη», «ἐκεῖ ποῦ πήγαινα νὰ κοιμηθῶ, μοῦ χτυποῦν τὴν πόρτα»· || ἀκολούθως προκύπτει καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐναντιώσεως: «ἐκεῖ ποῦ περίμενα νὰ πάρω, ἔχασα κι' ὅ,τι εἶχα», παροιμ. «ἐκεῖ ποῦ μᾶς χρωστούσανε, μᾶς πῆραν καὶ τὸ βόιδι». Β. Φ.

ἐκειδά· ἐκεῖ μετὰ τοῦ προσχηματισμοῦ *δά*· ἐκεῖ ἀκριβῶς, ἐκεῖ ὅπου δεικνύομεν· || καὶ μετὰ ἑτέρου τοπικοῦ προσδιορισμοῦ καθὰ τὸ *ἐκεῖ*: «ἐκειδὰ πάνω, ἐκειδὰ κάτω, ἐκειδὰ χάμω,—πέρα,—μέσα»· || καὶ μετὰ δευτέρας προσλήψεως τοῦ προσχηματισμοῦ: ἐκειδακατωδά, ἐκειδαπανωδά, ἐκειδαχαμωδὰ κτλ.

ἐκεῖθεν· ἐπίρρ. σημαῖνον τὴν ἀπὸ τόπου σχέσιν, ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου, περὶ τοῦ ὁποίου εἴπομεν, ἐκ τοῦ προειρημένου ἢ δεικνυομένου τόπου, ἀπ' ἐκεῖ: «μετέβησαν εἰς Θεσσαλονίκην· ἐκεῖθεν δὲ εἰς Δράμαν»· || ἀμαυρωθείσης τῆς ἐτυμολογικῆς σχέσεως τοῦ τόπου ἐδήλωσε καὶ τὴν ἐν τόπῳ καὶ τὴν εἰς τόπον σχέσιν (ἢ στάσιν), ὅθεν τὸ τῆς νέας ἑλληνικῆς *κεῖθε* ἢ *κεῖθες* ἢ *κείθενες*: «κεῖθε 'ς τὸ τραπέζι τό 'χω ἀφήσει», «πάει κεῖθε στὸ Μοριᾶ» παρὰ τὸ «ἦρθε κεῖθε ἀπ' τὸ Μοριᾶ»· || σημαίνει τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον: «ἐκεῖθεν αἱ συμφοραί μας» ἐξ ἐκείνης τῆς αἰτίας, ἕνεκα ἐκείνης τῆς ἀφορμῆς.

ἐκεῖνος, —*η*, —*ο*· δημ. *κεῖνος*· ἀντωνυμ. δεικτική· ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος εἴτε ἀναφερόμενος εἴτε ὑπονοούμενος, ἰδίᾳ ἀναφέρεται εἴς τι ἀπωτέρω εὑρισκόμενον: «ἐγὼ δέχομαι, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀρνεῖται», «ὁ λόγος σου ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον μοῦ εἶπες χθές, μὲ ἐλύπησε», «οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὰς ἡμέρας ἐκείνας»· || ὅταν δεικνύωμέν τι ἀπώτερον: «ἐκεῖνο τὸ ὄρος», «ἐκεῖνος ὁ λόφος», «ἐκείνη ἡ οἰκία»· || «ἐκεῖνον τὸν καιρόν», «ἐκείνην τὴν ἐποχήν», «ἐκεῖνα τὰ χρόνια» ὅταν ἀναφέρεταί τις εἰς τὸ παρελθόν: «ἐκεῖνον τὸν καιρὸ οἱ ἄνθρωποι ἔζοῦσαν πολὺ στενόχωρα», «ἐκεῖνα τὰ χρόνια τέτοια πράγματα δὲ γινόνταν»· πβλ. τὸ τῆς Κ. Δ. «τῷ καιρῷ ἐκείνῳ», «ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις»· || διαφέρει τῆς *οὗτος* ἐν τῇ καθαρευούσῃ καὶ τῆς *αὐτὸς* ἐν τῇ δημοτικῇ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀναφέρεται εἴς τι ἀπώτερον κείμενον ἢ ὡς ἀπώτερον νοούμενον: «ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ποῦ μοῦ συνιστᾷς δὲν μοῦ ἀρέσκει, τοὐναντίον πολὺ μοῦ ἀρέσκει ἐκεῖνος ὁ ἄλλος», «αὐτὸς δέχεται, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀρνεῖται· || πολλάκις, ὅταν πρόκειται περὶ ἀπόντος, γίνεται χρῆσις εἴτε τῆς *αὐτὸς* εἴτε τῆς *ἐκεῖνος* ἀδιαφόρως: «ποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ κύριος ποῦ συναντήσαμε 'ς τὸν περίπατο;» καὶ «ποῖος ἦτο ἐκεῖνος ὁ κύριος...... ;»· || σημαίνεται σπουδαῖόν τι καὶ περίφημον: «ἐκυβέρνα τὰς Ἀθήνας Περικλῆς ἐκεῖνος», ἢ «.... ὁ περίφημος ἐκεῖνος Περικλῆς»· || (εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις δημοτικώτερον τονίζεται ἐπὶ τῆς ληγούσης: *ἐκεινοῦ, ἐκεινῆς, ἐκεινῶν, ἐκεινοὺς* κατὰ τὸ *αὐτοῦ, αὐτῆς* κτλ.).

Ἐκεῖνος *[Γεωγρ.]*. Χθαμαλὸν ἀκρωτήριον (ὀρθότερον ἴσως *Ἐκῖνος*) τῆς Φθιώτιδος, ἀποτελοῦν τὴν Β. ἄκραν (πλάτ. 38° 52' 35" Β., μῆκ. 22° 42' 55" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volos with the Oreos and Talanta Channel) τοῦ στομίου τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ τὸ ΝΔ. κέρας τοῦ ὅρμου τοῦ *Ἀχινοῦ*. Ἡ ἀρχαία του προέλευσις, κατὰ παραφθορὰν τοῦ *Ἐχῖνος*, προκύπτει οὕτως ἀληθοφανής. Σ. Ε. Λ.

ἐκειός, —*ά*, —*ὸ* καὶ *κειός*· ἰδιωματ. τύπος τῆς ἀντωνυμ. *ἐκεῖνος*, μεταπλασθείσης κατ' ἀναλογίαν τῆς *αὐτός*: «ἐκειὸς ὁ Γιάννης δὲ μοῦ 'γραψε ἀκόμα», «τί κάνει κειὸ τὸ παιδί», «ποῦ 'ναι κειός;».

Ἔκελουντ (Ekelund), ***Κάρολος***. Φινλανδὸς νομικὸς (1791—1843), καθηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἔλσιγκφορς (1829). Παρεσκεύασε τὸν ἀστικόν, ποινικὸν καὶ ναυτικὸν ρωσικὸν κώδικα καὶ συνέγραψεν «Ἰδιωτικὸν Δίκαιον τῶν Ρωμαίων» καὶ «Ἐνέχυρον καὶ ὑποθήκη», δημοσιευθέντα μετὰ τὸν θάνατόν του. Κ. Ν.

Ἔκεμπεργκ (Ekeberg), ***Κάρολος - Γουσταῦος***. Σουηδὸς θαλασοπόρος καὶ σοφὸς (1716—1784). Ἠκολούθησε τὸ στάδιον τοῦ ἐξερευνητοῦ μετὰ εὐρείας σπουδάς. Περιῆλθε τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Μεσόγειον καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἀκολούθως ἐπεσκέφθη τὴν Νέαν Γῆν καὶ διεξήγαγεν ἑτέρας δέκα ἐξερευνητικὰς ἐκστρατείας ἀνὰ τὰς Ἰνδίας, ἐξ ὧν συναπεκόμισεν ἀμυθήτους θησαυροὺς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του Στοκχόλμην, ἥτις τὸν ἀνεκήρυξεν ἀκαδημαϊκόν. Ἔργα του εἶναι: «Moyen facile d' inoculer la petite vérole»), «Rapide compte rendu de l'économie agricole chez les chinois» (1764) «Voyage aux Indes orientales executé dans les années 1770 καὶ 1771» καὶ ἄλλα ἀναγόμενα εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὰς ὁποίας ἐπλούτισε διὰ νέων γνώσεων. Κ. Ν.

«Ἐκετεριὲ» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Τουρκικὴ ἀτμοφρεγὰς τῆς ὑπὸ τὸν Ἄγγλον Χόβαρτ πασᾶν τουρκικῆς ναυτικῆς δυνάμεως, τῆς ἀποκλειούσης τὴν Κρήτην κατὰ τὴν τριετῆ ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Καταπλεύσασα εἰς τὸν λιμένα Ἑρμουπόλεως (22 Φεβρουαρίου 1867) πρὸς ὕδρευσιν καὶ παραλαβὴν τροφίμων καὶ ἰδοῦσα ἐκπλέον τοῦ λιμένος τὸ ἀτμόπλοιον «Ὕδρα» τῆς τότε «Ἑλληνικῆς ἀτμοπλοΐας» Ἑρμουπόλεως, ἐτέθη ἀμέσως εἰς τάξιν ἐπάρσεως καὶ εἰς δίωξιν τοῦ ἀτμοπλοίου τούτου, ὅπερ ἦτο ἀδελφὸν τοῦ «Πανελληνίου», ὁμολογουμένως ἐκ τῶν τολμηροτέρων ρηκτῶν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Κρητικῶν παραλίων. Ἡ κατά τι μεγαλυτέρα ταχύτης τῆς «Ὕδρας» καὶ τὸ διάστημα. καθ' ὃ εἶχε προηγηθῆ αὕτη εἰς ἀπόπλουν, συνέβαλον ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ μέχρι τῆς Μακρονήσου νὰ τὴν προφθάσῃ τὸ «Ἐκετεριέ». Σ. Ε. Λ.

ἐκεχειρία (ἡ)· τὸ ἔχειν, τὸ κρατεῖν τὰς χεῖρας ἀπὸ τῶν ὅπλων, διακοπὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν, κατάπαυσις τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, ἀνακωχή: «ἄγομεν ἐκεχειρίαν» διατελοῦμεν ἐν ἀνακωχῇ, «Ὀλυμπιακὴ ἐκεχειρία» ἡ ἕνεκα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων διακοπὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς διὰ ἱερῶν κηρύκων προαγγελίας τῆς ἑορτῆς· ὁ ἐκβιάζων τὴν ἐκεχειρίαν ἐδικάζετο πρὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς καὶ ὁ καταδικασθεὶς ἢ ἐγίνετο δοῦλος τοῦ καθυβριζομένου θεοῦ ἢ ἐπλήρωνε βαρὺ πρόστιμον· ἱδρυτὴς τῆς συμμαχικῆς ἑορτῆς καὶ ἐκεχειρίας ἐθεωρεῖτο ὁ βασιλεὺς τῆς Ἤλιδος Ἴφιτος· διὸ ἦτο ἐστημένον παρὰ τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἄγαλμα γυναικὸς ὑψηλῆς, παριστανούσης τὴν Ὀλυμπιακὴν ἐκεχειρίαν, παρ' αὐτὴν δὲ ἵστατο ὁ Ἴφιτος στεφανούμενος ὑπ' αὐτῆς· || καθόλου, διακοπὴ τῆς διαμάχης, προσωρινὴ συμφιλίωσις: «δεκαήμερος ἐκεχειρία». Β. Φ.

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἀνακωχή*.

ἔκζεμα (τὸ) *['Ιατρ.]*. Φλεγμονώδης δερματοεπιδερμῖτις, ἥτις ἐκδηλοῦται ἐπὶ παντὸς σημείου τοῦ σώματος, ἀκολουθοῦσα ὡρισμένα στάδια ἐξελίξεως, ἅτινα καὶ τὴν χαρακτηρίζουν. Οὕτως ἐμφανίζεται α) ἐρύθημα, β) φυσαλλίδες ἐπὶ τῆς ἐρυθηματώδους ἐπιφανείας, γ) ὑφύγρωσις ἐκ ῥήξεως τῶν φυσαλλίδων, δ) ἐφελκίδωσις ἐξ ἀποξηράνσεως αὐτῶν καὶ ε) ἀπολέπισις ἐξ ἀποπτώσεως τῶν ἐφελκίδων. Χαρακτηριστικὸς ἐπίσης τοῦ ἐκζέματος εἶναι ὁ συμπαρομαρτῶν πλειστάκις κνησμὸς ὡς καὶ ὁ ὑποτροπιάζων αὐτοῦ χαρακτήρ. Τοῦτο ἀκριβῶς τὸ δεύτερον δεικνύει ὅτι τὸ ἔκζεμα δὲν εἶναι δερματοπάθεια φύσεως ἐξωγενοῦς, ἀλλ' ὅτι τὰ ἐξωγενῆ αἴτια μόνον ὡς πρόκλησις χρησιμεύουν, ἵνα ἐκδηλωθῇ κατάστασις χαρακτηρίζουσα τὴν ἐξ ἀντιδράσεως ἐξωτερίκευσιν βαθείας ἐνδογενοῦς διαταραχῆς. Κατὰ ταῦτα τὸ *ἔκζεμα* δέον ν' ἀντιδιαστέλλεται τοῦ ὅρου *ἐκζεματοποίησις*, ὅστις ὑποδηλοῖ ἁπλῶς σύνδρομον ἐμφανίζον τὰς αὐτὰς στοιχειώδεις δερματικὰς βλάβας πρὸς τὸ ἔκζεμα ἐπερχόμενον ὡς τροποποίησις ἢ ἐπιπλοκὴ διαφόρων δερματοπαθειῶν καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχον μὲ τὸ καθ' αὐτὸ ἔκζεμα.

Digitized by Google

Διάγνωσις τοῦ ἐκζέματος. Αἱ στοιχειώδεις βλάβαι καὶ ἡ κλινικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἐκζέματος ἀποτελοῦν τὰς βάσεις τῆς διαγνώσεως, αὐτοῦ ἥτις εἶναι εὔκολος. Ἐν τούτοις τὸ ἔκζεμα δυνατὸν ἐνίοτε νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ἄλλας δερματοπαθείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται ὁ ἐπιμελὴς διαχωρισμός του, καθ' ὅτι τοιαῦται διαγνωστικαὶ πλάναι δυνατὸν ν' ἀγάγουν εἰς δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Δέον ὅθεν ἡ διαφορικὴ αὐτοῦ διάγνωσις νὰ γίνεται ἐπιμελῶς ἀπὸ τῶν ἑξῆς δερματοπαθειῶν: α) ἀπὸ τοῦ ἕρπητος, β) ἀπὸ τῶν διαφόρου φύσεως ἐγκαυμάτων, γ) ἀπὸ τοῦ στροφάλου, δ) ἀπὸ τῆς δυσιδρωσίας, ε) ἀπὸ τῆς κνήφης καὶ τῆς κνύζης, στ) ἀπὸ τῆς τριχοφυτίας, ζ) ἀπὸ τῆς νόσου τοῦ Dühring, η) ἀπὸ τοῦ ἐρυσιπέλατος, θ) ἀπὸ τῆς ὀξείας μορφῆς τοῦ ἐρυθηματώδους λύκου, ι) ἀπὸ τῆς νόσου τοῦ Paget (βλ. λ. *δυσκερατιάσεις*). Βαρεῖα εἰς συνεπείας θὰ εἶναι ἡ πλάνη, ὅταν ἰδίως ἀφορᾷ τὰς τέσσαρας τελευταίας αὐτὰς δερματοπαθείας, ὧν ἡ πρόγνωσις εἶναι σοβαρά. Τὸ ἔκζεμα εἶναι ἡ συχνοτέρα τῶν δερματοπαθειῶν. Δὲν εἶναι μεταδοτικόν, οὔτε ἡ πρόγνωσίς του εἶναι βαρεῖα. Ἐν τούτοις τὸ γεγονὸς ὅτι πλεῖσται μορφαὶ ἐκζέματος ὑπάρχουν καὶ ἐκ πλείστων αἰτίων αὗται προέρχονται, τὸ καθιστᾷ λίαν ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, ἧς ὁ καθορισμὸς ἀποβαίνει λεπτότατος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον μία ἀκατάλληλος θεραπεία, συνδυαζομένη μὲ τὴν πρὸς ὑποτροπὴν τάσιν τοῦ ἐκζέματος, δύναται νὰ καταστήσῃ τοῦτο πάθησιν ἐπίμονον καὶ βασανιστικήν.

Μορφαὶ τοῦ ἐκζέματος. Αὗται εἶναι πλεῖσται, διαιροῦνται δὲ εἰς τέσσαρας μεγάλας κατηγορίας, ἀναλόγως α') πρὸς τὴν ἐξέλιξιν (ἔκζεμα ὀξύ, χρόνιον, ὑποτροπιάζον), β') πρὸς τὴν κλινικὴν ἐμφάνισιν (ἔκζεμα φυσαλλιδῶδες, κηριῶδες, λειχηνοειδές, αὐλακωτόν, λεπιδοειδές, ψωριασοειδές, ἐφελκιδῶδες, θυλακικόν, νομισματοειδές, σμηγματορροϊκόν, παρυφές, ραγόεν, ρωγμῶδες, ἐρυθρόν, δυσιδρωσικόν, κερατιασικόν, βλατιδῶδες κλπ.), γ') πρὸς τὴν αἰτιολογίαν (ἔκζεμα τραυματικόν, φθειριασικόν, ἀκαρικόν, ἡλιακόν, χημικόν, ἐπιδερμοφυτικόν, τοξικόν, ἐξ εὐαισθητοποιήσεως, ἀφυλακτικόν, διαθεσικὸν κλπ.), δ') πρὸς τὸν ἐντοπισμὸν (ἔκζεμα τῶν πτυχῶν, τῶν χειλέων, τοῦ βλεφαρογόνου, τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, τῶν ὀνύχων, τῶν ρωθώνων, τῶν ὤτων, τῶν μεσοδακτυλίων, τοῦ μαστοῦ, τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, τῶν φυσιολογικῶν κοιλοτήτων κλπ.). Τέλος τὸ ἔκζεμα δυνατὸν νὰ εἶναι τοπικὸν ἢ καθολικόν.

Αἰτιολογία τοῦ ἐκζέματος. Κυρίως εἰπεῖν ἡ αἰτιολογία τοῦ ἐκζέματος παραμένει εἰσέτι ἄγνωστος. Καὶ εἶναι μὲν ἐξηκριβωμένον, ὅτι πλεῖσται οὐσίαι ἐξωτερικῶς ἐπιδρῶσαι ἀποτελοῦν ἀναμφισβητήτως τὸ αἴτιον τῆς ἐμφανίσεως ἑνὸς ἐκζέματος, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης γνωστόν, ὅτι αἱ οὐσίαι αὗται εἰς ἄλλα ἄτομα οὐδεμίαν νοσογόνον ἔχουσιν ἐπίδρασιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἄτομον, ἐφ' οὗ σήμερον προκαλοῦν τὸ ἔκζεμα, ἄλλοτε ἐπιδράσασαι οὐδὲν προεκάλεσαν. Εἶναι ὅθεν πρόδηλον, ὅτι οὐχὶ ἐξ αὐτῶν καθ' ἑαυτῶν τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων προέρχεται τὸ ἔκζεμα, ἀλλ' ἐξ εἰδικῆς προδιαθέσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Μία μεγάλη κατηγορία τοιούτου διαθετικοῦ ἐδάφους εἶναι τὰ ἄτομα, ἅτινα παρουσιάζουν *εὐαισθητοποίησιν* (βλ. λ.). Τὰ ἄτομα ταῦτα παρουσιάζουν διαταραχὴν τῶν χυμῶν τοῦ αἵματος τοιαύτην, ὥστε ἡ ἐπίδρασις οὐσιῶν, ἔστω καὶ ἀβλαβῶν, νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίαν ἀντιγόνου προκαλοῦντος κρίσιν αἱμοκλαστικὴν ἢ κολλοειδορρηκτικήν, ἧς τὸ ἀποτέλεσμα ἐξωτερικεύεται διὰ μιᾶς ἐκζεματικῆς π. χ. ἐκθύσεως. Τὰ ἄτομα ταῦτα, ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἐργασίαι τοῦ Widal, παρουσιάζουν διαταραχὰς τοῦ ἐνδοεκκριτικοῦ των συστήματος. Γνωστοῦ δὲ ὄντος, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τελεῖ ὑπὸ τὴν ρυθμιστικὴν ἐποπτείαν τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος καί, ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ, τοῦ ὀργανοφυτικοῦ νευρικοῦ συστήματος, εὐνόητον ὅτι καὶ τούτου ἡ κατάστασις ἔχει σχέσιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκδήλωσιν ἑνὸς ἐκζέματος. Ποῖον ὅμως τὸ αἴτιον τὸ προκαλοῦν τὰς βλάβας τοῦ τελευταίου αὐτοῦ συστήματος; Οἱ μεγαλύτεροι ἐν προκειμένῳ παράγοντες εἶναι αἱ χρόνιαι μολυσματικαὶ νόσοι, ἰδίᾳ δὲ ἡ κληρονομικὴ σύφιλις, ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἐργασίαι τοῦ Ravaut. Ἰδοὺ ὅθεν ὁλόκληρος αἰτιολογικὴ ἅλυσις, δυναμένη νὰ ἐπιχύσῃ πλῆρες φῶς εἰς τὰς ἀγνώστους πηγὰς ἑνὸς ἐκζέματος. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων, ἐρευνῶν τις χρονίαν ἐκζεματικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν πλῆθος ἀλοιφοθεραπειῶν, λουτροθεραπειῶν καὶ διαίτης κατώρθωσαν μόνον νὰ συντηρήσουν ἐπὶ μακρὰ ἔτη μεταξὺ φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας, θ' ἀνεύρῃ πολλάκις μίαν ἀρτηριακὴν ὑπότασιν ἢ δυσμηνόρροιαν ἢ παχυσαρκίαν ὑπερτρίχωσιν (ζητήματα σχετιζόμενα μὲ τὸ ἐνδοεκκριτικὸν σύστημα) ἢ πεπτικὴν ἀφυλαξίαν, ὑποαζωτουρίαν, ἐλάττωσιν τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῶν οὔρων, ἐλάττωσιν τῆς ὀξειδώσεως (ζητήματα κακῆς σπλαγχνικῆς λειτουργίας) ἢ νευρικὴν κατάστασιν, ἄγχος, πρωϊνὴν ζάλην, ὑπερίδρωσιν, ὀφθαλμοκαρδιακὸν ἀντανακλαστικόν, παλμοὺς (ζητήματα σχετιζόμενα μὲ τὸ ὀργανοφυτικὸν νευρικὸν σύστημα) ἢ λευκοπλακίαν ἐν τῷ στόματι, ἐπιμόνους κεφαλαλγίας, αὐτομάτους ἐκτρώσεις τῆς μητρός, ὀδόντας τοῦ Οὔτκινσον κλπ. (ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὴν κληρονομικὴν σύφιλιδα) καὶ οὕτω ἀνευρίσκων τὴν αἰτιολογίαν καὶ αἴρων ταύτην διὰ τῆς ἀναλόγου θεραπευτικῆς ἐπιτυγχάνει καὶ τὴν ὁριστικὴν ἐξαφάνισιν τοῦ εἰς τὰς διαταραχὰς ταύτας ὀφειλομένου ἐκζέματος.

Ἔκζεμα ὑποτροπιάζον τοῦ προσώπου ἐπὶ παιδίσκης 6 ἐτῶν.

Κατόπιν τῆς ἐξηγήσεως ταύτης ἣν αἱ νεώτεραι ἔρευναι παρέσχον, εὐνόητον εἶναι ὅτι οἱ κύριοι λόγοι οἵτινες ἐπεκράτουν ἄλλοτε διὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐκζέματος, τόσον οἱ *ἐξωγενεῖς* (πλῆθος αἰτίων χημικῶν, μηχανικῶν, ἐπιδράσεως ποικίλων οὐσιῶν, παρασίτων κ.λ.π.), ὅσον καὶ *ἐνδογενεῖς* (ἀρθριτισμός, γαστροεντερικαὶ ἢ νευρικαὶ διαταραχαί, κληρονομικότης κ.λ.π.) τίθενται εἰς δευτέραν μοῖραν ἢ μᾶλλον καταπίπτει ἡ αἰτιολογικὴ των ἀξία ἐφ' ὅσον μόνον ὡς συμπτώματα βαθυτέρων αἰτίων δύνανται ἐν προκειμένῳ νὰ ἐπενεργοῦν. Συνεπῶς καὶ ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ἀκολουθεῖ ἄλλην πλέον ὁδόν, ὅσον οἷόν τε αἰτιολογικήν, αἱ δίαιται καὶ αἱ ἀντιαρθριτικαὶ θεραπεῖαι ἀχρηστεύονται, ἡ δὲ τοπικὴ θεραπεία παραμένει μόνον ὡς ὑποβοηθητικὴ τοιαύτη καὶ καθαρῶς συμπτωματική.

Θεραπεία τοῦ ἐκζέματος. Ἡ θεραπεία τοῦ ἐκζέματος εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν μορφὴν αὐτοῦ, τὴν τοπογραφίαν αὐτοῦ, τὴν κλινικὴν του ἐξέλιξιν, τὴν αἰτιολογίαν του, τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται κλπ. Εὐνόητον ὅθεν ὅτι μία τοιαύτη θεραπευτικὴ ἀγωγὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κωδικοποιηθῇ εἰς τυφλὰς συνταγογραφίας, ἀλλ' ἀπαιτεῖται κατανόησις καὶ πεῖρα τῶν ζητημάτων τούτων, διὰ νὰ συλλάβῃ τις ἐκ τοῦ ἀθροίσματος δυσοράτων λεπτομερειῶν, πολλάκις ἐκ κλινικῆς διαισθήσεως, τὴν προοπτικὴν τῆς παθολογικῆς εἰκόνος, ἥτις θὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν αἰτιολογικὴν θεραπείαν διὰ τῆς αἰτιολογικῆς ὁδοῦ. Ὁπωσδήποτε αἱ γενικαὶ κατευθύνσεις τῆς θεραπευτικῆς τοῦ ἐκζέματος εἶναι: 1) *Τοπικαί*: α) ἀπαλλαγὴ ἀπὸ παντὸς ἐρεθισμοῦ καὶ ἰδίως τοῦ συντελέσαντος εἰς τὴν πάθησιν, β) θεραπεία συμπαρομαρτουσῶν ἐπιπλοκῶν ἢ ἐπιμολύνσεων, γ) κάθαρσις τῶν βλαβῶν δι' ὑγρῶν ἀντισηπτικῶν ἐπιθεμάτων ἐπὶ ὀξειῶν περιπτώσεων, δ) αἱ ἀλοιφαὶ θὰ περιορίζωνται διὰ τὰς ξηρὰς καὶ χρονίας μορφὰς ἐκζέματος, ε) φυσικοθεραπεία (ἀκτινοθεραπεία, ὑψίσυχνα κλπ.) ἐπιβοηθητικῶς καὶ ἀναλόγως τῶν ἐνδείξεων. 2) *Γενικαί*: α) τακτοποίησις τῆς γενικῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως ἀπὸ ἀπόψεως λειτουργικῆς, β) αἰτιολογικὴ θεραπευτικὴ ἀναλόγως τοῦ εὑρισκομένου αἰτίου, γ) συμπτωματικὴ θεραπευτικὴ (πρὸς καταπολέμησιν ἄλγους, κνησμοῦ, ὑπνοφυγώσεως κ. ο. κ.), δ) ἀπευαισθητοποίησις τοῦ ὀργανισμοῦ (πρωτεϊνοθεραπεία, πεπτονοθεραπεία, αὐθαιμοθεραπεία, κρυσταλλοειδοθεραπεία κ. λ. π.). Ἡ λουτροθεραπεία μικρὰν κέκτηται θεραπευτικὴν ἰδιότητα καὶ ταύτην περιοριζομένην μόνον εἰς τὰ χρόνια ἐκζέματα. Ἐπιλαμβανόμενός τις τῆς θεραπείας τοῦ ἐκζέματος δέον νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ὑφισταμένης δερματοθεραπείας, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἀποτροπὴν τῶν ὑποτροπῶν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ πολὺ μετὰ τὴν φαινομενικὴν ἴασιν δέον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ λεγομένη «θεραπεία ἐξασφαλίσεως», ἥτις νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἰδίως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ φθινοπώρου, ἐποχῶν καθ' ἃς συνήθως ἀναφαίνονται αἱ ἐκζεματικαὶ ὑποτροπαί. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

—*[Κτην.]* Τὸ ἔκζεμα εἶναι ἀσθένεια συνήθης καὶ εἰς τὰ ζῷα. Εἰς τὸν *βοῦν* παρουσιάζεται ὑπὸ διαφορωτάτας μορφὰς καὶ εἴτε ἐκδηλοῦται βραδέως, εἴτε ἀποτόμως. Κατὰ πρῶτον παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν διιδρώσεως (*ἔκζεμα ὑγρόν*), ἥτις προκαλεῖ τὴν συγκόλλησιν τῶν τριχῶν, αἵτινες προσκολλῶνται κατὰ δέσμας ἐπὶ σχηματιζομένης διαυλακώσεως ἐπὶ τοῦ δέρματος πυορροούσης, ἢ ὑπὸ μορφὴν πλακῶν ξηρῶν, αἵτινες σχηματίζονται ἐπὶ τοῦ δέρματος ποικίλως διηυλακωμέναι (*ἔκζεμα ξηρόν*). Αἱ πλάκες τοῦ ἐκζέματος ἀναφαίνονται συνήθως ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ ζῴου, κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν τῶν γλουτῶν, ἐπὶ τῶν μαστῶν ἢ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν καὶ κατὰ μῆκος τῆς ράχεως, εἰς τὸν αὐχένα καὶ σπανιώτατα καὶ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος. Τὸ προσβληθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκζέματος τμῆμα τοῦ σώματος παχύνεται, διυγραίνεται καὶ προξενεῖ πόνους καὶ ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ἐπαφῇ. Πρὸς θεραπείαν τοῦ ἐκζέματος κατὰ πρῶτον καθαρίζεται διὰ μαλακοῦ ὑφάσματος ἢ σπόγγου τὸ πάσχον μέρος τοῦ σώματος καὶ τρὶς τῆς ἡμέρας, ἤτοι κατὰ τὴν πρωΐαν, τὴν μεσημβρίαν καὶ τὴν ἑσπέραν, πλύνεται τοῦτο διὰ χλιαροῦ ὕδατος διαλύσεως θειικοῦ σιδήρου (εἰς ποσότητα 30 γραμμαρίων κατὰ λίτρον ὕδατος) καὶ στύψεως (εἰς ποσότητα 40 γραμμαρίων κατὰ λίτρον ὕδατος) ἐναλλὰξ ἢ καὶ δι ἁπλῆς πλύσεως δι' ἀφεψήματος φλοιοῦ δρυός. Ὅταν αἱ διιδρώσεις παύσωσι, τότε ἐπιπάσσεται τὸ πάσχον μέρος διὰ κόνεως βισμουθίου ἢ δι' ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας, ἥτις ἐνίοτε ἀπαιτεῖ μακρὸν χρόνον, δέον νὰ δίδηται ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας καθαρτικὸν ἐναλλὰξ καὶ διουρητικὸν φάρμακον. Ἡ θεραπεία κοινοῦ ἐκζέματος ἀπαιτεῖ συνήθως 3—4 ἑβδομάδας. Δ. Ν. Π.

Ἔκζεμα βοός.

— **ἐκζεμάτων ἀντίδοτα** *[Φαρμ.]*· βλ. λ. *ἀντίδοτα.*

ἐκζεματίδες (αἱ) (Eczematides) *[Ἰατρ.]*. Ἐκλήθησαν οὕτως ὑπὸ τοῦ Darier δερματοπάθειαι ἐρυθηματώδεις ἢ πιτυριασιοειδεῖς συχνότατα ἀπαντῶσαι καθ' ἁπάσας τὰς ἡλικίας, περιγέγραπτοι, ἄνευ μορφολογικῆς ἐξελίξεως καὶ εὐκόλως ἰαταί. Αἱ ἐκζεματίδες εἶναι αἱ κοινῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλούμεναι *λειχῆνες* (καθ' ὅτι ἐπιστημονικῶς *λειχὴν* εἶναι πάθησις τελείως διάφορος καὶ αὐθύπαρκτος). Ἄλλοτε ἐκαλοῦντο *λειχὴν περίγραπτος, ἔκζεμα σμηγματορροϊκὸν* κλπ. Αἱ ἐκζεματίδες εἶναι πάντοτε ξηραί, τὰ δὲ λέπιά των ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λιπαρά. Ἀναλόγως τῶν μορφῶν των διακρίνονται, εἰς *σμηγματορροϊκὰς* ἐκζεματίδας, εἰς *πιτυριασιοειδεῖς*, ἀπαντώσας συχνότατα ἐπὶ τοῦ τριχωτοῦ δέρματος τῆς κεφαλῆς, καὶ εἰς *ψωριασιοειδεῖς* τοιαύτας, ὧν τὰ λέπια εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἐπὶ κηλίδων ἐρυθρῶν. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις δέον νὰ γίνεται κυρίως ἀπὸ τῆς ροδοχρόου πιτυριάσεως τοῦ Gibert, τῆς τριχοφυτίας καὶ τῆς ψωριάσεως. Ἡ θεραπεία τῶν ἐκζεματίδων εἶναι ταχεῖα καὶ συνίσταται εἰς λουτρὰ δι' ἀλκαλικοῦ σάπωνος, μετὰ τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ἀλοιφαὶ μετ' ἰχθυόλης ἢ ἀρκευθικοῦ ἐλαίου. Ἐπὶ ἐκζεματίδων τῆς κεφαλῆς, ἄριστα ἀποτελέσματα ἐπιτυγχάνονται διὰ θειούχων διαλύσεων. Ν. Ν. Δ.

ἐκζεματικός, —ή, —όν· ὁ πάσχων ἀπὸ ἔκζεμα· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔκζεμα: «ἐκζεματικὴ ἰδιοσυγκρασία».

ἐκζεματοποίησις (ἡ) (eczématisation) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται σύνδρομον ἐμφανίζον τὰς αὐτὰς στοιχειώδεις βλάβας μὲ τὸ *ἔκζεμα* (βλ. λ.), ἐπερχόμενον ὡς τροποποίησις ἢ ἐπιπλοκὴ διαφόρων δερματοπαθειῶν καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχον μὲ τὸ καθ' αὑτὸ ἔκζεμα. Ν. Ν. Δ.

ἐκζεματώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ πλήρης ἐκζεμάτων: «χεῖρες ἐκζεματώδεις» || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔκζεμα, ἐκζεματικός: «ἐκζεματώδης ἰδιοσυγκρασία», «ἐκζεματῶδες σύμπτωμα».

ἐκζήτησις, —εως (ἡ)· τὸ ἐκζητεῖν, ἡ ἐπίμονος ζήτησις, ἀναζήτησις || «ἐκζήτησις λέξεων» ἡ ἀναζήτησις καὶ χρῆσις λέξεων ἀμφιβόλου χρήσεως καὶ σημασίας.

ἐκζητῶ (—έω), ἀόρ. *ἐξεζήτησα—ἐξεζητήθην*, παθ. μετχ. *ἐξεζητημένος*· ζητῶ, ἀνερευνῶ μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμονῆς: «τὰς ἐντολὰς τοῦ Ὑψίστου ἐξεζήτησα», «περὶ σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν οἱ προφῆται» || ἀναζητῶ τι ὅπου κατ' ἀλήθειαν δὲν ὑπάρχει, ζητῶ νὰ ἀνεύρω τι οἱονεὶ βιαίως: «ἐκζητεῖ λέξεις καὶ φράσεις», «λέξις—, φράσις ἐξεζητημένη» προσκρούουσα εἰς τὸ γλωσσικὸν συναίσθημα εἴτε διὰ τὴν ἀχρηστίαν αὐτῆς, εἴτε διὰ τὴν ἔλλειψιν σαφηνείας· «τρόπος ἐξεζητημένος» προσποιητός.

ἐκηβόλος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος (ἑκὰς—βάλλειν) παρὰ τῷ Ὁμήρῳ (Ιλ. Α, 14). Λέγεται καὶ *ἑκατηβόλος* καὶ *ἑκατηβελέτης* καὶ *ἑκάεργος* ἀπὸ τῆς ἐπιτηδειότητός του νὰ βάλλῃ μακρόθεν βάλλειν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐκὴμ-Βελέσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Συλλάνων* τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 685.

ἐκθαμβητικός, — ή, — όν· *ἐκθαμβωτικὸς* (βλ. λ.) (τὸ μὲν *ἐκθαμβωτικὸς* εἶναι νεώτερον, παραγόμενον ἀπὸ τοῦ *ἐκθαμβόω*, τὸ δὲ *ἐκθαμβητικὸς* εἶναι παλαιόν, παραγόμενον ἀπὸ τοῦ *ἐκθαμβέω*).

ἔκθαμβος (ὁ, ἡ), — ον (τό)· ὁ θαμβωθεὶς ὑπὸ καταπλήξεως, κατάπληκτος, ἔκπληκτος, ἐκστατικός:

Digitized by Google

«ἔμεινα ἔκθαμβος μόλις τὸν εἶδα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν».

ἐκθαμβῶ (—όω), *ἀόρ.* *ἐξεθάμβωσα—ἐξεθαμβώθην*· κάμνω τινὰ νὰ θαμβωθῇ, νὰ καταπλαγῇ· || θαμβῶ, κάμνω τινὰ νὰ σκοτισθοῦν οἱ ὀφθαλμοί του (παρὰ τὸ παλαιὸν *ἐκθαμβέω*).

ἐκθαμβωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκθαμβῶν, ὁ ἱκανός, ὁ δυνάμενος νὰ προκαλῇ θάμβος εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἐκτυφλωτικός: «οἱ προβολεῖς ἐξακοντίζουν ἐκθαμβωτικὸν φῶς».

ἐκθάπτω, *ἀόρ.* *ἐξέθαψα—ἐξετάφην*, *παθ. μετχ.* *ἐκτεθαμμένος*· ἐξάγω ἐκ τοῦ τάφου, ἀνασκάπτω τὸ τεθαμμένον, κοιν. *ξεχώνω, ξεθάφτω*: «τὸν ἐξέθαψαν καὶ ἔθαψαν ἀλλαχοῦ»· || μεταφ. ἀνακαλύπτω, ἐμφανίζω τι παλαιὸν ἢ λησμονηθέν: «ἐξέθαψε νόμον τινὰ παλαιόν», «ἐξέθαψεν ἀπὸ τὰς ἀποθήκας τῆς βιβλιοθήκης βιβλίον πολύτιμον», «ἐκθάπτει λεξίδιά τινα παλαιὰ καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτά».

ἐκθειάζω, *ἀόρ.* *ἐξεθείασα*· ἐκλαμβάνω, παριστάνω τινὰ ὡς θεῖον, ἐπαινῶ, ἐγκωμιάζω τινὰ ὑπερβολικά, οἱονεὶ θεοποιῶ: «μὴ τὸν ἐκθειάζῃς, διότι γίνεσαι ἀπίστευτος».

ἐκθειασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκθειάζειν, θεοποίησις, ὑπερβολικὸς ἔπαινος: «μᾶς ἐπανέλαβε τοὺς συνήθεις ἐκθειασμοὺς τῆς πατρίδος του».

ἐκθειαστὴς (ὁ)· ὁ ἐκθειάζων, ἐγκωμιαστὴς ὑπερβολικός: «ἐκθειαστὴς τῆς γυναικός του».

ἐκθειαστικός, *—ή, —όν*· ὁ πρὸς ἐκθειασμὸν γινόμενος, ἐπαινετικός, ἐγκωμιαστικός: «λόγος ἐκθειαστικός». — Ἐπίρρ. ***ἐκθειαστικῶς:*** «ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ἐκθειαστικῶς».

ἔκθεμα (τό)· Τὸ ἐκτεθειμένον πρὸς θέαν· || πᾶν ὅ,τι εἶναι ἐκτεθειμένον εἰς τὰ καταστήματα τῶν ἐκθέσεων πρὸς πώλησιν, οἷον προϊόντα βιομηχανικά, πίνακες ζωγραφικῆς, ἐμπορεύματα κττ.· || διαταγὴ ἢ πρόγραμμα γεγραμμένον ἐπὶ πίνακος καὶ ἐκτεθειμένον εἰς διάφορα μέρη τῶν πόλεων (ἀρχ.).

—*[Πολ. Δικ.]* Εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ἑβδομάδος ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου προσδιορίζει ἐκ τοῦ *πινακίου*, κατὰ τὴν χρονολογικὴν τῆς εἰσαγωγῆς σειράν, τὰς ὑποθέσεις *ἐκείνας*, αἵτινες πρόκειται νὰ συζητηθῶσι κατὰ τὴν ἐρχομένην ἑβδομάδα. Τρεῖς δὲ ἡμέρας πρὸ τῆς συζητήσεως συντάσσεται ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου περίληψις περιέχουσα τὰς προσδιορισθείσας πρὸς συζήτησιν διὰ τὴν προσεχῆ συνεδρίασιν ὑποθέσεις. Ἡ περίληψις αὕτη καλεῖται *ἔκθεμα*, ὅπερ τοιχοκολλᾶται εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ δικαστηρίου καὶ μένει ἐκτεθειμένον μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς συζητήσεως, ἵνα λάβωσι γνῶσιν οἱ πληρεξούσιοι καὶ οἱ διάδικοι καὶ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸ ἀκροατήριον ἄνευ ἑτέρας κλητεύσεως. Εἰς τὸ αὐτὸ ἔκθεμα ἀναγράφονται καὶ αἱ συζητητέαι ὑποθέσεις ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου πινακίου τοῦ τηρουμένου διὰ τὰς περὶ ἐξώσεως καὶ ἄλλας ἐκ τοῦ νόμου ἢ διὰ προεδρικῆς πράξεως προτετιμημένας ὑποθέσεις, ἐκτὸς ἐὰν ἡ προθεσμία τῆς συζητήσεως τυγχάνῃ εἰκοσιτετράωρος ἢ βραχυτέρα, ὅτε τὸ ἔκθεμα διὰ τὰς ὑποθέσεις ταύτας γίνεται μέχρι τῆς ὥρας τῆς συνεδριάσεως. (Πολ. Δικ. 577 — Νομοθετ. διάτ. τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1925, ἄρθρ. 9, Νομ. διάτ. 20 Ἀπριλίου 1926.) Ε. Ι. Μ.

ἔκθεσις,—εως (ἡ)· ἡ ἔξω τοῦ οἴκου τοποθέτησις, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκθέτειν: «ἔκθεσις εἰς τὸν ἥλιον,—εἰς τὸν ἀέρα», «ἡ ἔκθεσις τοῦ Οἰδίποδος εἰς τὸ ὄρος», «ἔκθεσις βρέφους παρὰ τὴν ὁδόν», «ἔκθεσις τέρατος εἰς κοινὴν θέαν», «ἔκθεσις ἀγνώστου νεκροῦ πρὸς ἀναγνώρισιν», «ἔκθεσις ἀρχαιοτήτων εἰς τὸ μουσεῖον»· || ἔκθεσις ἔργων τέχνης, βιομηχανίας, καλλιτεχνίας, ἐμπορευμάτων εἰς εἰδικὰ καταστήματα πρὸς θέαν καὶ πώλησιν· || συνεκδ. ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ὅπου γίνεται ἡ ἔκθεσις τῶν ἔργων καὶ προϊόντων· || ἡ διατύπωσις πρὸς κοινὴν γνῶσιν δόγματος, νομοθεσίας κττ. (ἀρχ.)· || ἐντεῦθεν ἡ λεπτομερὴς καὶ συστηματικὴ διατύπωσις ἔγγραφος ἢ προφορικὴ ὑποθέσεώς τινος: «ἔκθεσις πεπραγμένων ἑταιρείας, —τραπέζης κττ.» «ἔκθεσις πλειστηριασμοῦ, —πραγματογνωμοσύνης», «ἰατρική—, ἀνακριτικὴ ἔκθεσις», «ἔκθεσις ἐξεταστικῆς, —κριτικῆς ἐπιτροπείας», «ἡ ἔκθεσις τῶν κριτῶν»· || καὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ ἢ τὸ ἔγγραφον ἐν ᾧ διατυποῦται ἡ ἔκθεσις· || «ἔκθεσις δράματος, ὃ καὶ ἐπίλογος καλεῖται» (*Σχολ.*) (βλ. κατωτ. *[Λογοτ.]*)· || περίληψις μελλούσης νὰ ἐξετασθῇ ὑποθέσεως καὶ εἰσαγωγικά τινα πρὸς ἀκριβεστέραν αὐτῆς παρακολούθησιν.

— [ΑΡΧ. ΛΟΓΟΤ.] Ἐκαλεῖτο *ἔκθεσις* παρ' ἀρχαίοις ἡ ἀποτελείωσις, ὁ ἐπίλογος δράματός τινος ἢ ἔπους, ὅστις συνήθως ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρός, ὅπως δοθῇ καιρὸς νὰ κατασιγασθῶσι βαθμηδὸν ὁ ἔλεος καὶ ὁ φόβος τῶν ἀκροατῶν. Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ἔκθεσις (exposition) ὠνομάσθη τὸ προεισαγωγικὸν μέρος τῶν δραμάτων, καθ' ὃ ἐξηγοῦντο τὰ ἀπαραίτητα πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν τοῦ ἔργου γεγονότα, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς ὑποθέσεως. Οὕτως οἱ ἀνεξάρτητοι «πρόλογοι» τοῦ Εὐριπίδου καὶ οἱ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τῶν Λατίνων κωμικῶν ἐκλήθησαν «ἐκθέσεις». Οἱ κλασσικοὶ Γάλλοι δραματικοὶ ἐπανέφερον τὰς τοιαύτας «ἐκθέσεις», ὡς ἦσαν παρὰ Σοφοκλεῖ, ἐν αὐτῇ τῇ δράσει τοῦ ἔργου· καὶ παρὰ μὲν τῷ Ρακίνᾳ ἡ ἔκτασις αὐτῶν ἦτο βραχυτάτη, ἐν ὀλίγαις μόνον σκηναῖς, παρὰ δὲ τῷ Κορνηλίῳ καὶ Μολιέρῳ ἠδύναντο νὰ κατέχωσιν μίαν, δύο ἢ καὶ τρεῖς τῶν πράξεων.

— [ΚΑΛΛΙΤΕΧΝ.] Ὀνομάζονται *ἐκθέσεις* αἱ εἰδικαὶ τοιαῦται τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν (ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, χαρακτικῆς), μὴ ἀποκλειομένων καὶ τῶν διακοσμητικῶν. Ἡ πρώτη ἔκθεσις ζωγραφικῆς ἐγένετο ἐν Παρισίοις τῷ 1648 ὑπὸ καλλιτεχνῶν ἑνωθέντων ἐναντίον τῶν πανισχύρων τότε ἐπαγγελματικῶν σωματείων, τὰ ὁποῖα προστατευόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπηγόρευον τὴν ἐκτὸς αὐτῶν ἐλευθέραν ἄσκησιν τῆς τέχνης. Διότι μία τῶν μεγάλων μεταβολῶν τῆς Ἀναγεννήσεως ἦτο ἡ διάκρισις τῶν καλλιτέχνων εἰς ἰδίας ἐλευθέρας ἀτομικότητας ἀπὸ τῶν ἐπαγγελματιῶν τεχνιτῶν, ἀνωνύμων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἀλλ' ὁ αὐλικὸς ζωγράφος Λεμπρὲν κατώρθωσε νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἕνωσις τῶν ἐλευθέρων καλλιτέχνων εἰς «Ἀκαδημίαν ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς», ἥτις τότε εἶχε χαρακτῆρα ἐπαναστατικὸν κατὰ τῆς κρατούσης ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τάξεως.

Ἡ προστασία τοῦ Κολμπὲρ καὶ τοῦ Μαζαρίνου ἐστερέωσε περισσότερον τὴν Ἀκαδημίαν, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκθέτωσι τὰ ἔργα αὐτῶν δημοσίᾳ κατ' ἔτος. Ὁ ἀρχιτέκτων Μανσὰρ ἐπέτυχε τὴν παραχώρησιν τῆς αὐλῆς τοῦ Λούβρου διὰ τὰς ἐνιαυσίους ταύτας ἐκθέσεις, ἕως οὗ τῷ 1737 παρεχωρήθη εἰς αὐτοὺς ἡ Τετράγωνος λεγομένη αἴθουσα τοῦ ἰδίου ἀνακτόρου. Ἔκτοτε αἱ καλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις ἐγενικεύθησαν, σήμερον δὲ γίνονται σχεδὸν καθ' ἑκάστην καὶ πολλαὶ συγχρόνως ἀτομικαὶ ἐκθέσεις, ἰδίᾳ τῶν ζωγράφων, εἰς αἰθούσας προωρισμένας διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ αἴθουσαι «διαρκῶν ἐκθέσεων», ἔνθα ἐκτίθενται συνεχῶς ἔργα τέχνης, ἀνανεούμενα ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ νεωτέρων. «Ἐκθέσεις ἀναδρομικαὶ» λέγονται αἱ συγκεντροῦσαι πάντα τὰ ἔργα καλλιτέχνου τινὸς ἀποθανόντος, ὥστε νὰ δύναται ὁ φιλότεχνος νὰ ἐκτιμήσῃ ἐν τῷ συνόλῳ της τὴν παραγωγὴν καὶ τὰ στάδια ἐξελίξεως τοῦ καλλιτέχνου.

Ἐπειδὴ αἱ ἐκθέσεις τῆς Ἀκαδημίας κατέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ συντηρητικαί, οἱ νεωτερίζοντες καλλιτέχναι ἀπετέλεσαν ἴδιον σωματεῖον, τῶν «Γάλλων καλλιτεχνῶν» (1883), καὶ ἵδρυσαν καὶ ἰδίαν ἔκθεσιν (Salon des artistes français), ὅπως ἐκθέτωσι τὰ ἔργα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἡ ἑλλανόδικος ἐπιτροπὴ τῆς Ἀκαδημίας δὲν ἐδέχετο. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἱδρύθη νέον σωματεῖον, τῶν «Ἀνεξαρτήτων» (1884), μὲ ἰδίαν ἐνιαυσίαν ἔκθεσιν (Salon des Indépendants), ἔνθα τὰ ἔργα ἐγίνοντο δεκτὰ ἄνευ ἑλλανοδίκου ἐκ τῶν προτέρων κρίσεως.

«***Ἔκθεσις νεωτέρων διακοσμητικῶν καὶ βιομηχανικῶν τεχνῶν»***. Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξιοῦται ἡ εἰδικὴ αὕτη διεθνὴς ἔκθεσις, γενομένη ἐν Παρισίοις τῷ 1925 καὶ διαρκέσασα ἐπὶ ἓν ἑξάμηνον, μία τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου, ἀριθμήσασα περὶ τὰ 16 ἑκατομμύρια ἐπισκεπτῶν καὶ ἧς αἱ πρόσοδοι ἐκάλυψαν πάσας τὰς δαπάνας. Κατ' αὐτὴν πάντα τὰ ἱδρύματα καὶ περίπτερα, ἔχοντα τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐφημέρου καὶ πραγματοποιοῦντα τὸν διακοσμητικὸν σκοπὸν τῆς ἐκθέσεως, κατεσκευάσθησαν κατὰ τὸν πλέον ἐλεύθερον φαντασιώδη τρόπον, ὥστε ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ποικιλία καὶ τόλμη ἔδωκαν ἀποτελέσματα ἐξόχου αἰσθητικοῦ ἐνδιαφέροντος. Εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἐξετέθησαν πάντα τὰ εἴδη τῶν ἐφηρμοσμένων τεχνῶν ἀπὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μέχρι τῆς τέχνης τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ φωτισμοῦ (μεταλλουργική, κεραμική, ὑαλουργία, ταπητουργία, ὑφαντουργική, ἐπιπλοποιία, κηπουρική), ὅ,τι τουτέστι συνδυάζει μετὰ τῆς χρησιμότητος καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ὡραίου. Ἕκαστον περίπτερον ἔθνους, ἐπαρχίας ἢ οἴκου ἦτο καὶ μία πλήρης ἔκθεσις. Διὰ τὴν καινοτομίαν αὐτῶν ἐθαυμάσθησαν τὰ περίπτερα Δανίας, Σουηδίας, Ρωσίας, ἡ βρύσις τοῦ οἴκου Λαλίκ, ὡς καὶ ἡ μεγαλειώδης κλῖμαξ, ἀπὸ ἀπόψεως διαστάσεων καὶ ἁρμονίας, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασεν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ «Γκρὰν Παλαὶ» ὁ ἀρχιτέκτων Λετρὸν (εἰκόνας τῆς Ἐκθέσεως τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων βλ. εἰς λ. *διακοσμητική)*. Κ.Ι.Β.

—[ΒΙΟΜΗΧ.] Καλεῖται *ἔκθεσις* ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς ὡρισμένον χρόνον καὶ ὡρισμένην πόλιν συγκέντρωσις καὶ ἐπίδειξις τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων μιᾶς ἢ πλειόνων χωρῶν, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν διεγείρηται ἡ μεταξὺ τῶν παραγωγῶν ἅμιλλα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διαφημίζωνται εἰς πολυαριθμότατον συγχρόνως κοινὸν τά τε εἴδη ἀπομεμακρυσμένων ἐπαρχιῶν ἢ ξένων χωρῶν καὶ αἱ ἐπιτευχθεῖσαι τεχνικαὶ τελειοποιήσεις ἐπὶ παντὸς ἐδάφους τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας καὶ οὕτως εὐρύνηται ὁ κύκλος καταναλώσεως αὐτῶν. Ὁ Ἀθήναιος ἐν τοῖς «Δειπνοσοφισταῖς» αὐτοῦ ἀναφέρει, ὅτι Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ (181—146 π. Χ.) ὠργάνωσε μεγαλοπρεπεῖς ἑορτάς, καθ' ἃς οἱ ἔμποροι καὶ βιοτέχναι τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Μέμφιδος ἐξέθηκαν πρὸς ἐπίδειξιν ὅ,τι ὡραιότερον καὶ πολυτελέστερον εἶχον. Κατὰ τὰς πανηγύρεις (foires) τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, ὡς συνηθίζεται καὶ μέχρι σήμερον, οἱ ἔμποροι καὶ παραγωγοὶ ἵδρυον σκηνὰς καὶ παραπήγματα πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων αὐτῶν. Τὰ γεγονότα ὅμως ταῦτα οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν φύσιν, τὸν σκοπὸν καὶ τὸν τρόπον ὀργανώσεως τῶν σημερινῶν ἐκθέσεων. Αὗται εἶναι καρπὸς τοῦ νεωτέρου μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, ὀφειλομένου εἰς τὰς τεραστίας ἐπιστημονικὰς ἐφευρέσεις καὶ τὴν ποικιλωτάτην ἐφαρμογὴν τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, εἰς τὰ ταχύτατα καὶ ἀσφαλέστατα μέσα τῆς συγκοινωνίας, δι' ὧν ἡ ἐπικοινωνία τῶν λαῶν ἐγένετο συχνοτέρα καὶ αἱ ἀγοραὶ καταναλώσεως ηὐρύνθησαν εἰς μέγαν βαθμόν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐντεῦθεν ἐπενεχθεῖσαν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ συναγωνισμοῦ διὰ τῆς καταργήσεως τῶν στενῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων μετὰ τῶν ὀπισθοδρομικῶν αὐτῶν προνομίων.

Αἱ ἐκθέσεις εἶναι *τοπικαί, ἐθνικαί, διεθνεῖς* καὶ *παγκόσμιοι*, ἐὰν κατ' αὐτὰς συγκεντρῶνται πρὸς ἔκθεσιν τὰ προϊόντα μιᾶς ἐπαρχίας, ἑνὸς ἔθνους, πολλῶν συγχρόνως ἢ πασῶν τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου. Πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ αἱ *εἰδικαὶ* καλούμεναι ἐκθέσεις (τοπικαί, ἐθνικαί, διεθνεῖς ἢ παγκόσμιοι), καθ' ἃς ἐκτίθενται τὰ προϊόντα ἑνὸς μόνον κλάδου, ὡς π. χ. ἡ «ναυτικὴ ἔκθεσις» τῆς Χάβρης (1868), ἡ «ἔκθεσις ἠλεκτρισμοῦ» τῶν Παρισίων (1881), ἡ «ἔκθεσις ὑγιεινῆς καὶ διασώσεως ναυαγῶν» τῶν Βρυξελλῶν (1876) κτλ. Εἰς τὰς εἰδικὰς ἐκθέσεις ὑπάγονται καὶ αἱ *καλλιτεχνικαὶ* (ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, λιθογραφίας, φωτογραφίας κτλ.). Αἱ βιομηχανικαὶ ἐκθέσεις ὀργανοῦνται ἢ ὑπὸ τῶν κρατῶν ἢ ὑπὸ ἰδιωτικῶν σωματείων τῇ ἐγκρίσει καὶ τῇ οἰκονομικῇ χορηγίᾳ τοῦ κράτους. Ἡ πρώτη κατὰ χρόνον ἐθνικὴ βιομηχανικὴ ἔκθεσις εἶναι τῆς Πράγας (1791). Ἐκ ταύτης ἐνεπνεύσθη τὴν ἰδέαν ἐνιαυσίων ἐθνικῶν ἐκθέσεων ἐν Παρισίοις ὁ ἐπὶ Διευθυντηρίου ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Neufchateau, ἵνα διεγείρῃ τὴν ἅμιλλαν τῶν Γάλλων βιομηχάνων καὶ «ἐπιφέρῃ θανάσιμον πλῆγμα κατὰ τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας», ὡς ἔλεγε διὰ τῆς σχετικῆς ἐγκυκλίου αὐτοῦ. Οὕτω κατὰ τὸ ἕκτον ἔτος τῆς δημοκρατίας ἐγένετο ἡ πρώτη γαλλικὴ ἔκθεσις ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως, καθ' ἣν μετέσχον 110 ἐκθέται, διενεμήθησαν 23 βραβεῖα καὶ ἐξεδηλώθη μέγα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Οἱ ἐπακολουθήσαντες ὅμως πόλεμοι ἠμπόδισαν τὴν ἐπανάληψιν αὐτῆς. Ὁ Βοναπάρτης ἐπανέλαβε τὸ πείραμα κατὰ τὰ ἔτη 1801 καὶ 1802, ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ ἐκθέσεις αὗται παρὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν μετασχόντων ἀπέτυχον οἰκονομικῶς. Τρίτην ἔκθεσιν ὠργάνωσεν ὁ Ναπολέων, αὐτοκράτωρ ἤδη, τῷ 1806, εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀπομάχων καὶ ἔκτοτε οὐδεμίαν ἄλλην. Ἐπὶ Παλινορθώσεως καὶ τρίτης δημοκρατίας αἱ ἐκθέσεις ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὁ ὑπ' αὐτῶν καταλαμβανόμενος χῶρος διαρκῶς ηὐρύνετο καὶ αἱ ἡμέραι διαρκείας αὐτῶν ηὐξάνοντο, διότι καὶ αἱ μηχανικαὶ πρόοδοι ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μετεχόντων ἐκθετῶν.

Ἡ πρώτη διεθνὴς ἔκθεσις ἐγένετο ἐν Λονδίνῳ τῷ 1851, ὀργανωθεῖσα ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας τεχνῶν, βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου εἰς τὸ Χάϋδ Πὰρκ ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ ἱδρυθέντι Κρυσταλλίνῳ μεγάρῳ. Ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς ὑπῆρξε μεγάλη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκθετῶν ἀνῆλθεν εἰς 17.000, τῶν ἐπισκεπτῶν εἰς 6 ἑκατομμύρια, τὰ δὲ κέρδη τῆς ἑταιρείας εἰς 5.300.000 φράγκων. Κατὰ μίμησιν τῆς λονδινείου ταύτης διεθνοῦς ἐκθέσεως τὸ γαλλικὸν κράτος ὠργάνωσε τῷ 1855 εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία ἐν τῷ μεγάρῳ βιομηχανίας παρομοίαν ἔκθεσιν. Παρὰ τὰς 23.954 ἐκθετῶν καὶ τὰ 5.100.000 ἐπισκεπτῶν τὸ κράτος ἐζημιώθη τὸ ἥμισυ τῶν ἐξόδων του, ἤτοι περὶ τὰ 8 ½ ἑκατομμύρια φράγκων. Ἔκτοτε τὸ σύστημα τῶν διεθνῶν ἐκθέσεων ἐγενικεύθη. Ἡ χρονολογικὴ αὐτῶν σειρὰ εἶναι: Λονδίνου 1862, Παρισίων 1867, Λονδίνου 1871—1874, Βιέννης 1873, Φιλαδελφείας 1876, Παρισίων 1878 (ὁπότε καὶ ἱδρύθη τὸ μέγαρον «Τροκαντερὸ» μετὰ τῶν θαυμασίων κήπων του καὶ καταρρακτῶν), καθ' ἣν τὸ κράτος ἐζημιώθη περὶ τὰ 18 ἑκατομμύρια φράγκων, Σίδνεϋ 1879, Μελβούρνης 1880, 1883, Ἀμστελλοδάμου 1883, Ἀμβέρσης 1885, Νέας Ὀρλεάνης 1885—1886, Βαρκελώνης 1888, Κοπεγχάγης 1888, Βρυξελλῶν 1888, Παρισίων 1889, Σικάγου 1893, Ἀμβέρσης 1894, Βερολίνου 1896, Βρυξελλῶν 1897, Παρισίων 1900, Ἀνόϊ 1903, Γλασκώβης 1903, Ἁγίου Λουδοβίκου 1904, Λιέγης 1905, Μιλάνου 1906, Σαραγόσσης 1908, Ἀμστελλοδάμου 1909, Τουρίνου 1911, Γάνδης 1913, Ἁγίου Φραγκίσκου 1915, Ρίου Ἰανεΐρου 1922, τῆς ἠλεκτροκινήσεως ἐν Γρενόβλῃ 1925, τῶν διακοσμητικῶν καὶ βιομηχανικῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων 1925 (βλ. ἀνωτ.), τοῦ Οὐέμπλυ (Ἀγγλία) 1924—1925. Ἐν Ἑλλάδι χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα καὶ τὴν διὰ τῶν κεφαλαίων αὐτοῦ ἵδρυσιν τοῦ Ζαππείου μεγάρου ἐκθέσεων ἐγένοντο τέσσαρες ἐθνικαὶ ἐκθέσεις ἀνὰ πᾶν τέταρτον (ὀλυμπιάδες) ἔτος ἑκάστη, διεθνὴς δὲ τῷ 1904.

Digitized by Google

Digitized by Google

Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἰδίως ἔσχον μεγάλην διάδοσιν αἱ *κινηταὶ* καὶ αἱ *πλωταὶ ἐκθέσεις*.

— [ΠΟΛ. ΔΙΚΟΝ.] Ἡ *ἔκθεσις* ἀποτελεῖ εἶδος δημοσίου ἐγγράφου καταρτιζομένου παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἢ παρ' ἄλλων ἐπὶ τούτῳ ἐντεταλμένων δικαστικῶν προσώπων. Τὸ οὐσιῶδες τῆς ἐκθέσεως εἶναι ὅτι πιστοποιεῖ, κατὰ τρόπον ἐπίσημον καὶ παρέχοντα πλήρη ἀπόδειξιν, γεγονότα ὑποπίπτοντα εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν τοῦ συντάσσοντος τὴν ἔκθεσιν δικαστικοῦ προσώπου. Ἐκ τοῦ τοιούτου χαρακτῆρος τῶν ἐκθέσεων ἕπεται, ὅτι αὗται, συντασσόμεναι καθ' ὃν ὁ νόμος προβλέπει τρόπον (ἄρθρ. 133 Πολ. Δικον.), μόνον διὰ προσβολῆς ἐπὶ πλαστότητι δύνανται νὰ πολεμηθοῦν, ἐκτὸς ἐὰν ἐλλείπῃ τι τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 133 Π. Δ. οὐσιωδῶν στοιχείων, ὁπότε ἡ ἔκθεσις εἶναι ἄκυρος ὡς δημόσιον ἔγγραφον (Π. Δ. 135, πρβλ. καὶ 201 ἐδ. 1), ἐφαρμοζομένων πάντων τῶν σχετικῶν περὶ αὐτῶν κανόνων (135 ἐδ. 2, 402). Προσόντα οὐσιώδη πάσης ἐκθέσεως ῥητῶς διαγραφόμενα παρὰ τοῦ νόμου (ἄρθρ. 133) εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ ἔκθεσις νὰ συντάσσηται ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων ἐν γένει τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα μνημονεύεται ἐν αὐτῇ ὅτι ἔλαβον εἰς ταύτην μέρος καὶ παρέστησαν, καὶ συγχρόνως μετὰ τῆς διενεργείας τῆς περὶ ἧς ἡ ἔκθεσις πράξεως, μὴ ἀποκλειομένης ὅμως εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις (αὐτοψίαι, κατασχέσεις πολλῶν ἀκινήτων εἰς διαφόρους περιφερείας) καὶ τῆς ἐπιγενομένης συντάξεως αὐτῆς. 2) Ἡ ἔκθεσις νὰ ἀναγιγνώσκηται εἰς πάντα τὰ εἰς ταύτην συμπράττοντα πρόσωπα καὶ νὰ γίνηται σχετικὴ ἐν αὐτῇ περὶ τούτου μνεία. 3) Νὰ μνημονεύῃ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς πράξεως, καθὼς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν λαμβανόντων μέρος εἰς τὴν πρᾶξιν προσώπων, καὶ 4) Νὰ εἶναι ὑπογεγραμμένη παρὰ τοῦ συντάσσοντος αὐτὴν δικαστοῦ, γραμματέως ἢ ἄλλου δικαστικοῦ προσώπου καὶ παρὰ πάντων τῶν παρόντων διαδίκων ἢ ἄλλων ὁπωσδήποτε συμπραττόντων προσώπων (ὡς λ. χ. δικηγόρων), ἐν ἀρνήσει δὲ ἢ ἀδυναμίᾳ τούτων πρὸς ὑπογραφὴν νὰ γίνεται ἡ σχετικὴ περὶ τούτου μνεία.

Πλεῖσται εἶναι κατὰ τὴν ἡμετέραν δικονομίαν αἱ πράξεις, ὧν ἡ ἐνέργεια δέον νὰ γίνῃ δι' ἐκθέσεως. Αἱ κυριώτεραι εἶναι: ἐξετάσεις μαρτύρων, αὐτοψίαι, πραγματογνωμοσύναι, δικαστικὸς συμβιβασμός, καταθέσεις δικογράφων ἐνδίκων μέσων, ἔκθεσις ἀποβολῆς καὶ ἐγκαταστάσεως ἐν τῇ ἐκτελέσει, κατάσχεσις κινητῶν ἢ ἀκινήτων, πλειστηριασμός, ἀνακοπὴ πίνακος κατατάξεως, δικαστικὴ διανομὴ κλπ., περὶ ὧν βλ. εἰς οἰκείας λέξεις.

[Πρβλ. *Οἰκονομίδου - Λιβαδᾶ* Ἐγχειρίδιον τῆς Πολ. Δικον. 7 ἔκδ. 1224, τόμ. Α', σ. 432 κ. ἑξ.] Π. Γ. ΖΗΣΗΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] Κατὰ τὸ ἐδάφιον 2 τοῦ ἄρθρου 72 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, περὶ πάσης ἀνακριτικῆς πράξεως πρέπει νὰ συντάσσηται *ἔκθεσις*. Ἡ συντασσομένη ἔκθεσις δέον νὰ ὑπογράφεται (ἄρθρ. 73 Ποιν. Δικον.) ὑπὸ τοῦ τὴν ἀνάκρισιν ἐνεργοῦντος, ὑπὸ τοῦ ἐξετασθέντος ἢ παρόντος διαδίκου ἢ μάρτυρος καὶ τοῦ δικαστικοῦ γραμματέως, ἐλλείψει δὲ δικαστικοῦ γραμματέως ὑπὸ τοῦ προσληφθέντος δημάρχου ἢ δημαρχικοῦ παρέδρου ἢ ἀστυνόμου ἢ δύο μαρτύρων. Ἐὰν οἱ διάδικοι ἢ οἱ μάρτυρες δὲν δύνανται ἢ δὲν θέλουν νὰ ὑπογράψουν, γίνεται περὶ τούτου μνεία εἰς τὴν ἔκθεσιν. Ἡ παραβίασις τῶν διατάξεων τούτων συνεπάγεται (ἄρθ. 74 Ποιν. Δικ.) κατὰ τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου πειθαρχικὴν ποινὴν προστίμου 10—200 δραχμῶν, ὑποχρέωσιν πρὸς ἀποζημίωσιν καὶ πληρωμὴν τῶν ἐξόδων. Ἡ τήρησις τῶν διατυπώσεων τῆς ἐκθέσεως δέον νὰ ἐξάγεται ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐκθέσεως, ἄλλως ἡ ἔκθεσις θεωρεῖται ὡς ἄκυρος καὶ μὴ οὖσα. Κατὰ τὴν νομολογίαν τοῦ ἡμετέρου Ἀρείου Πάγου, αἱ ἀκυρότητες τῶν ἐκθέσεων οὐδένα λόγον ἀναιρέσεως ἀποτελοῦν, ὡς μὴ περιλαμβανόμεναι ἐν ἄρθρῳ 458 τῆς Ποινικῆς δικονομίας. Συνεπῶς ἂν ἀναγνωσθῇ ἄκυρος ἔκθεσις αὐτοψίας, πραγματογνωμοσύνης, ἐξετάσεως κατηγορουμένου κλπ., τοῦτο δὲν εἶναι λόγος ἀναιρέσεως τῆς ἀποφάσεως, πλὴν τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἀνεγνώσθη ἔκθεσις ἀνωμότου ἐξετάσεως μάρτυρος ἢ μάρτυρος μὴ ἐξετασθέντος νομίμως διὰ διερμηνέως. Ἡ ἔκθεσις πρέπει νὰ ἀναφέρῃ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτῆς, μολονότι ἡ Ποινικὴ δικονομία σιωπᾷ. Ἡ περίπτωσις τῆς χρονολογίας καὶ τοῦ τόπου τῆς συντάξεως τῆς ἐκθέσεως δύναται νὰ ἔχῃ σημασίαν διὰ τὴν περιγραφὴν καὶ διὰ τὴν ἁρμοδιότητα, ἡ ἔλλειψις ὅμως αὐτῶν οὐδεμίαν ἀκυρότητα ἐπιφέρει· ἀμφότερα δύνανται νὰ ἀποδειχθοῦν καὶ δι' ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων. Ὅταν ὑπάρχῃ δικαστικὸς γραμματεύς, γράφει αὐτὸς τὴν ἔκθεσιν, καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, μὴ δυναμένου ἐν τούτοις τοῦ τελευταίου τούτου νὰ ὑπαγορεύσῃ ψευδῆ πράγματα. Ὅταν δὲν ὑπάρχῃ δικαστικὸς γραμματεύς, ἡ ἔκθεσις γράφεται ὑπὸ τοῦ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου. Πάντοτε ἡ ἔκθεσις πρέπει νὰ συντάσσηται ἀμέσως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνακριτικῆς πράξεως, χωρὶς ὅμως ἡ ἀναβολὴ τῆς συντάξεως νὰ ἐπιφέρῃ ἀκυρότητα. Κατὰ τὴν ὑπό τε τοῦ Κωστῆ καὶ τοῦ Κωνσταντοπούλου διδαχθεῖσαν γνώμην προσθῆκαι εἰς τὸ περιθώριον μὴ ὑπογεγραμμέναι, ὡς καὶ περιττογραφαὶ καὶ διαγραφαί, περὶ ὧν οὐδὲν ἐξάγεται ὑπὸ τίνος ἐγένοντο, θεωροῦνται ὡς μὴ ὑπάρχουσαι, συνεπῶς ἐὰν ὡς ἐκ τούτου ἐλλείπῃ οὐσιώδης τις διατύπωσις τῆς ἐκθέσεως, ἡ ἔκθεσις θεωρεῖται ἄκυρος. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐκθέσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῆς πιστοποιουμένης πράξεως.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 153 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, γενομένης προφορικῆς μηνύσεως ὁ εἰσαγγελεὺς ἢ ὁ ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος δέον νὰ συντάσσῃ ἔκθεσιν περὶ τῆς μηνύσεως ταύτης κατὰ τοὺς νομίμους τύπους. Ἐὰν ἡ μήνυσις εἶναι ἔγγραφος, συντάσσεται ἔκθεσις περὶ τῆς ἐγχειρίσεως αὐτῆς, εἰς ἣν προσαρτᾶται ἡ ἐγχειρισθεῖσα μήνυσις· αἱ μετέπειτα μεταβολαὶ καὶ προσθῆκαι γίνονται εἰς τὴν ἔκθεσιν. Τὰ ἀνωτέρω περὶ τῶν μηνύσεων ἰσχύοντα ἰσχύουν καὶ διὰ τὰς ἐγκλήσεις. Κατὰ τὴν νομολογίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἡ ἔγκλησις, περὶ ἧς δὲν συνετάχθη νόμιμος ἔκθεσις, εἶναι ἄκυρος, ἀλλὰ διὰ νὰ προταθῇ ἡ ἀκυρότης αὕτη ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου δέον νὰ εἶχε προταθῇ ἤδη ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας. Ἐπὶ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος διωκομένων ἐγκλημάτων τὰ ἐλαττώματα ἢ ἡ παντελὴς ἔλλειψις τῆς ἐκθέσεως δὲν ἔχουν καμμίαν συνέπειαν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 97 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, περὶ τῆς αὐτοψίας πρέπει πάντοτε νὰ συνάπτεται ἀκριβὴς καὶ περιληπτικὴ ἔκθεσις κατὰ τὸν νόμιμον τύπον. Ἡ ἔκθεσις αὕτη, ἂν ἡ αὐτοψία γίνεται εἰς τὴν προδικασίαν, συντάσσεται ὑπὸ τοῦ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, ὅταν ὅμως ὁλόκληρον τὸ δικαστήριον μεταβαίνῃ εἰς τόπον τινὰ πρὸς ἐνέργειαν αὐτοψίας, δὲν συντάσσεται ἰδιαιτέρα ἔκθεσις αὐτοψίας, ἀλλὰ γίνεται μνεία περὶ αὐτῆς εἰς τὰ πρακτικά. Κατὰ τὸ ἄρθρον 108 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ὁσάκις ἡ πραγματογνωμοσύνη διευθύνεται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀνακρίσεως ὑπαλλήλου, συντάσσεται ἔκθεσις ὑπογραφομένη παρ' αὐτοῦ, παρὰ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου ἢ ἄλλου τινὸς ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρω μνησθέντι ἄρθρῳ 72 μνημονευομένων προσώπων καὶ παρ' ὅλων τῶν πραγματογνωμόνων. Κατὰ τὰ ἄρθρα 72, 183 καὶ 198 τῆς Ποινικῆς δικονομίας περὶ τῆς ἐξετάσεως ἑκάστου μάρτυρος ἐν τῇ προδικασίᾳ συντάσσεται ἔκθεσις. Περὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης διδάσκουν οἱ συγγραφεῖς, ὅτι δέον νὰ συντάσσεται εἰς πρῶτον πρόσωπον, δηλαδὴ οὕτως ὥστε νὰ φαίνεται ὁ μάρτυς ἀφηγούμενος, καὶ δὴ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γλῶσσαν (δημοτικὴν ἢ καθαρεύουσαν), ἵνα τοιουτοτρόπως ὁ ἀναγιγνώσκων τὴν ἔκθεσιν ἔχῃ ζωηρὰν καὶ ἀκριβῆ τὴν παράστασιν τῶν κατατεθέντων. Ρητὴ ἐκ τῆς Ποινικῆς δικονομίας ὑποχρέωσις τοῦ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου ὅπως ἀναγνώσῃ τὴν ἔκθεσιν πρὸ τῆς ὑπογραφῆς εἰς τὸν μάρτυρα δὲν προκύπτει, ἀλλ' ἡ ὑποχρέωσις αὕτη προκύπτει ἐμμέσως ἐκ τοῦ καθήκοντος τοῦ ὑπαλλήλου ὅπως ἐκθέσῃ πιστῶς τὰ κατατεθέντα.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 134 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ὅλαι αἱ κατὰ τοὺς προσήκοντας τύπους συντεταγμέναι ἐκθέσεις τῶν ὑπαλλήλων, ὅσοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ βεβαιώνωσι καὶ ν' ἀνακρίνωσι πταίσματα ἢ πλημμελήματα ἢ κακουργήματα, ἔχουσιν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἰσχὺν ἀποδείξεως, μέχρις ὅτου ἀποδειχθῇ τὸ ἐναντίον. Ἡ ἄρνησις τοῦ περιεχομένου δὲν ἀφαιρεῖ μόνη τὴν περὶ τὴν ἀπόδειξιν ἰσχύν των. Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης συνάγεται ὅτι διὰ τὴν ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν τοῦ περιεχομένου τῶν ἐκθέσεων ἀπαιτεῖται ἁρμοδιότης τοῦ συντάξαντος αὐτὴν ὑπαλλήλου καὶ τήρησις τῶν νομίμων διατυπώσεων. Ὡς περιεχόμενον τῆς ἐκθέσεως, περὶ οὗ αὕτη ἔχει ἀποδεικτικὴν ἰσχύν, δέον νὰ θεωρηθοῦν τὰ πραγματικὰ περιστατικά, ἅτινα ὁ ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος ἀντελήφθη ἰδίαις αἰσθήσεσιν, οὐχὶ δὲ καὶ ὅσα ἐξ ἀκροασιῶν καὶ συμπερασμάτων ἀναφέρει. Ὅταν ἔκθεσίς τις πιστοποιῇ γενομένην ὁμολογίαν, ὑπάρχει ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἡ ὁμολογία ἐγένετο. Ἡ ἐκτίμησις τῆς ὁμολογίας θὰ γίνῃ ὑπὸ τοῦ συμβουλίου ἢ τοῦ δικαστηρίου κατὰ τοὺς περὶ ἐκτιμήσεως τῶν ἀποδείξεων κανόνας. Κατὰ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐκθέσεων ὁ κατηγορούμενος δύναται νὰ φέρῃ ὅλα τὰ ἀποδεικτικὰ μέσα.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 173 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἐν τῇ περὶ τῆς κατ' οἶκον ἐρεύνης καὶ περὶ κατασχέσεως συντασσομένῃ ἐκθέσει δέον νὰ φανερώνεται καὶ ἡ αἰτία, ἥτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοιαύτην ἔρευναν. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ὑπογράφεται καὶ ὑπὸ τοῦ συμπαραλαμβανομένου ἑτέρου ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, ὡς καὶ τῶν προσελθόντων ὑπόπτων καὶ λοιπῶν διαδίκων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 157 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ὁ τὴν ἀνακριτικήν του ἐργασίαν περατώσας ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος πέμπει παραχρῆμα εἰς τὸν εἰσαγγελέα τὰς παρ' αὐτοῦ συνταχθείσας ἐκθέσεις. [Πρβλ. *Κωνσταντοπούλου*, Ἑρμηνεία.] Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΜΟΥΣ.] Ἡ λέξις *ἔκθεσις* εἶναι συνήθης ὅρος εἰς τὴν *φυγήν*, παριστῶν τὸ ἀρχικὸν τμῆμα αὐτῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐμφανίζονται δὶς τὸ θέμα καὶ δὶς ἡ ἀπάντησις, ἀλληλοδιαδόχως καὶ εἰς διαφόρους φωνάς (βλ. *φυγή*). Τὸ αὐτὸ ὄνομα δίδομεν ἐπίσης εἰς τὸ τμῆμα τῆς συνθέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίθενται διὰ πρώτην φορὰν τὰ διάφορα θέματα. Γ. Σ.

— **ἔκθεσις *βρέφους***. Ἡ ἔκθεσις τῶν βρεφῶν ἦτο ἔθος ἀρχαιότατον. Ὁ Ζεὺς αὐτός, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Ἥφαιστος, ὁ Διόνυσος, ἦσαν εἶδος ἐκθέτων ἢ ἀποθέτων βρεφῶν. Εἶτα ὁ Ἀμφίων, ὁ Οἰδίπους, ὁ γενάρχης τῶν Ἰώνων ὁ Ἴων, ἦσαν ἔκθετα συλλεγέντα ὑπὸ ποιμένων ἢ ἱερειῶν. Ὁ μῦθος, τὸ δρᾶμα, ἡ τραγῳδία, τὸ ἔπος τῶν ἀρχαίων γέμουσι παρομοίων περιπτώσεων ἐκθέτων βρεφῶν καὶ καταμαρτυροῦσι σαφῶς τὴν ὕπαρξιν τῆς συνηθείας τῆς ἐκθέσεως. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι ὑπῆρξε καὶ περίοδός τις ἀνθρωπιστική, κατὰ τὴν ὁποίαν ἴσχυσεν ἐν φυσιολογικῇ ἀκμῇ τὸ φίλτρον τῶν γεννητόρων καὶ ἡ ἀστικὴ ἰσότης τῶν συζύγων. Τοῦτο μαρτυρεῖται διὰ τοὺς Ἰνδούς, τοὺς πρώτους Ἀρίους, οἱ ὁποῖοι θεωροῦσι τὴν σύζυγον μὲν ὡς τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος τοῦ συζύγου, τὴν δὲ μητέρα ὡς ἀνωτέραν, κατὰ τὴν ἀξίαν, χιλίων πατέρων. Ὁμοίαν περίπου γνώμην συναντῶμεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Αἰγυπτίους. Παρ' Ἰουδαίοις παρατηρεῖται ἀπεριόριστος πολυτεκνία, παρ' Αἰγυπτίοις δὲ ἡ μητρότης καὶ τὸ τέκνον ἐτύγχανον μεγίστης προστασίας. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀπολογία τῆς ψυχῆς (ἐν τῇ «Βίβλῳ τῶν νεκρῶν») ἐνώπιον τοῦ Ὀσίριδος, λεγούσης «ὅτι δὲν ἀφήρεσε τὸ μητρικὸν γάλα ἀπὸ τοῦ στόματος βρέφους».

Διὰ τοὺς Ἰνδοευρωπαίους ὅμως, καὶ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας τῶν ἱστορικῶν χρόνων, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτό, καθ' ὅσον ἄφθονα κείμενα μαρτυροῦν ὅτι ἡ ἔκθεσις ἦτο πρᾶξις τόσον διαδεδομένη, ὥστε ὁ G. Glotz ἀποδίδει τὴν παρακμὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ εἰς τοῦτο τὸ γεγονός. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἀπέρριπτον τόσον συχνὰ τὰ βρέφη των, ὥστε ἔξω μὲν εἰς τοὺς ἀγροὺς ἀπετέλουν ταῦτα βορὰν τῶν ὀρνέων καὶ τῶν κυνῶν, ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν περισυνελέγοντο ὑπὸ τῶν «ἀστυνόμων», διὰ τῶν δημοσίων δούλων, τὰ εἰς τὰς ὁδοὺς κατεσπαρμένα βρεφικὰ πτώματα.

Περιπτώσεις τοιούτων ἀπορρίψεων διακρίνομεν ἐν τῇ κλασσικῇ ἑλληνικῇ ἐποχῇ τὰς ἑξῆς: α') τὴν τῶν ἐξωγάμων ἢ κλεψιγάμων βρεφῶν, β') τὴν τῶν νεογεννήτων, περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ὁποίων ἀμφέβαλλεν ὁ πατήρ, γ') τὴν ἐκ λόγων ἐγωϊσμοῦ τῶν γεννητόρων, μὴ ἀνεχομένων τὰς σχετικὰς φροντίδας καὶ ἐνοχλήσεις, δ') τὴν τῶν θηλέων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀνεπιθύμητα, ἐπειδὴ δὲν ἐχρησίμευον πρὸς διαιώνισιν τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου, οὐδὲ ἐκέκτηντο περίβλεπτον ἀστικὴν θέσιν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ε') τὴν τῶν ἐλαττωματικῆς διαπλάσεως βρεφῶν (πρβλ. Καιάδαν Σπάρτης) καὶ στ') τὴν δι' οἰκονομικοὺς λόγους. Οἱ πλούσιοι δὲν ἤθελον τὰ πολλὰ τέκνα, ἵνα μὴ ἐλαττώνηται ἡ κληρονομία, λόγῳ περισσοτέρων συνδικαιούχων, οἱ δὲ πτωχοί, ὡς ἐκ τῆς πενίας των, ἀπέφευγον τὴν πολυτεκνίαν. Πρὸ τῆς ἐπιβολῆς μάλιστα τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος, ὁ πατήρ, ὁσάκις ἐστενοχωρεῖτο οἰκονομικῶς, ἐδικαιοῦτο νὰ ἐξεύρῃ τ' ἀναγκαιοῦντα χρήματα πωλῶν τὰ τέκνα του. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ὁ πατήρ, ἂν περιήρχετο εἰς πενίαν, ἔφερε τὸ βρέφος ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι τὸ προσέφερον εἰς τὸν πλειοδότην, δυνάμενον ἐν καιρῷ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ ὡς δοῦλόν του ἵνα τοῦτο ἀποδώσῃ τὰ τροφεῖα.

Εἶναι γεγονός, ὅτι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλαχοῦ μὲν ἠνείχετο, ἀλλαχοῦ δὲ καὶ προέτρεπεν αὐτὴ ἡ πολιτεία εἰς τὴν ἔκθεσιν ἢ τὴν ἀπόθεσιν τῶν βρεφῶν, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου ἐδίδασκον τὴν πρᾶξιν οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἠθικολόγοι τῆς ἐποχῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης προέτρεπεν εἰς τὴν ἄμβλωσιν καὶ τὴν ἔκθεσιν πρὸς οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν τῆς κοινωνίας—ὡς ὁ Μάλθος—, ὁ δὲ Πλάτων ἀναφανδὸν ἐξώθει εἰς τὴν ἔκθεσιν διὰ λόγους εὐγονίας καὶ ἠθικῆς τάξεως. Πρὸ τῆς τοιαύτης κινήσεως καὶ λόγῳ τοῦ προϋπάρχοντος ἀρχαιοτάτου ἔθους φαίνεται ὅτι ἡ ἔκθεσις ηὐξάνενο τόσον, ὥστε, ὅταν οἱ Ρωμαῖοι προσέβαλον τὴν Ἑλλάδα, εὗρον ταύτην δημογραφικῶς ἐξησθενημένην καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον. Ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως, ἤγοντο τὰ *ἀμφιδρόμια*. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην, ὁ πατήρ, ἐνῷ τοῦ προσήγετο τὸ νεογνόν, ὤφειλε νὰ δηλώσῃ ἂν θὰ ἐκράτει εἰς τὸν οἶκόν του τοῦτο, ἢ ἂν θὰ τὸ ἀπέρριπτεν. Ἂν ἀπεφάσιζε τὴν ἀπόρριψιν, τὸ νεογνὸν περιεβάλλετο σπάργανα πολυτελῆ καὶ διάφορα κοσμήματα καὶ παρεδίδετο εἰς δοῦλόν τινα, ὁ ὁποῖος τὸ ἐξέθετε συνήθως εἰς τὰς βαθμῖδας ναοῦ τινος, εἴτε εἰ ἱερόν τι σπήλαιον. Φαίνεται δὲ ὅτι πολὺ συχνὰ εὑρίσκετο φιλάνθρωπός τις ἢ ἔμπορος παιδίων, ἢ σωματέμπορος, ὁ ὁποῖος συνέλεγε τὰ τοιαῦτα ἔκθετα. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ρώμῃ ἡ ἔκθεσις ἦτο θεμιτὴ εἰς τοὺς πρώτους χρόνους. Φαίνεται ὅτι πρῶτος ὁ Ρωμύλος ἐπέβαλεν εἰς τὸν πατέρα ν' ἀνατρέφῃ μὲν ὑποχρεωτικῶς ἅπαντα τὰ γεννώμενα ἄρρενα καὶ τὸ πρῶτον θῆλυ, νὰ παρουσιάζῃ δὲ τὸ τυχὸν δύσμορφον ἢ ἀθρεπτικὸν νεογνὸν εἰς πέντε γείτονας, μὲ μόνην τὴν ἔγκρισιν τῶν ὁποίων ὁ πατὴρ ἠδύνατο νὰ τὸ ἀπορρίψῃ. Εἰς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς

Digitized by Google

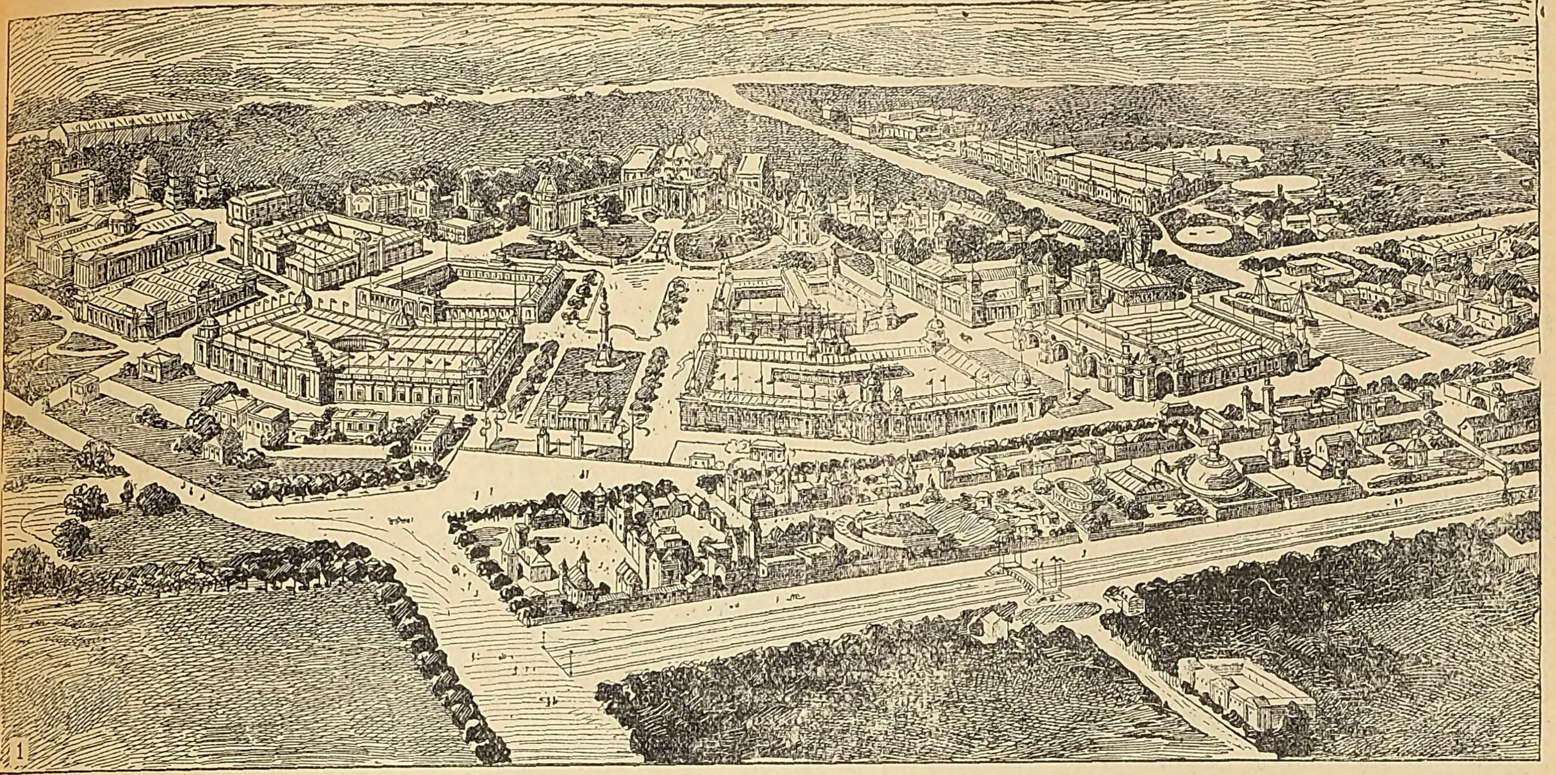

1

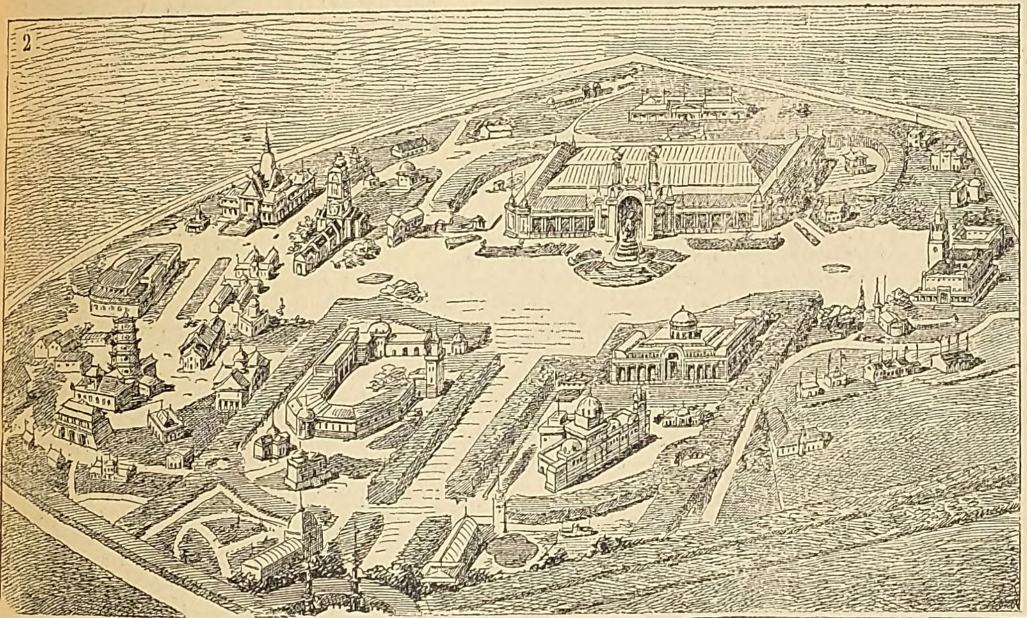

2

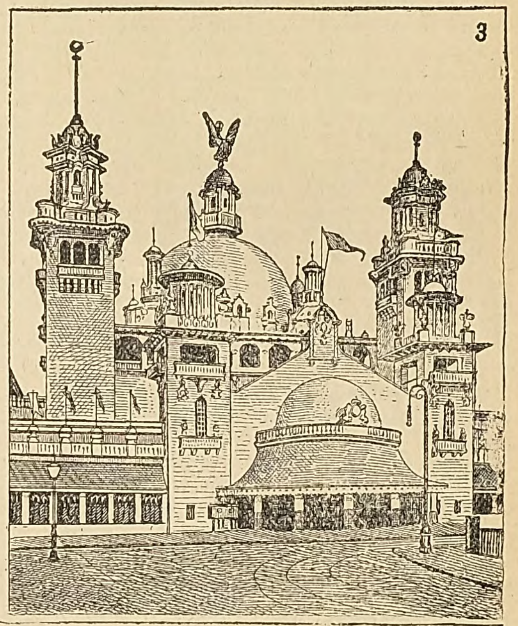

3

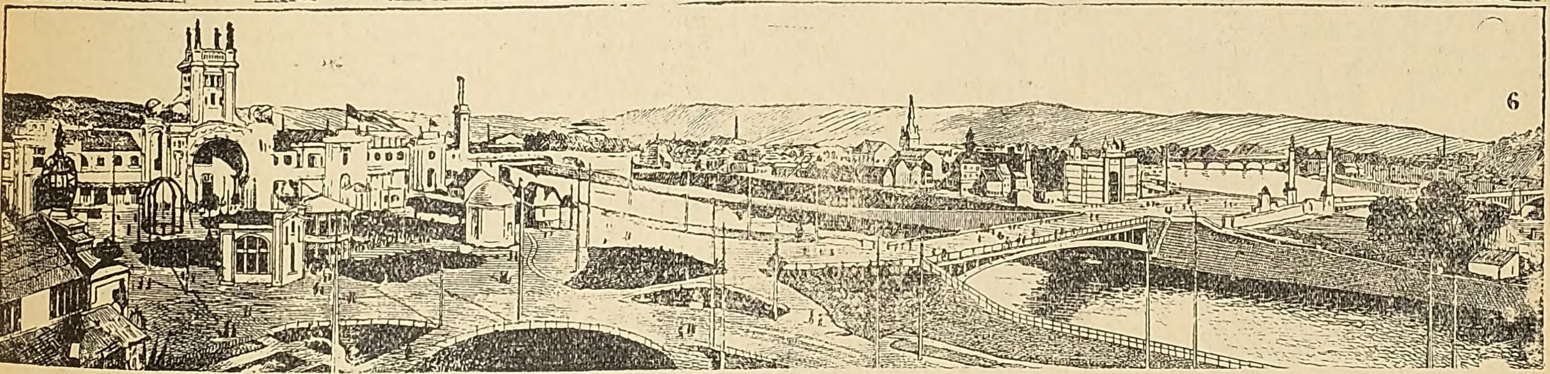

6

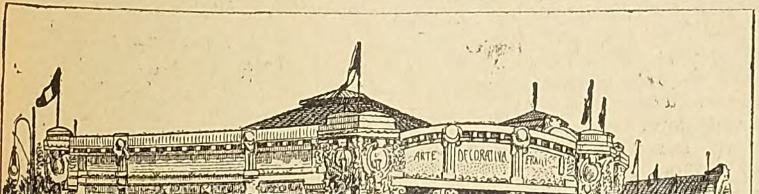

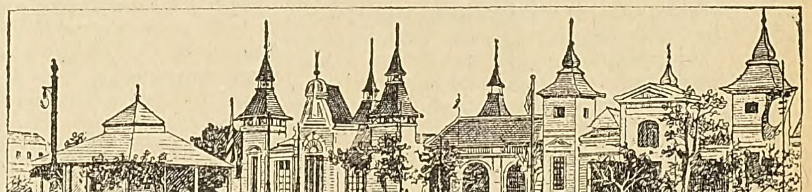

5

1) Γενικὴ ἄποψις τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου (1904). 2) Γενικὴ ἄποψις τῆς ἐθνικῆς ἀποικιακῆς ἐκθέσεως τῆς Μασσαλίας (1906). 3) Κεντρικὴ θόλος τῆς διεθνοῦς ἐκθέσεως τῆς Γλασκώβης (1908). 4) Μέγαρον διακοσμητικῶν τεχνῶν τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ διεθνεῖ ἐκθέσει τοῦ Μιλάνου (1906). 5) Ἄποψις τοῦ Ἰνδοσινικοῦ τμήματος τῆς διεθνοῦς ἐκθέσεως τῆς Χανόης (1902-1903). 6) Πανοραματικὴ ὄψις τῆς ἐν Λιέγῃ διεθνοῦς ἐκθέσεως (1905).

Digitized by Google

κοινωνίας, τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ρωμαϊκήν, τὸ φαινόμενον τῆς ἐκθέσεως ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὸ ὅτι ὁ πατὴρ εἶχεν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν τέκνων του καὶ ἠδύνατο ἐπομένως νὰ τὰ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν μετέβαλεν οὐσιωδῶς τὴν κατάστασιν ταύτην. Κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα, ἐπὶ Κωνσταντίνου, ἐξηκολούθουν οἱ πένητες γονεῖς νὰ πωλοῦν τὰ τέκνα των ὅπως καὶ πρότερον. Τὰ πωληθέντα ἠλευθεροῦντο ἂν εἶχον ἐργασθῆ ὡρισμένον χρόνον ὑπὲρ τοῦ ἀγοραστοῦ. Παραλλήλως ὅμως ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου ὁ ἐκθέτων βρέφος καὶ ἀνεγνωρίζετο πλήρης ἐλευθερία εἰς τὰ ἔκθετα. Τὸ δίκαιον τοῦτο, συμπληρωθὲν ὑπὸ τοῦ Κανονικοῦ δικαίου, ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου δικαίου, τὸ ὁποῖον ἐβελτίωσε τὴν θέσιν τῆς μητρός, καθιέρωσε πολλὰ δικαιώματα ὑπὲρ τῶν πάσης κατηγορίας καὶ προελεύσεως νεογνῶν καὶ ἐπέβαλεν αὐστηρὰς ποινὰς εἰς τοὺς ἐκθέτοντας τὰ τέκνα των. Σήμερον τὰ ἐξώγαμα ἰδίως ἔκθετα προστατεύονται ἐπαρκῶς εἴτε διὰ τῶν βρεφοκομικῶν καταστημάτων, εἴτε διὰ τοῦ συστήματος τῆς λεγομένης οἰκογενειακῆς τοποθετήσεως (ὑποχρέωσις ἀτέκνων νὰ προστατεύσωσιν ἓν ἔκθετον, ἑκουσία πρᾶξις υἱοθεσίας, οἰκογενειακὴ ἐπὶ μισθῷ τοποθέτησις, κοινωνικὸν ἔθος προστασίας ἐξ ἀναδοχῆς κλπ.).

Ἀτυχῶς, ἐπειδὴ ἐξακολουθοῦν κατὰ μέγα μέρος οἱ αὐτοὶ ἠθικοί, κοινωνικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι, τὰ ἔκθετα δὲν φαίνονται ἐλαττωθέντα εἰς οὐδεμίαν χώραν, ἔτι δὲ περισσότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου δὲν ἔχει καθιερωθῆ εἰσέτι ἴδιον σύστημα δικαίου (ἀστικοῦ καὶ ποινικοῦ, ἐν οἷς καὶ ἀναζητήσεως τῆς πατρότητος), οὐδὲ ἔχει ὁλοκληρωθῆ πρόγραμμα κοινωνικῆς προνοίας. Ἀπὸ τοῦ 1916 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1928 τὸ ἐν Ἀθήναις Δημοτικὸν Βρεφοκομεῖον ἐδέχθη 12,108 ἔκθετα καὶ ἀπόθετα βρέφη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπέθανον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας των τὰ 10.394, δηλαδὴ τὰ 86 %. Κατὰ τὸ 1928, ἐπὶ πληθυσμοῦ 459.211 κατοίκων ἐν Ἀθήναις, ἐγεννήθησαν 11,887 παιδία, ἐξ ὧν ἐξώγαμα 859, διατρέξαντα τὸν κίνδυνον τῆς ἐκθέσεως κατὰ τὰ 95 %. Πλὴν τῶν ἐκθέτων, ὑπάρχει καὶ ἡ τάξις τῶν ἀποθέτων βρεφῶν ἢ παιδίων, τὰ ὁποῖα κυρίως δι᾿ οἰκονομικοὺς λόγους ἀποτίθενται, ἐγκαταλείπονται ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς εἰς βρεφοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, ἐκκλησίας, οἰκογενείας.

Ἐν Ἑλλάδι, πλὴν τῶν σχετικῶν ἄρθρων τοῦ Ποινικοῦ νόμου περὶ τιμωρίας τῆς πράξεως τῆς ἐκθέσεως, ὑφίσταται καὶ ὁ πρόσφατος νόμος 4061 «Περὶ προστασίας τῆς μητρότητος καὶ τῶν παιδικῶν ἡλικιῶν», ὁ ὁποῖος τείνει νὰ δώσῃ συγκεκριμένην τινὰ μορφὴν κοινωνικῆς καὶ κρατικῆς προνοίας ὑπὲρ τῶν ἐκθέτων καὶ κατὰ τῆς πράξεως τῆς ἐκθέσεως. Κατὰ τοῦτον, πλὴν τῆς ληξιαρχικῆς δηλώσεως, «πᾶσα μαῖα ἢ κατὰ συνήθειαν ἢ εὐκαιρίαν ἐκτελοῦσα καθήκοντα μαίας, ἢ τοιαύτης μὴ παρασταθείσης ὁ παρασταθεὶς ἰατρός, ὀφείλει ἐντὸς 48 ὡρῶν τὸ πολὺ ἀπὸ τῆς γεννήσεως νὰ δηλώσῃ εἰς τὸ οἰκεῖον ἀστυνομικὸν ἢ ἀσφαλείας τμῆμα ἢ τὸν πρόεδρον τῆς κοινότητος τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους». Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἵνα προληφθῇ ἡ τυχὸν πρᾶξις τῆς ἐκθέσεως, ἤ, ταύτης γενομένης, νὰ ὑπάρχουν στοιχεῖα ἀναζητήσεως τοῦ ἐνόχου ἢ τῶν ἐνόχων τῆς πράξεως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 § 1 αἱ τοπικαὶ ὀργανώσεις τοῦ Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος Προστασίας τοῦ παιδίου παρακολουθοῦσι διὰ τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας, ἢ ταύτης ἐλλειπούσης διὰ τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν, «πᾶσαν εἰδικὴν περίπτωσιν καὶ ἐπιλαμβάνονται τῆς ἀμέσου παροχῆς περιθάλψεως καὶ προστασίας εἰς τὸ ἔμβρυον ἢ βρέφος καὶ τὴν μητέρα μόλις ἐξακριβοῦται κίνδυνος περὶ τὴν ζωὴν ἢ τὴν συντήρησιν αὐτῶν». Κατὰ τὸ 6ον ἄρθρον «οὐδεμία γυνὴ δύναται νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα τῆς τροφοῦ μακρὰν τοῦ τέκνου αὐτῆς, ἐὰν δὲν ἔχῃ πιστοποιητικὸν τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, δι᾿ οὗ νὰ βεβαιῶται ὅτι τὸ ὑπ᾿ αὐτῆς γαλουχηθὲν καὶ ζῶν τέκνον της συνεπλήρωσε τὴν ἡλικίαν τῶν 3 τοὐλάχιστον μηνῶν ἢ ὅτι τὸ γεννηθὲν ἀπεβίωσεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου». Ἄλλα μέσα προστασίας τῶν ἐκθέτων βρεφῶν ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὰ βρεφοκομεῖα Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Πατρῶν, Ἡρακλείου, Κεφαλληνίας καὶ Κερκύρας, τὰ ὁποῖα οὐσιαστικῶς κατὰ μεγίστην ἔκτασιν εἶναι *ἐκθετοτροφεῖα*, τινὰ δὲ μάλιστα τούτων κατὰ ρητὴν ἐπιταγὴν δωρητῶν φιλανθρώπων, οἵτινες καὶ τὰ ἵδρυσαν, ὡς τὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἡρακλείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Lallemand*, Histoire des Enfants abandonnés.—*De la Mazelière*, Essai sur l' évolution de la civilisation indienne.—*A. Lesage*, La protection de l' enfant abandonné εἰς τὸν Β′ τόμ. «Hygiène Sociale» τοῦ «Traité d' Hygiène» (Paris 1928).—*Pierre Nisot*, De la condition juridique de l' enfant né hors mariage (βλ. «Bull. Intern. de la Protect. de l' Enfance», Bruxelles No 79—81, 1929). —*Κ. Χαριτάκη - Φ. Σακελλαρίδη*, Τὰ ἔκθετα καὶ τὰ ἀπόθετα βρέφη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἕως σήμερον ἐν «Κοινων. Ὑγιεινῇ» (1929).

Κ. Α. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

—*[Ἀρχ. Δίκ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ οἶκος, ἡ οἰκογένεια, ἀπετέλει κοινότητα τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων· ἐντεῦθεν τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν οἰκογένειαν οἰκείους δὲν ἥνωνε μόνον ὁ δεσμὸς τῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ θρησκευτικὸς τοιοῦτος, ἐξικνούμενος μέχρι τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου, «οἷς ἠρία ταὐτά» (*Δημοσθ.* πρὸς Εὔβουλ. 67, 28, πρὸς Μακαρτ. 79). Ἐντεῦθεν ὁ πατήρ, ὡς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας καὶ ἐκπρόσωπος τῆς οἰκογενειακῆς θρησκείας, εἶχε τὸ δικαίωμα : α) νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ τικτόμενον ἢ νὰ ἀποποιηθῇ τοῦτο· β) νὰ πωλήσῃ τοῦτο. Ἡ ἐκποίησις ἀπηγορεύθη ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, βραδύτερον, ἐξαιρέσει τῶν ἐν ἀτιμίᾳ συλλαμβανομένων θυγατέρων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐκποιηθῶσιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀδελφοῦ (*Πλουτάρχου* Σόλων 91)· γ) νὰ ἀποκηρύξῃ αὐτό, ἐὰν ὑπέκυπτεν εἰς κολάσιμον πρᾶξιν, κατὰ κρίσιν τῶν δοκιμαστῶν, στιγματίζουσαν τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ καὶ τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα αὐτοῦ (*Δημοσθ.* πρὸς Βοιωτ. Ι. 39). Τὸ τέκνον, ἅμα τῇ γεννήσει του, προσεκομίζετο πρὸς τὸν πατέρα, ὅστις, ἐὰν τὸ ἀνελάμβανεν εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἐθεωρεῖτο ὅτι τὸ ἀνεγνώριζε καὶ ὅτι ἀνελάμβανε τὰς δαπάνας τῆς διατροφῆς του, ἐὰν δὲ τὸ ἀπέφευγεν, ἐξετίθετο τοῦτο εἰς τοὺς δρόμους ἢ εἰς ἔρημον μέρος καὶ ἐγένετο συνήθως βορὰ τῶν θηρίων. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη ἦτο ἀναγκαία καὶ διὰ τὸ γνήσιον ἔτι τέκνον, ὅπως εἰσαχθῇ τοῦτο εἰς τὸν ἱερὸν κύκλον τῆς οἰκογενείας.

Διὰ νὰ λογισθῇ τέκνον τι γνήσιον, δὲν ἤρκει μόνη ἡ πατρικὴ ἀναγνώρισις, ἀλλ᾿ ἀπῃτεῖτο τὸ τέκνον νὰ ἦτο καὶ πράγματι γνήσιον. Διὰ τοῦτο ὁ ἀναγνωρίσας πατὴρ ὤφειλε κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀπατουρίων νὰ ἐμφανίσῃ τὸ τέκνον εἰς τοὺς φράτορας, νὰ ὁρκισθῇ περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ, καὶ τότε, ἐὰν δὲν ἀντέλεγέ τις εἰς τοῦτο, ἀνεγράφετο εἰς τοὺς φρατορικοὺς καταλόγους (*Δημοσθ.* πρὸς Εὐβουλίδ. 24,57,1315, πρὸς Μακαρτ. 1054, *Ἰσαίου* περὶ Μυστηρ. 126, περὶ Κίρωνος 19 κλπ.).

Ἐν Ρώμῃ, ὁ pater familias ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ ἐκθέσῃ τὸ νεογνόν, ὅπως ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς δούλους, τὰ ζῷα καὶ τὰ ἄψυχα πράγματά του. Ὁ νόμος τοῦ Ρωμύλου (*Διον. Ἁλικ.* Β′ 15), ὅστις περιώρισε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκθέσεως τέκνων, ἀποτελεῖ ἁπλῆν θρησκευτικὴν καὶ οὐχὶ νομοθετικὴν διάταξιν. Ἡ χρῆσις τῆς ἐκθέσεως τῶν νεογεννήτων εἶναι κοινὴ καὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Ἰνδούς· τοὐναντίον αὕτη φέρεται διὰ νόμου ἀπαγορευθεῖσα ἐν Θήβαις (*Αἰλιανὸς* Ποικίλ. Ἱστορ. Β′ 7). Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ὁ πατὴρ εἶχε δικαίωμα ἐπὶ τοῦ τέκνου του vitae et necis (ν. 10, Κ. 8.47, ν. 11, Πανδ. 28.2), ἀναφέρεται δὲ τὸ παράδειγμα τοῦ ὑπάτου Βρούτου καταδικάσαντος εἰς θάνατον τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς ὡς συνωμότας ὑπὲρ τοῦ Ταρκυνίου, τοῦ Κασσίου, τοῦ Φουλβίου, φονεύσαντας ἐπίσης τοὺς υἱούς των. Ἡ ἐξουσία αὕτη τοῦ πατρὸς περιωρίσθη βραδύτερον ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (222—235 μ. Χ.), ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου (318 μ. Χ.) διότι κατὰ τὸν Μαρκιανὸν «ἡ πατρῴα ἐξουσία ἐν εὐσεβείᾳ καὶ οὐ ἐν τραχύτητι συνέστηκε». Κατὰ τὸ 374 ἀπηγορεύθη ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἡ ἔκθεσις τέκνου, ἣν διάταξιν περιέλαβεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ 153 Νεαρᾷ αὐτοῦ.

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

—*[Ρωμ. — Κανον. Δίκ.]* Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐπεδίωξε διὰ νομοθετικῶν διατάξεων νὰ περιστείλῃ τὴν τῶν βρεφῶν ἔκθεσιν. Οὕτω διὰ τῶν ἀπὸ 315 καὶ 322 διατάξεων αὐτοῦ ἐκέλευσε τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἀφρικῇ πολιτικοὺς ἄρχοντας, ἵνα παραλαμβάνοντες μεριμνῶσι περὶ τῆς διατροφῆς τῶν βρεφῶν, ἅτινα οἱ γονεῖς διὰ τὴν πενίαν αὐτῶν θὰ παρέδιδον εἰς αὐτούς. Οἱ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου διάδοχοι ἐπέβαλον μέχρις ἐξευρέσεως τῶν πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν βρεφοτροφείων πόρων τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐκθέτων βρεφῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἀνέθετε τὴν τούτων ἀνατροφὴν εἰς ἐντίμους οἰκογενείας. Ἡ κατὰ Οὐαλεντιανὸν τὸν Α′ καὶ Γρατιανὸν ἀπειλὴ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου κατὰ τῆς παιδοκτονίας καὶ αὐστηρᾶς ὡσαύτως ποινῆς κατὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν βρεφῶν ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀνατροφὴν παραδιδομένων τοιούτων. Ὁ Ὀνώριος ἐστέρησε τοὺς κυρίους καὶ πάτρωνας τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ ἀναλαμβάνωσι τὰ ἔκθετα, περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ὁποίων εἶχε συνταχθῆ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἔγγραφον ἐξασφαλίζον τὴν τούτων ἐλευθερίαν καὶ ἀνατροφήν. Ὁ Ἰουστινιανὸς παραλαβὼν συνεπλήρωσε τὰς τῶν προκατόχων αὐτοῦ διατάξεις περὶ ἐκθέσεως τῶν γαλαθηνῶν (βρεφῶν), ἣν ἀπεφήνατο κακούργημα χεῖρον τοῦ φόνου, ἀναθέσας τὴν νόμιμον προστασίαν τῶν ἐκθέτων, εἰς ἃ πάντα ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τοὺς ἐπισκόπους, ἐπάρχους καὶ ἄρχοντας τῶν πόλεων. Ἡ ἔκθεσις ἔδει νὰ ἐγίνετο ἐν δημοσίῳ τόπῳ. Ὁ τὸ ἴδιον τέκνον ἐκτιθέμενος πατὴρ ἀποβάλλει τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν. Τοῦτο κρατεῖ ἔτι καὶ παρ᾿ ἡμῖν, καίπερ οὐδὲν περὶ τούτου ὁρίζοντος τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἐν ἄρθρῳ 306, διότι πρόκειται, κυρίως εἰπεῖν, οὐχὶ περὶ ποινῆς, ἀλλὰ περὶ ἐπιζημίου ἐπακολουθήματος λόγον ἔχοντος τὴν ἀθέτησιν τῶν τῷ πατρὶ ἐπιβαλλομένων καθηκόντων. Οἱ ἐκτιθέμενοι, δοῦλοι ὄντες, ἐλευθεροῦνται. Κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον αἱ ἐκ δολίας προαιρέσεως ἐκτιθέμεναι τὰ βρέφη αὐτῶν μητέρες τιμωροῦνται ὡς φονεῖς. Τὸ πλημμέλημα διαπράττεται εἴτε δι᾿ ἐκθέσεως ἐν τῇ στενῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, εἴτε διὰ τῆς ἐν ὁδῷ ἐγκαταλείψεως τοῦ ὑπὸ τῆς ὁδευούσης μητρὸς τεχθέντος κἂν ἕτερος ἀνέξηται καὶ ἐπιμεληθεὶς ζωογονήσῃ τοῦτο. Τοὐναντίον δὲν τιμωρεῖται ἡ μήτηρ ἡ ἀναγκασθεῖσα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ νεογέννητον καθ᾿ ὁδὸν ἐξ ἀνωτέρας βίας, ὡς ἂν αὕτη ἕλκηται ὡς αἰχμάλωτος ὑπὸ πολεμίων ἢ ἂν φεύγῃ τούτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Νομ. 1, 2 Θεοδοσ. Κώδικ. 11 27, νόμ. 2 Θεοδοσ. Κώδικ. 5, 7, νόμ. 2 καὶ 3 Κώδικ. Ἰουστιν. 8. 52, κανόν. λγ′ καὶ νβ′ *Βασιλείου τοῦ Μεγάλου*, *Ζωναρᾶ* καὶ *Βαλσαμῶνος* ὑπομνήματα εἰς τὸν κανόνα λγ′ τοῦ *αὐτοῦ πατρὸς* ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων ἔκδ. Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ τόμ Δ′, σελ. 175—176. Κανονικὸν *Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ* αὐτ. σελ. 443, διάταξιν ἀδήλου πατριάρχου αὐτ. τόμ. Ε′ σελ. 148 καὶ *Ματθαίου Βλαστάρεως*, Σύνταγμα κατὰ στοιχ. αὐτόθι τόμ. ΣΤ′ σελ. 200 καὶ *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907 σελ. 219 ἑπ.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—*[Ποιν. Δίκ.]* *Ἔκθεσιν* πράττουν οἱ γονεῖς οἵτινες ἀπομακρύνουσιν ἀφ᾿ ἑαυτῶν καὶ ἐγκαταλείπουσιν ἀβοήθητον τὸ τέκνον των, τὸ ὁποῖον, διὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν, νόσον ἢ ἀναπηρίαν, δὲν δύναται νὰ εὕρῃ ἐν ἑαυτῷ βοήθειαν, ἐπίσης ὅσοι φέρονται παρομοίως πρὸς παῖδας, ἢ πρὸς νοσοῦντας ἢ ἀναπήρους, εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν ὁποίων εἶναι ὑπόχρεοι. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος, εὑρισκόμενος ἐν τῷ 16ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ποινικοῦ νόμου, φέροντι τὸν τίτλον «Περὶ ἀξιοποίνων πράξεων κατὰ τῆς ζωῆς ἄλλων», καὶ δὴ ἐν ἄρθρῳ 306, ἐλήφθη ἐκ τοῦ βαυαρικοῦ κώδικος τοῦ 1813, πρώτου ὀνομάσαντος τὸ ἔγκλημα τοῦτο ἔκθεσιν (Aussetzung, ἐνῷ πρότερον ὠνομάζετο Weglegung), καὶ ἐκ τῶν βαυαρικῶν νομοσχεδίων τοῦ 1827 καὶ 1831.

Ἀντικείμενον τοῦ ἐγκλήματος τούτου δύνανται νὰ εἶναι τέκνα νεαρά, ἢ νοσοῦντα, ἢ ἀνάπηρα, ἅτινα, διὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν, τὴν νόσον ἢ τὴν ἀναπηρίαν, δὲν δύνανται νὰ εὕρουν ἐν ἑαυτοῖς βοήθειαν. Ἐπίσης παιδία, ἢ νοσοῦντες ἢ ἀνάπηροι ἔχοντες ἀνάγκην περιθάλψεως. Τὰ πρόσωπα ταῦτα κατονομάζονται ἐν τῷ νόμῳ οὐχὶ ἐνδεικτικῶς, ἀλλ᾿ ἀποκλειστικῶς, τουτέστιν ἐπὶ ἑτέρων προσώπων ἢ ταῦτα ἔκθεσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραχθῇ. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ σωματικὴ ἀκεραιότης τῶν παιδίων, μέχρι τῆς πλήρους σωματικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, διατρέχει κίνδυνον, ὅταν στεροῦνται βοηθείας τρίτων προσώπων, διότι ἐν ἑαυτοῖς δὲν δύνανται νὰ εὕρουν βοήθειαν. Συνεπῶς, μολονότι ἐν τῷ νόμῳ οὐδὲν ὅριον νεαρᾶς ἡλικίας διαγράφεται, δέον νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ παιδία δύνανται νὰ καταστοῦν ἀντικείμενον τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἐκθέσεως, ἂν δὲν πρόκειται περὶ νοσούντων ἢ ἀναπήρων παιδίων, διὰ τὰ ὁποῖα οὐδὲν ὅριον ἡλικίας τίθεται, μέχρι τῆς πλήρους αὐτῶν σωματικῆς ἀναπτύξεως. Νοσῶν εἶναι ὁ ἐν παθολογικῇ καταστάσει τελῶν, ὅστις εἴτε οὐδαμῶς εἴτε κατόπιν μακρᾶς ἢ βραχείας θεραπείας δύναται νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ὑγιᾶ αὐτοῦ κατάστασιν. Ὡς νοσῶν δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ μέχρις ἀναισθησίας μεθυσθείς, ὁ χλωροφορμισθεὶς ἢ ὑπνωτισθεὶς καὶ ὁ κωφάλαλος. Ἐπίσης νοσοῦσα εἶναι καὶ ἡ τίκτουσα. Ἡ ἀναπηρία, τουτέστιν ἡ ἀδυναμία τῆς χρήσεως μέλους ἢ ὀργάνου τινὸς τοῦ σώματος, δὲν εἶναι ἀναγκαία συνέπεια νόσου. Δύναται νὰ προέρχηται καὶ ἐκ γεροντικῆς ἡλικίας.

Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος δύναται νὰ εἶναι οἱ γονεῖς ἐν σχέσει πρὸς τὰ νεαρά, νοσοῦντα ἢ ἀνάπηρα τέκνα των. Ἐπίσης πᾶς τις ἐν σχέσει πρὸς παιδία, νοσοῦντας ἢ ἀναπήρους, εἰς ὧν τὴν περίθαλψιν εἶναι ὑπόχρεως. Ἡ πρὸς περίθαλψιν ὑποχρέωσις δέον νὰ ᾖ νομική, μὴ ἀρκούσης τῆς ex re τοιαύτης. Οὕτως ἡ ἄρχουσα δόξα.

Ἡ πρᾶξις τῆς ἐκθέσεως συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἐκθέτων ἀπομακρύνεται ἀφ᾿ ἑαυτοῦ καὶ ἐγκαταλείπει ἀβοήθητον τὸ ἐκτιθέμενον. Ἀβοήθητον καταλείπεται τὸ πρόσωπον, ὅταν ἀπομονοῦται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀποστερεῖται τῆς βοηθείας τρίτων προσώπων, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην καὶ συνεπῶς διατρέχει κίνδυνον ζωῆς καὶ ὑγείας. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐκτεθὲν πρόσωπον ἐκ τύχης οὐδεμίαν βλάβην ὑπέστη, δὲν σημαίνει καὶ ὅτι δὲν κατελείφθη ἀβοήθητον. Ἡ ἀπομάκρυνσις προϋποθέτει τοπικὸν χωρισμόν, δυνάμενον νὰ λάβῃ χώραν ὁπωσδήποτε. Τουτέστιν, ὁ ἐκθέτων δύναται νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν ἐκτιθέμενον ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τοῦ τόπου εἰς ὃν ἀμφότεροι εὑρίσκοντο, ἢ μεταφέρων αὐτὸν εἰς ἕτερον τόπον, ὁπόθεν κατόπιν ἀπομακρύνεται.

Ὁ ἐκθέτων δέον νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἐγκαταλείπει τὸν ἐκτιθέμενον ἀβοήθητον. Ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐκτιθέμενος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τοπικῶς ἐχωρίσθη, εἶναι ἀπεστερημένος πάσης βοηθείας τρίτου καὶ ὅτι δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ βοηθήσῃ ἑαυτόν. Δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀνάγκη ὁ ἐκθέτων νὰ ἐξέλεξε τὴν δρᾶσιν τῆς ἐκθέσεως διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ὡρισμένον τινὰ σκοπόν, π. χ. νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ὀχληρᾶς ὑποχρεώσεως πρὸς περίθαλψιν. Δύναται νὰ ἐκθέσῃ καὶ πρὸς ἐκδίκησιν, ἢ κινούμενος ὑπὸ οἱασδήποτε ἄλλης σκέψεως. Ἡ ἔκθεσις εἶναι τετελεσμένη ἅμα ὡς ὁ ἐκτιθέμενος κατελείφθη ἀβοήθητος, ἐν γνώσει τοῦ ἐκθέτοντος ὅτι κατέλιπε τὸν ἐκτιθέμενον ἀβοήθητον. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει ἔγκλημα ἐκθέσεως, ὅταν ἡ μήτηρ φέρῃ τὸ βρέφος εἰς τὴν ὁδὸν καὶ ἐγκαταλείπῃ μὲν αὐτὸ ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν ἀπέρχεται, παραμένουσα κεκρυμμένη κάπου καὶ παρακολουθοῦσα τὴν τύχην τοῦ παιδίου. Ἐπίσης οὐδὲν ἔγκλημα ἐκθέσεως πρόκειται, ὅταν ἡ μήτηρ παραδίδῃ τὸ βρέφος εἰς ἕτερον ἄνθρωπον, οὔτε ὅταν τὸ ἀποθέτῃ εἰς τὴν βρεφοδόχον τοῦ βρεφοκομείου. Διότι εἰς οὐδεμίαν τῶν περιπτώσεων τού-

Digitized by Google

των καταλείπεται τὸ παιδίον ἀβοήθητον. Μεταξὺ τῆς δράσεως τῆς ἐκθέσεως, δηλαδὴ τῆς ἀπομακρύνσεως, καὶ τοῦ ἐπιγενομένου κινδύνου δέον νὰ ὑπάρχῃ αἰτιώδης σύνδεσμος. Δὲν ὑπάρχει π. χ. ἔκθεσις ὅταν ὁ Α ἀπέρχηται τοῦ τόπου ἔνθα παραμένει ἡ γραῖα καὶ ἀνάπηρος αὐτοῦ μήτηρ, μεταβαίνων εἰς ἕτερον τόπον ὅπως ἐργασθῇ, κατόπιν δὲ παραλείπει νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὴν μητέρα τὰ ἀναγκαῖα μέσα τῆς συντηρήσεως. Ἐπίσης δὲν πράττει ἔκθεσιν ὅστις ἀπομακρύνεται τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, εἰς τὴν περίθαλψιν τῆς ὁποίας εἶναι ὑπόχρεος, ἀλλ' ἥτις ἔζη ἐν ἐσχάτῃ ἀθλιότητι καὶ ὅταν ὁ ἀπομακρυνθεὶς εὑρίσκετο πλησίον αὐτῆς. Οὕτως ἀπεφάσισεν ἐπανειλημμένως τὸ γερμανικὸν ἀκυρωτικόν.

Ἡ ποινὴ τῆς ἐκθέσεως διαβαθμίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀκολούθων κριτηρίων. Πρῶτον ἐξετάζεται ἂν ἐκ τῆς ἐκθέσεως ὑπῆρχε διὰ τὸν ἐκτιθέμενον κίνδυνος ἢ οὔ. Κατόπιν ἐξετάζεται τὸ μέγεθος τοῦ ὑπάρχοντος κινδύνου καὶ ἔπειτα τίς συνέπεια ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ κινδύνου εἰς ὃν ἐξετέθη τὸ θῦμα. Δέον ἐν τούτοις νὰ παρατηρηθῇ εὐθὺς ἀμέσως, ὅτι ἐν τῷ ἀριθμῷ 3 τοῦ ἄρθρου 306 ὑπάρχει κατάφωρος διττὴ ἀντίφασις. Διότι πρῶτον ὑπάρχει πάντοτε «κίνδυνος», ὅταν ὁ ἐκτιθέμενος ἐγκαταλείπεται «ἀβοήθητος». Ἡ ἔννοια δηλαδὴ τῆς ἐλλείψεως βοηθείας περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν τοῦ κινδύνου. Δεύτερον δὲ διότι, ἂν οὐδεὶς κίνδυνος διὰ τὸν ἐκτιθέμενον ὑπῆρχε, δὲν θὰ προυξενεῖτο καὶ καμμία βλάβη εἰς αὐτόν. Συνεπῶς ἡ διάταξις τοῦ ἀριθμοῦ 3 α καὶ β τοῦ ἄρθρου 306, καθ' ἥν, ἂν δὲν ὑπῆρχε κανεὶς κίνδυνος καὶ ὁ ἐκτεθεὶς ἀπεβίωσεν ἢ ἐβλάβη κατὰ τὸ σῶμα, καταγιγνώσκεται φυλάκισις τοὐλάχιστον ἢ τὸ πολὺ ἑνὸς ἔτους, εἶναι ἀνεφάρμοστος λόγῳ τῆς περιεχομένης ἐν ἑαυτῇ διττῆς ἀντιφάσεως, ἥτις κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ τεθῇ ἐκποδών. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ ποινὴ ἐπιβάλλεται ὡς ἑξῆς: Ἐὰν ὁ κίνδυνος τοῦ ἐκτεθέντος ἦτο τοσοῦτος, ὥστε δὲν ἠλπίζετο πιθανῶς ἡ λύτρωσις αὐτοῦ, ὁ δράστης τιμωρεῖται μὲ δεσμὰ 15—20 ἐτῶν, ἐὰν ὁ ἐκτεθεὶς ἀπεβίωσε, μὲ δεσμὰ τὸ πολὺ 15 ἐτῶν, ἐὰν ὁ ἐκτεθεὶς ἐβλάβη κατὰ τὸ σῶμα ἢ τὴν ὑγείαν αὐτοῦ, καὶ μὲ εἱρκτὴν ἐὰν ὁ ἐκτεθεὶς ἔμεινεν ἀβλαβής. Ἐὰν ὑπῆρχε πιθανὴ καὶ εὔλογος ἐλπὶς σωτηρίας τοῦ ἐκτεθέντος, ὁ δράστης τιμωρεῖται μὲ εἱρκτὴν τοὐλάχιστον ἓξ ἐτῶν ἐὰν ὁ ἐκτεθεὶς ἀπεβίωσε, μὲ εἱρκτὴν τὸ πολὺ ἓξ ἐτῶν ἐὰν ὁ ἐκτεθεὶς ἐβλάβη κατὰ τὸ σῶμα ἢ τὴν ὑγείαν αὐτοῦ καὶ μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους ἐὰν ὁ ἐκτεθεὶς ἔμεινεν ἀβλαβής.

Πάντες οἱ ἀριθμοὶ τοῦ ἄρθρου 306 παριστοῦν ἐγκλήματα ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, τουτέστι διὰ τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα οὐδεμία ἐνοχὴ ἀξιοῦται, δὲν ἐξετάζεται δηλαδὴ ἂν ὁ δράστης διὰ τὸ ἐπελθὸν ἐκ τῆς ἐκθέσεως ἀποτέλεσμα ἐτέλει ἐν δόλῳ ἢ ἐν ἀμελείᾳ. Ἡ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἠθελημένης ἐγκαταλείψεως εἰς κατάστασιν ἀβοήθητον, τὸ δὲ ἐκ ταύτης ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν οὐχὶ διὰ νὰ κηρυχθῇ ἢ οὐ ὁ δράστης ἔνοχος ἐκθέσεως, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν διαβάθμισιν τῆς ποινῆς. Ἐὰν νῦν ὁ δράστης ἔπραξε τὴν ἔκθεσιν μὲ τὸν σκοπὸν ἀνθρωποκτονίας, ἐπῆλθε δὲ καὶ πράγματι ὁ θάνατος τοῦ ἐκτεθέντος, κατὰ Κωστῆν, ἀρυόμενον τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐκ τῶν αἰτιολογιῶν τοῦ βαυαρικοῦ νομοσχεδίου τοῦ 1827, θὰ ἐπιβληθῇ καὶ πάλιν ἡ ποινὴ τοῦ ἀριθμοῦ 1α τοῦ ἄρθρου 306, δηλαδὴ δεσμὰ 15—20 ἐτῶν, οὐχὶ δὲ ἡ ποινὴ τῆς δολίας ἀνθρωποκτονίας. Συνεπῶς ἀποκλείεται ἡ διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου τιμώρησις τοῦ ἐκθέσαντος, ἐὰν ἔπραξε τοῦτο μὲ προμελετημένον δόλον ἀνθρωποκτονίας, ὁ δὲ θάνατος τοῦ ἐκτεθέντος ἐπῆλθε πράγματι. Μολονότι ὁ λόγος τῆς προνομιούχου ταύτης θέσεως τοῦ δι' ἐκθέσεως ἐκ προμελέτης ἄνθρωπον ἀποκτείναντος δὲν εἶναι νοητός, ἡ ἑρμηνεία εἶναι ὀρθή. Διὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, οὐδεμία ἐνοχὴ ἀξιοῦται, συνεπῶς δὲν ἐξετάζεται καὶ τοιαύτη ὅταν ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις πληροῖ εἰς τὴν ἐντέλειαν τὴν τυπικὴν μορφὴν τοῦ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος χαρακτηριζομένου ἐγκλήματος, ὅταν δηλαδὴ ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν ῥητῶς ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένην πρᾶξιν, τουτέστι τὴν ἐν τῷ νόμῳ περιγραφομένην δρᾶσιν σὺν τῷ ἀποτελέσματι αὐτῆς, ὅπερ ἐπίσης περιγράφεται. Συνεπῶς καὶ περὶ κατ' ἰδέαν συρροῆς ἐκθέσεως καὶ ἀνθρωποκτονίας ἢ σωματικῆς βλάβης δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ἀπόπειρα ἐκθέσεως ἐπίσης δὲν εἶναι δυνατή, διότι ἐπὶ τῆς ἀποπείρας οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται, ὁ νόμος δὲ ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως προβλέπει καὶ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὡς ἔγκλημα τετελεσμένον, τουτέστιν ὁ ἐκθέσας τιμωρεῖται ὡς ἔνοχος τετελεσμένης ἐκθέσεως καὶ ἂν οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν. Ἀπόπειρα ὅμως ἐκθέσεως ὡς ἀρχὴ ἐκτελέσεως ἐγκαταλείψεως δὲν εἶναι φανταστή, διότι ἐὰν μὲν ἡ ἀπομάκρυνσις συνετελέσθη, συνετελέσθη καὶ ἡ ἔκθεσις, ἐὰν δὲ ὁ δράστης ἤρξατο ἁπλῶς ἀπομακρυνόμενος, ἡ δρᾶσις αὐτοῦ αὕτη εἰς οὐδεμίαν διαγνωστὴν σχέσιν τελεῖ πρὸς τὸ «ἀβοήθητον». Ὁ Κωστῆς, ἐν τούτοις, ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ παραδείγματι καὶ ἄλλοις, δέχεται ἀπόπειραν ἐκθέσεως.

Ἡ παραγραφὴ τῆς ἐκθέσεως ἄρχεται ἅμα τῇ συντελέσει τῆς ἐγκαταλείψεως, χωρὶς νὰ ἐξετασθῇ ὁ χρόνος τῆς ἐπελεύσεως τοῦ τυχὸν προξενηθέντος ἀποτελέσματος. Τὸ ἔγκλημα δηλαδὴ τῆς ἐκθέσεως δὲν εἶναι ἐκ τῶν λεγομένων διαρκῶν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου ΓϠΝ' τοῦ 1911 περὶ αὐτοκινήτων, ὁ ὁδηγὸς κατὰ πᾶν δυστύχημα ὀφείλει νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, παρέχων πᾶσαν ἀναγκαίαν βοήθειαν, ἄλλως φεύγων τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι 3 μηνῶν, διπλασιαζομένης ἐν ὑποτροπῇ, ὁπότε τῷ ἀφαιρεῖται καὶ τὸ δίπλωμα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ ἐκθέσεως ὁρισμῶν ὁ ὁδηγὸς διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο. Διότι δὲν ὑπῆρχε νομικὴ ὑποχρέωσις τοῦ ἐξ ἀμελείας τραυματίζοντος, ὅπως περιθάλψῃ τὸν τραυματισθέντα. Ἐὰν ὁ νόμος περὶ αὐτοκινήτων ἠρκεῖτο ἁπλῶς νὰ καθορίσῃ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ὁδηγοῦ ὅπως περιθάλψῃ τὸν ἀτυχήσαντα, χωρὶς καὶ νὰ θεσπίσῃ ποινὴν τῆς παραβάσεως τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ὁ ὁδηγὸς φεύγων θὰ ἐτιμωρεῖτο κατὰ τοὺς περὶ ἐκθέσεως ὁρισμούς. Νῦν ὅμως συρροὴ τοῦ ἀδικήματος ἐκ τοῦ νόμου περὶ αὐτοκινήτων καὶ ἐκθέσεως δὲν εἶναι δυνατή. Ὁ παραβάτης ὁδηγὸς θὰ τιμωρηθῇ μόνον κατὰ τὸν νόμον περὶ αὐτοκινήτων. Διότι ἡ διάταξις εἶναι εἰδική.

Οἱ περὶ τῆς ἐκθέσεως ὁρισμοὶ τοῦ σχεδίου ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ κώδικος (1924) ἔχουν ὡς ἑξῆς: Ἄρθρον 284: «Ὁ ἐκθέτων ἕτερον καὶ περιάγων αὐτὸν οὕτως εἰς θέσιν ἀβοήθητον, ὡς καὶ ὁ ἐκ προθέσεως ἀβοήθητον ἀφίνων πρόσωπον τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ, ἢ διὰ τοῦ ὁποίου τὴν διατροφὴν καὶ περίθαλψιν ἢ τὴν μεταφορὰν εἶναι ὑπόχρεως, ἢ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὑπαιτίως οὗτος ἐτραυμάτισε, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν. Ἐὰν συνεπείᾳ τῆς πράξεως ἐπῆλθεν εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ παθόντος βαρεῖα βλάβη, ἐπιβάλλεται κάθειρξις μέχρι 10 ἐτῶν, ἐὰν δὲ συνεπείᾳ τῆς πράξεως ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ παθόντος, ἐπιβάλλεται κάθειρξις τοὐλάχιστον ἓξ ἐτῶν». Ἐν σελίδι 462 ἑπ. τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως (1929) ἀναπτύσσεται, ὅτι ἡ διάταξις παρελήφθη ἐκ τοῦ ἰσχύοντος γερμανικοῦ ποινικοῦ κώδικος, τοῦ προσχεδίου τοῦ 1909 καὶ τοῦ σχεδίου 1913.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωστῆ*, 2, 457 ἑπ..—*Olshausen*, Kommentar (11η ἔκδ. 1927) II 983 ἑπ..—Αἰτιολογ. Ἔκθ. τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχεδίου (1929) 462 ἑπ..— *Τζωρτζοπούλου*, Σχόλια Α' 213 ἑπ..

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἔκθεσις *ἰδεῶν*.** Καλεῖται οὕτως ἢ καὶ ἁπλῶς *ἔκθεσις*, ἢ *σύνθεσις*, ἡ γραπτὴ ἄσκησις τῶν μαθητῶν, καθ' ἣν οὗτοι πρέπει ν' ἀναπτύξωσιν ἐν συνεχείᾳ δεδομένον τι θέμα. Ἡ ἔκθεσις εἶναι ἐφαρμογὴ τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος, τοῦ ὁποίου κύριος σκοπὸς εἶναι ὁ ἐθισμὸς τῶν παίδων εἰς τὴν προφορικὴν καὶ γραπτὴν μετὰ τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν συνεννόησιν. Διὰ τῆς ἐκθέσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐμπεδοῦται ἡ ἱκανότης τῆς γραπτῆς ὑπ' αὐτῶν συνεννοήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξελέγχεται ὁ βαθμὸς τῆς κτηθείσης ταύτης ἱκανότητος. Ποικίλα εἶναι τὰ θέματα τῶν ἐκθέσεων ἰδεῶν, λαμβάνονται δὲ ταῦτα οὐ μόνον ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος, ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν μαθημάτων καὶ γενικώτερον ἐκ τοῦ κόσμου τῆς παιδικῆς πείρας. Συνήθως τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐκθέσεως ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ παρασκευάζεται ὑπ' αὐτοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν μαθητῶν, πολλάκις ὅμως οὗτοι ἀφίενται ἐλεύθεροι εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ. Γράφεται δὲ ἡ ἔκθεσις ἢ κατ' οἶκον ἢ ἐν τῷ σχολείῳ. Διὰ τοὺς κατωτέρων τάξεων μαθητὰς ὁ διδάσκαλος, μετὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ θέματος, σημειοῖ ἐπὶ τοῦ πίνακος τὸ ἀκολουθητέον ὑπὸ τῶν μαθητῶν διάγραμμα. Διὰ τῆς ἐκθέσεως ἐπιδιώκεται ἡ σαφής, πλήρης καὶ ἐν λογικῇ ἀλληλουχίᾳ σύνδεσις τῶν νοημάτων, ἡ καλλιεπής, γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς ὀρθή, διατύπωσις αὐτῶν καὶ ἡ ἐλευθέρα ἐκδήλωσις τῆς ἀτομικότητος ἑκάστου. Πολὺ περισσότερον διὰ τῶν ἐκθέσεων ἢ διὰ τῆς ἑκάστοτε προφορικῆς ἐξετάσεως δύναται νὰ γνωρίσῃ ὁ διδάσκαλος τὸν πνευματικὸν καὶ ψυχικὸν κόσμον τῶν μαθητῶν, τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν κλίσεις καὶ νὰ καλλιεργήσῃ ταύτας ἀναλόγως.

— **Ἔκθεσις *χρονική*.** Χρονογραφία ἀνωνύμου συγγραφέως τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, περιλαμβάνουσα τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ γεγονότα ἀπὸ τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου μέχρι τοῦ 1570. Ἡ χρονογραφία αὕτη ἐσώθη εἰς περισσότερα χειρόγραφα, εἴς τινα τῶν ὁποίων ἡ διήγησις ἐκτείνεται ὀλίγον βραδύτερον τοῦ 1570· μία παραλλαγὴ αὐτῆς μὲ τὸν τίτλον «Βιβλίον Ἱστορικὸν ἢ Χρονογράφος», φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα Δωροθέου Μονεμβασίας, ἀρχίζει ἀπὸ κτίσεως κόσμου, φθάνει μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ θεωρεῖται ὡς συμπλήρωσις τῆς «Χρονικῆς Ἐκθέσεως», ἥτις ἀποδίδεται εἰς τὸν Μανουὴλ Μαλαξόν. Ἡ γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη ἡ χρονογραφία αὕτη εἶναι ἁπλῆ μὲ πολλὰ δημοτικὰ στοιχεῖα καὶ φαίνεται ὅτι ἀπετέλει μετάφρασιν ἄλλων χρονογραφιῶν, εἰς ἀρχαϊκωτέραν γλῶσσαν γεγραμμένων, γενομένη διὰ τὴν χρῆσιν τῶν πολλῶν.

Ἡ «Χρονικὴ Ἔκθεσις» ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Σάθα καὶ βραδύτερον τῷ 1902 εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου. Ἔκτοτε προέκυψαν πολλοὶ νέοι κώδικες μὲ οὐσιώδεις παραλλαγάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τρεῖς ἐκ Χίου, τοὺς ὁποίους ἀνεῦρεν ἐσχάτως καὶ κατέστησε γνωστοὺς ὁ Κ. Ἄμαντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sp. Lampros*, Ecthesis Chronica and Chronicon Athenarum (London 1902).—*Th. Preger*, Die Chronik von Jahre 1570 ἐν «Byz. Zeit.» τ. 11, 4.—*D. Serruys*, La Chronique de l' an 1570 ἐν «Byz Zeit.» 12,276.—*F. Marshall*, The Chronicle of Malaxos ἐν «Byz Neugr. Jahr.» τ. 5, 10.—*Χ. Παπαδοπούλου*, Περὶ τῆς Ἑλλην. ἐκκλησιαστ. χρονογραφίας τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐν «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» τ. 9, 410.—*Ε. Legrand*, Bibliographie Hellénique du dix-septième siècle τ. 1. 252, 289.—*Κ. Ἀμάντου*, Τρεῖς ἄγνωστοι κώδικες τοῦ χρονογράφου ἐν «Ἑλληνικοῖς» τ. 1, σ. 45.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἔκθεσμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ θεσμοῦ, ὁ κατὰ παράβασιν τῶν θεσμίων ὑφιστάμενος, παράνομος, ἔκδικος: «ἔκθεσμος πρᾶξις, — λόγος». —Ἐπίρρ. ***ἐκθέσμως***.

ἐκθέτης (ὁ)· ὁ ἐκθέτων, ὁ παρέχων ἐκθέματα πρὸς θέαν καὶ πώλησιν: «μετέσχον τῆς ἐκθέσεως Ἕλληνες καὶ Εὐρωπαῖοι ἐκθέται»· || μαθηματ., ὁ ἀριθμὸς γραφόμενος δεξιᾷ καὶ ἀνωτέρω τοῦ ὑποκειμένου ἀριθμοῦ καὶ δεικνύων τὴν δύναμιν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ὑποκείμενος ὑψοῦται.

—*[Μαθημ.]* Εἰς τὰ μαθηματικὰ διὰ τοῦ συμβόλου α^ν, ὅπου α καὶ ν οἱοιδήποτε ἀριθμοὶ ἀκέραιοι, παρίσταται συντόμως τὸ γινόμενον ν παραγόντων ἴσων πρὸς τὸ α. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ν καλεῖται *ἐκθέτης* τοῦ α, ὅπερ καλεῖται *βάσις*. Ἡ παριστῶσα τὸ μνημονευθὲν γινόμενον παράστασις α^ν λέγεται συντόμως νυοστὴ δύναμις τοῦ α (βλ. λ. *δύναμις* τ. Θ', σ. 577 γ).

Α. Μ.

ἐκθετικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ὑπὸ τοῦ ἐκθέτου χαρακτηριζόμενος.

— **ἐκθετικὴ *σειρὰ*** *[Μαθηματ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ σειρά, εἰς ἣν ἀναπτύσσεται ἡ ἐκθετικὴ συνάρτησις e^x, ἢ ἡ σειρὰ

$$1+\frac{x}{1}+\frac{x^2}{1.2}+\frac{x^3}{1.2.3}+\ldots\ldots$$

ὅπου $e=2{,}71828\ldots$, ἡ βάσις τῶν καλουμένων *νεπερείων* λογαρίθμων.

—Φ.

— **ἐκθετικὴ *συνάρτησις*** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ συνάρτησις α^x, ὅπου α σταθερὰ ποσότης καὶ x μεταβλητὴ ἀνεξάρτητος ἢ οὔ. Μεταξὺ τῶν ἐκθετικῶν συναρτήσεων ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ συνάρτησις e^x, ὅπου $e=2{,}1828\ldots$ εἶναι δέ: $e^{-\infty}=0$: $e^0=1$: $e^\infty=\infty$. Πρὸς τούτοις $e^{\frac{i\pi}{2}}=i$, ὅπου $i=\sqrt{-1}$, $e^{i\pi}=1$, $e^{\frac{3i\pi}{2}}=-i$, $e^{2i\pi}=1$· εἶναι δηλαδὴ ἡ ἐκθετικὴ συνάρτησις e^x περιοδικὴ περιόδου $2i\pi$. Ἐπὶ πλέον $e^{-x}=\frac{1}{e^x}$

Γενικῶς δὲ $e^{x+iy}=e^x(\text{συν}y-i\,\text{ημ}.y)$

καὶ $\frac{de^x}{dx}=e^x$, $\int e^x\,dx=e^x$ καὶ $e^{x_1+x_2}=e^{x_1}.e^{x_2}$

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hermite C.*, Sur la fonction exponentielle.

Α. Μ.

ἔκθετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκτεθειμένος: «ἔκθετος εἰς τὸν ἥλιον,—εἰς τὴν βροχήν»· || ὁ ἐκτεθειμένος καὶ ἠμελημένος, ὁ ἀπερριμμένος: «δὲν ἄφησε τὸ ἔργον του ἔκθετον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν συκοφαντῶν, ἀλλ' ὑπεστήριξεν αὐτὸ ἀποτελεσματικῶς»· || *ἔκθετον* (τὸ) ὡς οὐσ., τὸ ἐκτεθειμένον βρέφος, τὸ ἀπορριφθὲν καὶ ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῶν γονέων του: «περισυλλογὴ καὶ περίθαλψις τῶν ἐκθέτων».

ἐκθετοτροφεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου τρέφονται, συντηροῦνται τὰ ἔκθετα.

ἐκθέτω, ἀρχ. ***ἐκτίθημι,*** ἀόρ. *ἐξέθεσα—ἐξετέθην*, παθ. μετχ. *ἐκτεθειμένος* (σπανίως καὶ ἀρχαϊκώτερον γίνεται χρῆσις τοῦ ἀορ. *ἐξέθηκα* μόνον ἐν τῇ ὁριστικῇ)· θέτω, τοποθετῶ ἔξω, ἀπορρίπτω τὸ βρέφος: «τὸν Οἰδίποδα ἐξέθεσαν εἰς τὸ ὄρος»· || παρέχω ὡς ἔκθεμα πρὸς θέαν ἢ πώλησιν: «ἐφέτος ἐξέθεσαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀξιόλογα πράγματα»· || ἀφηγοῦμαι λεπτομερῶς καὶ συστηματικῶς τὰ κατά τινα ὑπόθεσιν: «ἐξέθεσε σαφῶς τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης»· || «ἐκθέτω εἰς πλειστηριασμόν», κοιν. «βγάζω 's τὸν πλειστηριασμό»· || «ἐκθέτω κάλπην ὑποψηφιότητος» ἢ ἁπλῶς «...ὑποψηφιότητα» κηρύσσομαι ὑποψήφιος, κοιν. «βγάζω ἢ βάζω κάλπη»· || «ἐκθέτω εις κίνδυνον τὴν ζωήν,—τὴν ὑπόληψιν,—τὴν ἡσυχίαν κλπ.» κάμνω ὥστε νὰ διακινδυνεύσῃ ἡ ζωή, ἡ ὑπόληψις κλπ.· || ἐκθέτω τινὰ εἰς τὴν κοινὴν κατάκρισιν: «μὴ μὲ ἐκθέσῃς», «μὴν ἐκθέτῃς 's τὰ καλὰ καθούμενα τὸ παιδί σου», «ἐξέθεσεν ὁ ἄθλιος τὴν ὀρφανήν»· || παθ. σπανίως ὑπὸ τὸν τύπον *ἐκθέτομαι*, συνήθως δὲ *ἐκτίθεμαι*: «τὸ βρέφος ἐξετέθη», «ἐξετέθησαν πρὸς πώλησιν», «ἡ ὑπόθεσις ἐξετέθη καλῶς» «ἐκτίθενται εἰς τὸν πλειστηριασμόν», «ἐξετέθη ὑποψήφιος», «μὴν ἐκτίθεσαι εἰς κινδύνους» «ἐκτίθενται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου», «ἐκτιθέμεθα ἄνευ λόγου».

ἐκθήλυνσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκθηλύνειν, νὰ καταστῇ τις μαλθακός, θηλυπρέπεια, μαλθακότης.

Digitized by Google

ἐκθηλύνω, *ἀόρ. ἐξεθήλυνα—ἐξεθηλύνθην, παθ. μετχ. ἐκτεθηλυμμένος·* καθιστῶ τινα θηλυπρεπῆ, μαλθακόν, ἀδύνατον, ἀνίσχυρον: «αἱ ἡδοναὶ ἐκθηλύνουσι τὸν ἄνθρωπον», «ἐξεθηλύνθη ὑπὸ τῆς ἀργίας καὶ νωχελείας», «ἐκτεθηλυμένον σῶμα», ἐκτεθηλυμένη ψυχή».

ἐκθλίβω, *ἀόρ. ἐξέθλιψα—ἐξεθλίβην, παθ. μετχ. ἐκτεθλιμμένος·* διὰ τῆς θλίψεως, διὰ τῆς πιέσεως ἐκβάλλω, ἐκπιέζω: «ἐκθλίβω τὰς ἐλαίας,—τὰς σταφυλὰς» διὰ τῆς θλίψεως ἐξάγω τὸν χυμόν· ‖ γραμμ. «ἐκθλίβεται φωνῆεν ἢ δίφθογγος» ἀποβάλλεται πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης λέξεως (βλ. *ἔκθλιψις*).

ἐκθλιπτικός,—*ή,—όν·* ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς ἔκθλιψιν, πρὸς ἐκπίεσιν.

ἔκθλιψις, —*εως* (ἡ)· ἡ διὰ τῆς θλίψεως, διὰ τῆς πιέσεως ἐκβολή, ἐκπίεσις: «ἔκθλιψις τῶν σταφυλῶν,—τῶν ἐλαιῶν» ἐξαγωγὴ τοῦ χυμοῦ διὰ τῆς θλίψεως· ‖ γραμμ. *ἔκθλιψις* εἶδος συναλοιφῆς (βλ. κατ.).

—*[Γραμματ.]* Καλεῖται *ἔκθλιψις* ἡ παράλειψις τῆς ἀρθρώσεως, ἤ, ὅπως συνήθως λέγεται, ἡ ἀποβολὴ βραχέος φωνήεντος ἢ βραχείας διφθόγγου (*αι, οι*) πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου τῆς ἑπομένης λέξεως: παρ' ἐμοῦ, δι' αὐτὸν κλ. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀποβληθέντος φωνήεντος ἢ διφθόγγου τίθεται ἡ *ἀπόστροφος*. Ἡ ἔκθλιψις προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι, κατὰ τὴν ταχεῖαν ἰδίως ὁμιλίαν, ἀντὶ νὰ ἐκφωνήσωμεν πλήρη καὶ ἀκέραια δύο ἢ τρία ἀλλεπάλληλα φωνήεντα ἢ φωνήεντα ἅμα καὶ διφθόγγους—ἤτοι φθόγγους ἀπαιτοῦντας πρὸς ἄρθρωσίν των ἀλλεπάλληλα ἀνοίγματα τῶν φωνητηρίων ὀργάνων μας, ἄνευ μεσολαβήσεως φραγμοῦ τινος αὐτῶν, ἤτοι ἄνευ ἀρθρώσεως συμφώνου τινὸς—παραλείπομεν τὴν ἐκφώνησιν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. Οὕτως ἐπέρχεται βράχυνσις τῆς φράσεως κατὰ μίαν συλλαβήν. Ἡ ἔκθλιψις εἶναι παλαιότατον γλωσσικὸν φαινόμενον, ἀναπτυχθὲν εἰς χρόνους προομηρικούς, προϊστορικούς, ἀρχαιοτέρους πάσης γραπτῆς παραδόσεως, οὐχὶ ὅμως παλαιότερον τῆς κράσεως καὶ τῆς συναιρέσεως. Περὶ τούτου πειθόμεθα ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν καὶ ἰδίως τῆς ἀρχαϊκωτάτης τούτων, τῆς ἀρχαίας ἰνδικῆς (βεδικῆς καὶ σανσκριτικῆς). Ὅπως ἐν τῇ παλαιᾷ ἰνδικῇ τὸ τελικὸν φωνῆεν τῆς προηγουμένης λέξεως ἢ τοῦ πρώτου συνθετικοῦ (εἰς τὰς συνθέτους λέξεις) δὲν ἐξεθλίβετο πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου τῆς ἑπομένης λέξεως ἢ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ, ἀλλὰ συνεχωνεύετο μετ' αὐτοῦ (ὑφίστατο δηλαδὴ *κρᾶσιν* ἢ *συναίρεσιν* μετ' αὐτοῦ: na asti, ati iva=nasti, ativa κ.λ.), οὕτω συνέβαινε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐν παλαιοτάτοις προϊστορικοῖς χρόνοις. Καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι ἡ ἔκτασις τοῦ ἀρκτικοῦ α, ε, ο τῶν δευτέρων συνθετικῶν: κατ-ήγορος, χρυσ-ήλατος κ.λ., ἥτις ὀφείλεται ἀναμφιβόλως εἰς παλαιοτάτην συναίρεσιν τοῦ τελικοῦ φωνήεντος τοῦ α' συνθετικοῦ πρὸς τὸ ἀρκτικὸν φωνῆεν τοῦ β' συνθετικοῦ (κατα-άγορος, χρυσο-έλατος κ.λ.). Ἡ ἔκθλιψις ἐγίνετο κατ' ἀρχὰς μεταξὺ δύο λέξεων ἐν τῇ συνεκφορᾷ (: μετὰ ἄλλων—μετ' ἄλλων, ἐπὶ αὐτοῦ—ἐπ' αὐτοῦ κλ.) καὶ τοῦτο εἶναι τὸ κύριον εἶδος τῆς ἐκθλίψεως, ἐντεῦθεν δὲ μετεδόθη καὶ εἰς τὰς συνθέτους λέξεις: παρα-άγω, ἐπι-έρχομαι κλ.=παράγω, ἐπέρχομαι. Ὅπως δηλαδὴ ἐλέγετο ὑπ' ἀσπίδι, οὕτως ἐλέχθη καὶ ὑπασπίδιος.

Ἡ ἔκθλιψις δὲν συμβαίνει ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους εἰς πάσας τὰς γλώσσας καὶ διαλέκτους. Ἐν τῇ λατινικῇ πᾶν τελικὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος τῆς προηγουμένης λέξεως ἠδύνατο νὰ ἐκθλίβεται πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου τῆς ἑπομένης, μολονότι οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ γράφουν «ἐκ τοῦ πλήρους» τὰ ἐκθλιβόμενα φωνήεντα καὶ διφθόγγους: obseder(e) alii telis angusta viarum—Dardanid (ae) e muris κ. λ. Καὶ τὸ τελικὸν —*m* τῆς προηγουμένης καὶ τὸ ἀρκτικὸν *h* τῆς ἑπομένης λέξεως δὲν ἀπετέλουν κωλύματα τῆς ἐκθλίψεως καί, ὅπερ σπουδαιότερον, οὐδὲ τὸ τελικὸν —*s*, ἂν ἠκολούθει φωνῆεν ἢ *h*, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς ἀσθενοῦς προφορᾶς τῶν τελικῶν τούτων συμφώνων: monsr(um) horrend(um) ingens, rurs(us) in secessu longo sub rupe, coll(us) haud multo post erit κλ. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἡ ἔκθλιψις διέφερε κατὰ διαλέκτους. Οὕτως εἰς τὴν ἠλειακὴν διάλεκτον τὸ ἄρθρον ἠδύνατο νὰ ἐκθλίβεται ὄχι μόνον ὅτε ἔληγεν εἰς βραχὺ φωνῆεν (τ' ἄλλα, τ' ἀρχαῖον), ἀλλὰ καὶ ὅτε τὸ τελικόν του φωνῆεν ἦτο μακρὸν ἢ καὶ μακρόφωνος ἀκόμη δίφθογγος: τῷ αὐτῷ, τᾷ ἀρετᾷ=τ' αὐτῷ, τ' ἀρετᾷ, καὶ δὴ καὶ ὅτε ἔληγεν εἰς σύμφωνον κατ' ἀναλογίαν τῶν προηγουμένων: τῶν αὐτῶν, τὼρ ἰαρομάωρ (=τώς, τοὺς) =τ' αὐτῶν, τ' ἰαρομάωρ.

'Αλλ' εἰς ἄλλας διαλέκτους τοιαῦται βιαιότεραί πως ἐκθλίψεις δὲν ἦσαν δυναταί. Εἰς τὴν ἀττικὴν λ. χ. διάλεκτον ἡ ἔκθλιψις ἐγίνετο μόνον εἰς τοὺς εἰς —*α* λήγοντας τύπους τῶν οὐδετέρων ὀνομάτων (τὰ σκόροδ', ὦ μοχθηρὲ σύ, χρήματ' εἰσφέρω), εἰς τὰς ἀντωνυμίας (τοῦτ' ἔστιν, ταῦτ' ἂν ὠφελήσειεν), εἰς τοὺς εἰς —*δε, τε* λήγοντας συνδέσμους καὶ ἐπιρρήματα (*δέ, οὐδέ, μηδέ, τέ, ὅτε, ὁπότε, οὔτε, μήτε, ὥστε* κλπ.), εἰς τὰ ἐπιρρήματα *ἔτι* καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ σύνθετα (*οὐκέτι, μηκέτι*), εἰς τοὺς συνδέσμους *ἄρα, ἀλλά, ἵνα*, καὶ εἰς τὰς προθέσεις (ἐκτὸς τῆς *περί, ἄχρι, μέχρι* καὶ *πρό*). Ἡ ἔκθλιψις τοῦ συνδέσμου *ὅτι* καὶ τῶν ἀρθρικῶν τύπων *τὸ* καὶ *τὰ* δὲν ἦτο δυνατή. Τὸ πρὸ τοῦ ἐκθλιβέντος φωνήεντος *κ, π* ἢ *τ* ἐτρέπετο εἰς δασὺ πρὸ τοῦ δασυνομένου φωνήεντος τῆς ἑπομένης λέξεως: κατ(ὰ) ἡμῶν—καθ' ἡμῶν, ἐπ(ὶ) ἑνὸς—ἐφ' ἑνός, ὁ δὲ τόνος τοῦ ἐκθλιβέντος φωνήεντος κλιτοῦ τινος μέρους τοῦ λόγου ἀνεβιβάζετο εἰς τὴν προηγουμένην συλλαβήν: πολλὰ— ἀγαθὰ =πόλλ' ἀγαθὰ (ἀλλά: παρ' ἑνὸς κλ.). Πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι ἄλλοι εἶναι οἱ ὅροι τῆς ἐκθλίψεως εἰς τοὺς ποιητὰς καὶ ἄλλοι εἰς τοὺς πεζογράφους. Εἰς μόνους τοὺς ποιητὰς ἐπετρέπετο λ. χ. ἡ ἔκθλιψις τῆς καταλήξεως —*α* τῆς κλητικῆς (ὦ δέσποτ') ἢ ἡ τῆς καταλήξεως —*ε* ῥηματικῶν τύπων (ἔλεγ', σώσει', ἔρρ' ἐς κόρακας κλ.), καθὼς καὶ ἡ ἔκθλιψις τῶν εἰς —*αι* ληγόντων ῥηματικῶν τύπων (βούλομ' ἐγώ, κολάσ' ἔξεστι, γῆμ' ἐπῆρε). Διάφορος εἶναι ὡσαύτως ἡ ἔκθλιψις εἰς τὰς διαφόρους νεοελληνικὰς διαλέκτους. Οὕτως εἰς τὴν κοινὴν ὁμιλουμένην καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν διαλέκτων λέγομεν κατ' ἔκθλιψιν: κ' ἐγώ, κ' ἐσύ, κ' ὕστερα, κ' ἐμεῖς, σ' εἶδα, μ' εἶδες, τ' ἔκανες; τ' ἀχλάδι, ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος, ἀλλ' εἰς τὴν ποντικὴν οἱ ὅροι τῆς ἐκθλίψεως διαφέρουν: τ' ἐμὸν (τὸ ἐμόν), τ' ὠτία (τὰ ὠτία=τ' αὐτιά), τ' ᾠβγὰ (τὰ ᾠβγὰ=τὰ αὐγά), π' ἐπῆγες; (=ποῦ ἐπῆγες;), τ' ἰχνάρια (τὰ ἰχνάρια), ντ' ἐποίκετε; (=ντὸ ἐποίκετε, τὶ ἐκάμετε;) κλπ. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν ἔκθλιψιν εἰς διαφόρους ἄλλας σημερινὰς γλώσσας, θέλομεν παρατηρήσει ὡσαύτως ποικίλας κατὰ τόπους καὶ χρόνους διαφοράς. Εἰς τὴν γαλλικὴν λ. χ. ἡ ἔκθλιψις περιορίζεται εἰς ὡρισμένας λέξεις: εἰς τοὺς ἀρθρικοὺς τύπους le, la (l'enfant, la âme —l'âme κλ.), εἰς τὸν σύσδεσμον si (s'il vient...), εἰς τὰς ἀντωνυμίας je, me, te, se, ce (je m'appelle, j'ai κλ.), εἰς τὰ de, ne, que, ἐνίοτε δὲ εἰς τὰ entre, quelque. Εἰς τὴν γερμανικὴν ἀντιθέτως δύναται νὰ γίνεται ἡ ἔκθλιψις εἰς ῥηματικοὺς τύπους (dacht'er=dachte er).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Χατζηδάκι,* 'Ακαδημεικὰ ἀναγνώσματα Α', 'Αθῆναι 1924.—*Brugmann - Thumb,* Griech. Grammatik München 1913.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Μεταλλ.]* Καλεῖται *ἔκθλιψις* ἡ πρᾶξις, δι' ἧς ἀπομακρύνονται διὰ σφυρηλατήσεως ἢ ὑδραυλικῆς πιέσεως αἱ σκωρίαι τῶν τεμαχίων πολτοπαγοῦς σιδήρου πρὸς κάθαρσιν αὐτοῦ.

—*[Χημ.]* Βλ. *ἀρωματικαὶ* ὗλαι.

ἐκθρονίζω, *ἀόρ. ἐξεθρόνισα—ἐξεθρονίσθην, παθ. μετχ. δημοτ. ἐκθρονισμένος·* ἐκδιώκω τοῦ θρόνου, κάμνω τινὰ νὰ καταβῇ ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου θρόνου: «ἐκθρονίζω βασιλέα,—ἡγεμόνα,—πατριάρχην,—ἐπίσκοπον» κττ.

ἐκθρόνισις, —*εως* (ἡ)· ἐκδίωξις ἀπὸ τοῦ θρόνου, ἐξαναγκασμός τινος νὰ καταβῇ ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου θρόνου: «ἐκθρόνισις ἡγεμόνος,—πατριάρχου,—ἐπισκόπου» κττ.

— *['Εγκυκλ.]* Οἱ ἡγεμόνες ἐκθρονίζονται συνήθως ἢ ὑπὸ ἄλλων ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου κατόπιν εὐτυχοῦς πρὸς αὐτοὺς δυναστικοῦ πολέμου· ἢ κατόπιν αὐλικῆς συνωμοσίας, στρατιωτικῆς στάσεως· λαϊκῆς ἐπαναστάσεως, ἐνόπλου ἢ διπλωματικοῦ ἐξαναγκασμοῦ εἰς παραίτησιν· διαφωνίας των πρὸς ἰσχυρὰν κυβέρνησιν ἢ φατρίαν προκαλέσασαν ἐπιτηδείως ἐξέγερσιν τῆς δημοσίας γνώμης κατ' αὐτῶν ἤ, σπανιώτερον, κατόπιν ἀσθενείας καὶ ἀνικανότητος περὶ τὴν ἄσκησιν τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας.

ἔκθυμα (τὸ) *['Ιατρ.]*. Πυοδερμῖτις φλυκταινοελκωτική, χωροῦσα κατὰ βάθος καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου καταλείπουσα μετὰ τὴν ἀποθεραπείαν της βαθύχρουν οὐλήν. Τὸ ἔκθυμα κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς ἀποτελεῖται ὑπὸ *ἐφελκίδος*, ἧς ἀποπιπτούσης, ἐμφανίζεται κρατηροειδὴς κοιλότης πυορροοῦσα. Ἐντοπίζεται κυρίως εἰς τὰ κάτω ἄκρα καὶ εὕρηται ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς φλεβικὰς στάσεις. Εἶναι ἐνοφθαλμίσιμον καὶ αὐτενοφθαλμίσιμον. Ἐμφανίζεται κυρίως ἐπὶ ἀτόμων καχεκτικῶν, ἀλκοολικῶν, γερόντων καὶ βρεφῶν. Ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων δύναται νὰ ἀποβῇ κατ' ἐξοχὴν ἐπίμονον (διαβιβρῶσκον ἔκθυμα) καὶ νὰ ἐπιπλακῇ μετὰ γαγγραίνης. Ἡ θεραπεία γίνεται ὡς ἑξῆς: κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον ἐπιθέματα ὑγρὰ πρὸς ἀπόπτωσιν τῶν ἐφελκίδων καὶ ἐπίθιξις τῶν ἀκαλύπτων στοιχείων δι' ὕδατος Alibour. Κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον ἐπαλοιφὴ διὰ περουβιανοῦ βαλσάμου καὶ ὑδραργυρικῶν ἀλοιφῶν. Ἡ ἴασις ἐπέρχεται μετὰ 2—4 ἑβδομάδας. Ἐπὶ καχεκτικῶν μετὰ μακρότερον χρόνον.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἔκθυμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ τοῦ θυμοῦ, ἐκ τῆς καρδίας, εἰλικρινής, ἐγκάρδιος, πρόθυμος, σφοδρός: «ἔτυχον τῆς ἐκθύμου ὑποστηρίξεώς του»· ‖ ὁ ἔξω τῆς φρενός, ἀλόγιστος (ἀρχ.): «τοσαῦτα ἔλεξεν ὑπ' ἐκθύμου φρενὸς» *(Αἰσχύλ.)*.—Ἐπίρρ. **ἐκθύμως.**

ἔκθυσις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐμφάνισις παθολογικῶν ἀλλοιώσεων. Οὕτω κατὰ γενικὴν ἔννοιαν ἔκθυσις καλεῖται πᾶσα στοιχειώδης βλάβη τοῦ δέρματος, κατ' εἰδικὴν δὲ ἔννοιαν καὶ κυρίως, ἔκθυσις (éruption) καλεῖται τὸ *ἐξάνθημα* τοῦ δέρματος μεθ' ἁπασῶν τῶν μορφολογικῶν καὶ αἰτιολογικῶν ποικιλιῶν αὐτοῦ.

Ν. Ν. Δ.

ἐκιδία (ἡ) (Ecidia) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐρεδινιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα φυτὰ ἐκφυόμενα ἐπὶ διαφόρων κορμῶν δένδρων ἢ σεσηπότων ξύλων καὶ διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν σπορίων των, ἅτινα εἶναι ἐξωτερικὰ καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ μικροτάτων ἀπεστρογγυλωμένων σωματίων συνδεδεμένων πρὸς ἄλληλα ἐν εἴδει ἁλύσεως. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐκιδία ἡ παράδοξος* (Ecidia paradoxa), ἥτις ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ ὑγρῶν τόπων.

'Εκιδία ἡ παράδοξος.

Δ. Ν. Π.

'Εκὶλ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει 'Εργάνι τοῦ νομοῦ Διαρμπεκὶρ ἐπὶ τῆς συμβολῆς δύο παραποτάμων τοῦ Εὐφράτου. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου δήμου περιλαμβάνοντος 65 χωρία.

Ν. Μ.

'Εκινὶκ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἐν τῇ Προποντίδι (πλάτ. 40° 31′ Β, μῆκ. 27° 29′ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2242: Marmara islands) νήσου *Κούταλη*, ὡς ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Σ. Ε. Λ.

'Εκῖνος *[Παραλ. Γεωγρ.]* 'Ακρωτήριον τῆς Φθιώτιδος (βλ. *'Εκεῖνος*).

Σ. Ε. Λ.

ἐκίτων (ὁ) (Eciton) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μύρμηκας μεγάλου μεγέθους, χαρακτηριζομένους ἰδίως ἐκ τῶν ἐπιμηκεστάτων σιαγόνων των, αἵτινες διΐστανται ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των καὶ κάμπτονται σχεδὸν προσεγγίζουσαι ἀλλήλας κατὰ τὸ ἄκρον των. Αἱ σιαγονικαὶ προσακτρίδες των ἀποτελοῦνται ἐκ δύο ἀρθρώσεων καὶ αἱ χειλικαὶ ἐκ τριῶν. Αἱ ὀνυχώδεις ἀποφύσεις τῶν ποδῶν των εἶναι δισχιδεῖς. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικρότατοι, μόλις ὁρατοί, καὶ τοποθετημένοι εἰς μεγάλας, βαθυτάτας κόγχας. Οἱ ἐκίτωνες εἶναι οἱ ἀδηφαγώτεροι μύρμηκες. Γνωστὰ ἄπειρα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν 'Αμερικῇ καὶ ἰδίως ἐν Βραζιλίᾳ καὶ Γουϊάνῃ. Τὰ ἤθη των ἐμελετήθησαν ὑπὸ πλείστων φυσιοδιφῶν καὶ εἰδικῶς

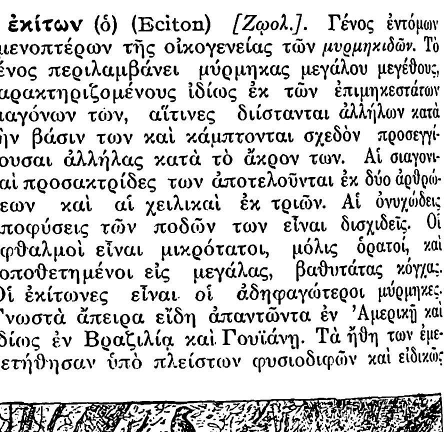

Σμῆνος ἐκιτώνων, οἵτινες ἐκστρατεύουν ἀπὸ ἑνὸς μέρους εἰς ἕτερον.

ἐν Μεξικῷ ὑπὸ τοῦ Sumichrast, ἐν Νικαραγούῃ ὑπὸ τοῦ Belt, ἐν Γουϊάνῃ ὑπὸ τοῦ Bar καὶ ἐν Βραζιλίᾳ ὑπὸ τοῦ Lund. Οἱ μύρμηκες τοῦ γένους τούτου, κατ' ἐξοχὴν νομάδες, δὲν κατασκευάζουσι μυρμηκιάς. Σχεδὸν διαρκῶς ταξιδεύουσι κατὰ πολυπληθῆ στίφη, καὶ ἡ παρουσία τούτων ἔν τινι τόπῳ προδίδεται ὑπὸ τινος πτηνοῦ, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κίχλα τῶν ἐκιτώνων*. Αἱ ταξιδεύουσαι πολυπληθεῖς ὁμάδες ἔχουσι τὴν ἐμπροσθοφυλακήν των, οὕτως εἰπεῖν, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τῶν εὐρωστοτέρων καὶ εἰδικῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μυρμήκων, οἵτινες προπορεύονται καὶ κατοπτεύοντες τὸ ἔδαφος προειδοποιοῦσι περὶ τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὁμάδος, ὅστις αὐθωρεὶ συνεννοεῖται μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ πλήθους, ὅπερ προσπαθεῖ νὰ κρυβῇ εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Εἶναι ἐπίσης περιεργότατα ζῷα, καὶ δὲν ἀφήνουσι κοιλότητας ἐδάφους, ξηρὰ φύλλα, πόας, χωρὶς νὰ πλησιάσουν ταῦτα καὶ ἐπισταμένως νὰ τὰ ἐπιθεωρήσουν. 'Επιπίπτουν καθ' ὁδὸν ἐναντίον ἐντόμων, ἀραχνῶν, καμπῶν καὶ μικρῶν ἑρπετῶν καὶ τὰ καταβροχθίζουν αὐθωρεί, ὡς ἐκ τούτου δὲ αἱ ἐπιδρομαί των εἰς πλεῖστα μέρη θεωροῦνται εὐεργετικώταται.

Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ἐκκαθαίρω, *ἀόρ.* *ἐξεκάθηρα*· *ἐκκαθαρίζω* (βλ. λ.).

ἐκκαθαρίζω, *ἀόρ.* *ἐξεκαθάρισα—ἐξεκαθαρίσθην*· καθαρίζω ἐντελῶς, καθιστῶ τι ἐντελῶς καθαρόν, κοιν. *ξεκαθαρίζω*· «ἐκκαθαρίζω τοὺς ρύπους ἀπὸ τῶν ἐνδυμάτων, ἀπὸ τῶν ἐπίπλων»· ‖ «ἐκκαθαρίζω τὸ στράτευμα,—τὸν δικαστικὸν κλάδον,—τὴν ἐκπαίδευσιν κττ.» ἀποβάλλω ἐκ τοῦ στρατεύματος,—ἐκ τοῦ κλάδου κτλ. τοὺς ἀνικάνους, «ἐκκαθαρίζω τὸ γραφεῖον,—τὴν βιβλιοθήκην κττ.» ἀποβάλλω πᾶν περιττὸν ἢ ἄχρηστον· ‖ «ἐκκαθαρίζω τὸν λογαριασμὸν» τακτοποιῶ, ἀπακριβῶ καὶ καταλήγω εἰς ὡρισμένον συμπέρασμα· ‖ «ἐκκαθαρίζω τὴν ὑπόθεσιν» ἀποσαφηνίζω· ‖ *ἐξεκαθάρισεν* ἢ *ἐξεκαθαρίσθη*· προέκυψεν ἀσφαλὲς καὶ βέβαιον: «ἐξεκαθάρισε νὰ πληρώσω χιλίας δραχμάς», «—ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις ἦτο δημιούργημα φανταστικόν».

ἐκκαθάρισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐκκαθαρίζειν* (βλ. λ.).

—*[Χρηματιστηρ.]* Αἱ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ πράξεις ἐπὶ προθεσμίᾳ εἶναι συμβάσεις, κατὰ τὴν σύναψιν τῶν ὁποίων ὁρίζεται μεταξὺ τοῦ ἀγοραστοῦ καὶ τοῦ πωλητοῦ τὸ εἶδος, τὸ ποσὸν καὶ ἡ τιμὴ τῶν χρηματιστηριακῶν πραγμάτων καὶ ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τῆς συμβάσεως, ἤτοι ἡ παράδοσις αὐτῶν παρὰ τοῦ πωλητοῦ καὶ τοῦ ἀντιτίμου των παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ, θὰ γίνῃ εἰς ὡρισμένον μεταγενέστερον χρόνον. Ἡ τοιαύτη ἐκτέλεσις τῶν ἐπὶ προθεσμίᾳ πράξεων καλεῖται *ἐκκαθάρισις*. Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται ἐκκαθάρισις καὶ ἡ ἡμέρα ἐκτελέσεως τῶν ὡς ἄνω πράξεων. Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισ.ν ἐκτελοῦνται καὶ αἱ πράξεις ἐπὶ δώρῳ. Ἡ ἐκκαθάρισις εἶναι τακτικὴ (ἑκουσία) ἢ ἔκτακτος (ὑποχρεωτική). Ἡ τακτικὴ ἀφορᾷ τὴν παρὰ τῶν ὑποχρέων ἑκουσίαν πραγματοποίησιν τῶν συναφθεισῶν χρηματιστηριακῶν συναλλαγῶν. Ἡ ἔκτακτος γίνεται πρὸς πραγματοποίησιν χρηματιστηριακῆς συναλλαγῆς μὴ ἐκτελουμένης ἑκουσίως παρὰ τοῦ ὑποχρέου. Ἀμφότεραι ἐκτελοῦνται κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ κανονισμοῦ τοῦ διέποντος ἕκαστον χρηματιστήριον. Ἡ τακτικὴ ἐκκαθάρισις γίνεται κατὰ τὰ διάφορα χρηματιστήρια ἢ ἅπαξ ἢ δὶς καθ' ἕκαστον μῆνα, διαρκεῖ 3—5 ἡμέρας, τὰ δὲ χρηματιστήρια ἀργοῦσιν ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας.

Τὴν τακτικὴν ἐκκαθάρισιν ἐνεργεῖ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἐκκαθαρίσεως, ἐνεργοῦσα ὡς κέντρον μεταξὺ τῶν διαφόρων χρηματιστῶν. Ὁ τρόπος ἐκκαθαρίσεως εἰς τὰ διάφορα χρηματιστήρια εἶναι ὁ αὐτὸς σχεδὸν πρὸς τὸν τοῦ χρηματιστηρίου Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ τελευταίῳ ἡ ἐκκαθάρισις τῶν ἐπὶ προθεσμίᾳ πράξεων ἐνεργεῖται δὶς τοῦ μηνός, διαρκοῦσα κατὰ τὰς δύο πρώτας ἡμέρας ἑκάστης ἡμερολογιακῆς δεκαπενθημερίας, ἤτοι τὴν 16, 17 καὶ 1 καὶ 2 ἑκάστου μηνός, ἐκτὸς ἐὰν συμπέσωσι κατὰ ταύτας μὴ ἐργάσιμοι ἡμέραι, ὅτε ἡ ἐκκαθάρισις ἀναβάλλεται διὰ τὴν ἑπομένην. Οἱ πελάται τὴν παραμονὴν τῆς ἐκκαθαρίσεως δύνανται νὰ ἐνταλθῶσι τὴν *μεταφορὰν* εἰς τὴν ἑπομένην ἐκκαθάρισιν τῶν πράξεων ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως, ἃς δὲν ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐκτελέσωσι κατὰ τὴν τρέχουσαν ἐκκαθάρισιν. Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐκκαθαρίσεως μέχρι τῆς μεσημβρίας ἐνεργοῦνται ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ αἱ μεταφοραί. Εἶτα οἱ πελάται λαμβάνουσι παρὰ τῶν χρηματιστῶν κατάστασιν ἐμφαίνουσαν τὰ παρ' αὐτῶν παραληπτέα ἢ παραδοτέα χρηματιστηριακὰ πράγματα ἢ χρηματικὰ ποσά, Συμφώνως τῇ καταστάσει ταύτῃ οἱ πελάται παραδίδουσι τῷ χρηματιστῇ των τὰ ἐν αὐτῇ ἐμφαινόμενα. Εἶτα δέον νὰ ἐνεργηθῇ ἡ ἐκκαθάρισις μεταξὺ τῶν χρηματιστῶν. Ταύτην, ὡς κέντρον μεταξὺ τῶν χρηματιστῶν, ἐνεργεῖ τὸ γραφεῖον ἐκκαθαρίσεως χρηματιστηρίου. Πᾶσαι αἱ πρὸς ἐκκαθάρισιν πράξεις δι' ἕκαστον εἶδος χρηματιστηριακῶν πραγμάτων ὑπολογίζονται ὡς συναφθεῖσαι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν *τιμὴν συμψηφισμοῦ*. Μέχρι τῆς 12 μεσημβρινῆς τῆς πρώτης ἡμέρας ἕκαστος τῶν χρηματιστῶν δέον νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ χρηματιστηρίου κατάστασιν τῶν εἰσπρακτέων καὶ πληρωτέων παρ' αὐτοῦ διαφορῶν εἰς τοὺς ἄλλους χρηματιστὰς μετὰ τοῦ τελικοῦ ὑπολοίπου, μέχρι δὲ τῆς 7 μ. μ. τῆς ἰδίας ἡμέρας κατάστασιν ἐμφαίνουσαν κατ' εἶδος τὰ παρ' αὐτοῦ παραληπτέα καὶ παραδοτέα χρηματιστηριακὰ πράγματα μετ' ἐνδείξεως τοῦ ἀντιτίμου αὐτῶν ὑπολογισμένου εἰς τὰς τιμὰς συμψηφισμοῦ ὡς καὶ τὸ ἐν συνόλῳ ἀναληπτέον καὶ καταβλητέον χρηματικὸν ποσόν.

Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐκκαθαρίσεως συναφθεῖσαι πράξεις τοῖς μετρητοῖς, ὑπολογισμένας εἰς τὴν τιμὴν συμψηφισμοῦ, ἀλλ' αἱ ἐκ τούτων διαφοραὶ κανονίζονται ἀπ' εὐθείας τὴν ἑπομένην μεταξὺ χρηματιστῶν. Αἱ καταστάσεις αὗται συγκεντροῦνται ὑπὸ τοῦ γραφείου ἐκκαθαρίσεως, ὅπερ καταρτίζει ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν γενικὸν πίνακα ἐκκαθαρίσεως κατ' εἴδη χρηματιστηριακῶν πραγμάτων καὶ ὀνοματεπώνυμον χρηματιστῶν. Συμφώνως τῷ πίνακι τούτῳ οἱ χρηματισταὶ θὰ παραδίδωσιν ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸ γραφεῖον ἐκκαθαρίσεως τὰ πρὸς παράδοσιν χρηματιστηριακὰ πράγματα καὶ τὰς χρηματικὰς διαφορὰς καὶ θὰ παραλάβωσι παρ' αὐτοῦ ἐπὶ ἀποδείξει τὰ πρὸς παραλαβὴν τοιαῦτα τὸ ἀπόγευμα τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς ἐκκαθαρίσεως ἢ καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν, λήγει δ' οὕτως ἡ ἐκκαθάρισις μεταξὺ χρηματιστῶν καὶ γραφείου ἐκκαθαρίσεως. Μετὰ τοῦτο ὑπολείπεται ὅπως οἱ χρηματισταὶ κανονίσωσι τὸν λογαριασμόν των μετὰ τῶν πελατῶν των, ἤτοι συμφώνως τῇ πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας δοθείσῃ καταστάσει, νὰ παραδώσωσι τὰ χρηματιστηριακὰ πράγματα καὶ χρηματικὰ ποσὰ εἰς τοὺς πελάτας των καὶ λήγει οὕτω τελείως ἡ ἐκκαθάρισις.

Πᾶν λάθος τοῦ γραφείου ἐκκαθαρίσεως βαρύνει τὸ χρηματιστήριον. Ἐὰν ὁ πίναξ ὃν συντάσσει τὸ γραφεῖον ἐκκαθαρίσεως διὰ τὴν μεταξὺ τῶν χρηματιστῶν ἐκκαθάρισιν δὲν ἰσοσκελίζεται, ἀλλ' ὑπάρχει λάθος, ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ χρηματιστηρίου προβαίνει εἰς τὴν ἰσοσκέλισιν τοῦ πίνακος δι' ἀγορᾶς ἢ πωλήσεως τῶν ἀναγκαιούντων χρηματιστηριακῶν πραγμάτων διὰ χρηματιστοῦ ὁριζομένου παρὰ τοῦ ἐπόπτου εἰς βάρος τοῦ χρηματιστοῦ τοῦ παραδώσαντος κακῶς συντεταγμένην κατάστασιν. Παρ' ἑκάστου παραδότου ἢ παραλήπτου χρηματιστηριακῶν πραγμάτων καταβάλλεται εἰς τὸ ταμεῖον γραφείου ἐκκαθαρίσεως ποσοστόν τι, τὸ δὲ γραφεῖον ἐκκαθαρίσεως εἶναι ὑπέγγυον ἔναντι τῶν χρηματιστῶν διὰ τοὺς μὴ συνεπεῖς χρηματιστάς. Ἐὰν χρηματιστής τις δὲν ἐκτελέσῃ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τὴν κατάστασίν του, ἢ ἐὰν περιέλθῃ εἰς ἀδυναμίαν ἐκπληρώσεως τῶν ἐκ χρηματιστηριακῶν συναλλαγῶν ὑποχρεώσεών του, εἴτε πρὸς τοὺς ἐντολεῖς, εἴτε πρὸς τοὺς χρηματιστάς, τότε γίνεται διὰ τὸν χρηματιστὴν τοῦτον ἀναγκαστικὴ ἐκκαθάρισις. Ἐπίσης ἐὰν ἐντολεύς τις δὲν ἐκτελέσῃ τὰς ἐκ τῆς ἐντολῆς ὑποχρεώσεις του, τότε γίνεται *ἀναγκαστικὴ ἐκκαθάρισις* τῆς πράξεώς του. Αὕτη συνίσταται εἰς ἀγορὰν παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ χρηματιστηρίου τῶν πρὸς παράδοσιν παρὰ τῶν ἀναγκαστικῶς ἐκκαθαριζομένων χρηματιστηριακῶν πραγμάτων καὶ πώλησιν τῶν πρὸς παραλαβὴν τοιούτων, ἵνα οὕτως ἐκτελεσθῇ ἡ πρᾶξις ὡς πρὸς τὸν ἀντισυμβληθέντα. Πᾶσα ζημία ἐπερχομένη ἐκ τῆς τοιαύτης ἀγορᾶς ἢ πωλήσεως βαρύνει τὸν ἐκκαθαριζόμενον. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκκαθάρισις γίνεται οὐχὶ κατὰ τὰς τακτὰς ἡμέρας ἐκκαθαρίσεως, ἀλλ' εἰς πᾶσαν ἡμέραν εὐθὺς ἅμα τῇ δηλώσει ἀδυναμίας ἐκτελέσεως παρά τινος τῶν ὑποχρεώσεών του ἐκ χρηματιστηριακῆς συναλλαγῆς. Αἱ διατυπώσεις τῆς ἀναγκαστικῆς ἐκκαθαρίσεως ἐν Ἀθήναις ὁρίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου 3632. Ἐφόσον ἡ ἐκκαθάρισις δὲν ἐνεργεῖται διὰ τοῦ χρηματιστηρίου, τότε ἐνεργεῖται δι' *ἀντικρυσμάτων* καὶ *παραπομπῶν* (βλ. καὶ *Τρ. Κεραμιδᾶ,* Χρηματιστήρια ἀξιῶν, Ἀθῆναι 1929). Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—*[Λογιστ.]* Καλεῖται *ἐκκαθάρισις* ἐν τῇ λογιστικῇ ἡ τελειωτικὴ κατάστρωσις τῶν ἐγγραφῶν καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ χρεωστικοῦ ἢ πιστωτικοῦ ὑπολοίπου προσωπικοῦ τινος λογαριασμοῦ, τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον ἀποστέλλεται εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον πρὸς ἐξέλεγξιν καὶ διακανονισμόν. Εἰδικῶς εἴθισται νὰ ὀνομάζεται ἐκκαθάρισις τὸ ἀποστελλόμενον εἰς τὸν κύριον ἐμπορεύματος πωληθέντος παρὰ τρίτου ἀντίγραφον λογαριασμοῦ πωλήσεως (account sales), ἐν τῷ ὁποίῳ λεπτομερῶς ἀναγράφονται ἡ τιμὴ πωλήσεως τοῦ ἐμπορεύματος, τὸ εἰσπραχθὲν ἐκ τῆς πωλήσεως ποσόν, τὰ ἐπιβαρύνοντα τὸ ἐμπόρευμα ἔξοδα, ἡ προσυμφωνηθεῖσα προμήθεια τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν πώλησιν καὶ τὸ ἀπομένον εἰς πίστωσιν τοῦ κυρίου τοῦ ἐμπορεύματος πιστωτικὸν ὑπόλοιπον. Η. Π. Γ.

—*[Τακτ.]* Καλεῖται *ἐκκαθάρισις* καταληφθείσης ἐχθρικῆς τοποθεσίας, ἀμυντικῶς ὠργανωμένης, ἡ ὑπὸ εἰδικῶν τμημάτων, καλουμένων *ἀποσπασμάτων ἐκκαθαριστῶν*, ἐξουδετέρωσις τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ τῶν μικρῶν *νησίδων ἀντιστάσεως* (φωλεῶν), τῶν παρακαμπτομένων ὑπὸ τῶν ἐκτελουσῶν τὴν ἔφοδον μονάδων πεζικοῦ. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη τοιαύτης τινὸς διατάξεως, τοὐναντίον μάλιστα ἀπῃτεῖτο ὅπως μὴ προχωρῇ μονάς τις πεζικοῦ, ἂν προηγουμένως δὲν κατέστρεφεν ἢ ἀπώθει ἅπαντα τὰ πρὸ αὐτῆς ἐχθρικὰ τμήματα, ἦτο δὲ τοῦτο φυσικόν, διότι τότε δὲν ὑπῆρχεν ἀμυντικὴ ὀργάνωσις μὲ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν· ἀπὸ τῶν τελευταίων ὅμως ἐτῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἐθεσπίσθη, ὅτι αἱ μικρᾶς ἀντιστάσεως ἐχθρικαὶ ἀμυντικαὶ ὀργανώσεις (νησῖδες, φωλεαὶ) δὲν πρέπει ν' ἀπασχολῶσι τὰ *κλιμάκια πυρὸς* τοῦ πεζικοῦ (τὰς ἐν πρώτῃ γραμμῇ προχωρούσας μονάδας), ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ ὑπερκερῶνται, ἡ δ' ἐκκαθάρισίς των νὰ παραμένῃ ὡς ἔργον τῶν ἀκολουθούντων εἰδικῶν ἀποσπασμάτων ἐκκαθαριστῶν (Ἑλλ. καν. πεζ. 1924 § 98 καὶ 314, Γαλλ. καν. πεζ. 1924 § 217 καὶ 252), Τὸ τοιοῦτον εἶναι φυσικόν, διότι ἐνῷ ἄλλοτε, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀμυντικῶς ὠργανωμένας τοποθεσίας, δὲν ὑπῆρχον εἰμὴ μόνον δύο ἢ τρεῖς γραμμαὶ ἀμύνης (χαρακωμάτων), σήμερον ἐκτὸς τῶν πολυαρίθμων γραμμῶν ἀμύνης ὑπάρχουσιν εἰς τὰ μεταξὺ αὐτῶν ἐνδιάμεσα ἐγκατεσπαρμέναι πλεῖσται νησῖδες ἀντιστάσεως· ἐὰν μία ἐξ αὐτῶν ἀπετέλει ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἐφόδου τοῦ κλιμακίου πυρὸς τῆς ἐπιθέσεως, τότε θὰ συμπαρέσυρε τὸν ἐπιτιθέμενον εἰς τὸν διὰ τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως ἐπιζητούμενον σκοπὸν (ἐξάρθρωσιν τῆς διατάξεως τῆς ἐπιθέσεως, συνεπῶς ὑπέρμετρον ἐπιβράδυνσιν τῆς προχωρήσεως), καθ' ὅσον ἡ ἐξουδετέρωσις μιᾶς νησῖδος, ἀπαιτεῖ πολλάκις σκληροὺς τοπικοὺς ἀγῶνας. Ἡ ἐκκαθάρισις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ ἀντιπάλου ἐμψύχου ὑλικοῦ, δηλαδὴ εἰς τὸν φόνον ἢ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ, καὶ ἐπιτυγχάνεται διὰ τοπικῶν ἀγώνων ἐκτελουμένων διὰ τῆς λόγχης ἢ τῆς χειροβομβίδος, ἔστιν ὅτε δὲ δι' ἀερίων ἢ διὰ φλογοβόλων μηχανημάτων (εὐρυτάτη χρῆσις αὐτῶν ἐγένετο ὑπὸ τῶν Γερμανῶν διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον), πρὸς δὲ λίαν ἐπιτυχῶς δι' ἁρμάτων διερχομένων διὰ τῆς νησῖδος (Ἑλλ. καν. πεζ. 1924 § 460, Γαλλ. καν. πεζ. 1929 § 680. Βλ. καὶ λ. *ἅρμα* τόμ. Ε', σελ. 560). Οἱ γαλλικοὶ κανονισμοί, ὡς καὶ οἱ ἑλληνικοί, θεσπίζουσι δρᾶσιν ἐκκαθαρίσεως, καθ' ὅσον ἔχουσι πάντοτε ὑπ' ὄψει των μάχην παρεμφεροῦς τύπου πρὸς τὸν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, δηλαδὴ ἐναντίον ἀμυντικῶς ὠργανωμένης τοποθεσίας. Προκειμένου ὅμως περὶ ἀγῶνος ἑλιγμῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου ἡ ἐκκαθάρισις δὲν εὑρίσκει ἐφαρμογήν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**ἐκκαθάρισις *ἐξόδων*** *[Ποιν. Δικον.]*. Τὸν τρόπον τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ τῆς πληρωμῆς τῶν *ἐξόδων τῆς ποινικῆς διαδικασίας,* ἅτινα προσδιορίζει ἡ ποινικὴ διατίμησις, κανονίζει τὸ ἰσχῦον νόμου ἔχον Β. διάταγμα τῆς 11 Μαρτίου 1835. Κατ' αὐτό, τὰ ἔξοδα ταῦτα διακρίνονται: α') εἰς *κατεπείγοντα*, οἷα εἶναι: 1) τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ἀποζημιώσεις τῶν μαρτύρων· 2) τὰ ἔξοδα, ὅσα γίνονται διὰ χορηγίας καὶ ἐργασίας, εἰς ἃς οἱ παρασχόντες ταύτας δικαιοῦχοι δὲν ἀσχολοῦνται συνήθως· καὶ 3) τὰ ἔξοδα τῆς μεταγωγῆς τῶν ὑποδίκων καὶ καταδίκων, ὡς καὶ τῶν κατηγορουμένων ἐν γένει· καὶ β') εἰς *μὴ κατεπείγοντα,* οἷα εἶναι πάντα τὰ λοιπὰ ἔξοδα, τ' ἀναγραφόμενα ἐν τῇ ποινικῇ διατιμήσει. Καὶ τὰ μὲν κατεπείγοντα ἐκκαθαρίζονται καὶ πληρώνονται ἀμέσως δι' ἐντολῆς τοῦ ἁρμοδίου ὑπαλλήλου, ἐξ αὐτῶν ὅμως αἱ ἀποζημιώσεις καὶ τὰ ὁδοιπορικὰ ἔξοδα τῶν μαρτύρων ἐκκαθαρίζονται καὶ καταβάλλονται αὐτοῖς καθ' ὃν τρόπον ὁρίζουσι τὸ ἄρθρον 128 Ποινικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νόμου ΓΧΞΑ' τοῦ 1910, καὶ τὰ ἄρθρα 13-16 τοῦ νόμου ΓΦΜΖ' τοῦ 1910 «Περὶ μεταρρυθμίσεως διατάξεών τινων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν διαχε ρισιν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης καὶ τὰς κατ' αὐτὴν δαπάνας νόμων». Κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας, τὸ πληρωτέον εἰς τοὺς καλουμένους εἰς τὴν ἀνάκρισιν ἢ τὸ δικαστήριον μάρτυρας ἢ ἐμπειροτέχνας ποσὸν προσδιορίζεται ὑπὸ τῆς καλούσης ἀρχῆς κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς κλήσεως καὶ κάτωθι αὐτῆς, σημειουμένων ἀριθμητικῶς καὶ ὁλογράφως τῶν μυριαμέτρων μεταβάσεως καὶ ἐπανόδου καὶ τῶν πληρωτέων συμφώνως πρὸς τὴν ποινικὴν διατίμησιν δικαιωμάτων διὰ πορείαν καὶ δι' ἀποζημίωσιν ἡμερα.γιῶν· ἀμέσως μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ μάρτυρος ὁ ἀνακριτής, ὁ πταισματοδίκης ἢ ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἐνεφανίσθη, ἀδιαφόρως ἂν ἐξητάσθη ἢ μή, γράφει κάτωθι τῆς ὑπὸ τὴν κλῆσιν πράξεως περὶ προσδιορισμοῦ τῶν δικαιωμάτων τὰς λέξεις «Ἐθεωρήθη—Ἐκτελεστή» καὶ ὑπογράφει, προσυπογράφει δὲ καὶ ὁ λαμβάνων μέρος κατὰ τὴν ἐμφάνισιν γραμματεύς, μεθ' ὃ καταχωρίζεται ἡ κλῆσις εἰς εἰδικὸν βιβλίον ὑπὸ τοῦ γραμματέως καὶ ἐγχειρίζεται εἰς τὸν δικαιοῦχον, ὅστις, προσάγων αὐτοπροσώπως ταύτην, ἐπὶ ποινῇ παραγραφῆς τοῦ δικαιώματος, μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς ἑπομένης ἡμέρας, ἐκείνης καθ' ἣν ἐξητάσθη ἢ καθ' ἣν ἐπερατώθη ἡ δίκη, εἰς τὸν γραμματέα τῶν πρωτοδικῶν τῆς περιφερείας τοῦ καλέσαντος ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου ἢ εἰσαγγελέως, πληρώνεται ἀμέσως παρ' αὐτοῦ τὸ ἐκκαθαρισθὲν ποσόν, τῆς ἐξοφλήσεως γραφομένης ἐπὶ τῆς κλήσεως παρ' αὐτοῦ τοῦ μάρτυρος, ἂν δ' οὗτος δὲν γνωρίζῃ γράμματα ἢ δὲν δύναται νὰ ὑπογράψῃ, σημειοῖ τοῦτο ὁ γραμματεὺς ἐπὶ τῆς κλήσεως. Ἂν δὲν ἐξεδόθη ἔγγραφος κλῆσις ἢ ἡ ἐκδοθεῖσα ἀπωλέσθη, ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ ἢ ὑπὸ τοῦ πταισματοδίκου ἢ προέδρου τοῦ δικαστηρίου ἔγγραφος ἐντολή, ἐν ᾗ ἐκκαθαρίζεται ὡς ἐπὶ τῆς κλήσεως τὸ πληρωτέον τῷ μάρτυρι ποσόν. Ἀρνούμενος ὁ γραμματεὺς ἢ ἀναβάλλων νὰ ἐξαργυρώσῃ παραχρῆμα τὴν ἐμπροθέσμως προσαχθεῖσαν αὐτῷ κλῆσιν, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως τὸ πολὺ 14 ἡμερῶν, ἢ διὰ χρηματικῆς ποινῆς δραχμῶν 200—400. Πρὸς ἐξόφλησιν τῶν πληρωτέων κλήσεων ὁ γραμματεὺς καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα παραλαμβάνει παρὰ τοῦ ταμίου, ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ, ποσὸν δραχ. 1000 ἢ 1500, ἂν συγχρόνως λειτουργῇ παρὰ τῷ αὐτῷ πρωτοδικείῳ κακουργιοδικεῖον· ὁ ταμίας, ἀρνούμενος ἢ ἀναβάλλων τὴν προκαταβολὴν ταύτην, τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς δραχ. 200 ἕως 400. Τὰ δὲ *μὴ κατεπείγοντα ποινικὰ ἔξοδα* (π. χ. ἐνεργηθείσης πραγματογνωμοσύνης, ἰατροδικαστικά, ἀνακριτικὰ κλπ.) ἐκκαθαρίζονται καὶ πληρώνονται εἰς τοὺς δικαιούχους κατὰ τριμηνίαν ἐπὶ τῇ

Digitized by Google

βάσει πίνακος, συντασσομένου καὶ ὑποβαλλομένου ὑπ' αὐτῶν ἐντὸς 14 ἡμερῶν μετὰ τὴν πάροδον τῆς τριμηνίας· ὁ πίναξ οὗτος ἐκκαθαρίζεται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου προέδρου καὶ εἰσαγγελέως καὶ ὑποβάλλεται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ἁρμόδιον νὰ διατάξῃ δι' ἐντάλματος τὴν πληρωμήν· οἱ ἐκκαθαρίζοντες καὶ θεωροῦντες τοὺς πίνακας δικαστικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ὁ ἐντελλόμενος τὴν πληρωμὴν εἶναι ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι μετὰ τῶν ληπτόρων διὰ πᾶσαν παράβασιν ἢ κατάχρησιν, ἔχουσιν ὅμως κατ' αὐτῶν δικαίωμα ἀναγωγῆς. Τὰ μὴ ἐκκαθαρισθέντα κατὰ λάθος ἔξοδα ταῦτα ἐν τῇ προσηκούσῃ τριμηνίᾳ δύνανται νὰ συμπεριληφθοῦν εἰς πίνακα τῆς ἀμέσως ἐπομένης τριμηνίας, ἄλλως ἀπορρίπτονται. Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἐκκαθάρισις τελῶν** *[Ποιν. Δικον.]*. Τὰ ἔγγραφα πάντα τῆς ποινικῆς διαδικασίας ὑπόκεινται εἰς τέλος χαρτοσήμου, ὅπερ προκαταβάλλεται μὲν ὑπὸ τοῦ δημοσίου, ἀπολαμβάνεται ὅμως ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ ποινικὰ δικαστικὰ ἔξοδα, ἀπὸ τὸν εἰς ὃν ἐπεβλήθησαν διὰ τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως κατηγορούμενον ἢ μηνυτὴν ἐκκαθαριζόμενον (ἄρθρ. 34 κώδ. χαρτοσ.). Ὁ τρόπος τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν τελῶν ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1925 καὶ τοῦ εἰς ἐκτέλεσιν τούτου ἐκδοθέντος προεδρικοῦ διατάγματος τῆς 8 Δεκεμβρίου 1925, ὅπερ καθώρισε τὰ ὑποκείμενα εἰς τέλος χαρτοσήμου ἔγγραφα τῆς ποινικῆς διαδικασίας. Τὴν ἐκκαθάρισιν ἐνεργεῖ ὁ γραμματεὺς τοῦ δικαστηρίου, καταρτίζων ἰδιαίτερον ἀναλυτικὸν τῶν τελῶν πίνακα, περιέχοντα τὸ ὀνοματεπώνυμον τοῦ προσώπου, εἰς βάρος τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἐκκαθάρισις, καὶ τὴν ἰδιότητα, ὑφ' ἣν κατεδικάσθη εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν τελῶν, τὸν ἀριθμὸν καὶ χρονολογίαν τῆς ἀποφάσεως, δι' ἧς ἐπεβλήθησαν ταῦτα, τὸ εἶδος τοῦ ἐκκαθαριζομένου ἐγγράφου, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκκαθαρισθέντων φύλλων τούτου καὶ τὸ ποσὸν τῶν τελῶν. Ὁ πίναξ οὗτος ὑπογράφεται, σφραγίζεται καὶ συνάπτεται τῇ δικογραφίᾳ. Τὰ ἐκκαθαρισθέντα τέλη καὶ τὰ λοιπὰ εἰς βάρος τοῦ καταδικασθέντος ἀπολήψιμα ἔξοδα τῆς ποινικῆς διαδικασίας (π. χ. ταχυδρομικά, τροφοδοσίας ὑποδίκου, ἐπιδόσεως ποινικῶν δικογράφων, μαρτυρικὰ καὶ πραγματογνωμόνων, ἀνακριτικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐν γένει ὅσα καθορίζει ἡ ποινικὴ διατίμησις), βεβαιοῖ ὁ ἐκκαθαρίσας γραμματεὺς δι' εἰδικῆς ἐντύπου καταστάσεως, ἀποστελλομένης ὑπ' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαημέρου ἑκάστου μηνὸς εἰς τὸν δημόσιον ταμίαν, ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς, ἀποτελούσης τίτλον ἀπαιτήσεως τοῦ δημοσίου, μεριμνᾷ περὶ τῆς ἀπολήψεως, κατὰ τὰς περὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων διατάξεις, ἐκδίδει δὲ καὶ ἀποστέλλει εἰς τὸν γραμματέα τὸ προσῆκον ἀποδεικτικόν. Ἀσκηθέντος ἐνδίκου μέσου μεταβιβάζοντος τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἀνώτερον δικαστήριον, τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν μέχρι τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου τελῶν ἐνεργεῖ ὁ γραμματεὺς τοῦ ἐκδόντος τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν δικαστηρίου, ἡ βεβαίωσις ὅμως τούτων, ἐφ' ὅσον ἀναστέλλεται διὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως, ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ εἰς ὃ μετεβιβάσθη ἡ ὑπόθεσις δικαστηρίου μετὰ τῶν τελῶν τῆς περαιτέρω διαδικασίας.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἐκκαθάρισις ἑταιρείας** *[Ἐμπορικ. Δίκ.]*· βλ. *ἑταιρεία*.

— **ἐκκαθάρισις πτωχεύσεως** *[Ἐμπορ. Δίκ.]*· βλ. *πτώχευσις*.

— **Ἐκκαθαρίσεως Σῶμα** *[Στρατ.]* Βλ. λ. *Ἔλεγχος*.

ἐκκαθαριστὴς (ὁ)· ὁ ἐκκαθαρίζων, ὁ εἰδικὸς λογιστὴς πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν ἑταιρείας, καταστήματος κττ.

—*[Τακτ.]* *Ἐκκαθαριστὴς* καλεῖται ὁ πεζός, ὁ ἀποτελῶν μέρος *ἀποσπάσματος ἐκκαθαριστῶν* (βλ. λ. *ἐκκαθάρισις*). Ὁ ἐκκαθαριστὴς πρέπει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένος ἀπαραιτήτως διὰ λόγχης, διὰ χειροβομβίδων, διὰ μαχαίρας καὶ δι' αὐτομάτου πιστολίου. Ν. Θ. Κ.

— *[Οἰνολ.]* *Ἐκκαθαριστὴς* καλεῖται ἡ συσκευὴ ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν οἰνοποιίαν γενικῶς καὶ σκοποῦσα τὴν συγκράτησιν τῆς ἀκαθάρτου τρυγίας (λάσπης τῶν οἰνοβυτίων), ἥτις παρασύρεται κατὰ τὴν ἀπόθλιψιν (πάτημα) τῶν σταφυλῶν. Ὁ ἐκκαθαριστὴς ἀποτελεῖται ἐκ κυλίνδρου ἐκ μεταλλικοῦ πλέγματος σχήματος κολουροκωνικοῦ, ὅστις εἶναι τοποθετημένος ἐπὶ ὁριζοντίου ἄξονος, τιθεμένου εἰς κίνησιν ὑπὸ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ὅστις εὑρίσκεται κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ἄξονος, ἐνῷ κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον του στερεοῦται ἐπὶ ὀδοντωτῆς ἐπίσης δοκίδος. Τὰ πρὸς ἐκκαθάρισιν ὑγρὰ τίθενται ἐν τῇ συσκευῇ καὶ διὰ τῆς κινήσεως ταύτης διαπερῶσι τὸ μεταλλικὸν πλέγμα, καὶ διοχετεύονται διά τινος ὀπῆς εὑρισκομένης κατὰ τὸ κατώτατον ἄκρον τῆς ἑτέρας τῶν πλευρῶν εἰς τὰ δοχεῖα, ἐνῷ αἱ τρυγίαι δι' ἑτέρας ὀπῆς ἀπορρίπτονται.

ἐκκαθαριστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν: «ἐκκαθαριστικὴ ἐπιτροπή», «ἐκκαθαριστικὰ ἔξοδα».—Ἐπίρρ. ***ἐκκαθαριστικῶς***.

ἐκκάθαρσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκκαθαίρειν, ἀποκάθαρσις, ἀποχωρισμὸς ξένων οὐσιῶν.

ἐκκαθίζω (κοιν. *ξεκαθίζω*)· ἐκτελῶ πᾶν ὅ,τι ὑπὸ τῆς ναυτικῆς πείρας ἐνδείκνυται πρὸς ἐπαναφορὰν εἰς πλευστότητα πλοίου καθίσαντος (ποῦ 'βρῆκε καὶ κάθισε) ἐπὶ ὑφάλου ἢ βραχέων. Δὲν πρέπει ὅθεν νὰ συγχέηται ὁ ὅρος πρὸς τὸν *ἐποκέλλω*, οὔτε κατὰ μείζονα λόγον πρὸς τὸ *ἐξοκέλλω*. Σ. Ε. Λ.

ἐκκάθισις (ἡ) *[Ναυτ.]*. Τὸ αἴσιον ἀποτέλεσμα τῶν χειρισμῶν πρὸς ἐπαναγωγὴν καθίσαντος πλοίου εἰς τὴν πλευστότητα (βλ. λ. *ἐκκαθίζω*), ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖοι χειρισμοὶ συλλήβδην. Κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα ἡ διεύθυνσις, καθ' ἣν δέον νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐκκάθισις, εἶναι ἡ ἀντίθετος ἐκείνης ἣν εἶχε τὸ πλοῖον πρὶν καθίσῃ, δεδομένου ὅτι τὸ σκάφος ἔχει πιθανῶς ἀνοίξει ἤδη αὔλακα ἐπὶ τοῦ ἀβαθοῦς· ἐὰν δὲ τοιαύτη αὖλαξ ὑπάρχῃ ὄντως, δύναται νὰ εὐρυνθῇ αὕτη μικρόν τι διὰ λικνίσεως τοῦ πλοίου πρὸς ἑκατέραν τῶν πλευρῶν ἐξ ὑπαμοιβῆς, τῇ βοηθείᾳ τοῦ βάρους τοῦ πληρώματος, ὅπερ παρατασσόμενον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς μετακινεῖται τροχάδην καὶ ἀθρόως πρὸς τὴν ἑτέραν πλευρὰν καὶ καθεξῆς. Πάντως, βολίζομεν διὰ λέμβου πρὸς τὴν προμνησθεῖσαν διεύθυνσιν, ὅπως βεβαιωθῶμεν μὴ ὑπάρχῃ κατ' αὐτὴν ὕφαλος ἣν νὰ ὑπερέπλευσε τὸ πλοῖον πρὶν καθίσῃ, καὶ *ἐκτείνομεν* διὰ τῆς ἀκάτου ἐπωτίδιον ἄγκυραν πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν· μόνον ὅταν τὸ δεύτερον τοῦτο συντελεσθῇ, εἴμεθα ἀσφαλεῖς πως, ὅτι τὸ πλοῖον δὲν θὰ παρασυρθῇ ἐπὶ μᾶλλον πρὸς τὰ βραχέα, ἐπερχομένης τῆς πλημμυρίδος. Ὅταν ὅμως, μετά τινας ἀποπείρας πρὸς ἕλξιν τῆς ἁλύσεως διὰ τοῦ ἐργάτου, καταδηλωθῇ ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ἄγκυρα πρὸς ἐκκάθισιν, ἀποβιβάζομεν πᾶν βάρος πρὸς κούφισιν τοῦ πλοίου, μεταβιβάζομεν εἰς τὴν πρύμνην, ἂν ἐπιπλέῃ αὕτη ἀκόμη, ἄλλα τινὰ βάρη πρὸς κούφισιν τῆς πρώρας καὶ ἀπαντλοῦμεν τὸ ὕδωρ τῶν δεξαμενῶν· ἐὰν δὲ ἡ ξηρὰ εἶναι μακρὰν τοῦ τόπου τῆς προσαράξεως, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ οὔτε ἡ ἀπὸ λιμένος τινὸς βοήθεια οὔτε ἡ ἀποβίβασις τῶν βαρῶν εἰς τὴν ἀκτήν, κατασκευάζομεν τότε σχεδίας πρὸς τοποθέτησιν αὐτῶν. Ἐὰν κατόπιν τούτων τὸ πλοῖον ἐπιπλεύσῃ, ἐκτείνομεν δευτέραν ἄγκυραν, δι' ἧς ἀπομακρύνομεν τοῦτο ἐπὶ μᾶλλον τοῦ κινδύνου. Ἐὰν ὅμως παρὰ ταῦτα τὸ πλοῖον δὲν ἐκκαθίσῃ, ἀναμένομεν τὴν πρώτην πλημμυρίδα καί, ἐν ἐπαναλήψει ἀποτυχίας, τὴν πλημμυρίδα τῆς πρώτης συζυγίας—πρόκειται πάντοτε περὶ πλοίου πειρωμένου νὰ ἐκκαθίσῃ διὰ τῶν ἰδίων του μέσων—, ὁπότε πρέπει νὰ *ὑποστηρίζωμεν* τὴν *γάστραν* τοῦ πλοίου, ἵνα μὴ ἀποσυντεθῇ τὸ σκάφος ἐπερχομένης τρικυμίας. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχωσιν ἐγγύς που ναυαγοσωστικὰ πλοῖα, ἢ καὶ ἁπλᾶ ρυμουλκά, ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκκαθίσεως παρουσιάζει πλείστας πιθανότητας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐκκαιεβδομηκονταετηρὶς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Περίοδος 76 ἐτῶν ἐφευρεθεῖσα καὶ εἰσαχθεῖσα ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Καλλίππου τοῦ Κυζικηνοῦ τῷ 330 π. Χ. πρὸς διόρθωσιν τοῦ μετωνείου κύκλου. Πράγματι ὁ Μέτων ἐλογίσατο 19 ἡλιακὰ ἔτη ἴσα πρὸς 235 σεληνιακοὺς μῆνας, ἐκλαβὼν τὸ μὲν ἡλιακὸν ἔτος ἐκ 365 ἡμερῶν $^{5}/_{19}$, τὸν δὲ σεληνιακὸν μῆνα μικρόν τι μεγαλύτερον τοῦ ἀληθοῦς. Ἀλλὰ 235 σεληνιακοὶ μῆνες ἰσοῦνται πρὸς 6.939 ἡμέρας, 16 ὥρας, 32′ καὶ ὄχι 6.940, ὅπως ἐλογίσατο ὁ Μέτων. Ὥστε ὁ κύκλος τούτου ἔληγεν 7 $^{1}/_{2}$ ὥρας ἐνωρίτερον διὰ τὴν σελήνην, προηγεῖτο δὲ καὶ τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους. Ὁ Κάλλιππος ἐξετίμησε τὸ ἔτος εἰς 365 ἡμέρας $^{1}/_{4}$, ἤτοι $^{5}/_{19}$—$^{1}/_{4}$ ἢ $^{1}/_{76}$ βραχύτερον ἐτησίως καὶ ἄρα ὤφειλε ν' ἀφαιρῇ μίαν ἡμέραν ἀνὰ 76 ἔτη. Ὥρισε λοιπὸν ὅπως ἐκ τεσσάρων μετωνείων κύκλων οἱ τρεῖς πρῶτοι ἔχωσιν 6.940 ἡμέρας, ὁ δὲ τέταρτος 6.939. Σκοπός του ἦτο ἡ ἀπώθησις τῆς ἐπιταχύνσεως πλέον τῶν 300 ἐτῶν. Πράγματι 4 μετώνειοι κύκλοι πλὴν μιᾶς ἡμέρας περιέχουν 27.759 ἡμέρας, ἐνῷ 940 σεληνιακοὶ μῆνες περιέχουν 27.758 ἡμέρας, 18 ὥρας, 8′. Τῶν 940 τούτων μηνῶν ὥρισε κοίλους μὲν 441, πλήρεις δὲ 499, διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἐξισώσεων: $χ+ψ=940$ καὶ $30χ+29ψ=27.759$. Οὕτως ἡ κίνησις τῆς σελήνης προηγεῖτο τῆς περιόδου ὅλης κατὰ 5 ὥρας 52′ καὶ συνεπῶς κατὰ μίαν ἡμέραν περίπου εἰς τέσσαρας περιόδους, ἤτοι 304 ἔτη. Τὴν περίοδον ταύτην, κληθεῖσαν *καλλιππικήν*, ἐδέχθησαν καὶ οἱ ἀστρονόμοι καὶ αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος. Γ. Λ. Α.

ἐκκαίω, *ἀόρ. ἐξέκαυσα — ἐξεκαύθην*, παθ. μετχ. *ἐκκεκαυμένος*· καίω, κατακαίω· || «ἐξεκαύθη ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Κύκλωπος» διὰ καύσεως ἐξωρύχθη· || μεταφ. ἐξάπτω, διεγείρω: «ἐκκαίει τὸν ζῆλον, — τὴν ἐπιθυμίαν, — τὴν ἐλπίδα, — τὴν ὀργήν».

ἐκκαλάμωσις (ἡ) *[Γεωπ.]*. Ἡ ἐκρίζωσις τῶν ἐναπομενόντων, μετὰ τὸν θερισμὸν τῶν σιτηρῶν, τμημάτων τοῦ βλαστοῦ. Δ. Ν. Π.

ἐκκαλαμωτὴς (ὁ) *[Γεωπ.]*. Τὸ ὄργανον δι' οὗ ἐκτελεῖται ἡ *ἐκκαλάμωσις* (βλ. λ.). Τοῦτο εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸ ἄροτρον τρίυνον. Δ. Ν. Π.

ἐκκαλύπτω, *ἀόρ. ἐξεκάλυψα ἐξεκαλύφθην*, παθ. μετ. *ἐκκεκαλυμμένος*· ἀφαιρῶ τὸ κάλυμμα, ξεσκεπάζω ἀποκαλύπτω.

ἐκκαλῶ (**—έω**), *ἀόρ. ἐξεκάλεσα—ἐξεκλήθην*, παθ. μετχ. *ἐκκεκλημένος*· κάμνω ἔκκλησιν, ζητῶ ἐκ νέου δίκην, ἐφεσιβάλλω: «ἐκκαλῶ τὴν ἀπόφασιν».

ἐκκαμίνευσις (ἡ) *[Μεταλλειολ.]*. Ἡ πρᾶξις, καθ' ἣν ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς θερμότητος παρουσίᾳ ἄνθρακος, ἢ καυσίμων ἀερίων, ρεύματος ἀέρος ὡς καὶ ἄλλων ὑλῶν, καλουμένων *συλλιπασμάτων*, διάφοροι οὐσίαι (μεταλλεύματα, ἀσβεστόλιθος, γυψόλιθος λευκόλιθος) ἐντὸς καμίνων διαφόρου τύπου. Διὰ τῶν γινομένων χημικῶν ἐνεργειῶν ἀπολαμβάνονται ἀντίστοιχα προϊόντα (*καμινεύματα*) εἰς ὑγράν, στερ ἂν ἢ ἀέριον κατάστασιν, ὡς μέταλλα ἢ μεταλλικὰ κράματα, ἄσβεστος, γύψος, μαγνησία κ. τ. λ. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ἐκκαμινεύω, *ἀόρ. ἐξεκαμίνευσα—ἐξεκαμινεύθην*· χωνεύω μέταλλον εἰς τὴν κάμινον.

ἐκκάμπησις (ἡ) *[Γεωπον.]*. Ἡ ἐργασία πρὸς καταστροφὴν τῶν φωλεῶν τῶν καμπῶν, αἵτινες εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν ὀπωροφόρων. Ἡ ἐκκάμπησις διενεργεῖται δι' εἰδικοῦ ὀργάνου, *ἐκκαμπητοῦ* (βλ. λ.) καλουμένου. Αἱ φωλεαὶ τῶν καμπῶν καὶ οἱ ὑπὸ καμπῶν κατεστραμμένοι κλάδοι δέον νὰ καίωνται εὐθὺς ἅμα τῇ ἀποκοπῇ των. Κακῶς τινες ρίπτουσι τὰς ἀποκοπτομένας φωλεὰς τῶν καμπῶν ἐντὸς τῶν ρυάκων ἢ ἑτέρων ρεόντων ὑδάτων, διότι αὗται, ἐπειδὴ περιβάλλονται ὑπὸ ρητινογλοιώδους τινὸς οὐσίας, δὲν καταστρέφονται, ἀλλὰ πλέουσιν ἐπὶ τοῦ ὕδατος, δυνατὸν δὲ ν' ἀπορριφθῶσιν ἐντὸς καὶ αἱ κάμπαι καὶ νὰ διασκορπισθῶσιν ἐπὶ ἑτέρων παρακειμένων δένδρων. Ἡ ἐκκάμπησις γίνεται συνήθως κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ἀλλὰ πολλοὶ διατείνονται ὅτι τοῦτο εἶναι προτιμότερον νὰ γίνηται κατὰ τὸ φθινόπωρον ἢ τὸν χειμῶνα, εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν φύλλων. Δ. Ν. Π.

ἐκκαμπητὴς (ὁ) *[Γεωπον.]*. Εἰδικὸν ἐργαλεῖον ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν *ἐκκάμπησιν* (βλ. λ.). Ὁ ἐκκαμπητὴς εἶναι εἶδος ψαλίδος στερεουμένης ἐπὶ μακροῦ κοντοῦ, ὥστε τὸ ἐργαλεῖον ν' ἀποκόπτῃ καὶ τὰς εἰς ὁποιονδήποτε ὕψος εὑρισκομένας φωλεὰς τῶν καμπῶν. Ἡ κοπὴ γίνεται ὡς ἑξῆς: δράττεται ὁ κλάδος, ὁ φέρων τὴν φωλεάν, ὑπὸ τῆς ψαλίδος καὶ εἶτα σύρεται τὸ σχοινίον, εἰς ὃ εἶναι προσδεδεμένον ὁλόκληρον τὸ σύστημα. Δ. Ν. Π.

ἐκκαπνίζω· καθαρίζω τὰς ἐσωτερικὰς ἐπιφανείας τῆς καπνοδόχου τοῦ πλοίου, ἢ τοῦ φλογοθαλάμου ἢ τῶν αὐλῶν ἀπὸ τῶν ἀποτόκων τῆς καύσεως τῶν γαιανθράκων αἰθαλοειδῶν ἐπικαθίσεων. Σ. Ε. Λ.

Ἔκκαρτ (Meister Eckart, Eckehart ἢ Eckhard). Γερμανὸς μυστικιστής, ἐν Χοχάϊμ παρὰ τὴν Γόθα γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Εἶναι ὁ ἀξιολογώτατος καὶ σπουδαιότατος μυστικιστὴς (ἤ, ὡς ἄλλοι λέγουσι, μυστικὸς) τῆς Γερμανίας. Ὡς δομινικανός, ὡς μέλος δηλαδὴ λογίου τάγματος, ἔδει νὰ διανύσῃ προδιαγεγραμμένον κύκλον σπουδῶν, ἐπιστέγασμα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ τάγματος ἀποστολὴ αὐτοῦ εἰς Παρισίους πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἀξιώματος καὶ τοῦ τίτλου τοῦ θεολόγου ἐν τῷ ἐκεῖ πανεπιστημίῳ. Μετὰ ὀκταετῆ ἀπασχόλησιν περὶ διοικητικὰ καθήκοντα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἠνάγκασεν αὐτὸν τὸ τάγμα, ἀπαντῶμεν αὐτὸν πρῶτον μὲν ἐν Παρισίοις ὡς διδάσκαλον τῆς θεολογίας, ἔπειτα δὲ ἐν Στρασβούργῳ, καὶ δὴ ἐν τῇ σχολῇ τοῦ τάγματος (studium provinciale), καὶ τέλος ἐν Κολωνίᾳ ὡς καθηγητὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ (studium generale) τῶν δομινικανῶν. Ἀλλ' ἐνταῦθα κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ὡς αἱρετικός, κυρίως ἕνεκα τῶν πανθεϊστικῶν στοιχείων τῆς διδασκαλίας του. Ἐναντίον τῆς κατηγορίας ταύτης ἐκδίδει τότε διαμαρτυρίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀποκρούει τὸ ἐνσυνείδητον καὶ τὸ σκόπιμον τῶν τυχὸν ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος ἀποκλινουσῶν δοξασιῶν του, καὶ κηρύσσει ἑαυτὸν πρόθυμον νὰ ἀνακαλέσῃ τὰς πραγματικὰς πλάνας του. Ὁ θάνατος ἐπελθὼν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης διέκοψεν αὐτήν, χωρὶς καὶ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Τοῦτο συμβαίνει δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἔκκαρτ· παπικὴ βοῦλλα τοῦ 1329 καταδικάζει εἴκοσι καὶ ὀκτὼ σημεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ περιφήμου μυστικοπαθοῦς. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν κηρυγμάτων τοῦ Ἔκκαρτ δεικνύει εἰς ἡμᾶς εἰς πόσον μέγαν βαθμὸν ἦτο πανθεϊστὴς καὶ πόσον ἐξαρτᾶται κατὰ τοῦτο ἐκ τῶν ἰδεῶν Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καὶ τοῦ Ἐρίγενα. Ὁ Θεὸς εἶναι, συμφώνως πρὸς τὰ κηρύγματα ταῦτα, τὸ καθαρὸν Εἶναι· ὕψιστον ὄνομα αὐτοῦ εἶναι: οὐσία. Εἶναι ἄπειρος, τουτέστι τὸ πεπερασμένον ἀποκλείεται ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ἔχομεν ἀναντιρρήτως μίαν ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς γερμανικῆς φιλο-

Digitized by Google

σοφίας· τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἐξηγεῖ τὸν ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου ἐνθουσιασμὸν τοῦ Ἑγέλου. Ἀλλαχοῦ πάλιν διδάσκει ὁ Ἔκκαρτ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι οὔτε οὐσία, ἀλλ' ἡ οὔπω φυσιοποιηθεῖσα *φύσις*, ἀποκαλυπτομένη διὰ τῆς φυσιοποιηθείσης φύσεως, δηλαδὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος· διὰ τῶν τριῶν προσώπων φανερώνει ἑαυτὴν ἡ θεία φύσις καὶ συγχρόνως νοεῖ ἑαυτήν. Εἶναι φανερὰ ἐνταῦθα ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐν πνεύματι Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου πλατωνισμοῦ.

Ἡ πλατωνίζουσα ὅμως αὕτη θεολογία τοῦ Γερμανοῦ μυστικοπαθοῦς περιέχει ἐν ἑαυτῇ ἐπικινδύνους συνεπείας. Τοιαῦται εἶναι λ. χ. αἱ ἑξῆς: ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀγαθός, πράττει ἐξ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης κινούμενος, δὲν ὑποχρεοῦμαι εἰς εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν ἀγάπην του, δὲν ἀγαπᾷ εἰμὴ μόνον ἑαυτόν, δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ ἡμῶν, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἄνευ αὐτοῦ κλπ. Ἐκ τῶν προϋποθέ εων τούτων, ἐλάχιστα χριστιανικῶν, ὁρμώμενος, διδάσκει ἔπειτα ὁ Ἔκκαρτ ὅτι πάντα τὰ δημιουργήματα, καὶ ἡ φύσις ὁλόκληρος, τείνουσιν εἰς τὸ νὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς τὸν Θεόν· διότι ὁ Θεὸς ἐνυπάρχει ἐντὸς πάντων τῶν πραγμάτων, τόσον τῶν ἐμψύχων ὅσον καὶ τῶν ἀψύχων. «Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἐνυπῆρχεν ἐντὸς ὅλων τῶν πραγμάτων, ἡ φύσις θὰ ἐστερεῖτο καὶ δράσεως καὶ ἐπιθυμίας. Ἐὰν ἐντὸς τοῦ ποτοῦ δὲν ὑπῆρχεν ὁ Θεός, ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ὠρέγετο αὐτοῦ, ὅσην δίψαν καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ᾐσθάνετο». Οὕτω διαπιστοῖ ὁ Ἔκκαρτ τὴν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ψυχῆς ἑνότητα, τὴν ὁποίαν διὰ διαφόρων εἰκόνων ἀγωνίζονται νὰ ἐκφράσωσι καὶ οἱ Πέρσαι μυστικοπαθεῖς, ὡς καὶ οἱ τῶν Ἰνδιῶν. Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς γεννᾶται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. «Ἡ φύσις τοῦ πατρὸς εἶναι τὸ νὰ γεννᾷ τὸν υἱόν· τοῦ δὲ υἱοῦ τὸ νὰ γεννᾶται καὶ τὸ νὰ γεννῶμαι ἐγὼ ἐν αὐτῷ· τοῦ δὲ πνεύματος τὸ νὰ φλέγωμαι ἐν αὐτῷ καὶ νὰ μεταβάλλωμαι εἰς καθαρὰν ἀγάπην». Ὁ πανθεϊσμὸς οὗτος πηγάζει ἐκ τῶν ἐνδομύχων βαθῶν τῆς ψυχῆς τοῦ Ἔκκαρτ. Αἱ συνέπειαι δὲ τῶν πανθεϊστικῶν τούτων δοξασιῶν εἶναι τηλικαῦται, ὥστε καταντᾷ περίεργον πῶς ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία δὲν ἐστράφη δραστικώτερον ἐναντίον του. Διότι μυστήρια, λατρεία, εἰδικὴ χάρις καὶ μεσίτευσις αὐτῆς, ὅλα ταῦτα ἐκμηδενίζονται διὰ τῶν προϋποθέσεων ἐκείνων, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἀλλ' ὁ Ἔκκαρτ δὲν εἶχε βεβαίως σαφῆ συνείδησιν τῶν συνεπειῶν ἐκείνων. Πάντως δι' ἑαυτὸν συνήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅπερ καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Πέρσαι μυστικοπαθεῖς ἐκ τῶν ἰδικῶν των δοξασιῶν. Τὰ ἔργα δηλαδὴ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα δι' ὅντινα κατήντησεν εἰς τὴν πλήρη γνῶσιν. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν ἦτο τὸ μόνον. Ἡ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἑνότης ἐκείνη ὡδήγησε τὸν πατέρα τοῦ γερμανικοῦ μυστικισμοῦ εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι, ἀντὶ νὰ ἐρωτῶμεν διαρκῶς περὶ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, δυνάμεθα νὰ ἐρωτῶμεν περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω στρέφει τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ψυχικὴν ἐσωτερικότητα, καθιστάμενος οὗτος πραγματικὸς πρόδρομος τῆς διαμαρτυρήσεως. Τὸ πρόβλημα δι' αὐτὸν δὲν εἶναι τὰ ἔργα, ὁ ἐξωτερικὸς ἁγιασμός, ἡ ἐξωτερικὴ ὁμολογία, ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ διαγωγή, ἡ μόνιμος ἐσωτερικὴ κατάστασις, ἡ ἐνδόμυχος φύσις. Παρὰ ταῦτα ὁ Ἔκκαρτ, ὅστις μόλις κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀνεβίωσε διὰ τοῦ Fr. von Baader, δὲν εἶναι πρωτότυπον πνεῦμα. ὅπως ὕμνησεν αὐτὸν ὁ Δανὸς Mortensen καὶ ὅπως θὰ ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ῥοπῆς, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ μυστικοπαθῶν, οἷοι ὁ Σούσων καὶ ὁ Tauber.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν λατινικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων κατὰ τὸ 1886 κατέστησε δυνατὸν εἰς τὸν Denifle νὰ ἀποδείξῃ τὴν μεγάλην ἐξάρτησιν τοῦ Ἔκκαρτ ἐκ τῆς σχολαστικῆς θεολογίας Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου καὶ ἀμέσως ἐκ τῆς τοῦ Αὐγουστίνου καὶ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

Ἀλλ' οὔτε ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν θεωρίαν εἶναι πρωτότυπος· φύσις θεωρητικὴ κατ' ἐξοχήν, ἐξαρτᾶται ἐν τούτοις καὶ ἐν τούτῳ ἐκ τοῦ Θωμᾶ καὶ τῶν περὶ Οὔγον τὸν ἐκ τοῦ ἁγίου Βίκτωρος μυστικοπαθῶν. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι πρῶτος αὐτὸς συνεκέντρωσε μετ' ἐντάσεως ἑαυτὸν εἰς τὰς θεμελιώδεις ἰδέας τῆς μυστικοπαθοῦς θεολογίας καὶ μετήνεγκεν αὐτὰς εἰς τὴν γερμανικὴν πρὸς οἰκοδομίαν τῶν λαϊκῶν. Ὡς τοιοῦτος δύναται νὰ ὀνομασθῇ «διδάσκαλος τῆς ὅλης σχολῆς», «πατὴρ τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας παρὰ Γερμανοῖς» καὶ «πατριάρχης» αὐτῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Franz Pfeiffer*, Deutsche mystiker des 14 Jahrh. 1857.—*Hermann Büttner*, Meister Eckeharts Schriften und Predigten aus dem Mittelhochdeutschen übersetzt, 1903.—*Gustav Landauer*, Meister Eckeharts mystische Schriften, 1903.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

— **Ἔκκαρτ** (Eckardt), ***Ἰούλιος φόν***—. Γερμανὸς δημοσιολόγος καὶ συγγραφεὺς (1836—1908). Ἀπὸ τοῦ 1867—1870 ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Φράϋταγκ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Grenzboten», ἀπὸ τοῦ 1870 τοῦ «Ἀγγελιαφόρου τοῦ Ἀμβούργου» καὶ τοῦ «Hamburger Börsenhalle». Ἀπὸ τοῦ 1874—1882 ἐχρημάτισε γραμματεὺς τῆς Γερουσίας τοῦ Ἀμβούργου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1900—1907 γενικὸς πρόξενος τῆς Γερμανίας ἐν Ζυρίχῃ. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς πρωτεύουσιν: «Αἱ βαλτικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Ρωσίας» (1877), «Ἡ ἀγροτικὴ κατάστασις τῆς Ρωσίας μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν δουλοπαροίκων» (1869), «Ἡ Λιφλανδία κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» (1876), «Βερολῖνον, Βιέννη, Ρώμη», (1892 ἀνωνύμως). Τὸ τελευταῖον ἔργον εἶναι ὑπεράσπισις τοῦ Καπρίβι. Βραδύτερον ἐξέδωκεν: «Ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς μου» (1910, 2 τόμ.) καὶ «Ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν μεταξὺ Βίσμαρκ καὶ Καπρίβι ἀγώνων» (1920). —Β.

—**Ἔκκαρτ** (Eccard), ***Ἰωάννης***. Ἀλσατὸς μουσικοσυνθέτης (1553—1611) καὶ μαθητὴς τοῦ Ὀρλάνδου Λάσσους. Ἐν Βρανδεμβούργῳ διετέλεσε μουσικὸς διευθυντὴς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πρίγκιπος-ἐκλέκτορος. Ὁ Ἔκκαρτ εἶναι εἷς τῶν πλέον διακεκριμένων μουσουργῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν διαμαρτυρομένων, τὰ δὲ χορικὰ (choral) του δύνανται νὰ ταχθῶσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν καλυτέρων τοῦ εἴδους. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: Odae sacrae Crepundia sacra (1578), Newe deutsche Lieder (τετράφωνα καὶ πεντάφωνα), Geistliche Lieder auf dem Choral (πεντάφωνα, 1597) κ.τ.λ. Γ. Σ.

— **Ἔκκαρτ** (Eckardt), ***Ἰωάννης - Γκόττφριδ***. Γερμανὸς συνθέτης καὶ κλειδοκυμβαλιστὴς (περὶ τὸ 1735—1809), ζήσας τὸ πλεῖστον ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸν Schobert. Ὡρισμέναι σονάται παρουσιάζουν τὸν Ἔκκαρτ συνθέτην μεγάλου ταλάντου, κυρίως λόγῳ τῆς σταθερότητος τοῦ ὕφους του. Γ. Σ.

— **Ἔκκαρτ** (Eckardt), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς ζήσας καὶ διακριθεὶς ἐν Αὐστρίᾳ (1827—1871). Μετασχὼν ἐνεργῶς εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν φιλελεύθερον κίνημα τοῦ 1848, ἠναγκάσθη μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτοῦ νὰ καταφύγῃ εἰς Ἑλβετίαν, ἐξασκῶν ἐκεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς αἰσθητικῆς. Μετὰ ταῦτα προσελήφθη ὡς βιβλιοθηκάριος ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Καρλσρούης καὶ τῷ 1867 ἐπανῆλθεν εἰς Βιέννην διδάσκων διὰ σειρᾶς διαλέξεων. Πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων του συνέγραψε καί: «Ἀνάλυσιν τῶν ἔργων τοῦ Σίλλερ» (1858 — 1859) «Μελέτας αἰσθητικῆς» (1864), «Περὶ καλῶν τεχνῶν καὶ ἱστορίας» (1868), ὡσαύτως τὸ δρᾶμα «Σωκράτης» (1858) καὶ τὸ μυθιστόρημα «Νικλάους Μανουὲλ» (1862). Ν.Π.—Λ.

— **Ἔκκαρτ** ὁ ***Πιστὸς*** (Eckardt der Treue). Θρυλικὴ μορφή, προσωποποιοῦσα τὴν γερμανικὴν πίστιν. Ἡ πρὸς τὸν Ἔκκαρτ σχετικὴ μυθικὴ παράδοσις περιεσώθη ἐν τῷ θρύλῳ Τιντρὲκ (Thidreks - saga). Ὁ Ἔκκαρτ, διδάσκαλος καὶ παιδαγωγὸς τῶν δύο Χαρλοῦγγε, τοῦ Φρίτελ καὶ τοῦ Ἰμπρέκ, μαθὼν ὅτι ἐξυφάνθη συνωμοσία κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἀπίστου Σίμπιχ, ἐρρίφθη ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἵππου του καὶ ἵππευεν ἡμέραν καὶ νύκτα πρὸς τὸν πύργον των, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρήνου ὅπου κατῴκουν οὗτοι, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ σώσῃ τοὺς μαθητάς του. Οἱ Χαρλοῦγγεν, ἰδόντες τὴν μεγάλην σπουδὴν τοῦ διδασκάλου των, ἠννόησαν ὅτι μέγας κίνδυνος τοὺς ἠπείλει καὶ ἔλαβον πάντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς ἀποσόβησιν αὐτοῦ.

Καὶ σήμερον ὑπάρχει ἐν Μπράϊζαχ λόφος τις, καλούμενος λόφος τοῦ Ἔκκαρτ, τὸ ὄνομα δ' αὐτοῦ, ὡς φρουροῦ, κατήντησε παροιμιῶδες καὶ συνεδέθη πρὸς τὸ τοῦ Ταγχώϋζερ. Κατὰ τὸν μῦθον, ὁ Ἔκκαρτ κατοικεῖ ἐνώπιον τοῦ ὄρους τῆς Ἀφροδίτης καὶ θὰ κατοικῇ εἰς τὸν τόπον τοῦτον μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας, ὅπως διαφυλάσσῃ τοὺς ποθοῦντας ν' ἀνέλθωσιν ἐπὶ τοῦ ἐπικινδύνου ὄρους. Ὁ Γκαῖτε ἐπραγματεύθη τὸν θρῦλον τοῦτον εἰς θαυμασίαν μπαλλάνταν του. Α. Δ.

— **Ἔκκαρτ** (Eckardt), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ποιητὴς (1759—1806). Ἐγκαταλιπὼν τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, εἰσῆλθεν ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Βαυαρίας. Ἐγκατασταθεὶς βραδύτερον ἐν Βιέννῃ, ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔγραψε πολλὰ δράματα, ἐν οἷς διακρίνονται: «Οἱ σύγγαμβροι» καὶ «Τὰ θύματα τῆς πυρκαϊᾶς», ἔργον στεφθὲν ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ βασιλικοῦ θεάτρου τοῦ Βερολίνου. Ἐπίσης μεγάλην ἐπιτυχίαν ἔσχεν ἡ κωμῳδία του: «Ποιὸς τοὺς πιάνει». Ὁ Ἔκκαρτ ὑπῆρξε διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τῆς Ρίγας, τῷ δὲ 1787 ἀρχειοφύλαξ τῆς πόλεως. Ὁ Ἔκκαρτ ἔζη ἐν Ρίγᾳ ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος καὶ λογοτέχνης, θαυμαζόμενος εἰς τοὺς ἐκεῖ φιλολογικοὺς κύκλους. Ἀπέθανεν αὐτοκτονήσας. —Β.

ἔκκαυμα (τό)· ἔναυσμα, προσάναμμα, πᾶν εἶδος φρυγάνου ἢ ξύλου ποιοῦντος φλόγα, κοιν. *ἀφάνα*: «ἐκκαύματα κλιβάνων»· || ὕλη τις χημικὴ λίαν εὔφλεκτος, ἀπὸ τῆς ὁποίας μεταδίδεται ἡ φλὸξ εἰς τὴν γέμισιν τοῦ πυροβόλου, ἄλλως *ἐμπύρευμα*· || συνεκδ. τὸ ἐμπυρευτικὸν σωλήνιον, ἡ ἀφάλια τοῦ πυροβόλου ὅπλου.

—*[Στρατ. Τέχν.]* *Ἔκκαυμα* καλεῖται τὸ μέσον τῆς μεταδόσεως τοῦ πυρὸς εἰς τὸ γέμισμα πυροβόλου. Ἀρχικῶς ἡ μετάδοσις αὕτη ἐπετυγχάνετο διὰ παρεμβολῆς δραχμίδος (πρέζας) πυρίτιδος εἰς τὴν ἑστίαν, ἀναπτομένης μέσῳ πυροδοτικῆς ἅπτρας στερεουμένης ἐπὶ ξυλίνου ῥαβδίου, ἁπτροφόρου καλουμένου. Βραδύτερον ἐχρησιμοποιήθησαν σωληνίσκοι ἐκ καλαμίου, πεπληρωμένοι διὰ βραδυκαύστου μίγματος ἀναφλεγομένου μέσῳ κλώνων θρυαλλίδος βαμβακίνης, εἰσαγόμενοι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς βολῆς εἰς τὴν πρὸς τοῦτο κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου ἀπειργασμένην ὀπήν. Ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος κατεσκευάσθησαν μηχανικὰ ἐκκαύματα, ἅτινα καὶ μέχρι σήμερον χρησιμοποιοῦνται, ὑποστάντα τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἐξέλιξιν.

Τὰ νῦν (1929) ἐν χρήσει ἐκκαύματα δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο μεγάλας τάξεις, μηχανικὰ καὶ ἠλεκτρικά, ἡ δὲ πρώτη τούτων εἰς ἐκτριπτικὰ καὶ ἐπικρουστικὰ ἢ κρουσίφλογα, ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἀναφλέξεως. Χαρακτηρίζονται ὅθεν τρεῖς διακεκριμέναι κατηγορίαι ἐκκαυμάτων: 1) ἐκτριπτικῶν, 2) ἐπικρουστικῶν ἢ κρουσιφλόγων, 3) ἠλεκτρικῶν.

I. *Ἐκκαύματα ἐκτριπτικά*. Ἡ λειτουργία τούτων στηρίζεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν ῥικνώδους μεταλλικῆς ἐπιφανείας συρομένης βιαίως καὶ προστριβομένης ἰσχυρῶς ἐπὶ πυρεκτριπτικοῦ μίγματος, ὅπερ ἀναφλέγεται ὡς ἐκ τῆς μετὰ τοῦ ῥικνώματος ἰσχυρᾶς προστριβῆς καί, τοῦ ἐκκαύματος καταλλήλως τοποθετουμένου, μεταδίδει τὸ πῦρ εἰς τὸ γέμισμα τοῦ πυροβόλου. Τοιαῦτα ἐκκαύματα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς μετὰ καυσίμου θήκης φύσιγγας (ἐντὸς σακκιδίων). Συνήθη τύπον τοιούτων ἐκκαυμάτων ἀπετέλεσε τὸ καὶ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ πυροβολικῷ χρησιμοποιηθὲν ἔκκαυμα διὰ τὰ μικροῦ διαμετρήματος βραδυβόλα πυροβόλα Krupp τῆς ξηρᾶς (σχ. 1). Ἀποτελεῖται τοῦτο ἐξ ὀρειχαλκίνου σωλῆνος πληρουμένου διὰ λεπτοκόκκου πυρίτιδος, ἐνῷ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ ἄκρον τοποθετεῖται μικρὰ ποσότης πυρεκτριπτικοῦ μίγματος ἀποτελουμένου ἐκ χλωρικοῦ καλίου, θειικοῦ ἀντιμωνίου, πυριτιδοκόνεως, τετριμμένης ὑέλου καὶ ἀραβικοῦ κόμμεως· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄκρου τοῦ σωλῆνος συγκολλᾶται, χωρὶς νὰ φράσσῃ τὴν ὀπήν, θήκη ἀποτελουμένη ἐξ ὀρειχαλκίνου φύλλου, οὗτινος τὰ χείλη καὶ τὸ ἓν ἄκρον ἐπιδιπλοῦται ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς θήκης· ἐν τῇ θήκῃ περικλείεται μικρὰ ὀρειχαλκίνη ταινία, φέρουσα εἰς τὴν κατωτέραν αὐτῆς ἐπιφάνειαν ῥίκνωμα ἐφαπτόμενον τοῦ πυρεκτριπτικοῦ μίγματος, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἄκρον θηλείαν, ἐν ᾗ εἰσέρχεται τὸ ἄγκιστρον τοῦ πυρεκτρίπτου. Τὸ ἔκκαυμα τοποθετεῖται εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς βολῆς, ἡ ταινία ἕλκεται ἀποτόμως διὰ τοῦ πυρεκτρίπτου, τὸ ῥίκνωμα αὐτῆς προστρίβεται οὕτως ἐπὶ τοῦ πυρεκτριπτικοῦ μίγματος, ὅπερ ἀναφλεγόμενον ἀναφλέγει τὴν ἐν τῷ σωλῆνι λεπτὴν πυρίτιδα· ἡ φλὸξ καὶ τὰ ἀέρια ταύτης διερχόμενα διὰ τοῦ ὀπαίου τοῦ κλείστρου μεταδίδουσι τὸ πῦρ εἰς τὸ γέμισμα τοῦ πυροβόλου.

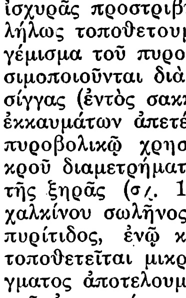

Σχ. 1. — *Σύνηθες ἐκτριπτικὸν ἔκκαυμα βραδυβόλων πυροβόλων Krupp μικροῦ διαμετρήματος, εἰς φυσικὸν μέγεθος.* [Ἐκ τῆς Πυροβολ. Σολιώτη.]

Διὰ τὰ μεγαλυτέρου διαμετρήματος πυροβόλα, ὅπου καὶ γεμίσματα ἰσχυρότερα, ἡ χρῆσις τοιούτων ἐκκαυμάτων ἐγέννα τὸν κίνδυνον διαφυγῆς ἀερίων διὰ τῆς δεχομένης τὸ ἔκκαυμα ὀπῆς. Κατεσκευάσθησαν ὅθεν τὰ ἐμφραγματικὰ ἐκτριπτικὰ ἐκκαύματα (σχ. 2). Τὸ ἔκκαυμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ὀρειχαλκίνου κοχλίου α, περικλείοντος πάντα τὰ μέρη τοῦ ἐκκαύματος καὶ ἐκ τοῦ μετὰ θηλείας στελέχους β, ὅπερ εἰς μὲν τὸ κατώτερον μέρος καταλήγει εἰς ῥίκνωμα, ἄνωθεν δὲ τούτου φέρει κωνοειδὲς κράτυσμα· ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ κοχλίου τοῦ ἐκκαύματος ὑπάρχει εἰς τὴν κατωτάτην μὲν θέσιν καψύλλιον ἐκ βροντώδους ὑδραργύρου, ἄνωθεν δ' αὐτοῦ καὶ μεταξὺ τοῦ ῥικνώματος καὶ τοῦ κωνοειδοῦς κρατύσματος ἐκτριπτικὸν μῖγμα συνθέσεως ὁμοίας πρὸς τὸ τοῦ συνήθους ἐκκαύματος. Τὸ ἔκκαυμα τοῦτο κοχλιοῦται ἐν τῷ ὀπαίῳ, κειμένῳ ἐν τῷ κλείστρῳ, κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου· ἰσχυρὰ ἕλξις τοῦ πυρεκτρίπτου, οὗτινος τὸ ἄγκιστρον ἔχει εἰσαχθῇ ἐν τῇ θηλείᾳ τοῦ στελέχους, προστρίβει τὸ ῥίκνωμα ἐπὶ τοῦ ἐκτριπτικοῦ μίγματος γ, ὁπότε, ἀναφλεγομένου τούτου, τὸ πῦρ μεταδίδεται εἰς τὸν κάτωθι βροντώδη ὑδράργυρον καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸ γέμισμα τοῦ πυροβόλου. Διὰ τῆς ἕλξεως τοῦ πυρεκτρίπτου τὸ κωνικὸν κράτυσμα τοῦ στελέχους εἰσέρχεται ἐν τῇ ἀντιστοιχούσῃ κοιλότητι τοῦ κοχλίου καὶ ἐφαρμοζόμενον

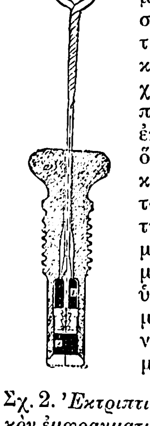

Σχ. 2. *Ἐκτριπτικὸν ἐμφραγματικὸν ἔκκαυμα βραδυβόλων πυροβόλων Krupp μεγάλου διαμετρήματος.* [Ἐκ τῆς Πυροβ. Σολιώτη.]

Digitized by Google

ἐκεῖ διὰ τῆς πιέσεως τῶν ἀερίων ἐμποδίζει τὴν ἐκφυγὴν τούτων διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κοχλίου τοῦ ἐκκαύματος.

Τὰ πυρεκτριπτικὰ ταῦτα ἐκκαύματα, ὑποστάντα τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἐξέλιξιν ἐν ταῖς λεπτομερείαις, χρησιμοποιοῦνται καὶ νῦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως λειτουργίας εἰς τὰ μετὰ καυσίμου θήκης γεμίσματα πυροβόλων.

II.—*Ἐκκαύματα ἐπικρουστικὰ ἢ κρουσίφλογα.* Ταῦτα διαφέρουσι τοῦ προηγουμένου, ὅτι ἡ ἀνάφλεξις δὲν προκαλεῖται διὰ προστριβῆς ῥικνώματος ἐπὶ πυρεκτριπτικοῦ μίγματος, ἀλλὰ διὰ προσκρούσεως σφύρας παρὰ τοῦ κλείστρου φερομένης ἐπὶ τοῦ καψυλλίου τοῦ ἐκκαύματος, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον εἰς τὰ πυροβόλα τὰ φέροντα διατάξεις μεταδόσεως τοῦ πυρὸς διὰ σφύρας.

Τὸ εἰς τὰ πυροβόλα Canet τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ χρησιμοποιούμενον κρουσίφλογον ἔκκαυμα (σχ. 3) ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ σωληνίσκου Α, ἐκ τοῦ καψυλλίου α, ἐκ τῆς ἑστίας Β διαπερωμένης ὑπὸ κεντρικῆς ὀπῆς καὶ συγκειμένης ἐκ τοῦ ἑλικωτοῦ μέρους, κοχλιουμένου ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ σωληνίσκου πρὸ τοῦ καψυλλίου, καὶ ἐκ τοῦ ἄκμονος, ὃν ἐπικαλύπτει τὸ καψύλλιον, ἐκ τῆς πληρούσης τὸ ἐπίλοιπον μέρος τοῦ κοίλου λεπτῆς πυρίτιδος Γ, καὶ τέλος ἐκ τοῦ κλείοντος τὸ ἐμπρόσθιον ἄκρον βύσματος ἐκ κηροῦ β. Τὸ πῦρ μεταδίδεται διὰ τῆς κρούσεως τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ πυθμενίου, ὅτε τοῦτο, ὑποχωροῦν, συμπιέζει τὸ πυροκροτικὸν μῖγμα τοῦ καψυλλίου, ἐπὶ τοῦ ἄκμονος τῆς ἑστίας καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀνάφλεξιν.

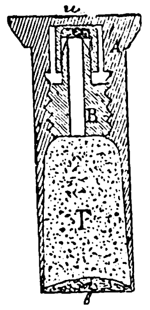

Σχ. 3. — *Ἐπικρουστικὸν ἔκκαυμα πυροβόλου Canet τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ.*
[Ἐκ τῆς Πυροβ. Σολιώτη.]

Διὰ τῶν ἐπικρουστικῶν καψυλλίων αἱ ἀφλογιστίαι εἰσὶ πολὺ σπανιώτεραι ἢ διὰ τῶν ἐκτριπτικῶν τοιούτων. Ἔχουσιν ὅμως τὸ μειονέκτημα ὅτι ἐπιβάλλουσιν ἵνα τὸ πυροβόλον ᾖ ἐφωδιασμένον δι' εἰδικῶν διατάξεων μεταδόσεως τοῦ πυρὸς καὶ ἀσφαλείας. Παρὰ ταῦτα ἐν τούτοις ἔχουσιν ἐφαρμοσθῆ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ νεώτερα πυροβόλα.

III. *Ἐκκαύματα ἠλεκτρικά.* Ἡ μετάδοσις τοῦ πυρὸς διὰ τούτων πραγματοποιεῖται διὰ διαβάσεως ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, ὅπερ ἐρυθροπυροῖ λεπτότατον σύρμα λευκοχρύσου (διαμ. 1/40 χιλιοστ.) τεθειμένον ἐντὸς εὐαναφλέκτου συνθέσεως. Τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει τὸ πλεονέκτημα ν' ἀσφαλίζῃ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς ὡρισμένην στιγμήν, καθ' ἣν τὸ κύκλωμα κλείεται· ἁρμόζει ὅθεν πλήρως διὰ πυροβόλα βάλλοντα ἀπὸ πυργίων ἢ ὑπογείων θόλων, διὰ πυροβολικὸν δηλαδὴ πλοίων καὶ ὀχυρῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ μετάδοσις τοῦ πυρὸς δέον νὰ λάβῃ χώραν εἰς δεδομένην στιγμήν.

Οὕτω προκειμένου περὶ ἐκλειπτικῶν πυργίων, ὅπου ἡ κατὰ διεύθυνσιν σκόπευσις γίνεται τοῦ πυργίου ἐν θέσει ἐκλείψεως, τὸ κύκλωμα κλείεται, ὅταν τὸ πυργίον τοῦτο εὑρίσκεται *ἔξω ἐκλείψεως*· προκειμένου δὲ περὶ πυργίων ἁπλῶς περιστροφικῶν, τὸ κύκλωμα κλείεται, ὅταν τὰ πυροβόλα στρέφωνται πρὸς τὸν στόχον· εἰς περίπτωσιν τέλος τεθωρακισμένων θόλων τὸ κύκλωμα κλείεται, ὅταν τὸ ζύγωθρον ἀποκαλύψῃ τὴν τηλεβολοθυρίδα.

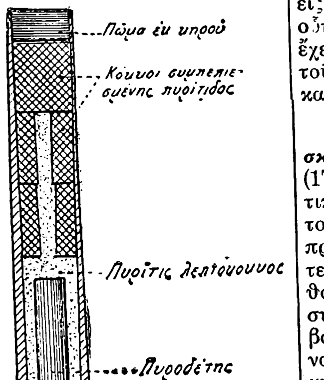

Σχ. 4.—*Γαλλικὸν ἐμφραγματικὸν ἠλεκτρικὸν ἔκκαυμα ὑποδ. 1893.*

Τὰ ἠλεκτρικὰ ἐκκαύματα δυνατὸν νὰ ὦσιν *ἁπλᾶ* ἢ *ἐμφραγματικά*. Πᾶν ἠλεκτρικὸν ἔκκαυμα περιλαμβάνει: 1ον) *Πυροδότην* συγκείμενον ἀπὸ σύρματος ἐκ λευκοχρύσου, ἀποτελοῦντος μέρος τοῦ ἠλεκτρικοῦ κυκλώματος καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ μικρᾶς ποσότητος τετριμμένης βαμβακοπυρίτιδος, διατελούσης ἐν ἐπαφῇ μετὰ πυροκροτικοῦ μίγματος (χλωρικὸν κάλι μετὰ θειούχου ἀντιμωνίου). 2ον) *Σωλῆνα ἐπιμήκη* ὀρειχάλκινον, βερνικωμένον ἐσωτερικῶς, περιλαμβάνοντα γέμισμα ἐκ λεπτοκόκκου πυρίτιδος καταλλήλου πρὸς ἀνάπτυξιν μακρᾶς φλογὸς καὶ μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὴν φυσίγγην.

Εἰς τὰ ἐμφραγματικὰ ἠλεκτρικὰ ἐκκαύματα παρεντίθεται ὁ κατάλληλος ἐμφρακτήρ, συνήθως πλαστικὸς τοιοῦτος ἐξ ἀμιάντου καὶ λίπους. Διάφοροι τύποι ἠλεκτρικῶν ἐκκαυμάτων ἐδημιουργήθησαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πάντοτε βάσεως. Τὸ ἀναγκαιοῦν ῥεῦμα διὰ τὴν λειτουργίαν τούτων δίδεται διά τινος ἠλεκτρογόνου συσκευῆς, ὡς π. χ. στήλης, συσσωρευτοῦ κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Μαθήματα Πυροβολικῆς *Σολιώτη* 1901.—*Ardaillon*, Cours supérieur des Munitions 1922.—*La cuire*, Munitious d'Artillerie. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

ἐκκαυματίζω· θέτω ἔκκαυμα, ἐμπύρευμα, ἵνα ἀναφλεγῇ ἡ γέμισις τοῦ πυροβόλου ὅπλου.

ἐκκαυμάτισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκκαυματίζειν, ἡ ἔνθεσις ἐκκαύματος εἰς τὸ ἐμπυρευτικὸν σωλήνιον.

ἐκκαυματοθήκη *[Πυροβολ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω σκύτινον κυτίον περιλαμβάνον τὰ *ἐκκαύματα* (βλ. λ.) τῶν παλαιῶν βραδυβόλων πυροβόλων, φερόμενον δ' ἀνηρτημένον κατὰ τὴν βολὴν ἀπὸ τῆς ζώνης ὡρισμένου πυροβοληστοῦ. Ν. Θ. Κ.

ἐκκαυματοποιία (ἡ)· ἡ κατασκευὴ ἐκκαύματος, ἐμπυρεύματος.

ἐκκαυματοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικὸς τεχνίτης ὁ κατασκευάζων ἔκκαυμα, ἐμπύρευμα, διὰ τὰ πυροβόλα ὅπλα.

ἐκκαυματουλκὸς (ὁ)· ὁ ἕλκων τὸ ἔκκαυμα, ὄργανον πρὸς ἀπόσπασιν τοῦ ἐκκαύματος ἀπὸ τοῦ πυροβόλου.

ἐκκαφεϊνισμὸς (ὁ) *[Χημ. Τροφ.]*. Ἡ πρᾶξις δι' ἧς ἐπιτελεῖται ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ καφὲ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς *καφεΐνης*. Ἐκ τῶν διαφόρων πρὸς τοῦτο ὑποδειχθεισῶν μεθόδων ἐπεκράτησε περισσότερον ἐν τῇ πράξει ἡ διὰ βενζολίου ἐκχύλισις, διὰ ταύτης δὲ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐλάττωσις τῆς καφεΐνης ἀπὸ τοῦ 1 % (ὅσον περίπου περιέχεται εἰς τὸν καφὲν) εἰς 0,15 % μόνον, καὶ δὴ ἄνευ οἱασδήποτε ἀλλοιώσεως τοῦ ἀρώματος καὶ γεύσεως τοῦ καφέ. Σ. Γ.

ἐκκαψυλλιῶ (—*όω*)· ἐκβάλλω τὸ καψύλλιον ἐκ τῶν καλύκων τῶν χρησιμοποιηθέντων κατὰ τὴν βολήν.

ἐκκαψυλλίωσις (ἡ) *[Στρατ. Τέχν.]*. Ἡ ἐργασία ἀφαιρέσεως τοῦ καψυλλίου, ἐπικρουσθέντος ἢ μή, ὅπως ὁ κάλυξ ἀνασκευασθῇ καὶ ἀναγεμισθῇ ἢ τεθῇ ἐν κλιβάνῳ πρὸς τῆξιν. Δύο τρόποι ὑπάρχουσιν: Ὁ εἷς διὰ μηχανῆς φερούσης εἰδικὴν βελόνην, δι' ἧς τὸ καψύλλιον ἀνασπᾶται ἀπὸ τῆς ἐγκαθίσεως αὐτοῦ, παραμορφούμενον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον· ὁ δεύτερος δι' ὑδραυλικῆς πιέσεως· ὁ κάλυξ πληροῦται ὕδατος καὶ ἔμβολον εἰσαγόμενον ἀπὸ τοῦ στόματος ἀσκεῖ πίεσιν ἐπὶ τοῦ καψυλλίου διὰ τῶν διαπνοῶν τοῦ κάλυκος, ἀναγκάζον τοῦτο εἰς ἔξοδον ἀπὸ τῆς ἐγκαθίσεώς του. Ὁ δεύτερος οὗτος τρόπος ἀφίνει τὸ καψύλλιον ἄθικτον, ἀλλ' ἔχει μικροτέραν ἀπόδοσιν. Χείλη τῆς ἐγκαθίσεως τοῦ καψυλλίου γεγυρωμένα δυσχεραίνουσι τὴν ἐκκαψυλλίωσιν. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

Ἐκκεβιγὺ (Ecquevilly), ***Ἀρμάνδος-Φραγκῖσκος-Ἐννεκὲν*** *μαρκήσιος ντὲ*—. Γάλλος στρατηγὸς (1747—1830). Στρατάρχης ἐπὶ τῆς προεπαναστατικῆς ἐποχῆς, ἐξεπατρίσθη τῷ 1791 ἀκολουθήσας τοὺς βασιλόφρονας, καὶ κατετάχθη εἰς τὰ ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Κοντὲ γαλλικὰ ἀντεπαναστατικὰ στρατεύματα. Ἐπανελθὼν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς βασιλείας, προήδρευσε τοῦ διαρκοῦς στρατοδικείου ἐκδικάσεως τῶν μὴ πιστῶν εἰς τὴν βασιλείαν στρατιωτικῶν καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν στρατηγὸν Ζιλλύ. Ἐγένετο γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐμπέδων σωμάτων, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατοῦ καὶ μέλος τοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ συμβουλίου. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1818 τιμηθεὶς καὶ μὲ τὸν τίτλον τοῦ μαρκησίου. Ν. Π.—Λ.

Ἔκκελ (Eckhel), ***Ἰωσὴφ-Ἰλάριος***. Διάσημος Αὐστριακὸς νομισματολόγος (1737—1798). Εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν κατετάγη εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅπου ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ ἀρχαίας γλώσσας, τῷ ἀνετέθη δὲ ἡ διεύθυνσις τοῦ νομισματολογικοῦ σπουδαστηρίου τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἡ Μαρία Θηρεσία ἀργότερον τὸν ὠνόμασε καθηγητὴν τῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης. Ἔργα του εἶναι: «Περιγραφὴ τῶν νομισμάτων Ἀντιοχείας, Συρίας», «Συλλογαὶ ἀρχαίων νομισμάτων». Ἀπαραίτητον ὅμως βιβλίον παντὸς ἱστοριοδίφου εἶναι «Ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων διδασκαλία». Κ. Ν.

Ἔκκενερ (Eckener), ***Οὖγος***. Σύγχρονος Γερμανὸς ἀεροπόρος, γεννηθεὶς τῷ 1868. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἱστορίαν καὶ πολιτικὴν οἰκονομίαν. Συνδεθεὶς διὰ φιλίας μετὰ τοῦ κόμητος Zeppelin, εἰργάσθη ὡς δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν σχεδίων του. Ἀπὸ τοῦ 1908 ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἑταιρείαν «Ζέππελιν», προαχθεὶς τῷ 1910 εἰς διευθυντὴν τοῦ τμήματος διὰ τὴν πρόοδον τῆς τεχνικῆς τῆς ἀεροπλοΐας. Ἀπὸ τοῦ 1911 διετέλεσε διευθυντὴς τῆς «Γερμανικῆς Ἀεροπλοϊκῆς Ἀνωνύμου Ἑταιρείας», καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ὀργανωτὴς τοῦ τμήματος τῆς ναυτικῆς ἀεροπλοΐας. Τῷ 1920 ἐγένετο καὶ μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ἑταιρείας. Ἐνθουσιώδης καὶ πλήρης πίστεως περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἀεροπλοΐας, εἰργάσθη ὑπὲρ πάντα ἄλλον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς, κυρίως ὡς μέσου ταχείας ἐπιβατικῆς συγκοινωνίας τοῦ μέλλοντος. Τῷ 1924 ἐγένετο πρόεδρος τῆς «Ἑταιρείας κατασκευῆς ἀεροπλοίων Ζέππελιν», κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος (12—15 Ὀκτωβρίου) διώχησε τὸ ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν παραχωρηθὲν ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἀερόπλοιον «ZR III», τὸ σήμερον καλούμενον «Los Angeles», κατὰ τὴν ἐκ Φρειντριχσχάφεν εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Λέϊκσχορστ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πτῆσιν τούτου ὑπὲρ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Ἡ πτῆσις αὕτη, ἀποτελοῦσα τὴν πρώτην ὑπὲρ τὸν Ἀτλαντικὸν πτῆσιν ἀεροπλοίου, παρηκολουθήθη ὑπὸ σύμπαντος τοῦ κόσμου μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ κατέστησε τάχιστα παγκοίνως γνωστὸν τὸ ὄνομά του. Τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1928, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς κατασκευῆς τοῦ νέου μεγάλου ἀεροπλοίου «LZ 127», ὀνομασθέντος «Κόμητος Ζέππελιν», ἐξετέλεσεν ἐπιτυχῶς τὰς πρώτας δοκιμαστικὰς πτήσεις. Τὸ ἀερόπλοιον τοῦτο, προωρισμένον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τακτικῆς ἀεροπορικῆς συγκοινωνίας μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἐξετέλεσε τὴν πρώτην πτῆσίν του εἰς Ἀμερικὴν (11–15 Ὀκτωβρίου 1928) μετὰ 20 ἐπιβατῶν ἐκτὸς τοῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ. Κατὰ τὴν πτῆσιν ἠκολούθησε τὴν γραμμὴν Φρειντριχσχάφεν, Βαρκελώνη, Μαντέρα, Μπερμούντας, Λέϊκσχορστ, διατρέξαν σοβαρωτάτους κινδύνους ἕνεκα σφοδροτάτων θυελλῶν, ἃς συνήντησε κατὰ τὸ ταξίδιόν του· ἐπισκευασθὲν ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν (29 Ὀκτωβρίου-1 Νοεμβρίου) καὶ πάλιν ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς καιρικὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας ἵν' ἀποφύγῃ ἠναγκάσθη ὁ Ἔκκενερ νὰ παρεκκλίνῃ πρὸς βορρᾶν μέχρι 54° καὶ πλέον. Μετά τινας δοκιμαστικὰς πτήσεις ἐντὸς τῆς Γερμανίας ὁ Ἔκκενερ ὡδήγησε τὸν «Κόμητα Ζέππελιν» εἰς μακρὸν ταξίδιον ἀντοχῆς ἄνω τῆς Μεσογείου (25—28 Μαρτίου 1929), ἀκολουθήσας τὴν γραμμὴν Φρειντριχσχάφεν—Ρώμης—Κρήτης—Κύπρου — Παλαιστίνης — Αἰγύπτου (παραλιακῶς)—Ἀθηνῶν—Πατρῶν—Φιούμε—Βιέννης—Φρειντριχσχάφεν. Τὸ ἀερόπλοιον διῆλθεν ἄνωθεν τῶν Ἀθηνῶν δὶς κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 27ης Μαρτίου (7 καὶ 9.30' π. μ.).

Μετὰ νέαν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν πτήσεως πρὸς τὴν Ἀμερικήν, κατὰ τὴν ὁποίαν διέτρεξεν ἐπανειλημμένως τὸν κίνδυνον νὰ καταστραφῇ, ἐμπεσὸν ἐντὸς σφοδροτάτων θυελλῶν, τὸ ἀερόπλοιον ἀνέκοψε τὸν πλοῦν του ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας καὶ κατώρθωσε νὰ προσγειωθῇ (17 Μαΐου 1929) ἄνευ δυστυχήματος εἰς τὸ ἀεροδρόμιον Cuers-Pierrefeu τῆς Γαλλίας. Ἐπισκευασθὲν ἀνεχώρησε διὰ Φρειντριχσχάφεν (23 Μαΐου), ὅπου ὑπέστη ῥιζικὴν ἐπισκευήν, μεθ' ὃ ἐπεχείρησε νέον ταξίδιον εἰς Ἀμερικὴν (1—4 Αὐγούστου 1929) καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Φρειντριχσχάφεν (8—10 Αὐγούστου) εἰς διάστημα 55 μόλις ὡρῶν. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀεροπλοίου ὁ Ἔκκενερ συνεπλήρου τὸ 61 ἔτος τῆς ζωῆς του. Τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέπλευσεν ἐκ Φρειντριχσχάφεν διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν γῦρον τοῦ κόσμου μὲ κατεύθυνσιν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Ὁ πρῶτος σταθμὸς αὐτοῦ ἦτο τὸ Τόκιον (19 Αὐγούστου). Ὁ Ἔκκενερ συνέγραψεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ κατάκτησις τοῦ ἀέρος» (γ' ἔκδ. 1924). ΑΝ. Δ.

Ἐκκενμπρέχερ (Eckenbrecher), ***Κάρολος-Παῦλος-Θεμιστοκλῆς*** *φὸν*—. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1921. Ἐσπούδασεν εἰς Πότσδαμ, Δυσσελδόρφην καὶ Ἑλβετίαν καὶ διεκρίθη ὡς τοπιογράφος ἐξαιρέτως ἐκφραστικός. Ἠσχολήθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοπίων τῶν τουρκικῶν χωρῶν καὶ τῶν Ἑλβετικῶν Ἄλπεων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Βέττερχορν», «Βράδι εἰς τὸν Βόσπορον», «Ἡ πλατεῖα τοῦ Γενῆ τζαμὶ εἰς τὴν Σταμπούλ», «Τοπία τῆς Ἰσλανδίας», «Ἡ Προῦσσα», «Τὸ βόρειον ἀκρωτήριον», «Αἱ παραλίαι τῆς Ἀνατολῆς». Ι. Μ. Π.

ἐκκεντρικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἀρεσκόμενος νὰ εἶναι ἔξω τοῦ κέντρου, ὁ μὴ διάγων κατὰ τὸν συνήθη τρόπον, ἀλλόκοτος, ἰδιότροπος, παράξενος: «τίμιος ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἐκκεντρικός· εὔκολα μπορεῖς νὰ πιαστῇς μαζί του».

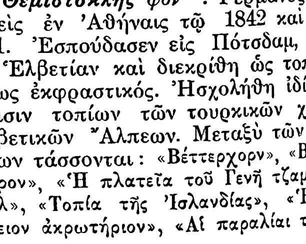
Ἐκκεντρικὴ βαθμίς.

—**ἐκκεντρικὴ βαθμὶς** ἢ ***κτηδὼν*** (γερμ. Daumen, γαλλ. Came) *[Μηχαν.]*. Καλεῖται οὕτω δίσκος φέρων περιφερειακῶς προεξοχήν, κοινῶς χάμαν, χρη-

Digitized by Google

σιμοποιεῖται δὲ ἀντὶ τοῦ *ἐκκέντρου* εἰς τὰς διανομὰς τῶν ἐμβολοφόρων ἀτμομηχανῶν καὶ ἰδίως τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀποφρακτικῶν ὀργάνων. Οἱ ἄξονες ἐφ᾽ ὧν σφηνοῦνται οἱ τοιοῦτοι δίσκοι καλοῦνται ἄξονες διανομῆς. Α. Μ.

— **ἐκκεντρικὴ ἐπιβάρυνσις** [*'Εφημ. Μηχ.*] Ὅταν σῶμά τι θλίβεται ἢ ἐφελκύεται ὑπὸ δυνάμεως ἐξωτερικῆς, τῆς ὁποίας ἡ εὐθεῖα ἐνεργείας δὲν συμπίπτει ἀκριβῶς μὲ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοῦ σώματος, τότε λέγομεν ὅτι ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ σώματος εἶναι *ἐκκεντρική*. Εἰς σπουδαίας περιπτώσεις λαμβάνονται ὑπ᾽ ὄψει αἱ δευτερεύουσαι *τάσεις*, αἵτινες ἀναπτύσσονται λόγῳ τῆς κάμψεως, εἰς ἣν ὑπόκειται ἐπὶ πλέον τότε τὸ σῶμα. Α. Μ.

— **ἐκκεντρικὸς τροχὸς** [*Μηχαν.*]. Καλεῖται οὕτω κυκλικὸς ὀδοντωτὸς τροχὸς στρεφόμενος περὶ ἄξονα μὴ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου αὐτοῦ καὶ συμπλεκόμενος μετ᾽ ἄλλου ὀδοντωτοῦ τροχοῦ ἀντιστοίχου μορφῆς.

Ἂν r εἶναι ἡ ἀκτὶς τοῦ πρώτου τροχοῦ καὶ ρ ἡ ἐκκεντρικότης αὐτοῦ, καὶ κληθῇ ὁ λόγος $\frac{\rho}{r} = \varepsilon$ ἐκκεντρότης καὶ ν ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τὸν ὁποῖον ἐκτελεῖ ὁ ἐκκεντρικὸς τροχὸς ὅταν ὁ δεύτερος (κεντρικὸς) ἐκτελῇ μίαν περιστροφήν, καὶ τέλος ἂν δ εἶναι ἡ ἀπόστασις τῶν κέντρωντῶν δύο τροχῶν, τότε ἰσχύει κατὰ προσέγγισιν ἡ σχέσις

$$(1) \quad \frac{\delta}{r} = \nu + 1 - \frac{(\nu+1)(\nu-2)}{4\nu} \cdot \varepsilon^2$$

Ἡ καμπύλη τοῦ δευτέρου τροχοῦ, ἥτις κυλίεται ἐπὶ τοῦ κύκλου τοῦ πρώτου τροχοῦ κατὰ τὴν περιστροφὴν τῶν ἀξόνων καὶ ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς ὡρισμένας τιμὰς τῶν r, ε, καὶ ν, εὑρίσκεται κατὰ προσέγγισιν δι᾽ ἐλλειπτικῶν ὁλοκληρωμάτων. Ἂν ὅμως ὑπολογίσωμεν τὸ δ ἐκ τῆς σχέσεως (1), δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν ζητουμένην καμπύλην μὲ ἀρκοῦσαν διὰ τοὺς πρακτικοὺς σκοποὺς προσέγγισιν. Ἂν π. χ. ἐκλεγῇ $\varepsilon = \frac{2}{7}$ καὶ $\nu = 2$, ἡ ἐν λόγῳ καμπύλη προκύπτει περίπου ἔλλειψις τὴν μορφήν.

Ὁ ἐκκεντρικὸς τροχὸς ἐφηρμόσθη εἰς τὴν κατασκευὴν διατρητικῶν μηχανημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hart*, Werkzeugmaschinen. Α. Μ.

ἐκκεντρικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐκκεντρικοῦ· ‖ ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀπόστασις, ἐκκεντρότης· ‖ μεταφ. ἡ ἀποφυγὴ τοῦ συνήθους τρόπου τῆς ζωῆς καὶ ἐκζήτησις ἐξαιρετικοῦ τινος, ἰδιοτροπία, παραξενιά: «ἕνεκα τῆς ἐκκεντρικότητός του δὲν τὸν πλησιάζει κανείς».

— [*Μηχ.*] Καλεῖται *ἐκκεντρικότης* ἡ ἀπόστασις τοῦ κέντρου τοῦ δίσκου τοῦ *ἐκκέντρου* ἀπὸ τὸ κέντρον τοῦ ἄξονος, ἐφ᾽ οὗ τὸ ἔκκεντρον σφηνοῦται.

Τὸ διπλάσιον τῆς ἐκκεντρικότητος ἰσοῦται πρὸς τὸ μῆκος τῆς διαδρομῆς τῆς παλινδρομικῆς κινήσεως, ἣν παραλαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ ἄξονος διὰ τοῦ ἐκκέντρου. Α. Μ.

ἔκκεντρον (τὸ) [*Μηχανολ.*]. Καλεῖται οὕτω δίσκος μεταλλικὸς ἐσφηνωμένος εἰς ἄξονα, οὕτως ὥστε τὸ κέντρον τοῦ ἄξονος νὰ μὴ συμπίπτῃ μὲ τὸ κέντρον τοῦ δίσκου. Τὸ σχῆμα 1 παριστᾷ ἀρθρωτὸν μηχανισμόν, διὰ τοῦ ὁποίου, περιστρέφοντες τὸ στρόφαλον ΑΒ μέσῳ τοῦ διωστῆρος ΒΓ, ἐπιτυγχάνομεν τὴν ταλάντωσιν τῆς ῥάβδου ΔΓ περὶ τὸ Δ. Ἡ ταλάντωσις αὕτη εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς διαμέτρου τοῦ στροφέως Β. Ἂν τὴν διάμετρον τοῦ στροφέως τούτου φαντασθῶμεν αὐξανομένην, οὕτως ὥστε ὁ στροφεὺς μετὰ τῶν στροφάλων νὰ μετατραπῇ εἰς δίσκον (ἔκκεντρον) περιέχοντα τὸ κέντρον τοῦ στροφάλου Α, τότε ὁ διωστὴρ Σ λαμβάνει τὴν μορφὴν τοῦ σχήματος 2, συνδέεται δηλαδὴ μὲ τὸν δίσκον διὰ δακτυλίου

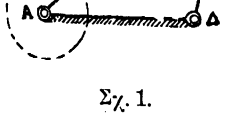

Σχ. 1.

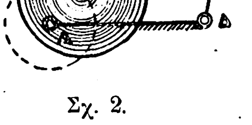

Σχ. 2.

ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ στρέφηται. Τοιουτοτρόπως ἡ κίνησις τῆς ῥάβδου ΓΔ οὐδόλως μετεβλήθη, ἐξακολουθεῖ δηλαδὴ στρεφομένου τοῦ ἄξονος Α νὰ ταλαντοῦται, ὡς ἐταλαντοῦτο διὰ τοῦ στροφάλου ΑΒ. Ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ ἔκκεντρον κινηματικῶς εἶναι ἰσοδύναμον μὲ στρόφαλον ἐσφηνωμένον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος καὶ μήκους ἴσου πρὸς τὴν *ἐκκεντρικότητα* τοῦ ἐκκέντρου, ὅπως καλεῖται ἡ ἀπόστασις τοῦ κέντρου τοῦ ἄξονος Α ἀπὸ τὸ κέντρον τοῦ δίσκου τοῦ ἐκκέντρου Β.

Τὸ ἔκκεντρον ἐν τῇ μηχανολογίᾳ εὑρίσκει εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν πρὸς παραλαβὴν παλινδρομικῆς κινήσεως εὐθυγράμμιου ἢ οὔ, ἀπό τινος στρεφομένου ἄξονος, ἐφ᾽ οὗ σφηνοῦται ἐν προσφόρῳ θέσει. Ἡ κανονική του μορφὴ εἶναι ἡ παρισταμένη ὑπὸ τοῦ σχήματος 3. Ὁ δίσκος ἀποτελεῖται ἐκ δύο τεμαχίων χυτοσιδηρῶν συνδεομένων διὰ δύο κοχλιῶν μὲ ἐγκαρσίους σφῆνας. Ὁ δακτύλιος πλάτους α, περιβάλλων ἐλευθέρως τὸν δίσκον χωρὶς νὰ συνδέηται μετ᾽ αὐτοῦ, ἀποτελεῖται ἐπίσης ἐκ δύο μερῶν καὶ συνδέεται διὰ δύο κοχλιῶν μὲ τὸν λεγόμενον διωστῆρα τοῦ ἐκκέντρου (ῥάβδος Σ σχ. 2). Ἂν d εἶναι ἡ διάμετρος τοῦ ἄξονος, ρ ἡ ἐκκεντρικότης τοῦ χυτοσιδηροῦ ἐκκέντρου, τότε 0,1d+0,2ρ+1 ἐκ. λαμβάνεται ὡς ἐλαχίστη ἀπόστασις τῆς περιφερείας τοῦ δίσκου τοῦ ἐκκέντρου ἀπὸ τῆς περιφερείας τῆς διατομῆς τοῦ ἄξονος. Ἡ αὐτὴ ἀπόστασις λαμβάνεται κατά τι μικροτέρα προκειμένου περὶ ἐκκέντρου ἐκ χάλυβος. Ὁπωσδήποτε ἡ ἀπόστασις αὕτη, ἡ διάμετρος τοῦ ἄξονος καὶ ἡ ἐκκεντρικότης ρ, καθορίζουν τὴν διάμετρον Δ τοῦ ἐκκέντρου. Τὸ πλάτος α τοῦ τριβέως μεταξὺ δα-

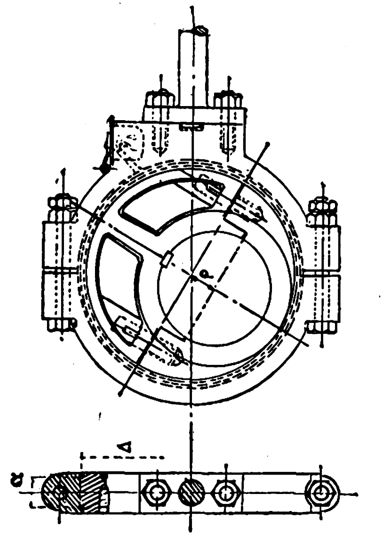

Σχ. 3.

κτυλίου καὶ δίσκου ἀνέρχεται περίπου εἰς δεκαπέντε ἑκατοστὰ τῆς διαμέτρου Δ τοῦ δίσκου καὶ καθορίζεται ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς μεταφερομένης διὰ τοῦ διωστῆρος καὶ τοῦ ὑλικοῦ τῆς κατασκευῆς. Αἱ παρωτίδες, ἃς φέρει περιφερειακῶς ὁ δίσκος πρὸς παρεμπόδισιν πλευρικῆς, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος, κινήσεως τοῦ δακτυλίου, ἔχουν συνήθως ὕψος ἴσον πρὸς τὸ ἓν πέμπτον τῆς διαμέτρου Δ. Α. Μ.

ἔκκεντρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ κέντρου εὑρισκόμενος, ἐκκεντρικός· ‖ «ἔκκεντροι κύκλοι» ὅταν κύκλος ἢ κύκλοι μικρότεροι περιλαμβάνωνται ἐντὸς μεγαλυτέρου κύκλου, χωρὶς νὰ συμπέσουν τὰ κέντρα αὐτῶν· ‖ «ἔκκεντρος δίσκος» ὁ στρεφόμενος περὶ ἄξονα μὴ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου αὐτοῦ· ‖ *ἔκκεντρον* (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

— **ἔκκεντρος** ***ἀνωμαλία*** [*'Αστρον.*]· βλ. λ. *ἀνωμαλία* ἔκκεντρος.

ἐκκεντρότης, ***—ητος*** (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐκκέντρου, ἐκκεντρικότης· ‖ τὸ γνώρισμα τῶν ἐκκέντρων κύκλων.

— [*Μαθημ.*] Καλεῖται *ἐκκεντρότης* ὁ λόγος τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως *ἐλλείψεως* πρὸς τὸ μῆκος τοῦ μεγάλου αὐτῆς αὔξονος· παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ γράμματος ε καὶ χαρακτηρίζει τὴν μορφὴν τῆς ἐλλείψεως. Α. Μ.

— **ἐκκεντρότης** ***τροχιᾶς*** [*'Αστρον.*]· βλ. *ἐλλειπτικὰ* στοιχεῖα.

— **ἐκκεντρότητος** ***σφάλμα*** [*'Αστρον.*]· βλ. *μεσημβρινὸς* κύκλος.

ἐκκενῶ (***—όω***), ἀόρ, *ἐξεκένωσα — ἐξεκενώθην*, παθ. μετχ. κοιν. *ἐκκενωμένος*· καθιστῶ τι κενόν, ἀδειάζω: «ἐκκενῶ τὴν οἰκίαν» ἀφίνω τὴν οἰκίαν, «ἐκκενῶ ἀποθήκην, — δεξαμενὴν κττ.», «ἡ ἀστυνομία ἐξεκένωσε τὴν αἴθουσαν τοῦ δικαστηρίου, διότι οἱ ἀκροαταὶ ἐθορύβουν», «ἐξεκενώθησαν τὰ θεωρεῖα τῆς Βουλῆς», «παραχρῆμα ἐξεκενώθη ἡ αἴθουσα»· ‖ «ἐκκενῶ τὴν χώραν» ἐπὶ στρατευμάτων, καταλείπω, ἀποσύρομαι: «οἱ Ἕλληνες ἐξεκένωσαν τὴν Θρᾴκην».

ἐκκένωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκκενοῦν, κένωσις, ἄδειασμα: «ἐκκένωσις τῆς οἰκίας, — τοῦ καταστήματος, — τῆς δεξαμενῆς, — τῆς αἰθούσης» κττ., «ἐκκένωσις βόθρων»· ‖ «ἐκκένωσις φρουρίου, —χώρας» ἡ ἐγκατάλειψις φρουρίου ἢ χώρας, ἡ ἀποχώρησις τοῦ κατέχοντος αὐτὰ στρατεύματος.

— **ἐκκένωσις** ***ἠλεκτρικὴ*** [*Φυσ.*]· βλ. *ἠλεκτρικὴ* ἐκκένωσις.

ἐκκενωτὴς (ὁ)· ὁ ἐκκενῶν, ὁ ἐνεργῶν τὴν ἐκκένωσιν: «ἐκκενωτὴς βόθρων»· ‖ *ἐκκενωτής*· ὄργανον τῆς φυσικῆς πρὸς ἐκκένωσιν τῶν συμπυκνωτῶν (βλ. κατ.).

— [*'Ηλεκτρ.*] Ὁ *ἐκκενωτὴς* συνίσταται ἐκ δύο ἀρθρωτῶν μεταλλικῶν στελεχῶν καταληγόντων εἰς σφαίρας καὶ φερόντων μονωτικὰς λαβάς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖται ἡ ἐκκένωσις τῶν λουγδουνικῶν λαγήνων. Αὗται ἐκφορτίζονται δι᾽ ἐπαφῆς τοῦ ἑνὸς σκέλους τοῦ ἐκκενωτοῦ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ὁπλισμὸν τῆς λαγήνου καὶ πλησιάσεως τοῦ ἑτέρου πρὸς τὸν ἐσωτερικόν, ὁπότε ἡ λάγηνος ἐκκενοῦται διὰ σπινθῆρος. Ἐκκενωτὴς καλεῖται ἐνίοτε καὶ ὁ *ῥήκτης*, ἤτοι ἀνάλογος συσκευή, τῆς ὁποίας τὰ ἠλεκτρόδια εἶναι σφαῖραι, ἀκίδες ἢ πλάκες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκρήγνυνται ἠλεκτρικοὶ σπινθῆρες. ΑΝ. Δ.

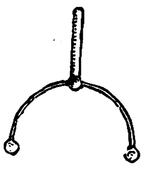
'Εκκενωτής.

ἐκκενωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκκένωσιν: «ἐκκενωτικὰ φάρμακα» τὰ προκαλοῦντα τὴν κένωσιν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος.

Ἔκκερ (Ecker), ***'Αλέξανδρος***. Γερμανὸς ἀνατόμος (1816—1887). Τῷ 1844 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας ἐν Μπάζελ καὶ τῷ 1850 ἐν Φρειβούργῃ. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἔγραψε: «Einiger Fälle von anomaler Communication der Herzvorhöfe» (Φρειβούργη 1839), «Physiologische Untersuchungen über die Bewegungen des Gehirns und Rückenmarks» (Στουτγάρτη 1843), «Der feinere Bau der Nebennieren» (Βρουνσβίκη 1846), «Zur Lehre von Bau und Leben der contractilen Substanz der niedersten Thiere» (Μπάζελ 1848). Ἐπίσης ἐξέδωκε πίνακας φυσιολογίας καὶ ἐμβρυολογίας κα- ἀνατομίαν τοῦ βατράχου. Ο. ΡΙ

Ἔκκερμαν (Eckermann), ***'Ιωάννης - Πέτρος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1772—1854), γνωστὸς ἰδίως διὰ τὴν φιλίαν, ἥτις συνέδεεν αὐτὸν πρὸς τὸν Γκαῖτε. Ὁ Ἔκκερμαν εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἐνεγράφη ὡς μαθητὴς ἐν τῷ γυμνασίῳ, μετὰ τὸ πέρας δὲ τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του ἐπεδόθη ἐν Γοτίγγῃ εἰς τὴν μελέτην τῆς νομικῆς, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας. Τῷ 1822 ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ἁννόβερον, ὁπόθεν ἔπεμψε πρὸς τὸν Γκαῖτε τὸ χειρόγραφόν του «Συμβολαὶ εἰς τὴν ποίησιν». Τῷ 1823 μετέβη εἰς Βαϊμάρην, ὅπου ἔτυχε παρὰ τοῦ Γκαῖτε εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς, γενόμενος καὶ ἰδιαίτερος γραμματεὺς αὐτοῦ. Μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Γκαῖτε ἐταξίδευσε τῷ 1830 εἰς τὴν Ἰταλίαν. Βραδύτερον διωρίσθη αὐλικὸς σύμβουλος καὶ διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βαϊμάρης. Ὁ Ἔκκερμαν εἶναι γνωστὸς ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἔργου του «Συνομιλίαι Ἔκκερμαν καὶ Γκαῖτε», ὅπερ μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἐξ ἄλλου ἐξέδωκε τὰ κατάλοιπα τοῦ Γκαῖτε καὶ βραδύτερον τὰ «Ἅπαντά» του εἰς τεσσαράκοντα τόμους. Ἡ «ποιητικὴ συλλογὴ» τοῦ Ἔκκερμαν στερεῖται λογοτεχνικῆς ἀξίας. Α. Δ.

'Ιωάννης - Πέτρος Ἔκκερμαν.

Ἐκκερνφέρντε (Eckernförde) [*Γεωγρ.*]. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Γερμανίας. Κάτ. 6686. Εἶναι σιδηροδρομικὸν κέντρον τῆς γραμμῆς Κιέλου—Φλένσμπουργ. Ἔχει βιομηχανίαν σιδήρου καὶ καπνοῦ καὶ διεξάγει ἐμπόριον ταριχευμένων ἰχθύων. Τὸ 1922 κατέστη καὶ λουτρόπολις. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1849 ἐκανονιοβολήθησαν ἐκ τῆς πόλεως τὰ δανικὰ πολεμικὰ πλοῖα «Χριστιανὸς ὁ Η'» καὶ «Γκεφιόν», ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα, τὸ δὲ δεύτερον παρεδόθη. —Μ.

Ἔκκερσμπεργκ (Eckersberg), ***Χριστόφορος-Γουλιέλμος***. Δανὸς γλύπτης (1783—1853). Ἀπὸ τοῦ 1800 ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Κοπεγχάγης, τῷ δὲ 1805 καὶ τῷ 1809 ἔτυχε τιμητικῶν μεταλλίων. Βραδύτερον μετέβη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, τῷ δὲ 1817, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Δανίαν, ἐγένετο εὐφήμως γνωστὸς διὰ τοῦ ἔργου του: «Ὁ Μωυσῆς διερχόμενος τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Κοπεγχάγης. Ὁ Ἔκκερσμπεργκ διέπρεψεν ὡς προσωπογράφος, ὡς θαλασσογράφος καὶ ὡς εἰκονογράφος τῶν μεγάλων ἐπεισοδίων τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος του. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ θάνατος τοῦ Μπάλντουρ», «Ἄξελ καὶ Βάρμπουργκ», αἱ προσωπογραφίαι τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Δανίας, τοῦ Τορβάλ[illegible]σεν καὶ τοῦ Ἐλαινσλαῖγκερ καὶ οἱ ἐκ τῆς δανικῆς ἱστορίας ἐμπνευσμένοι τέσσαρες πίνακες τῆς αἰθούσης τοῦ θρόνου ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Κοπεγχάγης. Ι. Μ. Π.

ἐκκηρύσσω, *ἀόρ. ἐξεκήρυξα—ἐξεκηρύχθην*· καθιστῶ τι γνωστὸν διὰ κήρυκος, διακηρύσσω· ‖ ἀπομακρύνω, ἐκδιώκω, ἀποβάλλω ὡσεὶ κοινοποιῶν αὐτὸ διὰ κήρυκος, ἀποκηρύσσω.

Digitized by Google

῎Εκκιγγ (Hekking), ***᾽Αντώνιος*** (1856—1926). Διακεκριμένος βιολοντσελιστής, ὁλλανδικῆς καταγωγῆς, πολιτογραφηθεὶς Γάλλος. ᾽Εχρημάτισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του καθηγητὴς τοῦ ᾽Ωδείου τῶν Παρισίων, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ εἶχε μαθητεύσει. Λαμπρὸς δεξιοτέχνης, ἀνέλαβε μεγάλην σειρὰν συναυλιῶν μετὰ τῆς διασήμου Ρωσίδος καλλιτέχνιδος ᾽Εσίπωφ, κατόπιν μετὰ τοῦ ῾Υζαῦ. Τέλος ἵδρυσε τὸ περίφημον «Τρίο» ἐν Βερολίνῳ μετὰ τοῦ κλειδοκυμβαλιστοῦ Schnabel. Γ. Σ.

῎Εκκιγγτον (Eckington) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ᾽Αγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Ντέρμπυ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρότερ. ῎Εχει βιομηχανίαν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς γαιανθρακωρυχεῖα. Κάτοικοι 12.164. —Μ.

ἐκκίνησις,— *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκκινεῖν, ἐξόρμησις, ἀναχώρησις, κοιν. *ξεκίνημα*: «ἐκκίνησις ἵππου, — πλοίου, — σιδηροδρόμου κτλ.».

—*[᾽Αθλ.]* ῾Η ἀπὸ τῆς στάσεως εἰς τὴν κίνησιν μετάβασις τοῦ δρομέως, ἡ καὶ ἄλλως λεγομένη *ἄφεσις*. ῎Εχει μεγίστην σημασίαν διὰ τοὺς δρομεῖς ταχύτητος, ἰδίως δὲ τῶν 100 μέτρων, καθόσον ἡ ἐπιτυχὴς ἐκκίνησις ἀποτελεῖ ἕνα τῶν κυριωτάτων συντελεστῶν τῆς νίκης. ᾽Επὶ ἰσοπάλων ἀθλητῶν ἀναμενόντων εἰς τὴν ἀφετηρίαν ὁ ἐπιτυχέστερον ἐκκινῶν ἔχει πλήρη τὴν βεβαιότητα τῆς νίκης. ᾽Εντεῦθεν μεγίστη προσοχὴ δέον νὰ δίδεται κατὰ τὰς προπονήσεις εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὡς οἷόν τε ἐπιτυχεστέρας ἐκκινήσεως.

῾Η ἐκκίνησις ἐκτελεῖται διὰ τριῶν τοῦ ἀφέτου παραγγελμάτων: 1) «Λάβετε θέσιν». Διὰ τοῦ παραγγέλματος τούτου ὁ ὄρθιος ἀναμένων ἀθλητὴς τοποθετεῖ τοὺς πόδας του εἰς δύο λακκίσκους, οὓς εἶχεν ἑτοιμάσει προηγουμένως, τὸν μὲν ἕνα, διὰ τὸν ἀριστερὸν συνήθως πόδα, 10—15 ἑκτμ. ὄπισθεν τῆς γραμμῆς τῆς ἀφετηρίας, τὸν δ᾽ ἕτερον εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πρώτου, ὥστε, τοποθετουμένου τοῦ ἄλλου ποδός, τὸ σύστοιχον γόνυ καμπτόμενον νὰ ἐφάπτεται τῆς πτέρνης τοῦ προσθίου ποδός. ῾Η ἀπόστασις ὅθεν τῶν δύο λακκίσκων εἶναι ἀνάλογος τοῦ μήκους τῶν μελῶν τοῦ ἀθλητοῦ. Οἱ λακκίσκοι ἀποτελοῦν σημεῖα στηρίξεως στερεὰ καὶ εὐσταθοῦς ἰσορροπίας. Οὕτω τοποθετῶν τοὺς πόδας ὁ ἀθλητής, κάμπτει συγχρόνως τὸν κορμὸν καὶ στηρίζει τὸ βάρος τοῦ σώματος, ὅπερ πίπτει πρὸς τὰ πρόσω ἐπὶ τῶν χειρῶν, τοποθετουμένων ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς ἀφετηρίας, καὶ τοῦ γόνατος, ἐφαπτομένου τοῦ ἐδάφους μεταξὺ τῶν δύο λακκίσκων. ῾Η κεφαλὴ ἀνυψοῦται καὶ βλέπει πρὸς τὰ πρόσω, ἄνευ συστολῆς τῶν μυῶν τοῦ αὐχένος. ῾Η διάστασις τῶν βραχιόνων εἶναι πάντοτε μείζων τοῦ πλάτους τῆς λεκάνης, ἡ δ᾽ ἐπαφὴ τῶν χειρῶν πρὸς τὸ ἔδαφος ἐνεργεῖται διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου, τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῆς ἄκρας χειρὸς ἐστραμμένης πρὸς τὴν φορὰν τοῦ δρόμου. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὁ δρομεύς, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ καταβάλλῃ ἄλλην προσπάθειαν, ἔχει μόνον ἐντεταμένην τὴν προσοχήν, ἵν᾽ ἀκούσῃ τὸ δεύτερον παράγγελμα. 2) «῞Ετοιμοι». Τὸ παράγγελμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν φάσιν τῆς προσοχῆς, ἐξ ἧς κυρίως ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχὴς ἐκκίνησις. ῞Αμα τῷ παραγγέλματι ὁ δρομεὺς ἀνυψοῦται, ρίπτων τὸ βάρος τοῦ σώματος ἔτι προσωτέρω καὶ στηρίζων τὸ σῶμα μόνον ἐπὶ τῶν δύο χειρῶν καὶ τοῦ προσθίου ποδός, ἐνῷ ὁ ὀπίσθιος παραμένει ἐλεύθερος, ἵνα ἐνεργήσῃ πρῶτος. Συγχρόνως δ᾽ ὁ δρομεὺς ἐνεργεῖ βαθεῖαν εἰσπνοήν. ῎Εχων δὲ τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν αὐτὴν ὁριζοντίαν γραμμὴν πρὸς τὴν σπονδυλικὴν στήλην καὶ τοὺς ὤμους παραλλήλους πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς ἀφετηρίας, ἀναμένει τὸ τρίτον παράγγελμα τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως τοῦ ὅπλου τοῦ ἀφέτου. 3) «᾽Εκπυρσοκρότησις». Διὰ τοῦ συνθήματος τούτου, καθ᾽ ὃ ἄρχεται μετρούμενος καὶ ὁ χρόνος τοῦ δρόμου ὑπὸ τοῦ χρονομέτρου, ὁ δρομεὺς ἐκκινεῖ, ἀνυψούμενος ταχέως καὶ ὁρμητικῶς ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ «ἕτοιμοι», ἐνῷ φέρει τὸν μὲν ἀριστερὸν βραχίονα πρὸς τὰ πρόσω βιαίως, τὸν δὲ δεξιὸν πρὸς τὰ ὀπίσω, χάριν διατηρήσεως τῆς ἰσορροπίας. ῾Η προσθία κνήμη, τεινομένη, ὠθεῖ τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω καὶ πως πρὸς τὰ ἄνω, ἡ δὲ ὀπισθία, ὑπερπηδῶσα τὴν γραμμὴν τῆς ἀφετηρίας, φέρεται ταχέως πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἐγγίζει τὸ ἔδαφος εἰς ἀπόστασιν 40—60 ἑκτμ. ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας. Οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐνεργῆται ἅλμα κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξορμήσεως, καθόσον τὸ τοιοῦτον διαταράσσει τὴν ἰσορροπίαν, ἣν μέχρις οὗ ἀνακτήσῃ ὁ δρομεύς, χάνει χρόνον πολύτιμον καὶ δὴ εἰς δρόμους μικρῶν ἀποστάσεων. Δέον προσέτι ὁ δρομεὺς κατὰ τοὺς πρώτους διασκελισμοὺς νὰ κλίνῃ ἀρκούντως τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω, ἵνα βοηθῆται εἰς τὴν μετατόπισιν. Περὶ τὰ 15—20 μέτρα μετὰ τὴν ἐκκίνησιν ὁ δρομεὺς θέλει ἀποβάλει ἐκπνέων τὸν ἀέρα, ὃν εἶχεν εἰσπνεύσει κατὰ τὴν θέσιν τοῦ «ἕτοιμοι» καὶ ὅστις εἶχε χρησιμεύσει αὐτῷ, ἵνα οἱ μύες εὕρουν στερεὰ σημεῖα στηρίξεως ἐπὶ τοῦ θωρακικοῦ κλωβοῦ, διεσταλμένου διὰ τῆς συγκρατηθείσης ἀναπνοῆς.

῾Η ἐκκίνησις διὰ τοὺς δρόμους μεγάλων ἀποστάσεων δὲν ἀκολουθεῖ τὰς φάσεις ἐκκινήσεως τῶν δρόμων ταχύτητος. Πολλάκις δὲ εἰς περιπτώσεις, καθ᾽ ἃς οἱ δρομεῖς εἶναι πολυάριθμοι, τοποθετοῦνται οὗτοι εἰς δύο ἢ πλειοτέρους ζυγούς, περὶ τὸ μέτρον ἀπέχοντας ἀλλήλων, καὶ ὄρθιοι, ὡς εἶναι, ἐκκινοῦν πάντες δι᾽ ἐκπυρσοκροτήσεως ἢ κρούσεως τῶν παλαμῶν. Οἱ τυχὸν ἐκκινοῦντες, κυρίως κατὰ τοὺς δρόμους ταχύτητος καὶ ἡμιαντοχῆς, πρὸ τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως, ἀνακαλοῦνται καὶ τοποθετοῦνται πρὸς ποινὴν ἓν ἢ πλείονα μέτρα ὄπισθεν τῶν ἄλλων συναθλητῶν των. ῾Ο τρὶς προεκδραμὼν ἀποκλείεται τοῦ ἀγῶνος ὁριστικῶς. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἡ ἐκκίνησις φαίνεται ὅτι ἐγίνετο ἄλλως. Οἱ δρομεῖς ἐκάθηντο πρὸ τῆς ὕσπληγγος ἐπὶ τῶν ἰσχιακῶν ὀγκωμάτων μὲ τὰ γόνατα ἰσχυρῶς κεκαμμένα, ἴσως δὲ καὶ τὰς χεῖρας προτεταμένας διὰ τὴν ἀναγκαιοῦσαν φοράν. ῾Η ἐξόρμησις ἐγίνετο ἅμα τῇ πτώσει τῆς ὕσπληγγος, ἤτοι τοῦ πρὸ τῶν δρομέων τεταμένου σχοινίου. ῾Ο ἀνεγειρόμενος δὲ πρὸ τῆς πτώσεως τῆς ὕσπληγγος ἐτιμωρεῖτο διὰ ραβδισμοῦ. ᾽Εντεῦθεν καὶ ἡ γνωστὴ τοῦ Πλουτάρχου φράσις, ἣν οὗτος ἀποδίδει εἰς τὸν Εὐρυβιάδην: «῏Ω Θεμιστόκλεις, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ραπίζουσι». ᾽Εν Σπάρτῃ κατὰ τὴν ἀφετηρίαν τῶν δρόμων ὑψοῦντο ἀγάλματα τῶν *᾽Αφετηρίων Διοσκούρων*, ὡς καὶ ἐν Καρνείῳ, καθ᾽ ὃ σημεῖον ἐθρυλεῖτο, ὅτι ἐγένετο ἡ ἐκκίνησις τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης, ὑψοῦτο ἄγαλμα τοῦ *᾽Αφεταίου*, ἐνῷ ἡ ὅλη ὁδός, ἣν διέδραμον οἱ ἀγωνισταί, ἐκλήθη *᾽Αφεταῖς*. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

῾Η στάσις κατὰ τὸ παράγγελμα «ἕτοιμοι».

ἐκκινῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐξεκίνησα*· ἐξορμῶ ἀπό τινος τόπου, ἀναχωρῶ, κοιν. *ξεκινῶ*: «ἐκκινεῖ ὁ ἵππος,—τὸ πλοῖον,—ὁ σιδηρόδρομος κτλ.»· ‖ μεταβ. κάμνω τι νὰ κινηθῇ πρὸς τὰ ἐμπρός, νὰ ἐξορμήσῃ: «ἐκκινῶ τὸν ἵππον».

῎Εκκλες ἢ ***῎Εκκλς*** (Eccles) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ᾽Αγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Λαγκασάϊρ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ῎Ιργουελ, ἐπὶ γραφικῆς θέσεως, εἰς ἀπόστασιν 6 χλμ. ἀπὸ τῆς Μάντσεστερ, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἓν τῶν βιομηχανικωτέρων προαστείων. Κάτ. 45270. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν γλυκισμάτων καὶ διὰ τὰ ἐργοστάσια κατεργασίας βάμβακος καὶ τὰ ὑφαντουργεῖά της. —Μ.

῎Εκκλεσφιλντ (Ecclesfield) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ᾽Αγγλίας, ἐν τῇ κομητείᾳ τῆς ῾Υόρκης. Κάτ. 23.046. Εἶναι πόλις βιομηχανική, μετὰ πολλῶν ἐργοστασίων κατεργασίας χάλυβος. Παρ᾽ αὐτὴν εὑρίσκονται ἐρείπια ρωμαϊκοῦ φρουρίου. —Μ.

῎Εκκλεσχαλλ (Eccleshall) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ᾽Αγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Στάφφορντ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σόου. Κάτ. 4000. ῎Εχει ἀρχαίαν ἐκκλησίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ἐπίσκοπος Χάλς ἔκρυψε τὴν βασίλισσαν Μαργαρίταν, μετὰ τὴν ἀπόδρασιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Μούκλεστον. Παρ᾽ αὐτὴν ἡττήθησαν οἱ λανγκαστριανοὶ ἀπὸ τοὺς ὑορκιστάς, τῷ 1459. —Μ.

῎Εκκλεσχιλ (Eccleshill) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ᾽Αγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς ῾Υόρκης, παρὰ τὴν Μπράντφορντ. Εἶναι σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν βάμβακος. Κάτ.11.045. —Μ.

ἐκκλησία (ἡ)· ἡ συνάθροισις τῶν μετεχόντων τῆς πολιτείας πρὸς σύσκεψιν καὶ ἀπόφασιν, ἡ μεγίστη τῶν ἐξουσιῶν εἰς τὰς ἀρχαίας δημοκρατίας, ἐκπροσωποῦσα τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν· ‖ ὁ τόπος ὅπου συνήρχετο ὁ δῆμος· ‖ ἡ συνάθροισις τῶν Χριστιανῶν πρὸς κοινὴν προσευχήν· ‖ τὸ σύνολον τῶν ἁπανταχοῦ Χριστιανῶν, ὅθεν ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως ὀνομάζεται *μία*· ‖ τὸ σύνολον τῶν ὁμολογούντων τὸ αὐτὸ δόγμα καὶ τὴν αὐτὴν παράδοσιν: «᾽Εκκλησία ὀρθόδοξος,—καθολική,—διαμαρτυρομένη ἢ εὐαγγελική,—ἀγγλικανική»· ‖ τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἱεραρχίαν τελούντων Χριστιανῶν: «᾽Εκκλησία τῆς ῾Ελλάδος,—τῆς Κύπρου,—τῆς ᾽Αμερικῆς»· ‖ ὁ τόπος ὅπου συνέρχονται οἱ Χριστιανοὶ εἰς κοινὴν προσευχήν, ὁ ναός. δημοτ. *ἐκκλησιὰ* ἢ *κλησιά*: «ἐκκλησίαι περιφανεῖς...ἐν πόλεσιν, ἐν κώμαις, ἐν ἀγροῖς» (*Θεοδώρητ.*), «οἱ πρόγονοι τὰς ἐκκλησίας ἡμῶν ᾠκοδόμησαν» (*᾽Ιω. Χρυσ.*), «πηγαίνω ᾽ς τὴν ἐκκλησιά»· ‖ «σχόλασε ἡ ἐκκλησιὰ» ἀντὶ «—ἡ ἀκολουθία».

— [ΑΡΧ.] ᾽Εκαλεῖτο παρ᾽ ἀρχαίοις *ἐκκλησία* ἡ συνέλευσις τῶν πολιτῶν (τοῦ δήμου, ὡς ἔλεγον, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους) εἰς τὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας ῾Ελλάδος πρὸς ἄσκησιν τῶν ἀπὸ τοῦ πολιτεύματος ἀπορρεόντων δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων των. Αἱ συνελεύσεις αὗται ἐγίνοντο εἰς πάσας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἰσχύοντος εἰς αὐτὰς πολιτεύματος (ἀριστοκρατικοῦ ἢ δημοκρατικοῦ) καὶ ἐκαλοῦντο *ἐκκλησίαι* μὲν εἰς τὰς πλείστας τῶν πόλεων (ἰδίως τὰς ἰωνικάς), *ἁλίαι* δὲ εἴς τινας τῶν δωρικῶν πόλεων καὶ *ἀπέλλαι* εἰς τὴν Σπάρτην καὶ τὰς πόλεις τοῦ Κοινοῦ τῶν ᾽Ελευθερολακώνων. Αὐτονόητον εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην τοῦ δήμου συνήρχοντο μόνον οἱ μὴ ἐστερημένοι τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων πολῖται. Τὰ δικαιώματα ὅμως καὶ τὰ καθήκοντα τῶν εἰς ἐκκλησίαν συνερχομένων πολιτῶν οὔτε τὰ αὐτὰ ἦσαν εἰς πάσας τὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας ῾Ελλάδος, οὔτε γνωστὸν εἶναι τίνα ἦσαν ἐν ταῖς λεπτομερείαις των εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, πλὴν τῶν ἀρχαίων ᾽Αθηνῶν.

᾽Εκκλησία τοῦ δήμου ᾽Αθηναίων. α᾽) *᾽Εξέλιξις αὐτῆς*. Εἰς τὰς ἀρχαίας ᾽Αθήνας ὁ θεσμὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἥτις κατὰ μικρὸν ἀπέβη ὄχι μόνον ἡ ἑστία τοῦ δημοσίου βίου τῶν ᾽Αθηναίων πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ κυρία τῆς ὅλης πολιτείας, ἦτο ἀρχαιότατος, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς ἀρχαίας ῾Ελλάδος, διότι ἀπετέλει συνέχειαν τῆς ὁμηρικῆς *ἀγορᾶς*, ἥτις καὶ ὅτε, ἕνεκα τῆς ἀμειώτου βασιλικῆς δυνάμεως, ἐστερεῖτο πολιτικῆς σημασίας, εἶχε ποιάν τινα δύναμιν ὡς ἐκπροσωποῦσα τὴν κοινὴν γνώμην. Δύναμιν οὐσιαστικὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου τῶν ᾽Αθηναίων πρῶτος ἔδωκεν ὁ Σόλων, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διότι διὰ τῆς κατανομῆς τοῦ τέως ἀκατατάκτου πλήθους τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν (καὶ τῶν θητῶν) εἰς τὰ γένη κατέστησε δυνατὴν τὴν προσέλευσιν τούτων εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ῾Ερκείου Διὸς καὶ τοῦ Πατρῴου ᾽Απόλλωνος, ὅπερ ἦτο ἀπαραίτητος ὅρος διὰ νὰ εἶναί τις τέλειος πολίτης καὶ νὰ μετέχῃ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου διότι κατέστησε ταύτην κυρίαν τῆς πολιτείας. Διὰ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα πᾶς ἐλεύθερος πολίτης, ἀνεξαρτήτως τάξεως, νὰ μετέχῃ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἥτις ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας, ἐψήφιζε τοὺς ὀργανικοὺς νόμους καὶ ἐλάμβανεν ἀποφάσεις περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Εἰς ταύτην ἦσαν ὑπόλογοι οἱ ἄρχοντες καὶ ἀπὸ ταύτης προῆλθεν ἡ *῾Ηλιαία*, τὸ λαϊκὸν ὁρκωτὸν δικαστήριον, ὅπερ ἦτο ἐπιτροπεία ὡρίμων ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐκλεγομένων καὶ κληρουμένων. Οὕτως ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐξηρτήθη τοῦ λοιποῦ ἡ σωτηρία τῆς πόλεως καὶ ἡ ἀνωτάτη ἐξάσκησις τῆς δικαιοσύνης καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὴν καὶ τῶν θητῶν (*᾽Αριστ. ᾽Αθην. Πολ.* 7, 3) ἔθεσεν ὁ Σόλων τὰ θεμέλια τῆς ἰσοπολιτείας καὶ ἰσονομίας τῶν ᾽Αθηναίων πολιτῶν. Τὴν ἰσοπολιτείαν καὶ ἰσονομίαν τῶν ᾽Αθηναίων ἐπεξέτεινε βραδύτερον ὁ Κλεισθένης, ὅστις καὶ ὠργάνωσε τὰ τῆς ἀπονομῆς τῆς πολιτείας καὶ εἰς τοὺς ἐν ᾽Αθήναις κατοικοῦντας ξένους καὶ τοὺς δούλους, οἵτινες ἀπελευθερωθέντες εἶχον γίνει μέτοικοι· διὰ τοῦτο λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ ᾽Αριστοτέλης ὅτι «ἀπέδωκε τῷ πλήθει τὴν πολιτείαν». ῍Αν καὶ εἶχον ὅμως τὸ δικαίωμα οἱ θῆτες νὰ μετέχωσι τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἠδυνάτουν πολλάκις ἐκ πενίας ν᾽ ἀσκήσωσιν αὐτό. Πρὸς θεραπείαν τῆς ἀδυναμίας ταύτης ἡ πολιτεία ἐθεώρησεν ὡς καθῆκόν της νὰ καταστήσῃ τὴν ἐκκλησίαν, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Εὐκλείδου (403 π. Χ.), μισθοφόρον, ὡς ἦσαν ἀπὸ τοῦ Περικλέους μισθοφόροι ὁ στρατὸς καὶ ἄλλαι ἀρχαί. ῾Η δύναμις τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἠλαττώθη, ὡς καὶ τῆς δημοκρατίας τῶν ᾽Αθηνῶν ἐν γένει, κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους (322 π. Χ. καὶ ἑξῆς), ὅτε ἐστερήθησαν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων των οἱ ἔχοντες περιουσίαν ὀλιγωτέραν τῶν 2000 δραχμῶν, καὶ ἀκόμη περισσότερον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑποταγῆς τῶν ᾽Αθηνῶν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅτε περιωρίσθησαν πολὺ τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

β᾽) *Συγκρότησις καὶ ἔργα αὐτῆς*. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς δημοκρατίας τῶν ᾽Αθηνῶν κύριος τῆς πολιτείας ἦτο ὁ δῆμος, δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν πλήρη καὶ ἀμείωτα πολιτικὰ δικαιώματα ἐχόντων πολιτῶν (τῶν ἐπιτίμων), ἤσκει δὲ τὴν ἐξουσίαν του ταύτην εἰς *τακτικὰς* (ὑπὸ τῶν νόμων δηλαδὴ ὡρισμένας) συνόδους καὶ εἰς *ἐκτάκτους* (τὰς *συγκλήτους* ἢ *κατακλήτους* ἢ *προσκλήτους* ἐκκλησίας), αἵτινες συνεκαλοῦντο ὁσάκις ἀπρόοπτόν τι συνέβαινε, διὰ τὸ ὁποῖον ἦτο ἀνάγκη ἐπειγόντως νὰ λάβῃ ἀπόφασιν ὁ δῆμος. Εἰς τακτικὰς ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ὁποίων μία ἐλέγετο κυρία, συνεκαλοῦντο οἱ πολῖται τετράκις (ἐν ἀρχῇ τρὶς) καθ᾽ ἑκάστην πρυτανείαν (ἐντὸς 35—39 ἡμερῶν) καὶ ἤσκουν κατ᾽ αὐτὰς καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: Κατὰ τὴν κυρίαν ἐκκλησίαν ἐγίνετο ἡ ἐπιχειροτονία, ἀπεφαίνετο δηλαδὴ ὁ δῆμος ἂν καλῶς ἢ κακῶς ἦρξεν ἕκαστος τῶν ἀρχόντων, ἐλαμβάνοντο ἀποφάσεις περὶ τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς χώρας καὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῆς, ἐγίνοντο αἱ εἰς τὸν δῆμον μηνύσεις (εἰσαγγελίαι), ἀνεγινώσκοντο αἱ ἀπογραφαὶ τῶν ἀπὸ τῆς προτέρας κυρίας ἐκκλησίας μέχρι τῆς νέας δημευθέντων καὶ ἀνεκοινοῦντο αἱ περὶ κληρονομιῶν καὶ ἐπιδίκων ἐπικλήρων δίκαι διὰ νὰ λάβωσι γνῶσιν αὐτῶν πάντες οἱ ᾽Αθηναῖοι. Κατ᾽ αὐτήν, ἐπὶ τῆς ἕκτης πρυτανείας (10 διεδέχοντο ἀλλήλας ἐντὸς ἑνὸς ἔτους), ἀπεφάσιζεν ὁ δῆμος, ἂν θὰ ἐφαρμοσθῇ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ περὶ ὀστρακισμοῦ νόμος καὶ περὶ τῶν προβολῶν (αἰτήσεων πρὸς ἔγκρισιν κατηγορίας) τῶν ᾽Αθηναίων καὶ τῶν μετοίκων κατὰ τῶν συκοφαντῶν καὶ τῶν ἐξαπατησάντων τὸν δῆμον ἢ παρα-

Digitized by Google

βάντων τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις των. Κατὰ μίαν τῶν τριῶν ἄλλων (τὴν δευτέραν, συνήθως, ἑκάστης πρυτανείας) ὑπεβάλλοντο αἰτήσεις (ἱκετηρίαι) πολιτῶν περὶ δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν πραγμάτων διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ὁ δῆμος ἂν θὰ συζητήσῃ περὶ αὐτῶν, κατὰ δὲ τὰς δύο ἄλλας περὶ τῶν ἄλλων ὑποθέσεων (τῶν ἱερῶν, τῶν πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις σχέσεων, ἀπονομῆς στεφάνου ἢ ἐπαίνου καὶ περὶ τῶν διοικητικῶν ἐν γένει πραγμάτων). Κατὰ πάσας δέ, πιθανώτατα, ἐγίνοντο προβολαὶ κατὰ τῶν δυσμενῶς διακειμένων πρὸς τὸν δῆμον (τὸ δημοκρατικὸν δηλαδὴ πολίτευμα) καὶ τῶν ἀσεβούντων κατὰ τὰς ἑορτάς. Αἱ τακτικαὶ ἐκκλησίαι δὲν συνήγοντο ὡρισμένην ἡμέραν τοῦ μηνὸς ἢ τῆς πρυτανείας, διότι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συμπέσῃ αὕτη μὲ ἑορτὴν (ἱερομηνίαν) ἢ ἀποφράδα ἡμέραν, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ἐπετρέπετο ἡ συνέλευσις τοῦ δήμου, διελύετο δὲ μάλιστα καὶ κατ' ἄλλην ἡμέραν συνελθοῦσα, ὁσάκις παρετηρεῖτο διοσημία τις (ἀστραπή, βροντή, καταιγίς, ἔκλειψις ἡλίου, σεισμὸς κ. ο. κ.). Ἡ ἡμέρα ἑκάστης τακτικῆς ἐκκλησίας προανηγγέλλετο ὑπὸ τῶν πρυτάνεων διὰ προγράμματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεγράφοντο καὶ τὰ θέματα περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐλάμβανεν ἀπόφασιν ὁ δῆμος. Ὁμοίως προανηγγέλλοντο καὶ αἱ σύγκλητοι ἐκκλησίαι, ἐκτὸς ἂν ἐπείγουσα ἀνάγκη ἐπέβαλλε τὴν ταχίστην σύγκλησιν, ὅτε ἐγίνετο αὕτη διὰ σαλπιγκτοῦ. Ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον συνήρχετο ἡ ἐκκλησία ἐν ἀρχῇ μὲν ἦτο τὸ ἱερὸν τῆς πανδήμου Ἀφροδίτης, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπὶ τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη ὕστερον τὸ θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' π. Χ. αἰῶνα συνήθως μὲν εἰς τὴν Πνύκα, σπανιώτερον δὲ εἰς τὸ θέατρον (κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δημοσθένους συνήρχετο τακτικῶς ἡ πρώτη μετὰ τὰ μεγάλα Διονύσια ἐκκλησία), τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἔγινεν ὁ συνήθης ἐκκλησιαστικὸς τόπος. Συνήρχετο ὅμως καὶ εἰς τὸ θέατρον τοῦ Πειραιῶς, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ληφθῇ ἀπόφασίς τις περὶ τῶν νεωρίων, ἢ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ψηφοφορία ὀστρακισμοῦ προσώπου τινὸς ἢ ν' ἀπονεμηθῶσιν εἴς τινα πολιτικὰ δικαιώματα ἢ ἄδεια (νὰ προτείνῃ τις δηλαδὴ περὶ ἀτίμου ὅπως γίνῃ ἐπίτιμος ἢ περὶ ὀφειλέτου εἰς τὸν δῆμον ὅπως πληρώσῃ μόνον μέρος τοῦ χρέους του κ.ο.κ.), ὅτε ἡ ἀπόφασις ἔπρεπε νὰ ληφθῇ διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ 600 πολιτῶν, ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις ἀπαρτίαν ἀπετέλουν ὅσοι εἶχον συνέλθει, ὁσοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν. Εἰς τὸν τόπον, ὅπου θὰ συνήρχετο ἡ ἐκκλησία, συνήρχοντο οἱ πολῖται πολὺ πρωΐ, ὤφειλον δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκκλησίας νὰ κάθηνται ἐπὶ ἑδρῶν. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκκλησιάζειν εἶχον πάντες οἱ ἐπίτιμοι καὶ μὴ κωλυόμενοι ὑπὸ τῶν νόμων ἐνήλικοι Ἀθηναῖοι (ἀπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς) πολῖται (ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας), τῶν ὁποίων τὰ πολιτικὰ δικαιώματα ἐξήλεγχον, ἔχοντες ἀνὰ χεῖρας τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πίνακας ἑκάστου δήμου, οἱ ληξίαρχοι μετὰ 30 συλλογέων τοῦ δήμου, οἵτινες ἦσαν βουλευταί, πιθανώτατα (3 ἐξ ἑκάστης φυλῆς). Οὗτοι διένεμον καὶ τὰ σύμβολα (εἰσιτήρια) εἰς τοὺς μετέχοντας τῆς ἐκκλησίας πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ των (ἐκκλησιαστικὸν μισθὸν δὲν ἐλάμβανον οἱ εὔποροι πολῖται, *οἰκόσιτοι* ἐκκλησιασταὶ καλούμενοι, ὡς δωρεὰν ὑπηρετοῦντες τὴν πόλιν), ὅστις ἐν ἀρχῇ (κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος) ἦτο εἷς ὀβολός, ἔπειτα δύο, βραδύτερον τρεῖς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοτέλους 6 μὲν ὀβολοὶ διὰ τὰς ἄλλας ἐκκλησίας, 9 δὲ διὰ τὴν κυρίαν, καὶ συνήλαυνον διὰ τῶν τοξοτῶν, κρατούντων σχοινίον μεμιλτωμένον (κεχρισμένον μὲ ἐρυθρὰν βαφὴν) εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοὺς ἀπροθύμους νὰ προσέλθωσι (τοὺς τοξότας ἀντικατέστησεν ἀπὸ τοῦ 345 π. Χ. μία τῶν φυλῶν, πρὸς τοῦτο κληρουμένη, καὶ βραδύτερον οἱ ἔφηβοι). Τὰ σύμβολα τῶν ἐκκλησιασάντων ἐξηργύρουν οἱ θεσμοθέται.

γ') *Οἱ κατὰ τὴν συνεδρίαν τύποι.* Πρῶτον ἔργον ἑκάστης ἐκκλησίας ἦτο ὁ καθαρμός, ἡ περιφορὰ δηλαδὴ περὶ τὸν συνηγμένον δῆμον ὑπὸ τῶν περιστιάρχων τῶν καθαρσίων (περιστίων), ἅτινα ἦσαν χοιρίδια ἐσφαγμένα. Ἔπειτα ὁ κῆρυξ κατηρᾶτο τοὺς λαμβάνοντας δῶρα, ὅπως διὰ τῶν λόγων των ἐξαπατήσωσι τὸν δῆμον. Μετὰ τὴν ἀρὰν τοῦ κήρυκος οἱ πρύτανεις, ὅτε οὗτοι προήδρευον τῆς ἐκκλησίας, ἀνήγγελλον ὅτι ἐτέλεσαν τὰς πρὸ τῆς ἐκκλησίας νενομισμένας θυσίας καὶ ὅτι τὰ «ἱερὰ» ἦσαν «ἀγαθά», ἑπομένως οὐδὲν κώλυμα πρὸς ἐκκλησιασμὸν ὑπῆρχε. Ἀφ' ὅτου δὲ τὴν προεδρίαν ἀντὶ τῶν πρυτάνεων εἶχον οἱ πρόεδροι (ἐννέα), προηγεῖτο τῆς ἐκκλησίας ἡ κλήρωσις τοῦ προέδρου ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου τῶν πρυτάνεων καὶ ἔπειτα ἡ τοῦ ἐπιστάτου τῶν προέδρων κλήρωσις ἐξ αὐτῶν τῶν προέδρων. Μετὰ τὴν τέλεσιν τῶν προκαταρκτικῶν τούτων τύπων ἐγίνετο ἡ ἔναρξις τῶν ἔργων τῆς ἐκκλησίας, ἀναγινωσκομένου ὑπὸ τοῦ κήρυκος τοῦ προβουλεύματος τῆς βουλῆς (ἄνευ προβουλεύματος δὲν ἐπετρέπετο νὰ ψηφίζῃ ὁ δῆμος). Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ προβουλεύματος ἐγίνετο ἡ «προχειροτονία», δηλαδὴ ἀπεφάσιζεν ὁ δῆμος ἂν θὰ ἠρκεῖτο εἰς τὸ προβούλευμα (τὴν γνώμην τῆς βουλῆς) ἢ θὰ συνεζήτει περὶ τῶν προβουλευθέντων. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ προβούλευμα ἦτο ἁπλῆ γνωμοδότησις, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο ὁ δῆμος νὰ μὴ παραδεχθῇ, ὁ κῆρυξ προσεκάλει τὸν βουλόμενον ν' ἀγορεύσῃ, ἠγόρευον δὲ κατὰ πρῶτον οἱ πρεσβύτεροι (κατά τινα νόμον τοῦ Σόλωνος, περιελθόντα εἰς ἀχρηστίαν βραδύτερον) καὶ ἔπειτα οἱ νεώτεροι. Τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνωσι τὸν λόγον εἶχον πάντως οἱ ἐκκλησιάζοντες πλὴν τῶν μὴ ἐπιτελούντων τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τὴν πατρίδα (ἰδίως τῶν μὴ μετασχόντων τῶν προσταχθεισῶν εἰς αὐτοὺς ἐκστρατειῶν) καθήκοντά των, τῶν σπαταλησάντων τὴν πατρικὴν ἢ κληρονομηθεῖσαν περιουσίαν καὶ τῶν συζώντων μετὰ ἑταιρῶν. Ὁ ῥήτωρ εἰς ἔνδειξιν ὅτι ἐπετέλει ἱερὸν καθῆκον ἐφόρει στέφανον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀγορεύσεώς του. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συζητήσεως οἱ πρόεδροι ἔθετον τὴν πρότασιν, ἂν δὲν ἔκρινον αὐτὴν παράνομον, εἰς ψηφοφορίαν καὶ οἱ ἐκκλησιάζοντες ἀπεφάσιζον περὶ αὐτῆς διὰ χειροτονίας, ἀποφαινομένων γνώμην πρῶτον τῶν ἀποδεχομένων τὴν πρότασιν καὶ ἔπειτα τῶν ἀπορριπτόντων αὐτὴν (διὰ ψήφων—ὀστράκων—, ἤτοι μυστικῆς ψηφοφορίας, ἀπεφάσιζον ἐπὶ τῶν προσωπικῶν ζητημάτων καὶ ἐν γένει τῶν σοβαρωτάτων ζητημάτων). Ἡ ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας (τὸ ψήφισμα) κατετίθετο εἰς τὸ Μητρῷον (τὸ ἱερὸν τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν), εἰς τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσοντο τὰ δημόσια γράμματα (νόμοι, ψηφίσματα) ἤ, ὁσάκις ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ πασίγνωστος, ἀνεγράφετο εἰς στήλην, ἥτις ἀνετίθετο εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Τὰ εἰς στήλην ἀναγραφόμενα ψηφίσματα ἀπετελοῦντο ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ τῶν εἰσαγωγικῶν τύπων (μεταβαλλομένου ἑκάστοτε) καὶ τοῦ τῶν διατάξεων (βλ. καὶ λ. *Ἀθῆναι* τ. Β' 81 γ'). Ἐκτὸς τῶν προμνημονευθέντων ἔργων τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ προβολὴ καὶ ἡ εἰσαγγελία ἦσαν κυρίως ἔργα τῆς δικαστικῆς αὐτῆς δικαιοδοσίας, ἕτερα σπουδαῖα ἔργα αὐτῆς ἦσαν ἡ συμμετοχή της εἰς τὴν νομοθεσίαν διὰ τῆς ἐπιχειροτονίας τῶν νόμων (ἀποφάσεώς της ὅτι ἀρκοῦσιν οἱ νόμοι ἢ ὅτι δέονται οὗτοι ἐπανορθώσεως), γινομένης κατὰ τὴν 11ην Ἑκατομβαιῶνος, ὅστις ἦτο ὁ πρῶτος μὴν τοῦ ἀττικοῦ ἔτους, τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἔργου τῶν ὑπὸ τῆς Ἡλιαίας ἐκλεγομένων νομοθετῶν, τῆς ἐκλογῆς πέντε συνηγόρων τῶν ἐν ἰσχύϊ νόμων ἐνώπιον τῶν νομοθετῶν καὶ τῆς ἐκλογῆς νομοθετῶν, κατόπιν προτάσεως τῶν θεσμοθετῶν, πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν νόμων (τῶν ἐναντιουμένων ἀλλήλοις, ἀκύρων κλπ.) Τῆς διὰ τῶν ψηφισμάτων τῆς ἐκκλησίας ἐκδηλουμένης κυριαρχίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων μόνος περιορισμὸς ἦτο, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, ἡ γραφὴ παρανόμων, ἡ καταγγελία δηλαδὴ κατὰ τοῦ εἰσηγητοῦ παρανόμου ψηφίσματος (ἢ καὶ νόμου παρατύπως τεθέντος), διὰ τῆς ὁποίας ἐπετυγχάνετο, ὅταν κατεδικάζετο ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὁ εἰσηγητής, ἡ κατάλυσις τοῦ παρανόμου ψηφίσματος (καὶ παρατύπως τεθέντος νόμου).

Ἡ ἐκκλησία εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, οὖσα νεωτέρα μορφὴ τῆς ὁμηρικῆς ἀγορᾶς, ἥτις ἦτο «κυδιάνειρα» (ἐδόξαζε τοὺς ἄνδρας) ὡς καὶ ἡ μάχη, ἑπόμενον ἦτο νὰ εἶναι πανελλήνιος θεσμός. Εἶχε δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου εἰς μὲν τὰς δημοκρατικὰς ἑλληνικὰς πολιτείας κοινὰ τὰ οὐσιώδη καὶ θεμελιώδη γνωρίσματα τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου Ἀθηναίων, τὴν ἀθρόαν δηλαδὴ συμμετοχὴν τῶν πολιτῶν εἰς αὐτήν, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ μνημονευόμενοι τῶν ἐκκλησιαζόντων ἀριθμοὶ εἰς διαφόρους πόλεις (4,000 ἐν Ἁλικαρνασσῷ, 5.000 ἐν Ὀλύνθῳ, 9,000 ἐν Σάμῳ καὶ 20.000 ἐν Ἐφέσῳ), καὶ τὸ προσελκυστικὸν (διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ πρὸς τοὺς προσερχομένους) ἢ ὑποχρεωτικὸν (διὰ τῆς τιμωρίας τῶν ἀπεχόντων), παρὰ τὰς διαφορὰς εἰς τοὺς ἀφορῶντας τὴν συγκρότησιν τύπους, διέφερεν ὅμως οὐσιωδῶς τῆς τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς ἀριστοκρατικάς, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευομένων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἦτο πολὺ μικρότερος, διότι καὶ οἱ ἔχοντες πλήρη τὰ πολιτικὰ δικαιώματά των ἦσαν ὀλιγώτεροι καὶ ἐκ τούτων μετεῖχον οἱ πρεσβύτεροι τὴν ἡλικίαν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν ὀλιγώτερα καὶ σπανιώτερον συνεκαλεῖτο αὕτη. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ ἡ *ἀπέλλα* συνήρχετο ἅπαξ τοῦ μηνὸς μόνον, ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ 30 ἔτος τῆς ἡλικίας των «ὁμοίων», οἵτινες ἦσαν οἱ τυχόντες τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς καὶ εἰσφέροντες εἰς τὰ συσσίτια (οἱ εὐπορώτεροι δηλαδή), καὶ ἐξέδιδε ψηφίσματα, ἅτινα ἠδύναντο ν' ἀκυρῶσιν οἱ βασιλεῖς καὶ ἡ γερουσία. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν ἀπέλλαν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ δημηγορῶσι μόνον οἱ βασιλεῖς, οἱ ἔφοροι καὶ οἱ γέροντες, ἴσως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ μετέχοντες αὐτῆς ἰδιῶται. Παρὰ τὰ μειονεκτήματα ὅμως ταῦτα καὶ ἐν Σπάρτῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου (ἡ ἀπέλλα) ἐκλέγουσα τοὺς ἄρχοντας, ἀποφασίζουσα περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ περὶ τῶν σχέσεων τῆς Σπάρτης πρὸς τὰς ἄλλας πολιτείας εἶχεν ἀξίαν λόγου πολιτικὴν σημασίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schömann*, De comitiis Athen. Greifswald (1819).—*A. Reusch*, De diebus contionum ordinarium apud Athenienses (1879),—*Busolt*, Griechische Staatsaltertürmer (β' ἐκδ. 1892 σ. 257—267).—*G. Gilbert*, (μετάφρ. Ν. Πολίτου) Ἐγχειρίδιον ἀρχαιολογίας.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—[ΔΟΓΜ.] *Ἐκκλησία* καλεῖται τὸ ἄθροισμα τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, τῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν πίστιν, τὰ αὐτὰ μυστήρια καὶ διοικουμένων ὑπὸ ἐπισκόπων, κανονικῶν διαδόχων τῶν ἀποστόλων. Κατὰ ταῦτα περιλαμβάνει ἡ Ἐκκλησία οὐ μόνον τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων, διαιρουμένη ἕνεκα τούτου εἰς *στρατευομένην* καὶ *θριαμβεύουσαν*. Ἡ λέξις *Ἐκκλησία*, ἐκ τοῦ ἐκκαλεῖν, δηλοῖ παρὰ τοῖς ἔξω συνάθροισιν τοῦ λαοῦ καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν *ἐδά, καάλ* καὶ *μικρά*, ὅπερ οἱ Ἑβδομήκοντα μεταφράζουσιν ἐνίοτε διὰ τοῦ *συναγωγή*, συνήθως δὲ διὰ τοῦ *ἐκκλησία*. Δι' αὐτοῦ δηλοῦται ἡ συνάθροισις τοῦ θεοκρατικοῦ λαοῦ, ἔπειτα δὲ ἡ συνάθροισις τούτου εἰς τὰς συναγωγάς. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ δηλοῖ κατ' ἀρχὰς τὴν συνάθροισιν τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου τοῦ πονηροῦ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κεκλημένων, οἵτινες ἑνοῦνται πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν διὰ τῆς αὐτῆς πίστεως. Ἡ Ἐκκλησία καλεῖται ἔτι ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ: βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῶν οὐρανῶν· Σῶμα Χριστοῦ· Νύμφη Χριστοῦ, γυνὴ τοῦ ἀρνίου· Μήτηρ τῶν πιστῶν· Οἶκος, ναός, πόλις τοῦ Θεοῦ· Ποίμνη Χριστοῦ, αὐλὴ προβάτων. Ἐκ τῆς περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίας τῆς Καινῆς Διαθήκης προκύπτει ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι:

1) *Κοινωνία, ἧς ἡ ἀρχὴ δὲν εἶναι γήϊνος καὶ φυσική, ἀλλ' οὐρανία καὶ ὑπερφυσική.* Ἡ Ἐκκλησία ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ δὲν εἶναι προϊὸν τῶν μελῶν αὐτῆς, ὡς οἱ ὀρθολογισταὶ νομίζουσι. Κατὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία εἶναι θεοσύστατον ἵδρυμα καὶ οὐχὶ ἀνθρώπινον ἐπινόημα.

2) *Κοινωνία πλήρης καὶ τελεία.* Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει καθ' ἑαυτὴν καὶ δι' ἑαυτήν, εἶναι sui juris, καὶ δὲν συνταυτίζεται πρὸς τὴν πολιτείαν. Ὁ Χριστός, ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας, ἔδωκεν εἰς αὐτὴν ἐντολὴν νὰ διατάσσῃ τὰ ἑαυτῆς, οἱ δὲ ἀπόστολοι καὶ οἱ κανονικοὶ αὐτῶν διάδοχοι, οἱ ἐπίσκοποι, τὴν ἐντολὴν ταύτην ἀκολουθοῦντες διέταξαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ ταῦτα οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες δὲν δικαιοῦνται νὰ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικά, ἅτινα ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν.

3) *Κοινωνία ὁρατὴ καὶ ἀόρατος*, οὐχὶ δὲ μόνον ἀόρατος ὡς οἱ διαμαρτυρόμενοι δέχονται. Κατὰ τοὺς διαμαρτυρομένους ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία τῶν Χριστιανῶν τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀναγνωριζόντων ὡς κεφαλὴν τὸν Χριστόν. Κατὰ ταῦτα ἀνεξαρτήτως τῶν διαφόρων ὁρατῶν Ἐκκλησιῶν ὑπάρχει ἡ ἀόρατος Ἐκκλησία, ἥτις περικλείει μέλη ἐκ διαφόρων ὁρατῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀόρατος, εἰς ταύτην δὲ ἀναφέρονται οἱ χαρακτηρισμοὶ καὶ προρρήσεις τοῦ Χριστοῦ περὶ Ἐκκλησίας. Τίς ἀνήκει εἰς τὴν ἀόρατον ταύτην Ἐκκλησίαν γνωρίζει μόνον ὁ Θεός, ὡς παντογνώστης. Ἡ γνώμη αὕτη τῶν διαμαρτυρομένων περὶ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι σφαλερά. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἄποψίν τινα ἀόρατον, διότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ χάρις, ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς, ἡ ἀγάπη, τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἑξῆς, ἐπίσης ὅμως δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει καὶ ἄποψίν τινα ὁρατὴν (μέλη, ἐξωτερικὴ ὀργάνωσις, μέσα ἐξωτερικὰ τῆς χάριτος, μυστήρια καὶ ἑξῆς). Τὸ ἀόρατον δὲ καὶ ὁρατὸν τῆς Ἐκκλησίας ἑνοῦνται πρὸς ἄλληλα ἀχωρίστως καὶ ἀποτελοῦσιν οὐχὶ δύο Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μίαν, ἥτις εἶναι ἡ αὐτή, ὁρατὴ καὶ ἀόρατος. Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἀρχαιοτάτης συνηθείας τοῦ ἀποκλείειν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τοὺς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικούς. Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία ἦτο μόνον ἀόρατος, πᾶσα ἀπόκλεισις ἀπ' αὐτῆς ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατος ἢ τοὐλάχιστον ἄνευ σημασίας.

4) *Ἀλάθητος ὡς ὅλον.* Ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι θὰ εἶναι μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ μένει διαρκῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διαφυλάττουσιν αὐτὴν ἀπὸ πάσης πλάνης. Ἡ προφύλαξις δ' αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ πάσης πλάνης γίνεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὅλου. Κατὰ ταῦτα τινὲς τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοπικαὶ ἔτι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ πλανῶνται, οὐχὶ ὅμως ἡ ὅλη Ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἐν σπουδαίαις περιστάσεσι συνήρχετο ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς εἰς συνόδους οἰκουμενικάς, αἵτινες ὡς ἐκπροσωποῦσαι τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν, θεωροῦνται ἀλάθητοι, κατ' ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεσπίζουσαι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὡς ὅλον εἶναι ἀλάθητος καὶ ἑπομένως ἡ περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐσφαλμένη.

Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἀποδίδει τέσσαρα γνωρίσματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καλοῦν αὐτὴν *μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν* καὶ *ἀποστολικήν*. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν ὁρατὴν Ἐκκλησίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀόρατον, ὡς ἀτόπως δέχονται οἱ δια-

Digitized by Google

μαρτυρόμενοι. Ἡ ἔννοια τῶν γνωρισμάτων τούτων εἶναι ἡ ἀκόλουθος.

1. *Μία.* Ὁ Χριστὸς ἀναμφιβόλως ἵδρυσε μίαν Ἐκκλησίαν. Ἤδη ἐν τῇ προφητείᾳ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης ἐμφαίνεται ἡ μεσσιακὴ ἐκκλησία ὡς μία, ἐκτεινομένη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐπίσης ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι ὁμιλοῦσι πάντοτε περὶ μιᾶς Ἐκκλησίας καὶ παριστῶσιν αὐτὴν ὡς μίαν ποίμνην ὑφ' ἕνα ποιμένα, ὡς μίαν νύμφην τοῦ Χριστοῦ καὶ ἑξῆς. Ἐπίσης ὁ Παῦλος προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ ἀποφεύγωσι τὰ σχίσματα, οἱ δὲ πατέρες τονίζουσι τὸ ἀναγκαῖον τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὑποδεικνύοντες ὅτι αὕτη εἶναι μία. Καὶ ἐνθρονιστήριοι καὶ ἄλλαι ἐπιστολαὶ καὶ ἡ χρῆσις τῶν διπτύχων καὶ ἡ ἀπόσβεσις τῶν ὀνομάτων ἐκ τούτων τῶν εἰς αἵρεσιν περιπεσόντων ὑποδεικνύουσι τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἑνότης δ' αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἐκφαίνεται διὰ τῆς ἑνότητος οὐ μόνον τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ τῆς διοικήσεως.

2. *Ἁγία.* Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἁγία, διότι εἶναι τὸ μέσον τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς. Τὸ ὅτι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ κεφαλὴ αὐτῆς εἶναι ὁ Χριστός, ζωοποιοῦσα δὲ ψυχὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀποδεικνύουσι τὴν ἁγιότητα αὐτῆς. Ἡ Ἐκκλησία ὡς ἁγία δὲν περιλαμβάνει μόνον ἀγαθούς, ἀλλὰ καὶ κακούς, ὡς σαφῶς δεικνύει ἡ παραβολὴ τῆς σαγήνης καὶ τῶν ζιζανίων καὶ ὡς ὁ Αὐγουστῖνος ἰδίᾳ ἀπέδειξε καταπολεμῶν τοὺς δονατιστάς. Ἐνίοτε ἐν τῇ καινῇ Διαθήκῃ καλοῦνται οἱ πιστοὶ ἅγιοι, λέγεται δὲ ὅτι ὁ Κύριος ἐθυσίασεν ἑαυτὸν ἵνα ἁγιάσῃ τὴν Ἐκκλησίαν (Ἐφ. 5, 26), ἀλλ' ἐκ τούτων δὲν ἕπεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ μόνον ἀγαθούς, τῶν κακῶν ἀποκλειομένων ἐξ αὐτῆς.

3. *Καθολική.* Συνήθως οἱ πατέρες ἐκλαμβάνουσι τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας τοπικῶς. Κατὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία καλεῖται καθολικὴ ὡς διαδεδομένη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Κυρίως ὅμως ἡ Ἐκκλησία καλεῖται καθολική, ὡς προσδιωρισμένη δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τόπους καὶ χρόνους, ὡς ὁ Αὐγουστῖνος τονίζει. Ἡ γνώμη τῶν ὀρθολογιστῶν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος καὶ κατά τινας καὶ ἀργότερον ἐγένετο καθολικὴ εἶναι ἐσφαλμένη.

4. *Ἀποστολική.* Ἡ Ἐκκλησία καλεῖται ἀποστολική, οὐ μόνον διότι ἐξηπλώθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ διότι μένει ἡ αὐτὴ καὶ νῦν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἱδρυθεῖσαν καὶ διοικεῖται ὑπὸ ἐπισκόπων διαδόχων τῶν ἀποστόλων.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ. Ἐν τῇ θέσει τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, προκειμένου περὶ συντόμου ἐπισκοπήσεως αὐτῆς, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν ὕλην κατὰ τὰς οὐσιώδεις ἀπόψεις καὶ ἐκφάνσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου δὲν διασπᾶται ἡ ἑνότης αὐτῆς καὶ καθίσταται ἁπλουστέρα καὶ σαφεστέρα ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἡ παρακολούθησις ταύτης. Αἱ κυριώτεραι ἀπόψεις καὶ ἐκφάνσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου εἶναι: 1) Ἐξάπλωσις καὶ ἐξωτερικὴ ἔκφανσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν πολιτείαν. 2) Ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα. 3) Διατύπωσις καὶ καθορισμὸς τῆς διδασκαλίας καὶ ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία. 4) Ἀνάπτυξις καὶ διαμόρφωσις τῆς λατρείας καὶ 5) Τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἤθη.

Ἐξάπλωσις καὶ ἐξωτερικὴ ἔκφανσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν πολιτείαν. Ἡ Ἐκκλησία ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐξηπλώθη ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες ἤρξαντο τοῦ ἔργου τοῦ κηρύγματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, καθ' ἣν ἐπεφοίτησεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία συνέστη ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκ τῶν πιστευσάντων Ἰουδαίων διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Πέτρου, Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου τοῦ γενομένου καὶ πρώτου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων. Ἐκεῖθεν διεδόθη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλην τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν. Ἐν Ἀντιοχείᾳ συνέστη ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἐξ ἐθνικῶν, ἐκεῖ δὲ οἱ ὀπαδοὶ τῆς νέας θρησκείας ἐκλήθησαν τὸ πρῶτον Χριστιανοί. Μεταξὺ τῶν ἀποστόλων συγκατελέγη ὁ Παῦλος, ὁ πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ Σαοὺλ ἢ Σαῦλος καλούμενος, ὅστις ἐνῷ πρότερον ἦτο πολέμιος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ κατεδίωκε τοὺς Χριστιανούς, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν μετάβασίν του πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν ἐγένετο ἀπόστολος καὶ εἰργάσθη εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Φρονῶν ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἦτο προσδιωρισμένη διὰ μόνους τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐθνικούς, ἐκήρυξε πολλαχοῦ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Ῥώμῃ τῷ 64 ἢ κατ' ἄλλους τῷ 67. Καὶ οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἀποστόλων κηρύσσοντες ἀπέθανον μαρτυρικὸν θάνατον. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀποστόλων, τὸ ἔργον αὐτῶν ἐσυνέχισαν οἱ μαθηταὶ αὐτῶν μετὰ ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ, οὕτως ὥστε ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἐξηπλώθη εἰς πλεῖστα μέρη. Ἡ ἐξάπλωσις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο οὐχὶ ἄνευ ἀγῶνος πρὸς ὑπερνίκησιν προσκομμάτων καὶ ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν. Οἱ ἐθνικοὶ ἤγειραν κατὰ τῶν Χριστιανῶν σφοδροὺς διωγμούς, ὧν πρῶτος ἦτο ὁ ἐπὶ τοῦ Νέρωνος 64 μ. Χ. Οἱ διωγμοὶ οὗτοι, διαρκέσαντες μετά τινων διακοπῶν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταπνίξωσι τὴν Ἐκκλησίαν, τοὐναντίον συνέτειναν διὰ τῆς ἐξυψώσεως καὶ στερεοποιήσεως τοῦ φρονήματος, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ διὰ τοῦ θαυμασμοῦ, ὃν ἐξήγειρεν ἡ αὐτοθυσία καὶ ἡ αὐταπάρνησις αὐτῶν, τῶν ἐθνικῶν, πρὸς ἐξάπλωσιν αὐτοῦ. Εἰς τοὺς διωγμοὺς τούτους ἔθηκε τέρμα ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ συναυτοκράτορος αὐτοῦ Λικινίου ἐξέδωκε τῷ 313 νόμον ἐξασφαλίζοντα τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Ἔκτοτε διὰ διαφόρων νόμων παρέσχεν εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν διάφορα προνόμια καὶ κατέστησεν αὐτὴν γενόμενος μονοκράτωρ (323 μ. Χ.) ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει· οἱ καταδιωκόμενοι Χριστιανοὶ ἀνήρχοντο πλέον εἰς ὑψίστας πολιτικὰς θέσεις, αἱ ἐκκλησίαι ἐδέχοντο δωρεὰς καὶ κληρονομίας, οἱ κληρικοὶ ἀπηλλάσσοντο τῶν δημοσίων βαρῶν, ἡ Κυριακὴ καὶ αἱ ἄλλαι ἑορταὶ προησπίζοντο ὑπὸ τῶν νόμων, οἵτινες ὑπεστήριζον τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτρέπωσι καὶ τὴν καταδίωξιν τοῦ ἐθνισμοῦ. Πρὸς ἐπικράτησιν μάλιστα τοῦ Χριστιανισμοῦ μετέθηκεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἀπὸ τῆς Ῥώμης, ἔνθα ἦτο βαθέως ἐρριζωμένη ἡ ἐθνικὴ θρησκεία, εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐν τῷ ὁποίῳ, ὡς καὶ τὰ πέριξ, εἶχεν ἐπικρατήσει ὁ Χριστιανισμός. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπροστάτευσαν τὸν Χριστιανισμόν, μεταχειρισθέντες ἐνίοτε καὶ τὴν βίαν κατὰ τῶν ἐθνικῶν (Κωνστάντιος, Θεοδόσιος Α' καὶ Β' καὶ ἰδίᾳ Ἰουστινιανὸς Α'), παρὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τὰς προτροπὰς διαπρεπῶν τῆς Ἐκκλησίας πατέρων. Ὁ μόνος τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅστις ἠθέλησε νὰ ἀνορθώσῃ τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, ἦτο ὁ Ἰουλιανὸς (361 μ. Χ.), ὁ ἐπικληθεὶς διὰ τοῦτο παραβάτης ἢ ἀποστάτης. Αἱ προσπάθειαί του ὅμως οὐδὲν ἐπέφερον ἀποτέλεσμα. Οὕτως ἡ ἐθνικὴ θρησκεία, μὴ ἔχουσα ἄλλως ἐν ἑαυτῇ ζωήν, ὑπέκυψεν εἰς τοὺς διωγμοὺς τούτους καὶ τέλος ἐξέλιπε. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' αἰῶνος ἀσθενέστατα λείψανα τοῦ ἐθνισμοῦ ἐσῴζοντο ἔτι ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει, ἐνῷ δ' οὕτως ἐξέλιπεν ὁ ἐθνισμός, διεδίδετο πανταχοῦ ὁ Χριστιανισμός. Οὕτως ἐξηπλώθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Περσίαν, τὴν Ἀραβίαν, τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Κίναν. Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μάλιστα ἐν Ἀσίᾳ εὕρισκεν ἀντίστασιν οὐ μόνον ἐκ μέρους τῶν πανταχοῦ διεσπαρμένων Ἰουδαίων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀπὸ μέρους τῶν Μωαμεθανῶν, τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μωάμεθ (622 μ. Χ.), τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, ἥτις διὰ παντὸς μέσου προσεπάθει νὰ ἐξαπλώσῃ τὸν Ἰσλαμισμόν. Ἐξηπλώθη ἔτι ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τοὺς Γότθους, τοὺς εἰσβαλόντας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος εἰς τὴν Μοισίαν καὶ Θρᾴκην, καὶ ἐγκατασταθέντας ἔπειτα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ, τοὺς Λογγοβάρδους, τοὺς Βουργουνδίους, τοὺς Βανδάλους, τοὺς Φράγκους, τοὺς Ἀγγλοσάξωνας, τοὺς Γερμανούς, Δανούς, Νορβηγούς, Σουηδοὺς καὶ τέλος εἰς τοὺς Σλαύους. Τοὺς Βουλγάρους ἐπέστρεψαν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν οἱ μοναχοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος ἐπὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Βογόριδος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φωτίου, τοῦ μεγάλως συνεργήσαντος εἰς τοῦτο (860 μ. Χ.). Διὰ τῶν αὐτῶν μοναχῶν Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς καὶ εἰς τοὺς Μοραβούς, Ἀβάρους καὶ Βοεμούς. Ὀλίγον πρότερον εἶχον ἐκχριστιανισθῆ οἱ Σέρβοι, οἱ Κροάται καὶ οἱ Δαλμάται. Ἕνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὴν προσέλευσιν τῶν Βουλγάρων εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσῆλθον εἰς αὐτὸν καὶ οἱ Ῥῶσοι, ἡ αὐτοκράτειρα τῶν ὁποίων Ὄλγα, ἐλθοῦσα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐδέχθη τὸ βάπτισμα (955 μ. Χ.). Ὁ ἔγγονος αὐτῆς Βλαδίμηρος, βαπτισθεὶς τῷ 988, διέταξε νὰ βαπτισθῶσι πάντες οἱ Ῥῶσοι ὑπήκοοι αὐτοῦ. Παρ' ὅλην ἐν τούτοις τὴν καταπληκτικὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κόσμου μένει ἔτι προσκεκολλημένον εἰς μὴ χριστιανικὰς θρησκείας, καὶ τοῦτο διότι ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐλησμόνησεν ὅτι ἓν τῶν σπουδαιοτέρων αὐτῆς καθηκόντων εἶναι ἡ μέριμνα πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ ἐργάζονται μὲν καὶ νῦν ἱεραποστολαί, ἰδίᾳ τῆς διαμαρτυρομένης καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ παρὰ τοῖς μὴ χριστιανικοῖς λαοῖς, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη γίνεται ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ζήλου. Ἐνῷ μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἦτο ἡνωμένη, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐπῆλθε σχίσμα μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνύψωσις εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Φωτίου τῷ 857. Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Γ' ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνάτιον, τὸν ἐλέγχοντα τὰς παρεκτροπὰς αὐτοῦ τε καὶ τοῦ θείου του Βάρδα, κατεβίβασεν αὐτὸν τοῦ θρόνου καὶ ἀνεβίβασεν εἰς αὐτὸν τὸν Φώτιον, ἄνδρα καταγόμενον ἐξ ἐπιφανοῦς γένους καὶ θαυμαζόμενον παρὰ πάντων διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ παιδείαν καὶ τὴν ἀρετήν. Ὁ Φώτιος ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον καὶ θέλων νὰ ἐπικυρωθῶσι τὰ γενόμενα ὑπὸ συνόδου, ἥτις νὰ λύσῃ καὶ ἄλλα ζητήματα, ἐκάλεσε σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, προσκαλέσας εἰς ταύτην, ὡς συνήθως, καὶ τὸν πάπαν τῆς Ῥώμης, τὸν Νικόλαον. Ἀλλ' ὁ Νικόλαος νομίζων ὅτι παρείχετο αὐτῷ κατάλληλος εὐκαιρία πρὸς ὑποταγὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, ἀντὶ νὰ στείλῃ εἰς τὴν σύνοδον τοὺς ἀπεσταλμένους αὐτοῦ, ἔστειλε πρός τε τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ καὶ πρὸς τὸν Φώτιον ἐπιστολάς, δι' ὧν ἀπεδοκίμαζε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἰγνατίου ὡς γενομένην ἐν ἀγνοίᾳ του καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Φωτίου ἀπὸ λαϊκοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ἐν τούτοις, ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 861, τῇ γενομένῃ ἐν Κωνταντινουπόλει, παρουσίᾳ καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Νικολάου, ἐπικυροῦται ἡ ἀνύψωσις εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικὸν τοῦ Φωτίου. Τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ Νικόλαος συγκαλεῖ σύνοδον ἐν Ῥώμῃ καὶ ἀφορίζει τὸν Φώτιον. Τὰ πράγματα ἐπεδεινώθησαν ἔτι μᾶλλον ἕνεκα τῆς ἀποστολῆς κληρικοῦ ἐκ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἣν εἶχε προσελκύσει εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, καὶ ἡ ἀνάμιξις αὐτῆς εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας. Τότε ὁ Φώτιος, τῷ 867, ἐκδίδει τὴν περίφημον αὐτοῦ ἐγκύκλιον, δι' ἧς κατακρίνει τὰς καινοτομίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ Νικολάου καὶ συγκαλεῖ σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις ἀνταφορίζει τὸν πάπαν. Οὕτως ἐπῆλθε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐπέτυχε μὲν ὁ διάδοχος τοῦ Νικολάου, ὁ Ἀδριανὸς ὁ Β', ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, τοῦ φονεύσαντος τὸν Μιχαὴλ τὸν Γ' καὶ ἀποβαλόντος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν Φώτιον καὶ ἀναβιβάσαντος πάλιν τὸν Ἰγνάτιον, νὰ ἐπιβληθῇ, διότι ἡ τῷ 869 ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένη σύνοδος ἀνεκήρυξε τὸν πάπαν ὡς ἀνώτατον καὶ ἀπεριόριστον ἐξουσιαστὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, διότι ὁ Βασίλειος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου ἀνεβίβασε πάλιν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως τὸν Φώτιον, μεγάλη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 879, ἀπεκήρυξε τὴν σύνοδον τοῦ 869 καὶ ἐδικαίωσε κατὰ πάντα τὸν Φώτιον. Τὸ σχίσμα συνεπληρώθη τῷ 1054, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, θέλων νὰ ἔχῃ βοηθὸν τὸν πάπαν ἐν τῷ πρὸς τοὺς Νορμανδοὺς πολέμῳ αὐτοῦ, προσεκάλεσε τοὺς δυτικοὺς εἰς ἕνωσιν, τότε ὁ πατριάρχης Κηρουλάριος ἀντέστη καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ πάπα νὰ φύγωσιν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔκτοτε ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς ἕνωσιν προκαλούμεναι ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπ' ἐλπίδι βοηθείας ἐκ τῆς Δύσεως, ἀλλ' αὗται ἐματαιώθησαν τῇ ἐπιμονῇ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ τελευταία τῶν ἀποπειρῶν τούτων εἶναι ἡ γενομένη κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ζ' τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλουμένης ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦλθεν εἰς Φλωρεντίαν παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ, τοῦ Μάρκου Ἐφέσου, τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου, τοῦ Βησσαρίωνος καὶ ἄλλων, ἔνθα καὶ ἐγένετο ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν τῷ 1439, πάντων τῶν παρακολουθούντων τὸν αὐτοκράτορα ὑπογραψάντων, πλὴν τοῦ Μάρκου Ἐφέσου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἕνωσις αὕτη, ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἐματαιώθη. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ πάπαι προσεπάθησαν νὰ ἐξεγείρωσι τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως εἰς σταυροφορίαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὀρθοδόξων ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἐπὶ σκοπῷ τῆς ὑποταγῆς ἔπειτα αὐτῶν ὑπὸ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν οἱ πάπαι ἐξήγειρον σταυροφορίας εἶχεν ἤδη παρέλθει. Τότε προσεπάθησαν οἱ δυτικοὶ νὰ προσηλυτίσωσι τοὺς ἀνατολικούς, μεταχειρισθέντες πρὸς τοῦτο τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, ἰδίᾳ τῆς Αὐστρίας, Βενετίας καὶ Γαλλίας, ἵδρυσαν πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς σχολεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα χάριν προσηλυτισμοῦ. Ἵδρυσαν ἔτι ἐν Ῥώμῃ ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ θὰ ἐξεπαιδεύοντο Ἕλληνες νέοι, οἵτινες μετὰ ταῦτα γενόμενοι δυτικοὶ θὰ ἐχρησίμευον ὡς ἱεραπόστολοι πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν ἀνατολικῶν, μετεχειρίσθησαν δὲ τέλος καὶ τὴν οὐνίαν. Παρ' ὅλας ὅμως ταύτας τὰς ἐνεργείας, τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν σχετικῶς μικρά. Μόνον ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις τῶν Κυκλάδων, ἔτι δὲ ἐν Ἰταλίᾳ, Σικελίᾳ, Βενετίᾳ καὶ ταῖς αὐστριακαῖς ἐπαρχίαις κατώρθωσαν νὰ προσηλυτίσωσί τινας τῶν ὀρθοδόξων. Καὶ μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἐνέτειναν τὰς προσπαθείας των οἱ δυτικοὶ πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν ὀρθοδόξων μεταχειριζόμενοι τὴν οὐνίαν.

Μετὰ τὸ σχίσμα ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀποσπασθεῖσα τῆς ἀνατολικῆς, ἠκολούθησεν ἰδίαν

Digitized by Google

Ἐν τῇ προσπαθείᾳ δὲ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς προέβη εἰς διωγμοὺς καὶ πιέσεις ἐναντίον πολλῶν δυτικῶν ἐπιθυμούντων τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, κατορθώσασα νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καταστολὴν τῶν τάσεων τούτων, μέχρις οὗ ἡ μεταρρύθμισις ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπέτυχε διὰ τριῶν ἀνδρῶν, τοῦ Λουθήρου ἐν Γερμανίᾳ καὶ τοῦ Ζβιγγλίου καὶ Καλβίνου ἐν Ἑλβετίᾳ. Οὕτως ἀπεσπάσθη μέγα μέρος ἐκ τῶν δυτικῶν καὶ ἀπετέλεσε τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν, ἥτις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξηπλώθη πολλαχοῦ. Εἰς τὰς καταχρήσεις τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἠθέλησαν νὰ θέσωσι φραγμὸν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν διάσημον θεολόγον καὶ διαπρεπῆ ἱεροκήρυκα Βοσσουέτον, διακηρύξαντες κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ 1682 ὅτι οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχουσιν οἱ πάπαι ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων, ἀνώτεραι δὲ τούτων εἶναι αἱ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. Ἐπίσης ἐν Αὐστρίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ Β' ἐζήτησε νὰ περιορίσῃ τὴν παπικὴν δύναμιν ἐπὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' οἱ πάπαι ἐματαίωσαν τὰς προσπαθείας ταύτας. Τέλος, ὅτε ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Βατικανοῦ τῷ 1870 ἐκηρύχθη ὁ πάπας ἀλάθητος, τινὲς τῶν καθολικῶν ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ ἀπεσπάσθησαν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπετέλεσαν τοὺς καλουμένους παλαιοκαθολικούς.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453) ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διετέλει ὑπὸ ἀλλοδόξους ἄρχοντας. Οἱ σουλτᾶνοι, ἂν καὶ τὸ κοράνιον ἐπέβαλλεν ὡς καθῆκον τὴν διὰ παντὸς μέσου ἐξάπλωσιν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἠνέχθησαν τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐκ πολιτικῶν λόγων, ἀκριβῶς δὲ ἕνεκα πολιτικῶν λόγων διέταξαν τὴν ἐκλογὴν νέου πατριάρχου, ὃν ἐκλεγέντα ἰδιαζόντως ἐτίμησαν καὶ ἀνεγνώρισαν ὡς ἐθνάρχην τῶν ὀρθοδόξων (Γεννάδιος Σχολάριος). Ἐν τούτοις αἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν πιέσεις δὲν ἦσαν μικραί· ἐκτὸς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ὃν ὤφειλον νὰ πληρώνωσι, καὶ τοῦ βιαίου ἐξισλαμισμοῦ, τοῦ γινομένου ἰδίᾳ διὰ τοῦ παιδομαζώματος, ἡ ζωή, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν οὐδέποτε ἦσαν ἐξησφαλισμέναι. Αἱ καταπιέσεις αὗται τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες πρὸς τούτοις δὲν ἦσαν δεκτοὶ εἰς τὰ δικαστήρια ὡς μάρτυρες κατὰ Μωαμεθανῶν, ἀπεκλείοντο πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας, συνήργησαν ὥστε πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν, ἰδίᾳ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ, νὰ ἀσπασθῶσι τὸν Μωαμεθανισμόν. Ἔχομεν ἐν τούτοις καὶ πολλὰ παραδείγματα ἀνδρῶν προτιμησάντων τὸν θάνατον τῆς ἐξωμόσεως (νεομάρτυρες). Αἱ πιέσεις αὗται ἐγένοντο μεγαλύτεραι κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα. Ἀπὸ τοῦ ΙΗ' ὅμως αἰῶνος ἤρχισε νὰ βελτιοῦται ἡ κατάστασις τῶν Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ, οὐ μόνον διότι οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ἐκπίπτωσι στρατιωτικῶς, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις, καὶ ἰδίᾳ ἡ Ρωσία, ἐπροστάτευον τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανούς. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἐξετράχυνεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὰς σχέσεις τῶν Τούρκων καὶ Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ, πολλοὶ δὲ Χριστιανοὶ ἔπεσαν θύματα τῆς τουρκικῆς θηριωδίας καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' (1821). Ἀλλὰ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως ἐξωμαλύνθησαν κατ' ὀλίγον τὰ πράγματα. Τὸ χάττι χουμαγιοῦν, ὅπερ ἐξεδόθη μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1856), ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς πολιτικῆς ἐξισώσεως τῶν Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν ἐν Τουρκίᾳ. Ἀλλ' αἱ διατάξεις αὐτοῦ ἐν μέρει μόνον ἐφηρμόσθησαν. Διὰ τῶν τελευταίων πολέμων ἀπεσπάσθησαν μεγάλα τμήματα ἀνήκοντα εἰς τὴν Τουρκίαν, ἅτινα προσηρτήθησαν εἰς χριστιανικὰ κράτη, ἐνῷ ἄλλα ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν χριστιανικῶν κρατῶν, οὕτω δέ, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ἐξησθένησε μὲν μεγάλως τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ἐξησφαλίσθη ὅμως ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν διατελούντων τέως Χριστιανῶν. Διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τέλος τοῦ μπολσεβικισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ κατεπιέσθη καὶ καταπιέζεται ἀρκούντως ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Ρωσίᾳ.

Ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα. Τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἤσκησαν ἐν ἀρχῇ οἱ ἀπόστολοι, οἵτινες λίαν ἐνωρὶς ἐξέλεξαν ἐπισκόπους, ὡς διαδόχους αὐτῶν, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Ἔκτοτε οἱ ἐπίσκοποι μετὰ τῶν πρεσβυτέρων διῴκουν τὴν Ἐκκλησίαν, συμμετεχόντων ἐν τῇ διοικήσει αὐτῆς καὶ τῶν λαϊκῶν. Ὁσάκις ἠγείροντο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σπουδαῖα ζητήματα, συνήρχοντο οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Β' αἰῶνος εἰς συνόδους, αἵτινες ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος συνήρχοντο συνήθως ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ἐπαρχίας, τῇ μητροπόλει, ἀποτελούμεναι ἐκ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας (ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι). Πρόεδρος τῶν συνόδων τούτων ἦτο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης, ὁ μητροπολίτης. Οὕτως ἑκάστη ἐπαρχία ἀπετέλει οἱονεὶ αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν, ἧς ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἦτο ἡ ἐπαρχιακὴ σύνοδος. Καὶ ἠθέλησε μὲν ὁ πάπας τῆς Ρώμης, ὅστις, ὡς ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχε τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς, νὰ ἀσκήσῃ ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας (Βίκτωρ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος, Στέφανος κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ', ἀλλ' αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι ἀπέκρουσαν τοῦτο, (Εἰρηναῖος, Κυπριανός, Φιρμιλιανός). Ὅτε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων διῃρέθη εἰς διοικήσεις, ὧν ἑκάστη περιελάμβανε πολλὰς ἐπαρχίας, οἱ ἐπίσκοποι τῶν διοικήσεων, συνενωθέντες, ἀπετέλεσαν τὰς Ἐκκλησίας τῶν διοικήσεων μετὰ τῶν διοικητικῶν συνόδων, ὧν πρόεδρος ἦτο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης τῆς διοικήσεως. Οἱ ἐπίσκοποι τῆς πρωτευούσης τῶν διοικήσεων (Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἐφέσου, Καισαρείας καὶ Θεσσαλονίκης) ἐκαλοῦντο ἔξαρχοι ἢ ἀρχιεπίσκοποι, ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος πατριάρχαι. Βραδύτερον ὁ Ἐφέσου, Καισαρείας καὶ Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐπί τινα χρόνον ὑπήγετο ὑπὸ τὸν Ρώμης, ὑπήχθησαν ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Οὕτως οἱ πατριάρχαι ἦσαν τέσσαρες, ὁ Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Εἰς τοὺς τέσσαρας τούτους πατριάρχας ὁ Θεοδόσιος ὁ Β' προσέθηκε καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων τιμῆς ἕνεκεν. Εἰς τὰ πέντε ταῦτα πατριαρχεῖα ὑπήχθησαν βαθμηδὸν πάντες οἱ ἐπίσκοποι. Ἐν τῇ τρίτῃ τέλος Οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἀνεγνωρίσθη ὡς αὐτοκέφαλος ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Ὁ ἐπισημότερος τῶν πέντε πατριαρχῶν ἦτο ὁ τῆς Ρώμης, ὅστις εἶχε τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, μετ' αὐτὸν δ' ἤρχετο ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ τάσεις ὅμως τοῦ Ρώμης πρὸς ὑποταγὴν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, αἱ στηριζόμεναι ἀτόπως ἐπὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὅστις δῆθεν εἶχεν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, εὗρον μὲν κατ' ὀλίγον ἠχὼ ἐν τῇ Δύσει, οὕτως ὥστε κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα αἱ ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως ὑπήχθησαν ὑπὸ τὸν πάπαν, ἀπεκρούσθησαν ὅμως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, οἱ ἐπίσκοποι τῆς ὁποίας, ἀπονέμοντες τῷ πάπᾳ μόνον τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους καὶ αὐτοκεφάλους.

Τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶχον αἱ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ὧν αἱ ἀποφάσεις ἐθεωροῦντο ἀλάθητοι καὶ ἑπομένως ὑποχρεωτικαὶ διὰ πάντας. Αἱ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι συνεκαλοῦντο ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, ὁσάκις συνετάρασσον τὴν Ἐκκλησίαν μεγάλα ζητήματα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἐπήρκουν αἱ τοπικαὶ σύνοδοι. Ἐκαλοῦντο δὲ Οἰκουμενικαί, διότι ἐξεπροσώπουν τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν, τὴν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην διεσπαρμένην. Ἐπὶ τῶν δογματικῶν ζητημάτων ὤφειλον πάντες νὰ συμφωνήσωσι, τῶν διαφωνούντων ἀποκλειομένων ὡς αἱρετικῶν, ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζητημάτων ἔκρινεν ἡ πλειοψηφία. Τοιαῦται σύνοδοι εἶναι ἑπτά: ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ τῷ 325, ἡ δευτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381, ἡ τρίτη ἐν Ἐφέσῳ τῷ 431, ἡ τετάρτη ἐν Χαλκηδόνι τῷ 451, ἡ πέμπτη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 553, ἡ ἕκτη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 680, μεθ' ἧς συνδέεται ἡ πενθέκτη ἢ ἡ ἐν Τρούλλῳ λεγομένη σύνοδος, ἡ συνελθοῦσα τῷ 692 ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἡ ἑβδόμη ἐν Νικαίᾳ τῷ 787. Αἱ σύνοδοι αὗται, ἐκτὸς τῶν δογματικῶν ἀποφάνσεων, τῶν ὅρων, ἐξέδιδον καὶ διατάξεις ἀφορώσας τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς κανόνας. Ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν συνόδων τούτων ἰδίᾳ στηρίζεται τὴν σήμερον ὁλόκληρον τὸ δογματικὸν καὶ διοικητικὸν σύστημα τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἤδη ἐνωρὶς ἤρχισαν νὰ γίνωνται συλλογαὶ τῶν ὅρων καὶ κανόνων τῶν συνόδων, ὡς καὶ τῶν νόμων τῶν ἀφορώντων τὴν Ἐκκλησίαν. Τῶν συλλογῶν τούτων ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι ὁ νομοκάνων τοῦ Φωτίου.

Ἀφ' ὅτου οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐγένοντο Χριστιανοί, ἤρχισαν νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ ἐκκλησιασπικὰ πράγματα καὶ νὰ ζητῶσι νὰ διευθύνωσιν αὐτά. Ἤδη ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐφρόνει, ὅτι, ὡς οἱ ἐπίσκοποι ὡρίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας, οὕτως ὁ Θεὸς ὥρισεν αὐτὸν ἐπίσκοπον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν. Αὐτοὶ συνεκάλουν τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους, ἐπεκύρουν τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν καὶ ἐξέδιδον ἐκκλησιαστικοὺς νόμους. Ἐνίοτε ἡ ἀνάμιξίς των προέβαινε μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὁρίζωσι τί ἔπρεπε νὰ πιστεύωσιν οἱ ὑπήκοοι. Ἀνεμιγνύοντο εἰς δογματικὰς συζητήσεις, ὑποστηρίζοντες μίαν τῶν μερίδων καὶ καταδιώκοντες τὴν ἑτέραν μέχρις ἐξοντώσεως. Αὐτοὶ τέλος πολλάκις ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον τοὺς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ πατριαρχικὴ περιφέρεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁλονὲν ηὐρύνετο καὶ μάλιστα ἀφ' ὅτου προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν οἱ σλαυϊκοὶ λαοί· τοὐναντίον τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς περιωρίζετο ἀφ' ὅτου ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀράβων (Ζ' αἰών). Τὰ πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἔπαθον προσέτι μεγάλως ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν σταυροφόρων.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ σουλτᾶνοι οὐ μόνον ἀνεγνώρισαν ὡς πρὸς τοὺς πατριάρχας καὶ ἐπισκόπους τὴν προτέραν αὐτῶν πνευματικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ παρέσχον αὐτοῖς καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ δικῶν μεταξὺ Χριστιανῶν. Ὁ οἰκουμενικὸς μάλιστα πατριάρχης ἐθεωρήθη καὶ ὡς ἐθνάρχης τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις οἱ πατριάρχαι ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν σουλτάνων, οἵτινες ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον αὐτοὺς τοῦ θρόνου χάριν τῶν πλουσίων δώρων, ἅτινα ἐλάμβανον κατὰ πᾶσαν ἀνάδειξιν νέου πατριάρχου. Ἕνεκα τῶν δώρων τούτων τὰ οἰκονομικὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εὑρίσκοντο ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει. Οἱ οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι εἶχον κατ' ἀρχὰς περὶ ἑαυτοὺς σύνοδόν τινα ἐκ κληρικῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως μετά τινων λαϊκῶν. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου ὅμως Σαμουὴλ τοῦ Α' (1768) εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ἀφέθησαν μόνον τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιεπισκοπήν, συνέστη δὲ σύνοδος περὶ τὸν πατριάρχην, ἥτις ἀποτελουμένη ἐκ δώδεκα μητροπολιτῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, γερόντων καλουμένων, ἐφρόντιζε περὶ τῶν σπουδαιοτέρων ὑποθέσεων τοῦ πατριαρχείου. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1860 ἡ σύνοδος αὕτη διετήρησε μόνον τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις, τῶν λοιπῶν ἀνατεθεισῶν εἰς τὸ μικτὸν συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, ἥτις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ πατριαρχείου. Ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διατρίβων ἐν Ρωσίᾳ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας ὁ Β', παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ τσάρου καὶ τοῦ ρωσικοῦ κλήρου, ἀνέδειξε τὸν μητροπολίτην Μόσχας πατριάρχην. Ἔκτοτε ἐκυβερνᾶτο ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ὑπὸ πατριαρχῶν, μέχρις οὗ ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου τῷ 1722 ἀντικατέστησε τὸν πατριάρχην σύνοδος ἐξ ἐπισκόπων καὶ τινων πρεσβυτέρων ἑδρεύουσα ἐν Πετρουπόλει. Ἐπίσης ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως ἔπαυσεν, ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ Ἐκκλησία τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1833, συνελθόντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως, ἐν Ναυπλίῳ ἀνεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἀναγνωρίσαντες ὡς ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν αὐτῆς σύνοδον, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς συνόδου τῆς Ρωσίας. Τὸ αὐτοκέφαλον ὅμως τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δὲν ἤθελε νὰ ἀναγνωρίσῃ, ἕνεκα τυπικῶν λόγων, τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, μέχρις οὗ τῷ 1850 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου ὁ συνοδικὸς τόμος, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τῷ 1866, μετὰ τὴν πολιτικὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐγένετο καὶ ἡ ἐκκλησιαστική, τὸ αὐτὸ δ' ἐγένετο καὶ μετὰ τὴν πολιτικὴν ἕνωσιν τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπείρου. Μετὰ τοὺς τελευταίους τέλος πολέμους αἱ Ἐκκλησίαι τῶν προσαρτηθεισῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα χωρῶν διετήρησαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἐξάρτησιν ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου, μέχρις οὗ, μετὰ συνεννόησιν μετὰ τοῦ πατριαρχείου, διὰ νόμου κατὰ τὸ 1928 ἐπῆλθεν ἡ ἀφομοίωσις τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων μετὰ τῆς τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, διατηρηθείσης πνευματικῆς τινος ἀνωτέρας ἐξουσίας ἐπ' αὐτῶν εἰς τὸ πατριαρχεῖον. Τῷ 1830 οἱ Σέρβοι καὶ τῷ 1860 οἱ Βούλγαροι, οἵτινες κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἑκουσίως ὑπήχθησαν εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι προστασίας, ἐζήτησαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου, τῷ δὲ 1873 αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Οὕτω καὶ αἱ χῶραι αὗται ἀπέκτησαν αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, πρὸς τὰς ὁποίας ἡνώθησαν καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν χωρῶν τῶν προσαρτηθεισῶν εἰς αὐτὰς μετὰ τοὺς τελευταίους πολέμους. Τέλος καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας ἐζήτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ἥτις ὅμως δὲν ἐδόθη ἔτι ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἕνεκα τοῦ ἀντικανονικοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐκηρύχθη αὕτη.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ὑποτάξασα ὑφ' ἑαυτὴν τὰς ἐν τῇ Δύσει Ἐκκλησίας, ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος νὰ ἔχῃ ἀπαιτήσεις καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας. Ὅτε δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Πιπῖνος ἐλευθερώσας τὴν Ρώμην, τὴν ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων κατεχομένην, ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν πάπαν (744), ἤρχισαν οἱ πάπαι, γενόμενοι καὶ κοσμικοὶ ἄρχοντες καὶ μάλιστα ἰσχυροί, ἐπειδὴ συνήνουν ἐν ἑαυτοῖς καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν, νὰ διαμφισβητῶσι τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, δισχυριζόμενοι ὅτι αὕτη ἀπορρέει ἐξ αὐτῶν. Οὕτως ὁ Γρηγόριος ὁ Ζ' (1085) ἐφρόνει, ὅτι, ὡς ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ ἑαυτῆς φῶς ἐκ τοῦ ἡλίου, οὕτω καὶ οἱ πολιτικοὶ ἡγεμόνες λαμβάνουσι τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πάπα, ὁ δὲ Ἰννοκέντιος ὁ Γ' (1216) κατεβίβασε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ὄθωνα ἐκ τοῦ θρόνου, ἵνα ἀναβιβάσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὸν Φρειδερῖκον τὸν Β' καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἰωάννην τὸν Ἀκτήμονα, ἐπειδὴ δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὰς διαταγάς του, νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ρώμην καὶ ζητήσῃ ταπεινωτικῶς συγχώρησιν ἀπ' αὐτοῦ. Τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἀπώλεσαν οἱ πά-

Digitized by Google

παι, ὅτε κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον 1870 κατέλαβον οἱ Ἰταλοὶ τὴν Ρώμην καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἡνωμένου Ἰταλικοῦ βασιλείου. Ἔκτοτε οἱ πάπαι διεμαρτύροντο διὰ τὴν στέρησιν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐξουσίας, μέχρις οὗ, πρό τινος χρόνου, διὰ τῆς συμβάσεως τῆς γενομένης μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Μουσολίνι, ἀνεγνωρίσθη ὁ παρὰ τὸ Βατικανὸν χῶρος ὡς ἀποτελῶν τὸ παπικὸν κράτος.

Οἱ διαμαρτυρόμενοι, ἀπορρίψαντες τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης, θεωροῦσιν ὅτι πάντες οἱ λαϊκοὶ δύνανται νὰ τελῶσι τὰ τῆς λατρείας *(βασίλειον ἱεράτευμα)*, καὶ ἐπομένως οἱ πρεσβύτεροι εἶναι ἁπλῶς ἐντολοδόχοι τῆς κοινότητος, ὑπάλληλοι διοριζόμενοι ὅπως κηρύττωσι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τελῶσι τὰ τῆς λατρείας. Ἐπιτροπαὶ τοιούτων κηρύκων μετὰ λαϊκῶν ἐν μὲν τῇ λουθηρανικῇ Ἐκκλησίᾳ διοριζόμεναι ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων *(Consistoria)*, ἐν δὲ ταῖς καλβινικαῖς Ἐκκλησίαις ἐκλεγόμεναι ὑπὸ τῶν κοινοτήτων *(πρεσβυτεριαναὶ σύνοδοι)*, διευθύνουσι τὰς γενικωτέρας ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Ἐνῷ δὲ οἱ λουθηρανοὶ θεωροῦσι τοὺς ἡγεμόνας ὡς ἀνωτάνους ἄρχοντας καὶ προστάτας τῆς Ἐκκλησίας, οἱ καλβινισταὶ νομίζουσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἴδιον δίκαιον (sui juris). Μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ προτεσταντικὴ Ἐκκλησία διετήρησε τὴν ἱερωσύνην καὶ διευθύνεται ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς *(ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία)*.

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἁγία Γραφὴ περιέχει ἐν σπέρματι τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἥτις εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἀναπτύξεως. Ἡ ἀνάπτυξις δ' αὕτη, ἥτις κατέστη ἀναγκαία εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἕνεκα τῆς διαφόρου μορφώσεως τῶν προσελθόντων εἰς τὸν Χριστιανισμὸν Ἑλλήνων, Ρωμαίων καὶ Ἰουδαίων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄνευ ἀγώνων. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐν τῇ ἀναπτύξει ταύτῃ ἠδύναντο νὰ ἐπικρατήσωσιν ἰουδαϊκὰ ἢ ἐθνικὰ στοιχεῖα καὶ οὕτως ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἥτις εἶναι νέα θρησκεία, νὰ ἀποβῇ αἵρεσίς τις ἰουδαϊκὴ ἢ φιλοσοφικόν τι σύστημα. Καὶ πράγματι ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς διδασκαλίας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐνεφανίσθησαν τοιαῦται ἀποπλανήσεις, τὰς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία ἀπέκρουσεν ὡς αἱρέσεις, χαρακτηρίσασα τὰς μὲν πρώτας ὡς ἰουδαΐζούσας αἱρέσεις, τὰς δὲ δευτέρας ὡς γνωστικὰ συστήματα. Αἱ ἰουδαΐζουσαι αἱρέσεις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν αἱ τῶν *Ἐβιωνιτῶν*, τῶν *Ναζωραίων* καὶ τῶν *Ἑλκαισαίων*, τὰ δὲ κυριώτερα τῶν γνωστικῶν συστημάτων τὸ τοῦ *Βασιλείδου*, τοῦ *Σατουρνίνου*, τοῦ *Οὐαλεντίνου*, τοῦ *Μαρκίωνος* καὶ τῶν *Μανιχαίων*, ὅπερ προῆλθεν ἐξ ἀναμίξεως γνωστικῶν ἰδεῶν μετὰ τοιούτων εἰλημμένων ἐκ τοῦ παρσισμοῦ καὶ βουδδισμοῦ. Πάντες οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐνόθευον διὰ τῆς παρεμβολῆς εἰς αὐτὴν βιβλίων νόθων καὶ ψευδεπιγράφων καὶ τῆς ἀποβολῆς ἐξ αὐτῆς βιβλίων γνησίων χαρακτηριζομένων ὡς νόθων, καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἐνόθευον, διισχυριζόμενοι ὅτι οὗτοι κατέχουσιν ἀπόκρυφόν τινα καὶ μυστικὴν παράδοσιν. Ἕνεκα τούτου ἡ Ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ καθορίσῃ ποῖα εἶναι τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τίς ἡ ἀληθὴς παράδοσις. Οὕτω κατ' ὀλίγον ὡρίσθη ὁ κανὼν τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὁ κανὼν τῆς πίστεως, αἱ τοῦ βαπτίσματος ὁμολογίαι καὶ τὰ σύμβολα, ἐν οἷς ἐτονίζοντο αἱ κυριώτεραι διδασκαλίαι τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ σπουδαιότερον ζήτημα, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ καὶ καθορίσῃ ἡ Ἐκκλησία, ἦτο ἀναμφιβόλως ἡ σχέσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ τὰ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ἀνεπτύχθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ περὶ τοῦ *τριαδικοῦ Θεοῦ* διδασκαλία καὶ ἡ *Χριστολογία*. Ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ πρώτου ζητήματος ἡ Ἐκκλησία καθώρισεν, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει καὶ καθ' ἑαυτὸν εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ἢ πρόσωπα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, αἵτινες οὖσαι τῆς αὐτῆς οὐσίας δὲν ἀποτελοῦσι τρεῖς θεούς, ἀλλ' ἕνα, κατακρίνουσα τοὺς δεχομένους τὸν Χριστὸν ὡς ἁπλοῦν ἄνθρωπον ἐμπνευσθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς οἱ προφῆται *(Θεόδοτος Σκυτεύς, Θεόδοτος Τραπεζίτης)*, τοὺς συγχέοντας αὐτὸν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ διδάσκοντας ὅτι ὁ Πατὴρ ἔπαθεν ἐν τῷ Χριστῷ *(Πατροπασχῖται, Βήρυλλος, Πραξέας, Νοητός, Σαβέλλιος)* καὶ τοὺς δεχομένους τὸν Χριστὸν *(Ἄρειος)* ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον *(Μακεδόνιος)* ὡς κτίσμα. Ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ δευτέρου ζητήματος, τῆς Χριστολογίας, ἡ Ἐκκλησία καθώρισεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἓν πρόσωπον ἐν δυσὶ φύσεσι, τῇ θείᾳ καὶ ἀνθρωπίνῃ, αἵτινες οὖσαι τέλειαι ἡνώθησαν ἐξ ἄκρας συλλήψεως ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δύο ἐνεργείας καὶ θελήσεις, κατακρίνασα ὡς αἱρετικοὺς τοὺς δεχομένους τὴν ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρωπίνην φύσιν ἀτελῆ *(Ἀπολλινάριος)*, τὸν χωρισμὸν τῶν δύο φύσεων *(Νεστόριος Νεστοριανοί)*, τὴν ἀπορρόφησιν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπὸ τῆς θείας (*Εὐτυχής, Μονοφυσῖται*) καὶ μίαν ἐν τῷ Χριστῷ θέλησιν καὶ ἐνέργειαν (*Μονοθελῆται*). Οἱ ἕνεκα τῶν ἐρίδων τούτων ἀποσχισθέντες τῆς Ἐκκλησίας *Νεστοριανοί, Μονοφυσῖται (Ἰακωβῖται, Ἀρμένιοι, Κόπται καὶ Ἀβησσύνιοι)* καὶ *Μονοθελῆται (Μαρωνῖται)* ἀπετέλεσαν ἰδίας Ἐκκλησίας.

Μικροτέρας σημασίας ἦσαν αἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναφανεῖσαι ἔριδες περὶ τοῦ Πάσχα, τῆς προσδοχῆς τῶν πεπτωκότων *(Νοβᾶτος καὶ Νοβατιανοί)* τοῦ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν, τοῦ χιλιασμοῦ, τοῦ Μοντανισμοῦ, Δονατιστῶν, Μελετιανῶν Παυλικιανῶν καὶ Βογομίλων. Τοὐναντίον σπουδαιόταται ἦσαν αἱ περὶ τοῦ τρόπου τῆς σωτηρίας καὶ τῆς σχέσεως τῆς θείας χάριτος πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν ἔριδες, αἱ ἐξελιχθεῖσαι ἐν τῇ Δύσει *(Πελάγιος, Αὐγουστῖνος, Κασσιανός)*, καὶ ἡ περὶ τῶν εἰκόνων, ἥτις, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος, διήρκεσεν ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα, μέχρις οὗ καθωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὅτι εἰς τὰς εἰκόνας προσήκει τιμητικὴ προσκύνησις, ἥτις μεταβαίνει εἰς τὸ εἰκονιζόμενον πρόσωπον, τῆς λατρείας προσηκούσης μόνῳ τῷ Θεῷ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης παύει πλέον ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἕνεκα τῶν δυσμενῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς διετέλει αὕτη, ἡ ἀνάπτυξις τῆς διδασκαλίας καὶ ἐπομένως αἱ σπουδαῖαι δογματικαὶ ἔριδες. ἐνῷ ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, διατελούσῃ ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὅρους, ἐξακολουθεῖ αὕτη, ἄνευ ὅμως σπουδαίων ἀντιδράσεων, ἕνεκα τῆς διὰ τῆς βίας ἐπιβολῆς αὐτῆς καὶ τῆς καταδιώξεως τῶν ἀντιφρονούντων *(ἱερὰ ἐξέτασις)*. Ἕνεκα τούτου ἐλάχισται αἱρέσεις ἀναφαίνονται ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐποχῇ ἔν τε τῇ ἀνατολικῇ καὶ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ *(Καθαροί, Ἀλβίγιοι, Βάλδιοι)*.

Τοὐναντίον ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ ἐμφανίζονται, ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ἐπικρατούσης ἐλευθερίας, πλεῖσται θεολογικαὶ συζητήσεις, καταλήγουσαι εἰς ἀπόσχισιν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἔριδες ἐγείρονται μεταξὺ Λουθηρανῶν καὶ Καλβινιστῶν, τῶν μὲν πρώτων δεχομένων πραγματικὴν μετάληψιν ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, τῶν δὲ δευτέρων πνευματικήν, δεχομένων ἔτι καὶ τὸν ἀπόλυτον προορισμόν, ὃν ἀπέκρουον οἱ Λουθηρανοί. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Ἀγγλικανῆς ἐγείρεται ἡ περὶ τῆς ἱερωσύνης ἔρις, τῶν μὲν Ἀγγλικανῶν δεχομένων ταύτην καὶ ἀναγνωριζόντων τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, τῶν δὲ Λουθηρανῶν καὶ τῶν Καλβινιστῶν ἀποκρουόντων καὶ ἐκείνην καὶ τοῦτο. Αἱ κυριώτεραι αἱρέσεις αἱ ἀναφανεῖσαι ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ εἶναι οἱ *Ἀναβαπτισταί, Εὐκινιανοί, Ἀμμινιανοί, Κουάκεροι, Χερρνγούτιοι, Μεθοδισταί, Σβενδενβοργιανοί, Μορμῶνοι* καὶ *Ἰρβιγγιανοί*.

Ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἀνεπτύχθη πλουσιωτάτη φιλολογία. Οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους συγγραφεῖς, οἱ διατελέσαντες μαθηταὶ αὐτῶν, καλοῦνται *ἀποστολικοὶ πατέρες*. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι ἑπτά: ὁ *Κλήμης* Ρώμης, ὁ *Ἰγνάτιος* Ἀντιοχείας, ὁ *Πολύκαρπος* Σμύρνης, ὁ *Παπίας* Ἱεραπόλεως, ὁ *Ἑρμᾶς*, ὁ *Βαρνάβας* καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Διόγνητον ἐπιστολῆς. Μετ' αὐτοὺς ἀναφαίνονται οἱ *ἀπολογηταί*, οἵτινες ἀπελογοῦντο ὑπερασπιζόμενοι τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν *(Ἀθηναγόρας, Ἀριστείδης, Θεόφιλος Ἀντιοχείας, Ἰουστῖνος, Κλήμης* Ἀλεξανδρεύς, *Ὠριγένης, Τερτυλλιανός, Κυπριανός, Ἀρνόβιος, Μινούτιος Φῆλιξ)* καὶ κατεπολέμουν τὰς αἱρέσεις *(Εἰρηναῖος, Ἱππόλυτος)*. Ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἄρχεται ὁ καλούμενος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ χρυσοῦς αἰών, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνεδείχθη πλουσία καὶ πολλοῦ λόγου ἀξία φιλολογία *(Ἀθανάσιος, Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Γρηγόριος Νύσσης, Χρυσόστομος, Κύριλλος Ἱεροσολύμων* καὶ ἄλλοι). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διέπρεψαν ἐν τῇ Δύσει οἱ *Ἀμβρόσιος, Αὐγουστῖνος, Γρηγόριος ὁ Διάλογος, Ἱερώνυμος, Ἱλάριος* καὶ ἄλλοι. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἀκμῆς τῆς θεολογικῆς φιλολογίας ἐπέρχεται κατάπτωσίς τις, τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μὴ διακρινομένων πλέον ἐπὶ πρωτοτυπίᾳ, ἀλλ' ἀρκουμένων νὰ ἐπαναλαμβάνωσι τὰς γνώμας τῶν προτέρων *(Σειραί)*. Ἀκριβῶς ἕνεκα τούτου ἤρχισεν ἐν τῇ θεολογικῇ φιλολογίᾳ νὰ ἐπικρατῇ ἡ ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία, ἥτις ἦτο καταλληλοτέρα πρὸς τοιαύτας ἐργασίας τῆς πλατωνικῆς, ἥτις ἐπεκράτει κατὰ τὴν προηγουμένην ταύτης ἐποχήν. Ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνεφάνησαν διαπρεπεῖς θεολόγοι, τῶν ὁποίων οἱ ἐπισημότεροι εἶναι *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Θεόδωρος Στουδίτης, Φώτιος, Συμεὼν μεταφράστης, Ψελλός, Οἰκουμένιος, Ζυγαβηνὸς Θεοφύλακτος, Νικόλαος Μεθώνης, Νικήτας Ἀκομινᾶτος, Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Νεῖλος Καβάσιλας, Γρηγόριος Παλαμᾶς, Γεννάδιος Σχολάριος, Μᾶρκος Ἐφέσου, Πλήθων* καὶ *Βησσαρίων*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναφαίνεται ἐν τῇ Δύσει ἡ λεγομένη *σχολαστικὴ* θεολογία, ἣν χαρακτηρίζει τυφλὴ ἐμμονὴ εἰς τὰ παραδεδομένα, διαλεκτικὴ μικρολόγος λεπτολογία καὶ ἔλλειψις ἱστορικῆς κρίσεως. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν σχολαστικῶν θεολόγων εἶναι: *Ἄνσελμος Κανταβριγίας, Ἀβελάρδος, Ἀλβέρτος Μάγνος, Λομβάρδος, Θωμᾶς Ἀκινᾶτος, Δοῦνς Σκῶτος* καὶ *Βοναβεντούρας*. Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕνεκα τῆς καθόλου καταπτώσεως τῆς παιδείας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, κατέπεσε καὶ ἡ θεολογικὴ ἐπιστήμη. Ὀλίγοι εἶναι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καὶ τούτων οἱ περισσότεροι εἶχον τύχει τελειοτέρας παιδεύσεως ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ. Παρὰ ταῦτα δὲν λείπουσι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διαπρεπεῖς θεολόγοι, ὡς ὁ *Μάξιμος* ὁ *Πελοποννήσιος*, ὁ *Μελέτιος Πηγᾶς*, ὁ *Μάξιμος Μαργούνιος*, ὁ *Δωρόθεος Μονεμβασίας*, ὁ *Γαβριὴλ Σεβῆρος*, ὁ *Κύριλλος* ὁ *Νούκαρις*, ὁ *Μητροφάνης*, ὁ *Κριτόπουλος*, ὁ *Μελέτιος* ὁ *Συρῖγος*, ὁ *Παΐσιος Λιγαρίδης*, ὁ *Ἠλίας Μηνιάτης*, ὁ *Μελέτιος Ἰωαννίνων*, ὁ *Εὐστράτιος Ἀργέντης*, ὁ *Εὐγένιος* ὁ *Βούλγαρις*, ὁ *Νικηφόρος* ὁ *Θεοτόκης*, ὁ *Ἀθανάσιος* ὁ *Πάριος* καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἐν τῇ νεωτάτῃ ἐποχῇ ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνεφάνησαν πλεῖστοι διαπρεπεῖς θεολόγοι, ὧν οἱ ἐπισημότεροι εἶναι: ὁ *Βελλαρμῖνος*, ὁ *Ριχάρδος Σίμων*, ὁ *Πασχάλ*, ὁ *Πατάβιος*, ὁ *Τιλλεμόντ*, ὁ *Φλεού*, ὁ *Μαβιλλέν*, ὁ *Μοντφκών*, ὁ *Βουρδαλοῦ*, ὁ *Μασιλλών*, ὁ *Φενελών*, ὁ *Μάνσης*, ὁ *Μουρατόρης*, ὁ *Σατωβριάνδος*, ὁ *Λαμενναῖς*, ὁ *Λακορδαῖρος*, ὁ *Αὔγουστος Νικολάου*, ὁ *Κοῦν*, ὁ *Ἔφελε*, ὁ *Μέλερ*, ὁ *Δέλιγγερ* καὶ ἄλλοι. Ἐν δὲ τῇ διαμαρτυρομένῃ οἱ *Γεσένιος. Βίνερ, Δὲ Βέττε, Μάγιερ, Σλροῖκ, Μοσχέϊμ, Χάζε, Νεάνδερ, Δόρνερ, Σλαγερμάχερ, Θόλουκ, Νῖτς Χάρναχ* καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Ἀνάπτυξις καὶ διαμόρφωσις τῆς λατρείας. Κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἐξηκολούθουν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ἐτέλουν ὅμως καὶ ἰδιαιτέρας συναθροίσεις, καθ' ἃς ἀκροώμενοι τοῦ θείου κηρύγματος καὶ προσευχόμενοι μετελάμβανον τῆς θείας εὐχαριστίας. Οἱ ἐξ ἐθνικῶν Χριστιανοὶ μετέβαινον μόνον εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ταύτας συναθροίσεις. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅμως τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ τοῦ Τίτου (70 μ. Χ.) καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Ἀδριανοῦ (132 μ. Χ.) καὶ οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ προσηύχοντο κατ' ἰδίαν. Ἐπειδὴ κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχον οἱ Χριστιανοὶ ἴδια κτίρια διὰ τὴν προσευχήν των, ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις (κατ' οἶκον ἐκκλησίαι). Ἀπὸ τοῦ τέλους ὅμως τοῦ Β' αἰῶνος ἤρχισαν οἱ Χριστιανοὶ νὰ κτίζωσιν ἰδιαιτέρας ἐκκλησίας, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ Γ' αἰῶνος ὑπῆρχον μεγαλοπρεπεῖς χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι. Αἱ χριστιανικαὶ αὗται ἐκκλησίαι, αἵτινες ἀπὸ τῆς καταπαύσεως τῶν διωγμῶν ἐπολλαπλασιάσθησαν, ᾠκοδομοῦντο ἐξωτερικῶς μὲν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀρχαίων στοῶν, τῶν καλουμένων *βασιλικῶν*, ἐσωτερικῶς δὲ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ τῶν Ἰουδαίων. Διῃρεῖτο οὕτως ὁ ναὸς εἰς τρία μέρη, τὸ *βῆμα* διὰ τοὺς κληρικούς, τὸν *κυρίως ναὸν* διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ τὸν *πρόναον* ἢ *νάρθηκα* διὰ τοὺς κατηχουμένους καὶ τοὺς μετανοοῦντας. Εἰς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας, τῶν ὁποίων ὁ ρυθμὸς ἐκλήθη *βασιλικὸς* ἐκ τῆς βασιλικῆς στοᾶς, ἐδόθη κατὰ μικρὸν σχῆμα σταυροῦ, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν σκελῶν τοῦ σταυροῦ ἐτέθη θόλος καὶ οὕτως ἀπετελέσθη νέος ρυθμὸς ναοῦ, οὗτινος πρότυπον εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτισθείς. Ὁ νέος οὗτος ρυθμὸς ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἐκλήθη *βυζαντινός*. Ἔπειτα ἐν τῇ Δύσει ὁ θόλος μετετράπη εἰς ὀξεῖαν γωνίαν καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ὁ νέος ρυθμός, ἐπικρατήσας μόνον ἐν τῇ Δύσει ὁ κληθεὶς *γοτθικός*. Κατ' ἀρχὰς ἀπέφευγον οἱ Χριστιανοὶ τὴν χρῆσιν τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς ἐν τοῖς ναοῖς αὐτῶν, ἐπειδὴ τούτων ἔκαμον χρῆσιν οἱ ἐθνικοί. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ ἡ ἀποστροφὴ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν καὶ οὕτως εἰσήχθη αὕτη εἰς τοὺς ναούς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐζωγράφιζον σύμβολα καὶ συμβολικὰς μόνον παραστάσεις, ὧν αἱ κυριώτεραι ἦσαν ὁ σταυρός, ὁ ἀμνός, ὁ ποιμήν, ἡ ναῦς, ἡ λύρα, ἡ ἄγκυρα, ὁ ἰχθὺς καὶ ἄλλαι, ἔπειτα δὲ καὶ παραστάσεις ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης καὶ τέλος καὶ πρόσωπα (βλ. καὶ λ. *εἰκών*). Καὶ παρημποδίσθη μὲν προσκαίρως ἡ ἀνάπτυξις τῆς ζωγραφικῆς, ἕνεκα τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, μετὰ τὴν κατάπαυσιν ὅμως τούτων ἤρχισε πλέον νὰ γίνεται ἀδεῶς ἐν τοῖς ναοῖς χρῆσις τῆς ζωγραφικῆς, ἀνεφάνησαν δὲ μεγάλοι ζωγράφοι καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει (Μιχαὴλ Ἄγγελος, Ραφαήλ). Τοὐναντίον ἡ πρὸς τὴν γλυπτικὴν ἀποστροφὴ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διετηρήθη ἐπὶ μακρόν. Καὶ ἐπέτρεψε μὲν ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τέλος τὴν χρῆσιν ἀναγλύφων κοσμημάτων καὶ σπανιώτατα γλυπτῶν εἰκόνων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀγαλμάτων, ἅτινα λίαν ἐνωρὶς εἰσήχθησαν ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐνῷ δὲ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἐξηκολούθουν ἀκμάζουσαι ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν τῇ ἀνατολικῇ, μετὰ τὴν ὑπὸ τοὺς Τούρκους ὑποδούλωσιν, οἵτινες ἀπηγόρευον τοῖς Χριστιανοῖς τὴν ἀνέγερσιν νέων ναῶν καὶ πολλάκις τὴν ἐπισκευὴν τῶν παλαιῶν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, κατέπεσαν. Εἰς τοῦτο συνέτεινεν ἀναμφιβόλως καὶ ἡ πενία, ὑφ' ἧς ἐμαστίζοντο οἱ ὑπὸ τὴν δουλείαν Χριστιανοί.

Ἡ λατρεία κατ' ἀρχὰς ἦτο ἁπλῆ. Ἀνεγινώ-

Digitized by Google

σκετο μέρος τι τῆς Γραφῆς, ἐγίνετο ἔπειτα τὸ κήρυγμα, ὅπερ συνήθως ἦτο ἑρμηνεία τῆς ἀναγνωσθείσης περικοπῆς, καὶ ἐψάλλοντο ὕμνοι ἐκ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης ἢ καὶ ἴδιοι χριστιανικοὶ καὶ τέλος ἐτελεῖτο ἡ θεία εὐχαριστία, ἧς μετελάμβανον πάντες οἱ παρόντες. Αἱ ἀρχαῖαι ἀγάπαι λίαν ἐνωρὶς εἶχον καταργηθῆ ἕνεκα τῶν κατ' αὐτὰς γινομένων καταχρήσεων. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤρχισε νὰ γίνεται πομπώδης καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ λατρεία. Τὰ κηρύγματα ἦσαν ἀριστουργήματα ῥητορικῆς τέχνης, διακριθέντων ὡς ῥητόρων τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ἀνεφάνησαν δὲ μεγάλοι ὑμνογράφοι (*Δαμασκηνός, Κοσμᾶς, Ἀνδρέας Κρήτης, Ἀμβρόσιος, Γρηγόριος ὁ Διάλογος* καὶ πολλοὶ ἄλλοι) καὶ ἐπεκράτησεν ἐκ τῶν διαφόρων ἐν χρήσει λειτουργιῶν ἡ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ μάλιστα ἡ τοῦ Χρυσοστόμου. Καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔμεινεν ἡ λατρεία ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ αὐτή, ἔχασεν ὅμως, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ πομπῶδες αὐτῆς. Τὸ κήρυγμα σπανίως ἠκούετο ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως καταλλήλων ἱεροκηρύκων. Τοὐναντίον ἐν τῇ Δύσει, μὴ διατελούσῃ ὑφ' ἃς συνθήκας ἡ Ἀνατολή, ἐξηκολούθει ἡ λαμπρότης τῆς λατρείας, εἰσήχθη τὸ ὄργανον καὶ ἐξυψώθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ διὰ μεγάλων μουσικῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ *Παλαιστρίνα*, καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ζωγραφική. Τὸ κήρυγμα μόνον ἐν τῇ Δύσει ἐγίνετο σπανιώτερον ἢ ὁσάκις ἐγίνετο, ἐγίνετο κακῶς, τῶν ῥητόρων ἀσχολουμένων εἰς ἀγόνους σχολαστικὰς ἀναπτύξεις ἢ εἰς περιγραφὰς τῶν θαυμάτων, πολλάκις ψευδῶν, τῶν ἁγίων καὶ ἰδίᾳ τῶν διαφόρων ἱδρυτῶν τῶν ἐν τῇ Δύσει μοναχικῶν ταγμάτων.

Ἤδη ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς ἀπαντῶμεν τὸν ἑορτασμὸν τῆς *Κυριακῆς* πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἐὰν ἑωρτάζετο καὶ τὸ *Πάσχα* δὲν γνωρίζομεν. Πάντως ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα εἰσήχθη λίαν ἐνωρὶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πρὸ τοῦ Πάσχα προηγεῖτο νηστεία, τῆς ὁποίας ὅμως οὔτε ἡ διάρκεια οὔτε ὁ χρόνος ἦτο κατ' ἀρχὰς καθωρισμένος. Ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος ἀναφαίνονται αἱ ἑορταὶ τῆς *Πεντηκοστῆς*, τῆς *Ἀναλήψεως*, τῶν *Ἐπιφανίων* καὶ αἱ *μνῆμαι* τῶν μαρτύρων. Ἐτιμᾶτο δ' ἔτι ἡ *Τετάρτη* καὶ ἡ *Παρασκευὴ* πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου. Ἀπὸ τοῦ Δ' τέλος αἰῶνος ἀναφαίνονται αἱ ἑορταὶ τῶν *Χριστουγέννων*, τῆς *μητρὸς τοῦ Κυρίου (Εὐαγγελισμοῦ*, τῶν *Εἰσοδίων*, τῆς *Κοιμήσεως)*, τῆς *Ὑπαπαντῆς*, τῶν *ἁγίων Πάντων*, τοῦ *ἁγίου Στεφάνου*, τοῦ *Προδρόμου*, τῶν ἀποστόλων *Πέτρου καὶ Παύλου*, τῆς *Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ* καὶ τῶν *ἁγίων*. Ἐννοεῖται ὅτι σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου αἱ ἑορταὶ ηὐξάνοντο, προστιθεμένων καὶ νέων ἁγίων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μυστηρίων δὲν ἦτο ἀπ' ἀρχῆς καθωρισμένος. Ἐν τούτοις ἀπ' ἀρχῆς εὑρίσκομεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τελούμενα τὰ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καθορισθέντα ἑπτὰ μυστήρια. Ἐνῷ δὲ ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τελεῖ τὰ μυστήρια ὡς καὶ ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία εἰσήγαγε καινοτομίας περὶ τὴν τέλεσιν αὐτῶν, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι ἡ διὰ ῥαντισμοῦ ἢ ἐπιχύσεως τέλεσις τοῦ βαπτίσματος, ἡ εἰς μεγάλην ἡλικίαν τέλεσις τοῦ χρίσματος, ἡ δι' ἀζύμου ἄρτου τέλεσις τῆς εὐχαριστίας καὶ ἡ μετάληψις τῶν πιστῶν ἐκ μόνου τοῦ ἄρτου, ἡ τέλεσις τοῦ εὐχελαίου ἐπὶ τῶν πνεόντων τὰ λοίσθια καὶ ἡ παρεξήγησις τῶν ἐπιτιμίων ἐν τῇ μετανοίᾳ, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ ἰδέα τοῦ ἀναγκαίου τῶν ποινῶν πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

Ἡ λατρεία ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ κατέστη λίαν ἁπλῆ, τῶν διαμαρτυρομένων προσπαθησάντων νὰ μιμηθῶσιν ἐν τούτῳ τὴν ἀποστολικὴν ἁπλότητα τῆς λατρείας. Οὕτως ἡ λατρεία, ἥτις ἔπρεπε πάντοτε νὰ γίνεται ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, ἀπετελέσθη ἐκ τῆς ἀναγνώσεως περικοπῆς ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων, τῶν ποιηθέντων ὑπὸ τοῦ Λουθήρου καὶ ἄλλων, ἅτινα ψάλλει ὁλόκληρον τὸ ἐκκλησίασμα. Ἡ δυτικὴ λειτουργία, ὡς στηριζομένη ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας ὡς θυσίας, ἣν δὲν δέχεται ὁ προτεσταντισμός, κατηργήθη, σπανίως δὲ τελεῖται ἡ εὐχαριστία ὡς κυριακὸν δεῖπνον. Ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἁγίων κατηργήθη. Ἐν ταῖς λουθηρανικαῖς ἐκκλησίαις εἶναι ἀνεκταὶ εἰκόνες ὡς ἁπλᾶ κοσμήματα, ἀλλ' ἐν ταῖς καλβινικαῖς οὐδὲ ὡς τοιαῦτα. Ἐκ τῶν μυστηρίων διετηρήθησαν μόνον τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον τελεῖται διὰ ῥαντισμοῦ ἢ ἐπιχύσεως, τὸ δεύτερον δι' ἀζύμου ἄρτου, ἐπιβαλλομένης ὅμως τῆς μεταλήψεως καὶ τῶν πιστῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν.

Τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἤθη. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀναμφιβόλως διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἀνεμόρφωσεν ἠθικῶς τὸν κόσμον. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί, ἔχοντες ἕνα κοινὸν πατέρα, τὸν Θεόν, καὶ ἑπομένως δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ Ἕλληνος καὶ βαρβάρου, ἐλευθέρου καὶ δούλου, ἀνδρὸς καὶ γυναικός, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀναμορφώσῃ τὸν κόσμον ἠθικῶς. Οἱ Χριστιανοὶ ἐθεώρουν ἀλλήλους ἀδελφούς, δεικνύοντες ἀξιοθαύμαστον πρὸς ἀλλήλους φιλανθρωπισμόν. Οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις πρῶτοι Χριστιανοί, μὴ θέλοντες νὰ ὑπάρχῃ παρ' αὐτοῖς ἐνδεής, ἔφερον τὰ ὑπάρχοντά των πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ὅπως οὕτως ἀπὸ κοινοῦ ταμείου συντηροῦνται πάντες. Οἱ ἐπίσκοποι ἔπειτα ἐφρόντιζον περὶ τῶν πτωχῶν τῆς Ἐκκλησίας, πλησίον δὲ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἱδρύθησαν τὰ πρῶτα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, πτωχοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, νοσοκομεῖα καὶ ἄλλα. Τὴν φιλανθρωπίαν δὲ ταύτην ἐπεξέτεινον οἱ Χριστιανοὶ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς διώκτας των, τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐθνικούς. Κατά τινα λιμὸν ἐν Καρχηδόνι καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, ἐνῷ οἱ ἐθνικοὶ ἐγκατέλειπον καὶ αὐτοὺς τοὺς οἰκείους των, οἱ Χριστιανοὶ περιέθαλπον πάντας. Μόνη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα περιέθαλπε 1500 χήρας καὶ ἐνδεεῖς. Τὰ ἤθη τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε ἐξέπληττον καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐθνικούς, οἵτινες πολλάκις ἀνεφώνουν «ἴδετε πῶς ἀγαπῶσιν ἀλλήλους καὶ πῶς εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ ἀλλήλων». Καὶ τὴν θέσιν τῶν δούλων ἐβελτίωσεν ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, μὴ δυνηθεῖσα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν. Τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν ἀλαζονείαν τῶν ἐθνικῶν διεδέχθη παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἡ ταπεινοφροσύνη, ἥτις τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἐκηρύχθη ὡς ἀρετή. Τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν διεδέχθη παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἡ ἐγκράτεια. Ἡ γυνὴ τέλος, ἡ περιφρονουμένη ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, ἐξυψώθη καὶ ἐτιμήθη, ὁ δὲ οἰκογενειακὸς βίος προσέλαβε τὴν πρέπουσαν αὐτῷ ἱερότητα.

Ἀφ' ὅτου ὅμως ὁ Χριστιανισμὸς ἀπέβη διὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπέλαυον μεγάλων προνομίων, ἐνῷ οἱ ἐθνικοὶ ἐδιώκοντο, ἤρχισαν προσερχόμενοι πολλοὶ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἐκ συμφέροντος. Οὕτω κατ' ὀλίγον κατέπεσαν τὰ αὐστηρὰ χριστιανικὰ ἤθη. Ἐνῷ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ καταδιωκόμενοι ἐπεκαλοῦντο, καὶ δικαίως, τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, λησμονοῦντες νῦν ταύτην κατεδίωκον, καὶ ἐνίοτε ἀπηνῶς, τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τοὺς αἱρετικούς, μὴ διστάζοντες ἐνίοτε νὰ θανατῶσιν αὐτούς. Τὸ πρῶτον παράδειγμα θανατώσεως αἱρετικοῦ εἶναι τὸ τοῦ *Πρισκιλλιανοῦ* ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα. Καὶ ἀπεδοκιμάσθη μὲν αὕτη, ἀλλ' ἤδη ὁ Αὐγουστῖνος ἐπεδοκίμαζε τὰς σωματικὰς ποινὰς τῶν αἱρετικῶν, ὁ δὲ πάπας Λέων ὁ Α' (450) ἐθεώρει ἐπιτετραμμένον καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Καὶ προσεπάθει μὲν ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀνορθώσῃ τὰ ἤθη καὶ δι' ἄλλων μέσων καὶ διὰ τῆς μεγαλυτέρας αὐστηρότητος τῶν κανόνων τῆς μετανοίας, ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς περιγράφει τὰ ἤθη τῶν κληρικῶν τῆς ἐποχῆς του διὰ ζοφερῶν χρωμάτων. Ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀγαμία τοῦ κλήρου, ἡ ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπιβληθεῖσα ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς πάντας τοὺς κληρικούς, συνέτεινεν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν κατάπτωσιν τῶν ἠθῶν ἐν τῇ Δύσει. Ἐν μέσῳ ὅμως τῆς διαφθορᾶς ταύτης ὑπῆρχον καὶ παραδείγματα ἐξόχου ἀρετῆς πολλά. Καθόλου εἰπεῖν ἡ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἠθικὴ κατάστασις τῶν Χριστιανῶν ὑπελείπετο μὲν τῆς προηγουμένης, ἦτο ὅμως ἀνωτέρα τῆς τῶν ἐθνικῶν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ ὑπὸ τῶν κυριάρχων πίεσις ἤγειρε ζῆλον καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν τῶν πιεζομένων Χριστιανῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἤθη ἀπέβησαν αὐστηρότερα, ἐπέφερεν ὅμως καὶ προλήψεις καὶ φανατισμόν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ σχίσματος καταπίπτουσι τὰ ἤθη ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ μεγάλως. Τὸ παράδειγμα ἔδιδον αὐτοὶ οἱ πάπαι διὰ τοῦ σκανδαλώδους αὐτῶν βίου. Ἰδίᾳ ὁ δέκατος αἰὼν διακρίνεται ὡς αἰὼν διαφθορᾶς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, διότι κατ' αὐτὸν δύο ἄσωτοι γυναῖκες, ἡ Μαροκία καὶ Θεοδώρα, ἦγον καὶ ἔφερον τοὺς πάπας. Ἀξιοσημείωτος ἐπίσης εἶναι ἡ διαγωγὴ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ ΣΤ' (κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα), ὅστις περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐφρόντιζεν ἢ περὶ τῆς προαγωγῆς τῶν νόθων αὐτοῦ τέκνων. Οἱ ἐπίσκοποι καὶ λοιποὶ κληρικοὶ ἐμιμοῦντο, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὸ παράδειγμα τῶν παπῶν. Οὗτοι ὄντες ἐνιαχοῦ καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες μετεῖχον τῶν πολέμων, ἀναμιγνυόμενοι εἰς τὰς πολιτικὰς διενέξεις, τὰς διασκεδάσεις, τὰ κυνηγέσια καὶ τὰς ἀσωτείας τῶν λαϊκῶν. Ὁ ἁμαρτάνων διὰ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ κανόνος ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. Ἠδύνατο ὅμως νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἄφεσιν ἀγοράζων ἀφέσεις, αἵτινες οὕτω ἀποβᾶσαι μέσον χρηματισμοῦ τῶν παπῶν ἐπέφερον διαφθοράν. Διὰ τῶν ἀφέσεων τούτων ἠδύνατό τις νὰ ἐξαγάγῃ καὶ τοὺς ἀποθανόντας συγγενεῖς καὶ φίλους ἐκ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς πρὸ τῆς ἐκτίσεως ἔτι τῶν ποινῶν αὐτῶν. Πλήρη ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων ἠδύνατό τις νὰ λάβῃ ἀποδημῶν κατὰ τὰ Ἰωβιλαῖα εἰς Ρώμην, ἅτινα ἀπέβησαν μέσον χρηματισμοῦ. Κατὰ παντὸς ἀνθισταμένου εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ κλήρου ἢ καὶ ἐλέγχοντος αὐτὸν ἐξεσφενδονίζετο ὁ ἀφορισμός, καθ' ὁλοκλήρων δὲ πόλεων καὶ χωρῶν ἐκηρύττετο ἡ ἀπαγόρευσις.

Ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας ὁμολογουμένως εἶναι ὑπερτέρα τῆς τῆς δυτικῆς. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως τὸ συχνὸν κήρυγμα, ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς τὸ κύριον μέρος τῆς λατρείας.

Ἡ πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὰς ἀπολαύσεις αὐτοῦ περιφρόνησις τῶν πρώτων Χριστιανῶν καὶ ἡ προσήλωσίς των πρὸς τὴν οὐράνιον ζωὴν ἔφθασαν παρά τισι τούτων μέχρι τελείας ἀσκήσεως. Οἱ ἀσκηταὶ οὗτοι, ἄγαμοι ὄντες, ὑπέβαλλον ἑαυτοὺς εἰς αὐστηρὰς νηστείας, εἰς μακρὰς προσευχὰς καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἁγίας Γραφῆς. Εἰς τὸν ἀσκητικὸν τοῦτον βίον ἀφιεροῦντο ἐνίοτε καὶ γυναῖκες. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔζων οἱ ἀσκηταὶ οὗτοι ἐντὸς τῶν πόλεων, ἀπὸ τοῦ τρίτου ὅμως αἰῶνος ἤρχισαν, ἀποχωροῦντες τῶν πόλεων, νὰ μένωσιν ἔξω αὐτῶν, καὶ δὴ εἰς τόπους ἐρήμους (ἐρημῖται). Οἱ περιφημότεροι τούτων ἦσαν ὁ Μέγας *Ἀντώνιος* καὶ ὁ ἐκ Θηβαΐδος *Παῦλος*, ἀμφότεροι ἐν Αἰγύπτῳ. Οἱ ἐρημῖται οὗτοι σπανίως κατήρχοντο εἰς τὰς πόλεις ἕνεκα σπουδαίων ἀναγκῶν καὶ δὴ ὅπως ἐνισχύσωσι τοὺς Χριστιανοὺς διωκομένους ἢ καταπολεμήσωσι τοὺς αἱρετικούς. Οἱ μεμονωμένως οὗτοι ζῶντες ἀσκηταὶ ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος συγκεντροῦνται ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, διοικούμενοι ὑπὸ κοινῶν κανόνων καὶ οὕτως ἀποτελοῦνται αἱ μοναί. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ νέου τούτου τρόπου τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς εἶναι ὁ Παχώμιος, ὁ μαθητὴς τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, οὗτινος τὸ μοναστήριον περιελάμβανεν 7000 μοναχῶν. Τὰ πρῶτα μοναστήρια ἱδρύθησαν ἐν Αἰγύπτῳ, ἐκεῖθεν δ' ἐξηπλώθησαν πανταχοῦ. Ὁ Μέγας Βασίλειος, θαυμαστὴς τοῦ νέου μοναχικοῦ βίου, συνετέλεσε μεγάλως πρὸς διάδοσίν του καὶ ἔγραψε πρῶτος τοὺς κανόνας καθ' οὓς ἔπρεπε νὰ ζῶσιν οἱ μοναχοὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις. Αἱ κύριαι ἀρεταί, αἵτινες ἀπῃτοῦντο παρὰ τῶν μοναχῶν, ἦσαν ἡ παρθενία, ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ ὑπακοή. Τὸν μοναχικὸν βίον μετέφερεν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὑπεστήριξαν δ' αὐτὸν ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ Αὐγουστῖνος. Ὁ οὕτω ὅμως ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν μεταδοθεὶς μοναχικὸς βίος ἐτροποποιήθη ἐν τῇ Δύσει συμφώνως πρὸς τὰς ἐν αὐτῇ ἐπικρατούσας συνθήκας. Οὕτως ἐνῷ ἐν τῇ Ἀνατολῇ οἱ μοναχοὶ ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν, εἰργάζοντο δὲ μόνον ἐλαφρὰς ἐργασίας πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἐν τῇ Δύσει ἐπεβλήθη αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Βενεδίκτου ἡ γεωργία, ἐμετριάσθη δὲ καὶ ἡ αὐστηρότης τῶν διατάξεων τῆς Ἀνατολῆς. Ἐνῷ δὲ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐχρησίμευον ἐνίοτε τὰ μοναστήρια ὡς σχολεῖα, τῶν αὐστηρῶν μοναχῶν ἀποκρουόντων τοῦτο καὶ ζητούντων τὴν ἀπόλυτον ἡσυχίαν, οἱ μοναχοὶ τῆς Δύσεως διὰ τοῦ *Κασσιοδώρου* ἐτράπησαν εἰς τὰς μελέτας καὶ τὰ γράμματα, ἔκτοτε δὲ οὗτοι ἀνέλαβον τὴν ἐκπαίδευσιν. Καθόλου δ' εἰπεῖν οἱ μοναχοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἔζων μᾶλλον θεωρητικὸν βίον, ἐνῷ οἱ τῆς Δύσεως μᾶλλον πρακτικόν.

Καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν μοναστηρίων ἐξηκολούθουν πολλοὶ τῶν ἀσκητῶν νὰ ζῶσι μεμονωμένως τὸν ἀρχαῖον ἐρημικὸν βίον. Τινὲς τούτων μάλιστα ὑπεβάλλοντο εἰς αὐστηρὰς ἀσκήσεις, ὧν ἐπισημότεροι ἦσαν οἱ στυλῖται, οἱ ἐπὶ στύλων ἀσκητεύοντες. Ὁ περιφημότερος τῶν στυλιτῶν εἶναι ὁ *Συμεὼν ὁ στυλίτης*. Ἐνῷ δὲ κατ' ἀρχὰς τὰ μοναστήρια ἱδρύοντο ἔξω τῶν πόλεων καὶ οἱ μοναχοὶ σπανίως εἰσήρχοντο εἰς αὐτάς, ἤρχισαν ἔπειτα νὰ ἱδρύωνται μοναστήρια πλησίον ἢ καὶ ἐντὸς τῶν πόλεων. Κατέφευγον δὲ εἰς τὰ μοναστήρια καὶ ἐπιφανεῖς καὶ πλούσιοι ἄνδρες, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτοκράτορες καὶ πρίγκιπες, ἐντεῦθεν δὲ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις τῶν μοναστηρίων. Οἱ μοναχοὶ ἐτόλμων νὰ ἐλέγχωσι καὶ τοὺς αὐτοκράτορας, ὡς κατὰ τὰς εἰκονομαχικὰς ἔριδας καὶ ἔπειτα κατὰ τὰς προσπαθείας τῶν Κομνηνῶν καὶ Παλαιολόγων πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. Ἐν τούτοις τὸ πλῆθος τῶν μοναχῶν ἦτο ἀμαθὲς καὶ φίλον ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἀργίας, ὡς περιγράφει αὐτοὺς ὁ ἄλλως φίλος τοῦ μοναχικοῦ βίου Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης. Ἐνῷ δὲ πρότερον κέντρον τοῦ μοναχικοῦ βίου ἦτο ἡ Αἴγυπτος, ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἀποβαίνει ὁ Ἄθως, ὁ ἐπικληθεὶς Ἅγιον Ὄρος. Τὸ πρῶτον μοναστήριον ἐν Ἄθωνι ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ὅπερ ὅμως μετ' ὀλίγον κατεστράφη ὑπὸ πειρατῶν Σαρακηνῶν. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ἐκτίσθη ἡ μονὴ τῆς *Λαύρας* ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἀθανασίου, μετ' ὀλίγον δὲ ἱδρύθησαν καὶ πολλαὶ ἄλλαι μοναί. Τὰ μοναστήρια ταῦτα ἦσαν ἢ *κοινόβια*, ἐν οἷς πάντες οἱ μοναχοὶ ἔζων κατὰ κοινοὺς κανόνας, ἢ *ἰδιόρρυθμα*, ἐν οἷς ἕκαστος τῶν μοναχῶν ἔζη κατὰ βούλησιν. Ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐφημίζοντο καὶ τὰ μοναστήρια τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τὰ τοῦ Ὄρους Σινᾶ, ὧν προΐσταται μάλιστα καὶ ἐπίσκοπος. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— [ΑΡΧΙΤ.] Βλ. *ναός*.

— [ΝΟΜ.] Ἡ ἐκκλησία καταλέγεται ὑπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ἱδρυμάτων* (L. 23, C [1,2], L. 25, 46 [1.3]). Οἱ Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες ὡς προστάται τῆς Ἐκκλησίας ἀπένειμον εἰς αὐτὴν ὅλα τὰ προνόμια *νομικοῦ προσώπου*, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξαιρετικά. Ὁ

Digitized by Google

Μ. Κωνσταντῖνος ἀπένειμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας τὸ δικαίωμα τοῦ κληρονομεῖν ἐκ διαθήκης (L. 1 C. de SS. Eccl. [1.2] Ε' α' 1). Ἐκ τῆς ἀδιασπάστου ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἀποτελεῖ ὅλων τῶν πιστῶν τὸ πλήρωμα, ὑπεστηρίχθη ἡ γνώμη ὅτι ὅλαι αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησίαι συναποτελοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, κοινὴν ἔχον τὴν περιουσίαν. Ἀλλ' ἡ ἑνότης εἶναι ὅλως πνευματική, οὐδόλως προβαίνουσα μέχρι τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῆς περιουσίας. Ταῦτα ὑπάρχουσι κατὰ τόπους πρὸς τὴν αὐτόθι ἐκπλήρωσιν τῆς λατρείας καὶ ἕκαστος ναὸς καὶ εὐκτήριος οἶκος ἔχει ἰδίαν περιουσίαν ὡς ἴδιον νομικὸν πρόσωπον. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ ὁ Ἰουστινιανὸς ἑρμηνεύων τὰς διαθήκας, ἐν αἷς ἐγράφη κληρονόμος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἢ ἅγιος (ἄνευ μνείας τοῦ οἴκου), ὁρίζων εἰς τίνα κατὰ προτίμησιν δίδεται ἡ κληρονομία (L. 26· C. αὐτ. βλ. καὶ Φωτίου Νομοκάνονα τίτλ. β' κεφ. α', ἔκδοσ. *Ράλλη* Α' 6, 101). (Περὶ τῶν σχέσεων πολιτείας καὶ ἐκκλησίας βλ. λ. *πολιτεία*.) —Ω.

—**«Ἐκκλησία»**. Ἐπίσημον δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1923 ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος. Διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τριμελοῦς ἐπιτροπείας ἐκ μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, διευθύνεται δὲ ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι σήμερον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν Γρηγορίου Παπαμιχαήλ. Πρὸς τοῖς ἐν αὐτῷ δημοσιευομένοις ἐπισήμοις ἐκκλησιαστικοῖς καὶ ὑπουργικοῖς ἐγγράφοις παρέχεται πάντοτε καὶ δελτίον τῆς ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς ξένης, ὁμοδόξου τε καὶ ἑτεροδόξου. Ἐπίσης δημοσιεύονται ἐν αὐτῷ καὶ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἄρθρα. —Ω.

— **Ἐκκλησία κατ' *οἶκον***. Μετὰ τὴν κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας, οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων, οἵτινες προήρχοντο ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ἐξηκολούθουν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν τῶν Ἰουδαίων, συνήρχοντο ὅμως καὶ εἰς ἰδίας συναθροίσεις ἐν οἴκοις Χριστιανῶν, καθ' ἃς τελοῦντες τὸ κυριακὸν δεῖπνον προσηύχοντο καὶ ἠκροῶντο τῆς διδαχῆς τῶν ἀποστόλων (Πράξ. 2, 42). Οἱ ἐξ ἐθνῶν Χριστιανοὶ μόνον εἰς τὰς τοιαύτας χριστιανικὰς συναθροίσεις ἐφοίτων. Οἱ τόποι οὗτοι τῆς κοινῆς προσευχῆς, οἱ ἐν τοῖς οἴκοις τῶν Χριστιανῶν, καλοῦνται ἤδη ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ *κατ' οἶκον ἐκκλησίαι* (Ρωμ. 16, 4. Α' Κορ. 16, 19. Κολ. 4, 15. Φιλ. 2). Εἰς τὰς κατ' οἶκον ταύτας ἐκκλησίας, αἵτινες ἐγίνοντο ἐν εὐρυχώρῳ τινὶ δωματίῳ, συνήθως τῷ ὑπερῴῳ ἢ τῷ ἑστιατορίῳ (Triklinium), συνήρχοντο ὁτὲ μὲν οἱ οἰκεῖοι τοῦ οἰκοδεσπότου, ὁτὲ δὲ καὶ ἄλλοι Χριστιανοί. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ κατ' οἶκον ἐκκλησίαι καλοῦνται καὶ οἱ τόποι ἔνθα συνέρχονται μόνον οἱ οἰκεῖοι τοῦ οἰκοδεσπότου. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Β' αἰῶνος ἀπαντῶσιν ἴδιοι εὐκτήριοι οἶκοι ὡς τόποι δημοσίας λατρείας (ἐκκλησίαι, οἶκοι ἐκκλησίας, προσευκτήρια, κυριακά), οἵτινες κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα διεδόθησαν πολλαχοῦ. Κ. Ι. Δ.

Ἐκκλησιά [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Κοσμᾶ (τέως *Τσιρακίου*) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 179. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βιβίστη*.

— **Ἐκκλησιὰ** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀηδονιᾶς (τέως *Φθίνας*) τῆς ἐπαρχίας Νικοπόλεως τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κάτ. (1928) 141.

ἐκκλησιάζω, ἀόρ. *ἠκκλησίασα* καὶ κοινότ. *ἐκκλησίασα—ἐκκλησιάσθην·* μετέχω τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἀσκῶ τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου ὡς ἐκκλησιαστής: «ἐκκλησιάζουσι περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης» (ἀρχ.)· ‖ ὁδηγῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὸν ναόν: «οἱ γονεῖς ἐκκλησιάζουν τὰ τέκνα των»· ‖ παθ. *ἐκκλησιάζομαι·* μεταβαίνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρακολουθῶ τὴν ἑκάστοτε ἀκολουθίαν: «ἐκκλησιάζομαι κάθε Κυριακήν», «χθὲς ἤμην ἄρρωστος καὶ δὲν ἐκκλησιάστηκα».

— **«Ἐκκλησιάζουσαι»** (αἱ). Κωμῳδία τοῦ *Ἀριστοφάνους* (βλ. λ.) διδαχθεῖσα τῷ 389 ἢ κατ' ἄλλους τῷ 394 ἢ 392. Εἶναι ἔργον τολμηρᾶς ἐπινοίας, προελθὸν ἐκ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν χρόνων ἐκείνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ δημοκρατία εἶχεν ἀποκατασταθῇ πάλιν ἐν Ἀθήναις μεθ' ὅλων τῶν ἀτοπιῶν αὐτῆς, καὶ ὁ δημόσιος πλοῦτος κατεδαπανᾶτο ὑπὲρ τῶν ἀργῶν ἀνθρώπων. Ὁ δημαγωγὸς *Ἀγύρριος* ἐπίεζε τὸ πολὺ πλῆθος, παρέχων μέγαν ἐκκλησιαστικὸν μισθόν, ὁ δὲ δῆμος, οὐδεμίαν ἔχων πεποίθησιν εἰς τοὺς τότε πολιτικοὺς ἄνδρας, εἰς οὐδένα ὑπήκουε σταθερῶς, ἀλλ' ὁτὲ μὲν ηὐνόει τὸν ἕνα, ὁτὲ δὲ τὸν ἄλλον δημαγωγόν. Οὕτω μοχθηρῶς διακειμένων τῶν πραγμάτων, πλάττει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς «Ἐκκλησιαζούσαις», ὅτι αἱ γυναῖκες ἐνδυθεῖσαι ἱμάτια ἀνδρικὰ καὶ συνελθοῦσαι εἰς ἐκκλησίαν, ἀπεφάσισαν νὰ λάβωσιν αὐταὶ εἰς χεῖρας τὴν ὅλην διοίκησιν τῆς πολιτείας, πρῶτον μὲν διότι πρὸς διόρθωσιν τῶν κοινῶν πραγμάτων αὕτη μόνη ἡ ἀπόπειρα δὲν εἶχε γίνει μέχρι τοῦδε ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν, δεύτερον δὲ διότι, κατά τι ἀρχαῖον λόγιον, καὶ τὰ ἀτοπώτατα βουλεύματα τῶν Ἀθηναίων ἐκβαίνουσιν εἰς ἀγαθὸν καὶ σωτηρίαν τῆς πόλεως.

Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ προλογίζει ἡ *Πραξαγόρα*, μὴ δυναμένη νὰ ἐννοήσῃ, διατί δὲν ἦλθον αἱ γυναῖκες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' εἰκάζει, ἢ ὅτι δὲν εἶχον ἐρραμμένους πώγωνας, ἢ ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κλέψωσι τὰ ἀνδρικὰ ἱμάτια. Ταῦτα δὲ λέγουσα διανοεῖται ὅπως ἀπέλθῃ, διότι βλέπει λίχνον πλησιάζοντα καὶ φοβεῖται μὴ ἀνήρ τις εἶναι ὁ προσερχόμενος. Ἀλλ' ἀναγνωρίζονται αἱ γυναῖκες, ἐξ ὧν συνίσταται ὁ χορός. Ἡ Πραξαγόρα ἀγορεύσασα δεικνύει, ὅτι τὰ τῆς πόλεως περιῆλθον εἰς κακὴν κατάστασιν διὰ τὴν ἄνοιαν τῶν ἀνδρῶν· διὰ τοῦτο προτείνει ὅπως ἡ διοίκησις τῆς πόλεως παραδοθῇ εἰς τὰς γυναῖκας. Αἱ ἐκκλησιάζουσαι δέχονται τὴν πρότασιν καὶ εἶτα ψηφίζουσι κοινοκτημοσύνην, καθ' ἣν καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες θέλουν νὰ εἶναι κοιναί. Ἰδιαιτέρως προνοοῦσι περὶ τῆς τύχης τῶν δυσμόρφων· τῆς ἐπινοίας ταύτης τὰς γελοίας καὶ ἀκολάστους συνεπείας διεξάγει ὁ ποιητὴς μὲ ὑπερβολικὴν ὄρεξιν καὶ ἱλαρότητα. Τούτων γενομένων, μάτην ὁ *Βλέπυρος*, ὁ σύζυγος τῆς Πραξαγόρας, ἀναζητεῖ τὰς ἐμβάδας καὶ τὸ ἱμάτιον, ὅπως ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας· ἐξελθὼν δὲ εὑρίσκει τὸν γείτονα ἀποροῦντα διὰ τὸ αὐτό. Μετ' ὀλίγον ἐπανέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν ἡ Πραξαγόρα, πρὸς ἣν ἐρίζει ὁ Βλέπυρος, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ κατέλιπε τὴν συζυγικὴν στέγην. Αὕτη κατ' ἀρχὰς λέγει, ὅτι μετέβη εἰς φίλην ὠδίνουσαν, εἶτα δ' ὅμως ὁμολογεῖ ὅτι ὁ δῆμος τῶν γυναικῶν ἀπεφάσισεν, ὅπως τὰ πάντα ὦσι κοινὰ μηδ' αὐτῶν τῶν γυναικῶν ἐξαιρουμένων. Αἱ γυναῖκες ὅμως ἀποτυγχάνουσι τέλεον εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἰδεῶν τῆς κοινοκτημοσύνης καὶ κοινογαμίας, εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, τὸ μὲν διὰ τὴν πανουργίαν πολιτῶν τινων ὀκνούντων, νὰ παραχωρήσωσι τὴν οὐσίαν αὐτῶν εἰς τὴν κοινὴν πολιτείαν, τὸ δ' ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν λαγνείαν τῶν γραιῶν, αἵτινες πειρῶνται αὐταὶ πρῶται νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ νόμου τῆς κοινογαμίας.

Ἡ κωμῳδία αὕτη εἶναι ἐστερημένη τῆς καυστικῆς δριμύτητος τοῦ προσωπικοῦ διασυρμοῦ· ὁ ποιητὴς δὲν ἀνεζήτησε τὸ κωμικὸν ἐν ἱστορικοῖς προσώποις, ἀλλ' ἐν πολιτικαῖς θεωρίαις. Αἱ «Ἐκκλησιάζουσαι» ὁμοιάζουσι τὰ δράματα τῆς ἀνθηροτάτης περιόδου τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς ὑποθέσεως καὶ τὴν αὐθάδειαν καὶ τόλμην τῆς φαντασίας, ἀλλ' ἡ τεχνικὴ διάθεσις τοσοῦτον παραλλάσσει τῶν ἀρχαίων δραμάτων, ὥστε τοῦτο καὶ μόνον ἐλέγχει σαφῶς τὴν ἔνδειαν καὶ πτωχείαν τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ κοινωνιστικαὶ ἰδέαι τῆς ἀριστοφανείου γυναικείας πολιτείας ἔχουσι πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὴν «Πολιτείαν» τοῦ Πλάτωνος. Ἀμφισβητεῖται ὅμως σφόδρα, ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης παρέλαβεν αὐτὰς παρὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ ὅτι ἠθέλησε διὰ τῆς κωμῳδίας του νὰ σατυρίσῃ τὸ μνημονευθὲν ἔργον τοῦ φιλοσόφου. Διότι, οὐ μόνον οὐδαμοῦ τῆς κωμῳδίας καθάπτεται τῶν φιλοσόφων ὁ ποιητής, ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τῶν δύο ἔργων ἀντιστρατεύεται πρὸς τοιαύτην τινὰ γνώμην. Βέβαιον εἶναι τοῦτο, ὅτι μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ μεγάλη πενία τῶν πολιτῶν ἐξεκόλαψεν ἰδέας περὶ κοινοκτημοσύνης, ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ἐπωφελήθη αὐτὰς ἐπιτηδείως, ἵνα πλάσῃ τὸ χάριεν παίγνιον καὶ τὰς καταπολεμήσῃ. —Π.

ἐκκλησιάρης (ὁ), θηλ. *ἐκκλησιάρισσα·* ὁ ἐπιμελούμενος τῆς ἐκκλησίας, ὁ νεωκόρος.

ἐκκλησιάρχης [*Κανον. Δίκ.*]. Ἀξίωμα (ὀφφίκιον) ἐκκλησιαστικόν, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐκκλησιαστικοῖς ἐγγράφοις. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐκκλησιάρχου καταλέγεται ὑπὸ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου (Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε', σελ. 553) ἐν τῇ ὀγδόῃ πεντάδι τῇ τάξει πέμπτον. Συνήθως ἐδίδετο πρεσβυτέροις τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Τοῦ ἐκκλησιάρχου τὰ καθήκοντα ἦσαν τὰ ἑξῆς: α') Νὰ ἐπιμελῆται τοῦ ναοῦ καὶ δὴ τῆς τούτου καθαριότητος καὶ λυχνοκαΐας, ὡς καὶ τῆς ἀναρτήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων. β') Ὡς πρὸς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας: 1) νὰ κρούῃ τοὺς κώδωνας τοῦ ναοῦ, 2) νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς θέσιν, 3) νὰ λέγῃ τὸ «δεῦτε προσκυνήσωμεν» μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐκφώνησιν τοῦ «εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρός», 4) νὰ ἐποπτεύῃ τῆς ὑμνῳδίας καὶ καθόλου νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἀκριβοῦς ὡς πρὸς αὐτὴν τηρήσεως τοῦ τῆς ἐκκλησίας τυπικοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν σφαλμάτων, παρατυπιῶν καὶ χασμῳδιῶν, 5) τῇ Μ. Πέμπτῃ νὰ ὑπουργῇ τῷ ἀρχιερεῖ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γινομένην ἀπαμφίασιν τῆς ἁγίας Τραπέζης, νὰ εὐτρεπίζῃ τὴν λεκάνην τοῦ νιπτῆρος καὶ νὰ τάσσῃ τοὺς μέλλοντας ἵνα νιφθῶσι παρὰ τοῦ ἀρχιερέως δώδεκα ἀδελφούς, 6) κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν χειροτονίαν νὰ εὐτρεπίζῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ τοὺς τρεῖς τῶν χειροτονησόντων ἀρχιερέων θρόνους, καὶ 7) νὰ μεριμνᾷ ὅπως κατὰ τὴν ἀπόλυσιν τῶν ἀποδείπνων ὑπάρχῃ *ἀκμὴ ἡμέρας*. γ') Νὰ παρευρίσκεται κατὰ τὴν ὑπό τινος τῶν πρεσβυτέρων τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ λῆψιν ἐκ τῶν πίθων τοῦ πρὸς χρῆσιν τῶν ναῶν ἁγίου μύρου. δ') Νὰ μετέχῃ ἐνίοτε τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου.

Τὸ ὀφφίκιον τοῦ *μεγάλου ἐκκλησιάρχου* τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἀπονέμεται διὰ πατριαρχικοῦ *εὐεργετηρίου γράμματος*. Ὁ ἐκκλησιάρχης ἠδύνατο νὰ ᾖ τετιμημένος καὶ δι' ἑτέρου ἀξιώματος, ἐκκλησιαστικοῦ ἢ μοναστηριακοῦ. Χρείας ὑπαρχούσης ὑπουργεῖ τῷ ἐκκλησιάρχῃ ὁ *παρεκκλησιάρχης*.

[*Zhishman*, Die Synoden und Episkopalamter in der morgenlandischen Kirche, Wien 1867 σελ. 166.]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐκκλησιασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκκλησιάζεσθαι, τὸ νὰ μεταβαίνῃ τις εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ παρακολουθῇ τὴν ἑκάστοτε ἀκολουθίαν· ‖ συνάθροισις πρὸς συγκρότησιν ἐκκλησίας τοῦ δήμου (ἀρχ.).

ἐκκλησιαστήριον (τό)· ὁ τόπος τοῦ ἐκκλησιασμοῦ τοῦ δήμου (μεταγεν.)· ‖ ὁ τόπος τοῦ ἐκκλησιασμοῦ τῶν Χριστιανῶν, ὁ ναός, ἡ ἐκκλησία.

Ἐκκλησιαστήριον [*Ἀρχ. Θέατρ.*]. Μικρὸν ἀρχαῖον θέατρον τῶν ἐν Λυδίᾳ Τράλλεων, διάσημον γενόμενον, διότι ἐν αὐτῷ ὁ ἐξ Ἀλαβάνδων τῆς Καρίας ζωγράφος Ἀπατούριος ἐζωγράφησε τὸ πρῶτον σκηνογραφίαν (προσκήνιον), ἐν τῇ ὁποίᾳ, ἀντὶ τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπικρατούντων κιόνων, παρουσίασεν ἀγάλματα κενταύρων ὑποστηρίζοντα ἐπιστήλια καὶ θόλους, ἡ προοπτικὴ τῶν ὁποίων προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ Βιτρουβίου (βιβλ. VII, κεφ. V).

ἐκκλησιαστὴς (ὁ)· ὁ μετέχων τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ὁ παριστάμενος κατ' αὐτήν.

—**«Ἐκκλησιαστὴς»** [*Παλ. Διαθ.*]. Ἓν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπερ ἑβραϊστὶ ὀνομαζόμενον *Κοχέλεθ* μεταφράζεται *Ἐκκλησιαστὴς* ὑπὸ τῶν Ο'. Σημαίνει δὲ ἡ λέξις αὕτη, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχήν, τὸν ἐν ταῖς συναθροίσεσι κηρύσσοντα, οἱονεὶ τὸν ἱεροκήρυκα, ὡς ὁ Λούθηρος προσφυῶς μεταφράζει τὴν λέξιν. Τὸ θέμα τοῦ ἐκ 12 κεφαλαίων ἀπαρτιζομένου βιβλίου τούτου εἶναι ἡ ματαιότης πάντων τῶν ἐγκοσμίων: «Ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης». Σύγκειται δὲ τοῦτο ἐκ τριῶν μερῶν, ἤτοι ἐκ τοῦ προλόγου (α' 2—11), ἐκ συλλογῆς ρητῶν περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἐγκοσμίων ἄνευ συστηματικῆς τάξεως (α' 12—ιβ' 8) καὶ ἐκ τοῦ ἐπιλόγου (ιβ' 9—14). Ἡ ματαιότης δὲ τῶν ἐγκοσμίων δὲν ἐξαίρεται ἐνταῦθα ἀπὸ ὑλιστικῆς, οἱονεὶ ἐπικουρείου, ἐπόψεως, ὡς θὰ ἠδύνατό τις παρεξηγῶν ρητά τινα νὰ εἰκάσῃ, ἀλλ' ἀπὸ θρησκευτικῆς ἐπόψεως, τοῦ συγγραφέως πιστεύοντος εἰς τὴν ὕπαρξιν παντοδυνάμου καὶ πανσόφου Θεοῦ (γ' 11) καὶ εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν (β' 25, γ' 13, ε' 18, θ' 1), εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῆς ψυχῆς (ιβ' 7) καὶ εἰς τὴν θείαν ἀνταπόδοσιν (γ' 17, η' 12, ια' 9). Πρὸ παντὸς δὲ διαφωτιστικώτατον, ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου, εἶναι τὸ συμπέρασμα εἰς ὃ καταλήγει ὁ συγγραφεύς: «Τέλος λόγου, τὸ πᾶν ἄκουε. Τὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλασσε, ὅτι τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος. Ὅτι σύμπαν τὸ ποίημα ὁ Θεὸς ἄγει ἐν κρίσει, ἐν παντὶ παρεωραμένῳ ἐὰν ἀγαθὸν καὶ ἐὰν πονηρόν» (ιβ' 13, 14). Ὡς συγγραφέα δὲ τοῦ βιβλίου ἡ μὲν ἰουδαϊκὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ παράδοσις καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἐξηγητῶν, ἐπὶ τῇ βάσει ἐπανειλημμένων δηλώσεων ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ (α' 1, 12, 16, ιβ' 9. β' 4) δέχονται τὸν βασιλέα Σολομῶντα, οἱ δὲ νεώτεροι φιλελεύθεροι ἐξηγηταὶ ἀπὸ τοῦ Hugo Grotius († 1645), στηριζόμενοι εἰς διάφορα ἐσωτερικὰ τεκμήρια, ἀποκρούουσι τὴν γνώμην ταύτην καὶ καταβιβάζουσι συνήθως τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους (μετὰ τὸ 300), ἐπειδὴ νομίζουσιν ὅτι ἀνευρίσκουσιν ἐν αὐτῷ ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Τὰ προσαγόμενα δ' ὅμως κατὰ τῆς σολομωντείου προελεύσεως τοῦ βιβλίου ἐπιχειρήματα δὲν εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, τοὐλάχιστον, σολομώντειον βάσιν τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἀποκρούωμεν μεταγενεστέραν ἐπεξεργασίαν καὶ συμπλήρωσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν μεταιχμαλωσιακὴν καὶ δὴ κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχήν, πάντως ἐν τῷ πνεύματι τῆς θρησκευτικῆς ἰδεολογίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τὰ εἰς τὸν «Ἐκκλησιαστὴν» σπουδαιότερα ὑπομνήματα εἶναι τὰ τῶν Franz Delitsch (1875), Siegfried (1898), P. Haupt (1905), Barton (1908), Zapletal (1911), Podechard (1912) καὶ M. Jastrow (1920). Π. Ι. Μ.

ἐκκλησιαστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου: «ἐκκλησιαστικὸς μισθός» ὁ μισθὸς τὸν ὁποῖον ἐλάμβανον ὡς ἀποζημίωσιν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι προσερχόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου· ὁ μισθὸς οὗτος κατ' ἀρχὰς ἦτο εἷς ὀβολός, αὐξανόμενος δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἔφθασεν ἐπὶ Ἀριστοτέλους εἰς ἐννέα· ‖ «ἐκκλησιαστικὸς πίναξ» πίναξ ἑκάστου δήμου ἐμφαίνων τοὺς πολίτας Ἀθηναίους, ὅμοιος πρὸς τὸν παρ' ἡμῖν ἐκλογικὸν κατάλογον· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν

Digitized by Google

Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν: «ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, —ποίησις, —μουσική», «ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον» τὸ ἄλλως λεγόμενον *κανονικόν*, «ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, — ρητορική» ἡ ἰδιάζουσα μορφὴ εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς καὶ ῥήτορας· || «ἐκκλησιαστικὰ πράγματα» αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑποθέσεις· ὅθεν «ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ.».

— **ἐκκλησιαστικὰ *ἀξιώματα*** [*Ἐκκλησ. Δίκ.*]· βλ. λ. *ἀξιωματικοὶ* τῆς ἐπισκοπῆς.

— **ἐκκλησιαστικὰ *δικαστήρια*·** βλ. λ. *δικαστήρια* ἐκκλησιαστικά.

— **ἐκκλησιαστικὰ *συμβούλια*** [*Ἐκκλησ. Δίκ.*]· βλ. λ. *ἐνοριακαὶ* ἐπιτροπεῖαι.

— **Ἐκκλησιαστικὴ *ἀλήθεια*.** Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ὑπ' αὐτοῦ καθοδηγουμένη, ἀναπτύσσει τὰς ἐν σπέρματι ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ὑπαρχούσας θρησκευτικὰς ἀληθείας καὶ ἐπισήμως καθορίζουσα αὐτὰς καταρτίζει τὰ δόγματα. Αἱ οὕτω ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναπτυσσόμεναι καὶ καθοριζόμεναι ἀλήθειαι δύνανται νὰ κληθῶσιν *ἐκκλησιασικαὶ ἀλήθειαι* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς *γραφικὰς* ἢ *ἀποστολικὰς ἀληθείας*. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἀληθειῶν ἀποστολικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν δὲν συνεπάγεται καὶ διαφορὰν τῆς ἀξίας αὐτῶν, καθ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία ὡς ἀλάθητος ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ διαμονῆς καὶ καθοδηγήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀναπτύσσει καὶ καθορίζει τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας ἀλαθήτως. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀποστολικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀληθειῶν ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι αἱ δεύτεραι ἀναπτύσσουσι καὶ καθορίζουσι τὰς ἐν σπέρματι ὑπαρχούσας ἀληθείας ἐν ταῖς πρώταις. Κατὰ ταῦτα καὶ αὗται εἶναι ὑποχρεωτικαί, ὡς αἱ ἀποστολικαί, διὰ τὸ ἄτομον τὸ ἀνῆκον καὶ θέλον νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια δύναται νὰ κληθῇ πᾶσα ἀλήθεια προβαλλομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῖς ἀνήκουσιν εἰς αὐτὴν πρὸς προσδοχήν. Κ. Ι. Δ.

— **«Ἐκκλησιαστικὴ *ἀλήθεια*».** Ἐπίσημον ὄργανον τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'. Τὸ πρῶτον φυλλάδιον, εἰς σχῆμα μέγα τέταρτον, δίστηλον, ἐκυκλοφόρησεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀλήθεια» τὴν 1 Ὀκτωβρίου τοῦ 1880 ὑπὸ ἀρχισυντάκτην τὸν Μηνᾶν Χαμουδόπουλον. Παυθεῖσα ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐπανεξεδόθη, ἐπονομασθεῖσα «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια». Τὴν 1 Μαΐου 1883 ἀρχισυντάκτης αὐτῆς διωρίσθη ὁ Μανουὴλ Ι. Γεδεών, τοῦ Χαμουδοπούλου διορισθέντος συμβούλου τῆς ἐν Ἀθήναις τουρκικῆς πρεσβείας. Τὸν Μάϊον τοῦ 1885, ἕνεκα μεταρρυθμίσεών τινων ἐπιγενομένων εἰς τὸ φύλλον (βραχύνσεως τοῦ σχήματος εἰς 8ον κλπ.), παρητήθη ὁ Μ. Γεδεὼν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχισυνταξίαν ὁ τότε διευθυντὴς τῆς κεντρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς καὶ νῦν πατριάρχης Βασίλειος Γεωργιάδης. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1887 διωρίσθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Ε' ἀρχισυντάκτης ὁ Μ. Γεδεών, παραιτηθεὶς τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1890. Μετὰ τέσσαρας μῆνας διωρίσθη ἀρχισυντάκτης ὁ τότε διάκονος καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας Γεράσιμος Δώριζας. Μετὰ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος ἀρχισυντάκτης διωρίσθη ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγ. Κωνσταντινίδης, διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1895. Μετὰ πενταετεῖς ἐναλλαγὰς εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἰθυνόντων τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ, διωρίσθη (1901) ἀρχισυντάκτης ὁ Ἀθ. Πιπέρας, διδάσκαλος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις θεολογικῆς σχολῆς καὶ ἐπὶ βραχὺ (1909) μητροπολίτης Σερρῶν. Ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1902 μέχρι 1923 (γράφων τακτικῶς καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1898—1901) διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης ἢ διευθυντὴς ἐπίτιμος ὁ Μ. Ι. Γεδεών. Συνεργάται τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» ἐγένοντο οἱ: Βασίλειος Γεωργιάδης, τότε Ἀγχιάλου καὶ νῦν Οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὁ Φιλόθεος Βρυέννιος μητροπολίτης Νικομηδείας, ὁ Σμύρνης Βασίλειος, Ἄνθιμος Ἀλεξούδης ὁ Ἀμασείας, Ἰωακεὶμ Φορόπουλος ὁ Πελαγονίας, Χρυσόστομος Καλαφάτης ὁ Σμύρνης, πρωτοσύγκελος ἔτι ὤν, ὁ Ἡρακλείας Φιλάρετος Βαφείδης, Καλλίνικος Δεληκάνης ὁ Κυζίκου, Σωφρόνιος Σταμούλης ὁ Ἐλευθεροπόλεως, Χριστόφορος Κνήτης ὁ Βιζύης καὶ Χρύσανθος Φιλιππίδης ὁ Τραπεζοῦντος, οἱ ἀρχιμανδρῖται Χριστόφορος Προδρομίτης καὶ Ἰάκωβος Βατοπεδηνός, οἱ περὶ τὴν μουσικὴν ἀσχολούμενοι: Ν. Παγανᾶς καὶ Μᾶρκος Βασιλείου, οἱ νομομαθεῖς Μιλτ. Καραβοκυρός, Ἐλευθ. Ταπεινός, ὁ κατόπιν μητροπολίτης Μαρωνείας Μελισσηνὸς Χριστοδούλου, οἱ: Μιχ. Θεοτοκᾶς καὶ Χ. Παπαϊωάννου κ. ἄ. Ὁ σουλτᾶνος Χαμὶτ μετὰ τὸ 1885 ἀπήλλαξε τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» τῆς προληπτικῆς λογοκρισίας. Παρὰ τοῦτο ἐπανειλημμένως ἐπαύθη αὕτη, καὶ δὴ τῷ 1881, τῷ 1890, τῷ 1911 καὶ ὁριστικῶς τῷ 1923. Ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἐξεδίδετο καθ' ἑβδομάδα, οἱ δὲ τόμοι αὐτῆς, ὧν ὁ ὄγκος ποικίλλει ἀπὸ 400—700 σελίδων, περιέχουσι πλοῦτον πολυτίμου ὑλικοῦ. —Ω.

— **ἐκκλησιαστικὴ *γεωγραφία*.** Αὕτη ἀποτελεῖ βοηθητικὸν μάθημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἕνα τῶν κλάδων τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας, ἔργον δ' ἔχει τὴν ἱστορικὴν ἐξερεύνησιν καὶ ἔκθεσιν τῆς τε τοπικῆς ἐξαπλώσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν αὐτῆς, καὶ τῆς κατὰ τόπους ὀργανώσεως αὐτῶν εἰς πατριαρχεῖα, μητροπόλεις, ἐπισκοπάς, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τοπογραφίας. Δὲν ἀποβλέπει δὲ μόνον εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν, ἀλλ' ἐρευνᾷ καὶ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν πάντων τῶν ἀνωτέρω καὶ συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν στατιστικήν. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γεωγραφίας γραφέντων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Carolus a Santo Paulo*, Geographia sacra (1704), *F. Ughelli*, Italia sacra (1717^2), *Dion. de S. Marthe*, Gallia Christiana (1870^2) *M. Le Quien*, Oriens Christianus (1740), *J. Wiltsch*, Handbuch der Kirchlichen Geographie und Statistik von der Zeiten der Apostel bis zu dem Anfang des 16 Jahrhunderts (1846), *St. Neher*, Kirchliche Geographie und Statistik (1864), *K. Heussi und H. Mulert*, Atlas zur Kirchengeschichte (β' ἔκδ. 1919) καὶ μάλιστα τὸ ὑπὸ τοῦ *Baudrillard* κ.ἄ. ἐκδιδόμενον μνημειῶδες ἔργον «Dictionnaire d' Histoire et de Géographie Ecclésiastique», ὅπερ ἤρξατο ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1909. —Μ.

— **«Ἐκκλησιαστικὴ *Ἐπιθεώρησις*».** Περιοδικὸν ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ *Β. Καλλίφρονος* (βλ. λ.).

— **ἐκκλησιαστικὴ *ἱστορία*.** Ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ συστηματικὴ ἔκθεσις τῆς ἱστορίας τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τῆς ἱδρύσεως, ἐξαπλώσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτῆς ὑφ' ὅλας τὰς ἀπόψεις. Ἡ τοιαύτη ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ φθάνουσα μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, καλεῖται *γενικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία* πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν μερικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν, ὧν ἀντικείμενον εἶναι μία κατὰ μέρος Ἐκκλησία (Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ.τ.λ.) ἢ μία τις σχέσις καὶ ὄψις τοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας (Ἱστορία τῶν συνόδων, τῶν δογμάτων κ.τ.λ.). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία εἶναι μέρος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας τῶν θρησκευμάτων.

Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ γεωγραφία, ἡ παλαιογραφία, ἡ διπλωματικὴ καὶ κριτική, ἡ χρονολογία καὶ στατιστική, ἡ ἱστορία τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τοῦ δικαίου καὶ ἡ γνῶσις τῶν γλωσσῶν, εἰς ἃς ἔχουσι γραφῆ αἱ πηγαί. Πηγαὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἶναι αἱ ἅγιαι Γραφαί, τὰ πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, τὰ ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα (ἐγκύκλιοι, κώδικες ἐπισκοπῶν, πρακτικά), τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ μνημεῖα (ἐκκλησίαι, τάφοι, εἰκόνες, σκεύη, νομίσματα, ἐπιγραφαί), αἱ ὁμολογίαι, τὰ σύμβολα καὶ αἱ λειτουργίαι, οἱ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἀφορῶντες πολιτικοὶ νόμοι καὶ διατάξεις αὐτοκρατόρων καὶ καθόλου πολιτικῶν ἀρχόντων καὶ τὰ συγγράμματα, ἰδίᾳ τὰ ἱστορικά, τῶν συγχρόνων πρὸς τὰ ἐκτιθέμενα γεγονότα. Ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν πηγῶν ἀπαιτεῖται πρὸς παντὸς ἀμεροληψία καὶ ἀντικειμενικότης, ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει τῆς ὕλης φιλοσοφικὴ ἐξέτασις τῶν γεγονότων πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν εἱρμοῦ καθόλου καὶ τῶν αἰτίων ἑκάστου τούτων καὶ γλαφυρὰ ἀλλὰ καὶ σύντομος καὶ ἀκριβὴς ἔκθεσις. Οἱ ἀρχαιότεροι διῄρουν τὴν ὕλην τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας χρονολογικῶς κατὰ αἰῶνας καὶ ἔτη (χρονολογικὴ μέθοδος), ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἐγκατέλιπον καὶ δικαίως τὴν μέθοδον ταύτην ὡς μηχανικήν, δεχθέντες τὴν κατὰ περιόδους διαίρεσιν. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπαντῶσι γεγονότα ἐγκαινιάσαντα νέας ἐποχάς, κατὰ τὰ γεγονότα δὲ ταῦτα δύναται νὰ διαιρεθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία εἰς περιόδους. Ἡ ἐπικρατοῦσα διαίρεσις εἶναι ἡ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Möhler εἰς τρεῖς περιόδους, ὧν ἡ πρώτη φθάνει μέχρι τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, ἡ δευτέρα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἕκτου καὶ ἡ τρίτη μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἑκάστη τῶν περιόδων τούτων ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο τμήματα. Ἀλλὰ πάντες οἱ ἱστορικοὶ δὲν συμφωνοῦσιν εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην. Παρ' ἡμῖν, ὁ μὲν Κυριακὸς διαιρεῖ τὴν ἱστορίαν εἰς τέσσαρας περιόδους, ὧν ἡ πρώτη φθάνει μέχρι τοῦ 313, ἡ δευτέρα μέχρι τοῦ 840, ἡ τρίτη μέχρι τοῦ 1453 καὶ ἡ τετάρτη μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ὁ δὲ Βαφείδης διαιρεῖ εἰς τρία τμήματα, ὧν τὸ πρῶτον φθάνει μέχρι τοῦ 700, τὸ δεύτερον μέχρι τοῦ 1453 καὶ τὸ τρίτον μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Τὰ τμήματα ταῦτα ὑποδιαιρεῖ εἰς ἓξ περιόδους, οὕτως ὥστε ἕκαστον τμῆμα περιλαμβάνει δύο περιόδους, τὸ πρῶτον 1—323 καὶ 323—700, τὸ δεύτερον 700—1054 καὶ 1054—1453 καὶ τὸ τρίτον 1453—1700 καὶ 1700 μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἰς περιόδους πρέπει νὰ γίνῃ, προκειμένου περὶ γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐπὶ τῇ βάσει γεγονότων ἐγκαινιασάντων διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καθόλου νέαν ἐποχήν, τοιοῦτον δὲ γεγονὸς δὲν εἶναι βεβαίως ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἥτις βεβαίως ἐγκαινιάζει διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν νέαν ἐποχήν, οὐχὶ ὅμως διὰ τὴν καθόλου ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναμφιβόλως ἐπέδρασε πολὺ περισσότερον ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

Ἑκάστης περιόδου τὴν ὕλην δυνάμεθα νὰ ὑποδιαιρέσωμεν κατὰ τὰς διαφόρους ἀπόψεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ δή: 1) τὴν ἐξάπλωσιν καὶ ἐξωτερικὴν ἔκφανσιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν πολιτείαν, 2) τὸ ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα, 3) τὴν διατύπωσιν καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς διδασκαλίας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἑτεροδιδασκαλίας καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν, 4) τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς λατρείας καὶ 5) τὰ ἤθη τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καλλιεργηθεῖσα, ἔχει μεγάλην φιλολογίαν. Ὁ ἀρχαιότερος ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς, οὗτινος τὸ ἄνευ πολλῆς ἀξίας ἔργον ἀπωλέσθη, εἶναι ὁ κατὰ τὸν δεύτερον ἀκμάσας αἰῶνα Ἡγήσιππος. Μετ' αὐτὸν συνέγραψεν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ὁ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, ὁ κληθεὶς πατὴρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἀποτελούμενον ἐκ 10 βιβλίων, φθάνει μέχρι τοῦ 324. Καὶ συνεχίζει μὲν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀλλ' ἐν τούτῳ εἶναι μᾶλλον ἐγκωμιαστὴς ἢ ἱστορικός. Τὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐσεβίου συνεχίζουσι τρεῖς ἱστορικοί, ὁ Σωκράτης, οὗτινος τὸ ἔργον μετ' ἐξαιρετικῆς γεγραμμένον ἀμεροληψίας καὶ ἐξ 7 βιβλίων ἀποτελούμενον φθάνει μέχρι τοῦ 439, ὁ Ἑρμείας ὁ Σωζόμενος, οὗτινος τὸ ἔργον ἀποτελούμενον ἐξ 9 βιβλίων φθάνει μέχρι τοῦ 423, καὶ ὁ Θεοδώρητος, οὗτινος τὸ ἔργον περιλαμβάνει τὰ μεταξὺ τοῦ 320—428 γεγονότα. Τῶν τριῶν τούτων ἱστορικῶν συνέταξεν ἐπιτομὴν ἄνευ μεγάλης ἀξίας ὁ Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστης. Ἄλλοι ἱστορικοὶ ἄξιοι λόγου εἶναι ὁ Φιλοστόργιος, ἀρειανός, οὗτινος ἡ ἱστορία φθάνει μέχρι τοῦ 423 (τοῦ ἔργου τούτου ἐλάχιστα λείψανα σῴζονται παρὰ Φωτίῳ), ὁ Ζαχαρίας Μυτιλήνης, οὗτινος τὸ ἔργον φθάνει μέχρι τοῦ 546, καὶ ὁ Εὐάγριος, οὗτινος τὸ ἔργον φθάνει μέχρι τοῦ 594. Τοὺς ἀνωτέρω συνεχίζουσιν οἱ λεγόμενοι Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ (500—1500), οἵτινες ὅμως γράφουσι μᾶλλον πολιτικὴν ἱστορίαν. Κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς χρόνους ἔγραψεν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ὁ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος, ἐξ 22 βιβλίων, ὧν σῴζονται μό ον τὰ 18. Ἀξία τέλος μνείας εἶναι καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Εὐτυχίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, γραφεῖσα ἀραβιστί. Ἐκ τῶν ἀρχαίων Λατίνων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἔγραψαν ἐκκλησιαστικὰς ἱστορίας, ὁ Ρουφῖνος, ὁ Σουλπίκιος, ὁ Ὀρόσιος, ὁ Κασσιόδωρος καὶ οἱ μεσαιωνικοὶ τῆς Δύσεως χρονογράφοι. Ὁ Ρουφῖνος μετέφρασε τὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐσεβίου, ἐπεκτείνας αὐτὴν μέχρι τοῦ 395, ὁ Σουλπίκιος ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος, ὁ Ὀρόσιος ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ 411, καὶ ὁ Κασσιόδωρος ἐπιτομὴν τῶν ἱστοριῶν τοῦ Σωκράτους, Σῳζομένου καὶ Θεοδωρήτου καὶ ἐξακολούθησιν αὐτῆς μέχρι τοῦ 518. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ἄξιοι ἰδίας μνείας εἶναι ἐκ μὲν τῶν διαμαρτυρομένων ὁ Φλάκκιος ὁ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα συγγράψας τὰς Μαγδεμβουργικὰς λεγομένας ἑκατονταετηρίδας, ὁ Μόσχεϊμ, ὁ Σχροίκ, ὁ Χάζε, ὁ Νέανδρος, ὁ Γείσελερ, ὁ Βάουρ, ὁ Κοὺρτζ καὶ ὁ Ἄγενμπαχ. Ἐκ δὲ τῶν δυτικῶν ὁ Βαρώνιος, ὁ Ραϋνάλδος, ὁ Θεϊνερ, ὁ Φλερῦ, ὁ Νατάλης Ἀλέξανδρος, ὁ Τίλλεμαντ, ὁ Βερκαστέλ, ὁ Ἐνρίων, ὁ Στόβερ, ὁ Μέλερ, ὁ Ἄλτσογ καὶ ὁ Δέλιγγερ. Καὶ ἐκ τῶν ὀρθοδόξων ὁ Δοσίθεος, γράψας τὴν ἱστορίαν τῶν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων, ὁ Μελέτιος, οὗτινος ἡ ἱστορία ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ (1783—1784) μετὰ προσθήκης τετάρτου τόμου ὑπὸ τοῦ Γ. Βενδότου, ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, γράψας τὴν ἱστορίαν τῆς πρώτης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1821 — 1850, ὁ Σέργιος Μακραῖος τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 1750—1800, ὁ Κομητᾶς ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐπαυξηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Π. Χιώτη (ἐν Ζακύνθῳ 1861), ὁ Ἀλ. Λάσκαρις ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (εν Κωνσταντινουπόλει 1863), ὁ Κ. Κοντογόνης ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἧς ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος μόνον (εν Ἀθήναις 1867), ὁ Διομήδης Κυριακὸς ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐκ τριῶν τόμων (εν Ἀθήναις 1881), ὁ Φιλ. Βαφείδης ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν εἰς τρεῖς τόμους (1884—1928) καὶ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀνάπλασις»). Ἀξία τέλος μνείας εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Γυεττὲ ἐκ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας προσελθόντος εἰς τὴν ὀρθόδοξον ρωσικὴν (Histoire de l'église) καὶ αἱ ρωσικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἱστορίαι τοῦ Φιλαρέτου, Ἰννοκεντίου καὶ Μακαρίου.

Ἡ ἀξία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἶναι πρόδηλος. Αὕτη, ὡς ἐξετάζουσα τὴν σπουδαιοτάτην θρησκευτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποτελοῦσα τμῆμα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, εἶναι ὠφέλιμος παντὶ ἀνθρώπῳ ἐπιθυμοῦντι νὰ γνωρίσῃ

Digitized by Google

τὴν καθόλου ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἰδίᾳ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἠθῶν, τῆς φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας, ἐφ' ὧν μεγίστην ἐξήσκησεν ἐπιρροήν, ὡς καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν θρησκειῶν. Ὠφελιμωτάτη δ' ἀποβαίνει παντὶ θεολόγῳ οὐ μόνον διότι ἐξετάζουσα τὸ παρελθὸν ἐξηγεῖ τὸ παρὸν καὶ διαφωτίζει τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι ἀπαραίτητον βοήθημα πρὸς κατανόησιν τῶν μαθημάτων τῶν λοιπῶν τῆς θεολογίας κλάδων.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

—**ἐκκλησιαστικὴ *μουσική*·** βλ. *βυζαντινὴ* μουσικὴ καὶ *μουσική*.

—**ἐκκλησιαστικὴ *ποίησις*. *Α') Ἐν Ἀνατολῇ:*** Ἐκ πάντων τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν, εἰς τὰ ὁποῖα κατέγιναν οἱ Βυζαντινοί, δύο μόνον ἐπήγασαν ἐκ τοῦ ὅλως ἰδιορρύθμου βίου αὐτῶν καὶ στενότατα συνδέονται πρὸς τὸ ζωντανὸν αἴσθημά των: ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ δημοτικὴ αὐτῶν ποίησις. Εἰς ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα οἱ Βυζαντινοί, καταλιπόντες τὴν μίμησιν τῶν ἀρχαίων προτύπων, εἰσήγαγον εἰς τὴν λογοτεχνίαν νέαν ὕλην μὲ νέας μορφὰς καὶ παρήγαγον ἔργα, ἅτινα πολὺ ἐπιτυχῶς ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς «αἷμα καὶ σὰρξ ἐκ τοῦ αἵματος καὶ τῆς σαρκὸς τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων». Ἡ ἐκκλησιαστικὴ δὲ μάλιστα ποίησις ὄχι μόνον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πρωτότυπα ἔργα θαυμασμοῦ ἄξια αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ καὶ ὑψίστην πολιτικὴν ἀποστολὴν ἐξετέλεσεν. Ἐν μὲν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι διετήρησεν αὐτὴ μάλιστ ι ζωηρότατον τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ χιλιετηρίδα ὅλην πλεῖστα καὶ κάλλιστα ἔργα κατὰ πόλεμον καὶ ἐν εἰρήνῃ παρήγαγε, καὶ τέλος ἐνίσχυσε τὸ δουλεῦον ἔθνος εἰς τὸν βαρὺν καὶ σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀλλοπίστων δυναστῶν του. Εἰς τὴν λατινικὴν δὲ Δύσιν ἐκόμισε σπέρματα νέας ζωῆς καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ μέχρι τῆς σήμερον διατηροῦνται διάφορα τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως κείμενα. Τέλος δὲ εἰς βαρβάρους λαοὺς Βορρᾶ καὶ Ἀνατολῆς μετὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας συνανῆλθε καὶ ἡ ἑλληνικὴ θρησκευτικὴ ποίησις καὶ ἐκόσμησε τὰ λειτουργικὰ τῶν Χριστιανῶν τούτων βιβλία. Οἱ πρῶτοι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀποστόλων Χριστιανοί, συνερχόμενοι εἰς κοινὰς προσευχάς, ἐχρησιμοποίουν ἐν αὐταῖς τὴν ποίησιν διὰ τῶν ὕμνων, τοὺς ὁποίους ἀνέπεμπον πρὸς τὸν Κύριον, ἀκολουθοῦντες τὴν συμβουλὴν τοῦ Παύλου, γράφοντος πρὸς τοὺς Ἐφεσίους (ε', 18-19): «πληροῦσθε ἐν πνεύματι λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ». Τοὺς ψαλμοὺς δὲ καὶ τοὺς ὕμνους τούτους δὲν ἐποίησαν οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, ἀλλὰ παρέλαβον ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκτὸς τῆς ἀναγνώσεως περικοπῶν τῆς Π. Διαθήκης ἐψάλλοντο καὶ ᾠδαί τινες περιεχόμεναι ἐν αὐτῇ καὶ μάλιστα οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαυΐδ. Τοιαῦται δ' ᾠδαὶ ψαλλόμεναι καὶ ὑπὸ τῶν πρώτων Χριστιανῶν εἶναι αἱ δύο τοῦ Μωϋσέως (Ἐξόδ. ιε' 1—19 καὶ Δευτ. λβ', 1—43), ἡ τῆς Ἄννης (Α' Βασιλ. β' 1—18), ἡ τοῦ Ἀββακοὺμ (γ' 1—19), ἡ τοῦ Ἡσαΐου (κη' 1—21), ἡ τοῦ Ἰωνᾶ (β' 3—10), αἱ δύο τῶν τριῶν παίδων ἐν Βαβυλῶνι *(Δανιὴλ)* καὶ εἰς ταύτας προσετέθη ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης ἡ ᾠδὴ τῆς Θεοτόκου (*Λουκ.* α' 47—55), ἡ προφητεία τοῦ Ζαχαρίου (*Λουκ.* α' 67—79) καὶ ὁ ὕμνος τοῦ Συμεὼν (*Λουκ.* β' 29—32). Εἰς τοὺς ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς δὲ τούτους ὕμνους κατὰ τὰς ἱερὰς αὐτῶν συνάξεις οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ προσέθεσαν καὶ ἄλλους ὑπ' αὐτῶν ποιηθέντας, εἰς τὸν Θεὸν δὲ καὶ τὸν μονογενῆ Υἱὸν αὐτοῦ ἀναφερομένους, οἷος εἶναι ὁ καλούμενος «ἑωθινὸς» (δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ κτλ.), ὁ «ἑσπερινὸς» (αἰνεῖτε παῖδες Κύριον κλπ.), ὁ «ἐπιλύχνιος» (φῶς ἱλαρὸν κλπ.), ἡ «εὐχὴ ἐπ' ἀρίστῳ» (εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου κλπ.), ὧν τοὺς ποιητὰς δὲν γνωρίζομεν.

Ἀπὸ τοῦ Β' δ' αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸν Γ' καὶ Δ', οἱ αἱρετικοί, καὶ μάλιστα οἱ γνωστικοί, πρὸς διάδοσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν δοξασιῶν, κατέφευγον εἰς τὴν ποίησιν καὶ οὕτω γινώσκομεν ὅτι Μοντανισταὶ ἐποίησαν ὕμνους (*Τερτυλ.* «Adversus Marcionem» 5,8 καὶ «De anima» 9), ᾠδὰς ὁ Βασιλείδης (*Ὠριγέν.* εἰς Ἰὼβ 21,11), ψαλμοὺς οἱ Μαρκιωνῖται (ἐν τῷ Κανόνι τοῦ Μουρατόρη), ὁ Νέπης καὶ ὁ Ἄρειος ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Ἐν Συρίᾳ δὲ μάλιστα, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐκαλλιεργήθη ἡ χριστιανικὴ ποίησις, οἱ αἱρετικοὶ Βαρδεσάνης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἁρμόνιος διὰ ποιημάτων πρὸ πάντων μετέδιδον τὰς διδασκαλίας αὐτῶν παρὰ τοῖς Σύροις, οἵτινες «προσεθίζοντο τὰς τοιαύτας δόξας (τῶν αἱρετικῶν) προσίεσθαι ὑπὸ τοῦ κάλλους τῶν ὀνομάτων καὶ τοῦ τῆς μελῳδίας ρυθμοῦ», ὡς παρατηρεῖ ὁ ἱστορικὸς Ξανθόπουλος (Ἐκκλ. Ἱστορ. 9,16). Εὐνόητον δ' ὅτι πάντα ταῦτα τὰ ποιήματα τῶν αἱρετικῶν ἐνωρὶς ἀπωλέσθησαν, καταδικασθέντα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπάρχουσι δ' ὅμως καὶ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ποιηταὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ὁ Μεθόδιος ὁ Ὀλύμπου (ἀποθανὼν τῷ 312), Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (328—389), Συνέσιος ὁ Πτολεμαΐδος (ἀποθανὼν τῷ 413) καὶ ἄλλοι, ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, τὸν Χριστόν, τὸν σταυρὸν κλπ. ποιήσαντες. Ἀλλὰ τὰ ποιήματα ταῦτα, ἐπειδὴ ἐποιήθησαν κατ' ἀπομίμησιν δουλικὴν καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν μέτρων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως, φυσικὰ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν εἶχον εἰς τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν πιστῶν τοῦ Δ' καὶ Ε' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος· καὶ διὰ τοῦτο, ὡς φαίνεται, δὲν ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν. Ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ποίησις ἀναπτυσσομένη ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἀκμὴν κατὰ τὸν ΣΤ', ἡ περίοδος δ' αὕτη εἶναι ἡ τῆς ἀκμῆς τοῦ *κοντακίου*. Ποιηταὶ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, Ἄνθιμος, Τιμοκλῆς, Αὐξέντιος, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, ὁ Δομίτιος, ὁ Ἀναστάσιος, Ἰωάννης ὁ μοναχός, ὁ Κυριακὸς καὶ ὁ πάντων ἄριστος Ρωμανὸς ὁ μελῳδός, ἔτι δὲ οἱ τοῦ ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνος Συμεὼν ὁ Στυλίτης, Σωφρόνιος ὁ Ἱεροσολύμων, Ἀνδρέας ὁ Πυρός, Βυζάντιος καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἄρχεται ἡ τρίτη περίοδος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως καὶ τελευτᾷ κατὰ τὸν Ι' (περίοδος τῶν *κανόνων*), ποιηταὶ δὲ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, Γερμανὸς ὁ Κωνσταντινουπόλεως, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Κοσμᾶς ὁ Μαϊουμᾶ, Θεόδωρος καὶ Ἰωσὴφ οἱ Στουδῖται, Θεόδωρος καὶ Θεοφάνης οἱ Γραπτοί, οἱ Στουδῖται Γεώργιος, Ἀντώνιος, Ἀρσένιος, Βασίλειος, Γαβριήλ, Νικόλαος, ἡ Κασία, Λέων ὁ Σοφός, Φώτιος ὁ Πατριάρχης, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ποίησις ἤρχιζε νὰ παρακμάζῃ καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ μάλιστα διὰ τοῦτον, ὅτι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾀσματολογίου συμπληρωθέντος ὁ ποιητὴς ἐκκλησιαστικῶν ποιημάτων δὲν ἤλπιζε πλέον ὅτι τὰ προϊόντα τῆς φαντασίας αὐτοῦ θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ πρὸς σκοπὸν πρακτικόν, εἰσαγόμενα εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' λοιπὸν αἰῶνος ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ ἄξιοι λόγου ὀλίγοι ἀναφέρονται, ὡς Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους, Ἰωάννης ὁ Ζωναρᾶς καὶ Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης. Καὶ κατὰ τοὺς κατόπιν δὲ χρόνους καὶ μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξηκολούθουν ποιοῦντες ὕμνους καὶ κανόνας εἰς τοὺς νέους μάλιστα μάρτυρας καὶ ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐλάχιστα πλέον εἰσήχθησαν εἰς τὰ Μηναῖα. Τοιοῦτοι δὲ ποιηταὶ εἶναι ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος, ὁ Ξανθόπουλος, Μᾶρκος ὁ Ἐφέσου, Ματθαῖος ὁ Καμαριώτης, Μανουὴλ ὁ Μαλαξὸς καὶ ἄλλοι.

Οἱ ποιηταὶ πασῶν τῶν περιόδων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ποιήσεως τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων αὐτῶν λαμβάνουσι πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἥτις εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων εἰς τὴν παγκόσμιον φιλολογίαν καὶ καλλιτεχνίαν. Αἱ μεγάλαι μορφαὶ τῶν πατριαρχῶν, τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἄλλων προσώπων τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν, ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου, ἡ γέννησις, ἡ διδασκαλία, τὰ θαύματα, ἡ σταύρωσις, ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος, ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἀποστόλων ἦσαν τὰ προσφιλῆ θέματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν. Κατόπιν δὲ ἀπὸ τῆς β' περιόδου καὶ ἐντεῦθεν ὡς πηγαὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἐχρησίμευσαν καὶ τὰ διάφορα μαρτυρολόγια καὶ ἁγιολόγια (συναξάρια), τὰ ἀφηγούμενα τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων. Πάντες δ' οἱ ποιηταὶ οὗτοι ἐξυμνοῦσι τὰ ἱερὰ πρόσωπα καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν ὅλως ἀντικειμενικῶς, ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ ἀρχαῖοι τοῦ δωρίου μέλους ποιηταί, οἱ καλούμενοι «χορικοί». Ὅπως δηλαδὴ οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ τῶν ὕμνων, τῶν προσοδίων, τῶν διθυράμβων, τῶν παιάνων καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς χορικῆς ποιήσεως, ᾐσθάνοντο ὅτι οὐχὶ ἰδικά των συναισθήματα ὤφειλον νὰ ἐκφράζωσιν, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ γίνωνται ἑρμηνεῖς καὶ ἐξάγγελοι τῶν συναισθημάτων, ἅτινα κατεῖχον τὸν λαὸν τὸν παριστάμενον εἰς τὰς δημοτελεῖς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, πρὸς οὓς ἐποίουν τὰ ποιήματά των, τοιουτοτρόπως ἐφρόνουν καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἡμῶν ποιηταί. Συνῃσθάνοντο ὅτι ἀντεπροσώπευον τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ θείου καὶ ἐπιμελῶς ἀπέφευγον ὡς τὰ πολλὰ νὰ ἐκφράζωσιν ἀτομικὰ συναισθήματα ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν. Πᾶν ὅ,τι προσέκρουεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἦτο σύμφωνον πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις τῶν Χριστιανῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκφράσωσι ποιηταὶ ἀξιοῦντες νὰ κινῶσι τὰς ψυχὰς τῶν ὁμοπίστων εἰς ἔκφρασιν ὕμνων λατρείας καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ θεῖον. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ χριστολογικά, τριαδικὰ καὶ ἄλλα δογματικὰ ζητήματα, ἅτινα συχνάκις ἀπαντῶμεν ἐν ταῖς ποιήμασι τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ Κοσμᾶ καὶ ἄλλων, ἐνδέχεται μὲν νὰ ἀπαρέσκωσιν εἴς τινας σήμερον ἀλλότρια κρινόμενα τῆς ποιήσεως, ἀλλ' εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τοῦ μέσου αἰῶνος, τοὺς ὁποίους συχνὰ συνετάραττον τοιαῦτα ζητήματα καὶ ἀπὸ τοῦ παλατίου τοῦ βασιλέως μέχρι τῆς καλύβης τοῦ ἀγρότου δὲν ἦσαν σπάνιαι αἱ δογματικαὶ συζητήσεις καὶ ἔριδες, ἐκφράσεις περὶ τοιούτων ζητημάτων ἀπηχοῦσαι τὰς ἀποφάσεις τῶν διαφόρων Οἰκουμενικῶν συνόδων εὐαρέστως ἠκούοντο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν πιστῶν, ὡς ἀνταποκρινόμεναι πρὸς τὰς ἐνδομύχους θρησκευτικὰς πεποιθήσεις των.

Ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τῶν ποιημάτων τούτων, ἤτοι τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα αὐτῶν, οἱ μὲν ποιηταὶ τῆς α' περιόδου ἠστόχησαν, μεταχειρισθέντες τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Οἱ ποιηταὶ ὅμως τῆς β' περιόδου, ὀρθότερον κρίνοντες, κατενόησαν ὅτι, ἂν ἤθελον νὰ τέρψωσι καὶ συγκινήσωσι τοὺς πολλοὺς καὶ ὄχι μόνον τοὺς λογίους τὰ ποιήματα αὐτῶν, ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἥτις καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἀρκετὰ καταληπτὴ εἰς τὸν λαὸν ἦτο, μετρικὴν δὲ ὄχι τὴν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀρχαίας προσῳδίας, ἀλλ' εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τόνον τῶν λέξεων, εἰς τὴν ἰσοσυλλαβίαν καὶ ὁμοτονίαν, ἅτινα καὶ ἐν τῇ ποιήσει τῶν σημερινῶν λαῶν παρατηροῦνται, πιθανώτατα δὲ οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ποιηταὶ παρέλαβον παρὰ τῶν Σύρων τῆς Ἀντιοχείας καὶ Ἐδέσσης. Τοῦτο δὲ τῷ ὄντι ἤρχισε μὲν νὰ καλλιεργῆται κατὰ τὸ τέλος τῆς α' περιόδου, ἐκαρποφόρησε δὲ πλουσίως κατὰ τὴν β' περίοδον, ὡς φαίνεται πρὸ πάντων εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ρωμανοῦ. Καὶ δὲν ἔχομεν μὲν σήμερον πολλὰ ἔργα τῶν ποιητῶν ἐκείνων, οἵτινες εἰς τὴν χρῆσιν γλώσσης καὶ μέτρου ἱκανοποιούντων τὰς καλαισθητικὰς ἀπαιτήσεις τῶν συγχρόνων αὐτῶν προηγήθησαν τοῦ Ρωμανοῦ· διότι κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους τῆς εἰκονομαχίας ἡ κατὰ παντὸς νεωτερισμοῦ ἀντίδρασις ὄχι ὀλίγον ἐπέδρασε καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν, ἐπαναγαγοῦσα εἰς χρῆσιν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἀρχαίαν μετρικήν· οὐδεμία ὅμως ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ρωμανὸς ἠκολούθησε καὶ ἐτελειοποίησε παράδειγμα προγενεστέρων ὁμοτέχνων του. Ἡ νέα δ' αὕτη μετρικὴ ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς ὑπὸ τῶν πλείστων ποιητῶν χρησιμοποιηθεῖσα ἐκλήθη *τονική*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιάν, *προσῳδιακὴν* καλουμένην. Καὶ τίνα μὲν μετρικὰ συστήματα ἀπετέλεσεν ἡ ποίησις ἡ τὴν μετρικὴν ταύτην μεταχειρισθεῖσα εἶναι δύσκολον μετ' ἀκριβείας νὰ καθορισθῇ, διότι πρῶτον μὲν πλεῖστα τῶν ποιημάτων τούτων εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτα, δεύτερον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκδεδομένων δὲν ἔγιναν μέχρι τοῦδε ἐπαρκεῖς μελέται, ἀφοῦ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπιστεύετο ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα κείμενα (τροπάρια) ἦσαν εἰς πεζὸν λόγον γεγραμμένα καὶ τώρα δ' ἀκόμη τὰ λειτουργικὰ ἡμῶν βιβλία ἐκδίδονται ὡς τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ καὶ λόγιοι ἡμῶν ὡς ἐν πεζῷ λόγῳ ἐκδίδουσιν ᾄσματα ἐκκλησιαστικά, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1830 ὑπὸ τοῦ Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ἀπεδείχθη ὅτι οἱ ὑμνογράφοι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἰς ἔμμετρον λόγον ἔγραψαν. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τονικῆς ποιήσεως οἱ ποιηταί, οἵτινες ἦσαν καὶ μελοποιοί, ὅπως καὶ οἱ παλαιοὶ μελικοὶ ποιηταί, ἐδημιούργησαν ἱκανὰς νέας στροφὰς καὶ ἀντιστοίχους μελῳδίας. Ἀλλὰ κατόπιν, ὅταν δὲν ἠδύναντο πλέον οἱ ποιηταὶ νὰ ποιῶσι κατὰ νέας στροφὰς καὶ νέας μελῳδίας, ἐποίουν τὰ νέα ποιήματα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα προϋπαρχούσης στροφῆς καὶ μελῳδίας, ἥτις ἐκαλεῖτο *εἱρμός*. Πᾶν λοιπὸν ποίημα ἔχει τὸν εἱρμὸν αὐτοῦ, ἤτοι τὴν ὑποδειγματικὴν στροφήν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τόνον τῶν λέξεων ταύτης θὰ ποιηθῶσι καὶ αἱ στροφαί, τὰ καλούμενα *τροπάρια* τοῦ ποιήματος.

Δύο εἶναι οἱ κύριοι τύποι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ποιημάτων, ὁ *ὕμνος* καὶ ὁ *κανών*. Καὶ ὁ μὲν ὕμνος (ὅστις ἀρχαιότερον ἐλέγετο *κοντάκιον*) σύγκειται ἐκ 15—30 ἢ καὶ περισσοτέρων ἔτι ἰσομέτρων στροφῶν, αἵτινες ἀρχαιότερον μὲν *οἶκοι*, βραδύτερον δὲ *τροπάρια* ἐκλήθησαν, προτάσσεται δ' αὐτῶν στροφὴ μικροτέρα (καὶ ἐνίοτε δύο ἢ τρεῖς στροφαί), ἥτις *κουκούλιον* τὸ πρῶτον, *προοίμιον* δ' ἔπειτα ὠνομάσθη. Ὁ δὲ κανὼν σύγκειται μὲν ἐξ 9 καὶ συνηθέστερον ἐξ 8 ᾠδῶν, ὧν ἑκάστη ἰδίαν μετρικὴν κατασκευὴν ἔχουσα, κατ' ἀρχὰς μὲν συνέκειτο ἐκ πολλῶν τροπαρίων, κατόπιν δὲ τὰ τροπάρια ταῦτα περιωρίσθησαν εἰς 6 ἢ 5 ἢ 4 ἢ 3 ἢ 2· ὑπάρχουν δὲ καὶ ἀτελεῖς κανόνες ἔχοντες μόνον 4 ἢ 3 ᾠδὰς (τετραῴδια, τριῴδια) καὶ ἐνίοτε 2 μόνον (διῴδια).

Τῶν ποιητικῶν καὶ ρητορικῶν τρόπων καὶ σχημάτων, τῶν ὁποίων ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἔκαμνον χρῆσιν οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ καὶ οἱ ρήτορες καὶ μάλιστα τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς παρηχήσεως καὶ δὴ τοῦ ὁμοιοτελεύτου καὶ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, συχνὴν κάμνουσι χρῆσιν καὶ ἐνίοτε κατάχρησιν καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ καὶ μάλιστα ἡ σχολὴ τοῦ Ρωμανοῦ. Σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ποιήσεως εἶναι καὶ ἡ *ἀκροστιχίς*, ἥτις ἀπὸ αἰσθητικῆς μὲν ἀπόψεως οὐδεμίαν βεβαίως ἔχει σπουδαιότητα, ἴσως δὲ μάλιστα καὶ ἐδέσμευεν ἱκανῶς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ καὶ εἰς κακομεταχείρισιν τῆς γλώσσης ἐνίοτε ἐξηνάγκαζε τοὺς ἀδεξιωτέρους τῶν ποιητῶν. Χρησιμωτάτη δ' ὅμως εἶναι ἡ ἀκροστιχὶς κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶναι ἀσφαλὲς κριτήριον οὐ μόνον τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ποιήματος καὶ δι' αὐτῆς εἶναι εὔκολον εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ ἐξακριβώσωμεν, ἂν ἐξέπεσε στροφὴ ἢ στίχος ποιήματός τινος, ἀλλὰ καὶ τῆς

Digitized by Google

γνησιότητος αὐτοῦ, ὁσάκις διὰ τῆς ἀκροστιχίδος δηλοῦται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, καίτοι ἐνίοτε ποιηταί τινες ἀπέδιδον τὰ ποιήματα αὐτῶν εἰς προγενεστέρους ἐνδόξους ὁμοτέχνους καὶ ἐκείνων τὰ ὀνόματα ἐδήλουν διὰ τῶν ἀκροστιχίδων τῶν ποιημάτων των. Καὶ οὐκ ὀλίγοι δ' ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταί, ἀλλαχόθεν ἄγνωστοι ἡμῖν, ἐξ ἀκροστιχίδων ποιημάτων των ἐγνώσθησαν.

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα ἀκούομεν ἐν τοῖς ναοῖς ψαλλόμενα ἐκ τῶν λειτουργικῶν βιβλίων (Παρακλητικῆς, Μηναίων, Τριῳδίου, Πεντηκοσταρίου, Ὡρολογίου κλπ.), τὰ ὁποῖα κατηρτίσθησαν συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν *Τυπικῶν*, ἤτοι τῶν βιβλίων ἐκείνων, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς ὁδηγοὶ εἰς τὰς ποικίλας ἱεροτελεστίας. Ἐν τοῖς λειτουργικοῖς ὅμως βιβλίοις δὲν περιλαμβάνονται πάντοτε ὁλόκληρα ποιήματα (ὕμνοι ἢ κανόνες) εἰς ἑκάστην ἑορτήν, ἀλλ' ἔκ τινος μὲν ποιητοῦ τροπάριά τινα, ἐξ ἄλλων δὲ ἄλλα, ἅτινα συναφθέντα μετ' ἀναγνωσμάτων τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐνίοτε εὐχῶν τινων ἀποτελοῦσι τὴν καλουμένην *ἀκολουθίαν*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλήρης συλλογὴ (corpus) τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένων ἐκκλησιαστικῶν ποιημάτων δὲν ἔχει εἰσέτι καταρτισθῆ, τινὰ δ' ἐξ αὐτῶν ἐδημοσίευσεν ὁ *Pitra* ἐν τῇ Hymnographie de l' église grecque (Rome 1867) καὶ ἐν τῷ Α' τῶν Analecta Sacra (Παρίσιοι 1876), ὁ *Christ* καὶ *Παρανίκας* ἐν τῇ Anthologia graeca carminum christianorum (Lipsiae 1879), ὁ *Krumbacher* ἐν τοῖς Sitzungsber. d. bayer. Acad. ἀπὸ τοῦ 1887 καὶ ἑξῆς καὶ ἄλλοι ἐν ἰδίο ς φυλλαδιοις ἢ περιοδικοῖς, περὶ ὧν γράφει ὁ *Krumbacher* ἐν τῷ β' τ μφ τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας του. Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Β) Ἐκκλησιαστικὴ ποίησις ἐν τῇ Δύσει. Συγχρόνως πρὸς τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος συνέταξεν ἐν τῇ Δύσει ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, ἅτινα ἔσχον μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τὰ τοῦ ἁγίου Ἱλαρίου, ὅστις ἐν τούτοις θεωρεῖται ὡς πατὴρ τῆς λατινικῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων σελίδων τῆς χριστιανικῆς λογοτεχνίας, σήμερον δέ, χάρις εἰς τὰς ἀνακαλύψεις τὰς γενομένας ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου, δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων ὑπερβαίνουσιν ἐν πολλοῖς τὰ λοιπὰ ᾄσματα πάσης λογοτεχνίας. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα συνετάχθη μέγας ἀριθμὸς ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων, πολλὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται διὰ τὸ ποιητικὸν κάλλος, τὸ συναρπαστικὸν καὶ ἐποικοδομητικὸν τοῦ περιεχομένου των. Ὑπέροχον λογοτεχνικὸν μνημεῖον θεωρεῖται ὁ ὕμνος «Te Deum laudamus», ὀφειλόμενος εἰς τὸν ἅγιον Αὐγουστῖνον καὶ τὸν ἅγιον Ἀμβρόσιον. Ἐπίσης δέον νὰ μνημονευθῶσιν ἐν προκειμένῳ ὁ Πέτρος Νταμιάνη, ὁ Βερνάρδος Κλαιρβώ, ὁ Θωμᾶς Τσελάνο, ὁ γράψας τὸ περιώνυμον «Dies irae» καὶ ὁ Ἰάκωβος ντὲ Μπενεντίκτι ποιητὴς τοῦ «Stabat Mater». Μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ ὑπῆρξαν καὶ οἱ καλούμενοι Ἱσπανολατῖνοι, ἤτοι ὁ Προυντένσιο καὶ ὁ Χουβένσιο. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ εὐχολογίῳ (breviarium romanum) δύναταί τις ν' ἀναγνώσῃ τοὺς ὑπερόχους ὕμνους των, ἤτοι τὸν «Salvete flores martyrum» καὶ ἄλλους πολλούς. Ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν λόγῳ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα εἶναι ξένα πρὸς τὸν λαόν. Τὰ παλαιότερα ἐξ αὐτῶν, τὰ συνταχθέντα βραδύτερον εἰς τὴν γερμανικήν, ἦσαν ἑορτάσιμοι ψαλμοί, ᾀδόμενοι κατὰ τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα καὶ τὴν Πεντηκοστήν, ἰδίᾳ δὲ ὕμνοι πρὸς τὴν Παναγίαν ἀπευθυνόμενον. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶ ἦσαν μεταφράσεις ἐκ τῆς λατινικῆς. Ἀλλ' ἡ γλῶσσα, εἰς ἣν ἐτελεῖτο ἡ ἱερὰ λειτουργία, ἦτο ἡ λατινικὴ καθ' ἅπαντα τὸν μεσαίωνα.

Τὸ πρῶτον ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ καὶ τῶν εἰς διαφόρους νέας γλώσσας συνταχθέντων ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων. Ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τὴν Μεταρρύθμισιν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κράνμαρ ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ Λουθήρου καὶ προσέφερεν εἰς τὸν λαόν, ὑπὸ ἄλλην μορφήν, μερικούς του ὕμνους τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Εἰς ἐπιστολήν του (1544) πρὸς τὸν βασιλέα Ἐρρῖκον Η' μεταξὺ ἄλλων ὕμνων μεταφρασθέντων εἰς τὴν ἀγγλικὴν περιέλαβε καὶ τὸν ὕμνον τοῦ Πάσχα «Salve, festa dies, toto memorabilis aevo» («Hail, glad day, etc.»). Εἰς τὸ «Ψαλτήριον» τοῦ 1535 (ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μαρσέλλ) περιέχονται ὕμνοι ἀγγλιστὶ πρωτότυποι, μὴ ληφθέντες ἐξ ἀρχαίων πηγῶν. Βραδύτερον ἐξεδόθησαν οἱ παλαιοὶ ὕμνοι καὶ ψαλμοὶ εἰς ἀγγλικὴν μετάφρασιν, ὑφιστάμενοι σὺν τῷ χρόνῳ διαφόρους ἀλλαγάς. Ἐκ τῶν πρωτοτύπων ἀγγλικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων οἱ πλέον ἀξιοσημείωτοι εἶναι τέσσαρες ὕμνοι τοῦ Μίλτωνος γραφέντες τῷ 1629, οἱ εἴκοσι καὶ εἷς ὕμνοι τοῦ Τζέρεμυ Τέϋλορ (1654), ὡς καὶ οἱ ὕμνοι τοῦ Σαμουὴλ Κρόσμαν, τοῦ Τζὼν Ὤστεν καὶ τοῦ Ριχάρδου Μπάξτερ. Ἐπίσης δέον ν' ἀναφέρωμεν ἐκ τῶν ὕμνων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τοὺς ὕμνους τοῦ Τζὼν Ντράϋντεν καὶ τῶν ἐπισκόπων Κὲν καὶ Σίμωνος Πάτρικ. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὁ Ἰσαὰκ Οὐὼτς ἐδημοσίευσε τοὺς «Ὕμνους» καὶ «Ψαλμοὺς» (1707—1709) συνταχθέντας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιῶν ψαλμῶν. Τὸν ἐμιμήθησαν ὁ Σίμων Μπράουν καὶ ὁ Φίλιππος Ντόντριτζ. Μετὰ τὸν Οὐὼτς ἡ δημοφιλεστέρα ὑμνογράφος ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπῆρξεν ἡ μὶς Ἄννα Στὴλ (1717—1778).

Τὰ πρῶτα ἐκκλησιαστικὰ προτεσταντικὰ ᾄσματα ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λουθήρου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Παύλου φὸν Σπρέττεν ἢ Σπεράτους ἀφ' ἑτέρου. Ὁ Λούθηρος συνέθεσε τριάκοντα ἑπτὰ ψαλμούς. Τοὺς δύο τούτους ἐκκλησιαστικοὺς ποιητὰς ἠκολούθησαν πολλοὶ ἄλλοι, ἤτοι ὁ Νικόλαος Ντέτσιους, ὁ Ἰωάννης Γκράουμαν, ὁ ἐπονομαζόμενος Πολιάντερ, ὁ Ἔρασμος Ἄλμπερους, ὁ Ἰωάννης Ματέζιους, ὁ μαργράβος Ἀλμπρέχτος τοῦ Βρανδεμβούργου, ὁ Κούλμπαχ, ὁ Νικόλαος Σελνέτσερ, ὁ Μαρτῖνος Σάλλιγκ, ὁ Φίλιππος Νικολάϊ, ὁ Νικόλαος Χέρμαν, ὁ Βαρθολομαῖος Ρίγκβαλντ, ὁ Λουδοβῖκος Χέλμπολντ, ὁ Γάσπαρ Μπίνεμαν ἢ Μελισσάντερ. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα ταῦτα χαρακτηρίζει εἰλικρινὴς θρησκευτικὴ ἔμπνευσις καὶ ἀνυπόκριτος πίστις. Ἡ δύναμις καὶ ἡ λαϊκότης τῆς γλώσσης, εἰς ἣν συνετάχθησαν, εἶναι πράγματι ἀξία θαυμασμοῦ. Τὸ δογματικὸν στοιχεῖον εἰσέρχεται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν βασάνων καὶ τῶν ὀδυνῶν τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα ἔλαβε νέαν ἐξέλιξιν. Ἡ μεταμόρφωσις τῆς γερμανικῆς ποιήσεως, γενομένη ὑπὸ τοῦ Μαρτίνου Ὄπιτς, ἥκιστα ἔθιξε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα, ὅπερ ἐξηκολούθει νὰ γεννᾶται ἐκ τῆς ἐμπνεύσεως τῆς στιγμῆς, ἀπηλλαγμένον τῆς ἐξεζητημένης καὶ σχολαστικῆς ἐκείνης μορφῆς, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν ποίησιν τῆς καλουμένης Σιλεσιανῆς σχολῆς. Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου διακρίνονται ὁ Παῦλος Φλέμιγκ, ἰδίᾳ δὲ ὁ Παῦλος Γκέρχαρντ, ὅστις ἀνήγαγε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα εἰς ὑψίστην λογοτεχνικὴν περιωπήν. Πλὴν αὐτῶν δέον νὰ μνημονευθῶσιν οἱ ἐξ ἴσου μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ Ἰωάννης Χέερμαν, Σίμων Ντάχ, Ἐρρῖκος Ἄλμπερτ, ἡ Λουΐζα Ἐνριέττα, μεγάλη δούκισσα τοῦ Βρανδεμβούργου, σύζυγος τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου, καὶ ὁ πολὺς Γεώργιος Νόϊμαρκ. Ἐν προκειμένῳ ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἄξιοι ὁ Ἰωάννης Ρίστ, ὁ Μαρτῖνος Ρίγκαρτ, ὁ Ἀνδρέας Γκρύφιους, ὁ Γιούστους Γκεσένιους, ὁ Δαυΐδ Ντένικε, ὁ Μιχαὴλ Σίρμερ, ὁ Τομπίας Κλαουσνίτσερ, ἡ Ἀμαλία Ἰουλιάνα, κόμισσα τοῦ Σβάρτσμπουργ-Ρούντολσταντ καὶ ἡ Ἄννα Σοφία τῆς Ἕσσης. Ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα ἐξεφυλίσθη εἰς παιδαριώδη ὑπεραισθηματισμόν. Ἀντὶ τῆς κοινῆς πίστεως καὶ τῆς πεποιθήσεως εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος ὁ ἐγωϊστικὸς πόθος τοῦ ἀτόμου πρὸς ἀπολύτρωσιν, ἀδιαφοροῦντος διὰ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν μελῶν τῆς εἰς ἣν ἀνήκει κοινωνικῆς ὁμάδος. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι καὶ ψαλμοὶ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι κατάμεστοι εὐσεβισμοῦ, στεροῦνται δὲ λογοτεχνικῆς ἀξίας.

Ἡ περίοδος τοῦ Διαφωτισμοῦ, καθ' ἣν τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος μετηνέχθη ἐκ τῆς θρησκείας εἰς τὴν ἠθικήν, δὲν ὑπῆρξε πλουσία εἰς ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα. Ὁ Κλόπστοκ, ἡ εὔστροφος καὶ δημιουργικὴ φαντασία τοῦ ὁποίου πολλάκις ὑπερεπήδησε τὰ ὅρια τοῦ λαϊκοῦ ᾄσματος, καὶ ὁ Γκέλλερτ εἴχοντο εἰσέτι στερρῶς τοῦ παλαιοῦ δόγματος. Ἐν τούτοις παρὰ τῷ δευτέρῳ, τὰ ᾄσματα τοῦ ὁποίου εὗρον θερμοτάτην παρὰ τῷ λαῷ ὑποδοχήν, παρατηρεῖται ἰσχυρῶς ἠθικοποιητικὴ καὶ διδακτικὴ κατεύθυνσις. Περισσότερον ἔκδηλος εἶναι ἡ κατεύθυνσις αὕτη εἰς τὰ ᾄσματα τοῦ Κράμερ, τοῦ Ἰ. Ἀ. Σλέγκελ καὶ τοῦ Ντίτεριχ. Φανταστικὸν στοιχεῖον συμμειγνυόμενον μετὰ πολλῶν λίαν πεζῶν σκέψεων συναντῶμεν παρὰ τῷ Λαφάτερ. Ἡ νέα θρησκευτικὴ κίνησις, ἡ ἐπεκταθεῖσα κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν, ἐγένετο αἰτία, ὅπως τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα λάβῃ νέαν μεγάλην ἀνέλιξιν. Τὰ ᾄσματα τοῦ Νοβάλις καὶ τοῦ Ἐρνέστου Μαυρικίου Ἄρντ, ἐξ ὧν τὰ πρῶτα φέρουσι τὴν σφραγῖδα τῆς ρωμαντικῆς ποιήσεως, ἀποτελοῦσι τὸν μεταβατικὸν σταθμὸν πρὸς τὸ νεώτερον ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα, περιώνυμοι ἐκπρόσωποι τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ Σπίττα, ὁ Κνάππ καὶ ὁ Στούρμ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Α. Beck*, Geschichte des Kathol. Kirchenliedes von seinen ersten Anfängen (Colonia 1878).—*F. A. Cunz*, Geschichte des deutsch. Kirchenliedes (Greiz 1855).—*S. G. Pimont*, Hymnes du bréviaire romain (Paris 1874—1884). Α. Δ.

—**ἐκκλησιαστικὴ *ρητορεία*.** Τὸ λογοτεχνικὸν τοῦτο εἶδος τῆς βυζαντιακῆς λογοτεχνίας ἐδημιουργήθη αἰῶνας ὅλους μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀφοῦ δηλαδὴ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἡ ὁριστικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκαθίδρυσις τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ ἀπήλλαξε τοὺς ὀπαδοὺς τῆς νέας θρησκείας τῶν διωγμῶν, διὰ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς θρησκείαν τοῦ κράτους, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς μετ' ἐλευθερίας καὶ ἐνθουσιασμοῦ, συμφυοῦς εἰς τοιαύτας περιστάσεις, νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν κραταίωσιν τῶν δογμάτων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εἰς ἃ εἶχεν ἤδη διατυπωθῆ ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία. Ἡ ἐντεῦθεν προκύψασα ἀνάγκη τῆς διδασκαλίας τῶν πιστῶν διὰ τακτικῶν θρησκευτικῶν λόγων ἐγέννησε τὸ νέον τοῦτο εἶδος τῆς θεολογικῆς λογοτεχνίας τῶν Βυζαντινῶν· καὶ προτοῦ δ' ἀκόμη γραφῶσι τὰ πρῶτα θεολογικὰ συγγράμματα, τὸ κήρυγμα ἦτο τὸ τακτικὸν μέσον διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἐὰν μάλιστα ἀναδράμωμεν εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ, θὰ συναντήσωμεν τὴν ἀκατάβλητον δύναμιν τοῦ λόγου τοῦ ἀποστόλου Παύλου. «Ἡ ρητορεία αὐτοῦ, πόρρω ἀπέχουσα τῆς ἡδείας ἐκείνης πρᾳότητος, τῆς συμμέτρου ἐκείνης ἁρμονίας, ἣν θαυμάζομεν παρὰ τοῖς ρήτορσι, φαίνεται τοῖς ἀμυήτοις ἀνώμαλος καὶ ἀκανόνιστος, τὸ δὲ τραχὺ τοῦ ὕφους αὐτοῦ φαίνεται προσβάλλον τοὺς εὐαισθήτους. Καὶ ὅμως ὁ λόγος αὐτοῦ εἶναι ἁπλοῦς. Ἂν φαίνεται ἀγνοῶν τὴν ρητορικήν, ἂν φαίνεται περιφρονῶν τὴν φιλοσοφίαν, ὁ Χριστὸς ὅμως εἶναι ἐν αὐτῷ τὸ πᾶν... Ὁ ἄπειρος οὗτος τῆς τέχνης τοῦ καλῶς λέγειν, ὁ τραχὺς οὗτος καὶ παράδοξος ἐν τῇ ἐκφράσει, θὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν μητέρα ἐκείνην τῶν σοφῶν καὶ τῶν ρητόρων..... θὰ κηρύξῃ τὸν Ἰησοῦν ἐν Ἀθήναις, καὶ ὁ σοφώτατος τῶν ἀρεοπαγιτῶν θὰ μεταβῇ ἀπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς τὴν σχολὴν τοῦ ξένου τούτου. Τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ θὰ ἐπεκτείνῃ περαιτέρω, διὰ τοῦ ἀνθυπάτου θὰ ἐναποθέσῃ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ρωμαϊκῶν ράβδων πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ἰησοῦ καὶ θὰ ἐμποιήσῃ τρόμον εἰς τοὺς δικαστάς, πρὸ τῶν ὁποίων ἐγκαλεῖται. Ἡ Ρώμη θ' ἀκούσῃ τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἡ πρωτεύουσα αὕτη τοῦ κόσμου θὰ φυλάττῃ ποτὲ ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου, γεγραμμένην πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ὡς θησαυρὸν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πολυτιμότερον πολλῶν ἐπιφανῶν τοῦ Κικέρωνος ἐπιστολῶν» *(Bossuet)*. Τὸ ὕφος τοῦ Παύλου εἶναι ποικίλον· ποῦ μὲν εἶναι ἰσχνὸν καὶ ἀφελές, ποῦ δὲ μέσον ἢ ἀνθηρόν, ποῦ δὲ ἁδρὸν ἢ ὑψηλὸν καὶ ἔξοχον. Κατὰ τοὺς περὶ ὧν ὅμως πρόκειται χρόνους, τὸ κήρυγμα ἔλαβε μεγάλην εὐρύτητα καὶ καθιερώθη ὡς ὑποχρέωσις τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ ποιμνίου των. Ἀκόμη δὲ καὶ αὐτοκράτορες καὶ ἀνώτατοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ρητόρων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλος λόγος συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ εἴδους τούτου τοῦ λόγου, ἡ ὁρμὴ δηλαδὴ τῶν Χριστιανῶν συγγραφέων, ὅπως ἀναδειχθῶσιν ἐφάμιλλοι πρὸς τοὺς κορυφαίους τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ λόγου καὶ τῇ διαλεκτικῇ δεινότητι, ἥτις ἔθεσεν ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τὸν ἀπολογητικὸν χαρακτῆρα τῶν βιβλίων καὶ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψιν πόσον στενῶς ἡ ἐκκλησιαστικὴ ρητορεία ἦτο συνδεδεμένη πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν βίον, ἐξηγεῖται ὁ λόγος τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως αὐτῆς, παραγαγούσης τοσοῦτον πλῆθος λογοτεχνικῶν μνημείων, ὅσον ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ κλάδῳ τῆς θεολογικῆς λογοτεχνίας παρατηρεῖται.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ρητορεία κατὰ τὴν μορφὴν αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀρχαίας, οὐδ' ἦτο δυνατόν, ἄλλως τε, ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς. *Βασίλειος ὁ Μέγας* ἐπαιδεύθη ἐπιμελῶς ἐν ταῖς ρητορικαῖς σχολαῖς Νεοκαισαρείας, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν. Ὁ Nirschl παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι ὁ Βασίλειος καθόλου ἀνήκει εἰς τοὺς μεγίστους ἐκκλησιαστικοὺς ρήτορας πάντων τῶν αἰώνων, αἱ δ' ὁμιλίαι αὐτοῦ λογίζονται ὡς τ' ἄριστα προϊόντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ρητορείας. *Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς* ἐξεπαιδεύθη ἐν ταῖς ρητορικαῖς σχολαῖς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν αὐταῖς διετηρεῖτο ἀκόμη ἡ συνέχεια τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, ἐδίδασκον διδάσκαλοι ἐμπεφορημένοι ὑπὸ τοῦ κλασσικοῦ πνεύματος, κατεβάλλετο δὲ πᾶσα προσπάθεια ἐντέχνου καλλιεργείας τοῦ λόγου κατὰ μίμησιν ἐπιμελῆ τῶν μεγάλων προτύπων τοῦ παρελθόντος, ἅτινα εἶχον διαμορφώσει ἀνυπέρβλητοι τοῦ ὕφους καὶ τοῦ λόγου καλλιτέχναι. Ἡ δύναμις τοῦ Γρηγορίου συνίστατο εἰς τὴν ρητορικὴν τέχνην καὶ τὴν δεξιότητα περὶ τὴν ἐξωτερικὴν διατύπωσιν τοῦ λόγου. Ὁ πεζὸς αὐτοῦ λόγος προσελάμβανε ποιητικὴν ἀπόχρωσιν διὰ τὸ τολμηρὸν τῶν μεταφορῶν καὶ τὴν συχνὴν χρῆσιν τρόπων καὶ σχημάτων ρητορικῶν· διακρίνεται συνάμα ὁ Γρηγόριος διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων, τὴν ἀκρίβειαν τῆς γλώσσης, τὸν πλοῦτον τῶν εἰκόνων, τὸ ὕφος τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν ἁδρότητα τῶν νοημάτων. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἠκολούθησε τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐν Σμύρνῃ σοφιστοῦ Πολέμωνος τοῦ Λαοδικέως, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπειράθη ὅπως μιμηθῇ τὸν Ἰσοκράτη. Πάντας ὅμως ὑπερηκόντισεν ὁ *Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, ὁ μέγιστος ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος ἐν γένει. Ὁ σοφιστὴς Λιβάνιος, ὅστις ὑπῆρξε διδάσκαλός του ἐν Ἀντιοχείᾳ, περιφανῶς ἀνωμολόγει τὴν ρητορικὴν δεινότητα τοῦ μαθητοῦ του καὶ ὅτε ἀκόμη ἔγινεν οὗτος Χριστιανός. Ἀναδειχθεὶς δεινότατος ἱεροκήρυξ, προσείλκυσε τὸν ἄμετρον θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του, οἵτινες μεταξὺ ἄλλων τιμητικῶν ἐπιθέτων τῷ ἀπένεμον καὶ τὸ Χρυσόστομος, οὗτινος ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἐξενίκησεν ἡ χρῆσις ὡς κυρίου ὀνόματος. Μέγα δὲ κῦρος καὶ δύναμιν προσέλαβεν ἡ ρητορεία αὐτοῦ, διότι, καταλιπὼν τὸ ἐπιτήδευμα Ἕλληνος ρήτορος, ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας· ὁ ἀμ-

Digitized by Google

βων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς ἐκκλησίας εἶχε κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ὅσην σπουδαιότητα τὸ πάλαι ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν 'Αθηνῶν τὸ βῆμα τῶν ῥητόρων. Διὰ τοῦτο ὁ 'Ιωάννης δὲν ἔκαμνε χρῆσιν αὐτοῦ πρὸς διδασκαλίαν μόνον τῶν πιστῶν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ κηρύγματος ὑπέβαλλε καὶ τὰ σύγχρονα γεγονότα, τοῦτο δὲ προσέδωκεν εἰς τοὺς λόγους του ἐξέχοντα ὅλως χαρακτῆρα, ἀποδεικνύοντα αὐτοὺς πολλῷ ὑπερτέρους τῶν μελετῶν τῶν σοφιστῶν περὶ τετριμμένων σχολικῶν θεμάτων (βλ. καὶ λ. *Βυζάντιον* τ. Ζ' σ. 895 γ). «Ἡ ἐκκλησία παρήγαγε τότε τὰ ὑψηλὰ καὶ λαμπρὰ ἐκεῖνα πνεύματα, ἅτινα οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὗρον ἐφαμίλλους, εἰμὴ μεταξὺ τῶν ἱεροκηρύκων τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Οἷοι ἔξοχοι ῥήτορες ἐπλήρωσαν τὸ ἀπὸ τοῦ 'Αθανασίου μέχρι τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου χρονικὸν διάστημα. Οἵα ἀνάπτυξις προτερημάτων ἐν ταῖς δογματικαῖς συζητήσεσιν. Οἵα δύναμις ἐπὶ τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων ἐπιδράσασα.... Ἡ ἀνατολικὴ 'Εκκλησία οὐ μόνον ὑπερεῖχεν ἀναντιρρήτως κατά τε τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ῥητορείαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πατέρων τῆς λατινικῆς 'Εκκλησίας οἱ περιφανέστεροι ἐφαίνοντο ἀνήκοντες τῇ 'Ανατολῇ» *(Villemain)*. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οὐδέποτε ἐπεκράτησεν ὁ ξηρὸς τῆς παραδόσεως τύπος, ὅσον παρὰ τοῖς Λατίνοις κατὰ τοὺς αἰῶνας τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαθείας. «Εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρόνους τῆς λογοτεχνίας τόσον σπάνιον ἦτο τὸ ὕφος, ὥστε ἡ γλῶσσα κατήντησεν ἄθροισμά τι τυπικῶν ἐκφράσεων. Οἱ βιογράφοι τῶν παπῶν διαθέτουσι τοιαύτας τυπικὰς ἐκφράσεις πρὸς διαγραφὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν εἰκόνος καὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἀκόμη χαρακτῆρός των, πρὸς ἀφήγησιν τῶν πλημμυρῶν τοῦ Τιβέρεως καὶ αὐτῆς τῆς κτίσεως ἐκκλησιῶν» *(L. Duchesne)*. 'Επειδὴ δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ὁμιληταὶ τῶν μετέπειτα χρόνων εἶχον κυρίως ὡς πρότυπον τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας μεγάλους ἐκκλησιαστικοὺς ῥήτορας, ἐδημιουργήθη ἡ συνήθεια νὰ διασκευάζωσιν ὁμιλίας προγενεστέρων τῆς 'Εκκλησίας πατέρων καὶ νὰ προσαρμόζωσιν αὐτὰς εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἀπαραλλάκτως ὅπως τοῦτο συνηθίζετο καὶ ἐν τῇ Δύσει. Συνάμα δὲ καὶ πλαστοὶ λόγοι ὑπεβάλλοντο εἰς τοὺς πατέρας τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶνος, εἴτε διότι ὁμοίου περιεχομένου ὁμιλίαι δὲν εὑρίσκοντο παρ' αὐτοῖς, εἴτε διότι εἰς τὰς νέας ὁμιλίας ἤθελον νὰ παράσχωσι μεγαλυτέραν αὐθεντίαν. 'Εκ τούτων προῆλθον αἱ πολυπληθεῖς ὑποβολιμαῖαι ὁμιλίαι τῶν πατέρων, ἰδίως τοῦ Χρυσοστόμου. Καὶ κατ' ἄλλον δὲ τρόπον ἐξεμεταλλεύθησαν τοὺς προγενεστέρους ῥήτορας, συνάγοντες ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν τὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν πραγματευόμενα χωρία καὶ εἰς τελείας ὁμιλίας ἐπεξεργαζόμενοι αὐτάς. Πρὸς τοῦτο κατάλληλα ἦσαν τὰ ἐξηγητικὰ τοῦ Χρυσοστόμου ὑπομνήματα μετὰ τῶν μακρῶν αὐτῶν παραινέσεων. Τοιαῦτα ἀπανθίσματα κατήρτισεν ὁ Θεόδωρος Δαφνοπάτης, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀνώνυμοι ἐκλογαί. Εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ῥήτορας τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων εἶναι καταφανεστέρα ἡ ἐπίδρασις τῶν κλασσικῶν προτύπων· οὗτοι προσεπάθουν νὰ κοσμήσωσι τοὺς λόγους των διὰ χωρίων εἰλημμένων ἐκ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων, δι' ὑπαινιγμῶν μυθολογικῶν καὶ τῶν τοιούτων. «Καθόλου ἐξεταζομένη ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ ῥητορεία, ὑπερέχει τῆς μεσαιωνικῆς τῶν Δυτικῶν ὁμιλητικῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν στενὴν αὐτῆς πρὸς τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα συνάφειαν, ἀφ' ἑτέρου δ' ἕνεκα τῶν φυσικῶν ῥητορικῶν χαρισμάτων τοῦ Ἕλληνος. 'Αλλ' ὅμως εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ῥητορείας τοῦ Δ' αἰῶνος οὐδέποτε πλέον ἀνῆλθε, μᾶλλον δ' ἐλλείψεις λογοτεχνικὰς σπουδαίας δεικνύει, οἷον ἄμετρον ἐγκωμιασμόν, ὑπερβολικὴν συσσώρευσιν ῥητορικῶν σχημάτων, μεταφορῶν, ἀντιθέσεων, προσωποποιιῶν, ἄχαριν ἐφαρμογὴν τοῦ διαλόγου, βαρύνουσαν χρῆσιν τῶν παρισώσεων καὶ ἰσοκώλων, μακροσκελῆ περιοδολογίαν, πλατυσμὸν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, ἀνωμαλίας ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ ὅλου. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ λίαν αἰσθητὴ ἔλλειψις ἱστορικοῦ πνεύματος, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὅλως ἀναρμοδίως πρὸς τοὺς περιγραφομένους καιροὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους περιστατικὰ πλάσσονται καὶ λόγοι τίθενται εἰς τὸ στόμα τῶν ἐγκωμιαζομένων προσώπων. Τὸ δὲ περιεχόμενον τῶν ἐκκλησιαστικῶν λόγων κατοπτρίζει καλύτερον ἢ οἱονδήποτε ἐκ τῶν ἄλλων λογοτεχνικῶν μνημείων ὅ,τι ἰδιάζον ἔχει ἡ ἑλληνικὴ 'Εκκλησία, τουτέστι τὴν κλίσιν αὐτῆς πρὸς δογματικὰς ἀναπτύξεις μᾶλλον ἢ πρὸς τοὺς πρακτικοὺς σκοπούς, οὓς ἐπεδίωξεν ἡ δυτικὴ 'Εκκλησία, καὶ τὴν φαιδροτέραν ἀντίληψιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν σοβαρὰν θρησκευτικότητα τῶν γερμανικῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδρανῆ εἰς τὰ αὐτὰ ἐμμονὴν καὶ τὴν ἔλλειψιν πρακτικοῦ πνεύματος πρὸς γνῶσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ» (*Krumbacher*, 'Ιστορ. Βυζ. Λογ. ἑλλ. μετ. Α 322).

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων διεκρίθησαν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἑλληνικῇ 'Εκκλησίᾳ δύο κυρίως μεγάλοι ῥήτορες: ὁ *'Ηλίας Μηνιάτης* (1669—1714) καὶ ὁ *Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων* (1780—1857). 'Εν δὲ τῷ Οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ καθιερώθη καὶ ἰδία ἀρχή, *ὁ μέγας τῆς 'Εκκλησίας ῥήτωρ*, τίτλος ἀπονεμηθεὶς καὶ εἰς λαϊκοὺς κατὰ καιροὺς τιμῆς ἕνεκεν.

Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ῥητορείαν καταλέγονται: οἱ λόγοι εἰς τὰς ἑορτάς, οἱ πανηγυρικοὶ μαρτύρων καὶ ἁγίων, οἱ ἐπιτάφιοι καὶ αἱ ὑπὸ τὴν στενὴν τῆς λέξεως σημασίαν ὁμιλίαι, ἤτοι αἱ ἑρμηνεῖαι τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς (βλ. καὶ λ. *ὁμιλία*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ συλλογαὶ τῶν ἐκδόσεων (ὁμιλιῶν, λόγων κτλ.) καὶ τὰ γενικὰ βοηθήματα διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ῥητορείαν ἀναγράφονται ὑπὸ τοῦ *Krumbacher* (ἔ. ἀ. Α 324 ἑ.) 'Αποσπάσματα λόγων, ἀποτελοῦντα τὰ καλύτερα προϊόντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορείας τῶν Ἑλλήνων, ἐξεδόθησαν ὑπὸ *Β. 'Ιωαννίδου* (Ῥητορεία τῶν Ἑλλήνων τῆς 'Εκκλησίας πατέρων, ἐν Ἱεροσολύμοις 1869).

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ῥητορεία τῶν Δυτικῶν. 'Εν τῇ Δύσει μόλις κατὰ τὸν Θ' καὶ Ι' αἰῶνα εὑρίσκομεν ἱερεῖς, κηρύσσοντας ἀπ' ἄμβωνος τὸν θεῖον λόγον ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν τῶν ἐπισκόπων ἐπιτήρησιν. Συμφώνως πρὸς τὴν σύνοδον τοῦ Τριδέντου τὸ ἐκκλησιαστικὸν κήρυγμα εἶναι ἔργον τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες ὀφείλουν νὰ προβαίνωσιν ἑκάστοτε εἰς αὐτό, ἐκτὸς ἐὰν κωλύωνται ἐκ λόγων ὑγείας, ἀπουσίας κτλ. Οὐδεὶς ἱερεὺς δικαιοῦται νὰ ὁμιλήσῃ ἀπ' ἄμβωνος, χωρὶς νὰ λάβῃ πρὸς τοῦτο τὴν ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ Λούθηρος εἶχε καταδικάσει ἀμειλίκτως ἀπ' ἄμβωνος τόσον τὸν καθολικισμὸν ὅσον καὶ τὴν κοσμικὴν λογοτεχνίαν. Ὁ Καλβῖνος ἐμιμήθη αὐτὸν ἐν Γαλλίᾳ. Οἱ ἱεροκήρυκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν μᾶλλον τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν παρὰ τὴν εὐφράδειαν, ἐγκατέλιπον τὴν πομπώδη φρασεολογίαν, ἥτις ἐχαρακτήριζεν ἰδίᾳ τοὺς φραγκισκανούς. Ἡ κυριωτέρα κατηγορία τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐναντίον τοῦ καθολικισμοῦ ἦτο, ὅτι οὗτος παρημέλησε τὰς ἁγίας Γραφὰς καὶ ὅτι ἀντικατέστησε τὸ ἱερὸν κήρυγμα διὰ πομπωδῶν καὶ θεατρικῶν ἱεροτελεστιῶν. Ἡ λειτουργία κατηργήθη ὁμοῦ μὲ τὴν λατρείαν τῶν ἁγίων καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, τροφοδοτουμένου διὰ τοῦ λόγου. Τὸ ἱερὸν κήρυγμα ἀντικατέστησε τὴν καταργηθεῖσαν ἐξωτερικὴν λατρείαν, τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν προσευχήν. Κατ' ἀρχὰς τὸ ἱερὸν κήρυγμα τῆς προτεσταντικῆς 'Εκκλησίας περιωρίσθη εἰς ἁπλῆν πολεμικὴν καὶ ἐριστικὴν κατὰ τῆς καθολικῆς 'Εκκλησίας. Ὁ τρόπος δ' οὗτος τοῦ κηρύγματος ἀπ' ἄμβωνος ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ῥητορικὴν τοῦ Λουθήρου, τοῦ Καλβίνου καὶ πάντων ἐν γένει τῶν διαμαρτυρομένων ἱεροκηρύκων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

'Εν τῇ δυτικῇ 'Εκκλησίᾳ ἀνεδείχθησαν ὡσαύτως μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ῥήτορες. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα διεκρίθη ἐν Γαλλίᾳ ὁ Βικέντιος Φερριέ, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ Πέτρος ντὲ Μπές, ὁ Σεγκιράν, ὁ Βαλλαντιέ, ὁ πατὴρ Κοτόν, ὁ Ντὺ Περρὸν καὶ ὁ Κοσπεάν, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὁ Μπουρνταλοῦ, ὁ Μποσουέ, ὁ Μασιλλιὸν καὶ ὁ Φλεσσιέ, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' ὁ Λακορνταὶρ (1802—1864). Εἷς τῶν διαπρεπεστέρων Γάλλων ἱεροκηρύκων τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος εἶναι ὁ πατὴρ Ντιζόν, ὅστις ἐκήρυξε καὶ ἐν τῇ ἐν 'Αθήναις ἐκκλησίᾳ τῶν καθολικῶν.

Ι. Φ. Δ.

—ἐκκλησιαστικὴ *ῥητορική*. Περὶ τῶν κανόνων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς οἱ Βυζαντῖνοι δὲν ἐφιλοσόφησαν, οὐδὲ κατώρθωσαν νὰ ἐπινοήσουν ἐν αὐτῇ νέας καὶ πρωτοτύπους μεθόδους. «Χαρακτηριστικὸν πάσης τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἀνθούσης παιδείας διὰ τὴν καθαρῶς ἀνθρωπιστικὴν καὶ φιλολογικὴν αὐτῆς μορφὴν εἶναι, ὅτι ἐθεωρήθη περιττὴ ἰδιαιτέρα τις θεωρία περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς. Ὅλως διόλου μεμονωμένη εἶναι ἡ προφανῶς μεταγενεστέρα «Σκιαγραφία», ἤτοι ὁδηγίαι πρὸς σύνταξιν ἐκκλησιαστικῶν, ἠθικῶν καὶ πανηγυρικῶν λόγων, ἐν κώδικι ἀθηναϊκῷ 1196 τοῦ ΙΖ' αἰῶνος» (*Krumbacher* 'Ιστορ. Βυζ. Λογοτ. ἑλλ. μετ. Β' 90). Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ῥητορικὴν δὲν διέπουν κανόνες διαφέροντες τῶν ἐν τῇ κυρίως ῥητορικῇ. Αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ θέματος, ἄλλως τε, ἀπαιτεῖ τοῦτο (βλ. *'Ι. Μεσολωρᾶ*, Οἱ κυριώτεροι ὁρισμοὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς, β' ἔκδ., σ. 8 ἑ.). 'Εν τούτοις ὑπὸ πολλῶν ὑποστηρίζεται ὅτι οὐδεμία διαφορὰ ὑφίσταται μεταξὺ τῶν δύο ῥητορικῶν: «Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ῥητορεία εἶναι μία καὶ ὅτι διὰ νὰ εἶναί τις εὔγλωττος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, δὲν ἀπαιτοῦνται ἄλλαι συνθῆκαι παρὰ τὰς ἐν τοῖς βουλευτικοῖς ἢ δικανικοῖς βήμασιν ἀπαιτουμένας· δὲν ὑπάρχουσι δύο ῥητορικαὶ καθὼς δὲν ὑπάρχουσι καὶ δύο λογικαί» (*Vinet*). 'Εν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χριστιανικῆς 'Εκκλησίας παρατηρεῖται, ὅτι οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι αὐτῆς ἐν τῇ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος διακονίᾳ ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν τῆς καθόλου ῥητορικῆς διδαγμάτων, ὁμολογοῦντες καὶ μὴ ἀρνούμενοι τὸν στενότατον αὐτῶν σύνδεσμον, ἐν τοιούτῳ δὲ πνεύματι διετύπωσε πρῶτος ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἐν τῷ «De doctrina christiana» τὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος τεχνικὴν θεωρίαν· ἡ σύζευξις αὕτη τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος διδασκαλίας διετέλεσε καὶ ἐν τοῖς ἐπιγενομένοις χρόνοις ἀπρόσβλητος ὑφισταμένη. 'Επειδὴ ὅμως ἡ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος φύσις ἐνέχει ἴδιά τινα, διακρίνοντα αὐτὸ τῶν λοιπῶν τῆς ῥητορείας εἰδῶν, διὰ τοῦτο πρὸς τοῖς γενικοῖς κανόσι τοῖς ἐξαγομένοις ἐκ τῆς φύσεως τῆς καθόλου ῥητορείας καθίστανται ἀναγκαῖοι καὶ εἰδικοί τινες κανόνες πρὸς ἐπιτυχῆ καὶ δόκιμον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος διεξαγωγήν, ὧν τὸ σύνολον συστηματικῶς συναρμολογούμενον ἰδίαν συγκροτεῖ καὶ αὐτοτελῆ τέχνην, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ῥητορικήν, διακρινομένην καὶ χωριζομένην τῆς καθόλου ῥητορικῆς τέχνης· κατὰ ταῦτα ἡ ἐκκλησιαστικὴ ῥητορικὴ ἔχει πρὸς τὴν καθόλου ῥητορικὴν ὡς τὸ εἶδος πρὸς τὸ γένος. Τὸ ὅτι δὲ ἐξεδόθησαν κατ' ἰδίαν ἐκκλησιαστικαὶ ῥητορικαί, ἐνῷ οἱ πρὸ αὐτῶν συγγράψαντες ῥητορικὰς παρέλειψαν ἔστω καὶ ἁπλῆν νύξιν νὰ κάμουν περὶ τῶν κανόνων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς, ἀποδεικνύει ὅτι ὑφίσταται διαφορὰ οὐχὶ μικρὰ μεταξὺ τῶν δύο μαθήσεων. 'Εκ τῶν ἔργων ἅτινα πρὸς τὸν κλάδον τοῦτον σχετίζονται κυριώτερα εἶναι τοῦ *Βενιαμὶν 'Ιωαννίδου* (Ῥητορεία τῶν Ἑλλήνων τῆς 'Εκκλησίας πατέρων, εν Ἱεροσολύμοις 1869), ὅπερ ἀποτελεῖ μᾶλλον ἐφηρμοσμένην ῥητορικήν, διότι διδάσκει τοὺς κανόνας διὰ παραδειγμάτων, τοῦ *Φιλίππου Παπαδοπούλου* ('Εκκλησιαστικὴ ῥητορική, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1888), τοῦ *'Ι. Μεσολωρᾶ* (Οἱ κυριώτεροι ὁρισμοὶ καὶ κανόνες τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς, ἔκδ. β' ἐν 'Αθήναις 19.6). Εἰς ταῦτα προσθετέος καὶ ὁ τοῦ *'Ιγνατίου Μοσχάκη* «Εἰσαγωγικὸς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ῥητορικὴν λόγος» (ἐν 'Αθήναις 1878). Ὁ ὅρος *ἐκκλησιαστικὴ ῥητορικὴ* προεκρίθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἄλλας ὀνομασίας ἐν τῇ θεολογικῇ γλώσσῃ φερομένας (ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ κτλ.) ἀντὶ τοῦ παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν Εὐρωπαίων ἐκκλησιαστικῶν ῥητοροδιδασκάλων ἐν χρήσει *ὁμιλητική*, μολονότι ὁ ὅρος οὗτος πλεονεκτεῖ κατὰ τὴν συντομίαν, ὡς ἐκφράζων μονολεκτικῶς τὸ πρᾶγμα. Τὴν σημασίαν ταύτην τῆς ὁμιλητικῆς καθιέρωσεν ἀλλόγλωσσος χρῆσις περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἄνευ τινὸς βάσεως ἐπὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀρχαίων· παρὰ Πλουτάρχῳ εὕρηται ἡ λέξις ὁμιλητικὴ σημαίνουσα τὴν τέχνην τοῦ συνδιαλέγεσθαι καὶ συμπεριφέρεσθαι, παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησι τῆς 'Εκκλησίας πατράσι καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ τεχνικῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς γλώσσῃ γίνεται διάκρισις μεταξὺ ὁμιλίας ἢ ἀναλυτικοῦ κηρύγματος καὶ λόγου ἢ συνθετικοῦ κηρύγματος· τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος δὲν δύναται νὰ δηλώσῃ ἡ ὁμιλητική. Ὁ Νεόφυτος Βάμβας καὶ ἄλλοι τινὲς ἐχρησιμοποίησαν τὸν ὅρον *ἀπ' ἄμβωνος ῥητορική*, ἡ καθιέρωσις ὅμως αὐτοῦ προσκρούει εἰς πλείστας ὅσας δυσχερείας. 'Ωνομάσθη ὡσαύτως *κληρικὴ* ἢ *ἱερατικὴ ῥητορική*, ἢ *κηρυκτικὴ* ἢ *κηρυγματική*· πᾶσαι ὅμως αἱ ὀνομασίαι αὗται ἠχρηστεύθησαν.

'Εκκλησιαστικὴ ῥητορικὴ καλεῖται τὸ μάθημα ὅπερ διδάσκει τίνας κανόνας πρέπει ν' ἀκολουθῇ ὁ ῥήτωρ κατὰ τὸ λειτουργικὸν κήρυγμα, ὅπερ γίνεται ἐνώπιον Χριστιανῶν ἐκκλησιαζόντων ἐν καιρῷ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας, πρὸς καταρτισμὸν αὐτῶν καὶ οἰκοδομὴν ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει καὶ τῷ χριστιανικῷ βίῳ, πρὸς ἀνύψωσιν δηλαδὴ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ ῥητορεία αὕτη, ὡς ἐλέχθη, διαφέρει πάντως τῆς κοσμικῆς, ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποβληθῇ εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας, ἀλλ' ἔχει καί τινα ἴδια παραγγέλματα. Καίτοι δὲ προτιθεμένη, ὡς ἡ κοσμικὴ ῥητορεία, νὰ διδάξῃ καὶ νὰ πείσῃ, δὲν φθάνει ὅμως εἰς τὸν σκοπὸν διὰ τῶν αὐτῶν μέσων (βλ. *Φ. Παπαδοπούλου*, 'Εκκλησ. ῥητορ. σ. 12 ἑ.). Ὁ ἱερὸς χαρακτήρ, ὃν ὁ ῥήτωρ περιβάλλεται, τὰ ἐμπνέοντα αὐτὸν ὑπερφυσικὰ αἴτια, ἡ ἁγιότης τοῦ τόπου ἀφ' οὗ λαλεῖ, αἱ ἐσωτερικαὶ τῶν ἀκροατῶν του διαθέσεις, τέλος ἡ φύσις τῶν πραγματευομένων ὑποθέσεων συντελοῦσι νὰ δώσωσιν εἰς τὸν λόγον του σπουδαιότητα καὶ βαρύτητα. Δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ ἰδίαν δόξαν, μήτε πρόσκαιρα συμφέροντα, μήτε τὰς ματαίας τοῦ κόσμου τούτου ἐπιθυμίας· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον εἶναι σκοπὸς τῆς ῥητορείας του. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει πάντοτε αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, πηγὰς ἔχων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀποφεύγων ὁλοσχερῶς τὰ σοφίσματα καὶ τὴν ἐπίδειξιν. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος παραγγέλλει: «σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ Θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας» (Β' Τιμόθ. β' 15). Τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ῥήτορος συνήθη θέματα εἶναι: δογματικά, ἠθικά, τελετουργικά, ἱστορικά, ψυχολογικὰ καὶ φυσικά.

Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος, κατὰ τὸ περὶ καθηκόντων τοῦ ῥήτορος σχέδιον τοῦ Κικέρωνος, λέγει ὅτι καὶ τὰ τοῦ ἱεροκήρυκος καθήκοντα συνίστανται εἰς τρία: διδάσκειν, ἀρέσκειν, συγκινεῖν. Προσθέτει δὲ ὅτι ὁ Χριστιανὸς ῥήτωρ πρέπει οὕτω νὰ ὁμιλῇ, ὥστε καλῶς νὰ τὸν νοῶσιν, εὐαρέστως

Digitized by Google

νὰ τὸν ἀκροάζωνται, καὶ κατανυσσόμενοι οἱ ἀκροαταί του νὰ πείθωνται εἰς τὰ λεγόμενα· διότι τὸ κήρυγμα τριπλοῦν σκοπὸν ἔχει: νὰ γίνηται γνωστὴ ἡ ἀλήθεια, ν' ἀκροάζηται εὐαρέστως καὶ νὰ μᾶς συγκινῇ εἰς παραδοχὴν αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο ὁ ἱεροκῆρυξ δὲν πρέπει νὰ πραγματεύηται ὑποθέσεις ὑπεράνω τῶν δυνάμεών του. Πηγαὶ τῶν λόγων του εἶναι ἡ ἁγία Γραφὴ καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀσφαλὴς δὲ ὁδηγὸς εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπιτυχῆ ἑρμηνείαν καὶ μετάδοσιν εἰς τοὺς πιστοὺς τῶν διδασκαλιῶν των ἡ θεολογικὴ ἐπιστήμη. Ἡ γλῶσσα τοῦ ἱεροκήρυκος πρωτίστως πρέπει νὰ εἶναι σαφής, χωρὶς ἐξ ἄλλου νὰ στερῆται λεκτικῶν κοσμημάτων. Ἡ σεμνοπρέπεια τῆς στάσεως, ἡ σταθερότης τῆς φωνῆς, ὁ ἐπιβλητικὸς τρόπος τῶν κινήσεων συντελοῦσι σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ ἀξίως τῆς ἀποστολῆς του. Οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Βαρνάβας, διδάσκοντες ἐν Λυκαονίᾳ, ἐξελήφθησαν ὡς Ζεὺς καὶ Ἑρμῆς διὰ τὴν μεγάλην γλυκύτητα, τὴν δύναμιν καὶ τὸ ὕφος τῆς διδασκαλίας των (βλ. καὶ λ. *διδαχὴ* καὶ *ὁμιλία*). Ι. Φ. Δ.

—**Ἐκκλησιαστικὸν *δίκαιον*** *[Νομ.]*. Τὸ σύνολον τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν νόμων τῆς πολιτείας, οἵτινες ρυθμίζουσι τὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν σχέσεις τῶν μελῶν αὐτῆς, ὡς καὶ τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν πολιτείαν. Οὕτως ἡ ἔννοια τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου εἶναι εὐρυτέρα τῆς τοῦ Κανονικοῦ δικαίου, ὅπερ πηγὴν ἔχει μόνον τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἄλλας διατάξεις αὐτῆς. Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον διαιρεῖται εἰς: 1) ἔγγραφον καὶ ἄγραφον, 2) εἰς θεῖον, ἤτοι πηγάζον ἀμέσως ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀμετάβλητον, καὶ εἰς ἀνθρώπινον, 3) εἰς κοινὸν καὶ ἐξαιρετικὸν καὶ 4) εἰς γενικὸν ἢ καθολικὸν καὶ μερικὸν ἢ τοπικόν. Οὕτως ἐν Ἑλλάδι, ἐκτὸς τοῦ δικαίου τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν (ἐρειδομένου ἐπὶ τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923 Καταστατικοῦ, ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος), εἰς ἣν ὑπήχθησαν διοικητικῶς καὶ αἱ μητροπόλεις τῶν νέων τοῦ κράτους χωρῶν πλὴν τῆς Κρήτης διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1928 νόμου, ἀριθ. 3615, ἰσχύουσι καὶ τὰ ἑξῆς τοπικὰ δίκαια: α') Ὡς πρὸς τὴν Κρήτην ὁ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 καταστατικὸς νόμος τῆς ἐν Κρήτῃ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. β') Ὡς πρὸς τὸ Ἅγιον Ὄρος τὸ ἀπὸ 24 Μαΐου 1924 καταστατικὸν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. γ') Ὡς πρὸς τὰ εἰς τοὺς μοναχοὺς καὶ τὰς μονὰς ἀφορῶντα ἰσχύουσιν ἐν μὲν τῷ παλαιῷ κράτει ὁ ἀπὸ 19 Νοεμβρίου 1909 ,ΓΥΙΔ' νόμος, περὶ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου κλπ., ὅστις ἐπεξετάθη τῷ 1915 καὶ εἰς τὰς νέας τοῦ κράτους χώρας πλὴν τῆς Κρήτης καὶ Σάμου. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν Κρήτην ἰσχύουσιν αἱ εἰς τὴν ὕλην ταύτην ἀφορῶσαι διατάξεις τοῦ κρητικοῦ καταστατικοῦ (ἄρθρα 60—147), ὡς πρὸς δὲ τὴν Σάμον νόμοι τινὲς ἐπὶ ἡγεμονίας ἐκδοθέντες. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—**Ἐκκλησιαστικὸν *ταμεῖον*** ἢ ***Γενικὸν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον***. Ἴδιον νομικὸν πρόσωπον ἕδραν ἔχον τὰς Ἀθήνας καὶ τελοῦν ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων. Ὁ περὶ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου νόμος ,ΓΥΙΔ' ἀπὸ 19 Νοεμβρίου 1909 ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς νέας τοῦ κράτους χώρας, πλὴν τῆς Κρήτης, Σάμου καὶ Ἁγίου Ὄρους. Ἡ διοίκησις τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου προσήκει τῷ διοικητικῷ συμβουλίῳ αὐτοῦ, ὅπερ εἶναι τανῦν ἑνδεκαμελές, ἀποτελούμενον α') ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, διαρκοῦς προέδρου αὐτοῦ, β') δύο συνοδικῶν ἀρχιερέων ἐκ τοῦ παλαιοῦ κράτους, ὁριζομένων δ' ἐν ἀρχῇ ἑκάστης συνοδικῆς περιόδου ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς συνόδου, ὁριζούσης ἅμα κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τὸν νόμιμον τοῦ προέδρου ἀναπληρωτὴν ἀπόντος ἢ κωλυομένου, ἑτέρων δύο ἐκ τῶν νέων τοῦ κράτους χωρῶν ἐκ τῶν παρεδρευόντων παρὰ τῇ διαρκεῖ Ἱερᾷ συνόδῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνοδικῆς αὐτῶν προεδρίας ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς συν δου, γ') ἐκ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἐν τῇ νομικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ καποδιστριακοῦ πανεπιστημίου, δ') δύο συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, ἐκ τῶν ὑπηρετησάντων καὶ ἐν τῷ δικαστικῷ κλάδῳ, ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ σώματος κατ' ἔτος, ε') τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐπικρατείας παρὰ τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ, στ') τοῦ διευθυντοῦ τῶν θρησκευμάτων παρὰ τῷ ὁμωνύμῳ ὑπουργείῳ ἢ τοῦ νομίμου αὐτοῦ ἀναπληρωτοῦ καὶ ζ') τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου. Τὸ ταμεῖον παρίσταται ἐνώπιον πάσης πολιτικῆς καὶ δικαστικῆς ἀρχῆς διὰ τοῦ προέδρου τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, κωλυομένου δ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν μητροπολιτῶν, κωλυομένου δὲ καὶ τούτου διὰ τοῦ νεωτέρου. Προκειμένου δ' ὅμως περὶ προσωπικῆς ἐμφανίσεως ἢ δόσεως ὅρκου ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἐκπροσωπεῖ τὸ Γενικὸν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον καὶ δίδει τοὺς ἐπιβαλλομένους εἰς αὐτὸ ὅρκους ὁ παρὰ τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ ἐπίτροπος τῆς ἐπικρατείας. Οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου πρὸς τὴν κατάστασιν αὐτῶν καὶ προαγωγὴν ἀνάγκη νὰ ἔχωσι τὰ ὡς πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ὁριζόμενα προσόντα, πλὴν τοῦ ἐπόπτου τῶν μονῶν, λογίζονται δὲ δημόσιοι ὑπάλληλοι, κατ' ἀκολουθίαν κέκτηνται πάντα τὰ προνόμια τούτων καὶ ὑποβάλλονται εἰς πάσας τούτων τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὰς ἰδιαζούσας εὐθύνας αὐτῶν, ἀστικάς τε καὶ ποινικάς. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου συντάσσεται κατὰ Δεκέμβριον διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, ὁ δ' ἀπολογισμὸς κατὰ Ἰανουάριον διὰ τὸ παρελθὸν ἔτος· ἐγκρίνεται δ' ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων, ὑφ' οὗ ἐγκρίνεται καὶ ὁ ἀπολογισμός· ἀλλ' ἐν περιπτώσει μὴ ἐγκρίσεως αὐτοῦ, ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις ἀνήκει εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον. Τῷ Γενικῷ ἐκκλησιαστικῷ ταμείῳ προσήκει τὸ καταβάλλειν: 1) τῶν ἐν τῷ κράτει ἐν ἐνεργείᾳ ἀρχιερέων, βοηθῶν ἐπισκόπων καὶ μελῶν τῆς Ἱερᾶς συνόδου τὰ ἐπιδόματα, ὡς καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν τὰ ἔξοδα παραστάσεως, 2) τοῦ παρὰ τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ ἐπιτρόπου τῆς ἐπικρατείας τὸν μισθὸν καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ νομίμου ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸν μισθὸν τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς, 3) τῶν τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ὑπαλλήλων τοὺς μισθούς, ὡς καὶ τὰ δικαιώματα τριῶν ἐκ τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ δὴ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου καὶ τῶν δύο συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, 4) τῶν παρὰ ταῖς μητροπόλεσιν ὑπαλλήλων, καὶ δή, τοῦ πρωτοσυγκέλλου, τῶν γραμματέων, τῶν γραφέων καὶ τῶν κλητήρων τοὺς μισθούς, 5) τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ Ἀλμωπίας (Κερατζόβης) τὸν μισθόν, 6) τὸν μισθὸν τῶν ἐφημερίων: α') τῶν ἐνοριακῶν ναῶν ἀπὸ χρόνου ὁρισθησομένου διὰ διατάγματος, β') τῶν μὴ ἐνοριακῶν ναῶν (πλὴν τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ) τῶν τῷ Γενικῷ ἐκκλησιαστικῷ ταμείῳ κατὰ κυριότητα ἀνηκόντων, ἤτοι τῶν ἐχόντων ἐτησίαν πρόσοδον μείζονα τῶν δεκακισχιλίων δραχμῶν καὶ καθόλου τὰ δαπανήματα πρὸς συντήρησιν αὐτῶν, γ') τῶν ἐν Θήρᾳ ἐπισκοπικῶν ναῶν, καὶ δή, ἑνὸς ἐφημερίου καὶ ἑνὸς νεωκόρου, 7) τὰ ὁδοιπορικὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν, 8) τὰς συντάξεις (περιθάλψεις) τῶν ἀποχωρούντων ἀρχιερέων, τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἱερᾶς συνόδου καὶ τῶν μητροπόλεων, 9) δαπάνας ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἐκπαιδευτικὰς ἐξωτερικὰς πρὸς τὴν συντήρησιν ἰδίως τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὀρθοδόξων ναῶν καὶ πρὸς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐπισήμου δελτίου τῆς Ἱερᾶς συνόδου. Τῶν δὲ περισσευμάτων χρῆσις γίνεται: 1) πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν ἱερατικῶν σχολῶν, 2) πρὸς τὴν ἐν μεγάλοις μοναστηρίοις ἵδρυσιν σχολῶν καὶ βιβλιοθηκῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τε μοναχῶν αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν ἄλλοθεν προσερχομένων, ὧν τὰ δαπανήματα καταβάλλει ἡ μονὴ αὐτῶν, 3) πρὸς τὴν ἐν ἀλλοδαποῖς πανεπιστημίοις ἐκπαίδευσιν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν πτυχιούχων τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου, τυχόντων τοῦ βαθμοῦ ἄριστα ἢ λίαν καλῶς, πεμπομένων ἐκεῖσε ὡς ὑποτρόφων μετὰ διαγωνισμόν, γινόμενον πρὸ τῆς εἰρημένης σχολῆς, 4) πρὸς τὴν ἐν μεγάλοις μοναστηρίοις κεκτημένοις λόγου ἀξίας βιβλιοθήκας ἐνδιαίτησιν ἐπιστημόνων κληρικῶν ἐπὶ χρόνον ὡρισμένον πρὸς θεολογικὰς μελέτας καὶ σύνταξιν συγγραμμάτων ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν.

Πόροι τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου εἶναι: 1) τὰ περισσεύοντα ἔσοδα τῆς ἐτησίας διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τῶν ἐν τῷ κράτει διατηρουμένων μονῶν· 2) ἐτησία πεντακισχιλίων δραχμῶν εἰσφορὰ τοῦ ἐν Τήνῳ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας· 3) πρόσοδος ἐκ τελωνειακῶν τινων δασμῶν· 4) ἡ πρόσοδος τῶν ἔσοδον ἀνώτερον τῶν δεκακισχιλίων δραχμῶν ἐχόντων μὴ ἐνοριακῶν ναῶν (πλὴν τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ), τῶν ἀνηκόντων κατὰ κυριότητα τῷ Γενικῷ ἐκκλησιαστικῷ ταμείῳ, εἰς ὃ ἀνήκει ἡ καθόλου διοίκησις καὶ διαχείρισις αὐτῶν· 5) τὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρεῶν ἥμισυ τῆς τῶν τελευτησάντων ἀρχιερέων περιουσίας, τῆς κτηθείσης εἴτε πρὸ τῆς χειροτονίας, εἴτε μετ' αὐτήν. Τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐπιτρέπεται ὁ ἀρχιερεὺς—τηρουμένων, ὡς εἰκός, τῶν περὶ νομίμου μοίρας διατάξεων—νὰ διαθέσῃ διὰ χαριστικῆς πράξεως ἐν ζωῇ ἢ αἰτίᾳ θανάτου ἢ διὰ τελευταίας διατάξεως ἐλευθέρως, καὶ ὑπὲρ τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ἄρα. Ἐκ τοῦ ὅτι δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπιτρέπεται καὶ τὸ ἕτερον τοῦτο ἥμισυ νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, ἀκολουθεῖ ὅτι ζήτημα ἑρμηνείας τῆς τελευταίας αὐτοῦ διατάξεως ἔσται, ἂν αὕτη ἀφορᾷ μόνον εἰς τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιδικαζόμενον τῷ Γενικῷ ἐκκλησιαστικῷ ταμείῳ ἥμισυ, ἢ καὶ εἰς τὸ ἐλευθέρως διατιθέμενον ἥμισυ, ὡς πρὸς ὃ χωρεῖ, ἂν ὁ ἀρχιερεὺς μὴ διαθέσῃ τοῦτο διὰ διαθήκης, ἡ κατὰ τὸν νόμον 2310 διαδοχή, καλουμένου ἐσχάτου τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ἀντὶ τοῦ δημοσίου. Πᾶσα τοῦ ἐπισκόπου δωρεὰ ἐν ζωῇ ἢ αἰτίᾳ θανάτου, μειοῦσα τὸ εἰς τὸ Γενικὸν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον περιερχόμενον ἥμισυ, ἀκυροῦται κατὰ τὸ μέρος τοῦτο δι' ἀγωγῆς ἢ ἐνστάσεως μόνον τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου. Ἀλλὰ καὶ πᾶσα τοῦ ἐπισκόπου διάταξις τελευταίας βουλήσεως προσβάλλουσα τὸ ἥμισυ εἶναι, ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, αὐτοδικαίως ἄκυρος· 6) τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομικῆς περιουσίας τῶν ἱερομονάχων, οἵτινες ἀποχωρήσαντες τῆς μονῆς αὐτῶν διεβίωσαν ἐκτὸς αὐτῆς ὡς ἐφημέριοι, ἢ ἱεροκήρυκες, ἢ καθηγηταί, ἢ ἐν ἄλλαις ἐκκλησιαστικαῖς ὑπηρεσίαις· 7) τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομικῆς περιουσίας τῶν ἄλλων μοναχῶν. Οὐδεμίαν δ' ὑπέχει εὐθύνην τὸ Γενικὸν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον καὶ ἂν μὴ συντάξῃ ἀπογραφὴν πέρα τοῦ κληρονομικῷ τίτλῳ περιερχομένου αὐτῷ ἡμίσεος. Ὡς πρὸς τὰς δωρεὰς ἐν ζωῇ καὶ αἰτίᾳ θανάτου καὶ καθόλου πράξεις χαριστικὰς κληρονομουμένων ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν, τὰς μειούσας τὸ ἀνῆκον μετὰ θάνατον τῷ Γενικῷ ἐκκλησιαστικῷ ταμείῳ ἥμισυ τῆς κληρονομίας αὐτῶν, ἰσχύουσι τὰ ὡς πρὸς τὰς τοιαύτας πράξεις τῶν ἐπισκόπων εἰρημένα· 8) δωρεαί, κληρονομίαι, ἢ κληροδοσίαι τῶν εὐσεβῶν· 9) αἱ διὰ συντάξεις κρατήσεις πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου μισθοδοτουμένων· 10) αἱ τοῖς κληρικοῖς καὶ μοναχοῖς ἐπιβαλλόμεναι χρηματικαὶ ποιναὶ καὶ πρόστιμα· 11) ποσοστὸν 1 % ἐκ τοῦ μισθοῦ τῶν ἐκ τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου μισθοδοτουμένων ὑπὲρ τοῦ ἐπισήμου δελτίου τῆς Ἱερᾶς συνόδου· 12) πρὸς μόνην τὴν καταβολὴν τοῦ μισθοῦ τῶν ἐφημερίων τῶν ἐνοριακῶν ναῶν: α') ποσοστὰ ἐπὶ τῶν πραγματοποιουμένων κατ' ἔτος ἐσόδων τῶν ἐνοριακῶν ναῶν, β') πάντα τὰ ἔσοδα τῶν τῇ διοικήσει καὶ διαχειρίσει τῶν μητροπολιτικῶν συμβουλίων ὑπαγομένων ναῶν, γ') τὸ ἐκ τοῦ προσθέτου ποσοστοῦ 1 % ἐπὶ τοῦ συνθετικοῦ φόρου ἐπὶ τῆς συνολικῆς καθαρᾶς προσόδου ἔσοδον, ὅπερ συμβεβαιοῦται καὶ πράττεται μετὰ τοῦ συνθετικοῦ φόρου καὶ ἀποδίδοται τῷ Γενικῷ ἐκκλησιαστικῷ ταμείῳ. Τοῦ τοιούτου προσθέτου ποσοστοῦ ἀπαλλάσσονται οἱ μὴ Χριστιανοί, ἐκ τῶν Χριστιανῶν δ' οἱ ἑτερόδοξοι, δ') πρόσθετον τέλος πραττόμενον δι' εἰδικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐνσήμου. Τὸ κεφάλαιον τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν ἐν ἄρθρ. 4 καὶ 5 τοῦ νόμου πόρων, ὡς καὶ ἐκ τῶν περισσευμάτων ἐκ τῶν ἐτησίων προσόδων αὐτοῦ μετὰ τὴν κάλυψιν πασῶν τῶν ἐτησίων δαπανῶν. Μέρος τοῦ τοιούτου κεφαλαίου τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀποθεματικὸν αὐτοῦ πρὸς κάλυψιν τῶν τυχὸν ἐτησίων ἐλλειμμάτων αὐτοῦ. Τὰ λοιπὰ κεφάλαια τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου παραμένουσιν ἄθικτα, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς χρήσεως αὐτῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐτησίων δαπανῶν, θεραπευομένων μόνον διὰ τῶν προσόδων αὐτοῦ. Τὰ κεφάλαια ταῦτα διατίθενται ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου εἰς ἀγορὰν ἀκινήτων, ἢ χρεογράφων ἀσφαλῶν, κατατεθειμένων πρὸς φύλαξιν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ τραπέζῃ. Αἱ τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου πρόσοδοι εἰσπράττονται ἐπὶ ἀποδείξει ὑπογεγραμμένῃ ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ ταμίου, προσυπογράφοντος καὶ ἑνὸς τῶν ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐξουσιοδοτηθησομένων συμβούλων. Τὰ εἰσπραττόμενα κατατίθενται παρὰ τῇ Ἐθνικῇ τραπέζῃ εἰς ἀ οικτὸν λογαριασμὸν ἐπὶ τόκῳ συμφωνουμένῳ μετ' αὐτῆς. Ὡς πρὸς τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν κτημάτων τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ἰσχύουσι τὰ περὶ μοναστηριακῶν κτημάτων ὁριζόμενα, ἀργούντων, ὡς εἰκός, τῶν περὶ εἰδικῶν καθηκόντων τοῦ μοναστηριακοῦ συμβουλίου διατάξεων τοῦ νόμου. Οὐδὲν ὁρίζοντος τοῦ νόμου ὡς πρὸς τὴν παραίτησιν ἀγωγῆς, ἢ ἐνδίκων μέσων, κατάργησιν δίκης, συμβιβασμὸν ἐξώδικον ἢ δικαστικὸν τοῦ Γενικοῦ ἐκλησιαστικοῦ ταμείου, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι πρὸς τὰς εἰρημένας πράξεις δὲν ἀπαιτεῖται ἡ ἀπόφασις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. Ἐπὶ ἀθετήσεως τῶν ὑπὲρ τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου τηρητέων ἐν ταῖς δικαιοπραξίαις ὅρων ἰσχύουσι τὰ περὶ μονῶν ἐν τῷ νόμῳ ὁριζόμενα. Τὸ Γενικὸν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον τηρεῖ: 1) βιβλία λογιστικῆς διαχειρίσεως καὶ δὴ α') καθημερινόν, β') καθολικόν, γ') λογαριασμοῦ μοναστηρίων, δ') ἐσόδων κατ' ἄρθρον τοῦ προϋπολογισμοῦ, ε') ἐνταλμάτων κατὰ χρονολογικὴν σειράν, στ') ἐξόδων κατ' ἄρθρον τοῦ προϋπολογισμοῦ, ζ') βιβλίον ταμείου καὶ η') βιβλίον ὑπὸ τοῦ ταμίου τηρούμενον τριπλοτύπων ἀποδεικτικῶν εἰσπράξεων, ἐξ οὗ ἐκδίδουσιν ἀποδείξεις διὰ πᾶσαν ὑπ' αὐτοῦ γινομένην εἴσπραξιν χρημάτων· 2) κτηματολόγιον καὶ 3) βιβλίον κινητῶν.

[Βλ. νόμον ,ΓΥΙΔ' ἀπὸ 10 Νοεμβρίου 1909 περὶ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου καὶ διοικήσεως μοναστηρίων, τὸ ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1910 διάταγμα περὶ ἐκτελέσεως τοῦ εἰρημένου νόμου, τὸ ἀπὸ 13 Νοεμβρίου 1927 νομοθ. διάταγμα περὶ κυρώσεως καὶ τροποποιήσεως κλπ. καὶ τὸν ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1928 νόμον ἀριθ. 3615.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α' 1927, σελ. 250—257.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— **«Ἐκκλησιαστικὸς *Κῆρυξ*»**. Θεολογικὸν περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ἐν Λάρνακι—Νέᾳ Ὑόρκῃ κατὰ δεκαπενθήμερον ἀπὸ μὲν τοῦ 1911 μέχρι τοῦ 1920 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Μελετίου Μεταξάκη, ἀπὸ δὲ τοῦ 1921—1924 ὑπὸ τὴν τοῦ Μ. Γαλανοῦ. Εἶναι δεδημοσιευμένα ἐν αὐτῷ παντοῖα ἄρθρα θεολογικοῦ περιεχομένου, κατ' ἐξοχὴν δὲ περὶ συγχρόνων τῇ ἐκδόσει ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ε. Π. Φ.

Digitized by Google

ἐκκλησίδιον (τὸ) ἢ ***ἐκκλησύδριον***· μικρὰ ἐκκλησία, ἐκκλησάκι.

Ἐκκλησοῦλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Μεγαλοπόλεως τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 320. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μερζές*.

Ἐκκλησοχώρι *Κουρέντων* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 483. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαρκοβίστα Κουρέντων*.

ἐκκλητεύω· κλητεύω, καλῶ εἰς μαρτυρίαν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τὸν ἀρνούμενον νὰ μαρτυρήσῃ τὰ ἀληθῆ· || παθ. *ἐκκλητεύομαι*· καταδικάζομαι νὰ πληρώσω πρόστιμον διὰ τὴν ἄρνησιν μαρτυρίας *(ἀρχ.)*: «ἐὰν δὲ προαιρῆται ἐκκλητευθῆναι μᾶλλον ἢ τἀληθῆ μαρτυρεῖν» *(Αἰσχίν.)*.

— *[Ἀρχ. Δίκ.] Κλήτευσις* ἐκαλεῖτο ἡ ἐν τῇ προανακρίσει τῆς δίκης πρόσκλησις μάρτυρος, ἡ μὴ ἐμφάνισις τοῦ ὁποίου ἐπήγετο τὴν καταδίκην αὐτοῦ εἰς πρόστιμον μιᾶς δραχμῆς, *ἐκκλήτευσις* δὲ ἡ ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου πρόσκλησις τοῦ ἀρνουμένου νὰ καταθέσῃ ὅσα ἐν τῇ προανακρίσει εἶπε. Διὰ τῆς ἐκκλητεύσεως ὤφειλε νὰ ἐμφανισθῇ καὶ νὰ ὁμολογήσῃ περὶ τῆς ὑποθέσεως, ἢ νὰ ὁρκισθῇ ὅτι δὲν γνωρίζει τίποτε περὶ αὐτῆς, ἄλλως κατεδικάζετο εἰς πρόστιμον χιλίων δραχμῶν (*Πολυδεύκ.* Η. 37). Ἐὰν ἠρνεῖτο ὅτι κατέθεσε τὰ μαρτυρούμενα, ἠδύνατο νὰ κάμῃ *ἐξωμοσίαν*, ἤτοι νὰ ὁρκισθῇ ὅτι δὲν εἶπε τὰ ἐν τῇ προανακρίσει ἀναφερόμενα, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐξετίθετο εἰς τὴν περὶ ψευδορκίας δίκην. Ἡ ποινὴ τῆς ἐκκλητεύσεως δὲν ἀπεσβέννυε τὴν δίκην περὶ βλάβης ἢ λειπομαρτυρίου, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ ζητηθῇ ἀποζημίωσις.
Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἔκκλητος (ὁ ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκκαλούμενος, ὁ προσκαλούμενος νὰ δικάσῃ: «ἔκκλητος πόλις» ἡ πόλις ἡ καλουμένη ὑπὸ δύο ἐριζουσῶν πόλεων, ὅπως δικάσῃ τὴν μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰν (κατὰ τὰ δίκαια τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων)· || *ἔκκλητοι* (οἱ) παρὰ Ξενοφῶντι· ἡ ἐν Σπάρτῃ ἐκκλησία· || «ἔκκλητος δίκη,—ἀπόφασις», ἡ δίκη ἡ δυναμένη νὰ παραπεμφθῇ εἰς ἄλλο δικαστήριον, νὰ ἐφεσιβληθῇ, ἀντίθ. *ἀνέκκλητος*.

— *[Κανον. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἔφεσις*.

— **ἔκκλητος *πόλις*** ἢ ***δίκη*** *[Ἀρχ. Δίκ.]*. *Ἔκκλητος δίκη*, ἢ *ἀπὸ συμβόλων δίκη*, καλεῖται ἡ προσφυγὴ εἰς ξένην πολιτείαν διὰ τὴν ἐπίλυσιν διαφορᾶς ὑφισταμένης μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ ξένων πολιτῶν, ἢ καὶ μεταξὺ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν καὶ ἄλλης πολιτείας. Ἡ ὕπαρξις τῆς διαδικασίας αὐτῆς, παρεμφεροῦς ἤδη πρὸς τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν, προϋπόθεσιν ἔχει τὴν ὕπαρξιν ἐμπορικῆς συνθήκης μεταξὺ τῶν ἀμφισβητουσῶν πολιτειῶν. Τὰ ὅρια καὶ ἡ ἔκτασις τῶν προνομίων ἦσαν διάφορα, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας αἱ ὑποτελεῖς πόλεις κατήργησαν τὰ δικαστήριά των καὶ ἀνέθεσαν τὴν ἐκδίκασιν πασῶν τῶν ὑποθέσεών των εἰς τὰ ἀττικὰ δικαστήρια καὶ ἐνώπιον τῶν θεσμοθετῶν, οὕτω δὲ ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τῶν συμμάχων ηὐξάνοντο αἱ πρόσοδοι τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ δίκαι αὗται τῶν συμμάχων ἐκαλοῦντο *ἀπὸ συμβόλων*.
Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἐκκλινὴς (ὁ, ἡ),— *ἐς* (τό)· ὁ κλίνων πρὸς τὰ ἔξω, ἐπικλινής, ὁ μὴ κατακόρυφος, ὁ ἔχων κλίσιν τινά: «ἐκκλινὴς τοῖχος».

ἐκκλίνω, ἀόρ. *ἐξέκλινα*· κλίνω, παρεκκλίνω, ἔχω κλίσιν τινά, δὲν εἶμαι κατακόρυφος, κοιν. *γέρνω*· || ἐκτρέπομαι, λαμβάνω ἄλλην διεύθυνσιν: «ὁ ποταμὸς ἐξέκλινε τῆς κοίτης του», «ἐξέκλινε τῆς ὁδοῦ» ἄφησε τὸν δρόμον καὶ ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν· || μεταφ. ἐκτρέπομαι τῆς εὐθείας ὁδοῦ, τοῦ ὀρθοῦ καὶ κοσμίου βίου, παρεκτρέπομαι, παρεκκλίνω.

—*[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *ἐκκλίνω* (κοιν. *βαράρω*, γαλλ. parer un danger, ἀγγλ. to avoid a danger) σημαίνει ἀπομακρύνω τὸ πλοῖον τῆς ἣν ἀκολουθεῖ πλεύσεως πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνου, πρὸς ὃν τοῦτο πλέει. Ἂν ὁ κίνδυνος εἶναι ἀντιπλέον πλοῖον, τὸ ἐκκλῖνον πλοῖον εἶναι τὸ ὑπόχρεον εἰς χειρισμὸν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ διεθνοῦς κώδικος πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων· τὸ τοιοῦτον δὲ πλοῖον κρατεῖ λογαριασμὸν τοῦ εὔρους τῆς ἐκκλίσεως καὶ τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας της, ἵνα, ὅταν παρέλθῃ ὁ κίνδυνος, ἐκκλίνῃ ἐπὶ ἴσον χρόνον πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευράν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εὑρεθῇ τελικῶς εἰς τὴν ἣν ἠκολούθει πρὸ τῆς ἐκκλίσεως γραμμὴν πορείας.
Σ. Ε. Λ.

ἔκκλισις,— *εως* (ἡ)· ἡ πρὸς τὰ ἔξω κλίσις, ἡ κλίσις παρὰ τὴν κατακόρυφον, ἀπόκλισις: «ἔκκλισις τοῦ τοίχου, —τοῦ στύλου»· || ἔκκλισις ἀπὸ τῆς διευθύνσεώς του, παρέκκλισις.

— *[Φιλοσ.]* Ὁ ὅρος *ἔκκλισις* σημαίνει παρὰ στωϊκοῖς τὴν κίνησιν, δι' ἧς ἡ ψυχὴ πειρᾶται ν' ἀποφύγῃ πᾶν ὅ,τι φαίνεται κακὸν πρὸς αὐτήν· «ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν» (*Ἐπικτ.* Ἐγχειρ. Β. 1,). Ἐκκλίνειν καὶ ἔκκλισις ἀντιτίθενται πρὸς τὸ *ὀρέγεσθαι* καὶ *ὄρεξις*.
Α. Δ.

—*[Ὁπλομ.]* Ἐν τῇ σπαθασκίᾳ καλεῖται *ἔκκλισις* ἡ ἐκ τῆς εὐθείας μετατόπισις τοῦ σώματος, καὶ ἐκτελεῖται δι' ἑνὸς βήματος εἴτε πρὸς δεξιὰ εἴτε πρὸς ἀριστερά, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν σπαθίζει ὁ ἀντίπαλος. Καὶ πρὸς δεξιὰ μὲν βηματίζει τις, ἂν ὁ ἀντίπαλος σπαθίζῃ ἐσωτερικῶς, πρὸς ἀριστερὰ δέ, ἂν σπαθίζῃ ἐξωτερικῶς ἢ πρῶτον ἢ δεύτερον σπαθισμόν. Ὅταν δεξιὰ ἐκκλίνῃ τις, ἄρχεται τῆς κινήσεως διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ὅταν δ' ἀριστερὰ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ. Τὴν ἔκκλισιν μεταχειρίζεταί τις, ὅπως ἐνισχύῃ ἢ εὐκολύνῃ τὴν ἀπόκρουσιν ἀπέναντι τῶν σπαθιζόντων μετὰ δυνάμεως ἢ ἀπέναντι τῶν αἰφνιδίως πλησιαζόντων ἢ σπαθιζόντων διὰ πηδήματος πρὸς δεξιὰ ἢ πρὸς ἀριστερά, ὅπως ἀλλάσσῃ θέσιν, οὐδέποτε δὲ ὅπως ἐπιτίθηται, ὡς τινες φρονοῦσιν. Ἀπέναντι τῶν πηδώντων δύναταί τις ἐπίσης, ὅπως λαμβάνῃ θέσιν ἀντιμέτωπον, νὰ στρέφῃ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἀκινητοῦντος, φέρων τὸν ἀριστερὸν πόδα δεξιὰ ἢ ἀριστερά· καὶ ἂν μὲν ὁ ἐπιτιθέμενος πηδᾷ πρὸς δεξιά, ὁ ἀμυνόμενος φέρει τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐπίσης δεξιά, ἐὰν δὲ πρὸς ἀριστερά, ἀριστερά. Διὰ τῆς στροφῆς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἡ ἀλλαγὴ τοῦ μετώπου ἐκτελεῖται ταχύτερον καὶ χωρὶς ὁ ἐκκλίνων νὰ ἐκτίθηται. Ἀναλόγως ἐνεργεῖται ἡ ἔκκλισις καὶ ἐν τῇ ξιφασκίᾳ.
Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἔκκλισις* ἡ περὶ τὴν ἄγκυράν του ὡς κέντρον καὶ τὴν τεταμένην ἅλυσίν του ὡς ἀκτῖνα μετατόπισις τοῦ ἐπ' ἀγκύρας σαλεύοντος καὶ ἀναπρώρου τῷ ἀνέμου πλοίου, ὀφειλομένην εἰς τὰς ἑκάστοτε μεταπτώσεις τοῦ ἀνέμου, ὅταν αἱ πνοαὶ τοῦ ἀνέμου εἶναι ἀσθενεῖς καὶ αἱ μεταπτώσεις του εἶναι διάφοροι καὶ εἰς βραχείας σχετικῶς ἀποστάσεις. Διὰ τοῦτο, τὸ θέρος ἰδίως, τὰ εἰς ἀνοικτὸν ὅρμον ὑπὸ ἄνεμον ὑποπνέοντα σαλεύοντα πλοῖα ἐμφανίζουσι διαφόρους ἐκκλίσεις, πρὸς διαφόρους διευθύνσεις ἀναπρωρίζοντα.
Σ. Ε. Λ.

—**ἐκκλίσεως *βελόναι*** *[Σιδηροδρ.]*. Καλοῦνται οὕτω βελόναι ἀλλαγῆς τροχιᾶς σιδηροδρομικῶν συρμῶν ἢ ὀχημάτων, διατασσόμεναι εἰς θέσεις ὅπου ὑπάρχει πιθανότης συγκρούσεως μετ' ἄλλων συρμῶν ἢ ὀχημάτων. Εἰς κυρίας γραμμὰς αἱ βελόναι ἐκκλίσεως διατάσσονται συνήθως ἐν σταθμοῖς εὑρισκομένοις εἰς τὸ τέλος μακρῶν καὶ ἰσχυρῶν κλίσεων καὶ χρησιμεύουν ὅπως ἐκκλίνουν ἀπὸ κατειλημμένης γραμμῆς συρμούς, τῶν ὁποίων ἡ στασιοποίησις δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἐγκαίρως. Συνήθως αἱ βελόναι ἐκκλίσεως συνεχίζονται ὑπὸ τροχιᾶς ἀρκετοῦ μήκους. Ὅταν τοῦτο δὲν συμβαίνῃ καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς ἐπικινδύνους θέσεις τῆς τροχιᾶς μόνον συσκευαὶ βελόνης, τότε καλοῦνται αὗται *βελόναι ἐκτροχιάσεως*. Σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ἡ διὰ τῆς ἐκτροχιάσεως ἀποφυγὴ τῶν ἀσυγκρίτως βαρυτέρων συνεπειῶν τῆς συγκρούσεως.
Α. Μ.

ἐκκλύζω· κλύζων, κατακλύζων τι δι' ὕδατος πλύνω, ξεπλένω.

ἔκκλυσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκκλύζειν, ἀποκάθαρσις δι' ἀφθόνου ὕδατος, ἡ πλύσις τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος διὰ κλύσματος.

ἐκκοιλαίνω, ἀόρ. *ἐξεκοίλανα—ἐξεκοιλάνθην*· καθιστῶ τι κοῖλον, λαξεύω, βαθουλώνω.

ἐκκοίλανσις —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκκοιλαίνειν, διακοίλανσις, λάξευσις, βαθούλωμα.

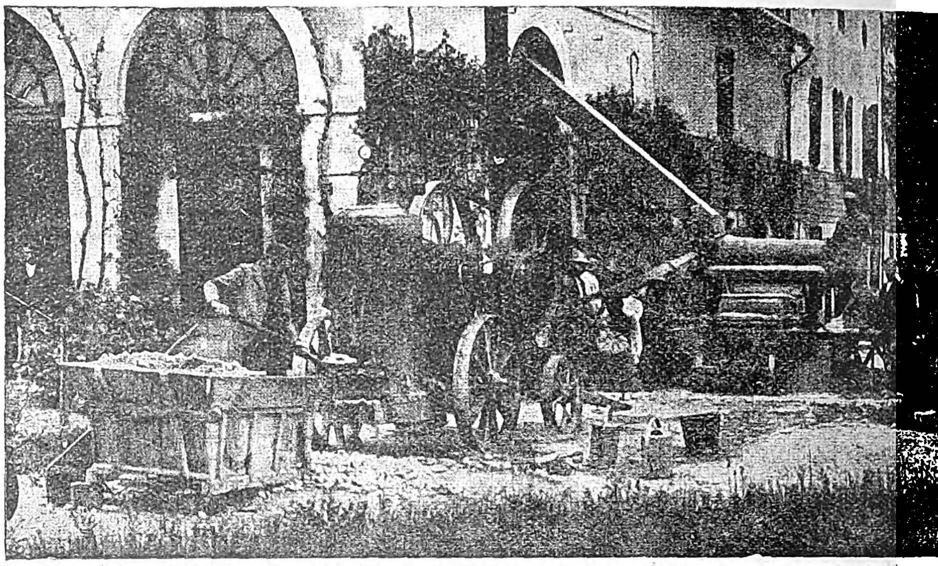

Μηχανικὴ ἐκκόκκισις τοῦ ἀραβοσίτου.

ἐκκοιλιάζω· ἀφαιρῶ ἐκ τῆς κοιλίας, ἐξάγω τὰ ἐντόσθια, κοιν. *ξεκοιλιάζω*.

ἐκκοκκίζω, ἀόρ. *ἐξεκόκκισα—ἐξεκοκκίσθην*· ἐξάγω τοὺς κόκκους, τὰ σπέρματα, κοιν. *ξεκοκκίζω*: «ἐκκοκκίζω τὸν βάμβακα» ἀφαιρῶ τὰ ἐν τῷ βάμβακι σπέρματα.

ἐκκόκκισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκκοκκίζειν, ἡ ἀφαίρεσις τῶν κόκκων τῶν σπερμάτων: «ἐκκόκκισις τοῦ βάμβακος».

— *[Ἐγκυκλ.]* Αἱ μέθοδοι αἱ χρησιμοποιούμεναι κατὰ τὴν ἐκκόκκισιν διαφέρουσιν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ φυτοῦ καὶ τῶν συνηθειῶν ἑκάστου τόπου. Ὡς ἐκκόκκισις δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν: ὁ *ἀλωνισμός*, τὸ *ῥάβδισμα* τὸ διὰ χειρὸς ἢ μηχανῆς κτλ., ἀλλὰ εἰδικῶς ἡ ἐκκόκκισις ἀναφέρεται εἰς τὰ νομευτικὰ φυτά, ὅπως τὸ *τριφύλλιον*, τὸ *λίνον*, ἡ *κάνναβις*, ἡ *ὄρυζα*, καὶ κυρίως ὁ *ἀραβόσιτος*. Ἡ ἐκκόκκισις τοῦ ἀραβοσίτου διενεργεῖται ἢ διὰ τῆς χειρός, τριβομένων τῶν κώνων ἐπὶ πλακὸς ἥτις φέρει μεταλλικὰς ἀνωμαλίας, ἢ διὰ μηχανήματος, ὅπερ *ἐκκοκκιστὴρ* ἢ *ἐκκοκκιστικὴ μηχανὴ* καλεῖται καὶ ἥτις λειτουργεῖ διὰ χειροκινήτου ἢ ἀτμοκινήτου μοχλοῦ.

Ἡ ἐξώθησις τῶν σπερμάτων διενεργεῖται εἰς τὸν μηχανικὸν ἐκκοκκιστῆρα εἴτε ὑπὸ ὁριζοντίου πλακὸς ἥτις φέρει μεταλλικὰς ἀνωμαλίας εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας της (κάτω καὶ ἄνω) καὶ ἥτις περιστρεφομένη ἀποσπᾷ τὰ σπέρματα ἀπὸ τοῦ κώνου, εἴτε ὑπὸ δίσκου, ὅστις φέρει ὀδοντώσεις κατὰ τὴν περιφέρειάν του καὶ στρέφεται ἐντὸς διηυλακωμένης χοάνης, ἐντὸς τῆς ὁποίας τίθεται ὁ πρὸς ἐκκοκκισμὸν κῶνος. Εἰδικὸν μηχάνημα κανονίζει τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ χοάνης καὶ δίσκου, ἥτις γίνεται μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τοῦ κώνου. Διὰ τὴν ἐκκόκκισιν τοῦ βάμβακος χρησιμοποιοῦμεν ἰδίας μηχανάς.
Δ. Ν. Π.

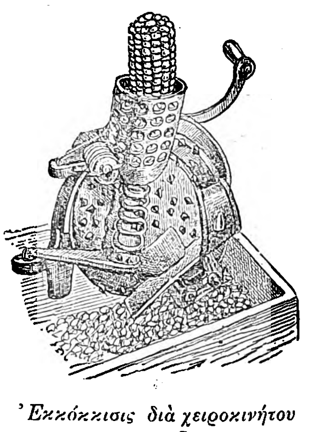

Ἐκκόκκισις διὰ χειροκινήτου μηχανῆς.

ἐκκοκκιστήριον (τὸ) καὶ ***ἐκκοκιστὴρ*** (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκκοκκίζομεν: «ἐκκοκκιστήριον τοῦ βάμβακος»· Ἰδιωματ. *γιουρλίδι*.

ἐκκοκκιστὴς (ὁ)· ὁ ἐκκοκκίζων, ὁ ἐργάτης τοῦ ἐκκοκκιστηρίου.

ἐκκοκκιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἁρμόδιος νὰ ἐκκοκκίζῃ: «ἐκκοκκιστικὴ μηχανή».

— **ἐκκοκκιστικὴ *μηχανὴ*** (ἡ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ γεωργικὴ μηχανή, ἥτις χρησιμεύει διὰ τὴν ἐκκόκκισιν τῶν σπερμάτων διαφόρων φυτῶν καὶ ἰδίως τῶν νομευτικῶν· βλ. *ἐκκόκκισις*.
Δ. Ν. Π.

ἐκκολαπτήριον (τό)· τὸ μηχάνημα διὰ τοῦ ὁποίου ἐκκολάπτονται τὰ ᾠά· || ὁ τόπος ὅπου γίνεται ἡ ἐκκόλαψις, κοιν. *κλωσσοφωλιά*.

—*[Ζῳολ.]* Βλ. *ἐπῳαστήριον*.

—*[Ἰχθυόλ.]* Βλ. *ἰχθυοτροφικὸς σταθμός*.

Digitized by Google

ἐκκολαπτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκκόλαψιν, ὁ προπαρασκευάζων τὴν ἐκκόλαψιν: «ἐκκολαπτικὰ μέσα», «ἐκκολαπτικὴ μηχανή».

—ἐκκολαπτικὴ ***μηχανὴ*** (ἡ) *[Ζωολ.]*. Μηχανὴ χρησιμεύουσα πρὸς τεχνικὴν ἐκκόλαψιν τῶν ᾠῶν διαφόρων ζῴων· βλ. *ἐπωαστικὴ* μηχανή. Δ. Ν. Π.

ἐκκολάπτω, ἀόρ. *ἐξεκόλαψα—ἐξεκολάφθην,* παθ. μετχ. *ἐκκεκολαμμένος·* ἐκλεπίζω, ξέω: «ἐκκολάπτω ἐπιγραφήν, —ψήφισμα, —χάραγμα», ξύνω καὶ οὕτως ἐξαλείφω· || ἐπὶ τῶν πτηνῶν, κτυπῶ διὰ τοῦ ῥάμφους καὶ θραύω τὸ ᾠὸν ἵνα ἐξέλθῃ ὁ νεοσσός· || παθ. ἐξέρχομαι ἐκ τοῦ ᾠοῦ, βγαίνω ἀπὸ τ' ἀβγό: «ἐξεκολάφθησαν οἱ νεοσσοί»· || μεταφ. ὡριμάζω καὶ ἐμφανίζομαι: «ἡ συνωμοσία,—ἡ ἐπιβουλή,—τὸ κακὸν ἐξεκολάφθη ταχέως».

ἐκκόλαψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκκολάπτειν, ἡ ἔξοδος τοῦ νεοσσοῦ ἐκ τοῦ ᾠοῦ· || μεταφ. ἡ ὡρίμανσις καὶ ἐμφάνισις: «ἡ ἐκκόλαψις τοῦ κακοῦ,—τῆς συνωμοσίας» κττ.

ἐκκομιδὴ (ἡ)· τὸ νὰ κομίζῃ τις ἔξω, μεταφορά, ἀντίθ. *εἰσκομιδή*: «ἐκκομιδὴ πραγμάτων ἐκ τῆς πολιορκουμένης πόλεως»· || ἐκφορὰ νεκροῦ, κηδεία, ἐνταφίασις.

ἐκκομίζω, ἀόρ. *ἐξεκόμισα—ἐξεκομίσθην·* κομίζω, μεταφέρω ἔξω, ἀντίθ. *εἰσκομίζω*: «ἐκκομίζω σκεύη ἐκ τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἀγρούς»· || ἐκφέρω νεκρόν, κηδεύω, ἐνταφιάζω.

ἐκκοπεύς, *—έως* (ὁ) *[Τεχν.]*. Εἶδος ἐργαλείου ἐκ χάλυβος χρησιμοποιούμενον δι' ἐκκοπὴν ἢ τομὴν ὑπὸ τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν. Ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ, δι' ὃν προορίζονται οἱ ἐκκοπεῖς, ἔχουν διάφορον τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα. —Ρ.

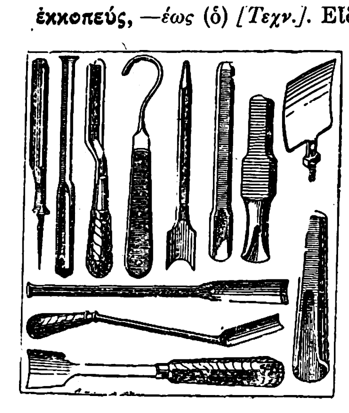

Διάφορα εἴδη ἐκκοπέων.

ἐκκοπὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκκόπτειν, ἡ διὰ τομῆς ἐκβολή, ἐκτομή.

ἐκκοπτόγαστρος (ὁ) (Eccoptogaster) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξυλοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολυτιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι: σῶμα κυρτόν, ῥύγχος βραχύτατον, κεραῖαι ἐκ 12 ἀρθρώσεων ἑκάστη, ἔλυτρα ἐξωγκωμένα κατὰ τὴν περιφέρειάν των, πόδες λίαν πεπιεσμένοι κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν τμῆμα. Οἱ πόδες τοῦ τρίτου ζεύγους εἶναι πεπλατυσμένοι καὶ δισχιδεῖς κατὰ τὸ ἄκρον των. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολυπληθῆ εἴδη, σχεδὸν πάντα ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐκκοπτόγαστρος ὁ μελανὸς* (Eccoptogaster niger), ὅστις ἔχει μῆκος 5 περίπου χιλιοστομέτρων, σῶμα κυλινδρικόν, χρῶμα φαιομελανόν, σκοτεινότερον ἐπὶ τοῦ θώρακος καὶ ἀνοικτότερον ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἔλυτρα σκληρὰ δύο φορὰς ἐπιμηκέστερα τοῦ προθώρακος καὶ σῶμα τελείως κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῶν σκληρῶν τριχῶν. Ἡ θήλεια γεννᾷ περὶ τὰ 120 ᾠὰ ἐπὶ διαφόρων ῥωγμῶν τῶν δένδρων. Μετὰ τὴν ἐκκόλαψίν των τὰ νεογνὰ διεισδύουσι μεταξὺ τῶν μασχαλῶν τῶν νεαρῶν κλάδων καὶ ἄρχονται κατατρώγοντα τούτους. Δ. Ν. Π.

ἐκκόπτω, ἀόρ. *ἐξέκοψα—ἐξεκόπην,* παθ. μετχ. *ἐκκεκομμένος·* κόπτων ἐκβάλλω, ἐκτέμνω· || «ἐκκόπτω δένδρον» βγάζω ἀπὸ βαθιά, ἀπὸ τὴ ῥίζα· || «ἐκκόπτω τὸν ὀφθαλμὸν» ἐξορύσσω τὸν ὀφθαλμόν· || κατακόπτω, καταστρέφω κόπτων· || ἐκκλ. ἀποχωρίζω ἀπὸ τῆς κοινωνίας, ἀφορίζω: «πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται».

ἐκκρεμὲς (τό)· βαρύ τι σῶμα ἀνηρτημένον ἀπὸ σταθεροῦ σημείου καὶ ταλαντευόμενον ἐν τῷ χώρῳ.

— [ΦΥΣ.] Ἐν τῇ Φυσικῇ διακρίνομεν: α') ***Μαθηματικὸν*** ἢ ***ἁπλοῦν ἐκκρεμές***. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ὑλικοῦ σημείου ἐξηρτημένου ἀπὸ νήματος ἄνευ μάζης, ἢ ἀπὸ ἰδεώδους ῥάβδου (ἤτοι ῥάβδου ἄνευ μάζης, ἀκάμπτου κλπ.). Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου προκύπτει ἀμέσως, ὅτι τὸ μαθηματικὸν ἐκκρεμὲς ἀποτελεῖ ἰδανικὴν διάταξιν. Ἐξετάσωμεν ἤδη τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τοῦ μαθηματικοῦ ἐκκρεμοῦς. Ἔστω ΟΑ (σχ. 1) τὸ ἁπλοῦν ἐκκρεμὲς ἐν τῇ θέσει ἰσορροπίας αὐτοῦ, ὅτε ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῆς βαρύτητος λαμβάνει θέσιν κατακόρυφον. Ἔστω m ἡ μᾶζα τοῦ ὑλικοῦ σημείου Α, τὸ βάρος τοῦ ὑλικοῦ σημείου θὰ εἶναι $p=m.g$ ἔνθα g ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος. Ἐὰν ἐκτοπίσωμεν τὸ ἐκκρεμὲς ἐκ τῆς θέσεως ἰσορροπίας αὐτοῦ καὶ φέρωμεν τοῦτο εἰς τὴν θέσιν ΟΒ, ἀφήσωμεν δὲ ἀκολούθως τοῦτο ἐλεύθερον, τότε παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἐκκρεμὲς αἰωρεῖται περὶ τὴν θέσιν ἰσορροπίας αὐτοῦ. Ἡ γωνία ΑΟΒ=α καλεῖται *πλάτος τῶν αἰωρήσεων*. Ἡ μετάβασις τοῦ ἐκκρεμοῦς ἐκ τῆς θέσεως ΟΒ εἰς τὴν θέσιν ΟΓ ἀποτελεῖ *ἁπλῆν αἰώρησιν*, ἡ δὲ μετάβασις ἐκ τῆς θέσεως ΟΒ εἰς τὴν ΟΓ καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν θέσιν ΟΒ ἀποτελεῖ διπλῆν ἢ πλήρη αἰώρησιν τοῦ ἐκκρεμοῦς. Ὁ χρόνος ὅστις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν πλήρους αἰωρήσεως, ἤτοι ἡ διάρκεια μιᾶς πλήρους αἰωρήσεως, παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου Τ καὶ καλεῖται *περίοδος* τῆς κινήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς, τὸ δὲ μῆκος ΟΑ καλεῖται *μῆκος* τοῦ ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς καὶ παρίσταται διὰ τοῦ γράμματος l.

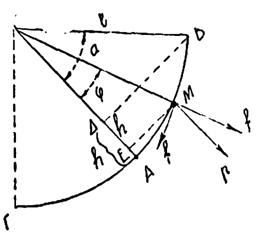

Σχ. 1. *Ἁπλοῦν ἢ μαθηματικὸν ἐκκρεμές.*

Ὅταν ἐκτοπίζωμεν τὸ ἐκκρεμὲς ἐκ τῆς θέσεως ἰσορροπίας αὐτοῦ ΟΑ καὶ φέρωμεν τοῦτο εἰς τὴν θέσιν ΟΒ, τὸ ὑλικὸν σημεῖον ἀνυψοῦται κατὰ τὸ διάστημα $ΑΔ=h_0$ καὶ ἑπομένως ἐν τῇ θέσει Β τὸ ὑλικὸν σημεῖον ἐγκλείει δυνητικὴν ἐνέργειαν mgh_0 ἤτοι ἴσην πρὸς τὸ ἔργον διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ὑλικοῦ σημείου ἐκ τῆς θέσεως Α εἰς τὴν θέσιν Β. Ὅταν τὸ ἐκκρεμὲς ἐκ τῆς θέσεως ΟΒ ἀφεθῇ ἐλεύθερον, τότε τοῦτο ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς βαρύτητος φέρεται πρὸς τὴν ἀρχικήν του θέσιν, κατὰ τὴν διαδρομὴν δὲ ταύτην ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια τοῦ ὑλικοῦ σημείου μετατρέπεται εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν, καὶ ὅταν τὸ ἐκκρεμὲς φθάσῃ ἐν τῇ θέσει ἰσορροπίας αὐτοῦ δὲν ἠρεμεῖ, ἀλλ' ἕνεκα τῆς κινητικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ εἰς ἣν ἔχει μετατραπῆ καθ' ὁλοκληρίαν ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια, ὑπερβαίνει τὴν θέσιν ἰσορροπίας αὐτοῦ καὶ ἀνέρχεται πρὸς τὸ ἕτερον μέρος. Θεωροῦντες δ' ὅτι τὸ ἐκκρεμὲς ἀποτελεῖ κλειστὸν σύστημα, ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, ἥτις ἐν μέρει εἶναι κινητικὴ καὶ ἐν μέρει δυνητική, εἶναι σταθερά, καὶ ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι τὰ σημεῖα Β καὶ Γ τῶν δύο ἄκρων θέσεων τοῦ ἐκκρεμοῦς, ἅτινα καλοῦνται *σημεῖα ἐπιστροφῆς* εὑρίσκονται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος h_0 ἀπὸ τοῦ σημείου Α. Ὅταν τὸ ἐκκρεμὲς φθάσῃ εἰς τὴν θέσιν Γ, ἅπασα ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἔχει μετατραπῆ εἰς δυνητικήν, ἡ ταχύτης εἰς Γ ἐκμηδενίζεται καὶ τὸ ἐκκρεμὲς φέρεται ἐκ νέου πρὸς τὴν θέσιν ἰσορροπίας αὐτοῦ, ἣν πάλιν ὑπερβαίνει κ.ο.κ. Ἡ κίνησις αὕτη τοῦ ἐκκρεμοῦς θὰ διήρκει ἐπ' ἄπειρον, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀποτελεῖ σύστημα κεκλεισμένον. Πράγματι ὅμως δὲν συμβαίνει τοῦτο, ἀλλά, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ἀναποφεύκτων τριβῶν, μέρος τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐκκρεμοῦς μετατρέπεται εἰς ἄλλας μορφάς, αἵτινες πρακτικῶς ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ἀπωλείας καὶ οὕτω τὸ πλάτος τῶν αἰωρήσεων δὲν παραμένει σταθερόν, ἀλλὰ βαίνει βαθμηδὸν ἐλαττούμενον, ἐν τέλει δὲ τὸ ἐκκρεμὲς ἠρεμεῖ ὡς ἐκ τῆς τελείας ἀποβολῆς τῆς ἀρχικῶς εἰς αὐτὸ ἀποταμιευθείσης ἐνεργείας.

Θεωρήσωμεν ἤδη τὸ ἐκκρεμὲς ἐν τῇ θέσει ΟΜ τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ Μ ἐνεργεῖ ὡς γνωστὸν τὸ βάρος αὐτοῦ $p=mg$, ὅπερ ἀναλύεται εἰς δύο συνιστώσας, εἰς τὴν f′ ἐξουδετερουμένην ὑπὸ τοῦ νήματος καὶ εἰς τὴν f, ἥτις προκαλεῖ τὴν κίνησιν. Εἶναι δὲ $f=mg\,ημ\,φ$, ἔνθα φ ἡ γωνία ΑΟΜ. Ἐὰν v ἡ ταχύτης τοῦ ὑλικοῦ σημείου εἰς Μ, ἡ ῥύμη αὐτοῦ εἶναι $\frac{1}{2}mv^2$, αὕτη δὲ ἰσοῦται πρὸς τὸ ἔργον mgh, ἔνθα $h=ΔΕ$, καὶ ὅπερ παράγεται ὑπὸ τῆς βαρύτητος κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ ὑλικοῦ σημείου ἀπὸ Β εἰς Μ. Ἐξ ἄλλου εἶναι $v^2=2gh$ καὶ $h=ΓΕ\text{-}ΓΖ=l\,(συν\,φ-συν\,α)$, ἐκ τούτων δὲ προκύπτει:

$$v=\sqrt{2gl(συν\,φ-συν\,α)} \qquad (1)$$

καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν τὸ ἐκκρεμὲς εὑρίσκεται εἰς ΟΑ, ὅτε φ=0 προκύπτει:

$$v_0=\sqrt{2gl\,(1-συν\,α)}=2\,ημ\,\frac{α}{2}\sqrt{gl}$$

Διὰ λίαν μικρὰν τιμὴν τῆς γωνίας α δυνάμεθα κατὰ μεγάλην προσέγγισιν νὰ θέσωμεν $ημ\frac{α}{2}=\frac{α}{2}=\frac{a}{2l}$ (ἔνθα a=ΒΑ) καὶ ἑπομένως εἶναι

$$v_0=a\sqrt{\frac{g}{l}} \qquad (2)$$

Ὡς εἴδομεν ἡ συνιστῶσα τῆς κινήσεως εἶναι $f=-mg\,ημ\,φ$ ἢ προσεγγιζόντως διὰ μικρὰς τιμὰς τῆς γωνίας φ, $f=-mgφ$, τοῦ σημείου — δικαιολογουμένου ἐκ τοῦ λόγου ὅτι θεωροῦμεν ὡς θετικὴν τὴν διεύθυνσιν ἐξ Α πρὸς Β. Ἐὰν διὰ S καλέσωμεν τὸ τόξον ΑΜ τότε εἶναι $lφ=S$ καὶ ἑπομένως προκύπτει:

$$f=-m\frac{g}{l}S=i \text{ ἢ } f=-mcs$$

τιθεμένου $g/l=c$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ κίνησις τοῦ ἐκκρεμοῦς εἶναι ἁρμονικὴ (βλ. *ἁρμονικὴ κίνησις*) ἐκτελουμένη περὶ τὸ τόξον ΒΓ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ διάρκεια μιᾶς πλήρους αἰωρήσεως κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἁρμονικῆς κινήσεως εἶναι:

$$T=2π\sqrt{\frac{l}{g}} \qquad (3)$$

ἡ δὲ διάρκεια μιᾶς ἁπλῆς αἰωρήσεως θὰ εἶναι:

$$t=π\sqrt{\frac{l}{g}} \qquad (4)$$

Ὁ τύπος οὗτος ἐκφράζει τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς, οἵτινες εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

1) Ἡ διάρκεια τῆς αἰωρήσεως εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς μάζης.

2) Ἡ διάρκεια τῆς αἰωρήσεως, ὅταν τὸ πλάτος αὐτῆς δὲν ὑπερβαίνει τὰς 2^0 ἢ 3^0, εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ πλάτους τῆς αἰωρήσεως· ἢ ἄλλως: αἱ αἰωρήσεις τοῦ ἐκκρεμοῦς εἶναι ἰσόχρονοι ὅταν τὸ πλάτος αὐτῶν εἶναι μικρόν.

3) Ἡ διάρκεια τῆς αἰωρήσεως εἶναι ἀνάλογος τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τοῦ μήκους τοῦ ἐκκρεμοῦς.

4) Ἡ διάρκεια τῆς αἰωρήσεως εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος.

Ὁ ἀνωτέρω τύπος (4) εὑρέθη ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι τὸ πλάτος τῶν αἰωρήσεων εἶναι λίαν μικρόν. Ὁ ἀκριβὴς τύπος παρέχει τὴν διάρκειαν τῆς αἰωρήσεως ὡς συνάρτησιν καὶ τοῦ πλάτους τῆς αἰωρήσεως ὡς ἑξῆς:

$$t=π\sqrt{\frac{l}{g}}\left[1+\left(\frac{1}{2}\right)^2ημ^2\frac{α}{2}+\left(\frac{1}{2}\cdot\frac{3}{4}\right)^2ημ^4\frac{α}{2}+\left(\frac{1}{2}\cdot\frac{3}{4}\cdot\frac{5}{6}\right)^2ημ^6\frac{α}{2}+\cdots\right] \qquad (5)$$

Δι' ἀρκούντως μικρὰς τιμὰς τοῦ α δυνάμεθα ἄνευ αἰσθητοῦ σφάλματος νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς δύο πρώτους ὅρους τῆς σειρᾶς, ἤτοι:

$$t=π\sqrt{\frac{l}{g}}\left[1+\frac{1}{4}\cdot ημ^2\frac{α}{2}\right] \qquad (6)$$

Ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις δεχθῶμεν ὅτι:

$$ημ\frac{α}{2}=\frac{α}{2}=\frac{a}{2l}$$

λαμβάνομεν:

$$t=π\sqrt{\frac{l}{g}}\left(1+\frac{1}{16}\frac{a^2}{l^2}\right) \qquad (7)$$

β') ***Φυσικὸν*** ἢ ***σύνθετον ἐκκρεμές***. Καλεῖται σῶμα βαρὺ αἰωρούμενον περὶ ὁριζόντιον ἄξονα μὴ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου βάρους αὐτοῦ. Θεωρήσωμεν φυσικὸν ἐκκρεμὲς (σχ. 2), τοῦ ἄξονος αὐτοῦ θεωρουμένου καθέτου ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ σχήματος καὶ διερχομένου διὰ τοῦ Ο. Ὅταν τὸ σῶμα εὑρίσκεται ἐν τῇ θέσει ἰσορροπίας αὐτοῦ, τὸ κέντρον βάρους Κ κεῖται ἐπὶ τῆς κατακορύφου εὐθείας ΑΒ τῆς διερχομένης διὰ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς. Καλέσωμεν τὴν ἀπόστασιν ΟΚ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου βάρους διὰ a, τὴν μᾶζαν τοῦ σώματος διὰ Μ καὶ τὸ βάρος αὐτοῦ διὰ $P=Mg$.

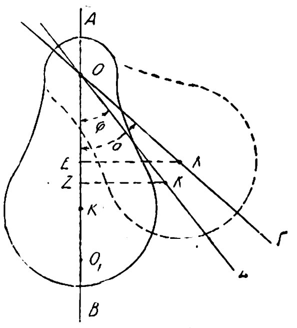

Σχ. 2. *Φυσικὸν ἢ σύνθετον ἐκκρεμές.*

Ἐὰν ἐκτοπίσωμεν τὸ ἐκκρεμὲς ἐκ τῆς θέσεως ἰσορροπίας αὐτοῦ κατὰ τὴν γωνίαν ΒΟΓ=α καὶ ἀφήσωμεν ἀκολούθως αὐτὸ ἐλεύθερον, τότε τὸ ἐκκρεμές, ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται ἀντίστασις τοῦ ἀέρος (ἢ τοῦ μέσου) καὶ τριβὴ κατὰ τὸν ἄξονα, αἰωρεῖται διηνεκῶς περὶ τὴν θέσιν ἰσορροπίας αὐτοῦ ὑπὸ σταθερὸν πλάτος αἰωρήσεως. Ἡ γωνιώδης ταχύτης w, ἣν ἔχει τὸ ἐκκρεμὲς καθ' ἣν στιγμὴν τοῦτο ἔχει θέσιν τοιαύτην, ὥστε ἡ γωνία ἐκτροπῆς αὐτοῦ νὰ εἶναι φ=ΒΟΔ, ὑπολογίζεται ὡς ἑξῆς: Τὸ ἔργον τοῦ βάρους Ρ, ὅπερ ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ κέντρου βάρους Κ, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἀπόκλισις τοῦ ἐκκρεμοῦς μεταβάλλεται ἀπὸ α εἰς φ, ἰσοῦται πρὸς p. h, ἔνθα $h=ΕΖ$. Ὡς ὅμως ἐκ τοῦ σχ. 2 ἐμφαίνεται εἶναι $h=a\,(συν\,φ-συν\,α)$ καὶ ἑπομένως τὸ παραχθὲν ἔργον εἶναι $Pa\,(συν\,φ-συν\,α)$. Ἡ ἐκ τοῦ παραχθέντος ἔργου κτηθεῖσα ῥύμη εἶναι $\frac{1}{2}kw^2$, ἔνθα k ἡ ῥοπὴ ἀδρανείας τοῦ σώματος ὡς πρὸς τὸν ἄξονα περιστροφῆς καὶ ἑπομένως εἶναι:

$$Pa\,(συνφ-συνα)=\frac{1}{2}k\,w^2 \qquad (8)$$

ἐξ ἧς:

$$w=\sqrt{\frac{2\,Pa\,(συν\,φ-συν\,α)}{k}} \qquad (9)$$

Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν τὸ ἐκκρεμὲς διέρχεται διὰ τῆς θέσεως ἰσορροπίας, ὅτε φ=0 ἔχομεν:

$$w^0=2\,ημ\,\frac{α}{2}\sqrt{\frac{Pa}{k}} \qquad (10)$$

Ἀνηγμένον μῆκος φυσικοῦ ἐκκρεμοῦς καλεῖται

Digitized by Google

τὸ μῆκος l μαθηματικοῦ ἐκκρεμοῦς, ἔχοντος τὴν αὐτὴν διάρκειαν αἰωρήσεως πρὸς τὸ φυσικὸν ἐκκρεμές, καὶ ὅπερ συνήθως καλεῖται *ἰσόχρονον ἁπλοῦν ἐκκρεμὲς* πρὸς τὸ φυσικόν. Ἔστωσαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν γωνίαν ἀποκλίσεως w ἡ γωνιώδης ταχύτης τοῦ φυσικοῦ ἐκκρεμοῦς καὶ w_1 τοῦ μαθηματικοῦ ἐκκρεμοῦς τοῦ ἰσοχρόνου πρὸς τὸ φυσικόν· ἀμφότεραι αἱ γωνιώδεις ταχύτητες δέον νὰ εἶναι ἴσαι. Διὰ τὸ ἁπλοῦν ἐκκρεμὲς εἴδομεν ὅτι εἶναι:

$$v = \sqrt{2\,g\,l\,(\text{συν}\,\varphi - \text{συν}\,\alpha)}$$

καὶ ἐπειδὴ $v = l w_1$ προκύπτει:

$$w_1 = \sqrt{\frac{2\,g\,(\text{συν}\,\varphi - \text{συν}\,\alpha)}{l}} \qquad (11)$$

Διὰ συγκρίσεως τῶν ἐξισώσεων (9) καὶ (11) προκύπτει ὅτι εἶναι $w = w_1$ ἐάν:

$$l = \frac{K}{M\alpha} \qquad (12)$$

Ὁ τύπος (12) παρέχει τὸ μῆκος τοῦ ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς τοῦ ἰσοχρόνου πρὸς τὸ φυσικὸν ἐκκρεμές, ἤ, ὡς λέγομεν, τὸ ἀνηγμένον μῆκος. Ἐὰν ἐπὶ τῆς εὐθείας ΟΑ φέρωμεν τὸ μῆκος $OO_1 = l$, τὸ σημεῖον O_1 καλεῖται *κέντρον αἰωρήσεως*, ἐνῷ τὸ Ο *κέντρον ἐξαρτήσεως*. Τὸ σημεῖον O_1 ἔχει τὴν ἀκόλουθον ἀξιοσημείωτον ἰδιότητα. Ἐὰν ὅλα τὰ ὑλικὰ σημεῖα τοῦ ἐκκρεμοῦς, ἐξαιρέσει ἑνὸς εὑρισκομένου εἰς O_1, ὅπερ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀποτελεῖ μαθηματικὸν ἐκκρεμές, ἐξηφανίζοντο, τότε ἡ διάρκεια αἰωρήσεως θὰ ἔμενε ἡ αὐτή, ὡς ἐὰν τὸ O_1 ἀνῆκεν εἰς τὸ φυσικὸν ἐκκρεμές. Ὅλα τὰ σημεῖα ἅτινα πλησιάζουσι πρὸς τὸν ἄξονα ἐξαρτήσεως περισσότερον τοῦ O_1 αἰωροῦνται ταχύτερον, ἐνῷ ἐκεῖνα ἅτινα ἀφίστανται μᾶλλον τούτου αἰωροῦνται βραδύτερον, ἀκριβῶς ὡς ἐὰν τὰ σημεῖα ταῦτα ἀπετέλουν τελικὰ σημεῖα ἁπλῶν ἐκκρεμῶν. Τὸ κέντρον αἰωρήσεως O_1 κεῖται κάτωθεν τοῦ κέντρου βάρους τοῦ ἐκκρεμοῦς καὶ εἶναι πάντοτε $l > \alpha$. Ὅπως δείξωμεν τοῦτο καλέσωμεν K_A τὴν ῥοπὴν ἀδρανείας τοῦ σώματος ὡς πρὸς τὸν ἄξονα ἐξαρτήσεως καὶ διὰ K_c τὴν ῥοπὴν ἀδρανείας ὡς πρὸς ἄξονα παράλληλον τῷ ἄξονι ἐξαρτήσεως καὶ διερχόμενον ἐκ τοῦ κέντρου βάρους. Κατὰ γνωστὸν θεώρημα τῆς μηχανικῆς εἶναι:

$$K_A = K_c + M\alpha^2 \qquad (13)$$

ἐπομένως ἐὰν ἐν τῷ τύπῳ ἀντικαταστήσωμεν τὴν τιμὴν τοῦ K, ἥτις συμπίπτει πρὸς τὴν K_A, διὰ τοῦ ἴσου της, εὑρίσκομεν:

$$l = \frac{K_c + M\alpha^2}{M\alpha} = \alpha + \frac{K_c}{M\alpha} \qquad (14)$$

ἤτοι $l > \alpha$.

Τὸ κέντρον ἐξαρτήσεως Ο καὶ τὸ κέντρον αἰωρήσεως O_1 παρουσιάζουσι τὴν ἀκόλουθον ἀξιοσημείωτον ἰδιότητα, ὅτι ἀποτελοῦσι συζυγῆ σημεῖα. Οὕτως ἐὰν ἀναστρέψωμεν τὸ ἐκκρεμὲς καὶ ἐξαρτήσωμεν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ O_1, ἤτοι καταστήσωμεν τὸ O_1 κέντρον ἐξαρτήσεως, τότε τὸ σημεῖον Ο καθίσταται κέντρον αἰωρήσεως, καὶ ἐπομένως τὸ ἀνηγμένον μῆκος $l = O_1$ καὶ ἡ διάρκεια αἰωρήσεως t δὲν μεταβάλλουσι τιμήν. Πράγματι, ἐὰν καλέσωμεν $KO_1 = \alpha_1$ τότε $\alpha_1 = OO_1 - OK = l - \alpha$. Ἐκ τοῦ τύπου (14) ὅμως προκύπτει ὅτι $\alpha_1 = K_c \mid M\alpha$ (15).

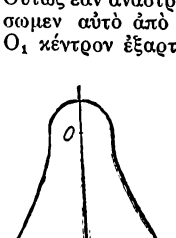

Σχ. 3. *Ἀναστροφὴ ἐκκρεμοῦς.*

Ἐὰν ἀναστρέψωμεν τὸ ἐκκρεμὲς καὶ ἐξαρτήσωμεν τοῦτο ἐκ τοῦ O_1 (σχ. 3) καὶ καλέσωμεν διὰ x τὴν ἄγνωστον ἀπόστασιν τοῦ κέντρου αἰωρήσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐξαρτήσεως O_1, ἐπειδὴ αὕτη εἶναι ἴση πρὸς τὸ μῆκος τοῦ ἀνηγμένου ἐκκρεμοῦς, ἕπεται ὅτι εὑρίσκεται ἐκ τοῦ τύπου (14) ἐὰν ἀντικαταστήσωμεν ἐν αὐτῷ τὸ α διὰ α_1, ἤτοι:

$$x = \alpha_1 + \frac{K_c}{M\alpha_1}$$

Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ τύπου (15) λαμβάνομεν:

$$x = \frac{K_c}{M\alpha} + \frac{K_c\,M\alpha}{M\,K_c} = \frac{K_c}{M\alpha} + \alpha = l \qquad (16)$$

καὶ ἐπομένως εἴτε ἐκ τοῦ Ο εἴτε ἐκ τοῦ O_1 ἐξαρτήσωμεν τὸ ἐκκρεμές, τὸ μῆκος τοῦ ἰσοχρόνου ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς καὶ ἐπομένως ἡ διάρκεια αἰωρήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς παραμένει ἀμετάβλητος. Ἐὰν φαντασθῶμεν τὴν μᾶζαν τοῦ ἐκκρεμοῦς διανενεμημένην ἐπὶ ἐπιφανείας κυλίνδρου, οὗτινος ἡ ἀκτὶς εἶναι r, τότε ἡ ῥοπὴ ἀδρανείας ὡς πρὸς τὸν διὰ τοῦ κέντρου βάρους διερχόμενον ἄξονα εἶναι: $K_c = Mr^2$. Ἡ ἀκτὶς τοῦ κυλίνδρου τούτου καλεῖται *ἀκτὶς περιφορᾶς* (rayon de gyration). Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐννοίας τῆς ἀκτῖνος περιφορᾶς ὁ τύπος (13) γράφεται:

$$K_A = M\,(r^2 + \alpha^2) \qquad (17)$$

καὶ ὁ τύπος (14) τοῦ μήκους τοῦ ἰσοχρόνου ἐκκρεμοῦς λαμβάνει τὴν μορφήν:

$$l = \alpha + \frac{r^2}{\alpha} \qquad (18)$$

Τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἀποτελοῦσι τὴν ἀρχὴν τῶν ἀναστρεψίμων ἐκκρεμῶν. Ἡ διάρκεια ἁπλῆς αἰωρήσεως φυσικῶν ἐκκρεμῶν παρέχεται διὰ μικρὰ πλάτη αἰωρήσεως ἐκ τοῦ τύπου:

$$t = \pi\sqrt{\frac{k}{Pa}} = \pi\sqrt{\frac{k}{Mga}} \qquad (19)$$

Ἀκριβέστερος εἶναι ὁ τύπος

$$t = \pi\sqrt{\frac{k}{Pa}}\left(1 + \frac{1}{4}\,\text{ημ}^2\,\frac{\alpha}{2}\right) \qquad (20)$$

Ἐφ' ὅσον τὸ ἐκκρεμὲς αἰωρεῖται ἐν τῷ ἀέρι καὶ λαμβάνει χώραν τριβὴ κατὰ τὸν ἄξονα, αἱ αἰωρήσεις αὐτοῦ εἶναι ἀποσβεννύμεναι. Ὁ φυσικὸς λογάριθμος τοῦ λόγου δύο διαδοχικῶν ἀποκλίσεων καλεῖται λογαριθμικὴ μείωσις τῆς κινήσεως. Ἡ βαθμιαία μείωσις τῆς γωνίας α ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βαθμιαίαν ἐλάττωσιν τῆς διαρκείας αἰωρήσεως, ὡς τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ τύπου (20). Ἡ ἐλάττωσις ὅμως αὕτη εἶναι λίαν μικρά, ὅταν δὲ τὸ ἀρχικὸν πλάτος εἶναι ἀρκούντως μικρόν, αὕτη λαμβάνει χώραν λίαν βραδέως, ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος καὶ ἡ τριβὴ ἔχουσι μικρὰν τιμήν.

γ') ***Ἐκκρεμὲς κωνικόν.*** Θεωρήσωμεν κωνικὴν ἐπιφάνειαν, πραγματοποιουμένην π. χ. ὑπὸ χοάνης διατεταγμένης εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ἄξων τῆς κωνικῆς ἐπιφανείας νὰ εἶναι κατακόρυφος (σχ. 4). Εἶναι φανερὸν ὅτι ἑκάστη γεννήτρια τοῦ κώνου σχηματίζει τὴν αὐτὴν κλίσιν α πρὸς τὸ ὁριζόντιον ἐπίπεδον. Ἐὰν φαντασθῶμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κωνικῆς ἐπιφανείας φέρομεν μικρὰν σφαῖραν καὶ ἀφήσωμεν

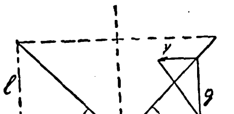

Σχ. 4. *Κωνικὴ ἐπιφάνεια.*

αὐτὴν ἐλευθέραν, αὕτη διαγράφει κατερχομένη γεννήτριαν τοῦ κώνου, ὡς ἐὰν ἔπιπτεν ἐν κεκλιμένῳ ἐπιπέδῳ, ὑπὸ ἐπιτάχυνσιν γ=g ημ α, ἔνθα g ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος. Ἐὰν ὅμως ἡ σφαῖρα προσλάβῃ ἀρχικῶς καὶ ὁριζοντίαν ὦσιν, ἥτις μεταδίδει εἰς αὐτὴν ταχύτητα, τότε ἡ σφαῖρα διατηρεῖται ἐπὶ τῆς κωνικῆς ἐπιφανείας διαγράφουσα ὁριζόντιον κύκλον. Ἐὰν ἡ ταχύτης τῆς σφαίρας εἶναι πολὺ μεγάλη, αὕτη ἐξέρχεται τῆς χοάνης, ἐὰν τοὐναντίον εἶναι πολὺ μικρὰ φέρεται πρὸς τὸ βάθος. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ σφαῖρα διαγράφει κυκλικὴν τροχιὰν διατηρουμένη εἰς σταθερὸν ὕψος ἀπὸ τῆς ὁριζοντίας βάσεως καὶ ὁ χρόνος περιφορᾶς εἶναι T, τότε ἡ κεντρομόλος ἐπιτάχυνσις εἶναι $\gamma = 4\pi^2\,rT^2$.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ παραγάγωμεν τὴν κεντρομόλον ἐπιτάχυνσιν διὰ τῆς πρὸς τὰ κάτω διευθυνομένης ἐπιταχύνσεως τῆς βαρύτητος, δέον αἱ προβολαὶ ἀμφοτέρων ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς κωνικῆς ἐπιφανείας νὰ εἶναι ἴσαι, ἤτοι:

$$g\,\text{ημ}\,\alpha = \gamma\,\text{συν}\,\alpha \qquad \text{καὶ}\ \gamma = g\,\text{εφ}\,\alpha$$

ἐξ ἧς:

$$g\,\text{εφ}\,\alpha = \frac{4\pi^2 r}{T^2}$$

$$\text{καὶ} \qquad T = 2\pi\sqrt{\frac{r/\text{εφ}\,\alpha}{g}} \qquad (21)$$

Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι ὁ χρόνος περιφορᾶς, ὅπου ἡ σφαῖρα κινῆται ἐπὶ ταπεινοτέρου ὁριζοντίου κύκλου, γίνεται μικρότερος, δεδομένου ὅτι ὁ χρόνος περιφορᾶς εἶναι ἀνάλογος τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τῆς ἀκτῖνος τῆς κυκλικῆς τροχιᾶς. Ἐὰν θέλωμεν ὅμως ὁ χρόνος περιφορᾶς νὰ εἶναι σταθερὸς εἰς ὅλας τὰς θέσεις τῆς σφαίρας, δέον ἡ ἐπιτάχυνσις εἰς τὰς ταπεινοτέρας θέσεις νὰ καθίσταται μικροτέρα. Ἐκ τοῦ τύπου (21) προκύπτει ὅτι, ὅπως ὁ χρόνος περιφορᾶς παραμένῃ σταθερός, δέον τὸ μέγεθος r/εφ α νὰ ἔχῃ σταθερὰν τιμὴν καὶ ἐπομένως ἡ χοάνη νὰ μὴ ἔχῃ σχῆμα κωνικόν, ἀλλ' ἕτερον σχῆμα ἐκ περιστροφῆς. Δεικνύεται δ' εὐκόλως ὅτι τὸ ἐκ περιστροφῆς σχῆμα, ὅπερ παρουσιάζει τὴν ἰδιότητα ταύτην, εἶναι τὸ παραβολοειδὲς ἐκ περιστροφῆς. Εἰς παραβολοειδὲς ἐκ περιστροφῆς ὁ χρόνος περιφορᾶς τῆς σφαίρας, δεδομένου ὅτι τὸ μέγεθος t=r/εφ α ἔχει σταθερὰν τιμήν, εἶναι σταθερὸς καὶ παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$T = 2\pi\sqrt{\frac{t}{g}}$$

Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἡ κίνησις τῆς σφαίρας περιορίζεται πλησίον τῆς κορυφῆς τοῦ παραβολοειδοῦς, δυνάμεθα νὰ ἀντικαταστήσωμεν τοῦτο διὰ σφαιρικῆς ἐπιφανείας, ἧς ἡ ἀκτὶς νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀκτῖνα καμπυλότητος τῆς κορυφῆς τῆς γενετείρας τοῦ παραβολοειδοῦς παραβολῆς. Ἐὰν ἐξαρτήσωμεν σφαῖραν ἀπὸ νήματος σταθεροῦ μήκους, δυνάμεθα νὰ ἐξαναγκάσωμεν ταύτην νὰ κινῆται ἐπὶ σφαιρικῆς ἐπιφανείας. Ἐν ἠρεμίᾳ αὕτη λαμβάνει τὴν θέσιν ΟΜ (σχ. 5). Ἐὰν ἐκ τοῦ Κ φέρωμεν τὴν

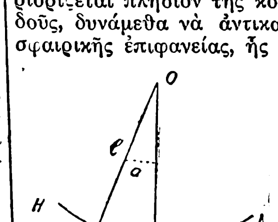

Σχ. 5. *Κωνικὸν ἐκκρεμές.*

κάθετον ἐπὶ τὴν ΟΜ, τότε εἶναι ΟΝ=t=l συν a καὶ ὁ χρόνος περιφορᾶς τῆς σφαίρας Μ ἐν ὁριζοντίῳ κύκλῳ παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$T = 2\pi\sqrt{\frac{l\,\text{συν}\,\alpha}{g}} \qquad (22)$$

Ἡ διάταξις αὕτη ἀποτελεῖ *ἁπλοῦν κωνικὸν ἐκκρεμές.*

δ') ***Ἐκκρεμὲς κυκλοειδικόν.*** Δυνάμεθα τὸ ἁπλοῦν ἐκκρεμὲς νὰ γενικεύσωμεν, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἡ μᾶζα τοῦ ἐκκρεμοῦς, κινουμένου, δὲν διαγράφει τόξον κύκλου, ἀλλ' ἄλλην τινὰ τυχοῦσαν καμπύλην. Ἐὰν ἡ καμπύλη αὕτη εἶναι κοινὴ κυκλοειδής, τότε τὸ ἐκκρεμὲς καλεῖται κυκλοειδικόν, ἡ δὲ διάρκεια πλήρους αἰωρήσεως αὐτοῦ παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$T = 2\pi\sqrt{\frac{2h}{g}} \qquad (23)$$

ἔνθα h τὸ ὕψος τῆς κυκλοειδοῦς.

Ἡ διάρκεια αἰωρήσεως κυκλοειδικοῦ ἐκκρεμοῦς εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ πλάτους καὶ ἴση πρὸς τὴν διάρκειαν αἰωρήσεως ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς μήκους 2h. Πρακτικῶς πραγματοποιεῖται κυκλοειδικὸν ἐκκρεμὲς κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Θεωρήσωμεν δύο κυκλοειδεῖς ΟΑ καὶ ΟΑ' διατεταγμένας ὡς ἐν σχ. 6 καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου Ο ἐξαρτήσωμεν ἁπλοῦν ἐκκρεμές. Ἐὰν ἐμβάλωμεν τὸ ἐκκρεμὲς εἰς αἰωρήσεις, τότε κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ ἐκκρεμοῦς τὸ νῆμα θὰ τυλίσσεται ὁτὲ μὲν ἐπὶ τῆς κυκλοειδοῦς ΟΑ, ὁτὲ δὲ ἐπὶ τῆς ΟΑ', οὕτω δὲ τὸ ὑλικὸν σημεῖον τοῦ ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς θὰ διαγράφῃ κατὰ τὴν κίνησιν αὐτοῦ τὴν κυκλοειδῆ αα'.

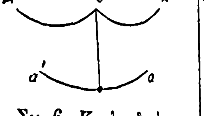

Σχ. 6. *Κυκλοειδικὸν ἐκκρεμές.*

ε') ***Ἐκκρεμὲς διμεταλλικόν.*** Τοῦτο ἀποτελεῖται (σχ. 7) ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ στελεχῶν ψευδαργύρου (Zn) καὶ σιδήρου (Fe) διατεταγμένων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ ἀνύψωσις τοῦ φακοῦ Φ, ἡ προκαλουμένη ἐκ τῆς διαστολῆς λόγῳ θερμότητος τῶν στελεχῶν ψευδαργύρου, νὰ ἐξουδετεροῦται ἐκ τῆς καταβιβάσεως ἣν προκαλεῖ ἡ ἐκ θερμότητος διαστολὴ τῶν στελεχῶν σιδήρου. Τοιαῦτα ἐκκρεμῆ χρησιμοποιοῦνται τὰ μέγιστα ἐν συνδυασμῷ πρὸς ὡρολογιακοὺς μηχανισμούς, ἤτοι εἰς τὰ ὡρολόγια ἐκκρεμῆ.

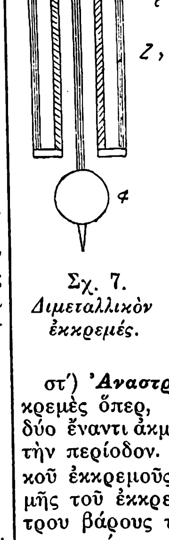

Σχ. 7. *Διμεταλλικὸν ἐκκρεμές.*

Συνήθως τὰ διμεταλλικὰ ἐκκρεμῆ καλοῦνται καὶ *ἀντισταθμιστικὰ* ἐκκρεμῆ. Εἰς τὰ ἐκκρεμῆ ταῦτα ἡ διάρκεια τῆς αἰωρήσεως δὲν ἐπηρεάζεται ἐκ μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας. Κ. Π.

στ') ***Ἀναστρέψιμον ἐκκρεμές.*** Καλεῖται τὸ ἐκκρεμὲς ὅπερ, ἐὰν ἐξαρτηθῇ ἐξ οἱασδήποτε τῶν δύο ἔναντι ἀκμῶν τῶν πρισμάτων, θὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν περίοδον. Ἀποδεικνύεται ἐν τοῖς περὶ φυσικοῦ ἐκκρεμοῦς ὅτι, ἐὰν ἐπὶ τῆς κατακορύφου τομῆς τοῦ ἐκκρεμοῦς, τῆς διερχομένης διὰ τοῦ κέντρου βάρους του, λάβωμεν ἑκατέρωθεν τοῦ κέντρου τούτου, καὶ εἰς ἀνίσους ἀποστάσεις, δύο παραλλήλους ἄξονας, διὰ τοὺς ὁποίους τὸ μῆκος τοῦ συγχρόνου ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς εἶναι τὸ αὐτό, τὸ μῆκος τοῦτο ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν δύο ἀξόνων *(θεώρημα τοῦ Huyghens)*. Ἐὰν ἄρα οἱοσδήποτε τῶν δύο τούτων ἀξόνων ληφθῇ ὡς ἄξων τῆς ἐξαρτήσεως, ὁ ἕτερος θὰ εἶναι τότε ἄξων τῆς αἰωρήσεως, καὶ οἱ δύο οὗτοι ἄξονες θὰ εἶναι ἀνταλλάξιμοι. Ὅθεν, ἐὰν κατασκευάσωμεν ἐκκρεμὲς ὡρισμένου ἀνηγμένου μήκους, ἔχον ἐπομένως ἔν τινι τόπῳ ὡρισμένην περίοδον (συνήθως ὁ χρόνος τῆς ἁπλῆς αἰωρήσεως ἰσοῦται πρὸς 1 δλ.), καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἄξονος τῆς αἰωρήσεως κατέχῃ ἡ ἀκμὴ δευτέρου πρίσματος, ἀντιθέτως τῷ πρώτῳ ἐστερεωμένου ἐπὶ τῆς ῥάβδου, προφανῶς τὸ ἐκκρεμὲς τοῦτο εἶναι *ἀναστρέψιμον*. Τὰ ἀναστρέψιμα ἐκκρεμῆ χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἀπόλυτον μέτρησιν τῆς ἔν τινι τόπῳ ἐντάσεως τῆς βαρύτητος (g), διότι ὁ τύπος ὁ παρέχων τὴν περίοδον, διὰ τὰς πολὺ μικροῦ εὔρους αἰωρήσεις, ἀποβαίνει

$T = 2\pi\sqrt{\dfrac{\lambda}{g}}$, ἐνῷ λ παριστᾷ τὸ ἀνηγμένον μῆκος τοῦ ἐκκρεμοῦς, ὅθεν

$$g = \frac{4\pi^2.\lambda}{T^2}$$

Μετροῦντες ἄρα μετὰ μεγίστης ἀκριβείας τὸν χρόνον T (μέθοδος τῶν συμπτώσεων) καὶ τὸ ἀνηγμένον μῆκος λ, εὑρίσκομεν τὴν g. Προσθετέον δ' ὅτι, λόγῳ τῶν μεγάλων δυσκολιῶν τῶν *ἀπολύτων* μετρήσεων τῆς g, αἱ μετρήσεις αὗται περιορίζονται εἰς ὡρισμένους πρωτεύοντας σταθμούς· εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς σταθμούς, τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος δι' ἑκάστην χώραν πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μέγα, γίνονται *σχετικαὶ* μετρήσεις, τουτέστι μετρεῖται ὁ λόγος τῆς g εἰς δύο διαφόρους

Digitized by Google

τόπους διὰ τοῦ ἐκκρεμοῦς σταθεροῦ μήκους (*ἐκκρεμὲς Sterneck*). Ἐπίσης διὰ τὰς σχετικὰς μετρήσεις χρησιμοποιεῖται ὁ *ζυγὸς στρέψεως*. Πρῶτος ὁ Prony (1798) περιγράφει τρόπον κατασκευῆς ἀναστρεψίμου ἐκκρεμοῦς, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Bohnenberger (1811). Ἀλλ' οὐδέτερος αὐτῶν κατεσκεύασε πράγματι τὸ περιγραφόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἐκκρεμές. Πρῶτος δὲ ὁ Kater (1817) κατεσκεύασεν ἀναστρέψιμον ἐκκρεμές, στηριχθεὶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὰς περιγραφὰς τῶν προηγηθέντων αὐτοῦ. Τὸ σύνολον τῶν συνθηκῶν τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐκπληρώνῃ τὸ ἀναστρέψιμον ἐκκρεμές, διὰ νὰ εἶναι ἀκριβές, καθωρίσθη ὑπὸ τοῦ Bessel, τὸ ἐκκρεμὲς τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον τῷ 1866, τῷ δὲ 1867 ἡ διεθνὴς γεωδαιτικὴ ἕνωσις ἐπισημοποίησε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Τελειοποίησιν τοῦ ἐκκρεμοῦς τούτου ἀποτελεῖ τὸ ἐκκρεμὲς τοῦ Defforges. Κ. Χ. Μ.

ζ') ***Ἐκκρεμὲς** Borda*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ σφαίρας λευκοχρύσου (ἀκτῖνος 2, 5 cm), ἥτις ἐξαρτᾶται διὰ λεπτοῦ σιδηροῦ σύρματος, οὗτινος τὸ ἄνω ἄκρον ἀπολήγει εἰς τριγωνικὸν πρῖσμα ἐκ χάλυβος (σχ. 8). Τὸ ὅλον σύστημα τῆς ἐξαρτήσεως ρυθμίζεται, ὥστε ὁ χρόνος αἰωρήσεως αὐτοῦ νὰ εἶναι ἴσος πρὸς τὴν διάρκειαν αἰωρήσεως τοῦ ὅλου συστήματος. Τὸ ἐκκρεμὲς τοῦ Borda ἀποτελεῖ φυσικὸν ἐκκρεμές, οὗτινος τὸ μῆκος τοῦ ἰσοχρόνου ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς εἶναι

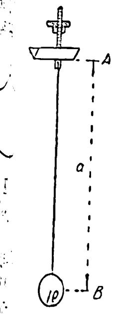

Σχ. 8. *Ἐκκρεμὲς Borda.*

$$\lambda = \alpha + \frac{r^2}{\alpha}$$

ἔνθα r^2 ἡ ἀκτὶς περιφορᾶς. Διὰ σφαῖραν ὅμως ἀκτῖνος ρ εἶναι $r^2 = 2/5\,\rho^2$, καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ κέντρον βάρους τοῦ ἐκκρεμοῦς συμπίπτει πρὸς τὸ κέντρον τῆς σφαίρας λευκοχρύσου, ἕπεται ὅτι α=ΑΒ.

η') ***Ἐκκρεμὲς** Foucault*. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀδρανείας, ἕκαστον σῶμα ἐν καταστάσει ἠρεμίας ἢ κινήσεως διατηρεῖ τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκεται, ἐφ' ὅσον ἐπὶ τούτου δὲν ἐπενεργεῖ ἐξωτερικὴ δύναμις, ἥτις νὰ μεταβάλῃ τὴν ταχύτητα αὐτοῦ κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν. Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω τὸ ἐπίπεδον τῶν αἰωρήσεων ἐκκρεμοῦς διατηρεῖ ἀμετάβλητον θέσιν ἐν τῷ χώρῳ, ἐφ' ὅσον ἐπὶ τοῦ ἐκκρεμοῦς δὲν ἐπενεργεῖ ἐξωτερικὴ ἐκτρεπτικὴ δύναμις. Πειραματικῶς τοῦτο δεικνύεται ἐὰν τοποθετήσωμεν ἐπὶ φυγοκεντρικῆς μηχανῆς ἐκκρεμὲς καταλλήλως ἐξηρτημένον. Ἐὰν τὸ ἐκκρεμὲς αἰωρῆται καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν, π. χ. ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ θέσωμεν τὴν μηχανὴν εἰς περιστροφικὴν κίνησιν, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἐπίπεδον αἰωρήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς διατηρεῖ ἀμετάβλητον τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῷ χώρῳ. Φαντασθῶμεν ἤδη ὅτι ἀντικαθιστῶμεν τὴν φυγοκεντρικὴν μηχανὴν διὰ τῆς περιστρεφομένης Γῆς, ἤτοι ὅτι κατὰ τὸν ἕνα τῶν πόλων τῆς Γῆς ἐξαρτᾶται ἐκκρεμές. Τοῦτο, συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω, δέον νὰ διατηρῇ τὸν προσανατολισμὸν τοῦ ἐπιπέδου αἰωρήσεως ἀμετάβλητον ἐν τῷ χώρῳ, ἐνῷ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ Γῆ στρέφεται ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Παρατηρητὴς ὅθεν εὑρισκόμενος πλησίον τοῦ ἐκκρεμοῦς θὰ ἐσχημάτιζε τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι τὸ ἐπίπεδον αἰωρήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς ἐντὸς 24 ὡρῶν ἐξετέλεσε πλήρη κύκλον κινούμενον ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Ἐὰν ἐκκρεμὲς τεθῇ εἰς τὸν ἰσημερινόν, τὸ ἐπίπεδον αἰωρήσεως αὐτοῦ οὐδεμίαν στροφὴν δεικνύει, καθ' ὅσον ἐν τῷ ἰσημερινῷ δὲν παρατηρεῖται περιστροφικὴ κίνησις ἐν σχέσει πρὸς κατακόρυφον γραμμὴν διερχομένην διὰ τοῦ σημείου ἐξαρτήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς. Εἰς πάντα τὰ λοιπὰ σημεῖα μεταξὺ ἰσημερινοῦ καὶ πόλων παρατηρεῖται φαινομενικὴ στροφὴ τοῦ ἐπιπέδου αἰωρήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς, ἥτις εἶναι τοσοῦτον σημαντικωτέρα, ὅσον πλησιέστερον πρὸς τοὺς πόλους ἐξαρτᾶται τὸ ἐκκρεμές. Εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἡ στροφὴ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐκκρεμοῦς φαίνεται ὅτι λαμβάνει χώραν κατὰ διεύθυνσιν: ἀνατολή, νότος, δύσις, ἐνῷ κατὰ τὸ νότιον ἡμισφαίριον κατὰ διεύθυνσιν: ἀνατολή, βορρᾶς, δύσις. Ὁ ὑπολογισμὸς δεικνύει ὅτι ἡ γωνία στροφῆς εἶναι ἀνάλογος τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους τοῦ τόπου. Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐρείδεται τὸ περίφημον πείραμα τοῦ Foucault, καθ' ὃ οὗτος ἐπεδίωξε διὰ τοῦ ἐκκρεμοῦς ν' ἀποδείξῃ τὴν περὶ ἄξονα περιστροφὴν τῆς Γῆς. Ὁ Foucault ἐν ἔτει 1852 ἐξήρτησεν ἀπὸ τοῦ θόλου τοῦ Πανθέου τῶν Παρισίων ἐκκρεμὲς μήκους 67 μέτρων, καὶ ἀφήσας αὐτὸ νὰ αἰωρῆται παρετήρησεν, ὅτι τὸ ἐπίπεδον τῶν αἰωρήσεων τοῦ ἐκκρεμοῦς ἐφαίνετο στρεφόμενον ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπίπεδον τῶν αἰωρήσεων τοῦ ἐκκρεμοῦς παραμένει ἀμετάβλητον, συνήγαγεν ἀμέσως ὅτι ἡ Γῆ περιστρέφεται περὶ τὸν ἄξονά της ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

η') ***Ἐκκρεμὲς ἠλεκτρικόν***· βλ. *ἠλεκτρικὸν ἐκκρεμές*.

θ') ***Ἐκκρεμὲς ὁριζόντιον.*** Τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξάρτημα ἰδίᾳ τῶν σεισμογράφων. Ἡ μᾶζα τοῦ ἐκκρεμοῦς Μ (σχ. 9) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ εἰς Β στερεωμένου νήματος ΒΑ καὶ ἐξ ἄλλου στηρίζεται μέσῳ τοῦ στελέχους ΔΕ ἐπὶ τῆς ἀκίδος Ε εὑρισκομένης ἐν τῷ αὐτῷ κατακορύφῳ ἐπιπέδῳ πρὸς τὴν Β. Ἡ ἀκὶς Ε εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον κοχλίου, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου αὕτη δύναται νὰ μετατοπίζεται καθ' ὁριζόντιον διεύθυνσιν. Ἐὰν τὰ σημεῖα Β καὶ Ε κεῖνται ἐν κατακορύφῳ ἐπιπέδῳ, τότε τὸ κέντρον βάρους τῆς μάζης τοῦ ἐκκρεμοῦς διὰ στροφῆς περὶ τὴν ΒΕ παραμένει ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ, καὶ τὸ ἐκκρεμὲς εὑρίσκεται ἐν οἱαδήποτε θέσει ἐν ἰσορροπίᾳ. Ἐὰν ὅμως κλίνωμεν τὴν ΒΕ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ κοχλίου, κατὰ τὴν πλευρὰν πρὸς ἣν εὑρίσκεται τὸ ἐκκρεμές, τότε τὸ κέντρον βάρους τοῦ ἐκκρεμοῦς ἔχει τὴν ταπεινοτέραν δυνατὴν θέσιν, ἐὰν τὸ ἐπίπεδον ΒΓΕ εἶναι κατακόρυφον, καὶ ἡ θέσις αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν εὐσταθῆ θέσιν τοῦ ἐκκρεμοῦς. Ἡ διευθύνουσα δύναμις ἡ προκαλοῦσα τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐκκρεμοῦς εἰς τὴν θέσιν ἰσορροπίας, ὅταν τοῦτο ἀπομακρυνθῇ ὑπὸ ἐκτρεπτικῆς δυνάμεως, εἶναι τοσοῦτον μικροτέρα ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ κλίσις τῆς ΒΕ. Ἡ περίοδος ὅμως τῆς κινήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς ἐλαττοῦται ἐλαττουμένης τῆς διευθυνούσης δυνάμεως. Διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τῆς θέσεως τῆς ἀκίδος Ε δυνάμεθα νὰ ρυθμίσωμεν τὴν διάρκειαν αἰωρήσεως τοῦ ἐκκρεμοῦς εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν τιμήν.

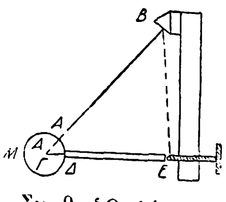

Σχ. 9. *Ὁριζόντιον ἐκκρεμές.*

ι') ***Ἐκκρεμὲς διπλοῦν.*** Ἀπὸ σταθεροῦ ὑποστηρίγματος ἐξαρτῶνται δύο ἐκκρεμῆ Ι καὶ ΙΙ (σχ. 10), παρουσιάζοντα τὴν αὐτὴν διάρκειαν αἰωρήσεως, τέως ἰσομήκη καὶ ἅτινα συνδέονται μεταξύ των τῇ βοηθείᾳ ἐλατηρίου Ε. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν ἐκκρεμῶν ἀποτελεῖ *διπλοῦν ἐκκρεμὲς* (Doppelpendel). Ἐὰν τὰ δύο ἐκκρεμῆ εἶναι ἐν ἠρεμίᾳ καὶ ἐμβάλωμεν ἀρχικῶς τὸ Ι εἰς αἰωρήσεις δι' ἐκτοπίσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς θέσεως ἰσσοροπίας καὶ ἀφέσεως ἀκολούθως ἐλευθέρου, παρατηροῦμεν ὅτι βαθμηδὸν ἄρχεται καὶ τὸ ΙΙ κινούμενον, ἐνῷ τὸ πλάτος τῶν αἰωρήσεων τοῦ Ι ἐλαττοῦται. Ἡ μεταβίβασις τῆς κινήσεως μεταξὺ τῶν δύο ἐκκρεμῶν γίνεται κατ' ἐναλλασσόμενον τρόπον καὶ μάλιστα ὅταν τὸ Ι ἠρεμῇ παρουσιάζει τὸ ΙΙ τὸ μέγιστον πλάτος καὶ ἀντιστρόφως ὅταν τὸ ΙΙ ἠρεμεῖ τὸ Ι παρουσιάζει τὸ μέγιστον πλάτος. Ἡ μεταβίβασις τῆς κινήσεως τοῦ ἑνὸς ἐκκρεμοῦς πρὸς τὸ ἕτερον γίνεται μέσου τοῦ ἐλατηρίου Ε, δι' οὗ τὰ δύο ἐκκρεμῆ λέγομεν ὅτι εἶναι μηχανικῶς συνεζευγμένα.

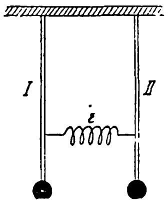

Σχ. 10. *Διπλοῦν ἐκκρεμές.*

Ἐφαρμογαὶ τοῦ ἐκκρεμοῦς. Τὸ ἐκκρεμὲς ἔχει ποικίλας ἐφαρμογάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὰς ἀκολούθους: 1) Τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς βαρύτητος. 2) Τὴν ρύθμισιν τῆς κινήσεως τῶν ὡρολογίων. 3) Τὴν μέτρησιν δυνάμεως σταθερᾶς κατ' ἔντασιν καὶ διεύθυνσιν (μέτρησις ἠλεκτρικῶν καὶ μαγνητικῶν δυνάμεων διὰ τῆς μεθόδου τῶν αἰωρήσεων). 4) Τὴν ἀπόδειξιν τῆς περὶ ἄξονα περιστροφῆς τῆς Γῆς.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **ἐκκρεμὲς βλητικὸν** *[Πυροβολ.]*· βλ. λ. *βλητικὸν* ἐκκρεμές.

— **ἐκκρεμὲς διερευνητικὸν** (Pendule explorateur) *[Ψυχοφυσ.]*. Καλεῖται δακτύλιος ἢ μικρὸν βάρος ἀνηρτημένον ἐκ τοῦ ἄκρου νήματος καὶ αἰωρούμενον ὑπεράνω μικροῦ δίσκου φέροντος κυκλικῶς γεγραμμένα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Κατὰ τὸν πειραματισμὸν τὸ ἐκκρεμὲς κρατούμενον διὰ τῶν δακτύλων ὑπὸ τοῦ διαμέσου (médium) κινεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ δεικνύει ἀλληλοδιαδόχως τὰ γράμματα, ἐξ ὧν συναπαρτίζονται λέξεις καὶ φράσεις ὁλόκληροι εἰς ἀπάντησιν τεθέντων ἐρωτημάτων. Τὸ διερευνητικὸν ἐκκρεμές, ὀφειλόμενον κατὰ τὸν Chevreul εἰς «ἰδιαιτέραν τάξιν μυϊκῶν κινήσεων, τὰς ὁποίας ἐκτελοῦμεν ἀσυναισθήτως», κατὰ δὲ τὴν σύγχρονον μεταψυχικὴν εἰς ἐξωτερίκευσιν δυνάμεως διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ ὑποσυνειδήτου, ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν μορφὴν τῆς ἀσυνειδήτου γραφῆς. Πειραματισμοὶ παρεμφερεῖς φαίνεται ὅτι ἦσαν γνωστοὶ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διότι ὁ ἱστοριογράφος Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος εἰς τὰ «Rerum Gestarum» ἀναφέρει, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Οὐαλεντινιανὸς ὑπέβαλεν εἰς βασάνους δύο Ἕλληνας φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι πειραματισθέντες διὰ μεθόδου παρομοίας πρὸς τὴν τοῦ διερευνητικοῦ ἐκκρεμοῦς προεφήτευσαν ὅτι θὰ τὸν διεδέχετο ὁ Θεοδόσιος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Chevreul*, De la baguette divinatoire, du pendule explorateur et des tables tournantes (1854).—*René Sudre*, Introduction à la métapsychique humaine (1926).

Η. Π. Γ.

— **ἐκκρεμὲς τορπίλλης** *[Ναυτ.]*. Μηχάνημα εἰδικὸν ἐν τῇ αὐτοκινήτῳ τορπίλλῃ, δι' οὗ ἐπαναφέρεται εἰς τὴν ὁριζοντίαν θέσιν ὅταν κλίνῃ ἡ ρίς της πρὸς τὰ κάτω ἢ πρὸς τὰ ἄνω. Τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐκκρεμοῦς συνδυαζομένης πρὸς τὴν τοῦ *ὑδροστατικοῦ ἐμβόλου*, τὰ *ὁριζόντια πηδάλια* ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς συνισταμένης ἐνεργείας, μεταβιβαζομένης εἰς αὐτὰ διὰ τοῦ *ὑπηρετικοῦ μηχανήματος*, διατηροῦσι τὴν τορπίλλην καὶ εἰς τὸ πρέπον βάθος δι' ὃ αὕτη ἐρρυθμίσθη καὶ εἰς τὴν πρέπουσαν ὁριζοντιότητα. —Θ.

— **ἐκκρεμὲς τυφέκιον** *[Πυροβολ.]*. Τὸ τμῆμα τοῦ *βλητικοῦ* ἐκκρεμοῦς (βλ. λ.) τὸ περιλαμβάνον τὸ τυφέκιον ἢ ἁπλῶς τὴν κάννην αὐτοῦ, καὶ ὅπερ, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν ἔτι τῶν χρονογράφων, ἐξηκολούθησε νὰ χρησιμοποιῆται διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος (βλ. *βλητική*) εἰς τὰ πυριτιδοποιεῖα καὶ τὰ ἐργαστήρια πειραμάτων βολῆς. Κ. Δ.

— **ἐκκρεμὲς ὡρολογίου**· βλ. *ὡρολόγιον*.

ἐκκρεμὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ἀπό τινος κρεμάμενος, ἀνηρτημένος: «ἐκκρεμὴς πήρα»· || μεταφ. ὁ οἱονεὶ ταλαντευόμενος, μετέωρος, ἀβέβαιος ἔτι: «ὑπόθεσις—, δίκη ἐκκρεμὴς» ἡ μὴ ἐκδικασθεῖσα· || «ἐκκρεμὴς λογαριασμὸς» ὁ μὴ ἀποσαφηνισθείς, ὁ μὴ παρ' ἀμφοτέρων ὁμολογηθείς· || ***ἐκκρεμὲς*** (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐκκρεμοδικία (ἡ) *[Πολ. Δικ.]*. Ἡ δικονομικὴ κατάστασις ἡ ὁποία δημιουργεῖται κατὰ συνέπειαν τῆς ἐγγραφῆς τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ πινάκιον τοῦ δικαστηρίου. Ἡ *ἔνστασις τῆς ἐκκρεμοδικίας* ἔχει χώραν, ὅταν ἡ αὐτὴ διαφορὰ διατελῇ ἐκκρεμὴς παρ' ἑτέρῳ δικαστηρίῳ, ἐγγραφεῖσα ἤδη εἰς τὸ πινάκιον αὐτοῦ. Ἡ ἔνστασις αὕτη εἶναι ἐκ τῶν *ἀναβλητικῶν* καὶ καταλέγεται μεταξὺ τῶν «καμπτουσῶν τὸ βῆμα», αἵτινες, ἐὰν κριθῶσι βάσιμοι, ἐπιφέρουσιν ὡς ἀποτέλεσμα ὄχι μόνον τὴν εἰς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον παραπομπὴν τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀγωγῆς. Ἵνα ἐπιτύχῃ ἡ ἔνστασις αὕτη, ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι ἐκκρεμὴς ἡ ὑπόθεσις ἐνώπιον δύο διαφόρων ἐγχωρίων δικαστηρίων. Κατὰ συνέπειαν, ὁσάκις εἰσαχθῇ εἰς τὸ αὐτὸ δικαστήριον δὶς ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις, δὲν χωρεῖ ἡ ἔνστασις τῆς ἐκκρεμοδικίας, ἀλλὰ τὸ ἀπαράδεκτον τοῦ ἄρθρου 475 § 1 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Ἡ ἔνστασις τῆς ἐκκρεμοδικίας ματαιοῦται διὰ τῆς ἀπὸ τῆς προτέρας δίκης παραιτήσεως, ἐὰν δ' ἀπορριφθῇ, δύναται ὁ διάδικος ἢ νὰ ἐκκαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν (ὅταν τοῦτο εἶναι δυνατὸν) ἢ νὰ ζητήσῃ κανονισμὸν ἁρμοδιότητος, ὅστις λαμβάνει χώραν ὅταν ἡ αὐτὴ ἢ συναφὴς διαφορά, ἐκκρεμὴς οὖσα παρὰ διαφόροις μὴ ὑπαλλήλοις δικαστηρίοις, καταστήσῃ ἀμφίβολον ἢ ἀμφισβητουμένην τῶν δικαστηρίων τούτων τὴν ἁρμοδιότητα. Τῆς ἐκκρεμοδικίας ἡ ἔνστασις δὲν δύναται ν' ἀποκρουσθῇ διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι τὸ πρότερον τῆς ὑποθέσεως ἐπιληφθὲν δικαστήριον εἶναι ἀναρμόδιον, τὸ δὲ δικαστήριον παρ' ᾧ ἡ ἔνστασις αὕτη προτείνεται ἐξετάζει μόνον ἂν ὑπάρχῃ ὄντως ἡ ἐκκρεμοδικία παρ' ἄλλῳ δικαστηρίῳ, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ βάσιμον τῆς ἀγωγῆς. Ἡ ἔνστασις τῆς ἐκκρεμοδικίας δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν αὐτεπαγγέλτως, οὔτε προτείνεται κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης. Ἡ ἐκκρεμοδικία λήγει διὰ τῆς ἀποπερατώσεως τῆς δίκης. Ε. Ι. Μ.

ἐκκρεμόκαρπος (ὁ) (Eccremocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιγνονιοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἕρποντα, μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη κίτρινα ἢ ἐρυθρὰ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ὁ κάλυξ τῶν ἀνθέων εἶναι σωληνοειδής, καὶ οἱ στήμονες, τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, εἶναι διδύναμοι. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα, ἥτις διανοίγεται εἰς δύο βαλβῖδας καὶ περιέχει ἀρκετὰ σπέρματα. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 10 εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *ἐκκρεμόκαρπος ὁ τραχὺς* (Eccremocarpus scaber), ἰθαγενὴς πόα τῆς Χιλῆς, λίαν κοσμητική, χρησιμοποιουμένη κυρίως πρὸς κάλυψιν τοίχων καὶ σχηματισμὸν σκιάδων. Πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, ἀναπτύσσεται εὐκόλως, ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς σπορᾶς του καὶ φέρει πορφυρᾶ ἄνθη. Δ. Ν. Π.

ἐκκρεμότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐκκρεμής, ἀναποφάσιστος, ἡ ταλάντευσις ὑποθέσεώς τινος, ἀβεβαιότης, ἀσάφεια: «αὐτὴ ἡ ἐκκρεμότης μὲ ἐκνευρίζει».

ἐκκρεμῶ (—*έω*)· εἶμαι ἐκκρεμής, δὲν ἔχω λάβει ὁριστικὸν τέλος, ὁριστικὴν ἔκβασιν: «ἡ αἴτησίς μου ἐκκρεμεῖ εἰσέτι ἐνώπιον τοῦ προέδρου», «αἱ ἐκκρεμοῦσαι δίκαι».

ἔκκριμα (τό)· τὸ ἐκκρινόμενον, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκκρίσεως: «ὁ ἱδρώς, ἡ λέμφος, τὸ οὖρον εἶναι ἐκκρίματα».

ἐκκριματίνη (ἡ) *[Φυσιολ.]*. Ἡ οὐσία ἥτις διεγείρει τὰ ἀδενικὰ κύτταρα τοῦ παγκρέατος καὶ προκαλεῖ ἄφθονον ἔκκρισιν τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ. Ἡ οὐσία αὕτη εὑρίσκεται ἐν τῷ βλεννογόνῳ τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐν προδρόμῳ καταστάσει ὡς *προεκκριματίνη*. Τῇ ἐπιδράσει ὅμως τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καθίσταται δραστική. Εἰσέρχεται δὲ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος δι' ἀπορροφήσεως

Digitized by Google

καὶ δι' αὐτοῦ ἐπιδρᾷ εἰς τὰ ἀδενικὰ κύτταρα τοῦ παγκρέατος. Ι. Ν. Μ.

ἐκκριματοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων, ὁ διοχετεύων τὸ ἔκκριμα: «ἐκκριματοφόρα ἀγγεῖα».

ἐκκρίνω· ἀποχωρίζω, ξεχωρίζω, ἀποβάλλω δι' ἐκκρίσεως: «ἐκκρίνω τὸ οὖρον, τὸν ἱδρῶτα» κττ· || *ἐκκρίνομαι*· ἀπολύομαι ὡς ἔκκριμα: «ἐκκρίνεται τὸ οὖρον, ὁ ἱδρώς, τὸ γάλα» κττ.

ἔκκρισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκκρίνειν, ἀποχώρισις, ξεχώρισμα· || ἡ ἀπόλυσις τῶν ἐκκριμάτων: «ἡ ἔκκρισις τοῦ οὔρου, τοῦ ἱδρῶτος, τοῦ γάλακτος» κττ.· || καὶ αὐτὸ τὸ ἔκκριμα: «αἱ ἐκκρίσεις τοῦ ἀνθρώπου, τὸ οὖρον, ὁ ἱδρώς, τὸ σίελον κλπ».

— [ΦΥΣΙΟΛ.] *Ἔκκρισις* καλεῖται ἡ λειτουργία τῶν ἀδενικῶν κυττάρων πρὸς παραγωγὴν τῶν διαφόρων ἐκκριμάτων, ἅτινα ἐπιδρῶσι ἐπὶ τῶν διαφόρων θρεπτικῶν οὐσιῶν καὶ μεταβάλλουσιν αὐτὰς εἰς εὐδιαλύτους, εὐαπομυζήτους καὶ εὐαφομοιώτους· καλεῖται δ' αὕτη καὶ *ἔξω ἔκκρισις*, καθ' ὅτι τὰ προϊόντα αὐτῆς ἐκχέονται εἰς ἐλευθέρας ἐπιφανείας καὶ εἶναι ὁρατά, ὡς ὁ σίελος, τὸ γαστρικὸν ὑγρὸν κττ., κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *ἔσω ἔκκρισιν* (βλ. κατωτ.). Ἡ ἔκκρισις δὲν προέρχεται ἐκ διηθήσεως συστατικῶν τοῦ αἵματος πρὸς τοὺς ἀδένας, ἀλλ' εἶναι ἰδία λειτουργία τῶν κυττάρων τῶν ἀδένων. Τοῦτο τὸ συνάγομεν ἐκ τῶν ἑξῆς: α') Ἐκτὸς τῶν ἐκκριμάτων ἀπαντῶσι συστατικὰ ἅτινα δὲν προϋπάρχουσιν ἐντὸς τοῦ αἵματος, ὡς τὰ ζυμώματα, τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, τὰ χολικὰ ὀξέα κλ. Ταῦτα γεννῶνται ὑπὸ τῶν ἀδενικῶν κυττάρων διὰ χημικῶν ἐπεξεργασιῶν. β') Ἐὰν ἡ ἔκκρισις προήρχετο ἐκ διηθήσεως, ἔπρεπε νὰ εἶναι συνεχής, οὐχ ἧττον δὲν εἶναι τοιαύτη. γ') Ἡ θερμοκρασία τοῦ ἐκκρίματος κατὰ τὸν ἐκφορητικὸν πόρον ἐνίοτε εἶναι μεγαλυτέρα τῆς θερμοκρασίας τοῦ αἵματος. δ') Ἡ πίεσις εἰς τὸν ἐκφορητικὸν πόρον τοῦ ἀδένος, λ.χ. εἰς τὸν ἐκφορητικὸν πόρον τοῦ ὑπογναθίου ἀδένος, εἶναι μείζων τῆς τοῦ αἵματος. ε') Κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀδένων παρετήρησαν μεταβολὴν τῆς μορφῆς τῶν κυττάρων, τὰ κύτταρα δηλαδὴ κατὰ μὲν τὴν ἀνενεργησίαν αὐτῶν ἐμφανίζουσι κοκκία, τὰ *ζυμογόνα κοκκία* καλούμενα, ἅτινα κατὰ τὴν ἐνέργειαν διαλύονται καὶ ἐκχύνονται εἰς τὸν ἐκφορητικὸν πόρον τοῦ ἀδένος, τὰ δὲ κύτταρα γίνονται μικρότερα.

Καὶ τέλος ἐπὶ τὴν ἔκκρισιν ἐπιδρῶσι νεῦρα, ἅτινα καλοῦνται *ἐκκριτικά*. Τὴν ἐπίδρασιν ταύτην τῶν ἐκκριτικῶν νεύρων δυνάμεθα καὶ πειραματικῶς νὰ ἀποδείξωμεν· ἐὰν ἐρεθίσωμεν τὴν χορδὴν τοῦ τυμπάνου, ἥτις ἐννευροῖ τὸν ὑπογνάθιον ἀδένα, θὰ παρατηρήσωμεν ἄφθονον ἔκκρισιν σιέλου. Ἡ ἔκκρισις αὕτη παύει μετὰ τὴν ἔνεσιν ἀτροπίνης, διότι αὕτη ἀναστέλλει τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐκκριτικῶν νεύρων.

Ἔσω ἔκκρισις. Καλεῖται οὕτως ἡ λειτουργία ἀδένων τινῶν τοῦ σώματος πρὸς παραγωγὴν οὐσιῶν, αἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος εἴτε διὰ τῶν λεμφοφόρων εἴτε διὰ τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ ἄλλα ὄργανα, πρὸς ὄφελος τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ. Καλεῖται δὲ ἔσω ἔκκρισις, οἱ δὲ ἀδένες *ἐσωκρινεῖς ἀδένες* ἢ *ὁρμογόνοι ἀδένες*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ἔξω ἔκκρισιν, καθ' ὅτι οἱ ἀδένες οὗτοι οὔτε ἐκφορητικὸν πόρον ἔχουσιν, οὔτε εἰς ἐλευθέρας ἐπιφανείας ἐκχύνουσι τὰ προϊόντα αὐτῶν, ὡς οἱ τῆς ἔξω ἐκκρίσεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱ οὐσίαι αἵτινες παράγονται ὑπ' αὐτῶν εἶναι διεγερτικαί, καλοῦνται *ὁρμητικὰ* ἢ *ὁρμόναι*, ἡ δὲ ἐπίδρασις τῶν οὐσιῶν τούτων ἐπὶ μακρὰν κείμενα ὄργανα καλεῖται *χημικὴ ἀντανάκλασις*. Ἡ ἐνέργεια τῶν ἀδένων τούτων γίνεται καταφανὴς εἴτε κατὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ἀδένων, εἴτε διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀδενικῶν ἐκχυλισμάτων εἰς τὸν ὀργανισμὸν δι' ἐνέσεων.

Α') Εἰς τοὺς ἐσωκρινεῖς ἀδένας καταλέγονται τὰ *ἐπινεφρίδια*, οἱ *θυρεοειδεῖς ἀδένες*, οἱ *παραθυρεοειδεῖς*, ἡ *ὑπόφυσις* καὶ ὁ *θύμος*.

1) *Ἐπινεφρίδια*. Τὰ ἐπινεφρίδια κεῖνται ἐπὶ τοῦ ἄνω πόλου ἑκάστου νεφροῦ καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς φλοιώδους καὶ ἐκ τῆς μυελώδους οὐσίας, αἱ οὐσίαι δ' αὗται διαφέρουσι καὶ κατὰ τὴν προέλευσιν καὶ κατὰ τὴν σύστασιν. Τὰ ἐπινεφρίδια εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν ὄργανα, καθ' ὅτι καὶ κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν ἐξαίρεσιν ἐπέρχεται ὁ θάνατος ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου. Τὸ πρῶτον ὁ Ἄγγλος ἰατρὸς Addison ἀνεκάλυψεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσης νόσου (νόσος τοῦ Addison), ἥτις ὀφείλεται εἰς ἐκφύλισιν τῶν ἐπινεφριδίων, καὶ ἑπομένως εἰς βλάβας τῆς λειτουργίας αὐτῶν, προεξάρχουσι τὰ φαινόμενα τῆς μυικῆς ἀδυναμίας, τῆς ἀπισχνάνσεως, προσέτι δὲ παρατηρεῖται πτῶσις τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος, ἐλάττωσις τῆς θερμοκρασίας, συχνάκις δὲ καὶ διάρροια, ἐμφανίζεται δὲ ἐναπόθεσις μελαίνης χρωστικῆς εἰς τὸ δέρμα ὡς τὸ κύριον σύμπτωμα τῆς νόσου. Ἀλλὰ καὶ πειράματα ἐπὶ ζῴων γενόμενα κατὰ τὴν ὁλικὴν ἐξαίρεσιν τῶν ἐπινεφριδίων ἐπέφερον τὸν θάνατον ἐντὸς ὀλίγου χρόνου. Ἡ αἰτία τοῦ θανάτου προέρχεται ἐκ τῆς ἐξαιρέσεως τῶν ἐπινεφριδίων καὶ οὐχὶ εἰς βλάβην συμπαθητικῶν νεύρων, διότι ἐὰν ταῦτα δὲν ἐξαιρεθῶσι τελείως ἀλλὰ παραμείνωσιν ὑπολείμματά τινα τούτων, δύναται τὸ ζῷον νὰ μὴ ἀποθάνῃ. Ὡσαύτως αἱ διαταραχαὶ δὲν ἐμφανίζονται ἐὰν ἀποψιλώσωμεν αὐτὰ τῶν πέριξ μερῶν, νὰ εὑρίσκωνται ὅμως εἰς συνάφειαν πρὸς τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα. Ἡ μεταμόσχευσις αὐτῶν δὲν ἐπιτυγχάνει, διότι ταῦτα εὐκόλως καταστρέφονται πρὶν ἀκόμη ἀναπτυχθῶσι τὰ ἀγγεῖα, ὁμοίως καὶ ἡ χρῆσις τῆς ἐπινεφριδίνης δὲν ἔχει ἀποτελέσματα, καθ' ὅσον αὕτη ταχέως καταστρέφεται.

Ἡ δρῶσα δὲ οὐσία τοῦ ἐκχυλίσματος εἶναι ἡ ἐπινεφριδίνη, ἥτις ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν Oliver καὶ Schäfer καὶ προέρχεται ἐκ τῆς μυελώδους οὐσίας τῶν ἐπινεφριδίων, σήμερον δὲ παρασκευάζεται καὶ χημικῶς.

Ἡ ἐπινεφριδίνη ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸ συμπαθητικόν, ἑπομένως ἐπὶ πάντων τῶν ὀργάνων τῶν νευρουμένων ὑπὸ τοῦ αὐτονόμου συστήματος. Ἐπίσης ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰ ἀγγεῖα καὶ ἐπιφέρει στένωσιν αὐτῶν καὶ ἑπομένως αὔξησιν τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος, ἥτις προέρχεται καὶ ἐκ τῆς στενώσεως τῶν ἀγγείων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐνεργείας τῆς καρδίας λόγῳ ἐπιδράσεως τῆς ἐπινεφριδίνης ἐπὶ τῶν ἐπιταχυντικῶν νεύρων τῆς καρδίας.

Ἡ ἐπινεφριδίνη χρησιμεύει καὶ ὡς φάρμακον ἐπὶ τοῦ βρογχικοῦ ἄσθματος, καθ' ὅτι αἱ μυϊκαὶ ἶνες τῶν βρόγχων πάσχουσι χάλασιν, διεγειρομένων τῶν συμπαθητικῶν ἰνῶν ὑπὸ τῆς ἐπινεφριδίνης, οὕτω δὲ καταπαύει ὁ σπασμὸς τῶν μυϊκῶν ἰνῶν τῶν βρόγχων. Ἡ ἐπινεφριδίνη φέρει μυδρίασιν τῆς κόρης δι' ἐνστάξεως αὐτῆς εἰς τὸν ὀφθαλμόν, προέρχεται δ' αὕτη λόγῳ ἐρεθισμοῦ τοῦ συμπαθητικοῦ, ὅπερ ἐννευροῖ τὸν διαστολέα τῆς κόρης. Ἡ ἐπινεφριδίνη ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης. Ἐὰν ἐνέσωμεν 0.01—1 χλσγμ. ὑποδορίως ἐπινεφριδίνης ἢ εἰς τὰ ἀγγεῖα, παράγεται σακχαρουρία. Προέρχεται δ' αὕτη διότι τὸ γλυκογόνον τοῦ ἥπατος ἀποσχίζεται τοῦ σακχάρου καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ αἷμα. Σακχαρουρία ὅμως παράγεται καὶ κατὰ τὸν νυγμὸν τῆς τετάρτης κοιλίας. Πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ αἰτία τῆς παραγομένης σακχαρουρίας διὰ τῶν δύο τούτων μεθόδων εἶναι αὐτή. Διότι ὁ Claude Bernard παρετήρησεν ὅτι σακχαρουρία δὲν ἐμφανίζεται, ἐὰν πρὸ τοῦ νυγμοῦ τῆς τετάρτης κοιλίας ἔχουσι διατηρηθῆ τὰ σπλαγχνικὰ νεῦρα. Ἄρα ἡ ἐπερχομένη σακχαρουρία κατὰ τὸν νυγμὸν τῆς τετάρτης κοιλίας προέρχεται ἐξ ἐρεθισμοῦ τοῦ σπλαγχνικοῦ, ὅπερ προκαλεῖ τὴν παραγωγὴν τῆς ἐπινεφριδίνης καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῆς εἰς τὸ αἷμα, διὰ τῆς ἐπιδράσεως δ' αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἥπατος παράγεται ἡ σακχαρουρία.

2) *Θυρεοειδεῖς ἀδένες*. Οἱ θυρεοειδεῖς ἀδένες εἶναι χρησιμώτατοι εἰς τὸν ὀργανισμόν, ἡ δὲ ἐξαίρεσις αὐτῶν ἐπιφέρει τὸν θάνατον. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται μετὰ ἑβδομάδας ἢ καὶ μῆνα καὶ ἐμφανίζεται τὸ *μυξοίδημα*, ἤτοι ἀλλοίωσις τοῦ δέρματος συνεπείᾳ οἰδήματος βλεννώδους τοῦ ὑποδορίου συνεκτικοῦ ἱστοῦ, μετὰ ξηρασίας τῆς ἐπιδερμίδος, πτῶσις τῶν τριχῶν, μεγάλη ἀναιμία, ἀπίσχνανσις καὶ ἐλάττωσις τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ὁμοιάζουσι πρὸς τὸν κρετινισμόν, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ πολλάκις ἐνδημικῶς ἐπὶ τῶν ζώντων εἰς ὑψηλὰ ὄρη, τὰ δὲ συμπτώματα αὐτοῦ εἶναι ἡ νανώδης ἀνάπτυξις τοῦ σώματος καὶ ἡ βλακεία. Καὶ ἐπὶ νεαρῶν ζῴων ἐὰν γίνῃ ἡ ἐξαίρεσις τῶν θυρεοειδῶν ἀδένων ἐπέρχονται διαταραχαὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σώματος, κυρίως δὲ προσβάλλονται τὰ μικρὰ αὐλοειδῆ ὀστᾶ καὶ μένουσι βραχέα, ἐξ οὗ τὸ ζῷον παραμένει νάννον. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν *ἀθυρεοειδισμὸν* ἢ *ὑποθυρεοειδισμόν*. Κατὰ τὸν ἀθυρεοειδισμὸν παρατηρεῖται ἐλάττωσις τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης καὶ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος. Προσέτι εὐκόλως γίνεται ἐναπόθεσις λίπους ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἡ ἀνάπτυξις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων γίνεται οὐχὶ κανονική, αἱ δὲ πνευματικαὶ λειτουργίαι εἶναι λίαν ἠλαττωμέναι. Τὰ φαινόμενα ταῦτα τοῦ ἀθυρεοειδισμοῦ ὀφείλονται εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐκκριτικῆς λειτουργίας τῶν θυρεοειδῶν ἀδένων, διότι ἡ μεταμόσχευσις τῶν ἀδένων ὑπὸ τὸ περιτόναιον καὶ ὑπὸ τὸ δέρμα ἐπιφέρει βελτίωσιν τῶν φαινομένων, ὡς καὶ ἡ χορήγησις παρασκευασμάτων τοῦ θυρεοειδοῦς, ὡς καὶ ἡ βρῶσις ὠμῶν ἢ ἑψημένων θυρεοειδῶν ἀδένων. Ἐκ τούτου λοιπὸν συνάγομεν ὅτι οἱ θυρεοειδεῖς ἀδένες περιέχουσιν οὐσίαν τινὰ δραστικήν, ἥτις εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἡ οὐσία αὕτη τὸ πρῶτον παρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Baumann ἐκ τῶν θυρεοειδῶν ἀδένων καὶ ἐκλήθη ὑπ' αὐτοῦ *ἰωδιοθυρεοειδίνη*. Εἶναι δὲ ὀργανικὴ ἕνεσις περιέχουσα 13 % ἰωδίου. Κατὰ τὸν Oswald ὅμως, αὕτη εὑρίσκεται ἡνωμένη μετὰ σφαιρίνης καὶ ἰωδιοθυρεοσφαιρίνης, εἶναι δὲ συστατικὸν τῆς κολλοειδοῦς οὐσίας, ἥτις εὑρίσκεται ἐντὸς τῶν θυρεοειδῶν θυλακίων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ θυρεοειδὴς ἀδήν. Ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ E. Kendall ἀπεμονώθη διὰ κατεργασίας μεγίστης ποσότητος θυρεοειδῶν ἀδένων οὐσία τις κρυσταλλικὴ δραστική, κληθεῖσα *θυροξίνη*. Αὕτη παρεσκευάσθη καὶ συνθετικῶς, περιέχει δὲ μεγάλην ποσότητα ἰωδίου (65 %) καὶ ἔχει πάσης τὰς ἰδιότητας ἃς ἔχουσιν αἱ ὁρμόναι, αἵτινες παρασκευάζονται ἐντὸς τῶν ἀδενικῶν κυττάρων καὶ διὰ τοῦ αἵματος μεταφέρονται εἰς ἄλλα ὄργανα.

Ἀντιθέτως τῶν παρατηρουμένων συμπτωμάτων τοῦ ἀθυρεοειδισμοῦ ἔχομεν τὰ συμπτώματα τοῦ ὑπερθυρεοειδισμοῦ, ἅτινα ὀφείλονται εἰς τὴν αὔξησιν τῆς λειτουργίας τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος· ταῦτα δὲ εἶναι: Τὸ δέρμα μαλακόν, νεανικὸν καὶ ῥοδόχρουν, οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας ἐντονώτεροι καὶ συχνότεροι, αἱ πνευματικαὶ λειτουργίαι ζωηρότεραι, ἐπὶ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν παρατηροῦνται διεύρυνσις τῶν κορῶν καὶ ἐξόφθαλμος. Τὰ φαινόμενα ταῦτα παρατηροῦνται ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν νόσον τοῦ Basedow. Καὶ ἐπὶ τῆς νόσου ταύτης ὑπάρχει βρογχοκήλη, δηλαδὴ διόγκωσις τῶν θυρεοειδῶν, ὅπως καὶ κατὰ τὸν κρετινισμόν, ἀλλ' ἡ μὲν νόσος τοῦ Basedow ὀφείλεται εἰς ὑπερτροφίαν τῶν ἀδενικῶν ἱστῶν, καὶ εἰς αὔξησιν τῆς λειτουργίας αὐτῶν ὁ δὲ κρετινισμὸς εἰς ἐκφύλισιν τοῦ ἀδένος καὶ ἑπομένως εἰς ἐλάττωσιν τῆς λειτουργίας αὐτοῦ. Ἕνεκα τούτου ἡ νόσος τοῦ Basedow θεραπεύεται διὰ τῆς μερικῆς ἐξαιρέσεως τῶν θυρεοειδῶν ἀδένων.

3) *Παραθυρεοειδεῖς ἀδένες*. Οἱ παραθυρεοειδεῖς ἀδένες, ἢ ἄλλως καλούμενοι καὶ *ἐπιθηλιακὰ σωμάτια*, εἶναι τέσσαρες καὶ κατασκηνοῦσιν ἐπὶ τῆς ῥαχιαίας ἐπιφανείας τῶν λοβῶν τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Ἡ ἐξαίρεσις τῶν παραθυρεοειδῶν ἐπιφέρει τὴν τετανίαν, τουτέστι τοπικοὺς σπασμούς, οἵτινες κατ' ἀρχὰς καταλαμβάνουσι τοὺς μῦς τῶν ἄνω ἄκρων, εἶτα ὅμως καὶ ἄλλους μῦς καὶ ἰδίως τοὺς ἀναπνευστικούς, ὁπότε ἐντὸς ἡμερῶν τινων ἐπέρχεται ὁ θάνατος. Ὀφείλεται δὲ τοῦτο πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀσβεστίου, δεύτερον δὲ εἰς τὴν ἐμφάνισιν δηλητηριωδῶν οὐσιῶν (γουανιδίνης καὶ διμεθυλογουανιδίνης) ἐν τῷ αἵματι, αἵτινες προκαλοῦσι τετανικοὺς σπασμούς. Ὥστε ἡ λειτουργία τῶν παραθυρεοειδῶν ἀδένων συνίσταται εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς ἀνταλλαγῆς τοῦ ἀσβεστίου καὶ εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν δηλητηριωδῶν οὐσιῶν. Τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα, ἅτινα ἐπέρχονται μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν παραθυρεοειδῶν ἀδένων, δὲν θεραπεύονται, οὔτε διὰ τῆς λήψεως παραθυρεοειδῶν ἀδένων, οὔτε δι' ἐνέσεως ἐκχυλίσματος αὐτῶν. Διὰ μεταμοσχεύσεως ὅμως παραθυρεοειδῶν ἐπέρχεται βελτίωσις, πολλάκις δὲ καὶ τελεία ἐξαφάνισις τῶν τετανικῶν φαινομένων.

4) *Ὑπόφυσις ἢ μυξαδήν*. Ἡ ὑπόφυσις τοῦ ἐγκεφάλου κατασκηνοῖ ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο λοβῶν, τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου, εἴς τινα δὲ ζῷα ὑπάρχει καὶ διάμεσος λοβός. Ὁ πρόσθιος καὶ ὁ διάμεσος λοβὸς διαπλάσσονται ἐκ τοῦ ἐπιθηλίου τοῦ φάρυγγος, περιέχουσι δὲ κύτταρα ἀδενικὰ καὶ καλοῦνται *ἀδενοϋπόφυσις*· ὁ δὲ ὀπίσθιος λοβὸς διαπλάσσεται ἐκ τῆς γ' κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ καλεῖται *νευροϋπόφυσις*. Ἡ ὑπόφυσις τοῦ ἐγκεφάλου ἔχει ἔσω ἔκκρισιν, τὴν λειτουργίαν δ' αὐτῆς τὸ πρῶτον παρετήρησε κλινικῶς ὁ Pierre Marie, καὶ ἀνεκάλυψε τὴν σχέσιν, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ὑποφύσεως καὶ τῆς μεγαλακρίας, τῆς ὁποίας καταφανῆ συμπτώματα εἶναι ἡ μεγέθυνσις τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων, τῶν ὁποίων τὰ ὀστᾶ γίνονται πολὺ χονδρά. Ὡσαύτως παρατηρεῖται νωθρότης, ἀνδρικὴ ἀνικανότης καὶ παῦσις τῆς ἐμμήνου ῥοῆς ἐπὶ τῶν γυναικῶν. Ἐὰν δὲ ἡ νόσος ἐμφανισθῇ κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἐπέρχεται αὔξησις τῶν αὐλοειδῶν ὀστῶν καὶ ἰδίως τῶν κάτω ἄκρων καὶ οὕτω παράγεται ὁ γιγαντισμός. Εἰς τὰ ἄτομα ταῦτα παρατηρεῖται ἐλάττωσις τῶν διανοητικῶν λειτουργιῶν καὶ μὴ ἀνάπτυξις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ἅτινα παραμένουσι παιδικά.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐπέρχονται λόγῳ ἀδενώματος τῆς ὑποφύσεως (μεγεθύνσεως αὐτῆς) καὶ αὐξήσεως τῆς λειτουργίας αὐτῆς, ἤτοι ὀφείλεται εἰς τὸν ὑπερυποφυσισμόν. Ἡ δὲ ἐλάττωσις τῆς λειτουργίας τῆς ὑποφύσεως, ἥτις ἐπέρχεται ἐκ καταστροφῆς τῶν ἀδενικῶν ἱστῶν, ἐπιφέρει τὴν παχυσαρκίαν καὶ ὀφείλεται εἰς τὸν ὑφυποφυσισμόν.

Πρὸς καθορισμὸν τῆς λειτουργίας τῆς ὑποφύσεως ἐγένοντο πειράματα εἴτε διὰ τῆς ἐξαιρέσεως τοῦ ἀδένος εἴτε καὶ διὰ τῆς χορηγήσεως ἐκχυλίσματος αὐτῆς. Ἡ ὁλικὴ ἐξαίρεσις τῆς ὑποφύσεως ἐπὶ νεαρῶν ζῴων ἀναστέλλει τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, προσέτι παρατηρεῖται παχυσαρκία, ἡ δὲ θερμοκρασία τοῦ σώματος εἶναι κατωτέρα τῆς φυσιολογικῆς.

Τὰ πειραματικὰ ταῦτα ἀποτελέσματα ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ νανώδης αὕτη ἀνάπτυξις ὀφείλεται εἰς διαταραχὴν τῆς λειτουργίας τῆς ὑποφύσεως καὶ δὴ εἰς ἐλάττωσιν ἢ παντελῆ ἔλλειψιν τῶν ὁρμονῶν, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ μεγαλακρία καὶ ὁ γιγαντισμὸς εἰς ὑπεραύξησιν τῆς λειτουργίας τῆς ὑποφύσεως. Ἀλλ' ἐνῷ μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ προσθίου καὶ τοῦ διαμέσου λοβοῦ ἐπέρχονται ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα, τοὐναντίον διὰ τῆς ἐξαιρέσεως μόνον τοῦ ὀπισθίου λοβοῦ δὲν παρατηροῦνται τοιαῦτα. Ἐν τούτοις τὰ γινόμενα πειράματα δι' ἐνέσεων ἐκχυλίσματος μόνον τοῦ ὀπισθίου λοβοῦ ἐμφανίζουσιν ὡρισμένας καταφανεῖς ἐπιδράσεις ἐπὶ διαφόρους λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὕτως ἐνδο-

Digitized by Google

φλεβικὴ ἔνεσις ἐκχυλίσματος τοῦ ὀπισθίου λοβοῦ ἐπιφέρει αὔξησιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως τοῦ αἵματος, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μυϊκῶν ἰνῶν τοῦ τοιχώματος τῶν ἀγγείων· ἡ ἐνέργεια ταύτης ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῆς ἐπινεφριδίνης, διαφέρει ὅμως ταύτης κατὰ τὸ ὅτι διαρκεῖ ἐπὶ πολὺν χρόνον.

Καταφανὴς εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκχυλίσματος τῆς ὑποφύσεως ἐπὶ τὴν μήτραν, τὴν ὁποίαν διεγείρει καὶ προκαλεῖ ἐντόνους συστολὰς αὐτῆς. Τούτου ἕνεκα χρησιμεύει ὡς πολύτιμον φάρμακον εἰς τὴν μαιευτικήν, ἡ ἐνέργεια δ' αὕτη τοῦ ἐκχυλίσματος ἐπὶ τὴν μήτραν, ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Dale, πιθανῶς νὰ γίνεται δι' ἀμέσου ἐπιδράσεως ἐπὶ τὰς μυϊκὰς ἶνας αὐτῆς, οὐχ ἧττον ὅμως αὐξάνει τὴν ἐγερσιμότητα τῶν νεύρων αὐτῆς. Τὸ ἐκχύλισμα τῆς ὑποφύσεως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἐντέρου καὶ προκαλεῖ ἐντονωτέρας τὰς περισταλτικὰς κινήσεις αὐτοῦ, προσέτι δὲ αὐξάνει καὶ τὸν τόνον τῆς οὐροδόχου κύστεως, ὡς καὶ τὴν ἔκκρισιν τοῦ γάλακτος.

Αἱ περιγραφεῖσαι ἐπιδράσεις προέρχονται ἐν μέρει ἐξ ἐρεθισμοῦ τοῦ συμπαθητικοῦ. Ἑπομένως δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ ὁρμητικὸν αὐτοῦ ἐκχύνεται οὐχὶ μόνον εἰς τὸ αἷμα, ἀλλὰ μεταβαίνει καὶ εἰς τὴν πλησίον εὑρισκομένην γ' κοιλίαν, ἔνθα αἱ ὁρμόναι εὑρίσκονται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῆς ὑποθαλαμίου χώρας, ἥτις εἶναι τὸ κέντρον τοῦ συμπαθητικοῦ καὶ τὸ κέντρον τῶν σπλάγχνων, ὡς αὐτὸ ὠνόμασεν ὁ Aschner. Αἱ ὁρμόναι αὗται ἀπεμονώθησαν ἐκ τοῦ ὀπισθίου λοβοῦ ὑπὸ τοῦ Führer καὶ φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὑποφυσίνη*.

5) *Θύμος*. Ὁ θύμος ἀδὴν καταλέγεται εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀδένας, εἶναι δὲ λίαν ἀνεπτυγμένος κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ μετὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἄρχεται νὰ ἀτροφῇ, πάσχων λιπώδη ἐκφύλισιν. Περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ θύμου ἀδένος δὲν ἔχομεν εἰσέτι ἀκριβεῖς γνώσεις, πάντως ὅμως αἱ ἐλάχισται φυσιολογικαὶ παρατηρήσεις ἀποδεικνύουσι τὴν σχέσιν, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ θύμου ἀδένος καὶ ἀναπτύξεως τῶν γεννητηρίων λειτουργιῶν. Ἡ ὁλικὴ ἐξαίρεσις τοῦ ἀδένος ἐπιφέρει διαταραχὰς τῆς αὐξήσεως τῶν ὀστῶν. Τὰ αὐλοειδῆ ὀστᾶ δὲν αὐξάνονται, αἱ δὲ ἐκφύσεις αὐτῶν παχύνονται ὡς κατὰ τὸν ραχίτην. Τὰ ὀστᾶ παραμένουσι μαλακὰ καὶ εἶναι εὔθραυστα ἕνεκεν ἐλλείψεως ἀλάτων τοῦ ἀσβεστίου. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν γεννητικῶν λειτουργιῶν δὲν γίνεται κανονικῶς, διότι ὁτὲ μὲν παρατηρεῖται αὔξησις τῶν γεννητικῶν ἀδένων, ὁτὲ δὲ ἔλλειψις τῆς σπερματογονίας.

Ἡ σχέσις δέ, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ θύμου ἀδένος καὶ τῶν γεννητηρίων λειτουργιῶν ἀποδεικνύεται διὰ τῆς ἐξαιρέσεως τῶν γεννητικῶν ἀδένων. Κατὰ ταύτην ὁ θύμος ἀδὴν αὐξάνεται περισσότερον καὶ παραμένει μακρότερον χρόνον. Κατὰ δὲ τὴν αὔξησιν τῆς γεννητηρίου λειτουργίας, ἡ ἀτροφία αὐτοῦ ἐπέρχεται ταχύτερον.

Β') Εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς καὶ ἐνδοκρινικοὺς ἀδένας ὑπάγονται:

1) Τὸ *πάγκρεας*. Οἱ Mering καὶ Minkowski ἀνεκάλυψαν ὅτι ἡ ἐξαίρεσις τοῦ παγκρέατος ἐπιφέρει βαρὺν σακχαρώδη διαβήτην. Ἐπέρχεται δὲ οὗτος οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν, ἀλλὰ μετά τινας ὥρας καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐξαιρέσεως φθάνει εἰς τὸ μέγιστον, καὶ κατὰ τὴν ἀποκλειστικὴν διατροφὴν διὰ κρέατος καὶ λίπους. Συγχρόνως δὲ παρατηρεῖται πολυουρία, πολυφαγία καὶ πολυδιψία. Ἡ σακχαρουρία αὕτη δὲν προέρχεται ἐκ βλάβης τῶν παρακειμένων μερῶν κατὰ τὴν γενομένην ἐξαίρεσιν, οὔτε διότι τὸ παγκρεατικὸν ὑγρὸν δὲν χύνεται εἰς τὸ ἔντερον, διότι ἐὰν παραμείνωσι τεμάχιά τινα τοῦ παγκρέατος ἐν τῇ κοιλίᾳ, σακχαρώδης διαβήτης δὲν ἐμφανίζεται. Ἡ διαταραχὴ αὕτη τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης προέρχεται διότι τὸ σάκχαρον οὔτε εἰς γλυκογόνον μεταβάλλεται, οὔτε εἰς τὸν ὀργανισμὸν καίεται. Ἐπειδὴ δὲ συλλέγεται ἐν τῷ αἵματι καὶ ὑπερβαίνει τὸ ὅριον τῆς πυκνότητος αὐτοῦ, ἐξέρχεται διὰ τοῦ οὔρου, τὰ δὲ ζῷα καθίστανται ἰσχνὰ καὶ μετὰ 15 ἡμέρας ἀποθνήσκουσιν, ἂν καὶ χορηγεῖται ἀφθόνως τροφὴ κρέατος. Ἐὰν δὲ γίνῃ μεταμόσχευσις τοῦ παγκρέατος ὑπὸ τὸ δέρμα, σακχαρώδης διαβήτης δὲν ἐμφανίζεται. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ διαταραχαὶ αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐκκρίσεως τῆς ὁρμόνης τοῦ παγκρέατος. Ἡ ὁρμόνη αὕτη παράγεται ὑπὸ τῶν νησιδίων τοῦ Langerhans, ἐκλήθη δὲ *ἰνσουλίνη*.

2) Οἱ *γεννητικοὶ ἀδένες*, ὄρχεις καὶ ᾠοθῆκαι. Κατὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ὄρχεων καὶ τῶν ᾠοθηκῶν δὲν ἐπέρχεται μόνον παῦσις τῶν σπερματοζωαρίων καὶ τῶν ᾠαρίων, ἀλλὰ παρατηρεῖται καὶ μεγάλη ἐπίδρασις ἐπὶ διαφόρων ὀργάνων, τῶν ὁποίων ρυθμίζει τοὺς φυσιολογικοὺς καὶ μορφολογικοὺς χαρακτῆρας, διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται ὁ ἀνδρικὸς καὶ ὁ γυναικεῖος τύπος. Αἱ μεταβολαὶ αἵτινες ἐπέρχονται μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν γεννητικῶν ἀδένων, συνίστανται εἰς τὰ ἑξῆς: Ἐὰν ἡ ἐξαίρεσις γίνῃ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, δὲν παρατηρεῖται ἀνάπτυξις τῶν πρωτευόντων γεννητικῶν χαρακτήρων, ἐὰν δὲ γίνῃ κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἐπέρχεται ἀτροφία αὐτῶν. Οὕτως ἐπὶ τοῦ ἄρρενος παρατηρεῖται ἐπιβράχυνσις καὶ ὀστέωσις τῶν χόνδρων τῶν ἐπιφύσεων καὶ παραμένει ὁ παιδικὸς τύπος ἐπὶ μακρότερον χρόνον, προσέτι δὲ δὲν ἀναπτύσσονται αἱ τρίχες κατὰ τὸ ἐφήβαιον, τὰς μασχάλας καὶ τὸ πρόσωπον· ἐπὶ δὲ τοῦ θήλεος δὲν γίνεται ἀνάπτυξις τῶν μαστῶν. Ἐπ' ἀμφοτέρων δὲ παρατηρεῖται ἐπικάθισις λίπους εἰς τὸν ὑποδόριον συνεκτικὸν ἱστόν, λόγῳ ἐλαττώσεως τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης. Ἡ φωνὴ παραμένει παιδικὴ λόγῳ μὴ ἀναπτύξεως τοῦ λάρυγγος, παρατηρεῖται δὲ καὶ μεγάλη ψυχικὴ κατάπτωσις. Τὰ φαινόμενα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὁρμονῶν τῶν γεννητικῶν ἀδένων ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης συνηγοροῦσι τὰ ὑπὸ τοῦ Steinach γενόμενα πειράματα διὰ τῆς μεταμοσχεύσεως τῶν γεννητικῶν ἀδένων. Οὗτος ἐπέτυχε διὰ τῆς μεταμοσχεύσεως εἰς ἄρρενας, ἀφ' ὧν ἀφῃρέθησαν οἱ ὄρχεις, τῆς ᾠοθήκης νὰ γυναικώσῃ ταῦτα, δηλαδὴ νὰ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ θήλεα καὶ ὡς πρὸς τὰ ἔνστικτα καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, διὰ δὲ τῆς μεταμοσχεύσεως ὄρχεων εἰς θήλεα νὰ ἀνδρώσῃ ταῦτα. Ἀλλὰ καὶ ἡ μεταμόσχευσις τῶν δευτερευόντων γενετηρίων χαρακτήρων ἐπιτυγχάνει. Οὕτως ὁ Ribbert μετεμόσχευσε μαστὸν ἐπὶ ἰνδικῶν χοιριδίων εἰς τὸ ἔξω οὖς καὶ παρετήρησεν ὅτι ὁ μαστὸς οὗτος κατὰ τὴν κύησιν ηὐξήθη, μετὰ δὲ τὸν τοκετὸν παρῆγε καὶ γάλα. Ὁ μεταμοσχευθεὶς οὗτος ἀδὴν ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁρμονῶν διὰ τοῦ κυκλοφορουμένου αἵματος.

Ἡ ἐνέργεια τῶν ὁρμονῶν τῶν γεννητικῶν ἀδένων καθίσταται καταφανὴς καὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἴτε διὰ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, εἴτε δι' ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων. Οὕτως ὁ Steinach παρετήρησεν, ὅτι ἐπὶ βατράχων ὧν εἶχον ἀφαιρεθῆ οἱ γεννητικοὶ ἀδένες καὶ δὲν παρουσίαζον κατὰ τὴν ἄνοιξιν τὴν γεννητήριον ὁρμήν, μετὰ ἔνεσιν ἐκχυλίσματος ὄρχεων ἐμφανίζεται αὕτη· προσέτι παρατηρεῖται τόνωσις τῶν μυῶν τῶν προσθίων ἄκρων καὶ διόγκωσις τῶν τύλων τῶν ἀντιχείρων, οἵτινες χρησιμεύουσι διὰ τὴν περίπτυξιν τοῦ βατράχου.

Αἱ ὁρμόναι αὗται τῶν γεννητικῶν ἀδένων παράγονται ὑπὸ στοιχείων, ἅτινα ἱστολογικῶς διαφέρουσι τῶν στοιχείων ἅτινα χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἔξω ἔκκρισιν. Τὰ στοιχεῖα δὲ ταῦτα ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Steinach ἐφηβικὸς ἀδήν. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἄρρενος ὡς ἐφηβικὸς ἀδὴν χρησιμεύουσι τὰ διάμεσα κύτταρα τοῦ Leydig, ἅτινα κατασκηνοῦσι μεταξὺ τῶν σπερματικῶν σωληναρίων καὶ περιέχουσι κοκκία λίπους, χρωστικήν, καὶ κρυσταλλοειδῆ σωμάτια. Διότι κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων τοῦ Röntgen τὰ γεννητικὰ κύτταρα ἐκφυλίζονται, ἐνῷ τοὐναντίον τὰ διάμεσα κύτταρα παραμένουσιν ἐν ὑγιεῖ καταστάσει, καὶ ἐνῷ παρατηρεῖται ἀπώλεια τῆς σπερματογονίας, διατηρεῖται ὅμως ὁ ἀνδρικὸς χαρακτήρ. Ἐπὶ δὲ τοῦ θήλεος ὡς ἐφηβικὸς ἀδὴν ἐπιδρᾷ τὸ ὠχρὸν σωμάτιον ὅπερ προέρχεται μετὰ τὴν ρῆξιν τοῦ ᾠοθυλακίου. Ἐσχάτως παρεσκευάσθη ὁρμόνη ἐκ τῶν ᾠοθηκῶν καὶ τῶν ὠχρῶν σωματίων, ἥτις ἐνιεμένη φέρει ἔντονον ὀργασμὸν διαρκείας 40 ὡρῶν. Ι. Ν. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

— [ΒΟΤ.] Καλεῖται *ἔκκρισις* ἡ φυσιολογικὴ λειτουργία τῶν φυτῶν, καθ' ἣν ἐκκρίνονται ἀέρια ἢ ὑγρὰ ὑπὸ ἰδίων ἀδένων, *ἐκκριτικῶν* καλουμένων, ἢ καὶ ἐκ διαφόρων ρωγμῶν, τοῦ κορμοῦ ἰδίως, αὐτομάτως προκαλουμένων. Τὰ ὑγρὰ ταῦτα εἶναι ρητινώδους ἢ κομμεώδους συστάσεως. Οἱ ἐκκριτικοὶ ἀδένες φέρουσι, συνήθως, ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν τρίχας, ἐξ ὧν ἐκκρίνονται διάφορα ἀρωματικὰ ἔλαια, ὅπως εἰς πολλὰ φυτὰ ἐκ τῶν χειλανθῶν κτλ. Τὸ ἐκ τοῦ φυτοῦ γλήχωνος ἐξαγόμενον ἀναφλέγεται ἅμα τῇ προσεγγίσει φλογός.

Τὸ φῶς, ὅπερ, ὡς γνωστόν, διευκολύνει τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ ἄνθρακος, ἐπιδρᾷ σπουδαίως ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐκκρίσεων. Ὅταν τὰ φυτὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ σκότος λευκαίνονται καὶ αἱ ἐκκρίσεις τῶν δὲν εἶναι κανονικαί. Τοῦτο γίνεται εἰς πλεῖστα φυτὰ ἐκ τῶν σκιαδανθῶν, ἅτινα ἀποκρυπτόμενα ἐκ τοῦ φωτὸς χάνουσι τὰς ἰδιότητάς των, ἤτοι τὴν βρωμεῖαν γεῦσιν, τὴν ἰσχυρὰν ὀσμὴν κλπ. Τὰ δένδρα τῶν μεγάλων καὶ πυκνῶν δασῶν παρέχουσι ξυλείαν κατωτέρας ποιότητος καὶ οὐχὶ τόσον στερεὰν ἢ τὰ δένδρα, ἅτινα φύονται κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου περισσότερον ἐκτεθειμένα εἰς τὸ φῶς. Ὁμοίως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀμύλου εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός. Οὕτω τὰ γεώμηλα ἅτινα φύονται ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων δὲν εἶναι καλῆς ποιότητος, καὶ ἐπίσης τὰ διάφορα δένδρα παρακωλύουσι τὴν ἐπενέργειαν ἐπ' αὐτῶν τοῦ φωτός, ὥστε ταῦτα δὲν ἀφομοιοῦσιν ἀρκούντως τὸν ἄνθρακα. Πλὴν τοῦ φωτός, τὰς ἐκκρίσεις ἐπηρεάζουσι καὶ ἡ ἀφθονία τῆς τροφῆς καὶ ἡ ἀπάτμισις. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰ ἐντὸς θερμοκηπίων διατηρούμενα φυτά, ἂν καὶ τὸ φῶς εἰς ὃ ἐκτίθενται εἶναι ἰσχυρότατον, ὑπολείπονται κατὰ τὰς ἐκκρίσεις τῶν φυτῶν ἅτινα ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ φύονται. Ἡ θερμοκρασία ἐπίσης ἐπηρεάζει τὰ μέγιστα τὰς ἐκκρίσεις τῶν φυτῶν. Οὕτω φυτά τινα, ἅτινα φύονται εἰς τὰς θερμὰς χώρας, ἔχουσι δηλητηριώδεις ἰδιότητας· τὰ αὐτὰ ἐγκλιματιζόμενα εἰς ψυχρὰς χώρας ἀποβάλλουσι τὰς ἰδιότητάς των ταύτας, ὡς παρατηρεῖται εἰς τὸ φυτὸν κώνειον καὶ εἰς ἄλλα πολλά.

Αἱ ἐκκρινόμεναι οὐσίαι ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως εἶναι τριαδικαί, ἀποτελούμεναι ἐξ ἄνθρακος, ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου, ἢ τετραδικαὶ περιέχουσαι ἄνθρακα, ὑδρογόνον, ὀξυγόνον καὶ νίτρον. Παραλλήλως τινὲς ἐκ τῶν ἐκκριτικῶν οὐσιῶν ἀπαντῶσιν εἰς μικρὰν ποσότητα καὶ εἴς τινα μόνον φυτὰ ἢ καὶ εἰς ὡρισμένα αὐτῶν μόρια, ὅπως π.χ. ἡ *κινίνη*, ἥτις εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς κίνας, ἡ *μορφίνη* εἰς τὸν μήκωνα, ἀντιθέτως πρὸς ἑτέρας ἐκκριτικὰς οὐσίας, αἵτινες εὑρίσκονται ἀφθόνως ἐγκατεσπαρμέναι εἰς πλεῖστα φυτὰ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, ὅπως τὸ *ἄμυλον*, ἡ *σάκχαρις*, ἡ *ξυλίνη* κτλ. Δ. Ν. Π.

ἐκκριτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἐκκρίνων, ὁ προωρισμένος νὰ ἐκκρίνῃ: «οἱ ἀδένες εἶναι ἐκκριτικὰ ὄργανα». || ὁ προκαλῶν τὴν ἔκκρισιν, ὁ διευκολύνων τὴν ἔκκρισιν: «ἐκκριτικὰ φάρμακα».—Ἐπίρρ. **ἐκκριτικῶς**.

— ἐκκριτικὸν *σύστημα*· βλ. *ἀδένες* καὶ *ἔκκρισις*.

ἔκκριτος (ὁ, ἡ,),—*ον* (τό)· ὁ ἐκκεκριμένος, ὁ ξεχωριστὸς διὰ τὴν ἀρετήν του, ἐκλεκτός, ἐξαίρετος.—Ἐπίρρ. **ἐκκρίτως**.

ἐκκροτῶ (—*έω*)· ἐκβάλλω κρότον, κροτῶ.

ἔκκρουσις, —*εως* (ἡ)· ἡ διὰ κρούσεως ἐκβολή, ἀπώθησις, ἐξώθησις.

ἐκκρουστήρ (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω μέλος τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ *ὡρολογίου*, δι' οὗ σκοπεῖται ἡ ἀναπλήρωσις τῆς ἀπωλείας ἐνεργείας ἣν ὑφίσταται ὁ *ρυθμιστὴς* κατὰ τὴν ταλάντωσιν αὐτοῦ. Α. Μ.

ἐκκρουστικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔκκρουσιν, ἀποκρουστικός, ἀπωστικός: «τὸ δεινὸν ἐκκρουστικὸν τοῦ ἐλέου» *(Ἀριστοτέλ.)* || ὁ συντελῶν εἰς τὴν ἔκκρουσιν, εἰς τὴν βιαίαν ἐξαγωγήν.

ἐκκρούω, *ἀόρ. ἐξέκρουσα—ἐξεκρούσθην*· ἐκβάλλω διὰ κρούσεως, ἐξωθῶ, ἀποκρούω, ἀποδιώκω: «ἐκκρούω τοὺς βαρβάρους» || ἐκκρούω τινὰ τῆς ἐλπίδος» ἀποστερῶ τινα τῆς ἐλπίδος.

ἐκκυβεύω, *ἀόρ. ἐξεκύβευσα*· παίζω εἰς τοὺς κύβους, διακυβεύω.

ἐκκυβίστησις (ἡ) *[Γυμν.]*. Ἡ εἰς τὴν ὀρθοστασίαν ἐπάνοδος ἐκ τῆς *κυβιστήσεως*, εἴτε διὰ συνεχίσεως αὐτῆς, μέχρις οὗ τὸ σῶμα διαγράψῃ ὁλόκληρον κύκλον, εἴτε διὰ κινήσεως ἀντιθέτου φορᾶς, μέχρις οὗ τὸ σῶμα εὑρεθῇ πάλιν ἐπὶ τῶν ποδῶν. Ὁμοίως ἐκκυβίστησις λέγεται ἡ ἐπὶ διπλῶν σχοινίων μετάβασις ἀπὸ τῆς ἀνακυβιστήσεως εἰς τὴν κατακόρυφον ἐξάρτησιν. Σ. Γ. Σ.

ἐκκυβιστῶ (—*άω*), *ἀόρ. ἐξεκυβίστησα*· ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ὀρθοστασίαν ἐκ τῆς κυβιστήσεως· βλ. *ἐκκυβίστησις*.

ἐκκύκλημα (τὸ) *[Ἀρχ. Θέατρ.]*. Μηχάνημα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδεικνύοντο τοῖς θεαταῖς τὰ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς σκηνῆς διαπραττόμενα ἢ διαπραχθέντα. Τί ἀκριβῶς ἦτο, ποῖον σχῆμα εἶχε καὶ πῶς ἐλειτούργει δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον, καθόσον αἱ σῳζόμεναι περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων πᾶν ἄλλο ἢ σαφεῖς εἶναι. Καὶ παρὰ μὲν τοῦ Πολυδεύκους (IV 128) μανθάνομεν, ὅτι ἦτο ὑψηλὸν βάθρον ἐκ ξύλου, ἐφ' οὗ εὑρίσκετο θρόνος καὶ ἐδείκνυε τὰ ὑπὸ τὴν σκηνὴν ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπόρρητα πραχθέντα, παρὰ δὲ τοῦ Εὐσταθίου (εἰς Ἰλιάδ. 976, 15), ὅστις καὶ τὸ ὀνομάζει καὶ *ἐγκύκλημα*, ὅτι ἦτο μηχάνημα ὑπότροχον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδεικνύοντο τὰ ἐν σκευῇ ἢ σκηνῇ. Ἐξ ἄλλου, ὁ μὲν σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους (εἰς Ἀχαρν. στ. 408) τὸ περιγράφει ὡς μηχάνημα ξύλινον μὲ τροχούς, ὅπερ περιστρεφόμενον ἐδείκνυεν εἰς τοὺς θεατὰς τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις πραττόμενα, ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (εἰς Κλήμ. Ἀλεξ. IV, 97) ὡς σκεῦος ὑπότροχον, ὅπερ στρεφόμενον ἐδείκνυε τὰ ἐντὸς τῆς σκηνῆς γινόμενα. Ἐκ τῶν «Ἀχαρνέων» τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐν οἷς φέρεται ὁ Εὐριπίδης ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐπὶ ἐκκυκλήματος, ἐξάγεται, ὅτι τὸ ἐκκύκλημα παρίστανεν ἢ ἔφερεν ὁλόκληρον δωμάτιον μετὰ τῶν ἐπίπλων του, ἐφέρετο δὲ ἐκ τῶν ἔνδον τῆς σκηνῆς πρὸς τὰ ἔξω ἐπὶ τροχῶν, χωρὶς νὰ περιστρέφεται, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ σχολιασταί, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ἐξερχόμενον τῆς σκηνῆς περιεστρέφετο ἐπὶ ἄξονος διὰ νὰ φανῶσιν εἰς τοὺς θεατὰς καὶ αἱ τέσσαρες πλευραὶ αὐτοῦ. Εἰς ἄλλας περιστάσεις, καθ' ἃς ὑποτίθεται ὅτι ἐγίνετο χρῆσις τοῦ ἐκκυκλήματος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν διαφόρων τραγῳδιῶν («Αἴας» *Σοφοκλ.* στ. 346,—«Ἀντιγ.» τοῦ αὐτοῦ στ. 1292.—«Ἡρακλ. μαιν.» *Εὐρ.* στ. 1092—1402.—«Ἀγαμν.» *Αἰσχ.* στ. 1372 καὶ ἑξ. κτλ.), τὸ ἐκκύκλημα ἔμενε κατὰ χώραν ὄπισθεν τῶν θυρῶν τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς, ὅτε ὑπετίθετο, ὅτι μόνον αἱ θύραι αὐτῆς ἠνοίγοντο καὶ ἐφαίνετο τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας, ὁπότε ἐρωτᾶται τίς ἡ ἀνάγκη ἐκκυκλήματος, ἀφοῦ τοῦτο ἔμενεν ἀκίνητον ἐπὶ τόπου; Ἦτο ἁπλῶς τάχα νὰ τεθῇ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας ἐπὶ τροχοφόρου ἀντικειμένου, ἐνῷ ἁπλούστατα ἤρκει νὰ

Digitized by Google

διευθετηθῇ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σκηνῆς ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτῆς, ὡς γίνεται σήμερον ἐν τοῖς θεάτροις; Ἐξ ὅλων τούτων ἄγεταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τοῦ ἐκκυκλήματος ἔκαμνον χρῆσιν οἱ ἀρχαῖοι ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ μεταφέρουν ὁλόκληρον σκηνὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Τοῦτο ἄλλως τε ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων ὁλκῶν ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρας σκηνῆς τῆς Ἐρετρίας. Ἐν τούτοις, οἱ νεώτεροι δὲν παρέλειψαν νὰ ὁμιλήσωσι περὶ τοῦ ἐκκυκλήματος διὰ μακρῶν καί τινες ἰδιαιτέρως νὰ γράψωσι περὶ αὐτοῦ μελέτας (*Exon*, A new theory of the Eccyclema, ἐν Hermathena XXVI, 1900.—*Neckel*, Des Ekkyclema, Friedland Gymnasialprog. 1890) πάντες δὲ διαφόρους καὶ ποικίλας νὰ ἐκφέρωσι γνώμας ἀλληλοσυγκρουομένας. Μεταξὺ ἄλλων ὁ *Bethe* («Prolegomena zur Geschichte d. th.» σελ. 104 κ. ἐφ.), ὁ *G. Hermann* («Opusc.» VI, 165), ὁ *Fossum* (ἐν «Amer. Jour. Arch.» 1898, σ. 188), ὁ *Capps* («The stage in the Greek theatre», 1891), ὁ *O. Müller* (ἐν λ. Ekkyclema ἐν τῇ Ἐγκυκλοπ. τῶν *Ersche* καὶ *Gruber*), ὁ *Navarre* («Dionysos», σελ. 127 κ. ἐφ.), ὁ *Dorpfeld* («Berliner philol. Wochenschrifts», 1890, σ. 1434, 1537), ὁ *Haigh* (The Attic Theatre», γ' ἔκδ. σ. 203) καὶ ἄλλοι.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἐκκυκλῶ (*—έω*)· ἀποσύρω διὰ τοῦ ἐκκυκλήματος τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τῆς σκηνῆς, οὕτως ὥστε νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν θεατῶν τὸ ἐσωτερικὸν οἰκίας, ἀνακτόρου κττ. ‖ ἐκκαλύπτω, φανερώνω, φέρω εἰς φῶς.

Ἔκκχαρτ (Eckhart), ***Ἰωάννης-Γεώργιος φὸν***—. Περιώνυμος Γερμανὸς ἱστορικὸς (1664—1730). Κατ' ἀρχὰς σπουδάσας θεολογίαν ἐν Λειψίᾳ, ἀφιερώθη βραδύτερον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας, ἰδίᾳ τῆς γερμανικῆς, καὶ τῆς γερμανικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας. Τῷ 1694 μεταβὰς εἰς Ἁννόβερον, προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Λεϊβνιτίου ὡς συνεργάτης αὐτοῦ διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἱστορίας ἐργασίας του. Ὡς τοιοῦτος εἰργάσθη διὰ τὸν Λεϊβνίτιον εἰς διάφορα ἀρχεῖα, συνώδευσεν αὐτὸν εἰς πολλὰ ταξίδιά του καὶ ὑπῆρξε συνεργάτης του εἰς τὰ «Scriptorum Rerum Brunsvicarum». Τῷ 1706 ὠνομάσθη, τῇ συστάσει τοῦ Λεϊβνιτίου, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν Χέλμστεντ, τῷ δὲ 1714 σύμβουλος καὶ ἱστοριογράφος ἐν Ἁννοβέρῳ. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐβοήθησε τὸν Λεϊβνίτιον κατὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ οἴκου τῶν Οὐέλφων καὶ ἰδίᾳ τῶν καὶ σήμερον ὡς αὐθεντικῶν θεωρουμένων «Annales imperii». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου ἔλαβε τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς βιβλιοθηκάριος καὶ ἱστοριογράφος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ἡ ἀφιέρωσις τοῦ ἔργου του «Origines Austriacae» εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν ΣΤ' συνεκίνησε τόσον τὸν μονάρχην, ὥστε κατέταξε τὸν συγγραφέα εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν. Ἀλλὰ λόγῳ χρεῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδυνήθη νὰ πληρώσῃ, ἠναγκάσθη τῷ 1723 νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ Ἁννόβερον. Μειωμένος ἠθικῶς κατέφυγεν εἰς Κορβάϊ πρὸς τοὺς βενεδικτίνους, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Κολωνίαν πρὸς τοὺς ἰησουΐτας, οἵτινες τὸν ἔπεισαν νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν καθολικισμόν. Λόγῳ τῆς σοφίας του καὶ τῆς προσχωρήσεώς του εἰς τὴν καθολικὴν θρησκείαν, ὑπεστηρίχθη ἐκθύμως ὑπὸ τῶν καθολικῶν κύκλων, γενόμενος ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῆς αὐλῆς τοῦ πρίγκιπος ἐπισκόπου τῆς Βιρτσβούργης Ἰωάννου φὸν Σαίνμπορν. Ὡς τοιοῦτος ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς νέας πατρίδος του καὶ ἔγραψε τὸ ἔργον «Commentarii de rebus Franciae et Episcopatus Wirceburgensis» (2 τόμ.). Ὁ Ἔκκχαρτ ἀπέθανεν ὡς μυστικοσύμβουλος τοῦ ἐπισκόπου. Ἡ γερμανικὴ φιλολογία ὀφείλει εἰς αὐτόν, πλὴν ἄλλων πολλῶν, καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Ἄσματος τοῦ Χίλντεμπραντ». Ὡς ἱστορικὸς διεκρίθη, ὡς καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Λεϊβνίτιος, διὰ τὴν αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδόν του, τὴν μεγάλην αὐτοῦ ὀξύνοιαν καὶ τὴν πολυμέρειάν του. Εἰς τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ὡς συλλέκτου, ὀφείλεται καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ «Corpus Historicum medii aevi» (2 τόμ. 1723) καὶ τῶν βασικῶν διὰ τὴν γερμανικὴν ἱστορίαν «Monumenta Germaniae historica».

Α. Δ.

ἐκκωφαντικός, *—ή, —όν*· ὁ φέρων κώφωσιν, ὁ ἀφανίζων τὴν ἀκοήν, ἐπὶ θορύβου, κρότου κ. τ. λ.: «ὁ θόρυβος τοῦ μύλου εἶναι ἐκκωφαντικός».

ἐκκωφῶ (*—όω*)· καθιστῶ τινα κωφόν, ἀφανίζω τὴν ἀκοήν τινος, κοιν. *ξεκουφαίνω*.

Ἕκλα (Hécla ἢ Hékla) *[Γεωγρ.—Γεωλογ.]*. Ἡφαίστειον ὄρος τῆς νήσου Ἰσλανδίας, κείμενον πλησίον τῶν νοτιοδυτικῶν ἀκτῶν αὐτῆς καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς Ρεϋκιαβίκης. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή του φθάνει τὰ 1557 μέτρα. Καλύπτεται γενικῶς ἀπὸ πυκνὴν ὁμίχλην, ἐξ οὗ προῆλθε τὸ ὄνομά του Hékla, σημαῖνον εἰς τὴν ἰσλανδικὴν διάλεκτον τὸν «ἐνδεδυμένον μὲ μανδύαν». Ἡ Ἕκλα εἶναι ἓν ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων ἡφαιστείων τῆς γῆς καὶ ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν καθ' αὐτὸ στρωσιγενῶν ἡφαιστείων. Αἱ ἐξ αὐτοῦ ἐκχυνόμεναι λάβαι εἶναι ὄξινοι καὶ βασικαί. Περὶ τῶν πρώτων ἐκρήξεων τοῦ ἡφαιστείου τούτου, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, δὲν ὑπάρχουν πληροφορίαι. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς τὸ ἡφαίστειον φαίνεται ἐπὶ μακρὸν ἡσυχάζον, κατόπιν ὅμως ἐπανειλημμένως ἐγένοντο ἐκρήξεις αὐτοῦ μικταὶ (μὲ φαινόμενα δηλαδὴ ἐκρηκτικὰ ὡς καὶ ἀνεκχύσεως λαβῶν), καθὼς καὶ ἁπλαῖ μὲ ἐκρηκτικὰ μόνον φαινόμενα. Πληροφορίαι ὑπάρχουν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1014 μ. Χ. καὶ ἐντεῦθεν. Αἱ ἐκρήξεις τῆς Ἕκλας παρουσίασαν συχνὰ χαρακτῆρα τρομακτικόν. Τὰ ἰσλανδικὰ χρονικὰ ὁμιλοῦν μὲ φρίκην περὶ μεγάλου σκότους ἐπισυμβάντος τῷ 1157, καὶ προκληθέντος ὑπὸ τῶν τεραστίων μαζῶν ἄμμου καὶ σποδοῦ, τὰς ὁποίας ἐξέπεμψε τὸ ἡφαίστειον ἐκ τῶν σπλάγχνων του. Ἐκρήξεις συνέβησαν κατόπιν κατὰ τὰ ἔτη 1206, 1389, 1510, 1578, 1597. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ 1597 ἐφονεύθη καὶ εἷς ἄνθρωπος, κτυπηθεὶς ὑπὸ μύδρου. Τῷ 1693 ἐγένετο ἀνεκβολὴ μεγάλων ποσοτήτων τέφρας, ἄμμων καὶ λίθων, ἡ δὲ σποδὸς μετεφέρθη ὑπὸ τῶν ἀνέμων μέχρι τῆς Νορβηγίας καὶ μέχρι τῆς θαλάσσης τῆς ἐκτεινομένης μεταξὺ τῶν νήσων Shetland καὶ Faröer. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ 1766 ἡ ἀνεκβολὴ σποδοῦ ὑπῆρξε τόσῳ καταπληκτική, ὥστε αἱ λέμβοι τῶν ἁλιέων δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσουν καὶ αἱ ἀκταὶ μέχρις ἀποστάσεως 70 μιλλίων ἐκαλύφθησαν ὑπὸ παχυτάτου στρώματος σποδοῦ. Τὸ ὕψος τῆς στήλης τῆς ἀνεκβαλλομένης τέφρας ἔφθασεν ἐνίοτε ὑπὲρ τὰ 5 χιλιόμετρα, ἀνεξῆλθε δὲ καὶ λάβα, σχηματίσασα στρῶμα μήκους 7,5 χιλιομέτρων. Ἡ τελευταία ἔκρηξις τῆς Ἕκλας διήρκεσεν 7 μῆνας. Ἂν καὶ ἦτο ἀσθενεστέρα κατὰ πολὺ πολλῶν ἄλλων προηγουμένων, ἀνεξέβαλεν ἐν τούτοις μεγάλας ποσότητας λάβας καὶ σποδοῦ. Ἡ σποδὸς μετεφέρθη μέχρι τῆς Γερμανίας, τὸ δὲ σχηματισθὲν στρῶμα λάβας εἶχε μῆκος 11,3 χιλιομέτρων, πλάτος 2,8 καὶ ὄγκον περίπου 446 ἑκατομμυρίων κυβικῶν μέτρων.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἐκρήξεων τοῦ ἡφαιστείου τούτου συνάγεται, ὅτι αἱ μεμονωμένως παρουσιαζόμεναι ἐκρήξεις του χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ μετρίως μακρῶν, ἀλλὰ ἀνομοιομεγέθων διαστημάτων ἠρεμίας. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1104 μέχρι τοῦ 1845 συνέβησαν 17 ἐκρήξεις. Τὸ βραχύτατον χρονικὸν διάστημα μεταξὺ δύο ἐκρήξεων ἔφθασε τὰ 6 ἔτη, τὸ δὲ μέγιστον 79. Συγκρίνοντες τὴν Ἕκλαν πρὸς τὸν Βεζούβιον καὶ τὴν Αἴτναν, εὑρίσκομεν, ὅτι αἱ ἐκρήξεις αὐτῆς, ὀλιγώτερον συχναὶ τῶν ἐκρήξεων τῶν δύο τούτων ἡφαιστείων, εἶναι πολὺ περισσότερον ἔντονοι καὶ τρομακτικαί. Ἂν δὲν ἔχουν ἐπιφέρει βλάβας καὶ καταστροφὰς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ Ἰσλανδία εἶναι πολὺ ἀραιότερον κατῳκημένη καὶ καλλιεργημένη ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Ὅπως καὶ ἄλλα ἡφαίστεια, οὕτω καὶ ἡ Ἕκλα προσείλκυσε τὴν περιέργειαν τῶν ἐξερευνητῶν. Οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέφθησαν τὰ ὕψη της εἶναι οἱ δύο Ἰσλανδοὶ ἐπιστήμονες Olafsen καὶ Povelsen κατὰ τὸ ἔτος 1750. Τῷ 1772 ἐπεσκέφθη τὸν κρατῆρα της ὁ Bank. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ Ἕκλα, ὡς καὶ ὅλη ἡ Ἰσλανδία, ἐξητάσθη καὶ περιεγράφη ἐντολῇ τῆς δανικῆς κυβερνήσεως, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1810 ὁ Ὁλλανδὸς Mackensie μετά τινων ἄλλων ἀνῆλθον ἐπίσης εἰς τὴν Ἕκλαν.

Γ. Κ. Γ.

Ἐκλαζομενιναὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τῆς συστάδος τῶν νησίων *Ἐγγλεζονήσια* (βλ. λ.).

ἐκλαΐκευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκλαϊκεύειν, ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπόκτησις καὶ χρῆσις, τὸ νὰ εἶναί τι προσιτὸν εἰς τὸν λαόν: «ἡ ἐκλαΐκευσις τῆς μουσικῆς, —τῆς ἐπιστήμης».

ἐκλαϊκευτὴς (ὁ)· ὁ ἐκλαϊκεύων, ὁ καθιστῶν τι προσιτὸν εἰς τὸν λαόν: «εκλαϊκευτὴς τῆς μουσικῆς, —γεωπονικῶν γνώσεων».

ἐκλαϊκευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκλαΐκευσιν: «ὁ σκοπὸς τῆς μεταφράσεως τῶν κλασσικῶν συγγραφέων εἶναι ἐκλαϊκ υτικός»· ‖ ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐκλαΐκευσιν: «ἡ μετάφρασις διετυπώθη κατὰ τρόπον ἐκλαϊκευτικόν».—Ἐπίρρ. ***ἐκλαϊκευτικῶς***.

ἐκλαϊκεύω, *ἀόρ. ἐξελαΐκευσα—ἐξελαϊκεύθην*· παθ. μετχ. *ἐκλαϊκευμένος*· καθιστῶ τι λαϊκόν, κάμνω τι προσιτόν, οἰκεῖον εἰς τὸν λαόν: «ἐκλαϊκεύω τὰ ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα».

ἐκλακτίζω, *ἀόρ. ἐξελάκτισα—ἐξελακτίσθην*· ἀποδιώκω, ἀπωθῶ οἱονεὶ διὰ λακτίσματος, ἀπολακτίζω.

ἐκλάκτισμα, *—ατος* (τό)· λάκτισμα, ἀπολάκτισμα· ‖ ἀρχαῖον χορευτικὸν σχῆμα (βλ. κατ.).

—*[Ἀρχ.]* Τὸ *ἐκλάκτισμα* ἢ *ἐκλακτισμὸς* ἦτο εἶδος ἀρχαίας ὀρχήσεως, ἡ ὁποία ἐξετελεῖτο ὑπὸ γυναικῶν ὀρχηστρίδων, ἐκαλεῖτο δὲ τοιουτοτρόπως ἐπειδὴ ἡ χορεύουσα ἐκίνει τὸν πόδα ἐν εἴδει λακτίσματος εἰς τοσοῦτον ὕψος, ὥστε νὰ φθάνῃ τὸ ἄκρον τοῦ ποδὸς μέχρι καὶ ὑπεράνω τοῦ ὤμου, καθὼς γίνεται εἰς τοὺς σημερινοὺς χοροὺς τῶν λεγομένων μπαλέττων· «τὰ δὲ ἐκλακτίσματα γυναικῶν ἦν ὀρχήματα· ἔδει γὰρ ὑπὲρ τὸν ὦμον ἐκλακτίσαι» (*Πολυδεύκ.* 4, 102).

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐκλαλῶ (*—έω*)· λαλῶ, προφέρω· ‖ διαλαλῶ, φλυαρῶ.

ἐκλαμβάνω, ἀόρ. *ἐξέλαβον—ἐξελήφθην*· σχηματίζω γνώμην περί τινος, ἐκδέχομαί τινα ὡς τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον, νομίζω: «μὲ ἐξέλαβεν ὡς ἀνόητον» κοιν. «μὲ πῆρε γιὰ κουτό», «κακῶς ἐξελήφθη ὡς ἀμελής»· ‖ ἐξηγῶ, ἀσπάζομαι τὴν ἐκδοχήν: «ἐκλαμβάνω τὴν λέξιν ὑπὸ τὴν μεταβατικὴν σημασίαν», «ἡ λέξις αὕτη ἐκλαμβάνεται διττῶς, μεταβατικῶς καὶ ἀμεταβάτως».

ἔκλαμπρος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· πολὺ λαμπρός, ἐπιφανής, ἔνδοξος· ‖ ὑπερθ. *ἐκλαμπρότατος* ὡς τιμητικὴ προσηγορία, κατ' ἀπόδοσιν τοῦ λατ. illustrissimus.

—*[Ἐγκυκλ.]* Διὰ τοῦ *ἔκλαμπρος* ἀποδίδεται συνήθως τὸ λατινικὸν *illustris*, τίτλος προσφωνήσεως διαφόρων προσώπων ἐξεχόντων ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ κρατικῇ ἱεραρχίᾳ. Ἐν Ρώμῃ ὁ τίτλος ἐδίδετο εἰς πρόσωπα κατέχοντα ὑψίστας θέσεις ἐν τῷ κράτει, ἐκ Ρώμης δὲ εἰσήχθη εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετὰ τοῦ Θεοδοβέρτου καὶ εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Πιπίνου τοῦ Βραχέος συχνάκις ἀπαντᾷ ὁ τίτλος μόνος ἢ μετὰ τοῦ *θριαμβευτής*. Ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς *ἐκλαμπρότατος* (illustrissimus) ἀπεδίδετο εἰς τοὺς καρδιναλίους, ἀπὸ τοῦ πάπα ὅμως Οὐρβανοῦ Η' οἱ καρδινάλιοι προσεφωνοῦντο *ἐξοχώτατοι* (eminentissimi), *ἐκλαμπρότατοι* δὲ οἱ νούντσιοι τοῦ πάπα.

—Π.

— ἔκλαμπρος ἀδάμας· τὸ μπριλλάντι, ὁ στιλβαδάμας.

ἐκλαμπρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἔκλαμπρος, ἐνδοξότης· ‖ «ἡ ὑμετέρα ἐκλαμπρότης» ἢ «ἡ ἐκλαμπρότης σας» τιμητικὴ προσηγορία.

ἐκλαμπτὴρ (ὁ) (γαλλ. eclipseur, ἀγγλ. flasher) *[Φάροι]*. Προνομιακὸν μηχάνημα τῶν αὐτομάτων φάρων *Ἄγκα* (βλ. λ.), διὰ τοῦ ὁποίου φάροι ἔχοντες σταθερὸν τὸ ὀπτικὸν ἐκπέμπουσι φῶς ἀποτελούμενον ἐξ ἐκλάμψεων βραχυτάτης διαρκείας. Οἱ ἐκλαμπτῆρες εἶναι διαφόρων τύπων, διαστελλομένων διὰ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένων συμβόλων: KEF—80, διὰ μικροὺς φάρους, παρέχοντες ἰσαπεχούσας ἐκλάμψεις ἢ μαρμαῖρον φῶς. K—130, διὰ μεγάλους φάρους ἰσαπεχουσῶν ἐκλάμψεων. KK—130, διὰ μεγάλους ἐπίσης φάρους, ἐκπέμποντας δέσμας ἐκλάμψεων ἰσαπεχούσας (βλ. *P. Leonardi - Cattolica*, Fari e segnali maritimi, τόμ. Α' σελ. 238). Ὁ ἐκλαμπτὴρ γενικῶς ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν κεχωρισμένων μερῶν: 1) τοῦ *μειωτῆρος* T—130, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτονοῦται τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ ρυθμιστοῦ πιέσεως τὸ ἀέριον τῆς ἀσετυλίνης, εἰς τρόπον ὥστε, ἐρχόμενον ὑπὸ μεγάλην πίεσιν ἐκ τῶν ἀεριοταμιευτήρων, νὰ φεύγῃ πρὸς καῦσίν του διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς φωτιστικῆς φλογὸς ὑπὸ πίεσιν πολὺ ἠλαττωμένην· 2) τοῦ *κυρίου σώματος* K—130, ἐν τῷ ὁποίῳ κατανέμεται τὸ ποσὸν τῆς ἀερίου ἀσετυλίνης, τὸ ὁποῖον ἐκτοξεύεται ἑκάστοτε πρὸς παραγωγὴν πάσης ἐκλάμψεως· 3) τοῦ *φλογοστάτου*

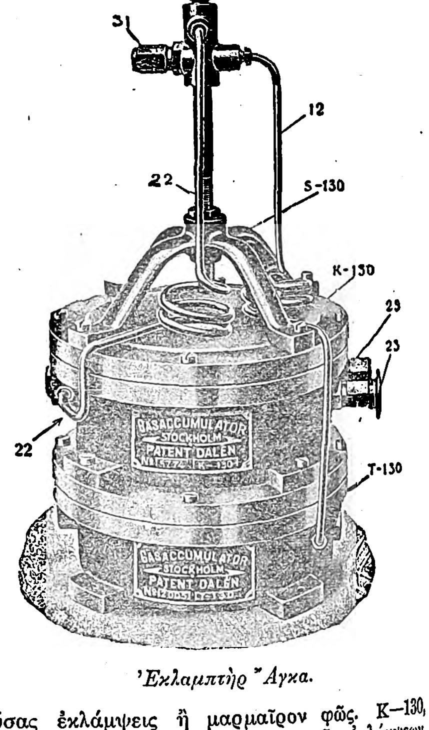

Ἐκλαμπτὴρ Ἄγκα.

Digitized by Google

S—130 εἰς ὃν ἀπολήγει τὸ ἐκ στεατίτου ράμφος, μεταξὺ τῶν σκελῶν 35 τοῦ ὁποίου ὑπάρχει κοιλότης, ἐν ᾗ ἐμφωλεύει ἡ διαρκὴς φλόξ. Ἡ δὲ λειτουργία τοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ ἡ μετ' ἀκριβείας ρύθμισις τῶν διαρκειῶν τῆς ἐκλάμψεως, τῆς ἐκλείψεως καὶ τῆς περιόδου ἐκτελοῦνται ὡς ἀκολούθως: Τὸ ἀέριον (ἀσετυλίνη), συγκεντρωμένον ὑπὸ πίεσιν ἐν τῷ συλλέκτῃ, μετοχετεύεται διὰ παροχικοῦ σωλῆνος εἰς τὸν μειωτῆρα, ἀποτελοῦντα τὸν κάτω ὄροφον τοῦ συνόλου καὶ ἐπικοινωνοῦντα πρὸς τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἀεριοταμιευτῆρος διὰ πλαγίου ἐξωτερικοῦ σωληνίσκου. Οὕτω τὸ ἐν τῷ μειωτῆρι ἐκτονωθὲν ἀέριον διοχετεύεται ἀπὸ μὲν τοῦ μειωτῆρος εἰς τὴν διαρκῆ φλόγα διὰ τοῦ σωληνίσκου 12, ἥτις δύναται νὰ καίῃ οὕτω διαρκῶς, ἀπὸ δὲ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ ἐκλαμπτῆρος Κ—130 διὰ τοῦ σωληνίσκου 22 ἐκτοξεύεται εἰς τὰς ὀπὰς τοῦ ράμφους 35, ὅπου συναντῶν τὴν διαρκῆ φλόγα ἀναφλέγεται, παραγομένης μιᾶς ἐκλάμψεως ἀνὰ πᾶσαν ἐκτόξευσιν. Ἡ δὲ ρύθμισις τοῦ ἐκλαμπτῆρος, δηλαδὴ ὁ διακανονισμὸς τῶν διαρκειῶν, τῆς ἐκλάμψεως, τῆς ἐκλείψεως καὶ τῆς πλήρους περιόδου ἐκτελεῖται τῇ βοηθείᾳ τῶν κανονιστικῶν κοχλιῶν 23 καὶ 25, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν 25 κανονίζει τὴν ἀναλογίαν τῆς διαρκείας τῆς ἐκλάμψεως πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς ἐκλείψεως, βραχύνων αὐτὴν διὰ τῆς κοχλιώσεώς του καὶ μηκύνων αὐτὴν διὰ τῆς ἀποκοχλιώσεώς του, ὁ δὲ 23 τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου ἣν θέλομεν νὰ δώσωμεν εἰς τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ αὐτομάτου φάρου. Σ. Ε. Λ.

ἐκλαμπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκλαμψίαν: «ἐκλαμπτικοὶ σπασμοί»· || ὁ προσβληθείς, ὁ παθὼν ὑπὸ ἐκλαμψίας.

ἐκλάμπω, *ἀόρ. ἐξέλαμψα*· λάμπω, ἀκτινοβολῶ: «αἰθρίας γενομένης, ἐξέλαμψεν ὁ ἥλιος»· || μεταφ. ἐμφανίζομαι λαμπρός, σπουδαῖος: «ἐξέλαμψε τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τοῦ Περικλέους».

ἐκλαμψία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Νόσος ὀξεῖα τῶν γυναικῶν, ἀπότοκος τῆς κυήσεως, παρουσιαζομένη κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ταύτης ἢ κατὰ τὸν τοκετόν, σπανιώτερον δὲ κατὰ τὴν λοχείαν, καὶ ἐκδηλουμένη διὰ τονικῶν καὶ κλονικῶν σπασμῶν τῶν μυῶν τοῦ σώματος μετ' ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως καὶ αἰσθητικότητος.

Αἰτιολογία. Αἱ διάφοροι ἐξενεχθεῖσαι θεωρίαι περὶ τῆς παραγωγῆς τῆς ἐκλαμψίας διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀρτηριακῆς τάσεως κατὰ τὴν κύησιν, διὰ τῆς παρουσίας κατὰ ταύτην λευκώματος ἐν τοῖς οὔροις ἢ οὐρίας ἐν τῷ αἵματι ἢ ὀξόνης, ἐκ πειραμάτων ἐπὶ ζῴων ἐδείχθησαν ἀστήρικτοι. Μόνη ἡ θεωρία τῆς *αὐτοδηλητηριάσεως* τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ τῆς ἐν τῷ αἵματι κατακρατήσεως δηλητηριωδῶν στοιχείων ἐκ τῆς κατὰ τὴν κύησιν ἐπερχομένης ἀναστολῆς ἢ ἀνεπαρκείας τῆς λειτουργίας τῶν ἀπεκκριτικῶν ὀργάνων (δέρματος, πνευμόνων, ἐντέρων, ἥπατος, νεφρῶν), ἐθεωρήθη λογική, παραδεχομένων τῶν μὲν Pinard, Bar, Hergott, κ. λ. π. τὴν αὐτοδηλητηρίασιν ὡς προερχομένην ἐκ τοξικῶν προϊόντων τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς γυναικὸς δι' ἀλλοίωσιν ἢ ἀνεπάρκειαν ἥπατος ἢ νεφρῶν καὶ ἐπινεφριδίων ἢ τοῦ θυρεοειδοῦς, τῶν δὲ Fehling, Schmorl, Weit, Ascoli, θεωρούντων αὐτὴν ὡς προερχομένην ἐκ τοξικῶν προϊόντων τοῦ ἐμβρύου ἢ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ, διὰ τῆς ἀποδείξεως ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ αἵματος τοῦ ἐμβρύου ὡς δηλητηριωδεστέρου τοῦ τῆς μητρός, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ φαινομένου τῆς ἀναστολῆς τῆς λευκωματουρίας καὶ ἐκλαμψίας κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐμβρύου ἐν τῇ μήτρᾳ, καθ' ὃν διακοπτομένης τῆς πλακουντίου κυκλοφορίας παρακωλύεται ἡ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος τῆς μητρὸς εἴσδυσις τῶν τοξικῶν στοιχείων τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐμβρύου, καὶ δὴ τῶν συγκυτιακῶν κυττάρων τοῦ πλακοῦντος, τῶν παραγόντων διὰ τῆς διαλύσεώς των ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ τὴν δηλητηριώδη οὐσίαν *συγκυτιολυσίνην*. Ἐπίσης πλὴν τῆς αὐτοδηλητηριάσεως ἀσπαστὴ τυγχάνει καὶ ἡ ἐξενεχθεῖσα *μικροβιακὴ θεωρία* διὰ τῆς ἀνευρέσεως μικροοργανισμῶν καὶ διαφόρων κόκκων ἐν τοῖς οὔροις καὶ τῷ αἵματι τῶν ἐγκύων, καθ' ἣν ἡ ἐκλαμψία θεωρεῖται ὡς γενικὴ λοίμωξις, ὀφειλομένη εἰς παθογόνα μικρόβια, ἅτινα λαθραίως βιοῦντα ἐν τῇ μήτρᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς κυήσεως ἀνακτῶσι προϊούσης ταύτης τὴν δηλητηριώδη ἐνέργειάν των καὶ προκαλοῦσι τὴν νόσον διὰ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν τοξικῶν αὐτῶν προϊόντων.

Συμπτώματα. Ταῦτα εἶναι τὰ *πρόδρομα*, τὰ *σπασμωδικὰ* καὶ τὸ *κῶμα*. Καὶ τὰ μὲν *πρόδρομα* ἢ *προεκλαμπτικὰ* συμπτώματα εἶναι, μεταξὺ ἄλλων, κυρίως ἡ ἐπίμονος κεφαλαλγία, τὸ ἐπιγαστρικὸν ἄλγος, ἡ δύσπνοια καὶ αἱ διαταραχαὶ τῆς ὁράσεως (φωτοφοβία, θάμβωσις, διπλωπία κτλ.). Ταῦτα ἀναφαίνονται ὥρας τινὰς ἢ ἡμέρας ἢ καὶ ἑβδομάδας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῶν σπασμῶν, ἐγκαίρως δὲ διαγινωσκόμενα καὶ καταλλήλως θεραπευόμενα προλαμβάνουσι τοὺς σπασμούς. Τὰ *σπασμωδικὰ* φαινόμενα, ἀρχόμενα μετὰ νευρικὴν διέγερσιν, ἢ καὶ ὅλως αἰφνιδίως, συνίστανται ἐκ μιᾶς πρώτης περιόδου, τῆς τῶν σπασμωδῶν κινήσεων τῶν μυῶν τοῦ προσώπου διαρκουσῶν ἓν καὶ πλέον λεπτόν, καθ' ἃς τὰ βλέφαρα κινοῦνται ταχέως, οἱ βολβοὶ στρέφονται εἰς τὰς κόγχας ἀφανεῖς γινόμενοι διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὑπὸ τὰ βλέφαρα, αἱ γωνίαι τοῦ στόματος συσπῶνται, αἱ τραχηλικαὶ φλέβες διατείνονται καὶ αἱ καρωτίδες σφύζουσιν· ἐκ δευτέρας περιόδου διαρκείας λεπτῶν τινων, τῆς τῶν τονικῶν σπασμῶν, καθ' οὓς τείνονται οὕτως ἰσχυρῶς οἱ μῦς τοῦ σώματος, ὥστε ἐκ τῆς ἐπερχομένης λορδώσεως ἡ πάσχουσα κεῖται ἐπὶ τῆς κλίνης στηριζομένη μόνον διὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν πτερνῶν, ἡ ἀναπνοὴ δυσχεραίνεται μέχρις ἀσφυξίας ἐκ τῆς συσπάσεως τοῦ διαφράγματος καὶ τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος καὶ ἡ γλῶσσα τραυματίζεται· καὶ τῆς τρίτης περιόδου τῶν κλονικῶν σπασμῶν, καθ' οὓς ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ σώματος κινοῦνται σπασμωδικῶς, τὸ πρόσωπον καθίσταται κατέρυθρον, ἀφροὶ δὲ ἄφθονοι ἐξέρχονται τοῦ στόματος. Οἱ ἐκλαμπτικοὶ οὗτοι παροξυσμοὶ τῶν τριῶν περιόδων τῶν σπασμῶν, διαρκείας ὀλίγων ἢ πολλῶν λεπτῶν τῆς ὥρας, ἐπαναλαμβάνονται συνήθως πλειστάκις ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος, καὶ κατ' αὐτοὺς ὁ σφυγμὸς ἀποβαίνει μικρὸς καὶ συχνὸς καὶ ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται ἀπὸ 38° —40° βαθμούς. Τέλος τὸ *κῶμα*, ὅπερ διαδέχεται τοὺς σπασμούς, παρατείνεται ἀναλόγως τῶν παροξυσμῶν καὶ ὥρας ὁλοκλήρους, τῆς πασχούσης διατελούσης κατ' αὐτὸ ἐν τελείᾳ ἀναισθησίᾳ. Ἐπὶ συχνῆς ἐπαναλήψεως τῶν παροξυσμῶν καὶ τῆς κωματώδους καταστάσεως, ἡ ἀναπνοὴ καθίσταται ῥέγχουσα, ἡ θερμοκρασία ἀνυψοῦται καὶ ἐπέρχεται μετὰ πνευμονικὸν οἴδημα καὶ καρδιακὴν παράλυσιν ὁ θάνατος. Ἡ διάγνωσις τῶν ἐκλαμπτικῶν σπασμῶν εὐκόλως δύναται νὰ διακριθῇ τῶν ἐπιληπτικῶν καὶ ὑστεροεπιληπτικῶν σπασμῶν. Ἡ πρόγνωσις εἶναι καλή, ὁσάκις δὲν παρουσιάζονται φαινόμενα ἐγκεφαλικῆς αἱμορραγίας, ὁ σφυγμὸς διατηρεῖται καλός, ἡ ἀναπνοὴ ἐλευθέρα καὶ τὸ ἔμβρυον θνῄσκει ἢ ἡ μήτρα κενοῦται ἐγκαίρως· τοὐναντίον ὅταν οἱ παροξυσμοὶ εἶναι ἔντονοι καὶ παρατεταμένοι, ἐπαναλαμβάνονται δὲ κατὰ βραχέα χρονικὰ διαστήματα καὶ ἡ γυνὴ καταπίπτει εἰς βαθὺ καὶ παρατεταμένον κῶμα, ἡ πρόγνωσις εἶναι κακή, ὡς εἶναι ἐπίσης κακίστη καὶ ἐπὶ ἀνουρίας, ἀφθόνου, λευκωματουρίας, δυσπνοίας, μεγάλης κυανώσεως καὶ ἰκτέρου.

Θεραπεία. Ἐκ τῆς ἐγκαίρου διαγνώσεως τῶν προδρόμων προεκλαμπτικῶν φαινομένων ἡ θεραπεία τῆς ἐκλαμψίας καθίσταται εὐχερής, γινομένη διὰ τῆς γαλακτοθεραπείας καὶ τῆς, διὰ θερμῶν περιτυλίξεων ἢ λουτρῶν ἢ ἄλλων μέσων, προκλήσεως τῆς διουρήσεως. Τῆς ἐκλαμψίας ὅμως ἐκραγείσης, ὡς θεραπευτικὰ μέσα ἐφαρμόζονται διάφορα ἀναισθητικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ *χλωροφόρμιον* πρὸς νάρκωσιν τῆς ἀσθενοῦς καὶ καταστολὴν τῶν σπασμῶν, ἡ *χλωράλη* πρὸς ὕπνωσιν τῆς ἀσθενοῦς, παρέχουσα διαρκέστερα ἀποτελέσματα τοῦ χλωροφορμίου καὶ χορηγουμένη διὰ τοῦ στόματος ἢ τοῦ ὀρθοῦ, ἡ *μορφίνη* εἰς μεγάλας δόσεις ἐνέσεων, ὁ *πράσινος ἑλλέβορος* (veratrum viride), τὸ *ἰωδιοῦχον κάλι* καὶ ἡ *θυρεοειδίνη* εἰς περιπτώσεις μικρᾶς ἀναπτύξεως τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, πρὸς καταστολὴν τῶν σπασμῶν ἢ καὶ ἴασιν τῆς νόσου. Ἐκτὸς τῶν φαρμακευτικῶν τούτων μέσων τίθενται εἰς ἐνέργειαν καὶ οἱ *σακχαροῦχοι ὀροί*, αἱ *ἀφαιμάξεις*, ἡ *ἀφαίρεσις ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ*. Τέλος δραστικώτερα μέσα πάντων τῶν λοιπῶν προμνημονευθέντων, ἅτινα ἀποτελοῦν ἀσφαλεστάτην ἀγωγὴν καὶ παρουσιάζουν ἀληθῆ ἴασιν, εἶναι ἡ ταχυτάτη καὶ ἔγκαιρος ὑπὸ βαθεῖαν νάρκωσιν ἐκκένωσις τῆς μήτρας ἐπὶ πάσης διαγινωσκομένης μορφῆς ἐκλαμψίας ἀναφαινομένης κατὰ τὴν κύησιν καὶ τὸν τοκετόν. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

—[Κτην.] Ἐν τῇ κτηνιατρικῇ *ἐκλαμψία* καλεῖται ἀσθένεια τῶν νεύρων παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἐπιληψίαν, σπανίως ἐμφανιζομένη εἰς τὰ μεγάλα οἰκοδίαιτα ζῷα, ἀλλὰ συχνάκις προσβάλλουσα τοὺς κύνας καὶ ἰδίως τὰ θηλάζοντα ζῷα ὡς καὶ τὰ νεογνὰ τούτων. Ἡ ἐκλαμψία χαρακτηρίζεται ὑπὸ σπασμωδικῶν παροξυσμῶν, οἵτινες ὡς ἀποτέλεσμα ἔχουσι τὴν ἐντελῆ ἀναισθησίαν. Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς νόσου δέον ἀμέσως νὰ κληθῇ κτηνίατρος, διότι οὐδὲν πρόχειρον θεραπευτικὸν μέσον ἐνδείκνυται ἢ ἡ χρῆσις χλωροφορμίου ἐν μίγματι κοινοῦ σιροπίου καὶ εἰς ἀναλογίαν 1 γραμ. χλωροφορμίου εἰς 100 γραμ. σιροπίου. Δ. Ν. Π.

ἔκλαμψις, *—εως* (ἡ)· λάμψις, ἀκτινοβολία, ἀναλαμπή.

ἐκλατομῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐξελατόμησα—ἐξελατομήθην*· λατομῶ, κόπτω λίθους ἀπὸ τοῦ λατομείου.

ἐκλέγω, *ἀόρ. ἐξέλεξα—ἐξελέχθην, παθ. μετχ. ἐκλελεγμένος*· ξεχωρίζω, βάζω χωριστά, διαλέγω: «ἐκλέγει τὰ καλύτερα κι' ἀφίνει τὰ χειρότερα», «ἐξέλεξε τοὺς γενναιοτέρους στρατιώτας»· || κάμνω ἐπιλογήν: «αὐτὸ ἐκλέγει, δὲν παίρνει ὅ,τιδήποτε»· || κάμνω ἐκλογήν, προτιμῶ, ἀναδεικνύω δι' ἐκλογῆς: «ἡ Ἀττικὴ ἐξέλεξε βουλευτὴν τὸν Α.», «ἐξελέχθη βουλευτής, — γερουσιαστής, — δήμαρχος».

ἐκλειαίνω καὶ **ἐκλεαίνω**, *ἀόρ. ἐξελείανα—ἐξελειάνθην*· καθιστῶ τι λεῖον, ὁμαλόν, ἐξομαλύνω, ἀποξέω τὰς τραχύτητας.

ἐκλείανσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκλειαίνειν, ἀπόξεσις τῆς τραχύτητος, ἐξομάλισις, λείανσις.

ἔκλειγμα (τό)· ὅ,τι κρατούμενον εἰς τὸ στόμα καὶ λειχόμενον διαλύεται· || φαρμακευτική τις σκευασία πολτώδης, κοιν. *ματζούνι*.

— *[Φαρμακοτ.]*. Καλοῦνται *ἐκλείγματα* (electuarium), κοινῶς *μαντζούνια*, φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα πολτώδους ἢ φυραματώδους συστάσεως, σκευαζόμενα ἐκ στερεῶν (λεπτῶς κοπανισμένων) καὶ ρευστῶν ἢ ἡμιρρεύστων οὐσιῶν (σιροπίου, μέλιτος, ἐκχυλισμάτων, βλεννωδῶν οὐσιῶν, σπανιώτερον δὲ ἐλαίων ἢ βαλσάμων) καὶ προοριζόμενα πρὸς ἐσωτερικὴν χρῆσιν. Ὅσα τῶν ἐκλειγμάτων περιέχουν ὄπιον καλοῦνται *ὀπιοῦχα* (opiats), πλὴν ὅμως ἐν Γαλλίᾳ χαρακτηρίζονται ὡς ὀπιοῦχα καὶ ἐκλείγματα μὴ ἐνέχοντα ὄπιον. Τὰ ἐκλείγματα διακρίνονται εἰς μαλακὰ (electuarium molle s. tenue καὶ εἰς πυκνὰ (electuarium spissum). Ὡς *μαλακὰ* χαρακτηρίζονται ἐκεῖνα ἅτινα ῥέουσι βραδέως μόνον ἀπὸ τῆς σπαθίδος δι' ἧς ἀναδεύονται. Τὰ *πυκνὰ* ἐκλείγματα εἶναι ὀλιγώτερον στερεὰ τῆς μάζης τῶν καταποτίων, λαμβάνουν δὲ πάντοτε τὸ σχῆμα τοῦ δοχείου εἰς ὃ ἐντίθενται. Ἐκλείγματα περιέχοντα ζυμωσίμους ὕλας, ὡς σάκχαρον ἢ μέλι, ὑπόκεινται εὐκόλως εἰς ἀποσύνθεσιν, τούτου ἕνεκα ἐφ' ὅσον ἀπαιτεῖται μακροτέρα πως συντήρησις τοῦ ἐκλείγματος, δέον μετὰ τὴν μεῖξιν τῶν συστατικῶν αὐτοῦ νὰ θερμαίνεται τὸ ἔκλειγμα ἐπὶ ὥραν ἐπὶ ἀτμολουτροῦ. Τὰ ἐκλείγματα δέον νὰ φυλάσσωνται εἰς δροσερὸν τόπον ἐντὸς δοχείων ἐκ πορσελάνης ἢ πηλίνων. Ἡ χρῆσις τῶν ἐκλειγμάτων σήμερον εἶναι λίαν περιωρισμένη. Κ. Γ. Μ.

ἐκλειπτική (ἡ) *['Αστρον.]*. Μέγιστος κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας, ὃν διαγράφει ὁ Ἥλιος ἐντὸς ἑνὸς ἔτους κατὰ τὴν φαινομένην κίνησιν αὐτοῦ περὶ τὴν Γῆν καὶ διὰ μέσου τῶν ἀστερισμῶν τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου.

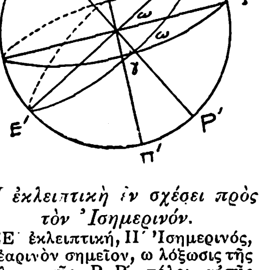

Ἡ ἐκλειπτικὴ ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἰσημερινόν.
[EE' ἐκλειπτική, ΙΙ' Ἰσημερινός, γ ἐαρινὸν σημεῖον, ω λόξωσις τῆς ἐκλειπτικῆς, P, P' πόλοι αὐτῆς καὶ P P' ἄξων τῆς ἐκλειπτικῆς.]

Ἡ ἐκλειπτικὴ τέμνει τὸν οὐράνιον ἰσημερινὸν εἰς δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα: τὸ *ἐαρινὸν* καὶ τὸ *φθινοπωρινὸν ἰσημερινὸν σημεῖον*, τὸ δὲ ἐπίπεδον αὐτῆς σχηματίζει μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἰσημερινοῦ γωνίαν 23° 27' περίπου, ἥτις καλεῖται *λόξωσις* τῆς ἐκλειπτικῆς. Εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἰσημερινῶν σημείων εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς ἕτερα, δύο ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενα σημεῖα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *ἡλιοστάσια* (τὸ θερινὸν καὶ τὸ χειμερινὸν) ἢ *σημεῖα τῶν τροπῶν*.

Ἡ εὐθεῖα, ἥτις ἄγεται καθέτως πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ κύκλου τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου αὐτοῦ, καλεῖται *ἄξων* τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ τέμνει τὴν οὐράνιον σφαῖραν εἰς δύο σημεῖα, ἅτινα ὀνομάζονται *πόλοι* τῆς ἐκλειπτικῆς. Ἐκ τούτων ὁ ἐγγὺς τοῦ βορείου πόλου τοῦ οὐρανοῦ καλεῖται *βόρειος* καὶ ὁ ἐγγὺς τοῦ νοτίου *νότιος*.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἀστρονόμοι ἔστρεφον τὴν προσοχήν των κυρίως εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης καὶ τῶν πλανητῶν, ἐπειδὴ δὲ τὰ σώματα ταῦτα οὐδέποτε ἀπομακρύνονται τῆς ἐκλειπτικῆς, ἥτις ἐν τῷ ἡλιοκεντρικῷ συστήματι οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ τομὴ τῆς οὐρανίου σφαίρας ὑπὸ τοῦ ἐπιπέδου τῆς τροχιᾶς τῆς Γῆς, διὰ τοῦτο ἡ ἐκλειπτική, ἥτις ἐκλήθη οὕτω διότι αἱ ἐκλείψεις συμβαίνουν ὅταν ὁ Ἥλιος, ἡ Γῆ καὶ ἡ Σελήνη εὑρεθῶσιν ἐπ' αὐτῆς, ἀπετέλει τὸ βασικὸν ἐπίπεδον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀστρονομίᾳ θέσεως τοῦ λεγομένου συστήματος τῶν ἐκλειπτικῶν συντεταγμένων, ὅπερ εὑρίσκεται μέχρι τοῦδε ἐν μεγίστῃ χρήσει, λόγῳ τῶν εὐκολιῶν ἃς παρέχει ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τῶν τροχιῶν τῆς Σελήνης, τῶν πλανητῶν κλπ.

Οἱ πόλοι τῆς ἐκλειπτικῆς δὲν παραμένουσι σταθεροὶ ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας. Ἡ κίνησις αὐτῶν ἐπιφέρει τὴν πρὸς ἀνατολὰς κίνησιν τοῦ ἐαρινοῦ σημείου κατὰ 0",11 ἐτησίως καὶ τὴν κατ' ἔτος ἐλάττωσιν τῆς λοξώσεως τῆς ἐκλειπτικῆς κατὰ 0",47 (βλ. *πλανητικὴ* μετάπτωσις). —Π.

ἐκλειπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔκλειψιν· || θηλ. *ἐκλειπτική* (βλ. λ.) λαμβάνεται ὡς οὐσιαστικόν.

—ἐκλειπτικὰ ὅρια *['Αστρον.]*· βλ. *ἔκλειψις*.

—ἐκλειπτικαὶ συντεταγμέναι *['Αστρον.]*. Ἐν ἐκ τῶν συστημάτων συντεταγμένων, ἐν τῷ ὁποίῳ ὡς

Digitized by Google

βασικὸν ἐπίπεδον λαμβάνεται τὸ ἐπίπεδον τῆς *ἐκλειπτικῆς* καὶ πρῶτος κάθετος κύκλος ὁ *ἐκλειπτικὸς κόλουρος*, ἤτοι ὁ μέγιστος κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας, ὁ διερχόμενος διὰ τῶν δύο πόλων τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ τοῦ ἐαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου. Αἱ ἐκλειπτικαὶ συντεταγμέναι εἶναι δύο: τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, καὶ χρησιμεύουσι πρὸς προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τῶν ἀστέρων ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας.

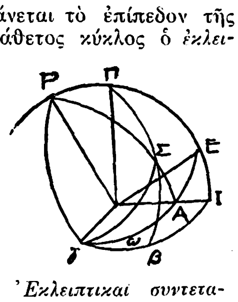

Ἐκλειπτικαὶ συντεταγμέναι.
[Σ=ἀστήρ.—γΕ = ἐκλειπτική.—γΙ = ἰσημερινός.—γ=ἐαρινὸν σημεῖον.—Ρ=πόλος τῆς ἐκλειπτικῆς.—Π=πόλος τοῦ οὐρανοῦ.— νΑ=λ = μῆκος τοῦ ἀστέρος Σ.—ΑΣ=β = πλάτος αὐτοῦ.—ω=λόξωσις τῆς ἐκλειπτικῆς.—ΡΣΑ=κύκλος πλάτους.—Ργ = ἐκλειπτικὸς κόλουρος.]

Μῆκος ἀστέρος καλεῖται ἡ δίεδρος γωνία, ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐκλειπτικοῦ κολούρου καὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ μεγίστου κύκλου τῆς οὐρανίου σφαίρας, τοῦ διερχομένου διὰ τῶν δύο πόλων τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ τοῦ ἀστέρος τοῦ ὀνομαζομένου *κύκλου πλάτους*.

Ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν ἑξῆς: Μῆκος ἀστέρος εἶναι τὸ τόξον τῆς ἐκλειπτικῆς, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ ἐαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου καὶ τοῦ σημείου καθ' ὃ ἡ ἐκλειπτικὴ τέμνεται ὑπὸ τοῦ κύκλου πλάτους. Τὰ μήκη τῶν ἀστέρων μετροῦνται πάντοτε εἰς μοίρας, ἀπὸ 0°—360° καὶ κατὰ τὴν ὀρθὴν φοράν, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἐαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

Πλάτος ἀστέρος καλεῖται τὸ τόξον τοῦ κύκλου πλάτους τοῦ ἀστέρος, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκλειπτικῆς. Τὰ πλάτη μετροῦνται ἀπὸ τῆς ἐκλειπτικῆς πρὸς τοὺς δύο πόλους αὐτῆς, ἤτοι ἀπὸ 0°—90° καὶ λογίζονται ὡς θετικὰ ἢ ὡς ἀρνητικά, καθ' ὅσον ὁ ἀστὴρ κεῖται πρὸς βορρᾶν ἢ πρὸς νότον τῆς ἐκλειπτικῆς.

Ἐν τῇ Σφαιρικῇ Ἀστρονομίᾳ συνήθως παρίστανται τὸ μὲν μῆκος διὰ τοῦ λ, τὸ δὲ πλάτος διὰ τοῦ β. Σ. Π.

— ἐκλειπτικὴ ἀληθὴς [*Ἀστρον.*]. Ἡ θέσις τῆς ἐκλειπτικῆς μετὰ τὴν διόρθωσιν τῆς μεταπτώσεως καὶ τῆς κλονήσεως.

—ἐκλειπτικὴ μέση [*Ἀστρον.*]. Ἡ θέσις τῆς ἐκλειπτικῆς μετὰ τὴν διόρθωσιν μόνης τῆς μεταπτώσεως.

— ἐκλειπτικὸν ἔτος [*Ἀστρον.*]· βλ. *ἔκλειψις*.

— ἐκλειπτικὸς κόλουρος [*Ἀστρον.*]· βλ. *ἐκλειπτικαὶ συντεταγμέναι*.

— ἐκλειπτικὸς μὴν [*Ἀστρον.*]· βλ. *ἔκλειψις*.

ἐκλείπω, ἀόρ. *ἐξέλιπον* καὶ *ἐξέλειψα* (μόνον εἰς τὴν ὑποτακτικήν)· ἀμετβ. παρακμάζω, μαραίνομαι ἀφανίζομαι, χάνομαι: «ἐκλείπουν καθ' ἑκάστην τὰ τρόφιμα», «ὁ ἄρτος δὲν θὰ ἐκλείψῃ», «ἐξέλιπον αἱ ἐλπίδες περὶ σωτηρίας», «ἐξέλιπε πᾶς κίνδυνος πολέμου», «ὁ ἐρεθισμὸς σὺν τῷ χρόνῳ ἐκλείπει» ‖ ἀποθνήσκω, κατὰ παράλειψιν τῆς αἰτ. *βίον*: «πάντες οἱ ἀγωνισθέντες ἐξέλιπον», «ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς», «οἱ ἐκλιπόντες» οἱ ἀποθανόντες· ‖ ἐγκαταλείπω: «οἱ κάτοικοι ἐξέλιπον τὴν πόλιν» (ἀρχ.).

ἐκλείχω· λείχω, κοιν. γλείφω.

ἔκλειψις, —εως (ἡ)· τὸ νὰ ἐκλείπῃ τις, ἀπουσία τινός, ἐξαφάνισις: «ἔκλειψις ἰχθύων, —κρεάτων» ‖ «ἔκλειψις τοῦ ἡλίου, —τῆς σελήνης» ἐξαφανισμὸς τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου,—τῆς σελήνης ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ.

— [ΑΣΤΡΟΝ.] Καλεῖται *ἔκλειψις* τὸ φαινόμενον τῆς παροδικῆς ἐπισκοτίσεως ἢ ἀποκρύψεως οὐρανίου σώματος.

Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον αἱ ἐκλείψεις διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας, καθ' ὅσον τὸ ἐκλεῖπον σῶμα εἶναι *ἑτερόφωτον* ἢ *αὐτόφωτον*. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ ἔκλειψις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐκλεῖπον σῶμα παύει νὰ φωτίζεται, λόγῳ τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς φωτεινῆς πηγῆς παρεμβολῆς τρίτου τινὸς σώματος. Οὕτω λ. χ. ὁσάκις ἡ Γῆ παρεμπίπτει μεταξὺ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, ἡ τελευταία ἀποστερεῖται τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ἐφόσον εὑρίσκεται βεβυθισμένη ἐντὸς τῆς σκιᾶς τῆς Γῆς. Τὸ αὐτὸ ἐπίσης συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς δορυφόρους τοῦ Διός, οἵτινες ἐξαφανίζονται ὁσάκις κινοῦνται ἐντὸς τῆς σκιᾶς τοῦ πλανήτου τούτου.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει τὸ ἐκλεῖπον σῶμα καλύπτεται ὑπό τινος ἄλλου, παρεμβαλλομένου μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Γῆς. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται: αἱ *ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου*, καθ' ἃς ὁ δίσκος αὐτοῦ ἀποκρύπτεται ἀφ' ἡμῶν, λόγῳ τῆς παρεμβολῆς τῆς Σελήνης, αἱ *ἐπιπροσθήσεις*, καθ' ἃς διάφοροι ἀπλανεῖς ἀποκρύπτονται ὑπὸ τῆς Σελήνης ἢ τῶν πλανητῶν, καὶ αἱ *διαβάσεις*, καθ' ἃς οἱ ἐσωτερικοὶ πλανῆται Ἑρμῆς καὶ Ἀφροδίτη ἀποκρύπτουσιν ἀφ' ἡμῶν μικρὰν περιοχὴν τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, ὁσάκις διέρχονται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Γῆς. Ἀνάλογον φαινόμενον ἔχομεν καὶ εἴς τινα συστήματα διπλῶν ἢ πολλαπλῶν ἀστέρων, τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιᾶς τῶν ὁποίων διέρχεται διὰ τῆς Γῆς. Εἰς τὰ συστήματα ταῦτα συμβαίνουσι περιοδικῶς ἐκλείψεις, συνεπαγόμεναι συνήθως καὶ κυμάνσεις τῆς λαμπρότητος τῶν οἰκείων ἀστέρων, ὁσάκις ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν καλύπτει τὸν ἄλλον ἐν τῇ κινήσει των περὶ τὸ κοινὸν κέντρον βάρους τοῦ ὅλου συστήματος (βλ. *Ἀλγκὸλ καὶ μεταβλητοὶ ἀστέρες*).

Ἐκλείψεις τῆς Σελήνης. Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ διαστήματι αἰωρουμένων σωματίων ἦτο τοιοῦτος, ὥστε νὰ ἠδύνατο νὰ προκληθῇ ἔστω καὶ μικρὰ περίθλασις τοῦ φωτός, ὄπισθεν τῶν ἑτεροφώτων σωμάτων τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος θὰ παρετηρεῖτο ἐκτεινομένη καὶ συνοδεύουσα αὐτὰ σκιὰ ἐν σχήματι κώνου, ἔχοντος ὕψος ἐξαρτώμενον

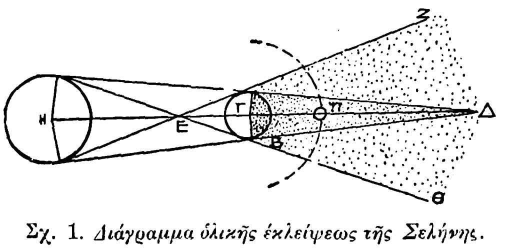

Σχ. 1. *Διάγραμμα ὁλικῆς ἐκλείψεως τῆς Σελήνης.*

ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀποστάσεως τοῦ οἰκείου σώματος καὶ ἄξονα τὴν εὐθεῖαν τὴν συνδέουσαν τὸ κέντρον αὐτοῦ μετὰ τοῦ κέντρου τοῦ Ἡλίου.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι Η εἶναι ὁ Ἥλιος καὶ Γ ἡ Γῆ (σχ. 1), τὸ τμῆμα τοῦ διαστήματος εἰς τὸ ὁποῖον αὕτη ἀποκλείει τὴν εἴσοδον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων θὰ ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ *σκιεροῦ κώνου* ΑΒΔ. Ὁ κῶνος οὗτος περιβάλλεται ἔξωθεν ὑπὸ τοῦ λεγομένου *σκιοφωτεινοῦ κώνου*, ὅστις ἔχει τὴν κορυφὴν αὐτοῦ εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Γῆς σημεῖον Ε. Ὁ σκιοφωτεινὸς κῶνος ΖΑΒΘ εἶναι κόλουρος καὶ ὁρίζει τὸ μέρος τοῦ διαστήματος εἰς τὸ ὁποῖον εἰσχωρεῖ μέρος μόνον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἐὰν ἡ Γῆ δὲν περιεβάλλετο ὑπὸ ἀτμοσφαίρας, τὰ ὅρια τοῦ σκιεροῦ κώνου ΑΔΒ θὰ ἦσαν σαφῆ καὶ ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς *σκιᾶς* εἰς τὸ *ὑποσκίασμα* θὰ ἦτο ἀπότομος. Λόγῳ ἐν τούτοις τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς βαθμιαίας ἐλαττώσεως τῆς πυκνότητος αὐτῆς μετὰ τοῦ ὕψους, ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ σκιεροῦ κώνου εἰς τὸ σκιοφωτεινὸν εἶναι βαθμιαία καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ὅρια τοῦ τελευταίου τούτου, ἂν καὶ γεωμετρικῶς εἶναι τελείως καθωρισμένα, αἰσθητῶς εἶναι μᾶλλον ἀσαφῆ καὶ ἀκα-

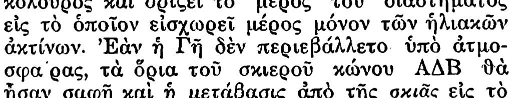

Σχ. 2. *Εἴσοδος ἡλιακοῦ φωτὸς ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ κώνου συνεπείᾳ διαθλάσεως ἐν τῇ γηΐνῃ ἀτμοσφαίρᾳ.*

θόριστα. Σημειωτέον προσέτι ὅτι ἡ παρουσία τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας, διαθλώσης τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, προκαλεῖ τὴν εἴσοδόν τινων ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν σκιερὸν κῶνον, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ δίσκος τῆς Σελήνης, καὶ ἂν ἀκόμη βυθισθῇ ἐξ ὁλοκλήρου (σχ. 2) ἐντὸς τῆς σκιᾶς, δὲν παύει ὢν ὁρατός.

Μερικαὶ καὶ ὁλικαὶ ἐκλείψεις τῆς Σελήνης. Ἐπειδὴ ὁ ἄξων τοῦ σκιεροῦ κώνου διευθύνεται πάντοτε ἀντιθέτως τοῦ Ἡλίου, ὁσάκις ἡ Σελήνη ἐν τῇ διαγραφῇ τῆς περὶ τὴν Γῆν περιφορᾶς αὐτῆς ἔλθῃ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἥλιον ἐγγὺς τῆς ἐκλειπτικῆς, ἤτοι οὐ μακρὰν τοῦ ἑτέρου τῶν συνδέσμων τῆς τροχιᾶς αὐτῆς, θὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σκιεροῦ κώνου καὶ συνεπῶς θὰ ὑποστῇ ἔκλειψιν. Κατὰ ταῦτα, διὰ νὰ συμβῇ ἔκλειψις Σελήνης, πρέπει αὕτη νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν φάσιν τῆς Πανσελήνου Π, νὰ κεῖται ἀκριβῶς ἐπὶ ἢ ἐγγύτατα τῆς εὐθείας ΗΓ, ἥτις συνδέει τὰ κέντρα τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Γῆς, καὶ τέλος νὰ διέλθῃ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ΠΓ μικροτέραν τοῦ ὕψους τοῦ σκιεροῦ κώνου ΑΒΔ (σχ. 1).

Ἐπειδὴ ἡ τροχιὰ τῆς Σελήνης σχηματίζει μετὰ τῆς ἐκλειπτικῆς γωνίας 5° 8' κατὰ μέσον ὅρον, αἱ ἐκλείψεις τῆς Σελήνης δὲν παρατηροῦνται καθ'

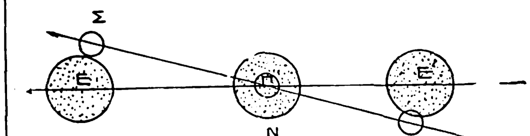

Σχ. 3. *Ἐκλειπτικὰ ὅρια τῆς Σελήνης.*
[ΕΕ'=ἐκλειπτική. ΣΣ'=τροχιὰ τῆς Σελήνης. Ν=σύνδεσμος.]

ἑκάστην πανσέληνον, ὅπως θὰ συνέβαινεν ἐὰν ἡ Σελήνη ἐκινεῖτο ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τῆς ἐκλειπτικῆς, ἀλλὰ σπανιώτερον. Συνήθως ἡ Σελήνη Σ κατὰ τὴν πανσέληνον διέρχεται ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τοῦ σκιεροῦ κώνου Ε, χωρὶς νὰ τάμῃ αὐτὸν (σχ. 3). Αἱ ἐκλείψεις τῆς Σελήνης διακρίνονται εἰς ὁλικὰς καὶ εἰς *μερικάς*, καθόσον ὁλόκληρος ὁ δίσκος αὐτῆς βυθίζεται ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ κώνου ἢ μόνον μέρος αὐτοῦ ἐπισκιάζεται ὑπὸ τῆς Γῆς. Ἐὰν ΕΕ' παριστᾷ τόξον τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ ΣΣ' τόξον τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς (σχ. 3), εἶναι προφανὲς ὅτι ὅταν ἡ σκιὰ τῆς Γῆς εὑρίσκεται εἰς τὸν σύνδεσμον Ν τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, καθ' ἣν στιγμὴν συμπίπτει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ ἡ πανσέληνος Π, τότε θὰ ἔχωμεν ὁλικὴν ἔκλειψιν τῆς Σελήνης. Ἐὰν ἡ Σελήνη Σ ἐν τῇ κινήσει αὐτῆς προφθάσῃ τὴν σκιὰν τῆς Γῆς εἰς τὸ σημεῖον Ε, χωρὶς νὰ καλυφθῇ οὐδ' ἐν μέρει ὑπ' αὐτῆς, τότε δὲν θὰ συμβῇ ἔκλειψις. Τοὐναντίον, ἐὰν ἡ συνάντησις πανσελήνου καὶ σκιᾶς γίνῃ ὡς εἰς τὴν θέσιν Ε', Σ', θὰ ἔχωμεν μερικὴν ἔκλειψιν.

Ἐκλειπτικὸν ὅριον τῆς Σελήνης. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀπὸ τοῦ συνδέσμου τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς μεγίστη ἀπόστασις τοῦ Ἡλίου, εἰς ἣν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ ἔκλειψις Σελήνης. Ἡ ἀπόστασις αὕτη εἶναι προφανῶς ἴση πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου συνδέσμου ἀπόστασιν τῆς σκιᾶς τῆς Γῆς, ἤτοι πρὸς τὸ τόξον ΝΕ. Τὸ ἐκλειπτικὸν ὅριον τῆς Σελήνης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κλίσεως τῆς τροχιᾶς αὐτῆς πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς Γῆς ἀποστάσεως τῆς Σελήνης. Ἐπειδὴ ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι μεταβλητά, καὶ τὸ ἐκλειπτικὸν ὅριον κυμαίνεται μεταξὺ δύο ἄκρων τιμῶν: τοῦ *μείζονος* καὶ τοῦ *ἐλάσσονος* ἐκλειπτικοῦ ὁρίου. Ἐὰν ἡ ἀπὸ τοῦ συνδέσμου ἀπόστασις τοῦ Ἡλίου ἢ ἡ ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου συνδέσμου ἀπόστασις τῆς σκιᾶς τῆς Γῆς εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ μείζονος ὁρίου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς Πανσελήνου, τότε εἶναι ἀδύνατος ἡ ἔκλειψις. Τοὐναντίον, ἐὰν ἡ ἀπόστασις αὕτη κατὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν εἶναι μικροτέρα τοῦ ἐλάσσονος ὁρίου, ἡ ἔκλειψις εἶναι βεβαία. Καὶ τὸ μὲν μεῖζον ὅριον ἀνέρχεται εἰς 12° 15', τὸ δὲ ἔλασσον εἰς 9°30'. Ἡ σκιὰ τῆς Γῆς διατρέχει τὸ μεῖζον ὅριον ἐντὸς 13 περίπου ἡμερῶν. Ἑπομένως ὑπάρχουσι καθ' ἕκαστον ἔτος δύο περίοδοι, διαρκείας ἑκάστη οὐχὶ μείζονος τῶν 26 ἡμερῶν, καθ' ἃς εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῶσιν ἐκλείψεις τῆς Σελήνης.

Ἐὰν ἡ ἔκλειψις εἶναι *κεντρική*, δηλαδὴ ἡ Σελήνη διέλθῃ διὰ τοῦ ἄξονος τοῦ σκιεροῦ κώνου, τότε ἡ διάρκεια τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς 1ω 40λ, τοῦ διαστήματος μεταξὺ πρώτης καὶ τελευταίας ἐπαφῆς ὄντος περίπου ἴσου πρὸς 2ω. Ἡ διάρκεια τῶν ἐκκεντρικῶν ἐκλείψεων ποικίλλει προφανῶς, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ τμήματος ὅπερ ἔχει νὰ διανύσῃ ἡ Σελήνη ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ κώνου.

Ὑπολογισμὸς τῶν ὡρῶν τῶν διαφόρων φάσεων τῆς σεληνιακῆς ἐκλείψεως. Ἐπειδὴ ὅλαι αἱ φάσεις τῆς ἐκλείψεως εἶναι ὁραταὶ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς Γῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Σελήνη εὑρίσκεται ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος, εἶναι προφανὲς ὅτι διὰ νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς ὥρας τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ φαινομένου ἐν τῷ τόπῳ τῆς παρατηρήσεως, ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωμεν τὰς ὥρας ταύτας ἐκπεφρασμένας εἰς μέσον χρόνον Greenwich. Λαμβάνοντες τὰς ὥρας ταύτας ἔκ τινος χρονολογίου καὶ διορθοῦντες αὐτὰς κατὰ τὴν διαφορὰν ὥρας μεταξὺ τοῦ Greenwich καὶ τῆς ἀτράκτου, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ τόπος τῆς παρατηρήσεως, ἔχομεν τὸ ζητούμενον. Ἐὰν ἡ παρατήρησις πρόκειται νὰ γίνῃ ἐν Ἑλλάδι, ἀρκεῖ εἰς τὰς ὥρας τοῦ χρονολογίου νὰ προσθέσωμεν 2ω.

Ἀξιοσημείωτα φαινόμενα κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις τῆς Σελήνης. Ἡμίσειαν περίπου ὥραν πρὸ τῆς πρώτης ἐπαφῆς τῆς σκιᾶς μετὰ τοῦ δίσκου τῆς Σελήνης, τὸ χεῖλος αὐτοῦ φαίνεται αἰσθητῶς σκοτιζόμενον ὑπὸ τοῦ ὑποσκιάσματος, ὅταν δὲ ἡ σκιὰ ἀρχίσῃ νὰ προχωρῇ πρὸς τὰ ἔσω, τὸ καλυπτόμενον τμῆμα φαίνεται διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ σχεδὸν μέλαν, ἕνεκα τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὸ φωτεινὸν ὑπόλοιπον τοῦ δίσκου. Ἂν καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἡ περίμετρος τῆς σκιᾶς φαίνεται μᾶλλον σαφής, τὰ ὅρια αὐτῆς, παρατηρουμένης διὰ τηλεσκοπίου, καθίστανται ἀκαθόριστα καὶ δὴ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἰσχυροτέρα εἶναι ἡ χρησιμοποιουμένη μεγέθυνσις. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῶσιν ἐπακριβῶς τόσον αἱ ὧραι τῶν ἐπαφῶν, ὅσον καὶ αἱ τῶν διαβάσεων τῆς σκιᾶς διὰ διαφόρων κρατήρων ἢ ἄλλων λεπτομερειῶν τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης. Ὅταν ὁλόκληρος ὁ δίσκος βυθισθῇ ἐντὸς τῆς σκιᾶς, ἂν καὶ ἐλαττοῦται σημαντικῶς ἡ λαμπρότης του, ἐν τούτοις δὲν παύει νὰ εἶναι ὁρατός, συνήθως δὲ λαμβάνει χρῶμα βαθὺ χαλκέρυθρον, ὀφειλόμενον εἰς ἡλιακὸν φῶς, ὅπερ διαθλώμενον ὑπὸ τῆς περιβαλλούσης τὴν Γῆν ἀτμοσφαίρας εἰσχωρεῖ ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ κώνου (σχ. 2). Ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἡ σπουδαιότης τῶν ὁλικῶν ἐκλείψεων τῆς Σελήνης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπισκοτίσεως εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσιν αἱ ἐπιπροσθήσεις τῶν μικροῦ μεγέθους ἀστέρων, οἵτινες εἶναι ἄλλως ἀδύνατον νὰ παρατηρηθῶσιν ἐγγὺς τοῦ χείλους τῆς Σελήνης, ὅταν ὁ δίσκος αὐτῆς εἶναι λαμπρός. Αἱ παρατηρήσεις αὗται, γινόμεναι ἐκ διαφόρων σημείων τῆς Γῆς, παρέχουσι

Digitized by Google

στοιχεῖα πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν διαστάσεων τῆς Σελήνης, τῆς παραλλάξεως καὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως αὐτῆς. Προσέτι ἡ μέτρησις τῆς ὑπὸ τῆς Σελήνης ἀκτινοβολουμένης θερμότητος κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως παρέχει στοιχεῖα πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ἀπορροφητικῆς δυνάμεως καὶ τῆς θερμοκρασίας τῆς σεληνιακῆς ἐπιφανείας.

Ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου. Αὗται συμβαίνουσιν ὁσάκις ἡ Σελήνη, παρεμβαλλομένη μεταξὺ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἡλίου ἐντὸς τοῦ περὶ τὰ δύο ταῦτα σώ-

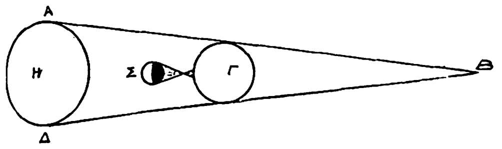

Σχ. 4. *Διάγραμμα ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου.*

ματα περιγεγραμμένου κώνου ΑΒΔ, εὑρεθῇ εἰς κατάλληλον ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασιν, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ὅταν ὁ παρατηρητὴς καλυφθῇ ὑπὸ τῆς σκιᾶς, ἣν ρίπτει ὄπισθεν αὐτῆς ἡ Σελήνη. Ἄλλοις λόγοις τὸ φαινόμενον παρατηρεῖται ὅταν ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη εὑρίσκωνται εἰς σύνοδον, ἤτοι κατὰ τὴν Νέαν Σελήνην καὶ ὅταν ἡ ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασις τῆς Σελήνης εἶναι μικροτέρα τοῦ ὕψους τοῦ σκιεροῦ κώνου τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου (Σχ. 4).

Ἐπειδὴ τὸ μέσον μῆκος τῆς σκιᾶς τῆς Σελήνης εἶναι μικρότερον τῆς μέσης ἀποστάσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς Γῆς, εἶναι προφανὲς ὅτι ἐὰν ἡ τροχιὰ τῆς Σελήνης ἦτο κυκλική, μὲ ἀκτῖνα ἴσην τῇ μέσῃ ἀποστάσει, οὐδέποτε θὰ συνέβαινον ὁλικαὶ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου. Λόγῳ ἐν τούτοις τῆς ἐκκεντρότητος τῆς τροχιᾶς αὐτῆς, ἡ Σελήνη πλησιάζει τὴν Γῆν εἰς ἀπόστασιν ἐπιτρέπουσαν τὴν παραγωγὴν τοῦ φαινομένου.

Ἐκλειπτικὰ ὅρια τοῦ Ἡλίου. Διὰ νὰ συμβῇ ἔκλειψις Ἡλίου, πρέπει ἡ γωνιώδης ἀπόστασις τῶν κέντρων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης νὰ εἶναι μι-

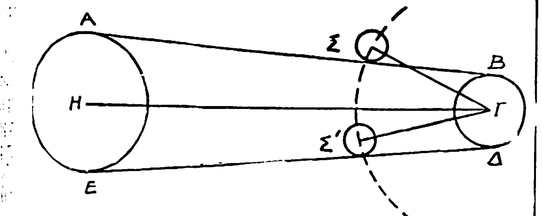

Σχ. 5. *Ἐκλειπτικὰ ὅρια τοῦ Ἡλίου.*

κροτέρα τῆς γωνίας ΣΓΗ (Σχ. 5). Ἡ γωνία αὕτη κυμαίνεται μεταξὺ 1° 34′ 13″ καὶ 1° 24′ 19″, ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης ἀπὸ τῆς Γῆς. Συνεπῶς, ἐὰν λάβωμεν τὴν κλίσιν τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν ἴσην κατὰ μέσον ὅρον πρὸ 5° 8′, εὑρίσκομεν ὅτι αἱ ἀντίστοιχοι ἀποστάσεις τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἐγγυτάτου αὐτῷ συνδέσμου τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, ἤτοι τὰ ἀντίστοιχα ἐκλειπτικὰ ὅρια, εἶναι τὸ μὲν μεῖζον 18° 31′, τὸ δὲ ἔλασσον 15° 21′. Διὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁλόκληρος ἡ Σελήνη ἐντὸς τοῦ κώνου ΑΒΔΕ, δέον ἡ γωνιώδης ἀπόστασις τοῦ κέντρου αὐτῆς καὶ τοῦ κέντρου τοῦ Ἡλίου νὰ εἶναι μικροτέρα τῆς γωνίας Σ′ΓΗ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἔκλειψις λέγεται *κεντρική*, καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἐκλειπτικὰ ὅρια ἰσοῦνται: τὸ μὲν μεῖζον πρὸς 11° 50′, τὸ δὲ ἔλασσον πρὸς 9°. 55′.

Αἱ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου διακρίνονται εἰς *ὁλικάς*, εἰς *μερικὰς* καὶ εἰς *δακτυλιοειδεῖς*. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι Η εἶναι ὁ Ἥλιος καὶ Σ ἡ Σελήνη

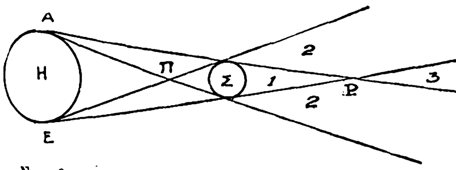

Σχ. 6. *Αἱ τρεῖς περιοχαὶ τοῦ διαστήματος, ἐξ ὧν ἡ ἔκλειψις τοῦ Ἡλίου φαίνεται ὡς ὁλικὴ (1), μερικὴ (2) καὶ δακτυλιοειδὴς (3).*

(Σχ. 6), ὁ σκιερὸς καὶ ὁ σκιοφωτεινὸς κῶνος, ἔχοντες τὰς κορυφάς των εἰς τὰ σημεῖα Π καὶ Ρ, ὁρίζουσιν ἐν τῷ διαστήματι τρεῖς διαφόρους περιοχάς, 1,2,3, ἐξ ἑκάστης τῶν ὁποίων ὁ Ἥλιος φαίνεται ἐν ἐκλείψει ὑπὸ διάφορον μορφήν. Ἤτοι, ἐὰν ὁ παρατηρητὴς εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς περιοχῆς 1, δι' αὐτὸν ἡ ἔκλειψις θὰ εἶναι ὁλική, διότι ὁ δίσκος τοῦ Ἡλίου θὰ εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ περὶ τὴν Σελήνην περιγεγραμμένου κώνου, τοῦ ἔχοντος κορυφὴν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ παρατηρητοῦ. Ἐὰν ὁ παρατηρητὴς εὑρίσκεται ἐν τῇ περιοχῇ 2, ὁ κῶνος οὗτος θὰ τέμνῃ τὸν δίσκον τοῦ Ἡλίου, ἑπομένως μέρος αὐτοῦ θὰ φαίνεται ἀκάλυπτον καὶ μέρος κεκαλυμμένον ὑπὸ τῆς Σελήνης καὶ ἡ ἔκλειψις διὰ τὸν παρατηρητὴν τοῦτον θὰ εἶναι μερική. Ἐὰν τέλος ὁ παρατηρητὴς εὑρίσκεται ἐν τῇ περιοχῇ 3, ὅλαι αἱ γενέτειραι τοῦ ῥηθέντος κώνου θὰ τέμνωνται ὑπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Ἡλίου, ἤτοι ἡ Σελήνη θὰ φαίνεται προβαλλομένη ἐπ' αὐτοῦ ὡς σκοτεινὸς κύκλος μικροτέρας διαμέτρου. Συνεπῶς, διὰ τὸν παρατηρητὴν τοῦτον, ὅστις θὰ βλέπῃ τὸν Ἥλιον ὑπὸ μορφὴν φωτεινοῦ δακτυλίου, ἡ ἔκλειψις θὰ εἶναι δακτυλιοειδής. Αἱ δακτυλιοειδεῖς ἐκλείψεις εἶναι συχνότεραι τῶν ὁλικῶν, περίπου κατὰ τὸν λόγον 3 : 2.

Διάρκεια τῶν κλείψεων. Ἡ διάρκεια ὁλικῆς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου, παρατηρουμένης ἐκ σημείου ἐγγὺς τοῦ ἰσημερινοῦ ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτάτας τῶν συνθηκῶν, δύναται νὰ φθάσῃ εἰς 7λ 40δ, ἐνῷ εἰς πλάτος 45° μόλις ἀνέρχεται εἰς 6δ ,5. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ φαινομένη ἡμιδιάμετρος τῆς Σελήνης δύναται νὰ ὑπερβῇ τὴν τοῦ Ἡλίου κατὰ 1′ 19″. Ἐὰν ἡ ἔκλειψις εἶναι δακτυλιοειδής, ἡ μεγίστη διάρκεια αὐτῆς ἐν τῷ ἰσημερινῷ ἀνέρχεται εἰς 12λ 24δ, τὸ δὲ μέγιστον πλάτος τοῦ περὶ τὴν Σελήνην δακτυλίου τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου ἰσοῦται πρὸς 1′ 35″.

Ὑπολογισμὸς τῶν ὡρῶν τῶν φάσεων ἡλιακῆς ἐκλείψεως. Αὗται εἶναι διάφοροι διὰ τὰ διάφορα σημεῖα τῆς Γῆς καὶ ὁ ὑπολογισμός των εἶναι πολυπλοκώτερος ἢ ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἐκλείψεων τῆς Σελήνης. Εἰς τὰ διάφορα χρονολόγια, τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται δύο ἢ τρία ἔτη πρὸ τοῦ ἔτους εἰς ὃ ἀνάγονται τὰ ἐν αὐτοῖς παρεχόμενα στοιχεῖα, δίδονται πλὴν τοῦ χάρτου, ὅστις εἰκονίζει τὴν πορείαν τῆς σκιᾶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, καὶ διάφορα στοιχεῖα ἀναγκαῖα πρὸς ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῶν ὡρῶν, καθ' ἃς εἶναι παρατηρήσιμοι αἱ διαδοχικαὶ φάσεις τοῦ φαινομένου ἐξ ὡρισμένου τόπου.

Ἀξιοπαρατήρητα φαινόμενα. Αἱ μερικαὶ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου δὲν ἀποτελοῦσι φαινόμενον τόσον ἐνδιαφέρον, ὅσον αἱ ὁλικαὶ ἐκλείψεις. Πλὴν τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ὡρῶν τῶν ἐπαφῶν, ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ ἐλάττωσις τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας καὶ τὸ μηνοειδὲς σχῆμα, τὸ ὁποῖον σχηματίζουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αἱ διὰ μέσου τῶν φύλλων τῶν δένδρων προσπίπτουσαι ἡλιακαὶ ἀκτῖνες.

Κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις τὸ σκότος καθίσταται ἐπαισθητὸν περίπου 10 λεπτὰ πρὶν ἢ ὁ ἡλιακὸς δίσκος καλυφθῇ ἐξ ὁλοκλήρου. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τοῦ ὑπολειφθέντος ἡλιακοῦ μηνίσκου, φαίνεται κάπως ἠλλοιωμένον καὶ τὸ χρῶμα τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἐν γένει ἐμποιεῖ ὅλως ἰδιάζουσαν ἐντύπωσιν. Τὰ ζῷα καταλαμβάνονται ὑπὸ ἀνησυχίας, ἡ θερμοκρασία καταπίπτει καὶ ὀλίγα λεπτὰ πρὶν ἡ σκιὰ καλύψῃ τὸν παρατηρητὴν ἐμφανίζονται ἐπὶ τῶν λευκῶν ἐπιφανειῶν κυματοειδῶς προχωροῦσαι σκιαί. Ἐὰν ὁ παρατηρητὴς εὑρίσκεται εἰς ἀναπεπταμένον ὁρίζοντα, ὀλίγον πρὸ τῆς φάσεως τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως βλέπει τὴν σκιὰν τῆς Σελήνης, ἐνίοτε λίαν εὐκρινῶς, προχωροῦσαν πρὸς αὐτὸν μετὰ ταχύτητος προσεγγιζούσης καταιγίδος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως παρατηρεῖται τὸ στέμμα ἐν εἴδει φωτοστεφάνου περὶ τὸν μέλανα δίσκον τῆς Σελήνης, συγχρόνως δὲ ἐμφανίζονται ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ οἱ τυχὸν ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εὑρισκόμενοι πλανῆται, ὡς καὶ διάφοροι ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀπλανῶν ἐνίοτε μέχρι 3ου μεγέθους. Ἐὰν ἡ φάσις τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως εἶναι σχετικῶς μακρᾶς διαρκείας, λ. χ. 5—6 λεπτῶν, ἡ ἐλάττωσις τοῦ φωτὸς εἶναι τόση, ὥστε καθίσταται αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τεχνητοῦ φωτισμοῦ, ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἀτμοσφαῖρα δὲν εἶναι τελείως καθαρά. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ φωτεινοῦ χείλους τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, ἀργυρόχρουν φῶς ἀναδίδεται ἐκ τῶν κατωτέρων στρωμάτων τῆς ἡλιακῆς ἀτμοσφαίρας, ἀκολούθως δὲ μὲ τὴν ἀπότομον ἐμφάνισιν τῆς φωτοσφαίρας εἰς τὸ ἀναδῦον χεῖλος, ἐξαφανίζεται τὸ ἐξώτερον καὶ μετ' ὀλίγας στιγμὰς τὸ ἐσώτερον στέμμα, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ λεγόμενος «ἀδαμάντινος δακτύλιος», ὅστις σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ ἐσωτέρου στέμματος καὶ τοῦ μόλις ἀναδύοντος χείλους τῆς φωτοσφαίρας.

Τὸ φαινόμενον ὁλικῆς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν καὶ εἰς τοὺς μὴ ἀπασχολουμένους ποσῶς περὶ τὴν Ἀστρονομίαν, ἀπ' ἀρχαιοτάτων δὲ χρόνων ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ ποικίλαι ὑπ' αὐτῶν ἐδόθησαν ἐξηγήσεις τῶν αἰτίων τῆς παροδικῆς ἐπισκοτίσεως τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας. Αἱ ἐξηγήσεις αὗται σχετίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων λαῶν, λείψανα τῶν ὁποίων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν αἱ καὶ μέχρι σήμερον ἔτι ἐπιζῶσαι προλήψεις. Ἡ γνῶσις ἐν τούτοις τοῦ αἰτίου τῶν ἐκλείψεων χρονολογεῖται πιθανῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Χαλδαίων, οἵτινες κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἔτι χρόνους ἐγνώριζον ὅτι αἱ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου συμβαίνουσιν ἀνὰ 18 ἔτη καὶ 11 ἡμέρας περίπου καὶ ἐκάλουν τὴν περίοδον ταύτην *Σάρον* (βλ.λ.). Ἡ τιμὴ ἐν τούτοις τῆς προρρήσεως ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου ἀνήκει εἰς τὸν ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος Θάλητα τὸν Μιλήσιον, ὅστις πρῶτος προϋπελόγισε καὶ προεῖπε περὶ τὸ 583 π. Χ. ἔκλειψιν Ἡλίου, συντελέσας διὰ τῆς προρρήσεως ταύτης εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ λυδομηδικοῦ πολέμου.

Ἐπιστημονικὴ σπουδαιότης τῶν ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου. Ἡ παρατήρησις τῶν ὁλικῶν ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην εὐκαιρίαν διὰ διαφόρους σημαντικὰς ἀστρονομικὰς ἐρεύνας. Ἐπὶ μῆνας εἰς τὰ διάφορα ἀστεροσκοπεῖα οἱ εἰδικοὶ ἀστρονόμοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ ἑτοιμασίαν τοῦ προγράμματος τῶν σχετικῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν καταλλήλων ὀργάνων καὶ πολλάκις ἐπιχειροῦσι μακρὰ ταξίδια μέχρι τοῦ σημείου, ὁπόθεν ἡ ἔκλειψις εἶναι ὁρατὴ ὑπὸ τὰς καλυτέρας κατὰ τὸ δυνατὸν συνθήκας. Εἰς τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις, καθ' ἃς ἡ συμβολὴ τῆς φωτογραφίας εἶναι σπουδαιοτάτη, οἱ ἀστρονόμοι ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν συλλογὴν στοιχείων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῶσιν εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως. Τὰ σπουδαιότερα σημεῖα, πρὸς ἃ ἀποβλέπουσιν αἱ σχετικαὶ ἔρευναι, εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ὁ προσδιορισμὸς τῶν ὡρῶν τῶν ἐπαφῶν τῶν δίσκων Ἡλίου καὶ Σελήνης καὶ τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ φαινομένου, ἐξ ὧν συνάγονται αἱ σχετικαὶ θέσεις τῶν δύο σωμάτων.

2) Ἡ φωτογράφησις τῆς περὶ τὸν Ἥλιον περιοχῆς τοῦ Οὐρανοῦ πρὸς βεβαίωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ὑπάρχει ἕτερος πλανήτης μεταξὺ τοῦ Ἡλίου καὶ τοῦ Ἑρμοῦ, ὁ πιθανολογούμενος Ἥφαιστος, καὶ πρὸς βεβαίωσιν τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος διὰ τῆς ἀποδείξεως τῆς μετατοπίσεως τῶν ἐν τῷ φωτογραφικῷ πεδίῳ τοῦ Ἡλίου ἀστέρων, συνεπείᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἐκτροπῆς τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων φωτεινῶν ἀκτίνων.

3) Ἡ ἀπ' εὐθείας φωτογράφησις τοῦ στέμματος καὶ τῶν προεξοχῶν.

4) Ἡ φασματοσκοπικὴ μελέτη τῆς ἀνατρεπτικῆς στιβάδος, τῆς χρωμοσφαίρας καὶ τοῦ στέμματος.

5) Ὁ φωτομετρικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἐντάσεως τοῦ στέμματος καὶ τῶν μερικῶν φάσεων.

6) Ὁ διὰ βολομέτρου προσδιορισμὸς τῆς ὑπὸ τοῦ στέμματος ἀκτινοβολουμένης θερμότητος.

7) Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ βαθμοῦ πολώσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ στέμματος ἐκπεμπομένου φωτός.

8) Διάφοροι μετεωρολογικαὶ καὶ μαγνητικαὶ παρατηρήσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκλείψεως ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας ἐπαφῆς.

Ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος ἐκλείψεων. Καθ' ἕκαστον ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν συμβαινουσῶν ἐκλείψεων εἶναι διάφορος, κυμαίνεται δὲ μεταξὺ 2 καὶ 7. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἀμφότεραι αἱ ἐκλείψεις εἶναι τοῦ Ἡλίου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ 5 τοῦ Ἡλίου καὶ 2 τῆς Σελήνης, ἢ 4 τοῦ Ἡλίου καὶ 3 τῆς Σελήνης. Συνήθως συμβαίνουσι κατ' ἔτος 4 ἐκλείψεις.

Καθ' ἕκαστον ἔτος αἱ ἐκλείψεις συμβαίνουσι κατὰ δύο ἀντικειμένας ἐποχάς, αἵτινες καλοῦνται *ἐκλειπτικοὶ μῆνες* τοῦ ἔτους, ἤτοι ἐγγὺς τῶν χρόνων καθ' οὓς ὁ Ἥλιος διέρχεται διὰ τῶν συνδέσμων τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς. Ἐπειδὴ οἱ σύνδεσμοι οὗτοι κινοῦνται ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, διαγράφοντες αὐτὴν ἐντὸς 19 περίπου ἐτῶν, ὁ χρόνος, ὅστις ἀπαιτεῖται ἵνα ὁ Ἥλιος διέλθῃ πάλιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνδέσμου, ἀνέρχεται εἰς 346,62 ἡμέρας. Τὸ διάστημα τοῦτο καλεῖται *ἐκλειπτικὸν ἔτος*. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἐκλειπτικοῦ ἔτους δύνανται νὰ συμβῶσι μόνον δύο ἐκλείψεις τῆς Σελήνης, ἐντὸς ὅμως τοῦ αὐτοῦ ἡμερολογιακοῦ ἔτους (365 ¹/₄ ἡμ.) δυνατὸν νὰ συμβῶσι τρεῖς, ὡς συνέβη κατὰ τὸ 1898 καὶ 1917 καὶ θὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τὸ 1982.

Προκειμένου περὶ τῶν ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου, τὰ ἐκλειπτικὰ ὅρια τοῦ τελευταίου εἶναι τόσον μεγαλύτερα τῶν τῆς Σελήνης, ὥστε πάντως δέον νὰ συμβῇ μία τοὐλάχιστον ἔκλειψις τοῦ Ἡλίου καθ' ἑκατέραν τῶν διαβάσεων αὐτοῦ διὰ τῶν συνδέσμων τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, δυνατὸν ὅμως νὰ συμβῶσι καὶ δύο, ἤτοι μία πρὸ καὶ μία μετὰ τὴν διάβασιν διὰ τοῦ αὐτοῦ συνδέσμου. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει θὰ ἔχωμεν ἐντὸς τοῦ ἔτους δύο καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τέσσαρας ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἡμερολογιακοῦ ἔτους δύναται νὰ συμβῇ καὶ πέμπτη ἔκλειψις τοῦ Ἡλίου, ἐὰν ὁ πρῶτος ἐκλειπτικὸς μὴν συμπέσῃ κατὰ Ἰανουάριον, ὁπότε ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐκλείψεων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν δύο τῆς Σελήνης, ἀνέρχεται εἰς ἑπτά. Τοῦτο θὰ συμβῇ κατὰ τὸ 1935.

Συχνότης τῶν ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Ἂν καὶ αἱ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου εἶναι περισσότεραι τῶν τῆς Σελήνης, ἐν τούτοις προκειμένου περὶ τῶν ὁρατῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ σημείου τῆς Γῆς συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, διότι αἱ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου εἶναι ὁραταὶ ἐκ μικρᾶς περιοχῆς τῆς Γῆς, τόσης ὅση εἶναι ἡ ἔκτασις ἣν καλύπτει ἡ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου προσπίπτουσα σκιὰ τῆς Σελήνης· ἐνῷ τοὐναντίον αἱ ἐκλείψεις τῆς Σελήνης εἶναι ὁραταὶ εἴτε ἐν μέρει, εἴτε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ φαινομένου, ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ πρὸς τὴν Σελήνην ἡμισφαιρίου τῆς Γῆς καὶ τι πλέον.

Αἱ ἔκ τινος σημείου τῆς Γῆς ὁραταὶ ὁλικαὶ ἐκλείψεις δὲν εἶναι πολὺ σπάνιαι, ἀναλογοῦσαι πρὸς μίαν ἀνὰ 1,5 περίπου ἔτος, ἡ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὅμως τόπου παρατήρησις ὁλικῆς ἐκλείψεως εἶναι φαινόμενον σπάνιον, λόγῳ τῆς στενότητος τῆς λω-

Digitized by Google

ρίδος, ἣν διατρέχει ἡ σκιὰ τῆς Σελήνης. Πολλάκις ἡ λωρὶς αὕτη εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν ὠκεανῶν ἢ διέρχεται διὰ χωρῶν δυσπροσίτων, ὡς αἱ πολικαὶ χῶραι ἢ αἱ ἔρημοι, ἢ ἐπίσης καὶ διὰ χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατεῖ ἡ νέφωσις καὶ μετεωρολογικαὶ συνθῆκαι δυσμενεῖς διὰ παρατηρήσεις. Ὡς ἐκ τῶν λόγων τούτων αἱ παρατηρήσεις τῶν ὁλικῶς ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου ἀποβαίνουσι σπανιώτεραι καὶ λόγῳ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν ἔτι μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι καὶ περιζήτητοι.

Πλήρης κατάλογος τῶν ἐκλείψεων (8.000 τοῦ Ἡλίου καὶ 5.200 τῆς Σελήνης) μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1207 π. Χ. καὶ 2162 μ. Χ. μετὰ σχετικῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν, παρεχόντων τὴν κατὰ προσέγγισιν πορείαν τῆς σκιᾶς τῆς Σελήνης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ T. Oppolzer ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Canon der Finsternisse.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *S. A. Mitchell*, The Eclipses of the Sun. —*W. F. Rigge*, The Graphic construction of eclipses & occultations κτλ.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

—[ΛΑΟΓΡ.] Αἱ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης διήγειραν ἀνέκαθεν εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς δεισιδαίμονα φόβον καὶ ἐγέννησαν πολλοὺς αἰτιολογικοὺς μύθους, καθ' οὓς τὸ φαινόμενον ὀφείλεται εἰς ἐπέμβασιν δρακόντων, θηρίων ἢ δαιμόνων, οἱ ὁποῖοι ζητοῦντες νὰ καταβροχθίσωσιν ἢ νὰ βλάψωσι καθ' οἱονδήποτε τρόπον τὰ δύο ταῦτα οὐράνια σώματα ἐπιφέρουσι τὸν σκοτισμόν των. Ἴχνη τῶν παλαιοτάτων τούτων δοξασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶνται παρὰ Βαβυλωνίοις, Λυδοῖς, Σκανδιναυοῖς κτλ., διετηρήθησαν καὶ εἰς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους, καθὼς καὶ εἰς τὰ ᾄσματα (τὰ τοῦ Ἀκριτικοῦ κυρίως κύκλου) καὶ τὰς παραδόσεις τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Παράλληλος πρὸς τὴν αἰτιολογίαν ταύτην τοῦ φαινομένου τῆς ἐκλείψεως εἶναι καὶ ἡ ἀποδίδουσα τοῦτο εἰς ἐπέμβασιν τῶν μάγων καὶ τῶν μαγισσῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ καταβιβάζουν τὰ οὐράνια σώματα εἰς τὴν Γῆν διὰ νὰ τὰ μεταχειρισθοῦν εἰς τοὺς σκοτίους σκοπούς των. Οὕτως ὁ ἑλληνικὸς λαὸς παραδέχεται ὅτι «οἱ μάγισσαις, καμμιὰ φορὰ καὶ μάγοι, κατεβάζουν τὸ φεγγάρι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰ γελάδα καὶ τ' ἀρμέγουν, μὲ τὸ γάλα αὐτὸ φτειάνουν πολλῶν εἰδῶν μάγια δυνατά, πρὸ πάντων γι' ἀγάπη ἀνδρὸς ἢ γυναικός. Ὅταν τὸ κατεβάζουν, θολώνει ὁ οὐρανός, σκοτεινιάζει παντοῦ, ἡ γῆς μουγγρίζει, καὶ οἱ διαβόλοι τρέχουν στὴ μάγισσα καὶ τὴν παρακαλοῦν νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ βλάψουν τοὺς ἀνθρώπους».

Αἱ ἐκλείψεις παντοῦ καὶ πάντοτε ἐθεωρήθησαν ὡς κακοὶ οἰωνοί, ἐκδηλώσεις τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ προάγγελοι ἀσθενειῶν, πείνης, πολέμων, πυρκαϊῶν, αἱματοχυσιῶν, θανάτων καὶ πάσης καταστροφῆς. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἐπικειμένου δῆθεν κακοῦ προσφεύγουσι συνήθως εἰς δεήσεις καὶ ἱκεσίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ παλαιότατον ἔθιμον δημιουργίας κρότων διὰ κρούσεως χαλκίνων ἀγγείων καὶ σκευῶν πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν δαιμονίων ἢ τῶν μάγων, οἱ ὁποῖοι ἀπειλοῦν διὰ τῶν ἐνεργειῶν των τὸ ὑφιστάμενον τὴν ἔκλειψιν οὐράνιον σῶμα. [Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Ἡ σελήνη κατὰ τοὺς μύθους τοῦ λαοῦ ἐν «Λαογρ. Συμ.» τ. Β', σ. 172.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Παραδόσεις, σ. 131 κ. ἑξ. 813 κ. ἑξ.]

Θ. Π.

—[ΑΡΧ. ΔΙΚ.] Ἐκαλεῖτο *ἔκλειψις* ἡ μὴ ἐμφάνισις τοῦ διαδίκου ἐνώπιον τοῦ διαιτητικοῦ κυρίως δικαστηρίου κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς δίκης. Ἡ ἔκλειψις ἑνὸς ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων δὲν ἠμπόδιζε τοὺς διαιτητὰς ν' ἀποφασίσωσιν ὁριστικῶς καὶ ἀνεκκλήτως.

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἐκλεκτικισμὸς (ὁ) *[Φιλοσ.]*. Καλοῦσιν *ἐκλεκτικισμόν*, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καθόλου, τὴν τάσιν ἐκείνην ἐνίων ἐρευνητῶν, καθ' ἣν καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως: ἐκ τοῦ συνόλου τῶν διαφόρων καὶ ἀντιφατικῶν ἐνίοτε ὑποθέσεων τῶν ἐκφερομένων πρὸς λύσιν τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐπιστήμῃ παρουσιαζομένων προβλημάτων, ἐκλεγῶσιν αἱ ὀρθότεραι κατὰ τὴν ὑποκειμενικὴν κρίσιν τοῦ ἐκλέγοντος καὶ συνδυασθῶσιν εἰς σύστημα αἶρον τὰς ὑπαρχούσας ἀντιφάσεις καὶ συμφιλιοῦν τὰς ἀντιτιθεμένας σχολάς. Ὁ ἐκλεκτικισμὸς εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀνθρώπου γεννωμένου σκεπτικισμοῦ, ὅταν τοῦτο εὑρεθῇ πρὸ τῆς ποικιλίας τῶν διαφόρων συστημάτων καὶ τοῦ ἐν τῇ ἀντιφατικότητί των ἰσχυρισμοῦ, ὅτι ἕκαστον κατέχει τὴν ἀλήθειαν. Προαγόμενον κατ' ἀρχὰς τὸ πνεῦμα εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι οὐδὲν ἀληθεύει, δι' ἀντιστρόφου κατόπιν τάσεως φθάνει εἰς τὴν πίστιν ὅτι ἂν ὅλαι αἱ παρουσιαζόμεναι πρὸς λύσιν τῶν διαφόρων προβλημάτων ὑποθέσεις δὲν εἶναι συγχρόνως ἀληθεῖς (ἀφοῦ εἶναι διάφοροι ἢ ἀντιφατικαί), τινὲς τοὐλάχιστον ἀληθεύουσι καὶ αὗται δύνανται, λαμβανόμεναι κατ' ἐκλογήν, ἀδιαφόρως ἐκ ποίας σχολῆς καὶ μὲ μόνην τὴν βάσανον τῆς ὑποκειμενικῆς κριτικῆς, ν' ἀναχθῶσιν εἰς σύστημα ἑνιαῖον στερούμενον ἀντιφάσεων. Οὕτως ὁ ἐκλεκτικισμὸς δύναται νὰ ἐμφανισθῇ ὡς συμφιλιωτικὴ τάσις εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην, ἡ φύσις τῶν προβλημάτων τῶν ὁποίων εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ διατηρῇ ἐν ἀκμῇ ἀντιφατικὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τὴν μεταβολὴν μιᾶς ἐξ αὐτῶν εἰς ὑποχρεωτικῆς παραδοχῆς ἐπιστημονικὸν δόγμα, ἢ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις ἐκείναις, ἐν αἷς ἀφθονοῦν τὰ προβλήματα τὰ μὴ λυθέντα εἰσέτι ὁριστικῶς. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως ὁ ἐκλεκτικισμὸς εἶναι φαινόμενον ἐμφανιζόμενον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, διακρίνεται διὰ τὸν ἐξαιρετικῶς ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρά της καὶ τρέφει ἀντιφατικὰς ἀλλ' ἰσοπάλους ὑποθέσεις. Οὕτως ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καλεῖται ἐκλεκτικισμὸς ἢ ἐκλεκτικὴ πᾶσα διδασκαλία, ἡ ὁποία, ἀντὶ νὰ θέτῃ ἰδίας ἀρχὰς καὶ νὰ συνάγῃ ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα, ἐκλέγει ἐκ τῶν πρὸ αὐτῆς συγκροτημένων συστημάτων τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τῆς φαίνονται ἀληθοφανέστερα καὶ προσπαθεῖ διὰ τῶν δανείων τούτων στοιχείων ν' ἀποτελέσῃ ἓν ἑνιαῖον σύνολον. Ὁ ἐκλεκτικισμὸς ἐνεφανίσθη ἐνωρὶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας, μετὰ τὰ μεγάλα συστήματα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ἐπικούρου καὶ τῶν στωϊκῶν, τὰ ὁποῖα, ἐμπνευσμένα ὑπὸ ἑνιαίου καὶ συστηματικοῦ πνεύματος, διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀποκλειστικότητά των. Ἤδη κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους εἶχεν ἐμφανισθῆ κορεσμός τις ἐκ τῶν προηγουμένων συστημάτων, ὁ ὁποῖος ἐγέννησε τὴν ἀμφιβολίαν καὶ κατόπιν τὴν ἐκλεκτικὴν τάσιν. Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει Ποτάμωνα τὸν Ἀλεξανδρέα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου, «ἐκλεξαμένου τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων, εἰσήχθη ἐκλεκτική τις αἵρεσις» (Προοίμ. 14, 21). Ὁ ἐκλεκτικισμὸς ἐνεφανίσθη διὰ τῶν φιλοσόφων Ἀσκληπιάδου, Παναιτίου, Ποσειδωνίου κ.λ.π., οἱ ὁποῖοι ἐπεχείρησαν νὰ συμφιλιώσουν μὲ τὰς προηγουμένας διδασκαλίας τὰς θεωρίας τοῦ Ἐπικούρου ἢ τοῦ Ζήνωνος. Βραδύτερον ἡ νέα ἀκαδημία μὲ τὸν Φίλωνα καὶ πρὸ πάντων τὸν Ἀντίοχον, τὸν διδάσκαλον τοῦ Κικέρωνος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐτὴν ὁδόν, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ σκεπτικισμοῦ ηὐνόησε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐκλεκτικισμοῦ. Ὁ πυρρωνισμὸς καὶ ἡ πιθανοδοξία τοῦ Ἀρκεσιλάου ἐγέννησαν τὸν ἐκλεκτικισμὸν τοῦ Παναιτίου καὶ τοῦ Ποσειδωνίου· βραδύτερον ἡ διδασκαλία Ἀντιόχου τοῦ Ἀσκαλωνίτου καί, ἔν τινι μέτρῳ, ἡ τοῦ Φίλωνος τοῦ Λαρισαίου, ἀντέδρασαν ὁπωσδήποτε κατὰ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Καρνεάδου.

Πολλάκις χαρακτηρίζουν ὡς ἐκλεκτικὴν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ μεγάλοι οὗτοι φιλόσοφοι ἐπεχείρησαν νὰ συμφιλιώσουν ἐντὸς εὐρυτάτης συνθέσεως τὰ προηγούμενα συστήματα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀνεύρῃ ἐκλεκτικισμὸν καὶ παρὰ τῷ Πλάτωνι, τῷ Ἀριστοτέλει καὶ παρ' ἅπασι τοῖς φιλοσόφοις, διότι πάντες, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἔλαβον ὡς βάσιν τὰς κρατούσας ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς των. Ὀρθότερον εἶναι νὰ χαρακτηρίζωνται ὡς ἐκλεκτικαὶ ἐκεῖναι μόνον αἱ διδασκαλίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν εἰσαγάγει ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ νέας ἰδέας, ἀνωτάτην τινα ἀρχήν, ὑφ' ἣν νὰ ὑπέταξαν τὰς ἤδη γνωστὰς ἰδέας. Ὑπὸ τὴν ἄποψιν ταύτην, τόσον ὁ Πλωτῖνος ὅσον καὶ ὁ Λεϊβνίτιος εἶναι πλέον ἢ ἐκλεκτικοί. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὡς ἐκλεκτικὴ χαρακτηρίζεται — καὶ δικαίως — ἡ φιλοσοφία ἡ διδαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Β. Κουζὲν καὶ τῶν μαθητῶν του, ἡ ὁποία καὶ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν, ἱκανοποιήσασα τὰς διανοητικὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐνεφανίσθη (βλ. λ. *Β. Κουζέν*].

—Ω.

ἐκλεκτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκλέγων, ὁ μὴ ἀποδεχόμενος τὸ τυχόν, ὁ δύστροπος. ὁ δύσκολος περὶ τὴν ἐκλογήν: «εἶναι πολὺ ἐκλεκτικὸς εἰς τὸ φαγητόν, —εἰς τὴν ἐνδυμασίαν»· || ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἐκλογῶν, «εἴμεθα ἐκλεκτικοί» ψηφίζομεν πρόσωπα κατ' ἐκλογὴν καὶ οὐχὶ κατὰ πολιτικὸν κόμμα, «ἔλαβε πολλὰς ψήφους ἐκλεκτικὰς» δηλαδὴ κατὰ προσωπικὴν ἐκλογήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κομματικάς· || *ἐκλεκτικοί* (οἱ)· οἱ ἀποδεχόμενοι τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα τῆς ἐκλογῆς, τοῦ *ἐκλεκτικισμοῦ* (βλ. λ.). — Ἐπίρρ. ***ἐκλεκτικῶς***· κατ' ἐκλογήν.

— **ἐκλεκτικὴ *ἰατρικὴ σχολὴ*** (ἢ ***ἐπισυνθετική***). Ἰατρικὴ *αἵρεσις* ἀκμάσασα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μὲ ἱδρυτήν της *Ἀγαθῖνον* τὸν Λακεδαιμόνιον (βλ. λ.). Ὁ Ἀγαθῖνος οὗτος, ἀκολουθήσας ἐν πολλοῖς τοῦ διδασκάλου του *Ἀθηναίου* (βλ. λ.) τὰς θεωρίας, ἐκαινοτόμησε μόνον κατὰ τὸ ποσὸν τῶν ξένων διδασκαλιῶν, τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν εἰς τὸ σύστημά του. Μαθηταί του ὑπῆρξαν ὁ Ἀρχιγένης καὶ ὁ Ἡρόδοτος, μεταγενέστεροι δὲ ὀπαδοὶ τῆς ἐκλεκτικῆς σχολῆς ὁ Κέλσος, Ἀρεταῖος ὁ Καππάδοξ κ. ἄ. Οἱ ἐκλεκτικοὶ συνήνωνον τὰς θεωρίας τῶν *ἐμπειρικῶν*, τῶν *μεθοδικῶν* καὶ τῶν *πνευματικῶν* καὶ ἀπετέλουν οὕτω τὴν ἰδίαν αὐτῶν σχολήν.

—Ω.

—**ἐκλεκτικὴ *φιλοσοφία, ἐκλεκτοὶ*** *[Φιλοσ.]*· βλ. *ἐκλεκτικισμός*.

ἐκλεκτικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐκλεκτικοῦ, ἡ μεγάλη περὶ τὴν ἐκλογὴν ἐκζήτησις· || ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἐκλογῶν, «εἶχε μεγάλην ἐκλεκτικότητα» ἔλαβε πολλὰς ψήφους ἐκλεκτικάς, κατὰ προσωπικὴν ἐκλογήν.

ἐκλεκτορία (ἡ). Τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς καὶ ψήφου τῶν Γερμανῶν πριγκίπων καὶ ἀρχιεπισκόπων κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ τῶν Ρωμαίων καὶ τὸ ἐκ τοῦ δικαιώματος τούτου ἀπορρέον ἀξίωμα.

Ν. Ι. Θ.

Ἔκλεκτος. Αἰγύπτιος θαλαμηπόλος τοῦ αὐτοκράτος Κομμόδου, καὶ σύμβουλος αὐτοῦ μετὰ τῆς παλλακίδος Μαρκίας, μεθ' ἧς εἶχε σχέσεις ἀθεμίτους, καὶ τοῦ Λαίτου ἐπάρχου τῶν στρατοπέδων. Ἐπειδὴ ὁ Κόμμοδος ἔγραψε διάταγμα, καταδικάζων αὐτοὺς εἰς θάνατον, ἀνέθεσαν εἴς τινα, Νάρκισσον ὀνόματι, νὰ πνίξῃ τὸν Κόμμοδον λουόμενον. Τούτου γενομένου τῷ 192, ὁ Λαῖτος καὶ ὁ Ἔκλεκτος ἐπέτυχον ν' ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Περτίνακα. Φονευθέντος ὅμως ὑπὸ στρατιωτῶν τοῦ Περτίνακος, μετὰ βασιλείαν ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτὰ ἡμερῶν, συνεφονεύθη καὶ ὁ Ἔκλεκτος.

Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ἐκλεκτός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκλελεγμένος, ὁ ἀποχωρισμένος ὡς ὑπερέχων, ἐξαίρετος, ἀπόλεκτος, κοιν. *διαλεκτός*: «ἐκλεκτὰ βιβλία, —μυθιστορήματα»· || καθόλου, ὁ ἐξαιρετικῆς, ὑπερόχου ποιότητος: «ἐκλεκτὰ σταφύλια, —μῆλα, — ἀχλάδια κττ»· || οἱ ὑπερέχοντες πλούτῳ, ὀνόματι, ἀρετῇ: «οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ ἔθνους», «ἐκλεκτοὶ πολῖται», «ἐκλεκτὸς στρατιώτης, —διδάσκαλος, —δικαστής»· || ὁ ἐκλεγόμενος, ὁ δι' ἐκλογῆς ἐγκαθιστάμενος, αἱρετός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κληρωτὸν ἢ τὸν ἄλλως διοριζόμενον.

—*[Στρατ.]* *Ἐκλεκτὸς* καλεῖται, εἰδικῶς ἐν τῷ ἱππικῷ, ὁ ὑποδεκανεύς.

Ν. Θ. Κ.

—*[Βυζαντ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐκλεκτοὶ* ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ ἀνήκοντες εἰς στρατιωτικὰ σώματα. ἅτινα ἀπετέλουν τὴν φρουρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνώδευον ἐν καιρῷ πολέμου τὸν ἐκστρατεύοντα αὐτοκράτορα. Τὰ σώματα ταῦτα συνετάσσοντο κατόπιν τῆς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως στρατολογίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐπαρχιακὰ στρατεύματα τὰ στρατολογούμενα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν διοικητῶν τῶν θεμάτων, καὶ ἐξ ὑπηκόων καὶ ἐκ ξένων· ὅμοια πρὸς τὰ τῶν ἐκλεκτῶν σώματα ἦσαν τὰ τῶν *φοιδεράτων*, τὰ τῶν *ἀθανάτων*, τὰ τῶν *ἀρχοντοπούλων, τουρκοπούλων, λακώνων* κλ.

Κ. Μ. Κ.

—*[Τεκτον.]* Τὸν τίτλον τοῦ *ἐκλεκτοῦ* φέρουσιν ἐν τῇ τεκτονικῇ ἱεραρχίᾳ τρεῖς βαθμοῦχοι:

Ἐκλεκτὸς τῶν ἐννέα (Elected Knight of Nine, Maitre élu des Neuf). Ὁ κατέχων τὸν ἔνατον βαθμὸν ἐν τῇ στοᾷ τελειοποιήσεως τοῦ σκωτικοῦ δόγματος. Ὁ διευθύνων τὰς ἐργασίας τοῦ βαθμοῦ τούτου παριστᾷ τὸν Σολομῶντα. Τὰ συμβολικὰ δὲ χρώματά του εἶναι τὸ ἐρυθρόν, τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. Ὁ βαθμὸς οὗτος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν τέταρτον τοῦ γαλλικοῦ δόγματος. Διὰ νὰ εἶναί τις ἐκλέξιμος ὡς ἐκλεκτὸς τῶν ἐννέα πρέπει νὰ ἔχῃ χρηματίσει *μυστικὸς διδάσκαλος* τοὐλάχιστον ἐπὶ ἓξ μῆνας.

Ἔξοχος ἐκλεκτὸς τῶν δεκαπέντε (Illustrious Elected of Fifteen, Maître élu des quinze). Ὁ κατέχων τὸν δέκατον βαθμὸν τοῦ σκωτικοῦ δόγματος. Ἡ στοὰ τοῦ βαθμοῦ καλεῖται «περιστύλιον», τὸ δὲ συμβολικόν του χρῶμα εἶνε μέλαν μὲ κεχυμένα ἀργυρόχροα δάκρυα.

Ὑπέρτατος ἐκλεκτὸς τῶν δώδεκα (Sublime Knight Elected, Sublime Chevalier Élu). Ὁ κατέχων τὸν ἑνδέκατον βαθμὸν τοῦ σκωτικοῦ δόγματος. Ἡ στοὰ τοῦ βαθμοῦ τούτου καλεῖται «μέγα περιστύλιον», ὁ δὲ διευθύνων τὰς ἐργασίας παριστᾷ τὸν Σολομῶντα φέρων τὸν τίτλον τοῦ *τρὶς κραταιοῦ*. Ὁ βαθμὸς οὗτος εἶναι ὁ τελευταῖος τῶν τριῶν βαθμῶν *ἐκλεκτῶν* τοῦ σκωτικοῦ δόγματος, οἵτινες εἰς τὸ γαλλικὸν δόγμα ἔχουν συγχωνευθῆ εἰς ἕνα.

Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

ἐκλεκτὸς (ὁ) (Eclectus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψιττακιδῶν*, περιλαμβάνον ψιττακοὺς μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν μετρίου μεγέθους, πόδας βραχεῖς μετὰ ἀνθεκτικῶν ὀνύχων, καὶ χρῶμα πράσινον καὶ λαμπρῶς διάστικτον οἱ ἄρρενες, καὶ ἐρυθροπράσινον μὲ βαθέως ἐρυθρὰ στίγματα αἱ θήλειαι. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν.

Δ. Ν. Π.

ἐκλέκτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν· || *μέγας ἐκλέκτωρ*, τίτλος τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου.

—*[Ἱστορ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐκλέκτορες* (Kurfüsten) οἱ ἐκ τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων ἔχοντες δικαίωμα νὰ ψηφίζουν ἐν τῇ συνελεύσει, ἡ ὁποία ἐξέλεγε τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου Β' (1024) ὁ οἶκος τῆς Σαξωνίας, ὅστις ἀπὸ τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Ὀρνιθοθήρα κατεῖχε κληρονομικῷ δικαιώματι τὸ θρόνον, ἐξέλιπε, μὴ ὑπάρχοντος ἐξ ἀρρεγονίας ἀπογόνου τούτου, καὶ κατέστη ἀναγκαῖον νὰ καταφύγουν οἱ Γερμανοὶ πρίγκιπες εἰς τὴν δι' ἐκλογῆς ἀνακήρυξιν αὐτοκράτορος. Τῇ προτάσει καὶ ἐνεργείαις τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐνδιεφέροντο νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν μεσοβασιλείαν, συνῆλθεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου, μεταξὺ Ὀππενχάϊμ καὶ Μαγεντίας, συνέλευσις, ἡ ὁποία ἐξέλεξεν

Digitized by Google

αὐτοκράτορα τὸν Φραγκῶνον Κονράδον Β', μολονότι οὗτος ἦτο ἁπλοῦς κόμις. Ἑτέρα ἐκλογὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐγένετο τῷ 1125 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου Ε', ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐθνῶν τῆς Γερμανίας, καταλήξασα εἰς ἀνάρρησιν τοῦ Σάξωνος Λοθαρίου. Ἀπὸ τοῦ 1125 τὸ προνόμιον περιωρίσθη εἰς τοὺς Σάξωνας, Βαυαρούς, Σουάβους καὶ Φραγκώνους. Κατὰ τὴν σύσκεψιν ταύτην, προτάσει τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μαγεντίας, ἐξέλεξαν τέσσαρας ὑποψηφίους, ἕνα ἐξ ἑκάστου τῶν τεσσάρων κρατῶν, ἵνα μεταξὺ αὐτῶν γίνῃ ἡ ἐκλογὴ τοῦ αὐτοκράτορος. Τῷ 1197 ἔλαβε χώραν νέα ἐκλογή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ' ὑπεστήριξε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὄθωνος. Ἡ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκλογῆς ταύτης προκήρυξις τοῦ πάπα ἔχει ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον μέγα. Ἐκ τῆς προκηρύξεως ταύτης καταφαίνεται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔπρεπε νὰ ἐκλεγῇ διὰ πλειοψηφίας τῶν πριγκίπων, ὧν τὰ δικαιώματα διετηροῦντο καὶ ἐὰν ἦσαν ἀπόντες, ἐνῷ οἱ κόμιτες, καίπερ παρόντες, δὲν εἶχον ψῆφον, ἀλλὰ μόνον προσυπέγραφον ἀποδεχόμενοι τὴν ἐκλογήν. Τὸ δικαίωμα τῆς στέψεως τοῦ ἐκλεγομένου παρὰ τῆς διαίτης ὡς αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων καὶ τῆς Γερμανίας ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Κολωνίας, βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Τραίβης. Ἀργότερον ὁ κόμις τοῦ Παλατινάτου τοῦ Ρήνου, συνεπείᾳ τῆς προσαρτήσεως τοῦ Παλατινάτου εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Φραγκωνίας, ἔλαβε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέκτορος. Μετέπειτα ἑνωθέντος τοῦ δουκάτου τῆς Βαυαρίας πρὸς τὸ Παλατινᾶτον τοῦ Ρήνου, μετεβιβάσθη τὸ ἐκλεκτορικὸν δικαίωμα τῆς Βαυαρίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βοημίας. Ὅτε ὁ δοὺξ τῆς Σαξωνίας Φρειδερῖκος Α' ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, οἱ μαργράβοι τοῦ Βρανδεμβούργου ἔλαβον τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλεκτορίας τοῦ οἴκου τῆς Σουαβίας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ σύνθεσις τοῦ σώματος τῶν ἐκλεκτόρων ἀρχίζει νὰ συγκροτῆται ὡς καθορίζεται ἐν τῷ καταστατικῷ διπλώματι τῆς Αὐστρίας τοῦ 1156. Διάταγμα ἐκδοθὲν τῷ 1208 παρὰ τοῦ Ὄθωνος Δ' πρὸς τὴν δίαιταν τῆς Φραγκφούρτης καθώρισε τελικῶς ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέκτορος ἔχουσιν οἱ τέσσαρες λαϊκοὶ (δοῦκες Σαξωνίας, Βαυαρίας, Σουαβίας, Φραγκωνίας) καὶ τρεῖς ἐκκλησιαστικοὶ (Μαγεντίας, Κολωνίας, Τραίβης). Οὕτως ἑπτὰ ἦσαν οἱ ἐκλέκτορες τῶν αὐτοκρατόρων Ριχάρδου καὶ Ἀλφόνσου. Κατὰ τὸ παπικὸν διάταγμα, τὸ ὁποῖον καθώρισεν εἰς ἑπτὰ τοὺς ἐκλέκτορας, ὁ πρωτότοκος κάθε ἐκλέκτορος βασιλεύοντος ἦτο καὶ διάδοχος τοῦ πατρός του εἰς τὰ ἐκλογικὰ δικαιώματα. Οἱ ἐκλέκτορες ἐνηλικιοῦντο εἰς τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος των· ἐν ὅσῳ ἦσαν ἀνήλικοι, ὁ στενότερος ἄρρην συγγενὴς ἀνελάμβανε τὴν ἀντιβασιλείαν τῶν κρατῶν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς ψηφοφορίας. Οἱ ἐκλέκτορες εἶχον τὴν προτίμησιν, εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις, μεταξὺ τῶν λοιπῶν πριγκίπων τῆς αὐτοκρατορίας, ἐθεωροῦντο ὡς ἴσοι πρὸς βασιλεῖς καὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ τιμωροῦν κάθε κακούργημα καθὼς καὶ κάθε ἔγκλημα καθοσιώσεως. Ἔχαιρον πολλῶν ἄλλων δικαιωμάτων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τοῦ νὰ ἐκμεταλλεύωνται ὀρυχεῖα καὶ τὰς ἁλυκάς, νὰ ἐπιτρέπουν τὴν διαμονὴν εἰς Ἰουδαίους, νὰ εἰσπράττουν διόδια νομίμως καθιερωμένα, νὰ κόπτουν νομίσματα καὶ νὰ γίνωνται κάτοχοι τῶν γαιῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Καμμία ἀπολύτως ὑπόθεσις τῆς κυβερνήσεως δὲν ἠδύνατο νὰ διεκπεραιωθῇ χωρὶς νὰ ζητηθῇ ἡ γνώμη τῶν ἐκλεκτόρων. Κατέλυον αὐτοκρατορικὰς ἀρχάς, καὶ εἰς ἐπειγούσας περιπτώσεις διώριζον τοὺς κληρικοὺς ἐπιτρόπους τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ γερμανικὸν ἐκλεκτορᾶτον ὑπέστη ἀλλαγὴν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βεστφαλίας, ἐγένετο πάλιν κάτοχος ὅλων τῶν γαιῶν καὶ κτημάτων ὁ Παλατῖνος ἐκλέκτωρ, χάριν τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη συγχρόνως καὶ ὄγδοον ἐκλογικὸν ἀξίωμα, εἰς τὸ ὁποῖον προσετίθετο ἡ ὑπηρεσία τοῦ μεγάλου θησαυροφύλακος. Τὸ ἐκλεκτορᾶτον τοῦ Ἀννοβέρου, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ τὸ ἔνατον, ἱδρύθη ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Λεοπόλδου Α' καὶ Ἰάκωβου Α'. Οἱ ἐκλέκτορες συνεδρίαζον ὁπότε ἤθελον. Καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦσαν οἱ μόνοι δικαιωματοῦχοι, ἦτο ἀδύνατον ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως καὶ τῆς συγκαταθέσεώς των νὰ συστηθοῦν νομισματοκοπεῖα ἢ διόδια. Εἰς αὐτοὺς ἐπίσης ἀνῆκεν ὁ διορισμὸς τῶν παρέδρων. Δικαιωματικῶς ἦσαν μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας. Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ πόλεμος, νὰ συναφθῇ συμμαχία ἢ νὰ ὑπογραφῇ εἰρήνη, οἱ ἐκλέκτορες εἶχον βαρύνουσαν γνώμην. Ἐθεωροῦντο ὡς ἀντικαθιστῶντες τὴν συνέλευσιν ἢ ἐνεργοῦντες μὲ τὴν συγκατάθεσίν της. Τὰ ζητήματα πρωτοκαθεδρίας μεταξὺ ἐκλεκτόρων, ἢ τὰ ἀφορῶντα τὰς σχέσεις των μετὰ τῆς ξένης διπλωματίας, ἤγειρον πολλὰς καὶ μεγάλας δυσκολίας. Μόνον ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτῶν. Ἀλλά, παραλλήλως, αὐτοὶ εἶχον ἐπιρροὴν ἐπὶ ὅλων τῶν βασιλέων, ἐκτὸς τῶν τῆς Γαλλίας. Οἱ ἐκλέκτορες ἐλάμβανον τὸν τίτλον *ἐξοχότης* καὶ ἀπεφάσιζον κατὰ τὴν θέλησίν των διὰ τοὺς διαφόρους τιμητικοὺς τίτλους τοὺς παραχωρουμένους εἰς τοὺς ξένους πρίγκιπας

Ν. Ι. Θ.

ἐκλέξιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ἄξιος νὰ ἐκλεχθῇ.

ἐκλεξιμότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐκλέξιμος, ἡ ἱκανότης καὶ ἁρμοδιότης τοῦ ἐκλεγομένου: ἡ «ἐκλεξιμότης τῶν πολιτῶν».

— *[Νομ.]* Βλ. *ἐκλογιμότης*.

ἐκλεπίζω, *ἀόρ. ἐξελέπισα—ἐξελεπίσθην*· ἀφαιρῶ τὰ λέπια· || ἀφαιρῶ τὸν φλοιόν, τὸ κέλυφος, τὸ τσώφλοιο, ξεφλουδίζω: «ἐκλεπίζω κάρυα, — ἀμύγδαλα»· || ἐπὶ τῶν πτηνῶν, θραύω τὸ κέλυφος τῶν ἐπῳασθέντων ᾠῶν, ἐκκολάπτω.

ἐκλέπισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκλεπίζειν, ἡ ἀπόξεσις τῶν λεπίων, ξελέπισμα· || ἡ ἀπόσπασις τοῦ φλοιοῦ, ξεφλούδισμα· || ἐπὶ τῶν ἐπῳασθέντων ᾠῶν, ἐκκόλαψις.

—*[Γεωπον.]* Βλ. *ἐκλεπισμός*.

ἐκλεπισμὸς (ὁ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐργασία καθ' ἣν ἀποσπᾶται καταλλήλως καὶ συλλέγεται ὁ κορμὸς δένδρων τινῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βιομηχανικῆς αὐτῶν ἐκμεταλλεύσεως. Γενικῶς ὁ ἐκλεπισμὸς διενεργεῖται εἰς δένδρα, ὧν ὁ κορμὸς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βυρσοδεψικήν, τὴν φελλοποιίαν κτλ. Διὰ τὴν βυρσοδεψικὴν χρησιμοποιοῦνται οἱ χονδροὶ κλάδοι διαφόρων εἰδῶν *δρυῶν*, τῆς *ἐλάτης τῆς κοινῆς*, τῆς *σημύδας* κτλ. Εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ δυτικὴν Εὐρώπην μεταχειρίζονται τὰ διάφορα εἴδη τῆς δρυὸς καὶ σπανιώτερον τῆς ἐλάτης τῆς κοινῆς καὶ ἐν Ρωσίᾳ τὴν σημύδαν. Κατὰ τὸν Muntz, ὁ φλοιὸς τῆς δρυὸς περικλείει 12—17% ταννίνης. Ὁ ἐκλεπισθεὶς φλοιὸς περιέχει τόσον περισσοτέραν ταννίνην, ὅσον μεγαλυτέρας ἡλικίας εἶναι οἱ κλάδοι του. Ὁ ἐκλεπισμὸς τῶν κλάδων τῆς δρυὸς διενεργεῖται πάντοτε κατὰ τὴν βάσιν αὐτῶν, ἤτοι κατὰ τὸ τμῆμα τῆς συμφύσεως αὐτῶν μετὰ τοῦ κορμοῦ. Οἱ ἐκλεπιζόμενοι κλάδοι ἐν σχήματι σωλήνων ἐκ φλοιοῦ μεταφέρονται καὶ τοποθετοῦνται ἐπὶ ξυλίνου τρίποδος, ὅπως ἀποξηρανθῶσιν. Ἐνίοτε τὸ δένδρον ἐκλεπίζεται καὶ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ κορμοῦ αὐτοῦ. Ὁ ἐκλεπισμὸς γίνεται ἢ δι' ἐργαλείων τῆς χειρὸς ἢ διὰ μηχανῶν. Ὁ διὰ μηχανῆς ἔχει τὸ προσόν, ὅτι δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐπὶ κορμῶν δένδρων, ἅτινα πρὸ πολλῶν μηνῶν ἔχουσιν ἀποκοπῆ. Ὁ πρῶτος, ὅστις μετεχειρίσθη τὸν διὰ μηχανῆς ἐκλεπισμὸν εἶναι ὁ Maître κατὰ τὸ 1864. Μετά τινα ἔτη ὁ Nomaison ἐτελειοποίησε τὰς ἐκλεπιστικὰς μηχανάς. Σήμερον σχεδὸν πανταχοῦ ὁ ἐκλεπισμὸς ἐκτελεῖται διὰ μηχανῆς.

Δ. Ν. Π.

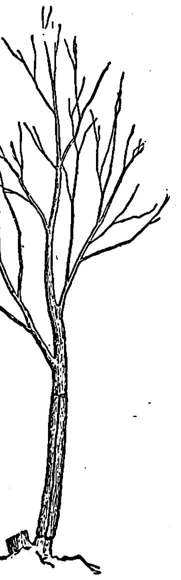

Ἐκλεπισμὸς κατὰ τὴν βάσιν τοῦ δένδρου.

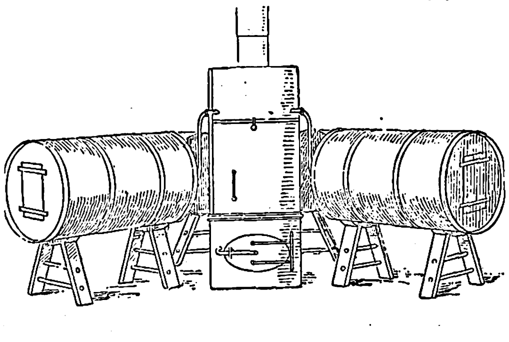

Συσκευὴ τοῦ Nomaison διὰ τὸν ἐκλεπισμὸν τῶν δένδρων.

Κορμὸς ἐλάτης ἐκλεπισθείς.

Ἀποξήρανσις τῶν ἐκ τῆς ἀπολεπίσεως παραχθέντων σωλήνων φλοιοῦ.

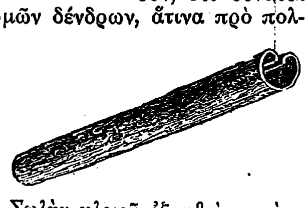

Σωλὴν φλοιοῦ ἐξαχθεὶς μετὰ τὸν ἐκλεπισμὸν τοῦ κορμοῦ.

ἐκλεπιστήριον (τὸ) *[Μελισ.]*· βλ. *ἐξολκεύς*.

ἐκλεπιστὴς (ὁ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ὄργανον δι' οὗ ἐκτελεῖται ὁ *ἐκλεπισμὸς* (βλ. λ.). Ἐκλεπιστικῶν ὀργάνων ὑπάρχουσι πλεῖστοι ὅσοι τύποι, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται ἀναλόγως εἰς τὰ διάφορα εἴδη τοῦ ἐκλεπισμοῦ ἢ ἀναλόγως τῶν δένδρων ἐπὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ γίνῃ ὁ ἐκλεπισμός.

Δ. Ν. Π.

Ἐργαλεῖα τομῆς.

[1=Κοπὶς μετὰ σιδηρᾶς λεπίδος. 2=Σπαθὶς σιδηρᾶ. 3=Μαχαιρίδιον κατ' ὄψιν καὶ κατὰ πλαγίαν ὄψιν.]

ἐκλέπτυνσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκλεπτύνειν, ἀπολέπτυνσις.

—*[Ἐφηρμ. Μηχ.]*. Ὅταν σῶμά τι στερεὸν ἐφελκύεται, τοῦτο ἐπιμηκύνεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφελκούσης δυνάμεως· συγχρόνως ὅμως ὑφίσταται ἐγκάρσιον συστολήν, αἱ ἐγκάρσιοι διατομαὶ αὐτοῦ ἐλαττοῦνται, ἡ δ' ἐλάττωσις αὕτη καλεῖται *ἐκλέπτυνσις* τοῦ σώματος. Ἡ ἐκλέπτυνσις μετρεῖται κατὰ τὰς δοκιμὰς ἀντοχῆς εἰς μῆκος καὶ σχετίζεται πρὸς τὴν σύγχρονον ἐπιμήκυνσιν, τῆς ὁποίας διὰ σιδηρᾶς ῥάβδους ἀποτελεῖ τὸ $^1/_3$ μέχρις $^1/_4$.

Α.Μ.

Ἐργαλεῖα κρούσεως.

[Ἀριστερά: σιδηροῦς κόπανος. Δεξιά: πέλεκυς μετα σφύρας.]

ἐκλεπτύνω, *ἀόρ. ἐξελέπτυνα—ἐξελεπτύνθην*· καθιστῶ τι λεπτότερον, ἐλαττώνω τὸ πάχος.

ἐκλευκαίνω, *ἀόρ. ἐξελεύκανα—ἐξελευκάνθην*· καθιστῶ τι ἐντελῶς λευκόν, λευκαίνω.

ἐκλεύκανσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐντελὴς λεύκανσις.

— *[Φωτογρ.]* Καλεῖται *ἐκλεύκανσις* ἡ ἐργασία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μέλαινα φωτογραφικὴ εἰκὼν καθίσταται λευκὴ δι' ἐμβαπτίσεως ἐντὸς λουτροῦ περιέχοντος θειικὸν χαλκόν, βρωμιοῦχον κάλιον, ὑπερμαγγανικὸν κάλιον καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ. Αὕτη ἐφαρμόζεται κυρίως ἐν τῇ βρωμελαιοτυπίᾳ, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐνδυνάμωσιν.

—Ρ.

ἔκλευκος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐντελῶς λευκός, κατάλευκος.

ἐκλήπτωρ,—*ορος* (ὁ)· ὁ ἐκλαμβάνων, ὁ ἐκδεχόμενος τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασίας ἐπὶ ὡρισμένῳ τιμήματι.

ἐκλιπάρησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκλιπαρεῖν, παράκλησις θερμή, ἱκεσία.

ἐκλιπαρῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐξελιπάρησα*· παρακαλῶ θερμῶς, καθικετεύω: «τὸν ἐξελιπάρησα νὰ μὲ συγχωρήσῃ, ἀλλ' ἐδείχθη ἄτεγκτος».

ἐκλογεύς, —*έως* (ὁ)· ὁ ἐκλέγων, ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ ἕνα ἢ περισσοτέρους ἐκ πολλῶν· || ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἄρχοντάς του πολίτης Ἕλλην: «οἱ ἐκλογεῖς τοῦ δήμου Ἀθηναίων, —τοῦ δήμου Σπαρτιατῶν».

— *[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ ἰδιότης τοῦ *ἐκλογέως* ἐταυτίζετο πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ

Digitized by Google

πολίτου, αὕτη ὅμως ἀνεγνωρίζετο εἰς ὡρισμένην τάξιν κατοίκων. Οὕτως ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Λακεδαιμόνων πολῖται-ἐκλογεῖς ἦσαν μόνον οἱ πολῖται Σπαρτιᾶται, οἱ συμπληρώσαντες τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ περίοικοι οὔτε οἱ εἵλωτες. Ἵνα ὅμως καὶ οἱ Σπαρτιᾶται διατηρήσουν τὴν ἰδιότητα τοῦ πολίτου-ἐκλογέως, ἔπρεπε νὰ μὴ στεροῦνται τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων των *(ἀτιμία)*, νὰ τηροῦν ἀφ' ἑτέρου τὰς περὶ πειθαρχίας καὶ διαίτης διατάξεις καὶ νὰ συνεισφέρουν εἰς τὰ κοινὰ συσσίτια. Ἐν Ἀθήναις πρὸ τῆς ἐποχῆς μὲν τοῦ Σόλωνος τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα περιωρίζετο εἰς τὰς πλουσιωτέρας τάξεις, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τούτου παρεχωρήθη εἰς ὅλους τοὺς πολίτας Ἀθηναίους, ἐφ' ὅσον δὲν εἶχον δι' οἱονδήποτε λόγον στερηθῆ τούτου, ὅπως συνέβαινεν ἐπὶ ἀτιμίας. Τέλειοι πολῖται ἐθεωροῦντο οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας των, κυρίως ὅμως ἤσκουν τὰ πολιτικά των δικαιώματα ἀπὸ τοῦ 20οῦ ἔτους. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ, κατὰ μὲν τὴν περίοδον τῆς βασιλείας ἐκλογεῖς ἦσαν οἱ ἐνήλικοι πατρίκιοι, κατὰ δὲ τὴν περίοδον τῆς δημοκρατίας καὶ οἱ ἐνήλικες πληβεῖοι. Τέλος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γερμανικοῖς λαοῖς, ἐκλογεῖς ἦσαν πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ φέρουν ὅπλα, ἡ ἀρχὴ δ' αὕτη ἐτηρήθη βραδύτερον καὶ εἴς τινα ὀρεινὰ ἑλβετικὰ καντόνια. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, μὲ τὴν προϊοῦσαν αὔξησιν τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα περιωρίσθη καὶ μόλις ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισε νὰ γενικεύεται. Σήμερον εἰς ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη πάντες οἱ πολῖται οἱ ὑπερβάντες ὡρισμένον ὅριον ἡλικίας δύνανται νὰ εἶναι ἐκλογεῖς, εἰς πολλὰ δὲ κράτη ἐκλογεῖς εἶναι καὶ αἱ γυναῖκες. Παρ' ἡμῖν, πλὴν ὡρισμένων ἐξαιρέσεων, ἐκλογεὺς εἶναι πᾶς δημότης συμπληρώσας τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἐγγεγραμμένος ἐν τῷ οἰκείῳ ἐκλογικῷ καταλόγῳ (βλ. λ. *ἐκλογικὸν* δικαίωμα). Χ. Γ. Σ.

ἐκλογὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκλέγειν, προτίμησις, ἐπιλογή, αἵρεσις, κοιν. *διάλεγμα*: «ἔχω τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς», «ἐκλογὴ προσώπων, — φίλων»· || «κατ' ἐκλογήν»: «προαγωγαὶ κατ' ἐκλογήν», ἀντίθ. «κατὰ σειρὰν» ἢ «κατὰ σειρὰν ἀρχαιότητος»· || ἡ προτίμησις, ἡ κατ' ἐκλογὴν ἀνάδειξις, ἡ κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἐπιτυχία: «ἡ ἐκλογὴ τοῦ Α ὡς βουλευτοῦ, —γερουσιαστοῦ, — συμβούλου ἢ προέδρου ὀργανώσεως κττ.»· || εἰς τὸν πληθ. *ἐκλογαὶ* (αἱ)· ἡ πρᾶξις καθ' ἣν οἱ πολῖται τοῦ κράτους ἢ τὰ μέλη ὀργανώσεώς τινος ἐκλέγουν τὰς ἀρχάς των: «ἐκλογαὶ δημοτικαί, — γερουσιαστικαί, — βουλευτικαί»· || καὶ καθ' ἑνικὸν *ἐκλογή*: «ἐπαναληπτικὴ ἐκλογή», «ἐκλογὴ διοικητικοῦ συμβουλίου»· || γραμματολ. *ἐκλογαὶ* (eclogae) ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων μικρὰ αὐτοτελῆ ποιήματα οἱασδήποτε ὕλης, θεωροῦντες ὅτι ταῦτα *ἐξελέχθησαν*, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ πρὸς δημοσίευσιν μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ὁμοίας φύσεως, ἅτινα ἔμειναν ἀδημοσίευτα· οὕτω πλὴν τῶν βουκολικῶν τοῦ Βιργιλίου ὀνομάζονται εἰς τὰ χειρόγραφα *ἐκλογαὶ* καὶ αἱ σάτιραι τοῦ Ὁρατίου. Β. Φ.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ *ἐκλογὴ* εἶναι διοικητικὴ ἐνέργεια, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ πλειονότης τῶν ἔν τινι τοπικῇ περιφερείᾳ ἐνεργῶν πολιτῶν (ἐκλογέων) ὀνομάζει διὰ ψηφοφορίας (ἐκλέγει) ἕνα ἢ πλειοτέρους ἀντιπροσώπους. Οὕτως ἐννοουμένη ἡ ἐκλογὴ διακρίνεται ἀπὸ μιᾶς ἐπόψεως εἰς γενικὴν καὶ μερικήν. *Γενικὴ* ἐκλογὴ εἶναι ἡ διενεργουμένη καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ταυτοχρόνως, εἴτε διότι ἔληξεν ἡ ἐντολὴ τῶν ἐκλεγέντων ἀντιπροσώπων, εἴτε διότι ἡ συνέλευσις αὐτῶν διελύθη. *Μερικὴ* δὲ ἐκλογὴ εἶναι ἡ διενεργουμένη διαδοχικῶς ἐν ἑκάστῃ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος αἱ διάφοροι ἐκλογικαὶ περιφέρειαι ἐξέλεγον ἀλληλοδιαδόχως τοὺς βουλευτάς, καὶ τοῦτο, ἵνα καθίσταται εὐχερεστέρα ἡ κυβερνητικὴ ἐπέμβασις κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἐκλογῶν· ἀπὸ τοῦ Συντάγματος ὅμως τοῦ 1864 αἱ ἐκλογαὶ ἐνεργοῦνται ταυτοχρόνως καθ' ὅλον τὸ κράτος, καθιερωθείσης ἔκτοτε μέχρι σήμερον τῆς γενικότητος τῶν ἐκλογῶν. Οὕτω καὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 36 τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος «αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διατάσσονται καὶ ἐνεργοῦνται ταυτοχρόνως καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν», κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 38 τοῦ ἰδίου Συντάγματος «ἅμα τῇ λήξει τῆς τετραετοῦς (βουλευτικῆς) περιόδου, διατάσσεται ἡ ἐνέργεια γενικῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἐντὸς τεσσαράκοντα πέντε ἡμερῶν». Ἀνάλογον συμβαίνει καὶ διὰ τὰς γερουσιαστικὰς καὶ δημοτικὰς ἐκλογάς. Ἡ μερικὴ ἐκλογὴ ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν μόνον ὡς ἀναπληρωματικὴ ἢ ἐπαναληπτικὴ ἐκλογή· ὡς *ἀναπληρωματικὴ* μὲν λόγῳ θανάτου ἢ παραιτήσεώς τινος τῶν ἐκλεγέντων ἀντιπροσώπων, ὡς *ἐπαναληπτικὴ* δὲ ὁσάκις δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν ἐγένετο ἔγκυρος ἐκλογὴ εἴς τι ἐκλογικὸν τμῆμα ἢ ἐκλογικήν τινα περιφέρειαν. Κατὰ τὸν ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1929 ἰσχύοντα παρ' ἡμῖν νόμον 3824 «Περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν» ἀναπληρωματικὴ ἐκλογὴ διενεργεῖται: α') ἐν περιπτώσει ἐκλογῆς τοῦ ἰδίου προσώπου ὡς βουλευτοῦ εἰς πολλὰς ἐκλογικὰς περιφερείας πρὸς πλήρωσιν τῶν διὰ τῆς προτιμήσεως τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν μενουσῶν κενῶν ἑδρῶν τῶν ἄλλων περιφερειῶν (ἄρθρ. 105), β') ἐν περιπτώσει ἐκλογῆς τοῦ ἰδίου προσώπου ὡς βουλευτοῦ καὶ γερουσιαστοῦ καὶ τῆς ἐπιλογῆς τοῦ ἑνὸς τῶν δύο ἀξιωμάτων (ἄρθρ. 106) καὶ γ') ἐν περιπτώσει κενώσεως δι' οἱονδήποτε λόγον βουλευτικῆς τινος ἕδρας (ἄρθρ. 107). Ἐπαναληπτικὴ δὲ ἐκλογὴ διενεργεῖται κατὰ τὸν ἴδιον νόμον, α') ἐν περιπτώσει ἀκυρώσεως ἐκλογῆς τινος δι' ἔλλειψιν τῶν ἐννόμων προσόντων τοῦ ἐκλεγέντος βουλευτοῦ (ἄρθρ. 108), β') ἐν περιπτώσει ἀκυρώσεως ἐκλογῆς τινος διὰ παραβάσεις τῶν διατάξεων τοῦ νόμου (ἄρθρ. 109) καὶ γ') ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐνηργήθη ἡ ψηφοφορία δι' οἱονδήποτε λόγον ἔν τινι ἐκλογικῷ τμήματι (ἄρθρ. 110). Ἀπὸ ἄλλης ἐπόψεως ἡ ἐκλογὴ διακρίνεται εἰς μυστικὴν καὶ φανερὰν ἢ δημοσίαν. Ἡ *μυστικὴ* ἐκλογὴ διενεργεῖται ἢ διὰ σφαιριδίων ἀποτιθεμένων ὑπὸ τῶν ἐκλογέων εἰς κάλπην διαχωριζομένην εἰς δύο ἡμίση, ὧν τὸ ἓν φέρει ἐξωτερικῶς τὴν λέξιν «ναί», τὸ δ' ἕτερον τὴν λέξιν «ὄχι», σύστημα ἐφαρμοζόμενον πρό τινος παρ' ἡμῖν, ἢ διὰ ψηφοδελτίων, ἐν οἷς ὁ ἐκλογεὺς γράφει τὰ ὀνόματα τοῦ προτιμωμένου παρ' αὐτοῦ ἢ προτιμωμένων ὑποψηφίων, καὶ τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ διπλώσῃ, ῥίπτει εἰς τὴν κάλπην. Ἡ δὲ *φανερὰ* ἢ δημοσία ἐκλογὴ διενεργεῖται προφορικῶς, ἑκάστου ἐκλογέως ὀνομάζοντος διὰ στόματος τοὺς ὑποψηφίους τῆς προτιμήσεώς του εἰς τὸν προϊστάμενον τοῦ ἐκλογικοῦ τμήματος, ὅστις καταγράφει τοὺς ἐκλογεῖς καὶ τὰς ψήφους των ἐν πρωτοκόλλῳ. Τὸ σύστημα τοῦτο ἦτο ἐν χρήσει πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου διὰ τὴν ἀνάδειξιν βουλευτῶν εἰς γερμανικάς τινας χώρας, ἰδίως ἐν Πρωσσίᾳ, σήμερον δ' ἐπικρατεῖ γενικῶς ἡ μυστικὴ ἐκλογή. Ἡ φανερὰ ἐκλογὴ ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἑλληνικαῖς δημοκρατίαις καὶ διενηργεῖτο ἢ διὰ βοῆς ἢ δι' ἀνυψώσεως τῶν χειρῶν (χειροτονίας). Παρ' ἡμῖν ἡ μυστικότης τῆς ἐκλογῆς προβλέπεται καὶ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 36) διὰ τοὺς βουλευτάς, καθιερώθη δὲ καὶ διὰ τὰς γερουσιαστικὰς καὶ διὰ τὰς δημοτικὰς ἐκλογὰς γινομένας διὰ ψηφοδελτίων, (βλ. ἄρθρ. 82 ἐπ. τοῦ νόμου 3824 «περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν», ἄρθρ. 5 ἐπ. τοῦ διατάγματος περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 3786 «περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας» τῆς 26 Ἰανουαρίου 1929, καὶ τὰ ἄρθρα 146 ἐπ. τοῦ ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1912 νόμου ΔΝΖ' (4057) «περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων»). Τέλος ἀπὸ ἄλλης ἐπόψεως ἡ ἐκλογὴ διακρίνεται εἰς ἄμεσον καὶ ἔμμεσον. *Ἄμεσος* ἐκλογὴ ὑπάρχει, ὅταν οἱ ἐκλογεῖς ἐκλέγουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀμέσως τοὺς ἀντιπροσώπους των, *ἔμμεσος* δέ, ὅταν οἱ ἐκλογεῖς ἐκλέγουν ὡρισμένον ἀριθμὸν προσώπων, τοὺς «ἐκλέκτορας», οἱ ὁποῖοι εἶτα προβαίνουν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν κατὰ νόμον ἀντιπροσώπων· διακρίνονται δηλαδὴ κατ' αὐτὴν δύο διάφορα στάδια, τὸ πρῶτον, τὸ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐκλεκτόρων, καὶ τὸ δεύτερον, τὸ καὶ τελικόν, τὸ τῆς ὑπὸ τούτων ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων. Ἡ ἔμμεσος ἐκλογὴ ἠδύνατο νὰ νοηθῇ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ πολιτικὴ μόρφωσις τῆς λαϊκῆς μάζης ἦτο μικρὰ καὶ τὸ πολὺ πλῆθος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ καὶ ἐκλέξῃ τοὺς ἀξίους καὶ ἱκανοὺς νὰ τὸν ἀντιπροσωπεύσουν· ἐξέλεγε τούτου ἕνεκα ἀπὸ τὸ ἐγγὺς περιβάλλον του ὡρισμένον ἀριθμὸν προσώπων, τὰ ὁποῖα λόγῳ ὑπερτέρας μορφώσεως ἠδύναντο νὰ ἐκλέγουν τοὺς καταλλήλους ἀντιπροσώπους. Σήμερον μὲ τὴν προοδευτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, ἡ ἔμμεσος ἐκλογὴ παρηγκωνίσθη ὑπὸ τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς, ἡ ὁποία κατέστη πολιτικὸν ἀξίωμα καὶ βάσις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαίου, ὅπου δὲ ἐξακολουθεῖ ἔτι νὰ ἐφαρμόζηται ἡ ἔμμεσος ἐκλογή, τοῦτο γίνεται μᾶλλον ἀπὸ λόγους τεχνικοὺς ἢ οὐσιαστικούς. Παρ' ἡμῖν προυτάθη ἡ ἔμμεσος ἐκλογὴ τῶν βουλευτῶν ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1844, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο ἀποδεκτή, ἔκτοτε δὲ ἀδιαπτώτως μέχρι σήμερον ἡ ἄμεσος ἐκλογὴ ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῆς ἐκλογικῆς ἡμῶν νομοθεσίας. Κατὰ τὸ ἄρθρον 36 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος, «ἡ Βουλὴ σύγκειται ἐκ βουλευτῶν ἐκλεγομένων κατὰ νόμον ὑπὸ τῶν ἐχόντων δικαίωμα πρὸς τοῦτο πολιτῶν δι' ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας». Ὁμοίως καὶ πρὸς συγκρότησιν τῆς Γερουσίας ὑπερισχύει ἡ ἄμεσος ἐκλογή, δεδομένου ὅτι ἐκ τῶν 120 μελῶν της τὰ 92 ἐκλέγονται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ ἐμμέσως, ἤτοι 18 ἀπὸ τὰς ἐπαγγελματικὰς ὀργανώσεις καὶ 10 ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας (βλ. ἄρθρ. 1 τοῦ νόμου 3786 «περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας»). Ἡ ἄμεσος ἐκλογὴ ἐπίσης ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν δημάρχων, παρέδρων καὶ δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν συμβούλων (ἄρθρ. 146 τοῦ νόμου περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων), ἐξαιρέσει τῶν δήμων πληθυσμοῦ κάτω τῶν 50,000, ὁπότε ἡ ἐκλογὴ τῶν δημάρχων εἶναι ἔμμεσος, ἐνεργουμένη ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ὅπως ἔμμεσος εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος, ἐνεργουμένη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 31 τοῦ ἰδίου νόμου). Κατὰ τὸ ἄρθρον 67 τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος προβλέπεται ἔμμεσος καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, ἐκλεγομένου διὰ μίαν πενταετίαν ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας συνερχομένων εἰς κοινὴν συνεδρίαν.

Ἐκλογικὴ διαδικασία. Αἱ ἐκλογαὶ διατάσσονται μὲν καὶ ἐνεργοῦνται ταυτοχρόνως καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, γίνονται ὅμως κατὰ τοπικὰς περιφερείας, ἐκλογικὰς περιφερείας καλουμένας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐκλέγει ὡρισμένον ἀριθμὸν ἀντιπροσώπων, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, τοῦ καθοριζομένου ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τελευταίας γενομένης ἀπογραφῆς. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου 3824 «περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν» περιφέρεια πρὸς ἐκλογὴν βουλευτῶν εἶναι ἡ ἐπαρχία διὰ τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα, ἡ περιφέρεια δὲ τοῦ πρωτοδικείου διὰ τὰς νέας χώρας. Χωριστὰς ἐκλογικὰς περιφερείας ἀποτελοῦν ἐπίσης ὁ δῆμος Ἀθηναίων, ὁ δῆμος Πειραιῶς, οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐκλογεῖς τῆς Θρᾴκης καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ἐκλογεῖς τοῦ δήμου Θεσσαλονίκης. Βάσις δὲ πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτικῶν ἑδρῶν ὁρίζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν 25.000 δημοτῶν, προστιθεμένης μιᾶς ἕδρας ὁσάκις τὸ ὑπόλοιπον ὑπερβαίνει τοὺς 17.500. Ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος τούτου καθιερώθη διὰ τὰς προνομιούχους νήσους Ὕδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρά, αἱ ὁποῖαι, ἀνεξαρτήτως πληθυσμοῦ, ἐκλέγουν ἡ μὲν πρώτη τρεῖς βουλευτάς, αἱ δὲ δύο τελευταῖαι ἀνὰ δύο. Περιφέρεια πρὸς ἐκλογὴν γερουσιαστῶν εἶναι ὁ νομός, χωριστὰς δ' ἐκλογικὰς περιφερείας ἀποτελοῦν καὶ ἐδῶ οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐκλογεῖς τῆς Θρᾴκης καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ἐκλογεῖς τοῦ δήμου Θεσσαλονίκης (ἄρθρ. 2 τοῦ νόμου 3786). Πρὸς εὐχερεστέραν διενέργειαν τῆς ἐκλογῆς ἑκάστη ἐκλογικὴ περιφέρεια διαιρεῖται εἰς ἐκλογικὰ τμήματα, ἑκάστου δήμου καὶ ἑκάστης κοινότητος ὑπερβαινούσης τοὺς 1000 κατοίκους ἀποτελούντων ἰδιαίτερον ἐκλογικὸν τμῆμα. Ἡ ἐκλογὴ ἐνεργεῖται ἐν ἑκάστῳ τμήματι ἐπὶ τῇ βάσει ἐκλογικῶν καταλόγων περιεχόντων τοὺς δικαιουμένους ψήφου πολίτας καὶ ἀναθεωρουμένων ἐτησίως τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχόντων. Εἴς τινας δήμους ἐξαιρετικῶς ἀπαιτεῖται, ἵνα ὁ ἐκλογεὺς ἔχῃ καὶ ἀτομικὸν βιβλιάριον ταυτότητος. Ἐν ἑκάστῳ ἐκλογικῷ τμήματι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς παρίστανται ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπή, ἀντιπρόσωπος τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς διοικητικῆς, ἐποπτεύοντες ἅπαντες εἰς τὴν κανονικὴν διενέργειαν τῆς ἐκλογῆς. Ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖται ἐκ 5 μελῶν, ὧν ὁ εἷς πρόεδρος, ἔχων ἰδίαν σφραγῖδα, κρατεῖ βιβλίον πρακτικῶν καὶ διευθύνει ἐν γένει τὰ τῆς ἐκλογῆς, ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ἔχει χρέη ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου καὶ ἐνεργεῖ αὐτεπαγγέλτως ἢ ἐπὶ τῇ μηνύσει οἱουδήποτε τὴν ἀνάκρισιν καὶ βεβαίωσιν τῶν ἐν τῷ ἐκλογικῷ τμήματι τελουμένων ἀξιοποίνων πράξεων. Πλὴν τῶν ῥηθέντων ἀντιπροσώπων εἶναι δυνατὸν νὰ παρίστανται κατὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν κομμάτων ἢ τῶν ὑποψηφίων.

Ἡ ἡμέρα τῆς καθ' ὅλον τὸ κράτος συγχρόνου ψηφοφορίας ὁρίζεται διὰ διατάγματος δημοσιευομένου διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ὡς ἡμέρα δὲ ψηφοφορίας ὁρίζεται πάντοτε μία Κυριακή, τῆς ψηφοφορίας ἀρχομένης ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου καὶ ληγούσης ἅμα τῇ δύσει αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ὡρισμένην πρὸς ἔναρξιν τῆς ψηφοφορίας ὥραν ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς κηρύσσει τὴν ἔναρξιν τῆς ψηφοφορίας καὶ καλεῖ τοὺς ἐκλογεῖς πρὸς ψηφοφορίαν, οὗτοι δὲ εἰσέρχονται εἰς τὸ κατάστημα τῆς ψηφοφορίας κατὰ μικρὰς ὁμάδας καὶ παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐφορευτικὴν ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἀναγνωρίσῃ τὴν ταυτότητα αὐτῶν, ἐγχειρίζει εἰς ἕκαστον ἕνα ἐπισεσημασμένον φάκελον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιθέτει τὴν σφραγῖδα αὐτῆς, ἓν λευκὸν ψηφοδέλτιον καὶ πλήρη σειρὰν τῶν ἐντύπων ψηφοδελτίων. Μετ' αὐτὸ ἕκαστος ἐκλογεὺς ἀποσύρεται εἰς ἰδιαίτερον χῶρον, περικλείει ἐν τῷ φακέλῳ τὸ ψηφοδέλτιον τῆς ἀρεσκείας του, σφραγίζει εἶτα τὸν φάκελον καὶ τὸν ἐναποθέτει παρουσίᾳ τοῦ προέδρου τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν κάλπην. Μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς ψηφοφορίας συντάσσεται πρακτικόν, ἐν ᾧ ἀναφέρεται ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ ἐγγεγραμμένων ἐκλογέων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφισάντων καὶ ἡ ὥρα τῆς περατώσεως τῆς ψηφοφορίας, εἶτα ἀνοίγεται ἡ κάλπη, ἀριθμοῦνται οἱ φάκελοι καὶ ἀρχίζει ἡ διαλογὴ *τῶν ψήφων*. Μετὰ τὸ πέρας τῆς διαλογῆς στέλλονται τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ οἰκείου πρωτοδικείου, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀποτελεσμάτων ὅλων τῶν ἐκλογικῶν τμημάτων προβαίνει εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ἐπιτυχόντων ὑποψηφίων, τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ σχετικῶς πλειοψηφήσαντες.

Ἡ ἐξέλεγξις καὶ ἐκδίκασις τοῦ κύρους τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἀπὸ τῆς γενομένης ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 ἀνατίθεται εἰς εἰδικὸν δικαστήριον. Κατὰ τὸ παλαιὸν ἄρθρον 73 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 «ἡ Βουλὴ ἐξετάζει τὰ πληρεξούσια τῶν βουλευτῶν καὶ ἀποφασίζει περὶ τῶν ἀναφυομένων ἀμφισβητήσεων». Ὁμοίως καὶ εἰς τὰ πλεῖστα κράτη τῆς Εὐρώπης ἡ ἐξέλεγξις καὶ ἐκδίκασις τοῦ κύρους τῶν ἐκλογῶν ἀνατίθεται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Digitized by Google

Τὸ ἄρθρον 43 τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματός μας προέλαβε τὴν διάταξιν τοῦ ἀναθεωρηθέντος ἄρθρου 73 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, καθ' ἣν «ἡ ἐξέλεγξις καὶ ἡ ἐκδίκασις τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, κατὰ τοῦ κύρους τῶν ὁποίων ἐγείρονται ἐνστάσεις, ἀναφερόμεναι εἴτε εἰς ἐκλογικὰς παραβάσεις, εἴτε εἰς ἔλλειψιν προσόντων, ἀνατίθεται εἰς εἰδικὸν δικαστήριον, συγκροτούμενον διὰ κληρώσεως μεταξὺ πάντων τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν ἐφετείων τοῦ κράτους. Ἡ κλήρωσις ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει, προεδρεύει δὲ τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου ὁ ἐκ τῶν κληρωθέντων κατὰ βαθμὸν ἢ ἀρχαιότητα προηγούμενος». Ἡ ἰδία διάταξις ἐφαρμόζεται καὶ προκειμένου περὶ ἐξελέγξεως καὶ ἐκδικάσεως τῶν γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν (βλ. ἄρθρ. 66 τοῦ Συντάγματος). Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐκδίκασιν τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἐκλογῶν, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐκλογῆς ἐκτίθενται πάντα τὰ πρακτικὰ τῆς ἐκλογῆς ἐν τῷ δημαρχιακῷ ἢ κοινοτικῷ καταστήματι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καθ' ἃς δύνανται πάντες οἱ ἐκλογεῖς νὰ λάβωσι γνῶσιν τῶν ἐν αὐτοῖς καὶ νὰ κάμουν τὰς ἐνδεχομένας κατὰ τῆς ἐκλογῆς ἐνστάσεις εἴτε ἐγγράφους, εἴτε προφορικὰς ἐνώπιον τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐκλογικοῦ τμήματος. Ἐντὸς δὲ τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς πρὸς ἔκθεσιν τῶν πρακτικῶν προθεσμίας ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ διαβιβάζει τὰ πρακτικὰ τῆς ἐκλογῆς μετὰ τῶν γενομένων ἐνστάσεων εἰς τὸ ἁρμόδιον μὲν εἰρηνοδικεῖον, προκειμένου περὶ ἐκλογῶν κοινοτήτων, εἰς τὸ ἁρμόδιον δὲ πρωτοδικεῖον, προκειμένου περὶ ἐκλογῶν δήμων. Τὴν ἐκλογὴν τῶν κοινοτικῶν συμβούλων δικάζει τὸ ἁρμόδιον εἰρηνοδικεῖον, τὴν δὲ τῶν δημάρχων, παρέδρων καὶ δημοτικῶν συμβούλων τὸ ἁρμόδιον πρωτοδικεῖον ἐν συμβουλίῳ ἐκ τακτικῶν δικαστῶν. Ἡ ἀπόφασις δημοσιεύεται καὶ ἐκτίθεται ἐν τῷ εἰρηνοδικείῳ ἢ πρωτοδικείῳ ἐπὶ πέντε συνεχεῖς ἡμέρας (ἄρθρ. 182 ἐπ. τοῦ νόμου «περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων»). Βλ. *ἐκλογικὸν* δικαίωμα, *ἐκλογιμότης, ἐκλογικὸν* σύστημα, *ἐκλογοδικεῖον, ψηφοφορία.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Χ. Οἰκονομοπούλου,* Κῶδιξ νομοθεσίας περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν, 1912.—*Ε. Λυκούδη,* Ἐκλογικὸς κῶδιξ, 1889.—*Ἡ. Ζέγγελη,* Κοινοβουλευτικὸν δίκαιον, 1906.—*Ἀλ. Σβώλου,* Τὸ νέον Σύνταγμα καὶ αἱ βάσεις τοῦ πολιτεύματος, 1928.—*Ν. Ν. Σαριπόλου,* Συνταγματικὸν δίκαιον, τ. Ι, 1915.—*Θ. Βελλιανίτη καὶ Ν. Σωτηρίου,* Κῶδιξ τῆς δημοτικῆς καὶ κοινοτικῆς νομοθεσίας.—*Γ. Ἀγγελοπούλου,* Διοικητικὸν δίκαιον, τ. Ι, 1885.—*G. Jellinek,* Allgemeine Staatslehre, 1920.—*Ernst Cahn,* Wahlrecht, ἐν Wörterbuch des deutschen Staats—und Verwaltungsrechts, 1914.—*M. Haurion,* Précis de droit constitutionnel, 1923.—*L. Duguit,* Traité de droit constitutionnel τ. II, IV. 1923.—*A. Esmein,* Éléments de droit constitutionnel τ. I, II.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

—*[Λογοτ.]* Ὠνομάζετο *ἐκλογὴ* ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πᾶσα συλλογὴ ἀποσπασμάτων πεζῶν ἢ ποιητικῶν, ὡς αἱ «Ἐκλογαὶ» τοῦ Σωπάτρου, τοῦ Στοβαίου καὶ πολλῶν ἄλλων ἀνωνύμων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, αἱ ἄλλως λεγόμεναι «Ἀνθολόγια» ἢ «Χρηστομάθειαι». Οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίσθησαν τὴν ἑλληνικὴν ταύτην λέξιν (ecloga) πρὸς δήλωσιν ποιητικῆς συλλογῆς, οἱασδήποτε φύσεως. Οὕτως Πλίνιος ὁ νεώτερος, πέμπων τοὺς ἑνδεκασυλλάβους αὐτοῦ πρός τινα φίλον του, γράφει (Ep, v, 14): «δὸς αὐτοῖς ὅ,τι ὄνομα θέλεις, ἐπιγράμματα, ἑνδεκασυλλάβους, ἐκλογὰς ἢ ποιημάτια». Οὕτω καὶ αἱ σάτιραι καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Ὁρατίου ὀνομάζονται ἐν τοῖς χειρογράφοις, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Σουητωνίου, «ἐκλογαί». Κατόπιν ὅμως ἡ ἔννοια τῆς λέξεως εἰδικεύθη εἰς τὰ βουκολικὰ ποιήματα, καταστᾶσα συνώνυμος τῷ εἰδυλλίῳ, ὡς π. χ. αἱ «Ἐκλογαὶ» τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Καλπουρνίου.

Κ. Ι. Β.

— **«Ἐκλογὴ *τῶν νόμων»*** *[Βυζαντ. Δίκ.]* βλ. *Ἰσαύρων* νομοθεσία.

ἐκλογικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκλογήν: «ἐκλογικὸς νόμος» ὁ διατάσσων τὰ τῶν ἐκλογῶν, «ἐκλογικὸς κατάλογος τοῦ δήμου Α» ὁ κατάλογος τῶν ἐχόντων δικαίωμα ἐκλογῆς δημοτῶν, «ἐκλογικὸν δικαίωμα».

— **ἐκλογικαὶ *παραβάσεις*** *[Ποιν. Δίκ.].* Ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν ταύτην νοοῦνται τὰ ὑπὸ τῶν ἐκλογικῶν νόμων προβλεπόμενα ποινικὰ ἀδικήματα. Οἱ ἐκλογικοὶ νόμοι εἶναι πολυάριθμοι. Τὰ περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν ρυθμίζονται νῦν ὑπὸ τοῦ νόμου 3824 ἀπὸ 24/25 Ἰανουαρίου 1929 «περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν». Τὰ περὶ ἐκλογῆς γερουσιαστῶν ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου 3786 ἀπὸ 14/16 Ἰανουαρίου 1929 «περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας» καὶ τοῦ νόμου 4106 ἀπὸ 19/20 Μαρτίου 1929 διορθώσαντος τὸ ἄρθρον 14 τοῦ νόμου 3786, ὡς καὶ τοῦ ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1929 ἐκτελεστικοῦ διατάγματος. Τὰ περὶ ἐκλογῆς τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχῶν ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου 3572 τῆς 14/26 Ἰουνίου 1928 «περὶ κυρώσεως τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1927 περὶ κυρώσεως καὶ ἀκυροποιήσεως τοῦ ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ κωδικοποιήσεως εἰς ἑνιαῖον κείμενον νόμου τῆς νομοθεσίας περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων». Οἱ νόμοι 4108, 4189, 4227 καὶ 4228 ἐτροποποίησαν διατάξεις τινὰς τῆς περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων νομοθεσίας. Τὰ κατωτέρω περὶ τῶν ἐκλογικῶν παραβάσεων ἐκτιθέμενα ἰσχύουν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μέχρι σήμερον κειμένης ταύτης νομοθεσίας. Κατὰ τὸ ἄρθρον 35 τοῦ μνησθέντος ἐκτελεστικοῦ διατάγματος τοῦ περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας νόμου ἐφαρμόζονται ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐκλογικὰς παραβάσεις καὶ ἐπὶ τῶν γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν ὅσα ἰσχύουν περὶ τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν.

Αἱ ἐκλογικαὶ παραβάσεις ἐπὶ τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ρυθμίζονται ἐν τίτλῳ VI (ἄρθρ. 134—149) τοῦ εἰρημένου νόμου 3824. Κατὰ τὸ ἄρθρον 134 αὐτοῦ «ὅστις ἁρπάσῃ ἢ καταστρέψῃ ὁπωσδήποτε τὴν κάλπην ἢ τὸ πρωτόκολλον τῆς ψηφοφορίας ἢ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐκλογῆς, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους καὶ μὲ χρηματικὴν ποινὴν ἀπὸ 2000 μέχρις 20000 δραχμῶν, ὡς καὶ μὲ πενταετῆ στέρησιν τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων». Ὡς κάλπη νοεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 74 τοῦ αὐτοῦ νόμου προβλεπομένη, κατὰ τὸ ἄρθρ. 79 σφραγιζομένη καὶ κατὰ τὸ ἄρθρ. 82 (ἀριθμ.3) χρησιμοποιουμένη. Ἡ κάλπη καθίσταται ἀντικείμενον τῆς ὑπὸ τοῦ παρόντος ἄρθρου προβλεπομένης πράξεως ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ ἁρπαγὴ ἢ καταστροφὴ αὐτῆς δύναται νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκλογὴν ἢ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς, συνεπῶς καὶ πρὸ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 78 προβλεπομένου χρονικοῦ σημείου, ἤτοι μιᾶς ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τῆς ἡμέρας τῆς ψηφοφορίας. Ὡς πρωτόκολλον τῆς ψηφοφορίας νοεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 86 προβλεπόμενον, ὅπερ τηρεῖται ὑπὸ τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς, ἠριθμημένον καὶ μονογραφημένον ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ἐν ᾧ ἐγγράφονται οἱ ψηφοφοροῦντες ἐκλογεῖς καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου, ὑφ' ὃν εἶναι ἐγγεγραμμένος ἕκαστος ἐκλογεύς, καὶ ὅπερ μετὰ τὸ τέλος τῆς ψηφοφορίας κλείεται καὶ ὑπογράφεται ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ὑποψηφίων ἢ καὶ τῶν ἀντιπροσώπων ἢ ἀναπληρωτῶν αὐτῶν καὶ τοῦ δικαστικοῦ ἀντιπροσώπου. Τὸ πρωτόκολλον τῆς ψηφοφορίας καθίσταται ἀντικείμενον τῆς πράξεως τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ψηφοφορίας. Ὡς πρακτικὰ τῆς ἐκλογῆς νοοῦνται τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 95 προβλεπόμενα, συντασσόμενα μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς ψηφοφορίας, ἔνθα ἀναφέρεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ ἐκλογέων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφοφορησάντων καὶ ἡ ὥρα τῆς περατώσεως τῆς ψηφοφορίας. Ὑποκείμενον τοῦ ἀδικήματος τοῦ ἄρθρου 134 δύναται νὰ ᾖ πᾶς τις, συνεπῶς καὶ μέλος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς ἢ δικαστικὸς ἀντιπρόσωπος, ἢ ἐκλογεὺς ἢ καὶ μὴ ἐκλογεύς. Τὸ ἀδίκημα τελεῖται ἐκ δόλου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 135 τοῦ αὐτοῦ νόμου, διὰ φυλακίσεως ἀπὸ δύο μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν καὶ διὰ χρηματικῆς ποινῆς ἀπὸ 500 μέχρι 1000 δραχμῶν, ὡς καὶ διὰ στερήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων μέχρι πέντε ἐτῶν τιμωροῦνται: 1) Δημόσιοι, δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι ὑπόχρεοι εἰς τὴν δημοσίευσιν καὶ τοιχοκόλλησιν τῶν πινάκων ἀνακηρύξεως ὑποψηφίων καὶ τοῦ προγράμματος τῆς ψηφοφορίας, ἐκ προθέσεως ἐσφαλμένως ἀναγράφοντες τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων ἢ ψευδεῖς τοιούτους». Οἱ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου τούτου νοούμενοι δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι οἱ νομάρχαι. Κατὰ τὸ ἄρθρον 62 τὸ ἁρμόδιον πρωτοδικεῖον κοινοποιεῖ εἰς τὸν νομάρχην τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ὑποψηφίων, οὗτος δὲ διὰ προκηρύξεως γνωστοποιεῖ εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν τὰς ἀνακηρυχθείσας ὑποψηφιότητας. Ἡ προκήρυξις, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, δημοσιεύεται, πάντως δὲ τοιχοκολλᾶται εἰς τὰ δημοσιώτερα μέρη εἰς τοὺς δήμους καὶ κοινότητας τῆς ἐκλογικῆς περιφερείας. Οὗτοι εἶναι οἱ πίνακες ἀνακηρύξεως ὑποψηφίων. Δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι νοοῦνται οἱ δήμαρχοι καὶ πρόεδροι κοινοτήτων καὶ οἱ ὑφιστάμενοι αὐτῶν, εἰς τὴν φροντίδα τῶν ὁποίων ἐναπέθεσεν ὁ νόμος τὴν τοιχοκόλλησιν τῶν πινάκων ἀνακηρύξεως ὑποψηφίων, ὡς καὶ τὴν πρὸ τριῶν τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς ψηφοφορίας ἡμερῶν ἔκδοσιν καὶ δημοσίευσιν προγράμματος (ἄρθρ. 69) ἀναφέροντος σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς ὑποψηφιότητας, ὡς αὗται ἀναγράφονται εἰς τὴν προκήρυξιν τοῦ νομάρχου. Τὸ ἀδίκημα συνίσταται εἰς τὴν ἐκ προθέσεως ἐν τοῖς πίναξι καὶ τῷ προγράμματι ἐσφαλμένην ἀναγραφὴν τῶν ὀνομάτων τῶν ὑποψηφίων, ἢ τὴν ἀναγραφὴν φανταστικῶν ὀνομάτων τοιούτων. Συνεπῶς ἡ ἐκ παραδρομῆς ψευδὴς ἀναγραφὴ ἢ ἐν γένει ἐξ ἀμελείας δὲν τιμωρεῖται. 2) Οἱ ὁπωσδήποτε αὐθαιρέτως ἐπεμβαίνοντες κατὰ τὴν σύνταξιν ψηφοδελτίου ὑπὸ ψηφοφόρου ἢ ἐπιφέροντες ἄνευ τῆς ρητῆς τούτου συναινέσεως μεταβολὰς εἰς τὸ ψηφοδέλτιον αὐτοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 82, ὁ ἐκλογεύς, ἀφοῦ λάβῃ ἀπὸ τὴν ἐφορευτικὴν ἐπιτροπὴν τὸν σεσημασμένον φάκελον καὶ τὰ ψηφοδέλτια, ἀποσύρεται εἰς τὸν ἀποκεχωρισμένον χῶρον, κλείει μυστικῶς τὸ ψηφοδέλτιον τῆς ἐκλογῆς του εἰς τὸν φάκελον, ἐπικολλᾷ τὸν φάκελον, ἐξέρχεται καὶ ἐπιδεικνύων αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τὸν ρίπτει ἰδιοχείρως εἰς τὴν κάλπην. Ἐν τῷ ἀριθμῷ 2 τοῦ ἄρθρου 135 κολάζεται ἡ οἱαδήποτε αὐθαίρετος ἐπέμβασις εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ψηφοφόρου σύνταξιν τοῦ ψηφοδελτίου ἐν τῷ ἀποκεχωρισμένῳ χώρῳ. Κατὰ τὸ ἄρθρον δηλαδὴ 84 ὁ ἐκλογεὺς ὅταν ψηφίζῃ διὰ κοινοῦ ψηφοδελτίου δικαιοῦται νὰ ἀναγράψῃ ἐν αὐτῷ ὀνόματα ὑποψηφίων ἀνηκόντων εἰς διαφόρους συνδυασμοὺς ἢ καὶ ὀνόματα μεμονωμένων ὑποψηφίων. Ὅταν δὲ ψηφίζῃ διὰ κομματικοῦ ψηφοδελτίου δικαιοῦται νὰ διαγράψῃ 1 ἕως 2 ὀνόματα ὑποψηφίων καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὰ δι' ἄλλων. Ἡ περὶ ἧς πρόκειται ποινικὴ διάταξις ἀποσκοπεῖ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας τῆς συντάξεως τοῦ ψηφοδελτίου. 3) Οἱ ὁπωσδήποτε δημοσιεύοντες ἢ τοιχοκολλοῦντες ψευδεῖς πίνακας ὑποψηφίων πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἐκλογέων. 4) Οἱ ἁρμόδιοι οἱ ἐγγράφοντες ἐν γένει εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους ψηφοφόρους μὴ πληροῦντας τὰς προϋποθέσεις τοῦ νόμου ἢ διαγράφοντες τοὺς πληροῦντας αὐτάς. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφοφορεῖν ἐν ἑκάστῃ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ ἀνήκει εἰς πάντα δημότην δήμου ἢ κοινότητος τῆς περιφερείας συμπληρώσαντα τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐξαιρουμένων τῶν ἐν ἄρθροις 4 καὶ 5 μνημονευομένων προσώπων. Οἱ ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφοφορεῖν ἐν ἑκάστῳ δήμῳ ἢ κοινότητι ἐγγράφονται εἰς ἰδιαιτέρους καταλόγους καλουμένους *ἐκλογικούς,* ἡ δὲ ἐγγραφὴ αὕτη ἐνεργεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων ΔΝΖ' τοῦ 1912, ΓΣΚΑ' τοῦ 1907 καὶ 3355 τοῦ 1925. Ἡ περὶ ἧς πρόκειται ποινικὴ διάταξις ἀποσκοπεῖ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κανονικῆς ἐγγραφῆς τῶν ἐκλογέων εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους τόσον κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν σύνταξιν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν καθ' ἕκαστον ἔτος ἀναθεώρησιν αὐτῶν. 5) Οἱ ἐντεταλμένοι δημόσιοι ὑπάλληλοι ἢ ἰδιῶται τὴν ἐπίβλεψιν ἢ ἐργασίαν τῆς ἐκτυπώσεως ἐκλογικῶν καταλόγων ἢ παραρτημάτων τοιούτων καταλόγων, ἐκ προθέσεως κατὰ ταύτην ἐσφαλμένως ἐγγράφοντες τὸ ὀνοματεπώνυμον κλπ. ἢ ἀλλοιοῦντες τοῦτο. Καὶ ἐνταῦθα ἀποκλείεται ἡ ἐξ ἀμελείας ψευδὴς ἐγγραφὴ ἢ ἀλλοίωσις. 6) Δημόσιοι ὑπάλληλοι, πολιτικοὶ ἢ στρατιωτικοί, δημοτικοὶ ἢ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι, ἐφημέριοι ἢ ὑπάλληλοι τῆς ἐπιτροπῆς ἀποκαταστάσεως προσφύγων, οἱ ἐκδόσαντες ψευδῆ πιστοποιητικὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἐγγραφὴν ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ, τὴν χορήγησιν βιβλιαρίων ταυτότητος καὶ ἐν γένει πρὸς τὴν ἐξάσκησιν ἢ πιστοποίησιν ἐκλογικοῦ δικαιώματος. 7) Οἱ ἐκ προθέσεως παραδίδοντες εἰς ἐφορευτικὴν ἐπιτροπὴν φακέλους διαφόρους τῶν κανονικῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 77 οἱ φάκελοι ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκλείονται τὰ ψηφοδέλτια κατασκευάζονται ὁμοιόμορφοι δι' ἅπαν τὸ κράτος μερίμνῃ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἐκ χάρτου λευκοῦ ἀδιαφανοῦς, φέρουσι δὲ ἐπὶ τῆς προσθίας αὐτῶν πλευρᾶς ἔντυπον ἐπιγραφὴν ἢ ἄλλο γνώρισμα. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν μεριμνᾷ περὶ ἐγκαίρου ἐφοδιασμοῦ τῶν ἐκλογικῶν τμημάτων δι' ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ φακέλων. Ἐν ἐλλείψει τοιούτων φακέλων ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπή, πιστοποιοῦσα τὴν ἔλλειψιν, προμηθεύεται αὐτὴ ὁμοιομόρφους. Μόνον ἐντὸς τοιούτων φακέλων, κατὰ τὸ ἄρθρον 85, δύναται νὰ ἐγκλεισθῇ τὸ ριπτόμενον ψηφοδέλτιον. Συνεπῶς ἂν παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν φάκελοι διάφοροι τῶν κανονικῶν, εἶναι δυνατὸν νὰ ματαιωθῇ ἡ ἐκλογή. Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐξ ἀμελείας παράδοσις μὴ κανονικῶν φακέλων δὲν τιμωρεῖται. 8) Πᾶς στρατιωτικὸς διατάξας ἐπέμβασιν τῶν στρατιωτικῶν εἰς τὴν ἐκλογὴν ἢ ἐνεργήσας ἐπέμβασιν δι' οἱουδήποτε ὀργάνου τῆς δημοσίας δυνάμεως. 9) Πᾶς ὅστις: α') ἰδιοποιεῖται ψευδῶς τὸ πρόσωπον ἐκλογέως τινός, ἢ ποιεῖται χρῆσιν πλαστῶν ἢ νόθων κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ποινικοῦ νόμου ἐγγράφων, ἢ γνησίων μέν, ἀλλὰ προωρισμένων δι' ἄλλο πρόσωπον ἢ δίδει ψευδῆ ἔνορκον βεβαίωσιν ἢ ὑποβάλλει ἐν γνώσει ψευδῆ αἴτησιν ἢ ψευδεῖς ἀντιρρήσεις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν βιβλιαρίων ἐγγραφῆς καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ διαγραφῆς εἴτε ἑαυτοῦ, εἴτε ἄλλου ἐκλογέως· β') ψηφοφορεῖ ἀντ' ἄλλου ἐκλογέως διὰ βιβλιαρίου ἢ οἱουδήποτε πιστοποιητικοῦ μὴ ἀνήκοντος αὐτῷ· γ') ἀλλοιοῖ τὰς κατὰ τὸν παρόντα νόμον συντασσομένας ἐκθέσεις πρὸς τὸν αὐτὸν τοῦ προηγουμένου ἐδαφίου α' σκοπόν· δ') ἔχων βιβλιάριον ταυτότητος δήμου ἢ κοινότητός τινος ἤθελε ζητήσει καὶ λάβει καὶ ἕτερον βιβλιάριον, εἴτε ἐν ἄλλῳ δήμῳ ἢ κοινότητι, εἴτε ἐν ἄλλῳ τμήματι τοῦ αὐτοῦ δήμου ἢ κοινότητος, χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ ὃ ἔχει βιβλιάριον ἢ ἤθελε ζητήσει καὶ ἐπιτύχει τὴν ἐγγραφὴν αὐτοῦ ἐν ἄλλῳ δήμῳ ἢ κοινότητι, χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ βιβλιάριον· ε') ἄνευ δικαιώματος κατασκευάζει, πωλεῖ ἢ κατέχει βιβλιάρια ταυτότητος ἢ ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχήν του τοιαῦτα, ὅπως μὴ δυνηθῶσι νὰ ψηφοφορήσουν οἱ ἐκλογεῖς, εἰς οὓς ἀνήκουσιν, ἢ ὅπως χρησιμεύσωσι τὰ βιβλιάρια εἰς ἄλλους ἢ εἰς οὓς ἀνήκουσι. 10) Πᾶς ὅστις: α') ψηφοφορεῖ εἰς πλείονα τμήματα τοῦ αὐτοῦ δήμου ἢ κοινότητος ἢ πλείονας δήμους ἢ κοινότητας· β') ἀλλοιοῖ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ τὰ πρωτόκολλα τῆς ψηφοφορίας καὶ τῆς διαλογῆς πρὸς τὸν σκοπὸν ματαιώσεως τῆς ἐκλογῆς, ἢ μεταβολῆς ἢ συγχύσεως τοῦ ἐκλογικοῦ ἀποτελέσματος· γ') ψηφοφορῶν ρίπτει πλείονας τοῦ ἑνὸς φακέλους. 11) Ὅστις εἰσάγει πρὸς νοθείαν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῆς ἐκλογῆς μέχρι τοῦ πέρατος τῆς διαλογῆς εἰς τὴν κάλ-

Digitized by Google

πην ἕνα ἢ πλείονας φακέλους ἢ ψηφοδέλτια. 12) Ὅστις ἀποτρέπει δι' οἱουδήποτε τρόπου τὸν ἐκλογέα νὰ ψηφοφορήσῃ, ἰδίᾳ ἐὰν οὗτος ἐξαρτᾶται ὁπωσδήποτε ἐξ αὐτοῦ. 13) Ὅστις ἄνευ δικαιώματος κάμνει χρῆσιν τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 60 ὀνόματος καὶ ἐμβλήματος ἢ παρεμφερῶν τοιούτων, ὡς καὶ οἱ δικαστικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ ἐφορευτικαὶ ἐπιτροπαί, οἱ ἀνεχόμενοι τοιαύτην χρῆσιν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 60, ἕκαστον πολιτικὸν κόμμα δύναται, δι' ἐγγράφου δηλώσεως τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ τῆς διευθυνούσης αὐτὸ ἐπιτροπῆς, ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου, νὰ ὁρίσῃ τὸ σῆμα καὶ τὸ ἔμβλημα τοῦ κόμματος ἑνιαῖα καθ' ὅλον τὸ κράτος. Τῶν οὕτω δηλωθέντων ὀνόματος καὶ ἐμβλήματος δικαιοῦνται νὰ ποιῶνται κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν οἱ ὑποψήφιοι τοῦ κόμματος. 14) Ὅστις ἰδίαις δαπάναις μεταφέρει ἐκλογεῖς εἰς τὸν τόπον τῆς ψηφοφορίας. 15) Ὅστις ἀπὸ τῆς προκηρύξεως τῆς ἐκλογῆς μέχρι τῆς διαλογῆς ἐπὶ σκοπῷ ὑπερψηφίσεως ἢ καταψηφίσεως ὑποψηφίων καθ' οἱονδήποτε τρόπον ὑπόσχεται ἢ δίδει ἢ δέχεται χρήματα ἢ ἄλλο περιουσιακὸν οἱονδήποτε ἀντικείμενον ἢ ὑπόσχεται δωρεὰν ἢ δωρεῖ πρὸς φιλανθρωπικὸν σκοπὸν ἢ ἐκτέλεσιν ἔργου ἐν τῇ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ εἰς δῆμον, κοινότητα, φιλανθρωπικὸν ἢ κοινωφελὲς ἵδρυμα ἢ ἐκκλησίαν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 136 τιμωρεῖται καὶ ἡ ἀπόπειρα τῶν παραβάσεων τῶν προηγουμένων ἄρθρων, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἐπίσης συμφώνως πρὸς τὸ αὐτὸ ἄρθρον τὰ μνησθέντα ἀδικήματα εἰσάγονται δι' ἀπ' εὐθείας κλήσεως ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου πλημμελειοδικείου ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς εἰς τὸν εἰσαγγελέα ἐγχειρίσεως τῆς σχετικῆς μηνύσεως ἢ τῆς εἰς αὐτὸν ἀποστολῆς τῆς μηνύσεως ἢ τῆς περὶ τῆς παραβάσεως δικαστικῆς ἐκθέσεως, τηρουμένων τῶν προθεσμιῶν τῶν ἀποστάσεων. Τῆς ἀπ' εὐθείας κλήσεως προηγεῖται προανάκρισις, ἐξεταζομένου, εἰ δυνατόν, τοῦ κατηγορουμένου, ὅστις δικαιοῦται ἐν πάσῃ περιπτώσει προσφυγῆς, κατὰ τὸ ἄρθρον 163 τῆς ποινικῆς δικονομίας. Κατὰ τὸ ἄρθρον 137, διὰ φυλακίσεως ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς μέχρις ἑνὸς ἔτους, διὰ χρηματικῆς ποινῆς ἀπὸ 200 μέχρι 1000 δραχμῶν ὡς καὶ διὰ στερήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων μέχρι τριῶν ἐτῶν τιμωροῦνται: 1) Δικαστικοί, διοικητικοί, δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ λειτουργοί, δικηγόροι, δήμαρχοι, πρόεδροι κοινοτικῶν συμβουλίων καὶ μέλη ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν καὶ πάντες οἱ ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ὁπωσδήποτε κατὰ τὸν παρόντα νόμον συμπράττοντες, ἀρνούμενοι ἢ ἀμελοῦντες τὴν ἔγκαιρον ἐκπλήρωσιν τῶν διὰ τοῦ νόμου τούτου ἐπιβαλλομένων αὐτοῖς καθηκόντων ἢ ὁπωσδήποτε παραβαίνοντες αὐτόν. 2) Οἱ ἐντεταλμένοι δημόσιοι ὑπάλληλοι ἢ ἰδιῶται τὴν ἐπίβλεψιν ἢ ἐργασίαν τῆς ἐκτυπώσεως ἐκλογικῶν καταλόγων ἢ παραρτημάτων τοιούτων καταλόγων ἐξ ἀμελείας κατὰ ταύτην ἐσφαλμένως ἀναγράφοντες τὸ ὀνοματεπώνυμον κλπ. ἢ ἀλλοιοῦντες τοῦτο. 3) Τὰ τὴν ἐκλογὴν διευθύνοντα μέλη τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν, ὡς καὶ ὁ διευθύνων τὴν ἐκλογὴν ἢ λαμβάνων μέρος ἀντιπρόσωπος τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς: α) Ἐὰν ἐν γνώσει δεχθῶσί τινα εἰς ψηφοφορίαν, εἴτε μὴ ἐγγεγραμμένον ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ, εἴτε ψευδῶς ἐμφανιζόμενον ἀντ' ἄλλου ἐγγεγραμμένου, εἴτε ψηφοφορήσαντα ἤδη καὶ ἐκ νέου προσερχόμενον εἰς ψηφοφορίαν. β) Ἐὰν ἐν γνώσει ἀποκλείουσί τινα τῶν ἐν τῷ ὁριστικῷ καταλόγῳ ἐγγεγραμμένων ἐκλογέων τῆς ἐνασκήσεως τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ. γ) Ἐὰν ὁπωσδήποτε περιορίσωσι τὸν χρόνον τῆς ψηφοφορίας ἢ διακόψωσιν ἢ ἀναβάλωσιν αὐτήν. δ) Ἐὰν μεταβάλωσι τὸν νομίμως ὁρισθέντα τόπον τῆς ψηφοφορίας. ε) Ἐὰν ἀποβάλωσι τοῦ τόπου τῆς ψηφοφορίας ὑποψήφιον, ἀντιπρόσωπον ἢ ἀναπληρωτὴν αὐτοῦ. στ) Ἐὰν ἀδικαιολογήτως δὲν ἀνεγνώρισαν τοὺς νομίμως διορισθέντας ἀντιπροσώπους ἢ ἀναπληρωτὰς τῶν ὑποψηφίων. ζ) Ἐὰν δὲν ἐπιβάλωσι τὴν ποινὴν τοῦ προστίμου κατὰ τοῦ ἐκλογέως τοῦ ὑποπεσόντος εἰς τὰ ἐν ἄρθρῳ 150 παραπτώματα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 150 ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ τιμωρεῖ διὰ προστίμου 100 μέχρι 1000 δραχμῶν τὸν ἐκλογέα, ὅστις συντάσσει τὰ πρακτικὰ (γραμματεὺς τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς), ἐὰν παραβαίνῃ ἢ ἀμελῇ τὰ καθήκοντά του ἢ ἀπειθῇ. Ἐπίσης ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ τιμωρεῖ διὰ προστίμου 100—1000 δραχμῶν τὸν ἐκλογέα, ὅστις παραβιάζει δι' οἱουδήποτε μέσου τὴν μυστικότητα τῆς ψηφοφορίας ἢ παρεκτρέπεται εἰς ἔργα ἢ λόγους ἄτοπα καὶ ἀνοίκεια. 4) Οἱ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκλογῆς στερούμενοι τῶν ἐν τῷ νόμῳ ὁριζομένων προσόντων καὶ μὴ ἀπέχοντες τῆς ἐκτελέσεως καθηκόντων ἐν τῇ ἐφορευτικῇ ἐπιτροπῇ, ἂν ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν πρακτικῶν ὅτι διὰ παρατηρήσεως ἢ ἐκθέσεως ἐζητήθη ἡ ἀποχὴ αὐτῶν κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 87 ὁριζόμενα. 5) Δημόσιοι καὶ δημοτικοὶ ἢ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ δικαστικοὶ ἢ ἐκκλησιαστικοὶ λειτουργοί, οἵτινες ἤθελον ἀποδειχθῇ ὅτι ἐκ προθέσεως ἐνήργησαν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ κατὰ τὴν ψηφοφορίαν ὑπὲρ ἢ κατά τινος τῶν ὑποψηφίων. 6) Πᾶς δημόσιος πολιτικὸς ὑπάλληλος ὅστις διέταξεν ἐπέμβασιν τῶν στρατιωτικῶν εἰς τὴν ἐκλογήν. 7) Οἱ κατὰ τὸ ἄρθρον 40 τοῦ Συντάγματος μὴ ἐκλόγιμοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, δήμαρχοι, πρόεδροι κοινοτήτων καὶ στρατιωτικοί, ἀνακηρυσσόμενοι ὑποψήφιοι, χωρὶς νὰ παραιτηθῶσι τῆς ὑπηρεσίας, ἐὰν ὑποστηρίξωσι καθ' οἱονδήποτε τρόπον τὴν ὑποψηφιότητά των. 8) Πᾶς δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ὑπηρέτης, ὅστις ἤθελε δεχθῇ νὰ διορισθῇ καὶ χρηματίσῃ ὡς ἀντιπρόσωπός τινος τῶν ὑποψηφίων ἢ πληρεξούσιος ὑποψηφίου τινὸς ἢ κόμματος. 9) Οἱ παραβαίνοντες τὰς περὶ τάξεως διατάξεις τῶν ἄρθρων 70, 89, 90, 91 καὶ 92 τοῦ παρόντος νόμου. Τὰ ἐν λόγῳ ἄρθρα ἀφοροῦν τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν πολιτικῶν διαδηλώσεων καὶ παρελάσεων, τὴν ἐν τῷ τόπῳ τῆς ψηφοφορίας ὑπὸ τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ δικαστικοῦ ἀντιπροσώπου τήρησιν τῆς τάξεως, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς παρουσίας ἐνόπλου δυνάμεως ἐν τῷ τόπῳ τῆς ψηφοφορίας καὶ τοῖς πέριξ, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ὁπλοφορίας, καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς εἰσόδου εἰς τὸν τόπον τῆς ψηφοφορίας παντὸς μὴ ἁρμοδίου ἢ δικαιουμένου. 10) Οἱ ζητοῦντες ὑπέρογκα ποσὰ διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν ψηφοδελτίων. 11) Οἱ ἐκ προθέσεως μὴ τηροῦντες τὰς προθεσμίας τοῦ παρόντος νόμου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 138, οἱ στρατιωτικοὶ ἢ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι οἱ κριθέντες ἔνοχοι τοῦ ἀδικήματος τοῦ ἀριθμοῦ 8 τοῦ ἄρθου 135 ἢ τοῦ ἀριθμοῦ 6 τοῦ ἄρθρου 137 ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τοῦ βαθμοῦ ἢ τῆς θέσεώς των.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 139, ὑπαξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, τῆς χωροφυλακῆς καὶ τῆς ἀστυνομίας πόλεων, στρατιῶται, χωροφύλακες, ἀγρονόμοι, ἀγροφύλακες καὶ δημόσιοι ἢ δημοτικοὶ ἢ κοινοτικοὶ ὑπηρέται, ἐπεμβαίνοντες ὁπωσδήποτε εἰς τὴν ἐκλογήν, τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν ἓξ μηνῶν μέχρις ἑνὸς ἔτους. Κατὰ τὸ ἄρθρον 140 «διὰ φυλακίσεως μέχρι τριῶν μηνῶν, διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 5000 δρχ. καὶ διὰ στερήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων μέχρι ἑνὸς ἔτους τιμωροῦνται: 1) οἱ διεξάγοντες ἐντὸς τοῦ καταστήματος τῆς ψηφοφορίας προσηλυτισμόν, 2) οἱ ὑποβάλλοντες εἰς τὴν ἐφορευτικὴν ἐπιτροπὴν πολυαρίθμους ἀπαραδέκτους ἢ ἀβασίμους ἐνστάσεις, 3) οἱ κληρωθέντες ἢ διορισθέντες μέλη ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς ἐν τῷ δήμῳ ἢ τῇ κοινότητι καὶ μὴ παρευρισκόμενοι πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, μηδὲ δικαιολογοῦντες τοῦτο ἐπαρκῶς 4) ὁ ἐν τῷ ὁριστικῷ καταλόγῳ ἐγγεγραμμένος ἐκλογεύς, ὅστις, καίπερ μὴ κεκτημένος πράγματι τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφοφορεῖν, ἤθελε ψηφοφορήσει, 5) οἱ μὴ τηροῦντες τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 71 τοῦ παρόντος νόμου [ἀπαγόρευσις χρήσεως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς], 6) οἱ ἀδικαιολογήτως καταστρέφοντες ψηφοδέλτια, 7) ὅστις κατὰ τὴν παραμονὴν ἢ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς παραθέτει ὁμαδικὴν ἑστίασιν εἰς ἐκλογεῖς ἢ παρέχει τὴν πρὸς τοῦτο δαπάνην, ὡς καὶ οἱ κατ' αὐτὴν συμμετέχοντες. Ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἀριθμοῦ 5 δύναται νὰ διαταχθῇ καὶ τὸ κλείσιμον τοῦ καταστήματος ἐπὶ χρονικὸν διάστημα μέχρις ἑνὸς μηνός».

Κατὰ τὸ ἄρθρον 141, αἱ περὶ πράξεων κατὰ τῆς ἐνεργείας τῶν πολιτικῶν καὶ δημοσίων δικαίων, διαταράξεως τῆς ἡσυχίας δημοσίων σωματείων, πλαστογραφίας δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐγγράφων, νοθεύσεως τῶν δημοσίων σφραγίδων καὶ σημάντρων, ψευδομαρτυρίας ἐνώπιον τῆς ἀρχῆς, παρανόμου καταχρατήσεως, παρανόμου βίας καὶ ἀπειλῆς καὶ λοιπαὶ διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου ἐφαρμόζονται πρὸς καταστολὴν τῶν ἀξιοποίνων τούτων πράξεων, ἂν λάβωσι χώραν κατὰ τὰς ἐκλογάς. Ἡ ἐπί τινι τῶν πράξεων τούτων καταδίκη καὶ εἰς βαθμὸν πλημμελήματος ἐπιφέρει αὐτοδικαίως πενταετῆ στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 142, τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς 25 μέχρι 2000 δρχ. πᾶς ἐκλογεύς, ὅστις ἀδικαιολογήτως δὲν ψηφοφορεῖ εἰς προκηρυχθεῖσαν ἐκλογήν. Ἐξαιροῦνται οἱ ὑπερβάντες τὸ 60ὸν ἔτος καὶ οἱ μὴ διαμένοντες εἰς τὸν τόπον τῆς ψηφοφορίας· ὡς τοιοῦτοι δὲν θεωροῦνται οἱ διαμένοντες εἰς τὰ προάστεια αὐτοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 143, πᾶσα ἄλλη παράβασις τῶν ἐν τῷ παρόντι νόμῳ ὡρισμένων, ἐὰν δὲν προβλέπεται εἰδικῶς ὑπ' αὐτοῦ ἢ δὲν ὑπάγεται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου, τιμωρεῖται μὲ χρηματικὴν ποινὴν μέχρι 5000 δρχ. ἢ μὲ φυλάκισιν μέχρι 3 μηνῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 144, ἁρμόδια πρὸς ἐκδίκασιν τῶν παραβάσεων τοῦ παρόντος νόμου, παρ' οἱουδήποτε καὶ ἂν διαπραχθῶσιν, εἴτε πολιτικοῦ εἴτε στρατιωτικοῦ, εἰσὶ τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια. Κατὰ τὸ ἄρθρον 145, ἐπὶ τῶν παραβάσεων τοῦ παρόντος νόμου δὲν ἐφαρμόζεται ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 97 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Τουτέστιν ὁ προσταχθεὶς δημόσιος ἢ ὑπάλληλος ἢ ὑπηρέτης πρὸς τέλεσιν ἐκλογικῆς παραβάσεως δὲν ἐξαιρεῖται τῆς ποινῆς καὶ ἂν προσετάχθη διὰ τῶν νομίμων διατυπώσεων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 146, πᾶσα ἀξιόποινος πρᾶξις σχέσιν ἔχουσα μὲ τὰς ἐκλογὰς καὶ προβλεπομένη εἴτε ὑπὸ τοῦ παρόντος εἴτε ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου, τιμωρεῖται εἴτε ἐπικυρωθῇ εἴτε ἀκυρωθῇ ἡ ἐκλογή. Κατὰ τὸ ἄρθρον 147, ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 24 τοῦ ποινικοῦ νόμου (ἔκπτωσις ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας, στέρησις τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἀρχῆς κλπ.) ἐφαρμόζεται ἐπὶ πασῶν τῶν κατὰ τὸν παρόντα νόμον μὲ ἐπανορθωτικὴν ποινὴν τιμωρουμένων πράξεων ἢ παραλείψεων, ἐξαιρουμένων τῶν περιπτώσεων καταδίκης ἐπὶ ἀμελείᾳ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 148 ἡ προθεσμία τῆς παραγραφῆς τοῦ παρόντος νόμου εἶναι ἑξάμηνος. Κατὰ τὸ ἄρθρον 190 τοῦ κώδικος νομοθεσίας περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων, δήμαρχος, δημαρχεύοντες πάρεδροι, πρόεδροι κοινοτικῶν συμβουλίων, δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι, οἵτινες ἤθελον ἀποδειχθῇ ὅτι ἐκ προθέσεως ἐνήργησαν καθ' οἱονδήποτε τρόπον, καταχρώμενοι τῆς ἑαυτῶν ἐξουσίας, ἐν δημοτικαῖς, κοινοτικαῖς ἢ βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς ὑπὲρ ἢ κατά τινος τῶν ὑποψηφίων, τιμωροῦνται διὰ χρηματικῆς ποινῆς 100—2000 δραχμῶν καὶ μέχρι διμήνου φυλακίσεως. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 191 τοῦ αὐτοῦ κώδικος, αἱ ποινικαὶ διατάξεις τοῦ ΧΜΗ' νόμου (ὡς ἐτροποποιήθη οὗτος διὰ τῶν νόμων 1075, 1835, 2484, 2485, 2486 περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν καὶ ΓΣΝΕ' τοῦ 1908) ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἐκλογῶν, ἐφ' ὅσον δὲν τροποποιοῦνται διὰ τοῦ κώδικος τούτου. Ἀλλ' οἱ νόμοι ΧΜΗ' καὶ ΓΣΝΕ' κατηργήθησαν διὰ τοῦ ἄρθρου 158 τοῦ νόμου 3824.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἐκλογικὸν βιβλιάριον**· βλ. *ἐκλογὴ* καὶ *ἐκλογικαὶ παραβάσεις*.

— **ἐκλογικὸν δίκαιον** *[Νομ.]*. Τὸ σύνολον τῶν κανόνων, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους τελοῦνται αἱ ἐκλογαί. Εἰδικώτερον τὸ ἐκλογικὸν δίκαιον ρυθμίζει τὰ προσόντα τῶν ἐκλογέων καὶ ἐκλεξίμων, τὸ ἐκλογικὸν σύστημα καθ' ὃ διενεργοῦνται αἱ ἐκλογαὶ καὶ τὴν ἐκλογικὴν διαδικασίαν· ἤτοι τὰ τῆς ἐκλογικῆς περιφερείας, τὰ τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων καὶ ἀναθεωρήσεως αὐτῶν, τὰ τῶν δικαστικῶν ἀντιπροσώπων, ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἀντιπροσώπων τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἐκλογῶν, τὰ τῆς ψηφοφορίας καὶ τὰ τῆς ἐξελέγξεως καὶ ἐκδικάσεως τοῦ κύρους τῶν ἐκλογῶν. Τὸ ἐκλογικὸν δίκαιον προϋποθέτει πολιτείαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ λειτουργεῖ τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα. Δὲν δύναται ἑπομένως νὰ νοηθῇ ἐκλογικὸν δίκαιον ἐν τῷ ἀπολυταρχικῷ κράτει, ἔνθα ὁ μονάρχης ἀσκεῖ ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν εἴτε αὐτὸς μόνος, εἴτε δι' ἀντιπροσώπων, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος κατὰ βούλησιν διορίζει, οὔτε ἐπίσης δύναται νὰ νοηθῇ ἐν τῇ ἀμέσῳ δημοκρατίᾳ, ἔνθα ὁ λαὸς ἀσκεῖ ἀμέσως ἁπάσας τὰς ἐξουσίας. Τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον ἐκλογικὸν δίκαιον διέπεται ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927 ἐκδοθέντων νόμων 3786 τῆς 16 Ἰανουαρίου 1929 «περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας» καὶ 3824 τῆς 25 Ἰανουαρίου 1929 «περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν», τοῦ ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1929 διατάγματος «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 3786 περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας», ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου ΔΝΖ' (4057) τῆς 14 Φεβρουαρίου 1912 «περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη διὰ μεταγενεστέρων νόμων καὶ νομοθετικῶν διαταγμάτων. Στηρίζεται ἐπὶ τῆς καθολικότητος καὶ μυστικότητος τῆς ψηφοφορίας καὶ καθιερώνει μέ τινας ἐξαιρέσεις τὸ ἄμεσον τῆς ἐκλογῆς καὶ τὸ πλειοψηφικὸν ἐκλογικὸν σύστημα (βλ. *ἐκλογή*, *ἐκλογιμότης*, *ἐκλογικὸν* δικαίωμα, *ἐκλογικὸν* σύστημα καὶ *ψηφοφορία*, ἔνθα καὶ βιβλιογραφία).

Χ. Γ. Σ

—**ἐκλογικὸν δικαίωμα** *[Νομ.]*. Τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας παρεχόμενον δικαίωμα εἰς τοὺς πολίτας ν' ἀναδεικνύουν δι' ἐκλογῆς τοὺς ἀντιπροσώπους των. Ὑποκείμενον τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, κατὰ τὴν κρατοῦσαν σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γνώμην, εἶναι αὐτὴ ἡ πολιτεία καὶ οὐχὶ ὁ ἐκλογεύς, ὁ ὁποῖος, ὡς μέλος τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος, εἶναι ὄργανον τῆς πολιτείας ἀσκοῦν δημοσίαν λειτουργίαν. Ὁ ἐκλογεὺς ἔχει μόνον δικαίωμα, ὅπως ἀναγνωρισθῇ ὡς μέλος τοῦ ἐκλογικοῦ ὀργάνου τῆς πολιτείας, ὅπως ἐξασκήσῃ τὴν ἐκλογικὴν λειτουργίαν, ἡ λειτουργία ὅμως αὕτη οὐδέποτε εἶναι δικαίωμα ἀτομικὸν τοῦ ἐκλογέως, ἀλλὰ τῆς πολιτείας. Τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς καθολικὸν καὶ περιωρισμένον, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ἴσον καὶ ἄνισον. Τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἶναι *καθολικόν*, ἐφ' ὅσον ἅπαντες οἱ πολῖται πολιτείας τινὸς οἱ ὑπερβάντες ὡρισμένον ὅριον ἡλικίας δύνανται νὰ εἶναι ἐκλογεῖς, εἶναι δὲ *περιωρισμένον*, ἐφ' ὅσον ὡρισμένη τάξις πολιτῶν ἀποκλείεται τῶν ἐκλογῶν, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως ὡρισμένων περιουσιακῶν στοιχείων, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως ὡρισμένου βαθμοῦ μορφώσεως. Ἡ δικαιολογία τοῦ περιορισμοῦ τούτου εἶναι, ὅτι οἱ πολῖται οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τάξεις ταύτας δὲν ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένην ὡριμότητα κρίσεως, οὔτε τὸ ἴδιον διαφέρον διὰ τὰ δημόσια πράγματα μὲ τὰς πλουσιωτέρας τάξεις, ἐφ' ὅσον δὲ εἶναι πτωχοί, δὲν ἔχουν καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἀνεξαρτησίαν διὰ τὴν καλὴν χρησιμοποίησιν τῆς ψήφου των. Μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ καθολικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστοι καὶ ὡρισμένοι περιορισμοί, περιορισμοὶ ὅμως ἀφορῶντες οὐχὶ ὡρισμένας τάξεις πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τοὺς πολίτας. Οὕτως εἰς πάσας τὰς πολιτείας, ἐν αἷς ἐπικρατεῖ τὸ καθολι-

Digitized by Google

κὸν ἐκλογικὸν δικαίωμα, ἀποκλείονται γενικῶς τῆς ψηφοφορίας οἱ ἀνήλικοι, εἰς πολλὰς πολιτείας ἀποκλείονται αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ξένοι, τέλος δὲ ἀποκλείονται καὶ οἱ ἔχοντες ἐλαττωματικὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ οἱ δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως στερηθέντες τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων των. Ἐν τούτοις καὶ οἱ περιορισμοὶ οὗτοι μὲ τὴν προοδευτικὴν ἐπικράτησιν τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν ἤρχισαν νὰ μειοῦνται εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἡ ἐκλογικὴ ἡλικία λ. χ., ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἦτο τὸ 30 ἔτος, ὑπεβιβάσθη βαθμηδὸν εἰς τὸ 25, τὸ 21, τὸ 20 καὶ ἐν Ρωσίᾳ εἰς τὸ 18 ἔτος. Αἱ γυναῖκες ἐπίσης, αἱ ὁποῖαι γενικῶς ἐν ἀρχῇ ἐστεροῦντο τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἀπέκτησαν σὺν τῷ χρόνῳ τοιοῦτον, σήμερον δ' εὐκολώτερον ἀριθμεῖ τις τὰς πολιτείας αἱ ὁποῖαι δὲν παρέχουν εἰς τὰς γυναῖκας ψῆφον, ἢ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι παρέχουν, ἐν δὲ τῇ Ρωσίᾳ παρεχωρήθη ἐσχάτως τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα καὶ εἰς τοὺς ξένους. Τὸ καθολικὸν ἐκλογικὸν δικαίωμα θεωρεῖται σήμερον ὡς βάσις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαίου ὅλων σχεδὸν τῶν κρατῶν, ἡ δὲ γενίκευσίς του ἤρχισεν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ πλεῖστα κράτη ἀνεγνώριζον μόνον τὸ περιωρισμένον ἐκλογικὸν δικαίωμα, στηριζόμενον ἐπὶ ὡρισμένων περιουσιακῶν στοιχείων ἢ ἐπὶ ὡρισμένου βαθμοῦ μορφώσεως, οὕτως ὥστε αἱ πλουσιώτεραι τάξεις ἦσαν προνομιοῦχοι καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ καθολικὴ ψηφοφορία εἰσήχθη κυρίως ἀπὸ τοῦ 1848, ἐν Βελγίῳ εἰσήχθη μὲν τῷ 1893 ἀλλ' ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν πολλαπλῆν ψηφοφορίαν, ἐδικαιοῦντο δηλαδὴ ἅπαντες οἱ πολῖται ψήφου, ὑπῆρχον ὅμως καὶ ὡρισμέναι τάξεις πολιτῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον δύο ἢ καὶ τρεῖς ψήφους. Μόλις ἀπὸ τοῦ 1919 καθιερώθη ἡ ἀρχὴ τῆς μιᾶς ψήφου διὰ πάντα πολίτην. Ἡ Ἀγγλία ἐγνώρισε τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν τῷ 1918, ἡ Γερμανία τῷ 1871, αἱ χῶραι ὅμως αὐτῆς τῷ 1919. Ὁμοίως καὶ ἐν Αὐστρίᾳ τὸ καθολικὸν ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰσήχθη μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Ἐν γένει σήμερον ἡ ἀρχὴ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας κυριαρχεῖ ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ μὲ τάσιν ἐξαπλώσεως καὶ εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, ὅπου οἱ διατηρούμενοι ἔτι περιορισμοὶ ἀρχίζουν νὰ ὑποχωροῦν.

Τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα διακρίνεται, εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ εἰς ἴσον καὶ ἄνισον. *Ἴσον* εἶναι τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, ἐφ' ὅσον πᾶς ἐκλογεύς, ἀδιακρίτως μορφώσεως, περιουσίας, ἐπαγγέλματος ἢ ἡλικίας, ἔχει τὴν ἰδίαν ψῆφον μὲ πάντα ἄλλον ἐκλογέα, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει εἶναι ἄνισον. Ἡ ἀνισότης συνίσταται εἰς τοῦτο: εἴτε οἱ ἐκλογεῖς ἔχουν πολλαπλῆν ψῆφον, ἀναλόγως τῆς μορφώσεως, τῆς περιουσίας, τοῦ ἐπαγγέλματος ἢ τῆς ἡλικίας των, εἴτε ὡρισμέναι τάξεις ἔχουν προνομιοῦχον θέσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν ἀντιπροσώπων ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματός των ἢ τοῦ φόρου τὸν ὁποῖον καταβάλλουν εἰς τὸ κράτος. Ἡ δικαιολογία τῆς τοιαύτης ἀνισότητος εἶναι ὅτι πολῖται μεγαλυτέρας μορφώσεως ἔχουν ὀρθοτέραν κρίσιν περὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων ἢ οἱ ἀμαθέστεροι, ὅτι ἐπίσης πολῖται ἔχοντες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλην περιουσίαν ἢ πληρώνοντες πολλοὺς φόρους δεικνύουν περισσότερον διαφέρον διὰ τὰς κρατικὰς ὑποθέσεις ἢ οἱ πτωχότεροι, καὶ ὅτι τέλος οἱ γεροντότεροι ἔχουν μείζονα πεῖραν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἢ οἱ νεώτεροι, πρέπει ἐπομένως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς ἄνω τάξεις νὰ ἔχουν μείζονα ἐκλογικὰ δικαιώματα ἢ οἱ ἄλλοι πολῖται. Ἡ πολλαπλῆ ψῆφος ἴσχυσεν, ὡς ἴδομεν, ἐν Βελγίῳ ἀπὸ τοῦ 1893 μέχρι τοῦ 1919, ἐπίσης δὲ εἰς πολλὰς γερμανικὰς χώρας πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἐν Ἕσσῃ λ. χ. πᾶς ἐκλογεὺς εἶχε μίαν ψῆφον, οἱ ὑπερβάντες ὅμως τὸ 50 ἔτος τῆς ἡλικίας των εἶχον δύο ψήφους. Ἀνάλογον συνέβαινε καὶ ἐν Ὀλδενβούργ. Ἐν Σαξωνίᾳ οἱ ἔχοντες εἰσόδημα ἄνω τῶν 1.600 μάρκων εἶχον δύο ψήφους, οἱ ἄνω τῶν 2.200 μάρκων τρεῖς ψήφους, καὶ οἱ ἄνω τῶν 2.800 μάρκων τρεῖς ψήφους. Ἐν Πρωσσίᾳ ἡ ἐκλογὴ ἐγίνετο εἰς δύο βαθμοὺς κατὰ τὸν κάτωθι τρόπον: ὅλη ἡ χώρα διῃρεῖτο εἰς τρία τμήματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον περιελάμβανε τοὺς ἐκλογεῖς οἱ ὁποῖοι ἐπλήρωνον τὸν ἀνώτατον φόρον, ἀνερχόμενον ἐν συνόλῳ εἰς τὸ τρίτον τοῦ ὁλικῶς πληρωνομένου φόρου, τὸ δεύτερον περιελάμβανε τοὺς ἐκλογεῖς οἱ ὁποῖοι ἐπλήρωνον κατώτερον φόρον, ἀνερχόμενον εἰς τὰ δύο τρίτα τοῦ ὁλικοῦ φόρου, καὶ τὸ τρίτον περιελάμβανε τοὺς λοιποὺς ἐκλογεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀφορολόγητοι. Ἕκαστον τῶν τμημάτων τούτων ἐξέλεγε τὸ τρίτον τῶν ἐκλεκτόρων, ἅπαντες δὲ οἱ ἐκλέκτορες ἐξέλεγον ὁμοῦ τοὺς βουλευτάς. Τὸ ἐκλογικὸν δηλαδὴ δικαίωμα ἦτο ἴσον κατὰ τμήματα (τάξεις), οὐχὶ ὅμως καὶ κατ' ἄτομον. Ἐν Λύμπεκ ἐκ τῶν 120 ἀντιπροσώπων οἱ 115 ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἀπὸ τριετίας ἐχόντων εἰσόδημα ἄνω τῶν 2.100 μάρκων, οἱ δὲ 5 ὑπὸ τῶν λοιπῶν πολιτῶν. Σήμερον γενικῶς παραπλεύρως τοῦ καθολικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ἐπεκράτησε καὶ τὸ ἴσον ἐκλογικὸν δικαίωμα, θεωρούμενον καὶ τοῦτο, ὡς καὶ ἐκεῖνο, ὡς βάσις τοῦ νέου ἐκλογικοῦ δικαίου τῶν κρατῶν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν σήμερον μόνον ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἰταλία, ἐν αἷς τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἶναι προνόμιον ὡρισμένων τάξεων, τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν ἐν Ρωσίᾳ, τῶν πλουσιωτέρων ἐν Ἰταλίᾳ. Παρ' ἡμῖν τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἶναι καθολικὸν καὶ ἴσον, μὴ ἀπαιτουμένων προσόντων μορφώσεως, ἡλικίας, ἢ περιουσίας διὰ τὴν ἄσκησιν αὐτοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Γ' Σεπτεμβρίου 1843 ψηφισθέντος ἐκλογικοῦ νόμου: «Τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφοφορεῖν ἀνήκει εἰς ὅλους τοὺς ἐντὸς τοῦ βασιλείου γεννηθέντας Ἕλληνας ἢ τοὺς ἀποκτήσαντας τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου κατὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους, συμπληρώσαντας τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἔχοντας προσέτι ἰδιοκτησίαν τινὰ ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας, ὅπου ἔχουσι τὴν πολιτικὴν διαμονήν των, ἢ ἐξασκοῦντας ἐν αὐτῇ οἱονδήποτε ἐπάγγελμα ἢ ἀνεξάρτητον ἐπιτήδευμα». Κατὰ τὴν τότε δοθεῖσαν ἑρμηνείαν εἰς τὴν διάταξιν ταύτην, ἀπεκλείοντο τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος μόνον οἱ ὑπηρέται καὶ οἱ μαθητεύοντες εἴς τινα τέχνην, οἱ μὴ ἔχοντες ἰδιοκτησίαν τινά. Τὴν ἰδίαν διάταξιν σχεδὸν μὲ ἐλάττωσιν μόνον τῆς ἐκλογικῆς ἡλικίας εἰς τὸ 21 ἔτος ἐπανέλαβε καὶ ὁ ὑπὸ τῆς Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνελεύσεως ψηφισθεὶς περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμος τῆς 19 Νοεμβρίου 1864, ὁ δὲ βραδύτερον ψηφισθεὶς νόμος ΧΜΗ' τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1877 οὐδεμίαν περιοριστικὴν διάταξιν περιεῖχε. Κατὰ τὸ ἄρθρον 4, ἐδ. 1 τοῦ νόμου τούτου, «τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφοφορεῖν ἐν ἑκάστῃ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ ἀνήκει εἰς πάντα δημότην .... συμπληρώσαντα τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας του», κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 13 τοῦ ἰδίου νόμου πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ἀπαιτεῖται νὰ ᾖ τις ἐγγεγραμμένος ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ. Βραδύτερον διὰ τοῦ νόμου ,ΓΣΚΑ' τῆς 19 Ἰουνίου 1907 ἀπῃτήθη ἐπιπροσθέτως ἀπὸ τοὺς ἐκλογεῖς ὡρισμένων δήμων, Ἀθηναίων, Πειραιῶς, Πατρέων κτλ., νὰ ἔχουν καὶ ἐκλογικὸν βιβλιάριον ταυτότητος, τὸ ὁποῖον νὰ προσάγουν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς. Κατὰ τὸ ἄρθρον 36 τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος: «Ἡ Βουλὴ σύγκειται ἐκ βουλευτῶν ἐκλεγομένων κατὰ νόμον ὑπὸ τῶν ἐχόντων δικαίωμα πρὸς τοῦτο πολιτῶν δι' ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας». Τὸ ἄρθρον τοῦτο εἶναι ἐπανάληψις τοῦ ἀναθεωρηθέντος ἄρθρου 66 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, οὕτω δὲ βλέπομεν τὴν καθολικὴν καὶ ἴσην ψηφοφορίαν καὶ συνταγματικῶς ἔκτοτε καθιερωμένην. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1929 περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμου «τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφοφορεῖν ἐν ἑκάστῃ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ ἀνήκει εἰς πάντα δημότην δήμου ἢ κοινότητος τῆς περιφερείας συμπληρώσαντα τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας του», κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ ἰδίου νόμου «ἡ ἄσκησις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος εἶναι ὑποχρεωτική». Αἱ διατάξεις προηγουμένων ἐκλογικῶν νόμων, αἱ ἀπαιτοῦσαι διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τὴν ἐγγραφὴν τῶν ἐκλογέων ἐν τοῖς ἐκλογικοῖς καταλόγοις καὶ ἔν τισι τὴν ὕπαρξιν ἐκλογικοῦ βιβλιαρίου ταυτότητος, ἰσχύουν καὶ κατὰ τὸν νέον τοῦτον νόμον (ἄρθρον 8). Ὥστε παρ' ἡμῖν δικαίωμα ψηφοφορίας ἔχει ὁ δημότης ὁ συμπληρώσας τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὁ ἐγγεγραμμένος ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ καὶ ἐξαιρετικῶς διά τινας δήμους καὶ ὁ ἔχων ἐκλογικὸν βιβλιάριον ταυτότητος. Αἱ γυναῖκες παρ' ἡμῖν δὲν ἔχουν δικαίωμα ψήφου, κατὰ τὴν ἑρμηνευτικὴν ὅμως δήλωσιν ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Συντάγματος εἶναι δυνατὴ ἡ παραχώρησις εἰς αὐτὰς πολιτικῶν δικαιωμάτων διὰ νόμου. Τοιοῦτος δὲν ἐξεδόθη μέχρι σήμερον. Τῆς καθολικότητος τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ὑπάρχουν παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς πολιτείαις, ὡρισμέναι ἐξαιρέσεις. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ ὡς ἄνω ἐκλογικοῦ νόμου «Δὲν ἀπολαύουν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοί. Ἀναστέλλεται ἡ ἄσκησις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῶν εἰς τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ τὴν χωροφυλακὴν ὁπωσδήποτε ὑπηρετούντων, ὡς καὶ τῶν ἀρχιφυλάκων τῆς ἀστυνομίας πόλεων καὶ ἀστυφυλάκων». Ἐπίσης καὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 5: «Ἀποκλείονται τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος α) οἱ ἕνεκα καταδίκης στερηθέντες τοῦ δικαιώματος τούτου ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ἡ στέρησις αὕτη, β) οἱ δυνάμει τελεσιδίκου βουλεύματος διατελοῦντες ὑπόδικοι ἐπὶ κακουργήματι, γ) οἱ ἐστερημένοι τῆς ἐλευθέρας διαχειρίσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ δ) οἱ κατ' εἰδικὰς διατάξεις στερούμενοι τοῦ δικαιώματος τούτου». Ἡ ἀναστολὴ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, περὶ ἧς ὁμιλεῖ τὸ ἄρθρον 4, παύει διὰ τῆς ἀπολύσεως ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ τῶν ἐν αὐτῷ ὑπηρετούντων, περὶ δὲ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, περὶ οὗ ὁμιλεῖ τὸ ἄρθρον 5, παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὸ ἄρθρον 23, ἐδ. 3 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ὁ διὰ τελεσιδίκου δικαστικῆς ἀποφάσεως δι' ἐγκληματικὴν ποινὴν καταδικασθεὶς στερεῖται τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου διὰ βίου, ἐκτὸς ἂν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέλθῃ ἀποκατάστασις. Ὑπάρχουν ἐξ ἄλλου ὡρισμένα πλημμελήματα συνεπαγόμενα πρόσκαιρον στέρησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἧς ἡ διάρκεια ὁρίζεται ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένων ὁρίων (βλ. *ἐκλογή*, *ἐκλογικὸν δίκαιον*, *ἐκλογικὸν σῶμα*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, 1900.—*Esmein*, Eléments de droit constitutionnel, τ. I. 1921.—*J. Barthélemy*, Traité, élémentaire de droit constitutionnel, 1926.—*A. Tecklenburg* Wahlrecht und Wahlaerfahren, ἐν Handbuch der Politik, τ. I. 1920. Βλέπε καὶ τὴν ὑπὸ τὸ ἄρθρον «ἐκλογὴ» βιβλιογραφίαν.

Χ. Γ. Σ.

— **ἐκλογικὸν σύστημα**. Σύνολον νομικῶν κανόνων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ρυθμίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τρόπος τῆς ψηφοφορίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Ἀνέκαθεν ἐποίκιλλεν ὁ τρόπος τῆς ψηφοφορίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐποχῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ ψηφοφορία ἐγίνετο ταυτοχρόνως παρ' ὅλων τῶν πολιτῶν συγκεντρουμένων ἐπὶ ταὐτὸ (ἀγορά, θέατρον, Πνύξ), ἦτο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φανερά, τῶν ἐκλογέων ψηφιζόντων διὰ βοῆς ἢ δι' ἀνατάσεως τῶν χειρῶν (χειροτονία). Ἐν Ἀθήναις ἡ ψηφοφορία ἦτο ἐνίοτε μυστική, γινομένη δι' ὀστράκων. Καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ ἡ ψηφοφορία ἦτο κατ' ἀρχὰς μὲν φανερά, εἶτα δὲ μυστική. Ἐπὶ φανερᾶς ψηφοφορίας ἕκαστος τῶν πολιτῶν ἔλεγε προφορικῶς τὴν γνώμην του εἰς εἰδικὸν ὑπάλληλον (rogator), κρατοῦντα πρακτικὰ τῆς γινομένης ψηφοφορίας, ἐπὶ δὲ μυστικῆς ἔρριπτε τὸ ψηφοδέλτιόν του (tabella) εἰς παρακείμενον κιβώτιον. Φανερὰ ἐπίσης ἐγίνετο ἡ ψηφοφορία εἰς τοὺς ἀρχαίους γερμανικοὺς λαοὺς καὶ εἴς τινα ἑλβετικὰ ὀρεινὰ καντόνια, ἔνθα οἱ πολῖται συναθροιζόμενοι ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἐψήφιζον δι' ἀνατάσεως τῶν χειρῶν. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ψηφοφορίας διατηρεῖται ἔτι καὶ σήμερον εἰς ἐλάχιστα καντόνια, τοὐναντίον δὲ εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ κράτη εἰσήχθη ἡ μυστικὴ ψηφοφορία, γινομένη διὰ σφαιριδίων ἢ διὰ ψηφοδελτίων. Τὸ σφαιρίδιον ἦτο παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει μέχρι τοῦ 1920· ἔκτοτε καθιερώθη ἡ διὰ ψηφοδελτίων ἐκλογὴ διὰ πάσας τὰς ἐκλογάς, εἰσαχθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1912 διὰ τὰς κοινοτικὰς μόνον τοιαύτας.

Εἴδη ἐκλογικῶν συστημάτων. **Ἀναλόγως τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ψηφοφορίας, ἢ ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων, διακρίνονται διάφορα ἐκλογικὰ συστήματα. Κυριώτερα τῶν συστημάτων τούτων εἶναι τὸ πλειοψηφικὸν καὶ τὸ ἀναλογικόν. Κατὰ τὸ *πλειοψηφικὸν* σύστημα ἐκεῖνος ἢ ἐκεῖνοι τῶν ὑποψηφίων ἐκλέγονται, οἱ ὁποῖοι θὰ λάβουν τὴν πλειοψηφίαν, ἀπόλυτον ἢ σχετικήν, τῶν δοθεισῶν ψήφων. Ἀπόλυτος πλειοψηφία σημαίνει, ὅτι, ἵνα ἐκλεγῇ τις, πρέπει νὰ λάβῃ πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν δοθεισῶν ψήφων, σχετικὴ δὲ ὅτι, ἵνα ἐκλεγῇ τις, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ τὰς πλειοτέρας ψήφους ἢ οἱ ἄλλοι συνυποψήφιοι, ἀδιάφορον ἂν αἱ παρ' αὐτοῦ ληφθεῖσαι ψῆφοι εἶναι ὀλιγώτεραι τῶν 50 % τῶν συνολικῶς δοθεισῶν ψήφων. Ὅπου ἰσχύει ἡ ἀπόλυτος πλειοψηφία, ἐπειδὴ συμβαίνει συνήθως οὐδεὶς τῶν ὑποψηφίων νὰ λάβῃ ταύτην, ἢ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ψηφοφορία μεταξὺ τῶν δύο, τῶν λαβόντων τὰς πλειοτέρας ψήφους, ἢ ἐν τῇ ἐπαναλήψει τῆς ψηφοφορίας ἀποφασίζει ἡ σχετικὴ πλειοψηφία. Ἐνίοτε ἀπαιτεῖται πρὸς ἐκλογήν τινος καὶ ἡ συμμετοχὴ ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἐκλογέων.** Παρ' ἡμῖν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ γίνονται κατὰ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα μὲ σχετικὴν πλειοψηφίαν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 103 τοῦ ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1929 νόμου 3824 «περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν», «τὸ πρωτοδικεῖον ἀνακηρύσσει ἐν δημοσίᾳ συνεδρίᾳ βουλευτὰς τοὺς σχετικῶς πλειοψηφήσαντας δι' ἀποφάσεως ἐκδιδομένης παραχρῆμα... ». **Μὲ ἀπόλυτον πλειοψηφίαν γίνεται ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας.** Κατὰ τὸ ἄρθρον 67 τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927: «Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἐκλέγεται διὰ μίαν πενταετίαν ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, συνερχομένων εἰς κοινὴν συνεδρίαν, παρόντων τοὐλάχιστον τῶν τριῶν πέμπτων, καὶ μὲ ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῶν....Μὴ ἐπιτευχθείσης ἀπολύτου πλειοψηφίας ἐπαναλαμβάνεται ἡ ψηφοφορία. Ἐὰν καὶ μετὰ τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν δὲν ἐπιτευχθῇ ἡ ἐκλογή, ὡς ἀνωτέρω, ἐνεργεῖται νέα ψηφοφορία μεταξὺ τῶν δύο ὑποψηφίων τῶν λαβόντων τὰς περισσοτέρας ψήφους κατὰ τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν, ὁπότε ὁ πλειοψηφήσας ἐκλέγεται πρόεδρος». Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον εὐνοεῖ ἀποκλειστικῶς τὴν πλειοψηφοῦσαν πολιτικὴν μερίδα, τὸ *ἀναλογικὸν* σύστημα λαμβάνει ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ πολιτικὰς μερίδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀντιπροσωπεύεται ἀναλόγως τῆς πολιτικῆς της δυνάμεως. Ἡ τοιαύτη ἀναλογικὴ ἀντιπροσώπευσις γίνεται διὰ διαφόρων μεθόδων, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει τὸ ὄνομα ἢ τοῦ ἐφευρέτου ἢ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον πρῶτον τὴν ἐφήρμοσεν. Εἶδος ἀναλογικοῦ συστήματος εἰσήγαγε παρ' ἡμῖν ὁ νόμος 3363 τοῦ 1925 «περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν», ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου διενηργήθησαν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τῆς 22 Σεπτεμβρίου 1926. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἑκάστη πολιτικὴ μερίς, ἐφ' ὅσον κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἐλάμβανε τὴν ἐκλογικὴν βάσιν, ἐλάμβανε καὶ βουλευτικὰς ἕδρας, καὶ τόσας ἕδρας, ὅσας φορὰς ἐχώρει ἡ ἐκλογικὴ βάσις εἰς τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν τῶν ὑφ'

Digitized by Google

ἑκάστης μερίδος ληφθεισῶν ψήφων. Ἡ εὕρεσις τῆς ἐκλογικῆς βάσεως ἐγίνετο δι' ἰδίας μεθόδου, πρὸς κατανόησιν τῆς ὁποίας παραθέτομεν τὸ κάτωθι παράδειγμα. Ἐκλογική τις περιφέρεια ἐκλέγει ἑπτὰ βουλευτάς, διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὁποίων λαμβάνουν μέρος τέσσαρες συνδυασμοὶ διαφόρων πολιτικῶν μερίδων. Πρὸς εὕρεσιν τῆς ἐκλογικῆς βάσεως διαιροῦμεν τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν τῶν δοθεισῶν ψήφων διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτικῶν ἑδρῶν σὺν ἕν, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης δίδει τὴν ἐκλογικὴν βάσιν. Οὕτως, ἐὰν κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἐψήφισαν ἐν ὅλῳ 24000 ἐκλογεῖς, ἡ ἐκλογικὴ βάσις εἶναι: 24000 : (7+1)=3000. Ἐὰν τώρα εἰς τὴν ἐκλογὴν ἔλαβον μέρος τέσσαρες πολιτικαὶ μερίδες, ἐξ ὧν ἡ Α ἔλαβε 9.500 ψήφους, ἡ Β 7000, ἡ Γ 6.000, ἡ Δ 1500, ἵνα εὕρωμεν τὸν ἀναλογοῦντα ἑκάστῃ ἀριθμὸν ἑδρῶν, διαιροῦμεν τὰς ληφθείσας ψήφους διὰ τῆς ἐκλογικῆς βάσεως 3.000. Οὕτως ἡ Α κερδίζει 9500 : 3000=3 ἕδρας, ἡ Β 7000 : 3000 = 2 ἕδρας, ἡ Γ ἐπίσης δύο ἕδρας καὶ ἡ Δ οὐδεμίαν, ἐφ' ὅσον τὸ σύνολον τῶν ψήφων της εἶναι κατώτερον τῆς ἐκλογικῆς βάσεως. Τὰ ἐκ τῆς διαιρέσεως προκύπτοντα ὑπόλοιπα προσετίθεντο εἰς τὰ ὑπόλοιπα τῆς ἰδίας πολιτικῆς μερίδος ἄλλης περιφερείας καὶ κατ' ἀνάλογον τρόπον παρεῖχον νέας ἕδρας. Ἡ διαφορὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δύο ἐκλογικῶν συστημάτων εἶναι καταφανὴς ἐν τῷ ὡς ἄνω παραδείγματι. Κατὰ τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα ἡ Α μερὶς μὲ τὰς 9500 ψήφους θὰ ἐκέρδιζε καὶ τὰς 7 ἕδρας, οὕτω δὲ οἱ περισσότεροι ἐκλογεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐψήφισαν τὰς ἄλλας μερίδας, 14.500 ἐν συνόλῳ, δὲν θὰ ἀντιπροσωπεύοντο· ἐνῷ διὰ τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος ἑκάστη μερὶς ἀντιπροσωπεύεται ἀναλόγως τῆς δυνάμεώς της. Εἶδος ἀναλογικοῦ συστήματος εἰσήγαγε παρ' ἡμῖν καὶ ὁ νόμος 3786 τῆς 16 Ἰανουαρίου 1929 «περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας», καθ' ὃν ἐν τῇ Γερουσίᾳ ἀντιπροσωπεύεται καὶ ἡ μειοψηφία, ἐφ' ὅσον ἐπέτυχεν ὡρισμένον ἀριθμὸν ψήφων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου τούτου θεωροῦνται ἐκλεγέντες γερουσιασταὶ οἱ σχετικῶς πλειοψηφήσαντες: α') Εἰς τὰς περιφερείας τὰς ἐκλεγούσας 3 γερουσιαστὰς μία ἕδρα προσκυροῦται εἰς τὴν μειοψηφίαν, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει τὸ τρίτον τοὐλάχιστον τῶν ψήφων. β') Εἰς τὰς περιφερείας τὰς ἐκλεγούσας 4—5 γερουσιαστὰς μία ἕδρα προσκυροῦται εἰς τὴν μειοψηφίαν, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει τὸ τέταρτον τοὐλάχιστον τῶν ψήψων. γ') Εἰς τὴν περιφέρειαν τὴν ἐκλέγουσαν 7 γερουσιαστὰς προσκυροῦνται δύο μὲν ἕδραι εἰς τὴν μειοψηφίαν, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει τὸ τρίτον τοὐλάχιστον τῶν ψήφων, μία δὲ εἰς τὴν μειοψηφίαν, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει τὸ τέταρτον. δ') Εἰς τὴν περιφέρειαν τὴν ἐκλέγουσαν 15 γερουσιαστὰς προσκυροῦνται πέντε ἕδραι εἰς τὴν μειοψηφίαν, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει τὸ τρίτον τοὐλάχιστον τῶν ψήφων, τέσσαρες ἕδραι εἰς τὴν μειοψηφίαν, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει τὸ πέμπτον τῶν ψήφων, δύο ἕδραι εἰς τὴν μειοψηφίαν, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει τὸ ἕκτον τῶν ψήφων καὶ μία ἕδρα εἰς τὴν μειοψηφίαν, ἥτις ἤθελε συγκεντρώσει τὸ ἕβδομον τῶν ψήφων. Πρὸς εὕρεσιν τῶν ὑποψηφίων, οἱ ὁποῖοι καταλαμβάνουν τὰς εἰς ἑκάστην πολιτικὴν μερίδα προσκυρουμένας ἕδρας, ἐπρονόησε τὸ ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1929 Διάταγμα «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 3786 περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας», καθ' ὃ (ἄρθρ. 5, ἐδ. 2) δύναται ὁ ἐκλογεὺς νὰ ἐκφράσῃ τὴν προτίμησίν του ὑπὲρ ἑνὸς μόνον ὑποψηφίου τοῦ συνδυασμοῦ, σημειῶν διὰ μολυβδίδος ἢ μελάνης ἕνα σταυρὸν παραπλεύρως τοῦ ὀνόματος τοῦ προτιμωμένου ὑποψηφίου. Ὁ λαβὼν τοὺς περισσοτέρους σταυροὺς καταλαμβάνει καὶ ἕδραν ἔναντι τῶν συνυποψηφίων.

Ἑκάτερον τῶν συστημάτων τούτων, καὶ τὸ πλειοψηφικὸν καὶ τὸ ἀναλογικόν, ἔχει τὰ προτερήματά του καὶ τὰ μειονεκτήματά του. Οὕτω τὸ πλειοψηφικὸν σύστημα ἀσφαλίζει καλύτερον τὰ τοπικὰ συμφέροντα καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἐκλογέων πρὸς τοὺς ἐκλεγομένους, κυρίως δὲ συντελεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν ἰσχυρῶν πλειοψηφιῶν καὶ ἕνεκα τούτου ὑποβοηθεῖ τὸν σχηματισμὸν ἰσχυρῶν καὶ ὁμοιογενῶν κυβερνήσεων, δυναμένων ἀπροσκόπτως νὰ ἐφαρμόσουν ἑνιαῖον κυβερνητικὸν πρόγραμμα. Ἐξ ἄλλου τὸ ἀναλογικὸν σύστημα ἀνταποκρίνε-
κάλλιον εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι ἕκαστον ἀντιπροσωπευτικὸν σῶμα δέον νὰ εἶναι τὸ κάτοπτρον ὅλων τῶν πολιτικῶν δυνάμεων καὶ συμφερόντων ἑνὸς λαοῦ, εὐνοεῖ τὸν ὑπὲρ ἀρχῶν ἀγῶνα καὶ ὄχι τὸν ὑπὲρ προσώπων καὶ κινεῖ τὸ πολιτικὸν διαφέρον ὅλων τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἐπιπροσθέτως δὲ ἀμβλύνει τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας καὶ μετριάζει τὰ πολιτικὰ πάθη.

Εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἀναλογικοῦ συστήματος ὑπάγεται καὶ σωρεία ἄλλων μειοψηφικῶν συστημάτων, ὡς τὸ τῆς *περιωρισμένης ψήφου*, τῆς *ἐπισωρευτικῆς ψήφου*, τῆς *ψήφου συνδυασμῶν* κτλ. Εἶδος περιωρισμένης ψήφου ἐφαρμόζεται παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν συμβουλίων, εἰσαχθὲν διὰ τοῦ νόμου ‚ΔΝΖ' (4057) «περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων» τῆς 14 Φεβρουαρίου 1912. Κατὰ τὸ ἄρθρον 147, ὡς ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ἄρθρου 23 τοῦ νόμου 3194, πρὸς ἀντιπροσωπείαν τῆς μειοψηφίας ἕκαστος τῶν ἐκλογέων ψηφίζει: ἐπὶ πενταμελῶν μὲν συμβουλίων τέσσαρας ὡς τακτικὰ μέλη καὶ τρεῖς ὡς ἀναπληρωματικὰ αὐτῶν, ἐπὶ τῶν λοιπῶν δὲ τὰ δύο τρίτα ὡς τακτικὰ καὶ τὸ ἓν τρίτον ὡς ἀναπληρωματικὰ αὐτῶν (βλ. *ἐκλογή, ψηφοφορία*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *N. N. Saripolos*, L'élection proportionnelle et la démocratie, τ. II 1899.—*Γ. Χαριτάκη*, Περὶ ἀναλογικῆς ἐκλογῆς 1925. — *G. Jellinek*, Das Pluralwahlrecht und seine Wirkungen, 1905.—*Cahn*, Das Verhältniswahlsystem in den modernen Kulturstaaten, 1909. Πρβλ. βιβλιογρ. καὶ ὑπὸ τὸ ἄρθρον «ἐκλογή». Χ. Γ. Σ.

—ἐκλογικὸν *σῶμα*. Τὸ σύνολον τῶν ἐκλογέων, ἢ ἄλλως τῶν πολιτῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐκ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν σχετικῶν νόμων δικαιοῦνται ν' ἀσκήσουν τὴν ἐκλογικὴν λειτουργίαν. Τὸ ἐκλογικὸν σῶμα εἶναι ἄμεσον ὄργανον τοῦ κράτους, ἀρύεται δηλαδὴ τὰ δικαιώματά του ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Συντάγματος, οἱ δὲ ἐκλογεῖς εἶναι μέλη τοῦ ὀργάνου τούτου, εἶναι καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἐκλογικῆς λειτουργίας ὄργανα. Ποῖοι εἶναι ἐκλογεῖς ἔν τινι πολιτείᾳ καθορίζεται ὑπὸ τῆς νομοθεσίας αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκλογεῖς καὶ πολῖται ἦσαν οἱ αὐτοί, διότι πολίτης ὠνομάζετο μόνον ὁ δυνάμενος νὰ μετάσχῃ εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Σήμερον ἡ λέξις πολίτης ἔχει εὐρυτέραν ἔννοιαν, πρὸς διάκρισιν δὲ τοῦ ἐκλογέως χρησιμοποιοῦμεν τὴν λέξιν ἐνεργὸς πολίτης. Τοιοῦτοι ἐνεργοὶ πολῖται, ἐκλογεῖς, εἶναι κατὰ τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν ἐκλογικὸν δίκαιον οἱ συμπληρώσαντες τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας των, οἱ ἐγγεγραμμένοι ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκλογικοῖς καταλόγοις (βλ. *ἐκλογή, ἐκλογικὸν* δίκαιον, *ἐκλογικὸν* δικαίωμα, ἔνθα καὶ βιβλιογραφία). Χ. Γ. Σ.

—ἐκλογικὸς *κατάλογος*. Κατάλογος περιλαμβάνων τὰ ὀνόματα τῶν ἑκάστοτε δικαιουμένων ψήφου πολιτῶν. Πρὸς μεγαλυτέραν εὐχέρειαν καὶ καλύτερον ἔλεγχον τῆς ἐκλογῆς ἐπεκράτησεν, ἵνα οἱ δικαιούμενοι ψήφου πολῖται ἐγγράφωνται εἰς εἰδικοὺς καταλόγους, συντασσομένους κατὰ νόμον ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν καὶ ἀναθεωρουμένους καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα. Ἡ σύνταξις τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων γίνεται ἐφ' ἅπαξ διὰ τὰς δημιουργουμένας κοινότητας, ἡ δὲ ἀναθεώρησις γενικῶς γίνεται ἐτησίως, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμου. Κατ' αὐτὸν ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου ἑκάστου ἔτους οἱ δήμαρχοι καὶ οἱ πρόεδροι τῶν κοινοτικῶν συμβουλίων ὀφείλουν νὰ ὑποβάλλουν εἰς τὸν εἰρηνοδίκην αἴτησιν περὶ διαγραφῆς ἐκ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου: α) τῶν ἀποβιωσάντων καὶ β) τῶν ἀπολεσάντων τὰς νομίμους τοῦ ἐκλογέως ἰδιότητας. Ἡ αἴτησις αὕτη τοιχοκολλᾶται ἐν τῇ ἀναφερομένῃ περιφερείᾳ ἐπιμελείᾳ τοῦ εἰρηνοδίκου μετὰ προγράμματος τοῦ νομάρχου, γνωστοποιοῦντος τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων καὶ προσκαλοῦντος τοὺς ἐκλογεῖς νὰ ἐνασκήσουν τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου χορηγούμενα εἰς αὐτοὺς δικαιώματα. Καθ' ὅλον τὸν Ἰανουάριον ἑκάστου ἔτους ὁ εἰρηνοδίκης ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἐκτεθειμένους ἐν τῷ εἰρηνοδικειακῷ καταστήματι τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων τῆς περιφερείας καὶ νὰ δέχεται τὰς ὑποβαλλομένας κατ' αὐτῶν ἐνστάσεις. Τοιαύτας ἐνστάσεις δύναται νὰ ὑποβάλῃ πᾶς ἐκλογεύς, δύνανται δὲ αἱ ἐνστάσεις ν' ἀναφέρωνται εἴτε εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν μὴ νομίμως ἐγγεγραμμένων, εἴτε εἰς τὴν ἐγγραφὴν μὴ ἐγγεγραμμένων ἢ καὶ τὸ πρῶτον κτωμένων τὰς νομίμους τοῦ ἐκλογέως ἰδιότητας. Αἱ ἐνστάσεις αὗται, οὖσαι ἔγγραφοι, ἐπιδίδονται διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος, ἢ ἐγχειρίζονται ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν εἰρηνοδίκην καὶ ὑποστηρίζονται ἐνόρκως ὑπὸ τῶν διαφερομένων. Τὰς ἐνστάσεις ταύτας δικάζει ὁριστικῶς τὸ πρωτοδικεῖον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου δύνανται κατὰ τὴν δίκην νὰ παρίστανται οἱ διαφερόμενοι. Αἱ διὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ πρωτοδικείου ἐπενεγκόμεναι μεταβολαὶ τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων ἐκτυποῦνται ἐν παραρτήματι, ἐν ᾧ κατατάσσονται καθ' ἃ τμήματα ἔχουν συνταχθῆ οἱ κατάλογοι, κατὰ κατηγορίας ἐγγραπτέων καὶ διαγραπτέων καὶ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ἐπωνύμων τῶν ἐκλογέων. Οὐδεὶς εἶναι δεκτὸς εἰς ψηφοφορίαν, ἂν δὲν εἶναι ἐγγεγραμμένος ἐν ἐκλογικῷ καταλόγῳ.

[Βλ. τὸν ἀπὸ 24 Ἰανουαρίου 1929 νόμον 3824 «περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν» καὶ τὰς λ. *ἐκλογή, ἐκλογικὸν* δικαίωμα.] Χ. Γ. Σ.

ἐκλόγιμος. Ὁ ἀπολαύων τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλογιμότητος, ὁ δυνάμενος νὰ ἐκλεγῇ.

—*[Συντ. Δίκ.]* Τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ νόμοι ἑκάστης πολιτείας καθορίζουν τὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλογιμότητος. Κατὰ κανόνα, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ εἶναι ἐκλογεῖς δὲν δύναται νὰ εἶναι καὶ ἐκλόγιμοι. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν δὲν ἀπολαύουν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλογιμότητος, ὡς στερούμενοι τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, α') οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοί, β') οἱ ἕνεκα καταδίκης στερηθέντες τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν, ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ἡ στέρησις αὕτη, γ') οἱ ἐστερημένοι τῆς ἐλευθέρας διαχειρίσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν, δ') οἱ δυνάμει τελεσιδίκου βουλεύματος διατελοῦντες ὑπόδικοι ἐπὶ κακουργήματι καὶ ε') οἱ κατ' εἰδικὰς διατάξεις στερούμενοι τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Κατ' ἀντίθεσιν ὅμως πρὸς τὰ περὶ ἐκλογέων κρατοῦντα, δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἶναί τις ἐγγεγραμμένος εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, διὰ νὰ εἶναι ἐκλόγιμος. Ἐξαίρεσις παρατηρεῖται μόνον διὰ τοὺς ὑποψηφίους διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ παρέδρου καὶ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβούλου, οἱ ὁποῖοι, διὰ νὰ εἶναι ἐκλόγιμοι, πρέπει νὰ εἶναι ἐγγεγραμμένοι ἐν τοῖς ἐκλογικοῖς καταλόγοις, κατὰ τὸ ἄρθρον 148 τοῦ ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1912 νόμου ΔΝΖ' «περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων». Πλὴν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ἀπαιτοῦνται διὰ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογιμότητος καὶ ἕτερα προσόντα, ἰδίᾳ δὲ ὡρισμένον ὅριον ἡλικίας, μεῖζον τοῦ διὰ τὸν ἐκλογέα καθωρισμένου. Οὕτως, ὅπως εἶναί τις ἐκλόγιμος παρ' ἡμῖν διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ βουλευτοῦ, ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι πολίτης Ἕλλην καὶ νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὰ ἴδια προσόντα ἀπαιτοῦνται καὶ διὰ τοὺς ἐκλογίμους εἰς τὰ ἀξιώματα τοῦ δημάρχου, τοῦ παρέδρου καὶ τοῦ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβούλου. Τὰ ἴδια καὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ γερουσιαστοῦ, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι τὸ ὅριον ἡλικίας διὰ τοὺς ἐκλογίμους εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶναι τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος. Δὲν εἶναι ἐκλόγιμοι, καίτοι ἔχουν τ' ἀνωτέρω προσόντα, ὡρισμέναι κατηγορίαι προσώπων, ἰδίως δημόσιοι ὑπάλληλοι, ῥητῶς καθοριζόμενοι εἴτε ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, εἴτε ὑπὸ σχετικῶν νόμων. Τοιαύτας ἐξαιρέσεις καθιεροῖ διὰ τοὺς βουλευτὰς καὶ τοὺς γερουσιαστὰς τὸ ἄρθρον 40 τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος, καὶ διὰ τοὺς δημάρχους, τοὺς παρέδρους, τοὺς δημοτικοὺς καὶ κοινοτικοὺς συμβούλους τὸ ἄρθρον 148 τοῦ νόμου «περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων» (βλ. *ἐκλογιμότης, ἐκλογικὸν* δικαίωμα). Χ. Γ. Σ.

ἐκλογιμότης. Τὸ δικαίωμα τοῦ εἶναί τινα ἐκλόγιμον· τὰ προσόντα τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους ἵνα ἐκλεγῇ τις.

—*[Συντ. Δίκ.]* Κατὰ κανόνα ὁ ἀπολαύων τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ἀπολαύει καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς *ἐκλογιμότητος*, πᾶς δηλαδὴ ἐκλογεὺς εἶναι καὶ ἐκλόγιμος. Συνήθως ὅμως διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλογιμότητος τίθενται περισσότεροι περιορισμοὶ καὶ ἀπαιτοῦνται περισσότερα προσόντα ἢ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἐκτὸς δὲ τούτων ὡρισμέναι κατηγορίαι προσώπων ἀποκλείονται τῆς ἐκλογιμότητος, καίτοι εἶναι ἐκλογεῖς. Οὕτω, διὰ νὰ εἶναί τις ἐκλόγιμος, ἀπαιτεῖται κατὰ κανόνα νὰ ἔχῃ μείζονα ἡλικίαν τῆς τοῦ ἐκλογέως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 63 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844, διὰ νὰ ἐκλεγῇ τις βουλευτὴς ἀπῃτεῖτο νὰ εἶχε συμπεπληρωμένον τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὸ ἴδιον ὅριον τῆς ἡλικίας ἀπῃτεῖτο καὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 70 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 πρὸ τῆς γενομένης ἀναθεωρήσεως τοῦ 1911· μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν ὅμως τὸ ὅριον τοῦτο ἐμειώθη εἰς τὰ 25 ἔτη. Καὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 39 τοῦ νῦν ἰσχύοντος Συντάγματος τοῦ 1927, ὅπως ἐκλεγῇ τις βουλευτὴς ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι πολίτης Ἕλλην, νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ εἰκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας του καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκλέγειν. Τὸ ἴδιον ὅριον ἡλικίας ἀπαιτεῖται καὶ διὰ νὰ ἐκλεγῇ τις δήμαρχος, πάρεδρος καὶ δημοτικὸς καὶ κοινοτικὸς σύμβουλος κατὰ τὸ ἄρθρον 148 τοῦ νόμου ‚ΔΝΖ' «περὶ συστάσεως δήμων καὶ κοινοτήτων» τοῦ 1912. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 60 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος, ὅπως ἐκλεγῇ τις γερουσιαστὴς ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, νὰ εἶναι πολίτης Ἕλλην καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκλέγειν. Εἴς τινα κράτη ἀπαιτεῖται προσέτι διὰ νὰ εἶναί τις ἐκλόγιμος καὶ ὡρισμένη διάρκεια ἐγκαταστάσεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐξ ἧς ἐκλέγεται. Παρομοίαν διάταξιν εἶχεν υἱοθετήσει καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 ἐν ἄρθρῳ 70 πρὸ τῆς γενομένης ἀναθεωρήσεως τοῦ 1911, καθ' ὃ διὰ νὰ εἶναι τις ἐκλόγιμος ἔπρεπε νὰ κατάγεται ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἐξ ἧς ἐκλέγεται καὶ νὰ εἶναι ἐγκατεστημένος ἐν αὐτῇ πρὸ δύο ἐτῶν. Ἡ διάταξις αὕτη κατηργήθη μετὰ τὴν γενομένην ἀναθεώρησιν, δὲν ἰσχύει δὲ καὶ κατὰ τὸ νῦν ἰσχῦον Σύνταγμα ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὴν ἀρχήν, καθ' ἣν οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ἔθνος καὶ οὐχὶ τὴν ἐπαρχίαν ἐξ ἧς ἐκλέγονται. Ἐπίσης ἀπαιτεῖται εἴς τινα κράτη καὶ ὡρισμένη διάρκεια ὑπηκοότητος. Ἐν Γαλλίᾳ λ. χ. ὁ πολιτογραφούμενος ξένος κτᾶται ἀμέσως μὲν τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, μετὰ πάροδον δὲ δεκαετίας τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογιμότητος εἰς τὰς βουλάς. Τοιοῦτος περιορισμὸς δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν, ὅπως δὲν ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐγγραφῆς εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, ὅπως συμβαίνει προκειμένου περὶ ἐκλογέων. Ἐξαίρεσις τοῦ τελευταίου παρατηρεῖται μόνον διὰ τοὺς παρέδρους καὶ τοὺς δημοτικοὺς καὶ κοινοτικοὺς συμβούλους, οἱ ὁποῖοι ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι ἐγγεγραμμένοι ἐν τοῖς ἐκλογικοῖς καταλόγοις. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχουν καὶ ὡρισμέναι κατηγορίαι προσώπων, τὰ ὁποῖα

Digitized by Google

στεροῦνται τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλογιμότητος λόγῳ ὡρισμένης ἰδιότητός των. Κατὰ τὸ ἄρθρον 40 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος: «Ἔμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ, δήμαρχοι καὶ πρόεδροι κοινοτήτων, συμβολαιογράφοι καὶ φύλακες μεταγραφῶν καὶ ὑποθηκῶν δὲν δύνανται νὰ ἐκλεχθῶσι βουλευταί, οὐδὲ ν' ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι ἐὰν δὲν παραιτηθῶσι πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ὑποψηφίων... Οἱ ἔμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δὲν δύνανται νὰ ἐκλεχθῶσι βουλευταὶ οὐδὲ ν' ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι εἰς τὴν περιφέρειαν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρέτησαν κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐκλογῆς τριετίαν».

Οἱ ἐκτεθέντες περιορισμοί, ὑπάρχοντες, συνιστοῦν τὴν μὴ ἐκλογιμότητα, ταύτης ὅμως πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὸ ἁπλῶς ἀσυμβίβαστον θέσεώς τινος πρὸς ἀξίωμά τι. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ μὴ ἐκλογιμότητος καὶ ἀσυμβιβάστου ἔγκειται ἐν τούτῳ: ἐὰν συντρέχουν οἱ ὅροι τῆς μὴ ἐκλογιμότητος, ἡ ἐκλογὴ εἶναι ἄκυρος καὶ πρέπει ν' ἀκυρωθῇ, ἐνῷ ἐὰν συντρέχουν οἱ ὅροι τοῦ ἀσυμβιβάστου, ἡ ἐκλογὴ εἶναι ἔγκυρος καὶ πρέπει νὰ ἐπικυρωθῇ, τοῦ ἐκλεγέντος ὅμως μὴ δυναμένου νὰ διατηρήσῃ συγχρόνως τὴν ἀσυμβίβαστον θέσιν καὶ τὸ δι' ὃ ἐξελέγη ἀξίωμα, ἀλλ' ὀφείλοντος νὰ δηλώσῃ ποῖον τῶν δύο προτιμᾷ. Οὕτω, κατὰ τὸ ἄρθρον 40, ἐδ. 3: «Τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ ἔργα τοῦ διευθύντοῦ ἢ ἄλλου διοικητικοῦ ἀντιπροσώπου, ἢ διοικητικοῦ ἢ νομικοῦ συμβούλου καὶ ὑπαλλήλου ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν ἢ ἐπιχειρήσεων ἀπολαυουσῶν εἰδικῶν προνομίων ἢ τακτικῶν ἐπιχορηγήσεων δυνάμει εἰδικῶν νόμων. Οἱ διατελοῦντες εἴς τινα τῶν κατηγοριῶν τούτων ὀφείλουν ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ὡς ἄνω ἔργων. Ἐν περιπτώσει παραλείψεως δὲ τοιαύτης δηλώσεως ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ». Ἡ ἰδία διάταξις ἰσχύει καὶ προκειμένου περὶ γερουσιαστῶν (ἄρθρ. 66), ἐπίσης δὲ ἀσυμβίβαστον δημιουργεῖ καὶ ἡ συνύπαρξις τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ καὶ τοῦ γερουσιαστοῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 61, καθ' ὅ: «Τὸ ἀξίωμα τοῦ βουλευτοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ γερουσιαστοῦ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συνυπάρξουν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον». Περίπτωσιν ἀσυμβιβάστου δημιουργεῖ διά τινα ἀξιώματα καὶ ἡ συγγένεια. Οὕτω παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἄρθρον 149 τοῦ νόμου περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων: «εἰς κοινότητας ὧν ὁ πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τοὺς χιλίους κατοίκους καὶ εἰς τοὺς δήμους δὲν δύνανται νὰ συνυπηρετῶσιν ὡς δημοτικοὶ καὶ κοινοτικοὶ σύμβουλοι ἀνιόντες καὶ κατιόντες, ἀδελφοί, πενθερὸς καὶ ἐπὶ θυγατρὶ ἢ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός. Ἐὰν ἐξελέγησαν τοιοῦτοι δι' ἐγκύρως διεξαχθείσης ἐκλογῆς, ἀποκλείεται ὁ λαβὼν τὰς ὀλιγωτέρας ψήφους ὑπὸ τοῦ δικάζοντος τὴν ἐκλογὴν δικαστηρίου, ἀνακηρύσσοντος δ' ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀμέσως πλειοψηφοῦντα».

[Βλ. *ἐκλογικὸν δικαίωμα, ἐκλογή*, ἔνθα καὶ βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ *Georg Mayer*, Das parlamentarische Wahlrecht, 1901.] Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

ἐκλογίτης (ὁ) (Eklogit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα κρυσταλλοσχιστῶδες, ἔχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χονδρόκοκκον (σπανιώτερον λεπτόκοκκον) καὶ κατὰ κανόνα ἀκανόνιστον (σπανίως σχιστοφυῆ) ἱστόν, συνιστάμενον δ' ἐκ πρασίνου ὀμφακίτου καὶ ἐρυθροῦ γρανάτου. Οἱ ἐκλογῖται ἀνήκουν κυρίως εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν μεταμορφωσιγενῶν πυροξενικῶν πετρωμάτων. Ὁ ὀμφακίτης εἶναι δυνατὸν νὰ συνοδεύηται καὶ ἀπὸ διάφορα ποσὰ σμαραγδίτου, κεροστίλβης καὶ καρινθίνου ἢ καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ τελείως ὑπὸ τῶν ὀρυκτῶν τούτων. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἐκλογῖται δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο ὁμάδας, τοὺς *ὀμφακιτικοὺς* ἐκλογίτας καὶ τοὺς *ἀμφιβολιτικοὺς* ἐκλογίτας, συνδεομένους μεταξύ των δι' ἐνδιαμέσων μελῶν. Ὡς πρόσθετα συστατικὰ παρουσιάζονται, γενικῶς διαδεδομένα ἐντὸς ἐκλογιτῶν, τὰ ὀρυκτὰ ρουτίλιον, σιδηρομεταλλεύματα καὶ ἀπατίτης· ὡς τυχαῖα δὲ τὰ ὀρυκτὰ μοσχοβίτης, χαλαζίας, ζωϊσίτης, δισθενὴς καὶ ἄστριοι, σπανιώτερον βρονζίτης, ὀλιβίνης, χλωρίτης ὡς καὶ ὀρθίτης (εἰς τοὺς ἐκλογίτας ἐκ τοῦ γνευσίου τοῦ Münchberg) μὲ κρύσταλλα κλινοζωϊσίτου. Ἐπίσης παρουσιάζεται συχνὰ καὶ σιδηροπυρίτης καὶ μαγνητοπυρίτης. Οἱ ὀμφακιτικοὶ καὶ ἀμφιβολιτικοὶ ἐκλογῖται καθὼς καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν ἐνδιάμεσα μέλη δὲν δεικνύουσιν οὐσιώδεις μεταβολὰς εἰς τὴν χημικὴν των σύστασιν, ὅπως ἐπίσης δὲν χωρίζονται καὶ γεωλογικῶς, ἀλλ' εὑρίσκονται πολλάκις ὁμοῦ εἰς τὰς αὐτὰς περιοχάς.

Ἡ εἰς διοξείδιον πυριτίου (SiO_2) περιεκτικότης των (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀμφιβολιτικῶν ἐκλογιτῶν) κυμαίνεται ἀπὸ 44%—57%, ἡ εἰς ἀργίλλον (Al_2O_3) ἀπὸ 10%—19,6%, ἡ εἰς μαγνησίαν (MgO) ἀπὸ 5,4%—17.3% καὶ ἡ εἰς ἄσβεστον (CaO) ἀπὸ 4,5%—14,5%. Κύριαι περιοχαὶ ἐξαπλώσεως ἐκλογιτῶν, πετρωμάτων παρουσιαζόντων ὡραῖα χρώματα, εἶναι τὰ ὄρη Φίχτελ, τὰ Μεταλλευτικὰ ὄρη, ἡ Στυρία, ἡ Καρινθία (Saualp), ἡ κοιλὰς τοῦ Otz εἰς τὸ Τυρόλον. Εὑρίσκονται ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Bergen τῆς Νορβηγίας, ὡς καὶ εἰς τὴν μέσην Νορβηγίαν καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἰδιάζουσαν ὁμάδα ἐκλογιτῶν ἀποτελοῦν οἱ καλούμενοι *ἰαδεϊτικοὶ* ἐκλογῖται. Οὗτοι παρουσιάζονται εἰς τὰς Πεδεμοντιακὰς Ἄλπεις ὡς φακοὶ ἐντὸς τῶν ἰαδεϊτιτῶν καὶ χλωρομελανιτιτῶν καὶ φέρουσι πυρόξενον πολὺ συγγενῆ πρὸς τὸν ἰαδεΐτην. Φέρουν ἐπίσης ὡς πρόσθετα συστατικὰ παρὰ τὸν ἰαδεϊτικὸν πυρόξενον καὶ τὸν γρανάτην, λευκὸν μαρμαρυγίαν, χαλαζίαν, ἐπίδοτον, χλωρίτην, σποραδικῶς ἀλβιτικὸν ἄστριον καὶ τυχαίως ἀσβεστίτην. Ἐκ τῶν ἐκλογιτῶν, ὅταν ἡ ποσότης τοῦ γρανάτου ἐλαττοῦται μέχρι καὶ τελείας ἀπουσίας, προκύπτουν οἱ *ὀμφακιτῖται* καὶ οἱ *ὀμφακιτικοὶ σχιστόλιθοι*, πετρώματα ἀκόμη ὀλίγον γνωστά. Ἐν Ἑλλάδι ἐκλογῖται παρουσιάζονται ὡς ἐνστρώσεις ἐντὸς τῶν γνευσίων καὶ τῶν μοσχοβιτικῶν σχιστολίθων τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν περιοχῶν της. Γ. Κ. Γ.

ἐκλογοδικεῖον (τό). Τὸ δικαστήριον τὸ ὁποῖον ἐλέγχει καὶ δικάζει τὸ κῦρος τῶν γενομένων ἐκλογῶν. Εἰς πολλὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἡ ἐξέλεγξις καὶ ἐκδίκασις τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν γίνεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τοῦτο δὲ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ἡ ἀρχὴ αὕτη ἤρχισε νὰ ἐγκαταλείπεται. Κατὰ τὸ ἄρθρον 31 τοῦ ἀπὸ 11 Αὐγούστου 1919 Συντάγματος τῆς γερμανικῆς ἐπικρατείας συνιστᾶται παρὰ τῇ Βουλῇ (Reichstag) ἐκλογικὸν δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἀποφασίζει περὶ τοῦ κύρους τῶν ἐκλογῶν καὶ περὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος. Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μελῶν τῆς Βουλῆς, ἐκλεγομένων ὑπ' αὐτῆς δι' ὁλόκληρον τὴν περίοδον, καὶ ἐκ μελῶν τοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου τῆς ἐπικρατείας, ὁριζομένων τῇ προτάσει τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου τούτου ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς ἐπικρατείας. Κατὰ τὸ ἄρθρον 19 τοῦ ἀπὸ 17 Μαρτίου 1921 Συντάγματος τῆς Πολωνικῆς δημοκρατίας, περὶ τοῦ κύρους τῶν ἀμφισβητουμένων ἐκλογῶν ἀποφασίζει τὸ ἀνώτατον δικαστήριον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 19 τοῦ ἀπὸ 29 Φεβρουαρίου 1920 Συντάγματος τῆς Τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας, συνιστᾶται ἐκλογικὸν δικαστήριον πρὸς ἐκδίκασιν τοῦ κύρους τῶν βουλευτικῶν καὶ γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν, τὰ τῆς συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τῶν ὁποίων ρυθμίζονται διὰ νόμου. Παρ' ἡμῖν τὰ τῆς ἐξελέγξεως καὶ ἐκδικάσεως τοῦ κύρους τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἀνετίθεντο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Βουλήν, σήμερον δὲ εἰς εἰδικὸν δικαστήριον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 66 τοῦ ἀπὸ 18 Μαρτίου 1844 Συντάγματος «ἡ Βουλὴ ἐξετάζει τὰ πληρεξούσια τῶν βουλευτῶν καὶ ἀποφασίζει περὶ τῶν ἀναφυομένων ἀμφισβητήσεων». Τὴν διάταξιν ταύτην παρέλαβεν ἀκριβῶς καὶ τὸ Σύνταγμα τῆς 17 Νοεμβρίου 1864 ἐν ἄρθρῳ 73, μετὰ τὴν γενομένην ὅμως ἀναθεώρησιν αὐτοῦ τῷ 1911 ἡ ἐξέλεγξις τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἀνετέθη εἰς εἰδικὸν δικαστήριον. Ὁμοίως καὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 43 τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927 «ἡ ἐξέλεγξις καὶ ἡ ἐκδίκασις τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, κατὰ τοῦ κύρους τῶν ὁποίων ἐγείρονται ἐνστάσεις, ἀναφερόμεναι εἴτε εἰς ἐκλογικὰς παραβάσεις, εἴτε εἰς ἔλλειψιν προσόντων, ἀνατίθεται εἰς εἰδικὸν δικαστήριον, συγκροτούμενον διὰ κληρώσεως μεταξὺ πάντων τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν ἐφετείων τοῦ κράτους. Ἡ κλήρωσις ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει, προεδρεύει δὲ τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου ὁ ἐκ τῶν κληρωθέντων κατὰ βαθμὸν ἢ ἀρχαιότητα προηγούμενος». Κατ' ὅμοιον τρόπον ἐνεργεῖται ἡ ἐξέλεγξις καὶ ἐκδίκασις τῶν γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν (ἄρθρον 66 τοῦ Συντάγματος). [Περ τῆς ἐξελέγξεως καὶ ἐκδικάσεως τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἐκλογῶν βλ. λ. *ἐκλογή*.] Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

Ἐκλὺξ (Écluse ἢ Pas de la Cluse) *[Γεωγρ.]*. Στενωπὸς μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ροδανοῦ καὶ τοῦ ἀποτόμου ὄρους τοῦ Βουάς, ἐν τῷ γαλλικῷ νομῷ τοῦ Αἴν. Τῆς στενωποῦ δεσπόζει γαλλικὸν φρούριον. Ἡ στρατηγικὴ ἀξία τῆς θέσεως ἀνεγνωρίσθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Ὅταν ἀπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας ἡ θέσις περιῆλθε τῷ 1604 εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ περίφημος Βωμπὰν ἔκτισε τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον στηρίζει τὰ νῶτά του ἐπὶ τοῦ ὄρους καὶ δεσπόζει ἀπὸ ὕψους 40 μέτρων τοῦ Ροδανοῦ καὶ τῆς στενῆς διαβάσεως. Καταληφθὲν τῷ 1814 ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν κατὰ τὴν πρώτην εἰσβολήν, ἀνακατελήφθη τῷ 1815 καὶ τότε ἀνετινάχθη σχεδὸν ὁλόκληρον. Ἀπὸ τοῦ 1824 ἀνηγέρθη ἐκ νέου καὶ ὠχυρώθη κατὰ τὰς νέας ἀνάγκας τῆς ἀμύνης. Κατὰ μέγα μέρος εἶναι ἐσκαμμένον ἐντὸς τῆς κλιτύος τῶν βράχων τοῦ Κρὲτ-ντ'Ὠ.

ἔκλυσις, —εως (ἡ)· ἡ παντελὴς λύσις, παράλυσις, χαλάρωσις, ἔλλειψις σταθερότητος: «ἔκλυσις ἠθῶν» ἡ ἐπικράτησις ἀνειμένων ἠθῶν, ἡ περιφρόνησις πρὸς τὴν παράδοσιν, ἄλλως «ἠθικὴ ἔκλυσις», «ἔκλυσις τῶν σωματικῶν δυνάμεων».

— ἔκλυσις ἀερίων *[Χημ.]*. Ἡ ἐκ τινος ὑγροῦ ἢ τήγματος ἔξοδος ἀερίων πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν διὰ σχηματισμοῦ φυσαλλίδων. ΑΝ. Δ.

ἔκλυτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐκλελυμένος, ἐξησθενημένος, ἀδύνατος, ἄτονος: «ἔκλυτος ὑπὸ τοῦ κόπου, — τῆς μακρᾶς ἀσθενείας» || μαλθακός, πλαδαρός, ἀκόλαστος: «ἔκλυτος βίος».

ἐκλύτρωσις, —εως (ἡ)· λύτρωσις, ἀπολύτρωσις, ἐλευθέρωσις.

ἐκλύω, ἀόρ. *ἐξέλυσα—ἐξελύθην*, παθ. μετχ. *ἐκλελυμένος*· ἀπολύω, ἐλευθερώνω, λυτρώνω· || ἀποχωρίζω, ἀφίνω νὰ ἀποσπασθῇ· παθ. *ἐκλύομαι*· ἀποσπῶμαι: «τὰ ἐκλυόμενα ἀέρια ἀπὸ τῶν στερεῶν», «τὸ φωταέριον ἐκλύεται ἀπὸ τῶν γαιανθράκων»· || χαλαρώνω, ἐξασθενίζω, παραλύω.

ἐκλωματίζω (κοιν.*ξεγραντολογῶ*) *[Ναυτ.]*. Ἀφαιρῶ τὸ ἀποτελοῦν τὸ *λῶμα* τοῦ ἱστίου σχοινίον. Τὸ ἀντίθετον *λωματίζω*. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται τὸ *ἐκλωματίζω*, πρὸς τὸ *ἀπολωματίζω*, σημαῖνον τὸν βίαιον ἀποχωρισμὸν τοῦ ἱστίου ἀπὸ τῶν λωμάτων του λόγῳ προσπτώσεως σφοδρᾶς ριπῆς ἀνέμου. Σ. Ε. Λ.

ἐκλωμάτισις (ἡ) (κοιν. *ξεγραντολόγημα*)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐκλωματίζειν* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

ἐκμαγεῖον (τό)· τὸ μέσον ἢ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκμάσσομεν, ἀποτυπώνομέν τι, τὸ δι' οὗ λαμβάνομεν τὸ ἔκμαγμα, ἄλλως *μήτρα*, κοιν. *καλούπι* || αὐτὸ τὸ ἐκμασσόμενον, τὸ λαμβανόμενον ὁμοίωμα, τὸ ἔκμαγμα: «ἐκμαγεῖον κήρινον, — γύψινον», «ἐκμαγεῖον δακτυλιολίθου,—ἀναγλύφου κτλ.» τὸ διὰ τῆς μήτρας λαμβανόμενον. Ἡ σημασία τῆς λέξεως ἐπὶ τοῦ ἐκμάγματος κατίσχυσεν ἤδη ἀπὸ τῶν παλαιῶν· ἐπὶ δὲ τῆς σημασίας τοῦ μέσου ἢ τοῦ ὀργάνου χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις *μήτρα* ἢ *τύπος*. Β. Φ.

— *[Τεχνολ.]* Καλεῖται ἐν γένει *ἐκμαγεῖον* πᾶν ὁμοίωμα στερεοῦ σώματος, παρασκευαζόμενον δι' ὕλης χυνομένης καὶ πηγνυομένης ἐντὸς κοίλου χώρου καλουμένου *τύπου*, κατὰ τὴν μορφὴν ἀντιστοίχου πρὸς τὸ πρωτότυπον. Ὡς ρευστὴ ὕλη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ σίδηρος, χάλυψ, βρόνζος, κασσίτερος, ψευδάργυρος, μόλυβδος, κηρός, γύψος, σιμέντον κλπ. Οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ὕλη, αἱ ἐργασίαι τῆς παρασκευῆς τοῦ ἐκμαγείου εἶναι ἐν γένει αἱ αὐταί: α') ἡ μεταφορὰ τῆς πρώτης ὕλης εἰς ρευστὴν κατάστασιν μέσῳ θερμότητος ἢ διὰ προσθήκης ὕδατος· β') ἡ μόρφωσις τοῦ τύπου· γ') ἡ πλήρωσις αὐτοῦ διὰ τῆς ρευστῆς ὕλης· καὶ δ') ἡ ἐλευθέρωσις μετὰ τὴν πῆξιν τοῦ ἐκμαγείου ἀπὸ τοῦ τύπου. Ἡ τελειότης τῆς μορφώσεως τοῦ τύπου καθορίζει τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς τοῦ ἐκμαγείου. Ὁ τύπος πρέπει νὰ παρουσιάζῃ ἀντίστοιχον ἀντοχήν, ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ νὰ μὴ ἔχῃ ραγάς, διὰ τοῦτο δὲ κατασκευάζεται ἐξ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρων μερῶν. Τέλος δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ συνάφεια μεταξὺ τῆς ὕλης ἐξ οὗ ὁ τύ-

Ἐκμαγεῖα.

|1= Τύπος δι' ἄμμου. 2=Ἐκμαγείωσις βραχίονος (Α, Β=Τύποι ἐκ γύψου. C=Ὁ βραχίων ἐκτετυπωμένος). 3=Τύπος ἐκ γύψου δι ἔφιππον ἀνδριάντα. 4=Ἕτερος τύπος ἐφίππου ἀνδριάντος.]

Digitized by Google

πος καὶ τῆς ρευστῆς ὕλης τοῦ ἐκμαγείου. Οἱ τύποι κατασκευάζονται ἐξ ἄμμου, πηλοῦ, μετάλλου, ἀμμολίθου, γύψου, σιμέντου, χάρτου κτλ. Συνήθως καλοῦνται ἐκμαγεῖα τὰ ἐκ γύψου παρασκευαζόμενα ὁμοιώματα (βλ. λ. *γαλβανοπλαστική, γύψος [Τεχν.]*). Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐκ μετάλλου βλ. *μήτρα, τύπος, χυτήριον* κλπ. Α. Μ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ λῆψις *ἐκμαγείων*, ἤτοι ἡ ἀποτύπωσις τῆς μορφῆς προσώπων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τεθνεώτων, ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἀντικειμένων στερεᾶς ὕλης κττ., ἐν εὐρυτέρᾳ δὲ ἐννοίᾳ ἡ κατασκευὴ πιστῶν καὶ ἐπιμελῶς εἰργασμένων ἐκτυπωμάτων τῶν γλυπτῶν ἀριστουργημάτων τῶν αἰώνων καὶ πρὸ πάντων τῆς ἀρχαιότητος (ἀγαλμάτων, δακτυλιολίθων, κοσμημάτων κ. λ. π.), ἔχει ἤδη πρὸ πολλοῦ ἀναχθῇ εἰς περιωπὴν τέχνης λεπτῆς καὶ ἐξυπηρετικῆς σπουδαίων τοῦ πολιτισμοῦ ἀναγκῶν. Οὕτω καλὰ ἐκμαγεῖα, θεωρούμενα σήμερον ὡς ἀπολύτως ἀπαραίτητα καὶ εἰς τὰ πλουσιώτερα τῶν μουσείων, καταλαμβάνουσι πολλάκις αἰθούσας ὁλοκλήρους, *γλυπτοθήκας* αὐτοτελεῖς, ἢ ἀποτελοῦν ἴδια ὅλως *μουσεῖα ἐκμαγείων*, χρήσιμα δι' ἐπιστημονικούς, διδακτικούς, καλλιτεχνικοὺς καὶ προπαγανδιστικοὺς σκοπούς, μονίμως που κατεστημένα, ἢ φορητὰ καὶ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν περιαγόμενα, δεδομένου ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβησαν τοῦτα οὐ μόνον ὄργανα ἐποπτικῆς διδασκαλίας ἀναγκαιότατα εἰς τὰς σχολὰς καλῶν τεχνῶν καὶ τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, ἀλλὰ καὶ μέσα καταλληλότατα εὐρυτέρας ἐκλαϊκεύσεως καὶ αἰσθητικῆς ἀγωγῆς τῶν μαζῶν. Τέλος κατέστησαν διακοσμητικὸν εἶδος τιμώμενον, ἀναλόγως τῆς ποιότητος, ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις καὶ σταθερῶς ἐμπορεύσιμον, δεκτικὸν δὲ καὶ ἔτι μεγαλυτέρας διαδόσεως καὶ βιομηχανεύσεως. Δι' αὐτοὺς καὶ ἄλλους λόγους, θεωρητικοὺς καὶ πρακτικούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ τοῦ πλουτισμοῦ τῶν ἐθνικῶν μουσείων δι' ἀμοιβαίας ἀνταλλαγῆς ἐπισήμως ἠλεγμένης πιστότητος ἐκμαγείων τῶν παρ' ἑκάστῳ ἀξιολόγων προτύπων καὶ πωλήσεως τοιούτων εἰς φιλοτέχνους καὶ καταστήματα, τὰ διάφορα μουσεῖα ἔχουσιν ἱδρύσει παρ' αὐτοῖς *ἐργαστήρια ἐκμαγείων* τελοῦντα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῶν διευθύνσεων αὐτῶν. Τὸ τοῦ ἡμετέρου Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἱδρύθη τῷ 1893 πρωτοβουλίᾳ τοῦ Π. Καββαδία, διετέλεσε δὲ ἐκ περιτροπῆς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ γλύπτου Καλούδη καὶ τῶν καλλιτεχνῶν Ζιλλιερὸν καὶ Παναγιωτάκη, μὲ ἐκτελεστὰς γυψουργοὺς ἐμπειροτέχνας, ὡς οἱ Μπούδας καὶ Ἀγιοῦς. Ἐκθέματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐργαστηρίου, τῶν προϊόντων γενικῶς τοῦ ὁποίου ἔχει ἐκδοθῇ καὶ κατάλογος, ἐθαυμάσθησαν ἤδη ἐπανειλημμένως εἰς διεθνεῖς ἐκθέσεις, ὡς αἱ τῆς τῆς Ρώμης, τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου καὶ τῆς Κολωνίας. Εἰς τὴν τελευταίαν, ὀργανωθεῖσαν τῷ 1929 ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου Πνευματικῆς Συνεργασίας, ἐξετέθησαν 400 περίπου ἐκμαγεῖα αἰγυπτιακῶν, ἀσσυριακῶν, ἑλληνικῶν, ρωμαϊκῶν καὶ συγχρόνων γλυπτικῶν ἔργων, ἀποσταλέντα ὑπὸ τῶν μουσείων Ἀθηνῶν, Βερολίνου, Βρυξελλῶν, Λονδίνου, Παρισίων καὶ Φλωρεντίας. Ἐκ πάντων τὰ ἑλληνικὰ ἐκρίθησαν ὡς τὰ τελειότερον ἀποδίδοντα τὰ ἀνυπέρβλητα πρότυπα ἐξ ὧν ἐλήφθησαν (βλ. ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ λ. *γλυπτοθήκη* καὶ *Ἐλγῖνος*). —Ω.

—**ἐκμαγεῖα *ὀρθοπεδικά*.** Ταῦτα εἶναι ὁμοιώματα μοίρας τινὸς τοῦ σώματος καὶ χρησιμεύουσιν εἴτε πρὸς διατήρησιν ἐν τοῖς ἰατρικοῖς μουσείοις ἀξιολόγου τινὸς παθήσεως, εἴτε πρὸς διευκόλυνσιν

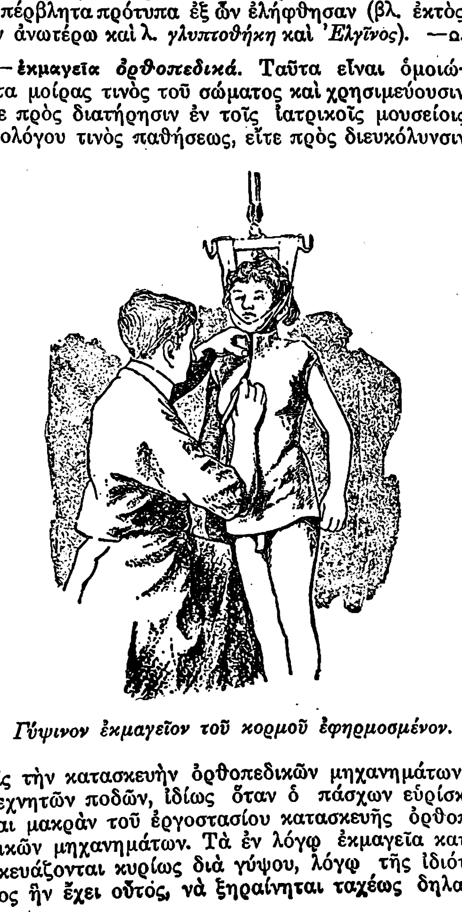

Γύψινον ἐκμαγεῖον τοῦ κορμοῦ ἐφηρμοσμένον.

εἰς τὴν κατασκευὴν ὀρθοπεδικῶν μηχανημάτων ἢ τεχνητῶν ποδῶν, ἰδίως ὅταν ὁ πάσχων εὑρίσκηται μακρὰν τοῦ ἐργοστασίου κατασκευῆς ὀρθοπεδικῶν μηχανημάτων. Τὰ ἐν λόγῳ ἐκμαγεῖα κατασκευάζονται κυρίως διὰ γύψου, λόγῳ τῆς ἰδιότητος ἣν ἔχει οὗτος, νὰ ξηραίνηται ταχέως δηλαδὴ λεπτά τινα μετὰ τὴν δι' αὐτοῦ περιτύλιξιν τῆς πασχούσης χώρας. Ἐν τούτοις προκειμένου περὶ ἐκμαγείων κοιλοτήτων μικρῶν διαστάσεων, ὡς π. χ. τοῦ ὀφθαλμοῦ, τοῦ στόματος κλπ., δύναται

Ἀφαίρεσις τοῦ ἐκμαγείου μετὰ τῆς κατὰ μῆκος διατομὴν αὐτοῦ.

νὰ γίνῃ χρῆσις καὶ κόμμεως γουταπέρκας, κλ. ἀντὶ γύψου. Τὰ ὀρθοπεδικὰ ἐκμαγεῖα διακρίνονται εἰς ἀρνητικὰ καὶ θετικά.

Τὸ *ἀρνητικὸν* ἐκμαγεῖον μοίρας τινὸς τοῦ σώματος κατασκευάζεται διὰ περιτυλίξεως αὐτῆς διὰ γυψίνων ταινιῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καλυφθῇ αὕτη τελείως δι' ἑνὸς εἴδους γυψίνης θήκης. Μετὰ τὴν τελείαν κάλυψιν τῆς πασχούσης μοίρας διὰ γυψίνων ταινιῶν καὶ τὴν ξήρανσιν τοῦ γύψου προ-

Τὸ ἀρνητικὸν ἐκμαγεῖον τοῦ κορμοῦ συντετελεσμένον.

βαίνομεν εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῆς οὕτω σχηματισθείσης γυψίνης θήκης τέμνοντες αὐτὴν κατὰ μῆκος. Μετὰ ταῦτα περισφίγγομεν αὐτὴν διά τινος ἐπιδέσμου, ἵνα συμπλησιάσωμεν τὰ χείλη αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη νὰ λάβῃ τὸ σχῆμα τῆς χώρας ἣν εἶχε περιβάλει, τὸ δ' οὕτω προκύπτον ἐκμαγεῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀρνητικὸν ἐκμαγεῖον τῆς μοίρας τοῦ σώματος, ἧς θέλομεν νὰ ἔχωμεν τὸ ἐκμαγεῖον.

Τὸ *θετικὸν* ἐκμαγεῖον κατασκευάζομεν ἐκ τοῦ ἀρνητικοῦ ὡς ἑξῆς: Πληροῦμεν τὴν γυψίνην θήκην τοῦ ἀρνητικοῦ ἐκμαγείου διὰ πόλτου γύψου, ὃν χύνομεν ἐντὸς τῆς κοιλότητος αὐτῆς, εἶτα μετὰ τὴν ξήρανσιν τοῦ πόλτου ἀφαιροῦμεν τὴν γυψίνην θήκην τοῦ ἀρνητικοῦ ἐκμαγείου. Τὸ ἐναπομένον γύψινον κατασκεύασμα ἀποτελεῖ τὸ θετικὸν ἐκμαγεῖον τῆς μοίρας, ἧς θέλομεν νὰ ἔχωμεν τὸ ἐκμαγεῖον. Τὸ θετικὸν τοῦτο ἐκμαγεῖον εἶναι ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ θὰ προσαρμοσθῶσι τὰ διάφορα ὑλικὰ (δέρμα, ξύλον κλπ.) διὰ τὴν κατασκευὴν τεχνητῶν ποδῶν ἢ ὀρθοπεδικῶν μηχανημάτων. Α. Κ.

ἐκμαγείωσις, *—εως* (ἡ)· ἀποτύπωσις σφραγῖδος, χαράγματος κττ. ἐπὶ πλαστικῆς ὕλης· «ἐκμαγείωσις ἐπὶ κηροῦ,—ἐπὶ γουταπέρκας κττ.».

ἔκμαγμα (τό)· τὸ διὰ μήτρας ληφθὲν ἀποτύπωμα: «ἔκμαγμα τοῦ Ἑρμοῦ,—τῆς Ἀρτέμιδος».

ἐκμάθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐντελὴς ἀπόκτησις μαθήματός τινος: «ἐκμάθησις τῆς ἱστορίας»· || «ἡ ἐκμάθησις τῆς γαλλικῆς γλώσσης», «ἐκμάθησις τέχνης,—ἐπιστήμης,—μεθόδου» ἡ τελεία κυριότης καὶ κατοχὴ τῆς γλώσσης, τῆς τέχνης κττ.

ἐκμαιεύω, ἀόρ. *ἐξεμαίευσα — ἐξεμαιεύθην*· διὰ μαιεύσεως ἐκβάλλω, κάμνω τι νὰ ἐμφανισθῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐξελικτικῶς: «ἐξεμαίευσε τὴν εἴδησιν περὶ πολέμου», «ἄγνωστον ὑπὸ τίνος ἐξεμαιεύθη ἡ εἴδησις».

ἐκμαίνομαι, ἀόρ. *ἐξεμάνην*· ὀργίζομαι μανιωδῶς, γίνομαι ἔξω φρενῶν ὑπ' ὀργῆς: «ἐξεμάνη κατὰ τῶν ἀντιπάλων του».

ἐκμανθάνω, ἀόρ, *ἐξέμαθον*· μανθάνω ἐντελῶς, γίνομαι κάτοχος γνώσεώς τινος: «ἐκμανθάνω γλῶσσαν,—τέχνην,—ἐπιστήμην,—μέθοδον».

ἐκμαρτυρία (ἡ)· ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου προσαγομένη ἔγγραφος μαρτυρία τῶν ἀπόντων, βεβαιουμένη ἀπὸ στόματος ὑπ' ἄλλων μαρτύρων, δηλαδὴ «μαρτυρούντων τὴν ἐκμαρτυρίαν».

—*[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἡ *ἐκμαρτυρία* ἦτο εἶδος τῆς διὰ μαρτύρων ἀποδείξεως κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἀττικὸν δικονομικὸν δίκαιον. Ὅταν τις τῶν διαδίκων ἐπεκαλεῖτο τὴν μαρτυρίαν προσώπου μὴ δυναμένου νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ δικαστηρίου, εἴτε λόγῳ ἀσθενείας, εἴτε λόγῳ ἀπουσίας, ἡ κατάθεσις τούτου ἐλαμβάνετο ἐγγράφως παρουσίᾳ ἄλλων μαρτύρων καὶ ἀνεγιγνώσκετο εἰς τὸ δικαστήριον, τὴν ἀκρίβειαν δὲ τῆς τοιαύτης καταθέσεως τοῦ κωλυομένου μάρτυρος ἐπιστοποίουν οἱ κατὰ τὴν λῆψιν ταύτης παρόντες μάρτυρες. Ἐνιαχοῦ ἡ τοιαύτη κατάθεσις ἠδύνατο νὰ ἐνισχυθῇ καὶ δι' ὅρκου τοῦ ἐκμαρτυροῦντος. «Ἐκμαρτυρία διαφέρει τῆς μαρτυρίας, ὅτι ἡ μὲν μαρτυρία τῶν παρόντων ἐστίν, ἡ δὲ ἐκμαρτυρία τῶν ἀπόντων» (*Ἁρποκρατίων*). Συγγενὴς τῇ ἐκμαρτυρίᾳ ἦτο ἡ ἐξ ἀκοῆς μαρτυρία, τὸ «ἀκοὴν μαρτυρεῖν», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως μαρτυρίαν. Κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος καὶ τοῦ Σόλωνος οἱ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως μάρτυρες ἦσαν οἱ «ἰδυῖοι μάρτυρες». Οἱ μὴ ἔχοντες ἰδίαν ἀντίληψιν μάρτυρες ἠδύναντο νὰ καταθέσωσιν ὅ,τι παρ' ἄλλων προσώπων ἔμαθον, μόνον ὅταν τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶχον ἀποθάνει. Ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων ὑπέκειντο εἰς τὴν ἀγωγὴν *ψευδομαρτυριῶν*, καθὼς καὶ εἰς ἰδιαιτέραν ἀγωγὴν *βλάβης*, δι' ἧς ἠδύνατο νὰ ἐπιδιωχθῇ ἀποζημίωσις κατὰ τοῦ ψευδομαρτυρήσαντος.

[*J. H. Lipsius*, Das attische Recht und Rechtsverfahren 1915 III σ. 886 κ. ἑ.] Π. Γ. ΖΗΣΗΣ

—*[Πολιτ. Δικον.]* Ὁ ὅρος *ἐκμαρτυρία* δὲν εἶναι ἄγνωστος καὶ εἰς τὸ ἰσχῦον δίκαιον. Ἐκμαρτυρίαν καλεῖ ἡ ἡμετέρα πολιτικὴ δικονομία τὴν ἐξέτασιν μαρτύρων μακρὰν κατοικούντων. Ἡ κατάθεσις ὅμως τῶν τοιούτων μαρτύρων λαμβάνεται παρὰ δικαστοῦ ἐπὶ τούτῳ διοριζομένου (ἄρθρ. 309). Π. Γ. Ζ.

ἐκμαρτύριον (τό). Καλοῦνται *ἐκμαρτύρια* διάφορα μαρτυρικὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ ἀποτελοῦν πλήρη ἀπόδειξιν, ἀλλ' ἔχουν ἁπλῶς τὴν ἀξίαν τῶν τεκμηρίων. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν νομολογίαν τοιαῦτα ἐκμαρτύρια εἶναι λ. χ. τὸ πιστοποιητικὸν ἐπισκόπου περὶ ὑπάρξεως ἐθίμου ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἢ τὸ πιστοποιητικὸν ἱερέως περὶ τῆς γεννήσεως ἄρρενος ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ κλπ. [Πρβλ. *Οἰκονομίδου-Λιβαδᾶ*, Ἐγχειρίδιον τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας II 1925, σ. 444, σημ. 4.] Π. Γ. Ζ.

ἐκμελὴς (ὁ, ἡ),— **ἐς** (τό)· ὁ ἔξω τοῦ μέλους, τῆς μουσικῆς συμφωνίας, παράφωνος· || μεταφ. ἀνάρμοστος, ἀπρεπής.

ἐκμεταλλεύομαι, ἀόρ. *ἐξεμεταλλεύθην*· ἀφαιρῶ, ἐξάγω τὸ μετάλλευμα, ἐξορύσσω καὶ λαμβάνω τὸ μέταλλον: «ἐκμεταλλεύομαι δρυχεῖον ἀνθράκων, σιδήρου, χρυσοῦ κττ.», «οἱ παλαιοὶ ἐξεμεταλλεύθησαν ἀτελῶς τὰ δρυχεῖα τοῦ Λαυρείου»· || μεταφ. ἐπωφελοῦμαι ἔκ τινος ἀνηθίκως, ἀνάνδρως: «ἐκμεταλλεύεται τὴν ἀγαθότητα καὶ φιλοστοργίαν τῆς μητρός του, — τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν φίλων του, — τὴν ἀφέλειαν τῶν ἁπλοϊκῶν», «ἀπέκτησε περιουσίαν ἐκμεταλλευόμενος τὴν θέσιν του καὶ τὰς περιστάσεις», «ἐξεμεταλλεύθη πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν»· || λέγεται ἐπὶ μισθώσεων δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν μεγάλων κτημάτων: «ἐκμεταλλεύεται τὸ δάσος, —τὴν ἁλυκήν,— τὸ ἰχθυοτροφεῖον, — τὴν ρητινοσυλλογὴν κττ.»· || καθόλου, ἀπολαμβάνω τοὺς καρπούς, τὰ ὠφελήματα: «ἔχει κτήματα τὰ ὁποῖα ἐκμεταλλεύεται ἐπιστημονικῶς».

ἐκμετάλλευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀφαίρεσις, ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ μεταλλεύματος: «ἐκμετάλλευσις δρυχείου ἀνθράκων, — ἀργύρου, — χρυσοῦ κττ.», «ἀτελής —, πλήρης ἐκμετάλλευσις»· || ἡ ἐπὶ μισθώσει ἢ ἄλλως ἀπόληψις τῶν προϊόντων δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ κτήματος: «ἡ ἐκμετάλλευσις δάσους, — ἁλυκῆς,— ἰχθυοτροφείου, —καλλιεργησίμων γαιῶν κττ», «ἐπιστημονική —, πρωτόγονος ἐκμετάλλευσις»· || ἡ δι' ἀνηθίκου ἐπιβολῆς ἢ χρήσεως ἀπόληψις κερδῶν: «ἀπέκτησε περιουσίαν διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς θέσεώς του,— τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν φίλων του, — τῆς ἀφελείας τῶν ἁπλοϊκῶν».

—*[Μεταλλ.]* Ἡ *ἐκμετάλλευσις* προκειμένου περὶ μεταλλείων καὶ λατομείων ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῶν πράξεων, αἵτινες ἀποσκοποῦσι τὴν ἀπόσπασιν τοῦ μεταλλεύματος ἐκ τῆς γῆς, ἵνα καταστῇ ἕτοιμον πρὸς περαιτέρω χρησιμοποίησιν εἴτε ἄμεσον (ἄνθραξ, προϊόντα ὀρυκτά, μάρμαρα κτλ.) ἢ κατόπιν μετατροπῆς. Ἡ ἐκμετάλλευσις ἥτις εἰς τὰς ἁπλουστάτας περιπτώσεις καθίσταται τέχνη ἐπε-

Digitized by Google

λῶς στοιχειώδης, ἣν κατέχει οἱοσδήποτε ἠσκημένος ὀρύκτης, ἀποβαίνει εἰς τὰ πλεῖστα τῶν μεταλλείων καὶ αὐτῶν τῶν λατομείων πολύπλοκος ἐφηρμοσμένη ἐπιστήμη. Οὐδεὶς ἄλλος κλάδος τῆς βιομηχανίας ἀπαιτεῖ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν πνεῦμα διαρκοῦς προνοίας, ἀντιμετωπίσεως μέλλοντος πολλάκις λίαν ἀπομεμακρυσμένου, διοργανώσεως ἐπὶ τῇ βάσει πολυετοῦς μὲν προγράμματος, ἀλλὰ πάντοτε προσαρμοζομένου πρὸς τὰς ἑκάστοτε περιστάσεις. Ἡ ἐκμετάλλευσις στηρίζεται εἰς τὴν συνεργασίαν πασῶν σχεδὸν τῶν θεωρητικῶν καὶ ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν, ἤτοι τῆς μαθηματικῆς, μηχανικῆς, φυσικῆς, χημείας, ὀρυκτολογίας, παλαιοντολογίας, γεωλογίας καθαρᾶς καὶ ἐφηρμοσμένης, τῶν τεχνῶν τοῦ δομικοῦ μηχανικοῦ, τῶν σιδηρῶν καὶ σκυροδέτων κατασκευῶν, μηχανολογίας καὶ ἠλεκτρολογίας, ἀστυδομικῆς μέχρι καὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, τῆς ὑγιεινῆς, τῆς ψυχοτεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας.

Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν μεταλλείων περιλαμβάνει πράξεις, αἵτινες δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὰς ἑξῆς μεγάλας διαιρέσεις: 1) Ἐρευνητικὰ ἔργα (ἀναζήτησις τῶν κοιτασμάτων καὶ διερεύνησις τῶν πλουσίων μερῶν αὐτῶν). 2) *Γεωτρήσεις* (βλ.λ.) καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν. 3) Ἐξόρυξις διὰ τῆς χειρός, τῆς πυρᾶς, τοῦ ὕδατος δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, μετὰ τῶν μηχανῶν διατρήσεως, ἐξορύξεως ἐκσκαφῆς κτλ. 4) Φρέατα καὶ στοαί, ὑποστήριξις, ξυλοδεσίαι κτλ., ἀνόρυξις στοῶν καὶ φρεάτων εἰς ἐδάφη σταθερὰ ἢ ἀσταθῆ, στεγανὰ ἢ ὑδροφόρα, ἐπενδύσεις αὐτῶν. 5) Γενικὴ καὶ εἰδικὴ διευθέτησις τοῦ μεταλλείου, ἤτοι διαίρεσις εἰς κέντρα ἐκμεταλλεύσεως μετ' ἀναλόγου ἀριθμοῦ φρεάτων, διαίρεσις εἰς πατώματα καὶ ὑποπατώματα ἐκμεταλλεύσεως, προσδιορισμὸς τῆς σειρᾶς ἐκμεταλλεύσεως ἑνὸς ἑκάστου, ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω (πατώματα), ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω (ὑποπατώματα συνήθως), ὑποδιαίρεσις εἰς ὁριζοντίους ζώνας, χάραξις καὶ περιχάραξις αὐτῶν, ἐγκαταστάσεις ἐπιφανείας, τοῦ κέντρου ἐκμεταλλεύσεως, κτίρια, κινητήριος δύναμις, διαλογή, μηχανικὴ προπαρασκευή, ἐμπλουτισμός, σιδηρόδρομοι κτλ. 6) Μέθοδοι ἐκμεταλλεύσεως, αἵτινες διακρίνονται εἰς *ὑπαιθρίους* καὶ *ὑπογείους*. Αἱ ὑπαίθριοι ἐκμεταλλεύσεις εἶναι σχετικῶς ἁπλαῖ, ἀλλ' ἀπαιτοῦσι καὶ αὐταὶ μελέτην ἐπιστημονικὴν καὶ πρόγραμμα μακρόν. Αἱ ὑπόγειοι στηρίζονται ἐπὶ τριῶν διαφόρων ἀρχῶν: τῆς ἀφέσεως στύλων ὑποστηρίξεεως τῆς ὀροφῆς, τῆς ἐγκατακρημνίσεως καὶ τῆς πληρώσεως τῶν κενῶν ἢ γομώσεως. Αἱ διάφοροι αὐταὶ ἀρχαὶ ἐφαρμόζονται, εἴτε ἀπολύτως εἴτε ἐκ παραλλήλου, ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ κοιτάσματος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ μεταλλεύματος, εἰς τὰς κάτωθι ἀπαριθμουμένας μεθόδους ἐκμεταλλεύσεως. Καὶ προκειμένου μὲν περὶ λεπτῶν ἢ μέσου πάχους φλεβῶν μεταλλευμάτων γίνεται χρῆσις τῆς μεθόδου τῶν ἀνεστραμμένων ἢ ὀρθίων βαθμίδων· εἰς παχείας φλέβας δὲ γίνεται χρῆσις μεθόδων ὁριζοντίων ζωνῶν, καθ' ἃς ἀφαιροῦνται διαδοχικῶς ὁριζόντιαι ζῶναι, ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω συνήθως, ἀντικαθιστώμεναι διὰ λιθογομώσεως (λευκόλιθος ἐν Ἑλλάδι, σιδηροπυρίτης Κασσάνδρας, Ἑρμιόνης). Εἰς εὐτελῆ μεταλλεύματα εἴτε ἀφίνονται στῦλοι καὶ θόλοι ὑποστηρίξεως, ὅταν ἡ ὑποστήριξις δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄλλως, εἴτε χρησιμοποιεῖται ἡ μέθοδος τῶν θαλάμων ἢ τῶν μακρῶν στύλων ὑποστηρίξεως κτλ. Εἰς τὰ κοιτάσματα, ἅτινα παρουσιάζουσι στρώματα, ὡς οἱ ἄνθρακες, σιδηρομεταλλεύματά τινα κτλ., γίνεται χρῆσις ἀναλόγως τοῦ πάχους τῶν ἑξῆς μεθόδων: α') Εἰς τὰ στενὰ στρώματα, πάχους μέχρις 1 μ., ὁπότε τὰ περιττὰ χώματα πάντοτε πλεονάζουν, διὰ γομώσεως διὰ μετώπων προχωρούντων ἄνευ προηγουμένης χαράξεως, εἴτε κατὰ τὴν ὁριζοντίαν διεύθυνσιν, εἴτε ἀνερχομένων κατὰ τὴν κλίσιν (ὡς εἰς τὸ Βέλγιον, τὴν Κύμην). Ὅταν τὰ μέτωπα προχωροῦσι κατὰ ὁριζοντίαν διεύθυνσιν, ταῦτα διατίθενται κλιμακηδὸν εἰς ὀρθίας ἢ ἀνεστραμμένας βαθμῖδας. Ὅταν ἡ κλίσις εἶναι μεγάλη, ἡ μέθοδος αὕτη ὑπενθυμίζει τὴν ἐφαρμοζομένην εἰς τὰς φλέβας. Ἐπίσης εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἀπό τινων ἐτῶν γίνεται χρῆσις τῇ βοηθείᾳ μηχανικῶν μεταφορῶν μακρῶν μετώπων μήκους 100 μέτρων. Αἱ μέθοδοι αὗται μέσων καὶ λεπτῶν στρωμάτων χρησιμοποιοῦνται πολὺ εἰς τὸ Βέλγιον, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Βεστφαλίαν. β') Εἰς τὰ μέσα στρώματα, πάχους ἑνὸς μέχρι δύο μέτρων, γίνεται χρῆσις τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω μεθόδων μετὰ γομώσεως, συμπληρουμένων τῶν ἀναγκαιούντων χωμάτων δι' εἰσαγωγῆς ἐκ τῶν ἔξωθεν, ἢ μεθόδων προηγουμένης χαράξεως καὶ ὑποχωρήσεως δι' ὁμοίας διατάξεως, ἀλλ' ὑποχωρούντων τῶν μετώπων καὶ ἐγκατακρημνίσεως τῶν κενῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ προχωρητικῶς δι' ἀφέσεως παραλλήλως πρὸς τὰς στοὰς ὑποστηρίξεως στύλου συνεχοῦς ὑποστηρίξεως. Αἱ μέθοδοι αὗται ἐγκατακρημνίσεως χρησιμοποιοῦνται πολὺ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, ἂν καὶ ἐκεῖ τείνουν νὰ ἀναπτυχθῶσιν αἱ μέθοδοι λιθογομώσεως. γ') Εἰς τὰ παχέα στρώματα γίνεται χρῆσις εἴτε τῶν αὐτῶν προχωρητικῶν ἢ ὑποχωρητικῶν μετώπων, λαμβανομένων δύο ἢ περισσοτέρων διαδοχικῶν ζωνῶν παραλλήλως πρὸς τὴν διάστρωσιν μετὰ διαδοχικῆς λιθογομώσεως (κεντρικὴ Γαλλία), εἴτε δι' ὁριζοντίων ζωνῶν διαδοχικῶς λαμβανομένων, κατὰ κανόνα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω μετὰ χαράξεως καὶ ἐπιμελοῦς λιθογομώσεως (κεντρικὴ Γαλλία, Βεστφαλία, Σιλεσία). Ἐπίσης διὰ τῆς ἐπικινδύνου μεθόδου τῶν μεγάλων θαλάμων ἐγκαταλειπομένων νὰ κατακρημνισθῶσι (Πολωνία, Σιλεσία). Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀσφάλεια, ἡ πιθανότης ἀναφλέξεως τοῦ ἄνθρακος, ἡ παρουσία ἀερίων καὶ ἡ δαπάνη, κανονίζουσιν ἑκάστοτε τὴν ἐκλεγομένην μέθοδον. Ἡ συμπλήρωσις τῶν κενῶν γίνεται εἴτε διὰ τῆς χειρὸς εἴτε καὶ ὑδραυλικῶς. 7) Παραγωγὴ καὶ μετάδοσις τῆς ἀναγκαιούσης κινητηρίου δυνάμεως, δι' ἀτμοῦ, ἀεριογόνου πετρελαίου, ἠλεκτρισμοῦ, πεπιεσμένου ἀέρος καὶ ἐνίοτε πεπιεσμένου ὕδατος. 8) Ὑπόγειος μεταφορά, ἰδίως διὰ τροχιῶν καὶ βαγοννέτων ὠθουμένων διὰ τῶν χειρῶν, ἑλκομένων ὑπὸ ἵππων, μηχανῶν ἢ καλωδίων, κινουμένων διὰ σταθερῶν μηχανῶν ἢ διὰ τῆς βαρύτητος (κεκλιμένα αὐτόματα ἐπίπεδα), μηχανικῶν μεταφορέων κατὰ μῆκος τῶν μετώπων. 9) Ἐξαγωγὴ ἐκ τῶν φρεάτων διὰ τῶν διαφόρων μηχανῶν ἐξαγωγῆς (ἤτοι κυρίως μηχανή, ἰκρίωμα, τροχαλίαι, καλώδια, κλωβοὶ ὁδηγοί, μέσα ἀσφαλείας). 10) Κυκλοφορία τοῦ προσωπικοῦ διὰ τῶν κλωβῶν ἐξαγωγῆς ἢ διὰ κλιμάκων. 11) Ἐξάντλησις τῶν ὑδάτων δι' ὑδρομαστεύσεως, ἀντλήσεως διὰ τῶν κλωβῶν, δι' ἀντλιῶν κλπ. 12) Ἀερισμὸς διὰ διευθετήσεως τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ, μετὰ καὶ ἄνευ χρήσεως ἀνεμιστήρων. 13) Φωτισμὸς λυχνίαι ἀνοικτῆς φλογὸς (ἀσετυλίνης, ἐλαίου) ἠλεκτρικαί, φωτισμὸς ἀσφαλείας τῶν ἀνθρακωρυχείων, λυχνίαι ἀσφαλείας Davy, ἐλαίου, βενζίνης, ἠλεκτρικαὶ λυχνίαι μετὰ συσσωρευτοῦ. 14) Ἐξέτασις καὶ πρόληψις τῶν κινδύνων κατακρημνίσεως, πλημμυρῶν, ἐκρήξεων, ἐκπομπῆς ἀνθρακικοῦ ὀξέος, πυρκαϊῶν. 15) Μέσα σωτηρίας ἐν περιπτώσει ἀτυχήματος. 16) Ἐγκαταστάσεις διαλογῆς, πλύσεως, ἐμπλουτισμοῦ καὶ ἐν γένει μηχανικῆς προπαρασκευῆς. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

—*[Τακτ.]* Καλεῖται *ἐκμετάλλευσις* τὸ σύνολον τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐκτελουμένων μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐπιθέσεώς τινος (τὴν κατάληψιν κυρίου ἢ ἐνδιαμέσου ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ), ἀποσκοπουσῶν δ' ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς διακατοχῆς τοῦ καταληφθέντος ἐδάφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ εἰ δυνατὸν τὴν αἰχμαλωσίαν ἢ τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτοῦ. Αἱ ἐνέργειαι αὗται ἐξετελοῦντο ἀνέκαθεν, ἐφέροντο δὲ ὑπὸ ὑτὸ ὄνομα *περάτωσις* (Ἑλλην. καν. ἐκστρατ. 1899 § 128) καὶ ἀπεσκόπουν (Ἑλλην. καν. πεζ. 1905 § 264) τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιτυχίας, χωρὶς ὅμως ἡ ἔκφρασις αὕτη ν' ἀποτελῇ ἐπίσημον ὅρον· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1910 ἤρχισε χρησιμοποιούμενος ὑπό τινων Γάλλων συγγραφέων ὁ ὅρος *ἐκμετάλλευσις*, μέχρις οὗ ἐνεφανίσθη ὡς ἐπίσημος τοιοῦτος διὰ τοῦ γαλλικοῦ «Ἐγκολπίου τοῦ διμοιρίτου» τοῦ 1917· ἔκτοτε χρησιμοποιεῖται εἰς ἅπαντας τοὺς γαλλικοὺς ὡς καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς μεταπολεμικοὺς κανονισμοὺς (Διδασκαλ. μεγάλ. μονάδων. Καν. πεζ.). Πάντως ἡ *ἐκμετάλλευσις* διαφέρει τῆς *περατώσεως*, ὄχι βεβαίως ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ἐπερχόμενον ἀποτέλεσμα. Ἄλλοτε, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν, ἐξετελεῖτο *καταδίωξις* (Ἑλλ. καν. ἐκστρατ. 1899 § 131, Καν. πεζ. 1905 § 264), ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1916, ὁπότε ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις εἶναι ἐγκατεστημένη ἐπὶ πολλῶν κατὰ βάθος γραμμῶν, ἡ ἐκμετάλλευσις δὲν παρουσιάζεται πλέον ὑπὸ τὴν μορφὴν συνεχοῦς καταδιώξεως, ἀλλ' ἐπανειλημμένων τοιούτων περιωρισμένης ἑκάστοτε ἐκτάσεως· ἑκάστη αὐτῶν ἐκτελεῖται μετὰ τὴν κατάληψιν θέσεώς τινος (κυρίου ἢ ἐνδιαμέσου ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ), ἵνα μετ' ὀλίγον ἀνακοπῇ καὶ πάλιν, λόγῳ τῆς προσκρούσεως ἐπὶ νέας ἐχθρικῆς θέσεως, συνεπῶς παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν πολλῶν ἐκμεταλλεύσεων διαδοχικῶς ἐκτελουμένων (βλ. Ἑλλην. διδασκαλ. μεγάλ. μονάδων 1923 § 121, 185. Ἑλλ. καν. πεζ. 1924 § 69, 71, 103. Γαλλ. καν. πεζ. 1929 § 216, 260). Ἐν περιπτώσει ἀγῶνος ἑλιγμῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, ναὶ μὲν ἡ ἐκμετάλλευσις δὲν θὰ ἔχῃ τὴν εὐρύτητα τὴν διαβλεπομένην ὑπὸ τῶν γαλλικῶν ὡς καὶ τῶν ἑλληνικῶν κανονισμῶν, τῶν ἐχόντων πάντοτε ὑπ' ὄψει μάχην παρεμφερῆ πρὸς τὴν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, δηλαδὴ ἐναντίον ἀμυντικῶς ὠργανωμένης τοποθεσίας, **ἀλλὰ πάντως θὰ εὑρίσκῃ** ἐφαρμογήν, καθ' ὅσον **θὰ πρόκειται περὶ καταδιώξεως**. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐκμεταλλευτὴς (ὁ)· ὁ ἐκμεταλλευόμενος· συνήθως μεταφ. ὁ ἀνηθίκως ἐπιβαλλόμενος ἢ χρησιμοποιῶν τι ἐπὶ κέρδει: «ἐκμεταλλευτὴς τῶν ἐργατῶν, — ἀδυνάτων ἀνθρώπων», «ἐκμεταλλευτὴς πάσης ἰδεολογίας» ὁ προσποιούμενος τὸν ἰδεολόγον ἐπὶ κέρδει.

ἐκμεταλλευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν, ὁ πρὸς ἐκμετάλλευσιν γινόμενος: «ἐκμεταλλευτικὸν πρόγραμμα», «ἐκμεταλλευτικὸς σκοπός».—Ἐπίρρ. ***ἐκμεταλλευτικῶς***.

ἐκμετρῶ (*—έω*), *ἀόρ.* ***ἐξεμέτρησα—ἐξεμετρήθην***· μετρῶ, καταμετρῶ, φέρω εἰς πέρας τὸ μέτρημα: «ἐξεμετρήθη ἡ ἀπόστασις καὶ εὑρέθη...»· || μεταφ. «ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν» ἀπέθανεν.

ἐκμηδενίζω, *ἀόρ. ἐξεμηδένισα—ἐξεμηδενίσθην*, παρ. μετχ. *ἐκμηδενισμένος*· καθιστῶ τινα ἴσον μὲ τὸ μηδέν, ἀφανίζω, ἐξαφανίζω: «ὁ τηλέγραφος ἐξεμηδένισε τὰς ἀποστάσεις»· || καταρρίπτω εἰς ἀνυπαρξίαν: «ἡ ἀντίδρασις τῶν ἀντιπάλων ἐξεμηδενίσθη».

ἐκμηδένισις, *—εως* (ἡ) καὶ ***ἐκμηδενισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκμηδενίζειν, ἀφανισμός, ἐξαφανισμός, ἀνυπαρξία: «ἡ ἐκμηδένισις τῶν ἀποστάσεων διὰ τῶν σημερινῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας».

—*[Ἐκκλησ. Ἱστορ.]* Καλεῖται *ἐκμηδενισμὸς* θεωρία τις ἐπικρατοῦσα παρά τισιν αἱρετικοῖς, ἰδίᾳ ἐν Ἀμερικῇ, καθ' ἣν αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν μετὰ θάνατον ἐκμηδενίζονται, οὕτως ὥστε ἀθάνατοι εἶναι μόνον αἱ ψυχαὶ τῶν ἀγαθῶν. Ὁ ἐκμηδενισμὸς δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν πλάνην τῶν *θνητοψυχιτῶν*, καθ' ἥν, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, «τὴν ἀνθρωπείαν ψυχὴν τέως μέν, κατὰ τὸν ἐνεστῶτα καιρὸν ἅμα τῇ τελευτῇ συναποθνήσκειν τοῖς σώμασι καὶ συνδιαφθείρεσθαι, αὖθις δέ ποτε κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν σὺν αὐτοῖς ἀναβιώσεσθαι» (VI, 37). Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐκμηδενισμοῦ στηρίζουσι τὴν θεωρίαν ταύτην ἐπὶ γραφικῶν χωρίων καὶ δὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις βιβλίοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν τονίζεται ρητῶς καὶ σαφῶς ἡ ἀθανασία τῶν ψυχῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐν τοῖς νεωτέροις ὅμως βιβλίοις αὐτῆς, ὡς καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, τονίζεται ρητῶς καὶ σαφῶς ἡ ἀθανασία καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἡ δεχομένη τὴν ἀρχέγονον κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, ἑπομένως καὶ τὴν ἀθανασίαν ὡς δῶρον, ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα, ἡ δεχομένη ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν πρωτοπλάστων δὲν ἦτο θνητή, οὐδὲ ἀθάνατος, ἀλλὰ δεκτικὴ ἀμφοτέρων, δὲν ἔχουσι προσδιορίσει τί συνέβη μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα τῶν πρωτοπλάστων ὡς πρὸς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Κ. Ι. Δ.

ἐκμηδενιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκμηδένισιν, ὁ προκαλῶν τὴν ἐκμηδένισιν.

ἐκμισθῶ (*—όω*), *ἀόρ. ἐξεμίσθωσα—ἐξεμισθώθην*· παρέχω τι ἐπὶ μισθώματι, ἐπὶ ἐνοικίῳ (ἐπὶ ἰδιοκτήτου): «ἐκμισθῶ οἰκίαν, — κατάστημα, — κτῆμα κτλ.»· || παθ. *ἐκμισθοῦμαι*· παρέχομαι ἐπὶ μισθώματι, ἐπὶ ἐνοικίῳ (ἐπὶ κτήματος): «ἐξεμισθώθη οἰκία, — κατάστημα, — κτῆμα».

ἐκμισθώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐκμισθωθῇ, νὰ δοθῇ ἐπὶ μισθώματι, ἐνοικιάσιμος.

ἐκμίσθωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ παροχὴ οἰκίας ἢ ἄλλου κτήματος ἐπὶ μισθώματι, ἐπὶ ἐνοικίῳ.

—*[Νομ.]* Βλ. *μίσθωσις*.

ἐκμισθωτὴς (ὁ)· ὁ ἐκμισθῶν, ὁ παρέχων τι ἐπὶ μισθώματι, λατ. locator, *ἀντίθ. μισθωτής*: «ἐκμισθωτὴς οἰκίας, — καταστήματος, — γαιῶν κτλ.».

ἐκμοχλεύω, *ἀόρ. ἐξεμόχλευσα*· διὰ μοχλοῦ ἀποσπῶ, ἀποσπῶ βιαίως: «ἐκμοχλεύω τὰς πύλας».

Ἐκμπὲρ - Σάχ, ***Ἐμπ-οὐλ-Φάζλ-Δζελαλεδδὶν-Μεχμὲτ*** (1542—1604). Εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἡγεμόνων τῶν Ἰνδιῶν ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Τιμουριδῶν, ἀπογόνων τοῦ Ταμερλάνου. Ἦτο ἡγεμὼν εὐφυὴς καὶ ἱκανός. Ἐπεξέτεινε σημαντικῶς τὸ ἔδαφος τοῦ κράτους του κατακτήσας τὴν Βεγγάλην, τὸ Κασμὶρ καὶ ἄλλας χώρας. Καλέσας δὲ διαφόρους Ἰνδούς, Χριστιανοὺς καὶ ἄλλους σοφοὺς μετέφρασε δι' αὐτῶν εἰς τὴν περσικὴν τὰ ἀρχαῖα ἰνδικὰ συγγράμματα, τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην ὡς καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ βιβλία. Κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐγράφη λεπτομερὴς γεωγραφία καὶ στατιστικὴ τῶν Ἰνδιῶν. Ν. Μ.

ἐκμύζησις, *—εως* (ἡ)· μύζησις, ἀπομύζησις, ἀπορρόφησις.

ἐκμυζητὴς (ὁ)· ὁ ἐκμυζῶν, ὁ ἀπορροφῶν.

ἐκμυζητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκμυζῶν, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐκμύζησιν, ἀπορροφητικός.

ἐκμυζῶ (*—άω*), *ἀόρ. ἐξεμύζησα — ἐξεμυζήθην*· μυζῶ, ἀπομυζῶ, ἀπορροφῶ, βυζάνω: «αἱ βδέλλαι ἐκμυζῶσι τὸ αἷμα»· || μεταφ. ἀφαιρῶ, ἀποστραγγίζω χρηματικῶς: «ἐκμυζᾷ τοὺς γονεῖς του καθ' ἑκάστην».

Ἔκμυλ (Eggmühl ἢ Eckmühl *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Βαυαρίας νοτίως τῆς Ρατισμπόν, γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὴν κρίσιμον φάσιν τῆς τετραημέρου μάχης τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τῶν Αὐστριακῶν (22 Ἀπριλίου 1809). Οἱ Αὐστριακοὶ εἰσβάλλοντες εἰς τὴν Βαυαρίαν ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Κάρολον ἀντιμετώπισαν ἐκεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλοφυεῖς εἰς σύλληψιν καὶ κεραυνοβόλους εἰς ἐκτέλεσιν ἐπιθέσεις τοῦ Ναπολέοντος. Κλονισθέντες ἤδη **συνεπείᾳ** ἐντόνου καὶ συνεχοῦς πλευρικῆς

Digitized by Google

κινήσεως, οἱ Αὐστριακοὶ ἐστήριξαν πλέον ὅλας τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν ἀντοχὴν τοῦ κέντρου των ὑπὸ τὸν Ῥότεμπεργ, κατέχοντος τὴν ὀχυρωτάτην γέφυραν τοῦ Ἔκμυλ. Ἀλλὰ πείσμων ἐπίθεσις τοῦ στρατάρχου Ντεβοῦ κατώρθωσε νὰ κάμψῃ τὴν πεισματώδη ἀντίστασιν τῶν Αὐστριακῶν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ὑποχωρήσουν. Ὁ ἀρχιδοὺξ Κάρολος, βλέπων ὅτι ἔχανε ἤδη τὴν μάχην καὶ μὴ θέλων νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἐφεδρείας του καὶ ὁλόκληρον τὸν στρατόν του, διέταξε γενικὴν ὑποχώρησιν καὶ ἐξεκένωσε τὴν Ρατισμπόν. Οἱ Αὐστριακοὶ ἀπώλεσαν 25 χιλιάδας ἀνδρῶν, 100 τηλεβόλα, 12 σημαίας καὶ μέγα μέρος τῶν ἀποσκευῶν των. Ἡ ὁδὸς δὲ πρὸς τὴν Βιέννην ἔμεινεν ἀνοικτὴ εἰς τὸν Ναπολέοντα.

Ἔκμυλ (Eckmühl), ***πρίγκιψ τοῦ—***. Τίτλος ἀπονεμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς τὸν στρατάρχην *Νταβοὺ* (βλ. λ.).

—**Ἔκμυλ** (Eckmühl) ***φάρος τοῦ—***. Ὀνομασία ἑνὸς τῶν ἐντατικωτέρων, ἀλλὰ καὶ κομψοτέρων φάρων τοῦ κόσμου, ἀνεγερθέντος (1892—1897) διὰ κληροδοτήματος τῆς θυγατρὸς τοῦ στρατάρχου τῆς Γαλλίας *Νταβού*, δουκὸς τοῦ Ἄουερσταϊντ καὶ πρίγκιπος τοῦ *Ἔκμυλ* (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ φάρου), ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πενμὰρκ* (Penmarc'h, πλάτ. 47° 48′ Β, μήκ. 4° 23′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2351: Anse de Renaudet to chaussée de Sein) τοῦ νομοῦ Φινιστὲρ τῆς ΒΔ Γαλλίας. Ὁ πύργος του, ὀκτάγωνος ἐκ γρανίτου, ὕψους ἑστιακοῦ 59

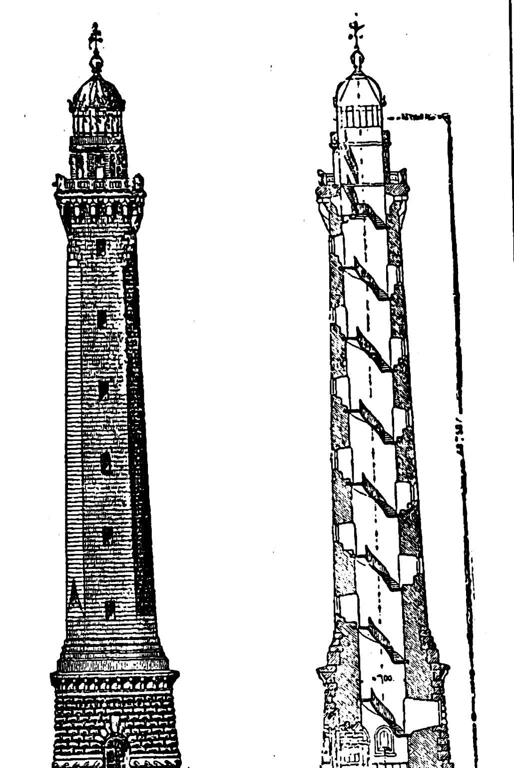

Ὁ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Πενμὰρκ φάρος Ἔκμυλ.
[Ἀριστερά: ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ φάρου. Δεξιά: τομὴ κατὰ τὸν ἄξονα.]

μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἐπιστέφεται ὑπὸ κλωβοῦ ὑπὸ ὑπερακτινοβόλου μηχανήματος ἐκπέμποντος μίαν ἔκλαμψιν λευκὴν ἐντάσεως 2.750.000 μονάδων Καρσὲλ (30 ἑκατομ. κηρίων), ἀνὰ 5 δεύτερα λεπτὰ καὶ συνεπῶς φωτοβολίαν μηχανήματος 60 μιλλίων ὑπὸ μέσην διαφάνειαν ἀτμοσφαίρας Ἀτλαντικοῦ. Ἔχει ὡσαύτως σειρῆνα πέμπουσαν ἐν ὁμίχλῃ ζεῦγος ἤχων, 3 δ. λ. ἑκάστου, ἐναλλάσσον πρὸς ἁπλοῦν ἦχον, ἀνὰ 3 πρῶτα λεπτά. Ὁ φάρος οὗτος ἀντικατέστησε τὸν παλαιότερον φάρον Πενμάρκ, οὗτινος τὸ κτίριον διατηρεῖται 120 μέτρα δυτικώτερον. Ἐγγὺς τοῦ φάρου ναυαγοσωστικός, ραδιογωνικὸς καὶ ραδιοτηλεγραφικὸς σταθμός. Σ. Ε. Λ.

ἐκμυστηρεύομαι, ἀόρ. *ἐξεμυστηρεύθην*· λέγω, ἀποκαλύπτω εἴς τινα τὸ μυστικόν μου: «θὰ σᾶς ἐκμυστηρευθῶ ὅλην τὴν ἀλήθειαν».

ἐκμυστήρευσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐξομολόγησις μυστικοῦ τινος.

ἐκναυλῶ (—*όω*), ἀόρ. *ἐξεναύλωσα—ἐξεναυλώθην*· ναυλώνω, παρέχω ἢ λαμβάνω ἐπὶ ναύλῳ πλοῖον: «ἐξεναυλώθη ἀτμόπλοιον πρὸς μεταφορὰν μεταλλεύματος».

ἐκναύλωσις, —*εως* (ἡ)· ναύλωσις, παροχὴ ἐπὶ ναύλῳ, ἐκμίσθωσις πλοίου.

—*[Ἐγκυκλ.]*, Βλ. ἐκναυλωτής.

ἐκναυλωτής, —*οῦ* (ὁ)· ὁ ἐκμισθῶν πλοῖον ἐπὶ ναύλῳ.

—*[Ναυτ. Δίκ.]* Ἐν τῷ παρ' ἡμῖν συστήματι τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ δικαίου ὀνομάζεται *ἐκναυλωτὴς* ὁ ἐκ τῆς ναυλωτικῆς συμβάσεως ὑπόχρεως πρὸς παροχὴν τοῦ πρὸς μεταφορὰν πραγμάτων πλοίου. Πρόκειται περὶ τῆς συμβάσεως θαλασσίας μεταφορᾶς πραγμάτων, ἐν ᾗ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἐκμισθώνοντος τὸ μέσον τῆς μεταφορᾶς πρὸς τὸν φορτωτὴν ἢ τὸν ναυλωτὴν κατὰ τὸν ἐπίσημον ὅρον τοῦ νόμου φέρει ὁ ἐκναυλωτής. Τὴν νομικὴν ταύτην κατάστασιν τοῦ ἐκναυλωτοῦ δύνανται νὰ περιβληθοῦν ἐν τῇ συμβάσει τῆς ναυλώσεως τόσον ὁ ἐφοπλιστὴς ὅσον καὶ ὁ πλοιοκτήτης καὶ ὁ διαχειριστὴς τῆς συμπλοιοκτησίας ἐφ' ὅσον ὑφίσταται τοιαύτη σχέσις. Καὶ ὁ πλοίαρχος δύναται νὰ ἐκναυλώσῃ τὸ πλοῖον, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ναυλωτὴς δύναται νὰ ὑποκαταστήσῃ ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις εἰς τὰ ἐκ τοῦ ναυλωτικοῦ δικαιώματά του τρίτον τινά, ὁπότε ἔχομεν τὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν ὑπεκμίσθωσιν σύμβασιν τῆς *ὑπεκναυλώσεως*. Ὁ κατὰ ταῦτα ὑπόχρεως πρὸς παροχὴν τοῦ πλοίου ἐκ τῆς συμβάσεως τοῦ ναυλωτικοῦ βαρύνεται ἐκ τοῦ νόμου ὑπὸ πολυειδῶν νομικῶν ὑποχρεώσεων, αἵτινες περιέχονται ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ οὐχὶ συστηματικῶς διατεταγμέναι (ἄρθ. 368 ἐπ.). Αἱ ὑποχρεώσεις αὗται, ἔναντι τῶν ὁποίων ἵστανται ἀντίστοιχοι ὑποχρεώσεις τοῦ ναυλωτοῦ, δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὡς ἑξῆς: 1) Εἰς ὑποχρεώσεις διὰ τῶν ὁποίων διευκολύνεται ὁ ναυλωτὴς νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν φόρτωσιν, ἤτοι ἡ ὑποχρέωσις νὰ τεθῇ τὸ πλοῖον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ναυλωτοῦ ἐν τῷ ὡρισμένῳ τόπῳ, ἡ πρὸς ἀποδοχὴν τῶν ἐν τῷ ναυλωτικῷ ἀναφερομένων ἐμπορευμάτων ὑποχρέωσις, ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἀναμονῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς περατώσεως τῆς φορτώσεως μὲ τὰ ἀντίστοιχα ἐπὶ ὑπεραναμονῆς δικαιώματα καὶ ἡ πρὸς καλὴν στοίβασιν καὶ διευθέτησιν τῶν ἐμπορευμάτων ἐν τῷ πλοίῳ ὑποχρέωσις. 2) Αἱ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πλοῦ καὶ τῆς μεταφορᾶς ὑποχρεώσεις, ἤτοι ἡ πρὸς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ κατεύθυνσις τοῦ πλοίου, ἡ πρὸς ἔκδοσιν φορτωτικῆς ὑποχρέωσις καὶ ἡ τῆς ταχύτητος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μεταφορᾶς καὶ 3) Αἱ πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ παραλήπτου ἐν τῷ τόπῳ τοῦ προορισμοῦ ὑποχρεώσεις, ἰδίᾳ ἡ τῆς εἰδοποιήσεως τοῦ παραλήπτου ὅτι τὸ πλοῖον εἶναι ἕτοιμον πρὸς ἐκφόρτωσιν. Ἡ τελευταία ὅμως αὕτη ὑποχρέωσις ἀμφισβητεῖται ἐν τῇ πρακτικῇ. Π. Λ. Π.

ἐκνευρίζω, ἀόρ. *ἐξενεύρισα—ἐξενευρίσθην*, παθ. μετχ. *ἐκνευρισμένος*· ταράττω, συνταράττω τινά, κάμνω τινὰ νὰ χάσῃ τὴν ψυχικήν του ἰσορροπίαν: «μὲ ἐξενεύρισεν ἡ ὁμιλία του», «ἐκνευρισμένος ἀπὸ τὰς πολλὰς στενοχωρίας», «ὅταν τὸν ἀντικρύζω ἐκνευρίζομαι».

ἐκνευρισμός, —*οῦ* (ὁ) ἢ ***ἐκνεύρισις,*** —*εως* (ἡ). διέγερσις τῶν νεύρων, ἔξαψις, ταραχή, συγκλονισμὸς ψυχικός: «εἶναι ἐκνευρισμὸς καὶ νὰ τὸν ἀκούῃ κανείς».

— *[Ψυχιατρ.]* Ἐκνευρισμὸς εἶναι ἡ συνέπεια καταπονήσεως πνευματικῆς καὶ σωματικῆς μειώσεις τοῦ νευροψυχικοῦ τόνου, ἐκδηλουμένη εἴτε δι' εὐκόλου ψυχικῆς διεγέρσεως ἢ καταπτώσεως καὶ ταχείας κοπώσεως. Γ. Π.

ἐκνευριστικός, —*ή,* —*όν*· ὁ *ἐκνευρίζων*, ὁ ἐπιφέρων *ἐκνευρισμόν*: «ἐργασία ἐκνευριστική», «ἐκνευριστικὸς βίος».—Ἐπίρρ. ***ἐκνευριστικῶς.***

ἐκνευτὴρ (ὁ) *[Στρατ.]*. Τὸ μεταλλικὸν τεμάχιον τὸ εἰς τὸ κατώτερον μέρος τῆς λαβῆς ξιφολόγχης ἢ σπάθης καὶ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἐλάσματος εὑρισκόμενον.

ἐκνεφωτὴς (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Ἐκλήθη οὕτως ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Βουρνάζου συσκευὴ χρησιμοποιουμένη εἰς τὰς βενζινομηχανὰς καὶ ἐν γένει εἰς τὰς μηχανὰς ἐλαφρῶν ἐλαίων. Ἐν τῇ συσκευῇ ταύτῃ τὸ καύσιμον ἔλαιον συναντᾶται μὲ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα καὶ μετατρέπεται εἰς νέφος ὁδηγούμενον ἀκολούθως ὑπὸ τὴν μορφὴν αὐτὴν εἰς τὸν κύλινδρον. Καλεῖται ἐπίσης *ἀνθρακωτὴρ* καὶ *ἀναμίκτης*. Α. Μ.

ἐκνίκησις, —*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ *ἐκνικᾶν*.

—*[Νομ.]* Βλ. *ἀγοραπωλησία*.

— **ἐκνίκησις** *ἐπὶ* ***πλειστηριασμοῦ*** *[Πολιτ. Δικον.]*· βλ. *πλειστηριασμός*.

ἐκνικῶ (—*άω*), ἀόρ. *ἐξενίκησα—ἐξενικήθην*· νικῶ ὡσεὶ ἐν ἀγῶνι, ὑπερισχύω, ἐπικρατῶ: «ἐξενίκησεν ἡ χειραφεσία τῆς γυναικός», «ἐξενίκησεν ἡ ἰσχυρὰ του κρᾶσις καὶ ἐσώθη» (περὶ ἀσθενοῦς).

ἐκνιτρῶ (—*όω*)· πλύνω, καθαρίζω τι διὰ νίτρου.

ἐκνίτρωσις (ἡ) ἢ ***ἀπονίτρωσις***· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκνιτρωτικοῦ βακτηρίου μετατροπὴ τοῦ ἐν τῷ ἐδάφει νιτρικοῦ ἀζώτου εἰς νιτρῶδες ἢ ἀμμωνιακὸν ἢ καὶ ἐλεύθερον ἄζωτον.

—*[Γεωπ.]* Διὰ τῆς ἐκνιτρώσεως τὸ ἔδαφος καθίσταται ἄγονον· πρέπει ἑπομένως νὰ ἀποφεύγωμεν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς νιτροποιήσεως τὴν χρῆσιν νωπῆς κόπρου πρὸς λίπανσιν τῶν ἀγρῶν μας, ἢ τὴν χρῆσιν κόπρου πλουσίας εἰς ἀχυρώδεις οὐσίας, προερχομένης ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως μεγάλων ποσοτήτων ἀχύρων κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν κλινοστρωμνῶν τῶν ζῴων. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους αἱ διὰ τῆς ἐκνιτρώσεως προκαλούμεναι ἀπώλειαι ἀζώτου ἐκ τῶν ἀγρῶν εἶναι μεγαλύτεραι ὅταν μεταχειριζώμεθα κόπρον ἵππων καὶ αἰσθητῶς μικρότεραι ὅταν γίνεται χρῆσις κόπρου ἀγελάδων. Ἐὰν καλλιέργειαι τὰς ὁποίας ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἔχουν ἀνάγκην προσθήκης ἀζωτούχου λιπάσματος ὑπὸ μορφὴν νιτρικῶν ἁλάτων (νιτρικὸν νάτριον, νιτρικὸν ἀσβέστιον) πρέπει τὰ λιπάσματα ταῦτα (ἵνα μὴ ἐκτεθῶμεν εἰς κινδύνους ἀπωλειῶν ἀζώτου) νὰ σκορπίζωνται εἰς τὸ ἔδαφος μόνον μετὰ τὴν πλήρη ἀποσύνθεσιν τῆς προγενεστέρως τυχὸν χρησιμοποιηθείσης κόπρου.

Ἡ περίσσεια ὑγρασίας, ὡς καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ξηρασία τῶν ἐδαφῶν, ἀποτελοῦν ὅρους εὐνοϊκοὺς διὰ τὴν ἐκνίτρωσιν. Ἡ ἐκνίτρωσις ἐνίοτε λαμβάνει χώραν καὶ εἰς ἐδάφη ἐλαφρῶς ὑγρά, ἐφ' ὅσον εἰς τοιαῦτα ἐδάφη δὲν ἐμφανίζονται ὅροι εὐνοϊκοὶ διὰ τὴν νιτροποίησιν. Εἰς βαλτώδη ἐδάφη τὰ νιτρικὰ ἅλατα καταστρέφονται ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος καὶ σχηματίζεται ἀμμωνία καὶ ἐλεύθερον ἄζωτον. Τὰ βακτήρια τῆς ἐκνιτρώσεως εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μικρόβια ἀναερόβια δρῶντα εἰς μέσον ἀερόβιον.

Ἡ κυκλοφορία ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος παρεμποδίζει τὴν ἐκνίτρωσιν, διότι ἡ δρᾶσις τῶν προκαλούντων τὴν ἐκνίτρωσιν μικροοργανισμῶν χαλαροῦται, ἐν τούτοις ὅμως δὲν διακόπτεται ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν μικροβίων τούτων. Κυρίως ἡ παρουσία τοῦ ὑπάρχοντος εἰς τὰ νιτρικὰ ἅλατα ὀξυγόνου ἐπιτρέπει εἰς τοὺς μικροοργανισμοὺς αὐτοὺς νὰ προκαλοῦν τὴν ἀναγωγὴν τῶν ἁλάτων τούτων εἰς νιτρώδη ἅλατα καὶ ἀμμωνίαν. Ἡ ὑπερβολικὴ συμπίεσις τῶν ἀγρῶν, δυσχεραίνουσα τὴν ἐν αὐτοῖς κυκλοφορίαν ὀξυγόνου, ἀποτελεῖ ὅρον εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἐκνίτρωσιν, ἥτις συντελεῖται εἰς σχετικῶς χαμηλὰς θερμοκρασίας 9—10 βαθμῶν. Εἰς τὰ ἐπιμελῶς καλλιεργούμενα ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἀερίζονται, ἡλιάζονται καὶ δροσίζονται διὰ τῶν ὀργωμάτων καὶ λοιπῶν καλλιεργητικῶν φροντίδων, οἱ ὅροι διὰ τὴν ἐκνίτρωσιν εἶναι δυσμενεῖς. Εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ ἐδάφους ἐμφανίζονται εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι διὰ τὴν ἐκνίτρωσιν, λόγῳ ὅμως τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν μικροβίων εἰς τὰ στρώματα ταῦτα ἡ ποσότης τῶν νιτρικῶν ἁλάτων εἶναι ἀσθενεστάτη. Τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐκνιτρώσεως εἶναι ἡ ἀναγωγὴ τῶν νιτρωδῶν ἁλάτων εἰς νιτρώδη. Ἐκ πειραμάτων τοῦ Shreiber καὶ ἄλλων πειραματιστῶν, προέκυψεν ὅτι ἡ λιπαντικὴ ἐνέργεια τῶν νιτρωδῶν ἁλάτων ἐπὶ τῶν καλλιεργειῶν εἶναι αἰσθητῶς κατωτέρα τῆς λιπαντικῆς δυνάμεως τῆς θειικῆς ἀμμωνίας καὶ κατὰ 40 % κατωτέρα τῆς τοῦ νιτρικοῦ νατρίου τῆς Χιλῆς. (Συμπληρωματικῶς βλ. καὶ λ. *ἀπονίτρωσις*, τ. Ε σ. 207 α′.) Θ. Β. ΜΕΛΑΣ

ἐκνιτρωτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἐκνιτρῶν, ὁ ἁρμόδιος, ὁ ἱκανὸς πρὸς ἐκνίτρωσιν, ὁ ἐπιφέρων τὴν ἐκνίτρωσιν: «ἐκνιτρωτικὰ βακτήρια».

ἔκνομος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ νόμου ὤν, παράνομος, ἄδικος: «ἔκνομος ἐνέργεια» ‖ ***ἔκνομον*** (τό)· ὡς οὐσ. «διὰ τὸ ἔκνομον τῆς ἐνεργείας, —τῆς διαταγῆς».—Ἐπίρρ. ***ἐκνόμως.***

Ἔκνομος ***λόφος*** ἢ ***Ἔκνομον.*** Βραχῶδες ἀκρωτήριον τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς νήσου Σικελίας πρὸς Δ τῆς πόλεως Γέλας καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἱμέρα. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου εἶχε κτίσει φρούριον ὁ τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Φάλαρις καὶ ἐντὸς αὐτοῦ εἶχε τὸν περιώνυμον χαλκοῦν ταῦρον, εἰς τὸν ὁποῖον κατέκαιεν ἀνθρώπους· διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ἕνεκα τῶν ἐκνόμων ἐκείνων πράξεων τοῦ Φαλάριδος ὠνομάσθη *Ἔκνομος* τὸ ἀκρωτήριον. Παρὰ τὸν Ἔκνομον κατὰ μὲν τὸ 311 π. Χ. οἱ Καρχηδόνιοι ὑπὸ τὸν Ἀμίλκαν ἐνίκησαν τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέα, κατὰ δὲ τὸ 256 π. Χ. ἡττήθησαν εἰς μεγάλην ναυμαχίαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν οἱ ὕπατοι Οὐόλσων καὶ Ρήγουλος.

Σήμερον τὸ ἀκρωτήριον (ὄρος ἢ λόφος) Ἔκνομος καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν *Πότζιο Σὰντ' Ἄντζελο* (Poggio Sant' Angelo). ΚΑΝ.

Ἀγαλμάτιον τοῦ Ἐ-Κουάν.

Ἐ-κουάν. Βουδιστὴς ἱερεὺς ἐκ Κορέας, μεταβὰς τῷ 652 μ. Χ. εἰς Ἰαπωνίαν, ὅπου ἵδρυσε τὴν αἵρεσιν *σανρόν*, ἤτοι τὴν πρώτην αἵρεσιν τοῦ ἰαπωνικοῦ βουδισμοῦ, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Γκουαγκόντζι ἐν Ἀσάκα ἐπαρχία τοῦ Ὑάματο. Α. Δ.

Digitized by Google

Ἐκουὰν (Ecouen) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Σὲν-ἐ-Οὐὲζ γνωστὴ διὰ τὸν ἱστορικὸν πύργον της, κτισθέντα τῷ 1540, ἓν ἀπὸ τὰ καλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἐκουαντὸρ (Ecuador) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἰσημερινοῦ* Δημοκρατία.

ἐκουϊζετοειδῆ (τὰ) (Equisetoïdea) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀγγειοκρυπτογάμων*. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν φυτῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: σποριάγγεια ἀναφαινόμενα ἐπὶ τῶν ὑπτίων ἀσπιδοειδῶν φύλλων των, ἅτινα ἀθροιζόμενα ἀποτελοῦσι πολυάριθμα σπονδυλώματα, σχηματίζοντα στάχυς κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν στελεχῶν εὑρισκομένους· τὰ σπόρια εἶναι ἀπεστρογγυλωμένα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Γενικῶς τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι πόαι μὲ ριζώματα ἕρποντα καὶ πολυαρθρωτά, κορμὸν ἀπεστρογγυλωμένον, λεπτὸν καὶ κοῖλον, χωριζόμενον ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ὑπὸ μεσογονατίων διαστημάτων. Ὁ κορμὸς διακλαδίζεται σπονδυλωτῶς καὶ ἀντὶ φύλλων φέρει ὀδοντωτοὺς κολεούς. Τὰ σποριάγγεια αὐτῶν ἐκφύονται ἐκ τῶν ὑπτίων, ἀσπιδοειδῶν, ἐμμίσχων φύλλων, ἅτινα ἔχουσι σχῆμα σάκκου καὶ κατὰ τὴν ἐνηλικίωσίν των διανοίγονται δι' ἐπιμήκους σχισμῆς. Τὰ φύλλα ταῦτα, ἅτινα *καρπικὰ* καλοῦνται, σχηματίζουσιν ἀκροκόρυφον στάχυν. Τὰ σπόρια φέρουσι διπλῆν, κυτταρώδη μεμβρᾶναν, ἐκ τῆς διαρρήξεως δὲ τῆς ἐξωτερικῆς μεμβράνης σχηματίζονται δύο διασταυρούμενα, ἐκσφενδονιστικὰ νημάτια, ἅτινα ἐκσφενδονίζουσι μακρὰν τοὺς σπόρους. Δ. Ν. Π.

ἐκουΐζετον (τὸ) (Equisetum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐκουϊζετοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ φέροντα ἀντὶ φύλλων μικροὺς λεπτοτάτους καὶ πολυαρθρωτοὺς κολεοὺς καὶ ἄνθη μᾶλλον μικρά. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι τὸ *ἐκουΐζετον τὸ ἀγροδίαιτον* (Equisetum agrestis), ὅπερ διακρίνεται ἐκ τοῦ διμόρφου στελέχους του καὶ *ἐκουΐζετον τὸ ἕλειον* (Equisetum helium), ὅπερ φέρει σποριοφόρους στάχυς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πρασίνου καὶ κατὰ σπονδύλους διακεκλαδισμένου στελέχους του.

Δ. Ν. Π.

Ἐκουνούμ. Εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἡγεμόνων τῆς Ἀσσυρίας, ὧν μόνον τὰ ὀνόματα εἶναι γνωστὰ καὶ οἵτινες ἐκράτησαν μεταξὺ 2000 καὶ 1600 π. Χ.

ἑκούσιος, *—α, —ον*· ὁ γινόμενος αὐτοπροαιρέτως, ἐθελούσιος, θεληματικός, ἀντίθ. *ἀκούσιος, ἀναγκαστικός, βίαιος*: «ἑκούσιος ἔρανος», «ἑκουσία ἀπαγωγή».—Ἐπίρρ. *ἑκουσίως*.

ἔκπαγλος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ποιῶν κατάπληξιν, ἐξαίρετος, θαυμάσιος: «ἔκπαγλον κάλλος», «γυνὴ ἐκπάγλου καλλονῆς».—Ἐπίρρ. ***ἐκπάγλως***.

ἐκπαίδευσις,*—εως*(ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκπαιδεύειν ἡ ἀνάπτυξις τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ παιδός: «τὸν ἀπασχολεῖ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν τέκνων του»· ‖ καθόλου, ἡ διὰ τῆς διδασκαλίας παρεχομένη μόρφωσις: «ἐκπαίδευσις κατωτέρα ἢ δημοτική,—μέση, —ἀνωτέρα, —τεχνική, —ἐπαγγελματική», «δημοσία, — ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευσις», «ἐκπαίδευσις κατ' οἶκον»· ‖ «ἐκπαίδευσις τῶν νεοσυλλέκτων» διδασκαλία τῶν καθηκόντων τοῦ στρατιώτου καὶ ἄσκησις εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ὑπὸ τὸν ὅρον *ἐκπαίδευσις* νοοῦμεν γενικῶς τὸ σύνολον τῶν λαμβανομένων παιδευτικῶν μέτρων καὶ τῶν ἐπιτελουμένων συναφῶν ἐνεργειῶν ὑπὸ τῆς οἰκογενείας, τῆς πολιτείας, μεμονωμένων ἀτόμων ἢ καὶ κοινωνικῶν ὀργανισμῶν πρὸς ἁρμονικὴν διάπλασιν τοῦ σώματος, ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν δεξιοτήτων, ἠθικὴν καὶ ἐθνοπρεπῆ ἀγωγήν, ὡς καὶ τὸν ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἐπαγγελματικὸν καταρτισμὸν τῶν δεομένων καὶ ἐπιδεκτικῶν τῆς τοιαύτης μερίμνης καὶ προαγωγῆς μελῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ἡ ὅλη ἐκπαίδευσις δύνατα νὰ διακριθῇ:

1) Ἀναλόγως τοῦ παρέχοντος αὐτὴν καὶ τοῦ εἴδους τῶν διατιθεμένων πρὸς μετάδοσιν αὐτῆς μέσων, εἰς *δημοσίαν* ἐκπαίδευσιν ἀφ' ἑνὸς καὶ *ἰδιωτικὴν* ἐκπαίδευσιν ἀφ' ἑτέρου. 2) Ἀναλόγως τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν, τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς, εἰς *στοιχειώδη, γενικὴν* καὶ *ἐπαγγελματικὴν* ἐκπαίδευσιν καὶ 3) Ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν πνευματικῶν καὶ λοιπῶν ἱκανοτήτων τῶν ἐν ἑκάστῃ βαθμῖδι ταύτης παιδευομένων ἀτόμων, ἔτι δὲ ὑπό τινα ἔποψιν καὶ τῶν κοινωνικῶν τάξεων τὰς ὁποίας ἐξυπηρετεῖ, εἰς *κατωτέραν, μέσην* καὶ *ἀνωτέραν* ἐκπαίδευσιν, καταλλήλως ὀργανουμένη.

I. ΔΗΜΟΣΙΑ — ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ.

Α') ***Δημοσία ἐκπαίδευσις.*** Αὕτη, ὅπως νοεῖται κοινῶς σήμερον, τουτέστιν ὡς ἡ μερίμνῃ καὶ δαπάναις τῆς πολιτείας ὡς οἷόν τε ἀρτιωτέρα καὶ πολυμελεστέρα μόρφωσις πάντων τῶν μελῶν της, εἶναι ἀπόκτημα τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ καρπὸς τῶν περὶ ἀνυψώσεως τοῦ λαοῦ νεωτέρων δημοκρατικῶν ἰδεωδῶν. Εἰς τὰς ἀρχαίας πολιτείας ἡ παρεχομένη εἰς τὸ ἄτομον μόρφωσις ἦτο τοιαύτη καὶ τοσαύτη, ὥστε νὰ δύναται νὰ καταστῇ τοῦτο κατάλληλον ὑπηρετικὸν ὄργανον τῆς πολιτείας, τιθεμένου ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ παντὸς ἑτέρου σκοποῦ. Ἡ ἐκπαίδευσις εἴς τε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρώμην ἦτο οὐ μόνον μονομερὴς (ὑπερτονισμὸς τοῦ πολιτειακοῦ ἰδεώδους), ἀλλὰ καὶ ἀφίνετο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε ἡ Ἐκκλησία ἐπέβαλλε τὸ κράτος της ἐπὶ πάσης ἀνθρωπίνης ἐκδηλώσεως, κατέστη αὕτη, ὡς εἰκός, κυρία καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἣν μετεχειρίσθη ὡς ὄργανον πρὸς διάπλασιν καὶ διοίκησιν τῶν πιστῶν κατὰ τὰς ἰδίας ἀρχὰς καὶ ἐμπνεύσεις. Διὰ τῶν παρ' αὐτῆς ἱδρυθέντων νέου τύπου σχολείων ἐπεδιώκετο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐξυπηρετικὴ τῶν σκοπῶν της ἀγωγὴ τῶν τέκνων τῆς ἀρχούσης τάξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μόρφωσις ἱκανῶν καὶ εὐγλώττων ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν. Ἡ μόρφωσις τοῦ πολλοῦ λαοῦ δὲν περιελαμβάνετο ἀναγκαίως εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἡ ἀμάθεια δὲν ἦτο ἐμπόδιον διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν τῶν ὀπαδῶν της. Βραδύτερον ὅμως, ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα, ἤρξατο νὰ ἐνδιαφέρεταί πως καὶ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Ἤρχισαν νὰ ἱδρύωνται εἰς μέγαν ἀριθμὸν σχολεῖα διὰ τὰ παιδία τῶν πτωχῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο γραφήν, ἀνάγνωσιν, στοιχεῖα ἀριθμητικῆς καὶ κατηχοῦντο εἰς τὰ μυστήρια τῆς θρησκείας. Τὰ σχολεῖα ταῦτα ἦσαν παραρτήματα τῶν ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν ἢ καὶ τῶν μοναστηρίων. Ὡσαύτως καὶ τὸ φεουδαρχικὸν κράτος δὲν ἐνδιεφέρθη περισσότερον ὑπὲρ τῆς γενικῆς παιδείας τῶν πολιτῶν του. Ἐὰν δ' ἐπεδείχθη παρά τινων ἡγεμόνων ἐνδιαφέρον πρὸς ἵδρυσιν καὶ ὑποστήριξιν ἀνωτέρων ἐπιστημονικῶν παιδευτηρίων, τοῦτο ἐγένετο κυρίως, ὅπως ἐξ αὐτῶν προέρχωνται τὰ κατάλληλα ὄργανα τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ οἱ μορφωμένοι ὑπουργοί. Μεγαλυτέρα τιμὴ ἐν προκειμένῳ ἀνήκει εἰς τὴν μεταρρύθμισιν, τουτέστι τὴν ὑπὸ τοῦ Λουθήρου προκληθεῖσαν μεγάλην θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνακαινιστικὴν κίνησιν. Καὶ ὁ δημιουργὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι ταύτης μὲ ἀκατάβλητον ζῆλον ἐπεδίωξαν νὰ καταστήσωσι τὰ πλήθη ἱκανά, ἵνα λαμβάνωσι γνῶσιν τῆς Γραφῆς, διὰ τῆς μεταφράσεως ταύτης εἰς τὴν οἰκείαν γλῶσσαν καὶ τῆς διδασκαλίας ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ στοιχείων ἀριθμήσεως. Εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεβλήθη ἡ μεταρρύθμισις, ἡ διάδοσις αὐτῆς συνεδέθη μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ λαϊκοῦ σχολείου. Τελικὸς ὅμως σκοπὸς καὶ ταύτης τῆς ζωηρᾶς καὶ ρηξικελεύθου ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως παρέμεινεν ἡ ἀληθινὴ χριστιανικὴ μύησις καὶ θρησκευτικὴ μόρφωσις τοῦ λαοῦ.

Τὰς περὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἰδέας, ὡς σήμερον νοοῦμεν ταύτας καὶ ὧν τὴν ἐφαρμογὴν ἐπιδιώκομεν, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὸ πρῶτον μὲ σαφήνειαν διατυπουμένας καὶ μὲ πίστιν διακηρυσσομένας ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1791 ἡ ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ εἶναι δημοσία καὶ κοινὴ διὰ πάντας τοὺς πολίτας, λαμβανομένης μερίμνης, ὅπως παρέχεται δωρεὰν ἡ ἀπαραίτητος εἰς πάντα ἄνθρωπον μόρφωσις. Ἀρίστην ἔκθεσιν τῶν σκοπῶν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως παρέσχεν ὁ Γάλλος φιλόσοφος Condorcet, διατυπώσας μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ εὐρύτητα ἀντιλήψεως μεγαλοπρεπὲς πρόγραμμα ταύτης, εἰς τὴν προσκομισθεῖσαν εἰσήγησιν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως τῆς 20 Ἀπριλίου 1792. Κατὰ τὴν εἰσήγησιν ταύτην, ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ὀφείλει: Νὰ προσφέρῃ εἰς πᾶν ἀνθρώπινον ὂν τὰ μέσα, ὅπως ἱκανοποιῇ τὰς ἀνάγκας του, ἐξασφαλίζῃ τὴν εὐημερίαν του, γνωρίζῃ καὶ ἀσκῇ τὰ δικαιώματά του, ἐννοῇ καὶ ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντά του. Νὰ ἀσφαλίζῃ, εἰς ἕκαστον τούτων, τὴν εὐχέρειαν τῆς βελτιώσεως τοῦ ἐπιτηδεύματός του, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν κοινωνικῶν λειτουργιῶν εἰς τὰς ὁποίας δικαιοῦται νὰ μετέχῃ, τὴν ἀνάπτυξιν ἐν ἁπάσῃ τῇ ἐκτάσει των τῶν δεξιοτήτων μὲ τὰς ὁποίας τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις· ἐπὶ τούτοις δὲ νὰ ἐγκαθιδρύῃ μεταξὺ τῶν πολιτῶν πραγματικὴν ἰσότητα καὶ νὰ καθιστᾷ οὐσιαστικὴν τὴν πολιτικὴν ἰσότητα τὴν ὑπὸ τῶν νόμων ἀνεγνωρισμένην. Τοιοῦτος ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ πρῶτος σκοπὸς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως· ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην εἶναι αὕτη διὰ τὴν κρατικὴν ἐξουσίαν καθῆκον δικαιοσύνης ἔναντι τῶν πολιτῶν. Νὰ κανονίζῃ τὴν διδασκαλίαν εἰς τρόπον, ὥστε ἡ ἐπιτυγχανομένη τελειοποίησις τῶν τεχνῶν νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῶν ἀπολαύσεων τοῦ συνόλου τῶν πολιτῶν καὶ τὴν εὐμάρειαν τῶν ἀσκούντων ταύτας· προσέτι ἵνα μείζων ἀριθμὸς ἀνθρώπων καταστῇ ἱκανὸς νὰ ἐκπληροῖ καλῶς τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν συντήρησιν καὶ προαγωγὴν τῆς κοινωνίας λειτουργίας· καὶ τέλος ἵνα αἱ ἐπαυξανόμεναι πρόοδοι τῶν ἐπιστημῶν διανοίγωσιν ἀνεξάντλητον πηγὴν βοηθείας εἰς τὰς ἀνάγκας ἡμῶν, θεραπείας τῶν δεινῶν μας, μέσων πρὸς ἀτομικὴν εὐδαιμονίαν καὶ κοινωνικὴν εὐημερίαν. Νὰ καλλιεργῇ παρ' ἑκάστῃ γενεᾷ τὰς φυσικάς, πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ἰδιότητας καὶ δεξιότητας, καὶ νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν βαθμιαίαν καὶ γενικὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἥτις εἶναι ὁ τελικὸς σκοπός, πρὸς ὃν ὀφείλει νὰ κατευθύνεται πᾶς κοινωνικὸς θεσμός. Τοιοῦτον ὀφείλει νὰ εἶναι πρὸς τούτοις τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐκπαιδεύσεως. Εἶναι δὲ ἡ ἐπιδίωξις καὶ πραγμάτωσις τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν καθῆκον ἐπιβαλλόμενον ἀπὸ τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς κοινωνίας, ἀπὸ τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος ὁλοκλήρου. Ἡ ἐκπαίδευσις ὀφείλει νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ τὰ ἄτομα μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκ τοῦ σχολείου, ἀλλὰ νὰ περιλάβῃ πάσας τὰς ἡλικίας, διότι δὲν ὑπάρχει ἡλικία καθ' ἣν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διδαχθῇ τι ὠφέλιμον. Ἡ μετασχολικὴ αὕτη ἐκπαίδευσις εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον ἀναγκαία, ὅσῳ ἡ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐπιτελουμένη τυγχάνει περιεσφιγμένη ἐντὸς πολὺ στενῶν ὁρίων. Κατὰ ταῦτα ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ὀφείλει νὰ εἶναι καθολική, νὰ ἐκτείνεται δηλαδὴ ἐπὶ πάντων τῶν πολιτῶν, νὰ κατανέμεται μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἰσότητα, τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα, ἡ διάταξις τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους, καὶ τοῦ χρόνου, τοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακροῦ, τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύναντο νὰ διαθέσωσι τὰ παιδία διὰ τὴν μόρφωσίν των, νὰ περιλαμβάνῃ εἰς τὰς διαφόρους βαθμῖδάς της ὅλον τὸ σύστημα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ ν' ἀσφαλίζῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καθ' ἁπάσας τὰς ἡλικίας τοῦ βίου των, τὴν εὐκολίαν ὅπως διατηρῶσι τὰς γνώσεις των καὶ ἀποκτῶσιν ἐπιπροσθέτως νέας. Τέλος οὐδεμία δημοσία ἐξουσία πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα, ἢ καὶ τὴν ἄδειαν ἀκόμη, νὰ παρακωλύῃ τὴν ἀνάπτυξιν νέων ἀληθειῶν, τὴν διδασκαλίαν θεωριῶν ἀντιθέτων πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν πολιτικήν της ἢ τὰ πρόσκαιρα συμφέροντά της. Πολλαὶ τῶν ὡς ἄνω ἀπαιτήσεων, ὡς γνωστόν, οὐδὲ σήμερον κατωρθώθη νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Διὰ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην διαρρύθμισιν τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως παίζουσι πρωτεύοντα ρόλον τὰ ἑκάστοτε ἄρχοντα παιδευτικὰ ἰδεώδη, ἅτινα εἶναι ἀπαύγασμα τῶν ἑκάστοτε κρατουσῶν κοσμοθεωριῶν καὶ τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως καὶ καταστάσεως. Ἡ ἐπὶ σταθερῶν βάσεων οἰκοδομουμένη ἐκπαίδευσις δὲν δύναται νὰ παραβλέψῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν εὑρημένων ἢ καὶ προσκτωμένων νέων γνώσεων. Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ παραμελήσῃ τὴν αἰσθητικὴν μόρφωσιν τοῦ τροφίμου καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τούτου εἰς τὸν κύκλον τῆς οἰκονομίας καὶ τεχνικῆς παραγωγῆς. Ἡ ἠθικὴ διάπλασις τοῦ τροφίμου καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐξύψωσις καὶ πολιτειακὴ διαπαιδαγώγησις αὐτοῦ ἀποτελοῦσιν ἀναπόσπαστον τμῆμα ὀρθῆς παιδεύσεως, συμπλήρωμα δὲ ταύτης λυσιτελὲς διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου ἡ συμβολὴ εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν καταρτισμόν. Εἰς τὰ σύγχρονα κράτη ὁ μεταξὺ τῶν κομμάτων ἀγὼν ἔχει τὸν ἀντίκτυπόν του καὶ εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἑκάστου κόμματος ἐπιζητοῦντος τὴν κατάκτησιν τοῦ σχολείου καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ἐπιβολὴν τῶν ἀρχῶν του. Τὸ ἑκάστοτε κρατοῦν κοινωνικὸν σύστημα (καθεστὼς) δὲν παύει ἐπιζητοῦν, ὅπως διαπαιδαγωγῇ τὸν λαὸν κατὰ τὴν διέπουσαν αὐτὸ κοσμοθεωρίαν καὶ βιοθεωρίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως καὶ σταθεροποιήσεως τῆς ὑπάρξεώς του. Ἐκ δὲ τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους τοῦτο θέτει τῇ ἀγωγῇ, ὁρίζεται ὁ τύπος καὶ αἱ ἐπιδιώξεις τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων καὶ τῶν λοιπῶν παιδευτικῶν μέσων. Κατὰ ταῦτα ἄλλοι εἶναι οἱ σκοποὶ καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως ὅπου κρατεῖ τὸ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα καὶ ἄλλοι εἰς τὸ φιλελεύθερον κράτος· διάφοροι δὲ εἰς τὴν σοσιλιαστικὴν πολιτείαν. Γενικῶς ὅμως εἰς τὰ σύγχρονα φιλελεύθερα κράτη ἡ ἐκπαίδευσις ὑφίσταται παντοειδεῖς ἐπιρροάς, ἐκπηγαζούσας ἀπὸ τῶν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ἄλληλα τελούντων ἀξιωμάτων τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς ἰσότητος ἀφ' ἑτέρου. Αἱ σύγχρονοι κοινωνίαι δὲν διακρίνονται διὰ τὸ ἑνιαῖον τῆς κοσμοθεωρίας των, ὡς ἄλλοτε ἐπὶ μακρὸν παρετηρεῖτο· π. χ. εἰς τὸν μεσαίωνα. Τοὐναντίον διάσπασις καὶ σύγχυσις ἐπικρατεῖ, ἰδίᾳ μετὰ τὸν συγκλονήσαντα τὴν οἰκουμένην Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὴν προσπάθειαν τῆς ἐργατικῆς τάξεως πρὸς ἄνοδον καὶ ἐπικράτησιν ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Ἐκ τῆς πάλης ταύτης, ἐκφαινομένης ἐν πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ δράσει καὶ ἐπιδιώξει τῶν τελευταίων ἐτῶν, δὲν ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος καὶ ἡ ἐκπαίδευσις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Δι' ὃ πανταχοῦ παρατηρεῖται τάσις πρὸς ἀλλαγὴν ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων, μεθόδων, προγραμμάτων κ. τ. ὅ.

Τὰ μέσα δι' ὧν πραγματοῦται καὶ ρυθμίζεται ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι: α') οἱ διάφοροι σχολικοὶ τύποι καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους διάρθρωσίς των (ὀργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως), β') ἡ κατάλληλος μόρφωσις τῶν διδασκάλων, ὅπως ἐπιτευχθῶσιν οἱ ἐπιδιωκόμενοι γενικοὶ καὶ ἐπὶ μέρους ἐκπαιδευτικοὶ σκοποί, γ') τὰ σχολικὰ προγράμματα δ') αἱ μέθοδοι διδασκαλίας, ε') τὰ ἐκ τῶν προόδων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν διαφόρων παιδευτικῶν πειραματισμῶν συνα-

Digitized by Google

γόμενα νέα διδάγματα στ') ὁ σχολικὸς βίος καὶ ἡ σχολικὴ πρᾶξις, ζ') ἑταιρεῖαι ἐκπαιδευτικαὶ καὶ η') ἐκπαιδευτικὰ περιοδικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ συγγράμματα.

Ἀτομικὴ - ὁμαδικὴ ἐκπαίδευσις. Ἡ παιδευτικὴ ἐπίδρασις τελεῖται εἴτε ἐπὶ μεμονωμένου ἀτόμου εἴτε καὶ ἐπὶ πολλῶν ὁμαδικῶς. Ἐν ἑκατέρᾳ τῶν περιπτώσεων παρατηροῦνται πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα. Ἐν τῇ πρώτῃ ἡ ἐπίδρασις εἶναι μᾶλλον δραστική, ἄμεσος καὶ καρποφόρος. Ἔχει ὅμως τὸ μειονέκτημα, ὅτι δὲν εἶναι πᾶς τις εἰς θέσιν οἰκονομικὴν νὰ παράσχῃ ἑαυτῷ τὴν πολυτέλειαν τοιαύτης παιδεύσεως, ἐλλείπει προσέτι ἡ ἐκ τῆς ἁμίλλης πρὸς τοὺς συμμαθητὰς οἰκειοθελὴς ἐπαύξησις τῶν προσπαθειῶν, καὶ τέλος ἐπέρχεται ὁ κόρος καὶ ἡ ὑπὲρ τὸ μέτρον οἰκειότης μαθητῶν πρὸς διδάσκαλον. Ἡ ὁμαδικὴ ἐκπαίδευσις, τουτέστιν ἡ κοινὴ σχολικὴ ἐκπαίδευσις, παρουσιάζει ὡς πλεονεκτήματα τὰ μνημονευθέντα μειονεκτήματα τῆς ἀτομικῆς καὶ τἀνάπαλιν.

Β') ***Ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευσις.*** Τηρουμένων τῶν γενικῶν καὶ ἐπὶ μέρους σκοπῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως, αὕτη δύναται νὰ παρέχεται οὐ μόνον μερίμνῃ καὶ δαπάναις τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐπὶ ἰδιαιτέρᾳ ἀμοιβῇ, ἢ δαπάναις ἐπαγγελματικῶν σωματείων ἐπιδιωκόντων τὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν μελῶν των ἢ τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ τοῦ παρ' αὐτῶν χρησιμοποιουμένου. Ὡς ἰδιωτικὴ ἀπαντᾶται ἐν μέρει εἰς τὰ διάφορα κράτη μᾶλλον ἡ μέση ἐκπαίδευσις, τῆς δημοτικῆς οὔσης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κοινῆς καὶ ὑποχρεωτικῆς, παρεχομένης δὲ παντοῦ δωρεὰν ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἡ ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευσις παρουσιάζει ἔνια πλεονεκτήματα ἔναντι τῆς δημοσίας: π. χ. α') ὅτι τὸ κράτος ἀπαλλάσσεται σημαντικοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μέρους δαπανῶν, ἀναλαμβανομένων τῶν ἐξόδων διδακτηρίων καὶ προσωπικῶν ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων· β') ὅτι εὐκολώτερον δύναται νὰ γίνῃ παρέκκλισις ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου προγράμματος εἰς ἰδιωτικὰ σχολεῖα καὶ νὰ τεθῶσιν ἐν αὐτοῖς εἰς ἐνέργειαν παντὸς εἴδους πειραματισμοί, προαγομένων οὕτω τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως· γ') ὅτι τὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα δύνανται ν' ἀποβῶσιν ἑστίαι ἐκπαιδευτικῆς, προοδευτικῆς καὶ μεταρρυθμιστικῆς κινήσεως, ὡς ἐκ τοῦ ἀμέσου συμφέροντος τῶν ἰθυνόντων ταῦτα ἐκ τῆς ἐπιτεύξεως βελτιόνων ἀποτελεσμάτων· δ') ὅτι ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς σχολείοις γίνεται οὐσιαστικὴ ἐπιλογὴ καὶ αὐτόματος ἐκκαθάρισις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, προτιμωμένων ἐν τῷ ἐλευθέρῳ συναγωνισμῷ τῶν ἱκανωτέρων, τῶν μᾶλλον ἐργατικῶν καὶ μᾶλλον εὐσυνειδήτων. Ἔχει ὅμως ἡ ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευσις τὸ μέγα μειονέκτημα, ὅτι καταντᾷ ν' ἀποβαίνῃ ταξική. Διότι, ὡς ἐκ τῶν ὑψηλῶν διδάκτρων, ἅτινα ὑποχρεοῦνται νὰ καταβάλλωσιν οἱ τρόφιμοι τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων, μόνον τὰ τέκνα τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, αἵτινες εὐημεροῦσι, δύνανται νὰ εὑρίσκωσιν εἴσοδον ἐν αὐτοῖς. Ἐὰν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευσις ἀπετέλει τὴν μόνην μορφὴν τῆς ὅλης ἐκπαιδεύσεως, ἢ καὶ ἁπλῶς ὡρισμένης βαθμῖδος, τότε θ' ἀπεκλείοντο αὐτῆς τὰ τέκνα τῶν πτωχῶν, παρὰ τὰ οὐχὶ σπανίως ἀνώτερα πνευματικὰ προσόντα των, βεβαίως οὐχὶ πρὸς ὄφελος τῶν τε ἰδίων καὶ τῆς ὅλης κοινωνίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὅπου ἐκ παραδόσεως καὶ ἰδιαιτέρων τοπικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν τυγχάνει ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἰδιωτικὴ —ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ— καὶ ἐκεῖ καταβάλλεται πᾶσα προσπάθεια, ὅπως διὰ κρατικῶν ἐπιχορηγήσεων καὶ παντὸς εἴδους ὑποτροφιῶν περιορισθῶσι τὰ ἄτοπα τῆς τοιαύτης διαρρυθμίσεως τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως.

II. ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ, ΓΕΝΙΚΗ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Α') ***Στοιχειώδης ἐκπαίδευσις.*** Αὕτη ἔχει σκοπὸν τὴν παροχὴν τῆς ἀπαραιτήτου διὰ πάντα ἄνθρωπον μορφώσεως. Μὲ φυσικὸν κέντρον τὸν τόπον τῆς γεννήσεως καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ παντοειδεῖς ἐπὶ τὸν παῖδα ἐπιρροάς, ἐπεκτείνεται μέχρις οὗ περιλάβῃ τὴν κοινὴν λαϊκὴν πολιτιστικὴν δημιουργίαν, ὡς πρὸς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν, τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν, τὴν ἐθνικὴν τέχνην, τὰ πάτρια ἤθη καὶ ἔθιμα, τὸ ἐθνικὸν πολίτευμα καὶ τὴν πάτριον θρησκείαν. Ἡ παροχὴ τῆς θεμελιώδους μορφώσεως εἰς τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ εἶναι ἔργον κυρίως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Εἰς αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται ἡ πολυμερὴς τοῦ τροφίμου διάπλασις, ἡ ἀναζωογόνησις καὶ ἐπαύξησις τοῦ παραστατικοῦ κύκλου, ἡ αἰσθητικὴ τοῦ μαθητοῦ μόρφωσις, ἡ ἄσκησις καὶ θεραπεία τοῦ σώματος, ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγὴ καὶ ὁ ἐθνικὸς φρονηματισμός. Ἡ στοιχειώδης μόρφωσις πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη καὶ τοσαύτη, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ οὐ μόνον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σωματικῶν, πνευματικῶν, ἠθικῶν δεξιοτήτων καὶ ἰδιοτήτων τοῦ τροφίμου, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποβοηθῇ τὴν εὐδόκιμον ἐν τῷ βίῳ σταδιοδρομίαν. Ἡ ἔννοια στοιχειώδης μόρφωσις εἶναι σχετική. Ὡς δ' εὐνόητον, αὕτη διαφέρει ἀναλόγως τοῦ πολιτικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐπὶ μέρους λαῶν. Ἡ μόρφωσις π. χ., ἥτις θεωρεῖται στοιχειώδης, προκειμένου περὶ τοῦ Γερμανόπαιδος ἢ τοῦ πολίτου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, εἶναι ἀνωτάτη διὰ τὸν κάτοικον ἀπολιτίστου τινὸς χώρας, π. χ. πολλῶν μερῶν τῆς Ἀφρικῆς ἢ τῶν ἀγρίων τῶν νήσων. Ἡ στοιχειώδης μόρφωσις εἶναι ἡ πρώτη μορφὴ γενικῆς μορφώσεως, ἐφ' ἧς δέον νὰ ὑπολογίζῃ πᾶσα ὀρθὴ ἀγωγή. Παρὰ πολλῶν στοιχειώδης μόρφωσις θεωρεῖται ἡ κοινὴ καὶ ὑποχρεωτικὴ μόρφωσις διὰ πάντα τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ. Ὀκταταξίου π. χ. οὔσης τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως, δυνατὸν μετὰ τὸ τέταρτον ἔτος οἱ παῖδες οἱ προοριζόμενοι διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν νὰ καταλίπωσι τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως (τοῦτο γίνεται εἰς πολλὰ κράτη, ἰδίᾳ τὰ γερμανικά). Ἡ κοινὴ διὰ πάντας τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ μόρφωσις, ἥτις ἐπὶ πλέον ἀποκομίζεται κατὰ τὴν πρώτην σχολικὴν φοίτησιν, οὖσαν ὑποχρεωτικήν, θεωρεῖται παρὰ πολλῶν ὡς στοιχειώδης, ἐνῷ αὕτη δέον νὰ νοῆται ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν εὐρυτέραν ἔννοιαν.

Β') ***Γενικὴ ἐκπαίδευσις.*** Συνήθως ὡς χαρακτηριστικὸν τῶν σχολείων γενικῆς ἐκπαιδεύσεως θεωρεῖται ἡ ἐν αὐτοῖς ἐπιδίωξις πολυμεροῦς μορφώσεως, τὸν ὅλον ἄνθρωπον περιλαμβανούσης, καὶ οὐχὶ ἡ εἰδίκευσις αὐτοῦ πρὸς ὡρισμένον ἐπάγγελμα. Ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν διαρρύθμισιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀφορμᾶται δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ διαφωτισμοῦ ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ νεοανθρωπισμοῦ ἀφ' ἑτέρου. Τὸ ἰδεῶδες τῶν ὀρθολογιστῶν τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος ἦτο ὁ νοησιοκρατικὸς ἐγκυκλοπαιδισμός, ἡ μεταμόρφωσις τοῦ τροφίμου εἰς μικρὰν κινητὴν βιβλιοθήκην. Οὗτος ὤφειλε νὰ ἔχῃ γνώσεις γενικὰς ἐκ πάντων τῶν πεδίων τῆς ἀνθρωπίνης πολιτιστικῆς δημιουργίας, ἢ τοὐλάχιστον νὰ γνωρίζῃ ἐκ πάντων τὰ σπουδαιότερα. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως μὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν πολυμερεστέραν διακλάδωσιν τῶν πολιτιστικῶν πεδίων τὸ ἰδεῶδες τοῦτο κατήντησε σχεδὸν ἀνέφικτον. Ἡ κατὰ πάσας τὰς πλευρὰς πλήρης καὶ ἀπηρτισμένη μόρφωσις εἶναι σήμερον κἄτι τὸ ἀπραγματοποίητον. Δι' ὃ καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν οἱ τύποι τῶν σχολείων τῆς γενικῆς μορφώσεως, διαφόρου ὄντος τοῦ κέντρου ἑνὸς ἑκάστου τούτων. Ἡ ἁπλῆ γνωσιολογικὴ ἐργασία ἔπαυσεν ἀποτελοῦσα τὸν μοναδικὸν σκοπὸν τῶν διαφόρων σχολείων τῆς λεγομένης γενικῆς ἐκπαιδεύσεως. Εἰς ἕκαστον σχολικὸν τύπον ἀναζητεῖται ἰδιαίτερον κέντρον, παρεχομένης οὕτω εἰδικευμένης ὑπό τινα ἔποψιν μορφώσεως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ γενικῆς μορφώσεως θεωρούμενα σχολεῖα (ἀλλοῦ τονίζεται ὁ λογοτεχνικός, ἀλλοῦ ὁ νεογλωσσικός, ἀλλοῦ ὁ κλασσικός, παρ' ἄλλῳ ὁ φυσικομαθηματικὸς παράγων κτλ.). Ἡ κληρονομηθεῖσα παρὰ τοῦ νεοανθρωπισμοῦ περιφρόνησις πρὸς τὴν ὠφελιμιστικὴν παίδευσιν καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἰδεώδους ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως συνέβαλον οὐχὶ μικρὸν εἰς τὰς περὶ γενικῆς μορφώσεως ἰδέας καὶ τὴν δημιουργίαν τῶν σχολικῶν τύπων γενικῆς παιδεύσεως. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ὅμως τῆς πραγματικότητος καὶ τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, σήμερον δὲν εἶναι ἐφικτὴ ἡ ἐφαρμογὴ προγράμματος ἐκπαιδεύσεως ἁπλῶς ἀνθρωπιστικῆς, ἢ πλήρως ἐγκυκλοπαιδικῆς. Μόνον διακριτικὸν εἶναι ὅτι εἰς τὰ λεγόμενα σχολεῖα τῆς γενικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀκόμη καὶ σήμερον, τίθεται ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ ἡ ἄμεσος ὠφελιμιστικὴ ἐπιδίωξις ἔναντι τῆς πολυμεροῦς δυναμικῆς ἐξελίξεως, τῆς ἀνυψώσεως καὶ τοῦ ἐξευγενισμοῦ τοῦ τροφίμου.

Γ') ***Ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις.*** Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὸν ἐθισμὸν τοῦ τροφίμου πρὸς ἄσκησιν ἐπαγγέλματός τινος. Τὸ σχολεῖον καθίσταται νῦν ἄμεσον ὑπηρετικὸν ὄργανον τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς. Ἡ ἐκλογὴ τῆς ὕλης εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα τελεῖται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ μέλλον ἐπάγγελμα, ὡς ἐπίσης ἀναλόγως ρυθμίζονται καὶ αἱ διάφοροι ἐπιτηδεύσεις καὶ ἀσχολίαι τῶν μαθητῶν. Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις ἐρείδεται ἡ μὲν κατωτέρα ἐπὶ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, ἡ δὲ ἀνωτέρα ἐπὶ τῆς κοινῶς γενικῆς καλουμένης, ἥτις ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅλως ἀπηλλαγμένη τοῦ στοιχείου τῆς εἰδικεύσεως καὶ ἰδιαιτερότητος. Συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ψυχολογίας, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτελῆται ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος πρὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, διότι μόνον ἀπὸ ταύτης ἄρχεται ἡ ἐκδήλωσις τῶν κλίσεων καὶ διαφερόντων τῶν παίδων. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ διάφορα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα μετεκπαιδεύσεως, τὰ ἐπακολουθοῦντα ὀκταετεῖ δημοτικῇ ἐκπαιδεύσει, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι εἰς κατάλληλον, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἡλικίαν παραλαμβάνουν τοὺς τροφίμους των. Διαφόρως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὅταν ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις εἶναι τετραετής, πενταετὴς ἢ καὶ ἑξαετής. Ὡς ἐκ τῆς τεραστίας προόδου τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τῶν συναφῶν τεχνικῶν κατακτήσεων, ἰδίᾳ κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας, ἔτι δὲ ἐκ τῆς σημασίας τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντος διὰ τὴν ζωὴν καὶ τέλος ἕνεκα τοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τραχυτέρου καθισταμένου βιωτικοῦ ἀγῶνος, αἱ παντὸς εἴδους ἐπαγγελματικαὶ σχολαὶ σὺν τῷ χρόνῳ πληθύνονται καὶ νέοι τύποι τούτων φέρονται εἰς φῶς. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ νεοανθρωπισμοῦ κληρονομηθεῖσα περιφρόνησις πρὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν παίδευσιν βαίνει ἐλαττουμένη, ἀναγνωριζομένης τῆς ἀξίας καὶ χρησιμότητος αὐτῆς διὰ τὸν βίον. Εἰς τοῦτο συνέβαλεν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ ἀποδοχὴ γενικῶς μορφωτικῶν μαθημάτων εἰς τὰ προγράμματα τῶν παντὸς εἴδους ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, καὶ ἡ παρατηρουμένη τάσις προσαρμογῆς τούτων πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀξιούντων, ὅπως πᾶν σχολεῖον τυγχάνῃ ἔν τινι μέτρῳ παιδαγωγοῦν σχολεῖον.

Ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις παρέχεται ὑπὸ τῶν παντὸς εἴδους σχολῶν μετεκπαιδεύσεως, ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν, τῶν γεωργικῶν, τῶν τεχνικῶν, τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ναυτικῶν, τῶν βιοτεχνικῶν, δασικῶν καὶ λοιπῶν ὁμοίου εἴδους σχολῶν· κατὰ δὲ τὴν συνήθη γνώμην καὶ ὑπὸ τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημονικῶν σχολῶν. Σκοπὸς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ εἶναι οὐχὶ ἁπλῶς ὁ καταρτισμὸς τοῦ ἐπαγγελματίου, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἡ ἐπίτευξις καὶ τοῦ ἀληθῶς μορφωμένου ἀνθρώπου.

III. Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἡ ἐκπαίδευσις, ἀναλόγως τῶν σκοπῶν οὓς ἐπιδιώκει ἐν ἑκάστῃ βαθμῖδί της, καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ ποσοῦ καὶ ποιοῦ τῆς διδασκομένης ὕλης, διακρίνεται εἰς *κατωτέραν, μέσην* καὶ *ἀνωτέραν* (κατὰ τοὺς ἐν κοινῇ χρήσει παρ' ἡμῖν ὅρους). Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸ ἀστικὸν κοινωνικὸν καθεστὼς ἑκάστη βαθμὶς τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐξυπηρετεῖ καὶ ἀντίστοιχον κοινωνικὴν τάξιν. Διότι παρὰ τὰς περὶ ἰσότητος διακηρύξεις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ἐκ τοῦ ἀντιμαχομένου δόγματος τῆς ἐλευθερίας, σὺν τῷ χρόνῳ προῆλθον ἐκ τῶν κόλπων τῆς ἐπὶ μικρὸν μονοειδοῦς ἀστικῆς τάξεως νέαι ἀντιθέσεις καὶ διακρίσεις. Ἡ κατάργησις τῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου εἰς οὐδὲν ἴσχυσεν, ὅπως μὴ ἐπαναληφθῇ ἡ διάκρισις εἰς νέας κοινωνικὰς τάξεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μεγίστη ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἔσχον ὡς συνέπειαν μεγίστην ἀνισότητα ἐν τῇ κατανομῇ τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν νέας κοινωνικὰς διαβαθμίσεις. Εὐνόητον ὅτι τὰ τέκνα τῶν πτωχῶν καὶ ἀσήμων πολιτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ τύχωσι τῆς αὐτῆς παιδεύσεως, οἵας καὶ τὰ τῶν πλουσίων ἢ ἐπίσημον θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ κατεχόντων. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπεδεινώθη ὡς ἐκ τῆς ἀθλιότητος τῆς προκυψάσης ἐκ τοῦ πολέμου, καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον, ἥτις ἐπηύξησε τὰ μεταξὺ τῶν διαφόρων τάξεων χάσματα, καταστήσασα συνάμα ὀξυτέρας καὶ τὰς ὑφισταμένας πρότερον κοινωνικὰς ἀντιθέσεις. Ἐξ ἀντιδράσεως καὶ ἐξ αἰσθήματος δικαιοσύνης, ἔτι δὲ χάριν καὶ αὐτοῦ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου γενικοῦ συμφέροντος ἤρξατο προβαλλομένη ἡ ἀπαίτησις, ὅπως παύσωσι πλέον ἡ καταγωγὴ καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ νὰ ρυθμίζωσι τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ ἀτόμου, ὁριζομένων τούτων τοῦ λοιποῦ ἀπὸ μόνα τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ προσόντα ἑνὸς ἑκάστου. Ἡ κραυγὴ «ἐλεύθερον δρόμον εἰς τοὺς ἱκανοὺς» ἔσχε τὴν ἀπήχησίν της καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Μετὰ διάφορα ὅμως προταθέντα οὐτοπιστικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σχέδια, ἀναγνωρίζεται σήμερον ὡς ὀρθὴ ἡ πολυμερὴς καὶ πλουσία διάρθρωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅπως παρέχεται οὕτω μέσον θεραπείας καὶ ἐξελίξεως τῶν ἰδιαιτέρων δεξιοτήτων ἑκάστου τροφίμου. Τὸ μονότυπον σχολεῖον δι' ἅπασαν τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης βαθμῖδός της, παρ' οὐδενὸς ὑποστηρίζεται σήμερον. Ἄλλως τε καὶ ἂν ἀκόμη καθίστατο ἐφικτὸν νὰ ἀναλαμβάνεται ὑπὸ τῆς πολιτείας ἡ μόρφωσις τῶν τέκνων τῶν πολιτῶν (τοῦθ' ὅπερ μόνον ὑπὸ κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρηθῇ), καὶ πάλιν θὰ ἐπήρχετο διαφοροποίησις καὶ κλιμάκωσις τῆς ὅλης ἐκπαιδεύσεως, ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς κατά τε ποιὸν καὶ ποσὸν τῶν δεξιοτήτων τῶν τροφίμων. Κατὰ τ' ἀνωτέρω ἡ διάκρισις ὁπωσδήποτε εἰς βαθμῖδας τῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρθῇ, ἐὰν ἡ ἐκπαίδευσις δὲν πρόκειται νὰ παραμελήσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ λαμβάνῃ κατ' ἀξίαν ὑπ' ὄψει της τὴν ἀτομικότητα τῶν τροφίμων.

Α') ***Κατωτέρα ἐκπαίδευσις.*** Προβαθμὶς ταύτης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ προσχολικὴ μόρφωσις ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας, συστηματικώτερον δέ, ὅπου καθίσταται ἐφικτόν, ὑπὸ τῶν *νηπιαγωγείων.* Εἰς ταῦτα φοιτῶσι μικρὰ παιδία ἀπὸ τοῦ 3 ἢ 4 μέχρι τοῦ 6 ἔτους τῆς ἡλικίας των. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔτους τούτου ἄρχεται ἡ κυρίως σχολικὴ ἀγωγή· κύριον δὲ σχολεῖον τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως εἶναι τὸ *δημοτικὸν σχολεῖον.* Ἡ διάρκεια τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι διάφορος εἰς τὰ καθ' ἕκαστον κράτη, ἀναλόγως τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου ἑκάστου τούτων καὶ τῶν μορφωτικῶν ἀναγκῶν, ἃς αὕτη κέκληται νὰ θεραπεύσῃ. Εἶναι δὲ τετραετής, πενταετής, ἑξαετής, ἑπταετής, ὀκταετὴς καὶ ἐννεαετὴς ἔτι. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν λαϊ-

Digitized by Google

σχολεῖον, ἤτοι ὁ σχολικὸς τύπος ἔνθα μορφοῦνται τὰ 80—90 % τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ, ἅτινα δὲν μεταβαίνουσιν εἰς ἕτερον ἀνώτερον σχολεῖον, ὀφείλοντα νὰ λάβωσιν ἐν αὐτῷ ἀπηρτισμένην ἐθνικὴν καὶ ἠθικὴν παίδευσιν, παρέχουσαν ἐξ ἄλλου τὰ μέσα πρὸς εὐδόκιμον ἐν τῷ βίῳ σταδιοδρομίαν. Διὰ τοῦτο ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἔχει ἀνάγκην χρόνου ἐπαρκοῦς πρὸς μετάδοσιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ πάντα πεπολιτισμένον ἄνθρωπον μορφωτικῶν ἀγαθῶν. Πανταχοῦ δὲ παρατηρεῖται τάσις πρὸς ἐπαύξησιν τῶν ἐτῶν τῆς κατωτέρας κοινῆς καὶ ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τὸν τεθέντα σκοπὸν συμβάλλει καὶ ἡ παροχὴ τῶν ἀναγκαίων ὑλικῶν μέσων (καταλλήλων διδακτηρίων—διδακτικῶν ὀργάνων), πρὸ παντὸς ὅμως ὁ καταρτισμὸς δημοδιδασκάλων ἀρτίων ἐπαγγελματικῶς καὶ ἐχόντων ἐπὶ πλέον συνείδησιν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς των. Ὡς συμπλήρωμα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ παρεχομένη εἰς τὰ λεγόμενα *σχολεῖα μετεκπαιδεύσεως* ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις πρὸς τοὺς ἀπολυομένους τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Αὕτη εἴς τινα κράτη εἶναι ὑποχρεωτική, διαρκεῖ δὲ ἐπὶ δύο ἕως τρία ἔτη. Εἰς τὴν κατωτέραν ἐκπαίδευσιν καταλεκτέαι καὶ αἱ διάφοροι κατώτεραι ἐπαγγελματικαὶ σχολαί.

Β') ***Μέση ἐκπαίδευσις.*** Σκοπὸς τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως γενικῶς εἶναι ἡ παροχὴ εἰς τὸν τρόφιμον βαθείας καὶ σαφοῦς γνώσεως τῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν τοῦ ἔθνους, ὅπως οὗτος δυνηθῇ καὶ συνεχίσῃ καὶ προαγάγῃ τὴν ἐθνικὴν πολιτιστικὴν δημιουργίαν, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ συμπλήρωσις τῆς μορφώσεως τοῦ τροφίμου διὰ τῆς εἰσαγωγῆς του καὶ εἰς τὸν ξένον πολιτισμὸν (ἀρχαῖον—νεώτερον). Τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διακρίνομεν: α) εἰς τὰ παρέχοντα ἀνωτέραν μόρφωσιν τῆς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, πλὴν ἀπηρτισμένην καὶ μὴ παρέχουσαν δικαίωμα εἰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς (Mittelschulen) καὶ β) εἰς τὰ προπαρασκευάζοντα διὰ τὴν ἀνωτέραν, τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν, τῆς ὁποίας τυγχάνουσι προβαθμίς. Ὁ χαρακτὴρ τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀγόντων εἰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς εἶναι: α) γενικὰ μορφωτικός, ἑδραζόμενος κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐπὶ πλέον ἐπὶ τῶν μορφωτικῶν στοιχείων τοῦ ξένου πολιτισμοῦ (ἐθνικο-ανθρωπιστικός), β) ἐπιστημονικός, λαμβανομένης μερίμνης πρὸς μετάδοσιν εἰς τὸν τρόφιμον τῶν πορισμάτων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ προπαρασκευὴν τούτου διὰ μελλούσας εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς σπουδάς, καὶ γ) ρεαλιστικός. Δὲν παρορῶνται τουτέστιν ἐν αὐτοῖς αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς, περιλαμβανομένων ἐν τῷ προγράμματι καὶ τῶν χρησίμων διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου γνώσεων.

Τὸ κατ' ἐξοχὴν σχολεῖον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι τὸ *γυμνάσιον*. Τούτου διακρίνομεν διαφόρους τύπους, ἀναλόγως τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τῶν ἐν αὐτῷ σπουδῶν, πίπτοντος ὁτὲ μὲν ἐπὶ τὸν κλασσικόν, ὁτὲ δὲ ἐπὶ τὸν φυσικο-μαθηματικόν, ὁτὲ δὲ ἐπὶ τὸν νεογλωσσικὸν παράγοντα (κλασσικὸν γυμνάσιον, πρακτικὸν λύκειον, νεογλωσσικὸν γυμνάσιον). Διάρκεια σπουδῶν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κύκλους τούτου (ὅπου ὑφίστανται δύο κύκλοι: κατώτερος—ἀνώτερος) 5—9 ἔτη, διάφορος εἰς τὰ διάφορα κράτη. Οἱ μέλλοντες μαθηταὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰσέρχονται εἰς ταύτην εἰς τὰ περισσότερα τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Διότι, ἐφ' ὅσον προορίζονται δι' ἕτερον κύκλον σπουδῶν, ἡ εἰς τοῦτον ἔγκαιρος εἰσαγωγὴ τυγχάνει μᾶλλον λυσιτελής. Εἰς τὰ γερμανικὰ κράτη π. χ., οἱ μέλλοντες μαθηταὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καταλείπουσι τὸ ὀκτατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον μετὰ τὴν τετάρτην τάξιν αὐτοῦ, εἰσερχόμενοι εἰς τὸ ἐννεατάξιον γυμνάσιον. Παρόμοιόν τι γίνεται καὶ εἰς Αὐστρίαν, Τσεχοσλοβακίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Ρουμανίαν καὶ ἄλλα κράτη. Ἀλλαχοῦ ὅμως ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἑδράζεται ἀμέσως ἐπὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, μᾶλλον διὰ λόγους κοινωνικούς. Οὕτως εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας Βορείου Ἀμερικῆς, Ἰταλίαν, Λιθουανίαν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐσχάτως δὲ καὶ παρ' ἡμῖν. Εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν ὑπάγονται καὶ αἱ παντοῖαι μέσαι ἐπαγγελματικαὶ σχολαί.

Γ') ***Ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις.*** Αὕτη ἐπιτελεῖται εἰς τὰ ἱδρύματα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ μαθήσεως, ὅθεν ἐξέρχονται οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ ἡγέται τοῦ ἔθνους· οἱ κατευθύνοντες καὶ ἐποπτεύοντες τὴν ἐργασίαν τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἔτι δὲ καὶ διανοίγοντες νέας ὁδεύσεις πολιτικῆς δημιουργίας. Αἱ διάφοροι πανεπιστημιακαὶ σχολαί, τὰ πολυτεχνεῖα, αἱ ἀνώτεραι δασικαί, στρατιωτικαί, ἐμπορικαὶ καὶ λοιπαὶ εἰδικαὶ σχολαὶ εἶναι τὰ κέντρα τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, ἑδραζομένης ἐπὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Συνήθως αἱ ἐπιστημονικαὶ σπουδαὶ θεωροῦνται εἰδικαὶ σπουδαὶ καὶ ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις ἐκλαμβάνεται ὡς ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις. Τοῦτο ἐνέχει βέβαια πολλὴν ἀλήθειαν. Διότι ὁ ἐπιστήμων ὀφείλει πρὸ παντὸς νὰ εἶναι κάτοχος τῶν ἰδιαιτέρων μεθόδων ἐρεύνης καὶ τῶν προόδων καὶ πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης τὴν ὁποίαν ἐξέλεξε καὶ εἰς ἣν ἀφωσιώθη. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ περιορισθῇ εἰς τοῦτο καὶ μόνον. Ἀλλὰ μὲ βάσιν τὴν προσαρμοζομένην εἰς τὴν ἰδιαιτερότητά του ἐπιστήμην νὰ ζητήσῃ ν' ἀνυψωθῇ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἐκείνου, ὅθεν θὰ δυνηθῇ νὰ κατοπτεύσῃ τὴν ὅλην πολιτιστικὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν, νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς, ν' ἀντιληφθῇ τὰς τάσεις καὶ τὰς συγκρούσεις αὐτῆς, νὰ σχηματίσῃ τουτέστι πλήρη κοσμοθεωρίαν καὶ βιοθεωρίαν, καὶ συνεπῶς νὰ ρυθμίσῃ τὸν ἴδιον βίον καὶ κατευθύνῃ τὸν τῶν λοιπῶν πολιτῶν. Οὗτος δύναται νὰ φέρῃ τὸν τίτλον τοῦ γενικὰ μορφωμένου ἀνθρώπου, καὶ ἡ τοιαύτη ἀνωτέρα μόρφωσις δύναται νὰ προβάλῃ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ τίτλου τῆς γενικῆς μορφώσεως. Μορφωτικὰ ἀγαθὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀτομικότης τοῦ τροφίμου ἀφ' ἑτέρου εἶναι αἱ δύο βάσεις ὀρθῆς ὀργανώσεως τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀτόμων, ὁμάδων καὶ τοῦ ὅλου ἔθνους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ed. Spranger*, Kultur und Erzichung.—*G. Kerschensteiner*, Das Grundaxiom des Bildungsprozesses.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Das einheitliche deutsche Schulsystem. —*Τοῦ αὐτοῦ*, Grundfragen der Schulorganisation.—*Th. Litt*, Berufsstudium und Allgemeinbildung.—*Γ. Ν. Παλαιολόγου*, Σκέψεις περὶ ὀργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως (Ἀθῆναι 1927).—*Ν. Ἐξαρχοπούλου*, Τίνες οἱ ὅροι οἱ ἀπαιτούμενοι πρὸς εὐδοκίμησιν ἐν τοῖς ἐπαγγέλμασι «Παιδ. Δελτίον» τ. Α΄. —*Ἀθ. Εὐταξία*, Ἡ γενικὴ παιδεία καὶ ἡ διαβάθμισις αὐτῆς (Ἀθῆναι 1907).—*Ν. Δούβαρι*, Ἐκπαίδευσις καὶ ἀνθρωπισμὸς (1927).

Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἐκπαιδευτήριον (τό)· ὁ τόπος ἢ τὸ κατάστημα ἔνθα ἐκπαιδεύονται οἱ νέοι, τὸ παντὸς εἴδους σχολεῖον: «δημόσιον—, ἰδιωτικὸν ἐκπαιδευτήριον», «ἐκπαιδευτήριον θηλέων,—ἀρρένων».

ἐκπαιδευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν: «ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον», «ἐκπαιδευτικοὶ ἐπιθεωρηταί», «ἐκπαιδευτικοὶ νόμοι», «ἐκπαιδευτικὰ μέσα καὶ ὄργανα», «ἐκπαιδευτικὸς πλοῦς» ὁ πρὸς ἐκπαίδευσιν γινόμενος· ‖ «ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί» οἱ διδάσκαλοι παντὸς βαθμοῦ· ‖ ***ἐκπαιδευτικοὶ*** (οἱ)· ὡς οὐσ. οἱ ὑπάλληλοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν κλάδον.—Ἐπίρρ. ***ἐκπαιδευτικῶς***.

—***ἐκπαιδευτικὰ τέλη.*** Εἶναι τὰ εἰσπραττόμενα ὑπὸ τοῦ κράτους χρήματα παρὰ τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν σχολείων τῆς μέσης μόνον ἐκπαιδεύσεως. (Ν. Δ/γμα 3 Ὀκτωβρίου 1927, Ἐφ. Κυβ. τ. Δ΄ 211 4/10/27 καὶ κυρωτικὸν νόμου 3485. Ἐφ. Κυβ. τ. Α΄ 61 19/4/28). Οἱ μαθηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων δὲν καταβάλλουν ἐκπαιδευτικὰ τέλη, διότι, κατὰ συνταγματικὴν διάταξιν, ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις παρέχεται δωρεάν. Εἰσπράττονται δὲ ὡς δικαιώματα, καταβαλλόμενα ἔναντι διπλοτύπων ἀποδείξεων, α΄) ἐγγραφῆς εἰς τρεῖς ἴσας δόσεις ἐκ δραχμῶν 60 διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν ἑλληνικῶν ἀστικῶν σχολείων καὶ τῶν ἀντιστοίχων πρὸς αὐτὰ τάξεων τῶν πενταταξίων καὶ ἑξαταξίων γυμνασίων καὶ ἡμιγυμνασίων καὶ δραχμῶν 180 διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν πρακτικῶν λυκείων, τῶν τετραταξίων γυμνασίων καὶ τῶν ἀντιστοίχων πρὸς αὐτὰ τάξεων τῶν λοιπῶν σχολείων, β΄) μετεγγραφῆς ἀπὸ ἑνὸς σχολείου εἰς ἕτερον δραχμῶν 60 προκειμένου περὶ μαθητοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ 100 προκειμένου περὶ μαθητοῦ γυμνασιακῆς τάξεως, γ΄) προσθέτου τέλους ἐκπροθέσμου ἐγγραφῆς δραχμῶν 5 δι' ἑκάστην ἡμέραν παρερχομένην ἀπὸ τῆς 15 Ὀκτωβρίου ἑκάστου ἔτους. Εἰσπράττονται ἐπίσης καὶ διὰ πωλήσεως εἰδικοῦ χαρτοσήμου ἐκπαιδευτικοῦ πρασίνης σφραγῖδος, ἐπικολλωμένου ἐπὶ τῶν πτυχίων, ἀπολυτηρίων καὶ λοιπῶν τίτλων σπουδῶν τῶν μαθητῶν, ὡς καὶ ὑπευθύνων δηλώσεων τῶν πατέρων ἢ κηδεμόνων τῶν μαθητῶν τῶν διδαχθέντων κατ' ἰδίαν καὶ ἐπιθυμούντων νὰ ὑποστῶσι κατατακτήριον ἐξέτασιν εἰς δημόσιον σχολεῖον (ἀπολυτήρια δημοτικοῦ σχολείου δρ. 40, ἑλληνικοῦ σχολείου, ἀστ. σχολῶν, ἱερατ. σχολῶν, πτυχία διδασκαλείων Μ. καὶ Δ. ἐκπαιδεύσεως δρχ. 75, γυμνασίων καὶ στρ. λυκείων δρχ. 100, πτυχία διδασκάλων τεχν. μαθημάτων χορηγούμενα μετ' ἐξέτασιν ἐνώπιον εἰδικῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς δρ. 200, ἀντίγραφα πιστοποιητικῶν καὶ πτυχίων δρ. 15, ὑπεύθυνοι δηλώσεις κατ' ἰδίαν διδασκαλίας διὰ τάξιν ἑλληνικοῦ σχολείου δρ. 450, διὰ τάξιν γυμνασίου δρχ. 900, ἐνδεικτικὰ δ΄ καὶ ε΄ τάξεως δημοτικῶν σχολείων, διδασκαλείων, ἱερατικῶν σχολῶν δρ. 30, ἐνδεικτικὰ ἑλληνικῶν σχολείων, ἀστικῶν σχολῶν, παρθεναγωγείων δρ. 60, ἐνδεικτικὰ γυμνασίων δρ. 75 κ.τ.λ.) Τὰ τέλη τῆς ἐγγραφῆς καὶ τὰ τῶν τίτλων σπουδῶν τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων ἐπιβάλλονται ηὐξημένα κατὰ 25%, ἔτι δὲ πλέον ηὐξημένα ὁρίζονται τὰ τέλη τῶν τίτλων σπουδῶν τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων τῶν προσαγομένων διὰ κατατακτήριον ἐξέτασιν εἰς δημόσιον σχολεῖον.

Χαρτόσημον ἐκπαιδευτικῶν τελῶν.

Τὰ ἐκ τῶν τελῶν τούτων εἰσπραττόμενα ποσά, μὴ ἰσοφαρίζοντα τὰ ἔξοδα τῆς ἐκπαιδεύσεως (κατ' ἔτος περὶ τὰ 26 ἑκ. δρ.), κατατίθενται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν εἰς εἰδικὸν λογαριασμὸν «Ἐκπαιδευτικῶν τελῶν», διατίθενται δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Παιδείας (Γραφ. ἐκπαιδ. τελῶν) διὰ τὴν κατασκευήν, συντήρησιν κτλ. διδακτηρίων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχετικοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ. Γ. ΜΠΣ

—***ἐκπαιδευτικὴ πρόνοια.*** Εἶναι ἡ μέριμνα τοῦ κράτους πρὸς ἀπόκτησιν διδακτηρίων καὶ πλουτισμὸν αὐτῶν διὰ τῶν ἀναγκαίων σχολικῶν ἐπίπλων καὶ διδακτικῶν ὀργάνων. Πρὸς τοῦτο ἐν ἑκάστῳ δήμῳ καὶ κοινότητι ἱδρύεται «ταμεῖον ἐκπαιδευτικῆς προνοίας» μὲ ἰδίαν νομικὴν προσωπικότητα καὶ περιουσίαν (νόμ. 2442, Ἐφ. Κ. (Τ. Α΄) 181 τῆς 11-8-1920). Τὰ τοιαῦτα ταμεῖα διοικοῦνται ἀπὸ ἐπιτροπὰς ἑπταμελεῖς εἰς τοὺς δήμους, πενταμελεῖς εἰς τὰς κοινότητας, τὰ μέλη δὲ αὐτῶν ἐκλέγονται ἐπὶ τετραετεῖ θητείᾳ, τρία ἢ δύο ἀπὸ τὸν δῆμον ἢ τὴν κοινότητα, ἰσάριθμα ἀπὸ τὰ μέλη πασῶν τῶν *σχολικῶν ἐπιτροπῶν* τῶν ὑφισταμένων ἐν τῷ δήμῳ ἢ τῇ κοινότητι καὶ ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ διοριζομένου παρὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἢ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς δημοτικῆς. Αἱ ἐπιτροπαὶ ἀποφασίζουν πότε καὶ ποῖον σχολεῖον τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητος πρέπει ν' ἀνεγερθῇ, μετασκευασθῇ ἢ ἐπισκευασθῇ καὶ τίνα ποσὰ θὰ ἀπαιτηθοῦν διὰ τὰ σχολικὰ ὄργανα. Τὴν φροντίδα τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφασισθέντων ἔργων εἴτε ἀναλαμβάνουν αὐταὶ αὗται αἱ ἐπιτροπαὶ τῶν ταμείων ἐκπαιδευτικῆς προνοίας, ἢ ἀναθέτουν εἰς τὰς παρ' ἑκάστῳ σχολείῳ ὑφισταμένας σχολικὰς ἐπιτροπάς. Τὰ ταμεῖα ἐκπαιδευτικῆς προνοίας ἔχουν πόρους: Τὸ προϊὸν εἰδικῆς τοπικῆς φορολογίας ἢ ὑποχρεωτικῶν ἐράνων, χορηγίας τῶν οἰκείων δήμων ἢ κοινοτήτων (ὡς π. χ. παραχώρησιν γηπέδου, χρηματικὴν χορηγίαν, παροχὴν δανείων, προσωπικὴν ἐργασίαν κλπ.), εἰσφορὰς τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐπιτροπῶν. χορηγίας ἐκκλησιαστικῶν συμβουλίων τῶν ἱερῶν ναῶν ἢ ἡγουμενοσυμβουλίων τῶν ἱερῶν μονῶν, κληροδοτήματα, δωρεάς, εἰσφορὰς ἐκ τοῦ ταμείου ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, προϊὸν ἑκουσίου ἐράνου, ἐκποιήσεως ἀκαταλλήλου πρὸς ἀνοικοδόμησιν χώρου ἢ ἀχρήστου ὑλικοῦ κλπ. Ἕτερον πόρον ἐπίσης ἔχει τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ εἰδικοῦ «ἐνσήμου Ἐκπαιδευτικῆς προνοίας» (πρώην ἔνσημον γυμναστικῆς κατὰ τὸν νόμον ΓΥΛΗ΄) εἰσπραττόμενα. Τὸ ἔνσημον τοῦτο ἐπικολλᾶται εἰς τὰ ἀπολυτήρια, ἐνδεικτικὰ καὶ τοὺς λοιποὺς τίτλους σπουδῶν τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως δρ. 10 διὰ τὰ ἀπολυτήρια τῶν γυμνασίων καὶ ἱερατικῶν σχολῶν, 4 διὰ πάντα τὰ ἄλλα ἐνδεικτικά, ἀπολυτήρια κλπ., πλὴν τῶν ἐνδεικτικῶν τῶν δύο κατωτέρων τάξεων τῶν δημοτικῶν σχολείων, δι' ἃ ἀπαιτεῖται ἔνσημον δρ. 2. Ἐκ τῶν εἰσπραττομένων ἐκ τοῦ ἐνσήμου τούτου περιέρχονται εἰς τὰ ταμεῖα ἐκπαιδευτικῆς προνοίας μόνον τὰ $^{3}/_{4}$, τοῦ λοιποῦ $^{1}/_{4}$ εἰσαγομένου εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπὸ λογαριασμὸν «κεφάλαιον σχολικῆς γυμναστικῆς»

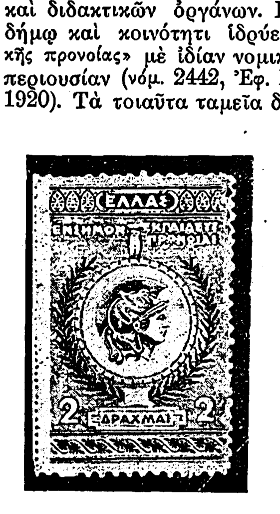

Ἔνσημον ἐκπαιδευτικῆς προνοίας.

Πᾶσα εἴσπραξις τοῦ ταμείου ἐκπαιδευτικῆς προνοίας κατατίθεται εἰς τὸ Ταμεῖον παρακαταθηκῶν καὶ δανείων εἰς λογαριασμὸν τοῦ Ταμείου ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, παρ' ᾧ τηρεῖται ἴδιος λογαριασμὸς δι' ἕκαστον ταμεῖον ἐκπαιδευτικῆς προνοίας, ἀποδίδεται δὲ ἢ ἐγκρίσει τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἢ τοῦ οἰκείου ἐπιθεωρητοῦ κατόπιν γενικῆς ἢ εἰδικῆς ἐξουσιοδοτήσεως. Γ. ΜΠΑΡΜΠΑΣΤΑΘΗΣ

—***ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί.*** Οὕτω καλοῦνται γενικώτερον μὲν πάντες οἱ δημόσιοι λειτουργοὶ οἱ ἔργον ἔχοντες τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων ἐν ταῖς πάσης φύσεως σχολαῖς τοῦ κράτους (κλασσικαῖς, πρακτικαῖς, ἱερατικαῖς, ἐμπορικαῖς, γεωργικαῖς κλπ.), εἰδικώτερον δὲ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης καὶ στοιχειώδους (ἢ δημοτικῆς) ἐκπαιδεύσεως φοιτώσης νεολαίας. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ οὗτοι λειτουργοὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, τοὺς διδάσκοντας ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ κράτους, ἤτοι τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, καὶ τοὺς ἐποπτεύοντας τὸ ἔργον τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἤτοι τὸ ἐποπτικὸν προσωπικόν, ὅπερ ἔργον ἔχει ἐκτὸς τῆς ἐποπτείας καὶ τὴν διοίκησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ ἐποπτικὸν προσωπικὸν ἀποτελοῦσι τὰ μέλη τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, οἱ ἐπιθεωρηταὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ

Digitized by Google

τὰ μέλη τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων. Οἱ καθ' αὐτὸ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς τοὺς τῆς *μέσης ἐκπαιδεύσεως* καὶ τοὺς τῆς *στοιχειώδους ἢ δημοτικῆς*. Ἐκτὸς ὅμως τῶν δημοσίων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν οὐκ ὀλίγοι εἶναι καὶ οἱ ἰδιῶται ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, οἵτινες ἔχοντες τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις διδάσκοντας συναδέλφους των προσόντα, ἀσκοῦσι τὸ ἔργον των εἰς τὰς ἰδιωτικάς, δημοσυντηρήτους ἢ κοινοτικάς, καὶ ἀνεγνωρισμένας σχολάς, λειτουργούσας εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Α') ***Μέσης ἐκπαιδεύσεως.*** Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἀνερχόμενοι εἰς 2800 περίπου, ὑποδιαιροῦνται εἰς τοὺς τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων, εἰς τοὺς τῶν τεχνικῶν μαθημάτων καὶ εἰς τοὺς τῶν ξένων γλωσσῶν (γαλλικῆς κυρίως). Οἱ τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων ὑποδιαιροῦνται εἰς τοὺς πτυχιούχους, τοὺς ἔχοντας δηλαδὴ πτυχίον μιᾶς τῶν σχολῶν τῶν ἡμετέρων ἢ τῶν ξένων πανεπιστημίων καὶ τοὺς στερουμένους πτυχίου πανεπιστημίου (τοὺς ἔχοντας κατώτερα προσόντα). Οἱ πτυχιοῦχοι κατ' εἰδικότητας μὲν εἶναι φιλόλογοι (1217), μαθηματικοὶ (299), φυσικοὶ (315), θεολόγοι (350) καί τινες ὑγειονομικοὶ (ἰατροί), νομικοὶ καὶ γεωπόνοι, διδάσκοντες τὰ μαθήματα τῆς εἰδικότητός των εἰς τὰ διδασκαλεῖα κυρίως (οἱ ὑγειονομικοὶ καὶ εἰς τὰ γυμνάσια), κατὰ βαθμοὺς δὲ ἱεραρχίας: διευθυνταὶ α' ἢ β' τάξεως· διευθυνταὶ καλοῦνται οἱ διευθύνοντες τὰ παντὸς εἴδους διδασκαλεῖα καὶ τὰ πρακτικὰ λύκεια, ἐνῷ οἱ διευθύνοντες τὰ γυμνάσια καλοῦνται γυμνασιάρχαι· ὑποδιευθυνταὶ (μέχρι τοῦδε ὁ βαθμὸς οὗτος ὑπῆρχε μόνον εἰς τὰ διδασκαλεῖα, διὰ τῶν ψηφισθέντων ὅμως νόμων τὸν Ἰούλιον τοῦ 1929 ὑποδιευθυντὴς θὰ διορίζεται καὶ εἰς ἕκαστον τῶν γυμνασίων καὶ πρακτικῶν λυκείων)· πρωτοβάθμιοι καθηγηταὶ (τούτων οἱ ἡμίσεις περίπου εἶναι τμηματάρχαι α' τάξεως, οἱ λοιποὶ τμηματάρχαι β' τάξεως) καὶ δευτεροβάθμιοι καθηγηταὶ (εἰς τούτους ὑπάγονται καὶ οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν πρακτικῶν λυκείων), οἵτινες ἔχουσι τὸν βαθμὸν τοῦ εἰσηγητοῦ ἐν τῇ πανυπαλληλικῇ ἱεραρχίᾳ. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν, κατόπιν τοῦ ἀρτίως (1929) ψηφισθέντος νόμου «περὶ διαρρυθμίσεως τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως», συγχώνευσιν τοῦ γυμνασίου καὶ τοῦ πρακτικοῦ λυκείου, ἅτινα λειτουργοῦσιν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει εἰς ἓν σχολεῖον, τὴν «σχολὴν μέσης ἐκπαιδεύσεως», ὁ ἕτερος μὲν τῶν διευθυντῶν τῶν εἰρημένων σχολείων θὰ ὀνομάζεται διευθυντής, ὁ ἕτερος δὲ συνδιευθυντής. Οἱ κατωτέρων προσόντων ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων (233 ἐν ὅλῳ) ἔχουσι πολλαπλῆν τὴν προέλευσιν, διότι εἶναι τελειόφοιτοι μιᾶς τῶν σχολῶν τῶν ἡμετέρων πανεπιστημίων ἢ ἐφοίτησαν ἐπὶ διετίαν εἴς τινα αὐτῶν, προέρχονται ἐκ τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου ἢ ὑπέστησαν τὴν ἐπὶ πτυχίῳ ἑλληνοδιδασκάλου (οὕτως ἐκαλοῦντο παλαιότερον) ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπιτροπείας ἐξέτασιν, εἶναι τελειόφοιτοι γυμνασίων (χωρὶς νὰ τύχωσιν εἰδικῆς τινος μορφώσεως ἢ νὰ ὑποστῶσιν ἐξέτασίν τινα) καί τινες καὶ κατωτέρων προσόντων, ἀναγνωρισθέντες, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν νέων χωρῶν, ὡς προϋπηρετήσαντες εἰς σχολεῖα αὐτῶν ἢ μετὰ τὴν ἐκ τῆς Τουρκίας, Βουλγαρίας καὶ Ρωσίας προσφυγήν των εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς δημόσιοι ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, κατόπιν προσαγωγῆς ἐνόρκου πιστοποιητικοῦ ὅτι ἐδίδαξαν εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν χωρῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδιώχθησαν. Οὗτοι ἔχουσι τοὺς ἑξῆς βαθμούς, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ προσόντα των (μόρφωσιν καὶ χρόνον ὑπηρεσίας των): δευτεροβαθμίου καθηγητοῦ (εἰσηγητοῦ), πρωτοβαθμίου διδασκάλου (γραμματέως α') καὶ δευτεροβαθμίου διδασκάλου (γραμματέως β'). Οἱ τῶν τεχνικῶν μαθημάτων ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ ὑποδιαιροῦνται κατ' εἰδικότητας μὲν εἰς τοὺς τῆς γυμναστικῆς, τῆς ᾠδικῆς, τῆς καλλιγραφίας καὶ ἰχνογραφίας, τῆς χειροτεχνίας, τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ τῶν οἰκιακῶν ἔργων, κατὰ βαθμοὺς δὲ εἰς διευθυντὰς (ὡς ὁ διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου τῆς γυμναστικῆς), πρωτοβαθμίους καθηγητὰς (τμηματάρχας α' καὶ β' τάξεως), δευτεροβαθμίους καθηγητὰς καὶ πρωτοβαθμίους διδασκάλους. Οἱ διδάσκοντες τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν (ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929—1930 διδάσκεται εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἢ γερμανικὴ) εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἢ εἶναι πτυχιοῦχοι μιᾶς τῶν σχολῶν τῶν ἡμετέρων πανεπιστημίων ἢ διδάκτορες (ἢ προλύται) φυσιολογικῆς σχολῆς ὁμοτίμου πρὸς τὰ ἡμέτερα πανεπιστήμια τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου ἢ τῆς Ἑλβετίας (καὶ οὗτοι εἶναι ἐλάχιστοι), ἢ ἔχουσι πτυχίον διδασκάλου τῆς γαλλικῆς γλώσσης κατόπιν ἐξετάσεως ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπιτροπῆς (οἱ πλεῖστοι) ἢ ἀνεγνωρίσθησαν ὡς διδάσκαλοι τῆς γλώσσης ταύτης κατόπιν ἐνόρκου πιστοποιητικοῦ ὅτι ἐδίδαξαν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν εἰς σχολεῖα τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, ἔχουσι δέ, κατὰ τὰ προσόντα των, βαθμοὺς πρωτοβαθμίου καθηγητοῦ, δευτεροβαθμίου καθηγητοῦ καὶ πρωτοβαθμίου ἢ δευτεροβαθμίου διδασκάλου. Ἅπαντες οἱ τῶν εἰρημένων εἰδικοτήτων καὶ βαθμῶν ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, διδάσκουσιν εἰς τὰ γυμνάσια, τὰ διδασκαλεῖα (ἅτινα εἶναι σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως), τὰ πρακτικὰ λύκεια, τὰς ἱερατικὰς σχολάς, τὰ ἀνώτερα παρθεναγωγεῖα καὶ τὰ ἡμιγυμνάσια.

Β') ***Στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως.*** Ταύτης οἱ λειτουργοί, διδάσκοντες εἰς τὰ γενικῆς μορφώσεως σχολεῖα αὐτῆς (νηπιαγωγεῖα, δημοτικὰ σχολεῖα καὶ νυκτερινὰς σχολάς), ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰς νηπιαγωγοὺς καὶ τοὺς δημοδιδασκάλους ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Αἱ νηπιαγωγοὶ ἢ εἶναι πτυχιοῦχοι τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ ἢ νέᾳ Ἑλλάδι λειτουργησάντων ἢ λειτουργούντων νηπιαγωγείων ἢ εἶναι κατωτέρων προσόντων ἀναγνωρισθεῖσαι ὡς προϋπηρετήσασαι νηπιαγωγοὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της. Αὗται κατανέμονται, κατὰ τὰ προσόντα των, εἰς τὰς τέσσαρας κατωτέρας κατηγορίας τῶν δημοδιδασκάλων (γραφέως β' τάξεως, γραφέως α' τάξεως, ἀκολούθου καὶ γραμματέως β' τάξεως). Οἱ δημοδιδάσκαλοι εἶναι ἓξ κατηγοριῶν, κατὰ τὰ προσόντα των (εἰς μόρφωσιν καὶ χρόνον ὑπηρεσίας), τῶν προειρημένων τεσσάρων κατωτέρων, εἰς τὰς ὁποίας κατανέμονται καὶ αἱ νηπιαγωγοί, καὶ τῆς τοῦ γραμματέως α' τάξεως καὶ εἰσηγητοῦ, τῆς ὁποίας αἱ θέσεις ὡρίσθησαν διὰ τοῦ ἀρτίως ψηφισθέντος νόμου «περὶ διαβαθμίσεως τῶν δημοδιδασκάλων» εἰς 1200, τὸ $^1/_{10}$ δηλαδὴ περίπου τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν δημοδιδασκάλων, πολλαπλῆς δὲ προελεύσεως. Οὕτως εἶναι οὗτοι πτυχιοῦχοι τῶν μέχρι τοῦδε λειτουργησάντων διδασκαλείων τοῦ κράτους (μονοταξίων, τριταξίων, τετραταξίων, πενταταξίων καὶ ἑξαταξίων), ἀρρένων, θηλέων καὶ μεικτῶν, τῶν διδασκαλείων τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας (διδασκαλείων θηλέων) καὶ τοῦ διδασκαλείου τοῦ δήμου Πειραιῶς. Εἶναι πτυχιοῦχοι τῶν ἐν τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ λειτουργησάντων αὐτοτελῶν διδασκαλείων, τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι ἱερατικῶν σχολῶν καὶ τῶν ἐν τῇ νέᾳ ἱεροδιδασκαλείων, τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι λειτουργησάντων ὑποδιδασκαλείων (παλαιότερον ἐκαλοῦντο γραμματισταὶ ἢ ὑποδιδάσκαλοι) καὶ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Μοναστηρίῳ πρὸ τοῦ 1912· οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον τετραταξίου γυμνασίου ἢ μιᾶς τῶν τάξεων αὐτοῦ, οἱ δι' ἐξετάσεων ἀναγνωρισθέντες ὁριστικοὶ διδάσκαλοι Κρήτης, οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ μιᾶς τῶν τάξεων αὐτοῦ καὶ ἀντιστοίχων τοῦ ἑξαταξίου γυμνασίου καὶ οἱ ἀναγνωρισθέντες πρόσφυγες δημοδιδάσκαλοι, ὡς προσαγαγόντες ἔνορκον πιστοποιητικὸν ὅτι προϋπηρέτησαν εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τῶν χωρῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδιώχθησαν (Τουρκίας, Βουλγαρίας, Ρωσίας). Ἅπαντες οἱ εἰρημένοι, δημοδιδάσκαλοι σήμερον καλούμενοι, ὑπηρετοῦσιν εἰς τὰ παντὸς βαθμοῦ δημοτικὰ σχολεῖα (μονοτάξια, διτάξια κλπ.). Ἐκτὸς ὅμως τῶν μονίμων δημοδιδασκάλων ὑπηρετοῦσιν ἔτι ἐλάχιστοι προσωρινοὶ (τελειόφοιτοι τῶν τετραταξίων γυμνασίων κατὰ τὸ πλεῖστον). Οἱ δημοδιδάσκαλοι οἱ διευθύνοντες σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καλοῦνται μὲν διευθυνταὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ὀνομασία των αὕτη δὲν παρέχει εἰς αὐτοὺς καὶ ἀνώτερόν τινα βαθμόν· ἀνήκουσι καὶ οἱ διευθυνταὶ εἰς μίαν τῶν προειρημένων ἓξ κατηγοριῶν τῶν δημοδιδασκάλων.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δημοδιδασκάλων οἱ πτυχιοῦχοι τῶν διδασκαλείων, ἐὰν τύχωσι καὶ εὐρυτέρας ἢ εἰδικῆς μορφώσεως (σπουδάσωσι παιδαγωγικὰ ἐν Ἑσπερίᾳ, λάβωσι πτυχίον τῆς φιλολογίας, μετεκπαιδευθῶσιν ἐπὶ διετίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον κλπ.), δύνανται νὰ λάβωσι καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδευτικὰς θέσεις, γινόμενοι ἐπιθεωρηταὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, καθηγηταὶ τῶν διδασκαλείων, διευθυνταὶ αὐτῶν κλπ., κατὰ τὰ προσόντα των. Εἰς τὸ ἀνωτέρω διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν σχολείων τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως προσετέθη ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929—1930 καὶ τὸ εἰδικὸν διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν νεοϊδρυομένων κατωτέρων ἐπαγγελματικῶν σχολείων (γεωργικῶν, ἐμπορικῶν, ναυτικῶν, βιοτεχνικῶν καὶ οἰκοκυρικῶν σχολῶν θηλέων), ἅτινα θὰ εἶναι σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—***ἐκπαιδευτικὸν πλοῖον*** (γαλλ vaisseau école ἀγγλ. training ship) *[Ναυτ]*. Πλοῖον οὗ ἐπιβαίνουσι πρὸς ἐκπαίδευσιν ἐν πλῷ ἀξιωματικοὶ εἴτε δόκιμοι (τοῦ Π. Ν. ὅσον καὶ τοῦ Ἐμπ. Ν.) εἴτε ὑπαξιωματικοί, εἴτε ναῦται ἀρμένων, εἴτε ναυτόπαιδες. Πλεῖστα ναυτικὰ κράτη διετήρησαν τὴν δι' ἱστιοφόρου (ἀμφικινήτου) ἐκπαίδευσιν τῶν πληρωμάτων των (Ἰταλία: «Americo Vespuci», «Flavio Goia» «Palinuro» «Miseno». Ἀργεντινὴ «Presidente Sarmiento», Χιλή: «General Baquedano», Βραζιλία: «Benjamin Constant», κ. ἄ.). Ἄλλα πάλιν κράτη (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, Γερμανία, Ἰαπωνία κ. λ.), τὰ ὁποῖα εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν χρησιμοποίησιν ἱστιοφόρων ὡς ἐκπαιδευτικῶν, εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπανέλθωσι καὶ πάλιν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν καθαρῶς ναυτικὴν τοῦ προσωπικοῦ των ἐκπαίδευσιν, χρησιμοποιοῦντα διὰ τὴν εἰδικὴν εἰς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας τοῦ Π. Ν. τοιαύτην καθαρῶς πολεμικὰ πλοῖα, διεσκευασμένα πρὸς ἐκπαιδευτικὸν σκοπόν· ἀναντιρρήτως δέ, ἡ τοιαύτη ἀντίληψις εἶναι καὶ ἡ ἀρίστη. Ὡς ἐκπαιδευτικὰ πλοῖα ἐχρησιμοποιήθησαν παρ' ἡμῖν ὁ δρόμων «Μεσολόγγιον» (ἄλλοτε «Λουδοβῖκος»), ὁ ἔνδοξος πάρων «Ἄρης», ἡ ἀτμοφρεγὰς «Ἑλλάς», τὸ εὔδρομον «Ναύαρχος Μιαούλης», καὶ οἱ ἀτμομυοδρόμωνες «Ἀλφειός», «Πηνειός», «Εὐρώτας» καὶ «Ἀχελῷος». Μετὰ τὸν τελευταῖον *ἐκπαιδευτικὸν πλοῦν* (βλ. κατωτ.) τοῦ «Ἀχελῴου», (Ἰούνιος—Σεπτέμβριος 1909), κατηργήθησαν τὰ ἱστία εἰς τὸ πολεμικόν μας ναυτικόν, τοῦτο μὲν διότι ἐθεωρήθη ἀπώλεια χρόνου ἡ ἐκπαίδευσις εἰς μέσον προώσεως τοῦ πλοίου ἀνῆκον πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν, πράγματι ὅμως διότι θεωρηθείσης ὡς ἐπικειμένης τῆς συρράξεως πρὸς τὴν Τουρκίαν, λόγῳ τῆς προβλεπομένης εἰσόδου εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κρητῶν βουλευτῶν, διεσκευάζοντο οἱ ἀτμομυοδρόμωνες κατὰ τρόπον ἐλαττοῦντα τὸ βύθισμα αὐτῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν βιαίου διάπλου τῶν ἀβαθῶν στομίων τῆς Πρεβέζης καὶ εἴσπλου εἰς τὸν Ἀμβρακικόν. Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σάλου τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπελθοῦσαν σχετικὴν ἠρεμίαν, προεβλήθη καὶ πάλιν τὸ ζήτημα τῆς ναυτικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ προσωπικοῦ μας, ἀποφασισθείσης καὶ πραγματοποιηθείσης τῆς ναυπηγήσεως τοῦ ἀμφικινήτου ἡμιμυοδρόμωνος (μπάρκο-μπέστια) «Ἄρης» διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐτησίων ἐκπαιδευτικῶν πλόων καὶ ἡ διάθεσις ἀντιτορπιλλικῶν διὰ τοὺς δισεβδομαδιαίους πλοῦς. Ποιούμεθα ἐπίσης μνείαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν πλοίων, φρεγατῶν «Iphigénie» καὶ «Melpomène» καὶ τῶν κορβετῶν «la Boudeuse» «la Créole» «la Coquette», δι' ὧν ἀξιωματικοί τινες τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ μας εἶχον ἐκπαιδευθῇ, προερχόμενοι ἐκ τῆς ἐν Βρέστῃ γαλλικῆς ναυτικῆς σχολῆς.

Σ. Ε. Λ.

—***Ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον.*** Τὸ ἀνώτατον τῆς ἐκπαιδεύσεως συμβούλιον, τοῦ ὁποίου κύρια ἔργα εἶναι τὸ μὲν ἡ ἐποπτεία καὶ διοίκησις τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ δὲ ἡ ἐνδελεχὴς μέριμνα τῆς βελτιώσεως αὐτῆς διὰ παρασκευῆς σχεδίων νόμων, διαταγμάτων, ἐγκυκλίων, ὁδηγιῶν, ἀναλυτικῶν προγραμμάτων τῶν διδασκομένων εἰς τὰ σχολεῖα μαθημάτων κ.λ.π. Τὸ συμβούλιον τοῦτο λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1914 ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων, εἰς τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου καὶ ἀνήκει, ὂν ὅμως ἀνεξάρτητος τούτου ἀρχή. Διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου ἐπὶ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας τοῦ Ἰ. Τσιριμώκου ἐπετεύχθη ἡ ἑνιαία διοίκησις τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, διὰ τῆς ἀναθέσεως εἰς ἓν συμβούλιον τῶν ἔργων τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν ἔργων τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἅτινα ἐλειτούργουν μέχρι τῆς ψηφίσεως τοῦ ἱδρυτικοῦ νόμου 240. Ὁ θεσμὸς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους τροπολογίας ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι σήμερον. Νῦν ἀποτελεῖται τοῦτο ἐκ 14 μελῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 9 μὲν εἶναι τακτικὰ μὲ ὀκταετῆ θητείαν, 2 εἶναι αἱρετὰ μὲ διετῆ θητείαν (ταῦτα ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν—ἓν ἐκ τῶν τῆς δημοτικῆς καὶ ἓν ἐκ τῶν τῆς μέσης—καὶ προέρχονται ἐκ τούτων) καὶ 3 ἔκτακτα μὲ μονοετῆ θητείαν (ταῦτα προερχόμενα ἐκ καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου ἢ ἐκπαιδευτικῶν ἐν ἐνεργείᾳ λειτουργῶν ἢ ἰδιωτῶν ἐπιστημόνων, διορίζονται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων). Τὰ τακτικὰ μέλη τοῦ συμβουλίου ἐκλείποντα ἀντικαθίστανται διὰ διορισμοῦ ἢ ἀποσπάσεως ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῶν ἐχόντων τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζόμενα προσόντα, μετὰ πρότασιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, διὰ διατάγματος προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ σμβουλίου. Τὰς ἐργασίας τοῦ συμβουλίου διευθύνει ὁ πρόεδρος αὐτοῦ, ὅστις ἐκλέγεται κατ' ἔτος, ὡς καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ συμβουλίου, ἐκ τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτοῦ. Πρόεδροι τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου διετέλεσαν μέχρι τοῦδε οἱ Ν. Καπετανάκις, Ν. Δ. Λάμψας, Δ. Γεωργακάκης, Ἰ. Βαχαβιόλος, Ν. Ἐξαρχόπουλος, Μ. Βολωνάκης, Γερ. Καψάλης. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον συνέρχεται εἰς γενικὰς συνεδρίας, τῶν ὁποίων μετέχουσι καὶ τὰ 14 μέλη του, ὡς καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς παιδείας τοῦ ὑπουργείου, καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὰ γενικώτερα ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα (παρασκευὴν σχεδίων νόμων κλπ.), εἰς κοινάς, τῶν ὁποίων μετέχουσι μόνον τὰ τακτικὰ καὶ τὰ αἱρετὰ μέλη του καὶ εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνονται ἀποφάσεις ἀφορῶσαι τὸν διορισμόν, τὴν μετάθεσιν, τὴν προαγωγὴν καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν διδασκαλείων, τὴν ἵδρυσιν καὶ κατάργησιν αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν ἵδρυσιν καὶ κατάργησιν τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν διευθυντῶν καὶ τοῦ διδάσκοντος ἐν αὐτοῖς προσωπικοῦ κ. ἄ., καὶ εἰς συνεδρίας τῶν τμημάτων

Digitized by Google

(τοῦ τῆς μέσης καὶ τοῦ τῆς δημοτικῆς), κατὰ τὰς ὁποίας τὰ μέλη ἑκατέρου αὐτῶν—τακτικὰ καὶ αἱρετὰ—ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἔργα τὰ ἀφορῶντα τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς ἑκατέρου τῶν κλάδων (μέσης καὶ δημοτικῆς), δηλαδὴ διορισμόν, μετάθεσιν, προαγωγήν, διαβάθμισιν, τιμωρίαν κλπ. Τὰ τακτικὰ μέλη τοῦ συμβουλίου μετὰ τῶν αἱρετῶν, τοῦ διευθυντοῦ τῆς παιδείας τοῦ ὑπουργείου καὶ τοῦ νομικοῦ συμβούλου αὐτοῦ, συγκροτοῦσι καὶ τὸ δικαστήριον τῶν ἐφέσεων, πρὸς τὸ ὁποῖον προσφεύγουσιν, ἐὰν θελήσωσι τοῦτο, οἱ ὁριστικῶς ἀπολυόμενοι λειτουργοὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διὰ πράξεως τοῦ τμήματος μέσης ἐκπαιδεύσεως τοῦ συμβουλίου. Ὡς εἰκὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον μὲ τὸν φόρτον τῶν ἀνατεθέντων εἰς αὐτὸ ἔργων, ἅτινα ἐτριπλασιάσθησαν ἀπὸ τοῦ 1914, ἐνῷ τὰ τακτικὰ μέλη του ἠλαττώθησαν εἰς 9 ἀπὸ 12, δὲν ἐπαρκεῖ, εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον ἐκπλήρωσιν πάντων τῶν ἔργων του. Διὰ τοῦτο πρὸ τετραετίας ὁ νῦν πρόεδρος αὐτοῦ εἰς τὸ συγκροτηθὲν ὑπὸ τῆς ὁμοσπονδίας τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως συνέδριον ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ περὶ τῆς διοικήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως νόμου, εἰσηγηθεὶς μεταξὺ ἄλλων τροπολογιῶν καὶ τὴν ἵδρυσιν τριῶν ἀνωτέρων ἐποπτικῶν συμβουλίων (ἐν Ἀθήναις, Θεσσαλονίκῃ καὶ Πάτραις), εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἀνετίθετο μέγα μέρος τῶν ἔργων τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, τὸ ὁποῖον οὕτως ἀνακουφιζόμενον θὰ ἐπήρκει εἰς τὴν τελεσφόρον ἄσκησιν τῶν οὐσιωδεστέρων ἔργων του. Τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐπήρχετο καὶ ἀποκέντρωσις μείζων καὶ αὐτοδιοίκησις σκοπιμωτέρα εἰς τὸν κλάδον, ἔχουσιν ἀποδεχθῆ, μέ τινας τροπολογίας, ἥ τε ὁμοσπονδία τῶν λειτουργῶν τῆς δημοτικῆς καὶ ἡ ὁμοσπονδία τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, υἱοθετεῖ δὲ καὶ ἡ κυβέρνησις. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Ἐκπαιδευτικὸς** ***Ὅμιλος.*** Σωματεῖον ἱδρυθὲν τὴν 10 Μαΐου 1910 «μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἱδρύσῃ ἕνα Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ βοηθήσῃ ν' ἀναμορφωθῇ μὲ τὸν καιρὸ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαίδευση» (ἄρθρον 1 τοῦ ἀρχικοῦ καταστατικοῦ). Οἱ ἀρχικοὶ ἱδρυταὶ αὐτοῦ ὑπῆρξαν 36 λογοτέχναι, ἐπιστήμονες καὶ πολιτευόμενοι, οἵτινες εἶχον εἰς χεῖράς των καὶ τὴν ὅλην διοίκησιν τοῦ ὁμίλου. Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1911 ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος» ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ καὶ τριμηνιαῖον «Δελτίο» καὶ ἐξέδωσε καί τινα διδακτικὰ καὶ παιδικὰ βιβλία. Κατὰ τὸ 1923 ἡ διεύθυνσις τῆς ὅλης κινήσεως περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἀ. Δελμοῦζον, Δ. Γληνὸν καὶ Μ. Τριανταφυλλίδην, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο πρῶτοι συνειργάσθησαν μετὰ τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἰ. Τσιριμώκου εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων, τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἀπετέλεσαν, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς δημοτικῆς, ἤ, ὅπως ἐκλήθη τότε ἐπισήμως, «νέας ἑλληνικῆς» γλώσσης, εἰς τὰς τέσσαρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, τὸν πυρῆνα καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως τὴν ὁποίαν ἐπεδίωκεν ὁ Ὅμιλος. Ὁ Ὅμιλος συνήντησε μεγάλας ἀντιδράσεις εἰς τὸ ἔργον του ἐκ μέρους πολιτικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν κύκλων, παρὰ τοῦτο ὅμως ταχέως κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ μέγα κῦρος εἰς τὸν διδασκαλικὸν κόσμον καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν του. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1914 ἐγένετο τροποποίησις τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Ὁμίλου, τοῦ ὁποίου ἡ διοίκησις περιῆλθεν ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὰς εἰς τὰ μέλη. Ἐν τῷ μεταξὺ πολλοὶ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν εἶχον ἀποσυρθῆ, ἐντὸς δὲ τοῦ ὁμίλου εἶχε δημιουργηθῆ σχίσμα διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ἄκρων δημοτικιστῶν. Τῷ 1917 οἱ εἰδικοὶ παιδαγωγικοὶ τοῦ Ὁμίλου ἐκλήθησαν ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως καὶ ἀνέλαβον ἐπισήμως τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν, ἡ ὁποία ἐξηκολούθησε κατὰ τὰ ἔτη 1918—1920 καὶ 1922—1925, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Ἀλ. Δελμοῦζος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου καὶ ὁ Δ. Γληνὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ τὰ ἔτη 1920—1922 τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον τοῦ «Ὁμίλου» ἀνεκόπη συνεπείᾳ πτώσεως τῆς κυβερνήσεως τοῦ κόμματος πρὸς τὸ ὁποῖον εἶχε συνταυτισθῆ. Ἡ κομματικὴ χροιὰ τὴν ὁποίαν σὺν τῷ χρόνῳ προσέλαβεν ὁ «Ὅμιλος», ἐμφανισθεὶς ὡς ἀντιπροσωπεύων κόμμα διδασκαλικὸν καὶ ὡς συνταυτίσας τὸ πρόγραμμά του μὲ τὴν τύχην τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ἀπεμάκρυνε πολλὰ τῶν παλαιῶν μελῶν του καὶ ἠλλοίωσε τὴν ἀρχικήν του σύνθεσιν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1927, ἐπειδὴ ἡ πλειοψηφία τῶν μελῶν ἐκηρύχθη ὑπὲρ προγράμματος κοινωνιστικοῦ περιεχομένου, τὰ περισσότερα τῶν ἐναπομεινάντων παλαιῶν μελῶν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀλ. Δελμοῦζον ἀπεσύρθησαν τοῦ «Ὁμίλου» ὁ ὁποῖος ἔκτοτε ἐστράφη εἰς τὴν προπαρασκευὴν ῥιζικωτέρων μεταρρυθμίσεων. —Ω.

— **ἐκπαιδευτικὸς πλοῦς** *[Ναυτ.]* Πλοῦς εἰδικῶς ἀποσκοπῶν τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν δοκίμων (βλ. *ἐκπαιδευτικὸν* πλοῖον). Παρ' ἡμῖν οἱ διὰ τοῦ «Μεσολογγίου» πλόες εἶχον ἐκταθῆ ἕως τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας· οἱ διὰ τοῦ «Ἄρεως» εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἀλλὰ καὶ εἰς Αἴγυπτον καὶ Μικρασίαν (1891), ἅπαξ δὲ καὶ μέχρι Βαλεαρίδων (1878)· οἱ διὰ τῆς ἀτμοφρεγάτας «Ἑλλὰς» καθ' ἅπασαν τὴν δυτικὴν Μεσόγειον· οἱ διὰ τοῦ εὐδρόμου «Ναύαρχος Μιαούλης» ἐν ἀρχῇ ἦσαν περιωρισμένοι μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Καραμανίας (1881), βραδύτερον πολὺ ὅμως ἐγένοντο ὑπερωκεάνιοι μέχρι Χριστιανίας, Κοπεγχάγης καὶ Μαλμοὲ (1900), ἀλλὰ καὶ μέχρι Βορείου Ἀμερικῆς (1901 καὶ 1902), δύο ἄλλων ὑπερωκεανίων πλόων, οἵτινες ἐσχεδιάζοντο (1903 καὶ 1904) μέχρις Ἀργεντίνης ἢ μέχρις Ἰαπωνίας ματαιωθέντων διὰ τὸν φόβον ἐνδεχομένης ἀνεπαρκείας εἰς γαιάνθρακας· οἱ διὰ τῶν ἀτμομυοδρομώνων τέλος ἐξετείνοντο εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, ἢ τὸ Σικελικόν. Ὁ τελευταῖος ἐκπαιδευτικὸς πλοῦς διὰ τοῦ «Ἀχελῴου» (1909) εἶχε νομισθῆ ὅτι ἦτο καὶ ὁ τελευταῖος δι' ἱστίων γενόμενος πλοῦς, δεδομένου ὅτι ἀπὸ τῶν ἀτμομυοδρομώνων εἶχε πλέον ὁριστικῶς ἀφαιρεθῆ ἡ ἐξαρτία. Ὅταν ὅμως ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ναυπήγησις τοῦ νέου «Ἄρεως» ἤρχισαν καὶ πάλιν οἱ δι' ἱστίων ἐκπαιδευτικοὶ πλόες, ἐν τῷ Αἰγαίῳ ὁ πρῶτος (1928), μέχρι Καναρίων ὁ δεύτερος (1929) καὶ ἐκτελούμενος ἤδη.

ἐκπαιδεύω, ἀόρ. *ἐξεπαίδευσα — ἐξεπαιδεύθην*· φροντίζω περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ παιδός, μορφώνω: «ἐκπαιδεύει ἐπιμελῶς τὰ τέκνα του», «οἱ μαθηταὶ ἐκπαιδεύονται καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος»· || ἀσκῶ, ἐξασκῶ: «ἐκπαιδεύω τοὺς νεοσυλλέκτους»· || «ἐκπαιδεύω τὸν ἵππον», δαμάζω, ἀσκῶ εἰς τὴν χρῆσιν, κοιν. *παιδεύω*.

ἔκπαλαι· ἐπίρρ. παλαιόθεν, ἀπὸ πολλοῦ.

ἐκπαρθένευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀποβολὴ τῆς παρθενίας, διακόρευσις, κοιν. *ξεπαρθένεμα*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *διακόρευσις*.

ἐκπαρθενευτὴς (ὁ)· ὁ ἐκπαρθενεύων, διακορευτής, διαφθορεὺς κόρης.

ἐκπαρθενεύω, ἀόρ. *ἐξεπαρθένευσα — ἐξεπαρθενεύθην*· διαφθείρω τὴν παρθενίαν κόρης, διακορεύω, κοιν. *ξεπαρθενεύω*.

ἐκπατρίζομαι, ἀόρ. *ἐξεπατρίσθην*· ἀπομακρύνομαι τῆς πατρίδος μου, φεύγω εἰς τὴν ξένην, κοιν. *ξενιτεύομαι*: «ἐξεπατρίσθην ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας».

ἐκπατρισμὸς (ὁ)· ἡ ἀπὸ τῆς πατρίδος ἀπομάκρυνσις, τὸ νὰ μένῃ τις εἰς τὴν ξένην, κοιν. *ξενιτειά*: «ἡ ἀνάγκη φέρει ἀκούσιον ἐκπατρισμόν».

Ἐκπὲ (Ekpé ἢ Egbo)· βλ. λ. *Ἔγκμπο*.

ἐκπέμπω, ἀόρ. *ἐξέπεμψα — ἐξεπέμφθην*· πέμπω ἔξω, ἐξαποστέλλω: «ἐξέπεμψε πρεσβείαν πρὸς διαπραγμάτευσιν», «ἐξεπέμφθησαν ἀποικίαι καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον»· || ἀπολύω, ἀκτινοβολῶ: «ἀπὸ τῆς ἑστίας ἐκπέμπεται θερμότης καὶ φῶς», «τὰ φρύγανα ἐκπέμπουν φλόγα».

ἐκπερισπασμὸς (ὁ) *[Ἀρχ. Τακτ.]*. Ἐλέγετο οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τακτικῶν ἡ ἀλλαγὴ κατευθύνσεως (στροφὴ) παρατεταγμένου τινὸς τμήματος περὶ μίαν τῶν πτερύγων του, κατὰ 3 τεταρτοκύκλια. Ἡ κίνησις ἐξετελεῖτο διὰ τοῦ παραγγέλματος: «Ἐπὶ δόρυ ἐκπερίσπα» (δηλαδὴ ἐπὶ δεξιὰ) ἢ «Ἐπ' ἀσπίδα ἐκπερίσπα» (δηλαδὴ ἐπ' ἀριστερά). Βλ. καὶ λ. *περισπασμός*. Ν. ΚΛΣ

ἐκπεριστρέφω *[Ναυτ.]*· ἐκτελῶ *ἐκπεριστροφὴν* (βλ. λ.), κοιν. *πέρνω ρουμπί*.

ἐκπεριστροφὴ (ἡ) (κοιν. *ρουμπί*, γαλλ. chapelle, ἀγγλ. chapel) *[Ναυτ.]*. Βεβιασμένος χειρισμὸς πρὸς πλήρη περιστροφὴν ἱστιοδρομοῦντος πλοίου, ἵνα ἐπαναλάβῃ τὴν ἣν εἶχε πλεῦσιν καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξέκλινε, λόγῳ αἰφνιδίας ἀντηνεμώσεως τῶν πλήρων ἕως τότε ἱστίων του, ὀφειλομένης εἴτε εἰς ἀπροσεξίαν τοῦ οἰακίζοντος, εἴτε εἰς κακὴν κερούλκησιν, εἴτε εἰς ἀπότομον τοῦ ἀνέμου μετάπτωσιν. Πρὸς τοῦτο, ἐὰν διὰ τῶν χειρισμῶν πρὸς *ὑποστροφὴν* δὲν ἐπιτευχθῇ ἡ ἐπίδοσις τοῦ πλοίου καὶ τὰ ἱστία ἀντηνεμοῦνται (πέρνο σόπρα) ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, *ἐκπεριστρέφομεν*, ἐγκαρσιοῦντες τὰ πρυμναῖα, θέτοντες τὸν οἴακα πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ἀποκλίσεως, ποδοῦντες τὴν μεγίστην καὶ τὸν ἐπίδρομον ὅταν τὸ πλοῖον ὑπερβῇ τὴν οὐριοδρομίαν καὶ εὐθετίζοντες ἐν καιρῷ τὰ πρυμναῖα ἐγγύτατα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ πρόποδες δὲν ἤλλαξαν, τοῦθ' ὅπερ ἐνδείκνυται εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἀντηνέμωσις ὠφείλετο εἰς ἀπροσεξίαν. Ἐὰν ὅμως τὰ ἱστία ἀντηνεμώθησαν λόγῳ αἰφνιδίας μεταπτώσεως τοῦ ἀνέμου, συμφέρει τότε νὰ ἀρμενίσωμεν μὲ πρόποδας ἀντιθέτως καὶ χειρίζομεν διὰ τοῦτο ὅπως καὶ ἐν τῇ *ἀναστροφῇ*, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀντηνεμοῦται τὸ πρωραῖον πέτασμα. Εἰς τὰ μικρὰ πλοῖα ἐπιτυγχάνεται πολλάκις ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν πλεῦσιν διὰ μόνης τῆς ἐνεργείας τοῦ πηδαλίου, χωρὶς νὰ γίνῃ ἐκπεριστροφή. Σ. Ε. Λ.

ἐκπερῶ (*—άω*), ἀόρ. *ἐξεπέρασα*, κοιν. *ξεπερνῶ* (βλ. λ.).

ἐκπεσμὸς (ὁ, λογία ἀποκατάστασις τοῦ *ξεπεσμός*)· ἔκπτωσις, ὑποτίμησις, ἀντίθ. *ὑψωμός*· «ὁ ἐκπεσμὸς τῶν ὑφασμάτων, — τῶν σιτηρῶν» «πωλῶ—, ἀγοράζω μὲ ἐκπεσμόν»· || «ὁ ἐκπεσμὸς τῶν χρεογράφων, — τοῦ συναλλάγματος,— τῆς δραχμῆς»· || παρακμή, ἀπάνθησις: «γενικὸς ἐκπεσμός».

— *[Οἰκον.]* Καλοῦμεν *ἐκπεσμὸν* (ἢ *ἔκπτωσιν*) πᾶσαν ἐν γένει μείωσιν τῆς ἀγοραίας ἢ συνήθους τιμῆς ἀγαθοῦ τινος (ἐμπορεύματος, ὑπηρεσίας, χρήσεως), ἥτις παρέχεται εἰς τοὺς ἀγοραστὰς διὰ γενικοὺς οἰκονομικοὺς λόγους.

Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ χονδρικὸν ἐμπόριον παρέχουν ἐκπτώσεις εἰς τὸ λιανικὸν ἐμπόριον, ἵνα οὕτω διευκολυνθῇ ἡ μεταπώλησις τῶν προϊόντων εἰς τοὺς τελικοὺς καταναλωτάς. Τὸ λιανικὸν ἐμπόριον εἰσήγαγεν ἐπίσης τὸν θεσμὸν τῶν ἐκπτώσεων, ἀλλὰ μόνον ὡς μέσου ταχείας πληρωμῆς ἐκ μέρους τῶν καταναλωτῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἱδρύθησαν ὑπὸ τῶν μικρεμπόρων καὶ τῶν καταστηματαρχῶν λιανικῆς πωλήσεως μιᾶς πόλεως ἢ ἄλλης τινὸς περιοχῆς «σύνδεσμοι παροχῆς ἐκπτώσεων» (Rabattsparvereine). Τὰ μέλη τῶν συνδέσμων τούτων, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ν' ἀποφύγουν τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῶν ἐπὶ πιστώσει πωλήσεων, καθιέρωσαν τὴν παροχὴν μιᾶς ὡρισμένης ἐκπτώσεως ἐπὶ τῶν τιμῶν (συνήθως 5% ἀλλὰ καὶ περισσότερον, μέχρι 10%) εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν ἀγοραστῶν, οἵτινες ἤθελον ἐξοφλήσει τὸ ἐμπόρευμα εὐθὺς ἅμα τῇ παραλαβῇ αὐτοῦ (τοῖς μετρητοῖς). Οἱ σύνδεσμοι οὗτοι ἐμφανίζουν τὴν ὀργάνωσιν τραπεζικοῦ ἱδρύματος, οἱ δὲ παρέχοντες τὴν ἔκπτωσιν εἰς τοὺς πελάτας των ἔμποροι παρέδιδον εἰς αὐτοὺς ἐπὶ μὲν μικρῶν ποσῶν εἰδικὰ σήματα (μάρκες), ἐπὶ μεγαλυτέρων ποσῶν ἐγγράφους ἐντολάς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ὁ σύνδεσμος ἔφερεν εἰς πίστωσιν τοῦ πελάτου τὸ σχετικὸν ποσὸν ἢ καὶ ἐπλήρωνεν αὐτὸ ἀμέσως εἰς αὐτὸν ἀναλόγως τῆς ἐπιθυμίας του. Συγχρόνως ἐχρεοῦτο ὁ ἔμπορος μὲ τὸ αὐτὸ ποσόν, ηὐξημένον κατά τι πρὸς κάλυψιν τῶν γενικῶν ἐξόδων τοῦ συνδέσμου. Τὸ σύστημα τῶν ἐκπτώσεων ἐφαρμόζεται ἰδίᾳ εἰς τὸν βιβλιοπωλικὸν κλάδον. Ἐνταῦθα ὅμως ἡ ἔκπτωσις δὲν παρέχεται εἰς τὸν ἀγοραστήν, ἀλλ' εἰς τὸν πωλητὴν ὡς ἀμοιβήν του διὰ τὴν κατανάλωσιν.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τὸ σύστημα τῶν ἐκπτώσεων ἐφαρμόζεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰς θαλασσίας μεταφορὰς (ὅταν ὁ ἀποστολεὺς ἐμπορευμάτων συμβάλλεται μετὰ ὡρισμένης ἑταιρείας νὰ ναυλώνῃ ἀτμόπλοια ἀποκλειστικῶς τῆς ἑταιρείας ταύτης), τοὺς σιδηροδρόμους (ὅταν αἱ πρὸς μεταφορὰν ποσότητες τοῦ αὐτοῦ ἀποστολέως ὑπερβαίνουν ὅριόν τι), ὡς καὶ εἰς τὴν τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν (εἰς τὰς περιπτώσεις ἐντατικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν δικτύων ἐπίσης πέραν ὡρισμένου τινὸς ὁρίου). Ν. ΦΩΤΙΑΣ

ἐκπεταλῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐξεπετάλωσα—ἐξεπεταλώθην* (λογία ἀποκατάστασις τοῦ *ξεπεταλώνω*)· ἀφαιρῶ, ἀποσπῶ τὰ πέταλα τοῦ ἵππου· || παθ. *ἐκπεταλοῦμαι*· ξεπεταλώνομαι, χάνω τὸ πέταλό μου, ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων.

ἐκπετάλωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀπόσπασις ἢ καὶ τυχαία ἀπώλεια κατὰ τὴν βάδισιν τῶν πετάλων τοῦ ἵππου, κοιν. *ξεπετάλωμα*.

ἐκπεταννύω, ἀόρ. *ἐξεπέτασα—ἐξεπετάσθην*· ἀνοίγω, ἁπλώνω, ἀναπτύσσω, ἀντίθ. *συμπτύσσω, μαζεύω*: «ἐκπεταννύω τὰς πτέρυγας,—τὸ δίκτυον»· || «ἐκπεταννύω τὰ ἱστία» ἀνοίγω τὰ παννιά, ἄλλως «κάνω παννιά».

ἐκπέτασις, *—εως* (ἡ)· ἄνοιγμα, ἅπλωμα, ἀνάπτυξις, ἀντίθ. *σύμπτυξις, μάζεμα*: «ἐκπέτασις τῶν πτερύγων,—τοῦ δικτύου,—τῶν ἱστίων».

ἐκπέτασμα (τό)· πᾶν ὅ,τι ἁπλώνεται, παραπέτασμα: «κυανόλευκα ἐκπετάσματα εἶχον ἀναρτηθῆ εἰς τοὺς τοίχους».

— *[Γεωγρ. Ἐπιστ.]*. Καλεῖται *ἐκπέτασμα* ἡ ἐπὶ ἐπιφανείας ἀναπτυξίμου (κυλινδρικῆς, κωνικῆς) λαμβανομένη προβολὴ μιᾶς μὴ ἀναπτυξίμου ἐπιφανείας (σφαιρικῆς, ἐλλειψοειδοῦς κλπ.). Οἱ χάρται μεγάλων τμημάτων ἢ καὶ ὁλοκλήρου τῆς γηΐνης ἐπιφανείας, καθὼς καὶ οἱ χάρται τοῦ οὐρανοῦ εἶναι *ἐκπετάσματα* ἐπὶ ἐπιπέδου, κυλινδρικῆς ἢ κωνικῆς ἐπιφανείας. Ἐκλέγομεν ἑκάστοτε τὴν συμφέρουσαν ἀναπτύξιμον ἐπιφάνειαν ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ ἡμῶν, διότι ἑκάστη παρουσιάζει πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα. Οὕτω περιβάλλοντες τὴν γηΐνην σφαῖραν διὰ κυλίνδρου ὀρθοῦ, ἔχοντος τομὴν τὸν ἰσημερινόν, ἐπιτυγχάνομεν σχέδιον τῶν μὲν ἰσημερινῶν χωρῶν ἀρκετὰ πιστόν, τῶν δὲ πολικῶν λίαν παραμορφωμένον. Τοὐναντίον λαμβάνοντες τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἰσημερινοῦ ὡς ἐπιφάνειαν προβολῆς, ἐπιτυγχάνομεν ἀρκετὰ πιστὸν χάρτην τῶν πολικῶν χωρῶν, ἐνῷ αἱ ἰσημεριναὶ ἐμφανίζονται λίαν ἠλλοιωμέναι. Ὁ χάρτης χώρας κειμένης μεταξὺ ἰσημερινοῦ καὶ πόλου, οἷα μία εὐρωπαϊκὴ χώρα, ἀποδίδεται ἐπιτυχέστερον ἂν ἐκλέξωμεν ἀναπτύξιμον ἐπιφάνειαν τὸν κῶνον ὅστις ἐφάπτεται τῆς γῆς

Digitized by Google

μετὰ τὸν μέσον κύκλον πλάτους τῆς χώρας ταύτης (βλ. *χάρτης*).

ἐκπήδησις,—*εως* (ἡ) *καὶ ἐκπήδημα*· πήδημα πρὸς τὰ ἔξω: «ἐκπήδησις ἐκ τῆς λέμβου»· || ἐπὶ ὕδατος, ἀναπήδησις, ἀνάβλυσις.

— **ἐκπήδησις** *ἐν ὕψει.* Οὕτω καλεῖται παρὰ Πλάτωνι (Νόμ. VII, 815α) τὸ εἰς ὕψος ἀναπήδημα τῶν χορευτῶν τῆς ἐνόπλου *πυρρίχης* (βλ. λ.), ὅπως ἀποφύγωσι τὸ πλῆγμα ἑτέρου συγχορευτοῦ.

ἐκπηδῶ (—*άω*), *ἀόρ. ἐξεπήδησα*· πηδῶ ἔξω, ἐξέρχομαι διὰ πηδήματος: «ἐξεπήδησα ἐκ τῆς λέμβου,—ἐκ τοῦ πλοίου»· || μεταπηδῶ: «ἐκπηδᾷ ἐκ τῶν τεχνῶν εἰς τὴν φιλοσοφίαν»· || διαπηδῶ, διαφεύγω· || μεταφ. ἐμφανίζομαι, παρουσιάζομαι: «ἐξεπήδησεν εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν...», «νέον ζήτημα ἐξεπήδησεν ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς ὑποθέσεως».

ἔκπηξις, —*εως* (ἡ)· σφοδρὸν ψῦχος, παγωνιά.

ἐκπιέζω, *ἀόρ. ἐξεπίεσα—ἐξεπιέσθην,* παθ. μετχ. *ἐκπεπιεσμένος*· διὰ πιέσεως ἐκβάλλω, ἐκθλίβω: «ἐκπιέζω σταφυλάς,—ἐλαίας» πιέζων τὰς σταφυλάς,—τὰς ἐλαίας ἐκβάλλω τὸν χυμόν· || καὶ «ἐκπιέζω τὸν χυμόν,—τὸν χυλὸν» οἷον ἐκ τῶν ὀπωρῶν· || μεταφ. διὰ τῆς βίας, διὰ τῆς ἐπιβολῆς ἀποσπῶ: «ἐκπιέζει τὰς ὁμολογίας τῶν μαρτύρων».

ἐκπίεσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκπιέζειν, ἡ διὰ τῆς πιέσεως ἐξαγωγή, ἔκθλιψις, οἷον τοῦ χυμοῦ τοῦ λεμονίου, τῶν σταφυλῶν κττ.

ἐκπίεσμα (τό)· τὸ ἐναπομένον μετὰ τὴν ἐκπίεσιν: «ἐκπίεσμα τῶν σταφυλῶν» τὰ στέμφυλα, «ἐκπίεσμα ἐλαιῶν,—ὀπωρῶν κττ.»· || τὸ διὰ τῆς πιέσεως ἐξαχθέν.

ἐκπιεστήριον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου τελεῖται ἡ ἐκπίεσις, πιεστήριον: «ἐκπιεστήριον σταφυλῶν, — ἐλαιῶν».

ἐκπιεστός,—*ή,—όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐκπιεσθῇ· || ὁ ἐκπιεσθείς, ὁ ὑποστὰς τὴν ἐκπίεσιν· || ὁ διὰ τῆς πιέσεως ἐξαχθείς.

ἐκπίπτω, *ἀόρ. ἐξέπεσον καὶ ἐξέπεσα,* παθ. μετχ. δημοτ. *ἐκπεσμένος*· καταπίπτω, χάνω ἐκ τῆς ἀξίας μου, ὑποτιμῶμαι: «ἐξέπεσαν τὰ ὑφάσματα, — τὰ σιτηρά», «ἐκπίπτει καθ' ἑκάστην τὸ συνάλλαγμα, — ὁ καπνός», «ἔπαυσαν νὰ ἐκπίπτουν τὰ χρεόγραφα»· || χρεοκοπῶ, σταματῶ τὰς ἐμπορικάς μου ἐργασίας, χάνω τὴν περιουσίαν μου: «ἐξέπεσεν ἡ τράπεζα,—τὸ ἐργοστάσιον, —ὁ ἔμπορος»· || παρακμάζω, ἀπανθῶ: «ἡ βιομηχανία ὁσημέραι ἐκπίπτει»· || καθόλου ἀποτυγχάνω, καθίσταμαι ὑποδεὴς ὑπὸ οἱανδήποτε ἔποψιν, ἐκπίπτω ἀπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως, οἷον ὡς ἰατρός, ὡς δικηγόρος, ὡς διδάσκαλος καὶ καθόλου ὡς ἄνθρωπος (πρβλ. *ξεπέφτω, ξεπεσμένος γιατρός*)· || «ἐκπίπτω τοῦ θρόνου» καταβιβάζομαι ἀπὸ τὸν θρόνον, καθαιροῦμαι: «ὁ ἐκπεσὼν βασιλεύς,—ἱεράρχης· || «ἐκπίπτω τοῦ βαθμοῦ,— τοῦ ἀξιώματος, —τῆς τιμῆς» ἢ «—ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ κτλ.» χάνω τὸν βαθμόν,— τὸ ἀξίωμα,— τὴν τιμήν· || «ἐκπίπτω τῶν δικαιωμάτων μου» ἢ «—ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων μου» χάνω τὰ δικαιώματά μου· || ἀπὸ τῆς ἀμεταβάτου σημασίας προέκυψε κατὰ νόμον τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἡ μεταβατική, π. χ. ἀπὸ τοῦ «ἐκπίπτουν αἱ τιμαὶ τῶν σιτηρῶν» ἐλέχθη «ἐκπίπτω τὰς τιμὰς τῶν σιτηρῶν» ὑποβιβάζω τὰς τιμὰς κ. τ. τ., «ἐκπίπτω τὰ ὑφάσματα δέκα τοῖς ἑκατόν», «πόσο θὰ μοῦ τὸ ἐκπέσῃς;»· || ἀπὸ τῆς μεταβατικῆς ταύτης χρήσεως ἐλέχθη καὶ ὁ παθ. τύπος *ἐκπίπτομαι*: «τὰ ὑφάσματα ἐκπίπτονται δέκα τοῖς ἑκατόν»· || ἐπὶ πλοίου (γαλλ. dériver, ἀγγλ. to make leeway) ὑπὸ δύο συγγενεῖς ἐννοίας: 1) ὑφίσταμαι μεγάλην γωνίαν ἐκπτώσεως· π. χ. «τὸ δεῖνα πλοῖον ἐκπίπτει πολὺ εἰς τὴν ἐγγυτάτην»· 2) παρασύρομαι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου· ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ ἔχει συνώνυμον μὲν τὸ *ἐξωθέομαι*, ἀντίστοιχα δὲ τὸ κοιν. *ξεριάζομαι* καὶ τὸ γαλλ. chasser. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέηται τότε πρὸς τὸ *ὑπηνεμοῦμαι*.

Κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ χρήσεις καὶ σημασίαι τοῦ ἐκπίπτω ἀποτελοῦν ἀποκατάστασιν τοῦ δημοτικοῦ *ξεπέφτω* (βλ. λ.).

ἐκπλάτυνσις,—*εως* (ἡ)· πλάτυνσις, διαπλάτυνσις, διεύρυνσις.

ἐκπλατύνω, *ἀόρ. ἐξεπλάτυνα—ἐξεπλατύνθην*· πλατύνω, διαπλατύνω, διευρύνω.

ἐκπλεθρίζειν (τὸ) *['Αρχ.]*. Εἶδος ἀρχαίας ἀσκήσεως ἡ ὁποία εἶχε καὶ τὸν χαρακτῆρα παιδιᾶς. Ἡ ἄσκησις αὕτη ἐξετελεῖτο ἐντὸς γυμναστηριακοῦ γηπέδου ἔχοντος ἔκτασιν ἑνὸς πλέθρου, ὁπόθεν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ὁ ἀσκούμενος ἐν αὐτῇ ἀνεχώρει τρέχων ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τοῦ γυμναστηρίου εἰς τὸ ἕτερον, ὅταν δὲ ἔφθανε, χωρὶς νὰ στραφῇ, ἐπέστρεφε, ὀπισθοβατῶν μέχρις ἑνὸς σημείου κειμένου ἐγγύτερον ἐκείνου ἐξ οὗ τὸ πρῶτον ἐξεκίνησεν. Εἶτα ἔτρεχε πάλιν πρὸς τὰ ἐμπρὸς μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ γυμναστηρίου καὶ ὀπισθοβατῶν ἐπέστρεφεν ἐκ νέου μέχρις ἑνὸς σημείου ἔτι ἐγγύτερον κειμένου. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀπόστασις τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ διατρέξῃ ἠλαττοῦτο βαθμηδὸν καὶ μετά τινα χρόνον ἐξεμηδενίζετο καὶ τότε ὁ δρομεὺς ἐσταμάτα εἴς τι σημεῖον. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐκπλειστηριάζω· ἐκποιῶ εἰς πλειστηριασμόν.

ἐκπλειστηρίασμα, —*ατος* (τό). Τὸ τίμημα τῆς διὰ πλειστηριασμοῦ γενομένης πωλήσεως. Ἐπὶ ἑκουσίου ἢ ἀναγκαστικοῦ πλειστηριασμοῦ κινητῶν ἢ ἀκινήτων τὰ πλειστηριαζόμενα ἀντικείμενα κατακυροῦνται εἰς τὸν προσφέροντα τὸ μεγαλύτερον ποσὸν διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἐκπλειστηρίασμα, τὸ ὁποῖον ὁ τελευταῖος πλειοδότης ὀφείλει νὰ καταβάλῃ. Ἡ καταβολὴ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος ἐπὶ μὲν τῶν κινητῶν δέον νὰ λάβῃ χώραν ἀμέσως τοῖς μετρητοῖς (ἄρθρ. 898 Πολ. δικον.)· ἐπὶ δὲ τῶν ἀκινήτων διὰ καταβολῆς εἰς μετρητά, διὰ συμψηφισμοῦ ἢ ἄλλως (ἄρθρ. 980) συμφώνως μὲ τὸν ἐν τῷ προγράμματι καθοριζόμενον τρόπον. Τὸ ἐκπλειστηρίασμα, ἀπαγορευθείσης τῆς εἰς τὸν συμβολαιογράφον καταθέσεως, κατατίθεται ὑπὸ τοῦ ὑπερθεματιστοῦ εἰς τὸ Ταμεῖον παρακαταθηκῶν καὶ δανείων, καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει τοιοῦτον, εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἐὰν δὲ ἐπισπεύδῃ τὸν πλειστηριασμὸν ἀνώνυμος ἑταιρεία ἐκ τῶν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἀνωνύμων ἑταιρειῶν (ἄρθρ. 1 νομ. διάτ. 17 Ἰουλίου—13 Αὐγούστου 1924) ἀναγομένων, τὸ ἐκπλειστηρίασμα προκειμένου μὲν περὶ κινητῶν καταβάλλεται ἀμέσως τῇ πιστωτρίᾳ μέχρι τοῦ ὀφειλομένου αὐτῇ ποσοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἀποδίδεται τῷ ὀφειλέτῃ ἢ ἐὰν ἐγένετο ἀναγγελία πιστωτῶν γίνεται κατάταξις ἐνώπιον συμβολαιογράφου (ἄρθρ. 45)· προκειμένου δὲ περὶ ἀκινήτων καταβάλλεται ὁλόκληρον τὸ ἐκπλειστηρίασμα εἰς τὴν πιστώτριαν, ἥτις μετὰ τὸν συμψηφισμὸν τοῦ ὀφειλομένου αὐτῇ ποσοῦ καταθέτει τὸ ὑπόλοιπον δικαστικῶς (ἄρθρ. 61). Πρὶν λάβῃ χώραν καταβολὴ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος ἢ προκειμένου περὶ ἀκινήτων, ἐὰν ὁ πλειστηριασμὸς ἐγένετο ἐπὶ ἰδιαιτέραις συμφωνίαις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν καταβολὴν τοῦ ἐκπλειστηριάσματος πρὶν ἢ πληρωθοῦν ὅλοι οἱ προβλεπόμενοι ὅροι, ὁ ἐπὶ τοῦ πλειστηριασμοῦ ὑπάλληλος ἐπὶ μὲν τῶν κινητῶν δὲν δύναται νὰ παραδώσῃ ταῦτα, ἐπὶ δὲ τῶν ἀκινήτων δὲν δύναται νὰ ἐκδώσῃ τὴν σχετικὴν περίληψιν, ἄλλως ὑπέχει προσωπικὴν εὐθύνην (ἄρθρ. 899, 780 Πολιτ. δικον.). Ἐὰν τὸ ἐκπλειστηρίασμα δὲν καταβληθῇ προσηκόντως, εἴτε περὶ κινητῶν, εἴτε περὶ ἀκινήτων πρόκειται, λαμβάνει χώραν *ἀναπλειστηριασμός*, ἐφ' ὅσον δὲν γίνῃ παράδοσις τῶν κινητῶν ἢ δὲν ἐκδοθῇ περίληψις προκειμένου περὶ ἀκινήτων. Τὸ ἐκπλειστηρίασμα χρησιμεύει πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν νομίμως ἀναγγελθέντων δανειστῶν τοῦ ὀφειλέτου. Ὡς ἐκ τούτου μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων τῆς ἐκτελέσεως λαμβάνει χώραν, ἐφ' ὅσον μὲν τοῦτο ἐξαρκεῖ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν δανειστῶν, πληρωμὴ πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, τὸ δὲ τυχὸν ὑπόλοιπον ἀποδίδεται τῷ ὀφειλέτῃ, ἐφ' ὅσον δὲ δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῶν, κατάταξις καὶ πληρωμὴ αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πίνακος κατατάξεως. Γ. Ι. Ο.

ἐκπλέω, *ἀόρ. ἐξέπλευσα*· πλέω ἔξω, ἐξέρχομαι τοῦ λιμένος, τοῦ ὅρμου, ἀντίθ. *εἰσπλέω*.

ἐκπληκτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἐκπλήσσων, ὁ προξενῶν ἔκπληξιν, καταπληκτικός, παράδοξος: «ἐκπληκτικὸν φαινόμενον».

ἔκπληκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκπλαγείς, ὁ παθὼν ἔκπληξιν, κατάπληκτος καὶ ἐπὶ καλοῦ καὶ ἐπὶ κακοῦ: «ἔμεινα ἔκπληκτος ἐκ τῆς πρωτοφανοῦς ἐπιτυχίας του,— ἐκ τοῦ θάρρους του, —ἐκ τῆς αὐθαδείας του».

ἔκπληξις, —*εως* (ἡ)· τὸ ἐκπλήττεσθαι, τὸ συναίσθημα τὸ προκαλούμενον ἐκ γεγονότος παρὰ προσδοκίαν, ψυχικὴ ταραχή, θάμβος, ἄλλως *κατάπληξις*: «ἔκπληξις μὲ κατέλαβεν ὅταν ἤκουσα αὐτὸν αὐθαδιάζοντα», «δὲν ὑπάρχει λόγος ἐκπλήξεως», «δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὴν ἔκπληξίν σας»· || «σᾶς ἑτοιμάζω μίαν εὐάρεστον ἔκπληξιν» δηλαδὴ γεγονὸς εὐχάριστον καὶ παρὰ προσδοκίαν.

ἐκπληρῶ (—*όω*) καὶ —*ώνω*, *ἀόρ. ἐξεπλήρωσα—ἐξεπληρώθην*· ἡ χρῆσις μεταφ. «ἐκπληρῶ τὸ χρέος μου, —τὸ καθῆκόν μου,—τὴν ὑποχρέωσίν μου,—τὴν ὑπόσχεσίν μου,—τοὺς λόγους μου,—τὸν προορισμόν μου» ἐκτελῶ, κάμνω ὅ,τι μοῦ ἐπιβάλλει τὸ χρέος,—τὸ καθῆκον,—ἡ ὑποχρέωσις, πραγματοποιῶ τὴν ὑπόσχεσίν μου, —τοὺς λόγους μου, —τὸν προορισμόν μου· «ἐξεπλήρωσε τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑποχρεώσεις του», «ἐκπληροῖ τὸ καθῆκόν του ἀμερολήπτως»· || «ἐκπληρῶ τὴν ἐπιθυμίαν σας» ἐκτελῶ ἢ ἐνεργῶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας· || «ἐκπληροῖ χρέη νομάρχου, — εἰσαγγελέως» νομαρχεῖ —, εἰσαγγελεύει προσωρινῶς,

ἐκπλήρωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκπληροῦν, ἐκτέλεσις, πραγματοποίησις: «ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος,—τῆς ὑποσχέσεως, —τῆς ἐπιθυμίας,—τοῦ σκοποῦ κττ.».

ἐκπλήσσω καὶ —*ττω*, *ἀόρ. ἐξέπληξα—ἐξεπλάγην,* παθ. μετχ. *ἐκπεπληγμένος*· κάμνω τινὰ νὰ ξενισθῇ, νὰ συνταραχθῇ, προξενῶ *ἔκπληξιν* (βλ. λ.), ἄλλως, *καταπλήσσω*: «μὲ ἐκπλήττει τὸ θάρρος του,—ἡ τόλμη του»· || παθ. *ἐκπλήττομαι*, ξενίζομαι, συνταράττομαι, θαυμάζω: «ἐκπλήττομαι διὰ τὸ θάρρος του,—τὴν τόλμην του», «πάντες ἐξεπλάγησαν ὅταν εἶδον τὸν Ἀλέξανδρον νὰ πηδήσῃ ἐπὶ τοῦ Βουκεφάλα».

ἔκπλους (—*οός*), —*ου* (ὁ)· ἔξοδος ἐκ τοῦ λιμένος, ἐκ τοῦ ὅρμου κττ.: «ἔκπλους τοῦ στόλου ἐκ τοῦ φαληρικοῦ ὅρμου· || ἀναχώρησις, ἀπόπλους.

ἐκπλύνω, *ἀόρ. ἐξέπλυνα — ἐξεπλύθην*· ἀποβάλλω διὰ πλύσεως, ἀποκαθαίρω: «ἐκπλύνω τὸν ρύπον, τὴν κηλῖδα»· || μεταφ. ἀποβάλλω, ἐξαλείφω: «ἐξέπλυνε τὸ ὄνειδος τῆς ἥττης»· || καθόλου, πλύνω καλῶς πρὸς καθαρισμόν: «ἐκπλύνω τὰ ἔρια, — τὰ ἐνδύματα κττ.».

ἔκπλυσις, —*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ἐκπλύνειν.

—*[Χημ.]* Καλεῖται *ἔκπλυσις* ὁ καθαρισμὸς στερεᾶς τινος οὐσίας ἀπὸ τῶν συνυπαρχουσῶν διαλυτῶν προσμείξεων, συνήθως δὲ ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἔν τινι ὑγρῷ κατακρημνισθέντος ἰζήματος ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ ὑγροῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἀφίεται τὸ ἵζημα νὰ κατακαθίσῃ καὶ ἀπομακρύνεται τὸ ἄνωθι ὑγρὸν δι' *ἀποχύσεως* ἢ διὰ *σιφωνισμοῦ*, τὸ ἀπομεῖναν ἵζημα ἀναδεύεται μετὰ περισσείας τοῦ ἐκπλύνοντος ὑγροῦ, ἀφίεται καὶ πάλιν νὰ κατακαθήσῃ, ἀποχύνεται καὶ πάλιν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τοῦ πλήρους καθαρισμοῦ τοῦ ἰζήματος. Ἄλλως τὸ ὑγρὸν διηθεῖται καὶ τὸ ἀπομένον ἐπὶ τοῦ ἠθμοῦ ἵζημα κατεργάζεται διὰ τοῦ ἐκπλύνοντος ὑγροῦ. Τοῦτο εἶναι συνήθως ὕδωρ, εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις περιέχον ἐν διαλύσει ὡρισμένας οὐσίας, ὡς ἀμμωνίαν ἢ ὀργανικὰ διαλυτικά. Ἡ ἔκπλυσις τῶν ἀερίων γίνεται τῇ βοηθείᾳ πλυντρίδων, αἱ ὁποῖαι πληροῦνται διὰ τῶν καταλλήλων διαλυμάτων. ΑΝ. Δ.

ἐκπνευματῶ (—*όω*)· μεταβάλλω τι εἰς πνεῦμα: «τῆς ὕλης... οὔτ' ἐξυδατουμένης, οὔτ' ἐκπνευματουμένης» (*Πλούτ.*)· || μεταβάλλω εἰς ἀέριον, εἰς ἀτμόν.

ἐκπνευμάτωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ μεταβολή τινος εἰς πνεῦμα, εἰς ἀτμόν, εἰς ἀέριον.

ἔκπνευσις, —*εως* (ἡ)· ἔξοδος πνοῆς, ἐκπνοή.

ἐκπνευστικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος ἢ ὁ συντελῶν εἰς τὴν ἐκπνοήν: «ἐκπνευστικὰ ὄργανα».

— **ἐκπνευστικοὶ** *μύες.* Οἱ μύες οὗτοι δρῶσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τὴν ἤρεμον ἐκπνοήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὴν βίαιαν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν δρῶσιν οἱ ἔσω μεσοπλεύριοι μύες, οἵτινες ἔχουσι φορὰν ἀντίθετον τῶν ἔξω μεσοπλευρίων, δηλαδὴ φέρονται ἐκ τῶν ἄνω καὶ πρόσω πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀπίσω, καὶ ἔχουσιν ἐνέργειαν ἀντίθετον τῶν ἔξω μεσοπλευρίων μυῶν, τουτέστι φέρουν τὴν πλευρὰν πρὸς τὰ κάτω. Διότι ἡ πρὸς τὰ κάτω ἕλκουσα σινιστῶσα εζ ἔχει μεγαλύτερον μοχλοβραχίονα ἢ ἡ πρὸς τὰ ἄνω ἕλκουσα συνιστῶσα ηθ, καθ' ὅσον τῆς μὲν συνιστώσης εζ ὁ μοχλοβραχίων κε εἶναι μεγαλύτερος, τῆς δὲ συνιστώσης κ'θ εἶναι μικρότερος.

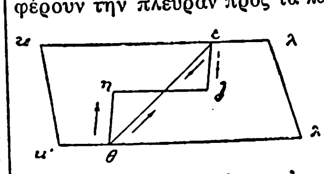

Σχεδιάγραμμα κινήσεως ἐκπνευστικῶν μυῶν.

Κατὰ τὴν βιαίαν ὅμως ἐκπνοὴν συμβάλλουσι κυρίως οἱ κοιλιακοὶ μύες καὶ ἰδίως οἱ ὀρθοὶ καὶ οἱ λοξοί, οἵτινες συστελλόμενοι καθέλκουσι τὰς πλευρὰς καὶ πιέζουσι τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ σπλάγχνα, ἅτινα ὠθοῦσι τὸ διάφραγμα πρὸς τὸ κύτος τοῦ θώρακος, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ ὄγκος τοῦ θώρακος σμικρύνεται πολὺ περισσότερον ἢ κατὰ τὴν ἤρεμον ἐκπνοήν. Ἡ τοιαύτη ἐκπνοὴ καλεῖται ἐνεργητικὴ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἤρεμον, ἥτις εἶναι παθητική, δηλαδὴ προέρχεται ὡς ἐκ τῆς χαλάσεως τῶν εἰσπνευστικῶν μυῶν. Ι. Ν. Μ.

ἐκπνέω, *ἀόρ. ἐξέπνευσα*· ἐκβάλλω πνοήν, ἀντίθ. *εἰσπνέω*· || «ἐκπνέω τὸ πανύστατον» ἢ ἁπλῶς «ἐκπνέω» ἀποθνήσκω, ἤδη παρὰ τοῖς τραγικοῖς, πβλ. «ἐξίημι τὸ πνεῦμα»: «τοὺς ἄλλους ἀσπασάμενος ἅμα ἵλεως ἐξέπνευσεν» (*Πλούτ.*).

ἐκπνοὴ (ἡ)· τὸ ἐκπνέειν, ἔξοδος πνοῆς, ἀντίθ. *εἰσπνοή*: ἐκπνοὴ ἀνθρακικοῦ ὀξέος,—ὀξυγόνου»· || πνοὴ ἀέρος ἔκ τινος μέρους (ἀρχ.).

—*[Φυσιολ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἐκπνοὴ* νοεῖται ἡ κατὰ τὴν ἀναπνοὴν ἔξοδος τοῦ εἰς τοὺς πνεύμονας διὰ τῆς *εἰσπνοῆς* (βλ. λ.) εἰσελθόντος ἀέρος. Ἡ ἐκπνοὴ τελεῖται διὰ τῆς ἐπανόδου τοῦ θωρακικοῦ κύτους, τοῦ κατὰ τὴν εἰσπνοὴν διευρυνθέντος, εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ φυσικὴν θέσιν (βλ. καὶ λ. *ἀναπνοὴ [Φυσιολ.]*).

Digitized by Google

ἐκποδών· ἐπίρρ. ἀντὶ τοῦ *ἐκ ποδῶν*· μακρὰν ἀπὸ τῶν ποδῶν, ἔξω τῆς ὁδοῦ· || *καθόλου*, μακράν: φρ. «ἐκποδὼν ποιοῦμαί τινα» ἀπομακρύνω, τὸν βγάζω ἀπὸ τὸν δρόμον, ἢ καὶ τὸν φονεύω, κοιν. *ξεκάμνω*, ἢ «βγάζω ἀπὸ τὰ μάτια μου».

ἐκποίησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκποιεῖν, ἀποξένωσις, πώλησις· || ἔκδοσις τέκνου πρὸς υἱοθεσίαν (ἀρχ.).

—[Νομ.] Ἐκποίησις ἢ *παραίτησις* (renuntiatio) καλεῖται ἡ δικαιοπραξία, δι' ἧς ἀποβάλλεται δικαίωμα ἄνευ μεταβιβάσεως αὐτοῦ εἰς ἕτερον πρόσωπον. Ἐκποίησις ὡς καὶ ἡ ἀπολλοτρίωσις ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν εἶναι εἴδη τῆς ἀπολλοτριώσεως ὑπὸ εὐρεῖαν ἔννοιαν, τουτέστι τῆς δικαιοπραξίας δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἐν γένει ἡ ἀποβολὴ τοῦ δικαίου παρὰ τῷ ἀπαλλοτριοῦντι. Ἡ ἐκποίησις διαφέρει τῆς ἀπαλλοτριώσεως ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν, καθ' ὅτι ἐκποίησις καλεῖται πᾶσα ἀπώλεια δικαίου ἄνευ μεταβιβάσεως αὐτοῦ, ἐνῷ ἀπαλλοτρίωσις ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν εἶναι ἀπώλεια τοῦ δικαίου διὰ μεταβιβάσεως εἰς ἕτερον πρόσωπον. Ι. Κ. Π.

ἐκποίητος (ὁ, ἡ),*— ον* (τό)· ὁ ἐκποιηθείς, ὁ ἀποξενωθείς, ὁ πωληθείς· || ὁ ἐκποιηθεὶς παῖς πρὸς υἱοθεσίαν (ἀρχ.).

ἐκποιῶ (*—έω*·) κάμνω ὥστε νὰ εἶναί τι ἔξω, ἀποβάλλω· || ἀποξενῶ τι, πωλῶ: «ἐξεποίησε τὴν περιουσίαν του»· || παρέχω τὸ τέκνον μου πρὸς υἱοθεσίαν, ἀντίθ. *εἰσποιῶ* (ἀρχ.).

ἐκπολιόρκησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ πολιορκίας ἅλωσις.

ἐκπολιορκῶ (*—εω*), ἀόρ. *ἐξεπολιόρκησα—ἐξεπολιορκήθην*· κυριεύω διὰ πολιορκίας, ἐξαναγκάζω πόλιν εἰς παράδοσιν ἐμποδίζων τὴν εἰσκομιδὴν τῶν τροφίμων.

ἐκπολιτίζω, ἀόρ. *ἐξεπολίτισα — ἐξεπολιτίσθην*· προάγω χώραν τινὰ εἰς πολιτισμόν, εἰς ἡμέρωσιν, εἰς βίον ἀνώτερον: «ἡ Ἀφρικὴ ἐξεπολιτίσθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων».

ἐκπολιτισμὸς (ὁ)· ἡ προαγωγὴ χώρας τινὸς εἰς πολιτισμόν, εἰς ἀνώτερον βίον: «ὁ ἐκπολιτισμὸς δὲν ἔχει ὅρια».

ἐκπολιτιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκπολιτίζων, ὁ συντελῶν εἰς τὸν ἐκπολιτισμόν: «ἔργα ἐκπολιτιστικά, οἷον λιμένες, σιδηρόδρομοι, σχολεῖα» κ.τ.τ.—Ἐπίρρ. ***ἐκπολιτιστικῶς.***

ἐκπόλωσις (ἡ) *['Ηλεκτρ.]*. Ἡ πρᾶξις διὰ τῆς ὁποίας παρεμποδίζεται ἡ πόλωσις τῶν ἠλεκτροδίων, ἀποσοβεῖται δηλαδὴ ἡ ἐπικάθησις φυσαλλίδων ὑδρογόνου ἐπὶ τῶν ἠλεκτροδίων τῶν γαλβανικῶν στοιχείων. Ἀπεδόθη ἄλλως ἑλληνιστὶ καὶ *ἀποπόλωσις*. Ἡ ἐκπόλωσις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ α) διὰ μηχανικοῦ τρόπου, ὡς δι' ἀναδεύσεως τοῦ ὑγροῦ διὰ ρεύματος ἀέρος ἢ δι' ἀνακινήσεως τῶν ἠλεκτροδίων, β) διὰ φυσικοῦ τρόπου, ὡς δι' ἐπικαλύψεως τοῦ ἠλεκτροδίου διὰ στρώματος σπόγγου λευκοχρύσου (στοιχεῖον Smée) ἀπορροφῶντος ἰσχυρῶς ἀέρια, γ) διὰ χημικοῦ τρόπου, ὡς δι' ἀπορροφήσεως τοῦ ὑδρογόνου, καθ' ὅσον τοῦτο παράγεται δι' ὀξειδωτικῶν σωμάτων, ὡς τὸ νιτρικὸν ὀξύ, τὰ χρωμικὰ ἅλατα (στοιχεῖον διχρωμικοῦ καλίου), καὶ δ) διὰ ἠλεκτροχημικοῦ τρόπου, ὡς δι ἐμβαπτίσεως τοῦ ἠλεκτροδίου εἰς διάλυμα ἅλατός του, οὕτως ὥστε ἀντὶ τῆς ἐκλύσεως φυσαλλίδων ὑδρογόνου ν' ἀποτίθενται ἰόντα ἐκ τοῦ μετάλλου τούτου ἐπὶ τοῦ ἠλεκτροδίου (στοιχεῖον Ντάνιελ, Κλάρκ). ΑΝ. Δ.

ἐκπόμπευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκπομπεύειν, θεατρισμός, ἀτίμωσις, διασυρμός.

ἐκπομπεύω, ἀόρ. *ἐξεπόμπευσα, — ἐξεπομπεύθην*· διασύρω, δυσφημῶ, θεατρίζω, ἐκφέρω εἰς τὴν κοινολογίαν ἀλλότρια πάθη: «δεινὸν ἐκπομπεύειν τὰ κακὰ τῶν ἀσθενούντων, ἀλλὰ μὴ θεραπεύειν» *(Χρυσόστ.)*.

ἐκπομπὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκπέμπειν, ἀποστολή: «ἐκπομπὴ ἀποικίας»· || ἀπόλυσις, ἐξαπόλυσις, ριπή, ἄφεσις: «ἐκπομπὴ θερμαντικῶν ἀκτίνων, —φωτός,—φλογός».

—[Φιλοσ.] Ἐκπομπὴ ἢ *ἀπορροὴ* (émanation) ἐκαλεῖτο τὸ τῶν νεοπλατωνικῶν καὶ γνωστικῶν δόγμα, καθ' ὃ τὰ ποικίλα ὄντα τοῦ κόσμου προέρχονται δι' ἀκτινοβολίας τοῦ ἑνὸς ὑπερτάτου Θεοῦ, ἄνευ διακοπῆς συνεχείας μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνων. Τὸ δόγμα τοῦτο ἀντετίθετο πρὸς τὸ τῆς δημιουργίας, τὸ πρεσβευόμενον ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς καὶ χριστιανικῆς θρησκείας. Ἀντιτίθεται δ' ἐπίσης καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξελίξεως, τῆς ἀπὸ τοῦ Δαρβίνου θεμελιωθείσης ἐν τῇ βιολογίᾳ. Ὅσῳ ἡ ἐκπομπὴ προβαίνει μακρότερον, ἀφισταμένη τῆς πρώτης αὐτῆς πηγῆς, ἐπὶ τοσούτῳ τὰ ὄντα γίνονται ἀτελέστερα. Ἡ περὶ ταύτης φιλοσοφία ἀποτελεῖ ἓν εἶδος πανθεϊσμοῦ (διαφόρου τοῦ σπινοζικοῦ), ὡς οὗτος ἐπιστεύθη ὑπὸ τοῦ βραχμανισμοῦ, τοῦ καββαλισμοῦ καὶ τοῦ Γερμανοῦ μυστικοῦ Ἔκκαρτ. Α. Δ.

— ἐκπομπὴ ***θερμότητος*** *[Φυσ.]*· βλ. *ἀκτινοβόλος θερμότης*.

— ἐκπομπῆς ***θεωρία*** *[Φυσ.]*· βλ. *φῶς*.

— ἐκπομπῆς ***φάσμα*** *['Αστρον.]*· βλ. *φασματοσκοπία*.

ἐκπόνησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκπονεῖν, ἀπεργασία, ἐκτέλεσις: «ἡ ἐκπόνησις τοῦ σχεδίου, — τοῦ ἔργου, — τῆς πραγματείας, — τοῦ βιβλίου», «ἡ ἐκπόνησις τοῦ βιβλίου ἀπήτησε μακρὸν χρόνον»· || «ἐκπόνησις ἵππου» ἐξάσκησις, γύμνασις.

—['Αθλητ.] Καλεῖται *ἐκπόνησις* ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος, δι' οὗ παρασκευαζόμεθα εἰς ἀγῶνας, ἡ κατάλληλος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ὑγιεινὴ διὰ τῆς ἀσκήσεως προετοιμασία τοῦ σώματος, ἡ ἄλλως λεγομένη *προπόνησις*. Σ. Γ. Σ.

ἐκπονῶ (*έω*), ἀόρ. *ἐξεπόνησα — ἐξεπονήθην*· ἐκτελῶ, κατασκευάζω, φέρω εἰς πέρας, τελειώνω: «τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεπόνησε μετὰ κόπου καὶ ἱδρῶτος», «τοιαῦτα ἔργα δὲν ἐκπονοῦνται ἐν βραχεῖ χρόνῳ», «μετάφρασις ἐκπονηθεῖσα ὑπὸ...»· || «ἐκπονῶ ἵππον» ἐξασκῶ, γυμνάζω, δαμάζω.

ἐκπορεύομαι, ἀόρ. *ἐξεπορεύθην*· προέρχομαι ὡς ἀπὸ ἀρχῆς, ἢ αἰτίας, ἐκπηγάζω: «καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον»· || ἐκπέμπομαι, ἐξαποστέλλομαι: «ἐκ τῆς πρωτευούσης ὡς ἀπὸ ἑστίας ἐξεπορεύθη ἡ διαφθορὰ πρὸς πᾶσαν γωνίαν».

ἐκπόρευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκπορεύεσθαι: «ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

—[Θεολογ.] Βλ. *Πνεῦμα ἅγιον*.

ἐκπόρθησις, *—εως* (ἡ)· ἅλωσις, ἡ διὰ μάχης κατάληψις: «ἐκπόρθησις φρουρίου, — πόλεως, — γραμμῆς»· || καταστροφή, διαρπαγή, ἐρήμωσις, λεηλασία: «ἐκπόρθησις χώρας».

ἐκπορθητὴς (ὁ)· ὁ ἐκπορθήσας, πορθητής· || καταστροφεύς, ἐρημωτής.

ἐκπορθητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκπόρθησιν, ὁ ἐπιφέρων ἐκπόρθησιν: «ἐκπορθητικὰ μέσα».—Ἐπίρρ. ***ἐκπορθητικῶς.***

ἐκπορθῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξεπόρθησα—ἐξεπορθήθην*· κυριεύω, καταλαμβάνω διὰ μάχης: «ἐκπορθῶ πόλιν,—φρούριον»· || καταστρέφω, διαρπάζω, λεηλατῶ: «ἐκπορθῶ χώραν».

ἐκπορίζω, ἀόρ. *ἐξεπόρισα—ἐξεπορίσθην*· πορίζω, προμηθεύω, χορηγῶ: «ἡδονὴν πᾶσαν ἐκπορίζων τῷ σώματι»· || παθ. *ἐκπορίζομαι*, προμηθεύομαι, λαμβάνω τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς ἐμέ: «ἐκπορίζομαι τὰ πρὸς τὸ ζῆν».

ἐκπόρνευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκπορνεύειν, τὸ νὰ γίνῃ τις πόρνη, διαφθορά, ἀτίμωσις.

ἐκπορνεύω, ἀόρ. *ἐξεπόρνευσα—ἐξεπορνεύθην*· καθιστῶ τινα πόρνην, διαφθείρω, ἐκμαυλίζω· || μεταφ. μεταχειρίζομαι ὡς πόρνην, διαφθείρω: «ἐξεπόρνευσε τὴν θέσιν του, —τὴν ἐπιστήμην, —τὴν τέχνην».

ἐκπρόθεσμος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἔξω τῆς προθεσμίας, ὁ ὑπερβὰς τὴν προθεσμίαν, ὁ γινόμενος παρελθούσης τῆς προθεσμίας: «ἡ ἀνακοπὴ ἀπορρίπτεται ὡς ἐκπρόθεσμος»· || καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν πρᾶξιν: «εἶσθε ἐκπρόθεσμος» δηλαδὴ ζητεῖτέ τι παρελθούσης τῆς προθεσμίας.—Ἐπίρρ. ***ἐκπροθέσμως.***

— [Νομ.] Βλ. *προθεσμία*.

ἐκπροσώπευσις, *—εως* (ἡ)· *ἐκπροσώπησις* (βλ. λ.).

ἐκπροσώπησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκπροσωπεῖν, ἡ ἀντ' ἄλλλου ἐμφάνισις, ἀντιπροσώπευσις.

— ἐκπροσώπησις ***δικαστική***· βλ. *παράστασις δικαστική*.

ἐκπροσωπῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξεπροσώπησα*· ἀντιπροσωπεύω, ἐνεργῶ ἀντ' ἄλλου ἐξ ὀνόματος καὶ διὰ λογαριασμὸν αὐτοῦ: «ἐκπροσωπεῖ τὸν ἀπουσιάζοντα προϊστάμενόν του»· || ἐμφανίζομαι ὡς προσωπικὴ ὑπόστασις ἀφῃρημένης ἐννοίας: «ὁ Α ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀρετήν,—τὴν καλοκαγαθίαν, — τὴν εὐγένειαν».

ἐκπτύσσω, ἀόρ. *ἐξέπτυξα — ἐξεπτύχθην*· ἀναπτύσσω, κοιν. *ξετυλίγω, ξεδιπλώνω*, ἀντίθ. *συμπτύσσω*.

ἐκπτύω, ἀόρ. *ἐξέπτυσα— ἐξεπτύσθην*, παθητ. *ἐξεπτυσμένος*· πτύω ἔξω, πτύων ἐκβάλλω, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου: «ἐξέπτυσεν ἅλμην»· || ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐκβράζω, ἐκβάλλω εἰς τὴν ἀκτήν: «ἐξεπτύσθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης»· || μεταφ. ἐκστομίζω, διαδίδω ἀκρίτως, πρβλ. τὸ δημοτ. *ξερνῶ*.

ἐκπτωσίμετρον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Τὸ μετροῦν τὴν *ἔκπτωσιν* (βλ. λ.) πλαγιοδρομοῦντος πλοίου ναυτικὸν ὄργανον. Ἀποτελεῖται ἐξ ἡμικυκλίου ἐξ ὀρειχάλκου, ἐστερεωμένου εἰς τὴν κορώνην, μὲ τὴν ἡμιπεριφέρειαν ἐστραμμένην πρὸς τὴν ἐκεῖθεν τῆς πρύμνης θάλασσαν, τὴν δὲ διάμετρον παράλληλον τῷ ἐγκαρσίῳ τοῦ σκάφους ἐπιπέδῳ. Κινητὴ μεταλλίνη ἀκτίς, στρέφουσα περὶ πόλον ὀρθὸν κατὰ τὸ κέντρον τοῦ ἡμικυκλίου καὶ χρησιμεύουσα καὶ ὡς στόχαστρον, ἀπολήγει εἰς αἰχμὴν φέρουσαν στόχαστρον ἐπίσης. Τῆς ἡμιπεριφερείας οὔσης διῃρημένης ἀνὰ δύο μοίρας ἀπὸ 0^0—90^0 ἑκατέρωθεν τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου, ἀποτελοῦντος τὸ μηδὲν ἢ τὴν ἀφετηρίαν, σκόπευσις τῆς αὔλακος τοῦ πλοίου διὰ τῆς κατὰ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ εὐθυγραμμίας τῶν δύο στοχάστρων τῆς κινητῆς ἀκτῖνος παρέχει τὸ εὖρος τῆς ἐκπτώσεως, δεικνυόμενον ὑπὸ τῆς αἰχμῆς τῆς ὡς δείκτου χρησιμευούσης ἀκτῖνος. Ἡ ἐπωνυμία τῆς ἐκπτώσεως ὡς δεξιᾶς (θετικῆς) ἢ ἀριστερᾶς (ἀρνητικῆς) εἶναι ἀντίθετος τῆς ἐπωνυμίας τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου εἰς ἣν πρώτην προσπίπτει ὁ ἄνεμος. Εἰς τὰ παλαιότερα ἱστιοφόρα ἡ ἔκπτωσις ἐξετιμᾶτο εἰς ρόμβους, ἡμιρόμβια καὶ τεταρτορόμβια. Σ. Ε. Λ.

ἔκπτωσις, *—εως* (ἡ)· πτῶσις πρὸς τὸ χεῖρον, κατάπτωσις, ὑποβιβασμὸς τῆς τιμῆς, ὑποτίμησις, ἐκπεσμός: «ἔχομεν γενικὴν ἔκπτωσιν τῶν τιμῶν», «πωλεῖ μὲ ἔκπτωσιν», «κάμνει μεγάλας ἐκπτώσεις», «ἔκπτωσις 5%»· || «ἔκπτωσις ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ,—τοῦ ἀξιώματος,—τῶν δικαιωμάτων κττ.» ἀπώλεια τοῦ βαθμοῦ, —τοῦ ἀξιώματος,—τῶν δικαιωμάτων κττ. || καθόλου, ἠθικὴ κατάπτωσις, ἀπώλεια τῆς κοινῆς ἐκτιμήσεως.

— [Ναυτ.] Ὁ ὅρος *ἔκπτωσις* (κοιν. *ξεπεσμός*, γαλ. la dérive, ἀγγλ. the lee-way) χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ ναυτικῷ ὑπὸ δύο διαφόρους πλὴν λίαν συγγενεῖς ἐννοίας: 1) Ἡ μετατόπισις πλαγιοδρομοῦντος πλοίου, παραλλήλως τῷ διαμήκει αὐτοῦ ἐπιπέδῳ, συντελουμένη πρὸς τὸ ὑπήνεμον, δηλαδὴ πρὸς τὸ μέρος πρὸς ὃ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου. Ἐὰν ΔΠ (σχ. 1) εἶναι ἡ διεύθυνσις τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου τοῦ πλοίου, ΚΚ ἡ κάτοψις τῶν πετασμάτων του κερουλκημένων πρὸς ἀριστερήνεμον πλαγιοδρομίαν, Ι τὸ κέντρον τῆς ἱστιοφορίας καὶ ΙΝ ἥ τε διεύθυνσις καὶ ἡ ἔντασις τοῦ ἀνέμου, ἡ ἔντασις αὕτη ἀναλύεται εἰς δύο συνιστώσας· τὴν ΙΡ κάθετον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πετάσματος καὶ τὴν ΙΚ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν κεραιῶν.

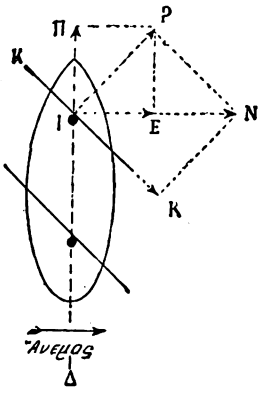

(Σχ. 1.)

Ἡ δευτέρα τούτων, ἡ ΙΚ, προκαλοῦσα ἐφελκυσμὸν τῆς κεραίας καὶ ἐξουδετερουμένη ὑπὸ τῆς ἀντοχῆς τῆς κεραίας, οὐδεμίαν ἐπήρειαν ἔχει ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ σκάφους· ἡ πρώτη ὅμως τῶν συνιστωσῶν, ἡ ΙΡ, ἀναλύεται εἰς δύο ἄλλας συνιστώσας, ὧν ἡ μία, ἡ ΙΠ, κατὰ τὸ διάμηκες, ἡ δευτέρα ΙΕ καθέτως τῷ διαμήκει μὲ διεύθυσιν ἀντίθετον ἐκείνης ἐξ ἧς πνέει ὁ ἄνεμος. Ἡ πρώτη συντελεῖ εἰς τὴν πρόωσιν τοῦ πλοίου, ἡ δὲ δευτέρα προκαλεῖ τὴν *ἔκπτωσιν* αὐτοῦ. —2) Ἡ γωνία ἣν σχηματίζει ἡ αὖλαξ τοῦ πλοίου πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον. Ἐὰν ΔΕ εἶναι θέσις τις τοῦ πλαγιοδρομοῦντος (σχ.2) ἀριστερηνέμως πλοίου, θέλει τοῦτο εὑρεθῇ μετά τινα χρόνον οὐχὶ κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐπέκτασιν τῆς ΔΕ, ἀλλ' εἰς ἄλλην τινὰ θέσιν, καθ' ἣν τὸ διάμηκες ἐπίπεδόν του θὰ ὁρίζῃ τὴν διεύθυνσιν ΑΣ παράλληλον τῇ ΕΔ, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ πλοῖον μετετοπίσθη ἐκπῖπτον παραλλήλως ἑαυτῷ, τῆς πρύμνης του διανυσάσης εὐθεῖαν ΖΘ, λοξὴν ὡς πρὸς τὰς ἑκάστοτε θέσεις τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου.

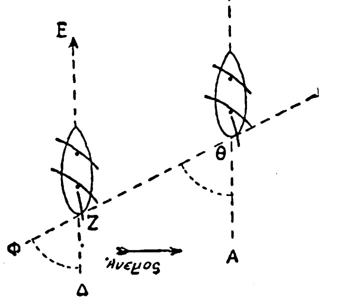

Σχ. 2.

Ἡ εὐθεῖα αὕτη ΖΘ′ δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ ἡ φαινομένη αὖλαξ τοῦ πλοίου, ἡ δὲ γωνία ΔΖΦ ἡ *ἔκπτωσις*, κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ ὅρου ἔννοιαν. Ὥστε ἔκπτωσις ὀνομάζεται καὶ ἡ γωνία ἣν σχηματίζει πρὸς τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου ἡ αὖλαξ αὐτοῦ· λογίζεται δὲ αὕτη ἑτερωνύμως πάντοτε πρὸς τοὺς πρόποδας, εἶναι δηλαδὴ αὕτη «δεξιὰ» ἢ «θετική», ἐὰν τὸ πλοῖον πλαγιοδρομῇ ἀριστερήνεμον, καὶ «ἀριστερὰ» ἢ «ἀρνητική», ἐὰν πλαγιοδρομῇ δεξιήνεμον. Ἡ ἔκπτωσις εἰς μὲν τὰ ἀτμόπλοια εἶναι ἀμελητέα· εἰς τὰ ἱστιοφόρα ὅμως ἀποτελεῖ παράμετρον, ἥτις πρέπει νὰ

Digitized by Google

ἐπεισέρχεται εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἐξ ἀναμετρή-
σεως στίγματος, δι' ὃ καὶ μετρεῖται ἑκάστοτε διὰ τοῦ *ἐκπτωσιμέτρου* (βλ. λ.), ἐκδηλοῦται δὲ ἡ ἔκπτωσις εἰς ὅλας τὰς πλαγιοδρομίας, ἀπὸ τῆς ἐπιφόρου, καθ' ἣν παρουσιάζει τὴν μικροτέραν τιμήν της, ἕως τῆς ἐγγυτάτης, καθ' ἣν ἡ τιμή της φθάνει τὸ μέγιστον. Ἡ ἔκπτωσις εἶναι μικροτέρα εἰς τὰ μεγάλου βυθίσματος πλοῖα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς τὰ παρουσιάζοντα μεγάλην ἐπιφάνειαν γάστρας κατὰ πλευράν· δι' ὃ εἰς τὰ ἀγωνίσματα ἱστιοδρομίας τῶν πλοίων ψυχαγωγίας μεταχειρίζονται, πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἐκπτώσεως, κινητὰ χελύσματα ἢ ὑποτροπίδια (προσθέτους τρόπιδας) καταβιβαζόμενα διὰ μέσου φρεατίων διηκόντων κατὰ τὸ διάμηκες, ἢ παρατροπίδια καταβιβαζόμενα ἀφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν. Εἶναι δὲ ἡ ἔκπτωσις τόσον μικροτέρα ὅσον ἡ ἱστιοφορία εἶναι μεγαλυτέρα, δι' ὃ καὶ τὰ εἰς ἀντιμονὴν ὑπὸ ἠλαττωμένην ἱστιοφορίαν εὑρισκόμενα πλοῖα ἐκπίπτουσι πολύ, τῆς ἐκπτώσεως ὅμως ταύτης ὠφελούσης αὐτά, ἅτε σχηματιζούσας ἐλαίωσιν (λαδιὰ) λόγῳ τοῦ ἀνάρρου, ἡ ὁποία ἀναχαιτίζει τὴν ὁρμὴν τῶν ἐφορμώντων κυμάτων καὶ ἀνακουφίζει τὸ κλυδωνιζόμενον πλοῖον. Σ. Ε. Λ.

— *[Ἐμπορ.]* Βλ. *ἐκπεσμός*.

— **ἔκπτωσις ἀπὸ τοῦ. ἀξιώματος** *[Κανον. Δίκ.]*. *Ἔκπτωσις ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος* εἶναι ἡ ποινή, δι' ἧς ὁ μὲν κληρικὸς ἀποβάλλει τὸ ὃ τυχὸν κέκτηται ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (ὀφφίκιον), ὁ δὲ μοναχὸς τὸ μοναστηριακόν. Οὕτω λ. χ. κατὰ τὸν κανόνα ε' τῆς Α' καὶ Β' συνόδου ἐκπίπτει τῆς ἡγουμενίας ὁ ἡγούμενος ὁ παραβιάζων τὰ περὶ τοῦ χρόνου τῆς δοκιμασίας. Παρ' ἡμῖν τὴν ποινὴν ταύτην ἐπιβάλλει τὸ ἐπισκοπικὸν δικαστήριον, ἡ δ' Ἱερὰ σύνοδος τῇ προτάσει τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου δύναται νὰ ἐντείληται τὴν παῦσιν τοῦ μοναστηριακοῦ συμβουλίου τοῦ καθυστεροῦντος πέραν τοῦ μηνὸς τὴν ὑποβολὴν τοῦ μοναστηριακοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ ἀπολογισμοῦ, ὅτε δέον νὰ διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου μητροπολίτου ἡ ἐκλογὴ νέου μοναστηριακοῦ συμβουλίου γινομένη ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς παύσεως καὶ καθ' ἣν ἐκλογὴν δὲν εἶναι ἐκλόγιμοι οἱ παυθέντες.

Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὴν ποινὴν τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ τοῦ διακονήματος ἐπιβάλλουσι τὰ πρωτοβάθμια δικαστήρια καὶ δὴ ἀνεκκλήτως. Ἡ δὲ μονὴ ἀντικαθίστησι 1) τὸν μετὰ τὴν ποινὴν τῆς ἐπιπλήξεως καθ' ὑποτροπὴν μὴ προσερχόμενον ἀδικαιολογήτως εἰς τὰς συνεδρίας τῆς ἱερᾶς κοινότητος ἀντιπρόσωπον κατ' αἴτησιν αὐτῆς ἐκπίπτοντα οὕτω τοῦ τοιούτου ἀξιώματος, καὶ 2) τὸν δὶς ὑπὸ τοῦ πρωτεπιστάτου ἀδείᾳ τῆς ἱερᾶς συνάξεως ἀποβληθέντα τῆς αἰθούσης αὐτῆς ἀντιπρόσωπον ἕνεκεν ἀκόσμου συμπεριφορᾶς.

Τὴν ποινὴν τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἀπειλεῖ καὶ τὸ κυπριακὸν καταστατικόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Καταστατικὸς νόμος τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἄρθρ. 45, νόμος περὶ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ἄρθρον 16, καταστατικὸν Ἁγίου Ὄρους ἄρθρα 19,23 καὶ 71, κρητικοῦ καταστατικοῦ ἄρθρ. 93 καὶ κυπριακοῦ καταστατικοῦ ἄρθρον 11. Ἔτι *Κ. Μ. Ῥάλλη* Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 1907, σελ. 119—122. Τοῦ *αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α' 1917, σελ. 114—115. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— **ἔκπτωσις ἀπὸ τοῦ *βαθμοῦ*** *[Στρ.-Ναυτ. Ποιν. Δίκ.]*. Ἐπανορθωτικὴ ποινὴ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῶν στρατοδικείων ἢ ναυτοδικείου ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ποινικῶν δικαστηρίων, κατὰ παντὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ στρατεύματος ἢ τοῦ ναυτικοῦ εἰς τὰς εἰδικὰς περιπτώσεις τὰς προβλεπομένας ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἢ ναυτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας. Ἐπιβάλλεται αὕτη εἴτε μόνη, ὡς κυρία ποινή, εἴτε, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, ὡς παρεπομένη ἄλλης, στρεφομένης κατὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ δικαζομένου. Ἡ ἔκπτωσις συνεπάγεται τὴν στέρησιν τοῦ βαθμοῦ ἢ τῆς τάξεως (rang) τοῦ ἀξιωματικοῦ, ὡς καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ φέρειν διακριτικὰ σημεῖα καὶ στολήν. Ἡ ἔκπτωσις διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς εἶναι πάντοτε ἰσόβιος, ἐνῷ διὰ τοὺς λοιποὺς ὑπαλλήλους δύναται νὰ εἶναι καὶ δι' ὡρισμένον χρόνον. Ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 182 στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας, καθ' ἣν ὁ καταδικασθεὶς εἰς ἔκπτωσιν στερεῖται καὶ τοῦ δικαιώματος συντάξεως κλπ., κατηργήθη.

[Βλ. *Κ. Ν. Κωστῆ*. Περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς εἰς ἐγκληματικὴν ἢ ἐπανορθωτικὴν ποινὴν καταδίκης τῶν στρατιωτικῶν.—*Παπαδιαμαντοπούλου*, Στ. Π. Νομ. παράρτημα σελ. 94.] Α. Γ. Μ.

ἔκπτωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐκπεπτωκώς, ὁ ξεπεσμένος, ὁ ἀπολέσας τὰ δικαιώματά του, τὴν θέσιν του, τὸν βαθμόν του κττ. «ἔκπτωτος βασιλεύς,— ἱεράρχης», «ἐκηρύχθη ἔκπτωτος (ἀπὸ) τῶν δικαιωμάτων του,—(ἀπὸ) τῆς κληρονομίας,—(ἀπὸ) τοῦ βαθμοῦ του» || «ἑταιρεία—, ἐργολάβος ἔκπτωτος» ὁ ἀπολέσας τὰ ἐκ τῆς συμβάσεως δικαιώματά του δι' ἀνεπάρκειαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών του, «τὸ δικαστήριον ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὴν ἑταιρείαν»· || ὁ ἐκπεσὼν ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς τοῦ κοινοῦ γνώμης: ἠτιμωμένος καὶ ἔκπτωτος» *(Βυζαντ.)*.

ἐκπύημα (τό): οἴδημα τοῦ σώματος περιέχον ὑγρὸν παρὰ φύσιν σχηματισθέν, ἄλλως *φῦμα*: «ἐκποίημα κατὰ τὴν ἕδραν».

ἐκπυρηνίζω· ἐξάγω τὸν πυρῆνα τοῦ καρποῦ δι' ἐκθλίψεως ἢ καὶ ἄλλως, κοιν. *ξεκουκκουδιάζω*· || ἐξακοντίζω.

ἐκπυρήνισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἀπὸ τοῦ καρποῦ ἐξαγωγὴ τοῦ πυρῆνος δι' ἐκθλίψεως ἢ καὶ ἄλλως, κοιν. *ξεκουκκούδισμα*.

— *[Ἰατρ.]* Ὅταν ὄγκος τις διατελῇ ἐν χαλαρᾷ συναφείᾳ μετὰ τῶν πέριξ ἱστῶν, δύναται νὰ ἐξαιρεθῇ ἐκθλιβόμενος καθ' ὃν τρόπον ἐκπυρηνίζεται καρπός τις. Οὕτω π. χ. ἐκπυρηνίζεται ἀθήρωμά τι ἢ λίπωμα ὑποδόριον, ἰνοαδένωμα τοῦ μαστοῦ κτλ. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐκπυρσοκρότησις,—*εως* (ἡ) καὶ ***ἐκπυροκρότησις***· τὸ ἐκπυρσοκροτεῖν, κρότος προερχόμενος κατ' ἀκολουθίαν ἀναφλέξεως ἐκρηκτικῆς ὕλης: «ἐκπυρσοκρότησις πυροβόλου,—ὀβίδος,— δυναμίτιδος κττ». «αὐτόματος ἐκπυρσοκρότησις (νέα λ. πρὸς ἀπόδοσιν τῆς γαλλ. détonation).

ἐκπύρωσις (ἡ) *[Φιλοσ.]*. Οὕτω καλεῖται κατὰ τὸν Ἡράκλειτον καὶ τοὺς στωϊκοὺς ἡ καθ' ὡρισμένας περιόδους διὰ τοῦ πυρὸς ἐπερχομένη καταστροφὴ τοῦ κόσμου, καθ' ἣν τὰ πάντα συνδέονται ἐν τῇ ἑνότητι τοῦ εἶναι, ἥτις πάλιν καταμερίζεται. —Δ.

ἐκπυρσοκροτῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐξεπυρσοκρότησα*· κροτῶ κατ' ἀκολουθίαν ἀναφλέξεως, ἐπὶ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἁρμοδίως παρεσκευασμένων, οἷον, ἐν πυροβόλῳ ὅπλῳ.

ἐκπυρῶ (—*όω*), *ἀόρ. ἐξεπύρωσα—ἐξεπυρώθην*· διὰ τοῦ πυρὸς καταστρέφω, ἐξαφανίζω, πυρπολῶ.

ἔκπωμα (τό)· τὸ δι' οὗ πίνομεν, ποτήριον: «ἔκπωμα ἀργυροῦν», «αὐτόξυλον ἔκπωμα» τὸ ἐκ ξύλου κοιλανθέντος.

—*[Ἀρχ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *ἐκπώματα* ἐκαλοῦντο κυρίως τὰ ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου ἢ ἄλλου μετάλλου ἀγγεῖα, τὰ φέροντα ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοιχωμάτων ποικίλας παραστάσεις ἐκτύπους κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ συνήθως μυθολογικάς. Κατεσκευάζοντο δ' αὗται ἢ διὰ σφυρηλατήσεως (ἐμπαιστικά, τορευτά, ciselé) ἢ διὰ προπαρασκευῆς τῶν παραστάσεων εἰς μήτρας, ἐφ' ὧν χυνόμενον τὸ μέταλλον ἀπέδιδε τὰς παραστάσεις, ἢ διὰ τορεύσεως. Ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι ἀρχαιοτάτη. Οὕτως ἀναφέρεται, ὅτι ἐν μιᾷ τῶν πλευρῶν τῆς περιφήμου λάρνακος τοῦ Κυψέλου, τῆς εἰς Ὀλυμπίαν ἀνατεθείσης, παρίστατο ὁ Διόνυσος ἐξηπλωμένος ἐν ἄντρῳ ἐν μέσῳ ἀμπέλων, μηλεῶν καὶ ῥοιῶν, φέρων ποδήρη χιτῶνα καὶ κρατῶν *ἔκπωμα χρυσοῦν*. Σπουδαῖα εἶναι τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ εὑρεθέντα καὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν ἀποκείμενα ἀργυρᾶ ἐκπώματα· ἐν. ἑνὶ τούτων παρίστανται Διόνυσος, Νύμφαι καὶ Ἔρωτες, ἐν ἑτέρῳ Μαινάδες, ἐν ἄλλῳ εἶναι κατεσκευασμένα φυλλώματα κλπ. Ἡ τέχνη αὕτη ἀναπτυσσομένη προϊόντος τοῦ χρόνου ἀκμάζει κατὰ τὴν ἀλεξανδρεωτικὴν ἰδίᾳ ἐποχήν, διατηρεῖ δὲ τὴν ἀκμὴν καὶ κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς δεικνύουσι τὰ ὡραιότατα ἐκπώματα τῆς συλλογῆς τοῦ Μπερνάϊγ (Bernay).

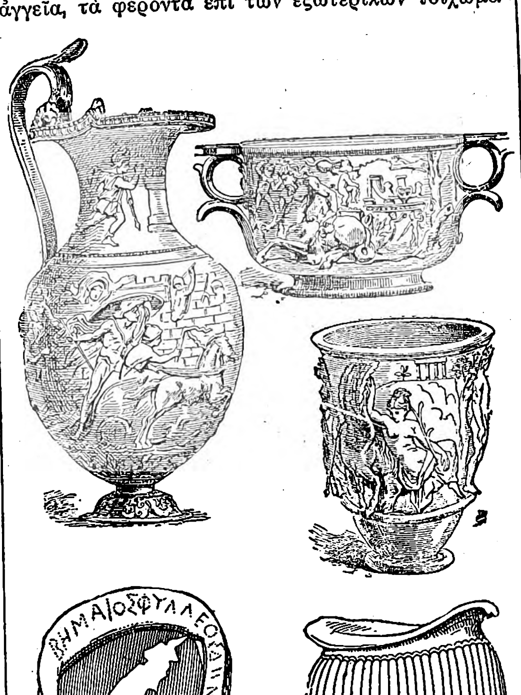

Ἀρχαῖα ἐκπώματα.

[Ἄνω ἀριστερά: οἰνοχόη· ἄνω δεξιά: κύαθος. Εἰς τὸ μέσον: βακχικὸς κάνθαρος. Κάτω ἀριστερὰ καὶ δεξιά: ἔκπωμα ἀφιερωμένον εἰς τὸν Δία Νάϊον. Τὰ τρία πρῶτα εἶναι ἐκ τῶν εὑρεθέντων εν Μπερνάϊγ.]

Ἐκ τούτων μία οἰνοχόη φέρει παραστάσεις κεφαλῶν τῆς Μεδούσης καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας ἐπεισόδια ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ζωηροτάτης ἐκφράσεως καὶ καλῆς τέχνης, εἷς κάνθαρος ἐκ τῶν λεγομένων βακχικῶν παριστᾷ ὡραίαν βακχικὴν ἑορτήν, ἑτέρα

Ἅγιον ποτήριον τοῦ Σισινίου, κατὰ τὸν Παζίνι.
[Θησαυρὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου.]

μυθολογικὴ παράστασις φέρεται εἰς τὰς πλευρὰς κυάθου. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν ἡ αὐτὴ τέχνη λαμβάνει μεγάλην ἔκτασιν, ἀλλ' ὑπὸ νέαν μορφήν. Μετὰ τοῦ θριάμβου δηλαδὴ τῆς νέας θρησκείας αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις ἐγκαταλείπονται, τὴν θέσιν δ' αὐτῶν καταλαμβάνουσιν αἱ χριστιανικαὶ ἀλληγορικαὶ παραστάσεις: ἄμπελος, πτηνὰ κτλ., εἰκόνες ἐκ τῶν ἐπεισοδίων τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ, εἰκόνες ἁγίων κ.λ.π. Ἀναλόγως δὲ τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων ἀγγείων καὶ σκευῶν ὑπὸ

Ἅγιον ποτήριον ἐξ ὄνυχος μὲ ἐσμαλτωμένας παραστάσεις.
[Θησαυρὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου.]

τῶν Χριστιανῶν, χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀνάλογα ὀνόματα αὐτῶν, οἷον *δισκοπότηρον, μυροφόριον, ἀρτοφόριον* κτλ. ὁμοίας κατασκευῆς μὲ τὰ προχριστιανικά, ποικιλλόμενα ἐνίοτε διὰ κοινῶν ἢ πολυτίμων λίθων. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἔσχεν ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν χρῆσιν τῆς τέχνης ταύτης καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων καὶ ἱερῶν σκευῶν ὅλως διαφόρων καὶ διαφορωτάτης χρήσεως, οἷον ἐπὶ σταυρῶν, ἐπενδύσεων εὐαγγελίων καὶ ἱερῶν εἰκόνων

Ἅγιον ποτήριον τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου ἐν τῇ μονῇ Βατοπεδίου.

κλπ. καὶ τὴν δημιουργίαν εἰδικοῦ κλάδου τῆς χρυσοχοϊκῆς (orfèvrerie) καθ' ὅλους τοὺς μέσους αἰῶνας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Ὁ Ἔρπερσολ, ὁ Ντὴλ κ. ἄ. παρέχουσι πλεῖστα παραδείγματα τοιούτων σκευῶν. Πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι λίαν ἐνδιαφέ-

Digitized by Google

ρουσα εἶναι ἡ τέχνη καὶ σημαντικὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων ἀντικειμένων καὶ ἱερῶν σκευῶν, τὰ ὁποῖα ἀπόκεινται εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεπτύχθη καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

ἐκπωματίζω, *ἀόρ. ἐξεπωμάτισα·* ἀφαιρῶ τὸ πῶμα, τὸ σκέπασμα, τὸ βούλλωμα: «ἐκπωματίζω τὴν χύτραν, —τὴν φιάλην».

ἐκπωμάτισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἀφαίρεσις τοῦ πώματος, ξεσκέπασμα, ξεβούλλωμα: «ἐκπωμάτισις τῆς χύτρας, —τῆς φιάλης».

ἐκπωματιστήρ, —*ῆρος* (ὁ)· ἐργαλεῖον δι' οὗ ἐκπωματίζομεν τὰς φιάλας. —Ρ.

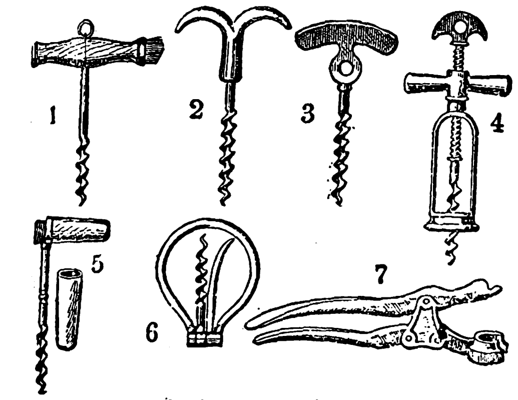

Εἴδη ἐκπωματιστήρων.

ἐκραζῖτις, —*ιδος* (ἡ) *[Πυροτεχν.]* Ἐκρηκτικὴ οὐσία συγκειμένη ἐκ νιτροκρεζυλιτικοῦ ἀμμωνίου τῇ προσθήκῃ νίτρου, χρησιμοποιηθεῖσα παρὰ τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ διὰ τὴν γέμισιν ῥηκτικῶν ὀβίδων, κροτίδων καὶ διαρρηκτικῶν φυσιγγίων. Ἡ ἔκρηξις τῆς ἐκραζίτιδος ἀπαιτεῖ πυροκροτητὴν περιέχοντα δύο γραμμάρια βροντώδους ὑδραργύρου, προτιμωμένου γενικῶς ἐναύσματος ἐκ νιτροβάμβακος. Ἔχει χρῶμα κίτρινον θείου, ἀφὴν λιπαρὰν καὶ τήκεται εἰς 100°. Θεωρεῖται ὡς μὴ ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, μὴ ἐκρηγνυομένη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κρούσεως καὶ βολίδος ἀκόμη, οὐδὲ τριβῆς. Ἐν ἐπαφῇ μετὰ πυρακαύστου σώματος ἢ φλογὸς κατακαίεται ἄνευ ἐκρήξεως. Παρ' ὅλα ταῦτα ἐσημειώθησαν ἀτυχήματα, ἐξ ὧν καὶ ἐγκατελείφθη ἡ χρῆσις αὐτῆς. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Turpin ἀσφαλῆ χρησιμοποίησιν τοῦ τετηγμένου *πικρικοῦ ὀξέος*, ἀπὸ τοῦ 1887 ἡ χρῆσις τούτου μόνου ἢ ἀναμίκτου διεδόθη πρὸς γέμισιν ὀβίδων, ὑπὸ διάφορα κατὰ χώρας ὀνόματα, καὶ ἐν Αὐστρίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐκραζῖτις. Κ. Ν. Γ.

Ἐκρὲμ βέης Ἐρτζεμέντ. Σύγχρονος Τοῦρκος ποιητὴς καὶ λογογράφος. Ν. Μ.

—**Ἐκρὲμ βέης Μαχμούτ.** Τοῦρκος ποιητὴς τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ ΙΘ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος. Θεωρεῖται ὡς ὁ σπουδαιότερος τῶν συγχρόνων Τούρκων λυρικῶν, διὸ καὶ ἀπεκλήθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του «μπουγιούκ» (=μέγας). Αἱ κυριώτεραι ποιητικαὶ συλλογαί του εἶναι: «Νετζμὲτ-σεχέρ» (=τραγούδια τῆς αὐγῆς), «Ζεμζεμὲ» (=χελάρυσμα), «Γκεντσλὶκ» (=νεότης). Ν. Μ.

Ἐκρεοῦ (Ecrehou καὶ Ecrehos) *[Γεωγρ.]*. Συστὰς χθαμαλῶν ἰδιοτύπων νησίων ἐν τῷ διέκπλῳ Ντεροὺτ (Déroute), μεταξὺ τῆς νήσου Ὑερσέης, ἀφ' ἧς διαχωρίζεται διὰ τοῦ διαύλου Ρυῶ, καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Καρτερὲ τῆς νορμανδικῆς χερσονήσου Κοταντέν. Ἡ πρὸς δυσμὰς τῆς συστάδος Ἐκρεοῦ συστὰς τῶν βραχονησίδων *Ντιρουΐγ* (Dirouilles) καὶ ἡ πρὸς ἀνατολὰς ὑφαλόνησος *Μπάγκ Φελέ*, ἐμποιοῦσι τὴν ἐντύπωσιν ὑπολειμμάτων ἰσθμοῦ, ὅν, γεφυροῦντά ποτε τὴν Ὑερσέην πρὸς τὴν Νορμανδίαν, κατέταμον πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων αἱ διαμορφώσασαι τὰς ἀκτογραμμὰς ἐκείνας ἐπεξεργασίαι. Ἡ κυριωτέρα τῶν νήσων τῆς συστάδος, ἡ *Μαίτρ-Ἴλ* (Maître île· πλάτ. 49° 17' Β, μῆκ. 1° 56' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2669: The channel islands and the adjacent coast of France), εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς συστάδος, τοῦ νησίου *Ἐκρεβιὲ* ἀποτελοῦντος τὴν ΝΑ αὐτῆς ἐσχατιάν, τῆς δὲ βραχονησῖδος *Νίππλ* τὴν βορείαν (Channel Pilot, ἔκδ. 1927, II, 331). Κατόπιν συμβάσεως μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας (1839) αἱ νῆσοι Ἐκρεοῦ ἐκηρύχθησαν οὐδέτεραι. Σ. Ε. Λ.

ἐκρέω, *ἀόρ. ἐξέρρευσα·* ῥέω ἔξω, χύνομαι, ἀντίθ. *εἰσρέω*. «ἐκρέει αἷμα ἀπὸ τοῦ τραύματος».

ἔκρηγμα, —*ατος* (τό). Ὅρος ἀκτογραφικὸς τῶν ἀρχαίων, σπανίως ἀπαντῶν, σημαίνων δὲ τὴν διακοπὴν *προσχωματικοῦ βέλους* (βλ. λ. *ἀκτή*) διαχωρίζοντος λιμνοθάλασσαν ἀπὸ θαλάσσης (*Στράβ.* 646,49) καὶ συνεπῶς ἐπικοινωνοῦσαν αὐτάς· ἰσοδυναμεῖ δηλαδὴ πρὸς τὸν σύγχρονον ἑλληνικὸν ὅρον *στόμα*, ἢ τὸν διεθνῆ *γκρώ*. Σ. Ε. Λ.

Ἔκρηγμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ πρὸς τὸ Πηλουσιακὸν στόμα τοῦ Νείλου *ἔκρηγμα* τοῦ μετὰ λοφωδῶν θινῶν προσχωματικοῦ βέλους *Κάσσιον*, τοῦ σχηματίζοντος τὴν λιμνοθάλασσαν *Σιρβωνίδα*, ἐκτεινομένην μεταξὺ Γαζαίων λιμένος καὶ Δέλτα τοῦ Νείλου. Τὸ στόμα τοῦτο, δι' οὗ ἐπεκοινώνει ἡ Σιρβωνὶς (τανῦν *Σεμπχὰτ-Μπαρντοὺὶλ*, βλ. χάρτ. Ι: Égypte Ancienne εἰς Vidal-Lablache ἔκδ. 1909) πρὸς τὴν Μεσόγειον, εἶχε πλέον προσχωθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος (ΙΣΤ', β, 32), καταστάσης οὕτω τῆς Σιρβωνίδος (πρβλ. *Ἡροδ.* Β, 6 — *Πτολεμ.* Δ, ε', 12 καὶ 20—*Διοδ. Σικελ.* Α, λ.—*Plin.* V, 68) κλειστῆς λιμνοθαλάσσης. Παρὰ τὴν θέσιν ἣν ὑπεῖχε τὸ Ἔκρηγμα «τὸ Πομπηΐου τοῦ Μάγνου σῶμα κεῖται καὶ Διός ἐστιν ἱερὸν Κασσίου· πλησίον δὲ καὶ ἐσφάγη ὁ Μάγνος, δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων· ἐνθ' ἡ ἐπὶ Πηλούσιον ὁδός». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐκρηγνύομαι καὶ *ἐκρήγνυμαι*, ἀόρ. *ἐξερράγην·* πάσχω ἔκρηξιν, διαρρηγνύομαι ἀποτόμως μετὰ πατάγου: «ἐξερράγη ὁ λέβης» || μεταφ. «ὡς βόμβα ἐξερράγη» ἄλλως «μᾶς ἦρθε ἡ εἴδησις σὰν βόμβα»· || «ἐξερράγη πόλεμος« ἢ ἀπὸ τῆς εἰρηνικῆς καταστάσεως μετάπτωσις εἰς ἐμπόλεμον δύο ἢ πλειόνων κρατῶν, «ἐξερράγη πυρκαϊά,—ἡφαίστειον» διὰ τὸ αἰφνιδιαστικὸν καὶ καταπληκτικόν· || ὁμοίως «ἐξερράγη εἰς γέλωτας» κοιν. «ἔρριξε τὰ γέλια»· || ἁπλῶς, *ἐκρήγνυμαι·* ἐκδηλοῦμαι, ξεσπῶ, δὲν συγκρατῶ τὰ συναισθήματά μου: «ἐξερράγη εἰς διαμαρτυρίας διὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν μομφήν»· || τοῦ ἐνεργητ. *ἐκρηγνύω* καὶ *ἐκρήγνυμι* δὲν γίνεται χρῆσις εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν.

ἐκρηκτήρ, —*ῆρος* (ὁ) *[Τεχν.]*. Ὄργανον ἢ συσκευὴ προοριζομένη νὰ προκαλέσῃ τὴν ἔκρηξιν ἠλεκτρικοῦ ἐμπυρεύματος ἐν γένει διὰ τῆς διαβιβάσεως ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ἐν δεδομένῃ στιγμῇ. Ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς τοῦτο στῆλαι ἠλεκτρικαὶ ἐγκλειόμεναι ἐν ἀναλόγῳ πρὸς τὴν εἰς στοιχεῖα δύναμιν αὐτῶν κιβωτίῳ, φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ ὀργανωτοῦ ἑκάστης τούτων, ὡς π. χ. *στήλη Godwin, στήλη Leclanché* κτλ.

Ὁ Boulanger ἐμόρφωσε συσκευήν, εἰς ἣν ἔδωκε τὸ ὄνομα *ἐκρηκτήρ* (exploseur) καὶ ἧς ἡ σύνθεσις στηρίζεται ἐπὶ ἠλεκτρομαγνήτου καὶ ἐπαγωγικοῦ τυμπάνου· τὸ τελευταῖον τοῦτο σύγκειται ἐκ τριῶν μαγνητῶν ἐν σχήματι πετάλου· ὁ ἄξων αὐτοῦ φέρει ὑποδοχήν, ὅπου περιελίσσεται θώμιγξ, δι' οὗ, συρομένου βιαίως, μεταδίδεται εἰς τὸ ἐπαγώγιμον περιστροφικὴ κίνησις πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος. Τὸ ὅλον σύστημα φέρεται ἐντὸς κιβωτιδίου καὶ χάρις εἰς ἐφηρμοσμένας ἀσφαλιστικὰς διατάξεις τὸ ῥεῦμα δὲν δύναται νὰ διέλθῃ ἐφ' ὅσον τὸ κάλυμμα τοῦ κιβωτιδίου εἶναι ἀνοικτόν.

Πρὸς λειτουργίαν τούτου καθαρίζονται καλῶς τὰ γυμνὰ ἄκρα τῶν πρὸς σύνδεσιν συρμάτων τοῦ τε ἐμπυρεύματος καὶ τοῦ ἐκρηκτῆρος, τοποθετεῖται οὗτος εἰς κατάλληλον θέσιν μὲ τὸ κάλυμμα ἀνοικτόν, συνδέονται τὰ σύρματα τοῦ ἐμπυρεύματος πρὸς τὰ τοῦ ἐκρηκτῆρος, κλείεται τὸ κάλυμμα καὶ διὰ τῆς ἄκρας τοῦ θώμιγκος δίδεται ἡ περιστροφικὴ κίνησις εἰς τὸ ἐπαγωγικὸν τύμπανον πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀπαιτουμένου ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

ἐκρηκτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς ἔκρηξιν, ὁ δυνάμενος νὰ ἐκραγῇ: «ἐκρηκτικαὶ ὗλαι, —οὐσίαι», «ἐκρηκτικὰ παρασκευάσματα, —μίγματα». —Ἐπίρρ. *ἐκρηκτικῶς*.

— **ἐκρηκτικαὶ ὗλαι**, ἢ —**οὐσίαι**. Καλοῦνται οὕτω σώματα ὑγρὰ ἢ στερεά, ἅτινα ἐν δεδομένῃ στιγμῇ καὶ ὑπὸ ὡρισμένην ἐπίδρασιν δύνανται ν' ἀποσυντεθῶσιν ἐν χρόνῳ βραχυτάτῳ εἰς μέγαν ὄγκον ἀερίων ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ. Ἡ οὕτως ἐπερχομένη σημαντικὴ αὔξησις τοῦ ὄγκου τῶν ἀερίων γεννᾷ ἰσχυρὰ μηχανικὰ ἀποτελέσματα, παρακολουθούμενα ὑπὸ φλογὸς καὶ κρότου. Ταχύτης ἀποσυνθέσεως μεγίστη, διαρκείας περίπου 0".0001, παράγει ἔργον ὀφειλόμενον εἰς ἰσχυρὰς κρούσεις τῶν μορίων τῶν κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν παραγομένων ἀερίων. Τ' ἀποτελέσματα τοιαύτης ἀποσυνθέσεως θὰ ὦσι χαρακτῆρος διαρρηκτικοῦ καὶ αἱ τοιαῦται ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι κατατάσσονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *διαρρηκτικῶν*. Ἂν τοὐναντίον ἡ ταχύτης αὕτη τῆς ἀποσυνθέσεως ᾖ μικροτέρα καὶ ἡ ἀποσύνθεσις συντελῆται δι' ὁμαλῆς κατακαύσεως ἐν χρόνῳ μὴ ὑπερβαίνοντι τὸ 0',01, τὸ παραγόμενον ἔργον ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἀναπτυσσομένων ἀερίων ἀσκουμένην στατικὴν μᾶλλον πίεσιν καὶ αἱ ἐκρηκτικαὶ αὗται οὐσίαι ἀποτελοῦσι τὴν κατηγορίαν τῶν *πυριτίδων*, αἵτινες, ἐξελιχθεῖσαι ἀπὸ τῆς διαρρηκτικῆς μορφῆς πρὸς τὴν ταχεῖαν μὲν ἀλλὰ προοδευτικὴν ἀποσύνθεσιν, παρέσχον τὸ μέσον τῆς γιγαντιαίας βελτιώσεως τῶν βλητικῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πυροβόλων ἐν γένει ὅπλων.

Ἱστορικόν. Ἡ χρῆσις καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις τῶν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν ἠγνοεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Δὲν παρουσιάζονται αὗται ὡς φυσικὰ προϊόντα, ὁ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐμπειρισμὸς θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκαλύψῃ τὴν ὕπαρξιν ἢ τὰς ἰδιότητας, ἀλλ' εἶναι τεχνικὰ κατασκευάσματα ὀφειλόμενα εἰς ἀνακαλύψεις τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιστήμης. Τὸ παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἀνακαλυφθὲν ὑγρὸν πῦρ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα (Καλλίνικος 667 μ. Χ.) ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀφετηρία, καίτοι δὲν ἀπετέλεσεν αὐτὸ τοῦτο ἐκρηκτικὴν ὕλην, καθ' ὅτι ἦτο μῖγμα εὐφλέκτων οὐσιῶν, ῥητινῶν, θείου, πετρελαίου, πίσσης, μετὰ νιτρικοῦ καλίου (νίτρου), ἅλατος τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον ὑποπτευθῆ τὰς καυστικὰς ἰδιότητας καὶ τὸ ὁποῖον μάλιστα δὲν διέκρινον ἐξ ἄλλων ἁλάτων, ὡς τὸ θειικὸν νάτριον, τὸ διττανθρακικὸν νάτριον, τὸ χλωριοῦχον νάτριον, ὑποκείμενα εἰς ἐξάνθησιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας γαιῶν ἢ παλαιῶν τοίχων. Τυγχάνει ἄγνωστον ἐκ ποίου περιστατικοῦ παρετηρήθη ὅτι τὸ νίτρον ἀνερρίπιζε τὸ πῦρ, καὶ πῶς τὸ μῖγμα τοῦτο μετὰ ῥητινῶν ἀπετέλει καύσιμον ὕλην, τὴν ὁποίαν τὸ ὕδωρ δὲν ἔσβηνε καὶ ἥτις ἐξηκολούθει μάλιστα νὰ καίῃ καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ. Ἐν τούτοις τὸ μῖγμα τοῦτο κατεσκευάσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐχρησιμοποιήθη πρὸς καταστροφὴν τῶν στόλων τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Ρώσων διευθυνθέντων ἐναντίον τῆς πρωτευούσης. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σταυροφοριῶν τὸ ὑγρὸν πῦρ διεδραμάτισε σπουδαῖον μέρος. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ χρῆσις τοῦ ὑγροῦ τούτου πυρὸς ἀπεκάλυπτεν ἀφ' ἑνὸς μὲν δύναμιν προβλητικήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκρηκτικήν, χρησιμοποιηθεῖσας ἀμφοτέρας ἀναλόγως τῶν ἀρχεγόνων μέσων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· πᾶσα δὲ προσπάθεια κατεβάλλετο πρὸς ἀποτροπὴν τῶν διὰ τοὺς χειριστὰς τούτου κινδύνων.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' ἐμφανίζεται ἡ χρῆσις μίγματος ἐκ νίτρου, θείου καὶ ἄνθρακος, ὅπερ ἐκέκτητο ἐκρηκτικὰς ἰδιότητας τοιαύτας, ὥστε ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν πολέμῳ πρὸς ἐκσφενδονισμὸν μύδρων καὶ βελῶν. Αἱ τοιαῦται ἰδιότητες κατέστησαν δυνατὴν τὴν χρῆσιν πυροβόλων ὅπλων καὶ ἡ μορφὴ τοῦ κόσμου δὲν ἐβράδυνε νὰ μεταβληθῇ. Πολλὰ ἔθνη διεξεδίκησαν τὴν προτεραιότητα ἐν τῇ χρήσει τοῦ μίγματος τούτου, ἀλλ' ἐξ ὅσων ὑπάρχουσι μέχρι τοῦδε στοιχείων δὲν δύναται καμμία ἐκδοχὴ νὰ τεθῇ ὡς ἀδιαφιλονίκητος (βλ. λ. *πυρῖτις μέλαινα*). Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ χρῆσις τοῦ μίγματος τούτου ἐγενικεύθη ὁλοκληρωτικῶς καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα *μέλαινα* ἢ *μελανὴ πυρῖτις*, ἥτις βελτιουμένη ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς καὶ μεγέθους καὶ σχήματος τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν μερῶν, κόκκων καλουμένων, ἐκυριάρχησε μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, χρησιμοποιουμένη καὶ ὡς πυρῖτις πυροβόλων ὅπλων καὶ διαρρηκτικῶς. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ οὐσιαστικῶς πρώτη ἐκρηκτικὴ οὐσία, ἥτις καὶ ἔθεσεν ἐκποδὼν ταχέως τὸ ὑγρὸν πῦρ ἐν τῇ πράξει. Τὸ πρῶτον πλῆγμα κατὰ τῆς ἀποκλειστικῆς δεσποτείας τοῦ νιτρικοῦ καλίου ὡς βάσεως τῶν πολεμικῶν πυριτίδων ἐδόθη παρὰ τοῦ διασήμου χημικοῦ Berthollet, ὅταν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀνεκάλυψε τὸ χλωρικὸν κάλι καὶ τὰς ἐξόχως καυστικὰς (ὀξειδωτικὰς) αὐτοῦ ἰδιότητας. Κατὰ τὸ 1785 κατεσκεύασε πυρῖτιδα, ἀντικαταστήσας ἐν τῇ συνθέσει τῆς μελανῆς τοιαύτης τὸ νιτρικὸν κάλιον διὰ χλωρικοῦ καλίου ἐν τῇ αὐτῇ περίπου ἀναλογίᾳ. Τὸ μῖγμα τοῦτο ἦτο ἰσχυρότερον τῆς μελανῆς πυρίτιδος, ἀλλ' αἱ ἐπὶ τούτου δοκιμαί, σχοῦσαι ἐν ἀρχῇ σχετικὰς ἐπιτυχίας, κατέληξαν εἰς τρομερὰν ἔκρηξιν, ἐξ ἧς πλεῖστα ἄτομα ἀπώλοντο.

Τῆς χημείας αἱ πρόοδοι ἔφεραν εἰς φῶς ἀμέσως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀριθμόν τινα ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, ὡς τὸν *κροτοῦντα χρυσόν*, τὸν *κροτοῦντα ἄργυρον*, τὸν *βροντώδη ὑδράργυρον*, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ εἰς τὴν κροῦσιν εὐαισθησία ἀπέκλεισεν ἐν ἀρχῇ ταύτας πάσης χρήσεως. Ἐν τούτοις ὁ βροντώδης ὑδράργυρος καὶ μίγματά τινα τοῦ χλωρικοῦ καλίου μετὰ φωσφόρου, θειούχου ἀντιμονίου κτλ., δὲν ἐβράδυναν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς ἐμπυρεύματα.

Νεώτεραι ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι. Αἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης χρησιμοποιηθεῖσαι ὀλίγαι ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι ὑπῆρξαν, γενικῶς εἰπεῖν, μηχανικὰ μίγματα ἐκ σωμάτων παρεχόντων ἀφ' ἑνὸς μὲν στοιχεῖον καύσιμον, ὡς τὸν ἄνθρακα, ἀφ' ἑτέρου δὲ καυστικόν, ὡς τὸ ὀξυγόνον. Αἱ πρόοδοι τῆς ὀργανικῆς χημείας ὡδήγησαν κατὰ τὸ 1846 εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν μᾶλλον εὐχειρίστων, ὡς ἡ *νιτρογλυκερίνη*, ἡ *νιτροκυτταρίνη* καὶ γενικῶς τὰ προϊόντα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ὑδρογονανθράκων. Ὁ Ἑλβετὸς χημικὸς Schœnbein ἔσχε τὴν ἰδέαν νὰ χρησιμοποιήσῃ *νιτροβάμβακα* πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς μελανῆς πυρίτιδος καὶ ὠνόμασε τοῦτον *βαμβακοπυρῖτιδα*. Αἱ ἐπελθοῦσαι καταστροφαὶ ἐσταμάτησαν τότε ὁλοκληρωτικῶς τὴν χρῆσιν, ἕως οὗ ὁ Abel κατώρθωσε νὰ σταθεροποιήσῃ τὸν νιτροβάμβακα (βλ. λ. *βαμβακοπυρῖτις*).

Ἡ νιτρογλυκερίνη ἰδιαιτέρως, ὡς ἐκ τῆς χαμηλῆς τιμῆς τῆς πρώτης ὕλης καὶ τῆς εὐκολίας τῆς κατασκευῆς, ἐγέννησεν ἐνδιαφέρον ἐν ταῖς ἐφαρμογαῖς. Ἡ μεγάλη ὅμως αὐτῆς εὐαισθησία εἰς τὰς κρούσεις προυξένησε τρομερὰ δυστυχήματα εἰς τόπους ἢ ἐπὶ πλοίων ὅπου εἶχον συγκεντρώσει ποσότητας οὐσιώδεις. Ὁ Σουηδὸς χημικὸς Nobel κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὴν νιτρογλυκερίνην ἐπαρκῶς ἀσφαλῆ ἐν τῇ χρήσει διὰ τῆς ἀπορρο-

Digitized by Google

φήσεως ταύτης παρ' ἄλλου σώματος ἀδρανοῦς ἢ καὶ ἐνεργοῦ, δημιουργήσας οὕτω τὰς *δυναμίτιδας* (βλ. λ.).

Αἱ δύο αὗται ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι, ἡ *νιτρογλυκερίνη* καὶ ἡ *νιτροκυτταρίνη*, ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν, εἴτε καθ' ἑκάστην, εἴτε καὶ ὁμοῦ, πρὸς παραγωγὴν σειρῶν ὁλοκλήρων ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν. Οὕτως ἡ μὲν νιτρογλυκερίνη, μὴ χρησιμοποιουμένη μόνη, παρέσχε τὴν βάσιν εἰς τὰς *δυναμίτιδας* ἐν γένει, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰς *νιτρογλυκερινούχους ἀκάπνους πυρίτιδας*, ἡ δὲ βαμβακοπυρῖτις, χρησιμοποιουμένη καὶ μόνη, παρέσχε διὰ τῆς διαλυτότητος αὐτῆς ἐντὸς καταλλήλων πνευμάτων τὸ μέσον τῆς μετατροπῆς αὐτῆς εἰς κολλοειδῆ μᾶζαν, ἐφ' ἧς στηριζόμενος ὁ Γάλλος ἀρχιμηχανικὸς πυριτίδων καὶ νίτρων Vieille κατεσκεύασε κατὰ τὸ 1884 τὴν πρώτην *ἄκαπνον νιτροκυτταρινοῦχον πυρίτιδα*, εἰσαχθεῖσαν καὶ εὑρισκομένην ἔτι καὶ νῦν (1929) ἐν χρήσει ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα *«Poudre B»*. Ἀνάμιξις νιτροκυτταρίνης καὶ νιτρογλυκερίνης λαμβάνει χώραν εἰς διαφόρους ἐκρηκτικὰς οὐσίας τύπου δυναμίτιδος *(ζελατινοδυναμίτιδας)* ἢ καὶ πυρίτιδας.

Κατὰ τὸ 1873 ὁ δόκτωρ Sprengel, κατόπιν παρατηρήσεών του, ἀνεκοίνου, ὅτι τὸ *πικρικὸν ὀξύ*, $C^6H^2(NO^2)^3OH$, περιέκλειεν ἱκανὴν ποσότητα ὀξυγόνου, ὅπως ἀποτελέσῃ αὐτὸ τοῦτο ἐκρηκτικὴν οὐσίαν, ἄνευ προσθήκης ἄλλου ὀξειδωτικοῦ σώματος· ὅτι ἐπὶ πλέον ἐξερρήγνυτο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐκρήξεως καψυλλίου ἐκ βροντώδους ὑδραργύρου. Οὕτω τὸ μέχρι τότε διὰ τὴν βαφὴν χρησιμοποιούμενον πικρικὸν ὀξὺ ἐνεφάνιζε νέαν ἐκρηκτικὴν οὐσίαν. Πρακτικῶς ἐχρησιμοποιήθη τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1886, ὁπότε ὁ Turpin ἐξηκρίβωσεν, ὅτι πλεονεκτεῖ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει, πρὸς πλήρωσιν ὀβίδων π. χ. Ἀπὸ τοῦ 1905 εἰσήχθη πρὸς γέμισιν ὀβίδων καὶ ἔτυχεν εὐρυτάτης χρήσεως ἡ *τρινιτροτολουόλη* ἢ *τροτύλη*, ἥτις προέρχεται ἐκ τρινιτρώσεως τῆς τολουόλης C^7H^8.

Ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Berthollet κατὰ τὸ 1785 προσπαθείας πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ χλωρικοῦ καλίου ὡς σώματος καυστικοῦ, ἐγκατελείφθη ἡ χρῆσις τῶν χλωρικῶν ἁλάτων πρὸς σύνθεσιν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν. Βραδύτερον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἠλεκτρολυτικὴ μέθοδος πρὸς παραγωγὴν ἁλάτων χλωρικῶν καὶ ὑπερχλωρικῶν, δι' ἧς ἐξασφαλίζεται πλήρης βαθμὸς καθαρότητος, καὶ ἡ παρατήρησις ὅτι ἀνάμιξις τοιούτων ἁλάτων μετὰ ἐλαιωδῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, ὡς βαζελίνης ἢ παραφφίνης, δίδει ἐκρηκτικὰ μίγματα ἐπαρκῶς ἀσφαλοῦς χρήσεως, παρέσχε τὸ μέσον τῆς δημιουργίας νέας σειρᾶς ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν μὲ βάσιν τὰ *χλωρικὰ* καὶ *ὑπερχλωρικὰ ἅλατα*. Οὕτως ὁ Street κατὰ τὸ 1897 παρεσκεύασε τὴν *σεδδίτιδα*, λίαν διαδεδομένην καὶ ἀσφαλῆ ἐκρηκτικὴν οὐσίαν, λαβοῦσαν τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ χωρίου Chedde τῆς ἄνω Σαβοΐας, ὅπου καὶ ἐγένοντο αἱ πρῶται δοκιμαί· ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται συνήθως ὑπὸ τὸ ὄνομα *Στρήτ*.

Τὸ *νιτρικὸν ἀμμώνιον* πρωτίστως, ἀλλὰ καὶ ἄλλα νιτρικὰ ἅλατα ἐν ἀναμίξει μετὰ νιτροργανικῶν ἑνώσεων, παρέχουσι σειρὰν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν μὲ βάσιν *νιτρικὰ ἅλατα*.

Εἰς μεταλλεῖα ὑπάρχουσι πολλάκις εὔφλεκτα ἀέρια καὶ δὴ τὸ κοινῶς λεγόμενον *Grisou* (CH^4+ ἀήρ). Ἡ θερμοκρασία τῶν ἀερίων τῆς χρησιμοποιουμένης ἐν τῷ μεταλλείῳ ἐκρηκτικῆς οὐσίας δύναται νὰ ἀναφλέξῃ τὰ ἀέρια τοῦ μεταλλείου, ἐὰν αὕτη ὑπερβαίνῃ τὰς 2.000°. Τὸ *μεθάνιον* CH^4 ἀναφλέγεται εἰς 658° καὶ ἑπομένως οὐδεμία ἐκρηκτικὴ οὐσία θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ, ὅπου ὑπάρχει τοιοῦτον· ἡ μῖξις ὅμως τούτου μετὰ τοῦ ἀέρος ἐπιφέρει ἐπιβράδυνσιν ἀναφλέξεως, ἐξικνουμένην μέχρι 10 δευτερολέπτων· ὁ χρόνος οὗτος ἀρκεῖ ὅπως τὰ ἀέρια τῆς ἐκρηκτικῆς οὐσίας ἀποβάλωσι μέγα μέρος τῆς θερμοκρασίας αὐτῶν καί, ἂν αὕτη ᾖ κατωτέρα τῶν 2.000, καταστῶσι μᾶλλον ἀκίνδυνα. Διὰ τὴν κατασκευὴν τοιούτων ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν χρησιμεύει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ *νιτρικὸν ἀμμώνιον*, ὅπερ κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτοῦ παράγει μέγαν ὄγκον ἀερίων εἰς χαμηλὴν ὅμως σχετικῶς θερμοκρασίαν. Αἱ τοιαῦται ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι, χρησιμοποιούμεναι καὶ ἐντὸς στοῶν μεταλλείων, ὅπου ὁ ἀερισμὸς δὲν εἶναι πάντοτε ἐπαρκής, δέον κατὰ τὴν ἔκρηξιν αὐτῶν νὰ μὴ ἀποδίδωσιν ἀέρια τοξικὰ καὶ δὴ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Ἐπὶ τοιούτων βάσεων κατασκευάζονται διάφοροι ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι.

Αἱ ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι τῶν τριῶν τελευταίων κατηγοριῶν, μὲ βάσιν χλωρικὰ ἅλατα, νιτρικὰ ἅλατα καὶ ἀσφαλείας ἀποτελοῦσι μηχανικὰ μίγματα. Ἐδημιουργήθη οὕτως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς πληθὺς ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ ἔρευνα πρὸς δημιουργίαν πλεονεκτικωτέρων καὶ εὐωνοτέρων. Ἑκάστη τούτων φέρει τὸ ἴδιον αὐτῆς ὄνομα.

Ἡ δύναμις ἑκάστης ἐκρηκτικῆς οὐσίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν ἀναπτυσσομένων ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως ἀερίων, τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς ἀναπτύσσονται ταῦτα καὶ τῆς θερμοκρασίας ἣν λαμβάνουσι κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν. Καὶ πειραματικῶς μὲν προσδιορίζονται τὰ στοιχεῖα ταῦτα καὶ κατηρτίσθησαν πίνακες. Αἱ πρόοδοι ὅμως τῆς θερμοχημείας παρέσχον τὰ μέσα τοῦ ἐκ τῶν προτέρων ὑπολογισμοῦ αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χημικῆς συνθέσεως τῆς ἐκρηκτικῆς οὐσίας, ἢ τῶν ἀπαρτιζόντων ταύτην σωμάτων, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ προσδιορισθῇ ἤδη τὸ θερμαντικὸν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἁπλῶν ἢ συνθέτων σωμάτων τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν ἀντίδρασιν (βλ. *καὶ* λ. *ἔκρηξις*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Daniel*, Dictionnaire de matières explosives.—*Βάρβογλη*, Πυροτεχνουργική.—*P. Chalon*, Les explosifs modernes.
Γ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

— **ἐκρηκτικὴ ὀβὶς** *[Στρατ. Πυροβ.]*· βλ. λ. *βολίς*.

— **ἐκρηκτικὸν ἀέριον**· βλ. λ. *μεθάνιον*.

— **ἐκρηκτικὸν κῦμα**· βλ. λ. *ἔκρηξις*.

— **ἐκρηκτικὸν τραῦμα** *[Χειρουργ. Πολ.]*. Τὰ *ἐκρηκτικὰ* ἢ *διαρρηκτικὰ τραύματα* χαρακτηρίζονται δι' ὑπερμέτρου διασπάσεως καὶ διαρρήξεως τῶν ἱστῶν, ὡς εἰ εἶχον παραχθῆ ὑπὸ βολίδος κοίλης πεπληρωμένης ὑπὸ ἐκρηκτικῆς οὐσίας. Τὸ στόμιον εἰσόδου δὲν διαφέρει σχεδὸν τοῦ τῶν συνήθων τραυμάτων, ἐκτὸς ἐὰν ἀμέσως ὑπὸ τὸ δέρμα ὑπόκειται ὀστοῦν, ὅτε τὸ στόμιον τοῦτο παρίσταται οἷον περίπου καὶ τὸ τῆς ἐξόδου· τὸ δὲ στόμιον ἐξόδου χαίνει εὐρέως μετὰ χειλέων ἐξεστραμμένων καὶ εὐρυτενῶς διερρωγότων, προβάλλουσι δὲ δι' αὐτοῦ λείψανα ἐσπαραγμένων καὶ εἰς μᾶζαν ἄμορφον μεταβεβλημένων μυῶν, τενόντων, περιτονιῶν, ἀγγείων, νεύρων, ἔτι δέ, ἐπὶ κατάγματος, καὶ παρασχίδες ὀστῶν, αἱ πλείονες εἰς λεπτεπίλεπτα θραύσματα. Ὁ δὲ τραυματικὸς πόρος παριστᾷ κοιλότητα εὐρεῖαν, ἔμπλεον πόλτου, λακίδων ἁπαλῶν μορίων καὶ θραυσμάτων ἢ θρυμμάτων ὀστεΐνων, μετὰ τοιχωμάτων βαθέως ἐρρωγότων καὶ συντεθλασμένων. Ἡ γένεσις τῶν ἐκρηκτικῶν τραυμάτων ἐξαρτᾶται, ἔνθεν μὲν ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ δυναμικῶν ἰδιοτήτων τῶν βολίδων, ἔνθεν δ' ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς συστάσεως τῶν τιτρωσκομένων ἱστῶν ἢ ὀργάνων. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰς βολίδας τὰ ἐκρηκτικὰ φαινόμενα εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὴν διάμετρον, τὴν παραμόρφωσιν (δι' ἧς αὐξάνεται ἡ διάμετρος), τὴν ταχύτητα καὶ τὰς ἀνωμάλους κινήσεις, καθ' ἃς ἡ βολὶς πλήττει διὰ τῶν πλευρῶν ἢ τῆς βάσεως· ὅσῳ μείζων εἶναι ἡ διάμετρος, μεθ' ἧς πλήττει ἡ βολίς, καὶ ὑπερτέρα ἡ ταχύτης αὐτῆς (πυροβολισμὸς ἀπὸ βραχειῶν ἀποστάσεων), τόσῳ ἐντονώτερα τὰ ἐκρηκτικὰ ἀποτελέσματα. Αἱ βολίδες dum-dum, ὡς καὶ αἱ παρεμφερεῖς ταύταις μετὰ διακένου κορυφῆς ἢ μετὰ τομῶν σταυροειδῶν τοῦ ἐπενδύματος, ἕνεκα τῆς εὐκόλου παραμορφώσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν μεγεθύνσεως τῆς διαμέτρου αὐτῶν ἀπεργάζονται ἔντονα ἐκρηκτικὰ ἀποτελέσματα.

Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἱστοὺς (τὰ ὄργανα) ὅσῳ πλείονας οὗτοι ἐνέχουσιν οὐσίας ἐκ τῶν ἀσυμπιέστων ἢ ἐλάχιστα συμπιεστῶν, οἷα τὰ ὑγρὰ καὶ αἱ ἡμίρρευστοι οὐσίαι (καρδία, στόμαχος, ἐντερικαὶ ἕλικες, ἐγκέφαλος, χοληδόχος καὶ οὐροδόχος κύστις, ἧπαρ, σπλήν, νεφροί), τόσῳ μᾶλλον εἶναι ἐπιτήδεια εἰς ἀνάπτυξιν ἐκρηκτικῶν φαινομένων· τοὐναντίον δὲ ἂν οἱ ἱστοὶ εἶναι συμπιεστοὶ ἅμα καὶ ἐλαστικοί, ὡς τὸ δέρμα, οἱ μύες, αἱ περιτονίαι, οἱ τένοντες, οἱ πνεύμονες, ἐκρηκτικὰ φαινόμενα δὲν παράγονται ἢ μόλις ἐκσημαίνονται. Μεταξὺ δ' ἐγκεφάλου, ἥπατος καὶ μυῶν τὰ ἐκρηκτικὰ φαινόμενα εἶναι ἐντονώτερα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἢ ἐν τῷ ἥπατι καὶ ἐντονώτερα ἐν τῷ ἥπατι ἢ ἐπὶ τῶν μυϊκῶν μαζῶν. Ἡ βολὶς λοιπὸν εἰσδυομένη μετὰ μεγάλης ταχύτητος ἢ παραμεμορφωμένη εἰς τὰ ἐγκλείοντα ὑγρὰ ἢ παχυρρεύστους οὐσίας ὄργανα ἢ σπλάγχνα ὑγροβριθῆ καὶ δὴ εἰς τὰ ὑπὸ θήκης ἢ περιβλήματος ἀνθεκτικοῦ (κάψης κρανίου, ἰνώδους χιτῶνος ἥπατος, σπληνός, νεφρῶν) περιαμπεχόμενα, ἀναπτύσσει δι' ὑδροδυναμικῆς πιέσεως ἐκρηκτικὰ ἀποτελέσματα μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονα. Ἐν τῇ ἀρχῇ ἑκάστου σχεδὸν πολέμου ἐγείρονται διαμαρτυρίαι περὶ τῆς χρήσεως *βολίδων ἐκρηκτικῶν* (βολίδων dum-dum καὶ τῶν ὁμοίων ταύτης). Οὕτω συνέβη κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 καὶ κατ' ἄλλους ἑπομένους καὶ τὸν Παγκόσμιον. Πρόκειται ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις περὶ τραυμάτων ἐκρηκτικῶν, προξενουμένων οὐχὶ διὰ βολίδων εἰδικῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν κανονικῶν βολίδων. Ἄλογος ἄλλως τε κρίνεται τανῦν ἡ συστηματικὴ χρῆσις βολίδων ἐκρηκτικῶν, διότι τὰ αὐτὰ ἐκρηκτικὰ τραύματα κατάγουσι καὶ ἐν χρήσει βολίδες ἐκ βραχειῶν ἀποστάσεων (100—500 μέτρων) ἢ μετ' *ἐποστρακισμὸν* (τὸ $^1/_8$ τῶν τραυμάτων ὀφείλονται εἰς τὰς ἐποστρακιζομένας βολίδας), αἱ δὲ νεώταται ἀκιδωταὶ καὶ ἀπὸ 800—1000 μέτρων εἶναι ἱκαναὶ πρὸς διάπραξιν ἐκρηκτικῶν τραυμάτων, ὅταν μετ' ἐκτροπὴν ἢ ἀναστροφὴν πλήττωσι διὰ τῶν πλευρῶν ἢ τῆς βάσεως.
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἐκρηκτικῶν ὑλῶν φορολογία.** Ὁ νόμος ΓΧΜΔ' (3644) τοῦ 1910 ἐπέβαλεν ἐπὶ τῶν *ἐκρηκτικῶν ὑλῶν* ἐν γένει, ὡς καὶ τῶν *χόνδρων (σκαγίων)*, φόρον καταναλώσεως ὁριζόμενον κατ' εἶδος ὑπὸ τοῦ νόμου τούτου ἐν πίνακι. Ὁ φόρος οὗτος πληρώνεται διὰ ταινίας ἐπικολλωμένης ἐπὶ τοῦ κυτίου ἢ κιβωτίου τοῦ περιέχοντος τὸ φορολογούμενον εἶδος. Αἱ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγόμεναι ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι ὑπόκεινται εἰς εἰσαγωγικὸν δασμόν, ὁριζόμενον ὑπὸ τοῦ δασμολογίου καὶ καταβαλλόμενον ἐν τῷ τελωνείῳ. Εἰσαγόμεναι πρὸς ἀνάλωσιν ὑπόκεινται καὶ εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου καταναλώσεως.

Ὁ νόμος 2332 τοῦ 1920, τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ νόμου 2618 καὶ τῶν Ν. Δ. τῆς 29 Δεκεμβρίου 1922 καὶ 28 Ἀπριλίου 1923, ἐπιβάλλουσιν εἰς τοὺς κατασκευαστάς, πωλητὰς ἢ εἰσαγωγεῖς ἐκρηκτικῶν ὑλῶν νὰ ἐφοδιάζωνται δι' εἰδικῆς ἀδείας ἐκδιδομένης παρὰ τῆς σχετικῆς οἰκονομικῆς ἐφορείας καὶ ὑποκειμένης εἰς φορολογίαν διὰ χαρτοσήμου κανονιζομένου ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ τόπου διαμονῆς τοῦ φορολογουμένου.
Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

ἐκρηξιγενὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ προερχόμενος ἐκ τῆς ἐκρήξεως, ὁ ὀφείλων τὴν γένεσίν του εἰς ἔκρηξιν ἢ ἐκρήξεις: «κῶνος ἡφαιστείου ἐκρηξιγενής».

— **ἐκρηξιγενῆ πετρώματα** *[Πετρογρ.]*· βλ. λ. *πυριγενῆ* πετρώματα.

ἔκρηξις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκρηγνύω, οἷον ἡ ἔκρηξις πυρίτιδος εἰς τὰ ὅπλα, δυναμίτιδος εἰς τὰ λατομεῖα κττ., λέβητος ἕνεκα ὑπερβολικῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ || «ἔκρηξις ἡφαιστείου» ἡ αἰφνιδία ἐκ τοῦ κρατῆρος ἐξαγωγὴ λάβας, φλογός, καπνοῦ κτλ. || «ἔκρηξις πυρκαϊᾶς» ἡ αἰφνιδία ἔναρξις πυρκαϊᾶς || μεταφ. «ἔκρηξις πολέμου» ἡ ἔναρξις πολέμου.

—*[Πυροτεχν.]* Καλεῖται *ἔκρηξις* ὁ ὁλοκληρωτικὸς ἢ μερικὸς μετασχηματισμὸς οὐσίας τινὸς στερεᾶς ἢ ὑγρᾶς εἰς ἀεριώδη προϊόντα, τῶν ὁποίων ἡ ἀπότομος διαστολὴ εἰς ὄγκον, ἀσυγκρίτως μεγαλύτερον τοῦ ἀρχικοῦ, συνοδεύεται ὑπὸ κρότου καὶ ἰσχυρῶν μηχανικῶν ἀποτελεσμάτων.

Πᾶν σύστημα σωμάτων ἱκανὸν ν' ἀναπτύξῃ εὐσταθῆ ἀέρια ἢ στοιχεῖα λαμβάνοντα τὴν ἀερώδη κατάστασιν ὑπὸ τὰς συνθήκας τῆς ἀντιδράσεως δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἐκρηκτικὸν παράγοντα. Ἐν τούτοις ἐν τῇ βιομηχανίᾳ δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰμὴ συστήματα ὑποκείμενα εἰς μετασχηματισμὸν ταχὺν καὶ συνοδευόμενον ὑπὸ μεγάλης ἐκλύσεως θερμότητος. Ἐπὶ πλέον τὸ ἀρχικὸν σύστημα δέον νὰ δύναται νὰ ὑφίσταται μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν αἱ χημικαὶ συνθετικαὶ ἕλξεις τίθενται ἐν κινήσει τῇ ἐπιδράσει ἐξωτερικῆς αἰτίας (μετάδοσις πυρός), τὴν ὁποίαν ὁ χειριζόμενος θέτει εἰς ἐνέργειαν κατὰ βούλησιν. Ἡ ἀντίδρασις ἡ τὴν ἔκρηξιν ἀποτελοῦσα, ἅπαξ προκληθεῖσα, ἐξακολουθεῖ ἀφ' ἑαυτῆς ἐπεκτεινομένη εἴτε δι' ἁπλῆς προοδευτικῆς ἀναφλέξεως (περίπτωσις *κατακαύσεως*), εἴτε καὶ διὰ σχεδὸν στιγμιαίας μεταδόσεως (περίπτωσις *ἐκπυρσοκροτήσεως*).

Δὲν καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν ὑγρὰ ὑποκείμενα εἰς ἐξαέρωσιν, οὔτε στερεὰ ἀποσυντιθέμενα διὰ τῆς θερμότητος, ἐὰν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου ἀπαιτῆται νὰ τοποθετηθῶσιν αἱ οὐσίαι αὗται εἰς δοχεῖον κλειστὸν καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἔξωθεν θέρμανσιν· ἐν τῇ τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐνέργεια ὀφείλεται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν θέρμανσιν. Δέον ἐπίσης ὅπως ἡ ἐκρηκτικὴ ἀντίδρασις παράγεται ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος· ἐὰν ἡ παρέμβασις τοῦ τελευταίου τούτου εἶναι ἀναγκαία, ἡ οὐσία, περὶ ἧς πρόκειται, εἶναι μόνον εὔφλεκτος καὶ ὄχι ἐκρηκτική. Ἐν τῇ πράξει χρησιμοποιοῦνται μόνον οὐσίαι ἐγκλείουσαι τὸ ὀξυγόνον, ὅπερ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν καυσίμων στοιχείων, συνενουμένων τούτων εἴτε ἐν μηχανικῷ μίγματι, εἴτε ἐν χημικῇ ἑνώσει (βλ. λ. *ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι*).

Ἡ σπουδὴ τῶν ἐκρηκτικῶν φαινομένων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν *ἐκπυρσοκρότησιν*, ἤγαγε τοὺς Berthelot καὶ Vieille εἰς τὴν ἀνακάλυψιν κυματοειδοῦς κινήσεως, παραγομένης δυνάμει συμφωνίας τινὸς ὠθήσεων φυσικῶν καὶ ὠθήσεων χημικῶν ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς μετασχηματιζομένης ὕλης, κινήσεως εἰς ἣν οἱ δύο οὗτοι σοφοὶ ἔδωκαν τὸ ὄνομα κῦμα *ἐκρηκτικόν*. Τὸ κῦμα τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν κατάστασιν, ἥτις δημιουργεῖται σχεδὸν στιγμιαίως, κατάστασιν χαρακτηριζομένην διὰ τοῦ σχηματισμοῦ κανονικῆς τινος ἐπιφανείας, ὅπου διενεργεῖται ὁ μετασχηματισμός, καὶ ἥτις γεννᾷ ἀνάλογον κατάστασιν συνδυασμοῦ θερμοκρασίας, πιέσεως κτλ. ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἐκρηκτικῇ οὐσίᾳ. Τὸ ἐκρηκτικὸν κῦμα διαφέρει τοῦ *ἠχητικοῦ*, καθ' ὅσον τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι φαινόμενον καθαρῶς φυσικόν, ἐνῷ ἐν τῇ ὑπ' ὄψει περιπτώσει πρόκειται περὶ ἀλλαγῆς τῆς χημικῆς συνθέσεως, ἥτις ἐπεκτεινομένη μεταδίδει εἰς τὸ σύστημα μεγίστην ρύμην καὶ ἐπιφέρει σημαντικὴν αὔξησιν πιέσεως.

Ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἐκρηκτικοῦ κύματος ἀποτελεῖ φαινόμενον ἐντελῶς διάφορον τῆς συνήθους κατακαύσεως. Αὕτη λαμβάνει χώραν μόνον ὅταν ἡ φλεγομένη τομὴ ἐξασκῇ πίεσιν λίαν ὑψηλὴν ἐπὶ τῆς γειτονικῆς τομῆς, δηλαδὴ ὅταν τὰ φλεγόμενα μόρια διατηροῦσι σχεδὸν ἐν τῷ συνόλῳ τὴν ἀναπτυχθεῖσαν κατὰ τὴν χημικὴν ἀντίδρασιν θερμότητα. Ἡ κατάστασις αὕτη χαρακτηρίζει τὴν διάταξιν τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως. Τοὐναντίον ἡ διάταξις τῆς καταφλέξεως καὶ κατακαύσεως ἀνταποκρίνεται εἰς σύστημα ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ θερμότης

Digitized by Google

κατὰ μέγα μέρος ἀπολεσθῇ δι' ἀκτινοβολίας, ἀγωγιμότητος, ἐκτονώσεως, ἐπαφῆς μετὰ περιβαλλόντων σωμάτων κ.τ.λ., ἐξαιρέσει τῆς μικρᾶς ποσότητος τῆς ἀπαραιτήτου ὅπως ἀχθῶσι τὰ γειτονικὰ τμήματα εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς καύσεως.

Ὁ Berthelot προσδιώρισε τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὸ ἐκρηκτικὸν κῦμα, ὅταν τοῦτο παράγεται ἐντὸς ἀεριώδους ἐκρηκτικοῦ μίγματος. Τὸ ἐκρηκτικὸν κῦμα παρίσταται δι' ἀριθμοῦ δηλοῦντος τὴν μεγαλυτέραν ταχύτητα ἀποσυνθέσεως, ἀναπτυσσομένην κατὰ τὴν γένεσιν τῆς μεγαλυτέρας πιέσεως κατὰ τὴν ἔκρηξιν, ἐκφραζομένην εἰς μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον. Ἰσχυροτέρα ἐκρηκτικὴ οὐσία ἀναπτύσσει ἰσχυρότερον ἐκρηκτικὸν κῦμα καὶ τοῦτο δίδει τὸ κριτήριον μέτρον ἐπὶ τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας τῶν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν. Εἰς τὰς δυναμίτιδας τὸ ἐκρηκτικὸν κῦμα ποικίλλει ἀπὸ 3.000—7.000 μέτρα κατὰ 1'', εἰς τὴν εἰς κόνιν βαμβακοπυρίτιδα ἀνέρχεται εἰς 6.300 μ., εἰς τὴν νιτρογλυκερίνην ἀνέρχεται εἰς 7.450 μ. καὶ εἰς τὴν τροτίλην 6.700 μ. Ὁ βροντώδης ὑδράργυρος ἔχει ἐκρηκτικὸν κῦμα περὶ τὰ 6.500 μ. Ἐκρηκτικὴ οὐσία πιεζομένη πρὸ τῆς ἐκρήξεως δίδει ἐκρηκτικὸν κῦμα ἰσχυρότερον μέχρις ὁρίου τινός.

Ἐκρήξεις συμπαθητικαί. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ *ἐκρήξεις ἐξ ἐπιδράσεως* σημειοῦνται φαινόμενα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον μελετῶν καὶ ἐφαρμογῶν λίαν ἐνδιαφερουσῶν. Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι ἐνεργηθῇ ἡ ἔκρηξις φυσιγγίου δυναμίτιδος διὰ βροντώδους καψυλλίου, αὕτη θὰ προκαλέσῃ τὴν ἔκρηξιν τῶν γειτονικῶν φυσιγγίων, ὄχι μόνον τῶν ἐν ἐπαφῇ καὶ δι' ἀπ' εὐθείας κρούσεως ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς ἀπόστασιν ἔτι. Ἐὰν τὰ φυσίγγια ταῦτα τεθῶσιν ἐντὸς μεταλλικῶν θηκῶν στερεῶν καὶ τοποθετηθῶσιν ἐπὶ ἐδάφους ἀνθεκτικοῦ, ἡ ὑπὸ 100 γραμμαρίων συνήθους δυναμίτιδος ἔκρηξις θὰ μεταδοθῇ εἰς 30 μέτρων ἀπόστασιν κατὰ τὰ πειράματα τοῦ λοχαγοῦ Coville. Ἐὰν δύο φυσίγγια εἰσὶν ἐστηριγμένα ἐπὶ σιδηροτροχιᾶς, ἡ ἔκρηξις 100 γραμμαρίων δυναμίτιδος θὰ μεταδοθῇ εἰς ἀπόστασιν 70 ἑκατοστομέτρων. Τοὐναντίον ἐπὶ ἐδάφους ἀνεσκαμμένου ἢ διαβρέκτου αἱ ἀποστάσεις ἐλαττοῦνται. Εἰς ἐκρήξεις πυριτιδαποθηκῶν παρετηρήθησαν ταυτόχρονοι ἀνατινάξεις κτιρίων, καίτοι τοποθετημένων εἰς σχετικὴν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν τῷ ὕδατι κυρίως παρετηρήθησαν ἐκρήξεις ἐξ ἐπιδράσεως λίαν ἐνδιαφέρουσαι. Ἡ σπουδαιότης τούτων δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἔκρηξις τορπίλλης πεπληρωμένης διὰ νιτροβάμβακος προκαλεῖ τὴν ἔκρηξιν γειτονικῶν τορπιλλῶν τοποθετημένων ἐντὸς ἀκτῖνος ἐνεργείας. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Abel, πειραματισθέντα διὰ νιτροβάμβακος πεπιεσμένου, ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ συγχρονισμοῦ μεταξὺ τῶν παρὰ τοῦ προκαλοῦντος τὴν ἔκρηξιν σώματος παραγομένων κραδασμῶν καὶ τῶν ἀνταποκρινομένων τοιούτων εἰς τὸ ἐξ ἐπιδράσεως ἐκρηγνύμενον, ἀπαραλλάκτως ὅπως χορδὴ βιολίου ἀντηχεῖ εἰς ἀπόστασιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλης χορδῆς τεθείσης ἐν κραδασμῷ.

Ἄλλα ἐν τούτοις ἐξαγόμενα εὑρίσκονται ἐν ἀσυμφωνίᾳ πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἰσοχρόνων κραδασμῶν· ἔκρηξις βαμβακοπυρίτιδος δὲν δύναται νὰ προκληθῇ παρ' ἐκρήξεως νιτρογλυκερίνης, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ἀσυμφωνίαν μεταξὺ τῶν παρ' ἑκάστης τῶν δύο τούτων οὐσιῶν παραγομένων κραδασμῶν. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ ἔκρηξις ἐλαχίστης ποσότητος βαμβακοπυρίτιδος προκαλεῖ πάντοτε τὴν ἔκρηξιν νιτρογλυκερίνης.

Εἰς τὸν Berthelot ὀφείλεται ἡ γενικώτερον παραδεδεγμένη θεωρία ἐπὶ τῆς ἐξ ἐπιδράσεως μεταδόσεως ἐκρήξεως. Ἡ θεωρία αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς γενέσεως δύο τάξεων κυμάτων· τὰ μέν, ἅτινα εἰσὶ τὰ καθ' αὑτὸ εἰπεῖν ἐκρηκτικὰ κύματα, ἀναπτυσσόμενα ἐν αὐτῇ τῇ ἐκρηγνυμένῃ οὐσίᾳ καὶ συνιστάμενα εἰς ἀδιαλείπτως ἀναπαραγόμενον μετασχηματισμὸν τῶν χημικῶν ἐνεργειῶν εἰς τοιαύτας θερμογόνους καὶ μηχανικάς, αἵτινες μεταφέρουσι τὴν κροῦσιν εἰς τὸ ὑπόθημα καὶ τὰ παρακείμενα σώματα· τὰ δέ, καθαρῶς φυσικὰ καὶ μηχανικὰ καὶ τὰ ὁποῖα μεταφέρουσιν ἐπίσης τὰς ἀποτόμως ἀναπτυσσομένας πιέσεις περὶ τὸ κέντρον τοῦ συγκλονισμοῦ εἰς τὰ γειτονικὰ σώματα. Τὸ ἐκρηκτικὸν κῦμα, ἅπαξ παραχθέν, μεταδίδεται ἄνευ ἐξασθενήσεως, διότι οἱ χημικαὶ ἀντιδράσεις αἵτινες τὸ ἐδημιούργησαν ἀναγεννῶσι διαδοχικῶς τὴν ῥύμην καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν· ἐνῷ τὸ μηχανικὸν κῦμα ἀπόλλυσι διαρκῶς ἐκ τῆς ἐντάσεώς του ἐφ' ὅσον καὶ ἡ ῥύμη ἡ παραχθεῖσα παρὰ μόνης τῆς ἀρχικῆς ὠθήσεως διανέμεται εἰς μᾶζαν μεγαλυτέραν.

Ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι ἀφιέμεναι ἐγγὺς μεταλλείου ἐν ᾧ προκαλοῦνται ἐκρήξεις δύνανται νὰ ἐκραγῶσιν ἐξ ἐπιδράσεως. Ὁ Abel πειραματιζόμενος ἐπὶ τῶν συμπαθητικῶν ἐκρήξεων μετεχειρίσθη σωλῆνας ἀναλόγους πρὸς τὰς ὀπὰς τῶν μεταλλείων καὶ διέγνωσε τὰ τὰς ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐκρήξεις ἐπηρεάζοντα στοιχεῖα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξαγομένων τούτων ἐγένοντο ἐφαρμογαὶ εἰς μεταλλεῖα πρὸς πρόκλησιν ἐκρήξεων ἐξ ἐπιδράσεως· διὰ τοιούτου συστήματος ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν οἰκονομίαν χρόνου καὶ ἐργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *J. Daniel*, Dictionnaire des matières explosives.

Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

— **ἔκρηξις** ***ἡφαιστείου*** *[Γεωλογ.]*· βλ. λ. *ἡφαίστειον*.

ἐκριζῶ —*ώνω*, *ἀόρ.* *ἐξερρίζωσα—ἐξερριζώθην*· ἐκβάλλω ἀπὸ τῆς ῥίζης, ἀποσπῶ μετὰ τῆς ῥίζης, πρόρριζον, κοιν. *βγάζω σύρριζα*: «ἐκριζῶ ὀδόντα,—φυτόν, —δένδρον» || μεταφ. καταστρέφω ἐξ ὁλοκλήρου, κοιν. *ξεπατώνω*: «ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐξερριζώθη».

ἐκρίζωσις,—*εως* (ἡ)· ἐκβολή τινος ἐκ τῆς ῥίζης, ἀπόσπασις μετὰ τῆς ῥίζης αὐτῆς, κοιν. *ξερρίζωμα*: «ἐκρίζωσις ὀδόντος, — δένδρου, — ἀμπέλου» || ἰατρ. «ἐκρίζωσις ὄγκου» καθολικὴ ἐξαίρεσις.

ἐκριζωτὴς (ὁ)· ὁ ἐκριζώνων, ὁ ἐξάγων τι ἐκ τῆς ῥίζης, ὁ ἐξαφανίζων.

—*[Γεωπ.]* Καλεῖται *ἐκριζωτὴς* γεωπονικὸν ὄργανον, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ταχεῖαν ἀποκοπὴν τῶν ὑπογείων βλαστῶν ἢ τῶν διαφόρων ζιζανίων. Ἐκριζωτῶν ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ὧν ὁ ἁπλούστερος τύπος ἀποτελεῖται ἐξ ἁπλοῦ πλαισίου, τετραγωνικοῦ ἢ τριγωνικοῦ συνήθως, ὅπερ φέρεται ἐπὶ τριῶν ἢ τεσσάρων τροχῶν καὶ οὕτω πως κατεσκευασμένον, ὥστε νὰ ἀνυψοῦται ἢ νὰ χαμηλοῦται ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν. Τοῦτο κατορθοῦται χάρις εἰς τοὺς διαφόρους μοχλοὺς δι' ὧν εἶναι ἐφωδιασμένον τὸ ὄργανον. Τὸ πλαίσιον κατὰ διαστήματα φέρει αἰχμηρὰς σιδηρᾶς ῥάβδους καθέτως πρὸς τοῦτο τοποθετημένας, αἵτινες διεισδύουσιν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἐκριζοῦσι τὰ βλαβερὰ φυτά. Αἱ σιδηραῖ αὗται ῥάβδοι, ἀναλόγως τῆς ἐργασίας δι' ἣν προορίζονται, ἔχουσι διάφορον μέγεθος καὶ σχῆμα. Γενικῶς ὁ ἐκριζωτὴς διὰ τῆς προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως διαφόρων εἰδικῶν ἐξαρτημάτων δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, πλὴν τῆς ἐκριζώσεως, καὶ δι' ἑτέρας γεωπονικὰς ἐργασίας.

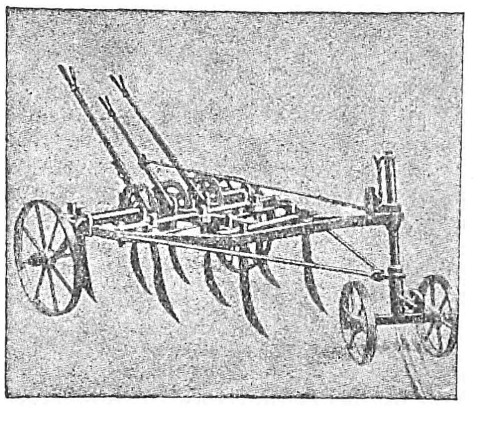

Ὁ κοινότερος τύπος ἐκριζωτοῦ.

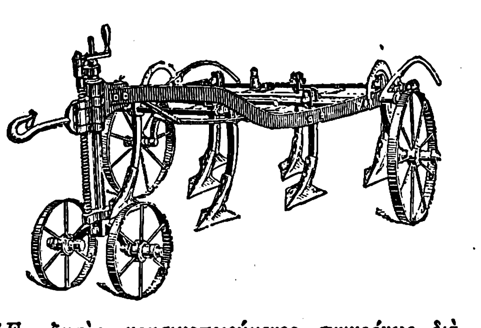

Ἐκριζωτὴς χρησιμοποιούμενος συγχρόνως διὰ τὴν ἐκρίζωσιν, ἐκκαλάμωσιν καὶ ἐξομάλυνσιν τοῦ ἐδάφους.

Διάφοροι τύποι σιδηρῶν ῥάβδων χρησιμοποιουμένων ἀναλόγως δι' ἕκαστον εἶδος ἐκριζώσεως.

Δ. Ν. Π.

ἐκριζωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἱκανὸς ἢ ἁρμόδιος πρὸς ἐκρίζωσιν, ἐξαφανιστικός.—Ἐπίρρ. ***ἐκριζωτικῶς***.

ἐκριπίζω· ῥιπίζω τὸ πῦρ, ἀναφυσῶ, συνδαυλίζω τὴ φωτιά.

ἐκρίπτω, *ἀόρ.* *ἐξέρριψα—ἐξερρίφθην*, *παθ. μετχ.* *ἐξερριμμένος*· ῥίπτω μακράν, ἐκσφενδονίζω: «ἐξερρίφθημεν ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τοὺς βράχους».

ἐκροὴ (ἡ)· ῥοὴ πρὸς τὰ ἔξω, ἔξοδος ὕδατος ἢ ἄλλου ὑγροῦ, ἔκρους: «ἐκροὴ ὑπερχειλίσματος,—ἐκ τοῦ πυθμένος,—ἐκ τῶν ῥαγάδων,—ἐκ τῆς στρόφιγγος».

—*[Φυσ.]* Ἡ ταχύτης *ἐκροῆς* τοῦ ῥευστοῦ σώματος ἐξ ἀνοίγματος δοχείου, ἐν ᾧ τοῦτο περιέχεται, ἐκφράζεται κατὰ τὸν νόμον τοῦ Torricelli ὑπὸ τῆς σχέσεως $\sqrt{2gh}$, ὅπου g εἶναι ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος (981 cm/sec^2) καὶ h παριστᾷ τὸ ὕψος τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ ἄνω τοῦ στομίου ἐκροῆς. Ἡ ταχύτης ἐκροῆς εἶναι ἑπομένως ἀνεξάρτητος τοῦ εἰδικοῦ μέρους τοῦ ὑγροῦ καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς ἐκρεούσης ὑγρᾶς ἀκτῖνος καὶ εἶναι τόσον μεγάλη, ὅση θὰ ἦτο ἂν τὸ ὑγρὸν ἔπιπτεν ἐλευθέρως κατὰ τὸ ὕψος h (ὕψος τῆς ταχύτητος). Κατὰ τὴν ἐκροὴν ἡ ἀκτὶς συστέλλεται ἕνεκα τῶν ἐκ τῶν πλαγίων πρὸς τὸ στόμιον τῆς ἐκροῆς συνωθουμένων μοριδίων, μέχρις ὅτου ἡ διάμετρος τῆς ἀκτῖνος γίνῃ τὰ 0,62 τῆς διαμέτρου τοῦ ἀνοίγματος ἐκροῆς. Ἡ ἐκρέουσα ποσότης κατὰ δευτερόλεπτον ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῆς ταχύτητος v (μῆκος τοῦ εἰς 1 δευτερόλεπτον ἐξερχομένου ὑγροῦ κυλίνδρου) ἐπὶ 0,62.q, ὅπου q παριστᾷ τὴν τομὴν τοῦ ἀνοίγματος. Ἡ ἐκρέουσα ποσότης δι' ἀνοιγμάτων φερόντων προεκτάσεις σωλήνων εἶναι μεγαλυτέρα, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ταχύτης ἐκροῆς εἶναι μικροτέρα. Ἡ ἐκροὴ διὰ λεπτῶν τριχοειδῶν σωλήνων ἀκολουθεῖ ἑτέραν σχέσιν, τὸν νόμον τοῦ Poiseuille, καὶ χρησιμεύει διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς *ἐσωτερικῆς τριβῆς* αὐτῶν.

Ὁ νόμος τοῦ Τορριτσέλλι ἰσχύει καὶ διὰ τ' ἀέρια, ἂν θεωρηθῇ ὅτι τὸ h παριστᾷ τὸ ὕψος ἀερίου στήλης, ἐχούσης τὴν αὐτὴν πυκνότητα οἵαν καὶ ἐκρέον ἀέριον καὶ ἐξασκούσης πίεσιν τόσην, ὅση εἶναι ἡ πίεσις ὑπὸ τὴν ὁποίαν διατελεῖ τὸ ἀέριον. Αἱ ταχύτητες ἐκροῆς διαφόρων ἀερίων εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογοι τῶν τετραγωνικῶν ῥιζῶν τῶν πυκνοτήτων τῶν ἀερίων (νόμος τοῦ Graham).

ΑΝ. Δ.

—*[Μηχανολ.]* Ὁ ὅρος *ἐκροὴ* χρησιμοποιεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν μιᾶς τῶν φάσεων τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ ἐν ταῖς ἀτμομηχαναῖς, καθ' ἣν οὗτος, ἀφοῦ ἀποδώσῃ εἰς ἔργον μέρος τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἐγκαταλείπει τὴν μηχανὴν ἐκρέων δι' εἰδικοῦ *ἀγωγοῦ ἐκροῆς* κατὰ κανόνα εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀτμοσφαῖραν ἢ τὸ ψυγεῖον. Ὁ ἐκρέων ἀτμὸς συναποκομίζει μέγα μέρος τῆς δαπανηθείσης διὰ τὴν παρασκευὴν αὐτοῦ θερμότητος, ἥτις οὕτως ἀπόλλυται ἢ μᾶλλον σκεδάζεται ἀνωφελῶς, παρ' ὅλας τὰς τελειοποιήσεις τῆς ἀτμομηχανῆς καὶ κατ' ἀπαίτησιν τοῦ δευτέρου νόμου τῆς θερμοδυναμικῆς (βλ. *ἐντροπή*). Διὰ τοῦτο, ὅπου εἶναι δυνατὸν καὶ συμφέρει, χρησιμοποιεῖται μέρος τῆς θερμότητος τοῦ ἐκρέοντος ἀτμοῦ. Οὕτως εἰς τὰς ἀτμαμάξας ὁ ἐκρέων ἀτμὸς ὁδηγεῖται διὰ φυσητῆρος εἰς τὴν καπνοδόχον, συμπαρασύρων ἐκ τοῦ καπνοθαλάμου τὰ ἀέρια τῆς καύσεως καὶ ὑποβοηθῶν τὴν καῦσιν διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἑλκυσμοῦ. Ἐκτὸς τούτων εἰς πλείονας ἀτμαμάξας μέρος τοῦ ἐκρέοντος ἀτμοῦ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν προθέρμανσιν τοῦ τροφοδοτοῦντος τὸν λέβητα ὕδατος. Πολλαὶ ἀγγλικαὶ καὶ βελγικαὶ ἀτμάμαξαι χρησιμοποιοῦν ἐκρέοντα ἀτμὸν διὰ τὴν κίνησιν τῶν τροφοδοτικῶν ἐγχυτήρων, ἐπιτυγχάνουσαι οἰκονομίαν εἰς ἄνθρακα 8—12%. Ἐσχάτως δὲ ἀτμάμαξαί τινες χρησιμοποιοῦν ἐκρέοντα ἀτμὸν διὰ τὴν κίνησιν στροβίλου κινοῦντος τοὺς ἄξονας τοῦ ἐφοδιοφόρου. Καὶ εἰς παγίας ἐγκαταστάσεις ἀτμομηχανῶν ὁ ἐκρέων ἀτμὸς εὑρίσκει χρησιμοποίησιν διὰ θέρμανσιν χώρων, ξήρανσιν ἢ βρασμὸν ὑλῶν κτλ.

Ἐκροὴ ἐπίσης καλεῖται καὶ ἡ φάσις τῆς λειτουργίας τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως, καθ' ἣν τὰ ἀέρια τῆς καύσεως ἐγκαταλείπουν αὐτὰς καὶ διὰ τοῦ ἀγωγοῦ τῆς ἐκροῆς ὁδηγοῦνται εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀτμοσφαῖραν ἢ πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς θερμότητος αὐτῶν.

Α. Μ.

Ἐκροὺβ (Ecrouves) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μὲρτ-ἐ-Μοζέλ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χλμ. ἀπὸ τῆς Τούλ, ἐπὶ τῆς διώρυγος μεταξὺ Μάρνη καὶ Ῥήνου. Κάτ. 8531. Παράγει ὀνομαστοὺς οἴνους λευκούς. Ἔχει ἱστορικὴν ἐκκλησίαν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει ἐπὶ ὑψώματος 368 μέτρων ἓν τῶν φρουρίων τὰ ὁποῖα ὑπερασπίζουν τὴν Τούλ.

—Μ.

ἐκρουμανίζω, *ἀόρ.* *ἐξερρουμάνισα—ἐξερρουμανίσθην*, *παθ. μετχ.* *ἐκρουμανισμένος*· καθιστῶ τινα Ῥουμᾶνον, κάμνω τινὰ νὰ ἐνστερνισθῇ τὰ ῥουμανικὰ ἰδεώδη || κάμνω, μεταβάλλω τι εἰς ῥουμανικόν: «ἐκρουμανίζω λέξιν» δίδω εἰς ξένην λέξιν τύπον καὶ κλίσιν ῥουμανικόν, «ἑλληνικαὶ λέξεις ἐκρουμανισθεῖσαι».

ἐκρουμάνισις,—*εως* (ἡ) καὶ ***ἐκρουμανισμός***· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκρουμανίζειν, ἡ

Digitized by Google

μεταβολὴ ξένου τινὸς εἰς ρουμανικόν: «ἐκρουμάνισις τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Ἑλλήνων».

ἔκρους (—οος), (ὁ)· τὸ ἐκρέων, ἡ *ἐκροὴ* (βλ. λ.): «λίμνη ἔχουσα ἔκρουν εἰς τὴν θάλασσαν».

ἐκρυθμία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἔκρυθμος, ἡ ἔξω ρυθμοῦ κατάστασις, ἀταξία, ἀκαταστασία.

ἔκρυθμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ ρυθμοῦ, ὁ μὴ σύμφωνος πρὸς τὸν ρυθμόν· || μεταφ. ἀνάρμοστος, ἀνώμαλος, ἄτακτος: «ἡ κατάστασις εἰς τὰς ἐπαρχίας εἶναι ἔκρυθμος».—Ἐπίρρ. ***ἐκρύθμως***.

ἔκρυσις,—*εως* (ἡ)· ἐκροή· || ὡς ὅρος τῆς ἱππιατρ. ἡ καταρροὴ τῆς ρινός.

Ἐκρὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παλαιστίνης· βλ. *Ἀκκαρών*.

ἐκρωσίζω, ἀόρ. *ἐξερρώσισα —ἐξερρωσίσθην*, παθ. μετχ. *ἐκρωσισμένος*· καθιστῶ τινα Ρῶσον, κάμνω τινὰ νὰ ἐνστερνισθῇ τὰ ρωσικὰ ἰδεώδη· || κάμνω, μεταβάλλω τι εἰς ρωσικόν: «ἐκρωσίζω λέξιν» δίδω τύπον καὶ κλίσιν ρωσικήν: «ἑλληνικαί, γερμανικαὶ λέξεις ἐκρωσισθεῖσαι».

ἐκρωσισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκρωσίζειν, ἡ μεταβολὴ ξένου τινὸς εἰς ρωσικόν: «ἐκρωσισμὸς τῶν ἐν Καυκάσῳ Ἑλλήνων».

ἐκσάρκωμα (τό)· σαρκώδης ἔκφυσις παθολογική.

ἐκσείω, ἀόρ. *ἐξέσεισα—ἐξεσείσθην*· σείω ἰσχυρῶς, τινάσσω, ἐκτινάσσω.

Ἔκσεντ (Ecsed) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἑλώδης περιοχὴ τῆς Οὐγγαρίας. εἰς τὸ ΒΑ τμῆμα αὐτῆς παρὰ τὰ ρουμανοουγγρικὰ σύνορα. Τὰ ἕλη ἐκτείνονται ἐπὶ ἐκτάσεως 280 τετρ. χλμ. Ἡ πόλις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἄκρας τῶν ἑλῶν καὶ καλεῖται πληρέστερον *Μεγάλη Ἔκσεντ*. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Κράσνα, παραπόταμον τοῦ Τάϊς διὰ τοῦ Ζάμος καὶ ἔχει 5203 κατοίκους. Ἔχει ἐργοστάσια καλαθοπλεκτικῆς. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου Μπουτάρι, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφυλάττετο ἐπὶ μακρὸν τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας. —Μ.

ἐκσκάπτω, ἀόρ. *ἐξέσκαψα—ἐξεσκάφην*, παθ. μετχ. *ἐξεσκαμμένος*· σκάπτων ἐξάγω, ἐξορύσσω· || «ἐκσκάπτω τὰ ρεῖθρα, —τὸν ὀχετόν, —τὸν λιμένα» καθαρίζω, ἐκβάλλω τὰ συσσωρευθέντα χώματα ἢ ἄλλα τινά.

ἐκσκαφεὺς (ὁ) *[Γεωπον.]*. Γεωργικὸν ἐργαλεῖον δι' οὗ ἐκτελεῖται ἡ *ἐκσκαφὴ* (βλ. λ.). Ἀναλόγως τῆς συστάσεως τοῦ πρὸς ἐκσκαφὴν ἐδάφους μεταχειρίζονται διαφόρους τύπους ἐκσκαφέων. Ἁπλούστερος τύπος εἶναι ὁ τοῦ Caudelier, ὅστις ἀποτε-

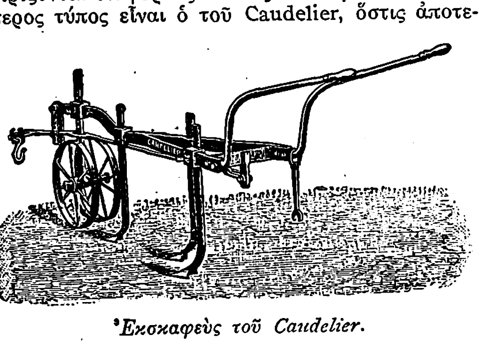

Ἐκσκαφεὺς τοῦ Caudelier.

λεῖται ἐκ τριγωνικοῦ πλαισίου, ὅπερ φέρεται ἐπὶ δύο τροχῶν καὶ ἔχει τρεῖς σιδηρᾶς ράβδους καθέτως τοποθετημένας ἐπὶ τοῦ πλαισίου, αἰχμηρὰς καὶ κεκαμμένας κατὰ τὸ κατώτερον αὐτῶν τμῆμα. Ἐνίοτε τὸ πλαίσιον φέρει, ἀντὶ σιδηρῶν αἰχμηρῶν ράβδων, πλατὺ καὶ αἰχμηρὸν σιδηροῦν ἔλασμα,

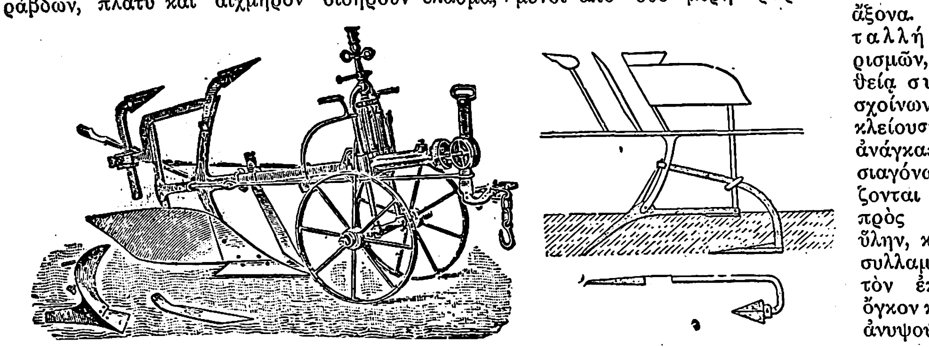

Ἐκσκαφεὺς τοῦ Bajac.
[Ἀριστερά: Ἡ συσκευή. Δεξιά: Τὸ ἐπὶ τῆς συσκευῆς τοποθετούμενον σιδηροῦν ἔλασμα.]

παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἀρότρου, ὅπερ εἶναι τοποθετημένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ ἐργαλείου. Τὸν τύπον τοῦτον ἐπενόησεν ὁ Bajac. Τρίτος τύπος ἐκσκαφέως εἶναι ὁ τοῦ Ventzki, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ τριγωνικοῦ σιδηροῦ πλαισίου, ὅπερ φέρεται ἐπὶ ἑνὸς τροχοῦ τοποθε-

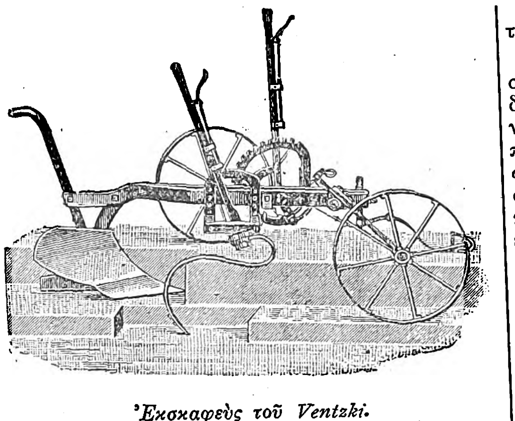

Ἐκσκαφεὺς τοῦ Ventzki.

τημένου κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ ἐργαλείου, καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος πλατύτατον αἰχμηρὸν ἔλασμα παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἀρότρου. Δ.Ν.Π.

.— **ἐκσκαφεῖς** ***μηχανικοί***. Οἱ μηχανικοὶ ἐκσκαφεῖς διαιροῦνται εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: τοὺς ἐκσκαφεῖς διὰ συνεχοῦς κινήσεως, τοὺς μὲ ταλαντωτικὴν κίνησιν, καὶ τὰς χαλυβδίνους σιαγόνας. Οἱ πρῶτοι σύγκεινται ἀπὸ ἀτέρμονα ἅλυσιν, φέρουσαν ἐστερεωμένους κάδους κατ' ἀποστάσεις μὲ χείλη κοπτερά. Οἱ κάδοι διὰ τῆς περιστροφῆς τῆς ἁλύσεως ἐκσκάπτουσι καὶ πληροῦνται αὐτομάτως, μεταφέροντες τὸ προϊὸν μέχρι τοῦ ἀνωτάτου σημείου τῆς ἁλύσεως. Ἐκεῖ ἀνατρεπόμεναι κενοῦνται εἰς κατάλληλον ὑποδοχέα, ὅστις διευθύνει τὰς ὕλας διὰ τὸν τελικόν των προορισμόν. Τοιοῦτον σύστημα εἶναι ἡ συνήθης βυθο-

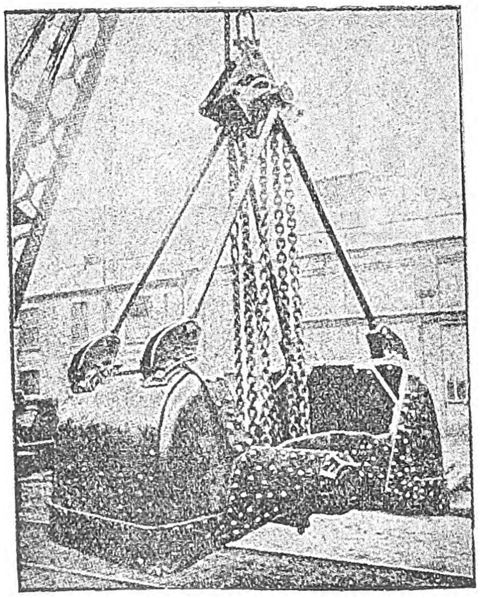

Μηχανικὸς ἐκσκαφεύς.

κόρος, ἡ ἐκσκάπτουσα τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης ἢ τῶν ποταμῶν. Οἱ δεύτεροι εἶναι εἶδος πελωρίας κοχλιάρας καταλλήλως ἐξηρτημένης καὶ μηχανικῶς κινουμένης, ἥτις μὲ τὴν παλινδρομικήν της κίνησιν ἐκσκάπτει καὶ ἀπορρίπτει τὰς ἐκσκαπτομένας ὕλας. Ἡ τρίτη κατηγορία, ἥτις καὶ διαδίδεται πολὺ καὶ ἐφαρμόζεται εἰς πλείστας περιπτώσεις, εἶναι πελώριοι κάδοι καταλλήλως ἐξηρτημένοι εἰς γερανὸν ἢ γερανογέφυραν καὶ συγκείμενοι ἀπὸ δύο μέρη ἀρθρωτὰ κατὰ ὁριζόντιον ἄξονα. Διὰ καταλλήλων χειρισμῶν, τῇ βοηθείᾳ συρματοσχοίνων, ἀνοιγοκλείουσι κατὰ τὰς ἀνάγκας δίκην σιαγόνων, βυθίζονται εἰς τὴν πρὸς ἐκσκαφὴν ὕλην, κλείουσι, συλλαμβάνουσι τὸν ἐκσκαφέντα ὄγκον καὶ ἐκεῖθεν ἀνυψούμενοι καὶ περιστρεφόμενοι φθάνουσιν εἰς τὸ σημεῖον ἐκκενώσεως, ὅπου ἀνοίγουσι καὶ ἀφίνουσι τὸ ὑλικὸν νὰ πέσῃ. Ἐνίοτε αἱ σιαγόνες ἀντικαθίστανται διὰ κάδου μὲ κοπτερὰ χείλη, ὅστις ἐκσκάπτει καὶ πληροῦται αὐτομάτως, εἶτα δὲ μετακινεῖται καὶ κενοῦται ὡς καὶ ἡ σιαγών. Ἡ χωρητικότης τούτων πολλάκις ὑπερβαίνει τὸ 1 κυβικὸν μέτρον.

ἐκσκαφὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκσκάπτειν, ἐκχωμάτωσις.

— *[Γεωπον.]* Ἡ *ἐκσκαφὴ* σκοπεῖ τὴν ἀφαίρεσιν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους χωμάτων, λίθων ἢ βραχωδῶν διαστρώσεων, ἅτινα παρεμποδίζουσι τὴν κανονικὴν καλλιέργειαν τῶν φυτῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μεταχειρίζονται ἴδια ὄργανα, *ἐκσκαφεῖς* καλούμενα. Ἡ ἐκσκαφὴ ἐνδείκνυται διὰ πλείστας ὅσας αἰτίας: α') διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐδάφους· β') διὰ τὴν ἐπισυσσώρευσιν τῶν ὑδάτων εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ ἐδάφους· γ') διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς διεισδύσεως τῶν ριζῶν βαθύτερον· δ') διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν βλαβερῶν αὐτοφυῶν φυτῶν καὶ ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐκβλαστήσεως ἑτέρων ὡς γεωμήλων, τεύτλων κτλ.· καὶ 2) διὰ τὴν πλουσιωτέραν καὶ καλυτέρας ποιότητος συγκομιδήν. Τοῦτο παρετηρήθη κατὰ τὰ ἔτη 1893 καὶ 1911 ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου, λόγῳ τῆς μεγάλης ξηρασίας, αἱ διὰ γεωμήλων καὶ τεύτλων καλλιεργημέναι ἐκτάσεις, αἵτινες πρότερον εἶχον ἐκσκαφῆ, ἀντέσχον εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ ἀπέδωσαν μάλιστα ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μὴ ἐκσκαφείσας τοιαύτας, ὅπου κατεστράφη σχεδὸν ὁλοκληρωτικῶς ὁλόκληρος ἡ συγκομιδή. Ἐπίσης ἡ ἐκσκαφὴ σπουδαίως συντελεῖ καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς συγκομιδῆς, ἥτις ἔχει ὑπολογισθῆ περίπου εἰς 25%. Ὁ χρόνος ἐπίσης καθ' ὃν δέον νὰ γίνηται ἡ ἐκσκαφὴ παίζει σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ἀπόδοσιν· καταλληλοτέρα ἐποχὴ εἶναι τὸ φθινόπωρον καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ χειμῶνος. Δ. Ν. Π.

ἐκσκωριάζω· ἀφαιρῶ, ἀποτρίβω τὴν σκωρίαν, κοιν. *ξεσκουριάζω*.

ἐκσλαυΐζω, ἀόρ. *ἐξεσλαύισα—ἐξεσλαυΐσθην*, παθ. μετχ. *ἐκσλαυισμένος*· μεταβάλλω τινὰ εἰς Σλαῦον, κάμνω τινὰ νὰ ἐνστερνισθῇ τὰ σλαυικὰ ἰδεώδη· || κάμνω, μεταβάλλω τι εἰς σλαυικόν: «λέξεις ἑλληνικαὶ ἐκσλαυισθεῖσαι» λέξεις ἑλληνικαὶ λαβοῦσαι τύπον καὶ κλίσιν σλαυικήν.

ἐκσλαυϊσμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκσλαυΐζειν, ἡ μεταβολὴ ξένου τινὸς εἰς σλαυικόν: «ἐκσλαυισμὸς τῶν ἐν τῇ Βαλκανικῇ Ἑλλήνων».

Ἐκσουδῖται ἢ *Ἐκσυδῖται*. Δυναστεία σουλτάνων τῆς *Αἰγύπτου* (βλ. λ. τ. Β', σ. 588 γ).

ἐκπερματίζω· ἐκβάλλω σπέρμα· || παθ. *ἐκσπερματίζομαι*, πάσχω ἐκσπερμάτωσιν, ἐνυπνιάζομαι.

ἐκσπερμάτισις, —*εως* (ἡ) καὶ *ἐκσπερμάτωσις*· τὸ ἐκσπερματοῦσθαι, χύσις, ἐκβολὴ σπέρματος.

— *[Φυσιολ.]* Βλ. *ἀποσπερμάτισις*.

ἐκσπερματιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκσπερμάτισιν.

— **ἐκσπερματιστικοὶ** ***πόροι*** *[Ἀνατομ.]* Οὗτοι εἶναι δύο, παριστῶντες ἑκάτερος τὸ ἄνω πέρας τοῦ συστοίχου σπερματικοῦ πόρου, ὅστις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ὄρχεως μέχρι τοῦ προστάτου ἀδένος· ἔνθα ἑκάτερος τῶν σπερματικῶν πόρων καὶ ἡ σπερματοδόχος κύστις ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν ἐκσπερματιστικὸν πόρον, δι' αὐτοῦ δὲ τὸ σπέρμα ἀποχετεύεται εἰς τὴν προστατικὴν μοῖραν τῆς οὐρήθρας. Ἀμφότεροι οἱ ἐκσπερματιστικοὶ πόροι κεῖνται ἐγκεκλεισμένοι σχεδὸν ἐντὸς τοῦ προστάτου καὶ φέρονται ἐγγὺς ἀλλήλων ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ κάτω, ἐκβάλλοντες μετὰ πορείαν 1,5—2 ἑκ. εἰς τὸ *σπερματικὸν λοφίδιον* δι' ἰδίου στομίου, σπανιώτατα δὲ διὰ κοινοῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**ἐκσπερματιστικὸς** ***μῦς*** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ καταφυτικὴ μοῖρα τοῦ βολβοσηραγγώδους μυός, περιβάλλουσα τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ βολβοῦ τῆς οὐρήθρας, ἐνεργεῖ διὰ συνθλίψεως τοῦ βολβοῦ τὴν ἐξώθησιν τοῦ σπέρματος ἢ τοῦ οὔρου· διὸ καὶ *ἐκσπερματιστικὸς* ἢ *πιεστήριος μῦς τοῦ βολβοῦ* ἐκλήθη. Ι. Π.

ἐκσπερματοῦμαι (—*όομαι*)· πάσχω ἐκσπερμάτωσιν, ἐνυπνιάζομαι, ἄλλως *ἐκσπερματίζομαι*.

ἐκσπλάγχνισις,—*εως* (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος δι' οὗ ἐκσημαίνεται ἐγχείρησις μαιευτική, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐμβρυοτομίαν, τῆς ὁποίας εἶναι ἴδιος τρόπος· ἐφαρμόζεται δ' αὕτη ὁσάκις ἡ μᾶλλον προσιτὴ μοῖρα τοῦ κορμοῦ τοῦ ἐμβρύου εἶναι ἡ κοιλία. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη ἐκτελεῖται διὰ τῆς ψαλίδος τοῦ Dubois ἢ τῆς τοῦ Siebold, διὰ τῆς ὁποίας, ἔχοντες ὡς ὁδηγοὺς τοὺς ἐντὸς τῆς μήτρας δακτύλους τῆς ἑτέρας χειρός, διανοίγομεν τὴν κοιλίαν τοῦ ἐμβρύου καὶ ἀκολούθως διευρύνομεν τὸ ἄνοιγμα τοῦτο διὰ τῶν δακτύλων καὶ ἀποσπῶμεν τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ καὶ ἐν τῷ θώρακι σπλάγχνα, ἐκκενοῦντες τοιουτοτρόπως τελείως τὰς κοιλότητας ταύτας τῶν ἐν αὐταῖς περιεχομένων· εἶτα δὲ ἐξάγομεν τὸ ἔμβρυον ἐξελκύοντες αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ποδὸς ἢ ἀπὸ τῶν βραχιόνων. Εἰς τὴν τοιαύτην ἐγχείρησιν προβαίνομεν κυρίως, ὅταν ὁ κορμὸς τοῦ ἐμβρύου εὑρίσκηται ἐν δυσαναλογίᾳ πρὸς τὸν πυελογεννητικὸν σωλῆνα, εἰς τὰς περιπτώσεις δηλαδὴ ἐκείνας, ἐν αἷς ἕνεκα στενώσεως τῆς πυέλου ἢ

Digitized by Google

ὑπερμεγέθους ὄγκου τοῦ ἐμβρύου, ἢ ἕνεκα παραμορφώσεως αὐτοῦ (ἐπὶ διπλοῦ τέρατος λ. χ.), ὁ κορμὸς αὐτοῦ, μετὰ τὴν αὐτόματον ἢ δι' ἀνατρήσεως ἢ διὰ κρανιοθραυστίας ἔξοδον τῆς κεφαλῆς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος διὰ τῆς ἕλξεως ἀπὸ τῶν ὤμων διὰ μόνων τῶν δακτύλων, καίτοι οἱ ὦμοι κατευθύνονται πρὸς ἔξοδον κανονικῶς. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐκσπλαγχνισμὸς (ὁ)· ἡ ἕνεκα τραύματος ἢ ἐγχειρήσεως ἔξοδος τῶν σπλάγχνων, κοιν. *ξεκοίλιασμα*.

ἔκσπονδος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔξω τῶν σπονδῶν, ὁ ἀποκλεισθεὶς ἀπὸ τὰς συνομολογηθείσας σπονδάς, ὁ μὴ συμπεριληφθεὶς εἰς αὐτάς· ‖ ὁ μὴ φυλάττων τὰς σπονδά:, ὁ παραβαίνων τὰς διατάξεις τῶν σπονδῶν.— Ἐπίρρ. ***ἐκσπόνδως***.

ἐκσπῶ (—*άω*), ἀόρ. *ἐξέσπασα*· σύρω πρὸς τὰ ἔξω, τραβῶ· ‖ ἐκρηγνύομαι, ξεσπῶ: «ἐξέσπασεν εἰς δάκρυα».

Ἔκσταϊν (Eckstein), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1845—1900), πεπροικισμένος διὰ πολλαπλοῦ ἀλλ' ὄχι βαθέος ταλάντου. Ἔγραψεν εὐθυμογραφικὰ ἔπη: «Τὸ σκάκι τῆς βασιλίσσης» (1870), «Ἀφροδίτη ἡ Οὐρανία» (1872), ποιήματα: «Εἰς Μόλλ καὶ Ντοὺρ» (1877), ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις καὶ ἐπιφυλλίδας: «Ἐλαφρὸν πρᾶγμα» (1875), «Παρισινὴ ζωὴ» (1879), διηγήματα καὶ μυθιστορήματα ἐκ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος: «Οἱ Κλαύδιοι» (1881, εἰς 3 τόμους), ὡς καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς ζωῆς: «Δομπρόβσκυ» (1892, εἰς 2 τόμους). Διηύθυνε τὴν λογοτεχνικὴν καὶ κριτικὴν ἐπιθεώρησιν «Deutsche Dichterhalle» (1875—1882), ὡς καὶ τὴν σατιρικὴν ἐφημερίδα «Der Schalk». Ἐκ τῶν ἔργων του τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν εἶχε τὸ εὐθυμογράφημα ἐκ τοῦ γυμνασιακοῦ βίου: «Ἡ ἐπίσκεψις εἰς τὸ μπουντρούμι» (1875). —Β.

— **Ἔκσταϊν** (Eckstein), ***Φρειδερῖκος-Αὔγουστος***. Γερμανὸς φιλόλογος καὶ παιδαγωγὸς (1810—1885). Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ γυμνασίου Thomas ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1881, ὁπότε ὠνομάσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου. Ἐξέδωκεν εἰς σχολικὰς ἐκδόσεις τὸν Τάκιτον, Νέπωτα, Φαῖδρον καὶ Ὁράτιον καὶ συνέγραψεν, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ τά: «Nomenclator philologorum» (1871), «Ἡ διδασκαλία τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς» (1887).

ἔκστασις,—*εως* (ἡ)· τὸ ἐξίστασθαι ἐκ τῆς οἰκείας θέσεως, ὅταν ὁ νοῦς εἴτε ἕνεκα θαυμασμοῦ, εἴτε ἕνεκα φόβου οἱονεὶ ἀποκινῆται ἀπὸ τῆς θέσεώς του, θάμβος, κατάπληξις: «περιῆλθεν εἰς ἔκστασιν», «ὁ θαυμασμός του οὐδόλως διέφερε τῆς ἐκστάσεως» ‖ «ἔκστασις φρενῶν, — λογισμοῦ» σταμάτημα τῆς σκέψεως ἕνεκα αἰφνιδίου τινὸς γεγονότος.

—[*Ρωμ. Δικ.*] Καλεῖται ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἔκστασις ὑπαρχόντων (bonorum cessio) ἡ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου γινομένη ἐγκατάλειψις τῆς περιουσίας πρὸς τοὺς πιστωτάς του. Κατὰ τὸ ἀρχικὸν ρωμαϊκὸν δίκαιον ἦτο εἶδος πτωχεύσεως, καθ' ὃ οἱ δανεισταὶ τοῦ ἀναξιοχρέου καταστάντος ὀφειλέτου κατελάμβανον δικαστικῶς τὴν περιουσίαν του, ἣν ἐπώλουν εἰς τρίτον, τὸν bonorum emptor, καὶ ἐκ τοῦ τιμήματος ἱκανοποιοῦντο· ὁ δὲ ὀφειλέτης ὑφίστατο τὰς συνεπείας τῆς ρωμαϊκῆς ἀτιμίας, ὑπεχρεοῦτο τοῦ λοιποῦ ἐναγόμενος νὰ παρέχῃ ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τυχὸν κατ' αὐτοῦ ἐκδοθησομένης ἀποφάσεως. Ὑπέκειτο δὲ καὶ εἰς προσωπικὴν κράτησιν. Πρὸς ἀποφυγὴν πάντων τούτων ἡ lex Julia, πιθανῶς ἐπὶ τοῦ Καίσαρος ἐκδοθεῖσα, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ὀφειλέτην νὰ παραχωρῇ ἑκουσίως τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πιστωτάς του, ὁπότε ἀπέφευγε τὴν ἀτιμίαν καὶ τὴν προσωπικὴν κράτησιν καὶ ἀπήλαυε τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας, ἐκράτει δηλαδὴ ἐκ τῆς παραχωρουμένης περιουσίας του ὅσα ἐξήρκουν διὰ τὴν συντήρησιν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Διὰ τῆς ἐκστάσεως οἱ δανεισταὶ δὲν ἐγίνοντο κύριοι τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου των, ἀλλ' ἠδύναντο νὰ ἐκποιήσωσι αὐτὴν καὶ ἐκ τοῦ τιμήματος νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰς ἀπαιτήσεις των. Τὴν τοιαύτην ἐκποίησιν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ἀξιώσεων των ἀνέθετον οἱ πιστωταὶ καὶ διὰ πλειοψηφίας εἰς εἰδικοὺς κηδεμόνας, ἐὰν ἡ παραχωρηθεῖσα περιουσία δὲν ἐξήρκει διὰ τὴν ἱκανοποίησιν πασῶν τῶν ἀπαιτήσεων, ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐνήγετο διὰ τὸ ἀπομένον εἰ μὴ καὶ ὅταν ἀπέκτα ἐκ νέου ἱκανὴν περιουσίαν. Ταῦτα πάντα δὲν ἰσχύουν παρ' ἡμῖν, καθιερωθέντος ἰδίου συστήματος παραχωρήσεως τῶν κτημάτων ὑπὸ τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἐν ἄρθροις 687—694 αὐτῆς. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—[*Φιλοσ.*] *Ἔκστασις* καλεῖται ἡ δι' ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ πάσης γνώσεως ἐκ τῶν αἰσθήσεων πηγαζούσης, ἔτι δὲ διὰ πλήρους ἐξαφανίσεως τῆς ἰδίας προσωπικότητος καὶ ἐκμηδενίσεως καὶ διαλύσεως τοῦ αὐτοσυναισθήματος ἐν τῇ ἀπείρῳ οὐσίᾳ τοῦ σύμπαντος, ἕνωσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ θεοῦ μέχρι συνταυτίσεως μετ' αὐτοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ, κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλωτίνου καὶ κατ' ἄλλα μυστικὰ συστήματα, τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν καὶ τὴν ὑπερτάτην ἀρετήν. Ὁ πυρὴν τῆς περὶ ἐκστάσεως σχετικῆς διδασκαλίας ἀπαντᾷ ἤδη ἐν τῷ βραχμανισμῷ, παρὰ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει, ἀλλὰ διεμορφώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ Πλωτίνου.

Ἡ φιλοσοφία παραδέχεται τὴν ἔκστασιν, ἀλλὰ δὲν διαβλέπει ἐν αὐτῇ εἰμὴ καθαρῶς φυσιολογικὰ φαινόμενα, ἰδίᾳ δὲ ἀσυνείδητα ἢ ὑποσυνείδητα τοιαῦτα, διὸ καὶ δὲν ἐννοεῖ τὴν ἔκστασιν καὶ ἐν πολλοῖς τὴν παρερμηνεύει. Τοὐναντίον διὰ τοὺς μυστικιστὰς ἡ ἔκστασις εἶναι καθαρῶς ψυχικὸν φαινόμενον, κατάστασις πνευματική, διὰ σωματικῶν ἐπιδράσεων ἐπερχομένη, ἐθελουσία καὶ ἐνσυνείδητος, ἀποκτωμένη κατὰ βούλησιν διὰ τῆς χρήσεως ἀσκητικῶν μέσων.

Ἐπειδὴ ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ συνήθης ζωὴ ἀποτελεῖται ἐξ ἐνεργείας καὶ σκέψεως, ἕπεται, κατ' ἀναγκαίαν συνάρτησιν, ὅτι ἡ νέα ζωή, ἡ συνιστῶσα τὴν ἔκστασιν, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ οὔτε ἐνέργειαν οὔτε σκέψιν, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο ἀπόλυτος μεταβολὴ καταστάσεως. Ὅθεν δέον νὰ ἐκτοπισθῇ ἡ δρᾶσις εἰς τὰς πλέον διαφόρους καὶ λεπτεπιλέπτους ἐκδηλώσεις αὐτῆς. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται μόνον περὶ τῆς ἐξωτερικῆς, τελείως σωματικῆς δράσεως, ἥτις ἀπαιτεῖ τὴν ἄσκησιν δυνάμεων φυσικῶν. Ἡ δρᾶσις αὕτη πρέπει, ὡς εἰκός, νὰ ἐκτοπισθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, διότι εἶναι ἐκείνη, ἥτις θέτει ἡμᾶς εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς τὴν φύσιν, ἄλλαις λέξεσι πρὸς τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν ν' ἀποφύγωμεν. Ὅθεν πᾶσα σωματικὴ ἐνέργεια ἀποκλείεται. Ὁ πρῶτος ὅρος εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἀκινησία τοῦ σώματος. Οὕτως, ἀποκλειομένης πάσης πρὸς τὸν ἐκτὸς κόσμον ἐπαφῆς, καταστέλλονται συγχρόνως τὰ πάθη, ἀποσβέννυται δὲ πᾶν ἐνδιαφέρον καὶ πᾶσα μέριμνα, ἣν ὁ κόσμος προκαλεῖ ἢ ἀξιοῖ. Ἡ ψυχὴ ἀποκαθαίρεται κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ ἀποφεύγει τὸν κίνδυνον νὰ ἠλιθωθῇ διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς αὐτὸν ἢ νὰ διαταραχθῇ ὑπὸ τῶν θυελλῶν καὶ τῶν καταιγίδων του. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ κόσμου συνεξαφανίζονται καὶ τὰ καθήκοντα, ἅτινα οὗτος ἐπιβάλλει καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀπομονωθεῖσα ψυχὴ περισυλλέγεται καὶ συγκεντροῦται ἀπολύτως εἰς ἑαυτήν. Κατὰ τὸν τρόπον λοιπὸν τοῦτον ὁ κόσμος ἐξαφανίζεται, τὸ δὲ σῶμα περιέρχεται εἰς κατάστασιν ἀπολύτου ἀκινησίας καὶ ἠρεμίας. Ἀλλὰ τὸ σῶμα δὲν ἔχει ἀκόμη καθυποταχθῇ καθ' ὁλοκληρίαν. Ἡ ἀπομόνωσις ἔχει τὰ πάθη της καὶ τὰς ὁρμάς της, καθὼς ἀκριβῶς ὁ κόσμος. Τὰ πάθη καὶ αἱ ὁρμαὶ αὗται δέον νὰ κατανικηθοῦν. διὸ καὶ παρίσταται ἀνάγκη δευτέρου σταδίου, καθ' ὃ ἡ ψυχὴ ζητεῖ νὰ ἐξυψωθῇ, καταπολεμοῦσα τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν διαταράσσουν καὶ ἅτινα γεννῶνται πλέον ἐν ἑαυτῇ ἐκ τῆς συνδέσεώς των μετὰ τοῦ σώματος. Εἶναι νέος καὶ λίαν ἀκανθώδης ἀγών, καθ' ὃν ἐφαρμόζονται πάντα τὰ ἀσκητικὰ ἐκεῖνα μέσα, τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν μυστικιστῶν πάντων τῶν αἰώνων. Τὰ μέσα ταῦτα εὑρίσκομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀσκητῶν τῆς Ἰνδικῆς, ἐν τῇ τῶν Ἀλεξανδρινῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς μοναχοῖς τῆς Θηβαΐδος καὶ ἐν γένει παρὰ τοῖς τροφίμοις πασῶν τῶν μονῶν. Εἶναι μέσα ἀποσκοποῦντα τὴν τελείαν ἀπονέκρωσιν τοῦ σώματος. Τὸ δεύτερον τοῦτον στάδιον διαδέχεται τρίτον, καθ' ὃ τερματίζεται ἡ ἧττα τοῦ σώματος. Μετὰ τὸν ἐκτοπισμὸν τῶν παθῶν, ἅτινα τὸ ἐτάρασσον, δέον ν' ἀποσβεσθῶσι καὶ αἱ αἰσθήσεις, διότι τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα μεταβιβάζονται δι' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχήν, ὁσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἁγνὰ καὶ ἀκίνδυνα, προκαλοῦσι ταραχὴν εἰς αὐτὴν καὶ ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτῆς τὴν ἀπόλυτον ἠρεμίαν καὶ εἰρήνην ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐπιζητεῖ. Ὅθεν δέον ν' ἀποσβεσθῶσι τελειωτικῶς καὶ αἱ αἰσθήσεις, οὐχὶ δὲ ἄνευ κόπου καὶ μόχθου ἡ ψυχὴ κατορθοῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἀποδίδει τὸ πνεῦμα εἰς ἑαυτὸ καὶ τὸ χωρίζει τελείως ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀφοῦ προηγουμένως ἐχώρισε τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ κόσμου, εἰς ὃν ἔζη. Ἐν τῷ τετάρτῳ σταδίῳ ἡ ψυχὴ ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν ἐπιδιώκει, ἤτοι νὰ διερευνήσῃ καὶ νὰ καθυποτάξῃ ἑαυτήν, διότι, καίτοι δὲν ἔχει πλέον κοσμικὸν τι ἐνδιαφέρον, ὑπὸ οὐδεμιᾶς μερίμνης διαταράσσεται, εἶναι μάλιστα καὶ αὐτῶν τῶν αἰσθήσεων ἀπηλλαγμένη, ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ ἰδέας, αἱ ἰδέαι δὲ αὗται ἐμποδίζουσι νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὑπερτάτην ἕνωσιν μετὰ τῆς θεότητος, ἣν ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἐπιδιώκει. Ὅθεν δέον νὰ τεθῶσιν ἐκποδὼν καὶ αἱ ἰδέαι, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ἐξετοπίσθησαν τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη, αἱ ὁρμαὶ καὶ αἱ μέριμναι. Ἡ ψυχὴ ὀφείλει νὰ συσπειρωθῇ ἀπολύτως εἰς ἑαυτήν, δηλαδὴ εἰς τὴν πραγματικὴν ὀντότητά της, διαταρασσομένην ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν. Αὕτη εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν μυστικιστῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καλουμένη *ἅπλωσις*, ἤτοι περισυλλογὴ καὶ συγκέντρωσις τῆς ψυχῆς ἐν ἑαυτῇ. Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ ἡ ψυχὴ εὑρίσκεται ἐγγὺς τῆς ἐκστάσεως, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν αὐτὴν ἀκόμη πλήρως. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νέα προσπάθεια, συνισταμένη ἐν τῇ τελείᾳ ἀποσβέσει τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως. Τί συμβαίνει τότε ἐν τῇ ψυχῇ, εὑρισκομένῃ ἐν τῇ ἀπροσδιορίστῳ ταύτῃ καὶ μυστηριώδει καταστάσει; Οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ ἀκριβῶς. Ἀλλ' οἱ μυστικισταὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τοῦ ἐκμηδενισμοῦ καὶ τοῦ θανάτου τῆς ψυχῆς ἐντρυφῶσιν εἰς τοὺς καθαρωτέρους καὶ ὑπεροχωτέρους ὁραματισμοὺς καὶ ὅτι μεταμορφοῦνται τελείως, ἵνα ἑνωθῶσιν, ἢ μᾶλλον ἵνα συνταυτισθῶσι, πρὸς τὴν θεότητα.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκστάσεως ἀπαιτοῦνται τέσσαρα στάδια: 1) ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ κόσμου, 2) ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν παθῶν, 3) ὁ ἐξαφανισμὸς τῶν αἰσθήσεων καὶ τέλος 4) ὁ ἐκμηδενισμὸς τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς προσωπικῆς συνειδήσεως. Οἱ μυστικισταὶ περιέγραψαν τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀποκτᾶται ἡ ἔκστασις πολλαχῶς. Ἡ φαντασία δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν διεδραμάτισεν, ὡς εἰκός, μέγιστον πρόσωπον ἐν προκειμένῳ, οὐχὶ δὲ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν περιγραφὴν τῆς προοδευτικῆς πορείας τῆς ψυχῆς ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ καὶ τῆς ἐπιτυγχανομένης νέας ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν μέσων δι' ὧν ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πορείαν καὶ τὴν τελικὴν νίκην της διὰ τῶν σκοτεινῶν καὶ δυσβάτων τούτων ἀτραπῶν. Ὁ χαρακτήρ, ἡ κοινωνικὴ θέσις, ἡ μόρφωσις, ἡ ἰδιοσυγκρασία τῶν διαφόρων μυστικιστῶν ἐξήσκησαν ἐπὶ πάντων τούτων μεγάλην ἐπίδρασιν, ἥτις εἶναι δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ, ἀλλ' ἥτις δὲν εἶναι ὀλιγώτερον πραγματικὴ διὰ τοῦτο.

Ὁ μυστικισμός, παρὰ τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰ παράδοξά του, ἐπιδιώκει σκοπόν, ἐνέχοντά τι τὸ μεγαλειῶδες καὶ τὸ λίαν ἐποικοδομητικόν, θὰ ἦτο δὲ αὐτόχρημα μωρία νὰ φαντασθῶμεν ὅτι τόσαι προσπάθειαι, τόσοι ψυχικοὶ ἀγῶνες, ἐγένοντο πρὸς ἐπίτευξιν ἑνὸς καὶ μόνου ματαίου σκοποῦ, τῆς ἐκστάσεως. Οἱ μυστικισταὶ ἐπιδιώκουσι πράγματι τὴν ἔκστασιν, ἀλλ' οὐχὶ χάριν ἑαυτῶν ἀποκλειστικῶς. Ἐν τῇ ἐκστάσει ὑπάρχει τι, ὅπερ δὲν εἶναι ἡ ἔκστασις αὐτὴ αὕτη. Ἡ ἔκστασις κατὰ τοὺς μυστικιστὰς εἶναι τρόπος ἀμέσου ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς θεότητος. Τοῦτο θὰ εἶναι τὸ μυστικὸν πασῶν τῶν προσπαθειῶν των, τὸ ἀκαταμάχητον καὶ ἀκαταγώνιστον δέλεαρ, ὅπερ ρίπτει αὐτοὺς εἰς τὰς ἀβύσσους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ σωματικὸς κόσμος ἐκμηδενίζεται, τὰ πάθη καὶ οἱ πόθοι ἐκριζοῦνται ἐκ τῆς ψυχῆς, ἡ σκέψις καὶ ἡ δρᾶσις ἐξαφανίζονται. Τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ἡ ἀμοιβὴ τοῦ μόχθου τούτου εἶναι ἡ ἕνωσις μετὰ τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν πάντες οἱ μυστικισταὶ πιστεύουσιν ὅτι δύνανται νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς ἐκστάσεως, ὑπάρχουσιν ὅμως διάφοροι μεταξὺ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀντιλήψεις. Κατὰ τοὺς μυστικιστὰς δύναταί τις ν' ἀνακαλύψῃ τὸν θεόν, εἴτε ἑνούμενος μετ' αὐτοῦ, εἴτε μεταβαλλόμενος εἰς θεὸν αὐτὸς οὗτος. Οἱ μυστικισταὶ ἤχθησαν πράγματι μέχρι τῆς πεποιθήσεως ταύτης. Τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς ἐκστάσεως, εἰς ἣν περιέρχονται πάντες, δὲν συνήγαγον τὰ αὐτὰ συμπεράσματα, ἡ δὲ διαφορὰ τῶν θεωριῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου προέρχεται ἐκ της διαφορᾶς τῶν πρὸς τὴν ἔκστασιν σχετικῶν πεποιθήσεων. Οἱ ὀρθόδοξοι μυστικισταί, καθὼς εἶναι ἅγιοί τινες καὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἅγιος Μποναβεντούρας καὶ ἡ ἁγία Θηρεσία ἐπὶ παραδείγματι, εὑρίσκουσιν ἐν τῇ ἐκστάσει τὴν ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ, καθ' ὃν τρόπον δηλαδὴ ἐπιτυγχάνουσι ταύτην διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς περισυλλογῆς. Ἀλλ' ὅστις ὁμιλεῖ περὶ ἑνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐννοεῖ προφανῶς τὴν σχέσιν μεταξὺ δύο διακεκριμένων ὄντων, ἤτοι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἑνοῦται μετ' αὐτοῦ. Ὅθεν ἡ ἀνθρωπίνη ἀτομικότης δὲν θυσιάζεται ὑπὸ τῆς χορείας τούτων τῶν μυστικιστῶν, δεδομένου ὅτι, καίτοι ἀπονεκροῦται τελείως διὰ τοῦ ἀσκητισμοῦ, ἐν τούτοις δὲν ἀπόλλυται ἐν τῇ θείᾳ οὐσίᾳ. Ἐξ ἄλλου ἡ θεότης διατηρεῖ τὴν ἀπόστασιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διότι διακρίνεται σαφῶς ἀπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅταν ἡ πίστις δὲν τοὺς συγκρατῇ πλέον, εἴτε ἐν ταῖς θετικαῖς θρησκείαις, εἴτε ἐκτὸς πασῶν τῶν θετικῶν θρησκειῶν, οἱ μυστικισταὶ προχωροῦν πρὸς τὰ ἄκρα. Ἵνα μνημονεύσωμεν ἓν καὶ μόνον παράδειγμα, ἀναφέρομεν, ὅτι ὁ Πλωτῖνος καὶ ἄλλοι νεοπλατωνικοὶ πιστεύουσιν, ὅτι ἐν τῇ ἐκστάσει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου διαχέεται, κατά τινα τρόπον, εἰς τὴν θεότητα. Κατὰ τὸν Πλωτῖνον ἡ ἔκστασις εἶναι κατάστασις ἐπιτυγχανομένη ἐνίοτε διὰ τῆς *καθάρσεως* ἢ τῆς *ἀσκήσεως*, κατάστασις ἀναπαύσεως εἰς τοὺς κόλπους τῆς θεότητος, ἥτις γίνεται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀμέσως ἀντιληπτή.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἔκστασις δὲν εἶναι φαινόμενον ἄνευ σημασίας, ὡς ἐπιστεύθη καὶ πιστεύεται ὑπὸ πολλῶν, διότι αὕτη ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα παντὸς μυστικισμοῦ τόσον θρησκευτικοῦ, ὅσον καὶ φιλοσοφικοῦ. Εἶναι γνωστὴ παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς, τόσον παρὰ τοῖς κατὰ φύσιν, ὅσον καὶ παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις.

Παρὰ τοῖς ἀποκρυφισταῖς ἔκστασις εἶναι ἰδιάζουσα κατάστασις τῆς συνειδήσεως, ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν σαμάντι (samadhi) τῶν Ἰνδῶν. Ἐν

Digitized by Google

τῇ καταστάσει ταύτῃ ἡ συνείδησις μετάγεται εἰς κόσμον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξαφανίζεται πᾶσα μορφή. Ἡ μεταγωγὴ αὕτη συνοδεύεται ὑπό τινος συναισθήματος σωματικῆς εὐδαιμονίας, ὑπό τινος καταστάσεως ἐξαστραπτούσης εὐτυχίας. Λαοί τινες εἶναι ὀλιγώτερον ἐπιρρεπεῖς εἰς τὴν ἔκστασιν, ἄλλοι ἔχουσιν ἀκαταμάχητον ῥοπὴν πρὸς αὐτήν, ὅπως οἱ Ἰνδοί. Τοῦτο ἐξαρτᾶται, κατὰ τοὺς ἀποκρυφιστάς, ἐκ τοῦ διαφόρου βαθμοῦ τῆς συνδέσεως μεταξὺ σώματος καὶ πνεύματος παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς. Ὑπάρχουν καὶ τεχνηταὶ μέθοδοι, δι' ὧν παράγεται ὁμοίωμά τι τῆς πνευματικῆς εὐδαιμονίας, ἥτις ἀποκτᾶται διὰ τῆς ἐκστάσεως. Αἱ μέθοδοι αὗται συνίστανται, κατὰ τοὺς ἀποκρυφιστάς, ἐν τῇ χρήσει ναρκωτικῶν, διερεθιστικῶν ποτῶν, καὶ ἐν τῇ ἀφροδισιακῇ μανίᾳ. Α. Δ.

— *[Νευροπαθ.]* Βλ. *καταπληξία*.

ἐκστατικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐν ἐκστάσει εὑρισκόμενος, κατάπληκτος ἐπὶ τῇ θέᾳ ἢ τῷ ἀκούσματι σπουδαίου τινὸς ἢ παρὰ προσδοκίαν συμβαίνοντος: «ὅταν τὸν εἶδα ἔμεινα ἐκστατικός», «ἐκστατικὸς παρετήρει ὡσὰν νὰ μὴ ἐπίστευεν ὅσα ἔβλεπε».

ἐκστομίζω, *ἀόρ. ἐξεστόμισα—ἐξεστομίσθην*· ἐκβάλλω ἀπὸ τοῦ στόματός μου, προφέρω, ἀπαγγέλλω: «τοιαῦται ὕβρεις οὐδέποτε ἐξεστομίσθησαν», «μὴν ἐκστομίζῃς τοιαύτας χυδαιότητας», «δὲν ἐξεστόμισε λέξιν».

ἐκστρατεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκστρατεύειν, πορεία, κίνησις, μετάβασις στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ: «ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων», «ἐκστρατεία εἰς τὴν Θρᾴκην,—εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν»· || τὸ χρονικὸν διάστημα καθ' ὃ εὑρίσκεταί τις ὑπὸ τὰ ὅπλα ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει: «κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1897», «εἰς τὸ 1912 εὑρισκόμην ἐν ἐκστρατείᾳ».

— *[Στρατ.]* Ἐκστρατεία καλεῖται τὸ σύνολον τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν διεξαγομένων ὑπὸ στρατοῦ τινος ἐν ὡρισμένῳ τινὶ θεάτρῳ πολέμου, εἶναι δ' ὅρος συνώνυμος πρὸς τὸν ὅρον *πόλεμος*, ἐφ' ὅσον ὅμως οὗτος διεξάγεται ἐν ἑνὶ καὶ μόνον θεάτρῳ. Πάντως ὅμως, ὁ ὅρος *ἐκστρατεία* ἐνέχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἔννοιαν τῆς διεξαγωγῆς πολέμου ἐν θεάτρῳ μὴ συνεχομένῳ μετὰ τῆς περιοχῆς τῆς χώρας, ἀλλ' εὑρισκομένῳ μακρὰν αὐτῆς. Οὕτω λέγομεν: ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου εἰς Αἴγυπτον (1798—1801), ἐκστρατεία τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Κριμαίαν (1854—1855), ἑλληνικὴ μικρασιατικὴ ἐκστρατεία (1919—1922), κτλ. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐκστρατεύω, *ἀόρ. ἐξεστράτευσα*· πορεύομαι μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, λέγεται ἐπὶ στρατηγῶν καὶ ἐθνῶν: «ὁ Ξέρξης ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος» ἢ «οἱ Πέρσαι ἐξεστράτευσαν ...».

ἐκστρέφω, *ἀόρ. ἐξέστρεψα — ἐξεστράφην*, παθ. μετχ. *ἐξεστραμμένος*· στρέφω πρὸς τὰ ἔξω, μεταβάλλω ὥστε τὸ μέσα νὰ γίνῃ ἔξω, ἄλλως *ἀναστρέφω*· || στρέφω ἀντιθέτως, κοιν. *ξεστρίβω*.

ἐκστροφὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκστρέφειν, στροφὴ πρὸς τὰ ἔξω, μεταβολὴ ὥστε τὸ μέσα νὰ γίνῃ ἔξω, ἄλλως *ἀναστροφή*· || στροφὴ πρὸς τὸ ἀντίθετον, κοιν. *ξέστριμμα*.

— **ἐκστροφὴ** ***μήτρας*** *[Χειρουργ.]*. Ἡ εἴσδυσις τοῦ πυθμένος τῆς μήτρας ἐντὸς τῆς κοιλότητος αὐτῆς, καθισταμένης τῆς ὑπὸ τοῦ βλεννογόνου καλυπτομένης ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ἐξωτερικῆς, τῆς δὲ ὑπὸ τοῦ ὀρογόνου καλυπτομένης ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας ἀποβαινούσης ἐσωτερικῆς (βλ. λ. *μήτρα*). Ο. Ρ.

— **ἐκστροφὴ** ***οὐροδόχου κύστεως*** *[Χειρουργ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἕνεκα ἀτελοῦς ἀναπτύξεως ἢ παραμορφώσεως κοίλου ὑμενώδους ὀργάνου καὶ ἰδίᾳ τῆς οὐροδόχου κύστεως ἀνώμαλος κατάστασις, καθ' ἣν ἡ ἔσω αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ βλεννογόνου ὑμένος ἐπεστρωμένη ἐπιφάνεια στρέφεται πρὸς τὰ ἔξω. Ι. Π.

ἐκσφενδονίζω, *ἀόρ. ἐξεσφενδόνισα—ἐξεσφενδονίσθην*· ὡς διὰ σφενδόνης ῥίπτω μακράν, ῥίπτω, βάλλω ὁρμητικῶς: «ἐξεσφενδόνισε μίαν τορπίλλην», «τὸ αὐτοκίνητον προσέκρουσεν, οἱ δὲ ἐπιβαίνοντες ἐξεσφενδονίσθησαν μακράν».

ἐκσφενδόνισις, —*εως* (ἡ) ἢ ***ἐκσφενδόνησις***· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκσφενδονίζειν, βολή, ῥιπὴ ὡς διὰ σφενδόνης, ὁρμητική: «ἐκσφενδόνισις τορπίλλης, —λίθου».

ἐκτάδην· ἐπίρρ. κατ' ἔκτασιν, ἁπλωτά: «κεῖται ἐκτάδην» ξαπλωμένος κατὰ γῆς.

ἐκταῖος, —*αία*, —*αῖον*· ἀριθμητ. χρονικόν· ὁ κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν συμβαίνων: «ἐκταῖος πυρετὸς» ὁ συμβαίνων κατὰ πᾶσαν ἕκτην ἡμέραν, ἤτοι μετὰ διάλειμμα τεσσάρων ἡμερῶν.

ἔκτακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρὰ τὴν συνήθη τάξιν, ἐξαιρετικός, ἔξοχος, ἄριστος: «ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξεν ἔκτακτος», «νεανίας ἐκτάκτου ῥώμης καὶ κάλλους», «ἡ ἐσοδεία τῶν σιτηρῶν προμηνύεται ἔκτακτος», || ὁμοίως «ἔκτακτος ἄνθρωπος» ἐξαιρετικὸς εἰς ἀρετήν, «ἔκτακτος εὐκαιρία» σπανία· || «ἔκτακτος περίστασις» ἡ μὴ προβλεπομένη: «εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις καὶ οἱ νόμοι παραβαίνονται» || ὁ παρὰ τὸν τακτικὸν ὑφιστάμενος, συμπληρωτικός, βοηθητικός, δευτερεύων: «ἔκτακτοι καθηγηταί, — ὑπάλληλοι»· || «ἔκτακτον στρατοδικεῖον» τὸ παρὰ τὰ τακτικὰ εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις συνιστώμενον· || «ἔκτακτα ἔξοδα,—κέρδη» τὰ μὴ προβλεπόμενα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *τακτικά*, «ἔκτακτος ἀπεσταλμένος».—Ἐπίρρ. ***ἐκτάκτως***· ἐξαιρετικῶς, ἐξόχως· || σπανίως, ἐνίοτε.

Ἐκτάλ (Eichtal), ***Γουσταῦος ντ'*** —. Διαπρεπὴς Γάλλος δημοσιολόγος (1804—1886). Διεκρίθη ἰδίᾳ διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐθνογραφίας ἐργασίας του καὶ τὴν βιβλικὴν κριτικήν του. —Β.

—**Ἐκτάλ** (Eichtal), ***Εὐγένιος ντὲ***—. Γάλλος οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1844, υἱὸς τοῦ *Γουσταύου ντ' Ἐκτάλ*. Τῷ 1905 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν. Ἔγραψε περισπουδάστους πραγματείας σχετικὰς πρὸς τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν. —Β.

ἔκταμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκτείνειν, ἅπλωμα, τὸ χρονικὸν ἢ τοπικὸν διάστημα.

—*[Ναυτ.]* *Ἔκταμα* ἤ, παλαιότερον, *κάθεμα* (κοιν. τὸ *καλοῦμο*, γαλλ. la touée, ἀγγλ. the range) καλεῖται τὸ μῆκος τῆς μετὰ τὴν πόντισιν τῆς ἀγκύρας παρεαθείσης ἁλύσεως, λογιζόμενον ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ πλοίου ἕως τοῦ δακτυλίου τῆς ἀγκύρας καὶ μετρούμενον δι' ἀριθμοῦ ἁμμάτων (λ.χ. «ἔκταμα τρία ἅμματα»=«τρία κλειδιὰ καλοῦμο»). Εἰς τὰ ἐπὶ μιᾶς ἀγκύρας ἀποσαλεύοντα πλοῖα, τὸ ἔκταμα, ἀπὸ τοῦ μήκους τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἀσφάλεια τῆς ἀγκυροβολίας, δέον νὰ ᾖ ἴσον πρὸς τὸ τριπλάσιον τοῦ βάθους τῆς ἀγκυροβολίας. Ἐπακμάζοντος (σφοδρυνομένου) ὅμως τοῦ ἀνέμου, παρεᾶται ἅλυσις πρὸς αὔξησιν τοῦ ἐκτάματος ὑπὲρ τὸ σύνηθες· ἐὰν δὲ καὶ τότε ἐξακολουθήσῃ τὸ πλοῖον σύρον τὴν ἄγκυραν, ποντίζει τὴν δευτέραν ἐπωτίδιον ὡς μόλυβδον βολίδος. Εἰς τὰ ἀμφιδετοῦντα πλοῖα δέον τὰ ἅμματα ἀμφοτέρων τῶν ἀγκυρῶν νὰ ἐξισῶνται κατὰ τὸ δυνατόν. Σ. Ε. Λ.

ἔκταξις, —*εως* (ἡ)· ἡ τοποθέτησις τοῦ στρατοῦ εἰς τάξιν μάχης: «παρ' αὐτὴν τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ποιησάμενος τὴν ἔκταξιν» *(Πολύβ.)*.

ἐκτάριον (τὸ) *[Μετρ.]*. Μονὰς ἐπιφανείας, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τετράγωνον ἔχον πλευρὰν 100 μέτρα. Ἓν ἐκτάριον εἶναι ἴσον πρὸς 10.000 τετρ. μέτρα ἢ πρὸς 10 στρέμματα. —Ρ.

ἐκτασίνη, —*ης* (ἡ) (ectasine) *[Ἰατρ.]*. Ὀνομασία ἀποδιδομένη εἰς τὰς μικροβιολογικὰς τοξίνας, αἵτινες ἐπιφέρουσι τὴν ἀγγειακὴν διαστολὴν ἐπί τινων παθολογικῶν καταστάσεων καὶ λοιμώξεων. Μ. Ν. Κ.

ἔκτασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκτείνειν, ἅπλωμα, τέντωμα, ἀντίθ. *κάμψις, συναγωγή*: «ἔκτασις τῶν χειρῶν,—τοῦ σκέλους», «ὀργυιὰ σημαίνει τὴν ἔκτασιν τῶν χειρῶν σὺν τῷ πλάτει τοῦ στήθους» *(ἀρχ. σχολ.)*· || ἡ αὔξησις μιᾶς τινος διαστάσεως τοῦ σώματος, ἐπέκτασις, εὔρυνσις, διάτασις· || ἡ κατ' ἐπιφάνειαν διάστασις παντὸς σώματος, ὁ χῶρος ἢ περιοχή, τὸ ἐμβαδόν: «ἡ ἔκτασις τοῦ πατώματος,—τοῦ τοίχου», «ἡ ἔκτασις τῆς πόλεως,—τῆς νήσου,—τοῦ κράτους», «ἀγροὶ ἀπεράντου ἐκτάσεως»· || «ἔκτασις τοῦ χρόνου» ἡ διάρκεια· || «ἡ ἔκτασις τοῦ συγγράμματος,—τῆς ἀγορεύσεως,—τῆς συζητήσεως,—τῶν ζημιῶν,—τοῦ πυρὸς» τὰ ὅρια τοῦ συγγράμματος κλπ., ἕως ἐκεῖ ποῦ φθάνει· || φράσ. «ἐν ἐκτάσει» διὰ μακρῶν, μετὰ τῶν λεπτομερειῶν, ἀντίθ. *συντόμως, ἐν ὀλίγοις*: «διηγήθη—,περιέγραψε τὴν ὑπόθεσιν ἐν ἐκτάσει»· || *γραμματ.* ἡ μεταβολὴ τοῦ βραχέος φωνήεντος εἰς μακρὸν ἢ εἰς δίφθογγον (βλ. κατωτ.).

— *[Γραμματ.]* Καλοῦμεν *ἔκτασιν* τὴν μεταβολὴν βραχέος φωνήεντος εἰς μακρόν: τιμά-ω—τιμή-σω, πληρό-ω—πληρώ-σω, πλήρω-σις κ. λ. Ἡ ἔκτασις ὀφείλεται εἰς διαφόρους αἰτίας, τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: α) ἡ συναίρεσις ἢ ἡ κρᾶσις: ἱστά-ασι—ἱστᾶσι, (ἵημι) ἱέασι—ἱᾶσι, τὸν Πειραιέα—Πειραιᾶ κ. λ., τὰ ἄλλα—τἆλλα, ἃ ἐγὼ—ἁγὼ κλπ. β) ἡ κατ' ἀναλογίαν διαφόρων λέξεων καὶ τύπων—ἐχόντων ἀρχῆθεν μακρὸν φωνῆεν—μεταβολὴ τοῦ βραχέος φωνήεντος εἰς μακρὸν καὶ ἄλλων ὁμοίων πρὸς αὐτοὺς τύπων. Οὕτως ἡ ἔκτασις τοῦ χαρακτῆρος τῶν εἰς —άω, —έω κ.λ. ῥημάτων εἰς τὸν μέλλοντα, ἀόριστον καὶ λοιποὺς χρόνους ὡρμήθη ἐξ ὀλίγων κατ' ἀρχὰς ῥημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνέκαθεν μακρὸν τὸν χαρακτῆρά των, ὅπως λ.χ. τὰ ζήω-ζῶ, χρή-ομαι, πεινάω, διψάω (παρ' Ὁμήρῳ πεινήω, διψήω) κ. οὗ. κ. γ) ἡ ἀποβολὴ παρακειμένου συμφώνου, ὁπότε ἡ ἔκτασις ἔχει ἴδιον ὄνομα (*ἀναπληρωτικὴ ἔκτασις* ἢ *ἀντέκτασις*): πάνσα—πᾶσα, ἐκύλινδ-σα—ἐκύλισα κ.λ. κ.λ. δ) μετρικοὶ λόγοι *(μετρικὴ ἔκτασις)*. Ἡ ἔκτασις αὕτη γίνεται ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους, σχέσιν ἔχοντας πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ποδὸς ἐν τῷ στίχῳ, πρὸς τὴν θέσιν τῆς βραχείας συλλαβῆς ἐν τῷ ποδί, πρὸς τὸ μετρικὸν σχῆμα τῆς λέξεως καὶ τέλος πρὸς τὸ τελικὸν φωνῆεν τύπων τινῶν. Οὕτως ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος ποὺς τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου, καθὼς καὶ ὁ πρὸ τῆς βουκολικῆς διαιρέσεως παρέχουν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν πρὸς μετρικὴν ἔκτασιν ἢ οἱ ἄλλοι πόδες. Ἐκ τριῶν βραχειῶν συλλαβῶν λέξεων ὑπερτρισυλλάβων ἐκτείνεται ἡ πρώτη: γεινάμενοι, οὐλομένην, εἰνοσίφυλλος, (τέρας, ἀλλὰ) Τειρεσίας κ. οὗ. κ. Καὶ οἱ Λατῖνοι ποιηταὶ ἔκαμνον χρῆσιν τῆς μετρικῆς ἐκτάσεως κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὄχι ὁμοίως ὅλοι: ὁ Ἔννιος, ὁ Λουκίλλιος καὶ ὁ Βιργίλιος μετεχειρίσθησαν αὐτὴν συχνότερον τοῦ Κατούλλου καὶ τοῦ Ὁρατίου, ἐκαινοτόμησαν δὲ ἐπεκτείναντες τὴν μετρικὴν ἔκτασιν καὶ εἰς λέξεις κρητικοῦ ῥυθμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Χατζιδάκι*, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα [2], Α' (Ἀθῆναι 1924).—*Brugmann-Thumb*, Griech. Grammatik [4] (München 1913).—*W. Schulze*, Quaestiones epicae (Guterslohae 1892).—*H. Hirt*, Handbuch der griech. Laut—und Formenlehre [2] (Heidelberg 1912).—*E. Kieckers* Historische Griech. Grammatik. I. (Berlin—Leipzig 1925).
Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Λογοτ.]* Βλ. *πλάτος*.

— *[Φιλοσ.]* *Ἔκτασις* (extensio, étendue, Ausdehnung) καλεῖται ἡ ἰδιότης τῶν σωμάτων νὰ κεῖνται ἐν τῷ χώρῳ καὶ νὰ καταλαμβάνουσι μέρος αὐτοῦ. Οἱ ἐμπειρικοὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μεσαίωνος θεωροῦσι τὴν ἔκτασιν ὡς ἰδιότητα τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων, τῆς ὁποίας στεροῦνται ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα. Ὁ Καρτέσιος ἐκλαμβάνει τὴν ἔκτασιν ὡς πᾶν ὅ,τι ἔχει μῆκος, βάθος καὶ πλάτος, ἀλλὰ δὲν καθορίζει, ἂν πρόκειται περὶ σώματος πραγματικοῦ ἢ ἁπλῶς περὶ χώρου. Ὁ φιλόσοφος οὗτος διαβλέπει τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης εἰς τὴν ἔκτασιν, ἣν ὁ Σπινόζας θεωρεῖ ὡς κατηγόρημα τῆς οὐσίας. Extensio, λέγει ὁ Σπινόζας est id quod tribus dimensionibus constat (ἔκτασις εἶναι τὸ συνιστάμενον ἐκ τριῶν διαστάσεων). Ἡ ἔκτασις ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Λεϊβνιτίου ὡς continua coexistentia (συνεχὴς συνύπαρξις). Ἡ ἔκτασις εἶναι κατ' αὐτὸν φαινόμενον συνδέσεως μονάδων, αἵτινες ὑπάρχουσιν ὡς διάφοροι ἀλλήλων. Ὁ Μπέρκλυ λογίζει τὴν ἔκτασιν ὡς ἰδεατόν τι, ὁ Κάντιος τὴν ἑρμηνεύει ὡς ἀπριοριστικὴν μορφὴν ἀντιλήψεως καὶ τέλος ὁ Πλάτνερ γνωματεύει, ὅτι ἡ ἔκτασις γεννᾶται ἐκ τῆς συρροῆς συγκεχυμένων παραστάσεων ἁπλῶν οὐσιῶν. Α. Δ.

— *[Φυσ.]* Καλεῖται *ἔκτασις* ἡ γενικὴ ἰδιότης τῶν σωμάτων, καθ' ἣν ἕκαστον τούτων καταλαμβάνει ὡρισμένον χῶρον. Ἡ μέτρησις τοῦ χώρου τούτου ἀπασχολεῖ τὴν γεωμετρίαν, ἐνῷ αἱ μεταβολαὶ ἃς ὑφίσταται ἀντιστοίχως πρὸς τὰς ἑκάστοτε συνθήκας, ὑφ' ἃς τὸ σῶμα εὑρίσκεται, ἐρευνῶνται ὑπὸ τῆς φυσικῆς. Τοῦτο δικαιολογεῖ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ φυσικὴ βασίζεται ἐπὶ τῆς γεωμετρίας. Α. Μ.

— *[Ἀστικ. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἀνανέωσις*.

— *[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἔκτασις* (ectasie) ἡ κατάστασις διευρύνσεως ἑνὸς ὀργάνου ἢ αἱματοφόρου ἀγγείου (βλ. λ. *ἀγγειεκτασία, ἀνεύρυσμα)*, κυρίως δὲ προκειμένου περὶ κοίλου ὀργάνου (στομάχου, καρδίας, κύστεως, οἰσοφάγου, κλπ). Ὑπάρχει ὅμως καὶ *ἔκτασις χειρουργικὴ* (βλ. *κάταγμα*). Μ. Ν. Κ.

— *[Μουσ.]* Καλεῖται ἔκτασις (tessitura) ἡ μουσικὴ κλῖμαξ, ἣν διατρέχει ἀσκόπως ὡρισμένη φωνὴ καὶ ἥτις ποικίλλει πάντοτε ἀναλόγως ἑκάστου ἀτόμου ἢ ἑκάστου εἴδους φωνῆς. Εἷς ἀοιδὸς ἐκτελεῖ καλύτερον ἓν τεμάχιον ἐφ' ὅσον ἡ μουσικὴ φράσις δὲν ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς φωνητικῆς του ἐκτάσεως. Τὸν αὐτὸν μουσικὸν ὅρον μεταχειριζόμεθα προκειμένου νὰ καθορίσωμεν τὴν κλίμακα ἣν διατρέχει καὶ ἓν ὄργανον· λέγομεν π.χ. ἡ ἔκτασις τοῦ ὀξυαύλου εἶναι σι[2]—φα[5] κτλ. Ἔκτασιν ὀνομάζομεν τέλος καὶ τὸν μουσικὸν πυρῆνα, περὶ τὸν ὁποῖον περιστρέφεται μία μελῳδία. Γ. Σ.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἔκτασις* κάλω, ῥύματος, ἢ ἀγκύρας, ἡ πρὸς δέστραν ἢ ναύδετον μεταφορὰ ἀπὸ τοῦ πλοίου διὰ λέμβου τοιούτου σχοινίου πρὸς πρόσδεσιν, ἢ ἡ μεταφορὰ διὰ λέμβου, ἐπωτιδίου ἀγκύρας ἢ ἰσχάδος τοῦ πλοίου, πρὸς πόντισιν εἰς ὡρισμένην ἀπ' αὐτοῦ διόπτευσιν (βλ. λ. *ἐκτείνω [Ναυτ.]*). Σ. Ε. Λ.

— **ἔκτασις** ***ἀναπληρωτικὴ*** *[Γλωσσ.]*· βλ. λ. *ἀντέκτασις*.

— **ἔκτασις** ***βολῆς*** *[Πυροβολ.]*. Ὅρος παλαιότερος, χρησιμοποιούμενος ἀντὶ τοῦ *βεληνεκοῦς* (βλ.λ.).

ἐκτατικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔκτασιν, ὁ ἐκτείνων: «ἐκτατικὸς μῦς» ὁ χρησιμεύων εἰς τὸ σῶμα πρὸς ἔκτασιν τῶν ἄκρων, ἀντίθ. *καμπτὴρ μῦς*.

— *[Φιλοσοφ.]* Παρὰ Καντίῳ ἐκτατικὸς ὀνομάζεται ὁ χῶρος, ὅταν ἡ παράστασις τῶν μερῶν αὐτοῦ καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν παράστασιν τοῦ συνόλου. Ὁ Σέλερ μεταχειρίζεται τὸ ἐπίθετον ἐκτατικὸς ἐν τῇ ψυχολογίᾳ πρὸς δήλωσιν ἀντιλήψεώς τινος καθαρῶς αἰσθησιακῆς, ἤτοι σωματικοῦ πόνου, σωματικῆς ἡδονῆς κτλ. Α. Δ.

— **ἐκτατικοὶ** ***μύες*** *[Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ μύες, οἵτινες διὰ τῆς συστολῆς αὐτῶν διενεργοῦσι τὴν ἔκτασιν τῶν μελῶν τοῦ σώματος. Εἰδικώτερον δὲ ἡ τοῦ μηροῦ κατὰ τὴν φορὰν τοῦ

Digitized by Google

κορμοῦ ἔκτασις τελεῖται κυρίως ὑπὸ τοῦ μεγάλου γλουτιαίου μυός, ἡ τῆς κνήμης ἐπὶ τὸν μηρὸν ὑπὸ τοῦ τείνοντος τὴν πλατεῖαν περιτονίαν καὶ τοῦ τετρακεφάλου μηριαίου μυός, ἡ τοῦ ἄκρου ποδὸς ἐπὶ τὴν κνήμην ὑπὸ τῆς ὁμάδος τοῦ γαστροκνημίου, ἡ τῶν δακτύλων τοῦ ποδὸς ὑπὸ τῶν τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῆς κνήμης μυῶν, ἡ τοῦ ἀντιβραχίου ἐπὶ τὸν βραχίονα ὑπὸ τοῦ τρικεφάλου βραχιονίου, ἡ τῶν ἄκρων χειρῶν ἐπὶ τὸ ἀντιβράχιον καὶ τῶν δακτύλων ἐπὶ τὴν χεῖρα ὑπὸ τῶν τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ ἀντιβραχίου μυῶν, ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν. Ι. Π.

ἐκτατὸν (τὸ) *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἰδιότης τῶν στερεῶν σωμάτων νὰ ὑφίστανται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μηχανικῶν δυνάμεων μόνιμον ἀλλοίωσιν τοῦ σχήματός των, χωρὶς νὰ καταστρέφεται ἡ συνοχή, κατὰ μίαν ἢ πλειοτέρας διευθύνσεις δι' ὀλισθήσεως τῶν μοριδίων των. Τὸ ἐκτατὸν δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὴν *ἐλαστικότητα* τῶν στερεῶν σωμάτων, διότι ἡ ἰδιότης αὕτη προϋποθέτει μόνιμον ἀλλοίωσιν τοῦ σχήματος καὶ ἐπομένως τὸ ἐκτατὸν τῶν σωμάτων ἀναφαίνεται μόνον ἀφοῦ παύσῃ ἡ ἐνέργεια τῶν ἐλαστικῶν δυνάμεων. Αἱ ἀλλαγαὶ τοῦ σχήματος δύνανται νὰ ἐξαφανισθοῦν μετὰ τὴν παῦσιν τῆς παραμορφωτικῆς ἐπιδράσεως ἢ νὰ διατηροῦν τὴν παραμόρφωσιν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁμιλοῦμεν περὶ *ἐλαστικῶν* σωμάτων, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν περὶ *πλαστικῶν*. Ἐὰν πλαστικόν τι σῶμα ἔχῃ ἀρκοῦσαν συνοχήν, ὥστε τὰ μορίδιά του ν' ἀνθίστανται εἰς χωρισμόν, καλεῖται *ἐκτατὸν* ἢ *ἐλατόν*. Ὡς μέτρον τοῦ μεγέθους τοῦ ἐκτατοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ λεπτότης τῶν συρμάτων καὶ νημάτων ἢ ἐλασμάτων καὶ φύλλων, μέχρι τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐκταθῇ τὸ στερεὸν σῶμα. Κατὰ τὴν ἔκτασιν ταύτην πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ἂν αὕτη συμβαίνῃ βαθμιαίως καὶ βραδέως, ὑπὸ ποίαν θερμοκρασίαν τοῦ σώματος, μὲ ποίας προσμίξεις του κυρίας οὐσίας, κατὰ ποῖον τρόπον ἐπακολουθεῖ ἡ μετέπειτα κατεργασία κλπ. Ἐξαιρετικῶς σπουδαία εἶναι ἡ ἰδιότης τοῦ ἐκτατοῦ ἐπὶ τῶν μετάλλων καὶ μάλιστα ἐπὶ ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα τυγχάνουν τεχνικῆς ἐφαρμογῆς.

Τὸ ἐκτατὸν εἶναι ἰδιότης ποικίλλουσα ἐντὸς εὐρέων ὁρίων εἰς τὰ διάφορα σώματα. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ στοιχεῖα, αὕτη ἔχει ὡρισμένην, ἀλλὰ μὴ σαφῶς δι' ἀριθμῶν ἐκφραζομένην σχέσιν πρὸς τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῷ περιοδικῷ συστήματι. Μετ' αὐξανομένης θερμοκρασίας αὐξάνει κατὰ κανόνα καὶ τὸ ἐκτατόν, ἐξαιρέσει τοῦ ψευδαργύρου. Ἐπὶ μιγμάτων διαφόρων σωμάτων τὸ ἐκτατὸν δὲν ἔχει προσθετικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ἐπεξεργασία καὶ θερμικὴ προκατεργασία ἔχουν πολλάκις μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ. Ἐπὶ κραμάτων λίαν μικραὶ προσμίξεις ξένων σωμάτων, ὡς ἄνθρακος, θείου, φωσφόρου, μαγγανίου, βολφραμίου κλπ., δύνανται νὰ ἐπιφέρουν οὐσιώδεις ἀλλοιώσεις τῆς ἰδιότητος ταύτης. Ἐλάττωσις τοῦ ἐκτατοῦ ἔχει συνήθως ὡς ἐπακόλουθον αὔξησιν τῆς ἐλαστικότητος. Ἄμορφα σώματα δύνανται δι' ἐκτάσεως ν' ἀποκτήσουν κρυσταλλοειδῆ διάταξιν. Λωρίδες ὀργανικῶν τινων οὐσιῶν, ὡς ὁ κελλουλοΐτης, ἡ κελλοΐδινη, ἀποκτοῦν δι' ἐκτάσεως ἰδιότητας μοναξόνων κρυστάλλων καὶ καθίστανται ὀπτικῶς διπλοθλαστικαί. Κρυσταλλοειδῆ σώματα, ὡς π.χ. μέταλλα, κράματα κτλ., λαμβάνουν νέαν κρυσταλλικὴν μορφὴν κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατὰ κανόνα μὲ σχηματισμὸν μικροτέρων κρυστάλλων. Πρακτικὴν σημασίαν κέκτηται ἡ ἐξαιρετικῶς ἰδιάζουσα συμπεριφορὰ τοῦ βολφραμίου, τὸ ὁποῖον διὰ σφυρηλατήσεως καὶ ἐλάσεως καθίσταται τοσοῦσον ἐκτατόν, ὥστε νὰ παρέχῃ τὰ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν λαμπτήρων πυρακτώσεως ἀπαιτούμενα λίαν λεπτὰ σύρματα. Ἐκ τῶν μετάλλων, χρυσοῦ, χαλκοῦ, κασσιτέρου, κραμάτων χαλκοῦ - κασσιτέρου, ἀργιλλίου, καὶ ψευδαργύρου (μετὰ προηγουμένην θερμικὴν προκατεργασίαν) δύνανται νὰ ληφθοῦν διὰ σφυρηλατήσεως λεπτότατα φύλλα, ἐνῷ διὰ τῶν κατ' ἐξοχὴν εὐθραύστων μετάλλων, ἀντιμονίου, βισμουθίου, χρωμίου, μαγγανίου κλπ., δὲν κατορθοῦται τοῦτο. Ὁ κασσίτερος, ὁ μόλυβδος καὶ ὁ ψευδάργυρος εἶναι εἰς θερμοκρασίας πλησιαζούσας τὸ σημεῖον τήξεως ὀλιγώτερον ἐλατὰ ἀφ' ὅ,τι εἰς συνήθη θερμοκρασίαν. Ὁ χάλυψ καθίσταται σκληρότερος διὰ ταχείας ψύξεως ἀπὸ τῆς διαπύρου καταστάσεως, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὸ μέταλλον τῶν κωδώνων συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Διὰ μερικὰ σώματα κέκτηται μεγάλην σπουδαιότητα ἡ ταχύτης μετὰ τῆς ὁποίας λαμβάνει χώραν ἡ ἔκτασις. Ἐνῷ λ.χ. ὁ ἱσπανικὸς κηρὸς ἢ ἡ πίσσα συμπεριφέρονται ἔναντι βιαίων ἐπιδράσεων ὡς εὔθραυστα σώματα, ὑποχωροῦν πλαστικῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν βραδύτατα ἐνεργουσῶν δυνάμεων. Ὅμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ κατὰ τὴν θραῦσιν μεταλλικῶν ῥάβδων, ὅπου μεταξὺ τῆς ἐλαστικῆς ἐπιμηκύνσεως καὶ τῆς θραύσεως ὑπάρχει ἐνδιάμεσος φάσις ῥοῆς. Ἡ Γῆ ὡς σύνολον δεικνύει ὁμοίως ἔναντι ταχειῶν ἐπιδράσεων ἐκ τῆς διαρκείας τῶν ἡμερῶν καὶ τινων ἐτῶν ἰδιότητας ἐλαστικοῦ σώματος, ἐνῷ συμπεριφέρεται ἔναντι μακροχρονίων παραμορφουσῶν δυνάμεων ὡς πλαστικὸν σῶμα. Παρόμοια φαινόμενα συμβαίνουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ γηΐνου φλοιοῦ καὶ εἰς βάθος 60 ἕως 150 χιλιομέτρων, ὅπου ἐπιτρέπουν ταῦτα τὴν βαθμιαίαν ῥύθμισιν τῆς κατανομῆς τῶν μαζῶν ἐντὸς τοῦ γηΐνου φλοιοῦ εἰς τὴν ἰσοστατικὴν κατάστασιν. ΑΝ. Δ.

ἐκτατός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐκταθῇ διὰ τῆς ἐνεργείας μηχανικῶν μέσων, οἷον ὁ σίδηρος, ὁ χρυσὸς κττ.: «ἐκτατὰ καὶ καμπτὰ» *(Πλάτ.)*· || τὸ οὐδ. *ἐκτατὸν* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

ἐκταφὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκθάπτειν, ἡ ἐκ τοῦ τάφου ἐξαγωγή· || μεταφ. ἐξαγωγὴ κεχωσμένου τινός.

—*[Ἰατροδ.]* Ἡ ἐκ τοῦ τάφου ἐξαγωγὴ πτώματος ὀλίγον ἢ πολὺν μετὰ τὴν ταφὴν χρόνον, κατ' ἐντολὴν τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς πρὸς ἰατροδικαστικὴν διὰ νεκροψίας ἐξέτασιν ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ ἐγκλήματος ἢ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ταυτότητος τοῦ θανόντος. Κατὰ τὴν πρόσφατον ἐκταφὴν δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ τῶν διενεργούντων ταύτην προφυλακτικὰ καὶ ἀντισηπτικά τινα μέτρα (κατάβρεξις τοῦ τάφου δι' ἀντισηπτικῶν οὐσιῶν, εἰσπνοὴ τοιούτων δι' ἐμπεποτισμένου ῥινομάκτρου κλπ.) πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ πτώματος κινδύνου ἀσφυξίας, ἰδίως προκειμένου περὶ βαθέων ἢ ἐγκεκλεισμένων χώρων, ἔνθα μεταξὺ ἄλλων ἀπαραίτητος διὰ τὸ ἔργον τυγχάνει καὶ ὁ ἀερισμὸς αὐτῶν. Ο. Ρ.

ἐκτεθειμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐκτίθημι* (βλ. λ.)· ἀπροφύλακτος, εἰς τὴν διάθεσιν πάσης ἐπηρείας: «ἐκτεθειμένος εἰς τὸ ψῦχος, —εἰς τὸν ἄνεμον, — εἰς τὸ καῦμα»· || «εἶμαι ἐκτεθειμένος ἀπέναντι τῶν πιστωτῶν μου» δὲν εἶμαι ἀκόλουθος εἰς τὰς πρὸς τοὺς πιστωτάς μου ὑποχρεώσεις· || ἐπὶ παντὸς ὅστις δύναται νὰ ἐπισύρῃ μομφὴν ἢ δίωξιν.

ἐκτεινόσωμον (τὸ) (Ectinosomum) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωπηπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁρπακτιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ζωάρια μὲ σῶμα μικρὸν καὶ λεπτόν, κεφαλὴν μικροτάτην, ἥτις συγχωνεύεται μετὰ τῆς πρώτης θωρακικῆς ἀρθρώσεως, μὲ προσθίας προσακτρίδας βραχυτάτας, κεκαλυμμένας ὑπὸ πολυπληθῶν φυματίων. Αἱ ὀπίσθιαι προσακτρίδες εἶναι ἐπιμήκεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κατὰ πολὺ εὐρωστότεραι τῶν προσθίων, καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων. Αἱ σιαγόνες εἶναι λεπταὶ καὶ βαθέως ἐσχισμέναι κατὰ τὸ ἄκρον των. Τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν σιαγονικῶν ποδῶν φέρει δύο καταληκτικά, ἰσχυρὰ ἄγκιστρα, Τὸ δεύτερον ζεῦγος τῶν ποδῶν εἶναι λεπτὸν καὶ ἡ δευτέρα ἄρθρωσίς των εἶναι ἐπιμηκεστέρα τῶν λοιπῶν δύο. Πρὸς τούτοις ὑπάρχουσι καὶ τέσσαρα ζεύγη νηκτικῶν ποδῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν σχεδὸν ὁμοίων μεταξύ των ἀρθρώσεων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον *ἐκτεινόσωμον τὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ* (Ectinosomum Atlanticum), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βόρειον θάλασαν καὶ τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

ἐκτείνω, *ἀόρ. ἐξέτεινα—ἐξετάθην*, παθ. μετχ. *ἐκτεταμένος*· κάμνω τι νὰ ἁπλωθῇ, ἁπλώνω, τεντώνω: «ἐκτείνω τὴν χεῖρα, — τὸ σκέλος»· || ἁπλώνω κάτω, ξαπλώνω· || ἰδίᾳ παθ. *ἐκτείνομαι*· ξαπλώνομαι: «ἐξετάθη ἐπὶ τῆς χειρουργικῆς κλίνης»· || κάμνω τι νὰ λάβῃ αὔξησιν κατ' ἐπιφάνειαν, εὐρύνω, ἐπεκτείνω: «τὸ κράτος ἐξετάθη πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς»· || παθ. *ἐκτείνομαι*· εἶμαι ἁπλωμένος, κατέχω ἔκτασιν: «παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ταϋγέτου ἐπὶ τῆς Λακωνικῆς πεδιάδος ἐκτείνεται ἡ Σπάρτη»· || ἐπεκτείνομαι, κάμνω ἐπέκτασιν τοῦ θέματός μου, τοῦ λόγου μου, τῆς συζητήσεως: «μὴ ἐκτείνεσθε εἰς ἄσχετα θέματα»· || ἡ παθ. μετχ. *ἐκτεταμένος*· ὁ ἔχων μεγάλην ἔκτασιν, εὐρύς, μακρός: «ἐκτεταμένη πεδιάς», «ἐκτεταμένος λόγος» μακρός, διεξοδικός.

—*[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *ἐκτείνω* (κοιν. *ξετονίζω*, γαλλ. élonger, ἀγγλ. to lay out) ἀφορᾷ εἰς δύο ναυτικοὺς χειρισμούς: 1) Τῆς διὰ λέμβου μεταφορᾶς, εἰς ἀπόστασιν, σχοινίου, τοῦ ὁποίου τὸ πολὺ μέρος εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ πλοίου, πρὸς πρόσδεσιν τοῦ ἐλευθέρου ἄκρου του, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς λέμβου, εἰς δέστραν ἢ ναύδετον. Πρὸς τοῦτο παρεᾶται τὸ ῥῦμα (σχοινίον) ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν λέμβον, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ σπειροῦται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν πρῷραν αὐτῆς, ἐν μέρει δὲ εἰς τὸν θάλαμόν της· μεθ' ὅ, ἀποδιδομένου τοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου μέρους τοῦ ῥύματος εἰς τὸ βαροῦλκον ἢ τὸν ἐργάτην, ἐκκινεῖ ἡ λέμβος παρεωμένου τοῦ ῥύματος ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπὸ τοῦ πλοίου, κατόπιν δὲ ἀπὸ τῆς λέμβου, ὅταν πλησιάζῃ αὕτη εἰς τὸ σημεῖον προσδέσεως. Δεθέντος δὲ τοῦ ἄκρου ὑπὸ τῶν ἐν τῇ λέμβῳ, συνάγεται τὸ σχοινίον (πέρνουν τὰ μπόσικα) ἀπὸ τοῦ πλοίου καὶ ἐντείνεται κατόπιν διὰ τοῦ ἐργάτου. Συνηθεστάτη περίπτωσις *ἐκτάσεως* κάλω εἶναι ἡ πρὸς πρόσδεσιν πρυμνησίου (πρυμάτσας). — 2) Τῆς ποντίσεως *ἰσχάδος* ἢ καὶ *ἐπωτιδίου* ἀγκύρας (βλ. λ. καὶ λ. *ἄγκυρα*) πρὸς ὡρισμένην ἀπὸ τοῦ πλοίου διόπτευσιν τῇ βοηθείᾳ τῆς ἀκάτου: Φέρεται ἡ λέμβος πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου μὲ τὴν πρύμναν καθέτως πρὸς τὴν ἐπιβιβαστέαν ἄγκυραν· ἀπαιχμάζομεν τὴν ἄγκυραν τῶν δεσμῶν της καὶ κρεμῶμεν αὐτὴν ὑπὲρ τὸν ἄβακα τῆς λέμβου· τούτων δὲ γενομένων εἴτε ἐνθέτομεν τὴν ἄγκυραν (σχ. 1) εἰς τὴν λέμβον, εἴτε τὴν λαιμοδετοῦ-

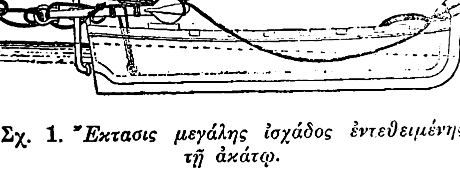

Σχ. 1. *Ἔκτασις μεγάλης ἰσχάδος ἐντεθειμένης τῇ ἀκάτῳ.*

μεν ἀπὸ τῆς πρύμνας (σχ. 2) ἢ τῆς πρῴρας τῆς λέμβου. (Διὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ παρουσιάζοντος δυσχερείας ἐκτελέσεως χειρισμοῦ τούτου, παραπέμπομεν εἰς *Breart-Κανελλοπούλου*, Ἐγχειρίδιον ἐξαρτισμοῦ καὶ χειρισμοῦ, σελ. 169—176, *Μ. Ματθαιοπούλου*, Ἐγχειρίδιον χειριστοῦ (II, 319—324) καὶ *Deloncle*, Manuel de manoeuvrier, I, 293—298). Εἶναι πάντως δυσκολώτατον νὰ ποντισθῇ ἡ ἄγκυρα ἐκτεινομένη πρὸς ὡρισμένην ἐκ τῶν προτέρων διεύθυνσιν, ἀκόμη καὶ ἂν ῥυμουλκῆται ἡ λέμβος. Τὸ καλύτερον δὲ μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου εἶναι νὰ ποντισθῇ προηγουμένως πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην *κερκέτης* (βλ. λ. καὶ λ. *ἄγκυρα*) καὶ ἀπὸ τοῦ *πεισματίου* του νὰ ἕλκηται ἡ φέρουσα τὴν πρὸς ἔκτασιν ἄγκυραν, λέμβος.

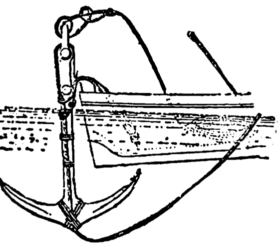

Σχ. 2. *Ἔκτασις ἰσχάδος μικρᾶς λαιμοδετημένης εἰς τὴν πρύμναν τῆς ἀκάτου.*

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐκτείνοντες *μύες [Ἀνατομ.]*· βλ. *ἐκτατικοὶ* μύες.

ἐκτέλεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκτελεῖν, πραγμάτωσις, πραγματοποίησις, ἡ μεταβολὴ τῆς ἰδέας εἰς πραγματικότητα: «ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου τῆς ὑδρεύσεως», «ἐκτέλεσις ἀποφάσεως,—διαταγῆς,—παραγγελίας,—ὑποσχέσεως κττ.»· || «ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος» ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ὑπὸ τοῦ καθήκοντος ἐπιβαλλομένων ἐνεργειῶν· || ἐκτέλεσις θανατικῆς καταδίκης: «διετάχθησαν,—ἀπηγορεύθησαν,—ἀνεστάλησαν αἱ ἐκτελέσεις».

—[ΑΣΤΙΚ. ΔΙΚ.] Ἡ ἐνοχή, σκοποῦσα τὴν ἱκανοποίησιν συμφέροντος τοῦ πιστωτοῦ, εἶναι προωρισμένη ν' ἀποσβεσθῇ, ἡ δ' ἀπόσβεσις, ὁ τελικὸς πάσης ἐνοχῆς σκοπός, εἶναι ἡ *ἐκτέλεσις* αὐτῆς. Ἡ τελεία ἀπόσβεσις ἐπέρχεται διὰ τῆς τελείας τῆς ἐνοχῆς ἐκτελέσεως, μεθ' ἣν ὁ ὀφειλέτης λύεται πάσης πρὸς τὸν δανειστὴν ὑποχρεώσεως. Ὁ συνήθης τρόπος ἐκτελέσεως τῆς ἐνοχῆς εἶναι ἡ καταβολὴ τοῦ ὀφειλομένου (βλ. λ. *καταβολή*). Ἀντ' αὐτῆς ὅμως ἡ ἐνοχὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ διὰ δόσεως πράγματος ἀντὶ χρηματικῆς καταβολῆς, τῇ συναινέσει μὲν πάντοτε τοῦ δανειστοῦ, ἐξαιρετικῶς ὅμως τούτου ὑποχρεουμένου νὰ δεχθῇ τὸ ἀντὶ καταβολῆς προσφερόμενον, ὁσάκις ὁ ὀφειλέτης δὲν ἔχει χρήματα (Νεαρὰ 4, *Ἰουστινιανοῦ*). Ἡ ἐκτέλεσις δύναται νὰ γίνῃ καὶ εἰς ἄλλο πλὴν τοῦ δανειστοῦ πρόσωπον τῇ συναινέσει τούτου, ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου ἢ καὶ τρίτου, χωρὶς διὰ τὸ κῦρός της ν' ἀπαιτῆται ἡ συγκατάθεσις τοῦ ὀφειλέτου. Τὸ εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐνοχῆς διδόμενον δέον πάντοτε νὰ ᾖ ἐλεύθερον παντὸς βάρους καὶ πάσης ἀλλοτρίας ἐπ' αὐτοῦ ἀξιώσεως. Τὴν καταβολὴν τῆς ἐνοχῆς δύνανται ν' ἀναπληρώσουν καὶ ἄλλα γεγονότα (ἀποσβεστικοὶ τῆς ἐνοχῆς λόγοι) εἴτε ἱκανοποιοῦντα τὸν πιστωτήν, καὶ τοιαῦτα πλὴν τῆς ἀντὶ καταβολῆς δόσεως εἶναι ἡ δικαστικὴ κατάθεσις καὶ ὁ συμψηφισμός, εἴτε καὶ μὴ ἱκανοποιοῦντα αὐτόν, ὡς ἡ ἀδυναμία τῆς παροχῆς, ἡ ἀνανέωσις, ἡ παραγραφὴ κλπ. Π. Ι. Ζ.

—[ΠΟΛ. ΔΙΚ.] 1) Τελικὸς τῆς δίκης σκοπός, τὸν ὁποῖον οἱ διάδικοι ἐπιδιώκουσιν, εἶναι οὐχὶ τόσον ἡ διάλυσις τῆς χωριζούσης αὐτοὺς διαφορᾶς ἢ ἡ διὰ τῆς ἀποφάσεως ἁπλῆ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιώματος τοῦ νικητοῦ διαδίκου, ὅσον ἡ ὑλικὴ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ πραγμάτωσις. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀκριβῶς ἄγει ἡ ἀναγκαστικὴ λεγομένη (ὁσάκις ἄκοντος τοῦ ἡττηθέντος διαδίκου γίνεται) *ἐκτέλεσις*, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐν προκειμένῳ ὑπὸ τοῦ νόμου χορηγουμένων ἐξαναγκαστικῶν μέσων. Δικαίως ὅθεν ἡ ἐκτέλεσις ἀπεκλήθη τὸ σπουδαιότερον τῆς διαδικασίας μέρος.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ διαστέλλομεν διαφόρους μορφὰς ὑφ' ἃς ἐπιτελεῖται ἡ ἐκτέλεσις, ἤτοι: τὴν ἐκτέλεσιν εἰς ἣν μόνος καὶ ἀνεξέλεγκτος προέβαινεν ὁ νικητὴς διάδικος· τὴν ἐκτέλεσιν συμπράττοντος καὶ διευθύνοντος τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐκδόντος τὴν ἐκτελουμένην ἀπόφασιν, καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τὴν διενεργουμένην ὑπὸ κατωτέρων ἐπὶ τούτῳ δικαστικῶν προσώπων. Ἡ πρώτη μορφὴ ἦτο γνωστὴ

Digitized by Google

παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ ἐν Ρώμῃ κατὰ τὰ πρῶτα αὐτῆς ἔτη, ἡ δευτέρα, καθιερωθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας, ἐξακολουθεῖ εἰσέτι σῳζομένη εἴς τινας συγχρόνους νομοθεσίας, ἡ δὲ τρίτη καθιερώθη ὑπὸ τῶν νομοθεσιῶν αἵτινες ἠκολούθησαν τὴν γαλλικὴν τοιαύτην, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ἡ ἡμετέρα. Κατ' αὐτήν, ὡς παρ' ἡμῖν ἰσχύει, οὔτε ὁ διάδικος μόνος ἐκτελεῖ τὴν ἀπόφασιν, οὔτε τὸ ἐκδὸν αὐτὴν δικαστήριον· ἀλλ' ἡ ἀπόφασις ἐκτελεῖται μὲν ἐπιμελείᾳ τοῦ διαδίκου, πλὴν ὑπὸ τῶν κλητήρων καὶ συμβολαιογράφων, τῶν δικαστηρίων μὴ ἀναμιγνυομένων κατ' αὐτήν, πλὴν ἐὰν κληθῶσι καὶ πάλιν μόνον πρὸς ἄρσιν διενέξεως τυχὸν ἀναφυομένης.

'Αντικείμενα, καθ' ὧν ἀπευθύνεται ἡ ἐκτέλεσις, ἀνέκαθεν ὑπῆρξαν δύο: αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα τοῦ ὀφειλέτου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ περιουσία αὐτοῦ: ἡ ἐκτέλεσις γίνεται, ὡς λέγουσιν, aut in aere aut in cute, τουτέστιν ἢ ἐπὶ τοῦ χρήματος ἢ ἐπὶ τοῦ δέρματος (σώματος) τοῦ ὀφειλέτου. Διαφορὰ δὲν ὑπάρχει, εἰ μὴ μόνον κατὰ τὴν σκληρότητα μεθ' ἧς ἡ ἐκτέλεσις ἐλάμβανε χώραν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων καὶ ἰδίᾳ τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν. Οὕτως ἐν Ρώμῃ πάλαι ποτὲ ἡ ἐπὶ τοῦ σώματος ἐκτέλεσις ἦτο μόνη σχεδὸν ἐν χρήσει. Κατὰ τὴν Δωδεκάδελτον, ἐὰν ὁ ὀφειλέτης δὲν ἀπέτινεν ἐντὸς 30 ἡμερῶν τὸ χρέος αὐτοῦ, ὁ δανειστὴς συνελάμβανε τοῦτον καὶ τὸν ὡδήγει εἰς τὸν πραίτωρα· μεθ' ὅ, ἂν καὶ πάλιν δὲν κατέβαλλεν οὐδὲ ἐνεφανίζετό τις λυτρωτὴς αὐτοῦ (vindex), ἀπήγετο παρὰ τῷ δανειστῇ, ἔνθα ἐπὶ 60 ἔτι ἡμέρας ἐκρατεῖτο βαρέως δέσμιος· μετὰ δὲ καὶ τούτων τὴν ἄπρακτον πάροδον ἢ ἐθανατοῦτο ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ ἢ ἐπωλεῖτο εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ὡς δοῦλος.

Πλείονες δανεισταὶ εἶχον ἕκαστος δικαίωμα θανατώσεως καὶ διανομῆς τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ἡ σκληρότης αὕτη ἐμετριάσθη μὲν σὺν τῷ χρόνῳ, τοῦ τῆς θανατώσεως καὶ ἀπεμπολήσεως δικαιώματος μετατραπέντος εἰς ἐκδούλευσιν, τουτέστι δι' ἐργασίας ἀπότισιν τοῦ χρέους, πλὴν καὶ πάλιν ἡ ἐκτέλεσις κατὰ τῆς ἀτομικῆς τοῦ ὀφειλέτου ἐλευθερίας ἐξηκολούθει ἀπευθυνομένη· παρὰ Ρωμαίοις κατ' ἐξαίρεσιν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἐκτέλεσις ἐγίνετο ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου, πρὸ πάντων κατὰ τῶν φυγοδικούντων (indefensus). Παρὰ τοῖς 'Αθηναίοις τοὐναντίον φαίνεται ὅτι συνηθέστερον ἡ περιουσία τοῦ ὀφειλέτου ἀπετέλει ἀντικείμενον τῆς ἐκτελέσεως, σπανίως στρεφομένης κατὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, συνήθως ἐπὶ ἐμπορικῶν δικῶν (Βοιωτῶν ἔνιοι τοὺς τὸ χρέος οὐκ ἀποδιδόντας εἰς ἀγορὰν ἄγοντες καθίσαι κελεύουσιν, εἶτα κόφινον ἐπιβάλλουσιν αὐτοῖς· ὃς δ' ἂν κοφινωθῇ, ἄτιμος γίνεται). Εἰς τὰς συγχρόνους νομοθεσίας σημειοῦται τάσις ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς ὀλιγωτέρας περιπτώσεις περιορισμοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁλοκληρωτικῆς καταργήσεως τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, τοῦ μέτρου τούτου ὡς ἀνελευθέρου καὶ ἀντικειμένου εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων θεωρουμένου.

Τὰ τῆς ἐκτελέσεως διέπει καὶ καθορίζει ἡ Πολιτικὴ ἡμῶν δικονομία ἐν τῷ Δ' βιβλίῳ αὐτῆς καὶ ἄρθροις 840—1024, ὡς ταῦτα πάντα ἐτροποποιήθησαν ὑπὸ διαφόρων νεωτέρων νόμων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ νόμ. ΓΦΝΔ' (3554) τῆς 24 'Ιανουαρίου 1910 «περὶ ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως» καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων νόμων ΓΦϞΓ' (3593) τῆς 6 Μαρτίου 1910, τοῦ κατὰ νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 19 Μαρτίου 1910, τοῦ νόμ. 263 τοῦ 1914. Ὁ νόμος ΓΦΝΔ' εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον δημιούργημα τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς τοῦ 1909, ἧς πρόεδρος ὁ Βοκοτόπουλος καὶ εἰσηγητὴς ὁ Κ. Κροκιδᾶς. 'Εκ τῶν προηγουμένων τοῦ νόμου νομοσχεδίων μνημονεύομεν τὸ τοῦ Ψαρᾶ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλὴν τῷ 1900 ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Καραπαύλου καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου μακρὰς παρατηρήσεις εἶχεν ἐκφέρει ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σημαντήρα ὁλομέλεια τοῦ 'Αρείου Πάγου, ὡς ἐπίσης τὰ ἐφετεῖα Πατρῶν καὶ Κερκύρας καὶ ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος Πατρῶν, τὸ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω νομοσχεδίου μετ' ἐπεξεργασίαν συνταχθὲν ὑπὸ εἰδικῆς τῆς Βουλῆς ἐπιτροπῆς προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Θ. Φλογαΐτου καὶ τῇ εἰσηγήσει τοῦ 'Αντ. Μομφερράτου ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλὴν τῷ 1901, τέλος δὲ τὸ κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ Φραγκιᾶ καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ νομικοῦ τμήματος τοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ.

2) ***Προαπαιτούμενα πρὸς ἐκτέλεσιν.*** Τοιαῦται εἶναι: α) *Τίτλος ἐκτελεστός.* Τοιοῦτοι τίτλοι εἶναι αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις καὶ τὰ δημόσια ἔγγραφα ἐν γένει. Ὅπως ἐκτελεσθῶσιν ὅμως ταῦτα, πρέπει νὰ εἶναι περιβεβλημένα τὸν τύπον τῆς ἐκτελέσεως, δηλαδὴ νὰ ἔχωσι συνταχθῇ ἐν ὀνόματι τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας καὶ νὰ περιλαμβάνωσι τὴν πρὸς πάντας τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους καὶ ὑπηρέτας διαταγὴν πρὸς ἐκτέλεσιν. Αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις ὅπως ἐκτελεσθῶσι δέον νὰ ὦσιν ὁριστικαὶ καὶ τελεσίδικοι, ἐξαιρέσει τῶν προσωρινῶς ἐκτελεστῶν τοιούτων (βλ. κατωτέρω), ὡς καὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ τῶν περὶ νομῆς.

'Αποφάσεις ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων καὶ ἔγγραφα ἀλλοδαπῶν ἀρχῶν, ὅπως ἐκτελεσθῶσιν ἐν Ἑλλάδι ἀναγκαστικῶς, δέον νὰ κηρυχθῶσιν ἐκτελεστά, περιβαλλόμενα τὸν τῆς ἐκτελέσεως τύπον, ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων. Τὰ ἄρθρα 859 ἐπ. Πολ. δικον. καθορίζουσι παρὰ τίνος ἑκάστοτε κηρύσσονται ταῦτα ἐκτελεστά.

β) *Βεβαία ἀπόδοσις.* Δηλαδὴ τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀφειλῆς τοῦ ὀφειλέτου νὰ ᾖ βέβαιον, μὴ ἐξαρτώμενον ἀπὸ ὅρον τινὰ καὶ καθωρισμένον κατὰ ποσότητα καὶ ποιότητα. Ὅπως ἐκβιασθῇ ἡ διὰ κατασχέσεως ἢ προσωποκρατήσεως εἴσπραξις ἀπαιτήσεως ὡρισμένης μὲν κατ' ἀντικείμενον, πλὴν οὐχὶ χρηματικῆς, δέον αὕτη νὰ μετατραπῇ εἰς χρηματικήν. Ὁ νόμος ὁρίζει πῶς ἐκκαθαρίζονται αἱ μὴ ἐκκαθαρισμέναι ἀπαιτήσεις (ἄρθρα 922, 840—853).

γ) *Προεπίδοσις τοῦ ἐγγράφου.* Ἄνευ τῆς πρὸς τὸν ὀφειλέτην προηγουμένης ἐπιδόσεως τοῦ ἐκτελεστοῦ ἐγγράφου δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ ἐκτέλεσις, ἐξαιρέσει τῶν προπαρασκευαστικῶν ἢ παρεμπιπτουσῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων ὁσάκις ὁ ἀντίδικος παρευρίσκετο ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ. Τὸ κοινοποιούμενον ἐκτελεστὸν δικαιόγραφον δέον νὰ περιέχῃ: 1) ἐπιταγὴν πρὸς πληρωμὴν ἢ ἐκτέλεσιν τοῦ περιεχομένου, καὶ 2) διορισμὸν ἀντικλήτου τοῦ δανειστοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ εἰρηνοδικείου τῆς κατοικίας τοῦ ὀφειλέτου, ἐὰν αἱ κατοικίαι τούτων εἶναι διάφοροι.

Ἡ ἐπίδοσις αὕτη διακόπτουσα τὴν παραγραφήν, ἀποτελεῖ τὴν ἔναρξιν τῆς πρὸς ἐκτέλεσιν δίκης ἐὰν ἐπακολουθήσῃ κατάσχεσις ἢ κράτησις. 'Εκτέλεσις συνεπείᾳ ἐπιταγῆς πρὸ ἔτους καὶ πλέον κοινοποιηθείσης δὲν ἐπιτρέπεται. Τὸ ἄρθρον 865 καθορίζει τὸν προορισμὸν τοῦ ὡς ἄνω ἀντικλήτου, προβλέπον τὴν περίπτωσιν μὴ διορισμοῦ τοιούτου, ἐνῷ τὸ ἄρθρον 866 καθορίζει τὰς ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἐπιδόσεως προθεσμίας πρὸς ἐκτέλεσιν, μὴ παρεκτεινομένας λόγῳ ἀποστάσεως. Κατὰ κανόνα ἡ προθεσμία εἶναι ὀκταήμερος.

3) ***Παρὰ τίνων καὶ κατὰ τίνων γίνεται ἡ ἐκτέλεσις.*** Ἡ ἐκτέλεσις ἐνεργεῖται μόνον παρὰ τῶν ἐκ τοῦ ἐκτελουμένου ἐγγράφου δικαιούχων ἢ τῶν κληρονόμων ἢ ἄλλων αὐτῶν διαδόχων, ἀρκεῖ, πρὸς νομιμοποίησίν των, νὰ προκοινοποιηθῇ τῷ ὀφειλέτῃ ὁ μεταβιβαστικὸς αὐτῶν τίτλος. 'Απευθύνεται δὲ κατὰ τοῦ ὀφειλέτου ἐκ τοῦ ῥηθέντος ἐγγράφου ἢ καὶ τῶν καθολικῶν ἢ εἰδικῶν διαδόχων του, μετὰ προκοινοποίησιν ὅμως 8 ἡμερῶν. Καθόσον ἀφορᾷ τοὺς τελευταίους (εἰδικοὺς διαδόχους τοῦ ὀφειλέτου) τάσσονται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 867 § 4 ὡρισμένοι περιορισμοί· τὰ ἄρθρα 868 καὶ 869 προβλέπουσι τὰς περιπτώσεις ἐπιτροπείας, κηδεμονίας, ὁμορρύθμων καὶ ἑτερορρύθμων ἑταίρων, ὡς καὶ τὴν περίπτωσιν ἀποφάσεως διατασσούσης τρίτους, οἵτινες δὲν ἦσαν διάδικοι, διὰ τὴν ὁποίαν καθορίζονται ὡρισμέναι διατυπώσεις.

4) ***'Αντικείμενον τῆς ἐκτελέσεως.*** Τοιοῦτον εἶναι ἐκεῖνο, εἰς ὃ ὑποχρεοῦται ὁ ὀφειλέτης διὰ τοῦ ἐκτελουμένου δικαιογράφου. Ὁσάκις ἡ ἄμεσος αὕτη ἐκτέλεσις καθίσταται ἀδύνατος, τροποποιεῖται εἰδικώτερον: α) ἐπὶ χρηματικῆς ὀφειλῆς ἐνεργεῖται κατάσχεσις τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου ἢ προσωπικὴ κράτησις· β) ἐπὶ ὀφειλῆς εἰδικῶς ὡρισμένου πράγματος, κινητοῦ ἢ ἀκινήτου, ἀφαιρεῖται τοῦτο ἀπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ ὀφειλέτου καὶ δίδεται τῷ δικαιούχῳ, ἄλλως, μετατρεπομένης τῆς ὀφειλῆς εἰς χρηματικήν, ἐφαρμόζονται τὰ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν· γ) ἐὰν καταδικασθῇ τις εἰς τὸ ἐπιχειρῆσαι, ὁ δανειστὴς δικαιοῦται ἐν πρώτοις νὰ ἐπιχειρήσῃ δι' ἄλλου τὸ διατασσόμενον, ἄλλως ἐπιβάλλεται εἰς τὸν καταδικασθέντα ποινή, ἢ καθορίζεται εἰς χρήματα ἀποζημίωσις· δ) ἐὰν καταδικασθῇ εἰς τὸ παραλεῖψαι ἢ ἀνεχθῆναί τι, ἐπιβάλλεται τῷ καταδικασθέντι χρηματικὴ ποινὴ ἐπὶ τῇ παραβάσει καὶ ἀσφάλεια, τῆς παραβάσεως συνεπαγομένης τὴν ὑπὲρ τοῦ δικαιούχου κατάπτωσιν τῆς ἀσφαλείας καὶ εἴσπραξιν τῆς ποινῆς· ε) ἐὰν καταδικασθῇ τις εἰς τέλεσιν δικαιοπραξίας, θεωρεῖται αὕτη αὐτοδικαίως καὶ αὐτομάτως τελεσθεῖσα διὰ μόνης τῆς τελεσιδικίας τῆς ἀποφάσεως.

5) ***Διαδικασία.*** Παρελθούσης, ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἐπιταγῆς, ἀπράκτου τῆς πρὸς ἐκτέλεσιν προθεσμίας (βλ. ἀνωτ., 2, γ'), ἄνευ ἄλλης διατυπώσεώς τινος, κατὰ κανόνα, προβαίνει ὁ δανειστὴς εἰς τὴν χρῆσιν ἀναγκαστικῶν μέτρων, παρεχομένης πρὸς τοῦτο σχετικῆς πρός τινα κλητῆρα ἐντολῆς εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δανειστοῦ, εἴτε ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου εἰρηνοδίκου ἢ προέδρου πρωτοδικῶν. Ἡ τοιαύτη ἐντολή, γραφομένη ἐπὶ τοῦ ἐκτελουμένου ἐγγράφου, περιέχει ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην ἐκτελεῖ ὁ δικαστικὸς κλητὴρ ἐπακριβῶς, ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως ἐὰν ἀπαντήσῃ ἀντίστασιν. Ὁ δικαστικὸς κλητὴρ συντάσσει ἔκθεσιν περὶ πάσης ἐκτελεστικῆς πράξεως. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν οἱ διάδικοι ἔχουσιν ἁπανταχοῦ ἐλευθέραν εἴσοδον, μαρτύρων μὴ προσλαμβανομένων εἰμὴ ὅπου ὁ νόμος τὸ διατάσσει.

Ὑπάρχουσιν οὐχ ἧττον περιπτώσεις, καθ' ἃς μετὰ τὴν ἐπιταγὴν πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις ἀναγκαστικῶν μέτρων ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τοῦ δικαστηρίου. Τοῦτο συμβαίνει: α) ἐπὶ ἀποδόσεως πραγμάτων ἀντικαταστατῶν, ὁπότε ὁ ἐκτελῶν διάδικος ζητεῖ παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἢ τὴν δαπάνῃ τοῦ ἀντιδίκου - ὀφειλέτου ἀγορὰν αὐτῶν ἢ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας των· β) ἐπὶ ἀποδόσεως ἀκινήτων ἢ τῶν ἰσοτίμων αὐτοῖς ἐμπραγμάτων δικαίων, ὁπότε, ἀρνουμένου τοῦ ὀφειλέτου νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν νομήν των, δύναται ὁ δανειστής, ἀντὶ τῆς βιαίας ἀφαιρέσεως, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικαστηρίου τὴν ἀπαγγελίαν προσωπικῆς κρατήσεως κατ' αὐτοῦ· γ) ἐπὶ ἐπιχειρητέων πράξεων, ὁπότε ἀποδεικνυομένης ἀσυμφόρου τῆς δι' ἄλλου ἐπιχειρήσεως αὐτῶν αἰτεῖται παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἡ ἐπιβολὴ χρηματικῆς ποινῆς (βλ. καὶ ἀνωτέρω, § 4).

6) ***Μέσα ἐκτελέσεως.*** Κατὰ τὰ λεχθέντα (§§ 4 καὶ 5) πᾶσα ἐκτέλεσις δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς χρήματα καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς δὲν ἦτο ἀρχικῶς χρηματικόν· καὶ τοῦτο, διότι πολλάκις ἀποβαίνει ἀνέφικτος ἡ ἄμεσος καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ τῆς καταψηφίσεως ἀντικείμενον ἐκτέλεσις. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα, τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου πρὸς τοὺς δανειστὰς προσφερόμενα μέσα ἐκτελέσεως ἀναφέρονται εἰς τὰς χρηματικὰς μόνον ἀποδόσεις. Τοιαῦτα δὲ μέσα ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν δύο: πάντοτε μὲν ἡ περιουσία τοῦ ὀφειλέτου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία αὐτοῦ, τῆς χρήσεως τοῦ ἑνὸς μὴ παρακωλυούσης τὴν χρῆσιν τοῦ ἄλλου. Καὶ ἡ μὲν ἱκανοποίησις τοῦ ἐπισπεύδοντος δανειστοῦ διὰ τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου γίνεται ἐκποιουμένης ταύτης δημοσίως. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται *κατάσχεσις* αὐτῆς καὶ *πλειστηριασμός*. Ἡ δὲ διὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ ὀφειλέτου γίνεται διὰ τῆς *προσωπικῆς κρατήσεως* αὐτοῦ.

7) ***'Εμπόδια τῆς ἐκτελέσεως.*** Τοιαῦτα ἐμπόδια παρεμβάλλει συνήθως αὐτὸς οὗτος ὁ ὀφειλέτης, δυνάμενος νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ διαδικασία τῆς ἐκτελέσεως ὑπῆρξεν ἐλαττωματικὴ (ἐνστάσεις ἀκυρότητος τῆς διαδικασίας) ἢ ὅτι τὸ χρέος του ἐξηλείφθη (ἐνστάσεις καταβολῆς, παραγραφῆς, ἀφέσεως) ἢ ὅτι ὑπάρχουσιν ἄλλοι τυχὸν λόγοι (οἷον τὸ τῆς εὐπορίας εὐεργέτημα).

Πλὴν αὐτοῦ ὅμως τοιαῦτα ἐμπόδια καὶ ἀντιρρήσεις δύναται νὰ παρεμβάλλῃ καὶ πᾶς τρίτος ἀντιποιούμενος τὰ κατασχεθέντα πράγματα ὡς ἴδια, ἢ ἄλλο ἐπ' αὐτῶν ἀξιῶν ἐμπράγματον δικαίωμα, ὡς καὶ οἱ, ἐκτὸς τοῦ ἐπισπεύδοντος καὶ ἐκτελοῦντος, λοιποὶ τοῦ ὀφειλέτου δανεισταί, οἵτινες, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐμποδίσωσι τὸν πλειστηριασμὸν τῶν πραγμάτων τοῦ κοινοῦ ὀφειλέτου, δύνανται ὅμως νὰ ἀπαιτήσωσι μερίδιον ἐκ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος.

Πᾶσαι αἱ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἀναφυόμεναι τοιαῦται ἀντιρρήσεις καὶ ἔριδες, παρ' οἱουδήποτε καὶ ἂν ἐγείρωνται, ὑποβάλλονται καὶ ἐπιλύονται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν ἢ τοῦ πρωτοδικείου ἢ τοῦ εἰρηνοδικείου τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως. Αἱ ἀντιρρήσεις αὗται ἐνώπιον τῶν ἀνωτέρω δικαστικῶν ἀρχῶν εἶναι δεκταὶ μέχρις ἀποπερατώσεως τοῦ πλειστηριασμοῦ, ἤτοι μέχρι τῆς κατακυρώσεως ἢ ἐγκαταστάσεως τοῦ ὑπερθεματιστοῦ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ πλειστηριασμοῦ δὲν παραγράφονται μὲν αἱ τοιαῦται ἀξιώσεις καὶ δικαιώματα, πλὴν δὲν δύναται νὰ ἀκολουθηθῇ ἡ ἐν προκειμένῳ συνοπτικὴ διαδικασία τῆς ἀνακοπῆς, ἀλλὰ πλέον ἡ τακτικὴ τοιαύτη.

Ἡ τῶν συνοπτικῶν δικῶν ἀκολουθουμένη ἐν προκειμένῳ διαδικασία κατὰ τὸν τύπον τῆς ἀνακοπῆς, δὲν συγχωρεῖ εἰμὴ ἐκκαθαρισμένων μόνον ἐνστάσεων τὴν ἐξέτασιν, ἤτοι τοιούτων ἀποδεικνυομένων ἐν αὐτῇ τῇ συνεδριάσει τοῦ δικαστηρίου καὶ μὴ χρῃζουσῶν ἄλλης πρὸς ἀπόδειξιν διαδικασίας, τῆς κατὰ τῆς ἐκδοθησομένης ἀποφάσεως προθεσμίας πρὸς ἔφεσιν οὔσης δεκαημέρου.

Ὁ διεκδικῶν τὰ κατασχεθέντα τρίτος δέον νὰ ἀπευθύνῃ τὴν ἀνακοπήν του κατὰ τοῦ ὀφειλέτου καὶ τοῦ ἐπισπεύδοντος δανειστοῦ, νὰ κοινοποιήσῃ δ' αὐτὴν προσέτι εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ πλειστηριασμοῦ ὑπάλληλον καὶ τὸν μεσεγγυοῦχον. Ἡ ἀνακοπὴ δὲν ἀναστέλλει αὐτοδικαίως τὴν ἐκτέλεσιν, ἥτις προχωρεῖ καὶ μετ' αὐτήν, ὁ πρόεδρος ὅμως ἢ τὸ δικαστήριον δύνανται νὰ διατάξωσι τὴν τοιαύτην ἀναστολήν.

'Εὰν δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν ἐνεργηθῇ ὁ πλειστηριασμὸς τὴν ὡρισμένην ἡμέραν, δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ αὐτὸν πᾶς ἄλλος δανειστής, ἔχων τίτλον ἐκτελεστόν. Καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἐπισπεύδων δανειστής, ἐὰν ἐξ οἱουδήποτε λόγου παραλίπῃ προκήρυξίν τινα ἢ καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν πλειστηριασμόν, δύναται νὰ τάξῃ νέαν ἡμέραν πλειστηριασμοῦ, ἐπαναλαμβάνων ὅμως ἐκ νέου πάσας τὰς προκηρύξεις καὶ κοινοποιήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πολ. Δικον. ἄρθρ. 840—1024.—*Β. Οἰκονομίδου - Μ. Λιβαδᾶ - Δ. Γιδοπούλου.* 'Εγχειρίδιον Πολ. Δικ. ἔκδ. 1926 τόμ. III, σελ. 201—421.—*Ξ. Ψαρρᾶ*, Πολ. Δικ. ἔκ. 1907.— ἔκδ. 1900, σελ. 896 ἐπ. *Σπ. Εὐκλείδου*, Πολ. Δικ. ἔκ. 1907.—*Δ. Ποταμιάνου*, Ἑρμ. Πολ. Δικον., τόμ. IV, σελ. 542 ἐπ.—*Ν. Καρστ...*, *Θ. Φλογαΐτου*, Στοιχεῖα Πολ. Δικ., σελ. 268 ἐπ.—*Σ. Μπαλάνου*, Δικαστ. πρακτ. ἐκ τῆς Πολ. Δικ., σελ. 448 ἐπ.—*Σ. ...*, Πολ. Δικον. καὶ *Σ. Γκίνη*, Νομολογία 'Αρ. Πάγου, Μέρος Α' Πολ. Δικον. καὶ 'Οργ. Δικ. 1891.—*E. Glasson - P. Colmet Daâge*, Préc...

Digitized by Google

de Proc. Civ., 1902, τόμ. II, σελ. 122 ἑπ.—*Carré*, Les lois de la Proc. Civ.—*Tissier - Darras - Desfontaines*, Code de Proc. Civ. τόμ. II, No 517 ἑπ.—*J. Sirey*, Code de Proc. Civ. τόμ II, σελ. 122 ἑπ.—*M. Mourlon*, Proc. Civ.—*Gaupp - Stein*, Die Civilprozessordn (1908)—*Jul. W. Plank*, Lehrbuch des Deutsch. Civilprozessrecht (1891).—*R. Schmidt*, Lehrb. d. Deuts. Civilprozessr. 1898.—*L. Mortara*, Manuale della procedura civile (1916).—*Garsonnet*, Traité de proc.—*Boitard - Colmet - Daâge - Glasson*, Leçons de p.c.—*Chauveau - Carré*, Proc. civ.—*Aubry* et *Rau*, Cours de dr. civ. français.

Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] Ἡ *ἐκτέλεσις* (Strafvollstreckung, Exécution des peines) ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ποινικῆς διαδικασίας, ἀφορῶσα τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐκδοθείσης ποινικῆς ἀποφάσεως. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον (De lege ferenda), ὡς καὶ κατὰ τὴν γερμανικὴν Ποινικὴν δικονομίαν, ἐκτελεστὴ δύναται νὰ εἶναι μόνον ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις, ἥτις δὲν δύναται ἢ δὲν δύναται πλέον νὰ προσβληθῇ δι' οὐδενὸς ἐνδίκου μέσου. Παρ' ἡμῖν, ὡς πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν κακουργιοδικείων ἰσχύει ἡ ῥητὴ διάταξις τοῦ ἄρθρου 459 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, καθ' ἣν πᾶσα παρὰ τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν ἐκδοθεῖσα ποινικὴ ἀπόφασις ἐκτελεῖται, ἂν δὲν ἔγινεν αἴτησις περὶ ἀναιρέσεως, ἀμέσως μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς νομίμου ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας· ἐὰν δὲ ἔγινε τοιαύτη αἴτησις, ἐντὸς 24 ὡρῶν μετὰ τὴν κοινοποίησιν τῆς ἀπορριπτούσης τὴν αἴτησιν ἀποφάσεως. Ὡς πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν λοιπῶν δικαστηρίων κρατεῖ διαφωνία. Ἡ πρακτικὴ τοῦ δικαστηρίου δέχεται ὅτι ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως οὐδαμῶς ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῶν πταισματοδικείων καὶ πλημμελειοδικείων, διότι κατὰ τὰ ἄρθρα 351 καὶ 405 τῆς Ποινικῆς δικονομίας αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων ἐκτελοῦνται ἅμα ὡς καταστῶσι *τελεσίδικοι*, τελεσίδικοι δὲ ἀποφάσεις κατὰ τὸ ἄρθρον 479 τῆς Ποινικῆς δικονομίας εἶναι αἱ μὴ ἐπιδεκτικαὶ ἀνακοπῆς καὶ ἐφέσεως. Ὁ Κωνσταντόπουλος, ἐπικαλούμενος καὶ τὰ ἄρθρα 21 καὶ 28 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ἔνθα ἡ λέξις «τελεσίδικος» σημαίνει τὴν ἀπόφασιν ἥτις δὲν ὑπόκειται πλέον οὔτε εἰς ἀναίρεσιν, στηρίζεται κυρίως ἐν τῷ ἄρθρῳ 17 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, καθ' ὅ, ἂν ὁ κατάδικος εὑρίσκεται εἰς προσωρινὴν φύλαξιν, ἡ ποινὴ ἄρχεται ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ καταδίκη ἔγινεν ἀμετάκλητος, ἐκτὸς ἂν οὐδὲν ἔνδικον μέσον μετεχειρίσθη κατ' αὐτῆς ὁ κατάδικος, ἢ ἂν μεταχειρισθεὶς κατώρθωσε τὴν ἐλάττωσιν τῆς ποινῆς, ὅτε αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως. Ἡ γνώμη τοῦ Κωνσταντοπούλου εἶναι ὀρθή. Ἀλλ' ἵνα μὴ ὁ κατάδικος, οὗτινος ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως ἀπερρίφθη, ὑποστῇ ἐπὶ πλέον τῆς καθορισθείσης αὐτῷ ποινῆς καὶ στέρησιν τῆς ἐλευθερίας του, καθ' ὃν χρόνον ἡ περὶ ἀναιρέσεως αἴτησις ἐκκρεμεῖ, ἐξεδόθη ὁ νόμος ΓΨΜΕ' τῆς 17 Φεβρουαρίου 1911, καθ' ὃ «ὁ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως μέχρι τοῦ ἀμετακλήτου τῆς καταδίκης χρόνος φυλακίσεως ὑπολογίζεται εἰς τὴν διάρκειαν τῶν προσκαίρων ποινῶν τῶν περιοριζουσῶν τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ τῆς ἐντεταλμένης τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων ἀρχῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 544 τῆς Ποινικῆς Δικονομίας». Κατὰ ταῦτα, πᾶσαι αἱ ἀποφάσεις τῶν ποινικῶν δικαστηρίων εἶναι ἐκτελεσταὶ ἅμ' ὡς καταστοῦν ἀμετάκλητοι· ἡ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 485 (ἀριθ. 2) τῆς Ποινικῆς δικονομίας προβλεπομένη φυλάκισις τοῦ καταδικασθέντος, ὅστις ὑπέβαλεν αἴτησιν ἀναιρέσεως, διατάσσεται, ἵνα ἀποδείξῃ ὁ καταδικασθεὶς ἐμπράκτως τὸν σεβασμόν του πρὸς τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις, ἵνα γίνῃ δεκτὸς ὅπως συζητήσῃ τὸ νόμιμον αὐτῶν, συνεπῶς θεωρητικῶς ἡ ἔναρξις τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν ἔναρξιν τῆς εἰρημένης φυλακίσεως. Ἀλλ' ὁ διαδραμὼν χρόνος ἀπὸ τῆς φυλακίσεως μέχρι τοῦ ἀμετακλήτου τῆς ἀποφάσεως συνυπολογίζεται, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μνησθέντος νεωτέρου νόμου, εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ποινῆς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰς ἀθῳωτικὰς ἀποφάσεις κατὰ τὸ ἄρθρον 542 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, καθ' ὃ «ἀπολύουσα ἀπόφασις δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ εἰ μὴ μετὰ παρέλευσιν τῆς πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμίας, καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 480 μετὰ παρέλευσιν τῆς πρὸς ἀναίρεσιν προθεσμίας, ἐκτὸς ἂν ὁ ἀντίδικος καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς ἐνδώσουν εἰς τὴν παραχρῆμα ἀπόλυσιν». Ἐξαίρεσιν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀποτελοῦν ἰδίως αἱ κατὰ φυγοδίκων ἐρήμην ἀποφάσεις τῶν συνέδρων, οὐχὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ποινήν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς συνεπείας τῆς ἀποφάσεως τὰς ἀφορώσας τὴν περιουσίαν τοῦ καταδικασθέντος.

Τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων, ὡς πρὸς μὲν τὸ ποινικὸν μέρος ἔχει ἡ εἰσαγγελία, ὡς πρὸς δὲ τὸ πολιτικὸν ὁ πολιτικὸς εἰσάγων, ὡς ἐν ταῖς πολιτικαῖς δίκαις. Ἁρμοδία εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡ παρὰ τῷ δικαστηρίῳ ὅπερ ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν. Ὁ κανὼν οὗτος ὑφίσταται ἐξαίρεσιν ὅταν τὰ ποινικὰ δικαστήρια καταδικάζουν στρατιωτικούς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἁρμόδιος εἰσαγγελεὺς ἀποστέλλει τὴν ἀπόφασιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν πρὸς ἐκτέλεσιν, γινομένην τῇ διαταγῇ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐπιτρόπου. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως δὲν εἶναι δικαστικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ τοιαύτη τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης (δικαστικῆς διοικήσεως). Ἐφ' ᾧ κατ' ἀρχὴν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐκτελέσεως τὰ δικαστήρια ὡς τοιαῦτα δὲν δύνανται νὰ ἐπέμβουν. Ἐρωτᾶται ὅμως τίς θέλει ἀποφασίσει περὶ τῶν τυχὸν ἀντιρρήσεων τοῦ κατηγορουμένου κατὰ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως ὑπὸ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς. Ἡ γαλλικὴ νομολογία ἐδέχθη, ὅτι ἁρμόδιον ὅπως ἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀντιρρήσεων τοῦ κατηγορουμένου εἶναι τὸ ἐκδὸν τὴν ἀπόφασιν δικαστήριον, ὑπάρχει δὲ καὶ ἀπόφασις τοῦ ἡμετέρου Ἀρείου Πάγου δεχθεῖσα τὴν τοιαύτην ἄποψιν. Ἐν Γερμανίᾳ τὸ δικαστήριον τοῦ πρώτου βαθμοῦ εἶναι ἁρμόδιον ὅπως ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῶν ἀμφιβολιῶν, αἵτινες ἐγείρονται ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἐκτελεστέας ἀποφάσεως ἢ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς καταγνωσθείσης ποινῆς, ὡς πρὸς τὰς ἀντιρρήσεις περὶ τοῦ ἐπιτρεπτοῦ τῆς ἐκτελέσεως κτλ. Κοινοποίησις τῆς ἐκτελεστέας ἀποφάσεως δὲν ἀπαιτεῖται. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κατὰ τῆς ἐλευθερίας ποινῶν ὁ εἰσαγγελεὺς πέμπει τὸν καταδικασθέντα εἰς τὸν ἐπιστάτην τῶν φυλακῶν μετ' ἀποσπάσματος τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως, ἄνευ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸ ἄρθρον 554 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ὁ ἐπιστάτης ἐπὶ τῇ ποινῇ τοῦ ἐγκλήματος τῆς παρανόμου κατακρατήσεως δὲν δύναται νὰ φυλακίσῃ τὸν ἀποσταλέντα. Περὶ τῆς φυλακίσεως συντάσσεται ἔκθεσις ὑπογραφομένη ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου καὶ ἐπισυναπτομένη εἰς τὸν φάκελον τῆς δικογραφίας. Περὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς διαρκείας τῶν ποινῶν προβλέπει τὸ ἄρθρον 16 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, καθ' ὃ «ἐπὶ τῶν προσκαίρων ποινῶν, αἵτινες περιορίζουσι τὴν ἐλευθερίαν, ἡ μὲν ἡμέρα θεωρεῖται ἰσοδύναμος μὲ 24 ὥρας, ὁ δὲ μὴν μὲ τριάκοντα ἡμέρας, τὸ δὲ ἔτος λογαριάζεται κατὰ τὸ ἐν χρήσει χρονολόγιον». Κατὰ ταῦτα ποινὴ ἐτησία ἀρξαμένη τὴν 1ην Ἰανουαρίου κοινοῦ ἢ δισέκτου ἔτους λήγει τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀρξαμένη τὴν 28 Φεβρουαρίου λήγει τὴν 27 Φεβρουαρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους, ἀρξαμένη δὲ τὴν 29 Φεβρουαρίου λήγει τὴν 28 Φεβρουαρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους. Ποινὴ μηνιαία ἀρξαμένη τὴν 1 Ἰανουαρίου λήγει τὴν 30 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἡ δὲ 24ωρος ποινὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ καταδικασθέντος εἰς τὸν ἐπιστάτην, ἤ, ἐὰν ἦτο προφυλακισμένος, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, ὑπολογιζομένου κατὰ νόμον καὶ τοῦ χρόνου τῆς προφυλακίσεως.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΕΚΚΛ. ΔΙΚ.] Παρ' *ἡμῖν* αἱ ποινικαὶ ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς συνόδου, ὡς καὶ αἱ τελεσιδίκοι γενόμεναι ἀποφάσεις τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων ἐκτελοῦνται ἄλλοτε μὲν ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἄλλοτε δὲ τῇ ἐγκρίσει ταύτης. Καὶ I) ἄνευ μὲν ἐγκρίσεως τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς ἐκτελοῦνται αἱ ἀποφάσεις, δι' ὧν ἐπεβλήθη 1) ἐπίπληξις, ὡς καὶ 2) μέχρι δεκαπέντε ἡμερῶν Α') ἀργία ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν ἐκ τῆς ἐφημερίας δικαιωμάτων ἢ ἄνευ τοιαύτης καὶ Β') σωματικὸς περιορισμός. II) Τῇ ἐγκρίσει δὲ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ δὴ 1) τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων αἱ ἀποφάσεις, δι' ὧν ἐπεβλήθη Α') ἀπὸ ἡμερῶν δέκα ἓξ μέχρι δύο μηνῶν α) ἀργία ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν ἐκ τῆς ἐφημερίας δικαιωμάτων ἢ ἄνευ τοιαύτης, β) στέρησις μισθοῦ μετ' ἀργίας ἢ ἄνευ τοιαύτης, γ) σωματικὸς περιορισμὸς καὶ Β') ἔκπτωσις ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος. 2) Διὰ προεδρικοῦ διατάγματος δ' ἐκτελοῦνται αἱ ἀποφάσεις, δι' ὧν ἐπεβλήθη Α') μεγαλυτέρα τῶν δύο μηνῶν α) ἀργία ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν ἐκ τῆς ἐφημερίας δικαιωμάτων ἢ ἄνευ τοιαύτης, β) στέρησις τῶν ἀπὸ πάσης ἐφημερίας δικαιωμάτων μετ' ἀργίας ἢ ἄνευ τοιαύτης, γ) σωματικὸς περιορισμὸς καὶ Β') καθαίρεσις. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων τῆς Ἱερᾶς συνόδου, ὡς καὶ τῶν τελεσιδίκων γενομένων τοιούτων τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων, γίνεται τῇ συμπράξει καὶ συνδρομῇ τῆς κυβερνήσεως.

Κατὰ τὸ *Κρητικὸν Καταστατικὸν* ἐκτελοῦνται ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπισκόπων κατ' αἴτησιν αὐτῶν, ὡς καὶ αἱ τῆς Ἱερᾶς συνόδου κατ' αἴτησιν τοῦ προέδρου αὐτῆς.

Ἐν *Ἁγίῳ Ὄρει* αἱ ἀποφάσεις δι' ὧν ἐπιβάλλονται ἐκκλησιαστικαὶ ποιναί, ἐκτελοῦνται ἄνευ παρεμβάσεως μὲν τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, κοινοποιοῦνται δ' ὅμως εἰς αὐτήν.

[Βλ. Νόμον ΣΑ' ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 ἄρθρ. ΙΔ' συνδεδυασμ. πρὸς τὸν ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923 καταστατικὸν νόμον τῆς Ἱερᾶς συνόδου ἄρθρ. 45 καὶ 52, Νομοθ. Διάτ. ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1925 ἄρθρ. 5 καὶ 11. Κρητικοῦ Καταστατικοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 ἄρθρα 13 καὶ 48 καὶ νομοθετ. διάταγμα κυρώσεως Καταστατικοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἄρθρ. 8.—Βλ. καὶ *Κ. Μ. Ράλλη* Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907 ι σελ. 576—580 καὶ τοῦ αὐτοῦ Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τεῦχ. Α' 1927, σελ. 167.]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— **ἐκτέλεσις *διοικητική*.** Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐξαναγκαστικῶν μέσων ὅσα ὁ νόμος χορηγεῖ πρὸς εἴσπραξιν τῶν ὀφειλομένων εἰς τὸ δημόσιον. Τὰ τῆς διοικητικῆς ἐκτελέσεως καθώρισεν ὁ νόμος ΥΛΣΤ' τοῦ 1871 «περὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων», τροποποιηθεὶς καὶ συμπληρωθεὶς ὑπὸ τῶν νόμων ΑΡΝΔ' τοῦ 1884, ΓΧΛΗ' τοῦ 1910 καὶ ΓΩΟΒ' τοῦ 1911. Ἡ διαδικασία ἥτις ἐφαρμόζεται ἐπὶ διοικητικῆς ἐκτελέσεως εἶναι ἁπλῆ καὶ σύντομος, τὸ δημόσιον δὲ ἀντιπροσωπεύεται κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ταμίου. Πρὸς εἴσπραξιν τῶν ὀφειλομένων εἰς τὸ δημόσιον ἐφαρμόζονται τὰ ἑξῆς καταναγκαστικὰ μέσα: α') κατάσχεσις κινητῶν, β') κατάσχεσις ἀκινήτων, γ') κατάσχεσις κινητῶν εἰς χεῖρας τρίτων, καὶ δ') προσωπικὴ κράτησις. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο μέσον ἔχει ἐν τῇ διοικητικῇ ἐκτελέσει εὐρεῖαν ἐφαρμογήν.

Ε. Ι. Μ.

— **ἐκτέλεσις *θανατική*** [*Ποιν. Δικ.*]· βλ. *θανατικὴ* ἐκτέλεσις.

— **ἐκτέλεσις *προσωρινὴ*** [*Πολ. Δικον.*]. Κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος καθ' ὃν πρὸς *ἐκτέλεσιν* (βλ. λ., 2, α') δικαστικῆς ἀποφάσεως, δέον αὕτη νὰ ᾖ τελεσίδικος, ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις ἐκτελεῖται καὶ πρὶν ἢ καταστῇ τελεσίδικος. Ἡ πρὸς τοῦτο διάταξις τῆς ἀποφάσεως καλεῖται *προσωρινὴ ἐκτέλεσις*. Ἡ προσωρινὴ ἐκτέλεσις κατὰ τὸ ἄρθρον 186 Πολ. δικον. ἐπιτρέπεται εἰς τὰς κάτωθι περιπτώσεις, ἤτοι:

1) Κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ δικαστηρίῳ, δι' ἐγγυήσεως ἢ ἄνευ ἐγγυήσεως, εἰς ὅλας τὰς κατεπειγούσας ὑποθέσεις, οἷαι αἱ περὶ κατεπειγουσῶν ἐπισκευῶν, αἱ περὶ συντάξεων καὶ διατροφῶν καὶ γενικῶς αἱ μὴ ἐπιδεχόμεναι ἀναβολὴν ἄνευ κινδύνου.

2) Πάντοτε καὶ ἄνευ ἐγγυήσεώς τινος, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἀπαιτήσεων στηριζομένων εἰς ἀναμφισβήτητα δημόσια ἔγγραφα, ἰδίως εἰς τελεσιδίκους δικαστικὰς ἀποφάσεις, ἢ καὶ εἰς ἰδιωτικὰ τοιαῦτα πλὴν δικαστικῶς ἀνεγνωρισμένα. Ἡ τελευταία αὕτη ἀναγνώρισις δύναται νὰ ᾖ καὶ σιωπηρά, δυνάμει νομίμου τεκμηρίου.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 187 Πολ. δικον. ὡς πρὸς τὰ δικαστικὰ ἔξοδα δὲν δύναται εἰς καμμίαν περίπτωσιν νὰ διαταχθῇ προσωρινὴ ἐκτέλεσις, οὐδὲ δι' ἐγγυήσεως. Τοὐναντίον αἱ ἐπὶ διαφορῶν ἀναγομένων εἰς τὴν διακατοχὴν ἐκδοθεῖσαι ἀποφάσεις ἐκτελοῦνται παραχρῆμα καὶ ἂν οὐδὲν ἐν αὐταῖς ἀναφέρεται περὶ προσωρινῆς ἐκτελέσεως.

Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐκτελεστήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν· || ***ἐκτελεστήριον*** (τὸ) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγγραφον*· ἡ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως γινομένη ἀναγγελία εἰς τὰς ἐντοπίους ἀρχὰς περὶ ἐγκαταστάσεως ἐν τῷ τόπῳ προξένου ξένης δυνάμεως καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ· τὸ ἐκτελεστήριον σημαίνει τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἐγχωρίου κυβερνήσεως διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ προξένου.

— [*Δημ. Διεθν. Δικ.*] Τὸ πρωτότυπον τῆς ἐντολῆς (προξενικοῦ διπλώματος), δι' ἧς δηλοῦται ὁ τίτλος καὶ αἱ ἀνατεθεῖσαι εἰς τὸν πρόξενον λειτουργίαι, κοινοποιεῖται διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ὁ πρόξενος διορίζεται, ἵνα ἡ κυβέρνησις αὕτη ἐκδώσῃ τὸ *ἐκτελεστήριον* (exequatur). Οὕτω δὲ καλεῖται ἡ πρᾶξις ἡ ἀναγνωρίζουσα τὸν πρόξενον ἐν τῇ ἐπισήμῳ αὐτοῦ ἰδιότητι καὶ ἀποδεχομένη αὐτὸν εἰς ἐλευθέραν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του. Τὸ ἐκτελεστήριον κοινοποιεῖται εἰς τὰς ἐγχωρίους δικαστικὰς καὶ διοικητικὰς ἀρχάς, παραγγελλομένας δι' αὐτοῦ, ἵνα παρέχωσιν εἰς τὸν πρόξενον τὴν ἀναγκαίαν συνδρομὴν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του. Ὁ πρόξενος δι' ὃν ἐξεδόθη τὸ ἐκτελεστήριον δικαιοῦται ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ ἀξιώσῃ τὰς εἰς τὴν θέσιν του ἀνηκούσας προνομίας καὶ ἀτελείας. Ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας παρ' ᾗ ἀποστέλλεται ὁ πρόξενος δικαιοῦται ν' ἀρνηθῇ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐκτελεστηρίου, ἂν ἡ ἐν τῇ χώρᾳ διαμονὴ τοῦ προξένου, δι' ὃν ζητεῖται τοῦτο, κρίνεται ἐπικίνδυνος ἢ ἡ προηγουμένη διαγωγή του θεωρεῖται ἐπιλήψιμος. Ἐπίσης καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἐκτελεστηρίου εἶναι ἀπεριόριστον, ὅταν ὁ πρόξενος παραβαίνῃ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς θέσεώς του, ἐξερχόμενος τοῦ διαγραφέντος εἰς αὐτὸν κύκλου ἐνεργείας.

Ε. Ι. Μ.

—**ἐκτελεστήριος *τύπος*** [*Πολ. Δικ.*]. Τὰ ἐκτελεστὰ δικαιόγραφα, ἵνα ἐκτελεσθῶσιν ἀναγκαστικῶς, πρέπει πρότερον νὰ περιβληθῶσι τὸν *ἐκτελεστήριον τύπον*, ἤτοι νὰ συνταχθῶσιν ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας καὶ νὰ φέρωσιν ἐν τέλει τὴν εἰς πάντας τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους καὶ ὑπηρέτας διαταγὴν πρὸς ἐκτέλεσιν. Ὁ τύπος οὗτος τῆς ἐκτελέσεως περιάπτεται ἐπὶ μὲν τῶν συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου, κατὰ πάσας δὲ τὰς ἄλλας περιπτώσεις παρὰ τοῦ προέδρου τοῦ οἰκείου δικαστηρίου. Τὸν ἐκτελεστήριον τύπον ὥριζεν εἰδικῶς, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 857 τῆς Πολ. δικονομίας, ἡ ἀπὸ 16 Ἀπριλίου τοῦ 1835 ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ἤδη δέ, μετὰ τὴν γενομένην πολιτειακὴν μεταβολήν, τὸ Ν. Δ. τῆς 13 Αὐγούστου τοῦ 1925.

Ε. Ι. Μ.

ἐκτελεστὴς (ὁ)· ὁ ἐκτελῶν τὰ διατασσόμενα ἢ παραγγελλόμενα· || «ἐκτελεστὴς διαθήκης» (βλ. κατωτέρω).

Digitized by Google

— *[Νομ.]* *Ἐκτελεστὴς* εἶναι τὸ πρόσωπον ὅπερ ὁ διαθέτης διώρισεν ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν διατάξεων τῆς διαθήκης. Ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ ὁ ἐκτελεστὴς δὲν ἦτο γνωστός, εἰς τὴν ἐπίδρασιν δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου («ἐπιμελητής») ὀφείλεται τὸ ὅτι ἐν τῷ Βυζαντινῷ πλέον δικαίῳ ὁ θεσμὸς εἶναι τελείως ἀνεγνωρισμένος (Νεαρὰ 68 *Λέοντος*). Ὁ διορισμὸς τοῦ ἐκτελεστοῦ γίνεται διὰ τῆς διαθήκης ἢ τοῦ κωδικέλλου, καὶ τελειοῦται διὰ τῆς ῥητῆς ἢ τῆς σιωπηρᾶς τοῦ διοριζομένου ἀποδοχῆς. Τελεῖ δὲ ὁ ἐκτελεστὴς ὡς πρὸς τὴν κληρονομίαν εἰς σχέσιν διαχειριστοῦ ξένης ὑποθέσεως, προσομοιάζουσαν μὲν πρὸς τὴν σύμβασιν τῆς ἐντολῆς, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν εὐθύνην, τοῦ ἐκτελεστοῦ ὡς καὶ τοῦ ἐντολοδόχου εὐθυνομένου διὰ πᾶν πταῖσμα, καὶ ἐλαφρὰν ἔτι ἀμέλειαν, οὐχ ἧττον διαφέρουσαν αὐτῆς ἀφ' ἑνὸς διότι ἡ σχέσις τῆς ἐντολῆς εἶναι συμβατική, ἐνῷ ὁ διορισμὸς ἐκτελεστοῦ πρᾶξις μονομερής, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ὁ ἐκτελεστὴς ἔχει ἐξουσίαν ἣν οἱ κληρονόμοι ὑποχρεοῦνται ν' ἀναγνωρίσουν. Μέχρι ποίου σημείου ἐκτείνεται ἡ ἐξουσία τοῦ ἐκτελεστοῦ εἶναι ζήτημα ἑρμηνείας τῆς θελήσεως τοῦ διορίσαντος αὐτὸν διαθέτου, ἐν ἀμφιβολίᾳ δὲ περὶ αὐτῆς ἔχουν κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴν οἱ περὶ ἐντολῆς κανόνες τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου. Οἱ ἐκτελεσταὶ πάντως νομίμως ἐνάγονται ὑπὸ τῶν δανειστῶν ἐπὶ ἐκτελέσει τῆς διαθήκης, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν κληρονομικῶν χρεῶν, δι' ἃ μόνον κατὰ τοῦ κληρονόμου δύνανται οὗτοι νὰ στραφῶσιν. Ὑπαρχόντων πλειόνων ἐκτελεστῶν πάντες ἐνεργοῦν ἀπὸ κοινοῦ, ἐνεχόμενοι ἕκαστος εἰς ὁλόκληρον. Ἡ ἰδιότης τοῦ ἐκτελεστοῦ παύει εἴτε λόγῳ ἀδυναμίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν διαταχθέντων, εἴτε ἅμα ἀχθῇ εἰς πέρας ἡ τοιαύτη ἐκτέλεσις, εἴτε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐκτελεστοῦ.

Εἰδικὰς διατάξεις εἰσήγαγεν ὁ νόμος 1643/1919 μετὰ τοῦ ἐκτελεστικοῦ διατάγματος αὐτοῦ τῆς 18/20 Ἀπριλίου 1919 προκειμένου μόνον περὶ ἐκτελέσεως διατάξεως ἀφορώσης κοινωφελῆ σκοπόν, καθ' ἃς ἀπὸ τῆς ῥητῆς (ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τῶν Πρωτοδικῶν) ἢ σιωπηρᾶς ἀποδοχῆς τοῦ διορισμοῦ του, ὁ ἐκτελεστὴς εἶναι «*δημόσιον πρόσωπον*» δικαιούμενον ἀντιμισθίας καὶ ὑπαγόμενον ὡς πρὸς τὴν ἐκκαθάρισιν μὲν τῆς κληρονομίας ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ πειθαρχικὴν ἐξουσίαν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης ὑπὸ τὴν τοῦ ὑπουργοῦ, εἰς ὃν λόγῳ ἁρμοδιότητος ὑπάγεται ὁ σκοπός. Διὰ τῶν διατάξεων αὐτῶν ἐπίσης καθορίζονται λεπτομερῶς ἡ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐκτελεστοῦ, ὅστις ἔχει καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς κληρονομίας, ἂν μὴ ἄλλως ὥρισεν ὁ διαθέτης, ὡς καὶ τὰ δικαιώματα τῶν δανειστῶν τῆς κληρονομίας καὶ τοῦ κληρονόμου. Τὸ λειτούργημα τοῦ ἐκτελεστοῦ κατὰ τοὺς εἰδικοὺς τούτους νόμους παύει ἅμα τῇ ἐκπληρώσει τοῦ σκοποῦ ἢ διὰ τοῦ θανάτου ἢ καὶ παραιτήσεως τοῦ ἐκτελεστοῦ. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

Ἐκτελεστικὸν (τό). Τὸ ἕτερον τῶν Σωμάτων τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως θεσπισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1822, τύποις μὲν ὑποδεέστερον τοῦ «*Βουλευτικοῦ*», οὗ ἐξετέλει τὰ βουλεύματα, κατ' οὐσίαν ὅμως ἔχον τὴν ἐπὶ τῶν κοινῶν πρωτοβουλίαν. Ἦτο πενταμελές, καὶ προΐστατο τῶν ὑπουργῶν ἢ «μινίστρων» καὶ τῶν «Ἐπιτροπῶν». Ἡ διάρκειά του ἦτο μονοετής ἀλλ' ἕνεκα τῶν συχνῶν συνελεύσεων ἡ ἀρχικὴ τάξις δὲν διετηρήθη.

Τὸ πρῶτον Ἐκτελεστικὸν διῴκησε τὰ κοινὰ μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1823, τὸ δεύτερον δὲ ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων ἄνευ ἀρχηγοῦ τὸ Ἰανουάριον 1824, ὁπότε οἱ Κουντουριῶται ἡγήθησαν, ἀνατραπέντες μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου τὸν Μάϊον 1826. Κατόπιν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, μέχρις ὅτου, διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδιστρίου, τὸ Ἐκτελεστικὸν ὑποκατέστησεν ἡ τριμελὴς πλέον Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπή. Τέλος τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀπερροφήθη εἰς τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα τοῦ Καποδιστρίου ἀπὸ τοῦ 1828. Μετὰ τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πολυαρχίας, ἐγένετο ἀπόπειρα ἐν Ἄργει καὶ Προνοίᾳ πρὸς ἀνασύστασιν του, ἀλλ' ἀπέτυχε. Μετὰ τὴν παροχὴν τοῦ Συντάγματος 1843, τὴν ἐκτελεστικὴν Ἐξουσίαν, κατὰ τὸ Σύνταγμα, ἀνέλαβεν ὁ Βασιλεὺς μετὰ τοῦ ὑπουργικοῦ του συμβουλίου, σύστημα ὅπερ καθιερώθη ἔκτοτε. Γ. Δ. Κ.

ἐκτελεστικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν: «ἐκτελεστικὸν διάταγμα» τὸ πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ ἐφαρμογὴν νέου νόμου ἐκδιδόμενον διάταγμα, κανονίζον λεπτομερείς περιπτώσεις συνεπαγομένας ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου· || «ἐκτελεστικὴ ἐξουσία» μία τῶν τριῶν ἐξουσιῶν πάσης ἐλευθέρας πολιτείας· ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καλεῖται τὸ περὶ τὰς ἀρχάς, ἀντιδιαστέλλεται δὲ πρὸς τὴν *νομοθετικὴν* καὶ πρὸς τὴν *δικαστικήν*· || τὸ *Ἐκτελεστικὸν* (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.

— **ἐκτελεστικὸν** *σῆμα* *[Ναυτ.]* (γαλλ. signal d'exécution, ἀγγλ. numerary of execution signal). Σῆμα μεμονωμένον συνεπαιρόμενον μετ' ἄλλων σημάνσεων, σημαινουσῶν πολυσύνθετον διαταγήν. Ὅταν ὑποσταλῶσιν αἱ ἄλλαι σημάνσεις καὶ τὸ *ἐκτελεστικὸν* ἐξακολουθῇ ὃν ἐπηρμένον, οὐδεμία ἐκτέλεσις τῶν σημανθεισῶν διαταγῶν γίνεται ὑπὸ τῶν ὑποσημανάντων πλοίων. Ἡ ὑποστολὴ ὅμως τοῦ ἐκτελεστικοῦ σημαίνει «ἐκτελέσατε αὐθωρεὶ σημανθείσας διαταγάς», αἱ ὁποῖαι τότε μόνον ἐκτελοῦνται. Σ. Ε. Λ.

ἐκτελεστός, *—ή, —όν* ὁ δυνάμενος νὰ ἐκτελεσθῇ.

ἐκτελῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐξετέλεσα—ἐξετελέσθην, παθ. μετχ. ἐκτετελεσμένος*· ἐνεργῶ, πραγματοποιῶ τι ὡς ἰδέαν ὑφιστάμενον, μεταβάλλω τὴν ἰδέαν εἰς πραγματικότητα: «ἐκτελῶ τὰ σχέδιά μου,—τοὺς σκοποὺς μου», «ἐκτελῶ τὴν παραγγελίαν, — τὴν διαταγήν», «ἐκτελῶ τὸ καθῆκόν μου» ἐκτελῶ τὰς ὑπὸ τοῦ καθήκοντος ἐπιβαλλομένας ἐνεργείας, «ἐκτελῶ τὴν ἀπειλήν μου,—τὴν ὑπόσχεσίν μου»· || ἐκτελῶ χρέη νομάρχου,—διοικητοῦ» ἀναπληρῶ προσωρινῶς τὸν νομάρχην,—τὸν διοικητήν, ἄλλως «ἐκπληρῶ χρέη»· || *παθ. ἐκτελοῦμαι*· γίνομαι, πραγματοποιοῦμαι: «ἐξετελέσθη τὸ σχέδιον,—ὁ σκοπός,—ἡ παραγγελία,—ἡ ἀπειλή,—ἡ ὑπόσχεσις κττ.»· || ἄγομαι εἰς πέρας, τελειοῦμαι: «τὰ μεγάλα ἔργα δὲν ἐκτελοῦνται ταχέως», «αἱ τοιαῦται ἰδέαι δὲν ἐκτελοῦνται» δὲν πραγματοποιοῦνται.

ἐκτελωνίζω, *ἀόρ. ἐξετελώνισα—ἐξετελωνίσθην, παθ. μετχ. ἐκτελωνισμένος*· διεξάγω τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τελωνισμοῦ τῶν ἐμπορευμάτων, ἐνεργῶ νὰ καθορισθῇ ὁ προσήκων τελωνειακὸς δασμὸς εἰς ἕκαστον εἰσαχθὲν ἐμπόρευμα καὶ νὰ παραλάβω αὐτὰ μετὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ δασμοῦ.

ἐκτελώνισις, *—εως* (ἡ)· καὶ **ἐκτελωνισμός**· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐκτελωνίζειν* (βλ. λ.).

— *[Ἐγκυκλ.]* *Ἐκτελώνισις* εἶναι τὸ σύνολον τῶν νομίμων τελωνειακῶν διατυπώσεων, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ παραλαβή, μεταφορὰ ἢ ἐξαγωγὴ εἰδῶν διερχομένων διὰ τῆς τελωνειακῆς γραμμῆς τῆς χώρας. Κατὰ κανόνα αἱ ἄνω διατυπώσεις ἐκτελοῦνται ἐντὸς τῶν τελωνειακῶν καταστημάτων ἢ τελωνειακῶν περιβόλων, ἐκτὸς τινων περιπτώσεων, καθ' ἃς δύνανται νὰ ἐνεργηθῶσι καὶ εἰς μέρη ἔνθα δὲν ἑδρεύει τελωνειακὴ ἀρχή, πάντως ὅμως παρουσίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τελωνειακοῦ ὑπαλλήλου. Πρὸς ἐνέργειαν ἐκτελωνισμοῦ συμπράττουσιν ἀφ' ἑνὸς ἡ τελωνειακὴ ἀρχὴ καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ κύριος τοῦ εἴδους ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐκτελωνιστής. Περὶ τῶν διατυπώσεων, αἵτινες ἐν τῷ συνόλῳ λαμβανόμεναι ἀποτελοῦσι τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐκτελωνισμοῦ, διέλαβεν ὁ 1165 νόμος. Δ. Γ. ΔΙΑΚΟΣ

ἐκτελωνιστὴς (ὁ)· ὁ ἐκτελωνίζων, ὁ εἰδικὸς ἐπαγγελματίας εἰς ὃν ἀνατίθεται, ἐπὶ ὡρισμένῃ ἀμοιβῇ, ὑπὸ τῶν ἐμπόρων ἢ ἄλλων ἀτόμων ἐχόντων δοσοληψίας μετὰ τῶν τελωνείων ἡ διὰ λογαριασμὸν τούτων διενέργεια τῶν τελωνειακῶν διατυπώσεων τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν παραλαβήν, μεταφορὰν ἢ ἐξαγωγὴν εἴδους τινὸς ἐκ τῶν τελωνείων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ νόμος 1165 περὶ τελωνειακοῦ κώδικος ἐν ἄρθρῳ 144 ὥρισεν ὅτι διὰ βασιλικῶν διαταγμάτων κανονισθήσονται τὰ τῶν ἐκτελωνιστῶν ἐν τοῖς τελωνείοις, βάσει δὲ τούτου ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 7 Ἰανουαρίου 1925 διάταγμα, τροποποιηθὲν καὶ συμπληρωθὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Μαρτίου 1925 ὁμοίου, δι' ὧν ὡρίσθη ὅτι παρὰ τῷ τελωνείῳ Πειραιῶς ἐπιτρέπεται νὰ διατελῶσιν ἐκτελωνισταὶ ἢ διασαφισταὶ ἢ βοηθοὶ αὐτῶν μόνον οἱ κεκτημένοι ἔγγραφον πρὸς τοῦτο ἄδειαν ἐκτελωνιστοῦ ἢ διασαφιστοῦ ἢ βοηθοῦ αὐτῶν, ἐκδιδομένην ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τελωνείου Πειραιῶς κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων τοῦ διατάγματος τούτου. Βραδύτερον ἡ ἰσχὺς τῶν ἄνω διαταγμάτων ἐπεξετάθη εἰς τὰ τελωνεῖα Θεσσαλονίκης, Πατρῶν, Μυτιλήνης, Ἀλεξανδρουπόλεως, Βόλου, Κερκύρας, Σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Θεσσαλονίκης, Καλαμῶν, Ἡρακλείου, Καβάλλας, Χίου καὶ Ἀθηνῶν. Ἑπομένως εἰς τὰ μεγαλύτερα τῶν τελωνείων τοῦ κράτους οἱ ἐκτελωνισταὶ ἀποτελοῦσιν ἰδιώνυμον ἐπαγγελματικὴν τάξιν, ἀσκοῦντες τὰ καθήκοντα των κατόπιν ἀδείας τῆς ἁρμοδίας τελωνειακῆς ἀρχῆς, ὑποκείμενοι καὶ εἰς τὴν πειθαρχικὴν δικαιοδοσίαν ταύτης. Δ. Γ. ΔΙΑΚΟΣ

ἐκτελωνιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκτελώνισιν: «ἐκτελωνιστικαὶ ἐργασίαι»· || *ἐκτελωνιστικὰ* τά)· ὡς οὐσιαστ., τὰ ἔξοδα τῆς ἐκτελωνίσεως, ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἐκτελωνιστοῦ.

ἐκτέμνω, *ἀόρ. ἐξέτεμον—ἐξετμήθην, παθ. μετοχ. ἐκτετμημένος*· τέμνων ἐξάγω, οἷον βέλος, σφαῖραν· || τέμνων ἐξάγω τοὺς ὄρχεις ἢ ἀχρηστεύω αὐτούς, εὐνουχίζω· || παθ. μετ. *ἐκτετμημένος*, εὐνοῦχος.

ἐκτένεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐκτενοῦς, ἐπίτασις, ἔντασις· || γραμματ., ἐκτένεια λέγεται ἡ ἐν ἰατετικοῖς χρόνοις ἔκτασις τονουμένου βραχέος φωνήεντος εἰς μακρὸν οὕτως ἐξηγεῖται ἡ μακρὰ λήγουσα τῶν ὀνομάτων *πατήρ, σωτήρ, ποιμήν, αὐχήν, αἰδώς, ἠώς, εὐγενὴς κτλ.*, προελθόντων ἐκ τῶν θεμάτων *πατερ— σωτερ—ποιμεν— αὐχεν—* αἰδοσ— *ἠοσ—εὐγενεσ—*. Β. Φ.

— *[Γραμματ.]* Βλ. *μετάπτωσις*.

ἐκτενὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ἐκτεταμένος, ὁ ἐκτεινόμενος εἰς ἀπόστασιν, εἰς μῆκος κτλ.· || μακρός, σχοινοτενής: «ἐκτενὴς διήγησις»,—ἔκθεσις, — πραγματεία».—Ἐπίρρ. ***ἐκτενῶς***· διὰ μακρῶν, λεπτομερῶς.

— **ἐκτενὴς** (ἐνν. *ἱκεσία* ἢ *δέησις*). Καλεῖται οὕτως ἡ μετὰ τὰ ἀναγνώσματα ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ κυρίως ἢ καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ ἑσπερινῷ ἐπακολουθοῦσα δέησις, διὰ τῆς προσκλήσεως τοῦ διακόνου «εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας ἡμῶν εἴπωμεν». Τὰ αἰτήματα τῆς ἐκτενοῦς, δι' ὧν ζητοῦμεν τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου καὶ παρακαλοῦμεν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὑπὲρ τῶν κτιτόρων καὶ εὐεργετῶν τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ τῶν κοπιώντων καὶ ψαλλόντων, ὑπὲρ πάντων τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν κλπ., ἐκφωνοῦνται ὑπὸ τοῦ διακόνου, τοῦ λαοῦ ἀποκρινομένου ἐν ἑκάστῃ αἰτήσει διὰ τριπλῆς ἐπαναλήψεως τοῦ «Κύριε ἐλέησον». Συνεπληροῦτο δὲ ἡ ἐκτενὴς τῆς θείας λειτουργίας καὶ δι' αἰτήσεων ὑπὲρ τῶν μετανοούντων, ἐνεργουμένων καὶ κατηχουμένων, αἵτινες σήμερον παραλείπονται καὶ μόνον αἱ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων αἰτήσεις ἐκφωνοῦνται ἐν ταῖς προηγιασμέναις. Ἡ ἐκτενὴς τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ, μὴ παραλειπομένη οὐδέποτε, καταλήγει εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ «Καταξίωσον, Κύριε», ἵνα ἐπακολουθήσῃ ὡς συμπλήρωμα ἢ καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν πιστῶν ἐκφωνουμένη γνωστὴ σειρὰ τῶν αἰτήσεων, ἑκάστη τῶν ὁποίων καταλήγει εἰς τὴν προτροπήν: «παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα». Π. Ν. Τ.

ἐκτεταμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐκτείνω* (βλ. λ.)· ἐκτενής, σχοινοτενής, μακρός.

ἐκτεὺς (ὁ) *[Ἀρχαιολ.]*. Μέτρον ξηρῶν καρπῶν, ἀναφερόμενον συνήθως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὡς ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ $^1/_6$ τοῦ μεδίμνου· ὑπ' ἄλλων χαρακτηρίζεται ὡς «ταὐτὸν τῇ χοίνικι», φιλόλογοι δέ τινες τὸν θεωροῦν ἴσον πρὸς τρεῖς κοτύλας. —Π.

ἕκτη (ἡ)· οὐσιαστικοποιηθὲν θηλυκὸν τοῦ *ἕκτος* (βλ. λ.)· || (Μουσ.) τὸ μεταξὺ ἓξ φθόγγων τῆς μουσικῆς κλίμακος διάστημα: μὶ—ντό, ντὸ—λά, σὶ—σὸλ κ.ο.κ.· || (Ἀρχ.)· νόμισμα ἀπαντῶν εἰς πλείστας ἀρχαίας ἑλληνικὰς πόλεις (Φώκαιαν, Μυτιλήνην, Κύζικον κλπ.), ἡ ἀξία τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο ἑνιαία δι' ὅλας τὰς πόλεις, ἀλλ' ἀπετέλει ὑποδιαίρεσιν διαφόρων ἐπιχωρίων νομισμάτων. —Π.

— **ἕκτης** ***συγχορδία*** *[Μουσ.]*. Ἡ πρώτη ἀναστροφὴ τριφώνου συγχορδίας, ὀνομασθεῖσα οὕτω λόγῳ τοῦ διαστήματος τῆς ἕκτης, ὅπερ προέρχεται ἐκ τῆς ἀναστροφῆς. Ἡ μείζων συγχορδία ἕκτης ἀποτελεῖται ἀπὸ τρίτην καὶ ἕκτην μικράν, ἐνῷ ἡ ἐλάσσων συγχορδία ἕκτης ἔχει τρίτην καὶ ἕκτην μεγάλην. Γ. Σ.

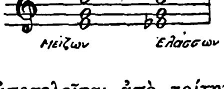

ἐκτημόριοι ἢ ***ἑκτήμοροι*** (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος οἱ ἐκ τῶν πολιτῶν πένητες, οἱ καλλιεργοῦντες τὰ κτήματα τῶν πλουσίων καὶ λαμβάνοντες ὡς ἀμοιβὴν τὸ ἕκτον τῶν παραγομένων προϊόντων. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἐπὶ μορτῇ καλλιεργείας ἦτο τότε ἐν χρήσει, διότι δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη ἐν Ἀττικῇ ἔξωθεν κομιζόμενοι δοῦλοι. Δεινοτάτη ἦτο ἡ θέσις τῶν ἐκτημόρων. Διότι ἐργαζόμενοι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων αὐτῶν καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐλάμβανον ἐλάχιστον μέρος τοῦ κόπου αὐτῶν, ἀνεπαρκὲς διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῶν, ἔτι δὲ ἐπαχθεστέρα ἐγίνετο ἡ θέσις αὐτῶν, διότι, κατὰ τὰ τότε ἰσχύοντα ἐν Ἀττικῇ νόμιμα, οἱ μὴ ἀποδίδοντες τὸ καθιερωμένον ποσὸν ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι αὐτοί τε καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου τῆς γῆς. Τῆς ἀδίκου καὶ στυγερᾶς αὐτῆς ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ τῶν πλουσίων ἀπήλλαξε τοὺς ἀπόρους Ἀθηναίους ὁ Σόλων. Οἱ ἑκτήμοροι ἐκαλοῦντο ἄλλως καὶ κατ' εὐφημισμὸν *πελάται*, ἤτοι γείτονες τῶν εὐπατριδῶν. Κ. Ι. Β.

ἐκτημόριον (τό)· τὸ ἕκτον μόριον, τὸ ἓν ἕκτον τῆς μονάδος.

ἑκτήμοροι (οἱ) *[Ἀρχαιολ.]*· βλ. λ. *ἐκτημόριοι*.

Ἑκτῆνες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Βοιωτίας κατὰ Παυσανίαν (Θ' 5, 1), τῶν ὁποίων βασιλεὺς ἦτο ὁ αὐτόχθων Ὤγυγος. Π. Ν. Π.

ἐκτίθημι, *ἀόρ. ἐξέθηκα — ἐξετέθην, παθ. μετχ. ἐκτεθειμένος*· ἡ ἐνεργητικὴ φωνὴ σπανίως χρησιμοποιεῖται, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ *ἐκθέτω* (βλ. λ.)· || παθ. *ἐκτίθεμαι* (ἡ παθητικὴ καὶ τοῦ *ἐκθέτω*)· τίθεμαι, τοποθετοῦμαι ἔξω: «ἐκτίθεμαι εἰς τὸ ψῦχος,—εἰς τὸν ἀέρα,—εἰς τὸν ἥλιον»· || προβάλλομαι, προτίθεμαι: «ἐκτίθεμαι εἰς δημοπρασίαν,—

Digitized by Google

πώλησιν, —πρὸς θέαν»· || «ἐκτίθεμαι ὑποψήφιος» προβάλλω ἐμαυτὸν πρὸς ἐκλογήν· || καὶ ἁπλῶς «ἐκτίθεμαι»: «ἐξετέθη βουλευτής, — γερουσιστής, — δήμαρχος»· || ἐκθέτω τὸν ἑαυτόν μου εἰς ἐπήρειαν, εἰς ψόγον κττ.: «μὴν ἐκτίθεσαι 'ς τὸν κόσμο», «χοινολογεῖ τὰ οἰκογενειακά του καὶ ἐκτίθεται», «μ' αὐτὰ ποῦ κάμνεις ἐκτίθεσαι» δηλαδή: εἰς τὴν κοινὴν κατάκρισιν, «ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ ἐξετέθη»· || παθ. μετχ. *ἐκτεθειμένος* (βλ. λ.).

ἐκτικός, *—ή, —όν*· ὁ καθ' ἕξιν, κατὰ συνέχειαν ὑφιστάμενος, ὁ συνεχής: «ἐκτικὸς πυρετὸς» ὁ κατ' ἀκολουθίαν στηθικοῦ νοσήματος πυρετός, ἐντεῦθεν τὸ δημοτικὸν *χτικιό*.

—ἐκτικὸς ***πυρετὸς*** *['Ιατρ.]*. Πυρετικὴ κατάστασις χαρακτηριζομένη ὑπὸ μεγάλων διακυμάνσεων τῆς θερμοκρασίας, ὑπὸ ἀπισχνάνσεως καὶ καχεξίας ταχείας πορείας, καὶ ἥτις δύναται νὰ ἐπιπλέξῃ τὰς ποικιλωτάτας τῶν νόσων. Ὁ ἐκτικὸς πυρετὸς δὲν ἀποτελεῖ ἰδίαν νοσηρὰν ὀντότητα, ἀλλὰ νοσηρὸν σύμπτωμα παρατηρούμενον κατὰ τὴν πορείαν ψυχρῶν ἀποστημάτων (ἰδίως ἀποστημάτων τῶν ὀστῶν) καὶ τῆς πνευμονικῆς φυματιάσεως. Τὴν σήμερον ὁ ἐκτικὸς πυρετὸς ἀποδίδεται εἰς τὴν χρονίαν σηψαιμίαν. Μ. Ν. Κ.

ἐκτίμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκτιμᾶν, ἡ ἐκδηλουμένη πρός τινα τιμή, σεβασμός, ἡ ὑπόληψις: «ἡ πρὸς τοὺς φίλους, — τοὺς ἀνθρώπους ἐκτίμησις»· || ἡ ἀπόδοσις ἢ καθορισμὸς τῆς ὑλικῆς ἀξίας πράγματός τινος ἢ ἐμπορεύματος: «ἡ ἐκτίμησις τῆς οἰκίας, — τοῦ καταστήματος, — τοῦ οἰκοπέδου»· || «ἐκτίμησις τῆς ζημίας» ὁ καθορισμὸς ποσοῦ εἰς εἶδος παρὰ τοῖς χωρικοῖς διὰ τὴν γενομένην ζημίαν εἰς φυτείας ἢ ἀγρούς, γενικῶς ὁ καθορισμὸς εἰς χρῆμα πάσης ζημίας: «ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, — ἐκ τῶν πλημμυρῶν ζημιῶν»· || μεταφ. «ἡ ἐκτίμησις τῶν περιστάσεων» ἡ ἀκριβὴς ἀντίληψις τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ζῇ τις ἢ εὑρίσκεται: «ἡ ἀσφαλὴς ἐκτίμησις τῶν περιστάσεων εἶναι ἀναγκαῖος ὅρος πρὸς εὐδοκίμησιν»· || «ἐκτίμησις τῆς ἀποστάσεως» ὁ πρόχειρος καὶ κατ' ἐμπειρίαν γινόμενος ὑπολογισμὸς τῆς ἀποστάσεως.

—[ΕΜΠΟΡ.] *'Εκτίμησιν* καλοῦμεν τὸν κατ' ἀπόλυτον προσέγγισιν προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας ἀντικειμένου τινὸς ἐπὶ τῇ βάσει πάντων τῶν δυναμένων νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπ' αὐτῆς στοιχείων, τεκμηρίων καὶ λοιπῶν ἐνδείξεων. Ἡ ἐκτίμησις ἀποβαίνει πάντοτε ἀπαραίτητος, ὅταν ἡ πραγματικὴ ἢ τρέχουσα ἀξία ἑνὸς ἀντικειμένου δὲν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων σαφῶς καθωρισμένη. Ἡ συνηθεστέρα περίπτωσις ἐκτιμήσεως εἶναι ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος λόγῳ ἀγοραπωλησίας. 'Αλλὰ καὶ ἐπὶ συμβάσεων ἐκμισθώσεως ἢ ἐπιβαρύνσεως ἀκινήτων, ἀνταλλαγῆς ἀντικειμένων, ὡς καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις διανομῆς περιουσίας, ἀπαλλοτριώσεως, ἀπογραφῆς, ἐξακριβώσεως ζημιῶν κτλ. ἀναγκαῖος καθίσταται ὁ προσδιορισμὸς τῆς τρεχούσης, συνήθους, ἀγοραίας ἢ πραγματικῆς ἀξίας αὐτῶν. 'Εκτίμησις λαμβάνει ἐπίσης χώραν κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἰσολογισμῶν τῶν διαφόρων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐμπορικῶν, βιομηχανικῶν, τραπεζικῶν, συγκοινωνιακῶν κ.τ.λ., ἰδίᾳ δὲ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ἔνθα τόσον ἡ ὑποχρέωσις τῆς δημοσιότητος τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως, ὅσον καὶ τὸ συμφέρον αὐτῶν τῶν κυρίων τῆς ἐπιχειρήσεως, μετόχων, ἑταίρων κτλ., καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν καθ' ὡρισμένον χρονικὸν σημεῖον ἐξακρίβωσιν τῆς ἀξίας τῶν περιουσιακῶν στοιχείων αὐτῆς (βλ. κατωτέρω: 'Εκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων). 'Ανάγκαι δημοσίας φύσεως ἐπιβάλλουν ἐπίσης τὴν δι' ἐκτιμήσεως ἐξεύρεσιν τῆς ἀξίας τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν φορολογικῶν βαρῶν, διὰ τὴν στατιστικὴν ἔρευναν ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἀξίας τῆς παραγωγῆς. Περὶ ἐκτιμήσεως ὁμιλοῦμεν ὡσαύτως κατὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, προκειμένου νὰ ἐξακριβωθοῦν τὰ δημόσια ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς μελλούσης οἰκονομικῆς χρήσεως.

Διὰ τὴν μέθοδον καὶ διαδικασίαν τῆς ἐκτιμήσεως ὑφίστανται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη εἰδικοὶ νόμοι. Συνήθως ἡ ἐκτίμησις γίνεται δι' ὡρισμένων προσώπων κρινομένων παρὰ τοῦ νομοθέτου ὡς ἁρμοδίων (προϊστάμενοι ὑπηρεσιῶν, οἰκον. ἔφοροι, διευθύνοντες ἢ οἰκονομικοὶ σύμβουλοι κτλ.). Εἰς τὰς περισσοτέρας ὅμως τῶν περιπτώσεων ἡ ἐκτίμησις ἀνατίθεται εἰς συλλογικὰ ὄργανα, εἰς τὰ ὁποῖα συνήθως συμμετέχουν πρόσωπα τόσον τῆς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας, ὅσον καὶ εἰδικὰ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἑκάστοτε ἀντικειμένου (μηχανικοί, πραγματογνώμονες, ἐλεγκταὶ λογιστηρίων κλπ.). 'Εν 'Ελλάδι τὰ συμβούλια ταῦτα, ἀποτελοῦντα «ἐκτιμητικὰς ἐπιτροπάς», συνέρχονται καὶ προβαίνουν εἰς τὴν ἐκτίμησιν συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τῶν εἰδικῶν καθ' ἁρμοδιότητα ἑκάστου ὑπουργείου κειμένων νόμων, ἀποφαίνονται δὲ κατὰ πλειοψηφίαν. Ἡ ἀπόφασις αὐτῶν τίθεται συνήθως καὶ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ. Τὰ περὶ ἐκτιμήσεως τῆς περιουσίας τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων περιλαμβάνονται εἰς τὰς σχετικὰς περὶ αὐτῶν διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος, εἰδικὰ δὲ κεφάλαια ἢ ἄρθρα τῶν διαφόρων φορολογικῶν νόμων προβλέπουν λεπτομερῶς τὰς περιπτώσεις ἐκτιμήσεως τῆς περιουσίας καὶ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ φορολογουμένου. 'Ενταῦθα συμβαίνει συχνὰ αἱ διάφοροι νομικαὶ διατάξεις νὰ συγκρούωνται πρὸς ἀλλήλας, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν βάσιν ἢ τὴν μέθοδον ἐκτιμήσεως. Πρὸς τοῦτο εἰσήχθησαν εἰς διαφόρους χώρας ἑνιαῖοι νόμοι περὶ ἐκτιμήσεως, ἐφαρμοζόμενοι εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ διεξαγωγὴ αὐτῆς καθίσταται ἀπαραίτητος. Διὰ τῶν ἑνιαίων τούτων διατάξεων ἀποφεύγονται αἱ ἀντινομίαι κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς ὁμοίων ἀντικειμένων, κατὰ διάφορον ὅμως χρόνον ἢ τόπον ἢ περίστασιν ἐκτιμωμένων.

Ὁ διὰ τῆς ἐκτιμήσεως ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς *ἀξίας* ἑνὸς ἀντικειμένου. Τὸ κεντρικὸν ὅθεν σημεῖον τῆς ἐκτιμήσεως ἀποτελεῖ ἡ πρὸς ἐξεύρεσιν ἀξία. Ἡ ἔννοια ὅμως τοῦ ὅρου τούτου δὲν εἶναι τελείως σαφής, καθ' ὅτι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ποικίλλει ἀναλόγως τῆς θεωρητικῆς κατευθύνσεως τοῦ καθορίζοντος αὐτήν, ὡς καὶ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ καθορισμὸς οὗτος λαμβάνει χώραν. Ἡ ἀσάφεια καὶ ἀβεβαιότης αὕτη περὶ τοῦ ἀληθοῦς περιεχομένου τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας, τουτέστι, περὶ τοῦ τί δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀξία, τί ὀφείλει κυρίως νὰ ἐκπροσωπῇ αὕτη κλπ., εἶναι τὸ βαθύτερον αἴτιον τῆς ἀσυμφωνίας, ἥτις παρατηρεῖται κατὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις ἐκτιμήσεως τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων. 'Εν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ὁ ὅρος ἀξία ἐμφανίζει παραλλαγὰς ἐν τῷ περιεχομένῳ αὐτοῦ. Ὡς βάσις τῆς ἐννοίας ταύτης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ ἀποδοτικότης τοῦ ἀντικειμένου, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ παραγωγικοῦ ἀγαθοῦ, ἢ ἡ χρησιμότης αὐτοῦ πρὸς θεραπείαν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁμιλοῦμεν περὶ ἀξίας *ἀποδόσεως*, ἥτις ἐξευρίσκεται διὰ τῆς κεφαλαιοποιήσεως τῆς μέσης ἐτησίας καθαρᾶς προσόδου τοῦ ἀντικειμένου, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν περὶ ἀξίας *χρήσεως*. 'Ερευνῶντες τὴν ἀξίαν ἑνὸς ἀντικειμένου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς δι' αὐτοῦ κτήσεως ἑνὸς ἄλλου ἀγαθοῦ, προκύπτει ἡ ἔννοια τῆς *ἀνταλλακτικῆς* ἀξίας, ἐνῷ ἡ ἀξία, ἣν ἔχει τοῦτο γενικῶς διὰ κάθε κάτοχον αὐτοῦ, ἥτις ἀναγνωρίζεται παρὰ πάντων καὶ ὑπὸ τῆς πολιτείας, καλεῖται *συνήθης* ἢ *πραγματικὴ* ἀξία. Κατὰ τὴν ἐκτίμησιν ὅθεν ἑνὸς οἱουδήποτε ἀντικειμένου δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν εἴτε ἐπὶ τῆς ὠφελείας, ἣν παρέχει τοῦτο πρὸς ἓν ὡρισμένον πρόσωπον (ἀγοραστήν, πωλητήν, κληρονόμον, φορολογούμενον): *ὑποκειμενικὴ* ἀξία, εἴτε ἐπὶ γενικῶν, ἀντικειμενικῶν γεγονότων καὶ στοιχείων ἰσχυόντων διὰ πάντα κάτοχον αὐτοῦ: *ἀντικειμενικὴ* ἀξία. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης βάσεως ἡ ἐκτίμησις λαμβάνει χώραν ὅταν ἁπλῶς καὶ μόνον τὸ συμφέρον ἑνὸς ἀτόμου ὑφίσταται ἢ τοὐλάχιστον ὑπερέχει. Προκειμένου ὅμως περὶ περισσοτέρων συμβαλλομένων ἢ ἐνδιαφερομένων, ὧν μάλιστα τὰ συμφέροντα συγκρούονται, ἐνδείκνυται ἡ ἐξεύρεσις μιᾶς γενικῆς, ἐπὶ ἀντικειμενικῶν ἐνδείξεων ἡδραιωμένης βάσεως, τὴν ὁποίαν μόνον ἡ ἐκτίμησις συμφώνως πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν ἢ γενικὴν ἀξίαν δύναται νὰ παράσχῃ. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸν κανόνα πάσης ἐκτιμήσεως εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν παρουσιαζομένων περιπτώσεων.

I. Εἰδικώτερον, ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν γεωργικῶς χρησιμοποιουμένων ἐδαφῶν, αἱ ἀντικειμενικαὶ ἐνδείξεις εἶναι: Ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους, ἡ θέσις τοῦ κτήματος ἀπὸ γεωγραφικῆς καὶ κλιματολογικῆς ἀπόψεως, ἡ οἰκονομικὴ αὐτοῦ τοποθέτησις, τουτέστιν ἀπὸ ἀπόψεως συνθηκῶν συγκοινωνίας καὶ καταναλώσεως τῶν προϊόντων, ἡ μέση ἐτησία καθαρὰ αὐτοῦ ἀπόδοσις, μετ' ἀφαίρεσιν τῶν δημοσίων βαρῶν κλπ. Αἱ ἐνδείξεις αὗται ἀλλοιοῦνται ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς (δημητριακά, λαχανόκηποι, εἰδικαὶ καλλιέργειαι σταφίδος, καπνοῦ, οἴνου, τεχνητοὶ λειμῶνες, κτηνοτροφικαὶ ἐκμεταλλεύσεις κλπ.). Προκειμένου περὶ ἐκτιμήσεως ὁλοκλήρου γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως (ἀγροτικὰ κτήματα), δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει καὶ πᾶν ὅ,τι εὑρίσκεται διαρκῶς ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν ταύτην. 'Ιδιαιτέρα περίπτωσις ἐκτιμήσεως παρουσιάζεται ὅταν διὰ τῆς ἀξίας ἀντικειμένου τινὸς πρόκειται νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐξυπηρέτησις δανείων παραγωγικῶν ἢ μή. 'Ενταῦθα, πλὴν τῶν γνωστῶν ἀξιῶν ἀποδόσεως τοῦ ἀντικειμένου, ἐξευρίσκεται καὶ ἡ *πιστωτικὴ* αὐτοῦ ἀξία, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κατωτάτην βαθμίδα ἐν τῇ διαδικασίᾳ ταύτῃ. Ἡ πιστωτικὴ ἀξία ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ συμπίπτῃ μετὰ τῆς συνήθους ἀξίας ἐκποιήσεως, κατὰ κανόνα δὲ ποικίλλει μεταξὺ τοῦ $^1/_2$ καὶ τῶν $^3/_4$ αὐτῆς.

II. Ἡ ἀξία *ἀστικῶν ἀκινήτων* ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν ἀνοικοδομήσεως, ἐπεκτάσεως σχεδίου πόλεως, ἐκ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τῶν συγκοινωνιακῶν ἀρτηριῶν, τοῦ μεγέθους τῶν φορολογικῶν βαρῶν καὶ δὴ ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας, τῶν προσόδων καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν, ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐνοικίων καὶ τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τῶν συνθηκῶν εὐζωΐας, ὡς καὶ τῶν περὶ κατοικίας ἀντιλήψεων ἑνὸς λαοῦ.

III. Εἰς τὰς στατιστικὰς ἐρεύνας ἡ ἐκτίμησις ἀποτελεῖ διπλῆν λειτουργίαν: ἀντικαθιστᾷ (ὅταν ἡ ἐξεύρεσις τῶν καταλλήλων στοιχείων ἀποβαίνῃ δυσχερὴς ἢ καὶ ἀδύνατος) καὶ ὑποβοηθεῖ αὐτάς. Ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ κίνησις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, τὸ μέγεθος τῆς παραγωγῆς, τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου καὶ ἡ ἐν γένει ἐξέλιξις τῆς οἰκονομίας μιᾶς χώρας προσδιορίζεται διὰ τῆς ἐκτιμητικῆς ὁδοῦ, ὁσάκις τὰ ὑπὸ τῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας παρεχόμενα στοιχεῖα εἶναι ἢ ποσοτικῶς ἀνεπαρκῆ ἢ ποιοτικῶς ἐλλιπῆ. Ὑποβοηθεῖ δὲ ἡ ἐκτίμησις τὴν στατιστικὴν ἐξακρίβωσιν παντὸς οἰκονομικοῦ ἢ κοινωνικοῦ φαινομένου, καθ' ὅτι συντελεῖ αὕτη εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν ἔρευναν στοιχείων. Ὁσάκις δὲ ἡ στατιστικὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου δὲν δύναται νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων, λόγῳ τῆς δυσχερείας ἣν παρουσιάζει ἡ ἀκριβὴς δήλωσις αὐτῆς ἐκ μέρους τῶν ἰδιωτῶν, ὑποβοηθεῖται ὑπὸ τῆς ἐκτιμητικῆς μεθόδου.

IV. 'Αλλ' ἡ ἐκτίμησις ἐφαρμόζεται καὶ κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῶν *φορολογικῶν βαρῶν*, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῆς φορολογίας τῶν προσόδων καὶ τοῦ εἰσοδήματος, ὁσάκις λογιστικῶς ἀποβαίνει ἀδύνατος ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς αὐτῶν. Ὁ νόμος «περὶ φορολογίας καθαρῶν προσόδων» προβλέπει τὴν περίπτωσιν ταύτην: α') ἐπὶ ἰδιοκατοικουμένων οἰκοδομῶν (κατηγορία Α, ἄρθρ. 10)· β') ἐπὶ ἐκμισθουμένων γαιῶν, ὁσάκις τὸ μίσθωμα παρέχεται εἰς εἶδος καὶ ἡ ἀποτίμησις αὐτοῦ ἀποβαίνει ἀδύνατος (Κατηγορία Β, ἄρθρ. 13)· γ') ἐπὶ ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων (Κατηγορία Δ), ἔνθα ἡ ἐκτίμησις τῶν πραγματοποιηθέντων καθαρῶν προσόδων στηρίζεται ἢ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων ἢ ἐπὶ εἰδικῶν τεκμηρίων (εἶδος ἐπαγγέλματος, πελατεία, ἔκτασις ἐργασιῶν, χρησιμοποίησις κεφαλαίων, ἀκαθάριστοι εἰσπράξεις, ὑπαλληλικὸν καὶ ἐργατικὸν προσωπικὸν κλπ.) (ἄρθρ. 20)· δ') ἐπὶ γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐφαρμοζομένων ὡρισμένων συντελεστῶν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἥτις καθορίζεται ὑπὸ ὡρισμένων ἐπιτροπῶν, ὧν ἡ σύνθεσις προβλέπεται ὑπὸ εἰδικῶν διατάξεων (ἄρθρ. 23, παράγρ. 5, 6, 7)· καὶ ε') κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος τῶν φυσικῶν προσώπων, ὁσάκις ὑφίστανται ἐνδείξεις ὅτι ὁ φορολογούμενος ἀποκομίζει προσόδους ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἡ ἐκτίμησις βασίζεται ἐνταῦθα ἐπὶ τεκμηρίων (ποσὸν καταβαλλόμενον παρὰ τῶν φορολογουμένων ἐνοικίων μετὰ προσαυξήσεων δι' αὐτοκίνητα, ὑπηρεσίαν καὶ ἐν γένει πολυτελῆ ἐμφάνισιν καὶ παράστασιν), κρινομένων παρὰ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου τῇ συνδρομῇ εἰδικῶν συμβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν (ἄρθρ. 31) 'Εκτίμησις περιουσιακῶν στοιχείων διὰ φορολογικοὺς σκοποὺς λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας καὶ τοῦ φόρου κληρονομιῶν. Λαμβάνει δ' ὁ νόμος εἰδικὴν πρόνοιαν, ἐφαρμοζομένων ἑκάστοτε εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ τῶν ἑξῆς περιπτώσεων: 'Επὶ ἀκινήτων παντὸς εἴδους ἐν 'Ελλάδι κειμένων καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων πάσης φύσεως, ἐπὶ χρεογράφων καὶ πάσης κατηγορίας ἀξιῶν, ἐπὶ ἀπαιτήσεων καὶ παροχῶν ἐν γένει, ἐπὶ ἐπίπλων καὶ σκευῶν, ἐπὶ ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων πάσης φύσεως, ἐπὶ πλοίων καὶ ἀσφαλειῶν ζωῆς.

V. 'Εκτίμησις λαμβάνει ἐπίσης χώραν κατὰ τὸν *καταρτισμὸν τοῦ προϋπολογισμοῦ* ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προσφάτων δεδομένων ἐκ τῶν ἀπολογισμῶν τῶν παρελθουσῶν οἰκονομικῶν χρήσεων, λαμβανομένου ἑνὸς μέσου ὅρου ἐπὶ τῶν ἀπαιτηθεισῶν δαπανῶν καὶ τῶν πραγματοποιηθέντων ἐσόδων. Εἰδικαὶ διατάξεις κανονίζουσαι τὰς μεθόδους, δι' ὧν ἐνεργοῦνται αἱ ἐκτιμήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ προϋπολογισμοῦ ἐξαιρέσει τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ λογιστικοῦ νόμου Β.Δ. τῆς 15ης 'Οκτωβρίου 1852, δὲν ὑφίστανται ἐν 'Ελλάδι. Ν. ΦΩΤΙΑΣ

'Εκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἐκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων κατὰ τὴν ἀπογραφὴν πρὸς σύνταξιν τοῦ τακτικοῦ ἰσολογισμοῦ εἶναι πρᾶξις μεγίστης σπουδαιότητος, διότι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐξαρτηθῇ τὸ ἀποτέλεσμα, κέρδος ἢ ζημία, τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐν δὲ τῇ ἐφαρμογῇ παρουσιάζει μεγάλας δυσχερείας. 'Εκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων κατὰ τὴν ἀπογραφὴν πρὸς σύνταξιν τοῦ ἰσολογισμοῦ εἰς τιμὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν τῆς τιμῆς κτήσεως ἢ κατασκευῆς, ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν διὰ τοῦ ἰσολογισμοῦ ἐμφάνισιν καὶ διανομὴν κερδῶν εἰκονικῶν καὶ τοὐναντίον.

Συστήματα ἐκτιμήσεως: 1) 'Εκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων εἰς τὴν τιμὴν κτήσεως ἢ κατασκευῆς. Μειονεκτήματα: α') ἐὰν ἡ τρέχουσα τιμὴ εἶναι μικροτέρα τῆς τιμῆς κτήσεως ἢ κατασκευῆς, τότε διὰ τοῦ ἰσολογισμοῦ θὰ παρουσιασθῶσι κέρδη εἰκονικά, μεγαλύτερα τῶν πραγματικῶν· β') διὰ τοῦ ἰσολογισμοῦ δὲν θὰ παρουσιάζεται ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς ἐπιχειρήσεως ὁποία εἶναι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τούτου παρὰ μόνον κατὰ

Digitized by Google

τὴν λίαν ἀπίθανον περίπτωσιν τῆς ταυτότητος τῆς τιμῆς κτήσεως ἢ κατασκευῆς καὶ τῆς τρεχούσης ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν περιουσιακῶν στοιχείων.

2) *Ἐκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων εἰς τὴν τρέχουσαν τιμήν.* Πλεονέκτημα τοῦ συστήματος τούτου εἶναι ὅτι ὁ ἰσολογισμὸς θὰ παρουσιάζῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς ἐπιχειρήσεως ὁποία εἶναι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τούτου. Μειονεκτήματα: α') ἐὰν ἡ τρέχουσα τιμὴ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τοῦ ἰσολογισμοῦ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τιμῆς κτήσεως ἢ κατασκευῆς αὐτῶν, τότε ὁ ἰσολογισμὸς θὰ παρουσιάσῃ κέρδη εἰκονικά, δηλαδὴ κέρδη μὴ πραγματοποιηθέντα, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἄγνωστον ἂν ποτὲ θὰ πραγματοποιηθῶσιν. Εὐχερῶς δὲ δύνανται οἱ διευθύνοντες νὰ προκαλέσωσι τεχνητὴν ὕψωσιν ἢ τοὐναντίον ἀξιῶν διαπραγματευομένων ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ παρουσιάσωσιν εἰκονικὰ κέρδη ἢ ζημίας· β') δυσχερὲς δέ, ἂν ὄχι ἀδύνατον, εἶναι νὰ καθορισθῇ ἡ τρέχουσα τιμὴ περιουσιακῶν τινων στοιχείων, ὡς π.χ. τῆς φήμης καταστήματος, ἑνὸς διπλώματος εὑρεσιτεχνίας, ἢ καὶ ἄλλων ἀξιῶν, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει ἐπίσημος ἀγορά.

3) *Ἐκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων εἰς τὴν χαμηλοτέραν τιμήν·* δηλαδὴ δι' ἕκαστον περιουσιακὸν στοιχεῖον θὰ προσδιορίζηται ἡ τιμὴ κτήσεως ἢ κατασκευῆς, ὡς καὶ ἡ τρέχουσα, θὰ λαμβάνηται δὲ ὑπ' ὄψει διὰ τὴν ἐκτίμησιν ἡ μικροτέρα τῶν δύο. Πλεονέκτημα εἶναι ὅτι κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῶσι διὰ τοῦ ἰσολογισμοῦ κέρδη εἰκονικά, ὡς τοῦτο εἶναι δυνατὸν ἐὰν ἡ ἐκτίμησις γίνῃ κατὰ τὸ πρῶτον ἢ δεύτερον σύστημα. Μειονέκτημα εἶναι ὅτι ὁ ἰσολογισμὸς δὲν θὰ παρουσιάζῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς ἐπιχειρήσεως ὁποία εἶναι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τούτου, παρὰ μόνον εἰς τὴν περίστωσιν καθ' ἣν ἡ τρέχουσα τιμὴ ἁπάντων τῶν περιουσιακῶν στοιχείων εἶναι μικροτέρα τῆς τιμῆς κτήσεως ἢ κατασκευῆς αὐτῶν.

Λόγῳ τῶν δυσχερειῶν τὰς ὁποίας παρουσιάζει τὸ ζήτημα τῆς ἐκτιμήσεως τῶν περιουσιακῶν στοιχείων ἀνωνύμου ἑταιρείας κατὰ τὴν ἀπογραφὴν πρὸς σύνταξιν τοῦ τακτικοῦ ἰσολογισμοῦ, πολλαὶ νομοθεσίαι ἀπέφυγον νὰ τὸ θίξωσι, τοὐναντίον ἡ γερμανικὴ καὶ ἑλβετική, τὰς ὁποίας ἠκολούθησεν καὶ ἡ ἡμετέρα νομοθεσία. Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἐκ τῶν τριῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συστημάτων, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς γενικῆς ἀρχῆς ἣν θέτει διὰ τοῦ ἐδαφίου 2 τοῦ ἄρθρου 43 τοῦ νόμου 2190, φαίνεται ἀποδεχόμενος διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τὸ σύστημα τῆς τρεχούσης τιμῆς· διότι λέγει «ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ἀναγράφονται τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς ἑταιρείας κατὰ τὴν ἀξίαν ἣν ἔχουσιν ἐν τῷ χρόνῳ τῆς συντάξεως τοῦ ἰσολογισμοῦ». Ἐπακολουθοῦσιν ὅμως τόσαι ἐξαιρέσεις, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἀπεδέχθη, ὡς γενικὴν ἀρχήν, τὸ σύστημα τῆς χαμηλοτέρας τιμῆς, τροποποιῶν τοῦτο κατά τι, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, καὶ ὡς ἐξαίρεσιν δι' ἐλάχιστα περιουσιακὰ στοιχεῖα τὸ τῆς τιμῆς κτήσεως καὶ τὸ τῆς τρεχούσης.

Κατὰ ταῦτα, ἐὰν ἡ ἐκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων γίνῃ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 2190, τότε: α') ὁ ἰσολογισμὸς θὰ παρουσιάζῃ μόνον τὰ πραγματικὰ κέρδη, καὶ β') θὰ παρουσιάζῃ τὴν πραγματικὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τοῦ ἰσολογισμοῦ μόνον ἐὰν ἡ τρέχουσα τιμὴ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων εἶναι μικροτέρα τῆς τιμῆς τῆς κτήσεως ἢ κατασκευῆς, οὐχὶ ὅμως ἐὰν ἡ τρέχουσα εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῆς κτήσεως, ἀφοῦ, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, τὰ περισσότερα καὶ σπουδαιότερα περιουσιακὰ στοιχεῖα θὰ ἐκτιμηθῶσι κατὰ τὸ σύστημα τῆς χαμηλοτέρας τιμῆς τροποποιούμενον κατά τι.

Ἐὰν ὅμως συνδυάσωμεν τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 43 τοῦ νόμου 2190, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐὰν ἡ τρέχουσα τιμὴ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τοῦ ἰσολογισμοῦ εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῆς κτήσεως, ἢ κατασκευῆς αὐτῶν, τότε εἶναι δυνατόν, ἐκτὸς τῆς ἐκτιμήσεως τῶν περιουσιακῶν στοιχείων, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ὅπως διὰ τοῦ ἰσολογισμοῦ παρουσιασθῶσι τὰ πραγματικὰ κέρδη, νὰ γίνῃ καὶ ἑτέρα ἐκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τρεχούσης τιμῆς, ὥστε διὰ τοῦ ἰσολογισμοῦ νὰ π ρουσιάζηται καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς ἐπιχειρήσεως ὁποία ἀκριβῶς εἶναι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τούτου.

Ἡ τροποποίησις εἰς τὸ σύστημα τῆς ἐκτιμήσεως εἰς τὴν χαμηλοτέραν τιμήν, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν ἡ ἡμετέρα νομοθεσία, ἀφορᾷ εἴς τινα τῶν χρεογράφων, ὡς ἐν ἄρθρῳ 43 καὶ εἰς πάντα τὰ ἐμπορεύματα, συνίσταται δὲ εἰς τὸ ὅτι ταῦτα δέον νὰ ἐκτιμηθῶσι συνολικῶς εἰς τὴν χαμηλοτέραν τιμήν. Π. χ. διὰ τὰ ἐμπορεύματα· κατὰ τὴν ἀπογραφήν, ἥτις γίνεται διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ τακτικοῦ ἰσολογ σμοῦ, προσδιορίζεται ἡ συνολικὴ ἀρχικὴ τιμὴ τῶν μενόντων ἀπωλήτων ἐμπορευμάτων, ὡς καὶ ἡ συνολικὴ τρέχουσα τιμὴ αὐτῶν, ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων λαμβάνεται διὰ τὴν ἐκτίμησιν ἡ χαμηλοτέρα. Ἔστω τὰ ἐμπορεύματα Α καὶ Β.

Α	ἀρχικὴ τιμὴ	30	τρέχουσα τιμὴ	60
Β	» »	100	»	80
		130		140

Συμφώνως τῷ νόμῳ, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τὰ ἐμπορεύματα ταῦτα θὰ ἐκτιμηθῶσιν εἰς τὴν συνολικῶς χαμηλοτέραν, δηλαδὴ ἀντὶ 130 δρχ., ἐνῷ, ἐὰν ἐφηρμόζετο διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐμπορευμάτων τὸ σύστημα τῆς ἐκτιμήσεως εἰς τὴν χαμηλοτέραν τιμήν, τότε ταῦτα θὰ ἐξετιμῶντο τὸ μὲν Α ἀντὶ δρχ. 30, τὸ δὲ Β ἀντὶ δρχ. 80, ἤτοι ἀντὶ δρχ. 110. Βλέπομεν δηλαδὴ ὅτι συμφώνως τῷ νόμῳ, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐμπορευμάτων πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ ὑπερτίμησις ἑνὸς ἐμπορεύματος, ἐφ' ὅσον ἕτερον ἐμπόρευμα ἔχει ὑποτιμηθῇ, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ποσὸν μόνον ὅσον ἐπαρκεῖ ὥστε νὰ καλυφθῇ ἡ ὑποτίμησις ἑτέρου ἐμπορεύματος, ὡς εἰς τὸ προκείμενον παράδειγμα ἡ ἐκ 30 δρχ. ὑπερτίμησις τοῦ ἐμπορεύματος Α δὲν ἐλήφθη ὁλόκληρος ὑπ' ὄψιν ἀλλὰ μόνον δρχ. 20, δηλαδὴ τόσαι ὥστε νὰ καλυφθῇ ἡ ὑποτίμησις τοῦ ἑτέρου ἐμπορεύματος Β.

Διὰ τὰς ὁμολογίας τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου, ἑλληνικῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ διὰ τὰς ὁμολογίας ἑλληνικῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἐμπραγμάτως ἠσφαλισμένας, δέχεται τὸ σύστημα τῆς ἐκτιμήσεως εἰς τὴν τιμὴν κτήσεως, δηλαδὴ ἐὰν ἡ τρέχουσα αὐτῶν τιμὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τοῦ ἰσολογισμοῦ εἶναι κατωτέρα τῆς τιμῆς κτήσεως, ἐπιτρέπεται ὅπως ταῦτα ἐκτιμηθῶσιν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην τιμήν. Πάντα τὰ λοιπὰ χρεόγραφα δέον νὰ ἐκτιμηθῶσιν, ὅπως καὶ τὰ ἐμπορεύματα, συνολικῶς εἰς τὴν χαμηλοτέραν τιμήν.

Διὰ τὸ ἀκινητοποίητον ἐνεργητικὸν δέχεται τὸ σύστημα τῆς ἐκτιμήσεως εἰς τὴν τιμὴν κτήσεως, ὡς ἐν τῷ ἄρθρῳ 43, 2 γ εἰδικῶς ὁρίζει. Πάντα τὰ λοιπὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα δέον νὰ ἐκτιμηθῶσιν εἰς τὴν τρέχουσαν τιμὴν συμφώνως μὲ τὴν γενικὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 43 § 2, ὡς π. χ. οἱ *χρεῶσται.*

Φανερὸν εἶναι, ὅτι προκειμένου περὶ συντάξεως ἰσολογισμοῦ ἐκκαθαρίσεως θὰ ἰσχύσῃ τὸ σύστημα τῆς ἐκτιμήσεως πάντων τῶν περιουσιακῶν στοιχείων εἰς τὴν τρέχουσαν τιμήν, ἵνα πληρωθῇ ὁ σκοπὸς τῆς συντάξεως τοιούτου ἰσολογισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Karl Steinbrück*, Landwirtschaftliche Taxation ἐν Handw. d. Staats. τ. VIII. 4 ἐκ.—*Winkler W*, Volkozählungen (ebenda).—*Gerstner Paul*, Bilanzanalyse Berlin 1922.—*Γεωργαντὴ Β*, Δημόσια Οἰκονομικὰ τόμ. I. Ἀθῆναι 1914. Φορολογικοὶ κώδικες ἑλληνικοῦ κράτους.—*Ἠλ. Ἀναστασιάδου*, Ἐμπορικὸν δίκαιον.—*Χ. Θεοδωροπούλου*, Ὁ Ἰσολογισμὸς τῶν Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως. - *Ed. Folliet*, Le Bilan dans les Sociétés Anonymes. —*Vivante*, Traité de droit Commercial. — *Charpentier*, Traité Pratique des Bilans et inventaires.—*Leon Batardon*, L'inventaire et le Bilan.—*Leautey*, Traités des inventaires et des Bilans.—*Vavasseur*, Traité des Sociétés civiles et Commerciales.—*Rousseau*, Traités des Sociétés Commerciales Françaises et étrangères.—*Lyon Caen et Renault*, Traité de droit Commercial.

Α. Γ. ΝΕΖΟΣ

ἐκτιμητὴς (ὁ)· ὁ ἐκτιμῶν, ὁ δυνάμενος ἢ ἀναλαμβάνων νὰ καθορίσῃ τὴν ὑλικὴν ἀξίαν κτήματος, ἐμπορεύματος, ζημίας κττ.: «διωρίσθησαν ἐκτιμηταὶ τῶν ἀπαλλοτριωθέντων κτημάτων, —τῶν γενομένων ζημιῶν» κττ.

ἐκτιμητικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκτίμησιν: «ἐκτιμητικὸς ὅρκος» ὁ ὅρκος ὅτι ἡ ἐκτίμησις ἔγινεν εὐσυνειδήτως, «ἐκτιμητικὴ ἔκθεσις», «ἐκτιμητικὴ κατάστασις κατασχεθέντων ἐπίπλων» ὁ κατ' ἐκτίμησιν γενόμενος ὁρισμὸς τῆς τιμῆς τῶν ἐπίπλων.

ἔκτιμον (τὸ) (Ectimum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας καὶ Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

ἐκτιμῶ (*—άω*), ἀόρ. *ἐξετίμησα—ἐξετιμήθην*, παθ. μετχ. *ἐκτετιμημένος*· ἀποδίδω, ἐκδηλῶ τιμὴν πρός τινα: «ἐκτιμῶ τὴν γνώμην σας, —τὴν συμβουλήν σας», «ἐκτιμῶ τοὺς ἠθικοὺς ἀνθρώπους», «ὁ λαὸς μόνον τὰ πλούτη ἐκτιμᾷ»· || καθορίζω τὴν ὑλικὴν ἀξίαν πράγματός τινος ἢ ἐμπορεύματος: «ἐξετιμήθη ἡ οἰκία εἰς πεντακοσίας χιλιάδας δραχμῶν»· || ὁμοίως «ἐξετιμήθη ἡ προσεχὴς ἐσοδεία, —ἡ γενομένη ζημία εἰς ἑκατὸν χιλιάδας»· || καθόλου, ἀποδίδω τὴν προσήκουσαν σημασίαν: «ἐκτιμᾷ πρόσωπα καὶ πράγματα, —τὰς περιστάσεις».

ἐκτιναγμὸς (ὁ) καὶ ***ἐκτίναξις***, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ τιναγμοῦ ἀπόρριψις, ἐκσφενδόνισις, βιαία μετακίνησις.

ἐκτινάσσω, ἀόρ. *ἐξετίναξα—ἐξετινάχθην*· τινάσσω μακράν, διὰ τιναγμοῦ ἀπορρίπτω, μετακινῶ βιαίως: «ἐξετινάχθη ἀπὸ τῆς θέσεώς του καὶ κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ δαπέδου»· || «ἐκτινάσσω τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν μου» ἀπομακρύνομαι μετ' ἀγανακτήσεως: «καὶ ὃς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς...ἐξερχόμενοι ἔξω τῆς οἰκίας ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν ἐκ τῶν ποδῶν ὑμῶν» *(Ματθ.* 10, 14).

ἐκτίνη (ἡ) (Hectinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Βενζολοσουλφονο-παρα-αμιδοφαινυλαρσενικικὸν νάτριον. Κρυστάλλια λευκά, εὐδιάλυτα ἐν ὕδατι. Τὰ διαλύματά της ἀποστειροῦνται διὰ βρασμοῦ. 0,05 ἐκτίνης ἀντιστοιχοῦσι πρὸς 0,01 ἀρσενικοῦ.

ἐκτινογωνία (ἡ) (Ectinogonia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *βοοπρηστιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Χιλῆς. Δ. Ν. Π.

ἐκτῖνος (ὁ) (Ectinus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλους κανθάρους ἐνδιαιτωμένους κυρίως ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κάμπας των, αἵτινες ζῶσιν ἐντὸς τῆς κόπρου. Δ. Ν. Π.

ἐκτίνω, ἀόρ. *ἐξέτισα* ἢ *ἐξέτεισα*· ἐκπληρώνω, ἐξοφλῶ: «ἐξέτισε τὸ χρέος του»· || ἰδίᾳ λέγεται ἐπὶ τῶν καταδίκων: «ἐξέτισε τὴν ποινήν του», «ἐκτίνει τὴν ποινήν του εἰς τὰς φυλακὰς Αἰγίνης» (ἀντὶ τοῦ *ἐκτίνω* γίνεται χρῆσις συνήθως τοῦ τύπου *ἐκτίω*, σχηματισθέντος ἀπὸ τοῦ ἀορίστου κατὰ τὰ σχῆμα *ἔπτυσα —πτύω*· ἡ χρῆσις αὕτη ἀποδοκιμάζεται).

ἔκτισις, *—εως* (ἡ)· ἐκπλήρωσις, ἐξόφλησις: «ἔκτισις τοῦ χρέους»· || «ἔκτισις τῆς ποινῆς» ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς ὑπὸ τοῦ καταδίκου.

ἐκτίω· βλ. λ. *ἐκτίνω.*

ἑκτοβὰτ (τὸ) (hectowatt) *[Ἠλεκτρολ.]*· βλ. λ. *ἑκατόμβαττον.*

ἐκτόβιον (τὸ) (Ectobium) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαττιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἁπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

ἐκτόβιος (ὁ) (Ectobius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαττιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, διακρινόμενα ἐκ τοῦ μικροτάτου σώματός των καὶ ζῶντα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐκτοβράγχια (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα ἅτινα φέρουσι βράγχια ἐξωτερικὰ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐνδοβράγχια. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Τὰ *ἐκτοβράχια* ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ζῶντα μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

ἐκτόδερμα (τὸ) ἢ ***ἐξώδερμα*** *[Ζωολ.]*· βλ. λ. *βλαστόδερμα.*

ἐκτόζῳα (τὰ) *[Ζωολ.]*· βλ. λ. *ἐκτοπαράσιτα.*

ἐκτοκαρδία (ἡ) (ectocardie) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀνωμαλία τῆς θέσεως τῆς καρδίας. Οὕτως ἡ καρδία δυνατόν: α') νὰ προβάλλῃ σχηματίζουσα κήλην διὰ μέσου τοῦ διαφράγματος, ἀποτελοῦσα τότε ὡς ἐκ τῆς θέσεως τὴν *ὑποδιαφραγματικὴν* ἐκτοκαρδίαν, β') νὰ προέχῃ ἐκτὸς τοῦ θώρακος, σχηματίζουσα ἔπαρμα ἐξωθωρακικόν, ἕνεκα δισχιδίας τοῦ στέρνου ἢ τελείας συγγενοῦς ἐλλείψεως τούτου, ὁπότε ἀποτελεῖται ἡ *προθωρακικὴ* ἐκτοκαρδία. Μ. Ν. Κ.

ἐκτοκαρπίδαι (αἱ) (Ectocarpidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια ἀλγῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φαιοσπόρων*, περιλαμβάνουσα ἄλγη μὲ νηματοειδῆ, πολυαρθρωτὸν θαλλόν, ἐξ ἑνὸς σίφωνος ἀποτελούμενον καὶ σκοτεινοῦ φαιοπρασίνου χρώματος. Τὰ σποράγγειά των εἶναι σφαιροειδῆ ἢ ἐπιμήκη. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι: *ἐκτόκαρπος, ἐλαχιστέα, μεσόγαιλα* καὶ *μυριακτίς*. Δ. Ν. Π.

ἐκτόκαρπος (ὁ) (Ectocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐκτοκαρπιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη μὲ θαλλὸν νηματοειδῆ, πολυκλαδωτὸν καὶ ἐξ ἀντιθέτων ἢ ἐναλλασσομένων νηματίων ἀποτελούμενον. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ἐκτοκισμὸς *[Κανον. Δίκ.]*. Τὸν τόκον ἀπεδοκίμαζον οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, Ἕλληνες τε καὶ Λατῖνοι, ὡς ὁ Ἀπολλώνιος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Ἱππόλυτος, ὁ Κυπριανός, ὁ Κομμοδιανός, ὁ Λακτάντιος καὶ ἄλλοι. Καὶ ὁ μὲν Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ Κυπριανὸς ἐπεκαλοῦντο τὰς περὶ τόκου ἀπαγορεύσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· ὁ δὲ Λακτάντιος καὶ τὴν περὶ δικαίου συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τὴν ἐπιβάλλουσαν τὸ καθῆκον τοῦ βοηθεῖν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην χρημάτων ἄνευ λήψεως τόκου, διότι τοῦτο θ' ἀπετέλει ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐνδείας τοῦ πλησίον. Ἀλλ' οὐχὶ πάντες ἠκολούθουν τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν. Οὕτως ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος Κάλλιστος διέτριβ ν ἐν προγενεστέρᾳ περιόδῳ τοῦ βίου αὐτοῦ περὶ τραπεζιτικὰς ἐργασίας. Καὶ ὁ Κυπριανὸς ποιεῖται μνείαν ἐπισκόπων ἐκτοκιζόντων καὶ ἄλλας τραπεζιτικὰς ἐργασίας ποιουμένων.

Τὴν περὶ τόκων διδασκαλίαν τῶν πατέρων τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων δεξάμενοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι πατέρες δριμέως ἤλεγξαν τοὺς λαμβάνοντας τόκον, ἐρειδόμενοι ὡς πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν αὐ-

Digitized by Google

τοῦ οὐχὶ πλέον εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀλλ' εἰς τὴν Καινήν, ἐπικαλούμενοι ἅμα καὶ τὴν αὐθεντίαν ἀνδρῶν τῆς ἐθνικῆς ἀρχαιότητος. Οὕτως ἐπεκαλεῖτο ὁ μὲν 'Αμβρόσιος τὸν Κάτωνα, ἀποφηνάμενον ὅτι ταὐτόν ἐστι τῷ φονεύειν τὸ τοκίζειν, 'Ιωάννης δ' ὁ Χρυστόστομος παρέβαλε τὴν λῆψιν τόκου πρὸς θερισμὸν ἄνευ γῆς, ἀρότρου καὶ βροχῆς, ἀντιτάξας πρὸς τὰς γεωργικάς, κτηνοτροφικὰς καὶ χειρωνακτικὰς ἐργασίας τὸ ἀφ' ὧν κέρδος θεμιτὸν καὶ δίκαιον. Γρηγόριος δ' ὁ Ναζιανζηνὸς ἐξωμοίωσε τὸν ἐκτοκίζοντα πρὸς τὸν συνάζοντα ὅθεν οὐκ ἔσπειρε καὶ θερίζοντα ὅθεν μὴ διεσκόρπισε καὶ γεωργοῦντα οὐχὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν χρείαν τῶν δεομένων. Γρηγόριος δ' ὁ Νύσσης ἀπεφήνατο τὸν τοκίζοντα ὡς διάγοντα βίον ἀργὸν καὶ πλεονεκτικόν, οὔτ' ἀγρὸν καλλιεργοῦντα, οὔτ' ἐμπορίαν ἀσκοῦντα, ἀλλ' ἐπιθυμοῦντα βλάστησιν ἄνευ σπορᾶς καὶ ἐργασίας, ἄροτρον ἔχοντα τὸν κάλαμον, χώραν τὸν χάρτην, σπέρμα τὸ μέλαν, ὑετὸν τὸν χρόνον αὐξάνοντα αὐτῷ λανθανόντως τὴν τῶν χρημάτων ἐπικαρπίαν, δρέπανον τὴν ἀπαίτησιν, ἅλωνα τὴν οἰκίαν ἐφ' ἧς λεπτύνει τὰς τῶν θλιβομένων οὐσίας καὶ εὐχόμενον τοῖς ἀνθρώποις ἀνάγκας καὶ συμφοράς, ἵν' ἀναγκασθῶσι νὰ προσέλθωσιν αὐτῷ. 'Απεδοκίμαζον δ' οἱ πατέρες τὴν λῆψιν τόκων ἀπολύτως, ὅθεν οὐ μόνον ὑπερμέτρων ἀλλὰ καὶ μετρίων, δι' ὃ κατ' αὐτοὺς οὐδὲν διέφερε τόκος καὶ τοκογλυφία. Κατὰ τὸν 'Ιερώνυμον, ἡ γραφικὴ ἀπαγόρευσις τοῦ τόκου, γενικὴ οὖσα, ἀφορᾷ οὐ μόνον εἰς τὰ χρηματικὰ δάνεια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παντὸς ἄλλου εἴδους. Ποινὰς ὅμως ἡ 'Εκκλησία ἠπείλησε μόνον κατὰ τῶν λαμβανόντων τόκον κληρικῶν, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τῶν τοῦτο πραττόντων λαϊκῶν. Καὶ ὥρισαν μὲν οἱ τοῦ 'Ιππολύτου κανόνες, ὅτι οἱ τοῦ ἐκτοκισμοῦ μὴ ἀφιστάμενοι οὐδ' ὡς κατηχούμενοι, οὐδ' εἰς τὸ βάπτισμα γίνονται δεκτοί. 'Ωσαύτως ἀπέκλεισεν ὁ κανὼν κ' τῆς συνόδου 'Ελιβερίτου ἔτους 306 τοὺς τόκον λαμβάνοντας λαϊκοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ἀλλ' οἱ κανόνες τῆς συνόδου ταύτης δὲν ἴσχυον ἢ μόνον ἐν 'Ισπανίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ οὐχὶ ἐπὶ μακρόν. 'Ο κανὼν ιζ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου ἀπηγόρευσε τὸν τόκον μόνον τοῖς κληρικοῖς, θεωρήσασα πιθανῶς γενικὴν καὶ ἀπόλυτον ἀπαγόρευσιν τοῦ τόκου ἀνεφάρμοστον. Δὲν εἶναι δὲ καὶ ἀπίθανον ὅτι οἱ τῆς συνόδου πατέρες ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ νόμου, ὃν ἕνα μῆνα πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου ἐξέδωκεν ὁ καὶ ὑπὸ τῆς 'Εκκλησίας μεγάλως τιμώμενος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἐπιτρέψας τόκον δώδεκα μὲν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐπι χρηματικῶν, ἓξ δὲ τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ ἄλλων δανείων.

Αἱ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδοι Α' καὶ ΣΤ' ἀποφαίνονται μὲν καὶ διὰ τοὺς λαϊκοὺς ἐπίμεμπτον τὴν λῆψιν τόκων, ἀλλ' ἀπαγορεύουσιν αὐτὴν μόνον τοῖς κληρικοῖς. Τὴν αἴτησιν τοῦ ὑποδεεστέρου κλήρου, ἀξιώσαντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν τῶν λαϊκῶν ἐλευθερίαν, ἀπέκρουσεν ἡ ἐν 'Ιππῶνι σύνοδος, κατηγορηματικώτερον δ' ἡ ἐν Καρθαγένῃ ἐν ἔτει 419. Καὶ κατὰ μὲν τὸν κανόνα ιζ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου ὁ λαμβάνων τόκον κληρικὸς καθαιρεῖται, κατὰ δὲ τὸν μδ' ἀποστολικὸν κανόνα ἡ καθαίρεσις ἐπιβάλλεται τοῖς ἐπισκόποις, τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις μόνον μετὰ προτέραν ἄκαρπον νουθεσίαν. Τοῦτο καὶ ἐκράτησεν ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ, ὡς δῆλον γίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς διατάξεως τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος ὑπὸ τοῦ κανόνος ι' τῆς ἐν Τρούλλῳ πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου. 'Εκ τῆς διατάξεως τοῦ κανόνος τούτου, ἀφορῶντος μόνον εἰς τοὺς ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἔτυχον οἱ ὑποδεέστεροι κληρικοὶ ἐν τοῖς περὶ τόκου οἵας καὶ οἱ λαϊκοὶ ἐλευθερίας. 'Αλλὰ καὶ ἐν τῇ Δύσει ἀπηγόρευσεν ὁ κανὼν κζ' τῆς ἐν Αὐρηλίᾳ συνόδου ἔτους 538 τὸν τόκον μόνον εἰς τοὺς ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Καὶ ὥρισε μὲν ὁ λβ' κανὼν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρου Α' τοῦ 'Ομολογητοῦ (806—815) ὅτι ὁ δανείζων ἐπὶ τόκῳ καὶ ἐμμένων τῇ παρανομίᾳ τιμωρεῖται διὰ στερήσεως τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἴσχυσεν αὖθις ἡ ἀρχαία περὶ τόκου ἐλευθερία τῶν λαϊκῶν, ὅπερ δῆλον γίνεται ἐκ τῶν εἰς τοὺς κανόνας ὑπομνημάτων τοῦ Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος καὶ 'Αριστηνοῦ, οὐδαμοῦ λεγόντων ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτῶν ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν κανόνων καὶ τῶν νόμων τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἐπὶ τόκῳ δανείζειν, μάλιστα δ' ὁ Βαλσαμὼν ἐπὶ τῷ ε' ἐρωτήματι Μάρκου τοῦ 'Αλεξανδρείας, εἰ ἀκίνδυνον τὸ ἐπὶ τόκῳ δανείζειν τοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκούς, ἀπεκρίνατο ὅτι περὶ μὲν τῶν λαϊκῶν ἰσχύει τὸ ὑπό τινας περιορισμοὺς ἐπιτρέπον τοὺς τόκους ἀστικὸν δίκαιον, περὶ δὲ τῶν κληρικῶν τὸ ἀπολύτως ἀπαγορεῦον τούτους κανονικὸν δίκαιον.

'Ο αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (867—880) τὴν τῆς Γραφῆς ἀπαγόρευσιν τοῦ τόκου ἐκύρωσε διὰ νόμου. 'Αλλ' ὁ νόμος οὗτος ἠστόχησε τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ὑπό τε πλουτολογικὴν ἔποψιν, φυγαδευθέντων τῶν κεφαλαίων, καὶ ὑπὸ ἠθικήν, καταφευγόντων τῶν τῆς ἀπαγορεύσεως παραβατῶν εἰς ψευδορκίαν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ ταύτης αὐστηρῶν ἐπακολουθημάτων. Διὸ ἠναγκάσθη Λέων ὁ Σοφὸς νὰ καταργήσῃ τὸν τοῦ πατρὸς νόμον, ἀναβιώσαντος οὕτω τοῦ ἰουστινιανείου νόμου, ὅστις εἶχε μειώσει κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ κατὰ Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν μέγεθος τοῦ τόκου, ἐπιτρέψας τὴν λῆψιν τοιούτου τοῖς μὲν εὐγενέσι 4 %, τοῖς δ' ἐμπορευομένοις 8 %, τοῖς δὲ λοιποῖς 6 %, μόνον δ' ἐπὶ ναυτικῶν δανείων καὶ δανείων εἰς εἴδη 12 %. 'Η ἀπαγόρευσις τοῦ ἐκτοκίζειν τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς δὲν ἐτηρήθη ἀείποτε ἐν τῇ πρακτικῇ. Οὕτως οἱ Οἰτύλιοι, κατὰ τὰ γραφόμενα ὑπὸ 'Αθαν. Πετρίδου «Περὶ τῶν ἐν Κορσικῇ Στεφανοπούλων» (ἐν Πανδώρᾳ τόμ. Κ. σελ. 433), κατέφευγον κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Στεφανοπούλων, ὅπως δανεισθῶσι χρήματα ἐπὶ ἐνεχύρῳ κτημάτων καὶ ἄλλων πραγμάτων. 'Εν γένει τὰ μοναστήρια τῆς 'Ελλάδος ἀπετέλουν κατὰ τοὺς τότε χρόνους εἶδός τι δημοτικῶν δανειστικῶν τραπεζῶν, παρ' ὧν οἱ γεωργοὶ εὕρισκον ἀνακούφισιν ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς αὐτῶν ἀνάγκαις. 'Ο 'Αγαθονικείας Γρηγόριος (γεννηθεὶς τῷ 1809) ἦτο ἐν τῇ πόλει τῶν Μοσχονησίων ὡς τράπεζά τις, ἐξ ἧς ἐδανείζοντο ἐπὶ ὑποθήκῃ οἱ βουλόμενοι ἀντὶ μικρῶν τόκων. Τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ δανείζειν τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς χρήματα ἢ ἕτερα εἴδη ἀπηγόρευσε καὶ τὸ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 κρητικὸν καταστατικόν, ἀπειλῆσαν διὰ τοῦ ἄρθρου 136 τοῖς παραβάταις, μοναχοῖς μέν, ἁπλοῖς οὖσι, σωματικὸν περιορισμόν, κεχειροτονημένοις δέ, τὰς κατὰ τοὺς κανόνας ποινάς. Ὥρισε δ' ὅτι οἱ ἔχοντες χρηματικὴν περιουσίαν καταθέτουσι ταύτην ἔν τινι τραπέζῃ, γνωρίζοντες τὴν κατάθεσιν τῇ οἰκείᾳ μοναστηριακῇ ἐπιτροπείᾳ. [Βλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν Δίκαιον τῆς 'Ορθοδόξου ἀνατολικῆς 'Εκκλησίας, 1907 σελ. 294—306.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐκτοκότυλος (ὁ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *κοτύλη*.

ἐκτοκύκλιον (τό)· τὸ ἕκτον μέρος τοῦ κύκλου· || εἰδικὸν γωνιομετρικὸν ὄργανον (βλ. *ἑξᾶς*).

ἐκτομεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ ἐκτέμνων, ὁ ἐνεργῶν τὴν ἐκτομήν· || τὸ ὄργανον δι' οὗ γίνεται ἡ ἐκτομή, ἐργαλεῖον τμητικόν, πβλ. *τομεύς*.

ἐκτομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκτέμνειν, ἡ διὰ τομῆς ἐξαγωγή : «ἐκτομὴ ὄγκου,—πολύποδος κτλ.»· || «ἐκτομὴ τῶν ὄρχεων» ἢ ἁπλῶς «ἐκτομὴ» εὐνουχισμός.

ἐκτόμησις, *—εως* (ἡ)· ἐκτομὴ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

— *[Ζῳοτεχν.]* 'Η *ἐκτόμησις* ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἀναπαραγωγικῆς δυνάμεως τῶν ζῴων διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν γεννητικῶν ὀργάνων (ὄρχεων ἢ ᾠοθηκῶν) ἢ διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς ὑφῆς αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀπόλλυται ἡ παραγωγικὴ αὐτῶν ἰδιότης. 'Η ἐκτόμησις ἐκτελεῖται ὁτὲ μὲν ἐξ ἀνάγκης, ὁτὲ δὲ ἐκ συμφέροντος, ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου θεραπευτικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ σκοποῦ. Αὕτη καθιστᾷ τὰ ζῷα ἡμερώτερα. 'Εκτελουμένη εἰς νεαρὰ ζῷα μεταβάλλει τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὴν διάπλασιν τοῦ ἄρρενος, εἰς δὲ τὰ ζῷα τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῆς κρεατοπαραγωγῆς ὠθεῖ τὴν δύναμιν τῆς ἀφομοιώσεως εἰς τὸ ἔπακρον. Εἰς τὰ γαλακτοπαραγωγικὰ ζῷα ἡ ποσότης καὶ ἡ ποιότης τοῦ γάλακτος δὲν μεταβάλλεται ἕνεκεν τῆς ἀπουσίας τῶν ὀργασμῶν καὶ ἡ περίοδος τῆς γαλακτικῆς ἐκκρίσεως διαρκεῖ περισσότερον. Τέλος διὰ τῆς ἐκτομήσεως ἐπιδιώκομεν νὰ θεραπεύσωμεν παθήσεις τινὰς εἰδικὰς τῶν ὄρχεων καὶ τῶν ᾠοθηκῶν (ὀρχῖτις, κήλη, ὑδροκήλη). 'Η ἐκτόμησις οὐχ ἧττον παρουσιάζει καὶ μειονεκτήματα, ὡς δυναμένη ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τῶν ζῴων τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ὡς ἀποτελοῦσα ἐγχείρησιν οὐχὶ ἀπολύτως ἀκίνδυνον. Πολλαὶ περιπτώσεις δύνανται νὰ συντρέξωσιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκτομήσεως καὶ κατὰ πρῶτον ἡ ἡλικία τῶν ζῴων. 'Η ἐκτόμησις ἐνεργουμένη ἐπὶ τῶν ἀρρένων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνεπτύχθησαν εἰσέτι πλήρως, ἐπιδρᾷ εἰδικῶς ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως μερῶν τινων τοῦ σώματος καὶ προσδίδει τὴν μορφὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ θήλεος. 'Ωσαύτως ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐλαφρότης τῶν προσθίων ἄκρων καὶ ἡ ἡμερότης τῶν ζῴων, ἥτις διευκολύνει τὴν ἀνατροφὴν καὶ καθιστᾷ ταύτην ὀλιγώτερον δαπανηράν. Μετὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη, ἐὰν τὸ ἄρρεν δὲν ἔχει ἐκτομηθῇ, τὰ πρόσθια ἄκρα τείνουσι νὰ ἀναπτυχθῶσι δαπάναις τῶν ὀπισθίων, ἡ κεφαλὴ γίνεται ἰσχυρὰ καὶ ὀστεώδης, ὁ τράχηλος παραμένει παχὺς καὶ στρογγύλος, οἱ ὦμοι βαρεῖς, τὰ ζῷα τέλος καθίστανται ὀλιγώτερον εὐάγωγα.

Εἰς τὸν ἵππον ἡ ἐκτόμησις δέον νὰ ἐκτελῆται πρὸ τῆς ἡλικίας τῶν δύο ἐτῶν. 'Η ἐγχείρησις κουράζει περισσότερον τὰ ἡλικιωμένα ζῷα καὶ ἐκθέτει ταῦτα εὐκολώτερον εἰς ἐπιπλοκάς. Διὰ τὸν ἡμίονον, τοῦ ὁποίου ὁ χαρακτὴρ εἶναι κακὸς καὶ εὐέξαπτος, ἡ ἐκτόμησις δέον νὰ γίνεται ἐνωρίτερον. 'Η ἐκτόμησις τῶν φορβάδων εἶναι ἐξαιρετική. Εἰς τοὺς βοῦς ἐκτελουμένη κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των εἶναι εὐνοϊκὴ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν, οἱ μόσχοι ἀποκτῶσι μεγαλύτερον ἀνάστημα, ὄγκον καὶ πάχος. Εἰς τὰ ἐκτομηθέντα ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ζῷα οἱ μύες τῶν ὀπισθίων μερῶν τοῦ σώματος ἀναπτύσσονται περισσότερον, ἡ δὲ σὰρξ αὐτῶν καθίσταται λεπτοτέρα. Οὐχ ἧττον τὰ ζῷα ταῦτα φθείρονται ταχέως καὶ εὐκολώτερον καθίστανται ἰσχνά. Οἱ δι' ἐργασίαν προοριζόμενοι βόες ἐκτομοῦνται κατὰ τὸν 18ον μῆνα, καθ' ὅσον εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην τὸ ζῷον ἔχει ἀποκτήσει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος, ἀπαραίτητον δι' ἕλξιν καὶ πάχυνσιν. 'Η ἐκτόμησις τῶν μοσχίδων δὲν ἐνδείκνυται. Αἱ ἀγελάδες δὲν ἐκτομοῦνται παρὰ μόνον ἐὰν ἔχουσιν ἀποκτήσει 3—4 μόσχους. 'Εκτελουμένη ἡ ἐκτόμησις εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ ἔκκρισις τοῦ γάλακτος εἶναι μεγίστη, παρατείνεται ἐπὶ 15—18 μῆνας καὶ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸ ζῷον παχύνεται. Εἰς τὰ πρόβατα ἡ πρόωρος ἐκτόμησις εὐνοεῖ τὴν πρωϊμότητα καὶ τὴν γενικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ εἰδικῶς τῶν ὀπισθίων μερῶν αὐτοῦ. Τὰ ὀστᾶ ἀναπτύσσονται ὀλιγώτερον, τὸ δὲ κρέας καθίσταται καλύτερον καὶ τρυφερώτερον. 'Ωσαύτως τὸ τρίχωμα, καίτοι βραχύτερον, πυκνοῦται καὶ λεπτύνεται. 'Ο Serres παρετήρησεν ὅτι τὸ τρίχωμα τῶν ἐνωρὶς ἐκτομηθέντων ἀμνῶν ἐζύγιζεν 750 γραμμάρια περισσότερον τῶν ἄλλων. Εἰς τοὺς ἀμνοὺς ἡ ἐκτόμησις δέον νὰ γίνεται ἐνωρίς. Οὐχ ἧττον εἴς τινας χώρας ἀποφεύγεται αὕτη εἰς τοὺς ἐνωρὶς πρὸς σφαγὴν προοριζομένους ἀμνούς. Οἱ χοῖροι, ἀδιαφόρως γένους, ἐκτομοῦνται εἰς ἡλικίαν 1 $^1/_2$—3 μηνῶν. 'Η ἐκτόμησις τοῦ κυνὸς καὶ τῆς γαλῆς ἐκτελεῖται ἐξ ἀνάγκης. Διὰ τοὺς κονίκλους καὶ τὰ ὀρνιθοειδῆ ἡ πρόωρος ἐκτόμησις ἐνδείκνυται. 'Η ἐκλογὴ τῆς ἐποχῆς εἶναι ἀναγκαιοτάτη, προτιμᾶται δ' ἐκείνη καθ' ἣν ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι συνεχῶς μετρία, ἤτοι ἡ ἄνοιξις καὶ τὸ φθινόπωρον. 'Ωσαύτως ἀντενδείκνυνται αἱ ἐκτομήσεις τῶν ζῴων εἰς περίοδον ἐπιζῳοτιῶν ἢ ἐπὶ ζῴων οὐχὶ τελείως ὑγιῶν. Β. Χ.

ἐκτομίας, *—ου* (ὁ)· ὁ ἐκτετμημένος, ὁ ὑποστὰς ἐκτομὴν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὁ εὐνουχισθείς: «ἐκτομίας ἵππος» (ἐπὶ ζῴων).

— *[Ζῳοτεχν.]* Καλεῖται *ἐκτομίας* ὁ ἵππος ὅστις ἔχει ὑποστῇ *ἐκτόμησιν*, ἥτις ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἡμερώτερον καὶ πλέον εὐάγωγον διὰ τῆς ἐξαλείψεως τῶν γενετησίων του ὁρμῶν καὶ τῶν χαρακτήρων ἐν γένει τοῦ ἄρρενος. Οὐχ ἧττον αὕτη ἐπιδρᾷ κακῶς ἐπὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὁρμητικότητος αὐτοῦ. Οἱ ἵπποι ἐκτέμνονται εἰς ἡλικίαν 2-3 ἐτῶν κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον. Τὸ ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἐκτομηθὲν ζῷον τείνει νὰ λάβῃ τοὺς χαρακτῆρας τῆς διαπλάσεως, αἵτινες διακρίνουσι τὸ θῆλυ, ὅτε τὰ ὀπίσθια μέρη τοῦ σώματος ἀναπτύσσονται περισσότερον τῶν ἐμπροσθίων. Δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἐκτόμησις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κυνοδόντων. Β. Χ.

ἐκτομίς, *—ίδος* (ἡ)· ἡ ἐκτέμνουσα. ὄργανον τμητικόν.

ἔκτομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκτετμημένος, ἄλλως *ἐκτομίας* (βλ. λ.).

ἔκτονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τόνου, ὁ ἄνευ τόνου, ἄτονος, χαλαρός· || ὁ ἔξω μουσικοῦ τόνου, παράτονος, παράφωνος.

ἐκτονῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι ἔκτονον, χαλαρόν, ἀνειμένον, ξετεντώνω.

ἐκτόνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκτονοῦν, χαλάρωσις τῆς ἐντάσεως.

— *[Μηχανολ.]* Καλεῖται *ἐκτόνωσις* ὑπὸ πολλῶν μηχανικῶν, ἰδίως ἐν τῷ ναυτικῷ, ἡ ἀλλαγὴ καταστάσεως ἀερίων ἢ ἀερωδῶν σωμάτων, καθ' ἣν ὁ ὄγκος τούτων αὐξάνεται καὶ ἡ πίεσις πίπτει. 'Ορθοτέρα εἶναι ἡ ὀνομασία *ἀποτόνωσις*, δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κονοπισοπούλου. Α. Μ.

ἐκτονωτικὸν (τὸ) *[Μηχ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐργαλεῖον σχήματος κολούρου κώνου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ στεγανότης τῶν αὐλῶν τῶν λεβήτων κατὰ τὴν στήριξιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων αὐλοφόρων πλακῶν. Διὰ τοῦ ἐργαλείου δηλαδὴ τούτου διανοίγονται τὰ χείλη τῶν αὐλῶν καὶ συμπιέζονται ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν ἀντιστοίχων ὀπῶν τῶν αὐλοφόρων πλακῶν, ἐπιτυγχανομένης οὕτω τῆς στεγανότητος. —Ρ.

ἐκτονωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκτόνωσιν.

ἐκτόξευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκτοξεύειν, ἡ ὡσεὶ διὰ τόξου βολή, ἐκσφενδόνησις, ἐξακόντισις, ὁρμητικὴ βολή, ῥοή: «ἡ ἐκτόξευσις τοῦ αἵματος, — τοῦ ὕδατος».

ἐκτοξευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκτόξευσιν, ὁ ἐκτοξεύων: «ἐκτοξευτικὸν ὅπλον». — 'Επίρρ. ***ἐκτοξευτικῶς***.

ἐκτοξεύω, *ἀόρ. ἐξετόξευσα—ἐξετοξεύθην*· ῥίπτω βέλος διὰ τόξου· || ῥίπτω, βάλλω ὁρμητικῶς, ὡσεὶ διὰ τόξου, ἄλλως *ἐξακοντίζω*: «διὰ τοῦ πίδακος τὸ ὕδωρ ἐκτοξεύεται εἰς ὕψος», «ἡ καρδία ἐκτοξεύει τὸ αἷμα εἰς τὰς ἀρτηρίας»· || μεταφ. «ἐκτοξεύω ὕβρεις, — ἀπειλάς», ὑβρίζω, ἀπειλῶ.

Digitized by Google

ἐκτοπαράσιτα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι γνωστὰ ζωϊκά τινα ἢ φυτικὰ παράσιτα, ἅτινα ζῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος τοῦ ζῴου ἢ τοῦ φυτοῦ ἢ διεισδύουσιν ἐπιπολαίως ἐντὸς τοῦ δέρματος ἢ τοῦ φλοιοῦ. Τὰ ζωϊκὰ ἐκτοπαράσιτα ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους κατηγορίας ἐντόμων, ἀκάρεων, μαλακοστράκων, σκωλήκων καὶ πρωτοζῴων. Δ. Ν. Π.

ἐκτοπηγὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ πάσχων ἐξ *ἐκτοπηγίας*: «ἐκτοπηγῆ ἔμβρυα».

ἐκτοπηγία, —*ας* (ἡ) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις ὑπαγομένη εἰς τὴν γενικὴν τάξιν τῶν αὐτοσίτων διπλῶν τεράτων καὶ εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶν μονομφαλίων τοιούτων. Χαρακτηρίζεται δ' ἡ τοιαύτη τερατομορφία «διὰ τῆς ἀνισότητος τῶν θωρακικῶν τοιχωμάτων, ἢ ἀκριβέστερον ὑπὸ δύο πλευροστερνικῶν τοιχωμάτων τοῦ διπλοῦ θώρακος. Τὰ τοιχώματα ταῦτα εἶναι εἰς τοὺς ἐκτοπηγεῖς, καθὼς καὶ εἰς τοὺς στερνοπηγεῖς, κοινὰ εἰς τὰ δύο συνθετικὰ ἄτομα καὶ ἀμέσως ἀντικείμενα πρὸς ἄλληλα. Ἀλλ' ἐνῷ τὸ μὲν εἶναι ἀρκούντως ἐκτεταμένον καί, θεωρούμενον καθ' ἑαυτό, τοσοῦτον τελείως ἐσχηματισμένον ὅσον καὶ ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, τὸ ἕτερον πλευρὸν εἶναι ἧττον ἀνεπτυγμένον καὶ ἀτελές» (*G. G. St.—Hilaire*). Ὁ βαθμὸς τῆς ἀτροφίας τοῦ ἑνὸς τῶν θωρακικῶν πλευρῶν εἶναι ποικίλος: αἱ δύο σπονδυλικαὶ στῆλαι εὑρίσκονται τότε λίαν ἐγγὺς ἀλλήλων, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι τὰ δύο τέρατα δὲν ἔχουσι τὴν κατὰ πρόσωπον θέσιν, ἀλλὰ στρέφονται πρὸς τὸ μέγα θωρακικὸν τοίχωμα. Οἱ βραχίονες οἱ ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τὸ ἀτροφικὸν τοίχωμα εἶναι ἐγγὺς ἀλλήλων, ἐνίοτε δὲ καὶ συνηθέστερον εὑρίσκονται ἐπὶ μέρει ἢ καθ' ὁλοκληρίαν συγκεκολλημένοι, ὁπότε τὸ τέρας ἐμφανίζεται διὰ τριῶν βραχιόνων. Οἱ ἐκτοπηγεῖς ἔχουσι τέσσαρας πνεύμονας, ἀλλ' οἱ δύο, οἱ ἀντιστοιχοῦντες εἰς τὸ ἀτροφικὸν πλευρόν, εἶναι λίαν μικροί, ἔχουσι δὲ δύο καρδίας κειμένας ὑπεράνω ἐκτενοῦς διαφράγματος. Τὸ ἧπαρ εἶναι πολλάκις μοναδικὸν δι' ἀμφότερα τὰ τέρατα· ὡσαύτως δὲ ἀπαντᾷ εἷς καὶ μόνος στόμαχος. Εἰς πάσας τὰς γνωστὰς περιπτώσεις τῶν ἐκτοπηγῶν, ὁ θάνατος ἐπηκολούθησεν εὐθὺς ἅμα τῇ γεννήσει τῶν τεράτων τούτων.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐκτοπίζω, ἀόρ. *ἐξετόπισα—ἐξετοπίσθην*, παθ. μετχ. δημοτ. *ἐκτοπισμένος*· ἀπομακρύνω τινὰ ἐκ τοῦ τόπου του, ἐκ τῆς κατοικίας του: «οἱ θεωρηθέντες ἐπικίνδυνοι ἐξετοπίσθησαν εἰς τὰς νήσους»· || «ἐκτοπίζω τὸν ἐχθρὸν» ἐκδιώκω τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τῆς κατεχομένης ὑπ' αὐτοῦ θέσεως· || καθόλου, ἐκδιώκω ἀπὸ τῆς θέσεως ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τῇ κοινωνίᾳ: «οἱ παλαιοὶ πολιτικοὶ ἐξετοπίσθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων», «αἱ νέαι ἰδέαι ἐξετόπισαν τὰς παλαιάς».

ἐκτόπισις. —*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐκτοπίζειν*, ἄλλως *ἐκτοπισμὸς* (βλ. λ.).

ἐκτόπισμα (τό)· ἡ ποσότης τοῦ ὑγροῦ τὴν ὁποίαν ἐκτοπίζει σῶμά τι ἐμβαπτιζόμενον εἰς αὐτό: «τὸ ἐκτόπισμα τοῦ πλοίου».

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐκτόπισμα* (γαλλ. déplacement d' eau, ἀγγλ. the displacing) ὁ ὄγκος τοῦ ὑπὸ πλοίου, ἰσορροποῦντος ἐν ἠρεμοῦντι ὕδατι, ἐκτοπιζομένου ὕδατος, ἢ ὁ κύβος τῶν ὑφάλων ὁ διδων τὸν ὄγκον τῆς γάστρας· μετρεῖται δὲ εἰς κυβικὰ μέτρα ἢ κυβικοὺς πόδας. Δεδομένου δ' ὅτι τὸ βάρος τοῦ πλωτοῦ ἰσοῦται μὲ τὸ βάρος τοῦ ἐκτοπιζομένου ὕδατος, ἐὰν πολλαπλασιάσωμεν τὸ εἰς κυβικὰ μέτρα ἐκτόπισμα ἐπὶ 1,026, ἔχομεν τὸ βάρος τοῦ πλοίου εἰς τόννους τῶν 1000 χιλιογράμμων, ἐὰν δὲ τὸ εἰς ἀγγλικοὺς πόδας ἐκτόπισμα πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ τὸν λόγον $^{64}/_{2640}$, λαμβάνομεν τὸ βάρος τοῦ πλοίου εἰς ἀγγλικοὺς τόννους. Τῆς ἰσάλου τῶν πολεμικῶν παραμενούσης σταθερᾶς ἐν πλήρει φόρτῳ, τὸ *ἐκτόπισμα* ἀποτελεῖ διὰ τὰ πολεμικὰ ἄριστον μέτρον συγκρίσεως τοῦ μεγέθους των· καὶ τῶν μὲν δικρότων καὶ τρικρότων τὸ ἐκτόπισμα ἐθεωρεῖτο τερατῶδες, ὡς εἰς τὸ γαλλικὸν «Valmy», ὅταν ὑπερέβαινε τὰς 5.000 τόννων, τῶν δὲ συγχρόνων πλοίων τῆς γραμμῆς αἱ ὁλονὲν καὶ ἀκαταπαύστως γινόμεναι τελειοποιήσεις ἄγνωστον εἰς ποῖον ἰλιγγιώδη ἀριθμὸν μέλλουν νὰ σταματήσουν τὸ ἐκτόπισμα. Τῆς ἰσάλου ὅμως τῶν ἐμπορικῶν πλοίων μεταβαλλομένης κατὰ τὸ ποσὸν καὶ τὸ εἶδος τοῦ φορτίου ἀπὸ ἀπόψεως εἰδικοῦ βάρους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς συνθήκας καὶ τὰς ἐποχὰς τοῦ πλοῦ (βλ. καὶ λ. *γραμμαὶ* ἀσφαλείας), τὸ ἐκτόπισμα δὲν ἀποτελεῖ εὔστοχον μέτρον συγκρίσεως, δι' ὃ καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐμπορικῶν πλοίων δηλοῦται διὰ τῆς *χωρητικότητος* αὐτῶν.

Συντελεστὴς ἐκτοπίσματος. Καλεῖται οὕτως ὁ λόγος τοῦ ἐκτοπίσματος πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου, ὅπερ νοοῦμεν περιγεγραμμένον τῇ γάστρᾳ. Ἐὰν δηλαδὴ ὑποθέσωμεν τὰς πρωτευούσας διαστάσεις αὐτῆς, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, τῶν ὑφάλων τοῦ σκάφους, μ μῆκος εἰς μέτρα, β βύθισμα, π πλάτος, καλέσωμεν δὲ Σ_ε τὸν συντελεστὴν ἐκτοπίσματος καὶ E τὸ ἐκτόπισμα τοῦ σκάφους, θὰ ἔχωμεν

$$\Sigma_\varepsilon = \frac{E}{\mu \cdot \beta \cdot \gamma}$$

δι' οὗ συντελεστοῦ ποικίλλοντος διὰ τὰ φορτηγὰ ἀτμόπλοια μεταξὺ 0,75 καὶ 0,80 δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὸν κατὰ προσέγγισιν κυβισμὸν τοῦ ἐκτοπίσματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τριῶν προμνησθεισῶν διαστάσεων τῆς γάστρας, ὡς πρὸς πλοῖα ὑπὸ μελέτην· π. χ. φορτηγὸν ἀτμόπλοιον ὑπὸ μελέτην μήκους 95 μέτρων, βυθίσματος 8 καὶ μεγίστου πλάτους ὑφάλων 13, θὰ δώσῃ ἐκτόπισμα περιλαμβανόμενον μεταξὺ 7.410 καὶ 7.905 κυβικῶν μέτρων. Ὁ ὁπωσοῦν ἀκριβὴς συντελεστὴς ἐκτοπίσματος, ποικίλλων ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον, ἅτε ὢν ἀπότοκος τοῦ σχήματος τῶν παρισάλων καὶ τῶν ἐγκαρσίων τομῶν, παραδίδεται εἰς τὸν πλοιοκτήτην ὑπὸ τοῦ ναυπηγήσαντος τὸ πλοῖον. Μεταξὺ δὲ δύο ἀτμοπλοίων ἐχόντων τὴν αὐτὴν ταχύτητα καὶ τὰς αὐτὰς πρωτευούσας διαστάσεις γάστρας, τὸ ἔχον μείζονα συντελεστὴν ἐκτοπίσματος θὰ ἔχῃ ἰσχυροτέραν μηχανήν. Λογικὸν δὲ εἶναι νὰ θεωρῆται ὡς κανών, ὅτι, μεταξὺ δύο πλοίων ἐχόντων τὰς αὐτὰς πρωτευούσας διαστάσεις γάστρας, τὸ ἔχον τὸν μεγαλύτερον συντελεστὴν θὰ ἔχῃ καὶ τὴν μεγαλυτέραν χωρητικότητα. Δὲν πρέπει νὰ συγχύζηται ὁ συντελεστὴς ἐκτοπίσματος πρὸς τὸν συντελεστὴν *στενότητος*. Σ. Ε. Λ.

ἐκτοπισμὸς (ὁ)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐκτοπίζειν*, ἡ ἐκτόπισις: «ἐκτοπισμοὶ ἕνεκα πολιτικῶν λόγων», «ἐκτοπισμὸς τοῦ ἐχθροῦ».

—*[Ποιν. Δίκ.]* Ὁ *ἐκτοπισμὸς* δὲν εἶναι ποινή, ἀλλ' ἀσφαλιστικὸν μέτρον λαμβανόμενον ἐναντίον ἐπικινδύνων προσώπων. Ἡ λῆψις τοῦ ἀσφαλιστικοῦ τούτου μέτρου δὲν εἶναι ἀπαραιτήτως συνδεδεμένη πρὸς τὴν τέλεσιν κολασίμου πράξεως, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἐκτόπισις διατάσσεται εἴτε ἐν ποινικῇ δικαστικῇ ἀποφάσει εἴτε ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ἐκπροσωπουμένης καὶ ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Κατὰ τὸ ἄρθρον 13 τοῦ νόμου ΓΩΛΣΤ' τῆς 23 Ἰουλίου 1911, περὶ ζῳοκλοπῆς καὶ ζῳοκτονίας, ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 24 Αὐγούστου 1925, ἐπὶ καταδίκης διὰ ζῳοκλοπὴν ἢ διὰ ζῳοκτονίαν, πλὴν τῆς ποινῆς ἥτις ἐπιβάλλεται διὰ τὰς πράξεις ταύτας, ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου καὶ ἡ ποινὴ τοῦ ἐκτοπισμοῦ (τὸ γράμμα τοῦ νόμου δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὴν οὐσίαν τοῦ μέτρου) ἐκτὸς τοῦ νομοῦ τῆς κατοικίας ἢ τῆς καταγωγῆς τοῦ καταδικασθέντος, ὁριζομένου ὑποχρεωτικῶς τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς διὰ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀπὸ 3 μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν· εἶναι δὲ ἀμετάκλητος. Ἐν περιπτώσει ὑποτροπῆς ὁ ἐκτοπισμὸς δύναται νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι 4 ἐτῶν. Ὁ ἐκτοπισμὸς ἐκτελεῖται εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκτίσει τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς κατὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ ἐν συνεχείᾳ ταύτης, ἐπιμελείᾳ τῆς εἰσαγγελικῆς καὶ ἀστυνομικῆς ἀρχῆς. Ἡ μὴ ἐκτέλεσις ἢ ἡ ἀμέλεια περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς τοῦ ἐκτοπισμοῦ ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων τιμωρεῖται ὡς παράβασις καθήκοντος καὶ ἐλευθέρωσις φυλακισμένου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἐκτοπισμοῦ ὁ κατάδικος ὑπόκειται εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁριζομένας διὰ τοὺς ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν διατελοῦντας, τιμωρούμενος κατὰ τὸ ἄρθρον 188 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 24 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 17/25 Φεβρουαρίου 1926 περὶ ἀμνηστείας ἀδικημάτων τινῶν, ἐπὶ καταδίκης ἐπὶ λαθρεμπορίᾳ, πλὴν τῶν ποινῶν τῶν ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ νόμου 1165, ὡς μεταγενεστέρως ἐτροποποιήθη, ἐπιβάλλεται ἀμετακλήτως ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου καὶ ἡ ποινὴ τοῦ ἐκτοπισμοῦ ἐκτὸς τοῦ νομοῦ τῆς κατοικίας ἢ τῆς καταγωγῆς τοῦ καταδικασθέντος καὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης κατὰ 10 τοὐλάχιστον χιλιόμετρα, ὁριζομένου ὑποχρεωτικῶς τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς διὰ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ἀπὸ 3 μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν. Ἐν περιπτώσει ὑποτροπῆς, ὁ ἐκτοπισμὸς δύναται νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι 5 ἐτῶν. Ὁ ἐκτοπισμὸς ἐκτελεῖται εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκτίσει τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς κατὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ ἐν συνεχείᾳ ταύτης, ἐπιμελείᾳ τῆς εἰσαγγελικῆς καὶ ἀστυνομικῆς ἀρχῆς.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου 4229 τῆς 24/25 Ἰουλίου 1929 περὶ μέτρων ἀσφαλείας τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος καὶ προστασίας τῶν ἐλευθεριῶν τῶν πολιτῶν, ὅστις ἐπιδιώκει τὴν ἐφαρμογὴν ἰδεῶν ἐχουσῶν ὡς ἔκδηλον σκοπὸν τὴν διὰ βιαίων μέσων ἀνατροπὴν τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος, ἢ τὴν ἀπόσπασιν μέρους ἐκ τοῦ ὅλου τῆς ἐπικρατείας, ἢ ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν προσηλυτισμόν, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν. Πρὸς τούτοις ἐπιβάλλεται διὰ τῆς ἀποφάσεως καὶ ἐκτοπισμὸς ἑνὸς μηνὸς μέχρι δύο ἐτῶν εἰς τόπον ἐν αὐτῇ ὁριζόμενον. Μὲ τὰς αὐτὰς ποινὰς τιμωρεῖται καὶ ὅστις, ἐπωφελούμενος ἀπεργίας ἢ λὸκ-ἄουτ, προκαλεῖ ταραχὰς ἢ συγκρούσεις. Κατὰ τὸ ἄρθρον 9 τοῦ αὐτοῦ νόμου ἡ περὶ ἐκτοπισμοῦ ἀπόφασις δὲν ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς συρροῆς ἄλλων ἀδικημάτων καὶ τῶν διατάξεων περὶ συγχωνεύσεως τῶν ποινῶν. Ὁ ἐκτοπισμὸς ἐνεργεῖται μετὰ τὴν ἔκτισιν πάσης κυρίας ποινῆς στερήσεως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἐπιμελείᾳ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τοῦ παρὰ τῷ στρατιωτικῷ δικαστηρίῳ ἐπιτρόπου. Ὁ παραβαίνων τὴν περὶ ἐκτοπισμοῦ διάταξιν τῆς ἀποφάσεως καὶ ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ προσδιωρισμένου τόπου τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως. Ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀπὸ 5 Μαΐου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ τροποποιήσεως τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ συστάσεως ἐπιτροπῶν δημοσίας ἀσφαλείας καὶ προσθήκης διατάξεως ὑπερορίας, θέλει παραταθῆ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἀρχομένους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος νόμου.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 21 τοῦ νόμου ΤΟϠ' τῆς 27 Φεβρουαρίου 1874, εἰς τοῦτο ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 121 τῆς 31 Δεκεμβρίου 1913 καὶ τοῦ ἀπὸ 17/20 Ἰανουαρίου 1923 νομοθετικοῦ διατάγματος, ἀνιόντες, κατιόντες, σύζυγοι, πενθερὸς καὶ πενθερὰ καὶ συγγενεῖς ἐκ πλαγίου μέχρι τετάρτου βαθμοῦ ἐξ αἵματος καὶ δευτέρου ἐξ ἀγχιστείας ληστοῦ ἐπικεκηρυγμένου δύνανται νὰ ἐκτοπισθοῦν ἀπὸ τοῦ μέρους ἔνθα κατοικοῦσιν ἢ διαμένουσιν, εἰς οἱονδήποτε μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐπίσης δύνανται νὰ ἐκτοπισθῶσι μετὰ τὴν ἀπότισιν τῆς ποινῆς των καὶ οἱ καταδικασθέντες ἐπὶ παραβάσει τῶν ἄρθρων 4, 5, 6 καὶ 7 τοῦ νόμου ΤΟϠ', ἤτοι οἱ μὴ ἀγγείλαντες ἐγκαίρως τὸν τόπον τῆς διατριβῆς ληστοῦ ἢ ληστρικῆς συμμορίας, ἐνῷ εἶχον γνῶσιν τῆς διατριβῆς ταύτης (ἄρθρον 4), οἱ τροφοδοτοῦντες ταύτην οὐχὶ ἕνεκα κινδύνου τῆς ἑαυτῶν ἢ τῶν συγγενῶν των ζωῆς (ἄρθρον 5), οἱ ἀναγγέλλοντες εἰς ληστὴν ἢ ληστρικὴν συμμορίαν τὰ καταδιωκτικὰ μέτρα τῆς ἀρχῆς (ἄρθρον 6), οἱ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου καὶ δικαιολογημένης αἰτίας ἐρχόμενοι εἰς συνέντευξιν μετὰ ληστοῦ ἢ ληστρικῆς συμμορίας (ἄρθρον 7), ὡς καὶ οἱ ἀνεξαρτήτως καταδίκης οἱ ἐκ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν ὕποπτοι εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ὁσάκις περὶ τούτου ἤθελον ἐκ συμφώνου γνωμοδοτήσει ἡ ἁρμοδία εἰσαγγελικὴ καὶ ἡ ἀστυνομικὴ ἀρχή.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου 755 τῆς 23 Αὐγούστου 1917, περὶ ἀδικημάτων τινῶν κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῆς χώρας καὶ τῆς κοινῆς ἡσυχίας, οἱ δυνάμει τοῦ νόμου τούτου καταδικασθέντες (ἀνακοίνωσις εἰδήσεων δυναμένων νὰ προκαλέσουν διατάραξιν τῆς δημοσίας τάξεως κλπ.) δύνανται νὰ ἐκτοπισθῶσι μετὰ τὴν ἀπότισιν τῆς ποινῆς των ἀπὸ τὸ μέρος ἔνθα κατοικοῦσιν ἢ διαμένουσιν, εἰς οἱονδήποτε μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἐπίσης δὲ δύνανται νὰ ἐκτοπισθῶσι καὶ ἀνεξαρτήτως καταδίκης οἱ ἐκ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν ὕποπτοι, ὅτι ὑποκινοῦσι τὴν διάπραξιν τῶν ἀδικημάτων τοῦ νόμου τούτου, ἢ ἐν γένει ὕποπτοι εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ὁσάκις περὶ τούτου ἤθελον ἐκ συμφώνου γνωματεύσει ἡ ἁρμοδία εἰσαγγελικὴ καὶ ἀστυνομικὴ ἀρχή. Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 19/21 Ἀπριλίου 1924, ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἑκάστου νομοῦ συνιστᾶται ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας», ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ νομάρχου ἢ τοῦ νομίμου αὐτοῦ ἀναπληρωτοῦ, ὡς προέδρου, ἐκ τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ διοικητοῦ τῆς χωροφυλακῆς ἢ τῶν νομίμων αὐτῶν ἀναπληρωτῶν, ὡς μελῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 5 Μαΐου/2 Ἰουνίου 1926 περὶ τροποποιήσεως τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ συστάσεως ἐπιτροπῶν δημοσίας ἀσφαλείας καὶ προσθήκης διατάξεως περὶ ὑπερορίας, τροποποιῆσαν τὸ ἐδάφιον 7 τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ εἰρημένου νομοθετικοῦ διατάγματος, δικαιοῦται νὰ ἀποφασίζῃ περὶ ἐκτοπίσεως παντὸς ἀτόμου ὑπόπτου ὑποθάλψεως ληστῶν ἢ φυγοδίκων καὶ παντὸς ἄλλου ἀτόμου ὑπόπτου διαπράξεως λαθρεμπορίας ἢ ἄλλων πράξεων ἀντικειμένων εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς χώρας, ὁρίζουσι τὴν διάρκειαν ταύτης, ἥτις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνωτέρα τοῦ ἔτους, καὶ τὸν τόπον εἰς ὃν θέλει ἐκτοπισθῆ· ἐπίσης ἀποφασίζουσι περὶ ἐκτοπίσεως ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους παντὸς καὶ πάσης ἐθνικότητος ἀτόμου ὑπόπτου διαπράξεως πράξεων ἢ διαδόσεως ἰδεῶν ἀντικειμένων εἰς τὰ κυριαρχικὰ τοῦ κράτους δικαιώματα ἢ ἀποβλεπουσῶν εἰς ἀφαίρεσιν τμημάτων τούτου ὑπὸ τύπον αὐτονομίας ἢ προσαρτήσεως εἰς τὰ ὅρια ἄλλου κράτους ἢ καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον μεταβολὴν τῶν ὁρίων του ἢ ἀντικειμένην εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς χώρας, ὁρίζουσι τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τῆς ὑπερορίας, ἥτις ἐπὶ ἀλλοδαπῶν δύναται νὰ εἶναι ἀπεριόριστος, ἐπὶ δὲ ἡμεδαπῶν οὐχὶ κατωτέρα τοῦ ἔτους οὐδ' ἀνωτέρα τῆς τριετίας· ἐν ὑποτροπῇ δὲ ἐπὶ ἡμεδαπῶν δύναται νὰ ὁρισθῇ καὶ εἰς ἀειφυγίαν. Κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἐπιτρέπεται προσφυγὴ διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἐνώπιον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐντὸς 5 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεώς της, πάντοτε δέ, μετὰ προσφυγὴν ἢ ἄνευ τοιαύτης, ὑποβάλλεται μετὰ τῆς δικογραφίας εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἀνυπερθέτως ἐντὸς 5 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως περὶ ὑπερορίας, τὸ δὲ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀποφασίζει [illegible]κῶς καὶ ἀμετακλήτως, ἐπι[illegible]ῦν, τρο[illegible] ἐπὶ τὸ ἠπιώτερον ἢ ἀκυροῦ[illegible]ν ἀπόφασι[illegible] ἐπιτροπῆς, ἡ ἐκτέλεσις δὲ αὐτῆς ἐνεργεῖται μόνον μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 25/28 Σεπτεμβρίου 1928, εἰς τὰς ἕδρας τῶν γενικῶν διοικήσεων, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν δια-

Digitized by Google

ρισμένοι νομάρχαι, τὰ καθήκοντα τοῦ νομάρχου παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐκτελοῦν οἱ ἐπιτόπιοι γενικοὶ διοικηταί. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ αὐτοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος, ἡ ἐπιτροπὴ ἀσφαλείας δικαιοῦται, καθ' ὁμόφωνον γνώμην τῶν μελῶν της, νὰ προτείνῃ ὅπως ἐκτοπισθοῦν ὁριστικῶς καὶ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς περιφερείας ἄλλων νομῶν εἴτε ὁμάδες ὁλόκληροι ὁμοῦ, εἴτε οἰκογένειαι μεμονωμένων ποιμένων σκηνιτῶν (Σαρακατσαναίων, Καρατζολιτῶν κλπ.). Ἡ τοιαύτη πρότασις ἐκτοπίσεως καὶ ἀλλαχοῦ ἐγκαταστάσεως ἐνεργεῖται μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν τοῦ νομάρχου, προέδρου τῆς ἐπιτροπῆς ἀσφαλείας τοῦ μέρους ἐξ οὗ γενήσεται αὕτη, πρὸς τὸν νομάρχην τῆς περιφερείας ἐκείνης, εἰς ἣν θὰ ἦτο εὔκολον καὶ θὰ ἐκρίνετο συμφέρον νὰ γίνῃ ἡ ἐγκατάστασις τῶν ἐκτοπιζομένων οἰκογενειῶν ἢ ὁμάδων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων θὰ ἐλαμβάνετο ἐν ταὐτῷ καὶ μέριμνα προσήκουσα περὶ τῆς ἀγροτικῆς αὐτῶν ἐγκαταστάσεως ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως, κατὰ πρότασιν τῶν ἐνδιαφερομένων νομαρχῶν καὶ κατόπιν πάντοτε διατάγματος, ἐκδιδομένου ἑκάστοτε προτάσει τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ. Ἐπίσης ἡ αὐτὴ ἐπιτροπὴ ἀσφαλείας δικαιοῦται, καθ' ὁμόφωνον γνώμην τῶν μελῶν της, νὰ προτείνῃ ὅπως ἐκτοπισθοῦν ὁριστικῶς καὶ ἐγκατασταθῶσιν εἰς περιφερείας ἄλλων νομῶν τοῦ κράτους μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των πρόσωπα τὰ ὁποῖα εἶχον προηγουμένως ἐπικηρυχθῆ εἰς ληστάς, ἀμνηστευθέντα δὲ δι' οἱονδήποτε λόγον ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἑστίας των, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ εἰς ταύτας διαμονή των θὰ ἐκρίνετο ὡς ἀσύμφορος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, λαμβανομένης μερίμνης περὶ τῆς ἐκτοπίσεως ἢ τῆς ἀλλαχοῦ ἐγκαταστάσεως καὶ τούτων, ἀναλόγου πρὸς τὴν μέριμναν διὰ τὰς ἐκτοπιζομένας καὶ ἀλλαχοῦ ἐγκαθισταμένας ὡς ἀνωτέρω οἰκογενείας ἢ ὁμάδας.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Παθολ.]* Καλεῖται *ἐκτοπισμὸς* ἡ παρὰ φύσιν θέσις ὀργάνου τινὸς τοῦ σώματος, ἐπερχομένη συμπτωματικῶς· λ. χ. ὁ ἐκτοπισμὸς νεφροῦ, καρδίας, μεσοθωρακίου (ὑπὸ πλευριτικοῦ ἐξιδρώματος ἢ ὑπὸ ἀέρος κατὰ τὸν ὁλικὸν πνευμοθώρακα κλπ.) κ. ἄ. Γνωστὸς εἶναι καὶ ὁ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ἐκτοπισμὸς τοῦ φακοῦ, ἐπερχόμενος ἢ εἰς παθολογικάς τινας καταστάσεις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ εἰς τραυματισμὸν αὐτοῦ. Ὁ ἐκτοπισμὸς τοῦ φακοῦ, ὅστις εἶναι μερικὸς ἢ ὁλικός, ὡς κυριώτατον σύμπτωμα ἔχει τὴν *ἰριδοδόνησιν* κατὰ τὰς διαφόρους κινήσεις τοῦ βολβοῦ, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ὅτι ἡ ἶρις δὲν στηρίζεται πλέον ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ φακοῦ, ὡς ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει συμβαίνει. Ὁ φακός, ὁλικῶς ἐκτοπιζόμενος, ἐμπίπτει εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἀφαιρεῖται δι' ἰριδεκτομίας.

Σ. Γ. Σ.

ἐκτοπιστὴς (ὁ) *[Ζωολ.]*· βλ. *περιστερά.*

ἐκτοπιστικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐκτοπισμόν: «ἐκτοπιστικὰ μέτρα»· ‖ ὁ ἐκτοπιζόμενος, ὁ ἀγαπῶν νὰ ἀλλάσσῃ τόπον διαμονῆς.

—**ἐκτοπιστικὰ** ***πτηνὰ*** *[Ζωολ.]*· βλ. *πτηνὰ* ἐκτοπιστικά.

ἐκτόπλασμα, —*ατος* (τό)· (ἐκ τοῦ *ἐκτὸς* καὶ *πλάσμα*). τὸ ἐκτός τινος σχηματιζόμενον· ‖ τὸ ἐξωτερικὸν στρῶμα τῶν *πρωτοζώων* (βλ. λ.).

—*[Ψυχοφυσ.]* Καλεῖται *ἐκτόπλασμα* τὸ ἐκτὸς τοῦ σώματος τοῦ *μεταψυχικοῦ ἀτόμου* (médium)

Τύπος νεφελώδους ἐκτοπλάσματος.
[Ἡ παρατηρουμένη γραμμὴ ὀφείλεται εἰς τυχαίαν καταστροφὴν τῆς φωτογραφικῆς πλακός.]

διαμορφούμενον πλάσμα διὰ τῆς ὑλοποιήσεως τοῦ ψυχικοῦ ρευστοῦ, δυνάμενον νὰ λαμβάνῃ διαφόρους μορφὰς τῆς ἀνοργάνου καὶ ὀργανικῆς ζωῆς. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ ἄνθρωποι εἶχον διαπιστώσει τὴν ὕπαρξιν ἐνεργειῶν καὶ δυναμικοτήτων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ φαινομένων, τὰ ὁποῖα ὑπερέβαινον τὸν κύκλον τῶν γνωστῶν ἐκδηλώσεων τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παραδεδεγμένα ὅρια τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ. Τὰ ἐν λόγῳ φαινόμενα ἐγέννησαν παρ' αὐτοῖς τὴν πίστιν, ὅτι τὸ ὑλικὸν φθαρτὸν σῶμα περιεβάλλετο παρ' ἑτέρου πολὺ λεπτοτέρου, τὸ ὁποῖον οἱ μὲν Αἰγύπτιοι ἀπεκάλουν *κᾶ* ἢ *διπλοῦν*, οἱ Ἕλληνες *εἴδωλον* καὶ οἱ ἀποκρυφισταὶ τοῦ Μεσαίωνος *ἀστρικὸν σῶμα*, μὴ ὑποκείμενον εἰς τοὺς γνωστοὺς φυσικοὺς νόμους. Εἰς τὸν Μέσμερον ἀνήκει ἡ τιμή, ὅτι πρῶτος διὰ τῆς θεωρίας του περὶ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ ἤνοιξε τὸν δρόμον εἰς τὴν πειραματικὴν ἐξέτασιν τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἀπεκλήθησαν *μεταψυχικά*. Ἔκτοτε ἤρξαντο παρατηρήσεις καὶ πειράματα ὑπὸ πολλῶν ἐπιστημόνων, ὡς ὁ Αὐστριακὸς χημικὸς

Ἐκπομπὴ ἐκτοπλάσματος κινοῦντος τράπεζαν.
[Τηλεκινητικὸν φαινόμενον ψυχικοῦ μοχλοῦ.]

Ἐκτοπλασματικὴ ἀπορροὴ ἐκ τῶν δακτύλων (τύπος ἐπιπλοϊκός).

Reichenbach, ἀναπτύξας τὴν θεωρίαν περὶ *ὀδίου* (od), φυσικῆς δηλαδὴ δυνάμεως συνδεδεμένης μὲ πᾶσαν ἀνόργανον καὶ ὀργανικὴν ὕλην, ὁ Baréty παραδεχθεὶς τὴν ὕπαρξιν *νευρικῆς ἀκτινοβολίας*, ἰδιαιτέρας δυνάμεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐκπεμπομένης ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν δακτύλων καὶ τοῦ στόματος καὶ ἐχούσης τὴν ἰδιότητα νὰ ἀναισθητῇ, ν' ἀποκοιμίζῃ καὶ νὰ καθιστᾷ ὑπερευαίσθητον τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, ὁ de Rochat, ὅστις, ἀκολουθῶν τὴν παρὰ τοῦ Reichenbach χαραχθεῖσαν ὁδόν, ὑπεστήριξεν ὅτι ἄτομα διατελοῦντα ἐν καταστάσει ὑπνωτισμοῦ ἀντελαμβάνοντο φωτεινὰς ἐκπομπὰς ἀναδιδομένας ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τῶν μαγνητῶν, ἐνῷ ἄλλοι, ὡς ὁ καθηγητὴς Blondlot, ἀνήγγειλαν τὴν ἀνακάλυψιν ἀκτίνων, ἀποκληθεισῶν *ἀκτίνων N* ἤ ὑπεστήριξαν, συνεπείᾳ πειραματικῶν παρατηρή-

Μεσάζων καὶ ἐκτόπλασμα μὲ μορφὴν γυναικείαν.
[Τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου ἔχει ὑλοποιηθῆ τελειότερον τοῦ ἄνω.]

σεων, τὴν ὕπαρξιν τῆς *ἀνθρωπίνης ἀτμοσφαίρας* παρομοίου πρὸς τὴν *αὔραν* τῶν ἀποκρυφιστῶν· Τέλος αἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γενόμεναι πειραματικαὶ παρατηρήσεις ὑπὸ τοῦ W. Crawford, τοῦ Schrenck-Notzing, τοῦ Geley, τοῦ Richet ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς *ὑλοποιήσεως* (matérialisation) ἤγαγον εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ *μέντιουμ* ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ ἐκπέμπουν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ των, πιθανῶς δὲ καὶ ἐκ τῶν γειτονικῶν ὀργανισμῶν, μίαν ἄγνωστον οὐσίαν-δύναμιν, ἱκανὴν νὰ λαμβάνῃ τὰς μορφὰς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνοργάνου ὕλης καὶ νὰ ἐκτελῇ διαφόρους ἐργασίας μηχανικάς, φυσικὰς καὶ χημικάς. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐθεωρήθη ὅτι εἶναι ἑνιαία καὶ ἀπεκλήθη *ψυχικὸν ρευστόν*, ἐγένετο δὲ ἀποδεκτὸν ὅτι εἶναι δύναμις καὶ ὕλη ἐν ταὐτῷ καὶ τοῦτο εἰς ἐπίρρωσιν τῆς θεωρίας τοῦ Ὄστβαλντ. Τὸ ζωϊκὸν ρευστὸν εὑρέθη ὅτι κέκτηται τὴν ἰδιότητα νὰ συμπυκνοῦται καὶ λαμβάνῃ διαφόρους ὑλικὰς μορφάς, ἀντιληπτὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ *ἐκτόπλασμα* κατὰ τὸν Charles Richet ἢ *τηλέπλασμα* κατὰ τὸν Schrenck-Notzing.

Αἱ μέχρι τοῦδε γνώσεις μας περὶ ἐκτοπλάσματος συνοψίζονται εἰς τὸν ἀσυνήθη πολυμορφισμόν του καὶ τὴν ἱκανότητα, τὴν ὁποίαν κέκτηται, νὰ μιμῆται ἐν ἀκαρεῖ τὰς πολυπλοκωτέρας μορφὰς τοῦ φυσικοῦ κόσμου, κατὰ τοῦτο δὲ μὲ οὐδένα φυσικὸν παράγοντα δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ, παρέχον οὕτω τὸ μοναδικὸν παράδειγμα ὕλης ἀπηλλαγμένης σχεδὸν τῶν ἰδίων της νόμων καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ὠργανωμένης. Ἡ συμπύκνωσις τοῦ ψυχικοῦ ρευστοῦ διενεργεῖται κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς δύο ἀρκετὰ εὐδιακρίτους τύπους ἐκτοπλάσματος. Ὁ πρῶτος τύπος, παρατηρηθεὶς κατὰ τὰ πειράματα ἐπὶ τῶν κατὰ πρῶτον ἐξετασθέντων μεταψυχικῶν ἀτόμων, ἰδίως τοῦ Home, τῆς γνωστῆς ἐκ τῶν πειραμάτων τοῦ Lomproso Εὐσαπίας Παλαντῖνο εἶναι ὁ *νεφελώδης* τύπος. Κατ' αὐτὸν τὸ ἐκτόπλασμα ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν φωτεινῆς ἢ σκιερᾶς ὁμίχλης καὶ ἄνευ μεταβατικῆς καταστάσεως μεταπηδᾷ εἰς τὸ ὠργανωμένον στάδιον. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐκτοπλάσματος ὡς ἑξῆς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ W. Crookes: «Νέφος φωτεινὸν φαίνεται σχηματιζόμενον πέριξ ἑνὸς ἀντικειμένου, μεθ' ὃ συμπυκνοῦται, λαμβάνει μορφὴν καὶ μεταβάλλεται εἰς τελείαν χεῖρα, τῆς ὁποίας ἡ σὰρξ φαίνεται ἐξ ἴσου ἀνθρωπίνη ὅσον καὶ αἱ τῶν παρισταμένων. Εἰς τὸν καρπὸν καὶ τὸν βραχίονα καθίσταται ἀτμώδης καὶ χάνεται ἐντὸς νέφους φωτεινοῦ». Ὁ ἕτερος τύπος ἐκτοπλάσματος μελετηθεὶς ἰδιαιτέρως καὶ περιγραφεὶς ὑπὸ τοῦ Schrenck-Notzing, τῆς κυρίας Bisson καὶ τοῦ G. Geley, εἶνε ὁ *ζυμώδης* τύπος (pâteux). Οὗτος ἐδημιουργήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ μέντιουμ Εὔας, ἔκτοτε δὲ ἐπανελήφθη συχνότατα εἰς ἄλλα μεταψυχικὰ ἄτομα, εἰς τρόπον ὥστε ψυχισταί τινες ἐθεώρησαν τὸ εἶδος τοῦτο ὡς τὴν τυπικὴν μορφὴν τοῦ ἐκτοπλάσματος. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον ἡ ἐκτοπλασματικὴ οὐσ α ἀναδίδεται ἐξ ὅλου τοῦ σώματος τοῦ μέντιουμ, ἰδιαιτέρως ὅμως ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῶν φυσικῶν ὀπῶν καθὼς καὶ ἐκ τῶν μαστῶν, γεννητικῶν ὀργάνων καὶ τῶν δακτύλων, ἐμφανίζεται δὲ ὑπὸ διαφόρους ὄψεις. Ἄλλοτε μὲν παρουσιάζει ὄψιν ζύμης εὐμαλάκτου (ἀληθοῦς πρωτοπλασματώδους οὐσίας ὁμοιαζούσης πρὸς *ἐπίπλοον*), ἄλλοτε ὁμοιάζει μὲ ἶνας πολυαρίθμους καὶ λεπτάς, ἄλλοτε μὲ ταινίας διαφόρου πάχους, ἄλλοτε ὁμοιάζει μὲ ἀκτῖνας

Digitized by Google

στενὰς καὶ στερεάς, ἄλλοτε μὲ λωρίδα πλατεῖαν καὶ ἐκτεταμένην, ἄλλοτε μὲ μεμβρᾶναν καὶ ἄλλοτε μὲ ὕφασμα λεπτοτάτης ὑφῆς μὲ ἄκρα ἀόριστα καὶ ἀκανόνιστα. Συνήθως ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στόματος καὶ δύναται νὰ καταλάβῃ μέγαν ὄγκον καὶ νὰ περικαλύψῃ τὸ σῶμα τοῦ ἐκπέμποντος ὡς μανδύας. Ἔχει χρῶμα λευκὸν ἢ φαιόν, εἰς δὲ τὴν ἁφὴν ἄλλοτε εἶναι εὐμάλακτον καὶ ἄλλοτε σκληρὸν καὶ ἰνῶδες ἢ παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ἀντικειμένου ψυχροῦ καὶ γλοιώδους. Αἱ κινήσεις του

Τελεία ὑλοποίησις γυναικείας κεφαλῆς.
[Ἐκτοπλασματικὸν φαινόμενον τηλεπλασίας.]

εἶναι ἀρκούντως ζωηραί, ἐμφανίζεται στιγμιαίως ἡ δὲ ἐξαφάνισίς του ἢ ἐξαΰλωσις (dématérialisation) συντελεῖται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, μόλις λόγου χάριν ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ ὑλικὸν ἢ φωτεινὸν σῶμα. Τοῦ νεφελώδους ἐκτοπλάσματος τοὐναντίον εἶναι δύσκολον νὰ διαπιστώσωμεν τὴν προέλευσιν, διότι συνήθως ἐξέρχεται ἀόρατον καὶ ὑλοποιεῖται μακρὰν τοῦ ἐκπέμποντος. Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ μορφαί, τὰς ὁποίας λαμβάνει, συνδέονται μετὰ τοῦ ἐκπέμποντος διὰ λεπτοῦ τινος δεσμοῦ προσομοιάζοντος πρὸς ὀμφαλικὸν λῶρον. Διὰ διαφόρων πειραμάτων κατωρθώθη νὰ ληφθοῦν ἀποτυπώματα τῶν διαφόρων μορφῶν τοῦ ἐκτοπλάσματος (*τηλεπλαστικῶν* ;καλουμένων) ὡς χειρῶν, ποδῶν καὶ μέρους τοῦ προσώπου, ἰδίως διὰ τῆς μεθόδου λουτροῦ ἐκ παραφίνης. Ἐπίσης ἐλήφθησαν φωτογραφίαι ἐκτοπλασμάτων ὑπὸ τῶν νεωτέρων πειραματιστῶν, ὡς ὁ Ochorowicz, ὁ Schrenck-Notzing καὶ πρότερον ὁ Crookes, ὅστις ἔλαβε 44 φωτογραφίας τῆς Katie King καὶ τοῦ μεταψυχικοῦ της μέντιουμ. Διὰ τῶν πειραμάτων

Ἄλλο ἐκτόπλασμα γυναικός.

τοῦ Crawford ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ἐκτόπλασμα κατὰ τὴν ἐξαΰλωσίν του εἰσερχόμενον εἰς τὸ σῶμα ἐγκαταλείπει κατὰ τὴν δίοδόν του ὅλας τὰς ἀκαθάρτους οὐσίας, μὲ τὰς ὁποίας κηλιδοῦται κατὰ τὸ στάδιον τῆς ὑλοποιήσεως. Αἱ γενόμεναι ἀφ' ἑτέρου ἀπόπειραι πρὸς σύλληψιν καὶ ἐξέτασιν τῆς οὐσίας τοῦ ἐκτοπλάσματος ἀπέτυχον, καθότι ὁσάκις ἐπεχείρησαν νὰ τὸ συλλάβουν, ἐξηφανίζετο ἐντὸς τῆς χειρός. Ἐν τούτοις ὁ Richet κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ Ἀλγερίου τῷ 1905 κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ δέσμην τριχῶν λεπτοτάτων καθ' ὅλα ὁμοίων πρὸς τὰς φυσικάς, ἡ δὲ κυρία Bisson ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ τεμάχιον ἐκτοπλάσματος ἐκπεμφθέντος παρὰ τοῦ περιβοήτου μέντιουμ Eva, ἔχον σχῆμα σφαιρικόν, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐξητμίσθη ὅταν ἡ κυρία Bisson ἔκλεισε τὰ δάκτυλά της.

Γενικῶς δὲν ἀπεδείχθη ἡ ὀργανικὴ σύστασις τοῦ ἐκτοπλάσματος καθότι ὁ Lebiedzinski φρονεῖ ὅτι πιθανῶς πρόκειται περὶ ὀργανικῆς ἐκκρίσεως, ἢ ἐκκρίματος παρασυρομένου κατὰ τὴν διέλευσιν τοῦ ψυχικοῦ ρευστοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ καθαρῶς φυσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα συνοδεύουν τὴν ἐκτοπλασματικὴν ἐκδήλωσιν, διὰ τῶν πειραμάτων τοῦ Crawford καὶ Grunewald διεπιστώθη ὅτι τὸ ἐκπέμπον σῶμα ὑφίσταται ἀπώλειαν ὕλης καὶ ὅτι ὑπάρχει ἀναλογία μεταξὺ τοῦ ἐκτοπλάσματος καὶ τοῦ βάρους τοῦ ἐκπέμποντος σώματος ἐκδηλουμένη διὰ τῆς ἀπωλείας βάρους εἰς τὸ μεταψυχικὸν ἄτομον. Κατὰ τὴν ἐκπομπὴν ἐκτοπλάσματος παρατηρεῖται ἐπίσης πτῶσις θερμοκρασίας (ψυχρὰ ρεύματα κατὰ τὰς συνεδριάσεις), φαινόμενα φωτεινὰ (ἐμφανίσεις φωτεινῶν σφαιρῶν), μαγνητικὰ ἢ ἠλεκτρικὰ (ἐπιδράσεις τοῦ μεταψυχικοῦ ἀτόμου ἐπὶ τοῦ γαλβανομέτρου καὶ ἠλεκτροσκοπίου) καὶ φαινόμενα φωτοχημικά. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ἐκτόπλασμα, ὂν εἰσέτι ἀσύλληπτον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, εἰμὴ ἐκ τῶν φαινομένων τὰ ὁποῖα προκαλεῖ· ταῦτα εἶναι ἢ φυσιολογικὰ καὶ ψυχοφυσιολογικὰ (ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ζώντων ὀργανισμῶν, φαινόμενα μηχανικὰ τηλενεργείας αὐτομάτου καὶ πειραματικῆς, ἤτοι κινήσεις ὑλικῶν ἀντικειμένων, ἐμφανίσεις φαντασμάτων, ἀνεξήγητοι θόρυβοι κ.λ.) ἢ φυσικοχημικὰ (ὑλοκλασία, ἤτοι εἴσδυσις ἀντικειμένων ἐντὸς κλειστοῦ χώρου διὰ μέσου τῆς ὕλης, ἐξαφάνισις καὶ ἐπανεμφάνισις ἀντικειμένων) ἢ τέλος πλαστικὰ (*τηλεπλασία*, ἤτοι ἰδιότης τοῦ μεταψυχικοῦ ἀτόμου νὰ δημιουργῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλείστας μορφὰς ζώντων ὄντων). Ἐπὶ τῶν φαινομένων τούτων ἡ ἐπιστήμη εὑρίσκεται εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῶν πρώτων αὐτῆς πειραματικῶν ἐρευνῶν καὶ συνεπῶς ἡ περὶ ἐκτοπλάσματος θεωρία, παρὰ τὰς γενομένας μέχρι τοῦδε ἐργασίας ὑπὸ διαπρεπῶν ἐπιστημόνων, δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἔλαβε τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς μορφήν, οὐδ' ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὸ πεδίον τῆς αὐστηρᾶς καὶ καθαρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schrenck - Notzing*, Materialisation, Phänomene (1923). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Physikalische Phänomene des mediumismus (1920).—*C. Richet*, Traité de métapsychique (1922).—*W. Mackengie*, Metapsychica moderna (1923). —*G. Geley*, L' ectoplasmie et la clairvoyance (1924).—*René Sudre*, Introduction à la métapsychique humaine (1926).—*W. Crawford*, La mécanique psychique (1923).

Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

ἐκτόπρωκτα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βρυοζῴων*, ἅτινα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *ἐνδόπρωκτα*, φέρουσι τὴν ἕδραν πρὸς τὰ ἐκτὸς τῆς στεφάνης τῶν *πρωκτικῶν προσακτρίδων*. Εἰς τὰ ἐκτόπρωκτα ἀνήκουσι τὰ περισσότερα ἐκ τῶν βρυοζῴων. Δ. Ν. Π.

ἐκτορεύς,—*έως* (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου κοιλαίνομέν τι τορεύοντες.

ἐκτόρευσις, —*εως* (ἡ)· ἡ διὰ τορεύσεως κοίλανσις ἀντικειμένου τινός.

ἐκτόρημα (τὸ) *[Πυροβολ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ ἐπὶ τῆς ἐμφραγματικῆς πλακὸς τῶν παλαιῶν βραδυβόλων πυροβόλων Κροὺπ ἐκσκαφή, ἡ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀπόθεσιν τῶν καταλοίπων τῆς κατακαείσης μελανῆς πυρίτιδος καὶ συνεπῶς διὰ τὴν μὴ παρακώλυσιν τοῦ ἀνοίγματος τοῦ κλείστρου μετὰ τὴν βολήν. Ν. Θ. Κ.

ἕκτος, —*η*, —*ον*· ἀριθμητ. τακτ., ὁ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν ἕξ: «ἡ ἕκτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος,—τοῦ μηνός», «διωρίσθη—,προήχθη ἕκτος» δηλαδὴ προηγηθέντων πέντε· || «τὸ ἕκτον» ἢ «ἓν ἕκτον» ἓν ἐκ τῶν ἓξ ἴσων μερῶν μονάδος τινός.

—**ἕκτη *νύξις*** *[Ὁπλομ.]*. Ἐν τῇ ξιφασκίᾳ ἡ ἕκτη νύξις διευθύνεται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἄνω πλευρὸν τοῦ ἀντιπάλου πρὸς τὸ στῆθος πάντοτε καταλήγουσα. Ἡ ἕκτη ἐκτελεῖται μὲ τὴν πυγμὴν ὑπτιάζουσαν. Ὁ ὑπτιασμὸς ὑποβοηθεῖ τὸν ξιφιστήν, ὄντα κεκαλυμμένον, νὰ ἐκτελῇ ἁπάσας τὰς κινήσεις του μετὰ λεπτότητος διὰ μόνης τῆς ἐνεργείας τῶν δακτύλων. Πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἕκτης, μὲ ἀκίνητον τὸν βραχίονα, ὁ πῆχυς φέρεται πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν μέρος καὶ διὰ τῆς ἀρθρώσεως τοῦ καρποῦ ἀκαριαίως στρέφεται ἡ πυγμὴ ἡμιυπτία καὶ ἀποκρούει τὸ ἐχθρικὸν ξίφος διὰ ξηροῦ κτύπου μὲ τὴν αἰχμὴν τοῦ ξίφους εἰς τὸ ὕψος καὶ ἀπέναντι τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀντιπάλου (σχ. 1). Ἐν τῇ σπαθασκίᾳ ὁ ἕκτος σπαθισμὸς καταφέρεται ἐγκαρσίως εἰς τὸ ἄνω ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ ἀντιπάλου. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἡ πυγμὴ εὑρίσκεται μεταξὺ ἡμιπρηνοῦς καὶ ἡμιυπτίας, ὁ δὲ ἀντίχειρ ἀριστερὰ πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ ἀκμὴ τῆς σπάθης ὑψοῦται ἀριστερὰ πρὸς τὰ ἄνω, ἐκεῖθεν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀντίχειρος καταβιβάζεται ἐγκαρσίως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄνω εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κάτω μέρος τοῦ ἀντιπάλου, ἐνῷ συγχρόνως ὁ ἐπιτιθέμενος προβάλλει (σχ. 2). Πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἕκτου σπαθισμοῦ ἡ πυγμὴ μὲ τὸν ἀντίχειρα πρὸς τὰ κάτω φέρεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀλίγον δεξιὰ αὐτοῦ, ἡ κόψις τῆς σπάθης πρὸς τὰ ἄνω, ἡ δὲ ἀκμὴ αὐτῆς ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς πυγμῆς καὶ ὀλίγον ἀριστερά. Καθ' ἣν στιγμὴν δέχεται τὸν σπαθισμὸν ἐπὶ τῆς κόψεως τῆς σπάθης του, ὁ ἀμυνόμενος ἀντιδρᾷ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀντίχειρος (σχ. 3).

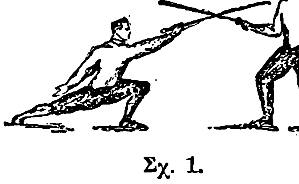

Σχ. 1.

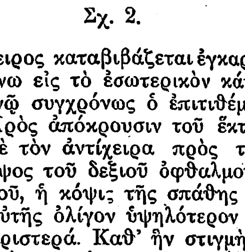

Σχ. 2.

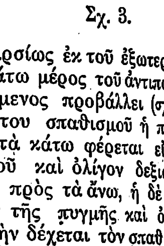

Σχ. 3.

Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

ἐκτός· ἐπίρρ. ἔξω, μακράν, ἀντίθ. *ἐντός*: «ἐκτὸς τοῦ οἴκου,—τῆς πόλεως,—τοῦ κράτους», «αἱ ἐκτὸς τῆς πόλεως οἰκίαι», «ἐκτὸς τοῦ τείχους,—τοῦ λιμένος,—τοῦ ὅρμου», «συνηντήθησαν ἐκτὸς τοῦ λιμένος» || ἄνευ, χωρίς: «εἶναι ἐκτὸς πάσης κατηγορίας», «εὑρίσκεται ἐκτὸς τοῦ δικαίου», «ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἐγένετο ἐκτὸς ἠθικῆς» ἤτοι ἀνηθίκως· || σημαίνει ἐξαίρεσιν τοῦ μεθ' οὗ συντάσσεται, πλήν: «ἐφόνευσαν πάντας ἐκτὸς ὀλίγων», «ἔχεις ἄλλο τι νὰ εἴπῃς ἐκτὸς τούτων;», «μεταβαίνω καθ' ἑκάστην ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς», «ἐκτὸς σοῦ οὐδεὶς ἄλλος μὲ ἐζήτησε» || συντάσσεται καὶ μετὰ χρονικῆς καὶ ὑποθετικῆς προτάσεως: «ἐκτὸς ἂν νομίζετε ὀρθόν, — ἂν προτιμᾶτε», «ἔρχεται καθ' ἑκάστην, ἐκτὸς ὅταν βρέχῃ» || καὶ μετὰ εἰδικῆς προτάσεως ἐκφερομένης μετὰ τοῦ ἄρθρου: «ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἱκανός, εἶναι καὶ συγκαταβατικός» || λέγεται ἐνίοτε καὶ καθ' ἑαυτὸ ἄνευ γενικῆς ὀνόματος: «εὑρίσκεται ἐκτὸς» ἀντὶ *ἔξω*· || φρ. «ἐκτὸς κινδύνου» ἀντίθ. «ἐν κινδύνῳ»: «ὁ ἀσθενὴς ἤδη εὑρίσκεται ἐκτὸς κινδύνου» || «ἐκτὸς μάχης» μακρὰν τῆς μάχης: «οἱ ἐκτὸς μάχης στρατιῶται» οἱ ἄμαχοι διὰ τραύματα ἢ ἀσθένειαν· || «ἐκτὸς συναγωνισμοῦ» χαρακτηρισμὸς παντὸς μὴ ἐπιδεχομένου ἀνταγωνισμόν· || «ἐκτὸς νόμου» ἔξω τῆς προστασίας τοῦ νόμου: «οἱ λῃσταὶ τίθενται ἐκτὸς νόμου» || «ἐκτὸς ἑαυτοῦ» ὠργίσθη ὑπερβολικά, ἔξω φρενῶν: «ὅταν ἤκουσεν αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἔγινε ἐκτὸς ἑαυτοῦ» || «ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου» χαρακτηρισμὸς παντὸς ὅ,τι μόνον νὰ νοηθῇ δύναται, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ὑπάρξῃ, οἷον αἱ ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος νοοῦνται ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου, ἴσως ἐκ τοῦ γαλλ. en dehors de l'espace et du temps, πβλ. καὶ *οὐτοπία*. Θ. Φ.

— ***ἐκτὸς γωνία*** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται ἐκτὸς γωνία τριγώνου, ἡ γωνία ἣν σχηματίζει μία τῶν πλευρῶν αὐτοῦ μετὰ τῆς προεκτάσεως ἄλλης πλευρᾶς τοῦ τριγώνου. Ἑκάστη δὲ τῶν ἐκτὸς γωνιῶν τριγώνου, ὡς ἡ ΔΓΒ, ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν δύο ἐντὸς καὶ ἀπέναντι γωνιῶν αὐτοῦ:

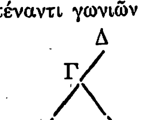

ἤτοι: ΔΓΒ=ΓΑΒ+ΑΒΓ. —Ρ.

— ***ἐκτὸς κόσμος,*** ἢ ***τὰ ἐκτὸς ἡμῶν,*** ἢ *τὰ ἐκτὸς* *[Φιλοσ.]*· βλ. *πραγματικότης*.

ἐκτόσημος (ὁ) (Ectosemus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, προβοσκιδοειδοῦς καὶ ἰσχυροτάτου ῥύγχους των καὶ τῶν ἐπιμήκων λεπτοτάτων κεραιῶν των. Ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους. Δ. Ν. Π.

ἔκτοτε· ἐπίρρ. χρον., ἀπὸ τότε, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: «παρῆλθον ἔκτοτε πολλὰ ἔτη», «ἔκτοτε δὲν τὸν εἶδον πλέον», «τὸν ἐνθυμοῦμαι ἔκτοτε».

ἐκτουρκίζω, ἀόρ. *ἐξετούρκισα—ἐξετουρκίσθην*, παθ. μετχ. *ἐκτουρκισμένος*· καθιστῶ τινα Τοῦρκον, κάμνω τινὰ νὰ ἐνστερνισθῇ τὰ τουρκικὰ ἰδεώδη: «οἱ ἐκτουρκισθέντες Ἕλληνες» || «ἐκτουρκισθεῖσαι λέξεις» λέξεις ξέναι, οἷον ἑλληνικαί, λαβοῦσαι μορφὴν καὶ κλίσιν τουρκικήν, βλ. *τουρκεύω*.

ἐκτουρκισμὸς (ὁ)· ὁ ἐνστερνισμός, ἡ οἰκείωσις τῶν τουρκικῶν ἰδεωδῶν: «ὁ ἐκτουρκισμὸς τῶν Ἑλλήνων» || ἡ μεταβολὴ ἀλλοτρίων εἰς τουρκικά: «ἐκτουρκισμὸς ἑλληνικῶν χωρῶν, — λέξεων».

Digitized by Google

ἐκτραγῴδησις, *—εως* (ἡ)· διήγησις ἐπὶ τὸ τραγικώτερον καὶ πομπωδέστερον: «ἡ ἐκτραγῴδησις τῶν γεγονότων συγκινεῖ τοὺς ἀφελεστέρους».

ἐκτραγῳδῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξετραγῴδησα*· διηγοῦμαι ἐπὶ τὸ τραγικώτερον, παριστάνω τὰ πράγματα ὑπερβολικῶς συγκινητικά, ἵνα διεγείρω φόβον, συμπάθειαν κττ.: «ἐκτραγωδεῖ τὰς συμφοράς του, ἵνα ἐπιτύχῃ βοηθήματα».

ἐκτραχηλίζω, ἀόρ. *ἐξετραχήλισα—ἐξετραχηλίσθην,* παθ. μετχ. *ἐκτραχηλισμένος*· ρίπτω ἀπὸ τοῦ τραχήλου, ἐπὶ ἵππου ρίπτοντος τὸν ἀναβάτην· || παθ. *ἐκτραχηλίζομαι,* κατ' ἀποκατάστασιν τοῦ δημοτ. *ξετραχηλίζομαι*· ἀπογυμνῶ τὰ περὶ τὸν τράχηλον καὶ τοὺς βραχίονας, ἀνακουμβοῦμαι, ὡς οἱ ἑτοιμαζόμενοι πρὸς βαναυσικήν τινα ἐργασίαν, παρασύρομαι ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀπαναισχυντῶ, ἀκολασταίνω: «οἱ παριστάμενοι ἐξετραχηλίσθησαν εἰς ὕβρεις καὶ ἀποδοκιμασίας».

ἐκτραχηλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκραχηλίζειν, πτῶσις τοῦ ἀναβάτου ἀπὸ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου· || ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκτραχηλίζεσθαι, ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ τραχήλου καὶ τῶν βραχιόνων, ἐκτροπὴ πρὸς ἀναισχυντίαν καὶ ἀκολασίαν: «οἱ ἐκτραχηλισμοὶ τοῦ μαινομένου πλήθους».

— *['Αθλητ.]* Καλεῖται *ἐκτραχηλισμὸς* μία τῶν λαβῶν τῆς κεφαλῆς κατά τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν σύγχρονον ἐλευθέραν καὶ τὴν ἑλληνορρωμαϊκὴν καλουμένην πάλην, σκοποῦσα τὴν καταβολὴν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ. Κατὰ ταύτην ὁ παλαιστής, διερείδων εἰς τὸ ἑδραῖον τὴν βάσιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ, δράττει καὶ περιβάλλει διὰ τῆς ἑτέρας ἢ καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸν τράχηλον τοῦ ἀντιπάλου καὶ προσπαθεῖ, ἐπικλίνων βραδέως ἢ κατασπῶν ἀποτόμως τοῦτον, νὰ καταπονήσῃ καὶ περιαγάγῃ αὐτὸν εἰς θέσιν ἐπιτρέπουσαν τὴν εὔστοχον πρὸς ἐκνίκησιν αὐτοῦ ἐνέργειαν. Σ. Γ. Σ.

ἐκτράχυνσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκτραχύνειν, ἡ μεταβολὴ τῆς ὁμαλότητος εἰς τραχύτητα, παρόξυνσις, παρόργισις, ἔξαψις παθῶν, ἐχθρότης.

ἐκτραχύνω, *ἐξετράχυνα—ἐξετραχύνθην*· ποιῶ τι τραχὺ τέως ὁμαλὸν καὶ λεῖον· || μεταφ. ἐξάπτω τὰ πάθη, δημιουργῶ ἐχθρότητα, παροξύνω, παροργίζω: «τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξετράχυνε τὰς μεταξύ των σχέσεις», «διὰ τῶν μέτρων τούτων αἱ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων σχέσεις ἐκτραχύνονται ἀντὶ νὰ ἐξομαλύνωνται»· || παθ. *ἐκτραχύνομαι*· ἀποβαίνω, γίνομαι τραχύς, ἀτίθασος: «σὺν τῷ χρόνῳ ἐκτραχύνεται», «ἐξετραχύνθη ἐντελῶς».

ἐκτρέπω, ἀόρ. *ἐξέτρεψα—ἐξετράπην*· κάμνω τι νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς κανονικῆς πορείας, παρατρέπω: «ἐξέτρεψε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ»· || παρεκτρέπω, ἀποπλανῶ· || παθ. *ἐκτρέπομαι*· ἀπομακρύνομαι, ἐξέρχομαι ἀπὸ τῆς κανονικῆς ὁδοῦ, τρέπομαι πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν· || παρεκτρέπομαι, παρασύρομαι: «ἐξετράπησαν ἀπὸ τῆς συζητήσεως εἰς ἀντεγκλήσεις».

ἐκτρέφω, ἀόρ. *ἐξέθρεψα—ἐξετράφην,* παθ. μετχ. *ἐκτεθραμμένος*· τρέφω, παρέχω τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν πρὸς συντήρησιν, συντηρῶ παρέχων πάντα τὰ ἀναγκαῖα, ἀνατρέφω, μεγαλώνω: «στερεῖται τῶν ἀναγκαίων, ἵνα ἐκθρέψῃ τὰ τέκνα του».

ἐκτρέχω, ἀόρ. *ἐξέδραμον*· τρέχω ἔξω, ἀπομακρύνομαι τοῦ τόπου τῆς κατοικίας μου χάριν ἀναψυχῆς, κάμνω ἐκδρομήν: «ἐξέδραμον εἰς Μαραθῶνα, — εἰς τὴν Πεντέλην», «θὰ ἐκδράμωμεν εἰς Δελφούς,—εἰς 'Ολυμπίαν»· || ὑπερβαίνω τὰ ὅρια, — τὸν καιρόν.

ἐκτρίβω, ἀόρ. *ἐξέτριψα—ἐξετρίβην*· τρίβων ἀποβάλλω, ἐξαλείφω: «ἐκτρίβω τὴν κηλῖδα»· || μεταφ. ἀπεθίζω, κάμνω τινα νὰ ξεσυνηθίσῃ: «ἐκτρίβει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἰδιωματικὴν προφοράν», «αἱ παιδικαὶ κακαὶ ἕξεις μὲ τὴν πρόοδον τῆς ἡλικίας ἐκτρίβονται»· || προκαλῶ ἕλκος διὰ τῆς τριβῆς, ξεφλουδίζω.

ἔκτριμμα (τό)· ἕλκος προκληθὲν ἐκ τριβῆς.

ἐκτριπτικός, *—ή,—όν*· ὁ διὰ τῆς τριβῆς ἐκρηγνυόμενος, ἀναφλεγόμενος: «ἐκτριπτικὸν μῖγμα».

ἐκτριχόδιος (ὁ) (Ectrichodius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεΐδῶν,* περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τὰ περισσότερα ἰθαγενῆ τῆς 'Αμερικῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἐκτροπὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκτρέπειν, ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς κανονικῆς ὁδοῦ, ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς κατευθύνσεως, ἀπόκλισις: «ἡ ἐκτροπὴ τοῦ ροῦ»· || τὸ σημεῖον ὅπου γίνεται ἡ ἐκτροπή.

— *[Πυροβολ.]* 'Εκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς περὶ τὸν ἄξονα τοῦ σχήματος περιστροφικῆς κινήσεως τῶν ἐπιμήκων βλημάτων, ἕνεκα τῶν αὐλακίων, μετὰ τῆς περιστροφῆς δυνάμει τοῦ ἀνατρεπτικοῦ ζεύγους, ἀναπτυσσομένου τούτου ἐκ τῆς πλαγίας ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος ἕνεκα τῆς καταπτώσεως τῆς ἐφαπτομένης τῆς τροχιᾶς (βλ. λ. *βλῆμα*), ὁ ἄξων τῶν βλημάτων τούτων παρακολουθεῖ μὲν ἔν τινι μέτρῳ τὰς μεταβολὰς τῆς κλίσεως τῆς ἐφαπτομένης τῆς τροχιᾶς, παραμένει ὅμως σταθερῶς λοξῶς ὡς πρὸς τὸ ἐπίπεδον βολῆς (βλ. λ. *λίκνισις* καὶ *μετάπτωσις* τοῦ ἄξονος τοῦ βλήματος). 'Αποτέλεσμα τῆς λοξότητος ταύτης εἶναι ἡ *ἐκτροπὴ* ἢ ἡ *παρέκκλισις* τοῦ βλήματος ἐκ τοῦ ἐπιπέδου βολῆς κατὰ τὴν ὁριζόντιον ἔννοιαν, κατόπιν τῆς συνεχοῦς πλαγίας κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐπενεργείας τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος καὶ ὁ σχηματισμὸς τῆς ὁριζοντίας προβολῆς τῆς τροχιᾶς κατὰ καμπύλην, ὡς εἰς τὸ σχῆμα:

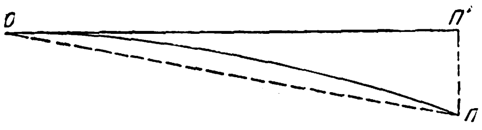

'Εκτροπὴ βολῆς.

[ΟΠ=ὁριζοντία προβολὴ τροχιᾶ-. ΟΠ=ἐπίπεδον βολῆς. Π=σημεῖον πτώσεως. Π Γ'=ἐκτροπή.]

'Η ἐκτροπή, θεωρουμένη πρακτικῶς εἰς τὸ σημεῖον πτώσεως, παράγεται κατ' ἀρχὴν πρὸς τὴν διεύθυνσιν περιστροφῆς τῶν αὐλακίων, αὐξάνει δὲ ὄχι μόνον μετὰ τῆς ἀποστάσεως, ἀλλὰ καί, πρὸ παντός, μετὰ τῆς γωνίας βολῆς· οὕτω διὰ τὰ τυφέκια, βάλλοντα συνήθως διὰ μικρῶν ὑψώσεων, ἡ ἐκτροπὴ τῆς βολίδος εἶναι ἀμελητέα εἰς τὰ συνήθη βεληνεκῆ· διὰ τὰ πυροβόλα ὅμως, ὡς βάλλοντα πάντοτε εἰς σχετικῶς μεγάλα βεληνεκῆ καὶ δὴ μετὰ μικρῶν γεμισμάτων ὑπὸ μεγάλας γωνίας βολῆς, ἡ ἐκτροπὴ τῶν ὀβίδων εἶναι λίαν οὐσιώδης καὶ λαμβάνεται κατὰ κανόνα ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν καθορισμὸν τῶν στοιχείων βολῆς (βλ. *παρεκτροπή*).

Τὸ φαινόμενον τῆς ἐκτροπῆς παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ σφαιρικὰ βλήματα τὰ βαλλόμενα, ὡς ἄλλοτε, ὑπὸ πυροβόλων μετὰ λείου κοίλου, ὀφειλόμενον εἰς περιστροφὴν αὐτῶν, παραγομένην κατὰ τὴν ἐκκίνησιν ἐν τῷ κοίλῳ, καθ' ἣν περίπτωσιν τὸ κέντρον βάρους δὲν συμπίπτει μετὰ τοῦ κέντρου σχήματος. Διὰ τοιοῦτον ἔκκεντρον βλῆμα, διατιθέμενον κατὰ τὴν γέμισιν οὕτως, ὥστε τὸ κέντρον βάρους νὰ κεῖται ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τοῦ κέντρου σχήματος, ἡ ἐκτροπὴ παράγεται πρὸς τὸ ἄνω ἢ κάτω, ἐξ οὗ ἐπέρχεται αὔξησις ἢ μείωσις τοῦ βεληνεκοῦς διὰ τὴν αὐτὴν γωνίαν βολῆς· ἡ ἀρχὴ αὕτη (πειράματα Magnus ἐν Βερολίνῳ τῷ 1851) ἐφηρμόσθη ἄλλοτε ἐν Πρωσσίᾳ διὰ βόμβας ἐκκεντρικάς, ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ πρὸς ἐπίτευξιν μᾶλλον τεταμένης ἢ μᾶλλον καμπύλη τροχιᾶς (ἀνάλογος ἀρχὴ ἐφαρμοσθεῖσα εἰς τὸ κατὰ τὸ 1924 ἐμφανισθὲν σύστημα τοῦ κινητῆρος Flettner ἐν Γερμανίᾳ διὰ τὴν κίνησιν διὰ τοῦ ἀνέμου τῶν πλοίων). Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἐκτροπίας, *—ου* (ὁ)· ὁ ἐκτετραμμένος οἶνος, τὸ κρασὶ τὸ ὁποῖον ἀρχίζει νὰ ξινίζῃ.

ἐκτροπίασις, *— εως* (ἡ) *[Οἰνολ.]*. 'Ασθένεια τοῦ οἴνου λίαν γνωστὴ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων (οἶνος ἐκτροπίας), προσβάλλουσα πάντας τοὺς οἴνους καὶ ἰδίᾳ τοὺς λευκοὺς τοὺς μὴ ὑποστάντας οὐδεμίαν μετάγγισιν καὶ στερουμένους ἐπαρκοῦς ὀξύτητος. Προκαλεῖται αὕτη ὑπὸ εἰδικοῦ ἀναεροβίου μικροβίου ζῶντος ἐν τῇ ὑποστάθμῃ τῶν οἰνοδοχείων καὶ προερχομένου ἐξ ἀκαθάρτων σταφυλῶν ἢ ὁπωσδήποτε προσβεβλημένων ὑπὸ παρασιτικῆς τινος ἀσθενείας. "Οπως ὅλα τὰ μικρόβια, οὕτω καὶ τὸ τῆς *ἐκτροπιάσεως* διὰ νὰ ζήσῃ καὶ ἀναπτυχθῇ ἔχει ἀνάγκην ὑψηλῆς θερμοκρασίας ἄνω τῶν 30^0 καὶ ὅταν εὕρῃ τοιαύτην προσβάλλει τὸ τρυγικὸν ὀξὺ καὶ τὰ τρυγικὰ ἅλατα τοῦ οἴνου καὶ παράγει διάφορα πτητικὰ ὀξέα, ὧν ἡ παρουσία ἐν τῷ οἴνῳ προσδίδει αὐτῷ ἀηδῆ γεῦσιν. 'Εκτὸς δὲ τῆς ἰδιαζούσης ταύτης γεύσεως οἱ ὑπὸ τῆς ἐκτροπιάσεως προσβεβλημμένοι οἶνοι χάνουν τὴν διαύγειαν αὐτῶν, ἀμαυροῦνται, καὶ ἀνακινούμενοι ἐντὸς ποτηρίου παρουσιάζουν νεφελώματα, ἐξ οὗ καὶ *συννέφιασμα* ἐκλήθη παρὰ τῷ λαῷ. 'Η ἐκτροπίασις τῶν οἴνων προλαμβάνεται διὰ τῆς ἐγκαίρου μεταγγίσεως αὐτῶν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ζυμώσεως εἰς καθαρὰ βυτία, καὶ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς γενικῆς ὀξύτητος αὐτῶν. Π. ΠΥΡΛΑΣ

ἐκτρόπιον (τὸ) *['Οφθαλμ.]*. 'Η ἐκστροφὴ τοῦ ἐλευθέρου χείλους ἢ καὶ ὅλου τοῦ βλεφάρου πρὸς τὰ ἔξω. Συμβαίνει δὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ κάτω βλέφαρον. Τὸ *ἐκτρόπιον* τοῦ ἄνω βλεφάρου εἶναι σπάνιον καὶ σπανιώτατον τὸ ἐκτρόπιον ἀμφοτέρων τῶν βλεφάρων. 'Η ἐκστροφὴ τῶν βλεφάρων δύναται νὰ εἶναι μικρά, ἀτελὴς ἢ τελεία. 'Ο ἐλάχιστος βαθμὸς αὐτῆς ἐκδηλοῦται ὅταν τὸ βλέφαρον, λ. χ. τὸ κάτω, μόλις ἀφίσταται τοῦ βολβοῦ, ὁπότε ἔχομεν καὶ ὑπεκστροφὴν τῶν δακρυϊκῶν σημείων, ἐξ οὗ καὶ ἐπιφοράν. 'Ενίοτε ὅμως ἡ ἐπιφορὰ προϋπάρχει, ἕνεκεν αἰτίας ἀσχέτου πρὸς τὸ ἐκτρόπιον, καὶ ἡ προΰπαρξις αὐτῆς συνεπάγει τὸ ἐκτρόπιον.

Τὰ αἴτια τοῦ ἐκτροπίου εἶναι πλεῖστα ὅσα· πάρεσις ἢ παράλυσις τῆς ἑβδόμης συζυγίας (προσωπικοῦ), οὐλώδης συρρίκνωσις μόνον τοῦ δέρματος τοῦ βλεφάρου ἢ καὶ τοῦ συνεκτικοῦ αὐτοῦ ἱστοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ ταρσοῦ, συνεπείᾳ ἐγκαυμάτων, τραυματισμῶν, κακοήθων φλυκταινῶν, συφιλωμάτων καὶ φυματιώσεως τοῦ περιοστέου τῶν χειλέων τῆς κόγχης, λύκου τοῦ δέρματος, στενοδερμίας (*Πανᾶς*), σκληροδερμίας, κακοήθων ὄγκων, χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων κτλ. Τὸ ἐκτρόπιον ἐπέρχεται ἐπίσης συνεπείᾳ ἐλαττώσεως τοῦ τόνου τοῦ δέρματος, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ, καθὼς καὶ τοῦ σφιγκτῆρος τῶν βλεφάρων, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς γέροντας. "Ετερον αἴτιον ἐκτροπίου εἶναι καὶ ἡ χρονία βλεφαρῖτις. 'Ενίοτε ὅμως ἡ βλεφαρῖτις ἐπέρχεται ἕνεκεν τοῦ ἐκτροπίου. Μεταξὺ τῶν συμπτωμάτων τοῦ ἐκτροπίου σημειοῦμεν τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ ἐπιπεφυκότος μέχρι χυμώσεως καὶ οἰδήματος· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον συμβαίνει: ἕνεκεν τοῦ οἰδήματος νὰ ἐπακολουθῇ τὸ ἐκτρόπιον. 'Ως ἐπιπλοκὰς τοῦ ἐκτροπίου σημειοῦμεν τὸν λαγόφθαλμον καὶ τὰς διαφόρους κερατίτιδας, αἵτινες συνεπάγονται σοβαροὺς κινδύνους διὰ τὸν ὀφθαλμόν.

'Η θεραπεία τῶν ἐκτροπίων σπανίως εἶναι φαρμακευτική. Κυρίως εἶναι χειρουργική, ποικίλλουσα ἀπὸ ἐξαίρεσιν τοῦ οἰδήματος τοῦ ἐπιπεφυκότος μέχρι τῆς βλεφαρορραφίας καὶ τῶν διαφόρων τρόπων τῆς βλεφαροπλαστικῆς καὶ ἀναπλαστικῆς. Αἱ διάφοροι αὗται ἐπεμβάσεις χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Ιπποκράτους, 'Αντύλλου, 'Αετίου, Παύλου τοῦ Αἰγινήτου, Tagliacozzi (1597), Sedau (1739), Lawson (1870), Laugier (1872), Diffenbach (1838), Szymanowski, Πανᾶ (1899), Kühnt (1883), A. Terson, Thiersch, Truc, Dupuy-Dutemps (1927).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gabriélides,* Blepharoplastie. Description d'un nouveau microle dans un cas de pustule malique (Arch. d'Ofth. 1900.650).—*Dupuy-Dutemps,* Autoplastie palpébropalpébrale intégrale (Ann. d'Ocul. 1927.915).

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἔκτροπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκτετραμμένος, ὁ ἔξω τοῦ προσήκοντος τρόπου, ἄτοπος, ἡμαρτημένος, σφαλερός: «ἔκτροπος πρᾶξις»· || ***ἔκτροπα*** (τὰ) ὡς οὐσιαστ., παρεκτροπαί: «ἀφήσατε αὐτὰ τὰ ἔκτροπα».

ἐκτροχιάζω, ἀόρ. *ἐξετροχίασα—ἐξετροχιάσθην,* παθ. μετχ. *ἐκτροχιασμένος*· κάμνω τινὰ νὰ ἐξέλθῃ τῆς τροχιᾶς του· || παθ. *ἐκτροχιάζομαι*· ἐξέρχομαι τῆς τροχιᾶς μου, ἐπὶ τροχιοδρόμων, σιδηροδρόμων κττ.: «ὁ σιδηρόδρομος ἐξετροχιάσθη κατὰ τὴν καμπήν»· || μεταφ. ἐξέρχομαι τῆς προσηκούσης πορείας ἐν συζητήσει, ἐν συγγράμματι, ἐν τῷ βίῳ, παρεκτρέπομαι: «ἐξετροχιάσθη εἰς ὕβρεις», «πολλάκις ἐκτροχιάζεται ἀπὸ τοῦ θέματός του».

ἐκτροχίασις, *—εως* (ἡ), καὶ ***ἐκτροχιασμός***· ἡ ἀπὸ τῆς τροχιᾶς ἔξοδος, ἐπὶ τροχιοδρόμων, σιδηροδρόμων κττ.· || μεταφ. ἡ ἔξοδος ἀπὸ τοῦ προσήκοντος τρόπου, παρεκτροπή: «αἱ ἐκτροχιάσεις δεικνύουσιν ἀνώμαλον χαρακτῆρα».

— *[Σιδηρ.]* 'Η *ἐκτροχίασις* ἁμάξης ἢ ἁμαξοστοιχίας δύναται νὰ ὀφείληται εἴτε εἰς αὐτόβουλον ἐνέργειαν, εἴτε εἰς αἴτια προερχόμενα α') ἐκ τῆς γραμμῆς β') ἐκ τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ. 'Εκ τῆς *γραμμῆς* δύναται νὰ προέλθῃ ἐκτροχίασις ἐκ θραύσεως ράβδου, μὴ κανονικῆς λειτουργίας τοῦ συστήματος, ἀλλαγῆς τροχιᾶς εἴτε τῶν βελονῶν ἢ τῆς καρδίας, ἢ ἕνεκα σήψεως τῶν στρωτήρων, τουτέστιν ἐκ τῆς πλημμελοῦς συντηρήσεως τῆς γραμμῆς. 'Εκ τοῦ *τροχαίου ὑλικοῦ* δύναται νὰ προέλθῃ ἢ ἐκ θραύσεως ἄξονός τινος τροχῶν ἢ ἐξόδου ἐπισώτρου ἐκ μὴ καλῆς συντηρήσεως τῆς διατομῆς τῶν ἐπισώτρων. 'Η αἰτία αὕτη, ὅταν συμπέσῃ μὲ τὴν φθορὰν τῶν ράβδων εἰς τὰς καμπύλας, δύναται νὰ προξενήσῃ ἐκτροχίασιν ὁλοκλήρου ἁμαξοστοιχίας.

ἐκτρωγένεια (ἡ) *[Τερατογ.]*· βλ. λ. *ἐκτρωματογένεια.*

ἐκτρωδακτυλία (ἡ) (ectrodactylie) *[Τερατογ.]*. Δυσμορφία τῆς χειρὸς χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς συγγενοῦς ἐλλείψεως ἑνὸς ἢ πλειοτέρων δακτύλων. Οἱ μέσοι δάκτυλοι εἶναι οἱ συνηθέστερον ἐλλείποντες· ὁ δὲ ἀντίχειρ σπανιώτατα ἐλλείπει καθὼς καὶ ὁ μέγας δάκτυλος τοῦ ποδός. Μ. Ν. Κ.

ἔκτρωμα, *—ατος* (τό)· τὸ δι' ἐκτρώσεως τεχθὲν ἔμβρυον, τὸ ἐξάμβλωμα, τὸ ἀπόρριμμα, τὸ τερατόμορφον γέννημα.

—ἔκτρωμα συφιλιδικόν. 'Ο ὅρος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὸ συφιλιδικῆς προελεύσεως νεογνόν, καὶ δὴ τὸ ἐκ κληρονομικῆς συφίλιδος προερχόμενον, ὅπερ ἔχει πλημμελῆ τὴν διάπλασιν, εἶναι καχεκτικόν, ἀτροφικόν, δύσμορφον καὶ τοσοῦτον ἀδύνατον καὶ ἐξησθενημένον, ὥστε δὲν δύναται πολλάκις οὔτε νὰ θηλάσῃ οὔτε νὰ κραυγάσῃ. Τὰ ἐκτρωματικὰ ταῦτα πλάσματα ἔχουσι τὴν φυσιογνωμίαν γεροντικὴν καὶ τὸ πρόσωπον πλῆρες ρυτίδων. Συνήθως τὰ τοιαῦτα ἀποθνήσκουσιν ἡμέρας τινὰς ἀπὸ τῆς γεννήσεως· ἀλλ' ἐὰν ἐπιζήσωσι τῆς βρεφικῆς καὶ παιδικῆς ἡλικίας, ἔχουσι τὰς ζωτικὰς αὐτῶν δυνάμεις κατωτέρας τοῦ φυσιολογικοῦ καὶ ἡ κατὰ τῶν νό-

Digitized by Google

σων ἄμυνα αὐτῶν εἶναι ἠλαττωμένη, κατωτέρα τῆς μετρίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος τῶν τοιούτων ἐκτρωμάτων, ὁ εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν ἐπερχόμενος, δὲν ἔχει σαφῆ τὴν αἰτιολογίαν. Μ.Ν.ΚΑΪΡΗΣ

ἔκτρωμα (τὸ) (Ectroma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν νήσων τῆς Σόνδης. Δ. Ν. Π.

ἐκτρωματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἔκτρωμα, ὁ ὁμοιάζων μὲ ἔκτρωμα: «ἐκτρωματικὴ φυσιογνωμία»· ‖ μεταφ. ὁ παρὰ τὴν ὀρθὴν φύσιν, τερατώδης: «ἡ ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις εἶναι ἐκτρωματική».

ἐκτρωματογένεια (ἡ) ἢ ***ἐκτρωγένεια*** *[Τερατογ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἀνώμαλος τερατογονικὴ διάπλασις τοῦ ἐμβρυϊκοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἢ μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ. Μ. Ν. Κ.

ἐκτρωμελὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό), ἀντὶ *ἐκτρωματομελής*· ὁ ἔχων μέλη ἐκτρωματικά, ἀτελῆ, τερατώδη. — *[Τερατογ.]* Ὁ ὅρος ἀναφέρεται εἰς τὴν τερατογονικὴν διάπλασιν, καθ' ἣν ἡ ἐνδομήτριος ἐπίσχεσις τῆς ἀναπτύξεως δύναται νὰ προσβάλῃ πάντα τὰ τμήματα τοῦ μέλους (χειρὸς ἢ ποδὸς) καθ' ὅμοιον καὶ ἴσον βαθμὸν (καθ' αὐτὸ καὶ κυρίως *ἐκτρωμελία*). Ὅθεν τὰ μέλη δὲν ἀντιπαρίστανται πλέον εἰμὴ ὑπὸ μικρῶν κολοβωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν, μετὰ δυσχερείας ὅμως, τὰ διάφορα τμήματα τούτων. Μ. Ν. Κ.

ἐκτρωμελία (ἡ) (ectromélie) *[Τερατογ.]*. Διαμαρτία περὶ τὴν διάπλασιν τεραταγονική, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἀναπτύξεως ἑνὸς ἢ πλειόνων μελῶν. Ἡ ἐκτρωτικὴ οὕτως εἰπεῖν κατάστασις περὶ τὴν ἐν τῇ μήτρᾳ διάπλασιν δυνατὸν νὰ ἀναφέρηται ὡσαύτως καὶ ἐφ' ἑκάστου τμήματος τοῦ μέλους. Ἡ γένεσις τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἀναπτύξεως τῶν μελῶν φαίνεται ὀφειλομένη, κατὰ τὸν Dareste, εἴς τινας πλημμελεῖς διατάξεις τοῦ ἀμνίου, ὅπερ, ἀσκοῦν πίεσιν ἐπὶ τῶν ὑμένων, περιορίζει τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἀναλόγως δὲ τῆς ποικιλίας τῆς προσβολῆς περὶ τὴν πλημμέλειαν τῆς ἀναπτύξεως τῶν μελῶν, διακρίνομεν εἰς τὴν ἐκτρωμελίαν τρία εἴδη τεράτων, ἤτοι: τοὺς *φωκομελεῖς*, τοὺς *ἡμιμελεῖς* καὶ τοὺς *ἐκτρωμελεῖς* (βλ. λ.). Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐκτρωσία (ἡ) (Ectrosia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη φυόμενα ἐν Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἔκτρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ αὐτόματος ἢ τεχνητὴ ἐκβολὴ τοῦ ᾠοῦ ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικός, ἡ συντελουμένη κατὰ τοὺς 4 πρώτους τῆς κυήσεως μῆνας ἐπὶ ἐμβρύου μὴ γεννωμένου ζῶντος καὶ ἐπιφέρουσα τὴν πρόωρον διακοπὴν τῆς κυήσεως. Ἡ ἐκβολὴ τοῦ ζῶντος ἀλλὰ μὴ βιωσίμου ἐμβρύου, ἡ συντελουμένη μεταξὺ τοῦ 5—7 μηνός, ἀποτελεῖ τὸν *πρώϊμον* τοκετόν, ἡ δὲ ἐπερχομένη εἰς ζῶν καὶ βιώσιμον ἔμβρυον κατὰ τὸν 7—8½ μῆνα ἀποτελεῖ τὸν *πρόωρον* τοκετόν. Ἡ τεχνητὴ ἔκτρωσις καλεῖται *ἄμβλωσις* (βλ. λ.). Ο. Ρ.

— *[Μαιευτ.]* Τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὴν αὐτόματον ἔκτρωσιν διακρίνονται εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας, ἤτοι: α') Εἰς παθήσεις τῆς μήτρας ἢ τοῦ ᾠοῦ. β') Εἰς κακώσεις καὶ τραυματισμοὺς ἐπὶ τὴν μήτραν ἢ ἐπὶ τὸ ᾠόν, δρώσας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. γ') Εἰς γενικὰ αἴτια, εἰς ἃ ἀνάγονται καταστάσεις τινές, ὧν ἡ πρὸς διακοπὴν τῆς κυήσεως ἐπίδρασις δὲν εἶναι ἔτι καθαρῶς γνωστή. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι πολλάκις ἡ ἐξακρίβωσις τῶν αἰτίων τῆς αὐτομάτου ἐκτρώσεως ἀποβαίνει δυσχερής, διότι ἀγνοεῖται ἢ δὲν ἀνακαλύπτεται ἡ κατ' ἐξακολούθησιν ἐπιδρῶσα αἰτία τῶν ἐκτρώσεων. Οὕτως πολλάκις εἰς γυναῖκας κατὰ τὸ φαινόμενον ἐντελῶς ὑγιεῖς ἐπέρχονται ἐπανειλημμέναι ἐκτρώσεις, αἵτινες καλοῦνται *καθ' ἕξιν* ἐκτρώσεις.

Ἡ ἔκτρωσις ἀποτελεῖ ἐπιπλοκὴν τῆς κυήσεως συνηθεστάτην, τῆς συχνότητος αὐτῆς ὑπολογιζομένης εἰς 1:4. Ἡ κλινικὴ πορεία τῆς ἐκτρώσεως εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς κυήσεως, καθ' ἣν αὕτη ἐπέρχεται. Ἐπὶ ἐκτρώσεως ἐπερχομένης κατὰ τὰς πρώτας ἑβδομάδας τῆς κυήσεως παρατηρεῖται αἱμόρροια, ὁτὲ μὲν συνεχής, ὁτὲ δὲ διαλείπουσα, ἀφθονωτέρα κατά τι τῆς συνήθους ἐμμήνου ρύσεως καὶ παρακολουθουμένη ἐνίοτε ὑπὸ θρόμβων αἵματος, προκαλούντων ἐπωδύνους συστολὰς τῆς μήτρας, αἵτινες χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῆς γυναικὸς ὡς *μητρικοὶ κωλικοί*. Διὰ τῶν συστολῶν τούτων τὸ ᾠόν, ὁτὲ μὲν ἀποκολλώμενον ἐν συνόλῳ ἀποβάλλεται τῆς μήτρας δίκην μάζης σαρκώδους, ᾠοειδοῦς καὶ κεκαλυμμένης ὑπὸ θρόμβων αἵματος, ὁτὲ δὲ ἀποχωριζόμενον τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος ἀποβάλλεται σὺν τῷ ρέοντι πρὸς τὰ ἔξω αἵματι δίκην μικρᾶς ὅσον καρύου τὸ μέγεθος κύστεως, ἥτις ἀναμιγνυομένη συνήθως μετὰ θρόμβων αἵματος ἀποβάλλεται ἀπαρατήρητος.

Ἐπὶ ἐκτρώσεως ἐπερχομένης κατὰ τὸν δεύτερον μῆνα τῆς κυήσεως, ἡ αἱμορραγία κατὰ κανόνα εἶναι ἀφθονωτέρα καὶ διαρκεστέρα, συνοδευομένη συνήθως ὑπὸ διαρκεστέρων καὶ αἰσθητοτέρων συστολῶν τῆς μήτρας, δι' ὧν τὸ ᾠὸν ἀποκολλώμενον ἐξωθεῖται ἐντὸς τῆς διασταλείσης τραχηλικῆς κοιλότητος καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν μητρικὸν στόμιον, συμπαρασῦρον ὄπισθεν αὐτοῦ τοὺς ὑμένας. Μετὰ ταῦτα δὲ παρὰ μὲν ταῖς πολυτόκοις ἐξωθεῖται ἄνευ ἀντιστάσεως διὰ τοῦ χαλαροῦ ἐξωτερικοῦ μητρικοῦ στομίου ἐντὸς τοῦ κολεοῦ συνήθως ἀκέραιον, παρὰ δὲ ταῖς πρωτοτόκοις παραμένει ἐνίοτε ἐντὸς τῆς διασταλείσης τραχηλικῆς κοιλότητος καὶ καλεῖται *τραχηλικὴ* ἔκτρωσις. Ἐπὶ ἐκτρώσεως ἐπερχομένης κατὰ τὸν τρίτον καὶ τέταρτον μῆνα τῆς κυήσεως, συνήθως ἡ ἀποβολὴ τοῦ ᾠοῦ γίνεται εἰς δύο χρόνους, ἤτοι διὰ τῶν συστολῶν τῆς μήτρας ρήγνυται τὸ θυλάκιον καὶ ἀποβάλλεται πρῶτον τὸ ἔμβρυον, εἶτα δέ, μετά τινας ὥρας ἢ ἡμέρας, ὁ πλακοῦς μετὰ τῶν ὑμένων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἐὰν μὲν αἱ συστολαὶ τῆς μητρὸς ἐξακολουθοῦσι καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἐμβρύου οὖσαι ἰσχυραὶ καὶ συχναί, ἀκολουθεῖ μετά τινας ὥρας καὶ ἡ ἀποκόλλησις καὶ ἔξωσις τοῦ πλακοῦντος μετὰ τῶν ὑμένων αὐτοῦ ἄνευ σοβαρᾶς αἱμορραγίας. Ἐὰν δ' ὅμως αἱ συστολαὶ εἶναι ἀσθενεῖς ἢ ἀναστέλλωνται τελείως, ἡ αἱμορραγία ἐλαττοῦται μέχρι τελείας παύσεως καὶ ὁ τράχηλος τῆς μήτρας συστέλλεται, οὕτως ὥστε πρὸς ἀποκόλλησιν καὶ ἔξωσιν τοῦ πλακοῦντος ἀπαιτεῖται νέα ἐργασία τῆς μήτρας, ἥτις παρακολουθεῖται κατ' ἀνάγκην καὶ ὑπὸ νέας αἱμαρραγίας. Ὅθεν ἡ ἔκτρωσις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (3—4 μηνῶν), παρουσιάζει κατὰ κανόνα δύο μορφάς, ἤτοι, ὁτὲ μὲν εἶναι πλήρης, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ἐμβρύου ἐπακολουθεῖ ταχέως καὶ ἡ ἔξωσις τοῦ πλακοῦντος μετὰ τῶν ὑμένων αὐτοῦ, ὁτὲ δὲ ἀτελής, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἐμβρύου ὁ πλακοῦς καὶ οἱ ὑμένες αὐτοῦ ἢ μέρη μόνον τούτων ἐπίσχονται ἐν τῇ μητρικῇ κοιλότητι.

Ἐπιπλοκαὶ ἐκτρώσεως. Αἱ κατὰ τὴν ἔκτρωσιν ἐπερχόμεναι ἐπιπλοκαὶ εἶναι ἡ *αἱμορραγία* καὶ ἡ *λοίμωξις*. Καὶ ἡ μὲν αἱμορραγία κατὰ τὴν πλήρη ἔκτρωσιν εἶναι ἐλαφρὰ καὶ ἀκίνδυνος, καταστελλομένη ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ᾠοῦ. Κατὰ τὴν ἀτελῆ δ' ὅμως ἔκτρωσιν, μετά τινας ἡμέρας ἢ ἑβδομάδας, ἐπέρχεται διὰ τῆς ἀποκολλήσεως τοῦ πλακοῦντος ἄφθονος καὶ ἀθρόα συνήθως αἱμορραγία, ἥτις, μὴ παρεχομένης ἐγκαίρως τῆς καταλλήλου συνδρομῆς, ἐπιφέρει βαρεῖαν ἀναιμίαν, σπανιώτερον δὲ καὶ τὸν θάνατον. Ἡ δ' ἐπερχομένη λοίμωξις ὀφείλεται εἰς τὴν εἴσδυσιν παθογόνων μικροργανισμῶν ἐντὸς τῆς μητρικῆς κοιλότητος, τοῦτο μὲν ἕνεκα τοῦ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατηρουμένου ἀνεῳγμένου μητρικοῦ στομίου, τοῦτο δὲ διὰ τῶν συνήθως κατὰ τὴν ἔκτρωσιν γιγνομένων ἐπανειλημμένως καὶ ἀπροσέκτως κολπικῶν ἐξετάσεων διὰ τοῦ δακτύλου καὶ πλύσεων, ἰδίως δὲ ἐπὶ ἀτελοῦς ἐκτρώσεως, καθ' ὅτι ὁ ἐν τῇ μήτρᾳ κατακρατούμενος πλακοῦς ἢ μέρος τούτου ἢ ὑμένων χρησιμεύουσιν ὡς ἔδαφος πρόσφορον εἰς τὴν καλλιεργίαν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἐντὸς τῆς μήτρας εἰσδυομένων παθογόνων μικροργανισμῶν. Εὐτυχῶς ἡ λοίμωξις αὕτη συνήθως περιορίζεται ἐν τῇ μήτρᾳ ἢ ἐν τοῖς ἐξαρτήμασιν αὐτῆς καὶ σπανιώτατα καταλήγει εἰς γενικὴν λοίμωξιν.

Διάγνωσις. Ἡ διάγνωσις τῆς ἐκτρώσεως συνήθως δὲν παρουσιάζει μεγάλας δυσχερείας. Πᾶσα αἱμορραγία προερχομένη εἴτε μετὰ βραχεῖαν εἴτε μετὰ παρατεταμένην ἐπίσχεσιν τῆς ἐμμήνου ρύσεως καὶ παρακολουθουμένη ἢ μὴ ὑπὸ συστολῶν ἐπωδύνων τῆς μήτρας, ἀποδοτέα κατὰ κανόνα εἰς ἐπικειμένην ἔκτρωσιν. Ἐν τούτοις ἡ αἱμορραγία αὕτη ἐνδέχεται νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς ἄλλας αἰτίας, ὡς λ. χ. εἰς ρῆξιν κιρσῶν ἢ εἰς πολύποδα τῆς μήτρας ἢ τοῦ τραχήλου ἢ εἰς ὄγκον αὐτῆς ἢ εἰς πάθησιν τοῦ ἐνδομητρίου ἢ καὶ εἰς ἐξωμήτριον κύησιν, ἀλλ' ὅμως τὸ ἀναμνηστικὸν τῆς ἀρρώστου, ἡ σπανιότης τῶν νοσηματων τούτων καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν σημείων τῆς κυήσεως διευκρινίζουσι τὴν διάγνωσιν. Σημειωτέον ὅμως ὅτι, καίτοι τὰ κύρια συμπτώματα τῆς ἐπικειμένης ἐκτρώσεως εἶναι ἡ αἱμορραγία καὶ οἱ πόνοι, ἐν τούτοις τὰ κλινικὰ παραδείγματα βεβαιοῦσιν ὅτι πολλάκις ἐλαφρὰ αἱμόρροια, ἢ καὶ ἀφθονωτέρα ἐνίοτε αἱμορραγία, ἐξακολουθοῦσα ἐπί τινας ἑβδομάδας, δὲν ἀποτελεῖ σύμπτωμα ἀναποφεύκτου ἐκτρώσεως· διότι παρετηρήθη ὅτι ἐπὶ ἐλαφρᾶς καὶ περιωρισμένης ἀποκολλήσεως τοῦ ᾠοῦ ἢ μόνου τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος ἡ κύησις ἐξακολουθεῖ ἐνίοτε μέχρι τοῦ τέρματος αὐτῆς καὶ τὸ ἔμβρυον γεννᾶται ἄρτιον καὶ ὑγιές. Ὅθεν, ἐφ' ὅσον τὸ μητρικὸν στόμιον, ἡ τραχηλικὴ κοιλότης καὶ τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς μήτρας δὲν ἔχουσιν ἔτι διασταλῆ, ἡ ἐπερχομένη αἱμορραγία καὶ αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας δὲν ἀποτελοῦσι συμπτώματα ἀναποφεύκτου ἐκτρώσεως, ἀλλὰ μόνον ἐπικειμένης τοιαύτης, ἥτις ὅμως διὰ καταλλήλου θεραπείας συνήθως ἀναστέλλεται. Τοὐναντίον ὅμως, ἐὰν σὺν τῇ ἐπερχομένῃ αἱμορραγίᾳ αἱ ἐπώδυνοι συστολαὶ τῆς μήτρας εἶναι κανονικαί, διὰ δὲ τῆς κολπικῆς ἐξετάσεως τὸ μητρικὸν στόμιον παρίσταται διεσταλμένον, ἢ ἐὰν πρὸ τοῦ μητρικοῦ στομίου προβάλληται τμῆμα τοῦ ᾠοῦ ἢ τὸ ἐξωτερικὸν μητρικὸν στόμιον εἶναι μὲν ἔτι κεκλεισμένον, ἡ τραχηλικὴ δ' ὅμως κοιλότης ἢ τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς μήτρας εἶναι διεσταλμένον καὶ ἐν αὐτοῖς περιέχεται τὸ ᾠόν, ἡ ἔκτρωσις ἔσται ἀναπόφευκτος. Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ διάγνωσις τῆς ἀτελοῦς ἀπὸ τῆς πλήρους ἐκτρώσεως, οὖσα λίαν ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, ἀποβαίνει πολλάκις λίαν δυσχερής. Ἀλλ' ὅταν ἡ μήτρα μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἐμβρύου παραμένῃ εὐμεγέθης καὶ μαλθακή, ὁ τράχηλος αὐτῆς εὐρύς, ἡ δ' αἱμορραγία καὶ οἱ πόνοι ἐξακολουθοῦσι, δύναταί τις μετὰ βεβαιότητος νὰ προαποφανθῇ ὅτι πρόκειται περὶ ἀτελοῦς ἐκτρώσεως· ἐλλειπόντων ὅμως τῶν πόνων καὶ τῆς αἱμορραγίας, τοῦ δὲ τραχήλου κεκλεισμένου ὄντος, ἡ διάγνωσις μένει ἀμφίβολος, διακρινομένη μόνον διὰ τῆς ἐπελεύσεως ἐπιπλοκῆς τινος.

Θεραπεία. *α') Ἐπικειμένης ἐκτρώσεως*. Ἐπὶ ἐπικειμένης ἀλλ' ἀναχαιτιστέας ἐκτρώσεως, συνιστῶνται τὰ καταστέλλοντα τὰς συστολὰς τῆς μήτρας, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ τὴν περαιτέρω ἀποκόλλησιν τοῦ ᾠοῦ μέσα, ἤτοι οἱ λαβδανοῦχοι, ἐξ 25—50 σταγόνων, ὑποκλυσμοὶ πρωΐας καὶ ἑσπέρας ἤ, ὑφισταμένης ἀνάγκης ταχυτέρας δράσεως τῶν ναρκωτικῶν, ἡ ἔνεσις μορφίνης ἐκ 0,01 γρ. μέχρι 2—3 ἐντὸς 24 ὡρῶν. Πᾶσα δὲ τακτικὴ θεραπεία, καὶ αἱ θερμαὶ ἢ ψυχραὶ κολπικαὶ πλύσεις ἢ ἄλλα ἐπὶ τὴν μήτραν ἀμέσως δρῶντα μέσα ἀντεδείκνυνται ἀπολύτως. *β') Ἀναποφεύκτου ἐκτρώσεως*. Ἡ ἀναπόφευκτος ἔκτρωσις συνήθως ἀκολουθεῖ πορείαν κανονικήν, συμπληρουμένη κατὰ κανόνα ἐντὸς ὡρῶν τινων ἄνευ ἐπιπλοκῆς τινος. Ὅθεν, ἐφ' ὅσον οὐδεμία παρατηρεῖται ἐπιπλοκή, συνιστᾶται ἀποχὴ ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως, ἰδίως δὲ τῶν δακτυλικῶν ἐξετάσεων καὶ κολπικῶν πλύσεων, ὡς καὶ τῆς διὰ τῶν δακτύλων ἢ ἐργαλείων ἀποσπάσεως τοῦ προβαλλομένου εἰς τὴν τραχηλικὴν κοιλότητα ᾠοῦ. Ἐπερχομένης ὅμως ἀφθόνου ἢ παρατεταμένης αἱμορραγίας ἢ τοῦ ᾠοῦ κατακρατουμένου ἐν τῇ μήτρᾳ, τοῦ δὲ στομίου αὐτῆς μὴ διαστελλομένου, συνιστῶνται ἡ τεχνητὴ διαστολὴ τοῦ μητρικοῦ στομίου καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ᾠοῦ ἢ τοῦ ὑπολειφθέντος πλακοῦντος ἢ ὑμένων διὰ τῶν δακτύλων ἢ διὰ τοῦ ξέστρου. *γ') Ἀτελοῦς σηπτικῆς ἐκτρώσεως*. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μεγάλως ἀπησχόλησε τοὺς κλινικοὺς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ πάντες σχεδὸν κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρὸ πάσης ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως ἀνάγκη νὰ ἐξετάζηται μικροβιολογικῶς τὸ ἔκκριμα τοῦ κολεοῦ, καὶ ἐὰν μὲν ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ λοίμωξις δὲν ὀφείλεται εἰς παθογόνους στρεπτοκόκκους ἢ σταφυλοκόκκους, νὰ ἐνεργῆται ἡ ἐκκαθάρισις τῆς μητρικῆς κοιλότητος καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατακρατουμένων διὰ τῆς ἀποξέσεως καὶ τῶν ἐνδομητρίων πλύσεων, τοὐναντίον δέ, ἐὰν ἡ καλλιεργία τοῦ ἐκκρίματος τῆς μήτρας ἀποδείξῃ ὅτι πρόκειται περὶ στρεπτοκοκκικῆς ἢ σταφυλοκοκκικῆς λοιμώξεως, ἀνάγκη ν' ἀπέχῃ τις ἀπὸ πάσης ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως πρὸς πρόληψιν ἐπεκτάσεως καὶ γενικεύσεως τῆς λοιμώξεως, περιοριζόμενος εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν δυνάμεων τῆς ἀρρώστου καὶ εἰς τὴν τῆς μήτρας δι' ἐνέσεων ἐργοτίνης· εἰς τὸν πρακτικὸν ὅμως ἰατρόν, τὸν ἐξασκοῦντα τὸ ἐπάγγελμα ἐν μικραῖς πόλεσι καὶ χωρίοις καὶ μὴ ὄντα εἰς θέσιν νὰ μεταχειρισθῇ τὰς πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς παθογονίας τῶν ἐν τοῖς ἐκκρίμασι τῆς μήτρας μικροοργανισμῶν μεθόδους, συνιστᾶται, κατ' ἀνάγκην, πρὸς κατεύθυνσιν τῆς τηρητέας θεραπευτικῆς ἀγωγῆς ἐπὶ ἐκτρώσεως ἐπιπλεκομένης μετὰ λοιμώξεως, νὰ στηρίζηται οὗτος ἐπὶ τῶν ἀκολούθων κλινικῶν φαινομένων:

Προκειμένου λ. χ. περὶ ἀτελοῦς ἐκτρώσεως παρατεινομένης ἐπὶ ἡμέρας καὶ παρακολουθουμένης ὑπὸ συνεχοῦς ἢ διαλειπούσης αἱμορραγίας, καὶ καθ' ἣν ὁ πυρετὸς εἰσέβαλε μετὰ πάροδον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς, τὸ δὲ μητρικὸν στόμιον εἶναι ἱκανῶς διεσταλμένον καὶ ὁ τράχηλος τῆς μήτρας ἔχει ἐξαλειφθῆ, συνιστᾶται ἡ ἄμεσος διὰ τοῦ ξέστρου ἐκκένωσις τῆς μήτρας ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ συγκρατουμένων ὑπολειμμάτων τοῦ ᾠοῦ. Διότι ἡ μακρὰ πεῖρα ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ ἀναπτυσσόμενος πυρετὸς κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας ὀφείλεται κατὰ κανόνα εἰς ἀπορρόφησιν σηπεδονωδῶν τοξινῶν, προερχομένων ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ἐν τῇ μήτρᾳ συγκρατουμένων ὑπολειμμάτων τοῦ ᾠοῦ καὶ σπανίως εἰς μόλυνσιν ἐκ παθογόνων στρεπτοκόκκων ἢ σταφυλοκόκκων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας, μετὰ τὴν διὰ τοῦ ξέστρου ἐκκένωσιν τῆς μήτρας, ἐπακολουθεῖ οὐχὶ σπανίως σφοδρὸν ρῖγος καὶ ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας μέχρι 39° καὶ 40°, τὰ φαινόμενα ὅμως ταῦτα δὲν ὀφείλονται εἰς λοίμωξιν τῶν παθογόνων μικροργανισμῶν ἀλλ' εἰς τήν, διὰ τῶν προξενηθέντων διὰ τοῦ ξέστρου ἐπὶ τοῦ ἐνδομητρίων τραυμάτων, ἀπορρόφησιν τοξινῶν ἢ καὶ εἴσδυσιν μικροβίων οὐχὶ παθογόνων, πρόκειται δηλαδὴ περὶ μηχανικῆς μικροβιαιμίας (Bumm)· διὸ καὶ μετὰ 24 συνήθως ὥρας ἡ θερμοκρασία ἐπανέρχεται εἰς τὸ κατὰ φύσιν καὶ ὁ σφυγμὸς παραμένει φυσιολογικός, τῆς ἀρρώστου εἰσερχομένης ὅθεν σταθερῶς εἰς ἀνάρρωσιν. Προκει-

Digitized by Google

μένου δ' ὅμως περὶ ἐκτρώσεως μὴ ἔτι συντελεσθείσης ἢ ἀτελοῦς τοιαύτης, καθ' ἣν ὁ πυρετὸς εἰσέβαλε κατὰ τὰς πρώτας 24—48 ὥρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς, τὸ δὲ στόμιον τῆς μήτρας παραμένει κεκλεισμένον ἢ ἐλαφρῶς μόνον χαῖνον καὶ ὁ τράχηλος τῆς μήτρας διατηρεῖ τὸ φυσιολογικὸν αὐτοῦ σχῆμα, τουτέστι δὲν ἐξηλείφθη, καὶ μηδεμία ἢ μηδαμινὴ παρατηρεῖται ρύσις αἵματος ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, συνιστᾶται ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως, τοῦ ἰατροῦ περιοριζομένου εἰς τὴν προσδοκητικὴν θεραπείαν, ἤτοι τὴν ἐνίσχυσιν τῶν δυνάμεων τῆς γυναικὸς διὰ χορηγήσεως ᾠῶν, γάλακτος, ὠμοῦ κρέατος, κομπόστας, οἴνου ἢ κονιὰκ καὶ δι' ἐνέσεων τρὶς τῆς ἡμέρας καφουρούχου ἐλαίου, ἅπαξ δὲ εἰς 24 ὥρας ὀροῦ φυσιολογικοῦ ἐκ 500 γρ., συγχρόνως δὲ καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν συστολῶν τῆς μήτρας δι' ἐνέσεων ἐναλλὰξ ἐργοτίνης καὶ ὑποφυσίνης. Διότι ἡ πεῖρα ἐδίδαξεν ὅτι κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας συνήθως πρόκειται περὶ στρεπτοκοκκικῆς λοιμώξεως, τῶν στρεπτοκόκκων εἰσαχθέντων ἔξωθεν διὰ μεμολυσμένων χειρῶν ἢ ἐργαλείων (χειρουργικὴ ἔκτρωσις), κατ' ἀκολουθίαν δὲ πᾶσα ἐπέμβασις κατὰ τῆς περιπτώσεως ταύτης παρέχει ἀφορμὴν εἰσδύσεως τῶν παθογόνων τούτων μικροργανισμῶν εἰς τὴν κυκλοφορίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Λοῦρος*, Μαιευτικὴ β ἐκδ. (1926).— *Stöckel*, «Zentralbl. f Gyn.» ἀριθ. 35 (1922).—*Winter*, Zentralbl. f. Gyn. ἀριθ. 120 (1923).—*Warnekros*, Deutsch. Geselsch. f. Gyn. in Heidelberg, «Zentalbl. f. Gyn. ἀριθ. 120 (1923).—*N. Louros*, Deutsch. Geselsch. f. Gyn. Heidelberg. «Zentralbl. f. Gyn.» ἀριθ. 120 (1923). Κ. ΛΟΥΡΟΣ

—*[Νομ.—'Ιατροδικ.]* Βλ. *ἄμβλωσις*.

—*[Κτηνιατρ.]* Εἰς τὰ μόνοπλα θεωρεῖται ὡς ἔκτρωσις ἡ ἐξώθησις τοῦ ἐμβρύου 40 ἡμέρας πρὸ τοῦ κανονικοῦ τέρματος, εἰς τὰς ἀγελάδας 35, εἰς τὰ μικρὰ μηρυκαστικὰ 20, εἰς τὸν χοῖρον 15 ἡμέρας εἰς τὸν κύνα καὶ γαλῆν μίαν ἑβδομάδα. Τὰ αἴτια τῆς ἐκτρώσεως εἶναι ποικίλα καὶ τυχαῖα ὡς τὰ ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς χώρας διάφορα κτυπήματα, αἱ κακαὶ ὑγιειναὶ συνθῆκαι (ὑπερβολικὴ κλίσις τοῦ δαπέδου τῶν σταύλων), ἡ πλημμελὴς καὶ ἐλαττωματικὴ διατροφὴ (τροφαὶ δύσπεπτοι, τοξικαί, ἠλλοιωμέναι, εὐρωτιῶσαι), τὸ πότισμα διὰ ψυχροῦ ὕδατος, αἱ χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις, ἡ παροχὴ φαρμάκων δραστικῶν (καθαρτικὸν εἰς μεγάλας δόσεις, τέλος ὅλαι αἱ σοβαραὶ νόσοι αἱ ἐπιδρῶσαι βαθέως ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ (κωλικοί, πνευμονία, φυματίωσις, ἀφθώδης πυρετός, τύφος κτλ.). Τὰ συμπτώματα ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμβρύου. Συνήθως τὰ προετοιμάζοντα ἔκτρωσιν ζῷα οὐδεμίαν παρουσιάζουσιν ἀδιαθεσίαν· ὅταν ὅμως τὸ ἔμβρυον εὑρίσκεται εἰς στάδιον ἀρκετὰ προκεχωρημένον, τὰ ζῷα παρουσιάζουσιν ἀνησυχίαν, χάνουσι τὴν ὄρεξιν αὐτῶν, βαδίζουσι δυσκόλως καὶ ἐκ τοῦ ἐξωδηκότος αὐτῶν αἰδοίου ἐξέρχονται βλεννώδη ὑγρά. Τὰ λοιπὰ συμπτώματα ὁμοιάζουσι μὲ ἐκεῖνα τοῦ κανονικοῦ τοκετοῦ. Αἱ ἐπιπλοκαὶ τῆς ἐκτρώσεως εἰσὶν ἡ αἱμορραγία, ἡ ἀναστροφὴ τῆς μήτρας καὶ ἡ κατακράτησις τοῦ πλακοῦντος. Ἡ ἔκτρωσις προλαμβάνεται διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων αἰτίων, εἰς περίπτωσιν ὅμως καθ' ἣν αὕτη δὲν δύναται ν' ἀποφευχθῇ, ὑποβοηθοῦμεν ταύτην διὰ τῶν συνήθων μέσων (διεύρυνσις τοῦ τραχήλου, ἐξαγωγὴ τοῦ πλακοῦντος κτλ.). Ἡ βιαία ἔκτρωσις σπανίως προκαλεῖται ἐν τῇ κτηνιατρικῇ· ἐν τούτοις ἐνδείκνυται πρὸς διάσωσιν τῆς ζωῆς τῆς μητρὸς εἰς περίπτωσιν στενώσεως τῆς πυέλου, ἀκατασχέτου αἱμορραγίας, ἀναστροφῆς τοῦ κόλπου, μολύνσεως τῶν ἐναμνίων ὑγρῶν, ἐξασθενήσεως τῆς μητρός, προκαλεῖται δὲ διὰ διαφόρων τρόπων εὐκολώτερον εἰς τὰς φορβάδας ἢ ἀγελάδας δι' ἐρεθισμοῦ τοῦ στομίου τῆς μήτρας διὰ τῆς χειρός, διὰ διατρήσεως τῶν περικαλυμμάτων τοῦ ἐμβρύου καὶ διὰ θερμῶν πλύσεων τοῦ κόλπου.
Β. Χ.

ἐκτρωτικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔκτρωσιν, ὁ προκαλῶν τὴν ἔκτρωσιν: «ἐκτρωτικὰ φάρμακα».—'Επίρρ. ***ἐκτρωτικῶς***.

—**ἐκτρωτικὰ *φάρμακα*** *[Φαρμακοτ.]*. Οὕτω καλοῦνται φαρμακευτικαί τινες οὐσίαι ὡς *ἐκτρωτικαὶ* θεωρούμεναι· εἶναι δὲ ἐμμηναγωγὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δριμέα φάρμακα, ὧν γνωστότερα: ἡ *βράθυος πόα* (sabine), ἡ *πηγάνου πόα* (rue), ἡ *ἀψινθίου πόα* (absinthe), ἡ *ἀρτεμισίας ρίζα* (armoise) ἡ *ἀλόη* (aloès), ἡ *ἐρυσιβώδης βρύζα* (seigle ergoté) καὶ π. ἄ. 'Εκ τῶν νεωτέρων δὲ εἰδικαὶ σκευασίαι εἶναι ἡ *ἀπιόλη* (apiol) καὶ ἡ *ἀπιολίνη*, κλπ. Ἡ ἐνέργεια ὅμως πάντων τῶν φαρμάκων τούτων εἶναι λίαν ἀβεβαία, καὶ αἱ οὐσίαι αὗται ἐπικίνδυνοι λίαν εἰς τὸν ὀργανισμόν· δι' ὃ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἀπαγορεύεται.
Μ. Ν. Κ.

ἐκτρώφυσον (τὸ) (Ectrophysum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας.
Δ. Ν. Π.

ἐκτύλιξις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκτυλίσσειν, ἡ διάλυσις τοῦ τυλιγμένου, κοιν. *ξετύλιγμα*· || ἀνάπτυξις, ἐξέλιξις.

ἐκτυλίσσω, ἀόρ. *ἐξετύλιξα—ἐξετυλίχθην*· διαλύω τὸ τυλιγμένον, κοιν. *ξετυλίγω*: «ἐκτυλίσσω τὸν μίτον,—τὸ ὕφασμα»· || μεταφ. ἀναπτύσσω, ἐξελίσσω, κάμνω νὰ ἐμφανισθοῦν αἱ διάφοροι μεταβατικαὶ μορφαὶ μιᾶς πράξεως, μιᾶς σκηνῆς: «τὰ γεγονότα ἐκτυλίσσονται κινηματογραφικῶς».

ἐκτυλωτικὸν (τὸ) *[Φαρμ.]*. Φάρμακον ἐναντίον τῶν τύλων ἀποτελούμενον ἐκ διαφόρων οὐσιῶν, ἐπικρατεστέρα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ σαλικυλικὸν ὀξύ. Τὸ ὀξὺ τοῦτο λόγῳ τῆς κερατολυτικῆς ἰδιότητος αὐτοῦ εἶναι λίαν δραστικὸν πρὸς ἀπολέπισιν στιβάδων τῆς ἐπιδερμίδος καὶ ἰδίᾳ τῶν τύλων. Μείγματα τυλοφθόρα ἀποτελοῦνται ἐκ κολλοδίου, σαλικυλικοῦ ὀξέος, ἐκχυλίσματος ἰνδικῆς καννάβεως, ὀξικοῦ ὀξέος κλπ. Ἄλλοτε ἐχρησίμευον ὡς ἐκτυλωτικὰ τὸ νιτρικὸν ὀξὺ πυκνόν, τὰ φύλλα τοῦ κισσοῦ μετ' ὄξους καὶ τὸ μολύβδοξος.
ΕΜ. Ι. ΕΜ.

ἐκτυλωτικός,—*ή,—όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς ἐκτύλωσιν, πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν τύλων (κάλων): «ἐκτυλωτικὰ φάρμακα»· || ***ἐκτυλωτικὸν*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

ἔκτυπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτυπωθεὶς κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐμφανίζῃ ἀνάγλυφον μορφήν· || τὸ οὐδ. *ἔκτυπον* (τὸ) λαμβάνεται ὡς οὐσιαστικόν.
—*[Φιλοσ.]* Καλεῖται παρὰ Berkeley *ἔκτυπον* τὸ κατ' ἀνθρωπίνην αἴσθησιν πρᾶγμα (intellectus ectypus), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἀρχέτυπον*, τουτέστι τὴν ἐν τῷ θείῳ νῷ περὶ παντὸς πράγματος ἰδέαν. Ἡ τοιαύτη σημασία τοῦ ἀρχετύπου δὲν διαφέρει τῆς παρὰ Πλάτωνι, Μαλεβραγχίῳ καὶ τοῖς νεωτέροις τῶν ἰδεοκρατῶν· ἐνῷ, ἀντιθέτως, ταυτίζεται σχεδὸν πρὸς τὴν τοῦ *προτύπου*, παρὰ Λοκκίῳ καὶ Condillac, καὶ τὴν τοῦ *ὑποθετικοῦ* καὶ *ἰδεατοῦ* παρὰ Tain καὶ Maine de Biran. —Ω.

ἐκτυπῶ (*—όω*) καὶ *—ώνω*, ἀόρ. *ἐξετύπωσα—ἐξετυπώθην*, παθ. μετχ. *ἐκτετυπωμένος*· κάμνω, κατασκευάζω εἰκόνα ἢ σχῆμα ἔκτυπον, ἀνάγλυφον: «εἰς τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα ἐκτυποῦται κεφαλὴ 'Αθηνᾶς»· || τυπογρ. τυπώνω, ἔχω ὑπὸ τὸ πιεστήριον: «ἡ ἐφημερὶς ἤδη ἐκτυποῦται».

ἐκτύπωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκτυποῦν· εἰκὼν ἢ σχῆμα ἔκτυπον: «ἐκτύπωμα τῆς 'Αθηνᾶς», «ἐκτύπωμα σφραγῖδος» ἐκμαγεῖον σφραγῖδος.

ἐκτύπωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκτυποῦν, ἡ διὰ τοῦ τυπογραφικοῦ πιεστηρίου τύπωσις: «ἡ ἐφημερὶς εἶναι ὑπὸ ἐκτύπωσιν», «ἡ ἐκτύπωσις εἶναι ἀρίστη».

ἐκτυπωτὴς (ὁ)· ὁ ἐκτυπώνων, ὁ τεχνίτης τοῦ τυπογραφικοῦ πιεστηρίου, ἄλλως *τυπωτής*.

ἐκτυφλῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐξετύφλωσα—ἐξετυφλώθην*· κάμνω τινὰ ἐντελῶς τυφλόν, ἀποστραβώνω: «ὁ 'Οδυσσεὺς ἐξετύφλωσε τὸν Κύκλωπα»· || μεταφ. κάμνω τινὰ νὰ θολωθῇ ἡ διάνοιά του: «ἐξετυφλώθη ὑπὸ τῆς μεγάλης προικός,— ὑπὸ τοῦ κάλλους».

ἐκτύφλωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκτυφλοῦν, ἡ ἀπώλεια τῆς ὁράσεως κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς· κοιν. *στραβομάρα*.

ἐκτυφλωτικὴ (ἡ) (Excoecaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*, περιλαμβάνον 30 περίπου εἴδη, ἅτινα εἶναι δένδρα ἀειθαλῆ καὶ ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ δηλητηριώδους γαλακτώδους χυμοῦ των. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *'Εκτυφλωτικὴ ἡ ἀγάλλοχος* (Excoeearia agallocha), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν Μολούκων νήσων, ἥτις ἔχει δηλητηριώδη καὶ καυστικὸν χυμὸν καὶ τὸ ξύλον της καιόμενον λέγεται ὅτι προκαλεῖ τύφλωσιν. *'Εκτυφλωτικὴ ἡ στεατοφόρος* (Excoecaria sebifera), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Κίνας, ἐκ τῶν σπερμάτων τῆς ὁποίας λαμβάνεται οὐσία τις, ἥτις εἶναι γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα φυτικὸν στέαρ, ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν στεατοκηρίων.
Δ. Ν. Π.

ἐκτυφλωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκτυφλῶν, ὁ στερῶν τινα τῆς ὁράσεως: «τὸ ἐκτυφλωτικὸν φῶς τοῦ προβολέως»· || μεταφ. ὁ προκαλῶν θόλωσιν διανοητικήν: «τὸ χρῆμα εἶναι ἐκτυφλωτικόν.

ἔκτωρ,—*ορος* (ὁ)· ὁ σταθερῶς καὶ ἰσχυρῶς κρατῶν, ὁ συνέχων, ὄργανόν τι τοῦ δικτύου, τῆς ἀγκύρας (ἀρχ.)· || ἐντεῦθεν τὸ κύριον ὄνομα *Ἕκτωρ*.

Ἕκτωρ. Εἷς τῶν ἡρώων τῆς 'Ιλιάδος, ὁ ἄριστος τῶν προμάχων τῆς Τροίας, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης (εἰ καὶ δὲν ἀναγράφεται τοῦτο ρητῶς ἐν τῷ ἔπει), προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ 'Απόλλωνος. Δὲν εἶναι μόνον ὁ γενναιότατος ἀρχηγὸς τοῦ τρωϊκοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς ἄρχων τῆς πολιορκουμένης πατρίδος του, ἀντικαθιστῶν τὸν γέροντα ἤδη πατέρα του, συγκαλῶν καὶ διαλύων τὰς συνελεύσεις καὶ ὑπὸ πάντων τιμώμενος. Ἡ τύχη τῆς Τροίας συνδέεται ὑπό τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τρώων μετὰ τῆς τύχης τοῦ Ἕκτορος. Τούτου μόνον ἐκλείποντος ἡ πόλις θὰ ἐκυριεύετο. Καὶ προέβλεπε μὲν τὴν μοιραίαν πτῶσιν τῆς πατρίδος του, ἐθεώρει ὅμως ὑποχρέωσίν του νὰ προμάχηται ὑπὲρ αὐτῆς μέχρις ἐσχάτων, διότι ὑπὲρ τὸν θάνατον ἐφοβεῖτο τὸ ὄνειδος. Οὐδ' αὐτοὶ οἱ κακοὶ οἰωνοὶ ἠδύναντο νὰ κλονίσωσι τὴν ἰδέαν τοῦ καθήκοντος. Παροιμιώδης ἔμεινεν ἡ φράσις αὐτοῦ: «εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης». 'Εκ πάντων τῶν ἡρώων τῆς 'Ιλιάδος ὁ Ἕκτωρ ἵσταται ἐπὶ ἀνωτέρου ἠθικοῦ ἐπιπέδου, ὥστε τινὲς ὑπεστήριξαν ὅτι οὐχὶ ὁ 'Αχιλλεύς, ἀλλ' οὗτος εἶναι ὁ κεντρικὸς ἥρως τοῦ ποιήματος. Παρὰ τὴν ὁρμητικὴν νεότητα καὶ τὴν πείσμονα σκληρότητα τοῦ 'Αχιλλέως, ὁ Ἕκτωρ ἐξαίρεται ὡς πρότυπον ἀρετῆς, εὐσεβείας, δικαιοσύνης καὶ στοργῆς. Σέβεται καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλένην, αἴτιον τῶν δεινῶν τῆς πατρίδος του, διότι τὴν θεωρεῖ θῦμα τῆς 'Αφροδίτης. Εἶναι ὁ περισσότερον ἀνθρώπινος παντὸς ἄλλου ἥρωος συγκινούμενος αὐτὸς καὶ συγκινῶν. Ὁ πόνος αὐτοῦ φέρει αὐτὸν πλησιέστερον πρὸς πᾶσαν καρδίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου αὐξάνει τὸ ὕψος τῆς ἠθι-

Ὁ Ἕκτωρ καίων τὸν ἑλληνικὸν στόλον.
[Κατὰ παλαιὰν χαλκογραφίαν.]

κῆς αὐτοῦ ἀντιστάσεως. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἐξεχουσῶν πράξεων αὐτοῦ δύνανται νὰ λογισθῶσιν ἡ προθυμία, μεθ' ἧς προμαχεῖ τοῦ Σαρπηδόνος ('Ιλ. Ε. 680), ἡ μονομαχία αὐτοῦ μετὰ τοῦ Τελαμωνίου Αἴαντος ('Ιλ. Η. 1), ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ παρὰ τὰς Σκαιὰς πύλας σύγκρουσις, ἡ ὑπ' αὐτοῦ πυρπόλησις τῶν ἑλληνικῶν πλοίων καὶ ὁ ἀκολουθήσας φόνος τοῦ Πατρόκλου (Π. 822). 'Αλλὰ τέλος ὑποκύπτει καὶ οὗτος εἰς τὸ μοιραῖον. Φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ 'Αχιλλέως ρίπτεται ὑπ' αὐτοῦ βορὰ εἰς τοὺς κύνας. 'Αλλ' ἡ 'Αφροδίτη χρίσασα τὸν νεκρὸν αὐτοῦ δι' ἀμβροσίας τὸν προεφύλαξεν ἀπὸ τῆς σήψεως. 'Αφοῦ δὲ ὁ 'Αχιλλεὺς δέσας αὐτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν εἰς τὸ ἅρμα αὐτοῦ τὸν περιέφερε τρίς, συρόμενον ἐν τῇ κόνει, περὶ τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου, ἀπέδωκεν αὐτὸν κατὰ διαταγὴν τοῦ Διὸς εἰς τὸν γέροντα Πρίαμον, ἐλθόντα ἱκέτην μετὰ δώρων εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ. Παραλαβὼν ὁ πατὴρ τὸ πτῶμα τοῦ υἱοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ὑποστῇ κατὰ τὴν περιφοράν του περὶ τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου οὐδεμίαν βλάβην, διότι ὁ 'Απόλλων προεφύλαξεν αὐτό, ἔφερεν εἰς Ἴλιον, ἔνθα ἔκαυσε μεθ' ὅλων τῶν νομίμων τιμῶν. Οἱ συνήθως ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν Ἕκτορα χαρακτηρισμοὶ καὶ ἐπίθετα εἶναι: Πριαμίδης, κορυθαίολος, διίφιλος, φαίδιμος, μεγάθυμος, χαλκοκορυστής, βοὴν ἀγαθός, πελώριος, σθένει βλεμεαίνων, ποιμὴν λαῶν, κρατερός, μήστωρ φόβοιο. Παραβάλλεται δὲ πρὸς ὀλέθριον ἀστέρα προβάλλοντα ἐκ τῶν νεφῶν (Λ, 62), πρὸς κάπρον ἢ λέοντα μεταξὺ θηρευτῶν καὶ κυνῶν (Μ. 41), πρὸς στατὸν ἵππον ἀκοστήσαντα ἐπὶ φάτνῃ (Ο,263) καὶ πρὸς ὄρος χιονοσκεπὲς (Ν. 754).
Κ. Ι. Β.

—**Ἕκτωρ.** Ὁ τέταρτος μετὰ τὸν Ἄμφικλον βασιλεὺς τῆς Χίου, Κοδρίδης θεωρούμενος. Ὁ Ἕκτωρ μαρτυρεῖται λαμπρὸς βασιλεύς, ἐπιτυχῶς ἀγωνισθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν 'Ιώνων κατὰ τῶν 'Αβάντων καὶ Καρῶν, οἵτινες κατεῖχον τὴν νῆσον. 'Επειδὴ δὲ τὸ κατόρθωμα τοῦ ἐξιωνισμοῦ τῆς νή-

Digitized by Google

σου ἐθεωρήθη μέγα, ἐκρίθη ὁ Ἕκτωρ ἄξιος νὰ παρακαθήσῃ εἰς τὸ Πανιώνιον, πρῶτος αὐτὸς τῶν Χίων ἀξιωθεὶς καὶ τρίποδος πολυτελοῦς ὡς ἐπάθλου. Α. Σ.

— **Ἕκτωρ** (Hector) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 624. Ἀνεκαλύφθη τὴν 10ην Φεβρουαρίου 1907 ὑπὸ τοῦ A. Kopff ἐν Heidelberg. Σ. Π.

«Ἑκυρά» (Hecura). Κωμῳδία τοῦ *Τερεντίου* (βλ. λ.).

ἐκφαίνω, *ἀόρ. ἐξέφηνα*· κάμνω τι φανερόν, δεικνύω, φανερώνω: «ἐκφαίνω τὴν αἰτίαν,—τὴν δειλίαν» || «ἐκφαίνω πόλεμον» κηρύττω πόλεμον *(ἀρχ.)*.

ἐκφανὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· φανερός, ὁλοφάνερος, ἐμφανής.

ἔκφανσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκφαίνειν, ἐκδήλωσις: «ἔκφανσις τῆς προαιρέσεως, —τῶν συναισθημάτων».

ἐκφαντικός, *—ή, —όν*, ὁ ἐκφαίνων, ὁ ἐκδηλῶν τι, ἐκδηλωτικός.

Ἔκφαντος. Υἱὸς τοῦ Εὐφάνους, Ἀθηναῖος (Θριάσιος). Ὑπῆρξε ταμίας τῆς βουλῆς καὶ στρατηγὸς ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρχελάου κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. —Β.

— **Ἔκφαντος** ὁ *Θάσιος*. Ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος ἐκείνου, ὅπερ ἐβοήθησε τὸν Στειρέα Θρασύβουλον νὰ καταλάβῃ τὴν Θάσον καί τινας πόλεις ἐν Θρᾴκῃ (390—389). — Β.

— **Ἔκφαντος** ὁ *Μιλήσιος*. Καλλιτέχνης, ἴσως γλύπτης, γνωστὸς ἐξ ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς, ἀνευρεθείσης ἐν Μήλῳ ἐπὶ στήλης, ἀποκειμένης νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου. Φαίνεται ὅτι ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ Ζ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. —Β.

— **Ἔκφαντος** ὁ *Συρακόσιος*. Νεοπυθαγορικὸς φιλόσοφος πιθανῶς, μαθητὴς τοῦ Ἱκέτα, τοῦ ὁποίου καὶ συνεμερίσθη τὴν γνώμην περὶ τῆς περὶ τὸν ἄξονα περιστροφῆς τῆς γῆς. Ὁ Ἔκφαντος θεωρεῖ τὰς μονάδας τῶν Πυθαγορείων ὡς σωματικὰ ἄτομα, κινούμενα ἐν τῷ κενῷ χώρῳ διά τινος θείας δυνάμεως, ἣν καλεῖ *νοῦν ἢ ψυχήν*. Ἡ δύναμις δὲ αὕτη εἶναι κατ' αὐτὸν καὶ ἡ πρωταρχικὴ αἰτία τῆς ἑνότητος καὶ τῆς σφαιρικῆς μορφῆς τοῦ κόσμου. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἔργον τι «Περὶ βασιλείας», ἀποσπάσματα τοῦ ὁποίου περιεσώθησαν. Α. Δ.

ἐκφαυλίζω, *ἀόρ. ἐξεφαύλισα—ἐξεφαυλίσθην*, παθ. μετ. *ἐκφαυλισμένος*· καθιστῶ τι φαῦλον, διαφθείρω, ἐξαχρειῶ: «ἐξεφαύλισε τὸ τίμιον ἔργον τοῦ διδασκάλου» || παριστῶ τι ὡς φαῦλον, ὡς μικρὸν καὶ εὐτελές, καταφρονῶ: «τὸ ἔθος τῶν Στωικῶν τοῦ ἐκφαυλίζειν τὰ πάντα, οἷον λέγουσιν ἐγωίδιον, χρηματίδιον, ἀργυρίδιον κτλ.».

ἐκφαυλισμὸς (ὁ) καὶ ***ἐκφαύλισις,*** *—εως* (ἡ)· ἡ μεταβολὴ ἀγαθῶν εἰς φαῦλα, διαφθορά, ἐξαχρείωσις, ἐξευτελισμός: «ἐκφαυλισμὸς τοῦ χαρακτῆρος».

ἐκφέρω, *ἀόρ ἐξήνεγκον* καὶ δημοτ. *ἐξέφερα—ἐξηνέχθην*· φέρω ἔξω, ἐκκομίζω, ἐξάγω || φέρω ἔξω πρὸς ἐνταφίασιν, κηδεύω || ἐκφέρω ἐκ τοῦ στόματός μου, ἀπαγγέλλω, προφέρω: «ἐκφέρει τὰς λέξεις ἄνευ τόνου» || «ἐκφέρω γνώμην» λέγω γνώμην: «ἐξηνέχθη ἡ γνώμη ὅτι . . .», ἰδίᾳ παθ. *ἐκφέρομαι*· εἶμαι ἐν γλωσσικῇ χρήσει, συντάσσομαι: «τὸ ῥῆμα δοκῶ ἐκφέρεται καὶ μετὰ τῆς δοτικῆς μοί, δοκῶ μοι», «τὸ ῥῆμα ἀκολουθῶ ἐκφέρεται μετὰ δοτικῆς ἁπλῆς καὶ ἐμπροθέτου, ἀκολουθῶ τινι καὶ ἀκολουθῶ σύν τινι».

ἐκφεύγω, *ἀόρ. ἐξέφυγον*· φεύγω οἱονεὶ λαθραίως, ἐπιτηδείως, διολισθάνω, κοιν. *ξεφεύγω*: «μοῦ ἐκφεύγει ἀπὸ τὴν μνήμην», «τὸ ἀέριον ἐκφεύγει ἀπὸ σχισμήν τινα τοῦ σωλῆνος».

ἐκφλέγω, *ἀόρ. ἐξέφλεξα*· καταφλέγω, κατακαίω, παραδίδω εἰς τὰς φλόγας.

ἐκφόβησις, *—εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐκφοβεῖν, ἀπειλή, κοιν. *φοβέρισμα*: «ἐκφόβησις τῶν παιδίων διὰ μορμολυκείου».

ἐκφοβητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκφόβησιν, ὁ ἐκφοβῶν.

ἐκφοβίζω· ἀντὶ τοῦ *ἐκφοβῶ* (βλ. λ.).

ἐκφοβιστικός, *—ή, —όν*· (ἀπὸ τοῦ *ἐκφοβίζω*)· ἀντὶ *ἐκφοβητικὸς* (βλ. λ.).

ἐκφοβῶ (—έω), *ἀόρ. ἐξεφόβησα—ἐξεφοβήθην*· κάμνω τινὰ νὰ φοβηθῇ, κατατρομάζω, κοιν. *φοβερίζω*, ἐπιβάλλομαι δι' ἀπειλῆς || παθ. *ἐκφοβοῦμαι* καὶ συνήθως *ἐκφοβίζομαι*· ἐπηρεάζομαι ὑπὸ φόβου, ὑπὸ ἀπειλῆς: «αὐτὸς δὲν ἐκφοβίζεται».

ἐκφορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκφέρειν, ἐκκομιδή· || **ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ, κηδεία**· || «ἐκφορὰ λέξεως» τύπος ἢ σύνταξις ἢ χρῆσις λέξεως: «ἡ κατὰ θηλυκὸν γένος ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος ζυγὸς εἶναι ἀδόκιμος», «ἡ μετὰ δοτικῆς ἐκφορὰ τοῦ καταχρῶμαι εἶναι δόκιμος, ἡ δὲ μετὰ αἰτιατικῆς μεταγενεστέρα».

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. *κηδεία*.

ἐκφορβιοῦμαι *(—όομαι)*· ἀποβάλλω τὴν φορβιάν, ἐπὶ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων, οἵτινες ἐνίοτε ἀπορρίπτουν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὴν φορβιάν.

ἐκφορβίωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀποβολή, ἡ ἀπόρριψις τῆς φορβιᾶς.

ἐκφορητικοὶ *πόροι ['Ανατομ.]*. Σωληνώδεις ἀγωγοί, δι' ὧν τὸ ἔκκριμα τῶν ἀδένων (σωληνοειδῶν, κυψελοειδῶν ἢ βοτρυοειδῶν=ἐξωκρινῶν) ἐκφορεῖται εἴτε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος εἴτε εἰς κοιλότητά τινα αὐτοῦ (βλ. *ἀδήν*).

ἔκφορος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ δεχθῇ ἔξω· || «*ἔκφοροι λόγοι*» οἱ ἐξενεχθέντες ἐκ τοῦ οἴκου λόγοι, οἱ κοινολογηθέντες.

— *[Ναυτ.]* Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν καλεῖται *ἔκφορον* (κοιν. *μαντιζέλο*, γαλ. le palanquin de ris, ἀγγλ. top-burton καὶ reef-tackle) σύσπαστον, οὗ ὁ τρόχιλος (βλ. σχ. εἰς λ. *ἀκροκέραιον*) ἀγκυρίζεται εἰς μύομμα τοῦ πλαγίου λώματος τῶν δολώνων καὶ εἰς τὸ ὕψος τῆς τελευταίας (κατωτάτης) σειρᾶς (βλ. σχ. 2 εἰς λ. *δόλων*), χρησιμεύον δὲ εἰς τὴν συμπλησίασιν πρὸς τὴν κεραίαν τῆς σειρᾶς ταύτης (βλ. σχ. εἰς λ. *ἀκροδετῶ*) πρὸς δέσιν τῆς *ἀκροδέας* κατὰ τὰς σειροδετήσεις τῶν δολώνων. Τὸ κέλευσμα «τοὺς ἐκφόρους!» δίδεται πρὸς ἔντασιν αὐτῶν εἰς τὸ ὅριον (κοιν. «ὅσο παίρνει») κατὰ τοὺς χειρισμοὺς πρὸς «δέσιν σειρᾶς δολώνων» (κέλευσμα προειδοποιητικόν). Εἰς τὰ μεγάλα ἱστία (μεγίστην καὶ ἀκάτιον) τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων ὁ ἔκφορος δὲν ἔχει σύσπαστον ἀλλ' ἐπάγοντα. Εἰς τοιαῦτα ἐπίσης πλοῖα τὸ ἔργον τοῦ ἐκφόρου ὑποβοηθεῖται καὶ διὰ μικροτέρου τοιούτου, *παρεκφόρου* ὀνομαζομένου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐκφορτῶ *(—όω)*, *ἀόρ. ἐξεφόρτωσα—ἐξεφορτώθην*· ἀφαιρῶ τὸ φορτίον, ἀπαλλάσσω τινὰ τοῦ φορτίου, κοιν. *ξεφορτώνω*: «ἐξεφόρτωσα τὸν ἵππον,—τὸν ἡμίονον,—τὴν ἅμαξαν» || ἐπὶ πλοίου, ἐκφέρω τὸ φορτίον εἰς τὴν ξηράν, ἐκβιβάζω: «τὰ ἐμπορεύματα,—οἱ σάκκοι,—τὰ κιβώτια ἐξεφορτώθησαν» || «τὸ πλοῖον ἐξεφόρτωσε» ἀπηλλάχθη τοῦ φορτίου του. Τὸ *ἐκφορτῶ* λέγεται καθόλου ὡς ἀποκατάστασις τοῦ δημοτ. *ξεφορτώνω* (βλ. λ.).

ἐκφόρτωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ φορτίου ἐκ τοῦ πλοίου ἢ τῆς ἁμάξης: «ἐκφόρτωσις τῶν ἐμπορευμάτων,—τῆς ξυλείας,—τῶν βοῶν κττ.».

— *[Ναυτ. Δίκ.]* Κατὰ τὸ ναυτικὸν ἐμπορικὸν δίκαιον ἀπαγορεύεται εἰς τὸν πλοίαρχον νὰ ἐκφορτώσῃ ἐμπόρευμά τι πρὶν ἢ συντάξῃ, ὑποβάλῃ τὴν ἔκθεσίν του καὶ ἐξελεγχθῇ αὕτη, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχῃ ἐπείγουσα περίπτωσις (Ἐμπ. ν. ἄρθρ. 361) καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν καταστρατηγήσεως τῶν φορολογικῶν νόμων καὶ πρόληψιν παραβάσεων τῶν ὑγειονομικῶν διατάξεων, αἵτινες ἐπιβάλλουσι τὴν κάθαρσιν, ἡ διάρκεια τῆς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ εἰμὴ μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐκθέσεως τοῦ πλοιάρχου.

Ἐλλείψει διατάξεως ἐν τῷ Ἐμπορικῷ νόμῳ, ἢ συμφωνία τῶν μερῶν, καὶ τοιαύτης μὴ γενομένης, ἡ συνήθεια τοῦ λιμένος προσδιορίζει τὸν βαρυνόμενον μὲ τὰς δαπάνας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ἐκφορτώσεως κατὰ τὸ πλεῖστον αὕτη βαρύνει τὸν φορτωτήν, παραλαμβάνοντα τὸ φορτίον ἐκ τῆς προκυμαίας, συνήθως ὅμως ἀναγράφεται ἐν ταῖς φορτωτικαῖς ῥήτρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὑπὸ τοῦ παραλήπτου παραλαβὴ γίνεται ἀπὸ τοῦ κύτους ἢ ἀπὸ τὸ σύσπαστον (palan, κοιν. *παράγκο*), δι' οὗ τὰ ἐμπορεύματα ἀνελκύονται ἐκ τοῦ κύτους πρὸς τὸ κατάστρωμα. Ὁ πλοίαρχος ὑποχρεοῦται νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν παραλήπτην περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ πλοίου καὶ ἀναμείνῃ αὐτὸν διὰ τὴν ἐκφόρτωσιν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐντεῦθεν βραδύτητος, ὁ ἐφοπλιστὴς συμφωνεῖ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφορτώσῃ ὁ πλοίαρχος ἀμέσως ἅμα τῇ ἀφίξει χωρὶς προηγουμένως νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν παραλήπτην καὶ δι' ἐξόδων βαρυνόντων τὸ φορτίον. Τοιαύτη συμφωνία, ἀφορῶσα μόνον τὴν ἐκφόρτωσιν, δὲν ἀπαλλάσσει τὸν πλοίαρχον τῆς ὑποχρεώσεως νὰ παραδώσῃ τὸ ἐμπόρευμα εἰς τὸν παραλήπτην. Τὴν ἐκφόρτωσιν ἀκολουθεῖ ἡ ἐπαλήθευσις τοῦ φορτίου, ἥτις γίνεται ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, συνήθως ὅμως αἱ ἀτμοπλοϊκαὶ ἑταιρεῖαι συμφωνοῦσι νὰ γίνεται ἐπὶ τοῦ πλοίου παρουσίᾳ τοῦ παραλήπτου, ἰδίως ὅταν ἡ παραλαβὴ ἔχῃ συμφωνηθῇ νὰ γίνεται ἀπὸ τὸ σύσπαστον. Τὸν χρόνον τῆς ἐκφορτώσεως τῶν ἐμπορευμάτων κανονίζει ἡ σύμβασις, ἄλλως ἡ ἐπιτόπιος συνήθεια (ἄρθρ. 371). Ὁ συμπεφωνημένος ἢ κατὰ συνήθειαν πρὸς τοῦτο χρόνος καλεῖται *σταλίαι*, ἐν περιπτώσει δὲ ὑπερβάσεως αὐτοῦ ὀφείλεται ἀποζημίωσις διὰ τὰς χρησιμοποιηθείσας ἐπὶ πλέον ἡμέρας. Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου τῶν σταλιῶν παρίσταται ἀναγκαῖος ἐπὶ ναυλώσεως ὁλικῆς ἢ ἐπὶ μεταφορῶν δι' ἀτμοπλοίων μὴ ἀκολουθούντων τακτικὰ δρομολόγια, οὐχὶ ὅμως ἐπὶ τῶν ἐκτελούντων τακτικὰ καὶ ὡρισμένα τοιαῦτα μὲ ἀναχωρήσεις καὶ ἀφίξεις καθ' ὡρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

Ἡ ἐκφόρτωσις προϋποθέτει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διὰ τοῦ πλοίου μεταφορᾶς τοῦ φορτίου εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ. Ἐὰν ὅμως πρὸ τοῦ ἀπόπλου ὁ διὰ τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ πλοῦς ἀπηγορεύθη ἐκ πράξεως δυνάμεώς τινος, ἡ σύμβασις τῆς ναυλώσεως διαλύεται ἄνευ ἀποζημιώσεως οὐδενὸς τῶν συμβαλλομένων. Τὰ ἔξοδα τῆς φορτώσεως καὶ ἐκφορτώσεως βαρύνουν τὸν φορτωτὴν (ἄρθρ. 373). Ἐὰν ὁ ἀπόπλους ἢ ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πλοῦ ἐμποδίζεται προσκαίρως ἐκ τυχαίου συμβεβηκότος ἢ ἐξ ἀνωτέρας βίας, ὁ φορτωτὴς δύναται νὰ ἐκφορτώσῃ τὸ φορτίον διαρκούσης τῆς προσκαίρου ἐμποδίσεως ἰδίᾳ αὐτοῦ δαπάνῃ, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀναφορτώσῃ ἢ ν' ἀποζημιώσῃ τὸν πλοίαρχον δίδων ἐγγύησιν (ἄρθρ. 374). Π. ΠΑΠΑΦΩΤΕΙΝΟΣ

— *[Στρατ.]* *Ἐκφόρτωσις* καλεῖται ἡ ἐργασία τῆς ἀπὸ τῶν σαγμάτων τῶν ἡμιόνων καταβιβάσεως τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ὀρεινοῦ πυροβόλου ἢ τοῦ πολυβόλου, καὶ κατόπιν ἡ σύνδεσις αὐτῶν, ὅπως ἀποτελεσθῇ πυροβόλον ἢ πολυβόλον δυνάμενον νὰ βάλῃ, πρὸς δ' ἡ ἐργασία τῆς ἐκ τῶν σαγμάτων τῶν σχετικῶν ἡμιόνων καταβιβάσεως τῶν κιβωτίων πυρομαχικῶν. Ἡ ἐκφόρτωσις ὑπὸ καλῶς ἐξησκημένου προσωπικοῦ διαρκεῖ περὶ τὸ 1 ½ ἕως 2 λεπτὰ τῆς ὥρας.

Καλεῖται δὲ γενικῶς *ἐκφόρτωσις* ἡ καταβίβασις παντὸς φόρτου ἐκ τοῦ σάγματος τοῦ κτήνους καὶ ἡ κατὰ γῆς ἀπόθεσις. Ν. Θ. Κ.

ἐκφορτωτήρ, *—ῆρος* (ὁ). Μηχανικὴ συσκευὴ χρησιμεύουσα πρὸς καλυτέραν διενέργειαν τῶν ἐκφορτώσεων. Τοιούτων συσκευῶν ὑπάρχουσι πλεῖστα συστήματα, χρησιμοποιούμενα κατὰ τὰς περιστάσεις: 1) Τὰ φέροντα συνήθως τὸ φορτίον βαγόνια εἶναι διατεθειμένα καταλλήλως, ὥστε ὅταν φθάσουν εἰς τὸ ἐπιθυμητὸν σημεῖον τῆς τροχιᾶς των ἀνοίγουσιν εἴτε κατὰ τὸν πυθμένα εἴτε κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὸ φορτίον χύνεται αὐτομάτως.

2) Τὰ βαγόνια εἴτε εἰσέρχονται εἰς εἰδικὸν περιστροφικὸν ἀνατροπέα, ἐν εἴδει λίκνου εὐκινήτου, ὅστις ἀνατρέπει δι' ἡμισείας περιστροφῆς τὸ βαγόνιον, συγκρατοῦν αὐτὸ καταλλήλως, καὶ τὸ κενώνει, εἴτε κατὰ τὴν πρόοδόν των πατοῦσιν εἰς δάπεδον ὑποχωροῦν καὶ τότε ὁ ἐμπρόσθιος ἄξων ταπεινοῦται καὶ τὸ βαγόνιον κλίνει κατὰ τὴν κεφαλὴν αἰσθητῶς καὶ τὸ φορτίον χύνεται πρὸς τὴν κεφαλήν, ἀνοιγομένης τῆς παρειᾶς ταύτης.

Ἐὰν ἡ τροχιὰ εἶναι χαμηλὴ καὶ ἡ ἐκκένωσις δὲν δύναται νὰ γίνῃ αὐτομάτως ἐντὸς τῶν πρὸς μεταφορὰν μέσων, τότε παρεντίθενται μεγάλοι μηχανικοὶ ἀνυψωτῆρες, οἵτινες ἀνυψοῦσι τὸ φορτωμένον βαγόνιον μέχρι τοῦ ποθητοῦ ὕψους καὶ ἐκεῖ τὸ ἀνατρέπουσιν ἐντὸς αὐλακωτοῦ ὁδηγοῦ, ἵνα διὰ τῆς βαρύτητος πέσῃ εἰς τὸ πρὸς μεταφορὰν μέσον.

3) Μεγάλοι μηχανοκίνητοι γερανοὶ ἀνυψοῦσι δι' ἀναρτήσεως τῶν δύο κεφαλῶν του τὸ βαγόνιον, καὶ ὅταν τὸ φέρωσιν εἰς τὸ σημεῖον κενώσεως, ἀφίνουσι τὴν μίαν κεφαλὴν νὰ χαμηλώσῃ καὶ τὸ φορτίον κενοῦται ἀνοιγομένης τῆς προσθίας πλευρᾶς.

4) Εἰδικοὶ γερανοὶ χρησιμοποιοῦσι τὰς σιαγόνας ἐκσκαφῆς διὰ τὴν παραλαβήν, μετακίνησιν καὶ ἐκφόρτωσιν τοῦ ὑλικοῦ.

ἐκφορτωτής, *—οῦ* (ὁ)· ὁ ἔχων ὡς ἔργον τὴν ἐκφόρτωσιν.

— *[Ναυτ. Δικ.]* Βλ. *ἐκφόρτωσις*.

ἐκφορτωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκφόρτωσιν ἀπὸ πλοίου ἢ ἁμάξης· || **ἐκφορτωτικὰ** (τὰ) ὡς οὐσ., τὰ ἔξοδα τῆς ἐκφορτώσεως.

ἐκφράζω, *ἀόρ. ἐξέφρασα—ἐξεφράσθην*, παθ. μετχ. *ἐκπεφρασμένος*· ἐκφέρω ἐκ τοῦ στόματος, λέγω, διατυπῶ: «ἐκφράζω τὴν γνώμην ὅτι...», «ζῶν ἔτι ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νά ..» || σημαίνω, δηλῶ, δεικνύω: «ἡ λέξις δημιουργὸς ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιεῖν», «τὸ λάμπον πρόσωπόν του ἐκφράζει τὴν ψυχικήν του εὐχαρίστησιν», «ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεφράσθη κατ' αὐτοῦ» ἐξεδηλώθη || παθ. *ἐκφράζομαι* ἐκφράζω τὰ διανοήματά μου: «ἐκφράζεται εὐχερῶς, δυσχερῶς,—καλῶς,—κακῶς», «δὲν ἐξεφράσθην ἀκριβῶς», «ἐκφρασθῆτε σαφέστερον» || ἀρθρῶ τὰς λέξεις ἢ συμπλέκω τὰς λέξεις πρὸς ἔκφρασιν διανοήματος: «δὲν ἐκφράζεται ἀπροσκόπτως».

ἔκφραξις, *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκφράσσειν, ἀφαίρεσις τοῦ φραγμοῦ, τοῦ βύσματος, κοιν. *ξεστούπωμα*.

ἔκφρασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκφράζειν, ἡ διὰ λόγου διατύπωσις διανοήματος, φράσις, ῥῆσις: «ἔκφρασις κομψή,— σεμνή, — ἀκριβής», «μετεχειρίσθη εἰς τὸν λόγον του ἐκφράσεις ὑβριστικὰς καὶ χυδαίας» || ἐκφορά, ἔκφανσις, ἐκδήλωσις: «ἡ ἔκφρασις τῆς χαρᾶς του,—τῆς λύπης του,—τῆς ἐπιθυμίας του,—τῆς γνώμης του κττ.», «ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου του,—τῆς φυσιογνωμίας του ἐμφαίνει ἔντιμον ἄνθρωπον» || *φιλοσ.*, ἡ ἀντικειμενική, αἰσθητῶς ἀντιληπτὴ ἐξωτερίκευσις ψυχικῶν ἐνεργειῶν καὶ καταστάσεων διὰ

Digitized by Google

κινήσεων τοῦ σώματος, λέξεων, σημείων εἰκόνων κλπ.

—*[Ἱστορ. Λογ.]* Ἡ *ἔκφρασις* εἶναι τὸ ὄνομα πολλῶν μεταγενεστέρων ποιημάτων περιγραφόντων ἔργα τῆς τέχνης, «λόγος ἐναργὴς» κατὰ τὸν Ἡσύχιον, «ἡ διὰ λόγου περιγραφὴ» κατὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα (10, 17). Εἶναι ἰδιαίτερον λογοτεχνικὸν εἶδος τῆς σοφιστικῆς, διότι αὕτη ἐθεώρει τὴν ἄσκησιν εἰς περιγραφὰς ὡς ἀφορμὴν πρὸς πνευματικὴν μόρφωσιν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὴν συμπεριέλαβεν εἰς τὰ ρητορικὰ γυμνάσματα. Μάλιστα δὲ ἠσμένιζον οἱ σοφισταὶ νὰ περιγράφωσι μιμήσεις τῆς φύσεως, ἤτοι εἰκόνας καὶ πλαστικὰ ἔργα καὶ νὰ χειραγωγῶσιν οὕτως ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς νέαν ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ τέχνη, ὡς ὁδηγὸν δεξιῶς χειριζόμενοι τὸν λόγον, τὸ ἐξεγειρόμενον αἴσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ δημιουργήματα τῆς σμίλης καὶ τοῦ χρωστῆρος. Πρῶτος δὲ ἔγραψε τοιαύτας περιγραφὰς εἰκόνων ὁ ρήτωρ Νικόστρατος ὁ Μακεδών, ζήσας ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκιανός, ὁ Πολέμων ὁ Ἀπουλήιος, ὁ Ἡλιόδωρος, ὁ Ἰμέριος ἤσκησαν τὴν κομψὴν ταύτην τέχνην. Περιεσώθη δὲ μέχρις ἡμῶν ἡ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σφόδρα ἐπαινουμένη διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν χάριν τῆς γλώσσης περιγραφὴ ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου τῶν ἔν τινι πινακοθήκῃ τῆς Νεαπόλεως 64 εἰκόνων. «Ἐκφράσεις» ἔγραψε καὶ ὁ Καλλίστρατος. Ἐν ταύταις ἄνευ προοιμίου περιγράφονται ἐν ἐπιτετηδευμένῃ γλώσσῃ δέκα λίθινα ἢ χαλκᾶ ἀγάλματα· δὲν περιορίζεται δὲ ὁ ἐξηγητὴς εἰς μόνα τὰ ἐν Ἑλλάδι ἔργα, ἀλλὰ περιγράφει καὶ τὸ ἐν Αἰθιοπίᾳ ἄγαλμα τοῦ Μέμνονος καὶ σύμπλεγμα Νυμφῶν παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμόν.

Κατὰ τὸν στ´ καὶ ζ´ αἰῶνα μ. Χ. αἱ ἐκφράσεις μετὰ τῆς ἐπιγραμματοποιίας κατέστησαν τὸ ἐπικρατοῦν τῆς ποιήσεως εἶδος. Ὁ ἐκ Κοπτοῦ τῆς Αἰγύπτου Χριστόδωρος συνέγραψε τὴν περίφημον ἔκφρασιν περὶ τῶν ἀγαλμάτων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γυμνασίου Ζευξίππου, Ἰωάννης δὲ ὁ Γαζαῖος τὴν ἔκφρασιν πίνακος τοῦ κόσμου. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὁ Παῦλος Σλεντιάριος ἔγραψεν ἔκφρασιν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ ἄμβωνος αὐτῆς. Κωνσταντῖνος ὁ Ρόδιος κατὰ τὸν Ι´ αἰῶνα ἐποίησε περιγραφὴν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐξ 981 τριμέτρων συγκειμένην, λίαν πενιχροῦ περιεχομένου. Ἡ ποιητικὴ αὕτη ἔκφρασις εἶναι πλήρης πλατυσμῶν καὶ ἐρασιτεχνικῶν κακοτεχνιῶν, πλήρης δὲ ἐχθρικῶν χαρακτηρισμῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Τὴν ἔκφρασιν ταύτην τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐξέδωκεν ἀρχικῶς ἐκ φωτογραφίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ κώδικος ὁ E. Legrand (ἐν «Revue des études gr.» 9, 32—65), ἔνθα (σελ. 66—103) καὶ λεπτομερῆ ἀρχαιολογικὰ σχόλια τοῦ Th. Reinach. Κατὰ τὸν ΙΕ´ αἰῶνα Ἰωάννης ὁ Εὐγενικὸς συνεχίζει τὴν ἀδιάκοπον παράδοσιν τῆς ρητορικῆς παιδείας διὰ τῶν ἐκφράσεων, ἐν αἷς ἀπεμιμήθη τὰς «εἰκόνας» ἢ ἐκφράσεις τοῦ Φιλοστράτου μετὰ περισσῆς ἐπιμελείας καὶ ὄχι ἄνευ τέχνης τινός. Ἐν τῇ «ἐκφράσει Τραπεζοῦντος» περιγράφει ὁ Εὐγενικὸς τὴν θέσιν καὶ τὰ περίχωρα τῆς πόλεως, ἥτις ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐν αὐτῇ αὐτοκρατορίας εἶχε προαχθῆ πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς, δὲν ἀνατρέχει ὅμως διόλου εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ παρελθόντος αὐτῆς. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ, ἥτις φέρει σχολειακὸν χαρακτῆρα καὶ μᾶλλον ἀκολουθεῖ περίφημα πρότυπα ἢ τὰς ἐκ τῆς φύσεως ἐντυπώσεις, πρωτότυπον καὶ ἐναργῆ περιγραφὴν τῆς τραπεζουντίας χώρας. Ἐκ τῆς ἀπομιμήσεως κοινῶν προτύπων ἐξηγεῖται καὶ ἡ συγγένεια τῆς ἐκφράσεως πρὸς τὴν περιγραφὴν ἐκείνων τῆς Θεσσαλανίκης, ἣν ὁ Ἰωάννης Καμενιάτης προέταξε τῆς ἀφηγήσεως περὶ τῆς ἐν ἔτει 904 καταστροφῆς τῆς πόλεως.

Ἄλλη ἔκφρασις, κατὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν γλῶσσαν παραδόξως συμφωνοῦσα πρὸς ταύτην, εἶναι ἡ περὶ τῆς νήσου Ἴμβρου, τρίτη ἡ περὶ τῆς Κορίνθου, τετάρτη ἡ περὶ τοῦ παρὰ τὴν Σπάρτην χωρίου Πετρίνης. Πλὴν τούτων τῶν τοπογραφικῶν εἰκόνων κατέλιπεν ὁ Εὐγενικὸς καὶ ἐκφράσεις ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἤτοι περιγραφὰς εἰκόνων. Τοιουτοτρόπως περιγράφει φανταστικὸν τοπίον μὲ πτηνὰ καὶ θηρευτικοὺς κύνας καὶ τοιαῦτα ἄλλα, οὗ τὸ μέσον κατέχει πλάτανος, εἰκὼν τῆς Θεοτόκου καὶ ζωγραφία παριστῶσα νεαρῶν βασιλέων ζεῦγος ἔν τινι κήπῳ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω Μᾶρκος Εὐγενικὸς ἀναφέρεται ὡς συγγραφεὺς ἐκφράσεων. Περιγράφουσιν αὗται τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου Εὐφραιμίου κ. τ. λ. Εἶναι ὅμως ἀμφισβητήσιμον εἰς τίνα ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν ἀνήκουσιν αὗται.

Ἡ ἔκφρασις Τραπεζοῦντος ἐξεδόθη ἐν «Eustathii opera» τοῦ L. Tafel (σ. 370—373), τῆς Ἴμβρου ὑπὸ Boissonade (Anecdota nova σ. 329—346), Πετρίνης ὑπὸ Κ. Νεστορίδου (Δελτίον ἱστορ. καὶ ἐθνολ. ἑταιρ. 4, 627—634). Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἔγραψαν εἰς ἔμμετρον ἢ πεζὸν λόγον ἐκφράσεις ἢ περιγραφὰς εἰκόνων, ἀλλὰ καὶ οἰκοδομημάτων καὶ τόπων. Ι. Φ. Δ.

— *[Μεταφυσ.]* Κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον, ἡ ἔκφρασις τοῦ σύμπαντος εἶναι ἑκάστη τῶν μονάδων. Κατ' αὐτόν, τὸ ἓν ἀντικείμενον εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ ἄλλου, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει μόνιμος καὶ ἁρμονικὴ μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγορημάτων τῶν ἀντικειμένων σχέσις. Ὁ Σπράγγερ ὁρίζει τὴν ἔκφρασιν ὡς ἐνσυνείδητον ἢ ἀσυνείδητον ἐξωτερίκευσιν ψυχικῶν κινήσεων δι' αἰσθησιακῶς ἀντιληπτῶν σημείων. Ἔκφρασις εἶναι, κατ' αὐτόν, ἐπανεμφάνισίς τις ψυχικῶν ἰδιοτήτων ἐν ἀντικειμένῳ τινί. Ὁ Κασίρερ γνωματεύει, ὅτι ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς ἐπιδιώκει πανταχοῦ τὸν σκοπὸν μεταβολῆς τοῦ παθητικοῦ κόσμου τῶν ἁπλῶν ἐντυπώσεων, ἐν αἷς τὸ πνεῦμα φαίνεται ἀρχικῶς διακεχυμένον, εἰς κόσμον καθαρᾶς πνευματικῆς ἐκφράσεως. Τὸ περιεχόμενον τοῦ πνεύματος ἀποκαλύπτεται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ διὰ τῆς ἐκφράσεω , τῆς ἐξωτερικεύσεώς του. Ὁ Σπέγκλερ ἐκλαμβάνει πάντα πολιτισμὸν ὡς αἰσθησιακῶς ἀντιληπτὴν γενομένην ἔκφρασιν τυπικοῦ τινος ψυχικοῦ εἴδους. Κατὰ τὸν Σναΐντερ ἡ ἔκφρασις οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ μεταβεβλημένος κόσμος. Κατ' αὐτὸν ἡ ἔκφρασις δὲν εἶναι ἁπλῶς ὑποκειμενική. Ἔκφρασις καὶ κόσμος δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ Γ. Στέρν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Πρόσωπα καὶ πράγματα» (Person und Sache, 1924) γνωματεύει, ὅτι τὸ σῶμα ἀτόμου τινὸς εἶναι ἡ ἔκφρασις, ἡ ἐξωτερίκευσίς του. Τὰ πάντα ἐν τῷ σώματι ἐξωτερικεύουν τὴν ὀντότητα τοῦ ἀτόμου. Κατ' αὐτὸν ὑπάρχουσιν ἀτομικαὶ (individuelle) καὶ ὑπερατομικαὶ (überindividuelle) ἀξίαι ἐκφράσεως. Ὁ ἄνθρωπος ὁλοκληρωτικῶς καὶ οὐχὶ μόνον ἡ συνείδησίς του προεκβάλλεται ἐν τῇ σωματικῇ σφαίρᾳ του. Πᾶν εἶδος προσπαθείας, πᾶν εἶδος ροπῆς πρὸς αὐτοσυντήρησιν ἢ ἀνέλιξιν δύναται νὰ λάβῃ διαμόρφωσιν σωματικήν. Αἱ σωματικαὶ ἀξίαι ἐκφράσεως διαιροῦνται εἰς ἐνεργητικὰς καὶ δυναμικάς. Εἰς τὰς πρώτας ἀνήκουσιν αἱ κατὰ τὴν στενοτέραν σημασίαν τῆς λέξεως ἐκφραστικαὶ κινήσεις, αἱ σχετιζόμεναι πρὸς τὰς διαφόρους φάσεις καὶ διαμορφώσεις τοῦ ἀτομικοῦ βίου. Εἰς τὰς δευτέρας ἀποκαλύπτεται ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ ἀτόμου. Ὑπάρχουσι, λέγει ὁ Στέρν, καταφανεῖς καὶ κεκαλυμμέναι (συμβολικαὶ) ἀξίαι ἐκφράσεως τῶν βουλητικῶν ἐνεργειῶν. Αἱ τελευταῖαι εἶναι θέμα τῆς ψυχαναλύσεως καὶ τῆς ἀτομικῆς ψυχολογίας. Ἐν τῷ ἀτόμῳ ἐμφιλοχωροῦν καὶ ὑπερατομικοὶ παράγοντες. Κοινωνικαὶ ὁμάδες καὶ ἀνθρωπότης ἔχουσι τὰς ἰδίας ἑαυτῶν ἀξίας ἐκφράσεως, αἱ δὲ διαμορφώσεις τῆς φύσεως κέκτηνται ἄμεσον, ὑπερατομικὴν ἢ ἀναλογικὴν (συμβολικὴν) ἐκφράσεως ἀξίαν. Ἡ φύσις, ὡς ἑνιαῖον σύνολον, ὡς μονάς, εἶναι ἡ ἀξία ἐκφράσεως τοῦ συνολικοῦ ἀτόμου (Ausdruckswert der Allperson). Πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει ἔχει κοσμικὴν ἀξίαν ἐκφράσεως.

— *[Ψυχολ.]* Τὸ πάθος εἶναι σύμπλεγμα ἁπλῶν συναισθημάτων, ὅπως ἡ παράστασις εἶναι σύμπλεγμα αἰσθημάτων. Ἀλλ' ἐν τῷ πάθει εἰσέρχονται, πλὴν τῶν συναισθημάτων, δυὸ ἄλλοι λίαν σημαντικοὶ παράγοντες, οἵτινες ἀποτελοῦσι μάλιστα τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον αὐτοῦ. Οἱ παράγοντες δὲ οὗτοι εἶναι αἱ παραστάσεις καί τινες ἐξωτερικεύσεις φυσιολογικῆς φύσεως. Τὸ πάθος δὲν εἶναι, καθὼς τὸ συναίσθημα, καθαρά τις κατάστασις ἡδονῆς ἢ ὀδύνης, συνοδευούσης τὰ αἰσθήματα, ἀλλ' ἐξασκεῖ μεγίστην ἐπὶ τὴν πορείαν τῶν παραστάσεων ἐπίδρασιν. Πρὸς τούτοις δὲ ἐκδηλοῦται διά τινων ἐξωτερικῶν ἐνεργειῶν, ἤτοι ζωηρᾶς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου, κινήσεων τοῦ σώματος καὶ δι' ἰδιαζόντων φαινομένων τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Κατ' ἀρχὰς ψυχολόγοι τινὲς ἠθέλησαν νὰ ταξινομήσωσι τὰ πάθη συμφώνως πρὸς τὸ παραστατικὸν περιεχόμενον αὐτῶν, ἐνῷ ἄλλοι, ὁ Μπαίιν ἐπὶ παραδείγματι, ἔλαβον κατὰ τὴν ταξινόμησιν ταύτην πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὰ φυσιολογικὰ φαινόμενα, τὰ συνοδεύοντα τὰ πάθη, ἤτοι τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν, καὶ περιέγραψαν ταῦτα μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας. Κατὰ τὴν σύγχρονον ψυχολογίαν ὡς ἀφετηρία μελέτης καὶ διαγνώσεως τῶν παθῶν δέον νὰ ληφθῇ ἡ ἔκφρασίς των, ἐφ' ὅσον αὕτη λογίζεται ὡς τὸ μόνον θετικὸν καὶ ἀσφαλὲς δεδομένον. Ὁ πρῶτος ὑποστηρίξας τὴν θεωρίαν ταύτην ὑπῆρξεν ὁ Τζαίιμς. Τὸν Τζαίιμς ἠκολούθησεν ὁ Λάγκε, ὅστις ἐξέθηκε τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο ἀντιλήψεις του λίαν σαφῶς ἐν τῇ πραγματείᾳ του «Τὰ πάθη», δημοσιευθείσῃ τῷ 1885. Ἡ συγγραφὴ τοῦ Τζαίιμς, πολὺ δὲ περισσότερον ἡ τοῦ Λάγκε, ἐφείλκυσεν ἀμέσως τὴν προσοχὴν τῶν ψυχολόγων, ὁ δὲ Χαΐρτιγκ καὶ ὁ Βοὺντ προέβησαν εἰς λεπτομερῆ κριτικὸν ἔλεγχον τῆς δευτέρας. Αἱ μνησθεῖσαι ἔρευναι, τὰς ὁποίας ἠκολούθησαν καὶ ἄλλαι πολλαί, γενόμεναι ἐν μέρει μὲ τὸν σκοπὸν νὰ καταστήσωσι γνωστὰς τὰς φυσιολογικὰς ἐξωτερικεύσεις τῶν παθῶν, ἤτοι τὴν ἔκφρασίν των, ὡς εἶναι ἡ περιώνυμος πραγματεία τοῦ Ἰταλοῦ φυσιολόγου Μόσσο «Περὶ τοῦ φόβου», οὐ μόνον παρέσχον εἰς τὴν μελέτην τοῦ μέρους τούτου τῆς ψυχολογίας σπουδαιοτάτην συμβολήν, ἀλλ' ἐγένοντο καὶ αἰτία ὅπως τεθῶσιν ἐκποδὼν διὰ παντὸς αἱ παλαιαὶ διανοητιστικαὶ θεωρίαι, καθ' ἃς τὰ πάθη δὲν ἦσαν εἰμὴ κατώτερον οἱονεὶ στοιχεῖον τῆς ψυχῆς καὶ δὴ νοσηρὰ κατάστασίς της. Τὰ πάθη δηλονότι δὲν ἐμελετήθησαν κατ' ἀρχὰς εἰμὴ μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ παραστατικοῦ περιεχομένου των. Προκειμένου, ἐπὶ παραδείγματι, νὰ μελετηθῇ ἡ χαρὰ ἢ ὀργή, ἀνελύοντο αἱ παραστάσεις, αἱ ἰδέαι καὶ τὰ συναισθήματα, ἅτινα ἐνεφιλοχώρουν ἐν αὐτῇ, καὶ ἐπιστεύετο ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης ἀναλύσεως ἐξηντλεῖτο τὸ περὶ παθῶν θέμα τῆς ψυχολογίας. Ἐκ τῶν νεωτέρων ψυχολόγων πρῶτος ὁ Μπαίιν ἔρριψεν ἄπλετον φῶς εἰς τὴν διπλῆν φύσιν των, ἤτοι τὴν ψυχικὴν καὶ τὴν φυσιολογικήν. Ἄλλος σοφός, οὐχὶ ψυχολόγος ἐξ ἐπαγγέλματος, ὁ Δάρβιν, προέβη εἰς θαυμασίαν περιγραφὴν τῶν ἐκφραστικῶν κινήσεων, τῶν συνοδευουσῶν τὰ πάθη τῶν ζῴων καὶ τοῦ παιδός, τὰς ὁποίας βραδύτερον ἐπειράθη νὰ ἑρμηνεύσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῆς κληρονομικότητος. Ἀλλ' οἱ ἐπιστήμονες οὗτοι ἐθεώρουν τὴν ἔκφρασιν τῶν παθῶν ὡς δευτερεῦον φαινόμενον. Παρετηρήθη ὀρθῶς, ὅτι ἡ παλαιοτάτη, πρωταρχικὴ ἀντίληψις τῶν παθῶν ἀνῆγεν αὐτὰ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἐκφραστικὰς κινήσεις, δι' ὧν ἐξωτερικεύονται. Πρὸ μικροῦ δὲ χρόνου ψυχολόγοι τινὲς ἠθέλησαν νὰ προσδώσουν εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἐπιστημονικὴν μορφήν. Καίτοι ὁ Τζαίιμς καὶ ὁ Λάγκε δὲν συμφωνοῦσιν ἐν προκειμένῳ εἰς σημεῖά τινα, ἐν τούτοις εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς εἶναι τελείως σύμφωνοι. Ἐν τοῖς «Principles of Psychology» ὁ Τζάιμς ὁμιλεῖ περὶ τῶν παθῶν ἀμέσως μετὰ τὸ κεφάλαιον περὶ ἐνστίκτου· καὶ τοῦτο, διότι, ὡς πρὸς τὰ πάθη, ἐξετάζει πρὸ παντὸς τὰς κινήσεις καὶ τὰς φυσιολογικὰς διαταραχάς, δι' ὧν ἐξαγγέλλονται, εἶναι δὲ αἱ κινήσεις καὶ αἱ διαταραχαὶ αὗται ἀκριβῶς ἐνστιγματικαὶ ἐνέργειαι. «Αἱ ἐνστιγματικαὶ ἀντιδράσεις, λέγει ὁ Τζαΐιμς, καὶ αἱ ἐξωτερικεύσεις τῶν παθῶν διαδέχονται ἀλλήλας ἀνεπαισθήτως. Πᾶν ἀντικείμενον διερεθίζον ἔνστικτόν τι, διερεθίζει καὶ πάθος τι. Εἶναι δὲ αἱ ἐξωτερικεύσεις αὗται καὶ ἀνακλαστικαὶ αὐτόματοι κινήσεις, γεννώμεναι ἅμα ὡς ἐρεθισθῶμεν ὑπό τινος ἐξωτερικῆς ἐντυπώσεως». Αἱ σωματικαὶ μεταβολαὶ ἀκολουθοῦσιν ἀπ' εὐθείας τὴν αἰσθησιακὴν ἀντίληψιν τοῦ γεγονότος, ὅπερ παράγει τὸν ἐρεθισμόν, τὸ δὲ πάθος δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ τὸ συναίσθημα, ὅπερ ἔχομεν περὶ αὐτῶν τούτων τῶν μεταβολῶν. Ὅθεν αἱ γενικαὶ αἰτίαι τῶν παθῶν εἶναι, κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον, ἀναμφιβόλως φυσιολογικαί. Ὅταν διερεθιζώμεθα ὑπό τινος ἐξωτερικῆς ἐντυπώσεως, ἡ ἐντύπωσις αὕτη, ἀντὶ νὰ διεγείρῃ ἐν ἡμῖν συναίσθημά τι, προκαλεῖ τοὐναντίον ἀνακλαστικὰ φαινόμενα, ἅτινα πάλιν καθορίζουσι τὸ πάθος. Οὕτως ὁ Τζαίιμς ἄγεται εἰς τὸ παράδοξον συμπέρασμα ὅτι «εἴμεθα λυπημένοι ἐπειδὴ κλαίομεν, φοβισμένοι, ἐπειδὴ τρέμομεν. Δὲν κλαίομεν ἐπειδὴ εἴμεθα λυπημένοι καὶ δὲν τρέμομεν ἐπειδὴ εἴμεθα φοβισμένοι» (Principl. of Psychol. II, σελ. 450). Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ θετικώτερον στοιχεῖον, ὅπερ τὰ πάθη ἐμφανίζουσιν, εἶναι τὰ σωματικὰ φαινόμενα ταῦτα. «Ἐὰν φαντασθῶμεν, ἐπάγεται ὁ Τζαίιμς, ἰσχυρόν τι πάθος καὶ προσπαθήσωμεν νὰ ἐκτοπίσωμεν ἐκ τῆς συνειδήσεως, ἣν ἔχομεν περὶ αὐτοῦ, πάντα τὰ συναισθήματα τῶν σωματικῶν συμπτωμάτων αὐτοῦ, οὐδὲν πλέον ἐκ τοῦ πάθους τούτου θ' ἀπομείνῃ εἰμὴ ἁπλῆ σχετικὴ παράστασις». Ἔτι κατηγορηματικώτερος τυγχάνει ἐν προκειμένῳ ὁ Λάγκε. Κατ' αὐτόν, ἐφ' ὅσον ἐπιμένομεν νὰ μελετῶμεν ἀποκλειστικῶς τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον πάθους τινός, ἐξετάζοντες τοῦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ὡς θὰ ἐπράττομεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν τοῦ ἐρυθροῦ ἢ τοῦ πρασίνου χρώματος, πᾶσα ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ἵνα ἐπιτύχωμεν τοῦτο, δέον νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῶν ἀντικειμενικῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, ἅτινα πάθος τι παρουσιάζει. Καὶ ἡ μελέτη τῶν χρωμάτων δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναχθῇ εἰς ἐπιστημονικὴν περιωπήν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐγνωρίζομεν εἰμὴ μόνον τὰ ὑποκειμενικὰ φαινόμενα, δηλαδὴ πρὶν ἢ ὁ Νεύτων ἀνακαλύψῃ τὴν διάθλασιν τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτός, ἀντικειμενικὰ δὲ φαινόμενα τοῦ πάθους εἶναι, κατὰ τὸν Λάγκε, αἱ ἐκφραστικαὶ κινήσεις.

Ὁ Βοὺντ γνωματεύει, ὅτι αἱ ἐκφραστικαὶ κινήσεις τελοῦνται μὲν κατὰ κανόνα ἀσυνειδήτως, ἀλλὰ δύνανται νὰ ἐπηρεασθῶσι καὶ ὑπὸ τῆς βουλήσεως. Κατ' αὐτὸν διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) Εἰς τὰ καθαρῶς ἐντατικὰ συμπτώματα (rein intensive Symptom). β) Εἰς τὰς ποιοτικὰς ἐξωτερικεύσεις τοῦ συναισθήματος, ἤτοι εἰς τὰς μιμικὰς κινήσεις, καὶ γ) Εἰς τὰς ἐξωτερικεύσεις τῶν παραστάσεων (Vorstellungsäusserungen) ἢ τὰς παντομιμικὰς κινήσεις. Πάντως καὶ κατὰ τὸν Βοὺντ αἱ ἐκφραστικαὶ κινήσεις εἶναι δευτερεῦον φαινόμενον καὶ οὐχὶ πρωταρχικὴ αἰτία τοῦ πάθους.

Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον αἱ ἁπλούστεραι ἐκφραστικαὶ κινήσεις εἶναι ὁρμεμφυτικαί, ἐνῷ περίπλοκοί τινες παντομιμικαὶ κινήσεις δέον ἴσως ν' ἀναχθῶσιν εἰς προγενεστέρας βουλητικάς, αἵτινες ἐγένοντο ἐκ τῶν προτέρων ὁρμεμφυτικαὶ καὶ μάλιστα ἀνακλαστικαὶ ἐν μέρει, συμβαλλούσης εἰς

Digitized by Google

τὴν μεταβολὴν ταύτην καὶ τῆς κληρονομικότητος. Ἡ ἔντασις τῶν μυϊκῶν κινήσεων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ πάθους, ἡ δὲ ποιοτικὴ ἔκφρασις τῶν παθῶν καθορίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀλληλουχίας συγγενῶν συναισθημάτων.

—*[Αἰσθητ.]* Ἐὰν καλέσωμεν φαινόμενον ὅ,τι τὸ πνεῦμα θεωρεῖ ὡς δεδομένον, πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀντικείμενον τῆς ἐποπτείας ἔχει, πλὴν τῆς ὄψεως αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν, καὶ ἑτέραν τοιαύτην, καθαρῶς ὑποκειμενικήν, συνισταμένην ἐν τῇ ἐπιδράσει, ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τὸ συναίσθημα. Ἐνταῦθα πρόκειται δηλαδὴ περὶ τῆς αἰσθητικῆς ὄψεως τοῦ φαινομένου. Ἐν αὐτῇ καθίσταται ἐνεργὸν πᾶν ὅ,τι εἶναι σκοτεινὸν καὶ ἀλογικὸν ἐν τῷ φαινομένῳ. Τὸ νέον, τὸ θαυμαστόν, τὸ ἐκπληκτικόν, τὸ φοβερόν, τὸ ἀνέκφραστον καὶ ἐν γένει ὅ,τι διαταράσσει τὴν νόησιν γίνεται διὰ τὸ συναίσθημα πηγὴ ἐνεργείας. Ὅθεν ἐν τῷ συναισθήματι τὸ φαινόμενον δύναται νὰ λάβῃ περισσότερον περιεχόμενον ἢ ἐν τῇ νοήσει. Ἡ ἄπειρος ἀξία, ἥτις εὑρίσκεται ἐν τῷ καθαρῷ δεδομένῳ, μένει ἀμείωτος ἐν τῷ συναισθήματι. Τὰ χρώματα μένουν χρώματα καὶ οἱ τόνοι τόνοι, ἐφ' ὅσον γίνονται συναισθηματικῶς ἀντιληπτοί. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς, τὴν γενικὴν ἀφετηρίαν της. Τὸ φαινόμενον δηλονότι γίνεται ἀντιληπτὸν διὰ τοῦ συναισθήματος καὶ διατηρεῖται ἐν αὐτῷ ὡς φαινόμενον ἀποκλειστικῶς. Ἀλλ' ἡ συναισθηματικὴ ἐντύπωσις τοῦ φαινομένου ἔχει ἀνάγκην ἐκφράσεως, ἥτις γίνεται διὰ λέξεων (ποίησις), διὰ τοῦ συνδυασμοῦ χρωμάτων (ζωγραφική), διὰ τῶν τόνων (μουσικὴ κτλ.). Ἡ ῥοπὴ πρὸς τὴν ἔκφρασιν ταύτην εἶναι γενικὴ τάσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— *[Μουσ.]* Τὰ σημεῖα τῆς μουσικῆς, παρ' ὅλον τὸν πλοῦτον αὐτῶν, δὲν δύνανται νὰ δώσουν ζωὴν ἀφ' ἑαυτῶν εἰς ἓν μουσικὸν ἔργον. Ἐναπόκειται συνεπῶς εἰς τὴν *ἔκφρασιν* ν' ἀποδώσῃ τὰς δυναμικὰς ἀντιθέσεις, τοὺς λεπτοὺς χρωματισμούς, τοὺς τονισμούς, τὰς μεταπτώσεις, τὰς ἀδιοράτους ῥυθμικὰς ἐπιταχύνσεις ἢ ἐπιβραδύνσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ τὸ θέλγητρον μιᾶς συνθέσεως. Ἀπόλυτος θεωρία μουσικῆς ἐκφράσεως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δοθῇ, διότι αὕτη ἐξαρτᾶται πάντοτε ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ τοῦ ταλάντου τοῦ καλλιτέχνου. Τὸ ἴδιον τεμάχιον, φέρον λεπτομερέστατα σημεῖα ἐκφράσεως, εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῇ μὲ τὸν αὐτὸν βαθμὸν συγκινήσεως ἀπὸ δύο διαφόρους μουσικούς, διότι ἕκαστος ἐξ αὐτῶν μεταδίδει μέρος τῆς ψυχῆς του κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, μεταγγίζει τὸ πάθος του, εὑρίσκων στιγμὰς ἐξάρσεως, τὰς ὁποίας τοῦ ὑπαγορεύουν ὄχι οἱ ψυχροὶ τόνοι καὶ οἱ ἐκφραστικοὶ χρωματισμοὶ τοὺς ὁποίους βλέπει σημειωμένους εἰς τὴν σύνθεσιν ἣν ἐκτελεῖ, ἀλλὰ μία ἀσύλληπτος ἀνωτέρα μουσικὴ διαίσθησις. Ἐλευθέραν χρῆσιν ἐκφράσεως δύναται νὰ κάμῃ μόνον ὁ μεμονωμένος ἐκτελεστής· π. χ. εἷς ἀοιδός, εἷς βιολιστής, εἷς οἱοσδήποτε δεξιοτέχνης· ἀντιθέτως μία ὀρχήστρα, μία χορῳδία κτλ., ὀφείλει πάντοτε νὰ ἀποδίδῃ πιστῶς τὰ εἰς τὰ μέρη εὑρισκόμενα σημεῖα ἐκφράσεως, ἀποφεύγουσα ἐπιμελῶς τὸν ὑπερβολικὸν ζῆλον εἰς παθητικοὺς ἐλευθέρους χρωματισμούς, εἰς τοὺς ὁποίους συχνάκις ὑπόκεινται πλεῖστοι μουσικοί. Οἱ μεγάλοι αἰσθητικοί, οἱ ἀσχοληθέντες κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μὲ τὴν ἔκφρασιν ἐν τῇ μουσικῇ, κατέληξαν εἰς τὰ γενικὰ συμπεράσματα, ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις π. χ. τῆς ῥυθμικῆς ἀγωγῆς εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκχυλίσεως πάθους· ἡ ἐπιβράδυνσις συνέπεια ἐγκαταλείψεως· ὅτι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ μουσικὴ φράσις ἀκολουθεῖ ἀνιοῦσαν γραμμήν, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν ἡ ἀνάπτυξις φθάσασα εἰς τὸ κατακόρυφον, ἀρχίζει τὴν κατιοῦσαν διὰ νὰ σβήσῃ ἠρέμα. Παρετηρήθη ἐπίσης, ὅτι οἱ καλλιτέχναι τείνουν ἀσυναισθήτως εἰς τὸ νὰ τονίσουν πᾶν ὅ,τι μὴ κανονικὸν ὑπάρχει εἰς ἓν τεμάχιον π. χ. μίαν διάφωνον συγχορδίαν, μίαν ἀπροσδόκητον ῥυθμικὴν ἀλλαγήν, μίαν μετατροπίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἠχητικότητος ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν ἀνιοῦσαν πορείαν τῆς μουσικῆς φράσεως, ἐνῷ ἡ ἐλάττωσις αὐτῆς εἶναι ἐπίσης συνέπεια ἐγκαταλείψεως· τὸ κρεστσέντο συνοδεύει σχεδὸν πάντοτε τὴν ῥυθμικὴν ἐπιτάχυνσιν, ἐνῷ τὸ ντιμινουέντο εἶναι εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων στενῶς συνδεδεμένον μὲ τὴν ἐπιβράδυνσιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. A. P. Schulz*, Theorie der schönen Künste (1772).—*A. Kullak*, Aesthetik des Klavierspiels (1861).—*Mathis Lussy*, Traité de l'expression musicale (1873).—*Τοῦ αὐτοῦ*, L'anacrouse dans la musique moderne (1903).—*H. Riemann*, Musikalische Dynamik und Agogik (1884).—*Τοῦ αὐτοῦ*, System der munikal. Rhytmik und Metrik (1903).

Γ. Σ.

ἐκφράσσω καὶ *ἐκφράττω*, *ἀόρ. ἐξέφραξα—ἐξεφράχθην*· ἐκβάλλω τὸν φραγμόν, ἀποφράσσω, κοιν. *ἀνοίγω* : «ἐκφράττω τὴν φιάλην».

ἐκφραστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιτήδειος πρὸς ἔκφρασιν, ὁ ἐκφράζων, ἐκδηλωτικός : «ἐκφραστικὸν πρόσωπον, — βλέμμα», «ἐκφραστικοὶ ὀφθαλμοὶ» οἱ οἱονεὶ ἐκφράζοντες, δηλοῦντες τὴν ἐνδόμυχον σκέψιν.— Ἐπίρρ. ***ἐκφραστικῶς***.

— **ἐκφραστικαὶ κινήσεις** *[Ψυχολ.]*· βλ. *ἔκφρασις*.

— **ἐκφραστικῶς** (ἰταλ. espressivo) *[Μουσ.]*. Συνήθης μουσικὸς ὅρος, δι' οὗ ὑποδεικνύεται ὁ παθητικὸς καὶ ἐκφραστικὸς χρωματισμὸς ὡρισμένου μέρους συνθέσεώς τινος.

Γ. Σ.

ἔκφρων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω φρενῶν, ἐκτὸς ἑαυτοῦ: «ἔγινε ἔκφρων ὑπὸ χαρᾶς» τρελλὸς ἀπὸ τὴ χαρά του.

ἐκφυγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκφεύγειν, ἡ βραδεῖα ἢ λανθάνουσα φυγή : «ἐκφυγὴ ἀερίου,—ἀτμοῦ»· || ὑπεκφυγή.

ἐκφυλίζω, ἀόρ. *ἐξεφύλισα—ἐξεφυλίσθην*, παθ. μετχ. *ἐκ(πε)φυλισμένος*· κάμνω τινὰ νὰ ἀποστῇ τοῦ οἰκείου φύλου, τῆς οἰκείας φύσεως: «ὁ ἐξεζητημένος καλλωπισμὸς ἐκφυλίζει τὸν ἄνδρα»· || παθ. *ἐκφυλίζομαι*· ἀποβάλλω τὸ οἰκεῖον φῦλον, τὰς ἰδιότητας καὶ δυνάμεις τοῦ οἰκείου φύλου: «ἐκφυλισμένη γενεά», «ἐκφυλισμένον ἔθνος»· || «ἐκφυλισμένον ζῷον, — φυτὸν» τὸ μεταβαλὸν τὴν οἰκίαν φύσιν ἕνεκα μεταβολῆς βιωτικῶν συνθηκῶν· || «ἡ νόσος—, ἡ ἐπιδημία ἐκφυλίζεται» ἀποβάλλει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἔντασίν της· || ὁμοίως «ἡ ἀπεργία ἐξεφυλίσθη».

ἐκφυλισμὸς (ὁ) καὶ ***ἐκφύλισις,*** *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκφυλίζειν, ἡ ἀποβολὴ τοῦ οἰκείου φύλου, διαφθορά, ἀλλοίωσις ἐπὶ τὸ χεῖρον· || «ἐκφυλισμὸς τῆς νόσου» ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐντάσεως τῆς νόσου, «—τῆς ἀπεργίας,—τῆς ἀντιδράσεως».

—*[Παθολ. Ἀνατ.]* Καλεῖται γενικῶς *ἐκφυλισμός*, *ἐκφύλισις*, ἢ *ἐκφυλότης* σύνολον μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων εἴτε ἱστοῦ τινος ἢ ὀργάνου, εἴτε ὀργανικοῦ τινος ὄντος. Διαστέλλεται δὲ εἰς ἐκφύλισιν *σωματικὴν* ἢ *φυσικὴν* καὶ εἰς ἐκφύλισιν *ἐγκεφαλικὴν* ἢ *διανοητικήν*, ἤτοι *ψυχικήν*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐπιφέρει παρακώλυσιν ἢ κατάλυσιν τῆς λειτουργίας τοῦ πεπονθότος ἱστοῦ ἢ ὀργάνου καὶ χαρακτηρίζεται κυρίως οὐχὶ διὰ μεταλλαγῆς ἢ μεταμορφώσεως τῶν κυττάρων καὶ τῶν ἐκγόνων αὐτῶν καὶ μεταπτώσεως αὐτῶν εἰς ἕτερον εἶδος ἢ γένος κυττάρων καὶ ἱστῶν, ἀλλ' ὁτὲ μὲν δι' ὑπερτροφίας, ὁτε δὲ δι' ἀτροφίας, ὁτὲ δὲ διὰ νεοπλασίας καί, ἐν ὀλίγοις, δι' ὑποκαταστάσεως στοιχείων καὶ κυττάρων ἄνευ μεταμορφώσεως. Ἀναλόγως δὲ τοῦ εἴδους τῆς ὑποκαταστάσεως τῶν κυττάρων καὶ τῶν ἱστῶν ὑπάρχει *ἐκφύλισις ἀμυλοειδής*, ἤτοι διήθησις τῶν στοιχείων τῶν ἱστῶν ὑπὸ σωματίων ἀμυλοειδῶν· *ἐκφύλισις λιπώδης*, ἤτοι ὑποκατάστασις τῶν μυϊκῶν ἰνῶν ὑπὸ κοκκίων λίπους· *ἐκφύλισις ὑαλώδης, βλεννώδης* κλπ. Ἡ δὲ δευτέρα κατηγορία, ὁ κυρίως ἐκφυλισμός, περιλαμβάνει πάσας τὰς καταστάσεις τὰς ἐμφαινούσας ὑπόλειψιν τῆς διαπλάσεως τοῦ ἐγκεφάλου εἴτε κατὰ κληρονομίαν εἴτε καὶ διὰ πάθησιν προηγουμένην καὶ συνεπαγομένας οὐ μόνον σωματικὰς πλημμελείας (κεφαλὴ δυσαναλόγως μικρά, πεπλατυσμένη κατὰ τὸ ἰνίον, μέτωπον προσκλῖνον ὑπερμέτρως πρὸς τὰ ὀπίσω, βραχυσωμία, ἀσυμμετρία μελῶν, στίγματα ἄλλα σωματικά), ἀλλὰ καὶ διαμαρτήματα ψυχικὰ καὶ ἠθικὰ (ἄνοια, βλακία, ἀνισορροπία διανοητική, ὑπεραισθησία αἰσθητικῶν τινων κέντρων, ὑπερευκινησία ἐνίων κινητικῶν κέντρων καὶ ἐν γένει διαταραχαὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου). Οἱ ἔκφυλοι τὸν ἐγκέφαλον διακρίνονται ὑπὸ κλινικὴν ἔποψιν εἰς τοὺς *φρενοπαθεῖς* (τοὺς βλᾶκας, τοὺς ἄνους, τοὺς ἀσθενεῖς τὴν διάνοιαν), οἵτινες φέρουσιν ἐμφανεῖς βλάβας τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας καὶ χαρακτηρίζονται διὰ τὴν ἀνεπαρκῆ ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτῶν δυνάμεων, καὶ εἰς τοὺς *ἀνωτέρους ἐκφύλους*, ἄνευ ἐμφανῶν βλαβῶν τοῦ ἐγκεφάλου μετ' ἀνίσου καὶ ἐκρύθμου ἀναπτύξεως τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, ὅτε ὁ ὑπό τινα ἔποψιν προφανῶς διαπρέπων διανοητικῶς (ποιητής, μουσικός, καλλιτέχνης, ἐπιστήμων) φωρᾶται ἑτέρωθεν ἐνδεὴς πάσης ἠθικῆς συνειδήσεως.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—*[Βιολογ.]* Γενικῶς καλοῦμεν *ἐκφυλισμὸν* «οἱανδήποτε παρέκκλισιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἐκ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ τύπου, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τῆς διαταράξεως τῆς ἀναγκαίας συσχετίσεως τῶν ὀργάνων πρὸς ἄλληλα καὶ τῆς προσαρμογῆς αὐτῶν πρὸς τὸ περιβάλλον». Ἐν τούτοις ὑπάρχει ἀνάγκη ὀλίγων παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ ἄνω ὁρισμοῦ. Πρῶτον ὁ προσανατολισμὸς τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ ἐκφυλισμοῦ, ὄχι μόνον πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς προσαρμογῆς τῶν ὀργανισμῶν πρὸς τὸ περιβάλλον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν κανονικὸν τύπον, εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ὁποίου ἁλματωδῶς προχωρεῖ ἡ ἐπιστήμη, ἐγένετο, διότι ἡ ἔννοια τῆς ἁπλῆς προσαρμογῆς, ἡ ὁποία δὲν εὑρίσκει τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς εἰς ἕνα ὡρισμένον τύπον, εἶναί τι τὸ ἀόριστον. Εἰς τοῦτο σφάλλουν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἐπιλογῆς *(Δαρβινισταί)*, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς προσανατολίζουν τὸν ἐκφυλισμὸν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὸ περιβάλλον, προτιμῶντες τὴν ἀοριστίαν ἑνὸς διαρκῶς ἐξελισσομένου τύπου, ἀντὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ἑνὸς σταθεροῦ τοιούτου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάγνωσιν τοῦ ἐκφυλισμοῦ, αὕτη γίνεται διὰ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὸν κανονικὸν τύπον καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας διαγνώσεως ὡρισμένων ἐκφυλιστικῶν στιγμάτων, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς γνωστὰς ἀσθενείας, αἵτινες ὀφείλονται εἰς τὴν κληρονομικότητα ἢ εἰς τὴν παρέκκλισιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἐκ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ τύπου δι' ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος. Τέλος ἀναγκαῖον ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ διάγνωσις τοῦ ἐκφυλισμοῦ δὲν εἶναι πρὸς στιγμὴν πάντοτε εὔκολος. Ἡ ἐπιστήμη κάμνει ὅμως ἐξακολουθητικὰς προόδους ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου.

Ὁ ἐκφυλισμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχηται τόσον ἐκ κληρονομικῆς μεταλλαγῆς, ὅσον ἐκ παραλλαγῶν προερχομένων ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν αἰτιῶν καὶ διακρίνεται εἰς *κληρονομικὸν ἐκφυλισμὸν* καὶ εἰς *ἐκφυλισμὸν ἐκ τοῦ περιβάλλοντος*. Ἐπίσης διακρίνομεν *ἐκφυλισμὸν τοῦ ἀτόμου* καὶ *ἐκφυλισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος ἢ τῶν ἐθνῶν*, καθόσον ὁ ἐκφυλισμὸς ὀλίγων ἀτόμων δὲν σημαίνει καὶ τὸν ἐκφυλισμὸν οἱασδήποτε μονάδος ἀτόμων, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ τῆς διηνεκοῦς ἐκ νέου παραγωγῆς ἀτόμων φερόντων τὰ στίγματα τῶν δύο εἰδῶν ἐκφυλισμοῦ.

Τοῦ κληρονομικοῦ ἐκφυλισμοῦ ἓν κεφάλαιον ἐνδιαφέρει πρὸ πάντων τὴν *εὐγονίαν* (βλ. λ.). Τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα παράγουν τὰς μειωτικὰς μεταλλαγάς, δηλαδὴ τὸν κληρονομικὸν ἐκφυλισμόν, δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν εἰς δύο, εἰς τὰ *ἐσωτερικὰ* καὶ εἰς τὰ *ἐξωτερικά*. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐσωτερικοὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν μειωτικὰς μεταλλαγάς, τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι εἰσέτι ἄγνωστοι, πάντως ὅμως μέγα μέρος αὐτῶν ἀποδίδεται ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων (Hoffmann, Kretshmer καὶ ἄ.) εἰς τὴν δυσανάρμοστον σύνθεσιν τῶν ἰδιοτήτων τῶν γεννητικῶν κυττάρων τῶν γονέων. Ἐπίσης ἓν μέρος τοῦ ἐκφυλισμοῦ ἀποδίδεται εἰς τὴν αἱμομιξίαν. Πάντως ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔφθασεν ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου σημείου εἰς ὡρισμένα συμπεράσματα.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἐξωτερικοὺς παράγοντας, δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὴν ἐπίδρασιν τῆς θερμοκρασίας. Εἰς ταύτην ἀποδίδονται ἐν μέρει αἱ βλάβαι εἰς ἄτομα γεννηθέντα ἐκ γονέων, οἵτινες μετῴκησαν ἀπὸ βορείους καὶ εὐκράτους ζώνας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας. Ἐκτὸς τῆς θερμοκρασίας παραδέχονται ὅτι διάφοροι χημικαὶ οὐσίαι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τῶν γεννητικῶν κυττάρων, ὅπως π.χ. ὁ μόλυβδος, ὁ ὑδράργυρος, ὁ φώσφορος, ὁ καπνός, ἡ βενζόλη, ἡ ἀνιλίνη καὶ ὡρισμένα φάρμακα, ὅπως ἡ κινίνη, τὸ ἰώδιον, τὸ ἀρσενικὸν καὶ ἄλλα. Βεβαίως δὲν ἔχει εἰσέτι ἀρκούντως ἐξακριβωθῆ διὰ πειραμάτων ἡ βλαβερὰ ἐπίδρασις ὅλων τῶν ἄνω ἀναφερομένων χημικῶν οὐσιῶν. Αἱ βλάβαι ὅμως εἶναι πιθαναὶ καὶ διὰ τοῦτο ζητοῦμεν, ἀπὸ εὐγονικῆς ἀπόψεως, τὴν καταπολέμησιν αὐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον γίνεται καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀτομικῆς ὑγιεινῆς. Ἡ σπουδαιότερον ὅμως ἐπιδρῶσα οὐσία εἶναι τὸ οἰνόπνευμα. Ὁ ἀλκοολισμός, ἐκτὸς τοῦ ὅτι καταστρέφει τὸν ὀργανισμόν, καὶ ὡς ἐκ τούτου καταπολεμεῖται ὑπὸ τῆς ἀτομικῆς ὑγιεινῆς, ἔχει τὴν ἰδιότητα, ὅπως τοῦτο ἀπεδείχθη ἐκ πολλῶν παρατηρήσεων (Bertholet κ. ἄ.), νὰ ἐπιδρᾷ καταστρεπτικῶς ἐπὶ τῶν γεννητικῶν κυττάρων. Τὰ πειράματα τοῦ Stockard, Haid, Παπανικολάου κ. ἄ. καθιστοῦν ἐπίσης πιθανὴν τὴν παραγωγὴν μειωτικῶν μεταλλαγῶν ὑπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος. Πάντως τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν διελευκάνθη εἰσέτι ἀρκούντως. Ἕτερον παράγοντα δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὰς ἀκτῖνας τοῦ Röntgen καὶ ἐκ τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν πιθανότητα, ἡ ὁποία πάντως δὲν ἔχει ἀρκούντως ἀποδειχθῆ, τῆς καταστρεπτικῆς ἐπιδράσεως τῶν τοξινῶν, τῆς σπειροχαίτης τῆς συφίλιδος καὶ τοῦ πλασμωδίου τῆς ἑλονοσίας, ἐπὶ τῶν γεννητικῶν κυττάρων. Μία ἄλλη τέλος αἰτία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέστησεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχήν μας ὁ Kaup, εἶναι οἱ ὅροι τῆς διατροφῆς. Πάντως ἐκ τῶν τελευταίων δημοσιεύσεων ἑνὸς Ρώσου, τοῦ Stefko, περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀσιτίας εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν, διαπιστώνεται ὅτι αὕτη προξενεῖ σοβαρὰς παθολογικο - ανατομικὰς ἀλλοιώσεις τῶν γεννητικῶν κυττάρων. Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ γνώσεις μας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων δὲν εἶναι τόσον ἀπόλυτοι, ὅπως πολλοὶ θέλουν νὰ πιστεύουν.

Οἱ παράγοντες, οἵτινες διευκολύνουν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν γονιμότητα τῶν ἐκφυλισμένων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν πιθανὴν παραγωγὴν νέων μειωτικῶν μεταλλαγῶν, δηλαδὴ οἱ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπιφέρουν τὸν ἐκφυλισμὸν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο, εἰς τοὺς *βιολογικοὺς* καὶ εἰς τοὺς *κοινωνικούς*. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς βιολογικοὺς παράγοντας, ἡ πρόοδος τοῦ ἐκφυλισμοῦ ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὴν μὴ αὐστηρὰν εἰσέτι προσαρμογὴν τῶν μέτρων προνοίας πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς εὐγονίας. Οὕτως ἔχομεν ἐν μέρει ἀκόμη μίαν ἀρκετὰ σοβαράν, ὄχι ὅμως καὶ ὑπερβολικήν, γονιμότητα, ὅπως πολλοὶ δαρβινισταὶ διατείνονται, τῶν ἐκφυλισμένων, ἡ ὁποία πρέπει νὰ καταπολεμηθῇ. Κατὰ πολὺ ὀφείλεται ἡ πρόοδος τοῦ ἐκφυλισμοῦ ἴσως εἰς τοὺς ἄνω ἀναφερθέντας ἐξωτερικοὺς παράγοντας. Ὁ κίνδυνος ἐκ

Digitized by Google

τοῦ μέρους τούτου δυνατὸν νὰ εἶναι μεγάλος, διότι οἱ ἐξωτερικοὶ παράγοντες μεταδίδονται ὄχι διὰ τῆς κληρονομικότητος, ἀλλὰ δι' εὐκόλου ἐπιδράσεως ἐντὸς τῆς ὁλότητος.

Ὅσον ἀφορᾶ τοὺς κοινωνικοὺς παράγοντας, ἡ ἔρευνα τῶν εἰδικῶν στρέφεται εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ ἂν ὁ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως εἶναι σκόμιμος διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὑγιῶν ἀτόμων. Νομίζομεν ὅτι ὁ σκληρὸς ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως, ἄνευ οὐδενὸς λογικοῦ καὶ ἠθικοῦ περιορισμοῦ, δὲν θὰ εἶχε πάντοτε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἱκανῶν. Ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς ἀναγκάζει σήμερον ὅλους νὰ ἀπορρίπτουν τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, δηλαδὴ τὴν φυσικὴν ἐπιλογήν, ὡς μέσον πραγματοποιήσεως τῶν ἰδεωδῶν τῆς εὐγονίας. Εἰς ἀντικατάστασιν τούτου ζητεῖται ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς ὑπὸ τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης ὁδηγουμένης ἐπιλογῆς. Πολλοὶ νομίζουν ὅτι τοῦτο εἶναι εἰς μεγάλην κλίμακα δυνατόν. Ἐν τούτοις τὸ μέτρον τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιβληθῇ ἀμέσως, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ κατόπιν σχετικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ λαοῦ. Πάντως ἡ λογικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιλογῆς, π. χ. ἡ εἰς νευρολογικὰς καὶ ψυχιατρικὰς κλινικὰς καὶ εἰς διάφορα ἄλλα ἄσυλα ἀπομόνωσις ὅλων τῶν πνευματικῶς ἀνωμάλων καὶ ἡ ἀπόκλεισις αὐτῶν ἐκ τῆς τεκνοποιίας, ἀλλαγὴ τοῦ ποινικοῦ κώδικος ὅσον ἀφορᾶ τὸ νομικῶς ἐπιτρεπτέον τῆς ἐκτρώσεως καὶ τῆς ἀποσκιρώσεως ἀπὸ εὐγονικῆς ἀπόψεως, ἡ ἵδρυσις συμβουλευτικῶν κλινικῶν ἐν σχέσει μὲ τὰ ζητήματα τοῦ γάμου, κτλ. κτλ. ἐπιβάλλονται ἐν πάσῃ περιπτώσει. Πρὸς τούτοις ζητεῖται ἀπὸ τὴν κοινωνίαν ἡ καταπολέμησις τῶν ἐξωτερικῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτείνουν τὴν παραγωγὴν ἐκφυλισμένων ἀτόμων εἰς μεγάλην κλίμακα.

Ὡς πρὸς τὴν γέννησιν καὶ ἐξάπλωσιν τοῦ ἐκφυλισμοῦ *ἐκ τοῦ περιβάλλοντος*, αὕτη δύναται νὰ καταπολεμηθῇ διὰ τῆς ἀτομικῆς ὑγιεινῆς. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τὰ κοινωνικὰ αἴτια εἶναι ἐπίσης ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὑγιεινῆς, ἡ καταπολέμησις δ' αὐτῶν θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ἐκφυλισμοῦ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος (βλ. *ὑγιεινή*).

Ἐν τέλει πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι οὐδεμία ἀντίθεσις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ εὐγονιστικοῦ καὶ τοῦ ὑγιεινολογικοῦ προβλήματος τοῦ ἐκφυλισμοῦ. Ἡ γενικὴ ὑγιεινὴ φροντίζει περὶ ὅλων δίχως καμμίαν ἐπιλογὴν καὶ καταπολεμεῖ τὸν ἐκφυλισμὸν ἐκ τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ εὐγονία προσπαθεῖ νὰ ἐλαττώσῃ, ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρονομικῶς βεβαρημένων, οὐχὶ βεβαίως διὰ τῆς ἐκμηδενίσεως αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτῶν ἐκ τῆς τεκνοποιίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Bauer*, Vorlesungen über allgemeine Konstitutions— und Vererbungslehre, 2, Aufl. Berlin 1923.—*H. K. Bauer*, Rassenhygiene, ihre biologischen Grundlagen, Leipzig 1926.—*Baur-Fischer-Lenz*, Grundriss der menschlichen Erblichkeitslehre und Rassenhygiene, 2 Aufl. München 1923.—*R. Fetscher*, Grundzüge der Erblichkeitslehre, Dresden 1924.—*R. Fetscher*, Erbbiologie und Eugenik, Salle, Berlin 1927.—*R. Goldschmidt*, Einführung in die Vererbungswissenschaft, Leipzig 1923.—*A. Grotjahn*, Fortpflanzungshygiene, Versuche einer praktischen Eugenik, Berlin-Wien 1926.—*V. Haecker*, Allgemeine Vererbungslehre, Braunschweiz 1921.—*W. Johannsen*, Elemente der exakten Erblichkeitslehre, Jena 1926.—*W. Peters*, Die Vererbung gei stiger Eigenschaften, Jena 1925.—*W. Schallmayer*,—Vererbung und Auslese, 4 Aufl. Jena 1920.—*W. Scheidt*, Familienkunde, München 1923.—*H. W. Siemens*, Einführung in die allgemeine und spezielle Vererbungspathologie des Menschen, 2Aufl. Berlin 1923. *Τοῦ αὐτοῦ*, Rassenhygiene und Vererbungslehre.—*R. Sommer*, Familienforschung und Vererb, 2 Aufl. Leipzig 1922.—*H.E.Ziegler*, Die Vererbungslehre in der Biologie und in der Soziologie, Jena 1918.—*St. Zurukzoglu*, Biologische Probleme der Rassenhygiene und die Kulturvölker, München 1925.

Σ. ΤΣΟΥΡΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ

Ο ΕΚΦΥΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ. Εἰς τὰ ζῷα ὁ ἐκφυλισμὸς ἄρχεται κατὰ τὴν μᾶλλον κρατοῦσαν γνώμην ἀπὸ τῶν θηλέων πάντοτε. Κατὰ τὸν Flourens τρεῖς εἶναι αἱ κύριαι αἰτίαι, τὸ *κλῖμα*, ἡ *τροφὴ* καὶ ἡ *τιθάσευσις*, αἵτινες προκαλοῦσι τὴν μεταλλαγήν, τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τέλος τὸν ἐκφυλισμὸν εἰς τὰ ζῷα. Ὁ πρῶτος βαθμὸς τοῦ ἐκφυλισμοῦ καλεῖται *ἐξαλλοίωσις* καὶ ὁ τελευταῖος *ἐκνόθευσις*. Ἐφ' ὅσον ζῷόν τι ἀπομακρύνεται τοῦ ἀρχικοῦ εἴδους εἰς ὃ ἀνήκει, ἐπὶ τοσοῦτον παρουσιάζει ἐν ἀρχῇ ἀδυναμίαν, χειροτέρευσιν, ἐξαλλοίωσιν τῶν γεννητικῶν του χαρακτήρων καὶ τέλος ἐκφυλίζεται. Παρὰ ταῦτα, κατά τινας φυσιοδ φας, πᾶσαι αἱ εἰς τὰ ἄτομα ἢ τὰ εἴδη παρατηρούμεναι μεταβολαὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους δὲν εἶναι πάντοτε σημεῖον ἐκφυλισμοῦ, διότι πολλάκις παρατηρεῖται ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὗται τελειοποιοῦσι καὶ πολλάκις προσθέτουσι νέας ἰδιότητας κατὰ πολὺ ἀνωτέρας τῶν γεννητόρων. Αἱ τυχὸν προστιθέμεναι νέαι ἰδιότητες δὲν εἶναι ἢ μερικαὶ καὶ συνήθεις, δὲν δημιουργοῦνται δὲ ἀναλώμασι τῶν προϋπαρχουσῶν.

Εἰς πλείστας περιπτώσεις παρετηρήθη ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ λίπανσις συντελεῖ, ὥστε φυτά τινα νὰ παράγωσι διπλᾶ ἄνθη καὶ ἐνίοτε νὰ χάνωσι καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ πολλαπλασιαστικά των ὄργανα. Ὅταν τὰ ἄνθη ταῦτα ἐπαναγίνωσιν ἁπλᾶ, ἐκφυλίζονται, κατὰ τοὺς ἀνθοκόμους, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι ἀναγεννῶνται, ἐφ' ὅσον ἀποκτῶσι τὰ πολλαπλασιαστικά των ὄργανα. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ζῷα. Οὕτως ὄρνις ὑπὲρ τὸ δέον παχυνθεῖσα δὲν ᾠοτοκεῖ πλέον, διότι πᾶσαι αἱ ζωτικαὶ αὐτῆς δυνάμεις φαίνονται ὅτι ἀπορροφῶνται ὑπὸ τοῦ πάχους. Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι πάντα τὰ τιθασευθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ζῷα, ἤτοι τὰ κατοικίδια, λόγῳ ἀκριβῶς ταύτης τῆς ἐξημερώσεώς των, ἀπομακρύνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοῦ ἀρχικοῦ τύπου των· ὥστε μόνον ἡ φύσις ἀποδίδει τὴν ἀπόλυτον ὡραιότητα, τὴν ἀληθῆ κομψότητα τῶν χαρακτήρων καὶ οὐδέποτε ἐκφυλίζει, ἀλλὰ τελειοποιεῖ, ἀντιθέτως πρὸς τὴν τιθάσευσιν ἥτις πάντοτε ἐκφυλίζει.

Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα εἶναι γνῶμαι τῶν φυσιοδιφῶν, ἀλλ' οἱ κτηνοτρόφοι, οἱ πτηνοτρόφοι καὶ γενικῶς οἱ ζῳοτέχναι ἔχουσιν ἀντιθέτους γνώμας. Δι' αὐτοὺς ζῷόν τι βελτιοῦται ἐφ' ὅσον πληροῖ τελειότερον τοὺς ὅρους δι' οὓς προορίζεται καὶ δι' οὓς κατὰ συνέπειαν παρήχθη καὶ διατηρεῖται. Ἄρα, λόγῳ τοῦ προορισμοῦ του ἀκριβῶς, ἀλλοιοῦνται ἀναλόγως οἱ χαρακτῆρές του καὶ τείνουσιν εἰς τὸ νὰ προσαρμοσθῶσιν ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἁρμονικώτερον πρὸς τὸ κλῖμα, τὰς βιολογικὰς συνθήκας καὶ τὸν σκοπὸν δι' ὃν προορίζεται. Οὕτως οἱ ἐσωτερικοὶ χαρακτῆρες τοῦ ζῴου καὶ ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἐσωτερικοί, ἤτοι οἱ ἀνατομικοί, ἐξαλλοιοῦνται σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, διὰ τῶν ἑκάστοτε ἐφαρμοζομένων ζῳοτεχνικῶν μεθόδων καὶ τὸ ζῷον ἀπομακρύνεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τῆς φυσικῆς αὐτοῦ διαπλάσεως, ἄρα ὅ,τι ἡ ζῳοτεχνία καλεῖ *τελειοποίησιν* ἢ *βελτίωσιν*, ἡ ζῳολογία καλῶς ἢ κακῶς καλεῖ *ἐκφυλισμόν*. Ὁπωσδήποτε καὶ ὁ ὅρος ἐκφυλισμὸς δὲν εἶναι ἀδιάφορος διὰ τὸν ζῳοτέχνην, διότι εἶναι ἀπείρως δύσκολον, καὶ εἴς τινας περιπτώσεις καὶ ἀκατόρθωτον, εἶδός τι τελείως φύσει διαμορφωμένον νὰ χάσῃ τέχνῃ, ὁλοκληρωτικῶς ἢ μερικῶς, τοὺς χαρακτῆράς του καὶ νὰ προσλάβῃ νέους τοιούτους, ἄρα ὁ ἐκφυλισμὸς εἶναι πάντοτε πραγματικὴ ἀπώλεια τῶν προϋπαρξάντων χαρακτήρων, δι' ὧν ἐπροικίσθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως τὰ διάφορα εἴδη τῶν ζῴων ἢ καὶ ἀπώλεια ἔτι τῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων προσδοθέντων εἰς τὰ κατοικίδια ζῷα, ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, χαρακτήρων, οἵτινες ἐξέλιπον λόγῳ τῶν νέων ἐφαρμοζομένων ζῳοτεχνικῶν μεθόδων. Διὰ τὸν ἐπιστήμονα ζῳολόγον, ὁ *ἀραβικὸς ἵππος* εἶναι ὁ ἵππος ἀκριβῶς ὅπως ἐγεννήθη ὑπὸ τῆς φύσεως, ἐνῷ ὁ *ἀγγλικὸς ἵππος* εἶναι ὁ δι' ἐκφυλισμοῦ προελθὼν ἵππος· διὰ τὸν ζῳοτέχνην ὅμως τὸ πρᾶγμα εἶναι διαφορετικόν, διότι οὔτε ὁ ἀραβικὸς οὔτε ὁ ἀγγλικὸς ἵππος εἶναι τὰ ζῷα ὅπως τὰ ἐδημιούργησεν ἡ φύσις, ἀλλ' ἀμφότεροι εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἢ ἡ τελεία ἀντιπροσώπευσις δύο διακεκριμένων εἰδῶν βελτιωθέντων κεχωρισμένως ἀναλόγως τῶν προόδων τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐφαρμοσθεισῶν ζῳοτεχνικῶν μεθόδων. Καὶ οἱ ζῳοτέχναι, δικαίως, ἐρωτοῦν, τίς δύναται νὰ ὀνομάσῃ ἐκφυλισμένην τὴν ἀγελάδα, τῆς ὁποίας οἱ μαστοί, χάρις εἰς τὴν ζῳοτεχνίαν, διηυρύνθησαν καὶ παράγουν ἀφθονώτερον γάλα, τὸ πρόβατον τῆς παραλλαγῆς *μερινόν*, ὅπερ παράγει μαλλίον ἀφθονώτερον καὶ πολυτιμότερον τοῦ κοινοῦ προβάτου, τὸν βοῦν τῆς παραλλαγῆς *δύρχαμ*, ὅστις, διασταυρούμενος μετὰ διαφόρων εἰδῶν ἀγελάδων, παράγει ποικιλίας διακρινομένας διὰ τὸ ἀφθονώτερον καὶ ἐκλεκτοτέρας ποιότητος κρέας των καὶ εἶναι καταλληλότερον ἢ διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν ἢ διὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν κοινῶν βοῶν; Καὶ πάντα ταῦτα κατορθοῦνται διὰ τῆς ζῳοτεχνίας, ἥτις ἀλλοιοῖ τοὺς ἐξωτερικοὺς κατὰ κανόνα χαρακτῆρας τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ζῴων, βελτιοῦσα συγχρόνως καὶ πάσας τὰς φυσικὰς αὐτῶν ἰδιότητας, καὶ ἣν βελτίωσιν οἱ ἐπιστήμονες ζῳολόγοι ἐκφυλισμὸν καλοῦσιν.

Δ. Ν. Π.

— ἐκφύλισις *βαλλεριανὴ* ἢ ***—νευρικῆς ἰνός***. Πᾶσα νευρικὴ ἳς διατεμνομένη ὑφίσταται ἐκφύλισιν περιφερικήν, ἥτις καλεῖται *βαλλεριανὴ (Waller)* ἢ *δευτερογενὴς ἐκφύλισις*· ἀλλὰ καὶ τὸ κεντρικὸν τμῆμα τῆς διατμηθείσης νευρικῆς ἰνὸς πάσχει ἐφημέρους μεταβολὰς ἢ καὶ ἐκφύλισιν, ἥτις ὀνομάζεται *ὀπισθόδρομος* ἢ *κυτταρόμολος ἐκφύλισις*, ὀφειλομένη εἰς ἀλλοιώσεις ἢ μεταβολάς, ἃς πάσχει τὸ νευρικὸν κύτταρον, ἀποχωρισθὲν τοῦ τελικοῦ αὐτοῦ ὀργάνου μετὰ τὴν διατομὴν τῆς νευρικῆς ἰνός.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— ἐκφύλισις *κυττάρων*. Τὰ κύτταρα τοῦ σώματος μετὰ βραχεῖαν ἐν γένει ζωὴν ἐκφυλίζονται, γηράσκουσι καὶ νεκροῦνται. Ἡ δ' ἐκφύλισις, τὸ γῆρας ἢ ἡ νέκρωσις τῶν κυττάρων ἐκδηλοῦται διὰ διαφόρων φαινομένων, τελουμένων τοῦτο μὲν ἐν τῷ πρωτοπλάσματι (ἀτροφία, ἐκφύλισις λιπώδης ἢ βλεννώδης), τοῦτο δὲ ἐν τῷ πυρῆνι, οὗ τὰ τῆς ἐκφυλίσεως φαινόμενα καλοῦνται συλλήβδην *πυρηνολυσία*. Ἐν δὲ τῷ γήρατι πολλὰ ὄργανα ὑφίστανται τὴν σκληρωτικὴν ἐκφύλισιν, ἰδίως τὸ ἧπαρ, οἱ νεφροί, ἡ καρδία καὶ πρὸ πάντων αἱ ἀρτηρίαι (ἀρτηριοσκληρία).

Ι. Π.

ἐκφυλιστικός, *—ή, —όν*· ὁ προξενῶν ἐκφυλισμόν: «τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ εἶναι ἐκφυλιστικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

ἐκφύλλισις, *—εως* (ἡ) ἢ **ἐκφυλλισμὸς** (ὁ)· ἡ ἀποβολὴ ἢ ἀποκοπὴ τῶν φύλλων τῶν φυτῶν.

—*[Γεωπ.]* Ἡ ἐκφύλλισις τῶν φύλλων τῶν δένδρων γίνεται διὰ διαφόρους λόγους· ἐκφυλλίζουσι τὰ δένδρα καὶ εἰδικῶς τὰς μορέας διὰ νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ φύλλα των πρὸς τροφὴν τοῦ μεταξοσκώληκος, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα δένδρα, ὡς π.χ. τὰς πτελέας, τὰς καστανέας, τὰς δρῦς, τὰς ἐλαίας διὰ τὴν διατροφὴν πλείστων ὅσων κτηνῶν, ἐπίσης κατὰ τὸ φθινόπωρον ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος τὰς κράμβας διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ἀγελάδων. Πλὴν τούτων ἐκφυλλίζουσι τὰ δένδρα ἅτινα πρόκειται νὰ μεταφυτεύσωσιν.

Ὁ ἐκφυλλισμὸς εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πλείστας περιπτώσεις, δέον ὅμως νὰ γίνηται πάντοτε μετὰ μεγάλης προσοχῆς, διότι εἰς τὰ φύλλα κατ' ἐξοχὴν κυκλοφοροῦσιν οἱ διάφοροι χυμοὶ καὶ διάφοροι ἐκκριτικοὶ ἀδένες, ὥστε ἡ ἐλαχίστη ἀπροσεξία δυνατὸν νὰ στερήσῃ τὸ δένδρον ἀπαραιτήτων στοιχείων διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν του. Κατά τινας ἡ ἐκφύλλισις τῶν ὀπωροφόρων δένδρων προσδίδει εἰς τοὺς καρποὺς περισσοτέρους χυμούς, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι παρετηρήθη ὅτι τὰ δένδρα ἅτινα ἐξεφυλλίσθησαν παρήγαγον καρποὺς χυμώδεις μὲν ἀλλὰ μὴ δυναμένους νὰ ὡριμάσωσι τελείως. Μόνον εἰς τὰς ροδακινέας καὶ τὰς βερικοκκέας παρετηρήθη ὅτι ὁ μερικὸς ἐκφυλλισμὸς συνετέλεσεν εἰς τὴν πρώϊμον ὡρίμανσιν τῶν καρπῶν των.

Δ. Ν. Π.

ἐκφυλλοφορία (ἡ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ἐξουσία τῆς βουλῆς, ὅπως ἀποβάλλῃ ἐπί τινα χρόνον ἐκ τῆς βουλῆς ὅντινα τῶν βουλευτῶν ἤθελε κρίνει ὡς ἀδικοῦντα τὴν πόλιν. Ἐκαλεῖτο δ' οὕτω, διότι ἡ ψηφοφορία ἐγίνετο διὰ φύλλων ἀντὶ ψήφων. Ἡ δὲ ἀπόφασις αὕτη εἰσήγετο καὶ πάλιν εἰς τὴν βουλήν, ἥτις μετὰ τακτικὴν διαδικασίαν ἢ τὴν ἐπεκύρωνεν ἢ τὴν ἀνῄρει.

ἐκφυλλοφορῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξεφυλλοφόρησα—ἐξεφυλλοφορήθην*· ἐπὶ τῆς βουλῆς τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, παύω βουλευτήν τινα δι' ἀδίκημα κατὰ τῆς πόλεως (βλ. *ἐκφυλλοφορία*).

ἔκφυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξεστηκὼς τοῦ οἰκείου φύλου, ὁ ἀποβαλὼν τὰς ἰδιότητας καὶ δυνάμεις τοῦ οἰκείου φύλου: «ἔκφυλος γενεά,—οἰκογένεια», «ἔκφυλος λαός».

—*['Ιατρ.]* Ἄτομον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν κληρονομικῶς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπικτήτως, ἐπιβεβαρημένον δι' ἐλαττώσεως τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ἀντιστάσεως. Ὁ ἐκ κληρονομικότητος ἔκφυλος κατάγεται ἐκ γονέων ἤδη ἐκφύλων, ἀνισορρόπων ἢ ἀλκοολικῶν. Ὁ δ' ἐπικτήτως καταστὰς ἔκφυλος ὀφείλει τὴν κατάστασίν του εἰς χρονίαν τινὰ καὶ ἐξαντλητικὴν ἐπίδρασιν (ἀλκοολισμόν, συφίλιδα, ἑλονοσίαν, καρκίνον, ραχιτισμόν, φυματίασιν κλπ.) ἢ εἰς φρενίτιδας νόσους, δυστυχίαν κ.λ.π. Ἡ κατάστασις τοῦ ἐκφύλου ἐκδηλοῦται διὰ *στιγμάτων* ὡς καὶ δι' ἰδιαιτέρας διανοητικῆς καταστάσεως. Εἰς τοὺς ἐκφύλους, τοὺς κληρονομικοὺς ἰδίᾳ, παρατηρεῖται πάντοτε ἡ ἀνισορροπία, τὸ ἄνισον, ἡ ἀστάθεια ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ διανοητικῇ σφαίρᾳ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Εὑρίσκονται οὗτοι πολλὰς βαθμῖδας κάτω τῶν ὑγιῶν καὶ φυσικῶς ἐχόντων ἀνθρώπων ἢ πλησιάζουν ἢ καὶ ὑπερβαίνουν ἐνίοτε αὐτοὺς κατὰ πολλοὺς βαθμοὺς ἐν τῇ ἐκδηλώσει καὶ ἐξασκήσει τῶν ὑψηλοτέρων ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλ' οὐδέποτε ἐξισοῦνται πρὸς τοὺς κατὰ φύσιν ἔχοντας, καθὸ ἐν τῷ συνόλῳ χωριζόμενοι αὐτῶν μοιραίως ὑπὸ χασμάτων διανοιγέντων ὑπὸ τῆς παθολογικῆς ἐπεξεργασίας ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ ἠθικῇ αὐτῶν σφαίρᾳ, αὐξανομένης ἢ μετριαζομένης διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς κληρονομικότητος ἀναλόγως πρὸς τὸ εὐνοϊκὸν ἢ μὴ τῶν περιστάσεων τῆς διασταυρώσεως τῶν οἰκογενειῶν (βλ. καὶ *ἐκφυλισμός*).

Σ. Γ. Σ.

ἔκφυμα, *—ατος* (τό)· φῦμα τοῦ σώματος παθολογικόν, ἀπόστημα, ἐξάνθημα: «ἔκφυμα μαλακόν, — σκληρόν».

ἐκφυμωτὴς (ὁ) (Ecphymotes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*, περιλαμβάνον σαύρας μετρίου μεγέθους μὲ μακροτάτην οὐράν, ἰθαγενεῖς τῶν χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἰδίως τῆς Βραζιλίας.

Δ. Ν. Π.

ἐκφύσησις, *—εως*· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκφυσᾶν, φύσημα, πνοὴ πρὸς τὰ ἔξω.

ἔκφυσις, *—εως* (ἡ)· βλάστησις, ἐκβλάστησις, φύτρωμα: «ἔκφυσις τῶν ὀδόντων»· || καθόλου τὸ ἐκφυόμενον, οἷον παραφυάς.

ἐκφυσῶ (*—άω*)· φυσῶ πρὸς τὰ ἔξω· || ρέγχω, κοιν. *ροχαλίζω*· || ὁρμῶ ὡς πνοή, ὡς ἄνεμος· βλ. καὶ *ξεφυσῶ*.

ἐκφύω, ἀόρ. *ἐξέφυσα—ἐξεφύην*· γεννῶ, βλαστάνω: «τὸ δένδρον ἐκφύει βλαστοὺς καὶ φύλλα»· || παθ. *ἐκφύομαι*· γεννῶμαι, βλαστάνω, φυτρώνω, προέρχομαι.

ἐκφώνημα (τό)· τὸ ἐκφωνηθέν, οἷον ὁμιλία, κήρυγμα κττ.

Digitized by Google

ἐκφώνησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκφωνεῖν ἀναγγελία, κλῆσις μεγαλοφώνως: «ἡ ἐκφώνησις τῶν ὀνομάτων,— τοῦ καταλόγου», «ἐκφώνησις λόγου»· || δικαστ. «ἐκφώνησις τῆς ὑποθέσεως» ἀναγγελία ὑπὸ τοῦ προέδρου πρὸς ἐκδίκασιν.

— *[Ρητορ.]* Ἡ *ἐκφώνησις* εἶναι σχῆμα λόγου καθ' ὃ ὁ ρήτωρ δι' ὀλίγων σθεναρῶν λέξεων καὶ φράσεων ἐπιζητεῖ νὰ ἐκφράσῃ ζωηρότερον τὰ ἴδια αὐτοῦ συναισθήματα (ἔκπληξιν, θαυμασμόν, ὀργήν, χαράν, λύπην κτλ.). Οὕτως ὁ Δημοσθένης, ἀγανακτῶν διότι ἐσυκοφαντεῖτο ὑπὸ τοῦ Αἰσχίνου ὅτι ἐφιλίππιζεν, ἐκφωνεῖ: «ὃς γὰρ ἐμοῦ φιλιππισμόν, ὦ γῆ καὶ θεοί, κατηγορεῖ, τί οὗτος οὐκ ἂν εἴποι;» Ἡ Ἑκάβη, στερουμένη συζύγου, τέκνων, βασιλείας, ἐκφωνεῖ:

Ὦ σχήματ' οἴκων, ὦ ποτ' εὐτυχεῖς δόμοι,
ὦ πλεῖστ' ἔχων κάλλιστα τ' εὐτεκνότατε
Πρίαμε, γηραιὰ θ' ἥδ' ἐγὼ μήτηρ τέκνων,
ὡς εἰς τὸ μηδὲν ἥκομεν (*Εὐριπ.* Ἑκάβ. 614)

—π.

— *[Λειτουργ.]* Καλοῦνται *ἐκφωνήσεις* εἰς τὸ τέλος μιᾶς δεήσεως κατὰ τὴν λειτουργίαν μεγαλοφώνως ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως ἢ ἱερέως ἐκφωνούμενοι ὕμνοι. Τοιοῦτοι εἶναι π. χ. οἱ: «Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία κλπ.» ἢ «Ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία κλπ.» Λέγονται δὲ ἐκφωνήσεις πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐντὸς τοῦ ἁγίου Βήματος εἰς ὡρισμένας ἱερὰς στιγμὰς τῆς ἀκολουθίας μυστικῶς ἀναγινωσκομένων εὐχῶν, ὡς εἶναι π. χ. ἡ εὐχὴ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μετουσιώσεως καὶ ἄλλαι. Δ.Ν.Μ.

ἐκφωνῶ (*—έω*)· φωνῶ ἰσχυρῶς, ἀναφωνῶ, ἀπαγγέλλω ἢ ἀναγινώσκω μεγαλοφώνως: «ὁ κλητὴρ ἐκφωνεῖ τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων», «ἐκφωνῶ τὸν κατάλογον», «ὁ ἱεροκήρυξ ἐξεφώνησε λόγον»· || δικαστ. «ἐκφωνεῖται ἡ ὑπόθεσις» ἀναγγέλλεται ὑπὸ τοῦ προέδρου πρὸς ἐκδίκασιν.

Ἔκχαρτ, *Μάϊστερ*— (Meister Eckhart ἢ Eckhard)· βλ. λ. *Ἔκκαρτ.*

ἐκχειλίζω, *ἀόρ. ἐξεχείλισα*· ὑπερβάλλω τὰ χείλη, χύνομαι ἀπὸ τὰ χείλη, πλημμυρῶ· || πληρῶ τι μέχρι χειλέων, κοιν. *ξεχειλίζω* (βλ. λ.).

ἐκχείλισις, —*εως* (ἡ)· χύσις ἐκ τῶν χειλέων, ὑπερχείλισις, κοιν. *ξεχείλισμα:* «ἐκχείλισις ποταμοῦ,— φρέατος, —φιάλης».

ἐκχερσῶ (*—όω*), *ἀόρ. ἐξεχέρσωσα—ἐξεχερσώθην*· καθιστῶ τὴν χέρσον γῆν σπόριμον ἢ καλλιεργήσιμον ἀφαιρῶν τοὺς θάμνους κττ.

ἐκχέρσωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκχερσοῦν, ἡ ἀποκατάστασις χέρσου γῆς εἰς σπόριμον, καλλιεργήσιμον.

ἐκχέω καὶ ***ἐκχύνω,*** *ἀόρ. ἐξέχυσα—ἐξεχύθην*· χύνω ἔξω, ἐκβάλλω: «ἐξέχυσε τὴν χαράν του, —τὴν ὀργήν του»· || διαχέω, διασκορπίζω· || παθ. *ἐκχέομαι* καὶ *ἐκχύνομαι*· χύνομαι ἔξω, διασκορπίζομαι: «οἱ ἐκδρομεῖς ἐξεχύθησαν εἰς διάφορα *μέρη* τοῦ δάσους».

ἐκχόνδρωσις, —*εως* (ἡ) ἢ ***ἐκχόνδρωμα*** (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Ὄγκωμα πλασσόμενον δι' ἀνωμάλου πολλαπλασιασμοῦ τοῦ χονδρίνου ἱστοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐρεθισμοῦ ἐκ διαφόρων αἰτίων. Ἀναπτύσσονται δ' αἱ ἐκχονδρώσεις κυρίως κατὰ τὰς ἀρθρώσεις, σπανιώτερον κατὰ τὰς πλευράς, τὸν λάρυγγα κλπ. καὶ αὗται εἶναι αἵτινες ἐπὶ τῶν χρονίων ἀρθριτίδων σχηματίζουσι καὶ ὀζώδη ἐπάρματα.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐκχυδαΐζω *ἀόρ. ἐξεχυδάισα—ἐξεχυδαΐσθην,* παθ. μετχ. *ἐκχυδαϊσμένος*· καθιστῶ τι χυδαῖον: «ἐκχυδαΐζει τὴν γλῶσσαν»· || παθ. *ἐκχυδαΐζομαι,* καθίσταμαι, ἀποβαίνω χυδαῖος: «ἡ λέξις *μεγαλεῖον* ἐξεχυδαΐσθη», «ἀναστρεφόμενος μετὰ χυδαίων ἐξεχυδαΐσθη».

ἐκχυδάισις, —*εως* (ἡ) καὶ ***ἐκχυδαϊσμὸς*** (ὁ)· ἡ μεταβολὴ σεμνοῦ τινος εἰς χυδαῖον: «ἡ ἐκχυδάισις τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης».

ἐκχυλίζω, *ἀόρ. ἐξεχύλισα—ἐξεχυλίσθην*· μεταβάλλω τι εἰς χυλόν, ποιῶ χυλὸν ἔκ τινος, οἷον ἐκ φυτοῦ, ἐκ καρποῦ, ἐκ κρέατος, δι' ἀποχωρήσεως τῶν μὴ χυλοποιουμένων οὐσιῶν, ἄλλως *χυλίζω* καὶ *χυλῶ.*

ἐκχύλισις,—*εως* (ἡ)· ἡ εἰς χυλὸν μετατροπὴ ὕλης τινός, ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ χυλοῦ, ἡ κατασκευὴ χυλοῦ ἐκ φυτῶν, καρπῶν, κρέατος δι' ἀποχωρίσεως τῶν μὴ χυλοποιουμένων οὐσιῶν.

— *[Χημ.]* Καλεῖται *ἐκχύλισις* ἡ παραλαβὴ ὕλης τινὸς ἐκ μίγματος μετ' ἄλλων ὑλῶν διὰ διαλύσεως αὐτῆς εἰς διαλυτικόν τι ὑγρόν, οἷον ὕδωρ ἢ βενζόλιον ἢ βενζίνην ἢ πετρελαϊκὸν αἰθέρα ἢ ἀλκοόλην ἢ αἰθέρα ἢ διθειάνθρακα κλπ., ὅπερ πρέπει νὰ μὴ διαλύῃ τὰς μετ' αὐτῆς συνυπαρχούσας ὕλας. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ διαλυτικοῦ μέσου γίνεται ἀναλόγως τῆς πρὸς ἐκχύλισιν ὕλης, ἔστιν ὅτε δὲ χρησιμοποιεῖται καὶ μῖγμα ἐκ δύο ἢ πλειόνων διαλυτικῶν ὑγρῶν. Σ. Γ.

— *[Φαρμακοτ.]* Ἡ *ἐκχύλισις* ἢ *ἐξίκμασις* (Lixiviatio, Percolatio, Extraction) εἶναι φαρμακοτεχνικὴ ἢ βιομηχανικὴ μέθοδος, καθ' ἣν ἀποχωρίζονται αἱ ἐκχυλισματικαὶ οὐσίαι ἐκ δρογῶν ἢ ἄλλων βιομηχανικῶν ὑλῶν διὰ καταλλήλων διαλυτικῶν μέσων. Κατὰ τὴν ἐκχυλιστικὴν ταύτην μέθοδον ἐξικμάζεται ἡ παχεῖα στοιβὰς τῆς κόνεως τῆς δρόγης διὰ τοῦ καταλλήλου εἰλήματος πρὸς διάλυσιν τῶν συστατικῶν αὐτῆς. Ὁ νεώτερος οὗτος τρόπος τῆς ἐκχυλίσεως παρέχει τὰ ἱκανοποιητικώτερα ἀποτελέσματα, καθ' ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεμποδίζει τὰς ἐκ τῆς ἐξατμίσεως καὶ ἀπορροφήσεως ἀπωλείας τοῦ διαλύτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξικμάζει τελείως τὴν δρόγην καὶ διὰ μικροτέρου ποσοῦ εἰλήματος τῶν ἄλλων ἐκχυλιστικῶν μεθόδων. Ἡ μικρὰ ποσότης τοῦ εἰλήματος ὀφείλεται πρῶτον εἰς τὸ ὅτι κεκορεσμένον ὑγρὸν διά τινος οὐσίας κατέχει ἀκόμη τὴν ἰδιότητα νὰ διαλύῃ διάφορα συστατικὰ καὶ δεύτερον εἰς τὸ ὅτι ὑγρὸν διερχόμενον διὰ κόνεως περιεχούσης πολλὰ διαλυτὰ συστατικὰ διέρχεται βραδέως διὰ νὰ κορεσθῇ ἐξ ἑκάστου τούτων. Συνεπῶς τὰ πρῶτα ἐκρέοντα ὑγρὰ εἶναι κατάφορτα συστατικῶν, ἰδίᾳ μάλιστα ὅταν ἡ διαδρομή των εἶναι βραδυτέρα, τὰ τριχοειδῆ διαστήματα στενότερα καὶ ἡ κόνις μᾶλλον συσσωρευμένη καὶ λεπτοτέρα. Ἡ ἐξίκμασις εἶναι μία τῶν σημαντικωτέρων φαρμακοτεχνικῶν ἐργασιῶν, ἐφαρμοζομένη οὐ μόνον ἐν τῇ παρασκευῇ τῶν ἐκχυλισμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς διαφόρους ποσοτικοὺς προσδιορισμοὺς τῆς ἐφηρμοσμένης χημείας. Κατὰ τὴν ἐκχύλισιν παρατηροῦνται αἱ ἑξῆς διαδοχικαὶ ἐργασίαι:

α') *Ὁ μερισμὸς τῆς δρόγης:* 1) Ἡ κόνις ταύτης εἶναι ἁδρομερής, καθότι ἡ λεπτὴ κόνις συσσωματοῦται καὶ παρεμποδίζει τὴν διέλευσιν τοῦ εἰλήματος, μεγάλα δὲ τεμάχια τῆς δρόγης δὲν ἐκχυλίζονται τελείως. Πάντως ὁ βαθμὸς τῆς κονιοποιήσεως καὶ ξηράνσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῆς δρόγης καὶ τοῦ εἰλήματος. 2) Ἡ δι' ὕδατος ἐξίκμασις ἀπαιτεῖ ὀλιγώτερον λεπτὰς κόνεις ἢ ὁ αἰθήρ, ἡ ἀλκοόλη, τὸ χλωροφόρμιον, ἡ βενζίνη, καθότι τὸ ὕδωρ ἐξοιδαίνει τὰ φυτικὰ μόρια καὶ τὸ ὑγρὸν δυσχερῶς διέρχεται διὰ τῆς δρόγης. 3) Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον αἱ ἀμυλοῦχοι καὶ γλισχρασματοῦχοι δρόγαι μερίζονται ἁδρομερέστερον ἢ μείγνυνται μετ' ἀχύρων κεκομμένων.

β') *Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς δρόγης ἐν τῷ ἐξικμαστῆρι:* Αὕτη τελεῖται ἢ διὰ ξηρᾶς οὐσίας ἢ διὰ προϋγρανθείσης διὰ τοῦ εἰλήματος. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἢ εἰσάγεται ἡ κόνις ἐν τῷ ἐξικμαστῆρι ἀπ' εὐθείας, ἀφοῦ τοποθετηθῇ βύσμα φιλύγρου βάμβακος εἰς τὴν ὀπὴν τῆς ἐκροῆς, ἢ τίθεται πρῶτον ἐντὸς φυσιγγίου ἐκ διηθητικοῦ χάρτου καὶ εἶτα εἰσάγεται ἐν τῷ ἐξικμαστῆρι. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ στοιβασμοῦ ἡ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια τῆς δρόγης καλύπτεται διὰ διηθητικοῦ χάρτου καὶ εἶτα ἐπιχεῖται τὸ εἴλημα. Ἐνίοτε συνιστᾶται προκατεργασία πρὸς ἐμποτισμὸν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα τῆς δρόγης μετὰ τοῦ διαλύτου ἐντὸς τοῦ ἐξικμαστῆρος.

γ') *Ἡ ἐκχύλισις:* Κατ' αὐτὴν ἀφίεται νὰ καταρρεύσῃ τὸ εἴλημα στάγδην, λαμβανομένης τῆς προνοίας ὅπως ἡ δρόγη καλύπτεται διαρκῶς ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ. Ἡ βραδύτης τῆς ἐκροῆς ποικίλλει ἀναλόγως τῆς κόνεως τῆς δρόγης: 1—2 σταγόνες κατὰ λεπτὸν ἐπὶ ἐλαχίστης οὐσίας καὶ 25—30 σταγόνες ἐπὶ ἀρκετῆς ποσότητος. Γενικῶς εἶναι παραδεκτόν, ὅτι μετὰ εἰκοσιτετράωρον πρέπει νὰ ἐκρεύσῃ ποσὸν ὑγροῦ ἴσον πρὸς τὸ 1 $^1/_2$ τῆς ληφθείσης δρόγης. Ἡ ἐκροὴ ρυθμίζεται διὰ τῆς κάτωθι στρόφιγγος. Ἡ ἐξίκμασις ἐξακολουθεῖ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ σκοποῦ της καὶ συνήθως θεωρεῖται περατωθεῖσα ὅταν τὸ διήθημα παύσῃ νὰ ἔχῃ χρῶμα καὶ γεῦσιν. Διὰ τὰ ροώδη ἐκχυλίσματα λαμβάνονται 10 μ. εἰλήματος δι' 1 μ. δρόγης. Ἡ δι' ὕδατος ἐξίκμασις ἀποβαίνει δυσχερεστέρα τῆς δι' ἄλλων πτητικῶν ὑγρῶν λόγῳ τῆς προκαλουμένης ἐξοιδήσεως τῆς δρόγης.

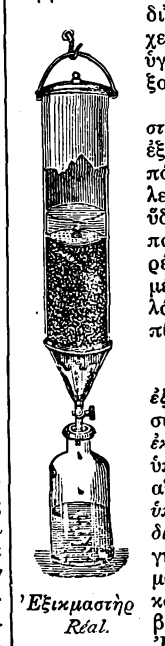

'Εξικμαστὴρ *Réal.*

δ') *Ἐκτόπισις τοῦ διαλύτου ἐκχυλιστοῦ δι' ἄλλου:* Τὸ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐξικμάσεως παραμένον διάβροχον ὑπόλειμμα τῆς δρόγης παρέχει ἀπώλειαν τοῦ εἰλήματος. Ὑπεδείχθη τὸ ὕδωρ ὡς ἐκτοπιστὴς τοῦ σχετικῶς πολυτίμου ἐκχυλιστοῦ, ἀλλὰ δὲν παρέσχε καλὰ ἀποτελέσματα. Προκειμένου περὶ μικρῶν ἐκχυλίσεων οὐδεὶς λόγος πρέπει νὰ γίνεται περὶ ἐκτοπίσεως δι' ἄλλου ἐκχυλιστοῦ.

ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

— ἐκχυλίσεως *ὄργανα* ἢ *συσκευαὶ ἐξικμάσεως* *[Φαρμακοτ.]*. Τοιαῦται συσκευαί, καλούμεναι *ἐξικμαστῆρες* ἢ *ἐκχυλιστῆρες* (Lixiviator, Percolator), ὑπάρχουσι πολλαί: α') αἱ *συνήθεις*, β') αἱ *ἐν θερμῷ χρησιμοποιούμεναι,* γ') αἱ *ὑπὸ πίεσιν* ἢ *δι' ἀναμυζήσεως,* δ') αἱ *διὰ πτητικὰ ὑγρά.* Ἡ κόνις τῆς δρόγης μείγνυται μετὰ μέρους τοῦ εἰλήματος 20—60 % ἐπὶ τοῦ βάρους τῆς κόνεως καὶ μετὰ εἰκοσιτετράωρον ἐμβροχὴν φέρεται ἐν τῷ ἐξικμαστῆρι. Ἐπιπροστίθεται τὸ εἴλημα καὶ ὅταν ἀρχίσῃ ἡ ἔκσταξις τοῦ ὑγροῦ κλείεται ἡ κάτωθι ὀπὴ καὶ ἀφίεται 48 ὥρας πρὸς κατεργασίαν. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἰσχύουσι τὰ τῆς παρασκευῆς τῶν ροωδῶν ἐκχυλισμάτων. Μετὰ τοῦ εἰλήματος ἡ κόνις ἐνσφαιροῦται, δὲν πρέπει δὲ νὰ παρουσιάζῃ τὴν ὄψιν ζύμης ἢ πολτοῦ.

α') *Συνήθεις ἐξικμαστῆρες:* Ἀποτελοῦνται ἐκ σωλῆνος ὑαλίνου, ὡς ἐμφαίνεται ἐν τοῖς παρακειμένοις σχήμασιν. Ἐπίσης ὁ τοῦ Réal κασσιτέρινος ἢ λευκοσιδηροῦς κύλινδρος καταλήγων εἰς κῶνον μετὰ στρόφιγγος. Ἡ δρόγη φέρεται ἐπὶ τοῦ διατρήτου διαφράγματος καὶ ἄνωθεν αὐτῆς ἐφαρμόζεται ἕτερον διάφραγμα, ὅπερ συγκρατεῖ τὴν κόνιν καὶ ἐμποδίζει τὴν κοίλανσιν αὐτῆς τὴν προκαλουμένην ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ ἐπιχεομένου εἰλήματος. Διὰ στρόφιγγος κανονίζεται ἡ ἐκροή. Ἄλλαι συσκευαὶ εἶναι τοῦ Robiqnet ὑάλινος, τοῦ Boullay κασσιτέρινος ἢ λευκοσιδηρᾶ, τοῦ Sonbeiran κασσιτέρινος, τοῦ Adrian ὁμοίως.

β') *Ἐξικμαστῆρες ἐν θερμῷ:* Ὡς ἀντιπρόσωπον τούτων λαμβάνομεν τὸν τοῦ Asturc, ἀποτελούμενον ἐκ διπλῶν μεταλλίνων τοιχωμάτων· προσομοιάζει πρὸς τὸν συνήθη ὑάλινον ἐξικμαστῆρα τῆς παρασκευῆς τῶν ροωδῶν ἐκχυλισμάτων καὶ στηρίζεται ἐπὶ σιδηροῦ τρίποδος. Μεταξὺ τῆς στρόφιγγος καὶ τοῦ κάτω κωνοειδοῦς μέρους τῶν ὀργάνων εὑρίσκεται περιστροφικὴ λυχνία φωταερίου. Ὅταν ὁ ἐξικμαστὴρ πληρωθῇ δρόγης, πληροῦνται ὕδατος θερμοῦ τὰ διάκενα τῶν τοιχωμάτων καὶ ἡ θερμοκρασία διὰ τῆς λυχνίας τηρεῖται εἰς 80°.

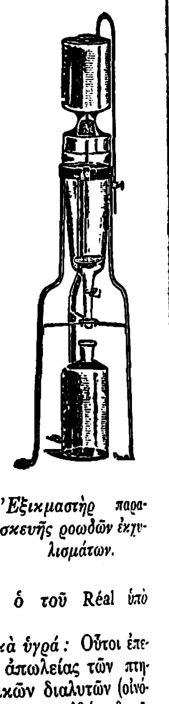

'Εξικμαστὴρ παρασκευῆς ροωδῶν ἐκχυλισμάτων.

γ') *Ἐξικμαστῆρες ὑπὸ πίεσιν ἢ δι' ἀναμυζήσεως:* Πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐκροῆς ἐπενοήθησαν συσκευαὶ λειτουργοῦσαι δι' αὐξήσεως τῆς πιέσεως ἢ δι' ἀναμυζήσεως. Σπανίως χρησιμοποιοῦνται αὗται, διότι ἡ ἐπίσπευσις τῆς ἐξικμάσεως οὐδένα πρακτικὸν σκοπὸν ἔχει. Τοιοῦτοι ἐξικμαστῆρες εἶναι ὁ τοῦ Berjot δι' ἀναμυζήσεως καὶ ὁ τοῦ Réal ὑπὸ πίεσιν.

δ') *Ἐξικμαστῆρες διὰ πτητικὰ ὑγρά:* Οὗτοι ἐπενοήθησαν πρὸς παρακώλυσιν ἀπωλείας τῶν πτητικῶν διαλυτῶν (οἰνόπνευμα, αἰθήρ, θειοῦχος ἄνθραξ, χλωροφόρμιον κλπ.). Ἐν ψυχρῷ χρησιμεύει ὁ τοῦ Guibourt, ἐνῷ διὰ τὰς ἐν θερμῷ ἐξικμάσεις χρησιμοποιοῦνται ὁ τοῦ Payen συνεχοῦς ἐκχυλίσεως καὶ τοῦ Guerin, ἐν οἷς τὸ αὐτὸ ποσὸν τοῦ διαλυτικοῦ εἰλήματος διέρχεται ἐπανειλημμένως διὰ τῆς δρόγης μέχρι τελείας ἐκχυλίσεως. Πλεῖστοι ἐξικμαστῆρες ἐπενοήθησαν ἢ ἐτροποποιήθησαν, ἀλλ' ἐκ πάντων ἐπεκράτησεν ἔν τε τοῖς χημείοις καὶ τοῖς φαρμακοτεχνικοῖς ἐργαστηρίοις ὁ τοῦ Soxhlet.

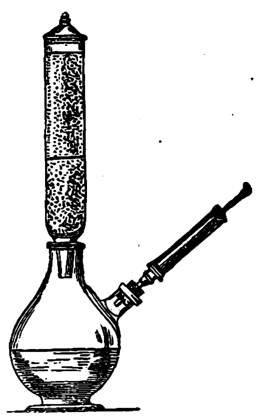

'Εξικμαστὴρ *Berjot.*

Ὁ ἐξικμαστὴρ Soxhlet εἶναι ὑάλινος καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐξικμαστηρίου σωλῆνος AB, ὅστις ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ εὐρυτέρου A καὶ τοῦ συντετηκότος στενοτέρου B καὶ συνδέεται ἄνωθεν διὰ ψυκτῆρος καὶ κάτωθεν διὰ σφαιρικοῦ ὑποδοχέως. Τὰ A καὶ B τμήματα συγκοινωνοῦσι διὰ τοῦ γ σωληνίσκου. Ὁ σωλὴν - ἐξικμαστὴρ ἐπὶ τῶν πλευρῶν του φέρει συντετηγμένους δύο σωληνίσκους· ὁ λεπτότερος Δ χρησιμεύει εἰς τὴν διὰ σίφωνος αὐτόματον ἐκροὴν τοῦ εἰλήματος ἐν τῷ ὑποδοχεῖ, ἀπολήγει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σωλῆνος B καὶ ἄρχεται ἐκ τοῦ κατωτέρου ἄκρου τοῦ σωλῆνος AB, ὁ δὲ παχύτερος

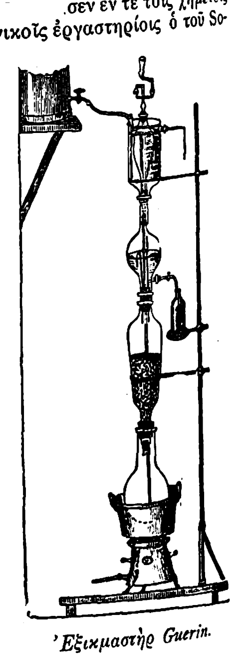

'Εξικμαστὴρ *Guerin.*

Digitized by Google

γ συνδέει, ὡς εἴδομεν, τὰ ἄκρα τοῦ ἐκχυλιστῆρος καὶ προορίζεται νὰ ὁδηγῇ τοὺς ἀτμοὺς εἰς τὸν συμπυκνωτὴν ψυκτῆρα. Ἡ κατάλληλος κόνις τῆς πρὸς ἐκχύλισιν δρόγης εἰσάγεται εἴτε ἐν τῷ ἐξικμαστηρίῳ σωλῆνι, ἀφοῦ προηγουμένως φραχθῇ διὰ βάμβακος ἡ ὀπὴ τοῦ σωληνίσκου, εἴτε ἐντὸς φυσιγγίου ἐκ διηθητικοῦ χάρτου καὶ τοῦτο φέρεται ἐντὸς τοῦ σωλῆνος, λαμβανομένης τῆς προνοίας, ὅπως ἡ ἐπιφάνεια τῆς κόνεως ἢ τοῦ φυσιγγίου εὑρίσκεται τοὐλάχιστον 3 χιλιοστόμετρα κάτωθεν τῆς ἀνωτέρας ἐπικαμποῦς κλίσεως τοῦ λεπτοτέρου σωληνίσκου - σίφωνος. Ἐντὸς τοῦ ὑποδοχέως φέρονται ὀλίγα κ. ἑ. τοῦ πτητικοῦ ὑγροῦ καὶ ἐν τῷ ἐκχυλιστηρίῳ σωλῆνι ἕτερον ποσὸν ἱκανὸν πρὸς σχηματισμὸν σίφωνος. Ἀφοῦ συναρμογηθῇ καλῶς ὁ ψυκτὴρ καὶ ὁ ὑποδοχεύς, ἀποφευγομένης πάσης ἐξατμίσεως, τοποθετεῖται τὸ σύνολον τῆς συσκευῆς ἐπὶ ἀτμολούτρου καὶ ἄρχεται ἡ θέρμανσις. Ὁ πτητικὸς διαλύτης ἀποστάζεται· διὰ τοῦ τμήματος Β καὶ τοῦ σωλῆνος γ καὶ φθάνει ἐκ τῷ κυρίῳ ἐκχυλιστηρίῳ σωλῆνι Α, ἔνθα διαποτίζει τὴν δρόγην καὶ βαθμηδὸν καλύπτει αὐτήν. Εὐθὺς ὡς τὸ ἀποστάζον ὑγρὸν ὑπερβῇ τὸ καμπύλον μέρος τοῦ σωληνίσκου Δ, σχηματίζεται σίφων καὶ ἐκκενοῦται τὸ διάλυμα ἐκ τοῦ σωλῆνος Α πρὸς τὸν ὑποδοχέα. Ἡ ἐξίκμασις συμπληροῦται μετὰ τὸν σχηματισμὸν πολλῶν σιφώνων.

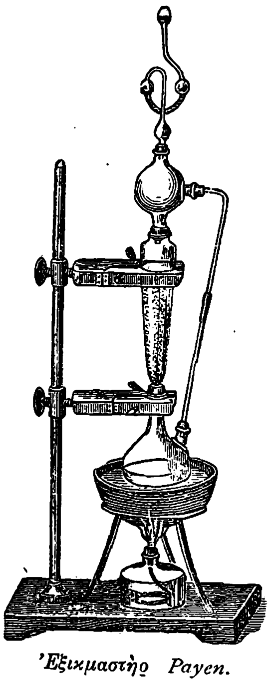

Ἐξικμαστὴρ Payen.

Ἡ ἐξίκμασις ἐφαρμόζεται ἐν τῇ παρασκευῇ τῶν

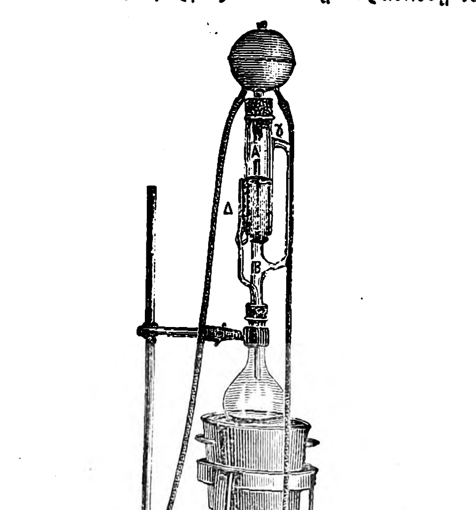

Ἐξικμαστὴρ Soxlet.

αἰθερικῶν αἰθεραλκοολικῶν, ὑδραλκοολικῶν καὶ τῶν ροωδῶν ἐκχυλισμάτων. ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἐκχύλισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκχυλίζειν τὸ προϊὸν τῆς ἐκχυλίσεως: «ἐκχύλισμα ροῶδες,—μαλακόν,—ξηρόν».

—[*Φαρμακοτ.*] Τὸ *ἐκχύλισμα* (Extractum, Extrait) εἶναι προϊὸν συμπυκνώσεως μέχρις ὡρισμένης συστάσεως διαλύματός τινος περιέχοντος τὸ σύνολον τῶν μὴ πτητικῶν συστατικῶν τῶν ἱστῶν (κατεργάσματος ἢ ὀποῦ) ληφθέντος διὰ κατεργασίας νωπῆς ἢ ξηρᾶς δρόγης, συνήθως φυτικῆς, σπανίως ζωικῆς, δι' ἐξατμιστοῦ τινος εἰλήματος, ὡς εἶναι τὸ ὕδωρ, ἡ ἀλκοόλη, ὁ αἰθήρ, ἢ τὰ μείγματά των (σπανίως προστίθενται ἀλκάλια ἢ ὀξέα) μετὰ ἢ ἄνευ θερμάνσεως καὶ πιέσεως. Τὰ ἐκχυλίσματα, γνωστὰ ἐκ τῶν π. Χ. χρόνων, ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀράβων. Ἡ παρασκευή των διαφέρει εἰς τὰς διαφόρους φαρμακοποιίας, ἐξ οὗ καὶ παρουσιάζονται ἀνομοιότητες εἰς τὰ ἐκ πλειόνων ἐργαστηρίων τῆς ἀλλοδαπῆς προϊόντα. Ἡ ἐκχύλισις γενικῶς δὲν εἶναι μόνον φαρμακοτεχνική, ἀλλ' εὐρυτάτης βιομηχανικῆς ἐφαρμογῆς μέθοδος. Διακρίνονται ἐκχυλίσεις: α') στερεῶν οὐσιῶν διὰ στερεῶν ἐκχυλιστικῶν μέσων, β') στερεῶν οὐσιῶν δι' ὑγρῶν ἐκχυλιστικῶν μέσων, γ') στερεῶν οὐσιῶν δι' ἀερίων ἐκχυλιστικῶν μέσων, δ') ὑγρῶν οὐσιῶν διὰ στερεῶν ἐκχυλιστικῶν μέσων, ε') ὑγρῶν οὐσιῶν δι' ὑγρῶν ἐκχυλιστικῶν μέσων, στ') ὑγρῶν οὐσιῶν δι' ἀερίων ἐκχυλιστικῶν μέσων, ζ') ἀερίων οὐσιῶν διὰ στερεῶν ἐκχυλιστικῶν μέσων, η') ἀερίων οὐσιῶν δι' ὑγρῶν ἐκχυλιστικῶν μέσων, θ') ἀερίων οὐσιῶν δι' ἀερίων ἐκχυλιστικῶν μέσων.

Διὰ τὴν κανονικὴν παρασκευὴν τῶν ἐκχυλισμάτων ἰσχύουσιν οἱ ἑπόμενοι ὅροι: 1) Λαμβάνεται δρόγη καλῆς ποιότητος, συντετμημένη ἢ ἁδρομερῶς κονιοποιημένη, ἵνα ἀποδώσῃ ἐκχύλισμα καλῆς ποιότητος. Τὸ χρῶμα καὶ ἡ διαλυτότης τῶν ἐκχυλισμάτων δὲν εἶναι ἐπαρκῆ τεκμήρια τῆς καλῆς αὐτῶν ποιότητος. Πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς δρόγης δοκιμάζεται αὕτη προσδιοριζομένων τῶν δραστικῶν συστατικῶν της. Συνήθως ἐκλέγεται ἡ ξηρὰ δρόγη (σπανίως ἡ νωπή), διότι δι' αὐτῆς σκευάζονται ἐκχυλίσματα ἔχοντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν αὐτὴν περιεκτικότητα εἰς ἐνεργὰ συστατικὰ καὶ ὄντα δραστικώτερα τῶν ἐκ τῶν νωπῶν λαμβανομένων. Νεωστὶ ἐτονίσθη ὅτι ἐν τοῖς ἐκχυλίσμασι τὰ δραστικὰ συστατικὰ πρέπει νὰ εὑρίσκωνται ὑφ' οἵαν μορφὴν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ δρόγῃ, διὸ καὶ καταβάλλεται μεγίστη προσοχὴ διὰ τὴν κατάλληλον παρασκευήν των. 2) Παρατηρεῖται τὸ εἶδος τοῦ διαλύτου καὶ ὁ τρόπος τῆς κατεργασίας τῆς δρόγης, καθότι μία καὶ ἡ αὐτὴ δρόγη ἐκχυλιζομένη διὰ διαφόρων διαλυτῶν ἀποδίδει παραπλήσια μὲν οὐχὶ ὅμως τῶν αὐτῶν συστατικῶν ἐκχυλίσματα. Τὸ ποσὸν τοῦ διαλύτου δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ διὰ πάντα τὰ ἐκχυλίσματα. 3) Ἐπειδὴ κατὰ τὴν συμπύκνωσιν μακρὰ θέρμανσις προκαλεῖ διάσπασιν πρὸς συντόμευσιν τῆς ἐξατμίσεως, τὸ ποσὸν τοῦ εἰλήματος πρέπει ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ θερμοκρασία τῆς ἐξατμίσεως μικροτέρα. Πρὸς ἀποφυγὴν βαθείας χροιᾶς προτιμᾶται ἡ ἐν τῷ κενῷ συμπύκνωσις. 4) Ἡ ἐμβροχὴ τελεῖται εἰς 15—20° ἀναλόγως τῆς δρόγης καὶ τοῦ διαλύτου ἐπὶ 24 48 ὥρας. 5) Ἡ θερμοδιαβροχὴ τελεῖται εἰς 35—40°, προηγεῖται δὲ συνήθως 6—12 ὥρας ἐμβροχὴ πρὸς μαλάκυνσιν τῶν κυτταρικῶν μεμβρανῶν, ἵνα ἡ διαπίδυσις καταστῇ ἐντελεστέρα. 6) Κατὰ τὴν ἐξάτμισιν χρησιμοποιεῖται ἀτμόλουτρον, οὐδέποτε δὲ γυμνὸν πῦρ. 7) Προτιμᾶται κατὰ τὴν ἐξάτμισιν ἡ ἐκ πορσελλάνης κάψα, καθότι διὰ τῶν μεταλλικῶν καψῶν λαμβάνονται βαθυχροώτερα προϊόντα καὶ ἐνίοτε ἀποκτῶσιν ἐμπυρευματικὴν ὀσμήν. 8) Κατὰ τὴν ἐξάτμισιν ἀναδεύονται προσεκτικῶς, συντομευομένης δὲ αὐτῆς λαμβάνονται ἀνοικτόχροα καὶ κανονικῆς ὀσμῆς ἐκχυλίσματα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προέλευσιν τῶν ἐκχυλισμάτων διακρίνονται: α') τὰ δι' ἐκχυλίσεων τῶν δρογῶν, ἅτινα εἶναι τὰ συνήθη, β') τὰ ἐκ χυμῶν καρπῶν ἢ σαρκωδῶν ῥιζῶν, ἅτινα καλοῦνται συμπεπυκνωμένοι ὀποί, Succi inspisati (Roob sambouci, Roob juniperi, R. etaterii κλπ.), γ') τὰ ἐκ προσφάτων ποῶν σκευαζόμενα (E. herbae recentis).

Παρασκευὴ τῶν ἐκχυλισμάτων. Κατ' αὐτὴν διακρίνονται δύο σειραὶ ἐργασιῶν:

Α') *Ἐπίτευξις τοῦ διαλύματος:* Ἀναλόγως τοῦ χρησιμοποιουμένου εἰλήματος, ὕδατος, ἀλκοόλης, αἰθέρος, ἢ μειγμάτων τούτων διακρίνονται ἐκχυλίσματα *ὑδατικὰ* (aquosa, aqueux), *ἀλκοολικὰ* (spirituosa, alcooliques), *αἰθερικὰ* (aetherea, éthérés). Τὸ ὕδωρ χρησιμοποιεῖται πρὸς διάλυσιν κομμιωδῶν ἢ σακχαρωδῶν οὐσιῶν, ἡ ἀλκοόλη ῥητινωδῶν καὶ ὁ αἰθὴρ λιπαρῶν τοιούτων. Ἐνίοτε χρησιμεύει ὡς εἴλημα μεῖγμα δύο διαλυτῶν, εἰδικῶς ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐκχυλισθῶσι σώματά τινα ἀδιάλυτα εἰς ἓν ἐκ τῶν δύο· ἀλκοόλη καὶ ὕδωρ παρέχουσι τὰ ὑδραλκοολικὰ (hydralcoholica, hydralcooliques), αἰθὴρ καὶ ἀλκοόλη τὰ αἰθεραλκοολικὰ ἐκχυλίσματα (aetheralcoholica, éthéroalcooliques). Αἱ δύο τελευταῖαι τάξεις θεωροῦνται ὡς ὑποδιαιρέσεις τῶν τριῶν πρώτων κυρίων ὁμάδων. Μετὰ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ καταλλήλου εἰλήματος πρὸς λῆψιν τῶν διαλυμάτων διακρίνονται αἱ ἑπόμεναι ἐκχυλιστικαὶ μέθοδοι: 1) ἡ *ἐμβροχή*, 2) ἡ *ἔγχυσις*, 3) ἡ *θερμοδιαβροχή*, 4) ἡ *ἐξίκμασις (ἐκχύλισις)*, καὶ 5) ἡ *μεικτὴ μέθοδος* (συνδυασμὸς ἐμβροχῆς καὶ θερμοδιαβροχῆς).

Β') ***Συμπύκνωσις τοῦ διαλύματος.*** Τὸ ληφθὲν ὑγρὸν προϊὸν τῆς ἐκχυλίσεως διὰ μιᾶς τῶν προηγουμένων μεθόδων συμπυκνοῦται ἐπὶ ἀτμολούτρου εἰς 85°, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ εἰλήματος καὶ πρὸς λῆψιν ὑπολείμματος ἐνέχοντος πάντα τὰ διαλυθέντα συστατικά. Τὰ ἐκχυλίσματα, ἀναλόγως τῆς συμπυκνώσεώς των, δηλαδὴ τοῦ περιεχομένου ὕδατος, διακρίνονται: α') Εἰς *ροώδη* (fluida). β') Εἰς *ἀραιὰ* ἢ *μαλακὰ* (tenuia, molia, liquida, mous), ἔχοντα τὴν σύστασιν τοῦ μέλιτος, καταρρέοντα ἀναστρεφομένου τοῦ δοχείου των καὶ προσκολλώμενα τοῖς δακτύλοις. Εἰς 110° χάνουσι 25 % τοῦ βάρους των. Εἶναι ὀλιγώτερον εὐαλλοίωτα καὶ μᾶλλον ὀδμηρά, εὔχυμα καὶ δραστικώτερα τῶν πυκνῶν. γ') Εἰς *πυκνὰ* (spissa ἢ firma, fermes) ἐπιτρέποντα τὴν ἀναστροφὴν τοῦ δοχείου των ἄνευ κινδύνου καταρρεύσεως, συρόμενα εἰς νήματα διὰ τῆς σπαθίδος καὶ μὴ προσκολλώμενα τοῖς δακτύλοις. Εἰς 110° χάνουσι 15—20 % τοῦ βάρους των. Ταῦτα καλοῦνται *ἐκχυλίσματα καταποτίων* (E. massae pilularis, Extraits pilulaires). δ') Εἰς *ξηρὰ* (sicca, secs) κονιοποιήσιμα, ἐνέχοντα 4—5 % ὕδατος. Ἐνταῦθα ὑπάγονται καὶ τὰ ξηρὰ ναρκωτικὰ ἐκχυλίσματα τῆς γερμανικῆς φαρμακοποιίας, τὰ διπλᾶ ἐκχυλίσματα τῆς ἑλβετικῆς καὶ τὰ ἀποχυλίσματα τῆς βορειοαμερικανικῆς. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ξηρῶν τάσσονται καὶ τὰ καταστάντα ξηρὰ οὐχὶ δι' ἐξατμίσεως, ἀλλὰ διὰ προσμείξεως μετὰ κόνεων σακχάρου, γαλακτοσακχάρου, γλυκορρίζης, δεξτρίνης, ὀρυζαλεύρου, ἀμύλου κλπ. Ἡ συμπύκνωσις οὐδέποτε γίνεται διὰ γυμνοῦ πυρός· ἡ καλυτέρα μέθοδος εἶναι ἡ ἐξατμίζουσα τὸ ὑγρὸν ἐν δυνατῇ ταπεινῇ θερμοκρασίᾳ καὶ εἰς χρόνον βραχύτερον, ἵνα αἱ διὰ τῆς παρατεταμένης ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος καὶ τῆς θερμότητος προκύπτουσαι ἀλλοιώσεις τῶν συστατικῶν εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτεραι. Πάντως ἐν θερμοκρασίᾳ κατωτέρᾳ τῆς τοῦ βρασμοῦ τοῦ ὕδατος. Διὰ τὴν συμπύκνωσιν χρησιμοποιοῦνται ἐξατμιστήρια κασσιτέρινα, πορσελλάνινα ἢ πήλινα, ἀποφευγομένων τῶν μεταλλίνων ἢ ξυλίνων σκευῶν.

Συμπύκνωσις ἐπὶ ἀτμολούτρου: Γίνεται ὑπὸ συχνὴν ἀνατάραξιν πρὸς διανομὴν ἐν τῇ μάζῃ πάντων τῶν ἀπαιωρημάτων. Ἐπινοηθέντα εἰδικὰ ἐξατμιστήρια ταχείας ἐξατμίσεως καὶ οἰκονομικὰ εἰς καύσιμον ὕλην εἶναι τὰ τῶν Kauffeisen, Adrian, Chenailler, κλπ.

Συμπύκνωσις ἐν κλιβάνῳ: Αὕτη διενεργεῖται ἐν τῇ παρασκευῇ τῶν ξηρῶν ἐκχυλισμάτων. Τὸ ὑγρὸν τῆς ἐκχυλίσεως ἁπλοῦται εἰς λεπτὰς στοιβάδας ἐπὶ πινακίων τοποθετουμένων ἐν κλιβάνῳ 35°—40° ἀνανεουμένης τῆς ἀτμοσφαίρας του. Τὸ ὑγρὸν μετὰ 24—36 ὥρας μετατρέπεται εἰς λέπια καστανόχροα ἀποσπώμενα εὐχερῶς διὰ σπαθίδος.

Συμπύκνωσις διὰ γυμνοῦ πυρός: Μολονότι ἀποφεύγεται αὕτη, ὁ Storck συνιστᾷ πρὸς μείωσιν τῶν ἀλλοιώσεων μέγαν λέβητα ἐπὶ μικροῦ πυρός. Μέθοδος παρακεκινδυνευμένη ἀποδίδουσα μελανὰ καὶ ἠλλοιωμένα ἐκχυλίσματα.

Συμπύκνωσις ἐν τῷ κενῷ: Δι' αὐτῆς λαμβάνονται ἀναλλοίωτα ἐκχυλίσματα· ἐπιτρέπει δ' αὕτη ταχεῖαν ἐξάτμισιν ἐν ταπεινῇ θερμοκρασίᾳ καὶ μακρὰν τοῦ ἀέρος. Προὐτάθη ἀπὸ τοῦ 1813 καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπενοήθησαν εἰδικὰ μηχανήματα βιομηχανίας παρέχοντα ἐκλεκτὰ προϊόντα (*Egrot, Adrian, Dausse* κλπ.).

Συμπύκνωσις διὰ ρεύματος ἀέρος: Αὕτη ὑπεδείχθη τῷ 1794 διὰ διοχετεύσεως θερμαινομένου ἀέρος εἰς 40—50° πρὸς συμπύκνωσιν χυμῶν καρπῶν, ἀλλοιουμένων διὰ τῆς θερμάνσεως. Εἶτα ὑπεδείχθησαν διάφοροι τρόποι διὰ φυσητῆρος ἢ ἀνεμιστῆρος ἢ ἄλλων μέσων, ἀλλὰ λόγῳ βραδύτητος ἡ μέθοδος ἐγκατελείφθη.

Συμπύκνωσις διὰ ψύξεως: Ἂν καὶ ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, πρῶτος ὁ Herrera τῷ 1877 ἐχρησιμοποίησε ταύτην ἐν τῇ παρασκευῇ τῶν ὑδατικῶν ἐκχυλισμάτων, ἅτινα ὠνόμασεν ὀποπηνόλυτα. Βραδύτερον οἱ Adrian καὶ Vee ἐπενόησαν μεθόδους παρεχούσας καλύτερα προϊόντα. Ἐν θερμοκρασίᾳ 10° πήγνυται τὸ ἐκχύλισμα καὶ οἱ παραγόμενοι πάγοι ἐξ ὕδατος 76% ἀφαιροῦνται διὰ μηχανήματος καταλειπόντος ὑγρὸν ἐκχυλίσματος 25%. Τοῦτο πήγνυται ἐκ νέου εἰς 20°, θραύεται καὶ λαμβάνεται οὕτως ὑγρὸν ἐκχύλισμα 12—15% εἶτα δὲ ἡ συμπύκνωσις περατοῦται ἐν τῷ κενῷ εἰς 30°. Τὰ διὰ ψύξεως ἐκχυλίσματα εἶναι ὀλιγώτερον κεχρωσμένα, εὐδιάλυτα καὶ παρέχουσι τὴν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν τῶν δρογῶν, ἐξ ὧν παρήχθησαν. Ἡ μέθοδος διὰ ψύξεως εἶναι δυσχερεστέρα τῆς ἐν τῷ κενῷ καὶ ἡ ἀπόδοσις μικροτέρα, διότι οἱ κρύσταλλοι τοῦ πάγου περικλείουσι πάντοτε μικρὰ ποσὰ ἐκχυλίσματος.

Ἀπόδοσις δρογῶν εἰς ἐκχύλισμα. Ἡ ὑφισταμένη σχέσις βάρους μεταξὺ δρόγης καὶ ἐκχυλίσματος ποικίλλει. Ὑπολογίζεται 2—4% διὰ τοὺς ὀποὺς τῶν νωπῶν φυτῶν καὶ 14—20% διὰ τὰ ξηρὰ φυτά. Ἡ ἀπόδοσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν κατεργαζομένων ὀργάνων, ἐλαττοῦται ἀπὸ τῶν ἀνθέων πρὸς τὰ φύλλα, φλοιούς, ῥίζας, ξύλα. Ὡσαύτως τὸ εἴλημα συμβάλλει σημαντικῶς κατὰ τὴν ἀπόδοσιν· ἡ ἀλκοόλη ἀποδίδει περισσότερον ἐκχύλισμα δακτυλίτιδος ἢ τὸ ὕδωρ· ἐπίσης ἐπίδρασιν ἔχει ἐπὶ τῆς εἰς ἐκχύλισμα ἀποδόσεως ὁ τρόπος τῆς ἐκχυλίσεως· ἡ ἐν θερμῷ ἐξίκμασις παρέχει μεῖζον ἐκχύλισμα τῆς ἐμβροχῆς, ἐγχύσεως κλπ.

Ἰδιότητες ἐκχυλισμάτων. Ἡ σύστασίς των, ὡς εἴδομεν, ποικίλλει, τὸ δὲ χρῶμά των εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καστανόχρουν καὶ οὐχὶ μελανόν, τοῦθ' ὅπερ ἐμφαίνει καλὴν παρασκευήν. Τὰ εἰς τὸ κενὸν σκευαζόμενα εἶναι ἀνοικτοχροώτερα, ἀλλὰ δὲ πάλιν εἶναι καστανοκίτρινα, ἐρυθρωπά, πρασινωπά. Τὰ ἀλκοολικὰ τῶν φύλλων ἐκχυλίσματα παρέχουσιν εἰς αἰθερικὸν διάλυμα πράσι-

Digitized by Google

νον χρῶμα, ἐνῷ τὰ ὑδατικὰ δὲν κέκτηνται τὴν ἰδιότητα ταύτην. Ἐξαπλούμενα ἐφ' ὑαλίνης σπαθίδος εἰς λεπτὴν στοιβάδα καταδεικνύουσι τὸ χρῶμά των ἐναργέστερον. Τὸ ἐκχύλισμα τῆς ρατανίας ἐρυθρόν, τῆς δακτυλίτιδος πρασινωπόν, τοῦ ρήου κίτρινον, τῆς γεντιανῆς καστανόχρουν κλπ. Ἡ γεῦσις καὶ ἡ ὀσμή των ὑπενθυμίζουσι τὴν προέλευσίν των· δὲν παρουσιάζουσι δ' ἐμπυρευματικὴν ὀσμήν. Ἡ ὄψις των εἶναι λεία καὶ ὁμοιογενὴς καὶ οὐχὶ ἀποσυντεθειμένη. Ἡ πυκνότης των κατὰ μέσον ὅρον 1,50. Ἡ διαλυτότης των ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς των. Τὰ ὑδατικὰ διαλυόμενα τελείως ἐν ὕδατι παρέχουσι διαφανῆ διαλύματα. Τὰ διὰ κενοῦ σκευαζόμενα εἶναι εὐδιαλυτότερα τῶν διὰ τῶν ἄλλων μεθόδων λαμβανομένων. Τὰ ἀλκοολικὰ εἶναι ἧττον διαλυτὰ ἐν ὕδατι καὶ ἐνίοτε τελείως ἀδιάλυτα ἐν αὐτῷ· γενικῶς διαλύονται ἐν ἀλκοόλῃ τοῦ αὐτοῦ τῆς παρασκευῆς των βαθμοῦ, καθιζάνονται δὲ δι' ὕδατος. Τὰ αἰθερικὰ εἶναι τελείως ἀδιάλυτα ἐν ὕδατι, μὴ μειγνύμενα μετ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ τέφρᾳ των δὲν ἀνευρίσκονται ἐλεύθερα μέταλλα καὶ ἰδίᾳ χαλκός.

Ἀλλοιώσεις τῶν ἐκχυλισμάτων. Ἡ ἀλλοίωσις τῶν ἐκχυλισμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συστάσεώς των, τοῦ εἰλήματος, τῆς δρόγης κτλ. Τὸ ξηρὸν καὶ πυκνὸν διατηρεῖται καλύτερον τοῦ μαλακοῦ καὶ τὸ ἀλκοολικὸν ἀλλοιοῦται δυσχερέστερον τοῦ ὑδατικοῦ. Τὸ ἐκχύλισμα τοῦ ὀπίου εἶναι μονιμώτερον τοῦ τῆς εὐθαλείας κλπ. Ἐκχυλίσματά τινα ξηραίνονται ἐν τῷ ἀέρι, ὡς τῆς κιγχόνης καὶ τοῦ ὀπίου, ἄλλα ἀπορροφῶντα ὑγρασίαν διαρρέουσιν ὡς τῆς εὐθαλείας, τοῦ ὑοσκυάμου, τοῦ κωνείου. Τινὰ τῶν ὀξίνων ἐκχυλισμάτων καλύπτονται ὑπὸ εὐρῶτος, ἄλλα δὲ πάλιν οὐδέτερα ἀναπτύσσουσι βακτήρια. Ἀναφαίνονται ἀλλοιώσεις προερχόμεναι ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἐκχυλισμάτων, ἀναλόγως τῆς χημικῆς αὐτῶν συστάσεως. Τὰ ἐκ φύλλων ἐκχυλίσματα χάνουσι ταχέως τὸ πράσινον χρῶμα ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς χλωροφύλλης, τὰ ἐνέχοντα γλυκοσίδας βαθμηδὸν διασπῶνται, τὰ ἀλκαλοειδοῦχα ἀπόλλυσι τὴν περιεκτικότητά των διὰ τοῦ χρόνου· ἐργασίαι πολλῶν ἐρευνητῶν κατέδειξαν ὅτι μετὰ ἓν ἔτος μειοῦται ἡ εἰς ἀλκαλοειδῆ περιεκτικότης των μέχρι 50%.

Διατήρησις τῶν ἐκχυλισμάτων. α') *Τῶν ἄνευ προσμειγμάτων.* Καλύπτεται τὸ δοχεῖον τοῦ ἐκχυλίσματος διὰ φύλλου κασσιτέρου ἢ πώματος ἐλαστικοῦ ἢ χάρτου σαλικυλούχου. Χρησιμοποιοῦνται δοχεῖα μετὰ πώματος ὑελίνου ἢ φελλοῦ διαβραχέντος ἐν κηρῷ ἢ παραφίνῃ καὶ τὰ δοχεῖα συντηροῦνται ἐν τόπῳ ξηρῷ. Τὰ πυκνὰ ἐκχυλίσματα τοποθετοῦνται ἐντὸς πορσελλανίνων δοχείων, ἀποφευγομένης τῆς ὑγρασίας ἢ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας. Πρὸς παρακώλυσιν τῆς ξηράνσεως τοποθετεῖται κρυσταλλικὸν θειικὸν νάτριον ἐντὸς μείζονος δοχείου τοῦ τοῦ ἐκχυλίσματος· δι' ἐξανθήσεως τοῦ ἅλατος προστίθεται ὑγρασία τις ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Ὡσαύτως καλύπτονται τὰ ἐκχυλίσματα διὰ τῆς κόνεως τῆς δρόγης των ἢ διὰ λυκοποδίου παρεμποδίζοντος τὴν ὑγρασίαν ἢ διὰ σακχάρου διαβρόχου ὑπὸ ἀλκοόλης. β) *Μετὰ προσμειγμάτων.* Προσμείγνυνται μετὰ τῶν ἐκχυλισμάτων κόνις γλυκυρρίζης (ἀνὰ ἴσα μέρη), σακχάρου, γαλακτοσακχάρου, γλυκερίνης (εἰς τὰ μαλακὰ ἐκχυλίσματα), ἀλκοόλη (5—10%) κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐξατμίσεως. Παρὰ πάντα ταῦτα τὸ πρακτικώτερον εἶναι ἡ προφύλαξις αὐτῶν ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ φωτός. Ὁ ἀὴρ δρᾷ διὰ τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ κονιορτοῦ, τὸ δὲ φῶς εὐνοεῖ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην. Καλὴ συντήρησις ἐξασφαλίζεται ἐντὸς μικρῶν πλατυστόμων δοχείων πηλίνων ἢ πορσελλανίνων καλῶς πεπωματισμένων. Τὰ ἐκχυλίσματα ἐπιθεωροῦνται τακτικῶς, καθότι μαλακύνονται διὰ τῆς ὑγρασίας ἢ ξηραίνονται ἐν τῷ θερμῷ χώρῳ· ἄλλοτε πάλιν εὐρωτιῶσιν, ὅτε ἀφαιρεῖται ἡ στοιβὰς τῆς ἐπιφανείας· ὅταν δὲ ἡ ἀποσύνθεσίς των εἶναι μεγάλη ἀπορρίπτονται. Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ προσθήκη ἀντισηπτικοῦ τινος πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐκχυλίσματος.

Νοθεύσεις καὶ δοκιμασία τῶν ἐκχυλισμάτων. Νοθεύσεις ἐκχυλισμάτων γίνονται δι' ἑτέρων ἧττον δραστικῶν καὶ εὐωνοτέρων· τὸ ἐκχύλισμα τῆς κιγχόνης νοθεύεται διὰ τοῦ τῆς γεντιανῆς καὶ τὸ τῆς εὐθαλείας διὰ τοῦ ἀδρανοῦς ἐκχυλίσματος τῆς ἀγρώστεως. Ἡ ἀνίχνευσις τῆς νοθεύσεως ἀνευρίσκεται διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν δραστικῶν συστατικῶν. Ἡ ὑποκατάστασις ἀλκοολικοῦ δι' ὑδατικοῦ ἐκχυλίσματος διαγιγνώσκεται ἐκ τῆς διαλυτότητός των. Πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ βάρους των ἢ καὶ πρὸς λῆψιν ξηρῶν ἐκχυλισμάτων καὶ πρὸς ἐπίτευξιν καλῆς συστάσεως πρὸ τῆς ἐντελοῦς ἐξατμίσεως προστίθεται ἄλευρον, κόμμι, δεξτρίνη. Τὰ ἀναλυτικὰ γνωρίσματα καὶ ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις καταδεικνύουσι τὴν συνύπαρξίν των. Σημαντικώτερος τρόπος τῆς δοκιμασίας τῶν ἐκχυλισμάτων εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλκαλοειδῶν, ὅστις κατὰ τρεῖς τρόπους δύναται νὰ διεξαχθῇ: α') Καθίζησις τῶν ἀλκαλοειδῶν τοῦ διαλύματος τοῦ ἐκχυλίσματος ὑπὸ μορφὴν ἀδιάλυτον, π. χ. ταννικήν, πικρικήν, ἰωδυδραργυρικὴν κλπ., β') Διάλυσις τῶν ἀλκαλοειδῶν τοῦ ἐκχυλίσματος διὰ διαλύματος θειικοῦ ὀξέος· προστίθεται ἀμμωνία, εἶτα διαλύτης τῶν ἀλκαλοειδῶν (αἰθήρ, χλωροφόρμιον)· εἰς μέρος τοῦ διαλύτου προσδιορίζονται τὰ ἀλκαλοειδῆ ἀλκαλιμετρικῶς. γ') Ἐλευθεροποίησις τῶν ἀλκαλοειδῶν τοῦ ἐκχυλίσματος δι' ἀλκάλεως (ἀσβέστου, ἀμμωνίας), διάλυσίς των ἐν αἰθέρι ἢ χλωροφορμίῳ δι' ἐξικμάσεως τῆς μάζης· ἐνεργεῖται εἶτα ὀγκομετρικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ἀλκαλοειδοῦς ἢ δι' ἐξατμίσεως τοῦ διαλύτου ἐπιδιώκεται ὁ σταθμικὸς προσδιορισμὸς αὐτῶν.

Τὰ ἐκχυλίσματα χρησιμοποιοῦνται ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐν τῇ θεραπευτικῇ· ἐν τῇ φαρμακοτεχνίᾳ εὑρίσκουσιν ἐφαρμογὴν εἰς διάφορα γαληνικὰ φάρμακα.
ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

—**ἐκχύλισμα κρέατος** *[Χημ. Τροφ.]* Καλεῖται τὸ προϊὸν ὅπερ λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν ζωμοῦ λαμβανομένου διὰ βρασμοῦ λεπτότατα τεμαχισθέντος κρέατος μεθ' ὕδατος. Πρὸ τῆς συμπυκνώσεως ἀπομακρύνονται ἐκ τοῦ ζωμοῦ διὰ διηθήσεως τὸ λίπος, τὸ πηχθὲν λεύκωμα καὶ αἱ ἶνες τοῦ κρέατος αἱ μηχανικῶς παρασυρθεῖσαι. Ἡ ἐν μεγάλῳ βιομηχανικὴ παρασκευὴ τοῦ ἐκχυλίσματος κρέατος ἐπιτελεῖται ἀπὸ τοῦ 1865 κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Γερμανοῦ χημικοῦ Justus v. Liebig, κατ' αὐτὸν δὲ 35 χιλιόγραμμα καθαροῦ κρέατος παρέχουσιν ἓν χιλιόγραμμον ἐκχυλίσματος. Χαρακτηριστικὰ συστατικὰ τοῦ ἐκχυλίσματος κρέατος εἶναι ἡ *κρεατίνη* καὶ ἡ *κρεατινίνη*, ἐκ τῆς ποσότητος δὲ αὐτῶν συνάγομεν συμπεράσματα περὶ τῆς ποιότητος ἢ τυχὸν νοθεύσεως αὐτοῦ. Τὸ ἐκχύλισμα κρέατος χρησιμεύει πρὸς ἄρτυσιν φαγητῶν καὶ ζωμῶν, δι' ὃ καὶ κατατάσσεται συνήθως οὐχὶ εἰς τὰ τρόφιμα ἀλλὰ τὰ *εὐφραντικά*. Τὸ πρῶτον ἐργοστάσιον παρασκευῆς ἐκχυλίσματος κρέατος κατὰ Liebig ἱδρύθη εἰς τὸ Fray Bentas τῆς Οὐρουγουάης, μεταγενεστέρως δὲ ἱδρύθησαν ἄλλα τοιαῦτα εἰς Buenos Aires, Montevideo, Sydney καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου ὑπάρχει μεγάλη κτηνοτροφία καὶ δὴ ἀγέλαι βοῶν. Ἀπό τινων ἐτῶν ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀναπληρώματα τοῦ ἐκχυλίσματος κρέατος, παρασκευαζόμενα οὐχὶ ἐκ κρέατος ἀλλ' ἐξ ἄλλων ὑλῶν, ταῦτα δὲ ἔχουσι μὲν τὴν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν τοῦ πραγματικοῦ ἐκχυλίσματος κρέατος, στεροῦνται ὅμως τελείως κρεατίνης καὶ κρεατινίνης.
Σ. Γ.

—**ἐκχυλισμάτων εἴδη** *[Φαρμακοτεχν.]*. *Ὑδατικὰ ἐκχυλίσματα.* Πρὸς παρασκευήν των ἐφαρμόζεται α') ἡ ἐμβροχὴ (διπλῆ ἐμβροχή, διπλῆ ἐμβροχὴ καὶ βρασμός, διπλῆ ἐμβροχὴ καὶ κατεργασία μεθ' ὕδατος ἀποστάκτου), β') ἡ ἔγχυσις (διπλῆ ἔγχυσις, διπλῆ ἔγχυσις καὶ κατεργασία μεθ' ὕδατος), γ') ἡ ἐμβροχὴ καὶ θερμοδιαβροχὴ (ἐμβροχὴ καὶ διπλῆ θερμοδιαβροχή), δ') ἡ ἐξίκμασις ἐν ψυχρῷ καὶ θερμῷ ἀποδίδουσα μεῖζον ποσὸν ἐκχυλίσματος. α') Διὰ διπλῆς ἐμβροχῆς σκευάζονται τὰ ἐκχυλίσματα τῆς ἀγρώστεως, γεντιανῆς, ἐρυθρᾶς κιγχόνης. Διὰ διπλῆς ἐμβροχῆς καὶ βρασμοῦ σκευάζονται τὰ ἐκχυλίσματα τῆς ρατανίας, γλυκυρρίζης, ρήου. Διὰ διπλῆς ἐμβροχῆς καὶ κατεργασίας μεθ' ὕδατος σκευάζεται τὸ ἐκχύλισμα ὀπίου. β') Διὰ διπλῆς ἐγχύσεως σκευάζεται τὸ ἐκχύλισμα τῆς πικροδάφνης. Διὰ διπλῆς ἐγχύσεως καὶ κατεργασίας μεθ' ὕδατος σκευάζονται τὰ ἐκχυλίσματα στιγμάτων ζειᾶς, κομβαλλαρίας. γ') Δι' ἐμβροχῆς καὶ διπλῆς θερμοδιαβροχῆς σκευάζεται τὸ ἐκχύλισμα τῆς κουασσίας. δ') Δι' ἐξικμάσεως σκευάζονται τὰ πλεῖστα τῶν ἐκχυλισμάτων. Τὸ λαμβανόμενον ἐκχυλιστικὸν κατέργασμα, ὅσον τὸ δυνατὸν πλούσιον εἰς συστατικά, συμπυκνοῦται ἐντὸς πηλίνων, πορσελλανίνων ἢ κασσιτερίνων καψῶν ἐπὶ ἀτμολούτρου διαρκῶς ἀναδευόμενον, ἀποφευγομένης τῆς ἐπὶ γυμνοῦ πυρὸς ἐξατμίσεως. Ἐπίσης ἐξατμίζονται καὶ ἐν τῷ ἀεροκένῳ. Κατὰ τὴν γερμανικήν, αὐστριακὴν καὶ ἐλβετικὴν φαρμακοποιίαν, ἂν διὰ τῆς ὑδατικῆς ἐξεργασίας ἐπέρχηται ὑπερβολικὴ ἐξοίδησις τῆς δρόγης, ἀποχωρίζεται ἡ ἁδρομερὴς κόνις τῆς λεπτῆς τοιαύτης διὰ κοσκινίσεως. Ὁ βαθμὸς τῆς συνθλάσεως τῆς δρόγης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους ταύτης. Ἁδρομερὴς κόνις ἐξεργάζεται ἐκ τῶν φλοιῶν κασκαρίλλης, κιγχόνης, κλωνίων γλυκοπίκρου, ριζώματος ἀγρώστεως, καμπεχιανοῦ ξύλου, γλυκυρρίζης, ξύλου κουασσίας κλπ. Κεκομμένα καὶ κοσκινισμένα φυτικὰ μόρια βλεννούχων δρογῶν ἐξεργάζονται ἐκ τῶν ριζῶν γεντιανῆς, πικραφάκης, ρήου. Ἡ διάρκεια τῆς ἐκχυλίσεως δὲν ἐπιμηκύνεται αὐθαιρέτως, διότι προκύπτει εὐρωτίασις ἢ ζύμωσις. Δὲν πρέπει νὰ γίνεται ὑπερβολικὴ χρῆσις τοῦ ὕδατος ὡς ἐκδόχου, ἵνα λαμβάνωνται πυκνὰ κατεργάσματα καὶ ἵνα μειοῦται ὁ χρόνος τῆς ἐξατμίσεως. Συνήθως ἡ κόνις τῆς δρόγης μόλις καλύπτεται διὰ τοῦ ἐπαρκοῦς ὕδατος καὶ μετὰ τὸν ὡρισμένον χρόνον ἐκθλίβεται· ἡ κατεργασία αὕτη ἐπαναλαμβάνεται δίς. Συνιστᾶται ὡς πρώτη κατεργασία ἡ ἐμβροχὴ καὶ ὡς δευτέρα ἡ ἔγχυσις ἐν θερμῷ. Ἂν συνυπάρχῃ ἰνουλίνη ἢ πηκτίνη, ὅπως ἐν τῇ γεντιανῇ καὶ πικραφάκῃ, κατ' ἀμφοτέρας τὰς κατεργασίας γίνεται ἐμβροχή. Οὔτε αὔξησις τοῦ διαλύτου, οὔτε ἐπανάληψις τῆς ἐκχυλίσεως αὐξάνουσι τὴν ἀντίστοιχον συγκομιδὴν τοῦ προϊόντος. Ἀρωματικαὶ δρόγαι διὰ τῆς ὑδατικῆς ἐκχυλίσεως συναποκομίζουσι τὸ μεῖζον μέρος τοῦ αἰθερίου ἐλαίου των. Πρὸς παρακώλυσιν τῆς αὐταποσυνθέσεως τῶν ὑδατικῶν κατεργασμάτων καὶ πρὸς διαυγασμὸν αὐτῶν ἐξατμίζονται ἐπὶ ἀτμολούτρου ὑπὸ συχνὴν ἀνακίνησιν μέχρι τοῦ τρίτου ἢ τετάρτου τοῦ ὄγκου των. Μετὰ 24ωρον ἄφεσιν μεταγγίζονται διὰ σίφωνος, ἢ ἀποχέονται ἢ διηθοῦνται δι' ὀθονίου ἢ διὰ χαρτοπολτοῦ, ἀπομακρυνομένων τῶν θολωμάτων. Ἐπὶ βλεννούχων κατεργασμάτων διευκολύνεται ὁ διαυγασμὸς τῇ προσθήκῃ ἀλκοόλης. Τὸ διαυγὲς κατέργασμα συμπυκνοῦται ἐν τῷ κενῷ, τὰ δὲ ἀποχωρισθέντα ρητινώδη μέρη ἐν τέλει ἀναδιαλύονται δι' ὀλίγης ἀλκοόλης. Συνήθως αἱ κομμιώδεις, γλισχρασματώδεις, σακχαροῦχοι οὐσίαι καὶ τὰ ἅλατα ἀπαντῶνται εἰς τὰ ὑδατικὰ ἐγχυλίσματα, ἐνῷ εἰς τὰ ἀλκοολικὰ ἐνέχονται ἀλκαλοειδικαί, γλυκοειδικαὶ καὶ ρητινώδεις οὐσίαι· πολλαὶ ὅμως τῶν τελευταίων οὐδεμίαν θεραπευτικὴν δρᾶσιν κέκτηνται.

Ἀλκοολικὰ ἐκχυλίσματα. Ἡ χρῆσις ἀλκοόλης ὡς εἰλήματος δικαιολογεῖται α) ὅταν δραστικὰ συστατικὰ τῆς δρόγης εἶναι εὐδιάλυτα ἐν αὐτῇ, δυσδιάλυτα ἢ ἀδιάλυτα ἐν ὕδατι· β) ὅταν τὰ δραστικὰ συστατικὰ τῆς δρόγης ταυτοχρόνως διαλυτὰ ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ συνοδεύονται ὑπ' ἀδρανῶν οὐσιῶν (κόμμι, γλίσχρασμα) ἀδιαλύτων ἐν ἀλκοόλῃ (σαρσαπαρίλλη)· γ) ὅταν τὰ ἐκχυλίσματα δυσχερῶς συντηροῦνται· ἡ ἀλκοόλη καθιστᾷ ταῦτα ἧττον ὑποκείμενα εἰς εὐρωτίασιν. Κατὰ τὴν παρασκευήν των, παρὰ τὸν τίτλον των, δὲν γίνεται χρῆσις ἀπολύτου ἀλκοόλης, ἀλλὰ διαφόρων πυκνοτήτων ταύτης. Ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ ἐμβροχή, ἡ θερμοδιαβροχή, ἡ ἐξίκμασις καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον ἡ ἐξίκμασις. Ἡ γερμανικὴ φαρμακοποιία ἀναγράφει τὴν ἐμβροχὴν κατὰ διαφόρους διαρκείας, ἐντὸς κλειστῶν δοχείων καὶ ὑπὸ συχνὴν ἀνατάραξιν, ἡ αὐστριακὴ τὴν ἐξίκμασιν καὶ ἡ ἐλβετικὴ ὁτὲ τὴν πρώτην, ὁτὲ τὴν δευτέραν. Τὸ εἴλημα δὲν λαμβάνεται ἄφθονον, ἡ δὲ δρόγη πρὸς εὐχερεστέραν ἐξίκμασιν κονιοποιεῖται καλῶς καὶ τὸ διηθηθὲν ἐξίκμασμα ἀποσταζόμενον ταχέως ἀποδίδει ἀλκοόλην, ἥτις χρησιμοποιεῖται πάλιν πρὸς κατεργασίαν νέου ποσοῦ δρόγης.

Μαλακὰ ἐκχυλίσματα. Σκευάζονται δι' ἀλκοόλης 60° καὶ εἶναι τὰ τῆς νάρδου, τῆς ἀμαμελίδος, τῆς ὑδράστιδος, τῆς σαρσαπαρίλλης, τῆς σκίλλης, δι' ἀλκοόλης 70° τοῦ ἀκονίτου, τῆς δακτυλίτιδος. *Πυκνὰ* ἐκχυλίσματα σκευαζόμενα δι' ἀλκοόλης 60° εἶναι τὰ τῆς κόλας, ἱερᾶς κασκάρας, δι' ἀλκοόλης 70° τῆς εὐθαλείας, τοῦ ὑοσκυάμου, τοῦ κολχικοῦ, τῆς ἰπεκακουανίας. *Ξηρὰ* ἐκχυλίσματα σκευαζόμενα δι' ἀλκοόλης 60° εἶναι τὸ τῶν κιτρίνων φλοιῶν τῆς κιγχόνης. Μετὰ τὴν ἐπὶ ἀτμολούτρου ἀπόσταξιν τοῦ εἰλήματος ἐξατμίζεται τὸ ὑπόλειμμα ἐν ἀραιῷ ἀέρος χώρῳ ἢ ἐν ἠπίᾳ θερμοκρασίᾳ ἢ ἐν ἀτμολούτρῳ οὐχὶ ἐπέκεινα τῶν 90°. Ἡ διεθνὴς τῶν ἡρωϊκῶν φαρμάκων ἐν Βρυξέλλαις ἐπιτροπὴ διὰ τὰ ναρκωτικὰ ἐκχυλίσματα προκρίνει τὴν ξηρὰν κόνιν τῶν δρογῶν καὶ τὴν ἀλκοόλην 70%, τὴν δὲ σύστασιν πυκνήν.

Ροώδη ἐκχυλίσματα. Τὰ ροώδη ἐκχυλίσματα, ἀναγραφέντα τὸ πρῶτον ἐν τῇ φαρμακοποιίᾳ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῷ 1870, Extrata fluida, Extraits fluides (fluid-extracts τῶν Ἀμερικανῶν καὶ liquid-extracts τῶν Ἄγγλων) εὐρυτάτης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη χρήσεως, εἶναι ἀλκοολικὰ ἢ γλυκεριναλκοολικὰ διαλύματα, ὧν τὸ βάρος ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἴσον βάρος τῆς δρόγης των, δηλαδὴ 1 γρ. ἐκχυλίσματος ἀντιστοιχεῖ πρὸς 1 γρ. δρόγης. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ γλυκερίνη κατηργήθη ἐν τῇ παρασκευῇ τῶν ροωδῶν ἐκχυλισμάτων ὡς μὴ προσθέτουσα οὐδὲν διὰ τὴν ἐξίκμασιν, τὴν διατήρησιν καὶ τὴν διαύγειάν των, ἔτι δὲ ὡς παρακωλύουσα τὴν δοκιμασίαν των· χρησιμοποιεῖται ἕνεκα τούτου τὸ ἀλκοολικὸν ἔκδοχον καὶ ἡ ἐξίκμασις. Ἡ κόνις τῆς δρόγης (ἀπομακρυνομένης τῆς λίαν λεπτῆς διὰ κοσκινίσεως πρὸς ἀποφυγὴν ἐντόνου ἐξοιδήσεως) διυγραίνεται προηγουμένως, ἐμβρέχεται ἐπὶ 24—48 ὥρας ἐν τῷ ἐξικμαστῆρι, οὗτινος κανονίζεται εἶτα ἡ βραδύτης τῆς ἐκροῆς. Ὅταν ἡ ἐξίκμασις τελεσθῇ προσεκτικῶς, 10 μέρη τοῦ ὑγροῦ ἀρκοῦσι πρὸς ἐντελῆ ἐξίκμασιν 1 μέρους δρόγης ἐν θερμοκρασίᾳ 15—20°. Ἐν τούτοις ὅσῳ λεπτοτέρα εἶναι ἡ κόνις καὶ ὅσῳ βραδύτερον ἐμποτίζεται, τόσῳ πλουσιώτερον εἰς συστατικὰ ἐκρέει τὸ κατέργασμα. Δύο κυρίως τρόποι ἀκολουθοῦνται πρὸς παρασκευὴν τῶν ροωδῶν ἐκχυλισμάτων: α') Μετὰ τὴν ἀποταμίευσιν τῶν 800 χιλιοστῶν τοῦ διηθήματος, ὅπερ ἐν ἀρχῇ λαμβάνεται καὶ ὅπερ εἶναι λίαν πλούσιον εἰς ἐκχυλιστικὰ συστατικά, συντελεῖται ἡ ἐξίκμασις διὰ νέου ἐπαρκοῦς εἰλήματος· τὰ δεύτερα ὑγρὰ συμπυκνοῦνται μέχρι λήψεως συμπληρωματικοῦ βάρους (200 χιλιοστῶν) τοῦ ἐναποταμιευθέντος πρώτου κατεργάσματος. β') Τὸ πρῶτον μέρος τῆς παρασκευῆς εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ προηγούμενον, ἀλλ' ἡ ἐξάτμισις ἐξικνεῖται μέχρι λήψεως ἐκχυλίσματος, ὅπερ ἀναδιαλύεται ἐν τῷ ἀποταμιευθέντι ὑγρῷ. Τὸ βάρος συμπληροῦται διὰ τοῦ ἐπαρκοῦς ποσοῦ τοῦ εἰλήματος τῆς παρασκευῆς. 100 μέρη κόνεως δρόγης μείγνυνται μετ' ἐπαρκοῦς διαλύτου καὶ κατεργάζονται ἐν κλειστῷ δοχείῳ ἐπὶ 12 ὥρας καὶ ἐνίοτε ἐπὶ 24. Εἶτα φέρονται ἐν τῷ ἐξικμαστῆρι, οὗτινος ἡ κά-

Digitized by Google

τωθεν ὀπὴ καλύπτεται χαλαρῶς διὰ βύσματος ἐκ γάζης μετ' ἐπιθέματος διηθητικοῦ χάρτου. Ἀκολούθως ἐπιχέεται διαλύτης μέχρις ἐνάρξεως ἐκστάξεως κατεργάσματος, ἐνῷ ἡ δρόγη καλύπτεται ἔτι ὑπὸ τοῦ διαλυτικοῦ ὑγροῦ. Ἤδη κλείεται ἡ κάτω ὀπὴ διὰ τῆς στρόφιγγος, καλύπτεται ὁ ἐξικμαστὴρ καὶ ἀφίεται ἤρεμον τὸ σύνολον ἐπὶ 48 ὥρας. Μετὰ ταῦτα ἀφίεται νὰ ἐκρεύσῃ στάγδην τὸ ἐξίκμασμα, ἀνανεουμένου τοῦ διαλύτου, οὕτως ὥστε κατὰ λεπτὸν νὰ ἐκρέωσι:

10 — 15	σταγόνες	ἐπὶ	1	χλγρμ.	δρόγης
20 — 25	»	»	2	»	»
30 — 35	»	»	3	»	»
40 — 70	»	»	10	»	»

Ἐπὶ ναρκωτικῶν ἐκχυλισμάτων ὁ καθορισμὸς τούτων τελεῖται ὡς ἑξῆς: 10 κιβ. ἑκατοστόμ. τοῦ ἐκρέοντος ὑγροῦ ἐξατμίζονται μετὰ 3 σταγόνων ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος· τὸ ὑπόλειμμα διαλύεται εἰς 5 κυβ. ἑκατ. ὕδατος καὶ διηθεῖται, ὅτε τῇ προσθήκῃ ἀντιδραστηρίου Mayer δὲν πρέπει νὰ θολοῦται ἀμέσως. Τὰ ροώδη ἐκχυλίσματα δὲν χρησιμοποιοῦνται ἀμέσως μετὰ τὴν λῆψίν των· πρὸς διαυγασμὸν ἀφίενται ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας ἐν χώρῳ δροσερῷ καὶ εἶτα διηθοῦνται. Ὡς σκευαζόμενα ἄνευ θερμάνσεως ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα ὅτι δὲν ὑπόκεινται εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς θερμάνσεως ἀλλοιώσεις. Ἡ διατήρησίς των εἶναι ἁπλῆ καὶ ὡς σταθερώτερα τῶν ἄλλων ἐκχυλισμάτων τὰ ροώδη ὁσημέραι εὑρίσκουσι μείζονα φαρμακευτικὴν χρῆσιν, ἰδίᾳ λόγῳ τῆς πρὸς τὴν δρόγην ἀναλογίας των. Εἶναι ἀμειγῆ χαλκοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ροωδῶν ἐκχυλισμάτων ἀπό τινος χρόνου κατατάσσονται τοιαῦτα πρὸς ταχεῖαν παρασκευὴν ἰατρικῶν οἴνων, σιροπίων ἀρωμάτων, ὀδοντοπλυμάτων κλπ., ἡ παρασκευὴ ὅμως αὐτῶν εἶναι διάφορος τῆς περιγραφείσης. Δι' ἀλκοόλης 30° σκευάζονται τὰ ροώδη ἐκχυλίσματα τῆς ράμνου, τῆς σαρσαπαρίλλης, δι' ἀλκοόλης 45° τοῦ κονδουράγκου, τῆς ἀμαμελίδος, δι' ἀλκοόλης 50° τῆς ἱερᾶς κασκάρας, τῆς κόκας, δι' ἀλκοόλης 60° τῆς κόλας, δι' ἀλκοόλης 70° τῆς ὑδράστιδος, δι' ἀλκοόλης 75° τῆς γριντελίας, δι' ἀλκοόλης 80° τοῦ βιβούρνου καὶ δι' ἀλκοόλης ἐνεχούσης ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ τῆς κιγχόνης. Τὰ ροώδη ἐκχυλίσματα προχείρως δύνανται νὰ σκευασθῶσι διὰ διαλύσεως 1 γραμ. ἐκ τῶν ἀντιστοίχων ξηρῶν μὴ δηλητηριωδῶν ἐντὸς μείγματος 1 γραμ. ἀλκοόλης (95%), 1 γραμ. γλυκερίνης καὶ ὕδατος ἀπεσταγμένου 9. 1 πρὸς 5 κιβ. ἑκατ. Τὸ ἐκχύλισμα διαλύεται ἐπὶ ἀτμολούτρου ἐντὸς τοῦ μείγματος γλυκερίνης καὶ ὀλίγου ὕδατος καὶ μετὰ τὴν ψῦξιν τοῦ διαλύματος χεῖται ἡ ἀλκοόλη καὶ ἐπιπροστίθεται ὕδωρ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν 5 κυβ. ἑκατ.

Ὑδραλκοολικὰ ἐκχυλίσματα. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τούτων γίνεται διαδοχικὴ χρῆσις ὕδατος καὶ ἀλκοόλης. Ὁτὲ μὲν δι' ἐξικμάσεως τῆς δρόγης σκευάζεται ὑδατικὸν ἐκχύλισμα, ὅπερ ἐξεργάζεται δι' ἀλκοόλης πρὸς καθίζησιν τῶν ἀδρανῶν οὐσιῶν ἐν τῷ εἰλήματι τούτῳ (γλυκύπικρον, ἐρυσιβώδης βρίζα), ὁτὲ δὲ διὰ διπλῆς θερμοδιαβροχῆς ἢ ἐξικμάσεως λαμβάνεται ἀλκοολικὸν ἐκχύλισμα, ὅπερ ἐξεργάζεται δι' ὕδατος πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν τῷ εἰλήματι τούτῳ διαλυτῶν μερῶν (κώνειον, εὐώνυμον). Ἡ σύστασις τῶν ὑδραλκοολικῶν ἐκχυλισμάτων ποικίλλει· ροῶδες εἶναι τὸ τῆς ἐρυσιβώδους βρίζης, μαλακὰ τὰ τοῦ γλυκυπίκρου καὶ τῆς ἐρυσιβώδους βρίζης, πυκνὸν τὸ τοῦ κωνείου καὶ ξηρὸν τὸ τοῦ εὐωνύμου. Ἀλκοόλη χρησιμοποιεῖται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ἡ τῶν 60, 70, 90 καὶ 95°.

Αἰθερικὰ ἐκχυλίσματα. Διὰ τοῦ αἰθέρος ἐκχυλίζονται ὀλίγαι δρόγαι πλούσιαι εἰς ρητίνας, λίπη, αἰθέρια ἔλαια ἢ ἀλκαλοειδῆ. Σκευάζονται δι' ἐξικμάσεως ἐντὸς κεκλεισμένων δοχείων. Ἡ ἐξίκμασις τελεῖται προσεκτικῶς, λαμβανομένων προφυλάξεων λόγῳ τοῦ εὐφλέκτου εἰλήματος, ἀποσταζομένου τοῦ αἰθέρος πρὸς νέαν χρῆσιν εἰς 35°—50° καὶ τοῦ ὑπολείμματος ἐξατμιζομένου μέχρι σιροπιώδους συστάσεως. Ταῦτα εἶναι φαιοπράσινα, δὲν μείγνυνται μεθ' ὕδατος, εἶναι ἀδιάλυτα ἐν ἀλκοόλῃ, διαλυτὰ ἐν αἰθέρι, κηλιδοῦσι τὸν χάρτην λόγῳ ἐνεχομένων λιπαρῶν ὀξέων καὶ παρέχουσι φωσφοροῦχον τέφραν, ὅταν περιέχωσι λεκιθίνας. Αἰθερικὰ ἐκχυλίσματα εἶναι τὰ τῆς ἀρρενοπτέριδος, τοῦ ἀβροτόνου, τῶν κανθαρίδων, τοῦ δαφνοειδοῦς κ. τ. λ.

Αἰθεραλκοολικὰ ἐκχυλίσματα. Ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς τούτων ποικίλλει. Ἄλλοτε δι' ἐξικμάσεως σκευάζεται αἰθερικὸν βάμμα, εἶτα δὲ διὰ μείξεως ἢ ἐξικμάσεως μέχρι τῆς ὡρισμένης συστάσεως λαμβάνεται τὸ ἐκχύλισμα (μυρτιδάνου), ἄλλοτε δι' ἐξικμάσεως λαμβάνεται τὸ ἀλκοολικόν, ὅπερ ἀπολιπαίνεται δι' αἰθέρος καὶ ἡ παρασκευὴ συμπληροῦται διὰ πολυπλόκων ἐργασιῶν πρὸς λῆψιν γνωστῆς περιεκτικότητος ξηροῦ ἐκχυλίσματος (στρύχνου). Αἰθεραλκοολικὰ ἐκχυλίσματα εἶναι τὰ τῶν καρπῶν τοῦ μυρτιδάνου καὶ τῶν σπερμάτων τοῦ στρύχνου.

Ἐκχυλίσματα ἡρωϊκῶν δρογῶν. Κατὰ τὸ διεθνὲς συνέδριον τῶν Βρυξελλῶν ἐπὶ τῆς ἑνοποιήσεως τοῦ τύπου τῶν ἡρωϊκῶν φαρμάκων, εἰς ὃ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος παρέστη ὁ καθηγητὴς Ἐμ. Ἐμμανουήλ, ἐλήφθησαν σχετικῶς πρὸς τὰ ἐκχυλίσματα τῶν ἡρωϊκῶν δρογῶν, αἱ ἑξῆς ἀποφάσεις: Extractum aconiti. Περιέχει 1 % ἀλκαλοειδῶν. Extractum belladonnae. Σκευάζεται δι' ἀλκοόλης 70 % καὶ δὲν περιέχει χλωροφύλλην. Ἡ ἐξάτμισις τῶν ὑγρῶν τῆς ἐκχυλίσεως γίνεται ἐν θερμοκρασίᾳ κατωτέρᾳ τῶν 50°. Περιέχει 1,30 % ἀλκαλοειδῶν. Extractum colchici. Περιέχει 2 % κολχικίνης. Extractum hyoscyami. Σκευάζεται δι' ἀλκοόλης 70 % καὶ δὲν περιέχει χλωροφύλλην. Ἡ ἐξάτμισις τῶν ὑγρῶν τῆς ἐκχυλίσεως γίνεται ἐν θερμοκρασίᾳ κατωτέρᾳ τῶν 50°. Extractum strychni. Σκευάζεται δι' ἀλκοόλης 70 % ἐξ ἀπολιπανθέντων σπερμάτων. Περιέχει 16 % ἀλκαλοειδῶν. Extractum opii. Σκευάζεται δι' ὕδατος καὶ περιέχει 20 % ἀνύδρου μορφίνης. Exctractum secalis cornuli aquosum. Σκευάζεται δι' ὕδατος καὶ ἀνακατεργάζεται δι' ἀλκοόλης 60%. Extractum secalis cornuti fluidum. Σκευάζεται 100: 100. Extractum secalis cornuti fluidum acidum. Σκευάζεται 100: 100. Extractum hydrastilis fluidum. Πρέπει νὰ περιέχῃ 2 % ὑδραστίνης. Extractum cannabis indiae. Σκευάζεται 10: 100 δι' ἀλκοόλης 90 % (ἡ περιεκτικότης τῆς ἀλκοόλης ὑπολογίζεται κατ' ὄγκον).

Σπανιώτερα εἴδη ἐκχυλισμάτων. 1) *Ἐκχυλίσματα οἰνικά.* Παλαιὰ σκευάσματα χρησιμοποιοῦντα τὸν οἶνον ὡς εἴλημα ἐκχυλισμάτων. Ὁ γαλλικὸς κῶδιξ τοῦ 1837 ἀναγράφει τὸ Extrait d'opium vineux, λαμβανόμενον δι' ἐμβροχῆς 500 γρμ. ὀπίου εἰς 2000 οἴνου λευκοῦ καὶ ἐξατμίσεως τοῦ ἐμβρέγματος.

2) *Ἐκχυλίσματα ὀξικά.* Acetracta (Remington). Ἐνταῦθα εἴλημα χρησιμεύει τὸ ὄξος, ὅπερ ἐξυμνήθη παρά τινων ὡς παρέχον δραστικώτερα ἐκχυλίσματα (ἴσως διότι διαλύει πολλὰς ἀδρανεῖς ἐκχυλισματικὰς οὐσίας), κατεδείχθη ὅμως τοὐναντίον ὅτι αἱ δραστικαὶ δρόγαι ἀπόλλυσι φαρμακοδυναμικῶς διὰ τῆς μετ' ὄξους ἐξικμάσεως.

3) *Ἐκχυλίσματα ὑδροχλωρικά.* Ἐπειδὴ τὸ μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος μεμειγμένον εἴλημα διὰ τὸ ἐκχύλισμα τῆς κιγχόνης παρέσχε λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἐπεχείρησάν τινες νὰ ἐπεκτείνουν τὴν μέθοδον ταύτην καὶ δι' ἄλλας δρόγας.

4) *Ἐκχυλίσματα γλυκερινικά.* Ἡ προσθήκη ἡμίσεος τοῦ βάρους των γλυκερίνης παρέσχεν ἐκχυλίσματα παχύρρυτα, σιροπιώδη καθιστάμενα λόγῳ τῆς γλυκερίνης, εὐδιάλυτα. Ὡς εἴλημα παρασκευῆς χρησιμεύει τὸ ὕδωρ ἢ ἡ ἀλκοόλη 60°. Κατὰ τὴν συμπύκνωσιν προστίθεται γλυκερίνη καὶ ἡ ἐξάτμισις ἐξακολουθεῖ μέχρι λήψεως πυκνοῦ ἐκχυλίσματος.

5) *Ἀποχυλίσματα Abstracta* (Extracta narcotica sicca). Εἶναι κοκκώδη ἐκχυλίσματα, ὧν τὴν εἰσαγωγὴν ἀπεδέχθη ἡ φαρμακοποιία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

6) *Ἐκχυλίσματα μεικτά.* Ἐκχυλίσματά τινα λαμβάνονται ἐκ τοῦ φυτικοῦ ὀποῦ δι' ἐξικμάσεως τοῦ ὑπολείμματος δι' ἀλκοόλης, μείξεως δὲ τοῦ ὀποῦ μετὰ τοῦ ἀλκοολικοῦ διαλύματος, ἀποστάξεως τῆς ἀλκοόλης καὶ ἐξατμίσεως μέχρις ἐκχυλισματώδους συστάσεως. Ἄλλαι ἀρωματικαὶ δρόγαι κατεργάζονται δι' αἰθέρος, ἀλκοόλης καὶ ὕδατος· τὸ αἰθερικὸν ὑγρὸν ἀποστάζεται κατ' ἰδίαν, τὸ ἀλκοολικὸν μείγνυται μετὰ τοῦ ὑδατικοῦ καὶ ἀποστάζεται πρὸς λῆψιν ἐκχυλίσματος ὑδραλκοολαιθερικοῦ. Διὰ τῆς διαιθερολύσεως ἐκχυλίσματα σκευάζονται ὡς ἑξῆς: συνθλῶνται νωπὰ φυτὰ καὶ ἐμβρέχονται ἐν ἐξικμαστῆρι μετ' αἰθέρος, ὅτε μετά τινα χρόνον σχηματίζονται δύο στοιβάδες ὑγρῶν· ἡ ἀνωτέρα αἰθερικὴ πρασίνη, περιέχουσα τὴν χλωροφύλλην καὶ τὰς λιπαρὰς οὐσίας ἀπομακρυνομένη καὶ ἡ κατωτέρα ὑδατικὴ πυκνή, καστανόχρους, περιέχουσα πάντα τὰ ἄμεσα δραστικὰ συστατικὰ τοῦ φυτοῦ καὶ ἥτις ἐξατμίζεται ἐπὶ ἀτμολούτρου πρὸς λῆψιν ἐκχυλίσματος.

7) *Ἐνεργοτόνα.* Energetènes. Εἶναι νέα γαληνικὰ σκευάσματα τοῦ οἴκου Byla· πρόσφατοι φυτικοὶ ὀποὶ σκευασθέντες εἰδικῶς μακρὰν τοῦ ἀέρος, ἄνευ θερμάνσεως, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν οὐδετέρων διαλυτῶν (οὐχὶ ἀλκοόλης), καταλλήλων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς μονίμου διατηρήσεώς των· τὰ σκευάσματα ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἐπαρκῶς γνωσθῆ· εἶναι ὑγρὰ ἀσθενῶς καστανόχροα, ὀσμῆς καὶ γεύσεως τῶν ἐξ ὧν προῆλθον φυτῶν, παρέχοντα πάντα 36 σταγόνας κατὰ γραμμάριον καὶ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἰσοπλάσιον βάρος δρόγης. Ἐνέχουσιν ἐκτὸς τῶν δραστικῶν συστατικῶν τὰς λευκωματοειδεῖς καὶ χρωστικὰς οὐσίας, τὰς ὀξειδάσας, τὰ ἅλατα κλπ. Τὰ ἀλκαλοειδῆ καὶ αἱ γλυκοσῖδαι εὕρηνται ὑπὸ κολλοειδῆ μορφήν, καὶ τοῦτο ἐξαίρει τὴν φαρμακοδυναμικὴν δρᾶσιν των. Ὁ Byla παρεσκεύασεν ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐνεργοτόνων, ὡς τῆς νάρδου, δακτυλίτιδος, κομβαλλαρίας, σπάρτου, κολχικοῦ, ἰξοῦ κλπ.

8) *Dialysata Golaz.* Εἶναι εἶδος ροωδῶν ἐκχυλισμάτων λαμβανομένων διὰ διαπιδύσεως ἐκ πολτοῦ νωπῶν φυτῶν μετ' ἀλκοόλης. Ἓν μέρος τούτων ἀντιστοιχεῖ πρὸς 1 μέρος δρόγης. Τοιαῦτα εἶναι τὰ τῆς δακτυλίτιδος, γεντιανῆς, ἐρυσιβώδους βρίζης, θύμου, ἀρκτοσταφύλου κλπ.

9) *Ἐκχυλίματα στερεά.* Extracta solida. Εἶναι ὑδατικὰ ἐκχυλίσματα ἀραιωθέντα διὰ γαλακτοσακχάρου, εἰς τρόπον ὥστε 1 μέρος τούτων ν' ἀντιστοιχῇ, ὡς καὶ εἰς τὰ ροώδη, πρὸς 1 μέρος δρόγης.

10) *Ἐκχυλίσματα διπλᾶ.* Extracta duplicia. Εἶδος ξηρῶν ἐκχυλισμάτων προταθέντων ἐν Ἀμερικῇ τῷ 1880, τῶν ὁποίων 1 μέρος ἰσοῦται μὲ 2 μέρη ἀντιστοίχου φαρμάκου· ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Ρωσίᾳ ὡς πρόσμειγμα αὐτῶν εἶναι τὸ γαλακτοσάκχαρον, ἐν Ἑλβετίᾳ δὲ ἡ κόνις τῆς ὀρύζης· ἀπὸ τοῦ 1890 περιωρίσθη ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐν Ἀμερικῇ. Τὰ ἐκχυλίσματα ταῦτα ἀναγράφονται ὡς Extractum duplex ἢ καὶ Extractum siccum, ὡς λ. χ. Extractum aconiti duplex ἢ Extractum aconiti siccum. Εἰδικώτερον ἐσκευάσθησαν οὕτω τὰ ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν φαρμάκων ἐκχυλίσματα, ὡς τοῦ ἀκονίτου, τῆς εὐθαλείας, τοῦ ὑοσκυάμου, τῆς δακτυλίτιδος, τοῦ κωνείου, τοῦ στραμονίου κλπ. ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἐκχυλισματικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐκχύλισμα ἢ τὴν ἐκχύλισιν, ὁ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐκχυλίσεως λαμβάνων ὕπαρξιν.

— **ἐκχυλισματικαὶ** *οὐσίαι*· βλ. *ἐκχύλισμα.*

ἐκχυλιστικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκχύλισιν.

— **ἐκχυλιστικὰ** *μέσα.* Εἶναι συνήθως ὑγροὶ διαλύται πρὸς ἀπόληψιν τῶν διαφόρων ἐκχυλιστικῶν οὐσιῶν ἐκ διαφόρων δρογῶν ἢ καὶ βιομηχανικῶν ὑλῶν. Ταῦτα καλοῦνται *εἰλήματα* καὶ *ἔκδοχα* καὶ ἐπικρατέστερα εἶναι ὁ αἰθήρ, ἡ ἀλκοόλη ἢ μείγματα ταύτης μετ' ἄλλων ὑγρῶν, ὁ θειοῦχος ἄνθραξ, ὁ τετραχλωριοῦχος ἄνθραξ, ὁ πετρελαϊκὸς αἰθήρ, ἡ βενζίνη, τὸ χλωροφόρμιον, σπανιώτερα δὲ τὸ ὕδωρ, τὸ ὀξικὸν ὀξύ, ἡ ὑγρὰ ἀμμωνία, ἡ γλυκερίνη κλπ. ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜ.

ἔκχυμα (τό)· τὸ ἐκχυθέν: «ἔκχυμα αἵματος».

ἐκχυμοῦμαι (—όομαι), *ἀόρ. ἐξεχυμώθην*· ἐπὶ τῶν φλεβίων, πληροῦμαι αἵματος καὶ διαρρήγνυμαι ὑπὸ τὸ δέρμα.

ἐκχύμωσις, —εως (ἡ) ἢ **ἐκχύμωμα** [Ἰατρ.]. Ἡ ἐκ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων διαπίδυσις αἵματος, μετὰ διηθήσεως τοῦ κυτταρολιπώδους ἱστοῦ καὶ ἄνευ λύσεως συνεχείας τοῦ δέρματος. Ἡ ἐκχύμωσις ὀφείλεται εἰς ἰσχυρὰν ἐξωτερικὴν κάκωσιν (κτύπημα, τσίμπημα, γρονθοκόπημα, λάκτισμα κ.ο.κ.). Ὁ βαθμὸς τῆς ἐκχυμώσεως εἶναι διάφορος καὶ ἡ εὐκολία μεθ' ἧς προκαλεῖται ἐπίσης, ἀναλόγως τῆς ἀγγειώσεως τῆς πληγείσης χώρας καὶ τῆς ἀφθονίας κυτταρολιπώδους ἱστοῦ. Οὕτω π. χ. μία πλῆξις κατὰ τὴν ὀφθαλμικὴν χώραν προκαλεῖ εὐκόλως ἐκχύμωσιν. Ἕνα τσίμπημα εἰς βραχίονα παχυσάρκου προκαλεῖ ἐκχύμωσιν, ἔστω καὶ ἐὰν εἶναι ἐλαφρόν, τοῦθ' ὅπερ δὲν παρατηρεῖται ἐπὶ μυώδους ἀτόμου εὐκόλως. Ἡ ὑποστᾶσα ἐκχύμωσιν χώρα ἔχει χρῶμα ἐρυθρόν, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ μεταβάλλεται εἰς βαθέως ἐρυθρόν, ἰῶδες, κιτρινοπράσινον, φαιόν, μέχρις οὗ τέλος μεταβάλλεται εἰς φυσιολογικόν. Αἱ ἀλλοιώσεις αὗται τοῦ χρώματος ὀφείλονται εἰς τὰς ἀλλοιώσεις τῆς αἱμοχρωστικῆς τοῦ ἐκχυθέντος αἵματος. Ἐξ αὐτῶν δὲ δύναταί τις νὰ προσδιορίσῃ καὶ πρὸ πόσων ἡμερῶν ἐγένετο ἡ ἐκχύμωσις. Διὰ νὰ παρέλθῃ μία ἐκχύμωσις ἀπαιτοῦνται ἀναλόγως τῆς τοπογραφίας τῆς χώρας καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ πλήγματος, πέντε ἕως δεκαπέντε ἡμέραι. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐκχύνω· βλ. *ἐκχέω.*

ἔκχυσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκχέειν, ἐκροή, χύσις, διάχυσις: «ἔκχυσις χαρᾶς,—ὀργῆς».

— [Ἰατρ.] Καλεῖται *ἔκχυσις* ἡ κατ' ἀκολουθίαν τρώσεως ἢ ὁπωσδήποτε ρήξεως ἔξοδος ὀργανικοῦ τινος ὑγροῦ (αἵματος, ὀροῦ, λέμφου, ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ κλπ.) ἐκ τοῦ περιέχοντος αὐτὸ ἀγγείου ἢ σπλάγχνου. Ἡ τοιαύτη ἔξοδος, βραδεῖα ἢ ἀπότομος, ἐπισυμβαίνει εἴτε ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ σώματος εἴτε μεταξὺ τῶν παρακειμένων ἱστῶν καὶ ὀργάνων. Ἔκχυσις αἵματος τοιαύτη μεταξὺ τῶν ἱστῶν ἐπισυμβαίνει λ. χ. κατὰ τὴν *ἐκχύμωσιν*, μετ' αὐτόματον ἢ κατόπιν κακώσεως ρῆξιν μικρῶν ὡς τὰ πολλὰ ἀγγείων. Σ. Γ. Σ.

ἐκχυτήρ, —ῆρος (ὁ) [Ναυτ.]. Συσκευὴ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἐκ τοῦ κύτους τοῦ πλοίου ἄντλησιν τῶν ὑδάτων καὶ ἔκχυσιν αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁμοίως καλεῖται καὶ ὄργανον χρησιμοποιούμενον πρὸς μερικὸν καθαρισμὸν τοῦ ὕδατος λέβητος ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ἐναποθέσεων. Γ. Ν. Ν.

ἔκχυτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ χυμένος ἔξω, διάχυτος, ἀπλωμένος: «ἔκχυτος κόμη» || «ἔκχυτος γέλως» ἄμετρος.

— **ἔκχυτα** *πετρώματα* [Πετρογρ.]· βλ. λ. *πυριγενῆ στρώματα.*

ἔκχωμα (τό)· τὸ διὰ τῆς ἐκχωματώσεως ἀποτελεσθέν, ἰσοπέδωσις τοῦ ἐδάφους ἐπιτευχθεῖσα δι' ἀφαιρέσεως χώματος, οἷον ἐπὶ ἰσοπεδώσεως οἰκοπέδων, ὁδῶν κττ· || καθόλου, ὄρυγμα, χάνδαξ.

ἐκχωματίζω· ἀφαιρῶ τὸ χῶμα, ἄλλως *ἐκχωματῶ* (βλ. λ.).

Digitized by Google

ἐκχωματῶ (—όω), *ἀόρ. ἐξεχωμάτωσα—ἐξεχωμα-*
τώθην· σκάπτων ἀποσύρω τὸ χῶμα, *κοιν. σηκώνω*
τὰ χώματα πρὸς ἰσοπέδωσιν, *ἀντίθ. ἐπιχωματῶ.*

ἐκχωμάτωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ
ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκχωματοῦν, ἀφαίρεσις χωμάτων
δι' ἐκσκαφῆς πρὸς ἰσοπέδωσιν, οἷον ὅταν πρό-
κειται νὰ κατασκευασθῇ ὁδός, νὰ ἰσοπεδωθῇ οἰ-
κόπεδον κττ., ἄλλως *ἔκχωσις, ἀντίθ. ἐπιχωμάτωσις*
ἢ *χῶσις.*

—*['Οχυρωτ.]* Εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν ἡ ἐκσκαφὴ
τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους γίνεται εἴτε πρὸς λῆψιν
χωμάτων διὰ τὸν σχηματισμὸν προπετάσματος ἢ
ἐπιχώματος, εἴτε πρὸς κατασκευὴν χαρακώματος,
εἴτε πρὸς σύγχρονον κατασκευὴν προπετάσματος
καὶ ὀρύγματος. Μέχρι τοῦ 1914, ὁπότε τὰ προπε-
τάσματα τῶν χαρακωμάτων εἶχον ἀρκετὸν ὕψος,
ἀμέσως μετὰ τὸ προπέτασμα κατεσκεύαζον ἐκχω-
μάτωσιν (ἰδίως εἰς τὰ ἔργα τῆς μονίμου ὀχυρω-
τικῆς), ἔδιδον δὲ μορφὴν εἰς τὸ προπέτασμα το-
μῆς τριγωνικῆς, πρὸς ἐλάττωσιν τῆς νεκρᾶς γω-
νίας. 'Εντὸς τῶν ἐκχωματώσεων αὐτῶν, ἵνα μὴ
δύναται νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ ὁ ἀντίπαλος πρὸς
κάλυψιν, ἐτοποθέτουν διάφορα ἐμπόδια (πασσά-
λους, τριβόλους κλπ.). Σήμερον κατ' ἀρχὴν κατα-
σκευάζονται βαθυδάπεδα χαρακώματα μὲ μικρὸν
πάχος προπετάσματος. π. γ.

ἐκχωνεύω, *ἀόρ. ἐξεχώνευσα—ἐξεχωνεύθην·* ἐπὶ
νομισμάτων, χωνεύω καὶ κατασκευάζω ἐκ νέου:
«τὸ νόμισμα πᾶν τὸ ἐξίτηλον ἐξεχώνευσε» (μεταγν.).

ἐκχώνω, *ἀόρ. ἐξέχωσα·* ἐκθάπτω, ἀνακομίζω ἐκ
τοῦ τάφου· ‖ καθόλου, ἀναλαμβάνω τὸ κεχωσμένον
(κακὴ ἀποκατάστασις τοῦ δημοτ. *ξεχώνω*, βλ. λ.).

ἐκχώρησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκχωρεῖν,
μεταβίβασις, μεταχώρησις: «ἐκχώρησις τῶν δι-
καιωμάτων».

—*['Αστικ. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐκχώρησις* ἡ σύμβα-
σις, διὰ τῆς ὁποίας μεταβιβάζεται ὑπὸ τοῦ πιστω-
τοῦ εἰς νέον τοιοῦτον ἡ ἐνοχικὴ κατὰ τοῦ ὀφειλέ-
του ἀπαίτησις. 'Ο ἀρχικὸς πιστωτὴς καλεῖται *ἐκ-*
χωρητής, ὁ δὲ νέος *ἐκδοχεύς*. 'Αποτελεῖ ἡ ἐκχώρη-
σις τρόπον ἀλλοιώσεως τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος
κατὰ τὸ πρόσωπον τοῦ πιστωτοῦ· περὶ τῆς κατὰ
τὸ πρόσωπον τοῦ ὀφειλέτου ἀλλοιώσεως βλ. λ.
χρέους ἀλλοτρίου ἀναδοχή. Εἰς τὴν σύμβασιν τῆς
ἐκχωρήσεως οὐδένα ῥόλον ἀσκεῖ ἡ αἰτία δι' ἣν
οἱ συμβαλλόμενοι συμβάλλονται (βλ. λ. *αἰτία δι-*
καιοπραξιῶν)· ἑπομένως ἐὰν συνεφώνησαν οὗτοι
περὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἀπαιτήσεως, αὕτη με-
ταβιβάζεται ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἡ αἰτία τῆς ἐκ-
χωρήσεως (λ. χ. πώλησις) εἶναι ἔγκυρος ἢ οὔ.

'Η σύμβασις τῆς ἐκχωρήσεως εἶναι σήμερον
ἄτυπος. 'Εν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ τοὐναντίον ἦτο
τυπική, ἐν ἀρχῇ δὲ δὲν ἀνεγνωρίζετο κἄν. 'Η
ἐνοχὴ πράγματι ἐν τῷ ἀρχικῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ
ἦτο δεσμὸς συνδέων δύο πρόσωπα, τόσον προσω-
ποπαγής, ὥστε ἡ ἐν ζωῇ ὑποκατάστασις τρίτου εἰς
τὴν θέσιν ἑνὸς ἐκ τῶν δύο. εἴτε τοῦ δανειστοῦ, εἴτε
τοῦ ὀφειλέτου, ἦτο ἀδύνατος. Ἵνα θεραπεύσουν
λοιπὸν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀπαιτή-
σεων οἱ Ρωμαῖοι, ἐχρησιμοποίησαν κατ' ἀρχὰς
ἄλλην δικαιοπραξίαν, τὴν *ἀνανέωσιν*, ἡ ὁποία ὅμως
παρουσίαζεν ἐλαττώματα, ἀφ' ἑνὸς ἀπαιτοῦσα συν-
αίνεσιν τοῦ ὀφειλέτου διὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς
ἀπαιτήσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι δι' αὐτῆς παρή-
γετο νέα ἐνοχὴ καταργουμένης τῆς παλαιᾶς μεθ'
ὅλων τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῆς, δι' ὧν ἦτο τυ-
χὸν ἠσφαλισμένη, ὡς λ. χ. ἐνεχύρου, ἐγγυήσεως
κλπ. Κατέφυγον τότε εἰς ἄλλον θεσμὸν τοῦ Ρωμ.
δικαίου, τὴν δι' *ἀντιπροσώπου ἀγωγὴν* (mandatum
agendi alieno nomine), καθ' ἣν ὁ δικαιοῦχος
ἔδιδεν ἐντολὴν εἰς τρίτον πρόσωπον, ὅπως ἐναγάγῃ
ἐπ' ὀνόματί του τὸν ὀφειλέτην του· ὁ τρίτος αὐ-
τὸς ἐλάμβανε τὴν διὰ τῆς δίκης καταψηφισθεῖσαν
ἀπαίτησιν, ἣν ἀπέδιδεν εἰς τὸν δικαιοῦχον ὡς ἐν-
τολοδόχος πλέον αὐτοῦ. 'Εν τῇ τοιαύτῃ διαδικασίᾳ
οἱ Ρωμαῖοι δι' εἰδικῆς συμφωνίας ἀπήλλασσον
τὸν κινοῦντα τὴν ἀγωγὴν τρίτον τῆς ὑποχρεώσεώς
του ὡς ἐντολοδόχου πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ἐν τῇ δίκῃ
κερδηθέντος εἰς τὸν ἐντολέα του καὶ δικαιοῦχον,
ὅστις τότε καθίστατο ὁ ἐκχωρητὴς τῆς ἀπαιτήσεως,
ἐκδοχεὺς δ' ὁ ἐντολοδόχος τρίτος. Καίτοι διὰ τοῦ
τρόπου αὐτοῦ ἀπεφεύγοντο τὰ διὰ τῆς ἀνανεώ-
σεως μειονεκτήματα, ἐγεννῶντο ὅμως ἄλλα, ὅτι ἡ
ἐντολὴ ἦτο σύμβασις λυομένη διὰ τοῦ θανάτου
τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων καὶ ὑπὸ τοῦ ἐντο-
λέως ὁποτεδήποτε ἀνακλητή, οὕτως ὥστε ὁ ἐν-
τολεὺς - ἐκχωρητὴς ἠδύνατο καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος
νὰ κινήσῃ τὴν ἀγωγὴν ἀνακαλῶν τὴν δοθεῖσαν
ἐντολὴν καὶ ματαιῶν οὕτω τὴν ἐκχώρησιν.
'Απὸ τοῦ 'Αντωνίου Πίου (τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα)
εἰς τὸν κινοῦντα ἐπ' ὀνόματι τοῦ δικαιούχου τὴν
ἀγωγὴν τρίτον ἐδόθη τὸ δικαίωμα, ὅπως δι' ὠφε-
λίμου ἀγωγῆς (actio utilis) ἐνάγῃ τὸν ὀφειλέτην
ἐπὶ ἰδίῳ πλέον ὀνόματι, ἡ δὲ τοιαύτη του ἐνέρ-
γεια ἠδύνατο ν' ἀπορρέῃ οὐ μόνον ἐξ ἐντολῆς,
ἀλλὰ καὶ οἱασδήποτε ἄλλης αἰτίας (λ. χ. πωλή-
σεως τῆς ἀπαιτήσεως). Οὕτως ἀπεφεύγοντο τὰ ἐκ
τῆς ἐντολῆς μειονεκτήματα, παρέμεινε δὲ μόνον
ὅτι ὁ ἐκχωρητὴς ἠδύνατο νὰ κινήσῃ ἀγωγὴν κατὰ
τοῦ ὀφειλέτου καὶ ματαιώσῃ οὕτω τὴν ἐκχώρησιν.
'Απὸ τοῦ Γορδιανοῦ ὅμως (220 μ. Χ.) ὁ ἐκδοχεὺς
διὰ τῆς ἀναγγελίας (denunciatio), τῆς πρὸς τὸν
ὀφειλέτην τουτέστι γνωστοποιήσεως τῆς γενομένης
ἐκχωρήσεως, δύναται ν' ἀποκόπτῃ τὸ πρὸς ἔγερσιν
τῆς ἀγωγῆς δικαίωμα τοῦ ἐκχωρητοῦ, τοῦ ὀφειλέτου
μόνον εἰς τὸν ἐκδοχέα ἐγκύρως τοῦ λοιποῦ καταβάλ-
λοντος τὴν ὀφειλήν. 'Εξ ἐθίμου ἐκ τῆς Δύσεως προ-
ελθόντος ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος ἤδη ἀνεγνωρίσθη ἡ
ἄτυπος μεταβίβασις τῆς ἐνοχικῆς ἀπαιτήσεως καὶ
ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ὀφειλέτου. Τοῦτο
ἰσχύει καὶ παρ' ἡμῖν. Ὅταν ὅμως ἡ αἰτία τῆς ἐκ-
χωρήσεως, τὸ περιεχόμενον δηλαδὴ αὐτῆς, ἀπαιτῇ
τύπον τινὰ (ὡς λ. χ. ὅταν ἐκχωρῆται ἀπαίτησις
λόγῳ προικός), ὁ τύπος τῆς αἰτίας δέον νὰ περι-
βάλῃ καὶ τὴν σύμβασιν τῆς ἐκχωρήσεως, ὅπως
θεωρηθῇ αὕτη ἰσχυρά. 'Εξαιρετικῶς οἱ τίτλοι εἰς
διαταγὴν (συναλλαγματική, γραμμάτιον) ἐκχωροῦνται
δι' ὀπισθογραφήσεως, οἱ δ ἀνώνυμοι τίτλοι διὰ
παραδόσεως τοῦ χαρτίου, ἐξομοιούμενοι πρὸς
πράγματα κινητά.

Κατὰ κανό α πᾶσα ἀπαίτησις εἶναι ἐκχωρητή.
'Απαγορεύεται ἐν τούτοις ἡ ἐκχώρησις, ἂν ῥητῶς
συνεφωνήθη τοῦτο, τῶν ἀπαιτήσεων ἐπίσης τῶν
ἀποσκοπουσῶν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς φιλοτι-
μίας τοῦ προσβληθέντος (λ. χ. ἡ ἐκ τοῦ νόμου
1699/1918 διὰ ψυχικὴν ὀδύνην), τῶν ἀπαιτήσεων
τοῦ ἀνηλίκου, αἵτινες δὲν ἐκχωροῦνται εἰς τὸν ἐπί-
τροπον πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, τῶν ἀπαιτή-
σεων, αἵτινες, ὅπως δὲν κατάσχονται, οὕτω καὶ δὲν
ἐκχωροῦνται πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ δανειστοῦ, ὡς
λ. χ. οἱ μισθοὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων κλπ.

Πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ὀφειλέτου ἀπὸ διπλῆς
τοῦ ὀφειλομένου καταβολῆς πρός τε τὸν ἐκχωρη-
τὴν καὶ ἐκδοχέα, ἀπῃτήθη ἡ πρὸς τὸν ὀφειλέτην
ἀναγγελία τῆς γενομένης ἐκχωρήσεως. 'Η ἀναγ-
γελία εἶναι δήλωσις βουλήσεως μονομερής, μὴ
ἀπαιτουμένης ἀποδοχῆς τοῦ ὀφειλέτου, καὶ ἄτυ-
πος κατὰ κανόνα. Ὡς ἀναγγελία θεωρεῖται καὶ ἡ
ὑπὸ τοῦ ἐκδοχέως ἔγερσις τῆς ἀγωγῆς, κατὰ τὴν
ὀρθοτέραν δὲ πλὴν μὴ κρατήσασαν γνώμην ἀπὸ
τῆς ἀναγγελίας τὸ πρῶτον μεταβιβάζεται εἰς τὸν
ἐκδοχέα ἡ ἀπαίτησις, οὐχὶ δ' ἀπὸ τῆς καταρτίσεως
τῆς συμβάσεως τῆς ἐκχωρήσεως. Δύναται νὰ γίνῃ
ἡ ἀναγγελία ὑπὸ τοῦ ἐκχωρητοῦ ἢ τοῦ ἐκδοχέως
ἐξ ἴσου ἐγκύρως.

'Η ἐκχωρουμένη ἀπαίτησις μεταφέρεται εἰς τὸν
ἐκδοχέα μεθ' ὅλων τῶν πλεονεκτημάτων (λ. χ. ἐγ-
γυήσεως ἢ ὑποθήκης, δι' ὧν εἶναι τυχὸν ἠσφαλι-
σμένη) καὶ μειονεκτημάτων (λ. χ. τῶν ἐνστάσεων
τοῦ ὀφειλέτου κατὰ τῆς ἀπαιτήσεως) αὐτῆς. Μέχρι
τοῦ 1911 ἴσχυεν ὁ ἐκ τοῦ *'Αναστασιανοῦ* νόμου (βλ.
λ.) περιορισμός, καθ' ὃν ὁ διὰ πωλήσεως ἀποκτῶν
ἀπαίτησίν τινα ἐκδοχεὺς δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ
παρὰ τοῦ ὀφειλέτου πλέον τοῦ ποσοῦ τοῦ κατα-
βληθέντος τιμήματος, τοῦ τελευταίου κερδίζοντος
τὸ ὑπερβάλλον· ὁ περιορισμὸς ὅμως κατηργήθη τὸ
1911 διὰ τοῦ νόμου ,ΓΨΜΗ'.

'Εκ τῆς συμβάσεως τῆς ἐκχωρήσεως ὁ ἐκχωρη-
τὴς ὑποχρεοῦται νὰ συντρέξῃ τὸν ἐκδοχέα κατὰ
τὴν εἴσπραξιν τῆς ἀπαιτήσεως, παρέχων ἰδίᾳ αὐτῷ
πᾶν χρήσιμον πρὸς τοῦτο ἀποδεικτικὸν μέσον, εὐ-
θύνεται δ' ἔναντι αὐτοῦ ἐὰν καθ' οἱονδήποτε τρό-
πον κατέστησεν ἀδύνατον τὴν εἴσπραξιν, ἐκχωρήσας
λ. χ. τὴν ἀπαίτησιν εἰς τρίτον. 'Εκ δὲ τοῦ περιεχο-
μένου τῆς ἐκχωρήσεως, τῆς αἰτίας δηλαδὴ αὐτῆς, εὐ-
θύνεται ἔναντι τοῦ ἐκδοχέως διὰ τὴν κατὰ τὸν χρό-
νον τῆς ἀναγγελίας ὕπαρξιν τῆς ἀπαιτήσεως, ὁσάκις
ἡ αἰτία εἶναι ἐπαχθὴς (λ. χ. ἀγοραπωλησία), διὰ τήν
τε ὕπαρξιν αὐτῆς καὶ τὴν φερεγγυότητα τοῦ ὀφειλέ-
του ἐπί τινων εἰδικῶν θεμάτων (λ. χ. ὁ ἐπίτροπος
ἀνηλίκου μεταβιβάζων αὐτῷ ἀπαίτησιν ἣν ἀπέ-
κτησεν ἐπ' ὀνόματί του), δι' οὐδέτερον δὲ τούτων
ὁσάκις ἡ αἰτία εἶναι χαριστικὴ (λ. χ. δωρεά). Ταῦτα
δυνατὸν νὰ μεταβληθοῦν δι' ἰδιαιτέρων συμφω-
νιῶν.

'Η ἐκχώρησις δυνατὸν νὰ προέρχηται οὐ μόνον
ἐκ συμβάσεως ἀλλὰ καὶ ἐκ δικαστικῆς ἀποφάσεως,
ὡς ὅταν προκειμένης διανομῆς κληρονομίας ὁ δι-
καστὴς χάριν τῆς ἰσότητος τῶν μερίδων ἀπονέμει
εἴς τινα τῶν κληρονόμων ἀπαίτησίν τινα. 'Επίσης
καὶ ἐκ τοῦ νόμου (λ. χ. ὁ ἐντολοδόχος ὑποχρεοῦ-
ται νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τὸν ἐντολέα τὰς δι' αὐτὸν
κτηθείσας ἀπαιτήσεις), ὁπότε μᾶλλον τίκτεται ὑπο-
χρέωσις πρὸς ἐκχώρησιν, καὶ δὲν προβαίνει αὕτη
αὐτοδικαίως. Αὐτοδικαίως, ἄνευ συμπράξεως δη-
λαδὴ τοῦ εἰς ἐκχώρησιν ὑποχρέου, μεταβιβάζεται
ἡ ἀπαίτησις εἴς τινα θέματα, ὡς λ. χ. τοῦ ἄρθ.
210 'Εμπορ. νόμου, ὁρίζοντος ὅτι ὁ ἀσφαλιστής,
ἀποζημιώσας τὴν ζημίαν τῶν ἀσφαλισθέντων πρα-
μάτων, ἀποκτᾷ αὐτοδικαίως ὅσα δικαιώματα ὁ
ἠσφαλισμένος ἀπέκτησεν ἔναντι τῶν τρίτων λόγῳ
τῆς ζημίας. π. ι. ΖΕΠΟΣ

— ***ἐκχώρησις δημοσίου ἔργου*** ἢ ***δημοσίας ὑπη-***
ρεσίας *[Διοικ. Δίκ.]. 'Εκχώρησις* ἢ *παραχώρησις*
καλεῖται ἐν τῷ διοικητικῷ δικαίῳ ἡ σύμβασις, διὰ
τῆς ὁποίας τὸ δημόσιον, οἱ δῆμοι ἢ αἱ κοινότη-
τες ἀναθέτουσιν εἰς ἰδιώτην τινὰ ἐπιχειρηματίαν ἢ
εἰς ἰδιωτικήν τινα ἑταιρείαν τὴν κατασκευὴν δη-
μοσίου τινὸς ἔργου ἢ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν διεξ-
αγωγὴν δημοσίας τινὸς ὑπηρεσίας. 'Η ἐκχώρησις
ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἄμεσον ὑπὸ τοῦ κράτους, δι'
ἰδίων αὐτοῦ χρημάτων καὶ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ
ὑπαλλήλων, ἐκμετάλλευσιν τῶν δημοσίων ὑπηρε-
σιῶν (régie). 'Η οἰκονομικὴ δικαιολογικὴ βάσις
τῆς ἐκχωρήσεως εἶναι προφανής. Συνήθης καὶ
ἀναπόφευκτος εἶναι ἡ ἀνεπάρκεια προσωπικοῦ,
κεφαλαίων καὶ ἰδίᾳ τεχνικῶν γνώσεων παρὰ τῷ
δημοσίῳ, διὰ τὴν ἱκανοποίησιν ὅλων τῶν κοινω-
νικῶν ἀναγκῶν. 'Εξ ἄλλου ἡ ἀδιάπτωτος ἐπέκτα-
σις τοῦ κύκλου τῶν δημοσίων λειτουργιῶν, συνέ-
πεια τῆς αὐξήσεως τῶν ὁμαδικῶν ἀναγκῶν ἐν ταῖς
συγχρόνοις πολιτείαις, κατέστησεν ἀναγκαίαν καὶ
ἀπαραίτητον τὴν προσφυγὴν τοῦ δημοσίου εἰς τὴν
ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν ἀκριβεστέραν καὶ
τελειοτέραν ἐπιτέλεσιν τῶν καθηκόντων του ἀπέ-
ναντι τῶν πολιτῶν. Κατὰ ταῦτα καὶ ἀπὸ τῆς ἀπό-
ψεως τοῦ διοικητικοῦ δικαίου ἡ ἐκχώρησις ἀπο-
τελεῖ ἐκδήλωσιν τοῦ φαινομένου τῆς οἰκειοθελοῦς
συνεργασίας τῶν ἰδιωτῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς διοικήσεως.

Τὰ πλεονεκτήματα τῆς δι' ἐκχωρήσεως ἐκμε-
ταλλεύσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἔγκειται
κυρίως εἰς τὴν ἀποφυγὴν ἐπιβαρύνσεως τοῦ δη-
μοσίου ταμείου διὰ τῶν ὑπερόγκων δαπανῶν, τὰς
ὁποίας θ' ἀπῄτει ἡ ἄμεσος ὑπὸ τοῦ κράτους διεξ-
αγωγὴ σπουδαίων κοινωφελῶν ἐπιχειρήσεων (ὁδο-
ποιία, φωτισμός, ὕδρευσις, μεταφοραί). Εἰς τὴν
ἐκχώρησιν ὀφείλουν ἴσως νὰ καταλογισθῶσι προσ-
θέτως τὰ ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας κα τῆς
ὑπευθύνου διαχειρίσεως προκύπτοντα ἀγαθά. Τὰ
μειονεκτήματα συνίστανται εἰς τὸν κίνδυνον, ὃν
διατρέχει ἐνίοτε τὸ δημόσιον συμφέρον, ὁσάκις ἡ
ἐξυπηρέτησις αὐτοῦ ἀνατίθεται εἰς ἰδιωτικὰς ἐπι-
χειρήσεις, αἵτινες, κατὰ φυσικὸν νόμον, ἐπιδιώκουσι
πρωτίστως τὴν πραγματοποίησιν μεγάλων κερδῶν
καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξόδων. Τὰ μειονεκτή-
ματα ταῦτα δύνανται ἐν τούτοις νὰ μετριασθῶσι
διὰ τῆς ἀσκήσεως αὐστηροῦ διοικητικοῦ ἐλέγχου
ἐπὶ τῶν ἀναδόχων καὶ διὰ τῆς σώφρονος συντά-
ξεως τῶν ἐκχωρητικῶν συμβάσεων (βλ. κατωτέρω).

'Η ἐκχώρησις ἕλκει τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὅτι διὰ
τῆς συμβάσεως ταύτης τὸ δημόσιον ἐκχωρεῖ εἰς
τὸν ἀνάδοχον ὡρισμένα δικαιώματα, ὧν ἡ ἐνά-
σκησις ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ κράτος. Τοι-
αῦτα εἶναι: τὸ δικαίωμα καταλήψεως τῶν ὁδῶν,
τὸ δικαίωμα ἐπιβολῆς ἐμμέσων φόρων ἐπὶ τῶν
καταναλωτῶν, τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαλλοτριώσεως
διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν, κτλ. Πᾶσα σύμβασις ἐκ-
χωρήσεως περιέχει παραχώρησιν τοιούτων δικαιω-
μάτων εἰς ὄφελος τοῦ ἀναδόχου, ἄνευ τῶν ὁποίων
οὗτος δὲν δύναται νὰ διεξαγάγῃ τὸ δημόσιον ἔρ-
γον ἢ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν τῆς ὁποίας τῷ
ἀνετέθη ἡ ὀργάνωσις. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς
ἐμμέσων φόρων ἐπὶ τῶν καταναλωτῶν ὑπὸ τὴν
μορφὴν διατιμήσεων, τελῶν κτλ., ἀποτελεῖ μάλι-
στα τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς ἐκχωρήσεως.

Διὰ τῆς ἐκχωρήσεως τὸ δημόσιον ἀπαλλάσσεται
τῆς φροντίδος τῆς ἀμέσου ἐκμεταλλεύσεως δημο-
σίας τινὸς ὑπηρεσίας. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅμως
ὅτι ἐγκαταλείπει ταύτην εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ
ἀναδόχου. 'Η ὑπηρεσία παραμένει δημοσία, ἤτοι
ἐπιχείρησις πρὸ πάντων κοινωφελής, ἀποβλέπουσα
πρωτίστως εἰς τὴν ἱκανοποίησιν δημοσίας ἀνάγ-
κης ὑπὸ τὰς ἀκριβεστέρας, ταχυτέρας καὶ οἰκονο-
μικωτέρας συνθήκας. Τὸ δημόσιον παραμένει
ὑπόλογον ἀπέναντι τῶν πολιτῶν, ὅτι ἡ λειτουργία
τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας θέλει εἶναι ἀνελλιπὴς
καὶ ἱκανοποιητικὴ διὰ τὰς ἑκάστοτε ἐκδηλουμέ-
νας κοινωνικὰς ἀνάγκας, ὁ δὲ ἀνάδοχος ὀφείλει
ἐπὶ ποινῇ ἐκπτώσεως νὰ συμμορφοῦται εἰς τὰς
ὑποδείξεις καὶ τοὺς κανονισμοὺς τοῦ ἐκχωροῦντος
δημοσίου. 'Η ἐκχωρηθεῖσα ὑπηρεσία δὲν δύναται
ν' ἀφομοιωθῇ πρὸς ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν.

'Η ἐκχώρησις εἶναι συνήθως μακρᾶς διαρκείας.
'Η μακρὰ διάρκεια ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀνάδοχον τὴν
βαθμιαίαν ἀπόσβεσιν τῶν δανείων, τὰ ὁποῖα συν-
ῆψε διὰ τὴν κάλυψιν δαπανῶν πρώτης ἐγκατα-
στάσεως καὶ ἐξασφαλίζει τὸν καθορισμὸν χαμη-
λῶν διατιμήσεων. 'Η ἐκχώρησις δύναται ἀνὰ πᾶ-
σαν στιγμὴν ν' ἀνακληθῇ ὑπὸ τοῦ δημοσίου. Ἡ
τοιαύτη ὅμως ἀνάκλησις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ
ἐνεργηθῇ ἄνευ ἀποζημιώσεως τοῦ ἀναδόχου, διὸ
καὶ ὀνομάζεται *ἐξαγορὰ* (rachat). 'Η ἐξαγορὰ ἀπο-
τελεῖ διοικητικὸν τρόπον λύσεως τῆς συμβάσεως
ἐκχωρήσεως. 'Η παράβασις ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου τῶν
ἐκ τῆς ἐκχωρήσεως πηγαζουσῶν ὑποχρεώσεων συν-
επάγεται, ἐκτὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ συμβάσει προβλε-
πομένων κυρώσεων, τὴν ἔκπτωσιν αὐτοῦ ἄνευ ἀπο-
ζημιώσεως, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βαρυτάτην κύρωσιν.
Τὸ βάσιμον τῆς κηρύξεως τοῦ ἀναδόχου ὡς ἐκπτώ-
του ἀποτελεῖ ζήτημα δικαστικῆς ἐκτιμήσεως. Ἡ
σύμβασις τῆς ἐκχωρήσεως διαλαμβάνει συχνάκις
συνομολόγησιν δικαιωμάτων ἀποκλειστικῆς ἢ μο-
νομιακῆς ἐκμεταλλεύσεως κτλ. εἰς ὄφελος τοῦ ἀνα-
δόχου. Τὸ δημόσιον ἀναλαμβάνει π. χ. τὴν ὑπο-
χρέωσιν νὰ μὴ ἐκχωρήσῃ, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν
τῆς συμβάσεως, εἰς ἄλλον τινὰ τὸ δικαίωμα ἐκμε-
ταλλεύσεως ὁμοίας ἢ ἀναλόγου δημοσίας ὑπηρεσίας.

Νομικὴ φύσις τῆς ἐκχωρήσεως. 'Επὶ μακρὰ
ἔτη ἡ ἐκχώρησις ἐθεωρήθη ὡς σύμβασις κοινοῦ
δικαίου ἢ τοὐλάχιστον ὡς σύμβασις διοικητ-

Digitized by Google

Τοιαύτη εἶναι εἰσέτι σήμερον ἡ κοινῶς ἐπικρατοῦσα ἀντίληψις ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλ' ἡ ἰδιορρυθμία δικαιοπραξίας, ἐν ᾗ περιέχονται διατάξεις ρυθμίζουσαι σχέσεις τοῦ ἀναδόχου ἀπέναντι τρίτων καὶ συγκεκριμένως τῶν καταναλωτῶν, καὶ διατάξεις καθορίζουσαι γενικῶς καὶ ἀντικειμενικῶς τὸν τρόπον ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῆς ἐκχωρουμένης δημοσίας ὑπηρεσίας, εἶναι προφανής. Ἡ συμβατικὴ θεωρία εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὕπαρξιν τοιούτων διατάξεων. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν σήμερον γνώμην, ἡ ἐκχώρησις εἶναι πρᾶξις σύνθετος, ἐμπεριέχουσα ἀφ' ἑνὸς μὲν δυνάμεις γενικὰς καὶ ἀντικειμενικάς, μονομερῶς κανονιζομένας ὑπὸ τοῦ ἐκχωροῦντος δημοσίου καὶ φερούσας τὸν νομικὸν χαρακτῆρα τοῦ οὐσιαστικοῦ νόμου ἢ κανονισμοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου διατάξεις καθαρῶς συμβατικάς.

Αἱ πρῶται ἀφορῶσι τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸν τρόπον λειτουργίας τῆς ἐκχωρουμένης δημοσίας ὑπηρεσίας, ἔτι δὲ καὶ τὰς σχέσεις τοῦ ἀναδόχου πρὸς τοὺς καταναλωτὰς (καθορισμὸς διατιμήσεων, δρομολόγια κτλ.). Αἱ δεύτεραι ρυθμίζουσι τὰς σχέσεις ἐκχωρητοῦ καὶ ἀναδόχου καὶ καθορίζουσι τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα καὶ τὰς ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεις. Ἡ σπουδαιοτέρα πρακτικὴ συνέπεια τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ διοίκησις δύναται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ τροποποιήσῃ τὰς γενικὰς διατάξεις τῆς ἐκχωρήσεως καὶ νὰ προσαρμόσῃ αὐτὰς εἰς τὰς μεταβλητὰς ἀπαιτήσεις τοῦ δημοσίου συμφέροντος, καὶ εἰς τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης, ἐνῷ δεσμεύεται, ὡς πᾶς συμβαλλόμενος, ὑπὸ τῶν συμβατικῶν διατάξεων. Σημειωτέον ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ τροποποίησις τῶν γενικῶν κανονιστικῶν διατάξεων συνεπάγεται ἐπιβάρυνσιν τοῦ ἀναδόχου, ἡ ἀρχικὴ ἰσορροπία τῆς συμβάσεως ὀφείλει ν' ἀποκαθίσταται διὰ τῆς παραχωρήσεως εἰς τὸν ἀνάδοχον νέων ἀνταλλαγμάτων. Ὁ ἀνάδοχος κέκτηται πρὸς τοῦτο ἀναμφισβήτητον δικαίωμα ἀποζημιώσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jèze*, Les contrats administratifs, 1925, σ. 41 καὶ ἑπ.—*Rollard*, ἄρθρα ἐν Revue de Droit Public 1909, σ. 520 1910, σ. 116 καὶ ἑπ —*Hauriou*, Droit adm. 11 ἔκδ. 1927, σ. 792 καὶ ἑπ.—*Duguit*, ἄρθρον ἐν R. de Dr. Public, 1907. σ. 411 καὶ ἑπ.-Εἰσήγησις.—*Léon Blum*, ἐν ἀποφ. Conseil d'Etat 11 Μαρτίου 1910.—*Ph. Vegleri*, Modifications aux contrats de l'Adm. 1927.

Φ. ΒΕΓΛΕΡΗΣ

—**ἐκχώρησις ἐδαφικὴ** *[Διεθν. Δίκ.]*. Μεταξὺ τῶν διαφόρων τρόπων, δι' ὧν κράτος τι δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἔδαφος ἀνῆκον εἰς ἄλλο, καταλέγεται καὶ ἡ *ἐδαφικὴ ἐκχώρησις*, γινομένη συνεπείᾳ πολέμου ἢ εἰδικῆς συμβάσεως. Ὁ τρόπος οὗτος ἀναγνωρίζεται ὡς νόμιμος ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ, ἰδίως ὅταν καθιεροῦται διὰ συνθήκης καὶ διὰ τῆς συγκαταθέσεως τῶν πληθυσμῶν, ἐκφραζομένης διὰ διαφόρων μέσων. Ἡ ἐδαφικὴ ἐκχώρησις συνεπάγεται πλῆθος ζητημάτων, τὰ ὁποῖα συνήθως ρυθμίζονται λεπτομερῶς ἐν τῇ σχετικῇ συνθήκῃ καὶ τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν κυρίως: α') τὴν ἐθνικότητα τῶν κατοίκων, β') τοὺς θεσμοὺς τῆς χώρας, τῆς ὁποίας ἀλλάσσει ἡ κυριαρχία, καὶ γ') τὰς σχέσεις τοῦ παραχωρουμένου ἐδάφους πρὸς τὰ ἄλλα κράτη. Ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ δὲν ὑπάρχουν ὡρισμένοι κανόνες ἢ ἀρχαί, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων νὰ ρυθμίζωνται τὰ ζητήματα ταῦτα, κανονιζόμενα ἑκάστοτε ἀναλόγως τῶν συμφωνιῶν αἵτινες συνάπτονται μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων. Συνήθως οἱ κάτοικοι τῶν ἐκχωρουμένων ἐδαφῶν ἀποκτοῦν τὴν ἰθαγένειαν τοῦ νέου κυριάρχου κράτους, τῶν ἀρνουμένων ταύτην δικαιουμένων νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἐκχωρούμενον τμῆμα ἐντὸς τακτῆς προθεσμίας κτλ.. Ἐπίσης τὸ προσαρτῶν κράτος δύναται νὰ προσαρμόσῃ τοὺς ἰδικούς του θεσμοὺς τῆς διοικήσεως, τῆς δικαιοσύνης κτλ. καὶ εἰς τὸ προσκτώμενον ἔδαφος, ἢ νὰ ἀφήσῃ τοὺς ἰσχύοντας, ἢ νὰ τροποποιήσῃ τούτους κατὰ βούλησιν ἢ κατόπιν εἰδικῆς συμφωνίας μετὰ τοῦ ἐκχωροῦντος κράτους. Αἱ σχέσεις τοῦ ἐκχωρηθέντος ἐδάφους πρὸς τὰ ἄλλα κράτη εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰ τοῦ προσκτῶντος κράτους. —Η.

—**Ἐκχωρήσεως πόλεμος** *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα *πόλεμος τῆς ἐκχωρήσεως* (de dévolution) φέρεται ὁ διεξαχθεὶς μεταξὺ Γαλλίας (Λουδοβίκου ΙΔ') καὶ Ἱσπανίας (Καρόλου Β') τῷ 1667—1668, ἕνεκα τῆς ἀξιώσεως τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὅπως, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του Φιλίππου Δ' βασιλέως τῆς Ἱσπανίας (1665), ἀποκτήσῃ ὡς κληρονομίαν τῆς Ἱσπανίδος συζύγου του Μαρίας Θηρεσίας τὰς Κάτω Χώρας (Βέλγιον καὶ Λουξεμβοῦργον) καὶ τὴν Φραγκοκομιτείαν (Franche-Comté), ἀνηκούσας τότε εἰς τὴν Ἱσπανίαν, συμφώνως τῷ δικαιώματι τῆς ἐκχωρήσεως (droit de dévolution). Ἐπειδὴ δ' ἡ Ἱσπανία ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ταύτην, ἡ Γαλλία κατέλαβε τῷ μὲν 1667 τὰς Κάτω Χώρας διὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Τυρέν, τῷ δὲ 1668 τὴν Φραγκοκομιτείαν διὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Κονδέ. Ἀνησυχήσασα τότε ἡ Ὀλλανδία διὰ τὰς γαλλικὰς ταύτας κατακτήσεις, προέβη εἰς συνεννοήσεις μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σουηδίας, μεθ' ὃ παρενέβη ὡς διαιτητὴς μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων καὶ ἐπέτυχε τὴν συνθήκην τῆς Aix la Chapelle τοῦ Μαΐου 1668, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ ἡ Γαλλία δὲν ἐκράτησεν εἰμὴ μόνον τὴν Φλάνδραν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐκχωρητήριον (τό)· τὸ ἔγγραφον, ἡ ἐπίσημος ὁμολογία, δι' ἧς ἐκχωρεῖ τις τὰ δικαιώματά του εἰς ἄλλον.

—*[Ὀχυρωτ.] Ἐκχωρητήριον* καλεῖται εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν ἡ κατασκευὴ κατὰ μῆκος τῶν ὀρυγμάτων συγκοινωνίας διαπλατύνσεων πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κυκλοφορίας τῶν ἐργατῶν ἢ τῶν διαμενόντων εἰς τὰ χαρακώματα ὁπλιτῶν καὶ τῆς διακομιδῆς τραυματιῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκχωρητηρίων αὐξάνει, ὁσάκις, λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀρυγμάτων, τὸ αὐτὸ ὄρυγμα χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν καὶ τὴν ἐκκένωσιν. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐκχωρητὴς (ὁ)· ὁ ἐκχωρῶν, ὁ μεταβιβάζων τι ἰδικόν του εἰς ἄλλον.

ἐκχωρῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐξεχώρησα — ἐξεχωρήθην*· ἀποχωρῶ, ἀπομακρύνομαι ἀπό τινος τόπου, ἀποσύρομαι· || παραχωρῶ, μεταβιβάζω τι: «ἐκχωρῶ τὴν χρῆσιν,—τὴν ἐπικαρπίαν,—τὰ δικαιώματά μου».

ἔκχωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐκχοῦν, ἀφαίρεσις χωμάτων, ἐκχωμάτωσις.

ἑκών, *—οῦσα,—όν* ἐπίθ. χρησιμεῦον ὡς ἐπίρρ. τροπικόν: «ἑκὼν ἦλθε», ἐξ οἰκείας προαιρέσεως, αὐτομάτως, ἑκουσίως, ἐθελουσίως, «ἑκόντες μετέσχον τοῦ πολέμου».

ἐλ· ἕτερος τύπος τοῦ ἀραβικοῦ ἄρθρου *ἀλ* (βλ.λ.)·

Ἐλ *[Μυθολ.]*. Θεὸς τῶν Φοινίκων λατρευόμενος ἐν Τύρῳ καὶ Βύβλῳ καὶ θεωρούμενος ὡς ὁ ὕψιστος τῶν θεῶν. —Δ.

ἔλα, πληθ. *ἐλᾶτε*· προστακτ. τοῦ ρήματος *ἐλῶ* (*—άω*), ποιητικοῦ τύπου τοῦ *ἐλαύνω*: γνωμικόν: «τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα» τὴν συμβιβαζομένην πρὸς σὲ ἐπιδίωκε (γύρευε τὴν γυναῖκα ποῦ σοῦ ταιριάζει)· || διεσώθη εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ὡς προστακτ. τοῦ *ἔρχομαι* ἀντὶ τοῦ *ἐλθέ*: «ἔλα μαζί μου», «ἔλα καὶ σὺ 'ς τὴν ἐκδρομή», «ἐλᾶτε ὅλοι σας», «ἐλᾶτε νὰ σᾶς πῶ κάτι»· || ὡς παρακελευσματικὸν μόριον μετὰ ἄλλης προστακτικῆς ἢ προτάσεως δηλούσης προσταγὴν ἢ παραίνεσιν: «ἔλα πήγαινε καὶ σύ», «ἔλα ἂς τοῦ δώσωμε κάτι», «ἐλᾶτε δὰ μὴν τὰ λέτε αὐτά», «ἐλᾶτε, μὴν κάμνετε ἔτσι»· || ὡς ἐπιφώνημα ἐκπλήξεως: «ἔλα δὰ καὶ σύ, τί εἶν' αὐτὰ ποῦ λές»· || «ἔλα δά!» ἐπιφώνησις δυσπιστίας πρὸς τὸ λεγόμενον.

Ἕλα (Hela) *[Ἄστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 699. Ἀνεκαλύφθη τὴν 3ην Ἰουνίου 1910 ὑπὸ τοῦ J. Helffriech ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἐλὰ *[Βιβλ.]*.—1) Διάδοχος τοῦ Ὀλιβαμᾶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἰδουμαίας.—2) Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βαάσα εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἰσραὴλ (930 π. Χ.), βασιλεύσας δύο ἔτη ἐν Θερσᾷ καὶ δολοφονηθεὶς ὑπό τινος ἀξιωματικοῦ του Ζίμρη κατά τι δεῖπνον προσενεχθὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἄρσα.

Ἐλαγάβαλος· βλ. *Ἡλιογάβαλος*.

Ἐλάγγιν, ***Βλαδίμηρος Νικολάγιεβιτς***. Ρῶσος συγγραφεὺς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει (1831—1863). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας, ἀλλὰ παραιτηθεὶς τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ὡς ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Τὰ δημοσιεύματά του ἔχουσιν τὸν σατιρικὸν χαρακτῆρα τοῦ Γκόγκολ, χωρὶς νὰ τὰ διακρίνῃ ὅμως ἡ γλυφυρότης καὶ ἡ βαθύτης ἐκείνου. Τὰ ἄριστα τούτων εἶναι τὸ «Νεκρὸν σῶμα», τὰ «Διοικητικὰ καρναβάλια», ὁ «Φλὼρ Ἰβάνοβιτς», «Ἀπὸ τὴν Σκύλλαν εἰς τὴν Χάρυβδιν», «Οἱ ἐκμεταλλευταὶ τῶν μουζίκων» κτλ. Θ. Β.

— **Ἐλάγγιν**, ***Σέργιος Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσος ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1831 ἐν Πετρουπόλει καὶ ἀποθανὼν ἐν Γιάλτᾳ τῆς Κριμαίας τῷ 1868. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν καὶ νεώτατος ἔδειξε σπάνια συγγραφικὰ χαρίσματα, συνειργάσθη δὲ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν «Ναυτικὴν ἐπιθεώρησιν» τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, δημοσιεύσας πλείστας μελέτας ἀφορώσας τὴν σύστασιν τοῦ ρωσικοῦ στόλου καὶ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ. Τῷ 1854 ἐδημοσίευσεν εἰς δύο τόμους τὴν «Ἱστορίαν τοῦ ρωσικοῦ στόλου» ἐν Πετρουπόλει, τῷ δὲ 1867 ἐν τῇ αὐτῇ πόλει «Ὕλην χρήσιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ρωσικοῦ ναυτικοῦ» εἰς πέντε ὀγκώδεις τόμους. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο περιλαμβάνονται πολυάριθμα ἔγγραφα ἐκ τῶν ρωσικῶν ἀρχείων, ἐν οἷς καὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν δρᾶσιν τοῦ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ὀρλὼφ ρωσικοῦ στόλου εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς (1770). Δι' αὐτῶν ἐγνώσθη κατὰ πρῶτον ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ Δαλματῶν κατὰ τὴν περίφημον ἀποστολὴν τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης Β' πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἀπεκρύπτετο. Ἡ δημοσίευσις αὐτῶν ἐγένετο ἀφορμή, ὅπως ἀναπτυχθῇ ἡ συμπάθεια τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπαναστατημένης τότε Κρήτης. Θ. Β.

Ἐλ-Ἀγκουὰτ *[Γεωγρ.]*. Ὄασις καὶ πόλις ἐν Ἀλγερίᾳ (βλ. λ. *Λαγκουάτ*).

Ἐλ-Ἀζαριὲ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Παλαιστίνης παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀρχαία *Βηθανία* (βλ. λ.).

Ἐλ-Ἀζὶζ ***ἴμπν Μοὲζ Β'***. Φατιμίτης καλίφης ἑδρεύων ἐν Καΐρῳ. Διεδέχθη τὸν πατέρα του τὸν θεμελιωτὴν τοῦ Καΐρου καὶ ἱδρυτὴν τῆς δυναστείας τῷ 976 μ. Χ. εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν. Ἐβασίλευσεν 21 ἔτη, ἀφήσας τὴν κυβέρνησιν εἰς χεῖρας τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ πατρός του Δζουχάρ. Συνεζεύχθη Χριστιανὴν Ἑλληνίδα καὶ ἀπέθανε τῷ 996. Υἱὸς τοῦ Ἐλ-Ἀζὶζ ὑπῆρξεν ὁ Ἐλ-Χακίμ, ὁ σφαγεὺς τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐμπρηστὴς τῶν ναῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἐλὰθ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Αἴλανα* καὶ *Αἰλανίτης κόλπος*.

ἐλαία (ἡ) (κοιν. *ἐλιά*)· καρποφόρον δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν ἐλαιοειδῶν, τὸ *ἐλαιόδενδρον* (κοιν. *λιόδεντρο*)· || ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου ἐλαίας· || φαιομέλανα ἢ καστανόχροα στίγματα ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἰδίως δὲ ἐπὶ τοῦ προσώπου (βλ. *σπῖλος*), ἄλλοτε λεῖα καὶ ἄλλοτε ἐξέχοντα· || κοινὴ ὀνομασία τῶν *ἀδένων* (βλ. λ.).

—[ΒΟΤ.] Ἡ *ἐλαία* εἶναι γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαιοειδῶν* περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα πάντοτε πράσινα, μόνιμα, τραχέα, ἀντίθετα, ἁπλᾶ, ἀκέραια, μὲ μίσχον βραχὺν καὶ λογχοειδοῦς σχήματος. Τὰ ἄνθη εἶναι μονοπέταλα, μικρότατα, ἐλάχιστα καταφανῆ, λευκοϋποπρασίνου χρώματος καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων. Ἕκαστον ἄνθος φέρει κάλυκα γαμοσέπαλον μὲ τέσσαρας διαιρέσεις, στεφάνην γαμοπέταλον ἐκ τεσσάρων τμημάτων ἀποτελουμένην, δύο στήμονας, ᾠοθήκην ἐπιφυῆ ἐπὶ ἁπλοῦ στυλίσκου τοποθετημένην καὶ καρπὸν δρύπην σαρκώδη, περικλείουσαν πυρῆνα ἐκ δύο θαλάμων ἀποτελούμενον καὶ μονόσπερμον.

Φύλλον ἐλαίας.
[1=Ἄνω ἐπιφάνεια. 2=Πλαγία κάτοψις. 3=Κάτω ἐπιφάνεια.]

Τὰ ἄνθη τῆς ἐλαίας ἀναφαίνονται κατὰ Μάϊον, οἱ δὲ καρποὶ ὡριμάζουσι κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Ὁ κορμὸς τῆς ἐλαίας εἶναι ὀζώδης καὶ καλύπτεται ὑπὸ τεφροφαίου φλοιοῦ.

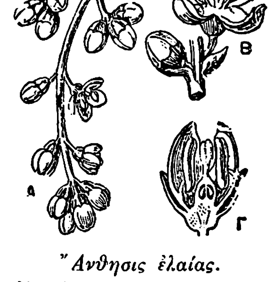

Ἄνθησις ἐλαίας.
[Α=Ἀνθοφόρος κλάδος. Β=Ἄνθος. Γ=Τομὴ ἄνθους]

Τὸ γένος περιλαμβάνει 9 εἴδη καὶ περὶ τὰς 250 ποικιλίας.

Πλεῖστοι διατείνονται ὅτι τὰ εἴδη τῆς ἐλαίας εἶναι μόνον δύο.

1) *Ἐλαία ἡ ἀγρία* (Olea silvestris) κοιν. *ἀγριελαία, ἀγριελιά, ἀγρίλι, λιάστρος* κλπ. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν εἰς μεγάλας ἢ μικρὰς ἐκτάσεις. Εἴς τινα μέρη, ὅπως παρ' ἡμῖν, καὶ ἰδίᾳ ἐν Κερκύρᾳ, ἡ ἀγριελαία ἀπαντᾷ σποραδικῶς λόγῳ τοῦ ἐμβολιασμοῦ, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν διενεργεῖται, καὶ τῆς μεταβολῆς ταύτης εἰς ἥμερον ἐλαίαν. Τὸ δένδρον ἀναλόγως τῶν τόπων εἰς οὓς φύεται ἔχει ἀνάστημα ἀπὸ 3—7 μέτρων, κορμὸν κυλινδρικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, χρῶμα κορμοῦ φαιοτεφρόν, κλάδους μᾶλλον βραχεῖς, φύλλα μικρότατα κυανῶς πράσινα, ἄνθη μικρότατα λευκοκίτρινα καὶ καρπὸν μικρότατον, ᾠοειδῆ καὶ κυανῶς μελανόφαιον.

2) *Ἐλαία ἡ εὐρωπαϊκὴ ἢ κοινὴ* (Olea europea ἢ vulgaris). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ κοινότερον πάντων καὶ τὸ συνηθέστερον καλλιεργούμενον τόσον ἐν Εὐρώπῃ, ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν. Τὸ ἀνάστημά της κυμαίνεται μεταξὺ 4 καὶ 12 μέτρων, ἀναλόγως τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους εἰς ὃ εὑρίσκεται τὸ δένδρον καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, ἰδίως κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως ταύτης. Τὰ φύλλα της εἶναι ἀντίθετα, μόνιμα, δερματώδη, ἐπιμήκη, στενὰ καὶ ἀκέραια. Ὁ χρωματισμός των εἶναι πράσινος κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν καὶ ὑπόλευκος κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη της ἔχουσι κάλυκα μὲ τρία διαχωρίσματα καὶ στεφάνην χοανοειδῆ μὲ τέσσαρας διαιρέσεις. Στήμονας ἔχει δύο, ἐκβλαστάνοντας ἀπὸ τοῦ κατωτάτου αὐτῆς τμήματος. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἀπεστρογγυλωμένη, φέρουσα κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς παχὺν στῦλον ἀπολή-

Digitized by Google

γοντα εἰς στίγμα δίλοβον. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη. Αἱ λοιπαὶ θεωροῦνται ποικιλίαι τῆς ἀνωτέρω, εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς:

Ἐλαία ἡ αἰολόκαρπος (Olea aeolocarpus) κ. *λιάστρος*. Ἡ ποικιλία αὕτη ἔχει ἀνάστημα μέτριον, κλώνους μᾶλλον ἀραιούς, φύλλα ἐπιμήκη καὶ στενὰ

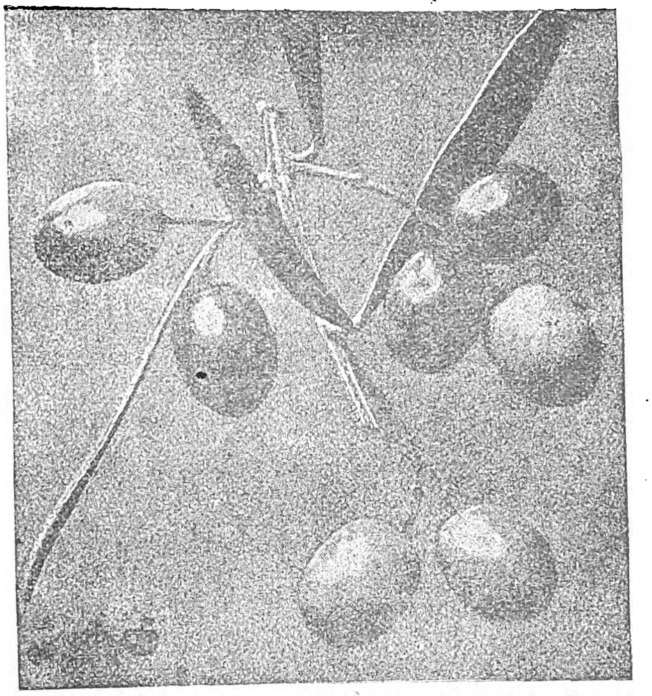

Καρποὶ ἐλαίας τῆς αἰολοκάρπου.

μὲ φαιοπράσινον πρὸς τὸ κυανόφαιον χρῶμα κατὰ τὸ ἄνω αὐτῶν ἔλασμα καὶ λευκοπράσινα κατὰ τὸ κάτω, ἄνθη μετρίου μεγέθους καὶ ὑπολεύκου χρώματος καὶ καρπὸν ᾠοειδῆ καὶ μετρίου μεγέθους.

Ἐλαία ἡ ἡδύκαρπος (Olea nigra dulcis), κ. *μελολιά*. Τὸ ἀνάστημά της κυμαίνεται μεταξὺ 6—9 μέτρων, οἱ κλάδοι ἐκφύονται μᾶλλον κατὰ πλαγίαν διάταξιν καὶ εἶναι βραχεῖς, τὰ δὲ φύλλα εἶναι ἀρκετὰ ἐπιμήκη, στενότερα κατὰ τὴν βάσιν καὶ πλατύτερα κατὰ τὸ ἄκρον των, αἰχμηρὸν συνήθως καὶ ἔχουν βαθὺ πράσινον κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ πρασινόλευκον κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρὰ καὶ ὁ καρπὸς μικρός, ᾠοειδής, αἰχμηρὰς κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ μελανός· λόγῳ τῆς γλυκείας γεύσεώς του εἴς τινα μέρη, ἰδίως παρὰ τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ Πεδεμόντιον, εἶναι περιζήτητος τόσον ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν μερῶν τούτων,

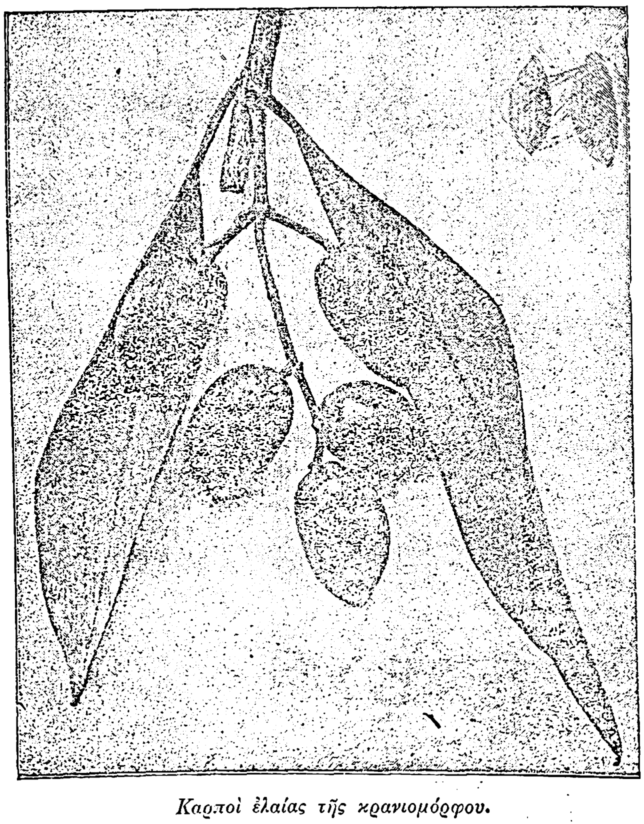

Καρποὶ ἐλαίας τῆς κρανιομόρφου.

ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν διαφόρων πτηνῶν, ἅτινα ἐπιπίπτουσι κατ' αὐτοῦ καὶ τρώγουσι τὸ γλυκὺ σάρκωμά του. Ὁ καρπὸς ὡριμάζει κατὰ Σεπτέμβριον καὶ πωλεῖται κατὰ τὸν Ὀκτώβριον.

Ἐλαία ἡ Ἱσπανικὴ (Olea hispanica), κ. *βασιλικάδα*. Τὸ ἀνάστημά της φθάνει τὰ 9 περίπου μέτρα· ὁ κορμὸς εἶναι κυλινδρικὸς καὶ φαιοπράσινος· οἱ κλάδοι εἶναι μᾶλλον βραχεῖς. Τὰ φύλλα, μετρίου μεγέθους, ἀκανόνιστα, μὲ κυανῶς πράσινον χρῶμα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ ὠχρόλευκα κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη εἶναι μᾶλλον μεγάλα καὶ λευκοκιτρίνου χρώματος καὶ οἱ καρποί της ἀρκετὰ εὐμεγέθεις, εὔσαρκοι καὶ κατὰ τὴν τελείαν ὡρίμανσίν των κυανῶς μελανοὶ μὲ ἀραιότατα ὑπόλευκα στίγματα.

Ἐλαία ἡ κορυνόμορφος (Olea clavata), κοιν. *λίαστρος* καὶ *τριφτολιά*. Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι: Ἀνάστημα φθάνον τὰ 12 ἢ 14 περίπου μέτρα, κορμὸς μᾶλλον ἀκανόνιστος, ἐλαφρῶς συστρεφόμενος καὶ σκοτεινῶς φαιός, κλάδοι σχηματίζοντες ὀξεῖαν γωνίαν πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κορμοῦ, φύλλα λογχοειδῆ καὶ μᾶλλον ἐπιμήκη, μὲ τὸ ἄνω αὐτῶν ἔλασμα κυανῶς πράσινον καὶ τὸ κάτω πρασινόλευκον. Τὰ φύλλα συνήθως καταλήγουσιν εἰς ἄκανθαν. Τὰ ἄνθη εἶναι μᾶλλον μεγάλα καὶ ὑπόλευκα καὶ ὁ καρπὸς εἶναι ἀρκετὰ μέγας, ἐπιμήκης, ἀπεστρογγυλωμένος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εὔσαρκος καὶ στιλπνῶς μελανοῦ χρώματος.

Ἐλαία ἡ κρανιόμορφος (Olea craniomorpha), κοιν. *λιανολιά, στριφτολιὰ* καὶ *σουβλολιά*. Ἡ ποικιλία αὕτη ἔχει ἀνάστημα ὑψηλόν, κορμὸν ἰσχυρόν, παχὺν καὶ βαθέως καστανοῦ χρώματος, κλάδους ἐλαχίστους καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένους, φύλλα ἐπιμήκη, λογχοειδῆ καὶ καταλήγοντα εἰς ἀκανθωτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄκρον, βαθέως πράσινα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ φαιόλευκα κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη εἶναι μετρίου μεγέθους, κιτρινόλευκα, καὶ οἱ καρποὶ εἶναι μετρίου μεγέθους εὔσαρκοι, ᾠοειδεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ χρώματος φαιοερυθροῦ. Ἡ ποικιλία αὕτη τῆς ἐλαίας καλλιεργεῖται ἀρκετὰ καὶ παρ' ἡμῖν, ἰδίως ἐν Κερκύρᾳ, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐντατικὴ καλλιέργεια αὐτῆς γίνεται ἐν Ἱσπανίᾳ, ὅπου καὶ ἀποτελεῖ ἀληθῆ πλοῦτον λόγῳ τῆς ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος τοῦ ἐξαγομένου ἐλαίου.

Ἐλαία ἡ κρεμοκλαδὴς (Olea pendulata), κοιν. *ἀναποδολιὰ* ἢ *κρεββατολιά*. Τὸ ἀνάστημά της φθάνει τὰ 7 περίπου μέτρα, ὁ κορμὸς ἔχει χρῶμα φαιόν, οἱ κλάδοι της εἶναι ἀραιοὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ κρέμανται πρὸς τὰ κάτω, τὰ φύλλα ἔχουσι μέτριον μέγεθος, εἶναι ἐπιμήκη καὶ ἔχουσι τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν κυανῶς πρασίνην καὶ τὴν κάτω πρασινόλευκον. Τὰ ἄνθη ἔχουσιν ἀρκετὸν μέγεθος καὶ χρῶμα ὑποκίτρινον. Οἱ καρποὶ ἔχουσι μέτριον μέγεθος, ἀπολήγουν εἰς αἰχμηρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄκρον καὶ ἔχουσι χρῶμα φαιομελανόν.

Ἐλαία ἡ κωνικὴ (Olea conica), κοιν. *σαλωνίτικη*. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι μέτριον, ὁ καρπὸς μᾶλλον κυλινδρικός, πλατύτερος κατὰ τὴν βάσιν καὶ στενότερος κατὰ τὴν κορυφήν του· ἔχει χρῶμα βαθὺ φαιὸν πρὸς τὸ φαιομελανόν. Οἱ κλάδοι πολυπληθεῖς, βραχεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὰ φύλλα εἶναι μετρίου μεγέθους, ἐπιμήκη, μᾶλλον στενά, καὶ ἔχουσι χρῶμα κυανῶς ὑποπράσινον κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ λευκοπράσινον κατὰ τὴν κάτω Τὰ ἄνθη εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ λευκοκίτρινα καὶ οἱ καρποὶ μᾶλλον κωνικοί, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα, καὶ μελανοφαίου χρώματος κατὰ τὴν τελείαν των ὡρίμανσιν.

Ἐλαία ἡ λευκόκαρπος (Olea leucocarpa), κοιν. *ἀσπρολιά*. Τὸ ἀνάστημά της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 7 μέτρα, ὁ κορμός της φέρει κατὰ διαστήματα μετρίου μεγέθους ἀκανονίστους κοιλότητας, οἱ κλάδοι εἶναι μᾶλλον ἐπιμήκεις καὶ πολυπληθεῖς, τὰ φύλλα εἶναι μᾶλλον μικρά, ἐπιμήκη, ἀπολήγοντα εἰς αἰχμηρὸν ἄκρον, πρασίνου χρώματος κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ ὑποπρασίνου κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη εἶναι μᾶλλον μικρὰ καὶ χλωρῶς πράσινα καὶ οἱ καρποὶ μικρότατοι, ᾠοειδεῖς καὶ ἀκατάλληλοι πρὸς βρῶσιν καὶ ἔκθλιψιν ἐλαίου, χρησιμοποιούμενοι μόνον πρὸς τροφὴν τῶν ζῴων.

Ἐλαία ἡ μακρόκαρπος (Olea macrocarpa), κοιν. *ἀστονυχολιά*. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι μᾶλλον χαμηλόν, μὴ ὑπερβαῖνον τὰ 6 μέτρα. Ὁ κορμὸς φέρει πολλὰς κατὰ διαστήματα κοιλότητας ἀκανονίστου σχήματος καὶ εἶναι κυλινδρικὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ τεφρόμελας. Οἱ κλάδοι ἐκφύονται ἀραιῶς ἀπὸ τοῦ κορμοῦ. Τὰ φύλλα εἶναι ἐπι-

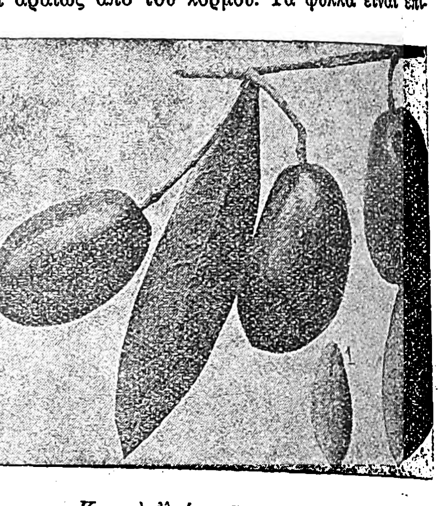

Καρποὶ ἐλαίας τῆς κορυνομόρφου.

μήκη, στενότερα κατὰ τὴν βάσιν των καὶ πλατύτερα περὶ τὴν κορυφήν των, ἥτις εἶναι μᾶλλον ἀμβλεῖα. Ὁ χρωματισμὸς τῆς ἄνω αὐτῶν ἐπιφανείας εἶναι κιτρινοπράσινος καὶ τῆς κάτω ὑποπράσινος. Τὰ ἄνθη εἶναι μᾶλλον μικρὰ καὶ ὑπόλευκα,

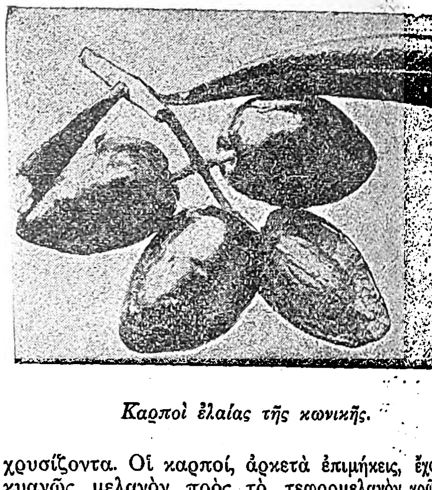

Καρποὶ ἐλαίας τῆς κωνικῆς.

χρυσίζοντα. Οἱ καρποί, ἀρκετὰ ἐπιμήκεις, ἔχουσι κυανῶς μελανὸν πρὸς τὸ τεφρομελανὸν χρῶμα.

Ἐλαία ἡ μαστοειδὴς (Olea mamillaris) κοιν. *λιάστρος*. Τὸ ἀνάστημά της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 7 μέτρα, ὁ κορμός της εἶναι φαιοτεφρώδης, οἱ κλάδοι της ἔχουσι μέτριον μέγεθος, τὰ φύλλα εἶναι με-

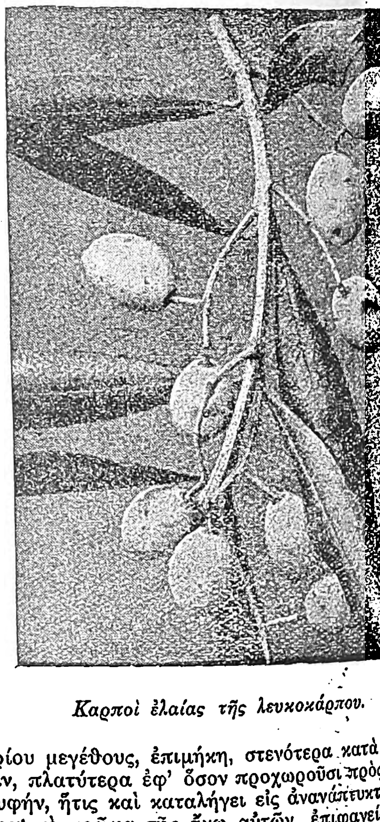

Καρποὶ ἐλαίας τῆς λευκοκάρπου.

τρίου μεγέθους, ἐπιμήκη, στενότερα κατὰ τὴν βάσιν, πλατύτερα ἐφ' ὅσον προχωροῦσι πρὸς τὴν κορυφήν, ἥτις καὶ καταλήγει εἰς ἀνανάπτυκτον ἄκανθαν· τὸ χρῶμα τῆς ἄνω αὐτῶν ἐπιφανείας εἶναι πράσινον βαθὺ ἢ ἀνοικτόν, τῆς δὲ κάτω λευκοαργυρῶδες. Τὰ ἄνθη εἶναι μᾶλλον μικρὰ καὶ κιτρι-

Digitized by Google

νοχρυσίζοντα καὶ οἱ καρποὶ μετρίου μεγέθους καὶ στιλπνῶς μελανοί.

Ἐλαία ἡ μικρόκαρπος (Olea microcarpa), κοιν. *λιανολιά*. Τὸ ἀνάστημά της φθάνει τὰ 9 περίπου μέτρα, ὁ κορμὸς εἶναι φαιός, οἱ κλάδοι ἀρκετὰ χονδροὶ καὶ μᾶλλον πολυπληθεῖς, τὰ φύλλα μικρὰ μὲ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν κυανῶς πρασίνην καὶ τὴν κάτω λευκῶς πρασίνην, τὰ ἄνθη εἶναι μᾶλλον μεγάλα καὶ οἱ καρποὶ μᾶλλον μικροί, φοειδεῖς καὶ μελανοερυθροκύανοι κατὰ τὴν τελείαν ὡρίμανσίν των.

Ἐλαία ἡ πρινοειδὴς (Olea prunoidea), κοιν. *λιάστρος*. Ἡ ποικιλία αὕτη ἔχει ἀνάστημα μᾶλλον

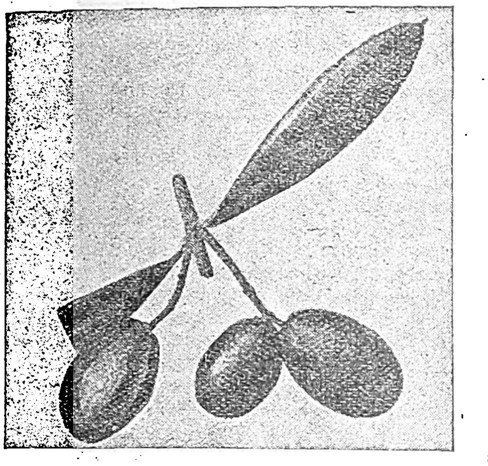

Καρποὶ ἐλαίας τῆς μικροκάρπου.

ὑψηλόν, κορμὸν κυλινδρικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ φαιομελανοῦ χρώματος, κλάδους πολυπληθεῖς καὶ εὐρώστους, φύλλα ἐλλειψοειδῆ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πλατέα καὶ καταλήγοντα εἰς ἀνανάπτυκτον ἄκανθαν. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τῶν φύλλων ἔχει χρῶμα βαθὺ πράσινον καὶ ἡ κάτω τεφροϋπό-

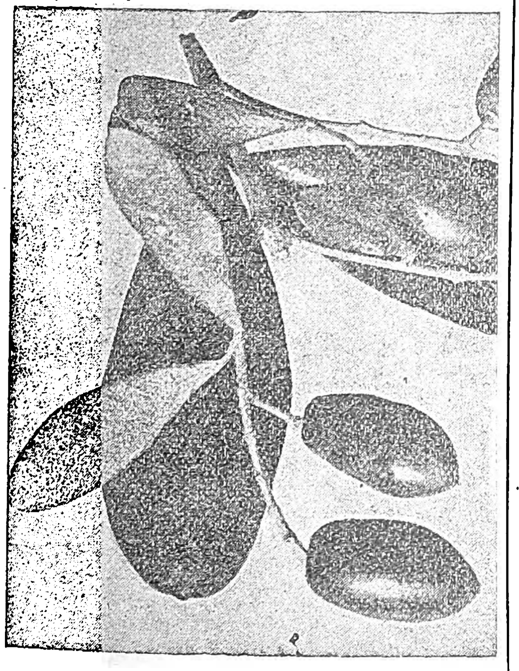

Καρποὶ ἐλαίας τῆς πρινοειδοῦς.

λευκον. Τὰ ἄνθη εἶναι μέτρια καὶ λευκοϋποκίτρινα καὶ οἱ καρποὶ παραπλήσιοι πρὸς τὸ σχῆμα τῶν καρπῶν τοῦ πρίνου καὶ ἔχουσι χρῶμα μελανοϊῶδες κατὰ τὴν τελείαν ὡρίμανσίν των.

Ἐλαία ἡ πρώϊμος (Olea precox), κοιν. *καλοκαιρίδα*. Τὸ ἀνάστημά της κυμαίνεται μεταξὺ 7 καὶ 9 μέτρων, ὁ κορμὸς εἶναι κυλινδρικός, μελανοφαίου χρώματος, καὶ διακλαδίζεται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς βάσεώς του. Οἱ κλάδοι εἶναι μᾶλλον ἐπιμήκεις, ὁριζοντίως διατεταγμένοι καὶ ἀρκετοῦ πάχους. Τὰ φύλλα ἔχουσι μέτριον μέγεθος καὶ εἶναι κιτρινοπράσινα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ λευκοαργυρόχροα κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρὰ καὶ κιτρινόλευκα καὶ οἱ καρποὶ ἀρκετὰ μεγάλοι καὶ ἐρυθροϊώδεις κατὰ τὴν ὡρίμανσίν των.

Ἐλαία ἡ σαλέρνιος (Olea salerniensis), κοιν. *γαϊδουρολιά*. Τὸ ἀνάστημά της κυμαίνεται μεταξὺ 5—7 μέτρων, ὁ κορμὸς της φέρει πλείστας ρωγμὰς βαθείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἔχει χρῶμα φαιὸν ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς. Οἱ κλάδοι εἶναι μᾶλλον βραχεῖς, τὰ φύλλα μετρίου μεγέθους καὶ μᾶλλον στενά, μὲ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν ὠχροπρασινίζουσαν καὶ τὴν κάτω λευκοπρασινίζουσαν. Τὰ ἄνθη εἶναι μᾶλλον μικρὰ καὶ λευκοτεφρώδους χρώματος καὶ οἱ καρποὶ παμμέγιστοι, ἀπεστρογγυλωμένοι καὶ κυανομελανοῦ χρώματος.

Ἐλαία ἡ στρεπτὴ (Olea contorta), κοιν. *στριφτολιὰ* καὶ *τριτσολιά*. Τὸ ἀνάστημα τῆς ποικιλίας ταύτης φθάνει τὰ 10 καὶ πολλάκις τὰ 12 μέτρα, ὁ κορμός της εἶναι κυλινδρικός, φαιοϋπομέλας, καὶ φέρει κυματοειδεῖς διαυλακώσεις, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, καὶ φέρει κατ' ἀραιὰ διαστήματα οἰδήματα (ρόζους). Οἱ κλάδοι ἔχουσι μῆκος μέτριον. Τὰ φύλλα εἶναι μέτρια καὶ ἔχουσι τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν ἐλαιοπρασίνην καὶ τὴν κάτω πρασινόλευκον. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρὰ καὶ κιτρινόλευκα καὶ οἱ καρποὶ μᾶλλον μεγάλοι, φοειδεῖς καὶ ὠχροκυανοῖ ὅταν εἶναι τελείως ὥριμοι.

Ἐλαία ἡ στρογγυλοειδὴς (Olea rotunda virida), κοιν. *χονδρολιά*. Ἡ ποικιλία αὕτη, ἥτις καὶ *ἀμυγδαλοειδὴς* καλεῖται, λόγῳ τοῦ σχήματος τῶν καρπῶν της, οἵτινες ὁμοιάζουσι κατὰ πολὺ πρὸς τὸν καρπὸν τῆς ἀμυγδαλῆς, ἔχει ἀνάστημα 7 περίπου μέτρων, κορμὸν κυλινδρικόν, φαιοῦ χρώματος, κλάδους πολυπληθεῖς καὶ εὐρώστους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, φύλλα μᾶλλον στενά, ἐπιμήκη, ἀπολήγοντα εἰς ἀνανάπτυκτον ἄκανθαν, κυανῶς πράσινα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ τεφρῶς πράσινα κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη εἶναι μᾶλλον μικρὰ καὶ ὑπόλευκα καὶ οἱ καρποὶ ἀρκετὰ μεγάλοι, σαρκώδεις καὶ μελανοὶ κατὰ τὴν τελείαν αὐτῶν ὡρίμανσιν.

Ἐλαία ἡ σφαιρικὴ (Olea sphaerica), κοιν. *στρουμπολιά*. Τὸ ἀνάστημά της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5 μέτρα. Ὁ κορμός της εἶναι μᾶλλον κυλινδρικός, ἀρκετοῦ πάχους καὶ διακλαδίζεται ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς βάσεώς του. Οἱ κλάδοι της εἶναι βραχεῖς καὶ πολυπληθεῖς. Τὰ φύλλα εἶναι μέτρια, ἐπιμήκη, ἀπολήγουσιν εἰς ὀξυτάτην ἄκανθαν καὶ ἔχουσι τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν πρασίνην καὶ τὴν κάτω λευκοπρασίνην. Τὰ ἄνθη εἶναι σχετικῶς μικρὰ καὶ οἱ καρποὶ μικροῦ μεγέθους, ἀπεστρογγυλωμένοι καὶ κυανομελανοῦ χρώματος κατὰ τὴν ὡρίμανσιν των.

Ἐλαία ἡ ὑποστρόγγυλος (Olea subrotunda), κοιν. *πρινολιά*. Τὸ ἀνάστημά της φθάνει τὰ 14 μέτρα, ὁ κορμός της εἶναι παχύς, κυλινδρικὸς καὶ τεφρόφαιος. Οἱ κλάδοι εὔρωστοι καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένοι. Τὰ φύλλα μετρίου μεγέθους, μὲ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν κιτρινοπρασινίζουσαν καὶ τὴν κάτω λευκοπρασινίζουσαν. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρὰ καὶ ὑπόλευκα καὶ οἱ καρποὶ ἀπεστρογγυλωμένοι, μετρίου μεγέθους, μᾶλλον μικροί, μελανοκυανοῖ ὅταν εἶναι τελείως ὥριμοι.

Ἐλαία ἡ ὑπόχλωρος (Olea virida), κοιν. *γλυκολιά*. Τὸ ἀνάστημα τῆς ποικιλίας ταύτης κυμαίνεται μεταξὺ 5—8 μέτρων. Ὁ κορμὸς εἶναι κυλινδρικὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ ἀβαθεῖς διαυλακώσεις, καὶ ἔχει χρῶμα τεφρῶς φαιόν. Οἱ κλάδοι εἶναι ἀρκετὰ εὔρωστοι καὶ μᾶλλον ἐπιμήκεις. Τὰ φύλλα λογχοειδῆ, ἀρκετὰ μεγάλα, πρασινίζοντα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ λευκοπρασινίζοντα κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρά, χρυσολευκοκίτρινα καὶ οἱ καρποὶ μετρίου μεγέθους, φοειδεῖς

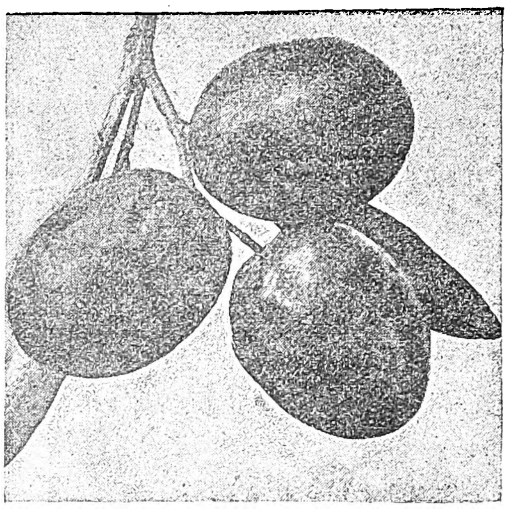

Καρποὶ ἐλαίας τῆς σαλερνίου.

καὶ κυανῶς μελανοί, ὅταν εἶναι τελείως ὥριμοι.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι ποικιλίαι

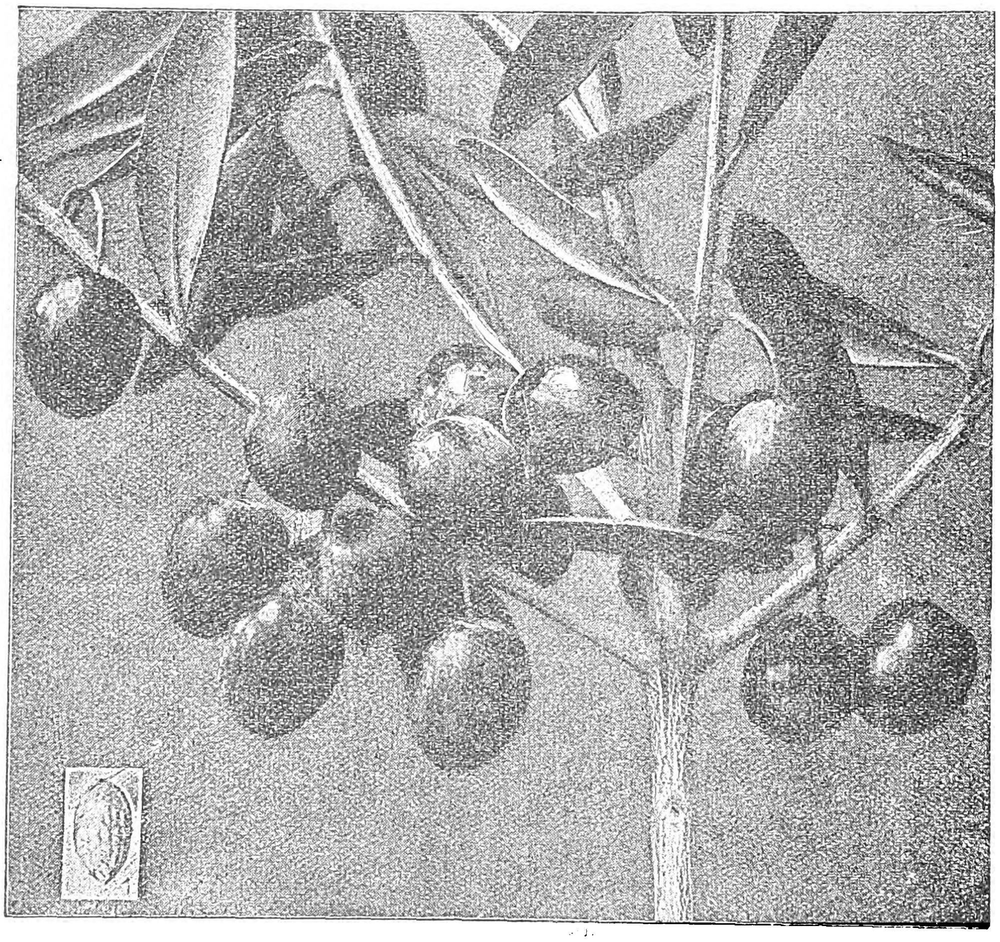

Κλάδος καὶ καρποὶ ἐλαίας τῆς στρεπτῆς.

ἐλαιῶν ἀπαντῶσι κυρίως ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν, τινὲς ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ, ἕτεραι

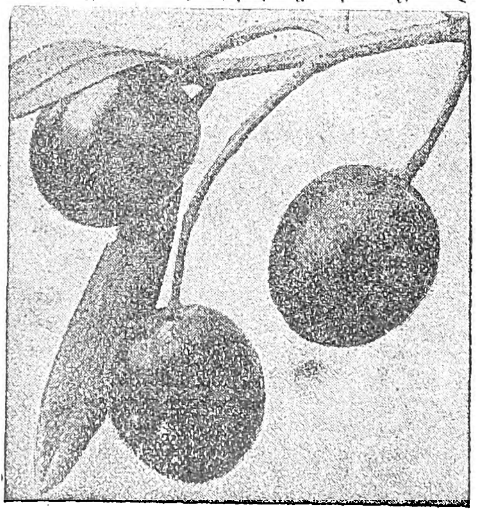

Καρποὶ ἐλαίας τῆς στρογγυλοειδοῦς.

ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ καὶ τέλος ἄλλαι εἰς ἐλάχιστον ποσοστόν. Αἱ ποικιλίαι αὗται δίδουσι καρπὸν ὅστις

Digitized by Google

χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγὴν ἐλαίου καὶ εἶναι καὶ βρώσιμος. Αἱ ἐλαῖαι κυρίως εὐδοκιμοῦσιν εἰς τοὺς θερμοὺς καὶ εὐκράτους τόπους τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἀναπτύσσονται εὐκόλως καὶ διατηροῦνται ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰς ξηρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐδάφη καὶ εἰς ἐκτάσεις ἐκτεθειμένας εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Ἡ διαρκὴς ὑγρασία καὶ τὸ δριμὺ ψῦχος οὐδόλως συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των καὶ τὴν γονιμότητά των.

Ἡ ἐλαία συνήθως ἀπαντᾷ εἰς παραθαλάσσια μέρη καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ὕψος μέχρι 400 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Σπανίως ἀπαντῶσιν ἐλαῖαι καὶ εἰς ὕψος 800 μέτρων.

Τὰ κυριώτερα καὶ γνωστότερα ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶναι: *Ἐλαία ἡ ἀμερικανική* (Olea americana). Δένδρον ἀρκετοῦ μεγέθους, ἰθαγενὲς

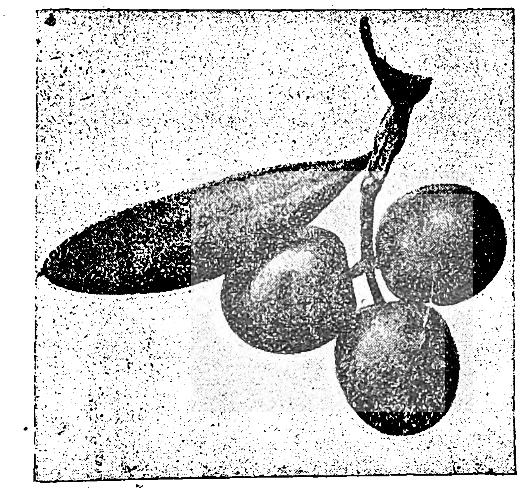

Καρποὶ ἐλαίας τῆς σφαιρικῆς.

τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. *Ἐλαία ἡ τοῦ ἀκρωτηρίου* (Olea capensis), *ἐλαία ἡ δαφνόφυλλος* (Olea laurifolia) καὶ *ἐλαία ἡ τυλώδης* (Olea verrucosa), πᾶσαι ἰθαγενεῖς τῶν ἀφρικανικῶν χωρῶν. *Ἐλαία ἡ ἡδύοσμος* (Olea fragrans). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κίνας.

Τὰ ἀνωτέρω εἴδη, ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλων χωρῶν καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ ὡς καλλωπιστικὰ δένδρα.

—*[Παλαιοφυτολ.]* Τοῦ γένους *ἐλαία* λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τῆς νοτίου καὶ μέσης Εὐρώπης ὡς καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ γένους τούτου καὶ δὴ τοῦ εἴδους *ἐλαία* Noti (Olea Noti) εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν τριτογεῶν στρωμάτων τῆς λεκάνης τῆς Κύμης ἐν Εὐβοίᾳ. Λείψανα δὲ τῆς *ἐλαίας τῆς εὐρωπαϊκῆς* εὑρέθησαν εἰς τὴν νῆσον Θήραν καὶ Θηρασίαν ὑπὸ τὸ στρῶμα τῆς θηραϊκῆς γῆς, μαζὶ μὲ ἄλλα φυτὰ τῆς πλειστοκαίνου ἐποχῆς. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐλαίας ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς Θήρας, τοὺς ὁποίους κατεπλάκωσε καὶ κατέστρεψεν ἡ κεντρικὴ ἔκρηξις τοῦ ἡφαιστείου τῆς *Θήρας*. Γ. Κ. Γ.

— [ΓΕΩΡΓ.] Ἡ ἐλαία δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς πλείστας περιφερείας τῆς Ἑλλάδος, ἀρκεῖ τὸ θερμόμετρον νὰ μὴ κατέρχεται πολὺ πέραν τοῦ μηδενὸς κατὰ τὸν χειμῶνα. Τὸ παρατεταμένον ψῦχος κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἐμποδίζει τὰ μέγιστα τὴν κανονικὴν ἀνθοφορίαν. Ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσσης ὠφελεῖ πολύ, διὰ τοὺς ὡς ἄνω δὲ κλιματολογικοὺς λόγους ἡ ἐλαία εἶναι διαδεδομένη παρ' ἡμῖν μᾶλλον εἰς τὰς νήσους καὶ χερσονήσους καὶ ἐν γένει εἰς τὰ παράλια ἢ εἰς τὰς μεσογειακὰς περιφερείας. Οὕτω δὲν συναντῶμεν τὸ ἐλαιόδενδρον εἰς τὰς πεδιάδας τῶν Τρικκάλων καὶ τῆς Λαρίσης, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιοτέραν καλλιέργειαν τῆς χερσονήσου τοῦ Πηλίου. Εἰς τὴν Κέρκυραν, νῆσον κατ' ἐξοχὴν ἐλαιοκομικήν, τὸ δένδρον δὲν καλλιεργεῖται εἰς τοποθεσίας ἄνω τῶν 400 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἡ ἐλαία εὐδοκιμεῖ εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ἀλλὰ δὲν συναντᾶται εἰς τὴν λοιπὴν Μακεδονίαν. Δύναται νὰ φυτευθῇ εἰς ἐδάφη πάσης συστάσεως, ἡ ποσότης ὅμως καὶ ἡ ποσότης τοῦ παραγομένου ἐλαίου ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους. Τὰ εἰς ὑγρὰς τοποθεσίας φυόμενα ἐλαιόδενδρα ταχέως προσβάλλονται ὑπὸ τῆς σήψεως τῶν ριζῶν των, ἔχει δὲ παρατηρηθῇ ὅτι ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους ἐπιδρᾷ σημαντικῶς ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως ἢ μὴ διαφόρων τοῦ δένδρου παρασίτων, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ δάκου. Τὸ ἐλαιόδενδρον ἀνθίσταται θαυμασίως εἰς τὰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας. Κατὰ τὰ ἔτη καθ' ἃ σπανίζουσιν αἱ βροχαί, τὸ μὲν φύλλωμα ἰσχυρῶς κυρτοῦται, ὁ δὲ ἄωρος εἰσέτι καρπὸς ρυτιδοῦται καὶ μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς τὰ φυτικὰ ταῦτα ὄργανα ἐπανέρχονται εἰς τὴν κανονικήν των μορφήν. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ φυτεύσωμεν ἐλαιόδενδρα εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ χώματα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀνακαλύπτονται ταῦτα *(ἀγριλιές)* ἐν μέσῳ ἄλλων θάμνων τῆς χλωρίδος τῆς Μεσογείου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνεμβολιάστων ἐλαιοδένδρων τῶν θαμνωδῶν τόπων (maquis) τῆς Ἑλλάδος εἶναι μέγιστος. Αἱ ἀγριελαῖαι αὗται ἐμβολιάζονται ὡς ἑξῆς. Κόπτονται ὅλοι οἱ κλάδοι διὰ πρίονος, διὰ κοπτεροῦ δὲ μαχαιρίου καθιστῶμεν λείαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πληγῆς. Διὰ τοῦ μαχαιρίου καὶ ξυλίνου κοπάνου σχίζομεν τὸ ξύλον κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν ἢ τὰς δύο, ἀναλόγως τοῦ πάχους τοῦ κλάδου. Ἐντὸς τῆς σχισμῆς ταύτης τοποθετοῦμεν βλαστὸν τῆς εὐγενοῦς ποικιλίας *(κεντράδι)*, ἀποχωρισθέντα τοῦ δένδρου πρό τινος καιροῦ καὶ διατηρηθέντα ἐντὸς ἄμμου (ποταμοῦ). Ὁ ἐγκεντρισμὸς οὗτος γίνεται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Μαρτίου μέχρις Ἀπριλίου, προσέχομεν δ' ὅπως συμπέσωσιν οἱ φλοιοὶ ἀμφοτέρων, τοῦ τε δηλαδὴ πρὸς κεντρισμὸν δένδρου καὶ τοῦ κεντραδίου. Τὸ μέρος δένεται διὰ νήματος ραφῆς καὶ ἀλείφεται δι' ἀλοιφῆς ἀποτελουμένης ἐκ τεσσάρων μερῶν κηροῦ, τεσσάρων τερεβινθίνης καὶ ἑνὸς πίσσης. Ἐπὶ τοῦ ἐλαιοδένδρου ἐφαρμόζονται ἐπιτυχῶς διάφοροι τρόποι ἐμβολιασμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων συνηθέστερος εἶναι ὁ καλούμενος *ἐνοφθαλμισμὸς πλακίτης*. Ἀποσπᾶται ἐκ τῆς εὐγενοῦς ποικιλίας ὀρθογώνιον τμῆμα φλοιοῦ, φέρον ὀφθαλμὸν καλῶς ἀναπτυχθέντα, καὶ τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχει ἀποσπασθῇ τμῆμα φλοιοῦ ἴσων διαστάσεων τῶν τοῦ ἐμβολίου. Προσδένεται καταλλήλως τὸ μέρος καὶ μετά τινας ἡμέρας ἀποκόπτομεν τὸ ἄνωθεν μέρος τοῦ ὑποκειμένου, καθ' ἣν περίπτωσιν ὁ ἐμβολιασμὸς ἔχει ἐπιτύχει, λαμβάνομεν δὲ τοῦ λοιποῦ ὅλα τὰ ὑπὸ τῆς πρακτικῆς ἐνδεικνυόμενα μέτρα, ὅπως ὁ νέος οὗτος βλαστὸς προφυλάσσεται ἀπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἰσχυρῶν ἀνέμων· ἀποτέμνομεν δὲ πάντας τοὺς βλαστοὺς τοῦ ὑποκειμένου, ὅσοι κατὰ καιροὺς ἀναπτύσσονται κάτωθεν τοῦ ἐμβολίου. Ὁ ἐνοφθαλμισμὸς ἐκτελεῖται κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἢ τὸ τέλος τοῦ θέρους καὶ ἰδίως δι' ἕκαστον τόπον ὅταν, ὡς κοινῶς λέγεται, «σηκώνῃ ἡ φλοῦδα». Καλὸν εἶναι νὰ ποτίζωνται τὰ ἐμβολιασθέντα δένδρα κατὰ τὸ πρῶτον τοὐλάχιστον ἔτος καὶ διαρκοῦντος τοῦ θέρους.

Πολλαπλασιασμὸς τῆς ἐλαίας. Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς φύτευσιν ἐλαιοδένδρων, πρέπει: 1) Νὰ ἐκλέγωμεν τὴν ποικιλίαν, ἥτις ἀποδίδει τὴν μεγαλυτέραν χρηματικὴν ἀπόδοσιν καὶ ἥτις συγχρόνως εἶναι συνηθισμένη εἰς τὰς κλιματολογικὰς καὶ ἐδαφολογικὰς συνθήκας τοῦ τόπου καὶ ἱκανὴ ν' ἀνθίσταται καλῶς ἐναντίον διαφόρων ἀσθενειῶν. Διὰ τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὴν Κρήτην, πολλῶν ἐτῶν πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι ὑπὸ τὸ βροχερὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ θερμὸν κατὰ τὸ θέρος κλῖμα, ἡ ποικιλία *λιανολιὰ* ἀποδίδει τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ποιότητα τοῦ ἐλαιολάδου. Ἀπὸ τὴν λιανολιὰν ἔχομεν ἀπόδοσιν ἐλαίου 23—25 %, ἡ δὲ ὀξύτης του εἰς ἐλαιικὸν ὀξὺ εἶναι συχνάκις κάτω τοῦ ἑνὸς βαθμοῦ. Εἰς τὸ Πήλιον ἡ ποικιλία *βολιώτικη* ἔχει συνηθίσει εἰς τὸ ψῦχος, εἰσαγομένη ὅμως εἰς τὴν Κέρκυραν προσβάλλεται πρώτη ὑπὸ τοῦ δάκου. 2) Νὰ ἐξετάζωμεν τὴν τοποθεσίαν μήπως παρουσιάζῃ ἐλαττώματα, ὡς ὕδατα λιμνάζοντα ἐπὶ πολλοὺς μῆνας κατὰ τὸν χειμῶνα, ψυχρὰ ρεύματα ἀνέμων δυναμένων κατὰ τὸ ἔαρ ἰδίως νὰ ἐμποδίζωσι τὴν ἀνθοδεσίαν, ἐνδεχομένας διολισθήσεις τοῦ ἐδάφους κτλ. Ἐὰν δὲν προέβημεν εἰς ἐκλογὴν τοποθεσίας, ὀφείλομεν πρὸ τῆς φυτεύσεως νὰ λάβωμεν τὰ κατάλληλα μέσα προστασίας ἐναντίον τῶν διαφόρων ἐλαττωμάτων τῆς τοποθεσίας. 3) Νὰ μὴ πολλαπλασιάζωμεν τὰ ἐλαιόδενδρα διὰ παραφυάδων *(κωλορρίζια)* ἢ μοσχευμάτων *(βέργες)*, διότι ναὶ μὲν διὰ τῶν μέσων τούτων ἀποκτῶμεν ἐλαιόδενδρα ταχυτέρας καρποφορίας, ἡ ζωή των ὅμως εἶναι βραχυτέρα τῶν σχηματιζομένων ἐξ ἐμβολιασμοῦ ἀγριελαιῶν. Δυνάμεθα νὰ προμηθευθῶμεν τὰ ἐλαιόδενδρα καὶ διὰ μεταφυτεύσεως ἀγριελαιῶν, αἵτινες ἀφθονοῦσιν ἐντὸς τῶν λοχμωδῶν ἐκτάσεων. Ἡ μεταφύτευσις αὕτη ἐκτελεῖται κατὰ προτίμησιν τὸν Φεβρουάριον μέχρις Ἀπριλίου, ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους τοῦ μέλλοντος ἐλαιῶνος. Εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς ἐδάφη ἀμμώδη ἢ βραχώδη ἡ μεταφύτευσις πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ τὸν Ἰανουάριον. Ἀπὸ τὸν λόγγον ἡ ἀγριελαία ἀποσπᾶται μετὰ προσοχῆς, διὰ νὰ λάβωμεν φυτὸν ἔχον ἀφθονίαν ριζῶν. Προτιμότερον μάλιστα εἶναι νὰ γίνῃ ἡ ἐκρίζωσις τοῦ φυτοῦ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ διατηρηθῇ μᾶζα χώματος πέριξ τῶν ριζῶν, ὁπότε ἡ ἐπιτυχία τῆς μεταφυτεύσεως θὰ εἶναι πλήρης. Εἰς τὸν τόπον ὅπου θὰ γίνῃ ἡ μεταφύτευσις ἀνορύσσεται προηγουμένως, καὶ μάλιστα πρὸ ἀρκετῶν μηνῶν, λάκκος πλατύς, βάθους τοὐλάχιστον 60 ἑκατ. μέχρις ἑνὸς μέτρου. Εἰς τὸν πυθμένα τοῦ λάκκου τούτου ρίπτομεν χῶμα, ὅπερ λαμβάνομεν ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἀπηλλαγμένον δὲ χόρτου. Ἀναμειγνύομεν τὸ χῶμα τοῦτο μὲ ζῳϊκὴν κόπρον καλῶς χωνευμένην ἢ μὲ χημικὸν λίπασμα τύπου 6—8—8. Τὸ καλὸν τοῦτο χῶμα πρέπει νὰ ἀποτελῇ σωρὸν ἐν σχήματι κώνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ στηρίξωμεν τὸ μεταφυτευθὲν ἐλαιόδενδρον, ἀφοῦ διὰ κλαδευτῆρος ἢ κοπτεροῦ μαχαιριδίου ἀποκόψωμεν τὰς τυχὸν κατὰ τὴν ἐκρίζωσιν βεβλαμμένας ρίζας. Τὸ νεαρὸν ἐλαιόδενδρον φυτεύεται εἰς βάθος ὀλίγον μόνον βαθύτερον τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως. Διὰ τῶν χειρῶν ἁπλώνομεν τὰς ρίζας, ἵνα λάβωσι τὴν φυσικήν των διεύθυνσιν καὶ ἐν τέλει τοποθετοῦμεν πάσσαλον, πρὸς τὸν ὁποῖον δένομεν καταλλήλως τὸ δένδρον, ἵνα μὴ σείεται ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ὁπότε κινδυνεύει νὰ ξηρανθῇ ἢ καὶ νὰ θραυσθῇ. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ λάκκου πληροῦται διὰ τοῦ χώματος τοῦ προελθόντος ἐκ τῆς ἐκσκαφῆς τοῦ λάκκου, ὅπερ πιέζομεν ἐλαφρῶς διὰ τῶν χειρῶν καὶ ποτίζομεν διὰ νὰ ἀνακαθίσῃ. Τὸ πότισμα συνεχίζομεν κατὰ τακτικὰ διαστήματα διαρκοῦντος τοῦ θέρους τοῦ πρώτου μετὰ τὴν φύτευσιν ἔτους. Ἐὰν ὁ λάκκος ἔχῃ νερὸν εἰς τὸν πυθμένα καὶ τὸ ἔδαφος παρουσιάζεται βαρικόν, θέτομεν λίθους εἰς τὸν πυθμένα. Ἕτερος τρόπος ἀποκτήσεως ἐλαιοδένδρων εἶναι ὁ διὰ πυρήνων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συλλέγομεν ἐλαίας πολὺ ὡρίμους, ἐκ τῆς ἐλαιαποθήκης π. χ. ἢ ἀπὸ τὸ χῶμα, καὶ ρίπτομεν αὐτὰς ἐντὸς δοχείου ἐμπεριέχοντος ὕδωρ ἐπὶ 10—15 ἡμέρας, δηλαδὴ μέχρις ἀποσυνθέσεως τῆς σαρκός των. Εἶτα καθαρίζομεν καὶ τρίβομεν καλὰ τοὺς πυρῆνας καὶ ἐμβαπτίζομεν ἐπὶ ἱκανὰς ὥρας ἐντὸς λεσσίβας πυκνῆς ἐκ στάκτης, ἀσβέστου καὶ ὕδατος. Μετὰ τοῦτο πλύνονται διὰ χλιαροῦ ὕδατος καὶ εἶναι ἕτοιμοι διὰ σποράν. Ἄλλος τρόπος εἶναι νὰ θραύεται ὁ πυρὴν καὶ νὰ ἐξάγεται τὸ ἔμβρυον. Τὰ ἔμβρυα φυλάττονται ἐντὸς μείγματος ἄμμου καὶ κόπρου ἀγελάδος καὶ φυτεύονται πυκνῶς εἰς πρασιὰς κατὰ τὸν Ἀπρίλιον. Κατὰ τὸ πρῶτον σύστημα οἱ πυρῆνες φυτεύονται κατὰ τὸν Ὀκτώβριον. Αἱ πρασιαὶ τοῦ φυτωρίου ἀγριελαιῶν πρέπει νὰ ἔχωσι σχηματισθῇ μετὰ τῆς μεγαλυτέρας ἐπιμελείας καὶ λιπανθῇ διὰ καλῶς χωνευμένης κόπρου. Χαράσσονται παράλληλοι αὔλακες βάθους 5—6 πόντων· τὸ μεταξὺ ἑκάστης σειρᾶς διάστημα κανονίζεται ἕως 30 ἑκατοστά. Οἱ πυρῆνες ἢ τὰ ἔμβρυα σπείρονται ἐντὸς τῶν αὐλάκων τούτων εἰς ἀπόστασιν 3—4 ἑκατ. μεταξύ των καὶ σκεπάζονται μὲ καστανόχωμα καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου διὰ φυτοχώματος ἐξαγομένου ἐκ τῆς κουφάλας παλαιῶν ἐλαιοδένδρων. Μετὰ τὴν φύτρωσιν σκαλίζομεν ἐπιμελῶς καὶ συχνάκις καὶ ποτίζομεν διαρκοῦντος τοῦ θέρους τὰ ἀναπτυσσόμενα δενδρύλλια. Ἐὰν φυτρώσουν ὅλοι οἱ πυρῆνες, ὅπερ εἶναι σπάνιον, μεταφυτεύομεν ἀργότερον ἀρκετὰ δενδρύλλια εἰς ἄλλην πρασιάν, ἵνα τὰ νεαρὰ φυτὰ ἔχωσι τὸν ἀπαιτούμενον χῶρον διὰ τὴν κανονικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Κατὰ τὸ τρίτον συνήθως ἔτος ἐμβολιάζομεν διὰ τῆς ποικιλίας ἣν ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀποκτήσωμεν.

Καλλιέργεια τοῦ ἐλαιῶνος. Τὰ ἐλαιόδενδρα δέον νὰ φυτεύωνται εἰς εὐθείας σειρὰς καὶ κατὰ ρόμβους, ὁπότε ἡ μεταξὺ αὐτῶν καλλιέργεια δύναται νὰ γίνῃ ἀπὸ ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν συγκαλλιεργουμένων φυτῶν, ἡ μεταξὺ τῶν γραμμῶν ἀπόστασις κανονίζεται ἀπὸ 7 ἕως 20 μέτρα. Ἡ πλέον προσοδοφόρος διάταξις ἐλαιῶνος εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν μεταξὺ σειρῶν ρωμαλέων καὶ ὑγιῶν ἐλαιοδένδρων συνυπάρχει ἄλλη καλλιέργεια, ἥτις ἀπαιτεῖ πολλὰς φροντίδας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὠφελεῖται ἡ ἐλαία, ὡς γίνεται λ. χ. εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἴς τινα μέρη τῆς Πελοποννήσου, ὅπου μεταξὺ τῶν σειρῶν τῶν ρωμαλέων ἐλαιοδένδρων συγκαλλιεργεῖται ἡ σταφιδάμπελος ἢ τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Προκειμένου περὶ ἐδάφους ἀνωμάλου, πρέπει τὰ ἐλαιόδενδρα νὰ φυτεύωνται εἰς σειρὰς καθέτους πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ συγκρατοῦνται τὰ χώματα διὰ ξηρολιθιῶν ἢ μαζῶν ἐξ ἀργιλλώδους χώματος *(πεζοῦλες)*, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν μὴ παρασύρωνται τὰ χώματα ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅπως ἡ δι' ἀρότρου καλλιέργεια τῶν ἐλαιοδένδρων ἀποβῇ ἐφικτή. Εἰς τὰς ὀρεινὰς τοποθεσίας τὰ ἐλαιόδενδρα δύνανται ν' ἀφίστανται ἀλλήλων περὶ τὰ 7 μέτρα. Πάντως ὅμως πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἀὴρ καὶ τὸ φῶς εἶναι ἀπαραίτητα στοιχεῖα ὅλων τῶν μερῶν τοῦ δένδρου καὶ ὅτι κλάδοι γειτνιάζοντος δένδρου εἰσχωροῦντες ἀναμέσον τοῦ πλησίον ἀποβαίνουσιν αἰτία ἀκαρπίας ἢ τοὐλάχιστον λίαν ἀκανονίστων ἐσοδειῶν. Εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῆς μεταξὺ ἐλαιοδένδρων ἀποστάσεως θὰ ληφθῇ πάντοτε ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὸ ποιὸν τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ ἡ ποικιλία.

Αἱ σκαφαὶ ἢ ὀργώματα τοῦ ἐλαιῶνος εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Αἱ νεώτεραι γεωργοοικονομικαὶ ἀπόψεις εἶναι ὑπὲρ τῆς ἐντατικῆς καλλιεργείας, καὶ τὸ ἐλαιόδενδρον δὲν ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν τοῦ ἀξιώματος τούτου. Διάφορα πειράματα ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ πρόσοδος τῆς ἑλληνικῆς ἐλαίας δύναται νὰ τριπλασιασθῇ διὰ τῆς συστηματικῆς αὐτῆς καλλιεργείας. Σκοπὸς τῶν ὀργωμάτων εἶναι: 1) Ἡ εἰσχώρησις καὶ συγκράτησις τῶν χειμερινῶν καὶ ἐαρινῶν βροχῶν. Διὰ τῶν ὀργωμάτων τὸ ἔδαφος ἀπορροφᾷ τὸ νερὸν τῆς βροχῆς ὥσπερ σπόγγος, ἐνῷ ἐπὶ τοῦ ἀκαλλιεργήτου ἐδάφους τὰ ὄμβρια ὕδατα κυλίοντα ὁρμητικῶς χώματα καὶ φυτικὰς οὐσίας

Digitized by Google

ἀπογυμνώνουν τὰς κλιτῦς τῶν βουνῶν καὶ πτωχεύουν οὕτω τὸ χῶμα. 2) Ἡ ἐλευθέρα κυκλοφορία τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, δι' ἧς ἀποφεύγεται ἡ παρατηρουμένη, ἰδίως εἰς τὰς πεδινὰς καὶ βαρικὰς τοποθεσίας, συχνὰ σῆψις τῶν ῥιζῶν. 3) Ἡ κανονικωτέρα θέρμανσις τοῦ ἀνωτέρου στρώματος τοῦ ἐδάφους, τοῦθ' ὅπερ ἔχει μεγίστην διὰ τὸ ἐλαιόδενδρον σημασίαν. 4) Ἡ ἀνάμιξις τῆς ζωϊκῆς κόπρου, χημικῶν λιπασμάτων κ.τ.λ. μὲ τὸ χῶμα. Μὲ τὰς πρώτας βροχὰς τοῦ φθινοπώρου ὁ ἐλαιὼν πρέπει νὰ σκάπτεται. Εἰς ἃ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὁ ἐλαιόκαρπος συλλέγεται μόνον ἀφοῦ πέσῃ εἰς τὸ χῶμα, ἡ σκαφὴ πρέπει νὰ ἐκτελῆται τὸ ἐπόμενον ἔτος μόνον, ἄλλως αἱ πεσοῦσαι ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ ἐκ τῆς σκαφῆς χώματος ἐλαῖαι ὑπερμέτρως θὰ ἐρρυπαίνοντο ἢ θὰ ἐχάνοντο σχεδὸν ἐν καιρῷ βροχῆς. Πάντως τὸ βάθος τοῦ συνήθους ὀργώματος κυμαίνεται μεταξὺ 15—20 ἑκατοστομέτρων καὶ δύναται νὰ ἐκτελῆται δι' ἀρότρων διαφόρων τύπων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἄφθονοι χειμεριναὶ βροχαὶ τείνουν νὰ ἰσοπεδώσουν τὸ χῶμα καὶ νὰ ἐπαναφέρουν οὕτω τὸν σχηματισμὸν τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, δι' ὧν κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος ἐξατμίζεται διαρκῶς τὸ ἀποταμιευθὲν κατὰ τὸν χειμῶνα ὕδωρ, ὁπότε τὰ ἐλαιόδενδρα ὑπόκεινται οὐ μόνον εἰς πτωχὴν ἀνθοδεσίαν (ἀνεξαρτήτως τοῦ πυρηνοτρίτου ἢ ἄλλων ἀνθοφάγων ἐντόμων) ἀλλὰ καὶ εἰς ἀποξήρανσιν τῶν ἀκραίων κλώνων, ὀφείλομεν νὰ προβαίνωμεν ἐτησίως εἰς δύο καὶ περισσότερα σκαλίσματα. Τὸ σκάλισμα ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὸ ἐλαιόδενδρον ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν κλῖμα καὶ πρέπει νὰ θεωρῆται σπουδαιότερον τῆς χειμερινῆς σκαφῆς. Σκοπὸς τοῦ σκαλίσματος ὡς γνωστὸν εἶναι ἡ διατήρησις τοῦ μεγαλυτέρου κατὰ τὸ ἐφικτὸν ποσοῦ τῶν εἰς τὸ στρῶμα τῆς γῆς, ὅπου αἱ ῥίζαι τοῦ δένδρου, χειμερινῶν νερῶν καὶ ἡ καταστροφὴ πάσης χλόης, ἥτις συναγωνίζεται πρὸς τὸ ἐλαιόδενδρον. Διὰ τῆς κατὰ τὸ θέρος διατηρήσεως ποιᾶς τινος ὑγρασίας τονώνεται ἡ νιτροποίησις καὶ ἑπομένως χρησιμοποιοῦνται κάλλιον τὰ χορηγηθέντα κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ἄνοιξιν λιπαντικὰ στοιχεῖα. Σήμερον ἡ μονοκαλλιέργεια δὲν ἐπιτρέπεται, ὀφείλομεν δὲ ὑπὸ τὰ ἐλαιόδενδρα νὰ καλλιεργῶμεν καὶ ἄλλα φυτά. Ἡ συκῆ συνδυάζεται θαυμασίως μὲ τὸ ἐλαιόδενδρον, ἀλλὰ δυστυχῶς προσφέρει τροφὴν καὶ κρησφύγετον εἰς τὸν δάκον καὶ εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φοβεροῦ τούτου ἐντόμου. Ἡ ἄμπελος καὶ σταφιδάμπελος συγκαλλιεργεῖται θαυμασίως μὲ τὸ ἐλαιόδενδρον, ὡς καὶ τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Τὰ εἴδη ταῦτα ἔχουν ἀνάγκην ἐπιμελοῦς καλλιεργείας, ἐκ τῆς ὁποίας ὠφελεῖται ἡ ἐλαία. Τὰ δημητριακὰ καὶ ἰδίως ὁ ἀραβόσιτος δὲν πρέπει νὰ συγκαλλιεργῶνται. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ νὰ γίνῃ συγκαλλιέργεια πρέπει αἱ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τῶν ἐλαιῶν ἀποστάσεις νὰ εἶναι ἱκαναὶ ἢ νὰ γίνῃ ἡ ἀναγκαία ἀραίωσις.

Κλάδευσις διαμορφώσεως: Εἰς τὰ γόνιμα καὶ δροσερὰ ἐδάφη ἀφαιροῦμεν διὰ κλαδευτῆρος τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου εἰς ὕψος 1 ½—2 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Εἰς τὰ βραχώδη καὶ ἐν γένει ἄγονα ἐδάφη ἡ τομὴ θὰ γίνῃ εἰς ὕψος 40 ἑκατοστῶν μέχρις ἑνὸς μέτρου. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀφίνομεν τρεῖς ἕως τέσσαρας κλαδίσκους ν' ἀναπτυχθοῦν σταυροειδῶς πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ καὶ ἀποκόπτομεν βαθμιαίως τοὺς ὑπολοίπους κατὰ μῆκος τοῦ κορμοῦ κλαδίσκους. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἑπομένου ἔτους ἀποκόπτομεν τὰς κορυφὰς τῶν 3 ἢ 4 κλαδίσκων, ἀφίνοντες εἰς αὐτοὺς μῆκος 60 περίπου ἑκατοστῶν. Εἰς τὸ ἄκρον ἑκάστου κλαδίσκου, ἤτοι βραχίονος, ἀφίνομεν ν' ἀναπτυχθοῦν δύο ἀντιθέτως ἀλλήλοις κείμενοι τρυφεροὶ βλαστοὶ καὶ ἀφαιροῦμεν τοὺς ὑπολοίπους. Οὕτως ἐπὶ τῶν 3 ἢ 4 κυρίων κλαδίσκων θ' ἀναπτυχθῇ διπλάσιος ἀριθμὸς δευτερευόντων βραχιόνων. Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος διχοτομοῦμεν τοὺς δευτερεύοντας τοῦ προηγουμένου ἔτους βραχίονας, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τῶν 8 τοιούτων θὰ σχηματίσωμεν 16 καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τοῦ πέμπτου ἔτους, ὅτε τὸ νεαρὸν ἐλαιόδενδρον ἔχει πλέον σχηματισθῆ.

Κλάδευσις παραγωγῆς: Διὰ νὰ ἔχωμεν τακτικὰς ἐσοδείας, προβαίνομεν εἰς τὸ ἐτήσιον καθάρισμα τῶν διαμορφωθέντων ὡς ἄνω κλάδων, ὅπερ συνήθως ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: Μετὰ τὴν συγκομιδὴν καὶ τὰ ἰσχυρὰ τοῦ χειμῶνος ψύχη, ἀποκόπτομεν διὰ τοῦ κλαδευτῆρος ἢ τοῦ πελέκεως ὅλους τοὺς λαιμάργους βλαστούς, τοὺς ἀναπτυσσομένους κατὰ μῆκος τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων, ὡς καὶ ἐκείνους οἵτινες ἐκ τῆς κακῆς αὐτῶν θέσεως ἐμποδίζουν τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος καὶ τὸν ἀναγκαῖον φωτισμὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς ἐλαίας. Ἐπίσης ἀποκόπτομεν τοὺς ξηροὺς καὶ καχεκτικοὺς βλαστούς, φροντίζοντες ὅπως ἡ τομὴ γίνῃ διὰ μέσου ὑγιοῦς ξύλου. Ἀποκόπτομεν ὑπεράνω ἑνὸς ὀφθαλμοῦ ὅλους τοὺς βλαστοὺς οἵτινες τείνουν ν' ἀναπτυχθοῦν ὑπεράνω τῶν γειτόνων καὶ εἰς βάρος αὐτῶν. Ἀραιώνομεν ὀλίγον τοὺς βλαστούς, προτιμῶντες πάντοτε τοὺς κλαδίσκους τοὺς κατευθυνομένους πλαγίως ἢ πρὸς τὰ κάτω (*ποδιές*) καὶ ἰδίως τοὺς ἔχοντας εὔρωστον ἐπακμὴν ἀνάπτυξιν (*ἀπόλυμα*). Ἐὰν κλάδος τις τείνῃ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν συμμετρίαν τῆς ἐλαίας, κλαδεύομεν τοῦτον εἰς σημεῖον χαμηλότερον τῶν γειτόνων του, ὑπεράνω ὀφθαλμοῦ κατευθυνομένου πρὸς τὰ ἐκτὸς ἢ ἐντός, ἀναλόγως τῆς τάσεως ἣν ὁ κλάδος οὗτος εἶχεν. Ἐν γένει πᾶς κλάδος ἐξησθενημένος, οὗτινος ἡ παρουσία κρίνεται ἀπαραίτητος, δέον νὰ κλαδευθῇ ἰσχυρῶς, ἵνα ἀναπτύξῃ νέους καὶ ῥωμαλέους βλαστούς.

Ἀνανεωτικὴ κλάδευσις: Ἡ κλάδευσις αὕτη ἐφαρμόζεται ἰδίως εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὴν Κρήτην καὶ εἰς ἃς περιφερείας τὰ ἐλαιόδενδρά των, λόγῳ τῆς ἡλικίας των, τοῦ μεγάλου ἀναστήματος καὶ τῆς ἀεὶ προχωρούσης σήψεως τοῦ κορμοῦ (Polyporus fulvus), δὲν ἀποδίδουν ἱκανοποιητικὰς πλέον ἐσοδείας. Ἡ ἀνανεωτικὴ κλάδευσις δὲν πρέπει νὰ ἐκτελῆται ἀποτόμως ἀλλὰ βαθμιαίως καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Ὁ κλαδευτὴς ἐφωδιασμένος διὰ πελέκεων καλῶς ἠκονισμένων ὀφείλει ν' ἀποκόπτῃ τοὺς ἀπεξηραμένους κλάδους καὶ νὰ περιορίζῃ ὅσους τείνουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ φύλλωμα γειτνιάζοντος ἐλαιοδένδρου. Αἱ πληγαὶ θὰ ἀποφεύγωνται, καὶ αἱ μεγάλαι τομαί, ὅπου δὲν ἀποφεύγονται, πρέπει ν' ἀλείφωνται διὰ πίσσης. Εἶναι μέγιστον λάθος νὰ κόπτωνται οἱ πλάγιοι κλάδοι οἱ ἀναπτυσσόμενοι κατὰ μῆκος τοῦ κορμοῦ καὶ νὰ διατηρῶνται οἱ ὑψηλότεροι. Μάλιστα ἡ ἐκβλάστησις πλαγίων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ κλάδων πρέπει νὰ ἐνθαρρύνεται, ὡς καὶ ἡ διὰ καταλλήλου μέσου χρησιμοποίησις τῶν παραφυάδων (κωλορρίζια), αἵτινες πάντοτε, λίαν ἐσφαλμένως, καταστρέφονται. Εἰς πολλὰς περιφερείας ἐπιβάλλεται ἡ ἀραίωσις τῶν ἐλαιοδένδρων ἐκείνων ἅτινα ἀλληλοεμποδίζονται· τοιαῦτα ἐλαιόδενδρα δὲν δύνανται ποτὲ νὰ βελτιωθοῦν καὶ ἐπιβάλλεται συνεπῶς ἀριθμὸς τις αὐτῶν νὰ ἐκριζωθῇ τελείως. Γενικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 14 κατὰ στρέμμα.

Λίπανσις τῆς ἐλαίας. Ἡ ἐλαία ἔχει ἀνάγκην τακτικῆς λιπάνσεως, ἥτις χορηγεῖται αὐτῇ εἴτε ὑπὸ μορφὴν ζωϊκῆς κόπρου εἴτε χημικῶν λιπασμάτων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐλαία ἔχει ἀνάγκην, ὡς τὰ λοιπὰ φυτά, ἀζώτου, φωσφόρου, καλίου καὶ ἀσβεστίου, ὄχι μόνον διὰ τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξίν της καὶ κανονικὴν ἀπόδοσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ ν' ἀνθίσταται κάλλιον ἐναντίον διαφόρων κρυπτογαμικῶν νόσων, ἰδίως τοῦ γλοιοσπορίου καὶ τοῦ κυκλοκονίου, ὀφείλομεν νὰ μὴ περιοριζώμεθα εἰς τὴν χορήγησιν ζωϊκῆς κόπρου ἀνισορρόπου λιπάσματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παροχὴν πλήρους τύπου 4—10—10 λιπάσματος.

Ἡ βόσκησις αἰγοπροβάτων ὑπὸ τὰ ἐλαιόδενδρα καὶ ἡ εἰς ποιμνιοστάσια συγκέντρωσις αὐτῶν τὴν νύκτα κάτωθι τῶν δένδρων εἶναι ἐξαίρετος τρόπος λιπάνσεως, δέον ὅμως τὰ ζῷα ταῦτα νὰ μὴ παραμένουν ἐπὶ πολλὰς νύκτας κάτωθι τῶν ἰδίων δένδρων, διότι ἡ ἐκεῖ συγκέντρωσις ἀφθόνων οὔρων καὶ ἡ καταπάτησις τοῦ ἐδάφους βλάπτει πολύ. Ἐπίσης μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ποιμνίου πρέπει τὰ περιττώματα νὰ σκεπασθοῦν δι' ἐλαφρᾶς σκαφῆς. Ἡ καλλιέργεια ἀζωτολόγων φυτῶν κάτωθεν τοῦ ἐλαιῶνος εἶναι καλή, ἀλλ' ἡ παράχωσις αὐτῶν ἰδίως κατὰ τὴν ἄνοιξιν εἶναι ἐπιζήμιος, λόγῳ τῆς ἐπερχομένης μεγάλης ζυμώσεως τῶν παραχωθέντων φυτῶν. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ παροχὴ ἀσβέστου, ἥτις ἀπέδωκε θαυμάσια ἀποτελέσματα εἰς τὸ Πήλιον. Εἰς πλεῖστα ἐδάφη, ἀσβεστολιθικῆς ἀκόμη προελεύσεως, τὸ ἀσβέστιον ἔχει διαδοθῆ ὑπὸ μορφὴν διανθρακικοῦ ἀσβεστίου ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ ὑπέδαφος καὶ κατακρημνισθῆ ἐκ νέου ὑπὸ μορφὴν μικρῶν μαζῶν ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου πέραν τῆς ἐπιδράσεως τῶν ῥιζῶν τῆς ἐλαίας, ἑπομένως ἡ χορήγησις ἀσβέστου δίδει ἄριστα ἀποτελέσματα. Τὰ χημικὰ λιπάσματα χορηγοῦνται ἀνὰ τετραετίαν, εἴτε πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ζῳϊκῆς κόπρου, εἴτε μόνα κατ' ἀναλογίαν 4—5 ὀκάδων ἀνὰ ἐλαιόδενδρον. Ταῦτα παραχώνονται κατὰ τὸ φθινόπωρον πέριξ τοῦ ἐλαιοδένδρου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1—2 μέτρων ἀπὸ τοῦ κορμοῦ καὶ εἰς βάθος 15—20 ἑκατοστομέτρων εἴτε ἐντὸς αὐλακος, εἴτε ὀπῶν συμμετρικῶς ἀνορυσσομένων πέριξ τοῦ δένδρου. Εἶναι ὅμως προτιμότερον νὰ διασκορπίζεται τὸ λίπασμα πέριξ τοῦ ἐλαιοδένδρου καὶ νὰ παραχώνεται δι' ἐλαφρᾶς σκαφῆς.

Συγκομιδὴ τοῦ ἐλαιοκάρπου. Ὁ ἐλαιόκαρπος δέον νὰ συλλέγεται πρὸ τῆς ὑπερωριμάνσεώς του, κατὰ τινας μάλιστα μόλις ἀρχίσῃ ὡριμάσει. Ὁ μόνος τρόπος καλῆς συλλογῆς εἶναι ὁ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ δένδρου διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἐργατριῶν. Διὰ τοῦτο ὁ ἐλαιοκόμος ὀφείλει διὰ τῆς συστηματικῆς καλλιεργείας ν' ἀποκτήσῃ ἐλαιόδενδρα ῥωμαλέα, ἀλλὰ χαμηλά, ἵνα ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἐφικτή. Ἡ διὰ τοῦ ῥαβδισμοῦ καὶ τῆς χρήσεως τῶν δαλματικῶν κτενίων συλλογὴ εἶναι λίαν καταστρεπτικὴ καὶ διὰ τὸν συλλεγόμενον ἐλαιόκαρπον καὶ διὰ τὰ δένδρα. Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὁ ἐλαιόκαρπος συλλέγεται ἀπὸ τὸ χῶμα, ἀφοῦ καταπέσῃ κατόπιν ἀνέμου, βροχῆς κλπ. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι λίαν δαπανηρά, χάνεται πολὺς ἐλαιόκαρπος καὶ τὸ ἐξαγόμενον ἐλαιόλαδον εἶναι ἀναγκαστικῶς κατωτέρας ποιότητος.

Ι. Α. ΣΟΡΔΙΝΑΣ

— [ΦΥΤΟΠΑΘΟΛ.] Ὅπως πάντα τὰ φυτά, οὕτω καὶ ἡ ἐλαία προσβάλλεται ὑπὸ πλείστων παθήσεων, σοβαρῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Αἱ παθήσεις τῆς ἐλαίας προκαλοῦνται ἐκ τεσσάρων διακεκριμένων αἰτίων: α) τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, β) τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, γ) τῆς προσβολῆς τούτων ὑπὸ διαφόρων ζωϊκῶν παρασίτων, καὶ δ) τῆς προσβολῆς διαφόρων φυτικῶν παρασίτων.

Α) ***Ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαί.*** Κυριώτεραι ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαί, αἵτινες πολλάκις ἐπιφέρουσι καὶ ἀνυπολογίστους ζημίας εἰς τὰς ἐλαίας, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

1) Ἄνεμος. Οἱ διάφοροι ἄνεμοι, καὶ ἰδίως οἱ ἰσχυροὶ τοιοῦτοι, προσβάλλουσι πάντοτε τὰς ἐλαίας, ἰδίως τὰς νεαρὰς τοιαύτας· ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀναγκάζουσι τοὺς κορμοὺς τούτων νὰ διαστρεβλωθῶσιν, ἐνίοτε ἐκριζοῦσι καὶ ὁλόκληρα μεγάλα δένδρα ἢ ἀποσπῶσιν ἀποτόμως τοὺς κλώνους τούτων, ὥστε, ἐὰν δὲν ληφθῇ πρόνοια νὰ ἀποκοπῶσιν εἶτα μεθοδικῶς οἱ τοιοῦτοι κλάδοι, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ σαπῇ ὁλόκληρος ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου. Ὁ νοτιοδυτικὸς ἰδίως ἄνεμος παρεμποδίζει τὴν κανονικὴν καρποφορίαν, ὁ δὲ πλήρης ὑδρατμῶν ὑποβοηθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν πλείστων ἐντόμων, ἅτινα καταστρέφουσιν ἐνίοτε παντελῶς τὰς ἐλαιοφυτείας κτλ.

2) Βροχή. Ἡ βροχὴ ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, καθ' ἣν πίπτει, καὶ τῆς ἐντάσεως καὶ διαρκείας αὐτῆς, ἔχει καὶ διάφορον, εὐεργετικὴν ἢ βλαβεράν, ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐλαίας. Αἱ βροχαὶ τοῦ χειμῶνος, ἐφ' ὅσον δὲν συνοδεύονται ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων, ὠφελοῦσι τὴν ἐλαίαν. Αἱ ῥαγδαῖαι βροχαί, αἱ σχηματίζουσαι ὁρμητικοὺς χειμάρρους, βλάπτουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰς ἐλαιοφυτείας, διότι παρασύρουσαι τὸ ἔδαφος πολλάκις ἀπογυμνοῦσι τὰς ῥίζας καὶ οὕτω τὰ δένδρα ἐκτίθενται εἰς πλείστους ἐμμέσους κινδύνους, εἰδικῶς δὲ προσβάλλονται εὐκολώτερον ὑπὸ διαφόρων ἐντόμων, ἅτινα ἀναπτύσσονται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς ῥίζας τῶν δένδρων. Αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθοφορίας ἢ κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν καρπῶν πίπτουσαι βροχαὶ καταστρέφουσι τελείως τὸν ἐλαιόκαρπον ἢ καθιστῶσι τοῦτον ἀτροφικὸν καὶ πτωχότατον εἰς λιπαρὰς οὐσίας.

3) Θερμότης. Ἡ ὑψηλὴ καὶ παρατεταμένη θερμοκρασία ἐπιφέρει συνήθως οὐσιώδεις βλάβας ἐπὶ τῶν ἐλαιοδένδρων, διότι κυρίως προσβάλλει τὰ φυλλώματα τούτων, καὶ ἰδίως τὰ νεαρὰ τοιαῦτα, ἅτινα ἀποξηραίνει, καθιστῶσα ὁλόκληρον τὸ δένδρον κατάλληλον εἰς τὴν φιλοξενίαν πλείστων ὅσων ἐπιβλαβῶν ἐντόμων καὶ ἰδίως τοῦ ἀθροίσματος τῶν ξυλοφάγων.

4) Χάλαζα. Ἡ μετρίου μεγέθους χάλαζα καὶ ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα πίπτουσα οὐδόλως προσβάλλει ἢ ἐλάχιστα τὰς ἐλαίας, ἡ ὁρμητικὴ ὅμως, μεγάλου μεγέθους καὶ ἀδιαφόρως ἐπὶ βραχὺ ἢ μακρὸν χρονικὸν διάστημα πίπτουσα, ἐπιφέρει σοβαρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καταστροφὰς εἰς τὰ ἐλαιόδενδρα, διότι λόγῳ τῆς ἐκδορᾶς ἣν ἐπιφέρει ἐπὶ τοῦ ἐπιφανειακοῦ στρώματος τοῦ φλοιοῦ τῶν νεαρῶν ἰδίως κλάδων καὶ τῆς μεμβράνης τῶν φύλλων καθιστᾷ γενικῶς τὸ δένδρον ἐπιρρεπὲς εἰς τὴν φυματίωσιν.

5) Ψῦχος. Γενικῶς τὸ ψῦχος καὶ ἰδίως τὸ ἀπότομον καὶ δριμὺ ἐπιφέρει σοβαρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βλάβας εἰς τὰ ἐλαιόδενδρα, διότι γενικῶς προκαλεῖ ἐπίσχεσιν τῆς λειτουργίας τῶν διαφόρων χυμῶν τῶν δένδρων καὶ πολλάκις ἐπιδρᾷ ὀλεθρίως, θανατώνον τοὺς νεαροὺς κλάδους, τὰ φύλλα καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων. Τὸ ἀπότομον κατὰ τὸ ἔαρ ψῦχος προσβάλλει μόνον τοὺς κλώνους, τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρπούς, ὁπότε ἡ βλάβη εἶναι μὲν σοβαρά, διότι ματαιώνει τὴν ἐσοδείαν τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνεπανόρθωτος, ἀλλὰ τὸ δριμὺ ψῦχος τοῦ χειμῶνος προσβάλλει πλὴν τῶν κλάδων, τῶν φύλλων καὶ τῶν καρπῶν, καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ζημία εἶναι παμμεγίστη, διότι πολλάκις ἐπιφέρει καὶ τὸν θάνατον εἰς ὁλοκλήρους ἐλαιοφυτείας.

Προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπησχόλησεν ἀπὸ μακροῦ τοὺς ἐλαιοκόμους καὶ τὰ διάφορα ἐλαιοκομικὰ ἰνστιτοῦτα τῶν διαφόρων χωρῶν. Γενικῶς ἀπεδείχθη ὅτι συντελεστικὰ μέτρα πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν ἐπιφερομένων βλαβῶν εἰς τὰς ἐλαιοφυτείας δὲν εἶναι δυνατὸν ἀπολύτως νὰ ληφθῶσι καὶ ἑπομένως νὰ ἀποτρέψωσι ταύτας· ἀλλὰ ἐὰν δοθῇ ἑκάστοτε ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὴν γενικὴν διατήρησιν τῶν πολυτιμοτάτων τούτων δένδρων, δὲν ἀποφεύγονται μέν, ἀλλ' αἰσθητῶς μετριάζονται αἱ καταστροφαί. Κυριώτερα προληπτικὰ μέτρα συντελοῦντα εἰς τὸν μετριασμὸν τῆς καταστροφῆς εἶναι ἡ συχνὴ καὶ ἐπιστημονικὴ κλάδευσις τῶν ἐλαιοδένδρων, ἡ τακτικὴ ἄρδευσις, ἡ κατάλληλος λίπανσις καὶ εἰς τὰς ἐλαιοφυτείας τὰς ὁποίας προσβάλλουν οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι ἡ φύτευσις πρὸς τὸ μέρος τοῦτο κατὰ σειρὰς ὀλίγον ἀπεχούσας ἀλλήλων κυπαρίσσων, ὅπως παρεμποδίζωσι τὴν ἄμεσον προσβολὴν τῶν ἰσχυρῶν ἀνέμων. Ἀπεδείχθη ὅτι ἐφ' ὅσον πάντα τὰ προαναφερθέντα μέτρα ληφθῶσιν ἐγκαίρως καὶ καταλ-

Digitized by Google

λήλως αἱ ὑπὸ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν ἐπερχόμεναι ζημίαι ἐλαττοῦνται κατὰ 25—35 %.

Β') ***Φυσικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους.*** Ἡ φυσικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως γενικῶς τῆς ἐλαίας, τῆς καρποφορίας αὐτῆς καὶ τῆς παραγωγῆς καλῆς ἢ κακῆς ποιότητος ἐλαίου. Ὡρισμένη φυσικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν προδιάθεσιν τῶν δένδρων τούτων εἰς διαφόρους ἀσθενείας, προερχομένας εἴτε ἐκ ζωϊκῶν εἴτε ἐκ φυτικῶν παρασίτων. Οὕτως ἔδαφος ἐπικλινὲς καὶ μὴ στερεόν, ὅπερ κατὰ τὰς βροχὰς τοῦ χειμῶνος συμπαρασύρεται ὑπὸ τῶν σχηματιζομένων χειμάρρων, ἀπογυμνώνει πολλάκις τὰς ῥίζας τοῦ ἐλαιοδένδρου, ὁπότε ἐπ' αὐτῶν εὐκολώτερον ἀναφαίνονται διάφορα φυτικὰ παράσιτα. Τὸ τοιοῦτον συντελεῖ ἐπίσης ὅπως προσβάλλωνται αἱ ῥίζαι καὶ ὑπό τινων ζωϊκῶν παρασίτων, ἅτινα εἰδικῶς εἰς τὰς ῥίζας ἀναπτύσσονται, καταστρέφοντα ταύτας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπιφέροντα τὸν θάνατον καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐλαιοδένδρου, ὡς ἀπορροφῶντα τὸ πλεῖστον τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι πρὸς ἀνάπτυξιν, καρποφορίαν καὶ γενικῶς διὰ τὴν ζωὴν τοῦ δένδρου. Ἐπίσης αἱ ῥίζαι τῶν ἐλαιοφυτειῶν, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς λίαν ὑγρὰ ἐδάφη, προσβάλλονται ὑπὸ σήψεως, ἥτις ἐπιφέρει τὸν θάνατον τοῦ δένδρου. Ὁμοίως τὰ δένδρα τὰ εὑρισκόμενα εἰς λιμνάζοντα ὕδατα προσβάλλονται ὑπὸ πλείστων ἐπιβλαβῶν ἐντόμων, ἅτινα ἡ διαρκὴς ὑγρασία εὐνοεῖ, συντελοῦσα εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολλαπλασιασμόν των.

Διὰ τὴν κατὰ τόπους ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῶν ἐλαιοδένδρων, ὡς καὶ ἐπὶ ἑτέρων καρποφόρων δένδρων, ἀναφέρει σχετικῶς ὁ Θεόφραστος: «Ὅλως δ' ἕκαστοι τῶν τόπων ἰδίας ἔχουσι κῆρας, οἱ μὲν ἐκ τοῦ ἐδάφους, οἱ δὲ ἐκ τοῦ ἀέρος, οἱ δὲ ἐξ ἀμφοῖν. Ἐκείνη δὲ αἰτία κοινὴ πᾶσιν ἡ ἀπὸ τῶν πνευμάτων κατὰ τὰς χώρας ἑκάστας, ὅσα θερμὰ τοῦ θέρους πνεῖ κατὰ τοῦ ἦρος ψυχρὰ σφόδρα τῶν δένδρων ἄρτι βλαστανόντων καὶ ὑπὸ τὴν ἄνθησιν· τὸ γὰρ ὅλον ἀληθὲς καὶ ἐπὶ τούτων, ὅτι δι' ὑπερβολὴν καὶ ἔνδειαν τροφῆς, καύματος καὶ ψύχους νοσοῦσιν» (*Θεοφρ.* Φ. Αἰτ. 5, 10,4).

Γ') ***Ζωϊκὰ παράσιτα.*** Κυριώτερα ζωϊκὰ παράσιτα προσβάλλοντα τὴν ἐλαίαν εἶναι αἱ διάφοροι κατηγορίαι τῶν ἐντόμων, ἅτινα ἐπιφέρουσι σοβαρὰς καταστροφὰς εἰς τὰ δένδρα ταῦτα, πολλάκις προκαλοῦντα τὴν ἀποξήρανσίν των.

1. *Δίπτερα.* Ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν ἐντόμων τούτων δύο μόνον γένη προσβάλλουσι κατ' ἐξοχὴν τὴν ἐλαίαν, ὁ δάκος καὶ ἡ κηκιδόμυια.

α') Δάκος (Dacus oleae). Τὸ δίπτερον τοῦτο ἔντομον εἶναι γνωστότατον εἰς τὰς ἐλαιοπαραγωγοὺς χώρας ὑπὸ τὰς κοινὰς ὀνομασίας, *βασιλόμυγα, μῦγα* καὶ *χρυσόμυγα.* Αἱ μεγάλαι καταστροφαί, αἱ παρατηρούμεναι πολλάκις εἰς τὰς ἐλαιοφυτείας πασῶν τῶν χωρῶν, ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ ἔντομον τοῦτο. Εἶναι παρατηρημένον, τόσον εἰς τὰς λοιπὰς χώρας, ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν, ὅτι ἐφ' ὅσον ἐλήφθησαν πάντα τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα κατὰ τοῦ δάκου ἢ ἅμα τῇ ἐμφανίσει του ἀποτελεσματικῶς κατεπολεμήθη οὗτος, τότε καὶ αἱ γενόμεναι καταστροφαὶ ἦσαν ἀσήμαντοι (βλ. λ. *δάκος*).

β') Κηκιδόμυια (Cecidomyia oleae). Τὸ μῆκος τοῦ ἐντόμου τούτου φθάνει τὰ 3,5 χιλιοστόμετρα. Ἡ κεφαλή του εἶναι καστανοκιτρίνη, αἱ κεραῖαί του ἐπιμήκεις, καστανόφαιαι καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ 14 ἀρθρώσεων. Ὁ θώραξ μελανόφαιος, αἱ πτέρυγες διαφανεῖς, κεκαλυμμέναι ὑπὸ πυκνῶν σκληρῶν τριχῶν, καὶ φαιοϊώδεις. Οἱ πόδες μακρότατοι καὶ τεφρόχροες. Ἡ νύμφη τῆς κηκιδομυίας ἔχει μῆκος 1—1,5 χιλιοστομέτρου, κεφαλὴν τεφρόχρουν καὶ τὸ ἐπίλοιπον σῶμα μελανόν. Ἡ προνύμφη ἔχει μῆκος 0,8 χιλιοστομέτρου περίπου καὶ σῶμα κίτρινον ἐκ 14 ἀρθρώσεων ἀποτελούμενον, ἀναπτύσσεται δὲ ἐντὸς τῶν ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας προξενηθεισῶν κηκίδων. Τὸ ᾠὸν εἶναι λεῖον, ἡμιδιαφανές, μικρότατον, ἐπίμηκες καὶ ἐπικρέμαται ἐκ τῶν φύλλων τοῦ δένδρου διὰ βραχέος μίσχου. Ἡ κηκιδόμυια ἀναφαίνεται ἐπὶ τῶν ἐλαιοδένδρων καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ ἔτος· ἐφ' ὅσον ὅμως τὰ ἔντομα ταῦτα δὲν ἀπαντῶσιν ἀφθόνως ἐπὶ τῶν δένδρων, τότε αἱ ὑπ' αὐτῶν ἐπιφερόμεναι ζημίαι δὲν εἶναι σοβαραί.

2. *Ἡμίπτερα.* Πλεῖστα ὅσα ἔντομα τῆς κατηγορίας ταύτης προσβάλλουσι τὰς ἐλαιοφυτείας καὶ προξενοῦσι σοβαρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βλάβας ἐπ' αὐτῶν. Συνηθέστερον ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς γένη:

α') Ἀλευρώδης (Aleurodes oleae). Τὸ ἔντομον τοῦτο ἔχει μῆκος σώματος τὸ μὲν ἄρρεν 1 περίπου χιλιοστομέτρου, τὸ δὲ θῆλυ 1,5 χιλιοστ., ὠνομάσθη δὲ οὕτως ἐκ τῆς ἀλευρώδους οὐσίας δι' ἧς καλύπτεται τὸ σῶμά του· αἱ πτέρυγές του ἔχουν χρῶμα λευκόν. Τὸ ἐν εἴδει προβοσκίδος ῥύγχος ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων. Ἡ νύμφη τοῦ ἐντόμου τούτου ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, μελανὸν ἢ φαιόν. Ἡ προνύμφη ἔχει μῆκος 0,35—0,40 χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα τεφρὸν κατὰ πρῶτον καὶ εἶτα ἐναλλὰξ κίτρινον, καστανόν, κυανόφαιον καὶ τέλος μελανόν. Αἱ προνύμφαι ὑφίστανται συνήθως τρεῖς μεταμορφώσεις διὰ νὰ λάβωσι τὴν τελειωτικὴν αὐτῶν μορφήν. Τὰ ᾠὰ εἶναι μικρότατα, ἐπιμήκη, ἔχουσι χρῶμα ὠχρῶς λευκὸν κατὰ τὸ μέσον των καὶ κιτρινόλευκον κατὰ τὰ ἄκρα των. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν μίαν πλαγίαν ὄψιν εἶναι κυρτὰ καὶ κατὰ τὴν ἑτέραν καμπύλα. Τὸ μῆκός των εἶναι 0,250 χιλιοστ. περίπου, τὸ πλάτος των 0,130 χιλιοστ. καὶ προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν φύλλων διὰ βραχέος, λεπτοῦ μίσχου. Ἡ θήλεια γεννᾷ δὶς τοῦ ἔτους, κατὰ Μάρτιον καὶ Ἰούνιον, περὶ τὰ 60 ᾠὰ ἑκάστην ᾠοτοκίαν, ἅτινα ἐναποθέτει ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν φύλλων κυκλικῶς καὶ τὰ περιβάλλει διά τινος κηρώδους κολλητικῆς οὐσίας, ἣν ἐκκρίνει ἐκ τῶν στοματικῶν ἀδένων της. Τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται μετὰ 15 περίπου ἡμέρας, ἀφοῦ δὲ περιπλανηθῶσιν ἐπί τινας ὥρας ἐπανακάθηνται καὶ προσκολλῶνται διὰ τοῦ προβοσκιδοειδοῦς ῥύγχους των ἐπὶ τῶν φύλλων.

Οἱ ἀλευρώδεις ἐπιπίπτουσι συνήθως ἐπὶ τῶν φύλλων, ἐλαχίστας ζημίας προξενοῦντες, συντελοῦντες κυρίως εἰς τὴν ἐπίσχεσιν τῆς κανονικῆς διαπνοῆς τῶν φύλλων.

β') Καλόκορις (Calocoris oleae). Εἶναι μικρότατον ἔντομον, παρόμοιον πρὸς τὸν κορέον τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του φθάνει τὰ 8 χιλιοστόμετρα καὶ ἡ κεφαλή του φέρει μεγάλους σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἐντόμου ὀφθαλμοὺς καὶ ἀνεπτυγμένας πολυαρθρωτὰς κεραίας μελανοῦ χρώματος. Ἡ κοιλία καὶ οἱ πόδες εἶναι πράσινοι, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα μελανόφαιον πρὸς τὸ σκοτεινῶς μελανόν. Ἀπαντᾷ κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας ἐπὶ τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ ἐπιπίπτει ἰδίως κατὰ τῶν φύλλων, ἀνθέων καὶ καρπῶν καὶ διὰ τοῦ λεπτοτάτου ῥύγχους του ἀπομυζᾷ τοὺς πλουσίους τούτων χυμούς. Ἐλαχίστας ἢ οὐδεμίαν πολλάκις ζημίαν ἐπιφέρει εἰς τὰ ἐλαιόδενδρα.

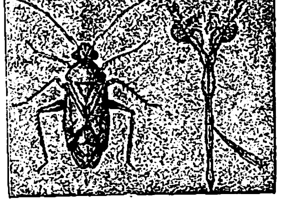

Καλόκορις.
[1—Τέλειον ἔντομον. 2=Προβοσκίς. 3=Σμῆριγξ προβοσκίδος.]

γ') Λεκάνιον (Lecanium oleae). Τὸ ἔντομον τοῦτο εἶναι εἶδος φυτοφθείρας· ἡ θήλεια ἔχει μῆκος 3—3,5 χιλιοστομ., ἐνῷ ὁ ἄρρην εἶναι κατά τι βραχύτερος, μόλις φθάνων τὰ 2,8 τοῦ χιλιοστομ. Τὸ λεκάνιον, κοινὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ψεῖρα τῆς ἐλιᾶς, ἔχει σῶμα ἡμισφαιρικὸν καὶ χρῶμα φαιοϋπομελανόν. Ἡ νύμφη ἔχει περίπου μῆκος 1—1,2 χιλιοστομ. καὶ χρῶμα κιτρινοϊόχρουν. Ἡ προνύμφη ἔχει μῆκος ἅμα τῇ ἐκκολάψει της 0,5 χιλιοστομέτρων καὶ πλάτος 0,3. Φέρει 3 ζεύγη ποδῶν, τὸ ῥύγχος της εἶναι μεταβεβλημένον εἰς μυζητῆρα καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς κεφαλῆς της φέρει δύο πολυαρθρωτὰς κεραίας κεκαλυμμένας ὑπὸ πυκνοτάτων σκληρῶν τριχῶν. Τὸ σῶμά των γενικῶς εἶναι ἐλλειψοειδές, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ λεῖον. Ὁ χρωματισμός της εἶναι σκοτεινῶς φαιὸς καὶ οἱ πόδες φαιοκίτρινοι. Τὰ ᾠὰ ἔχουσι μῆκος 0,15 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ πλάτος 0,3 χιλιοστομέτρων καὶ εἶναι ᾠοειδῆ, ἐρυθρόφαια καὶ μὲ λείαν ἐπιφάνειαν. Ἡ θήλεια γεννᾷ τρὶς τοῦ ἔτους, κατὰ Φεβρουάριον, Ἰούνιον καὶ Σεπτέμβριον, καὶ περὶ τὰ 500—600 ᾠά. Τὸ λεκάνιον κυρίως ἐπιπίπτει ἐπὶ τῶν νεαρῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσκολλᾷ τὸν μυζητῆρά του καὶ ἀπορροφᾷ τοὺς χυμούς των. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἐντόμου τούτου εἶναι, ὅτι ἐκκρίνει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν φύλλων λεπτότατον στρῶμα σακχαρώδους χυμοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου βραδύτερον ἀναφαίνεται εἶδος μύκητος, ἡ καπνία, ἥτις ἐπιφέρει τὴν γνωστὴν τῆς ἐλαίας νόσον.

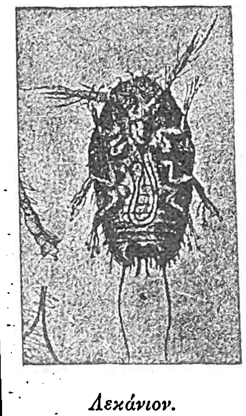

Λεκάνιον.
[1 = Ἄκρον μυζητῆρος. 2=Κεραία. 3=Προνύμφη ἐντόμου (κοιλιακὴ ὄψις.]

δ') Φιλιππία (Philippia oleae). Τὸ ἔντομον τοῦτο ἔχει μέγεθος μικρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, σῶμα ἐπίμηκες, πολυαρθρωτόν, εὐρύτερον κατὰ τὸν προθώρακα καὶ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον καὶ στενότερον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἡ κεφαλή του εἶναι ἀρκετὰ ὀγκώδης, τὸ ῥύγχος του μᾶλλον ἀμβλύ, αἱ κεραῖαι λεπτόταται, ἐπιμήκεις καὶ πολυαρθρωταί, αἱ πτέρυγες ἀνεπτυγμέναι καὶ ἡμιδιαφανεῖς, τὸ τέρετρον ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἐκφύονται δύο ἐπιμήκεις καὶ λεπταὶ κεραῖαι. Χρῶμα ἐρυθρόχρουν. Ἡ νύμφη ἔχει σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, πολυαρθρωτὸν καὶ χρῶμα καστανοφαιοϋποπράσινον. Ἡ προνύμφη ἔχει σῶμα ἐλλειψοειδές, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ διῃρημένον εἰς εὐδιακρίτους ζώνας ἢ κρίκους. Τὸ μῆκός της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,50 χιλιοστόμετρα καὶ τὸ χρῶμά της εἶναι ὠχρῶς λευκὸν πρὸς τὸ πρασινοκίτρινον. Τὰ ᾠὰ εἶναι ἐλλειψοειδῆ, ἔχουσι μῆκος 0,30 χιλιοστομέτρων περίπου καὶ χρῶμα πορτοκαλλιῶδες ἢ ὠχροκίτρινον. Ἡ θήλεια γεννᾷ τρὶς τοῦ ἔτους καὶ περὶ τὰ 350—400 ᾠὰ συνολικῶς. Ἡ φιλιππία προσβάλλει κυρίως τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας καὶ σχηματίζει ἐπ' αὐτῶν μεγάλας, ἀκανονίστους καὶ λευκοῦ χρώματος κηλῖδας.

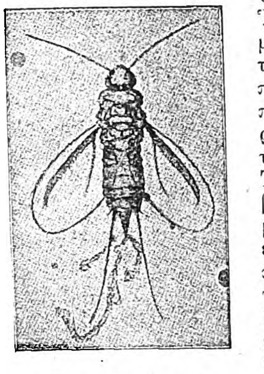

Φιλιππία (ἄρρην.)

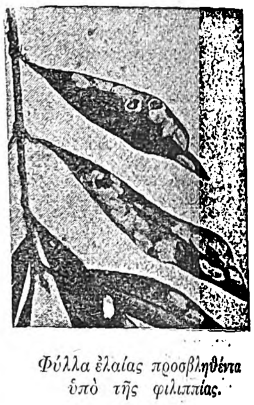

Φύλλα ἐλαίας προσβληθέντα ὑπὸ τῆς φιλιππίας.

ε') Ψύλλα (Psylla oleae). Τὸ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ ἐντόμου τούτου εἶναι 1,70 χιλιοστόμ. περίπου. Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι: Κεραῖαι νηματοειδεῖς καὶ ἐπιμήκεις, ὁ προθώραξ φέρει δύο ἐξογκώσεις κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα, ἡ κοιλία ἔχει κυανοπράσινον χρῶμα, αἱ πτέρυγες εἶναι τεφραί, οἱ πόδες βραχεῖς, ἰσχυροὶ καὶ ὠχρόλευκοι, πλὴν τοῦ δευτέρου ζεύγους, ὅπερ εἶναι διαφανές. Ἡ νύμφη ἔχει μῆκος 1,5 χιλιοστομέτρου περίπου, αἱ κεραῖαί της ἀποτελοῦνται ἐξ 8 ἀρθρώσεων καὶ τὸ χρῶμά της εἶναι φαιοπράσινον. Ἡ προνύμφη ἅμα τῇ ἐκκολάψει της ἔχει μῆκος 1,2 χιλιοστομέτρων καὶ πλάτος τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους, κεραίας ἐκ 3 ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας καὶ χρῶμα ὠχρῶς πράσινον.

Τὰ ᾠὰ εἶναι μικρότατα, ὠχρόλευκα καὶ ἔχουσι μῆκος 0,3 τοῦ χιλιοστομέτρου. Τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται περὶ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ἀπριλίου. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν ἀνθοφόρων κυρίως κλάδων τῆς ἐλαίας καὶ ἀπομυζῶσι τοὺς χυμοὺς αὐτῶν, ἐκκρίνοντα ἐπ' αὐτῶν γλοιώδη λευκὴν οὐσίαν, ἥτις παρεμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καρποῦ καὶ προκαλεῖ τὴν νόσον βαμβακίασιν, κοινῶς μπαμπακάδα τῶν ἐλαιοδένδρων.

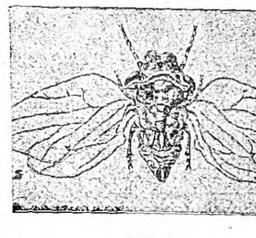

Ψύλλα.
[1=Φυσικὸν μέγεθος ἐντόμου.]

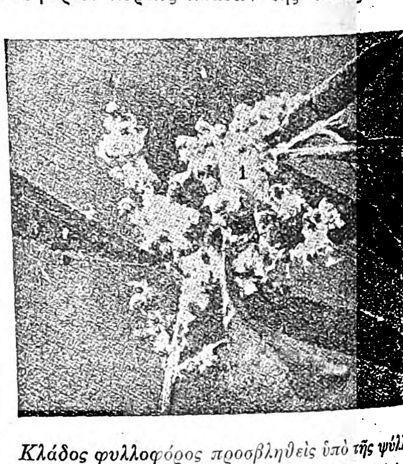

Κλάδος φυλλοφόρος προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς ψύλλας.
[1=Ἄνθη κεκαλυμμένα ὑπὸ βαμβακώδους οὐσίας.]

3. *Κολεόπτερα.* Ἐκ τῶν ἐντόμων τῆς κατηγορίας ταύτης συνήθως προσβάλλουσι τὴν ἐλαίαν τὰ γένη:

α) Ῥυγχίτης (Rhynchites oleae). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 6 περίπου χιλιοστόμετρα καὶ τὸ πλάτος του τὰ 3. Γενικὸν χρῶμα σώματος ἐρυθροκα-

Digitized by Google

στανόν. Ρύγχος κυλινδρικόν, πεπλατυσμένον κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ κατά τι κυρτόν. Ἡ νύμφη ἔχει ἀργυροῦν χρῶμα καὶ τὸ σῶμά της καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Ἡ προνύμφη ἔχει μῆκος 2 περίπου χιλιοστομέτρων, τὸ σῶμά της ἀποτελεῖται ἐκ 14 ἀρθρώσεων, εἶναι ἄπους καὶ ἔχει ὠχροκίτρινον χρῶμα. Τὰ ᾠὰ εἶναι ἐλλειψοειδῆ, μήκους 0,5 χιλιοστομέτρων περίπου, καὶ ἔχουσι κιτρινόχρυσον χρῶμα. Ὁ ρυγχίτης προσβάλλει ἰδίως τὰ φύλλα καὶ τοὺς νεαροὺς κλώνους τῆς ἐλαίας καὶ ἐμφανίζεται κατὰ τὸν Ἀπρίλιον.

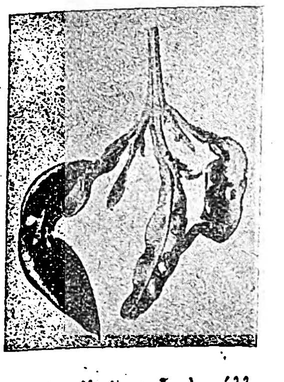

Κλάδος ἐλαίας, οὗ τὰ φύλλα παρεμορφώθησαν προσβληθέντα ὑπὸ τοῦ ρυγχίτου.

β) Φλ.ιοτ.ίβης (Phloeotribes oleae). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 2 περίπου χιλιοστόμετρα, τὸ σῶμά του εἶναι ᾠοειδὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ τὸ χρῶμά του καστανέρυθρον. Ἡ νύμφη του ἔχει σῶμα ἐπίμηκες καὶ χρῶμα ἐρυθροπράσινον καὶ ἐν τῷ νυμφικῷ σταδίῳ διατηρεῖται ἐπὶ 10 περίπου ἡμέρας. Ἡ προνύμφη ἔχει σῶμα σφαιρικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ χρῶμα ὠχρῶς κίτρινον. Τὰ ᾠὰ εἶναι μικρότατα, ἐπιμήκη καὶ ἡ θήλεια γεννᾷ περὶ τὰ 50 ᾠά, ἅτινα ἐναποθέτει ἐντὸς στοῶν, ἃς ἀνασκάπτει διὰ τοῦ τερέτρου της ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν ἐλαιοδένδρων, ἐντὸς δὲ τῶν στοῶν τούτων τὸ ἔντομον ὑφίσταται πάσας αὐτοῦ τὰς μεταμορφώσεις. Ἐὰν τὸ ἔντομον δὲν καταστραφῇ ἅμα τῇ ἐμφανίσει του, τότε καταστρέφει τελείως τοὺς κορμοὺς τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ ἐπιφέρει τὸν θάνατον τούτων.

Φλοιοτρίβης.

γ') Φλοιοφάγος (Hylesinus oleae). Τὸ ἔντομον τοῦτο ἔχει μῆκος 2,5 περίπου χιλιοστομέτρων, σῶμα ᾠοειδές, ἐπίμηκες, κεραίας βραχείας, ἀποληγούσας εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις, καὶ χρῶμα μελανόφαιον μετὰ ἐπιμήκων ὑπολεύκων ραβδώσεων. Ἡ νύμφη ἔχει μῆκος 1,8 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ σῶμα ἐπίμηκες, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὠχροκιτρίνου χρώματος. Ἡ προνύμφη εἶναι σφαιροειδὴς καὶ τὰ ᾠὰ μικρά, ἐπιμήκη καὶ ὠχροκίτρινα μετά τινων φαιῶν στιγμάτων. Ἡ θήλεια διὰ νὰ ἐναποθέσῃ τὰ ᾠά της διατρυπᾷ τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας ὀλίγον κατωτέρω τῆς μασχάλης τῶν φύλλων, ὅπου καὶ σχηματίζει στοὰς καὶ ἐντὸς τούτων γεννᾷ περ τὰ 10 ᾠά, ἅτινα καὶ ἐκκολάπτονται μετὰ 15 περίπου ἡμέρας. Ὁ φλοιοφάγος προσβάλλει ἰδίως τοὺς κλάδους, ἀναφαίνεται κατὰ τὸν Ἰούνιον καὶ ὅταν ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ ἐπιφέρει τὴν ἀποξήρανσιν τούτων.

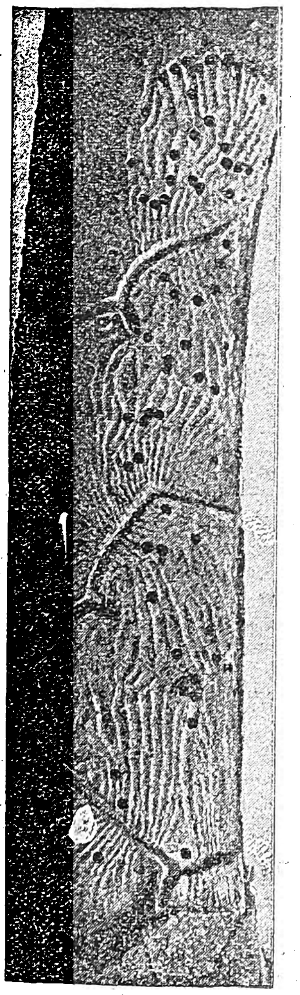

Στοαὶ προξενηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ φλοιοτρίβου ἐν τῷ κορμῷ τῆς ἐλαίας.

4. *Λεπιδόπτερα.* Ἐκ τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν ἐντόμων συνηθέστερον προσβάλλει τὴν ἐλαίαν ὁ κόσσος (Cossus oleae), ὅστις εἶναι ψυχὴ μὲ σῶμα εὔρωστον. Τὸ σῶμά της καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν λεπτῶν τριχῶν καὶ ἔχει καστανέρυθρον χρῶμα. Ἡ νύμφη τούτου ἔχει χρῶμα ἐρυθρόφαιον. Ἡ προνύμφη ἔχει μῆκος 0,8 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα ἐρυθρόφαιον. Τὰ ᾠὰ εἶναι ἐπιμήκη καὶ ἔχουσι χρῶμα μελανόφαιον μετὰ μελανῶν γραμμώσεων. Ἡ θήλεια γεννᾷ περὶ τὰ 700 — 750 ᾠά, ἅτινα ἐναποθέτει ἐντὸς τῶν ρωγμῶν τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τοῦ ἐλαιοδένδρου. Ἐλαχίστας ζημίας ἐπιφέρει ἐπὶ τῶν ἐλαιοφυτειῶν.

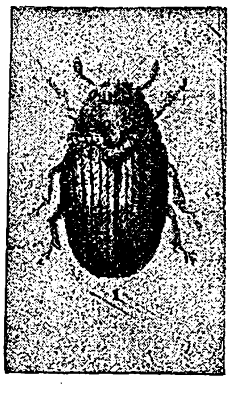

Φλοιοφάγος.

5. *Ὀρθόπτερα.* Ἐκ τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν ἐντόμων προσβάλλει συνηθέστερον τὴν ἐλαίαν τὸ γένος *φλοιόθριψ* (Phloeothrips oleae). Οὗτος ἔχει μῆκος 2,5 περίπου χιλιοστομέτρων, σῶμα ἐπίμηκες, πολυαρθρωτόν, κεφαλὴν ᾠοειδοεπιμήκη, κεραίας θυσανωτάς, πτέρυγας ἀνεπτυγμένας, φερούσας κατὰ τὸ μέσον παχεῖαν νεύρωσιν καὶ ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν ταύτης λεπτοτάτας τρίχας ἐν εἴδει θυσάνου καὶ χρῶμα μελανὸν κατὰ τὸ σῶμα καὶ λευκομέλαν κατὰ τὰς πτέρυγας. Ἡ νύμφη εἶναι ἐπιμήκης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἡ προνύμφη ἔχει σῶμα σκωληκοειδὲς καὶ μᾶλλον ἐπίμηκες. Τὰ ᾠὰ εἶναι ἐπιμήκη, κιτρινόλευκα καὶ ἐκκολάπτονται κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ τόκου των. Ὁ φλοιόθριψ προσβάλλει τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη καὶ τοὺς καρποὺς τῆς ἐλαίας καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφάς, παρομοίας σχεδὸν πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ δάκου ἐπιφερομένας.

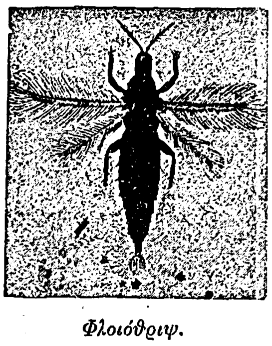

Φλοιόθριψ.

Μέσα καταστροφῆς τῶν ζῳϊκῶν παρασίτων. Γενικῶς διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ζῳϊκῶν παρασίτων μεταχειρίζονται τοὺς ραντισμοὺς διὰ διαφόρων ἐντομοκτόνων οὐσιῶν, ὡς ἀσβεστίου ὕδατος, ἀρσενικούχων, θειικῶν, κοβαλτιούχων, χλωριούχων κλπ. ἑνώσεων, μίγματος μελάσης, σεραπίου σταφίδος. Ἐπίσης εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν παρασιτικῶν ζῴων καὶ φυτῶν συντελοῦσι καὶ πλεῖσται ὅσαι μέριμναι σχετικῶς πρὸς τὴν καλλιέργειαν, τὴν ἄρδευσιν, τὴν κλάδευσιν, τὸν καθαρισμὸν τῶν ξηρῶν κλάδων καὶ φύλλων καὶ γενικῶς τὴν ἐφαρμογὴν πάντων τῶν μέσων, δι' ὧν, ἂν δὲν δύνανται νὰ ἀποτραποῦν τελείως αἱ ἐκ τῶν ἐντόμων καὶ τῶν φυτῶν καταστροφαὶ καὶ αἱ συνεπείᾳ τῆς ἐμφανίσεως τούτων ἀσθένειαι, πάντως συντελοῦσιν εἰς τὴν μείωσιν αὐτῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν μετριωτέραν ζημίαν τοῦ ἐλαιοκαλλιεργητοῦ.

Σφακελισμὸς ρίζης ἐλαίας προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ δεματηφόρου.

Δ') ***Φυτικὰ παράσιτα.*** Τὰ φυτικὰ παράσιτα τῆς ἐλαίας εἶναι ἐξ ἴσου πολυάριθμα καὶ ἐπιβλαβῆ ὅσον καὶ τὰ ζῳϊκὰ καὶ ἀνήκουσι σχεδὸν πάντα εἰς τὸ μέγα ἄθροισμα τῶν *κρυπτογάμων*.

1) *Ἀσκομύκητες.* Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τούτου τὰ συνηθέστερον προσβάλλοντα τὴν ἐλαίαν εἶναι τὰ γένη *δεματηφόρον, ἀγαρικὸν* καὶ *καπνια.* α') Δεματηφόρον (Dematiphorum). Τὸ μυκήλιον τοῦ μύκητος τούτου φέρει ἐγκατεσπαρμένας ἐπ' αὐτοῦ μάζας γαλακτώδους ἢ φαιοῦ χρώματος καὶ λεπτότατα νημάτια, ἅτινα ἀναπτυσσόμενα διακλαδίζονται ποικιλοτρόπως καὶ περιβάλλουσι τὸν φλοιὸν τῆς ρίζης τῆς ἐλαίας ἐν εἴδει δικτυωτοῦ, δι' ὃ καὶ τὸ γένος τοῦτο καλεῖται *δεματηφόρος ὁ ριζόμορφος.* Κυρίως ὁ μύκης οὗτος ἀναπτύσσεται εἰς ὑγρὰ ἐδάφη καὶ προκαλεῖ τὴν σῆψιν τῶν ριζῶν τῆς ἐλαίας, ἡ ὁποία καλεῖται *σφακελισμὸς* (σαποκώλιασμα). Ἀποτελεσματικὸν μέσον θεραπείας δὲν ὑπάρχει, ὡς προληπτικὰ ὅμως τῆς διαδόσεως τούτου εἶναι ἡ διόρυξις τάφρων, ὅπως ἀποστραγγίζηται τὸ εἰς τὰς ρίζας ὑπάρχον τυχὸν ὕδωρ καὶ μετὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτέραν ἀποστράγγισιν τοῦ ὕδατος ἡ πλήρωσις τῶν διανοιγεισῶν τάφρων ὑπὸ ἀσβέστου καὶ χώματος. β') *Ἀγαρικὸν* (Agar). Συνήθως ὁ μύκης οὗτος ἀπαντᾷ ὁμοῦ μετὰ τοῦ προηγουμένου γένους ἐπὶ τῶν ριζῶν τῶν ἐλαιῶν καὶ προκαλεῖ ἐπίσης τὸν σφακελισμὸν τῶν ἐλαιοδένδρων. Καὶ διὰ τὸν μύκητα τοῦτον δέον νὰ ἐνεργήσωμεν προληπτικῶς, ὅπως μὴ ἐμφανισθῇ, καὶ κατασταλτικῶς μετὰ τὴν ἐμφάνισίν του. γ') *Καπνία* (Caprondium oleae). Εἶναι νόσος τῆς ἐλαίας ὀφειλομένη κατά τινας μὲν εἰς τὸν μύκητα *θεϊχοσπόριον*, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὴν συνύπαρξιν διαφόρων ἐντόμων καὶ ἰδίως τοῦ *λεκανίου* μετὰ τοῦ μύκητος τούτου. Ἡ καπνία εἶναι εἶδος ψωριάσεως καὶ καλύπτει ἰδίως τὰ φύλλα τῶν ἐλαιῶν ὑπὸ παχέος στρώματος μελανῆς κόνεως ἐν εἴδει καπνοῦ. Εἰς τὰ δένδρα τὰ ἔχοντα προδιάθεσιν πρὸς καπνίαν παρατηρεῖται πάντοτε πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς νόσου ἡ καλουμένη *μελίτωσις*, ἤτοι ἡ ἔκκρισις ἐπὶ τῶν φύλλων γλοιώδους σακχαρώδους οὐσίας, ἥτις προκαλεῖται ὑπὸ τοῦ νύγματος διαφόρων ἐντόμων καὶ δὴ τοῦ λεκανίου. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου συνεπέρανον ὅτι ἡ παρουσία ἐπὶ τῶν ἐλαιῶν τοῦ λεκανίου ἔχει ὡς φυσικὴν συνέπειαν τὴν ἐμφάνισιν τῆς καπνίας. Πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου πλεῖστα ὅσα ἀντίδοτα ἐφηρμόσθησαν, ἐξ ὧν ἁπλούστερον καὶ ἐπιτυχέστερον εἶναι οἱ ψεκασμοὶ τῶν πασχόντων μερῶν τῆς ἐλαίας διὰ τοῦ ἑξῆς μίγματος: ὕδωρ 100 ὀκάδες, φορμόλη 1 ὀκᾶ καὶ ἀνθρακικὸν νάτριον 1 ὀκᾶ.

2. *Δευτερομύκητες.* Ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν μυκήτων τούτων συνηθέστερον προσβάλλουσι τὴν ἐλαίαν τα γένη *ἀσκόχυτος, γλοιοσπόριον, διπλοδία, κυκλοκόνιον, κυτοσπόριον* καὶ *φῶμα.* α') Ἀσκόχυτος (Ascochytus oleae). Ὁ μύκης οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ ὑαλώδους, κυλινδρικοῦ καὶ κοκκώδους μυκηλίου του, τῶν μονοχώρων ἢ διχώρων ὑαλοειδῶν σπορίων του καὶ τῶν μελανῶν ἢ μελανοφαίων πυκνιδίων του. Ὁ ἀσκόχυτος προσβάλλει τὰ φύλλα τῆς ἐλαίας. β') Γλοιοσπόριον (Gloeosporium olivarum). Ὁ μύκης οὗτος προσβάλλει κυρίως τὸν ἐλαιόκαρπον καὶ ἐπιφέρει τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *παστέλλα* πάθησιν, ἥτις ρικνώ ει τοὺς καρποὺς κατ' ἀρχὰς καὶ τέλος προκαλεῖ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ σαρκώματος τούτων, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐκ τοιούτων καρπῶν ἐξαγόμενον ἔλαιον εἶναι κακίστης ποιότητος. Ὡς μέσον καταπολεμήσεως ἐνδείκνυται ἡ διάλυσις θειικοῦ (1 ὀκᾶ θειικοῦ χαλκοῦ εἰς 1.000 ὀκάδας ὕδατος). γ') Διπλοδία (Diplodia oleae). Ὁ μύκης οὗτος φέρει μυκήλιον ἐκ κυλινδρικοῦ πλέγματος ἀποτελούμενον, χρώματος ἐλαιοπρασίνου, σπόρια ἀτρακτοειδῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, δίχωρα ἢ τετράχωρα, καὶ πυκνίδια, ἅτινα ἀναφαίνονται κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ φύλλου, ὁπότε τὸ προσβαλλόμενον τμῆμα γίνεται τ φρόν. δ') Κυκλοκόνιον (Cycloconium oleae). Ὁ μύκης οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ θαλλοῦ του, ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ λεπτοτάτων νηματίων ἀκανονίστου μορφῆς καὶ κιτρίνου χρώματος. Ὁ θαλλὸς οὗτος ἀναπτύσσεται κατὰ τὴν ἐπιδερμίδα τοῦ φύλλου τῆς ἐλαίας καὶ εἰσχωρῶν ἐντὸς τούτου διακλαδίζεται πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, προκαλῶν οὕτω πολυπληθεῖς σχισμὰς ἐπὶ τοῦ προσβληθέντος φύλλου. Τὰ ὑπὸ τοῦ μύκητος τούτου προσβαλλόμενα φύλλα ἀποξηραίνονται ἢ μερικῶς ἢ ὁλοκληρωτικῶς καὶ ἀποπίπτουσι μετὰ βραχὺ κατὰ τὸ μᾶλ-

Φύλλον ἐλαίας προσβληθὲν ὑπὸ τοῦ κυκλοκονίου.

Digitized by Google

λον ἢ ἧττον χρονικὸν διάστημα· ἐὰν δὲ δὲν καταπολεμηθῇ ἐγκαίρως ἡ νόσος, φυλλορροεῖ ὁλόκληρον τὸ ἐλαιόδενδρον καὶ εἶναι ἀνίκανον κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος νὰ καρποφορήσῃ λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἀρκετῶν χυμῶν καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς πλημμελοῦς φυσιολογικῆς λειτουργίας. ε΄) Κυτοσπόριον (Cytosporium oleae). Ὁ μύκης οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ, ὑαλώδους καὶ κοκκώδους μυκηλίου του, ἀναπτύσσεται ἐν τῷ παρεγχυματικῷ ἱστῷ τῶν φύλλων ὑπὸ μορφὴν κυλινδρικῶν ἢ κωνικῶν κηλίδων μελονοφαίου χρώματος καὶ ἀναφαίνεται εἰς τὰ ὑγρὰ ἐδάφη ἢ κατόπιν πολυομβρίας. στ΄) Φῶμα (Phoma oleae). Ὁ μύκης οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ μυκηλίου του, ὅπερ περιβάλλεται ἐκ κιτρινοπρασίνων νηματίων, τῶν ἐπιμήκων σποριῶν, ἅτινα εἶναι ὑαλώδους συστάσεως, καὶ τῶν σφαιρικῶν πυκνιδίων του. Τὸ φῶμα προσβάλλει κυρίως τὸν παρεγχυματικὸν ἱστὸν τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ἐλάσματος. Τὰ προσβαλλόμενα φύλλα γίνονται καστανόφαια καὶ τὰ τμήματα ἅτινα ἔπαθον ἀπονεκροῦνται.

3. *Λειχῆνες καὶ βρύα.* Οἱ διάφοροι λειχῆνες καὶ τὰ βρύα ἀναπτύσσονται κυρίως ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τῶν ἐλαιοδένδρων. Τὰ φυτικὰ ταῦτα παράσιτα ἐπιφέρουσι πλείστας ὅσας βλάβας εἰς τὰ ἐλαιόδενδρα ἢ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, διότι ἀπογυμνοῦντα τὰ δένδρα τῶν διαφόρων μορίων των (φύλλων, ἀνθέων, καρπῶν, φλοιοῦ κ.τ.λ.) ἐξασθενοῦσι τὰς φυσιολογικὰς αὐτῶν λει-

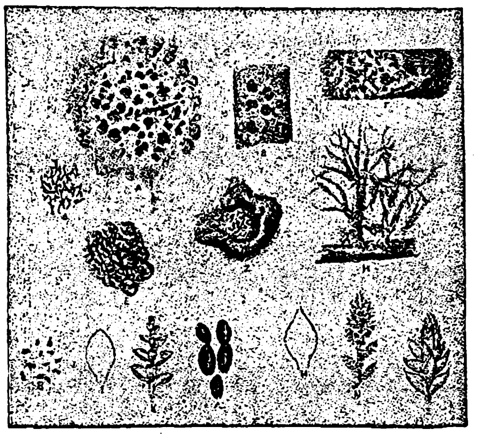

Λειχῆνες καὶ βρύα.

[Α='Ανθονία.—Β=Βαχίδιον. Γ=Ραμαλία.—Δ='Αγενία. Ε= Παρμελία.—Η = 'Ανάπτυχος.—Κ=Πεπτόδους —Ι= Φυλλάρια πεπτόδοντος.—Ν=Πτερογόνιον.—Ξ=Τμῆμα βλαστοῦ πτερογονίου.—Μ=Φύλλον πτερογονίου.]

τουργίας. Γενικῶς οἱ λειχῆνες καὶ τὰ βρύα καταστρέφονται διὰ διαλύσεως θειικοῦ σιδήρου (3 ὀκάδων θειικοῦ σιδήρου εἰς 100 ὀκάδας ὕδατος).

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀσθενειῶν ἡ ἐλαία προσβάλλεται καὶ ὑπὸ δύο παθήσεων, τῆς *ἐκσαρκώσεως* ἢ *καρκινώσεως*, καὶ τοῦ *κράδου*, ὧν τὰ αἴτια ὀφείλονται εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας αἰτίας. Ἐκσάρκωσις. Ἡ νόσος αὕτη, ἥτις εἶναι παρ' ἡμῖν γνωστὴ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *καροῦλες*, ἀπαντᾷ συνηθέστατα εἰς τὰς ἐλαίας τόσον παρ' ἡμῖν ὅσον καὶ εἰς πάσας τὰς ἐλαιοπαραγωγοὺς τῆς Μεσογείου χώρας. Ἐνδεικτικὸν τῆς προσβολῆς τῆς ἐλαίας ὑπὸ ταύτης εἶναι ἡ ἐμφάνισις, κυρίως ἐπὶ τῶν λεπτοτέρων τοῦ δένδρου κλάδων, ἀνωμάλων, ξυλοειδῶν καὶ ὀζωδῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποφύσεων μελανοῦ ἢ βαθέως καστανοῦ χρώματος. Αἱ ἀναφαινόμεναι ἐκσαρκώσεις ἀπομυζῶσι τοὺς χυμοὺς τοῦ δένδρου, ἡ δὲ τοιαύτη ἐκμύζησις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπίσχεσιν τόσον τῆς καρποφορίας ὅσον καὶ τῆς γενικῆς ἀναπτύξεως τοῦ δένδρου. Ἡ νόσος αὕτη ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἧλος* ἢ *λοπὰς* (*Θεοφρ.* Φ. Ἱστ. 4, 14, 3). Ἡ ἐκσάρκωσις τῆς ἐλαίας ἀποδίδεται εἰς διάφορα αἴτια. Κατά τινας τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα ταύτην ὀφείλονται εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, κατ' ἄλλους εἰς τὰς προξενουμένας κατὰ τὸν ῥαβδισμὸν τοῦ καρποῦ ἐκφλοιώσεις τῶν κλάδων, καὶ κατ' ἄλλους τέλος εἰς τὴν παρουσίαν ἀκάρεώς τινος, τοῦ *ὀρειβάτου* (Orivates). Τελευταίως διεπιστώθη ὑπὸ πλείστων φυτοπαθολόγων, ὅτι αἰτία τῆς ἀσθενείας εἶναι ἡ παρουσία εἰδικοῦ τῆς ἐλαίας βακτηρίου, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βάκιλλος τῆς ἐλαίας* (Bacillus oleae). Τοῦτο ἀπεδείχθη ἐπανειλημμένως, διότι ὁ ἐν λόγῳ βάκιλλος ἀπεμονώθη καὶ εἶτα ἐνεβολιάσθησαν διὰ τούτου ὑγιᾶ δένδρα, ἅτινα μετά τι χρονικὸν διάστημα προσεβλήθησαν ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης. Ἐκ τῶν ἀποτελεσματικωτέρων μέσων πρὸς πρόληψιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς ἐκσαρκώσεως εἶναι ἡ ἀφαίρεσις καὶ ἡ καῦσις τῶν προσβαλλομένων κλώνων, ἐφ' ὅσον δὲ ἡ νόσος ἔχει προχωρήσει, ἐνδείκνυται ἡ κλάδευσις τῶν κλώνων. Κράδος. Ἡ νόσος αὕτη ἀπαντᾷ συνήθως μετὰ τὴν κλάδευσιν τῶν δένδρων, ἥτις γίνεται εἰς ἀκατάλληλον ἐποχήν, διότι αἱ προξενούμεναι ὑπὸ τοῦ κλαδεύματος ἐπιπόλαιαι ἢ βαθεῖαι ἐντομαὶ ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἢ τῶν κλάδων εἴτε βραδέως ἐπουλοῦνται ἢ οὐδόλως (δὲν γλυκαίνονται, ὡς λέγουσιν οἱ ἐλαιοκαλλιεργηταί), ὁπότε καὶ ἐπὶ τῶν ἐντομῶν τούτων ἐμφανίζονται διάφοροι μύκητες τοῦ ἀθροίσματος τῶν ξυλοφθόρων καὶ ταχέως ἀναπτύσσονται, ἰδίως ὅταν ὑποβοηθῶνται καὶ ἐκ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν, ἤτοι βροχῆς, ὑγρασίας κτλ. Οἱ ἀναπτυσσόμενοι μύκητες μικρὸν κατὰ μικρὸν διαβιβρώσκουσι τὸ ξύλον, ἀποσυνθέτουσι τοῦτο καὶ τέλος καθιστῶσι τοῦτο κοῖλον. Τὴν νόσον ταύτην, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν κράδος, ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφραστος (Φ. Ἱστ. 1, 8, 5). Ὡς προληπτικὸν μέσον ἐνδείκνυται κλάδευσις κατὰ τὸν χειμῶνα διὰ πελέκεως ἢ κλαδευτηρίου καὶ ἐπούλωσις τῶν προξενουμένων βαθειῶν τυχὸν ἐντομῶν ἢ ἐκφλοιώσεων διὰ μίγματος ἀργίλλου καὶ βοείας κόπρου κατ' ἴσους ὄγκους.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ καλλιεργημένη ἐλαία προῆλθεν ἐκ τῆς ἀγρίας ἢ στείρας ἐλαίας, τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ εἶναι μικρότατοι καὶ δίδουσι πικρὸν καὶ ἐλάχιστα χρησιμοποιούμενον ἔλαιον. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐγνώριζον πλεῖστα εἴδη ἀγρίων ἐλαιῶν, ὡς τὴν *ἀγριελαίαν*, τὸν *κότινον*, τὴν *φυλίαν* (*Παυσ.* II, 32, 10.— *Διοσκορ.* I, 137—140). Δὲν εἶναι πιθανὸν τὸ ὑπὸ πολλῶν ὑποστηριζόμενον, ὅτι ἡ ἐλαία (ἰδίως ἡ ἀγρία) εἶναι δένδρον ἰθαγενὲς πασῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς, καὶ ὅτι αἱ διάφοροι αὐτῆς παραλλαγαὶ ἀπηντῶντο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὰς ῥηθείσας χώρας. Ἡ παρουσία τῆς ἐλαίας εἰς τὰς διαφόρους χώρας προῆλθεν ἐκ τῆς διασπορᾶς τῶν καρπῶν αὐτῆς, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τῶν διαφόρων πτηνῶν, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ διὰ πλεῖστα ἄλλα φυτά. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ καλλιεργημένη ἐλαία, ἐγκαταλειφθεῖσα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπεριποίητος, ἐγένετο ἐκ νέου ἀγρία. Φύλλα ἐλαίας εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα εἰς τὰ πλειοκαινικὰ στρώματα τοῦ Mougarino, 18 χιλιόμετρα περίπου μακρὰν τῆς Βολωνίας, ὡς καὶ πυρῆνες ἐλαίας εἰς τὰς νεολιθικὰς διαστρώσεις τοῦ El Garcel τῆς Ἱσπανίας. Εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας ἡ *ἐλαία ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Olea europaea) εὗρεν εὐνοϊκοὺς ὅρους πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ηὐδοκίμησε θαυμασίως. Κατὰ τὸν Θεόφραστον ἡ καλλιεργουμένη ἢ ἥμερος ἐλαία δὲν ἀπαντᾷ εἰς μεγαλυτέραν τῶν 300 σταδίων ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἀπόστασιν (*Θεοφ.*, Ἱστορ. Φυτ. VI, 2), ἂν καὶ παρετηρήθησαν καὶ μεγάλαι ἐλαιοφυτεῖαι εἰς παραλιμνίας ἐκτάσεις.

Οἱ περισσότεροι τῶν βοτανικῶν πιστεύουσιν, ὅτι ἡ ἐλαία μετεφέρθη, ὡς καὶ ἡ συκῆ, ἐκ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀσίας, ἂν καὶ ἐν τῇ σανσκριτικῇ δὲν ὑπάρχει λέξις δηλοῦσα τὸ φυτὸν τοῦτο. Οἱ λαοὶ τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῆς Ἀσσυρίας ἐπίσης τὴν ἠγνόουν καὶ μετεχειρίζοντο τὸ σησαμέλαιον (*Ἡρόδ.* I, 193.—*Στράβ.* XVI, 743 καὶ 746). Ἀντιθέτως ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς σημιτικοὺς λαούς, καὶ δὴ τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Αἰγυπτίους. Εἰς τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἡ ἐλαία καὶ τὸ ἔλαιον μνημονεύονται εἰς πλεῖστα ὅσα χωρία. Ἡ μετατροπὴ τῆς ἀγρίας ἐλαίας εἰς ἥμερον φαίνεται ὅτι εἶναι ἔργον τῶν λαῶν τῆς Συρίας. Ἡ *ἐλαία ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Olea europaea), φαίνεται ὅτι ἀνεφάνη, κατὰ πρῶτον, κατὰ τὰς νοτιοανατολικὰς χώρας τῆς Μεσογείου. Ὁ Στράβων ἀναφέρει ἀξιολόγους ἐλαιοφυτείας ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, Μελιτηνῇ καὶ τοῖς περιχώροις τῆς Σινώπης (*Στράβ.* II, 125, XI, 528, XII 535, 546, 556). Κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ἡ περιστερὰ τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε, ἐπιστρέφουσα, ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ῥάμφους της κλάδον ἐλαίας, τὸν ὁποῖον ἀπέκοψεν ἐκ τῶν ἐλαιῶν τοῦ ὄρους Ἀραρὰτ τῆς Ἀρμενίας (Γεν. VIII, 11). Ἡ ἐλαία μετηνέχθη ἐκ τῆς Συρίας εἰς τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὸν G. Schweinfurth, κατὰ τὴν ΙΘ' δυναστείαν, ἀπεικονίζετο δὲ ἤδη ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς ΙΗ' δυναστείας ὡς ἔμβλημα τῶν νικῶν τῶν φαραώ. Στέφανοι ἐξ ἐλαίας ἠκολούθουν τὰς πομπὰς τῶν μομιῶν κατὰ τὴν ΚΒ' καὶ ΚΕ' δυναστείαν. Οἱ Αἰγύπτιοι μετεχειρίζοντο διὰ καλλυντικὰς ἀλοιφάς των ὡς καὶ διὰ φωτισμόν, πλὴν τοῦ *ῥητινελαίου* ἢ *κίκεος* (*Ἡροδ.* II, 94.—*Στράβ.* XVII, 824.—*Πλίν.* XV, 25), καὶ τὸ ἔλαιον τῆς ἐλαίας. Ἐνωρίτατα ἡ ἐλαία μετηνέχθη ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὰς νήσους του Αἰγαίου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μεταξὺ τῶν προϊστορικῶν μνημείων, ἅτινα ἤχθησαν εἰς φῶς ὑπὸ τοῦ Fouqué εἰς τὴν νῆσον Θήραν, ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἴχνη ἐλαιοπιεστηρίου ἐκ λίθου λάβας κατεσκευασμένου (*Fouqué*, Santorin, σελ. 96).

Οἱ Ἐρ. Σλῆμαν καὶ Χ. Τσοῦντας ἀνεκάλυψαν πυρῆνας ἐλαίας εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τύρινθος καὶ τὰς οἰκίας καὶ τοὺς τάφους τῶν Μυκηνῶν (*Τσοῦντα*, «Ἐφημ. ἀρχαιολ.» 1889, σελ. 152), ἐπὶ τῶν σκηνῶν δέ, αἵτινες ἀπεικονίζονται εἰς τὰ χρυσᾶ κύπελα τοῦ Βαφιοῦ, ὡς καὶ εἰς τεμάχια ἀγγείου ἀνακαλυφθέντος ἐπίσης εἰς τὰς Μυκήνας (Ἐφημ. ἀρχαιολ. 1889, πίν. IX), ἀναπαρίστανται ἐλαιόδενδρα. Ταῦτα πάντα δεικνύουσιν ὅτι πολὺ πρὸ τῆς «Ἰλιάδος» καὶ τῆς «Ὀδυσσείας» οἱ λαοὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐγνώριζον τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας καὶ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἐλαίου. Ὁ Ὅμηρος πολλάκις ὁμιλεῖ περὶ τῆς χλοερᾶς ἐλαίας, ἣν τηλεθόωσαν καὶ τανύφυλλον ἀποκαλεῖ, καὶ ἧς τὸ σκληρὸν ξύλον ἐχρησίμευεν εἰς τὴν κατασκευὴν λαβῶν διαφόρων ἐργαλείων, οἱ δὲ καρποὶ πρὸς ἐξαγωγὴν εὐώδους ἐλαίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ζωϊκὸν λίπος (ἄλειφαρ), δι' οὗ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες ἤλειφον τὸ σῶμά των διὰ νὰ ἀπαλυνθῇ καὶ ἀρωματισθῇ. Ὁ Hehn διατείνεται, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου ἡ ἐλαία μόλις ἤρχιζε καλλιεργουμένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ὅμηρος ἀναφέρων τὴν ἐλαίαν εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν *ἀγρίαν ἐλαίαν*, καὶ ὅτι τὸ ἔλαιον ἀνεφέρετο εἰς τὰ ποιήματα του ὡς σπάνιον καὶ πολυδάπανον προϊόν, ὅπερ προερχόμενον ἐξ Ἀνατολῆς μόνον οἱ πλούσιοι ἠγόραζον. Εἰς πλεῖστα ὅμως χωρία τῆς «Ἰλιάδος» καὶ τῆς «Ὀδυσσείας» γίνεται λόγος περὶ τῆς καλλιεργουμένης ἢ ἡμέρου ἐλαίας (Ἰλ. Ρ, 53—58, Ὀδυσ. Ε, 476—477). Κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη ἡ ἐλαία ὑπῆρχε πανταχοῦ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, καὶ ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν διαφόρων λαϊκῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων ἡ ἐλαία ἐκ παλαιοτάτων χρόνων μετεφέρθη, μετεφυτεύθη καὶ ἐκαλλιεργήθη ἐκεῖ. Ἐποχήν τινα ὁ Θαλῆς προεῖδεν, ἐκ τῶν ἀστρονομικῶν του παρατηρήσεων, ὅτι ἡ ἐσοδεία τοῦ ἔτους ἐκείνου θὰ ἦτο ἐξαιρετική, ἐγκατέστησε πλῆθος ἐλαιοπιεστηρίων εἰς τὰς νήσους Μῆλον καὶ Χίον (*Ἀριστοτέλ.* Πολιτ. I, 4, 5). Παρὰ τὴν Ἔφεσον ὑπῆρχεν ἱερά τις πηγή, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὑπέλαιος*, παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχεν ἡ ἱερὰ ἐλαία, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἡ Λητὼ ἐγέννησε τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἄρτεμιδα. Τὸ γεγονὸς τοῦτο λέγεται ὅτι συνέβη εἰς τὴν Δῆλον, ὅπου ἐπίσης ὑπῆρχεν ἱερά τις ἐλαία (*Ὀβιδ.* Μεταμορφ. VI, 335.—*Παυσαν.* VIII, 23, 5).

Ὁ Αἰσχύλος προσδίδει εἰς τὴν Σάμον τὸ ἐπίθετον *ἐλαιόφυτος* (*Αἰσχ.* Περσ., 884). Ἐν τῇ νήσῳ Ρόδῳ, παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ὑπῆρχε θαυμάσιον δάσος ἐξ ἐλαιῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος ἡ Κύπρος παρῆγε θαυμασίαν ποιότητα ἐλαίου (*Στράβ.* XIV, 686). Εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ ἐλαία μετηνέχθη βραδύτερον. Ὁ Ἡσίοδος οὐδαμοῦ ὁμιλεῖ περὶ ἐλαίας. Κατά τινα διήγησιν, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἡρόδοτον, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ ἐλαία δὲν ἦτο γνωστὴ παρὰ μόνον εἰς τὴν Ἀττικὴν (*Ἡροδ.* V, 82), φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς ἦτο καταλληλότερον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἀπὸ τὰ ἐδάφη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Πελοποννήσου (*Σοφοκλ.* Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 695). Ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος ἀποδίδει ἐσφαλμένως τὴν μεταφοράν της εἰς τὸν Πεισίστρατον (*Δίων Χρυσ.* XXV 281), ἐνῷ ὁ Πεισίστρατος καὶ ὁ Σόλων ἐπεβοήθησαν μόνον ποικιλοτρόπως τὴν ἐλαιοκομίαν (*Αἰλιαν.* Ποικιλ. Ἱστορ. IX, 25). Ὁ Σόλων διὰ διαφόρων νομοθετημάτων ἐπροστάτευσε τὴν καλλιέργειάν της καὶ ἀπηγόρευσεν ἐπὶ μεγάλῃ χρηματικῇ ποινῇ εἰς τοὺς καλλιεργητὰς νὰ ἐκριζῶσι πλείονα τῶν δύο ἐλαιοδένδρων κατ' ἔτος. Ἡ ἐλαία εἰδικῶς ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ διετηρεῖτο ἐπιμελῶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει τὸ δένδρον, ὅπερ ἡ θεὰ ἔκαμε νὰ ἀναβλαστήσῃ ἐκ τῆς γῆς μετὰ τὴν ἔριν αὐτῆς πρὸς τὸν Ποσειδῶνα (*Ἡροδ.* VIII, 55. *Πλιν.* XVI, 24. *Παυσ.* I, 27,2). Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρουν τὴν ἐλαίαν ὡς ἐθνικὸν οὕτως εἰπεῖν δένδρον καὶ διετείνοντο ὅτι πᾶσαι αἱ ἀλλαχοῦ κείμεναι ἐλαῖαι ἐξ Ἀθηνῶν προήρχοντο. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὀνομασταὶ ἦσαν αἱ ἐλαῖαι τῆς Συκιῶνος καὶ τῆς ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ αἱ τῆς Τιθορέας (*Βιργ.* Γεωργ. II, 519). Ἐν Ὀλυμπίᾳ ὑπῆρχεν ἀγρία ἐλαία, τὴν ὁποίαν λέγεται ὅτι μετέφερε καὶ ἐφύτευσεν ὁ Ἡρακλῆς ἐκ τῶν ὑπερβορείων χωρῶν καὶ μὲ τοὺς κλάδους τῆς κατεσκεύαζον τοὺς στεφάνους τοὺς χρησιμοποιουμένους διὰ τοὺς νικητὰς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων (*Παυσ.* V, 7, 7 καὶ 15, 3).

Καλλιέργεια τῆς ἐλαίας. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας μετεφέρθη εἰς τὴν δυτικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων, ἢ καὶ πρὸ αὐτῶν ὑπὸ τῶν Φοινίκων θαλασσοπόρων. Κατά τινα παράδοσιν ἡ διάδοσις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὸν ἥρωα Ἀρισταῖον, υἱὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς νύμφης Κυρήνης, ὅστις ἐγεννήθη εἰς τὸ μέρος ἔνθα βραδύτερον ᾠκοδομήθη ἡ πόλις Κυρήνη. Ὁ ἡμίθεος οὗτος, ὅστις ὑπῆρξε βοσκὸς καὶ περιηγητής, περιηγήθη ἀλλεπαλλήλως τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Ἀρκαδίαν, τὴν Κῶ, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Σικελίαν, καὶ πανταχοῦ ὅπόθεν διῆλθεν ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὸν πολιτισμόν. Οἱ ἀρχαῖοι εἰς τοῦτον ἀπεδίδουν ἐπίσης τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἐκθλίψεως τοῦ ἐλαίου καὶ τῶν ἐλαιοπιεστηρίων (*Πλιν.* VII, 199). Εἰς τὴν Σικελίαν μάλιστα ἰδιαιτέρως ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν ἐλαιοκαλλιεργητῶν, καθὼς ἀναφέρει ὁ Διόδωρος (*Διοδ.* IV, 82). Εἰς πάσας τὰς ἐποχὰς τῆς ἀρχαιότητος ἡ ἐλαία ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων προϊόντων τῆς Κυρηναϊκῆς πενταπόλεως (*Σκύλαξ*, 108.—*Διοδ.* III, 50.—*Θεοφ.* Ἱστ. φυτ. V, 3). Ἐκ τῆς Κυρηναϊκῆς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μετηνέχθη εἰς τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν νότιον Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ἐβελτιώθη καὶ ἐξηπλώθη ἡ καλλιέργεια τῆς ὑπὸ τῶν ἀνθουσῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Κατὰ τοὺς προσβυτέρους χρόνους πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ταρκυνίου τοῦ πρεσβυτέρου (580 π. Χ.) οὔτε τὸ Λάτιον, οὔτε ἡ Ἱσπανία, οὔτε ἡ Τύνις ἐγνώριζον ἀκόμη τὴν ἐλαίαν (*Πλιν.*

Digitized by Google

XV, 1). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἐλαία μετηνέχθη εἰς τὴν Ρώμην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Καμπανίας καὶ αἱ σχετικαὶ λατινικαὶ ὀνομασίαι, olea, oleum κτλ. προῆλθον ἐκ παραφθορᾶς τῶν ἑλληνικῶν τοιούτων. Τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς καλλιεργείας τῆς ἐλαίας ἦσαν οἱ Θούριοι καὶ ὁ Τάρας (*Πλιν.* XV, 20, *Ἀθην.* II, 67). Ἐντῇ κεντρικῇ Ἰταλίᾳ ἐκαλλιεργεῖτο κυρίως εἰς τὰς περὶ τὸ Κασῖνον χώρας καὶ τὴν Σαβίνην. Ἐν τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ κυρίως περὶ τὴν Λιγουρίαν (*Στράβ.* V, 288, *Κολουμ.* V, 8. *Πλιν.* XV, 13). Ἐν τῇ ἀνατολικῇ λεκάνῃ τῆς Ἀδριατικῆς, ἐν Ἰστρίᾳ, ὑπῆρχον ἄρισται ἐλαιοφυτεῖαι (*Στράβ.* VII, 489. *Πλιν.* XV, 8. *Παυσαν.* X. 32, 19). Εἰς τὴν Γαλατίαν οἱ Φωκαεῖς ἐφύτευσαν ἐλαίας εἰς τὰ πέριξ τῆς Μασσαλίας (*Στράβ.* IV, 180). Εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἡ ἐλαία ἀπήντα εἰς πάσας τὰς παραμεσογειακὰς χώρας καὶ ἰδίᾳ ἐν Τουρδητανίᾳ καὶ Βετικῇ, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς καὶ εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν παράλια δὲν ηὐδοκίμει (*Στράβ.* III. 144, *Πλιν.* XV, 8). Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Ἀφρικῆς ὑπῆρξεν ἄξενον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλαίας καὶ τῆς ἀμπέλου (*Πλιν.* XV, 8). Ἡ ἐλαία μετεφέρθη εἰς τὰ ἀφρικανικὰ παράλια ὑπὸ τῶν Φοινίκων καὶ διεδόθη καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες εἶχον ἀνάγκην νὰ διανέμωσι δωρεὰν τὸ ἔλαιον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πρωτευούσης των, ηὐνόουν ἰδιαιτέρως τὴν καλλιέργειαν καὶ διάδοσίν της. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τύνιδος εὑρέθησαν ἴχνη ἀρχαίων ἐλαιοφυτειῶν, καθὼς καὶ ἐρείπια ἐλαιοπιεστηρίων. Οἱ Ἄραβες συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μουσουλμανικῆς ἐπιδρομῆς συνεχῆ δάση ἐξ ἐλαιῶν ἐξετείνοντο ἀπὸ τῆς Τριπολίτιδος μέχρι τῆς Ταγγέρης. Κυρίως αἱ ἐλαῖαι ηὐδοκίμουν εἰς τὴν Τύνιδα, τὴν Ἀλγερίαν καὶ τὰ περὶ ταύτην ὑψώματα, ἔνθα καὶ ἐκαλλιεργοῦντο εἰς κλιμακωτὰς γαίας.

Κατὰ τὸν Κάτωνα, μεταξὺ τῶν φυτῶν εἰς ἃ ἔπρεπεν οἱ καλλιεργηταὶ νὰ δίδωσιν ἰδιάζουσαν προσοχὴν ἦσαν ἡ ἄμπελος, τὰ λαχανευόμενα φυτά, ἡ ἰτέα καὶ ἡ ἐλαία. Κατὰ τὸν Κολουμέλλαν, ἡ ἐλαία κατεῖχε τὴν πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν φυτῶν, ἐκαρποφόρει ἅπαξ ἀνὰ διετίαν καὶ παρὰ τὰς μικρὰς φροντίδας ἅστινας ἀπῄτει διὰ τὴν καλλιέργειάν της ἀπέδιδε περισσότερον παντὸς ἄλλου καρποφόρου φυτοῦ (*Κολουμ.* V, 9). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι ἀγρονόμοι περιέγραφαν λεπτομερῶς τὴν φύτευσιν, τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν καρποφορίαν τῆς ἐλαίας. Κατ' αὐτοὺς διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς ἐλαίας ἀκατάλληλα εἶναι τὰ λίαν ὑγρὰ ἢ λίαν ξηρὰ καὶ λεπτὰ ἐδάφη καὶ τὰ ψυχρὰ

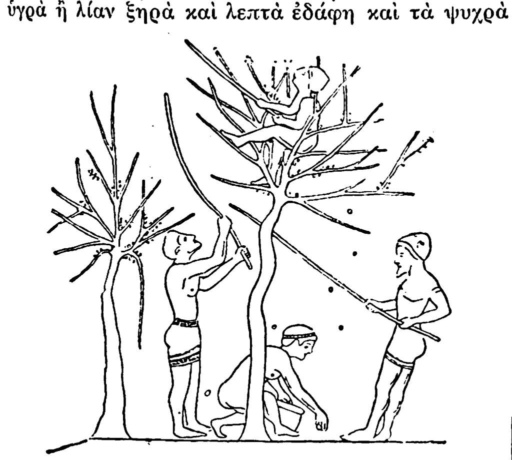

Συγκομιδὴ ἐλαιῶν.
[Παράστασις ἐπὶ ἀγγείου ἀποκειμένου εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον.]

ἢ πολὺ θερμὰ κλίματα. Εἰς τὰ εὔκρατα κλίματα ἀποδίδει πλουσιώτατον καρπὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἔλαιον. Ὅπως καὶ σήμερον, οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διεκρίνοντο πλεῖσται ποικιλίαι, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστὴ διὰ τὸ ἐκλεκτῆς ποιότητος ἔλαιόν της ἦτο ἡ *ἐλαία ἡ βασιλικὴ* (Olea regia). Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων ἐγίνετο διὰ καταβολάδων ἢ διὰ μεταμοσχευμάτων. Τὰς ἐλαίας ἐφύτευον κατὰ παραλλήλους σειρὰς καὶ εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων, οὕτως ὥστε νὰ ἀερίζωνται ἐπαρκῶς καὶ νὰ ἡλιῶνται. Ἕκαστον ἔτος ἔσκαπτον τὰς ῥίζας τῶν ἐλαιῶν καὶ ἀπέσπων ἐκεῖθεν τὰ τυχὸν βλαβερὰ χόρτα καὶ τοὺς μύκητας, καὶ ἐλίπαινον καλῶς ταύτας. Ἐπίσης συχνάκις ἐνεβολίαζον τὰς ἀγρίας ἐλαίας καὶ καθίστων ταύτας καρποφόρους. Κατὰ τὴν κατάλληλον ἐποχὴν συνέλεγον ἢ διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ ῥαβδισμοῦ τοὺς ὡρίμους καρποὺς καὶ οὐδέποτε ἄφινον αὐτοὺς νὰ πίπτωσι μόνοι ἐκ τῶν δένδρων, διότι οὔτε διὰ βρῶσιν οὔτε διὰ παρασκευὴν καλῆς ποιότητος ἐλαίου ἐθεωροῦντο κατάλληλοι. Ἀναλόγως τῆς χρήσεως δι' ἣν προωρίζοντο, συνελέγοντο ἢ τελείως ὥριμοι, ἢ ἡμιώριμοι ἢ πράσιναι ἢ ὑποπράσιναι. Ἀρχαῖαι ζωγραφίαι ἐπὶ ἑλληνικῶν δοχείων ἀπεικονίζουσιν ἐργάτας ἐφωδιασμένους διὰ μακρῶν ῥάβδων, δι' ὧν ἐκτύπων τοὺς κλάδους, ὅπως ἀποσπασθῶσιν αἱ ἐλαῖαι.

Χρῆσις ἐλαίας καὶ ἐλαιῶν. Ἡ ἐλαία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ πλείστας ἀνάγκας τοῦ βίου. Τὸ ξύλον της, λόγῳ τῆς σκληρότητός του, δύναται εὐκόλως νὰ στιλβωθῇ καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν κατασκευὴν λαβῶν πελέκεων καὶ ῥοπάλων. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει, ὅτι ἐκ ξύλου ἐλαίας κατεσκευάσθη ὁ πέλεκυς τοῦ Πισάνδρου (*Ὁμ.* Ἰλ. N. 612) καὶ τὸ ῥόπαλον τοῦ Πολυφήμου (Ὀδυσ. I, 320). Ὁ Θεόκριτος ἀναφέρει ὅτι καὶ τὸ ῥόπαλον τοῦ Ἡρακλέους ἐκ κλάδου ἐλαίας ἦτο κατεσκευασμένον (*Θεοκρ.* XXV, 207). Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξ ἀνθεκτικοῦ κλάδου ἐλαίας κατεσκεύασε τὴν νυμφικὴν κλίνην του (*Ὀδυσ.* Ψ, 190). Ὅταν οἱ Ἐπιδαύριοι παρεπονήθησαν εἰς τὸ μαντεῖον διὰ τὰς ἀγόνους γαίας των, ἡ Πυθία διέταξε τούτους νὰ στήσωσιν ἐν Δαμίᾳ καὶ Αὐξησίᾳ ἀγάλματα ἐκ ξύλου ἐλαίας (*Ἡροδ.* V, 82. *Παυσ.* II, 30, 4). Τὸ δένδρον τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ὡς σύμβολον τῆς εὐφορίας. Ἐπίσης ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς ἔμβλημα τῆς καθάρσεως· διὰ τοῦτο ἐκάλυπτον, εἰς πλείστας ἑλληνικὰς πόλεις, καὶ τοὺς νεκροὺς διὰ φύλλων ἐλαίας. Ὁ Θησεύς, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του διὰ Κρήτην, προσέφερε πρὸς ἐξευμενισμὸν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα κλάδον *ἀστῆς ἐλαίας* ἐκ τῆς ἀκροπόλεως, προσδεδεμένον διὰ λευκῶν ἰνῶν καννάβεως (*Πλουτ. Θησ.* 18). Οἱ ἱκέται, τόσον ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, προσήρχοντο πρὸ τῶν ναῶν μετὰ κλάδων ἐλαίας. Γενικῶς ἡ ἐλαία ἦτο τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς νίκης. Οἱ νικηταὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἐλάμβανον ὡς ἔπαθλον στεφάνους κεκοσμημένους διὰ φυλλωμάτων ἐλαίας, λαμβανομένων ἐκ τοῦ ἱεροῦ δένδρου τῆς ἀκροπόλεως. Μετὰ τὴν Σαλαμῖνα ἡ Σπάρτη προσέφερεν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα στέφανον ἐξ ἐλαίας (*Ἡροδ.* VIII, 126. *Πλουτάρχ.* Θεμ. 21). Εἰς τὴν Ρώμην οἱ θριαμβευταὶ ἐστεφανοῦντο διὰ κλάδου δάφνης, ἀλλ' οἱ ministri triumphantium, οἵτινες τοὺς συνόδευον, ἔφερον κλάδους ἐλαίας. Οἱ ἀρχαῖοι ἔτρωγον τὰς ἐλαίας νωπὰς ἢ ἐν ἅλμῃ συσκευασμένας (cibaria). Εἰς τὴν Ρώμην αἱ τοιαῦται ἐλαῖαι προσεφέροντο ἐν ἀρχῇ τοῦ γεύματος καὶ ἐκαλοῦντο gustatio (γεῦσις). Εἰς τὴν «Ὀδύσσειαν» ἡ ἐλαία κατετάσσετο μεταξὺ τῶν δένδρων, ὧν ἡ θέα ἐξῆπτε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ταντάλου (*Ὁμ.* Ὀδυσ. Λ, 588). Ἡ παρασκευὴ τῶν ὡρίμων καὶ καταλλήλως παρεσκευασμένων ἐλαιῶν (olivarum conditura) ἀπῄτει ἰδιαιτέραν προσοχὴν (*Κολουμ.* XII, 49, 50. *Πλιν.* XV, 16, XXIII, 73). Ἐγίνετο δὲ ἢ ἐν ἅλμῃ, ἢ ἐν ὄξει, ἢ ἐν ἐλαίῳ μετὰ διαφόρων ἀρωματικῶν σπερμάτων ἢ φύλλων φυτῶν, ἀκριβῶς ὅπως καὶ σήμερον. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΝΟΜ.] Ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία προβλέπει περὶ τῆς προστασίας τῆς καλλιεργείας τῆς ἐλαίας. Οὕτω διὰ τοῦ νόμου ΤϞΕ' τοῦ 1856 ὡρίσθη, ὅτι «αἱ ἐθνικαὶ ἀγριελαῖαι (αἱ ἀνήκουσαι τουτέστιν εἰς τὸ δημόσιον), ἐμπεριεχόμεναι εἰς ἀκαλλιεργήτους τόπους κατὰ 10 τοὐλάχιστον κατὰ στρέμμα, παραχωροῦνται πρὸς ἐξημέρωσιν εἰς τὸν πρῶτον αἰτοῦντα». Ὁ ἀναδεχόμενος τὴν ἐξημέρωσιν καλλιεργητὴς ὑποχρεοῦται: α') νὰ ἐγκεντρίσῃ τὰ ἐλαιόδενδρα, β') νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ διαστήματα δι' ἐμφυτεύσεως ἐλαιῶν ἢ ἄλλων προσοδοφόρων δένδρων, καὶ γ') νὰ ἐκχερσώσῃ ἐντὸς πέντε ἐτῶν ἐντελῶς τὰς γαίας. Ὁ ἐκπληρῶν τὰς ὑποχρεώσεις ταύτας καλλιεργητὴς καθίσταται μετὰ παρέλευσιν 12 ἐτῶν κύριος τοῦ ἡμίσεος τοῦ κτήματος. Τὸ ἕτερον ἥμισυ διατίθεται ὑπὸ τοῦ δημοσίου διὰ δημοπρασίας, ἐκτὸς ἐὰν ὁ καλλιεργητὴς τοῦ πρώτου ἡμίσεος προσφερθῇ ἐγκαίρως διὰ τὴν κατ' ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας ἀγοράν του. Διὰ τοῦ νόμου ΣΝΒ' τοῦ 1867 ἐπετράπη ἡ ἐκρίζωσις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μεταφυτεύσεως τῶν ἐθνικῶν ἀγριελαιῶν, ὅσαι δὲν παρεχωρήθησαν δυνάμει τοῦ ἀνωτέρω νόμου ΤϞΕ' τοῦ 1856 πρὸς ἐγκεντρισμόν. Ἡ ἐκκοπὴ ἀγριελαιῶν πρὸς ἄλλην παρὰ τὸν σκοπὸν τῆς μεταφυτεύσεως χρῆσιν τιμωρεῖται κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ΣΝΒ' ὡς δασικὸν ἀδίκημα. Ὁ νόμος οὗτος ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ἐν Μακεδονίᾳ διὰ Β. Δ. τοῦ 1914.

Περὶ ἐκριζώσεως καὶ κλαδεύματος ἐλαιῶν. Κατὰ τὸν νόμον 1366 τοῦ 1918 (ἄρθρον 6) δύναται ν' ἀπαγορευθῇ, διὰ διατάγματος ἐκδιδομένου μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συμβουλίου τῆς γεωργίας, καθ' ὅλον τὸ κράτος ἢ κατὰ τόπους ἡ ἄνευ ἀδείας, ἐκδιδομένης ὑπὸ ἀρχῆς καθοριζομένης εἰς τὸ διάταγμα, ἐκρίζωσις ἢ ἄλλη καταστρεπτικὴ κοπὴ ἐλαιοδένδρων. Διὰ διατάγματος ἐπίσης δύναται νὰ καταστῇ καθ' ὅλον τὸ κράτος ὑποχρεωτικὸν τὸ κλάδευμα ἢ ὁ καθαρισμὸς ἢ ἡ ἀραίωσις τῶν ἐλαιοδένδρων.

Τὸν νόμον τοῦτον κατέστησεν ἀναγκαῖον ἡ σημειωθεῖσα εἰς ὡρισμένας περιφερείας τοῦ κράτους ἀθρόα ἐκρίζωσις καὶ καταστροφὴ ἐλαιοδένδρων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μεταπωλήσεως αὐτῶν ὡς καυσοξύλων καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς καλλιεργείας τῆς ἐλαίας δι' ἄλλων νομιζομένων περισσότερον ἐπικερδῶν. Συνεπείᾳ δὲ τοῦ νόμου τούτου ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 26 Ἰουνίου 1918 διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύθη ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ Οἰτύλου ἡ ἐκρίζωσις, ἡ ὑπερβολικὴ κλάδευσις καὶ ἡ καταστρεπτικὴ κοπὴ τῶν ἐλαιοδένδρων ἄνευ ἀδείας τοῦ νομογεωπόνου. Ἡ ἄδεια τῆς μὲν ἐκριζώσεως ἢ ἀποκοπῆς παρέχεται προκειμένου μόνον περὶ ξηρῶν ἢ ἡμιξήρων ἐλαιοδένδρων ἢ ἀναγκαίας δενδραραιώσεως, τῆς δὲ ὑπερβολικῆς κλαδεύσεως ἐφ' ὅσον αὕτη ἐπιβάλλεται διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δένδρου. Ἡ ἰσχὺς τοῦ διατάγματος τούτου ἐπεξετάθη κατόπιν καὶ εἰς τὰς νήσους Κρήτην καὶ Κέρκυραν.

Ταμεῖα ἐλαίας. Περὶ τῆς ἱδρύσεως ταμείου ἐλαίας προὐνόησε τὸ πρῶτον ὁ νόμος 1366 τοῦ 1918. Ἀλλ' αἱ σχετικαὶ διατάξεις του κατηργήθησαν διὰ τοῦ εἰδικοῦ νόμου 2805 τοῦ 1922 «περὶ συστάσεως ταμείου ἐλαίας», δι' οὗ ἐπεδιώχθη ἡ προσφορωτέρα ὀργάνωσις τοῦ ταμείου τούτου. Ὁ νόμος οὗτος ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους τροποποιήσεις διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 6 Νοεμβρίου 1923 καὶ διὰ τῶν νόμων 3147 τοῦ 1924 καὶ 3553 τοῦ 1928. Τὸ κατὰ τὸν νόμον 2805 συνιστώμενον ταμεῖον σκοπεῖ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν χρηματικῶν μέσων πρὸς πρόληψιν καὶ θεραπείαν τῶν ἀσθενειῶν τῆς ἐλαίας ἐξ ἐπιβλαβῶν ἐντόμων καὶ φυτικῶν παρασίτων. Ὡς πόροι δὲ αὐτοῦ ὁρίζονται πρόσθετος φόρος ἐπὶ τοῦ ἐλαίου καὶ τῶν ἐλαιῶν, ἐτησία ἐπὶ ἀπολήψει εἰσφορὰ τοῦ δημοσίου μέχρι 10 ἑκατομμυρίων δραχμῶν καὶ ἡ ἀξία τῶν μεταπωλουμένων φαρμάκων καὶ ἐργαλείων. Τὸ ταμεῖον ἑδρεύει ἐν Ἀθήναις καὶ διοικεῖται ὑπὸ συμβουλίου ἀπαρτιζομένου ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Φυτοπαθολογίας καὶ ἄλλων εἰδικῶν ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας.

Πλὴν τοῦ γενικὸν προορισμὸν ἔχοντος ταμείου τούτου ἱδρύθησαν καὶ τοπικὰ τοιαῦτα διὰ τῶν ἑξῆς νόμων:

α') Διὰ τοῦ νόμου 2753 τοῦ 1922 ἱδρύθη τὸ ταμεῖον ἐλαιοπαραγωγῆς Πηλίου, τοῦ ὁποίου ἡ ἁρμοδιότης ἐκτείνεται εἰς τοὺς 12 δήμους τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ φορολογικὸν διαμέρισμα Βόλου (βλ. *κατωτέρω φορολογία τῶν ἐλαιῶν*). Διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 9ης Ἰανουαρίου 1924 ὁ προορισμὸς τοῦ ταμείου τούτου ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν νόσων τῶν ὀπωροφόρων δένδρων.

β') Διὰ τοῦ νόμου 3147 τοῦ 1924, τροποποιηθέντος ὑπὸ τοῦ νόμου 3553 τοῦ 1928, συνεστήθη εἰς ἕκαστον τῶν νομῶν Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Λασιθίου ταμεῖον προνοίας ἐλαιοπαραγωγῆς, ἀποτελοῦν ἴδιον καὶ ἀνεξάρτητον νομικὸν πρόσωπον. Σκοπὸς τῶν ταμείων τούτων εἶναι ἡ προστασία τῆς ἐλαιοπαραγωγῆς. Ἡ δρᾶσις αὐτῶν δύναται νὰ ἐπεκταθῇ διὰ διατάγματος καὶ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν νόσων τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον τῶν ταμείων τούτων διατίθεται διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐλαιοπαραγωγῶν, ἤτοι διὰ τὴν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν, χορηγίαν λιπασμάτων ἐπὶ πιστώσει καὶ πιστώσεων πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐλαιουργίας, ἐπίσης δὲ διὰ τὴν σύστασιν φυτοπαθολογικῶν ἱδρυμάτων καὶ ἐλαιοκομικῶν σταθμῶν, διὰ τὴν βελτίωσιν καὶ διάδοσιν τῆς ἐλαιοπαραγωγῆς κλπ. Διὰ τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ νόμου τούτου ὡρίσθη, ὅτι οὗτος ἐφαρμόζεται διὰ διατάγματος καὶ εἰς ἄλλας ἐλαιοκομικὰς περιφερείας τοῦ κράτους καὶ μικροτέρας ἔτι τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας. Κατὰ συνέπειαν δὲ τῆς διατάξεως ταύτης ἱδρύθησαν ὅμοια ταμεῖα εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐλαιοπαραγωγοὺς περιφερείας.

γ') Διὰ τοῦ νόμου 3815 τοῦ 1929 ἱδρύθησαν τὰ ταμεῖα προνοίας ἐλαιοπαραγωγῆς Κεφαλληνίας καὶ Λευκάδος, ἔχοντα τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς τῶν ταμείων τῶν ἱδρυομένων διὰ τοῦ νόμου 3147.

Ὁ κύριος πόρος τῶν δυνάμει τῶν ἀνωτέρω νόμων λειτουργούντων ταμείων, προέρχεται ἐκ προσθέτου φορολογίας τοῦ ἐλαίου καὶ τῶν ἐλαιῶν, τοῦ ὁποίου τὸ ποσοστὸν προτείνεται παρ' αὐτῶν τούτων τῶν ταμείων, ἀνέρχεται δὲ εἴς τινας περιφερείας μέχρις 100 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τοῦ δημοσίου φόρου. Ἡ δρᾶσις τῶν ταμείων προνοίας ἐλαιοπαραγωγῆς θεωρεῖται ἐπιτυχής.

Διὰ κατατεθέντος ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1929 ἐνώπιον τῆς Βουλῆς νομοσχεδίου «Περὶ ὀργανώσεως τῆς ἐλαιοπαραγωγῆς», τελοῦντος ἤδη ὑπὸ τὴν ψῆφον αὐτῆς, πρόκειται νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ συστηματικωτέρα ἀναδιοργάνωσις τῶν ταμείων τούτων. Διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου καθορίζεται εὐρύτερος ὁ σκοπὸς τῶν ταμείων, ἑνοῦνται ταῦτα εἰς ὁμοσπονδίαν, εἰς ἣν ἀνατίθεται ἡ ἔρευνα τῶν ἀφορώντων τὴν ἐλαιοκομίαν καὶ ἐλαιουργίαν καὶ ὁ καθορισμὸς τελειοτέρων μεθόδων καλλιεργείας τῆς ἐλαίας καὶ γεωργικῆς ἐπεξεργασίας τῶν προϊόντων αὐτῆς, τὰ ταμεῖα δὲ ἐλαιοπαραγωγῆς ἐπιφορτίζονται καὶ μὲ τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ δημόσιον ἢ κοινότητας ἀγριελαιώνων, οἵτινες μετὰ 25ετίαν, ἐξημερωθέντες, περιέρχονται ὁριστικῶς κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὰ ταμεῖα, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐπανέρχονται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ κράτους.
Ε. Ι. Μ.

—**ἐλαία** (ἡ). Ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου *ἐλαία* (βλ. λ.).

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ ἐλαία ἢ *ἐλαιόκαρπος* (κοιν. *ἐληά*), εἶναι δρύπη μονόσπερμος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,

Digitized by Google

ζυγίζουσα ἀπὸ 1—5 γραμμάρια ἐφ' ὅσον προέρχεται ἐκ δένδρων ἐντατικῶς καλλιεργουμένων. Γενικῶς τὸ σχῆμά της εἶναι ᾠοειδές, διαφέρει ὅμως εἰς τὰς διαφόρους ποικιλίας· οὕτως εἶναι ἀπεστρογγυλωμένον, μετρίως ἐπίμηκες, κυλινδρικόν, ἐνίοτε ἐξωγκωμένον κατὰ τὸ μέσον της καὶ ἄλλοτε κατὰ τὰ ἄκρά της συμμετρικῶς ἢ καὶ ἀσυμμέτρως.

Τὸ *ἐπικάρπιον* σχηματίζεται ἐκ σειρᾶς κωνικῶν κυττάρων καλυπτομένων ὑπὸ συνεχοῦς ἐπιδερμίδος,

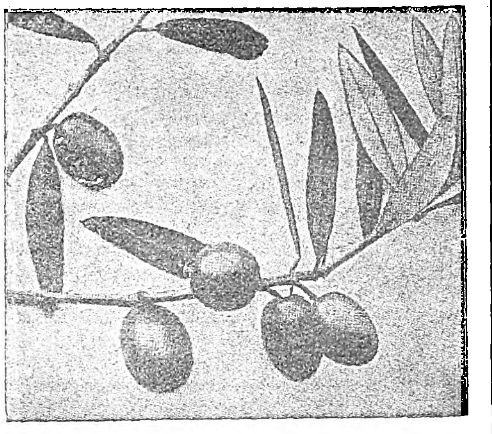

'Ελαία ἐπὶ κλάδου.

πρὸ τῆς τελείας δὲ ὡριμάνσεως ἐπιπόλαιαι ἐσοχαὶ διαυλακώνουσι τοῦτο. Αἱ διακλαδώσεις αὗται προέρχονται ἐκ τῆς μάζης τῶν ὑποδερμικῶν κυττάρων, ἅτινα ἔχουσιν ἀπεξυλωμένα τοιχώματα καὶ ἀποσπῶνται ἀπὸ τοῦ ἐπιφανειακοῦ στρώματος, τοῦ ἐπικαρπίου. Τὸ ἐπικάρπιον δυσκόλως ἀποσπᾶται ἐκ τοῦ ἐπιπολαίου στρώματος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν σάρκα τοῦ καρποῦ ἢ τὸ *μεσοκάρπιον*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεως τὸ σῶμα τοῦ μεσοκάρπου ἐπικαλύπτεται ὑπὸ σταγονιδίων ἐλαίου. Τὸ ξύλον τοῦ πυρῆνος, ὅπερ καλεῖται *ἐνδόκαρπος*, φέρει ἐξωτερικῶς διαυλακώσεις, ποικιλλούσας τόσον κατὰ τὸ βάθος ὅσον καὶ κατὰ τὸν ἀριθμόν, αἵτινες ἀποτυποῦσι πρόπλασμα, οὕτως εἰπεῖν, ἴδιον εἰς ἑκάστην ποικιλίαν. Γενικῶς αἱ ἐλαῖαι, ἀδιαφόρως τῆς ποικιλίας, φέρουσιν 75 % σάρκωμα, ἐπικάρπιον δηλαδὴ καὶ μεσοκάρπιον, καὶ 27 % πυρῆνα, ἐνδοκάρπιον δηλαδὴ καὶ κόκκον ἢ ἀμύγδαλον. Μεμονωμένος ὁ κόκκος ἀποτελεῖ τὰ 3,20 % τοῦ γενικοῦ βάρους τῆς ἐλαίας.

Ἡ ἄνθησις τῆς ἐλαίας ποικίλλει εἰς τοὺς διαφόρους τόπους. Γενικῶς λαμβάνει χώραν ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι καὶ τοῦ Ἰουνίου, ὁπότε οἱ καρποὶ διαμορφοῦνται μετὰ 1—1 ½ μῆνα, αὐξάνονται σχεδὸν μέχρι τοῦ τέλους Σεπτεμβρίου, ἀλλ' ὁ πυρὴν λαμβάνει τὴν τελικὴν μορφήν του καὶ τὸν ὄγκον του μέχρι τοῦ Αὐγούστου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ σάρκωμα συμμετέχει μόνον εἰς τὴν γενικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καρποῦ.

Ὁ πράσινος χρωματισμὸς ὠχροῦται ἐλαφρῶς καὶ εἶτα ἡ ἐλαία λαμβάνει ἰῶδες χρῶμα ὅπερ βραδύτερον μεταβάλλεται εἰς φαιὸν καὶ ὑπομέλαν ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ὡρίμανσις, ἥτις συντελεῖται κατὰ Νοέμβριον ἢ Δεκέμβριον ἢ καὶ ἐνωρίτερον ἢ βραδύτερον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ τῶν διαφόρων κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῶν μερῶν εἰς ἃ φύονται (βλ. λ. *ἐλαία [Ελαιοκ.]*). Τὸ ἔλαιον σχηματίζεται ἐντὸς τῶν ἐλαιῶν κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν τῆς ἀναπτύξεώς των, ἥτις ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν ἀποσκλήρυνσιν τοῦ πυρῆνος, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ καρπὸς χρώννυται ἰώδης. Ἡ μεγαλυτέρα ποσότης ἐλαίου ἐν τῷ καρπῷ περιέχεται εἰς τὸ περιβάλλον τὸν πυρῆνα στρῶμα τοῦ καρποῦ, ὅπερ καλεῖται *σάρκωμα*. Ὁ ἐμπλουτισμὸς εἰς ἔλαιον τοῦ σαρκώμα-

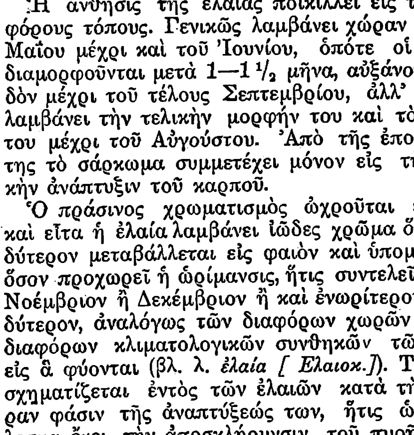

'Ελαία.

[1=Ὁλόκληρος καρπός. 2=Καρπὸς κατὰ κάθετον τομήν. 3=Πυρήν. 4=Ἐγκαρσία τομη τοῦ πυρῆνος. 5=Κόκκος.]

τος κυμαίνεται ἀπὸ 10 % μέχρι καὶ 45 % τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ καρποῦ, ἀναλόγως τῶν διαφόρων χωρῶν, τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους καθ' ἣν ὡριμάζουσιν οἱ καρποί, τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, τῆς ἀνομβρίας ἢ τῆς πολυομβρίας, τῆς λιπάνσεως ἢ μὴ τῶν ἐλαιοφυτειῶν. Τὸ ξύλον τοῦ πυρῆνος εἶναι πτωχότατον εἰς λιπαρὰς οὐσίας, περίπου 1 %—1,2 %.

Αἱ ἐλαῖαι καταναλίσκονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων αὐτούσιαι ἢ πρὸς παραγωγὴν *ἐλαίου* (βλ. λ.). Διὰ τὴν αὐτούσιον κατανάλωσιν ἐκλέγονται πάντοτε αἱ καλυτέρας ποιότητος καὶ αἱ ὀγκωδέστεραι ἐλαῖαι. Αἱ τελείως ὥριμοι ἐλαῖαι ζυγίζουσι συνήθως 2,5 γραμμάρια καὶ ὑφίστανται μείωσιν (φύραν) τοῦ βάρους των 2 % (τὸ βάρος δηλαδὴ ὅπερ ἔχει ὁ πυρήν). Αἱ πράσιναι ἐλαῖαι ἐκτιμῶνται περισσότερον τῶν μελανῶν ὡς ἐπιτραπέζιον ἔδεσμα. Εἰς ἄλλα μέρη προτιμῶσι τὰς μελανὰς ἐλαίας, ἡμιωρίμους ἢ ὡρίμους τελείως, αἵτινες ἔχουσιν ἰδιάζουσαν γεῦσιν. Αἱ ἐλαῖαι πωλοῦνται εἰς τὰ καταστήματα τῶν ἀποικιακῶν καὶ ἐδωδίμων εἰς χῦμα *(ἐλιὲς τοῦ βαρελιοῦ)* ἢ καταλλήλως συσκευασμέναι ἐντὸς ὑαλίνων φιαλιδίων ἢ λευκοσιδηρῶν δοχείων. Διὰ τὴν τράπεζαν δέον νὰ ἐκλέγωνται χονδραί, στιλπναὶ καὶ οὐχὶ πλαδαραὶ ἐλαίαι, εἴτε πράσιναι, εἴτε μελαναὶ εἶναι αὗται.

Αἱ πράσιναι ἐλαῖαι. Αὗται εἶναι πτωχότεραι εἰς ἔλαιον τῶν μελανῶν ἢ ὡρίμων τοιούτων. Ἡ σύνθεσις τῶν ὡρίμων ἐλαιῶν εἶναι ἡ ἀκόλουθος: ὕδωρ 68 %, ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις 1 %, λιπαραὶ οὐσίαι 20 % καὶ ὑδρανθρακικαὶ 9 %. Αἱ ἐλαῖαι τρώγονται ἀφοῦ πρότερον διαβραχῶσι δι' ὀξυάλμης, ἥτις ἀφαιρεῖ ἀπὸ ταύτας τὴν δριμεῖαν καὶ πικρὰν γεῦσιν. Αἱ ὥριμοι ἐλαῖαι εἶναι γλυκύτεραι, ἔχουσι χρῶμα ἰῶδες πρὸς τὸ ὑποπράσινον, ἐκ τούτων δ' ἐξάγεται τὸ καταλληλότερον ἐπιτραπέζιον ἔλαιον. Αἱ ἐλαῖαι τοποθετοῦνται εἰς δοχεῖα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡμίρρευστον μεῖγμα ὕδατος καὶ τέφρας ξύλων καὶ πιέζονται ἄνωθεν δι' ἀρκετοῦ βάρους. Ἐντὸς τοῦ μείγματος τούτου τὰ δριμέα καὶ πικρά συστατικὰ τῶν ἐλαιῶν ἐξουδετεροῦνται. Ὅταν ἀπονεκρωθῇ ἡ σὰρξ τῆς ἐλαίας μέχρι τοῦ πυρῆνος, πλύνουσι ταύτας εἰς ψυχρὸν ὕδωρ διὰ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἀλισίβα καὶ διατηροῦσιν εἰς ἅλμην (70—100 γραμμάρια ἅλατος κατὰ λίτρον ὕδατος), ἀρωματίζοντες συγχρόνως ταύτας μὲ σπέρματα μαράθου, κοριάνδρου κτλ. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀνώτερω προπαρασκευῆς δέον νὰ μὴ

Διάφοροι ποικιλίαι ἐλαιῶν.

[1=Ἐλαία Λούκας (Ἰταλίας). 2=Μικροῦ μεγέθους (Ἰσπανική). 3=Ἑλληνική. 4=Πρασίνη. 5=Ὑπέρυθρος.]

ἐκτίθενται αἱ ἐλαῖαι εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, διότι ἀμαυροῦνται. Μετὰ τὴν διάβρεξιν ἐπί τινας ἡμέρας ἐντὸς τῆς ἅλμης, μεταφέρονται αὗται ἐντὸς δοχείου περιέχοντος ἐκλεκτῆς ποιότητος ἔλαιον καὶ ἀρτύονται μὲ κόκκους πεπέρεως, φύλλα δάφνης, γαρυφάλλων κτλ.

Αἱ πράσιναι ἐλαῖαι χρησιμοποιοῦνται ὡς ὀρεκτικόν, εἴτε αὐτούσιαι εἴτε ὀνθυλευμέναι (παραγεμισμένες). Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἅλμης πλύνονται διὰ ψυχροῦ ἢ χλιαροῦ ὕδατος καὶ σερβίρονται. Αἱ ἐλαῖαι ὀνθυλεύονται ὡς ἑξῆς: Ἐξάγεται ὁ πυρήν, ἀφοῦ σχισθῶσι προηγουμένως διὰ λεπτοῦ μαχαιριδίου καὶ εἶτα πληροῦνται διὰ ψόας (φιλέτου) ἀντσούγιας, κτλ. Αἱ οὕτω παρασκευαζόμεναι ἐλαῖαι χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὡς καρύκευμα διαφόρων ἐδεσμάτων. Ἐπίσης δι' ἐλαιῶν ὀνθυλεύονται αἱ περιστεραί, τὰ νησσίδια (παπάκια) καὶ ἕτερα πτηνά, ὡς καὶ διάφορα κυνήγια, ἤτοι λαγωοί, κτλ. Δ. Ν. Π.

—*['Εμπορευματ.]* Ἡ ἐν Εὐρώπῃ μέση παραγωγὴ *ἐλαιῶν* (καρποῦ) ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς 85.000.000 περίπου χιλιόγραμμα. Ἐκ τούτων πρώτη ἔρχεται ἡ Ἱσπανία, παράγουσα περὶ τὰ 40.000.000, δευτέρα ἡ Ἑλλὰς μὲ παραγωγὴν 25.000.000, τρίτη ἡ Γαλλία μετὰ τῶν ἀποικιῶν της μὲ παραγωγὴν 6.000.000 καὶ τετάρτη ἡ Ἰταλία μὲ παραγωγὴν 4.000.000 περίπου. Τὰ ὑπόλοιπα ἐξάγουσιν αἱ ἄλλαι χῶραι τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραγομένων ἐλαιῶν ἡ Ἱσπανία ἐξάγει ἐτησίως περὶ τὰ 20.000.000, ἡ Ἑλλὰς περὶ τὰ 10.000 000, ἡ Γαλλία μετὰ τῶν κτήσεών της περὶ 3.500.000 καὶ ἡ Ἰταλία 1.500.000 περίπου. Κυριώτεραι περιφέρειαι ἐξ ὧν ἐξάγονται αἱ βρώσιμοι ἑλληνικαὶ ἐλαῖαι εἶναι κυρίως ἡ Ἄμφισσα, ἡ Ἄρτα, αἱ Καλάμαι, τὸ Πήλιον καὶ ἡ Κέρκυρα. Σπουδαιότεροι καταναλωταὶ τῶν ἐλαιῶν μας εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος, καὶ ἰδίως ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ρουμανία, κατόπιν ἡ Αἴγυπτος. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰσάγει ἱκανὰ ποσὰ κατ' ἔτος καὶ ἡ Ἰταλία, ὁπόθεν κατόπιν καταλλήλου συσκευασίας μεταπωλοῦνται αἱ ἑλληνικαὶ ἐλαῖαι ὡς ἰταλικαί.

Τὰς ἐλαίας τὰς προωρισμένας διὰ τὴν ἐντοπίαν ἀγορὰν συσκευάζουσι συνήθως ἐντὸς βυτίων χωρητικότητος 50—100 ὀκάδων· αἱ τοιαῦται ἐλαῖαι ὑπολείπονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ποιότητα. Πλὴν τῶν βυτίων αἱ ἐλαῖαι, ἐφ' ὅσον προορίζονται δι' ἐξαγωγήν, δέον νὰ συσκευάζωνται εἰς λευκοσιδηρᾶ 3,5 καὶ 10 ὀκάδων καὶ εἰς ὑάλινα δοχεῖα ἢ φιάλας χωρητικότητος 100, 200 καὶ 400 δραμίων. Ἡ ποιότης τῶν ἐλαιῶν δέον ἰδιαιτέρως νὰ ἀπασχολῇ τὸν ἐλαιέμπορον, διότι τότε καὶ τὸ προϊόν του θὰ ζητῆται εὐκολώτερον καὶ ἡ τιμή του θὰ εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα. Αἱ συλλεγόμεναι ἐλαῖαι, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους, τῆς ποιότητος καὶ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς, διαχωρίζονται εἰς διαφόρους τύπους καὶ ποιότητας. Εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, αἱ ἐλαῖαι διαχωρίζονται εἰς πλείστας ὅσας ποιότητας καὶ συσκευάζονται καταλλήλως εἰς καλαίσθητα δοχεῖα λευκοσιδηρᾶ ἢ φιάλας. Παρ' ἡμῖν, ἂν καὶ πολλῶν περιφερειῶν αἱ ἐλαῖαι εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρας ποιότητος τῶν ἄλλων μερῶν, τόσον ἡ ἐπιλογή, ὅσον καὶ ἡ συσκευασία, δὲν γίνεται ἀξία τῆς ποιότητος αὐτῶν. Συνεπείᾳ τούτου ἐπῆλθε μείωσις τῆς ἐξαγωγῆς τῶν ἑλληνικῶν ἐλαιῶν εἰς τὰς ξένας ἀγοράς. Δ. Ν. Π.

—*[Νομ.]* Ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία προβλέπει περὶ τῆς ἐξασκήσεως ἐλέγχου κατὰ τὸ ἐμπόριον τῶν ἐλαιῶν. Οὕτω διὰ τοῦ νόμου ΓΧΜΕ΄ τοῦ 1910 ὡρίσθη ὅτι τὰ βαρέλια τὰ περιέχοντα ἐλαίας παραχθείσας εἰς τοὺς δήμους Ἀμφισσέων, Κρίσης καὶ Παρνασσίδος σφραγίζονται κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν ὑπὸ τῆς τελωνειακῆς ἀρχῆς δι' εἰδικῆς σφραγῖδος φερούσης τὰς λέξεις «*'Ελαῖαι 'Αμφίσσης*» *(Σαλώνων)*. Ἡ ἐξαγωγὴ ἐκ τοῦ διαμερίσματος τούτου μὴ ἐπισημασμένων κατὰ τὸν ἄνω τρόπον ἐλαιῶν ἀπαγορεύεται, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ δι' ἐπισημάνσεως ψευδὴς δήλωσις τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς. Παρομοίας πρὸς τὰς ἀνωτέρω διατάξεις καθιέρωσε τὸ Ν. Δ. τῆς 26ης Αὐγούστου 1925 καὶ διὰ τὰς ἐλαίας *Πηλίου*, ἤτοι τὰς παραγομένας εἰς τὸ φορολογικὸν διαμέρισμα τῶν 12 δήμων (ἴδε κατωτέρω φορολογία ἐλαιῶν). Τὸ σῆμα τῶν ἐλαιῶν τούτων φέρει τὰς λέξεις «*ελαῖαι Βόλου—Πηλίου*». Ἀπαγορεύεται δὲ πλὴν τῶν ἄλλων ἡ ἐξαγωγὴ τῶν ἐλαιῶν τούτων εἰς δοχεῖα ἢ βαρέλια, ἅτινα περιεῖχον πρότερον οὐσίας βλαβερὰς εἰς τὴν ποιότητα τῆς ἐλαίας ἢ δυσόσμους, ἂν δὲν ἔχουν ἐντελῶς καθαρισθῆ. Προκειμένου περὶ ἐλαιῶν προωρισμένων διὰ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἐπιβάλλεται ἡ χρῆσις ἀπολύτως καινουργῶν βαρελίων. Διὰ τοῦ Ν. Δ. τούτου ὡρίσθη ἐπίσης ὅτι διὰ διατάγματος, ἐκδιδομένου παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας μετὰ γνωμοδότησιν ἐπιτροπῆς, δύνανται νὰ καθορισθοῦν ἐπίσημοι τύποι ποιότητων ἐλαιῶν Πηλίου. Τὸ ἀνωτέρω Ν. Δ. τοῦ 1925 ἐτέθη διὰ διατάγματος ἐν ἐφαρμογῇ ἀπὸ τῆς 15 Μαρτίου 1929.

—*[Φορολ.]* Ἡ φορολογία τῶν ἐλαιῶν ἐνεργεῖται κατὰ διπλοῦν σύστημα: α΄) διὰ τῆς ἐνοικιάσεως καὶ β΄) διὰ τῆς βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τοῦ φόρου ἐν τοῖς τελωνείοις.

Τὸ πρῶτον σύστημα ἐφαρμόζεται καθ' ἅπασαν τὴν χώραν πλὴν τῆς Ἑπτανήσου, τοῦ διαμερίσματος τῶν 12 δήμων τοῦ Βόλου (κατωτέρω σημειουμένων), καὶ τῶν νήσων Κρήτης, Λέσβου, Χίου, Σάμου καὶ Θάσου. Ὁ φόρος οὗτος βεβαιοῦται κατὰ τὴν μεταφορὰν ἢ ἐξαγωγὴν τῶν ἐλαιῶν ἐκ τοῦ δήμου τῆς παραγωγῆς των καὶ εἰσπράττεται δι' ἐνοικιάσεως ἐνεργουμένης κατὰ δήμους ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι καὶ κατὰ τμήματα ἐν ταῖς νέαις χώραις. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον φορολογοῦνται καὶ αἱ ἐλαῖαι, τῶν ὁποίων ἡ ἔκθλιψις γίνεται κατ' ἄλλον τρόπον καὶ οὐχὶ δι' ἐλαιοτριβείων, καθὼς καὶ αἱ εἰσαγόμεναι εἰς ἐλαιουργεῖα παραγωγῆς διυλισμένου ἐλαίου. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἐλαιουργείων τούτων γίνεται παρ' ἐπιτροπῆς κατόπιν ἐπιτοπίου ἐξακριβώσεως. Τὸ δεύτερον σύστημα ἐφαρμόζεται εἰς τὴν Ἑπτάνησον, εἰς τὸ διαμέρισμα Βόλου, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν δήμων Σπαλάθρων, Σηπιάδος, Αἰαντείου, Ἀφετῶν, Μηλεῶν, Νηλείας, Ἰωλκοῦ, Ὀρμινίου, Μακρυνίτσης, Ζαγορᾶς, Κισσοῦ καὶ Μυρεσίου, καὶ εἰς τὰς νήσους Κρήτην, Λέσβον, Χίον, Σάμον καὶ Θάσον. Ἐφηρμόζετο δὲ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας Γυθείου καὶ Οἰτύλου καὶ εἰς τὸ χωρίον Καστάνια τοῦ δήμου Μελιτίνης μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1928, ὅτε κατηργήθη διὰ τοῦ νόμου 3421 τοῦ 1927, ἐπεκταθέντος ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ τοῦ γενικοῦ συστήματος τῆς δι' ἐνοικιάσεως φορολογίας τῶν ἐλαιῶν. Ἡ Ἑπτάνησος, οἱ 12 δῆμοι τοῦ Βόλου καὶ ἑκάστη τῶν λοιπῶν νήσων ἀποτελοῦσιν ἴδια φορολογικὰ διαμερίσματα, ἡ ἐντὸς τῶν ὁποίων μεταφορὰ τῶν ἐλαιῶν παραμένει ἀφορολόγητος. Ὁ φόρος βεβαιοῦται καὶ εἰσπράττεται εἰς τὸ τελωνεῖον τῶν λιμένων κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἐλαιῶν ἐκ τοῦ διαμερίσματος

Digitized by Google

πλὴν τῶν διὰ ξηρᾶς μεταφερομένων ἐκ τοῦ διαμερίσματος τῶν 12 δήμων τοῦ Βόλου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ εἴσπραξις τοῦ φόρου ἐνεργεῖται δι' ἐπιστατῶν.

Κατ' ἀμφότερα τὰ συστήματα ταῦτα ὁ φόρος εἰσπράττεται εἰς χρῆμα, ἀνέρχεται δὲ εἰς 20 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, ἐφ' ὅσον ἡ μέση ἀγοραία τιμὴ τοῦ ἐλαίου ἤθελεν ὁρισθῆ εἰς δραχ. 10 κατ' ὀκᾶν. Αὐξομειοῦται δὲ ὁ φόρος κατὰ 2 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν ἐλαιῶν δι' ἑκάστην κατὰ μίαν δραχμὴν αὐξομείωσιν τῆς μέσης ἀγοραίας τιμῆς τοῦ ἐλαίου. Ἡ μέση τιμὴ τοῦ ἐλαίου καθορίζεται δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, βασιζομένης ἐπὶ διατιμήσεως καταρτιζομένης ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν. [Βλ. ν. ΓΥΘ' τοῦ 1909—ΓΧΜΓ' τοῦ 1910 968 τοῦ 1917 - 1639 τοῦ 1918.] Ε. Ι. Μ.

— **ἐλαῖαι** *προμήκους [Ἀνατομ.]*. Αὗται εἶναι τρεῖς: 1) *κάτω ἐλαία*· λευκὸν φοειδὲς ἔπαρμα, μήκους 12—15 χλμ., πλάτους 3—6 χλμ., κείμενον ἐν τῷ ἄνω μέρει τῆς πλαγίας ἐπιφανείας τοῦ προμήκους. Τῆς ἐλαίας ταύτης ὕπερθεν μὲν κεῖται 2) ἡ *ραχιαία ἐπικουρικὴ ἐλαία*, ἐπὶ δὲ τὰ ἐντὸς 3) ἡ *ἔσω ἐπικουρικὴ ἐλαία*. Ι. Π.

— **ἐλαίας κλάδος** *[Συμβολ.]*. Παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Ρωμαίοις ὁ κλάδος ἐλαίας εἶχε τὴν σημασίαν τοῦ θριάμβου καὶ τῆς νίκης, ὡς καὶ ὁ κλάδος φοίνικος. Παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς εἶναι σύμβολον τῆς αἰωνίας εἰρήνης καὶ μάλιστα ὁσάκις βαστάζεται ὑπὸ περιστερᾶς διὰ τοῦ ράμφους. Δ. Ν. Μ.

Ἐλαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται παρ' ἀρχαίοις: —1) Νῆσος τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἔχουσα φερώνυμον λιμένα πλησίον τῶν *Δημητρίου Σκοπῶν*, ΒΑ τοῦ Ἀδουλικοῦ κόλπου (τανῦν κόλπου τῆς Μασσάβας) καὶ βορείως τῆς χερσονήσου Ὀρτεινῆς (Χαρτάν), οὖσα ἡ μείζων ἐν τῇ συστάδι τῶν *Ἀλαλαίου νήσων* τοῦ συγχρόνου ἀρχιπελάγους Dahalak islands (*Στράβ.* 656.8 καὶ 30. *Ἀνωνύμ.* Περίπλ. Ἐρυθ. Θαλ. § 4). Εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος *Νταχαλὰκ* (βλ. χάρτ. ἀγγλ. 164: Massawa channel καὶ Ναυτιλ. Ὁδηγ. Red Sea Pilot ἐκδ. 1921 σελ. 369).—2) Λιμὴν τῆς Θεσπρωτίας. «Εἰς τοῦτον τὸν λιμένα ποταμὸς ἔξεισιν Ἀχέρων καὶ λίμνη Ἀχερουσία, ἐξ ἧς ὁ Ἀχέρων ῥεῖ ποταμὸς» (*Σκύλ. Καρυανδ.* 30), ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, ιστ, 5) ἀναφερόμενος *Ἐλαίας* (ἄλλα καὶ *Ἐλέας*) *λιμήν*. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶχε πόλιν *Ἐφύρην* (*Θουκ.* Α 46,4). *Γλυκὺς λιμὴν* ὡσαύτως ὀνομαζόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, εἶχε μεταγενέστερον καὶ δύο ἄλλας ὀνομασίας: *Πόρτο Ἐλιὰ* (*Pouqueville* Voyage II, 33,2) καὶ *Πόρτο Φανάρι* (*Leake* Northern Greece I 185 καὶ 232), τανῦν ἐπικρατησάσης τῆς δευτέρας ταύτης ὀνομασίας (πλάτ. 39° 14' Β, μήκ. 20°30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu, Port Phanari). — 3) Ἀκρωτήριον τῆς Κύπρου (*Ἐλαία ἄκρα*) τῷ Συριακῷ πελάγει ἀτενίζον (*Πτολ.* Ε, ιδ, 3), μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ Βοὸς Οὐρᾶς ἢ Κλειδῶν. Ἐν τῷ Σταδιασμῷ τῆς Μεγάλης θαλάσσης ἀπαντᾷ ὡς

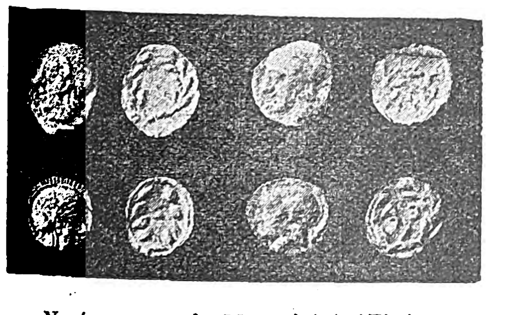

Νομίσματα τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἐλαίας.

Φιλεοῦς (§ 306), ἴσως κατὰ παραδρομὴν ἀντιγραφὲν ἀντὶ *Ἐλεοῦς*. Πάντως διατηρεῖ καὶ τανῦν τὴν ἀρχαίαν του ὀνομασίαν, ὡς ἀναγράφει ταύτην ὁ τότε ταγματάρχης τοῦ βρεττανικοῦ μηχανικοῦ Κίτσενερ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντι (1882) μεγάλῳ χάρτῃ τῆς μεγαλονήσου, καὶ εἶναι τὸ ΒΑ κέρας τοῦ κόλπου τῆς Φαμαγούστας (πλάτ. 35° 19' Β, μήκ. 34° 04' 2/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus island) καὶ ὁ τερματισμὸς τῆς πεδιάδος Βαλιά, ἐκτεινομένης μεταξὺ τῶν χωρίων Γαστρίου καὶ Βοκολίδα. — 4) Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Λυδίας ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἐλαϊτικοῦ κόλπου, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καΐκου: «δώδεκα διέχουσα τοῦ ποταμοῦ σταδίους Ἐλαία πόλις αἰολικὴ καὶ αὐτὴ Περγαμηνῶν ἐπίνειον, ἔχουσα καὶ εἴκοσι σταδίους διέχουσα τῆς Περγάμου» (*Στράβ.* 525,40). Ἀπέχουσα τοῦ Γρυνίου ἐβδομήκοντα στάδια, ἦτο ἀρχαιότατον (*Σκύλ.* Περίπλ. 98) «Μενεσθέως κτίσμα καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Ἀθηναίων τῶν συστρατευσάντων ἐπὶ Ἴλιον» (*Στρ.* 5 2, 1). Ναυτικὴ τῶν Ἀθηναίων σύμμαχος, περιῆλθεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου, τοῦ λιμένος τῆς μεταβληθέντος εἰς «ναύσταθμον τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων»· ὅταν δὲ ὁ Ἀντίοχος εἰσβαλὼν εἰς τὴν Πέργαμον καὶ καταυλισθεὶς εἰς τοὺς περὶ τὴν Ἐλαίαν λόφους ἠξίου ἀπὸ τὸν Εὐμένη, τοὺς Ροδίους καὶ τοὺς Ρωμαίους εἰρήνην καὶ διάλυσιν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ των, ἐλεηλατήθη αὕτη καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀντιόχου, εὐθὺς ὡς ἐλήφθη ἀναβλητικὴ ἀπάντησις τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Λευκίου (*Πολυβ.* ΚΑ, η'). Πολιορκία δμως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Προυσία μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Ἀττάλου νίκην του ἐματαιώθη ὑπὸ τῆς ἀμύνης τοῦ στρατηγοῦ Σωσάνδρου, τοῦ Προυσία ἀναγκασθέντος νὰ τραπῇ πρὸς Θυάτειρα (*Πολ.* 35, 8. *Ἀππιαν.* Συριακὰ Λ—ΛΗ). Κατὰ τὸν μεσαίωνα διετήρει εἰσέτι τὸ ὄνομά της καὶ ἐγένετο ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τῆς Ἐφέσου (*Ιεροκλ.* Συνέκδ.). Δὲν διέσῳζεν ὅμως τότε τὴν ἀρχαίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐμφάνισίν της, καταστραφεῖσα κατὰ τὴν Α' ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ σεισμοῦ. Τανῦν ἴχνη σαφῆ τῶν λιμενικῶν ἔργων της φαίνονται ἐν τῷ μέσῳ ἀγρῶν, λόγῳ ἐπελθουσῶν προσεπιχώσεων, παρὰ τὴν θέσιν *Κιὸρ-μπακάλ-Μαγ ζὰ* (βλ. λ. *Αἰγαῖον*, τ. Β', σελ. 391α).—5) Πόλις τῆς νήσου Κρήτης μεταξὺ Φαλασάρνων καὶ Κισάμου. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐλαία** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ ἐπίνειον τοῦ ΒΑ μυχοῦ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, εἰς 11 μίλ. καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἀκριβῶς τοῦ Γυθείου. Σχηματιζόμενος ἀμέσως πρὸς Β τοῦ ἀκρωτηρίου Μολάοι τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους, ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον ἐπίνειον τῆς δυτικῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ὃν εὐαναγνώριστον ἐν ἡμέρᾳ μὲν ἀπὸ πύργου ἐπιστέφοντος τὸ προμηνσθὲν ἀκρωτήριόν του, ἐν νυκτὶ δὲ ἀπὸ διοπτρικοῦ φανοῦ μετὰ κλεισιάδος (πλάτ. 36° 44' 33'' Β, μήκ. 22° 47' 40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Lakonikos Gulf), ἱδρυθέντος τῷ 1911 (φῶς ἐρυθρὸν σταθερὸν 5 μιλ.). Τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρώτα εὑρισκομένων μεταξὺ Γυθείου καὶ Ἐλαίας, πιθανὸν νὰ εἶναι αὐτὴ ὁ ὅρμος *Ἄκρηα* τοῦ Πτολεμαίου (Γ, ιστ, 9) ἢ αἱ *Ἀκραῖαι* τοῦ Στράβωνος (295, 9). Δὲν δυνάται ἐν τούτοις νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ταυτότης τῆς Ἄκρηας οὐχὶ πρὸς τὴν Ἐλαίαν ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐγγύς της ἀνώνυμον ὅρμον, ὃν ἐπιστέφει ὁ πύργος Κοκκινιά, οὔτε ἡ ταυτότης τῶν *Βιανδύνων* (ἢ *Βιανδύνης*) τοῦ Πτολεμαίου πρὸς τὴν σύγχρονον Ἐλαίαν, ἣν καὶ *Ἐλιὰ* ἔνιοι τῶν ναυτικῶν ἀποκαλοῦν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἐλαία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (τέως Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 357. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καλπάκι*.

— **Ἐλαία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 241.

ἐλαιαγνίδαι (οἱ) (Elaeagnaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Οἱ ἐλαιαγνίδαι εἶναι θάμνοι, δενδρύλλια ἢ δένδρα μὲ βλαστὸν καὶ κλάδους κεκαλυμμένους ὑπὸ λεπτῶν τριχῶν καὶ χρῶμα χρυσίζον ἢ ὑπόρφυρον. Τὰ ἄνθη των στεροῦνται στεφάνης, ἡ σπερματικὴ βλάστη των εἶναι ὀρθότροπος, ὁ καρπὸς κάρυον σαρκῶδες. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὰ γένη: *ἐλαίαγνος* (Elaeagnus), *ἱπποφαίη* (Ippophaea) καὶ *σχεφερδία* (Schepferdia). Δ. Ν. Π.

ἐλαίαγνος (ὁ) (Elaeagnus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαιαγνιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους, δενδρύλλια ἢ δένδρα φυλλοβόλα, ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη, φυόμενα κυρίως εἰς ἀμμώδη ἐδάφη, ἐξ ὧν πολλὰ κοσμητικά. Πάντα πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς ἢ μεταμοσχευμάτων. Ἀξιολογώτερα εὐρωπαϊκὰ εἴδη εἶναι: *ἐλαίαγνος ὁ στενόφυλλος* (Elaeagnus angustifolius). Οὗτος εἶναι δένδρον μετρίου ἀναστήματος, φυλλοβόλον, ἰθαγενὲς τῆς Ἀνατολῆς, ἐγκλιματισθὲν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Εὐρώπῃ, ὅπου καὶ ἀπαντᾷ ὡς αὐτοφυὲς εἰς πλεῖστα μέρη καὶ ὡς καλλιεργούμενον. Παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοσχοϊτιά*, λόγῳ τοῦ ὅτι κατὰ τὸ ἀνάστημα ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὴν ἰτέαν, καὶ *ἀγριοτζιτζυφιά*, ἐπειδὴ οἱ καρποί του, οἵτινες εἶναι βρώσιμοι εἴς τινα μέρη, ἔχουσι παρεμφερῆ γεῦσιν πρὸς τὸ ζίζυφον. Τινὲς διατείνονται ὅτι εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ὀνομασθεῖσα *ἄκαρπος ἐλαία*, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ὀνομασθεῖσα *ἀγρία ἐλαία*. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι: *ἐλαίαγνος ὁ ἀργυροῦς* (Elaeagnus argenteus), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, *ἐλαίαγνος ὁ λεῖος* (Elaeagnus glaber), ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας, καὶ *ἐλαίαγνος ὁ πολυανθὴς* (Elaeagnus multiflorus), ἰθαγενὲς ἐπίσης δένδρον τῆς Ἰαπωνίας, γνωστὸν διὰ τοὺς βρωσίμους καρποὺς του. Δ.Ν.Π.

ἐλαιαγνώδη (τὰ) *[Βοτ.]* οἱ *ἐλαιαγνίδαι* (βλ. λ.).

ἐλαιαέριον (τὸ) *[Χημ.]*. Ἀέριον λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως ἄλλοτε φυτικῶν ἐλαιῶν καὶ λιπῶν, ἤδη δὲ βαρέων ὀρυκτελαίων, ὡς καὶ τῶν ἀεριελαίων τῆς πίσσης, τῶν λιθανθράκων καὶ τῶν λιγνιτῶν. Διὰ θερμάνσεως εἰς 700°—950° τὰ ἔλαια διασπῶνται καὶ παρέχουν ἀέριον μεγάλης φωτιστικῆς δυνάμεως. Τὸ ἐλαιαέριον παρεσκευάσθη τῷ 1815 κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Taylor, ἕνεκα τοῦ μεγάλου του ὅμως κόστους ἐχρησιμοποιήθη τεχνικῶς εἰς πολὺ περιωρισμένην κλίμακα καὶ εἰς μικρὰ ποσὰ μόνον. Μετὰ τὴν παρασκευήν του φυλάσσεται ἀμέσως εἰς ἀεριοφύλακα, καθότι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἰδιαιτέρου καθαρισμοῦ. Τὸ ἀέριον τοῦτο ἔχει φωτιστικὴν ἱκανότητα τριπλασίαν ἕως τετραπλασίαν τῆς τοῦ ἐκ λιθανθράκων φωταερίου. Ὡς ἐκ τούτου ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε πρὸς φωτισμὸν σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων, ὅπου συνεπιέζετο ὑπὸ πίεσιν 6—8 ἀτμοσφαιρῶν ἐντὸς χαλυβδίνων ἀεριοφυλακίων. Οἱ γερμανικοὶ ὅμως κρατικοὶ σιδηρόδρομοι εἰσήγαγον ἀπὸ τοῦ 1915 τὴν χρῆσιν τοῦ ἐκ λιθανθράκων φωταερίου. ΑΝ. Δ.

ἐλαιακόνη (ἡ)· ἀκόνη διὰ τῆς ὁποίας ἀκονῶσι τμητικὰ ὄργανα χρίοντες αὐτὴν δι' ἐλαίου, κοιν. *λαδάκονο*.

ἐλαιάκρινος ἢ *ἐλαιόκρινος* (ὁ) (Elaeacrinus Roem) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων κρινοειδῶν ζῴων, συνώνυμον τοῦ *νουκλεοκρίνου* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Ἐλαιατικὸς κόλπος *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐλαϊτικὸς κόλπος*.

ἐλαΐδικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐλαϊκὸν ὀξύ*.

ἐλαΐδίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Τὸ γλυκερίδιον τοῦ *ἐλαΐδικοῦ ὀξέος* λαμβανόμενον δι' ἰσομερειώσεως τῆς *ἐλαΐνης* διὰ νιτρώδους ὀξέος. Εἶναι στερεὰ κρυσταλλικὴ μᾶζα τηκομένη εἰς 32°. Σ. Γ.

ἐλαΐδινικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐλαΐδίνην.

— **ἐλαΐδινικὴ ἀντίδρασις** *[Χημ. Τροφ.]*. Εἰδικὴ ἀντίδρασις χρησιμεύουσα πρὸς διάκρισιν τοῦ ἐλαιολάδου ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐλαίων καὶ βασιζομένη εἰς τὴν μετατροπὴν τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος διὰ τῆς ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος εἰς τὸ ἰσομερὲς *ἐλαΐδικὸν* ἢ *ἐλαΐδινικὸν ὀξύ*. Διὰ τῆς τοιαύτης μετατροπῆς τὸ ὑγρὸν ἔλαιον μεταβάλλεται εἰς στερεὰν λευκὴν ἢ ὑποκιτρίνην μᾶζαν. Τὸ νιτρῶδες ὀξὺ παράγεται διὰ προσθήκης ὑδραργύρου εἰς νιτρικὸν ὀξύ. Διὰ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης τὸ ἐλαιόλαδον καὶ ἀκόμη τὸ ἀραχιδέλαιον καὶ ἀμυγδαλέλαιον παρέχουσι στερεὰν μᾶζαν, ἐνῷ τὸ σησαμέλαιον, βαμβακέλαιον, κραμβέλαιον, ἰχθυέλαιον καὶ τὰ ἡμιξηραινόμενα γενικῶς ἔλαια ἡμιμαλακὴν ἔγχρουν μᾶζαν, τὰ δὲ ξηραινόμενα τέλος ἔλαια παρέχουσι καστανόχρουν ἢ πορτοκαλλιόχρουν ὑγρόν. Σ. Γ.

— **ἐλαΐδινικὸν ὀξὺ** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐλαϊκὸν ὀξύ*.

Ἐλαΐδος ἔλαιον ἢ *φοινικέλαιον* (oleum elaeidis, huile de palme) *[Φαρμακογν.]*. Προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ Elaeis guinensis, Jacq. (βλ. λ. *ἐλαΐς*). Φέρεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἡμιρρεύστου μάζης κιτρινοπορτοκαλλοχρόου, εὐκόλως ταγγιζούσης εἰς τὸν ἀέρα, τηκομένης μεταξὺ 30° καὶ 37°, λίαν διαλυτῆς εἰς ὅλα τὰ συνήθη ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα, ὀσμῆς εὐχαρίστου, ὑπομιμνησκούσης τὴν τῶν ἴων, γεύσεως ἐλαιώδους οὐχὶ δυσαρέστου, εἰδικοῦ βάρους 0,8701. Ὁ ἀριθμὸς ἰωδίου τοῦ ἐλαίου εἶναι 51,5, ἡ ὀξύτης του μικρά, ὁ δὲ ἀριθμὸς σαπωνοποιήσεως κυμαίνεται μεταξὺ 196—202. Τὸ ἔλαιον τοῦτο σύγκειται ἐκ μείγματος τριπαλμιτίνης, τριελαΐνης ἐκ τῶν ἐλευθέρων ὀξέων παλμιτικοῦ καὶ ἐλαϊκοῦ, ὡς καὶ ἐκ τῶν γλυκεριδίων μυριστικοῦ, λαουρικοῦ, καπρικοῦ, καπρολικοῦ καὶ καπρονικοῦ. Τὸ φοινικέλαιον εἰσήχθη εἰς Εὐρώπην κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἐχρησιμοποιήθη δὲ διὰ τὴν παρασκευὴν σαπώνων ἐν Μασσαλίᾳ. Ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἔλαιον εἶναι καὶ τὸ τῆς ἐλαΐδος τῆς *μελανοκόκκου* (Elaeis melanococca, Gaertn), φυτοῦ ἰθαγενοῦς τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Κ. Γ. Μ.

ἐλαιεμπορία (ἡ)· ἡ ἐμπορία τοῦ ἐλαίου, ἄλλως *ἐλαιεμπόριον*.

ἐλαιέμπορος (ὁ)· ὁ ἔμπορος τοῦ ἐλαίου, κοιν. *λαδέμπορος* ἢ *λαδᾶς*.

Ἐλαιεύς,—έως *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς τὴν Ἱπποθοωντίδα φυλὴν καὶ μνημονευόμενος μόνον ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὡς δῆμος. Ἐκ τῶν ἀρχαιολόγων ἄλλοι θεωροῦν τὸν Ἐλαιέα ὡς ἁπλῆν ἀγροτικὴν τοποθεσίαν, ἄλλοι ὡς ἴδιον δῆμον καὶ ἄλλοι ταυτίζουν αὐτὸν πρὸς τὴν Ἐλαιοῦντα, ἕτερον ἀττικὸν δῆμον. Ὁ Milchhoefer τοποθετεῖ αὐτὸν παρὰ τὴν Δεκέλειαν καὶ τὸν θεωρεῖ ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν μεσόγειον τριττὺν τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς, ὁ Loepser τὸν τοποθετεῖ εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἐλευσῖνος, ἄλλοι δὲ εἰς τὸν παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Ρέντην ἐλαιῶνα, ὅπου καὶ ἐκ παλαιοτάτων ἐποχῶν μνημονεύεται συστὰς ἐλαιῶν. Ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ, εὑρεθείσῃ ἐν Χαλκίδι καὶ ὁριζούσῃ τὸν τόπον, τὸν χρόνον καὶ τὰ θύματα τῆς λατρείας ἑκάστου θεοῦ, μνημονεύεται λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ἐν Ἐλαιεῖ καὶ ὁρίζεται θῦμα δι' αὐτὴν εἰς τράγος. Π. Ν. Π.

ἐλαιίδαι (οἱ) (Oleaceae) *[Παλαιοφυτολ.]*. Λείψανα ἀπολιθωμένα φυτῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τῆς Γροιλανδίας ἐκ τοῦ γένους φραξίνου. Μετὰ ταῦτα λείψανα πολυαριθμοτέρων γενῶν (ἐλαίας, νοτελαίας, φιλλυρέας, λιγού-

Digitized by Google

στρου, ναθουσίας, ὄρνου, φραξιναστέρας κλπ.) εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς καὶ τεταρτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Βόρειον Ἀμερικήν, Σιβηρίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

ἐλαιίτης (ὁ) (Elaeite) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, συνώνυμον τοῦ *κολιαπίτου* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Ἐλαιῖτις,—*ιδος* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ περὶ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἐλαίαν τῆς Μ. Ἀσίας χώρα.

ἐλαϊκός,—*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἔλαια, ὁ ἐκ τῶν ἐλαίων προερχόμενος: «ἐλαϊκὸν ὀξύ», «ἐλαϊκὸς χαλκός,—ὑδράργυρος».

—***ἐλαϊκὰ ὀξέα ξηραινόμενα*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω περιληπτικῶς τὰ διὰ σαπωνοποιήσεως τῶν ξηραινομένων ἐλαίων λαμβανόμενα ἀκόρεστα κυρίως ὀξέα. Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην ἀνήκουσι τὸ *λινολικὸν ὀξύ*, τὸ *ἐλαιοστεατικὸν ὀξύ*, κλτ. Σ.Γ.

— ***ἐλαϊκὸν ἀργίλλιον*** (Aluminium oleinicun)· βλ. *ἀργίλλιον [Φαρμ.]*. Κ. Γ. Μ.

—***ἐλαϊκὸν μαγνήσιον*** *[Χημ.]*· βλ. *ἐλαϊκὸν ὀξύ*.

—***ἐλαϊκὸν νάτριον***· βλ. *εὐνατρόλη*.

—***ἐλαϊκὸν ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_{18}\,H_{34}\,O_2$ ἢ ἀναλυτικώτερον

$$CH_3.\,[CH_2]_7.\,CH:CH.\,[CH_2]_7.\,COOH.$$

Εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέλος τῆς ὁμολόγου σειρᾶς τῶν ἀκορέστων μονοκαρβονικῶν ὀξέων τοῦ γενικοῦ τύπου $C_\nu\,H_{2\nu-2}O_2$, ἥτις ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον καλεῖται καὶ *σειρὰ τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος*. Τὸ ἐλαϊκὸν ὀξὺ εὑρίσκεται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ζωϊκὰ καὶ φυτικὰ λίπη καὶ ἔλαια ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ γλυκεριδίου αὐτοῦ, ἤτοι τῆς *ἐλαΐνης*. Λαμβάνεται ἐκ τῶν λιπῶν καὶ ἐλαίων μετὰ τὴν σαπωνοποίησιν αὐτῶν, ἀποχωριζόμενον τῶν ἄλλων κεκορεσμένων λιπαρῶν ὀξέων διὰ τῆς διαλυτότητος τοῦ μετὰ μολύβδου ἅλατος αὐτοῦ ἐν αἰθέρι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἅλατα τῶν κεκορεσμένων, ἅτινα εἶναι ἀδιάλυτα. Τὸ ἐλαϊκὸν ὀξὺ εἶναι ἐλαιώδους συστάσεως, ἄχρουν, ἄοσμον καὶ ἄγευστον ὑγρόν, εἰδικοῦ βάρους 0,900. Παραμένον ἐν τῷ ἀέρι ἀλλοιοῦται ταχέως, προσλαμβάνον δυσάρεστον ὀσμήν, ταγγὴν γεῦσιν καὶ κίτρινον χρῶμα, ἐπιπροσθέτως δὲ ἀποκτᾷ καὶ ἔντονον ὀξίνην ἀντίδρασιν, ἐνῷ τὸ καθαρὸν πρόσφατον δὲν ἐρυθραίνει κἂν ἐν ἀλκοολικῷ διαλύματι τὸν χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου. Τὸ καθαρὸν ἐλαϊκὸν ὀξὺ δι' ἐντόνου ψύξεως μετατρέπεται εἰς λευκὴν κρυσταλλικὴν μᾶζαν, ἥτις τήκεται εἰς $+14^0$, βράζει δὲ ὑπὸ πίεσιν 10 χστμ. εἰς 223^0, εἰς τὸ κενὸν δὲ τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων εἰς 153^0. Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν ὑπὸ συνήθη πίεσιν ἀποσυντίθεται, ἐνῷ μεθ' ὑδρατμῶν δύναται νὰ ἀποσταχθῇ ἀναλλοίωτον.

Δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος τὸ ἐλαϊκὸν ὀξὺ μετατρέπεται εἰς λευκὴν κρυσταλλικὴν μᾶζαν, τῆς ὁποίας τὸ κύριον συστατικὸν εἶναι τὸ *ἐλαϊδινικὸν* ἢ *ἐλαϊδικὸν ὀξὺ* καλούμενον, ὅπερ εἶναι διαστερεομερὲς τοῦ ἐλαϊκοῦ, τῆς διαστερεομερείας ὀφειλομένης εἰς τον διπλοῦν δεσμόν, ἤτοι τὰ δύο ταῦτα ὀξέα ἔχουσι τοὺς κάτωθι τύπους:

$$\begin{matrix} H- & (CH_2)_7.CH_3 \\ H- & (CH_2)_7.COOH \end{matrix} \quad \text{καὶ} \quad \begin{matrix} CH_3.(CH_2)_7 & -H \\ H & -(CH_2)_7.COOH \end{matrix}$$

Ἀμφότερα τὰ ὀξέα, ἐλαϊκὸν καὶ ἐλαϊδικὸν ὀξύ, διὰ προσλήψεως ὑδρογόνου μετατρέπονται εἰς *στεατικὸν ὀξύ*, δι' ὀξειδώσεως δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου παρέχουσι διοξυστεατικὰ ὀξέα καὶ διὰ περαιτέρω ὀξειδώσεως διασπῶνται εἰς *πελαργονικὸν* καὶ *ἀζελαϊκὸν ὀξύ*, ἐξ οὗ ἀκριβῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ διπλοῦς δεσμὸς εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ μορίου. Περαιτέρω δι' ὄζοντος μετατρέπεται εἰς *ὑπεροξείδιον ὀζονιδίου*, παχύρρευστον ὑγρόν, τὸ ὁποῖον δι' ὕδατος καὶ διαλύματος ἀνθρακικοῦ νατρίου μετατρέπεται εἰς τὸ κανονικὸν λεπτόρρευστον ὀζονίδιον, ὅπερ διὰ θερμάνσεως μεθ' ὕδατος διασπᾶται εἰς πελαργονικὴν ἀλδεΰδην καὶ ἀζελαϊκὴν ἡμιαλδεΰδην.

Τὸ ἐλαϊκὸν ὀξὺ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν σαπώνων, πρὸς λίπανσιν τοῦ ἐρίου κατὰ τὴν ὕφανσιν, πρὸς καθαρισμὸν ὀρειχάλκου κ.λ.π. Ἐκ τῶν ἁλάτων τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος τὰ μετ' ἀλκαλίων εἶναι κύρια συστατικὰ τῶν σαπώνων, τὸ μετὰ μολύβδου ἅλας ἔχει τὸν τύπον $(C_{18}H_{33}O_2)_2Pb$, εἶναι διαλυτὸν ἐν αἰθέρι καὶ τήκεται εἰς 80^0. Τὸ μετὰ μαγνησίου ἅλας εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ χρησιμοποιεῖται προστιθέμενον εἰς μικρὰν ποσότητα εἰς τὴν βενζίνην τῶν κηλιδοκαθαριστηρίων ὡς προφυλακτικὸν μέσον κατὰ τῶν ἀναφλέξεων τῆς βενζίνης τῶν προκαλουμένων ἐκ τοῦ λόγῳ τῆς τριβῆς τῶν ὑφασμάτων ἀναπτυσσομένου ἠλεκτρισμοῦ. Τὸ *χλωρίδιον* τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος εἶναι ὑγρὸν βράζον ὑπὸ πίεσιν 13,5 χστμ. εἰς 213^0. Ὁ *αἰθυλεστὴρ* αὐτοῦ εἶναι ὑγρὸν ἐλαιῶδες καὶ τὸ *ἀμίδιον* σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 76^0. Τὸ *χλωρίδιον* τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος εἶναι ὑγρὸν ἀτμίζον ἐλαφρῶς ἐν τῷ ἀέρι, ὁ *ἀνυδρίτης* αὐτοῦ ὑγροποιεῖται εἰς $49{,}5-51^0{,}5$ καὶ τὸ *ἀμίδιον* εἰς $93-94^0$. Σ. Γ.

—*[Φαρμ.]* Τὸ ἐλαϊκὸν ὀξὺ χρησιμεύει εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν πρὸς παρασκευὴν διαφόρων ἐμπλάστρων καὶ σαπώνων, εἰς τὴν θεραπευτικὴν δὲ κατὰ τῶν ἐκ χολολίθων κωλικῶν, χορηγούμενον εἰς δόσιν ἡμερησίαν 0,5—1 γρ. τὴν πρωίαν νήστεος ὄντος τοῦ στομάχου. Κ. Γ. Μ.

—***ἐλαϊκὸν ὀξὺ*** $\Delta^{\alpha,\beta}$ *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἰσομερὲς τοῦ κυρίως ἐλαϊκοῦ ὀξέος ὀξύ, διαφέρον κατὰ τὴν θέσιν τοῦ διπλοῦ δεσμοῦ, ἤτοι ἔχει τὸ τύπον

$$CH_3.\,(CH_2)_{14}.\,CH:CH.\,COOH$$

Παρεσκευάσθη συνθετικῶς καὶ τήκεται εἰς $58-59^0$. Σ.Γ.

—***ἐλαϊκὸς μόλυβδος*** (Plumbum oleinicum) *[Φαρμ.]*. Ἅλας τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος μετὰ μολύβδου $(C_{17}\,H_{33}.\,COO)_2\,Pb$. Ὁ ἐλαϊκὸς μόλυβδος περιέχεται μετὰ τοῦ στεατικοῦ καὶ φοινικικοῦ μολύβδου εἰς τὰ ἔμπλαστρα τὰ σκευαζόμενα διὰ σαπωνοποιήσεως λιπῶν μετὰ λιθαργύρου. Εἶναι σῶμα λιπώδους ἁφῆς, διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην, βενζίνην καὶ τερεβινθέλαιον, περιέχει 28 % ὑδροξειδίου τοῦ μολύβδου καὶ εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς ἀντισηπτικὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῶν καὶ ἐμπλάστρων. Κ. Γ. Μ.

—***ἐλαϊκὸς σίδηρος*** (Ferrum oleinicum) *[Φαρμ.]*. Διακρίνονται δύο ἅλατα σιδήρου μετὰ τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος, τοῦ ὀξειδίου καὶ τοῦ ὑποξειδίου (Ferrum oleinicum oxydatum καὶ Ferrum oleinicum oxydulatum). Τὸ μὲν πρῶτον σκευάζεται διὰ μείξεως διαλύματος ἰατρικοῦ σάπωνος μετὰ διαλύματος ὑπερχλωριούχου σιδήρου, τὸ δὲ δεύτερον διὰ μείξεως θειικοῦ ὑποξειδίου τοῦ σιδήρου μετὰ διαλύματος ἰατρικοῦ σάπωνος. Ὁ ἐλαϊκὸς σίδηρος χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν ἀλοιφῶν μειγνύμενος μετὰ κηροῦ (2 : 1). Κ. Γ. Μ.

—***ἐλαϊκὸς ὑδράργυρος*** (Hydrargyrum oleinicum) *[Φαρμ.]*. Ἅλας τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος μεθ' ὑδραργύρου. Σκευάζεται ἐξ ἐλαϊκοῦ ὀξέος καὶ κιτρίνου ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου. Ὠχροκιτρινόλευκος ἡμιδιαφανὴς μᾶζα, συστάσεως ἀλοιφώδους, ὄζουσα ἀπὸ ἐλαϊκοῦ ὀξέος, δυσδιάλυτος εἰς ὕδωρ, ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, διαλυτὴ εἰς βενζίνην καὶ λιπαρὰ ἔλαια. Ὁ ἐλαϊκὸς ὑδράργυρος δέον νὰ φυλάσσηται ἄπω τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος. Χρησιμεύει ἐξωτερικῶς εἰς ἀλοιφάς, ὡς ἀντισυφιδιλικόν, ὡς καὶ ἐπὶ ψωριάσεως, ἐκζεμάτων κλπ., δέον ὅμως νὰ ἀραιοῦται μετὰ λίπους ἢ ἐλαίου εἰς ἀναλογίαν 1 : 5, καθότι τὸ σκεύασμα αὐτούσιον ἐρεθίζει. Εἰς τὰς ἀλοιφὰς τοῦ ἐλαϊκοῦ ὑδραργύρου συνιστᾶται ἐπίσης ἡ προσθήκη 1—2 % μορφίνης. Κ. Γ. Μ.

—***ἐλαϊκὸς χαλκὸς*** (Cuprum oleinicum) *[Φαρμ.]*. Ἅλας τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος μετὰ χαλκοῦ τῆς συνθέσεως $(C_{17}.H_{33}.COO)_2\,Cu$, σκευαζόμενον διὰ μείξεως διαλύματος ὑδατικοῦ θειικοῦ χαλκοῦ μετὰ διαλύματος ἰατρικοῦ σάπωνος. Ὁ ἐλαϊκὸς χαλκὸς ἀποτελεῖ πρασινοκύανον κοκκώδη κόνιν διαλυτὴν εἰς αἰθέρα, χρησιμεύει δὲ ὑπὸ μορφὴν ἀλοιφῶν (1—2 : 10 λίπους κλπ.) ὡς ἀντισηπτικόν. Κ. Γ. Μ.

—***ἐλαϊκὸς ψευδάργυρος*** (Zincum oleinicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Παρασκευάζεται διὰ μείξεως ὑδατικῶν διαλυμάτων θειικοῦ ψευδαργύρου καὶ ἐλαϊκοῦ σάπωνος, ἐκ πλύσεως τοῦ ἀποβληθέντος ἰζήματος καὶ ξηράνσεως. Κόνις λευκή, λεπτή, διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Χρησιμεύει ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῆς μετὰ παραφίνης ἀντὶ τῆς δι' ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου ἀλοιφῆς καὶ ὡς κόνις ἐπιπάσεως μετ' ἀμύλου ἐπὶ χρονίων ἐκζεμάτων. Ὁ ἐλαϊκὸς ψευδάργυρος ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν $(C_{17}H_{33}.COO)_2\,Zn$. Κ. Γ. Μ.

—***ἐλαϊκοῦ ὀξέος σειρὰ*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐλαϊκὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

ἐλαΐνη (ἡ) ἢ ***τρισελαΐνη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὁ μετὰ τῆς γλυκερίνης ἐστὴρ τοῦ *ἐλαϊκοῦ* ὀξέος (βλ. λ.). Εἶναι ἄχρουν, ἄοσμον καὶ ἄγευστον ἔλαιον, στερεοποιούμενον εἰς —4 ἕως —5^0, εὐδιάλυτον εἰς αἰθέρα, δυσδιάλυτον εἰς ἀλκοόλην καὶ ἀδιάλυτον εἰς ἀραιὰν ἀλκοόλην. Ἡ ἐλαΐνη εἶναι κύριον συστατικὸν τῶν διαφόρων λιπῶν καὶ ἐλαίων. Παρεσκευάσθη συνθετικῶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Berthelot τῷ 1854 διὰ θερμάνσεως ἐλαϊκοῦ ὀξέος μετὰ γλυκερίνης εἰς 240^0.

Ἐλαΐνη καλεῖται ἐν τῷ ἐμπορίῳ κακῶς καὶ τὸ κοινὸν ἀγοραῖον ἐλαϊκὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ἐλαΐνης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. λ. *χρυσόλιθος*.

ἐλαϊνία (ἡ) (Elainia) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ καὶ ἰδίως ἐν τῇ Βραζιλίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐλάινος,—*η,*—*ον*· ὁ τῆς ἐλαίας: «ἐλάινον ξύλον», κοιν. *ἐλήσιο*· || «ἐλάινον ἔπιπλον».

ἐλαιοβαπτικὸς φακὸς (ὁ) *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ Ὀπτικῇ ὁ ἀντικειμενικὸς φακὸς *μικροσκοπίου*, ὁ ὁποῖος συνδέεται πρὸς τὴν καλυπτρίδα τοῦ παρασκευάσματος διὰ στρώματος ἐλαίου. Ὡς τοιαῦτα ἔλαια χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ συνήθει μικροσκοπίᾳ τὸ κεδρέλαιον καὶ ἐν τῇ ὑπερμικροσκοπίᾳ ἡ γλυκερίνη. ΑΝ. Δ.

ἐλαιοβαφὴ (ἡ)· λ. πρὸς ἑλληνικωτέραν ἀπόδοσιν τοῦ δημοτ. *λαδομπογιά*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ἐλαιοχρωματισμός*.

ἐλαιοβαφὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· ὁ βεβαμμένος, ὁ ἐμβεβαπτισμένος, ὁ βουτημένος εἰς τὸ ἔλαιον, ἄλλως *ἐλαιοβραχής*.

ἐλαιοβέρνικον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*· βλ. *λινέλαιον*.

ἐλαιοβραχὴς (ὁ, ἡ),—ές (τό), καὶ *ἐλαιοβρεχής*, καὶ *ἐλαιόβροχος*· ὁ βεβρεγμένος δι' ἐλαίου, ὁ διάβροχος ὑπὸ τοῦ ἐλαίου, ἄλλως *ἐλαιοβαφής*.

ἐλαιογόνος, (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ παράγων ἔλαιον.

— **ἐλαιογόνα** (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ὑδρογονάνθρακες ἀκόρεστοι*.

— **ἐλαιογόνον *ἀέριον*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἀέριον ἐλαιογόνον.

ἐλαιογράφημα (τό)· ζωγράφημα δι' ἐλαιοχρωμάτων, ἄλλως *ἐλαιογραφία*.

ἐλαιογραφία (ἡ)· ζωγραφία δι' ἐλαιοχρωμάτων· || ἡ δι' ἐλαιοχρωμάτων ζωγραφική: «ἀσκεῖται εἰς τὴν ἐλαιογραφίαν».

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ζωγραφική*.

ἐλαιογραφικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐλαιογραφίαν: «πίναξ ἐλαιογραφικὸς» ὁ δι' ἐλαιοχρωμάτων ζωγραφηθείς.—Ἐπίρρ. **ἐλαιογραφικῶς**.

ἐλαιογραφῶ, ἀόρ. *ἠλαιογράφησα* καὶ *ἐλαιογράφησα*· ζωγραφῶ δι' ἐλαιοχρωμάτων.

ἐλαιοδάκρυον (τὸ) *[Χημ.]*. Φυτικὸν κόμμι ἀπεκκρινόμενον ἐνίοτε ἐξ ἐντομῶν τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τῆς ἐλαίας. Καιόμενον ἀναδίδει εὐάρεστον ὀσμήν, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται ἐνιαχοῦ πρὸς θυμίασιν. Σ. Γ.

ἐλαιοδεκάτη (ἡ)· ἡ δεκάτη τοῦ ἐλαίου, ὁ φόρος τῆς δεκάτης ὁ λαμβανόμενος ἐκ τοῦ παραγομένου ἐλαίου: «ἐνοικίασις—, μίσθωσις τῆς ἐλαιοδεκάτης».

ἐλαιόδενδρον (τὸ) (Elaeodendron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κηλαστροειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *ἐλαιόδενδρον τὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου* (Elaeodendron capensis), δενδρύλλιον ἰθαγενὲς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

ἐλαιοδεψία (ἡ) *[Βυρσοδεψ.]*· βλ *λιποδεψία*.

ἐλαιοδιαθλασίμετρον (τό). Εἰδικὸς τύπος *διαθλασιμέτρου* (βλ. λ.), χρησιμοποιούμενος ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ δείκτου διαθλάσεως τῶν ἐλαίων. Σ. Γ.

ἐλαιοδιακόπτης (ὁ) *[Ἠλεκτρ.]*. Εἰδικὸς διακόπτης τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἐντὸς *ἐλαίου*. Διακοπτομένου κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον πολὺ ταχύτερον τοῦ βολταϊκοῦ τόξου, τοῦ μεταξὺ τῶν μεταλλικῶν ἐπαφῶν τοῦ διακόπτου σχηματιζομένου, ἀποφεύγεται ἡ ταχεῖα φθορὰ τούτων. Οἱ διακόπται οὗτοι χρησιμοποιοῦνται ἰδίᾳ *προκειμένου* περὶ μεγάλων ἐντάσεων ροῆς καὶ ὑψηλῶν τάσεων. Ὁ χειρισμὸς αὐτῶν γίνεται ἔξωθεν διὰ συστήματος μοχλῶν. Πολλάκις εἰς τοὺς διακόπτας τούτους, λόγῳ ἀναφλέξεως τοῦ ἐλαίου ἐκ τοῦ σπινθῆρος, ἐπέρχεται ἔκρηξις τοῦ δοχείου ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται, ἕνεκα δὲ τούτου ἐνδείκνυται ὁ ἔμμεσος ἐξ ἀποστάσεως χειρισμὸς αὐτῶν (βλ. καὶ λ. *διακόπτης*). Ε. Γ. Λ.

ἐλαιοδόκη (ἡ)· τὸ ἐλαιοδόχον ἀγγεῖον μηχανῶν τινων πρὸς αὐτόματον λίπανσιν αὐτῶν.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐλαιοδόκη* διαμέρισμα ἐν τῇ αὐτοκινήτῳ τορπίλλῃ, πεπληρωμένον ἐλαίου λιπάνσεως, ὅπερ ἐκφεύγει ὑπὸ τὴν πίεσιν ἀέρος πεπιεσμένου, διοχετευομένου ἐκ τοῦ ἀεροθαλάμου εἰς αὐτὸ διὰ λεπτοῦ σωληνίσκου. Τὸ ἤδη λιπαῖνον τοὺς μηχανισμοὺς τῆς τορπίλλης ἔλαιον, ἀπορριπτόμενον αὐτομάτως ἐν τῇ θαλάσσῃ, χρησιμεύει εἰς τὰ γυμνάσια πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τορπίλλης χάρις εἰς τὸν ἐλαιώδη ὁλκόν, ὅστις διατηρεῖται ἐπὶ βραχὺ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὑπὲρ τὴν τροχιὰν τῆς τορπίλλης.

ἐλαιοδοχεῖον (τό)· τὸ δοχεῖον τοῦ ἐλαίου, ἀρχ. *ἐλαιηρόν*, κοιν. *λαδικό*.

ἐλαιοδόχος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ) καὶ *ἐλαιοδόκος*· ὁ δεχόμενος τὸ ἔλαιον, ἐπὶ ἀγγείων: «ἐλαιοδόχον ἀγγεῖον, —βυτίον».

ἐλαιοειδῆ (τὰ) (Oleaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Περιλαμβάνει δένδρα, δενδρύλλια ἢ θάμνους εὐθυτενεῖς ἢ ἀναρριχωμένους, ἀειθαλεῖς, φυλλοβόλους. Τὰ ἐλαιοειδῆ καλλιεργοῦνται διὰ τὰς ἐλαιοφόρους αὐτῶν οὐσίας, τὸ ἄρωμά των ἢ καὶ πρὸς κόσμον

Digitized by Google

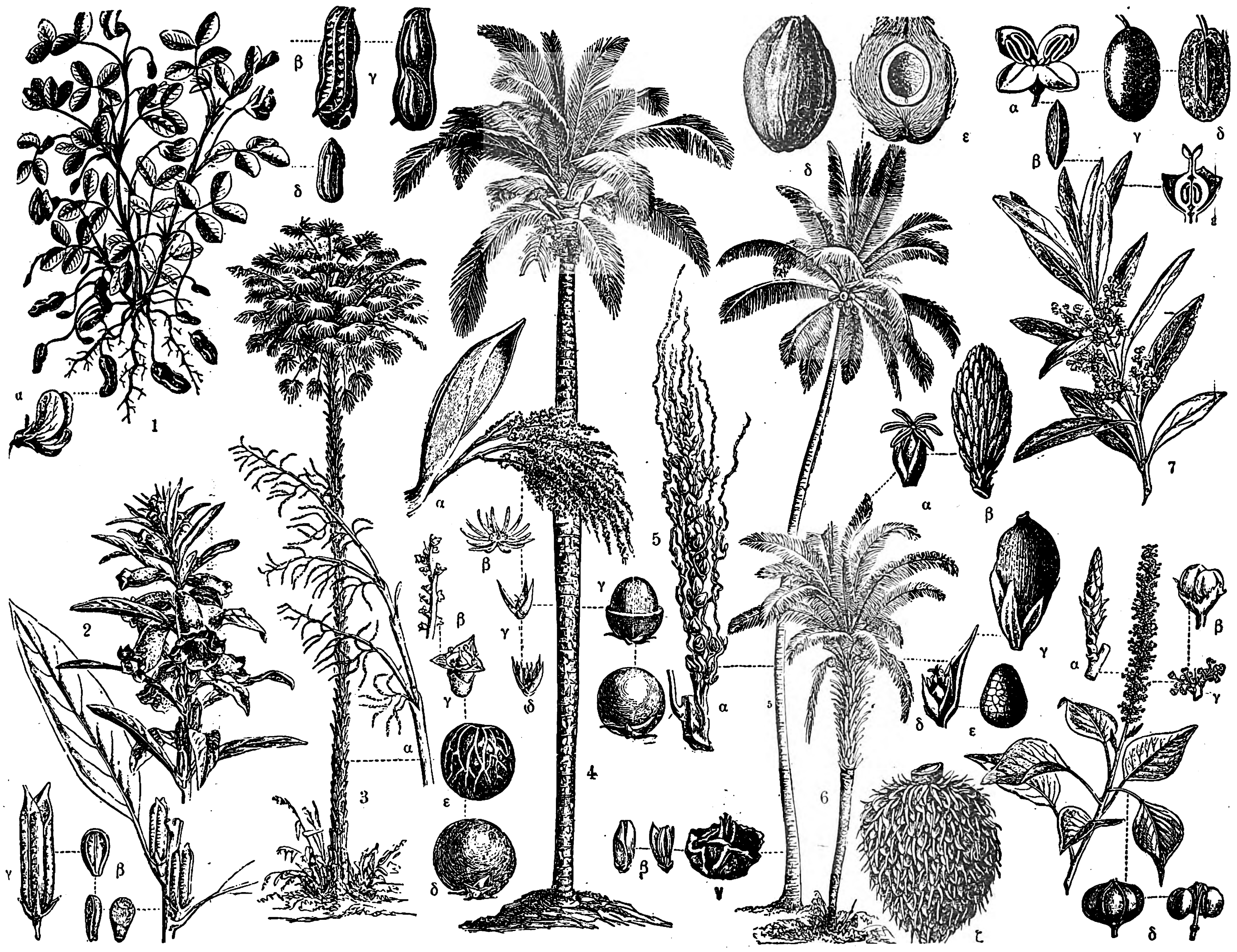

'Ελαιοειδῆ φυτά.

[1= 'Αραχὶς ἡ ὑπόγειος: α=ἄνθος. β=καρπός, γ=τομὴ καρποῦ δ=σπέρμα. — 2= Σ΄σαμον τὸ ἰνδικόν: α=σπέρματα, β=τομὴ σπέρματος, γ=καρπός. — 3=Κοπερνικία ἡ κηροφόρος: α=ἄρρην ἀνθοφόρος κλάδος, β=τμῆμα ἀνθοφόρου βλαστοῦ, γ=ἄνθος. δ=καρπός, ε=σπέρμα. — 4=Κηρόξυλον τὸ ἄνδειον: α=ἀνθοφόρος κλάδος, β=ἄνθος ἄρρεν, γ=ἄνθος θῆλυ, δ=ἄνθος ἑρμαφρόδιτον, ε=καρπὸς ἠνεωγμένος καὶ κάτωθεν καρπὸς κλειστός. — 5=Κόκκος ὁ βαφικός: α=ἀνθοφόρος κλάδος, β=ἄνθος ἄρρεν, γ=ἄνθος θῆλυ, δ=ἄνθος ἑρμαφρόδιτον, ε=καρπός, ζ=τομὴ καρποῦ. — 6='Ελαῒς ἡ γουϊνέϊος: α=ἄρρεν ἄνθος, β=ἀνθοφόρος σπάδιξ, γ=καρπός, δ=θῆλυ ἄνθος, ε=σπέρμα, ζ=περίβλημα καρποῦ. — 7='Ελαία ἡ εὐρωπαϊκή: α=ἄνθος; β=σπέρμα, γ=καρπός, δ=τομὴ καρποῦ, ε=τομὴ ἄνθους. — 8=Τριαδικὴ ἡ διτταδενώδης: α=θῆλυ ἄνθος, β=ἄρρεν ἄνθος, γ=θῆλυ ἄνθος, δ=καρπός.]

ἢ καὶ διὰ διαφόρους ἑτέρας χρήσεις. 'Εκ τῶν πολλῶν γενῶν, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια, γνωστότερα εἶναι: *ἀραχὶς* (Arachis), *ἐλαία* (Olea), *ἐλαῒς* (Elais), *ἴασμος* (Jasminum), *κηρόξυλον* (Ceroxylon), *κοπερνικία* (Copernicia), *κόκκος* (Coccus), *λιγοῦστρον* (Ligustrum), *μελία* (Fraxinus), *ὄσμανθος* (Osmanthus), *σήσαμον* (Sesamum), *σύριγξ* (Syringa), *τριαδικὴ* (Sapium), *φιλυρέα* (Phillyrea) καὶ *χιόνανθος* (Chionanthus). Δ. Ν. Π.

ἐλαιοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὴν ἐλαίαν, εἴτε τὸ δένδρον εἴτε τὸν καρπόν: «δένδρον ἐλαιοειδές», «καρπὸς ἐλαιοειδής»· ‖ ὁ ὁμοιάζων πρὸς ἔλαιον: «ὑγρὸν ἐλαιοειδές».

ἐλαιοειδὴς (ὁ) (Elaioides) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων φυτῶν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐλαϊδῶν στρεψιανθῶν συμπετάλων* δικοτύλων. Λείψανα τοῦ γένους τούτου ἀπολιθωμένα, καὶ δὴ τοῦ εἴδους *ἐλαιοειδὴς ligustrina*, εὑρέθησαν ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων τῆς λεκάνης τῆς Κύμης ἐν Εὐβοίᾳ. Γ. Κ. Γ.

ἐλαιοθέσιον (τὸ) *['Αρχ.]*. Διαμέρισμα τῆς πρὸς μεσημβρίαν διπλῆς στοᾶς τοῦ ἀρχαίου γυμνασίου ἀριστερὰ τοῦ ἐφηβείου, ἔνθα οἱ γυμναζόμενοι ἠλείφοντο ὑπὸ τῶν ἀλειπτῶν ἐλαίῳ. Σ. Γ. Σ.

ἐλαιοκαθαρτήριον (τό)· ἐργαστήριον πρὸς καθαρισμόν, διύλισιν καὶ συσκευασίαν τοῦ ἐλαίου.

ἐλαιοκάπηλος (ὁ, ἡ)· ὁ κάπηλος τοῦ ἐλαίου, ὁ ἐμπορευόμενος τὸ ἔλαιον.

ἐλαιοκαρπίδη (ἡ) (Elaeocarpid) *[Φαρμ.]*. Πικρὰ οὐσία ἐξαγομένη ἀπὸ τὰ φύλλα, τὸν φλοιὸν καὶ τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ Elaeocarpus grandiflorus Sm. Λευκὸς κρύσταλλος διαλυτὸς εἰς ἀλκοόλην, ὀξικὰ αἰθέρια, χλωροφόρμιον καὶ ἀραιὰ διαλύματα καυστικῶν ἀλκαλίων. Κ. Γ. Μ.

ἐλαιόκαρπος (ὁ) *[Βοτ.]*. 'Ο καρπὸς τῆς ἐλαίας, ἄλλως καὶ *ἐλαία* (κοιν. *ἐλιά*) καλούμενος (βλ. *ἐλαία*).

ἐλαιόκαρπος (ὁ) (Elaeocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλυροειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη, ἅτινα εἶναι θάμνοι ἢ δένδρα ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς 'Ασίας καὶ τῆς 'Ωκεανίας. Κυριώτερα εἴδη τοῦ γένους εἶναι: *ἐλαιόκαρπος ὁ μεγανθὴς* (Elaeocarpus grandiflora), ἰθαγενὴς τῆς 'Ιάβας, καὶ *ἐλαιόκαρπος ὁ μικρανθὴς* (Elaeocarpus parvuflora), ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας. 'Αμφότερα τὰ εἴδη καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς ἐξόχως κοσμητικά. Δ.Ν.Π.

'Ελαιόκαρπος ὁ μικρανθής.

ἐλαιοκηρωτικαὶ ἀλοιφαί· βλ. λ. *ἀλοιφή*.

ἐλαιοκινητήρ, —ῆρος (ὁ) *[Μηχανολ.]*. 'Ο θερμοκινητὴρ ἐσωτερικῆς καύσεως ὁ μετατρέπων εἰς ἔργον τὴν θερμότητα, ἣν περιέχουν τὰ λεγόμενα *κινητήρια ἔλαια*. Τοιαῦται εἶναι αἱ βενζινομηχαναὶ ἢ ἐν γένει αἱ μηχαναὶ ἐλαφρῶν ἐλαίων, ἐπίσης αἱ πετρελαιομηχαναὶ ἢ αἱ μηχαναὶ βαρέων ἐλαίων, ὡς αἱ *ντίζελ κλπ*. Α. Μ.

ἐλαιοκομεῖον (τό)· ἐργαστήριον πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἐλαίου, οἷον τὴν διύλισιν, καὶ εἰς ποιότητας συσκευασίαν αὐτοῦ.

ἐλαιοκομία (ἡ)· ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια καὶ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας.

— *[Γεωπ.]* Καλεῖται *ἐλαιοκομία* ὁ κλάδος τῆς γεωπονίας, ὅστις ἀσχολεῖται γενικῶς μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς *ἐλαίας*, τοῦ *ἐλαίου* καὶ τῶν *ἐλαιῶν* (βλ. τὰς λ.).

ἐλαιοκομικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐλαιοκομίαν: «ἐλαιοκομικὰ μαθήματα», «ἐλαιοκομικὸς σταθμός».

ἐλαιοκόμος (ὁ, ἡ)· ὁ μετὰ ἐπιστημονικῆς εἰδικότητος ἐπιμελούμενος καὶ καλλιεργῶν τὴν ἐλαίαν.

ἐλαιοκούκκουτσο (τό)· τὸ κοκκούτσι, ὁ πυρὴν τῆς ἐλαίας, κοιν. *λιοκούκκουτσο*.

ἐλαιοκράμβη (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *κράμβη* τὸ νᾶπυ.

ἐλαιόλαδον (τό)· ἔλαιον ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς ἐλαίας, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ λοιπὰ ἔλαια, πβλ. *ἀμυγδαλόλαδον, δαφνόλαδον* κττ.

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. *ἔλαιον*.

ἐλαιολιθικὸς *συηνίτης* (ὁ) (Eläolithsyenit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἐκρηξιγενὲς (βλ. *συηνίτης*). Γ.Κ.Γ.

ἐλαιόλιθος (ὁ) (Eläolith) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι *νεφελίνης* ἐμπεφυκώς, χρώματος φαιολεύκου, ἐρυθρωποῦ, κυανωποῦ κλπ., λάμψεως στεατοειδοῦς, θολὸς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κοκκώδης ἢ χειροπληθής, ἀπαντῶν ἐντὸς πλουτωνείων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, τῶν καλουμένων *ἐλαιολιθικῶν συηνιτῶν*. 'Απαντᾷ εἰς τὴν νότιον Νορβηγίαν, εἰς τὴν Serra Monchique τῆς Πορτογαλίας, εἰς τὴν Γροιλανδίαν, εἰς τὰς Hot Spings τῆς 'Αλάσκας (βλ καὶ λ. *νεφελίνης*). Γ. Κ. Γ.

ἐλαιολογῶ (—*έω*)· συλλέγω τὸν καρπὸν τῆς ἐλαίας· κοιν. *μαζεύω ἐλιές*.

ἐλαιομαργαρίνη (ἡ) *[Χημ. Τροφ.]*. Βουτυρώδους συστάσεως λίπος λαμβανόμενον διὰ διηθήσεως ὑπὸ πίεσιν τοῦ βοείου καὶ προβατείου λίπους εἰς θερμοκρασίαν 25° περίπου, ὁπότε ἀπομακρύνεται οὕτω μέρος τῆς στεατίνης καὶ παλμιτίνης, αἵτινες εἰς τὴν θερμοκρασίαν ταύτην εἶναι στερεαί. 'Η ἐλαιομαργαρίνη εἶναι ἡ πρώτη χρησιμοποιηθεῖσα ὕλη πρὸς παρασκευὴν *μαργαρίνης*. Ἔχει μαλακὴν βουτυρώδη σύστασιν, γεῦσιν εὐχάριστον, ὀσμὴν ὑπενθυμίζουσαν ἀσθενῶς τὸ στέαρ καὶ χρῶμα ὑποκίτρινον. Χημικὰς καὶ φυσικὰς σταθερὰς ἔχει τὰς ἑξῆς περίπου: Εἰδικὸν βάρος εἰς 15° 0,924—0,930, σημ. τήξεως 30,2—40°, σημ. πήξεως 19—26°,3. βαθμὸν βουτυροδιαθλασιμέτρου εἰς 40° 47—49,

Digitized by Google

ἀριθμὸν σαπωνοποιήσεως 192—200, ἀριθμὸν Reichert-Meissl 0,1—1,0 καὶ ἀριθμὸν ἰωδίου 33,8—55,3. Σ. Γ.

ἐλαιομέλαν (τὸ) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι *ἀργιλλικὸς σχιστόλιθος* λειοτριβημένος. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν ὡς βάσις τεφρομέλανος χρώματος. Ἐξορύσσεται εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἢ τὰς παρὰ τὸν Ρῆνον χώρας. Γ. Κ. Γ.

ἐλαιόμετρον (τὸ) *[Χημ.]*. Ἀραιόμετρον προωρισμένον διὰ τὴν μέτρησιν τῆς πυκνότητος ἐλαίων καὶ τὴν ἐκ ταύτης κρίσιν περὶ τῆς καθαρότητος αὐτοῦ. Πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλυτέρας ἀκριβείας χρησιμοποιεῖται ὁ ζυγὸς τοῦ Μόρ. ΑΝ. Δ.

ἔλαιον (τό)· ἡ λιπαρὰ ρευστὴ οὐσία ἡ λαμβανομένη διὰ τῆς ἐκθλίψεως τοῦ καρποῦ τῆς ἐλαίας, τὸ ἄλλως *ἐλαιόλαδον*, κοιν. *λάδι τῆς ἐλιᾶς* ἢ καὶ ἁπλῶς *λάδι*. Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται *ἔλαιον* πᾶσα γενικῶς λιπαρὰ ὕλη ρευστὴ ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ. Ὅταν λιπαρά τις ὕλη εἶναι στερεὰ ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ, καλεῖται *λίπος* ἢ *στέαρ* (βλ. λ.).

Τὰ λιπαρὰ ταῦτα ἔλαια, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *αἰθέρια ἔλαια* ἢ *πτητικὰ ἔλαια* ἐπίσης καλούμενα, ὡς καὶ πρὸς τὰ *ὀρυκτέλαια*, καλοῦνται *ἔλαια λιπαρὰ* ἢ *ἔμμονα* καὶ εἶναι χημικῶς γλυκερίδια, ἤτοι ἐστέρες τῆς γλυκερίνης μετὰ τῶν ἀνωτέρων λιπαρῶν ὀξέων κεκορεσμένων καὶ ἀκορέστων. Τὰ ἔλαια προέρχονται κυρίως ἐκ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, ὀλίγα δὲ μόνον ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ, διακρίνονται δὲ γενικῶς ἐκ τῶν λοιπῶν διὰ τῆς ρευστότητος αὐτῶν ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ. Τὰ ἔλαια διὰ καταλλήλου ψύξεως στερεοποιοῦνται. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως τὰ ἔλαια διακρίνονται εἰς *ξηραινόμενα* καὶ εἰς μὴ *ξηραινόμενα* ἔλαια. Τὰ πρῶτα ἐκτιθέμενα εἰς τὸν ἀέρα εἰς λεπτὴν στιβάδα σκληραίνονται καὶ ξηραίνονται, συνίστανται δὲ κυρίως ἐκ γλυκεριδίων τοῦ λινολικοῦ καὶ λινολενικοῦ ὀξέος καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν ἐλαιοχρωμάτων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουσι πλὴν ἄλλων τὸ *λινέλαιον*, τὸ *μυκωνέλαιον*, τὸ *κανναβέλαιον* καὶ τὸ *καουέλαιον*.

Τὰ μὴ ξηρανόμενα δι' ἐκθέσεως εἰς τὸν ἀέρα καθίστανται πυκνότερα, παραμένουσιν ὅμως πάντοτε ρευστὰ καὶ συνίστανται χημικῶς κυρίως ἐξ *ἐλαΐνης* καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω παρέχουσι τὴν *ἐλαϊδινικὴν ἀντίδρασιν*. Τὰ πλεῖστα τῶν φυτικῶν ἐλαίων ἀνευρίσκονται εἰς τὰ σπέρματα καὶ ὀλίγα μόνον, ὡς τὸ *ἔλαιον τῆς ἐλαίας* (*ἐλαιόλαδον*) καὶ τὸ *φοινικέλαιον*, εὑρίσκονται εἰς τὸ καρπικὸν σάρκωμα. Πρὸς παραλαβὴν αὐτῶν συνήθως τὰ σπέρματα συνθλίβονται καὶ πιέζονται ὑπὸ συνήθη ἢ ηὐξημένην θερμοκρασίαν ἢ ἐκχυλίζονται διὰ διθειανθρακος, βενζίνης, τετραχλωριάνθρακος ἢ ἄλλων διαλυτικῶν ὑγρῶν. Τὰ διὰ πιέσεως ἐν ψυχρῷ λαμβανόμενα ἔλαια εἶναι πάντοτε καλυτέρας ποιότητος. Τὰ διάφορα ἔλαια σχηματίζονται ὑπὸ τῶν φυτικῶν ἢ καὶ ζωϊκῶν ὀργανισμῶν ὡς ἀποταμιευτικαὶ ἢ ἀποθησαυριστικαὶ ὗλαι. Τὰ ἔλαια, πλὴν τῶν γλυκεριδίων, περιέχουσι πάντοτε καὶ μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ποσότητα ἐλευθέρων λιπαρῶν ὀξέων. Χρησιμοποιοῦνται πρὸς βρῶσιν, πρὸς λίπανσιν, πρὸς παρασκευὴν σαπώνων, ἐλαιοχρωμάτων, βερνικίων, συνθετικῶν προϊόντων διαφόρων καὶ φαρμακευτικῶν σκευασμάτων. Σ. Γ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ἀκόμη χρόνων μέχρι πρό τινων δεκαετηρίδων ἓν εἶδος φυτικοῦ ἐλαίου ἦτο κυρίως γνωστόν, τὸ ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς ἐλαίας προερχόμενον, τὸ ἄλλως *ἐλαιόλαδον* ἐπονομαζόμενον, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν διαφόρων ἄλλων φυτικῶν ἐλαίων τῶν περιεχομένων ἐντὸς τῶν ἐλαιούχων σπόρων (σησαμοσπόρου, βαμβακοσπόρου, τῆς ἀραχίδος, τοῦ λινοσπόρου κλπ. κλπ.). Τὸ ἐλαιόλαδον ἐχρησιμοποιήθη ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς πλήρωσιν διαφόρων ἀναγκῶν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Δέφνερ ἀνεύρεσις εἴς τι ὀροπέδιον τῶν Μεθάνων τοῦ ἀρχαιοτέρου παρ' ἡμῖν ἐλαιοτριβείου (ὑπολογίζεται ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο τοῦτο κατὰ τὴν Δ' π. χ. χιλιετηρίδα), μαρτυρεῖ ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ἐλαίου ἦτο ἐπαρκῶς γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη ἐκείνης. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Κνωσοῦ ἔφερον εἰς φῶς λύχνους πηλίνους τῆς πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς (πρὸ τοῦ 3.000 π. Χ.). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐντεῦθεν τὴν εὐρεῖαν χρῆσιν τοῦ ἐλαίου μᾶς ἀποδεικνύουν διάφοροι ἀναπαραστάσεις καὶ ὑπολείμματα ἀρχεγόνων ἐλαιοτριβείων, ἅτινα ἀνευρέθησαν, ἀργότερον δὲ αἱ περιγραφαὶ τῶν διαφόρων συγγραφέων, αἱ ὁποῖαι διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Τὸ ἔλαιον ἐχρησιμοποιήθη πρὸς βρῶσιν καὶ φωτισμόν, διὰ θρησκευτικοὺς σκοποὺς κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας, διὰ λόγους ὑγιεινῆς, ὡς καλλυντικὸν ὅσον καὶ θεραπευτικὸν μέσον καὶ τέλος διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς. Ὡς τροφὴ καὶ μέσον φωτισμοῦ τὸ ἔλαιον ἐχρησιμοποιήθη ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ ἄνθρωπος κατώρθωσε, μὲ τὰ πρωτόγονα μέσα τὰ ὁποῖα διέθετε, νὰ συνθλίψῃ τοὺς καρποὺς τοῦ ἱεροῦ δένδρου καὶ νὰ ὑποβάλῃ κατόπιν τούτους εἰς πίεσιν, μετὰ τὴν ὁποίαν συνέλεξε τὸ ἐπιπολάζον πολύτιμον ὑγρόν.

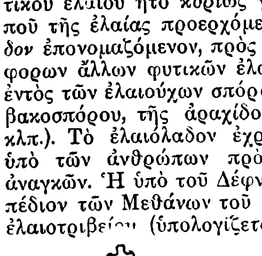

Ἐλαιόμυλος.

Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους τὸ ἔλαιον ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἐπάλειψιν τοῦ σώματος, οὐχὶ δὲ πρὸς τροφὴν ἢ φωτισμόν. Ἀργότερον κατέστη εἶδος πρώτης ἀνάγκης διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆται πρὸς βρῶσιν καὶ φωτισμόν, ὡς ἀναφέρουν πολλοὶ συγγραφεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς «Θεσμοφοριαζούσας» καὶ τὸν «Πλοῦτον». Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίσης ἐχρησιμοποίουν εὐρύτατα τὸ ἔλαιον διὰ τὴν παρασκευὴν διαφόρων ἐδεσμάτων, πάμπολλα δὲ εἶναι τὰ δοχεῖα τοῦ ἐλαίου τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Πομπηΐας ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, καὶ τὰ *ἐλαιοκαπηλεῖα*, ὅπως ἀπεκαλοῦντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ πωλοῦντα ἔλαιον καταστήματα. Χρῆσις τοῦ ἐλαίου διὰ θρησκευτικοὺς σκοποὺς ἐγίνετο μεγάλη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Συνήθως προσεφέρετο ἔλαιον πρὸς τὸν Θεὸν εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης. Ἡ σημερινὴ χρῆσις τοῦ ἐλαιολάδου, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀποτελεῖ κληρονομίαν ἀναλόγων κανόνων ἄλλων θρησκειῶν καὶ δὴ τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Τὸ ἔλαιον ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα διὰ λόγους ὑγιεινῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἄραβες ἤλειφον τὸ σῶμα αὐτῶν δι' ἐλαίου, κυρίως δὲ τοὺς πόδας των, ἵνα τὸ δέρμα διατηρῆται ἐλαστικόν, οὕτω δέ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποφεύγωνται αἱ ἐκ τῆς μακρᾶς πορείας πληγαί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιτυγχάνεται ἡ ταχυτέρα ἐπούλωσις τῶν τυχὸν ὑπαρχουσῶν. Ἡ δι' ἐλαίου ἐπάλειψις τοῦ σώματος προεφύλασσε τοῦτο ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν καὶ τὰ νύγματα τῶν ἐντόμων. Μὲ ἔλαιον ἐπίσης ἠλείφοντο οἱ ἀθληταὶ πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὰς παλαίστρας καὶ μετὰ τὴν ἔξοδόν των, τοῦτο δὲ ἵνα τὸ δέρμα αὐτῶν ὡς ἐλαστικώτερον ἔχῃ μεγαλυτέραν ἀντοχὴν εἰς τὰς κακώσεις τὰς ὁποίας συνεπήγετο ἡ πάλη. Ἀπαραίτητος ἐπίσης ἐθεωρεῖτο ἡ δι' ἐλαίου ἐπάλειψις τοῦ σώματος μετὰ τὸ λουτρόν, καὶ τοῦτο ἵνα ἀπαλύνεται ἡ ἐπιδερμίς. Ἐκτὸς τοῦ κοινοῦ ἐλαιολάδου, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο καὶ ἐξαιρετικῶς εὔοσμον, τόσον οἱ Ἰουδαῖοι ὅσον καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι ἐγνώριζον τὴν παρασκευὴν ἀρωματικῶν ἐλαίων. Ταῦτα παρεσκευάζοντο ἐξ ἐλαιολάδου καὶ διαφόρων ἀνθέων κυρίως ἢ ἄλλων ἀρωματικῶν φυτῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἄρωμα ἀπέκτα τὸ ἐλαιόλαδον μετά τινα χρόνον παραμονῆς ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ δοχείου. Τὰ ἀρωματικὰ ταῦτα ἔλαια ἦσαν κατὰ πολὺ ἀκριβώτερα τοῦ κοινοῦ ἐλαιολάδου, προσεφέροντο δὲ εἰς ἔνδειξιν ἰδιαιτέρας τιμῆς. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Μενελάου, ἠλείφθη δι' ἀρωματικῶν ἐλαίων τὰ ὁποῖα τῷ προσεφέρθησαν. Τὰ ἀρωματικὰ ἔλαια ἦσαν προϊόντα ἀσιατικῆς ἐπινοήσεως. Ὁ Πλούταρχος ἀπαριθμῶν τοὺς θησαυροὺς τοῦ Δαρείου περιγράφει ἐκτενῶς τὰ εὑρεθέντα ἀρώματα.

Ὄργανα πρὸς ἔκθλιψιν τοῦ ἐλαίου ἐν Παλαιστίνῃ.

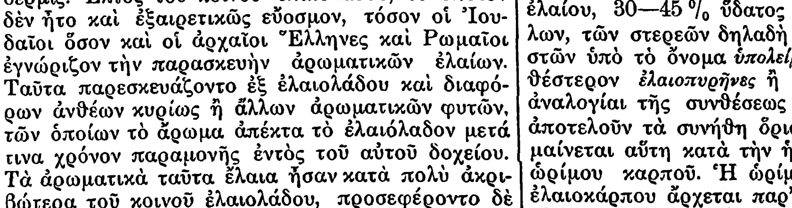

Παρασκευὴ ἐλαίου.

['Ἐκ Ρωμαϊκῆς σαρκοφάγου]

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Κόρινθον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς της, ἐγίνετο εὐρεῖα χρῆσις τοιούτων ἐλαίων, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Διοσκορίδην, εἶχον τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων τοῦ φοίνικος, τοῦ κρίνου καὶ τοῦ ἄνθους τῆς ἀμπέλου. Οἱ Ρωμαῖοι παρεσκεύαζον ἀρωματικὰ ἔλαια μὲ ἄρωμα ρόδων. Κατὰ τὰ μεγάλα μάλιστα συμπόσια ἤλειφον περιστερὰς δι' ἀρωματικῶν ἐλαίων, ἀπέλυον δὲ ταύτας ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν, ἵνα διὰ τῶν κινήσεων τῶν πτερύγων πληρώσουν δι' ἀρώματος τὴν αἴθουσαν. Κατὰ τῆς πολυτελείας τῶν ἀρωμάτων καὶ τῆς μεγάλης σπατάλης τὴν ὁποίαν συνεπήγετο ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐξηγέρθησαν οἱ κατὰ καιροὺς συγγραφεῖς καὶ νομοθέται. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, κατὰ τὸν Σενέκαν, ἐξεδίωκον τοὺς κατασκευαστὰς ἀρωματικῶν ἐλαίων, διότι κατέστρεφον τὸ ἐλαιόλαδον. Ὁ Σόλων ἐθέσπισεν αὐστηρὰς ποινὰς κατὰ τῶν κατασκευαστῶν ἀρωματικῶν ἐλαίων, τὰ ὁποῖα συνέβαλλον εἰς τὴν παρακμὴν τῶν λαῶν. Τὰ ἔλαια ταῦτα ἦσαν ἐπίσης γνωστὰ καὶ εἰς τοὺς Ἄραβας κατοίκους τῆς ἐλαιοφύτου ζώνης. Ὡς θεραπευτικὸν ἐπίσης μέσον τὸ ἐλαιόλαδον ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Δι' αὐτοῦ ἐγίνοντο ἐπαλείψεις εἰς τοὺς πυρέσσοντας. Κατὰ τῶν χρονίων πυρετῶν, τῆς κοπώσεως καὶ τῶν νευραλγιῶν συνιστῶντο τὰ λουτρὰ ἐντὸς χλιαροῦ ἐλαίου. Κατὰ τὸν Πλίνιον ἡ δι' ἐλαίου πλύσις τοῦ στόματος διετήρει τὴν λευκότητα τῶν ὀδόντων. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ τετάνου ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ἔλαιον, καὶ ὡς ἀντίδοτον εἰς περιπτώσεις δηλητηριάσεως λαμβανόμενον μετὰ μέλιτος διαλελυμένου ἐντὸς ὕδατος. Ἐπίσης ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν χειρουργικήν. Δι' αὐτοῦ ἐπαλείφοντο αἱ πληγαί, ἵνα εὐχεραίνηται ἡ ἐπούλωσίς των. Κατὰ τῆς λέπρας συνεβούλευον τὴν χρῆσιν ἐλαίου ἀναμεμιγμένου μετὰ κόνεως καραβίδος, κατὰ τῶν ἀφροδισίων δὲ νοσημάτων ἐχρησιμοποιεῖτο ἔλαιον μετὰ κόνεως κεφαλῆς πέρκης (ἰχθύος). Εἰς τὴν ἀρχαιότητα βιομηχανικὴ χρῆσις τοῦ ἐλαίου ἐγίνετο κυρίως κατὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ λίνου, ἵνα τὰ ἐκ τούτου κατασκευαζόμενα ὑφάσματα γίνωνται μαλακώτερα κα' περισσότερον διατηρήσιμα. Τὸ ἐλαιόλαδον ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀκόμη κατὰ τῆς ὀξειδώσεως τῶν μετάλλων. Τὸ βάθρον τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἦτο ἐκ μελανοῦ μαρμάρου, ἀκριβῶς ἵνα μὴ παρουσιάζεται ρυπαρὸν ἀπὸ τὰ ἔλαια μὲ τὰ ὁποῖα ἠλείφετο τὸ ἄγαλμα, καὶ τὰ ὁποῖα ἀναγκαστικῶς ἔρρεον πρὸς τὰ κάτω. Σήμερον εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις συναντᾷ τις ἀκόμη ὑπολείμματα πίστεως εἰς τὰς ἀποδιδομένας ἄλλοτε εἰς τὸ ἔλαιον θεραπευτικὰς ἰδιότητας. Ἡ σύγχρονος ὅμως ἰατρικὴ ἐπιστήμη ἐλάχιστα χρησιμοποιεῖ τὸ ἐλαιόλαδον ὡς μέσον θεραπευτικόν. Συνιστᾶται ἡ λῆψις αὐτοῦ κατὰ τῶν χολολίθων. Ἐπίσης κατά τινας ἰατροὺς ἡ παρασκευὴ ἐνέσεων διὰ φαρμάκων τινῶν διαλελυμένων ἐντὸς ἐλαιολάδου ἔχει εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα κατὰ τῆς πνευμονικῆς φυματιώσεως. Γ.Κ.Φ.

—[ΕΛΑΙΟΚΟΜ.] Τὸ ἐλαιόλαδον σχηματίζεται ἐντὸς τοῦ περισπερμίου (ψίχας) τοῦ καρποῦ τῆς ἐλαίας, περιέχεται δὲ ἐντὸς αὐτοῦ κατὰ διαφόρους ἀναλογίας, ἀναλόγως τῆς ποικιλίας τῶν ἐλαιῶν, τοῦ βαθμοῦ τῆς ὡριμότητος αὐτῶν, τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ δένδρα φύονται (τὰ δροσερὰ ἐδάφη δίδουν συνήθως ἀφθονωτέρας καρποφορίας, ἀλλὰ μικροτέραν περιεκτικότητα ἐλαίου, ἐνῷ τὰ ξηρὰ ἀντιθέτως) κλπ. Κατὰ μέσον ὅρον ὑπολογίζεται ὅτι ὁ ἐλαιόκαρπος περιέχει συνήθως 15—25 % ἐλαίου, 30—45 % ὕδατος καὶ 35—40 % στεμφύλων, τῶν στερεῶν δηλαδὴ μερῶν τοῦ καρποῦ γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὑπολείμματα τῆς ἐλαίας* ἢ συνηθέστερον *ἐλαιοπυρῆνες* ἢ *λιοκόκκια*. Αἱ ἀνωτέρω ἀναλογίαι τῆς συνθέσεως τοῦ καρποῦ τῆς ἐλαίας ἀποτελοῦν τὰ συνήθη ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων κυμαίνεται αὕτη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συλλογῆς τοῦ ὡρίμου καρποῦ. Ἡ ὡρίμανσις καὶ συλλογὴ τοῦ ἐλαιοκάρπου ἄρχεται παρ' ἡμῖν περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου. Εἰς τὰ μεσημβρινώτερα καὶ χαμηλότερα μέρη ὡριμάζει ἐνωρίτερον, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα καὶ ψυχρότερα ἀργότερον. Ὁ ἐλαιόκαρπος εἶναι ἕτοιμος πρὸς συλλογήν, ὅταν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ ἔχῃ προσλάβει κυανομέλαιναν ἀπόχρωσιν. Παρ' ἡμῖν ἡ ὡρίμανσις συντελεῖται μέχρι τέλους Ἰανουαρίου, ἡ συλλογὴ ὅμως παρατείνεται μέχρι καὶ τοῦ Μαΐου εἴς τινα μέρη· καὶ τοῦτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ λόγους ἐλλείψεως ἐπαρκῶν ἐργατικῶν χειρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς πεπλανημένης ἀντιλήψεως πολλῶν ἐλαιοκαλλιεργητῶν ὅτι ἡ μακρὰ ἐπὶ τοῦ δένδρου παραμονὴ τῶν ἐλαιῶν αὐξάνει τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν εἰς ἔλαιον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὄντως τὸ ποσοστὸν τῆς ἀποδόσεως εἰς ἔλαιον τῶν ὑπερωρίμων ἐλαιῶν εἶναι μεγαλύτερον, τοῦτο ὅμως δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ποσότητος τοῦ ἐλαίου, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν φυτικῶν ὑγρῶν (ὕδατος), εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ὑπερώριμος ἐλαιόκαρπος ὑπόκειται.

Ἡ συλλογὴ τοῦ καρποῦ ἀντιπροσωπεύει σήμερον μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας δαπάνας τοῦ ἐλαιοκτηματίου. Εἴς τινας ἐπαρχίας οἱ ἐργάται λαμβάνουν μέχρι τῶν 35 % τοῦ συλλεγομένου ποσοῦ. Οἱ τρόποι τῆς συλλογῆς εἶναι διάφοροι. Αὕτη κυρίως γίνεται διὰ τῶν χειρῶν καὶ διὰ ραβδισμοῦ. Εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ Παξοὺς ἡ συλλογὴ γίνεται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἐφ' ὅσον πίπτει ὁ καρπός. Εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἀλλαχοῦ ἡ συλλογὴ γίνεται διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τοῦ δένδρου. Συνήθως ὑπὸ τὸ δένδρον ἁπλοῦνται εὐμεγέθη πανία τὰ καὶ *λιόπανα* ἐπιλεγόμενα, ἐπὶ τῶν ὁποίων πίπτει ὁ διὰ τῶν χειρῶν ἀποσπώμενος ἐλαιόκαρπος. Εἰς

Digitized by Google

τινα μέρη τῆς Ἰταλίας (τὴν Τοσκάνην καὶ τὴν Ὀμβρίαν κυρίως) χρησιμοποιοῦν ἐνίοτε ἀντὶ τῶν χειρῶν εἰδικὰ κτένια διὰ τὴν συλλογήν, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἔδωκαν καλὰ ἀποτελέσματα, διότι πληγώνουν ἀρκετὰ τοὺς κλάδους. Ἡ μέθοδος τοῦ ῥαβδίσματος εἶναι ἡ χειροτέρα πασῶν, διότι πληγώνει τὸ δένδρον, ἀκόμη δὲ καταστρέφει πλείστους κλαδίσκους, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ καρποφορήσουν τὸ ἐπόμενον ἔτος. Ὁ ἐλαιόκαρπος συλλεγόμενος μεταφέρεται ἐντὸς σάκκων, κοφίνων ἢ ξυλίνων κιβωτίων (ὅπερ προτιμότερον) εἰς τὸ ἐλαιοτριβεῖον πρὸς ἔκθλιψιν. Ἐφ' ὅσον συνελέγη ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχει ἐνίοτε ἀνάγκην καθαρισμοῦ ἀπὸ τῶν χωμάτων, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἐπικάθηνται, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον πλύνεται δι' ὕδατος. Διὰ τὴν πλύσιν ταύτην τοῦ καρποῦ ἔχουν κατασκευασθῆ καὶ ἁπλᾶ μηχανήματα. Ὁ ἐλαιόκαρπος, ἐφ' ὅσον δὲν δύναται νὰ ἐκθλιβῇ ἀμέσως μετὰ τὴν μεταφοράν του, διατηρεῖται ἐντὸς ψυχρῶν κατὰ προτίμησιν ἀποθηκῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετεῖται ἢ κατὰ σωροὺς ἢ εἰς στρώματα διαφόρου πάχους. Ἡ στρῶσις αὕτη τοῦ καρποῦ εἶναι πολὺ προτιμότερον νὰ γίνεται εἰς πάχος 15 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, ἵνα ἀποφεύγηται τὸ *ἄναμα* τοῦ καρποῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συντελεῖ εἰς τὴν παρασκευὴν ἐλαίου μὲ ὑψηλὴν ὀξύτητα. Διὰ νὰ ἀποφεύγηται ὁ κίνδυνος οὗτος, συνιστᾶται ὅπως ὁ πρὸς ἔκθλιψιν καρπὸς τοποθετῆται ἐντὸς εἰδικῶν καλαμωτῶν (διαστάσεων 1,20×1,80) καὶ εἰς πάχος 0,12 μ., ὅπου δύναται νὰ διατηρηθῇ μέχρι 15 ἡμερῶν τὸ πολὺ εἰς ἀρίστην κατάστασιν.

Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ἐλαίου γενικῶς ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται σήμερον ἀκόμη κατὰ τρόπον παμπάλαιον, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι σήμερον διατίθενται μηχανικὰ μέσα τελειότερα. Ἡ σύνθλιψις τοῦ ἐλαιοκάρπου, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐγίνετο μεταξὺ δύο πλακῶν, ἐξ ὧν ἡ ἀνωτέρα ἐκινεῖτο ὑπὸ τῶν ἐργατῶν, γίνεται σήμερον ἐπὶ μιᾶς πλακὸς ἐπὶ τῆς ὁποίας περιστρέφονται περὶ ἕνα κατακόρυφον ἄξονα εὑρισκόμενον εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς— διὰ ζῴων εἰς τὰ παλαιότερα ἐλαιοτριβεῖα, διὰ μηχανικῆς κινήσεως εἰς τὰ νεώτερα—εἷς, δύο, τρεῖς καὶ ἐνίοτε τέσσαρες μυλόλιθοι, οἵτινες συνθλίβουν τὸν καρπόν. Εἰς τὰ παλαιότερα ἐλαιοτριβεῖα τῆς Ἱσπανίας χρησιμοποιοῦνται δύο μυλόλιθοι σχήματος κολούρου κώνου. Σήμερον ἀκόμη εἰς πολλὰ χωρία τῆς Κρήτης ἡ σύνθλιψις τοῦ ἐλαιοκάρπου γίνεται εἰς τοὺς κοινοὺς ἀλευρομύλους, τοὺς κινουμένους δι' ὕδατος. Εἰς τὰ καλύτερα σύγχρονα ἐλαιοθρυπτήρια τοποθετοῦν δύο μυλολίθους διαμέτρου 1,20 μ. καὶ πάχους 0,30 μ. ἡ δὲ κίνησις αὐτῶν δίδεται ἐκ τῶν κάτω, ἵνα ἀποφεύγηται ἡ πτῶσις λιπῶν καὶ λοιπῶν ἀκαθαρσιῶν ἐντὸς τοῦ πολτοῦ. Τὰ θρυπτήρια ταῦτα ἀλέθουν 800 περίπου χιλιόγραμμα καθ' ὥραν.

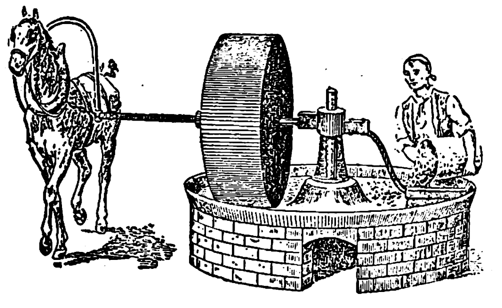

Παλαιοτάτη μέθοδος πρὸς ἔκθλιψιν τοῦ ἐλαίου χρησιμοποιουμένη μέχρι σήμερον εἰς πολλὰ μέρη.

Ἐκτὸς τῶν ἐλαιοθρυπτηρίων μὲ μυλολίθους, κατεσκευάσθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τοιαῦτα μὲ μεταλλικοὺς κυλίνδρους. Ὑπάρχουν διάφοροι τύποι αὐτῶν. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο οὐχὶ λείους κυλίνδρους, οἵτινες, μὲ διάφορον ἕκαστος ταχύτητα, κινοῦνται ἀντιθέτως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ συνθλίβουν τὸν ἄνωθεν αὐτῶν πίπτοντα ἐλαιόκαρπον. Τὰ τελειότερα ἐν χρήσει θρυπτήρια μὲ μεταλλικοὺς κυλίνδρους συνθλίβουν 1000—1300 χιλιόγραμμα ἐλαιοκάρπου καὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ τὸ πρῶτον ἄλεσμα τοῦ καρποῦ. Τὸ δεύτερον γίνεται διὰ μυλολίθων, καθόσον εἶναι τελειότερον. Ὁ ἐλαιόκαρπος μετὰ τὴν θρύψιν του πολτοποιούμενος τοποθετεῖται ἐντὸς *σπυρίδων*. Αἱ σπυρίδες αὗται εἶναι κυκλικαὶ ἢ τετράγωνοι, κατασκευάζονται δὲ ἐκ τριχῶν αἰγὸς καὶ διαφόρων φυτικῶν ἰνῶν, ὡς σπάρτου, καννάβεως, φοίνικος, φοινικοκαρύων (coco) κλπ. Ἐντὸς τῶν σπυρίδων ὁ πολτὸς τοποθετεῖται εἰς λεπτὰ στρώματα πάχους μέχρι δύο δακτύλων καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ἐλαιοπιεστήρια πρὸς ἔκθλιψιν. Ἵνα ἐπιτυγχάνεται μεγαλυτέρα πίεσις, ἀποφεύγεται ἡ δαπάνη τῶν σπυρίδων καὶ παρασκευάζεται ἔλαιον ἀπηλλαγμένον τῶν βαρειῶν ὀσμῶν, τὰς ὁποίας αἱ σπυρίδες αὗται μεταδίδουν πολλάκις εἰς τὸ ἔλαιον κλπ., κατεσκεύασαν τελευταίως ἐν Ἰταλίᾳ μεταλλικοὺς κλωβούς, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετεῖται ὁ πολτὸς τῶν ἐλαιῶν κατὰ λεπτὰ στρώματα χωριζόμενα ὑπὸ δίσκων ἐκ σπάρτου, φοινικοκαρύων κλπ. Ὁ κλωβὸς οὗτος τοποθετεῖται εἰς τὰ ὑδραυλικὰ πιεστήρια ὅπως καὶ αἱ σπυρίδες, πιέζεται δὲ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου. Τὸ ἔλαιον ἐξέρχεται διὰ μέσου τῶν διατρήτων τοιχωμάτων τοῦ κλωβοῦ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ πίεσις τοῦ πολτοῦ ἐγίνετο διὰ διαφόρου τύπου πιεστηρίων. Εἰκὼν εὑρεθεῖσα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἡρακλείας τῆς Ἰταλίας μαρτυρεῖ, ὅτι κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐν Ἰταλίᾳ αἱ ἐλαῖαι ἐτίθεντο ἐντὸς σάκκου μεταξὺ δύο σταθερῶν ὁριζοντίων ξυλίνων πλακῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐφρόντιζον νὰ τὰς πιέζουν οἱ ἐργάται τῇ βοηθείᾳ ξύλων. Εἴς τινα μέρη τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος πρό τινων ἐτῶν ἀκόμη ἐπίεζον τὸν προχείρως μεταξὺ δύο λίθων συνθλιβέντα καρπὸν διὰ τῶν ποδῶν, ὅπως περίπου συνθλίβουν καὶ πιέζουν σήμερον τὰς σταφυλάς. Τὰ πρωτόγονα ὅμως ταῦτα μέσα ἀντικατέστησαν τὰ κοχλιωτὰ ἐλαιοπιεστήρια. Ταῦτα κατ' ἀρχὰς ἀπετελοῦντο ἀπὸ δύο ὁριζοντίας ξυλίνας πλάκας σταθεράς. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων σταθερῶν πλακῶν ἐκινεῖτο ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ τἀνάπαλιν τρίτη ξυλίνη πλάξ, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν σταθερὰν πλάκα δι' ἑνὸς ξυλίνου ἐπίσης κοχλίου. Αἱ σπυρίδες τοποθετούμεναι μεταξὺ τῆς κατωτέρας σταθερᾶς πλακὸς καὶ τῆς κινητῆς ἐπιέζοντο στρεφομένου τοῦ κοχλίου. Ἀργότερον τὸ ξύλινον τοῦτο πιεστήριον ἀντικατεστάθη ἀπὸ σιδηρᾶ τοιαῦτα ὁμοίου τύπου. Τὰ ὑδραυλικὰ πιεστήρια ἐπενοήθησαν μετὰ τὸ 1860. Ταῦτα κατ' ἀρχὰς ἦσαν χειροκίνητα διὰ νὰ ἐξελιχθοῦν εἰς τὰ σημερινὰ μηχανοκίνητα, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐξασκήσωμεν πίεσιν (προκειμένου περὶ πιεστηρίων ἐλαιοκάρπου) 90 καὶ 100 χιλιογράμμων κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστὸν (ἐπὶ τοῦ πολτοῦ).

Γ. Κ. ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΣ

Αἱ νεώτεραι μέθοδοι πρὸς ἔκθλιψιν τοῦ ἐλαιοκάρπου καὶ παρασκευὴν τοῦ ἐλαίου. Πλὴν ἐλαχίστων μερῶν, εἰς ἃ ἡ ἔκθλιψις τοῦ ἐλαιοκάρπου καὶ ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐλαίου γίνεται διὰ μέσων πρωτογόνων, σήμερον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς ὑπάρχουν εἰδικαὶ πρὸς τοῦτο ἐγκαταστάσεις. Ἰδίως εἰς τὰ μέρη ὅπου, πλὴν τῆς λήψεως ἐλαίου ἐκ τοῦ ἐλαιοκάρπου, χρησιμοποιοῦνται καὶ πάντα τὰ ἐκ τῆς συνθλίψεως αὐτοῦ προϊόντα, ὑπάρχουσι πολύπλοκοι καὶ παμμέγισται ἐγκαταστάσεις.

Ἐκθλιπτικαὶ μηχαναὶ τοῦ ἐλαιοκάρπου. Αὗται ὡς κύριον σκοπὸν ἔχουσι νὰ ἐκθλίβωσι τὸν ἐλαιόκαρπον καὶ νὰ τεμαχίζωσι τοῦτον, οὕτως ὥστε ν' ἀποχωρίζωνται οἱ ἐλαιοπυρῆνες (κουκκούτσια) τοῦ σαρκώματος (ψίχας) τοῦ καρποῦ. Διὰ τὴν ἔκθλιψιν τοῦ ἐλαιοκάρπου μεταχειρίζονται ἰδίας μηχανάς, αἵτινες καλοῦνται *ἀλεστικαί*. Τῶν μηχανῶν τούτων ὑπάρχουσι πολλοὶ τύποι, ὧν ἁπλούστερος εἶναι ὁ διὰ μυλολίθων. Ἡ μηχανὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ εὐρέος κυκλικοῦ δοχείου ἐν εἴδει λεκάνης, ἐπὶ τῆς ὁποίας στρέφεται σύστημα μυλολίθων (μυλόπετρες), ὅπερ συγκρατεῖται ὑπὸ ἄξονος. Ἡ κίνησις γίνεται ἢ διὰ τῆς χειρὸς *(χειροκίνητοι ἀλεστικαὶ μηχαναί)* ἢ δι' ἵππων *(ἱπποκίνητοι)* ἢ δι' ἀτμοῦ *(ἀτμοκίνητοι)* ἢ τέλος δι' ἠλεκτρισμοῦ *(ἠλεκτροκίνητοι)*. Διὰ τῆς πιέσεως τῶν μυλολίθων ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν παρειῶν τῆς λεκάνης γίνεται ἡ ἔκθλιψις τοῦ ἐλαιοκάρπου, ὅστις δέον νὰ τοποθετῆται ἐντὸς τῶν ἀλεστικῶν τούτων μηχανῶν κατὰ μικρὰς ποσότητας, 10—15 ὀκάδων, διότι μόνον οὕτω γίνεται τελειοτέρα καὶ εὐκολωτέρα ἡ ἔκθλιψις. Ἡ διὰ κυλίνδρων ἀλεστικὴ μηχανή, ἥτις σήμερον χρησιμοποιεῖται σχεδὸν πανταχοῦ, ἀποτελεῖται ἐκ ξυλίνου δοχείου ἐν εἴδει σκάφης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ὁ ἐλαιόκαρπος. Ἐντὸς τοῦ δοχείου τούτου ὑπάρχει σύστημα κυλίνδρων, οἵτινες κινούμενοι κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν συνθλίβουσι τὸν ἐλαιόκαρπον, τὸ προϊὸν τοῦ ὁποίου συλλέγεται κάτωθεν εἰς ἴδιον δοχεῖον. Ἡ κίνησις τῆς μηχανῆς ταύτης γίνεται διὰ τῆς χειρός, διὰ ζῴου, δι' ἀτμοῦ ἢ δι' ἠλεκτρισμοῦ. Διὰ τὴν ἔκθλιψιν τοῦ ἐλαίου ἐκ τῶν πυρήνων διενεργοῦνται αἱ ἑξῆς ἐργασίαι: 1) καθαρισμός, 2) ἔκθλιψις, 3) θέρμανσις, 4) πρώτη πίεσις, 5) ἔκθλιψις τοῦ πολτοῦ, 6) δευτέρα θέρμανσις, 7) δευτέρα πίεσις καὶ 8) ἀποκαθάρισις.

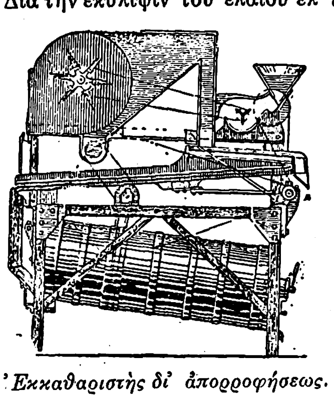

Ἐκκαθαριστὴς δι' ἀπορροφήσεως.

Ὁ καθαρισμὸς τῶν ἐλαιοπυρήνων γίνεται δι' εἰδικοῦ μηχανήματος, *ἐκκαθαριστοῦ* καλουμένου, ὅστις ὡς σκοπὸν ἔχει τὸν διαχωρισμὸν τῶν ἐλαιοπυρήνων ἐκ τῶν τυχὸν ξένων σωμάτων. Οἱ ἐλαιοπυρῆνες τοποθετοῦνται ἐντὸς μύλου πλεγματοειδοῦς, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ *διανομεύς*.

Οἱ ἐλαιοπυρῆνες ἐκ τοῦ διανομέως κυλίνδρου πίπτουσιν εἰς κυκλικὴν συσκευὴν ἐν εἴδη εὐρέος σωλῆνος, ὅπου ὑπάρχει μύλος κινούμενος διὰ τριῶν ἑλίκων, αἵτινες προωθοῦσι τούτους. Ἐκεῖθεν διέρχονται εἰς ἴδιον σωλῆνα, ὅπου ἰσχυρὸν ῥεῦμα ἀέρος ἐκτοπίζει τὰς ἐλαφροτέρας ξένας οὐσίας. Εἶτα πίπτουσιν εἰς τὸ *ἐκκοκκιστήριον* ἢ *ἐκκοκκιστικὴν μηχανήν*, ὅπου συγκρατοῦνται αἱ μεγάλαι ξέναι οὐσίαι, καὶ τέλος εἰς λεπτότερον πυκνότατον δικτυωτὸν ἔλασμα, ὅπου συγκρατοῦνται οἱ πυρῆνες καὶ ἀφίνονται ἐλεύθερα νὰ διέλθωσι τὰ μικρὰ ξένα σωμάτια. Οἱ ἀπομένοντες κεκαθαρμένοι πλέον πυρῆνες μεταφέρονται εἰς εἰδικὸν κύλινδρον, ἔνθα διαιροῦνται καὶ καταμερίζονται. Μηχάνημα δυνάμεως 1 ἵππου δύναται νὰ ἀποκαθάρῃ 15 ἑκατόλιτρα ἐλαιοπυρήνων ἐντὸς μιᾶς ὥρας. Ἐλαιοπυρῆνες διαφόρων ἐλαιοειδῶν φυτῶν πρὸ τῆς ἐκθλίψεως χρήζουσιν ἀποφλοιώσεως.

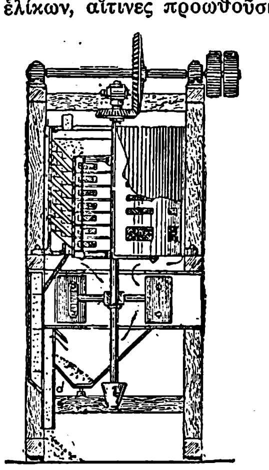

Ἐκκοκκιστικὴ μηχανή.

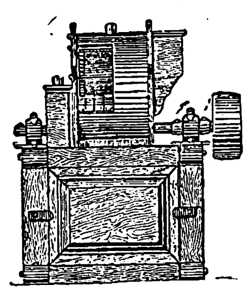

Ἕτερος τύπος ἐκκοκκιστικῆς μηχανῆς.

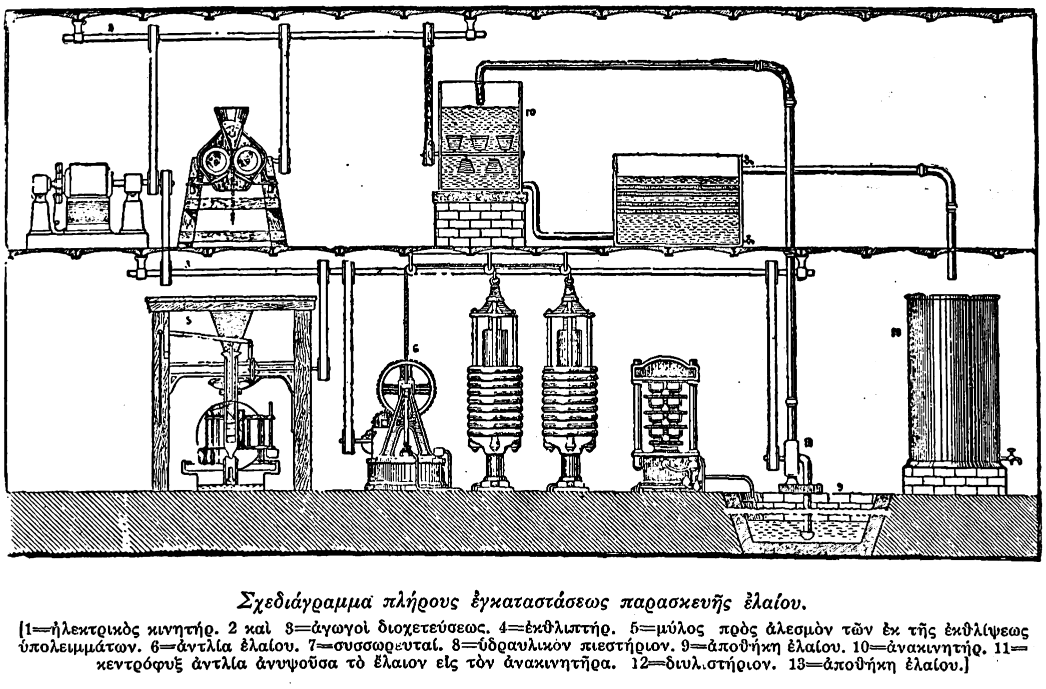

Σχεδιάγραμμα πλήρους ἐγκαταστάσεως παρασκευῆς ἐλαίου.

[1=ἠλεκτρικὸς κινητήρ. 2 καὶ 3=ἀγωγοὶ διοχετεύσεως. 4=ἐκθλιπτήρ. 5=μύλος πρὸς ἄλεσμὸν τῶν ἐκ τῆς ἐκθλίψεως ὑπολειμμάτων. 6=ἀντλία ἐλαίου. 7=συσσωρευταί. 8=ὑδραυλικὸν πιεστήριον. 9=ἀποθήκη ἐλαίου. 10=ἀνακινητήρ. 11=κεντρόφυξ ἀντλία ἀνυψοῦσα τὸ ἔλαιον εἰς τὸν ἀνακινητῆρα. 12=διυλιστήριον. 13=ἀποθήκη ἐλαίου.]

Μετὰ τὴν ἀποκάθαρσιν τελεῖται ἡ ἔκθλιψις τῶν πυρήνων, ἥτις γενικῶς διενεργεῖται διὰ μηχανήματος ἀποτελουμένου ἐκ συστήματος κυλίνδρων διαφόρου διαμετρήματος, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἶναι μόνιμος καὶ ὁ ἕτερος κινητός. Πλὴν διὰ τοῦ κυλίνδρων λειτουργοῦντος ἐκθλιπτῆρος ὑπάρχει καὶ ἐκθλι-

Digitized by Google

πτὴρ ἐνεργῶν διὰ κεντρόφυγος δυνάμεως. Ὁ ἐκθλιπτὴρ οὗτος εἶναι πρακτικώτερος. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο κωνικῶν δοχείων, ἅτινα περιστρέφονται περὶ ὁριζόντιον ἄξονα καὶ κατ' ἀντίθετον φορὰν μετὰ δια-

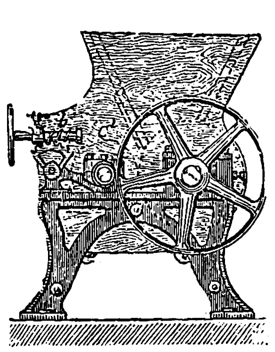

Ἐκθλιπτικὴ μηχανὴ τῶν πυρήνων.

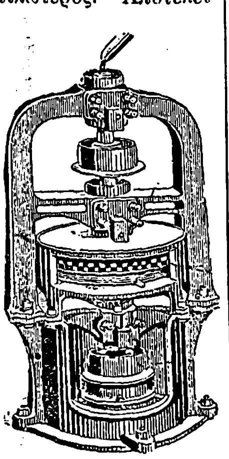

Ἐκθλιπτὴρ ἐνεργῶν διὰ κεντρόφυγος δυνάμεως.

φόρου ταχύτητος. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκθλιπτήρων ὑπάρχει καὶ ἕτερος τύπος, ὅστις ἐνεργεῖ δι' ἀτμοῦ. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι πρακτικώτερος, διότι

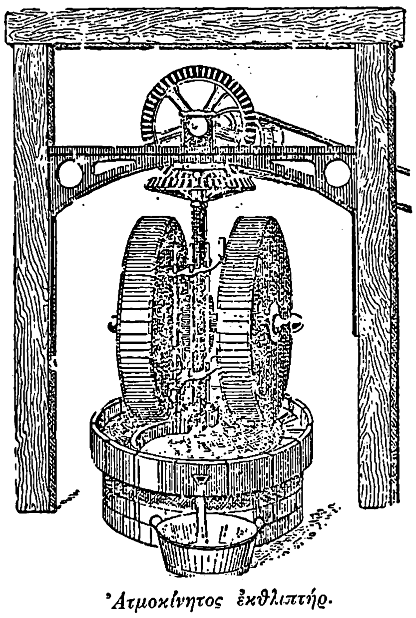

Ἀτμοκίνητος ἐκθλιπτήρ.

καὶ ταχύτερον ἐνεργεῖται ἡ ἔκθλιψις καὶ οἰκονομικώτερον.

Ἡ θέρμανσις εἶναι ἀναγκαιοτάτη καὶ δέον νὰ γίνηται πρὸ τῆς ἐκθλίψεως τῶν πυρήνων, ὅπως τὸ ἔλαιον ἀποκτήσῃ μεγαλυτέραν ρευστότητα καὶ διότι διὰ τῆς θερμάνσεως συμπυκνοῦνται αἱ λευκωματώδεις οὐσίαι, καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ ξέναι τοιαῦται, αἱ ἐντὸς τοῦ ἐλαίου εὑρισκόμεναι, ἐλαττοῦνται σημαντικῶς. Οἱ πυρῆνες θερμαίνονται ἀμέσως διὰ γυμνοῦ πυρὸς ἢ δι' ἀτμοῦ. Κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ θέρμανσις ἢ εἶναι συνεχὴς ἢ διαλείπουσα. Εἰς $^1/_4$ τῆς ὥρας ἡ θερμοκρασία τῆς μάζης ἀνέρχε-

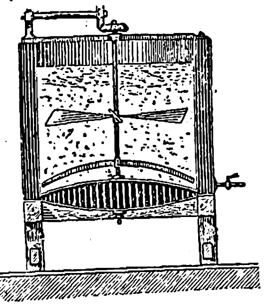

Συσκευὴ ἀμέσου θερμάνσεως.

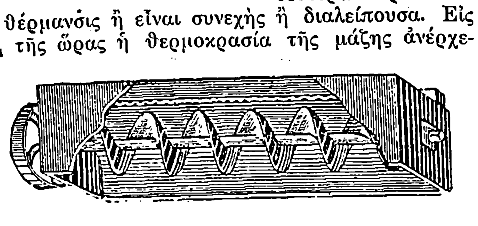

Συσκευὴ συνεχοῦς θερμάνσεως.

ται εἰς 60°. Σήμερον προτιμᾶται ἡ συνεχὴς θέρμανσις δι' ἀτμοῦ.

Τύποι. Μετὰ τὴν ἔκθλιψιν καὶ τὴν θέρμανσιν, ὁ ἐπίσης θερμανθεὶς πολτὸς ἐντίθεται εἰς τοὺς τύπους (κοιν. *καλούπια* ἢ *ντορβάδες*), ὅπου δέον νὰ ὑποστῇ τὴν πρώτην πίεσιν. Οἱ τύποι εἶναι τριῶν εἰδῶν: ἢ ἁπλοῖ σάκκοι ἐκ καννάβεως ἢ σάκκοι κατεσκευασμένοι ἐκ δέρματος ζῴων (αἰγῶν συνήθως) ἢ καὶ ἐκ μεταλλικῶν ἐλασμάτων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι τύποι εἶναι οἱ καταλληλότεροι πάντων, διότι ἀντέχουσι περισσότερον εἰς τὴν πίεσιν. Ἔχουσι χωρητικότητα 5 περίπου χιλιογράμμων ἕκαστος καὶ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων πάχους 12 χιλιοστομέτρων. Ἡ πίεσις ἄρχεται ἀπὸ 50 ἀτμοσφαιρῶν καὶ φθάνει προοδευτικῶς εἰς 200: Κοινὸν ὑδραυλικὸν πιεστήριον δύναται νὰ περιλάβῃ 33 ἑκατόλιτρα πυρήνων καὶ παρέχει 650 χιλιόγραμμα, κατὰ μέσον ὅρον, ἐλαίου ἀνὰ εἰκοσιτετράωρον. Πρὸς ἔκθλιψιν τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ ἐλαίου προβαίνομεν εἰς δευτέραν θέρμανσιν καὶ πίεσιν τοῦ πολτοῦ. Πρὸς νέαν ἔκθλιψιν ὁ πολτὸς μεταφέρεται εἰς σύστημα σωλήνων καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν καλούμενον *μύλον*, ὅπου ἀλέθεται. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ πολτὸς περιέχει καὶ ἱκανὴν ποσότητα ἐλαίου,

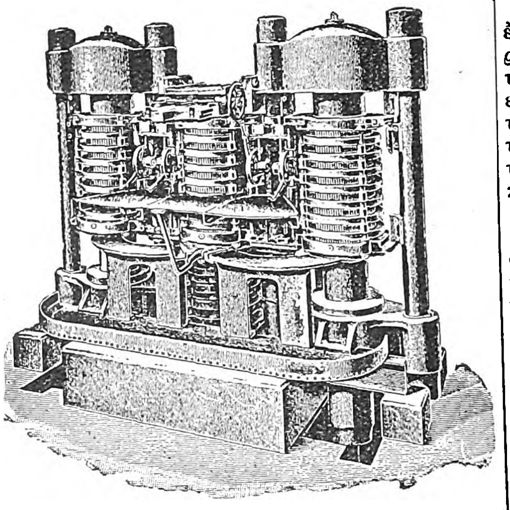

Ἐκθλιπτικὴ μηχανὴ τύπου «Exelsior».

χρησιμοποιοῦνται διαλυτικά τινα μέσα, ὧν κυριώτερα εἶναι ὁ θειικὸς ἄνθραξ, ὁ αἰθὴρ τοῦ πετρελαίου, ἡ βενζόλη, κτλ.

Διὰ τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν χρησιμοποιεῖται εἰδικὸν μηχάνημα τύπου Exelsior. Πρὸς τοῦτοις οἱ πυρῆνες τοποθετοῦνται ἐν δοχείῳ *B*, ἐν τῷ ὁποίῳ ρίπτεται ἡ διαλυτικὴ οὐσία. Εἰδικὴ στρόφιγξ κανονίζει τὴν θερμοκρασίαν, ἐνῷ ἑτέρα τοιαύτη κανονίζει τὴν διάβασιν ψυχροῦ ἀέρος πρὸς ψῆξιν τοῦ ἀτμοῦ, ὁπότε ἄρχεται ἡ ἐκροὴ τοῦ ὑγροῦ εἰς τὸ δοχεῖον *A*. Τὸ οὕτω διαλυόμενον ἔλαιον πίπτει βαθμηδὸν εἰς ἕτερον δοχεῖον *C*, ὅπερ διαρκῶς θερμαίνεται κάτωθεν δι' ἀτμοῦ, οὕτως ὥστε ἡ θερμοκρασία νὰ μὴ κατέρχεται τῶν 100°.

Πιεστήρια. Διὰ τὴν πίεσιν τοῦ πολτοῦ τῶν ἐλαιοκάρπων ὑπάρχουσιν εἰδικὰ μηχανήματα, ἅτινα καλοῦνται *πιεστήρια* ἢ κάλλιον *ἐλαιοπιεστήρια*. Ταῦτα εἶναι πολλῶν εἰδῶν, ὧν τὰ τελειότερα καὶ τὰ πε-

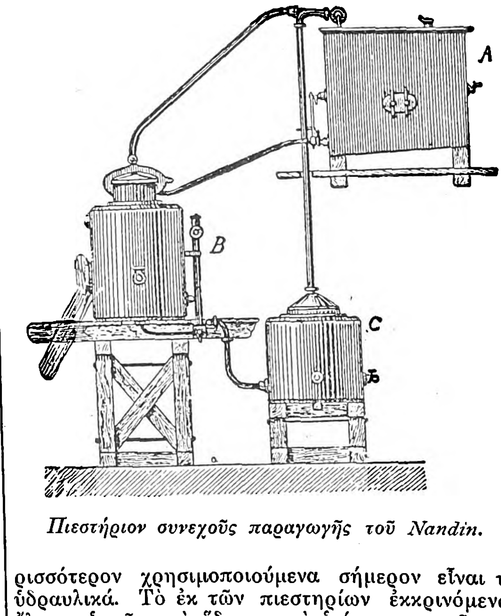

Πιεστήριον συνεχοῦς παραγωγῆς τοῦ Nandin.

ρισσότερον χρησιμοποιούμενα σήμερον εἶναι τὰ ὑδραυλικά. Τὸ ἐκ τῶν πιεστηρίων ἐκκρινόμενον ἔλαιον ὁμοῦ μετὰ ὕδατος καὶ ἑτέρων στερεῶν οὐσιῶν συλλέγεται εἰς ἴδια δοχεῖα ἢ ἀποθήκας ἐλαίου καλουμένας.

Ὁ ἀποκαθαρμὸς τελεῖται διὰ διαχωρισμοῦ τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ξένων οὐσιῶν, ἃς τυχὸν ἐμπεριέχει τὸ ἔλαιον καὶ ἐξ ὧν προέρχεται ἡ θολότης αὐτοῦ. Τὸ ἔλαιον ἐξερχόμενον τοῦ πιεστηρίου διοχετεύεται διὰ πηλίνων σωλήνων ἢ λιθοκτίστων τοιούτων εἰς δοχεῖα ἢ δεξαμενάς, ὅπου καὶ περισυλλέγεται. Αἱ δεξαμεναὶ αὗται δέον νὰ διατηρῶνται ψυχραί, ἵνα διευκολύνεται ἡ ἀπόθεσις τῶν οὐσιῶν τῆς ἰλύος (μούργας). Οὕτως ἐπιτυγχάνεται ἡ διαύγεια τοῦ ὑγροῦ κατόπιν σχετικῆς ἠρεμίας 10—12 ἡμερῶν, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων δέον νὰ ὑπάρχῃ ἠπία θερμοκρασία 30°. Μετὰ ταῦτα τὸ ὑγρὸν ἐναπομένει ἐπὶ 48 ὥρας ἐν ἀπολύτῳ ἠρεμίᾳ καὶ εἶτα διυλίζεται. Ἀλλ' ὁ πραγματικὸς ἀποκαθαρμὸς συντελεῖται μόνον διὰ χημικῶν μέσων, δεδομένου ὅτι τὸ ἔλαιον, ὑποβαλλόμενον εἰς θέρμανσιν ὅπως καταστῇ διαυγές, ἐμπεριέχει λευκωματώδεις οὐσίας, ἰλύν, χρωματικὰς οὐσίας καὶ ρητινώδη ὑπολείμματα. Διὰ τὸν ταχύτερον καὶ τελειότερον ἀποκαθαρμὸν τούτου παρίσταται ἀνάγκη νὰ θερμάνωμεν τὸ ἔλαιον μετὰ τοῦ θειικοῦ ὀξέος εἰς 66° (20 χιλιόγραμμα εἰς 2.500 χιλ. ἐλαίου) καὶ ν' ἀναταράξωμεν τὸ μεῖγμα ἰσχυρῶς ἐπὶ μίαν ὥραν ἐντὸς ξυλίνου δοχείου. Μετὰ ταῦτα προστίθενται 500 λίτραι ὕδατος, ἀναταράσσεται ἐκ νέου τὸ μεῖγμα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν καὶ εἶτα ἀφίνεται ἐν ἠρεμίᾳ ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας.

Διύλισις. Διὰ τὸν ταχύτερον ἀποκαθαρμὸν τοῦ ἐλαίου μεταχειρίζονται τὴν διύλισιν κοιν. *φιλτράρισμα*. Ἡ διύλισις δέον νὰ γίνηται ταχέως, διότι τὸ ἔλαιον ὅταν ἐκτεθῇ ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα εἰς τὸν ἀέρα ταγγίζει. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον μόνον τὰ ἔλαια ἅτινα καταναλίσκονται ἀμέσως διυλίζονται. Διὰ τὴν διύλισιν τοῦ ἐλαίου χρησιμοποιοῦνται ἴδια μηχανήματα, *διυλιστήρια* ἢ *ἐλαιοδιυλιστήρια* καλούμενα. Τελειότερον θεωρεῖται τὸ τοῦ Aloi.

Δ. Ν. Π.

—[ΧΗΜ. ΤΡΟΦ.] Τὸ *ἐλαιόλαδον* χημικῶς συνίσταται κυρίως ἐκ μεικτῶν γλυκεριδίων τοῦ ἐλαϊκοῦ καὶ παλμιτικοῦ ὀξέος, περιέχει δὲ καὶ εἰς μικρότερα ποσὰ γλυκερίδια τοῦ στεατικοῦ (ἀραχινικοῦ καὶ λινελαϊκοῦ) ὀξέος. Περαιτέρω περιέχει περίπου 0,5—1,5 % ἀσαπωνοποίητα συστατικά, ἐξ ὧν μικρὸν μόνον ποσὸν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν φυτοστερίνην. Ἡ στοιχειομετρικὴ δὲ αὐτοῦ σύστασις εἶναι ἄνθραξ 72,2 %, ὑδρογόνον 13,3 % καὶ ὀξυγόνον 9,4 %. Τὸ ἐλαιόλαδον εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν εἶναι διαυγὲς ὑγρὸν χρώματος κυμαινομένου ἀπὸ ἀχυροκιτρίνου μέχρι χρυσοκιτρίνου, ἐνίοτε δὲ καὶ πρασινοκιτρίνου λόγῳ τῆς ἐνυπαρχούσης χλωροφύλλης. Καθαρὸν ἐλαιόλαδον πρέπει νὰ ἔχῃ ἠπίαν γεῦσιν μεταβαλλομένην ἀναλόγως τῆς προελεύσεως αὐτοῦ, τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς του καὶ τῆς παλαιότητος αὐτοῦ. Ὁμοίως ἡ ὀσμὴ αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἠπία καὶ μόνον εἰς τὰ κατωτέρας ποιότητος εἴδη αὐτοῦ ὑπενθυμίζει ἐντόνως τὰς ἐλαίας.

Τὸ ἐλαιόλαδον εἶναι ἐλαφρότερον τοῦ ὕδατος, ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, εὐδιάλυτον εἰς τὸν αἰθέρα. τὸν διθειάνθρακα, τὸν τετραχλωριάνθρακα, τὴν βενζίνην κλπ. καὶ δυσδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην. Φυσικαὶ καὶ χημικαὶ σταθεραὶ τοῦ ἐλαίου ἐλαίας εἶναι κατὰ τὰ ἐν Εὐρώπῃ παραδεδεγμένα αἱ ἑξῆς:

Εἰδικὸν βάρος εἰς 15°	0,914—0,920
Σημεῖον πήξεως τοῦ ἐλαίου	0 ἕως—9°
Σημεῖον τήξεως τῶν λιπαρῶν ὀξέων	24—27°
» πήξεως » » »	21—95°
Δείκτης διαθλάσεως εἰς 25°	1,4654—1,4683
Ἀριθμὸς σαπωνοποιήσεως	187—196
» ἰωδίου τοῦ ἐλαίου	79,5—88
» » τῶν συνολικῶν λιπαρῶν ὀξέων	86—90
» » » ἀκορέστων » »	93—104
» Reichert-Meissl	0,2—1,5
» Hehner	95,5—96,2
» ἀκετυλιώσεως	7.1

Παρ' ἡμῖν, λόγῳ τῆς πρωτογόνου κατὰ τὸ πλεῖστον παρασκευῆς τοῦ ἐλαίου, παρουσιάζονται μεγαλύτεραι διακυμάνσεις. Οὕτω λ. χ. κατὰ τὰς ἡμετέρας ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐλαίων αἱ σπουδαιότεραι σταθεραὶ κυμαίνονται ὡς ἑξῆς:

Εἰδικὸν βάρος	0 9122—0,9176
Δείκτης διαθλάσεως	1,4605—1,4630
Ἐσωτερικὴ τριβὴ (Engler)	4,36—5,69
Ἀριθμὸς σαπωνοποιήσεως	182,5—195,9
» ἰωδίου	71,3—85,8

Τὸ ἐλαιόλαδον περιέχει καὶ ποσότητά τινα ἐλευθέρων λιπαρῶν ὀξέων καὶ δὴ κυμαινομένων ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τῆς παρασκευῆς καὶ ἐναποθηκεύσεως τούτου.

Διατήρησις ἐλαίου. Πρὸς ἀποφυγὴν ἀλλοιώσεων τὸ ἔλαιον δέον νὰ διατηρῆται εἰς ἀπολύτως καθαρὰς ἀποθήκας, εὐαέρους, οὐχὶ ὑγρὰς καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ ἀποφεύγηται τὸ ἀπ' εὐθείας ἡλιακὸν φῶς. Περαιτέρω ἡ θερμοκρασία τῶν ἀποθηκῶν πρέπει νὰ εἶναι χαμηλὴ κατὰ τὸ δυνατόν, οὐχὶ ἀνωτέρα τῶν 14—15°. Εἰς τὰς ἀποθήκας ἐλαίου δέον νὰ μὴ εὑρίσκωνται δύσοσμοι ἢ γενικῶς ὀδμηραὶ ὗλαι, διότι τὸ ἔλαιον εὐκόλως προσκτᾶται ξένας ὀσμάς. Τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἐλαίου ὑποβοηθεῖ πολὺ ἡ παρουσία ὑγρασίας, ἀέρος καὶ φωτός. Ὡς δοχεῖα διατηρήσεως τοῦ ἐλαίου χρησιμοποιοῦνται παντοειδοῦς φύσεως τοιαῦτα, ὡς λ.χ. ὑάλινα (φιάλαι, δαμιζάναι), λευκοσιδηρᾶ, μαρμάρινα, δοχεῖα ἐξ ὀπτῆς γῆς, πορσελλάνης, τσιμέντου κλπ. Κατὰ τὸν πρῶτον καιρὸν τῆς διατηρήσεως τοῦ ἐλαίου δέον νὰ γίνωνται μεταγγίσεις, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς ὑποστάθμης, ἥτις πλὴν τῆς δυσαρέστου ὀσμῆς καὶ γεύσεως ἣν παρέχει εἰς τὸ ἔλαιον ὑποβοηθεῖ καὶ τὴν ἀλλοίωσιν (τάγγισμα κ.λ.π.)

Ποιότητες, ἐλαττώματα, νοθεῖαι. Ἡ καλυτέρα ποιότης ἐλαίου λαμβάνεται διὰ τῆς ἐν ψυχρῷ πιέσεως ὡρίμων προσεκτικῶς καθαρισθέντων καὶ ἐκκοκκισθέντων καρπῶν. Διὰ πιέσεως ἐν θερμῷ λαμβάνονται κατώτεραι ποιότητες καὶ τέλος δι' ἐκχυλίσεως τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ἐκθλίψεως διὰ διαλυτικῶν ὑγρῶν, ὡς διθειάνθρακος, βενζίνης

Digitized by Google

τετραχλωριάνθρακος κλπ. λαμβάνεται ποιότης ἐλαίου κατάλληλος μόνον διὰ βιομηχανικὴν χρῆσιν (πυρηνέλαιον τῆς σαπωνοποιίας). Τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἐλαίου ὀφείλονται συνήθως εἴτε εἰς κακὴν ἄνευ προσοχῆς παραλαβὴν αὐτοῦ, εἴτε εἰς κακὴν διατήρησιν. Οὕτω λ. χ. τὸ ἔλαιον προσλαμβάνει εὐκόλως ξένας δυσαρέστους ὀσμάς, περαιτέρω δ' ὑφίσταται τάγγισμα, ἤτοι ἀποκτᾷ ἰδιάζουσαν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν. Τὸ τάγγισμα εἶναι συχνότερον εἰς κακῶς καθαρισθὲν ἔλαιον, διότι ἡ ὕπαρξις ἀκαθαρσιῶν καὶ ὕδατος ὑποβοηθεῖ τὴν διάσπασιν τῶν γλυκεριδίων, συντελούσης προσέτι καὶ τῆς παρουσίας τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ φωτός. Τὸ τάγγισμα συνήθως συμπίπτει πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς ὀξύτητος τοῦ ἐλαίου, ὁπότε ἔχομεν ἁπλοῦν φαινόμενον ὑδρολύσεως, ἔστιν ὅτε ὅμως ἔχομεν τάγγισμα καὶ ἄνευ αὐξήσεως τῆς ὀξύτητος· εἰς τὴν περίπτωσιν δ' αὐτὴν φαίνεται ὅτι συμμετέχουν εἰδικοὶ μικροργανισμοί. Ταγγισθὲν ἔλαιον δύναται νὰ διορθωθῇ διὰ διαφόρων χημικῶν μεθόδων, οὐδέποτε ὅμως ἀποκτᾷ πλήρως τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ εὐχάριστον ὀσμὴν καὶ γεῦσιν. Τὸ ἐλαιόλαδον λόγῳ τῆς εὐχαρίστου αὐτοῦ ὀσμῆς καὶ γεύσεως θεωρεῖται ὡς τὸ καλύτερον καὶ πολυτιμότερον ὅλων τῶν ἐδωδίμων ἐλαίων, ἕνεκα τούτου δὲ καὶ πολλαχῶς νοθεύεται δι' ἄλλων ἐλαίων, ὡς π. χ. καρυελαίου, σησαμελαίου, ἡλιελαίου, κραμβελαίου, βαμβακελαίου, ἐλαίου σόγια, μηκωνελαίου, λινελαίου, ὡς ἀκόμη ἐνίοτε καὶ δι' ἐλαφροῦ ὀρυκτελαίου. Ἡ ἀνίχνευσις τῶν νοθειῶν τούτων ἐπιτελεῖται διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν σταθερῶν τοῦ ἐξεταζομένου ἐλαίου, ὡς καὶ δι' ἐπιτελέσεως εἰδικῶν χρωστικῶν ἀντιδράσεων, ὡς ἡ τοῦ Bellier, τοῦ Baudoin, τοῦ Halphen κ.λ.π. σ. γ.

—[ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΛ.] Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ *ἐλαίου* ἐξ ἐλαιῶν δηλαδὴ *ἐλαιολάδου*, ἀνέρχεται (στατιστικὴ 1927) εἰς 750.000.000 περίπου χιλιόγραμμα). Ἐκ τούτων περὶ τὰ 320.000.000 παράγει ἡ Ἰσπανία, περὶ τὰ 200.000.000 ἡ Ἰταλία, περὶ τὰ 100.000.000 ἡ Ἑλλάς, 60.000.000 ἡ Γαλλία μετὰ τῶν κτήσεών της, καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐκ 50.000.000 περίπου αἱ λοιπαὶ χῶραι. Κυριώτεραι χῶραι καταναλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐλαιολάδου εἶναι ἡ Ἀμερικὴ κατὰ πρῶτον καὶ κατόπιν ἡ Ἀγγλία, αἵτινες προμηθεύονται τοῦτο πρὸς βρῶσιν ἢ διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς· εἰς πολὺ μικροτέρας ποσότητας προμηθεύονται ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γαλλία, αἵτινες κυρίως τὰ ἀγοραζόμενα ἔλαια ἐπεξεργάζονται ἐπιστημονικώτερον καὶ συσκευάζουσι καλαισθητικώτερον, ἵνα τὰ χρησιμοποιήσωσι πρὸς ἐμπορίαν. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐξῆγεν ἐτησίως ἡ Ἑλλὰς περὶ τὰ 20.000.000 χιλιόγραμμα, σήμερον ὅμως (1929) ἐξάγει 40.000.000—45.000.000 χιλιόγραμμα ἐτησίως.

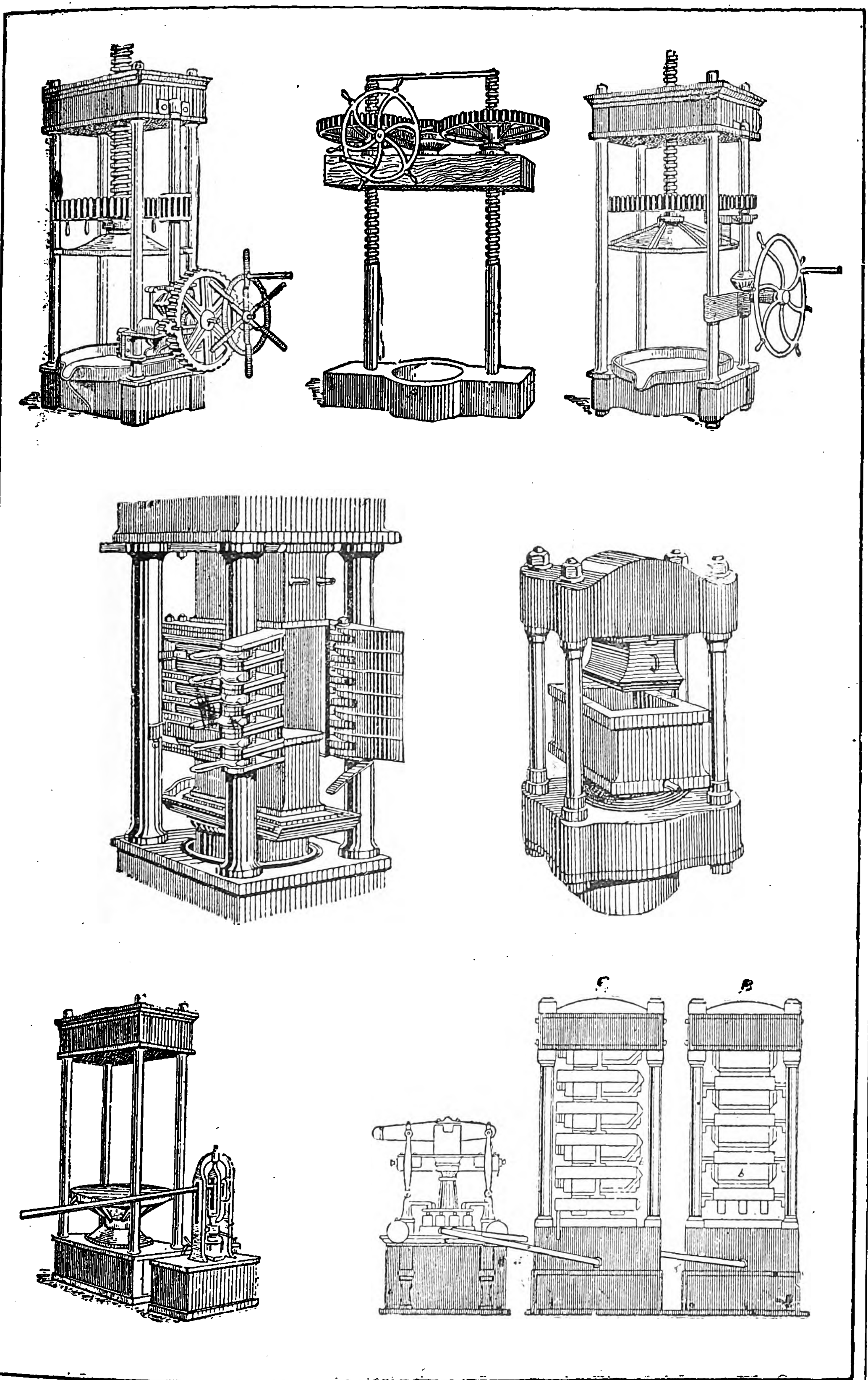

Διάφοροι τύποι πιεστηρίων.
[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: ἁπλῆς πιέσεως, διπλῆς πιέσεως, τριπλῆς πιέσεως, ἁπλοῦν ὑδραυλικὸν πιεστήριον, πιεστήριον τοῦ Dubard, σύνθετον ὑδραυλικὸν πιεστήριον, ὑδραυλικὸν πιεστήριον τοῦ Pfeiffer.]

Συσκευασία ἐλαίου. Τὸ ἔλαιον τὸ χρησιμοποιούμενον κυρίως διὰ τὰς μεμακρυσμένας μεταφορὰς δέον νὰ συσκευάζεται καταλλήλως. Συσκευασία δὲ ἐλαίου νοεῖται ἡ τοποθέτησις τούτου εἰς κατάλληλα δοχεῖα. Γενικῶς τὸ ἔλαιον τόσον παρ' ἡμῖν, ὅσον καὶ εἰς ἄλλας ἐλαιοπαραγωγοὺς χώρας, τοποθετεῖται εἰς βυτία, δοχεῖα λευκοσιδηρᾶ καὶ φιάλας. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν σκευῶν δέον νὰ δίδηται ἰδία ὅλως προσοχή, διότι τόσον ἡ κακὴ ποιότης τῶν ὑλικῶν, ἰδίως τῶν βυτίων καὶ τῶν λευκοσιδηρῶν δοχείων, ὅσον καὶ ἡ κακὴ καθόλου συσκευασία τούτων συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ ἐλαίου καὶ συνεπῶς καὶ εἰς τὴν δύσκολον αὐτοῦ διάδοσιν. Ἐν πρώτοις, τόσον τὰ βυτία ὅσον καὶ τὰ λευκοσιδηρᾶ δοχεῖα, ἰδίως τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ, δέον νὰ εἶναι τελείως καινουργῆ, ἤ, ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον, τότε πρὸ τῆς τοποθετήσεως τοῦ ὑγροῦ προϊόντος πρέπει νὰ ἀποξέωνται πρῶτον καλῶς ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, νὰ πλύνωνται δι' ἀφθόνου ὕδατος μετὰ διαλύσεως ποτάσσης καὶ ἀφοῦ σπογγισθῶσι καλῶς, ὥστε νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ τὸ ἐλάχιστον ποσοστὸν τῆς ὑγρασίας, νὰ πληρῶνται ἐλαίου καὶ εἶτα νὰ σφραγίζωνται ἐπιμελῶς. Ἐπίσης τὰ βυτία δέον νὰ ἔχωσιν ὡρισμένην ἐκ τῶν προτέρων χωρητικότητα, μετατρεπομένην εἰς τὸ ἐν χρήσει μετρικὸν σύστημα τῆς χώρας δι' ἣν προορίζονται· οὕτω διὰ τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν Ἀνατολὴν ἡ χωρητικότης δέον ν' ἀναγράφηται εἰς ὀκάδας, τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἢ τὴν Ἀμερικὴν εἰς γαλλόνια καὶ τὰ διὰ τὴν κεντρικὴν καὶ δυτικὴν Εὐρώπην εἰς λίτρας.

Ἀφοῦ πληρωθῶσι τὰ βυτία, δέον ταῦτα νὰ περιτυλίσσωνται ἐξωτερικῶς μὲ χόρτα ξηρὰ ἢ ψάθας, ἅτινα ἀφαιροῦνται ἅμα ὡς φθάσωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ των. Καταλληλότερα βυτία πρὸς τοποθέτησιν τοῦ ἐλαίου εἶναι τὰ ἐκ ξύλου καστανέας κατασκευαζόμενα. Τὰ ἐκκενούμενα ἐκ τοῦ ἐλαίου βυτία, δέον εὐθὺς νὰ καθαρίζωνται μὲ ὕδωρ περιέχον τέφραν ἐκ ξύλων (ἀλισίβαν), διότι τὸ παραμένον στρῶμα τοῦ ἐλαίου διαποτίζει τὸ ξύλον καὶ τὸ νέον προϊὸν ταγγίζει. Τὰ λευκοσιδηρᾶ δοχεῖα δέον νὰ ὦσι πάντοτε καινουργῆ, νὰ σφραγίζωνται ἐπιμελῶς, ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν ὄψεως νὰ ἀναγράφηται διὰ χρώματος ἡ ποιότης καὶ τὸ ποσὸν τοῦ περιεχομένου ἐλαίου καὶ νὰ τοποθετοῦνται κατὰ δωδεκάδας ἢ ἑξάδας εἰς τὰ ξύλινα κιβώτια, εἰς ἃ νὰ ἀναγράφηται ὁ τόπος τοῦ προορισμοῦ των. Εἰς βυτία καὶ λευκοσιδηρᾶ δοχεῖα τοποθετοῦνται συνήθως τὰ ἔλαια τῆς πρώτης ποιότητος ἢ τὰ συνήθους τοιαύτης. Τὰ ἔλαια τῆς ἐξαιρετικῆς ποιότητος, ὧν ἡ κατανάλωσις εἶναι πλέον περιωρισμένη, τοποθετοῦνται συνήθως εἰς λευκὰς φιάλας, ὥστε νὰ διακρίνηται ἐξωτερικῶς ἡ διαύγεια αὐτῶν. Αἱ φιάλαι ἔχουσι χωρητικότητα $^1/_2$—1 λίτρας, δέον νὰ εἶναι καλῶς ἐσφραγισμέναι διὰ πώματος ἐκ φελλοῦ, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ πῶμα νὰ περιβάλληται διὰ δευτέρου περικαλύμματος ἐκ κασσιτέρου, νὰ φέρωσιν ἐτικέταν ἀναγράφουσαν τὴν ποιότητα τοῦ ἐλαίου, τὸ σῆμα τοῦ προμηθευτοῦ καὶ τὴν χωρητικότητα. Αἱ φιάλαι περιβάλλονται ὑπὸ χάρτου, εἶτα δι' ἐξωτερικοῦ καλύμματος ἐκ χόρτου, τοποθετοῦνται εἰς ξύλινα κιβώτια ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς δωδεκάδας καὶ τέλος ἀποστέλλονται εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ.

—[ΜΙΚΡΟΒ.] Τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει εἰς τὴν μικροβιολογικὴν τέχνην ἔλαιον εἶναι τὸ *κεδρέλαιον* (Zedernöl). Τοῦτο χρησιμεύει διὰ νὰ παρεντίθεται μεταξὺ τοῦ πρὸς μικροσκόπησιν ἀντικειμένου καὶ τοῦ καταδυτικοῦ φακοῦ, ὁ ὁποῖος ἐμβαπτίζεται ἐντὸς αὐτοῦ εἰς τρόπον, ὥστε αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες νὰ μὴ ὑφίστανται παρέκκλισιν διερχόμεναι διὰ τοῦ μεσολαβοῦντος στρώματος ἀέρος. Τὸ κεδρέλαιον εἶναι ἐνδεδειγμένον διὰ τὴν χρῆσιν ταύτην, διότι ἔχει τὸν αὐτὸν δείκτην διαθλάσεως (1.515) μὲ τὴν ὕαλον τοῦ φακοῦ. Σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι τὰ διαφόρου προελεύσεως κεδρέλαια δὲν ἔχουν ἐντελῶς τὸν αὐτὸν δείκτην διαθλάσεως καὶ διὰ τοῦτο συνιστᾶται ἡ χρῆσις κεδρελαίου παρεχομένου ὑπὸ τοῦ κατασκευαστοῦ τοῦ μικροσκοπίου, ὅστις φροντίζει νὰ προσαρμόζῃ τοὺς φακοὺς πρὸς τὸ κεδρέλαιον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὅτε παρετηρήθη ἔλλειψις κεδρελαίου, παρεσκευάσθησαν ἀπομιμήσεις αὐτοῦ (Zedernöl-ersats). Οὕτω δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀντὶ τοῦ κεδρελαίου τὸ *κίκινον ἔλαιον* (huile de ricin officinale) ἢ μῖγμα γλυκερίνης (30°) μετὰ ἀπεσταγμένου ὕδατος εἰς ἀναλογίαν 2 πρὸς 1. Ἄλλο ἔλαιον, τὸ ὁποῖον ἔχει τοιαύτην χρησιμότητα εἰς τὴν μικροβιολογίαν, εἶναι τὸ *ἔλαιον τῆς παραφφίνης*, τὸ ὁποῖον μεταχειριζόμεθα διὰ νὰ ἐπικαλύψωμεν καλλιεργήματα καὶ ἀπομονώσωμεν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος (ἀναερόβιοι καλλιέργειαι κλπ.). Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

—[ΔΙΑΙΤΗΤ.] Ἐκ τῶν ἐδωδίμων *ἐλαίων* τὸ κατ'

Digitized by Google

ἐξοχὴν χρησιμοποιούμενον ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὸ ἔλαιον τῆς ἐλαίας. Τὰ λοιπὰ φυτικὰ λίπη, τὰ ὁποῖα φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν *σπορέλαια*, χρησιμοποιοῦνται εἰς μικρὰν μόνον ἀναλογίαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναμεμειγμένα μετὰ τοῦ ἐλαιολάδου πρὸς νοθείαν ἢ βελτίωσιν τῆς ποιότητος αὐτοῦ. Τὸ ἔλαιον εἶναι σιτίον ἐξόχου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν χώραν μας, δεδομένου ὅτι λόγῳ τῆς ἐπιτοπίας παραγωγῆς του καὶ τῆς σχετικῶς χαμηλῆς του τιμῆς ἀντικαθιστᾷ σχεδὸν τελείως τὰ ζωϊκὰ λίπη (βούτυρον κ. λ. π.), ἀποτελοῦν ἰδίως διὰ τὰς λαϊκὰς τάξεις σπουδαῖον μέσον διατροφῆς. Ἕκαστον γραμμάριον ἐλαίου ἀποδίδει 9 περίπου θερμομονάδας, ὅταν δ' εἶναι καλῆς ποιότητος ἀπορροφᾶται σχεδὸν τελείως. Τὸ ἔλαιον καταναλίσκεται εἴτε ὠμὸν εἰς τὴν παρασκευὴν σαλάτας, σαλτσῶν κλπ., εἴτε χρησιμεύει πρὸς μαγειρικὴν παρασκευὴν τῶν φυτικῶν πρὸ πάντων σιτίων (ὀσπρίων, λαχανικῶν). Ἐκ τῶν ἐλαίων προτιμᾶται τὸ ἐξ ἀώρων ἐλαιῶν ἐξαγόμενον (ἀγουρέλαιον), τὸ ὁποῖον ἔχει χαρακτηριστικὴν εὐάρεστον ὀσμὴν καὶ γεῦσιν. Τὸ ἔλαιον τοῦτο περιέχει ποσότητά τινα ἐλευθέρων λιπαρῶν ὀξέων μὴ ὀφειλομένων εἰς τάγγισιν, τὰ ὁποῖα εὐνοοῦν τὴν γαλακτωματοποίησιν καὶ ἑπομένως τὴν πέψιν του. Τὸ ἔλαιον ἔχει τὰς αὐτὰς φυσιολογικὰς ἰδιότητας μὲ τὰς ἄλλας λιπαρὰς οὐσίας, ἔχει ἑπομένως τὰς αὐτὰς ἐνδείξεις καὶ ἀντενδείξεις. Οὕτως ἀντεδείκνυται ἡ χρῆσίς του ἐπὶ παχυσαρκίας, στομαχικῆς καὶ ἐντερικῆς ἀνεπαρκείας (ὑποσθενικῆς δυσπεψίας) ἀνορεξίας κλπ. Τοὐναντίον ἐνδείκνυται ἐπὶ ὑπεροξύτητος στομαχικῆς καὶ ὡς μέσον ὑπερσιτισμοῦ. Χορηγούμενον αὐτούσιον ἀνὰ 1—2 κοχλιάρια σούπας πρὸ τῆς τροφῆς ἔχει χολαγωγικὰς ἰδιότητας καὶ ἐνδείκνυται ἐπὶ τῆς χολολιθιάσεως. Γ. Η. Π.

—[ΥΓΙΕΙΝΗ] Τὸ *ἔλαιον τῆς ἐλαίας*, καθὼς καὶ τὰ φυτικὰ λίπη ἐν γένει, ἐφ' ὅσον εἶναι καλῆς ποιότητος ἀποτελεῖ θρεπτικὴν οὐσίαν λίαν ὑγιεινὴν καὶ κατ' ἐξοχὴν θερμογόνον. Χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ τὴν μαγειρικὴν παρασκευὴν τοῦ φαγητοῦ εἰς χώρας ἔνθα ἡ παραγωγὴ τῶν ζωϊκῶν λιπῶν εἶναι ἀνεπαρκεῖς. Τὸ ἄριστον τῶν φυτικῶν λιπῶν εἶναι τὸ *ἐλαιόλαδον*, ἰδίως ὅταν παρασκευάζεται διὰ τῆς ἐν ψυχρῷ ἐκθλίψεως ἐλαιῶν, ἀπηλλαγμένων ἀκαθαρσιῶν. Τὰ κακῆς ποιότητος ἔλαια ἔχουν χρῶμα ὑποπράσινον, ὄψιν θολήν, ὀσμὴν δὲ καὶ γεῦσιν δυσάρεστον. Ἡ κυριωτέρα ἀλλοίωσις τῶν ἐλαίων, ἡ ὁποία τὰ καθιστᾷ ἀκατάλληλα πρὸς χρῆσιν, εἶναι ἡ τάγγισις, χαρακτηριζομένη ὑπὸ μεγάλης ὀξύτητος ὡς καὶ εἰδικῆς ὀσμῆς. Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς ταγγίσεως συνιστᾶται ἡ φύλαξις τοῦ ἐλαίου εἰς σκοτεινὸν καὶ δροσερὸν μέρος ἐντὸς δοχείων μετὰ ἐσμαλτωμένης ἐπιφανείας. Ὅταν φυλάσσεται ἐντὸς μεταλλίνων δοχείων εὐκόλως ὀξειδουμένων ὑφίσταται ταχεῖαν ἀλλοίωσιν καὶ ἀποκτᾷ δυσάρεστον γεῦσιν, ὡς συμβαίνει ὅταν φυλάσσεται ἐντὸς τῶν ἐκ λευκοσιδήρου δοχείων τοῦ πετρελαίου καὶ τῆς βενζίνης. Ἡ δοξασία καθ' ἣν ἡ κατάχρησις ἐλαίου εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λέπρας εἶναι ἀστήρικτος. Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

—[ΝΟΜΙΚ.] Ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία προβλέπει τὸ μὲν περὶ μέτρων κατὰ τῆς διενεργουμένης *νοθείας τοῦ ἐλαίου*, τὸ δὲ περὶ τῆς *φορολογίας* αὐτοῦ.

Νομοθεσία περὶ νοθείας τοῦ ἐλαίου. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον 3755 τοῦ 1929 ἀπαγορεύεται ἡ ἐντὸς τῆς χώρας χονδρικὴ καὶ λιανικὴ πώλησις ἐλαιολάδου ἀναμεμιγμένου μετὰ σπορελαίων ἢ ἄλλων φυτικῶν ἐλαίων, καθὼς καὶ ἡ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐμπόρων πώλησις ἐλαίου παραγομένου ἐξ ἐλαιῶν καὶ σπορελαίων βρωσίμων ἢ ἄλλων φυτικῶν ἐλαίων εἰς χῦμα, πλὴν ἐὰν ταῦτα προσφέρωνται ἐντὸς δοχείων εἰδικῶς συσκευασμένων καὶ δεόντως ἐσφραγισμένων ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ἀπηγορεύθη ἡ εἰσαγωγὴ ἢ μεταφορὰ σπόρων καὶ σπορελαίων καὶ λοιπῶν φυτικῶν ἐλαίων εἰς τὰς ἐλαιοπαραγωγοὺς περιφερείας Κρήτης, Λέσβου, Κερκύρας, Λευκάδος, Μεσσηνίας, Παξῶν, Χαλκιδικῆς, Σάμου καὶ Πρεβέζης. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ νόμου τούτου τὸ ἔλαιον τῆς σόγιας καὶ τὰ ἄλλα βρώσιμα σπορέλαια, τῶν ὁποίων ἡ ἀνίχνευσις δὲν εἶναι εὐχερὴς διὰ χημικῶν ἀντιδράσεων, εἴτε παραγόμενα ἐν τῇ χώρᾳ, εἴτε εἰσαγόμενα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, μίγνυνται ὑποχρεωτικῶς μετὰ τῆς ἀρκούσης ποσότητος βαμβακελαίου, ὥστε ἐν ἐνδεχομένῃ ἀναμίξει τῶν σπορελαίων τούτων μετὰ τοῦ ἐλαίου ἐλαίας νὰ καθίσταται εὐχερὴς ἡ ἀνίχνευσις αὐτῶν. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐξαγωγῆς ἢ ἡ διατίμησις τοῦ ἐλαιολάδου.

Φορολογία τοῦ ἐλαίου. Αὕτη ἐνεργεῖται κατὰ διπλοῦν σύστημα: α') διὰ τῆς βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τοῦ φόρου ἐν τοῖς ἐλαιοτριβείοις, καὶ β') διὰ τῆς βεβαιώσεως καὶ τῆς εἰσπράξεως τοῦ φόρου ἐν τοῖς τελωνείοις.

Τὸ *πρῶτον* σύστημα ἐφαρμόζεται καθ' ἅπασαν τὴν χώραν πλὴν τῆς Ἑπτανήσου, τοῦ διαμερίσματος τῶν 12 δήμων τοῦ Βόλου (βλ. κατωτέρω) καὶ τῶν νήσων Κρήτης, Λέσβου, Χίου, Σάμου καὶ Θάσου. Ὁ φόρος οὗτος βεβαιοῦται διὰ μετρήσεως εἰς τὰ ἐλαιοτριβεῖα εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκθλιψιν τῶν ἐλαιῶν καὶ εἰσπράττεται εἰς εἶδος δι' ἐνοικιάσεως. Τὸ φορολογικὸν ποσοστὸν ἀνέρχεται εἰς 7 % ἐπὶ τοῦ παραγομένου ποσοῦ ἐλαίου, εἰς ὃ συνυπολογίζεται καὶ τὸ χονδρέλαιον καὶ τὸ μουργέλαιον. Μετὰ τοῦ φόρου τοῦ δημοσίου συμβεβαιοῦται καὶ συνεισπράττεται εἰσφορὰ ὑπὲρ τοῦ οἰκείου δήμου, ἀνερχομένη εἰς τὸ 1/4 τοῦ δημοσίου φόρου.

Κατ' ἐξαίρεσιν ὁ φόρος οὗτος εἰσπράττεται εἰς χρῆμα εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: 1) ὅταν ἐκθλιβῇ τὸ ἔλαιον πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ἐνοικιαστοῦ· 2) ὅταν, ἀποτυχούσης τῆς ἐνοικιάσεως, ἡ εἴσπραξις ἐνεργῆται διὰ λογαριασμὸν τοῦ δημοσίου· 3) ἐπὶ ἀρνήσεως τῶν φορολογουμένων νὰ ὑπογράψωσι τὰ στελέχη τῶν διπλοτύπων φορολογίας ἢ ὅταν προβάλλωσιν οὗτοι ἀντιρρήσεις. Τὸ φορολογικὸν ποσοστὸν εἶναι εἰς μὲν τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις 7 %, εἰς δὲ τὴν τρίτην 10 % ἐπὶ τῆς μέσης τιμῆς τοῦ ἐλαίου. Ἡ μέση τιμὴ ὁρίζεται κατ' ἔτος ἐφ' ἅπαξ καὶ ἀποκλειστικῶς μόνον διὰ τὴν φορολογίαν τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἑκάστου ἔτους δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἐπὶ τῇ βάσει διατιμήσεως καταρτιζομένης παρ' ἐπιτροπῆς.

Ἐπίσης εἰς χρῆμα εἰσπράττεται ὁ φόρος καὶ ὑπολογίζεται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ παραγομένου ἐλαίου, ἀλλὰ κατ' ὀκᾶν τῶν ἐκθλιβησομένων ἐλαιῶν ἐν περιπτώσει ἐκθλίψεως αὐτῶν κατ' ἄλλον τρόπον καὶ οὐχὶ δι' ἐλαιοτριβείων ἢ ἐκθλίψεως αὐτῶν ἐν ἐλαιουργείοις παραγωγῆς διυλισμένου ἐλαίου. Ὁ κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο εἰσπραττόμενος φόρος ἐνοικιάζεται ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι κατὰ περιφερείας ἀπαρτιζομένας ἐκ τῶν τέως δήμων, εἰς τὰς νέας δὲ χώρας ἡ ἐνοικίασις δύναται νὰ ἐνεργῆται κατὰ κοινότητα ἢ χωρίον ἀδείᾳ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν.

Τὸ *δεύτερον* σύστημα φορολογίας ἐφαρμόζεται εἰς τὴν Ἑπτάνησον, εἰς τὸ διαμέρισμα Βόλου ἀποτελούμενον ἐκ τῶν δήμων Σπαλαθρίου, Σηπιάδος, Αἰαντείου, Ἀφετῶν, Μηλεῶν, Νηλείας, Ἰωλκοῦ, Ὀρμινίου, Μακρυνίτσης, Ζαγορᾶς, Κισσοῦ καὶ Μυρεσίου, καὶ εἰς τὰς νήσους Κρήτην, Λέσβον, Χίον, Σάμον καὶ Θάσον. Ἡ Ἑπτάνησος, οἱ 12 δῆμοι τοῦ Βόλου καὶ ἑκάστη τῶν λοιπῶν νήσων ἀποτελοῦσιν ἴδια φορολογικὰ διαμερίσματα, ἡ ἐντὸς τῶν ὁποίων μεταφορὰ τοῦ ἐλαίου παραμένει ἀφορολόγητος.

Ὁ φόρος οὗτος βεβαιοῦται κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἐλαίου ἐκ τῶν λιμένων ἑκάστου διαμερίσματος καὶ εἰσπράττεται εἰς τὰ οἰκεῖα τελωνεῖα. Τὸ φορολογικὸν ποσοστὸν ἀνέρχεται εἰς 12 % ἐπὶ τῆς μέσης τιμῆς τοῦ ἐλαίου. Μετὰ τοῦ ἐλαίου φορολογοῦνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ ἐλαιώδη προϊόντα, μουργέλαιον πρὸς 11 % καὶ πυρηνέλαιον πρὸς 3 % ἐπὶ τῆς μέσης τιμῆς. Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ ἐλαιοσάπων πρὸς 50 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν καὶ ὁ πυρηνοσάπων πρὸς 15 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, ἐφ' ὅσον ἡ μέση ἀγοραία τιμὴ τοῦ ἐλαίου διὰ τὸν ἐλαιοσάπωνα ἢ τοῦ πυρηνελαίου διὰ τὸν πυρηνοσάπωνα ἤθελεν ὁρισθῇ εἰς δραχμὰς 10 κατ' ὀκᾶν. Αὐξομειοῦται δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ ἐλαιοσάπωνος κατὰ 5 λεπτά, ἐπὶ δὲ τοῦ πυρηνοσάπωνος κατὰ 1½ λεπτὸν κατ' ὀκᾶν δι' ἑκάστην κατὰ μίαν δραχμὴν αὐξομείωσιν τῆς μέσης τιμῆς τοῦ ἐλαίου ἢ πυρηνελαίου. Ἡ μέση τιμὴ τοῦ ἐλαίου καὶ τῶν ἄνω ἐλαιωδῶν προϊόντων ὁρίζεται κατὰ τριμηνίαν δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἐκδιδομένης ἐπὶ τῇ βάσει γνωμοδοτήσεως ἐπιτροπῆς συγκροτουμένης κατὰ φορολογικὸν διαμέρισμα. Ὁ φόρος τοῦ ἐλαίου τοῦ διαμερίσματος τῶν 12 δήμων Βόλου, διὰ ξηρᾶς ἐξαγομένου, εἰσπράττεται δι' ἐπιστατῶν. Οἱ ἐξάγοντες ἐκ τῶν διαμερισμάτων τούτων ἔλαιον ἢ ἐλαιώδη προϊόντα ἄνευ καταβολῆς τοῦ φόρου ὑπάγονται εἰς τὰς διατάξεις περὶ λαθρεμπορίας τῶν τελωνειακῶν νόμων.

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς φορολογίας τοῦ ἐλαίου ἐν τοῖς τελωνείοις ἐφηρμόζετο καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας Οἰτύλου καὶ Γυθείου καὶ εἰς τὸ χωρίον Καστάνια τοῦ δήμου Μελιτίνης τῆς Λακεδαίμονος μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1928, ὅτε κατηργήθη διὰ τὴν περιφέρειαν ταύτην διὰ τοῦ νόμου 3421 τοῦ 1927, ἐπεκταθέντος καὶ ἐν αὐτῇ τοῦ γενικοῦ συστήματος τῆς ἐν τοῖς ἐλαιοτριβείοις φορολογίας.

[Ν. ΓΥΘ' τοῦ 1909—ΓΧΜΓ' τοῦ 910—968 τοῦ 1917—1639 τοῦ 1918.] Ε. Ι. Μ.

—[ΛΕΙΤΟΥΡΓ.] Τὸ *ἔλαιον* ἐνωρίτατα εἰσαχθὲν ἐν τῇ λειτουργικῇ χρήσει ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς ὕλη οὐ μόνον φωτιστική, ἀλλὰ καὶ μυστηριακή. Καὶ ὡς *φωτιστικὴ* μὲν ὕλη τὸ ἔλαιον ἐτροφοδότει συχνάκις τὰς εἰς τὰς *ἀγάπας* καὶ τὰ *Κυριακὰ δεῖπνα* χρησιμοποιουμένας λυχνίας, ἐντεῦθεν δὲ προῆλθον αἱ μέχρι σήμερον ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰσαχθεῖσαι ἐν τοῖς ναοῖς κανδῆλαι. Τούτων τὸ ἔλαιον οὐχὶ σπανίως ἐχρησιμοποιήθη καὶ πρὸς χρίσιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ μεταλήψεως τῆς εὐλογίας τοῦ ἁγίου, ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ ὁποίου εὕρητο ἀνηρτημένη ἡ κανδήλα, ἢ πρὸς ἐπίτευξιν θεραπείας τοῦ ὑπὸ ἀσθενείας τινὸς συνεχομένου καὶ διὰ τοῦ ἐλαίου ἀλειφομένου μέλους. Κατὰ τὰς ἐν τοῖς Μηναίοις διασῳζομένας τυπικὰς διατάξεις εἰς τὰς μνήμας τῶν ἐπισημοτέρων ἁγίων, οἱ ἀδελφοὶ ἀλείφονται δι' ἐλαίου ἐκ τῆς πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ ἑορταζομένου ἁγίου κανδήλας λαμβανομένου. Ὡς ὕλη δὲ *μυστηριακὴ* τὸ ἔλαιον χρησιμοποιεῖται: 1) Ὡς *ἐπορκιστικὸν* ἔλαιον, δι' οὗ δι' εὐχῆς ἐξορκιστικῆς ἁγιαζομένου ἐπαλείφεται ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ βαπτιζομένου κατὰ συνήθειαν ὑπὸ τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν (VII 22) καὶ Κυρίλλου τοῦ Ἱεροσολύμων (Μυσταγ. Κατήχ. II, 3, 4) μαρτυρουμένην. Ἐκ τοῦ ἐλαίου τούτου ρίπτεται καὶ ἐν τῷ ὕδατι τῆς κολυμβήθρας σταυροειδῶς ποσότης τις πρὸς τελείωσιν τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ ὕδατος διὰ τῆς ἐν τῷ ἐλαίῳ τούτῳ ἐγκρυπτομένης ἐπορκιστικῆς δυνάμεως κατὰ συνήθειαν ὑπὸ τοῦ λεγομένου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου μαρτυρουμένην (Περὶ Ἐκκλ. Ἱεραρ. IV, 10). Ὡς *ἔλαιον τῶν ἀσθενούντων* εἴτε ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Εὐχελαίου, εἴτε καὶ εἰς ἁπλᾶς εὐχὰς εἰς νοσοῦντας συνδεδυασμένως μετ' ἀλείψεως ἐλαίου ἀναγινωσκομένας κατὰ συνήθειαν, ἐν αὐτῇ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ (Μάρκ. 6, 13, Ἰακώβ. 4,14—15) ἔχουσαν τὰς πρώτας αὐτῆς ἀρχάς. 3) Τέλος τὸ ἔλαιον ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν καὶ εἰς μεγαλυτέραν ποσότητα χρησιμοποιουμένην ὕλην ἐν τῇ ἐκπλείστων εὐωδῶν εἰδῶν συνθέσει τοῦ ἁγίου μύρου. Π. Ν. Τ.

—[ΝΑΥΤ.] Τὸ *ἔλαιον* ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ μετριάζῃ, χυνόμενον ἀπὸ κλυδωνιζομένου πλοίου, τὴν μανίαν τῶν κυμάτων. Πράγματι δὲ ἡ ἐξάπλωσις στρώματος ἐλαίου λεπτοτάτου πάχους ἐπὶ κυματοέσσης θαλάσσης ἐνεργεῖ ὡς μεμβρᾶνα τεταμένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς καί, ὡς τοιαύτη, προκαλεῖ, λόγῳ τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεώς της, ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐλευθέραν ὑπερύψωσιν τῶν κυμάτων κατὰ τὴν τροχοειδῆ αὐτῶν κίνησιν καὶ κατακράτησιν τῆς καθ' ὕψος ἐκδηλώσεως αὐτῶν. Τὸ τοιοῦτον ἐπιβεβαιοῦται ἀπὸ πείρας, ἀποδειχθέντος ὅτι ἡ χύσις ἐλαίου ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐμποδίζει τὴν γένεσιν τῶν κυματωγῶν, καθ' ἃς, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν σφοδροῦ ἀνέμου, ἀναρρήγνυνται σπειροειδῶς αἱ χαῖται (κορυφαὶ) τῶν μεγάλων κυμάτων κατὰ τὴν μεταφορικὴν αὐτῶν κίνησιν.

Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ ἐλαίου, τοῦ γαληνίζειν τὴν θάλασσαν, ἐχρησιμοποιεῖτο παλαιότατα ὑπὸ τῶν ἀπὸ λέμβου ἐρευνώντων, τὸν θαλάσσιον βυθόν, δυτῶν ἢ ἁλιέων, ἐπιτυγχανόντων τοιούτῳ τρόπῳ ἐπιπέδωσιν τῆς θαλάσσης, ἐπιτρέπουσαν τὴν εἴσδυσιν τῶν ὀπτικῶν ἀκτίνων εἰς μεῖζον βάθος, πρόβλημα ὅπερ ἔλυσε κατὰ τὸν ἁπλούστατον ἀλλ' ἄριστον δυνατὸν τρόπον ἡ ὕαλος τοῦ *ἁλιευτικοῦ φακοῦ* τῶν συγχρόνων ἁλιέων. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως, οὐδὲ θὰ παύσῃ ποτέ, παρέχουσα ἀρίστας ὑπηρεσίας ἡ χύσις τοῦ ἐλαίου εἰς τὰ κλυδωνιζόμενα πλοῖα, τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἐπίσης γνωστὸν παλαιότατα καὶ δὴ εἰς τοὺς Βρετόνους ναυτικοὺς (Bretons τῆς Βορ. Γαλλίας), συνδυάζοντας ὅμως τὰς σωτηρίας ἰδιότητας πρὸς δεισιδαίμονας προλήψεις καὶ λήρους. Ἀλλὰ καὶ τό, εἰς τὰς παραδόσεις τῶν ναυτικῶν μας, ἔθος τοῦ νὰ χύνουν τὸ ἔλαιον τῆς κανδήλας τῆς ἁγίας εἰκόνος τοῦ πλοίου, εἰς στιγμὰς κινδύνου, πρὸς σωτηρίαν κλυδωνιζομένου πλοίου, ἔχει προφανῆ ὅσον καὶ ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν προμνησθεῖσαν ἰδιότητα τῶν εἰς τὸ ὕδωρ ἐπιπλεόντων γλοιωδῶν ὑγρῶν.

Μικρὰ ποσότης ἐλαίου ἀρκεῖ πρὸς ἐπικάλυψιν

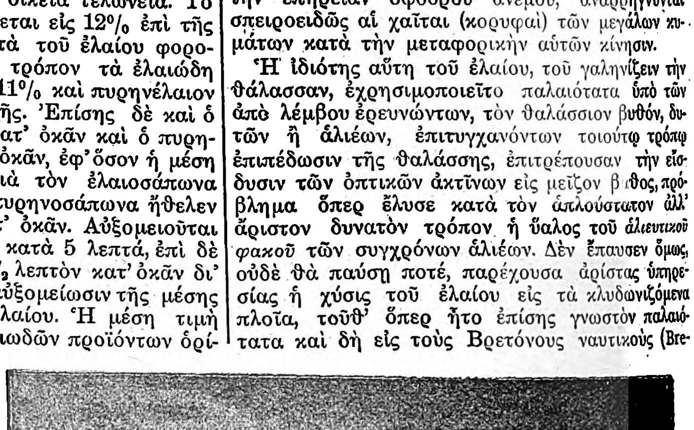

Χύσις ἐλαίου πρὸς ἀνακούφισιν πρόσκαιρον πλοίου ἀπὸ τῆς ὁρμῆς τῶν κυμάτων μαινομένης θαλάσσης.

Digitized by Google

ἱκανῆς ὑδατίνης ἐκτάσεως μὲ γλοιῶδες στρῶμα, ἐλαχίστου μὲν πάχους, ἀρκοῦν ὅμως πρὸς κατευνασμὸν τῆς μανίας τοῦ κλύδωνος εἴς τινα, ἐπαρκῆ διὰ τὸν σκοπόν, περὶ τὸ πλοῖον ἔκτασιν· πρὸς ἐπίτευξιν δὲ ἀμέσου καὶ διαρκοῦς ἀποτελέσματος, δέον ἡ χύσις νὰ γίνεται στάγδην καὶ ἐν συνεχείᾳ· ὁ ἁπλούστερος δὲ τρόπος χρήσεως εἶναι ὁ διὰ ἐλαιοφόρων σάκκων, ἐπιμήκων σάκκων ἐξ ὀθόνης πεπληρωμένων ῥακῶν καὶ στυπείων, τὰ ὁποῖα ἐμποτίζονται εἰς ἔλαιον καὶ περιχύνονται ἐκ νέου δι' ἐλαίου ἀφοῦ ἐντεθοῦν εἰς τὸν σάκκον, ὁ ὁποῖος κατόπιν φιμοῦται ἰσχυρῶς. Ὁ τοιοῦτος σάκκος ἀφοῦ διατρυπηθῇ πυκνῶς διὰ κέστρας (καβίλλιας) ἢ παχείας ἱστιορραφίδος (σακκοράφας) παρεᾶται (καλουμάρεται) διὰ ῥύματος εἰς τὴν θάλασσαν εἴτε ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ προβόλου, εἴτε ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν (βλ. εἰκόνα), εἴτε ἐν ἀνάγκῃ ἀπὸ τῶν ἐπωτίδων τῆς ἀγκύρας· δέον ὅμως νὰ κανονίζεται τὸ μῆκος τοῦ ῥύματος τόσον, ὥστε οὔτε νὰ ἀναπηδᾷ ἐπὶ τῶν κυμάτων ὁ σάκκος, ὁπότε ἡ χύσις εἶναι ἀσυνεχής, οὔτε νὰ βυθίζεται ἐν τῇ θαλάσσῃ ὑπερμέτρως, ὁπότε ὁ χρόνος ὃν θὰ ἀπαιτήσῃ ἡ βραδεία ἄνοδος τοῦ ἐλαίου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν διαρρέει ἄπρακτος διὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ πλοίου, ἀλλὰ νὰ σύρηται οἱονεὶ ἕρπων ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὁπότε ἡ χύσις εἶναι καὶ ὁμαλὴ καὶ συνεχής. Πάντως ἓξ λίτραι (κυβικὰ δεκατόμετρα) ἐλαίου ἀρκοῦσι πρὸς ἐμποτισμὸν τοῦ παραγεμίσματος τοῦ ἐλαιοφόρου σάκκου καὶ διὰ τετράωρον χρῆσιν ἄνευ ἀνάγκης ἐνδιαμέσου ἐμποτίσεως. Ἄρισται δὲ πρὸς χρῆσιν ὗλαι εἶναι τὰ ἰχθυέλαια κατὰ πρῶτον λόγον καὶ δὴ τὰ ὑπὸ φωκῶν, τῶν φυτικῶν ἐλαίων ἐρχομένων εἰς δευτέραν μοῖραν, τῶν δὲ ὀρυκτῶν ἐλαίων ὄντων κατωτάτης πρὸς τοιαύτην χρῆσιν ποιότητος διὰ τὸ πολὺ ῥοῶδες αὐτῶν· ἄριστα ἐπίσης καὶ τὰ οἱασδήποτε κατηγορίας ἔλαια, ἐφ' ὅσον ὑποστάντα ἀλλοίωσιν, κατόπιν χρησιμοποιήσεώς των εἰς τὰς ἀτμομηχανάς, ἐξέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν γλοιωδέστερα ἢ τὸ φυσικόν των.

Τὰ εἰς ἀναπεπταμένους ὅρμους ἠγκυροβολημένα πλοῖα, ἅτινα, καταλαμβανόμενα ὑπὸ κλύδωνος αἰφνιδίως, ἀδυνατοῦσι νὰ ἀναχθῶσιν ἀμέσως, παρεῶσι τὸν σάκκον εἴτε ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς ἐπιδορατίδος, εἴτε ἀπὸ τυχόντος πλωτῆρος προσδενομένου εἰς τὴν ἅλυσιν τῆς ἀγκύρας, παρεωμένην κατόπιν ὀλίγον, ἐπικοινωνοῦντα δὲ πρὸς τὸ σκάφος διὰ εἴδους *διαδρόμου* (βλ. λ.) ἐπαναφέροντος ἔνδον τὸν κενούμενον ἐλαίου σάκκον καὶ ἐπανάγοντος εἰς τὸν πλωτῆρα ἄλλον πλήρη. Ἡ χύσις τοῦ ἐλαίου ἀπεδείχθη λυσιτελεστάτη καὶ εἰς πλοῖον πλευρισμένον εἰς κρηπῖδα καὶ εὑρεθὲν μὲ τὴν ἔξω πλευρὰν ἐκτεθειμένην εἰς κλύδωνα αἰφνιδίως ἐκσπάσαντα· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ἐλαιοφόροι σάκκοι ἀρτῶνται ἀπὸ τῶν ἄκρων σφηκίσκων, προελκομένων εἰς 6—8 μέτρα ἀπὸ τῆς πληττομένης πλευρᾶς. Ἐπίσης καὶ εἰς περίπτωσιν λέμβου καταφερομένης πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ οὔσης ἠναγκασμένης νὰ ἀγκυροβολήσῃ ὅπως μὴ ἐξοκείλῃ, ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο ἡ πρόσδεσις, εἰς τὸ πεισμάτιον τοῦ κερκέτου (στὸ σχοινὶ τοῦ ἀγκουρέτου), τροχίλου, δι' οὗ διείρεται *διάδρομος* πρὸς ἐπαναφορὰν καὶ ἐπαναγωγὴν τοῦ ἐλαιοφόρου σακκιδίου. Τὰ δὲ παραδεδομένα τῷ ἀνέμῳ πλοῖα, φοβούμενα ἐπικίνδυνον πρόσκρουσιν κύματος ὀγκώδους ἐπὶ τῆς πρύμνης των κατὰ τὴν κινδυνώδη τοιαύτην οὐριοδρομίαν, ἀναρτῶσιν ἀμφιπλεύρως ἀπὸ τῶν μεσαίων ἐπωτίδων τῶν λέμβων ἐλαιοφόρους σάκκους συρομένους ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· οὕτω τῆς πρώρας διασχιζούσης τὴν θάλασσαν, ἀπωθουμένην πρὸς ἑκατέραν τῶν πλευρῶν καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν ἠρτημένους σάκκους, ποσότης τις ἐλαίου ἁπλοῦται παρ' ἑκάστην πλευράν, ἐν εἴδει ἐλαιώδους δρόμου ὄπισθεν τοῦ πλοίου εἰς λωρίδα μικροῦ πλάτους, ἀλλ' ἀμβλύνουσαν τῶν κυμάτων τὴν ὁρμήν. Κατὰ τὰς πλαγιοδρομίας, οἱ ἐλαιοφόροι σάκκοι ἀρτῶνται προσηνέμως ἀπὸ σφηκίσκων μακρῶν, κ εμάμενοι ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης, σχηματιζομένης οὕτως ἐλαιώδους ἐκτάσεως προσηνέμως γαληνιζούσης τὴν παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου θάλασσαν. Εἰς τὰ ἀντιμένοντα βεβιασμένως, εἰς τὰ ξυλάρμενα ἱστιοφόρα καὶ εἰς τὰ ἀκυβέρνητα ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα, λόγῳ βλάβης τῆς μηχανῆς των, ἐπλαγιάσθησαν πρὸς τὸ κῦμα (ἐδιπλάρωσαν), σωτήριοι ἀποβαίνουν ἐλαιοφόροι σάκκοι ἀρτώμενοι ἀπὸ τῆς πληττομένης πλευρᾶς ἀνὰ 15 μέτρα ἀπ' ἀλλήλων, τοῦ οὑτωσὶ παραγομένου ἐλαιώδους προπετάσματος συναρωγοῦντος τὴν ἀπὸ τῆς *ἐκπτώσεως* τοῦ σκάφους *ἐλαίωσιν*. Σωτηρία ἐπίσης εἶναι ἡ χύσις τοῦ ἐλαίου, καὶ δὴ ἁδρᾷ τῇ χειρί, εἰς περίπτωσιν πλοίου, ὅπερ ἀδυνατοῦν πλέον νὰ ὑπομένῃ ἐν ἀντιμονῇ, ἀποφασίζει, παρουσιάζον πλευρὰν καὶ ἰσχίον εἰς τὸν κλύδωνα, νὰ ἐπιδώσῃ ὅπως παραδοθῇ τῷ ἀνέμῳ. Εἰς τὰ ἐναντιοδρομοῦντα ἀτμόπλοια, τέλος, συνηθίζεται ἐκπομπὴ πρὸς πρῷραν πυκνοῦ πίδακος ὕδατος μεμειγμένου μετ' ἐλαίου μετεωριζομένου ἐν τῷ ὕδατι εἰς σταγονίδια τῇ βοηθείᾳ προηγουμένης ἀναταράξεως δι' ἰσχυρῶν ἀντλιῶν, κανονιζουσῶν τὴν ἐκπομπήν, ὥστε ὁ πίδαξ νὰ ἀνθίσταται εἰς τὸν ἄνεμον καὶ νὰ μὴ διανοίγεται ὑπ' αὐτοῦ μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ ὕδατος εἰς τὴν θάλασσαν.

Τὸ νομιζόμενον ὅτι ἡ διὰ τῆς χύσεως τοῦ ἐλαίου ἐπιτυγχανομένη γαλήνη παρακολουθεῖται κατόπιν ὑπὸ σφοδροτάτου κλύδωνος λόγῳ ἀντιδραστικῆς ἐνεργείας εἶναι ἀποκύημα φαντασίας. Τὰ ἐπιτευχθέντα ἄριστα ἀποτελέσματα κατὰ τὰς ῥυμουλκήσεις, καθ' ἃς τὸ ῥυμουλκὸν χύνει ἔλαιον πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ῥυμουλκουμένου, διαψεύδουσι τὴν σφαλερὰν ταύτην ἰδέαν. Ἡ ἀντίδρασις, ἥτις φαίνεται παραγομένη, εἶναι ἀπολύτως φαινομενικὴ καὶ ἀπότοκος τῆς συγκρίσεως μεταξὺ τῆς γαλήνης τῆς γλοιωθείσης ἐκτάσεως καὶ τῆς περὶ αὐτὴν σφοδρότητος τῶν κυματισμῶν, ἥτις φαίνεται τότε πολὺ μεγαλυτέρα. Ἐν συμπεράσματι ἡ χύσις τοῦ ἐλαίου παρέχει πάντοτε ἄριστα ἀποτελέσματα, παρὰ τὸ ὅτι ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς ὡς ἀνακουφιστικοῦ μέσου δὲν εἶναι τοσοῦτον γενικευμένη ὅσον θὰ ἔπρεπε νὰ ἦτο. Σ. Ε. Λ.

— **ἔλαια αἰθέρια** *[Χημ.]*· βλ. *αἰθέρια* ἔλαια καὶ *ἀρωματικαὶ* ὗλαι.

—**ἔλαια ἐσκληρυμένα** ἢ **ὑδρογονωθέντα** *[Χημ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοοῦμεν τὰ προϊόντα τὰ λαμβανόμενα δι' ὑδρογονώσεως (δηλαδὴ διὰ προσθήκης ὑδρογόνου εἰς τοὺς πολλαπλοῦς δεσμοὺς τῶν ἀκορέστων λιπαρῶν ὀξέων) τῶν ῥευστῶν λιπῶν ἢ ἐλαίων. Κατὰ τὴν ὑδρογόνωσιν ταύτην ἐπέρχεται μετατροπὴ τοῦ ἐλαϊκοῦ, λινελαϊκοῦ καὶ λινολενικοῦ ὀξέος εἰς στεατικόν, τὸ δὲ ἔλαιον λαμβάνει στερεὰν μορφὴν λίπους. Ἡ προσθήκη τοῦ ὑδρογόνου ἐπιτυγχάνεται γενικῶς κατὰ τὴν μέθοδον Sabatier καὶ Sendersen παρουσίᾳ καταλύτου καὶ εἰς θερμοκρασίαν κυμαινομένην μεταξὺ τῆς συνήθους τοῦ χώρου καὶ τῶν 160°. Ὅσον δ' ἡ θερμοκρασία εἶναι χαμηλοτέρα, τόσον καὶ μεγαλυτέρα πίεσις δέον νὰ χρησιμοποιῆται. Ὡς καταλύται χρησιμοποιοῦνται κυρίως νικέλιον ἐν λεπτοτάτῳ καταμερισμῷ, ὡς ἀκόμη καὶ ὀξείδιον νικελίου, μυρμηκικὸν νικέλιον, βορικὸν νικέλιον, λευκόχρυσος, παλλάδιον, ἰρίδιον κλπ. Ἡ μέθοδος τῆς προσθήκης ὑδρογόνου εἰς τὰς ὀργανικὰς ἑνώσεως παρουσίᾳ καταλυτικῶς δρῶντος νικελίου ὀφείλεται εἰς τοὺς Sabatier καὶ Sendersen, πρῶτος ὅμως ὅστις ἐχρησιμοποίησε ταύτην διὰ τὴν μετατροπὴν ὑγρῶν ἐλαίων εἰς στερεὰ λίπη εἶναι ὁ Normann (1902). Αἱ λεπτομέρειαι καὶ αἱ ἀκριβεῖς συνθῆκαι τῆς ὑδρογονώσεως ἀποτελοῦν προνόμια τῶν διαφόρων ἐργοστασίων.

Τὰ τοιουτοτρόπως λαμβανόμενα στερεὰ λίπη χρησιμοποιοῦνται οὐχὶ μόνον διὰ βιομηχανικοὺς σκοποὺς (κηρία, σάπωνες), ἀλλὰ καὶ πρὸς βρῶσιν. Διὰ τῆς ὑδρογονώσεως μεταβάλλεται οὐχὶ μόνον ἡ φυσικὴ σύστασις τῶν ἐλαίων ἀλλὰ καὶ ἐξαφανίζεται τελείως ἡ τυχὸν ἀποκρουστικὴ ὀσμὴ καὶ γεῦσις αὐτῶν καὶ οὕτως ἐκ τῶν ἀποκρουστικῶν καὶ δυσόσμων ἰχθυελαίων, ἅτινα ἄλλοτε ἀπερρίπτοντο ὡς ἄχρηστα λαμβάνονται σήμερον τελείως ἄγευστα καὶ ἄοσμα λίπη, δυνάμενα ἄριστα νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ πᾶσαν χρῆσιν. Διὰ τῆς προσθήκης ὑδρογόνου ἐπηρεάζονται ἐκ τῶν χημικῶν καὶ φυσικῶν σταθερῶν κυρίως ὁ ἀριθμὸς ἰωδίου (διὰ τούτου δ' ἀκριβῶς μετρεῖται ὁ βαθμὸς τῆς ὑδρογονώσεως) καὶ ὁ δείκτης διαθλάσεως, κατὰ μικρότερον δὲ λόγον αἱ ἄλλαι. Ἡ βιομηχανία αὕτη ἀνεπτύχθη κυρίως κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν. Σ. Γ.

— **ἔλαια ζωϊκὰ** *[Χημ.]* Ἡ κατηγορία αὕτη τῶν ἐλαίων λαμβάνεται ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ ζωϊκοῦ σώματος διὰ τήξεως, ἐκθλίψεως ἢ θερμάνσεως δι' ἀτμοῦ. Ἔχουσι τὴν γενικὴν σύστασιν τῶν ἐλαίων, ἐπικρατούντων τῶν γλυκεριδίων τοῦ στεατικοῦ, παλμιτικοῦ καὶ ἐλαϊκοῦ ὀξέος. Τὰ ζωϊκὰ ἔλαια λόγῳ τῆς μικρᾶς αὐτῶν περιεκτικότητος εἰς ἀκόρεστα γλυκερίδια κατατάσσονται εἰς τὴν τάξιν τῶν μὴ ξηραινομένων ἐλαίων.

Τὰ ζωϊκὰ ἔλαια χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν βιομηχανίαν (λίπανσις μηχανῶν, κατεργασία δερμάτων, σαπωνοποιία) καὶ τὴν φαρμακευτικήν, ὡς καὶ μετὰ τὴν δι' ὑδρογονώσεως σκλήρυνσιν αὐτῶν καὶ ὡς ἐδώδιμα. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ζῴων διακρίνονται εἰς ἔλαια χερσαίων ζῴων καὶ εἰς ἔλαια θαλασσίων ζῴων. Εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα ἀνήκουσι τὰ δι' ἐκχυλίσεως τῶν ὀστῶν λαμβανόμενα *ὀστεέλαια*, τὰ διὰ κατεργασίας διὰ θερμοῦ ὕδατος τῶν ὁπλῶν τῶν βοῶν, τῶν ἵππων κ. λ. π. λαμβανόμενα *ὀνυχέλαια* κ.λ.π. Τὰ ἐκ τῶν θαλασσίων ζῴων προερχόμενα διακρίνονται εἰς διαφόρους κατηγορίας ὡς λ. χ. *ἰχθυέλαια* (λαμβανόμενα ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τῶν ἰχθύων), εἰς *κητέλαια* (λαμβανόμενα ἐκ τῶν θαλασσίων θηλαστικῶν), εἰς *ἡπατέλαια* (προερχόμενα ἐκ τοῦ ἥπατος μόνον τῶν ἰχθύων) κλπ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ζωϊκῶν ἐλαίων ἀνήκει καὶ τὸ καλούμενον *ἔλαιον τοῦ* Dippel, ὅπερ λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως τῆς πίσσης τῶν ὀστῶν καὶ ἔχει βιομηχανικὴν χρῆσιν. Σ.Γ.

—**ἔλαια κινητήρια** *[Μηχανολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἔλαια, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κίνησιν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἐλαίων τούτων εἶναι χημικαὶ ἑνώσεις ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου ἢ μείγματα τοιούτων ἑνώσεων, καλουμένων *ὑδρογονανθράκων*, μὲ μικρᾶς περιεκτικότητας ὕδατος, θείου καὶ μηχανικῶν προσμείξεων, ἐλευθέρου ἄνθρακος, τέφρας κτλ. Ἡ τελειότης τῆς καύσεως αὐτῶν ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς συγκροτήσεως τῶν μορίων των ἐξ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης διακρίνομεν τὰ ἔλαια ταῦτα εἰς δύο κατηγορίας: 1) τοὺς *ἀλειφατικοὺς ὑδρογονάνθρακας* ἢ τὰς *ἑνώσεις παραφφίνης*, καὶ 2) τὰς *ἑνώσεις βενζόλης*.

Οἱ ἀλειφατικοὶ ὑδρογονάνθρακες ἢ παραφφῖναι εἶναι χημικαὶ ἑνώσεις ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου, ἀνοικταὶ ἢ ἁλυσόμορφοι, τοῦ γενικοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu+2}$ ὡς τὸ CH_4 (μεθάνιον), C_2H_6 (αἰθάνιον), C_3H_8 (προπάνιον), C_4H_{10} (βουτάνιον), C_5H_{12} (πεντάνιον), κτλ. Τῶν ἑνώσεων τούτων ἡ εἰς ὑδρογόνον περιεκτικότης εἶναι σχετικῶς μεγάλη. Εἰς ἓν μόριον $C_\nu H_{2\nu+2}$ περιέχονται $\frac{2\nu+2}{2}$ μόρια ὑδρογόνου καὶ $\frac{\nu}{2}$ μόρια ἄνθρακος.

Ὁ λόγος τῶν ἀριθμῶν τούτων καλεῖται *συντελεστὴς ὑδρογόνου* τοῦ ἀντιστοίχου ὑδρογονάνθρακος καὶ παρίσταται διὰ τοῦ γράμματος y. Κατὰ ταῦτα διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἀλειφατικοὺς ὑδρογονάνθρακας ἔχομεν

$$y=\frac{2\nu+2}{2}=2+\frac{2}{\nu}$$

Εἶναι δηλαδὴ δι' ὅλους τούτους τὸ y μεγαλύτερον τοῦ 2 καὶ ἔχει τὴν μεγίστην τιμὴν διὰ τὸ μεθάνιον CH_4. Εἰς τοὺς ἀλειφατικοὺς ὑδρογονάνθρακας περιέχονται ἐπίσης αἱ *νάφθαι*, ἔχουσαι τὸν γενικὸν τύπον $C_\nu H_{2\nu}$, ἤτοι $y=2$.

Ἐφ' ὅσον ἡ εἰς ὑδρογόνον περιεκτικότης τῶν ὑδρογονανθράκων ἐλαττοῦται, ἐπὶ τοσοῦτον χάνουν τὴν ἁλυσόμορφον εὐδιάσπαστον αὐτῶν συγκρότησιν. Οὕτως ὀλιγώτερον εὐδιάσπαστοι καίτοι ἁλυσόμορφοι εἶναι οἱ ὑδρογονάνθρακες τοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu-2}$, ὧν τὸ y μικρότερον τοῦ 2, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεγαλύτερον τοῦ 1,5, ἐνῷ οἱ ὑδρογονάνθρακες τοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu-6}$, παρουσιάζουν *δακτυλιόμορφον* σύνδεσιν καὶ εἶναι μᾶλλον δυσδιάσπαστοι τῶν ἁλυσομόρφων. Οἱ ἀλειφατικοὶ ὑδρογονάνθρακες διασπῶνται καὶ καίονται σχετικῶς εὐκολώτερον. Ὅσον δὲ μεγαλύτερος ὁ ἀριθμὸς y, δηλαδὴ ἡ εἰς ὑδρογόνον περιεκτικότης τοιούτων ἑνώσεων, τόσῳ εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον συντελεῖται ἡ διάσπασις καὶ ἡ καῦσις αὐτῶν, ἐνῷ ἡ εἰς ἄνθρακα περιεκτικότης των ὁρίζει συνήθως ἂν ὁ ἀντίστοιχος ὑδρογονάνθραξ εἶναι ἐν ὑγρᾷ, ἀερίῳ ἢ στερεᾷ καταστάσει· π. χ. οἱ τοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu+2}$ διὰ ν μέχρι 5 παριστοῦν ἀέριον, ὅταν ν=6 μέχρι ν=13 πρόκειται περὶ ὑγρῶν, καὶ ὅταν ν μεγαλύτερον τοῦ 13 ὁ ἀντίστοιχος ὑδρογονάνθραξ εἶναι στερεός. Διὰ νὰ ἐπιτελεσθῇ ἡ διάσπασις καὶ ἡ καῦσις τῶν ὑγρῶν ὑδρογονανθράκων, πρέπει νὰ προηγηθῇ ἡ ἀτμοποίησις αὐτῶν. Ὅσῳ δὲ εὐκολώτερον ἀτμοποιεῖται ὁ ὑδρογονάνθραξ, ὅσῳ δηλαδὴ ὀλιγωτέραν θερμότητα ἀπαιτεῖ ἡ ἀτμοποίησις αὐτοῦ, τόσῳ εὐκολώτερον διασπᾶται καὶ καίεται, τῶν ἄλλων συνθηκῶν μενουσῶν τῶν αὐτῶν. Τὸ εὐεξάτμιστον ὅμως οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν τρόπον τῆς συνδέσεως τοῦ C καὶ τοῦ H εἰς τὸν ἀντίστοιχον ὑδρογονάνθρακα. Ὑπάρχουν πολλοὶ ὑδρογονάνθρακες δακτυλιόμορφοι, δυσδιάσπαστοι, ἀτμοποιούμενοι εὐκολώτερον ἀπὸ ἄλλους ἀλειφατικούς, εὐδιασπάστους. Οὕτω π. χ. ἡ δυσδιάσπαστος βενζόλη ἀτμοποιεῖται πολὺ ταχύτερον τοῦ εὐδιασπάστου ἁλυσομόρφου πετρελαίου. Ἡ βενζίνη καὶ ἡ βενζόλη ἀτμοποιοῦνται ἐξ ἴσου ταχέως, ἀλλ' οἱ ἀτμοὶ αὐτῶν εἶναι λίαν διαφόρου συστάσεως. Οἱ ἀτμοὶ τῆς βενζίνης ἀποτελοῦνται ἀπὸ διαφόρους ἀλειφατικοὺς ὑδρογονάνθρακας, οἵτινες τῇ βοηθείᾳ θερμότητος εὐκόλως διασπῶνται, ταχέως ἀναμειγνύονται μετὰ τοῦ ἀέρος καὶ ταχέως καίονται, ἐνῷ οἱ ἀτμοὶ τῆς βενζόλης εἶναι δακτυλιόμορφοι ὑδρογονάνθρακες οὐσιωδῶς δυσκολώτερον διασπώμενοι καὶ καιόμενοι. Ἡ εὔκολος ὑπὸ μετρίας θερμοκρασίας (μέχρις 150°) ἀτμοποίησις τῶν ἐλαίων τούτων ἐπιτρέπει τὸν σχηματισμὸν τοῦ μείγματος ἔξω τοῦ κυλίνδρου τῶν μηχανῶν, εἰς τοὺς λεγομένους *ἀνθρακωτῆρας* (βλ.λ.), εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰσροῆς, ἐλαχίστου δηλαδὴ χρόνου, μικραὶ ποσότητες τοιούτων ἐλαίων συναντῶνται μετὰ τοῦ ἀέρος, ἀτμοποιοῦνται, ἀναμειγνύονται μετ' αὐτοῦ καὶ ὁδηγοῦνται πρὸς καῦσιν εἰς τὸν κύλινδρον.

Ἡ αὐτὴ ἰδιότης τοῦ εὐεξατμίστου τῶν ἐν λόγῳ ἐλαίων ἐμποδίζει τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν εἰς μηχανὰς ὑψηλῆς συμπιέσεως (ντίζελ), Διότι ἡ βενζίνη, ἡ βενζόλη καὶ ἐν γένει τὰ ἐλαφρὰ λεγόμενα ἔλαια οἰνόπνευμα, φωτιστικὸν πετρέλαιον κτλ.), προκειμένου περὶ τοιούτων μηχανῶν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναμειχθοῦν μὲ τὸν ἀέρα πρὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν κύλινδρον, διότι τότε ἡ μεγάλη συμπίεσις αὐτῶν θὰ προεκάλει προαναφλέξεις ἐπικινδύνους διὰ τὴν λειτουργίαν των. Τὰ αὐτὰ ἔλαια εἰσαγόμενα εἰς τὸν κύλινδρον τοιούτων μηχανῶν κατὰ τὸ τέλος τῆς συμπιέσεως, ὁπότε ἡ πίεσις καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος τοῦ κυλίνδρου εἶναι μεγάλη, ἀτμοποιοῦνται ἀποτόμως ἅμα τῇ εἰσόδῳ των καὶ ἐκτοπίζουν τὸν ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἀέρα, χωρὶς νὰ ἀναμειχθῇ ἐπαρκῶς μετ' αὐτοῦ ὁ μέγας αὐτῶν ὄγκος. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι

Digitized by Google

ἀτελὴς καὶ βραδεῖα καῦσις, μεγάλη ειδικὴ ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν κατανάλωσις. Διὰ τοῦτο ἡ χρῆσις τῶν ἐλαφρῶν ἐλαίων περιορίζεται κυρίως εἰς τὰς μηχανὰς μετ' ἀνθρακωτῆρος. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι τὸ χρησιμοποιήσιμον ἐλαίου τινὸς διὰ τὴν κίνησιν ἐλαιοκινητήρων καὶ ἰδίως τοῦ τελειοτέρου τούτων τύπου, τῶν ὑψηλῆς πιέσεως, δὲν χαρακτηρίζει τὸ εὐεξάτμιστον τοῦ ἐλαίου καθ' ἑαυτό, οὔτε τὸ εὐδιάσπαστον, δηλαδὴ ὁ συντελεστὴς y καθ' ἑαυτόν. Διὰ νὰ χαρακτηρισθῇ ἔλαιόν τι ὡς κατάλληλον, πρέπει νὰ συγκεντροῖ πλείονας ἰδιότητας. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ οἰκονομικὴ καῦσις ἐλαίου ἔν τινι μηχανῇ, πρέπει νὰ λάβουν χώραν κατὰ σειρὰν τὰ ἑξῆς: 1) Καταμερισμὸς τοῦ ἐλαίου εἰς

ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΗΡΙΩΝ ΕΛΑΙΩΝ

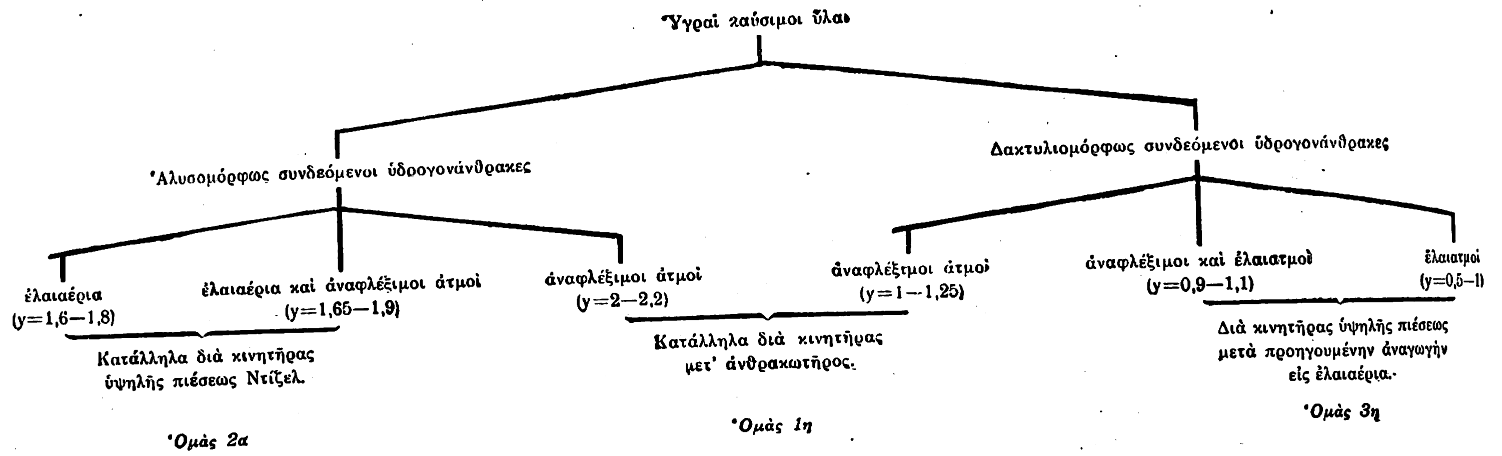

ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερα σταγονίδια (σκόρπισμα). 2) Ἀτμοποίησις τῶν σταγονιδίων. 3) Ἀνάμειξις τοῦ ἀτμοῦ τούτου μετὰ τοῦ ἀέρος. 4) Διάσπασις τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὰ στοιχεῖά του, ἄνθρακα καὶ ὑδρογόνον. 5) Καῦσις τῶν στοιχείων τούτων μετὰ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος. Τοιαύτη καῦσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τὰ ἐλαφρὰ ἔλαια εἰς τὰς μηχανὰς δι' ἀνθρακωτῆρος. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὅμως εἰς μηχανὰς ὑψηλῆς συμπιέσεως (ντίζελ), πρέπει τὸ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον ἀνάγκη νὰ εἰσάγεται εἰς τὸ τέλος τῆς συμπιέσεως, νὰ μὴ ἀτμοποιῆται καὶ διασπᾶται προώρως ἅμα τῇ συναντήσει αὐτοῦ μὲ τὸν θερμὸν καὶ πεπιεσμένον ἀέρα τοῦ κυλίνδρου, ἀλλὰ πρέπει προηγουμένως νὰ καταμερισθῇ εἰς νέφος καὶ ἐν ὑγρᾷ ἀκόμη καταστάσει νὰ ἀναμειχθῇ μετὰ τοῦ ἀέρος, ἀκολούθως νὰ ἀτμοποιηθῇ, νὰ διασπασθῇ καὶ νὰ καῇ. Ὅλα δὲ ταῦτα πρέπει νὰ συντελεσθοῦν ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ εἰς μικρὸν κλάσμα τοῦ δευτερολέπτου. Ἐπιτυγχάνεται δὲ πράγματι εἰς τὰς ἐν χρήσει μηχανὰς τοιαύτη καῦσις διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως εἰδικῶν συσκευῶν ταχέος καταμερισμοῦ καὶ μεγάλης ταχύτητος ἐκτοξεύσεως τοῦ ἐλαίου εἰς τὴν πεπιεσμένην μᾶζαν τοῦ ἀέρος τῆς συμπιέσεως. Διὰ τὴν τοιαύτην λειτουργίαν τὰ πλέον κατάλληλα ἔλαια, τὰ λεγόμενα *ἀεριέλαια*, εἶναι τὰ μὴ σχηματίζοντα ἀναφλεξίμους ἀτμούς, δηλαδὴ τὰ ἀτμοποιούμενα εἰς θερμοκρασίας ἄνω τῶν 100° καὶ κάτω τῶν 500°, καὶ τῶν ὁποίων οἱ ἀτμοὶ ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ ἀλειφατικοὺς εὐδιασπάστους ὑδρογονάνθρακας, καὶ καλοῦνται *ἐλαιαέρια*. Τοιοῦτον ἔλαιον εἶναι τὸ τρίτον ἀπόσταγμα τῶν ὀρυκτῶν γαιελαίων. Τούτων τὸ πρῶτον ἀπόσταγμα εἶναι ἡ βενζίνη, τὸ δεύτερον τὸ φωτιστικὸν πετρέλαιον καὶ τὸ τρίτον τὸ ἀεριέλαιον, ἀπολαμβανόμενον εἰς θερμοκρασίας μεταξὺ 250° καὶ 400°.

Τὰ λεγόμενα *πισσέλαια* τῶν γαιανθράκων εἶναι ἐπίσης κατάλληλα διὰ τὴν κίνησιν μηχανῶν ντίζελ, ἀλλ' ὑπὸ δυσμενεστέρας συνθήκας. Οἱ ἀτμοὶ τούτων *(ἐλαιατμοὶ)* ἀποτελοῦνται ἀπὸ δακτυλιομόρφους δυσδιασπάστους ὑδρογονάνθρακας. Διὰ νὰ εὐκολυνθῇ ἡ διάσπασις τούτων ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἀπαιτεῖται προηγουμένως *ἀναγωγὴ* τούτων εἰς ἐλαιαέρια, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ἐμπλουτισμὸς αὐτῶν δι' ὑδρογόνου. Οὕτως ἡ πορεία τῶν συμβαινόντων ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοιούτου καυσίμου μέχρι τῆς καύσεως παριστᾶται ὑπὸ τοῦ σχ. 1. Λόγῳ τοῦ δυσδιασπάστου τῶν πισσελαίων χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἀντιστοίχους μηχανὰς μεγαλυτέρα συμπίεσις (μέχρι 40 ἀτμοσφαιρῶν) πρὸς ἐναποθήκευσιν ἐν τῷ κυλίνδρῳ τῆς ἐπὶ πλέον διὰ τὴν διάσπασιν ἀπαιτουμένης θερμότητος. Τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκουν καὶ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως βοηθητικῶς ἀεριελαίου εἰς τὰς μηχανὰς τὰς κινουμένας κυρίως διὰ πισσελαίου ἢ πίσσης.

Ἰδιότητες τῶν ὑγρῶν καυσίμων ὑλῶν. Τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν κίνησιν ἔλαια δυνάμεθα νὰ διακρίνομεν εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς κατηγορίας, ἀντιστοίχως πρὸς τὰς ἰδιότητας τῶν ἀτμῶν αὐτῶν:

1) Ἔλαια τὰ ὁποῖα σχηματίζουν κυρίως *ἀναφλεξίμους ἀτμούς*, ὡς καλοῦμεν τοὺς ἀτμοὺς οἵτινες παράγονται κατὰ τὸν βρασμὸν τῶν ἐλαίων μεταξὺ 20° καὶ 150° Κελσίου. Τοιαῦτα ἔλαια, εἶναι ἀκατάλληλα δι' ἐλαιοκινητῆρας ὑψηλῆς πιέσεως (Ντίζελ μετὰ πυροκεφαλῆς κτλ.). Εἶναι ὅμως κατ' ἐξοχὴν πρόσφορα διὰ τὴν κίνησιν μηχανῶν μετ' ἀνθρακωτῆρος.

2) Ἔλαια τὰ ὁποῖα θερμαινόμενα παράγουσι κυρίως ἐλαιαέρια. Οὕτω καλοῦμεν τοὺς ἀτμούς, οἵτινες παράγονται μετὰ τὴν θέρμανσιν μεταξὺ 100° καὶ 400° ἐλαίου, ἀποτελουμένου ἀπὸ ἀλειφατικοὺς ὑδρογονάνθρακας, ἀτμοὺς δηλαδὴ οἵτινες εὐκόλως διασπῶνται καὶ λόγῳ τῆς μεγάλης εἰς Η περιεκτικότητος αὐτῶν ταχέως καίονται. Τοιαῦτα ἔλαια εἶναι κατ' ἐξοχὴν κατάλληλα διὰ τὴν κίνησιν μηχανῶν ὑψηλῆς πιέσεως, εἶναι ὅμως σχεδὸν ἄχρηστα διὰ τὴν κίνησιν μηχανῶν μετ' ἀνθρακωτῆρος.

3) Ἔλαια τὰ ὁποῖα ἀτμοποιούμενα σχηματίζουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐλαιατμούς, τουτέστιν ἀτμοὺς

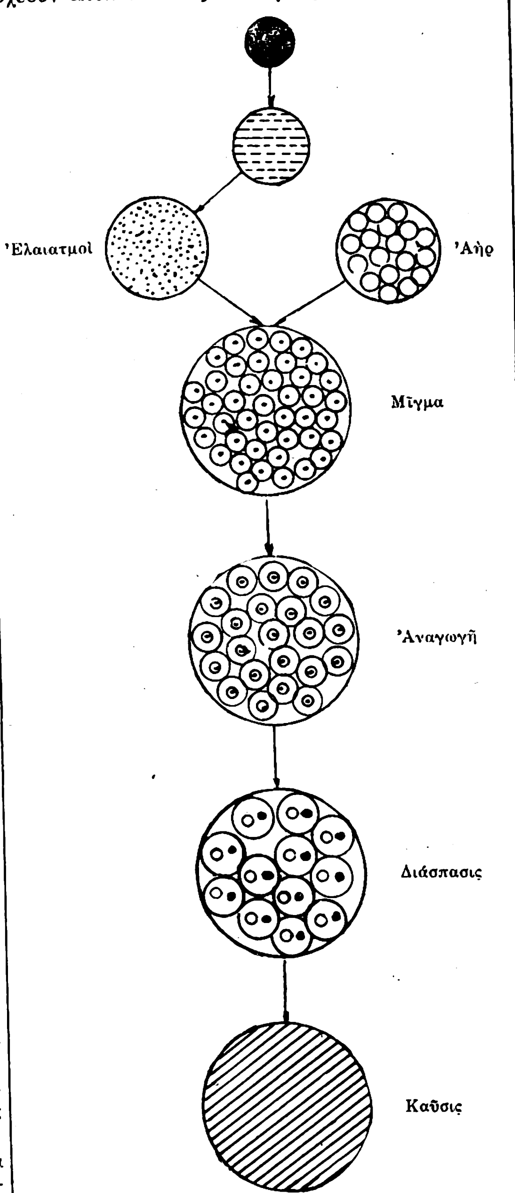

Σχ. 1.

ἐκ δακτυλιομόρφου συνδέσεως ὑδρογονανθράκων, σχηματιζομένους εἰς θερμοκρασίας μεταξὺ 150° καὶ 450° Κελσίου. Τοιοῦτοι ἀτμοὶ διασπῶνται δυσκόλως μὲ κατανάλωσιν μεγάλης ποσότητος θερμότητος καὶ καίονται βραδέως λόγῳ τῆς μικρᾶς εἰς ὑδρογόνον περιεκτικότητος αὐτῶν. Πρὸς ἐπίτευξιν ταχείας καύσεως τῶν ἐλαιατμῶν, πρέπει πρὸ τῆς διασπάσεώς των νὰ ἀναχθῶσιν οὗτοι εἰς ἐλαιαέρια. Τοιαῦτα ἔλαια δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς μηχανὰς ὑψηλῆς πιέσεως, ἀλλὰ μετὰ προηγουμένην προπαρασκευήν, προθέρμανσιν, προεισαγωγὴν ἀναφλεξίμου ἐλαίου κτλ. Διὰ μηχανὰς μετ' ἀνθρακωτῆρος εἶναι ἄχρηστα. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τριῶν κυρίων ὁμάδων ἐλαίων, ὑπάρχουν καὶ διάφοροι ἐνδιάμεσοι ὁμάδες ἐλαίων μετεχόντων τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐλαίων δύο ὁμάδων ἢ καὶ τῶν τριῶν. Ὑπάρχουν ἔλαια τὰ ὁποῖα σχηματίζουν μὲν κυρίως ἐλαιαέρια, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἀρκετοὺς ἀναφλεξίμους ἀτμούς, ὡς π.χ. τὸ ἀκάθαρτον γαιέλαιον καὶ τὸ φωτιστικὸν πετρέλαιον. Τὰ ἔλαια ταῦτα εἶναι μὲν ἐν γένει χρησιμοποιήσιμα διὰ τὴν κίνησιν τῶν ὑψηλῆς πιέσεως κινητήρων, ἀλλ' ὅσον περισσοτέρους ἀναφλεξίμους ἀτμοὺς σχηματίζουν, τόσον ἀποτομωτέρα γίνεται ἡ πρώτη ἀνάφλεξις αὐτῶν, καὶ ἡ συνεπείᾳ τούτου ὕψωσις τῆς πιέσεως, ἐκτὸς δὲ τούτου τόσῳ ἀτελεστέρα γίνεται ἡ ἀνάμειξις καὶ συνεπῶς τόσῳ βραδύτερον ἐξακολουθεῖ ἡ περαιτέρω καῦσις. Τέλος ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας πρόωροι ἀναφλέξεις ἐντὸς τοῦ θαλάμου τῆς βελόνης δὲν ἀποκλείονται. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἔλαια σχηματίζοντα μὲν κυρίως ἐλαιατμούς, ἀλλὰ καὶ ἀρκετοὺς ἀναφλεξίμους ἀτμούς. Τέλος δι' ἀναμείξεως διαφόρων ἐλαίων δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν οἱανδήποτε ἐνδιάμεσον κατηγορίαν.

Αἱ ἰδιότητες τὰς ὁποίας πρέπει νὰ συγκεντροῖ καύσιμόν τι ἔλαιον διὰ νὰ εἶναι κατάλληλον πρὸς κίνησιν εἶναι σχετικῶς πολλαί. Ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν εἰδικῶν οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ τις τὸν συντελεστὴν τοῦ ὑδρογόνου y διὰ νὰ ἀποφανθῇ ἂν τὸ ἔλαιον εἶναι κατάλληλον ἢ ὄχι. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ἐν γένει, ὅτι ὅσῳ μεγαλύτερον τὸ y ἑνὸς ἐλαίου, τόσῳ καταλληλότερον εἶναι τοῦτο διὰ τὴν κίνησιν κινητήρων ὑψηλῆς πιέσεως. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἔλαια μὲ μέγα y, ὡς ἡ βενζίνη, καὶ ἄλλα μὲ μικρὸν y, ὡς ἡ βενζόλη καὶ ἡ ναφθαλίνη, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι κατάλληλα. Καὶ μόνον ἐκ τοῦ λόγου τούτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ γνῶσις μόνον τοῦ y δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ ἀσφαλῶς τὴν καταλληλότητα τοῦ κινητηρίου ἐλαίου δι' ὡρισμένην μηχανὴν καὶ ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκτὸς τοῦ y ἀνάγκη νὰ εἶναι γνωστὴ καὶ ἡ πορεία τῆς ἀτμοποιήσεως τοῦ ἐλαίου. Εἶναι ὅμως δυνατὸν ἐλαίου τινὸς ἀμφότερα τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα νὰ εἶναι εὐνοϊκὰ πρὸς χρῆσιν καὶ ἐν τούτοις νὰ εἶναι ἄχρηστα δι' ἄλλους λόγους, π. χ. ἂν περιέχῃ ὀξέα, ὕδωρ, στερεὰς ὕλας κτλ. Σπουδαῖαι ἰδιότητες εἶναι, ἐκτὸς τούτων, ἡ ῥευστότης τοῦ ἐλαίου, ἡ θερμογόνος ἰσχύς, τὸ εἰδικὸν βάρος, ἡ συμπεριφορὰ ἐν τῷ ψύχει, ἐν τῇ ἀποθήκῃ, ἡ ὀσμὴ κτλ.

Ἡ *ἀτμοποίησις:* Περὶ τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἀναφλεξίμων ἀτμῶν, οὓς παράγει καύσιμόν τι ἔλαιον, μᾶς πληροφορεῖ ἡ λεγομένη καμπύλη ἀτμοποιήσεως (σχ. 2), διότι ἔχοντες ταύτην δυνάμεθα δι' ἑνὸς βλέμματος νὰ λάβωμεν ἰδέαν περὶ τῆς πορείας τῆς ἀτμοποιήσεως εἰς ἑκατοστὰ τοῦ ὁλικοῦ

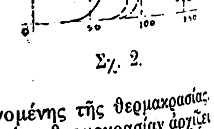

Σχ. 2.

ὄγκου τοῦ ἀτμοῦ αὐξανομένης τῆς θερμακρασίας. Ἐπίσης βλέπομεν εἰς ποίαν θερμοκρασίαν ἀρχίζει καὶ εἰς ποίαν τελειώνει ἡ ἀτμοποίησις τοῦ προκειμένου ἐλαίου. Ἐκ τοῦ παρατιθεμένου π. χ. σχήματος βλέπομεν ὅτι τὰ ἀντίστοιχα καύσιμα σχηματίζουν σχεδὸν μόνον ἀναφλεξίμους ἀτμούς, ἑπομένως εἶναι κατάλληλα διὰ μηχανὰς μετ' ἀνθρακωτῆρος. Ὅσῳ πλησιέστερον εὑρίσκονται αἱ ἀρχικαὶ καὶ αἱ τελικαὶ θερμοκρασίαι ἀτμοποιήσεως, τόσῳ

Digitized by Google

ἀποτομώτερον ἀνέρχεται ἡ καμπύλη ἀτμοποιήσεως, τόσῳ εὐκολώτερον ἀτμοποιεῖται τὸ ἔλαιον καὶ τόσω ἀσφαλεστέρα ἡ ἐπίτευξις τῆς καύσεως ἐν τῇ μηχανῇ. Ἡ ἐργίνη, τῆς ὁποίας τὴν καμπύλην ἀτμοποιήσεως παριστᾷ ἡ καμπύλη 3 τοῦ σχ. 2, εἶναι προφανῶς ὀλιγώτερον κατάλληλος δι' ἀνθρακωτῆρας, διότι, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς αὐτῆς καμπύλης, ἀποτελεῖται ἀπὸ μεῖγμα εὐπτήτων καὶ βαρέων ὑδρογονανθράκων. Τὰ εὔπτητα συστατικὰ ἀτμοποιοῦνται, ἐνῷ τὰ βαρέα δυνατὸν νὰ ἐναποτεθοῦν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἀνθρακωτῆρος ἐλλείψει ἐπαρκοῦς θερμοκρασίας, ἣν ἀπαιτοῦσι πρὸς ἀτμοποίησιν.

Τὸ σχ. 3 παριστᾷ τὰς καμπύλας ἀτμοποιήσεως τριῶν ἐλαίων καταλλήλων διὰ κινητῆρας ὑψηλῆς πιέσεως, ὁ βαθμὸς ὅμως τῆς καταλληλότητος ἑκάστου διαφέρει. Τὸ φωτιστικὸν πετρέλαιον (1) περιέχει καὶ ἀναφλεξίμους ἀτμούς, οἵτινες κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν προκαλοῦν ὁρμητικὴν ἀνάφλεξιν, ἀτελῆ ἀνάμειξιν κτλ. Ἀφ' ἑτέρου διὰ προθερμάνσεως δύναται νὰ καταστῇ κατάλληλον διὰ μηχανὰς μετ' ἀνθρακωτῆρος. Τὸ φωτοβόλον ἔλαιον (Solaröl) ἐκ τῆς καμπύλης (2) παρατηροῦμεν ὅτι περιέχει ὀλιγωτέρους ἀναφλεξίμους ἀτμούς, συνεπῶς εἶναι καταλληλότερον τοῦ προηγουμένου δι' ὑψηλῆς πιέσεως μηχανὰς καὶ ὀλιγώτερον κατάλληλον διὰ μηχανὰς μετ' ἀνθρακωτῆρος. Τέλος ἡ καμπύλη τοῦ ἐλαφροῦ πισσελαίου (3) δεικνύει ὅτι τοῦτο δὲν σχηματίζει καθόλου ἀναφλεξίμους ἀτμούς, συνεπῶς εἶναι ἄχρηστον διὰ μηχανὰς μετ' ἀνθρακωτῆρος. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ πορεία τῆς ἀτμοποιήσεώς του εἶναι εὐνοϊκή, ἀρχίζει εἰς 180° περίπου καὶ τελειώνει εἰς 300°.

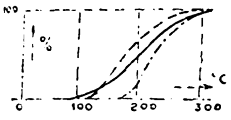

Σχ. 3,

Λόγῳ τῆς σχετικῶς εὐκόλου ἀτμοποιήσεως αὐτοῦ θὰ ἦτο κατάλληλον διὰ μηχανὰς ὑψηλῆς πιέσεως ντίζελ κτλ. Ἐν τούτοις εἶναι ὀλιγώτερον κατάλληλον ἀπὸ τὸ ἐλαιαέριον, τοῦ ὁποίου ἡ καμπύλη (1) φαίνεται εἰς τὸ σχ. 4. Τοῦτο εἶναι ἐπίσης καταλληλότερον τοῦ βαρέος πισσελαίου (2), καίτοι παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν σχεδὸν καμπύλην ἀτμοποιήσεως, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ἐλαιαέριον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀλειφατικοὺς ὑδρογονάνθρακας, ἐνῷ τὸ πισσέλαιον ἀπὸ δακτυλιομόρφους δυσδιασπάστους τοιούτους. Ἐν τῇ περιπτώσει δηλαδὴ ταύτῃ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει καὶ τὸ y. Διὰ τὸ αὐτὸ y προτιμότερον τὸ παραφφινέλαιον τοῦ ἀεριελαίου καὶ τὸ ἐλαφρὸν πισσέλαιον τοῦ βαρέος τοιούτου.

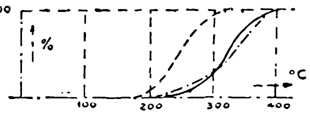

Σχ. 4.

Σημεῖον ἀναφλέξεως: Κατὰ κανόνα αἱ καμπύλαι ἀτμοποιήσεως μᾶς πληροφοροῦν περὶ τοῦ ἀναφλεξίμου ἢ μὴ τοῦ ἀντιστοίχου ἐλαίου καὶ ἑπομένως περὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κινδύνου πυρκαϊᾶς, ὃν ἐγκλείει τοῦτο. Ὅσον περισσοτέρους ἀναφλεξίμους ἀτμοὺς ἀναπτύσσει τὸ ἔλαιον, τόσῳ περισσότερον ἐπικίνδυνον εἶναι. *Σημεῖον ἀναφλέξεως* καλοῦμεν τὴν θερμοκρασίαν, ἐν ᾗ τὸ ἔλαιον σχηματίζει ἀτμούς, οἵτινες μετὰ τοῦ ἀέρος ἀποτελοῦν ἀναφλέξιμον μεῖγμα, τὸ ὁποῖον ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν πρὸς θερμικήν τινα πηγὴν ἀναφλέγεται προσωρινῶς. Οὕτως εἶναι δυνατὸν καύσιμον μὴ σχηματίζον ἀναφλεξίμους ἀτμοὺς νὰ κέκτηται ἐν τούτοις μικρὸν σημεῖον ἀναφλέξεως, ἀρκεῖ νὰ περιέχῃ μόνον μικρᾶς ποσότητας εὐπτήτων προσμείξεων, π. χ. ὑπόλοιπα προηγουμένης τμηματικῆς ἀποστάξεως. Τὸ αὐτὸ καύσιμον ἀποθηκευόμενον ἐν ἀνοικτῷ δοχείῳ εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαλλαγῇ τῶν εὐπτήτων συστατικῶν ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἰσχυροῦ ἀερισμοῦ, τὸ σημεῖον δηλαδὴ ἀναφλέξεως ἔχει διάφορον σημασίαν καθόσον προσδιορίζεται ἐν κλειστῷ ἢ ἐν ἀνοικτῷ δοχείῳ. Τὰ καύσιμα ἔλαια ἀντιστοίχως πρὸς τὸ σημεῖον αὐτῶν ἀναφλέξεως κατατάσσονται εἰς τρεῖς τάξεις κινδύνου. Ἡ πρώτη τάξις περιλαμβάνει τὰ καύσιμα, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν ἀναφλεξίμους ἀτμοὺς κάτω τῶν 21° ὑπὸ ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν τῶν 760 χιλιοστῶν. Τὰ ἔλαια ταῦτα εἶναι τὰ μᾶλλον ἐπικίνδυνα καὶ εἰδικοὶ αὐστηροὶ κανονισμοὶ διέπουν τὰ τοῦ χειρισμοῦ, ἀποθηκεύσεως, μεταφορᾶς κτλ. αὐτῶν. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουν ἡ βενζίνη καὶ ἡ βενζόλη. Ἡ δευτέρα τάξις κινδύνου περιλαμβάνει τὰ καύσιμα ἔλαια, ἅτινα σχηματίζουν μεταξὺ 21° καὶ 65° ἀναφλεξίμους ἀτμούς. Ὁ χειρισμὸς τῶν ἐλαίων τῆς τάξεως ταύτης ὑπόκειται ἐπίσης εἰς κανονισμούς, ἀλλ' οὐχὶ τόσον αὐστηροὺς ὡς οἱ τῆς πρώτης τάξεως. Εἰς τὴν δευτέραν τάξιν ἀνήκει τὸ φωτιστικὸν πετρέλαιον. Ἡ τρίτη τάξις περιλαμβάνει τὰ ἔλαια τὰ ὁποῖα σχηματίζουν ἀναφλεξίμους ἀτμοὺς μεταξὺ 65° καὶ 140°. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουν τὰ πλεῖστα τῶν ἐλαίων τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἐλαιοκινητήρων. Ἰδίαν τέλος τάξιν ἀποτελοῦν τὰ ἔλαια, τῶν ὁποίων τὸ σημεῖον ἀναφλέξεως εἶναι ἄνω τῶν 140°. Ταῦτα δὲν ὑπόκεινται εἰς κανονισμούς, εἰς τὴν τάξιν δὲ ταύτην δὲν ἀνήκουν κινητήρια ἔλαια, ἀλλὰ μόνον λιπαντικὰ ἔλαια, λίπη κλ.

Σημεῖον καύσεως: Καλεῖται οὕτως ἡ θερμοκρασία, ἐν ᾗ τὸ ὑγρὸν καύσιμον σχηματίζει ἀτμούς, οἵτινες ἐρχόμενοι εἰς προσωρινὴν ἐπαφὴν μετὰ φλογὸς καίονται. Τὸ σημεῖον δηλαδὴ καύσεως κεῖται 20—60° ἄνω τοῦ σημείου ἀναφλέξεως.

Σημεῖον αὐταναφλέξεως: Καλεῖται οὕτως ἡ θερμοκρασία, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ ἔλαιον παρουσίᾳ ἀέρος ἀναφλέγεται ἀφ' ἑαυτοῦ. Διαφέρει ἑπομένως τοῦ σημείου ἀναφλέξεως καὶ τοῦ σημείου καύσεως. Τὸ καύσιμον ἔλαιον ῥίπτεται κατὰ σταγόνας εἰς μικρὰν κάψαν ὅσον τὸ δυνατὸν ὁμοιομόρφου θερμοκρασίας καὶ μετά τινας δοκιμὰς ὁρίζεται ἡ θερμοκρασία αὐταναφλέξεως. Τὸ σημεῖον αὐταναφλέξεως τῶν ἀλειφατικῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως τῶν γαιανθράκων εἶναι 400 — 450°, ἐνῷ τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως τῶν γαιανθράκων εἶναι 550 — 650° Κ. Ἡ εὔκολος ἢ οὐ αὐτανάφλεξις δὲν σχετίζεται μὲ τὸ εὐεξάτμιστον ἢ τὸ σημεῖον ἀναφλέξεως ἢ καύσεως. Εἶναι ἐν τούτοις δηλωτικὸν τοῦ εὐδιασπάστου ἢ μὴ τοῦ ἀντιστοίχου ἐλαίου. Οὕτω κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ σημείου αὐταναφλέξεως ἂν πρόκειται περὶ ἀλειφατικοῦ ἐλαίου, καίεται τοῦτο ἐν κάψῃ ἐκ πλατίνης χωρὶς ν' ἀφίνῃ ὑπόλοιπα, ἐνῷ ἂν πρόκειται περὶ δυσδιασπάστου ἐλαίου μένουν ἐν τῇ κάψῃ ὑπόλοιπα ἀκαύστου ἄνθρακος (κόκ). Ἐν ταῖς μηχαναῖς ἡ αὐτανάφλεξις λαμβάνει χώραν εἰς θερμοκρασίαν κατά τι μικροτέραν τοῦ σημείου αὐταναφλέξεως καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς μεγάλης συμπιέσεως.

Σημεῖον πήξεως: Καλεῖται ἡ θερμοκρασία, καθ' ἣν ἄρχεται ἡ πῆξις τοῦ ἠρεμοῦντος ἐν δεξαμενῇ ἐλαίου. Ἡ γνῶσις τῆς θερμοκρασίας ταύτης διὰ τὰ χρησιμοποιούμενα κινητήρια ἔλαια εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῶν μηχανῶν κατὰ τὸν χειμῶνα. Τὸ μᾶλλον εὔπτητον καύσιμον, ἡ βενζίνη, παρουσιάζει καὶ τὸ κατώτατον σημεῖον πήξεως, κείμενον περὶ τὸ —40° Κελσίου. Ἡ σχεδὸν ἐξ ἴσου εὔπτητος βενζόλη στερεοποιεῖται ἀντιστοίχως πρὸς τὴν σύνθεσιν αὐτῆς εἰς 5° μέχρι —15° Κελσίου. Ἡ ἐλάττωσις τῆς θερμοκρασίας πήξεως τῆς βενζόλης ἐπιζητεῖται διὰ προσθήκης τολουόλης, ξυλόλης. Τὸ σημεῖον πήξεως τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν κίνησιν κινητήρων ὑψηλῆς πιέσεως ἐλαίων, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀλειφατικοὺς ὑδρογονάνθρακας, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εἰς ὕδωρ, παραφφίνην, ἄσφαλτον κλπ. περιεκτικότητα αὐτῶν καὶ κυμαίνεται μεταξὺ +50° καὶ —20° Κελσίου. Δὲν ὑπάρχει ὡρισμένη σχέσις ἐξαρτήσεως τοῦ σημείου πήξεως τῶν ἐλαίων τούτων ἀπὸ τὰς λοιπὰς αὐτῶν ἰδιότητας. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν καὶ διὰ τὰ προϊόντα τῆς ἀποστάξεως τῶν γαιανθράκων.

Τὸ ἰξῶδες (Viskosität): Ἡ γνῶσις τοῦ ἰξώδους ἢ τῆς ῥευστότητος τῶν ἐλαίων ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανῶν, ἰδίως ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἐπειδὴ τὸ ἔλαιον πρέπει πάντοτε νὰ διέρχηται ἀσφαλῶς διὰ λίαν στενῶν σωλήνων, ἀκροφυσίων εἰσροῆς κλπ. Ἔλαια καθιστάμενα πυκνόρρευστα εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας, ἔχουν ἀνάγκην ἀντιστοίχου προθερμάνσεως, ἄλλως παρακωλύεται ἡ ἄντλησις καὶ ὁδηγία αὐτῶν εἰς τὸν κύλινδρον τῆς μηχανῆς. Τὸ ἰξῶδες τῶν ἐλαίων μετρεῖται εἰς βαθμοὺς Engler, ὁρίζεται δὲ ὡς ὁ λόγος τοῦ χρόνου, ὅστις ἀπαιτεῖται διὰ νὰ διέλθῃ 0,2 τῆς λίτρας ἐλαίου δι' ὑαλίνου σωλῆνος ὡρισμένης διατομῆς καὶ μήκους, διαιρεθέντος διὰ τοῦ χρόνου ὃν χρειάζεται διὰ νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ αὐτοῦ σωλῆνος ἡ αὐτὴ ποσότης ὕδατος θερμοκρασίας 20° Κελσίου. Συνήθως ὁρίζεται μόνον τῶν πυκνορρεύστων ἐλαίων τὸ ἰξῶδες καὶ παρατηρεῖται ὅτι τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ διαφόρους παράγοντας. Τῶν γαιελαίων καὶ τῶν ἀποσταγμάτων αὐτῶν τὸ ἰξῶδες ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν εἰς παραφφίνην καὶ ἄσφαλτον περιεκτικότητα αὐτῶν. Ἔλαια περιέχοντα παραφφίνην, ἐνῷ εἰς συνήθη θερμοκρασίαν τῶν 15° εἶναι ἀρκετὰ λεπτόρρευστα, εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας περὶ τὸ 0° πολλάκις πήγνυνται ἀποτόμως, ἀποχωριζομένης τῆς παραφφίνης. Ἐλαίων περιεχόντων ἄσφαλτον πιπτούσης τῆς θερμοκρασίας ἐλαττοῦται καὶ ἡ ῥευστότης αὐτῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπέρχηται πῆξις ἀπότομος ἐν τῷ ψύχει. Τὸ πισσέλαιον τῶν γαιανθράκων ἀποχωρίζει εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας παραφφίνην καὶ γίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πυκνόρρευστον. Πρὸς διατήρησιν ἐπαρκοῦς ῥευστότητος, ἀπαιτεῖται ἔγκαιρος καὶ ἰσχυρὰ προθέρμανσις τῶν τοιούτων ἐλαίων καὶ ἐν τῇ δεξαμενῇ καὶ ἐν τοῖς ἀγωγοῖς. Διὰ νὰ εἶναι γνωστὸν ἂν χρειάζεται προθέρμανσις τοῦ χρησιμοποιουμένου ἐλαίου ἢ ὄχι, πρέπει νὰ εἶναι γνωστὸν τὸ ἰξῶδες αὐτοῦ εἰς διαφόρους θερμοκρασίας. Γενικῶς δὲ ἔλαια μὴ ἀποδεικνύοντα ἰξῶδες τοὐλάχιστον 5° Engler εἰς θερμοκρασίαν 80° θεωροῦνται ἀκατάλληλα διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοιαῦτα δὲ εἶναι τὰ πλούσια εἰς ἄσφαλτον γαιέλαια καὶ πλεῖσται πίσσαι τῶν γαιανθράκων. Διὰ νὰ καταστοῦν ταῦτα κατάλληλα, ἀπαιτοῦν μεγάλην προθέρμανσιν, προκαλοῦσαν ἀτμοποίησιν τῶν πτητικῶν αὐτῶν συστατικῶν, ἅτινα συσσωρευόμενα εἰς τὸν θάλαμον τῆς βελόνης προξενοῦν προαναφλέξεις καὶ ἀνωμαλίας εἰς τὴν λειτουργίαν. Ἡ εἰδικὴ θερμότης c τῶν ἐλαίων εἶναι τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, ὅπερ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ὕψωσιν τῆς θερμοκρασίας 1 χιλιόγραμμον κατὰ 1°. Χρειάζεται δὲ ἡ γνῶσις τῆς εἰδικῆς θερμότητος διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς δαπάνης θερμότητος ἣν ἀπαιτεῖ ἡ τυχὸν ἀναγκαία διὰ τὸ ἰξῶδες προθέρμανσις τοῦ ἐλαίου. Γενικῶς τὰ κινητήρια ἔλαια ἔχουν c=0,4—0,7. Τὰ προϊόντα τῶν γαιελαίων καὶ τὰ ἀποστάγματα τῶν λιγνιτῶν ἔχουν εἰδικὴν θερμότητα c=0,4—0,5. Τὰ πισσέλαια τῶν γαιανθράκων ἔχουν c=0,6. Οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ ἰσχύουν διὰ θερμοκρασίας τῶν ἐλαίων μεταξὺ 20° καὶ 80°. Ἐν γένει ἔλαιόν τι εἶναι τόσῳ περισσότερον δύσρευστον, ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ περιεκτικότης του εἰς δυσκόλως ἀτμοποιούμενα συστατικά. Ἐν ἄλλοις λόγοις προσβλέποντες τὰς καμπύλας ἀτμοποιήσεως τῶν ἐλαίων δυνάμεθα νὰ λάβωμεν σχετικὴν ἰδέαν τοῦ ἰξώδους αὐτῶν.

Εἰδικὸν βάρος γ: Κατὰ κανόνα αὐξάνει μὲ τὴν ποσότητα τῶν δισεξατμίστων συστατικῶν τοῦ ἐλαίου μὲ τὸ ἰξῶδες καὶ ἐλαττουμένου τοῦ συντελεστοῦ ὑγρογόνου y. Οὕτω ἡ εὔπτητος βενζίνη, ἥτις ἐπὶ πλέον ἔχει μέγαν συντελεστὴν ὑδρογόνου, περίπου 2,2, ἔχει καὶ τὸ ἐλάχιστον εἰδικὸν βάρος, περίπου 0,7. Ἐνῷ ἡ ἐξ ἴσου εὔπτητος βενζόλη, ἐπειδὴ ἔχει οὐσιωδῶς μικρότερον y, περίπου 1, ἔχει καὶ εἰδικὸν βάρος μεγαλύτερον τῆς βενζίνης 0,88 περίπου.

Ἐπίσης μεταξὺ γαιελαίων τοῦ αὐτοῦ y βαρύτερον εἶναι τὸ μᾶλλον δυσεξάτμιστον. Ἅπασαι σχεδὸν αἱ πίσσαι καὶ τὰ πισσέλαια ἔχουν εἰδικὸν βάρος μεγαλύτερον τῆς μονάδος καὶ ἐν περιπτώσει πυρκαϊᾶς εἶναι δυνατὸν νὰ καλυφθῶσι δι' ὕδατος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον, ὡς γνωστόν, προκειμένου περὶ βενζίνης. Μέγα σχετικῶς εἰδικὸν βάρος ἐλαίου τινός, ἂν δὲν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ οἰκονομία εἰς τὴν ἀποθήκευσιν, προδίδει ἐλαττώματα, δηλαδὴ εἶναι μᾶλλον δύσπτητον, μᾶλλον δύσρευστον καὶ ἔχει μικροτέραν θερμογόνον ἰσχύν. Πρὸς καθαρισμὸν τοῦ χώρου ἀποθηκεύσεως ὡρισμένης ποσότητος ἐλαίου ἀπαιτεῖται καὶ ἡ γνῶσις τοῦ συντελεστοῦ διαστολῆς α, τοῦ ἀριθμοῦ ὅστις δεικνύει κατὰ πόσον αὐξάνει ἡ μονὰς τοῦ ὄγκου ἐλαίου δι' αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ 1°. Τὰ μᾶλλον εὔπτητα ἔλαια τῆς πρώτης ὁμάδος ἔχουν καὶ τὸν μεγαλύτερον συντελεστὴν διαστολῆς. Διὰ τὴν βενζίνην εἶναι α=0,0013, τὴν βενζόλην α=0,0012, τὸ γαιέλαιον ὑπόλειμμα α=0,007, ἀεριέλαιον α=0,00076, φωτιστικὸν πετρέλαιον α=0,001. Τὰ ἀποστάγματα λιγνιτῶν καὶ λιθανθράκων ἔχουν α=0,0006—0,0008. Οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς θερμοκρασίας μεταξὺ 10° καὶ 30°.

Ἡ θερμογόνος ἰσχύς: Καλεῖται ἡ θερμότης ἣν ἀναπτύσσει ἕκαστον χιλιόγραμμον ἐλαίου καιομένου. Αὕτη κατὰ κανόνα εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ μικρότερον τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ἀντιστοίχου ἐλαίου, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ ἀποδειχθῇ ὅτι ὑφίσταται ὡρισμένη σχέσις μεταξὺ τῶν μεγεθῶν τούτων δι' ὅλα τὰ ἔλαια. Διὰ καύσιμα ἐν τούτοις, συνιστάμενα κυρίως ἐξ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου, ὑφίσταται τοιαύτη ἁπλῆ σχέσις· π. χ. διὰ πλεῖστα γαιέλαια καὶ τὰ ἀποστάγματα αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὴν θερμογόνον αὐτῶν ἰσχὺν H ἐκ τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν βάρους γ τῇ βοηθείᾳ τῆς ἁπλῆς σχέσεως:

$$H = \alpha + \frac{\beta}{\gamma} \qquad \text{ὅπου } \alpha = 9600 \quad \text{καὶ } \beta = 500$$

Κατὰ ταῦτα ἀεριέλαιον εἰδικοῦ βάρους γ = 0,87 ἔχει θερμογόνον ἰσχὺν περίπου 10170 μονάδας θερμότητος, βαρεῖα δὲ βενζίνη, δι' ἣν γ=0,74, ἔχει περίπου H=10300.

Δὲν ἰσχύει ὅμως ἡ σχέσις αὕτη προκειμένου περὶ ἐλαίων περιεχόντων οὐσιώδη ποσὰ ἀκαύτων ἢ μικρᾶς θερμογόνου ἰσχύος συστατικῶν· π. χ. τὸ οἰνόπνευμα ἔχει μικρὰν περίπου 6000 μονάδας θερμότητος ἰσχύν, ὡς περιέχον 30 % ἀκαύτου ὀξυγόνου. Ἀφ' ἑτέρου ὅσῳ περισσότερον ὑδρογόνον περιέχει τὸ ἔλαιον, τόσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ θερμογόνος αὐτοῦ ἰσχύς. Οὕτω τὰ ἐξ ἀλειφατικῶν ὑδρογονανθράκων συνιστάμενα γαιέλαια ἔχουν μεγαλυτέραν θερμογόνον ἰσχὺν ἀπὸ τὰ πισσέλαια, ἐκτὸς ἂν τὸ γαιέλαιον περιέχῃ πολὺ ὕδωρ, θεῖον καὶ τέφραν. Κατὰ κανόνα ὅσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ θερμογόνος ἰσχὺς τοῦ χρησιμοποιουμένου ἐλαίου ἔν τινι μηχανῇ, τόσῳ μεγαλύτερος ἀποβαίνει ὁ θερμικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως αὐτῆς. Τοῦτο ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὰ ἐλαφρὰ ἔλαια τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς μηχανὰς ὀχημάτων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖται νὰ ἀποδίδουν ὡρισμένην ἰσχὺν μὲ τὸ ἐλάχιστον βάρος καὶ εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον χρόνον.

Προσμίξεις. Ἡ γνῶσις τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων τῶν ἐλαίων ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ῥύθμισιν τῆς λειτουργίας τῶν ἀντιστοίχων μηχανῶν. Ἀναγκαία εἶναι ἐπίσης ἡ γνῶσις τῶν μεταβολῶν ἃς ὑφίστανται αἱ ἰδιότητες αὗται λόγῳ ξένων προσμείξεων, ἃς συνήθως περιέχουν τὰ τοιαῦτα ἔλαια. Αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς:

Παραφφίνη: Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολυμοριακοὺς ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τῆς παραφφίνης $C_\nu H_{2\nu+2}$ καὶ εἶναι στερεὰ σχιστώδης μᾶζα εἰδικοῦ βάρους 0,92. Ὅλα σχεδὸν τὰ γαιέλαια καὶ τὰ

Digitized by Google

προϊόντα τῆς ἀποστάξεως τῶν λιγνιτῶν περιέχουν παραφφίνην, χωρὶς τοῦτο νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν καταλληλότητα αὐτῶν πρὸς κίνησιν τῶν μηχανῶν. Ἡ θερμογόνος ἰσχὺς τῆς παραφφίνης εἶναι 10400 μονάδες θερμότητος καὶ περιέχει κατὰ μέσον ὅρον κατὰ 85 % C καὶ κατὰ 15 % H. Ἡ θερμογόνος αὐτῆς ἰσχὺς εἶναι ἀνωτέρα τῶν πλείστων κινητηρίων ἐλαίων. Ἡ περιεκτικότης ὅμως ἑνὸς ἐλαίου εἰς παραφφίνην δυνατὸν νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα ἐν ὥρᾳ ψύχους τὴν ἀπότομον πῆξιν αὐτοῦ λόγῳ ἀποχωρισμοῦ τῆς παραφφίνης. Τὸ ἐνδεχόμενον ὅμως τοῦτο δύναται νὰ προληφθῇ διὰ μικρᾶς σχετικῆς προθερμάνσεως τοῦ ἐλαίου, ἐπειδὴ τὸ σημεῖον τήξεως τῶν διαφόρων εἰδῶν παραφφίνης κεῖται μεταξὺ 30 καὶ 65° K. Ἡ κίνησις διὰ τοῦτο μηχανῶν δι' ἐλαίων πλουσίων εἰς παραφφίνην ἀπαιτεῖ εἰδικὰς συσκευὰς προθερμάνσεως, ἥτις ἐπιτυγχάνεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ θερμοῦ ὕδατος κυκλοφορίας καὶ τῶν ἀερίων τῆς ἐκροῆς.

Ἄσφαλτος: Αὕτη εἶναι ἐπίσης πολυμοριακὸς ὑδρογονάνθραξ παραγόμενος διὰ μερικῆς ὀξειδώσεως τῶν ἐλαίων. Πολλὰ γαιέλαια, ἰδίως τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Καλιφορνίας, Τεξάς, Ἀργεντινῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν, περιέχουν ἄσφαλτον. Ὅσον δὲ περισσότερον ἄσφαλτον περιέχει τὸ ἔλαιον, τόσῳ περισσότερον πυκνόρρευστον εἶναι καὶ τόσῳ μικροτέρα ἡ θερμογόνος αὐτοῦ ἰσχὺς λόγῳ τῆς παρουσίας τοῦ ἐν τῇ ἀσφάλτῳ ὀξυγόνου, θείου καὶ ὕδατος. Ἡ καῦσις πολυασφαλτούχων ἐλαίων δὲν παρουσιάζει δυσχερείας, χρειάζεται ὅμως κατὰ τὰς κρατούσας θερμοκρασίας ἀντίστοιχος προθέρμανσις τοῦ ἀσφαλτούχου ἐλαίου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ρευστότητος αὐτοῦ.

Θεῖον: Τοιοῦτον περιέχουν σχεδὸν ὅλα τὰ κινητήρια ἔλαια μέχρι 3 %. Τὸ θεῖον σχηματίζει ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου SO_2, τὸ ὁποῖον παρουσίᾳ ὕδατος ἑνοῦται εἰς θειικὸν ὀξὺ καὶ προσβάλλει τὸν σίδηρον. Ὅλα ὅμως τὰ τοιχώματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας εἶναι τόσον θερμά, ὥστε ὁ κατὰ τὴν καῦσιν σχηματιζόμενος ὑδρατμὸς δὲν συμπυκνοῦται εἰς ὕδωρ καὶ οὕτως ἀποφεύγεται ὁ σχηματισμὸς θειϊκοῦ ὀξέος. Ἡ βλαβερὰ ἐπίδρασις τοῦ θείου μόνον εἰς τοὺς ἀγωγοὺς τῆς ἐκροῆς δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ χρησιμοποιήσεως τῆς θερμότητος τῶν ἀερίων τῆς ἐκροῆς. Κατὰ κανόνα πλούσια εἰς θεῖον εἶναι τὰ πολυασφαλτοῦχα ἔλαια τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Κατὰ τὴν λειτουργίαν διὰ τοιούτων ἐλαίων παρετηρήθησαν διαβρώσεις εἰς τοὺς σωλῆνας τῆς ἐκροῆς καὶ ἐνίοτε ἄμεσος ἕνωσις θείου καὶ σιδήρου εἰς θειοῦχον σίδηρον, π. χ. εἰς τὰς βελόνας εἰσαγωγῆς τοῦ ἐλαίου. Διὰ τοῦτο εἶναι προτιμότερον νὰ μὴ χρησιμοποιῶμεν ἔλαια μὲ μεγάλην εἰς θεῖον περιεκτικότητα.

Ναφθαλίνη (C_{10} H_8): Εἶναι κυκλόμορφος ὑδρογονάνθραξ, στερεὰ εἰς συνήθη θερμοκρασίαν καὶ περιέχεται μέχρι 10 % εἰς ὅλας τὰς γαιανθρακοπίσσας καὶ τὰ πισσέλαια. Περὶ τὴν θερμοκρασίαν 0° ἀποχωρίζεται ἡ ναφθαλίνη τοῦ πισσελαίου εἰς φαιὰν πολτώδη μᾶζαν, ἐπηρεάζουσαν ἰσχυρῶς τὴν δίοδον διὰ τῶν σωλήνων καὶ τὸ σκόρπισμα τοῦ πισσελαίου. Ἐν περιπτώσει ψύχους κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπιβάλλεται ἡ διὰ θερμάνσεως πρόληψις τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς ναφθαλίνης, ἐφ' ὅσον τὸ πισσέλαιον εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀποθήκῃ, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἐπανάτηξις ἀπαιτεῖ πολὺ μεγαλύτερον ποσὸν θερμότητος, ἐπικίνδυνον διὰ τὰ λοιπὰ πτητικὰ συστατικὰ τοῦ ἐλαίου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας τῶν μηχανῶν δι' ἐλαίων περιεχόντων ναφθαλίνην χρησιμοποιεῖται ἡ θερμότης τοῦ ψύχοντος τοὺς κυλίνδρους ὕδατος ἢ ἡ τῶν ἐκρεόντων ἀερίων διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ρευστότητος τῆς ναφθαλίνης.

Προϊόντα ὀξειδώσεως καὶ ἀμμωνία: Εἰς τὰς πίσσας τῶν γαιανθράκων καὶ τὰ πισσέλαια περιέχονται κρεζόλη, φενόλη καὶ ἀμμωνία μέχρι 12 %. Ταῦτα καὶ ἰδίως ἡ ἀμμωνία διαβιβρώσκουν τὰ μέταλλα καὶ τὰ ὑλικὰ στεγανότητος τῶν μηχανῶν καὶ προκαλοῦν ἀνωμαλίας τῆς λειτουργίας αὐτῶν. Ἰδίως προσβάλλουν τὸν χαλκόν, τὸν ψευδάργυρον, τὰ κράματα τούτων καὶ τὰς φυτικὰς ὕλας στεγανότητος, ὡς τὸ κάνναβι, τὸ ἐλαστικὸν κλπ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν μερῶν τῶν μηχανῶν, ἅτινα πρόκειται νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ πισσέλαια, ἀποφεύγονται ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω ὑλικά. Αἱ συσκευαὶ σκορπισμοῦ τοῦ ἐλαίου, ἡ βελόνη καὶ οἱ σωλῆνες προσαγωγῆς τοῦ πισσελαίου κατασκευάζονται ἐκ χυτοσιδήρου καὶ χάλυβος, ὡς ὑλικὰ δὲ στεγανότητος χρησιμοποιοῦνται τὰ αὐτὰ μέταλλα καὶ ἄσβεστον.

Ὕδωρ: Περιέχεται εἰς τὰ πλεῖστα τῶν κινητηρίων ἐλαίων. Ἡ ἐπίδρασις ὅμως αὐτοῦ εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἐλαιοκινητήρων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ποσὸν τῆς εἰς ὕδωρ περιεκτικότητος τοῦ ἐλαίου καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἐλαίου. Κατὰ κανόνα πολὺ ὕδωρ βλάπτει, διότι καταβιβάζει τὴν θερμογόνον ἰσχὺν τοῦ ἐλαίου, δυσχεραίνει τὴν ἀνάφλεξιν καὶ τὴν καῦσιν αὐτοῦ, καὶ διότι παρουσίᾳ θείου σχηματίζει θειικὸν ὀξὺ διαβιβρῶσκον τοὺς σωλῆνας ἐκροῆς. Προκειμένου περὶ πισσελαίων μικραὶ μόνον ποσότητες ὕδατος δύνανται ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας νὰ ματαιώσουν καὶ τὴν καῦσιν ἐν μηχαναῖς ὑψηλῆς πιέσεως. Ὀλιγώτερον ἐπιβλαβὲς εἶναι τὸ ὕδωρ εἰς μηχανὰς μετὰ πυροκεφαλῆς, ὅπου ὑπάρχει περίσσεια θερμότητος ἐν τῷ χώρῳ τῆς καύσεως καὶ ὅπου καὶ μεγάλαι σχετικῶς περιεκτικότητες ὕδατος εἶναι ἀνεκταί. Διὰ μηχανὰς ντίζελ τὸ κινητήριον ἔλαιον δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ περισσότερον τοῦ 1 % ὕδωρ. Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ὕδατος ἀπὸ τὸ ἔλαιον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιτυγχάνεται διὰ καταχαθίσεως, ὅταν πρόκειται περὶ γαιελαίου, καθὸ ἐλαφροτέρου τοῦ ὕδατος. Προκειμένου περὶ πυκνορρεύστων πισσελαίων ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ὕδατος εἶναι δυσκολωτέρα, ἐπιζητεῖται δὲ διὰ κεντροφύγων συσκευῶν χωρὶς καὶ νὰ ἐπιτυγχάνεται ἐπαρκῶς. Διὰ τοῦτο πισσέλαιον περιέχον πολὺ ὕδωρ, ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἰδιοτήτων, χαρακτηρίζεται ὡς ἀκατάλληλον διὰ τὴν κίνησιν μηχανῶν ντίζελ.

Τέφρα: Ἡ εἰς τέφραν περιεκτικότης τῶν ἐλαίων ὀφείλεται εἰς ξένας οὐσίας μηχανικῶς ἢ χημικῶς ἡνωμένας μετ' αὐτῶν. Καὶ μικρὰ ποσότης τέφρας (κάτω τοῦ 0,1 %) προκαλεῖ ἀνωμαλίας εἰς τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν, διότι σὺν τῷ χρόνῳ προξενεῖ φθορὰς τῶν ἐλατηρίων τῶν ἐμβόλων, τῶν ἀντιστοίχων ἐπιφανειῶν τῶν κυλίνδρων κτλ. Διὰ τοῦτο κατὰ κανόνα τὸ κινητήριον ἔλαιον δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ τέφραν ἄνω τοῦ 0,05 %. Ἡ εἰς τέφραν περιεκτικότης καταβιβάζεται δι' ἐπιμελοῦς διηθήσεως τοῦ ἐλαίου, ἀλλὰ μόνον ὅταν τοῦτο εἶναι ἀρκετὰ λεπτόρρευστον.

Μηχανικαὶ προσμείξεις: Ξέναι οὐσίαι, ὡς ἄμμος, χῶμα, ἶνες κτλ., περιεχόμεναι τυχὸν εἰς τὸ ἔλαιον, πρέπει κατὰ τὸ δυνατὸν τελείως νὰ ἀπομακρύνωνται τοῦ ἐλαίου διὰ διηθήσεως, πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανῶν. Συμβαίνει ἐν τούτοις ἐνίοτε καὶ ἡ ἐπιμελεστέρα διήθησις νὰ εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν συγκράτησιν λεπτῶν ἰνῶν, αἵτινες διαφεύγουσαι τῶν ἠθητήρων ἀποφράσσουσι τὸν κονιοποιητὴν ἢ τὴν συσκευὴν ψεκασμοῦ τοῦ ἐλαίου καὶ προκαλοῦν τὴν στάσιν τῆς μηχανῆς.

Τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δύναται νὰ ἔχῃ καὶ ἡ χρησιμοποίησις θολῆς βενζίνης. Ἐλάττωμα τῶν κινητηρίων ἐλαίων εἶναι ἐπίσης ὅταν περιέχουν ἐλεύθερον ἄνθρακα, ὡς συμβαίνει διὰ τὰ πισσέλαια, διότι ὁ τοιοῦτος ἄνθραξ ὄχι μόνον δυσχεραίνει τὴν ἀνάφλεξιν, ἀλλὰ καὶ καίεται ἀτελῶς, ἀφίνων ὑπολείμματα ἐξανθρακώματος (κόκ), ἐπὶ πλέον δὲ ὡς στερεὸν σῶμα προκαλεῖ φθορὰς ἐν τῷ κυλίνδρῳ. Ἡ λίαν περιωρισμένη χρησιμοποίησις τῶν γαιανθρακοπισσῶν διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι αὗται περιέχουν πολὺν ἐλεύθερον ἄνθρακα ἐκτὸς τοῦ ὕδατος.

Ὀσμή: Ἡ ὀσμὴ τῶν κινητηρίων ἐλαίων, δὲν ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν καταλληλότητα αὐτῶν διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Δυσάρεστος ἐν τούτοις ὀσμὴ ἐπιδρᾷ οὐσιωδῶς ἐπὶ τοῦ χρησιμοποιησίμου τοῦ ἀντιστοίχου ἐλαίου. Οὕτως ἡ βενζόλη λόγῳ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῆς ὀσμῆς, καίτοι εὐθηνοτέρα, ἔχει ἐκτοπισθῆ ὑπὸ τῆς βενζίνης διὰ τὴν κίνησιν αὐτοκινήτων ἐπιβατῶν, χρησιμοποιεῖται δὲ μόνον διὰ τὴν κίνησιν φορτηγῶν αὐτοκινήτων. Διὰ προσθήκης ἀρωματικῶν ἐπιχειρεῖται μὲ μικρὰν ἐπιτυχίαν ἡ καλυτέρευσις τῆς ὀσμῆς τῆς βενζόλης.

Α. Μ.

— ἔλαια λιπαντικὰ *[Χημ.]* βλ. *λιπαντικά*.

— ἔλαια λιπαρὰ ἢ **ἔμμονα** *[Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω πληρέστερον τὰ κυρίως ἔλαια πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὰ αἰθέρια ἢ πτητικὰ ἔλαια, ἅτινα διαφέρουν τούτων οὐσιωδῶς, τόσον ὡς πρὸς τὰς ἰδιότητας, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν χημικὴν αὐτῶν σύστασιν. Τὰ λιπαρὰ ἔλαια ἔχουσιν εὐρυτάτην ἐφαρμογὴν καὶ δὴ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων· οὕτω χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐδώδιμα, ὡς λιπαντικά, ὡς πρώτη ὕλη βιομηχανιῶν (σαπωνοποιία, ἐλαιοχρώματα, βερνίκια), ἐνίοτε δὲ ἀκόμη καὶ ὡς καύσιμος καὶ φωτιστικὴ ὕλη. Τὰ ἐν τῇ πράξει χρησιμοποιούμενα ἔλαια προέρχονται κυρίως ἐκ τῶν φυτῶν, εἰς ἃ εὑρίσκονται ὡς ἀποταμιευτικαὶ ὗλαι, εἶναι δὲ καταμεμημένα εἰς ὅλον τὸ φυτικὸν σῶμα, εἰς μεγαλυτέραν δ' ὅμως ἀναλογίαν εἰς τὰ σπέρματα αὐτῶν, ἐκ τούτων δὲ λαμβάνονται δι' ἐκθλίψεως ἢ ἐκχυλίσεως (βλ. καὶ ἔλαια φαρμακευτικά).

— ἔλαια ξηραινόμενα *[Χημ.]*. Ἡ κατηγορία αὕτη τῶν ἐλαίων, χαρακτηριζομένη χημικῶς ἐκ τῆς μεγάλης περιεκτικότητος εἰς γλυκερίδια τῶν ἀκορέστων ὀξέων, ἔχει τὴν ἰδιότητα κατὰ τὴν παραμονὴν ἐν τῷ ἀέρι νὰ μετατρέπεται εἰς στερεὰν βερνικοειδῆ μᾶζαν. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουσι κυρίως τὸ *λινέλαιον*, τὸ *μηκωνέλαιον*, τὸ *κανναβέλαιον* κλπ., τὸ πρῶτον δὲ ἐξ αὐτῶν ἔχει καὶ τὴν μεγαλυτέραν χρῆσιν. Χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ παρασκευὴν ἐλαιοχρωμάτων, βερνικίων καὶ τυπογραφικῶν μελανῶν. Ἡ ξήρανσις ἐπιταχύνεται διὰ προγενεστέρας θερμάνσεως τοῦ ἐλαίου (κοιν. ψημένο λινέλαιον), ὡς καὶ διὰ προσθήκης τῶν καλουμένων στεγνωτικῶν (ἅτινα εἶναι συνήθως ὀξείδιον τοῦ μαγγανίου καὶ ὀξείδιον τοῦ μολύβδου).

Σ. Γ.

— ἔλαια ὀρυκτὰ *[Χημ.]* βλ. λ. *πετρέλαιον* καὶ *ὀρυκτέλαια*.

— ἔλαια πτητικὰ *[Χημ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *αἰθερίων* ἐλαίων (βλ. λ.).

— ἔλαια φαρμακευτικὰ *[Φαρμ.]*. Ἐν τῇ φαρμακευτικῇ χρησιμοποιοῦνται τριῶν εἰδῶν ἔλαια (olea, huiles):

α') ***Ἰατρικὰ ἔλαια*** (Olea medicata, Huiles médicinales). Ταῦτα εἶναι διαλύματα φαρμάκων ἐν ἐλαίοις πρὸς ἐξωτερικὴν ἢ ἐσωτερικὴν χρῆσιν. Σκευάζονται διὰ διαλύσεως, μείξεως ἢ κατεργασίας ἐν θερμῷ (Olea cocta) ἢ ψυχρῷ τῶν φαρμάκων ἐντὸς ἐλαίου ἐλαιῶν, ἀμυγδαλελαίου, μηκωνελαίου ἢ ὀνισκελαίου. Ὠνομάζοντο ἄλλοτε καὶ *ἐλαιόλυτα* (Oleolés, Eléolés) τὰ δι' ὑγρᾶς βαζελίνης σκευαζόμενα *βαζελινόλυτα* (Vaselés). Τὰ ἰατρικὰ ἔλαια σκευάζονται συνήθως δι' ἐλαίου ἐλαιῶν κεκαθαρμένου καὶ ἀπεστειρωμένου ἢ δι' ἀμυγδαλελαίου ἀποχρωσθέντος. Φαρμακευτικαὶ οὐσίαι πρὸς παρασκευὴν αὐτῶν εἶναι χημικὰ προϊόντα καὶ νωπαὶ ἢ ξηραὶ δρόγαι, τρόπος δὲ παρασκευῆς ἡ ἐμβροχή, ἡ θερμοδιαβροχή, προκειμένου περὶ ξηρῶν δρογῶν, ὁ βρασμὸς προκειμένου περὶ νωπῶν (διὰ τῆς θερμάνσεως ἐκδιώκεται τὸ ἐν αὐτοῖς ὕδωρ), καὶ ἡ ἁπλῆ διάλυσις προκειμένου περὶ χημικῶν οὐσιῶν. Τὰ δι' ὑποδορίους ἐνέσεις ἔλαια σκευάζονται ἐκ καθαροῦ καὶ ἀπεστειρωμένου ἐλαίου ἐλαιῶν. Αἱ ἰδιότητες τῶν ἰατρικῶν ἐλαίων ποικίλλουσι· τὰ ἐκ πρασίνων φυτῶν προκύπτοντα ἔλαια εἶναι πρασινωπὰ ἐκ τῆς χλωροφύλλης ὅταν σκευάζωνται διὰ βρασμοῦ, ἡ χροιὰ ὅμως αὐτῶν ἀλλοιοῦται ὑπὸ τοῦ φωτός. Ἡ ὀσμὴ τῶν ὑπενθυμίζει τὴν τῆς κατεργασθείσης δρόγης. Ἡ δοκιμασία των συνίσταται εἰς τὴν ἀνίχνευσιν ξένων χρωστικῶν (ὀξικοῦ χαλκοῦ κλπ.) καὶ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν δραστικῶν συστατικῶν (καφουρᾶς, ἀλκαλοειδῶν κλπ.). Εἶναι εὐαλλοίωτα, ταγγίζουσι διὰ τοῦ ἀέρος καθιστάμενα ὄξινα καὶ θολά. Αἱ διαλελυμέναι οὐσίαι μεταβάλλονται, ἰδίᾳ ὅταν τὸ ἔκδοχον ἔλαιον δὲν εἶναι καθαρὸν καὶ στεῖρον.

Ὑδατοῦχα ἔλαια ἀφυδατοῦνται διὰ ξηροῦ θειικοῦ νατρίου καὶ διαυγάζονται διηθούμενα διὰ τάλκου, θολὰ δὲ βλεννώδη ἔλαια διηθοῦνται διὰ θερμοχωνίου. Τὰ ἰατρικὰ ἔλαια ἀνανεοῦνται κατ' ἔτος, φυλάσσονται ἐντὸς πηλίνων ἢ ὑαλίνων φιαλῶν καλῶς πωματιζομένων καὶ ἐν χώρῳ δροσερῷ μακρὰν τοῦ φωτός. Ἐξαιρετικῶς τὸ φωσφοροῦχον ἔλαιον ἀνανεοῦται συχνά, τὸ δὲ φωσφοροῦχον ὀνισκέλαιον σκευάζεται ἐκ τοῦ ὑπογυίου. Σύνθετά τινα ἰατρικὰ ἔλαια ὀνομάζονται *βάλσαμα* (Balsamum tranquillans). Διαλύματα ἀλκαλοειδῶν ἐν ἐλαϊκῷ ὀξεῖ ἀναφέρονται ἐν τῇ ἀμερικανικῇ φαρμακοποιίᾳ ὡς *ἐλαιωτὰ* (Oleata). Διὰ διαλύσεως φαρμάκου ἐντὸς αἰθερίων ἐλαίων (θειοῦχον ἀνισέλαιον) σκευάζονται τὰ *μυρόλυτα* (Myrolés).

β') ***Αἰθέρια ἔλαια*** (Olea aetherea, Essences, Huiles volatiles)· βλ. *αἰθέρια ἔλαια*.

γ') ***Λιπαρὰ ἔλαια*** (Olea Pingua, Huiles). Ταῦτα λαμβάνονται ἐκ τοῦ φυτικοῦ ἢ ζωϊκοῦ βασιλείου δι' ἐκθλίψεως ἢ ἐξικμάσεως. Σπέρματα, περικάρπιον, φύλλα, ἄνθη, καρποὶ καὶ ῥίζαι φυτῶν, ὡς καὶ ζωϊκὰ μέρη παρέχουσι λιπαρὰ ἔλαια. Ταῦτα εἶναι ὑγρά, σπανιώτερον δὲ στερεά, περιέχοντα συνήθως ἐλαΐνην ἢ φοινικίνην καὶ ταγγίζουσιν ἐν τῷ ἀέρι. Τινὰ τούτων ξηραίνονται ἐν τῷ ἀέρι, ἄλλα δὲ οὐχί. Παρέχουσι διὰ διαφόρων ἀντιδραστηρίων χαρακτηριστικὰς ἀντιδράσεις καὶ ἔχουσιν ὡρισμένας φυσικὰς καὶ χημικὰς σταθεράς. Σπουδαιότερα τούτων εἶναι: 1) *Ξηραινόμενα:* Λινέλαιον, μηκωνέλαιον, κανναβέλαιον, καρυέλαιον, ἡλιανθέλαιον, κροτωνέλαιον. 2) *Ἡμιξηραινόμενα:* Κραμβέλαιον, σησαμέλαιον, βαμβακέλαιον. 3) *Μὴ ξηραινόμενα:* Ἔλαιον ἐλαιῶν, πυρηνέλαιον, ἀραχιδέλαιον, κικέλαιον, ἀμυγδαλέλαιον, γιγαρτέλαιον. 4) *Ζωϊκά:* Φωκέλαιον, ὀνισκέλαιον. 5) *Φυτικὰ λίπη:* Κοκόλιπος, κακαόλιπος, δαφνέλαιον, μοσχοκαρυέλαιον, γυνοκαρδιέλαιον κλπ. (βλ. καὶ λ. ἔλαια λιπαρά).

ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

— ἔλαια φυτικὰ *[Χημ.]*. Ἡ σπουδαιοτάτη αὕτη τάξις τῶν ἐλαίων περιλαμβάνει τὰ σπουδαιότερα ἔλαια, χαρακτηρίζεται δὲ γενικῶς ἐκ τῆς ἐκ τοῦ φυσικοῦ κόσμου προελεύσεως αὐτῆς. Ἀνήκουσι δὲ εἰς τὴν τάξιν ταύτην τὸ *ἔλαιον ἐλαίας*, τὸ *βαμβακέλαιον*, τὸ *σησαμέλαιον*, τὸ *κραμβέλαιον*, τὸ *μηκωνέλαιον* κλπ.

Σ. Γ.

— ἔλαιον βαρύ, — ἐλαφρόν, — μέσον, — πράσινον *[Βιομ. Χημ.]* βλ. λ. *λιθανθρακόπισσα*.

— ἔλαιον βασιλικοῦ (Oleum basilici, essence de basilic) *[Φαρμ.]* βλ. λ. *βασιλικοῦ ἔλαιον*.

— ἔλαιον βιτριολίου. Οὕτω φέρεται τὸ κατ' ὄνομα *θειϊκὸν ὀξὺ* (βλ. λ.).

— ἔλαιον γάδου τοῦ **ὀνίσκου** *[Φαρμ.]* βλ. λ. *μουρουνέλαιον*.

— ἔλαιον ἐκρηκτικὸν *[Χημ.]*. Ὄνομα δοθὲν εἰς τὴν *νιτρογλυκερίνην* (βλ. λ.) λόγῳ τῆς ἐλαιώδους συστάσεως αὐτῆς.

Σ. Γ.

— ἔλαιον καθαριστικὸν *[Χημ.]* βλ. *βενζίνη*.

— ἔλαιον κίκεος *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *κίκεως ἔλαιον*.

— ἔλαιον κοκὸ *[Χημ.]* βλ. λ. *κοκὸ ἔλαιον*.

Digitized by Google

— **ἔλαιον** ***μιρβάνας*** *[Χημ.]*· βλ. λ. *μιρβάνας* ἔλαιον.

— **ἔλαιον** ***πικραμυγδάλων*** *[Χημ.]*· βλ. λ. *πικραμυγδάλων* ἔλαιον.

— **ἔλαιον** τῶν ***τεσσάρων 'Ολλανδῶν χημικῶν*** *['Οργ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη τὸ *αἰθυλενοχλωρίδιον* (βλ. λ.), ὡς παρασκευασθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τεσσάρων 'Ολλανδῶν χημικῶν, τῶν Ντάϊμαν, Μπόντ, Τροοστβάϊκ καὶ Λαουερενμπούργκ. Σ. Γ.

— **ἔλαιον** ***τουρκικοῦ ἐρυθροῦ*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *τουρκικοῦ* ἐρυθροῦ ἔλαιον.

— **ἔλαιον** τοῦ ***Σωλμούγκρα*** (Chaulmoogra)· βλ. λ. *λέπρα* καὶ *Σωλμούγκρα* ἔλαιον.

— **ἐλαίου** ***κηλῖδες*** *[Οἰκοκυρ.]*. 'Ο καθαρισμὸς τῶν κηλίδων ἐλαίου ἐπιτυγχάνεται: α') 'Επὶ ὑφασμάτων λευκῶν διὰ πλύσεως τοῦ ὑφάσματος δι' ὕδατος καὶ σάπωνος. β') 'Επὶ ὑφασμάτων μεταξωτῶν, ὅταν τὸ χρῶμα τοῦ ὑφάσματος εἶναι λεπτὸν καὶ ὑπάρχῃ φόβος ἀποβαφῆς αὐτοῦ, τότε ἐπὶ τῆς κηλῖδος θέτομεν παχὺ στρῶμα πούδρας τάλκ, ὅπερ μετὰ 4—5 ὥρας ἀφαιροῦμεν τρίβοντες ἐπιμελῶς διὰ ψήκτρας. Ἂν ἡ κηλὶς δὲν ἔχῃ ἐξαφανισθῆ ἐντελῶς, τότε ἐπιτρίβομεν διὰ λινοῦ πανίου, ἐφ οὗ ἐπεχύθη ὀλίγος αἰθήρ. γ') 'Επὶ τῶν μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν ἐφαρμόζομεν τὸν αὐτὸν πρὸς τὸν προηγούμενον τρόπον καθαρισμοῦ. δ') 'Επὶ χρωματιστοῦ χάρτου, ἰδίως ταπετσαρίας τοῦ τοίχου, θέτομεν ἐπὶ τῆς κηλῖδος τεμάχιον ἀπορροφητικοῦ χάρτου καὶ σιδηρώνομεν μέχρι τελείας ἐξαφανίσεως τῆς κηλῖδος, ἐν ἀνάγκῃ ἐπαναλαμβάνοντες τὴν ἐργασίαν ἀφοῦ ἀνανεώσωμεν τὸ τεμάχιον τοῦ ἀπορροφητικοῦ χάρτου. ε') 'Επὶ πατώματος ἐκ λευκῆς σανίδος· ἐὰν ἡ κηλὶς εἶναι νέα, τὴν σκεπάζομεν καλῶς διὰ στρώματος ἀλεύρου ἢ ἀργίλλου, κατὰ προτίμησιν, καὶ ἀνανεώνομεν τὸ στρῶμα τοῦτο 2—3 φορὰς ἐντὸς 24 ὡρῶν, μεθ' ὃ πλύνομεν τὸ πάτωμα δι' ὕδατος. 'Εὰν ἡ κηλὶς χρονολογῆται ἀπὸ πολλοῦ, τότε τῆς ἀνωτέρω ἐργασίας προηγεῖται τριβὴ τοῦ μέρους διὰ πετρελαίου. στ') 'Επὶ τῶν *ἐπίπλων* (βλ. λ.). Α. ΣΤ.

'Ελάϊον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς 'Αρκαδίας παρὰ τὴν ἀρχαίαν Φιγαλίαν, ἥτις περιεβάλλετο ἐκ δεξιῶν μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἐξ ἀριστερῶν δὲ ὑπὸ τοῦ ὄρους Κωτυλίου. Τὸ 'Ελάϊον εἶχε διαφημισθῆ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἄντρου τῆς *Μελαίνης Δήμητρος*, χάριν τοῦ ὁποίου καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Φιγαλίαν ὁ περιηγητὴς Παυσανίας, ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος (VIII 42. 11), τελέσας καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Φιγαλέων συνηθιζομένην ἐπὶ τοῦ πρὸ τοῦ ἄντρου βωμοῦ θυσίαν ἐκ καρπῶν ἡμέρων δένδρων καὶ ἀμπέλου, κηρηθρῶν μελισσῶν καὶ ἀκατεργάστων ἐρίων. Εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶχε καταφύγει ἡ θεά, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, μέλαιναν ἐσθῆτα ἐνδεδυμένη ἐκ πένθους διὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης, μετὰ τὴν μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος ἕνωσίν της, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε γεννηθῆ κατὰ μὲν τοὺς Φιγαλεῖς ἡ μεγάλη τῶν 'Αρκάδων θεὰ *Δέσποινα*, κατὰ δὲ τοὺς κατοίκους τῆς Θελπούσης (πόλεως ἀρκαδικῆς) ὁ ἵππος *'Αρείων*, καὶ ἐξωργισμένη διότι εἶχεν ἀπατηθῆ ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, μεταμορφωθέντος εἰς ἵππον διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν μετ' αὐτῆς, μεταμορφωθείσης εἰς φορβάδα, ἕνωσίν του. Τὸ κρυσφύγετον τῆς θεᾶς ἀνακαλύψας ὁ Ζεύς, κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν, διὰ τοῦ Πανός, ἔστειλε πρὸς αὐτὴν τὰς Μοίρας, αἵτινες ἔπεισαν αὐτὴν καὶ τὴν ὀργήν της νὰ καταπαύσῃ, καὶ οὕτως ἤρχισε καὶ πάλιν νὰ καρποφορῇ ἡ γῆ καὶ νὰ πολλαπλασιάζεται τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, τὸ ὁποῖον ἐφθείρετο, ἐφ' ὅσον διήρκει ἡ ὀργή της, ὑπὸ λιμοῦ. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπισκέψεως ταύτης τῆς θεᾶς εἰς τὴν χώραν των, οἱ Φιγαλεῖς εἶχον ἀναθέσει εἰς τὸ ἄντρον ἄγαλμα τῆς θεᾶς ἐκ ξύλου (ξόανον), τὸ ὁποῖον ἐκάθητο ἐπὶ πέτρας καὶ ὡμοίαζε κατὰ μὲν τὸ ἄλλο σῶμα πρὸς γυναῖκα, κατὰ δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον, ὅστις περιειλίσσετο, ὡς καὶ ἡ κεφαλή, ὑπὸ ὄφεων, πρὸς ἵππον, ἐκράτει δὲ δελφῖνα ἐπὶ τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ περιστερὰν ἐπὶ τῆς ἄλλης. Τὸ ξόανον ἐξηφανίσθη κατά τινα πυρκαϊὰν καὶ οἱ Φιγαλεῖς ἠμέλησαν ν' ἀναθέσωσιν εἰς τὸ ἄντρον ἄλλο ἀντ' αὐτοῦ, ἠναγκάσθησαν ὅμως εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς Πυθίας, ἥτις ἐχρησμοδότησεν ὅτι τότε μόνον θ' ἀπαλλαγῇ ἡ χώρα των τῆς ἀφορίας, ὅταν ἀναθέσωσι νέον ἄγαλμα εἰς τὴν Δήμητρα. Τὸ νέον ἄγαλμα ἦτο ἐκ χαλκοῦ καὶ ἦτο ἔργον τοῦ Αἰγινήτου 'Ονάτα, ὅστις εἶχε κατασκευάσει αὐτὸ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐξαφανισθέντος ξοάνου, ὡς ἔβλεπεν αὐτὸ καθ' ὕπνον. Καὶ τὸ νέον ὅμως ἄγαλμα συνέτριψε πέτρα πεσοῦσα ἐκ τῆς ὀροφῆς πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς εἰς Φιγαλίαν μεταβάσεως τοῦ Παυσανίου. Καὶ ὁ περὶ τῆς Μελαίνης Δήμητρος ἐπιχώριος οὗτος μῦθος καὶ ἡ μνημονευομένη μορφὴ τοῦ ἀγάλματος εἶχον προσαρμοσθῆ πρὸς τὴν ἀγρίαν τῆς 'Αρκαδίας φύσιν, ἦσαν δὲ ἡ μὲν Μέλαινα Δημήτηρ σύμβολον τῶν χαινουσῶν τῆς χώρας φαράγγων, ὁ 'Αρείων σύμβολον τῶν ἀφθόνων αὐτῆς πηγῶν καὶ ὁ Ποσειδῶν τὸ σύμβολον τῶν γονιμοποιούντων τὴν ἀρκαδικὴν γῆν ρεόντων ὑδάτων. ΚΑΨ.

ἐλαιοπαραγωγὴ (ἡ)· ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου, καθόλου, τὸ εἰσόδημα τῶν ἐλαιῶν: «ἡ ἐφετεινὴ ἐλαιοπαραγωγή», «ἡ ἐλαιοπαραγωγὴ τῆς Κρήτης».

ἐλαιοπαραγωγὸς (ὁ, ἡ)· ὁ παραγωγὸς ἐλαίου, ὁ κατ' ἐξοχὴν καλλιεργητὴς ἐλαιῶν.

ἐλαιοπιεστήριον (τὸ)· μηχανὴ χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν ἔκθλιψιν τοῦ ἐλαίου ἀπὸ τῶν ἐλαιῶν (βλ. λ. *ἔλαιον ['Ελαιοκ.]*).

ἐλαιόπιττα (ἡ)· ἡ ὑπολειπομένη μᾶζα ἐκ τῶν τετριμμένων πυρήνων καὶ τοῦ ἄλλου ἱστοῦ τῶν ἐλαιῶν μετὰ τὴν ἀποστράγγισιν τοῦ χυμοῦ, ἄλλως *ἐλαιοπυρήν*, ἰδιωματ. *πίττα, πυρῆνα*.

ἐλαιοπλακοῦς, *—οῦντος* (ὁ)· ἡ μετὰ τὴν ἐκπίεσιν καὶ ἀποστράγγισιν τῶν ἐλαιῶν ὑπολειπομένη μᾶζα ἐκ τῶν τετριμμένων πυρήνων καὶ τοῦ ἄλλου ἱστοῦ τῶν ἐλαιῶν, ἄλλως *ἐλαιόπιττα, ἐλαιοπυρήν*.

ἐλαιοποιεῖον (τό)· ἐργαστήριαν πρὸς παρασκευὴν ἐλαίου.

ἐλαιοποιία (ἡ)· ἡ παρασκευὴ καὶ βιομηχανία τοῦ ἐλαίου.

ἐλαιόπρινος (ὁ) (Ilex) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαιοπρινοειδῶν*. Οἱ ἐλαιόπρινοι εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἀκέραια, ὀδοντωτὰ ἢ ἀκανθωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Τὰ ἄνθη εἶναι μεμονωμένα ἢ κατὰ κῦμα διατεταγμένα, ἑρμαφρόδιτα ἢ πολύγαμα καὶ ἔχουσι γενικῶς κάλυκα γαμοσέπαλον εἰς τέσσαρα ἢ πέντε τμήματα διῃρημένον. Οἱ στήμονες, πέντε τὸν ἀριθμόν, εἶναι ἄγονοι εἰς τὰ θήλεα ἄνθη, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι πολύγαμα. 'Η ᾠοθήκη εἰς τὰ ἄρρενα εἶναι ἄγονος καὶ ὑποτυπώδης, εἰς δὲ τὰ θήλεα γίνεται κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της δρύπη μὲ τέσσαρας πυρῆνας, ἕκαστος τῶν ὁποίων περικλείει ἀνὰ ἓν λευκωματῶδες σπέρμα.

Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 15 εἴδη, ἰθαγενῆ κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς 'Αμερικῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι πολλὰ κοσμητικά. Εἰδῶν τινων τὰ φύλλα ἐνέχουσιν οὐσίαν τινὰ *τεΐνην* καλουμένην καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς πολλὰ μέρη ἀντὶ τεΐου. 'Εκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τά: *'Ελαιόπρινος ὁ ὀξύφυλλος* (Ilex aquifolium), κοινότατον εἶδος εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *λαῦρος, λιόπρινος, μηλοπούρναρο*, κτλ. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι δενδρύλλιον ἱκανοῦ μεγέθους. μὲ φύλλα ἀκανθωτά, ἀειθαλές, μακρόβιον, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ πλείστας ποικιλίας καὶ ἀπαντῶν αὐτοφυὲς εἰς τὰ ὀρεινὰ δάση. Τὸ ξύλον του εἶναι σκληρὸν καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν λαβῶν διαφόρων ἐργαλείων. 'Ο φλοιός του, ὡς περιέχων ἰξώδη οὐσίαν, χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν *ἰξοβεργῶν*. Αἱ δρῦπαί του, τελείως ὥριμοι, ἔχουσι χρῶμα ζωηρῶς ἐρυθρὸν καὶ γεῦσιν ὑπόγλυκον ἀλλὰ μᾶλλον δυσάρεστον καὶ ἐνδείκνυνται ὡς καθαρτικαὶ καὶ ἐμετικαί, τὸ δὲ ἀφέψημα τῶν φύλλων του ἐνέχει ἀντιπυρετικὰς ἰδιότητας. 'Εκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *'Ελαιόπρινος ὁ κασσένιος* (Ilex cassenii), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν τῆς 'Αμερικῆς, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν πτωχῶν ἰθαγενῶν τοῦ τόπου ἀντὶ τεΐου. *'Ελαιόπρινος ὁ λεῖος* (Ilex glaber), δενδρύλλιον ἀπαντῶν εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς Βορείου 'Αμερικῆς, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τεΐου. *'Ελαιόπρινος ὁ τῆς Παραγουάης* (Ilex paraguyensis), δενδρύλλιον τῶν χωρῶν τῆς Νοτίου 'Αμερικῆς καὶ ἰδίως τῆς Παραγουάης, οὗ τὰ φύλλα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ἱσπανικὸν ὄνομα yerba de mate καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τεΐου, ἀφοῦ πρότερον ξηρανθῶσι καὶ ἀλεσθῶσιν. 'Εξαγωγὴ τοιούτων φύλλων γίνεται εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν 'Αμερικὴν καὶ εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, διότι τὸ ἀφέψημα των, ὡς ἐνέχον μικροτέραν ποσότητα διεγερτικῶν οὐσιῶν, δὲν προκαλεῖ ἀϋπνίαν, ὅπως τὸ ἀφέψημα τοῦ καφὲ καὶ τοῦ τεΐου. Δ. Ν. Π.

ἐλαιοπρινοειδῆ (τὰ) (Ilicineae) *[Βοτ.]* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν κυριώτερον ὁ *ἐλαιόπρινος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐλαιοπτένη (ἡ) *[Χημ.]*. Τὸ καὶ μετὰ μακροτέραν παραμονὴν ἢ ψῦξιν παραμένον ρευστὸν συστατικὸν τῶν αἰθερίων ἐλαίων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀποβαλλόμενον στερεὸν συστατικόν, ὅπερ καλεῖται γενικῶς *καφουρὰ* ἢ *στεατοπτένη*. Σ. Γ.

ἐλαιοπυξίς, *—ίδος* (ἡ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω (ἄλλως *λιποκιβώτιον*) ὁ χῶρος ὁ διατιθέμενος ἐν τοῖς *ἑδράνοις* τῶν ἀξόνων διὰ τὸ ἔλαιον λιπάνσεως τῶν ἀντιστοίχων στροφέων. 'Ο ὅρος χρησιμοποιεῖται ἰδίως προκειμένου περὶ ἀξόνων σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων. Α. Μ.

ἐλαιοπυρήν, *—ῆνος* (ὁ)· ὁ πυρὴν τῆς ἐλαίας· || οἱ πυρῆνες καὶ οἱ ἱστοὶ τῶν ἐλαιῶν μετὰ τὴν ἀποστράγγισιν τοῦ χυμοῦ ἐν τοῖς ἐλαιοτριβείοις, ἄλλως *ἐλαιόπιττα*.

— *[Βοτ.]*· βλ. *ἐλαία* καὶ *ἔλαιον ['Ελαιοκ.]*.

ἐλαιοπωλεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου πωλεῖται ἔλαιον.

ἐλαιοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς ἐλαίου, λαδᾶς.

ἐλαιορρόη (ἡ)· ἐλαιοδοχεῖον, κοιν. *ροΐ* ἢ *ρογί*.

'Ελαῖος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βιθυνίας (*'Αρριαν.* Περίπλ. Εὐξ. 13,2) ἐκβάλλων ΝΔ τῆς 'Ηρακλείας καὶ σχηματίζων πρόσκαιρον ἀγκυροβόλιον εἰς τὰς ἐκβολάς του. 'Ο Πτολεμαῖος ἀναφέρει αὐτὸν ὡς *'Ελάταν* (Γ, β, 1). Εἰς τὸν Πεουτιγγεριανὸν χάρτην φέρεται ὡς Byleum, εἰς δὲ τὸν γεωγράφον Ραβέννης ὡς Bileum. Μαρκιανὸς ὁ 'Ηρακλεώτης ἀναγράφει αὐτὸν ὡς «Ἔλαιον ποταμὸν καὶ ἐμπόριον». Εἶναι ὁ σύγχρονος ὕφορμος *Τσουβάλι 'Ισκελὲ Σοῦ* (πλάτ. 41°07' Β καὶ μῆκ. 31°16' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2214: The Black Sea), εἰς ὃν ἐκβάλλει τὸ φερώνυμον ποτάμιον. Σ. Ε. Λ.

ἐλαιοσάκχαρον (τὸ) (Elaeosaccharum, Oléosucre, Oléosaccharure) *[Φαρμ.]*. Σκεύασμα λαμβανόμενον διὰ συνανατριβῆς 1 σταγόνος αἰθερίου ἐλαίου μετὰ 2 γρμ. κοινοῦ σακχάρου. Κατὰ βάρος ἀναγράφεται εἰς τὰς διαφόρους φαρμακοποιίας αἰθερίου ἐλαίου 1 πρὸς 20 ἢ 50 σακχάρου. Χρησιμεύει ὡς διορθωτικὸν τῆς γεύσεως φαρμάκων δυσλήπτων. 'Ενίοτε, ὡς λ. χ. ἐν τῷ ἐλαιοσακχάρῳ ἀβροτόνου, ἔχει τοῦτο καὶ θεραπευτικὴν δρᾶσιν. Ἄλλοτε τὰ ἐλαιοσάκχαρα ἐθεωροῦντο ὡς ἡ στερεὰ μορφὴ τῶν αἰθερίων ἐλαίων· ἐσκευάζοντο δὲ διὰ τριβῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ περικαρπίου ἑνὸς καρποῦ μετὰ 10 γρμ. τεμαχίων σακχάρου καὶ εἶτα λειοτριβήσεως τοῦ ἐμποτισθέντος σακχάρου. Τὰ ἐλαιοσάκχαρα διαλύονται ἐν ὕδατι ἢ ἀπαιωρεῖται ἐν τῷ διαλύματι τὸ αἰθέριον ἔλαιον καὶ χρησιμεύουσιν ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν πρόχειρον παρασκευὴν τῶν ἀρωματικῶν ὑδάτων, ἅτινα ὅμως λόγῳ τῆς ὀξειδώσεως τῶν αἰθερίων ἐλαίων χάνουσι τὸ ἄρωμά των. Σκευάζονται πάντοτε πρόσφατα. Συνήθως χρησιμοποιούμενα ἐλαιοσάκχαρα εἶναι τὰ τοῦ ἀνίσου, τῶν πορτοκαλλίων, τῶν κίτρων, τῆς κουμαρίνης, τοῦ μαράθου, τῶν μοσχοκαρύων, τῆς νάρδου καὶ τῆς βανίλλης. ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜ.

ἐλαιοσέλινον (τὸ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν* (βλ. *θαψία* τὸ ἀσκληπιεῖον).

ἐλαιόσπονδα (τά), κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἱερά*· σπονδαὶ ἐξ ἐλαίου· πρβλ. *μελίσπονδα, οἰνόσπονδα* (ἀρχ.).

ἐλαιοστεατικὸν ***ὀξὺ α*** καὶ ***β*** *['Οργ. Χημ.]*. Τὸ *α-ἐλαιοστεατικὸν ὀξὺ* εἶναι ὀργανικὸν ὀξὺ στερεοϊσομερὲς τοῦ *λινολικοῦ ὀξέος*, ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐλαίου τοῦ Elaeococca vernicia. Ἔχει τὸν τόπον $C_{18}H_{32}O_2$ καὶ εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 44°. Διὰ διαλύσεως εἰς διθειάνθρακα περιέχοντα ἐλεύθερον θεῖον μετατρέπεται εἰς *β-ἐλαιοστεατικὸν ὀξύ*, ὅπερ τήκεται εἰς 71°. Σ. Γ.

ἐλαιοστεμμίνη (ἡ) (Elaeostemmin) *[Φαρμ.]*. 'Αλκαλοειδὲς προερχόμενον ἐκ τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ ἐλαιόστεμμα τὸ μακρόφυλλον Bergn. Παρεσκευάσθη μόνον ὑπὸ τὴν ἀκάθαρτον αὐτοῦ μορφὴν ὡς ἄμορφος φαιωπὴ μᾶζα, ὄζουσα ἀπὸ κωνεΐνης. Κ. Γ. Μ.

ἐλαιοσυρμοκινητήρ, *—ῆρος* *[Μηχανολ.]*. Οὕτω δύναται νὰ κληθῇ ὁ νεωστὶ εἰσαχθεὶς εἴς τινας σιδηροδρομικὰς γραμμὰς συρμοκινητήρ, ὅστις χρησιμοποιεῖ κινητῆρας βαρέων ἐλαίων Ντίζελ (βλ. λ. *ἀτμάμαξα* τ. ΣΤ', σ. 70 α). Α. Μ.

'Ελαιότοπος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κουρτεσίου (τέως *Μάζι*) τῆς ἐπαρχίας 'Ηλείας τοῦ νομοῦ 'Αχαϊοήλιδος. Κάτοικοι (1928) 340. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σούβαρδον*.

ἐλαιοτριβεῖον (τὸ) (κοιν. *λιοτρίβι* καὶ *λιοτριβειό*)· τὸ μέρος ἔνθα δι' εἰδικῶν μηχανῶν ἐξάγεται τὸ ἔλαιον ἀπὸ τῶν ἐλαιῶν· βλ. λ. *ἔλαιον ['Ελαιοκ.]*.

ἐλαιοτρίβης (ὁ)· ὁ εἰδικὸς ἐργάτης τῶν ἐλαιοτριβείων, κοιν. *λιοτριβάρης*.

ἐλαιοτριβῶ (*—έω*)· ἐνεργῶ τὴν κατεργασίαν τῶν ἐλαιῶν πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ἐλαίου, ἐκπιέζω τὰς ἐλαίας εἰς τὸ ἐλαιοτριβεῖον, κοιν. *βγάζω τὶς ἐλιές*.

ἐλαιότρυγον (τό)· ἡ τρὺξ τοῦ ἐλαίου, τὸ κατακάθι, ἡ μούργα.

ἐλαιοτυπία (ἡ) *[Φωτογρ.]*. Οὕτω καλεῖται φωτομηχανικὴ μέθοδος, καθ' ἣν αἱ διὰ τοῦ φωτὸς ἐπὶ φωτοπαθοῦς ἐπιφανείας τυπούμεναι εἰκόνες ἐμφανίζονται διὰ λιπαρῶν ἐλαιοχρωμάτων. Πρὸς τοῦτο ἐπιχρίεται ἡ ἐπιφάνεια καταλλήλου χάρτου κατὰ τὴν μίαν αὐτοῦ πλευρὰν διὰ ζελατίνης, ἥτις εἶτα εὐαισθητοποιεῖται δι' ἐμβαπτίσεως τοῦ χάρτου εἰς διάλυμα 1 μέρους διχρωμικοῦ ἀμμωνίου,

Digitized by Google

6% καὶ 24 μ. ἀλκοόλης. Μετὰ τὴν ξήρανσιν τυποῦται ἐπ' αὐτῆς ἡ εἰκών. Τὸ λαμβανόμενον φωτότυπον ἐκπλύνεται πολλάκις διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ τέλος ἐμφανίζεται χρωματιζόμενον διὰ λιπαρῶν χρωμάτων καὶ διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τοῦ χρωστῆρος. κ. γ. μ.

ἐλαιουργεῖον (τό)· ἐργαστήριον ἔνθα παρασκευάζεται τὸ ἔλαιον, ἐλαιοτριβεῖον, διυλιστήριον κτλ.

ἐλαιουργία (ἡ)· ἡ ἐνασχόλησις περὶ τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν ἄλλην ἐπιμέλειαν τοῦ ἐλαίου, οἷον περὶ τὴν διύλισιν, τὴν εὐθέτησιν, τὴν προφύλαξιν κτλ.

—*['Εγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἔλαιον ['Ελαιοκ.]*.

ἐλαιουργικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐλαιουργίαν: «ἐλαιουργικὴ μελέτη», «ἐλαιουργικὰ μέσα καὶ ὄργανα».

ἐλαιουργὸς (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικὸς τεχνίτης εἰς τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν ἄλλην κατεργασίαν τοῦ ἐλαίου.

'Ελαιοῦς ἢ ***'Ελεοῦς*** (ὁ) ἢ ***'Ελεοῦσσα*** (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ὅρμος τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς θρᾳκικῆς χερσονήσου, εἰς 170 στάδια νοτίως τοῦ Ζεύγματος τοῦ Ξέρξου. 'Εκεῖ ἦτο «Πρωτεσίλεω τοῦ 'Ιφίκλου τάφος τε καὶ τέμενος περὶ αὐτό, ἔνθα ἦν χρήματα πολλὰ καὶ φιάλαι χρύσεαι καὶ ἀργύρεαι καὶ χαλκὸς καὶ ἐσθής», ὃν θησαυρὸν διήρπασεν ὁ ὕπαρχος τοῦ Ξέρξου «'Αρταΰκτης ἀνὴρ μὲν Πέρσης, δεινὸς δὲ καὶ ἀτάσθαλος ὡς καὶ βασιλέα ἐλαύνοντα ἐπ' 'Αθήναις ἐξηπάτησε», καθ' ὃν τρόπον ἱστορεῖ τὸ γεγονὸς ὁ 'Ηρόδοτος (9, 116), ὅπως τύχῃ ἀδείας διὰ τὴν ἁρπαγὴν ταύτην. Οἱ ὑπὸ τὸν Ξάνθιππον ὅμως 'Αθηναῖοι, εἰς οὓς οἱ 'Ελαιούσσιοι δὲν ἐπέτρεψαν οἶκτον ὑπὲρ τοῦ 'Αρταΰκτου, προσενεγκόντος πρὸς σωτηρίαν του μέγιστα χρηματικὰ ποσά, ἀνεκρέμασαν αὐτὸν ἀπὸ πασσάλου, τὸν δὲ υἱόν του κατέσφαξαν πρὸ τῶν ὀμμάτων του (*'Ηροδ.* 9, 121. *Παυσαν.* Γ, δ, 6) διὰ τὴν σύλησιν τοῦ Πρωτεσιλαείου. Ὅταν ὁ 'Αλέξανδρος, στρατεύων κατὰ τῆς 'Ασίας, διέπλευσε τὸν Μέλανα κόλπον, εἰς μὲν τὸν Παρμενίωνα ἀνέθεσε τὴν περαίωσιν τῶν στρατευμάτων ἀπὸ Σηστοῦ εἰς Ἄβυδον, αὐτὸς δὲ ἐλθὼν εἰς 'Ελαιοῦντα ἔθυσεν εἰς τὸ Πρωτεσιλάειον καὶ διότι ὁ Πρωτεσέλαος ἦτο ὁ πρῶτος τῶν ὑπὸ τὸν 'Αγαμέμνονα συνεκστρατευσάντων κατὰ τοῦ 'Ιλίου 'Ελλήνων πατήσας τὸ ἔδαφος τῆς 'Ασίας, ἀλλὰ καὶ διότι «ἔννοια τῆς θυσίας ἦν, ἐπιτυχεστέραν οἷ γενέσθαι, ἢ τῷ Πρωτεσιλάῳ, τὴν ἀπόβασιν» (*'Αρριαν.* 'Ανάβ. Α, ια, 5). 'Ο λιμὴν ὑπῆρξεν ὁρμητήριον τοῦ Μιλτιάδου, ἐπωφεληθέντος τῶν ἐτησιῶν ἀνέμων διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατάληψιν τῆς Λήμνου (*'Ηροδ.* 6, 140), ἀλλὰ καὶ τῶν τριήρεων τῶν μηχανικῶν τοῦ Ξέρξου Βουβάρου καὶ 'Αρταχίου, μεταφερουσῶν εἰς Ἄθωνα τὰ συνεργεῖα τῶν ἐργατῶν, οἵτινες «ὑπὸ μαστίγων» διώρυσσον τῆς χερσονήσου ἐκείνης τὸν ἰσθμὸν (*'Ηροδ.* 7, 22). Πρὸ τοῦ 'Ελαιοῦντος, τὸ θέρος τοῦ 411 π. Χ., ἤτοι κατὰ τὸ 21 ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἡ ὑπὸ τὸν Θράσυλλον ναυτικὴ δύναμις τῶν 'Αθηναίων κατήγαγε, κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Μίνδαρον πελοποννησιακοῦ καὶ συρακοσίου στόλου, νίκην περιφανῆ καὶ ἀναστυλώσασαν τὸ ναυτικὸν τῶν 'Αθηναίων γόητρον (*Θουκυδ.* Η, ρβ'—ρζ'). Τῷ 200 π.Χ. κατελήφθη, παραδοθεῖσα εἰς Φίλιππον, τὸν υἱὸν Δημητρίου τοῦ Β'. 'Αναφέρεται ὡσαύτως κατὰ τοὺς πολέμους Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ ὡς ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ (*Ζώσιμος* 2, 23. *Προκόπ.* 4, 16). Εἶχε κόψει δὲ καὶ νομίσματα, ἑλληνικὰ μὲν μὲ τὰς προτομὰς τῆς 'Αθηνᾶς καὶ τῆς 'Αρτέμιδος, ρωμαϊκὰ δὲ μὲ τὸ Πρωτεσιλάειον. 'Ερείπια τοῦ 'Ελαιοῦντος διακρίνονται ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηριάζοντος μαστοῦ (ὑψόμετρον 236) τοῦ ἀπολήγοντος εἰς τὴν ἄκραν *'Εσκῆ 'Ισσαρλὶκ* (πλάτ. 40° 03' 00'' Β, μῆκ. 25° 13'' 40 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles) ἀποτελοῦσαν τὸ ἀνατολικὸν κέρας τοῦ ὡραίου ὅρμου *Μόρτο*, ὅστις εἶναι ὁ τῶν ἀρχαίων Λιμὴν *'Ελαιοῦς*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

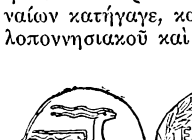

Νόμισμα 'Ελαιοῦντος.

— **'Ελαιοῦς** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἐπὶ φερωνύμου νήσου προσκειμένης εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Τραχείας Κιλικίας μεταξὺ Καλανθίας καὶ Κωρύκου (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 172). Τὴν νῆσον ὀνομάζει ὁ μὲν 'Ιώσηπος (Ἰουδ. 'Αρχ. ΙΣΤ', 4, 6) *'Ελεοῦσσαν*, ὁ δὲ Στράβων *'Ελαιοῦσσαν (Didot* 572, 44) ἀναφέρων ὅτι «συνῴκισεν αὐτὴν 'Αρχέλαος καὶ κατεσκευάσατο βασίλειον». Τότε δὲ μετωνομάσθη πρὸς τιμὴν τοῦ Καίσαρος *Σεβαστὴ (Στεφ. Βυζ.)* καὶ ἡνώθη πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν ἀκτήν. Σχοῦσα ἀκμήν τινα ἐπὶ 'Ατταλιδῶν, εἶχε κόψει καὶ νομίσματα. Εἶναι ἡ σύγχρονος *'Αγιὰς* (πλάτ. 36° 27' Β, μῆκ. 34° 10' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 237: Karaburnù to Karadash burnu: Korgos-Kalaler). Σ. Ε. Λ.

— **'Ελαιοῦς** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα τῆς 'Αργολίδος παράλιον, νοτίως τῆς λίμνης τῆς *Λέρνης* (*Στέφ. Βυζάντ.*, εἰς λ. *'Απολλοδ.* Β, ε, 2). Εἶναι οἱ σύγχρονοι *Μύλοι* (πλάτ. 37° 33' ½ Β, μῆκ. 22° 45' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1308: Head of the Gulf of Nauplia).

'Ελαιοῦσσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Νῆσος τῆς Καρίας ἐν τῇ *Ροδίων Περαίᾳ*, ἀπέχουσα τῆς μὲν Ρόδου σταδίους ἑκατὸν πεντήκοντα, τοῦ δὲ *Φαλάρου* (τανῦν: 'Ασπρομύτης) πεντήκοντα (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 269—270). Κατὰ τὸν Στράβωνα, ἔχουσα σχῆμα κυκλικὸν καὶ περίμετρον 8 σταδίων, ἀπεῖχε τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς τέσσαρα στάδια, οὖσα κατέναντι ἄκρας *Φοῖνιξ*, εἰς ἣν ἀπέληγεν ὁμώνυμον ὄρος καὶ ἐφ' ἧς φερώνυμον φρούριον (*Didot* 556,18 καὶ 45). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ἔλεσα* (πλάτ. 36° 35' ⅔ Β, μῆκ. 28° 09' ¾ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Phodos to Kara Burnù). —2) 'Η κατὰ τοὺς Λατίνους γεωγράφους ὀνομασία Elaeussa, τοῦ ΒΔ τοῦ στομίου τοῦ *'Ελαϊτικοῦ κόλπου* νησίου, τοῦ τανῦν ὀνομαζομένου *Ἅγιος Γεώργιος* ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων ναυτικῶν καὶ *Τζώρτζη Καλεσσὶ* (πλάτ. 38° 55' Β, μῆκ. 26° 50' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1902: Gulf of Sandarli) ὑπὸ τῶν Τούρκων. — 3) Πόλις τῆς Κιλικίας καὶ νῆσος (βλ. λ. *'Ελαιοῦς*). [Βλ. καὶ 'Ελεοῦσσα.]

ἐλαιοφάγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν λίαν τὰς ἐλαίας ὡς προσφάγιον, πβλ. *συκοφάγος*.

ἐλαιοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων ἐλαίας, ὁ ἐλαιόφυτος, ὁ κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν: «ἐλαιοφόρος νῆσος,—ἐπαρχία,—χώρα» || ***ἐλαιφόρον*** (τό)· ἀγγεῖον δεχόμενον ἔλαιον.

— **ἐλαιοφόρος σάκκος** *[Ναυτ.]*. Σάκκος ἐξ ὀθόνης, ὅστις πληρούμενος ρακῶν, στυπείου καὶ τίλματος ἐμποτισμένων εἰς ἔλαιον, χρησιμοποιεῖται ἀρτώμενος ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης, πρὸς στάγδην χύσιν τοῦ ἐν αὐτῷ ἐλαίου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀνακουφίσεως κλυδωνιζομένου πλοίου (βλ. λ. *ἔλαιον [Ναυτ.]*). Σ. Ε. Λ.

ἐλαιοφυὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ πεφυτευμένος μὲ ἐλαίας, κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν.

ἐλαιοφυτεία (ἡ)· φυτεία ἐλαιῶν, συστὰς ἐλαιῶν, ἐλαιών, ἰδιωματ. *ἐλαιοπερίβολο, λιοστάσι*.

ἐλαιόφυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων φυτείαν ἐλαιῶν, ὁ πεφυτευμένος ἐλαίας: «ἐλαιόφυτος ἔκτασις», ἰδιωματ. *λιόφυτο*.

ἐλαιόχρους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἐλαίου, χρῶμα λαδί.

ἐλαιοχρωματίζω· χρωματίζω δι' ἐλαιοχρώματος: «ἐλαιοχρωματίζω τὶς πόρτες,—τὰ παράθυρα».

ἐλαιοχρωματισμὸς (ὁ)· ὁ χρωματισμὸς δι' ἐλαιοχρώματος: «ἐλαιοχρωματισμὸς θυρῶν καὶ παραθύρων».

— *[Τεχν.]* 'Ο *ἐλαιοχρωματισμὸς* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ οἰκοδομικῇ πρὸς ἐπικάλυψιν τῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων, ξυλίνων ἢ μεταλλικῶν ἀντικειμένων ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ σκοποὺς διακοσμητικούς ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ φθορῶν καὶ καιρικῶν ἐπιδράσεων. 'Ανάγεται οὗτος εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα. Οὕτως οἱ ναοὶ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, τῶν 'Ινδιῶν, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς 'Ελλάδος ἦσαν ἐπικεκαλυμμένοι διὰ στρώματος ἐλαιοχρώματος τόσον ἐξωτερικῶς, ὅσον καὶ ἐσωτερικῶς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁ χρωματισμὸς τῶν οἰκοδομημάτων ἐγίνετο μόνον ἐσωτερικῶς, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας δὲ γίνεται οὗτος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, συνηθέστερον ὡς *ὑδροχρωματισμὸς* (βλ. λ.), πολλάκις ὡς ἐλαιοχρωματισμός, ἐνίοτε δὲ ὡς ἐπένδυσις διὰ διακοσμητικοῦ ὑφάσματος καὶ χάρτου. Τὰ ξύλινα ἢ μεταλλικὰ ἀντικείμενα ἐπικαλύπτονται διὰ βερνικίων ἢ ἐλαιοχρωμάτων μόνον.

Αἱ πρὸς ἐλαιοχρωματισμὸν χρησιμοποιούμεναι οὐσίαι εἶναι ὑγραὶ διαλύσεις ἐλαιοχρωμάτων, αἱ ὁποῖαι περιέχουν πολλάκις ἐν τελείᾳ διασπορᾷ ἐξαιρετικῶς λεπτόκοκκα στερεὰ σώματα, καὶ ἐπαλείφονται εἰς ἓν ἢ περισσότερα ἀλλεπάλληλα στρώματα («χέρια») διὰ χρωστῆρος (πινέλλου). 'Εν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει τὸ «πρῶτο χέρι» ἀποτελεῖται ἐξ εὐθηνοτέρας τινὸς οὐσίας, ἡ ὁποία ὅμως πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἰδιότητα νὰ καλύπτῃ τὰς φυσικὰς τραχύτητας τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος καὶ νὰ προκαλῇ τὸν σταθερὸν σύνδεσμον αὐτοῦ πρὸς τὸ «δεύτερον» καὶ «τρίτον χέρι».

Σιδηραῖ κατασκευαὶ εὑρισκόμεναι ἐν ὑπαίθρῳ, ὡς κιγκλιδώματα καὶ θύραι, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ προφυλαχθοῦν διὰ τοῦ χρωματισμοῦ καὶ ἀπὸ τῆς διὰ τῆς σκωριάσεως φθορᾶς, ἐπικαλύπτονται ἐν ἀρχῇ διὰ στρώματος μινίου καὶ ἀκολούθως διὰ δύο συνήθως στρωμάτων ἐλαιοχρώματος.

Προκειμένου περὶ τοίχων, οὗτοι μετὰ τὸ «σοβάντισμα» τρίβονται διὰ ξυλίνης πλακὸς διὰ νὰ ἀποκτήσουν ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν καὶ βάφονται διὰ τριῶν συνήθως στρωμάτων ἐλαιοχρώματος. Πολλάκις, ὅταν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τελείως λείαν ἐπιφάνειαν, παρενθέτομεν ἐνδιαμέσως καὶ ἓν στρῶμα λίαν εὐπλάστου στόκου, ὁ ὁποῖος ἀλείφεται διὰ «σπάτουλας». 'Η ἐργασία αὕτη καλεῖται «σπατουλάρισμα».

'Ο ἐλαιοχρωματισμὸς τῶν τοίχων κοστίζει μὲν περισσότερον τοῦ ὑδροχρωματισμοῦ, ἔχει ὅμως πολλὰ πλεονεκτήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν εὐκολωτέραν ἐπισκευὴν φθαρέντων τμημάτων καὶ τὸν εὐχερῆ καθαρισμὸν τῆς ἐπιφανείας, ἅμα ὡς αὕτη ρυπανθῇ τοπικῶς. —Ρ.

ἐλαιοχρωματιστὴς (ὁ)· ὁ εἰδικὸς τεχνίτης τοῦ ἐλαιοχρωματισμοῦ.

ἐλαιοχρωμία (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω μεῖγμα λαμβανόμενον διὰ συνανατριβῆς ξηραινομένων ἐλαίων μετὰ γαιωδῶν χρωμάτων, χρήσιμον διὰ τὰς ἐπικαλύψεις ξυλίνων, μεταλλίνων κλπ. ἐπιφανειῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν δι' ἐλαιοχρωμάτων. Τὰ κυριώτερα τῶν ἐλαιοχρωμάτων παρασκευάζονται ὡς ἀκολούθως:

Λευκὸν ἐλαιόχρωμα: 'Ως βάσιν ἔχει ἢ τὸν βασικὸν ἀνθρακικὸν μόλυβδον (στουπέτσι) ἢ τὸ ὀξείδιον τοῦ ψευδαργύρου (ἄσπρο τοῦ τσίγκου) κλπ.

Κίτρινον ἐλαιόχρωμα: Τούτου βάσις δυνατὸν νὰ εἶναι τὸ κίτρινον τῆς Νεαπόλεως (ἀντιμονιοῦχον ὀξείδιον τοῦ μολύβδου), ἡ ἀνοικτόχρους ἢ σκοτεινόχρους ὤχρα, τὸ ἰνδικὸν κίτρινον, ὁ χρωμικὸς μόλυβδος (καναρὶ) κλπ.

'Ερυθρὸν ἐλαιόχρωμα: 'Οφείλει τὸ χρῶμά του εἰς ἀνοικτόχρουν ἢ σκοτεινόχρουν ἐρυθρὰν ὤχραν, εἰς ὁλλανδικὸν ἢ κινεζικὸν κιννάβαρι, εἰς ἀγγλικὸν ἐρυθρὸν καὶ ἐπιτεταρτοξείδιον τοῦ μολύβδου (μίνιον) κλπ.

Κυανοῦν ἐλαιόχρωμα: Δι' αὐτὸ χρησιμεύει ὁ ἀνοικτόχρους ἢ σκοτεινόχρους οὐλτραμαρίνης, τὸ κυανοῦν τοῦ Βερολίνου, τὸ κυανοῦν τοῦ κοβαλτίου, τὸ κυανοῦν τοῦ Thenard κλπ.

Καστανὸν ἐλαιόχρωμα: Πρὸς παρασκευὴν αὐτοῦ λαμβάνεται ἢ ἑψημένη ἢ μὴ ὤχρα, ἡ γῆ τῆς Σιένης (Terra de Siena), τὸ καστανὸν τῆς Πρωσσίας, τὸ καστανὸν τοῦ Kasseler καὶ τὸ καστανὸν τῆς Κολωνίας (γῆ τῆς Κολωνίας).

Μέλαν ἐλαιόχρωμα: Διὰ τὸ ἐλαιόχρωμα τοῦτο λαμβάνεται ὁ ζωϊκὸς ἄνθραξ, ἡ αἰθάλη (φοῦμο), τὸ μέλαν τῆς Ρωσίας, τὸ μέλαν τῆς Πρωσσίας κλπ.

Διὰ συνδυασμοῦ τῶν διαφόρων χρωμάτων μετ' ἀλλήλων ἐπιτυγχάνονται νέα χρώματα ἢ ἀποχρώσεις διάφοροι. Τὸ κυριώτερον ἔλαιον, ὅπερ χρησιμεύει εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ἐλαιοχρωμάτων, εἶναι τὸ λινέλαιον, λόγῳ τοῦ ὅτι αὐτὸ ξηραίνεται κάλλιον τῶν ἄλλων. Σήμερον λόγῳ τῆς ἀκριβείας τοῦ λινελαίου χρησιμεύει μερικῶς ὡς ἀναπλήρωμα τούτου τὸ καλούμενον χρωματέλαιον (μεῖγμα ἀκαθάρτου πετρελαίου, κολοφωνίου κλπ.). Διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν λίαν ἀνοικτοχρόων χρωμάτων, τῶν χρησίμων ἐν τῇ ἐλαιογραφίᾳ, ἢ ὅταν ἐπιθυμῶμεν νὰ λάβωμεν ἐλαιοχρώματα βραδέως ξηραινόμενα, χρησιμοποιεῖται τὸ μηκωνέλαιον. 'Οσάκις ἐπιθυμῶμεν τὸ ἐλαιόχρωμα νὰ ξηραίνηται ταχέως, τότε προστίθεται ἀμέσως πρὸ τῆς χρήσεώς του ποσότης ξηραντικοῦ τινος σώματος (τοιαῦτα συνήθως παρασκευάζονται δι' ἑψήσεως λινελαίου μετ' ὀξειδίου τοῦ μολύβδου ἢ ἄλλων ὀξειδωτικῶν σωμάτων). Τὰ καθ' ἕκαστα χρώματα ἀπαιτοῦσι λίαν διαφόρους ποσότητας ἐλαίου διὰ τὴν συνανατριβήν των. Ὅσον ὀλιγώτερον ἔλαιον ἐνέχει τὸ ἐλαιόχρωμα, τοσοῦτο καλύτερον καλύπτει τοῦτο. Τὸ ἐλαιόχρωμα ὁσάκις εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ καλῶν ὑλικῶν, κυρίως δὲ καλοῦ λινελαίου καὶ ἐλαχίστου ξηραντικοῦ, διατηρεῖται ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀντέχει εἰς τὰς καιρικὰς ἐπιδράσεις. Κ. Γ. Μ.

ἐλαιοχρωμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐξ ἐλαιοχρώματος: «ἐλαιοχρωμικὸς πίναξ», ἄλλως *ἐλαιογραφικός*.

'Ελαιοχώρι(ον) (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Τανίας τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ 'Αρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 938. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μάσκλινα*. Κεῖται παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Παρθενίου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν καὶ φρεάτων. Παράγει κυρίως ἔλαιον, ἐλαίας, γλεῦκος καὶ σῖτον. 'Ετησίως (26 'Ιουλίου) ἐνεργεῖται ἐμποροπανήγυρις εἰς τὴν πλησίον θέσιν *'Αγία Παρασκευή*. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Τριπόλεως (χμτρ. 22) καὶ τοῦ Ἄργους (χμτρ. 46), ὡς καὶ διὰ βατῆς ὁδοῦ, ἀπέχον τῆς πρώτης ὥρας 5 καὶ τοῦ δευτέρου ὥρας 8. Δ. Ε. Μ.

— **'Ελαιοχώριον** (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ 'Αχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 215. Πρότερον ἐκαλεῖτο *'Αλησούμπαση*.

— **'Ελαιοχώρι(ον)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος 'Ελευθερῶν τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (τέως Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 620. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κοτσκάρι*.

— **'Ελαιοχώρι(ον)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρβιᾶς τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 140. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δομπουρλοῦ*.

Digitized by Google

ἐλαΐς (ἡ) (Elais) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα μεγάλα, ἰθαγενῆ τῶν χωρῶν τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐλαΐς γουϊνέϊος* (Elais guinensis), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Γουϊνέας, μονόοικον, πολυκαρπικόν, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ χρησιμώτατον ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Τὸ σάρκωμα τοῦ καρποῦ του περικλείει ἄφθονον ποσὸν ἐλαιώδους ρευστῆς οὐσίας, ἐφ' ὅσον τοῦτο καλλιεργεῖται εἰς θερμὰς χώρας, καὶ ἡμιρρεύστου ἐφ' ὅσον καλλιεργεῖται εἰς ψυχράς. Ἡ οὐσία αὕτη συλλεγομένη χρησιμοποιεῖται ἀντὶ βουτύρου ὑπὸ πολλῶν ἰθαγενῶν τῆς Γουϊνέας.
Δ. Ν. Π.

Ἐλαϊτικὸς (ἢ ***Ἐλαΐτης***) ***κόλπος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς κόλπος τῆς Μικρασίας (Αἰολίδος), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν κόλπων Κυμαίου (πρὸς Ν.) καὶ Ἀδραμυττηνοῦ (πρὸς Β.), ἀφοριζόμενος ὑπὸ τῶν ἀκρωτηρίων Κάνναι (Β. κέρας) καὶ Αἰγὰ (Ν. κέρας). Αἱ βόρειαι τοῦ κόλπου ἀκταὶ λογίζονται μυσικαί, αἱ δὲ ἀνατολικαὶ καὶ νότιαι ὡς λυδικαί, ἅτε τοῦ ποταμοῦ Καΐκου (ταν. Μπακὴρ Τσάϊ) διαχωρίζοντος τὰς δύο ταύτας χώρας, τῆς ἐκβολῆς του οὔσης πρὸς τὸν ΒΒΑ τοῦ κόλπου μυχόν, βορείως τοῦ λιμένος τῆς *Ἐλαίας* (βλ. λ.), ἀναδόχου τοῦ κόλπου. Εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου τούτου ἤνθουν αἱ πόλεις Πιτάνη, Ἐλαία, Γρύνειον, Μύρινα καὶ αἱ Αἰγαί, αἱ ὀλίγον τι μεσογείως. Αἱ μέγισται ὅμως καταβολαὶ ἰλύος ἀπὸ τοῦ Καΐκου καὶ τῶν παραποτάμων του, ἀπὸ τῶν κλιτύων τοῦ Ἀσπορδηνοῦ ὄρους (ταν. Γκεϊκλῆ ντὰγ) καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ κόλπῳ ἐκβαλλόντων ποταμίων Εὐρύπυλος καὶ Εὔηνος, προσεπίχωσαν τοσοῦτον τὸν κόλπον, ἰδίᾳ τὴν Β καὶ ΒΑ ἀκτήν του, ὥστε οὐδεμία προσαρμογὴ νὰ ᾖ δυνατὴ τῶν περιγραφῶν τῶν ἀρχαίων πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν τῆς ἀκτογραμμῆς τοῦ κόλπου διαμόρφωσιν. Εἶναι ὁ σύγχρονος κόλπος *Τσανδαρλῆ*.
Σ. Ε. Λ.

Ἐλαΐτις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ περὶ τοὺς λιμένας *Ἐλαία* χώρα, τόσον τὸν τῆς Λυδίας (*Πολυβ.* ΚΑ, 8), ὅσον καὶ τὸν τῆς Θεσπρωτίας (*Θουκυδ.* Α, μστ, 4), ἧς Ἐλαΐτιδος ταύτης πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ἐφύρη.
Σ. Ε. Λ.

ἐλαίτρινος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ράμνος ἡ ἀλατέρνιος* (Rhamnus alaternii).

ἐλαιῶ (**—*όω***) χρίω δι' ἐλαίου, κοιν. *λαδώνω*.

ἐλαιώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔλαιον: «ρευστὸν ἐλαιῶδες»· || ὁ περιέχων ἔλαιον: «ἐλαιώδεις οὐσίαι», «σπόροι ἐλαιώδεις».

ἐλαιών, *—ῶνος* (ὁ)· τόπος πλήρης ἐλαιῶν, ἄλλως *ἐλαιοπερίβολο,* ἰδιωματ. *λιοστάσι.*

Ἐλαιὼν (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 317. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ντουτλῆ*. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου καταφύτου ἐξ ἐλαιοδένδρων, ὑδρεύεται δὲ ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Καρυαὶ* (τέως Μπάνιτσα, κάτ. 25) καὶ *Μαρμαρᾶς* (τέως Ραχωβίτσα κάτ. 158). Παράγει κυρίως ἔλαιον, καπνὸν καὶ βάμβακα. Ἐτησίως τελεῖται ἐμποροπανήγυρις (τὴν 25 Αὐγούστου) εἰς τὴν πλησίον *Μονὴν Προδρόμου*. Μετὰ τῆς πόλεως Σερρῶν συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 9).
Δ. Ε. Μ.

—Ἐλαιὼν (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 805. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τοπόλια*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ἡ *Μονὴ Προφήτου Ἠλιού*.

—Ἐλαιὼν (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 310. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μαλακάσι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Βυτινέϊκα* (κάτ. 153).

—Ἐλαιὼν *τοῦ Κοντούρου*. Ἱστορικὴ τοποθεσία παρὰ τὴν Μεθώνην τῆς Μεσσηνίας, ὅπου τῷ 1205 συνήφθη ἡ μεγάλη καὶ ἀποφασιστικὴ μάχη, συνέπεια τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἐγκατάστασις τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. Μοῖρα τῶν φραγκικῶν στρατευμάτων τῆς Ε' σταυροφορίας, ὑπὸ τὸν Γουλιέλμον Σαμπλίττην καὶ τὸν Γοδοφρεῖδον Βιλλαρδουῖνον, ἀποτελουμένη ἀπὸ 500 ἢ τὸ πολὺ 600 ἱππότας μετὰ τῶν ἀκολούθων αὐτῶν, ἐγκατεστημένους εἰς τὴν ὀχυρὰν Μεθώνην, ἐξεστράτευσε μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ καταλάβῃ τὴν Κόρινθον. Τὸ ἐγχείρημα ἦτο παράτολμον, διὰ πολλοὺς μὲν λόγους, ἰδίως ὅμως διότι ὁ δεσπότης Ἠπείρου Μιχαὴλ ὁ Κομνηνοάγγελος, ἐπὶ κεφαλῆς πενταχισχιλίων ἀνδρῶν, εἶχε κατέλθει εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ σύρραξις ὑπῆρξε δεινή, οἱ ὀλίγοι μὲν πλὴν βαρέως ὡπλισμένοι Φράγκοι ἱππόται ἐπέπεσαν ὁρμητικώτατα ἐναντίον τῶν πολυαρίθμων μὲν ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψιλῶν στρατιωτῶν τοῦ δεσπότου, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ ὡς μόνα ὅπλα ἔφερον ρόπαλα καὶ σφενδόνας. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀπώλειαι εἰς ἄνδρας καὶ ἐφόδια ὑπῆρξαν ἀνυπολόγιστοι, καὶ ὁ δεσπότης ἐσπευσμένως ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ἤπειρον. Προελάσαντες δὲ οἱ Φράγκοι κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον καὶ διαμοιράσαντες αὐτὴν ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας.
Γ. Δ. Κ.

Ἐλαιῶν, *Ἄκρα τῶν* — *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς θρακικῆς παραλίας ἐπὶ τῆς Προποντίδος, μεταξὺ τῆς ἀρχαίας Ἀπαμείας (νῦν Μακροχώριον) καὶ τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατ' ἀκριβῆ μετάφρασιν ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται *Ζεϊτοὺν-Μπουρνοῦ*.
Α. Θ. ΣΑΜ.

—Ἐλαιῶν *ὄρος* *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Τὸ ὄρος τοῦτο, μνημονευόμενον πολλάκις ἔν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἐν ᾗ φέρεται καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *Ὄρος Ἐλαιῶνος* (Λουκ. ιθ' 29, Πράξ. α' 12), κεῖται πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐγγὺς (περὶ τὸ $^1/_4$ τῆς ὥρας) τῶν Ἱεροσολύμων, ἀφ' ὧν χωρίζεται διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰωσαφάτ, «πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων». Σήμερον ὀνομάζεται ἀραβιστὶ Djebel Et-Tur. Συνίσταται δ' ἐκ τριῶν κορυφῶν, ἐξ ὧν ἡ μεσαία, ἥτις λέγεται καὶ *ὄρος τῶν Γαλιλαίων*, εἶναι ἡ ὑψηλοτάτη (813 μ. ὕψους). Ἐντεῦθεν ἡ θέα εἶναι εὐρυτάτη καὶ θελκτικωτάτη. Ὑπῆρχον δ' ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἄλλοτε πολλαὶ ἐλαῖαι (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα), ἐξ ὧν σήμερον μόνον δύο ἢ τρεῖς ἀρχαιόταται παρὰ τὴν Γεθσημανῆ σῴζονται. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὄρους τούτου κεῖνται τὰ χωρία Βηθφαγῆ καὶ Βηθανία καὶ πρὸς δυσμὰς ἡ Γεθσημανῆ. Τὸ ὄρος τοῦτο, ἀναφερόμενον ὡς ἱερὸν ὄρος τῶν Ἑβραίων ἤδη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ (Β' Βασιλ. ιε' 32 ἑξ.), ἀπέβη κατ' ἐξοχὴν ἱερὸν ὄρος διὰ τοὺς Χριστιανούς, διότι συνδέεται πρὸς σπουδαιότατα γεγονότα τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος. Ἐκεῖ πλησίον ἐνίοτε κατηυλίζετο ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τῶν μαθητῶν του κατὰ τὰς εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπισκέψεις αὐτῶν (Λουκ. κα', Ματθ. κδ', κε' 37 κλπ.). Ἐκεῖ κατ' ἄλλην παράδοσιν ἐνεφανίσθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς (Ματθ. κζ' 10). Ἐκεῖ δὲ πρὸ πάντων ἀνελήφθη οὗτος ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του, τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν (Λουκᾶ κδ' 45 ἑξ. Πράξ. α' 2 ἑξ.). Ἔλαβε δὲ χώραν ἡ ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος, κατὰ παλαιοτάτην παράδοσιν, ἐπὶ τῆς μεσαίας κορυφῆς, ὅπου σήμερον δεικνύεται ἴχνος ἀριστεροῦ ποδὸς ἐπὶ τοῦ βράχου. Ἐκεῖ δὲ ᾠκοδομήθη ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἁγίας Ἑλένης βασιλικὴ καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Πέρσου Χοσρόου (614). Τῆς βασιλικῆς ταύτης, ἀνοικοδομηθείσης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μοδέστου, διεσώθη περιγραφὴ ὑπὸ τοῦ Ἀρκούλφου (685), καθ' ἣν αὕτη ἦτο στρογγύλη καὶ ἄνευ θόλου καὶ στέγης, ἤτοι ὕπαιθρος. Καταστραφεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ χαλίφου Χάκεμ ἀνῳκοδομήθη ὀκτάγωνος ὑπὸ τῶν σταυροφόρων κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἤδη δ' ὅμως τῷ 1187 μετετράπη εἰς τζαμίον, τῶν Μουσουλμάνων θεωρούντων καὶ αὐτῶν τὸ ὄρος τοῦτο ὡς ἱερόν. Τὴν θέσιν παλαιοῦ ἱδρύματος τῶν Αὐγουστίνων μοναχῶν κατέλαβεν ἔπειτα μοναστήριον δερβισῶν. Παρὰ τὸ μοναστήριον τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1834—1835 μικρὰ ἐκκλησία τῆς ἀναλήψεως. Νοτιοδυτικῶς δὲ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπάρχει ὁ τάφος τῆς ὁσίας Πελαγίας τῆς ἐξ Ἀντιοχείας, ὃν οἱ Ἰουδαῖοι θεωροῦσιν ὡς τάφον τῆς προφήτιδος Ὀλδᾶς (Δ' Βασιλ. κβ' 14), ἔτι δὲ νοτιώτερον οἱ λεγόμενοι τάφοι τῶν προφητῶν. Πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου Κὰφρ-Ἐτ-Τοὺρ ὑπάρχει ὡραία ρωσικὴ ἐκκλησία ἱδρυμένη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιᾶς ἐκκλησίας καὶ παρ' αὐτὴν μέγας (ἑξαώροφος) πύργος, ὁπόθεν ἡ θέα εἶναι λαμπροτάτη. Ἐπὶ τοῦ *ὄρους τῶν Γαλιλαίων* ὑπάρχουσι καὶ ἑλληνικὰ ἱδρύματα (ναὸς κλπ.). Πρὸς νότον δὲ τοῦ εἰρημένου χωρίου ὑπάρχουσιν ἱκανὰ ἱδρύματα τῶν Λατίνων, ἐν οἷς τὸ μοναστήριον τῶν Καρμηλιτισσῶν, ἡ ἐκκλησία τοῦ «Πάτερ ἡμῶν», ἔνθα, κατὰ μεσαιωνικὰς παραδόσεις, ὁ Ἰησοῦς ἐδίδαξε τὴν Κυριακὴν προσευχὴν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὡς καὶ ἡ τοῦ «Πιστεύω», ἔνθα ἐπίσης κατὰ πολὺ μεταγενεστέρας παραδόσεις, συνέταξαν οἱ ἀπόστολοι τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.
Π. Ι. Μ.

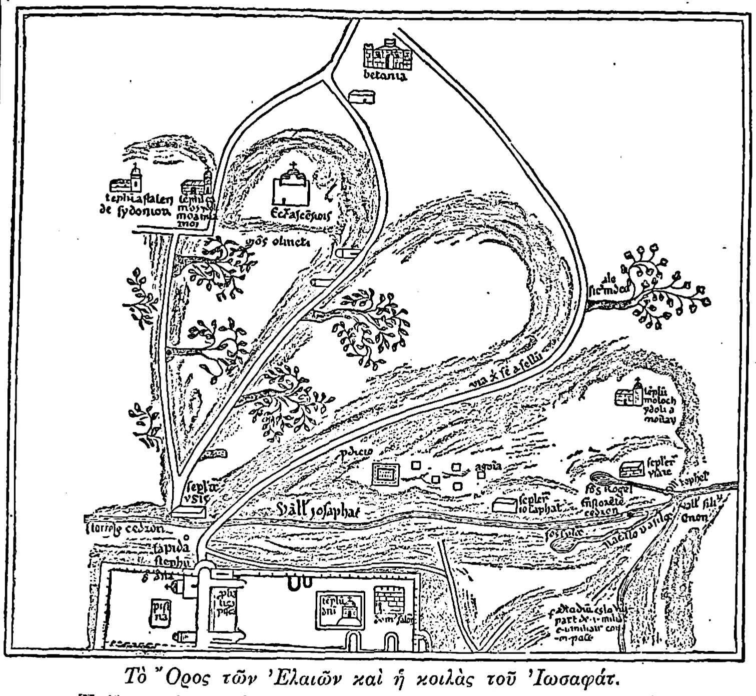

Τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰωσαφάτ.
[Σχέδιον τοῦ 1308, ἐκ τῶν «Ταξιδίων εἰς Ἁγίους Τόπους» τοῦ Marino Sanudo Torselli.]

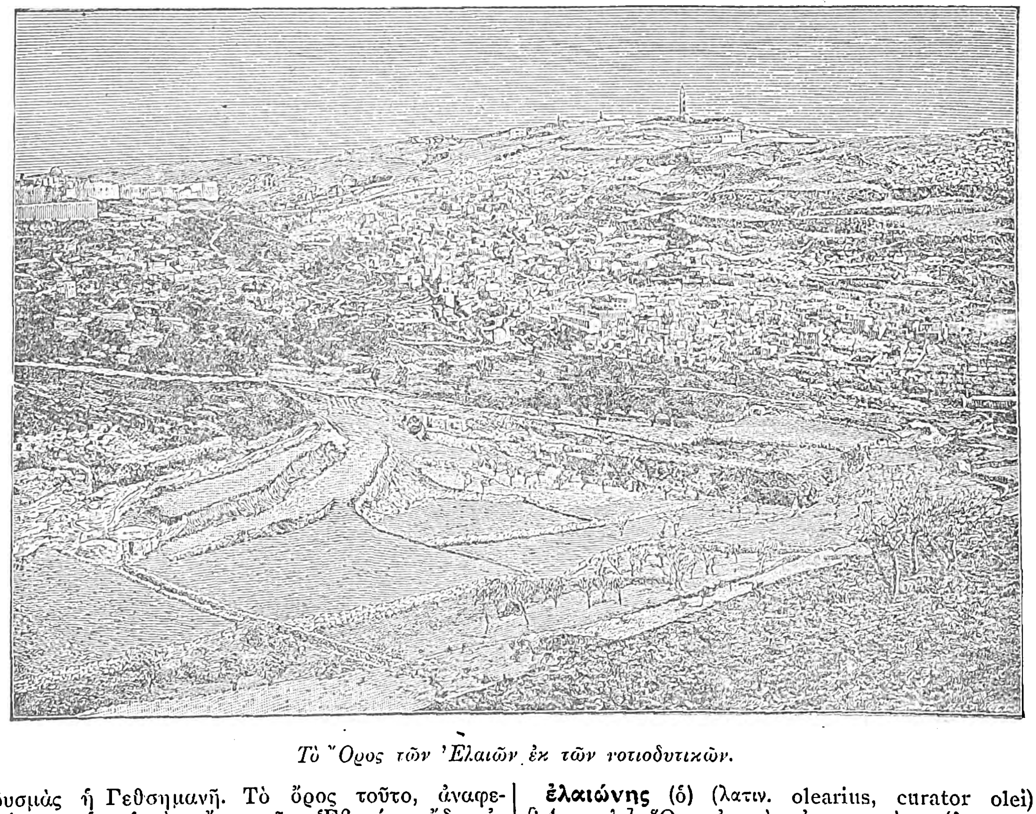

Τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν.

ἐλαιώνης (ὁ) (λατιν. olearius, curator olei) *[Ἀρχαιολ.]*. Ὅτε εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἡ προμήθεια τῶν τροφίμων εἰς τὰ δημόσια ἱδρύματα καὶ τοὺς πτωχοὺς ἀφῃρέθη ἀπὸ τοὺς ἀγορανόμους (aediles) καὶ ἀνετέθη εἰς μέλη τῶν τοπικῶν ἀντιπροσωπευτικῶν σωμάτων, εἰς τοὺς φράτορας δηλαδὴ (curiales) καὶ

Digitized by Google

δεκάρχας (decuriones), *ἐλαιῶναι* ἐκλήθησαν ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἀνέλαβον τὴν προμήθειαν τοῦ ἐλαίου. Ἐν Ἀνατολῇ *ἐλαιῶναι* μνημονεύονται εἰς συγγραφεῖς ἀκμάσαντας ἐπὶ Κωνσταντίνου. —π.

ἐλαίωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ δι' ἐλαίου χρίσις· || *[Ναυτ.]* Ἡ ἀνακύκησις τῶν ὑδάτων ἥτις λαμβάνει χώραν κατὰ λωρίδα ἴσην περίπου πρὸς τὸ μῆκος τοῦ πλοίου καὶ πρὸς τὸ προσήνεμον αὐτοῦ, ὅταν τοῦτο, ἀντιμένον ὑπὸ ἠλαττωμένην ἱστιοφορίαν, ἐκπίπτῃ πολὺ πρὸς τὸ ὑπήνεμον. Ἡ ἀνακύκησις αὕτη, ἀπότοκος τῆς τάσεως τῆς ὑγρᾶς μάζης πρὸς ἰσορροπίαν αὐτῆς ἐν τῷ κενῷ, ὅπερ ἀδιοράτως γεννᾷ ἡ *ἔκπτωσις*, ἐκδηλοῦται διὰ χαρακτηριστικῆς διαφορᾶς χρώματος τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἐξ ἧς καὶ ἡ ὀνομασία *ἐλαίωσις* (κοινῶς *λαδιά*), ἀλλὰ καὶ δι' ἀντιδράσεως καταφανῶς ἀναχαιτιζούσης τὴν ὁρμὴν τῶν κυμάτων, ἅτινα προσκρούουσιν ἐξησθενημένα πως ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ κλυδωνιζομένου πλοίου. Δι' ὃ καὶ προκαλοῦσι τὴν ἐλαίωσιν τὰ ἐν βεβιασμένῃ ἀντιμονῇ πλοῖα ἐλαττοῦντα εἰς τὸ ὅριον τὴν ἱστιοφορίαν των. Σ. Ε. Λ.

'Ελάμ, ἑλλ. *'Ελαμῖτις ['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα ἀνατολικῶς τοῦ Τίγρητος, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Μηδίας, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Περσίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Τίγρητος, ὅστις τὴν χωρίζει ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίας. Ἡ ἀρχαία σημιτικὴ ὀνομασία *'Ιλαμτοὺ* σημαίνει τὴν Ἄνω χώραν, διότι πράγματι τὸ πλεῖστον εἶναι ὀρεινή. Ἐκ τῆς πρωτευούσης της Σοῦσα ἐκλήθη *Σουσιανή*. Παρὰ τὸν Τίγρητα εἶναι πεδινὴ ἐκ προσχώσεων ποταμίων, γονιμωτάτη· κατὰ τὸν Στράβωνα ὁ πυρὸς σῖτος ἀπέδιδεν 100 καὶ πολλάκις 200 πρὸς 1, ὅσον καὶ ἡ κριθή. Ἀπὸ τῶν ὀρέων κατακυλίονται πολλοὶ ποταμοί, ὧν ἀξιολογώτεροι ὁ Οὐκνοὺ (Χοάσπης), ὁ Πασίτιγρης, ὁ Οὐλάϊ (Εὔλαιος) καταντῶντες εἰς τὴν πεδιάδα πλατεῖς ὅσον ὁ Εὐφράτης καὶ ὁ Τίγρης.

'Ελαμίτης.
['Ανάγλυφον τοῦ Λούβρου.]

Ἡ χώρα κατῳκεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ λαῶν σημιτικῆς φυλῆς, συγγενῶν τῶν ἐν Χαλδαίᾳ Σημιτῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ ὑπὸ φυλῶν, ὧν δὲν κατωρθώθη νὰ καθορισθῇ οὔτε ἡ γλῶσσα οὔτε ἡ φυλετικὴ καταγωγή. Ἐπὶ τῆς συμβολῆς δύο τοῦ Χοάσπου βραχιόνων εἰς τὰ δυτικὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων οἱ πρῶτοι βασιλεῖς τῆς Ἐλὰμ ἔκτισαν τὰ Σοῦσα, τὴν Σουσὶμ ἢ Σουσοὺν τῶν ἐλαμικῶν ἐπιγραφῶν, τὴν Σουσὰν τῶν ἀσσυριακῶν, ὡς πρωτεύουσαν. Τὸ φρούριον καὶ τὸ ἀνάκτορον κατεῖχον τὰ ἄνω τῶν πλευρῶν βουνοῦ δεσπόζοντος τῆς πεδιάδος. Πρὸς Α. καὶ εἰς τοὺς πόδας τούτου ἐξετείνετο ἡ πόλις, ἐκτισμένη διὰ πλίνθων. Ὑψηλότερον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἀπήντων ἄλλαι πόλεις: ἡ Μαδακτοῦ, ἡ Βαδάκα, καὶ κατόπιν ὠχυρωμέναι ἡ Ναδιτοῦ, ἡ Καμανοῦ, ἔχουσαι τὸν τίτλον «βασιλικαὶ πόλεις». Ἡ Ἐλὰμ πράγματι ἦτο κράτος φεουδαλικὸν ἐκ πριγκιπάτων ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ συχνὰ συνησπισμένων ὑπὸ τὸν ἄρχοντα τῶν Σούσων. Τοιαῦτα πριγκιπᾶτα γνωρίζομεν τοὺς Χαβαρδίπ, τοὺς Ἀμάρδους τοῦ Στράβωνος, τοὺς Χουσσὶ ἢ Οὐξίους τῶν Ἑλλήνων γεωγράφων, τοὺς Νιμὲ κλπ. Εἰς τὴν χώραν ἀνεπτύχθη πολιτισμὸς ἀξιόλογος, προηγηθεὶς ἴσως τοῦ χαλδαϊκοῦ. Τὰ ὀλίγα ὅσα ἐξ ὑστέρων πηγῶν γνωρίζομεν περὶ τῆς θρησκείας των μᾶς παρουσιάζουν κόσμον νέον, πλήρη ὀνομάτων καὶ μορφῶν παραδόξων. Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς θεϊκῆς ἱεραρχίας των ἵσταντο δύο θεότητες ὕπατοι, ὡς φαίνεται, θεὸς καὶ θεά, ὁ Σουσινὰκ καὶ ἡ Ναχουντέ. Τὸ ἄγαλμα τῆς Ναχουντέ, ἀπρόσιτον εἰς τοὺς βεβήλους, ἐκρύπτετο εἰς τὸ βάθος δάσους ἱεροῦ, ὁπόθεν τὸ ἀπέσυρεν ὁ Ἀσουρβαναβὰλ κατὰ τὸν Ζ' π. Χ. αἰῶνα. Κατόπιν ἔρχονται ἐξ θεοὶ πρωτοβάθμιοι εἰς δύο τριάδας τεταγμένοι, τῶν ὁποίων γνωστότερος εἶναι εἰς ἡμᾶς ὁ Χοὺμ ἢ Οὐμμάν, πιθανῶς ὁ Μέμνων τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὁ ἐλαμικὸς πολιτισμὸς φαίνεται μικρὸν διαφέρων ἢ τοὐλάχιστον ἐμφανίζει ἐκπληκτικὰς ὁμοιότητας πρὸς τὸν χαλδαϊκόν. Ἐλαμῖται καὶ

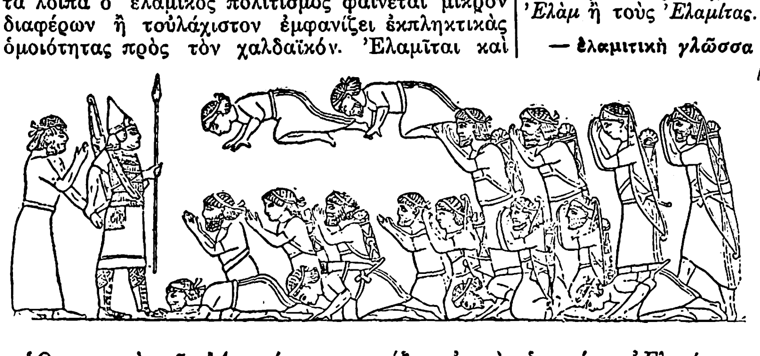

Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀσσυρίων παρουσιάζων εἰς τοὺς ἡττημένους Ἐλαμίτας τὸν νέον βασιλέα των Οὐμμὰν-Ἰγκάς.

Χαλδαῖοι εἶχον τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἤθη, τὴν αὐτὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, τὰς ἰδίας ἐμπορικὰς καὶ βιοτεχνικὰς ἱκανότητας. Αἱ σχέσεις των χάνονται εἰς τὰ σκοτεινὰ βάθη τοῦ χρόνου.

Ἀπὸ τὴν χαλδαϊκὴν ἱστορίαν γνωρίζομεν ὅτι ἐκ τῶν πρώτων ἄθλων τοῦ Γιλγαμὲς ἦτο ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Οὐροὺκ ἀπὸ τὸν ἐλαμιτικὸν ζυγόν. Ὁλόκληρος ὁ ἱστορικὸς βίος τῶν δύο λαῶν εἶναι σειρὰ ἀγώνων ὅπως ὑποτάξῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον ἢ ἀποσείσῃ ὁ εἷς τὸν ζυγὸν τοῦ ἄλλου. Ἀλλ' οὐδέτερος ἐδέσποσε τοῦ ἄλλου διαρκῶς. Τὸν ΚΑ' αἰῶνα π. Χ. ἡ Ἐλὰμ ἦτο ὑποτελὴς τῶν Χαλδαίων. Οἱ Ἐλαμῖται ἡγεμόνες δυσφοροῦν καὶ ἀνυπόμονοι καραδοκοῦν τὴν εὐκαιρίαν ὄχι μόνον ν' ἀποσείσουν τὸν ζυγόν, ἀλλὰ καὶ νὰ δεσπόσουν τῶν κυρίων των. Τῷ 2000 ὁ βασιλεὺς τῶν Σούσων Κουτουρναχουντὲ εἰσβάλλει εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ διατρέχει ταύτην ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον θριαμβευτής. Αὐτὴ ἡ Βαβυλὼν κλίνει γόνυ ἐνώπιόν του, καὶ αὐτὸς ἀπάγει εἰς Σοῦσα τὰ ἀγάλματα τῶν ἐχθρικῶν θεῶν, ἐν οἷς καὶ τῆς Νανᾶ, πολιούχου τῆς Οὐρούκ. Ἄγνωστον ἂν προήλασε μέχρι τῆς Μεσογείου, ὅπως ὁ Σαργκινασαρὶ καὶ ὁ Ναραμσίμ. Βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ Χαλδαία ἔμεινεν ἔκτοτε κτῆσις ἐλαμική. Βραδύτερον ἀγωνίζεται κατὰ τῆς Ἀσσυρίας, ἐναντίον τῆς ὁποίας οὐδέποτε ἔπαυσεν ἀγωνιζομένη φανερὰ ἢ κρύφα. Ὑπεστήριξε τοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, ἀλλ' ὑπετάγη τέλος εἰς αὐτοὺς καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Πέρσας. Παρὰ τὰς ἐπαναστάσεις της παρέμεινε σατραπεία περσική. Τῶν ὑποδουλώσεων ὅμως τούτων ἐξῃρέθησαν πάντοτε οἱ πρὸς τὰ βόρεια ὀρεινὰ καὶ ἀπρόσιτα Οὔξιοι, Ἐλυμαῖοι καὶ Κοσσαῖοι, οἵτινες πάντοτε ἐξήσκησαν κλεφτοπόλεμον κατὰ τῶν ξένων κατακτητῶν τῆς ἄλλης πατρίδος.

Τὰ Σοῦσα, εὐκραῆ τὸν χειμῶνα καὶ δροσερὰ τὸ θέρος, εἵλκυσαν τὴν εὔνοιαν τῶν Περσῶν δεσποτῶν καὶ κατέστησαν θερινὴ αὐτῶν διαμονή. Δαρεῖος ὁ Α' ἀνέκτισε καὶ ἐμεγάλυνε τὴν πόλιν, καεῖσαν δὲ ἐπὶ Ἀρταξέρξου Α' τὴν ἀνέκτισε λαμπροτέραν Ἀρταξέρξης ὁ Β'.

Ἐκεῖ εἰς μεγαλοπρεπῆ ὑπόστυλον αἴθουσαν, σατράπαι, πρίγκιπες ὑποτελεῖς, πρέσβεις ἄλλων κρατῶν καὶ Ἕλληνες ἀκόμη προσήρχοντο ἐπὶ δύο αἰῶνας νὰ προσφέρουν τὰς εὐλαβεῖς των εὐχὰς καὶ τὰ δῶρα εἰς τοὺς ἐκφυλισμένους ἀπογόνους τοῦ μεγάλου Κύρου, Ἀνταλκίδας, Πελοπίδας, Ἰσμηνίας καὶ ἄλλοι. Ἄλλα ἀνακτορικὰ περίπτερα, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια περιβάλλουν σήμερον τὰ τῆς ὑποστύλου ἐκείνης αἰθούσης, ἔγιναν αἱ σκηναὶ αἱματηρῶν τραγῳδιῶν, ῥᾳδιουργιῶν τοῦ χαρεμίου, συνωμοσιῶν τῶν εὐνούχων καὶ τῶν γυναικῶν, τῶν ὀργίων τῆς Ἀμύτιος καὶ τῆς Ἀμέστριος, τῶν φρικαλέων ἐκδικήσεων τῆς Παρυσάτιδος καὶ τῆς Στατίρας, περὶ ὧν ἀφηγεῖται ὁ Κτησίας. Ἐκεῖ ἔπεσεν ὁ Ξέρξης Α' ὑπὸ τὰ ἐγχειρίδια τοῦ Ἀρταβάνου καὶ Ἀσπαμίθρα, ἐκεῖ βραδύτερον ὁ Βαγόας ἐδολοφόνησε δύο διαδοχικῶς αὐτοκράτορας. Ἐπὶ τέλους περιῆλθεν ἡ χώρα εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Οἱ Ἐλαμῖται συχνὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἁγ. Γραφήν. Κατ' αὐτῶν ἐπολέμησεν ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ ὁ Ἀβραὰμ πρὶν ἀπέλθῃ ἐξ Οὔρ εἰς τὴν Παλαιστίνην. Γ.Λ.Α.

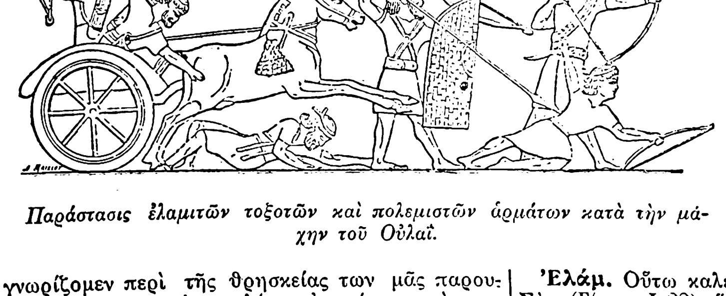

Παράστασις ἐλαμιτῶν τοξοτῶν καὶ πολεμιστῶν ἁρμάτων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Οὐλαΐ.

'Ελάμ. Οὕτω καλεῖται ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Σὴμ (Γένεσις Ι 22), ὅστις ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν χώραν τοῦ *'Ελὰμ* (βλ. λ.). Τὸ ὄνομα *'Ελὰμ* φέρουν πολλὰ ἄλλα πρόσωπα ἐν τῇ Βίβλῳ. Γ.ΕΛ.

'Ελ-'Αμάρνα *['Ιστορ.]*· βλ. λ. *'Αμάρνα*.

'Ελ-'Αμεντί· βλ. *'Αλῆ* μπὲν 'Αμποῦ 'Αλῆ ἐλ 'Αμεντί.

'Ελαμῖται (οἱ) *['Αρχ.]*. Οἱ κάτοικοι τοῦ *'Ελὰμ* (βλ. λ.).

ἐλαμιτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ *'Ελὰμ* ἢ τοὺς *'Ελαμίτας*.

— **ἐλαμιτικὴ *γλῶσσα*** *[Γλωσσολογ.]*. Καλεῖται *ἐλαμιτικὴ* ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν ὡμίλουν καὶ ἔγραφον οἱ *'Ελαμῖται* ἢ *'Ελυμαῖοι*, ἤτοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλαμίτιδος, ἐν τῇ νοτίῳ Μηδίᾳ παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπον (ἐν τῷ σημερινῷ Λουριστὰν καὶ Κουζιστάν). Ἐπειδὴ δὲ πρωτεύουσα τῆς χώρας ταύτης ἦσαν τὰ Σοῦσα, ἡ γλῶσσα τῶν Ἐλαμιτῶν καλεῖται καὶ *σουσιακή*, ἔτι δὲ καὶ *ἀνζανιτική*. Ἡ ἐλαμιτικὴ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἐκ πολλῶν ἐπιγραφῶν, διαφόρων χρόνων καὶ διαφόρου γραφῆς, αἵτινες συνήθως ὑποδιαιροῦνται εἰς: 1) ἐπιγραφὰς ἐπιχωρίου γραφῆς (λεγομένης *πρωτοελαμιτικῆς* ἢ *ἀρχαϊκῆς ἐλαμιτικῆς*), τὰς ἀρχαιοτάτας πασῶν καὶ δέκα περίπου τὸν ἀριθμόν. Αὗται εἶναι δίγλωσσοι, γεγραμμέναι εἰς τὴν ἐλαμιτικὴν καὶ ἀκκαδικὴν ἢ βαβυλωνιακήν, δι' ὃ καὶ κατωρθώθη ν' ἀναγνωσθοῦν, ἀνέρχονται δὲ εἰς τὰ μέσα περίπου τῆς Γ' χιλιετηρίδος π. Χ.· 2) ἐπιγραφὰς σφηνοειδοῦς γραφῆς, αἱ ἀρχαιότεραι ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι τῶν μέσων περίπου τῆς Β' χιλιετηρίδος π. Χ., αἱ δὲ νεώτεραι τοῦ Η' αἰῶνος π. Χ.· καὶ 3) ἐπιγραφὰς—σφηνοειδοῦς ὡσαύτως γραφῆς—προερχομένας ἐκ τῶν χρόνων τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Αὗται εἶναι τρίγλωσσοι, γεγραμμέναι εἰς τὴν ἐλαμιτικήν, ἀκκαδικὴν καὶ ἀρχαίαν περσικήν.

Κατὰ τοὺς μακροὺς τούτους αἰῶνας ἡ ἐλαμιτικὴ ὑπέστη πολλὰς καὶ ποικίλας ἀλλοιώσεις, προσέλαβε δὲ διὰ τοῦ χρόνου πολλὰ βαβυλωνιακὰ καὶ ἰρανικὰ στοιχεῖα, ἰδίως λεξιλογικά. Ἐκ τῶν φωνητικῶν ἀλλοιώσεων ἀναφέρομεν τὴν ἐναλλαγὴν ἠχηρῶν καὶ ἀήχων φθόγγων (d καὶ t, g καὶ k κλ.), τροπὴν τοῦ s εἰς παχὺ τοιοῦτον (=γαλλ. ch ἢ γερμ. sch), ἀποβολὴν διαφόρων φωνηέντων καὶ συλλαβῶν ὁλοκλήρων ἐν μέσῳ ἢ ἐν τέλει λέξεως κ. οὕ. κ. Ἐκ τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῆς ἐλαμιτικῆς εἶναι καὶ τὸ κατὰ τὸ πλεῖστον ἄκλιτον αὐτῆς. Ἡ ἔλλειψις τῶν πτώσεων ἀντικαθίσταται ἰδίως διὰ τῆς διαφόρου θέσεως τῶν ὀνομάτων ἐν τῇ προτάσει κατὰ τὰς διαφόρους συντακτικὰς σχέσεις των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰς παλαιὰς ἐλαμιτικὰς ἐπιγραφὰς δύναταί τις να εὕρῃ εἰς τὰ Mémoires de la Délégation française en Perse (δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ *J. de Morgan* ἀπὸ τοῦ 1900 κ. ἑξ.), τόμ. II—VI καὶ IX—XI · αἱ εἰς το βιβλίον τοῦ *C. Frank*, Die altelamitischen Steininschriften (Berlin 1923).—*F. Weissbach*, Die Keilinschriften der Achämeniden (Leipzig 1911). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἐλαμιτικὴ *τέχνη*.** Ἡ τέχνη τῶν Ἐλαμιτῶν ἐγένετο ὁπωσδήποτε γνωστή, κατόπιν τῶν ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν τοῦ de Morgan ἰδίᾳ καὶ τοῦ Dieulafoy εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Ἰράν. Τὰ ἐλθόντα εἰς φῶς εὑρήματα δὲν ἐπιτρέπουν μίαν τελείαν καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως πλήρη ἐξακρίβωσιν τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τοῦ παναρχαίου τούτου λαοῦ, ἀποτελοῦν ὅμως σημαντικωτάτας βάσεις διὰ περαιτέρω ἀνερευνήσεις.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Ἐλαμιτῶν εἶναι ἰδίᾳ γνωστὴ ἔκ τινων λειψάνων κτιρίων ἀνασκαφέντων εἰς τὰ Σοῦσα. Μεταξὺ τούτων λίαν ἀξιομνημόνευτος εἶναι ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ Σουσινὰκ (Σουσιανοῦ), τῆς ἀνωτέρας θεότητος τῶν Ἐλαμιτῶν. Ὁ ναὸς αὐτός, περιβαλλόμενος ἀπὸ εὐρεῖαν τάφρον, κατέχει ὀρθογώνιον ἔκτασιν τεσσαράκοντα μέτρων μήκους καὶ εἴκοσι πλάτους. Ἡ γλυπτικὴ τῶν Ἐλαμιτῶν ἐξεδηλώθη εἰς ἀγάλματα καὶ εἰς ἀνάγλυφα. Τὰ ἀγάλματα κατεσκευάζοντο ἀπὸ ἀσφαλτώδεις λίθους, ἀσβεστολίθους καὶ πολύτιμα μέταλλα, ὅπως ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος. Εἰς τὴν ἐξεργασίαν τῶν τελευταίων αὐτῶν οἱ Ἐλαμῖται καταδεικνύουν ἀξιοσημείωτον ἐπιτηδειότητα. Χρυσοῦν ἀγαλμάτιον, ἀνευρεθὲν κατὰ τὸ 1904 εἰς τὰ Σοῦσα καὶ ἀποκείμενον ἤδη εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, εἰκονίζει ἄνδρα προσφέροντα ἐρίφιον εἰς τοὺς θεοὺς καὶ θεωρεῖται ὡς ἓν ἀπὸ τὰ καλύτερα ἐπὶ μετάλλου ἔργα τῆς ἐλαμιτικῆς γλυπτικῆς. Ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου εἶναι σοβαρά, ἀνάλογος πρὸς τὴν τελετουργικὴν ἐπισημότητα τῆς στιγμῆς· τὸ πρόσωπον καλῶς ἐξειργασμένον· ἀλλ' ὁ τράχηλος εἶναι σχεδὸν ἴσου πάχους πρὸς τὸν κορμόν, ὁ ὁποῖος καλύπτεται ἀπὸ συμφυᾶ χιτῶνα κατερχόμενον μέχρι τῆς βάσεως τοῦ ἀγάλματος, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζεται σύνολον κυλινδρικὸν ἀπὸ τῶν ὤμων καὶ κάτω, αἱ δὲ χεῖρες μαρτυροῦν τελείαν ἔλλειψιν καλλιτεχνικῆς τόλμης. Τὸ ἄγαλμα τῆς βασιλίσσης Ναπιραζοῦ, ἀπὸ ὀρείχαλκον, βάρους 1700 κιλῶν, ἀποκείμενον ἀκέφαλον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου καὶ αὐτό, εἶναι ἐπίσης ἐνδιαφέρον· ἀποκαλύπτεται, ὅπως καὶ τὸ προμνημονευθέν, ἀπὸ ποδήρη χιτῶνα, εὐρυνόμενον πρὸς τὰ κάτω· ἀλλ' ἡ ἐξεργασία τῶν χειρῶν εἶναι πολὺ λεπτοτέρα. οἱ δὲ μαστοὶ ἔχουν ἱκανοποιητικὴν φυσικότητα. Τὰ ἀνά-

Digitized by Google

γλυφα, χονδροειδέστατα κατὰ τὴν πρωτοελαμιτικὴν ἐποχήν, τελειότερα ὁπωσδήποτε κατόπιν, ἀναφέρονται εἰς στερεοτύπους θρησκευτικὰς καὶ λατρευτικὰς παραστάσεις ἢ σκηνὰς ἀγροτικοῦ καὶ πολεμικοῦ βίου. Ἡ κατὰ τὰς μεταγενεστέρας περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ Ἐλὰμ ἐπίδρασις τῆς ἀσσυριακῆς τέχνης ἐπ' αὐτῶν εἶναι ἀρκετὰ καταφανής. Γενικῶς ἡ γλυπτικὴ τῶν Ἐλαμιτῶν, ἐκδηλωθεῖσα ἐπὶ πλέον εἰς πολυαρίθμους ἀπεικονίσεις ζῴων ἱκανῶς ἀξιομνημονεύτους, δὲν κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ πολὺ μακράν· περιωρίσθη εἰς ὡρισμένον ἀριθμὸν μορφῶν καὶ στάσεων, τὰς ὁποίας ἐπεξειργάσθη χωρὶς χάριν καὶ χωρὶς ἔξαρσιν.

Ἡ ζωγραφική των ἐμφανίζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὡς ἀγγειογραφία, ἐπικουροῦσα εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν, ἥτις ἐκαλλιεργήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ κατὰ τρόπον ἀξιοσημείωτον. Ἀγγεῖα ποικίλων σχημάτων, κατασκευαζόμενα διὰ πρωτογόνου κεραμευτικοῦ τροχοῦ, συναντῶνται ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων εἰς τὸ Ἐλάμ. Ἡ διακόσμησίς των ἐγίνετο διὰ μέλανος χρώματος καὶ συνίστατο συνήθως εἰς ἐπαλλήλους ὁριζοντίας κατὰ τὴν βάσιν καὶ τὴν στεφάνην καὶ κατακορύφους κατὰ τὰ λοιπὰ ταινίας, ἀποτελουμένας ἐξ εὐθειῶν ἢ κυματοειδῶν γραμμῶν, τριγωνικῶν σχημάτων ὑπερκειμένων ἀλλήλων καὶ ἀπεικονίσεων πτηνῶν ἢ τετραπόδων διαδεχομένων ἄλληλα μονοτόνως καὶ στερεοτύπως. Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου ἡ διακόσμησις αὕτη κατέστη ποικιλωτέρα, ἐπελάβετο δὲ τῆς ἀπεικονίσεως ἀνθρωπίνων μορφῶν καὶ μετεσχημάτισε τὰ γραμμοειδῆ κοσμήματα μὲ ἄνεσιν καὶ δεξιότητα, ἀξίαν πολλῆς προσοχῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Hüsing* Die einheimischen Quellen, zur Geschichte Elam (Leipzig 1916).—*Perrot* et *Chipiez*, Histoire de l'art dans l'antiquité (Paris 1882 καὶ ἐφεξῆς).—*Ι. Παναγιωτοπούλου*, Γενικὴ ἱστορία τῆς τέχνης, τ. Α', (Ἀθῆναι 1927). Ι. Μ. Π.

Ἐλαμῖτις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐλάμ*.

ἔλαμπος (ὁ) (Elampus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσιδιιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα μὲ ἀποστιλβοντας χρωματισμούς, ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν φύλλων διαφόρων φυτῶν καὶ ἀπομυζῶντα τὸ νέκταρ τῶν ἀνθέων. Γνωστὰ ἄνω τῶν 50 εἰδῶν διεσκορπισμένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς ἐκτὸς τῆς Αὐστραλίας. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσι παρασιτικῶς ἐντὸς τῶν φωλεῶν διαφόρων ὑμενοπτέρων ἐντόμων. Δ.Ν.Π.

Ἐλαμπούγκα *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ρωσίας (βλ. λ. *Γελάμπουγκα*).

Ἐλ-Ἀμρὰ *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀλγερίας παρὰ τὸν λιμένα τῆς *Μπόννας* (ἀρχ. *Ἱππών*), ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν Γάλλων Κὰπ-Ντὲ-Γκὰρντ καὶ ἔχον ἐντατικώτατον φάρον (λευκαὶ ἐκλάμψεις 30 μιλ.) καὶ σηματοτηλέγραφον (πλάτ. 36°5δ' Β, μῆκ. 7°47' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 252: Cape Bougaroni to Fratelli rocks), ἔχοντα διεθνὲς ἀριθμόσημον AKXG. Εἶναι τὸ *Στόβορρον ἄκρον* (*Πτολεμ.* Δ, γ, 3) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Ἔλανα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Αἴλανα*.

ἔλανος (ὁ) (Elanus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν*, περιλαμβάνον 5 εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Οἱ ἔλανοι εἶναι πτηνὰ ἁρπακτικά, μὲ σῶμα μετρίου μεγέθους, γενικὸν χρωματισμὸν τοῦ πτερώματος σκοτεινὸν καὶ κοιλίαν λευκήν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἔλανος ὁ μελανόπτερος* (Elanus melanopterus), ὅστις ἀπαντᾷ ἀπὸ τῶν μεσογειακῶν χωρῶν μέχρι τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ τοῦ Ἰνδομαλαισιακοῦ ἀρχιπελάγους καὶ εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἁρπακτικῶν πτηνῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Ἔλαντ (Oland) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Σουηδίας· παρὰ τὴν νοτιοανατολικὴν αὐτῆς ἀκτήν, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ Στενοῦ τοῦ Κάλμαρ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1346 τετρ. χλμ. καὶ 27.663 κατ. Μέρος τῆς νήσου καλύπτεται ὑπὸ δασῶν, τὸ δὲ ἕτερον τμῆμα αὐτῆς περιλαμβάνει καλοὺς λειμῶνας, καταλλήλους διὰ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐξάγει κιμωλίαν, στυπτηρίαν καὶ λίθους. Κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι ἡ ἁλιεία. Ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς νήσου εἶναι ἡ *Μπόργκχολμ*, ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτῆς ἀκτῆς. Παρ' αὐτὴν τῷ 1676 ἔλαβε χώραν ναυμαχία μεταξὺ Σουηδῶν καὶ Δανῶν, καθ' ἣν ἐνίκησαν οἱ τελευταῖοι. —Μ.

Ἐλαντσλαάγκτε (Elandslaagte) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν Νατὰλ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, γνωστὸν διὰ τὴν παρ' αὐτὸ συναφθεῖσαν μάχην κατὰ τὸν Νοτιοαμερικανικὸν πόλεμον μεταξὺ ἀγγλικῶν καὶ βοερικῶν στρατευμάτων. Εὑρίσκεται ἐπὶ ὑψώματος, εἰς ἀπόσπασιν 25 περίπου χλμ. πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Λαϊδυσμιθ. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην (21 Ὀκτωβρίου 1899) οἱ Ἄγγλοι, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φρέντς, ἀπώθησαν τοὺς Μπόερς, συλλαβόντες καὶ αἰχμαλώτους. —Μ.

Ἐλ-Ἀουτζὲ *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν ὄνομα τῶν ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ, ἀγνώστου ταυτότητος. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀπὸ Σινᾶ εἰς Γάζαν ὁδοῦ. Ἔρημος καὶ αὐχμηρὰ χώρα σήμερον, ἦτο βεβαίως ἀνθηρὰ καὶ πλήρης ζωῆς, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰ κατεσπαρμένα ἐρείπια οἰκημάτων, φρουρίων, ναῶν κλπ. Εἰς τὴν ἀκρόπολίν της σῴζονται δύο ἐκκλησίαι καὶ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί, φρέατα, ἄριστα διεσκευασμένα διὰ λιθοδομίας ἐπιμελοῦς, τείχη, πύργοι κλπ. Γ. Λ. Α.

ἐλαπίδαι (οἱ) (Elapidae) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *προτερογλυφιδῶν*, περιλαμβάνον ὄφεις ἰοβόλους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν κυρίως χωρῶν τῆς γῆς. Οἱ ἐλαπίδαι περιλαμβάνουσι περὶ τὰ 60 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς ἄλλας ἠπείρους, πλὴν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

Ἐλάρα *[Μυθολ.]*. Ἡρωὶς ἐκ Βοιωτίας λεγομένη καὶ *Εἰλάρα* καὶ *Ἀλέρα*, θυγάτηρ τοῦ Ὀρχομενοῦ ἢ τοῦ Μινύου, μήτηρ τοῦ Τιτυοῦ, ὁ ὁποῖος λέγεται παρ' Ὁμήρῳ «γαιήιος υἱός». Κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα (9,423): «Καὶ ἐλάριόν τι σπήλαιον ἀπὸ τῆς Τιτυοῦ μητρὸς Ἐλάρας δείκνυται κατὰ τὴν νῆσον (τὴν Εὔβοιαν) καὶ ἡρῷον τοῦ Τιτυοῦ καὶ τιμαί τινες». ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐλ-Ἀρὶς *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἀρίς*.

Ἐλ-Ἀρροὺς (El-Arrouch) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλγερίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Κωνσταντίνης. Κάτοικοι 4375, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καὶ τὴν ἀμπελουργίαν. Ἱδρύθη τῷ 1844 ὑπὸ Γάλλων ἀποίκων πέριξ ἑνὸς γαλλικοῦ στρατοπέδου. —Μ.

ἐλαρσόνη (ἡ) (Elarson) *[Φαρμ.]*. Τὸ χλωραρσινοσοβεχενολικὸν στρόντιον. Ἡ ἐλαρσόνη ἐνδείκνυται ἐπὶ παθήσεων τοῦ δέρματος, ἀναιμιῶν, χλωρώσεως κλπ. (βλ. καὶ *βεχενολικὸν* ὀξύ). Κ. Γ. Μ.

Ἔλασα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κρήτης (βλ. λ. *Ἔλασσα*).

Ἐλασά. Ἰουδαῖος ἐπιφορτισθεὶς μετὰ τοῦ Γεμαρία ὑπὸ τοῦ Ἐζεκίου, βασιλέως τῶν Ἰουδαίων, νὰ κομίσῃ ἐπιστολὰς τοῦ Ἱερεμίου πρὸς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι Ἰουδαίους. Εἶχε καὶ ἀδελφὸν Γεμαρίαν, ὅστις δὲν ἦτο ὁ συντροφεύσας αὐτὸν εἰς τὴν ἀποστολήν. Γ. Λ. Α.

ἐλάσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ σφυρηλατηθῇ, ὁ δεκτικὸς τῆς διὰ σφύρας κατεργασίας, ἄλλως *ἐλατός*, *εὐήλατος*.

ἐλασίποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ἐλασιποδίδαι*

ἐλασιποδίδαι (οἱ) (Elasipodidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ὁλοθουρίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐχινοδέρμων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ εἰς μεγάλα βάθη. Δ. Ν. Π.

Ἐλάσιππος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς ἄρχων τῆς Ἀτλαντίδος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Κριτίας 114 c). Ἦτο δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Μήστορος καὶ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Κλειτοῦς, θυγατρὸς τοῦ Εὐήνωρος καὶ τῆς Λευκίππης. Π. Ν. Π.

— **Ἐλάσιππος.** Ἀρχαῖος ζωγράφος ἐξ Αἰγίνης, κατὰ τὸν Πλίνιον, καταγόμενος, ἐκ τῶν πρώτων ἐπιδοθέντων εἰς τὴν ἐγκαυστικὴν τέχνην.

—**Ἐλάσιππος** (*μάρτυς*). Οὗτος καὶ ὁ *Πεύσιππος* καὶ *Μέσιππος*, τρίδυμοι ἀδελφοί, ἔζων κατὰ τὸν γ' πιθανῶς αἰῶνα ἐν Καππαδοκίᾳ, ὡς εἰδωλολάτραι. Βαπτισθέντες δὲ καὶ «εὐθέως καθαιρέται τῶν εἰδώλων γενόμενοι καὶ τὸν Χριστὸν παρρησίᾳ ὁμολογήσαντες, ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτῶν ἐν πυρὶ βληθέντες τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἔλαβον». Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 16 Ἰανουαρίου μετὰ βραχείας βιογραφίας. Ε. Γ. Π.

ἔλασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλαύνειν, ὁ ἐξαναγκασμὸς πρὸς βάδισιν, ἐπὶ ἵππων, ἡμιόνων κτλ, παρώθησις, κέντημα· || ἡ διὰ τῆς σφύρας κατεργασία τῶν μετάλλων, σφυρηλασία· || ἡ μεταβολὴ μεταλλικῶν ὄγκων εἰς ἐλάσματα.

— *[Μηχανολ.]* Καλεῖται *ἔλασις* ἡ κατεργασία εἰς ἣν ὑποβάλλονται ἐν θερμῷ ἢ ψυχρῷ τὰ μέταλλα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ μετασχηματισμοῦ αὐτῶν εἰς μορφὰς προσφόρους διὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας. Ἡ ἔλασις ἐπιτελεῖται διὰ τῆς κοινῆς σφύρας κινουμένης διὰ τῆς χειρὸς ἢ δι' ἀτμοῦ, ἐλατηρίου κτλ., ἢ διὰ μηχανικῆς σφύρας ἀποτελούσης μέρος εἰδικῶν μηχανῶν ἐλάσεως καὶ *πιεστηρίων ἐλάσεως* (βλ. καὶ λ. *ἔλαστρον*). Α. Μ.

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἔλασις* ἡ ὁδήγησις ὀχήματος πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ἐξευγμένου δι' ἀριθμοῦ τινος ζευγῶν ἵππων (συνήθως τριῶν ἀποτελούντων *ὁμοζυγίαν*), ὁδηγουμένων διὰ τῆς ἱππεύσεως τοῦ ἀριστεροῦ ἵππου ἑκάστου ζεύγους. Ἡ ἔλασις δὲν εἶναι τρόπος ὁδηγήσεως ἀπαραίτητος διὰ πᾶν στρατιωτικὸν ὄχημα, καθ' ὅσον, προκειμένου περὶ τῶν συνήθων ὀχημάτων, ἡ δι' ἡνιοχείας ὁδήγησις εἶναι ἐπαρκής, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν συμβαίνει προκειμένου περ ὀχημάτων πυροβολικοῦ, ἅτε τούτων ἐχόντων ἀνάγκην ὁδηγήσεως διὰ ταχυτάτων βηματισμῶν ἐπὶ παντοδαποῦ ἐδάφους. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ἔλασιν ζευγῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βάρους τοῦ σχετικοῦ ὀχήματος· διό, διὰ τὰ ὀχήματα (πυροβόλον ἢ βλητοφόρον) τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ (παλαιοῦ ἢ συγχρόνου), ὁ ἀριθμὸς τῶν τριῶν ζευγῶν (6 ἵππων) εἶναι ἐπαρκής, καθ' ὅσον ἕκαστος ἵππος ἕλκει περὶ τὰ 350 χιλιόγραμμα. Ἐὰν πρόκειται περὶ ἐλάσεως ἐπὶ λίαν ἀνωφεροῦς ἐδάφους ἢ περὶ ἐλάσεως βαρέος πεδινοῦ πυροβολικοῦ ὁπουδήποτε, δυνατὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ζευγῶν ν' αὐξήσῃ τὸ πολὺ μέχρι τεσσάρων (8 ἵππων), διότι πᾶσα ἐπὶ πλέον πρόσθεσις ζευγῶν οὐδὲν ἀπολύτως δύναται νὰ προσφέρῃ ἐν τῇ πράξει, καθ' ὅσον εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐναρμόνισις συγχρόνου ἕλξεως ὑπὸ ἵππων πλειόνων τῶν 6 ἕως τὸ πολὺ 8. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἔλασμα (τό). Καλοῦνται ἐλάσματα μέταλλα δι' *ἐλάσεως* καὶ ἐκτάσεως ἀχθέντα εἰς μορφὴν πινάκων ἢ φύλλων. Ἀντιστοίχως πρὸς τὸ μέταλλον διακρίνομεν ἐλάσματα σιδηρᾶ, χαλύβδινα, χάλκινα, μολύβδινα, βρούντζινα, ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, ἐκ κασσιτέρου, πλατίνης κτλ. Τὰ παχέα ἐλάσματα καλοῦνται καὶ *πλάκες*, τὰ σχετικῶς λεπτὰ καλοῦνται κοινῶς *πάφυλαι* καὶ τὰ λεπτότατα *φύλλα*, ὡς π. χ. τὰ ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἐλάσματα τὰ χρησιμοποιούμενα δι' ἐπένδυσιν ἐλασμάτων *χαλκοῦ*. Τὰ ἐλάσματα ἔχουν εὐρυτάτην ἐφαρμογὴν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ καὶ ταῖς κατασκευαῖς. Πολλὰ δὲ εἴδη μηχανημάτων ἢ ἐργομηχανῶν χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν ἐλασμάτων ἰδίᾳ τῶν καταλλήλων διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν λεβήτων, γεφυρῶν, στεγῶν, ἀνυψωτικῶν μηχανημάτων κτλ. Τοιαῦτα μηχανήματα εἶναι αἱ ψαλίδες, εἰδικὰ τρύπανα, πλάναι, μηχανήματα κάμψεως τῶν ἐλασμάτων καὶ ἄλλα, δι' ὧν δίδεται εἰς τὰ ἐλάσματα κυματοειδὴς μορφὴ κττ. Α.Μ.

— *[Ὁπλ.]* Τό τε ξίφος καὶ ἡ σπάθη ἀποτελοῦνται ἐκ δύο κυρίως μερῶν: τῆς *λαβῆς* καὶ τοῦ *ἐλάσματος*. Εἰς τὸ χαλύβδινον ἔλασμα τοῦ ξίφους ὅπερ εἶναι εὐθύ, διακρίνονται: Ἡ *ἀκμή*, ἤτοι τὸ ἐμπρόσθιον ἀσθενὲς μέρος καταλῆγον εἰς τὸ ἐπίσφαιρον, δι' ἧς ἐκτελεῖται ἡ νύξις. Ἡ *πτέρνη*, τὸ ὄπισθεν μέρος, δι' ἧς ἐκτελοῦνται αἱ ἀποκρούσεις· καὶ τὸ *μέσον*, ἤτοι τὸ μεσαῖον μέρος τοῦ ἐλάσματος, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐκτελοῦνται αἱ ζεύξεις. Ἐπὶ τῆς πτέρνης ὑπάρχει συγκεκολλημένος *ὀβελίσκος* σιδηροῦς ὅστις διερχόμενος διὰ τῆς λαβῆς καὶ τοῦ σφαιρώματος, καὶ ἐπ' αὐτοῦ γυρούμενος, χρησιμεύει εἰς τὴν στερέωσιν τοῦ ἐλάσματος ἐπὶ τῆς *κώπης* τῆς περιλαμβανούσης τὴν λαβὴν καὶ τὸν φυλακτῆρα. Τὸ μῆκος τοῦ ἐλάσματος ἀπὸ τῆς πτέρνης μέχρι τῆς ἀκμῆς εἶναι 79—87 ἑκατοστόμετρα, τὸ δὲ πλάτος παρὰ τὴν πτέρνην εἶναι 16 σχεδὸν χιλιοστόμετρα, μειούμενον καθ' ὅσον πλησιάζει εἰς τὴν ἀκμήν, ὀξεῖαν οὖσαν. Συνήθως τὸ ἔλασμα ἔχει τρεῖς ἢ τέσσαρας πλαγίας ἕδρας, αἵτινες κοιλοῦνται ὅπως τοῦτο καταστῇ ἐλαφρότερον καὶ ἐλαστικώτερον. Εἰς τὸ χαλύβδινον ἔλασμα τῆς σπάθης, ὅπερ εἶναι συνήθως ἐλαφρῶς κεκαμμένον, διακρίνονται ἡ *ἀκμή*, ἡ *ῥάχις*, ἡ *κόψις*, ἡ *πτέρνη* καὶ ὁ ἐν τῇ κώπῃ *ὀβελίσκος*. Τὸ ἔλασμα τῆς σπάθης εἶναι πλατὺ καὶ κοπτερὸν ἐξ ἑνὸς μέρους, τὸ δὲ ἀντίθετον τῆς κόψεως μέρος αὐτοῦ ὀνομάζεται ῥάχις. Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

Ἔλασμα ξίφους (α).

ἔλασμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται ἐν τῇ βοτανικῇ τὸ πλατὺ μέρος τοῦ *φύλλου* (βλ. λ.).

ἐλασμάτιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *ἔλασμα*, μικρὸν ἔλασμα.

ἐλασμάτιον (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. *φύκη*.

ἐλασματοβράγχια (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακίων* (βλ. *πεταλοβράγχια*).

ἐλασματοβράγχιοι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Ὁ Bonaparte ὠνόμασεν οὕτως ἰδίαν κατηγορίαν ἰχθύων, περιλαμβάνουσαν τὰς οἰκογενείας *βατιδίδας*, *καρχαρίδας* καὶ *χιμαιρίδας* (βλ. *πεταλοβράγχιοι*). Δ. Ν. Π.

ἐλασματοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔλασμα.

ἐλασματοποίησις, *—εως* (ἡ)· ἡ εἰς ἔλασμα μεταβολὴ ὄγκου μετάλλων.

ἐλασματουργεῖον (τὸ)· ἐργαστήριον κατασκευῆς ἐλασμάτων, μεταβολῆς ὄγκου μετάλλων εἰς ἐλάσματα.

ἐλασματουργὸς (ὁ)· ὁ κατεργαζόμενος τὰ ἐλάσματα· || «ἐλασματουργὸς μηχανή», ἡ μηχανὴ διὰ τῆς ὁποίας μεταβάλλεται τεμάχιον μετάλλου εἰς ἔλασμα, ἄλλως *πεταλιστήριον*.

Digitized by Google

ἐλασματώδης (ὁ, ἡ), —ες (τὸ)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔλασμα, ἐλασματοειδής.

ἐλασμοβράγχια *[Ζωολ.]*· βλ. *ἐλασματοβράγχια.*

ἐλασμοβράγχιοι *[Ζωολ.]*· βλ. *ἐλασματοβράγχιοι.*

ἐλασμόγναθα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἰδία κατηγορία ζώων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακίων*, ὧν αἱ γνάθοι ὑποβαστάζονται ὑπὸ ἰδιορρύθμων ὀσταρίων ἐχόντων σχῆμα ἐλάσματος. Δ. Ν. Π.

ἐλασμόγναθος (ὁ) (Elasmognathus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ταπιριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, τὸν *ἐλασμόγναθον τὸν Μπαίρδιον* (Elasmognathus Bairdii), ἰθαγενὲς ζῷον τῶν περὶ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ χωρῶν. Ὁ ἐλασμόγναθος ἔχει σῶμα εὔρωστον ἀρκετοῦ μήκους, κεφαλὴν ὀγκώδη, ὦτα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα καὶ ἠνωρθωμένα, ρύγχος ἀπολῆγον εἰς βραχεῖαν ἀλλ ἰσχυροτάτην προβοσκίδα, οὐρὰν βραχυτάτην, πόδας βραχεῖς καὶ ἰσχυροὺς καὶ χρῶμα φαιοϊῶδες μετά τινων λευκῶν κηλίδων ἐπὶ τῶν παρειῶν, τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς βάσεως τοῦ ποδός. Δ. Ν. Π.

ἐλασμοθηριῖναι (οἱ) (Elasmotheriinae) *[Παλαιοζωολ.]* Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρινοκεριδῶν ὀνυχωτῶν* (ὁπληφόρων) *περισσοδακτύλων* θηλαστικῶν. Τὸ κρανίον τῶν ζώων τούτων ἦτο ἐπίμηκες, μακρόν, μὲ ρύγχος ὀξύληκτον, καὶ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ μετωπικοῦ ὀστοῦ μεγάλην, ἡμισφαιροειδῆ προεξοχήν. Ἐστεροῦντο κοπτήρων καὶ κυνοδόντων καὶ ἔφερον ἀνὰ δύο γομφίους καὶ ἀνὰ τρεῖς τραπεζίτας ἑκατέρωθεν ἑκάστης σιαγόνος, οὕτως ὥστε ὁ ὀδοντικός των τύπος ἦτο $\frac{0.\ 0.\ 2.\ 3}{0.\ 0.\ 2.\ 3}$. Ὁ σκελετός των ἦτο ὀγκώδης, οἱ δὲ πόδες των κατέληγον εἰς τρεῖς δακτύλους ἕκαστος. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς ὑποοικογενείας ταύτης εἶναι τὸ *ἐλασμοθήριον* καὶ τὸ *σινοθήριον*, ζήσαντα κατὰ τὴν πλειόκαινον καὶ πλειστόκαινον διάπλασιν τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ἐλασμοθήριον (τὸ) (Elasmotherium Fischer) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ἐλασμοθηριινῶν* (βλ. λ.) *ρινοκεριδῶν ὁπληφόρων περισσοδακτύλων* θηλαστικῶν. Λείψανα ἀπολιθωμένα τοῦ μοναδικοῦ εἴδους *ἐλασμοθηρίου τοῦ σιδηρικοῦ* (Elasmotherium sibiricum Fischer) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς παλαιοτέρας πλειοκαίνου διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν καὶ Σιβηρίαν. Γ. Κ. Γ.

ἐλασμόσης ἢ ***ἐλασμοσίτης*** (ὁ) (Elasmose) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, συνώνυμον τοῦ *ναγυαγίτου* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἐλασμοσκελὶς (ἡ) (Elasmoscelis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαιοφοριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, διακρινόμενον διὰ τὸ μικρότατον μέγεθος καὶ τὸν φαιὸν μὲ λευκὰς κηλῖδας χρωματισμόν. Δ. Ν. Π.

ἐλασμόστηθος (ὁ) (Elasmostethus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεϊδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐλασμόστομα (τὸ) (Elasmostoma From.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *φαρετρωδῶν ἀσβεστοσπόγγων*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον σχῆμα φυλλοειδὲς ἢ ὠτοειδὲς μέχρι χοανοειδοῦς. Ἡ ἀνωτέρα πλευρὰ ἔφερε λ ε ῖ ο ν καλυπτήριον στρῶμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο μεγάλα ἀβαθῆ στόμια. Ἡ κατωτέρα πλευρὰ ἦτο πορώδης. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

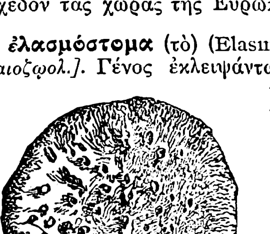

Τὸ ἐλασμόστομα acutimargo Roem.

['Εκ τοῦ Hils von Berklingen].

ἐλασμοφυλλία (ἡ) (Elasmophyllia) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀστραιιδῶν ἑξακοραλλίων*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀθήκων μεμονωμένων κοραλλίων, τὰ ὁποῖα δι' αὐτοτομήσεως σχηματίζουν κλαδώδεις κορμούς. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τουρονίου ὑποδιαπλάσεως τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Γκοζάου τῶν Ἄλπεων. Γ. Κ. Γ.

Ἔλασ(σ)α *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος παρακειμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Κρήτης (πλάτ. 35° 16′ Β, μῆκ. 26° 21′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 Β: Eastern part of Candia), τῆς Β αὐτῆς ἄκρας εὑρισκομένης εἰς 2½ μίλλ. πρὸς 152° ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου σίδερο, ΒΑ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς. Ὑψηλὴ μᾶλλον (252 ποδ.) καὶ τραπεζοειδής, ἔχει ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς της ὅρμον ἀσφαλῆ, χρησιμεύσαντα ὡς ὁρμητήριον πειρατῶν τόσον Βερβερίνων παλαιότερον, ὅσον καὶ Αἰγαιοπελαγιτῶν (Mediterr. Pilot ἔκδ. 1928 τόμ. IV, σελ. 51). Ὁ C. Müller διασῴζει δύο ἄλλας ὀνομασίας *Μορένο* καὶ *Λάσση* (χάρτ. 27, εἰς Γ′ τόμον Graec. Geogr. minor.). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐλασσὰρ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. βορειότερον τῆς συμβολῆς τούτου μετὰ τοῦ κάτω Ζάβ. Τὸ ἰθαγενές της ὄνομα Ἀσσοὺρ ἔλαβεν ὅταν ἡ πόλις ἐκραταιώθη πολιτικῶς εἰς ὅλην τὴν χώραν. Κατεστράφη ὑπὸ τῶν Σκυθῶν τῷ 608 π. Χ. καὶ ἀνεκτίσθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Μ. Κύρου. Ἡ ἱστορία τῆς πόλεως εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς Ἀσσυρίας. Γ. Λ. Α.

Ἐλασσονίτικος *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Βορείου Θεσσαλίας. Πηγάζει διὰ δύο βροχιόνων ἐκ τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ ὑψηλοῦ Ὀλύμπου καὶ διευθυνόμενον ΝΔ διέρχεται διὰ τῆς κωμοπόλεως Ἐλασσόνος καὶ συμβάλλει μετὰ τοῦ Τιταρησίου παρὰ τὸ χωρίον Ἀμούρι καὶ κατὰ τὴν κοιλάδα τῆς Ποταμιᾶς. Ι. Σ. Σ.

ἐλάσσων, —*ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) καὶ ***ἐλάττων***· συγκριτ. τοῦ *μικρὸς* ἢ *ὀλίγος*· μικρότερος τὸν ὄγκον ἢ τὸ ποσόν, ἀντίθ. *μείζων*· ‖ ὀλιγώτερος τὸν ἀριθμὸν ἢ τὸ πλῆθος, ἀντίθ. *πλείων*.—Ἐπίρρ. ***ἔλαττον***· *ὀλιγώτερον*, μικροτέρον, ἀντίθ. *πλέον*: «ἔζησεν ἔλαττον τῶν πεντήκοντα ἐτῶν», «λαμβάνει μισθὸν ἔλαττον τῶν χιλίων δραχμῶν».—Ὑπερθετ. *ἐλάχιστος* (βλ. λ.).

— *[Λογ.]* *Ἐλάσσων ὅρος* συλλογισμοῦ τινος καλεῖται ὁ ἐν τῷ συμπεράσματι χρησιμεύων ὡς ὑποκείμενον. *Ἐλάσσων πρότασις* καλεῖται ἡ περιλαμβάνουσα τὸν ἐλάσσονα ὅρον (βλ. λ. *συλλογισμός*).

— *[Βυζαντ. Μουσ.]*· βλ. *ἐπιένατος*. Μ. Π.

—*[Εὐρωπ. Μουσ.]* Καλεῖται *ἐλάσσων* (ἰταλ. minore, γερμ. moll) ὁ ἕτερος ἐκ τῶν δύο τρόπων τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, οὗτινος τὰ διαστήματα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ τοῦ *ὑποδωρίου* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς θεωρίας τοῦ Ραμὼ καὶ τοῦ Ταρτίνι, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ οἱ τρόποι προκύπτουν ἐξ ἑνὸς ἁρμονικοῦ συστήματος τριῶν συγχορδιῶν, δηλαδὴ *τονικῆς, δεσποζούσης* καὶ *ὑποδεσποζούσης*, ὁ ἐλάσσων τρόπος εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῶν συγχορδιῶν

Τονικὴ

ρε, φα, λα, ντο, μι, σολ δίεσ. σι

ὑποδεσπ. δεσπόζ.

αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς ἐναρμονίσεως τοῦ τρόπου τούτου. Ὁ ἀρχικὸς τύπος τῆς ἐλάσσονος κλίμακος, ὁ διατηρῶν τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν φθόγγων, ἄνευ ἀλλοιώσεως, ὁ ἐν χρήσει καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα, ἀπαντᾷ σήμερον μόνον εἰς τὴν κατιοῦσαν ἐλάσσονα *μελῳδικὴν* κλίμακα:

λα, σολ, φα, μι, ρε, ντο, σι, λα

ἐνῷ εἰς τὴν ἀνιοῦσαν ὀξύνεται ἀντιθέτως ἡ ἕκτη καὶ ἡ ἑβδόμη βαθμίς:

λα, σι, ντο, ρε, μι, φα δίεσ., σολ δίεσ., λα.

Ἡ *ἁρμονικὴ* ἐλάσσων εἶναι σχετικῶς νεωτέρα καὶ ἐκέρδισεν ἔδαφος μόνον ἀφ' ἧς ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ Ραμὼ αἱ βάσεις τῆς νεωτέρας ἁρμονίας. Ἡ κλίμαξ αὕτη:

λα, σι, ντο, ρε, μι, φα, σολ δίεσ., λα

περιλαμβάνει μεταξὺ ἕκτης καὶ ἑβδόμης βαθμῖδος τὸ διάστημα τῆς ηὐξημένης δευτέρας. Ἡ διαδοχὴ αὕτη, ἥτις θεωρεῖται σήμερον ὡς ἡ φυσικὴ σειρὰ τῆς ἐλάσσονος κλίμακος, εἰσήχθη ἐπισήμως εἰς τὴν θεωρίαν τῆς μουσικῆς μόνον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος.

Ὁ ἀρχικὸς τύπος τῆς ἐλάσσονος κλίμακος (μελῳδικῆς κατιούσης) ἔχει ἰδίαν σημασίαν διὰ τὴν μελέτην τόσον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὅσον καὶ τῆς δημώδους ἑλληνικῆς μουσικῆς. Δεδομένου ὄντος ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν δημωδῶν τούτων ἀσμάτων στεροῦνται προσαγωγέως, ἡ ἐναρμόνισίς των συνεπάγεται χρῆσιν *ἐλάσσονος δεσποζούσης*, π. χ. διὰ κλίμακα ἔχουσαν ὡς βάσιν τὸν λα: *μι, σολ, σι* καὶ ὄχι *μι, σολ δίεσις, σι,* ὡς θὰ ἦτο ἡ δεσπόζουσα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ἡ ἐλάσσων αὕτη δεσπόζουσα, συμφώνως πρὸς τὰς τελευταίας μελέτας διαφόρων μουσικοθεωρητικῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ἡ πραγματικὴ δεσπόζουσα τοῦ ἐλάσσονος τρόπου τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, τῆς *μείζονος δεσποζούσης (μι, σολ δίεσ., σι)* δυναμένης νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑφισταμένης μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, ὡς ἀκριβῶς ἡ *ἐλάσσων ὑποδεσπόζουσα* εἰς τὸν μείζονα τρόπον (π. χ. *φα, λα ὕφεσις, ντο,* ἀντί: *φα, λα, ντο,* εἰς τὴν κλίμακα τοῦ *ντο* μείζονος). Κατόπιν τῆς νέας ταύτης θεωρίας, εὑρέθη καὶ ἡ κλεὶς τῆς ἀκριβοῦς ἐναρμονίσεως τῶν ἑλληνικῶν, ρωσικῶν, οὑγγρικῶν, τσεχικῶν, σκανδιναυϊκῶν, κλπ. δημωδῶν ᾀσμάτων, εἰς τὸ ἁρμονικὸν σύστημα τῶν ὁποίων δυσκόλως ἠδύναντο νὰ εἰσδύσουν καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι μουσικοὶ τῆς Δύσεως. Ἀλλ' ἡ μελέτη τῆς δημώδους μουσικῆς τῶν χωρῶν τούτων ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἐλάσσονος τρόπου γενικῶς. Ἀφοῦ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ὁ τρόπος οὗτος παρεμερίσθη ὑπὸ τοῦ μείζονος, αἱ νέαι μουσικαὶ κατευθύνσεις τείνουν νὰ τῷ ἀποδώσουν τὴν θέσιν ἣν εἶχεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Μὴ λησμονῶμεν ἄλλως τε ὅτι ὁ ἀρχαῖος ὑποδώριος, ὁ ἀντιστοιχῶν πρὸς τὴν σύγχρονον μελῳδικὴν ἐλάσσονα, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὡς ἐξῃρμένος, ὀγκώδης, γαῦρος, τεθαρρηκώς, μεγαλοπρεπὴς κτλ. εἶχε δηλαδὴ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μείζονος τρόπου τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Κατὰ πόσον δὲ ἡ αἰσθητικὴ αὕτη ἀντίληψις περὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς χαρακτῆρος τοῦ ἐλάσσονος τρόπου εἶναι ὀρθή, ἀναγνωρίζομεν καὶ ἐκ πλείστων δημωδῶν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων. Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὸ 2ον ᾆσμα: Συμβουλὴ γέροντος κλέφτου, τῆς «Συλλογῆς Δημωδῶν ᾀσμάτων Πελοποννήσου καὶ Κρήτης» (Συλλογὴ Ὠδείου Ἀθηνῶν, γραφεῖσα εἰς βυζαντινὴν καὶ εὐρωπαϊκὴν σημειογραφίαν ὑπὸ *Κ. Α. Ψάχου*)· τὸ 1ον ᾆσμα: Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (τῆς «Συλλογῆς Δημωδῶν ᾀσμάτων Γορτυνίας» *Κ. Α. Ψάχου*), ὅπερ μετεχειρίσθη ὁ Γ. Σκλάβος εἰς τὸ συμφωνικόν του ἔργον: «Ἡρωϊκὸν ποίημα» κλπ.

Ἡ μελέτη τοῦ ἐλάσσονος τρόπου, ἐν σχέσει μὲ τὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἔγινεν ἀντικείμενον ἰδιαιτέρων ἐρευνῶν ὑπὸ τοῦ K. Fortlage (Das Musikalische System der Griechen in seiner Urgestalt 1847). Ἀργότερον ἔχομεν τὰς εἰδικὰς θεωρίας τῶν K. F. Weitzmann, A. von Oettingen, von Thimus, Riemann von Arnold, d'Indy κ.τ.λ.

Ἐλάσσων συγχορδία, κατὰ τὴν ἁρμονίαν, καλεῖται ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ τρίτην μικρὰν καὶ πέμπτην καθαράν, π. χ.

ἢ καὶ κατ' ἄλλους, ἡ συνήχησις μιᾶς θεμελίου μετὰ μεγάλης τρίτης βαρυτέρας καὶ καθαρᾶς πέμπτης ἐπίσης βαρυτέρας. Δηλαδή, ἐὰν ἡ δοθεῖσα θεμέλιος εἶναι ὁ *σολ*, ἡ πηγάζουσα συγχορδία, ἀριθμουμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, θὰ εἶναι *σολ, μι ὕφεσις, ντο*. Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις περὶ παραγωγῆς τῆς ἐλάσσονος συγχορδίας, τὴν ὁποίαν πρῶτος ἐξέθεσεν ὁ Τσαρλῖνο (1558) καὶ ἀνέπτυξαν κατόπιν οἱ μεγάλοι θεωρητικοὶ Ραμὼ (1737), Ταρτίνι (1754), Βαλόττι (1779), ἐγένετο ἐπισήμως ἀποδεκτὴ εἰς τὸ ἁρμονικόν του σύστημα ὑπὸ τοῦ Χάουπτμαν τῷ 1853, καὶ ἀργότερον ὑπὸ τῶν Oettingen καὶ Ρίμανν. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἡ ἐλάσσων συγχορδία εἶναι ἡ ἀντίστροφος τῆς μείζονος καὶ συνεπῶς αἱ μαθηματικαὶ σχέσεις τῆς πέμπτης καὶ τρίτης (τῆς ἐλάσσονος συγχορδίας) ὀφείλουν ν' ἀναζητηθοῦν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω τῆς θεμελίου καὶ ὄχι ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ὡς συμβαίνει διὰ τὴν μείζονα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου λύεται καὶ ἀκουστικῶς τὸ ζήτημα τοῦ ἐὰν ἡ ἐλάσσων συγχορδία εἶναι *σύμφωνος* ἢ *διάφωνος*, δεδομένου ὅτι ἡ μικρὰ τρίτη ἐλάσσονος συγχορδίας ἀριθμουμένης ἐκ τῶν κάτω, δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν σειρὰν τῶν φυσικῶν ἁρμονικῶν φθόγγων. Ἐὰν δηλαδὴ λάβωμεν ὡς βάσιν τὸν *ντο* καὶ θελήσωμεν νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τῶν κάτω ἐλάσσονα συγχορδίαν, ἡ τρίτη *μι ὕφεσις* εἶναι φθόγγος ξένος πρὸς τὴν φυσικὴν ἁρμονίαν. Ὁ Χέλμχολτς χαρακτηρίζει τὴν ἐλάσσονα συγχορδίαν ὡς «ἀτελῶς σύμφωνον», ἀναχωρῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι καὶ ἡ μικρὰ τρίτη εἶναι ἐπίσης ἀτελῶς σύμφωνος. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

— **ἔλασσον ἐπίπλοον** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *γαστρηπατικὸς* σύνδεσμος.

— **ἐλάσσονος κόπου νόμος** *[Οἰκονομ.]*. Ἡ ἐπὶ οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τῆς ἀποκτήσεως περισσοτέρων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ ἐλαχίστου κόπου. Τὸ βασικὸν τοῦτο ἀξίωμα πάσης οἰκονομικῆς ἐνεργείας δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ πάσης ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου ὡς μέλους μιᾶς κοινωνικῆς ὁλότητος καὶ δὴ εἰς κάθε περίπτωσιν, καθ' ἣν τοῦτο προσπαθεῖ ν' ἀφομοιώσῃ τὰ ἐκ τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεώς του προκύπτοντα πνευματικὰ καὶ ὑλικὰ ἀγαθά. Ν. Γ. Ο.

Ἐλασσὼν *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης, συνδεομένη μετὰ τῆς Λαρίσης διὰ τοῦ Τυρνάβου δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ καὶ ἀπέχουσα ἀπὸ μὲν τῆς πρώτης 52 χιλιόμ., ἀπὸ δὲ τοῦ Τυρνάβου 35. Κεῖται ἐπὶ ὑψώματος ὑπὲρ τὸ ὁμώνυμον λεκανοπέδιον (ὑψ. 271 μ.) καὶ διαχωρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἐλασσονίτικου ποταμοῦ εἰς δύο τμήματα, συνδεόμενα διὰ βυζαντινῆς λιθίνης μονοτόξου γεφύρας. Ἡ Ἐλασσὼν εἶναι ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Θεσσαλίας (Περραιβίας), μνημονευομένη ἤδη ὑπὸ Ὁμήρου ὡς *Ὀλοοσσών*. Ὁ Ὅμηρος καλεῖ αὐτὴν λευκήν, ἴσως διότι καὶ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἐξωρύσσετο

Digitized by Google

ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν λόφου, ὅπου ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις καὶ ἡ νῦν μονὴ τῆς Παναγίας, λευκὴ γῆ. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (521—565) ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λόσσονα* (Περὶ κτισμ. 4,4). Ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως σῴζεται μέρος τειχῶν, ἐνεπίγραφοι στῆλαι καὶ ψηφίσματα εὑρισκόμενα ἔν τε τῇ πόλει καὶ τῇ μονῇ τῆς Παναγίας. Ἡ μονή, κειμένη ἐπὶ τοῦ πρὸς Δ. τοῦ ποταμοῦ γηλόφου, ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β'. Εἶναι δὲ σταυροπηγιακὴ μὲ σπουδαίαν βιβλιοθήκην καὶ εἰκόνα θαυματουργόν, φέρουσαν ἐν αὐτῇ λίθον ὅστις, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐνεπήχθη ὑπό τινος ποιμένος, τοῦ ὁποίου ἡ χεὶρ ἕνεκα τούτου παρέλυσεν. Οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα καταλαβόντες τὴν πόλιν ἐκάλεσαν *Ἀλάσονα* καὶ λόγῳ τῆς ἐπικαίρου αὐτῆς θέσεως εἶχον ἱδρύσει ἐν αὐτῇ στρατῶνας καὶ ἀποθήκας πολεμικῶν εἰδῶν. Ἡ Ἐλασσὼν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατόπιν μάχης τῇ 6 Ὀκτωβρίου 1912. Ἀναφέρεται ὡς ἔχουσα ἰδίαν ἐπισκοπὴν ἀπὸ τοῦ 867. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς διετέλεσε πρωτεύουσα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Ἔχει διτάξιον γυμνάσιον, δημοτικὸν σχολεῖον, εἰρηνοδικεῖον, καπνοκοπτήριον, οἰκονομικὴν ἐφορείαν, δασαρχεῖον, γραφεῖον Τ.Τ.Τ. καὶ ἀστυνομίαν. Ἐν αὐτῇ τελεῖται ἐτησία ἐμποροπανήγυρις τῇ 20 Αὐγούστου. Κατοίκους ἔχει ἡ μὲν πόλις 3.015, ὁλόκληρος δὲ ἡ κοινότης (μετὰ τῶν συνοικισμῶν Ἁγιονέρι ἢ Τσερνίλου, Μεργιᾶς καὶ Μικροῦ Ἐλευθεροχωρίου) 3.484. Ι. Σ. Σ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ περὶ τὴν Ἐλασσῶνα τοποθεσία (Ἀλὰ τεπὲ—μονὴ Παναγίας—Τεκές), εὑρισκομένη εἰς τὴν βορείαν παρυφὴν τῆς πεδιάδος Ἐλασσόνος, ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐπιτηροῦνται ἅπασαι αἱ ἐκ Θεσσαλίας διαβάσεις τοῦ Κάτω Ὀλύμπου καὶ τοῦ Ξηριᾶ, ἅτε διατεθειμένη περιφερικῶς περὶ τὴν πεδιάδα καὶ εἰς ἀποστάσεις ποικιλλούσας περὶ τὰ 5 ἕως 8 χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν ἐν λόγῳ διαβάσεων. Ἡ τοποθεσία αὕτη τῆς Ἐλασσόνος ἀπετέλεσε τὰς προκεχωρημένας θέσεις τῆς κυρίας τουρκικῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας τοῦ Σαρανταπόρου (βλ. *Βαλκανικοὶ πόλεμοι [Στρατ. Ἱστορ.]* τ. ΣΤ', σ. 549), δι' ὅ, ἀπὸ τῆς 3ης Ὀκτωβρίου 1912, εἶχον ταχθῆ ἐπ' αὐτῆς 6 τάγματα, 3 δὲ πυροβολαρχίαι παρὰ τὴν μονὴν Παναγίας. Τὴν ἑσπέραν τῆς 5ης Ὀκτωβρίου τὸ ἑλλη-

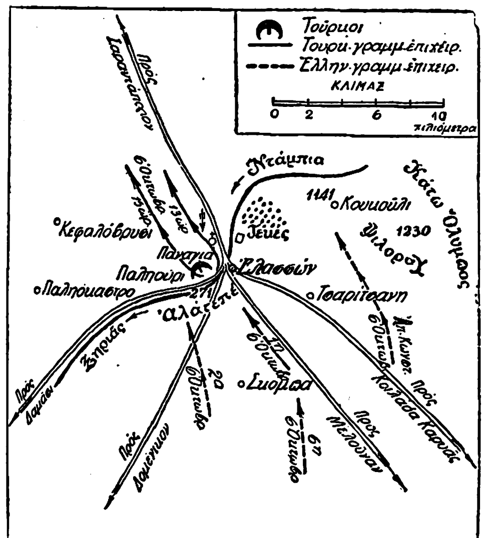

Μάχη Ἐλασσόνος τῆς 6ης Ὀκτωβρίου 1922.

νικὸν στρατηγεῖον, λαβὸν ἤδη γνῶσιν περὶ τῆς τουρκικῆς ταύτης καταλήψεως, διέταξε προέλασιν διὰ τὴν ἐπομένην, κατὰ τρόπον ὥστε αἱ μεραρχίαι νὰ φθάσωσιν, ἐντὸς τῆς 6ης, εἰς τὸ ὕψος Ψηλορράχη—Τσαρίτσανη — Ἐλασσὼν — Παλιούρι — Κεφαλόβρυση, δηλαδὴ μὲ ὑπέρκαμψιν ἀμφοτέρων τῶν τουρκικῶν πλευρῶν, τῶν μεραρχιῶν ἀκολουθουσῶν τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐνδεικνυομένας κατευθύνσεις. Ἐπειδὴ δ' ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῶν 1ης καὶ 2ας μεραρχιῶν πρὸς τὴν πεδιάδα ἐβλήθησαν ὑπὸ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῆς Ἐλασσόνος, δι' αὐτό, ἡ μὲν 1η μεραρχία ἐπετέθη κατὰ μέτωπον τῆς τουρκικῆς τοποθεσίας, διατάξασα τὸ ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τουρκικοῦ πλευροῦ ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Ψηλορράχη πρὸς τὸ δάσος τοῦ Τεκὲ (ἡ πρὸς τὸ ἀπόσπασμα ὅμως τοῦτο διαταγὴ ἐλήφθη βραδύτατα), ἡ δὲ 2α μεραρχία κατὰ τοῦ δεξιοῦ τουρκικοῦ πλευροῦ, εἰς τρόπον ὥστε ἀπὸ τῆς 10ης ὥρας τῆς 6ης Ὀκτωβρίου ἤρχισεν ἡ μάχη δι' ἀγῶνος πυροβολικοῦ καὶ ἐλαφρᾶς τινος μόνον προχωρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ, λόγῳ τῆς παρουσιαζομένης μεγάλης τουρκικῆς ἀντιστάσεως, ἰδίᾳ δὲ τῶν πυρῶν τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Ἀφ' ἧς ὅμως στιγμῆς τὸ πυροβολικὸν τῆς μὲν 1ης μεραρχίας ἤλλαξε θέσιν καὶ ἐτάχθη ἀποκεκαλυμμένον ἐγγύτατα τῶν ἐχθρικῶν θέσεων, τῆς δὲ 2ας ἐτάχθη περὶ τὴν 11ην ὥραν ἐπὶ ὑψώματός τινος νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἀλὰ τεπὲ καὶ ἐγγύτατα αὐτοῦ, ἤτοι πλευρικῶς τῶν τουρκικῶν θέσεων, εὐθὺς ἀμέσως τότε ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ἤρξατο τὸ πεζικὸν προχωροῦν ἀποφασιστικῶς πρὸς τὰ ἐμπρός. Μεθ' ὅλα ταῦτα οἱ Τοῦρκοι ἀνθίσταντο· ἅμα ὅμως, περὶ τὴν 13ην ὥραν, τὸ δεξιὸν τῆς 1ης μεραρχίας ἤρχισεν ἀπειλοῦν τὸ ἀριστερὸν τουρκικὸν πλευρόν, ἀμέσως τοῦτο ἐκάμφθη καὶ ἤρχισεν ὑποχωροῦν, συμπαρασῦραν μέχρι τῆς 15ης ὥρας ἅπαντα τὸν ἐπίλοιπον τουρκικὸν στρατόν, ὁπότε πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης κατελήφθη ἡ πόλις Ἐλασσὼν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου προὐχώρησε τάχιστα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ κατέλαβε τὸ Ψηλορράχη, λόγῳ ὅμως τῆς μὴ ἐγκαίρου λήψεως τῆς διαταγῆς τῆς 1ης μεραρχίας (μόλις περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐλήφθη) περὶ κατευθύνσεώς του πρὸς Τεκὲν καὶ ἀνακοπῆς τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἐξ Ἐλασσσόνος Τούρκων, συνεπῶς λόγῳ τῆς πλήρους ἀγνοίας ἐν ᾗ διετέλει τὸ ἀπόσπασμα περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐν Ἐλασσόνι μάχης, κατώρθωσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ διεξέφυγον πρὸς τὴν κυρίαν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν τοῦ Σαρανταπόρου. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ διετάχθη ἡ 6η μεραρχία νὰ σπεύσῃ νὰ ἐπιτεθῇ δεξιὰ τῆς 1ης, κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τουρκικοῦ πλευροῦ, ἀλλά, μέχρις οὗ φθάσῃ, ἡ μάχη εἶχεν ἤδη περατωθῆ. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐγκατέλειψεν ἐπὶ τόπου 7 πυροβόλα, καταστάντα λεία τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ μάχη τῆς Ἐλασσόνος δὲν ἀποτελεῖ αὐτοτελῆ μάχην, καθ' ὅσον συνήφθη κατὰ τῶν προκεχωρημένων θέσεων τῆς κυρίας ἀμυντικῆς τοποθεσίας τοῦ Σαρανταπόρου, ἀπεσκόπει δηλαδὴ οὐδὲν ἄλλο ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, εἰμὴ μόνον τὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἵνα τοιουτοτρόπως παρασχεθῇ χρόνος ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τῆς τοποθεσίας τοῦ Σαρανταπόρου· δὲν ὠργανώθησαν δ' ἕτεραι προκεχωρημέναι τουρκικαὶ θέσεις μᾶλλον νοτιώτερον, καθόσον ἀνυπέρβλητοι δυσκολίαι ἀνεφοδιασμοῦ παρημπόδιζον τὸν Χασὰν Ταξὶν νὰ πράξῃ τοῦτο. Ἐνῷ ὅμως ἡ ἐν Ἐλασσόνι ἐγκατάστασις προκεχωρημένων θέσεων τῶν Τούρκων (ἄμυνα τῆς στενωποῦ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν) ἦτο πολὺ καλὴ ὡς στρατηγικὴ ἰδέα, ἐν τούτοις ἡ τακτική της ἐκτέλεσις ἦτο πλημμελεστάτη· ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν ἐλήφθησαν διόλου πλαγιοφυλακτικὰ μέτρα τῆς τοποθεσίας ταύτης, τῆς ἄλλως τε τόσον περιωρισμένης ἐκτάσεως καὶ τόσον εὐκόλως ὑπερκερουμένης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐνδιάμεσος ὀργάνωσις κατὰ τὴν ἐξ 20 ὁλοκλήρων χιλιομέτρων ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν προκεχωρημένων θέσεων τῆς Ἐλασσόνος καὶ τῆς κυρίας ἀμυντικῆς γραμμῆς τοῦ Σαρανταπόρου, κατὰ παράβασιν πάσης τακτικῆς ἀρχῆς περὶ προκεχωρημένων θέσεων· συνεπῶς ἠδυνήθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ προελάσῃ ἀκωλύτως κατὰ τῆς κυρίας ἀμυντικῆς τοποθεσίας τοῦ Σαρανταπόρου.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Ἐλασσόνος ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Τὸ βορειότερον τμῆμα τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἡ πάλαι θεσσαλικὴ χώρα Περραιβία, ἥτις διὰ στρατηγικοὺς λόγους δὲν εἶχε παραχωρηθῆ ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας (τῷ 1881), κατελήφθη δὲ ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις διὰ τὴν περαιτέρω πολεμικὴν ἐνέργειαν. Εἶναι χώρα μεσόγειος καὶ ὀρεινή, περιβαλλομένη πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων, τῶν ὁποίων τὰ ὕψιστα διατείνονται πρὸς Β, (ὁ Ὄλυμπος, τὸ Τιτάριον καὶ τὰ Καμβούνια), ἀποτελοῦντα τὸν ὑδροκρίτην τῶν ποταμῶν Πηνειοῦ (Θεσσαλίας) καὶ Ἁλιάκμονος (Μακεδονίας). Οὕτω πρὸς Β. ὁρίζεται ὑπὸ τῶν μακεδονικῶν ἐπαρχιῶν Κατερίνης, Κοζάνης καὶ Γρεβενῶν, ΝΔ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας καὶ ΝΑ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου. Ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία ἔχει τὴν μορφὴν λεκάνης πληρουμένης ὑπὸ λόφων, τριτογενοῦς πιθανῶς διαπλάσεως. Τὰ ὕδατα συνέρχονται ἐξ ὅλων τῶν διευθύνσεων εἰς παραπόταμον τοῦ Πηνειοῦ, τὸν Τιταρήσιον ἢ Εὔρωπον (Ξεριᾶς), ὅστις διὰ διασφάγος κατὰ τὰ ΝΑ. ὅρια (τοῦ Δαμασίου καὶ τοῦ Μπουγαζίου) ἐξέρχεται εἰς τὴν θεσσαλικὴν πεδιάδα. Σπουδαιόταται εἶναι αἱ πρὸς τὴν Μακεδονίαν διὰ τῶν βορείων ὀρέων δίοδοι. Δυτικῶς τοῦ ὑψηλοῦ Ὀλύμπου ἀνοίγεται ἡ δίοδος τῆς Πέτρας διὰ διαβρωτικῆς διασφάγος (ὑψόμ. 805), δι' ἧς διέρχεται ὁδὸς (ἁμαξιτός, ἀλλὰ σήμερον ἐγκαταλελειμμένη) ἄγουσα εἰς Κατερίνην. Μεταξὺ δὲ τοῦ Τιταρίου καὶ τῶν Καμβουνίων (Ἀμάρβες) ἀνοίγεται ἡ τῆς Βολουστάνας (Κιλὶτ δερβὲν ἢ τοῦ Σαρανταπόρου) εἰς ὑψόμετρον 919 μ. Τὰ ὄρη Καμβούνια προεκτείνονται πρὸς Δ. εἰς τὸ ἄνωθεν τῆς Δεσκάτης ὄρος Βουνάσα, ἡ κωμόπολις ὅμως Δεσκάτα ὑπάγεται πολιτικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Γρεβενῶν. ΝΔ. ὑψοῦνται αἱ ἀνατολικαὶ διακλαδώσεις τῶν Χασίων ὀρέων, αἵτινες λήγουσιν εἰς τὸ ὄρος Κούτρα (ὑψόμ. 899). Ὡσαύτως, ἀνατολικῶς ἐκ τοῦ Ὀλύμπου προεκτείνεται ὁ χαμηλὸς Ὄλυμπος, ὅστις διασχίζεται εἰς τρεῖς διακλαδώσεις. Τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας ἐνταῦθα (σύνορα τῆς πρὸ τοῦ 1912 Ἑλλάδος) ἀκολουθοῦσι τὴν δυτικὴν διακλάδωσιν, ὅπου ὑψοῦνται τὸ Γοδαμὰν (1420 μ.), ἡ Κοκκινόπετρα (989 μ.) καὶ τὸ παρὰ τὴν Ἐλασσόνα παραδόξου μορφῆς Κουκούλι (1141 μ.), φερόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὀκτόλοφος, Ὀτόλοβος ἢ Ὀρθόλοφος. Νοτιώτερον καταπίπτει ἡ ὀροσειρὰ εἰς τὴν δίοδον τῆς Μελούνας (450 μ.), περαιτέρω δὲ τὰ ὄρη δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 900 μ.

Ἡ θεσσαλικὴ αὕτη ἐπαρχία δὲν εἶναι παραγωγικὴ ὡς ἡ λοιπὴ Θεσσαλία· μόνον μικρὰ λεκανοπέδια σχηματίζονται, τὸ τῆς Ἐλασσόνος (10 χλμ. μήκους), διαρρεόμενον κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον ὑπὸ τοῦ παραποτάμου τοῦ Τιταρησίου Ἐλασσονίτικου, καὶ τὸ εὐφορώτερον τῆς Ποταμιᾶς, νοτιώτερον (20 χιλιόμ. μήκους), ἔνθα ἑνοῦνται τὰ ποτάμια ταῦτα. Ἐν γένει δ' ἔχει ἄφθονα ὕδατα καὶ δάση κατὰ τὰ ὄρη. Παράγει δημητριακά, καπνόν, οἶνον, κάστανα, κάρυα, σήσαμον, γλυκάνισον, ἔχει δὲ καὶ κτηνοτροφίαν, μελισσοκομίαν καὶ σηροτροφίαν.

Ι. Σ. Σ.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Ἐλασσόνος διαιρεῖται εἰς 32 κοινότητας, ἀριθμοῦσα ἐν συνόλῳ 31.250 κατοίκους (ἄρρενας 15.908, θήλεις 15.342), τὰς ἑξῆς:

Ἁγίου Δημητρίου, Ἀμουρίου, Βαλανίδας, Βερδικούσης, Βλαχογιάννη, Βουβάλας, Βούρμπας, Γερανίων (τέως Δελινίτσης), *Γιαννωτῶν, Δαμασίου* (Δαμάσι, Δαμασούλι), *Δομενίκου, Δρυανόβου, Ἐλασσῶνος* (Ἐλασσών, Ἁγιονέρι, Μεριά, Ἐλευθεροχωράκι), *Καλλιθέας Ὀλύμπου, Καρυᾶς, Κοκκινοπλοῦ, Κονιατσῆς, Κρυόβρυσης* (τέως Πουλιάνας), *Λιβαδίου* (τέως Βλαχολιβάδου), *Λυκουδίου* (Λυκούδι, Πετρωτὸς τέως Μάλεσι), *Μαγούλας* (Μαγοῦλα, Παλαιόκαστρον), *Μεγάλου Ἐλευθεροχωρίου, Μυλόγουστας, Ὀλυμπιάδος, Πραιτωρίου, Πυθείου* (Πύθειον τέως Σέλος, Δολίχη τέως Δούχλιστα, Κοκκινόγι τέως Δεμιράδες), *Σαρανταπόρου* (τέως Γκλικόβου), *Σκαμνιᾶς, Στεφανοβούνου* (Στεφανόβουνον τέως Ἀραδοσίβια Ζεϊνέλ, Γαλανόβρυση τέως Ἀραδοσίβια Ὀρτᾶ, Σκόμεια), *Συκιᾶς* (Συκιά, Καλύβια, Ἁγ. Ἀναλήψεως, Λάπανα), *Τσαπουρνιᾶς* (Τσαπουρνιά, Φαρμάκι), *Τσαριτσάνης*.

Δ. Ε. Μ.

Ἐλασσῶνας ἢ ***Μπατόπουλος, Δημήτριος***. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἐλασσόνος τοῦ Ὀλύμπου. Ἀπὸ τοῦ 1810 ἠγωνίζετο ὡς καπετάνιος. Τῷ 1821 ἐπὶ κεφαλῆς Ὀλυμπίων ἐπολέμησεν ἐν Μακεδονίᾳ. Μετὰ ταῦτα κατῆλθεν εἰς τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς πολλὰς μάχας ὑπὸ τὸν Λιακατᾶν, τὸν Γρίβαν, τὸν Χατζηπέτρον καὶ τὸν Τζαβέλλαν. Τῷ 1833 κατετάχθη ὡς ὑπασπιστὴς τετραρχίας καὶ ἀπεστρατεύθη τῷ 1852. Μετὰ δύο ἔτη ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἀνταρτικοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν εἰσβολὴν τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τὸν Χατζηπέτρον προεχώρησε μέχρι Καλαμπάκας, εἰς τὴν μάχην τῆς ὁποίας ἔπεσε.

Γ. Δ. Κ.

ἐλαστικίδαι (οἱ) (Abietarideae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνοσπέρμων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

ἐλαστικίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐλαστίνη*.

ἐλαστικὸν (τό)· κατὰ παράλειψιν τοῦ *κόμμι* (βλ. λ.), κοιν. *λάστιχο*· || συνεκδ. τὸ ἐξ ἐλαστικοῦ παιδικὸν μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ῥίπτουσι λιθάρια κατὰ πτηνῶν, κυνῶν κ.τ.τ.: «τὸ χτύπησε μὲ τὸ λάστιχο»· || ταινία ὑφασμένη μετὰ νημάτων ἐλαστικοῦ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀναγκαίας διὰ τὴν χρῆσιν ἐλαστικότητος: «λάστιχο γιὰ καλτσοδέτες, —γιὰ ζώνη».

— **ἐλαστικὸν** (τὸ) *[Ὀρυκτολογ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον τοῦ *ἐλατερίτου* (βλ. λ.).

Γ. Κ. Ι.

ἐλαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων τὴν ἰδιότητα τῆς ἐλαστικότητος, ὁ μεταβαλλόμενος κατ' ὄγκον, ἰδίᾳ ὁ τανυόμενος καὶ πάλιν ἀποκαθιστάμενος: «τὸ δέρμα εἶναι ἐλαστικόν»· || μεταφ. «ἐλαστικὴ συνείδησις», «ἐλαστικὸς χαρακτήρ», ὁ προσαρμοζόμενος πρὸς τὰς ἑκάστοτε περιστάσεις, ὁ ὑποχωρητικός, ὁ μὴ συμπεριφερόμενος συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας ἠθικὰς ἀρχὰς (ἀπὸ τοῦ *ἐλαύνω*).

— **ἐλαστικὰ** ἢ ***συμπιεστὰ ῥευστὰ*** *[Ἀτμομηχ.]*. Τὰ ῥευστὰ σώματα διακρίνομεν εἰς ὑγρὰ ῥευστό, ἅτινα σχεδὸν δὲν ἐπιδέχονται συμπίεσιν, καὶ εἰς ἐλαστικὰ ἢ συμπιεστὰ ῥευστὰ ὡς ὀνομάζομεν τὰ ἀέρια καὶ τοὺς ἀτμοὺς ἢ ἐν γένει τὰ ἀερώδη σώματα λόγῳ τῆς κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικῆς αὐτῶν ἰδιότητος τοῦ συμπιεστοῦ.

Α. Μ.

— **ἐλαστικὴ** ***γραμμὴ*** *[Ἐφηρμ. Μηχ.]*. Δοκοῦ ἐπιβαρυνομένης ἐπὶ κάμψει καλεῖται ἐλαστικὴ γραμμὴ τὸ σχῆμα ὅπερ λαμβάνει ὁ ἄξων τῆς δοκοῦ μετὰ τὴν κάμψιν αὐτῆς. Ἐὰν ὁ ἄξων τῆς δοκοῦ ἀρχικῶς εἶναι εὐθύγραμμος, μετὰ τὴν ἐπενέργειαν τῶν βαρῶν λαμβάνει σχῆμα καμπύλης. Ἡ καμπύλη αὕτη ἢ ἡ ἐλαστικὴ γραμμὴ ἐν ἑκάστῳ σημείῳ αὐτῆς ἔχει ἐν γένει διάφορον ἀκτῖνα καμπυλότητος ρ, ὁριζομένην ἐκ τῆς σχέσεως $\frac{E.\Theta}{\rho} = M.$ (1), ἔνθα E παριστᾷ τὸ μέτρον ἐλαστικότητος τοῦ ὑλικοῦ ἐξ οὗ ἡ δοκός, Θ τὴν ῥοπὴν ἀδρανείας τῆς ἀντιστοίχου διατομῆς τῆς δοκοῦ ὡς πρὸς τὸν οὐδέτερον αὐτῆς ἄξονα καὶ M τὴν ἀντίστοιχον ῥοπὴν κάμψεως, ἣν ὑφίσταται ἡ ἐν λόγῳ διατομὴ ὑπὸ

Digitized by Google

τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω σχέσεως δοθέντος τοῦ Ε, δηλαδὴ τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ Θ, δηλαδὴ τῶν διαστάσεων τῆς δοκοῦ, καὶ τοῦ Μ, δηλαδὴ τῆς ἐπιβαρύνσεως αὐτῆς, εὑρίσκομεν τὴν ἀκτῖνα καμπυλότητος ρ τῆς ἐλαστικῆς γραμμῆς καὶ ἐκ τοῦ ρ τῇ βοηθείᾳ τῆς ἀναλύσεως αὐτὴν ταύτην τὴν ἐλαστικὴν γραμμήν, ὅ ἐστι τὴν παραμόρφωσιν τοῦ ἄξονος τῆς δοκοῦ. Διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν π. χ. περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ δοκὸς εἶναι κυλινδρικὴ καὶ ἐξ ὁμογενοῦς ὑλικοῦ, δηλαδή, Ε καὶ Θ σταθεραί, ἂν καὶ ἡ ῥοπὴ κάμψεως Μ εἶναι σταθερά, τότε ἐκ τῆς σχέσεως (1) προκύπτει καὶ ρ= σταθερόν, ἤτοι ἡ ἐλαστικὴ γραμμὴ εἶναι τόξον κύκλου. Δεχόμενοι τέλος ὅτι τὰ ἐπίπεδα τῶν διατομῶν τῆς δοκοῦ διατηροῦνται καμπτομένης τῆς δοκοῦ καὶ ὅτι καὶ μετὰ τὴν κάμψιν ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι κάθετα ἐπὶ τὸν ἄξονα τῆς δοκοῦ, δυνάμεθα ἐκ τῆς εὑρεθείσης ἐλαστικῆς γραμμῆς νὰ ὁρίσωμεν τελείως τὴν ὅλην παραμόρφωσιν τῆς δοκοῦ. Εἰς τοῦτο κυρίως συνίσταται ἡ σπουδαιότης τῆς ἐλαστικῆς γραμμῆς.

Ἀντίστοιχος εἶναι ἡ σημασία τῆς λεγομένης *γραμμῆς κάμψεως*, προκειμένου περὶ δοκῶν καμπύλου ἄξονος. Α. Μ.

—ἐλαστικὴ ***παραμόρφωσις*** *[Ἐφηρμ. Μηχ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ ἀλλαγὴ τοῦ σχήματος, ἥτις ἐπέρχεται εἰς ἑκάστην κατασκευὴν ἢ μέρος αὐτῆς συνεπείᾳ τῆς ἐπενεργείας ἐξωτερικῶν δυνάμεων καὶ λόγῳ τῆς *ἐλαστικότητος* τοῦ ὑλικοῦ. Ἐπειδὴ ἡ ἐλαστικότης τῶν διαφόρων ὑλικῶν κατασκευῆς (σιδήρου, λίθου, σκυροκονιάματος κτλ.) δὲν εἶναι τελεία, μέρος τῆς παραμορφώσεως παραμένει καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τῶν αἰτίων, ἅτινα τὴν προκαλοῦν. Ἐν ἄλλαις λέξεσι διακριτέον ἑκάστοτε τὴν *μόνιμον* ἀπὸ τὴν *ἐλαστικὴν* παραμόρφωσιν. Τὸ ἄθροισμα τῶν δύο τούτων ἀποτελεῖ τὴν ὅλην παραμόρφωσιν τοῦ ὑλικοῦ. Μεγάλης σημασίας εἶναι αἱ ἐλαστικαὶ παραμορφώσεις διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν στατικῶς ἀορίστων κατασκευῶν, ἐπειδὴ μόνον ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς παραμο φώσεις ταύτας ποριζόμεθα τὰς ἀναγκαίας ἐξισώσεις πρὸς ὁρισμὸν τῶν στατικῶς ἀοριστων μεγεθῶν. Προκειμένου περὶ δικτυωμάτων ἢ δικτυωτῶν φορέων αἱ ἐλαστικαὶ παραμορφώσεις συνίστανται εἰς ἀλλαγὴν τοῦ μήκους τῶν ῥάβδων, ἀλλαγὴν τῶν γωνιῶν τῶν τριγώνων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ δικτύωμα, και συνεπῶς εἰς μικρὰς μετακινήσεις τῶν κόμβων τῶν δικτυωμάτων. Προκειμένου περὶ ὁλοσώμων δοκῶν αἱ ἐλαστικαὶ παραμορφώσεις συνίστανται εἰς τὸ ὅτι δύο γειτονικαὶ διατομαὶ αὐτῶν ἀφ' ἑνὸς πλησιάζουν ἢ ἀπομακρύνονται λόγῳ τῶν καθέτων δυνάμεων καὶ ἀφ' ἑτέρου περιστρέφονται κατά τι λόγῳ τῶν ῥοπῶν κάμψεως τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων. Α. Μ.

—ἐλαστικὸν ***βάρος*** *[Ἐφηρμ. Μηχ.]*. Καλοῦνται ἐν τῇ στατικῇ τῶν κατασκευῶν *ἐλαστικὰ βάρη*, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν πραγματικῶν βαρῶν, μεγέθη τινὰ ὑπολογισμοῦ. Τὰ μεγέθη ταῦτα, θεωρούμενα ὡς παράλληλοι δυνάμεις, ἐπιτρέπουν τὴν σχετικῶς εὔκολον, γραφικήν, εὕρεσιν τοῦ ἀθροίσματος τῶν στατικῶν ῥοπῶν καὶ τῶν ῥοπῶν ἀδρανείας τῶν βαρῶν τούτων Ἀποφεύγονται οὕτω πολύπλοκοι ὑπολογισμοί. Ἡ ἔννοια τῶν ἐλαστικῶν βαρῶν εἰσήχθη εἰς τὴν Στατικὴν ὑπὸ τοῦ Culman καὶ τοῦ Mohr. Α. Μ.

— ἐλαστικὸν κόμμι· βλ. λ. *κόμμι*.

— ἐλαστικὸς ἱστὸς *[Ἀνατομ.]*. Ὁ *ἐλαστικὸς* ἢ *ὠχρὸς ἱστὸς* καταλέγεται μεταξὺ τῶν εἰδῶν τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ καὶ θεωρεῖται παραλλαγὴ τοῦ ἰνώδους συνδετικοῦ ἱστοῦ. Διακρίνεται δὲ διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν, αἵτινες εἶναι παχύτεραι τῶν συνδετικῶν καὶ πλατύτεραι καὶ συγκολλώμεναι πρὸς ἀλλήλας ἀπεργάζονται ἐλαστικοὺς ὑμένας διατρήτους, τοὺς *θυριδωτοὺς ὑμένας*. Ἀλλὰ καὶ μορφολογικῶς καὶ χημικῶς διαφέρουσιν αἱ ἐλαστικαὶ ἶνες τῶν συνδετικῶν. Ι. Π.

ἐλαστικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐλαστικοῦ (βλ. κατωτ.)· ‖ μεταφ. «ἡ ἐλαστικότης τῆς συνειδήσεως» ἡ ἰδιότης τοῦ νὰ προσαρμόζεταί τις εἰς τὰς περιστάσεις παρὰ τὴν ἠθικήν· ‖ ὑποχωρητικότης.

—*[Φυσ.]* Καλεῖται *ἐλαστικότης* ἡ τάσις τῶν στερεῶν σωμάτων νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν ἀρχικήν των κατάστασιν μετὰ ἐπισυμβᾶσαν ἀλλοίωσιν τοῦ σχήματος (παραμόρφωσιν) ἢ τῶν διαστάσεων. Ἐλαστικαὶ δράσεις παρατηροῦνται ἐπὶ παραδείγματι κατὰ τὴν βιαίαν ἐπιμήκυνσιν σύρματος ἢ παρομοίου σώματος. Οὕτως, ἐὰν σύρμα ἀργύρου μήκους 1 μέτρου καὶ τομῆς 1 τετραγωνικοῦ χιλιοστομέτρου στερεωθὲν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἐνέργειαν βάρους 1 χιλιογράμμου, ἐπιμηκύνεται κατὰ 0,14 χιλιοστόμετρα. Τὸ διπλάσιον βάρος ἐπιφέρει διπλασίαν, τὸ τριπλάσιον τριπλασίαν ἐπιμήκυνσιν κ.ο.κ. Ἡ ἐπιμήκυνσις ἑπομένως εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἔντασιν τῆς δρώσης δυνάμεως. Σύρμα ἀργύρου μήκους 2 μέτρων ἐπιμηκύνεται δι' ἐξαρτήσεως 1 χιλιογρ. κατὰ 0,28 χιλιοστόμετρα. Ἡ ἐπιμήκυνσις συνεπῶς εἶναι καὶ ἀνάλογος τοῦ μήκους τοῦ σύρματος. Τοῦτο ὅμως δὲν ἰσχύει δι' ὅλα τὰ σώματα, ὡς π.χ. διὰ τὸν χυτοσίδηρον, καὶ ἐπαληθεύεται μόνον ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων ἀναλογίας. Σύρμα ἀργύρου μήκους 1 μέτρου καὶ τομῆς 2 τετρ. χιλιοστομ. ἐπιμηκύνεται δι' ἐξαρτήσεως 1 χιλιογρ. μόνον κατὰ 0,07 χιλιοστόμετρα. Ἡ ὑπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως προκαλουμένη ἐπιμήκυνσις εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς τομῆς. Κατὰ τοὺς ἀνωτέρω κανόνας (νόμος τοῦ *Hooke*) ἡ ἐλαστικὴ συμπεριφορὰ σώματος ἐντὸς τῶν ὁρίων ἀναλογίας ὡς πρὸς ὡρισμένην δύναμιν ἕλξεως εἶναι τελείως γνωστή, ἐὰν εἶναι γνωστὸν τὸ κλάσμα τοῦ μήκους κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπιμηκύνεται τὸ σύρμα ἢ ἡ ῥάβδος τομῆς 1 τετραγ. χιλιοστομ. διὰ δυνάμεως ἕλξεως 1 χιλιογράμμου. Τὸ κλάσμα τοῦτο καλεῖται *συντελεστὴς ἐλαστικότητος*. Ὁ συντελεστὴς ἐλαστικότητος τοῦ ἀργύρου εἶναι 0,00014 (ἢ ἀκριβέστερον 1/7300). Λέγοντες *μέτρον ἐλαστικότητος* (ἢ *πρῶτον μέτρον*) νοοῦμεν τὴν ἀντίθετον τιμὴν τοῦ συντελεστοῦ ἐλαστικότητος, τοῦ ἀργύρου ἑπομένως εἶναι 7300. Τὸ μέτρον ἐλαστικότητος ἐκφράζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπαιτουμένων χιλιογράμμων διὰ τὴν ἐπιμήκυνσιν ῥάβδου τομῆς 1 τετραγ. χιλιοστομ. ἐκ τῆς οὐσίας ταύτης μέχρι τοῦ διπλασίου μήκους αὐτῆς, ἀδιάφορον ἂν τὸ σῶμα τοῦτο πρακτικῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιμηκυνθῇ μέχρι τοῦ μήκους τούτου. Τὸ καουτσοὺκ τοῦ ὁποίου τὸ μέτρον ἐλαστικότητος διὰ μικρὰς φορτίσεις εἶναι 0,07— 0,1 μόνον, θεωρεῖται κοινῶς ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν *ἐλαστικόν*. Ἀλλὰ τόσον ἡ ἐπιστήμη ὅσον καὶ ἡ τεχνικὴ θεωροῦν ὡς ἐξαιρετικῶς ἐλαστικὰ τὰ ἔχοντα μέγα μέτρον ἐλαστικότητος σώματα. Ὁ λόγος τῆς ἐπιμηκύνσεως πρὸς τὸ ἀρχικὸν μέγεθος καλεῖται *διαστολή*. Ἡ διαστολὴ ἐκφράζεται ὑπὸ τοῦ γινομένου ἑλκούσης δυνάμεως καὶ συντελεστοῦ ἐλαστικότητος ἢ τοῦ λόγου ἑλκούσης δυνάμεως καὶ μέτρου ἐλαστικότητος (βλ. καὶ λ. *ἀντοχὴ [Ἐφηρμ. Μηχ.]*). Κατὰ τὴν διαστολὴν ῥάβδου λαμβάνει χώραν ἐλάττωσις τῆς τομῆς της. Ἐὰν ἐπὶ ῥάβδου τινὸς ἐξασκηθῇ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μήκους της πίεσις, τότε ἡ ῥάβδος βραχύνεται κατὰ μέγεθος ἴσον πρὸς τὴν ἐπιμήκυνσιν ταύτης κατὰ τὴν ἕλξιν δυνάμεως ἴσης. Ἐὰν ἡ παραμορφοῦσα δύναμις τείνῃ ν' ἀποτάμῃ τμῆμα ἐκ τοῦ σώματος, ἀντιδρᾷ ἡ ἐλαστικότης ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀντιστάσεως καλουμένη *ἐλαστικότης ὀλισθήσεως*. Ὅπως ὁρίζεται ἡ ἐλαστικὴ συμπεριφορὰ τῶν τεινομένων σωμάτων διὰ τοῦ μέτρου ἐλαστικότητος, οὕτω καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν σωμάτων κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς τομῆς καθορίζεται διὰ τοῦ *μέτρου ὀλισθήσεως* (καλουμένου καὶ *δευτέρου μέτρου ἐλαστικότητος* ἢ *μέτρου παραμορφώσεως*). Ἡ ἐλαστικότης ὀλισθήσεως καλεῖται καὶ *ἐλαστικότης μορφῆς*, διότι κατὰ ταύτην ἀλλοιοῦται κατὰ κανόνα καὶ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ σώματος κατὰ τὰς ὀλισθήσεις. Ἡ ἐλαστικότης ἡ ἀναφαινομένη κατὰ τὴν στρέψιν σώματος (σύρματος) καλεῖται *ἐλαστικότης στρέψεως*. Ἡ δύναμις ἡ τείνουσα νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ σύρμα εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν εἶναι ἀνάλογος τοῦ γινομένου τῆς γωνίας στρέψεως καὶ τῆς τετάρτης δυνάμεως τῆς ἀκτῖνος τοῦ σύρματος καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ μήκους του. Ὁ συντελεστὴς ἀναλογίας, ὁ ὁποῖος θ' ἀντεστοίχει πρὸς τὸ μέτρον ἐλαστικότητος ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἐπιμηκύνσεων, καλεῖται *μέτρον στρέψεως* καὶ ἡ ἀντίστροφος τιμὴ τούτου *συντελεστὴς στρέψεως*. Κατ' ἀναλογίαν ἀναφαίνεται κατὰ τὴν περίπτωσιν κάμψεως ῥάβδου *ἐλαστικότης κάμψεως* μὲ τὸν ἀντιστοιχοῦντα *συντελεστὴν κάμψεως* καὶ *μέτρον κάμψεως*. Ἡ ἐλαστικότης ὄγκου ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ ὄγκου κατὰ πάσας συγχρόνως τὰς πλευρὰς σώματος διὰ πιέσεως ἢ ἕλξεως. Παρατηρεῖται αὕτη καὶ εἰς τὰ ὑγρὰ καὶ τὰ ἀέρια σώματα, ἀλλὰ τότε καλεῖται οὐχὶ ἐλαστικότης, ἀλλὰ *συμπιεστικότης*. Ὁ λόγος τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ὄγκου W ὡς πρὸς τὸν ἀρχικὸν ὄγκον v καλεῖται *συμπίεσις*. Εἶναι αὕτη ἀνάλογος πρὸς τὴν πίεσιν p καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς σταθερὰν C.

$$\frac{W}{v} = \frac{p}{C}$$

Ἡ σταθερὰ C καλεῖται *μέτρον συμπιέσεως* (ἢ *μέτρον ὄγκου, μέτρον ἐλαστικότητος ὄγκου*). Ἡ ἀντίστροφος τιμὴ τούτου καλεῖται *συντελεστὴς τῆς κυβικῆς συμπιεστικότητος*. Τὸ ἑκατομμυριαπλάσιον τούτου (p εἰς ἀτμοσφαίρας) ἔχει τὰς ἀκολούθους τιμάς: διὰ τὴν ὕαλον 1,6—2,9, διὰ τὸν ὀρείχαλκον 1,07, διὰ τὸν χάλυβα 0,68 καὶ διὰ τὸ ὀρυκτὸν ἅλας 4,2. Διὰ τὰ σώματα τὰ ἔχοντα διάφορον ἐσωτερικὴν κατασκευὴν κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις (*ἀνισότροπα, ἑτερότροπα, αἰολότροπα* σώματα), ὡς π.χ. τὸ ξύλον καὶ οἱ μὴ ἀνήκοντες εἰς τὸ κανονικὸν σύστημα κρύσταλλοι, δεικνύουν διαφορὰς τῆς ἐλαστικότητός των κατὰ τὰς διευθύνσεις. Τὰ ἐλαστικὰ σώματα δὲν λαμβάνουν κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων (ἐπιμήκυνσις, κάμψις, στρέψις κλπ.) ἀκαριαίως τὴν τελικήν των κατάστασιν, ἕνεκα τῆς *ἐλαστικῆς ὑστερήσεως*, ἀλλ' ὑφίστανται μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ὑπὸ μονίμως ἐπιδρωσῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων περαιτέρω ἀλλοιώσεις καὶ ἐπιστρέφουν, ἀφοῦ αἱ ἐξωτερικαὶ δυνάμεις παύσουν ἐπιδρῶσαι, μόνον μετὰ πάροδον χρόνου τινὸς εἰς τὴν ἀρχικήν των κατάστασιν.

Ἐὰν ἡ παραμόρφωσις διατηρῆται σταθερά, ἡ ἐλαστικὴ δύναμις ἐλαττοῦται σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Ἐπισυμβαίνει τότε *χαλάρωσις*. Ὁ διανυόμενος χρόνος μέχρις ὅτου ἡ ἐλαστικὴ δύναμις ἐλαττωθῇ εἰς τὸ 1/2,7183 τῆς ἀρχικῆς της τιμῆς (2,7183 εἶναι ἡ βάσις τοῦ φυσικοῦ λογαριθμικοῦ συστήματος) καλεῖται χρόνος χαλαρώσεως. Ἐὰν ἡ παραμορφοῦσα δύναμις ὑπερβῇ τὸ ὅριον ἀναλογίας, φθάνει τὴν τιμὴν τοῦ *ὁρίου τῆς ἐλαστικότητος*, ὁπότε καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐνεργοῦ δυνάμεως παραμένουν αἱ διαστάσεις ἢ ἡ μορφὴ τοῦ σώματος μονίμως παραμορφωμέναι. Κάτω τοῦ ὁρίου τῆς ἐλαστικότητος αὕτη εἶναι τελεία, ἄνω ὅμως τούτου ἡ ἐλαστικότης εἶναι ἀτελής. Τὸ ὅριον τῆς ἐλαστικότητος ἐπιτυγχάνεται εἰς σύρμα ἀργύρου 1 τετραγ. χιλιοστομ. δι' ἐξαρτήσεως βάρους 10 χιλιογράμμων. Τὸ μηχανικὸν ἔργον, τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν παραγωγὴν ἐλαστικῆς παραμορφώσεως, καλεῖται *ἔργον παραμορφώσεως*, συγκρατεῖται ὑπὸ τοῦ σώματος ὡς *ἐνέργεια* ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐλαστικῆς τάσεως καὶ δύναται κατὰ τὴν ἄρσιν τῆς παραμορφώσεως νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν παραγωγὴν ἔργου. Ἕνεκα ὅμως τῆς ὑπὸ τῆς ἐλαστικῆς ὑστερήσεως προκαλουμένης ἐσωτερικῆς τριβῆς δύναται νὰ ἐπανακερδηθῇ μόνον ἐν μέρει τὸ ἔργον παραμορφώσεως, μετατρεπόμενον μερικῶς εἰς θερμότητα. ΑΝ. Δ.

—ἐλαστικότης ***τῶν ἀγγείων*** *[Φυσ.]* Αἱ ἀρτηρίαι ἀποτελοῦνται ἐξ ἐλαστικῶν καὶ μυϊκῶν ἱστῶν. Καὶ αἱ μὲν μεγάλαι ἀρτηρίαι περιέχουσιν ἐλαστικὸν ἱστόν, αἱ μέσαι περιέχουν ἐξ ἴσου ἐλαστικὸν καὶ μυϊκὸν ἱστόν, αἱ δὲ μικραὶ κυρίως μυϊκὸν ἱστόν. Αἱ ἐλαστικαὶ ἶνες τοῦ ἐλαστικοῦ ἱστοῦ ἀναστομούμεναι πρὸς ἀλλήλας σχηματίζουσι δίκτυον, αἱ δὲ μυϊκαὶ περιβάλλουσι κυκλοτερῶς τὸν αὐλὸν τοῦ ἀγγείου. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν ἐξαρτᾶται ἡ ἐλαστικότης τῶν ἀγγείων, ἐκ δὲ τῶν μυϊκῶν ἡ συσταλτικότης αὐτῶν. Ἕνεκα τῆς ἐλαστικότητος αἱ ἀρτηρίαι διατείνονται καὶ κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πάχος. Ἐὰν ἀποκόψωμεν τεμάχιον ἀρτηρίας καὶ ἐξαρτήσωμεν διάφορα βάρη, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο θὰ διαταθῇ, ἡ διάτασιν ὅμως δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ βάρος ὅπερ διατείνει αὐτό, ἀλλ' αὕτη περαιτέρω αὐξάνει ὀλιγώτερον παρ' ὅ,τι αὐξάνει τὸ βάρος ὅπερ διατείνει αὐτό· ἡ καμπύλη δὲ τῆς διατάσεως ὁμοιάζει πρὸς ὑπερβολήν. Ἡ κατὰ πάχος ἢ κατ' ὄγκον ἢ ἡ κυβικὴ διάτασις τῶν ἀρτηριῶν εἰς διάφορον ἐσωτερικὴν πίεσιν ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Διότι ὅταν ἡ ἀρτηριακὴ πίεσις εἶναι μεγάλη, πᾶσα αὔξησις τῆς ἐξωθουμένης ποσότητος αἵματος ἐκ τῆς καρδίας θὰ προκαλέσῃ αὔξησιν τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος καὶ τῆς ἐργασίας τῆς καρδίας. Αἱ ἀρτηρίαι ἐν τῷ σώματι εἶναι λίαν διατεταμέναι, σμικρύνονται δὲ ἐὰν ἐξαχθῶσι τοῦ σώματος μετὰ τὸν θάνατον. Ἡ ἐλαστικότης τῶν ἀρτηριῶν εἶναι τελεία, ἤτοι αἱ ἀρτηρίαι, ἐὰν αὐξηθῇ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν πίεσις, ἐπανέρχωνται εἰς τὸν πρότερον αὐτῶν ὄγκον, ἐὰν παύσῃ ἡ πίεσις. Αἱ ἀρτηρίαι ἔχουσι μεγίστην στερεότητα, καθ' ὅσον πρὸς διάρρηξιν αὐτῶν ἀπαιτεῖται πολὺ μεγαλυτέρα πίεσις ἢ ὅση εἶναι ἡ πίεσις τοῦ αἵματος ἐντὸς αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως ἵνα ἐπέλθῃ ῥῆξις τῆς καρωτίδος τοῦ ἀνθρώπου πρέπει ἡ ἔσω πίεσις νὰ αὐξηθῇ κατὰ 7—8 ἀτμοσφαίρας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνήθης πίεσις εἶναι 1/4 ἀτμοσφαίρας, ἕπεται ὅτι διὰ νὰ ἐπέλθῃ ῥῆξις πρέπει νὰ αὐξηθῇ ἡ ἔσω πίεσις κατὰ 32 φορὰς τῆς συνήθους. Τούτου ἕνεκα οὐδέποτε ἐπέρχεται ῥῆξις τῶν ἀρτηριῶν ἕνεκεν μεγάλης ἀρτηριακῆς πιέσεως, ἐκτὸς ἐὰν αὗται ἔχωσι πάθει ἀλλοίωσίν τινα.

Ἡ ἐλαστικότης αὕτη τῶν ἀγγείων ἔχει μεγίστην χρησιμότητα εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, διότι τὸ αἷμα ὑπὸ τῆς καρδίας ἐξωθεῖται οὐχὶ συνεχῶς ἀλλὰ περιοδικῶς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς μικρὰς ἀρτηρίας καὶ κυρίως εἰς τὰ τριχοειδῆ ὑπάρχει μεγίστη ἀντίστασις, ἥτις ἀντιτάσσεται εἰς τὴν ῥοὴν τοῦ αἵματος κατὰ πάντα καρδιακὸν παλμόν, τὸ τοίχωμα τῶν ἀρτηριῶν διατείνεται ὑπὸ τοῦ αἵματος· μετὰ τὴν παῦσιν ὅμως τῆς ἐξωθήσεως αἱ διαταθεῖσαι ἀρτηρίαι ἀνακτῶσι τὸ πρότερον αὐτῶν εὖρος καὶ ὠθοῦσι τὸ αἷμα πρὸς τὰ τριχοειδῆ καὶ κατὰ τὴν διαστολήν, οὕτω δὲ ἡ ῥοὴ τοῦ αἵματος εἶναι συνεχής, δηλαδὴ γίνεται καὶ εἰς τὸ διάλειμμα μεταξὺ δύο συστολῶν· ἀλλ' ἡ ἐλαστικότης τῶν ἀγγείων ἔχει μεγάλην σημασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν τῆς καρδίας. Διότι ἐὰν τὰ τοιχώματα τῶν ἀγγείων ἦσαν σκληρά, ἔπρεπεν ἡ καρδία νὰ καταβάλῃ τόσην δύναμιν διὰ νὰ ὠθήσῃ τὸ ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ὑπάρχον αἷμα πρὸς τὰ πρόσω, ὥστε νὰ καταλάβῃ ἐν αὐταῖς χῶρον τὸ αἷμα, ὅπερ ἐξωθεῖται κατὰ πᾶσαν συστολὴν αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἀρτηρίαι εἶναι ἐλαστικαί, τὸ αἷμα ὅπερ ἐξωθεῖ ἡ καρδία διευρύνει τὰς μεγάλας ἀρτηρίας καὶ ὑποδέχονται μεγάλην ποσότητα αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον κατόπιν αὗται ὠθοῦσι πρὸς τὰ τριχοειδῆ ἕνεκα τῆς ἐλαστικότητος αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐργασία τὴν ὁποίαν τελεῖ ἡ καρδία εἶναι πολὺ μικροτέρα παρὰ ἐὰν τὰ τοιχώματα τῶν ἀγγείων ἦσαν σκληρά. Ι. Ν. Ν.

(Περὶ τῆς ἐλαστικότητος τῶν μυῶν βλ. μῦς.)

— ἐλαστικότητος ***βαθμὸς*** *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως

Digitized by Google

ἀριθμὸς ἐκφράζων τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται μεταξὺ τῆς πραγματικῆς ἐλαστικότητος σώματός τινος πρὸς τὴν τελείαν ἐλαστικότητα αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα, σῶμα τελείως ἐλαστικὸν θὰ εἶχεν ὡς βαθμὸν ἐλαστικότητος τὴν μονάδα, σῶμα δὲ τελείως μὴ ἐλαστικόν, δηλαδὴ τελείως πλαστικόν, θὰ εἶχεν ὡς βαθμὸν ἐλαστικότητος τὸ μηδέν. ΑΝ. Δ.

— **ἐλαστικότητος** ***ὅριον*** *[Φυσ.]*. Καλεῖται ὅριον ἐλαστικότητος, τάσεως, πιέσεως, τομῆς κλπ., ἡ ἀπαιτουμένη δύναμις κατὰ τὴν μονάδα τῆς ἐπιφανείας, δι' ὑπερβάσεως τῆς ὁποίας προκαλεῖται μόνιμος ἀλλοίωσις τοῦ σχήματος, ἐνῷ δι' ἐφαρμογῆς κατά τι μικροτέρας τὰ σώματα θὰ ἔπρεπε ν' ἀνακτοῦν τελείως τὴν ἀρχικήν των κατάστασιν. Ἡ σπουδὴ τοῦ ὁρίου ἐλαστικότητος ἔχει μεγίστην τεχνικὴν σημασίαν, διότι εἰς πλείστας ἐφαρμογὰς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμβαίνουν μόνιμοι ἀλλοιώσεις τοῦ σχήματος, εἰς ἄλλας δέ, ὅπου μικραὶ τοιαῦται δὲν βλάπτουν, εἶναι δυνατὸν ἐπανειλημμέναι μόνιμοι ἀλλοιώσεις ἀντιθέτου φορᾶς νὰ ἄγαγουν εἰς θραῦσιν. ΑΝ. Δ.

— **ἐλαστικότητος** ***σταθεραὶ*** *['Εφηρμ. Μηχ.]*. Καλοῦνται οὕτω ἐν γένει οἱ συντελεσταί, οἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν σχέσεων μεταξὺ συνεχῶν τάσεων καὶ συνεχῶν μετακινήσεων σημείου τινὸς Μ τοῦ ὑπὸ δυνάμεων ἐπιβαρυνομένου σώματος. Α. Μ.

ἐλαστίνη ἢ *ἐλαστικίνη* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι *πρωτεΐνη* ἀπαντῶσα εἰς τοὺς ἐλαστικοὺς καὶ συνδετικοὺς ἱστοὺς τῶν ἀνωτέρων ζῴων. Περιέχει μεγάλην ποσότητα *λευκίνης* καὶ *γλυκοκόλλης*, ἐλαχίστην δὲ *κυστίνης*. Χημικῶς ἀποτελεῖται ἐκ 54% ἄνθρακος, 7% ὑδρογόνου, 16,5% ἀζώτου, 22% ὀξυγόνου καὶ 0,15—0 60% θείου. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὰ συνήθη διαλυτικὰ ὑγρά, ὕδωρ, ἀλκοόλην, αἰθέρα κλπ., προσβαλλομένη δυσκόλως ὑπὸ ὀξέων καὶ ἀλκαλίων. Δὲν εἶναι εἰσέτι ἐξηκριβωμένον ἂν ἡ ἐλαστίνη εἶναι ἑνιαῖον σῶμα ἢ μεῖγμα πλειόνων ὁμοιειδῶν ἑνώσεων. Σ. Γ.

ἔλαστρον (τὸ) *[Μηχανολ.]*. Μηχάνημα χρησιμεῦον διὰ τὴν ἔλασιν ὄγκων σιδήρου ἢ πλακῶν πρὸς παρασκευὴν λεπτῶν ἐπιπέδων ἐλασμάτων, δοκῶν, συρμάτων κτλ. Τὸ ἁπλούστερον τῶν τοιούτων μηχανημάτων ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σιδη-

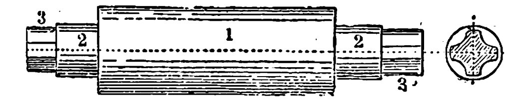

Σχ. 1. *Κύλινδρος ἐλάστρου.*

ρούς κυλίνδρους, ὡς ὁ παριστάμενος ὑπὸ τοῦ σχ. 1, ἐν ᾧ 1 παριστᾷ τὸ ἐργαζόμενον κυλινδρικὸν τμῆμα, 2 τοὺς στροφεῖς ἑδράσεως καὶ 3 λαβὰς μεταδόσεως τῆς κινήσεως. Οἱ δύο τοιοῦτοι κύλινδροι ἑδράζονται ἐπὶ κοινοῦ ἰκριώματος διατιθέμενοι ὁ εἷς ὑπὲρ τὸν ἕτερον παραλλήλως. Στρεφομένων τῶν δύο κυλίνδρων ἀντιθέτως (σχ.2) προσάγεται ἀριστερὰ μεταξὺ αὐτῶν ὁ πρὸς ἔλασιν ὄγκος τοῦ σιδήρου ἐν λευκοπύρῳ καταστάσει, ὁπόθεν παρασύρεται οὗτος λόγῳ τῆς τριβῆς, συμπιέζεται καὶ πλάσσεται εἰς ἔλασμα πάχους ὁμοιομόρφου καὶ ἴσου πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν δύο κυλινδρικῶν ἐπιφανειῶν. Τὸ οὕτω δεξιὰ τῶν κυλίνδρων ἀπολαμβανόμενον ἔλασμα πρέπει νὰ διέλθῃ ἐπανειλημμένως διὰ τῶν κυλίνδρων, διὰ νὰ λάβῃ τὸ ἀπαιτούμενον πάχος. Μεθ' ἑκάστην δίοδον ὁ ἀνώτερος κύλινδρος διὰ καταλλήλου διατάξεως (σχ. 4) μετατίθεται ἐν τοῖς ἑδράνοις αὐτοῦ, πλησιάζων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὸν κατώτερον. Ὅλαι ὅμως αἱ δίοδοι πρέπει φυσικὰ νὰ γίνουν κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ἐνταῦθα ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχέως πρὸς ἀποφυγὴν ἀπωλειῶν θερμότητος διὰ τὴν ἐπαναθέρμανσιν τοῦ ψυχομένου σιδήρου. Ὁ ἀπαραίτητος αὐτὸς ὅρος δὲν πληροῦται διὰ τοῦ ἁπλοῦ, ὡς τὸ περιγραφέν, ἐλάστρου, διότι μεθ' ἑκάστην δίοδον πρὸς τὰ δεξιὰ πρέπει νὰ ἐπαναφέρεται τὸ βάρος τοῦ ἐπεξεργαζομένου μετάλλου ἀριστερᾷ τῶν κυλίνδρων, διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἔναρξις τῆς ἑπομένης διόδου. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου χρησιμοποιοῦνται τὰ λεγόμενα *ἀναστρέψιμα ἔλαστρα*, τῶν ὁποίων οἱ κύλινδροι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀλλάσσουν κατὰ βούλησιν διεύθυνσιν περιστροφῆς. Τοιουτοτρόπως ὁ χρόνος καὶ τὸ ἔργον τῆς μεταφορᾶς τοῦ μετάλλου μεθ' ἑκάστην δίοδον οἰκονομεῖται. Ἡ αὐτὴ οἰκονομία ἐπιδιώκεται διὰ τῶν *τριπλῶν ἐλάστρων* (Triowalzwerke), ἅτινα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τρεῖς ὑπερκειμένους παραλλήλους κυλίνδρους στρε-

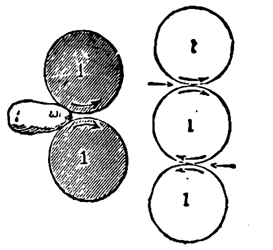

Σχ. 2 καὶ 3. *Διπλοῦν* (ἀριστερὰ) *καὶ τριπλοῦν* (δεξιὰ) *ἔλαστρον.*

φομένους ὡς δεικνύει τὸ σχ. 3 καὶ ἑδραζομένοις ἐπὶ κοινοῦ ἰκριώματος. Τὰ τοιαῦτα ἔλαστρα ἔχουν ἀπέναντι τῶν ἀναστρεψίμων τὸ προτέρημα, ὅτι

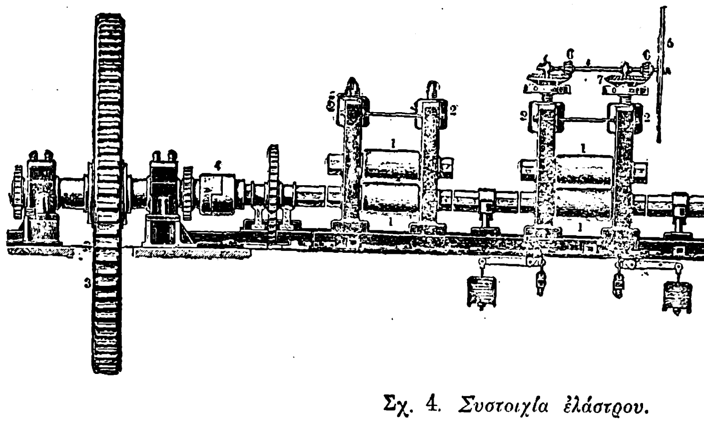

Σχ. 4. *Συστοιχία ἐλάστρου.*

δι' αὐτὰ περιττεύει ὁ μηχανισμὸς ἀναστροφῆς τῆς κινήσεως, μεθ' ἑκάστην ὅμως δίοδον τοῦ σιδήρου διὰ τοῦ κάτω ζεύγους τῶν κυλίνδρων πρέπει οὗτος νὰ ἀνυψωθῇ μέχρι τῆς στάθμης τοῦ ἄνω ζεύγους. Διὰ τοῦτο πρὸς παρασκευὴν πολὺ βαρειῶν πλακῶν π. χ. θωράκων, χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀναστρέψιμα ἔλαστρα. Πρὸς παρασκευὴν λε-

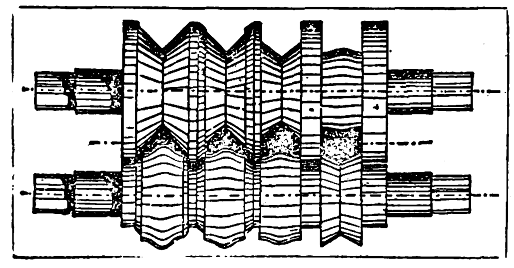

Σχ. 5. *Ἔλαστρον δοκοῦ Τ.*

πτῶν ἐλασμάτων ὁ σίδηρος διέρχεται διὰ σειρᾶς ἐλάστρων δύο μέχρι τεσσάρων, ἀποτελούντων συστοιχίαν (σχ. 4), ἐν ᾗ 1 παριστᾷ τοὺς κυλίνδρους ἑδραζομένους ἐπὶ ὀρθοστατῶν 2, οἵτινες κοχλιοῦνται ἐπὶ κοινῆς βάσεως. Οἱ κατώτεροι κύλινδροι τῶν ἐλάστρων συνδέονται πρὸς ἀλλήλους διὰ δακτυλίων καὶ κινοῦνται διὰ τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ 3. Διὰ τὴν στασιοποίησιν τῶν ἐλάστρων χρησιμεύει ὁ λύσιμος σύνδεσμος 4. Οἱ ἀνώτεροι κύλινδροι κινοῦνται παρασυρόμενοι ἀπὸ τοὺς κάτω διὰ τῆς τριβῆς καὶ μετατίθενται μεθ' ἑκάστην δίοδον πλησιάζοντες πρὸς τοὺς κάτω, τῇ βοηθείᾳ χειρο-

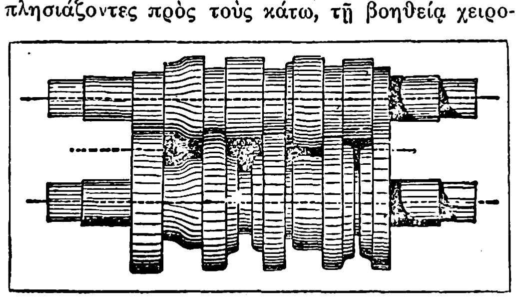

Σχ. 6. *Ἔλαστρον γωνιακῶν ἐλασμάτων.*

τροχοῦ 5 καὶ τῶν ὀδοντωτῶν τροχῶν 6, 7. Ὁμοίως παρασκευάζονται αἱ διαφόρων διατομῶν δοκοί, δι' ἐλάστρων, τῶν ὁποίων αἱ στρεφόμεναι ἐπιφάνειαι ἔχουν ἀντιστοίχους πρὸς τὰς ἐπιδιωκομένας μορφάς. Οὕτω τὸ σχ. 5 παριστᾷ ἔλαστρον, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου παρασκευάζονται δοκοὶ διατομῆς Τ. Τὸ σχ. 6 παριστᾷ ἔλαστρον διὰ τὴν παρασκευὴν γωνιακῶν λεγομένων ἐλασμάτων. Διὰ τῶν ἐλάστρων τούτων ὁ διατιθέμενος ἐπιμήκης ὄγκος διαπύρου σιδήρου διερχόμενος διὰ διαδοχικῶν διόδων ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ λαμβάνει τὴν μνημονευθεῖσαν μορφήν. Α. Μ.

ἔλατα, ἢ *ἐλάτια* (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *ἐλάτη* (Abies).

Ἔλατα *[Γεωγρ.]* βλ.λ. Ἐλάτη.

ἐλατάκι (τό)· ὑποκρ. τοῦ ἔλατο, μικρὰ ἐλάτη.

ἐλατάκια (τά). Καλοῦνται οὕτω δοκοὶ ξύλιναι ἐκ μὴ τετραγωνισμένων κορμῶν ῥητινωδῶν δένδρων, χρησιμοποιούμεναι ἐν τῇ οἰκοδομικῇ διὰ τὴν ὑποστήριξιν ξυλοτύπων σκυροκονιάματος καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν στεγῶν, ὡς πτέρνες, μάνες, ψαλίδια. Ἐν γένει ἐλατάκια εἶναι ἡ κοινῶς λεγομένη μαύρη ἢ πριστὴ ξυλεία. Α. Μ.

Ἐλαταριὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 396. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λαμπανίτσα.* Δ. Ε. Μ.

Ἐλάτας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βιθυνίας *(Πτολεμ.* Γ, β, 1) ἐκβάλλων ΝΔ τῆς Ἡρακλείας, καὶ ὕφορμος πρὸς τὴν ἐκβολὴν (βλ. λ. *Ἔλαιος).*

Ἐλάτεια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ σημαντικωτάτη τῆς Φωκίδος πόλις, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Ἐλάτου*, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρκάδος, ὁ ὁποῖος προήσπισε τοὺς Δελφοὺς κατὰ τῶν Φλεγύων. Δῃωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἐπανιδρύθη μετὰ ταῦτα. Τῷ 426 π.Χ. σεισμὸς κατέρριψε μέρος αὐτῆς *(Στράβ.* 1,60). Ἡ κατάληψις ταύτης ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Β' ἀπεκάλυψε τὰ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος σχέδια αὐτοῦ. Ἀντέστη κατὰ τοῦ Κασσάνδρου, ἀλλ' ἐκυριεύθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ υἱοῦ τοῦ Δημητρίου. Τῷ 198 π. Χ. περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων. Τῷ 86—85 ἀντετάχθη ἀποτελεσματικῶς καὶ ἐνδόξως κατὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτου Ταξίλου. Ἐν αὐτῇ ἀναφέρεται ἀγορά, ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, θέατρον μετὰ χαλκοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς *(Παυσ.* 10,34), ἐγγὺς δὲ πρὸς τὸ ΒΑ κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Κραναίας Ἀθηνᾶς. Γ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **Ἐλάτεια** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Πελασγιώτιδος χώρας, κειμένη εἰς τὴν Δ. εἴσοδον τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ.

— **Ἐλάτεια** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν τεσσάρων πόλεων τῆς ἐν Ἠπείρῳ Κασσωπίας χώρας, τὴν ὁποίαν Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν Ἀλεξάνδρου. Ἔκειτο εἰς τὴν ΝΔ ἄκραν τῆς Ἠπείρου, ἄγνωστον ἀκριβῶς ποῦ. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν τοποθετεῖται μεταξὺ τῆς Δ ὄχθης τοῦ Ἀχέροντος καὶ τῆς Νικοπόλεως, ὅπου περίπου ἡ σημερινὴ Ῥινιάσα.

— **Ἐλάτεια** (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐλατείας τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος. Κάτ. (1928) 1719. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δραχμάνι.*

— **Ἐλάτεια** (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 528. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μικρὸ Κεσερλί.*

—**Ἐλατείας, τέως δῆμος**—. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος 9 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀνθοχωρίου* (τέως Μπέλεσι), *Ἐλατείας* (τέως Δραχμανίου), *Λευκοχωρίου* (τέως Μανεσίου), *Μπεσχενίου, Παναγίτσας* (τέως Σουλίμπεη) καὶ *Σφάκας.* Δ. Ε. Μ.

ἐλατερίτης ἢ **ἐλατηρίτης** (ὁ) (Elaterit) *['Ορυκτολ.]* Εἶδος ὀρυκτοῦ κηροῦ ἐλαστικοῦ, ὁ ὁποῖος διακρίνεται ἀπὸ τὸν *ὀζοκηρίτην* κυρίως μόνον διότι εἶναι ἐλαστικός. Εὑρίσκεται εἰς φλέβας εἰς τὸ Derbyshire, Montrélais παρὰ τὴν Nantes. Γ. Κ. Γ.

Ἐλ-'Ατέφ (El-Ateuf) *[Γεωγρ.]*. Ὄασις τῆς ἀλγερινῆς Σαχάρας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἀδελφότητα τῆς βαρβαρικῆς φυλῆς τῶν Μουζαβιτῶν ἢ Μπένι-Μζάμπ. Κάτ. 2.500. —Μ.

ἐλάτη (ἡ) (Abies) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωνοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πιτυΐδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα δασικά, ἀειθαλῆ, πανύψηλα· τὸ ὕψος εἰδῶν τινων δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 100 μέτρα μὲ κορμὸν εὐθυτενῆ. Οἱ κλάδοι τῶν δένδρων τούτων εἶναι διατεταγμένοι πλαγίως καὶ φέρουσι φύλλα βελονοειδῆ, πλατέα, ὧν τὸ μῆκος φθάνει τὰ 8 περίπου ἑκατοστόμετρα. Κατὰ τὴν κάτω αὐτῶν ἐπιφάνειαν τὰ φύλλα ἐνίοτε παρουσιάζουσι δύο λευκὰς γραμμάς, αἵτινες ὀφείλονται εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν πολυπληθῶν στομάτων τοῦ φύλλου.

Εἴδη. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 25 εἴδη, πάντα ἀπαντῶντα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ φυόμενα κυρίως εἰς ὀρεινοὺς τόπους.

Ἐν *Εὐρώπῃ* ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς εἴδη : *Ἐλάτη ἡ κτενοειδὴς* (Abies pectinata), ἥτις ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ νότια Πυρηναῖα, τὴν Κορσικήν, τὴν Σικε-

Digitized by Google

λίαν, παρ' ἡμῖν ἰδίως ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, καὶ παρὰ τὸν Καύκασον. Εἰς τὰ Πυρηναῖα ἡ ἐλάτη ἡ κτενοειδὴς εὑρίσκεται καὶ εἰς ὕψος 2.000 μέτρων, ἐνῷ εἰς τὰς Ἄλπεις δὲν ἀπαντᾷ πέραν τοῦ ὕψους τῶν 1.300 μέτρων.

Παρ' *ἡμῖν* ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς εἴδη: *Ἐλάτη ἡ κεφαλληνιακὴ* (Abies cephalonica), *ἐλάτη ἡ παναχαϊκὴ* (Abies panachaica), *ἐλάτη ἡ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας* (Abies reginae Amaliae) καὶ *ἐλάτη ἡ τοῦ Ἀπόλλωνος* (Abies Apollonis). Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος εἶναι τὸ πλέον διαδεδομένον εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς ὕψος μέχρι 1.200 μέτρων. Ὁ Θεόφραστος, περιγράφων τὸ εἶδος, καλεῖ τοῦτο ἄγριον, φιλόψυχρον, οὐ δεχόμενον θεραπείαν, ἰσχυρόν, παλίσκιον, ἀείφυλλον, φυόμενον ἀπὸ σπέρματος μόνον, αὐξητικὸν εἰς μῆκος κτλ.». Παρ' ἡμῖν τὰ δένδρα ταῦτα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἔλατοι* ἢ *ἔλατα*.

Εἰς τὴν *Ἀσίαν* ἀπαντῶσι τὰ δένδρα ταῦτα, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Σιβηρίᾳ, Ἰαπωνίᾳ καὶ περὶ τὰ Ἱμαλάϊα ὄρη.

Εἰς τὴν *Ἀφρικὴν* καὶ κυρίως ἐν Ἀλγερίᾳ ἀπαντᾷ τὸ εἶδος *ἐλάτη ἡ νουμιδικὴ* (Abies numidica).

Ἐν *Ἀμερικῇ* ἀπαντῶσι πλεῖστα ὅσα εἴδη, ἡ *ἐλάτη ἡ ἱερὰ* (Abies religiosa) ἐν Μεξικῷ, ἡ *ἐλάτη ἡ εὐγενὴς* (Abies nobilis) ἐν Καλιφορνίᾳ, ἡ *ἐλάτη ἡ πολύχρους* (Abies variegata) εἰς τὰ ὄρη τοῦ Κολοράδο καὶ τῆς Καλιφορνίας, ἡ *ἐλάτη ἡ ἀξιέραστος* (Abies amabilis) εἰς τὴν Κολομβίαν, ἡ *ἐλάτη ἡ φρασέριος* (Abies fraserii) εἰς τὰς Καρολίνας νήσους, ἡ *ἐλάτη ἡ βράκτειος* (Abies brateata) εἰς τὰς Ἄνδεις καὶ τὴν Ἁγίαν Λουκίαν, ἡ *ἐλάτη ἡ μεγαλοπρεπὴς* (Abies magnifica) ἀπὸ τοῦ Κολοράδου μέχρι τῆς Καλιφορνίας, κλπ.

Καλλιέργεια. Πλεῖστα ἀμερικανικὰ εἴδη ἐλάτης δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ

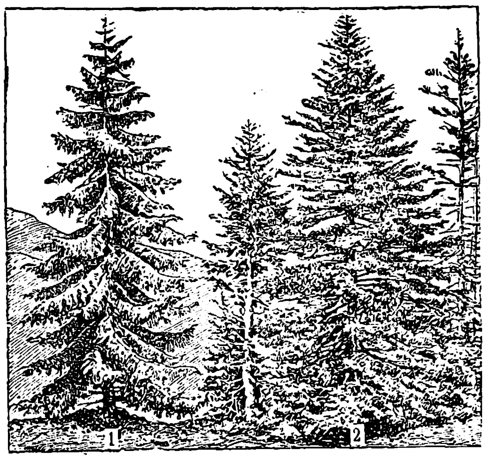

Διάφορα εἴδη ἐλάτης.
[1=Ἐλάτη ἡ Νορβηγική.—2=Ἐλάτη ἡ κτενοειδής.]

πολλαπλασιασμὸς γίνεται διὰ σπερμάτων, ἅτινα δέον νὰ σπείρωνται ἐν δοχείοις ἢ ἐν τῷ ἐδάφει, ὅπερ νὰ προφυλάσσεται καταλλήλως ὑπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν καὶ νὰ διατηρῆται διαρκῶς δροσερόν. Ἡ βλάστησις λαμβάνει χώραν ἑβδομάδας τινὰς μετὰ τὴν σποράν. Μετὰ ἓν ἔτος τὸ νεαρὸν φυτὸν ἐκ τοῦ δοχείου ἢ τοῦ προφυλασσομένου ἐδάφους μεταφέρεται εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυτῶν τούτων εἶναι βραδυτάτη. Ἕκαστον ἔτος ἀναφαίνεται καὶ εἷς πλάγιος κλάδος. Αἱ ἐλάται εὐδοκιμοῦσι κυρίως εἰς πυριτικὰ καὶ βαθέα ἐδάφη. Οὐδέποτε πρέπει νὰ κλαδεύωνται, ἀλλὰ μόνον νὰ ἀποκαθαίρωνται τῶν ξηρῶν ἢ βεβλαμμένων κλάδων των.

Ἀσθένειαι. Αἱ ἐλάται προσβάλλονται ὑπὸ πλείστων εἰδῶν μυκήτων, οἵτινες ἐνίοτε ἐπιφέρουσι σοβαρὰς βλάβας καὶ καθιστῶσι τὰ δένδρα ταῦτα σχεδὸν ἄχρηστα πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Συνήθως προσβάλλονται ὑπὸ κρυπτογαμικῆς τινος νόσου, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν μύκητός τινος τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀσκομυκήτων, τῆς *πεσταλοζίας*, ἥτις καταστρέφει τὸν κορμὸν τῆς ἐλάτης μέχρι τῆς ἐντεριώνης καὶ πολλάκις ἐπιφέρει καὶ τὸν θάνατον τοῦ δένδρου. Τὰ φύλλα προσβάλλονται ὑπὸ ἑτέρου μύκητος, τοῦ *λοφοδέρμα*, ὅστις προκαλεῖ καὶ τὴν ἀθρόαν πτῶσιν τούτων. Ἐπίσης πολλὰ εἴδη βασιδιομυκήτων ἐπιφέρουσι διαφόρους καταστροφὰς εἰς διάφορα μόρια τοῦ φυτοῦ, κορμόν, κλάδους, φύλλα, καὶ καθιστῶσι τὰ δένδρα ταῦτα ἀκατάλληλα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς ἐκμετάλλευσιν.

Χρῆσις. Αἱ ἐλάται χρησιμοποιοῦνται διαφοροτρόπως, καὶ κυρίως διὰ τὸ ξύλον των, ὅπερ εἶναι ἄριστον εἰς τὴν οἰκοδομικὴν κυρίως, καὶ τὴν ῥητίνην των.

Ξύλον: Τὸ ξύλον τῆς ἐλάτης εἶναι ὁμογενές, ἐλαφρόν, λίαν μαλακόν, ἐλαστικόν, ἠχηρὸν καὶ πλήρες κόμβων. Χρησιμοποιεῖται ἐν μεγάλῃ κλίμακι εἰς τὴν γηΐνην καὶ θαλασσίαν οἰκοδομικήν, διότι πανταχοῦ, ἰδίως εἰς τοὺς ὀρεινοὺς τόπους, ἀφθονοῦσιν. Ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ εἰσάγονται μεγάλαι ποσότητες ἐκ τῆς Σουηδίας, Νορβηγίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Πλὴν τῆς οἰκοδομικῆς χρήσεως, τὸ ξύλον τῆς ἐλάτης, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐλαστικότητος ἣν κέκτηται, χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὰς ἐκ ξύλου διακοσμήσεις τῶν ἐσωτερικῶν τῶν οἰκιῶν, κατασκευὴν σκελετῶν κλειδοκυμβάλων, ἁρμονίων, βιολίων κτλ.. Τὸ ξύλον τοῦτο, ὅπως καὶ πάντα τὰ ἐνέχοντα ῥητίνην ξύλα, διατηρεῖται ἐπὶ πολλὰ

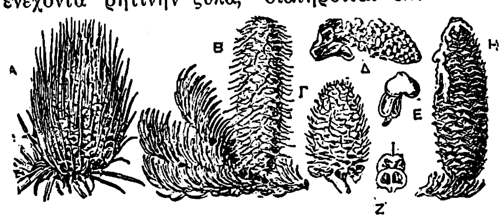

Καρποὶ καὶ ἄνθη ἐλάτων.
[Α=Κῶνος ἐλάτης τῆς κτενοειδοῦς.—Β=Κῶνος ἐλάτης τῆς Κεφαλληνιακῆς μετὰ βρακτείων.—Γ=Ἀνθοφόρος κλάδος ἐλάτης τῆς μεγαλοπρεποῦς.—Δ=Ἄρρεν ἄνθος.—Α=Θῆλυ ἄνθος.—Ζ=Τομὴ ἄνθους.—Η=Κῶνος ἐλάτης τῆς παναχαϊκῆς.]

ἔτη, δὲν διαποτίζεται δὲ οὔτε καταστρέφεται ὑπὸ τῆς ὑγρασίας. Ἄριστα θεωροῦνται τὰ ξύλα τὰ προερχόμενα ἐκ δένδρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐγένοντο ἐντομαὶ πρὸς ἔκκρισιν τῆς ῥητίνης των. Τὸ ξύλον τῆς ἐλάτης δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται δι' ἐξωτερικὰς οἰκοδομικὰς ἐργασίας, διότι ἐπειδὴ εἶναι ῥητινοειδὲς προσβάλλεται εὐκόλως ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ χάνει πλείστας ἰδιότητάς του.

Ὁ φλοιὸς πλείστων εἰδῶν ἐλάτης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βυρσοδεψικὴν καὶ ἑτέρων εἰδῶν παρέχει ῥητινώδεις οὐσίας, ὡς τερεβινθίνην, κολοφώνιον, βάλσαμον, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Καναδᾶ, κτλ. Οἱ νεαροὶ βλαστοὶ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τούτων πλείστων εἰδῶν ἐλάτης χρησιμεύουσι πρὸς παρασκευὴν εἰδικοῦ τινος οἴνου ἔχοντος ἀντισκορβουτικὰς ἰδιότητας. Τέλος ἀρκετὰ εἴδη καλλιεργοῦνται εἰς τοὺς κήπους καὶ τὰ δημόσια πάρκα πρὸς καλλωπισμόν. Τὰ περισσότερον χρησιμοποιούμενα εἴδη ἐλάτης, αἱ ἐργασίαι δι' ἃς χρησιμοποιοῦνται καὶ ὁ τόπος τῆς προελεύσεώς των, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἐλάτη τοῦ Καναδᾶ (Abies canadensis). Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει ξύλον λευκόν, ὀλίγον ῥητινῶδες καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ ἐκ ξύλου ἔργα τέχνης. Ὁ φλοιός της χρησιμοποιεῖται ἰδίως εἰς τὴν βυρσοδεψικήν.

Ἐλάτη ἡ κτενοειδὴς (Abies pectinata). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῶν Ἄλπεων, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *λευκὴ* ἢ *ἀργυρόχρους ἐλάτη*. Τὸ ξύλον της εἶναι λευκὸν καὶ σχίζεται εὐκολώτατα καθ' ὅλον τὸ μῆκός του, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν κοντῶν τῶν ἱστίων τῶν πλοίων καὶ εἰς ἐσωτερικὰς διακοσμήσεις οἰκοδομῶν. Ὁ φλοιός της χρησιμοποιεῖται, ἰδίως ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐν τῇ βυρσοδεψικῇ. Ἐκ τοῦ ξύλου της ἐπίσης λαμβάνονται διάφορα ῥητινώδη προϊόντα, ὡς ἡ τερεβινθίνη, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τερεβινθίνη τοῦ Στρασβούργου, καὶ τὸ κολοφώνιον (δι' ἀποστάξεως). Ἐκ τῶν τρυφερῶν κλάδων της παρασκευάζεται οἶνος ἀντισκορβουτικός, χρησιμοποιεῖται δὲ ἐπίσης καὶ ὡς δένδρον καλλωπισμοῦ.

Ἐλάτη ἡ βαλσαμικὴ (Abies balsamica). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον ὡς καλλωπιστικόν. Τὸ ξύλον της δὲν χρησιμοποιεῖται. Ἐκ τῶν κλάδων της ἐκκρίνεται ὑγρόν τι, ὅπερ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει ἔχει χρῶμα κιτρινοϋποπράσινον, διαφανές, δριμείας γεύσεως καὶ διαπεραστικῆς ὀσμῆς. Ἡ οὐσία αὕτη, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα βάλσαμον τοῦ Καναδᾶ, χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως ἐν τῇ χρωματουργίᾳ καὶ ταῖς τέχναις γενικῶς.

Ἐλάτη ἡ νορβηγικὴ (Abies norvegiensis). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς μέσης καὶ βορείου Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Σκανδιναυικῆς χερσονήσου. Τὸ ξύλον της εἶναι λευκόν, μαλακὸν καὶ εὐκόλως διασχίζεται κατὰ μῆκος. Δίδει ἀνάλογα προϊόντα μὲ τὴν ἐλάτην τὴν κτενοειδῆ καὶ χρησιμοποιεῖται ἀναλόγως.

Κῶνος ἐλάτης τῆς κτενοειδοῦς.
[Α=στάχυς ἀρρένων ἀνθέων.—Β=στάχυς θηλέων ἀνθέων.—Γ=σπόρος μεμονωμένος.—Δ=νεαρὸς κλάδος].

Ἐλάτη ἡ μελανὴ (Abies nigra). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Τὸ ξύλον της εἶναι φαιομελανόν, ἐλαφρὸν καὶ λίαν ἐλαστικὸν καὶ τὸ χρησιμοποιοῦσι κυρίως εἰς τὴν ναυπηγικὴν παραλλήλως πρὸς τὸ ξύλον τῆς δρυός. Ἐν Εὐρώπῃ καλλιεργεῖται ὡς δένδρον καλλωπιστικόν.

Ἐλάτη ἡ λευκὴ (Abies alba). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Χρησιμοποιεῖται τὸ λευκόν, μαλακὸν καὶ ἐλαστικὸν ξύλον της τόσον εἰς τὴν οἰκοδομικήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ναυπηγίαν. Ἡ ἀντοχὴ εἰς ἐκτατικότητα τοῦ ξύλου τῆς ἐλάτης κυμαίνεται μεταξὺ 800—900 χιλιογράμμων κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον. Ἡ ἀντοχὴ εἰς θραυστικότητα κυμαίνεται μεταξὺ 404—475 χιλιογράμμων κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον, ἐφ' ὅσον τὸ ξύλον εἶναι νωπὸν ἔτι, καὶ ἀπὸ 463—513, ἐφ' ὅσον τὸ ξύλον εἶναι τελείως ξηρόν.

Ῥητίνη. Ἡ ῥητίνη πολλῶν εἰδῶν ἐλάτης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα λατόπισσα. Ἐκ τῆς ῥητίνης ταύτης παρασκευάζεται καὶ τὸ γνωστὸν κατὰ τῶν βρογχικῶν παθήσεων φάρμακον, ἐλατίνη καλούμενον. Ἡ ῥητίνη τοῦ δένδρου τούτου φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, διότι καὶ ὁ Διοσκορίδης ἀναφέρει περὶ ἐλατίνου μύρου καὶ ἐλατίνης ῥητίνης.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Παλαιοφυτολ.]* Τοῦ γένους τούτου λείψανα (κυρίως φύλλα) ἀπολιθωμένα εἶναι γνωστὰ τὸ πρῶτον ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἡ *ἐλάτη ἡ εὐγενὴς* (Alies pectinata) παρουσιάζεται ἀπολιθωμένη ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Φραγκφούρτην παρὰ τὸν Μάϊν.

Γ. Κ. Γ.

— *[Ἐραλδ.]* Βλ. λ. *δένδρον*.

Ἐλάτη *[Μυθολ.]*. Ἀδελφὴ τῶν Ἀλοαδῶν Ὤτου καὶ Ἐφιάλτου, ὁμοιάζουσα πρὸς αὐτοὺς τὸ μέγεθος, αὐξάνοντας κατ' ἔτος ἕνα πῆχυν κατὰ τὸ πλάτος καὶ μίαν ὀργυιὰν κατὰ τὸ ὕψος. Περὶ ταύτης παραδίδεται, ὅτι, ὅτε οὗτοι ἐφονεύθησαν, ἔκλαιε θρηνοῦσα τὴν ἀπώλειαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετεμορφώθη εἰς τὸ ὁμώνυμον δένδρον. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐλάτη (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 123. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπούλτση*. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Μιτσικέλι, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν.

—**Ἐλάτη** (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 555. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λουζιανή*.

—**Ἐλάτη** (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Χίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ κοινότητα. Κάτ. (1928) 633.

ἐλατήρ,—*ῆρος* (ὁ)· ὁ ἐλαύνων, ὁ καταναγκάζων πρὸς βάδισιν, πρὸς δρόμον, ὁ παρωθῶν, ἐπὶ ἵππου κττ.

ἐλατὴρ (ὁ) (Elater) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ζῷα μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ᾠοειδές, μὲ κεφαλὴν μικροτάτην, ἐλάχιστα διακρινομένην τοῦ προθώρακος, κεραίας λεπτάς, ἐπιμήκεις καὶ πολυαρθρωτάς, πόδας λεπτούς, ἀρκετὰ ἐπιμήκεις καὶ πολυακανθωτοὺς καὶ χρῶμα σκοτεινὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *ἐλατὴρ ὁ αἱματώδης* (Elater sanguineus), ὅστις εἶναι κοινότατον ἔντομον ἐν Εὐρώπῃ, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα αἱματῶδες μετ' ἀκανονίστων, λεπτοτάτων, ἐπιμήκων καὶ λευκῶν ῥαβδώσεων ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Δ. Ν. Π.

ἐλατῆρες (οἱ) *[Βοτ.]*. Εἰδικὰ ὄργανα ἀπαντῶντα εἴς τινα φυτὰ κυρίως τῆς κατηγορίας τῶν *ἡπατικῶν*, καὶ ἀποτελούμενα ἐκ μικροτάτων σωληνίσκων κυτταρικῆς συστάσεως, οἵτινες ὡς κύριον σκοπὸν ἔχουσιν, ὅπως ἐκσφενδονίζωσι τὰ σπέρματα κατὰ τὴν ὡρίμανσιν τοῦ καρποῦ. Δ. Ν. Π.

ἐλατηρίδαι (οἱ) (Elateridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα ἄνω τῶν 700 γενῶν, ἅτινα εἶναι διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ζῶσιν ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὸ ὅτι κατὰ τὸ μέσον τοῦ σώματος φέρουσιν ἰδιόρρυθμον συσκευήν, δι' ἧς, ἅμα ὡς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ σώματος ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ στερεὸν σῶμα, ὁλόκληρον τὸ ζῷον ἀναπηδᾷ εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα *ἐλατηρίδαι*. Δ. Ν. Π.

ἐλατηρίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Γλυκοζίτης ἀπαντῶν εἰς τοὺς καρποὺς ἐλατηρίου τοῦ ἀγριοσίκυος (κοιν. *πικραγγουριᾶς*). Τὸ ἐκχύλισμα τῶν καρπῶν αὐτῶν εἶναι δραστικὸν καθαρτικόν. Ἡ *ἐλατηρίνη* κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 223° ἢ 232°. Σ. Γ.

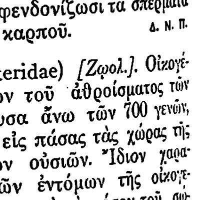

Ἐλατηριοδέτης.

ἐλατηριοδέτης (ὁ). Ἐργαλεῖον ἔχον τὴν μορφὴν χειρομέγγενης χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ὁπλοποιῶν διὰ τὴν ἐνδυνάμωσιν τῶν ἐλατηρίων τῶν ὅπλων. —Ρ.

Digitized by Google

ἐλατηριοκάμπτης (ὁ) *[Μηχ.]*. Συσκευὴ χρησιμεύουσα διὰ τὴν δοκιμασίαν ἐλατηρίων, καὶ ἰδίως τῶν ἐλατηρίων *αἰωρήσεως* τῶν σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων. —Ρ.

ἐλατήριον (τὸ οὐδ. τοῦ ἐπιθ. *ἐλατήριος* βλ.λ.)· τὸ μηχανικὸν ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐλαύνεταί τι πρὸς κίνησιν: «τὸ ἐλατήριον τοῦ ὡρολογίου,—τῆς σιγαροθήκης, —τοῦ ἀναπτῆρος κττ.», «ἐλατήριον ἑλικοειδές,—ἀγκωνοειδές»· || μεταφ. τὸ ὠθοῦν, τὸ ἐξαναγκάζον αἴτιον: «ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα ὑπῆρξε τὸ ἐλατήριον τῶν ἐνεργειῶν του», «ὁ ἐγωισμὸς καὶ ἡ ἰδιοτέλεια εἶναι τὰ ἐλατήρια τῆς συγχρόνου κοινωνίας», «πάντοτε εὐγενῆ ἐλατήρια ἐκίνησαν αὐτὸν εἰς τὴν πολλαπλῆν ἐν τῇ κοινωνίᾳ δρᾶσίν του»· || «ἐλατήριον» κατὰ παράλειψιν τοῦ *φάρμακον*, τὸ κινητικόν, τὸ κινοῦν πρὸς ἀφόδευσιν, καθαρτικὸν (ἀρχ.).

—*[Μηχαν.]* Καλοῦνται *ἐλατήρια* διασκευαί, αἵτινες παραμορφούμεναι ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, ἀποταμιεύουν ποσὸν μηχανικοῦ ἔργου ὑπὸ μορφὴν δυναμικῆς ἐνεργείας, ἀποδίδουσαι τοῦτο, χάρις εἰς τὴν μεγάλην αὐτῶν ἐλαστικότητα, μετὰ τὴν παῦσιν τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων.

Χρησιμοποιοῦνται ὡς κινητήριος δύναμις διὰ μικροὺς μηχανισμοὺς (ὡρολογιακοὶ μηχανισμοί), διὰ τὴν αὐτόματον ἐπαναφορὰν τεμαχίων μηχανῶν εἰς τὰς θέσεις ἀφ' ὧν μετεκινήθησαν πρὸς ἐκτέλεσιν ὡρισμένων σκοπῶν (δικλεῖδες ἀντλιῶν καὶ λεβήτων, βαλβῖδες κινητηρίων μηχανῶν κλπ.), διὰ τὴν ἀπόσβεσιν ταλαντώσεων (αἰώρησις ἁμαξῶν) ἢ τὴν ἀποφυγὴν κρούσεων καὶ ἀποτόμων κινήσεων (ἁρπάγαι ἀνυψωτικῶν μηχανῶν). Διακρίνονται εἰς ἐλατήρια *κάμψεως* καὶ *στρέψεως*.

Ἐλατήρια κάμψεως. Ταῦτα διαιροῦνται εἰς: 1) *Εὐθέα* (σχ. 1), ἀποτελούμενα ἐξ ἁπλοῦ, λίαν ἐλαστικοῦ ἐλάσματος, ὀρθογωνικοῦ ἢ τριγωνικοῦ σχήματος. 2) *Σύνθετα* (σχ. 2), ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ πλειόνων εὐθέων ἐπ' ἀλλήλων τοποθετημένων. Τὰ κεχωρισμένα ἐλάσματα δέον νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται ἀλλήλων κατὰ τὴν κάμψιν, συνιστῶντα ἓν σῶμα σταθερᾶς κατὰ τὸ δυνατὸν ἀντοχῆς εἰς κάμψιν.

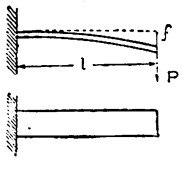
Σχ. 1.

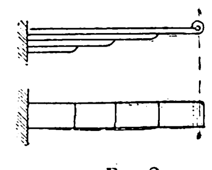
Σχ. 2.

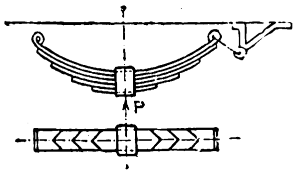
Σχ. 3.

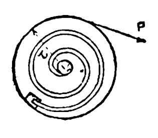
Σχ. 4.

Τὰ ἐν γένει χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν αἰώρησιν τῶν ἁμαξῶν ἐλατήρια εἶναι ὡς τὸ ἐν σχ. 3. Ταῦτα σύγκεινται ἐξ ἐλασμάτων συνηνωμένων δι' εἰδικοῦ συνδέσμου, κεκαμπυλωμένων κατὰ τόξον κύκλου. 3) *Σπειροειδῆ ἐπίπεδα* ἐλατήρια (σχ. 4), ἐξ ἐλάσματος ἢ σύρματος περιεστραμμένου κατ' ἐπίπεδον σπεῖραν. Ταῦτα εἶναι τὰ κυρίως ἐν χρήσει εἰς τοὺς ὡρολογιακοὺς μηχανισμούς.

Ἐλατήρια στρέψεως. Ταῦτα διαιροῦνται εἰς: 1) *Εὐθέα* (σχ. 5), ἐξ ἁπλοῦ εὐθυγράμμου καὶ ταῦτα ἐλάσματος ἢ σύρματος. Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὰ εὐθέα ἐλατήρια κάμψεως ἔγκειται, ὡς καὶ ἐκ τῶν σχημάτων φαίνεται, εἰς τὸν τρόπον τῆς δράσεως τῆς ἐξωτερικῆς δυνάμεως. 2) *Ἑλικοειδῆ* ἐλατήρια *κυλινδρικὰ* (σχ. 6 καὶ 7) ἢ *κωνικὰ* (σχ. 8), ἐκ σύρματος κυκλικῆς ἢ ὀρθογωνικῆς τομῆς, ἑλικοειδῶς περιεστραμμένου κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν κυλίνδρου ἢ κώνου. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐλατηρίων ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ἐφαρμογὴν ἐν τῇ πράξει (δικλεῖδες, βαλβῖδες κλπ.).

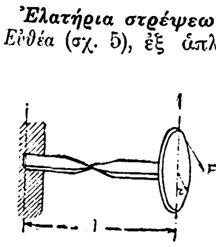
Σχ. 5.

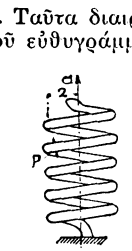
Σχ. 6.

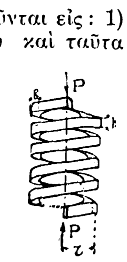
Σχ. 7.

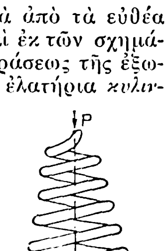
Σχ. 8.

Ὑπολογισμὸς ἐλατηρίων. Ὑλικὸν κατασκευῆς. Δεδομένον ὅτι εἰς τὰ ἐλατήρια ἐπιζητοῦμεν νὰ ἀποθηκεύσωμεν ὅσον οἷόν τε μεγαλύτερον ποσὸν ἔργου, τοῦτο δὲ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιτρεπομένης τάσεως, κάμψεως ἢ στρέψεως τοῦ ὑλικοῦ, κατασκευάζομεν ταῦτα ἀπὸ χάλυβα λίαν καλῆς ποιότητος. Διὰ συνήθεις κατασκευὰς χρησιμοποιεῖται ἐσκληρυμένος χάλυψ, δι' ἐξαιρετικῶς ὅμως ἰσχυρὰ ἐλατήρια πυριτιοῦχος ἢ χρωμιοπυριοῦχος χάλυψ.

Τὰ ἐλατήρια κάμψεως ὑπολογίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γενικοῦ τύπου τῆς κάμψεως:

$$Kb = \frac{Mb}{W}$$

ἔνθα Kb ἡ ἐπιτρεπομένη τάσις κάμψεως, Mb ἡ ῥοπὴ κάμψεως τῆς ἐλατηρίου, W δὲ ἡ ῥοπὴ ἀντιστάσεως.

Ἐκ τοῦ τύπου τούτου θὰ ἔχωμεν τὸ μέγιστον φορτίον P, τὸ ὁποῖον θὰ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τοῦ ἐλατηρίου, δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ Mb ὑπὸ τῶν ἴσων του ἐκ τῶν τύπων: $Mb=P.l$ προκειμένου περὶ εὐθέων ἐλατηρίων καὶ $Mb=P.r$ προκειμένου περὶ σπειροειδῶν. Ἐκτὸς τοῦ φορτίου P ἐνδιαφέρει διὰ τὸν ὑπολογισμὸν ἡ ἐλαστικὴ παραμόρφωσις f τοῦ ἐλατηρίου, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ φορτίον τοῦτο. Αὕτη ὑπολογίζεται κατὰ τὰ γνωστὰ περὶ βέλους κάμψεως. Τέλος τὸ ποσὸν A τοῦ ἀπορροφωμένου ὑπὸ τοῦ ἐλατηρίου ἔργου (ἔργον παραμορφώσεως) ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ τύπου $A = \frac{Pf}{2}$· Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ ὑλικοῦ, δι' οὗ εἶναι κατεσκευασμένον τὸ ἐλατήριον, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν διαστάσεων τοῦ τελευταίου τούτου.

Τὰ ἐλατήρια στρέψεως, κυκλικῆς διατομῆς σύρματος, ὑπολογίζονται ἐκ τοῦ γενικοῦ τύπου τῆς στρέψεως $Kd = \frac{Md}{Wo}$, ὅπου Kd ἡ ἐπιτρεπομένη τάσις στρέψεως (κατὰ τὸν Bach 400 χγρ./ἑκ² δι' ἐσκληρυμένον χάλυβα ἐλατηρίων), Md ἡ ῥοπὴ στρέψεως ἴση πρὸς P.r καὶ Wo ἡ πολικὴ ῥοπὴ ἀντιστάσεως τῆς διατομῆς ὡς πρὸς τὸ κέντρον βάρους αὐτῆς, ἴση πρὸς $\frac{\pi d^3}{16}$ διὰ κύκλον διαμέτρου d.

Προκειμένου περὶ ἑλικοειδοῦς ἐλατηρίου κυκλικῆς διατομῆς διαμέτρου d ἑκ. μὲ i ἀριθμὸν ἑλιγμάτων θὰ εἶναι:

$$P = \frac{\pi d^3}{16} \cdot \frac{Kd}{r} \text{ εἰς χγρ.}$$

ἡ δὲ ἐλαστικὴ παραμόρφωσις:

$$f = \frac{4\pi i r^2}{d} \cdot \frac{Kd}{G} \text{ εἰς ἑκ.}$$

ἂν r ἡ ἀκτὶς τοῦ ἐλατηρίου εἰς ἑκ. καὶ G τὸ μέτρον τῆς ἐλαστικότητος διατμήσεως ἢ μέτρον προσολισθήσεως εἰς χγρ. ἀνὰ ἑκ².

Ἂν τὸ ἐλατήριον εἶναι κωνικὸν (σχ. 8) ὡς ἀκτὶς r λαμβάνεται ἡ τῆς μείζονος σπείρας. Προκειμένου περὶ ἑλικοειδοῦς ἐλατηρίου ὀρθογωνικῆς διατομῆς διαστάσεων b καὶ h ($h>b$) εἶναι:

$$P = \frac{2}{9} b^2 h \cdot \frac{Kd}{r}$$

$$\text{καί}: \quad f = 1{,}6\,\pi\, i\, r^2 \, \frac{b^2+h^2}{bh^2} \cdot \frac{Kd}{G}$$

Τὸ ἔργον παραμορφώσεως καὶ εἰς τὰ ἐλατήρια στρέψεως δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου $A = \frac{Pf}{2}$.

Ε. Γ. ΑΡΕΣΤΑΙΟΣ

—*[Ψυχολ.]* *Ἐλατήριον* εἶναι καθόλου ἡ κινητήριος δύναμις, ἤτοι τὸ αἴτιον τὸ παράγον κίνησίν τινα.

Καὶ *διανοητικὸν* μὲν ἐλατήριον εἶναι παράστασις ἢ ἔννοιά τις, ἥτις κινεῖ τὸν νοῦν πρὸς εὕρεσιν τῆς αἰτιώδους σχέσεως, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἐννοίας ταύτης καὶ ἄλλης τινός, ὧν ἡ μὲν εἶναι τὸ αἴτιον ἤτοι ὁ λόγος, ἡ δὲ τὸ ἐκ τοῦ λόγου, ἤτοι τὸ ἐπακολούθημα. Ἡ εὕρεσις τοῦ πρώτου αἰτίου ἢ τοῦ λόγου, δι' ὃν πάντα τὰ γεγονότα καὶ τὰ φαινόμενα συμβαίνουν, εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης καθόλου.

Ἠθικὸν δὲ ἐλατήριον εἶναι τὸ ψυχικὸν συναίσθημα, ὅπερ κινεῖ τὴν βούλησιν πρὸς ὡρισμένην ἐνέργειαν, ἤτοι πρὸς ἐκτέλεσιν ἢ ἀποφυγὴν πράξεώς τινος. Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως τὸ ἐλατήριον τῆς βουλήσεως κρινόμενον δύναται ἀγαθὸν ἢ κακόν, ὁπότε καὶ ἡ βούλησις χαρακτηρίζεται ὡς ἀγαθὴ ἢ κακή· ἡ ἀγαθὴ βούλησις εἶναι κατὰ τὸν Κάντιον τὸ μόνον ἀγαθόν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν. Κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλη τρία εἶναι τὰ ἐλατήρια τὰ κινοῦντα τὴν βούλησιν πρὸς ἐκτέλεσιν πράξεώς τινος, τὸ *καλόν*, τὸ *συμφέρον* καὶ τὸ *ἡδύ*, ἢ καὶ τὰ ἐναντία τούτων πρὸς ἀποφυγὴν πράξεώς τινος, τὸ *αἰσχρόν*, τὸ *ἀσύμφορον* καὶ τὸ *λυπηρόν*, τὸ ἰσχυρότατον ὅμως πάντων τῶν ἐλατηρίων εἶναι τὸ ἡδὺ («καὶ γὰρ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον ἡδὺ φαίνεται... κανονίζομεν δὲ καὶ τὰς πράξεις οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἧττον ἡδονῇ καὶ λύπῃ»). Κρίνοντες δὲ πρᾶξίν τινα ὡς ἀγαθὴν ἢ κακὴν λαμβάνομεν πρὸ ὀφθαλμῶν οὐχὶ μόνον τὰ ἐλατήρια τὰ κινοῦντα τὴν βούλησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα δι' ὧν ἡ βούλησις ἐπιδιώκει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας, ἤτοι τὴν πρᾶξιν αὐτήν. Διὸ καὶ δὲν κρίνομεν ὡς ἠθικὴν τὴν πρᾶξιν, ὅταν τὰ ἐλατήρια τῆς βουλήσεως ἤτοι ἡ προαίρεσις εἶναι ἀγαθή, τὰ δὲ μέσα δι' ὧν ἐπιδιώκεται ἡ πραγματοποίησις τῆς τοιαύτης βουλήσεως δὲν εἶναι ἠθικά· τὸ ἐλατήριον, ἤτοι ὁ σκοπὸς τῆς βουλήσεως, δὲν ἁγιάζει τὰ μέσα. Διὰ τοῦτο ἠθικῶς δὲν ἐπιδοκιμάζεται ἡ διαγωγὴ ἐκείνου, ὅστις κλέπτει ἵνα οὕτω πορίζεται τὰ ὑλικὰ μέσα πρὸς βοήθειαν τῶν πτωχῶν.

Τὸν ἠθικὸν νόμον τῶν ἐλατηρίων τῆς βουλήσεως, καθ' ὃν ἡ βούλησις ἀκολουθεῖ τὸ ἑκάστοτε ἰσχυρότερον ἐλατήριον, ἐκ τῶν νεωτέρων φιλοσόφων πολὺ ἐτόνισεν ὁ Σοπενάουερ. Α. Π. Σ.

— **ἐλατήρια ἀσφαλιστικὰ** *[Μηχανολ.]*. Καλοῦνται οὕτω κεκαμμέναι πλάκες ἢ δακτύλιοι σπειροειδεῖς ἐκ χάλυβος, οἵτινες τίθενται ὑπὸ τὰ περικόχλια καὶ χρησιμεύουν ὅπως ἐμποδίζουν τὴν λόγῳ κρούσεων ἢ ἄλλων αἰτίων ἐπερχομένων σὺν τῷ χρόνῳ χαλάρωσιν τῆς συσφίγξεως ἣν ἐπιδιώκομεν διὰ τῶν περικοχλίων. Ἐπέχουν δηλαδὴ τὰ ἀσφαλιστικὰ ἐλατήρια θέσιν *ἀντιπερικοχλίων*. Α. Μ.

ἐλατήριον (τὸ) (Melothria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς, κεκλιμένας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἀναρριχωμένας. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τῶν μονοοίκων ἢ διοίκων ἀνθέων των μὲ ἀκέραια πέταλα, 5 ἀνθῆρας εὐθεῖς ἢ τοξοειδεῖς, ᾠοθήκην ἐπὶ ἐπιμήκους στυλίσκου τοποθετημένην καὶ καρπὸν κάψαν. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *ἐλατήριον τὸ βραζιλιανὸν* (Melothria braseliensis), ἰθαγενὴς πόα τῆς Βραζιλίας, ἐξόχως φαρμακευτική, ἐνέχουσα δραστικὰ ἰδιότητας καὶ χρησιμοποιουμένη κυρίως ἐν τῇ κτηνιατρικῇ. Δ. Ν. Π.

ἐλατήριος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἱκανὸς ἢ ἁρμόδιος πρὸς ὤθησιν, πρὸς ἐξαναγκασμόν, ὁ ὠθῶν, ὁ ἐξαναγκάζων.

ἐλατηρίτης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. *ἐλατερίτης*.

ἐλατηριωτός,—ή,—όν· ὁ ἔχων ἐλατήριον, ὁ λειτουργῶν δι' ἐλατηρίου: «ἐλατηριωτὸς στατήρ».

ἐλάτης (ὁ)· ὁ ἐλαύνων, ὁ παρορμῶν, ὁ ἐξαναγκάζων πρὸς κίνησιν, ἐπὶ ἵππων, ὀχημάτων κττ.

—*[Πυροβολ.]* Καλεῖται ἐν τῷ πυροβολικῷ ἐλάτης ὁ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἵππου ἑκάστου ζεύγους ἐλάσεως ἱππεύων ἀνήρ. Ν. Θ. Κ.

Ἐλατιᾶς *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σιδηρονέρου (τέως Ὀσενίτσης) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 32. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρᾶ-ντερέ*.

— **Ἐλατιᾶς** ἢ ***Πάστρα*** *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *Κιθαιρῶνος* (βλ. λ.).

ἐλατίνη (ἡ) (Elatine) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατινιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Τὰ περισσότερα τούτων εἶναι ὑδροχαρῆ. Δ. Ν. Π.

ἐλατινίδαι (οἱ) (Elatinaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα φυτὰ ποώδη ἢ φρυγανώδη, μὲ φύλλα ἀντίθετα, σαρκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἔμμονα καὶ ἔμμισχα. Τὰ ἄνθη των εἶναι μικρότατα καὶ μόλις ὁρατά, ἑρμαφρόδιτα, κανονικά, μὲ διπλοῦν περιάνθιον, ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων τμημάτων ἀποτελούμενον, στήμονας ὑπογύνους, ᾠοθήκην ἐλευθέραν μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων θαλάμων, καὶ ἐν τῇ σχηματιζομένῃ γωνίᾳ ἑκάστου θαλάμου εὑρίσκεται μέγας ἀριθμὸς ἀνατρόπων ᾠοειδῶν. Ἡ ᾠοθήκη κατὰ τὴν ὡρίμανσιν γίνεται καρπὸς κάψα, περικλείουσα πλεῖστα σπέρματα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐλατίνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐλάτινος,—η,—ον· ὁ τῆς ἐλάτης: «ἐλάτινον ξύλον», «σανίδες ἐλάτιναι».

Ἐλατίων, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὸν νομὸν Ζακύνθου 10 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀναφωνητρίας*, *Βολιμῶν Ἄνω*, *Βολιμῶν Μέσων*, *Ἔξω χώρας*, *Μαργιῶν* καὶ *Ὀρθωνιῶν*.

ἔλατο ἢ **ἔλατος** (τό, ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *ἐλάτη* (Abies). Δ. Ν. Π.

— **ἔλατο ἥμερο** (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τάξος ἡ ραγοφόρος* (Taxus baccata). Δ. Ν. Π.

Ἐλατοβούνι *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Φωκίδος (βλ. λ. *Ἔλατος*).

Ἐλατόβρυση *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 499. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βοΐτσα*. Παράγει ὀλίγα δημητριακὰ

Digitized by Google

καὶ οἶνον, ἐκτρέφει δὲ περὶ τὰ 2000 αἰγοπρόβατα. Μετὰ τῆς Ναυπάκτου συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 12). Δ. Ε. Μ.

ἐλατόξυλον (τό)· δημοτ., ξύλον ἐλάτης.

ἐλατόπισσα (ἡ)· δημοτ. καὶ *ἀλατόπισσα*· πίσσα, ρητίνη τῆς ἐλάτης, χρησιμοποιουμένη ὡς ἔμπλαστρον, ἰδίᾳ δοθιήνων, ἄλλως *ἀλατοριτσίνα*.

Ἔλατος *Μυθολ.]*.—1) Εἷς τῶν Κενταύρων, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους (*Ἀπολ.* 2,5,4). —2) Υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος καὶ τῆς Λεανείρας, θυγατρὸς τοῦ Ἀμύκλα, ἢ τῆς Μετανείρας, θυγατρὸς τοῦ Κρόκωνος ἢ τῆς Νύμφης Χρυσοπελείας, ἢ τῆς Δρυάδος Ἐρατοῦς, σύζυγος τῆς Λαοδίκης, πατὴρ τοῦ Στυμφάλου, τοῦ Αἰγύπτου, τοῦ Περέως, τοῦ Κυλλῆνος καὶ τῆς Ἰσχύος. Κατέλαβε τὴν Κυλλήνην καὶ μετέβη βραδύτερον εἰς Φωκίδα, ἐβοήθησε τοὺς Φωκεῖς ἐν τῷ κατὰ τῶν Φλεγύων πολέμῳ καὶ ἵδρυσε τὴν Ἐλάτειαν, ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἀνδριὰς αὐτοῦ, ὅπως καὶ ἐν Τεγέᾳ. —3) Λαπίθης ἐν Λαρίσῃ τῇ Θεσσαλικῇ, σύζυγος τῆς Ἱππείας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀντίππου, πατρὸς τῶν Ἀργοναυτῶν Καινέως καὶ Πολυφήμου. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἔλατος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 417. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δόβρανη*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κάστρον* (κάτ. 72).

—**Ἔλατος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ὡριᾶς (τέως Μπερνορῆς) τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτοικοι (1928) 224. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δραγαλεβός*.

ἐλατός, *—ή*, *—όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐλαθῇ, νὰ ἐκταθῇ διὰ τῆς σφύρας, νὰ σφυρηλατηθῇ, ἄλλως *ἐλάσιμος, εὐήλατος*.

— **ἐλατὸς σίδηρος** *[Μεταλλοτεχν.]*. Ἅπας ὁ ἐν τῇ τέχνῃ χρησιμοποιούμενος σίδηρος περιέχει καὶ ξένα στοιχεῖα, κυρίως δὲ ἄνθρακα, μαγγάνιον, πυρίτιον, θεῖον, φώσφορον καὶ χαλκόν. Ἡ εἰς ἄνθρακα περιεκτικότης χρησιμοποιεῖται πρὸς διάκρισιν τοῦ τεχνικοῦ σιδήρου εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὸν *χυτοσίδηρον* καὶ τὸν *ἐλατὸν σίδηρον*. Τοῦτο δὲ διότι ἡ εἰς ἄνθρακα περιεκτικότης ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἐλατοῦ ἢ ἐλασίμου τοῦ σιδήρου καὶ ἄλλων ἰδιοτήτων αὐτοῦ. Οὕτως ἐλατὸς σίδηρος καλεῖται ὁ σίδηρος ὁ περιέχων ἄνθρακα κάτω τοῦ 1,7 ἕως 2 %. Ἐπὶ πλέον ὁ ἐλατὸς σίδηρος διακρίνεται τοῦ χυτοσιδήρου ὡς ἔχων: α′) μεγαλυτέραν ἐλαστικότητα, β′) μεγαλυτέραν ἀντοχὴν εἰς τὸν ἐφελκυσμόν, γ′) μεγαλυτέραν θερμοκρασίαν τήξεως, δ′) μεγαλυτέραν πλαστικότητα. Ὁ ἐλατὸς ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει εἶναι ὀλιγώτερον λεπτόρρευστο. τοῦ χυτοσιδήρου καὶ ἀπαιτεῖ διὰ τὴν τῆξιν μεγαλύτερον ποσὸν θερμότητος. Α. Μ.

ἐλατότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐλατοῦ, ἡ ἰδιότης τῶν μετάλλων τοῦ νὰ μετατρέπωνται εἰς ἐλάσματα.

—*[Τεχν.]* Καλεῖται μετάλλου τινὸς *ἐλατότης* ἡ ἱκανότης αὐτοῦ ὅπως τῇ ἐπενεργείᾳ ἐξωτερικῶν δυνάμεων λαμβάνῃ ἀποδοθεῖσαν μορφὴν ἑτέραν χωρὶς νὰ θραύεται ἢ νὰ παρουσιάζῃ ρήγματα. Ἡ ἐλατότης τῶν μετάλλων ἐλέγχεται κατὰ διαφόρους τρόπους ἀντιστοίχους πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν προορίζονται. Οὕτω π. χ. πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἐλατότητος σιδήρου προοριζομένου διὰ τὴν κατασκευὴν ἥλων, δοκιμάζεται κυλινδρικὸν τμῆμα τοιούτου σιδήρου μήκους διπλασίου τῆς διαμέτρου αὐτοῦ. Τοῦτο ἐρυθροπυροῦται καὶ ὑποβάλλεται εἰς ἔλασιν διὰ τῆς σφύρας, οὕτως ὥστε τὸ μῆκος αὐτοῦ νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ ἓν τρίτον τοῦ ἀρχικοῦ. Ἐὰν τότε δὲν παρουσιάσῃ ρωγμὰς ὁ δοκιμαζόμενος σίδηρος χαρακτηρίζεται κατάλληλος. Α. Μ.

Ἐλατοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 489. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἐλετσοῦ*.

Ἐλατοῦσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (τέως Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 760. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σκουτέρνα*. Κεῖται εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τῶν Πιερίων ὀρέων, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐξ ἀφθόνων πηγῶν. Περιβάλλεται ὑπὸ πυκνοῦ δάσους ἐκ πεύκης καὶ ἐλάτης. Παράγει δημητριακὰ καὶ ὀλίγα ὄσπρια. Ἐκτρέφονται περὶ τὰ 2000 αἰγοπρόβατα. Μετὰ τῆς Κατερίνης συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 6). Δ. Ε. Μ

ἐλατοφόρος (ὁ) (κατὰ παραλ. τοῦ *ἵππος*) *[Πυροβολ.]*. Ὁ ἀριστερὸς ἵππος ἑκάστου ζεύγους ἐλάσεως, δηλαδὴ ὁ ὑπὸ τοῦ ἐλάτου ἱππευόμενος. Ἀναλόγως τῆς ἐν τῇ ὁμοζυγίᾳ σειρᾶς του καλεῖται ἡ *πρόσθιος* ἢ *μεσαῖος* ἢ *ὀπίσθιος*. Ὡς ἐλατοφόροι ἐκλέγονται οἱ ρωμαλεώτεροι μεταξὺ τῶν ἵππων τῆς πυρβολαρχίας, ὅλως δ' ἰδιαιτέρως οἱ ὀπίσθιοι ἐλατοφόροι πρέπει νὰ εἶναι οἱ πάντων ρωμαλεώτεροι. Ν. Θ. Κ.

Ἐλατοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτοικοι (1928) 117. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Σέσσα* (κάτ. 79). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερνέσι*.

Ἐλάτρεια ἢ ***Ἐλάτρια*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἠπείρου, ἄλλως *Ἐλάτεια* (βλ. λ.).

Ἐλατρεύς. —1) Εἷς τῶν ἐξεχόντων Φαιάκων (*Ὁμ.*Ὀδ. Θ, 111), διακρινόμενος ὑπὲρ πάντας εἰς τὴν δισκοβολίαν.—2) Εἷς τῶν Κυκλώπων ὑπερμεγέθους ἀναστήματος, ὁ ὁποῖος μέχρι τῶν νεφελῶν ἐξεῖχε καὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ Βάκχου ἐν Ἰνδίαις μετεχειρίζετο ὡς ὅπλον μεγάλην πίτυν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐλαττῶ (***—όω***) καὶ ***ἐλαττώνω***, ἀόρ. *ἠλάττωσα—ἠλαττώθην*, παθ. μετχ. *ἠλαττωμένος*· ποιῶ τι ἔλαττον, κάμνω τι μικρότερον, ὀλιγώτερον, σμικρύνω, ὀλιγοστεύω, μειῶ, ἀντιθ. *αὐξάνω*: «ἐλαττώνω τὰ ἔξοδά μου», «ἠλαττώθησαν τὰ εἰσοδήματά μου», «ἐλαττοῦται ἡ κατανάλωσις», «πωλεῖ μὲ ἠλαττωμένας τιμάς», «ἡ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη τῶν συμπολιτῶν του ἐλαττοῦται», «ὁ πυρετὸς ἠλαττώθη»· || ναυτ. *ἐλαττῶ ἱστιοφορίαν* (κοιν. *μαγκάρω πανιά*)· ὀλιγοστεύω τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἱστιοφορίας σειροδετῶν, συστέλλων ἢ πτύσσων ὡρισμένα ἱστία.

ἐλάττωμα (τό)· μειονέκτημα, ἀτέλεια ὑλικὴ ἢ ἠθική, ἀδυναμία, ἀνεπάρκεια, μικρά τις πήρωσις: «ἔχει τὸ ἐλάττωμα να εἶναι μύωψ,—νὰ κουτσαίνῃ λίγο,—νὰ εἶναι βραδύγλωσσος, — νὰ εἶναι ὀξύθυμος» κ.τ.τ.· || «ἐλάττωμα σωματικὸν —ψυχικόν, φυσικὸν — ἐπίκτητον»· || ἐπὶ ὑποζυγίων ὡς ἐλαττώματα χαρακτηρίζονται ἡ νωθρότης, τὸ δυσήνιον, τὸ λακτίζειν, ὁ φόβος, τὸ πεῖσμα κ.τ.τ.· || ἐπὶ ἀψύχων, πᾶν ὅ,τι καθιστᾷ τὴν χρῆσιν δυσχερῆ: «τὸ σπίτι αὐτὸ ἔχει τὸ ἐλάττωμα νὰ εἶναι ἀνήλιον,—νὰ ἔχῃ μικρὸν μαγειρεῖον,—τὸ ἀποχωρητήριον ἐν ἀκαταλλήλῳ θέσει» κ.τ.τ.· || καθόλου ὡς ἐλάττωμα χαρακτηρίζεται γνώρισμά τι κατώτερον τῆς πηρώσεως ἢ τῆς ἐλλείψεως.

—*[Ἠθικ.]* *Ἐλάττωμα* ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ *προτερήματος*. Καὶ προτερήματα μὲν εἶναι αἱ ἄλλως λεγόμεναι γενικῶς *ἀρεταί*, ἐλαττώματα δὲ αἱ *κακίαι*. Ὁ Ἀριστοτέλης ὁρίζων τὴν ἀρετὴν ὡς «ἕξιν προαιρετικὴν ἐν μεσότητι» παραδέχεται, ὅτι εἰς ἑκάστην ἀρετὴν δύο τὰ ἄκρα κατέχουσαι κακίαι ἀντιτίθενται ἡ μὲν καθ' ὑπερβολήν, ἡ δὲ κατ' ἔλλειψιν. Οὕτως ὁ ὅρος *ἐλάττωμα* σημαίνει ἢ τὴν ἐπὶ ἔλαττον τοῦ προσήκοντος μέτρου ἐμφάνισιν ἠθικῆς τινος ἰδιότητος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ὁπότε καὶ μειονέκτημα καλεῖται αὕτη, ἢ καὶ τὴν ἐντελῆ ἔλλειψιν τῆς ὀρθῆς ψυχικῆς ἰδιότητος καὶ τὴν ἀντ' αὐτῆς ὕπαρξιν τῆς ἀντιθέτου κακῆς ψυχικῆς ἰδιότητος.

Ὅπως αἱ ἀρεταί, οὕτω καὶ αἱ κακίαι καὶ τὰ ἐλαττώματα δὲν εἶναι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἔμφυτοι εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ γεννῶνται καὶ ἀναπτύσσονται ἐκ τῆς ἕξεως. Δὲν ἀρνεῖται ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι εἰς τὴν γένεσιν τῶν ἐλαττωμάτων συμβάλλεται καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ νεωτέρα ψυχολογία, καὶ μάλιστα ἡ ψυχολογία τοῦ παιδός, μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν γένεσιν τῶν ἐλαττωμάτων ἀποδίδει εἰς τὴν κληρονομικότητα. Ὁ παῖς ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον φέρει ἐκ κληρονομίας οὐ μόνον σωματικὰς καὶ πνευματικάς, ἀλλὰ καὶ ἠθικάς τινας ἰδιότητας τῶν γονέων αὐτοῦ. Παρ' ἅπασιν ἐν γένει τοῖς παιδίοις ἀνευρίσκομεν κοινόν τι σπέρμα ἐμφύτου κακίας. Εἰς τὴν τοιαύτην περὶ κληρονομικότητος γνώμην στηρίζεται καὶ ἡ τοῦ Lombroso θεωρία, καθ' ἣν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐκ γενετῆς ἐγκληματίαι. Καὶ ὅτι μὲν ἡ θεωρία αὕτη δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀνυπόστατος, περὶ τούτου δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πρέπει ὅμως μεγάλη νὰ καταβάλλεται φροντίς, ὅπως μὴ συγχέεται τὸ ἔμφυτον μὲ τὸ ἐπίκτητον. Διότι εἶναι βέβαιον, ὅτι πολλὰ τῶν ἐλαττωμάτων ἀποδίδονται εἰς τὴν κληρονομικότητα, ἐνῷ ταῦτα εἶναι ἀποτέλεσμα ἐλλιποῦς ἢ κακῆς ἀγωγῆς τῶν παίδων, εἰς ὧν τὴν ψυχὴν μεγάλην ἀσκεῖ ροπὴν τὸ κακὸν ἐν γένει περιβάλλον, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσονται. Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

— *[Παθ. Ὀρθοπ.]* Βλ. *δυσμορφία*.

— **ἐλαττώματα *πράγματος*** βλ. λ. *ἀγοραπωλησία*.

ἐλαττωματίας (ὁ)· ὁ ἔχων ἐλαττώματα, *ἐλαττωματικός*.

ἐλαττωματικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἔχων ἐλάττωμά τι, μειονέκτημα: «ἐλαττωματικὸ σπίτι,—ἄλογο», «ἐλαττωματικὴ μηχανὴ» ἡ μὴ λειτουργοῦσα κανονικῶς· || μετριωτέρα ἔκφρασις ἀντὶ τοῦ *ἀνάπηρος*: «ἐλαττωματικὸς ἄνθρωπος» ὁ ἔχων πήρωσίν τινα, οἷον χωλός, ἑτερόφθαλμος, ὑγιεινῶς εὐπρόσβλητος κττ.· || πᾶν ὅ,τι παρέχει ἀφορμὴν πρὸς ψόγον: «ἐλαττωματικὸν βιβλίον», «ἐλαττωματικὴ ἀγόρευσις,—συμπεριφορά».—*Ἐπίρρ.* **ἐλαττωματικῶς.**

ἐλαττωματικότης, *— ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐλαττωματικοῦ, μειονεκτικότης.

ἐλάττων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· *ἐλάσσων* (βλ. λ.)·

ἐλαττώνω· *ἐλαττῶ* (βλ. λ.).

ἐλάττωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλαττοῦν, σμίκρυνσις, ὀλιγόστευσις, μείωσις: «ἡ ἐλάττωσις τῶν φόρων,—τῶν μισθῶν,—τῆς περιουσίας» «ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ,—τῶν γεννήσεων,—τῶν γάμων».

ἐλαΰλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὅρος χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ παλαιοτέρων διὰ τὸ *αἰθυλένιον* (βλ. λ.).

ἐλαύνω, ἀόρ. *ἤλασα—ἠλάθην*· παρορμῶ, ἐξαναγκάζω πρὸς βάδισιν, πρὸς πορείαν: «ἐλαύνω τὸν ἵππον»· || ὁδηγῶ: «ἐλαύνω ἅμαξαν»· || τρέχω ἔφιππος: «ἤλαυνεν ἔφιππος»· || κωπηλατῶ, τραβῶ κουπί, ὅθεν καὶ τὸ ἰδιωμ. *λάμνω*· || παθ. *ἐλαύνομαι*· παρωθοῦμαι, παρακινοῦμαι: «ἐλαύνεται ὑπὸ τοῦ πάθους,—ὑπὸ τοῦ κέρδους,—ὑπὸ τῆς φιλαυτίας»· || ἐντεῦθεν τὸ ἰδιωματικὸν *λάζομαι*.

Ἐλάφα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ κόλπου τῶν Πεταλιῶν (πλάτ. 38°04′ 2/8 Β. μῆκ. 24° 13′ 1/8 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1597 : Petali Gulf and the eastern part of Euripo channel) εἰς 1/2 μίλ. ἀπὸ τῆς ἀκρωτηριαζούσης προβολῆς τοῦ Εὐβοϊκοῦ βουνοῦ Βίγλα (ὑψόμ. 1879 ποδ.) Ἀποτελεῖ τὸ βόρειον κέρας τῆς κολπώσεως τῆς ἐχούσης μυχὸν τὸν ὅρμον *Μαρμάρι*. Σ. Ε. Λ.

ἐλαφάκι (τό)· τὸ νεογνὸν τῆς ἐλάφου, ἡ μικρᾶς ἡλικίας ἔλαφος.

ἐλάφειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῆς ἐλάφου, κοιν. *ἐλαφήσιος*: «ἐλάφειον κρέας,—δέρμα».

ἐλαφέχις (ὁ) (Elaphechis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλασπιδῶν* περιλαμβάνον περὶ τὰ ὀκτὼ εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Οἱ ἐλαφέχιδες γενικῶς ἔχουσι μῆκος μέτριον καὶ χρῶμα μελανόν, φαιόν, λευκὸν ἢ κίτρινον. Εἶναι ἐπικίνδυνα ἑρπετά, διότι φέρουσι τοὺς ἰοβόλους ἀσκοὺς ἀκριβῶς ἄνωθεν τῶν ὀδόντων καὶ τὰ δήγματά των πολλάκις ἐπιφέρουσι τὸν θάνατον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *ἐλαφέχις ὁ γουνθέριος* (Elaphechis Guntherii), ὅστις ἔχει μῆκος 60 περίπου ἑκατοστομέτρων, χρῶμα φαιομελανὸν μετ' ἀραιῶν, κανονικῶν, παχέων καὶ λευκῶν δακτυλίων ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Κογκό. Δ. Ν. Π.

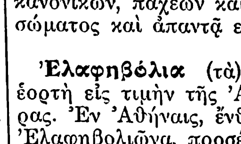

Ἐλαφέχις ὁ γουνθέριος.

Ἐλαφηβόλια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἑορτὴ εἰς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς θεᾶς τῆς θήρας. Ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐτελεῖτο κατὰ τὸν μῆνα Ἐλαφηβολιῶνα, προσέφερον τῇ θεᾷ πλακοῦντα ἐν μορφῇ ἐλάφου. Καὶ εἰς τὴν Ὑάμπολιν ἐτελοῦντο τὰ Ἐλαφηβόλια ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Αὐγούστου. Ἑωρτάζοντο ταῦτα ἐν πάσῃ τῇ Φωκίδι εἰς ἀνάμνησιν ἐνταῦθα νίκης τινὸς κατὰ τῶν Θεσσαλῶν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐλαφηβολία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐλαφηβόλου, τὸ βάλλειν, τὸ θηρεύειν ἐλάφους, ἄγρα ἐλάφων.

Ἐλαφηβολιὼν *[Ἀρχ.]*. Ὁ ἔνατος μὴν τοῦ Ἀττικοῦ ἡμερολογίου ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Μάρτιον. Ἐκλήθη οὕτως «ἀπὸ τῶν ἐλάφων αἵτινες τῷ μηνὶ τούτῳ ἐθύοντο τῇ Ἀρτέμιδι» κατὰ τὰ Ἐλαφηβόλια. Ἐλαφηβολιὼν ἐκαλεῖτο καὶ εἷς τῶν μηνῶν ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἐν Ἰάσῳ τῆς Καρίας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐλαφηβόλος *[Ἀρχ.]*. Ἐπώνυμον τῆς κυνηγέτιδος Ἀρτέμιδος, κληθείσης οὕτως ἐκ τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὑπ' αὐτῆς ἀγαπωμένου ζῴου. Ἐκ τοῦ ἐπωνύμου τούτου προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ μηνὸς *Ἐλαφηβολιῶνος*.

ἐλαφήσιος, *—α*, *—ον* καὶ ***ἀλαφήσιος***· ὁ τῆς ἐλάφου, ἐλάφειος: «ἐλαφήσιο κέρατο, —κρέας».

ἐλάφι (τό)· δημοτ. τύπος τοῦ *ἔλαφος* (βλ. λ.).

Ἐλάφι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρπεροῦ (τέως *Δημηνίτσης*) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτοικοι (1928) 118. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πινιάρη*.

Ἐλαφία (ἡ) ἢ ***Ἐλαφιαία*** *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἤλιδι διὰ τὴν θήραν τῶν ἐλάφων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐλαφιάζω· κατὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν ἀντὶ τοῦ *λαφιάζω* ἢ *ἀλαφιάζω* (βλ. λ.).

ἐλαφίδαι (οἱ) (Cervinae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μηρυκαστικῶν*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ζῷα κερασφόρα μὲ κέρατα ἀπεστρογγυλωμένα, κλαδοειδῆ ἢ πτυαροειδῆ, καλυπτόμενα ἰδίως κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ ζῴου ὑπὸ τριχωτοῦ δέρματος, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ ἀποπίπτει, διὰ νὰ ἀποπέσωσι μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ κέρατα, ὅπως ἀναφυῶσι νέα. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεναι κατ' ἔτος. Τὰ κέρατα τῶν

Digitized by Google

ἐλάφων θεωροῦνται ὡς ἀποφύσεις τοῦ μετώπου. Οἱ ἐλαφίδαι γενικῶς εἶναι ὡραιότατα ζῷα, μὲ σῶμα κομψόν, μὲ τρίχωμα ἁπαλόν, στιλπνοῦ χρώματος ἀνοικτοῦ ἢ σκοτεινοῦ καὶ ὠκυποδέστατα. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ὅτι στεροῦνται κυνοδόντων. Ζῶσιν ἐντὸς δασῶν καὶ τρέφονται ἐκ χόρτων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι τά: *δορκάς, ἔλαφος, μόσχος ὁ μοσχοφόρος, τάρανδος* κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

ἐλαφίδιον (τὸ) (Cervulus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μηρυκαστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ζῷα ἀρκετοῦ μεγέθους καὶ ἀναστήματος, μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν μᾶλλον ὀγκώδη, ὦτα μεγάλα καὶ ἠνωρθωμένα καὶ κέρατα λίαν ἀνεπτυγμένα καὶ αἰσθητῶς κυρτὰ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν. Γνωστὰ 3 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς νήσους Σουμάτραν καὶ Ἰάβαν. Δ. Ν. Π.

— **ἐλαφίδιον** (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν* περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἀρκετὰ πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀκανθωτοὺς προσθίους πόδας. Γνωστὰ ἓξ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἀντίλλας. Δ. Ν. Π.

ἐλαφίνα (ἡ) καὶ **ἀλαφίνα** καὶ **λαφίνα**· ἡ θήλεια ἔλαφος: *ᾆσμ.* «καὶ μιὰ λαφίνα μοναχὴ τ' ἀπόζερβα γυρεύει».

Ἐλαφίνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠμαθίας (τέως Βερροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 434. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σπουρλίτα*. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου παρὰ τὰ Πιέρια ὄρη, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Ἡ περιφέρεια αὐτοῦ καλύπτεται ὑπὸ δασῶν, ἐξ ὧν ἐνεργεῖται ξυλανθρακοποιία (ὑπὲρ τὸ ἑκατομ. ὀκάδων ἐτησίως). Παράγει δημητριακὰ καὶ σήσαμον. Ἔχει κτηνοτροφίαν αἰγοπροβάτων. Ἡ Ἐλαφίνα μετὰ τῆς Βερροίας συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 5). Δ. Ε. Μ.

ἐλαφινίς (ἡ) (Elaphinis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους, μετρίου μεγέθους καὶ στιλπνοῦ φαιοῦ ἢ μελανοῦ χρώματος. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδας χώρας. Δ. Ν. Π.

Ἐλάφιος *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα μηνὸς ἐν Ἤλιδι, συμπίπτοντος πρὸς τὸν *Ἐλαφηβολιῶνα* τῆς Ἀττικῆς. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐλαφὶς (ἡ) (Elaphis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κολουβριδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλους ὄφεις μὲ σῶμα κυλινδρικὸν καὶ πεπλατυσμένον. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ ἐξηπλωμένα καὶ μέχρι τῆς Μαλαισίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐλαφὶς ἡ Ἀσκληπίειος* (Elaphis Aesculapii), ἀπαντῶσα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἔχουσα μῆκος 170 ἑκατοστομέτρων περίπου καὶ χρῶμα φαιοελαιῶδες κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ πρασινόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις καὶ τρέφεται ἐκ μικρῶν τρωκτικῶν. Δ. Ν. Π.

ἐλαφόδους (ὁ) (Elaphodus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῆς Κίνας. Οἱ ἐλαφόδοντες εἶναι μικροὶ ἔλαφοι μὲ σῶμα μικροῦ ἀναστήματος, εὔρωστον, κεφαλὴν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένην, ἄνευ κεράτων, μέτωπον προέχον, ὦτα ἀνεπτυγμένα καὶ ἠνωρθωμένα, πόδας μετρίως ὑψηλούς, λεπτοὺς καὶ ἰσχυροὺς καὶ οὐρὰν βραχυτάτην. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἐλαφόδους ὁ κεφαλόλοφος* (Elaphodus cephalolophus), ὅστις ἔχει ἀνάστημα βραχύτατον, χρῶμα βαθὺ πυρρόφαιον καὶ ὁμοιάζει πρὸς νεογέννητον ἐρίφιον. Δ. Ν. Π.

Ἐλαφόδους ὁ κεφαλόλοφος.

ἐλαφοειδῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ἐλαφίδαι*.

ἐλαφοειδής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔλαφον.

ἐλαφοκάνθαρος (ὁ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *κάνθαρος*.

Ἐλαφόκαστρον *[Γεωγρ.]*. Ὀροπέδιον τοῦ Παρνασσοῦ νεῦον πρὸς τοὺς Δελφούς. Ὑψόμετρον 1228 μ.

ἐλαφόκερας (ὁ) (Elaphoceras) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κατά τι κυλινδρικὸν καὶ σκοτεινοῦ χρώματος. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

ἐλαφοκέφαλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων κεφαλὴν ἐλάφου, ὁ κερασφόρος (ἐπίθετον ὀνειδιστικόν).

ἐλαφοκτόνος (ὁ, ἡ)· ὁ κτείνων ἐλάφους, ὁ κυνηγὸς ἐλάφων, ἐπίθετον τῆς Ἀρτέμιδος, πρβλ. *ἐλαφηβόλος*.

ἐλαφόμυια (ἡ) (Elaphomyia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κωνωπιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μυίας ἐπιξάνθου ἢ φαιοῦ χρώματος. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐλαφομύκης (ὁ) (Elaphomyces) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους μύκητας ἀναφαινομένους ὑπογείως καὶ εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς βάθος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

— **ἐλαφομύκης** (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. *ὑδνοειδῆ*.

ἐλαφομυκητίδαι (οἱ) (Elaphomycetaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων*, περιλαμβάνουσα κρυπτόγαμα φυτά, ὧν ἡ καρποφορία γίνεται ὑπογείως καὶ ὧν τὰ ἀσκίδια, κοκκώδους μορφῆς, περικλείουσιν ἕνα ἕως ὀκτὼ σφαιρικὰ ἔγχρωμα σπόρια. Οἱ μύκητες οὗτοι δὲν εἶναι ἐδώδιμοι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ζῷα τινὰ καὶ ἰδίως αἱ ἔλαφοι ἀναζητοῦσι τούτους καὶ τρώγουσιν ἀπλήστως. Ἐξ αὐτοῦ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα *ἐλαφομύκητες*. Ἐπίσης τρώγουσι τούτους καὶ οἱ λαγωοὶ καὶ οἱ ἀγριόχοιροι. Ἀπαντῶσι παρὰ τὰς βάσεις τοῦ κορμοῦ τῶν μεγάλων δένδρων καὶ κυρίως τῶν ἐλατῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *ἐλαφομύκης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐλαφομυκητοειδῆ (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἐλαφομυκητίδαι*.

Ἐλαφονήσι *[Γεωγρ.]*. Νησίον χθαμαλὸν ἀποτελοῦν τὴν ΝΔ τῆς Κρήτης ἐσχατιὰν (πλάτ. 35°16′ Β, μήκ. 23° 31′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Western part of Candia). Καίτοι εὑρίσκεται 15 μίλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Κουτρὶ* καὶ 3 ½ μίλ. ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Κριοῦ Μ'τωπον*, συνδέεται πρὸς τὴν κρητικὴν ἀκτὴν δι' ἀβαθεστάτου ὑφαλισθμοῦ, ὅστις ἔχων βάθος 2—3 ποδῶν τὸ πολὺ καθίσταται διαβατὸς βρεχομένοις ποσίν, ἐὰν ἐπικρατῇ ἀσφαλῶς ἱκανὸς χρόνος γαλήνης, διότι τὰ κύματα τῶν ἀπὸ Λιβὸς ἐπιφορῶν ἐκδηλοῦνται ἐκεῖ ὡς τὰ μεγαλύτερα τῆς Μεσογείου. Νοτίως τοῦ νησίου καὶ τοῦ ὑφαλισθμοῦ του ὑπάρχει ἀγκυροβόλιον ἀσφαλὲς διὰ καταιγίδα ἀπὸ βορρᾶ, δυνάμενον δὲ νὰ περιλάβῃ ἕως τριῶν μεγάλα φορτηγὰ ἀτμόπλοια. Ἐπὶ τῆς νήσου μνημεῖον ὁρατὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, κοινὸς τάφος τῶν ναυαγῶν τοῦ ἐκεῖ προσαράξαντος (1907) ἀτμοπλοίου «Imperatrice» τοῦ Lloyd Austro-ungarico. Ἀπὸ τοῦ 1922 λειτουργεῖ εἷς τῶν ἀρίστων φάρων τοῦ φωτιστικοῦ μας δικτύου, ἐκπέμπων τριάδα ἐκλάμψεων λευκῶν ἀνὰ 10″ *γεωγραφικῆς φωτοβολίας* 18 μιλλ., τοιαύτης δὲ μηχανήματος 60 μιλ. Σ. Ε. Λ.

Ἐλαφόνησος *[Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ κειμένη Β καὶ εἰς 4 ½ μίλ. ἀπὸ τῶν Κυθήρων. Προφανὲς καθίσταται ὅτι αὕτη ἀπετέλει ποτὲ χερσονησίζουσαν ἀπόφυσιν τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους, ἀφ' ἧς ἀπεσπάσθη διαβρωθέντος τοῦ, πρὸς Β τῆς νήσου, ἰσθμοῦ της, ὅστις ἤ η μετεβλήθη εἰς ὑφαλισθμὸν ἀβαθῆ, μόνον εἰς λέμβους ἐπιτρέποντα τὸν διάπλουν (ἐλάχ. βάθος 1 ὀργ.). Τὸ ὕψος της εἶναι 906 ποδῶν. Τριγωνικὴ τὸ σχῆμα, σχηματίζει ἐν τῇ πρὸς νότον ἀκτῇ της, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Ἁγία Μαρία* (δυτικὸν κέρα.) καὶ *Φράγκος* (ἀνατολ.), τὸν μέγαν ὅρμον *Σαρακήνικο* (πλάτ. 36° 28′ Β, μήκ. 22°57′, χάρτ. ἀγγλ. 1437 : Vatica bay and Cervi island), ἔχοντα τὰ κοῖλα του πρὸς τὰ Κύθηρα, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ πλεῖστα ἀτμόπλοια, ὅστις ἄλλοτε ἐφιλοξένει τοὺς ἀνεπιθυμήτους ἐπισκέπτας του, ὧν οἱ στόλοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναπλεύσουν τὸ Αἰγαῖον λόγῳ τῶν *ἐτησιῶν*, καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἀνάμνησιν διατηρεῖ ὁ ὅρμος ἐν τῷ ὀνοματί του. Τὸ σχῆμα τοῦ ὅρμου ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς τὸν ὀνομασίαν Cervi (=ἔλαφος), ὡς εἶχεν ἐμπνεύσει καὶ τοὺς προγόνους των τὸ σχῆμα τοῦ λιμένος τοῦ Βρεντησίου. Οὕτως ἐπεκράτησε καὶ παρ' ἡμῖν ἡ μετάφρασις τοῦ τοπωνυμικοῦ, λησμονηθείσης τῆς ἀρχαίας τῆς νήσου ὀνομασίας (βλ. *Γνάθος ὄνου*). Πρὸ τῆς ἐκχωρήσεως τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Ἀγγλία ἐλόγιζεν, ὅπως καὶ τὰς Οἰνούσας τῆς Μεσσηνίας, τὴν *Ἐλαφόνησον* ὡς προσάρτημα τῶν Κυθήρων καὶ ὡς ἀποτελοῦσαν ὡς τοιαύτην ἔδαφος τῆς Ἰονίου Πολιτείας. Τὴν πραγματοποίησιν ὅμως τῆς θεωρίας ταύτης ἅπαξ μόνον ἠξίωσεν, ὅπως ἐπιτύχῃ ταχύτερον τὴν ἀποδοχὴν τῶν ὅρων οὓς ἠξίωσε πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ Ἰσραηλίτου Πασσιφίκου (Ἰανουάριον 1850). Ἀνατολικῶς τῆς Ἐλαφονήσου ἁπλοῦται ἀτέρμων ὁ σωτήριος διὰ χειμαζόμενα πλοῖα κολπίζων ὅρμος τῶν *Βοιῶν*. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐλαφόνησος** (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νησῖδι ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Κάμπου τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 287.

— **Ἐλαφονήσου διέκπλους** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ Cervi Channel τῶν ξένων, ἀφοριζόμενος ἀπὸ τῶν Κυθήρων πρὸς νότον καὶ τῆς *Ἐλαφονήσου* μετὰ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους πρὸς Β. Εἷς τῶν πλέον συχναζομένων διέκπλων τῆς Μεσογείου, δι' οὗ ἐπικοινωνοῦ ἡ Ἀνατολὴ πρὸς τὴν Ἑσπερίαν, δι' ὃ καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Κυθήρων φάρος Μουδάρι καὶ παλαιότατα ἀνηγέρθη ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας καὶ ἐντονώτατος κατέστη ἐπ' ἐσχάτων (1928). Ἡ βορεία τοῦ διέκπλου πλευρὰ φωτίζεται διὰ τοῦ φάρου *Ζόβολλο*, ἀπὸ τῆς λειτουργίας τοῦ ὁποίου (1921) οὐδὲν ἀτύχημα συγκρούσεως ἀντιπλεόντων πλοίων ἐσημειώθη ἕως τοῦδε. Ὁ φάρος τοῦ Μαλέα δὲν φαίνεται ἐκ τοῦ διάπλου εἰς τοὺς ἐκ Ταινάρου πλέοντας πρὸς τὸ Αἰγαῖον, ἐλάχιστα δὲ χρησιμεύει καὶ εἰς τοὺς ἀντιπλέοντας τὸν διέκπλουν. Σ. Ε. Λ.

ἐλαφοπόδαρος, —*η*, —*ο*· αὐτὸς ποὺ ἔχει ποδάρια ἐλάφου, ὁ ταχὺς τοὺς πόδας, γρήγορος 's τὰ πόδια.

ἐλαφόπουλον (τό)· τὸ νεογνὸν τῆς ἐλάφου, *ἐλαφάκι*.

Ἔλαφος (ἡ) (Cervus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφιδῶν* (βλ. λ.). Ἡ ἔλαφος (κοιν. *ἐλάφι* ἢ *λάφι*) ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Μῆκος μέχρι δύο περίπου μέτρων, ὕψος ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ βάρος μέχρις 150 ὀκάδων. Ἡ κεφαλή της πρὸς τὰ ὀπισθεν εἶναι πλατεῖα καὶ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ὀξεῖα, εἰς τὸ μέτωπον ἐπίπεδος, μεταξὺ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν κεκοιλωμένη πως. Τὰ ὦτά της εἶναι μακρά, φοειδῆ καὶ λίαν εὐκίνητα, οἱ ὀφθαλμοί της μεγάλοι, ὡραῖοι καὶ ζωηροί, καστανοί, ὑφ' ἑκάστην ἐσωτερικὴν γωνίαν τῶν ὁποίων ὑπάρχει κοίλωμά τι, ἐν ᾧ συνάγεται στίλβον ὠχροκίτρινον ὑγρόν. Κέρατα φέρει μόνον ἡ ἄρρην, ἐπικαθήμενα ἐπὶ ἑκατέρου τῶν δύο κωνοειδῶν ἐξογκωμάτων τοῦ κρανίου, πρὸς τὸ κάτω μέρος ἔχοντα ὀζώδη ὄγκον καλούμενον *μαργαριτοειδῆ δακτύλιον*, ὅστις εἰς μὲν τὴν μονοετῆ ἔλαφον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν ἁπλοῦν στέλεχος ἢ κορμόν, εἰς δὲ τὴν διετῆ ἐμφανίζει τὴν πρώτην πλαγίαν διακλάδωσιν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διακλαδώσεων αὐξάνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἀνερχόμενος εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κορμοὺς εἰς 12, 16—26. Τὸ μῆκος τῶν κεράτων ἐξικνεῖται εἰς 0,90 μ. καὶ τὸ βάρος εἰς 10 καὶ πλέον ὀκάδας. Τὰ μὲ πολλὰς διακλαδώσεις κέρατα πίπτουσι κατὰ Φεβρουάριον καὶ ἐντὸς ἑνὸς τετάρτου τοῦ ἔτους ἀναφύονται ἀνακτῶντα τὸ ὕψος των. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τῆς ἀνακτήσεως τῶν κεράτων ἡ ἔλαφος προφυλάσσει τὴν κεφαλήν της πρὸς ἀποφυγὴν βλάβης τῶν κεράτων της, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἀρχὴν εἶναι πολὺ μαλακά.

Κεφαλὴ ἐλάφου τῆς κοινῆς.

Ὁ λαιμός της εἶναι μακρός, διπλάσιος τοῦ πλάτους κατὰ τὸ ὕψος καὶ πρὸς τὰ νῶτα πολὺ κυρτωμένος. Ὁ κορμός της ἁρμονικὸς καὶ ἐξόχως ὡραῖος, εἶναι ἰσχυρότερος ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω καὶ προεξέχει εἰς τοὺς ὤμους. Ἡ οὐρά της βραχεῖα, μήκους 0,23 μ. τὸ μέγιστον. Τὰ σκέλη της ὑψηλὰ καὶ λεπτά, πρὸς τὰ πλάγια συμπεπιεσμένα. Αἱ δύο

Digitized by Google

χηλαὶ τῶν ποδῶν της κοιλοῦνται πρὸς τὰ ἔξω καὶ εἶναι ἀπεστρογγυλωμέναι, μέλαιναι, μέχρι τῶν μέσων συνδεόμεναι διὰ συνδετικῆς μεμβράνης. Τὸ τρίχωμά της εἶναι εἰς τὸν λαιμὸν μακρότερον, εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ σκέλη βραχύτατον. Πρὸς τὰ ἔξω τῶν ὀπισθίων σκελῶν ὑπάρχει ψηκτροειδὲς ὄγκωμα. Αἱ τρίχες εἶναι ἁπαλαί, τὸν δὲ χειμῶνα τραχύτεραι καὶ μακρότεραι, μὲ χρῶμα τὸ μὲν θέρος καστανόχρουν πρὸς τὸ ὑπέρυθρον, τὸν δὲ χειμῶνα καστανόφαιον. Τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς καὶ τὰ ὦτα εἶναι ὑπόλευκα, τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὤτων καὶ τῶν μηρῶν εἶναι ἀνοικτοτέρου χρώματος, τὰ δὲ νῶτα φέρουσι κιτρινωπὴν ἀπόχρωσιν. Ὑπάρχουσι καὶ ἔλαφοι βαθύχρωμοι κασταναί, στικταί, κιτρινωπαὶ καὶ λευκαί, ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν. Ἡ φωνή της εἶναι μυκηθμὸς προσόμοιος πρὸς τὸν τοῦ ἐξηγριωμένου ταύρου. Ὀργᾷ κατὰ τὸ τέλος Αὐγούστου καὶ ἀρχὰς Σεπτεμβρίου. Τρώγει χλόην, σιτηρά, λάχανα, φύλλα, βλαστούς, καρπούς, φλοιοὺς δένδρων, γεώμηλα, ἀγρίας ὀπώρας, βαλάνους, κττ., τὸν δὲ χειμῶνα ξηρὰ χόρτα, ἐρείκας καὶ φλοιοὺς δένδρων. Ἕνεκα τῆς πολυφαγίας της δύναται νἀποβῇ ἐπιβλαβὴς εἴς τε τὰ σπαρτὰ καὶ τὰ δάση. Εὑρίσκεται πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς κεντρῴας Ἀσίας, διαιτωμένη εἰς τὰ μεγάλα δάση. Προτιμᾷ ὑψηλοὺς ὀρεινοὺς τόπους, τὸν χειμῶνα διαιτᾶται εἰς δασώδεις ὑψηλὰς κοιλάδας, διαμένουσα τὴν ἡμέραν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς πυκνὰ σύδενδρα μέρη, ἐξ ὧν περὶ τὸ λυκόφως ἐξέρχεται. Εἶναι δυνατὴ καὶ ἀκαταπόνητος, προσεκτική, δειλὴ καὶ περιδεής, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ θαρραλέα, τολμηρὰ καὶ ριψοκίνδυνος κατὰ τὴν φυγήν. Κολυμβᾷ εἴς τε τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας. Ἔχει ὀξυτάτην ἀκοὴν καὶ ὄσφρησιν καὶ ἰσχυρὰν ἀντίληψιν καὶ μνήμην τῶν κινδύνων, καὶ οὕτως ἐκφεύγει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πάντα κίνδυνον. Τρέχει μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα, ὑπερπηδῶσα φράγματα 2—2,50 μ. ὕψους καὶ τάφρους 7—8 μ. πλάτους. Ζῇ κατ' ἀγέλας ἐκ 5—6 ἀτόμων ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἑνὸς ἢ καὶ δύο ἀρρένων μικρᾶς ἡλικίας, διότι οἱ μεγάλης ἡλικίας ἄρρενες ζῶσι μονήρη βίον, ἐκτὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀργασμοῦ, καθ' ὃν πολλάκις συμπλέκονται μεταξύ των πρὸς κατάκτησιν τῆς θηλείας ἐλάφου. Κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἀγέλης προπορεύεται ἡ μεγαλυτέρας ἡλικίας θήλεια ἔλαφος, ὡς πεπειραμένη πρόσκοπος ἀσφαλείας τῶν λοιπῶν ἀπὸ παντὸς κινδύνου, καταβάλλουσα πρὸς τοῦτο ἐξαιρετικὴν προσοχήν. Ἐξημεροῦται καὶ ἐκγυμνάζεται εἰς τὸ σύρειν ὄχημα. Εἶναι μακρόβιος, ἐξικνουμένη πολλάκις πέραν τοῦ 80οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας της. Ἐκτὸς τοῦ κρέατός της χρησιμεύει τὸ δέρμα της ὡς κάλυμμα καὶ ὡς κόσμημα· κατειργασμένον εἶναι γνωστὸν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὡς ἐλάφειον δέρμα. Τὰ κέρατά της ἀποτελοῦν τρόπαια κυνηγετικὰ μαζὶ μὲ τοὺς κυνόδοντας, κόσμημα οἰκιῶν καὶ δωματίων, κατεργαζόμενα δὲ χρησιμοποιοῦνται ὡς λαβαὶ μαχαιρίων καὶ ἐγχειριδίων, ὡς κομβία κττ. Ἐκ τῶν ρινισμάτων τῶν κεράτων της, τὰ ὁποῖα περιέχουσι φωσφορικὸν ἀσβέστιον, παρασκευάζουσιν οἱ φαρμακοποιοὶ τὸ λευκὸν ἀφέψημα τὸ συδεγχάμειον, τὸ ὁριζόμενον ὑπὸ τῶν ἰατρῶν εἰς ἐντερικὰς ἐνοχλήσεις καὶ διαρροίας φυματιώντων. Τὰ ἐλαφοκέρατα θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀποδιώκοντα τοὺς ὄφεις ὡς ἐκ τῆς ὀσμῆς των, ὡς λέγεται. Οἱ κυνόδοντές της συναρμολογοῦνται εἰς περιδέραια. Ἐκτὸς τούτου χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν ὡς μέσα κατὰ τῆς βασκανίας. Οἱ κυνόδοντες οὗτοι πίπτουσιν, ὅταν ἡ ἔλαφος ὑπερβῇ τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, μὴ ἀναφυόμενοι πλέον. Τίκτει κατὰ Μάϊον ἕνα, σπανίως δύο νεβροὺς μὲ καστανερύθρους καὶ λευκὰς κηλῖδας. Μετ' ὀλίγας ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των ἡμέρας ἀκολουθοῦσι τὴν μητέρα των, ἡ ὁποία προστατεύει καὶ ὑπερασπίζει αὐτοὺς μὲ μεγάλην τόλμην καὶ αὐτοθυσίαν, χρησιμοποιοῦσα πρὸς τοῦτο τοὺς ἐμπροσθίους πόδας της ὡς ὅπλα, ἐνῷ ὁ ἄρρην πρὸς ἄμυνάν του χρησιμοποιεῖ τὰ κέρατά του. Τούτων ἡ κερατοφυΐα ἄρχεται τὸν ἔνατον μῆνα. Διῶκται τῆς ἐλάφου ἐκτὸς τοῦ κυνηγοῦ εἶναι οἱ λύκοι, οἱ λύγκες, τῶν δὲ νεβρῶν καὶ αἱ ἀλώπεκες, οἱ αἴλουροι, οἱ ἀετοὶ καὶ ὁ βύας. Ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὰς μυίας τῶν βοῶν, τὴν μυῖαν τῆς ρινὸς καὶ τὰς φθεῖρας. Αἱ τελευταῖαι γεννοῦν τὰ ᾠάριά των εἰς τὸ δέρμα τῆς ἐλάφου. Ἐκ τῶν σκωλήκων τῶν ἐξερχομένων ἐκ τῶν ᾠαρίων προκαλοῦνται ἐξοιδήματα, ἐξελκώσεις καὶ ἰσχυροὶ πόνοι. Ἡ ἔλαφος οὐδέποτε χάνει τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας της καὶ ἐξημερουμένη. Διακρίνεται διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν της καὶ τὴν ἄκραν εὐαισθησίαν της εἰς τοὺς πόνους. Πληγωμένη ἔλαφος χύνει δάκρυα «σὰν κορόμηλα», κατὰ τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν ἔκφρασιν. Δι' αὐτὰς τὰς ἰδιότητάς της εἰς πλείστας ὅσας περιστάσεις τῶν δημωδῶν τῆς Ἑλλάδος ᾀσμάτων ἀναφέρεται ἡ ἔλαφος καὶ δι' αὐτῆς συμβολίζεται παραστατικώτατα ὁ πονεμένος ἕνεκα τῆς δουλείας Ἕλλην, ἡ τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς καὶ τὰ σκληρὰ δεινοπαθήματά της ὑπὸ τὴν δουλείαν. Ἡ ἔλαφος εἶναι ἀπὸ τὰ ὀλίγα χονδρὰ κυνήγια τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλοτε ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι ἐν ἀφθονίᾳ αἱ ἔλαφοι, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν καταστροφὴν τῶν δασῶν, μὲ τὴν ἐντεταμένην καὶ ἀμέθοδον κυνηγεσίαν, μὲ τὴν πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν συνοικισμῶν πολλαχοῦ μὲν ἐξέλιπον τελείως, ἀλλαχοῦ δ' ἠλαττώθησαν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Σῴζονται ἀκόμη εἰς μὲν τῇ Ἀττικῇ εἰς τὸ δάσος τῆς Δεκελείας ὀλίγαι, ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τῆς Ἐλασσόνος ἐλάχισται, ἐν δὲ τῇ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ ὀλίγισται εἰς τὰς περιφερείας Βερροίας, Ναούσης, Ἐδέσσης, Καρατζόβης, Κατερίνης, Ἰσβόρου, Λαγκαδᾶ (εἰς τὰ δάση Σταυροῦ Βρασνῶν), Πολυγύρου (εἰς τὰ δάση Σιθωνίας), ἐν δὲ τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ εἰς τὴν περιφέρειαν Σιδηροκάστρου ἄτομά τινα, ἐνῷ ἄλλοτε ἔζων κατ' ἀγέλας πολυπληθεῖς, καὶ τέλος ἐν τῇ Θρᾴκῃ εἰς τὰ ὀρεινὰ δασώδη μέρη τῆς περιφερείας Ξάνθης καὶ εἰς τὸ δάσος Καζανλὶ τῆς περιφερείας Ἀλεξανδρουπόλεως ὀλίγισταί τινες.

Τὸ κυνήγιον τῆς ἐλάφου δὲν εἶναι εὔκολον, διότι πεπροικισμένη αὕτη ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ἐξαιρετικὴν νοημοσύνην, μὲ ὀξυτάτας αἰσθήσεις, μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα καὶ ἰδιάζουσαν πανουργίαν ὑπεκφεύγει τὸν κυνηγόν. Διεξάγεται δὲ δι' ἀνιχνεύσεως, μετὰ ἢ ἄνευ κυνός, χρησιμοποιουμένου πρὸς τοῦτο τῶν βραχυσκελῶν κυνῶν, εἰς οὓς διὰ τὴν σμικρότητά των δὲν δίδει σημασίαν ἡ ἔλαφος, δι' ἐνέδρας κατὰ τὴν πρωΐαν ἢ τὴν ἑσπέραν ἰδίως μὲ συννεφώδη καιρὸν εἰς τὰ μονοπάτια, δι' ὧν διέρχεται, δι' ὁμαδικῆς θήρας (ὡς γίνεται καὶ διὰ τὴν δορκάδα), ἥτις εἶναι ὁ πλέον ἀποτελεσματικὸς τρόπος, ἀλλ' οὐχὶ ἀπηλλαγμένος καὶ δυσκολιῶν, διότι ἡ ἔλαφος κατ' αὐτὴν ἀσκεῖ ὅλην τὴν νοημοσύνην, τὴν προσοχὴν καὶ τὴν πονηρίαν της καὶ κατορθοῖ νὰ ὑπεκφεύγῃ καὶ ὄπισθεν τῶν παγανιζόντων. Διὰ τοῦτο δέον νὰ παραμένῃ κυνηγός τις εἰς τὰς θέσεις, ὅθεν εἰσέρχονται οἱ παγανισταί. Καὶ τέλος διὰ κραξίματος, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ὀργασμοῦ, γινομένου καὶ δὴ διὰ τοῦ στόματος ἢ καὶ διὰ τεχνητῶν μέσων, οἷα ἐν τῷ ἐμπορίῳ εὑρίσκονται. Βάλλεται δὲ μὲ ἰσχυρὰν γόμωσιν ἔνσφαιρον εἰς τὰ καίρια μέρη τοῦ σώματός της. Χάριν τῆς προστασίας καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ὀλίγων ἐλάφων, αἵτινες σῴζονται ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι, ὁ ἰσχύων περὶ θήρας νόμος ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον ἀπαγορεύει τὴν σύλληψιν ἢ θανάτωσιν τῶν ἐλάφων. Τὸ κρέας τῆς ἐλάφου εἶναι τρυφερὸν καὶ εὔγευστον.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

—*[Παλαιοζωολ.]* Ἔλαφοι ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἀπὸ τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐντὸς στρωμάτων τῆς περιόδου ταύτης εὑρέθησαν σκελετοὶ καὶ κέρατα (μήκους μέχρι 2 μ.) ὡς καὶ κρανία (μήκους μέχρις 60 καὶ 70 ἑκατοστομέτρων), λείψανα δηλαδὴ μαρτυροῦντα ὅτι εἰς προγενεστέρας ἐποχὰς ἔζησαν ὑπερμεγέθεις ἔλαφοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Κατὰ τὴν πλειστόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἐξηπλώθη πολὺ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Δυτικῆς Ἀσίας τὸ εἶδος *ἔλαφος ἡ κοινή*. Κατὰ τὴν αὐτὴν ὑποπερίοδον ἔζησαν καὶ ἄλλα εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἐξέλιπον, ἄλλα δὲ διεσώθησαν ζῶντα καὶ σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἐλαφῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων εἰς τὴν λεκάνην τῆς Σιατίστης ὡς καὶ ἐντὸς πλειοκαινικῶν στρωμάτων πηλοῦ εἰς τὰ Θυμιανὰ τῆς νήσου Χίου ὑπὸ τοῦ Γ. Γεωργαλᾶ. Ἐπίσης ἓν μετακάρπιον δορκάδος (Cervus capreolus) εὑρέθη ἐντὸς τῶν πλειστοκαινικῶν ποταμιοθαλασσίων ἄμμων τοῦ λατομείου Κωστάκη παρὰ τὰς Πάτρας.

Γ. Κ. Γ.

—*[Ἑραλδ.]* Ἡ *ἔλαφος* (Cerf) εἰκονίζεται συνήθως *διαβαίνουσα* (passant). Ὅταν εἶναι ἑτοίμη νὰ πηδήσῃ λέγεται *ἀνωρθωμένη* (élancé), φέρει δὲ συνήθως περιλαίμιον (colleté). Ἐὰν ἔχῃ τὰ κέρατα ἀλλοίου χρώματος, τότε τὸ χρῶμα αὐτῶν πρέπει νὰ προσδιορίζεται· ὅταν παρίσταται μόνον ἡ κεφαλή, αὕτη τίθεται κατὰ μέτωπον καὶ λέγεται *ἀντιμέτωπος* (rencontre). Ἐὰν μόνον τὸ κρανίον, μετὰ τῶν κεράτων, λέγεται *ἐλαφόκρανον* (massacre). Ὡς ἐκ τῆς μακροβιότητός της ἡ ἔλαφος συμβολίζει τὴν ἀρχαίαν καὶ ἱστορικὴν εὐγένειαν.

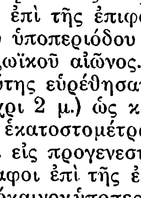

Ἔλαφος ἐπὶ οἰκοσήμου.

Γ. Ε. Τ.

Ἔλαφος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 182. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δραγοβέτσι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἄρδοσι* (κάτοικοι 119). Ἡ Ἔλαφος κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς λοφοσειρᾶς *Καλὸς Καρβελᾶς* τοῦ Τομάρου, ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Ἔχει δάση ἐκ κομαρεῶν, καλλιεργήσιμον δ' ἔκτασιν μικρὰν σπειρομένην δι' ἀραβοσίτου. Ἐν αὐτῇ ἐκτρέφονται αἰγοπρόβατα (1500). Μετὰ τῶν Ἰωαννίνων συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὡρ. 12). Εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωρίου κεῖται ἡ διαλελυμένη παλαιοτάτη μονὴ τοῦ *Γενεσίου τῆς Θεοτόκου*, χρησιμοποιουμένη ὡς σχολεῖον. Περὶ ταύτης μυθολογεῖται ὅτι τὴν ἐπέτειον τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ φερωνύμου ναοῦ της (8 Σεπτεμβρίου) ἤρχετο ἐκ τοῦ δάσους εἰς τὸν ναὸν ἔλαφος θυσιαζομένη ὑπὲρ τῶν πανηγυριζόντων Χριστιανῶν. Εἰς τὸν μῦθον τοῦτον ὀφείλεται καὶ ἡ νέα ὀνομασία τῆς κοινότητος.

Δ. Ε. Μ.

«Ἔλαφος» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν ἐφέρετο εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς τὸ γαλλικὸν ἀπόστολον, τροχοφόρος πάρων, «La Biche» (=ἡ ἔλαφος), ἀνῆκον εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Ἀνατολῆς (Station du Levant) κατὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος. Συνοδεῦσαν μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀτμοδρόμωνος «Σκύλλα» τὴν φέρουσαν τὸν βασιλέα ἀτμοφρεγάταν μας «Ἀμαλία» (κατόπιν «Ἑλλάς») τὴν 11/23 Ὀκτωβρίου 1862 ἠγκυροβόλησε μετ' αὐτῶν εἰς Κερατσίνιον τὴν 9ην μ. μ. Ἐπιβιβάσαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τοῦ βασιλέως, συνεξέπλευσε (12/24 Ὀκτωβρίου 1862, 9 μ. μ.) καὶ παρηκολούθησε τὴν φέρουσαν αὐτὸν «Σκύλλαν» μέχρις Ἑνετίας.

Σ. Ε. Λ.

ἐλαφοσπυρὶς (ἡ) (Elaphospyres) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινοζῴων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ζυγοσπυριδῶν*. Αἱ ἐλαφοσπυρίδες εἶναι μικροσκοπικὰ ζῳάρια ἐνδιαιτώμενα εἰς τὰς θαλάσσας, μὲ σῶμα πολυακανθωτόν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ.

Δ. Ν. Π.

Ἐλαφότοπος (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 577). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερβάρι*.

ἐλαφόχοιρος (ὁ) (Babirussa) *[Ζωολ.]*· βλ. λ. *ἀγριόχοιρος*.

Ἐλαφοχώρι(ον) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 700. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Καρᾶ-Τζαλῆ*. Κεῖται ἐν πεδιάδι παρὰ τὸν Ἐρυθροπόταμον, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐκ φρέατος. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Λάδη* (κάτ. 575), *Μεγάλη Τραύα* (κάτ. 567), *Μικρὰ Τραύα* (κάτ. 214), *Πολιὰ* (κάτ. 283 καὶ *Χιονάδες* (κάτ. 611). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακά. Μετὰ τοῦ Διδυμοτείχου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 18).

Δ. Ε. Μ.

— **Ἐλαφοχώρι(ον)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μακρυχωρίου (τέως Οὐζοὺν-κιοΐ) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 234. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρατζόβα*.

ἐλαφρά· ἐπίρρ. καὶ *ἀλαφρά*, ἰδιωματ. *ἀλαφριὰ* καὶ *λαφριά*, ἀπὸ τοῦ ἐπιθ. *ἐλαφρός*· μὲ τρόπον ἐλαφρόν, ἐλαφρῶς, ἀντίθ. *βαριά*: «περπατεῖ ἐλαφρὶ σὰν τὴ γάτα», «κοιμᾶται ἀλαφρὰ καὶ ξυπνᾷ εὔκολα», «εἶμαι ντυμένος πολὺ ἀλαφρὰ καὶ κρυώνω», «σκεπάζομαι λαφρά», «τρίψε με λαφρὰ-λαφρά»· || ἄνευ ἐντάσεως, ἀντίθ. *βαριά, σοβαρῶς*: «εἶναι ἐλαφρὰ ἄρρωστος», «τὴν ἀρρώστια τὴν πέρασε ἐλαφρά».

ἐλαφράδα (ἡ) καὶ ***ἀ)λαφράδα***· δημοτ. ἡ ἰδιότης τοῦ ἐλαφροῦ, ἔλλειψις βάρους· || ἐλαφρότης, κουφότης.

ἐλαφρινίδαι (οἱ) (Elaphrinidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ἰθαγενῆ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, ὧν γνωστότερον ὁ *ἐλαφρὸς* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

ἐλαφρο—ὡς πρῶτον συνθετικὸν σπανιωτέρων τινῶν συνθέτων προσδιοριστικῶν· *ἐλαφρογνώμων, ἐλαφροδάκτυλος* (λωποδύτης), *ἐλαφροκίνητος, ἐλαφροκίνα* (χρώματα), *ἐλαφρολόγημα* (κοιν. κουτουροῦ κουβέντα), *ἐλαφρολογῶ, ἐλαφρόνοια, ἐλαφρόξυλος* (ἀνέμη ἢ ἐξ ἐλαφρῶν ξύλων κατεσκευασμένη), *ἐλαφροπιστία, ἐλαφρόσκευος, ἐλαφροφιλόσοφος, ἐλαφροχίτων, ἐλαφρόχροος, ἐλαφρόψυχος* κ. ἄ.

ἐλαφρόησκιος, *—η, —ο* καὶ *ἀλαφροΐσκιωτος* (βλ. λ.)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ σκιὰ εἶναι ἐλαφρά· οὕτω χαρακτηρίζονται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι βλέπουν φαντάσματα.

ἐλαφροκέφαλος, *—η, —ο* καὶ *ἀλαφροκέφαλος*· ὁ ἐλαφρὸς τὸν νοῦν, ἄλλως *ἐλαφρόμυαλος*.

ἐλαφρόμυαλος, *—η, —ο,* καὶ *ἀ)λαφρόμυαλος*· ὁ ἐλαφρὸς τὸν νοῦν, κοῦφος, εὐαπάτητος, ἐλαφρόνους.

ἐλαφρὸν (τό)· εἷς τῶν σημειογραφικῶν χαρακτήρων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς· βλ. *ἐλαφρός*.

ἐλαφρόνοια, (ἡ), ἄλλως *κουφόνοια* *[Ψυχ.]*. Ψυχικὸν ἐλάττωμα, ὅπερ εἰς τὴν νεαρὰν κυρίως τοῦ ἀνθρώπου ἡλικίαν ἐμφανιζόμενον ἐκδηλοῦται ὡς ἀπερισκεψία, ὡς ἀπροσεξία, ὡς ἀστάθεια, ὡς ἐπιπολαιότης καὶ λησμοσύνη τῶν καθηκόντων, ὡς ἐπιπολαιότης καὶ ἀταξία ἐν γένει ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ψυχολογικὴ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι ὅτι ὁ νοῦς, ἤτοι ὁ ὀρθὸς λόγος, δὲν ἔχει ἀποκτήσει τὴν ἀπαιτουμένην βαρύτητα, ἤτοι τὴν ἱκανότητα νὰ ρυθμίζῃ τὴν βούλησιν ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῆς· διὸ καὶ δὲν παρουσιάζει αὕτη τὴν ἀπαιτουμ-

Digitized by Google

νην **ἀκολουθίαν** καὶ εὐστάθειαν. Τὴν τοιαύτην ἐλαφρόνοιαν εὑρίσκομεν πολλάκις καὶ εἰς ἐνήλικα ἄνδρα, ὅστις διὰ τοῦτο κοινῶς χαρακτηρίζεται ὡς κοκκορόμυαλος ἢ ὡς ζυγίζων ἀπὸ τὴν ἐλαφριά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις τὰ μυαλά του τὰ ἔχει 400. ὅσα δηλαδὴ δράμια ζυγίζει μία ἀκεραία ὀκά.
Α. Π. Σ.

ἐλαφρόνους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἐλαφρὸς τὸν νοῦν, ἐπιπόλαιος, κοῦφος, κοιν. *ἐλαφρόμυαλος*.

ἐλαφρόπεζα (ἡ) (Elaphropeza) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν βραχυκέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπιδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, πτέρυγας ὑαλώδεις καὶ χρῶμα κυανομελανόν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀνθέων ἐνδιαιτώμενα.
Δ. Ν. Π.

ἐλαφρόπετρα (ἡ) καὶ ***ἀ)λαφρόπετρα***· σπογγοειδὴς λίθος ἡφαιστειογενής, ἐλαφρότερος τοῦ συνήθους, ἡ *κίσηρις* ‖ μεταφ. χαρακτηριστικὸν ἀνθρώπου κούφου: «αὐτὸς εἶναι μιὰ ἀλαφρόπετρα».
—*[Πετρογρ.]* Βλ. *κίσηρις*.

ἐλαφροπιστία (ἡ)· ἡ μετ' ἐλαφρότητος πίστις, τὸ νὰ πιστεύῃ τις ἀβασανίστως.

ἐλαφρόπιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μετὰ ἐλαφρότητος, ὁ ἀβασανίστως πιστεύων, εὔπιστος.

ἐλαφροποινίτης (ὁ)· κατάδικος ἐκτίνων ἐλαφρὰν ποινήν, ἄλλως *ἐλαφρόποινος*· ἀντίθ. *βαρυποινίτης*.

ἐλαφρόποινος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰς ἐλαφρὰν ποινὴν καταδικασθείς, ἄλλως *ἐλαφροποινίτης*, ἀντίθ. *βαρύποινος*.

ἐλαφρόπους, *—οδος* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων ἐλαφροὺς τοὺς πόδας, ταχύπους, γρήγορος.

ἐλαφρός, *—ά, —όν*, δημοτ. *ἀ)λαφρός, —ή, —ό*, ἰδιωματ. *ἀ)λαφριός* καὶ *ἀλαφρύς*· ὁ μὴ προξενῶν τὸ συναίσθημα τοῦ βάρους, τοῦ ἀφορήτου, κοῦφος: «τὸ δέμα αὐτὸ γιὰ σένα εἶναι ἐλαφρό, ἀλλὰ γιὰ τὸ παιδὶ εἶναι βαρύ»· ‖ «ἀλαφρὸ φόρτωμα» ἀντίθ. «βαρὺ φόρτωμα»· ‖ καθόλου *ἐλαφρὸν* χαρακτηρίζεται πᾶν ὅ,τι ἁδρομερῶς θεωρούμενον ἐμφανίζει εἰδικὸν βάρος κοινότερον τοῦ συνήθους: «ὁ σανός, τὰ ἄχυρα εἶναι ἀλαφρά», «ἐλαφρὸς σὰν τὸ φτερό, σὰν τὸ πούπουλο», «ἐλαφρὸ νά 'ναι τὸ χῶμά σου σὰν τῆς ἐλιᾶς τὸ φύλλο, σὰν τῆς δροσιᾶς τὸ στάλαγμα»· ‖ διὰ τοῦ συγκριτικοῦ *ἐλαφρότερος* χαρακτηρίζεται πλὴν τοῦ ἔχοντος ὀλιγώτερον καθόλου βάρους, οἷον «τὸ φορτίον τοῦτο εἶναι ἐλαφρότερον ἐκείνου», καὶ τὸ ἔχον ἐλαφρότερον εἰδικὸν βάρος: «τὸ λάδι, τὸ πετρέλαιο, τὸ οἰνόπνευμα εἶναι ἐλαφρότερο ἀπὸ τὸ νερό», «ὁ σίδηρος εἶναι ἐλαφρότερος τοῦ μολύβδου», «τὸ ξύλον εἶναι ἐλαφρότερον τοῦ λίθου» κτλ.· ‖ «ἐλαφρὸν ἔνδυμα, — κλινοσκέπασμα» λεπτόν, κοῦφον· ‖ μεταφ. «ὕπνος ἐλαφρὸς» ὁ ὕπνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον εὐκόλως τις ἐγείρεται, ἀντίθ. «βαρὺς ὕπνος»· ‖ «ἐλαφρὰ ἐργασία» ἡ μὴ καταπονοῦσα, κοιν. «ἀλαφριὰ δουλειά»· ‖ «ἐλαφρὸν βῆμα, — βάδισμα» τὸ κοῦφον, τὸ ἁπαλόν· ‖ ὁ ἄνευ ἐντάσεως, ἄτονος: «ἐλαφρὸς πυρετός», «ἐλαφρὸν κρυολόγημα», «ἐλαφρὰ ἀρρώστια» ἀνώδυνος· ‖ ἤπιος, μαλακός, ἀνήθ. βαρὺς ἢ δριμύς: «ἐλαφρὸς χειμών», «ἐλαφρὸν κλῖμα»· ‖ «ἐλαφρὰ τροφὴ» εὔπεπτος· ‖ «οἱ ἀλαφριὲς» κατὰ παράλειψιν τοῦ *ὀκάδες*· ἡ πλευρὰ τοῦ γνώμονος τοῦ στατῆρος ἡ δεικνύουσα ὀλίγας ὀκάδας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς «τὶς βαριές», τὰς ὁποίας δεικνύει ἡ ἀντίθετος ὄψις τοῦ γνώμονος: «δὲν τὸ σηκώνει ἀπὸ τὶς ἀλαφριές, ζύγισέ το ἀπὸ τὶς βαριές»· ‖ φρ. «ζυγίζει ἀπὸ τὶς ἀλαφριὲς» ἐπὶ ἀνοήτου ἀνθρώπου· ‖ «ἐλαφρὸς καφὲς» ὁ ἀραιός, ὁ μὴ πυκνός· ‖ «ἐλαφρὸς ἄνθρωπος» ὁ κοῦφος, ἀντ. *σοβαρός, ἐμβριθής*, ὁ μὴ ἐμβριθής, ὁ ἐπιπολαίως ἐξετάζων τὰ πράγματα, «ἐλαφρὸς νέος», «ἐλαφρὰ κόρη», ἄλλως *ἀλαφρόμυαλος*· ‖ «ἐλαφρὸς κόσμος», ὁ ἐλευθεριάζων· «γυνὴ τοῦ ἐλαφροῦ κόσμου»· ‖ «ἐλαφρὸς στόλος», «ἐλαφρὰ σκάφη» (βλ. κατ. *[Ναυτ.]*. — Ἐπίρρ. ***ἐλαφρῶς***: «στρατιῶται ἐλαφρῶς ὡπλισμένοι» οἱ μὴ ἔχοντες πανοπλίαν, ἄλλως ψιλοί: «ἐλαφρῶς τραυματισθέντες».

—*[Βυζαντ. Μουσ.]* Καλεῖται *ἐλαφρὸν* εἷς τῶν δέκα χαρακτήρων τῆς ποσότητος, δι' ὧν ἐνεργεῖται ἡ νῦν ἐν χρήσει σημειογραφία τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἀνῆκον εἰς τοὺς κατιόντας ποσοτικοὺς χαρακτῆρας, ἀνερχομένους εἰς τέσσαρας, δηλοῖ τὸν δεύτερον ὑπερβατῶς κατιόντα φθόγγον καὶ εἶναι ἀντίθετον τοῦ *κεντήματος*, ἔχοντος τὴν αὐτὴν ἀξίαν ἐν ἀναβάσει. Τὸ *ἐλαφρόν*, συντιθέμενον μετ' ἄλλων ποσοτικῶν χαρακτήρων, αὐξάνει τὴν ποσότητα αὐτῶν, δεχόμενον δὲ ἀριστερόθεν καὶ ἐγγύτατα αὐτοῦ τὴν *ἀπόστροφον*, ἣν καὶ ὑποτάσσει, κατέρχεται δύο φθόγγους συνεχῶς καὶ οὐχὶ ὑπερβατῶς καὶ καλεῖται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ (καθ' ἣν ἡ ἀπόστροφος δὲν λογίζεται ὡς ποσοτικὸς χαρακτήρ, ἀλλ' ὡς χρονικὸς τοιοῦτος, ἐνεργῶν ὡς τὸ *γοργὸν*) *συνεχὲς ἐλαφρὸν* καὶ δέον πάντοτε νὰ τίθηται συλλαβὴ διὰ τὸν δεύτερον αὐτοῦ φθόγγον.

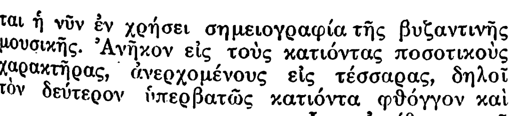

'Ελαφρόν.

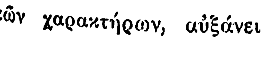

Συνεχὲς ἐλαφρόν.

Ἐν τῷ ἀρχαίῳ στενογραφικῷ συστήματι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, τὸ ἐλαφρόν, ἔχον τὴν ἣν καὶ σήμερον ἀξίαν καὶ ὀνομασίαν, ἀνῆκεν εἰς τὰ κατιόντα φωνητικὰ σημάδια καὶ δὴ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πνευμάτων.
Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

—*[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἐλαφρὰ πλοῖα* τὰ μικροτέρου ἐκτοπίσματος καὶ ὁπλισμοῦ τῶν κυρίων μονάδων μάχης σκάφη, ἅτινα κυρίως χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀγγελιαφόρα, διαδρομεῖς καὶ ἀνιχνευτικὰ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ στόλου, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ καταδρομὴν κατα τοῦ ἐχθρικοῦ ἐμπορίου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κωπήρους ναυτικοῦ μικρὰ κωπήρη σκάφη ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὰς ὡς ἄνω ἀποστολάς, δύναταί τις δ' εἰπεῖν ὅτι ἡ *τριήρης* μετέπεσεν εἰς τὴν τάξιν ἐλαφρῶν πλοίων ἀφ' ἧς ἡ *πεντήρης* ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν της ἐν τῇ συνθέσει τῶν ἀρχαίων πολεμικῶν στόλων. Μετέπειτα ἡ *λιβυρνίς*, καθὼς καὶ ἐπὶ βυζαντινοῦ ναυτικοῦ οἱ μικροὶ *δρόμωνες* (βλ. λ.), «οἱ ἐλάσσονες καὶ δρομικώτατοι, οἱονεὶ γαλέαι ἢ μονήρεις λεγόμενοι, ταχινοὶ καὶ ἐλαφροὶ» *(Λέων ὁ Σοφός)*, ἦσαν τὰ ἐλαφρὰ πλοῖα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῶν Σκανδιναυῶν ναυτικῶν ἐλαφρὰ πλοῖα ἦσαν κυρίως τὰ *χόλκερ* (βλ. λ. *δρακκάρ)*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ μεσαιωνικοῦ ναυτικοῦ τῶν *γαλερῶν* (βλ. λ.) ὡς ἐλαφρὰ πλοῖα ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ *γαλιῶται*, αἱ *φρεγάται*, τὰ *βριγαντῖνα*, αἱ *φοῦσται*, καὶ αἱ *πινάσσαι*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ὡς ἐλαφρὰ πλοῖα ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ *κορβέται*, τὰ *βρίκια*, αἱ *ἡμιολίαι*, οἱ *κέρκουροι* κτλ.· καίτοι δ' αἱ φρεγάται συνήθως δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν κυρίαν παράταξιν καὶ ἦσαν σκάφη κυρίως καταδρομῆς, ἐν τούτοις δὲν δύναταί τις νὰ τὰ λογίσῃ ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐλαφρῶν πλοίων. Τανῦν ἐλαφρὰ πλοῖα θεωροῦνται τὰ εὔδρομα, τὰ ἀντιτορπιλλικά, τὰ τορπιλλοβόλα, τὰ ἐξωπλισμένα βοηθητικὰ εὔδρομα καὶ τὰ ὑποβρύχια.

'Ελαφρὸς στόλος. Καλεῖται ὁ ἐκ τῶν ὡς ἄνω πλοίων συγκροτούμενος.
Γ. Ν. Ν.

— ***ἐλαφρὰ ἐδάφη*** *['Εδαφολογ.]*. Κατηγορία ἀργιλλωδῶν ἐδαφῶν χαρακτηριζομένων ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐπικρατήσεως τῶν χονδρῶν καὶ λεπτῶν χαλίκων, μὲ μικρὰς ποσότητας ἄμμου καὶ ἀργίλλου. Περὶ τῆς περιεκτικότητος τῶν ἐδαφῶν τούτων βλ. πίνακα II τοῦ ἄρθρου *ἔδαφος* (τ. Θ' σ. 703).
Γ. Κ. Κ.

— ***ἐλαφρὰ ἱστία*** (κοιν. *τὰ ψηλὰ πανιά*) *[Ναυτ.]*. Περιληπτικὸς ὅρος ἐννοῶν, συλλήβδην, τοὺς *φώσωνας*, τοὺς *σιπάρους* καὶ τὰ *ἐπισιπάρια*.

— ***ἐλαφρὰ μέταλλα*** *[Μεταλ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἁπλᾶ τινα μέταλλα, κυρίως τὸ ἀργίλλιον καὶ τὸ μαγνήσιον, ὡς καὶ κράματα αὐτῶν, ἐσχάτως καὶ τοῦ λιθίου, τὰ ὁποῖα ἕνεκα τοῦ χαμηλοῦ των εἰδικοῦ βάρους, κειμένου κάτω τοῦ 5 (συνήθως 2,9 ἕως 3,1) καὶ ἕνεκα τῶν ἐξαιρετικῆς αὐτῶν ἀντοχῆς χρησιμοποιοῦνται εἰς πλείστας εἰδικὰς μηχανικὰς ἐφαρμογάς.

Τὸ ἀργίλλιον καὶ τὰ κράματά του χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοκινήτων, ἀεροπλοίων, ἀεροπλάνων, κινητήρων κλπ. Τμῆμα ἐκ 40 μέτρων τοῦ μεγάλου πύργου τοῦ ἀσυρμάτου τοῦ Königswristerhausen παρὰ τὸ Βερολῖνον εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ἀργιλλίου. Ἡ ἀντοχὴ τῶν ἐλαφρῶν μετάλλων (ὡς καὶ τῶν κραμάτων των) δύναται νὰ αὐξηθῇ διὰ συμπιέσεως, σφυρηλατήσεως ἐν θερμῷ καὶ ψυχρῷ. Πολλὰ κράματα τοῦ ἀργιλλίου ἢ τοῦ μαγνησίου μετ' ἄλλων μετάλλων ὑπερβάλλουν σχεδὸν κατὰ τὸ διπλάσιον ὅσον ἀφορᾷ τὰς μηχανικάς των ἰδιότητας τὰ ἀρχικὰ μέταλλα, εἴς τινας περιπτώσεις μάλιστα ἀκόμη περισσότερον. Δι' ἀναλόγου κατεργασίας δύνανται νὰ φθάσουν τὴν ἀντοχὴν καλοῦ χυτοσιδήρου. Τὰ κράματα τοῦ ἀργιλλίου γενικῶς, ἐκτὸς τῶν τελευταίων βελτιωμένων τύπων, προσβάλλονται χημικῶς εὐκολώτερον τοῦ μετάλλου, τὰ τοῦ μαγνησίου δυσκολώτερον. Ἡ ἐξευγένισις τῶν κραμάτων τούτων ἐπιτυγχάνεται τεχνικῶς δι' ἐκλεπτύνσεως τῶν κόκκων κατὰ τὸ χύσιμον (π. χ. εἰς τὸ πυριτιαργίλλιον διὰ προσθήκης ἰχνῶν νατρίου) καὶ διὰ σκληρύνσεως διὰ κατεργασίας ἐν θερμῷ.

Τὰ κράματα τοῦ ἀργιλλίου καὶ μαγνησίου παράγονται διὰ συντήξεως τῶν δύο μετάλλων ὑπὸ ἀπουσίαν ἀέρος καὶ ψύξεως ὑπὸ κενὸν ἢ ὑπὸ πίεσιν 100—200 ἀτμοσφαιρῶν. Κράματα μὲ μεγάλην περιεκτικότητα εἰς ἀργίλλιον (75—97 %) καλοῦνται *μαγνάλια* καὶ λαμβάνονται δι' ἠλεκτρολύσεως τήγματος ἀλογονούχου μαγνησίου (καρναλλίτου ἢ ταχυβδίτου) μὲ κάθοδον ἀπὸ μαγνησιαργιλλίου καὶ μετέπειτα ἐπικάλυψιν ὑπὸ μαγνησίου. Τὰ περιέχοντα μαγνήσιον εἰς περιεκτικότητα 15% εἶναι λευκὰ ὡς ὁ ἄργυρος, ἐπιδεκτικὰ μεγάλης στιλβώσεως, λίαν λεπτοκόκκου θρανσμοῦ, εἰδικοῦ βάρους 2,5, σημείου πήξεως περίπου 560°, χύνονται ἄριστα καὶ κατεργάζονται εὐκολώτατα μηχανικῶς, ὡς ὁ ὀρείχαλκος. Ἡ χημική των συμπεριφορὰ πλησιάζει τὴν τοῦ ἀργιλλίου. Τὰ κράματα καθίστανται ἀνθεκτικώτερα ἀλλὰ ὀλιγώτερον ἐλατά, ἐφ' ὅσον ἡ περιεκτικότης εἰς μαγνήσιον αὐξάνει. Κράματα περιεκτικότητος 2—3% εἰς μαγνήσιον ἐνδείκνυνται μᾶλλον διὰ τὴν κατασκευὴν συρμάτων 5—8% δι' ἔλασιν, 12—15% διὰ χύσιμον, 20—30% διὰ βάσεις καὶ ὄργανα καὶ πλέον τῶν 30% διὰ κάτοπτρα. Κράματα περιέχοντα ὀλιγώτερον τῶν 10% εἰς μαγνήσιον δὲν κατεργάζονται μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχερείας· καλύτερον κατεργάζονται μετὰ συμπύκνωσιν διὰ τήξεως καὶ ἀποτόμου ψύξεως ἢ μὲ ἔλασιν ἐν ψυχρῷ καὶ θέρμανσιν εἰς 400—500° ἐναλλάξ. Τὸ σημεῖον τήξεως δύναται νὰ καταστῇ ὑψηλότερον διὰ προσθήκης ἀντιμονίου. Τὸ μαγνάλιον, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ τεχνικῇ ἐφαρμογῶν του, χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὰ ἐργαστήρια διὰ τὴν κατασκευὴν στηριγμάτων, θερμαντικῶν πλακῶν κλπ.

Τὸ *αἰθέριον*, τοῦ ὁποίου ἡ σύνθεσις εἶναι μυστική, ἔχει εἰδικὸν βάρος 2,4—2,57, ἀντοχὴν ἐλξεως 29 kgr/mm^2 (χιλιογράμμων κατὰ τετραγωνικὸν χιλιοστόμετρον) καὶ ἐλαστικὴν διαστολὴν 17,5 %. Ἡ ἠλεκτρικὴ ἀγωγιμότης φαίνεται ὅτι εἶναι μεγαλυτέρα τῶν 50 % τῆς τοῦ χαλκοῦ, ἡ δὲ ἀνθεκτικότης ἔναντι ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων καὶ θαλασσίου ὕδατος λίαν σημαντική. Ὁ χαλκὸς μέχρι περιεκτικότητος 14 % βελτιώνει τὸ εὔχυτον καὶ τὴν ἀντοχὴν τῶν κραμάτων τοῦ ἀργιλλίου. Ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀποτελέσματος προστίθενται καὶ ἄλλα μέταλλα εἰς τὰ χυτοκράματα, ὅπως εἰς τὸ *γερμανικὸν κρᾶμα* (86 Al, 12 Zn, 2 Cu), εἰς τὸ *κρᾶμα L 5* (84 Al, 12—15 Zn, 2—2.5 Cu). εἰς τὸ *κρᾶμα Δ* (77—72 Al, 20—25 Zn, 3 Cu)· εἰς τὸ λίαν ἀνθεκτικὰ τεμάχια παρέχον *κρᾶμα* τοῦ *Στράσσερ* καὶ τὸν *μακαδαμίτην* (12 Al, 24 Zn, 4 Cu). Ὁ *κασσίτερος* εἰς τὸ *μέταλλον Φλέτχερ* (95,5 Al, 3 Cu, 1 Sn, 0,5 P), τὸ *νικέλιον* εἰς τὸ *κρᾶμα Υ* (92,5 Al, 4 Cu, 2 Ni, 1,5 Mg). Τὸ *ἀντιμόνιον* ὡς κύριον συστατικὸν κραμάτων περιέχεται εἰς τὸ *πατρίνιον* (96 Al, 2,8 Sb, 0,6 Cu, 0,2 Zn, 0,8 W). εἰς τὸ *βολφραμομίνιον* (98 Al, 1,4 Sb, 0,4 Cu, 0,1 Zn, 0,04 W) καὶ τὸ *ρομάνιον* (97 Al, 18 Ni, 0,3 Sb 0,3 Cu, 0,2 Zn, 0,17 W). Τὸ *μαγγάνιον* εἰς περιεκτικότητα 0,25 — 1 % εὑρίσκεται συγχρόνως μὲ 3,5—4,5 % χαλκὸν καὶ 0,5 % μαγνήσιον εἰς τὸ *ντουραλουμίν*. Ἡ ἀντοχή του μετὰ τὴν ἐξευγένισιν αὐτοῦ ἀποκτᾷ τιμὴν ἴσην πρὸς τὴν τοῦ χυτοσιδήρου ὑπὸ πολὺ μικρότερον εἰδικὸν βάρος (2,8 ἔναντι 7,85). Εἶναι καὶ τοῦτο λίαν ἀνθεκτικὸν ἔναντι ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων, ὕδατος καὶ ἀραιῶν ὀξέων. *Πυρίτιον* (0,8 %) καὶ μαγνήσιον (0,54 %), ἐνίοτε δὲ καὶ 2,5—3,5 χαλκός, περιέχονται εἰς τὸ σκληραλουμίνιον ἢ ἀλουδοῦρον, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἐξευγένισιν ἐνδείκνυται κυρίως διὰ δομικοὺς σκοπούς. Τὸ *λαοντὰλ* συνίσταται ἀπὸ ἀργίλλιον περιέχον 7,5% χαλκὸν καὶ πυρίτιον ὁμοῦ· ἔχει εἰδικὸν βάρος 2,75, ἑλκτικὴν ἀντοχὴν περίπου 40 kgr/mm^2 καὶ ἐλαστικὴν διαστολὴν σχεδὸν 22 %, εἶναι ἀνθεκτικὸν ὡς πρὸς θαλάσσιον ὕδωρ. Μεγαλυτέρας ποσότητας πυριτίου (11—18 %) περιέχει τὸ *σιλουμίν*, εἰδικοῦ βάρους 2,9—3,1, περιέχον συχνάκις καὶ χαλκόν, νικέλιον, ὡς καὶ ἄλλα μέταλλα.

Τὸ χυτοκρᾶμα, ἰδίως μετὰ τὴν ἐξευγένισίν του δι' εὐτήκτων φθοριδίων εἰς 900°, χρησιμοποεῖται ἤδη πολλαπλῶς ἕνεκα τῆς καλῆς του ἀντοχῆς καὶ τῆς ἐλαστικῆς του διασταλτικότητος. Τὸ *βισμούθιον* (2 %) εὑρίσκεται ὁμοῦ μετὰ πυριτίου (2%) καὶ χαλκοῦ (6%) εἰς τὸ ἔναντι πιέσεων καὶ χημικῶν προσβολῶν ἀνθεκτικὸν κρᾶμα τοῦ ἀργιλλίου, τὸν *ἀργιλλίτην*. Τὸ κρᾶμα *ἀλβράνδιον* περιέχει ἐκτὸς τοῦ ἀργιλλίου χαλκόν, νικέλιον, ψευδάργυρον καὶ φωσφόρον. Ὁμοίως καὶ ὁ μετεωρίτης περιέχει 0,4—0,7% φωσφόρον.

Μεγάλην ἀντοχὴν ἔχει κρᾶμα συνιστάμενον ἀπὸ 80—90% ἀργίλλιον, 5—10% ἄργυρον ἢ ἄλλο τι εὐγενὲς μέταλλον καὶ 5—10% μέταλλα τῆς ὁμάδος τοῦ σιδήρου, ὡς κοβάλτιον, νικέλιον, χρώμιον, μαγγάνιον. Ἡ προσθήκη τοῦ εὐγενοῦς μετάλλου ἐμποδίζει τὴν κρυστάλλωσιν τῶν μετάλλων τῆς ὁμάδος τοῦ σιδήρου. Ἡ ὁλικὴ περιεκτικότης εἰς χαλκόν, μαγγάνιον καὶ ἄργυρον δὲν πρέπει νὰ κεῖται κάτω τοῦ 2 καὶ νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 6 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Κρᾶμα περιέχον ἐκτὸς *χρωμίου* καὶ 66,66% χαλκόν, 15,15 νικέλιον, 13,13 ψευδάργυρον καὶ 3.03 ἀργίλλιον ἔχει ἀντοχὴν ἀνωτέραν τῶν 50 Kgr/mm^2. *Λίθιον* περιέχουν παρὰ χαλκόν, νικέλιον, ψευδάργυρον, μαγνήοισν καὶ πυρίτιον τὰ *σκληρομέταλλα*, μὲ περιεκτικότητα ἄνω τῶν 85% εἰς ἀργίλλιον, τὰ ὁποῖα διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην των ἐλαστικότητα. Τὰ κράματα τοῦ μαγνησίου διακρίνονται ἀπὸ πολλῶν κραμάτων τοῦ ἀργιλλίου κυρίως ὡς ἐκ τοῦ μικροτέρου εἰδικοῦ βάρους, τῆς μεγαλυτέρας ἀντοχῆς καὶ τῆς ἰσχυροτέρας ἀνθεκτικότητος ἔναντι ἀλκαλίων, ὑπολείπονται ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἀνθεκτικότητα ὡς πρὸς ὕδωρ καὶ ὀξέα. Τὰ διάφορα εἴδη τοῦ *ἠλέκτρου* (Electron), ὡς τὸ περιέχον 5% ψευδάργυρον (κρᾶμα Z1 καὶ AZ) ἢ 1% χαλκὸν (κρᾶμα CM) μετὰ 1—2% ἀργιλλίου, ὡς καὶ μαγγανίου, ἔχουν εἰδικὸν βάρος 1,73—1,83, ἑλκτικὴν ἀντο-

Digitized by Google

χὴν μέχρι 36 kgr/mm², ὅριον ἐλαστικότητος 3—22 kgr/mm². Τὸ κυρίως δι' ἠλεκτρικοὺς ἀγωγοὺς χρησιμοποιούμενον κρᾶμα CM ἔχει ἀγωγιμότητα 22. Ἄλλα κράματα περιέχουν πολλάκις ὑπὸ ἐλαχίστην περιεκτικότητα 60% μαγνησίου καὶ τ' ἀκόλουθα μέταλλα: ἀσβέστιον μέχρι 40%, θάλλιον μέχρις 20%, λίθιον ἢ βηρύλλιον μέχρι 10%, ὡς καὶ μικροτέρας περιεκτικότητος χαλκοῦ, ψευδαργύρου ἢ μετάλλων τῆς ὁμάδος τοῦ σιδήρου. ΑΝ.Δ.

— **ἐλαφρὸς** ***στρατιώτης*** *[Στρατ.]*· βλ. λ. *ψιλός*.

ἐλαφρὸς (ὁ) (Elaphrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφρινιδῶν*, περιλαμβάνον 30 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Οἱ ἐλαφροὶ ἔχουσι σῶμα μετρίου μεγέθους, διακεκριμένην κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν, κεραίας λεπτάς, ἀρκετοῦ μήκους καὶ πολυαρθρωτάς, πόδας λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις, ὀφθαλμοὺς λίαν ἐξωγκωμένους καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν μετὰ ἀπεστρογγυλωμένων λευκῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ῥάχεως, ἑνουμένων μεταξύ των διὰ λευκῶν, κυματοειδῶν, λεπτοτάτων γραμμῶν. Δ. Ν. Π.

ἐλαφρότης,—*ητος* (ἡ)· συνηθ. μεταφ. διανοητικὴ ἐλαφρότης, κουφότης, ἀντίθ. *σοβαρότης*, *ἐμβρίθεια*: «ἐξήτασε τὸ ζήτημα μετὰ χαρακτηριστικῆς ἐλαφρότητος»· || ἐλευθερία περὶ τὴν συμπεριφοράν, συμπεριφορὰ ἐλευθεριάζουσα.

Ἐλαφροῦ ***μονή***. Μονὴ κειμένη ἐν Κωνσταντινουπόλει, πλησίον τοῦ σημερινοῦ τουρκικοῦ τελωνείου. Ἐκτίσθη κατὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, *Ἐλαφροῦ* ἐπωνυμουμένου ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ κτίτορος. Οὗτος ἐδωρήσατο ταύτην τῷ μητροπολίτῃ Λήμνου, ἐκεῖνος ἐχορήγησε μοναχῷ τινι Λουκᾷ, τούτου δὲ θανόντος, ὁ πατριάρχης Φιλόθεος, κληρονομήσας αὐτήν, ἐδωρήσατο τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῇ Λαύρας, ὡς μετόχιον αὐτῆς (1367). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ἐλαφρούτσικος,—*η*,—*ον*· ὁ ὀλίγον ἐλαφρός, ὁ ὑπό τι κοῦφος, ἄλλως *κουτούτσικος*.

ἐλάφρυνσις,—*εως*· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλαφρύνειν, ἐλάττωσις τοῦ βάρους, κουφισμός, ἀνακούφισις, κοιν. *ξαλάφρωμα*: «ἐλάφρυνσις τοῦ στομάχου,—τῆς καρηβαρίας,—τοῦ φορτίου».

ἐλαφρυντικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς ἐλάφρυνσιν, ὁ ἐλαφρύνων, ἀνακουφιστικός: «φάρμακον ἐλαφρυντικὸν τῆς καρηβαρίας,—τοῦ στομάχου»· || ***ἐλαφρυντικὰ*** (τὰ) ὡς οὐσ.: «τὰ ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου ἐλαφρυντικὰ» οἱ λόγοι οἱ ἐπαγόμενοι ἐπιεικῆ κρίσιν τοῦ δικαστηρίου.

— **ἐλαφρυντικαὶ** ***περιστάσεις*** *[Ποιν. Δίκ.]*. Αἱ ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις (circonstances atténuantes, mildernde Umstände) εἶναι διάφορα περιστατικὰ ἀφορῶντα τὸν δράστην καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, μὴ ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ ἀπαριθμούμενα, ἅτινα ἐπαφίενται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ καὶ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τῆς ποινῆς κάτω καὶ τοῦ ἐλαχίστου προβλεπομένου κανονικοῦ ὁρίου αὐτῆς. Τοιαῦται «ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις» μνημονεύονται ἐν ἄρθρῳ 49 τοῦ ἡμετέρου Ποινικοῦ νόμου, ἔνθα ὁρίζεται ὅτι κατὰ τῆς ἀποπείρας κακουργήματος τιμωρουμένου μὲ θάνατον ἐπιβάλλεται ἡ ποινὴ τῶν διὰ βίου δεσμῶν, ἤ, ὅταν συντρέχουν ἰδίως ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις, ἡ ποινὴ τῶν προσκαίρων δεσμῶν, ἐπίσης ὅτι κατὰ τῆς ἀποπείρας κακουργήματος τιμωρουμένου μὲ ἰσόβια δεσμὰ ἐπιβάλλεται ἡ ποινὴ τῶν προσκαίρων δεσμῶν, ἢ ὅταν συντρέχουν ἰδίως ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις ἡ ποινὴ εἱρκτῆς τοὐλάχιστον 8 ἐτῶν. Αἱ διατάξεις αὗται ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ καὶ τῶν συστασιωτῶν, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 59 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ὅταν ἀντὶ τῆς μελετηθείσης πράξεως ἐξετελέσθη ἄλλη ἀξιόποινος πρᾶξις, μὴ ἔχουσα συνάφειαν μὲ ἐκείνην, οὔτε ὡς μέσον οὔτε ὡς συνέπεια, ἐπίσης ἐπὶ τῶν συνεργῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 71 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἠλαττωμένως ἱκανῶν πρὸς καταλογισμόν, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 87 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, καὶ ἐπὶ τῶν κωφαλάλων κατὰ τὸ β' ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 88 τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων, κατὰ τὴν παγίαν νομολογίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀνήκει εἰς τοὺς συνέδρους καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ἐνόρκους, οἵτινες ἔχουν νὰ λύσουν μόνον ἐκεῖνα, τὰ τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς ἐπηρεάζοντα ζητήματα, ἅτινα ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ θεσπίζονται.

Ὁ θεσμὸς τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων εἶναι γενικὸς (circonstances atténuantes). Ὁ Code pénal τοῦ 1810 ἐν ἄρθρῳ 463 εἶχεν ἐξουσιοδοτήσει τὰ δικαστήρια ὅπως, ἐπὶ πλημμελημάτων, ἐὰν ὑπάρχωσιν ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις, ἡ δὲ βλάβη δὲν ὑπερέβη τὰ 25 φράγκα, ἐλαττώνουν τὴν ποινὴν καὶ κάτω τῶν 6 ἡμερῶν, τὴν δὲ χρηματικὴν ποινὴν καὶ κάτω τῶν 16 φράγκων, ἐπιβάλλουν δὲ καὶ διαζευκτικῶς τὴν ἑτέραν μόνον τῶν ἐν λόγῳ ποινῶν, ἀρκεῖ ἡ ποινὴ νὰ μὴ κατέρχεται κάτω καὶ τῆς ποινῆς τῶν πταισμάτων. Νόμος τις τῆς 25 Ἰουνίου 1824, ἐπιθυμῶν ὅπως θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ἐκ συστήματος ἀθῳώσεις τῶν κακουργιοδικείων, ἅτινα προὐτίμων νὰ ἀπαλλάσσωσι τὸν ἔνοχον κατηγορούμενον παρὰ νὰ τῷ ἐπιβάλλουν ποινὴν κρινομένην ὑπ' αὐτῶν ὡς λίαν αὐστηράν, ἐξέτεινε τὸ εὐεργέτημα τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων καὶ εἰς κακουργήματά τινα περιοριστικῶς ἀπαριθμούμενα· δυσπιστῶν ὅμως ὁ νόμος οὗτος πρὸς τοὺς ἐνόρκους ἀνέθεσεν εἰς τοὺς συνέδρους τὴν περὶ τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων ἐκτίμησιν, καταστήσας τοιουτοτρόπως τὸ μέτρον ἀνεπαρκές, διότι οἱ ἔνορκοι, μὴ γνωρίζοντες τί ἔμελλον νὰ ἀποφασίσουν οἱ σύνεδροι, ἐξηκολούθουν νὰ ἀθῳώνουν. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 20 Ἀπριλίου 1832 ἐτροποποιήθη τὸ ἄρθρον 463 τοῦ Code pénal καὶ 341 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ἐπεκταθέντος τοῦ εὐεργετήματος τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων εἰς ὅλα τὰ κακουργήματα, πλημμελήματα καὶ πταίσματα, ὅσα περιλαμβάνονται ἐν τῷ Code pénal καὶ ἐξουσιοδοτηθέντων πλέον τῶν ἐνόρκων ὅπως ἀποφαίνωνται περὶ τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων. Ἡ μείωσις τῆς ποινῆς προεβλέπετο διὰ μὲν τὰ κακουργήματα μέχρι δύο βαθμῶν, π. χ. ἀντὶ θανάτου ὑποχρεωτικῶς μὲν ἰσόβια, δυνητικῶς δὲ πρόσκαιρα δεσμά, διὰ δὲ τὸ πλημμέλημα εὐρυτάτη, ὥστε τὸ δικαστήριον ἠδύνατο ἀντὶ φυλακίσεως νὰ ἐπιβάλῃ πρόστιμον ἑνὸς φράγκου. Καὶ ἐπηκολούθησε μὲν ὁ νόμος τῆς 13 Μαΐου 1863, ὅστις περιώρισε κατά τι τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ πλημμελημάτων, ἀλλ' ὁ νόμος τῆς 27 Νοεμβρίου 1870 ἐπανῆλθεν εἰς τὸ σύστημα τοῦ 1832. Διὰ δὲ τοῦ νόμου τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1888, εἰς ἃς περιπτώσεις ἀντὶ φυλακίσεως ἐπεβλήθη πρόστιμον, λόγῳ ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων, τὸ μέγιστον ὅριον τοῦ προστίμου τούτου περιωρίσθη εἰς 3.000 φράγκα, ἐνῷ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐφαρμοζομένου ἄρθρου προβλεπομένη ποινὴ εἶναι μόνον φυλάκισις.

Ὁ θεσμὸς τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων ἐκ τοῦ γενικοῦ κώδικος εἰσέδυσεν εἰς τὸν πρωσσικὸν τῷ 1851 καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν ἰσχύοντα γερμανικὸν ποινικὸν κώδικα. Ἀλλ' ἐν τῷ γερμανικῷ ποινικῷ κώδικι αἱ ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις δὲν προβλέπονται διὰ γενικῆς διατάξεως, ὡς ἐν τῷ γαλλικῷ, ἀλλ' ἐν ἑκάστῳ συγκεκριμένῳ κακουργήματι ἢ πλημμελήματι, εἰς τρόπον ὥστε ἐπὶ πολλῶν ἐγκλημάτων, ὡς π. χ. φόνου, ἐσχάτης προδοσίας, ἐμπρησμοῦ, ψευδορκίας, δὲν ἔχουν ἐφαρμογήν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν γερμανικὴν Ποινικὴν δικονομίαν § 297 περὶ τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων ἔκρινον (πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως) οἱ ἔνορκοι.

Τὰ γερμανικὰ σχέδια ἐτράπησαν ἑτέραν ὁδόν. Τὸ γερμανικὸν προσχέδιον (1909) ἀποκλῖνον τοῦ ἰσχύοντος γερμανικοῦ ποινικοῦ κώδικος, ὅστις δέχεται ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις ὅταν τὸ κανονικὸν ποινικὸν πλαίσιον προσφέρῃ ποινὴν δυσαναλόγως αὐστηρὰν ἐν σχέσει πρὸς τὴν συγκεκριμένην πρᾶξιν, ἐπιτρέπει τὰς ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις ὅταν «οἱ λόγοι οἵτινες ὑπαγορεύουν μείωσιν τῆς ποινῆς ὑπερτεροῦν» (§ 82 9 Αβλ. 2). Τουτέστιν ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ διαιρέσῃ ὅλους τοὺς λόγους οἵτινες ἔχουν σημασίαν διὰ τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς εἰς δύο ὁμάδας, εἰς τοὺς ὑπὲρ καὶ τοὺς ἐναντίον τοῦ κατηγορουμένου ὁμιλοῦντας, νὰ συμπαραβάλῃ αὐτοὺς καὶ ἂν ὑπερτεροῦν οἱ ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου ὁμιλοῦντες νὰ δεχθῇ ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις (mildernde Umstände) καὶ νὰ μειώσῃ τὴν ποινὴν καὶ μέχρι τοῦ κατωτάτου ὁρίου τοῦ ὑπὸ τοῦ συγκεκριμένου ἄρθρου προβλεπομένου ποινικοῦ πλαισίου. Τοιουτοτρόπως αἱ ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις ἐν τῷ προσχεδίῳ δὲν ἀποτελοῦν λόγον μειώσεως τῆς ποινῆς κάτω καὶ τοῦ κατωτάτου ὁρίου τοῦ κανονικοῦ ποινικοῦ πλαισίου, ἀλλὰ λόγον ἠπιωτέρας τιμωρήσεως ἐντὸς τοῦ προβλεπομένου κανονικοῦ πλαισίου. Συμφώνως πρὸς τὴν σκέψιν ταύτην ὁρίζει ἡ § 81 τὰ ἑξῆς: «Ἐν τῇ ἐπιμετρήσει τῆς ποινῆς ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου προδιαγεγραμμένων ὁρίων, δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ περιστατικά, ἅτινα ὑπαγορεύουν ὑψηλοτέραν ἢ χαμηλοτέραν ποινήν, ἰδίως τὸ ἐν τῇ πράξει ἀνακῦπτον ἐγκληματικὸν φρόνημα, τὰ αἴτια ἅτινα παρώθησαν εἰς τὴν πρᾶξιν, ὁ ὑπὸ τοῦ δράστου ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ἡ ἀφορμὴ τῆς πράξεως, αἱ προσωπικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι τοῦ δράστου, ὁ βαθμὸς τῆς διανοητικότητος αὐτοῦ, αἱ συνέπειαι τῆς πράξεως, ἡ συμπεριφορὰ τοῦ δράστου μετ' αὐτήν, ἰδίως ἡ ἐπιδειχθεῖσα μετάνοια καὶ ἡ ἐπιδειχθεῖσα προσπάθεια πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν ἐπιβλαβῶν συνεπειῶν». Ἡ διάταξις αὕτη ἔχει, ὡς ἐλέχθη, νόημα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διαγεγραμμένων ὁρίων. Ἀλλ' ἡ § 82 Αβλ. 1 προβλέπει μείωσιν καὶ κάτω τοῦ κατωτάτου ὁρίου τοῦ διαγεγραμμένου ποινικοῦ πλαισίου ἐπὶ «ἰδίως ἐλαφρῶν περιπτώσεων». Ἡ ἐν λόγῳ διάταξις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐν τῷ νόμῳ προβλέπεται ῥητῶς κατὰ πόσον αἱ ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις ἐπηρεάζουν τὸν καθορισμὸν τοῦ εἴδους καὶ τῶν νομίμων ὁρίων τῆς ποινῆς». Τουτέστιν ὁ δικαστὴς ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ νόμου ῥητῶς προβλεπομέναις περιπτώσεσι δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ κανονικὸν κατώτατον ὅριον καὶ τὸ κανονικὸν εἶδος τῆς ποινῆς. Ἐν δὲ τῇ § 83 Αβλ. 1 ὁρίζεται ὅτι «Εἰς ἰδίως ἐλαφρὰς περιπτώσεις δύναται τὸ δικαστήριον νὰ μειώσῃ τὴν ποινὴν κατ' ἐλευθέραν κρίσιν καὶ νὰ ἀπόσχῃ πάσης ποινῆς ἐκεῖ ἔνθα τοῦτο ῥητῶς ἐπιτρέπεται». «Ἰδίως ἐλαφρὰ περίπτωσις πρόκειται (§ 83 Αβλ. 2) ὅταν αἱ ἄδικοι συνέπειαι τῆς πράξεως εἶναι ἀσήμαντοι, ἡ δὲ ἐγκληματικὴ βούλησις τοῦ δράστου φαίνεται μηδαμινὴ ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων δικαιολογημένη, οὕτως ὥστε ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κανονικῆς νομίμου ποινῆς νὰ περιέχῃ ἄδικον σκληρότητα». Ἰδίως ἐλαφραὶ περιπτώσεις προβλέπονται μόνον ἐπὶ ὡρισμένων ἐγκλημάτων, ὡς ἐπὶ ψευδοῦς ἀνωμότου καταθέσεως, σωματικῆς βλάβης, ἐξυβρίσεως κ. λ. π., ἐν τῷ γενικῷ δὲ μέρει ἐπὶ τῆς ἀποπείρας. Τὸ σχέδιον 1919 δὲν ἀπεδέχθη τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ προσχεδίου, ἀλλὰ θεσπίζει ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις ἐπὶ παντὸς ἐγκλήματος, δυνάμει τῶν ὁποίων ἡ ποινὴ κατέρχεται κάτω καὶ τοῦ κατωτάτου ὁρίου τοῦ κανονικοῦ πλαισίου, ἀπεδέχθη ὅμως τὸν θεσμὸν τοῦ προσχεδίου περὶ ἰδίως ἐλαφρῶν περιπτώσεων ἐν § 116 ἐχούσῃ ὡς ἑξῆς: «Ἰδίως ἐλαφρὰ περίπτωσις πρόκειται ὅταν ἡ ἐγκληματικὴ βούλησις τοῦ δράστου εἶναι μηδαμινὴ καὶ ἐκ τῶν περιστάσεων δικαιολογημένη, αἱ δὲ συνέπειαι τῆς πράξεως ἀσήμαντοι, οὕτως ὥστε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπὶ ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων προβλεπομένη ἐλαχίστη ποινὴ νὰ σημαίνῃ ἄδικον σκληρότητα. Ἐὰν τὸ δικαστήριον δεχθῇ ἰδίως ἐλαφρὰν περίπτωσιν, μειοῖ τὴν ποινὴν ταύτην κατ' ἐλευθέραν κρίσιν· τὸ δικαστήριον δύναται νὰ ἀπόσχῃ πάσης ποινῆς ἐκεῖ, ἔνθα τοῦτο ῥητῶς ἐπιτρέπεται». Τὸ γερμανικὸν σχέδιον τοῦ 1927 δέχεται μὲν τὰς ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ σχεδίου 1919, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰς ἰδίως ἐλαφρὰς περιστάσεις ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν. Κατὰ τὸ σχέδιον 1927 ἐπὶ ἰδίως ἐλαφρῶν περιπτώσεων ὁ δικαστὴς δύναται μόνον νὰ ἀπόσχῃ πάσης ποινῆς, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ μειώσῃ τὴν ποινὴν κατ' ἐλευθέραν κρίσιν. Τοιαῦται ἐλαφραὶ περιπτώσεις προβλέπονται ἐπὶ τῆς ἀπροσφόρου ἀποπείρας καὶ ἐλαφρῶν τινων πλημμελημάτων, ὡς καὶ ἐπὶ πταισμάτων.

Τὸ ἑλληνικὸν σχέδιον (1924) οὔτε γενικὴν διάταξιν περὶ ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων περιέχει, οὔτε τὸν θεσμὸν τῶν ἰδίως ἐλαφρῶν περιπτώσεων ἀπεδέχθη. «Ἐν τῷ Εἰδικῷ Μέρει θέλει ὁρισθῇ ἐπὶ τίνων πράξεων χωρεῖ ἡ παραδοχὴ ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων» (Αἰτιολογ. ἔκθ. 111). Ἐν ἄρθρῳ 63 θεσπίζονται γενικοὶ κανόνες περὶ ἐπιμετρήσεως τῆς ποινῆς «ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διαγεγραμμένων ὁρίων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Vidal - Magnol*, Cours de droit criminel et de science pénitentiaire (7η ἔκδ. 9128) I. 362 ἑπ. -*Roux*, Cours de droit criminel français (2α ἔκδ. 1927 I 244 ἑπ.—*Radbruch*, Vergl. Darst. III 197 ἑπ.—*Allfeld*, Lehrbuch 8η ἔκδ. 1922 286. — Αἱ Αἰτιολογικαὶ τῶν γερμανικῶν σχεδίων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ. Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐλαφρύνω καὶ ***ἐλαφρένω*** καὶ ***ἀ)λαφρένω***· ἄλλος τύπος τοῦ *ἐλαφρώνω* (βλ. λ.)· συνήθως ἀμεταβ. χάνω ἐκ τοῦ βάρους μου, γίνομαι ἐλαφρότερος: «ὅσον πάει καὶ λαφρένει», «ἐφύρανε καὶ ἐλάφρυνε».

ἐλαφρύς,—*ειά*,—*ύ*· ἄλλος τύπος τοῦ *ἐλαφρός* (βλ. λ.) σχηματισθεὶς κατὰ τὸ *βαρύς*.

ἐλάφρωμα (τὸ) καὶ ***ἀ)λάφρωμα***· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλαφρώνειν, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ βάρους, κούφισμα: «ἐλάφρωμα τοῦ φορτίου,—τῆς καρηβαρίας,—τοῦ πυρετοῦ», «ἐλάφρωμα τῆς ἐνδυμασίας,—τοῦ κρεββατιοῦ» κτλ.

ἐλαφρώνω, ἀόρ. *ἠλάφρωσα—ἠλαφρώθην*, παθ. μετχ. *ἠλαφρωμένος*, δημοτ. *ἀλαφρώνω*· κάμνω τι ἐλαφρότερον, κουφότερον: «ἐλαφρώνω τὸ βάρος,—τὸ φορτίον», «ἀλάφρωσέ το λίγο, γιατὶ εἶναι βαρὺ καὶ δὲ φορτώνεται»· || καὶ ἐπὶ τοῦ φέροντος τὸ φορτίον: «ἀλάφρωσε τὸ ἁμάξι,—τὸ πλοῖον,—τὴ βάρκα»· || ἀμεταβ. γίνομαι ἐλαφρότερος: «ἀλάφρωσε ἡ βάρκα, τὸ φόρτωμα»· || μεταφ. ἀνακουφίζομαι ἀπὸ νόσον, ἀπὸ στενοχωρίαν κττ.: «τὸ εἶδα νὰ προκόβῃ κι' ἀλάφρωσε ἡ καρδιά μου», «τὰ ἐξωμολογήθηκα κι' ἀλάφρωσα», «ἐπώλησα ἕνα κτῆμα κι' ἀλάφρωσα ἀπὸ τὸ χρέος»· || ἐνδύω ἐλαφρότερον, μὲ ὀλιγώτερα ἢ λεπτότερα ἐνδύματα: «ἀλάφρωσέ το τὸ παιδὶ γιατὶ κάμνει ζέστη»· || «ἀλαφρώνω τὰ ροῦχα τοῦ κρεββατιοῦ» θέτω ἐλαφρότερα κλινοσκεπάσματα ἀντὶ τῶν βαρυτέρων.

ἐλάφρωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλαφρώνειν, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ βάρους, κουφισμός, ἀνακούφισις: «ἐλάφρωσις τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν φόρων» || καθόλου *ἐλάφρωμα* (βλ. λ.).

ἐλαφωνύχιον (τὸ) (γαλλ. pied de biche) *[Ναυτ.]*. Τὸ ἐν σχήματι ὁπλῆς ἐλάφου κινητὸν τεμάχιον τῶν γαλλικῶν *κατοχέων*, ἀναβιβαζόμενον πρὸς ἐγ-σιν τῆς ἁλύσεως κατὰ τὴν παρέασιν αὐτῆς καὶ καταβιβαζόμενον πρὸς κράτησιν αὐτῆς. Εἰς τοὺς τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου κατοχεῖς τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐλλείπει. Σ. Ε. Λ.

ἐλαχίπτερος (ὁ) (Elachipterus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν βραχυκέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χλωροπιδῶν*, περιλαμ-

Digitized by Google

νον μικροτάτας μυίας μὲ χρώματα ἀποστίλβοντα καὶ ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων τῆς γῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

ἐλαχίστη (ἡ) (Elachista) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαχιστοειδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια φύκη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας καὶ ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ ἑτέρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐλαχιστοβάθμιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τοῦ ἐλαχίστου βαθμοῦ: «ἐλαχιστοβάθμιον θερμόμετρον» τὸ δεικνύον τὴν ἐλαχίστην θερμοκρασίαν εἰς ὡρισμένον διάστημα, καὶ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *μεγιστοβάθμιον* (βλ. λ. *θερμόμετρον*).

ἐλαχιστόδους (ὁ) (Elachistodus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κολουβριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη, ὧν κοινότερον εἶναι ὁ *ἐλαχιστόδους ὁ Βεστερμάνιος* (Elachistodus Westermanius), ὅστις ἔχει μῆκος περὶ τὸ ἓν μέτρον, ὀδόντας μικροὺς καὶ αἰχμηροὺς καὶ φέρει εἰς τὸ βάθος τοῦ σώματος μικροτάτους ἰοβόλους ἀσκούς. Τὸ σῶμά του εἶναι ἀρκετὰ πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἡ οὐρὰ βραχεῖα καὶ ὁ χρωματισμὸς φαιὸς μετά τινων κιτρίνων ἐπιμήκων ραβδώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως. Δ. Ν. Π.

ἐλαχιστοειδῆ (τὰ) (Elachistoidea) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυκῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φαιοφυκῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐλαχίστη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐλάχιστον (τό)· οὐσιαστικοπ. οὐδ. τοῦ ὑπερθ. *ἐλάχιστος,—η,—ον*· τὸ μικρότατον, τὸ βραχύτατον.

— *[Μαθ.]* Καλεῖται *ἀπόλυτον ἐλάχιστον* μιᾶς συναρτήσεως $y=\varphi(x)$ ἔν τινι κλειστῷ διαστήματι $\alpha...\beta$, ἐν τῷ ὁποίῳ αὕτη εἶναι συνεχής, ἡ μικροτέρα τιμή, ἣν λαμβάνει διὰ τιμὴν τοῦ x ἐντὸς τοῦ $\alpha...\beta$. Τὸ *σχετικὸν ἐλάχιστον* ὁρίζεται ὡς τὸ σημεῖον P τῆς καμπύλης $y=\varphi(x)$, τοῦ ὁποίου ἡ τεταγμένη εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὰς τεταγμένας ὅλων τῶν σημείων τῆς καμπύλης, τῶν ἐχόντων τετμημένας μὲ ἀπειροστὴν διαφορὰν ἀπὸ τὴν τετμημένην τοῦ σημείου P. Δηλαδή: ἐὰν x_0 εἶναι ἡ τετμημένη τοῦ σχετικοῦ ἐλαχίστου καὶ $x_0+\varepsilon$ τιμὴ ἀπείρως γειτονικὴ τοῦ x_0, ἡ διαφορὰ $\varphi(x_0+\varepsilon)-\varphi(x_0)$ πρέπει νὰ εἶναι θετικὴ δι' οἱανδήποτε τιμὴν τοῦ ε, θετικὴν ἢ ἀρνητικήν. Ἡ ἀνωτέρα διαφορὰ κατὰ τὸν τύπον τοῦ Taylor ἰσοῦται πρός:

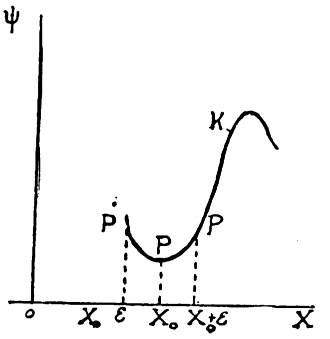

$$\varphi(x_0+\varepsilon)-\varphi(x_0)=\varepsilon\varphi'(x_0)+\frac{\varepsilon^2}{1.2}\varphi''(x_0)+....$$

Ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι διὰ νὰ εἶναι αὕτη πάντοτε θετικὴ ($\varepsilon \gtrless 0$) πρέπει $\varphi(x_0)=0$ καὶ $\varphi''(x_0)>0$.

Ἐὰν ὅμως καὶ ἡ δευτέρα παράγωγος $\varphi''(x_0)=0$ μηδενίζεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, πρέπει καὶ ἡ τρίτη παράγωγος νὰ μηδενίζεται, οὕτως ὥστε ἡ πρώτη μὴ μηδενιζομένη παράγωγος νὰ εἶναι ἀρτίας τάξεως καὶ θετική.

— **ἐλάχιστον *κοινὸν πολλαπλάσιον*** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται *ἐλάχιστον κοινὸν πολλαπλάσιον* ἀριθμῶν a, b, c,... πλήθους πεπερασμένου τὸ μικρότερον ἀπὸ ὅλα τὰ πολλαπλάσια αὐτῶν. Ἐὰν οἱ a, b, c,... εἶναι πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους, τὸ ἐλάχιστον κοινὸν πολλαπλάσιον αὐτῶν εἶναι ἀκριβῶς τὸ γινόμενον αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι πρῶτοι πρὸς ἀλλήλους, τὸ ἐλάχιστον κοινὸν πολλαπλάσιον αὐτῶν ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον αὐτῶν διαιρεθὲν διὰ τοῦ μεγίστου κοινοῦ διαιρέτου αὐτῶν. Σ. Μ.-Ο.

— **ἐλαχίστων *τετραγώνων μέθοδος*** *[Γεωδ.]*. Μέθοδος χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ Γεωδαισίᾳ πρὸς εὕρεσιν τῆς πιθανωτέρας τιμῆς μεγέθους τινὸς ἐκ τῶν μὴ συμπιπτόντων ἢ μὴ συμβιβαστῶν ἐξαγομένων πολλαπλῶν μετρήσεων καὶ πρὸς καθορισμὸν συγχρόνως τοῦ βαθμοῦ ἀκριβείας τοῦ οὕτω προκύπτοντος ἐξαγομένου. Λόγῳ τουτέστι τῆς ἀτελείας τῶν ὀργάνων πᾶσα μέτρησις δὲν δίδει τὴν ἀπολύτως ἀληθῆ τιμὴν τοῦ μετρουμένου μεγέθους, ἀλλ' ἑτέραν μικρὸν διαφέρουσαν ταύτης. Πρὸς περιορισμὸν κατὰ τὸ δυνατὸν τῆς ἐπιδράσεως τῶν σφαλμάτων παρατηρήσεως ἢ μετροῦμεν τὰ πρὸς μέτρησιν μεγέθη πολλάκις ἢ μετροῦμεν πλείονα τῶν ἀπολύτως ἀναγκαιούντων, πρὸς ἀμοιβαῖον ἔλεγχον (π.χ. μετροῦμεν τὰς τρεῖς γωνίας τριγώνου ἀντὶ τῶν ἀναγκαιουσῶν δύο, καὶ ἐλέγχομεν ἂν τὸ ἄθροισμα αὐτῶν ἰσοῦται πρὸς 180°). Πάντως τὰ ἐξαγόμενα τῶν μετρήσεων οὔτε συμπίπτουσιν εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, οὔτε πληροῦσι μαθηματικῶς τὰς συνθήκας ἐλέγχου εἰς τὴν δευτέραν· ἵνα γίνῃ τοῦτο, ἀπαιτεῖται νὰ ἐπενεχθῶσι διορθώσεις τινὲς εἰς ταῦτα. Αὗται ἐπιδιώκεται νὰ γίνωσιν οὕτως, ὥστε αἱ προκύπτουσαι τιμαὶ τῶν μεγεθῶν νὰ ὦσιν αἱ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν πιθανοτήτων πιθανώτεραι, χωρὶς νὰ ἀποδίδηται ἀδικαιολογήτως ἰδιαιτέρα σημασία εἰς ὡρισμένας μετρήσεις καὶ νὰ παραλείπωνται ἄλλαι. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν πιθανοτήτων πιθανώτεραι τιμαὶ εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι καθιστῶσι τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν διορθώσεων ἐλάχιστον. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν πιθανωτέρων τούτων τιμῶν, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην, διὰ τὰς διαφόρους ἐν τῇ πράξει παρουσιαζομένας περιπτώσεις, ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς μεθόδου τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων. Διὰ τὰς συνήθως παρουσιαζομένας περιπτώσεις ὁ προσδιορισμὸς δύναται νὰ γίνῃ ἁπλῶς. Οὕτως ἐκτὸς τῆς ἁπλουστέρας περιπτώσεως τῆς πολλαπλῆς ἀπ' εὐθείας μετρήσεως ἑνὸς μεγέθους, ἡ πιθανὴ τιμὴ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ὅτι ἰσοῦται πρὸς τὸν γενικὸν *μέσον ὅρον* τῶν ἐξαγομένων μετρήσεων, τὰ παρουσιαζόμενα προβλήματα δύνανται καὶ διὰ τὰς συνθετωτέρας τῶν περιπτώσεων νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰς κατωτέρω δύο τυπικὰς μορφάς, ἡ λύσις τῶν ὁποίων ἀνάγεται εἰς τὴν ἐπίλυσιν ἑνὸς συστήματος γραμμικῶν ἐξισώσεων.

α') Τὰ ζητούμενα μεγέθη x, y, z... (r τὸν ἀριθμὸν) δὲν δύνανται νὰ μετρηθῶσιν ἀπ' εὐθείας ἀλλ' ὡρισμέναι γραμμικαὶ συναρτήσεις τούτων (n τὸν ἀριθμὸν)

$$\begin{aligned} l_1&=a_1x+b_1y+c_1z+...\\ l_2&=a_2x+b_2y+c_2z+...\\ &\ldots \end{aligned} \qquad (1)$$

ἔνθα a, b, c γνωσταὶ σταθεραὶ καὶ $n>r$ (π. χ. προσδιορισμὸς τῶν συντεταγμένων σημείων διὰ πολλαπλῆς ἀλληλοτομίας). Αἱ πιθαναὶ τιμαὶ τῶν μεγεθῶν x, y, z δίδονται ἀμέσως διὰ τῆς λύσεως τοῦ κάτωθι συστήματος r γραμμικῶν ἐξισώσεων μετὰ r ἀγνώστων:

$$\begin{aligned} [al]&=[aa]x+[ab]y+[ac]z+...\\ [bl]&=[ba]x+[bb]y+[bc]z+...\\ &\ldots \end{aligned} \qquad (2)$$

ἔνθα
$$\begin{aligned} [aa]&=a_1^2+a_2^2+...\\ [ab]&=a_1b_1+a_2b_2+...\\ &\ldots \end{aligned} \qquad (3)$$

β') Τὰ ζητούμενα μεγέθη x_1, x_2, x_3... (r τὸν ἀριθμόν), μετρηθέντα ἀπ' εὐθείας, ὀφείλουσι νὰ πληρῶσι τὰς γραμμικὰς σχέσεις (n τὸν ἀριθμὸν ἔνθα $n<r$)

$$\begin{aligned} a_0+a_1x_1+a_2x_2+...&=0\\ b_0+b_1x_1+b_2x_2+...&=0\\ &\ldots \end{aligned} \qquad (4)$$

ἔνθα a, b.... γνωσταὶ σταθεραὶ (π. χ. αἱ γωνίαι τῶν τριγώνων τριγωνομετρικοῦ δικτύου ἢ αἱ ὑψομετρικαὶ διαφοραὶ τῶν κορυφῶν χωροσταθμικοῦ δικτύου ὀφείλουσι νὰ πληρῶσιν ὡρισμένας συνθήκας).

Τὰ ἐξαγόμενα τῶν μετρήσεων l_1 τοῦ μεγέθους x_1, l_2 τοῦ x_2... ἀντὶ νὰ πληρῶσι τὰς συνθήκας (4) δίδουσιν ἕνεκα τῶν σφαλμάτων παρατηρήσεως

$$\begin{aligned} a_0+a_1l_1+a_2l_2+...&=w_1\\ b_0+b_1l_1+b_2l_2+...&=w_2\\ &\ldots \end{aligned} \qquad (5)$$

Διὰ λύσεως τοῦ συστήματος

$$\begin{aligned} [aa]k_1+[ab]k_2+...+w_1&=0\\ [ab]k_1+[bb]k_2+...+w_2&=0\\ &\ldots \end{aligned} \qquad (6)$$

ποριζόμεθα τὰς τιμὰς τῶν βοηθητικῶν συντελεστῶν k *(συντελεσταὶ τοῦ Lagrange)*, ἐξ ὧν προκύπτουσιν ἀμέσως αἱ ἀπαιτούμεναι διορθώσεις τῶν μετρήσεων

$$\begin{aligned} \lambda_1&=a_1k_1+b_1k_2+...\\ \lambda_2&=a_2k_1+b_2k_2+...\\ &\ldots \end{aligned} \qquad (7)$$

καὶ αἱ πιθαναὶ τιμαὶ τῶν πρὸς μέτρησιν μεγεθῶν

$$\begin{aligned} x_1&=l_1+\lambda_1\\ x_2&=l_2+\lambda_2\\ &\ldots \end{aligned} \qquad (8)$$

Ἀλλ' ὁ καταρτισμὸς τῶν ἐξισώσεων (1) ἢ (4), ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ἀθροισμάτων (3) καὶ ἡ ἐπίλυσις τῶν μετὰ πολλῶν συνήθως ἀγνώστων συστημάτων ἀπαιτεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μακροὺς ὑπολογισμούς, δι' ὃ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου περιορίζεται εἰς τὰς μετρήσεις ἀκριβείας, τὰ ἐξαγόμενα τῶν ὁποίων θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βάσεις καὶ ἀφετηρίαι ἄλλων μετρήσεων κατωτέρας τάξεως. Συνηθέστεραι ἐφαρμογαί: ἡ διόρθωσις τῶν γωνιῶν τριγωνομετρικοῦ δικτύου, ἡ διόρθωσις χωροσταθμικῶν δικτύων ὁ ἐκ πολλαπλῆς ἀλληλοτομίας προσδιορισμὸς τῶν συντεταγμένων σημείου κλπ. Διὰ μετρήσεις μικροτέρας ἀκριβείας προτιμᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἐφαρμογὴ ἐμπειρικῶν ἁπλουστέρων μεθόδων. Θεμελειωταὶ τῆς μεθόδου εἶναι ὁ Γάλλος Legendre (1806) καὶ ὁ Γερμανὸς Gauss (1809), ὅστις ἔδωκε τὰς πλείστας ἐφαρμογὰς αὐτῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jordans*, Handbuch der Vermessungs Kunde. 1 Band Ausgleichungs-rechnung nach der Methode der Kleinsten Quadrate καὶ ἐν τῇ συλλογῇ *Göschen*: Ausgleichungsrechnung nach der M. d. K. Q. von Frof. *W. Weitbrecht*.

Δ. Ν. ΚΟΡΩΝΑΙΟΣ

ἐλάχιστος, *—η,—ον*· ὑπερθετικὸς βαθμὸς τοῦ *μικρὸς* ἢ *ὀλίγος*· πολὺ μικρός, ἀντιθ. *μέγιστος*: «ἐλάχιστον μόριον», «πρᾶγμα ἐλαχίστης ἀξίας»· ‖ φρ. «ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀνθρώπων» ὁ τελευταῖος, ὁ ἀσημότερος· ‖ πολὺ ὀλίγος, ὀλίγιστος, ἀντίθ. *πλεῖστος*: «ἐλάχιστος ἀριθμὸς παιδίων», «ἐλάχιστοι ἄνθρωποι», «ἐλάχιστα πράγματα μᾶς εἶπε»· ‖ φρ. «ἐπ' ἐλάχιστον» κατὰ παράλειψιν τοῦ *χρόνου*: «παρέμεινεν ἐπ' ἐλάχιστον'» ‖ «κατ' ἐλάχιστον» κατὰ παράλειψιν τοῦ *μέρος*: «δὲν τὸν ἐκτιμῶ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον» οὐδόλως· ‖ «τὸ ἐλάχιστον» καὶ κατὰ συναλοιφὴν «τοὐλάχιστον» ὡς μόριον συγκαταβατικόν: «δῶσέ μου τοὐλάχιστον χίλιες δραχμὲς» (ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης, ἐξ ἧς καὶ τὸ συγκριτικὸν *ἐλάσσων*).

— **ἐλάχιστος *τόνος*** *[Βυζ. Μουσ.]*· βλ. *ἐπιπεντεκαιδέκατος*.

ἐλάχιστος (ὁ) (Elachistus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κολεοφοριδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα διακρινόμενα κυρίως διὰ τὰς ποικιλοχρώμους καὶ λαμπρῶς κεκοσμημένας ἡμιδιαφανεῖς πτέρυγάς των. Γνωστὰ περὶ τὰ 100 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Αἱ κάμπαι τῶν ἐλαχίστων ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ παρεγχύματος τῶν φύλλων. Δ. Ν. Π.

ἐλαχιστότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐλάχιστος: «ἡ ἐμὴ ἐλαχιστότης» ὁ ἐλάχιστος ἐγώ.

ἔλαψ (ὁ) (Elaps) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ὀφιδίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαπιδῶν*, περιλαμβάνον ὄφεις μὲ σῶμα κυλινδρικόν, ἐπίμηκες, λεπτόν, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην καὶ κυρτὴν καὶ χρῶμα μελανόφαιον ἢ πρασινοελαιῶδες. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν, τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

Ἔλβα (Elba) *[Γεωγρ.]*. Ἡ πλουσιωτέρα καὶ ὡραιοτέρα νῆσος τοῦ ἐν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει ἀρχιπελάγους, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως τῆς μεταξὺ τῶν χερσονησιζουσῶν προβολῶν τοῦ Ἀργενταρίου ὄρους ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς τερματιζούσης τὴν *Κορσικὴν* πρὸς Β ἀφ' ἑτέρου. Διασχιζομένη ἀπὸ βουνοσειρὰς (ὑψηλοτέρα κορυφὴ *Καππάνι*, 3343 ποδ.) ἔχει μεγίστας διαστάσεις 15 μιλ. ἀπὸ Ἀν. πρὸς Δ καὶ 10 μιλ. ἀπὸ Ν πρὸς Β κατὰ μῆκος τῆς Ἀν. ἀκτῆς της, διαχωρίζεται δὲ ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου διὰ τοῦ διέκπλου τοῦ Πιομπίνο (Canale di Piombino) εὔρους 5 μιλ. Λίαν ἀκρωτηριάζουσα ἔχει ἐπισημότερα ἀκρωτήρια: *Βίττα* τὴν ΒΑ ἐσχατιάν, *Ριππάρτι* τὴν Ν καὶ *Πολβεράγια* τὴν Δ. Εἴκοσι φάροι καὶ φανοὶ ἐπισημαίνουσι τὰ ἐπίσημα σημεῖα τῆς ἀκτογραμμῆς της πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν κολπώσεών της, σωτηρίαν εἰς τὰ χειμαζόμενα πλοῖα, ἰδίως μὲ τὰς ἀπὸ Β καταιγίδας τοῦ κόλπου τῆς Γενούης. Οἱ ἐπισημότεροι δὲ τῶν λιμένων καὶ ὅρμων της εἶναι, ἐκ νότου καὶ ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, *Στέλλα*, *Ἄκουα* καὶ *Κάμπο* ἐπὶ τῆς Ν ἀκτῆς, *Πρόκκιο* καὶ *Πόρτο Φερράϊο* (πλάτ. 42° 49′ Β, μῆκ. 10° 20′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: San Remo to cape Cavallo καὶ 1719: Porto Ferrajo) ἐπὶ τῆς βορείας καὶ ὁ ἰσχυρῶς ὠχυρωμένος *Πόρτο Λογκῶνε* ἐπὶ τῆς Ἀν. Τὸ ἐμβαδὸν τῆς νήσου εἶναι 223 τετρ. χιλιομ. Κάτοικοι 27795 (1922). Πρωτεύουσά της εἶναι τὸ *Φερράϊο* (4900 κάτ.), ὁ ἀρχαιότατα γνωστὸς Ἀργῷος λιμὴν διὰ τὴν εἰς αὐτὸν προσέγγισιν τῶν Ἀργοναυτῶν. Ἡ νῆσος ἔχει βιομηχανίαν ἁλιπάστων ἰχθύων καὶ λατομίας μαρμάρου· ἡ πλουτοφόρος ὅμως πηγή της εἶναι τὰ ὀρυχεῖα τοῦ σιδήρου, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαιότητος.

Αἰθαλία (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, *Ἴλβα* τῶν Ἐτρούσκων, ἡ Ἔλβα ὑπῆρξεν ὁ στόχος τῶν ἐπιδρομέων πάσης ἐποχῆς, διὰ τὸ ἐπίσημον τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως· οὕτω περιῆλθεν ἐξ ὑπαμοιβῆς εἰς τοὺς Ἐτρούσκους, τοὺς Φωκαεῖς, τοὺς Καρχηδονίους, τοὺς Ρωμαίους, τοὺς Πιζάνους, τοὺς Γενουησίους (1290), τὸν Κάρολον τὸν Κουῖντον, τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως (1736), τὴν Γαλλίαν (1802—1815). Τῷ 1815 κατεκυρώθη εἰς τὴν Τοσκάναν, τῷ δὲ 1860 ἡνώθη εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Τὴν νῆσον ταύτην κατέστησε περιώνυμον ἐν τῇ ἱστορίᾳ μία τῶν σκηνῶν τῆς Ναπολεοντείου ἐποποιίας. Ἡ εἴσοδος εἰς Παρισίους τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Ρωσίας, τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου τῆς Πρωσσίας καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχιστρατήγου Σβάρτζεμπεργκ (31 Μαρτίου 1814), ἡ ὑπερένtασις τῶν μηχανορραφιῶν τοῦ Ταλεϋράνδου, φοβουμένου μήπως τὸ παραμικρὸν τόλμημα τοῦ Ναπολέοντος θὰ ἠδύνατο ἐν μιᾷ στιγμῇ νὰ ἀνατρέψῃ τὸν καρπὸν μακροχρονίου προδοσίας, ἡ ἀποστασία τοῦ στρατηγοῦ Μαρμὸν πρὸς τοὺς συμμάχους, ἡ παραίτησις τέλος τοῦ Ναπολέοντος (11 Ἀπριλίου), ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι «δὲν ὑπῆρξε θυσία εἰς ἣν νὰ μὴ προέβη χάριν τῶν συμφερόντων τῆς Γαλλίας», πάντα ταῦτα ἤγαγον εἰς τὴν συνθήκην τὴν ὑπογραφεῖσαν εἰς Παρισίους τῇ 11ῃ καὶ ἐν Φονταινεμπλῷ τῇ 13, δι' ἧς (ἄρθρ. 17) τὰ αὐτοκρατορικὰ τοῦ Ναπολέοντος δικαιώματα περιωρίζοντο μόνον ἐντὸς τῆς Ἔλβας, ἥτις νῆσος ὡρίζετο τόπος, οἱονεὶ ἐξορία, διαρκοῦς παραμονῆς του, δυναμένου νὰ διατηρῇ ἐν αὐτῇ φρουρὰν μέχρι τετρακοσίων ἀνδρῶν, οἵτινες θὰ ἔστεργον οἱ-

Digitized by Google

κειοθελῶς νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν. Οὕτω, μετὰ τὸν λυρικὸν ἀποχαιρετισμὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἐπιβὰς ἁμάξης μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Μπερτρὰν ἐξήρχετο τοῦ Φονταινεμπλὼ καθ' ἣν ἀκριβῶς ὥραν εἰσήρχετο εἰς Λονδῖνον ἐπισήμως, ὡς βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, Λουδοβῖκος ὁ ΙΗ'. Φθάσας εἰς Σαὶν Ραφῶ (Saint Rapheau), ὅπου πρὸ δεκατετραετίας εἶχεν ἀποβῆ ἐπιστρέφων ἐξ Αἰγύπτου ἵνα ἀναλάβῃ τὰς ἡνίας τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπέβη ἀγγλικῆς φρεγάτας ἐπὶ τούτῳ ἀναμενούσης καί, τὴν 6ην μ. μ. τῆς 3 Μαΐου, ἀπεβιβάσθη εἰς Πόρτο Φερράϊο, τὴν πρωτεύουσαν τῆς μικροσκοπικῆς αὐτοκρατορίας, ἣν ἡ τροπὴ τῆς τύχης ἐπεφύλασσεν εἰς τὸν μονάρχην τῆς Εὐρώπης. Τὸν ὑπεδέχθη ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς στρατηγὸς Ντυὲμ (Duhesme), εἰς ὃν ὁ αὐτοκράτωρ ἀνταπήντησε: «Θυσιάσας τὰ δικαιώματά μου εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος μου ἐπεφύλαξα ἐμαυτῷ τὴν κτῆσιν καὶ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἔλβας. Γνωρίσατε εἰς τοὺς κατοίκους τὴν προτίμησίν μου ταύτην ὑπὲρ τῆς νήσου των. Εἰπέτε τους ὅτι θὰ ἀποτελῇ αὕτη τὸ ἀντικείμενον τοῦ ὁλοψύχου ἐνδιαφέροντός μου». Ὁ δήμαρχος παρέδωσε τὰς κλεῖδας τοῦ Πόρτο Φερράϊο, τὸ δημαρχεῖον μετεβλήθη εἰς ἀνάκτορον, καὶ δοξολογία εἰς ἣν παρέστη ὁ αὐτοκράτωρ ἐψάλη εἰς τὴν μεγαλυτέραν τῆς κωμοπόλεως ἐκκλησίαν.

Ἡ ἐξάσκησις τῆς αὐτοκρατορικῆς του ἐξουσίας ὑπῆρξεν ἀπολύτως οἰκογενειακοῦ τύπου, κατὰ τὸ δεκάμηνον καθ' ὃ ὁ Ναπολέων παρέμεινεν ἐν τῇ νήσῳ: ἐπεξέτεινε καὶ ἐσυστηματοποίησε τὰς μεταλλευτικὰς ἐργασίας, διέταξε δενδροφυτεύσεις, ἀνήγειρε κτίρια, παντοῦ δὲ ἔσπειρε τὴν ἀγαθοεργίαν βοηθούμενος ἀπὸ τὴν Λετίτζια Ραμολίνη καὶ τὴν πριγκίπισσαν Παυλίναν Μποργκέζε, αἵτινες, ἀφήσασαι τὰ ἐν Ρώμῃ ἀνάκτορά των, ἦλθον καὶ αὗται εἰς τοὺς βράχους τῆς Ἔλβας, διὰ νὰ γλυκάνουν τὴν ἐξορίαν τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ. Πράγματι ὅμως ἡ νῆσος δὲν ἦτο διὰ τὸν Ναπολέοντα ἢ παρατηρητήριον. Πληροφορούμενος ἐμμέσως τὴν ἐν Γαλλίᾳ κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν διοργάνωσιν ἁρπαγῆς αὐτοῦ ἐκ τῆς νήσου πρὸς μεταφοράν του εἰς Ἁγίαν Ἑλένην, ἐπείσθη ἐκ πάντων τούτων ὁ Ναπολέων, ὅτι ἡ ὥρα τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Γαλλίαν εἶχεν ἐπιστῇ καὶ ἀνακοινώσας τὰ σχέδιά του μόνον εἰς τὸν γαμβρόν του Ἰωακεὶμ Μυρὰ καὶ τὸν ἔμπιστόν του Φλερὺ ντὲ Σαμπουλὸν (Fleury de Chabulon) προητοιμάζετο. Πολεμεφόδια ἠγοράσθησαν ἐκ Νεαπόλεως, ὅπλα ἐξ Ἀλγερίου, μεταγωγικὰ πλοῖα ἐκ Γενούης. Τὴν 8ην ἑσπερινὴν τῆς 26 Φεβρουαρίου 1815 1100 μὲν ἄνδρες εἶχον ἐπιβιβασθῆ ἐπὶ τῶν πλοίων, ὁ δὲ Ναπολέων μετὰ τῶν Ντρουὼ καὶ Μπερτρὰν ἐπὶ τοῦ βρικίου «Ἀσταθὴς» («L'Inconstant»), καὶ διαλανθάνοντες τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν ἀγγλικῶν περιπολιῶν ἔπλεον πρὸς τὴν Γαλλίαν· τὴν αὐγὴν μάλιστα τῆς ἑπομένης εὑρέθησαν ἐγγύτατα ἀλλήλων ὁ «Ἀσταθὴς» πρὸς τὸ πλοῖον τῆς περιπολίας, τὸ γαλλικὸν βρίκιον «Ζέφυρος» («Zephyr»), ἀπὸ τὸ ὁποῖον διηρώτησαν τὸν «Ἀσταθῆ» ἐὰν ἤρχετο ἀπὸ τὴν Ἔλβαν καὶ πῶς εἶχεν ὁ αὐτοκράτωρ, εἰς ὃ ὁ Ναπολέων λαβὼν τὸν τηλεβόαν ἀπήντησεν, αὐτὸς οὗτος, «ἔχει ἄριστα». Τὴν 1ην Μαρτίου ὁ μικροσκοπικὸς στρατός του ἀπεβιβάζετο εἰς τὸν κόλπον *Ζουάν*, ὥδευσε πρὸς Παρισίους ὁλονὲν πληθυνόμενος διὰ προσχωρήσεων, καὶ ἡ αὐτοκρατορία τῶν *Ἑκατὸν ἡμερῶν* διεδέχθη τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Ἔλβας. Σ. Ε. Λ.

Ἐλβανλὰρ ἢ ***Ἀλβανλὰρ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Λυδίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ μεταξὺ Οὐσὰκ καὶ Φιλαδελφείας καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Σμύρνης πρὸς Ἀφιὸν Καρὰ-Χισσὰρ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Βορειοανατολικῶς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Ἐλβαλνὰρ (218 χλμ. ἀπὸ Σμύρνης) ὑπάρχει ἡ ὁμώνυμος μεγάλη σιδηροδρομικὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Τακμὰκ-τσάϊ, παραποτάμου τοῦ Μαιάνδρου, κειμένη περὶ τὰ 2 χλμ. μακρὰν τοῦ σταθμοῦ Ἐλβανλάρ. Τὸ Ἐλβανλὰρ κείμενον ΝΑ τοῦ Καλὲ-Τεπὲ ἐπὶ κόμβου συγκοινωνιῶν: α') πρὸς Τακμὰκ-Κοῦλα· β') πρὸς Φιλαδέλφειαν· γ') πρὸς Γκιουνεῒ-Μπουλαντάν· δ') πρὸς Γκιουμπὲκ-Τσιβρὶλ καὶ ε') πρὸς Γκιουμπὲκ-Οὐσάκ, προσλαμβάνει σπουδαίαν στρατιωτικὴν ἀξίαν, ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου μεταξὺ τριῶν κοιλάδων: τοῦ Ἕρμου (Τσεντὶς-τσάϊ), τοῦ Ἀλὰ-Σεχὶρ-τσάϊ καὶ τοῦ Μαιάνδρου.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Ἐλβανλὰρ κατελήφθη ὑπὸ λόχου τοῦ 7ου ἑλληνικοῦ συντάγματος πεζικοῦ τὴν 23ην Ἰουνίου 1920, ἀποκρούσαντος τουρκικὴν ἐπίθεσιν ἐνεργηθεῖσαν τὴν νύκτα τῆς 15 Ἰουλίου 1920 πρὸς ἀνακατάληψιν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ. Ἐκ τοῦ χώρου περὶ τὸ Ἐλβανλὰρ ἐξώρμησαν τῇ 14 Αὐγούστου 1920 ἡ 2α καὶ ἡ 13η μεραρχίαι πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἑλληνικῆς ζώνης κατοχῆς πρὸς ἀνατολὰς διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ ὑψιπέδου Οὐσὰκ-Μπανάζ. Τῇ 23 Ἰουνίου 1921 ἡ 1η τουρκικὴ μεραρχία ἱππικοῦ ἀπὸ Κιουταχίας ἐξετέλεσε διὰ Τζεντὶς-Σέλιντι ἐπιδρομὴν μὲ σκοπὸν νὰ καταστρέψῃ δι' ἀναρρήξεως τὴν σιδηροδρομικὴν γέφυραν Ἐλβανλάρ. Ἀλλ' ἡ μικρὰ ἑλληνικὴ φρουρὰ τῆς γεφύρας καὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ἀπέκρουσαν ἐπιτυχῶς τὴν τοιαύτην ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων, καίτοι ἡ φρουρὰ τοῦ σταθμοῦ ἐν τέλει εἶχεν ὑποχωρήσει πρὸς Γκιουνέϊ. Τὴν 20 Αὐγούστου 1922 τὸ νότιον συγκρότημα μεραρχιῶν (ὑποστράτηγος Φράγκου) ὑποχωρῆσαν ἐξ Οὐσὰκ ἐγκατεστάθη ἐν ἀμύνῃ ἐπὶ τῆς γραμμῆς: Τακμὰκ-Ἐλβανλὰρ-Ἐλιχὲν (ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν οὕτω: 2α μεραρχία τμήματα 4ης καὶ 12ης μεραρχίας, τμήματα Β' σώματος στρατοῦ, 7η μεραρχία), μὲ πρόθεσιν ὅπως, ἀνασυντασσόμενον, ἀντιστῇ ἐπὶ τῆς ἐξαιρέτου ἀμυντικῆς τοποθεσίας ταύτης κατὰ τῆς περαιτέρω πρὸς δυσμὰς τουρκικῆς προελάσεως. Ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τηλεφωνικῆς διαταγῆς αὐτῆς τῇ 8ῃ ὥρᾳ τῆς 21 Αὐγούστου ἀφῆκεν εἰς ταγματάρχην τοῦ ἐπιτελείου αὐτῆς (Π. Παναγᾶκον), σύνδεσμον παρὰ τῷ νοτίῳ συγκροτήματι μεραρχιῶν, εὑρισκόμενον ἐν Ἐλβανλὰρ πλήρη ἐξουσιοδότησιν πρὸς καθορισμὸν χώρου συγκεντρώσεως τῶν ὑποχωρουσῶν μονάδων τοῦ εἰρημένου συγκροτήματος, καὶ διέταξεν, ὅπως οἱ ἡγήτορες τῶν μονάδων συγκρατήσωσι τοὺς ὑποχωροῦντας καὶ ἀνασυντάξωσι τὰς μονάδας αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐνέργεια οὐδὲν ἔσχεν ἀποτέλεσμα, ἅτε τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος διαρρέοντος συνεχῶς πρὸς Σμύρνην. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 21—22 Αὐγούστου τὸ νότιον συγκρότημα μεραρχιῶν ὑπεχώρησε καὶ ἐκ τῆς ἐκλεγείσης εἰρημένης περὶ τὸ Ἐλβανλὰρ τοποθεσίας, πρὸς δυσμάς, πρὸς Φιλαδέλφειαν. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ελβὰρ (Elvart), ***Ἀντώνιος-Ἀμάμπλ***, ***Ἠλίας***. Γάλλος μουσικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1808—1877). Ἡ παιδική του ἡλικία ὑπῆρξε πλήρης ἀθλιότητος· διότι ὁ πατήρ του τὸν εἶχε τοποθετήσει ὡς μαθητευόμενον παρά τινι κατασκευαστῇ κιβωτίων, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐλάμβανε μέρος εἰς τὸν χορὸν τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου. Ἀποδράσας τῆς οἰκίας του, διῆγε βίον νομάδος ὡς πλανόδιος μουσικός. Τέλος τῷ 1845 ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων. Τῷ 1834, τυχὼν τοῦ πρώτου βραβείου τῆς Ρώμης, ἀνεχώρησε δι' Ἰταλίαν, μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδόν του ἀνέλαβε τὴν θέσιν τοῦ βοηθοῦ ἐν τῇ τάξει συνθέσεως τοῦ Ρεϊσά. Τῷ 1840 ὁ Ἐλβὰρ ὠνομάσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας, ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: ἓν «Te Deum», λειτουργίαι, ὀρατόρια, καντάται, λυρικαὶ σκηναί, μία συμφωνία, τὸ μελόδραμα «Οἱ Καταλάνοι», παρασταθὲν ἐν Ρουέν, ὡς καὶ ἄλλα σκηνικὰ ἔργα μὴ ἰδόντα τὸ φῶς. Τὰ μουσικοϊστορικὰ καὶ θεωρητικά του συγγράμματα εἶναι μεγάλης ἀξίας καὶ ἔχουν ὡς τίτλους: «Ντυπρέ, ὁ καλλιτεχνικός του βίος κτλ.», «Μικρὸν ἐγχειρίδιον ἁρμονίας», «Μουσικὴ θεωρία», «Ὁ ἀοιδὸς συνοδός», «Ἐγχειρίδιον ἁρμονίας καὶ ἀντιστίξεως», «Ἡ τέχνη τοῦ ᾄδειν ἐν χορῷ», «Μικρὸν ἐγχειρίδιον ἐνορχηστρώσεως» κ. τ. λ. Γ. Σ.

Ἐλ-Βαρὰχ *[Γεωγρ.]* Χωρίον μουσουλμανικὸν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων βυζαντινῆς πόλεως εἰς τὴν Χαυρωνίτιδα (Χαουράν). Τὰ ἐρείπια ἀνήκουν εἰς πόλιν κατοικουμένην ὑπὸ χριστιανικῆς κοινωνίας, πλουσίας καὶ προηγμένης πολύ, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ παρεθέριζεν εἰς Ἐλ-Βαρὰχ φεύγουσα τὸν θόρυβον καὶ τοὺς καύσωνας τῶν μεγαλοπόλεων τῆς παραλίας Συρίας. Τὰ ἐκτεταμένα ἐρείπια προέρχονται ἐξ ἐπαύλεων ἐφωδιασμένων δι' ὅλων τῶν ἐξαρτημάτων ἀνέτου διαμονῆς, ἐπιμελοῦς οἰκοδομικῆς, καλῶς κεκοσμημένων, καὶ ἐκ τάφων ἢ μαυσωλείων. Ἐκ σῳζομένων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν συνάγεται, ὅτι ὁ συνοικισμὸς ἱδρύθη περὶ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἐξηφανίσθη κατὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν τῆς χώρας. Γ. Λ. Α.

Ἔλβας ἢ ***Ἄλβις*** (Elbe) *[Γεωγρ.]* Ποταμὸς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Τσεχοσλοβακίας (λατιν. Albis, τσεχ. Labe) πηγάζων ἐκ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῶν Γιγαντείων ὀρέων ἐν Βοημίᾳ, παρὰ τὰ σιλεσιακὰ σύνορα καὶ χυνόμενος εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν παρὰ τὸ Ἀμβοῦργον. Κατ' ἀρχὰς διευθύνεται πρὸς Ν. διερχόμενος διὰ τῶν πόλεων Ζόζεφσταντ, Καίνιγκρατς καὶ Πάρντουμπιτς. Ἐκεῖθεν στρέφεται πρὸς Δ. μέχρι τῆς πόλεως Κόλιν καὶ κατόπιν λαμβάνει σχεδὸν σταθερὰν κατεύθυνσιν πρὸς τὰ ΒΔ. μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Εἰς τὴν Γερμανίαν εἰσέρχεται παρὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν παραπόταμόν του Πόλτσεν. Τὸ ὅλον μῆκος τοῦ ποταμοῦ εἶναι 1154 χλμ., ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 738 χλμ. εὑρίσκονται ἐν Γερμανίᾳ καὶ τὰ 416 ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ. Οἱ κυριώτεροι παραπόταμοι τοῦ Ἔλβα εἶναι: 1) πρὸς τὰ δεξιά, ὁ Τσιντλίνα, ὁ Ἴζερ καὶ ὁ Πόλτσεν ἐν Βοημίᾳ, ὁ Ἔλστερ, ὁ Χάβελ, ὁ Ἔλντε καὶ ὁ Σοῦντε ἐν Γερμανίᾳ, 2) πρὸς τὰ ἀριστερά, ὁ Ἄντλερ, ὁ Μολδαύας καὶ ὁ Ἔγκερ ἐν Βοημίᾳ, ὁ Μοῦλντε, ὁ Σάαλε, ὁ Ὄχρε, ὁ Μπιέζε, ὁ Γιέτσλ καὶ ὁ Ἰλμενάου ἐν Γερμανίᾳ. Αἱ κυριώτεραι πόλεις διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται εἶναι, ἐν μὲν τῇ Τσεχοσλοβακίᾳ, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἡ Νίμπουργκ, ἡ Μέλνικ, ἡ Τέρσταντ, ἡ Λαϊτμέριτς καὶ ἡ Ἄουσσιγκ, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ἡ Πίρνα, ἡ Δρέσδη, ἡ Μάϊσσεν, ἡ Ρίζα, ἡ Τόργκαου, ἡ Βίττενμπουργκ, ἡ Ντεσσάου, τὸ Μαγδεμβοῦργον, ἡ Νταΐμιτς, ἡ Λάνενβουργκ καὶ τὸ Ἀμβοῦργον.

Ὁ Ἔλβας εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Μολδαύα, παρὰ τὴν πόλιν Μέλνικ, κυρίως εἰς μικρὰ πλοῖα καὶ φορτηγίδας, διὰ τῶν ὁποίων μεταφέρονται τεράστιαι ποσότητες ξυλείας ἀπὸ τὰ δάση τῆς Βοημίας. Ὁ Ἔλβας ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυριωτέρων μέσων συγκοινωνίας τῆς κεντρικῆς Γερμανίας καὶ συνδέεται διὰ διωρύγων σχεδὸν μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων μεγάλων ποταμῶν τῆς Γερμανίας, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως, ὡς μετὰ τοῦ Ὄντερ, τοῦ Σπρέα, τοῦ Βέζερ κτλ. Τὸ στόμιον τοῦ Ἔλβα εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ ἐπιμηκέστερον τῶν στομίων ὅλων τῶν ποταμῶν τῆς Γερμανίας, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἀμβούργου καὶ φθάνον μέχρι τῆς Κουξχάβεν, ὅπου τὸ πλάτος αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 112 χλμ.

Ὁ Ἔλβας εἶναι πλήρης θαλασσίων καὶ ποταμίων ἰχθύων, διεξάγεται δὲ ἐν αὐτῷ εὑρεῖα ἁλιεία σολωμῶν, γουλιανῶν, ἐγχέλεων, γλωσσῶν κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

— **Ἔλβας** (Elvas) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀλεμτέζο τοῦ διαμερίσματος τοῦ Πορταλέγκρε, εἰς ἀπόστασιν 9 χλμ. ἀπὸ τὰ ἰσπανικὰ σύνορα καὶ 18 χλμ. ἀπὸ τὴν ἰσπανικὴν συνοριακὴν πόλιν Μπανταχόθ. ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λισσαβῶνος—Μαδρίτης. Κάτ. 13.400. Εἶναι μία τῶν κυριωτέρων ὠχυρωμένων πόλων τῆς Πορτογαλίας, περιβαλλομένη ὑπὸ τῶν φρουρίων Ρέππε ἢ Γκράντσα πρὸς Β καὶ Σάντα Λουτσία πρὸς Ν., τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐθεωροῦντο ἀριστουργήματα στρατιωτικῆς τέχνης καὶ ἀπόρθητα. Τὰ κυριώτερα κτίρια τῆς πόλεως εἶναι: ὁ γοτθικοῦ ῥυθμοῦ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὁ ἐπιλεγόμενος *Σέ*, καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὀνομαζόμενον Aqueducto de Amorceira. Ἔχει ἐργοστάσια ὅπλων καὶ χυτήρια τηλεβόλων, καὶ διεξάγει ἐμπόριον ἐλαιῶν, οἴνων, μαλλίων καὶ ὀνομαστῶν ὀπωρῶν. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν τὰ πλουσιώτερα εἰς σίδηρον ἐν Πορτογαλίᾳ μεταλλεῖα τῆς Σέρρα ντὸς Μόνζες.

Ἡ Ἔλβας εἶναι ἡ Alpesa, ἡ Helvas τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ Balesh τῶν Ἀράβων, οἵτινες κατέλαβον αὐτὴν τῷ 1200 καὶ κατέστρεψαν τὰ ἀρχαῖα τείχη, ὧν σῴζονται ἐρείπια. Τῷ 1229 κατέλαβον αὐτὴν οἱ Πορτογάλοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ματαίως ἐπεχείρησαν νὰ τὴν ἀποσπάσωσιν οἱ Ἱσπανοὶ τῷ 1658 καὶ 1711. Τῷ 1808 κατέλαβον αὐτὴν τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Ζυνό. —Μ.

— **Ἔλβα-*Τράβε*-*Κανὰλ*** (Elbe-Trave-Canal) *[Γεωγρ.]*. Διῶρυξ, ἤ, κυριολεκτικώτερον, ὑδατίνη ὁδὸς ἑνοῦσα τὸν ποταμὸν Ἔλβαν πρὸς τὸν Τράβε ἀπὸ Λυβέκκης πρὸς Λάουενμπεργκ, καὶ ἀποτελουμένη ἐκ δύο καθ' αὑτὸ διωρύγων ἑνουμένων διὰ τῆς λίμνης Μοὲλν (Möln). Ἔχει μῆκος 42 μιλ., πλάτος εἰς μὲν τὴν ἐπιφάνειαν 180—105 πόδας, εἰς δὲ τὸν πυθμένα της 72 πόδας, ἐλάχιστον δὲ βάθος 8 ¼ ποδῶν· ἐν αὐτῇ 7 νηοδόχαι, 262 ποδῶν μήκους, πλάτους δὲ 56 ποδῶν καὶ εἰς τὰς θύρας τῶν ὑδροφρακτῶν 39 ποδ., ὑπαρχόντων καὶ ῥυμουλκῶν διὰ τὴν καθ' ἑσπέραν ῥυμουλκίαν τῶν πλοιαρίων. Ἠνοίχθη εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν κατ' Ἰούνιον τοῦ 1890 ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Β' πρὸς αὔξησιν τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς κινήσεως τῶν μερῶν, ἅτινα ἡ διῶρυξ αὕτη διασχίζει (χάρτ. ἀγγλ. 3262: Elbe River. Ναυτιλ. Ὁδηγ. North Sea Pilot ἔκδ. 1909 τόμ. IV σελ. 249). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐλβασὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλβανίας, βλ. *Ἐλμπασάν*.

Ἐλ-Βεϊτάρ· βλ. *Ἴμπν-ἐλ-Βεϊτάρ*.

Ἐλβὲντ ἢ ***Ἐλμπὲντ*** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Περσίας, ΝΔ. τῆς πόλεως Χαμαδάν. Θεωρεῖται ὅτι εἶναι ὁ *Ὀρόντης* τῶν ἀρχαίων. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή του ἔχει ὕψος 3914 μέτρων. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουσι πολλαὶ πετρελαιοπηγαί.

Ἐλβερθία (Helwerthia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 801. Ἀνεκαλύφθη τὴν 20ὴν Μαρτίου 1915 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἐλβετάνης (ὁ) (Helvetan) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξηλλοιωμένος *βιοτίτης*, οὗ μέρος ἔχει τὰς ἰδιότητας τῶν *βερμικουλιτῶν*. Γ.Κ.Γ.

Ἑλβετία (λατ. Helvetia, γερμ. Schweiz, γαλλ. Suisse, ἰταλ. Svizzera). Μεσόγειον κράτος τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ἀποτελοῦν ἀπὸ τοῦ 1848 ὁμόσπονδον δημοκρατίαν (*Ἑλβετικὴ Ὁμοσπονδία*) ἀπαρτιζομένην ἐκ 19 καντονίων καὶ 6 ἡμικαντονίων αὐτοδιοικουμένων, συνολικῆς ἐκτάσεως 41295 τετρ. χιλμτρ. Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1920 εἰς 3.880.320, ὑπελογίζετο δὲ κατὰ τὸ 1927 εἰς 3.978.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα τῆς ὁμοσπονδίας εἶναι ἡ *Βέρνη* (108.900 κάτ.).

Ἡ Ἑλβετία ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Γερμανίας, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, πρὸς ΝΑ. καὶ Ν. ὑπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Ἀπὸ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1815 εἶναι οὐδετέρα χώρα. ἐνδιαφέρει δὲ κυρίως διὰ τὰς φυσικάς της καλλονάς, χάριν τῶν ὁποίων συρρέουσιν

Digitized by Google

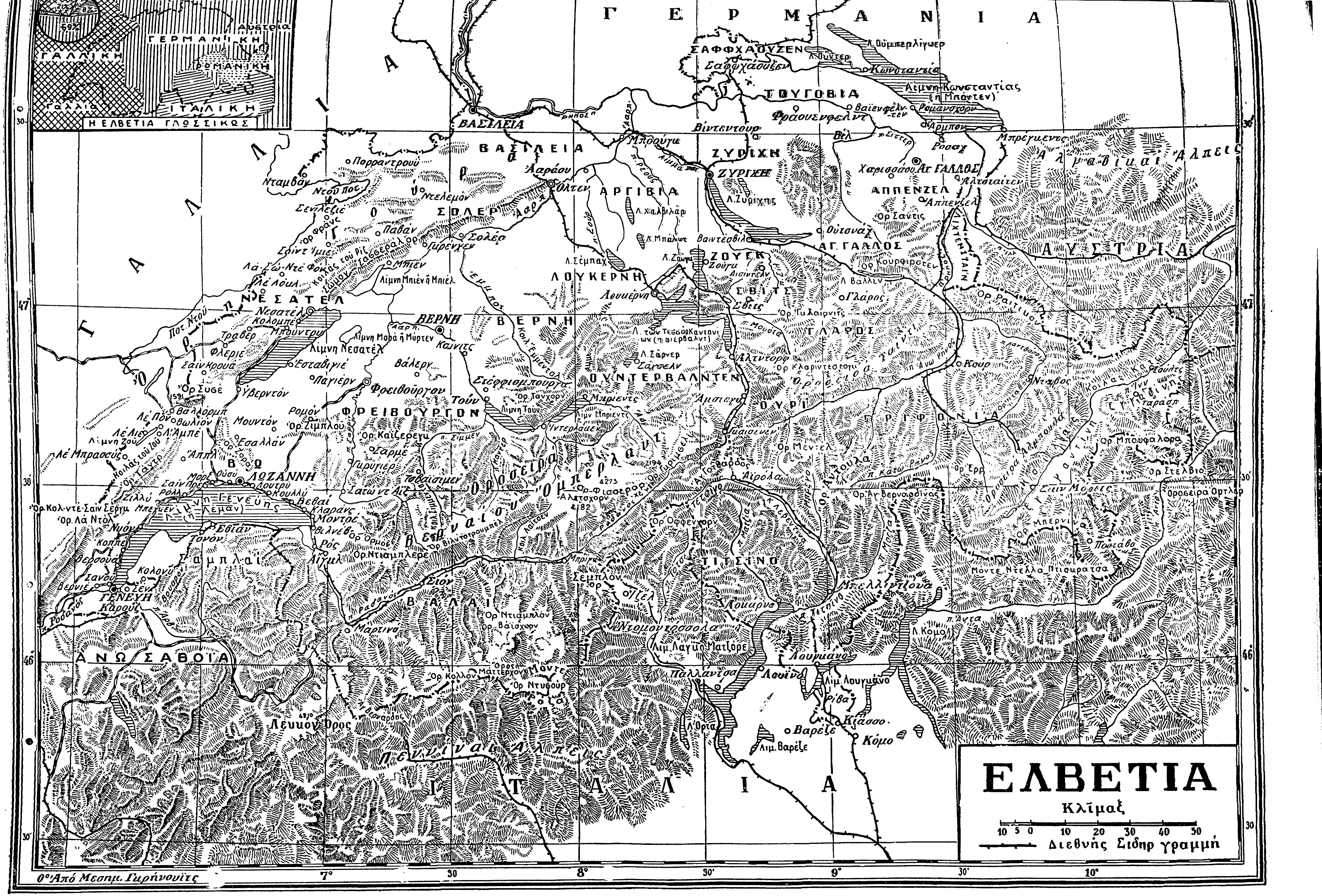
ΕΛΒΕΤΙΑ
Κλῖμαξ
10 5 0 10 20 30 40 50
Διεθνὴς Σιδηρ γραμμὴ
Η ΕΛΒΕΤΙΑ ΓΛΩΣΣΙΚΩΣ
ΓΑΛΛΙΚΗ
ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ
ΡΩΜΑΝΙΚΗ
ΙΤΑΛΙΚΗ
ΓΕΡΜΑΝΙΑ
ΓΑΛΛΙΑ
ΙΤΑΛΙΑ
ΑΥΣΤΡΙΑ
ΑΝΩ ΣΑΒΟΙΑ
ΒΑΣΙΛΕΙΑ
ΣΑΦΦΧΑΟΥΖΕΝ
ΤΟΥΡΓΟΒΙΑ
ΖΥΡΙΧΗ
ΑΓ. ΓΑΛΛΟΣ
ΑΠΠΕΝΖΕΛ
ΑΡΓΙΒΙΑ
ΣΟΛΕΡ
ΛΟΥΚΕΡΝΗ
ΖΟΥΓ
ΣΒΙΤΣ
ΓΛΑΡΟΣ
ΝΕΣΑΤΕΛ
ΒΕΡΝΗ
ΟΥΝΤΕΡΒΑΛΝΤΕΝ
ΟΥΡΙ
ΓΡΙΣΟΝΙΑ
ΦΡΕΙΒΟΥΡΓΟΝ
ΒΩ
ΛΟΖΑΝΝΗ
ΓΕΝΕΥΗ
ΒΑΛΑΙ
ΤΙΤΣΙΝΟ
Λευκὸν Ὄρος
Πεννῖναι Ἄλπεις
Ραιτικαὶ Ἄλπεις
0° Ἀπὸ Μεσημ. Γκρήνουϊτς

εἰς αὐτὴν κατ' ἔτος περὶ τὸ 1.500.000 περιηγητῶν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Ἡ Ἑλβετία εἶναι τὸ νοτιοδυτικώτατον τεμάχιον τοῦ μεσευρωπαϊκοῦ ἐδάφους καὶ ἀποτελεῖ περιοχὴν ἀποκεκλεισμένην κατὰ τὰς πλείστας τῶν πλευρῶν της καὶ ἐξατομικευμένην ὡς πρὸς τὴν φύσιν της. Τὸ ἰδιάζον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι αἱ προαλύσεις τῶν Ἄλπεων δὲν συμμετέχουν εἰς τὴν καμπήν, τὴν ὁποίαν ἔχουν πάθει αἱ κύριαι Ἄλπεις, ἀλλ' ἀποτελοῦν περίπου ἀπὸ τοῦ Βορ. πλάτους τῶν 45½° ἓν ἰδιαίτερον ὄρος, τὸν Ἑλβετικὸν Ἰούραν. Μεταξὺ τῶν δύο ὀρέων παρεμβάλλεται ταπεινὴ χώρα, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἀποθέματα θαλασσῶν καὶ γλυκέων ὑδάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου, ὡς καὶ ἀπὸ ἀποθέματα τῆς ἐποχῆς τῶν παγετώνων. Ἡ ταπεινὴ αὕτη περιοχὴ καλεῖται *Ἑλβετικὸν ὑψίπεδον* ἢ καλύτερον *Ἑλβετικὴ μεσόχωρα*, ἐπειδὴ ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ χώρα αὕτη σχεδὸν δὲν εἶναι ἐπίπεδος.

Μόνον πρὸς ἀνατολὰς δὲν ὑπάρχουν σαφῆ γεωλογικὰ ὅρια τῆς χώρας. Ὁ Ἰούρας, ἀποτελούμενος κυρίως ἐκ μεσοζωϊκῶν πετρωμάτων, ἐξαφανίζεται βαθμηδόν, ἡ δὲ μεσόχωρα συνεχίζεται πέραν τῆς λίμνης Boden εἰς τὸ ἀνώτερον γερμανικὸν ὑψίπεδον.

Καὶ ἡ φύσις ἐπίσης τῶν Ἑλβετικῶν Ἄλπεων εἶναι πρὸς ἀνατολὰς περαιτέρω ἡ ἰδία μὲ τὴν τῶν κυρίων Ἄλπεων, παρὰ ὡρισμένην τινὰ διαφορὰν κατὰ τὴν κατασκευήν. Αἱ Ἄλπεις τοῦ Graubünden ἀνήκουν, ὡς πρὸς τὴν κατασκευήν των εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἄλπεις. Γ. Κ. Γ.

— [ΦΥΣΙΚ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Ἑλβετία εἶναι ἡ ὀρεινοτέρα χώρα τῆς Εὐρώπης, ἔχουσα μέσον ὕψος 1300 περίπου μ. Κεῖται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 45° 48' καὶ 47° 48' Β πλάτους καὶ 5° 57' ἕως 10° 30' Α μήκους Γκρήνουϊτς. Ἔχει σχῆμα ἀκανόνιστον ἐλλειψοειδές, τοῦ ὁποίου ὁ μέγας ἄξων ἀπὸ Α πρὸς Δ φθάνει τὰ 347 χιλμτ., ὁ μικρὸς ἀπὸ Β πρὸς Ν τὰ 221, ἡ δὲ περίμετρος τὰ 1740 χιλμτ. Καλύπτεται κατὰ τὰ 80 % ὑπὸ ὀροσειρῶν, ἐξ ὧν τὰ 68 % ἀνήκουν εἰς τὸ κεντρικὸν ἀλπικὸν συγκρότημα, τὰ δὲ 12 % εἰς τὴν Ἰουράσιον ὀροσειράν. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς χώρας καταλαμβάνει τὸ Ἑλβετικὸν λεκανοπέδιον, καλυπτόμενον κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ λιμνῶν. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς χώρας εἶναι τὸ ὄρος *Ρόζα* (4638 μ.), χθαμαλωτέρα δὲ θέσις ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης Μείζονος, ὕψους 197 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλβετίας διαιρεῖται γεωγραφικῶς εἰς τρεῖς παραλλήλως περιοχάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη πρὸς Ν, ἡ καὶ μεγαλυτέρα πασῶν, σχηματίζεται ἐκ τῶν ὀρέων τῶν κεντρικῶν Ἄλπεων, ἡ δευτέρα πρὸς Β ὑπὸ τῶν ὀρέων τοῦ Ἰούρα καὶ ἡ τρίτη μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ὑπὸ τοῦ Ἑλβετικοῦ λεκανοπεδίου, σχηματισθέντος ἐκ προσχώσεων, τὰς ὁποίας ἐκύλισαν τὰ ὕδατα ἐκ τῶν δύο περιβαλλουσῶν αὐτὸ ὀροσειρῶν. Τὰς τρεῖς αὐτὰς ζώνας θὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω χωριστά.

Τὸ ὑπὸ τῶν Ἄλπεων ἐν πρώτοις καλυπτόμενον τμῆμα τῆς χώρας ἔχει μῆκος 275 χιλμτρ. περίπου, καὶ ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς μεγάλης Ἀλπικῆς ὀροσειρᾶς. Σύγκειται δὲ ἐκ τῶν κάτωθι τμημάτων:

1) Τῶν *Πεννίνων Ἄλπεων*, αἱ ὁποῖαι χωρίζουσι τὸ δυτικὸν ἥμισυ τῆς Ἑλβετίας ἀπὸ τῆς Ἰταλίας. Αὗται ἀποτελοῦσι συνέχειαν τοῦ Λευκοῦ ὄρους καὶ ἔχουσι τὴν ὑψηλοτέραν ἑλβετικὴν κορυφήν τὸ ὄρος Ρόζα (4636 μ.). Ἐπίσης ὑψηλαὶ κορυφογραμμαί των εἶναι ὁ *Ἅγιος Βερνάρδος*, τὸ *Κόμπιν* καὶ τὸ *Μάττερχορν* ἢ *Τσέρβιν* (4482 μ.).

2) Τοῦ *Μεσημβρινοῦ Ὀδόντος* (Dent du Midi), μικρᾶς προεκτάσεως πρὸς Β τοῦ Λευκοῦ ὄρους, ἐπὶ τῶν γαλλοελβετικῶν συνόρων, τῆς ὁποίας ἡ ὑψηλοτέρα ὁμώνυμος κορυφὴ ἔχει ὕψος 3285 μέτρων.

3) Τῶν *Βερνικῶν Ἄλπεων* ἢ *Βερνικοῦ-Ὂμπερλαντ*, ἐκτεινομένων παραλλήλως πρὸς Β τῶν Πεννίνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὰς χωρίζει ἡ κοιλὰς τοῦ Ροδανοῦ. Αἱ Ἄλπεις αὗται, ἂν καὶ ὀλιγώτερον ὑψηλαὶ τῶν πρώτων, καλύπτονται ἐν τούτοις ὑπὸ αἰωνοβίων χιόνων ἐκτάσεως 39 λευγῶν. Αἱ κυριώτεραι κορυφαί των εἶναι αἱ: *Φινστεράαρχορν* (4362 μ.) *Γιουνγκφράου* (4.180 μ.), *Σρέκχορν*, *Ἄϊγκερ*, *Βέττερχορν* κτλ.

4) Τῶν *Λεποντιανῶν Ἄλπεων*, ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου πρὸς Δ., τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν συνδετικὸν κόμβον μεταξὺ τῶν ὀρέων τούτων καὶ τῶν πρὸς Δ κειμένων ὀροσειρῶν τῶν Πεννίνων καὶ τῶν Βερνικῶν Ἄλπεων. Τὰ κυριώτερα τμήματα τῆς μεγάλης αὐτῆς ὀροσειρᾶς εἶναι αἱ *Ραιτικαὶ Ἄλπεις* ἀφ' ἑνὸς πρὸς Α, αἱ ὁποῖαι ἐπίσης ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰς *Γρισονικὰς Ἄλπεις*, τὰς *Τεσσινικὰς* καὶ τὸ ὀρεινὸν συγκρότημα τοῦ *Ἀντούλα* (ὕψος 3.398 μ.), προεκτεινόμενον μέχρι τῆς Ἐγγανδίνης κοιλάδος πρὸς Α, καὶ αἱ ὀροσειραὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ *Ταΐντε* μετὰ τῶν παρ' αὐτὸ ὀρέων πρὸς ΒΑ (βλ. καὶ λ. *Ἄλπεις*).

Ἡ ἑτέρα ὀρεινὴ ἐπὶ τοῦ ἑλβετικοῦ ἐδάφους ζώνη, ἡ *Ἰουράσιος*, ἀποτελεῖται ἀπὸ μακρὰν καὶ στενὴν γραμμὴν ὀρέων ἐκτεινομένων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν μετὰ τῆς Γαλλίας ΝΔ συνόρων τῆς Ἑλβετίας. Αἱ κορυφαί της, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς Ἀλπικάς, οὐδαμοῦ ὑπερβαίνουσι τὰ 1766 μέτρα (μέγιστον ὕψος) καὶ δὲν καλύπτονται ὑπὸ αἰωνοβίων χιόνων, περικλείουσιν ὅμως μεγάλας κοιλότητας, ἐντὸς τῶν ὁποίων οὐδέποτε τήκονται αἱ χιόνες (βλ. καὶ λ. *Ἰούρας*).

Ἡ τρίτη τέλος ζώνη ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ μακροῦ λεκανοπεδίου, τὸ ὁποῖον ἀνοίγεται μεταξὺ Ἄλπεων καὶ Ἰούρα. Τοῦτο ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς *Γενεύης* ἢ τοῦ *Λέμαν* πρὸς ΝΔ, μέχρι τῆς λίμνης τῆς *Κωνσταντίας* πρὸς ΒΑ, παρουσιάζει δὲ τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι καλύπτεται καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκός του ὑπὸ σειρᾶς λιμνῶν, ἐξ ὧν σπουδαιότεραι αἱ: *Νεοκάστρου, Μπιέν, Τεσσάρων Καντονίων, Ζούγκ, Ζυρίχης* κλπ. Εἰς τὴν ἔκτασιν αὐτὴν καταχρηστικῶς δίδεται τὸ ὄνομα τοῦ λεκανοπεδίου, ἐνῷ δὲν εἶναι παρὰ εὐρεῖα ποταμία κοιλάς, τὴν ὁποίαν μοιράζονται ὁ Ροδανὸς καὶ ὁ Ρῆνος, καλυπτομένη ὑπὸ σειρᾶς λόφων. Ἐκ τούτου καὶ τὸ γερμανικὸν ὄνομά της Hügelland (χώρα τῶν λόφων). Καλεῖται ἐπίσης καὶ Mittelland (μεσόχωρα), λόγῳ τῆς μεταξὺ τῶν ὀρέων θέσεώς της.

Αἱ ἐδαφικαὶ διακυμάνσεις τοῦ λεκανοπεδίου ἀπὸ ΝΔ πρὸς ΒΑ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: Ἀμέσως μετὰ τὴν λίμνην Λέμαν ὑψοῦται τὸ ὀροπέδιον τοῦ *Ζορά*, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψίστη κορυφή, ὄρος *Πελερέν*, φθάνει εἰς ὕψος 1.084 μέτρων. Μετ' αὐτὸ ἁπλοῦται ὁλόκληρος σειρὰ δενδροφύτων λόφων νοτίως τῆς Βέρνης, ἐξ ὧν σπουδαιότεροι οἱ *Γκοῦρτεν* (860 μ.), *Μπέλμπεργκ* (895 μ.), *Μπύτσχελεγκ* (1.058 μ.) κλπ. Βορείως τῆς Βέρνης ἡ λοφοσειρὰ συνεχίζεται χθαμαλωτέρα (450—460 μ.). Ὀλίγον ἀνατολικώτερα ὑψοῦται ἡ κορυφὴ *Νάπφ* (1.411 μ.), καὶ μετ' αὐτήν, πρὸς Β, μεταξὺ τῶν ποταμῶν *Ἄα* καὶ *Ρόϋς*, ὁ λόφος τοῦ *Λίντενμπεργ*, πλήρης φυτειῶν. Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ἡ στενόμακρος βουνοσειρὰ τοῦ *Ἄλβιος*, μήκους 16 χιλμτρ., ἡ ὁποία δεσπόζει τῆς λίμνης τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σίλ. Τέλος παρὰ τὰ ἀνατολικὰ σύνορα τοῦ καντονίου τῆς Ζυρίχης ὑψοῦται τὸ ὄρος *Χαίρνλι*, φθάνον τὰ 1.156 μ., τε ευταῖον ὑψηλὸν σημεῖον τοῦ λεκανοπεδίου, πρὸς Β, διότι περαιτέρω τὸ ὄρος κατέρχεται μέχρι τῆς λίμνης τῆς Κωνσταντίας κάτω τῶν 600 μέτρων.

Ὑδρογραφία. Αἱ Ἑλβετικαὶ Ἄλπεις παρουσιάζουσι μέγα ἐνδιαφέρον, ἀπὸ ὑδρογραφικῆς ἀπόψεως, διότι εἶναι τὸ κέντρον διανομῆς τῶν ὑδάτων ὁλοκλήρου τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν παρ' αὐτὰς παραφυάδων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον διὰ τοῦ Δουνάβεως, τὴν Βόρειον θάλασσαν διὰ τοῦ Ρήνου, τὴν Μεσόγειον διὰ τοῦ Ροδανοῦ καὶ τὴν Ἀδριατικὴν διὰ τοῦ Πάδου.

Ἡ διανομὴ τῶν ὑδάτων τῆς χώρας ποσοτικῶς ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ *Ρῆνος*, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἑλβετικὸς ποταμός, συγκεντροῖ τὰ ὕδατα τῶν $^{7}/_{10}$ τῆς ὅλης χώρας, ἐκτείνων τὸ δίκτυόν του ἐπὶ ἐκτάσεως 27500 τετρ. χιλμτρ. Μετὰ τὸν Ρῆνον ἔρχεται ὁ *Ροδανός*, διασχίζων ἔκτασιν 8.000 τετρ. χιλμτρ., μετ' αὐτὸν ὁ παραπόταμος τοῦ Πάδου *Τεσῖνος* (4.000 τετρ. χιλμτρ.) καὶ τέλος ὁ *Ἴνν*, ὁ σπουδαιότερος παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως, πηγάζων ἐκ τῆς Ἑλβετίας, φέρει πρὸς αὐτὸν τὰ ὕδατα ἐκτάσεως 1971 τετρ. χιλμτρ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ποταμῶν οἱ δύο σπουδαιότεροι, Ρῆνος καὶ Ροδανός, πηγάζουσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν σημείου περὶ τὸν κόμβον τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου.

Ἐκτὸς τῶν ποταμῶν ἡ Ἑλβετία, ἀπὸ ὑδρογραφικῆς ἀπόψεως, παρουσιάζει μοναδικὸν ἐνδιαφέρον μὲ τοὺς ἀπεράντους παγῶνας καὶ τὰ λίμνας της. Ἐκ τούτων οἱ πρῶτοι καταλαμβάνουσιν ἔκτασιν 1840 τετρ. χιλμτρ., αἱ δὲ λίμναι συνολικῶς 1343 τετρ. χιλμτρ., μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν τμημάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς γειτονικὰς ἐπικρατείας. Εἰς τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τῶν διατηρουμένων καθ' ὅλον τὸ ἔτος πάγων ὀφείλουσιν οἱ μεγάλοι ποταμοὶ τὸν διαρκῆ ἀνεφοδιασμόν των δι' ὑδάτων, τὰ ὁποῖα μεταφέροντες, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, εἰς τὰς χαμηλὰς εὐρωπαϊκὰς πεδιάδας καθιστῶσιν αὐτὰς εὐφόρους.

Ὁ *Ρῆνος* περιβάλλει ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς Ἑλβετίας, σχηματίζων τὰ σύνορα αὐτῆς μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Πηγάζων οὗτος ἐκ Γρισσονίας στρέφεται πρὸς ΒΑ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην τῆς Κωνσταντίας. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦτο δέχεται ἕνα μόνον σπουδαῖον παραπόταμον, τὸν *Ἴλλ*, ἐκ δεξιῶν, ἐρχόμενον ἐξ Αὐστρίας. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς λίμνης ἔξοδόν του δέχεται ἐξ ἀριστερῶν τοὺς ἑλβετικοὺς παραποτάμους *Τούρ, Τὸρς*, *Ἄαρ* καὶ *Μπὶρς* καὶ μετὰ ροῦν 348 χιλμτρ. εἰσέρχεται εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος. Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων παραποτάμων σπουδαιότερος εἶναι ὁ Ἄαρ, θεωρούμενος καὶ ὡς ὁ ἐθνικὸς ποταμὸς τῆς Ἑλβετίας, καθ' ὅσον πηγάζει, ρέει ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ἐκβάλλει ἐπὶ τοῦ ἑλβετικοῦ ἐδάφους. Οὗτος ἔχει μῆκος 280 χιλμτρ. καὶ δέχεται τὰ ὕδατα παγώνων ἐκτάσεως 294 τετρ. χιλμτρ. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν παραποτάμων του εἶναι οἱ: *Ἔμμε, Σούρ, Ἄα, Ροῦς* καὶ *Λίμματ* ἐκ δεξιῶν καί τινες μικρότεροι ἐξ ἀριστερῶν ἀπὸ τοῦ Ἰούρα (βλ. καὶ λ. *Ρῆνος*).

Ὁ *Ροδανός*, ὁ ὁποῖος ρέει ἐν Ἑλβετίᾳ ἐπὶ μήκους 233 χιλμτρ., καταλαμβάνων διὰ τοῦ δικτύου του μόνον τὰ 16 % τοῦ ἑλβετικοῦ ἐδάφους, δέχεται ἐν τούτοις τὰ ὕδατα τῶν μεγαλυτέρων παγώνων τῆς χώρας, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν τριῶν καντονίων ἐξ ὧν διέρχεται, τῆς Βαλαίσης, τοῦ Βὼ καὶ τῆς Γενεύης, καὶ σχηματίζει τὴν μεγαλυτέραν τῶν ἑλβετικῶν λιμνῶν, τὴν τοῦ *Λέμαν* ἢ τῆς *Γενεύης* (βλ. καὶ λ. *Ροδανός*).

Αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλβετίας εἶναι συγκεντρωμέναι κυρίως εἰς τὸν μεταξὺ τῶν ὀρέων χῶρον τοῦ λεκανοπεδίου. Ἐκ τούτων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἐπὶ τῶν συνόρων μεγάλαι τῆς *Γενεύης* ἢ τοῦ *Λέμαν* (ἐκτ. 578 τετρ. χιλμτρ.) καὶ τῆς *Κωνσταντίας* (539 τετρ. χιλμτρ.). Εἰς τὸν μεταξὺ δὲ αὐτῶν χῶρον αἱ *Νεοκάστρου* (240 τ. χ.), *Μόρατ* (27 τ. χ.), *Μπιὲν* (40 τ. χ.), *Τεσσάρων Καντονίων* (112 τ. χ.), *Ζυρίχης* (88 τ. χ.), *Τοὺν* (88 τ. χ.) καὶ *Μπριὴντς* (30 τ. χ.). Ἐπὶ ὅλων αὐτῶν τῶν λιμνῶν ὡς καὶ ἐπὶ τῆς παρὰ τὴν ἰταλοελβετικὴν μεθόριον *Μείζονος λίμνης* (210 τ. χ.) διεξάγεται ἀνεπτυγμένη ναυσιπλοΐα. Οἱ ποταμοὶ ὅμως, ἂν καὶ ἀρκετὰ μεγάλοι, λόγῳ τῆς χειμαρρώδους αὐτῶν μορφῆς διὰ μέσου τῶν ὀρέων εἶναι ἀκατάλληλοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν. Τὰ μόνα πλωτὰ τμήματα εἶναι ἐπὶ μὲν τοῦ Ρήνου τὸ μεταξὺ Στάϊν καὶ Σαφφχάουζ, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἄαρ ἡ ἑνοῦσα τὸν ποταμὸν τοῦτον μετὰ τῆς λίμνης Μπιὲν διῶρυξ.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλβετίας λόγῳ τῆς ἐπ' αὐτῆς παρατηρουμένης ποικιλίας ὕψους ἀπὸ 200 μέτρων μέχρι πέραν τῶν 4.000 μέτρων παρουσιάζει μεγάλας διαφοράς. Εἰς τὰς χαμηλὰς κοιλάδας περὶ τὴν Μείζονα λίμνην ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι +13°· παρὰ τὴν λίμνην Λέμαν κυμαίνεται περὶ τοὺς +10° βαθμούς, ἐφόσον δέ τις ἀνέρχεται τὸ λεκανοπέδιον ἡ μέση θερμοκρασία κατέρχεται μέχρι τοῦ 0° εἰς ὕψος 2.000 μέτρων. Αἱ ἰσοϋψεῖς ζῶναι τοῦ Ἰούρα εἶναι ψυχρότεραι ἀπὸ τὰς Ἀλπικάς. Αἱ βροχαὶ εἶναι συχνόταται καὶ τὸ ὕψος των κυμαίνεται κατ' ἔτος ἀπὸ 800 χιλιοστ. εἰς τὰς κοιλάδας μέχρι 1.700 χιλιοστ. ἐπὶ τῶν ὀρέων. Αἱ ἡμέραι τῶν βροχῶν ὑπολογίζονται ἀπὸ 130 μέχρις 160 κατ' ἔτος. Κυριαρχοῦντες ἄνεμοι εἶναι οἱ βορειοανατολικοὶ καὶ οἱ νοτιοδυτικοί.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Ἑλβετία, λόγῳ τῆς διαμορφώσεως τοῦ πολιτεύματός της, διὰ τῆς ἑνώσεως διαφόρων αὐτονόμων καὶ αὐτοδιοικουμένων κρατιδίων, τῶν *καντονίων*, εἰς τὴν σημερινὴν ὁμοσπονδίαν, διετήρησε τὴν αὐτοδιοίκησιν ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ. Ἕκαστον καντόνιον ἀποφασίζει μόνον τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐσωτερικήν του διοίκησιν ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἰδίου κράτους, χωρὶς νὰ δεσμεύεται παρὰ μόνον ἀπὸ τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς ὁμοσπονδίας. Πάντα τὰ καντόνια εἶναι δημοκρατικά. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντάς του καὶ νομοθετεῖ εἴτε ἀπ' εὐθείας συνερχόμενος εἰς ὑπαιθρίους συνελεύσεις, ὅπως γίνεται εἰς τὰ μικρὰ καντόνια *Οὐντερβάλντεν, Ἄππεντσελλ, Γλάρον* κ. λ. π., εἴτε δι' ἐκλογῆς ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος (περὶ τῆς διοικήσεως ἑνὸς ἑκάστου εἰδικῶς ἐκ τῶν καντονίων βλ. εἰς τὸ περὶ αὐτοῦ ἄρθρον, περὶ δὲ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ πολιτεύματος βλ. κατωτ. *[Πολίτευμα]*).

Πόλεις καὶ κάτοικοι. Ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν ἀκατοικήτων ὀρεινῶν ἐκτάσεων ἐν Ἑλβετίᾳ, ἡ ἀναλογία τῶν κατὰ τετρ. χιλιόμετρον πληθυσμοῦ εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ὑπὸ τῶν ἀριθμῶν ἐνδεικνυομένην, ἡ ὁποία ἐν τούτοις εἶναι σχεδὸν διπλασία τῆς ἐν Ἑλλάδι (Ἑλβετία 94 κάτ. κατὰ τετρ. χιλιόμετρον, Ἑλλὰς 49). Ἡ ἀναλογία αὕτη φθάνει εἰς τὰ χαμηλὰ καντόνια, ὡς τῆς Βασιλείας, Γενεύης, Ζυρίχης, Νεοκάστρου τοὺς 200 κατοίκους κατὰ τετρ. χιλμτρ., τείνουσα εἰς πολλὰ σημεῖα νὰ φθάσῃ τὸ ἀνώτερον δυνατὸν ποσοστὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ ἐν τῇ σελίδι 903 δημοσιευόμενος πίναξ δεικνύει ἐν συνόψει τὴν ἔκτασιν, τὸν πληθυσμόν, τὴν ἀναλογίαν τῶν κατοίκων καὶ τὰς πρωτευούσας τῶν καντονίων.

Ἡ ἐτησία κίνησις τοῦ Πληθυσμοῦ βαίνει ὡς ἑξῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη: γάμοι 28 29000, γεννήσεις 70—73000, θάνατοι 46—50000. Συνεπῶς ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας βαίνει διαρκῶς αὐξανόμενος κατὰ 20—25.000 ἐτησίως. Ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ ἀφαιρεθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος μεταναστευόντων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, κυμαινόμενος μεταξὺ 5 καὶ 6000, ἐξ ὧν ὑπὲρ τὰς 4000 εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἰδίως δὲ τὴν βόρειον.

Ὁ ἑλβετικὸς λαὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν φιλόπονος, καρτερικὸς καὶ φιλελεύθερος. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς χώρας του. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀστυφιλίας δὲν ἔχει ριζωθῆ ἐν αὐτῷ. Τὰ μεγαλύτερα ἀστικὰ κέντρα εἶναι ἡ Ζυρίχη, ἡ Βασιλεία, ἡ Γενεύη καὶ ἡ Βέρνη, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς κυμαίνεται μεταξὺ 100 καὶ 200.000 κατοίκων. Μετὰ ταῦτας ἔρχονται ἡ Λωζάννη, ὁ Ἅγιος Γάλλος, τὸ Βίντερτουρ καὶ ἡ Λουκέρνη (50—75.000). Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ πόλεις ἔχουσι κάτω τῶν 35 καὶ 30.000 κατοίκων.

Digitized by Google

Καντόνια	Ἔκτασις εἰς τετραγ. χιλιόμετρα	Πληθυσμὸς ὑπολογισθεὶς τῷ 1927	Κάτοικοι κατὰ τετρ. χιλιόμετρ.	Γλῶσσαι	Πρωτεύουσαι καντονίων
Ἅγιος Γάλλος	2014	300000	147	Γερμανική	Ἅγιος Γάλλος
Ἄππεντσελλ ἔξω Ρ.	243	5530	228	»	Χεριζάου
Ἄππεντσελλ ἐντὸς Ρ.	172	14600	85	»	Ἄππεντσελλ
Ἀ γοβία	1403	251 00	172	»	Ἀαράου
Βαλαισία	5255	135200	24	Γαλλική	Σιὸν
Βασιλεία (πόλις)	37	147900	3796	Γερμανική	Βασιλεία
Βασιλεία (ὕπαιθρος)	427	87200	193	»	Λῆσταλ
Βέρνη	6884	69[illegible]200	98	Γερμαν. Γαλλ.	Βέρνη
Βὼ	3209	322600	99	Γαλλική	Λωζάννη
Γενεύη	282	163850	606	»	Γενεύη
Γλάρος	685	34250	49	Γερμανική	Γλάρος
Γρισσονία	7114	122750	17	Γερμ.-Ἰταλ.-Ρωμαν.	Κόϊρε
Ζοὺγκ	240	33600			
Ζυ ίχη	1729	555100	311	Γερμανική	Ζυρίχη
Θυργοβία	1006	140100	135	»	Φράουενφελντ
Λουκ ρνη	1492	184600	119	»	Λουκέρνη
Νεόκαστρον	800	125250	164	Γαλλική	Νεόκαστρον
Οὐντερβάλντεν ἄνω	493	18250	[illegible]6	Γερμανική	Σάρνεν
Οὐντερβάλντεν κάτω	275	14500	51	»	Στὰνς
Οὔρι	1074	25300	22	»	Ἄλντορφ
Σαφφχάουζ	298	52500	169	»	Σαφφχάουζ
Σβύτς	908	61650	66	»	Σβύτς
Σολὲρ	791	140150	165	»	Σολὲρ
Τεσσῖνον	28 3	152400	54	Ἰταλική	Μπελλινζόνε
Φριβοῦργον	1671	149.00	86	Γερμαν.—Γαλλ.	Φριβοῦργον
	41295	3978000	94		

Θρησκεῖαι—Γλῶσσαι. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐν Ἑλβετίᾳ ἡ γλωσσικὴ καὶ θρησκευτικὴ διαίρεσις τῶν κατοίκων της, ἀναλόγως τῆς σφαίρας ἐπιρροῆς ὑπὸ τὴν ὁποίαν τελεῖ ἕκαστον ἐκ τῶν τμημάτων της. Οὕτω τὴν γερμανικὴν ὁμιλοῦσιν, εἰς παρεφθαρμένα τοπικὰ ἰδιώματα, τὰ 69% τῶν κατοίκων· τὴν γαλλικὴν τὰ 21%· τὴν ἰταλικὴν (βορειοϊταλικὰ ἰδιώματα) τὰ 8% καὶ τὴν ρωμανικὴν τὸ 1%· τὸ ὑπόλοιπον 1% τῶν κατοίκων ὁμιλεῖ ἄλλας γλώσσας. Γεωγραφικῶς ἡ γλωσσικὴ αὕτη διαίρεσις κατανέμεται ὡς ἑξῆς: Οἱ κατοικοῦντες τὸ βόρειον, βορειοανατολικὸν καὶ κεντρικὸν τμῆμα τῆς χώρας ὁμιλοῦσι τὴν γερμανικήν, οἱ πρὸς Δ καὶ ΝΔ τὴν γαλλικήν, οἱ πρὸς Ν τὴν ἰταλικὴν καὶ οἱ πρὸς ΝΑ τὴν ρωμανικήν.

Θρησκευτικῶς ἡ κατανομὴ εἶναι μεταξὺ καθολικισμοῦ καὶ προτεσταντισμοῦ μὲ ποσοστὸν περὶ τὰ 42% ὑπὲρ τοῦ πρώτου καὶ 56% ὑπὲρ τοῦ δευτέρου. Οἱ λοιποὶ κάτοικοι (2%) ἀνήκουσιν εἰς ἄλλα δόγματα, εἶναι δὲ μεταξὺ αὐτῶν καὶ πολλοὶ Ἰσραηλῖται. Οἱ διαμαρτυρόμενοι πλεονάζουν ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰούρα, ἐνῷ οἱ καθολικοὶ ἐπὶ τῶν ἀλπικῶν καντονίων. Εἰς πολλὰ σημεῖα συμβαίνει νὰ εἶναι κατανεμημένα τὰ δύο δόγματα σχεδὸν ἐξ ἴσου, ἀλλοῦ δὲ πάλιν τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο τείνει πρὸς τὴν ἀποκλειστικότητα· τὸ τελευταῖον τοῦτο συμβαίνει ἐν Βὼ καὶ ἔξω Ρόντες τοῦ Ἄππεντσελλ, ὅπου οἱ προτεστάνται ἀποτελοῦσι τὰ $^{9}/_{10}$ τῶν κατοίκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν Βαλαισίᾳ Τεσσίνῳ, Ἄνω καὶ Κάτω Οὐντερβάλντεν, Σβύτς, Οὔρι κτλ., ὅπου οἱ καθολικοὶ φθάνουν τὰ 98—99%.

Δικαιοσύνη. Τὸ ἀνώτατον ἑλβετικὸν δικαστήριον εἶναι τὸ Ὁμοσπονδιακὸν (Bundes-Gericht ἢ Tribunal fédéral), ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Συντάγματος τοῦ 1874. Συνίσταται ἐξ εἰκοσιτεσσάρων τακτικῶν καὶ ἐννέα ἀναπληρωτικῶν μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς ὁμοσπονδιακῆς συνελεύσεως δι' ἓξ ἔτη καὶ δυναμένων νὰ ἐπανεκλεγῶσι. Ὁ πρόεδρος καὶ ἀντιπρόεδρος αὐτοῦ ἐκλέγονται διὰ δύο μόνον ἔτη καὶ δὲν δύνανται νὰ ἐπανεκλεγοῦν. Τὸ δικαστήριον τοῦτο διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων δικάζει ὡρισμένας ὑποθέσεις, συμφώνως πρὸς τοὺς κανονισμοὺς τοὺς ἐκδιδομένους παρὰ τοῦ ἰδίου δικαστηρίου. Ἔχει δικαιοδοσίαν εἰς πρῶτον καὶ δεύτερον βαθμὸν ἐν ταῖς διαφοραῖς μεταξὺ τῆς ὁμοσπονδίας καὶ τῶν καντονίων, ἢ μεταξὺ τῶν καντονίων καὶ φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων. Δικάζει ἐπίσης καὶ ἄλλας ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ νόμοι τῶν καντονίων ὑπήγαγον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, ὡς τὰς ἀφορώσας σιδηροδρομικὰ ζητήματα. Ὡσαύτως δικάζει, ὡς δικαστήριον δευτέρου βαθμοῦ, ἐφέσεις ἐναντίον ἀποφάσεων ἄλλων ὁμοσπονδιακῶν ἀρχῶν. Ἁρμόδιον ἐπίσης εἶναι νὰ δικάζῃ ποινικὰς ὑποθέσεις προσώπων, κατηγορουμένων διὰ προδοσίαν ἢ ἄλλα ἀδικήματα κατὰ τῆς Ὁμοσπονδίας, διαιρούμενον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τέσσαρα τμήματα, ἤτοι εἰς τμῆμα τῆς κατηγορίας, τμῆμα ἐκδικάσεως (ἀντιστοιχοῦν πρὸς ὁρκωτὸν δικαστήριον), ποινικὸν ὁμοσπονδιακὸν δικαστήριον καὶ ἀκυρωτικόν.

Κατὰ τὰ λοιπά, ἕκαστον καντόνιον ἔχει τὸ ἰδιαίτερον δικαστικόν του σύστημα διὰ τὰς συνήθεις ὑποθέσεις, τόσον τὰς πολιτικάς, ὅσον καὶ τὰς ποινικάς. Οἱ ἔνορκοι τῶν ὁρκωτῶν δικαστηρίων ἐκλέγονται ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ λαμβάνουν ἀποζημίωσιν δέκα φράγκα ἡμερησίως. Κεφαλικὴ ποινὴ ὑπάρχει εἰς ὡρισμένα καντόνια.

Κατὰ τὸ 1922 οἱ καταδικασθέντες εἰς ποινὴν ἀνῆλθον εἰς 3.533, ἐξ ὧν 456 γυναῖκες.

Ἐκπαίδευσις. Ἡ Ἑλβετία εἶναι μία τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, τῶν διακρινομένων διὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἐκπαιδευτηρίων της καὶ τὴν ἀρτίαν ὀργάνωσίν των. Τῷ 1874 ἡ ἐκπαίδευσις ἐγένετο ὑποχρεωτική, παρέχεται δὲ δωρεὰν εἰς ἅπαντα τὰ καντόνια. Τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς Ἑλβετίας διαιροῦνται εἰς σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, εἰς κολλέγια, προγυμνάσια, γυμνάσια καὶ ἀνωτέρας σχολάς, εἰς ἀνωτέρας καὶ κατωτέρας ἐμπορικὰς σχολάς, εἰς ἐπαγγελματικάς, γεωπονικάς, τεχνικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς σχολάς, ᾠδεῖα καὶ πανεπιστήμια. Τὰ ἑλβετικὰ πανεπιστήμια εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὠργανωμένα κατὰ τὸ γερμανικὸν σύστημα, διοικοῦνται δὲ ὑφ' ἑνὸς πρυτάνεως καὶ ὡρισμένου ἀριθμοῦ συγκλητικῶν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ εἰς αὐτὰ συσσώρευσις ξένων φοιτητῶν, ἀποτελούντων τὸ ἓν τρίτον τοῦ συνόλου τῶν εἰς τὰ ἑλβετικὰ πανεπιστήμια φοιτώντων. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βασιλείας ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς θεολογικῆς, τῆς νομικῆς καὶ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς, ὡς καὶ ἐκ τῆς σχολῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο ἀνήκουσιν εἴκοσι φροντιστήρια καὶ κλινικαί. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βέρνης συνίσταται ἐκ δύο θεολογικῶν σχολῶν, μιᾶς προτεσταντικῆς καὶ μιᾶς παλαιοκαθολικῆς, ὡς καὶ ἐκ τῆς νομικῆς, τῆς ἰατρικῆς σχολῆς καὶ τῆς σχολῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Πρὸς τούτοις ἔχει κτηνιατρικὴν σχολήν, διδασκαλεῖον καὶ εἴκοσι δύο φροντιστήρια καὶ κλινικάς. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Φριβούργου ἔχει καθολικὴν θεολογικήν, νομικήν, ἰατρικήν, φιλοσοφικήν, ὡς καὶ σχολὴν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γενεύης ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς σχολῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων, τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῶν κοινωνιολογικῶν ἐπιστημῶν, τοῦ δικαίου, τῆς ἰατρικῆς καὶ πλείστων φροντιστηρίων, κλινικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἐργαστηρίων. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λωζάννης ἔχει θεολογικήν, νομικὴν καὶ ἰατρικὴν σχολήν, σχολὴν ἀνωτέρων ἐμπορικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν ἐπιστημῶν καὶ γραμμάτων μετ' ἰδιαιτέρου τμήματος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας, σχολὴν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ πολυαρίθμους κλινικάς, φροντιστήρια καὶ ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια. Αἱ αὐταὶ σχολαὶ ἀπαρτίζουσι καὶ τὰ δύο πρόσφυμα ἑλβετικὰ πανεπιστήμια τῆς Νευσατέλης (Neuchatel) καὶ τῆς Ζυρίχης. —Β.

Δημόσια οἰκονομικά. Ἡ ὁμοσπονδία δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ ἀμέσους φόρους, διότι τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔχουσι τὰ καντόνια, ἡ κυριωτέρα δὲ δι' αὐτὴν δημοσία πρόσοδος εἶναι ἡ ἐκ τῶν τελωνειακῶν δασμῶν. Ὁ κατωτέρω πίναξ δίδει γενικὴν ἰδέαν τῶν ἐσόδων καὶ τῶν δαπανῶν κατὰ τὸ ἔτος 1927 εἰς χρυσᾶ φράγκα:

	Ἔσοδα	Ἔξοδα
Εἰσοδήματα τῆς ἀκινήτου περιουσίας τοῦ κράτους	1.842.100	—
Ἔσοδα ἐκ τῶν ἐθν. κεφαλαίων	25.1[illegible]6.100	—
Δημόσιον χρέος	—	111.992 600
Γενικὴ διοίκησις	231.200	5.11[illegible].6 0
Ἄλλα διοικητικὰ ἔξοδα	731.300	6.473.900
Ἐσωτερικὴ διοίκησις	1.210.400	31 [illegible]2.00[illegible]
Δικαιοσύνη, ἀστυνομία	2.52 .500	7.704.300
Στρατὸς	1.952.200	85.11[illegible].000
Φόροι	286.978 800	2[illegible].686 9[illegible]0
Ἐθνικὴ οἰκονομία	1.517 800	57.208 900
Ταχυδρ. Τηλέγρ. Τηλέφ. Σιδ.	8.585.7[illegible]0	850.800
Διάφορα	583.000	6.748.100
Σύνολα	331.316.100	332 900.300

Ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ ὁμοσπονδιακοῦ προϋπολογισμοῦ ἕκαστον καντόνιον ἔχει ἴδιον τοπικὸν καὶ ἴδιον δημόσιον χρέος (περὶ τούτου βλ. τὰ περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν καντονίων ἄρθρα).

Νόμισμα. Ἡ Ἑλβετία ἀνήκει εἰς τὴν λατινικὴν νομισματικὴν ἕνωσιν. Ἡ νομισματικὴ αὐτῆς μονάς, τὸ φράγκον, ἰσοδυναμεῖ πρὸς μίαν χρυσῆν δραχμήν.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Μολονότι ἡ Ἑλβετία εἶναι χώρα στερουμένη μεγάλων καλλιεργησίμων ἐκτάσεων, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, καὶ ἄνθρακος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας, κατώρθωσεν ἐν τούτοις, χάρις εἰς τὴν φιλοπονίαν τῶν κατοίκων της, οἱ ὁποῖοι ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπιτυχῶς ὅλας τὰς πηγὰς πλουτισμοῦ, νὰ εὑρίσκεται εἰς προηγμένην θέσιν ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς οἰκονομίας. Κατωτέρω ἐκθέτομεν χωριστὰ τὰ τῆς κινήσεως εἰς ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν κλάδων τούτων.

Γεωργία καὶ κτηνοτροφία. Τὸ τρίτον σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλβετίας ἀποζῇ ἐκ τῆς γεωργίας καὶ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας, τὴν ὁποίαν εὐνοεῖ ἐξαιρετικῶς ἡ ἀφθονία τῶν βοσκῶν καὶ τὸ κλῖμα τῆς χώρας. Αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι εἶναι ὀλίγαι σχετικῶς, ἐκτεινόμεναι ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου τοῦ κατωτέρου τμήματος τῶν πλευρῶν τοῦ Ἰούρα καὶ τῶν κοιλάδων. Καλλιεργοῦνται ἐν αὐταῖς τὰ σιτηρά, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἡ ἄμπελος. Ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν, λαμβανομένη κατὰ μέσον ὅρον, δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ διὰ τὴν διατροφὴν ὀλίγον πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν κατοίκων της. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλβετίας διαιρεῖται ὡς ἑξῆς: τὰ 51% καταλαμβάνουσιν αἱ βοσκαὶ καὶ τὰ καλλιεργήσιμα ἐδάφη, τὰ 20% τὰ δάση, ἐκτεινόμενα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Ἰούρα μέχρις ὕψους 2.000 περίπου μέτρων, ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν λόφων τοῦ ὀροπεδίου, 1% καλύπτεται ὑπὸ ἀμπελώνων καὶ τὰ ὑπόλοιπα 28% εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλα διὰ πᾶσαν βλάστησιν, ἀποτελούμενα ἐκ κορυφῶν καὶ παγώνων τῶν Ἄλπεων κατὰ τὸ πλεῖστον. Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας, τῆς πλουσιωτέρας πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς τῆς Ἑλβετίας, ὑπολογίζονται περίπου εἰς 120.000 ἵππων, 2.000 ὄνων, 3.500 ἡμιόνων, 1.500.000 βοῶν, ἐξ ὧν αἱ ἡμίσεις ἀγελάδες, ἀνήκουσαι εἰς ἐκλεκτὰ ἐντόπια καὶ ξένα γαλακτοφόρα γένη, 500.000 χοίρων, 300.000 προβάτων καὶ περὶ τὰς 500.000 αἰγῶν. Ἐπίσης ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ μελισσοκομία, ὑπάρχουσι δὲ 300.000 περίπου κυψελῶν. Ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ζῴων τούτων παράγονται γαλακτικὰ προϊόντα (συμπεπυκνωμένον γάλα, τυρός, βούτυρον κλπ.) ἐξαγόμενα εἰς μεγάλας ποσότητας, δέρματα, μαλλιά, μέλι ἐκλεκτῆς ποιότητος κλπ. Αἱ ἐκ τῶν δασῶν πρόσοδοι εἶναι ἐπίσης μεγάλαι, ἰδίως κατὰ τὴν βόρειον καὶ βορειοδυτικὴν Ἑλβετίαν. Τὸ κυνήγιον εἶναι μικροῦ λόγου ἄξιον· ἀπ' ἐναντίας ἡ ἁλιεία ἐπὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν χάρις εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους εἶναι προωδευμένη. Ἐπὶ τοῦ Ρήνου ἁλιεύονται ἐκλεκτῆς ποιότητος σολωμοί, πέστροφες καὶ ἐγχέλεις εἰς τοὺς λιμένας καὶ τοὺς χειμάρρους.

Προϊόντα τοῦ ὑπεδάφους. Ἐν Ἑλβετίᾳ ἐλλείπουσι σχεδὸν ἐντελῶς τὰ προϊόντα τοῦ ὑπεδάφους. Ἐν Βαλαισίᾳ μόνον ἐξάγεται ἀνθρακίτης (4.000—5.000 τόννοι ἐτησίως), λιγνίτης ἐν Καίπφναχ (Ζυρίχῃ) καὶ Οὔτσναχ (Ἅγιος Γάλλος), ἄσφαλτος ἐν τῇ κοιλάδι Τράβερς (Νεοκάστρου) καὶ μικραὶ ποσότητες σιδήρου, νικελίου καὶ κοβαλτίου ἐν Βαλαισίᾳ. Ἐπίσης ἐξάγεται ὀρυκτὸν ἅλας ἐν Βώ, Ἀργοβίᾳ καὶ Βασιλείᾳ, μάρμαρα ἐν Σολὲρ, γύψος ἐπὶ τοῦ Ἰούρα, σχιστολιθικαὶ πλάκες ἐν Γλάρῳ, Βέρνῃ καὶ Ἁγίῳ Γάλλῳ καὶ ἀμίαντος ἐν Γρισσονίᾳ. Μεταλλικὰ ὕδατα ὑπάρχουν πολλὰ καὶ ὑπὸ ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν. Ἐκ τούτων σπουδαιότερα εἶναι τὰ ψυχρὰ θειοῦχα τῶν *Λοιές*, *Γκούρνιγκελ* καὶ *Ὑβερντόν*, τὰ θερμὰ θειοῦχα τῶν *Μπάντεν*, *Σνίντσναχ* καὶ *Λαβέ*, τὰ σοδοῦχα καὶ ἁλατοῦχα τῶν *Τάρασπ* καὶ *Σχοὺλς* καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν *Βάϊσσενμπουργ*, *Βίλντεγκ*, *Πφαΐφερς* κλπ.

Βιομηχανία. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας ἐν Ἑλβετίᾳ τὸν ἄνθρακα ἀντικαθιστῶσιν ἐπιτυχῶς αἱ ἄφθονοι ῥοαὶ καὶ πτώσεις τῶν ὑδάτων (λευκὸς ἄνθραξ), χρησιμοποιούμεναι ὁλονὲν εὐρύτερον διὰ παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἐπαρκοῦς εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν ὁλοκλήρου τῆς χώρας. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι εἶναι συγκεντρωμέναι εἰς τὰς περὶ τὸν Ἰούραν πόλεις, ἐκεῖ ἔνθα ὑπάρχουν καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀστικὰ κέντρα. Εἶναι δὲ αὗται ἡ ἐριουργία καὶ ἡ ὑφασματοποιία, προηγμέναι ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἐπίσης ἡ μεταξουργία ἐν Ζυρίχῃ ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἡ χαρτοποιία ἐν Βασιλείᾳ καὶ Φριβούργῳ, ἡ τυπογραφία ἐν Βασιλείᾳ καὶ ἡ ὡρολογοποιία ἐν Γενεύῃ ἀπὸ τοῦ ΙΕ', ἡ ταινιοπλεκτική, ἡ βιομηχανία βελονῶν, τριχάπτων, μουσελίνης καὶ ἡ πιλοποιία ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος καὶ αἱ βιομηχανίαι τροφίμων (βουτύρου, γάλακτος συμπεπυκνωμένου, τυροῦ κλπ.), μηχανῶν, κοσμημάτων καὶ κομψοτεχνημάτων, χημικῶν προϊόντων καὶ παιγνιδίων ἀπὸ τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια ἐργαζομένων ἐργατῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων τείνει νὰ πλησιάσῃ τὰς 500.000.

Ἐμπόριον καὶ συγκοινωνίαι. Αἱ συγκοινωνίαι ἐν Ἑλβετίᾳ, παρ' ὅλας τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας παρουσιάζει τὸ ἀνώμαλον τοῦ ἐδάφους της, εἶναι ἀνεπτυγμέναι εἰς μέγαν βαθμόν. Τὸ μῆκος τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν φθάνει τὰ 5867 χιλιόμετρα καὶ αἱ μικρότεραι δὲ πόλεις καὶ κῶμαι συνδέονται μεταξύ των δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης 4408 ταχυδρομικὰ γραφεῖα, 2549 τηλεγραφικὰ μὲ 798 χιλμτρ. μῆκος κεντρικὰς τηλεγραφικὰς γραμμάς, καὶ 219,735 τηλεφωνικοὶ σταθμοί, μὲ κεντρικὰς γραμμὰς μήκους 30.178 χιλμ.

Digitized by Google

Τὸ ἐμπόριον μετὰ τῶν γειτονικῶν κρατῶν διεξάγεται διὰ πυκνοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Ἐπίσης, μ' ὅλον ὅτι ἡ Ἑλβετία εἶναι κράτος μεσόγειον καὶ ὀρεινόν, ἔχει σπουδαῖον διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον, διότι δι' αὐτῆς μεταφέρονται τὰ διὰ ξηρᾶς ἀποστελλόμενα ἐμπορεύματα τῆς Ἄνω Ἰταλίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ τἀνάπαλιν. Πάντα τὰ ἐμπορεύματα ταῦτα μεταφέρονται διὰ τῆς μεγάλης σήραγγος τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου, μήκους 15 χιλμτρ., ἡ ὁποία ἐπερατώθη καὶ λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1882.

Τὰ σπουδαιότερα εἴδη τοῦ ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλβετίας, τὴν ἀξίαν αὐτῶν εἰς ἑλβετικὰ χρ. φράγκα καὶ τοὺς τόπους τοῦ προορισμοῦ καὶ τῆς προελεύσεώς των δεικνύουσιν οἱ ἀκόλουθοι πίνακες.

ΠΙΝΑΞ ΕΙΔΩΝ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΧΘΕΝΤΩΝ ΤΩ 1927

Εἰσαγωγή	
Μηχαναὶ καὶ σιδηρᾶ εἴδη	206 700.000
Μέταξα	161.314.000
Σῖτος	149.148.000
Ἄλλα δημητριακά	99.015.000
Ἄνθρακες	136.524 000
Χημικὰ προϊάντα	133.635 000
Μάλλινα εἴδη	119 579.000
Βαμβακερὰ εἴδη	112 054.000
Βάμβαξ ἀκατέργαστος	9[illegible] 210.000
Σίδηρος	74.419.000
Δέρματα καὶ δερμάτινα εἴδη	7[illegible] 049.000
Μέταλλα ἀγενῆ	66 125 000
Εἴδη ἐξ ἀγενῶν μετάλλων	59 077 000
Μέταλλα πολύτιμα	65 551.000
Οἶνος	64 793.000
Ξυλεία καὶ εἴδη ξύλινα	62.840.000
Ἐξαγωγή	
Μεταξωτὰ	310.308.000
Βαμβακερὰ	298 131.000
Ὡρολόγια	273 245.000
Μηχαναὶ καὶ σιδηρᾶ εἴδη	263.[illegible]16 000
Χημικὰ προϊόντα	152.020 000
Τυρὸς	110.345 000
Δέρματα καὶ δερμάτινα εἴδη	75 140.[illegible]
Μάλλινα ὑφάσματα	55 234.000
Μέταξα	47.019.000

ΠΙΝΑΞ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΞΑΓΩΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΤΗ

ἔτος	*Εἰσαγωγή*	*Ἐξαγωγή*
1925	2.659.480.000	2.236.943.000
1926	2.416.259.000	1.891.699.000
1927	2.570.763.000	2.080.034.000

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΧΩΡΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΕΛΒΕΤΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΩ 1927

	Εἰσαγωγή	*Ἐξαγωγή*
Αἴγυπτος	58.553.000	—
Ἀργεντινὴ	81.777.000	—
Αὐστρία	—	80.584.000
Βέλγιον	88.775.000	—
Βορειοβρεττανικὴ Ἀμερικὴ	88 708 000	—
Γαλλία	474.693.000	185 196.000
Γερμανία	541.701.000	397.896.000
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	220.360.000	209 647.000
Ἱσπανία	—	63 195.000
Ἰταλία	225.551.000	115.333.000
Κάτω Χῶραι	48 004 000	45 995.000
Μεγάλη Βρεττανία	189.318.000	309.523.000
Τσεχοσλοβακία	78.257.000	48.840.000

Τουρισμός. Μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐθνικῶν πηγῶν πλούτου τῆς Ἑλβετίας εἶναι αἱ ἐκ τῆς βιομηχανίας τῶν ξένων πρόσοδοι. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν τοῦ κόσμου εἶναι συγκεντρωμέναι εἰς τόσον μικρὰν ἔκτασιν τόσαι φυσικαὶ καλλοναί, αἱ ὁποῖαι ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ὑγιεινὸν κλῖμα καθιστῶσι τὴν Ἑλβετίαν ἕνα ἐκ τῶν τερπνοτέρων τόπων ἀναψυχῆς τόσον διὰ τοὺς ὑγιεῖς ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ἰδίως δὲ διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ πνευμονικῆς φυματιώσεως, οἱ ὁποῖοι συγκεντροῦνται εἰς τὰ πολυάριθμα ἐπὶ τῶν Ἄλπεων φθισιατρεῖα (σανατόρια) τοῦ *Νταβός*, τοῦ *Ρίτζι* κλπ. Εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ τουρισμοῦ βοηθεῖ καὶ τὸ ἐκ φύσεως φιλόξενον καὶ προσηνὲς τοῦ ἑλβετικοῦ λαοῦ, ὁ κοσμοπολιτικὸς χαρακτὴρ τῆς χώρας καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν μέσων τῆς ἀνέτου καὶ εὐχαρίστου διαμονῆς τῶν ξένων, εἰς τὴν ὁποίαν συμβάλλουν τὸ ἐπίσημον κράτος καὶ χιλιάδες συλλόγων καὶ ἐπιχειρήσεων, διὰ τῆς διοργανώσεως τακτικῶν συγκοινωνιῶν, μεγάλων ξενοδοχείων προσιτῶν εἰς ξένους πάσης περιουσιακῆς καταστάσεως, δι' ἐκδόσεως ἀναλυτικῶν περιηγητικῶν ὁδηγιῶν καὶ χαρτῶν καὶ ὀργανώσεως καταλλήλου διαφημιστικῆς προπαγάνδας καθ' ὅλον τὸν κόσμον. Αἱ περίοδοι τῆς ἐπισκέψεως τῆς Ἑλβετίας εἶναι δύο, ἡ θερινή, ἡ κυρίως τουριστικὴ περίοδος ἡ συγκεντροῦσα καὶ τοὺς περισσοτέρους ταξειδιώτας, διαρκοῦσα ἀπὸ τῆς 15ης Ἰουνίου μέχρι τῆς 15ης Σεπτεμβρίου, καὶ ἡ χειμερινὴ ἀπὸ Δεκεμβρίου μέχρι Φεβρουαρίου. Οἱ τόποι διαμονῆς τῶν ξένων, οἱ μᾶλλον συχναζόμενοι, εὑρίσκονται ἰδίως ἐν νοτιοδυτικῇ Ἑλβετίᾳ πέριξ τῆς κοιλάδος τοῦ Ροδανοῦ καὶ τῆς λίμνης τῆς Γενεύης. Ἐπίσης ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Ἑλβετίᾳ, περὶ τὴν Ἐγγανδίνην κοιλάδα τοῦ Ἴνν. εἰς τὸ κέντρον τῆς χώρας περὶ τὴν λίμνην τοῦ Ζούγκ, ὅπου τὸ *Ρίτζι*, καὶ περὶ τὴν λίμνην τοῦ Νεοκάστρου ἐπὶ τοῦ Ἰούρα. Τὰ κυριώτερα ἀθλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιδίδονται οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν χώραν, εἶναι, κατὰ μὲν τὸ θέρος, ἡ ἀναρρίχησις ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων (ἀλπινισμός), γινομένη τῇ βοηθείᾳ ὁδηγῶν πεπειραμένων, ὁ ποδηλατισμός, ἡ πεζοπορία, ἡ λεμβοδρομία ἐπὶ τῶν λιμνῶν, ἡ ἱππασία κλπ., κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα, αἱ παγοδρομίαι εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς μορφὰς δι' ἑλκήθρων, σκὶ κλπ. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ χρησιμοποιούμεναι μέχρι σήμερον ἐν τῇ χώρᾳ ἱπποκίνητοι ἐπιβατικαὶ ἅμαξαι συρόμεναι ὑπὸ δύο ζευγῶν ἵππων, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτοπίσῃ τὸ αὐτοκίνητον. Ἡ προτίμησίς των ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἐπιβάτης δύναται ἀπ' αὐτῶν, λόγῳ τῆς μικροτέρας ταχύτητος, νὰ ἀπολαμβάνῃ καλύτερον, διαρκοῦντος τοῦ ταξιδίου, τὴν θέαν τῶν ἐκτυλισσομένων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του φυσικῶν καλλονῶν. Χ. Δ.

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Κειμένη ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης ἡ Ἑλβετία, περιλαμβάνει τὰς κεντρῴας Ἄλπεις, ἤτοι τὸν κύριον ὀρεογραφικὸν κόμβον, ἐξ οὗ πηγάζουσιν οἱ κυριώτεραι εὐρωπαϊκοὶ ποταμοί, ὁ Δούναβις, ὁ Ρῆνος, ὁ Ροδανὸς καὶ ὁ Πάδος. Ἡ μεγάλα μᾶζα τῶν Ἄλπεων σχηματίζει μέγα, κοῖλον πρὸς νότον, τόξον, ἐξ οὗ διακλαδοῦνται δειράδες: πρὸς ἀνατολὰς μὲν αἱ Νωρικαὶ καὶ Αὐστριακαὶ Ἄλπεις, πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ δέ, καὶ κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν Ἰουλιανῶν Ἄλπεων, αἱ Δειναρικαὶ καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ Ἄλπεις, καὶ τέλος πρὸς τὰ νοτιοδυτικά, τὰ Ἀπέννινα, ὧν ἡ δειράς, μετὰ τὴν περιβολὴν τοῦ κόλπου τῆς Γενούης, διευθύνεται πρὸς τὰ νοτιανατολικά, περιορίζουσα ἀπὸ δυσμῶν, ὡς καὶ αἱ Δειναρικαὶ Ἄλπεις ἀπ' ἀνατολῶν, τὴν λεκάνην τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Ὁ μέγας οὗτος ὀρεινὸς περίβολος τῶν Ἄλπεων τῆς Ἑλβετίας φράσσει ἀπὸ βορρᾶ τὸ πεδίον τοῦ Πάδου (χῶρον συγκεντρώσεως στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ ζώνην ὑποχρεωτικῆς διαβάσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου πρὸς βορρᾶν ἢ ἀντιστρόφως), σχηματίζει ὀρεινὴν ἡμιέλλειψιν, διαμέτρου 600 χλμ. περίπου καὶ μήκους 1560 χλμ., συνιστᾷ τὸ ὅλον σύστημα τῶν Ἄλπεων τῆς Ἑλβετίας, χωρίζει τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ παρεμβάλλει μέγα κώλυμα (μέγιστον ὕψος 4638 μ.) μεταξὺ τῶν ὁμόρων ἐπικρατειῶν, καθόσον ἡ γραμμὴ αὕτη ἕνεκα τοῦ ἀποτόμου καὶ παγοσκεποῦς τῶν ὀρέων αὐτῆς εἶναι ἀπρόσιτος εἰς πλεῖστα μέρη. Αἱ ἐσωτερικαὶ (νότιαι) κλιτύες τῆς ὀρεινῆς ταύτης περιβολῆς συγκοινωνοῦσι μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν τοιούτων δι' ἑπτὰ σιδηροδρομικῶν ὁδῶν καὶ δι' ὑπερτριάκοντα ἁμαξιτῶν. Ἐξωτερικῶς τοῦ κωλύματος τῶν Ἄλπεων τῆς Ἑλβετίας ἐκτείνονται: ἡ πεδινὴ ζώνη τοῦ Ροδανοῦ-Σὸν (Saône) (πρὸς Δ), ἡ τοιαύτη τοῦ ἄνω Ρήνου καὶ τὸ ἑλβετικὸν ὑψίπεδον, τὸ τοῦ ἄνω Δουνάβεως καὶ τὸ βαυαρικὸν ὑψίπεδον (πρὸς Β), καὶ ἡ πεδινὴ περιοχὴ τοῦ μέσου Δουνάβεως (πρὸς Α). Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι περὶ τὸν ὀρεινὸν ὄγκον τῶν Ἄλπεων ἐκτείνεται συγκεντρικῶς πεδινὴ ζώνη σχεδὸν ἑνιαία, ἢ ἀκριβέστερον συγκειμένη ἐξ εὐρέων διαμερισμάτων πεδινῶν, κεχωρισμένων ἀλλήλων καὶ συγκοινωνούντων διὰ στενωπῶν. Τέλος ὁ ὑψηλὸς οὗτος χῶρος τῶν κεντρῴων Ἄλπεων μετὰ τῶν ὑψηλῶν ἑλβετικῶν ὀροπεδίων διασφαλίζει ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς διεθνῶς οὐδετερότητος τῆς Ἑλβετίας τὸ νότιον πλευρὸν τοῦ γαλλικοῦ (πρὸς ἀνατολάς) καὶ τοῦ γερμανικοῦ (πρὸς δυσμὰς) μετώπου. Ν. Κ. Σ.

—[ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ] Τὸ ἰσχῦον μέχρι σήμερον ἐν Ἑλβετίᾳ Σύνταγμα ἐτέθη τὸ πρῶτον εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ τοῦ 1874, ὑπέστη δὲ ἔκτοτε περὶ τὰς 30 τροποποιήσεις. Τὸ πρὸ αὐτοῦ ἰσχῦσαν δὲν ἔθετε παρὰ μόνον ἀσθενεῖς δεσμοὺς μεταξὺ τῶν ὁμοσπόνδων καντονίων, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἁπλῆς συμβατικῆς ἑνώσεως ἀνεξαρτήτων κρατῶν. Συμφώνως πρὸς τὸ σημερινὸν Σύνταγμα, ἡ ἀνωτάτη ἐν τῷ κράτει νομοθετικὴ ἐξουσία, ἡ κύρωσις τῶν διεθνῶν συνθηκῶν, ἡ κήρυξις καὶ παῦσις τοῦ πολέμου κλπ., ἀσκοῦνται ὑπὸ «Ὁμοσπονδιακῆς συνελεύσεως» ἀποτελουμένης ἐκ δύο σωμάτων, τοῦ «Κρατικοῦ Συμβουλίου» καὶ τοῦ «Ἐθνικοῦ Συμβουλίου». Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον ἀποτελεῖται ἐκ 44 μελῶν (δύο ἐξ ἑκάστου ἐκ τῶν πλήρων καντονίων καὶ ἑνὸς ἐξ ἑκάστου τῶν 6 ἡμικαντονίων), ἐκλεγομένων διὰ 1—4 ἔτη, εἰς ἄλλα μὲν καντόνια ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν ψηφοφόρων, καὶ εἰς ἄλλα ὑπὸ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Τὸ δεύτερον σῶμα ἀποτελεῖται ἐξ 198 μελῶν (ἑνὸς ἀνὰ 20.000 κατοίκων) ἐκλεγομένων διὰ τρία ἔτη ὑπὸ τῶν ἀρρένων πολιτῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, διὰ καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας. Οἱ ἔχοντες τὰ προσόντα τοῦ ἐκλογέως εἶναι ἅμα καὶ ἐκλόγιμοι. Τὰ δύο ταῦτα σώματα συνέρχονται, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ προέδρου τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου, εἰς ἐτησίαν συνέλευσιν, ἥτις ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν κάτωθι ζητημάτων: ἐκλέγει τὸ «Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον» καὶ τὸν πρόεδρον αὐτοῦ, τὸ ἀνώτερον ὁμοσπονδιακὸν δικαστήριον καὶ τὸν στρατηγὸν ἐν περιπτώσει πολέμου. Ἐπίσης ἀποφασίζει ἐπὶ ζητημάτων ἀμνηστείας καὶ χάριτος ὡς καὶ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ.

Τὸ «Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον» ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἀποτελεῖται δὲ τοῦτο ἐξ 7 μελῶν, ἐκλεγομένων, ὡς ἐλέχθη, ὑπὸ τῆς ὁμοσπονδιακῆς συνελεύσεως διὰ τρία ἔτη μεταξὺ τῶν Ἑλβετῶν τῶν ἐχόντων συμπεπληρωμένον τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, καὶ ἑνὸς προέδρου δι' ἓν ἔτος. Ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς του εἶναι καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, δηλαδὴ πρόεδρος ὁλοκλήρου τῆς ὁμοσπονδίας, ἀντιπροσωπεύων αὐτὴν εἰς τὰς μετὰ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν σχέσεις της.

Ἐθνόσημον τῆς Ἑλβετίας.

Ἐκτὸς τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀνωτέρω ἐξουσιῶν, ὁ λαὸς ἔχει ἐκ τοῦ Συντάγματος καὶ δικαίωμα ἐναντιώσεως εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: Πρῶτον ἐν περιπτώσει ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἢ συνομολογήσεως μετὰ ξένης ἐπικρατείας συνθήκης ἄνευ ἀνταλλαγμάτων ἢ διαρκείας μακροτέρας τῶν 15 ἐτῶν, ἀρκεῖ ἡ ἐναντίωσις 50.000 πολιτῶν, διὰ νὰ ὑποβληθῇ ἡ ἐπικύρωσις τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως εἰς τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἀποφαίνεται τότε διὰ δημοψηφίσματος. Ἐπίσης ἐν περιπτώσει ἐναντιώσεως 30.000 ἐκλογέων ἢ 8 καντονίων διὰ τὴν ἰσχὺν ἑνὸς νόμου, ὁ νόμος οὗτος δὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ, ἂν δὲν ὑποβληθῇ εἰς δημοψήφισμα.

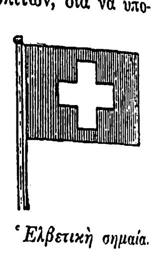

Ἑλβετικὴ σημαία.

Τὸ ἀνώτερον ὁμοσπονδιακὸν δικαστήριον ἀποτελεῖται ἐκ 16 τακτικῶν μελῶν καὶ 9 ἐκτάκτων, ἐκλεγομένων δι' 6 ἔτη ὑπὸ τῆς ὁμοσπονδιακῆς συνελεύσεως.

Ἡ ὁμοσπονδιακὴ σημαία ἀποτελεῖται ἐκ λευκοῦ σταυροῦ εἰς τὸ μέσον ἐρυθροῦ πεδίου. Ὁ αὐτὸς λευκὸς σταυρὸς ἐπὶ ἐρυθροῦ πεδίου παρίσταται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐθνοσήμου.

— [ΝΟΜ.] βλ. λ. *Ἑλβετικὸς κῶδιξ*.

—[ΣΤΡΑΤΙΩΤ. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ] Ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἑλβετίας, κατ' ἐξαίρεσιν τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, συνίσταται εἰς σύστημα *ἐθνοφρουρᾶς*, καθ' ὃ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ὑφίσταται ὀλιγάριθμόν τι μόνιμον στράτευμα, περιλαμβάνον τὸ προσωπικὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως, κατὰ δὲ τὰς περιόδους τῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ ἐν καιρῷ ἐπιστρατεύσεως μόνον σχηματίζονται αἱ ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ὁμοσπονδίας προβλεπόμεναι μονάδες.

Τὸ συμβούλιον τῆς ὁμοσπονδίας ἐξασκεῖ τὴν διοίκησιν διὰ τοῦ ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ προϊσταμένου τῆς ἀνωτέρας στρατιωτικῆς διοικήσεως (Chef du Département militaire) ἢ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τὴν ἀνωτέραν ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει ὑπηρεσιῶν τῶν καντονίων. Ἐκ τῆς διοικήσεως ταύτης ἐξαρτᾶται ἀπ' εὐθείας ἡ ἐπιτελικὴ ὑπηρεσία καὶ αἱ διευθύνσεις τῶν διαφόρων ὅπλων, σωμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν, ὧν ἡ ἁρμοδιότης ἐπεκτείνεται ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῶν ἀφορώντων εἰδικῶς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν· διὰ τὰ γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος ζητήματα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, ἀσχολεῖται ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, συγκροτουμένη ἐκ τοῦ προϊσταμένου τῆς ἀνωτέρας διοικήσεως ὡς προέδρου, τῶν διοικητῶν σώματος στρατοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ὑπηρεσίας πεζικοῦ. Ἅμα τῇ διαταγῇ ἢ καὶ ἐπὶ τῇ προβλέψει προσκλήσεως ὑπὸ τὰ ὅπλα στρατεύματος σοβαρᾶς δυνάμεως, ἡ συνέλευσις τῆς ὁμοσπονδίας ὀνομάζει τὸν στρατηγόν, ἀνώτερον ἀρχηγόν, εἰς ὃν μεταβιβάζεται ὁλόκληρος ἡ ἁρμοδιότης διοικήσεως· τῇ προτάσει τούτου τὸ συμβούλιον τῆς ὁμοσπονδίας διορίζει τὸν παρ' αὐτῷ ἀρχηγὸν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ.

Κατὰ τὸν ἰσχύοντα ὀργανισμόν, οὗτινος αἱ μὴ θεμελιώδεις ἀρχαὶ καθωρίσθησαν διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1875 καὶ 1887, αἱ δὲ κυριώτεραι μεταβολαὶ ἢ συμπληρώσεις ἐπηνέχθησαν διὰ τῶν κατὰ τὰ 1907, 1912 καὶ 1924 νόμων, ὧν ὁ τελευταῖος ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ τῷ 1925, ὁ στρατὸς τῆς ὁμοσπονδίας συντίθεται ἐξ ἓξ μεραρχιῶν καὶ στρατευμάτων (μονάδων, σωμάτων, ἐπιτελείων καὶ ὑπηρεσιῶν) μὴ μεραρχιακῶν, ἐν οἷς ὑπάγεται καὶ ἡ ἀεροπορία, ἐξ ὧν πάντων, ἐν περιπτώσει πολέμου, συγκροτοῦνται τρία σώματα στρατοῦ.

Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντας τοὺς πολίτας, ἐκτὸς τῶν ὑποστάντων καταδίκην δι' ἀτιμωτικήν τινα πρᾶξιν ὑπὸ πολιτικοῦ ἢ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου, ἐπεκτείνεται δὲ ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 48ου ἔτους συμπεπληρωμένου καὶ κατατέμνεται εἰς τρεῖς σειράς: τὴν τῶν ἐπιλέκτων (l'élite), ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 32ου ἔτους, τὴν ἐν τῇ ἐθνοφρουρᾷ (Landwehr), ἀπὸ τοῦ 33ου μέχρι τοῦ 40οῦ ἔτους καὶ τὴν ἐν τῇ πολιτοφυλακῇ (Landsturm), ἀπὸ τοῦ 41ου μέχρι τοῦ 48ου ἔτους. Ἐξαιροῦνται τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου καὶ τῆς γραμματείας τῆς ὁμοσπονδίας, οἱ κληρικοί, οἱ ἀπαραίτητοι ὑπάλληλοι καὶ προϊστάμενοι τῶν νοσοκομείων, φυλακῶν, τὸ προσωπικὸν τῶν φυλάκων συνόρων καὶ τὸ προσωπικὸν τῶν μέσων συγκοινωνίας. Οἱ

Digitized by Google

νεοσύλλεκτοι ταξινομοῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: τῶν ἱκανῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, τῶν καταλλήλων διὰ τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἀνικάνων διὰ πᾶσαν ὑπηρεσίαν. Οἱ μὴ ὑπαγόμενοι εἰς προσωπικὴν ὑπηρεσίαν καταβάλλουσι μέχρι τοῦ 40οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, στρατιωτικὸν φόρον, εἰδικῶς καθοριζόμενον· ἐπίσης οἱ εἰς τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας κατατασσόμενοι ὑπόκεινται εἰς στρατιωτικὸν φόρον, διὰ τὰ ἔτη καθ' ἃ δὲν ἐκτελοῦσιν ὑπηρεσίαν.

Οἱ κριθέντες ἱκανοὶ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν διανύουσι δύο στάδια: τὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, τῆς τελευταίας ταύτης συνισταμένης εἴτε εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος ἐναντίον ξένης ἐπιδρομῆς, εἴτε εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς τάξεως καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ἡσυχίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Ἡ προσωπικὴ αὕτη ὑπηρεσία περιλαμβάνει πρὸς τούτοις τὰς ἐπιθεωρήσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς καλῆς συντηρήσεως τοῦ ἱματισμοῦ, ὁπλισμοῦ καὶ ἐξαρτήσεως, τὰς ὑποχρεωτικὰς ἀσκήσεις βολῆς καὶ ἐν γένει τὴν τήρησιν τῶν στρατιωτικῶν ὑποχρεώσεων ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας.

Διὰ μὲν τὴν στρατολογίαν ἡ χώρα ὑποδιαιρεῖται εἰς ἓξ μεραρχιακὰς περιφερείας, διὰ δὲ τὴν λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐν περιπτώσει πολέμου, εἰς ὀκτὼ περιφερείας ἐσωτερικοῦ, ἑκάστης τῶν ὁποίων, ἐν καιρῷ εἰρήνης, ὁ διοικητὴς ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς ὁμοσπονδίας· ἐν καιρῷ πολέμου ἡ ἀνωτέρα στρατιωτικὴ διοίκησις διατηρεῖ τὴν διεύθυνσιν τῶν περιφερειῶν, ἀποσπωμένης πρὸς τοῦτο παρ' αὐτῇ τῆς σχετικῆς διευθύνσεως ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου.

Αἱ μεραρχίαι συγκροτοῦνται ἐκ τριῶν ἑκάστη ταξιαρχιῶν, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο εἶναι πεδιναί, ἡ δὲ τρίτη ὀρειβατική· αἱ τῶν ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 4 μεραρχιῶν εἰσι πᾶσαι πεδιναί. Ἐκτὸς τοῦ ἐπιτελείου τῆς μεραρχίας, ἡ λοιπὴ συγκρότησις ταύτης εἶναι:

1) *Μεραρχία μεικτή:*

α) πεδιναὶ μονάδες: 2 ταξιαρχίαι πεζικοῦ ἐκ 2 συνταγμάτων, ἑκάστου ἐκ 3 ταγμάτων ἐπιλέκτων καὶ 2 ἐν συνόλῳ λόχων συζυγαρχίας πεζικοῦ ἐθνοφρουρῶν· 2 τάγματα πεζικοῦ ἐθνοφρουρᾶς ἐκ 2 ταγμάτων ἕκαστον· 2 λόχοι ποδηλατιστῶν, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐπιλέκτων, ὡς εὐκίνητον πεζικόν, ὁ δέ, μεικτός, ἐξ ἐπιλέκτων καὶ ἐθνοφρουρῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν συνδέσμων· 1 μοῖρα ἐζευγμένων πολυβόλων ἐκ 3 λόχων· 1 ἐπιλαρχία δραγόνων ἐκ 2 ἰλῶν· 1 ταξιαρχία πυροβολικοῦ, ἐκ 2 πεδινῶν συνταγμάτων, ἑκάστου ἐκ 2 μοιρῶν τῶν τριῶν πυρβολαρχιῶν μετὰ 2 λόχων συζυγαρχιῶν πυροβολικοῦ, καὶ 1 μοίρας πεδινῶν ὀβιδοβόλων τῶν 2 πυρβολαρχιῶν μεθ' ἑνὸς λόχου συζυγαρχίας. πρὸς δὲ ἑνὸς λόχου παρατηρητῶν· 1 τάγμα ἐκ 3 λόχων σκαπανέων· 1 μεραρχιακὸν ἀπόσπασμα γεφυροσκευῆς· 1 λόχος τηλεγραφητῶν· 4 λόχοι ἐπιλέκτων καὶ 1 λόχος ἐθνοφρουρῶν ὑγειονομικοί· 4 χειρουργεῖα· 8 μοῖραι τραυματιοφορέων· 2 λόχοι ἐπιλέκτων καὶ 1 λόχος ἐθνοφρουρῶν μεταγωγικῶν τροφῶν· 4 μοῖραι αὐτοκινήτων· 2 ἕως 4 μοῖραι ὀρειβατικῶν μεταγωγικῶν.

β) Ὀρειβατικαὶ μονάδες: 1 ὀρειβατικὴ ταξιαρχία πεζικοῦ, ἐκ 2 συνταγμάτων τῶν 3 ταγμάτων ἐπιλέκτων, 1 λόχου συζυγαρχίας πεζικοῦ καὶ 1 ἀποσπάσματος μεταγωγικῶν· 1 σύνταγμα ὀρειβατικοῦ πεζικοῦ ἐθνοφρουρῶν ἐκ 2 ταγμάτων· 1 μοῖρα ἐκ 2 πυρβολαρχιῶν ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ μετὰ λόχου συζυγαρχίας καὶ ἀποσπάσματος ὀρειβατικῶν μεταγωγικῶν· 1 λόχος σκαπανέων ὀρειβατικῶν· 1 λόχος τηλεγραφητῶν καὶ 1 λόχος σηματοδοτῶν ὀρειβατικῶν· 3 λόχοι ὑγειονομικοὶ ὀρειβατικοί· 1 λόχος ὀρειβατικῶν μεταγωγικῶν τροφῶν.

2) *Μεραρχία πεδινή:* Ἡ αὐτὴ ὡς προηγουμένως σύνθεσις, ἀντικαθισταμένων ἐν τῇ τρίτῃ ταξιαρχίᾳ τῶν ὀρειβατικῶν μονάδων πεζικοῦ, σκαπανέων, συζυγαρχιῶν πεζικοῦ ὑγειονομικοῦ καὶ τροφῶν διὰ ὁμοίων πεδινῶν, καὶ διατηρουμένης ἐν τῇ μεραρχίᾳ τῆς αὐτῆς συνολικῆς δυνάμεως πεδινοῦ πυροβολικοῦ.

Τὰ μὴ μεραρχιακὰ στρατεύματα, συγκροτούμενα ἐξ ἐπιλέκτων ἢ ἐξ ἐπιλέκτων καὶ ἐθνοφρουρῶν ἀναμίξ, περιλαμβάνουσι:

1 Γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ καὶ 3 ἐπιτελεῖα σώματος στρατοῦ.

2 Ἐπιτελεῖα φρουρίων (φρούρια Σαίντ-Μορὶς καὶ Γκοτάρτ).

3 Μοίρας ποδηλατιστῶν διὰ τὰς ταξιαρχίας ἱππικοῦ· 1 λόχον αὐτοκινήτων ποδηλατῶν· 2 μοίρας ὀρειβατικῶν πυροβόλων, ἑκάστην ἐκ 2 λόχων ἐπιλέκτων καὶ 1 λόχου ἐθνοφρουρῶν· 3 ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἑκάστην ἐκ δύο συνταγμάτων δραγόνων· 4 συντάγματα βαρέος πυροβολικοῦ, ἕκαστον ἐκ 1 μοίρας βαρέων πεδινῶν ὀβιδοβόλων καὶ 2 μοιρῶν βαρέων πυροβόλων μετὰ μηχανικῆς ἕλξεως· 4 συντάγματα πυροβολικοῦ μετὰ μηχανικῆς ἕλξεως· 3 μοίρας φρουριακοῦ πυροβολικοῦ, ἑκάστην ἐκ 2 ἕως 4 λόχων· 1 μοῖραν ἐκ 3 λόχων ἀεροστατῶν· 5 μοίρας ἀεροπλάνων, ἑκάστην ἐξ 6 λόχων· 3 μοίρας γεφυροποιῶν μετὰ σκευῆς· 1 μοῖραν προβολέων· 2 λόχους ὀρειβατικῶν σκαπανέων· 4 λόχους τηλεγραφητῶν· 1 μοῖραν ραδιοτηλεγραφητῶν· 9 λόχους ἀρτοποιῶν. Πρὸς τούτοις ἐξ ἐθνοφρουρῶν μόνον: 6 μεραρχίας πεζικοῦ· 6 λόχους πυροβόλων ἐζευγμένων· 30 ἴλας δραγόνων, 6 τάγματα σκαπανέων, 7 λόχους τηλεγραφητῶν· 28 μοίρας ὑγειονομικάς.

Αἱ μεραρχίαι, ἀνὰ δύο, ὡς καὶ τὰ μὴ μεραρχιακὰ στρατεύματα, ὑπάγονται εἰς τὰς διοικήσεις τῶν τριῶν σωμάτων στρατοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐλέγχου τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς διὰ τὸν πόλεμον προπαρασκευῆς καὶ ἱκανότητος.

Ἡ *πολιτοφυλακὴ* (Landsturm) χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν φύλαξιν τῶν συνόρων καὶ τῶν συγκοινωνιῶν, εἴτε κατὰ τὴν κινητοποίησιν εἴτε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν περιφερειῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐνδεχομένως δὲ εἰς δευτερευούσας τινὰς ἐπιχειρήσεις μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ καὶ διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν τῆς ἐθνοφρουρᾶς. Εἰς τὴν πολιτοφυλακὴν ἀνήκουσι καὶ πάντες οἱ ὁπωσδήποτε προώρως ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν ἐπιλέκτων καὶ ἐθνοφρουρᾶς, ἕνεκα ἀνικανότητος, ὡς καὶ οἱ ἐθελονταί.

Ἡ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν πολιτῶν ἄρχεται ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐν τοῖς σχολείοις φοιτήσεως τῶν νέων, δι' εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κράτους ἐκπαιδευομένων γυμναστῶν, εἶτα δὲ εἰς διαφόρους συλλόγους καὶ σωματεῖα, διατελοῦντα ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ὤθησιν τῆς ὁμοσπονδίας. Ἡ προκαταρκτικὴ αὕτη ἐκπαίδευσις ἀποβλέπει πρὸ παντὸς εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εἰς προκαταρκτικήν τινα ἄσκησιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, κυρίως διὰ τῆς ἐκτελέσεως βολῆς, τῶν πρὸς τοῦτο μέσων παρεχομένων ἀφθόνως.

Διὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νεοσυλλέκτων καὶ τῶν στελεχῶν ἐν τοῖς εἰδικοῖς σχολείοις, ὑφίσταται σῶμα προγυμναστῶν, διατελούντων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς ἀντιστοίχου δι' ἕκαστον ὅπλον ἢ σῶμα στρατιωτικῆς διευθύνσεως τοῦ κέντρου. Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ συνόλου τῶν μονάδων, ὡς καὶ αἱ ἐπαναληπτικαὶ ἀσκήσεις, διεξάγονται ὑπὸ τῶν σχετικῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατεύματος.

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νεοσυλλέκτων, χρησιμεύουσα συγχρόνως διὰ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν στελεχῶν, διαρκεῖ διὰ τὸ πεζικὸν καὶ τὸ μηχανικὸν 65 ἡμέρας, διὰ τὸ ἱππικὸν 90 ἡμέρας, διὰ τὸ πυροβολικόν, ἀεροπορίαν καὶ φρουριακὰς μονάδας 75 ἡμέρας, καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς (νοσοκόμοι, πεταλωταί, μεταγωγικοῦ κλπ.) 60 ἡμέρας.

Αἱ ἐπαναληπτικαὶ ἀσκήσεις διὰ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐπιλέκτων ἐκτελοῦνται κατ' ἔτος καὶ διαρκοῦσι 14 μὲν ἡμέρας διὰ τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰς φρουριακὰς μονάδας, 11 δὲ διὰ τοὺς λοιπούς· διὰ τοὺς ἐν τῇ ἐθνοφρουρᾷ ὅλων τῶν ὅπλων ἐκτὸς τοῦ ἱππικοῦ, αἱ ἀσκήσεις αὗται, διαρκείας 11 ἡμερῶν, ἐκτελοῦνται κατὰ τετραετίαν· οἱ ἐκ τῆς ἐθνοφρουρᾶς, οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς μονάδας ἐπιλέκτων, ἀκολουθοῦσι τούτους εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν· οἱ εἰς τὴν πολιτοφυλακὴν ἀνήκοντες δύνανται νὰ κληθῶσι δι' ἐκπαίδευσιν, πρὸς εἰδικοὺς σκοπούς, διαρκείας μιᾶς μέχρι τριῶν ἡμερῶν, εἴτε κατὰ μικρὰ τμήματα εἴτε καὶ ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ περιφερείᾳ. Οἱ ὁπλῖται καὶ οἱ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ τῶν ἐπιλέκτων ἢ ἐθνοφρουρῶν ὀφείλουσι κατ' ἔτος νὰ ἐκτελέσωσι βολήν, κατὰ διατεταγμένον ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας πρόγραμμα, εἰς σκοπευτικόν τινα σύλλογον, ἄλλως καλοῦνται ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας εἰς εἰδικὴν ὑποχρεωτικὴν ἐκπαίδευσιν βολῆς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως. Οἱ ὑποψήφιοι διὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπαξιωματικοῦ καὶ διὰ προαγωγήν, ἐκτὸς τῶν πρακτικῶν ἀσκήσεων μετὰ τῶν νεοσυλλέκτων, ἐκπαιδεύονται εἰς εἰδικὰ σχολεῖα, ἐπὶ χρόνον ποικίλλοντα ἀπὸ 20 μέχρι 30 ἡμερῶν.

Οἱ ὑποψήφιοι διὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιωματικοῦ παρακολουθοῦσιν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς σχολεῖα ἀξιωματικῶν, διαρκείας 84 ἡμερῶν διὰ τὸ πεζικόν, ἱππικὸν καὶ φρουριακὰ στρατεύματα, 105 ἡμερῶν διὰ τὸ πυροβολικὸν καὶ μηχανικόν, 60 ἡμερῶν διὰ τὸ μεταγωγικὸν καὶ 45 ἡμερῶν διὰ τὸ ὑγειονομικὸν καὶ κτηνιατρικὸν σῶμα, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπιμελητείαν.

Οἱ ἐκ τῆς προηγηθείσης ἐκπαιδεύσεως κρινόμενοι ἄξιοι προαγωγῆς ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ νέοι ἀνθυπολοχαγοὶ ἀκολουθοῦσι συμπληρωματικὴν ἐκπαίδευσιν, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἢ τοῦ ὅπλου διατεταγμένην. Εἰδικῶς διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῶν ἐπιτελείων, εἰσὶ προωρισμένα τὰ σχολεῖα ἐπιτελῶν ὑπ' ἀριθ. 1, διαρκείας 70 ἡμερῶν διὰ τοὺς κατὰ πρῶτον εἰσερχομένους, ὑπ' ἀρ. 2, διαρκείας 42 ἡμερῶν διὰ τοὺς λοχαγούς, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 διὰ τοὺς διελθόντας ἤδη τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2. Ἐκτὸς τούτου οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ἐπιτελείων καλοῦνται κατὰ διετίαν ἐπὶ 11 ἡμέρας δι' ἀσκήσεις ἐπὶ τακτικῶν θεμάτων.

Πᾶς ἀξιωματικὸς δύναται νὰ προαχθῇ εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν μετὰ τετραετίαν ἀπὸ τοῦ τελευταίου προβιβασμοῦ του, ἐκτὸς τῶν ἀνθυπολοχαγῶν καὶ ὑπολοχαγῶν τοῦ ὑγειονομικοῦ ἢ κτηνιατρικοῦ κλάδου, δι' οὓς ὁ χρόνος οὗτος μειοῦται εἰς τὸ ἥμισυ, ἐὰν εὐδοκίμως παρηκολούθησαν τὴν δι' ἕκαστον βαθμὸν ἀπαιτουμένην πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁ βαθμὸς τοῦ στρατηγοῦ ἀπονέμεται μόνον εἰς τὸν ἑκάστοτε ὀνομαζόμενον ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ. Οἱ διοικηταὶ μεραρχίας καὶ σώματος στρατοῦ φέρουσι τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου.

Ὁ ὁπλισμὸς καὶ ἡ ἐξάρτησις παρέχεται δωρεὰν εἰς τὸν στρατιώτην, φυλάσσεται δὲ καὶ διατηρεῖται παρ' αὐτοῦ ὑπευθύνως εἰς καλὴν κατάστασιν, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ στρατιωτική του ὑπηρεσία, μεθ' ὃ περιέρχεται εἰς τὴν κυριότητά του. Κατ' ἔτος τὰ εἴδη ταῦτα ἐπιθεωροῦνται.

Εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς παρέχονται ἐπίσης δωρεὰν ὁ ὁπλισμὸς καὶ ἡ ἐξάρτησις, πρὸς δέ, εἰς τοὺς ἐφίππους ἡ ἱπποσκευή· αἱ δαπάναι τῆς στολῆς ἀποζημιοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει καθωρισμένου τιμολογίου.

Οἱ ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται τοῦ ἱππικοῦ δικαιοῦνται νὰ διατηρῶσιν ἵππον, ὃν τῇ αἰτήσει των χορηγεῖ αὐτοῖς ἡ ὑπηρεσία ἐπὶ τῇ καταβολῇ τοῦ ἡμίσεος τῆς ἐκτιμωμένης ἀξίας του· δύνανται δὲ νὰ τὸν χρησιμοποιῶσιν ἐλευθέρως, ἀρκεῖ νὰ μὴ παραβλάπτωνται αἱ στρατιωτικαὶ ἰδιότητες, καὶ περιέρχεται οὗτος εἰς τὴν πλήρη κυριότητα αὐτῶν μετὰ δεκαετῆ ὑπηρεσίαν. Ἐν περιπτώσει κακῆς περιποιήσεως, ὁ μὲν ἵππος ἐπιστρέφεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ὁ δὲ στρατιώτης μετατίθεται εἰς ἄλλο σῶμα.

Κατὰ τὸ 1927 ἡ ὀργανικὴ δύναμις τοῦ ἑλβετικοῦ στρατοῦ ἦτο:

Προσωπικὸν ἐκπαιδεύσεως, ἐν συνόλῳ 267.

Ἐξεπαιδεύθησαν: ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται στελεχῶν 7578 μετὰ ἡμερῶν παρουσίας 241.887, νεοσύλλεκτοι ἄνδρες: 24.870, μετὰ ἡμερῶν παρουσίας 1.755.010· ἀσκήσεις ἐπαναληπτικαί: ἄνδρες 126.059, μετὰ ἡμερῶν παρουσίας 1.710.452· σῶμα εὐελπίδων (corps de cadets), μαθηταὶ 3000· προκαταρκτικὴ ἐκπαίδευσις, γυμναστική: μαθηταὶ 24.000, ἀσκήσεις μεθ' ὅπλων: μαθηταὶ 8 000, νέοι σκοπευταὶ 13,000, καταναλωθέντα φυσίγγια 546.000. Πρὸς δέ, εἰς τοὺς διαφόρους σκοπευτικοὺς συλλόγους διετέθησαν περὶ τὰ 10.500.000 φυσίγγια διὰ τὴν ἄσκησιν ὑποχρεωτικῶς μὲν 240.000 ἀνδρῶν, ἑκουσίως δὲ 169.000 ἀνδρῶν.

Αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι βαρύνουν τὴν συνομοσπονδίαν. Τὰ καντόνια ἐν τούτοις ὑποβοηθοῦσιν εἰς τὴν συντήρησιν ἐργοστασίων τινῶν καὶ ἀποθηκῶν πολεμικῶν εἰδῶν καὶ στρατώνων, ἐπίσης δ' ἔν τινι μέτρῳ καὶ εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ στρατεύματος.

Αἱ γενόμεναι δαπάναι κατὰ τὸ ἔτος 1928 ἀνῆλθεν εἰς 87.129.042 χρ. φράγκων, ἐξ ὧν 2.915.677 διὰ τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν, 52.466.635 διὰ δαπάνας ἐκπαιδεύσεως, ἐπιθεωρήσεως, στεγάσεως κτλ., 19.771.589 δι' ἀγοράν, συντήρησιν κτλ. ἱματισμοῦ, ἐξαρτήσεως καὶ πολεμικοῦ ὑλικοῦ, 6.601.164 δι' ἱππωνείαν, 1.781.715 δι' ὀχυρώσεις, 3.592.262 διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοκινήτων, ἀεροπορίας καὶ τοπογραφίας.

Παρατηρητέον, ὅτι διὰ τὴν ἀεροπορίαν ἐγένοντο καὶ ἄλλαι δαπάναι μὴ περιλαμβανόμεναι εἰς τὰ ἄνω ποσά.

Ἀπὸ τοῦ 1924 καὶ ἐντεῦθεν αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι παρουσιάζουσι συνεχῆ αὔξησιν. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— [ΙΣΤΟΡΙΑ] ***Ἀρχαῖοι χρόνοι.*** Ὁ μεταξὺ τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Ἰούρα χῶρος τοῦ Ἑλβετικοῦ λεκανοπεδίου φαίνεται ὅτι κατῳκήθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη χρόνων τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ πολυάριθμα ἀνακαλυφθέντα τῷ 1854 πλησίων τῶν λιμνῶν σπήλαια μὲ προϊστορικὰς παραστάσεις, ὡς καὶ τὰ εὑρεθέντα βραδύτερον κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα τῆς λιθίνης καὶ τῆς χαλκίνης ἐποχῆς. Τὸν πρῶτον τοῦτον λαὸν διεδέχθησαν βραδύτερον οἱ Ἑλβετοί, λαὸς πολεμικὸς κελτικῆς καταγωγῆς, προερχόμενος ἐκ τῶν παραρρηνίων χωρῶν. Ἔκτοτε ὁ πολιτισμὸς τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου ἤρχισε νὰ διαδίδεται μέχρι τῆς χώρας ταύτης. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑλβετῶν ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Καίσαρος εἰς 300.000 περίπου. Κατανεμημένοι οὗτοι εἰς 12 πόλεις καὶ 400 χωρία, ἔζων εἰρηνικῶς μέχρις ὅτου οἱ Ρωμαῖοι, γενόμενοι κύριοι τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἀλλοβρόγων, ἦλθον εἰς σύγκρουσιν καὶ πρὸς τοὺς Ἑλβετούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἑλβετοί, τῷ 107 π. Χ., ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Διβίκωνος, ἐνίκησαν τοὺς Ρωμαίους ὑπὸ τὸν ὕπατον Κάσσιον, εἰς μάχην δοθεῖσαν πιθανῶς παρὰ τὸν ἄνω ροῦν τοῦ Ροδανοῦ ἐν Βαλαισίᾳ. Τὴν πρώτην ὅμως αὐτὴν ἐπιτυχίαν διεδέχθη σειρὰ ἡττῶν, ἡ ὁποία ἠνάγκασε τοὺς Ἑλβετοὺς ν' ἀποφασίσουν τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς χώρας των. Οὕτως ἐν ἔτει 58 π. Χ. 368.000 Ἑλβετοὶ καὶ περίοικοι (Λατόβριγες, Τούλιγγες κλπ.), ἐξ ὧν 92.000 μαχηταὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Βερκιγγετόριγος, καύσαντες τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία των, ἐτράπησαν πρὸς Β εἰς ἀναζήτησιν νέας πατρίδος. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως, πληροφορηθέντες τοῦτο ἐγκαίρως, ἔστειλαν ἐναντίον αὐτῶν τὸν Ἰούλιον Καίσαρα μετὰ στρατοῦ. Οὗτος τοὺς παρηκολούθησεν ἀφοῦ διέβησαν τὸν Ἰούραν καὶ τοὺς ἠνάγκασεν εἰς μάχην παρὰ τὰ Βίβρακτα, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν διεσώθησαν παρὰ 110,000, τοὺς ὁποίους ὑπεχρέωσε νὰ ἐπιστρέψουν ὀπίσω εἰς τὴν χώραν των.

Μετὰ τὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑποταγήν των,

Digitized by Google

οἱ Ἑλβετοὶ προήχθησαν πολὺ ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ. Πόλεις νέαι ἱδρύθησαν, αἱ παλαιαὶ προώδευσαν καὶ ἐχαράχθησαν μεγάλαι στρατιωτικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ ὁδοί. Τὸ ὑπὸ τῆς σημερινῆς Ἑλβετίας κατεχόμενον ἔδαφος ἦτο τότε διῃρημένον εἰς δύο μεγάλας ἐπαρχίας, τὴν *Ραιτικὴν* καὶ τὴν *Λουγδουνικήν*, σπουδαιότεραι δὲ πόλεις της ἦσαν τὸ *Ἀβέντικον* (σημ. *Ἀβάνς*), ἡ *Βασιλεία*, τὸ *Βιτόδουρον* (Βιτέρτουρ) καὶ ἡ *Βινδόνισσα* (Βίντις).

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος εἰσήλασαν πρῶτοι εἰς Ἑλβετίαν οἱ Ἀλαμάνοι, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ κατέστρεψαν πολλὰς πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Ἀβέντικον, ἐγκατεστάθησαν τέλος ὁριστικῶς εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς χώρας. Μετ' αὐτοὺς κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα (443 μ. Χ.) ἀνεφάνησαν οἱ Βουργούνδιοι, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἀφῄρεσαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους τὴν Σαβοΐαν, ἐγένοντο κύριοι τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Ἑλβετίας. Καὶ οἱ δύο ὅμως αὐτοὶ λαοὶ ὑπεδουλώθησαν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος εἰς τοὺς Φράγκους, οἵτινες ἐπεξέτειναν τὰς κτήσεις των καὶ ἐπὶ τῆς Ραιτίας, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Ὀστρογότθων. Οἱ Φράγκοι ἔμειναν κύριοι τῆς χώρας ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους προώδευσε πολὺ ὁ Χριστιανισμός.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρλομάγνου καὶ τὴν διάσπασιν τοῦ κράτους, νέαι ἔριδες ἀναφύονται διὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ἑλβετίας. Τὸ δυτικὸν τμῆμα ἀνήκει εἰς τὸ κράτος τῶν Βουργουνδίων μὲ βασιλέα τὸν Ροδόλφον τῆς Βουργουνδίας καὶ τὸν ἀνατολικὸν εἰς τὸν Μπούρχαρντ, ὀνομασθέντα δοῦκα τῆς Ἀλαμανίας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κονράδου Α'. Οἱ δύο οὗτοι ἄρχοντες ἐπολέμησαν κατ' ἀρχὰς πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ κατόπιν συνεφιλιώθησαν διὰ τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς τοῦ Μπούρχαρντ Βέρθας μετὰ τοῦ Ροδόλφου. Τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης ταύτης διατηρεῖται μέχρι σήμερον εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλβετικοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι περιβάλλουσιν αὐτὸ μὲ πολλὴν αἴγλην. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία τῆς Ἑλβετίας συγχέεται μετὰ τῆς *Βουργουνδίας* (βλ. λ.) μέχρι τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὁπότε ὁ Ροδόλφος Γ' ἐδώρησε διὰ τῆς διαθήκης τὸ κράτος του εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Κονράδον, ὅστις ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν τῆς Ἑλβετίας εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν δουκῶν τοῦ Ζαίριγγεν, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἔμεινε μέχρι τοῦ 1218. Ὑπὸ τὴν ἀγαθοποιὸν διοίκησιν τῶν δουκῶν τούτων ἱδρύθησαν πολλὰ νέα μοναστήρια καὶ πόλεις, ὡς τὸ Φριβοῦργον (1178) καὶ ἡ Βέρνη (1191) καὶ ἡ χώρα ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τῶν Ζαίχριγγεν ἡ Ἑλβετία συνεταράχθη ἐκ τῶν ἀγώνων ὑπεροχῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων τοπαρχῶν. Τέλος ὑπερίσχυσεν ὁ Ροδόλφος τῶν Ἀψβούργων, γενόμενος κύριος τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς χώρας, ἰδίως δὲ ἀπὸ τοῦ 1273, ὁπότε ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

Ὁ θάνατος τοῦ Ροδόλφου συνέπεσε μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτονομιστικῆς κινήσεως τῆς Ἑλβετίας. Οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν καντονίων τοῦ Οὔρι, Σβύτς καὶ Οὐντερβάλντεν, φοβούμενοι νέας καταπιέσεις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπέγραψαν διαρκῆ ἀμυντικὴν συμμαχίαν, ἀγνοεῖται που, τὴν 1 Αὐγούστου τοῦ 1291. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν μακρῶν ἀγώνων διὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἑλβετίας, τὴν ὁποίαν λαμπρύνουσιν αἱ ὡραῖαι παραδόσεις τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου καὶ ὁ ὅρκος τῶν τριῶν Ἑλβετῶν ἐν Ρύτλι—μῦθος τὸν ὁποῖον κατέστησε τόσον δημοφιλῆ ὁ Σχίλλερ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ Ροδόλφου, Ἀλβέρτου τῆς Αὐστρίας, οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν καντονίων ἐδήλωσαν ὑποταγὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λουξεμβούργου. Τοῦτο ἐξώργισε τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον, ὁ ὁποῖος ἔστειλεν ἐναντίον αὐτῶν τὸν ἀδελφόν του Λεοπόλδον. Ὁ στρατός του ὅμως ἡττήθη ὁλοσχερῶς τὴν 15 Νοεμβρίου τοῦ 1315 εἰς Μοργκάρτεν ὑπὸ 1400 πολεμιστῶν τῶν συμμάχων καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἡ νίκη αὕτη, ἡ πρώτη τῆς σειρᾶς τῶν μεγάλων νικῶν τῶν Ἑλβετῶν, ἐστερέωσε τὴν συμμαχίαν, ἡ ὁποία ἀνενεώθη ἐν Μπρούνεν τὸ αὐτὸ ἔτος. Βραδύτερον προσεχώρησαν εἰς αὐτὴν καὶ τὰ καντόνια Λουκέρνης (1351), Ζυρίχης (1352), Γλάρου (1352), Ζοὺγκ (1352) καὶ Βέρνης (1353) καὶ τοιουτοτρόπως τὰ συνησπισμένα καντόνια ηὐξήθησαν εἰς 8, διατηρήσαντα ἔκτοτε τὴν συμμαχίαν των ἐπὶ 128 ἔτη.

Ὁ συνασπισμὸς τῶν 8 καντονίων. Οἱ σύμμαχοι ἐπολέμησαν ἐπιτυχῶς προστατεύοντες τὴν Ζυρίχην (1351—1354) ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ Συνετοῦ, ὑποστηριζομένου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Δ', καὶ τέλος ἐπέτυχαν τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ αὐτοκράτορος (1361) καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ Τόρμπεργκ (1368). Ἐπηκολούθησαν ἔτη νικηφόρων πολέμων, κατὰ τοὺς ὁποίους τὰ καντόνια τῆς Βέρνης καὶ Ζυρίχης προσήρτησαν πολλὰς κτήσεις. Ἡ Λουκέρνη ἀπήτησεν ἐπίσης νὰ τὴν βοηθήσουν διὰ τὴν αὔξησιν τῶν ἐδαφῶν της. Τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ ῥήξεως μετὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ δὲ δοὺξ Λεοπόλδος Γ', ἀνεψιὸς τοῦ ἡττηθέντος ἐν Μοργκάρτεν, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ἑλβετῶν μὲ πολυάριθμον στρατὸν τῷ 1386. Συγκροτηθείσης μάχης ἐν Λέμπαχ (9 Ἰουλίου 1386) οἱ Αὐστριακοὶ ἡττήθησαν κατὰ κράτος, 700 δὲ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν (κόμιτες, βαρῶνοι κλπ.), μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸς ὁ δούξ, ἐφονεύθησαν. Μετὰ δύο ἔτη οἱ Αὐστριακοὶ ἡττήθησαν ἐκ νέου ἐν Ναίφελς (9 Ἀπριλίου 1388).

Ἐπηκολούθησεν ἑπταετὴς ἀνακωχὴ (1389), παραταθεῖσα τῷ 1394 εἰς εἰκοσαετῆ καὶ τῷ 1412 εἰς πεντηκονταετῆ. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὰ συνησπισμένα καντόνια ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι προήχθησαν καὶ ἡ ἔκτασις τῆς ὁμοσπονδίας ηὐξήθη ἐδαφικῶς δι' ἀγορῶν καὶ συμμαχιῶν. Φιλόδοξος συναγωνισμὸς προκληθεὶς μεταξὺ τῶν καντονίων Σβύτς καὶ Οὔρι προεκάλεσεν ἐσωτερικὸν ἐμφύλιον πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπενέβησαν ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος ὁ Γ' καὶ ὁ δελφῖνος ὁ μετέπειτα βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΑ', ὁ ὁποῖος ὑπέγραψε συνθήκην διαρκοῦς φιλίας μετὰ τῶν Ἑλβετῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ὁμοσπονδία εἶχεν αὐξηθῆ διὰ τῆς Ἀργοβίας καὶ Θυργοβίας, αἱ ὁποῖαι ἠπειλοῦντο νὰ κατακτηθοῦν ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ, καὶ συνῆψεν ἀμυντικὴν συμμαχίαν μετὰ τῶν πόλεων τῆς Ἀλσατίας. Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον, τὰ στρατεύματα τοῦ Καρόλου ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων εἰς πολλὰς μάχας ἐν Βὼ καὶ τέλος κατὰ τὴν αἱματηρὰν μάχην τοῦ Μορὰ (22 Ἰουνίου 1476), κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ δούξ, ἄγων 34,000 ἄνδρας, ἀπώλεσε περὶ τὰς 15,000 καὶ οἱ Ἑλβετοὶ 3,000. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Κάρολος ἐφονεύθη πολεμῶν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Νανσὺ (5 Ἰανουαρίου 1477), ἡ δὲ Βουργουνδία περιῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας.

Κατόπιν τῶν ἐπανειλημμένων νικῶν της ἐναντίον τῶν Βουργουνδίων, ἡ ὁμοσπονδία τῆς Ἑλβετίας εἶχε καταστῆ σπουδαῖος στρατιωτικὸς παράγων. Ἡ μαχητικότης τοῦ στρατοῦ της ἔχαιρε μεγάλης φήμης. Μία νέα νίκη παρὰ τὰ στενὰ τῆς Λεβαντίνης (1479) 600 Ἑλβετῶν ἐναντίον 15,000 Μιλανέζων ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς νέαν αἴγλην. Ἡ διαφθορὰ ὅμως καὶ ἡ διαίρεσις τῶν ἀξιωματικῶν μεταξὺ πάπα, Αὐστρίας καὶ Γαλλίας καὶ ἡ ζηλοτυπία τῶν ὀρεινῶν καντονίων πρὸς τὰ μεγάλα πεδινὰ τῆς Βέρνης, τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς Λουκέρνης ἔφεραν τὴν διαίρεσιν. Τέλος ἐπετεύχθη συνεννόησις μεταξύ των κατὰ τὴν συνέλευσιν τοῦ Στὰντς (1481) καὶ νέα δύναμις προσετέθη εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν, διὰ τῆς ὁμαδικῆς προσελεύσεως εἰς αὐτὴν τῶν καντονίων τοῦ Φρίμπουργ καὶ Σολὲρ (1481), βραδύτερον δὲ τῆς Βασιλείας, τοῦ Σαφφχάουζ (1501) καὶ τοῦ Ἄππεντσελλ (1513). Οὕτως ἀπετελέσθη ἡ ὁμοσπονδία τῶν δεκατριῶν καντονίων, ἡ ὁποία διήρκεσε 300 καὶ πλέον ἔτη.

Ἡ περίοδος τῆς Μεταρρυθμίσεως. Κατὰ τὸ ἔτος 1519 ἤρξατο ὁ Ζβίγγλιος ἐν Ζυρίχῃ τὴν μεταρρυθμιστικήν του δρᾶσιν. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1528 προσεχώρησε καὶ ἡ Βέρνη εἰς τὴν Μεταρρύθμισιν, ταύτην δὲ ἠκολούθησεν ἡ Βασιλεία, τὸ Σαφφχάουζ καὶ ὁ Ἅγιος Γάλλος, ἐνῷ τὰ πέντε ἐσωτερικὰ καντόνια τῆς Λουκέρνης, Οὔρι, Σβύτς, Οὐντερβάλντεν καὶ Τσοὺγκ ἀντετάχθησαν εἰς τὴν Μεταρρύθμισιν καὶ κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν κατάπνιξιν αὐτῆς. Τέλος εἰς τὰ καντόνια Ἄππεντσελλ, Γλάρου καὶ Γκράουμπύντεν ἀνεκηρύχθη ἀνεξιθρησκεία. Αἱ θρησκευτικαὶ μερίδες ὠργανώθησαν εἰς συνασπισμούς, οἱ ὁποῖοι ἤγαγον εἰς θρησκευτικοὺς πολέμους. Ὁ πρῶτος θρησκευτικὸς πόλεμος ἐπερατώθη μὲ ἀναίμακτον νίκην τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ Κάππελ (26 Ἰουνίου 1529) κατήργησε τὸν συνασπισμὸν τῶν πέντε (καθολικῶν) καντονίων ὑπὸ τὸν Φερδινάνδον τῆς Αὐστρίας καὶ ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς τὰς κοινότητας τῶν καντονίων κοινῆς κυριαρχίας νὰ λύουν κατὰ βούλησιν τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ἀλλ' ἡ ὀξύτης τῶν ἀντιθέσεων μεταξὺ τῶν δύο ἀντιμαχομένων μερίδων κατέληξεν εἰς ἀποκλεισμὸν τῶν πέντε καντονίων ἐκ μέρους τῶν μεταρρυθμιστῶν καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς εἰς νέον πόλεμον. Μετὰ τινας ἥττας τῶν κατοίκων τῆς Ζυρίχης παρὰ τὸ Κάππελ, ὅπου ἔπεσε καὶ ὁ Ζβίγγλιος (11 Ὀκτωβρίου 1531) καὶ τῶν μεταρρυθμιστῶν παρὰ τὸ Γκούμπελ (24 Ὀκτωβρίου), ἠναγκάσθησαν οὗτοι νὰ διαλύσουν τοὺς συνασπισμούς των. Οὕτως ἀνεκόπη ἡ περαιτέρω διάδοσις τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλβετίαν. Τὸ Φρειβοῦργον καὶ Σόλοτουρν παρέμειναν καθολικά. Ἡ Γενεύη ἐξυψώθη ὑπὸ τοῦ Καλβίνου εἰς θρησκευτικὸν κέντρον τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸ ἔτος 1586 συνησπίσθησαν τὰ πέντε καντόνια μετὰ τοῦ Φρειβούργου καὶ τοῦ Σόλοτουρν εἰς τὸν χρυσοῦν ἢ βορρομεϊκὸν (ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ καρδιναλίου Καρόλου Βορρομέο οὕτω καλούμενον) συνασπισμὸν διὰ τὴν προστασίαν τῆς παλαιᾶς πίστεως. Τὸ ἑπόμενον ἔτος συνεκροτήθη ἕτερος καθολικὸς συνασπισμὸς ἐξ ἓξ καντονίων ὑπὸ τὸν Φίλιππον τὸν Β' τῆς Ἱσπανίας, κατὰ δὲ τὸ 1597 προσεχώρησαν καὶ τὸ Ἄππεντσελλ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ καθολικὰ καντόνια. Εἰς τὸν σάλον τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου παρεσύρθη μόνον τὸ Γκράουμπύντεν. Οἱ εὐαγγελικοὶ ὅμως τόποι ἐπέτυχον τῷ 1648 διὰ τοῦ δημάρχου τῆς Βασιλείας Ροδόλφου Βέττσταϊν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς κυριαρχίας τῆς Ἑλβετίας ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς Βεστφαλίας.

Ἀνατροπαὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον μεταξὺ τῆς Εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας καὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐσχηματίσθησαν ἀριστοκρατικαὶ τάξεις εἰς τὰ ἀστικὰ καντόνια, δι' ἀφαιρέσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ μερικοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων ἐπαγγελμάτων, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας. Τοῦτο συνέβη κατ' ἐξοχὴν εἰς Βέρνην, Λουκέρνην, Φρειβοῦργον καὶ Σόλοτουρν, ὅπου διῴκουν ἀποκλειστικῶς τὰ καλούμενα πατρικᾶτα. Τῷ 1653 κατεπνίγη εὐχερῶς ἡ ἐξέγερσις τῶν χωρικῶν τῆς Λουκέρνης, Βέρνης, Σόλοτουρν καὶ Βασιλείας. Εἰς τὸν νέον θρησκευτικὸν πόλεμον τοῦ 1656 ἐνίκησαν τὰ καθολικὰ καντόνια παρὰ τὸ Βιλλμέργκεν (24 Ἰανουαρίου), εἰς τέταρτον δὲ θρησκευτικὸν πόλεμον ἐνικήθησαν οὗτοι εἰς δευτέραν μάχην παρὰ τὸ Βιλλμέργκεν (25 Ἰουλίου 1712) ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Βέρνης καὶ ἀπεκλείσθησαν διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἄαραου (11 Αὐγούστου) ἐκ τῆς συγκυριαρχίας τῆς τοπαρχίας τῆς Βάδης. Διάφοροι μεμονωμέναι ἐξεγέρσεις κατὰ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα κατέληξαν μὲ νίκην τῶν ὀλιγαρχικῶν. Τὰ 13 καντόνια ἀπετέλεσαν χαλαρὰν ὁμοσπονδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκε καὶ ἡ Ζυρίχη. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία εὑρίσκοντο ἐν ἀνθηρᾷ καταστάσει: ἡ βαμβακουργία εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλβετίαν, ἡ μεταξυφαντουργία εἰς τὴν Ζυρίχην καὶ τὴν Βασιλείαν καὶ ἡ ὡρολογοποιία εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλβετίαν ἤκμαζον θαυμαστῶς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν κίνησιν ὁ ΙΗ' αἰὼν ὑπῆρξεν ἡ περίοδος, ὅπου αὕτη ἔφθασεν εἰς ἐξαιρετικὴν περιωπήν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπειδὴ οἱ διοικοῦντες δὲν συγκατένευον εἰς παραχωρήσεις, προεκλήθη ὑπὸ τῶν Λαχάρπ καὶ Π. Ὄχς ἐπέμβασις τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάλυσιν τῆς παλαιᾶς ὁμοσπονδίας δι' ἀποσπάσεων πολλῶν πόλεων καὶ καντονίων ἀπ' αὐτῆς. Ἀλλὰ τὴν 12 Ἀπριλίου 1798 ἀνεκηρύχθη εἰς Ἄαραου ἡ μία καὶ ἀδιαίρετος *ἑλβετικὴ δημοκρατία*, τὸ Σύνταγμα τῆς ὁποίας συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Ὄχς κατὰ τὸ γαλλικὸν ὑπόδειγμα. Ἡ διοίκησις ἀνετίθετο εἰς πενταμελὲς διευθυντήριον, τὸ ὁποῖον ὑπεστηρίζετο ἐκ τεσσάρων ὑπουργῶν, γερουσίας καὶ βουλῆς διὰ τὴν ἀντιπροσώπευσιν τοῦ λαοῦ. Παρὰ τὰ παλαιὰ καντόνια ἱδρύθησαν καὶ νέα μὲ ἴσα δικαιώματα. Τὰ ἀρχικὰ καντόνια ὑπεχρεώθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸ νέον Σύνταγμα διὰ τῆς βίας μετὰ τινας αἱματηρὰς συγκρούσεις. Ἕνεκα τῆς ἐξαρτήσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς Γαλλίας κατέστη ἡ Ἑλβετία κατὰ τὸ 1799 πεδίον πολλῶν μαχῶν. Εἰς τὴν νίκην τοῦ Μασσενά, ὁ ὁποῖος ἐξετόπισε τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ τοὺς Ρώσους διὰ τῆς παρὰ τὴν Ζυρίχην νίκης του (25—26 Σεπτεμβρίου), ὀφείλεται ἡ σωτηρία τῆς ἑλβετικῆς δημοκρατίας. Αἱ μεταξὺ τῶν φεουδαλιστῶν (τῶν ὀπαδῶν τοῦ παλαιοῦ συστήματος τῶν καντονίων) καὶ τῶν ἑνωτικῶν (ὀπαδῶν τῆς ἡνωμένης δημοκρατίας) διαμάχαι ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὸ 1800 μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Βοναπάρτου μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐκ τῆς Ἑλβετίας, ὁπότε οἱ ἑνωτικοὶ δὲν ἠδύναντο πλέον ν' ἀντεπεξέλθουν κατὰ τῶν φεουδαλιστῶν, καὶ ἐζήτησαν καὶ πάλιν τὴν συνδρομὴν τῶν Γάλλων. Ὁ Βοναπάρτης συνεκάλεσε τότε ἐν Παρισίοις τῷ 1803 εἰς συνδιάσκεψιν ἀπεσταλμένους ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερίδων, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ δημιουργία ὁμοσπόνδου κράτους ἐκ 19 καντονίων (τῶν 13 παλαιῶν καὶ τῶν Ἁγίου Γάλλου, Γκράουμπύντεν, Ἄαργκαου, Τούργκαου, Τεσσὶν καὶ Βάαντ) μὲ βουλὴν καὶ διοικητὴν μονοετοῦς θητείας, ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο ἐναλλὰξ κατ' ἔτος ἐκ τῶν καντονίων: Φρειβούργου, Βέρνης, Σόλοτουρν, Βασιλείας, Ζυρίχης καὶ Λουκέρνης. Συμφώνως πρὸς τὰς στρατιωτικὰς διομολογήσεις ὑπεχρεοῦτο ἡ Ἑλβετία τῷ 1803 νὰ παράσχῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα στρατὸν ἐκ 16.000 ἀνδρῶν, τῷ δὲ 1812 στρατὸν νεοσυλλέκτων ἐκ 12.000. Τῷ 1810 προσήρτησεν ὁ Ναπολέων τὸ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1802 ἀποσχισθὲν ἀπὸ τῆς Ἑλβετίας καντόνιον Βάλλις. Παρ' ὅλην τὴν δήλωσιν περὶ οὐδετερότητος τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα διῆλθον τὴν 21 Δεκεμβρίου 1813 τὸ Ρῆνον, ἀποκαταστήσαντα καὶ πάλιν βιαίως τὰ πατρικᾶτα εἰς Βέρνην, Φρειβοῦργον, Σόλοτουρν καὶ Λουκέρνην. Τὴν 29 Δεκεμβρίου ἡ εἰς Ζυρίχην συγκληθεῖσα συνέλευσις κατήργησε τὸ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐπιβληθὲν Σύνταγμα. Ἡ συνέλευσις τῶν 19 καντονίων ἐθέσπισε τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1814 νέαν ὁμοσπονδίαν, τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης ἐπέτρεψε τὴν ἐκ νέου ἕνωσιν πρὸς τὴν Ἑλβετίαν τοῦ Βάλλις, Νόυενμπουργκ καὶ Γενεύης, ἥτις ἔκτοτε ἀπετελεῖτο ἐξ 22 καντονίων, καὶ ἀνεγνώρισε τὴν διαρκῆ οὐδετερότητα εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἡ οὐδετερότης αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἀκεραιότης τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλβετίας, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν δυνάμεων ἐν Παρισίοις τὴν 20 Νοεμβρίου 1815.

Digitized by Google

Μετατροπὴ τῆς κρατικῆς ὁμοσπονδίας εἰς ὁμόσπονδον κράτος. Διὰ τοῦ νέου πολιτεύματος ἐπῆλθεν ἐξασθένησις τῆς ὁμοσπονδιακῆς ἰσχύος, ἡ δὲ διοίκησις συνεκεντρώθη εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις. Τοῦτο προὐκάλεσε σειρὰν τοπικῶν ἐξεγέρσεων, ἰδίως μεταξὺ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτως εἰς τὴν Βασιλείαν ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς συνέπηξε τὸ ἡμικαντόνιον Baselstadt (Βασιλεία—πόλις) καὶ τὸ Baselland (Βασιλεία—ὕπαιθρος χώρα). Ἀνάλογα συνέβησαν καὶ εἰς Σβύτς. Κατὰ τὰ ἔτη 1833—1838 ἦλθεν ἡ Ἑλβετία εἰς ἐπανειλημμένας προστριβὰς μὲ τὸ ἐξωτερικόν, λόγῳ τοῦ ὅτι παρέσχεν ἄσυλον εἰς πολλοὺς πολιτικοὺς φυγάδας. Ἕνεκα θρησκευτικῶν τινων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἠγέρθησαν, ὡς ἡ ἀνασύστασις τῶν μοναστηρίων καὶ ἡ ἐπαναφορὰ τῶν ἰησουϊτῶν εἰς Λουκέρνην (1844), ἀπεχώρησαν τὰ καντόνια Οὔρι, Σβύτς, Οὐντερβάλντεν, Λουκέρνη, Τσούγκ, Φρειβοῦργον καὶ Βάλλις καὶ ἵδρυσαν ἰδιαιτέραν ὁμοσπονδίαν (1845), ἥτις ὅμως δὲν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ὑπολοίπων. Ἐπηκολούθησε νέος ὁμοσπονδιακὸς πόλεμος, ὅστις ἀπέληξε μὲ τὴν πλήρη ἧτταν τῶν ἀποσκιρτησάντων καὶ μὲ τὴν διάλυσιν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν ὁμοσπονδίας (Νοέμβριος 1847). Ἡ ἐθνοσυνέλευσις τότε συνέταξε νέον σύνταγμα, μετατρέψασα τὴν μέχρι τότε ὑπάρχουσαν κρατικὴν ὁμοσπονδίαν εἰς ὁμόσπονδον κράτος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι ἐπεμβάσεις τῆς Αὐστρίας, Πρωσσίας, Γαλλίας, καὶ Ρωσίας ἀπεκρούσθησαν ἐνεργῶς. Τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἰσχύει καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὰς γενικάς του γραμμάς. Εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁμοσπόνδου κράτους ἐπαφίετο τὸ δικαίωμα πολέμου ἢ εἰρήνης, ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ ὑπηρεσία τελωνείων καὶ ταχυδρομείων, ἡ ἔκδοσις νομισμάτων καὶ ἡ ὀργάνωσις τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ στρατοῦ. Τὸ Σύνταγμα τοῦτο, ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ δεκαπέντε καὶ ἡμίσεος καντονίων μὲ πληθυσμὸν ἐξ 1.897.887 κατοίκων, ἔναντι ἓξ καὶ ἡμίσεος μὲ πληθυσμὸν 292.371 κατοίκων, ἔλαβεν ἰσχὺν ἀπὸ τῆς 12 Σεπτεμβρίου 1848.

Ἡ Ἑλβετία κατὰ τὴν περίοδον 1848—1914. Ἓν ἐκ τῶν πρώτων ληφθέντων μέτρων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου συντάγματος ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις πολυτεχνείου ἐν Ζυρίχῃ 1855). Ἡ κατασκευὴ τῶν σιδηροδρόμων ἀφέθη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Ὁ ἀπειληθεὶς μετὰ τῆς Πρωσσίας πόλεμος ἀπεφεύχθη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Γ'. Τὸ ἔτος 1869 ἀπεφασίσθη ἡ διώρυξις τῆς σήραγγος τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, ὅτε τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἀπεπειράθησαν να διέλθουν δι' ἐλβετικοῦ ἐδάφους, ἀφωπλίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐλβετικοῦ στρατοῦ. Νέαι θρησκευτικαὶ ἔριδες τῷ 1873, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον λίαν ὀξὺν χαρακτῆρα, κατέληξαν εἰς τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Βατικανοῦ καὶ τὴν διάλυσιν τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Βασιλείας (1874). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἱδρύθη μόνιμον ὁμοσπονδιακὸν ἀνώτατον δικαστήριον ἐν Λωζάννῃ καὶ ἀπεφασίσθη νέα ὀργάνωσις τοῦ στρατοῦ, κατὰ τὸ ἑπόμενον δὲ εἰσήχθη ὁ θεσμὸς τοῦ πολιτικοῦ γάμου. Τῷ 1891 ἱδρύθη ἐν Ζυρίχῃ τὸ ἐλβετικὸν Ἐθνικὸν μουσεῖον.

Τὸ Σύνταγμα ὑπέστη τροποποιήσεις τινὰς πρὸς ὄφελος τῆς ὁμοσπονδίας, ὅπως τὸ μονοπώλιον τοῦ οἰνοπνεύματος (1887), ἡ ἀποκλειστικότης εἰς τὴν ἔκδοσιν χαρτονομισμάτων (1891), ἡ ἵδρυσις τῆς κρατικῆς ἀσφαλείας ἔναντι ἀσθενειῶν καὶ δυστυχημάτων (1890) καὶ ὁ κῶδιξ ποινικοῦ καὶ δημοσίου δικαίου. Τῷ 1901 περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ὁμοσπονδίας αἱ κυριώτεραι σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ τῷ 1909 ἡ γραμμὴ τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου. Μικραὶ πολιτικαὶ διαφοραὶ μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας διηυθετήθησαν ἄνευ συρράξεων. Εἰς τὴν ὁμοσπονδιακὴν κυβέρνησιν ἀνετέθη ἡ ἀνωτέρα διεύθυνσις καὶ ἐπιτήρησις σειρᾶς διεθνῶν σωματείων, ὅπως ἡ «Σύμβασις τῆς Γενεύης» (1864), ὁ «Διεθνὴς σύλλογος ταχυδρομείων» (1878), ὁ «Διεθνὴς τηλεγραφικὸς σύλλογος» (1875) κτλ. Τῷ 1905 συνῆλθεν εἰς Βέρνην τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἑλβετίας συνδιάσκεψις διὰ τὴν θέσπισιν διεθνοῦς νομοθεσίας προστασίας τῶν ἐργατῶν. Ἀπὸ τοῦ 1904 ἡ Ἑλβετία ἔκλεισε σειρὰν συνθηκῶν διαιτησίας μετὰ μεγάλου ἀριθμοῦ κρατῶν.

Κατὰ καὶ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἡ Ἑλβετία διεκήρυξε τὴν οὐδετερότητά της καὶ ἐπεστρατεύθη πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς. Τὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προμηθείας της εἰς τρόφιμα, καυσίμους καὶ πρώτας ὕλας ἐλάμβανε παρέχουσα πολεμικὸν ὑλικόν. Διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν δὲ τοῦ προορισμοῦ τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν καὶ ἀποσόβησιν τροφοδοτήσεως τῶν ἐμπολέμων κρατῶν, ἐξησκεῖτο αὐστηρὸς οἰκονομικὸς ἔλεγχος. Ἡ οὐδετερότης τῆς Ἑλβετίας τῆς ἐπέτρεψε να ἐξασκήσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἔργον τῆς περισυλλογῆς τραυματιῶν, πολιτικῶν αἰχμαλώτων κλπ., ὡς καὶ τὴν μεσολάβησιν μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων κρατῶν διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν αἰχμαλώτων, τὴν διπλωματικὴν ἀντιπροσώπευσιν συμφερόντων κλπ. Τὴν 16 Μαΐου 1920 ἡ Ἑλβετία προσεχώρησεν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν μὲ διατήρησιν τῆς οὐδετερότητός της. Χ. Δ.—ΑΝ. Δ.

—[ΛΟΓΟΤ.] Τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα τῆς Ἑλβετίας ἔχουσι γραφῆ εἰς πάσας τὰς ἐν αὐτῇ ὁμιλουμένας γλώσσας καὶ διαλέκτους. Καθαρῶς ἐθνικὴ λογοτεχνία θεωρητέα κυρίως ἡ εἰς τὰς τοπικὰς διαλέκτους πεποιημένη δημώδης. Ἀλλὰ τὰ μὲν εἰς τὴν γαλλο-ρωμανικὴν δημώδη προϊόντα καὶ ὀλίγα εἶναι καὶ μικρᾶς σημασίας· ἐκ δὲ τῶν εἰς τὰς ρετο-ρωμανικὰς διαλέκτους συντεθειμένων μόνον τὰ εἰς τὴν ἐγγαδινὴν εἶναι καὶ πολυαριθμότερα καὶ ἄξια λόγου. Εἰς αὐτὴν σῴζονται πολλὰ λαϊκὰ ᾄσματα καὶ ἓν θρησκευτικὸν δρᾶμα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος τιτλοφορούμενον «Ἱστορία τοῦ γενναίου καὶ εὐσεβοῦς Τωβίου». Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ διάλεκτος αὕτη ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑπὸ προσωπικῶν λογοτεχνῶν, ὡς τοῦ λυρικοῦ Καντερὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐφημερίδων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς γερμανικὰς ἐλβετικὰς διαλέκτους, αὗται ἐκαλλιεργήθησαν περισσότερον τῶν ἄλλων λογοτεχνικῶς. Ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς διαπρεψάντων συγγραφέων εἶναι ὁ λυρικὸς Χαϊφλιγκερ, ἐν διαλέκτῳ τῆς Λουκέρνης, ὁ Κούν, ἐν διαλέκτῳ τῆς Βέρνης, ὁ Οὔστερι, ἐν διαλέκτῳ τῆς Ζυρίχης, ὡς καὶ ὁ βουκολικὸς Βύς, ὁ δημωδῶν ᾀσμάτων συνθέτης Τόμπλερ, ὁ ἐπικὸς Κορρόντι κτλ. Ἡ ἐπιθεώρησις «Ρόδα τῶν Ἄλπεων» (1812—1830) ὑπῆρξε τὸ ὄργανον τῶν διαλεκτικῶν τούτων ποιητῶν.

Τὰ εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν λογοτεχνήματα παρουσιάζουν πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν λογοτεχνίαν τῶν Γερμανῶν. Ἐν τούτοις καὶ εἰς αὐτὴν διεκρίθησαν ἄξιοι μνείας συγγραφεῖς ἀνήκοντες εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ζυρίχης, ὡς ὁ Μπότμερ, ὁ Μπράϊτλιγκερ, ὅστις πολεμήσας τὰς ἰδέας τοῦ Γερμανοῦ κριτικοῦ Γκότσεντ, θιασώτου τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας, ἐπέδρασε σημαντικῶς ἐπὶ τῆς ποιήσεως τῶν Γερμανῶν, ἀπαλλάξας αὐτὴν τῶν ξένων ἐπιδράσεων. Ὁ ἐκ Βέρνης Ἀλβέρτος Χάλλερ (1708—1777) ἐκήρυξε συγχρόνως μετὰ τοῦ Ρουσσὼ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς λογοτεχνίας εἰς τὴν φύσιν, ὁ δὲ Γέσσνερ συνέθεσε τὰ μεγίστην ἐντύπωσιν ἐμποιήσαντα ἀνὰ τὴν Εὐρώπην εἰδύλλια αὐτοῦ. Εἰς τοὺς γερμανογλώσσους τούτους λογοτέχνας καταλεκτέοι καὶ ὁ πρόδρομος τοῦ Χέρντερ φιλόσοφος Ἴζελιν, ὁ Ἱερεμίας Γκότχελφ (1797—1854) εἰς τὴν πρώτην συγγραφὴν λαϊκῶν διηγήσεων ἐν Γερμανίᾳ, ὁ Γκόντφριντ Κέλλερ (1819—1889), ὁ περίφημος μυθιστοριογράφος καὶ ποιητής, ὁ Κονράδος Μάγερ, συγγραφεὺς ἱστορικῶν μυθιστορημάτων, ὁ Ἰωσὴφ Βίντμαν, ὁ περιγράψας ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ μυθιστορήματι «Ἡ Πατρικία» τὰ ἤθη τῆς κοινωνίας τῆς Βέρνης, ὁ Κάρολος Σπίττελερ, ποιητὴς λυρικὸς καὶ ἐπικὸς πολλῆς δυνάμεως («Προμηθεὺς καὶ Ἐπιμηθεύς», «Ἄνοιξις ὀλυμπία») καὶ πεζογράφος ρεαλιστής, («Ὁ ὑπολοχαγὸς Κονράδος», «Εἰκὼν» κτλ.).

Ἡ καλλιέργεια τῆς γαλλικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν Ἑλβετῶν συγγραφέων ἐνισχύθη κυρίως κατὰ δύο περιόδους· κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακλήσεως τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης ὑπὸ Λουδοβίκου ΙΔ', ὁπότε πολλοὶ προτεστάνται Γάλλοι κατέφυγον εἰς Ἑλβετίαν, καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1789, ὁπότε πολλοὶ βασιλόφρονες ἔπραξαν τὸ αὐτό. Ἐν τούτοις τὰ γαλλόγλωσσα ἔργα τῶν Ἑλβετῶν θεωροῦνται ὑπὸ τῶν κυριωτέρων γραμματολόγων ἀνήκοντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Οὕτως ὁ Ἰωάννης-Ἰάκωβος Ρουσσῶ, γεννηθεὶς ἐν Γενεύῃ, ἡ κ. ντὲ Στάελ καταγομένη αὐτόθεν, ὡς καὶ οἱ μυθιστοριογράφοι Βενιαμὶν Κωνστάν, Ἐδουάρδος Ρὸντ καὶ Σερμπυλλιέ, πάντες ἐλβετικῆς καταγωγῆς, θεωροῦνται Γάλλοι συγγραφεῖς οὐχὶ τόσον διὰ τὴν γλῶσσαν, ὅσον διὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου των.

Τὰ παλαιότερα γαλλόγλωσσα ἐλβετικὰ λογοτεχνήματα ἐμφανίζονται κυρίως κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Τότε ἤκμασαν οἱ δύο κήρυκες τοῦ προτεσταντισμοῦ Φαρὲς καὶ Βιρέ, ὁ ἱστορικὸς Μπονιβάρ, ὁ λυρικὸς Μπλαῒζ Ὀρύ, συγγραφεὺς τοῦ ἀλληγορικοῦ δράματος «Ἡ σκιὰ τοῦ Γκαρνιὲ Στοφφασέρ». Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ Σαπυζζὼ συνέγραψε τὸ δρᾶμα αὐτοῦ «Ἡ Ἐλευθερωθεῖσα Γενεύη» (1662), κατὰ δὲ τὸν ΙΗ' ἡ εἰς τὴν γαλλικὴν παραγωγὴ αὐξάνεται σημαντικῶς. Τότε διεκρίθησαν ὁ μεταφραστὴς τῆς Βίβλου Ὄστερβαλντ (1774), ὁ Φίλιππος Μπριντὲλ (1757—1845), συγγραφεὺς τῶν ἀξιολόγων «Ἐλβετικῶν ποιημάτων» κτλ. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀνεδείχθησαν ὁ Ροδόλφος Τόπφερ (1799—1846), ὁ συγγραφεὺς τῶν περιωνύμων «Διηγημάτων τῆς Βιέννης» καὶ τῶν «Ταξιδίων ζίκ-ζάκ», ὅστις ἵδρυσε τῷ 1841 τὴν ἐπιθεώρησιν «Ταχυδρόμος τῆς Γενεύης», ὁ ἱστορικὸς Σισμόντι, ὁ φιλόσοφος Μποντέττεν, οἱ ᾀσματοποιοὶ Σαπουννιὲρ καὶ Γκωντὲ-Δεφόρ, ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Α. Ρισὰρ (1801—1881), ὁ μυθιστοριογράφος καὶ ἱστορικὸς Μᾶρκος Μοννιέ, ἀποθανὼν τῷ 1884, ὁ ποιητὴς καὶ κριτικὸς Φίλιππος Γκοντέ, ὁ μυθογράφος Ἀντώνιος Καρτερέ, ἀποθανὼν τῷ 1889, ὁ ἀξιόλογος ἱστορικὸς τῆς λογοτεχνίας Ἀλέξανδρος Βινὲ (1797—1847) καὶ ὁ διάσημος διὰ τὴν βαθύτητα τῆς σκέψεως καὶ τῆς μελαγχολικῆς συγκινήσεως Ἐρρῖκος Ἄμιελ (1821—1881). Πλὴν τούτων ἄξιοι μνείας εἶναι ὁ πατριωτικὸς ποιητὴς Ζὺστ Ὀλιβιὲ (1807—1876), ὁ μεταφραστὴς τοῦ Γκαῖτε Πορσὰ (1800—1864), ὁ φιλόσοφος Εὐγένιος Σεκρετὰν (1816—1895) συγγραφεὺς τῆς «Ἐλβετικῆς Πινακοθήκης» κτλ. Οἱ καθολικοὶ συγγραφεῖς ἔχουσιν ἴδιον περιοδικόν, τὴν «Ἄμιλλαν», καὶ ἴδιον πανεπιστήμιον ἐν Φρειβούργῳ.

Εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἰταλογενεῖς διαλέκτους οὐδὲν ὑπάρχει ἔργον εἴτε δημῶδες εἴτε προσωπικοῦ συγγραφέως ἄξιον ἐνδιαφέροντος. Κ. Ι. Β.

—[ΤΕΧΝΗ] Μακρὰ καὶ γόνιμος εἰς ἀποτελέσματα εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἐλβετικῆς τέχνης. Ἐκαλλιεργήθη αὐτὴ ἐν τῷ μέσῳ θαυμασίου φυσικοῦ περιβάλλοντος ὑπὸ λαοῦ εὐαισθήτου, εὐφυοῦς καὶ καθ' ὑπερβολὴν φιλοπροόδου. Χαρακτηρίζεται δὲ ἐμφανῶς ἀπὸ τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο τῆς ἰσορροπίας, τὸ ὁποῖον διακρίνει κάθε ἐλβετικὴν ἐκδήλωσιν καὶ τὸ ὁποῖον, ἐνῷ ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως ἐμποδίζει τὴν δημιουργίαν ἐπαναστατικῶν ρευμάτων καὶ τὴν παραγωγὴν τολμηρῶν καινοτομιῶν, προλαμβάνει ὅμως ἀπὸ ἑτέρας ἀπόψεως τὰς πτώσεις πέραν ἑνὸς ὁρίου χρυσῆς μετριότητος. Μεγαλοφυεῖς δημιουργούς, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, δὲν ἔχει εἰς τὸ ἐνεργητικόν της ἡ ἐλβετικὴ τέχνη, δύναται ὅμως νὰ ἐπιδείξῃ στρατιὰν ὁλόκληρον εὐσυνειδήτων, γονίμων καὶ εἰλικρινῶν καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐτίμων οἱανδήποτε χώραν.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ παράδοσις εἰς τὴν Ἑλβετίαν χάνεται πολὺ μακράν, εἰς τὰ βάθη τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος, τῆς ὁποίας ἐνδιαφέροντα ὁπωσδήποτε λείψανα ἔφερον εἰς φῶς ἀνασκαφαὶ γενόμεναι ἐν Avenches, Baugy, Moudon καὶ Βασιλείᾳ. Ζωηρόταται ὅμως παραμένουν πάντοτε αἱ ἀναμνήσεις τοῦ χριστιανικοῦ καὶ φεουδαρχικοῦ βίου τῆς χώρας ταύτης εἰς σειρὰν κτισμάτων χρονολογουμένων ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Τὰ παλαιότερα τῶν κτισμάτων τούτων εἶναι ὁ πύργος τοῦ Uspunnen, ἀνήκων εἰς τὸν Ι' αἰῶνα, καὶ ὁ πύργος τοῦ Habsbury, ἀνήκων εἰς τὸν ΙΑ', δὲν

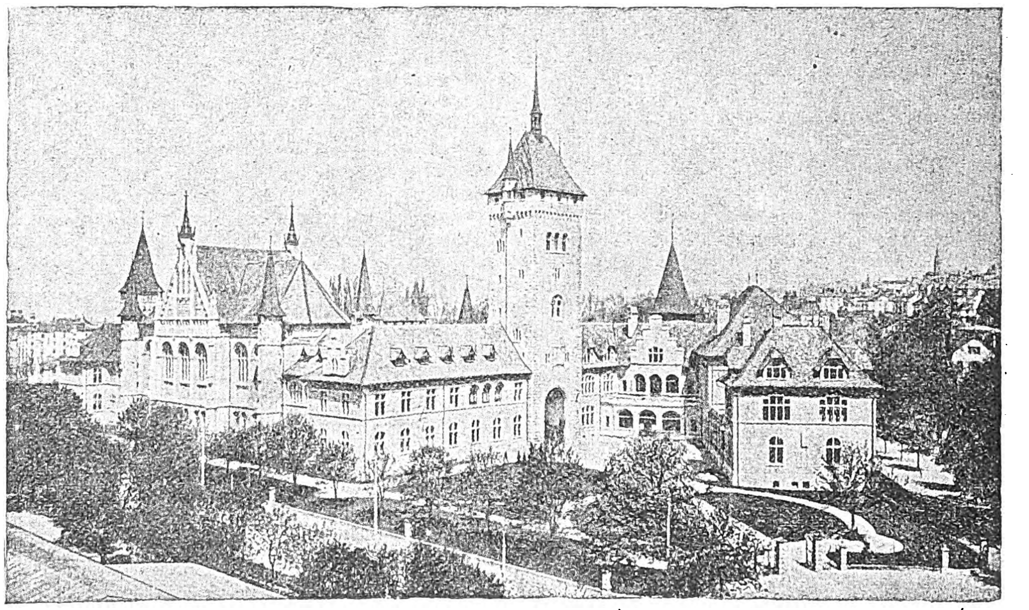

Γουστ. Γκούλλ: Τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον ἐν Ζυρίχῃ.

Digitized by Google

σῴζονται ὅμως εἰμὴ ἀτελῆ τινα λείψανα τούτων, διηγούμενα τὸ μέγεθος τῆς ἐκ τοῦ χρόνου φθορᾶς καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ταραχωδῶν περιπετειῶν, δι' ὧν ταῦτα διῆλθον. Εἰς πολὺ καλυτέραν κατάστασιν σῴζονται ὁ πύργος τοῦ Wulfeus, ὁ τοῦ Yverdun, ἱδρυθεὶς τῷ 1135 καὶ ὁ τοῦ Chillon, ἓν τῶν

Δ. Ρόμπερτ: Οἱ ἁλιεῖς τοῦ Ἀδριατικοῦ.

γραφικωτέρων ἐγκαλλωπισμάτων τῆς λίμνης τοῦ Λέμαν. Τοῦ πύργου τοῦ Ouchy, ὅστις ἱδρύθη τῷ 1470, σῴζεται μόνον ἓν τετραγωνικὸν διαμέρισμα, ὁ δὲ πύργος τῶν Glérolles εἶναι ἤδη κατηρειπωμένος. Ἀντιθέτως ὁ πύργος τῆς Λωζάννης, ἱδρυθεὶς κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, διατηρεῖται εἰς ἐξαίρετον κατάστασιν.

Τὰ κτίσματα ταῦτα εἶναι τὰ σημαντικώτερα κατάλοιπα τοῦ φεουδαρχικοῦ βίου τῆς Ἑλβετίας. Παρ' αὐτὰ ἀξιολογώτατα εἶναι καὶ τὰ θρησκευτικὰ μνημεῖα τῆς χώρας ταύτης, οἱ καθεδρικοὶ ναοὶ τῶν μεγάλων της πόλεων, πολυάριθμοι ἐκκλησίαι τῶν γραφικῶν της χωρίων καὶ διάσημοι ἀπὸ αἰώνων μοναί, εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν διακόσμησιν τῶν ὁποίων ἡ εὐλάβεια συνειργάσθη στενῶς μὲ τὴν καλαισθησίαν. Τὸ παλαιότερον τῶν θρησκευτικῶν τούτων μνημείων τῆς Ἑλβετίας εἶναι ἡ μητρόπολις τοῦ Coire, ἥτις, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ἱδρύθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαιοτάτου ρωμαϊκοῦ ναοῦ κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Η' αἰῶνος μ. Χ. Παλαιοτάτη ἐπίσης εἶναι ἡ μητρόπολις τῆς Ζυρίχης, οἰκοδομηθεῖσα ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος κατὰ τὸν βυζαντινὸν ρυθμόν, ὁμοίως δ' αἱ μητροπόλεις τῆς Payerne καὶ τοῦ Neuchâtel, ἱδρυθεῖσαι κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος, τῆς Γενεύης, ἀνήκουσα εἰς τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχήν, καὶ τοῦ Schaffhouse, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Παρὰ ταύτας ἄξιοι μνείας εἶναι οἱ ναοὶ τοῦ Appenzell (1061 μ. Χ.) καὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Λουκέρνης (ΙΒ' αἰὼν μ. Χ.). Ἡ μητρόπολις τῆς Λωζάννης θεωρεῖται ὡς τὸ ὡραιότερον θρησκευτικὸν μνημεῖον τῆς Ἑλβετίας, ἱδρύθη δὲ τῷ 1000 περίπου μ. Χ. καὶ διεκοσμήθη πλουσιώτατα ὑπὸ πολυαρίθμων καὶ ὀνομαστῶν καλλιτεχνῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ μητρόπολις τοῦ Φρειβούργου, ἀνήκουσα εἰς τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ κοσμουμένη διὰ πύργου ὕψους 117 μ., ὁμοίως δὲ ἡ ἐν Schwitz μονὴ τῶν δομινικανῶν τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ἡ μητρόπολις τῆς Βασιλείας, κτισθεῖσα διὰ λίθων ἐρυθρῶν, εἶναι ἓν τῶν σπανίων θρησκευτικῶν μνημείων τῆς Ἑλβετίας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἡ δὲ μητρόπολις τῆς Βέρνης, θεμελιωθεῖσα τῷ 1421 καὶ περατωθεῖσα τῷ 1502, διακρίνεται διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ σχεδίου της καὶ τὸν πλοῦτον τῆς διακοσμήσεώς της. Εἰς τὸν αὐτὸν ΙΕ' αἰῶνα ἀνήκει καὶ τὸ δημαρχεῖον τῆς Βέρνης, οἰκοδομηθὲν ἀπὸ τοῦ 1406 μέχρι τοῦ 1416.

Κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας, παρὰ τὰ θρησκευτικὰ μνημεῖα, ἱδρύονται καὶ ἐξαίρετα δημόσια καταστήματα, μέγαρα εὐποιίας καὶ κοινῆς ὠφελείας. Τοιουτοτρόπως κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ κολλέγια τῶν Ἰησουιτῶν ἐν Brieg, Lucerne καὶ Soleure, κατὰ δὲ τὸν ΙΗ' αἰῶνα τὰ εὐρέα οἰκοδομήματα τῆς μονῆς τοῦ Einsicheln, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν Βέρνῃ, τὸ νοσοκομεῖον καὶ τὸ δημαρχεῖον τοῦ Veney, τὸν ναὸν τοῦ Saint-Ours ἐν Soleure, τὸν ναὸν τοῦ Schwitz, τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς Βέρνης καὶ πλεῖστα ἄλλα. Εἰς τὸν ΙΘ' αἰῶνα, τέλος, ἀνήκουν, πλὴν ἑτέρων λίαν ἀξιολόγων κτισμάτων, αἱ περίφημοι γέφυραι τοῦ Φρειβούργου, τοῦ Μπέργκ ἐν Γενεύῃ καὶ τῆς Nydeck ἐπὶ τοῦ Ἄαρ. Ἐπὶ πλέον δὲ τὸ μέγαρον τῆς ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας ἐν Βέρνῃ, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Studer καὶ τὸ δημαρχιακὸν μέγαρον τοῦ Neuchâtel.

Ἰδιάζοντα γνωρίσματα μεγάλης σπουδαιότητος ἡ ἑλβετικὴ ἀρχιτεκτονικὴ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν της ἐξέλιξιν δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ, καὶ τοῦτο

Ε. Μπούρναντ: Οἱ Μαθηταί.

διότι κατὰ τὸ πλεῖστον ἠκολούθησε τὰς παραδόσεις, αἵτινες εἰσέδυον εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων περιοχῶν. Ἡ τέχνη τῆς Ρώμης, αἱ καλλιτεχνικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Βυζαντίου, ὁ ρωμανικὸς καὶ ὁ γοτθικὸς ρυθμός, τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ νεωτέρα γαλλικὴ τέχνη, τέλος δ' ἡ σύγχρονος ἀρχετεκτονικὴ ἐπέδρασαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄνευ μεταλλαγῶν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν παραδόσεων τῆς Ἑλβετίας, συχναὶ δ' ὑπῆρξαν αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς ξένοι ἀρχιτέκτονες εἰργάσθησαν ἐν αὐτῇ, κατὰ τὰ εἰς τὰς πατρίδας των ἀνθοῦντα πρότυπα εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν θρησκευτικῶν της μνημείων καὶ τῶν δημοσίων κτιρίων της. Κατὰ ταῦτα τὴν ἀρχιτεκτονικήν, καθόλου δ' εἰπεῖν καὶ ἅπασαν τὴν τέχνην τῆς Ἑλβετίας, χαρακτηρίζει ἔλλειψις ἐπαρκοῦς τοπικοῦ χρώματος καὶ ἐμφανοῦς ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, πλὴν τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, καθ' ἃς αἱ καλλιτεχνικαὶ ἐκδηλώσεις συνάπτονται στενῶς πρὸς τὴν ἠθογραφίαν καὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀποκρυστάλλωσιν περιωρισμένων τινῶν συνόλων αὐστηρῶς ἠθογραφικοῦ περιεχομένου.

Ἡ γλυπτικὴ δὲν δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τις, ὅτι ἐκαλλιεργήθη μὲ ἀγάπην καὶ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἐκ πασῶν τῶν τεχνῶν ὑπῆρξεν αὐτὴ ἡ ὀλιγώτερον καρποφορήσασα. Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἐξεδηλώθη αὕτη ὡς ἀναγλυφοποιία καὶ ξυλογλυπτικὴ ἐν τῇ διακοσμήσει τῶν ἀρχιτεκτονημάτων, ὡς ἀγαλματοποιία δ' ἐπὶ λίθου ἢ ὀρειχάλκου ὑπῆρξεν ἐλάχιστα γόνιμος. Ἔχει ὅμως νὰ ἐπιδείξῃ μερικοὺς ἀξιολόγους καλλιτέχνας, ἔτι δὲ καὶ ἕνα πράγματι μεγαλοφυᾶ, τὸν *J. Pradier*, εἰς ὃν ὀφείλεται ὁ ἐν Γενεύῃ ἀνδριὰς τοῦ Ρουσσὼ καὶ πληθὺς ἄλλων ἔργων ἐγκατεσπαρμένων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Γαλλίᾳ. Παρὰ τὸν Pradier ἀξιομνημόνευτοι εἶναι καί τινες ἄλλοι καλλιτέχναι, ὡς ὁ *Chaponnière* (1801—1835), ὅστις εἰργάσθη εἰς τὴν διακόσμησιν τῆς ἐν Παρισίοις Θριαμβευτικῆς ἁψῖδος καὶ εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ ἐξαίρετος «Νεαρὰ Ἑλληνὶς κλαίουσα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βύρωνος», ὁ *Vincent Vela*, βραβευθεὶς διὰ τὸν «Θνήσκοντα Ναπολέοντά» του, ὁ *Emm. Caroni*, ὁ *Paul Töpffer*, ὁ *R. Christen*, ὁ *Grossmann*, ὁ *Brienz*, ὁ *R. Dorer*, ὁ *H. Imhof*, ὁ *Eggenschwyler* κλπ.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν γλυπτικήν, ἡ ζωγραφικὴ ἔτυχε μακρᾶς καὶ γονιμωτάτης καλλιεργείας ὑπὸ τῶν Ἑλβετῶν, οἵτινες ἐξεδήλωσαν εἰς αὐτὴν μὲ ἐξαίρετον λεπτότητα ὅλην τὴν κλίμακα τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα ὑποβάλλει εἰς αὐτοὺς ἡ ἔξοχος φύσις τῆς πατρίδος των. Ἤδη κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γάλλου ὑπῆρξε σημαντικώτατον κέντρον καλλιτεχνικῆς κινήσεως, εἷς δὲ μοναχὸς ταύτης, ὁ *Tutilon*, διεκρίθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος ὡς μουσικός, ποιητής, ἀγαλματοποιὸς καὶ ζωγράφος, ἐξεργασθείς, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, θαυμάσιον περικάλυμμα εὐαγγελίου ἐκ πλακιδίων ἐλεφαντοστοῦ, ἕτερος δέ, ἡγούμενος ταύτης, ὁ *Notker*, ἐφημίσθη κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ὡς ἰατρός, ποιητὴς καὶ ζωγράφος, ἰδίᾳ δὲ μικρογράφος, οὗ «Ἡ σταύρωσις» καὶ «Ἡ κάθοδος τοῦ ἁγίου Πνεύματος» θεωροῦνται ἔργα ἀληθῶς ἀριστουργηματικά.

Ἡ ἀληθὴς ὅμως γένεσις τῆς ἑλβετικῆς ζωγραφικῆς ἔλαβε χώραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅτε *Χὰνς Χολμπάϊν* ὁ νεώτερος, ὅν τινες καὶ ἐν Βασιλείᾳ γεννηθέντα νομίζουσιν, ἐλθὼν ἐξ Ἄουγκσμπουργ εἰς Βασιλείαν καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν αὐτῇ εἰργάσθη ἀπὸ τοῦ 1516 μέχρι τοῦ 1526 εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πολυαρίθμων ἔργων καὶ ἐσχημάτισεν εὐρὺν κύκλον μαθητῶν. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἀπῆλθεν οὗτος εἰς Λονδῖνον, τόση ὑπῆρξεν ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν Βασιλείαν, ὥστε δὶς ἐπεσκέφθη ταύτην, τῷ 1529 καὶ τῷ 1538. Καταφανὴς παραμένει ἡ ἐπίδρασις τοῦ καλλιτέχνου τούτου ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν πλείστων Ἑλβετῶν ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του, ἰδίᾳ δὲ τοῦ *Χὰνς*

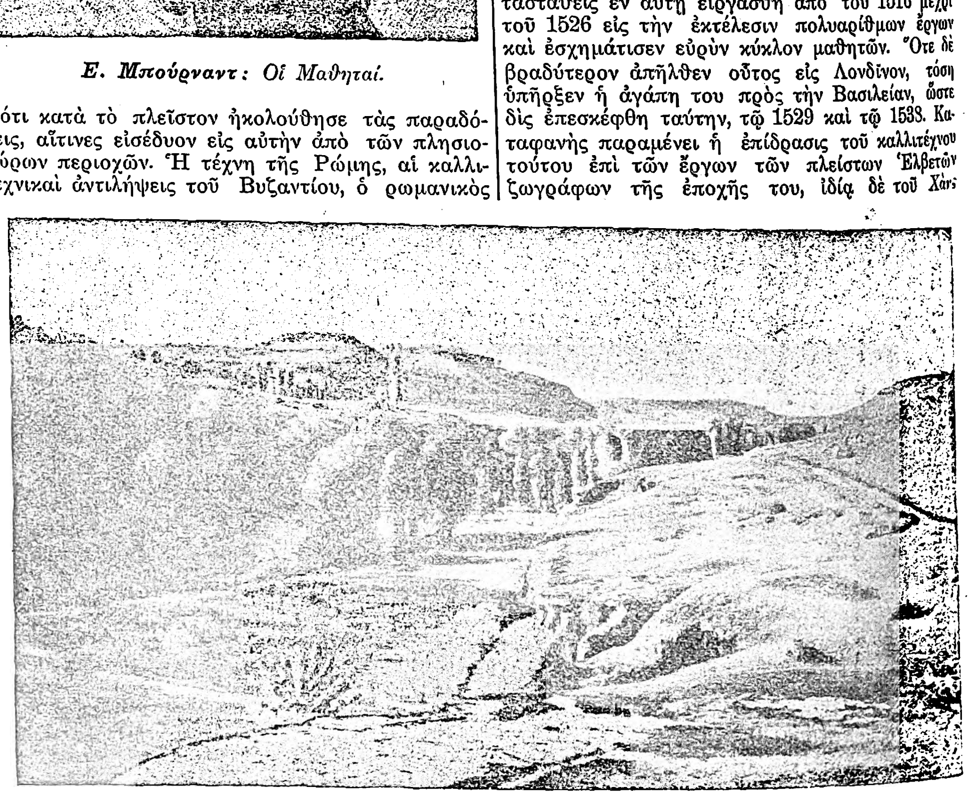

Β. Μένν: Κοιλὰς εἰς τὸ Ain.

Ἄσπερ, εἰς ὃν ὀφείλονται αἱ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ζυρίχης ἀποκείμεναι προσωπογραφίαι τοῦ Ζβιγγλίου καὶ τῆς συζύγου του, καὶ τοῦ *Χὰνς-Ροδόλφου Μανουέλ*, ὅστις ὅμως ἐγένετο γνωστὸς μᾶλλον ὡς χαράκτης ἢ ὡς ζωγράφος. Ὁ πατήρ τούτου *Νικόλαος Μανουέλ*, ὁ ἐπικαλούμενος *Ντώϊτς*

Digitized by Google

(1485—1530) εἶχε ἀπομακρυνθῆ ἐν μέρει τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Χολμπάϊν καὶ εἶχεν ἐπιδείξει πρωτοτυπίαν ἱκανῶς ἀξιοσημείωτον εἰς ἄλλα τινὰ ἔργα του καὶ δὴ εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας διακοσμήσεις τοῦ κοιμητηρίου τῶν δομινικανῶν μοναχῶν τῆς Βέρνης. Σύγχρονος τούτου ὑπῆρξεν ὁ *Οὖρσος Γκράφ*, ὅστις εἰργάσθη ἐν Βέρνῃ ἀπὸ τοῦ 1485 μέχρι τοῦ 1830. Ἕτεροι γνωστοὶ καλλιτέχναι τῶν χρόνων τούτων ὑπῆρξαν οἱ: *Μαξιμέν*, καταγόμενος ἐκ Βασιλείας καὶ ἀκολουθήσας τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Quentin Metsys· ὁ *Τωβίας Στίμμερ*, γεννηθεὶς ἐν Schaffhouse τῷ 1534 καὶ κοσμήσας δι' εἰκονογραφιῶν τὰς προσόψεις πλείστων οἰκοδομῶν τῆς γενετείρας του πόλεως, τοῦ Στρασβούργου καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Μείνου Φραγκφούρτης (τὰ ἔργα τούτου ἐξηφανίσθησαν τελείως, ἐγένοντο ὅμως γνωστὰ ἐκ τῶν ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἐκτελεσθεισῶν χαλκογραφιῶν τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἰωάννου-Χριστοφόρου Στίμμερ*)· ὁ *Ἄβελ Στίμμερ*, ἀδελφὸς τῶν δύο προηγουμένων, ἐργασθεὶς ἰδίᾳ εἰς τὴν διακόσμησιν ὑαλοστασίων· ὁ *Χὰνς Μπόκ*, διακοσμήσας ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν τὸ δημαρχεῖον τῆς Βασιλείας, καὶ οἱ ἐκ Ζυρίχης: *Ἰ. Ἀμμὰν* (1539—1591), ἐγκατασταθεὶς ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ ἀποβὰς μᾶλλον γνωστὸς ὡς χαράκτης ἢ ζωγράφος· ὁ *Χὰνς-Ἐρρῖκος Βαίγερμανν*, διαγαγὼν ἐν Λουκέρνῃ, καὶ ὁ *Χριστόφορος Μάουερ* (1558—1614), μαθητεύσας παρὰ τῷ Τωβίᾳ Στίμμερ καὶ διακριθεὶς ὡς ζωγράφος καὶ ὡς χαράκτης. Διὰ τοῦ καλλιτέχνου τούτου εἰσερχόμεθα εἰς τὸν ΙΖ' αἰῶνα, καθ' ὃν ἡ ἑλβετικὴ ζωγραφικὴ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ σειρὰν ἀξιολόγων καλλιτεχνῶν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τούτων τὸν διάσημον *Ἰωάννην Πετιτό*, ὅστις ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως μία δόξα τῆς Ἑλβετίας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Ὁ Πετιτὸ ἐγεννήθη ἐν Γενεύῃ τῷ 1607, ἀπέθανε δὲ βαθύγηρως τῷ 1691. Διεκρίθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐπὶ σμάλτου ζωγραφικήν, ἔνθα ἔσχε πολυπληθεῖς ὀπαδοὺς καὶ μιμητὰς καὶ ἐτιμήθη διὰ προσκλήσεως εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Καρόλου Α' τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τῆς Γαλλίας.

Φ. Χόντλερ: *Ἡ Νύξ.*

Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλβετίαν μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἐδίκτου τῆς Νάντης ἀπέθανε πλήρης δαφνῶν ἐν Βεβαί. Παρ' αὐτὸν τὴν ἑλβετικὴν ζωγραφικὴν ἐλάμπρυναν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον οἱ: *Ἰωσὴφ Χάϊντς* ὁ ἐπιλεγόμενος *Ἑλβετός*, εὐνοούμενος ζωγράφος τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλφου τοῦ Β', ἀποθανὼν ἐν Πράγᾳ τῷ 1609· ὁ *Goth. Ringgle* ἢ *Ringly*, ἐκ Ζυρίχης· ὁ *Σαμουὴλ Χόφφμαν*, ἐκ Ζυρίχης ἐπίσης, μαθητεύσας παρὰ τῷ Ροῦμπενς καὶ ἀποθανὼν ἐν Φραγκφούρτῃ· ὁ *Ντίτριχ Μάγερ* (1572—1652), γεννηθεὶς ἐν Eglisau καὶ διακριθεὶς ὡς προσωπογράφος καὶ ζωγράφος ἱστορικῶν σκηνῶν· ὁ υἱὸς τούτου *Ροδόλφος-Θεόδωρος Μάγερ* (1605—1638) καὶ *Κονράδος Μάγερ* (1609—1680), οἵτινες ἐφημίσθησαν ὡς προσωπογράφοι καὶ ζωγράφοι ἱστορικῶν σκηνῶν καὶ ὡς χαράκται· ὁ *Ματθαῖος Μεριὰν* (1593—1651), διδάσκαλος τοῦ Κονράδου Μάγερ, ἐκ Βασιλείας, φημισθεὶς ἰδίᾳ ὡς χαράκτης· ὁ υἱὸς τούτου, *Ματθαῖος* ἐπίσης ὀνομαζόμενος (1621—1687), ὅστις ἐμαθήτευσε παρὰ τοῖς Σάντραρντ καὶ Βὰν Ντάϊκ· ἡ ἀδελφὴ τούτου *Σίβυλλα*, ἥτις ἀπεικόνισε μετ' ἐξαιρέτου δεξιοτεχνίας ἄνθη, καρποὺς καὶ ἔντομα· ὁ *Ματθαῖος Φύσσλι ὁ πρεσβύτερος*, διακριθεὶς ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν

Μπαΐκλιν: *Τρίτωνες καὶ Ναϊάδες.*

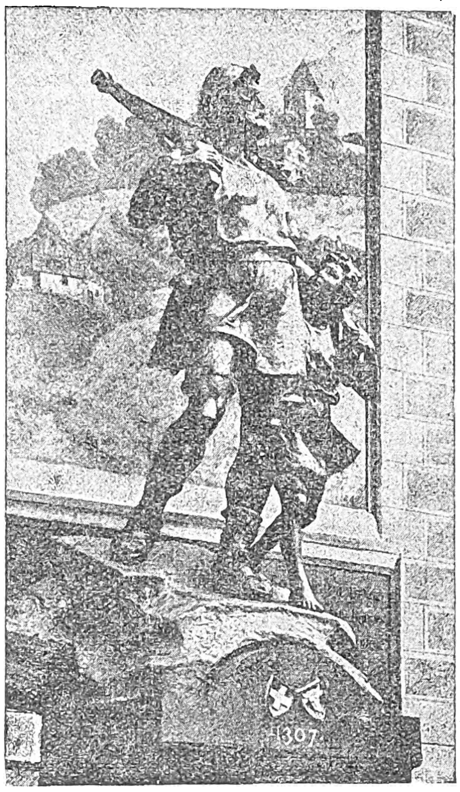

Ρ. Κίσσλιγκ: *Μνημεῖον τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου ἐν Ἄλτορφ.*

πολεμικῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐπεισοδίων· ὁ *Ματθαῖος Φύσσλι ὁ νεώτερος*, γενόμενος γνωστὸς ὡς προσωπογράφος, ἡ σύζυγος τούτου *Ἄννα Μάγερ*, ἥτις ἐφημίσθη ὡς ἀνθογράφος· ὁ *Ἰωσὴφ Βέρνερ*, ἐκ Βέρνης (1637—1710), μικρογράφος διαμείνας ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ εἰς τὴν πρωσσικὴν αὐλήν· ὁ *Ροδόλφος Βαίρενφελς* ἐκ Βασιλείας (1629—1673), μαθητεύσας ἐν Ὀλλανδίᾳ, διαμείνας δ' ἐπὶ μακρὸν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ ἐξεργασθεὶς μετ' ἀξιολόγου ἐπιτυχίας προσωπογραφίας καὶ ἱστορικοὺς πίνακας· ὁ *Γκασπὰρ Ὑρτέ*, διακριθεὶς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν σκηνῶν· ὁ *Ροδόλφος Βερντμοῦλλερ* (1639—1668), διακριθεὶς ὡς ζωγράφος, ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικός· ὁ *Ἰωάννης Βίρτς* ἢ *Βὶτς* ἐκ Ζυρίχης (1640—1709), προσωπογράφος καὶ χαράκτης. Εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνήκουν καὶ οἱ ζωγράφοι *Ἰωάννης* (1655—1710) καὶ *Φῆλιξ Μάγερ* (1653—1713), οἵτινες ἐφημίσθησαν ἰδίᾳ ὡς χαράκται. Ἕτεροι καλλιτέχναι τῶν χρόνων τούτων ὑπῆρξαν: ὁ *Ντίμπολντ*, ὅστις εἰργάζετο ἐν Ζυρίχῃ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος· ὁ *Ἰωάννης-Ροδόλφος Σμούτς*, ὅστις ἐμιμήθη λίαν ἐπιτυχῶς τὸν ἐν Λονδίνῳ προσωπογράφον Kneller· ὁ *Ροβέρτος Γκαρντὲλλ* ἐκ Γενεύης, ὅστις ἐσπούδασεν ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τὸν Λαργκιγιέρ· ὁ *Ἰωάννης-Ἰάκωβος Σαρέ*, ὅστις ἐσπούδασεν ἐν Μονάχῳ καὶ διέπρεψεν ὡς προσωπογράφος· ὁ *Ἰωάννης-Ἐρρῖκος Τρίπελ*, ἐκ Schaffhouse· ὁ *Ἰωάννης Σίμμλερ* (1693—1748), προσωπογράφος· ὁ *Ἰάκωβος-Χριστόφορος Βέγερμανν* (1698—1757), γνωστότατος τοπιογράφος· ὁ *Ἰωάννης Σνέλλ*, ἐκ Βασιλείας, προσωπογράφος· ὁ *Ἰωάννης-Οὔλριχ Σνάτσλερ* (1704—1763), ἐκ Ζυρίχης, ἐπιφανὴς γλύπτης καὶ προσωπογράφος, καὶ οἱ *Ἀλέξανδρος ντὲ Λὰ Σανὰ* (1703—1765), *Ρουκὲ* (1702—1758) καὶ *Ἰάκωβος Τουρὸν* (1748—1788), ἐκ Γενεύης ἅπαντες καταγόμενοι καὶ ἀκολουθήσαντες τὴν ἐπὶ σμάλτου τεχνοτροπίαν τοῦ Πετιτό· ὁ *Ἐμμανουὴλ Βίτς*, γεννηθεὶς ἐν Biel τῷ 1717, διεφημίσθη ἐν Ἱσπανίᾳ, ἔνθα εἰργάσθη, ὡς ἱκανώτατος προσωπογράφος καὶ ζωγράφος ἱστορικῶν σκηνῶν, ὁ δ' *Ἐμμανουὴλ Χάντμαν* (1718—1781), ἐκ Βασιλείας, εἰργάσθη ἰδίᾳ εἰς τὸ παστέλ, ἔνθα ὑπερέβαλεν αὐτὸν ὁ ἐκ Γενεύης *Ἰωάννης-Στέφανος Λιοτὰρ* (1702—1789), ὅστις ἐπεχείρησε πολυάριθμα ταξίδια καὶ διέπρεψεν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ἐλαιογραφίαν, τὴν μικρογραφίαν καὶ τὴν ἐπὶ σμάλτου ζωγραφικήν. Ὑπῆρξε δ' οὗτος ἐκ τῶν κρατίστων Ἑλβετῶν καλλιτεχνῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὃν ἐξ ἄλλου ἐδόξασαν πολυάριθμοι ἄλλοι καλλιτέχναι, ἐν οἷς ἡ *Μαρία-Ἀγγελικὴ Κάουφμανν* (1748—1808), γεννηθεῖσα ἐν Coire καὶ μαθητεύσασα κατ' ἀρχὰς μὲν παρὰ τῷ πατρί της Ἰωσήφ, μετρίῳ προσωπογράφῳ, εἶτα δ' ἐν Ἰταλίᾳ, κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Ἡ Μαρία-Ἀγγελικὴ Κάουφμανν ὑπῆρξεν ἀληθὴς ἐθνικὴ δόξα τῆς Ἑλβετίας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, διεκρίθη δὲ τόσον ὡς προσωπογράφος, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν ἐπεισοδίων. Ἡ φήμη της ὑπερέβη ταχέως τὰ στενὰ ὅρια τῆς πατρίδος της, αἱ δὲ παραγγελίαι συνεσωρεύοντο τόσον παμπληθεῖς εἰς τὸ ἐργαστήριόν της, ὥστε μετὰ δυσκολίας ἀντεπεξήρχετο εἰς αὐτάς. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς τέχνης της ὑπῆρξαν ἡ εὐχέρεια εἰς τὴν σύνθεσιν, ἡ λεπτότης τοῦ αἰσθήματος, ἡ εἰλικρίνεια τῆς ἐκφράσεως, ἡ εὐρυθμία καὶ ἡ θερμότης τοῦ χρωματισμοῦ. Ἀξιόλογοι ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐκ τῆς καλλιτεχνικῆς οἰκογενείας τῶν Φύσσλι διαπρέψαντες κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ζωγράφοι, ἐν οἷς λίαν ἀξιοσημείωτοι εἶναι: *Ἰωάννης-Ροδόλφος ὁ πρεσβύτερος* (1709—1793), *Ἰωάννης-Γκάσπαρ* (1707—1782), *Ἰωάννης-Ροδόλφος ὁ νεώτερος* (1737—1806) καὶ *Ἐρρῖκος* (1742—1825). Ἕτεροι δὲ ἀξιομνημόνευτοι Ἑλβετοὶ ζωγράφοι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρξαν: ὁ *Σολομὼν Γκέσσνερ* (1730—1788), ὁ *Ἰωάννης-Λουδοβῖκος Ἄμπερλι* (1723—1786), ὁ *Ἀντώνιος Γκρὰφ* (1730—1813), ὁ *Γκάσπαρ Στάϊνερ*, γεννηθεὶς τῷ 1734 καὶ διακριθεὶς ὡς προσωπογράφος, ὁ *Ἰωάννης-Βαλτάσαρ Μπούλλιγκερ*, ὁ *Φραγκῖσκος Φερριὲρ* (1753—1840), ὁ *Ἰωάννης-Οὔλριχ Σέλλεμπεργκ* ἐκ Βιντέρτουρ, ὁ *Ἰωάννης-Ἰάκωβος Σάλχ*, ὁ *Ἰωάννης-Κονράδος Στάϊνερ*, ὁ *Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος Κλέμαν* (1735—1789) διακριθεὶς ὡς ζωγράφος φυσικῆς ἱστορίας, ὁ *Ἰωάννης-Ροδόλφος Σέλλεμπεργκ*, διακριθεὶς ὡς πτηνογράφος καὶ ἀνθογράφος, ὁ *Ἰωάννης-Ἐρρῖκος Βυὲ* ἐκ Ζυρίχης, τοπιογράφος, ὁ *Πέτρος Ντυκρό*, ἐκ Λωζάννης (1745—181 , τοπιογράφος, ὁ *Φ.-Ἐρρῖκος Ντοῦνκερ* ἐκ Βέρνης, ὁ *Ἰωάννης Βέλλερ* (1751—1793), ὁ *Ἐρρῖκος Ρίτερ*

Φ. Χόντλερ: *Ἡ ἑορτὴ τῶν παλαιστῶν.*
[Ἐθνικὸν Μουσεῖον τῆς Ζυρίχης.

(1751—1818), ὁ *Ἰωάννης-Πέτρος ντὲ Λαρὶβ* (1753—1807) ἐκ Γενεύης, ὁ *Ἀδὰμ-Βόλφγκαγκ Ταῖπφφερ* (1766—1847), πατὴρ τοῦ διασήμου συγγραφέως,

Digitized by Google

γεννηθεὶς ἐν Γενεύῃ καὶ διακριθεὶς ὡς ρωπογράφος καὶ τοπιογράφος, καὶ ὁ *Γκοντεφρουᾶ Μὶντ* (1768—1814), διαπρέψας εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἄρκτων καὶ γαλῶν.

Ὁ *Φραγκίσκος Ντινταὶ* καὶ ὁ *Ἀλέξανδρος Καλὰμ* ὑπῆρξαν οἱ διδάσκαλοι τῆς ἑλβετικῆς τοπιογραφίας τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Διέπρεψαν δὲ παρ' αὐτοὺς εἰς τὴν τοπιογραφίαν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον οἱ: *Μπίντερμανν, Σέλτσερ, Γκαμπριὲλ Λουῦ* πατὴρ καὶ υἱός, *Ζυγιερά, Λαΐρερ, Σύτερ, Μέν, Καρόντι, Βίλντ, Ἴμε ὑ, Ντ' Ἀντιράν, Μπερτόν, Μποσιόν. Μπόντμερ, Μπρύνερ, Ντιμόν, Ζιραρντέ, Γκυνιόν, Πφύφφερ, Πόττερ, Οὔλριχ, Τσίμμερμανν* κλπ ὡς ρωπογράφοι δὲ οἱ: *Ρομπὲρ* (1791—1835), ὅστις ἀπεικόνισεν ἰδίᾳ τὰ ἰταλικὰ τοπία καὶ ἐνδυμασίας, *Ἄνκερ, Ντυράν, Βωτιέ, Γκροκ'ώντ, Ζιραρντώ, Μπίσσοφ*, ὡς ζωγράφοι δ' ἱστορικῶν σκηνῶν οἱ: *Γκλάϋρ, Χόρνουγκ, Ριτερ, Βολμάρ, Κοῦνκλερ, Λάντερερ* κλπ., ὡς ζωγράφοι δὲ θρησκευτικῶν πινάκων οἱ: *Γκσέλλ, Λυγκαρντόν, Πάουλ φὸν Σβάντεν, Ράτ, Ζιρόν, Φρίτς Τσοῦμπερ-Μποῦλερ* κλπ., ὡς ζωογράφοι οἱ: *Κόλλερ, Ὑμπὲρ* καὶ *Ζακὸ-Γκυγιαρμό*, ὡς ἀνθογράφος ἡ *Σουζάννα Ραὶ* καὶ ὡς ζωγράφοι ἐπὶ σμάλτου οἱ: *Ἰωάννης-Μᾶρκος Μπώ, Ἰωάννης-Βίκτωρ Ντυπόν, Εὐγένιος Ὠτράν, Φαννὺ Ροῦ* καὶ *Ε. Πφέννιγκερ*.

Αἱ κατὰ τὸ α′ τέταρτον τοῦ Κ′ αἰῶνος λαβοῦσαι χώραν τολμηρόταται εἰς τὴν τέχνην καὶ δὴ τὴν ζωγραφικὴν μεταλλαγαὶ ἔσχον γόνιμον καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἀντίκτυπον. Μία ἔκθεσις τῆς νεωτέρας ἑλβετικῆς τέχνης, γενομένη ἐν Παρισίοις τῷ 1924, ἀπέδειξε μετὰ πόσου ζήλου καὶ πόσου ταλάντου οἱ σύγχρονοι καλλιτέχναι τῆς Ἑλβετίας ἠδυνήθησαν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὰς προσφάτους καλλιτεχνικὰς ἀναζητήσεις. Ζωηρὰν ἐντύπωσιν ἰδίᾳ προὐκάλεσαν τὰ γυμνὰ τοῦ *Μωσσάρ*, οἱ πίνακες τοῦ *Ἐδουάρδου Βαλλὲ* καὶ τοῦ *Ἀλεξάνδρου Μπλανσέ*, τὰ ἔργα τοῦ «Παρισινοῦ τῆς Γενεύης», ὡς ἀπεκλήθη, *Μαυρικίου Μπαρρώ*, καὶ τοῦ ἐξαιρέτως προσωπικοῦ *Ρενὲ Ὠμπερζονουᾶ* ἐκ Λωζάννης, θεωρουμένου ὡς ζωγράφου καὶ διακοσμητοῦ πρώτης τάξεως, καὶ τῶν: *Ζιμμί, Ἀλίκης Μπαγύ, Νταρέλ, Κυοττὶ* καὶ *Ὑμπέρ*.

Δὲν πρέπει νὰ τελειώσωμεν τὸ ἄρθρον τοῦτο, πρὶν τονίσωμεν πόσον εὐρεῖα ὑπῆρξεν ἡ καλλιέργεια καὶ πόσον γόνιμος ἡ ἀνάπτυξις τῆς χαρακτικῆς ἐν Ἑλβετίᾳ. Μέγιστοι χαράκται τῶν παλαιοτέρων χρόνων ὑπῆρξαν ὁ *Χὰνς Χολμπάϊν ὁ νεώτερος*, ὁ *Νικόλαος Μανουέλ, ὁ Χὰνς-Ροδόλφος Μανουέλ, ὁ Οὖρσος Γκράφ*, ὁ *Ἰωάννης-Χριστόφορος Στίμμερ*, ὁ *Ἰ. Ἀμμὰν* καὶ ὁ *Χριστόφορος Μάουερ*, οἵτινες ἐμνημονεύθησαν ἤδη καὶ ὡς ζωγράφοι. Παρ' αὐτοὺς δὲ λίαν ἀξιομνημόνευτοι εἶναι ὁ *Ἰωακεὶμ-Θεόδωρος Κοριολανός*, ὅστις εἰργάσθη ἐν Βασιλείᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, καὶ ὁ *Μαρτῖνος Μαρτίνι*, ὅστις εἰργάσθη ἐν Λουκέρνῃ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα ἐξέδωκαν ἐξαιρέτους συλλογὰς χαλκογραφιῶν οἱ: *Δ. Μέγερ* («Χωρικὸς χορός», «Οἱ δώδεκα μῆνες τοῦ ἔτους»), *Κόνραντ Μέγερ* («Ὁ χορὸς τῶν Νεκρῶν», «Οἱ μῆνες», «Αἱ ἐποχαί», «Αἱ ἡλικίαι τοῦ ἀνθρώπου», «Τὰ ἔργα τῆς εὐσπλαγχνίας»), *Ροδόλφος-Θεόδωρος Μέγερ* («Τὰ ἐμβλήματα», «Τὰ παίγνια» καὶ ἠθογραφικαὶ σκηναί), *Ματθαῖος Μεριὰν πατὴρ* («Ὁ Χορὸς τῶν Νεκρῶν», «Αἱ μορφαὶ τῆς Βίβλου», «Αἱ τέσσαρες ὧραι τῆς ἡμέρας», «Θηρευτικαὶ εἰκόνες», «Ἀπόψεις Ἑλβετίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας»), *Ἰωάννης Βὶτς* («Romae animale exemplum»), *Φρὰντς Ντιοντάτι* (ἀπόψεις καὶ μορφαὶ τῆς Γενεύης), *Φήλιξ Μέγερ* (ἀπόψεις ἑλβετικῶν πόλεων κ.λ.π.). Διάσημος χαράκτης τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Λουκέρνης *Ἰωάννης-Ἰάκωβος Φραί*, ὅστις ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ. Ὀνομαστοὶ δὲ παρ' αὐτὸν οἱ: *Ἰ.-Ε. Λὶπς* (1758—1817), *Ἰ.-Λ. Ἄμπερλι* (1723—1786), *Ἰ.-Ν. Ὑμπέρ, Φρὰντς Ἐζί, Πφέννιγκερ, Ἀντώνιος Γκράφφ, Ἰ.-Κ. Στάϊνερ, Ἰ. Βέμπερ, Ντυκρὸ* καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Κατὰ τὸν ΙΘ′ τέλος αἰῶνα ἐφημίσθησαν ἰδίᾳ ἐν τῇ χαρακτικῇ τὰ μέλη τῆ οἰκογενείας τῶν *Ζιραρντέ, Ἀβραὰμ* (1764—1823), *Κάρολος-Σαμουὴλ* (1780—1855), *Κάρολος* (1810—1871), *Ἐδουάρδος* (1819—1867), *Κάρολος-Σαμουὴλ* καὶ *Παῦλος* (1821—1865), ἔτι δ' ὁ *Ἰωάννης-Ἰάκωβος Λὶπς* (1790—1835), ὁ *Φραγκῖσκος Φόρστερ* κλπ.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς κοινῶν γραμματοσήμων δι' ὁλόκληρον τὴν ὁμοσπονδίαν, τὰ καντόνια τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς Γενεύης καθὼς καὶ ἡ πόλις τῆς Βασιλείας (Bâle) ἐξέδωκαν τοπικὰ γραμματόσημα. Ὅλα ταῦτα εἶχον ἐκτυπωθῆ λιθογραφικῶς καὶ οὐδέποτε ἀνετυπώθησαν. Κατόπιν τούτων καὶ τῆς μικρᾶς κυκλοφορίας των κατὰ τὰ ἔτη 1843, 1845 καὶ 1849—1850 ἡ ἐμπορικὴ ἀξία των εἶναι τεραστία, ποικίλλουσα ἀπὸ 5.000 δραχμ. δι' ἕκαστον ἀντίτυπον μέχρις 75.000 δραχμῶν, δι' ὃν λόγον καὶ τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἔχουσι περισσότερον παντὸς ἄλλου ὑποστῆ ἐπικινδύνους παραποιήσεις. Τῆς Ζυρίχης μάλιστα τὰ γραμματόσημα εἶναι τὰ παλαιότερα τοῦ κόσμου μετὰ τὰ ἀγγλικά, ἐκδοθέντα τῷ 1843, καὶ εἶναι ἁπλούστατα, παριστῶντα τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀξίας των εἰς Rappen ἐντὸς πλαισίου. Κατόπιν τῆς ἐπιτυχίας τῶν γραμματοσήμων αὐτῶν, ἐξέδωκεν, ὀλίγους μῆνας βραδύτερον, καὶ δὴ τὸν Μάϊον τοῦ 1843, γραμματόσημα καὶ ἡ Γενεύη. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἔχουσι τὸ ἐξαιρετικὸν ὅτι εἶναι διπλᾶ, ἐκ πέντε centimes ἕκαστον, ἑνούμενα ὅμως διὰ κοινῆς λωρίδος φερούσης ἐν ἐπικεφαλίδι τὴν ἐπιγραφὴν «Port Cantonal» ἐντὸς πλαισίου· παριστῶσι δὲ τὰ ἐμβλήματα τῆς Γενεύης μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Post Tenebras Lux» (μετὰ τὰ σκότη τὸ φῶς). Τὸν Ἰούλιον 1845 ἡ πόλις τῆς Βασιλείας ἐξέδωκεν ἓν γραμματόσημον ἀριστουργηματικὸν εἰς ἐκτέλεσιν, φέρον εἰς τὸ κέντρον ἀνάγλυφον λευκὴν περιστερὰν ἔχουσαν ἐπιστολὴν εἰς τὸ ράμφος της μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ἐν κύκλῳ «STADT-POST-BASEL». Τὸ γραμματόσημον τοῦτο εἶναι γνωστότατον εἰς τοὺς φιλοτελιστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα «περιστερὰ τῆς Βασιλείας», τυγχάνει δὲ ἐκ τῶν μᾶλλον περιζητήτων γραμματοσήμων καὶ εἶναι σπανιώτατον.

Κατὰ τὸ 1850 εἰσήχθησαν τὰ πρῶτα γραμματόσημα πρὸς κοινὴν χρῆσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν ὁμοσπονδίαν. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα παρίστων λευκὸν σταυρὸν ἐπὶ ἐρυθροῦ βάθους καὶ εἶχον ἐπιγραφὴν διὰ μὲν τὰ καντόνια τὰ ὁμιλοῦντα τὴν Γαλλικὴν «Poste Locale», διὰ δὲ τὰ ὁμιλοῦντα τὴν Γερμανικὴν «Orbs Poat». Τῷ 1854 ἐξεδόθησαν γραμματόσημα ἀπεικονίζοντα ἀλληγορικῶς τὴν Ἑλβετίαν ἔκτυπον, καθημένην καὶ στηριζομένην ἐπ' ἀσπίδος, ἐφ' ἧς ἡ ἑλβετικὴ σημαία. Ἀναγράφεται δὲ γύρω, ἄνω μὲν ἡ λέξις «Franco», κάτω τὸ νόμισμα γερμανιστί, 5 Rappen, δεξιᾷ ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος ἰταλιστὶ 5 centesimi καὶ ἀριστερᾷ γαλλιστὶ 5 centimes. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἦσαν ἀξίας 2, 5, 10, 15, 20, 40 Rappen καὶ 1 Fr. καὶ εἶχον τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικὸν καὶ πρωτότυπον: ὅτι εἰς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ γραμματοσήμου ὑπάρχει ἐντὸς τῆς μάζης τοῦ χάρτου μία λεπτοτάτη μεταξίνη κλωστὴ διαφόρων χρωμάτων, διασχίζουσα ὁριζοντίως τὸ γραμματόσημον.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ 1862 εἶναι δαντελλωτή, ἔχει τὴν αὐτὴν παράστασιν τῆς Ἑλβετίας ἀλλὰ πλαγίαν, καὶ φέρει ἐντὸς κύκλου σταυρὸν ὑδατόσημον (filigrane), ὅστις ἐξακολουθεῖ ἁπαντῶν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μεταγενεστέρας ἐκδόσεις. Ἡ σειρὰ αὕτη ἦτο τῶν 2, 3, 5, 10, 20, 30, 40 καὶ 60 centimes. Τῶν αὐτῶν ἀξιῶν καὶ τύπου ἐπηκολούθησαν δύο ἄλλαι ἐκδόσεις κατὰ τὸ 1867 καὶ 1880, διαφέρουσαι κατὰ τὰ χρώματα καὶ τὴν ποιότητα τοῦ χάρτου. Κατὰ τὸ 1882 ἐξεδόθησαν δύο σειραί, οἱ τύποι τῶν ὁποίων ἐξηκολούθησαν ἐπὶ ὁλόκληρον εἰκοσιπενταετίαν. Ἡ μία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀξίας τοῦ γραμματοσήμου ἐντὸς ὀκταγωνικοῦ πλαισίου, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ ἑλβετικὸς σταυρὸς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν HELVETIA ἐν ἡμικυκλίῳ. Ἡ δ' ἑτέρα σειρὰ παριστᾷ τὴν Ἑλβετίαν ὀρθίαν ἐντὸς ᾠοειδοῦς πλαισίου, φέροντος ἄνωθεν τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν καὶ πλαγίως τόσους ἀστέρας, ὅσα καὶ τὰ ἑλβετικὰ καντόνια. Κατὰ τὸ 1900, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἰκοσιπενταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς παγκοσμίου ταχυδρομικῆς ἑνώσεως, ἐξεδόθη ὡραιοτάτη σειρὰ ἐκ 3 ἀξιῶν (5, 10 καὶ 25 c.) παριστῶσα συμβολικῶς τὴν ταχυδρομικὴν ἕνωσιν, τῷ δὲ 1907 ἐγκατελείφθη ὁ παλαιὸς τύπος δι' ἐκδόσεως νέας σειρᾶς παριστώσης τὸν μυθικὸν ἥρωα τῆς Ἑλβετίας Γουλιέλμον Τέλλον μὲ τὸ τόξον του καὶ τὴν Ἑλβετίαν ὑπὸ νέαν μορφὴν ζωηρᾶς παρθένου κρατούσης ξίφος, ἐνῷ εἰς τὸ βάθος ἀπεικονίζεται εἰς ἄλλας ἀξίας ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους, εἰς ἄλλας δὲ ὁ χάρτης τῆς Ἑλβετίας. Αἱ μεγάλαι ἀξίαι τῆς σειρᾶς αὐτῆς παριστῶσι διάφορα ἑλβετικὰ τοπία, μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου.

Ἀπὸ τοῦ 1913 ἡ Ἑλβετία ἐγκαινίασε τὴν ἔκδοσιν εἰδικῶν γραμματοσήμων πωλουμένων εἰς ἀξίαν μεγαλυτέραν τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀναγραφομένης, ἥτις ἀπεδίδετο εἰς εἰδικὸν ταμεῖον προωρισμένον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὡρισμένων ἔργων ὑπὲρ τῆς νεολαίας. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἐκδίδονται ἔκτοτε τακτικῶς κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου καὶ παραμένουσιν ἐν κυκλοφορίᾳ ἐπὶ τρίμηνον, φέρουσι δὲ πάντα τὴν ἐπιγραφὴν «Pro Juventute» (ὑπὲρ τῆς νεότητος). Ἡ σειρὰ τῶν γραμματοσήμων αὐτῶν εἶναι ὡραιοτάτη, διότι παριστᾷ διαφόρους τύπους τῶν ἐνδυμασιῶν τῶν καντονίων ὡς καὶ τὰ ἐμβλήματα τούτων, καὶ διότι ἡ ἐκτέλεσις εἶναι λίαν καλλιτεχνικὴ καὶ λίαν ἐπιτυχὴς ὁ συνδυασμὸς τῶν χρωμάτων. Κατὰ τὸ 1927, ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου παιδαγωγοῦ Πεσταλότσι, τὰ γραμματόσημα τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἐξεδόθησαν φέροντα καὶ τὴν εἰκόνα τούτου εἰς τὰς δύο μεγάλας ἀξίας.

Κατὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης ἡ οὐδετέρα Ἑλβετία ἐξέδωκεν ἀναμνηστικὴν σειρὰν ἐκ 3 γραμματοσήμων ($7\ ^1/_2$, 10 καὶ 15 centimes), παριστώντων ἀλληγορικὰς εἰκόνας. Τέλος τῷ 1929 ἐξέδωκεν εἰδικὰ ἀεροπορικὰ γραμματόσημα τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ εἴδους των.

Ἀφ' ἧς ἐγκατεστάθη ἐν Γενεύῃ ἡ ἕδρα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, πρὸς χρῆσιν τῶν διαφόρων γραφείων, καὶ εἰδικῶς διὰ τὸ Διεθνὲς Γραφεῖον Ἐργασίας, ἐπεσημάνθησαν τὰ ἐν χρήσει γραμματόσημα τῆς Ἑλβετίας μὲ τὰ ἐπισημάσματα «Société des Nations» εἰς τρεῖς γραμμὰς καὶ «S. d. N. Bureau International du Travail» εἰς τέσσαρας γραμμάς. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα, λόγῳ τοῦ ὅτι χρησιμοποιοῦνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, δὲν πωλοῦνται ἀσφράγιστα.

Ἡ Ἑλβετία ἐξέδωκε καὶ σειρὰν τηλεγραφικῶν γραμματοσήμων, ὡς καὶ σειρὰς ἐναρίθμων τοιούτων, κατὰ δὲ τὸ 1870, ὅταν, κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον, εἶχον ἀποκλεισθῆ διάφορα γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὸ ἑλβετικὸν ἔδαφος, ἐξεδόθη εἰδικὸν γραμματόσημον ἀδαντέλλωτον ἐπὶ ἐλαφρῶς ροδοειδοῦς χάρτου μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν εἰς δύο γραμμάς: «Militaires Français Internés eu Luisse. Gratis». Τὸ γραμματόσημον τοῦτο ἐπὶ ἐπιστολῆς εἶναι σπανιώτατον καὶ ἡ ἐμπορικὴ ἀξία αὐτοῦ μεγάλη.

Ε. Φ. Ε.

ἑλβετικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς Ἑλβετίας, ὁ ἐξ Ἑλβετίας προερχόμενος: «ἑλβετικὸν γάλα», «ἑλβετικὴ τέχνη».

— **Ἑλβετικὸς ἀστικὸς κῶδιξ** *[Νομ.]*. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἑνοποιήσεως τοῦ ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου ἦτο ἀπὸ πολλοῦ λίαν αἰσθητὴ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐν ᾗ, καίπερ μικρᾷ χώρᾳ, ἐπεκράτει μεγίστη ποικιλία δικαίου, οἵα καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν χωρῶν τούτων ἀποκτήσεως ἀστικῶν κωδίκων. Τὴν ποικιλίαν ταύτην ἥκιστα εἶχον ἐλαττώσει αἱ τοπικαὶ κωδικοποιήσεις τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, αἱ ἐν πολλοῖς διαμερίσμασι (cantons) τῆς ἑλβετικῆς συνομοσπονδίας διαρκοῦντος τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ἐπιτευχθεῖσαι, ὧν αἱ πλεῖσται, καίπερ διασῴζουσαι πατροπαράδοτά τινα θέσμια, ἐξεπονήθησαν κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει ξένων προτύπων γαλλικοῦ καὶ αὐστριακοῦ κώδικος), ἔνιοι δὲ (ὡς ἰδίᾳ ὁ κῶδιξ τῆς Ζυρίχης) περιέλαβον καθαρῶς ἰθαγενὲς δίκαιον.

Ἡ τοιαύτη ποικιλία δικαίων εἶχεν ὡς συνεπείας συχνὴν περὶ τὸ δίκαιον ἀβεβαιότητα, πολυαρίθμους συγκρούσεις τῶν τοπικῶν νομοθεσιῶν, καχεξίαν τῆς δημοσίας πίστεως, δυσχέρειαν τῶν συναλλαγῶν, ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ ἀνισότητα τῶν πολιτῶν πρὸ τοῦ νόμου. Τὰ κακὰ ταῦτα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνεχθῇ ἐπὶ πολὺ λαὸς ὀργῶν πρὸς πρόοδον, ἔχων ἀκμαίαν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ πυκνὴν τῶν τμημάτων αὐτοῦ πρὸς ἄλληλα συγκοινωνίαν καὶ ὁσημέραι προαγόμενος ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Πρὸς τούτοις δ' ὅμως καὶ λόγοι καθαρῶς πολιτικοὶ καὶ ἐθνικοὶ ἐπέβαλλον ἐν Ἑλβετίᾳ τὴν ἐπίτευξιν ἑνότητος δικαίου, καθ' ὅσον αὕτη θὰ ἀπετέλει ἰσχυρότατον συνεκτικὸν δεσμὸν τῶν διαφόρου φυλετικῆς καταγωγῆς, θρησκευτικοῦ δόγματος καὶ γλώσσης τμημάτων τοῦ ἑλβετικοῦ λαοῦ. Τούτων ἕνεκα ἡ ἀπόκτησις κοινοῦ ἀστικοῦ κώδικος εἶχεν ἀποβῆ, ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, παρὰ τῷ πολιτικῶς ὡρίμῳ καὶ καταλλήλως διαπαιδαγωγηθέντι ἑλβετικῷ λαῷ διαρκῶς ἐντεινόμενος ἐθνικὸς πόθος, οὗτινος ἡ πλήρωσις δὲν ἠδύνατο νὰ βραδύνῃ ἐπὶ πολύ.

Παρορωμένων παλαιοτέρων τινῶν ἀποτυχουσῶν ἀποπειρῶν δημιουργίας κοινοῦ ἀστικοῦ κώδικος, τὸ πρῶτον μέγα βῆμα πρὸς τὴν ἑνοποίησιν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἐπετελέσθη ἐν Ἑλβετίᾳ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κοινοῦ περὶ ἐνοχῶν νόμου τῆς 14ης Ἰουνίου 1881. Τῷ 1883 ἡ Ἑταιρεία τῶν Ἑλβετῶν νομικῶν ἀνέθηκεν εἰς ἐπιτροπείαν αὐτῆς τὴν ἐντολὴν «νὰ προκαλέσῃ πλήρη συγκριτικὴν μελέτην τῶν ἀστικῶν νομοθεσιῶν τῶν κρατῶν τῆς Ἑλβετίας». Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ παρομαρτοῦντος πρὸς τὴν πολιτικὴν σύνθεσιν τῆς συνομοσπονδίας, ἐξ 25 ἀποτελουμένης καντονίων, κατακερματισμοῦ τοῦ ἑλβετικοῦ δικαίου, τὸ ἔργον ἦτο τεράστιον, ἀλλ' εὗρε τοῦτο τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ χαλκεντέρου καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βέρνης Eugen Huber, ὅστις, γενόμενος ὁ πρωτεργάτης τῆς κοινῆς ἀστικῆς νομοθεσίας τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἐπετέλεσεν ἄθλημα, ὅπερ ἐπὶ μακρὸν ἐθεωρεῖτο ἐν Ἑλβετίᾳ σχεδὸν ἀδύνατον, καὶ ἐκτήσατο κλέος ἐθνικοῦ τῶν Ἑλβετῶν ἥρωος, οἱονεὶ νέου τινὸς Γουλιέλμου Τέλλου. Τῆς προμνησθείσης προπαρασκευαστικῆς τοῦ Huber ἐργασίας καρπὸς ὑπῆρξε τὸ ἐκ 4 ὀγκωδῶν τόμων ἀποτελεσθὲν σύγγραμμα αὐτοῦ «System und Geschichte des schweizerischen Privatrechts» (1886—1893), ἀληθὲς μνημεῖον φιλοπονίας καὶ εὐρυμαθείας. Ἤδη δὲ τῷ 1892 ἡ ἑλβετικὴ κυβέρνησις ἐνετείλατο τῷ Huber νὰ συντάξῃ σχέδιον ἀστικοῦ κώδικος. Τὸ ἔργον διῃρέθη εἰς τμήματα, ὧν ἕκαστον συνεζήτησαν καὶ ἐπεξειργάσθησαν κατ' ἐπανάληψιν ἐπιτροπεῖαι Ἑλβετῶν νομικῶν, ὧν πασῶν μετεῖχεν ὁ Huber, ἔχων τὴν δεσπόζουσαν θέσιν ἐν αὐταῖς. Τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιτροπειῶν τούτων ἐκπονηθέντα τμηματικὰ σχέδια, μετ' ἀναθεώρησιν τῶν κειμένων αὐτῶν ὑπὸ πενταμελοῦς ἐπιτροπείας, συνηνώθησαν εἰς ἓν ἑνιαῖον σχέδιον, δημοσιευθὲν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1900 ὡς κυβερνητικὸν προσχέδιον. Τοῦτο συνεζητήθη ὑπὸ μεγάλης (ἐκ 31 μελῶν) ἐπιτροπῆς ἐμπειρογνωμόνων, ἀντιπροσωπευόντων πάντα τὰ κοινωνικὰ συμφέροντα, ἐλαχίστας δ' ὑποστὰν ὑπὸ ταύτης τροποποιήσεις ὑπεβλήθη εἰς τὰς ὁμοσπονδιακὰς συνελεύσεις τῇ 28 Μαΐου 1904 καὶ συνεζητήθη ἐν αὐταῖς μέχρι τοῦ 1907, τέλος δ' ἐψηφίσθη παμψηφεὶ τῇ 10 Δεκεμβρίου 1907 ὑπό τε τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου τῶν πολιτειῶν, ἀφοῦ ἔτυχεν ἐκ μέρους

Digitized by Google

τῶν σωμάτων τούτων νέας, ἐν πολλοῖς οὐχὶ ἀδοκίμου, ἐπεξεργασίας καὶ βελτιώσεως. Τέλος ὁ κῶδιξ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐφημερίδι τῆς ὁμοσπονδίας τῇ 21 Δεκεμβρίου 1907, ἐγκριθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ λαοῦ σιωπηρῶς, διὰ τῆς παρόδου ἀπράκτου τῆς τριμήνου προθεσμίας τοῦ δημοψηφίσματος, κατέστη νόμος τοῦ κράτους, ὡς χρονολογίας ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ὁρισθείσης τῆς 1 Ἰανουαρίου 1912.

Ὁ ἑλβετικὸς κῶδιξ ἀριθμεῖ 977 ἄρθρα, διαιρεῖται δ' εἰς 4 βιβλία, ὧν προτάσσεται προεισαγωγικὸς τίτλος συγκείμενος ἐκ 10 ἄρθρων. Τὸ α' βιβλίον (ἄρθρα 11—89) περιλαμβάνει τὸ δίκαιον τῶν προσώπων, τὸ β' (ἄρθρ. 90—456) τὸ οἰκογενειακόν, τὸ γ' (ἄρθ. 475—640) τὸ κληρονομικὸν καὶ τὸ δ' (ἄρθρ. 641—977) τὸ ἐμπράγματον. Ἕκαστον βιβλίον διαιρεῖται εἰς τίτλους, ὑποδιαιρουμένους συνήθως εἰς κεφάλαια. Ἐπακολουθεῖ τελικὸς τίτλος ἐπέχων θέσιν εἰσαγωγικοῦ τοῦ κώδικος νόμου καὶ συγκείμενος ἐξ 61 ἄρθρων ἐχόντων ἰδίαν ἀρίθμησιν. Εἰς τὰ 4 ταῦτα βιβλία προσετέθη καὶ πέμπτον, ἀντικείμενον ἔχον τὸ ἐνοχικὸν δίκαιον καὶ ἀποτελεσθὲν ἐκ τοῦ ἀναθεωρηθέντος, ὅπως τεθῇ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ νέου κώδικος, ἐνοχικοῦ κώδικος τοῦ 1881 (βλ. ἀνωτ.), ὅστις ὑπὸ τὴν ἀνακεκαινισμένην αὐτοῦ μορφὴν ἤρξατο ἰσχύων μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ κώδικος μερῶν ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1912. Οὗτος ἔχει 880 ἄρθρα ἰδίαν ἔχοντα ἀρίθμησιν, ἀποτελεῖται δ' ἐκ γενικοῦ μέρους (ἄρθρ. 1—183) καὶ ἰδικοῦ μέρους (ἄρθρ. 184—800), διαιρουμένων ὡσαύτως εἰς τίτλους, ὑποδιαιρουμένους πολλάκις εἰς κεφάλαια.

Ὁ ἑλβετικὸς κώδιξ οὐδαμῶς διέρρηξε τοὺς πρὸς τὸ παρελθὸν δεσμούς. Ἐδανείσθη βεβαίως ἱκανὰ καὶ σπουδαῖα ἐκ τῶν ξενικῶν κωδίκων (ἰδίᾳ δὲ τοῦ γαλλικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ), ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ παραμένει ἔργον ἑλβετικόν, ἀποτελοῦν τὸν τελευταῖον σταθμὸν τῆς μακρᾶς τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου ἀνελίξεως. Ἱκανῶν δὲ θεμάτων τὴν ρύθμισιν κατέλιπεν οὗτος εἰς τὰ τοπικὰ δίκαια καὶ ἔθιμα.

Ὁ ἑλβετικὸς κῶδιξ εἶναι συντεταγμένος εἰς τρεῖς γλώσσας, γερμανικήν, γαλλικὴν καὶ ἰταλικήν, καὶ τὰ τρία δὲ κείμενα αὐτοῦ εἶναι ἐπίσημα. Τὸ γαλλικὸν κείμενον θεωρεῖται ἐν Ἑλβετίᾳ ὡς τὸ ὀλιγώτερον ἱκανοποιητικὸν ἀπὸ νομοτεχνικῆς ἀπόψεως.

Οἱ κύριοι χαρακτῆρες τοῦ νομοθετήματος εἶναι ἡ συντομία, ἡ περὶ τὴν διατύπωσιν ἀκρίβεια καὶ ἡ θέλγουσα ἁπλότης, κομψότης, ζωηρότης καὶ σαφήνεια τοῦ ὕφους. Ἀπεφεύχθη ἐν αὐτῷ πρὸς ἐπίτευξιν μείζονος μὲν ἑρμηνευτικῆς βεβαιότητος ἡ περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὅρων καὶ τῶν ἐκφράσεων ἀστάθεια καὶ ἀνομοιομορφία, μείζονος δὲ βραχύτητος ἡ περιπτωσιολογία. Ἐλλείπουσιν ἐν τούτῳ αἱ ἀφῃρημέναι διατυπώσεις, αἱ πολυπληθεῖς ἀπ' ἄρθρου εἰς ἄρθρον παραπομπαὶ καὶ καθόλου ἡ βαρεῖα τεχνικὴ τοῦ γερμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος. Εὐφυῶς ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Rabel ὅτι ὁ ἑλβετικὸς κῶδιξ παρὰ τὸν γερμανικὸν ἀστικὸν κώδικα φαίνεται ὥς τι ἐλαφρὸν καὶ κομψὸν αὐτοκίνητον παρὰ βαρεῖαν καὶ ὀγκώδη ἀτμομηχανήν. Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι, συνδυαζόμενοι πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι πρὸς δημιουργίαν τοῦ ἑλβετικοῦ κώδικος συνειργάσθη πρὸς τὸν πρωτεργάτην αὐτοῦ ὁλόκληρος ὁ ἑλβετικὸς λαός, κατέστησαν τὸν νόμον τοῦτον τὸν λαϊκώτατον τῶν νεωτέρων κωδίκων. Ἰδίᾳ δ' ἕνεκα τῶν τεχνικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ ἕνεκα τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, ὁ ἑλβετικὸς κῶδιξ ἐπῃνέθη θερμῶς ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν κορυφαίων συγχρόνων νομικῶν, ὡς ὑπὸ τῶν Saleilles, Gény, Laband, M. Rümelin, Kohler, Menger καὶ ἄλλων. Ἕτεροι δ' ὅμως (ὡς ὁ Rabel καὶ οἱ Rossel καὶ Mentha), καίπερ ἀναγνωρίζοντες ἀρετὰς εἰς τὸν ἑλβετικὸν κώδικα, φρονοῦσιν, ὅτι ἡ ὑπερβάλλουσα συντομία ἀποβαίνει εἰς βάρος τῆς σαφηνείας καὶ τῆς πληρότητος αὐτοῦ. Ἀληθῶς δ' ἡ πρακτικὴ τοῦ κώδικος τούτου ἐφαρμογὴ ἀπαιτεῖ δικαστὰς μεγάλης ἱκανότητος καὶ πείρας καὶ μετ' ἐξαιρετικῆς χωροῦντας περισκέψεως, οὐ μόνον διότι οὗτοι, συχνάκις ἀποροῦντες ὁρισμοῦ τοῦ κώδικος, καλοῦνται νὰ πληρώσωσι τὸ χάσμα αὐτοῦ ἐφαρμόζοντες κατ' ἀναλογίαν ἑτέραν αὐτοῦ διάταξιν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ δημιουργοῦντες κανόνα δικαίου (βλ. κατωτ.), ἀλλὰ καὶ διότι, κατὰ τὴν προσφυᾶ διατύπωσιν ἑτέρου κρικοῦ τοῦ ἑλβετικοῦ κώδικος, τοῦ Δ. Παππούλια, «ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ἡ συντομία καὶ ἡ ἐκ ταύτης προερχομένη ἐλαστικότης συνεπάγεται ἀβεβαιότητα τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν κανόνων». Καὶ ἀπὸ οὐσιαστικῆς δ' ἀπόψεως πολλαὶ εἶναι αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἑλβετικοῦ κώδικος. Συνδυάζει οὗτος ἐπιτυχῶς τὴν προστασίαν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων πρὸς ἔκδηλον τάσιν περιορισμοῦ, χάριν τοῦ γενικωτέρου συμφέροντος, τοῦ ἐν παλαιοτέροις ἰδίᾳ δικαίοις (ρωμαϊκῷ δικαίῳ, γαλλικῷ κώδικι) κρατοῦντος ἀκράτου ἀτομισμοῦ (πρβλ. καὶ τὸ περὶ καταχρήσεως δικαιώματος ἄρθρον 2 τοῦ ἑλβετικοῦ κώδικος) καὶ ἐξάρσεως τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἀνθρώπου ὡς μέλους τῆς κοινωνίας. Ἐξασφαλίζει οὗτος εἰς τὴν γυναῖκα ὑψηλὴν θέσιν, ἀπό τε περιουσιακῆς καὶ ἀπὸ καθαρῶς προσωπικῆς ἀπόψεως, ἐν τῇ οἰκογενειακῇ κοινωνίᾳ, ἐν ἀντιβολῇ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς κώδικας τοῦ γαλλικοῦ τύπου, μεριμνᾷ ἰδιαζόντως περὶ τῶν συμφερόντων τῶν ἀνηλίκων καὶ τῶν ἀνικάνων προσώπων, προστατεύει ἐν λίαν ἱκανοποιητικῷ βαθμῷ τὰ ἐξώγαμα τέκνα, ἀπαιτεῖ, χάριν τῆς κοινωνικῆς εὐεστοῦς, ἀνάλογον ὡριμότητα πρὸς σύναψιν γάμου, ἀπονέμων τὴν πρὸς γάμον ἱκανότητα εἰς τὸν συμπληρώσαντα τὸ 20ὸν ἔτος ἄνδρα καὶ τὴν συμπληρώσασαν τὸ 18ον γυναῖκα, καθιεροῖ κοινότητα λόγων διαζυγίου δι' ἀμφοτέρους τοὺς συζύγους, περιορίζει τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὴν διαδοχὴν ἀποκλείων ταύτης τοὺς ἀπωτέρους συγγενεῖς (τοὺς «γελῶντας κληρονόμους»), κηρύσσει ἐγκύρους τὰς κληρονομικὰς συμβάσεις, καθορίζει ἱκανοποιητικὰ ποσοστὰ νομίμου μοίρας, θεσπίζει ἱκανοὺς νομίμους περιορισμοὺς τῆς κυριότητος πρὸς ὄφελος εἴτε τῶν γειτόνων εἴτε τοῦ συνόλου, ἐξασφαλίζει τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ γερμανικοῦ συστήματος τῶν κτηματικῶν βιβλίων.

Ἰδίου λόγου ἄξιον εἶναι τὸ εὑρεῖαν προκαλέσαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ συζήτησιν περιλάλητον ἄρθρον 1 τοῦ ἑλβετικοῦ κώδικος. Διὰ τούτου, ὁρίζοντος ὅτι ἐλλείψει διατάξεως τοῦ νόμου καὶ κανόνος ἐθιμογενοῦς, ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ ἀποφασίζῃ κατὰ τὸν κανόνα, ὃν αὐτὸς θὰ ἔθετεν, ἂν εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ ἔργον νομοθέτου, ἀκολουθεῖ δ' ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τὴν δεδοκιμασμένην διδασκαλίαν καὶ τὴν παράδοσιν, ὁ Ἑλβετὸς νομοθέτης ἔλαβε τολμηρῶς θέσιν πρὸς τὸ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μεγάλως συνταράξαν τὰ πνεύματα ζήτημα τῆς καλουμένης ἐλευθέρας ζητήσεως δικαίου (freie Rechtsfindung, libre recherche de droit) καί, ἀνομολογῶν τὴν ὕπαρξιν χασμάτων ἐν τῷ θετῷ δικαίῳ, ἀναθέτει ρητῶς τῷ δικαστῇ περιωρισμένην νομοθετικὴν λειτουργίαν πρὸς πλήρωσιν αὐτῶν, πρᾶγμα ὅπερ οὐδεὶς νομοθέτης εἶχε πρότερον ἀποτολμήσει. Ἄλλο τὸ ζήτημα ὅτι ὁ δικαστὴς καὶ ἄνευ τοιαύτης ρητῆς «νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως», οἵα ἡ τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου, ἐν ἀπορίᾳ παντὸς νομικοῦ κανόνος ἀναγκάζεται ὑπ' αὐτῆς τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων νὰ ἀντιποιήσηται ἔργου νομοθέτου καὶ νὰ δημιουργήσῃ κανόνα δικαίου. Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι τὴν ἐν τῷ ἄρθρῳ 1 καθιερουμένην ἀρχὴν ἀνευρίσκει τις μετ' οὐχὶ μεγάλης ἀνομοιότητος περὶ τὴν διατύπωσιν, παρ' Ἀριστοτέλει (βλ. τὸ ἐν λ. *ἀναλογία [Νομ.]* παρατιθέμενον χωρίον, Μ. Ἑ. Ἐ. τ. Δ', σ. 524γ').

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Παππούλια,* Γενικαὶ Ἀρχαὶ § 14.—*V. Rossel - F. Mentha,* Manuel du droit civil suisse, τόμ. Α', Εἰσαγωγή.—*H. Chaudé,* Le nouveau code civil suisse dans l'oeuvre de la codification moderne, thèse de doct., Paris, 1908—1909.—*Rabel,* Bürgerliches Gesetzbuch und Schweizerisches Z.G.B, ἐν Deutsche Juristenzeitung, ἔτος XV (1910), στῆλαι 26—30.—*Laband,* αὐτόθι, ἔτος XIII, στ. 833 ἑπ.—*Rümelin (Max),* Das neue schweizerische Z.G.B und seine Bebeutung für uns, Rede (Tübingen, 1908).—*M. Gmür,* Über Gegenwart und Zukunft des schweizerischen Zivil—und Handelsrechts, Rektratsrede, Bern, 19 3.—*Τοῦ αὐτοῦ.* Die Anwendung des Rechts nach Art. 1 des schweizerischen Z.G.B., (Bern, 1908).—*E. Huber,* Bewährte Lehre-Eine Betrachtung über die Wissenschaft als Rechtsquelle Bern 1910.—*A. Martin,* Observations sur les pouvoirs attribués au juge par le Code Civil Suisse (Genève, 1909 .—*B. Brugi.* L' analogia di diritto ed il cosidetto giudice legislatore, ἐν Il Diritto Commerciale, 1916, τεῦχ. 8. — *Fr. Geny.* Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif, ἔκδ. β' (1919), τόμ. 2, σελ. 308 ἑπ.— *G. Rotondi.* Appunti sul nuovo Codice Civile Svizzero, ἐν Monitore dei Tribunali, τομ. XII (1909) σελ. 81 ἑπ. (ἀνατύπωσις ἐν Scritti Giuridici τοῦ αὐτοῦ, Milano, 1922, τόμ. III, σελ. 316—329. Τοῦ αὐτοῦ, La revisione del Codice Svizzero delle obbligazioni, ἐν Monitore dei Tribunali, τόμ. XV (1917) σελ. 161 ἑπ. (ἀνατύπωσις αὐτόθι σελ. 330—338).—Περ Huber ὅρα *Rümelin (Max),* Eugen Huber, Rede (Tübingen, 1923).

Γ. Π. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΣ

Ἑλβέτιος (Helvetius), ***Κλαύδιος-Ἀδριανός.*** Περιώνυμος Γάλλος λογοτέχνης καὶ φιλόσοφος (1715—1771). Κάτοχος μεγάλης περιουσίας, ὑπῆρξε, καθὼς καὶ ὁ Χόλμπαχ, εἷς τῶν μεγαλυτέρων ὑποστηρικτῶν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Συνδεθεὶς μετὰ τοῦ Μοντεσκιέ, τοῦ Βολταίρου, τοῦ Μπυφόν, τοῦ ντ' Ἀλαμπέρ, τοῦ Ντιντερὸ καὶ τοῦ Γκρίμμ, ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς τὸ φιλοσοφικὸν ρεῦμα τῆς ἐποχῆς του. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ποίησιν, ἀλλ' ἄνευ μεγάλης ἐπιτυχίας. Τέλος τῷ 1758 ἐδημοσίευσε τὸ κλασσικὸν ἔργον αὐτοῦ «Περὶ τοῦ πνεύματος» (De l'esprit), ἐν τῷ ὁποίῳ κηρύσσει τὸν ὑλισμὸν καὶ ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ ἠθικὴ δέον νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον τὸν ἠθικὸν κόσμον δημιουργεῖ ὁ μεταμεμορφωμένος ἐγωϊσμὸς (l'egoïsme transformé), καθὼς ἡ μεταμεμορφωμένη αἴσθησις (sensation transformée) συγκροτεῖ τὸν ὑλικὸν κόσμον. Κατὰ τὸν Ἑλβέτιον δὲν ὑπάρχει ἠθική, ὡς ἐπιστήμη. κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἐκδοχήν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀνώτερος κλάδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διδάσκων τὸν τρόπον καθ' ὃν ἄτομον καὶ ὁμὰς δύνανται ν' ἀποκτήσωσι τὴν ὑψίστην εὐδαιμονίαν (εὐδαιμονισμός). Ἡ τέχνη, λέγει, τοῦ νομοθέτου συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ, ὥστε τὸ ἄτομον νὰ κατανοήσῃ, ὅτι συμφέρον αὐτοῦ εἶναι ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους καὶ ὄχι ἡ καταστρατήγησίς αὐτῶν. Ἡ πραγματικὴ ἠθικὴ ἀπορροφᾶται ἐν τῇ νομοθεσίᾳ, αὕτη δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς φύσεως.

Κλαύδιος Ἑλβέτιος.

Ὁ Ἑλβέτιος διεπνέετο ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ πόθου νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς νομοθεσίας καὶ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν κοινωνίαν ριζικῶς. Ἐνῷ ὁ Μοντεσκιὲ προσεπάθησε νὰ στηρίξῃ τὴν ἠθικὴν ἐπὶ τῆς λογικῆς, ὁ Ἑλβέτιος ἐπειράθη νὰ τὴν βασίσῃ ἐπὶ τῶν φυσικῶν νόμων.

Τὸ ἔργον αὐτοῦ «Περὶ πνεύματος» ἐγένετο ἀφορμὴ φοβεροῦ σκανδάλου, οὐδ' αὐτὸς δ' ὁ Βολταῖρος ἐφείσθη τῆς συγγραφῆς ταύτης, ἣν ἀπεκάλεσε συνονθύλευμα μωριῶν. Ὁ συγγραφεὺς ἠναγκάσθη ν' ἀνακαλέσῃ δημοσίᾳ τὴν διδασκαλίαν του καὶ μεταβὰς εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν ἔγραψε τὸ ποίημα «Εὐτυχία» καὶ νέαν φιλοσοφικὴν πραγματείαν «Περὶ τοῦ ἀνθρώπου, τῶν διανοητικῶν δυνάμεων αὐτοῦ καὶ τῆς διαπαιγωγήσεώς του» (De l'homme, de ses facultés intellectuelles et de son éducation). Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχε καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ πάπα, τῆς γαλλικῆς Βουλῆς καὶ τῆς Σορβόννης καὶ ὑπέστη τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον. Τὰ δύο προαναφερθέντα τελευταῖα ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν ἓν ἔτος μετὰ τὸν θάνατόν του, τὰ δὲ ἅπαντα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν τῷ 1796. Α. Δ.

ἑλβέτιος *βαθμὶς* (Helvetien, Helvetische Stufe, Helvetian) *[Γεωλογ.].* Μία ἐκ τῶν βαθμίδων εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ μειόκαινος ὑποδιάπλασις τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωικοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων. Στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εὑρίσκονται ἐν Γαλλίᾳ (εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Βορδῶ, Landes, λεκάνην τοῦ Ροδανοῦ), ἐν Ἱσπανίᾳ, Βελγίῳ, Βορειοδυτικῇ Γερμανίᾳ, λεκάνῃ τοῦ Μαίννα, νοτίῳ Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Βιενναίᾳ λεκάνῃ, Ἄνω Ἰταλίᾳ, Μάλτᾳ, Τύνιδι, Ἀσίᾳ, Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι τοιαῦτα στρώματα ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν στρωμάτων τῆς *βινδομπονίου* βαθμῖδος, μὴ διακριθέντα ἀπὸ τῶν στρωμάτων τῆς ἀμέσως νεωτέρας της *τορτονίου* βαθμῖδος. Μόνον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ καὶ Τίρια-Λάκκα-Σούλι εἰς τὴν Ἤπειρον, εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Κ. Νικολέσκου στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης, φέροντα ἄφθονα ἀπολιθωμένα θαλάσσια ἀσπόνδυλα ζῷα. Γ. Κ. Γ.

— ἑλβέτιος *ἡλικία* (Helvetian) *[Γεωλογ.].* Μία ἐκ τῶν ἡλικιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ μειόκαινος ὑποπερίοδος τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἐσχηματίσθη ἡ *ἑλβέτιος βαθμὶς* στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

Ἑλβετός (ὁ), θηλ. *Ἑλβετὶς* (Suisse, Suissesse). Ὁ καταγόμενος, ἢ ὁ γεννηθείς, ἢ ὁ κατοικῶν ἐν Ἑλβετίᾳ.

Εἴς τινα μέρη τῆς Εὐρώπης Ἑλβετοὶ καλοῦνται οἱ θυρωροί, ἰδίως τῶν μεγάλων ξενοδοχείων ἢ τῶν μεγάλων οἰκιῶν, φέροντες ἰδιαιτέραν οἰκοστολήν, διότι οἱ περισσότεροι τούτων προέρχονται ἐξ Ἑλβετῶν, οἵτινες θεωροῦνται ὡς ἔχοντες ἐξαιρετικὴν εἰδικότητα εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο. Ἐπίσης μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα καλοῦνται καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν ἐκκλησιῶν, παρὰ τοῖς καθολικοῖς, οἱ ἐντεταλμένοι τὴν ἐπιτήρησιν καὶ εὐταξίαν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ οἵτινες προηγοῦνται τοῦ κλήρου κατὰ τὰς λιτανείας καὶ τὰς τελετάς. Οὗτοι φέρουν εἰδικὴν στολὴν μὲ τρίκωχον πῖλον, ἀλαβάρδαν καὶ ξίφος καὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιάρχας. —Θ.

— Ἑλβετοὶ *φρουροὶ* *[Στρατ.].* Καλοῦνται οὕτω: 1) Οἱ Ἑλβετοὶ οἱ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀποτελέσαντες τὴν φρουρὰν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ὡς κατὰ τὰ χρονικὰ διαστήματα 1450—1600 (Σῶμα τῶν ἑκατὸν Ἑλβετῶν φρουρῶν), 1616—1792 (Σύνταγμα τῶν Ἑλβετῶν φρουρῶν) 2) οἱ Ἑλβετοὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἑκουσίας ἐγκαθείρξεως τοῦ πάπα ἐν τῷ Βατικανῷ (1870) ἀποτελοῦντες τὴν τιμητικὴν (ὄχι μαχητικὴν) φρουρὰν αὐτοῦ. Καὶ ἤδη μετὰ τὴν κατ' Ἀπρίλιον 1929 συμφωνίαν τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ Βατικανοῦ, ἡ φρουρὰ τοῦ πάπα ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελῆται ἐξ Ἑλβετῶν φρουρῶν περιβεβλημένων ὡς καὶ πρότερον μεσαιωνικὰς στολάς. Ν. Θ. Κ.

Ἑλβετὸς φρουρὸς τοῦ πάπα.

Ἑλβήτιοι (οἱ) βλ. λ. *Ἑλουήτιοι.*

Ἐλβίγγος. Ἔνθερμος φιλέλλην ραβῖνος ἐκ Βεστφαλίας, ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀπ' ἀρ-

Digitized by Google

ζῆς ὑπερεμάχησε, τὰ μέγιστα συντελέσας εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ φιλελληνικοῦ ρεύματος ἐν Γερμανίᾳ. Τῷ δὲ 1825, καθ' ὃν χρόνον ἐγίνετο ἡ μεγάλη προσπάθεια πρὸς σύναψιν ἐν Εὐρώπῃ τοῦ νέου δανείου, ὁ Ἐλβίγγος ἐπανειλημμένως ἐκάλεσε τοὺς Ἰσραηλίτας ὁμογενεῖς του νὰ συμβάλωσιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ δανείου, «διὰ νὰ σωθῇ ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν αἶσχος, ἔστω καὶ διὰ τοῦ Χριστιανικοῦ αἵματος». Ἡ φράσις του αὕτη ἐπολεμήθη πολὺ ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸν Γκέντς, ὅστις, εὐθυμογραφῶν εἰς τὸ «Πορτφόλλιον», ἔγραφεν ὅτι «τοιαῦται εὐχαὶ θ' ἀπήλλασσον τὴν Εὐρώπην καὶ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων». Γ. Δ. Κ.

Ἐλβίδιος (Helvidius). Αἱρετικὸς ζήσας ἐν Ρώμῃ καὶ γράψας ἔργον, ἐν ᾧ κατεπολέμει τὴν ἀειπαρθενίαν τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν δευτέραν διαμονὴν τοῦ Ἱερωνύμου ἐν Ρώμῃ (382—385). Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπολεσθὲν γνωρίζομεν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ἱερωνύμου «De perpetua virginitate beatae Mariae adversus Helvidium», *Migne* 23, 181 ἑ.). Πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ Θεοτόκος μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπέκτησε καὶ ἄλλα τέκνα ἐκ τοῦ Ἰωσὴφ προσῆγεν ὁ Ἐλβίδιος γραφικὰ χωρία (*Ματθ.* 1, 18 καὶ 25 καὶ *Λουκ.* 2, 7) καὶ διισχυρίζετο ὅτι τὴν γνώμην ταύτην ἔχει καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ Βικτωρῖνος ὁ ἐκ Pettaa. Ἐπίσης κατεπολέμει ὁ Ἐλβίδιος τὸν διισχυρισμὸν ὅτι ἡ παρθενία εἶναι ἀνωτέρα τοῦ γάμου, ἕνεκα δὲ τούτου ἦτο ἐναντίος τοῦ μοναχικοῦ βίου. Κατὰ τὸν Γεννάδιον (De vir. ill. *Migne* 58 32) ἦτο ὁ Ἐλβίδιος μιμητὴς τοῦ ἐθνικοῦ ῥήτορος Συμμάχου καὶ μαθητὴς τοῦ Ἀρειανοῦ Αὐξεντίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων. Ὁ Γεννάδιος κατηγορεῖ τὸν Ἐλβίδιον ἐπὶ ἐλλείψει παιδείας. λογικῆς κρίσεως καὶ ὁμαλότητος ὕφους, ἀναγνωρίζει ὅμως τὴν καλὴν αὐτοῦ πρόθεσιν καὶ τὸν εὐσεβῆ ζῆλον ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς διαδόσεως τῆς ἑτεροδιδασκαλίας του. Ὁ Αὐγουστῖνος τέλος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αἱρετικῶν (De haeresibus, *Migne* 42, 21) ἀναφέρει τοὺς Helvidiani, τοὺς ὁποίους ἀτόπως συνταυτίζει πρὸς τοὺς Ἀντιδικομαριανίτας τοῦ Ἐπιφανίου (Παναρ. αἱρ. 78). Κ. Ι. Δ.

—**Ἐλβίδιος** (Helvidius), ***Πρῖσκος***. Ρωμαῖος πολιτικός, ὀπαδὸς τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας ἐκ τῶν σπανίων φιλελευθέρων ἀνδρῶν τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐπὶ Νέρωνος ἐχρημάτισε ταμίας ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ δήμαρχος ἐν Ρώμῃ, ἀληθὴς προστάτης τοῦ λαοῦ. Τῷ 66 ἐξορισθεὶς ἐξ Ἰταλίας κατέφυγε μετὰ τῆς γυναικός του εἰς Ἀπολλωνίαν, ὅθεν ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Γάλβα. Ἐπὶ Βιτελλίου γενόμενος πραίτωρ ἀντιπολιτεύθη αὐτὸν σθεναρῶς ἐν τῇ Συγκλήτῳ. Τὴν αὐτὴν στάσιν ἐτήρησε καὶ ἀπέναντι τοῦ Βεσπασιανοῦ, ἀπαιτῶν ἵνα ἡ διαχείρισις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους ἐπανέλθῃ εἰς τὴν σύγκλητον. Ὡς ἐκ τούτου ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὁποίου καὶ ἐδολοφονήθη βραδύτερον. Κ. Ι. Β.

ἐλβίνης (ὁ) (Helvin) *[Ὀρυκτολ.]* βλ. *χελβίνης*.

Ἔλβιος (Helvius), ***Γάϊος Κίννας***· βλ. *Κίννας*·

Ἐλβίρα (Elvire). Ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Λαμαρτῖνος ἔψαλε τὴν γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἠγάπα. Τὸ πραγματικόν της ὄνομα ἦτο *Ἰουλία ντὲ Ντεζερὲτ* καὶ εἶχε νυμφευθῇ τὸν γνωστὸν σοφὸν καθηγητὴν τῆς φυσικῆς Σάρλ. Ὁ Λαμαρτῖνος, 26 ἐτῶν τότε, ἐγνώρισε τὴν Ἰουλίαν ὅταν φθισικὴ μετέβη εἰς τὸ Αἲξ πρὸς θεραπείαν, ἠσθάνθη δὲ δι' αὐτὴν βαθὺν ἔρωτα. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἡ Ἰουλία ἀπέθανε, ὅταν δὲ ὁ φίλος τοῦ ποιητοῦ ντὲ Βεριὲ ἔστειλεν εἰς τὸν Λαμαρτῖνον τὸν σταυρόν, τὸν ὁποῖον εἶχον τοποθετήσει ἐπὶ τοῦ νεκροῦ της, ὁ Λαμαρτῖνος ἔγραψε τὸν «Ἐσταυρωμένον».

—**Ἐλβίρα** (Elvira) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 277. Ἀνεκαλύφθη τὴν 3ην Μαΐου 1888 ὑπὸ τοῦ A. Charlois ἐν Νικαίᾳ. Σ. Π.

Ἐλβίρα (Elvira) *[Μεσ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ πόλις τῆς Ἱσπανίας, μὴ ὑπάρχουσα σήμερον, ἡ ὁποία ἔκειτο ἐν Ἀνδαλουσίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Γρενάδας, ἀκμάσασα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς μουσουλμανικῆς κυριαρχίας. Παρ' αὐτὴν ὑπῆρχεν ἀγροικία ὀνομαζομένη Γκαρνάτα, ἡ ὁποία ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεβλήθη εἰς συνοικισμόν, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη πόλις ὁλόκληρος, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν Ἐλβίραν, ὡς πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς καὶ εἶναι ἡ σημερινὴ *Γρενάδα*. Περὶ αὐτῆς ὁμιλοῦν πολλοὶ Ἄραβες συγγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἐλντρισὶ καὶ ὁ Ραζῆς. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο Eliberi ἢ Illiberis. Ἡ Ἐλβίρα εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συνελθοῦσαν ἐκκλησιαστικὴν σύνοδον, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «σύνοδος τῆς *Ἐλβίρας*» (βλ. λ.). —Μ.

—**Ἐλβίρας *σύνοδος*** (Eliberitanum ἢ Illiberitanum concilium). Περὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ συνῆλθεν ἡ σύνοδος αὕτη διαφωνοῦν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. Πολλοὶ τούτων θεωροῦν ὅτι ἡ πόλις Ἐλβίρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνῆλθεν ἡ σύνοδος, εἶναι ἡ ἀραβικὴ Μεδίνα Ἐλβίρα· οἱ περισσότεροι ὅμως φρονοῦν σήμερον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς παλαιᾶς Ἰλλιβερίδος τῆς σημερινῆς Γρενάδας. Σχετικῶς μὲ τὸν χρόνον τῆς συγκλήσεως αὐτῆς κρατεῖ πεποίθησις ὅτι συνεκλήθη εὐθὺς μετὰ τοὺς μεγάλους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, συνεπῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 306—307, ὅτε ἡ Ἱσπανία εἶχε περιέλθει ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Μαξιμιανοῦ εἰς τὴν τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ. Ἄλλοι τοποθετοῦν αὐτὴν κατὰ τὰ ἔτη 315, 325 ἢ 335.

Κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην ἔλαβον μέρος 19 ἐπίσκοποι (ἐν οἷς καὶ ὁ περίφημος Ὅσιος τῆς Κορδούης), 36 ἱερεῖς καὶ πολλοὶ διάκονοι. Αἱ ἐργασίαι τῆς συνόδου διεξήγοντο δημοσίᾳ, παρίστατο δὲ κατ' αὐτὴν καὶ πλῆθος λαοῦ. Οἱ κανόνες οἵτινες ἐψηφίσθησαν κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην καὶ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἀνέρχονται εἰς 81 καὶ ἀναφέρονται πάντες εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν, ἣν ἐπιβάλλουν οἱ περισσότεροι τούτων αὐστηροτέραν τῆς ἐπιβληθείσης διὰ τῶν κανόνων τῶν συνόδων τῆς Ἀγκύρας καὶ τῆς Νικαίας ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμάτων. Δι' αὐτῶν ἀπαγορεύεται ἡ μετάληψις, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, εἰς τοὺς μοιχούς, εἰς τοὺς βιαστὰς παρθένων, εἰς τοὺς παιδεραστάς, εἰς τοὺς ἐνόχους ἐκτρώσεως ἢ τοὺς φονεῖς τῶν ἐκ κλεψιγαμίας τέκνων· οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, οἱ μὴ μεταβαίνοντες ἐπὶ τρεῖς Κυριακὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, στεροῦνται τῆς μεταλήψεως ἐπὶ τρεῖς Κυριακάς· ἐπιβάλλεται ἡ νηστεία τοῦ Σαββάτου· ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νὰ ἔχουν εἰς τὰς οἰκίας των γυναῖκας, ἐξαιρέσει τῶν ἀδελφῶν των καὶ τῶν παρθένων τῶν ἀφιερουμένων εἰς τὸν Κύριον· ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς διακόνους καὶ ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νὰ νυμφεύωνται· ἀπαγορεύεται εἰς τὰς γυναῖκας νὰ διέρχωνται τὴν νύκτα ἀπὸ τὰ νεκροταφεῖα, διότι ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προσευχῆς διεπράττοντο μεγάλα ἁμαρτήματα· ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ συντρώγουν μὲ τοὺς Ἰσραηλίτας· ἀπαγορεύεται ἡ εἰκονολατρεία, κτλ. —Ω.

Ἔλβορος ἢ ***Ἐλβρὸς*** (Elbrus, Elbrouz, Elbrous) *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα ὀροσειρὰ τοῦ Καυκάσου, πρὸς βορρᾶν τῆς κυρίας ὀροσειρᾶς αὐτοῦ. Ἔχει δύο κορυφάς, ἀποτελούσας ἐσβεσμένα ἡφαίστεια, ὧν ἡ μὲν πρὸς τὰ ΒΑ ἔχει ὕψος 5629, ἡ δὲ πρὸς τὰ ΝΔ 5592 μ. Αἱ δύο αὗται κορυφαὶ συνδέονται διὰ ράχεως ὕψους 5200 μ. καὶ περιβάλλονται ὑπὸ μεγίστου παγετῶνος. Οἱ ἰθαγενεῖς Κιρκάσιοι ὀνομάζουν τὴν ὀροσειρὰν ταύτην *Οὐὰς-Χαμάκο* (=ἱερὸν ὄρος) καὶ φρονοῦν ὅτι ἡ Κιβωτὸς τοῦ Νῶε ἐστάθη κατὰ πρῶτον ἐπ' αὐτῆς πρὶν ἐπικαθίσῃ ἐπὶ τοῦ Ἀραράτ. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη παρέχει μεγάλας δυσχερείας εἰς τὴν ἀνάβασιν καὶ ἐξηρευνήθη τὸ πρῶτον τῷ 1829. Ὑπὸ τῶν Τούρκων λέγεται *Κὰφ-ντάγ*, ὑπὸ τῶν Ρώσων *Τσὰτ Γκόρα* καὶ ὑπὸ τῶν Ταταρῶν *Γιάλντους* ἢ *Ἔμπρους*. —Μ.

Ἐλβῶ *[Γεωγρ.]*. Νησὶς εἰς τὰ ἑλώδη κράσπεδα τοῦ Δέλτα, ἴσως κατὰ τὴν λίμνην Βορολλός, ὅπου κατέφυγαν οἱ ἀδιάλλακτοι πατριῶται Αἰγύπτιοι ὅταν οἱ Πέρσαι συνέτριψαν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰνάρου, καὶ ἀνακηρύξαντες βασιλέα των τὸν Ἀμυρταῖον ἐξηκολούθουν νὰ παρενοχλοῦν τοὺς ξένους κατακτητάς. Εἰς τὰ ἀπρόσιτα ταῦτα ἕλη, μεστὰ καλαμώνων καὶ ἀβάτων λοχμῶν, συχνὰ κατέφευγον οἱ Σαΐται, ὁ δὲ μῦθος θέτει καταφυγόντα εἰς τὴν Ἐλβὼ καὶ τὸν τυφλὸν Ἄνυσιν, ὅστις ἐπὶ 50 ἔτη ἀνέμεινεν ἐκεῖ μετὰ τῶν πατριωτῶν προσφύγων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του, ὅταν ὁ Αἰθίοψ Σαβάκων καταλαβὼν τὴν Αἴγυπτον ἔκαυσε ζῶντα τὸν βασιλέα τῆς Σάϊτος Βόχοριν.

Ἕλγα (Helga) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 522. Ἀνεκαλύφθη τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1904 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἔλγιν (Elgin), ***Θωμᾶς***· βλ. λ. *Ἐλγῖνος* Θωμᾶς.

Ἐλγίνεια *μάρμαρα* (τὰ) (Elgin Marbles). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης τὰ ὑπὸ τοῦ κόμιτος Θωμᾶ *Ἐλγίνου* (βλ. λ.) συλλεγέντα διάφορα ἔργα τέχνης ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν μνημείων καὶ μετακομισθέντα εἰς Ἀγγλίαν. Τὸ ἱστορικὸν τῆς συλλογῆς καὶ ἀποστολῆς τῶν Ἐλγινείων μαρμάρων ἔχει ὡς ἑξῆς: Περὶ τὰ τέλη Μαΐου τοῦ 1800, κατόπιν συνεννοήσεως τοῦ Ἐλγίνου, Βρεττανοῦ πρέσβεως τότε παρὰ τῇ Πύλῃ, μετὰ τῶν ἁρμοδίων τουρκικῶν ἀρχῶν, κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας ὁ ἰδιαίτερος αὐτοῦ γραμματεὺς Γουλιέλμος Ἅμιλτων καὶ ἐξ καλλιτέχναι, οἱ Ἰωάννης-Βαπτιστὴς Λουζιέρι (ζωγράφος), Ἰττὰρ καὶ Βαλέστρα (ἀρχιτέκτονες) καὶ ὁ Θεόδωρος Ἰβάνοβιτς μετὰ ἑτέρων δύο ἐκμαγειοποιῶν, ὅπως ἐκτελέσωσι χάριν τοῦ Ἐλγίνου τοπογραφικὰς μετρήσεις καὶ ζωγραφικὰ σχεδιάσματα τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μνημείων. Ἡ πρώτη αὕτη ἐργασία διήρκεσε περὶ τοὺς 9 μῆνας καὶ ἐγένετο ὑπὸ διαρκεῖς παρενοχλήσεις τῶν Τούρκων, εἰσπραττόντων καθ' ἑκάστην πέντε λίρας στερλίνας δι' ἕκαστον πρόσωπον ὡς δικαίωμα εἰσόδου εἰς τὸν περίβολον τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸν Μάιον ὅμως τοῦ 1801, μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Γάλλων ἐξ Αἰγύπτου καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας, ὁ Ἐλγῖνος τῇ μεσολαβήσει, κατά τινας, τοῦ καπετὰν πασᾶ καὶ τῆς μητρὸς τοῦ σουλτάνου Σελὴμ τοῦ Γ', ἐπέτυχε προφορικὴν ἄδειαν δι' ἀνασκαφάς, λῆψιν ἐκμαγείων, ἔτι δὲ καὶ ἀφαίρεσιν μικρῶν τεμαχίων γλυπτῶν ἢ ἐνεπιγράφων. Ἡ ἄδεια αὕτη ἀργότερον ἐπισημοποιήθη διὰ φιρμανίου τοῦ καϊμακάμη Σεγὲντ Ἀβδουλάχ, τὸ ὁποῖον ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας εἰς ἰταλικὴν μετάφρασιν ὁ δόκτωρ Φίλιππος Hund καὶ διὰ τοῦ ὁποίου οἱ πράκτορες τοῦ Ἐλγίνου ἠδύναντο νὰ ἀφαιροῦν ἀνενόχλητοι «οἱονδήποτε λίθον» (quelche pezzi di pietre). Ἀπελύθησαν τότε οἱ πέντε τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ὁ Λουζιέρι, μόνος πλέον ἐγκατασταθεὶς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπεδόθη ἐντατικῶς εἰς τὸ ἔργον τῆς συλήσεως. Ἡ ἐργασία διήρκεσεν ἐπὶ ἔτη καὶ σῴζεται περὶ αὐτῆς ἡμερολόγιον τοῦ Ἐλγίνου ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1814. Κατὰ τὴν εἰς Γαλλίαν τριετῆ κράτησιν τοῦ Ἐλγίνου, ὁ Λουζιέρι εἰργάζετο ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῆς λαίδης Ἐλγίνου, δι' ἀλληλογραφίας, αἱ ἀνασκαφαὶ δὲ αὐτοῦ διεταράχθησαν μόνον τῷ 1803 τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Φωβέλ, προξένου τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις, σκοποῦντος τὴν ἀπογύμνωσιν τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς ὄφελος τῆς ἰδίας αὐτοῦ κυβερνήσεως, καὶ τῷ 1807, ὅτε τινὲς τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Λουζιέρι μετεκομίσθησαν εἰς Γαλλίαν. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συλήσεως μνημονεύεται ἡ εἰς Ἀγγλίαν ἐξαγωγὴ 12 κιβωτίων ἀρχαιοτήτων καὶ μιᾶς ἐκτὸς κιβωτίου πρυτανικῆς ἕδρας τῷ 1802 διὰ τοῦ «Μέντωρος», ἰδιοκτήτου μπεργαντίου τοῦ Ἐλγίνου, 29 κιβωτίων ἀργότερον διὰ ραγουζαίου πλοίου καὶ ἑτέρων 80 τῷ 1811· πιθανώτατα ὅμως ἐγένοντο καὶ ἄλλαι ἀμαρτύρητοι ἀποστολαί. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ περιπέτεια τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς πρώτης ἀποστολῆς. Ὁ «Μέντωρ», δι' οὗ μετεφέροντο, τὴν 5/17 Σεπτεμβρίου 1802 ἐβυθίσθη ἐκ τρικυμίας παρὰ τὸν Αὐλέμονα τῶν Κυθήρων, ἐξήχθησαν δὲ ἐκ τοῦ βυθοῦ αἱ ἀρχαιότητος μετὰ 4 ἑτέρων κιβωτίων τῆς συλλογῆς τοῦ ἀρχαιολόγου Γουλιέλμου Λὴκ («καπετὰν Λήκ» ὡς ἀναφέρεται ἐν ἐγγράφοις) κατόπιν μακροχρονίων προσπαθειῶν Σπετσιωτῶν καὶ Καλυμνίων δυτῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο σφοδροτάτη ἦτο ἡ κατὰ τοῦ Ἐλγίνου κατακραυγὴ τῶν λογίων, ὥστε οὗτος προεκήρυξεν ἀμοιβὴν 500 γροσίων κατὰ «κασέλαν» καὶ 40.000 γροσίων διὰ τὴν συνολικὴν ἐξαγωγὴν τῶν βυθισθέντων ἔργων. Κατὰ τὴν ἐν τῷ πυθμένι παραμονήν των ἐφυλάσσοντο αὐστηρότατα ὑπὸ εἰδικῶς μισθωθέντος «σκλαβούνικου» πλοίου, μνημονεύεται δὲ καὶ φόνος ἑνὸς χωρικοῦ ἐπιχειρήσαντος νὰ κλέψῃ μίαν κασέλαν.

Εἰς τὴν πρωτοφανῆ αὐτὴν λεηλασίαν τῆς Ἀκροπόλεως συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγοι Ἕλληνες· ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τοῦ Σπυρίδωνος Λογοθέτου καὶ Ἐμμανουὴλ Καλούτση, τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις καὶ τοῦ ἄλλου ἐν Κυθήροις ὑποπροξένων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τοῦ ἐκ Μάνης ὁπλαρχηγοῦ Δ. Γρηγοράκη («πριμιὲρ μαγκιόρου καὶ καβαλλιέρη ρούσσου», ὡς μνημονεύεται), ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ σεβασμιωτάτου Ἀθηνῶν Γρηγορίου, ὅστις εἶχεν ἐπιτρέψει εἰς τοὺς πράκτορας τοῦ Ἐλγίνου νὰ ἀφαιροῦν ὅ,τι ἤθελον ἐκ τῶν μονῶν τῆς Ἀττικῆς. Πλεῖστοι ἐπιφανεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατέκρινον τὸν Ἐλγῖνον, ἐν οἷς ὁ Σατωμπριάν, ὁ Βύρων, οἱ Ἄγγλοι περιηγηταὶ Ντούγκλας καὶ Χὸμπ-Χάουζ, ὁ Hughes, ὁ Κλὰρκ καὶ ὁ πολὺς Μί των ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ εἰς σχετικὴν συζήτησιν. Ὁ Βύρων εἰς τὰ ἔργα του Child Harold καὶ Curse of Minerva (Κατάρα τῆς Ἀθηνᾶς) στιγματίζει τὸν Ἐλγῖνον. Κατόπιν τῆς κατακραυγῆς ταύτης, ὁ Ἐλγῖνος ἠναγκάσθη νὰ δημοσιεύσῃ μελέτην, δι' ἧς ἐπεχείρησε νὰ ἐμφανίσῃ ἑαυτὸν ὡς κατορθώσαντα νὰ διαφυλάξῃ διὰ τῆς μετακομίσεώς των τὰ ἀρχαιολογικὰ κειμήλια ἐκ βεβαίας, κατ' αὐτόν, καταστροφῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Γάλλων.

Τὰ ἁρπαγέντα τεμάχια, κατὰ τὸν Βισκόντι, ἦσαν 253, πλὴν τῶν διαφόρων ἀγγείων, ἡλιακῶν ὡρολογίων, κτερισμάτων τάφων, κ. ἄ. μικροτεχνημάτων. Ἐξ αὐτῶν ἄνω τῶν 96 ἀφῃρέθησαν ἀκέραια καὶ ἠκρωτηριασμένα ἐκ τοῦ Παρθενῶνος, προήρχοντο δὲ 15 ἀκέραια καὶ 4 θραύσματα ἐκ τῆς νοτίας μετόπης, 11 ἀγάλματα καὶ τμήματα αὐτῶν ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος, ἄνω τῶν 8 ἐκ τοῦ δυτικοῦ τοιούτου, ἐκ τῆς βορείας ζῳφόρου 21 ἀκέραιαι πλάκες καὶ 1 τεμάχιον πλακός, ἐκ τῆς νοτίου 30 ἀκέραιαι καὶ 1 τεμάχιον, ἐκ τῆς δυτικῆς 2 καὶ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς 4 πλάκες. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 4 τεμάχια προήρχοντο ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, 18 ἐκ τοῦ Ἐρεχθείου, ἐν οἷς καὶ μία Καρυᾶτις, 4 ἐκ τοῦ θεάτρου Διονύσου, ἐξ ὧν εἷς κολοσσὸς τοῦ Βάκχου ἐκ τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Θρασύλλου, 13 διάφοροι κεφαλαί, 34 γλυπτὰ μάρμαρα, 14 χάλκιναι καὶ μαρμάριναι ὑδρίαι, 8 βωμοί, 3 ἐπιτύμβιοι λίθοι, 66 ἐνεπίγραφα μάρμαρα καί τινα ἄλλα. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων εἶναι τὸ μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος τὸ παριστῶν τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ μετόπη ὅπου παρίσταται ἡ διαμάχη Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς περὶ τῆς ἐπὶ τῆς

Digitized by Google

Ἀττικῆς κυριότητος, αἱ ζωφόροι ὅπου παρίσταται ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Φειδίου, Ἀλκαμένους Ἀγορακρίτου κλπ. Ἐκτὸς τούτων ὅμως δέον νὰ ὑπολογισθοῦν καὶ ἄλλα μνημεῖα τέχνης μετακομισθέντα εἰς Ἀγγλίαν ἐξ Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Ἐλγίνου καὶ προερχόμενα ἐξ ἄλλων μερῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐξ Αἰγίνης, Ἐλευσῖνος, Δαφνίου, Νεμέας, Μυκηνῶν, Τύρινθος, Δαρδανελλίων, κλπ. Πλὴν τῆς ἀπογυμνώσεως καὶ καταστροφαὶ ἐπῆλθον εἰς τὰ ἱδρύματα διὰ τῆς ἀσυνειδήτου ἀφαιρέσεως τῶν διαφόρων ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν. Οὕτω διὰ τῆς ἀφαιρέσεως προσώπων τινῶν καὶ τῶν ἵππων τοῦ Ἡλίου κατεστράφη τὸ νότιον ἄκρον τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος καὶ διὰ τῇ ἀφαιρέσεως τῆς Καρυάτιδος ἐκλονίσθη ἡ σταθερότης τοῦ ἐξώστου τοῦ Ἐρεχθείου. Τὰ εἰς Ἀγγλίαν μετακομισθέντα ἔργα κατ' ἀρχὰς ἀπετέλεσαν ἰδιωτικὴν συλλογὴν τοῦ Ἐλγίνου, τὸν Φεβρουάριον ὅμως τοῦ 1815 ἐγένετο συνεννόησις πρὸς ἀγορὰν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου, συνεστήθη ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Bankes καὶ μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἐγένετο τῷ 1816 ἡ ἀγορὰ αὐτῶν ἀντὶ 36 χιλιάδων λιρῶν στερλινῶν. Ἔκτοτε ἅπαντα ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ζωηροτάτη ἦτο ἡ περὶ αὐτῶν συζήτησις ἐν τῷ τύπῳ, μεγάλη δὲ μερὶς λογίων ἐκινεῖτο περὶ τὸ σύνθημα «Give back the Elgin Marbles» (ἐπιστρέψατε τὰ Ἐλγίνεια μάρμαρα)· ἐν τούτοις ὅμως μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ ζήτημα ἀπεσιωπήθη καὶ ἐκ τῶν ἁρπαγεισῶν ἀρχαιοτήτων μόνον γύψινα αὐτῶν ἐκμαγεῖα ἀποσταλέντα ὑπὸ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Th. Elgin*, Memorandum on the subject of the earle of Elgin's pursuits in Greece (Ἐδιμβοῦργον 1811) ἔκδ. διωρθ. Λονδῖνον 1815).—Report from the Select Comitee of the House of Commons on the Earl of Elgin's collection of sculptural marbles (Λονδῖνον, 1816).—*E. Lyon*, Outlines of the Elgin Marbles (Λονδῖνον, 1816).—*Boettiger*, Denkschrift über Loyd Elgins Ewerbungen in Griechenland (1817).—Description of the collection of Ancient Marbles in the British Museum VI—VIII (Λονδῖνον, 1830—1839).—*Ad. Michaelis*, Der Parthenon (Λειψία. 1871).—*Μηλιαράκη*, Περὶ τῶν Ἐλγινείων μαρμάρων (ἐν «Ἑστίᾳ» 1888, σ. 697, 728, 744, 767 καὶ 793).—Περιοδικὸν «Nineteenth Century», ἔτος 1891 (ἐν αὐτῷ συζήτησις περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἐλγινείων μαρμάρων).—*M. L. D'Ooge*, The Akropolis of Athens (Λονδῖνον, 1908) σ. 124 κ. ἑ. Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Ἐλγῖνος (Elgin) ***Βίκτωρ - Ἀλέξανδρος** Bruce κόμις*—. Βρεττανὸς πολιτικός, υἱὸς τοῦ Τζαίμς Ἐλγίνου, γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ κολλέγια. Ἦτον καὶ Μπάλλιδλ τῆς Ὀξφόρδης. Τῷ 1863 διεδέχθη τὸν πατέρα του ὡς 9ος κόμις τοῦ Ἔλγκιν καὶ 13ος τῆς Κινκαρδίνης. Ὡς πολιτικὸς ἀνῆκεν εἰς τὸ φιλελεύθερον κόμμα καὶ διωρίσθη κατ' ἀρχὰς διευθυντὴς τῶν δημοσίων ἔργων (1886), ἀκολούθως δὲ ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν (1894 — 1899).

Βίκτωρ-Ἀλέξανδρος Ἐλγῖνος.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐν Ἀγγλίᾳ διωρίσθη πρόεδρος τῆς βασιλικῆς ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ Νοτιοαφρικανικοῦ πολέμου. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου τοῦ σὲρ Ἑρρίκου Κάμπελ Μπάνερμαν (Δεκέμβριος 1905) ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν. Ὅταν τῷ 1908 ὁ Ἀσκουὶθ ἐγένετο πρωθυπουργός, ὁ λόρδος Ἐλγῖνος ἀπεσύρθη τοῦ ὑπουργείου. Ν. Ι. Θ.

—Ἐλγῖνος (Elgin), ***Θωμᾶς** Bruce, κόμις*—. Σκῶτος διπλωμάτης καὶ ἀρχαιόφιλος, γεννηθεὶς τῷ 1766 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1841. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Harrow, Westminster καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Μετὰ ταῦτα ἠκολούθησεν ἐν Παρισίοις μὲν μαθήματα δικαίου, ἐν Γερμανίᾳ δὲ στρατιωτικῆς τέχνης. Τῷ 1771 διεδέχθη τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ ἐν τῷ σκωτικῷ σώματι τῶν εὐγενῶν (peerage), ὡς ἕβδομος κόμις τοῦ Ἐλγίνου καὶ ἑνδέκατος τῆς Κινκαρδίνης (Kincardina). Καταταγεὶς ἐν τῷ στρατεύματι ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ, ἀλλὰ τῷ 1792 μετεπήδησεν εἰς τὴν διπλωματίαν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς ἀποστολὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ τοῦ Βελγίου Λεοπόλδῳ. Τὸ 1792 μετέβη ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως εἰς Βερολῖνον καὶ τῷ 1799 ὡς πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1802. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀφήρεσε μέγαν ἀριθμὸν ἀρχαίων μνημείων τέχνης, γνωστῶν ἔκτοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἐλγίνεια μάρμαρα*» (βλ. λ.). Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καταγγελίαν τῆς εἰρήνης τῆς Ἀμιένης εὑρίσκετο ἐν Μελὸν τῆς Γαλλίας, παρέμεινε δὲ ἐκεῖ αἰχμάλωτος ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1806. Π. Ν. Π.

— Ἐλγῖνος (Elgin), ***Τζαίμς** Bruce, κόμις*—. Ἄγγλος πολιτικὸς (1811—1863, υἱὸς τοῦ *Θωμᾶ*. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1841 μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Σούθαμπτον, ἀπὸ τοῦ 1842 διοικητὴς τῆς Ἰαμαϊκῆς καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν 1846—1854 γενικὸς διοικητὴς τοῦ Καναδᾶ, συνομολογήσας κατὰ τὸ ἔτος 1854 τὴν μεταξὺ τοῦ Καναδᾶ καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς συνθήκην. Κατὰ τὸ ἔτος 1857 ἀπεστάλη εἰς Κίναν, ἐξουσιοδοτηθεὶς μὲ εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν διὰ τὴν κατάπνιξιν τῶν ἐκεῖ ταραχῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐπέτυχεν, ἀναγκάσας τοὺς Κινέζους νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκην τοῦ Τιὲν-Τσίν. Τῷ 1859 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῶν ταχυδρομείων, ἀλλ' ἀπεστάλη κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ πάλιν εἰς Κίναν διὰ τὴν καταστολὴν τῶν νέων ταραχῶν. Τὸ ἔτος 1862 ὠνομάσθη ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν. Ἐξεδόθησαν αἱ «Ἐπιστολαὶ καὶ ἡμερολόγιον τοῦ λόρδου Ἐλγίνου» (2α ἔκδ. 1873).

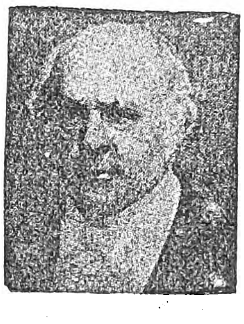

Τζαίμς Ἐλγῖνος.

Ἔλγκ (Elgg) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Ζυρίχης καὶ τῷ διαμερίσμανι τοῦ Βίντερτουρ, ἐπὶ μικροῦ παραποτάμου τοῦ Τός. Κάτ. 1420. Ἔχει ἐκκλησίαν μετὰ ὡραίων γλυπτικῶν ἔργων καὶ μεσαιωνικὸν πύργον. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν γαιανθρακοφόρα στρώματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν ἀπολιθωμένα ζῷα. —Μ.

Ἔλγκαρ (Elgar), ***Ἐδουάρδος - Γουλιέλμος***. Ἐπιφανὴς σύγχρονος Ἄγγλος μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1857. Υἱὸς διακεκριμένου ἐπίσης μουσικοῦ, ἐδιδάχθη βιολίον καὶ ὄργανον, διετέλεσε μέλος τῆς ὀρχήστρας τῆς Βιρμιγχάμης, κορυφαῖος βιολιστὴς τῆς ὀρχήστρας τοῦ Γουόρτσεστερ καὶ τέλος ὀργανοκρούστης ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἔνθα διεδέχθη τὸν πατέρα του. Ἀναγκασθεὶς διὰ λόγους ὑγείας ν' ἀφήσῃ πᾶσαν ἐνεργὸν δρᾶσιν, ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σύνθεσιν, παραγαγὼν μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Lux Christi» (1896), «Τὸ ὄνειρον τοῦ Γεροντίου» (1900), ὅπερ θεωρεῖται καὶ ὡς τὸ ἀριστούργημά του, «Οἱ ἀπόστολοι» (1903), «The Kingdom» (1906) «The black Knight» (1893), «King Olaf» (1896), «Caractacus» (1898), «Σκηναὶ ἐκ τῶν βαυαρικῶν Ἄλπεων» (1896), «Ἱσπανικὴ σερενάτα», «Froissart» (1890), «Cockaigne» (1901), «Αἴνιγμα» (1899)· ἔγραψε συνάμα 2 συμφωνίας, ἔργα μουσικῆς δωματίου, μελῳδίας, σπουδὰς διὰ κλειδοκύμβαλον κλπ. Τῷ 1904 ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς μουσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Βιρμιγχάμης. Γ. Σ.

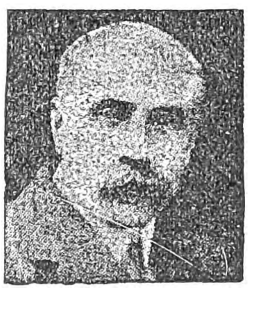

Ἐδουάρδος Ἔλγκαρ.

Ἔλγκιν (Elgin) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐν Σκωτίᾳ, ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ἄϊλαντς. Καλεῖται ἐπίσης καὶ κομιτεία τοῦ *Μόραϊυ*. Ἔχει ἔκτασιν 1234 τετρ. χλμ. καὶ 43.500 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ἀμμῶδες εἰς τὰ πρὸς τὴν παραλίαν τμήματα καὶ ὀρεινὸν εἰς τὰ ἐνδότερα, διαρρέεται δὲ ὑπὸ τῶν ποταμῶν Σπέϋ, Φίντορν καὶ Λόσσι. Ἡ γεωργία ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον πλοῦτον τῆς χώρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ καλλιεργοῦνται σιτηρὰ εἰς μεγάλην ἔκτασιν. Ἡ βιομηχανία περιλαμβάνει ἐργοστάσια βυρσοδεψίας, ὑφασμάτων καὶ χημικῶν προϊόντων.

—Ἔλγκιν (Elgin) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας ἐν Σκωτίᾳ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Λόσσι. Κάτ. 7776. Πόλις παλαιά, διασῴζουσα πολλὰ τῶν ἀρχαίων κτιρίων της, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχει ὁ καθεδρικὸς ναός, κτισθεὶς τῷ 1224, ἀλλὰ καταστραφεὶς πολλάκις ὑπὸ πυρκαϊᾶς μεταξὺ τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια παλαιῶν πύργων. Ἡ Ἔλγκιν ἔχει ἐργοστάσια ὑφασμάτων, χρωμάτων καὶ οἰνοπνευμάτων καὶ ἐμπόριον ἐξαγωγῆς τῶν ἀνωτέρω προϊόντων, σιτηρῶν καὶ ξυλείας. Ἡ Ἔλγκιν ὑπῆρξε καὶ ἕδρα τῶν Σκώτων βασιλέων, οἵτινες πολλάκις κατῴκησαν ἐν αὐτῇ, ὡς ὁ Ἐδουάρδος Α' τῷ 1296, ὁ Ἰάκωβος Β' τῷ 1457 καὶ ὁ Ἰάκωβος Δ' τῷ 1490. Ὁ Δαυὶδ Α' μετέβαλεν αὐτὴν εἰς βασιλικὸν προάστειον, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Β' παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν πολλὰ προνόμια.

— Ἔλγκιν (Elgin) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ὀντάριο. Κατέχει τὸ ΝΑ τμῆμα τῆς χερσονήσου, ἥτις σχηματίζεται μεταξὺ τῶν λιμνῶν Ὀντάριο, Χουρόν, Σαὶν-Κλαὶρ καὶ Ἐριέ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1860 τετρ. χλμ. καὶ 43.000 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι χθαμαλὸν καὶ διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ταμέσεως. Πρωτεύουσα ἡ Σαὶντ-Τόμας.

— Ἔλγκιν (Elgin) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἰλλινόϊς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Φόξ. Κάτ. 27454. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἔχει ἐργοστάσια ὡρολογίων, μηχανημάτων, συμπεπυκνωμένου γάλακτος, ἀλεύρων, βυρσοδεψεῖα κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

— Ἔλγκιν (Elgin), βλ. *Ἐλγῖνος*.

Ἐλ-Γκολέα (El-Golea) *[Γεωγρ.]*. Ὄασις τῆς ἀλγερινῆς Σαχάρας, εἰς ἀπόστασιν 350 περίπου χλμ. ΝΔ τῆς Οὐάργκλα. Κεῖται εἰς τὴν κορυφὴν ἀποτόμου λόφου ὕψους 60 μέτρων καὶ ἔχει παλαιὸν φρούριον, τοῦ ὁποίου σῴζονται τὰ τείχη, ἐντὸς τῶν ὁποίων καταφεύγουν κατὰ τὸ θέρος πλεῖστοι νομάδες. Ἄλλοτε εἶχε πολλὰ φρέατα, ἐκ τῶν ὁποίων ἠρδεύοντο μεγάλαι ἐκτάσεις φοινίκων. Σήμερον τὰ μὲν φρέατα εἶναι ἀπεξηραμένα, οἱ δὲ φοίνικες μόλις ἀνέρχονται εἰς 6000. Κατοικεῖται ὑπὸ 12 χιλ. περίπου νομάδων, ἀνηκόντων εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σααμπᾶ-Μοναντί. Ἡ ὄασις αὕτη εἶναι σημαντικὴ ὡς στρατιωτικὴ βάσις διεισδύσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Τουάτ. Διὰ πρώτην φορὰν ἐπεσκέφθη ταύτην ἡ γαλλικὴ ἀποστολὴ Γκαλλιφὲ τῷ 1873, κατελήφθη δὲ τῷ 1892 ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες διατηροῦν ἐν αὐτῇ στρατιωτικὴν φρουρὰν καὶ ἤνοιξαν πολλὰ ἀρτεσιανὰ φρέατα. Βερβεριστὶ ἡ ὄασις αὕτη ὀνομάζεται *Ταουρίστ*. —Μ.

Ἔλγκον ἢ ***Μασσάβα*** (Elgon ἢ Massawa) *[Γεωγρ.-Ἡφαιστειολ.]*. Ἐσβεσμένον ἡφαίστειον ὄρος τῆς Βρεττανικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, κείμενον εἰς 1° βορείου πλάτους καὶ 34° ½ ἀνατολικοῦ (ἀπὸ Γκρήνουιτς) μήκους, παρὰ τὰ σύνορα τῶν ἀποικιῶν Οὐγκάνδα καὶ Κέννα καὶ εἰς ἀπόστασιν 96 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς λίμνης Βικτωρίας Νυάνσης. Ἀποτελεῖ εὐρεῖαν ἀπομεμονωμένην ὀρεινὴν μᾶζαν, ἔχουσαν διάμετρον 64 περίπου χιλιομέτρων. Αἱ ἐξωτερικαὶ κλιτύες της κατέρχονται ἀποκρήμνως κατὰ μέγα μέρος πρὸς βορρᾶν, δυσμὰς καὶ νότον, πολὺ μαλακὰ ὅμως πρὸς ἀνατολάς. Αἱ νότιοι ἀπορρῶγες κλιτύες εἶναι ἀξιοσημείωτοι, διότι φέρουν ἐκτεταμένα σπήλαια, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ σχηματιζόμενα εἰς τὰς ἀκτὰς ὑπὸ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης. Τὰ σπήλαια ταῦτα ἐχρησίμευον παλαιότερον εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς ὡς κατοικίαι.

Τὰ ὑψηλότερα τμήματα τοῦ ὄρους ἀνέρχονται βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἄνω πρὸς τὰ χείλη παλαιοῦ κρατῆρος κειμένου ὀλίγον τι βορείως τοῦ κέντρου τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου. Ὁ κρατὴρ οὗτος ἔχει διάμετρον 13 χιλιομέτρων, τὸ δὲ ὑψηλότατον σημεῖον αὐτοῦ ἔχει ὕψος 4280 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἀπότομοι βραχώδεις βελόναι, χωριζόμεναι διὰ στενῶν χαραδρῶν, ἀποτελοῦσι γραφικὰ τοπία ἐπὶ τοῦ ὄρους. Διὰ τῶν στενῶν τούτων χαραδρῶν καταρρέουν πολυάριθμοι ὁρμητικοὶ χείμαρροι, οἱ ὁποῖοι πρὸς τὰ ΒΔ. καὶ Δ. χύνονται εἰς τὸν Νεῖλον (διὰ τῆς λίμνης Choga), πρὸς Ν. καὶ ΝΑ. εἰς τὴν λίμνην Βικτωρίαν Νυάνσαν καὶ πρὸς τὰ ΒΑ. εἰς τὴν λίμνην Rudolf παρὰ τὸ Turkwell. Πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ ὄρους ἐκτείνεται εὐφορωτάτη πεδιάς, ἡ ὁποία καθίσταται ἑλώδης ἔκτασις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν. Πρὸς τὰ ΒΑ. ἡ περιοχὴ εἶναι περισσότερον ξηρὰ καὶ ἄγονος, ἐνῷ πρὸς Ν. εἶναι πολὺ δασώδης. Αἱ ἄλλαι κλιτύες εἶναι κεκαλυμμέναι κατὰ τὰ ἀνώτερα τμήματά των μὲ πυκνὰ δάση, ἀποτελούμενα ἐν μέρει ἐκ βαμβοῦ, ἰδίως πρὸς Ν. καὶ Δ., ὅπου αἱ βροχαὶ πίπτουν ἀφθονώτεραι. Αἱ χαμηλότεραι κλιτύες εἶναι ἐξαιρετικὰ γόνιμοι καὶ παράγουν ἐν ἀφθονίᾳ βανάνας.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Save πρὸς Β. εἶναι τόπος στάσεως διὰ τὰ καραβάνια τῶν Arab καὶ τῶν Swahili, τὰ ὁποῖα ταξιδεύουν πρὸς Β. Πρὸς Δ. αἱ κλιτύες κατοικοῦνται πυκνὰ ἀπὸ τὰς νάνους φυλὰς τοῦ Νέγρων-Μπαντού, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζουν τὸν τόπον των *Μασσάβα* (ἐξ οὗ καὶ τὸ ἕτερον ὄνομα τοῦ Ἔλγκον). Πρὸς Β. ὅμως καὶ Ν. ζῶσι φυλαί, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ὅτι εἶναι συγγενεῖς πρὸς τοὺς Γκάλλας. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἡ καλύτερον γνωστὴ εἶναι ἡ El-gonyi, ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβε καὶ τὸ ἡφαίστειον ὄρος τὸ καθ' αὐτὸ ὄνομά του.

Τὸ ἡφαίστειον ἐπεσκέφθη τὸ πρῶτον ὁ Ἰωσὴφ Τόμσων τῷ 1883, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνεκάλυψε τὰ σπήλαια-κατοικίας εἰς τὴν νότιον πλευράν. Τῷ 1890 οἱ F. J. Jakson καὶ ὁ Ἐρνέστος Gedge διέσχισαν τὸ ἡφαίστειον ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἀνῆλθον καὶ εἰς τὸν κρατῆρα. Τέλος τῷ 1896 ὁ C. W. Hobley περιώδευσεν ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους. Γ. Κ. Γ.

Ἐλγολάνδη *[Γεωγρ.]* βλ. *Ἑλιγολάνδη*.

Ἐλδὰδ ὁ Δανίτης. Ἰουδαῖος περιηγητὴς καὶ συγγραφεὺς ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων, ἀκμάσας

Digitized by Google

κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα. Τὸ ὁδοιπορικόν του, τοῦ ὁποίου σῴζονται πολλαὶ παραλλαγαί, ἔχει καταφανῶς θρυλικὸν χαρακτῆρα. Κατ' αὐτό, ὁ 'Ελδὰδ ἦτο υἱὸς τοῦ Μαχλὶ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Δάν, ἥτις ἦρχε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν μετὰ τῶν φυλῶν τοῦ Ναφθαλῆ, Γὰδ καὶ 'Ασσὴρ ἐπὶ ὁλοκλήρου ἀνεξαρτήτου κράτους κειμένου ἐν τῇ δυτικῇ 'Αφρικῇ παρὰ τὰς ὄχθας τῆς 'Ερυθρᾶς θαλάσσης καὶ τοῦ κόλπου τοῦ ῎Αδεν. 'Εκεῖ αἱ τέσσαρες φυλαί, ἔχουσαι ἐπὶ κεφαλῆς *κριτὴν* ὀνόματι 'Αβδών, διῆγον βίον νομαδικόν, ἐρχόμεναι συχνάκις εἰς προστριβὰς μὲ τὰς πλησίον αἰθιοπικὰς φυλάς. 'Ως πρὸς τὰς ὑπολοίπους ἐκ τῶν δέκα φυλῶν τοῦ 'Ισραήλ, τὸ ὁδοιπορικὸν παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι οἱ μὲν Ζαβουλωνῖται καὶ Ρουβινῖται κατῴκουν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὄρους Φαράν, οἱ 'Εφραϊμῖται καὶ τὸ ἥμισυ τῆς φυλῆς τοῦ Μανασσῆ ἐν τῇ νοτίῳ 'Αραβίᾳ, ἡ δὲ φυλὴ τοῦ Συμεὼν καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς φυλῆς τοῦ Μανασσῆ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Χαζάρων. 'Εν ταῖς ταξιδιωτικαῖς ἀφηγήσεσι τοῦ 'Ελδὰδ περιέχεται ὁλόκληρος σειρὰ νομολογικῶν διατάξεων ἀναφερομένων εἰς περιπτώσεις σφαγῆς ζῴων καὶ ἀκαθάρτων τροφῶν, ὑψίστου ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος. 'Ο 'Ελδὰδ ἐταξίδευσε δίς: Τὴν πρώτην φορὰν μετέβη εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὸ δεύτερον ταξίδιον διῆλθε τοὺς ποταμοὺς τῆς Αἰθιοπίας διὰ μικρᾶς λέμβου ἥτις ἀνετράπη ὑπὸ τῶν κυμάτων. 'Ο 'Ελδάδ, διασωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος, ἥραξεν εἰς ὄχθην κατῳκημένην ὑπό τινος ἡμιαγρίας αἰθιοπικῆς φυλῆς, Ρομρὸμ ὀνομαζομένης. 'Εκεῖ διέμεινεν ἐπ' ὀλίγον, μέχρις οὗ ἐπέδραμε ξένος λαός, ὅστις τὸν ἠχμαλώτισεν. ῎Εμπορός τις 'Εβραῖος ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ 'Ισσάχαρ ἀπηλευθέρωσεν αὐτὸν ἀντὶ τριάκοντα δύο χρυσῶν ταλλήρων. Μεθ' ὃ μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του διελθὼν δι' ὑπογείων ἀτραπῶν ἐκ τῆς Μηδίας καὶ Περσίας. Τῷ 880 ὁ 'Ελδὰδ εὑρέθη ἐν Βαβυλωνίᾳ, εἶτα μετέβη εἰς Βερβερίαν, βόρειον 'Αφρικήν, Κάϊρον καὶ τέλος εἰς 'Ισπανίαν.

'Ο 'Ελδάδ, γνωστὸς καὶ εἰς τοὺς χριστιανικοὺς κύκλους τοῦ μεσαίωνος, μνημονεύεται πλειστάκις ἐν τῇ ραββινικῇ γραμματείᾳ. 'Ο Χασδάϊ ἴμπν-Σιαπρούτ μνημονεύει τὰς περὶ τῶν δέκα φυλῶν μαρτυρίας τοῦ 'Ελδάδ, ἐν τῇ πρὸς τὸν 'Ιουδαῖον βασιλέα τῶν Χαζάρων περιφήμῳ ἐπιστολῇ του. 'Ο ῎Αβεν ῎Εσδρα ὅμως ἐκφράζει τὴν δυσπιστίαν πρὸς τὰς ἀφηγήσεις αὐτοῦ. Οἱ Ρασσῆ, ῎Ιμπν-Νταούντ, καὶ ἄλλοι ἀναφέρονται εἰς τὰς νομολογικὰς αὐτοῦ διατάξεις. 'Εκ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν ὁ Metz ἀναγνωρίζει ποιάν τινα ἀλήθειαν εἰς τὰς ἀφηγήσεις τοῦ 'Ελδὰδ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν 'Εβραίων τῆς 'Αβησσυνίας. Οἱ Pinsker, Graetz καὶ Neubauer θεωροῦν τὸν 'Ελδὰδ ὡς ἀπόστολον τοῦ Καραϊτισμοῦ προσπαθοῦντα νὰ προσδώσῃ τὴν προσήκουσαν αἱρετικὴν χροιὰν εἰς τὰς ἀλαχικὰς διατάξεις ἃς μνημονεύει. Τὸ «Σέφερ» τοῦ 'Ελδὰδ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Μαντούῃ πρὸ τοῦ 1480, ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1516 καὶ 1519, ἐν Βενετίᾳ τῷ 1544 καὶ 1605, ἐν Βερώνῃ τῷ 1660. Μετὰ γερμανοεβραϊκῆς μεταφράσεως τοῦ Βεϊλ ἐν Φιόρδᾳ τῷ 1769, ἐν Γέσνιτς τῷ 1722, ἐν Ζολκιὲβ τῷ 1772, ἐν Σόκολωβ τῷ 1731. Μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ Carmoly, ἐν Παρισίοις τῷ 1838. 'Ιουδαιογερμανιστὶ ἐν Βίλνᾳ τῷ 1849, μετὰ μιδρασικῆς προσθήκης περὶ τῶν δέκα φυλῶν ἐν 'Ιερουσαλὴμ τῷ 1873. Κλασσικὴ ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ A. Epstein ἐν Πετρουπόλει τῷ 1891. Τῷ 1584 ἐξεδόθη λατινικὴ μετάφρασις ὑπὸ τοῦ Gerrebrand ἐν Παρισίοις. 'Εν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πετρουπόλεως σῴζεται χειρόγραφος ἀραβικὴ μετάφρασις (ἀριθ. 674 καὶ 703). Ρωσιστὶ μετεφράσθη τῷ 1881 (Πετρούπολις).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Azaria dei Rossi*, Méor. Enaïm B' 13.—*Epstein*, Πρόλογος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει.—*Reufman*, ἐν «Haboker-Or» ἔτ. 6ον.—*Weiss*, ἐν Hachoker» I' 159. - *Metz*, Das jüdisch. Litteraturblatt (1877).—*Neubauer*, ἐν «Journal Asiatique» (1861) σ. 239.—*Τοῦ αὐτοῦ*, ἐν «Jewish Cron. Review» I 95, III 441.—*Graez*, Geschichte der Juden II 473.—*M. Schlössinger*, The Ritual of Edad Ha-Dani (Leipzig 1908).

Γ. ΕΛΙΓΙΑ

—'Ελδάδ. 'Ισραηλίτης, ὅστις ἀπετέλεσε μέλος τῆς ἐξ ἑβδομήκοντα γερόντων συναγωγῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐβοήθει τὸν Μωυσῆν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διακυβερνήσεως τοῦ λαοῦ.

Γ. ΕΛ.

'Ελδοράδο (Eldorado) *[Γεωγρ.]* βλ. *'Ελντοράντο*.

'Ελὲ (Euler), ***Λεονάρδος***. 'Ελβετὸς μαθηματικός, βλ. λ. *῎Οϋλερ*.

'Ελέα (λατ. Velia) *[Αρχ. Γεωγρ.]*. Περίφημος πόλις τῆς Λευκανίας ἐν τῇ κάτω 'Ιταλίᾳ, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ φυγάδων Φωκαέων τῷ 553 π. Χ., τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸ ὄνομα *'Υέλη* (*'Ηροδ*. I. 167). Πιθανὸν ὅμως εἶναι, ὅτι οἱ Φωκαεῖς εὗρον ἐκεῖ τόπον ὑπὸ τὸ ἐτρουσκικὸν ὄνομα Felia. Οἱ ῞Ελληνες ἔγραψαν τὸ ὄνομα 'Ελέα, τὸ ὁποῖον προφερόμενον μετὰ τοῦ αἰολικοῦ δίγαμμα κατήντησε Velia. Περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ὁ Στράβων λέγει (6, 252) ὅτι: «Οἱ μὲν κτίσαντες Φωκαεῖς 'Υέλην, οἱ δὲ ῞Ελην ἀπὸ κρήνης τινός, οἱ δὲ νῦν 'Ελέαν, ὀνομάζουσιν, ἐξ ἧς Παρμενίδης καὶ Ζήνων ἐγένοντο, ἄνδρες Πυθαγόρειοι». 'Η πόλις κεῖται τρία μίλλια ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ, ὃν ὁ Στράβων 'Ελεὴν ὀνομάζει, διακόσια στάδια μακρὰν τῆς Παιστοῦ, εἶχε δὲ λιμένα καλόν, οἱ δὲ κάτοικοι ἠσχολοῦντο εἰς τὴν θάλασσαν ἐπιδιδόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ὀξαλμεύτων καὶ καπνιστῶν ἰχθύων. ῏Ητο διάσημος δὲ ὡς ἕδρα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τῆς ὀνομασθείσης *'Ελεατικῆς*. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τοῦ ὄρους Στέλλα παρὰ τὸ Castell' a Mare della Brucca.

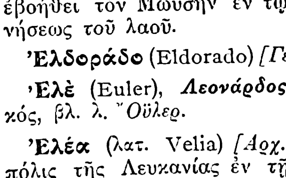

Νόμισμα 'Ελέας.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

'Ελεαβοῦλκος, ***Θωμᾶς*** ὁ ***Νοταρᾶς***. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Κορώνῃ τῆς Πελοποννήσου. ῞Οτε τῷ 1500 ἡλώθη ἡ πατρὶς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων, αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τοῦ πατρός του καὶ ἄλλων ἀπήχθη εἰς Βέρροιαν τῆς Μακεδονίας, ὅπου ὑπενδυθεὶς τὸ μοναχικὸν τριβώνιον μετωνομάσθη *Θεοφάνης*, τοῦ πατρός του ὁμοίως πράξαντος καὶ μετονομασθέντος εἰς Νεῖλον, ἀπὸ Νικολάου.

'Ο 'Ελεαβοῦλκος «...πολὺς καὶ μέγας ἄνθρωπος...» κατὰ Δωρόθεον τῆς Μονεμβασίας (ἐν Χρονογράφῳ σελ. 441—442, ἔκδ. 1681) ἐχρημάτισεν ἱεροκῆρυξ τῆς μεγάλης 'Εκκλησίας καὶ περίφημος διδάσκαλος. 'Εφημίζετο δὲ ὡς μέγας ῥήτωρ καὶ ὡς τοιοῦτος «...ἐκαθέζετο εἰς τὴν Χρυσοπηγήν, καὶ ἐδίδασκε καθ' ἑκάστην Κυριακὴν... καὶ ἔβγαλε μαθητὰς πολλοὺς καὶ θαυμαστούς, Θεωνᾶν τὸν Θεσσαλονίκης, 'Αρσένιον Τορνόβου, Δαμασκηνὸν τὸν Ναυπάκτου καὶ ῎Αρτης, Μεθόδιον τὸν Μελενίκου, 'Ιερόθεον τὸν Μονεμβασίας...» καὶ ἄλλους πολλούς, ἀνερχομένους ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Ζυγομαλᾶ εἰς τριάκοντα. Κατὰ τὸν Δωρόθεον τὸν Μονεμβασίας ὁ 'Ελεαβοῦλκος «...ὑπῆγεν εἰς Βέρροιαν (ἐπανελθὼν ἐκ τῆς μονῆς τῶν 'Ιβήρων, ἐν 'Αγίῳ ῎Ορει, ὅπου ἔλαβεν μέρος εἰς τὴν «Σύνοδον τῶν 'Αρχιερέων») καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, καὶ ἔθαψάν τον οἱ Βερροιῶται ἐντίμως, διότι καὶ ὁ κὺρ Θεοφάνης Βερροιώτης ἦτον ἐκ μητρος». 'Ο 'Ελεαβοῦλκος ἔγραψεν ἐκτὸς τῶν πρὸς 'Ερμόδωρον Λήσταρχον, 'Ιγνάτιον καὶ Μητροφάνην μητροπολίτην πέντε ἐπιστολῶν του, καὶ «Διαίρεσιν μετὰ συλλογισμῶν κατὰ τὴν θεοπαράδοτον ἡμῶν θεοσοφίαν τῆς πίστεως, καθῶσπερ οἱ τῆς ἡμετέρας 'Εκκλησίας πνευματοφόροι διδάσκαλοι παρέδωκαν».

Κ.Μ.Κ.

'Ελεάζαρ *[Βιβλ.]*. —1) Τρίτος υἱὸς τοῦ 'Ααρὼν καὶ τῆς 'Ελισαβέ. 'Εκλήθη εἰς τὴν ἱερωσύνην ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν τριῶν ἀδελφῶν του. Θανόντων τῶν δύο πρεσβυτέρων του ἀδελφῶν, ἔμεινε διάδοχος τοῦ πατρὸς καὶ ἀρχηγὸς τοῦ πρεσβυτέρου κλάδου τῶν ἀπογόνων. ῟Ων ἀρχηγὸς γενικὸς τῶν Λεβιτῶν, ἐκυβέρνα τοὺς ἐπιφορτισμένους τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν σκευῶν του, τοῦ ἐλαίου τῆς λυχνίας, τῶν ἀρωμάτων καὶ θυμιαμάτων κλπ. 'Απέσυρεν ἀπὸ τοῦ πυρὸς τὰ χαλκᾶ θυμιατήρια τοῦ Κορὲ καὶ τῶν συνενόχων του, τὰ ὁποῖα τήξας μετέτρεψεν εἰς πλάκας, δι' ὧν ἐκόσμησε τὸ θυσιαστήριον. Θανόντος τοῦ 'Ααρών, διεδέχθη τοῦτον περιβληθεὶς τὸν ἀρχιερατικὸν μανδύαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ωρ, ὅπου ἀφῆκε τὴν τέφραν τοῦ πρώτου μεγάλου ἀρχιερέως. Κατόπιν εὑρίσκομεν αὐτὸν ἐνεργοῦντα τὴν δευτέραν ἀπογραφήν, διατάσσοντα μετὰ τοῦ Μωυσέως τὴν καταστροφὴν τῶν Μαδιανιτῶν καὶ τὸν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος ἐξαγνισμὸν τῶν λαφύρων των, συμβιβάζοντα τὴν διανομὴν τῆς χώρας μεταξὺ τῶν ὑπεριορδανίων καὶ τῶν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ φυλῶν (Ροῦβεν, Γὰδ καὶ τοῦ ἡμίσεος τῆς φυλῆς Μανασσῆ), ὅταν οἱ πρῶτοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκατασταθοῦν πέραν τοῦ 'Ιορδάνου. Κατόπιν διέρχεται τὸν ποταμὸν καὶ μετὰ 'Ιησοῦ τοῦ Ναυῆ προβαίνει εἰς τὴν διανομὴν τῆς χώρας καὶ τέλος ἀποθνήσκει ἐπὶ τοῦ ὄρους 'Εφραΐμ.

—2) Υἱὸς 'Αβιναδάβ, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ φύλαξις τῆς κιβωτοῦ, ὅταν αὕτη ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν Φιλισταίων.

—3) Υἱὸς τοῦ Δωδείου. Εἷς τῶν ἡρωϊκῶν ὀπαδῶν τοῦ Δαυίδ, οἵτινες διέσχισαν τὸ στρατόπεδον τῶν Φιλισταίων διὰ ν' ἀντλήσουν ὕδωρ ὑπὲρ τοῦ κυρίου των ἀπὸ τὸ κατὰ τὴν Βηθλεὲμ φρέαρ. Λέγεται περὶ τούτου ὅτι ἡμέραν τινὰ ἐνίκησε τοὺς Φιλισταίους καὶ διεξήγαγε τοιαύτην σφαγήν, ὥστε τὸ ξίφος του ἐκόλλησεν εἰς τὴν παλάμην του.

—4) Εἷς τῶν προγόνων τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ, υἱὸς 'Ελιούδ.

—5) Υἱὸς τοῦ Μωυσέως ἐκ τῆς Σαπφώρας.

—6) Μέγας ἀρχιερεύς, πρὸς ὃν ἔγραψε, κατὰ τὸν 'Ιώσηπον ('Ιουδ. ἀρχ. IB'), ὁ Πτολεμαῖος Φιλάδελφος, πέμψας δῶρα καὶ ζητήσας ἓξ νομομαθεῖς ἑλληνιστὰς 'Εβραίους, ὅπως μεταφράσουν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. 'Ο 'Ελεάζαρ ἀπήντησεν ἀποδεξάμενος εὐγνωμόνως τὴν αἴτησιν καὶ ἀποστείλας τοὺς μεταφραστάς.

—7) 'Επτάπηχυς τὸ ἀνάστημα 'Εβραῖος, τὸν ὁποῖον ὁ 'Αρτάβανος ἔδωκε δῶρον εἰς τὸν Τιβέριον.

—8) Περιώνυμος λῃστὴς τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ καίσαρος Κλαυδίου, ὅστις τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς 'Ιουδαίων τινῶν προέβη εἰς σφαγὴν πολλῶν Σαμαρειτῶν ἐξ ἀφορμῆς διενέξεώς τινος αὐτῶν.

—9) Υἱὸς τοῦ ἀρχιερέως 'Ανανίου θρασύτατος, ὅστις ἐστρατήγει τῶν 'Ιουδαίων ἐπὶ καίσαρος Κλαυδίου. Οὗτος, ἐκ τῶν ἀκριτωτέρων ὑπερπατριωτῶν, ἔπεισε τοὺς θύτας ἐν τῷ ναῷ ν' ἀπορρίψουν τὰς ὑπὲρ τοῦ καίσαρος προσφορὰς τῶν ἐθνικῶν, ὅπερ καὶ ἔπραξαν, παρὰ τὰς συμβουλὰς τῶν πρεσβυτέρων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ προὐκάλεσαν οἱ φανατικοὶ πατριῶται, ὑπῆρξεν ἓν τῶν πολλῶν αἰτίων τοῦ πολέμου, ὅστις ἀπέληξεν εἰς τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν 'Ιεροσολύμων καὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους.

—10) Εἷς τῶν ἡρωϊκωτέρων πολεμιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἠμύνθησαν τοῦ ὀχυρωτάτου φρουρίου τῆς Μαχαιροῦντος πέραν τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Εἰς τολμηρὰν ὅμως ἔξοδον ἐζωγρήθη καὶ οἱ συμπατριῶταί του διὰ νὰ τὸν σώσουν παρέδωκαν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸ φρούριον.

Γ. Λ. Α.

—'Ελεάζαρ *μπὲν* ***'Αζαριά***. 'Επιφανὴς 'Ιουδαῖος διδάσκαλος ἐκ τῆς δευτέρας γενεᾶς τῶν Ταναϊτῶν (80—120) ἀκμάσας καὶ δράσας ἐν 'Ιαμνίᾳ. ῏Ητο κάτοχος μεγάλης περιουσίας, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς καταγόμενος ἐκ τοῦ ῎Εσδρα. ῞Οτε ὁ Γαμαλιὴλ ὁ Α' ἀπηλλάγη τοῦ πριγκιπικοῦ ἀξιώματος (νασσῆ) ἐξελέγη ὁ 'Ελεάζαρ ἀντ' αὐτοῦ.

Πλῆθος ταλμουδικῶν ἀνεκδότων μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην εὐρυμάθειάν του καὶ τὴν ἐκτίμησιν, ἧς ἀπήλαυεν ἐκ μέρους τῶν διδασκάλων τῆς γενεᾶς του. ῏Ητο δεινότατος εἰς τὴν ἀγαδικὴν ἑρμηνευτικήν, προσφιλὲς δὲ ἐν τοῖς μιδρασικοῖς αὐτοῦ κηρύγμασι θέμα ἦτο ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ καὶ ἡ μεταμέλεια. 'Ως πρὸς τὴν νομολογικὴν ἑρμηνείαν ἦτο πολέμιος τοῦ συστήματος τοῦ ραββῆ 'Ακιβα, ὅστις προσέδιδεν ὑπερβολικὴν ἀξίαν εἰς κάθε λεξίδιον τοῦ τοραϊκοῦ κειμένου· ἐπετίθετο ἐπίσης κατ' αὐτοῦ διὰ τὰς μυστικιστικὰς τάσεις του. 'Εκήρυττε δὲ τὴν ἁρμονίαν μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ.

Γ. ΕΛ.

—'Ελεάζαρ *μπὲν* ***'Αράχ***. 'Ιουδαῖος διδάσκαλος, ἀνήκων εἰς τὴν πρώτην γενεὰν τῶν Ταναϊτῶν, μαθητὴς τοῦ Γιοχανὰν μπὲν Ζακκάϊ, ὅστις ἐξετίμα αὐτὸν ὑπερβολικὰ (Πιρκὲ 'Αβὼθ Β' 8) καὶ τὸν ἀπεκάλει «πηγὴν σοφίας ἐκχειλίζουσαν» ('Αβ. ντὲ ραπ. Ναθάν. ΙΔ'). 'Ιδιαιτέρως ὁ 'Ελεάζαρ ἐνέκυψεν εἰς τὰ μυστήρια τοῦ ἑβραϊκοῦ γνωστικισμοῦ (Merkaba), ἡ δὲ ἠθικολογικὴ αὐτοῦ διδασκαλία διακρίνεται διὰ τὴν γοητευτικὴν συντομίαν καὶ τὸ ὕψος της.

Γ. ΕΛ.

—'Ελεάζαρ *μπὲν* ***Γεχουντά***, *ὁ ἐκ Βόρμς*. Ταλμουδιστής, καββαλιστὴς καὶ ἠθικολόγος, γεννηθεὶς ἐν Μαγεντίᾳ τῷ 1176, θανὼν τῷ 1238. 'Εχρημάτισε μαθητὴς τοῦ 'Ιούδα Χασείδ, μυηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰ μυστήρια τῆς καββάλας. Κατὰ τὸν Zunz, πρὸ τοῦ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα ἀρχιρραββίνου ἐν Βόρμς, ἦτο ἱερουργὸς ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς 'Ερφρούρτης. Τῷ 1233 ἀπετέλεσε μέλος τῆς ραββινικῆς συνόδου, ἥτις συνεκλήθη ἐν Μαγεντίᾳ πρὸς διακανονισμὸν διαφόρων νομολογικῆς φύσεως ζητημάτων. Τῷ 1196, ἐνῷ ἠσχολεῖτο μὲ τὴν μελέτην τοῦ νόμου, σταυροφόροι εἰσέβαλον ἐν τῷ οἴκῳ του πληγώσαντες αὐτὸν καὶ φονεύσαντες τὴν γυναῖκά του, τὰ τέκνα του καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν μαθητῶν του. Συγκινητικοὺς λόγους ἀφιέρωσε διὰ τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἐκέκτητο, ὡς λέγει, τὴν σοφίαν τῆς νοήσεως καὶ τῆς καρδίας. Τὰ δεινοπαθήματά του δὲν ἐκλόνισαν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν του καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην του, αἰσθήματα ἅτινα διαπνέουν τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ροκέαχ» (ἰταλ. ἔκδ.) (1509). Συνέγραψεν ἐπίσης: «Σέφερ χὰ καπαρὼθ» (Βενετία 154), «Γὲν χα' ρέκαχ» (Δουβλῖνον 1608), «'Ερμηνείαν ἐπὶ τοῦ Σέφερ Γετσιρὰ» ἀποσπασματικῶς ἐκδοθεῖσα εἰς Μάντουαν 1562), «Σέφερ χα' Νέφες» κ. ἄ. Συνέθεσεν ἐπίσης διαφόρους τελετουργικοὺς ὕμνους, οἵτινες ᾄδονται ἐν τοῖς συναγωγαῖς τῆς Βόρμς.

[Πρβλ. *Leop. Zunz*: Zur Geschichte und Literatur σελ. 131.—*Τοῦ αὐτοῦ*: Lit. Geschichte 318.]

Γ. ΕΛ.

—'Ελεάζαρ *μπὲν* ***'Ιούδα ἐκ Μπιρτωθά***. 'Ιουδαῖος διδάσκαλος ἀνήκων εἰς τὴν τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τῶν Ταναϊτῶν (120—165 μ. Χ.). Διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην θεοσέβειαν καὶ τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματά του. Διάφορα σοφὰ γνωμικὰ μνημονεύονται ἐπ' ὀνόματί του ἐν τῇ Μισνὰ καὶ Τοσεφτά.

Γ. ΕΛ.

—'Ελεάζαρ *χα'* ***Μωδαΐ***. 'Εβραῖος νομοδιδάσκαλος ἀνήκων εἰς τὴν πρώτην γενεὰν τῶν Ταναϊτῶν (10—80 μ. Χ.), δεινότατος εἰς τὰς ἀγαδικὰς ἑρμηνολογίας. Συκοφαντηθεὶς ὑπὸ Σαμαρείτου εἰς τὸν ἐπαναστάτην Βὰρ Κωχεβά, ὅτι δῆθεν εὑρίσκετο εἰς προδοτικὴν συνεννόησιν πρὸς τὸν πολιορκοῦντα τὴν Βαιθὴρ Βεσπασιανόν, ἤχθη ἐνώπιον τοῦ ἐπαναστάτου, ὅστις καὶ τὸν ἐφόνευσε. Τότε κατὰ τὸν θρῦλον ἠκούσθη φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ προαναγγέλλουσα τὴν μέλλουσαν πτῶσιν τῆς Βαιθὴρ καὶ τὸν θάνατον τοῦ Βὰρ Κωχεβά, ὅπερ καὶ ἐγένετο ('Ιεροσολ. Ταλμούδ, Κεφ. Δ' 5).

Γ. ΕΛ.

—'Ελεάζαρ *μπὲν* ***Ναθὰν*** *ὁ Βαβυλώνιος* (*Χὰ Μπαβλῆ*) γνωστὸς ἐπίσης ὡς *'Ελεάζαρ 'Ασκεναζῆ* 'Επιφανὴς 'Εβραῖος ἐξηγητής, ἀκμάσας ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐν 'Ελλάδι περὶ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Μεγίστης ἀξίας

Digitized by Google

τυγχάνει τὸ ἔργον του «Τσαφνὰθ Πανεάχ», ὅπερ ἐπεράτωσε τῷ 1334 καὶ τοῦ ὁποίου χειρόγραφον ἀνεῦρε πρό τινων ἐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ν. Ραμπίνοβιτς. Ὁ συγγραφεύς, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἀποτελεῖ ἰδιόρρυθμον καὶ πρωτότυπον σύστημα ὀρθολογικῆς ἐπὶ τῆς Πεντατεύχου ἑρμηνείας, ἀκολουθεῖ πιστῶς τὴν κυριολεκτικὴν σημασίαν τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, καταφερόμενος ἐναντίον τῆς μιδρασικῆς μεθόδου. Αἱ φιλοσοφικαὶ αὐτοῦ πεποιθήσεις συνοψίζονται εἰς τὰ ἀκόλουθα: Πιστεύει, ὡς ὁ Σπινόζα, εἰς τὴν θεότητα τῆς φύσεως, ὅτι δὲ αἱ ἓξ ἡμέραι τῆς δημιουργίας ἀποτελοῦν τὰς ἓξ βαθμῖδας τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Δὲν παραδέχεται ἀνωτέραν Πρόνοιαν εἰμὴ μόνον ἐπὶ τῶν μορφωμένων. Οἱ ἀπαίδευτοι εἶναι ἕρμαια τῆς τύχης των. Τὴν πτῶσιν τοῦ μάνα ὡς καὶ τὸ θαῦμα τῆς ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐξόδου ἐξηγεῖ κατὰ τρόπον ὀρθολογιστικόν. Γ. ΕΛ.

—**Ἐλεάζαρ** ***μπὲν Νταμά.*** Ἰουδαῖος διδάσκαλος, συγγενὴς τοῦ ραββῆ Ἰσμαήλ. Ἦτο πολέμιος τῆς ἑλληνιστικῆς μορφώσεως, δι' ἣν ἔλεγε συνήθως: «ἀφοῦ εἶναι γεγραμμένον νὰ μελετήσῃς ἡμέραν τε καὶ νύκτα τὸν θεῖον νόμον, εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ εὕρῃς μίαν στιγμὴν καθ' ἣν δὲν εἶναι ἡμέρα οὔτε καὶ νύκτα, διὰ νὰ σπουδάσῃς τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν» (Menahoth 99β). Κατά τινα θρῦλον ἀπεβίωσεν ἐκ δήγματος ὄφεως (Ἀβοδὰ Ζαρὰ 27α). Γ. ΕΛ.

—**Ἐλεάζαρ** ***μπὲν Χανανιά.*** Ἰουδαῖος διδάσκαλος ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ δευτέρου Ναοῦ. Φαίνεται, ὅτι ἐν Ἱερουσαλὴμ κοινῇ μετὰ τοῦ πατρός του συνεργασίᾳ συνέταξε τὴν ταλμουδικὴν γραμματείαν «Taavid» (Schabbath 13 καὶ τέλος Meg. Taanith). Ἐν τῷ Ταλμοὺδ μνημονεύονται ἐπ' ὀνόματί του μιδρασικαί τινες ἑρμηνεῖαι (Semahoth 86 καὶ Mechicta, Jihro). Γ. ΕΛ.

Ἐλεαλὴ *[Βιβλ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Παλαιστίνης κειμένη πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν Ρουβείμ. Ταύτης σῴζονται σήμερον μόνον ἐρείπια ὑπὸ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα *Ἐλ-Ἂλ* (= Ὑψωμένη). Ἔκειτο δὲ περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα μακρὰν τῆς Ἐσεβὲν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡσαΐου καὶ τοῦ Ἱερεμίου εὑρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μωαβιτῶν (*Ἡσ.* ιε' 4, *Ἱερεμ.* λα' 34). Π. Ι. Μ.

ἐλεανόμος (ὁ) *[Τεκτον.].* Ἀξιωματικὸς τεκτονικῆς Στοᾶς, καθῆκον ἔχων νὰ περιάγῃ κατὰ τὰς συνεδρίας αὐτῆς τὸν σάκκον ἢ κορμὸν τῆς ἀγαθοεργίας καὶ νὰ εἰσπράττῃ, φυλάττῃ καὶ διανέμῃ τὰ χρήματα καὶ εἴδη, τὰ ὁποῖα προορίζονται διὰ τὰ ὑπὸ τῆς Στοᾶς χορηγούμενα βοηθήματα εἰς ἀπόρους καὶ ἐνδεεῖς. Η. Π. Γ.

Ἐλεαρχία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Βόρολλος* καὶ *Βουκόλια.*

Ἐλεᾶται (οἱ) *[Φιλοσ.]* βλ. λ. *Ἐλεατικὴ* σχολή.

Ἐλεατικὴ ***σχολὴ*** *[Φιλοσ.].* Καλοῦσιν *Ἐλεατικὴν σχολήν,* τὴν φιλοσοφικὴν ἐκείνην σχολήν, ἥτις ἱδρύθη ἐν *Ἐλέᾳ* τῆς μεγάλης Ἑλλάδος ὑπὸ Ξενοφάνους τοῦ Κολοφωνίου καὶ τῆς ὁποίας σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι ὑπῆρξαν οἱ ἐξ Ἐλέας Παρμενίδης καὶ Ζήνων καὶ ὁ Σάμιος Μέλισσος. Ἐπειδὴ ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος (8, 2, 55) καὶ ὁ Σιμπλίκιος (Ἀριστ. Φυσ. 7 Α) συγκαταλέγουν μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Παρμενίδου τὸν Λεύκιππον καὶ τὸν Ἐμπεδοκλῆ, ἱστορικοί τινες τῆς φιλοσοφίας διέκριναν δύο Ἐλεατικὰς σχολάς, μίαν μεταφυσικὴν καὶ δευτέραν φυσικήν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς τεραστίας διαφορᾶς, ἡ ὁποία χωρίζει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ τοῦ Λευκίππου ἀπὸ τοῦ συστήματος τοῦ Ξενοφάνους καὶ τοῦ Παρμενίδου, εἶναι καὶ πολὺ ἀμφίβολον τὸ ὅτι οἱ φιλόσοφοι οὗτοι ἦλθον εἰς οἱανδήποτε σχέσιν πρὸς ἀλλήλους, ὥστε νὰ ἐπιδράσουν οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι καὶ οἱ τέσσαρες ὑπῆρξαν σύγχρονοι. Πιθανῶς τὰ συγγράμματα τοῦ Παρμενίδου νὰ συνέτεινάν πως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν τροποποιήσεων, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν ὁ Λεύκιππος εἰς τὰς ἰωνικὰς ἰδέας καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς εἰς τὰς πυθαγορείους. Ὥστε ὡς Ἐλεάτας δέον νὰ θεωρῶμεν μόνον τὸν Ξενοφάνη, τὸν Παρμενίδην, τὸν Ζήνωνα καὶ τὸν Μέλισσον.

Κατὰ τοὺς φιλοσόφους τῆς σχολῆς τῆς Ἐλέας, ὑπάρχουν δύο εἴδη γνώσεων: αἱ ἀποκτώμεναι διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὸν λόγον. Ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ πρώτου εἴδους τῶν γνώσεων εἶναι ἀπατηλή, οὐδὲν τὸ ἀληθές, σταθερόν, διαρκὲς καὶ βέβαιον περιέχει. Ἡ μόνη ἀληθὴς ἐπιστήμη εἶναι ἡ τὸ πᾶν εἰς τὸν λόγον καὶ οὐδὲν εἰς τὰς αἰσθήσεις ὀφείλουσα. Ἡ πίστις εἰς τὴν πραγματικότητα τῶν ἐκ τῶν αἰσθήσεων προσγιγνομένων ἡμῖν ἐντυπώσεων εἶναι ἴδιον τοῦ ὄχλου, τῶν ἀνοήτων καὶ τῶν παίδων· ὁ σοφός, ὁ φιλόσοφος, ὁ βουλόμενος νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ βάθους τῶν πραγμάτων, μόνον εἰς τὸν λόγον πρέπει νὰ στηρίζηται.

Ἐν τῇ φύσει ὑπάρχουν δύο ἀρχαί: ἀφ' ἑνὸς τὸ πῦρ ἢ τὸ *φῶς,* ἀφ' ἑτέρου ἡ *ὕλη* ἢ ἡ *νύξ.* Αἱ δύο αὗται ἀρχαὶ εἶναι διακεκριμέναι· ἀλλ' οὐχὶ κεχωρισμέναι, δρῶσιν ἐν ἁρμονίᾳ αἰωνίως καὶ καθολικῶς· τὸ φῶς παράγει τὸ θερμόν, τὸ ἐλαφρὸν καὶ τὸ ἀραιόν, ἡ νὺξ παράγει τὸ ψυχρόν, τὸ βαρὺ καὶ τὸ πυκνόν. Ὁ κόσμος διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων βασιλεύει καὶ κυριαρχεῖ ἡ *ἀνάγκη·* τὰ πέρατα τοῦ κόσμου καταλήγουν εἰς κύκλον φωτὸς ἐν εἴδει ζώνης. Ὁ Γαλαξίας εἶναι κύκλος ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθεν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Οἱ ἀστέρες εἶναι συμπεπυκνωμένον πῦρ, ἡ δὲ γῆ εἶναι τὸ βαρύτερον καὶ πυκνότερον σῶμα. Εἶναι στρογγύλη καὶ κατέχει διὰ τοῦ ἰδίου της βάρους τὸ κέντρον τοῦ κόσμου. Οἱ ἄνθρωποι ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς θερμανθείσης διὰ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων γῆς, ἡ δὲ νόησις αὐτῶν εἶναι προϊὸν τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, καὶ τὰ ὁποῖα μέλλουν ἡμέραν τινὰ νὰ καταστραφοῦν.

Ἀλλ' εἰς πάντα ταῦτα οὐδὲν τὸ σύμφωνον πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην ὑπάρχει. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ λόγος, ἡ μοναδικὴ πηγὴ πάσης βεβαιότητος, γνωρίζει καὶ ἀναγνωρίζει ὡς ἀπολύτως ἀληθὲς εἶναι τὸ *ὄν,* ἀλλὰ τὸ ὂν καθ' ἑαυτό, τουτέστιν ἀπηλλαγμένον παντὸς ἰδιαιτέρου, προσωρινοῦ, φθαρτοῦ γνωρίσματος. Οὕτω πᾶν ὅ,τι ἐγένετο ἐν χρόνῳ, πᾶν ὅ,τι ἐπιδέχεται ἀλλαγὴν ἢ τροποποίησιν, γέννησιν ἢ καταστροφήν, δὲν ἔχει ἀληθῆ ὕπαρξιν, δὲν εἶναι τὸ ὄν, εἶναι φαινόμενον, καὶ ἀποκλείεται ἑπομένως ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης. Ὅ,τι δὲν εἶναι ὂν εἶναι μηδέν· ἐκτὸς τοῦ ὄντος μόνον τὸ μηδὲν ὑπάρχει, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ μηδὲν ἀποτελεῖ ἄρνησιν παντὸς πράγματος, οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ περὶ αὐτοῦ. Μόνον τὸ ὄν, λοιπόν, ὑπάρχει καὶ εἶναι: ἀληθὲς καὶ βέβαιον, καὶ ἓν καὶ αἰώνιον καὶ ἀκίνητον, διότι πᾶσα κίνησις εἶναι μεταβολὴ καὶ πᾶσα μεταβολὴ ἀπώλειά τινος ὅπερ ὑπάρχει πρὸ αὐτῆς, καὶ ἀγέννητον, διότι ποῖος θὰ τοῦ ἔδιδε τὴν ὕπαρξιν ἀφοῦ μόνον τοῦτο ὑπάρχει, ἄνευ παρελθόντος οὔτε μέλλοντος, ὅλον, μονογενές, ἀδιαίρετον. Τὸ ὂν εἶναι ἀπόλυτος ἑνότης.

Τὸ σύστημα τῶν Ἐλεατῶν εἶναι ἰδανισμὸς ὑπὸ τὴν πλέον ἀποκλειστικὴν καὶ ἀπόλυτον μορφήν, ἤσκησε δὲ σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς μετέπειτα φιλοσοφίας. Πρῶτοι οἱ Ἐλεᾶται διετύπωσαν τὴν ἔννοιαν τῆς ἑνότητος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος, ὑποστηρίζοντες ὅτι οὐδὲν ἐκ τοῦ μηδενὸς προέρχεται. Μετὰ τὸν Ζήνωνα καὶ τὸν Μέλισσον ἀπεσβέσθη μὲν ἡ Ἐλεατικὴ σχολή, τὰ δόγματα ὅμως αὐτῆς ἐπέζησαν ἐν τῇ σοφιστικῇ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ζήνων διήνοιξε τὴν ὁδόν, καὶ τῇ Μεγαρικῇ σχολῇ. Ἐν μέρει μὲν διὰ τῆς σχολῆς ταύτης, ἐν μέρει δὲ καὶ ἀμέσως διὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Παρμενίδου συνεισέφερεν ἡ Ἐλεατικὴ σχολὴ τὸν ἔρανόν της εἰς τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ εἰς τὴν φυσικὴν καὶ μεταφυσικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλὰ καὶ πρότερον συνήργησε σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φυσιολογίας τοῦ Σωκράτους. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Παρμενίδου εἶναι φανερὰ ἐν τοῖς δόγμασι τοῦ Ἐμπεδοκλέους, τῶν ἀτομικῶν καὶ τοῦ Ἀναξαγόρου, διότι πάντες οὗτοι οἱ φιλόσοφοι ἀφορμῶνται ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὄντος, τὴν ὁποίαν ὥρισεν ὁ Παρμενίδης. Πάντες οὗτοι παραδέχονται ὅτι τὸ ὂν εἶναι ἀΐδιον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀντιμάχονται διὰ τοῦτο πρὸς τὴν κατὰ ποιὸν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Ἡ ἔννοια τοῦ στοιχείου καὶ τοῦ ἀτόμου, ἡ ἀναγωγὴ τῆς μεταβολῆς εἰς τὴν ἐν τόπῳ ἕνωσιν καὶ τὸν χωρισμὸν ἀναλλοιώτων στοιχείων προῆλθον ἐκ τῆς Ἐλεατικῆς μεταφυσικῆς. Ἡ Ἐλεατικὴ θεωρία ἀποτελεῖ τὴν κυριωτάτην τροπὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαιοτέρας διανοήσεως καὶ ἀφ' ὅτου συνετέλεσεν αὐτὴν ὁ Παρμενίδης, οὐδὲν ἀνεφάνη φιλοσοφικὸν σύστημα μὴ κανονίσαν τὴν πορείαν αὐτοῦ κατὰ τὰ διδάγματα τῆς Ἐλεατικῆς φιλοσοφίας. [Βιβλιογραφίαν καὶ θεωρητικὰς καὶ βιογραφικὰς λεπτομερείας βλ. ἐν λ. *Ζήνων, Μέλισσος, Ξενοφάνης* καὶ *Παρμενίδης.*] Θ. Π.

Ἐλεβῆχος. Βυζαντινὸς στρατηγός, ἐπὶ Θεοδοσίου Α', γενόμενος γνωστὸς ἕνεκα τῆς θλιβερᾶς ὑποθέσεως τῶν ἀνδριάντων. Ὅτε οἱ κάτοικοι τῆς Ἀντιοχείας, δυσαρεστούμενοι κατὰ τοῦ Θεοδοσίου, δι' οὓς ἐπέβαλε πολεμικοὺς φόρους, ἐξηγέρθησαν καὶ ἔθραυσαν τὸν ἀνδριάντα τῆς αὐτοκρατείρας Πλακίλλης, ἤδη ἀποθανούσης (385), ὁ Θεοδόσιος ἀπέστειλε τὸν Ἐλεβῆχον εἰς Ἀντιόχειαν, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν ὀργὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀποφασίσαντος ν' ἀφαιρέσῃ μὲν τὰ προνόμια πόλεως ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας, ὑποτάσσων αὐτὴν εἰς τὴν γείτονα Λαοδίκειαν, νὰ καύσῃ δ' αὐτὴν μεταβάλλων εἰς χωρίον εὐτελές, τιμωρουμένων καὶ τῶν κακουργησάντων πρὸς τὸν ἀνδριάντα. Τότε ὁ ἀσκητὴς Μακεδόνιος, ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἐλεβῆχον, ἔπεισεν αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὸν αὐτοκράτορα ὅπως συγχωρήσῃ τοὺς Ἀντιοχεῖς. Ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἐλεβήχου ὠνομάσθη τμῆμά τι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ *Ἐλεβή(ί)χου,* ὅπου ὑπῆρχε καὶ μονὴ τῆς ἁγίας Ἑρμιόνης, θυγατρὸς Φιλίππου τοῦ ἀποστόλου. [Πρβλ. *Θεοδωρ.* Ἐκκλ. Ἱστ. Ε', 20.—*Μ. Ἰ. Γεδεὼν* Βυζαντ. Ἑορτ. σ. 166. Propylaeum, ἔκδ. *Delahye* εἰς τὴν 4ην Σεπτεμ.] Μ. Ι. Γ.

Ἐλεβὺτ (Elewyt) *[Γεωγρ.].* Πολίχνη τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ τῆς Βραβάντης καὶ τῇ περιφερείᾳ τῶν Βρυξελλῶν. Κάτ. 1500. Ἐν τῷ ἐν αὐτῇ πύργῳ τοῦ Στέεν, ὁ Ροῦμπενς ἐζωγράφησε πολλοὺς ἐκ τῶν πινάκων του. —Μ.

Ἐλεγάβαλος· βλ. λ. *Ἡλιογάβαλος.*

Ἐλέγεια *[Γεωγρ.].* Ονομασία (τουρκ. *Ἰλιντζὰ* ἢ *Ἰλιντζίχ*) ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἀρμενίας κειμένης ἐπὶ τῶν Β. πηγῶν τοῦ Εὐφράτου, βορειοδυτικῶς τῆς σημερινῆς Καράνα, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Σεβυριανὸς ἡττήθη ὑπὸ τῶν Πάρθων τῷ 162 μ. Χ. Σήμερον εἰς τὴν θέσιν της ὑπάρχουν ἰαματικαὶ πηγαί. —Σ.

ἐλεγεία (ἡ), καὶ ***ἐλεγεῖον·*** μετρικὸν σύστημα ἐκ δύο στίχων, τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀκαταλήκτων τριποδιῶν, ἤτοι εἶναι δακτυλικὸς ἑξάμετρος, ὁ δὲ δεύτερος ἐκ δύο καταληκτικῶν τριποδιῶν· κλασσικὸν παράδειγμα ἐλεγείας εἶναι τὸ περίφημον ἐπίγραμμα τῶν ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων Λακεδαιμονίων:

ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

—*[Λογοτεχν.]* Ἐκ τῆς λέξεως *ἔλεγος,* ἥτις ἀρχῆθεν ἐσήμαινε θρησκευτικὸν ᾆσμα, παρηγμένη ἡ λέξις *ἐλεγεία* (δηλ. *ᾠδή*) ἐδήλου θρησκευτικὸν ᾆσμα πεποιημένον κατὰ στροφὰς διστίχους, ὧν ἑκάστη συνέκειτο ἐξ ἑνὸς δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου ἀκαταλήκτου καὶ ἑνὸς ἑτέρου δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου καὶ τούτου ἀλλὰ δικαταλήκτου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ ἐν τοιούτῳ μέτρῳ πεποιημένα ποιήματα ᾔδοντο πρὸς αὐλόν, κατόπιν ὅμως ἐρραψῳδοῦντο ἐλευθέρως ὅπως καὶ τὰ ἐπικὰ ποιήματα καὶ τελευταῖον κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἀπηγγέλλοντο ἁπλῶς ἢ ἀνεγινώσκοντο. Ἔλαβε δὲ τὴν ἀρχὴν ἡ ἐλεγειακὴ ποίησις ἐν τῇ Ἰωνίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἤνθησε καὶ ἡ ἐπικὴ ποίησις, καὶ διὰ τοῦτο πάντες σχεδὸν οἱ ἐλεγειακοὶ ποιηταί, εἰς οἱανδήποτε φυλὴν καὶ ἂν ἀνῆκον, μετεχειρίσθησαν τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον τοῦ ἔπους. Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ἐλεγείας ἦτο ἡ θρηνώδης καὶ ἐξ αὐτῆς ἀνεπτύχθη κατόπιν καὶ τὸ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα, δεύτερον δὲ ἡ συμποτική, ἔχουσα ἐρωτικὸν χαρακτῆρα ἢ παραινετικὸν (πολεμικόν, γνωμικὸν) ἢ πολιτικόν. Ὡς ἐλεγειακοὶ ποιηταὶ διέπρεψαν Καλλῖνος ὁ Ἐφέσιος κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἀκμάσας καὶ ποιήσας πολεμικὰς ἐλεγείας, Τυρταῖος ὁ Λάκων τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλεγειῶν ποιητής, Μίμνερμος ὁ Κολοφώνιος τοῦ τέλους τοῦ Ζ' αἰῶνος, ποιήσας πολεμικὰς καὶ ἐρωτικὰς ἐλεγείας, Φωκυλίδης ὁ Μιλήσιος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος καὶ ὁ ὀλίγον μεταγενέστερος αὐτοῦ Θέογνις ὁ Μεγαρεύς, ἀμφότεροι παραινετικῶν (γνωμικῶν) ἐλεγειῶν ποιηταί, Σόλων ὁ Ἀθηναῖος (626—559) ποιήσας πολιτικὰς ἐλεγείας. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἄλλων εἰδῶν ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι ἔτι ἐποίησαν ἐλεγείας ποικίλου περιεχομένου, ὡς ὁ Σιμωνίδης, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Ἴων, ὁ Ἀντίμαχος, οἱ φιλόσοφοι Ξενοφάνης καὶ Παρμενίδης καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Κριτίας ὁ ἐκ τῶν τριάκοντα. Κατὰ δὲ τοὺς μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον χρόνους ἡ ἐλεγεία ἐκαλλιεργήθη εὐρύτατα καὶ μάλιστα ἡ ἐρωτική, πάμπολλα δὲ ποιήματα οὐ μόνον ἐρωτικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλου περιεχομένου ἐν ἐλεγειακῷ μέτρῳ ἐποιήθησαν. Οἱ ἐπιφανέστεροι δὲ τῶν ἐλεγειακῶν ποιητῶν τῆς περιόδου ταύτης εἶναι Φιλητᾶς ὁ Κῷος, γεννηθεὶς τῷ 340, κριτικὸς καὶ ποιητής, τοῦ ὁποίου τῶν ποιημάτων ἐλάχιστα ἀποσπάσματα διεσώθησαν, Ἑρμησιάναξ ὁ Κολοφώνιος, φίλος, ἀλλὰ νεώτερος τοῦ Φιλητᾶ, οὗτινος μεγάλην ἐλεγείαν διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος, Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος (310—240), ὁ ἄριστος πάντων, οὗτινος πολλαὶ ἐλεγεῖαι σῴζονται, Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλός, σύγχρονος τοῦ Καλλιμάχου, οὗτινος περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μέρη μόνον δύο ἐλεγειῶν, καὶ τελευταῖος πάντων Παρθένιος ὁ Νικαεὺς χρηματίσας διδάσκαλος τοῦ Βιργιλίου κατὰ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα. οὗτινος τὰ μὲν ποιήματα ἀπωλέσθησαν, ἐσώθησαν δὲ τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ «Ἐρωτικὰ ποιήματα». Τὴν ἐλεγείαν τῶν ποιητῶν τῆς περιόδου ταύτης ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ διέπρεψαν ἐν αὐτῇ ὁ Ὀβίδιος, ὁ Τίβουλλος, ὁ Κάτουλλος καὶ ὁ Προπέρτιος.

Νεώτεροι χρόνοι. Μὲ τὴν ἀναβίωσιν τῶν κλασσικῶν σπουδῶν κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐμφανίζεται ἐκ νέου καὶ τὸ ποιητικὸν εἶδος καὶ τὸ ὄνομα τῆς «ἐλεγείας». Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῆς μορφὴ ἐγκαταλείπεται καὶ μόνον τὸ θέμα καὶ ἡ μελαγχολικὴ διάθεσις λογίζονται. Ἐλεγείας ἔγραψαν ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ρονσάρ, ὁ Λαφονταίν, ὁ Σενιέ, ὁ Μιλβουά. Ἐλεγειακὴ εἶναι ἡ διάθεσις πολλῶν ποιημάτων τοῦ Λαμαρτίνου, τοῦ Ουγκώ, τοῦ Μπωντλαὶρ κτλ. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται εἰς πολλὰ τῶν ποιημάτων τῶν Ἰταλῶν Πετράρχου, Μπέμπο, Γκουαρίνη, Μαντζόνι, Λεοπάρντι κτλ., ὡς καὶ τῶν Ἄγγλων Γκραίϋ, Γιούγκ, Κήτς, Μπέρνς, Σέλλεϋ, Τέννυσον, Σουΐμπορν. Ἐν Γερμανίᾳ οἱ Νοβάλις, Σύλλερ, Χάϊνε ἐκαλλιέργησαν τὸ εἶδος, πάντας ὅμως τοὺς ἐλεγειακοὺς τῶν νεωτέρων χρόνων ὑπερέβαλεν ὁ Γκαῖτε μὲ τὰς «Ρωμαϊκὰς ἐλεγείας» του. Ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ ἐλεγειακῆς πνοῆς ποιήματα ἔγραψαν οἱ Σολωμός, Βαλαωρίτης, Ζαλοκώστας, Ταντάλίδης, Παλαμᾶς, Χατζόπουλος, Πορφύρας, Καρυωτάκης κ. ἄ.

Ε. Γ. Π.—Κ. Ι. Β.

Digitized by Google

ἐλεγειακός, — *ή,* — *όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐλεγείαν: «ἐλεγειακὸν δίστιχον», «ἐλεγειακὸς ποιητὴς» ὁ ποιῶν ἐλεγείας, εἴτε ἁπλῶς διστίχους ἐλεγείας, εἴτε μείζονα ποιήματα ἐξ ἐλεγειακῶν διστίχων, ἄλλως *ἐλεγειοποιός.*

— **ἐλεγειακὸν** ***μέτρον*** (ἢ ***ἐλεγεῖον***). Καλεῖται οὕτω δίστιχον συγκείμενον ἐκ δύο δακτυλικῶν ἑξαμέτρων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ἀκατάληκτος ἐκ δύο ἀκαταλήκτων, ἤτοι πλήρων τριποδιῶν συγκείμενος (οἷοι εἶναι οἱ στίχοι τοῦ Ὁμήρου), ὁ δὲ δεύτερος εἶναι δικατάληκτος, ἤτοι σύγκειται ἐκ δύο τριποδιῶν καταληκτικῶν, ἤτοι στερουμένων τῆς ἄρσεως τοῦ τελευταίου ποδὸς αὐτῶν (τοῦ γ′ καὶ τοῦ ς′ τοῦ στίχου), ὡς ἑξῆς

—‴◡◡—″◡◡—′◡◡ | —‴◡◡—″◡◡—′◡

—‴◡◡—″◡◡—′ | —‴◡◡—″◡◡—′

Ἡ ἐλλείπουσα ἄρσις τοῦ γ′ καὶ τοῦ ς′ ποδὸς τοῦ δευτέρου στίχου ἀνεπληροῦτο ἢ διὰ τονῆς, ἤτοι παρεκτάσεως τῆς δισήμου θέσεως τῶν ποδῶν τούτων εἰς χρόνον τετράσημον, ἢ διὰ κενοῦ χρόνου δισήμου. Ὁ ρυθμὸς λοιπὸν τοῦ β′ στίχου τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου (ὅστις κυρίως ἐκαλεῖτο ἐλεγεῖον) εἶχεν οὕτω:

—‴◡◡—″◡◡—′Λ̄—‴◡◡—″◡◡—′.

Καὶ ὁ μὲν α′ στίχος, δακτυλικὸς ἑξάμετρος ὤν, ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους τοῦ μέτρου τούτου, ὁ δὲ β′ στίχος τομὴν μὲν ἔχει πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ, τοῦ δὲ πρώτου κώλου (πρώτης τριποδίας) αὐτοῦ οἱ μὲν ἀκέραιοι πόδες α′ καὶ β′ δύνανται νὰ εἶναι ἀμφότεροι δάκτυλοι ἢ ἀμφότεροι σπονδεῖοι ἢ ὁ ἕτερος τούτων δάκτυλος καὶ ὁ ἕτερος σπονδεῖος, τοῦ δὲ δευτέρου κώλου οἱ ἀκέραιοι πόδες γ′ καὶ δ′ εἶναι πάντοτε καθαροὶ δάκτυλοι καὶ οὐδέποτε συναιροῦνται εἰς σπονδείους, ἡ δὲ τελικὴ συλλαβὴ εἶναι ἀδιάφορος, ὥστε δύναται νὰ εἶναι καὶ βραχεῖα. Καίτοι δὲ τὸ ρυθμικὸν μέγεθος καὶ ἡ διαίρεσις τῶν κώλων εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στίχους τοῦ ἐλεγειακοῦ μέτρου εἶναι τὰ αὐτά, ὅμως ἡ διπλῆ κατάληξις τοῦ δευτέρου στίχου διακόπτει τὴν ἥσυχον πορείαν τῆς ᾠδῆς καὶ οὕτω τὸ ἐλεγειακὸν μέτρον εἶναι πρόσφορον πρὸς δήλωσιν πάθους καὶ ταραχῆς, εἶναι ἐνεργητικώτερον καὶ λυρικώτερον τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὰ λυρικὰ ποιήματα τὰ ἐκ δακτυλικῶν μόνον ἑξαμέτρων συγκείμενα ᾔδοντο πρὸς τὴν κιθάραν, τὰ δὲ ἐλεγεῖα πρὸς τὸν γοερὸν καὶ θρηνώδη αὐλὸν (βλ. καὶ λ. *ἐλεγεία*). Ε. Γ. Π.

ἐλεγειογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων ἐλεγείας, ὁ γράφων, ὁ ποιῶν ποιήματα ἐλεγειακά.

ἐλεγεῖον *[Ἐγκυκλ.]*· βλ.λ. *ἐλεγεία* καὶ *ἐλεγειακὸν* μέτρον.

ἐλεγειοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ποιῶν ἐλεγείας, ἢ ἐλεγειακὰ ποιήματα, ἄλλως ἐλεγειακὸς ποιητής.

ἐλεγεῖος, —*α,* —*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν *ἔλεγον*, θρηνητικός, λυρικός, αἰσθηματικός· ἐντεῦθεν τὸ ὡς οὐσιαστικὸν *ἐλεγεῖον* (μέτρον) καὶ *ἐλεγεία* (ᾠδή).

ἐλεγῖνος (ὁ) (Eleginus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει θαλασσίας πέρκας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, δεύτερον ραχιαῖον καὶ κοιλιακὸν πτερύγιον ἐπιμηκέστατον καὶ συνεχές. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς αὐστραλιακὰς θαλάσσας κυρίως καὶ ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *ἐλεγῖνος ὁ χιλιανὸς* (Eleginus Chilensis), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἔχει μῆκος 65 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα ὑποπράσινον μὲ μελανὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ κοιλίαν ἀργυρόλευκον. Δ. Ν. Π.

ἐλεγκτέος, —*α,* —*ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐλεγχθῇ, ἐξελεγκτέος.

ἐλεγκτὴς (ὁ)· ὁ ἐλέγχων, ὁ ἐξελέγχων τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων πεπραγμένα, ὁ ἐπιτιμητής· ‖ ὡς δημόσιος ἢ ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος, ὁ ἐξελέγχων τὴν διαχείρισιν ἄλλων ὑπαλλήλων: «ἐλεγκτὴς τοῦ τελωνείου», «ἐλεγκταὶ τραπέζης», «τὸ σῶμα τῶν στρατιωτικῶν ἐλεγκτῶν»· ‖ ἀνώτατος δημόσιος ὑπάλληλος (βλ. κατωτ.).

—*[Διοικ. Δίκ.] Ἐλεγκτὴς* εἶναι ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ὁ ἐνεργῶν ἔλεγχον ἐπὶ ἐνεργειῶν κατωτέρων ὀργάνων ἢ ἐπὶ τῶν λογιστικῶν διαχειρίσεως ἐγγράφων ἢ ἐπὶ αἰτήσεων ἢ δηλώσεων τῶν πολιτῶν. Οὕτω δὲ κατεστάθησαν: α′) οἱ ἐλεγκταὶ τῶν τελωνείων, διακρινόμενοι εἰς α′ καὶ β′ τάξεως καὶ ὧν ὁ βαθμὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν βαθμὸν εἰσηγητοῦ καὶ γραμματέως α′ τάξεως. Εἰς τοὺς τελωνειακοὺς ἐλεγκτὰς εἶναι ἀνατεθειμένος ὁ ἔλεγχος τῶν δηλώσεων τῶν εἰσαγωγέων· β′) οἱ ἐλεγκταὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐφοριῶν, διακρινόμενοι ἐπίσης εἰς α′ καὶ β′ τάξεως, καὶ ἀντιστοιχοῦντες πρὸς εἰσηγητὰς καὶ γραμματεῖς α′ τάξεως, ὧν ἔργον εἶναι ὁ ἔλεγχος τῶν δηλώσεων τῶν φορολογουμένων· γ′) οἱ παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ συνεδρίῳ ἐλεγκταὶ α′ ἢ β′ τάξεως, ἐξομοιούμενοι κατὰ βαθμὸν πρὸς τμηματάρχας α′ ἢ β′ τάξεως καὶ οἱ ὁποῖοι ἐξελέγχουσι τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ὑπολόγων, ἐκκαθαρίζουσι τὰς συντάξεις καὶ εἰσηγοῦνται ἄνευ ψήφου περὶ τούτων εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον. Τ' ἀνωτέρω ἐρρυθμίσθησαν διὰ τοῦ Ν.Δ. τῆς 6 Ἰουλίου 1923, πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὁποίου ἐλεγκταὶ παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ συνεδρίῳ ὠνομάζοντο οἱ ἤδη ἔχοντες τὸν τίτλον τοῦ συμβούλου. Ε. Ι. Μ.

—*[Ἐμπορ. Δίκ.]* Ὁ θεσμὸς τῶν *ἐλεγκτῶν* ἀπαντᾷ ἐν τῷ συγχρόνῳ ἑλληνικῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ ἐν τῇ περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν νομοθεσίᾳ ἰδίᾳ. Εἰσήχθη τὸ πρῶτον διὰ τοῦ ἐπ' ὀλίγον μόνον ἰσχύσαντος νόμου 1348 περὶ ἐποπτείας τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ἐβελτιώθη δὲ ὅλος ὁ θεσμὸς ἐν τῷ νεωτέρῳ τούτου 2190 νόμῳ περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν· ὁ θεσμὸς τῶν ἐλεγκτῶν τοῦ νόμου τούτου ἀποτελεῖ σταθμὸν σπουδαῖον ἐν τῇ καθόλου παρὰ ταῖς ἐμπορικαῖς νομοθεσίαις ἐφαρμογῇ αὐτοῦ. Σαφὴς ὁρισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ ἐλεγκτοῦ κατὰ τὸν νόμον 2190 δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ· ἡ ἔννοια αὐτοῦ καθορίζεται μᾶλλον ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἐλέγχου, τὸν ὁποῖον ἐξασκεῖ. Ὁ ἔλεγχος οὗτος διεξάγεται ὑπὸ τρεῖς σημαντικὰς μορφάς: ὡς ἔλεγχος τακτικὸς τῆς πλειοψηφίας τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῆς ἑταιρείας, ὡς ἔλεγχος τῆς μειοψηφίας, ἐκτάκτως πρὸς ἐξακρίβωσιν ὡρισμένων ἐνεργειῶν ἢ πράξεων τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, καὶ κατὰ τρίτον λόγον ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ κρατικοῦ ἐλέγχου, κατὰ τὸν εἰδικώτερον ἐν τῷ νόμῳ καθοριζόμενον τρόπον.

Οἱ *ἐλεγκταὶ τῆς πλειοψηφίας* ἀποτελοῦν ἓν ἐκ τῶν ὀργάνων διοικήσεως τῆς ἑταιρείας, τῶν προβλεπομένων εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐν κεφαλαίῳ Δ′ αὐτοῦ, διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς ἐτησίας τακτικῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μετόχων τῆς ἑταιρείας, ἵνα ἐγκύρως ἀποφασίσῃ ἡ νέα συνέλευσις ἐπὶ τοῦ ὑποβληθησομένου αὐτῇ ἰσολογισμοῦ, κατὰ τὴν ἑπομένην τακτικὴν ἑταιρικὴν χρῆσιν. Ἑκάστη γενικὴ συνέλευσις διορίζει δηλονότι τοὺς ἐλεγκτὰς τῆς ἀμέσως ἑπομένης τοιαύτης, οἱ δὲ ἐλεγκταὶ τῆς πρώτης ἑταιρικῆς χρήσεως διορίζονται ἐν τῷ καταστατικῷ τῆς ἑταιρείας ἢ ἄλλως ὑπὸ ἐκτάκτου τινὸς γενικῆς συνελεύσεως κατὰ τὴν σαφῆ διατύπωσιν τοῦ ἄρθρου 36 ἀριθ. 2 τοῦ νόμου. Ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ νόμου προκύπτει κατὰ ταῦτα σαφῶς, ὅτι εἶναι ἀπηγορευμένον ἐλεγκταὶ τὸ πρῶτον ἔν τινι συνελεύσει διορισθέντες νὰ ἐλέγξουν τὰ πεπραγμένα κατὰ τὴν τακτικὴν αὐτῆς χρῆσιν. Τοῦτο ὀφείλεται ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὴν τακτικὴν τοῦ νόμου, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐλεγκταὶ ὑποτίθενται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως ἀσχολούμενοι εἰς ἐξέλεγξιν οἱουδήποτε βιβλίου καὶ λογαριασμοῦ τῆς ἑταιρείας καὶ ἐν γένει ἀσχολούμενοι εἰς τὸ νὰ παρακολουθοῦν ἀγρύπνως τὴν διαχείρισιν καὶ διοίκησιν τῆς ἑταιρείας. Ἐκ τῶν καθηκόντων, ἅτινα ἐπιβάλλει ὁ νόμος εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐλεγκτῶν τῆς πλειοψηφίας, σημαντικώτερον εἶναι τὸ κατὰ τὸ ἄρθρ. 38 ἀριθ. 1 δικαίωμά των νὰ προκαλέσωσι τὴν σύγκλησιν γενικῆς συνελεύσεως τῶν μετόχων τῆς ἑταιρείας. Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς κατάλληλον στιγμὴν χρησιμοποιούμενον ἐπιτυχῶς δύναται νὰ ἀποβῇ σωτήριον διὰ τὴν ἑταιρείαν, προσδίδον οὕτως ἐξαιρετικὴν βαρύτητα εἰς τὸν θεσμόν. Ἡ ἔγκρισις καὶ τὸ καλῶς ἔχειν τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀποτελεῖ ἐπίσης σημαντικὸν δικαίωμα τῶν ἐλεγκτῶν κατὰ τὸν νόμον.

Τοῦ νομοθέτου προβλέψαντος καὶ διαπλάσαντος τὸν θεσμὸν τῶν ἐλεγκτῶν τῆς πλειοψηφίας ὡς ἀνωτέρω ἐσκιαγραφήθη, ἡ σημασία αὐτοῦ ἐν τῇ πρακτικῇ ἔδει νὰ εἶναι σημαντική, ἐν τῇ πρακτικῇ ὅμως ἀκριβῶς ἐξεφυλίσθη εἰς ἁπλοῦν τύπον μηδεμίαν σημασίαν ἔχοντα, καθόσον ὡς ἐλεγκταὶ ἐκλέγονται πρόσωπα μηδεμίαν εἰδικότητα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ νόμῳ ὑποχρεώσεων κατέχοντα, ἀνίσχυρα δὲ πρὸς τοῦτο λόγῳ τῆς ὑποτελείας των πρὸς τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, ὅπερ καὶ ἀποφασίζει διὰ τῆς πλειοψηφίας ἣν διαθέτει περὶ τοῦ διορισμοῦ των.

Οἱ *ἐλεγκταὶ τῆς μειοψηφίας*, περὶ ὧν τὸ ἄρθρον 40 τοῦ νόμου 2190, διορίζονται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν ἐπὶ αἰτήσει μετόχων ἐκπροσωπούντων τὸ $^1/_{20}$ τοῦ καταβεβλημένου ἑταιρικοῦ κεφαλαίου, ἐκδικαζομένη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας. Ἡ διάταξις αὕτη ἀποτελεῖ σπουδαῖον ὅπλον τῆς μειοψηφίας τῶν μετόχων, θέτον φραγμόν τινα εἰς τὴν παντοδυναμίαν τῶν μετόχων τῆς πλειοψηφίας, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων εὑρηται καὶ ἡ διοίκησις τῆς ἑταιρείας. Ἐξ ὑπερβολικῆς δειλίας ὅμως ὁ νομοθέτης περιώρισεν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὸν κύκλον χρησιμοποιήσεώς του, διότι ἡ αἴτησις διορισμοῦ ἐγκρίνεται προκειμένου νὰ ἐξελεγχθῇ ὡρισμένη τις σαφὴς πρᾶξις διαχειρίσεως, καὶ ἀφοῦ καταστῇ πιστευτὸν ὅτι προέρχεται αὕτη ἐκ κακοπίστου διαχειρίσεως ἢ παραβιάζει καταφώρως τὸν νόμον ἢ τὸ καταστατικόν, καὶ ταῦτα ἐντὸς ὡρισμένων χρονικῶν ὁρίων.

Περὶ *τοῦ κρατικοῦ ἐλέγχου* καὶ τῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῶν ἑταιρειῶν οὐδεμίαν σαφῆ διάταξιν περιέχει ὁ νόμος 2190. Ὡς εἶναι τὸ σύστημα αὐτοῦ, ἔλεγχος τῆς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας νοεῖται κυρίως καὶ ἐνεργεῖται κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἱδρύσεως τῆς ἑταιρείας, ὁπότε ἐλέγχεται ἡ τήρησις τοῦ νόμου ἐν τῷ καταστατικῷ, ἡ ἀξία τῶν εἰς εἶδος εἰσφορῶν, ἡ δημοσίευσις ἰσολογισμῶν, αἱ αὐξήσεις κεφαλαίου κτλ. Συμβουλευτικῶς ἐπεμβαίνει ἐπίσης πλειστάκις ἡ κρατικὴ ὑπηρεσία ἐλέγχου, ἰδίᾳ δὲ αὐξάνονται ὁσημέραι αἱ περιπτώσεις προσφυγῶν πρὸς αὐτὴν διὰ τὴν ἐπίλυσιν ἐπιμάχων ζητημάτων ἢ τὴν ἐξομάλυνσιν ἐνδοεταιρικῶν διαφορῶν καὶ ἀμφισβητήσεων. Οὕτως ἐργάζεται λίαν ἐπιτυχῶς ὁ ἔλεγχος ἐπὶ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν παρ' ἡμῖν. Ἰδιαιτέρως αὐστηρὸς εἶναι κατὰ τὸ σύστημα τοῦ ἡμετέρου νόμου ὁ ἔλεγχος ἐπὶ ἀσφαλιστικῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, εἰδικαὶ δὲ διατυπώσεις ἰσχύουν ἐπὶ ἀλλοδαπῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Ἀνάλογον πρὸς τὸ σύστημα τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν εἶναι καὶ τὸ σύστημα τῶν ἐλεγκτῶν τοῦ ἀρχαιοτέρου νόμου 602 περὶ συνεταιρισμῶν. Κατὰ τὴν σαφῆ διάταξιν τοῦ ἄρθρου 10 τὸ ὑπουργεῖον ἐνασκεῖ τὴν ἐποπτείαν διὰ τὴν τήρησιν τοῦ νόμου καὶ τοῦ καταστατικοῦ καὶ τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν. Πρόκειται ὅμως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μᾶλλον περὶ συστήματος κηδεμονίας κρατικῆς, ἐκφευγούσης τῶν ὁρίων τοῦ κοινοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου. Π. Λ. Π.

— *[Στρατ.]* Ὁ *ἐλεγκτὴς* εἶναι ἀξιωματικὸς τῆς οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ (βλ. λ. *ἔλεγχος [Στρατ.]*).

ἐλεγκτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἱκανὸς ἢ ἁρμόδιος πρὸς τὸ ἐλέγχειν, ὁ ἐλέγχων· ‖ ἀποδεικτικός, ἐνδεικτικός: «ἡ ἀκαταστασία τοῦ γραφείου του εἶναι ἐλεγκτικὴ τῆς ἀμελείας του».—Ἐπίρρ. ***ἐλεγκτικῶς.***

— **Ἐλεγκτικὸν** ***Συνέδριον.*** Μέχρι τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1833 ἡ διαχείρισις τῆς δημοσίας περιουσίας ἐστερεῖτο τῶν ἐγγυήσεων ἐκείνων, αἵτινες ἦσαν ἀναγκαῖαι, ὅπως καταστήσωσι ταύτην ὑπηρετικὴν τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου καὶ τῶν πολιτῶν. Τὸ πρῶτον διὰ θεσπίσματος τοῦ Βουλευτικοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 14 Ἰουλίου 1824 ἀνετέθη ἡ διαχείρισις τοῦ γενικοῦ ταμείου τοῦ κράτους εἰς τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῇ βάσει λογιστικοῦ συστήματος ἁπλουστάτου, ὡς ἦτο ἁπλοῦς τότε καὶ ὅλος ὁ διοικητικὸς μηχανισμὸς τῆς ἀρτισυστάτου διοικήσεως. Τὸ λογιστικὸν τοῦτο σύστημα διερρυθμίσθη κάπως ἐπὶ τὰ βελτίω διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 133 τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1828 διατάγματος τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰ. Καποδίστρια, ἄχρις οὗ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 279 τῆς 13 Φεβρουαρίου 1828 ὁμοίου διατάγματος ἀνετέθη ἡ διαχείρισις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους εἰς τὴν τότε λειτουργοῦσαν Ἐθνικὴν Χρηματιστικὴν Τράπεζαν, διὰ συστάσεως ἐπιτροπῆς ἐπικληθείσης «ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπή», ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τούτων. Ἐκλιπόντος τοῦ Κυβερνήτου, ἡ ἐπὶ Ὄθωνος ἀντιβασιλεία, ἐν τῇ μερίμνῃ της ὅπως διοργανώσῃ τὴν κρατικὴν ὑπηρεσίαν, προὐνόησε καὶ περὶ τῆς καλυτέρας καὶ μᾶλλον ἠγγυημένης διαχειρίσεως τοῦ δημοσίου πλούτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς καθιδρύσεως σταθερᾶς ἀρχῆς ἐποπτικῆς τῶν διαχειριστῶν τοῦ δημοσίου πλούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς καθιερώσεως λογιστικοῦ συστήματος καθιστῶντος εὐχερῆ τὸν οἰκεῖον διαχειριστικὸν ἔλεγχον. Οὕτω διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Σεπτεμβρίου 1833 διατάγματος συνέστησε τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον δι' ὅλον τὸ βασίλειον, διὰ δὲ τοῦ διατάγματος τῆς 6/18 Μαρτίου 1834 «περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δημοσίων ταμείων» εἰσήγαγε νέον λογιστικὸν σύστημα τοῦ κράτους, ὅπερ ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1834 καὶ ὅπερ ὑποστὰν διαφόρους βελτιωτικὰς τροποποιήσεις ἴσχυσε μέχρι τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1852, ὁπότε ἐψηφίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη ὁ καὶ νῦν ἰσχύων νόμος ΣΙΒ' περὶ διοικήσεως τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους καὶ περὶ δημοσίου λογιστικοῦ.

Διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1833 ἡ ἀντιβασιλεία τοῦ Ὄθωνος ἵδρυσε τὸ πρῶτον τὸν θεσμὸν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ὡς ἀνωτάτης ἀρχῆς ἐλεγκτικῆς τοῦ διοικητικοῦ, ἀνεξαρτήτου ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην γραμματείαν καὶ ὑποκειμένης μόνον εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, καθ' ὃν τρόπον ὑπόκεινται τὰ δικαστήρια εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης. Καταστατικὸς σκοπὸς τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (ἄρθρ. 2) εἶναι: 1) ἡ ὑπὸ τούτου ἐπαγρύπνησις, ὅτι τηροῦνται αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐγκεκριμένου οἰκονομικοῦ τοῦ κράτους συστήματος, 2) ὅτι αἱ ἐντεταλμέναι τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν ἀρχαὶ ἐκτελοῦσι τὰ καθήκοντά των συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, διατάγματα καὶ ὁδηγίας, 3) ὅτι τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα εἰσὶν ἐν τάξει ἀποδεδειγμένα. Ὁ τὸ πρῶτον ἱδρυθεὶς θεσμὸς οὗτος συνεκροτήθη ἐξ ἑνὸς προέδρου (τοιοῦτος δὲ πρῶτος ὑπῆρξεν ὁ Γάλλος *A. Regny*), ἐξ ἑνὸς ἀντιπροέδρου, ἑνὸς ἐπιτρόπου τῆς ἐπικρατείας, τεσσάρων ἐλεγκτῶν, ἑνὸς γραμματέως, δύο ὑπογραμματέων καὶ ἑνὸς κλήτορος. Τὰ μέλη ταῦτα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου δὲν ἀπέλαυον ἐν ἀρχῇ τῆς ἰσοβιότητος, ἥτις τὸ πρῶτον ἀνεγνωρίσθη αὐτοῖς διὰ τοῦ ἄρθρου 88 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1843, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου διὰ τοῦ ἄρθρου 98 τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος ἐγίνετο πρόνοια περὶ εἰδικοῦ νόμου κανονίζοντος τὰ

Digitized by Google

τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ἰσοβίων μελῶν, ἐκδοθέντος ὡς τοιούτου τοῦ νόμου ΥΜΓ' τοῦ 1871. Ὡς ἦτο ἑπόμενον τὸ ἱδρυτικὸν τοῦτο διάταγμα ὑπέστη μετέπειτα ποικίλας τροποποιήσεις βελτιωτικὰς καὶ εὐρυντικὰς τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ (βλ. «Εὑρετήριον» *Μαλαγαρδῆ*) ἄχρις οὗ τέλος ἐξεδόθη τὸ καὶ νῦν ἔτι ἐν ἰσχύϊ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 4 Ἰουλίου 1623 «περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου», ἐκδοθὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπὸ 15 Σεπτεμβρίου 1922 ἐπαναστατικῆς ἀποφάσεως.

Τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον ἀπαρτίζεται νῦν ἐκ τοῦ προέδρου, δύο ἀντιπροέδρων, 12 συμβούλων ὡς μετωνομάσθησαν οἱ ἐλεγκταὶ τοῦ προϋπάρχοντος θεσμοῦ, τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐπικρατείας, τοῦ γραμματέως, 6 παρέδρων καὶ τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ. Ἡ ἁρμοδιότης αὐτοῦ συνίσταται ἐν τοῖς ἑξῆς: 1 Ἐνεργεῖ ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ἐξόδων τοῦ κράτους. 2) Παρακολουθεῖ τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους. 3) Ἀποφαίνεται ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ ἰσολογισμοῦ τοῦ κράτους. 4) Ἐποπτεύει τοὺς δημοσίους ὑπολόγους καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δημόσιον λογιστικόν. 5) Ἐξελέγχει τοὺς λογαριασμοὺς τῶν δημοσίων ὑπολόγων. 6) Ἐποπτεύει ἐπὶ τῶν κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ἐγγυήσεων τῶν δημοσίων ὑπολόγων. 7) Κανονίζει τὰς εἰς βάρος τοῦ δημοσίου παρεχομένας συντάξεις, ἐξαιρέσει τῶν δυνάμει προσωπικῶν νόμων χορηγουμένων. 8) Θεωρεῖ, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, τοὺς τίτλους παραχωρήσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων. 9) Γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῶν παρὰ τῶν ὑπουργῶν τιθεμένων θεμάτων, ἐφ' ὅσον δὲν ἤθελε, κατὰ τὴν κρίσιν του, θεωρηθῇ, ὅτι ἡ ζητουμένη γνώμη του ἀποτελεῖ πρόκριμα τῶν πράξεων ἢ τῶν δικαστικῶν του ἀποφάσεων. 10) Δικάζει κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν ἐπὶ τῆς εὐθύνης τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων διὰ πᾶσαν ἐκ δόλου ἢ ἀμελείας ἐπελθοῦσαν εἰς τὸ δημόσιον θετικὴν ζημίαν, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 205 τοῦ λογιστικοῦ νόμου, ὡς τοῦτο συνεπληρώθη ἢ ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων νόμων περὶ εὐθύνης τῶν δημοσίων ὑπολόγων. 11) Δικάζει κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν τὰς ἐγειρομένας ἀμφισβητήσεις ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν λογαριασμῶν τῶν ὑπολόγων καὶ ἐκ τοῦ κανονισμοῦ τῶν συντάξεων. 12) Δικάζει τὰς ἐφέσεις κατ' ἀποφάσεων τῶν πρωτοβαθμίων ἐκδικαστικῶν ἐπιτροπῶν τῆς φορολογίας τῶν καθαρῶν προσόδων, τοῦ αὐτομάτου ὑπερτιμήματος καὶ τῶν ἐκτάκτων κερδῶν, καθὼς καὶ τῆς ἐφ' ἅπαξ φορολογίας τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας.

Λειτουργία τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Τὴν νόμῳ ἀνατεθειμένην αὐτῷ δημοσίαν λειτουργίαν ἐνασκεῖ εἴτε ἐν συνθέσει τμήματος, εἴτε ἐν συνθέσει ὁλομελείας. Τὰ τμήματα εἶναι τρία καὶ συντίθενται τὸ μὲν ἐκ τοῦ προέδρου καὶ 4 κατ' ἐλάχιστον συμβούλων, τὰ δὲ ἐξ ἑνὸς ἕκαστον ἀντιπροέδρου καὶ 4 τοὐλάχιστον συμβούλων. Ἡ ὁλομέλεια συντίθεται ἐξ ἐννέα τοὐλάχιστον μελῶν, συμπεριλαμβανομένων εἰς τα τα τοῦ προέδρου καὶ τῶν δύο ἀντιπροέδρων ἢ τῶν νομίμων αὐτῶν ἀναπληρωτῶν, τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐπικρατείας καὶ τοῦ γραμματέως. Ὁ γενικὸς ἐπίτροπος καὶ ὁ γραμματεὺς εἶναι ἀπαραίτητοι καὶ διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ δικαστικοῦ λεγομένου τμήματος, ἤτοι τοῦ τρίτου. Ἐν ὁλομελείᾳ ἀποφασίζει τὸ συνέδριον: 1) ἐπὶ τῶν προσφυγῶν, 2) ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 33 εὐθύνης τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ 3) ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 205 τοῦ λογιστικοῦ νόμου, ὡς τοῦτο συνεπληρώθη ἢ ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων νόμων, εὐθύνης τῶν δημοσίων ὑπολόγων, διὰ τῶν τμημάτων δὲ ἐπὶ πάσης ἄλλης περιπτώσεως. Ἐκ τῶν τριῶν τμημάτων τὸ α' ἔχει ἀντικείμενον λειτουργίας τὸν ἐκ τῶν ὑστέρων ἔλεγχον τῶν δημοσίων ὑπολόγων (ἄρθρ. 20, ἐδάφ. 2 τοῦ νομ. διατ.), καθόσον ὁ προληπτικὸς ἔλεγχος ἀσκεῖται μὲν καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἀλλὰ διὰ τῶν παρέδρων αὐτοῦ συμφώνως τῷ νόμῳ 1937. Τὸ β' ἔχει ἀντικείμενον τὸν κανονισμὸν τῶν συντάξεων, ὅσαι δυνάμει εἰδικῶν νόμων δὲν ἀφηρέθησαν τῆς ἁρμοδιότητός του. Τὸ γ' δικάζει τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκδικαστικῶν ἐπὶ τῆς φορολογίας ἐπιτροπῶν, καὶ ὅσας ἄλλας τοιαύτας εἰδικοὶ νόμοι ὑπήγαγον εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ μὲν α' καὶ β' τμήματα δρῶσιν ὡς διοικητικὴ ἀρχὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅρων τοῦ νόμου, τὸ δὲ γ' καθὼς καὶ ἡ ὁλομέλεια ἀσκοῦσι διοικητικὴν δικαιοδοσίαν ἀμφισβητουμένην, δηλαδὴ ἐξουσίαν τοῦ δικάζειν μεταξὺ ἐριζόντων, ἤτοι δημοσίου καὶ ἰδιωτῶν.

Ἔνδικα μέσα. Τὸ ἰσχῦον νομοθετικὸν διάταγμα ἀποκαλεῖ *πράξεις* μὲν τὰς λειτουργίας τοῦ α' καὶ β' τμήματος, *ἀποφάσεις* δὲ τὰς τοῦ γ' τμήματος καὶ τῆς ὁλομελείας. Κατὰ τῶν πράξεων ἢ ἀποφάσεων τῶν τριῶν τμημάτων καὶ τῆς ὁλομελείας ἐπιτρέπεται ἀναθεώρησις δι' ὡρισμένους λόγους ὁριζομένους ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 28, εἴς τε τὸν ἰδιώτην ὃν ἀφορᾷ ἡ πρᾶξις ἢ ἡ ἀπόφασις, καθὼς καὶ εἰς τὸν γενικὸν ἐπίτροπον τῆς ἐπικρατείας, ἀσκουμένη ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως μὲν διὰ τὸν ἰδιώτην, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως δὲ διὰ τὸν γενικὸν ἐπίτροπον. Ἐπίσης, ἀλλὰ μόνον κατὰ τῶν πράξεων τοῦ α' καὶ β' τμήματος, ἐπιτρέπεται προσφυγὴ εἰσαγομένη εἰς τὴν ὁλομέλειαν, καθ' ὅσον τὸ γ' τμῆμα δικάζει τελειωτικῶς. Ἡ προσφυγὴ ἀσκεῖται ἐντὸς προθεσμίας τριῶν μηνῶν, ἀρχομένης ὑπὸ τῆς κοινοποιήσεως διὰ τὸν ἰδιώτην, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως δὲ τῆς πράξεως διὰ τὸν γενικὸν ἐπίτροπον. Διὰ τοὺς ἰδιώτας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἡ προθεσμία εἶναι ἑξάμηνος. Ἥ τε ἀναθεώρησις, ἡ ἔφεσις καὶ ἡ προσφυγὴ δὲν ἀναστέλλουσι τὰς καθ' ὧν ἀπευθύνονται πράξεις ἢ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπὶ προσφυγῆς καὶ ἐφέσεως τῇ αἰτήσει τοῦ ἐνδιαφερομένου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου δύναται νὰ ἀνασταλῇ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν, ἐφ' ὅσον εἰσέτι τὸ Συνέδριον δὲν ἀπεφάνθη ἐπὶ τῆς οὐσίας.

Πρὸς τυπικὴν παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως ἀναθεωρήσεως δέον κατὰ τὴν συζήτησιν αὐτῆς νὰ εἶναι καταβεβλημένον παράβολον ἴσον πρὸς τὸ $1/4$ % ἐπὶ τοῦ ποσοῦ ὅπερ ἀφορᾷ ἡ αἴτησις καὶ οὐδέποτε κατώτερον τῶν δραχμῶν 25, ἐπὶ πράξεων δὲ συντάξεως ὁρίζεται τοῦτο παγίως εἰς δραχμὰς 25, ἀλλὰ καὶ τούτου ἀπαλλάσσονται οἱ παθόντες ἐν πολέμῳ ἢ ἐν διατεταγμένῃ ὑπηρεσίᾳ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους παθόντων. Ἐπὶ ἐφέσεων καὶ προσφυγῶν τὸ παράβολον ἰσοῦται πρὸς 1/4 % ἐπὶ τῶν διὰ τούτων ἀμφισβητουμένων ποσῶν, ἂν ὁ εἰδικὸς νόμος ὁ προβλέπων περὶ τούτου δὲν ὁρίζει ἄλλως, οὐδέποτε ὅμως τοῦτο δύναται νὰ εἶναι ἔλασσον τῶν δραχμῶν 50. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπὶ συντάξεων τὸ παράβολον τῆς προσφυγῆς εἶναι δραχμαὶ 50, ἀλλὰ καὶ τούτου δικαιοῦνται ἀπαλλαγῆς οἱ παθόντες ἐν πολέμῳ ἢ ἐν διατεταγμένῃ ὑπηρεσίᾳ καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν. Τοῦ παραβόλου ἀπαλλάσσονται αἱ προσφυγαὶ καὶ ἀναθεωρήσεις αἱ ἀσκούμεναι ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου. Ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει γινομένης δεκτῆς τῆς ἀναθεωρήσεως ἐφέσεως ἢ προσφυγῆς ἐπιστρέφεται τὸ παράβολον. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ παραιτήσεως τῶν ἐνδίκων τούτων μέσων.

Ἡ προσφυγὴ εἰς τὰ κοινὰ δικαστήρια. Τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον λειτουργοῦν ὡς διοικητικὴ ἀρχὴ ἢ ἀσκοῦν τὴν διοικητικὴν δικαιοδοσίαν του, κρίνει τελειωτικῶς ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὸ ὑπαγομένων θεμάτων, μὴ ἐπιτρεπομένης εἰς τὸν τυχὸν ἀδικηθέντα τῆς προσφυγῆς εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια. Καὶ διὰ μὲν τὰς πράξεις τοῦ α' καὶ β' τμήματος προκύπτει τοῦτο ῥητῶς ἐκ τῆς διατάξεως τῶν ἄρθρων 27 καὶ 32 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος, ὡς πρὸς δὲ τὰς ἐφέσεις τοῦ γ' τμήματος συνάγεται ἐκ τῶν εἰδικῶν περὶ αὐτοῦ νόμων ὡς ἀποκλειόντων πᾶν ἄλλο ἔνδικον μέσον, ὡς πρὸς δὲ τὴν ὁλομέλειαν ἐξ ἀναλογίας τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 27 καὶ 32.

Ἡ λοιπὴ διαδικασία. Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ νομοθετικῷ διατάγματι διατάξεων δικονομικοῦ χαρακτῆρος, ἡ λοιπὴ τηρητέα διαδικασία παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ ὡρίσθη ὑπὸ τῶν τίτλων β' καὶ γ' τοῦ ἐκτελεστικοῦ διατάγματος αὐτοῦ τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1923, ἐκδοθέντος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄρθρων 34 ἐδάφιον 2 καὶ 54 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος, ἅτινα καὶ καθορίζουσι τὴν ἔκτασιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τὰ τοῦ τόπου καὶ χρόνου τῶν συνεδριάσεων, τὰ τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων, τὰ τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας καὶ εὐταξίας, τὰ τῆς καταρτίσεως, δημοσιεύσεως καὶ κοινοποιήσεως τῶν ἀποφάσεων, τηρουμένης πάντοτε τῆς ἀρχῆς τῆς δημοσιότητος τῶν δικαστικῶν συνεδριάσεων, ἤτοι τοῦ γ' τμήματος καὶ τῆς ὁλομελείας καὶ τοῦ ἠτιολογημένου τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐξαρθῇ: α') ἡ ἐλευθερία περὶ τὴν χρῆσιν οἱουδήποτε ἀποδεικτικοῦ μέσου μὴ ἀποκλειομένου ὑπὸ εἰδικοῦ νομικοῦ κανόνος, καὶ β') ὅτι καὶ ἀτόντων τῶν διαδίκων χωρεῖ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον αὐτεπαγγέλτως εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῶν εἰς αὐτὸ εἰσαγομένων ὑποθέσεων καθὼς καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς τε ἀδείας καὶ τῶν δικονομικῆς φύσεως ἰσχυρισμῶν, διατάσσον πᾶν μέτρον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τεῖνον. Μ. ΣΠΑΝΙΔΗΣ

ἐλεγκτός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ἄξιος νὰ ἐλεγχθῇ· || ὁ ἐπονείδιστος *(ἀρχ.)*.

Ἐλεγμοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ κόλπου τῆς Κίου (Κιανοῦ κόλπου). Εἶχε 2.000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων 1.700 Ἕλληνες προσφυγόντες εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923.

— **Ἐλεγμῶν** ***μονή.*** Εὑρίσκετο αὕτη μέχρι τοῦ 1923 εἰς τὸ ὁμώνυμον χωρίον, ἐν Βιθυνίᾳ. Πρὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ὑπῆρχεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο παλαιὰ μονὴ Ἐλαιοβώμων. Εἰς τὴν μονὴν ταύτην διέμενεν ἐξόριστος τῷ 842 Μεθόδιος ὁ κατόπιν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ διακόσια ἔτη ἀκριβῶς, ἐστάλη εἰς τὴν μονὴν ταύτην ἐξόριστος ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Καλαφάτης. Ἡ κυβέρνησις τῶν σουλτάνων ἀφῆκε τὴν μονὴν ἀνεπηρέαστον, ὑποκειμένην τῇ ἱερᾷ μητροπόλει Προύσης, οὐχὶ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ὃν ὑπέκειτο μέχρι τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος. Τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς, πρότερον μὲν τῆς Θεοτόκου, μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ ἁγίου Ἀβερκίου, σῴζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὑπ' ἀριθμὸν 265, μεμβράνινον, γραφὲν τῷ 1162. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ἐλεγμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλέγχου, ἔλεγχος, ἀναίρεσις, ἀνασκευή· || μομφή, ψόγος.

Ἐλεγξῖνος (ὁ). Παρωνύμιον τοῦ ἐριστικοῦ φιλοσόφου *Ἀλεξίνου* (βλ. λ.), ἀποκληθέντος οὕτω διὰ τὸ εἶναι «φιλονεικότατον» κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον (Β, 109).

ἔλεγξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλέγχειν, ἔλεγχος.

ἔλεγος (ὁ)· θρηνῶδες ᾆσμα· βλ. λ. *ἐλεγεία*.

ἔλεγχος (ὁ)· ἔρευνα, ζήτησις, βάσανος τῆς ἀληθείας, ἐξέλεγξις: «διετάχθη ἔλεγχος τῶν ταμείων, — τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν»· || καθόλου, ἀναζήτησις, ἀνέρευνα τῆς ἀληθείας ἔν τε τοῖς καθόλου καὶ τοῖς ἐπὶ μέρους θεωρίας τινός, πραγματείας, βιβλίου, πολιτείας, ἐνεργείας πρὸς ἐπίκρισιν καὶ ἀποδοκιμασίαν μᾶλλον ἢ πρὸς ἔπαινον καὶ ἀποδοχήν· || «ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως» ἡ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἑκάστου γινομένη ἀνέλεγξις καὶ μομφὴ τῶν κακῶν πράξεων: «ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως δὲν ἔχει, διότι εἶναι πεπωρωμένο»· || ἐπίκρισις, μομφή, ψόγος· || βιβλίον τῶν σχολείων ἐμφαῖνον τὴν πρόοδον ἑκάστου μαθητοῦ: «εἰδικὸς —, γενικὸς ἔλεγχος»· || τὸ ἀτομικὸν δι' ἕκαστον μαθητὴν βιβλιάριον, εἰς τὸ ὁποῖον σημειοῦται κατὰ περιστάσεις ἡ πρόοδος καὶ διαγωγὴ τοῦ μαθητοῦ· || ὑπηρεσία τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ παρακολούθησις καὶ ἀνέλεγξις ἄλλων ὑπηρεσιῶν: «διεθνὴς οἰκονομικὸς ἔλεγχος»· || ἐν τῇ μαθητ. γλώσσῃ, ἡ ἐξέλεγξις καὶ ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν κακῶς ἐχόντων: «ἔλεγχος καὶ ὑπογραμμισμὸς τῶν γραπτῶν δοκιμίων».

— *[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἔλεγχος* ἡ συστηματικὴ κριτικὴ ἐξέτασις συλλογισμοῦ θεωρουμένου ὡς ὑπόπτου πρὸς κατάδειξιν τῶν τρωτῶν αὐτοῦ σημείων. Ἐλέγχεται συλλογισμὸς ἄλλοτε ὡς πρὸς τὸ εἶδός του, ἄλλοτε ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον. Ἀναφέρεται, δηλαδή, ἡ ἔρευνα ἄλλοτε μὲν μόνον εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν συνδέονται πρὸς ἀλλήλας αἱ κρίσεις, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ συλλογισμός, τείνουσα, τότε, νὰ ἀποδείξῃ ὅτι, ἀνεξαρτήτως τοῦ περιεχομένου ἀμφοτέρων, ἡ μία δὲν προκύπτει καὶ οὔτε ἐξαρτᾶται κἂν ἐκ τῆς ἄλλης· ἄλλοτε δὲ πρὸς αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς τὰς κρίσεις, ἤ, τοὐλάχιστον, πρὸς τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐκ τοῦ ἐσφαλμένου αὐτῶν, ἢ αὐτῆς, συνάγεται ὅτι ἐσφαλμένος εἶναι ὁ ὅλος ἰσχυρισμός.

Ἔλεγχος ὡς πρὸς τὸ εἶδος. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καὶ ὀρθὴ νὰ εἶναι ἡ τελικὴ κρίσις εἰς τὴν ὁποίαν καταλήγει ὁ συλλογισμὸς — πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει καὶ πάντοτε — καὶ ὀρθαὶ ἀκόμη νὰ ὑποτίθενται αἱ ἄλλαι κρίσεις, αἱ δῆθεν εἰς αὐτὴν ἄγουσαι, τὸ ὅλον παραμένει ἐσφαλμένον ὡς συλλογισμός. Π. χ. ἐν τῷ συλλογισμῷ:

Οἱ σοφοὶ εἶναι θνητοί,
Οἱ βασιλεῖς εἶναι θνητοί,
Πάντα ἄρα τὰ ζῶντα εἶναι θνητά,

αἱ τρεῖς κρίσεις ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, χωριστῶς ἐξεταζόμεναι εἶναι ὀρθόταται, δὲν ἀποτελοῦν ὅμως συμπέρασμα ὀρθοῦ συλλογισμοῦ, διότι ἡ ὀρθότης τῶν δύο πρώτων δὲν ἀρκεῖ ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ὀρθότητα τῆς τελευταίας. Ὁ ἔλεγχος ἐνταῦθα δὲν ἀναφέρεται παρὰ εἰς τὴν ἐξάρτησιν μιᾶς κρίσεως ἐξ ἄλλων, καὶ ὄχι εἰς τὰς κρίσεις, καὶ βασίζεται ἐπὶ ὡρισμένων κανόνων, οἵτινες ἀποτελοῦν ἐφαρμογὴν εἰς ἑκάστην δυνατὴν περίπτωσιν τῶν νόμων τοῦ διανοεῖσθαι. Οἱ κανόνες οὗτοι, διατυπωθέντες τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν, εἶναι ὀκτώ, ἢ μᾶλλον ἓξ — ἐπειδὴ οἱ δύο πρῶτοι ὁρίζουν ἁπλῶς τί ἐστὶ συλλογισμὸς — καὶ προσδιορίζουν τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς συλλογισμός τις ἔχει κῦρος, ἀνεξαρτήτως τοῦ περιεχομένου του. Ὁ ἀνωτέρω ἀναφερόμενος συλλογισμὸς ἀναιρεῖται ὡς προσκρούων εἰς τὸν ὄγδοον κανόνα: «Nihil sequitur geminis e particularibus unquam» («οὐδὲν συμπεραίνεται ἐκ δύο μερικῶν κρίσεων»).

Ἔλεγχος ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τὸ συμπέρασμα τοῦ συλλογισμοῦ, ἐνῷ συνάγεται κανονικῶς ἐκ τῶν προκειμένων, θεωρεῖται ἀμφίβολον, ἢ καθαρῶς ἀναιρετέον, εἴτε ἀκριβῶς ὡς προερχόμενον ἐξ αὐτῶν — ἐὰν ἡ μία ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀμφίβολος ἢ ἐσφαλμένη — εἴτε καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Οὕτω π. χ. ὁ συλλογισμός:

Πάντες οἱ σοφοὶ εἶναι εὐδαίμονες,
Ὁ Ἡράκλειτος ἦτο σοφός,
Ὁ Ἡράκλειτος ἄρα ἦτο εὐδαίμων,

ὅστις εἶναι τέλειος ὡς πρὸς τὸ εἶδος (δηλαδὴ ἐὰν παραδεχθῇ τις τὰς προκειμένας, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ παραδεχθῇ καὶ τὸ συμπέρασμα), δύναται νὰ ἐλεγχθῇ διττῶς: α') Ἐλεγχομένης τῆς μείζονος ἢ τῆς ἐλάσσονος, δηλαδὴ τιθεμένου ἐν ἀμφιβόλῳ, κατόπιν ἐξετάσεως, ἢ τοῦ ὅτι πάντες οἱ σοφοὶ εἶναι εὐδαίμονες ἢ τοῦ ὅτι ὁ Ἡράκλειτος ἦτο πραγματικῶς σοφός. β') Ἐλεγχομένου τοῦ συμπεράσματος κατ' εὐθεῖαν, ἀνεξαρτήτως τῶν προκειμένων: Ἔχομεν λ. χ. ὡρισμένους λόγους νὰ πιστεύωμεν ὅτι ὁ Ἡράκλειτος δὲν ἦτο εὐδαίμων. Παρα-

Digitized by Google

τηρητέον ὅτι, ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, προϋποτίθεται ὁ συλλογισμὸς τέλειος ὡς πρὸς τὸ εἶδος· ἄλλως ἡ ὀρθότης τοῦ συμπεράσματος δὲν θὰ ἐθίγετο διόλου ἐκ τοῦ ἀμφιβόλου ἢ τοῦ καθαρῶς ἀνακριβοῦς μιᾶς τῶν προκειμένων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οὐδὲν ἕπεται, δσον ἀφορᾷ τὸ συμπέρασμα, ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν δύο προκειμένων ταυτοχρόνως, ἐπειδὴ ὁ ἔλεγχος οὗτος φανερώνει συνάμα τὸ ἄκυρον τοῦ συλλογισμοῦ ὡς συλλογισμοῦ, δηλαδὴ ὡς πρὸς τὸ εἶδος: καταργεῖ, ἄλλοις λόγοις, τὸν λογικὸν εἱρμὸν μεταξὺ τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὸν προτάσεων. Ἐὰν π. χ. ἀφοῦ ἐθέσαμεν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ ὅτι πάντες οἱ σοφοὶ εἶναι εὐδαίμονες, παύσωμεν, διά τινα λόγον, νὰ θεωρῶμεν τὸν Ἡράκλειτον σοφόν, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς εὐδαιμονίας του. Ὁ ἔλεγχος τῶν δύο προκειμένων, ἢ καὶ τῶν τριῶν κρίσεων (προκειμένων καὶ συμπεράσματος) ταυτοχρόνως, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, καταδεικνύει τὸ ἐσφαλμένον τοῦ συλλογισμοῦ ὡς πρὸς τὸ εἶδος. Ὁ ἔλεγχος τοῦ συμπεράσματος, τότε, γίνεται ἀνεξαρτήτως τῶν προκειμένων. Τοιοῦτος ἔλεγχος γίνεται καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν πρῶτον θιχθῆ αἱ προκείμεναι. Ἀποτελεῖ τὴν δευτέραν περίπτωσιν. Τότε ἢ θεωρεῖται ὁ συλλογισμὸς τέλειος ὡς πρὸς τὸ εἶδος, καὶ ἐκ τοῦ ἐσφαλμένου τοῦ συμπεράσματος συνάγεται τὸ ἐσφαλμένον μιᾶς τῶν προκειμένων, ἢ θεωροῦνται καὶ αἱ δύο προκείμεναι ὀρθαί, καὶ ἐκ τοῦ ἐσφαλμένου τοῦ συμπεράσματος συνάγεται ὅτι τὸ συμπέρασμα δὲν εἶναι ὄντως συμπέρασμα τοῦ συλλογισμοῦ, δηλαδὴ ἢ ὅτι δὲν συνδέεται λογικῶς πρὸς τὰς προκειμένας, ἢ ὅτι αὗται δὲν συνδέονται λογικῶς ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην. Ἄλλοις λόγοις τοιοῦτος ἔλεγχος φανερώνει, ἢ τὸ ἐσφαλμένον ἄλλης κρίσεως ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἢ τὸ ἐσφαλμένον συλλογισμοῦ ὡς πρὸς τὸ εἶδος, δηλαδὴ τὴν μὴν ἐξάρτησιν κρίσεως ἐξ ἄλλων.

Ὁ ἔλεγχος ἑνὸς συλλογισμοῦ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ἀφορᾷ τὰς κρίσεις ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἢ μᾶλλον τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο γίνεται πολλάκις λόγος περὶ ἐλέγχου μιᾶς κρίσεως. Ἡ κρίσις ἐλέγχεται πάντοτε ἐκ συστηματικῆς συγκρίσεως πρὸς ἄλλην ἢ ἄλλας κρίσεις, καὶ ἀκυροῦται ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας της πρὸς κρίσεις ἤδη παραδεδεγμένας. Ἐκ τούτου συνάγεται: α′) ὅτι δὲν ὑπάρχει πραγματικὸς ἔλεγχος κρίσεως, ἀλλὰ μόνον ἔλεγχος συλλογισμοῦ· β′) ὅτι ὁ ἔλεγχος συλλογισμοῦ γίνεται πάντοτε ὡς πρὸς τὸ εἶδος. Ὁ ἔλεγχος ἑνὸς συλλογισμοῦ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, δηλαδὴ ὁ ἔλεγχος μιᾶς τῶν κρίσεων ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, ἀνάγεται εἰς τὸν ἔλεγχον ὡς πρὸς τὸ εἶδος ἄλλου ὑπονοουμένου συλλογισμοῦ, δηλαδὴ εἰς τὴν φανέρωσιν τοῦ ἀσυμβιβάστου τῆς ἐν λόγῳ κρίσεως πρὸς ἄλλας τινάς· γ′) ὅτι ὑφίσταται ὅμως ἡ γενομένη διάκρισις μεταξὺ ἐλέγχου ὡς πρὸς τὸ εἶδος καὶ ἐλέγχου ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, διότι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀναφέρεται ὁ ἔλεγχος πρὸς τὸν ἐν λόγῳ συλλογισμὸν κατ' εὐθεῖαν, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν διὰ μέσου ἄλλου, ὑπονοουμένου, ὅστις ἐλέγχεται ὡς πρὸς τὸ εἶδος.

Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἔλεγχος* ἓν τῶν σπουδαιοτέρων βιβλίων τῶν προωρισμένων διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ Πολεμικῷ Ναυτικῷ. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἀναγράφονται κατὰ βαθμὸν καὶ εἰδικότητα πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τὴν τηροῦσαν τὸν ἔλεγχον, μεθ' ὅλων τῶν παρακολουθουσῶν αὐτὰς ἰδιοτήτων, τῶν κανονιζουσῶν τὴν ἀπονομὴν αὐτοῖς μισθοῦ, τροφῆς καὶ λοιπῶν ἐν γένει τυχὸν ἐπιδομάτων. Ὁμοίως εἰς τοῦτον καταχωροῦνται τὰ χορηγούμενα μηνιαῖα ἢ ἔκτακτα χρηματικὰ ποσὰ εἰς τοὺς δικαιούχους, λόγῳ μισθοῦ, ἐξόδων τραπέζης καὶ παντὸς εἴδους ἐπιδομάτων, μετὰ πασῶν τῶν γενομένων κατὰ μῆνα κρατήσεων ὑπὲρ τῶν διαφόρων ταμείων τοῦ δημοσίου ὡς καὶ εὐεργετικῶν τοιούτων. Ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ τηρεῖται μετὰ τῆς μεγαλυτέρας ἀκριβείας καὶ ὑπ' εὐθύνην τοῦ οἰκονομικοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ ἐλέγχου εἶναι διαρκείας ἑνὸς οἰκονομικοῦ ἔτους.

Ἔλεγχος καλεῖται ἐπίσης ἡ διεξαγωγὴ τῆς ἐλεγκτικῆς ὑπηρεσίας τῆς διεξαγομένης ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ὑπουργείου Ναυτικῶν καὶ ὅστις ἔλεγχος διενεργεῖται, ἐπὶ τοῦ χρηματικοῦ, ὑλικοῦ, ἱματισμοῦ καὶ τροφῶν διὰ τῶν ἑξῆς τμημάτων τῆς ἐν λόγῳ διευθύνσεως α′) *Ἐλέγχου δαπανῶν προσωπικοῦ στόλου*, β) *Ἐλέγχου γενικῶν δαπανῶν* καὶ γ′) *Ἐλέγχου ὑλικοῦ*.

Ν. Μ. ΓΙΑΜΠΑΝΗΣ

—*[Στρατ.]* Οἰκονομικὸν σῶμα τοῦ στρατοῦ ἔχον διττὴν ἐκ τοῦ νόμου ἀποστολήν· Ἐνεργεῖ: α) τὸν προληπτικὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν δαπανῶν πάσης φύσεως ἄνω τῶν 10.000 δραχμῶν, καὶ β) τὸν ἐκ τῶν ὑστέρων ἔλεγχον ἐπὶ τῶν διαχειρίσεων χρηματικοῦ καὶ ὑλικοῦ τοῦ στρατοῦ διὰ συνεχῶν ἐπιθεωρήσεων.

Ὁ θεσμὸς τοῦ ἐλέγχου τῆς οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας ἐν τῷ στρατεύματι καθιερώθη τὸ πρῶτον τῷ 1914 (νόμος περὶ οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ), θεσπισθέντος τοῦ χωρισμοῦ τῆς διευθύνσεως ἀπὸ τῆς διαχειρίσεως καὶ τοῦ ἐλέγχου. Ὁ χωρισμὸς δὲ τοῦ ἐλέγχου ἀπὸ τῆς διαχειρίσεως ἐπεβλήθη, ἵνα μὴ ἀξιωματικοὶ διατελοῦντες ὡς διαχειρισταὶ χρημάτων ἢ ὑλικοῦ τοῦ στρατοῦ τυγχάνουσι πολλάκις καὶ ἐλεγκταὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν πράξεων. Οὕτω δὲ οἱ μὲν ἀξιωματικοὶ διαχειρίσεως ἀποτελοῦσιν ἴδιον σῶμα μὲ ἰδίαν ἱεραρχίαν, ὅπερ ἀναλόγως τῆς ὑπηρεσίας των διῃρέθη εἰς κλάδους ἢ μᾶλλον εἰς ἁρμοδιότητας, ἐνῷ ὁ ἔλεγχος συνεκροτήθη εἰς ἴδιον σῶμα μὲ τὴν κατωτέρω διατυπουμένην ἀποστολήν. Ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει ἀνατίθεται εἰς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐλέγχου διαχείρισις τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἴτε χρημάτων εἴτε ὑλικῶν, ὡς μὴ συμβιβαζομένη πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐλεγκτοῦ. Οὕτως εἰπεῖν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐλέγχου τυγχάνουσιν ἐπιθεωρηταὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ λογιστικῶν πράξεων τῶν διαχειριζομένων εἴτε χρήματα εἴτε ὑλικὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Αἱ διατάξεις ὅμως τοῦ νόμου τούτου ἐν ἀρχῇ δὲν ἐφηρμόσθησαν, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἐξεδόθη ὁ νόμος τοῦ 1914, καθ' ὃν τὸ Σῶμα ἐλέγχου ἀπετελέσθη ἐξ ἑνὸς διευθυντοῦ τοῦ ἐλέγχου καὶ ἐξ ἐλεγκτῶν. Καὶ ὁ μὲν διευθυντὴς καὶ οἱ ἐλεγκταὶ ἐλήφθησαν κατὰ τὴν ἀρχικὴν συγκρότησιν τοῦ σώματος ἐξ ἀνωτέρων οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους, διπλωματούχων τῆς νομικῆς κ.τ.λ. Διὰ τὰς μετὰ τὴν πρώτην συγκρότησιν κενὰς θέσεις τοῦ σώματος προεβλέπετο ἡ πλήρωσις ἐλεγκτῶν καὶ δι' ἐπιμελητῶν. Βραδύτερον, τῷ 1917, ἐξεδόθη ὁ νόμος «περὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Γενικοῦ Λογιστικοῦ τοῦ Στρατοῦ», δι' οὗ καθωρίσθη ἡ λειτουργία καὶ ἡ νέα σύνθεσις τοῦ σώματος ἐλέγχου (γεν. διευθυντὴς ἐξωμοιώθη πρὸς συνταγματάρχην, ἐλεγκταὶ πρὸς ταγματάρχας, βοηθοὶ ἐλεγκτῶν α′ τάξεως πρὸς λοχαγοὺς καὶ βοηθοὶ β′ τάξεως πρὸς ὑπολοχαγούς), ἐθεωροῦντο δὲ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ὑπαγόμενοι εἰς τὸ ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν, ἡ δὲ ὑπηρεσία τοῦ ἐλέγχου περιέλαβε τὴν ἐν τῷ ὑπουργείῳ Στρατιωτικῶν διεύθυνσιν ἐλέγχου, τὸ συμβούλιον ἐλεγκτῶν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁ ῥηθεὶς νόμος καθώρισεν ὡς κύριον καθῆκον τῶν ἐλεγκτῶν τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς τηρήσεως τῶν διατάξεων ἐν γένει, αἵτινες διέπουσι τὴν λειτουργίαν τῆς διαχειρίσεως τοῦ στρατοῦ, ὡς καὶ τὴν θεώρησιν τῶν ὑπὸ τῶν δευτερευόντων διατακτῶν ἐκδιδομένων χρηματικῶν ἐνταλμάτων. Βραδύτερον, τῷ 1919, καθωρίσθησαν λεπτομερέστερον αἱ περὶ Σώματος Ἐλέγχου διατάξεις περὶ συστάσεως καὶ ἀποστολῆς τούτου ὡς καὶ τὰ καθήκοντα, ὑποχρεώσεις καὶ δικαιοδοσία τοῦ Σώματος, οἱ δὲ ἐλεγκταὶ ἐξωμοιώθησαν τελείως πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατεύματος ὑπὸ ἰδίαν ὅμως ἱεραρχίαν, ἀνεξάρτητον τῆς γενικῆς τοῦ στρατοῦ τοιαύτης. Ἀνετέθη δὲ εἰς τὸ Σῶμα Ἐλέγχου ἡ ἐνέργεια ἐλέγχου ἐπὶ πασῶν τῶν οἰκονομικῶν καὶ διαχειριστικῶν πράξεων, τῶν λογαριασμῶν τῆς χρηματικῆς καὶ τῆς τοῦ ὑλικοῦ διαχειρίσεως, ἡ θεώρησις τῶν συμβάσεων καὶ διαταγῶν διὰ δαπάνας πρὸ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῶν παρὰ τῶν διοικητῶν τῶν μεγάλων μονάδων, καὶ ἡ θεώρησις τῶν ἐνταλμάτων τῶν δευτερευόντων διατακτῶν. Τῷ 1920 ἀνετέθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐλέγχου καὶ ἡ ἐκκαθάρισις τῶν δαπανῶν καὶ τοῦ ὑλικοῦ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἀφαιρεθεῖσα παρὰ τῶν ἐπιμελητῶν, τῶν λοιπῶν καθηκόντων αὐτῶν παραμεινάντων περίπου τῶν αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ παρὰ ταῖς μεγάλαις μονάσιν ὑπηρεσία τοῦ ἐλέγχου ὑπήχθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τούτων, καταστᾶσα οὕτω μία τῶν ὑπηρεσιῶν εἰσηγουμένη εἰς τὴν διοίκησιν καὶ προκαλοῦσα τὰς διαταγάς της ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὰ καθήκοντα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐλέγχου. Τὸ σῶμα ἐλέγχου περιλαμβάνει: 1) Τὴν παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Στρατιωτικῶν Ἐπιθεώρησιν Ἐλέγχου, ἥτις ἀποτελεῖται α′) ἐκ τοῦ Γραφείου τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τοῦ Στρατοῦ καὶ Ἐπιθεωρητοῦ τοῦ Ἐλέγχου· β′) ἐκ τοῦ Γραφείου Συμβουλίου Ἐλεγκτῶν· γ′) ἐκ τοῦ Γραφείου Προσωπικοῦ· καὶ δ′) ἐκ τοῦ Γραφείου Ἐπιθεωρήσεων. (Περὶ βαθμῶν τοῦ Σώματος Ἐλέγχου βλ. λ. *ἀξιωματικός*.) Ἡ στρατολογία γίνεται πρὸς πλήρωσιν τῶν ἑκάστοτε χηρευουσῶν θέσεων λοχαγῶν τοῦ Ἐλέγχου διὰ κατατάξεως εἰς τὸ Σῶμα τοῦ Ἐλέγχου λοχαγῶν τῶν Σωμάτων Διαχειρίσεως πάσης ἁρμοδιότητος καὶ Ἐκκαθαρίσεως, κατόπιν διαγωνισμοῦ τῶν ἐπιθυμούντων νὰ μετάσχωσι τούτου, καὶ νὰ μετατεθῶσιν εἰς τὸ Σῶμα τοῦ Ἐλέγχου.

Διὰ ψηφισθέντος καὶ μήπω δημοσιευθέντος νόμου περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ καταργεῖται τὸ διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Φεβρουαρίου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος συσταθὲν εἰδικὸν *Σῶμα Ἐκκαθαρίσεως Δαπανῶν τοῦ Στρατοῦ*, ὅπερ ἐσκόπει τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν δικαιολογητικῶν τῶν δαπανῶν καὶ ἔκδοσιν τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν ὑλικοῦ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ ἱεραρχία αὐτοῦ ἦτο ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ μέχρι τοῦ ταγματάρχου συμπεριλαμβανομένου, ἡ δὲ στρατολογία ἐγίνετο ἐκ τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου Ὑπαξιωματικῶν. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Ἐκκαθαρίσεως ἦσαν ἐπίτροποι δευτερεύοντες διατάκται τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, οἵτινες συγχρόνως ἦσαν καὶ διευθυνταὶ τῶν ἀντιστοίχων γραφείων Ἐκκαθαρίσεως παρὰ ταῖς μεγάλαις μονάσι καὶ φρουραῖς.

Κατόπιν τῆς καταργήσεως τοῦ Σώματος τούτου τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ μεταταχθήσεται εἰς τὸ *Σῶμα τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου*, ὡς μετονομάζεται ἤδη διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ, εἰς ὃν ἀνατίθεται καὶ ἡ ὡς ἀνωτέρω ἁρμοδιότης τοῦ καταργουμένου Σώματος Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου, δυνάμει τοῦ νέου ὀργανισμοῦ τοῦ Στρατοῦ, ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ μέχρι τοῦ συνταγματάρχου συμπεριλαμβανομένου, ἡ δὲ στρατολογία γίνεται διὰ κατατάξεως ὑπὸ τῶν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ κατατασσομένων εἰς τὸ σῶμα τοῦτο ἀποφοίτων τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς ὑπαξιωματικῶν. Ἡ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ *σύνθεσις* τοῦ Σώματος Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου ὁρίζεται ὡς ἑξῆς: 2 συνταγματάρχαι, 4 ἀντισυνταγματάρχαι, 10 ταγματάρχαι, 20 λοχαγοί, 30 ὑπολοχαγοί, 34 ἀνθυπολοχαγοί.

Β. Π.

—*[Λογιστ.]* Ἡ ἐπαναξέτασις καὶ θεώρησις τῶν γενομένων λογιστικῶν πράξεων, σκοπὸν ἔχουσαι νὰ ἐξελέγξουν καὶ διαπιστώσουν τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν, τόσον ἀπὸ τῆς καθαρῶς λογιστικῆς ἀπόψεως, ἤτοι τῆς *τυπικῆς* καταστρώσεως τῶν λογαριασμῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτοῦ τούτου τοῦ περιεχομένου τῆς πράξεως. Τὸν *ἔλεγχον*, εἰς ἃς ἐπιχειρήσεις ὑφίσταται καταμερισμὸς ἐργασίας, ἐνασκοῦσιν οἱ προϊστάμενοι τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τμημάτων. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ πληθὺς τῶν καθημερινῶν λογιστικῶν ἐγγραφῶν ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν καὶ συστηματικωτέραν παρακολούθησιν, ὅπως παρὰ ταῖς τραπέζαις, ὑφίσταται ἰδιαίτερον *τμῆμα Ἐλέγχου* (control department) μὲ εἰδικὸν προσωπικόν, τὸ ὁποῖον ἔργον ἔχει νὰ θεωρῇ προληπτικῶς πᾶσαν λογιστικὴν πρᾶξιν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν σχετικὴν εἰσερχομένην καὶ ἐξερχομένην ἀλληλογραφίαν, πρὸς πρόληψιν οὐσιαστικῶν σφαλμάτων καὶ παραλείψεων δυναμένων νὰ ζημιώσωσι τὴν ἐπιχείρησιν.

Η. Π. Γ.

— **ἔλεγχος διοικήσεως** *[Διοικ. Δίκ.]* Πᾶσα διοικητικὴ ὀργάνωσις ἱεραρχικῶς συγκεκροτημένη καὶ διαχειριζομένη δημόσια συμφέροντα οὐσιωδῶς προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν συνεχοῦς καὶ αὐστηροῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ὀργάνων αὐτῆς. Ἡ ἄσκησις τοῦ ἐλέγχου τούτου ἐξασφαλίζει τὴν νομιμότητα καὶ τὴν εὐρυθμίαν ἐν τῇ διοικήσει, ἔτι δὲ τὴν ἑνότητα τῆς διοικητικῆς ἐνεργείας διὰ μέσου τῶν πολλαπλῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως.

Τὸ ἡμέτερον διοικητικὸν σύστημα (ὡς τὸ σύστημα ἁπάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν) γνωρίζει δύο εἴδη ἐλέγχου τῆς διοικητικῆς ἐνεργείας:

1) Τὸν *καθαρῶς διοικητικὸν* ἔλεγχον, ἤτοι τὸν ὑπὸ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἐνεργούμενον καὶ ἀπὸ ἀνωτέρας πρὸς κατωτέραν ἀρχήν, καὶ 2) τὸν *δικαστικόν*. Ἀμφότεροι ἀσκοῦνται εἴτε ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ στρέφονται κατὰ τῶν πράξεων τούτων (δικαίωμα ἐγκρίσεως ἢ ἐπικυρώσεως, ἀκυρώσεως, μεταρρυθμίσεως, ὑποκαταστάσεως ἢ αὐτεπαγγέλτου ἐνεργείας ἀντὶ ἄλλης διοικητικῆς ἀρχῆς), εἴτε ἐπὶ τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ συνεπάγονται προσωπικὰς κυρώσεις κατ' αὐτῶν (πειθαρχική, ποινικὴ καὶ ἀστικὴ εὐθύνη τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων). Ὁ διοικητικὸς ἔλεγχος, συγχρόνως διαρκέστερος, εὐρύτερος καὶ ἀποτελεσματικώτερος τοῦ δικαστικοῦ, ὀφείλει ἐπιμελῶς νὰ διασταλῇ ἀπὸ τούτου:

α′) Ὁ διοικητικὸς ἔλεγχος δύναται ν' ἀσκηθῇ αὐτεπαγγέλτως ἀπὸ ἀνωτέρας ἀρχῆς πρὸς κατωτέραν. Ὁ δικαστικὸς ἔλεγχος οὐδέποτε ἀσκεῖται αὐτεπαγγέλτως καὶ κατὰ τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διαλείπων, ἐν σχέσει πρὸς τὸν διοικητικόν, ὅστις εἶναι μόνιμος καὶ διαρκής.

β′) Ὁ διοικητικὸς ἔλεγχος ἐκτείνεται οὐ μόνον ἐπὶ τῆς νομιμότητος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς σκοπιμότητος ἢ τῆς ὠφελιμότητος τῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ὀργάνων, ἐνῷ ὁ δικαστικὸς ἔλεγχος περιορίζεται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἐρεύνης τῆς νομιμότητος.

γ′) Ὁ διοικητικὸς ἔλεγχος περιλαμβάνει τὸ δικαίωμα τῆς ἀκυρώσεως καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν διοικητικῶν πράξεων, ἐνίοτε μάλιστα καὶ τῆς αὐτεπαγγέλτου ἐνεργείας πράξεως ἣν παρέλειψε νὰ ἐνεργήσῃ ἡ ἐλεγχομένη ἀρχή. Ὁ δικαστικὸς ἔλεγχος οὐδὲν πλέον τῆς ἀκυρώσεως τῆς παρανόμου πράξεως δύναται.

I. ***Διοικητικὸς ἔλεγχος διοικήσεως.*** Ὁ ἔλεγχος οὗτος ἐμφανίζεται ὑπὸ ποικίλας μορφὰς καὶ κατὰ διαφόρους βαθμοὺς ἐντάσεως. Ὑπάρχει ἓν εἶδος ἐλέγχου, τὸ ὁποῖον ἀσκεῖται ἐλευθέρως ἐφ' ἁπάντων τῶν ὀργάνων τῆς τε κεντρικῆς καὶ τῆς τοπικῆς διοικήσεως, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐνάσκησις οὐδόλως δεσμεύεται ὑπὸ αὐστηρῶν κανόνων. Τοιοῦτοι εἶναι:

1) *Τὸ δικαίωμα ἐπιβλέψεως ἢ ἐπιτηρήσεως τῶν ἀνωτέρων διοικητικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῶν κατωτέρων.* Εἶδος ἐλέγχου, οὕτως εἰπεῖν, προληπτικοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ κανονικότης τῆς λειτουργίας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἡ ὁμοιομορφία περὶ τὴν ὑπὸ τῶν διοικητικῶν ὀργάνων ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, καὶ ἡ ἑνότης τῶν κατευθύνσεων, τὰς ὁποίας δίδει εἰς ἅπαντα τὸν κρατικὸν ὀργανισμὸν

Digitized by Google

ἡ κεντρικὴ διοίκησις. Ὁ ἔλεγχος οὗτος ἀσκεῖται διὰ τῆς ἐκδόσεως ὁδηγιῶν, διαταγῶν, ἐγκυκλίων κτλ. ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους, διὰ τῶν ὁποίων ρυθμίζεται ἑκάστοτε ἡ στάσις ἣν δέον νὰ τηρήσουν οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι ἔν τινι περιστάσει, ἡ ἔννοια ἥτις ὀφείλει νὰ δοθῇ εἰς διάταξίν τινα νόμου ἢ κανονισμοῦ κλπ. Οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι ὑπέχουσιν ὑπηρεσιακὴν ὑποχρέωσιν νὰ συμμορφῶνται εἰς τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, οὕτως εἰπεῖν, τούτου κανονισμοῦ τῆς διοικητικῆς ὁμάδος καὶ ὑπόκεινται εἰς πειθαρχικὰς ποινὰς (βλ. κατωτέρω) ἐκ τῆς παραβάσεως αὐτῶν. Ἡ προφανῶς παράνομος ἐγκύκλιος ἢ διαταγὴ δὲν δεσμεύει, ὡς νομίζομεν, τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους.

2) *Τὸ δικαίωμα ἀσκήσεως ἱεραρχικοῦ ἐλέγχου.* Ὁ ἔλεγχος οὗτος ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν ὀργάνων τῆς κεντρικῆς διοικήσεως (γενικὸς διοικητής, νομάρχης, δήμαρχος ἔν τισι θέμασι) καὶ ἀποτελεῖ τὴν πληρεστέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἐκδήλωσιν τοῦ διοικητικοῦ ἐλέγχου. Ἐκ τῆς ἐνασκήσεως αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ ἐθνικὴ ἑνότης καὶ ἡ ἐπικράτησις τῶν κυβερνητικῶν κατευθύνσεων ἐφ᾽ ἁπάσης τῆς διοικήσεως. Ὁ ἔλεγχος οὗτος, ἀσκούμενος ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν διαφόρων ὀργάνων τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, περιλαμβάνει τὸ δικαίωμα τῆς ἀκυρώσεως, τῆς μεταρρυθμίσεως, ἐνίοτε δὲ μόνον τῆς ἀναστολῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑπὸ τῶν κατωτέρων ὀργάνων ἐνεργηθεισῶν πράξεων.

3ον) *Τὸ δικαίωμα ἐπιβολῆς ἐλέγχου ἐπὶ τῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, καλούμενον ἐνίοτε «διοικητικὴ κηδεμονία»*. Τὰ διοικητικὰ ὄργανα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, μονομελῆ ἢ συλλογικά, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν ἱεραρχικὸν ἔλεγχον, τελοῦν ἐν τούτοις ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀρχῶν τῆς κεντρικῆς διοικήσεως. Ὁ ἔλεγχος οὗτος, χαλαρώτερος τοῦ ἱεραρχικοῦ καὶ καθιστάμενος τοιοῦτος καθ᾽ ὅσον ἐπιτείνεται ἡ ἀποκεντρωτικὴ τάσις τῆς νεωτέρας νομοθεσίας, ἐκδηλοῦται καὶ αὐστηρῶς ρυθμίζεται ἐν τῇ δημοτικῇ καὶ κοινοτικῇ νομοθεσίᾳ. Εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν τήρησιν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ διὰ τὴν σώφρονα διαχείρισιν ὡρισμένων τοπικῶν συμφερόντων. Ἀσκεῖται ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ νομάρχου ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν συμβουλίων, καὶ περιλαμβάνει τὸ δικαίωμα ἀκυρώσεως αὐτῶν διὰ παράβασιν νόμου (ἄρθρ. 36 κώδ. δήμων καὶ κοινοτήτων), τὴν ἀναστολὴν ἐκτελέσεως τῶν τοιούτων ἀποφάσεων διὰ τῆς ἀρνήσεως ἐγκρίσεως (ἄρθρ. 37), ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν αὐτεπάγγελτον ἐνέργειαν πράξεώς τινος ὑπὸ τοῦ νομάρχου ἀντὶ τοῦ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 52), ἀλλ᾽ οὐδέποτε τὴν μεταρρύθμισιν.

Ἡ διοικητικὴ κύρωσις τῆς ἀσκήσεως τῶν ἄνω ἐλέγχων ἐνεργεῖται διὰ τοῦ χειρισμοῦ τῆς *πειθαρχικῆς ἐξουσίας*. Ἡ παράβασις τῶν λειτουργικῶν ὑποχρεώσεων ὑφ᾽ ἑκάστου διοικητικοῦ ὑπαλλήλου ἀποτελεῖ *πειθαρχικὸν παράπτωμα* καὶ ἐπισύρει *πειθαρχικὴν ποινήν*. Ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία, ἀποβλέπουσα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν καλὴν λειτουργίαν τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ, δὲν δεσμεύεται συνήθως ὑπὸ αὐστηρῶν κανόνων εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πειθαρχικοῦ πταίσματος, εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν πειθαρχικῶν ποινῶν. Εἶναι συνεπῶς εὐρυτάτη καὶ λίαν ἐλαστική. Ἀσκεῖται εἴτε ὑπὸ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς διοικήσεως, εἴτε (ὅπερ καὶ συνηθέστερον ἐν τῷ συγχρόνῳ διοικητικῷ δικαίῳ) ὑπὸ εἰδικῶν σωμάτων (βλ. πλειότερα ἐν λ. πειθαρχικὴ *ἐξουσία*).

II. ***Δικαστικὸς ἔλεγχος διοικήσεως.*** Οὗτος ἀσκεῖται ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ὀργάνων κατ᾽ αἴτησιν παντὸς ἔχοντος συμφέρον, διὰ τῆς προσφυγῆς ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ὁ ἔλεγχος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἀκυρώσεως τῶν διοικητικῶν πράξεων: 1) Διὰ παράβασιν νόμου. 2) Δι᾽ ἀναρμοδιότητα τοῦ ἐκδώσαντος ὀργάνου. 3) Διὰ μὴ τήρησιν τῶν νομίμων τύπων περὶ τὴν ἐνέργειαν πράξεώς τινος. 4) Διὰ κατάχρησιν ἐξουσίας (βλ. λ. *διοικητικὸν* ἀμφισβητούμενον καὶ *ἔνδικα μέσα* διοικητικοῦ δικαίου).

Ὁ ἔλεγχος ἐπὶ τῶν διοικητικῶν ὀργάνων διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ ἐνεργεῖται ἐπίσης διὰ τῆς *ἀστικῆς εὐθύνης* τῶν δημοσίων ὑπαλλήκων ἀπέναντι τῆς διοικήσεως, ἔτι δὲ καὶ διὰ τῆς *ποινικῆς* αὐτῶν *εὐθύνης* (βλ. ἐν λ. *δημόσιος* ὑπάλληλος, τ. Θ΄, σ. 159β).

Φ. ΒΕΓΛΕΡΗΣ

—**ἐλέγχου ἀριθμοὶ** *[Φιλοτ.]*. Καλοῦντοι οὕτως οἱ ἀριθμοὶ οἱ ἐκτυπούμενοι ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς γραμματοσήμων τινῶν, εἴτε ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐλέγχου τῆς τυχὸν παραποιήσεως τούτων, εἴτε διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ὑπηρεσίας διὰ τὴν ταχεῖαν ἐξακρίβωσιν τῆς κλάσεως εἰς ἣν ἀνήκει γραμματόσημόν τι, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν σειρῶν τῶν ἐχουσῶν κοινὴν παράστασιν δι᾽ ὅλας τὰς κλάσεις. Τὸ σύστημα τῆς ἐκτυπώσεως ἀριθμῶν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ γραμματοσήμου ἐπενοήθη τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὸ 1861, ὁπότε ἡ Ἑλλὰς ἔθεσε διὰ πρώτην φορὰν ἐν κυκλοφορίᾳ γραμματόσημα (τύπου μεγάλης κεφαλῆς Ἑρμοῦ), ἐπειδὴ ἅπασαι αἱ ἀξίαι ἦσαν τοῦ αὐτοῦ τύπου, διαφέρουσαι μόνον ὡς πρὸς τοὺς χρωματισμούς, ὁ δὲ ἀριθμὸς ὁ παριστῶν τὴν ἀξίαν ἀνεγράφετο μὲ μικροσκοπικὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τοῦ γραμματοσήμου, ὁ τότε διευθυντὴς τοῦ ταχυδρομείου ἐσκέφθη νὰ ἐκτυπώσῃ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τῶν γραμματοσήμων μεγάλους εὐκρινεῖς ἀριθμοὺς παριστῶντας τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου, διὰ νὰ διευκολύνῃ τοὺς πωλητὰς ταχυδρομικοὺς ὑπαλλήλους εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξεύρεσιν τῶν ζητουμένων παρὰ τοῦ κοινοῦ ἀξιῶν καὶ ἀποφυγὴν τῶν σχετικῶν λαθῶν. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἦσαν εὐμεγέθεις, διπλογραμμωτοὶ καὶ κατὰ κανόνα τοῦ αὐτοῦ χρώματος μὲ τὴν προσθίαν ὄψιν τοῦ γραμμοτοσήμου, διετηρήθησαν δέ, μέ τινας διακοπάς, μέχρι τοῦ 1886, ὁπότε, μεταβληθέντος τοῦ τύπου, κατηργήθη ἡ χρῆσις αὐτῶν, διότι εἰς τὸν νέον τύπον (μικρὰ κεφαλὴ Ἑρμοῦ) οἱ ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως ἀριθμοί, οἱ ἐκφράζοντες τὴν ἀξίαν τῶν γραμματοσήμων, ἦσαν εὐμεγέθεις πλέον καὶ ἀρκετὰ εὐδιάκριτοι. Κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν τοιούτων διακριτικῶν ἀριθμῶν, οἱ ὁποῖοι κακῶς ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται *ἀριθμοὶ ἐλέγχου*, ἦτο φυσικὸν νὰ συμβαίνουν ἐνίοτε καὶ σφάλματα ἐκτυπώσεως· οὕτω π. χ. ἀντὶ 10 ἐξετυποῦτο 01 ἢ 00 ἢ καὶ 10 μὲν ἀλλὰ ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως ἀντὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας. Ἀνάλογα λάθη συναντῶνται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀξίας. Τὰ τοιαῦτα λάθη τῶν διακριτικῶν ἀριθμῶν τῶν πρώτων ἑλληνικῶν γραμματοσήμων ἀναζητοῦνται ἰδιαιτέρως παρὰ τῶν συλλεκτῶν τῶν εἰδικευομένων εἰς τὰ ἑλληνικὰ γραμματόσημα, πληρώνονται δὲ σημαντικὰ ποσὰ διὰ τὰ σπανιώτερα ἐξ αὐτῶν.

Καθ᾽ αὐτὸ *ἀριθμοὺς ἐλέγχου* εἰσήγαγεν ἡ Ἱσπανία εἰς τὰ γραμματόσημά της ἀπὸ τοῦ 1900. Οἱ τοιοῦτοι ἀριθμοὶ ἀποβλέπουσι μᾶλλον εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ὑπηρεσίας διεκπεραιώσεως, διότι εἶναι ἁπλῶς συνεχεῖς αὔξοντες ἀριθμοὶ μηδεμίαν ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου.

Πλὴν τῶν ἀριθμῶν ἔχει γίνει χρῆσις εἰς πολλὰς περιστάσεις καὶ διαφόρων ἄλλων σημείων, ἐκτυπουμένων ἐπὶ τῶν γραμματοσήμων χάριν ἐλέγχου. Οὕτω τὰ γραμματόσημα τὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν καὶ τῶν ρωσικῶν ταχυδρομικῶν γραφείων ἐν Κρήτῃ καὶ κυκλοφορήσαντα κατὰ τὰ 1898—1899 ἦσαν ἐσφραγισμένα ἐπὶ τῆς προσόψεως δι᾽ εἰδικῶν σφραγίδων ἐλέγχου.

Τὰ γραμματόσημα τῆς Σάμου τοῦ 1913 ἔφερον, ἐπίσης χάριν ἐλέγχου, τὴν ἰδιόχειρον μονογραφὴν *Θ. Σ.*, τοῦ τότε ἁρμοστοῦ τῆς νήσου Θ. Σοφούλη. Ἐπὶ ἑτέρων πάλιν γραμματοσήμων τεθέντων εἰς κυκλοφορίαν ἐν Σάμῳ τῷ 1915 εἶχεν ἀποτυπωθῇ ἐν ἀναγλύφῳ δι᾽ ἐκτύπου σφραγῖδος, ὡσαύτως χάριν ἐλέγχου, σταυρὸς ἐντὸς κύκλου, περιβαλλόμενος μὲ τὰς λέξεις ΓΕΝ. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΣΑΜΟΥ. Ὁμοίως κατὰ τὸ 1920, διαρκούσης τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς τοῦ Φιοῦμε, ἐξεδόθη εἰδικὴ σειρὰ γραμματοσήμων φέρουσα ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἐκτετυπωμένον τὸ ἔμβλημα τῶν Ἀρδίτι, ἤτοι οὐροβόρον ὄφιν μὲ τὸν ἀστερισμὸν τῆς Πλειάδος εἰς τὸ μέσον. Ἡ τοιαύτη ὅμως σφραγὶς ἦτο μᾶλλον ἀναμνηστική, μὴ γενομένη ἐπὶ σκοπῷ ἐλέγχου.

Ε. Φ. Ε.

—**ἐλέγχων ἀπαίτησις** *[Ρητορ.]*. Ἓν τῶν κεφαλαίων τοῦ *στοχασμοῦ*, ἀφορῶν τοὺς μάρτυρας. Ἐὰν ὑπάρχωσι τοιοῦτοι, πρέπει ὁ κατηγορούμενος, καθ᾽ οὗ γίνεται ἡ μαρτυρία, νὰ παρατηρῇ ἂν μαρτυρῶσι πρὸς χάριν ἢ δι᾽ ἔχθραν ἢ διά τινα οἰκειότητα ἢ διὰ κέρδος, ἢ ἂν διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν δὲν εἶναι ἀξιόπιστοι. Ἐὰν δὲν ὑπάρχωσιν, ἀπαιτεῖ αὐτοὺς καθ᾽ ὅλα τὰ ἐμπίπτοντα περιστατικὰ (π. χ. τίς, τί, ποῦ, τίνι τρόπῳ, πότε, διατὶ κ. τ. λ.), ὁ δὲ κατήγορος προβάλλει τὸν ἐκ τῶν πραγμάτων ἔλεγχον ὡς ἀξιοπιστότερον τῶν μαρτύρων. —Π.

ἔλεγχος (ὁ) (Elenchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *στρεψιπτεριδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ψυχὰς μὲ ἀνανάπτυκτα ἔλυτρα, ἐπιμήκεις καὶ λεπτοὺς πόδας. Τὰ θήλεα καὶ αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν κεντροφόρων καὶ ἰδίως τῶν μελισσῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π.

— **ἔλεγχος** (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσπιδοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Αὐστραλίαν θαλάσσας καὶ διακρινόμενα ἐκ τῆς ἐπιμήκους κωνικῆς κόγχης των καὶ τοῦ ἀμβλέος ποδός των. Δ. Ν. Π.

ἐλέγχω, *ἀόρ. ἤλεγξα—ἠλέγχθην·* δεικνύω, ἀποδεικνύω, μηνύω, φανερώνω, δηλῶ: «ἡ πρᾶξίς του αὐτὴ ἐλέγχει ἀμέλειαν περὶ τὸ καθῆκον», «τὸ σταθερὸν βλέμμα του ἐλέγχει τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς ψυχῆς του»· ‖ παθ. *ἐλέγχομαι·* ἀποδεικνύομαι, μηνύομαι: «καθ᾽ ἑκάστην ἐλέγχεται ψευδόμενος»· ‖ ἀποδεικνύω τινὰ σφαλλόμενον, ἀναιρῶ, ἀνασκευάζω τοὺς ἰσχυρισμούς του: «ὁ Α ἤλεγξεν αὐστηρῶς τὴν θεωρίαν τοῦ Β»· ‖ καθόλου, ἐπικρίνω, κατακρίνω, μέμφομαι, ψέγω: «οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν ἐλέγξῃ», «ἡ συνείδησίς του δὲν τὸν ἐλέγχει, διότι εἶναι πεπωρωμένος»· ‖ «ἐλέγχω τὰ σφάλματα τῶν μαθητῶν» ἐξελέγχω, ὑποδεικνύω.

ἐλεδόνη (ἡ) (Eledona) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλεδονιδῶν*, περιλαμβάνον ὀκτάποδας μετρίου μεγέθους, ὧν οἱ πλόκαμοι συνδέονται κατὰ τὴν βάσιν των καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερον τμῆμά των ὑπὸ ἀνθεκτικῆς μεμβράνης. Γνωστὰ τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

— **ἐλεδόνη** (ἡ) (Eledona) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων ἑτερομερῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους διακρινομένους διὰ τὸ μικρόν, κυλινδρικὸν καὶ μελανόφαιον σῶμά των μετὰ φαιοϊωδῶν ἐλύτρων. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη, ὧν ἓν τῆς Εὐρώπης καὶ δύο τοῦ Περού. Δ. Ν. Π.

ἐλεδονίδαι (οἱ) (Eledonidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων κεφαλοπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διβραγχίων ὀκταπόδων*, περιλαμβάνουσα ὀκτάποδας ὧν οἱ πλόκαμοι φέρουσιν ἁπλῆν σειρὰν σικυῶν (βεντουζῶν). Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *ἐλεδόνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐλεεινολόγησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλεεινολογεῖν, χαρακτηρισμὸς πραγμάτων ὡς ἐλεεινῶν.

ἐλεεινολογία (ἡ)· τὸ νὰ ἐλεεινολογῇ τις, τὸ νὰ χαρακτηρίζῃ τις τὰ πράγματα ἐλεεινά· ‖ θρηνολογία πρὸς διέγερσιν συμπαθείας.

ἐλεεινολογῶ (—*έω*)· λέγω, χαρακτηρίζω τι ὡς ἐλεεινόν, οἰκτίρω, ἀντίθ. *μακαρίζω*: «τὸν εἶδα καὶ τὸν ἐλεεινολόγησα διὰ τὴν κατάστασίν του».

ἐλεεινός,—*ή,*—*όν·* ὁ ἄξιος ἐλέου, ὁ κινῶν τὸν οἶκτον τοῦ θεατοῦ, δυστυχής, ἀξιοθρήνητος, ἄθλιος, ἀντίθ. *μακάριος*: «κατήντησεν ἐλεεινὸς ἕνεκα τῆς ἀγωνίας τὴν ὁποίαν καθ᾽ ἑκάστην ἀντιμετωπίζει», «εὑρίσκεται εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν», «τὸ τέλος του ὑπῆρξεν ἐλεεινόν»· ‖ καθόλου, κακός, ἐπίμεμπτος: «διάγει βίον ἐλεεινόν», «ἐλεεινὸς ἄνθρωπος, περιφέρεται κατακρίνων τοὺς πάντας», «ἐλεεινὸν φαγητόν,—ὀπωρικόν,—γράψιμον», «ἐλεεινὸς δρόμος» κτλ.—Ἐπίρρ. ***ἐλεεινῶς.***

ἐλεεινότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐλεεινοῦ, κατάστασις ἐλεεινή, ἀθλιότης, κακομοιριά· ‖ χαρακτηρισμὸς ἐλεεινοῦ πράγματος: «τί ἐλεεινότης εἶν᾽ αὐτή!», «βλέπει τις ἐκεῖ παντὸς εἴδους ἐλεεινότητας».

ἐλεημονητικός,—*ή,*—*όν·* ὁ ἀγαπῶν νὰ ἐλεῇ, ὁ παρέχων ἐλεημοσύνας, ἄλλως *ἐλεημονικός*.

ἐλεημονικός,—*ή,*—*όν·* ὁ ἀγαπῶν νὰ ἐλεῇ, ἄλλως *ἐλεημονητικός*.—Ἐπίρρ. ***ἐλεημονικῶς.***

ἐλεημονιοῦμαι· δημοτ. φαίνομαι, δεικνύομαι πρός τινα ἐλεήμων, εὐσπλαγχνίζομαι, συμπαθῶ: «κανεὶς δὲν μᾶς ἐλεημονιέται», «ὁ ἄπληστος, δὲν ἐλεημονιέται καὶ τοὺς φτωχοὺς λίγο!».

ἐλεήμονος (ὁ) καὶ ***ἐλήμονος·*** δημοτ. τύπος τοῦ *ἐλεήμων·* ὁ ἐλεῶν, ὁ εὐσπλαγχνικός.

ἐλεημοσυνάριος (ὁ)· ἀξίωμα μοναχοῦ ἀπαντῶν ἐν τοῖς μοναστηρίοις τῆς Δύσεως (eleemosynarius). Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐδίδετο εἰς ἕνα ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ μοναστικοῦ κοινοβίου, διακρινόμενον διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ φιλανθρωπίαν του, ὁ ὁποῖος ἀνελάμβανε τὸ καθῆκον νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς διανομῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν τροφῶν ἢ χρημάτων τὰ ὁποῖα διέθετε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ μονὴ καὶ τὰ ὁποῖα κατὰ κανόνα ἀνήρχοντο εἰς τὸ δέκατον τῶν ὅλων εἰσοδημάτων της. Ἕτερα καθήκοντα τοῦ ἐλεημοσυναρίου ἦσαν νὰ ἐπισκέπτεται καὶ νὰ ἐλεῇ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐν γένει νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν μονὴν εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ χριστιανικοῦ ἀλτρουϊσμοῦ. *Ἐλεημοσυνάριος* ἐπίσης ἐκλήθη ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἕκαστος πλούσιος ἀποθνῄσκων ἀνέθετε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης του καὶ τὴν διανομὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν χρημάτων τὰ ὁποῖα τοὺς ἐκληροδότει. Ἐντεῦθεν ἡ σημασία τῆς λέξεως ἐπεξετάθη εἰς τὸν κληροδοτοῦντα εἰς τοὺς πτωχοὺς χρήματα. Βραδύτερον ἐλεημοσυνάριοι ἐκλήθησαν οἱ πτωχοί, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ἐλεημοσύναι διενέμοντο καὶ ἰδίως οἱ πτωχοὶ δουλοπάροικοι τῶν μοναστηρίων οἱ κατοικοῦντες πέριξ αὐτῶν καὶ ἐργαζόμενοι εἰς τὰ κτήματα τῆς μονῆς. *Μέγας ἐλεημοσυνάριος* ἐκαλεῖτο ὁ ἐπίσκοπος ὁ προϊστάμενος τῶν ἱεροτελεστιῶν τῆς αὐλῆς τῶν καθολικῶν βασιλέων καὶ τέλος μεταφορικῶς ἡ λέξις ἐδήλου τὸν ἱεροκήρυκα, ὡς ἐλεοῦντα διὰ τῶν πνευματικῶν δώρων τοῦ θείου λόγου.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐλεημοσύνη (ἡ) τὸ γνώρισμα τοῦ ἐλεήμονος, εὐσπλαγχνία· ‖ τὸ παρεχόμενον βοήθημα εἰς τοὺς πτωχούς: «δίδω—, κάμνω ἐλεημοσύνην», «δέχομαι—, λαμβάνω ἐλεημοσύνην», «ζῇ ἀπὸ τὰς ἐλεημοσύνας τῶν φιλανθρώπων», «τί μοῦ τὰ δίδεις αὐτά, γιὰ ἐλεημοσύνη; πάρ᾽ τα πίσω», «ἐγὼ ἐλεημοσύνην δὲν δέχομαι».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *ἐλεημοσύνη*, καίπερ κατ᾽ οὐσίαν **χριστιανικὴ** ἀρετή, ἀπαντᾷ ἔν τε τῇ ἑλληνικῇ

Digitized by Google

καὶ ρωμαϊκῇ ἀρχαιότητι, καθὼς καὶ ἐν διαφόροις θρησκείαις. Ἐπειδὴ ἡ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εὐσπλαγχνία εἶναί τι φυσικόν, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη συνιστᾶται ὑπὸ διαφορωτάτων θρησκειῶν καὶ ἀσκεῖται ἔν τινι μέτρῳ ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἀγρίων λαῶν. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι τελοῦσιν οἱ ἐπαῖται ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν θεῶν, καθὼς καὶ ἐν Ἰνδίαις. Ἐν Ἀθήναις λαμβάνεται πρόνοια ὑπὲρ τῶν χηρῶν, εἰς δὲ τοὺς ἀναπήρους παρέχεται διώβολον ἡμερησίως. Ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις διατρέφονται καὶ στεγάζονται οἱ ἐκ τῶν ἀσθενῶν πτωχοί. Ἡ ἐλεημοσύνη συστηματοποιεῖταί πως καὶ ἐπεκτείνεται κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους μετὰ τὴν ἐκ τῶν μακρῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπαναστάσεων ἐξάπλωσιν τῆς ἀθλιότητος. Ἀπὸ τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος διανέμεται τακτικῶς σῖτος εἰς τριακοσίας περίπου χιλιάδας πολίτας. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους προστασίας τῶν πτωχῶν. Τὴν θεωρίαν τῆς ἐλεημοσύνης ἀνέπτυξαν κυρίως οἱ στωϊκοί, οἵτινες συνιστοῦν τὴν ἀγαθοεργίαν, τὴν περὶ τοὺς πτωχοὺς φροντίδα καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων, οὐχὶ ὅμως ἐξ εὐσπλαγχνίας, ἥτις εἶναι ἰδιότης τῶν γυναικῶν. Ἐκ τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν ἄξιαι ἰδίας μνημονεύσεως εἶναι ὁ Βουδισμός, ἡ θρησκεία τῶν Σινῶν καὶ ὁ Ἰσλαμισμός. Αἱ ἰδέαι τοῦ Βουδισμοῦ περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου ὡς κακοῦ, τὸ ὁποῖον δέον νὰ φεύγωμεν, δὲν δημιουργοῦσιν εὐνοϊκὸν ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐλεημοσύνης. Παρὰ ταῦτα ἡ πρᾶξις δεικνύει ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη ἀσκεῖται ἐν μεγάλῃ κλίμακι, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ προβάλλεται εἰς τοὺς πιστοὺς ὡς καθῆκον, τοῦ ὁποίου ἡ τήρησις ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν μετενσάρκωσιν καὶ τὰς κατ' αὐτὴν περιπετείας. Μεγάλως διαδεδομένη εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἐν Κίνᾳ καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Κομφουκίου. Οὐχὶ σπανίως συγκροτοῦνται καὶ σύνδεσμοι πρὸς καταπολέμησιν τῆς δυσπραγίας καὶ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀναξιοπαθούντων. Ἡ ἐλεημοσύνη ἀποτελεῖ ἓν τῶν σταθερωτέρων σημείων τοῦ θρησκευτικοῦ προγράμματος τοῦ Μωάμεθ, καὶ δὴ οὐ μόνον ὡς ὑποχρέωσις ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τοῦ νόμου, ὅστις ἀπαιτεῖ ἐτησίαν συμβολὴν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἑκουσία καὶ αὐθόρμητος βοήθεια πρὸς τοὺς πτωχούς. Τὴν κυρίως προβαθμῖδα τῆς χριστιανικῆς ἐλεημοσύνης ἀποτελεῖ ἡ ἰσραηλιτικὴ θρησκεία. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη συνιστᾷ πολλαχῶς αὐτήν, ἡ δὲ εὐσπλαγχνία θεωρεῖται γνώρισμα ἀνῆκον εἰς τὸ ἰ ανικὸν τοῦ σοφοῦ, τοῦ εὐσεβοῦς, τῆς ἀγαθῆς γυναικός. Οἱ προφῆται ἀντέταξαν τὸ καθῆκον τῆς ἐλεημοσύνης εἰς τὴν τυπικήν, τὴν καθαρῶς τελετουργικὴν εὐσέβειαν τῶν συγχρόνων των. Ὡσαύτως τὰ ἀπόκρυφα ἐπιμένουν εἰς τὸ καθῆκον τοῦτο, μᾶλλον ἐξ ὑπολογισμοῦ, ἐπειδὴ ἀποσοβεῖ τὰ κακά, ἀπαλλάσσει ἀπὸ τῶν κινδύνων, προφυλάττει κατὰ τοῦ θανάτου, ἐξαγνίζει τὰ ἁμαρτήματα. Ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἱεροσολύμων ὑπῆρχε κορμὸς ἀγαθοεργίας, ὅπου ἔρριπτέ τις τὴν ἐλεημοσύνην του, χωρὶς νὰ φαίνεται τὸ ποσόν. Ἐλεημοσύνη χάριν τῶν πτωχῶν συλλέγεται ὡσαύτως κατὰ Σάββατον ἐν ταῖς συναγωγαῖς, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος συλλέκται περιέρχονται τὰς οἰκίας πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη προβάλλει πολλὰ παραδείγματα καὶ παραγγέλματα σχετικὰ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, μέγιστον δὲ καὶ κάλλιστον αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, τὸν βίον του, τὰ ἔργα του καὶ τοὺς λόγους του. Ἡ ἐλεημοσύνη κατὰ τὰ παραδείγματα ταῦτα δέον νὰ ἀσκῆται ἄνευ ἐπιδείξεως, ἐξ εἰλικρινοῦς διαθέσεως, ἀναλόγως πρὸς τὴν περιουσίαν ἑκάστου. Ἀλλὰ καὶ ἡ μεγίστη καὶ γενικωτάτη ἐλεημοσύνη οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, ἂν δὲν γίνεται ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἀσκεῖ τὴν ἐλεημοσύνην εἰς εὐρεῖαν κλίμακα· τὰ δεῖπνα τῆς ἀγάπης εἶναι συγχρόνως πρᾶξις ὑποστηρίξεως τῶν πτωχῶν. Ὁ Παῦλος συλλέγει παρὰ πάσαις ταῖς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαις λογίας χάριν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀδελφῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ δημιουργοῦνται πλούσιοι πόροι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δι' ἐλευθέρων καὶ ὑποχρεωτικῶν προσφορῶν χάριν τῶν πτωχῶν, οἵτινες διανέμονται ὑπὸ τῶν διακόνων καὶ τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἐπισκόπων. Ἡ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία συντηρεῖ κατὰ τὸ τρίτον αἰῶνα τοὺς πτωχοὺς οὐ μόνον τῆς ἐν Κορίνθῳ Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς συριακῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς. Κατὰ δὲ τὸν Δ' καὶ Ε' ἱδρύονται νοσοκομεῖα καὶ πτωχοκομεῖα, ὧν περιφημότατον ἡ *Βασιλειάς*, ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου συσταθέν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χρυσοστόμου περιλαμβάνει τὸ μητρῷον τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας 3.000 ὀνόματα χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπάρχουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει 100 διάκονοι καὶ 40 διακόνισσαι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν πτωχῶν. Τὴν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν φροντίδα ἀναλαμβάνουσι βραδύτερον αἱ μοναί, παρ' αἷς λειτουργεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ λεγόμενον *ξενοδοχεῖον*. Ἐν τῇ Δύσει ἱδρύονται σὺν τῷ χρόνῳ ἰδιαίτερα τάγματα, τῶν ὁποίων ἔργον εἶναι ἡ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν μέριμνα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη ἐκφυλίζεται βαθμηδόν, ἀποβαίνουσα πρᾶξις μηχανικὴ καὶ ἐξωτερική, διότι ἡ ἔλλειψις τοῦ αἰσθήματος ἀναπληροῦται ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πράξεως. Οὕτως ὅσον ὀλιγώτερον εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ πνευματικά, τόσον μεγαλυτέρα ἀποβαίνει ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἐλεημοσύνης. Ἡ ἀρχή, ἐξ ἧς ἀπορρέει ἡ ἐλεημοσύνη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, εἶναι ἡ ἑξῆς: τὸ ἐλεεῖν καθιστᾷ ἡμᾶς ἀξίους παρὰ τῷ Θεῷ καὶ δημιουργεῖ δι' ἡμᾶς αἰώνια ἀγαθά. Διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως ἐπανέρχεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου: τὸ ἐλεεῖν δέον νὰ ἀπορρέῃ ἐκ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης. Συγχρόνως ἄρχεται ἡ συστηματοποίησις τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ἀγαθοεργίας καθόλου. Εἰς τοῦτο συντελεῖ βραδύτερον καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἥτις ἔργον ἔχει τὴν μεθοδικὴν ἔρευναν τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι διέπουσι τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν κατανομὴν τῶν ἀγαθῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἡ συστηματοποίησις αὕτη ἀναλαμβάνεται καὶ ὑπὸ τοῦ κράτους. Οὕτως ἔχομεν ἐλεημοσύνην κρατικὴν καὶ ἐλεημοσύνην ἐκκλησιαστικήν, ὡς ἔχομεν ἐλεημοσύνην ἐπίσημον καὶ ἰδιωτικήν, εἰς ἣν περιλαμβάνεται καὶ ἡ ὑπὸ εἰδικῶν συλλόγων ἀσκουμένη. Ἐπειδὴ δὲ ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἀθλιότης τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὸ μὲν ὑλική, τὸ δὲ ἠθικὴ καὶ πνευματική, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν καὶ δύο νέα εἴδη ἐλεημοσύνης κατὰ τοὺς δύο σκοπούς, τὴν ἄρσιν ἢ ἀνακούφισιν τῆς ὑλικῆς ἢ τῆς ἠθικῆς ἀθλιότητος.

Ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀσκεῖται ἡ ἐλεημοσύνη σήμερον διὰ τῶν παρ' ἑκάστῃ μητροπόλει ταμείων τῶν πτωχῶν, τροφοδοτουμένων ἐκ δωρεῶν καὶ ἐξ ἐράνων, ὡς ἐν μέρει καὶ διὰ τῶν μονῶν. Ἐν τῇ καθολικῇ καὶ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει ἄπειρον πλῆθος ἐργατῶν τῆς ἐλεημοσύνης καὶ συστήματα ἐργασίας ἄξια θαυμασμοῦ καὶ μιμήσεως. Ἡ ἐπισκόπησις τῆς ἐλεήμονος δράσεως ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον καταδεικνύει ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγίνετο ἄλλοτε τυχαίως, ἄνευ συστήματος καὶ εἰς μικρὰν κλίμακα, ἐσυστηματοποιήθη σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐπεξετάθη μεγάλως. Συγχρόνως ἐμφανίζει εἰς ἡμᾶς τὰ ποικίλα ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα ἐκίνησαν καὶ κινοῦσι τὰ ἄτομα καὶ τὰς ὁμάδας πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην. Ταῦτα εἶναι τὸ μὲν ἡ φυσικὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον συμπάθεια καὶ ὁ οἶκτος, τὸ δὲ ἡ ἰδιοτέλεια τῆς θρησκευτικῆς ἐλπίδος· ἔπειτα ἡ ἠθικὴ ἔννοια περὶ τοῦ Θεοῦ, πατρὸς πάντων τῶν ἀνθρώπων· πολιτικὰ ἐλατήρια ποικίλης φύσεως· τέλος ἡ τάσις πρὸς κοινωνικὴν ἑνότητα καὶ δικαιοτέραν κατανομὴν τῶν ἀγαθῶν, στηριζομένη τὸ μὲν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν λόγων, τὸ δὲ ἐπὶ πολιτικῶν, ἱστορικῶν καὶ μεταφυσικῶν θεωριῶν. Τοιουτοτρόπως ὅμως αἴρονται τὰ ψυχολογικὰ ἐλατήρια τῆς ἐλεημοσύνης καὶ αὐτὴ αὕτη, λαμβάνουσα ἄλλον χαρακτῆρα καὶ ὁδηγοῦσα εἰς νέαν κατάστασιν πραγμάτων, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ ἀρχικὰ ψυχικὰ ἐλατήρια δὲν ὑφίστανται πλέον. Ν. Ι. Λ.

ἐλεήμων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐλεῶν, ὁ παρέχων τοῖς δεομένοις ἐλεημοσύνην, εὐσπλαγχνικός, φιλεύσπλαγχνος.

Ἐλεήμων. Πλοίαρχος Βυζαντινός, ὅστις εἰς τὴν μεταξὺ Ρόδου καὶ Πατάρων ναυμαχίαν (1103) τῶν Βυζαντίνων καὶ τῶν Πισαίων (Ἰταλῶν) ἐπιτεθεὶς κατὰ μεγάλου πισαϊκοῦ σκάφους ἐπυρπόλησεν αὐτὸ διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρός, μεθ' ὃ ἐκτελῶν θαρραλέως ἐπιτηδείους ἑλιγμοὺς «καὶ ἑτέρας παραχρῆμα τρεῖς μεγίστας ἐπυρπόλει τῶν βαρβάρων ναῦς». Ν. ΚΛΣ

ἐλέησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐλεεῖν, τὸ παρεχόμενον εἰς ἐπαίτην κέρμα ἢ ἄλλο μικρὸν βοήθημα· || ἰδιωματ. (Πόντου), λιτανεία, πάνδημος δέησις ὑπὲρ εὐοδώσεως τῶν δημητριακῶν, οἷον ἐν καιρῷ ἀνομβρίας.

Ἐλεία ἢ ***Ἐλεία*** *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία παράλιος πλησίον τοῦ μικροῦ χωρίου τῆς ἐπαρχίας Σητείας Κρήτης Παλαιοκάστρου, ὅπου ἀνευρέθησαν δι' ἀνασκαφῶν ἀπὸ τοῦ 1901 καὶ ἑξῆς ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς λείψανα τοῦ *Δικταίου ἱεροῦ*. Ε. Γ.

ἐλειοβάτης (ὁ)· ὁ βαίνων ἐπὶ ἑλωδῶν ἐδαφῶν, ὁ κατοικῶν εἰς τόπους ἑλώδεις (ἀρχ.).

ἐλειογενὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐν τῷ ἐλείῳ ὕδατι ἢ τόπῳ γιγνόμενος: «ἐλειογενὴς ὄρυζα»· || ὁ ἐκ τοῦ ἐλείου ὕδατος ἢ τόπου προερχόμενος: «ἐλειογενεῖς πυρετοί», «ἐλειογενῆ μιάσματα».

— ἐλειογενὲς *ἀέριον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *ἑλώδους* ἀερίου (βλ. λ.). Σ. Γ.

— ἐλειογενὴς *πυρετὸς* *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἑλονοσία*.

ἐλειόμυς (ὁ) (Eliomys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυωξιδῶν* (βλ. λ. *μυωξός*). Δ. Ν. Π.

ἐλειονόμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐλείους τόπους νέμων, ὁ κατοικῶν, ὁ εὑρισκόμενος εἰς ἕλη· ἐπίθετον τῶν Νυμφῶν κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους.

ἔλειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τοῦ ἕλους, ὁ εἰς τὰ ἕλη αὐξανόμενος: «ἔλειος ὕδρα» ἡ ζῶσα εἰς τὰ ἕλη, «ἔλειος βάτραχος», «ἔλειοι δόνακες».

ἐλειὸς (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Μικρὸν θηλαστικὸν (βλ. λ. *τρόχος*).

ἐλειοσέλινον (τό). Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου πιθανώτατα εἰς τὸ *σέλινον* τὸ κηπευτικὸν (βλ. λ.).

Ἐλειοῦ, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας 8 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀργινίων, Βαλεριάνου, Μαυράτων* καὶ *Χιονάτων*.

ἐλειοχαρὶς (ἡ) (Eliocharis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπεροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ βλαστὸν ἄφυλλον καὶ φέροντα ἕνα μόνον στάχυν. Γνωστὰ περὶ τὰ 80 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ σπανίζοντα μόνον ἐκ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Ἐλεκίστρα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἐλικίστρα*.

Ἐλεκιστριανὸς *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος τῆς Ἀχαΐας, ἄλλως καλούμενος *Διακονιάρης* (βλ. λ.).

ἐλελεῦ· ἐπιφώνημα πολεμικὸν «ἐλελεῦ-ἐλελεῦ», λέγεται καὶ *ἐλελελεῦ*, πβλ. *ἀλαλά*· || καθόλου, πᾶσα κραυγή, πόνου, χαρᾶς.

Ἐλελεὺς (ὁ) *[Ἀρχ.]*.—1) Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς πολεμικοῦ θεοῦ, εἰς ὃν ἐψάλλετο ὁ παιὰν ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης. Πρὸ τῆς ἐπιθέσεως ὥρμων ἀναφωνοῦντες *ἐλελεῦ* (βλ. λ.), ἐξ οὗ προῆλθε καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ θεοῦ ἡ δηλωτικὴ ἐνθουσιασμοῦ καὶ προκλητικὴ εἰς τὸν ἀγῶνα, σημαίνουσα δ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ὡς πολεμικὴ ἀναφώνησις καὶ τὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ θρίαμβον.—2) Ἐπίκλησις τοῦ Διονύσου, ἣν ἐν χορῷ ἀνέπεμπον ὀρχούμεναι καὶ πηδῶσαι καὶ χαίρουσαι αἱ Μαινάδες ἀλαλάζουσαι. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐλελίσφακος (ὁ) (Salvia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 350 εἴδη, ἰθαγενῆ κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Οἱ ἐλελίσφακοι εἶναι πόαι ἀνεπτυγμέναι, μονοετεῖς, διετεῖς ἢ πολυετεῖς καί τινες θάμνοι. Πλεῖστα εἴδη καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν φυτῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, κάλυξ σωληνοειδὴς φέρων κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματά του δακτύλιον εὐρὺν ἐκ τριχῶν, ἀνώτερον ἐξωτερικὸν χεῖλος ἐκ τριῶν λοβῶν ἀποτελούμενον καὶ κατώτερον ἐκ δύο συνηνωμένων κατὰ τὴν βάσιν των, στήμονες δύο καὶ καρπὸς ἀχαίνη μελανοῦ χρώματος καὶ διανοιγόμενος εἰς τέσσαρα τμήματα. Γνωστότερα εὐρωπαϊκὰ εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἐλελίσφακος ὁ φαρμακευτικός.

Ἐλελίσφακος ὁ φαρμακευτικὸς (Salvia officinalis), ἀπαντῶν αὐτοφυὴς εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν. Τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη τοῦ εἴδους τούτου ἀναδίδουσι δυσάρεστον ὀσμήν, ἡ γεῦσις εἶναι μᾶλλον πικρὰ καὶ θερμή. Τὸ ἀφέψημα τοῦ εἴδους τούτου, γνωστὸν κυρίως ὑπὸ τὸ ὄνομα *φασκόμηλο*, λαμβάνεται συνήθως ὡς ρόφημα κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν θερμαντικὸν ποτόν. Εἴς τινα μέρη τῆς Ἀγγλίας τὰ φύλλα του χρησιμοποιοῦνται ὡς ἄρτυμα φαγητῶν τινων.

Ἐλελίσφακος ὁ αἰθίοψ (Salvia aethiops), πιθανῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου καλούμενον *αἰθιοπίς*, ἀπαντῶν πανταχοῦ παρ' ἡμῖν.

Ἐλελίσφακος ὁ ἐρυθρανθὴς (Salvia sclarea), κοινότατον εἶδος παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀϊγιάννης* ἢ *γοργόγιαννη*.

Ἐλελίσφακος ὁ ἱεροβοτανοειδὴς (Salvia verbenaceus), κοινὸς παρ' ἡμῖν καὶ ἰδίως ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *ἄγριος βασιλικός, βουτυρόχορτο, γοργόγιαννη* καὶ *σαρκοθρόφι*.

Ἐλελίσφακος ὁ καλυκώδης (Salvia calycina), κοινὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σφάκα* ἢ *ἀγριοσφακιὰ* καὶ πιθανῶς τὸ αὐτὸ φυτὸν μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ὀνομαζόμενον *σφάκος*: «Σφάκος δὲ καὶ ἐλελίσφακος διαφέρουσιν ὥσαν τὸ μὲν ἥμερον τὸ δὲ ἄγριον· λειότερον γὰρ τὸ φύλλον τοῦ σφάκου καὶ ἔλαττον καὶ αἰχμηρότερον, τὸ δὲ τοῦ ἐλελισφάκου τραχύτερον» (*Θεοφρ.* Φυσ. Ἱστ. 6, 2, 5).

Ἐλελίσφακος ὁ μηλοφόρος (Salvia pomifera), κοινότατον παρ' ἡμῖν φυτὸν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μηλοσφακιά*. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ὀνομαζόμενον ἁπλῶς *ἐλελίσφακος*.

Ἐλελίσφακος ὁ ὅρμινος (Salvia horminus), γνω-

Digitized by Google

στὸν κυρίως διὰ τὰ σπέρματά του, ἅτινα φέρονται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὁρμίνου σπέρματα* καὶ εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα *σαρκοθρόφι* καὶ *καυλόχορτο*.

'Ελελίσφακος ὁ τρίλοβος (Salvia trilovus), γνωστότατον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀλιφασκιὰ* καὶ *χαμομηλιά*.

'Ελελίσφακος ὁ χαίνων (Salvia ringens), κοινὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *χλωμὸς* ἢ *χλωμοχόρταρο*.

'Εκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν καὶ τῶν πρὸς κόσμον κυρίως καλλιεργουμένων γνωστότερα εἴδη εἶναι:

'Ελελίσφακος ὁ λαμπρὸς (Salvia splendens). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι πόα πολυετής, ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 50—75 ἑκατοστομέτρων, τὰ φύλλα του εἶναι ᾠοειδῆ καὶ λεῖα, τὰ ἄνθη του πολυπληθῆ καὶ λαμπροῦ ἐρυθροῦ ἢ πορφυροϊώδους χρώματος, διατηρούμενα ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ χειμῶνος. Καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον τῶν κήπων καὶ τῶν παραθύρων καὶ πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς ἢ καταβολάδων, ἐξ αὐτῶν δὲ παρήχθησαν πλεῖσται ὅσαι ποικιλίαι, αἵτινες φέρουσιν ἄνθη λευκά, ὑποκίτρινα, πυρροϊώδη, ἐρυθρά, ἐρυθροκυανᾶ κλπ. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται καὶ παρ' ἡμῖν εἰς πλείστους κήπους καὶ εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς κηπουροὺς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *σάλβια*.

'Ελελίσφακος ὁ γραχάμιος (Salvia grahamii), ἰθαγενὴς πόα τοῦ Μεξικοῦ, καλλιεργουμένη πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν ὡς ἄκρως κοσμητικὸν φυτόν. Διακρίνεται ἐκ τῶν ὡραίων ἐρυθρῶν ἀνθέων της, ἅτινα ἀναδίδουσιν εὐάρεστον λεπτὸν ἄρωμα. Πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς δι' ἀραιώσεως τῶν κλαδίων καὶ μεταφυτεύσεως.

'Ελελίσφακος ὁ τῶν ἀγρῶν (Salvia pratensis), λίαν κοσμητικὸν εἶδος διακρινόμενον ἐκ τῶν κυανοϊωδῶν ἀνθέων του καὶ δυνάμενον ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸ ὕπαιθρον κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς πλείστας χώρας τῆς μέσης Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

— **ἐλελισφάκου φύλλα** καὶ **ἔλαιον** (Folium et oleum salviae) *[Φαρμακογ.]* Προέρχονται ἐκ τοῦ φυτοῦ Salvia officinalis, τοῦ κοινῶς καλουμένου *φασκομηλιά*. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἀνθεῖ κατὰ τὸν Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, συλλέγεται κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον, ἀφαιροῦνται ἀπ' αὐτοῦ οἱ μεγάλοι βλαστοὶ καὶ ξηραίνονται τὰ φύλλα εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑπὸ σκιάν. Ἡ δρόγη περιέχει 0,6—1,4 % αἰθερίου ἐλαίου, ταννίνην, μηλικὸν ὀξύ, ῥητινώδεις καὶ πεκτινικὰς οὐσίας, 5 % ἀμύλου καὶ πικρὰν τινα οὐσίαν. Δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑδρατμῶν τῶν φύλλων τοῦ ἐλελισφάκου ἀπολαμβάνεται πτητικόν τι ὑγρὸν κιτρινοπράσινον, οὐδετέρας ἀντιδράσεως, διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα, τὰ λιπαρὰ καὶ αἰθέρια ἔλαια, εἰδικοῦ βάρους 0,915—0,93. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ ἐλελισφάκου ψυχόμενον ἀποβάλλει κρυσταλλικήν τινα μᾶζαν, ἀναψυκτικοῦ ἀρώματος καὶ ὀσμῆς καφουρᾶς, περιέχει δὲ πινένιον, σαλβένιον, κινεόλην, βορνεόλην, ὀξικὸν λιναλύλιον. Ἀναγράφεται ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου καὶ ὡς τονωτικόν. Τὰ φύλλα τοῦ ἐλελισφάκου ἀναγράφονται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐγχυμάτων ἢ ἀφεψημάτων, ὡς τονωτικὸν τοῦ στομάχου, ὡς καταπραϋντικὸν καὶ ὡς στυπτικὸν κατὰ τῶν χρονίων κατάρρων, τῆς διαρροίας κλπ. καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν γαργαρισμάτων, ὡς ἀντισηπτικὸν κατὰ τῶν ἀφθῶν τῆς κυνάγχης, ἰδίᾳ κατὰ στυπτηρίας καὶ βόρακος. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν χρησιμεύουν πρὸς παρασκευὴν τοῦ Aqua Salviae, τοῦ Aqua Aromatica, τοῦ Aqua Vulneraria Spirituosa, τοῦ Acetum aromaticum κλπ. Κ. Γ. Μ.

ἐλέμιον (τὸ) ἢ *ἐλεμὶ ῥητίνη* (λατ. Resina elemi, γαλ. Résine elemi, ἀγγλ. Gum elemie, γερμ. Elemi harz) *[Χημ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον διάφοροι ῥητῖναι ἐκ δένδρων τῆς οἰκογενείας τῶν βουρσεροειδῶν (Burserazeen), τῶν ὁποίων ἡ πρὸς ἀλλήλας συγγένεια συνίσταται εἰς τὴν μαλακὴν καὶ κολλώδη σύστασιν, εἰς τὴν δυσδιαλυτότητα ἐν ψυχρᾷ καὶ εὐδιαλυτότητα ἐν θερμῇ ἀλκοόλῃ, εἰς τὴν προσομοιάζουσαν πρὸς τὸ ἄνισον καὶ τὸ λευκοκίτρινον ἕως πρασινοκίτρινον χρῶμα. Διακρίνονται κυρίως τὸ *ἀμερικανικὸν* ἢ *δυτικοϊνδικὸν ἐλέμιον* καὶ τὸ *ἀνατολικὸν* ἢ *ἀνατολικοϊνδικόν*. Εἰς τὸ πρῶτον ἀνήκει τὸ βραζιλιανὸν ἐλέμιον, προερχόμενον ἐκ τοῦ δένδρου Protium heptaphyllum. Τὸ ἐλέμιον τοῦτο εἶναι κατ' ἀρχὰς ὑποκιτρίνη λευκὴ καὶ κολλώδης μᾶζα, προσομοιάζουσα πρὸς τὴν ῥητίνην τῶν βελονοειδῶν, μετὰ παραμονὴν δὲ καθίσταται σκληροτέρα καὶ τεφροκιτρίνη, παρουσιάζει δὲ κηρώδη θαμβὴν θραῦσιν. Περαιτέρω τὸ μεξικανικὸν ἐλέμιον προερχόμενον ἐκ τοῦ δένδρου Amyris elemifera εἶναι σκληρὰ τεφροκίτρινη ῥητίνη, ἥτις παραμένουσα ἐν τῷ ἀέρι καθίσταται γαλακτόλευκος καὶ ἀλευρώδης. Τὸ δυτικοϊνδικὸν (Yukatan) ἐλέμιον, προερχόμενον ἐκ τοῦ Amyris Plumieri, ἀποτελεῖ ἀνοικτοκίτρινα σκληρὰ τεμάχια κονιορτώδη ἔξωθεν, ἀλλὰ στιλβούσης θραύσεως. Εἰς τὴν πρώτην τέλος κατηγορίαν ἀνήκουσι τὸ ἐλέμιον τῆς Guyana προερχόμενον ἐκ τοῦ δένδρου Icica viridiflora καὶ τὸ ἐλέμιον Mauritius ἐκ τοῦ Colophonia Mauritiana. Εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ἀνατολικοῦ ἐλεμίου ἀνήκουσι τὸ καλούμενον ἀνατολικοϊνδικὸν ἐλέμιον, ὅπερ εἶναι σκληρὰ ῥητίνη προερχομένη ἐκ τοῦ δένδρου κανάριον, τὸ ἐλέμιον τῆς Βεγγάλης προερχόμενον ἐκ τοῦ Amyris Agallocha καὶ πρωτίστως τὸ ἐλέμιον τῆς Μανίλας ἢ τῶν Φιλιππίνων. Τὸ σπουδαιότατον διὰ τὸ ἐμπόριον εἶδος τοῦτο λαμβάνεται διὰ χαράξεως τῶν κορμῶν τοῦ Canarium commune καὶ ἀποτελεῖ κατ' ἀρχὰς σκληρὰν κιτρινόλευκον μᾶζαν προσομοίαν πρὸς τὴν τερεβινθίνην, ἥτις καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ σκληροτέρα καὶ σκοτεινοτέρα. Ἐσχάτως ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐλέμιον ἐξ Ἀφρικῆς (Kamerun) καὶ ἐκ τῆς Νέας Γουϊνέας. Τὸ ἐλέμιον περιέχει κυμαινόμενα ποσὰ (20—30 %) αἰθερίου ἐλαίου (ἐλεμιέλαιον), μίαν κρυσταλλικὴν τερπεναλκοόλην συγγενῆ πρὸς τὴν χοληστερίνην, τὴν *ἀμυρίνην* εἰς ποσὸν περίπου 30 %, ἓν κρυσταλλούμενον ὀξύ, πικρὰς ὕλας καὶ ἀμόρφους ῥητίνας (ρεσένας). Τὸ ἐλέμιον ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς του κέκτηται διάφορον σχῆμα τεμαχίων, ὑφίσταται δὲ πολλὰς νοθεύσεις διὰ διαφόρων ἄλλων ἀρωματισμένων ῥητινῶν.

Τὸ ἐλέμιον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν πρὸς παρασκευὴν ἀλοιφῶν καὶ ἐμπλάστρων, εἰς τὴν πιλοποιΐαν πρὸς κολλάρισιν ὡς καὶ πρὸς παρασκευὴν βερνικίων οὐχὶ ἀχρόων εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ τερεβινθελαίου, παρουσιάζον τὸ πλεονέκτημα τῆς καλυτέρας στιλπνότητος καὶ ἀποφυγῆς ῥηγμάτων κατὰ τὴν κάμψιν. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ ἐλεμίου (ἐλεμιέλαιον) λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως τοῦ ἐλεμίου τῆς Μανίλας εἰς ποσότητα 20—30 %, εἶναι ἔλαιον ἄχρουν ἕως ὑποκίτρινον, εὐδιάλυτον εἰς ἀλκοόλην καὶ ἔχει σαφῆ ὀσμὴν φελλανδρενίου. Τὸ εἰδικὸν βάρος αὐτοῦ εἶναι 0,870—0,914 καὶ παρουσιάζει στροφὴν +35 μέχρι +53°. Ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ ἀπεμονώθησαν μέχρι τοῦδε φελλανδρένιον, διπεντένιον, πολυτερπέναι τινές, ἀλκοόλη τις καὶ εἷς φαινολαιθὴρ λαβὼν τὸ ὄνομα *ἐλεμικίνη*. Σ. Γ.

Ἕλενα ἢ *Ἑλίνα* ἢ *Χέλινα* (Helena). —1) Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Μοντάνα, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας ταύτης καὶ τῆς κομιτείας Λέγουϊς καὶ Κλάρκ. Κάτ. 12.037. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Βραχωδῶν ὀρέων, παρὰ τὸν ποταμὸν Μισσουρῆ, εἰς ἀπόστασιν 116 χιλμ. ΒΑ τῆς Μπιοὺτ (Butt) καὶ ἐπὶ ὑψώματος 1270 μ. δεσπόζοντος εὐφόρου πεδιάδος. ἐν περιοχῇ πλουσίων μεταλλείων χρυσοῦ, ἀργύρου, πλατίνης, χαλκοῦ καὶ ἄλλων μετάλλων. Ἱδρύθη τῷ 1864 κατόπιν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς μεταλλείων χρυσοῦ καὶ ἐγένετο τῷ 1874 πρωτεύουσα τῆς Μοντάνας. Τῷ 1869 καὶ 1874 ὑπέστη μεγάλας ζημίας ἐκ πυρκαϊῶν. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ μετὰ χυτηρίων, ἐργοστασίων μηχανημάτων, σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, σαπωνοποιείων, κηροποιείων κ.τ.λ. Ἔχει πανεπιστήμιον καὶ ἀκαδημίαν, μεταξὺ δὲ τῶν κυριωτέρων κτιρίων αὐτῆς εἶναι τὸ κυβερνεῖον, τὸ δημαρχεῖον καὶ ἡ βιβλιοθήκη. Εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς ὑπάρχουν μεταλλικαὶ θερμοπηγαί.—2) Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἀρκανσάς. Κάτ. 9112. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Μισσισσιπῆ καὶ διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον βαμβακελαίου καὶ ξυλείας. Εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς τὴν 4ην Ἰουλίου 1863 ἀπεκρούσθη ὁ στρατηγὸς τῶν ὁμοσπονδιακῶν Χόλμες ὑπὸ τῶν ἀντιομοσπονδιακῶν δυνάμεων τοῦ στρατηγοῦ Πρεντίς.

—**Ἕλενα** (Elena) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Καμπανίᾳ καὶ τῷ νομῷ τῆς Νεαπόλεως, ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, ἀπέχουσα 2 ὥρ. ΒΔ τῆς Γαέτας, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς καὶ ἀτμοπλοϊκῶς. Ἔχει μετεωρολογικὸν σταθμόν, ναυτικὴν σχολὴν καὶ θαλάσσια λουτρά. —Μ.

—**Ἕλενα** (Cabo Elena). Ἀκρωτήριον τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Ἔχει ἀσφαλῆ ὅρμον μετὰ ψαμμαθῶνος, τὸν Ροκκέτας (Roquetas, πλάτ. 36° 44' 58" Β, μῆκ. 2° 36' 15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 774: Adra to Cartagena). Σ. Ε. Λ.

—**Ἕλενα** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ νομῷ Τυρνόβου, ἐπὶ τῶν Β κλιτύων τοῦ Αἵμου πλησίον τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Νέαν Ζαγοράν. Κάτοικοι 5000. Παρὰ τὴν Ἕλεναν οἱ Ρῶσοι ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον (4 Δεκεμβρίου 1877). Δ. Δ.

Ἑλένεια (τά). Αἱ ἐν πάσῃ τῇ Λακωνικῇ τελούμεναι τὸ πάλαι ἑορταὶ εἰς τιμὴν τῆς *Ἑλένης*. Ἰδιαιτέρως δ' ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἐτελεῖτο μεγάλη πανήγυρις ἐν Θεράπναις τῆς Λακωνικῆς πρὸς τιμὴν αὐτῆς καὶ τοῦ συζύγου Μενελάου. Ἐκ τῆς ἑορτῆς ταύτης γνωστὸν εἶναι ὅτι αἱ μετέχουσαι ταύτης Σπαρτιάτιδες παρθένοι ἠκολούθουν τὴν πομπὴν ἐπὶ ἁμαξῶν μεταβαίνουσαι εἰς τὴν ἑορτήν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑλένες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γερακαρίου τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτοικοι (1928) 124.

Ἑλένη (ἡ)· κύριον ὄνομα γυναικῶν, συνηθέστατον ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος· ἰδιωμ. *Ἕλενα, Ἑλενιὼ* καὶ *Λενιώ, Ἑλέγκω, Λένη, Λένα, Λένω, Λενοῦ* || ὑποκορ. *Ἑλενάκι* καὶ *Λενάκι, Ἑλενίτσα* καὶ *Λενίτσα* καὶ *Νίτσα, Λενοῦσα* καὶ *Λενούσιω* καὶ *Νούσιω, Λενουδιά* || λέγεται καὶ οὐδ. *τὸ Λενιὼ* (βλ. λ. *τὸ Μαριώ*).

ΜΥΘΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

— **Ἑλένη** *[Μυθολ.]*. Ἡ περιώνυμος ἡρωΐς τῆς Ἰλιάδος, ἡ μοιραία αἰτία τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὸ ἰδεῶδες τῆς γυναικείας καλλονῆς. Αἱ περὶ τῆς γεννήσεως, τοῦ βίου καὶ τοῦ θανάτου αὐτῆς παραδόσεις εἶναι ποικιλώταται. Κατὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἦτο θυγάτηρ τῆς Λήδας, συζύγου τοῦ Λακεδαιμονίου βασιλέως Τυνδάρεω, καὶ τοῦ Διός, συνευρεθέντος μετ' αὐτῆς ὑπὸ τὴν μορφὴν κύκνου. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἦτο θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νεμέσεως, ἥτις μεταμορφουμένη συνεχῶς, ὅπως ἀποφύγῃ τὸν ἔρωτα τοῦ ἰσχυροῦ θεοῦ, ἐξηπατήθη ὑπὸ τούτου λαβόντος τὴν αὐτὴν μὲ ἐκείνην μορφὴν τοῦ κύκνου. Τὸ ἐκ τῆς συναντήσεως ταύτης γεννηθὲν ᾠὸν εὑρὼν εἰς τὸ δάσος ποιμήν τις ἔφερεν εἰς τὴν Λήδαν, ἥτις τὸ ἐθέρμανεν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῆς (ἤ, κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, τὸ ἐφύλαξεν ἐν κοφίνῳ), ἕως οὗ ἐξεκολάφθη ἐξ αὐτοῦ ἡ Ἑλένη, τὴν ὁποίαν καὶ ἀνέθρεψεν ὡς ἴδιον τέκνον. Κατ' ἄλλους πάλιν ἦτο θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Λήδας, τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Ἡ Ἑλένη ἦτο ἀδελφὴ τῶν Διοσκούρων, τῆς Κλυταιμνήστρας, τῆς Τιμάνδρας καὶ τῆς Φιλονόης.

Οὖσα ἐξόχου καλλονῆς, ταχέως ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν ἡρώων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οὕτω δεκαπενταέτιδα παιδίσκην ἀπήγαγεν αὐτὴν ὁ Θησεὺς βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Πειρίθου καὶ ἔκρυψεν ἐν Ἀφίδνῃ τῆς Ἀττικῆς, ἐμπιστευθεὶς τὴν φύλαξιν αὐτῆς εἰς τὴν μητέρα του Αἴθραν. Ἀλλ' οἱ περίοικοι ἐπρόδωσαν τὸ μυστικὸν καὶ οὕτως οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς Διόσκουροι βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἀπηλευθέρωσαν αὐτήν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς εἰς Σπάρτην ἔτεκεν ἐν Ἄργει θυγατέρα, ὡς διηγεῖται ὁ Παυσανίας, τὴν ὁποίαν ἐκράτησε παρ' ἑαυτῇ ἡ Κλυταιμνήστρα· αὕτη ἦτο ἡ Ἰφιγένεια. Κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχὴν τῆς αὐτῆς παραδόσεως ἡ ἁρπαγὴ αὕτη τῆς Ἑλένης ἐγένετο, ὅτε ἤδη ἦτο σύζυγος τοῦ Μενελάου. Παρὰ τὸ πάθημα τοῦτο οἱ διασημότεροι βασιλεῖς καὶ ἥρωες: Ὀδυσσεύς, Διομήδης, Αἴας, Φιλοκτήτης, Πάτροκλος, Ἰδομενεύς, Μενέλαος κτλ., συνελθόντες ἐν Σπάρτῃ διεξεδίκουν αὐτὴν ὡς σύζυγον. Ὁ κατὰ τεκμήριον πατὴρ αὐτῆς Τυνδάρεως, τῇ συμβουλῇ τοῦ Ὀδυσσέως, πρὶν ἀποφασίσῃ εἰς τίνα ἐξ αὐτῶν θὰ ἔδιδε τὴν Ἑλένην, ὑπεχρέωσε πάντας νὰ ὁρκισθῶσιν, ὅτι θὰ συνέτρεχον αὐτὴν ἐάν ποτε εὑρίσκετο ἐν κινδύνῳ· μεθ' ὃ ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Μενέλαον. Ἀλλ' ὁ νεαρὸς υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Πριάμου Πάρις, ἐλθὼν εἰς Σπάρτην τῇ προτροπῇ τῆς Ἀφροδίτης καὶ φιλοξενηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μενελάου ἐν τοῖς ἀνακτόροις αὐτοῦ, ἠράσθη τῆς Ἑλένης, καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλέως εἰς Κρήτην, ἀπήγαγεν ἑκοῦσαν αὐτὴν μετὰ πολλῶν θησαυρῶν καὶ θεραπαινίδων. Τελέσας τοὺς μετ' αὐτῆς γάμους του ἐν τῇ κατὰ τὸν Λακωνικὸν κόλπον νήσῳ Κρανάῃ (ἀπέναντι τοῦ Γυθείου) ἔφερεν αὐτὴν εἰς Ἴλιον. Τὸ γεγονὸς τοῦτο προεκάλεσε τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ἡ Ἑλένη παρίσταται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς θῦμα τῆς ἰδίας αὐτῆς ὡραιότητος. Εἶναι χαρακτῆρος εὐγενοῦς καὶ τρυφεροῦ, ἀναμιμνήσκεται τῶν ἐν τῇ πατρίδι ἀγαθῶν, τοῦ συζύγου καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Ἑρμιόνης καὶ μεταμελεῖται διὰ τὸ νεανικὸν αὐτῆς σφάλμα, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει εἰς τὴν κατὰ τῆς Τροίας ὀργὴν τῶν θεῶν. Ἡ δυστυχία αὐτῆς εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε προκαλεῖ τὴν συμπάθειαν καὶ ἐκτίμησιν πάντων, ἰδίᾳ τοῦ Πριάμου καὶ τοῦ Ἕκτορος· ἡ καλλονὴ αὐτῆς τόσον ἦτο ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην φαντασίαν, ὥστε οἱ γέροντες τῆς Τροίας νὰ δικαιολογοῦν τὰς δι' αὐτὴν κοινὰς συμφορὰς Ἑλλήνων καὶ Τρώων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πάριδος, λέγεται ὅτι συνεζεύχθη τὸν ἀδελφὸν τούτου Δηΐφοβον, τὸν ὁποῖον καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν Μενέλαον κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου, ὡς ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς Ἑλένης ἐθεωρήθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἐξαγνιστικὴ τῆς μοιχείας της. Ἀκολουθήσασα κατόπιν τὸν σύζυγον αὐτῆς ἐπανῆλθεν εἰς Σπάρτην μετὰ ὀκταετεῖς περιπλανήσεις, ἔνθα ἔζησαν εὐτυχεῖς καὶ ἥσυχοι. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (3, 9) ἐδεικνύετο ἐν Θεράπνῃ τῆς Λακωνικῆς ὁ τάφος ἀμφοτέρων. Ἄλλαι ὅμως παραδόσεις φέρουσιν, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ Μενελάου ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ κατέφυγεν εἰς Ρόδον παρὰ τῇ φίλῃ αὐτῆς Πολυξοῖ, ἥτις ὅμως ἐκδικουμένη αὐτὴν διὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου αὐτῆς Τληπολέμου ἐν Τροίᾳ, ἐξώθησεν αὐτὴν διὰ τῶν ἰδίων της θεραπαινίδων, ἐμφανισθεισῶν πρὸ αὐτῆς ὡς Ἐριννύων, ν' ἀπαγχονισθῇ ἀπό τινος δένδρου, ὅθεν οἱ Ρόδιοι ἤγειραν εἰς αὐτὴν βραδύτερον ἱερὸν «Ἑλένης Δενδρίτιδος». Κατ' ἄλλην παράδοσιν, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς συνεζεύχθη μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ διεβίωσαν ἀμφότεροι ἐν τῇ νήσῳ Λευκῇ ἢ τῶν Μακάρων, ἀποκτήσασα ἐξ αὐτοῦ καὶ υἱὸν Εὐφορίωνα. Πρὸς αὐτὴν συνά-

Digitized by Google

πτονται καὶ ἄλλαι παραδόσεις· οὕτως ἐν Κεγχρεαῖς (*Παυσ.* 2,2, 3) ὑπῆρχεν «Ἑλένης λουτρόν», ἐν Σπάρτῃ «Ἑλένης σάνδαλον» ἤτοι τόπος, ὅπου ἡ Ἑλένη φεύγουσα τὸν Πάριν ἀπώλεσε τὸ σάνδαλον αὐτῆς κτλ. Οὕτω βλέπομεν τὴν Ἑλένην θεοποιηθεῖσαν ὑπὸ τῆς λαϊκῆς πίστεως· προσέφερον δ' εἰς αὐτὴν θυσίας, ἵδρυον ναοὺς καὶ οἱ Λάκωνες ἑώρταζον πρὸς τιμὴν αὐτῆς τὰ «*Ἑλένεια*». Πᾶσα ἀσέβεια πρὸς τὴν μνήμην αὐτῆς ἐθεωρεῖτο ἱεροσυλία. Ὁ ποιητὴς Στησίχορος λέγεται ὅτι ἐτυφλώθη, ἐπειδὴ ἔν τινι τῶν ποιημάτων του ὡμίλησε περὶ αὐτῆς ἀσεβῶς, ἀνέκτησε δὲ τὴν ὅρασιν ἐπανορθώσας τὸ ἁμάρτημά του δι' ἑτέρου παλινῳδικοῦ

Ἑλένη καὶ Πάρις μετὰ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἔρωτος.
[Ἐξ ἀρχαίας παραστάσεως.]

ποιήματος. Ἐκ τῆς ἐξαγνιστικῆς ταύτης τάσεως προῆλθε καὶ ἡ ἑτέρα παράδοσις, ἡ ὑπὸ Εὐριπίδου ἐν τῇ τραγῳδίᾳ αὐτοῦ «*Ἑλένη*» (βλ. λ.) ἀναπτυχθεῖσα, καθ' ἣν ὁ Πάρις δὲν ἀπήγαγεν εἰς Τροίαν αὐτὴν τὴν Ἑλένην, ἀλλὰ τὸ εἴδωλον αὐτῆς.

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματός της συνάπτεται πρὸς τὰς λέξεις Fέλα (λάμψις), Fέλειν (λάμπειν) σέλας, Σελήνη. Οὕτως ἡ Ἑλένη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τοπικὴ κατ' ἀρχὰς (λακωνικὴ) προσωποποίησις τῆς Σελήνης. Ἄλλως τε καὶ κατά τινας ἄλλας ἐκδοχὰς τῆς γεννήσεώς της τὸ περιέχον αὐτὴν ᾠὸν ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐκ τῆς Σελήνης. Βαθμηδὸν ὅμως ἐγένετο θεὰ πανελλήνιος. Οὕτως ἐν Ἀθήναις, Δελφοῖς κτλ. ἑωρτάζοντο τὰ «Θεοξένια» πρὸς τιμὴν τῶν Διοσκούρων καὶ αὐτῆς. Ἐπιστεύετο ἐλθοῦσα εἰς Ῥόδον, εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἐν Μέμφιδι ὑπῆρχε ναὸς «*Ἀφροδίτης Ξείνης*», τὴν ὁποίαν οἱ ἱερεῖς, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, συνέχεον πρὸς τὴν Ἑλένην, κατὰ μαρτυρίαν δὲ τοῦ Πλινίου μετ' αὐτῆς ἐλατρεύετο αὐτόθι καὶ ὁ Μενέλαος. Ἐν δὲ τῇ νήσῳ Φάρῳ ἐφύετο, ἀφ' ἧς ἐνεκλείσθη ἐνταῦθα ἡ Ἑλένη, φυτὸν «*ἑλένειον*», ἔχον τὴν ἰδιότητα διὰ τῆς ὀσμῆς αὐτοῦ ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς ὄφεις, οἵτινες ἦσαν πολυπληθεῖς ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. κ. ι. β.

—[ΤΕΧΝΗ] Μολονότι ἡ *Ἑλένη* κατέχει τόσον
σημαντικὴν θέσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθο-
λογίᾳ καὶ δὴ ἐν τῷ τρωϊκῷ κύκλῳ ταύτης, αἱ
μνημονευόμεναι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀπεικονίσεις
της εἶναι σχετικῶς εὐάριθμοι. Μεταξὺ τούτων πε-
ρίφημος ὑπῆρξεν ἡ «Λουομένη Ἑλένη» τοῦ Ζεύξι-
δος, τὴν ὁποίαν ὁ μεγαλοφυὴς οὗτος ζωγράφος
ἐξετέλεσε χάριν τῶν κατοίκων τοῦ Κρότωνος. Γε-
νικὸς καὶ ζωηρότατος ὑπῆρξεν ὁ θαυμασμὸς τῆς
ἀρχαιότητος διὰ τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον, καθ'
ἃ παραδίδεται, ἐξεπόνησεν ὁ Ζεῦξις ἔχων ἐνώ-
πιόν του πέντε ἐκ τῶν περικαλλεστέρων νεανίδων
τῆς δι' ἣν προωρίζετο πόλεως καὶ ἀποτυπώνων
διὰ τῶν χρωμάτων ὅ,τι ἐντελέστερον εἶχεν ἑκά-
στη. Διάσημος ὑπῆρξε καὶ ἡ ἑτέρα ἐκείνη Ἑλένη,
ἣν ὁ Εὔμηλος ἔγραψεν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἥτις ἐκρίθη
ἀξία νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸ Forum. Ὁμοίως δ' ἡ Ἑλένη,
ἣν ὁ Πολύγνωτος ἀπεικόνισεν εἰς τὴν «Ἰλίου πέρ-
σιν», δι' ἧς διεκόσμησε τὴν ἐν Δελφοῖς λέσχην
τῶν Κνιδίων. Ἡ περιγραφὴ τοῦ Παυσανίου καὶ
αἱ πολυπληθεῖς ἀναμνήσεις, τὰς ὁποίας περισυνέ-
λεξε καὶ διετήρησε μετ' ἀληθοῦς στοργῆς ἡ ἀγ-
γειογραφία, παρέχουν ἱκανοποιητικὰς πληροφο-
ρίας περὶ τῆς ὑπερόχου ἀξίας τοῦ ἔργου τούτου.
Ἄλλαι τινὲς ἀξιολογώταται ἀρχαῖαι ἀπεικονίσεις
τῆς Ἑλένης εἶναι: α') ἡ ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ
Κυψέλου, ἔνθα ὁ Μενέλαος ἐμφανίζεται ὁρμῶν
κατὰ τῆς συζύγου του ξιφήρης, β') ἡ ἐπὶ κατό-
πτρου ἀποκειμένου εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον
τοῦ Λονδίνου, γ') ἡ ἐν ταῖς Θέρμαις τοῦ Τίτου,
ἔνθα ἀναπαρίστανται οἱ ἔρωτες Ἑλένης καὶ Πά-
ριδος, δ') ἡ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀγγείου γενομένου
γνωστοῦ διὰ τοῦ Creuzer, ἔνθα ἀπεικονίζεται ἡ
Ἑλένη παρὰ τὴν Ἀφροδίτην, ε') ἡ ἐπὶ ἀναγλύ-
φου δημοσιευθέντος ὑπὸ τῶν Creuzer καὶ Réveil,
ἔνθα ἀπεικονίζεται ἡ ἀναχώρησις τῆς Ἑλένης διὰ
τὴν Τροίαν, καὶ στ') ἡ ἐπὶ ἀναγλύφου τοῦ μου-
σείου Campana. Εἰς πάσας ταύτας τὰς ἀπεικονί-
σεις ἡ Ἑλένη παρίσταται συνήθως πλήρης ἐρα-
σμιότητος καὶ ἁβρᾶς μελαγχολίας, ἐξ ἀφορμῆς τῶν δεινῶν ἅτινα τὸ κάλλος αὐτῆς ἐπεσώρευσεν εἰς τὴν πατρίδα της. Ἱκαναὶ εἶναι καὶ αἱ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀπεικονίσεις τῆς Ἑλένης. Ὅλως δ' ἰδιαιτέρως ἡ ἰταλικὴ τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως ἐπελήφθη τοῦ θέματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἱκανοποίει τὴν ὡραιοπάθειάν της καὶ τὴν ἀγάπην της πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Μεταξὺ τῶν διασημοτέρων σχετικῶν ἔργων μνημονεύομεν ἐνταῦθα τὴν σύνθεσιν τοῦ Ραφαήλ, ἣν ἐχάραξαν οἱ Μᾶρκος-Ἀντώνιος Ραϊμόντι καὶ Μᾶρκος ὁ ἐκ Ραβέννης, τὸν πίνακα τοῦ Γκουΐντι τὸν ἀποκείμενον εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου, τὴν τοιχογραφίαν τοῦ Ἰ. Ρομάνο ἐν τῷ δουκικῷ μεγάρῳ τῆς Μαντούης, τὸν πίνακα τοῦ Βάννι (Οὐφφίτσι) καὶ τὸν πίνακα τοῦ Σκιαβόνε (ἐν Τουρίνῳ). Ἐπὶ πλέον δὲ τὸν πίνακα τοῦ Κλ. Λορραίν, τὸ σχεδίασμα τοῦ Πρυντὸν καὶ τὸ μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Clésinger. ι. μ. π.

—**Ἑλένη** *[Μυθολ.]*.—1) Θυγάτηρ τῆς Ἑλένης (τοῦ Μενελάου) καὶ τοῦ Πάριδος. —2) Θυγάτηρ τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας, φονευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου. —3) Θυγάτηρ τοῦ Ἐπιδαμνίου, θεραπαινὶς τῆς Ἀφροδίτης, τιμωμένη ὑπὸ τῶν Ἐπιδαμνίων ὡς Ἀφροδίτη. —4) Θυγάτηρ τοῦ Φαυστύλου, τοῦ ποιμένος ὁ ὁποῖος ἀνέθρεψε τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρῶμον. —5) Ἡ πρὸ Ὁμήρου, ἡ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον συγγραψαμένη (θυγάτηρ τοῦ Μουσαίου ἢ μήτηρ αὐτοῦ), ὁπόθεν ὁ Ὅμηρος ἔλαβε τὴν ὑπόθεσιν. —6) Θυγάτηρ Τιτύρου ἐξ Αἰτωλίας, προσκαλέσασα τὸν Ἀχιλλέα εἰς μονομαχίαν καὶ πληγώσασα αὐτόν, ἀλλὰ θανατωθεῖσα ἐν τέλει ὑπ' αὐτοῦ.

—**Ἑλένη**, Ἀρχαία ζωγράφος, θυγάτηρ Τίμωνός τινος Αἰγυπτίου. Πτολεμαῖος ὁ Χέννος ἀναφέρει ὅτι ἐζωγράφησε τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, οὗτινος ἦτο σύγχρονος, τὴν δὲ εἰκόνα ἀπήγαγεν ὁ Οὐεσπασιανὸς ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ κατέθεσεν εἰς τὸν ἐν Ρώμῃ ναὸν τῆς Εἰρήνης. Κατά τινας ἡ εἰκὼν αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τοῦ ἐν Πομπηΐᾳ ἀνευρεθέντος περιφήμου μωσαϊκοῦ. γ. λ. α.

—**Ἑλένη** ***ἁγία***. Μήτηρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐξ ἀφανοῦς οἰκογενείας τοῦ ἐν Βιθυνίᾳ Δρεπάνου καταγομένη. Ἐγεννήθη πιθανῶς τῷ 247 καὶ τῷ 273 ἐγένετο σύζυγος τοῦ στρατηγοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ. Οὗτος γενόμενος τῷ 292 καῖσαρ ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἀπέπεμψε τὴν Ἑλένην καὶ συνεζεύχθη τὴν Θεοδώραν, ἐγγόνην τοῦ Μαξιμιανοῦ. Ὅτε δ' ὁ Κωνσταντῖνος ὁ υἱός αὐ-

Δ. Κρανάχ: *Ἡ ἁγία Ἑλένη μετὰ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.*
[Συλλογὴ Λιχτενστάϊν. Βιέννη.]

τῆς ἐγένετο αὐτοκράτωρ καὶ ἐθανάτωσε τὸν υἱόν του Κρῖσπον, ἡ Ἑλένη ἔσπευσεν ἐξ Ἀνατολῆς, ὅπου διέμενεν, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκφράσασα πρὸς τὸν υἱόν τὴν θλῖψιν καὶ ἀγανάκτησιν αὐτῆς ἐπὶ τῷ ἀνοσιουργήματι τούτῳ ἀπῆλθεν εἰς Παλαιστίνην τῷ 327. Ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀνεῦρε τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος καὶ ἔκτισεν ἐπ' αὐτοῦ ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ὡς καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν, οὗτινος τεμάχιον ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις καὶ πρὸ καιροῦ εἶχε τιμήσει ὡς Αὐγούσταν τὴν μητέρα του, ἀποθανοῦσαν τῷ 328 ἐκήδευσε μεγαλοπρεπέστατα καὶ βραδύτερον μετεκόμισε τὰ ὀστᾶ αὐτῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ μνήμη τῆς Ἑλένης ὡς ἁγίας ἑορτάζεται ὑπὸ μὲν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας (μετὰ τῆς τοῦ Κωνσταντίνου) κατὰ τὴν 21 Μαΐου, ὑπὸ δὲ τῆς δυτικῆς κατὰ τὴν 18 Αὐγούστου. ε. γ. π.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑΙ, ΗΓΕΜΟΝΙΔΕΣ, ΠΡΙΓΚΙΠΙΣΣΑΙ.

ΑΒΗΣΣΥΝΙΑΣ: ***Ἑλένη***, βασίλισσα τῆς Ἀβησσυνίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐπειδὴ τὸ κράτος αὐτῆς ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, συνῆψε συνθήκην τῷ 1815 μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Πορτογάλων Ἐμμανουήλ, καθ' ἣν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς στρατιωτικῆς τούτου βοηθείας ἡ βασίλισσα Ἑλένη ἐπέτρεπε τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον τῶν Πορτογάλων ἱεραποστόλων καὶ ἐμπόρων εἰς τὴν χώραν αὐτῆς (βλ. λ. *Ἀβησσυνία*, τ. Α', σ. 65 γ').

ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ: —1) ***Ἑλένη Φλαβία Ἰουλία***. Θυγάτηρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Φαύστας, γεννηθεῖσα περὶ τὸ 323 ἢ 324 καὶ ἀποθανοῦσα περὶ τὸ 360 ἐν Βιέννῃ. Τῷ 355 ἐνυμφεύθη τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην, ὅστις ἦτο κατὰ πολὺ μικρότερος τὴν ἡλικίαν αὐτῆς. Ὁ γάμος της μετὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ὑπῆρξε κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λίαν ἀτυχής· κατ' ἄλλους μὲν ἐδηλητηριάσθη κατὰ προτροπὴν αὐτοῦ, κατ' ἄλλους δὲ ὁ θάνατός της ὀφείλεται εἰς τὴν ζηλοτυπίαν τῆς αὐτοκρατείρας Εὐσεβίας. κ. μ. κ.

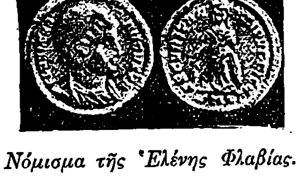

Νόμισμα τῆς Ἑλένης Φλαβίας.

—2) ***Ἑλένη***, *αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου*. Θυγάτηρ τοῦ Ρωμανοῦ Α' Λεκαπηνοῦ καὶ σύζυγος τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου. Γυνὴ ἀνησύχου χαρακτῆρος καὶ φιλόδοξος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν τοῦ συζύγου της, ἔβλεπε μετὰ ποιᾶς τινος στενοχωρίας τὴν ὁσημέραι αὐξάνουσαν ἰσχὺν τῶν Λεκαπηνῶν, ἐξ ἧς ἐφοβεῖτο ὅτι ἡ θέσις αὐτῆς καὶ τοῦ υἱοῦ της εἰς τὸν θρόνον ἐκινδύνευεν· ὡς ἐκ τούτου δὲν ἤργησε νὰ ταχθῇ μὲ τοὺς Φωκάδας, μέσῳ τοῦ εὐνοουμένου αὐτῆς Βασιλείου Πετεινοῦ. Οὗτοι μετά τινα χρόνον ἀνατρέψαντες τὸν Ρωμανὸν (944), παρέδωσαν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν σύζυγόν της Κωνσταντῖνον Ζ'. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ 959) ἡ Ἑλένη περιωρίσθη εἰς τὰ ἀνακτορικά της διαμερίσματα ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ υἱοῦ της Θεοφανοῦς καὶ ἀπέθανε τῷ 961. κ. μ. κ.

—3) ***Ἑλένη***, *πριγκίπισσα Βυζαντινή*, ἀνεψιὰ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ρωμανοῦ Γ' τοῦ Ἀργυροῦ (1028—1034), νυμφευθεῖσα τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου τῶν Ἀβασγῶν Παγκράτιον. Ὁ γάμος οὗτος ἐγένετο ἀφορμὴ ἀνανεώσεως παλαιᾶς συμμαχίας τῶν Ἀβασγῶν μετὰ τοῦ Βυζαντίου. κ. μ. κ.

—4) ***Ἑλένη***, *αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου*. Σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου (1347—1391) καὶ θυγάτηρ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Πρὸς αὐτὴν ἀποτείνονται αἱ τρεῖς πραγματεῖαι περὶ τῶν 8 μακαρισμῶν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου. κ. μ. κ.

—5) ***Ἑλένη***, *αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου*. Σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου Β' Λασκάρεως (1254—1258), καὶ θυγάτηρ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννου Ἀσὰν Β'. κ. μ. κ.

—6) ***Ἑλένη*** (καὶ ***Εἰρήνη***). Θυγάτηρ τοῦ Σέρβου δεσπότου Κωνσταντίνου Δραγάτση (υἱοῦ τοῦ ποτὲ παρὰ τὸν Ἀξιὸν τῆς Μακεδονίας ἄρχοντος Σεβαστοκράτορος Τβάτκου). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της (15 Μαΐου 1393) ἐγένετο σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου, ἐξ οὗ ἐγεννήθη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος. Ἀπέθανεν ὡς μοναχὴ *Ὑπομονὴ* τῇ 23 Μαρτίου 1450. [Πρβλ. *Hopf*, Griechenland im Mittelalter, τ. 85, σ. 457 καὶ τ. 86, σ. 111.] κ. μ. κ.

—7) ***Ἑλένη Παλαιολογῖνα***. Θυγάτηρ τοῦ τελευταίου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου καὶ τῆς Αἰκατερίνης Ζαχαρία. Ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Γεωργίου τῆς Σερβίας Λάζαρον. Κατέβαλε μεγάλας προσπαθείας ὅπως ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον τοῦ Μωάμεθ Β' ἀπὸ τὴν Σερβίαν, δεχθεῖσα καὶ τὸν καθολικισμὸν διὰ νὰ ἔχῃ τὴν βοήθειαν τοῦ πάπα. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων καθυπόταξιν τοῦ σερβικοῦ κράτους, ἰδίως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πρωτευούσης τοῦ σερβικοῦ κράτους Σεμένδρα (1459), ἡ Ἑλένη ἀπεσύρθη ἔν τινι μοναστηρίῳ τῆς Λευκάδος, ὅπου καὶ ἀπέθανε (1474). κ. μ. κ.

—8) ***Ἑλένη***, *ἡγεμονὶς τῆς Πελοποννήσου*. Θυγάτηρ τοῦ Θεοδώρου Β' Παλαιολόγου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου καὶ σύζυγος (1441) τοῦ Γάλλου βασιλέως τῆς Κύπρου Ἰωάννου Β' τοῦ Λουσινιανοῦ. κ. μ. κ.

—9) ***Ἑλένη Καντακουζηνή***. Θυγάτηρ τοῦ πρωτοστράτορος τοῦ Μορέως Μανουὴλ Καντακουζηνοῦ (1420—1429) καὶ δεσπότου τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβανῶν (1453—1454). Ἡ Ἑλένη ἐγένετο σύζυγος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Δαυῒδ Α', τρίτου υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ περὶ τὸ 1440 ἢ 1442. Ἡ Ἑλένη Καντακουζηνὴ εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους διὰ τὸν

Digitized by Google

ἡρωϊσμόν της καὶ τὴν ἀφοσίωσίν της πρὸς τοὺς οἰκείους της. Ὅτε τῷ 1462 ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἐκυρίευσε τὴν Σινώπην καὶ ἐταπείνωσε συγχρόνως τὸν πανταχόθεν πολεμούμενον Χασὰν-μπέην, ἐπολιόρκησε τὴν Τραπεζοῦντα κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Ὁ Δαυῒδ ἄνθρωπος «... ὠμός, ἄνανδρος, ἀνάξιος τοῦ ὀνόματος», ὡς λέγει τὸ χρονικὸν τῆς Μονεμβασίας, εὑρέθη μεμονωμένος ἐνώπιον τοῦ ἰσχυροῦ ἀντιπάλου του. Συμβουλευθεὶς δὲ περὶ τοῦ πρακτέου τὸν πρωτοβεστιάριόν του Γεώργιον Ἀμιρούτσην, ἄνδρα σοφὸν μέν, ἀλλὰ τὰ μέγιστα κηδόμενον ἑαυτοῦ καὶ τῶν συμφερόντων του, ἐπείσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν ἀντίπαλον ἀμαχητί, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι ὁ σουλτᾶνος θὰ ἐλάμβανεν ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα του καὶ θὰ ἔδιδεν αὐτῷ ἄλλην χώραν παρέχουσαν πρόσοδον ἴσην μὲ τὴν τοῦ τραπεζουντιακοῦ κράτους.

Τοιουτοτρόπως ἔπιπτεν ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος περὶ τὰ μέσα τοῦ 1462. Ὁ Δαυῒδ μετεκομίσθη μετὰ τῶν οἰκείων του εἰς χώραν τινὰ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀργότερον δὲ εἰς τὰς Σέρρας. Τῷ 1466 ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τῆς ἀνεψιᾶς του συζύγου τοῦ Χασὰν-μπέη, πολεμίου τοῦ Μωάμεθ Β', δι' ἧς προετρέπετο νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἕνα τῶν υἱῶν του ἢ τῶν ἄλλων συγγενῶν του. Τὸ πρᾶγμα ἀμέσως κατηγγέλθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἀμιρούτση εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅστις ἀθετῶν τοὺς ὅρους του διέταξε νὰ ἀπαγχονισθῶσι πάντες οἱ Κομνηνοί. Ἐστήθησαν ὅθεν μακρὰν τῶν Σερρῶν δέκα ἀγχόναι καὶ ἐκρεμάσθησαν ἐπ' αὐτῶν ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὁ Δαυῒδ, οἱ ὀκτὼ αὐτοῦ υἱοὶ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Καλοϊωάννου. Ἡ Ἑλένη Κανταχουζηνὴ παρηκολούθει ἀκίνητος τὸ οἰκτρὸν θέαμα τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τῶν τέκνων της καὶ τοῦ συζύγου αὐτῆς, μὴ πτοηθεῖσα δὲ ἀπὸ τὴν διαταγὴν τοῦ σουλτάνου ὅπως μείνουν οἱ ἀπαγχονισθέντες ἄταφοι, περιβεβλημένη τρίχινον ἱμάτιον, παρέλαβε σκαπάνην, ἔσκαψε τάφον, ἀπέτρεπεν ἀπὸ τὰ πτώματα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τὰ σαρκοβόρα ζῷα καὶ ὄρνεα, τὴν δὲ νύκτα ἔθαψε πάντας ἰδίαις χερσί. Πλησίον δὲ τοῦ χώρου τούτου ἔστησε καλύβην ἀχυρίνην, ἐντὸς δὲ αὐτῆς διήγαγε τὸ λοιπὸν τοῦ βίου της ἐν μονώσει καὶ ταλαιπωρίᾳ. Μετ' οὐ πολὺ ἐκ τῆς βαρείας της λύπης ἀπέθανε. Κ. Μ. Κ.

—10) *Ἑλένη, πριγκίπισσα Βυζαντινή,* θυγάτηρ τοῦ δεσπότου τοῦ Μορέως Δημητρίου Παλαιολόγου (1449—1460), ἥτις κατόπιν ἐγένετο σύζυγος τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Β'. Πρὸς αὐτὴν σῴζεται ἐπιστολὴ τοῦ ῥήτορος Ἰωάννου Δοκειανοῦ. Κ.Μ.Κ.

ΕΛΛΑΔΟΣ: — 1) ***Ἑλένη,*** πριγκίπισσα τῆς Ἑλλάδος, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου (βλ. κατωτ. *Ἑλένη* βασιλομήτωρ *Ρουμανίας*).

— 2) ***Ἑλένη,*** θυγάτηρ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Ρωσίας Βλαδιμίρου Ἀλεξάνδροβιτς, σύζυγος τοῦ πρίγκιπος Νικολάου τῆς Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη ἐν Τάρσκογιε Σέλο τὴν 17 Ἰανουαρίου 1882 καὶ ὑπανδρεύθη τὴν 16 Αὐγούστου 1902. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Ἑλλάδι πολιτειακὴν μεταβολὴν διατρίβει μετὰ τῆς οἰκογενείας της ἐν Παρισίοις. Θ. Β.

ΙΤΑΛΙΑΣ: ***Ἑλένη,*** βασίλισσα τῆς Ἰταλίας, θυγάτηρ τῶν βασιλέων τοῦ Μαυροβουνίου Νικολάου Πέτροβιτς καὶ τῆς Μιλένας Βούβιτς, γεννηθεῖσα ἐν Κεττίγνῃ τὴν 27 Δεκεμβρίου 1876 καὶ ὑπανδρευθεῖσα ἐν Ρώμῃ τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1896 τὸν διάδοχον τοῦ Ἰταλικοῦ θρόνου πρίγκιπα τῆς Νεαπόλεως Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον τὴν 29 Ἰουλίου 1900 ὑπὸ τὸ ὄνομα Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ Γ'. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν πέντε τέκνα: αἱ πριγκίπισσαι Ἰολάνδα-Μαργαρίτα Μιλένα ἐν Ρώμῃ τὴν 1 Ἰουνίου 1901, Μαφάλδα-Μαρία ἐν Ρώμῃ τὴν 19 Νοεμβρίου 1902, ὁ διάδοχος πρίγκιψ τοῦ Πεδεμοντίου Οὑμβέρτος-Νικόλαος-Θωμᾶς-Ἰωάννης-Μαρία ἐν τῷ πύργῳ Ρακκονίτζι τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1904, αἱ πριγκίπισσαι Ἰωάννα-Ἐλισάβετ-Ἀντωνία-Ρωμάνα-Μαρία γεννηθεῖσα τὴν 13 Νοεμβρίου 1907 καὶ ἡ πριγκίπισσα Μαρία-Φραγκίσκα γεννηθεῖσα ἐν Ρώμῃ τὴν 26 Δεκεμβρίου 1914. Θ. Β.

Ἑλένη τοῦ Μαυροβουνίου, βασίλισσα τῆς Ἰταλίας.

ΠΟΛΩΝΙΑΣ: ***Ἑλένη Ἰβάνοβνα.*** Ρωσίς, μεγάλη δούκισσα, βασίλισσα τῆς Πολωνίας, γεννηθεῖσα ἐν Μόσχᾳ τὴν 21 Μαρτίου 1475 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Βίλνᾳ τὴν 9 Μαΐου 1527. Θυγάτηρ τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας Ἰβὰν Βασιλείεβιτς Γ', ἔλαβεν ἐπιμεμελημένην ἀνατροφήν, σπανίαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν Ρωσίᾳ, καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν ἔκτακτον εὐφυΐαν καὶ τὸ κάλλος της. Τὴν 25 Ἰουνίου 1492 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Κασιμίρ, κληροδοτήσας εἰς μὲν τὸν πρεσβύτερον υἱόν του Ἀλβέρτον τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας, εἰς δὲ τὸν Ἀλέξανδρον τὸ Μεγάλον Δουκᾶτον τῆς Λιθουανίας, ἥτις ἀποσπασθεῖσα τῆς Πολωνίας ἀπετέλεσεν ἴδιον κράτος, ὅπερ οὐδένα εἶχε πλέον λόγον νὰ διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ρωσίαν. Ὁ νέος ἡγεμὼν τῆς Λιθουανίας, θαυμάζων ἐκ παιδικῆς ἡλικίας τὸν Ἰβὰν Γ', ἠθέλησε νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον Πατρίκιεφ ἐκφράζων τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην. Τῷ 1494 ἀφίκοντο εἰς Μόσχαν πρεσβευταὶ ἐκ Λιθουανίας πρὸς συνομολόγησιν μονίμου εἰρήνης, τῷ ὄντι δὲ ἐπετεύχθη αὕτη καὶ ἐγένετο ταυτοχρόνως πρότασις περὶ τοῦ συνοικεσίου. Ὁ Ἰωάννης ἀπεδέχθη ταύτην, καὶ οἱ Λιθουανοὶ πρεσβευταὶ εἶδον τὴν πριγκίπισσαν Ἑλένην εἰς τὰ διαμερίσματα τῆς τσαρινης Σοφίας. Τὴν ἐπομένην ἐτελέσθησαν οἱ ἀρραβῶνες, ἀντιπροσωπεύοντος τὸν μνηστῆρα τοῦ πρεσβευτοῦ Στανισλάου Γοστάλδ, δεχθέντος τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ τηρήσῃ ἡ Ἑλένη τὴν θρησκείαν τῶν προγόνων της, ὡς καὶ ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Τὴν 13 Ἰανουαρίου 1495 παρέδωκεν ὁ τσάρος τὴν θυγατέρα του εἰς τοὺς πρεσβευτὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὴν γράμμα, δι' οὗ συνεβούλευεν αὐτὴν ὅπως μὴ εἰσέλθῃ ποτὲ εἰς συναγωγὴν λατινικήν. Οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς ἐν Βίλνᾳ. Ἡ Ἑλένη ἤκουσε τὴν παράκλησιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, ἔστεψε δὲ τοὺς νυμφίους ὁ Λατῖνος ἐπίσκοπος καὶ ὁ ὀρθόδοξος ἱερεὺς Θωμᾶς. Ἡ Ἑλένη διετήρησε παρ' αὐτῇ Ρῶσον γραμματέα, δι' οὗ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸν πατέρα της, ἔχουσα δὲ ὑγιᾶ τὸν νοῦν καὶ εὐαίσθητον τὴν καρδίαν ἐπολιτεύετο μετὰ μεγάλης συνέσεως, τηροῦσα δὲ πρὸς τὸν πατέρα φυσικὴν ὑποταγήν, ἔμενε πιστὴ εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ τὰ συμφέροντα τῆς νέας πατρίδος της. Ὅτε ὁ χάνης τῆς Ταυρίδος ἀπεφάσισεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Λιθουανίας, ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπικουρίαν τοῦ πατρός της, ὅστις διήλλαξε τὸν χάνην μετὰ τοῦ γαμβροῦ του καὶ ἀπετράπη ὁ πόλεμος. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως ἤρχισε, πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ κλήρου, νὰ βλέπῃ μετὰ θλίψεως τὴν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν πίστιν τῆς συζύγου του, ὅτε δὲ ἤρξατο ἐν Λιθουανίᾳ ἡ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καταδίωξις καὶ οἱ ὀρθόδοξοι κάτοικοι μετηνάστευον ἀθρόοι, τότε προεκλήθη φανερὰ πλέον ἡ ἔχθρα τῆς Ρωσίας πρὸς τὴν Λιθουανίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Ἀλβέρτος ἀπέθανε καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς αὐτῆς ὁ Ἀλέξανδρος, οὕτω δὲ ἡ Ἑλένη ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας. Ἡ Λιθουανία συνεχωνεύθη καὶ πάλιν μετὰ τῆς Πολωνίας. Ταῦτα πάντα καὶ τὸ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπηγόρευσεν εἰς τὴν βασίλισσαν Ἑλένην νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν θέλησιν τοῦ πατρός της, ὅπως ζητήσῃ αὐτὴ γυναῖκα διὰ τὸν υἱόν του Βασίλειον Ἰβάνοβιτς μεταξὺ τῶν θυγατέρων τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων, προεκάλεσαν διαμάχας καὶ ἔριδας μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ρωσίας καὶ Πολωνίας. Ἀλλ' ὁ Ἰβὰν Γ', ἐπιθυμῶν τὴν εἰρήνην χάριν τῆς εὐτυχίας τῆς θυγατρός του, περιεφρόνει τὰς τοιαύτας πράξεις τοῦ γαμβροῦ του. Τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1505 ὁ Ἰβὰν Γ' ἀπέθανε καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱός του Βασίλειος, ὅστις ἐπίσης ἐπεδίωξε διαρκῆ μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰρήνην, οὕτω δὲ διῆλθε τὸν ὑπόλοιπον βίον της ἡ βασίλισσα Ἑλένη, ἄνευ ζωηρῶν συγκινήσεων, πιστὴ εἰς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ προστάτις τῶν ὁμοδόξων της ἐν τῇ χώρᾳ της.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ: —***Ἑλένη,*** *βασιλομήτωρ τῆς Ρουμανίας,* θυγάτηρ τῶν βασιλέων τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνου κα Σοφίας γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 2υ Ἀπριλίου 1896. Τὴν 10 Μαρτίου 1921 ὑπανδρεύθη ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὸν διάδοχον τῆς Ρουμανίας πρίγκιπα Κάρολον, ἀλλ' ὁ συζυγικὸς βίος των δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής, λόγῳ τῶν ἐρωτικῶν περιπετειῶν τοῦ συζύγου της. Ἕνεκα τούτου ὁ Κάρολος παρῃτήθη τοῦ θρόνου καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς Ρουμανίας ζῶν ἐν παρανόμῳ συμβιώσει εἰς Παρισίους. Ἀνακηρυχθέντος βασιλέως τῆς Ρουμανίας τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Μιχαήλ, ἡ πριγκίπισσα Ἑλένη παραμένει διαρκῶς ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπιμελουμένη τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ της. Θ. Β.

ΡΩΣΙΑΣ: —1) ***Ἑλένη Στεφάνοβνα.*** Μεγάλη δούκισσα τῆς Ρωσίας, γεννηθεῖσα τῷ 1464 ἐν Μολδαβίᾳ καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Μόσχᾳ τῇ 9 Ἰανουαρίου 1505. Ἦτο αὕτη θυγάτηρ τοῦ ὀσποδάρου τῆς Μολδαβίας Στεφάνου Δ', ὅστις ἐτόλμησε νὰ σύρῃ τὸ ξίφος κατὰ τοῦ Μωάμεθ Β' τοῦ κατακτητοῦ. Ὁ Στέφανος θέλων νὰ παγιώσῃ τὴν πρὸς τὸν τσάρον Ἰβὰν Γ' εἰλικρινῆ φιλίαν διὰ συγγενικῶν δεσμῶν, ἐπρότεινε συνοικέσιον τῆς θυγατρός του Ἑλένης μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ γαμβροῦ τῶν Παλαιολόγων. Ὁ μεγιστὰν Μιχαὴλ Πλεστσέγιεφ ἀνεχώρησε μετὰ πολυαρίθμου ἀκολουθίας εἰς Μολδαβίαν, ἔνθα ἐτελέσθησαν οἱ ἀρραβῶνες. Ὁ ὀσπάδαρος Στέφανος παρέδωκε τὴν θυγατέρα του εἰς τρεῖς Μολδαβοὺς εὐπατρίδας καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν, ὅπως δια Λιθουανίας μεταβῶσιν εἰς Μόσχαν. Φθάσασα αὕτη εἰς τὴν ρωσικὴν πρωτεύουσαν ἀρχομένης τῆς τεσσαρακοστῆς, κατῴκησεν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἀναλήψεως παρὰ τῇ μητρὶ τοῦ ἡγεμόνος μέχρι τῆς 6 Ἰανουαρίου 1483, ὅτε ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι αὐτῆς. Τῷ 1490 ὁ διάδοχος Ἰβάν, προσφιλέστατος εἴς τε τὸν πατέρα του τσάρον καὶ τὸν λαόν, ἐτελεύτησεν εἰς ἡλικίαν τριάκοντα δύο ἐτῶν, ἀφήσας ἕνα υἱόν, τὸν Δημήτριον. Εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μόσχας ἀνεφύη ἀμέσως τὸ ζήτημα ἂν κληρονόμος τοῦ στέμματος ἦτο ὁ ἔγγονος τοῦ ἡγεμόνος Δημήτριος ἢ ὁ ἐκ τοῦ γάμου τούτου μετὰ τῆς Σοφίας Παλαιολόγου τεχθεὶς υἱὸς αὐτοῦ Βασίλειος. Καὶ ὁ μὲν τσάρος ἠμηχάνει, οἱ δὲ εὐπατρίδαι διεφώνουν, καθόσον οἱ μὲν εἶχον ταχθῆ ὑπὲρ τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Δημητρίου, οἱ δὲ ὑπὲρ τῆς Σοφίας καὶ τοῦ Βασιλείου. Ἡ Ἑλένη καὶ ἡ Σοφία, φιλόδοξοι ἀμφότεραι, ἐμίσουν ἀλλήλας, ἀλλ' ἐτήρουν τὴν ἐξωτερικὴν εὐπρέπειαν, ὅτε κατηγγέλθη εἰς τὸν τσάρον ὅτι ὁ υἱός του Βασίλειος, φοβούμενος ὅτι θ' ἀνεγνώριζεν ὁ πατήρ του διάδοχον τὸν Δημήτριον, ἐμελέτησε μετ' ἄλλων νέων τὸν φόνον τοῦ Δημητρίου. Ἀποκαλυφθείσης τῆς συνωμοσίας, οἱ μὲν λοιποὶ συνωμόται ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν Μοσκβάν, ὁ δὲ Βασίλειος ἐφυλακίσθη καὶ ὁ ἡγεμὼν ἀπέφευγε τὴν ἡγεμονίδα Σοφίαν. Οὕτως ἡ Ἑλένη ἐθριάμβευσε καὶ ὁ τσάρος ἀνεκήρυξε τὸν υἱόν της διάδοχον.

Ἑλένη, βασιλομήτωρ τῆς Ρουμανίας.

Καίτοι τοσαῦτα δείγματα ἀγάπης ἔδωκεν εἰς τὸν ἔγγονόν του Δημήτριον ὁ τσάρος, ἐν τούτοις πάντες ἐφοβοῦντο μεταβολὴν τῶν ἀποφάσεών του, δ ότι οὗτος ἐτίμα τὴν σύζυγόν του ὡς ἀπόγονον τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Πράγματι τῷ 1499 διηλλάγη μετὰ τῆς Σοφίας, πιστεύσας ὅτι οἱ προσκείμενοι εἰς τὴν Ἑλένην ἐσυκοφάντησαν τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν υἱόν του Βασίλειον, μετὰ ἓξ δ' ἑβδομάδας ἀνηγόρευσε τοῦτον μέγαν ἡγεμόνα τοῦ Νοβογκορὸδ καὶ Πσκόβ. Καίτοι ὅμως ἐφέρετο μετὰ ψυχρότητος πρὸς τὴν Ἑλένην καὶ τὸν ἔγγονόν του, ἀνέβαλλε ν' ἀφαιρέσῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ δοθὲν ἐπισήμως ἀξίωμα τῆς διαδοχῆς. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν τσάρον, προβλέποντες τὸ μέλλον, ἀπομακρυνόμενοι τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ υἱοῦ της προσεφέροντο εὐλαβῶς πρὸς τὴν Σοφίαν. Τῷ ὄντι ὁ τσάρος Ἰβὰν Γ', μὴ θέλων νὰ καταλίπῃ τὴν χώραν μετὰ τὴν τελευτήν του ἕρμαιον ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ἐσκέπτετο ν' ἀφαιρέσῃ τὸ σκῆπτρον ἀπὸ τὸν ἔγγονόν του. Ἀλλ' οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Πσκὸβ ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ, ὅπως ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου Δημήτριος ἄρχῃ καὶ ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῶν,

Digitized by Google

πρᾶγμα, ὅπερ ἐξῆπτε τὸν τσάρον. Ἡ Ἑλένη Στεφάνοβνα ἐπὶ τρία ἔτη ἔζη μετὰ τοῦ υἱοῦ της Δημητρίου εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μόσχας, ὡς ἐν ἐξορίᾳ, ἐγκαταλελειμμένη ὑπὸ τῶν φίλων της καὶ ἀπειλουμένη ὑπὸ τῆς δυσμενείας τοῦ τσάρου καὶ τοῦ μίσους τῆς τσαρίνης Σοφίας. Οἱ περὶ τὸν τσάρον παρέστησαν τὴν Ἑλένην ὡς συνωμοτοῦσαν κατ' αὐτοῦ, οὗτος δέ, ἐξοργισθείς, ἐφυλάκισεν αὐτὴν καὶ τὸν Δημήτριον κατ' οἶκον τῷ 1502 καὶ ἀνηγόρευσε διάδοχον πασῶν τῶν Ρωσιῶν τὸν υἱόν του Βασίλειον. Ἐκ τούτου ἡ Ρωσία ἀπώλεσε τὴν φιλίαν τῆς Μολδαβίας, διότι ὁ Στέφανος ἐξυβρισθεὶς ὑπὸ τῆς δυστυχίας τῆς θυγατρός καὶ τοῦ ἐγγόνου του ἐμίσησε τὸν Ἰβὰν Γ΄. Ἡ Ἑλένη ἐτελεύτησεν ἐκ θλίψεως ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ὁ ταλαίπωρος υἱός της ἐκρατεῖτο εἰς τὰς φυλακὰς ἐν σκληρᾷ ἀπομονώσει, μὴ δυνάμενος νὰ ἴδῃ ἄλλον τινὰ εἰμὴ τοὺς δύο αὐτοῦ ὑπηρέτας.

θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—2) ***Ἑλένη Βασίλειεβνα.*** Τσαρίνα τῆς Ρωσίας, γεννηθεῖσα ἐν Βίλνᾳ τῷ 1504 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Μόσχᾳ τῷ 1538. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Βασιλείου Γκλίνσκι, ὑπανδρευθεῖσα τὸν τσάρον Βασίλειον Ἰβάνοβιτς τῷ 1526. Οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν μετὰ πάσης λαμπρότητος, ὁ δὲ Βασίλειος, ἀγαπῶν τὴν σύζυγόν του, ἐπεδίωκεν ὅπως ἀρέσκῃ εἰς αὐτήν, οὐχὶ μόνον ἐκπληρῶν πᾶσαν ἐπιθυμίαν της, ἀλλὰ καὶ νεανικευόμενος. Ἡ τσαρίνα Ἑλένη ἔμεινεν ἄπαις ἐπὶ τρία ἔτη, ἕως οὗ τὴν 25 Αὐγούστου 1530 ἔτεκεν υἱόν, τὸν περιβόητον ἐν τῇ ἱστορίᾳ *Ἰβὰν τὸν Τρομερόν*. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡ ἡγεμονὶς ἔτεκε καὶ δεύτερον υἱόν, τὸν Ἰούριον. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀσθενήσας ἀπεβίωσεν ὁ Βασίλειος.

Τὴν Ρωσίαν κατέλαβε φόβος περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς, διότι οὐδέποτε αὕτη εἶχε παιδίον ὡς τσάρον καὶ οὐδέποτε ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ὄλγας ἐκυβέρνησε τὸ κράτος νέα καὶ ἀλλοδαπὴ γυνή. Πάντες ἐφοβοῦντο τὴν ἀπειρίαν τῆς Ἑλένης καὶ τὰς γυναικείας ἀδυναμίας αὐτῆς. Καὶ ἡ μὲν Ἑλένη ἀνεκηρύχθη ἀντιβασίλισσα, ἐτέθη δὲ πλησίον αὐτῆς κυρίαρχον συμβούλιον, συγκείμενον ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Βασιλείου καὶ εἴκοσιν ἐπιφανῶν εὐπατριδῶν. Δύο ἄνδρες ὑπερεῖχον μεταξὺ αὐτῶν διὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν παρὰ τῇ Ἑλένῃ, ὁ θεῖός της Μιχαὴλ Γκλίνσκι, ὁρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ὡς πρῶτος αὐτῆς σύμβουλος, καὶ ὁ μέγας σταυλάρχης πρίγκιψ Ἰβὰν Ὀμπολιένσκι, νεανίας, τὸν ὁποῖον πάντες ὑπώπτευον ὡς ἐραστήν της. Ἐπίστευον δὲ ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι συμφωνοῦντες θὰ ἠδύναντο νὰ διευθύνωσι τὰς ἐργασίας τοῦ συμβουλίου, ὅπερ ἔλυε τὰς μὲν ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνηλίκου Ἰβὰν Δ΄, τὰς δὲ ἐσωτερικὰς ἐν ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τῆς μητρός του. Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς νέας κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ὁ ὅρκος τῶν μεγιστάνων πρὸς τὸν Ἰβὰν Δ΄. Ἀλλὰ μόλις παρῆλθεν ἑβδομάς, συνελήφθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ τσάρου Βασιλείου Ἰούριος, ὡς συνωμοτῶν δῆθεν πρὸς κατάληψιν τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας καὶ ἐκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς.

Οἱ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Ἰούριος οὐδέποτε ὑπῆρξε συνωμότης, ἀλλ' ὅτι αὐλικαὶ ραδιουργίαι ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν εἱρκτήν. Ὁ Μιχαὴλ Γκλίνσκι ἐθεωρεῖτο ὡς ψυχὴ καὶ τοῦ συμβουλίου καὶ ὡς διενεργήσας τὴν σύλληψιν, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐγνώσθη ὅτι καὶ οὗτος εἶχε περιπέσει εἰς δυσμένειαν. Βαρέως φέρων τὸν ἀθέμιτον ἔρωτα τῆς τσαρίνης Ἑλένης πρὸς τὸν πρίγκιπα Ἰβὰν Ὀμπολιένσκι, ὅστις αὐθαδῶς ἐφέρετο πρὸς τὸ συμβούλιον, ἐπετίμησε τὴν ἀνεψιάν του ἐπὶ ἀκολασίᾳ. Μισηθεὶς ἐκ τούτου ἀπωλέσθη, διότι κατὰ πρότασιν τοῦ Ὀμπολιένσκι καὶ τῇ συναινέσει τῆς Ἑλένης, ψευδῶς κατηγορηθεὶς ὡς ἐπιδιώκων τὴν κατάληψιν τῆς ἀρχῆς, κατείρχθη καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον εἰς τὰς φυλακάς. Εἰς τὰς φυλακὰς ἐπίσης ἀπέθανε καὶ ὁ πρίγκιψ Ἰούριος Ἰβάνοβιτς, υἱὸς τῆς Σοφίας Παλαιολόγου, μετ' ὀλίγον δὲ καθείρχθη καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀνδρέας Ἰβάνοβιτς. Καὶ τὴν μὲν σύζυγον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἡ ἡγεμονὶς Ἑλένη ἔθεσεν ὑπὸ ἐπιτήρησιν, τοὺς δὲ φίλους αὐτοῦ εὐπατρίδας ἐβασάνισεν, ἐκ τούτων δὲ ἄλλοι μὲν ἀπέθανον ἐκ τῶν βασάνων, ἄλλοι δὲ εἰς τὰ δεσμωτήρια. Ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας ἐδολοφονήθη μετὰ ἓξ μῆνας εἰς τὰς φυλακάς. Οὕτως ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Ἑλένης, οἱ δύο ἐκ πατρὸς θεῖοι τοῦ ἀνηλίκου τσάρου καὶ ὁ πρὸς μητρὸς ἐθανατώθησαν, πολυάριθμοι εὐπατρίδαι, ἔνδοξοι τὴν καταγωγήν, ἠτιμάσθησαν δημοσίᾳ καὶ ἐθανατώθησαν. Ἡ φιλήδονος τσαρίνα Ἑλένη ἐδείχθη ὠμὴ καὶ ἀπάνθρωπος, παρὰ τὸ κάλλος, τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν νεότητα αὐτῆς.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς τσαρίνης ἦτο εἰρηνιστική, διὸ συνωμολόγησε συνθήκης φιλίας πρὸς τὴν Σουηδίαν, Μολδαβίαν, ἀνενέωσε τὰς σχέσεις τῆς Ρωσίας πρὸς τὸν σουλτᾶνον Σουλεϊμὰν (1528), ἀπέστειλεν ἐπίσης πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον Ε΄ καὶ τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, κηρύξασα δὲ πόλεμον κατὰ τῆς Λιθουανίας ἐλεηλάτησε καὶ ἠφάνισεν αὐτήν. Ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίαι αὗται τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλένης δὲν κατηύναζον τὸν λαόν, καθ' ὅσον αἱ αὐθαιρεσίαι αὐτῆς καὶ ὁ πάγκοινος καταστὰς ἀθέμιτος ἔρως της διήγειραν τὸ μῖσος καὶ τὴν περιφρόνησιν. Ἐπέκειτο ἀσφαλῶς ἐπανάστασις, ὅτε ἡ πλήρης ἀκμῆς τσαρίνα ἀπέθανεν αἰφνιδίως, δηλητηριασθεῖσα.

θ. β.

—3) ***Ἑλένη Παύλοβνα.*** Μεγάλη δούκισσα τῆς Ρωσίας (1822—1889). Σύζυγος τοῦ μεγάλου δουκὸς Μιχαὴλ Παύλοβιτς, εἶναι ἡ πρώτη ἐκ τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ἥτις, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Νικολάου Ἀλεξάνδροβιτς Μιλιούτιν καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δημητριεβιτς Καβελίν, παρεσκεύασε σχέδιον ἀπελευθερώσεως τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκόντων δουλοπαροίκων. Γυνὴ ἐξόχως εὐφυὴς καὶ εὐγενοῦς χαρακτῆρος, ὑπεστήριξε πάντοτε τὴν ἀνάγκην τῆς διανομῆς γαιῶν εἰς τοὺς χωρικούς, καὶ ἀπέκτησε πλείστους ὀπαδούς, κατώρθωσε δὲ νὰ δεχθῇ κατ' ἀρχὴν τὰς μεταρρυθμιστικὰς ταύτας ἰδέας της καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Β΄. Οὕτω συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ρώσων δουλοπαροίκων (1863). Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτὴν κτήματα, διένειμεν αὐτὰ εἰς τοὺς χωρικούς. Αἱ φιλελεύθεραι αὗται ἰδέαι της προεκάλεσαν τὴν κατ' αὐτῆς ἀντιπάθειαν τῆς ρωσικῆς ἀριστοκρατίας. Προτοῦ δὲ ἀκόμη ἡ ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς διανομῆς γαιῶν εἰς τοὺς χωρικοὺς ἀπασχολήσῃ τὴν κυβέρνησιν, περὶ τὸ ἔτος 1857, συνεστήθη μυστικὸν κομιτᾶτον πρὸς ὀργάνωσιν τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς ἐν Ρωσίᾳ, τούτου δὲ ψυχὴ ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη δούκισσα Ἑλένη Παύλοβνα. Συνετέλεσεν ἐπίσης αὕτη, ὅπως ἀπορριφθῇ ἡ ἀξίωσις τῶν εὐγενῶν τῆς βαθμιαίας ἀπελευθερώσεως τῶν δουλοπαροίκων καὶ δοθῇ ἄμεσος καὶ ταχεῖα λύσις τοῦ ἀγροτικοῦ ἐν Ρωσίᾳ ζητήματος.

θ. β.

— 4) ***Ἑλένη Βλαδιμίροβνα.*** Μεγάλη δούκισσα τῆς Ρωσίας, θυγάτηρ τοῦ μεγάλου δουκὸς Βλαδιμίρου Ἀλεξάνδροβιτς, υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου Β΄ καὶ τῆς μεγάλης δουκίσσης Μαρίας Παυλόβνας τοῦ Μεκλεμβούργου, γεννηθεῖσα ἐν Τσάρσκογιε-Σέλο τὴν 7 Ἰανουαρίου 1882 καὶ ὑπανδρευθεῖσα ἐν τῇ αὐτῇ πόλει μετὰ τοῦ πρίγκιπος Νικολάου τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν τρεῖς θυγατέρες, αἱ: πριγκίπισσα Ὄλγα ἐν Δεκελείᾳ τὴν 29 Μαΐου 1903, Ἐλισάβετ ἐπίσης ἐν Δεκελείᾳ τὴν 11 Μαΐου 1904 καὶ ἡ Μαρίνα ἐν Ἀθήναις τὴν 30 Νοεμβρίου 1906. Ἡ πριγκίπισσα Ἑλένη μετὰ τῆς οἰκογενείας της ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1923 εἰς Παρισίους.

θ. β.

ΣΕΡΒΙΑΣ: —1) ***Ἑλένη,*** *βασίλισσα τῆς Σερβίας.* Σύζυγος τοῦ κράλη τῆς Σερβίας Βεληκασίνου (1366—1371). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπέκτησε δύο τέκνα, τὸν Μᾶρκον καὶ Ἀνδρέαν, οἵτινες ἀναφέρονται ἔν τινι ἐγγράφῳ τοῦ Βεληκασίνου πρὸς τοὺς Ραγουσαίους.

κ. μ. κ.

—2) ***Ἑλένη,*** *τσαρίνα τῆς Σερβίας.* Σύζυγος τοῦ τσάρου τῆς Σερβίας Στεφάνου Δουσὰν καὶ ἀδελφὴ τοῦ τσάρου τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου (1331—1365). Εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μεγαλοφυοῦς πολιτικοῦ σχεδίου τοῦ συζύγου της πολὺ συνέτεινεν ἡ Ἑλένη, συμμετέχουσα πολλάκις τῶν πολιτικῶν συσκέψεων ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ συζύγου της, ἡ Ἑλένη λαβοῦσα ὑπὸ τὴν κατοχήν της τὸ Δουλτσῖνον τῆς Δαλματίας καὶ τὰς Σέρρας μετέφερε τὴν αὐλήν της εἰς τὴν τελευταίαν πόλιν καὶ δεχθεῖσα τὸ μοναχικὸν σχῆμα μετωνομάσθη Ἐλισάβετ. Ὅτε ὁ Βεληκασῖνος ἐγένετο βασιλεὺς (1366), ἡ Ἑλένη ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Σέρρας, παραμένουσα ἔκτοτε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Σερβίας, ὅπου καὶ ἀπέθανεν, ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε.

κ. μ. κ.

ΦΡΑΓΚΩΝ: —1) ***Ἑλένη,*** *τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας.* Θυγάτηρ τοῦ Νορμανδοῦ Ροβέρτου Γυισκάρδου, δουκὸς τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας, ἐμνηστεύθη μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ Ζ΄ Κωνσταντίνου. Ὅτε ὁ Μιχαὴλ ἐξεθρονίσθη, ὁ μνηστήρ τῆς Ἑλένης ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον, αὐτὴ δὲ συλληφθεῖσα ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου. Ὁ πατὴρ τῆς Ἑλένης ἐκδικούμενος ἤρξατο κατὰ Μάϊον τοῦ 1081 τοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πολέμου, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα, καίτοι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἑλένη ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου, ἐκθρονίσαντος τὸν Βοτανειάτην.

—2) ***Ἑλένη,*** *δούκισσα τῆς Λεβαδείας.* Θυγάτηρ τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου Νόθου καὶ σύζυγος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λεβαδείας Γουλιέλμου Δελαρός, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Ἰωάννου Δελαρός. Ἡ Ἑλένη ὑπανδρευθεῖσα τὸν Γουλιέλμον Δελαρὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς προῖκα τὰς πόλεις Γραβιάν, Σιδηρόκαστρον, Γαρδίκι καὶ Ζητούνιον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της (1287) ἡ Ἑλένη ἦρξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου αὐτῆς υἱοῦ Γουΐδωνος Β΄ (1287—1308). Τῷ 1291 ἡ Ἑλένη ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τοῦ κηδεστοῦ αὐτῆς Οὔγωνος Βριεννίου, κόμητος τῆς Λέκκης, ὅστις τῇ κυρίως τῆς ἡμισείας βαρωνείας τῆς Καρυταίνης, ἀναλαβόντος πλέον αὐτοῦ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς ἀρχῆς ἐν τῷ δουκάτῳ.

κ. μ. κ.

—3) ***Ἑλένη,*** *βασίλισσα τῆς Σικελίας.* Θυγάτηρ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β΄ καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Μαμφρέδου, πρὸς ὃν ἔφερεν ὡς προῖκα τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἰλλυρίας, Δυρράχιον, Αὐλῶνα καὶ Βεράτιον καὶ τὰ ὄρη τοῦ Σπινάρζα. Ὁ Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυϊκὸς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βενεβέντου (1266) συνέλαβεν ἐν Τράνι διὰ δόλου τὴν Ἑλένην καὶ ἐκράτησεν αὐτὴν μέχρι τοῦ θανάτου της, ἰδιοποιηθεὶς καὶ τὴν κληρονομίαν της.

κ. μ. κ.

—4) ***Ἑλένη,*** *πριγκίπισσα τῆς Θεσσαλονίκης.* Σύζυγος τοῦ Γουλιέλμου τοῦ ἐκ Βερώνης, υἱοῦ τοῦ Ραβαῖν Καρτσέριο, ἄρχοντος τῆς Εὐβοίας, ἀνεψιᾶ τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης Δημητρίου τοῦ Μομφερρατικοῦ. Παρουσιασθεῖσα περὶ τὸ 1240 ἐνώπιον τοῦ Βαλδουΐνου Β΄, αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐζήτησε νὰ τῆς δοθοῦν τὰ κληρονομικὰ της δικαιώματα ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' οὐδὲν τὸ θετικὸν ἐπέτυχε.

κ. μ. κ.

— **Ἑλένη *Γρίβα.*** Θυγάτηρ τῆς περιωνύμου ἡρωΐδος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Λασκαρίνας Μπουμπουλῆ, ἐγεννήθη περὶ τὸ 1805, ἐμνηστεύθη τῷ 1823 τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, τὸν πρῶτον Πᾶνον, μετὰ δὲ τὸν κατὰ τὸ 1824 συμβάντα φόνον αὐτοῦ εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Πελοποννήσου ἐγένετο σύζυγος τοῦ στρατηγοῦ Θεοδώρου Γρίβα. Ἐκτάκτως ὡραία ἡ Ἑλένη Γρίβα, ἐγένετο ἀντικείμενον διαφόρων θρύλων τῆς ἐποχῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν θάνατόν της. Ἐλέχθη δηλονότι, ὅτι δηχθεῖσα εἰς τὸν μηρὸν ὑπὸ ὄφεως δὲν ἐτόλμησε νὰ ὁμολογήσῃ τὸ πάθημα καὶ προτίμησε ν' ἀποθάνῃ ἀβοήθητος, παρὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ αὐστηροτάτου συζύγου.

γ. δ. κ.

«Ἑλένη». Μία τῶν σῳζομένων τραγῳδιῶν τοῦ Εὐριπίδου, παρασταθεῖσα μετὰ τῆς συγγενοῦς αὐτῇ «Ἀνδρομέδας» τῷ 412 π. Χ. (κατ' ἄλλους τῷ 425). Ἡ ὑπόθεσις αὐτῆς, ρωμαντικὴ καὶ περιπετειώδης, εἶναι ἄκρως ἀντίθετος πρὸς τὴν κοινὴ παραδεδεγμένην ὁμηρικὴν παράδοσιν. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Εὐριπίδης ἠκολούθησε τὸν χορικὸν ποιητὴν Στησίχορον, ὅστις πρῶτος μετέβαλε τὸν μῦθον τῆς ἁρπαγῆς τῆς Ἑλένης, παραστήσας, ὅτι ὁ Πάρις δὲν ἔφερεν εἰς Τροίαν τὴν ὡραίαν βασίλισσαν τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ τὸ εἴδωλον αὐτῆς. Κατὰ τὸν Εὐριπίδην ἡ Ἥρα ὀργισθεῖσα κατὰ τοῦ Πάριδος ἀπήγαγε διὰ τοῦ Ἑρμοῦ τὴν πραγματικὴν Ἑλένην καὶ μετέφερεν αὐτὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Φάρου (Αἴγυπτος) Πρωτεῖ, ἵνα ὁ Μενέλαος ἐπανεύρῃ ποτὲ αὐτὴν ἁγνὴν καὶ πιστήν. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ φιλοξενοῦντος αὐτὴν βασιλέως, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεοκλύμενος ἠθέλησε νὰ τὴν νυμφευθῇ. Πιεζομένη εἰς τοῦτο καταφεύγει εἰς τὸν τάφον τοῦ Πρωτέως, ὅπου ὁ Μενέλαος ἐπιστρέφων ἐκ Τροίας ναυαγεῖ. Οἱ δύο σύζυγοι διὰ τῆς ὑπερπηδήσεως πολλῶν ἐμποδίων, παρεμβαλλομένων ὑπὸ τοῦ Θεοκλυμένου, καὶ διὰ τῆς τελικῆς παρεμβάσεως τῶν Διοσκούρων κατορθώνουν νὰ φύγουν ὁμοῦ εἰς Σπάρτην. Ἡ τραγῳδία αὕτη, τῆς ὁποίας ἡ ἔξοδος ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις», ἀνεγινώσκετο πολὺ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, διὸ καὶ ὑπέστη πολλὰς διασκευάς.

—**«Ἑλένης *ἐπιθαλάμιον*».** Τὸ 18ον κατὰ σειρὰν εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου (βλ. λ. *Ἐπιθαλάμιον*).

Ἑλένη (Helena) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 101. Ἀνεκαλύφθη τὴν 15ην Αὐγούστου 1868 ὑπὸ τοῦ J. C. Watson ἐν Ann Arbor.

σ. π.

Ἑλένη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πηγὴ εἰς τὴν χώραν τῶν Βεβρύκων, οὐ μακρὰν τῆς θέσεως, ἔνθα οἱ Ἀργοναῦται ἐνίκησαν τὸν Ἄμυκον.—2) Πηγὴ ἐν Χίῳ, ἐφ' ᾗ Ἑλένη ἐλούσατο (*Στεφ. Βυζ.* 265,1).

ιακ. χ. δ.

— **Ἑλένη,** ἢ ***Ἑλένης νῆσος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἀρχαία ὀνομασία τῆς παρὰ τὸ Σούνιον νήσου *Μακρόνησος* (βλ. λ.).

«Ἑλένη» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Λιβυρνὶς (μπελλοῦ) ἀποτελοῦσα μονάδα τοῦ στόλου (1833) τοῦ ἀρτισυστάτου ἑλληνικοῦ κράτους.

σ. ε. λ.

Ἐλένινα *[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ἐπιμηκεστάτη ὑφαλόγλωσσα προβάλλουσα ἐπὶ 15 ὅλα μίλ. πρὸς δυσμὰς (πλάτ. 46° 35΄ Β, μῆκ. 37° 31΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2234: Azov Sea) δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τοῦ Ταγανρὸγ (Ταϊγανίου).

σ. ε. λ.

ἑλενίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ λακτόνη τοῦ ἀλαντολικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον $C_{15}H_{20}O_2$, ἐκλήθη δὲ οὕτως, ὡς εὑρεθεῖσα εἰς τὰς ρίζας τοῦ φυτοῦ Inula Helenium. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ.

σ. γ.

— *[Φαρμακ.]* Ἡ *ἑλενίνη* (Hélenin), ἄλλως *ἀλαντοκαφουρά,* ἢ *ἀνυδρίτης τοῦ ἀλαντικοῦ ὀξέος,* ἢ *ἀλαντολακτόνη,* ἀποτελεῖ ἀχρόους πρισματικὰς βελόνας ἀσθενοῦς ὀσμῆς καὶ γεύσεως, τηκομένη εἰς 76°, ἀδιαλύτους ἐν ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Χορηγεῖται ὡς ἐσωτερικὸν ἀντισηπτικόν.

κ. γ. μ.

Digitized by Google

ἐλένιον (τὸ) (Helenium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα εἶναι κοσμητικά, γνωστότερον εἶναι τὸ *ἐλένιον τὸ γυμνανθὲς* (Helenium nudiflorum) καὶ *ἐλένιον τὸ φθινοπωρινὸν* (Helenium autumnale). Ἀμφότερα τὰ εἴδη καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικὰ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸν Αἰλιανόν, τὸ ἑλένιον εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ ἐξοντώνῃ τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπίους οἵτινες ὑπῆρχον εἰς τὰ μέρη ὅπου ἡ πόα αὕτη ἐφυτεύετο. Καθὼς δὲ διηγεῖται ὁ Αἰλιανὸς (Ζῴων Ἱστορ. Θ, ιβ) ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αἰγυπτιακῶν παραδόσεων, ἡ ἐρωτικὴ ἐπίθεσις τοῦ βασιλέως Θώνιδος κατὰ τῆς Ἑλένης, ἣν τῷ ἀφῆκε πρὸς ἄγρυπνον φύλαξιν ὁ Μενέλαος, καὶ ἡ ἐκ τούτου ζηλοτυπία τῆς Πολυδάμνας, συζύγου τοῦ Θώνιδος, ἐκθεσάσης τὴν ἀντίζηλον εἰς τήν, τότε νῆσον, Φάρον πρὸς βορὰν αὐτῆς ὑπὸ τῶν ὄφεων καὶ τῶν σκορπίων, ὧν ἔβριθε τότε ἡ νῆσος (*Plin* 1 16, c 36 § 25), ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐξοντωθοῦν τὰ ἑρπετὰ ταῦτα· τοῦτο δὲ χάρις εἰς τὴν ἀντίδοτον αὐτὴν πόαν, ἣν εἶχε λάβει τὴν πρόνοιαν νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτῆς ἡ Ἑλένη καὶ ἥτις, διὰ τῶν καταπεσόντων εἰς τὴν γῆν σπόρων, ἀπετέλεσεν ἐφεξῆς τὸ πλουσιώτερον μέρος τῆς χλωρίδος τῆς νήσου, κληθεῖσα διὰ τοῦτο *ἑλένιον*. Σ. Ε. Λ.—Δ. Ν. Π.

Ἑλενίτσα *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς *Πελοποννήσου* (βλ. λ.) νοτίως τῆς Μεγαλοπόλεως.

Ἑλενόποντος *[Βυζαντ. Ἱστορ.]*. Ἐπαρχία τῶν πρώτων χρόνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας περιλαμβάνουσα τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ Πόντου. Ἐκλήθη οὕτως ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τιμὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἁγίας Ἑλένης, διῳκεῖτο δὲ ὑπὸ κονσουλαρίου καὶ περιελάμβανε τὰς παραλίας πόλεις Σινώπην καὶ Ἀμισόν, καὶ τὰς μεσογείας Ἄνδραπα, Ἀμάσειαν, Νεοκαισάρειαν, Σάλτον Ζολίχην ἢ Λεοντόπολιν καὶ Ἴβωρα. Ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς Α' (527—565) διὰ τῆς ΚΗ' νεαρᾶς αὐτοῦ προσήρτησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ τὸν ἀνατολικὸν Πόντον, τὸν λεγόμενον *Πολεμωνιακόν*, καὶ ἔταξεν ἀμφοτέρας ὑφ' ἕνα διοικητήν, εἰς ὃν ἔδωκε τὸν τίτλον «ἁρμοστοῦ» ἢ «Μοδεράτωρος Ἰουστινιανοῦ Ἑλενοπόντου», ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ὑπήγαγε καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐπαρχίας ἑδρεύοντα στρατιωτικὰ σώματα. Ὅταν κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἡ αὐτοκρατορία διῃρέθη εἰς *θέματα*, ὁ Ἑλενόποντος ἀπετέλεσεν ἴδιον θέμα, κληθὲν *Ἀρμενιακόν*, ἕτερον δὲ ὁ Πολεμωνιακὸς Πόντος, τὸ τῆς *Χαλδείας*. Ἤδη τὸ μὲν δυτικὸν τμῆμα τοῦ Ἑλενοπόντου ὑπάγεται εἰς τὰ βιλαέτια Κασταμονῆς καὶ Ἀγκύρας, τὸ δὲ ἀνατολικὸν εἰς τὰ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ Σεβαστείας. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἕλενος. —1) Υἱὸς τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης, περίφημος μάντις. Λέγεται ὅτι, μόνος τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου ἐπιζήσας, ἀπῆλθεν εἰς Ἤπειρον, ἔνθα συνεζεύχθη μετὰ τῆς Ἀνδρομάχης, ἀποθανόντος τοῦ Νεοπτολέμου. Τάφος αὐτοῦ ἐδεικνύετο ἐν Ἄργει. —2) Υἱὸς τοῦ Οἰνοπίωνος, Ἕλλην ἐν Τροίᾳ. —3) Υἱὸς τοῦ Ἠδωνοῦ, μάντις ἐν Θρᾴκῃ. —4) Υἱὸς τοῦ Πύρρου (*Πλουτ.* Πύρ. 9, 33,34). —5) Υἱὸς τοῦ Περσέως (βλ. τ. Δ', σ. 643α'). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑλενούποντος Ἑτέρα ὀνομασία τῆς βυζαντινῆς ἐπαρχίας *Ἑλενόποντος* (βλ. λ.).

ἐλενοφόρος (ὁ) (Helenophorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, ἑτερομερές, τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα κομψὸν καὶ εὐδιάκριτον κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν, κεραίας μικροτάτας, λεπτὰς καὶ πολυαρθρωτάς, πόδας ἐπιμηκεστάτους ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἀποτελουμένους καὶ ἀπολήγοντας εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις καὶ χρῶμα στιλπνῶς φαιὸν ἢ μελανόφαιον. Γνωστὰ 3 εἴδη, ὧν σπουδαιότερον ὁ *ἐλενοφόρος ἡ κολλαρὶς* (Elenophorus collaris) ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἔχον μῆκος 20 περίπου χιλιοστομέτρων, χρῶμα δὲ στιλπνῶς μελανόν. Δ. Ν. Π.

Ἑλένσκα-*Πλανίνα* (Elenska-Planina) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ κεντρικῷ τμήματι τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Αἵμου, μεταξὺ τοῦ Ντεβὲ Μπαλκὰν πρὸς Α καὶ τοῦ Σίπκα Μπαλκὰν πρὸς Δ. Ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τῆς πρὸς Β αὐτοῦ πόλεως Ἑλένα. Κεῖται μεταξὺ τοῦ Τυρνόβου καὶ Νέας Ζαγορᾶς, εἰς τὸ μέσον τῆς συνδεούσης τὰς δύο ταύτας πόλεις ὁδοῦ, καὶ ἔχει ὕψος 1097μ. —Μ.

—*[Στρατ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Αἶμος [Στρατ. Γεωγρ.]*, τ. Β' σ. 740.

Ἐλενσλαῖγκερ (Oehlenschläger), ***Ἀδὰμ Γκοτλὸμπ***. Διάσημος Δανὸς ποιητὴς (1779—1850). Ἠθοποιὸς κατ' ἀρχάς, ἐτράπη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νομικῶν καὶ ἤρχισεν ἐνωρίτατα νὰ γράφῃ διάφορα ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐκίνησαν τὴν προσοχὴν τοῦ διανοουμένου κόσμου. Ἡ πρώτη του πραγματεία ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τί θὰ ἐκέρδιζεν ἡ φιλολογία τοῦ Βορρᾶ, ἀντικαθιστῶσα τὴν σκανδιναυϊκὴν μυθολογίαν διὰ τῆς ἑλληνικῆς;», προυξένησεν ἀρίστην ἐντύπωσιν. Τῷ 1802 ἔγραψε τὸ ποίημα «Τὰ Χρυσᾶ Κέρατα» (Guldhornene) τὸ ὁποῖον τὸν ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Τῷ 1805 ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιητικὰ Συγγράμματα» (Poetiske Skrifter, 2 τόμ.) διάφορα πεζὰ καὶ ἔμμετρα ἔργα του. Εἰς τοὺς δύο τούτους τόμους περιλαμβάνονται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ τὸ «Εὐαγγέλιον τῆς Φύσεως», «Κανοῦτος ὁ Μέγας» καὶ τὸ δραματικὸν ποίημα «Ἀλαδῖνος ἢ ἡ Μαγικὴ Λυχνία», ἐν τῷ ὁποίῳ πραγματεύεται κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον τὸ γνωστότατον ἐπεισόδιον τῶν «Χιλίων καὶ μιᾶς Νυκτῶν». Τῷ 1805 μεταβὰς εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐγνώρισε τὸν Γκαῖτε, ἔγραψε τὴν πρώτην του τραγῳδίαν «Χάκων Γιάρλ». Ἐκ Γερμανίας μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ἔγραψε τὴν τραγῳδίαν του «Ἄξελ καὶ Βάλμποργ», ἥτις ἔσχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν ἐν Κοπεγχάγῃ. Συγχρόνως εἰργάζετο μεταφράζων τὰ ἔργα του γερμανιστί. Τῷ 1810 ἐπέστρεψεν εἰς Κοπεγχάγην, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς αἰσθητικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Χριστίναν Χέγκερ, μετὰ τῆς ὁποίας ἦτο μεμνηστευμένος ἀπὸ τοῦ 1801. Ὁ Ἐλενσλαῖγκερ ἐμελέτησε κατὰ βάθος τὰς παραδόσεις καὶ θρύλους τῆς πατρίδος του, τοὺς ὁποίους ἐπραγματεύθη μὲ ἀπαράμιλλον πρωτοτυπίαν καὶ τέχνην. Οὐδεὶς ἄλλος μέχρι τοῦδε ἔσχε τόσῳ σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς φιλολογίας τῆς χώρας του. Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν γερμανικήν, πλεῖστα δὲ εἰς τὴν ἀγγλικὴν καί τινα εἰς τὴν γαλλικήν. Δ. Σ. ΔΕΒΑΡΗΣ

Ἀδὰμ Γκοτλὸμπ Ἐλενσλαῖγκερ.

Ἕλενσμπορο (Helensburgh) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐν Σκωτίᾳ καὶ τῇ κομιτείᾳ τῆς Ντομβάρτον. Κεῖται ἐπὶ τῆς Β ἀκτῆς τοῦ κόλπου Κλάϋντ καὶ εἰς ἀπόστασιν 38 χιλιομ. πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Γλασκώβης. Κάτοικοι 9703. Ἱδρύθη τῷ 1777 καὶ εἶναι μία τῶν πλέον πολυσυχνάστων λουτροπόλεων τῆς Σκωτίας, μετὰ ὡραίων περιπάτων καὶ ἐξοχῶν. —Μ.

ἐλεοθρίπτης (ὁ) (Eleothriptes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγιθαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὧν γνωστότερον ὁ *ἐλεοθρίπτης ὁ ἀνώμαλος* (Eleothriptes anomalus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γουϊάναν. Δ. Ν. Π.

Ἐλεονώρα. Ὄνομα κύριον γυναικῶν παραγόμενον ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν λέξιν ἔλεος καὶ τὴν νεολατινικὴν κατάληξιν νώρα, σημαῖνον δὲ τὴν ἐλεήμονα. Εἶναι ἐν χρήσει εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τὸν τύπον *Leonora*, ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ *Leonor*, ἐν Γαλλίᾳ *Eleonore*, ἐν Ἀγγλίᾳ *Eleanor* ἢ *Elianor*.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Ἀκουϊτανίας*** (Eleanor of Aquitaine), βασίλισσα τῆς *Ἀγγλίας*, θυγάτηρ καὶ διάδοχος τοῦ Γουλιέλμου Ι', δουκὸς τῆς Ἀκουϊτανίας, ὃν διεδέχθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1137. Κατὰ συμφωνίαν μετὰ τοῦ πατρός της ἐνυμφεύθη αὕτη ἀμέσως τὸν πρίγκιπα Λουδοβῖκον, διάδοχον τοῦ γαλλικοῦ θρόνου, ὅστις μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ τοῦ γάμου των ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὸν τίτλον Λουδοβῖκος Ζ'. Ὁ γάμος ὅμως οὗτος κατέληξε τῷ 1151 εἰς διαζύγιον κοινῇ ἀμφοτέρων συναινέσει. Μετὰ τὸ διαζύγιον ἡ Ἐλεονώρα συνεζεύχθη τὸν Ἑρρῖκον τοῦ Ἀνζοῦ, ὅστις ἐλέγετο ὅτι ἦτο πρότερον ἐραστής της. Ὁ Λουδοβῖκος, ὅστις ὑπελόγιζεν ὅτι ἡ Ἀκουϊτανία θὰ περιέλθῃ κληρονομικῷ τίτλῳ εἰς τὰς ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἐλεονώρας θυγατέρας του, κατεταράχθη ἐκ τοῦ γάμου τούτου, καὶ ἰδίως ὅταν ὁ Ἑρρῖκος τοῦ Ἀνζοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον τῷ 1154. Ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου ἐγεννήθη ἡ ἐχθρότης μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἥτις διήρκεσε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Ἐκ τῆς Ἐλεονώρας ἀπέκτησεν ὁ δεύτερος σύζυγός της πέντε υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας. Αἱ σχέσεις ὅμως τῆς Ἐλεονώρας μετὰ τοῦ Ἑρρίκου μετεβλήθησαν βαθμιαίως καὶ περιέπεσαν ἀπὸ τῆς ἀδιαφορίας εἰς τὸ μῖσος, κατὰ δὲ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1173 ἡ Ἐλεονώρα ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν υἱῶν της. Καθ' ὅλον τὸ μετέπειτα διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Ἑρρίκου, αὕτη εὑρίσκετο ὑπὸ τιμητικόν, οὕτως εἰπεῖν, περιορισμόν. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο τῆς φυλακίσεώς της ὁ Ἑρρῖκος συνεδέθη μετὰ τῆς Ροζαμόνδης Κλίφφορντ, τῆς ὡραίας Ροζαμόνδης ὡς ἐπωνομάζετο. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ριχάρδου καὶ τοῦ Ἰωάννου ἡ βασίλισσα Ἐλεονώρα κατέστη πολιτικὸν πρόσωπον ὑψίστης σπουδαιότητος. Δι' ἀμφοτέρους τοὺς υἱούς της ἡ ἀγάπη ἧς αὕτη ἀπέλαυεν ἐν Ἀκουϊτανίᾳ ἦτο πολυτιμοτάτη δύναμις. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ τὴν συνωμοσίαν ἣν ἐμηχανορράφησεν ὁ Ἰωάννης μετὰ τῆς Γαλλίας, κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ριχάρδου, καὶ κατόπιν συνεφιλίωσε τὸν βασιλέα μετὰ τοῦ πρίγκιπος, σώσασα τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου, ὅστις εἶχεν ἀποκλεισθῆ ταύτης ἕνεκα τῆς διαγωγῆς του. Τῷ 1199 κατέπνιξεν ἐπανάστασιν ἐν Ἀνζοῦ, ἐκραγεῖσαν πρὸς ὄφελος τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰωάννου Ἀρθούρου τοῦ τῆς Βρεττανίας. Τῷ 1201 διεπραγματεύθη γάμον μεταξὺ τῆς ἐγγονῆς της Λευκῆς τῆς Καστίλλης καὶ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Γαλλίας, ἐγγόνου τοῦ πρώτου συζύγου της, χάρις δὲ εἰς τὴν ἐρρωμένην ὑπεράσπισιν παρ' αὐτῆς τοῦ Μιραμπῶ ἐν Ποατοῦ, κατώρθωσεν ὁ Ἰωάννης νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν ἀνεψιόν του Ἀρθοῦρον. Ἡ Ἐλεονώρα ἀπέθανε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1204 καὶ ἐτάφη ἐν Φοντεβρόλτ.

Ἐλεονώρα τῆς Ἀκουϊτανίας, βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Χρονικὰ τῶν βασιλειῶν τοῦ Ἑρρίκου Β', Ριχάρδου Α' καὶ Ἰωάννου. Ἐπίσης *Σὲρ Ἰ. Ράμσαιη* Ἀνδεγαυϊκὴ δυναστεία (Λονδῖνον 1903).— *K. Norgate*, England under the Angevin Kings (Λονδῖνον 1887).—*A. Strickland*, Lives of the Queens of England (1841).

— **Ἐλεονώρα** ἡ ***Ἀνδηγαυϊκή***, βασίλισσα τῆς *Σικελίας*. Ὑπῆρξε θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας Καρόλου Β'. Μολονότι μνηστευμένη μὲ τὸν Φίλιππον τῆς Τοῦσι, ναύαρχον τῆς Νεαπόλεως, ἡ Ἐλεονώρα ἐνυμφεύθη τῷ 1302 τὸν Φρειδερῖκον Β' τῆς Ἀραγῶνος, βασιλέα τῆς Σικελίας, ἐξ οὗ ἀπέκτησε τέσσαρας υἱοὺς καὶ τέσσαρας θυγατέρας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της (1337) εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν καὶ ἀπέθανε τῷ 1343.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Ἀραγῶνος*** (Leonor de Aragon), βασίλισσα τῆς *Καστίλλης*. Θυγάτηρ τοῦ Πέτρου Δ' βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἐλεονώρας τῆς Σικελίας, γεννηθεῖσα τῷ 1358 καὶ θανοῦσα τῷ 1382 ἐν Κουελλιάρ. Τῷ 1375 ὑπανδρεύθη τὸν διάδοχον τῆς Καστίλλης, μετέπειτα βασιλέα, Ἰωάννην τὸν Α'. Ἐξετιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο λίαν παρὰ τῶν ὑπηκόων της διὰ τὰς πολλὰς ἀρετάς της καὶ τὴν ἀνεξάντλητον φιλανθρωπίαν της. Ἀπέθανε μετὰ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς στέψεώς της ὡς βασιλίσσης κατὰ τὸν τοκετὸν τῆς θυγατρός της Δόνιας-Ἐλεονώρας. Ὑπῆρξε μήτηρ τοῦ Ἑρρίκου Γ' βασιλέως τῆς Καστίλλης καὶ τοῦ Φερνάνδου τῆς Ἀντεκέρας, ὅστις ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Ἀραγῶνος.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Ἀραγῶνος***, βασίλισσα τῆς *Ναβάρρας*. Νεωτέρα θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος Ἰωάννου τοῦ Β' καὶ τῆς συζύγου του Λευκῆς τῆς Ναβάρρας, γεννηθεῖσα τῷ 1436 ἐν Τουδέλα. Ἐνυμφεύθη τὸν Γάστωνα Δ', κόμιτα τοῦ Φοΐξ, μεθ' οὗ ἀπέκτησεν υἱόν, ὅστις ὠνομάσθη ἐπίσης Γάστων. Ἡ Ἐλεονώρα, κατορθώσασα νὰ ὑποσκελίσῃ τὴν βασίλισσαν ἀδελφήν της Λευκήν, ἀνεκηρύχθη βασίλισσα τῆς Ναβάρρας (1479), ἀφοῦ προηγουμένως τὴν ἔκλεισεν εἰς φρούριον, ὅπου κατόπιν βασανιστηρίων τὴν ἐδηλητηρίασε. Ἀλλὰ δὲν ἐπέζησεν ἐπὶ πολὺ τοῦ ἐγκληματικοῦ θριάμβου της, διότι ἀπέθανε τὸν πρῶτον μῆνα μετὰ τὴν στέψιν της.

—**Ἐλεονώρα** τῆς ***Ἀραγῶνος***, βασίλισσα τῆς *Πορτογαλίας*. Θυγάτηρ τοῦ Φερδινάνδου Α' βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος καὶ τῆς Ἐλεονώρας τοῦ Ἀλμπούρκέρκε γεννηθεῖσα τῷ 1405 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1445. Τῷ 1428 ἐνυμφεύθη μετὰ τοῦ ἰνφάντου Δὸν Ἐδουάρδου υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας. Χηρεύσασα τὸ 1438 ἐγένετο ἀντιβασίλισσα τῆς Πορτογαλίας, δυνάμει τῆς διαθήκης τοῦ συζύγου της, μέχρις ἐνηλικιώσεως τοῦ υἱοῦ της Ἀλφόνσου Ε' τοῦ Ἀφρικανικοῦ. Ὁ ἰνφάτης Δὸν Πέτρος, δοὺξ τῆς Κοΐμβρας, ἀδελφὸς τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως, ἀφῄρεσεν ἀπ' αὐτῆς τὴν ἀντιβασιλείαν καὶ οὕτω περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ νεαροῦ βασιλέως. Ἡ Ἐλεονώρα ἀπεπειράθη νὰ προκαλέσῃ ἐπανάστασιν ἐν τῷ βασιλείῳ, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Καταφυγοῦσα δὲ εἰς Καστίλλην προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Ἰωάννην τὸν Β', ὅπως κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πορτογαλίας. Ἀπέθανεν ἐν Τολέδῳ δηλητηριασθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Δὸν Ἀλβάρο ντὲ Λοῦνα.

—**Ἐλεονώρα** τῆς ***Ἀρβορέας***, πριγκίπισσα τῆς *Σαρδηνίας*. Θυγάτηρ τοῦ κυριάρχου τῆς Ἀρβορέας (Σαρδηνίας) Μαριάνου Δ'. Φονευθέντος τοῦ ἀδελφοῦ της Οὔγου Δ' ἐν ἐπαναστάσει, οἱ εὐγενεῖς ἀνεκήρυξαν αὐτὴν κυρίαρχον τῆς Ἀρβορέας. Ἡ Ἐλεονώρα ἐκυβέρνησε τὴν χώραν μεθ' ἱκανότητος. Τῷ 1395 ἐδημοσίευσε κώδικα νόμων, ὅστις εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Carta Logu» («Κῶδιξ τῆς χώρας») καὶ ὅστις τῇ αἰτήσει τῶν ἱσπανικῶν συνελεύσεων (Κόρτες) κατέστη ὁ ἐπίσημος κῶδιξ τοῦ ἱσπανικοῦ κράτους. Ὁ κῶδιξ οὗτος

Digitized by Google

προσηρμόζετο τόσον καλῶς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας, ὥστε χάρις εἰς τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν καὶ τὸ ἀμετάβλητον τῶν ἰδεῶν τῶν κατοίκων της παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Αὐστρίας***. Δούκισσα τῆς Μάντουας, θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου Α', γεννηθεῖσα τῷ 1534 καὶ θανοῦσα τῷ 1594. Ἐνυμφεύθη τὸν Γουλιέλμον τῆς Γονζάγας, δοῦκα τῆς Μαντούας καὶ τοῦ Μονφερράτου. Ἐκ τοῦ γάμου της ἔτεκε δύο θυγατέρας καὶ ἕνα υἱόν, τὸν Βικέντιον, ὅστις διεδέχθη τὸν πατέρα του.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Αὐστρίας***, βασίλισσα τῆς *Πορτογαλίας* καὶ μετέπειτα τῆς *Γαλλίας*. Θυγάτηρ τοῦ Φιλίππου Α' τοῦ Ὡραίου καὶ τῆς Ἰωάννας, τῆς Καστίλλης καὶ ἀδελφὴ τοῦ Καρόλου Ε', εἰς οὗ τὴν αὐλὴν ἀνετράφη. Ἐγεννήθη τῷ 1498 ἐν Λουβαίνῃ καὶ ἀπέθανε τῷ 1558 ἐν Ταλαβέρᾳ. Τῷ 1519 ἐνυμφεύθη τὸν Ἐμμανουὴλ τὸν Τυχηρὸν τῆς Πορτογαλίας. Ἀπομείνασα χήρα μετὰ διετίαν, ἐνυμφεύθη τὸν Φραγκῖσκον Α' τῆς Γαλλίας τὴν 4ην Ἰουλίου 1530. Ἡ Ἐλεονώρα ἦτο ἀγαθὴ καὶ γλυκεῖα καὶ δὲν παρεσύρετο οὔτε ἀπὸ τὴν θέσιν ἣν τῇ ἔδιδεν ἡ δόξα τοῦ ἀδελφοῦ της Καρόλου, οὔτε ἀπὸ τὰς θορυβώδεις διασκεδάσεις τῆς αὐλῆς τοῦ Φραγκίσκου Α'. Ὁ Φραγκῖσκος Α', ὅστις ἐπὶ στιγμὴν ἐσαγηνεύθη ἀπὸ τὴν καλωσύνην καὶ τὰ χαρίσματα τῆς Ἐλεονώρας, ταχέως τὴν ἐγκατέλειψε διὰ τὰς ἐρωμένας του.

Ἡ Ἐλεονώρα τῆς Αὐστρίας ἔκαμεν ἐν τῇ αὐλῇ εἶδος ἀναχωρητηρίου, ὅπου διήρχετο τὸν καιρὸν της προσευχομένη καὶ ἀναγιγνώσκουσα τὰς Γραφάς. Ἡ ἁγιότης τῆς ζωῆς ἐν τούτοις δὲν τὴν ἔσωσεν ἀπὸ τὰς συκοφαντίας μερικῶν ἱστορικῶν, οἵτινες τῆς ἀπέδωσαν ἐρωτικὰς σχέσεις μὲ τὸν κοντόσταυλον Μομορανσί. Ἡ Ἐλεονώρα δὲν ἀπέκτησε τέκνα ἐκ τοῦ Φραγκίσκου Α', ἅμα δὲ τῷ θανάτῳ του ἐγκατέλειψε τὴν αὐλὴν τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπεσύρθη κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὰς Κάτω Χώρας, πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφοῦ της, καὶ κατόπιν εἰς Ἱσπανίαν.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Καστίλλης***, βασίλισσα τῆς *Ἀγγλίας*. Θυγάτηρ τοῦ Φρειδερίκου Γ' βασιλέως τῆς Καστίλλης, νυμφευθεῖσα τῷ 1254 τὸν πρίγκιπα τῆς Οὐαλλίας καὶ μετέπειτα βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδον Α'. Τῷ 1268 συνώδευσε τὸν σύζυγόν της εἰς τὴν σταυροφορίαν τῆς Τύνιδος. Ὅταν ἐπανέκαμψαν εἰς Εὐρώπην, ἡ Ἐλεονώρα ἐκληρονόμησε τὴν κομιτείαν τοῦ Ποντιέ. Ὀλίγον ὕστερον μετέβη μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς τὴν Ἀμιένην ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸν Φίλιππον τὸν Τόλμηρόν, βασιλέα τῆς Γαλλίας, καὶ λάβῃ κατοχὴν τῆς κληρονομίας της. Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ παραιτηθῇ τῶν ἀξιώσεών της ἐπὶ τοῦ Μοντρέϊγ-σὺρ-Μέρ, ὅπερ ἡνώθη μὲ τὰς κτήσεις τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας τῷ 1286.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Καστίλλης***, βασίλισσα τῆς *Ἀραγῶνος*. Ἀδελφὴ τῆς Λευκῆς, βασιλίσσης τῆς Γαλλίας, τριτότοκος θυγάτηρ τῆς Ἐλεονώρας τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Ἀλφόνσου βασιλέως τῆς Καστίλλης, ζήσασα κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Τῷ 1220 ἐνυμφεύθη τὸν δεκατριετῆ μόλις βασιλέα τῆς Ἀραγῶνος. Μετὰ δεκαετίαν ὅμως, ἤτοι τὸ 1229, ὅτε εἶχεν ἤδη ἀποκτήσει υἱὸν ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἐλεονώρας, ὁ βασιλεὺς Ἰάκωβος ἀνεκάλυψεν ὅτι ἦτο συγγενὴς τετάρτου βαθμοῦ μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τὸ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἰωάννην, λεγάτον τοῦ πάπα Γρηγορίου Θ', ὅστις ἀμέσως συνεκάλεσεν ἱεραρχικὸν συμβούλιον, ὅπερ ἐκήρυξε τὸν γάμον ἄκυρον καὶ ἀνύπαρκτον. Ἡ βασίλισσα ὑπετάχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ παραλαβοῦσα τὸν υἱὸν της μετέβη καὶ ἔζησεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀνεψιοῦ της βασιλέως Φερδινάνδου.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Καστίλλης*** (Leonor de Castilla), βασίλισσα τῆς *Ἀραγῶνος*. Ἐγεννήθη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὑπῆρξε δὲ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Καστίλλης Φερνάνδου Δ' καὶ τῆς Κωνσταντίας τῆς Πορτογαλίας. Τῷ 1319 ἐνυμφεύθη μετὰ τοῦ ἰνφάντου Δὸν Ἰακώβου, πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Δὸν Ἰακώβου Β', βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος, τοῦ ἐπιλεγομένου Δικαίου. Μόλις ὅμως ἐτελείωσεν ἡ γαμήλιος τελετή, ὁ γαμβρὸς ἐξηφανίσθη ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ ἀκολούθως παραιτηθεὶς κανονικῶς τῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλφόνσου, ἠσπάσθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ.

Τῷ 1329 ἡ Ἐλεονώρα ἐνυμφεύθη τὸν ἀδελφὸν τοῦ πρώτου συζύγου της Ἀνφόνσον τὸν Δ' καὶ οὕτως ἐγένετο βασίλισσα τῆς Ἀραγῶνος. Ἔκτοτε ὅμως ἤρχισεν ὁ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλφόνσου ἐκ τοῦ πρώτου γάμου του, Δὸν Πέτρου, διαδόχου τοῦ θρόνου τῆς Ἀραγῶνος, ἀγών. Ἡ Ἐλεονώρα ἤσκει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως συζύγου της μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ κυβερνᾷ αὐτὴ πραγματικῶς. Ὁ Ἀλφόνσος, ὑποτασσόμενος εἰς τὴν θέλησίν της, ἐξεχώρησε πρὸς αὐτὴν τὴν πόλιν τῆς Χούρσκας καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις καὶ φρούρια ἀνήκοντα εἰς τὸ στέμμα του. Ὅτε μάλιστα ἔτεκεν αὐτὴ τὸν ἰνφάντην Δὸν Φερνάνδον, ὁ Ἀλφόνσος ἐδώρησε πρὸς τὸν νέον του υἱὸν τὴν πόλιν τῆς Τορτόσας καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις καὶ χωρία τοῦ βασιλείου τῆς Βαλεντίας. Τοῦτο μάλιστα ἐπροκάλεσε καὶ στάσιν ἐν Βαλεντίᾳ, διότι ὁ πληθυσμὸς δὲν ἠνόει τὸν κατατεμαχισμὸν τοῦ κράτους διὰ τῆς ἱδρύσεως φεούδων, κατόπιν δὲ τούτου αἱ δωρεαὶ ἠκυρώθησαν. Τῷ 1330 ὁ Δὸν Πέτρος ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ δευτέρου υἱοῦ της Δὸν Ἰωάννου ἡ Ἐλεονώρα ἐδιπλασίασε τὰς προσπαθείας, ἵνα οἱ υἱοί της ἀποκτήσουν πατρικὴν κληρονομίαν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἠσθένησε καὶ ἐνῷ ἦτο ἑτοιμοθάνατος, αὐτὴ ἀνεχώρησε κρύφα εἰς Καστίλλην, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν συνωδευομένη ἀπὸ τὸν Δὸν Πέτρον τῆς Ἐχέρικας (1336). Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ Ἀλφόνσος καὶ ὁ υἱός του Δὸν Πέτρος καταλαβὼν τὸν θρόνον ἠρνεῖτο νὰ δώσῃ εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς Ἐλεονώρας τὰς πόλεις καὶ φρούρια, ἅτινα διὰ τῆς διαθήκης του ὁ πατήρ του ἀφῆκεν ὡς κληρονομίαν πρὸς αὐτούς. Τοῦτο ἐπροκάλεσε πόλεμον διετῆ μεταξὺ τοῦ βασιλέως Πέτρου καὶ τοῦ Πέτρου τῆς Ἐχέρικας, ὡς καὶ ῥήξις μεταξὺ Ἀραγῶνος καὶ Καστίλλης.

Ἐν τέλει ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς ἀνετέθη εἰς διαιτητάς, οἵτινες διὰ τῆς ἀποφάσεώς των ἀπέδωκαν εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς Ἐλεονώρας ὅσα ἀνῆκον εἰς αὐτούς, διατηρήσαντος ὅμως τὴν ἐπὶ τῶν πόλεων τούτων ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως Πέτρου. Κατὰ τὸν πόλεμον ὅμως τοῦ Δὸν Πέτρου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρρίκου τῆς Τασταμάρας, ἡ Ἐλεονώρα ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τοῦ τελευταίου καὶ συλληφθεῖσα ἐν Ροᾶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Καστροχερίθ, ὅπου καὶ ἐθανατώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀνεψιοῦ της βασιλέως τῆς Καστίλλης.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Καστίλλης***, βασίλισσα τῆς *Ναβάρρας*. Θυγάτηρ τοῦ Ἐρρίκου Β' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, βασιλέως τῆς Καστίλλης, γεννηθεῖσα τῷ 1350 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1416. Ἐνυμφεύθη τῷ 1375 τὸν Κάρολον Γ' βασιλέα τῆς Ναβάρρας. Ὑπῆρξεν ὡραία, μορφωμένη, πνευματώδης, ἀλλὰ καὶ ἀνήσυχου χαρακτῆρος καὶ ἐλαφρά. Τὰ ἐλαττώματά της ταῦτα ἐγένοντο ταχέως ἀφορμὴ χωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ συζύγου της (1383), μετὰ τὸν ὁποῖον ἀπεσύρθη ἐν Καστίλλῃ πλησίον τοῦ ἀνεψιοῦ της Ἐρρίκου Γ', ἀλλὰ προκαλέσασα καὶ ἐνταῦθα ἐξεγέρσεις ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ συγγενοῦς της, ὅστις τὴν ἐφιλοξένει, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν πύργον τοῦ Ροᾶ, ὅπου ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Γ' καὶ συλληφθεῖσα ἀπεστάλη εἰς τὸν σύζυγόν της (1395). Οὗτος γενναιοφρόνως φερόμενος τὴν ἐσυγχώρησε καὶ τὴν ἐδέχθη ὡς σύζυγον καὶ βασίλισσαν, ἐμπιστευθεὶς αὐτῇ καὶ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ βασιλείου τῆς Ναβάρρας κατὰ τὸν χρόνον ταξιδίου του ἐν Γαλλίᾳ. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ θανάτου της ἔζησεν ἥσυχος πλησίον τοῦ Καρόλου Γ', ἐξ οὗ ἀπέκτησεν ὀκτὼ τέκνα.

— **Ἐλεονώρα** τοῦ ***Λάγκαστερ***, βασίλισσα τῆς *Πορτογαλίας*. Ἐγεννήθη τῷ 1458 καὶ ἦτο θυγάτηρ τοῦ ἰνφάντου τῆς Πορτογαλίας, δουκὸς τοῦ Βισέο, καὶ τῆς Δόνιας Βεατρίκης, ἀνεψιὰ δὲ τοῦ βασιλέως Δὸν Ἐδουάρδου. Μολονότι δὲν εἶχεν ἀκόμη συμπληρώσει τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἐνυμφεύθη τὸν πρῶτον ἐξάδελφόν της Ἰωάννην Β', ὅστις ἦτο ἡλικίας 15 ἐτῶν, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Πορτογαλίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Β' ἤρχισαν τὰ μαρτύρια τῆς Ἐλεονώρας, ἅτινα αὐτὴ ὑπέφερε μετὰ παραδειγματικῆς ὑπομονῆς. Εἶδε τὸν ἀδελφόν της δοῦκα τοῦ Βισέο καὶ τὸν ἐξάδελφον τῆς δοῦκα τοῦ Μπραγιάνσα δολοφονουμένους κατὰ διαταγὴν τοῦ συζύγου της. Ὁ αὐταρχικὸς καὶ τυραννικὸς χαρακτὴρ τούτου κατέστρεψαν τὴν οἰκιακὴν της εὐτυχίαν καὶ ὁ θάνατος τοῦ μόνου υἱοῦ της καὶ διαδόχου τοῦ στέμματος Ἀλφόνσου ἐπλήγωσαν τὴν μητρικὴν της καρδίαν. Ὑπῆρξεν ὑπόδειγμα βασιλίσσης διακρινομένης διὰ τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματά της. Εἰς ταύτην ὀφείλονται πλεῖστα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα τῆς Πορτογαλίας. Ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τυπογραφείου ἐν τῇ χώρᾳ της, ὅπερ ἐξετύπωσε κατὰ διαταγήν της τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ (1495), τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων κλπ. Ἀπέθανε τῷ 1525.

— **Ἐλεονώρα-Οὔλριχ** (Ulriche-Eleonore) τῆς *Δανιμαρκίας*, βασίλισσα τῆς *Σουηδίας*. Ἐγεννήθη τῷ 1656 καὶ ἀπέθανε τῷ 1693. Ὑπῆρξε θυγάτηρ τοῦ Φρειδερίκου Γ' βασιλέως τῆς Δανιμαρκίας, νυμφευθεῖσα τὸν Κάρολον ΙΑ' τῆς Σουηδίας, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν δύο τούτων χωρῶν. Παραμεληθεῖσα ἀπὸ τὸν σύζυγόν της, ὃν ἐπηρέαζεν ἀπολύτως ἡ βασιλομήτωρ Ἔντβιτζ, εὗρε παρηγορίαν διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν ταύτην εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων. Ἡ ἐκπαίδευσίς της ἦτο ἐξαιρετική. Ἐγνώριζε τὴν λατινικὴν καὶ τὰς πλείστας τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ὁ ἰσχυρὸς χαρακτήρ της ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ της Καρόλου ΙΒ'.

— **Ἐλεονώρα-Οὔλριχ**, βασίλισσα τῆς *Σουηδίας*. Θυγάτηρ τοῦ Καρόλου ΙΑ' καὶ τῆς συζύγου του Οὔλριχ-Ἐλεονώρας τῆς Δανιμαρκίας, γεννηθεῖσα τῷ 1688 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1744. Μετὰ τὸν θάνατον (1719) τοῦ ἀδελφοῦ της Καρόλου ΙΒ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μοιράσῃ τὴν ἐξουσίαν της μετὰ τῆς γερουσίας καὶ τῆς βουλῆς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ρῶσοι ἐδῄουν τὰ σύνορα, ἐπρότεινεν εἰς τὴν συνελθοῦσαν βουλὴν νὰ παραδώσῃ τὰ ἡνία τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν σύζυγόν της Φρειδερῖκον τοῦ Ἔσσε-Κάσσελ, ὅστις οὕτως ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Σουηδίας.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Πορτογαλίας***, αὐτοκράτειρα τῆς *Γερμανίας*. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου, γεννηθεῖσα τῷ 1434 καὶ θανοῦσα τῷ 1467. Τῷ 1452 ἐνυμφεύθη τὸν Φρειδερίκον Γ', δοῦκα τότε τῆς Αὐστρίας, ὅστις μετέπειτα ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Πορτογαλίας***, βασίλισσα τῆς *Ἀραγῶνος*. Ὑπῆρξε θυγάτηρ τοῦ Ἀλφόνσου Δ' βασιλέως τῆς Πορτογαλίας, ἐπονομασθέντος Γενναίου, καὶ τῆς Βεατρίκης τῆς Πορτογαλίας. Ἐνυμφεύθη ἐν Βαρκελώνῃ τὸν βασιλέα τῆς Ἀραγῶνος Πέτρον τὸν Δ' (1347) καὶ ἐγέννησε τὴν ἰνφάντην Βεατρίκην. Ἀπέθανε τῷ 1348.

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Πορτογαλίας***, πριγκίπισσα τῆς *Δανιμαρκίας*. Θυγάτηρ τοῦ Ἀλφόνσου Β' τῆς Πορτογαλίας νυμφευθεῖσα τῷ 1229 τὸν πρίγκιπα Βαλδεμάρ, διάδοχον τῆς Δανιμαρκίας, ὅστις ἐφονεύθη ἔν τινι κυνηγίῳ. Ἡ θλῖψίς της διὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου της ὑπῆρξε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε τὴν ὡδήγησε ταχέως εἰς τὸν τάφον (1231).

— **Ἐλεονώρα** τῆς ***Προβηγκίας***, βασίλισσα τῆς *Ἀγγλίας*. Θυγάτηρ τοῦ Ραϋμόνδου Μπερανζὲ Δ', κόμιτος τῆς Προβηγκίας, νυμφευθεῖσα τῷ 1236 τὸν Ἐρρῖκον Γ' βασιλέα τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Προβηγκιανοί, οὓς εἶχε συγκεντρώσει εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ συζύγου της, ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ διατεθῶσι δυσμενῶς οἱ Ἄγγλοι βαρῶνοι, ἕνεκα τῶν τιμῶν δι' ὧν ὁ βασιλεὺς τοὺς περιέβαλλεν. Ἐπηκολούθησεν ἐπανάστασις, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο νὰ συλληφθοῦν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ υἱός του (1264), ἡ δὲ βασίλισσα νὰ διαφύγῃ εἰς Γαλλίαν. Τῷ 1267 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅτε δὲ μετὰ ἑξαετίαν ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της, ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον. Ἐκκλησιαστικοί τινες ἱστορικοὶ τὴν ἀπεκάλεσαν ἁγίαν.

Ἐλεονώρα τῆς Προβηγκίας, βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας.

— **Ἐλεονώρα** ***Τελλὲζ-ντὲ-Μαντέζ***, βασίλισσα τῆς *Πορτογαλίας*. Θυγάτηρ τοῦ Μαρτίνου Τελλέζ, γεννηθεῖσα κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ θανοῦσα ἐν Τορντεσίλλας τῷ 1405. Κατ' ἀρχὰς ἐνυμφεύθη ἄσημόν τινα εὐγενῆ, τὸν Λαυρέντιον ντ' Ἀκούνια. Χάρις ὅμως εἰς τὴν καλλονήν της, τὸ γοητευτικὸν πνεῦμά της καὶ τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ Φερδινάνδου Α', ἐγένετο κατόπιν βασίλισσα. Ἱστορικοί τινες λέγουσιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας τὴν ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν σύζυγόν της, ἄλλοι δὲ ὅτι τὴν ἀπήγαγεν. Ὁπωσδήποτε, τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Φερδινάνδος ἠκύρωσε τὸν πρῶτον γάμον του καὶ τὴν ἐνυμφεύθη τῷ 1371, παρὰ τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ του, ὅστις μάλιστα καὶ ἐστασίασεν, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς. Μισητὴ οὖσα παρὰ τοῖς Πορτογάλοις ἡ βασίλισσα, κατέστη ἔτι μισητοτέρα διὰ τοὺς ἐνόχους ἔρωτάς της, τὰς μηχανορραφίας καὶ τὰ ἐγκλήματά της, καὶ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ βασιλέως (1383) ἐπανάστασις ἐκραγεῖσα τῆς ἀφήρεσε τὴν ἀντιβασιλείαν. Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Φερδινάνδου ἐτελείωσεν ἡ νόμιμος διαδοχὴ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἐνρικέζ. Ἐν τούτοις ἐκ τοῦ γάμου τῆς Ἐλεονώρας μετὰ τοῦ Φερδινάνδου εἶχε γεννηθῆ θυγάτηρ ὀνόματι Βεατρίκη, καὶ ἡ Ἐλεονώρα ἐπιθυμοῦσα νὰ δοθῇ τὸ στέμμα τῆς Πορτογαλίας εἰς τὴν κόρην της τὴν ἐνύμφευσεν ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας της μὲ τὸν Δὸν Ἰωάννην βασιλέα τῆς Καστίλλης. Ὅλαι ὅμως αἱ ἐλπίδες της διεψεύσθησαν ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον τῆς θυγατρός της, ἕνεκα τοῦ μίσους ὅπερ ἔτρεφον οἱ Πορτογάλοι ἐναντίον τῶν Καστιλλιανῶν καὶ τῆς ἰδίας. Ὁ Δὸν Ἰωάννης, νόθος ἀδελφὸς τοῦ Φερδινάνδου καὶ μέγας ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος Νταβί, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ἐφόνευσε τὸν Ἰωάννην Φερναντὲζ Ντ' Ἀνταγιέρο, εὐνοούμενον τῆς Ἐλεονώρας. Ἀκολούθως ἐξεδίωξε ταύτην τῶν ἀνακτόρων, ἥτις καταφυγοῦσα εἰς Σανταρὲζ ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν γαμβρόν της βασιλέα τῆς Καστίλλης. Οὗτος ἐπολιόρκησε τὴν Λισσαβῶνα, ἀλλ' ἡττήθη παρὰ τοῦ Δὸν Ἰωάννου, ὃν οἱ φεουδάρχαι τῆς Πορτογαλίας ἀνηγόρευσαν βασιλέα. Ὁ σύζυγος τῆς Βεατρίκης κατόπιν τῆς ἀτοτυχίας του ἐνέκλεισε τὴν πενθεράν του εἰς τὸ μοναστή-

Digitized by Google

ριον τοῦ Τορντεσίλλας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1405. Ν. Ι. Θ.

'Ελεονώρα (Eleonora) *['Αστρον.]*. 'Αστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 354. 'Ανεκαλύφθη τὴν 17 'Ιανουαρίου 1893 ὑπὸ τοῦ A. Charlois ἐν Νικαίᾳ. Σ. Π.

ἐλεονωρίτης (ὁ) (Eleonorit) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔνυδρος φωσφορικὸς σίδηρος μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $3Fe_2O_3, 2P_2O_5 \cdot H_2O$. 'Απαντᾷ εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος, μικρούς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τραπεζοειδεῖς, ἡνωμένους εἰς ἐπιφλοιώματα ἀκτινωτὰ-φλοιώδη. Ἔχει σκληρότητα 3—4ου βαθμοῦ, λάμψιν ὑελώδη καὶ χρῶμα καστανοφαιέρυθρον. Συρόμενος ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης ἀφίνει γραμμὴν κιτρίνην. Εὑρίσκεται εἰς τὸ μεταλλεῖον τῆς 'Ελεονώρας παρὰ τὴν Giessen καὶ εἰς τὸ Rotläufchen παρὰ τὸ Waldgirmes. Μὲ τὸν ἐλεονωρίτην πιθανῶς ταυτίζεται ὁ *βερωνίτης* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ἔλεος *—ου* (ὁ), καὶ ἀπὸ τῶν μεταγεν. *ἔλεος —ους* (τό)· οἶκτος, εὐσπλαγχνία, συμπάθεια, κοιν. *συμπόνια*: «ἡ κατάστασίς του κινεῖ τὸν ἔλεον τῶν φίλων»· || φιλανθρωπία, ἐλεημοσύνη, βοήθεια πρὸς τοὺς πάσχοντας: «ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους», «αἱ ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους» «ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν» *('Αγ. Γρ.)*, «ἐλέῳ Θεοῦ», «τὸν ἄφησε 'ς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ» εἰς τὴν τύχην· || ἐπίκλησις «ἔλεος! ἔλεος!»=οἶκτον! χάριν! φρ. «ἐκέρδησε τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ», «τὸ σπίτι του εἶναι γεμᾶτο, ἔχει ὅλα τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ» ἐπὶ ἀφθονίας κερδῶν ἢ ἀγαθῶν· || μεταφ. «δὲν ἔχω ἔλεος κρασί,—ψωμί,—λάδι κτλ.» οὐδ' ἐλάχιστον, δηλαδὴ οὐδὲ τόσον ὀλίγον, ὅσον παρέχει τις ὡς ἐλεημοσύνην.

—[Δογμ.] Καλεῖται *ἔλεος* ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἐν τῇ ἀθλιότητι τῆς ἁμαρτίας κατακείμενον ἄνθρωπον, ἥτις ἐκφαινομένη ὡς εὐσπλαγχνία πρὸς αὐτὸν τείνει πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ. Ἡ εὐσπλαγχνία αὕτη τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἧς ἐπέρχεται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, δὲν στηρίζεται ἐπί τινος ἀξιομισθίας τοῦ πρὸς ὃν αὕτη (Τίτ. 3,5), ἀλλὰ δίδεται κ τὰ χάριν. Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐκφαίνεται πολλαχῶς τοῖς ἀνθρώποις, τὰ δὲ μεγάλα ἀγαθά, ἅτινα ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, ὀφείλονται εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Θεὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς αὐτοῦ εἶναι ἐκπρόσωποι τοῦ Θεοῦ, εἰς οὓς ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἐλέει του παραχωρεῖ τὴν ἀρχήν Κατὰ ταῦτα οἱ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἦσαν τοιοῦτοι ἐλέῳ Θεοῦ. Ἡ ἀντίληψις δ' αὕτη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπεκράτησε καὶ ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἐποχῇ, οὕτως ὥστε οἱ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς καὶ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς νὰ θεωρῶνται ἐλέῳ Θεοῦ τοιοῦτοι.

'Επὶ τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἑδράζεται τὸ ἔλεος καὶ ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον, ἥτις οὕτως εἶναι ἀπόρροια ἐκείνης. 'Εν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ὡς εὔσπλαγχνος ἐξέλεξε τὸν ἰουδαϊκὸν λαόν, ἡ εὐσπλαγχνία τῶν 'Ιουδαίων πρὸς τὸν πλησίον θεωρεῖται ὡς ἀπαίτησις τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. 36. 21 καὶ 26. 111,5 καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ) ὡς ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ (*Ζαχ.* 7,9) καὶ ὡς καθῆκον τοῦ 'Ιουδαίου (Παρ. 14 31). Κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἐν ᾗ βαθύτερον ἑδράζεται ἡ εὐσπλαγχνία πρὸς τὸν πλησίον (*Λουκ.* 6,36. Κολ. 3,12. Α' *Πετρ.* 338), ὁ μὴ ἔχων ταύτην εἶναι ἀνάξιος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, μὴ ἀνήκων εἰς αὐτὴν (*Ματθ.* 18,33. *'Ιακ.* 2,13). Κατὰ ταῦτα τὸ ἔλεος τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀπόρροια τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, ὅπου δὲ τοῦτο ἐλλείπει, ἐλλείπει καὶ ἐκεῖνο. Κ. Ι. Δ.

— 'Ελέους ἀδελφαὶ (Sœurs de Charité, Filles de la Charité, Filles de Saint-Vincent de Paul, Soeurs Grises). Θρησκευτικὸν λαϊκὸν τάγμα γυναικῶν νοσοκόμων, ἱδρυθὲν τῷ 1617 ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βικεντίου τοῦ Παύλου, ἐφημερίου τότε τοῦ Σατιγιὸν-λὲ-Κόμπ. Οὗτος εἶχεν ἱδρύσει κατ' ἀρχὰς μόνον ἀδελφότητα «ὑπηρετριῶν τῶν πτωχῶν» πρὸς περίθαλψιν τῶν πτωχῶν ἀσθενῶν τῶν ἀγρῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἵδρυσε καὶ ἄλλας παρομοίας ἀδελφότητας, τὰς ὁποίας βραδύτερον ἥνωσεν εἰς μίαν κοινότητα, ἀναγνωρισθεῖσαν ὡς ἰδιαίτερον τάγμα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' τῷ 1657 καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα τῷ 1660.

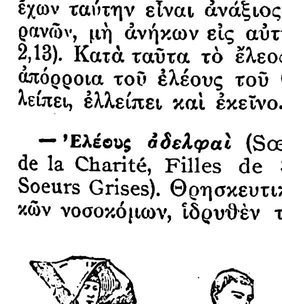

'Αδελφὴ καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐλέους.

Αἱ ἀδελφαὶ αὗται, αἵτινες ἔσχον ὡς πρώτην ἡγουμένην τὴν Λουΐζαν τοῦ Μαριγιάκ, χήραν τοῦ 'Αντωνίου λὲ-Γκρά, ἐξηπλώθησαν ταχέως καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν καὶ κατόπιν εἰς πολλὰς ἄλλας γειτονικὰς χώρας, προσενεγκοῦσαι πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὰ νοσοκομεῖα. Καλοῦνται ἐπίσης ἐκ τοῦ ἱδρυτοῦ των καὶ «ἀδελφαὶ τοῦ 'Αγίου Βικεντίου τοῦ Παύλου», καθὼς καὶ «φαιαὶ ἀδελφαί», ἐκ τοῦ χρώματος τῆς ἐνδυμασίας των, ἥτις με εβλήθη ἔκτοτε, διατηρήσασα τὸ εὐρὺ καὶ προτεταμένον σκληρὸν κάλυμμα, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν προορισμόν, ὅπως περιτρέχουν τοὺς ἀγροὺς πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀγροτῶν ἀσθενῶν. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους ὑπηρετοῦν ἐπίσης καὶ εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ διατηροῦν σχολεῖα διὰ τὰ πτωχὰ κοράσια. Τὸ τάγμα τοῦτο διαλυθὲν κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἀνασυνεστήθη μετ' αὐτήν, μὲ ἕδραν τοὺς Παρισίους. —Ω.

— 'Ελέους ἀδελφοὶ (Frères de la Charité). Θρησκευτικὸν λαϊκὸν τάγμα νοσοκόμων, ἱδρυθὲν ἐν Γρενάδῃ τῷ 1540 ὑπὸ τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου τοῦ Θεοῦ πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἅγιος 'Ιωάννης προσεπάθει ἐπαιτῶν νὰ ἐξεύρῃ χρήματα πρὸς ἀνακούφισιν διαφόρων ἀσθενῶν. Κατόπιν, λόγῳ τῶν συμπαθειῶν τὰς ὁποίας ἀπέκτησε, κατώρθωσε νὰ ἐνοικιάσῃ οἰκίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ περισυνέλεξε τοὺς μᾶλλον ἐνδεεῖς ἐκ τῶν ἀσθενῶν, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἵδρυσε καὶ νοσοκομεῖον. Βραδύτερον ἐπέτυχε νὰ ἱδρύσῃ καὶ ἄλλα νοσοκομεῖα. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὸ ἔργον του ἐσυστηματοποιήθη καὶ ἐπροικίσθη διὰ κανονισμῶν, τῷ δὲ 1572 ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ε', ὑπαχθὲν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς κανονισμοὺς τοῦ τάγματος τοῦ 'Αγίου Αὐγουστίνου. Τὰ μέλη τοῦ τάγματος τούτου δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα τῶν ἱεροτελεστιῶν, ἀνήκοντα εἰς τὰ καλούμενα θρησκευτικὰ λαϊκὰ τάγματα. 'Απὸ τοῦ 1592 οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἐλέους τῆς 'Ισπανίας καὶ τῶν 'Ινδιῶν εἶχον ἐγκαταστήσει τὴν κεντρικὴν ἕδραν τοῦ τάγματός των εἰς τὴν Γρενάδαν, ἐνῷ ἡ ἕδρα τῶν ταγμάτων τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ρώμην. Διὰ τοὺς ἀδελφοὺς τούτους καθωρίσθη καὶ ἰδιαίτερον ἔνδυμα, ἀποτελούμενον ἀπὸ μέλαν ράσον μετ' ὠμοφορίου τοῦ ἰδίου χρώματος καὶ μικροῦ στρογγυλοῦ καὶ σκληροῦ ἐπαυχενίου. Τὸ τάγμα τοῦτο εἰσήχθη εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1601 ὑπὸ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων, ἥτις παρεχώρησεν εἰς αὐτὸ εὐρύτατον χῶρον παρὰ τὸ τότε προάστειον τοῦ 'Αγίου Γερμανοῦ, ὅπου ἐκτίσθη ἓν τῶν ὀνομαστοτέρων νοσοκομείων τῶν Παρισίων, τὸ «Hôpital de la Charité». Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ τάγματος τούτου ἀπέβησαν πρώτης τάξεως νοσοκόμοι, πολλοὶ δὲ τούτων καὶ ὀνομαστοὶ χειρουργοί. Τὸ τάγμα τοῦτο κατηργήθη ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ' ἐπανιδρύθη μετ' αὐτήν. ἐγκαταστῆσαν τὴν ἕδραν του ἐν Λυῶνι, ὅπου διατηρεῖ καὶ φρενοκομεῖον. Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι ὀνομάζονται ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ των «ἀδελφοὶ τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Θεοῦ». — Ω.

Ἔλεος (ὁ) *['Αρχ. Θρησκ.]*. Δαίμων λατρευόμενος ἐν 'Αθήναις. Εἰς τούτου τὸν βωμόν, ἱδρυμένον ἐν τῇ 'Αγορᾷ, κατέφευγον οἱ ξένοι ζητοῦντες προστασίαν, ὁσάκις κατεδιώκοντο.

ἐλεὸς (ὁ) *['Αρχ. Θέατρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας πρὸ τοῦ Θέσπιδος «πρὶν ἢ λάβῃ τάξιν ἡ τραγῳδία», ἀνήρχετό τις ἐκ τῶν θεατῶν καὶ ἐκεῖθεν ἔψαλλε μονῳδίας ἐκ τοῦ προχείρου. Κατὰ δὲ τὸν Πολυδεύκην (IV. 123) «ἐλεὸς δ' ἦν τράπεζα ἀρχαία, ἐφ' ἣν πρὸ Θέσπιδος εἷς τις ἀναβὰς τοῖς χορευταῖς ἀπεκρίνατο». Ἡ τράπεζα αὕτη ἐκαλεῖτο και *θυμέλη*, τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ πλείστων ὅσων μαρτυριῶν. Κατὰ τὸ Μέγα 'Ετυμολογικόν, ἡ θυμέλη ἦτο τράπεζα «ἐφ' ἧς ἑστῶτες ἐν τοῖς ἀγροῖς ᾖδον, μήπω τάξιν λαβούσης τραγῳδίας». Μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν θεάτρων, καὶ ἀφ' ἧς ὑπῆρξαν δύο ὑποκριταί, ὁ ἐλεὸς ἢ θυμέλη, ἐφ' οὗ ἀρχικῶς ἀνήρχετο ὁ μοναδικὸς τοῦ Θέσπιδος ὑποκριτής, μετεβλήθη εἰς *λογεῖον* ἢ *σκηνήν*. Ν. Ι. Λ.

'Ελεὸς (κοιν. ***'Ελιὸς***) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἐν τῷ διέκπλῳ τῆς Μυτιλήνης, ἡ δυτικωτέρα τῶν *Μοσχονησίων* (βλ. λ. καὶ λ. *'Εκατόννησοι*) καὶ κυρίως εἰπεῖν τὸ ΝΔ κέρας τοῦ 'Αδραμυττηνοῦ κόλπου. 'Επ' αὐτῆς φάρος (πλάτ. 39°19'10''Β, μῆκ. 26°33' 15' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island with the gulfs of Adramytti and Chandarli) ἱδρυθεὶς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἑταιρείας τῶν ὀθωμανικῶν φάρων (1863) καὶ ἀντικατασταθεὶς ὑπ' αὐτῆς δι' αὐτομάτου Ἄγκα (1921). 'Απέχουσα τῆς κατέναντι Λεσβίας ἀκτῆς περὶ τὰ 3 μίλλια, ἔχει διάμετρον χιλιομέτρου περίπου. Σ. Ε. Λ.

ἐλεὸς (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γλαυκιδῶν* (βλ. *ὠτίς*). Δ. Ν. Π.

ἐλεότραγος (ὁ) (Eleotragus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μηρυκαστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνον ἀντιλόπας μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κομψόν, εὐκίνητον, οὐρὰν μᾶλλον βραχεῖαν, κεφαλὴν λεπτήν, ἐπιμήκη, ἀπολήγουσαν εἰς ὀξὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ρύγχος, ὦτα ἀνωρθωμένα καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, κέρατα μετρίου μεγέθους καὶ κυρτά, πρὸς τὰ πρόσω διευθυνόμενα, καὶ χρῶμα πυρρόφαιον ἢ φαιομελανόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις τῆς κεντρικῆς 'Αφρικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐλεοτρὶς (ἡ) (Elotris) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γωβιδῶν*, περιλαμβάνον γωβιοὺς ἐνδιαιτωμένους κυρίως εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ ρύακας, ὡς καὶ εἰς ὑφάλμυρα ὕδατα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν εἰς τὸν 'Ινδικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν ἐκχυνομένων ποταμῶν καὶ ὧν τὸ μῆκος ποικίλλει ἀπὸ 4 μέχρι 30 ἑκατοστομέτρων, τὸ δὲ χρῶμα ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ φαιοῦ μέχρι τοῦ φαιομελανοῦ. Δ. Ν. Π.

'Ελεοῦς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη γραφὴ τοῦ *'Ελαιοῦς* (βλ. λ.)

—'Ελεοῦς (κοιν. ***'Ελεβὴ***) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τοῦ Πόντου κειμένη μεταξὺ Κερασοῦντος καὶ Τραπεζοῦντος ἀνατολικῶς τῆς Τριπόλεως. Ἄλλοτε κατῳκεῖτο ὑπὸ 'Ελλήνων καὶ ἐξισλαμιθέντων τοιούτων, νῦν δὲ μόνον ὑπὸ τῶν δευτέρων, τῶν πρώτων ὑπαχθέντων εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Α. Α. Π.

'Ελεοῦσα, *'Αγία*—. Παλαιὸς ἱστορικὸς ναὸς τῶν 'Αθηνῶν, τοῦ ὁποίου σῴζεται σήμερον τὸ ἱερὸν μόνον, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μιαούλη, ὅπου παλαιότερον ἦτο τὸ Καπνοκοπτήριον. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον, κτῆμα τῆς οἰκογενείας Μακρῆ, ἐβαπτίσθη τὸν 'Ιανουάριον 1798 ἡ *Κόρη τῶν 'Αθηνῶν* (Τερέζα Μακρῆ), ἐλέγετο δὲ ὅτι εἰς τὰ προπύλαια αὐτοῦ εἶχε ταφῇ ὁ πατριάρχης 'Ιεροσολύμων Παρθένιος.

— 'Ελεούσης (μονὴ *Θεοτόκου τῆς*—). Μετόχιον (ἄλλοτε μονὴ) τῆς μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (Ἤλιδος) κείμενον ΝΔ τοῦ χωρίου Βαρθολομιοῦ, ἐντὸς κοιλάδος καὶ ἐν μέσῳ δασώδους ἐκτάσεως. 'Επὶ τουρκοκρατίας εἶχεν ὀχυρώματα καὶ πολεμήστρας πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν 'Αλγερίνων πειρατῶν. Ι. Σ. Σ.

'Ελεοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χθαμαλὴ καὶ προέχουσα ἄκρα, ἀποτελοῦσα τὸ ΝΑ κέρας τοῦ λιμένος τῆς Τραπεζοῦντος (πλάτ. 41°00'50'' Β, μῆκ. 39°46'10'' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2236: Cape Iassun to fort Anakria: Trebizond) καὶ τὴν ρίζαν τοῦ ἀνατολικοῦ λιμενοβραχίονός του. Σ. Ε. Λ.

— 'Ελεοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀνατολικωτάτη τῶν *Διαπορίων* νήσων, μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ Αἰγίνης. 'Επὶ τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας της (πλάτ. 37° 48'45'' Β, μῆκ. 23°28'35'' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 15:3: Aegina and Methana καὶ 1657: Gulf of Athens), φάρος Ἄγκα αὐτόματος (1926) ἀναλαμπῶν λευκῶν 9 μιλλίων· λέγεται καὶ *(Μεγάλη) Λαγοῦσα*. Σ. Ε. Λ.

— 'Ελεοῦσα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μεσοχωρίου (τέως Χασαπόβου) τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 59. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ραχμανλῆ*.

— 'Ελεοῦσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κουφαλίων τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δαούτση*. Κεῖται κατὰ τὴν πεδιάδα τοῦ 'Αξιοῦ καὶ 2 χιλιόμ. μακρὰν αὐτοῦ παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν Θεσσαλονίκης—Γιαννιτσῶν—'Εδέσσης. Κάτοικοι (1928) 244, ὧν τὸ πλεῖστον ἐγκατεστημένοι πρόσφυγες ἐκ Θρᾴκης.

— 'Ελεοῦσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κωστακιῶν τοῦ νομοῦ Ἄρτης. Κάτ. (1928) 419.

'Ελεοῦσσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη γραφὴ τοῦ *'Ελαιοῦσα* (βλ. λ.).

—'Ελεοῦσσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Σαρωνικοῦ, παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ 'Αττικοῦ δήμου τῶν Θορέων, κειμένη δὲ (*Στράβ.* Didot 342,20) ΝΑ τοῦ νησίου Φάβρα (ταν. Φλέβες). Εἶναι τὸ σύγχρονον νησίον *'Αρσίδα* (βλ. λ.).

ἑλέπολις (ἡ) *['Αρχ.]*. Μία τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων. Ἦτο ξύλινος πύργος, κινούμενος ἐπὶ τροχῶν, δι' οὗ προσεβάλλοντο τὰ τείχη τῶν πολιορκουμένων πόλεων. Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς πολιορκῶν τὴν Σαλαμῖνα (Κύπρου) τῷ 306 π. Χ. κατεσκεύασε πρῶτος τοιαύτην μηχανήν, ἣν ὠνόμασεν *ἑλέπολιν*. Ἡ βάσις αὐτῆς ἦτο τετράγωνος, πλευρᾶς 21 μ., καὶ ἔφερε 4 τροχούς. Εἶχεν 9 ὀρόφους (ὁλικοῦ ὕψους 42 μ.), ἕκαστος τῶν ὁποίων ἦτο ὡπλισμένος διὰ διαφόρων βαρέων πολεμικῶν ὀργάνων (κριῶν, πετροβόλων, καταπελτῶν κλπ.) διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν ὁποίων ἀπῃτοῦντο ὑπερδιακόσιοι ἄνδρες, πλὴν ἐκείνων οἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν προώθησιν τοῦ ὅλου πύργου.

Μεγαλυτέρα καὶ τελειοτέρα ἦτο ἐκείνη ἣν ὁ Δημήτριος κατεσκεύασε τὸ ἐπιὸν ἔτος διὰ τὴν προσβολὴν τῆς Ρόδου. Πλὴν τῶν τροχῶν, δι' ὧν ἦτο δυνατὴ μία μόνον κίνησις, πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐφωδιάσθη καὶ δι' «ἀντιστρέπτων» διὰ τῶν ὁποίων ἐπετυγχάνετο καὶ πλαγία μετακίνησις. Πλὴν τούτων, ἐβελτιώθη καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆς διάταξις· εἰς ἕκαστον ὄροφον κατεσκευάσθησαν δύο κλίμακες, μία διὰ τὴν ἄνοδον καὶ μία διὰ τὴν κάθοδον, αἱ ἐκτεθειμέναι εἰς τὰς

Digitized by Google

βολὰς τοῦ ἐχθροῦ πλευραὶ (ἐμπροσθία, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ) ἐπροστατεύοντο διὰ σιδηρῶν λεπίδων καὶ βυρσῶν, αἱ δὲ θυρίδες ἐκλείοντο διὰ παραθυροφύλλων ἀνοιγομένων διὰ μηχανικῶν μέσων. Γενικῶς τὸ ὕψος τῆς ἑλεπόλεως ἦτο ἀνώτερον κατά τι τοῦ προσβαλλομένου τείχους, ἵνα δύνανται νὰ εἰσπηδῶσιν εἰς αὐτὸ οἱ πολιορκηταί, πρὸς τοῦτο δὲ κατεσκευάζετο ἐπὶ τῆς στέγης τῆς ἑλεπόλεως ξύλινος καταβαθμός, ὅστις κατεκλίνετο ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ τείχους ἐν εἴδει περιαιρετῆς γεφύρας, δι' ἧς κατήρχοντο ἐκ τῆς ἑλεπόλεως εἰς τὸ ἐχθρικὸν τεῖχος οἱ ἐπιτιθέμενοι.

Οἱ Ρωμαῖοι, διδαχθέντες τὴν χρῆσιν τῶν ἑλεπόλεων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐχρησιμοποίησαν αὐτὰς καθ' ὅλους τοὺς μακροὺς αὐτῶν πολέμους. Ὁμοίως καὶ οἱ Βυζαντινοί, οἵτινες τὰς ὠνόμαζον μόσυνους καὶ πύργους καὶ πυργοκαστέλλους, καὶ οἵτινες ἐτελειοποίησαν σημαντικῶς αὐτάς. Ἐναντίον τῶν βολῶν τῶν πετροβόλων καὶ τῶν «πυρφόρων» τριβόλων, βελῶν καὶ ἀκοντίων, δι' ὧν οἱ ἀντίπαλοι προσεπάθουν νὰ ἐμπρήσωσιν αὐτάς, ἀνήρτων δέρματα «μὴ προσεγγίζοντα ταῖς σανίσιν, ἀλλὰ μικρὸν ἔξωθεν ἀπέχοντα, διά τε τὰ πυροβόλα καὶ ὅπως ἀσθενεῖς πρὸς αὐτὸν καὶ ἔκλυτοι ἐπὶ τῇ τῆς βολῆς ἐνδόσει αἱ τῶν λιθοβόλων πρὸς τὸ χαῦνον γίνωνται πληγαί».

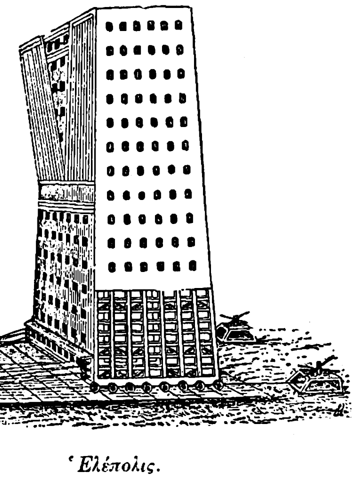

Ἑλέπολις.

Κατὰ τοῦ πυρὸς ὡσαύτως ἐπροστατεύοντο καὶ αἱ στέγαι διὰ παχέος ἐπιχρίσματος «πηλοῦ λιπαροῦ καὶ κολλώδους». Αἱ πλευραὶ ἐπροστατεύοντο ὡσαύτως δι' ἀναρτήσεων σάκκων πλήρων ἀχύρων βεβρεγμένων ὄξει, ἢ δικτύων πλήρων ἐνύδρων βρύων.

Πλὴν τούτων εἶχον καὶ σύστημά τι ὑδραυλικῆς ἐγκαταστάσεως πρὸς κατάσβεσιν τῶν πυρκαϊῶν. Τὸ σύστημα ἐκεῖνο ἀπετελεῖτο ἐξ ἀσκῶν καὶ τεταριχευμένων ἐντέρων βοῶν. Ἅμα τῇ ἐκρήξει πυρκαϊᾶς ἐντὸς τοῦ πύργου, οἱ πλήρεις ὕδατος ἀσκοί, οἱ τοποθετημένοι εἰς τὸ κατώτερον μέρος αὐτοῦ συνεθλίβοντο, καὶ τὸ ὕδωρ ἀνήρχετο μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὀρόφου. Κατὰ τῶν τυχὸν ἀναφλεγομένων ἐξωτερικῶν ἐξαρτημάτων τὸ ὕδωρ ἐξεπέμπετο διὰ τετρυπημένων καλάμων. Ἀλλὰ καὶ ἡ εὐστάθεια τοῦ πύργου ἐπὶ τῶν ἀνωμάλων ἐδαφῶν ἐβελτιώθη διὰ τῆς προσθήκης ὑποθήματος «ἵνα ἐπὶ τῇ συμβολῇ καὶ τῷ κλόνῳ τῆς μάχης ἀκλινὴς πρὸς τὴν στάσιν ὁ πύργος συντηρῆται». Οἱ Βυζαντινοὶ κατεσκεύαζον ἑλεπόλεις μέχρι 15 ὀρόφων.

Εἰς τὰ σῳζόμενα στρατιωτικὰ συγγράμματα τῶν Βυζαντινῶν εὑρίσκομεν τὰ μέσα, δι' ὧν οἱ ἀμυνόμενοι ἀντεπεξήρχοντο κατὰ τῶν φοβερῶν τούτων πολιορκητικῶν μηχανῶν. Ἦσαν δὲ ταῦτα: 1) Ἀνόρυξις τάφρων πλατυτάτων περὶ τὰ τείχη, καί, πέραν τούτων, λάκκων, ἵνα δυσχεραίνηται ἡ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν ἐν γένει κίνησις. 2) Ἔξοδοι πρὸς πυρπόλησιν αὐτῶν. 3) Ἐκσφενδόνησις (διὰ τῶν πετροβόλων) βαρέων λίθων καὶ ἀγγείων πλήρων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν· 4) Ἐκσφενδόνησις (διὰ τῶν καταπελτῶν κ.λ. ἀφετηρίων ὀργάνων), πυρφόρων τριβόλων, βελῶν καὶ ἀκοντίων. Ἐκσφενδόνησις ὑγροῦ πυρὸς διὰ *σιφώνων* καὶ *χειροσιφώνων*. Ὁσάκις, παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ ἑλέπολις ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τεῖχος, οἱ ἀμυνόμενοι προέβαλλον ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων αὐτῶν πελωρίας δοκούς, δι' ὧν παρεκωλύετο ἡ περαιτέρω προχώρησις αὐτῆς, ἡ κατάκλισις τῆς περιαιρετῆς γεφύρας (τοῦ καταβαθμοῦ), ἐνῷ συγχρόνως διὰ γερανῶν ἐπεχύνετο ὑγρὸν πῦρ καὶ λοιπαὶ ἐμπρηστικαὶ ὗλαι πρὸς πυρπόλησιν της.

Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἐδιδάχθησαν τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἑλεπόλεων καὶ οἱ ξένοι λαοὶ (Ἄραβες, Τοῦρκοι, Εὐρωπαῖοι), ὧν ἐποιοῦντο χρῆσιν μέχρι τῆς τελειοποιήσεως τῶν πυροβόλων ὅπλων, δηλαδὴ μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅτε πλέον ἡ χρῆσις αὐτῶν κατέστη ἀδύνατος.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἑλέπολις *[Μυθολ.]*. — 1) Ἐπωνυμία τῆς Ἑλένης (*Αἰσχ.* Ἀγ. 639.—*Εὐρ.* Ἰφ. ἐν Αὐλ. 1476, 1511).—2) Ἐπωνυμία τῆς Λαμίας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἔλερ (Ohler), ***Λουδοβῖκος-Κάρολος***. Γερμανὸς θεολόγος (1817—1889). Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκήσσεν, ἐχειροτονήθη ἱερεύς, βραδύτερον δὲ προήχθη εἰς ἐφημέριον τῆς Σέλιγκεν-στάντ. Ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον φὸν Κέττελερ εἰργάσθη μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών του ὑπὲρ τῆς διαδόσεως καὶ ἑδραιώσεως τοῦ καθολικισμοῦ εἰς τὰς γερμανικὰς προτεσταντικὰς χώρας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Περὶ ἐκπαιδεύσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως» (1884), «Ἰωάννης Βαπτιστὴς Λαμπρουσκίνι» (1872). —Β.

— **Ἔλερ** (Oehler) ***Ριχάρδος***. Σύγχρονος Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1878. Ἀπὸ τοῦ 1927 διατελεῖ διευθυντὴς τῆς Πανεπιστημιακῆς καὶ τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης τῆς Φραγκφούρτης. Ἐκπρόσωπος τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πάππου του Νίτσε ἔγραψεν: «Ὁ Φ. Νίτσε καὶ οἱ Προσωκρατικοί» (1904), «ὁ Ἐρνέστος Μπάουμαννν, ἐκ τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἑνὸς νεκροῦ Γερμανοῦ» (1904), «Δοκίμια καὶ σκέψεις» (1920), «Τὸ φιλοσοφικὸν γίγνεσθαι τοῦ Νίτσε» (1926). Ἐξέδωκε πρὸς τούτοις: «Ἐκλογαὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Νίτσε» (1911, γ' ἔκδ. 1922), «Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Νίτσε μετὰ τοῦ Ὄβερμπεκ» (1916), «Τὰ ἅπαντα τοῦ Νίτσε» ἐν τῇ ἐκδόσει Musarion. —Β.

Ἔλεσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐλαιοῦσσα* (2).

Ἐλέσα ἢ ***Ἐλέσσα (Ἐλεοῦσα;)*** *μάρτυς*. Κατὰ παράδοσιν σῳζομένην ἔτι ἐν Κυθήροις, ἡ κόρη αὕτη ἦτο θυγάτηρ Ἑλλαδίου τινὸς εἰδωλολάτρου ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Εὐγενίας Χριστιανῆς, κρυφίως δὲ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πατρὸς κατηχήθη εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὑπὸ τῆς μητρός. Ἀποθανούσης δὲ τῆς μητρὸς ἡ Ἐλέσα κατέφυγεν εἰς τὰ Κύθηρα καὶ ἐκεῖ ἐμόναζεν. Ὁ πατήρ της, κατορθώσας ν' ἀνακαλύψῃ τὸ καταφύγιόν της, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπεχείρησε δι' ἱκετευτικῶν λόγων νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ τὸ πάτριον θρήσκευμα, ἐπειδὴ δ' αὕτη ἦτο ἀμετάπειστος, τὴν ὑπέβαλεν εἰς φρικώδεις βασάνους καὶ ἐν τέλει ἀποκεφαλίσας αὐτὴν τῇ 1 Αὐγούστου ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια. Οἱ Κυθήριοι, τιμῶντες τὴν μνήμην τῆς μάρτυρος ταύτης, ἔκτισαν ναὸν ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ἐπί τινος βουνοῦ τῆς νήσου των ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἐπονομαζόμενον. Ε. Γ. Π.

Ἐλεσβᾶ ἢ ***Ἐλεσβάν, Ἐλεσβᾶς*** καὶ ***Ἔλλα-Ἀσεμπου***. Ἀβησσυνὸς βασιλεὺς ἐπικαλούμενος καὶ *Κάλεπ* (=*σκύλλος*), *Ἀϊδάγ*, *Ἄνδα*, *Αἰγᾶ*, *Ἀδαδᾶ* ἢ *Ἀμέδα*. Ἐβασίλευσε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΣΤ' μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν ἐν Ἀραβίᾳ πολέμων ἐναντίον τοῦ Ἰουδαίου ἢ ἰουδαΐζοντος ἡγεμόνος Χιμμυάρ, τοῦ ἄλλως Δοὺ-Νουβᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπενέβη ὡς ὑπέρμαχος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔχων ὡς σύμμαχον τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου. Στρατὸς 120.000 Ἀξουμιτῶν ὑπὸ τὸν Ἐλεσβᾶν ἐπέβη ἐν Γαβάζᾳ, παρὰ τὴν σημερινὴν Μασάουαν, ὀγδοήκοντα πλοίων, ὧν ἑβδομήκοντα βυζαντινά, καὶ μετεφέρθη εἰς Ἀραβίαν. Ὁ Ἐλεσβᾶς νικήσας ἵδρυσεν ἐκκλησίας εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀραβίας, ἰδίᾳ ἐν Σάννᾳ τῆς Ὑεμένης. Εὑρίσκετο εἰς στενοτάτας σχέσεις μετὰ τοῦ Βυζαντίου, ἐν τῇ δύσει δὲ ἔχαιρε φήμην ὑπερασπιστοῦ τῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ Χριστιανῶν. Πρὸ τοῦ θανάτου του ἐγκατέλιπε τὸν θρόνον καὶ ἐγένετο μοναχός. Ἐν τῷ λατινικῷ μαρτυρολογίῳ ἡ μνήμη τοῦ Ἐλεσβᾶ ἑορτάζεται τὴν 27ην Ὀκτωβρίου. —Π.

Ἐλεσλῆ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς ἤδη καλούμενος *Καλὸ Λιβάδι* (βλ. λ.).

ἔλεσμα (τὸ) (Elesma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοχινελλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἐνδιαιτώμενα ὑπὸ τοὺς λίθους. Δ. Ν. Π.

Ἔλεσνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 288.

Ἐλέσνιτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς, ἤδη καλούμενον *Φαιὰ Πέτρα* (βλ. λ.).

Ἐλέσσα *(ἁγία)*· βλ. *Ἐλέσα*.

Ἐλετζίκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσιάς (τέως Ρεχιμλῆ) τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (τέως Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 205. Ἤδη καλεῖται *Ἀετοπλαγιά*.

Ἔλετς (Eletz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Ὀρέλ. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Σόσνα, ἐπὶ τῆς διακλαδώσεως πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Κάτ. 43.239. Ἔχει βιομηχανίαν σάπωνος, κηρίων, βυρσοδεψεῖα, χυτήρια, ἀλευρομύλους κτλ. Ἡ πόλις ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὡς ἡ πρωτεύουσα ἡγεμονίας, ἥτις κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου. —Μ.

Ἐλετσοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας ἤδη καλούμενον *Ἐλατοῦ* (βλ. λ.).

ἐλετταρία (ἡ) (Elettaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ζιγγιβεριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα ἐν Ἀσίᾳ καὶ χρησιμοποιούμενα κυρίως διὰ τὰ ἐδώδιμα σπέρματά των. Δ. Ν. Π.

Ἐλεύθερα ἢ ***Μάρμαρα*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐλεύθερον*.

Ἐλευθέρα *[Μυθολ.]*. Θεότης λατρευομένη ἐν Λυκίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς θεὰ τῆς γονιμότητος· διὰ τοῦτο παριστάνεται μετὰ πολλῶν μαστῶν ὡς καὶ ἡ ἑτέρα μικρασιατικὴ θεότης Ἄρτεμις. Τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐχρησίμευεν ὡς ἄσυλον παντὸς διωκομένου καὶ κινδυνεύοντος καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον ἐκ τοῦ τοιούτου προορισμοῦ τοῦ ἱεροῦ τῆς θεᾶς ταύτης νὰ προῆλθε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Ἐλευθέρα (Eleuthera) ἢ *Ἐλγιούτερα [Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Βαχαμῶν. Ἔχει μῆκος 125 χλμ. καὶ πλάτος 10, ὁλικὴν δ' ἐπιφάνειαν 619 τετρ. χλμ. Κάτ. 6048. Τὸ ἔδαφός της εἶναι εὔφορον, παράγον ἀνανάς, ἰνδικὰ κάρυα, ἐσπεριδοειδῆ καὶ λαχανικά. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Γκόβερνορς Χάρμπορ* μετὰ καλοῦ καὶ ὠχυρωμένου λιμένος εἰς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς. —Μ.

Ἐλευθεραὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Βοιωτίας παρὰ τὰς Πλαταιάς. Ἐπειδὴ ἔκειτο ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς, ἡνώθη ἐνωρὶς μετ' αὐτῆς ὑπαχθεῖσα εἰς τὴν Ἱπποθοωντίδα φυλήν. Ἐνταῦθα ἐλέγετο ὅτι ἐγεννήθη ὁ Διόνυσος, εἰς ὃν ἀπεδίδετο καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως, διὸ *Ἐλευθερεὺς* ἐπεκαλεῖτο καὶ ναὸς αὐτοῦ ὑπῆρχεν αὐτόθι. Αἱ Ἐλευθεραὶ ἐχρησίμευον ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων ὡς τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον οὗτοι ἔπεμπον πρὸς ἐξιλασμὸν τοὺς «εἰς τὸ ἄβατον τοῦ Λυκαίου Διὸς» ἀκουσίως εἰσερχομένους· ἐκ τούτου προῆλθε καὶ ἡ φράσις «εἰς Ἐλευθεράς». Τῆς πόλεως ταύτης διακρίνονται εἰσέτι τὰ ἐρείπια τῶν τειχῶν παρὰ τὸ σημερινὸν *Γυφτόκαστρον*. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

— **Ἐλευθεραὶ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κοιλάδος (πρώην Ἀμαρλάρ) τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 344.

— **Ἐλευθεραὶ** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ χωρίον Ἀρτίσκος τῆς ἐπαρχίας Σάραντα Ἐκκλησιῶν, ὀνομαζόμενον ἐπὶ τουρκοκρατίας *Μπαμπᾶ Ἐσκῆ* (βλ. λ.).

— **Ἐλευθεραὶ** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖος φυσικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς, τῆς κατὰ Θάσον θαλάσσης, ἀπέχων τῆς Καβάλλας 7 ½ μίλ. ΝΔ (πλάτ. 40° 49' Β, μῆκ. 24° 19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos) καὶ προφυλάσσων ἀπὸ πάντα καιρὸν πλὴν τοῦ Ἀπηλιώτου, μὲ τὸν ὁποῖον ὅμως τὰ μικρὰ πλοῖα δύνανται νὰ ἐξασφαλίζωνται ὑπηνέμως τῶν κεράτων του. Ἐν τῷ λιμένι ὑπῆρχον βαθεῖς σημαντῆρες προσδέσεως καὶ εἰς φάρος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Βρασίδες, ἅτινα παρ' ὅλον τὸ βάρος των ἀπεκομίσθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1917. Ἄριστον ὑδρεῖον. Ἡ παλίρροια ἀνύπαρκτος ἢ τὸ πολὺ ἀνεπαίσθητος. Σ. Ε. Λ.

Ἡ ὁμώνυμος κωμόπολις, ἕδρα κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (τέως Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἔχει (1928) 973 κατοίκους, κατὰ τὸ ἥμισυ πρόσφυγας ἐκ Θράκης, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον καὶ τελωνειακὸν σταθμόν. Ἡ ὁμώνυμος κοινότης (κάτοικοι ἐν ὅλῳ 593), περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία Νέα Ἡρακλείτσα (κάτ. 389), Ἐλαιοχώρι (πρώην Κότσκαρι, κάτ. 620), Ἁγ. Ἀνδρέας (πρώην Νοῦζλα, κάτ. 247) καὶ Φωλεά (πρώην Τσούτσι, κάτ. 190), ἔχει ἀξιόλογον παραγωγήν, καπνοῦ ἰδίως (200.000 ὀκάδ. περίπου), σιτηρῶν καὶ ἐσπεριδοειδῶν. Αἱ Ἐλευθεραὶ εἶναι ἐκτισμέναι ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς βυζαντινῆς *Ἐλευθερουπόλεως*, ἧς σῴζονται ἐρείπια, ἥτις πάλιν κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Ἠιόνος*. Διαρκοῦντος τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου (1913) συνεκροτήθησαν περὶ τὴν κωμόπολιν ταύτην μάχαι μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν στρατευμάτων, ὁ δὲ λιμὴν αὐτῆς ἐχρησιμοποιήθη πολλάκις ὡς ἀγκυροβόλιον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ βάσις ἀνεφοδιασμοῦ.

Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου ὥρας ἀπὸ τοῦ ὅρμου τῶν Ἐλευθερῶν καὶ 38 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τῆς Καβάλλας, ὑπάρχουν δύο συμπλέγματα θερμοπηγῶν, ὧν τὸ ἓν παρὰ τὴν θάλασσαν, τὸ δ' ἄλλο μεσογειότερον. Τὸ ὕδωρ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν πηγῶν, τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις πρὸς θεραπευτικοὺς σκοπούς, διοχετεύεται ἐντὸς δεξαμενῶν καὶ μεμονωμένων λουτήρων· ἡ θερμοκρασία του κυμαίνεται μεταξὺ 41° καὶ 43°, περιέχει δὲ χλωριοῦχον νάτριον, ὀξύνον ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, ἐλεύθερον ἀνθρακικὸν ὀξὺ κ.ἄ. Διὰ τοὺς μεταβαίνοντας πρὸς λουτροθεραπείαν ὑπάρχουσιν ἐξ ξενῶνες. —Μ.

Ἐλευθερεὺς *[Μυθολ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Διόνυσος, διότι ἔλυε τὴν γλῶσσαν τῶν ἑορταζόντων, ἐπιτρέπων πᾶσαν ἐλευθερίαν, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ πόλεως *Ἐλευθεραὶ* (βλ. λ.).

Ἐλευθέρια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ ἀγομένη εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἰς ἀνάμνησιν πράξεως φερούσης ἢ ἀσφαλιζούσης τὴν ἐλευθερίαν. Συνήθως ἐτελοῦντο αἱ ἑορταὶ αὗται εἰς τιμὴν τοῦ Ἐλευθερίου Διός. Περιφημότατα ἦσαν τὰ Ἐλευθέρια τὰ τελούμενα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης, τὰ ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου. Κατ' ἔτος

Digitized by Google

ἐγίνετο θυσία μεγάλη πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων ἀγωνιστῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας (*Πλουτ.* Ἀριστ. 11. 20 ἑ.—*Θουκ.* 3,58), κατὰ τετραετίαν δὲ μεγαλυτέρα ἑορτὴ μετὰ γυμνικῶν καὶ ἱππικῶν ἀγώνων, εἰς ἣν ἐλάμβανε μέρος σύμπασα ἡ Ἑλλὰς διὰ πρεσβειῶν καὶ δι' ἀγωνιστῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἑωρτάζοντο τὰ Ἐλευθέρια. Οὕτως ἐν Συρακούσαις εἰς ἀνάμνησιν τῆς πτώσεως τοῦ τυράννου Θρασυβούλου (*Διόδ.* 11.72). Ὁμοίως ἐν Σάμῳ πρὸς τιμὴν τοῦ ἔρωτος, διότι κατὰ Ζήνωνα τὸν Κιτιέα (παρ' *Ἀθην.* 13.561): «τὸν Ἔρωτα θεὸν εἶναι φιλίας καὶ ἐλευθερίας, ἔτι δὲ καὶ ὁμονοίας παρασκευαστικόν». Ἐπίσης ἐν Λαρίσῃ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ τῶν Μακεδόνων τῷ 196 π. Χ. Πλὴν τούτου ἑώρταζον καὶ ἰδιῶται, οἱ ὁποῖοι ὁπωσδήποτε εἶχον ἀποκτήσει τὴν ἐλευθερίαν. Ἀκόμη καὶ οἱ ἀπελεύθεροι καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ρώμῃ ἑώρταζον τὰ Ἐλευθέρια. Καὶ ἐν Σμύρνῃ δ' ἐτελεῖτο ἀνάλογος ἑορτὴ καὶ πανήγυρις. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **«Ἐλευθέρια»** (τά). Πανελλήνιοι σκοπευτικοὶ ἀγῶνες ἐτήσιοι, ἱδρυθέντες ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας τῇ 16ῃ Μαρτίου 1910, ἵνα τελῶνται ἐκ περιτροπῆς εἰς πάντας τοὺς νομοὺς τοῦ κράτους. Σκοπὸς τῶν ἀγώνων τούτων ἦτο ὁ πανηγυρισμὸς τῆς ἐπετείου τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους μετεῖχον μόνον Ἕλληνες, ἄγοντες ἡλικίαν κατ' ἀνώτατον ὅριον μέχρι 40 ἐτῶν, καθ' ὁμάδας ἐκ 5 σκοπευτῶν ἑκάστην (ἀντιπροσωπευούσας δήμους, κοινότητας, ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ἢ ἀθλητικοὺς συλλόγους), ἢ καὶ ὡς ἐλεύθεροι σκοπευταί. Εἰς τὸν πρωταθλητὴν ἀπενέμετο ἔπαθλον χρηματικὸν 10 χιλιάδων δραχμῶν, εἰς τὸν δεύτερον 2 χιλιάδων καὶ εἰς τὸν τρίτον χιλίων. Ὡσαύτως εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα ἔπαθλον 5 χιλιάδων, εἰς τὴν δευτέραν 2 χιλιάδων καὶ εἰς τὴν τρίτην χιλίων, διανεμομένων ἐξ ἴσου μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων ταύτας σκοπευτῶν. Πλὴν τῶν χρηματικῶν τούτων βραβείων ἀπενέμοντο καὶ τιμητικὰ μετάλλια. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἐτελέσθησαν τὸ πρῶτον ἐν Πάτραις, τῇ πρωτευούσῃ τοῦ νομοῦ, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ὑψώθη ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως, διὰ τοῦ ἐν χρήσει στρατιωτικοῦ τυφεκίου, καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη, 1911 ἐν Βόλῳ καὶ 1912 ἐν Τρικκάλοις, μὴ ἐπαναληφθέντες ἔκτοτε. Σ. Γ. Σ.

ἐλευθερία (ἡ), κοιν. *λευτεριά*· τὸ νὰ εἶναί τις ἐλεύθερος, ἐπὶ χωρῶν καὶ ἐθνῶν, ἐλευθέρα πολιτεία, πολιτικὴ ἀνεξαρτησία, ἀντίθ. *ὑποτέλεια, δουλεία*· || ἔλλειψις ἐξαρτήσεως, δεσμεύσεως, ἐμποδίου: «μὴ δίδῃς 'στὰ παιδιὰ ἐλευθερία», «τοῦ ἔδωσεν ἐλευθερίαν νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως νομίσῃ καλύτερα», «ἔχω ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν»· || ἐλευθερία ἐνεργείας,—κινήσεως,—τοῦ λόγου—τοῦ τύπου,—γνώμης κττ.», ἄνευ περιορισμῶν· || δημοτ. ἡ ἀπὸ τῆς ἐγκυμοσύνης ἀπαλλαγή, τοκετός: «νά 'χῃς καλὴ λευτεριά», εὐχὴ πρὸς ἔγκυον.

— [ΘΡΗΣΚΕΥΤ.] Ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀναγνωρίζοντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, διδάσκουσιν ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία πρέπει νὰ διαδίδεται ἐλευθέρως διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ οὐχὶ διὰ τῆς βίας. Τὰς ἰδέας ταύτας ἀκολουθοῦντες οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ διέδιδον τὰς χριστιανικὰς ἰδέας ἄνευ βίας καὶ διεμαρτύροντο, ἰδίᾳ διὰ τῶν ἀπολογητῶν, κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν διώξεων τῶν Χριστιανῶν, διισχυριζόμενοι ὅτι ἐφ' ὅσον οἱ Χριστιανοὶ δὲν παραβλάπτουσι τὴν πολιτείαν δὲν πρέπει νὰ καταδιώκωνται. Ὅτε ὅμως διὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμός, οἱ Χριστιανοὶ ἠξίουν τὴν πίεσιν καὶ καταδίωξιν τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν αἱρετικῶν. Ἔκτοτε ἤρχισαν αἱ ἰδέαι αὗται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νὰ ἐπικρατῶσι καὶ μάλιστα ἐν τῇ Δύσει. Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἐδίδασκεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ πολιτεία ἔχουσι καθῆκον νὰ ἀσκῶσι βίαν κατὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν πρὸς ἐπάνοδόν των εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν (διώξεις καὶ θανατώσεις αἱρετικῶν). Τὰς ἰδέας ταύτας ἐδέχετο καὶ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία ἰδίᾳ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς, παραλαβοῦσα ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς δυτικῆς. Ἀλλ' εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία, δεχομένη ὅτι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀόρατος καὶ οὐχὶ ἡ ὁρατὴ καὶ ὅτι τὸ ἄτομον δύναται νὰ νοήσῃ ἄνευ χειραγωγίας τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ οὕτω μορφώσῃ τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις δὲν δικαιοῦται νὰ διώκῃ τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐνεκολπώθησαν καὶ οὗτοι τὰς ἰδέας ταύτας καὶ οὕτω καὶ ἡ πολιτεία κατεπίεζε καὶ κατεδίωκε ποικιλοτρόπως τοὺς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικούς. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ὅμως ἐποχῇ ὑπὸ πολλῶν κρατῶν ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως ἐν στενοτέρᾳ ἢ εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ καὶ ἐξησφαλίσθη αὕτη διὰ νόμων. Διὰ τῶν νόμων τούτων ἀνεγνωρίσθη ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ὡς τοιούτου καὶ ὡς συνδεομένου πρὸς ἄλλα ἄτομα ἀποτελοῦντα θρησκευτικὴν κοινότητα, εἰς ἣν παρεσχέθη ἐλευθερία πίστεως καὶ λατρείας, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἀντίκειται εἰς τοὺς κειμένους νόμους τῆς πολιτείας. Ἡ θρησκευτικὴ δ' αὕτη ἐλευθερία ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς μὴ Χριστιανούς. Οὕτως εἰς τὰ πλεῖστα τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἐπεκράτησεν ἡ ἐλευθερία ἡ θρησκευτική, ὑποστηριζομένη καὶ ὑπὸ τῶν νόμων. Κ. Ι. Δ.

— [ΝΟΜ.] Ἐν τῇ εὐρυτάτῃ της σημασίᾳ ἡ λέξις *ἐλευθερία* σημαίνει τὸν αὐτοπροδιορισμὸν τῆς λογικῆς θελήσεως, τὴν δύναμιν τοῦ πράττειν ἢ μὴ πράττειν τι ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἀπολύτως, διότι, ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει μέλος μιᾶς κοινωνίας, ἀπόλυτος ἐλευθερία εἶναι ἀκατανόητος, διότι ἡ ἔννοια τοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει τὸν τρόπον τῆς συμβιώσεως τῆς κοινωνίας, ὡς ἐνέχουσα ἐξαναγκασμόν τινα, εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν. Ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σέβεται τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ νὰ ἐκπληρώνῃ ὡρισμένας ὑποχρεώσεις ἀπέναντι αὐτῶν καὶ ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔχει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία εἶναι μόνον κατὰ φαντασίαν νοητὴ εἰς κατὰ φαντασίαν ὑφισταμένην κοινωνίαν χωρὶς καμμίαν πρακτικὴν συνέπειαν. Προϋπόθεσις ὅθεν τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς ἐννοίας τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἡ ὕπαρξις ὠργανωμένης κοινωνίας, συνέπεια δὲ τούτου εἶναι ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι περιωρισμένη. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὴν ἐλευθερίαν ὡς τὴν δύναμιν τοῦ πράττειν ἢ μὴ πράττειν τι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν νόμων.

Ἡ ὕπαρξις καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων ἔν τινι κοινωνίᾳ κρίνεται μὲ τὸν τρόπον καὶ τὸ μέτρον τῆς συμμετοχῆς τῶν ἀτόμων ὡς πολιτῶν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸν τρόπον καὶ τὸ μέτρον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς σκέψεως καὶ τῆς κινήσεως τῶν ἀτόμων ὡς ἀτόμων ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁμιλοῦμεν περὶ *πολιτικῆς* ἐλευθερίας, ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ *ἀτομικῆς* ἐλευθερίας. Ἐφ' ὅσον τὸ ἄτομον ὡς πολίτης ὁπωσδήποτε συντελεῖ καὶ συμμετέχει εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου κοινωνίας τινός, λέγομεν ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει πολιτικὴ ἐλευθερία, ἡ ὁποία εἶναι μικροτέρα ἢ μεγαλυτέρα ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῆς συμμετοχῆς ταύτης. Ἐφ' ὅσον ἐξ ἄλλου τὸ ἄτομον ὡς ἄτομον ἔχει ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνεξαρτησίαν σκέψεως καὶ ἐρεύνης ἀπὸ πάσης ἀναγκαστικῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως, τότε λέγομεν ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἀτομικὴ ἐλευθερία. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τοιαύτη ἀτομικὴ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλ' εἶναι περιωρισμένη, διότι ἕκαστος ἄνθρωπος εἰς τὰς ἐξωτερικεύσεις του καὶ τὰς πράξεις του δὲν δύναται νὰ παραβλέπῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἄλλου, οὔτε τὸ κοινὸν συμφέρον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐδῶ, ὅπως εἰς κάθε κοινωνικὴν ἢ ἀτομικὴν ἐκδήλωσιν, δέον νὰ εἶναι τὸ μέτρον κρίσεως καὶ ἡ κατευθύνουσα ἰδέα.

Ἡ γένεσις τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας εἶναι προϊὸν ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, ἦτο συμφυὴς μὲ τὴν διαμόρφωσιν τῶν πρώτων κοινωνιῶν καὶ ἐξειλίσσετο μὲ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν αὐτῶν. Εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς ἐν γένει, καθ' ἃς ἐσημειώθησαν πρόοδοι τῆς κοινωνίας, εἰς ὅλας αὐτὰς ἐπρυτάνευε τὸ καθολικὸν αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας. Τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας συναντῶμεν κυριαρχοῦσαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ δὴ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως καὶ τῶν νεωτέρων λαῶν.

Ὑπάρχει ὅμως διαφορὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀρχαιοτέρων ἀπὸ ταύτης τῶν νεωτέρων λαῶν. Ἐλευθερία κατὰ τοὺς ἀρχαίους εἶναι ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν κρατικὴν ἐξουσίαν, ἐνῷ ἐλευθερία κατὰ τοὺς νεωτέρους εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, συνδεομένη μὲ τὸ δικαίωμα ἑκάστου ὄχι νὰ ἄρχῃ, ἀλλὰ νὰ ἀσκῇ ἐπιρροὴν ἐπὶ τὸν τρόπον τῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀτόμων, καίτοι κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν μὲ τὴν ἀθρόαν υἱοθέτησιν ὑπὸ τῶν πολιτειῶν τῶν θεσμῶν τῆς ἀμέσου λαϊκῆς νομοθεσίας, δημοψηφίσματος καὶ λαϊκῆς πρωτοβουλίας, ἤρχισε νὰ ἐπανέρχεται ἡ παλαιὰ ἐλευθερία. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν τὴν συμμετοχήν των εἰς τὴν κρατικὴν ἐξουσίαν ὡς τὸ ὕψιστον ἀγαθόν, χάριν τοῦ ὁποίου πᾶν ἄλλο ἔπρεπε νὰ θυσιάζεται, ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸ ἕκαστον ἄτομον ἀπετέλει ἰδίαν καὶ μεγίστην δύναμιν. Πᾶς νομοθέτης, πᾶς μεταρρυθμιστής, ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζῃ τὸ ἄτομον, ἂν ἤθελε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἔλειπεν ἡ συνείδησις τοῦ νομικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐλευθερίας· αὕτη βραδύτερον ἀνεπτύχθη διὰ τῆς συνειδήσεως μιᾶς ἀντιθέσεως, ἡ ὁποία ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κράτους. Ἡ νεωτέρα ἀντίληψις περὶ τῆς ἐλευθερίας ἐγεννήθη καὶ ἔχει ὡς προϋπόθεσιν τὴν ἀντίθεσιν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ κράτος καὶ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ μονάρχου πρὸς τὸν λαόν. Αἱ ἀντιθέσεις αὗται ἦσαν ἄγνωστοι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διότι τότε ἡ θρησκεία οὐδέποτε ἤσκησεν ἐξουσίαν, ὁ δὲ λαὸς οὐδέποτε ἦλθεν εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν κυρίαρχον, ἀφοῦ κυρίαρχος ἦτο πάντοτε ὁ ἴδιος. Ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία ἐγεννήθη εἰς τοὺς νεωτέρους λαοὺς ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ τοῦ μονάρχου, ἐπαγιώθη δὲ κατόπιν μακρῶν καὶ αἱματηρῶν ἀγώνων διὰ τῆς καθιερώσεως τῆς ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας εἰς τὴν σύνταξιν τῶν πολιτευμάτων τῶν νεωτέρων πολιτειῶν. Ἡ λαϊκὴ δ' αὕτη κυριαρχία ἐκδηλοῦται ἔν τινι πολιτείᾳ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀσκήσεως τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία πάλιν λαμβάνει χώραν ἢ δι' ἀντιπροσώπων ἐλευθέρως ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένων, ἢ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ δημοψηφίσματος (πρβλ. καὶ τὰ ἄρθρα 2, 3, 4, 36, 59 καὶ 67 τοῦ ἡμετέρου ἀπὸ 3 Ἰουνίου 1927 Συντάγματος).

Περὶ τῆς πρώτης γενέσεως τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας δὲν ὑπάρχουν ἀσφαλῆ τεκμήρια. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα ἠμφισβητήθη καὶ ἀμφισβητεῖται ζωηρῶς ἔτι καὶ σήμερον ἡ ὕπαρξις τοιαύτης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν. Ἡ γνώμη αὕτη ἀληθεύει προφανῶς προκειμένου περὶ τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ἴσως δὲ καὶ τῶν ἄλλων δωρικῶν πόλεων, δὲν φαίνεται ὅμως πιθανὴ καὶ διὰ τὰς ἰωνικὰς πόλεις, ἰδίως τὰς Ἀθήνας, ὅπου οἱ πολῖται ἀπέλαυον ἀσφαλῶς μᾶλλον καὶ ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἔλειπον ἀπ' αὐτῆς τότε αἱ νομικαὶ κυρώσεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν καθιερώθησαν, ἀλλ' εἶναι τολμηρὸν ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ ὕπαρξις τοιαύτης. Κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν πρώτη ἡ ἀγγλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1688 διεκήρυξε κυρίως τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν διὰ τοῦ περιφήμου νόμου περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου (Bill of rights), εἶτα δὲ αἱ κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐπαναστατήσασαι ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς διὰ τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου τῷ 1776. Κυρίως ὅμως ἡ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάστασις διεκήρυξε τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας, αἱ ὁποῖαι ἔκτοτε ἔμελλον νὰ ἐγγυηθοῦν καὶ ὑπὸ τῶν Συνταγμάτων τῶν πολιτειῶν ὡς αἱ μᾶλλον θεμελιώδεις διατάξεις αὐτῶν. Συμπληρωματικῶς βλ. ἐν λ. *ἀτομικὰ δικαιώματα*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Σύστημα συνταγματικοῦ δικαίου καὶ γενικοῦ δημοσίου δικαίου, τ. I, 1903.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Συνταγματικὸν δίκαιον τ. I. 1915, τ. III, 1923.—*Π. Ζαχαρίτσα*, Ἡ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου τῆς 26 Αὐγ. 1789 τ. I. 1917, τ. II. 1918.—*G. Jellinek*, Allg. Staatslehre, 1920.—Τοῦ *αὐτοῦ*, Die Erklärung der Menschen—und Bürgerrechte, 1912.—*Esmein*, Eléments de droit constitutionnel, τ. I. 1921. Χ. Γ. Σ.

Ἐν τῇ ἀτομικῇ ἐλευθερίᾳ ὑπάγονται:

I. ***Προσωπικὴ ἐλευθερία*** ἢ ***φυσικὴ*** ἢ ***σωματικὴ*** (βλ. λ. *ἀτομικὰ* δικαιώματα).

II. ***Πνευματικὴ ἐλευθερία.*** Εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐκδηλώσεως τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων. Ὑπὸ ταύτην δὲ περιλαμβάνεται:

1) Ἡ *θρησκευτικὴ ἐλευθερία* ἀσφαλιζομένη ὑπὸ τοῦ 1 ἄρθρου τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος κατὰ τὸ ὁποῖον: «Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Τὰ τῆς λατρείας πάσης γνωστῆς θρησκείας τελοῦνται ἐλευθέρως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὰ χρηστὰ ἤθη. Ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται».

2) Ἡ ἐλευθερία ἑκάστου *ὅπως δημοσιεύῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμούς του*, ἀπαγορευομένης τῆς λογοκρισίας καὶ παντὸς προληπτικοῦ μέτρου (ἄρθρον 16 τοῦ Συντάγματος).

3) Ἡ *ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι*, καθιερουμένη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ Συντάγματος δι' ἧς σκοπεῖται (καθὼς καὶ διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου), ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων μεταξὺ τῶν πολιτῶν.

4) Ἡ *ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι*, τὴν ὁποίαν ἐγγυᾶται τὸ ἄρθρον 14 τοῦ Συντάγματος. Οἱ συνεταιρισμοὶ τοὺς ὁποίους ἀφορᾷ τὸ Σύνταγμα εἶναι οἱ ἔχοντες σκοπὸν πολιτικόν, κοινωνικόν, φιλολογικὸν ἢ ἐπιστημονικὸν καὶ οἱονδήποτε ἄλλον πλὴν τοῦ οἰκονομικοῦ. Τὸ οὕτω δὲ νοούμενον δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι καθιερώθη, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ διάδοσις τῶν κοινῶν σκέψεων καὶ πεποιθήσεων.

5) Ἡ *ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας*. Ταύτην καθιεροῖ τὸ ἄρθρον 21 τοῦ Συντάγματος, κατὰ τὸ ὁποῖον, «ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῶν εἶναι ἐλεύθεραι». Ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ἄρθρον 23, κατὰ τὴν § 3 τοῦ ὁποίου: «Ἐπιτρέπεται εἰς ἰδιώτας καὶ νομικὰ πρόσωπα ἡ ἵδρυσις ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων, λειτουργούντων κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ κράτους».

6) Τὸ *δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι* (ἄρθρον 25 Συντ.) καθὼς καὶ τὸ *ἀπαραβίαστον τοῦ ἀπορρήτου τῶν ἐπιστολῶν, τηλεγραφημάτων καὶ τηλεφωνημάτων* (ἄρθρον 18 Συντ.), δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἐπίσης ὡς συνέπειαι τῶν περὶ πνευματικῆς ἐλευθερίας ἀντιλήψεων, αἵτινες διέπουσι τὰ σύγχρονα πολιτεύματα.

III. ***Οἰκονομικὴ ἐλευθερία.*** Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχάς, αἵτινες ἐπεκράτησαν κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἐκ τοῦ πρωταρχικοῦ δικαιώματος τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἀπορρέει ἡ ἐλευθερία τῶν πράξεων καὶ τῆς ἐργασίας. Ἡ Συντακτικὴ συνέλευσις κατήργησε τὸν περιοριστικὸν καὶ αὐταρχικὸν ὀργανισμὸν τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τοῦ ἐμπορίου καθὼς καὶ τὰς συντεχνίας.

Ἐν τῇ διακηρύξει ὅμως τῶν δικαιωμάτων τοῦ 1791 δὲν ἐμνημονεύθη ρητῶς ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας, διότι ἐθεωρήθη περιλαμβανομένη εἰς τὸ δι-

Digitized by Google

καίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, τὸ ὁποῖον διεκηρύχθη ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον. Τοῦτο δὲ προκύπτει ἐκ τῆς διακηρύξεως τοῦ 3ου ἔτους, κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τῆς ὁποίας «'Ιδιοκτησία εἶναι τὸ δικαίωμα ὅπως ἕκαστος διαθέτῃ κατ' ἀρέσκειαν τὴν περιουσίαν του, τὰς προσόδους του, τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας του καὶ τῆς βιομηχανίας». 'Εν τῷ Συντάγματι τοῦ 1793 περιελήφθη ἡ ἔτι πλέον συγκεκριμένη διάταξις, καθ' ἣν «οὐδὲν εἶδος ἐργασίας, καλλιεργείας καὶ ἐμπορίου δύναται νὰ ἐξαιρεθῇ τῆς φιλοπονίας τῶν πολιτῶν».

Συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἀρχάς, ἀνηκούσας εἰς τὴν φυσιοκρατικὴν οἰκονομικὴν σχολήν, καθιερώθη ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία, περιλαμβάνουσα:

1) Τὸ *δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας*, ἀναγνωριζόμενον καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Συντάγματος, κατὰ τὸ ὁποῖον οὐδεὶς στερεῖται τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ εἰμὴ διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν προσηκόντως ἀποδεδειγμένην, ὅτε καὶ ὅπως ὁ νόμος διατάσσει, πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως, ἥτις ὁρίζεται πάντοτε ὑπὸ τῶν δικαστηρίων. Διὰ τοῦ ἄρθρου 119 τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος ἐπετράπη ἐπὶ μίαν πενταετίαν ἀπὸ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ παρέκκλισις ἀπὸ τῶν ἄνω διατάξεων ὑπὸ ὡρισμένους περιορισμούς, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, μικρῶν κτηνοτρόφων καὶ προσφύγων ἀγροτῶν ἢ ἀστῶν.

2) Ἡ *ἐλευθερία τῆς ἐγκαταστάσεως* καὶ τῆς ἀνεμποδίστου ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους κινήσεως, τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίζουσιν αἱ περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν διατάξεις τῶν ἄρθρων 7, 8, 9, 10, 11, 12 καὶ 15 τοῦ Συντάγματος.

3) Ἡ *ἐλευθερία τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος*. Περὶ ταύτης δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ καὶ ἐπιτακτικὴ διάταξις ἐν τῷ ἡμετέρῳ Συντάγματι. Διότι τὸ ἄρθρον 21 αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον «ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῶν εἶναι ἐλεύθεραι», ἀφορᾷ μᾶλλον τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν. 'Εξ ἄλλου ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 22 τοῦ Συντάγματος, καθ' ἣν «ἡ ἐργασία, ἥ τε πνευματικὴ καὶ σωματική, διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους, μεριμνῶντος συστηματικῶς ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἐξυψώσεως τῶν ἐργαζομένων τάξεων, ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν», εἶναι διατυπωμένη συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἀρχάς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ ταύτας ἡ ρυθμιστικὴ ἐπέμβασις τοῦ κράτους ἐν τῇ οἰκονομικῇ ζωῇ ἀποτελεῖ οὐ μόνον δικαίωμα αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐπιβεβλημένη, παρατηρουμένης μάλιστα ἐν τῇ πράξει διαρκοῦς τάσεως πρὸς ἐπαύξησιν τῶν ἐπεμβάσεων τούτων.

Οὕτως ἐθεσπίσθησαν ποικίλοι ἑκάστοτε περιορισμοί, διαρκῶς αὐξανόμενοι καὶ ἀφορῶντες τὴν ἄσκησιν τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ ἐν γένει τὴν ἐργασίαν. Διὰ τὴν ἄσκησιν ὡρισμένων ἐπαγγελμάτων, ὅπως τοῦ δικηγόρου, τοῦ ἰατροῦ, τοῦ φαρμακοποιοῦ, τοῦ μηχανικοῦ κλπ., ἐθεωρήθησαν ἀνέκαθεν ἀναγκαῖα ὡρισμένα προσόντα γνώσεων καὶ ἁρμοδιότητος, ἀποδεικνυόμενα διὰ τῶν καθιερωμένων δοκιμασιῶν. Τὴν ἀνάγκην δὲ τῶν δοκιμασιῶν τούτων ἐπέβαλεν ἡ πρόνοια διὰ τὴν προστασίαν σπουδαίων κοινωνικῶν καὶ πολιτειακῶν συμφερόντων, ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀσκοῦνται τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα παραμένουσιν ἐλεύθερα μόνον κατὰ τοῦτο: Ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιδιδομένων εἰς ταῦτα εἶναι ἀπεριόριστος.

Διὰ τὴν ἵδρυσιν ἐπίσης ἐργοστασίων ἢ βιομηχανιῶν ἐπικινδύνων, ἀνθυγιεινῶν ἢ ἐνοχλητικῶν, προαπαιτεῖται ἄδεια τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, καθορίζουσα τὸν τόπον τῆς ἱδρύσεως καὶ τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας αὐτῶν.

'Επὶ ἄλλων τινῶν ἐπαγγελμάτων ἐλευθέρων ἡ πολιτεία ἀσκεῖ ἐπιτήρησιν, ἐλέγχουσα τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμά, προστατεύουσα διὰ τοῦ κύρους αὐτῆς τὰ βιομηχανικὰ σήματα, ἐπιβάλλουσα διατιμήσεις ἐπὶ ὡρισμένων πρωτίστης ἀνάγκης εἰδῶν κλπ. Εἰς ὡρισμένα δὲ εἴδη ἢ ἐπιχειρήσεις ἡ πολιτεία ἐπιβάλλει μονοπώλιον, εἴτε προστατευτικοῦ τῶν δημοσίων ἢ κοινωνικῶν συμφερόντων χαρακτῆρος (ταχυδρομεῖα, τηλέγραφοι, τηλέφωνα, σιδηρόδρομοι, πυρῖτις, κινίνη), εἴτε καὶ ἁπλῶς φορολογικοῦ (μονοπώλιον ἅλατος, πυρείων, πετρελαίου, σιγαροχάρτου, κοπῆς καπνοῦ κλπ.).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μεγάλου πολέμου, λόγῳ τῆς δυσχερείας τῶν μεταφορῶν καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῆς παραγωγῆς, ἡ ἐπεμβατικὴ δρᾶσις πάντων τῶν κρατῶν ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου ἐπεξετάθη ραγδαίως. Εἰδικῶς ἐν Ἑλλάδι αἱ διατιμήσεις ἐπεβλήθησαν εἰς πάντα «τ' ἀντικείμενα τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου»» (νόμος 703 τοῦ 1916). Καθιερώθη τὸ ἰδιώνυμον ἀδίκημα τῆς αἰσχροκερδείας διὰ τὴν παράβασιν τῶν διατιμήσεων τούτων ἢ διὰ τὴν ἀπαίτησιν κέρδους ὑπερβολικοῦ. Εἰς τὰς αὐτὰς δὲ διατάξεις ὑπεβλήθησαν τὰ κόμιστρα, τὰ ἀγώγια καὶ οἱ ναῦλοι. Καθιερώθη πλὴν τούτου ὁ θεσμὸς τοῦ ἐνοικιοστασίου, ἰσχύων μέχρι τοῦδε, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεβλήθησαν σημαντικοὶ περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας. Πολλαχοῦ δ' ἐπίσης, ὅπως καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἀνελήφθη ὑπὸ τῶν κρατῶν τὸ μονοπώλιον τῆς προμηθείας σίτου καὶ ἀλεύρων. Τὰ μέτρα ταῦτα ἐπὶ τῆς ρυθμίσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἶχον τοιαύτην ἔκτασιν καὶ σπουδαιότητα καὶ ἀντετέθεντο τοσοῦτον ὀξέως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ὥστε ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «τοῦ πολεμικοῦ σοσιαλισμοῦ». Τινὰ ὅμως τούτων διετηρήθησαν μέχρι σήμερον.

'Αλλ' ἡ ἀνάμιξις τοῦ κράτους ἐν τῇ οἰκονομικῇ ζωῇ ἐκδηλοῦται κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, ἤτοι διὰ τῶν λεγομένων ἐργατικῶν νόμων. Διὰ τούτων ἡ πολιτεία, ἐπιβάλλουσα ὡρισμένα μέτρα προνοίας ἐν τῇ ὀργανώσει καὶ τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἐπιχειρήσεων, προστατεύει τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑγείαν τῶν ἐργατῶν, καθιεροῖ τὴν εὐθύνην τῶν ἐργοδοτῶν ἐν περιπτώσει δυστυχήματος, ἐπιβάλλει ἀναγκαστικὴν εἰσφορὰν εἰς τοὺς ἐργοδότας πρὸς παροχὴν συντάξεων εἰς τοὺς ἐργάτας, ρυθμίζει τὴν ἐργασίαν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνηλίκων, καθιεροῖ τὴν ἑβδομαδιαίαν ἀνάπαυσιν, ὁρίζει τὸ ἀνώτατον ὅριον τῶν ὡρῶν ἐργασίας κλπ. Τινὲς τῶν προστατευτικῶν τῆς ἐργασίας διατάξεων τούτων ἐπεβλήθησαν δι' ἀποφάσεων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διὰ τὰ συμμετέχοντα εἰς αὐτὴν κράτη. Πανταχοῦ δὲ παρατηρεῖται διαρκῶς μείζων ἡ ἀνάμιξις τοῦ κράτους ἐν τῇ ρυθμίσει τῶν σχέσεων μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας καὶ ἐν τῷ διακανονισμῷ τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους δέον νὰ παρέχεται ἡ ἐργασία. Καὶ εἰς τὴν νομιμοποίησιν τῆς κρατικῆς ταύτης ἀναμίξεως ἀπέβλεπε κυρίως τὸ ἄρθρον 22 τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος τοῦ 1927, τὸ ὁποῖον παρεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Ὑπὸ τὰς διατάξεις ταύτας ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ὡς ἠννοεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὑπέστη σπουδαίας τροποποιήσεις. Ἤδη δέ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, κρατεῖ καὶ εὑρίσκεται ἐν διαρκῶς εὐρυνομένῃ ἐφαρμογῇ ἡ ἀρχὴ ὅτι τὸ κράτος δικαιοῦται καὶ ἔχει καθῆκον νὰ ἐπεμβαίνῃ πρὸς προστασίαν τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων. Οὔτε εἶναι δὲ μάλιστα δυνατὸν νὰ καθορισθῶσι τὰ ὅρια, μέχρι τῶν ὁποίων θέλει ἐξαχθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ ἐπέμβασις τοῦ κράτους.

IV. ***Ἐκλογικὴ ἐλευθερία.*** Ὡς τοιαύτη νοεῖται ἡ ἐλευθέρα, ἀνόθευτος καὶ ἀνεπηρέαστος ἄσκησις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκλογικῆς ἐλευθερίας, τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 περιεῖχε τὴν διάταξιν, καθ' ἣν οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται «ὑπὸ τῶν ἐχόντων δικαίωμα πρὸς τοῦτο πολιτῶν δι' ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς διὰ σφαιριδίων ψηφοφορίας». 'Επίσης δὲ καὶ τὴν διάταξιν, ὅτι «αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διατάσσονται καὶ ἐνεργοῦνται ταυτοχρόνως καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν» (ἄρθρον 66) Αἱ λεπτομερεῖς αὗται διατάξεις, αἱ περιληφθεῖσαι εἰς τὸν συνταγματικὸν χάρτην, ἀπέβλεπον εἰς τὴν πρόληψιν ὡρισμένου εἴδους καταχρήσεων, αἵτινες εἶχον χρησιμοποιηθῆ πρὸς νόθευσιν τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρώτης δυναστείας.

Αἱ διατάξεις αὗται ἐπανελήφθησαν καὶ ἐν τῷ ἤδη ἰσχύοντι Συντάγματι (ἄρθρον 36), πλὴν τῆς περὶ τῆς χρήσεως σφαιριδίων. 'Επίσης πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκλογικῆς ἐλευθερίας ἡ ἐξέλεγξις καὶ ἡ ἐκδίκασις τοῦ κύρους τῶν μὲν βουλευτικῶν καὶ γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν ἀνετέθη εἰς εἰδικὸν δικαστήριον, συγκροτούμενον διὰ κληρώσεως μεταξὺ πάντων τῶν μελῶν τοῦ 'Αρείου Πάγου καὶ τῶν 'Εφετείων τοῦ κράτους (ἄρθρ. 43 καὶ 66 τοῦ Συντάγματος), τῶν δὲ κοινοτικῶν καὶ δημοτικῶν ἐκλογῶν ἀνετέθη εἰς τὰ εἰρηνοδικεῖα καὶ τὰ πρωτοδικεῖα.

'Επίσης πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀνεστάλη ἡ ἄσκησις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὸν ἐνεργὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, τὴν χωροφυλακὴν καὶ τὴν ἀστυνομίαν πόλεων, πλὴν τῶν ἀξιωματικῶν. Καθιερώθη δὲ πλὴν τούτων καὶ ἡ παράστασις ἀντιπροσώπων τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκλογῆς, περιβεβλημένων μὲ εὐρύτατα δικαιώματα ἐλέγχου καὶ καταστολῆς τῶν λαμβανουσῶν χώραν κατὰ τὴν ἐκλογὴν παραβάσεων. Ε. Ι. ΜΑΛΑΙΝΟΣ

— **«'Ελευθερία».** 'Εφημερίς, ἐκδιδομένη ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου ἀπὸ τοῦ 1906, κατ' ἀρχὰς μὲν ἅπαξ, ἀργότερον δὲ (1922) δὶς τῆς ἑβδομάδος. Διευθυντὴς Κῦρος Θ. Σταυρινίδης. Κ. Μ. Κ.

— **ἐλευθερία** ***τοῦ ἀναφέρεσθαι*** *[Συντ. Δικ. — Στρατ.]*· βλ. λ. *ἀναφέρεσθαι* καὶ *ἀναφορά*.

— **ἐλευθερία** ***βουλήσεως*** *[Φιλοσ.]*· βλ. λ. *βουλήσεως* ἐλευθερία.

— **ἐλευθερία** ***θαλασσῶν, ποταμῶν*** καὶ ***στενῶν*** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. *θάλασσα, ποταμοπλοΐα* καὶ *ποταμὸς καὶ στενά*.

— **ἐλευθερία** ***κινήσεως*** *[Μηχ.]*. Ἡ ἐλευθερία τῆς κινήσεως σημείου ἢ συστήματος ὑλικῶν σημείων χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἕνα ἀριθμὸν ἐκφράζοντα τὸ πλῆθος τῶν ἀνεξαρτήτων συντεταγμένων, αἵτινες ὁρίζουν τὴν θέσιν τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν πολλῶν ὑλικῶν σημείων ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ. Οὕτως, ἐπειδὴ ἡ τροχιὰ ἑνὸς ὑλικοῦ σημείου κινουμένου ἐλευθέρως ὁρίζεται ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ διὰ τριῶν ἀνεξαρτήτων συντεταγμένων, λέγομεν ὅτι ἔχει βαθμὸν ἐλευθερίας 3. 'Εὰν τὸ αὐτὸ σημεῖον ἦτο ὑποχρεωμένον δι' οἱονδήποτε λόγον νὰ κινῆται ἐπὶ ὡρισμένου ἐπιπέδου ἢ ἐπιφανείας, θὰ ἤρκουν δύο συντεταγμέναι διὰ νὰ ὁρίσουν τὴν ἑκάστοτε θέσιν αὐτοῦ, καὶ τότε λέγομεν ὅτι ἡ κίνησις ἔχει βαθμὸν ἐλευθερίας 2. Ἂν δὲ εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ κινῆται ἐπὶ ὡρισμένης γραμμῆς, τότε ἡ κίνησις αὐτοῦ ἔχει βαθμὸν ἐλευθερίας 1 καὶ λέγεται *καταναγκαστική*. Συστήματος ν σημείων κινουμένων ἀνεξαρτήτως καὶ ἐλευθέρως ὁ βαθμὸς ἐλευθερίας εἶναι 3ν. Ἂν ὅμως αἱ τροχιαὶ τῶν ν τούτων σημείων ὑπόκεινται εἰς μ συνθήκας, ὁ βαθμὸς ἐλευθερίας τούτων περιορίζεται εἰς 3ν—μ. Σύστημα π. χ. σημείων ἀποτελούντων στερεὸν σῶμα ὑπόκειται εἰς τὰς συνθήκας, αἵτινες ἐκφράζουν ὅτι ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις δύο τυχόντων σημείων τοῦ στερεοῦ διατηρεῖται ἀναλλοίωτος κατὰ τὴν κίνησιν. Οὕτω δύο ὑλικὰ σημεῖα M_1 καὶ M_2, συνδεόμενα διὰ στερεοῦ συνδέσμου, ἔχουν βαθμὸν ἐλευθερίας 2.3—1 ἢ 5, διότι μία ἐξίσωσις ἐκφράζει τὸ ἀναλλοίωτον τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν. Διὰ νὰ προστεθῇ καὶ τρίτον σημεῖον M_3 εἰς τὸν ἀνωτέρω σύνδεσμον, χρειάζονται δύο εἰσέτι συνθῆκαι, καὶ ὁ βαθμὸς ἐλευθερίας τοῦ συστήματος τῶν τριῶν σημείων θὰ εἶναι 3.3—3 ἢ 6. Διὰ τὴν προσθήκην εἰς τὸν στερεὸν σύνδεσμον ἑκάστου νέου σημείου χρειάζονται 3 ἐξισώσεις, ὅσαι δηλαδὴ αἱ συντεταγμέναι τοῦ νέου σημείου. 'Εντεῦθεν ἕπεται ὅτι ὁ βαθμὸς ἐλευθερίας στερεοῦ σώματος, ὁσαδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὰ σημεῖα αὐτοῦ, εἶναι 6. 'Εντεῦθεν καὶ ἀντιστρόφως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ ἐν γένει κίνησις στερεοῦ ὁρίζεται ἂν ὁρισθῇ ἡ κίνησις τριῶν σημείων αὐτοῦ. Α. Μ.

— **ἐλευθερία** ***τοῦ συνέρχεσθαι,*** ***τοῦ συνεταιρίζεσθαι*** καὶ ***τοῦ τύπου*** *[Συντ. Δίκ.]*· βλ. *συγκέντρωσις, σωματεῖον* καὶ *τύπος*.

— **ἐλευθερίας** ***δένδρον*** (arbre de la Liberté). Οὕτως ἐκλήθησαν κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν τὰ πανηγυρικῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν φυτευόμενα δένδρα, κυρίως εἰς δημοσίας πλατείας καὶ κήπους, ὡς σύμβολα τῆς κτηθείσης ἐλευθερίας καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς καταλυθείσης τυραννίας. Τὸ πρῶτον τοιοῦτον δένδρον ἐφυτεύθη ἐν Σαὶν-Γκεντὰν τοῦ νομοῦ Βιὲν κατὰ Μάϊον τοῦ 1790 ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τῆς κοινότητος, ὅστις ἀφοῦ ηὐλόγησε τὸ δένδρον προσεφώνησε τοὺς νέους καὶ νεάνιδας ὡς ἑξῆς: «Ὑπὸ τὸ δένδρον τοῦτο θὰ ἐνθυμῆσθε, ὅτι εἶσθε Γάλλοι καὶ κατὰ τὸ γῆρας ἡμῶν θὰ διδάσκετε εἰς τὰ τέκνα σας τὴν ἀλησμόνητον ἐποχὴν καθ' ἣν τὸ ἐφυτεύσατε». Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐμιμήθησαν ταχέως οἱ Παρίσιοι καὶ πᾶσα ἡ Γαλλία. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς μυστικοπαθοῦς πίστεως πρὸς τὰ νέα δόγματα τῆς πατρίδος, τοῦ νόμου, τῆς ἰσότητος, τοῦ λόγου κτλ. Τῷ 1791 ἐφυτεύθησαν ἐν Παρισίοις περὶ τὰ 200 δένδρα ἐλευθερίας, ἐντὸς ὀλίγου δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθε καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν εἰς 60 χιλιάδας. Αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΣΤ', ὑπείκων εἰς τὸ γενικὸν ρεῦμα καὶ δημοκοπῶν, ἐφύτευσε μόνος ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Κεραμεικοῦ δένδρον ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς Συμβατικῆς συνελεύσεως θεωρηθὲν ὡς «μιανθὲν ὑπὸ τῆς ἀκαθάρτου χειρὸς τοῦ Καπέτου» ἐξερριζώθη ἀντικατασταθὲν δι' ἄλλου ὑπὸ τῶν «ὀρφανῶν τῆς πατρίδος». Τὸ φυτευόμενον δένδρον ἐκοσμεῖτο δι' ἀνθέων, τριχρώμων ταινιῶν, ἐμμέτρων ἢ πεζῶν ἐπιγραφῶν, πολλάκις διὰ τοῦ φρυγίου σκούφου, ἀπηγγέλλοντο πρὸ αὐτοῦ λόγοι, ποιήματα, ἐψάλλοντο ὑπὸ χοροῦ νέων καὶ νεανίδων τὰ ἐπαναστατικὰ ᾄσματα «Ça ira» καὶ ἡ «Καρμανιόλα», ἡ δὲ ἑορτὴ ἐτελείωνε μὲ συμπόσιον καὶ οἰνοποσίαν καὶ χορούς, ὧν ἐδέσποζεν ἡ «φαραντόλα» καὶ καθ' ἣν ἐπήρχετο τελεία ἐξίσωσις τοῦ λαοῦ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πολιτικῆς, δικαστικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας.

Τὰ δένδρα τῆς ἐλευθερίας ἦσαν συνήθως ἢ λεῦκαι, ὑποβάλλουσαι λογοπαικτικῶς ἐκ τῆς λατινικῆς αὐτῶν ὀνομασίας «populus» τὴν ἔννοιαν τοῦ «κυριάρχου λαοῦ», ἢ δρύες αἱ ὁποῖαι, διὰ τὸ μέγεθος, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν μακροζωΐαν, ἀντεῖχον εἰς τὸν χρόνον. Πλὴν τῶν δένδρων τῆς ἐλευθερίας ἐφυτεύοντο καὶ «δένδρα συναδελφώσεως» (abres de la Fraternité». Τοιαῦτα ἐφυτεύθησαν ἐν τῇ πλατείᾳ Καρουζέλ, εἰς τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ καντονίου τῆς Γενεύης κτλ. Ἡ Συμβατικὴ συνέλευσις δι' ἀποφάσεως αὐτῆς (22 Ἰανουαρίου 1794) ἔθεσεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν καλῶν πολιτῶν τὰ δένδρα ταῦτα. Διότι οἱ φίλοι τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος, οἱ βασιλόφρονες, ἢ ἔκοπτον αὐτὰ τὴν νύκτα διὰ πριόνος ἢ τὰ ἠκρωτηρίαζον ἢ ἐπότιζον τὰς ρίζας αὐτῶν διὰ βιτριολίου ὅπως καταστρέψωσι τὰ σύμβολα τῆς ἀναρχίας καὶ τῆς ἀδικίας. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἐμφύλιον μῖσος ἐγίνετο σφοδρότερον καὶ ἡ ἐκδίκησις τῶν δημοκρατικῶν ἀνηλεής. Πολλοὶ βέβηλοι ἀποκαλυφθέντες ἐθανατώθησαν. Ὁσάκις νέον δένδρον ἐφυτεύετο εἰς τὴν θέσιν παλαιοῦ ἀποκοπέντος, ὁ κορμὸς τούτου καλυπτόμενος ὑπὸ μαύρης σημαίας καὶ τοποθετούμενος ἐπὶ ἅρματος, μετεφέρετο εἰς τὴν δημαρχίαν τῇ συνοδείᾳ μουσικῆς, ἥτις ἀνέκρουε πένθιμον ἐμβατήριον. Πολλάκις παρὰ τὰ δένδρα τῆς ἐλευθερίας ἱδρύετο καὶ ὁ «βωμὸς τῆς Πατρίδος». 'Επὶ

Digitized by Google

ὑπατείας ὁ ζῆλος διὰ τὰ παιδαριώδη ταῦτα σύμβολα κατηυνάσθη. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος ἡ φροντὶς διὰ τὴν περιποίησιν αὐτῶν ἐγκατελείφθη καὶ πολλὰ κατεστράφησαν χωρὶς νὰ ἀντικατασταθῶσιν, ἕως οὗ ἐπὶ παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων ἐδόθη ἡ διαταγὴ τῆς ἐντελοῦς ἐξαφανίσεως αὐτῶν. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ὅμως τοῦ 1830 καὶ 1848 πολλὰ νέα δένδρα ἐφυτεύθησαν, ἰδίως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων Γ', παρὰ τὴν σημειωθεῖσαν ἀντίδρασιν τοῦ λαοῦ, κατέκοψε ταῦτα πανταχοῦ τῆς Γαλλίας. Ὅπως ἡ τρίχρωμος ἐπαναστατικὴ κονκάρδα, οὕτω καὶ τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας διεδίδετο ὅπου οἱ γαλλικοὶ στρατοὶ μετέφερον τὰς νέας ἰδέας καὶ ἀνέτρεπον τὰ παλαιὰ καθεστῶτα. Οὕτως, ὅτε τῷ 1797 ὁ στρατηγὸς Γεντίλης κατέλαβε τὴν Ἑπτάνησον, ὁ ἀποτινάξας τὸν ζυγὸν τῶν εὐγενῶν λαὸς ἐφύτευσε δένδρα ἐλευθερίας εἰς πάσας τὰς νήσους, καὶ ἵδρυσε «βωμοὺς τῆς Πατρίδος». Ἐν τῇ Κερκύρᾳ τὸ δένδρον ἀπεκόπη νύκτωρ ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο προεκάλεσεν ἀφορισμὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ προκήρυξιν ἀμοιβῆς εἰς ὃν ἤθελεν ἀποκαλύψει τὸν ἱερόσυλον δράστην. Κ. Ι. Β.

Ἐλευθερία (Eleutheria) *[Ἀστρονομ.]* Ἀστεροειδής. φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 567. Ἀνεκαλύφθη τὴν 28ην Μαΐου 1904 ὑπὸ τοῦ P. Götz ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἐλευθερία (ἡ) (Eleutheria) *[Ζωολ.]*. Γένος μεδουσῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθομεδουσῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτας μεδούσας πολλαπλασιαζομένας δι' ἀποβλαστήσεως καὶ ἀπαντώσας εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

«Ἐλευθερία». Ὄνομα τῶν ἑξῆς κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἑλληνικῶν πλοίων: 1) τῆς βρικογολέττας τοῦ Σπετσιώτου Ἰωάννου Γουδῆ· 2) τῆς γολέττας τοῦ Νικοδήμου ἐκ Ψαρῶν· καὶ 3) ἑνὸς ζακυνθινοῦ πλοίου, πολλάκις κομίσαντος εἰς τὴν Πελοπόννησον πολεμοφόδια, διὰ τοῦ ὁποίου διέφυγον οἱ καταδιωκόμενοι Καμπασαῖοι τῆς Ἠλείας. Γ. Δ. Κ.

ἐλευθεριάζω· εἶμαι ἐλεύθερος, ὁμιλῶ καὶ πράττω ὡς ἐλεύθερος· || ὁμιλῶ ἀπροσέκτως, ἀσυνέτως· || πράττω ἀσυνέτως, ἀκολασταίνω, ἀσπάζομαι ἤθη ἐλευθέρια || «ἤθη ἐλευθεριάζοντα», ἄλλως *ἐλευθέρια*· τὰ ἀκόλαστα.

— **ἐλευθεριάζοντες** (οἱ) (libres penseurs)· βλ. λ. *ἐλευθερόφρονες*.

Ἐλευθέριανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 537. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Λεπτοκαρυά* (κάτ. 62).

Ἐλευθεριανὸς *λιμήν*· βλ. *Θεοδοσιανὸς* λιμήν.

ἐλευθερικὰ (τὰ) ἢ ***μητροκωμίαι*** (αἱ). Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον χωρία κατοικούμενα ὑπὸ τῶν *χωριτῶν*, ἤτοι ἐλευθέρων μικροϊδιοκτητῶν χωρικῶν, καλλιεργούντων τὴν γῆν καὶ μὴ ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ χωροδεσπότου.

ἐλευθερικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἐλευθέρους, ὁ ἰδιάζων εἰς τοὺς ἐλευθέρους: «πολιτεία ἐλευθερική».

ἐλευθέριος (ὁ, ἡ) καὶ ***—α, —ον*** (τό)· ὁ ἐμφανιζόμενος, ὁ ὁμιλῶν καὶ πράττων ὡς ἁρμόζει εἰς ἐλεύθερον ἄνδρα, ἀντίθ. *ἀνδραποδώδης, δουλοπρεπής*: «ἐλευθέριος ἀγωγή, — ἀνατροφή, — παιδεία»· || ὁ γενναιόδωρος, ὁ μὴ φειδόμενος, κοιν. *γαλαντόμος*, ἀντίθ. *μικροπρεπής, φιλάργυρος*: «ὁ Περικλῆς ἦτο ἐλευθέριος· ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς πολίτας νὰ εἰσέρχωνται εἰς τοὺς κήπους του καὶ νὰ δρέπωσι καρπούς»· || «ἐλευθέριαι διατριβαί, — τέχναι» αἱ ἁρμόζουσαι εἰς ἐλευθέρους πολίτας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς *βαναύσους τέχνας*· || «ἐλευθέρια ἤθη» τὰ ἀκόλαστα: «γυνὴ ἐλευθερίων ἠθῶν».

Ἐλευθέριος *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῶν θεῶν πολλῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Οἱ θεοὶ οὗτοι ἐλέγοντο καὶ *Ἑλλήνιοι* καὶ *Ἐλευθέριοι*. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως Ἐλευθέριος ἐπεκαλεῖτο ὁ Ζεύς, ὡς τοιοῦτος δ' ἐτιμᾶτο κυρίως ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἱδρύθη ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἄγαλμα αὐτοῦ, ὄπισθεν δὲ τοῦ ἀγάλματος ὁμώνυμος στοά, ἔνθα ἀνηρτῶντο αἱ ἀσπίδες τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων. Καὶ παρὰ Ρωμαίοις ἡ αὐτὴ ἐπίκλησις ἀπεδίδετο εἰς τὸν Δία, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοκράτορας καὶ κοινοὺς ἀκόμη ἀνθρώπους. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Ἐλευθέριος, *ἅγιος*. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναγράφονται οἱ ἑξῆς ἅγιοι φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) Ὁ υἱὸς τοῦ ὑπάτου Εὐγενίου καὶ τῆς Ἀνθίας. Προσληφθεὶς οὗτος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Ἀνικήτου, ἐχειροτονήθη δεκαπενταετὴς διάκονος καὶ εἰκοσαετὴς ἐπίσκοπος Ἰλλυρικοῦ. Ὁ Ἐλευθέριος ἀπεκεφαλίσθη ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 15 Δεκεμβρίου μετὰ βιογραφίας καὶ ἰδίας ἀκολουθίας μετὰ δύο κανόνων, ὧν τὸν ἕτερον ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. —2) Ὁ κουβικουλάριος, ἤτοι θαλαμηπόλος ἀγνώστου τινὸς βασιλέως (πιθανῶς τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου), ὅστις παρῄτησε τὴν ἐν τῷ παλατίῳ θέσιν καὶ εἰς τὰ θεῖα ἀφοσιωθεὶς καὶ προδοθεὶς ἀπεκεφαλίσθη. Ἡ μνήμη καὶ τούτου ἀναγράφεται ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μετὰ βιογραφίας. —3) Ὁ Πέρσης, ὅστις ἄγνωστον κατὰ τίνα διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν συλληφθεὶς ἀπεκεφαλίσθη. —4) Ὁ μετὰ Λεωνίδου ἐν Κιλικίᾳ κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 8 Αὐγούστου.

Ἐν τῷ *Ρωμαϊκῷ* Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται ὡς ἅγιοι μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ τῆς Ἀνθίας υἱός, ὁ κατὰ τὴν 15 Δεκεμβρίου παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ἑορταζόμενος, ὅστις κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον ἑορτάζεται κατὰ τὴν 18 Ἀπριλίου. —2) Ὁ μαθητὴς Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 9 Ὀκτωβρίου. —3) Ὁ ἐκ συγκλητικῆς οἰκογενείας καταγόμενος καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος Γαλερίου ὡς θαλαμηπόλος ὑπηρετῶν, ὅστις κατηχηθεὶς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ βαπτισθεὶς ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Βιθυνίᾳ πρὸ τοῦ 310 καὶ ἑορτάζεται κατὰ τὴν 4 Αὐγούστου. —4) Ὁ μετὰ τοῦ Λεωνίδου (ὡς καὶ ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας) ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορταζόμενος ὡσαύτως κατὰ τὴν 8 Αὐγούστου. —5) Ὁ μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν κατηγορηθεὶς ὡς ἐμπρηστὴς τοῦ ἐν Νικομηδείᾳ ἀνακτόρου τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ συνυποστὰς μετ' αὐτῶν μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 303 καὶ ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 2 Ὀκτωβρίου. —6) Ὁ ὑπὸ τοῦ πάπα Φήλικος τοῦ Γ' (483—492) ὡς διάδοχος τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου (471—489) ὁρισθείς. Καὶ εἰς τὸν πατριαρχικὸν μὲν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀνῆλθεν, ἀποθανὼν δὲ τῷ 491 ἑορτάζεται ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 20 Φεβρουαρίου. —7) Ὁ ἐν Tournai τοῦ Βελγίου περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος γεννηθεὶς καὶ τῷ 486 χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, ὅστις λίαν ἐπιτυχῶς ἐργασθεὶς ὡς ἱεραπόστολος καὶ σφοδρῶς καταδιώξας τοὺς αἱρετικοὺς ἐδολοφονήθη ὑπ' αὐτῶν τῇ 1 Ἰουλίου τοῦ 532 καὶ ἑορτάζεται (μάλιστα δ' ἐν Lille καὶ Cambrai) κατὰ τὴν 20 Φεβρουαρίου. —8) Ὁ τὸν ἅγιον Δροκτουάλδον ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Auxerre κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα διαδεχθεὶς καὶ εἰς τέσσαρας συνόδους συγκληθείσας εἰς Orléans παρευρεθεὶς (533, 538, 541 καὶ 549), περὶ τὸ 561 δὲ ἀποθανὼν καὶ ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 16 Αὐγούστου (ἐν Sens δὲ κατὰ τὴν 26 Αὐγούστου). —9) Ὁ ἐν Σπολέτῳ τῆς Δαλματίας κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς μοναχός, ἔπειτα δὲ ὡς ἡγούμενος μοναστηρίου τινὸς τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διελθών, κατὰ δὲ τὸ γῆρας εἰς Ρώμην μεταβὰς καὶ ἐν τῷ ἐκεῖ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου περὶ τὸ 585 ἀποθανὼν καὶ ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 6 Σεπτεμβρίου. —10) Ὁ πιθανῶς κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀκμάσας, Ἄγγλος τὴν καταγωγήν, ἀδελφὸς δὲ τῶν ἁγίων Grimwald καὶ Foulques, ὅστις κατά τι ταξίδιόν του εἰς Ρώμην ἀποθανὼν ἑορτάζεται ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 29 Μαΐου. Ε. Γ. Π.

— **Ἐλευθέριος,** *αὐτοκράτωρ*. Ἔξαρχος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Ραβέννης (616—619), διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ὡς τοιοῦτος ἐπέτυχε μὲν εἰρήνην μετὰ τῶν Λομβαρδῶν, διαφθείρας διὰ χρημάτων τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν, ἀλλ' ἀνακηρύξας ἑαυτὸν αὐτοκράτορα ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ καθ' ὃν χρόνον μετέβαινεν εἰς Ρώμην ὅπως στεφθῇ. Ε. Γ. Π.

— **Ἐλευθέριος,** *ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως* (129—136). Διάδοχος τοῦ Διογένους, ταφεὶς ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ ναῷ τῆς Ἀργυροπόλεως. Ε. Γ. Π.

— **Ἐλευθέριος,** *μοναχός*. Ρόδιος μοναχός, ὅστις ἔζη κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν τῆς πατρίδος του (1522), ἀποθανὼν δὲ τῷ 1545 κατέλιπεν ἱστορίαν τῆς Ρόδου κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ἥτις μέχρι τοῦ 1825 σῳζομένη ἐν χειρογράφῳ, φαίνεται ὅτι ἀπωλέσθη (*Κ. Σάθα*, Νεοελλ. φιλ. σ. 178). Ε. Γ. Π.

— **Ἐλευθερίου, *Ἁγίου, ναός*.** Οὕτω μετωνομάσθη ὁ παρὰ τὴν μητρόπολιν Ἀθηνῶν ναΐσκος τῆς Παναγίας Γοργοεπηκόου ἢ *Ἀθηνιωτίσσης* (βλ. λ.). Ὁ ναὸς οὗτος μετὰ τὴν γενομένην τῷ 1862 ἀπόπειραν κατὰ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας μετωνομάσθη εἰς ναὸν τοῦ Σωτῆρος, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν ὅμως τῆς βαυαρικῆς δυναστείας ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἐπανέδωκεν αὐτῷ τὸ πρῶτον αὐτοῦ ὄνομα.

Ἐλευθέριος *[Γεωγρ.]*. Ρύαξ τῆς Ἀργολίδος ῥέων ΝΑ τῶν ἀρχαίων Μυκηνῶν καὶ πηγάζων ἐκ τοῦ παρακειμένου ὄρους Εὐβοίας. Ι. Σ. Σ.

ἐλευθεριότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐλευθέριος, μεγαλοψυχία, γενναιοδωρία, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη «μεσότης ἀσωτίας καὶ ἀνελευθερίας» κοιν. *γαλαντομία*· || «ἡ ἐλευθεριότης τῶν ἠθῶν» ἡ ἀκολασία.

Ἐλευθερίου. —1) ***Ἀναγνώστης.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μονεμβασίας. Φιλικὸς ἐκ τῶν πρώτων ὑπεκίνησε στάσιν ἐν τῇ πατρίδι του, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ κρυβῇ λόγῳ τῆς ἐναντίας τροπῆς τὴν ὁποίαν ἔλαβον τὰ πράγματα μετὰ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἄμυναν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Τούρκων ἀγάδων. Ὁ Ἐλευθερίου ἐστάλη πληρεξούσιος τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ τῆς ἐν Ἄστρει συνελεύσεως. Κατόπιν δὲ ὥπλισε σῶμα Ναυπλιέων, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς.

—2) ***Ἀναστάσιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεθάνων. Ἐπολέμησεν ὡς πυρπολητὴς εἰς ὑδραϊκὰ πυρπολικά, διεκρίθη δὲ εἰς πλείστας περιστάσεις διὰ τὴν γενναιότητα, ἑτοιμότητα καὶ αὐταπάρνησίν του. Μετέσχε τῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐκστρατείας, καὶ ἐκεῖ ἐκινδύνευσε σοβαρῶς μὲ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Μουσοῦ, τὸ ὁποῖον κατεδιώχθη ἀπὸ αἰγυπτιακὴν φρεγάταν. Εἰς τὸ Μεσολόγγιον, κατὰ τὴν μεγάλην πολιορκίαν, προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐτιμήθη μὲ τὸ σιδηροῦν μετάλλιον, ἀπέθανε δὲ ἔμπορος ἐν Πειραιεῖ τῷ 1878.

—3) ***Γεώργιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μικρομάνης. Ἐπολέμησε μὲ ἴδιον σῶμα εἰς Τρίπολιν, Κόρινθον, Ναύπλιον καὶ Πάτρας, ὅπου ἐφονεύθη κατά τινα συμπλοκὴν τοῦ 1823.

—4) ***Ἐλευθέριος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Σπετσῶν, ἰδιοκτήτης μικρᾶς γολέττας, μὲ τὴν ὁποίαν ἔσπευσεν ὅπου διετάσσετο ἀπὸ τὸν ναύαρχον τῶν Σπετσῶν μέχρι τοῦ 1824, ὁπότε τὸ πλοῖόν του κατεποντίσθη παρὰ τὴν Σκόπελον. Αὐτὸς διασωθεὶς ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς σπετσιωτικὰ πλοῖα καὶ μάλιστα εἰς τὸν «Ἀγαμέμνονα» τῆς Μπουμπουλίνας.

—5) ***Ἐμμανουήλ.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ὕδρας. Ἐπολέμησεν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς διάφορα ὑδραϊκὰ πολεμικά, φέρεται δὲ δαπανήσας ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας γροσίων.

—6) ***Ἰωάννης.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν. Ἀνῆκεν εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ Παπανικολῆ, μὲ τὸν ὁποῖον ἔδρασε μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως.

—7) ***Κωνσταντῖνος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ναυπηγὸς καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν κατασκευαστὴς πυρπολικῶν, τῶν ὁποίων τὴν τέχνην τελείως κατεῖχεν. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ναυμαχίας καὶ ἄλλας ἐπιχειρήσεις, ὡς ναύκληρος καὶ κατόπιν ὡς ἀξιωματικός. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1850.

—8) ***Λάμπρος.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀταλάντης. Ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου τὸν Αὔγουστον 1826.

—9) ***Παναγιώτης.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ὕδρας, ἀδελφὸς τοῦ *Ἐμμανουὴλ* καὶ τοῦ *Σάββα*. Πολεμήσας εἰς διαφόρους ναυμαχίας, ἐτραυματίσθη εἰς τὸν Γέροντα καὶ εἰς τὴν Ἄνδρον. Ἐφονεύθη δ' ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Καστέλλας τῷ 1827, ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ ὑπὸ τὸν λόρδον Κόχραν.

—10 ***Σάββας.*** Ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, πυρπολητής. Ἀναφέρεται ὡς ἀχώριστος σύντροφος τοῦ Βατικιώτη, ἰδίως κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Γέροντα τῷ 1824.

— 11) ***Σταῦρος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Γλώσσης τῆς Σκοπέλου.

—12) ***Σωτήριος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Θηβῶν. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀνηφορίτου.

—13) ***Σωτήριος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Θηβῶν. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Διάκον καὶ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρίτσου καὶ τέλος ἐγένετο σύντροφος τοῦ Κριεζώτη, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας, εἰς τὴν Κάρυστον καὶ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῷ 1827.

—14) ***Χαράλαμπος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μικρομάνης. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς Ναυαρῖνον τῷ 1825. Γ. Δ. Κ.

Ἐλεύθερνα (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν σπουδαιοτάτων τῆς ἀρχαίας Κρήτης μεσογείων πόλεων. Τὸ ὄνομά της ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Ἐλεύθεραι, —ερνα, —έρα, —εραί*, ὁ κάτοικος *—ερναῖος, —ερεύς*. Ἔκειτο ἐν τῇ σημερινῇ ἐπαρχίᾳ Μυλοποτάμου ὑπὸ τὰς βορείας κλιτῦς τῆς Ἴδης, ἐπὶ λόφου τὸν ὁποῖον καὶ σήμερον ὁ λαὸς ἐπονομάζει *Ἐλεύτερνα*, παρὰ τὸ χωρίον Πρινέ, μεταξὺ τῶν πόλεων Ρεθυμνίας, Σιβρύτου καὶ Ἀξοῦ. Ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου, ἔνθα ἦτο ἐκτισμένη ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως, σῴζονται λείψανα τειχῶν, θεμέλια οἰκοδομημάτων, κολοσσιαῖαι δεξαμεναὶ λελαξευμέναι ἐν τῷ βράχῳ, καὶ ὑδραγωγεῖον. Ἐπὶ τῶν πλευρῶν δὲ τοῦ λόφου ἀναλήμματα, ἅτινα ἐστήριζον τὰ οἰκοδομήματα τῆς πόλεως, τὰ λείψανα ναοῦ καὶ λαξευτοὶ τάφοι. Τὴν Ἐλεύθερναν περιέβαλλον δύο παραπόταμοι τοῦ Ὀάξου (νῦν Μυλοποτάμου), ἐφ' ὧν σῴζονται δύο γέφυραι, ἡ μία τῶν ὁποίων, ἡ ἐπὶ τοῦ ρύακος Χαλοπότα, εἶναι ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς μὲ τόξον ἀψιδωτόν, καλῶς διατηρούμενον, στερεωθὲν ἐπὶ τῆς αὐ-

Digitized by Google

τονομίας. Κατὰ τὰς γενομένας αὐτόθι (ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Πυργὶ) ἀνασκαφάς, ἀνευρέθησαν πολλαὶ ἐπιγραφαὶ κολοβαὶ καὶ τὸ ἄνω ἥμισυ πωρίνου ἀγάλματος τῶν χρόνων Διποίνου καὶ Σκύλλιος, μαθητῶν τοῦ Δαιδάλου, ἀποκείμενον εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου. Καίτοι ἡ Ἐλεύθερνα ἦτο ἐκ τῶν σημαντικῶν δωρικῶν κέντρων τῆς νήσου, ὅμως μόνον ἀπὸ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος ἔχομεν ἱστορικὰς περὶ αὐτῆς εἰδήσεις, ὅτε διεξήγαγε πόλεμον κατὰ τῶν ναυτικῶν Ροδίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Κνωσίων. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν κρητικῶν πόλεων (220 π. Χ.), ἡ Ἐλεύθερνα συμμαχεῖ πρὸς τὴν Κνωσόν, βοηθουμένην ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν. Ἀλλ' ἡ ἀντίπαλος μερίς, προεξαρχόντων τῶν Λυκτίων, τῶν ὁποίων τὴν πόλιν εἶχε κατασκάψει ἡ Κνωσός, βοηθουμένη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Μακεδόνων, ἐχθρῶν τῶν Αἰτωλῶν, ἠνάγκασεν αὐτὴν διὰ πολιορκίας ν' ἀφήσῃ τὴν πρώτην συμμαχίαν. Τῷ 193 π. Χ. συντάσσεται μετὰ τῶν πόλεων αἵτινες ἐψήφισαν τὴν ἀσυλίαν τοῦ ἐν Τέῳ ναοῦ τοῦ Διονύσου, τῷ δὲ 183 μετὰ τῶν τριάκοντα, αἵτινες συνεμάχησαν μετὰ τοῦ Εὐμένους Β' τῆς Περγάμου. Κατὰ τὸ 68, ὅτε ὁ Ρωμαῖος Μέτελλος ἐπῆλθεν ἄγριος κατὰ τῆς Κρήτης, ἡ Ἐλεύθερνα ἀντέστη ἐπιτυχῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διὰ τὸ ὀχυρὸν αὐτῆς. Ἀλλὰ διὰ προδοσίας ἐκυριεύθη, ἀφοῦ ὑπέστη τὰ δεινὰ μακρᾶς πολιορκίας, καθ' ἥν, ὡς λέγεται, καὶ τὰ οὖρα τῶν ζῴων ἔπινον οἱ πολιορκούμενοι. Παρὰ τὴν ἀντίστασιν ὅμως ταύτην δὲν κατεστράφη πλήρως. Τὰ νομίσματα καὶ οἱ συγγραφεῖς μαρτυροῦσιν, ὅτι ὑφίστατο πολὺν ἀκόμη χρόνον μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἀφοῦ καὶ ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων ὑπάρχει «Ἐπίσκοπος Ἐλευθέρνης». Ἡ Ἐλεύθερνα ἐκλήθη οὕτως ἐκ τοῦ Ἐλευθερέως, ἑνὸς τῶν Κουρήτων, ἢ ἐκ τῆς Ἐλευθοῦς, ὀνόματος τῆς Δήμητρος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄωρος* (ἐκ τῆς Νύμφης Ἀώρας) καὶ *Σάτρα*. Βραδύτερον δὲ ὠνομάσθη ἐκ τοῦ πολιούχου θεοῦ *Ἀπολλωνία*. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης κατήγετο, κατά τινας, ὁ πανάρχαιος ποιητὴς Λίννος, ὁ φιλόσοφος Διογένης, ὁ λυρικὸς ποιητὴς Ἀμήτωρ καὶ ὁ ἐξ ἐπιγραφῶν γνωστὸς γλύπτης Τιμοχάρης. Ἡ Ἐλεύθερνα, ὡς αὐτόνομος, ἔκοψε νομίσματα, τῶν ὁποίων σῴζεται πλῆθος τριῶν ἑκατονταετῶν περιόδων (480—200 π.Χ.) καὶ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως εἰκονίζεται Ἀπόλλων (ἢ Μίνως), κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς σφαῖραν ἢ χερμάδιον καὶ διὰ τῆς ἄλλης τόξον. Ἑκατέρωθεν αὐτοῦ εἶναι ἐλάτη, παρ' αὐτῷ δὲ κύων. Ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης εἶναι ἡ Ἄρτεμις Δίκτυννα ὡς κυνηγέτις τοξεύουσα καὶ παρ' αὐτὴν κύων. Τὰ δὲ γράμματα τῆς ὀνομασίας εἶναι ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Head-Σβορώνου*, Ἱστορ. ἑλλην. νομισμ. Α 584.—*Ε. Πετρουλλάκις*, ἐν Ἀρχ. ἐφημ. 1914 σ. 225—232.

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

ἐλευθεροβλάστη (ἡ) (Eleutheroblastes) *[Ζωολ.]*. Γένος πολυπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδριδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς πολύποδας μὲ σῶμα γυμνόν, ζῶντας μεμονωμένως καὶ δι' ἀποβλαστήσεως κυρίως πολλαπλασιαζομένους. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐλευθεροδάκτυλα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουσι τὰ δάκτυλα τῶν ποδῶν ἐλεύθερα καὶ οὐχὶ ἡνωμένα διὰ μεμβράνης, ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς πόδας τῶν περισσοτέρων ζῴων. Δ. Ν. Π.

Ἐλευθεροκίλικες (οἱ). Ἐκαλοῦντο οὕτως ὡς καὶ *Ἐλευθερῖται*, οἱ οἰκήτορες τῶν ἐλευθέρων πόλεων τῆς Κιλικίας. Ἀναφαίνονται μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κιλικίας εἰς τοὺς Ρωμαίους ἀποτελοῦντες σύνδεσμον ἐλευθέρων καὶ αὐτονόμων πόλεων, ἔχοντα πρωτεύουσαν τὴν Ταρσόν. Μεταξὺ τῶν πόλεων τούτων ἀναφέρονται καὶ αἱ ἑξῆς: Κώρυκος, Σεβαστή, Μόψος, Σελεύκεια. Ἱδρυτὴς δὲ τοῦ συνδέσμου τούτου φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ Πομπήιος, ὁ ἐν ἔτει 67 διοργανώσας τὴν Κιλικίαν εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

ἐλευθεροκοινωνία (ἡ)· ἡ ἐλευθέρα ἐπικοινωνία πλοίου καὶ πόλεως, εἰς τὸν λιμένα τῆς ὁποίας τοῦτο κατέπλευσε, κατόπιν ἀδείας τῆς ὑγειονομικῆς ἀρχῆς.

— **ἐλευθεροκοινωνία πλοίου** *[Ναυτ. Δικ.]*. Ἡ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ πλοίου εἰς λιμένα τινὰ ἐπικοινωνία τῶν ἐπιβαινόντων αὐτοῦ ἢ ὁπωσδήποτε κοινωνία αὐτῶν μετά τινος τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς δὲν εἶναι ἐλευθέρα εἰμὴ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεών τινων, ἃς ὁ νόμος ἐπιβάλλει εἰς τὸν πλοίαρχον, καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν μεταδόσεως μεταδοτικῶν νόσων. Ὁ πλοίαρχος μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ πλοίου εἰς λιμένα, εἴτε ἑλληνικόν, εἴτε ξένον, ὀφείλει νὰ προσέχῃ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ὑγειονομικῶν διατάξεων καὶ νὰ μὴ συγχωρῇ τὴν ἀποβίβασιν πρὶν ἢ ἀπέλθῃ πρῶτος εἰς τὸ ὑγειονομεῖον ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ δώσῃ πᾶσαν ἀναγκαίαν πληροφορίαν καὶ παρουσιάσῃ τὰς ὑγειονομικὰς πιστοποιήσεις, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς ἀναχωρήσεως καὶ προσορμίσεώς του (Β. Δ. 15 Δεκεμβρίου 1836 «Περὶ ἀστυνομίας τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας» ἄρθρ. 54) Ἐὰν ἡ διατήρησις τῆς κοινῆς ὑγείας ἀπαιτῇ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀμέσου κοινωνίας τοῦ πλοίου μὲ τὴν ξηράν, ὁ πλοίαρχος ὀφείλει νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τοῦτο ἰδιαιτέρως, μὴ ἐπιτρέπων εἴς τινα τῶν ναυτῶν ἢ τῶν ἐπιβατῶν τὴν κοινωνίαν μὲ τὴν ξηρὰν ἢ μὲ ἄλλα πλοῖα· πρὸς πλειοτέραν δὲ διάκρισιν ὀφείλει νὰ ὑψώνῃ ὡς σημεῖον ἐφ' ἑνὸς τῶν ἱστῶν σημαίαν κιτρίνου χρώματος (ἄρθρ. 55). Τὰ τῆς ἐλευθεροκοινωνίας διέπονται καὶ ἀπὸ τὸν νόμον ΓΦΚΒ' τοῦ 1910 περὶ ἐλευθεροκοινωνίας πλοίων καὶ περὶ τῶν καταβαλλομένων ὑγειονομικῶν δικαιωμάτων· ἡ ἰσχὺς τούτου ἐπεξετάθη διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 30 Ἰανουαρίου 1914 καὶ εἰς τὰς προσαρτηθείσας χώρας. Π. ΠΑΠΑΦΩΤΕΙΝΟΣ

— **ἐλευθεροκοινωνίας σῆμα** *[Ναυτ.]*. Τὸ σῆμα Q τοῦ διεθνοῦς ναυτικοῦ κώδικος σημάνσεων, τετράγωνον μονόχρουν κίτρινον, δυνάμενον δὲ νὰ ἐπαίρηται ἀπὸ πᾶν πλοῖον, οὗτινος ὁ κυβερνήτης ἐκτιμᾷ ὅτι δύναται τοῦτο νὰ τεθῇ ὑπὸ κάθαρσιν. Ἡ χρῆσις τοῦ σήματος τούτου, μὴ οὖσα πανταχοῦ ἀπολύτως γενική καὶ δὴ ἐν Ἀγγλίᾳ, εἶναι ἐν τούτοις τοιαύτη ἐν Γαλλίᾳ καὶ εἰς πλεῖστα ναυτικὰ κράτη. Παρ' ἡμῖν δὲ ἐπεκράτησε νὰ ἐπαίρηται ἐπὶ παντὸς πλοίου καταπλέοντος ἐξ ἀλλοδαποῦ λιμένος, καὶ νὰ σημαίνῃ αἴτησιν ἐλευθέρας κοινωνίας. Σ. Ε. Λ.

ἐλευθεροκοινωνῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐλευθεροκοινώνησα*· ἐπὶ πλοίου, ἔχω ἄδειαν ἐλευθεροκοινωνίας, ἐπιτρέπεται ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν τοῦ πλοίου καὶ τῆς πόλεως, παρὰ τὴν ὁποίαν εἶναι τοῦτο ἠγκυροβολημένον.

ἐλευθερόκοσμος (ὁ)· ὁ ἐλεύθερος, ὁ ἐλευθεριάζων κόσμος, ὁ κόσμος τῶν ἀσέμνων γυναικῶν, ἄλλως *ἡμίκοσμος*.

ἐλευθερόκρινος (ὁ) (Eleutherocrinus Shum) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὰ *ἀκανόνιστα βλαστοειδῆ πελματόζῳα* ἐχινόδερμα. Τὰ ζῷα ταῦτα δὲν ἔφερον μίσχον καὶ εἶχον ἓν ἐκ τῶν ὑδροφόρων των πεδίων ὡς καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἀκτινωτὸν διαφορετικὸν κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν μορφὴν ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

Ἐλευθερολάκωνες (οἱ) Ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων πόλεων τῆς Λακωνικῆς, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ τυράννου τῆς Σπάρτης Νάβιδος, ἐπισυμβᾶσαν ἐν ἔτει 195 π. Χ., σχηματίσασαι ὁμοσπονδίαν μετέστησαν ἐκ τῆς Σπαρτιατῶν πολιτείας εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων τούτων, διατηρήσαντες τὴν αὐτονομίαν των μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς τῶν Μακεδόνων ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἐκαλοῦντο *Λακεδαιμόνιοι* μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, διοργανωθέντες δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἔλαβον ἔκτοτε τὸ ὄνομα *Ἐλεύθεροι Λάκωνες* ἢ *Ἐλευθερολάκωνες*. Αἱ πόλεις, κατ' ἀρχὰς εἴκοσι τέσσαρες, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παυσανίου ἔμειναν δέκα ὀκτὼ καὶ ἦσαν αἱ ἑξῆς: Γύθειον, Τευθρώνη, Λᾶς, Πύρριχος, Καινήπολις, Οἴτυλος, Λεῦκτρα, Θαλάμαι, Ἀλαγονία, Γερηνία, Ἀσωπός, Ἀχριαί, Βοιαί, Χάραξ, Ἐπίδαυρος ἡ Λιμηρά, Βρασιαί, Γερόνθραι καὶ Μαριός. Ἄρχοντες αὐτῶν ἦσαν τρεῖς ἔως πέντε ἐτήσιοι ἔφοροι, ἐπώνυμος δ' ἄρχων, ἐπίσης ἐτήσιος, ὁ στρατηγός. Εἶχον κοινὸν συνέδριον, τὸ «κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων» ἢ «κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων», εἰς ὃ συνήρχοντο οἱ ἐνιαύσιοι τῶν πόλεων συνέδροι. Τὰ ψηφίσματα τοῦ συνεδρίου κατετίθεντο εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ Ταινάρου. Ἑκάστη ὅμως τῶν πόλεων διετήρει τὴν αὐτονομίαν της καὶ ἔκοπτεν ἴδιον νόμισμα. Ἡ ὁμοσπονδία αὕτη δὲν ἐσημείωσεν οὐδὲν ἄξιον λόγου ἱστορικὸν γεγονός, ἀλλ' ἐτέλει μόνον φιλικάς τινας πρὸς τοὺς Ρωμαίους λειτουργίας. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Ἐλεύθερον *[Παραλ. Γεωγρ.]*.—1) Ἀκρωτήριον τῆς Χαλκιδικῆς, βόρειον κέρας τοῦ κόλπου τῆς Ἱερισσοῦ (πλάτ. 40° 31' $^1/_2$ Β, μηκ. 23° 56' $^1/_4$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), ἀλλὰ καὶ τὸ ΝΔ κέρας τοῦ κυρίως Στρυμωνικοῦ κόλπου. Λέγεται καὶ *Ἐλεύθερα* καὶ *Μάρμαρα*, καὶ ἔχει ἐγγὺς αὐτοῦ νησίον *Ἐλευθερόνησον*.—2) Τὸ ΒΑ κέρας τοῦ Στρυμωνικοῦ κόλπου (πλάτ. 46° 42' $^2/_3$ Β, μηκ. 23° 56', Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. ὁ αὐτὸς ὡς ἄνω) ὀνομάζεται καὶ *Λουτρὰ Ἐλευθερῶν* (Σαρρῆ καὶ Κονιωτάκη: Χάρτης Μακεδονίας) ὡς καὶ *Δεύτερο* ὑπὸ τῶν ναυτικῶν. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐλεύθερον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κοτικιότι* (βλ. λ.).

— **Ἐλεύθερον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἀπέχει ἀπὸ τῆς Κονίτσης περὶ τὰ 10 χιλιόμετρα. Κάτοικοι (1928) 132. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκριτσπάνη*.

Ἐλευθερόνησον *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἐλεύθερον*, τοῦ ὁποίου εἶναι ἀπόσπασμα (πλάτ. 41° 31' Β., μηκ. 23° 56' $^1/_2$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos). Κυρίως εἰπεῖν τὸ Β. κέρας τοῦ κόλπου τῆς Ἱερισσοῦ (ἀρχ. Ἀκάνθου). Σ. Ε. Λ.

ἐλευθεροπλοΐα (ἡ)· ὁ ἐλεύθερος, ὁ ἀνεμπόδιστος πλοῦς εἴς τινα θάλασσαν ἢ λίμνην ἢ ποταμόν: «ἐλευθεροπλοΐα ἐν τῷ Αἰγαίῳ,—ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ».

— ***ἐλευθεροπλοΐα θαλασσῶν, ποταμῶν, στενῶν*** *[Διεθν. Δικ.]*· βλ. *θάλασσα, ποταμοπλοΐα* καὶ *ποταμός, στενὰ [Διεθν. Δικ.]*.

Ἐλευθερόπολις *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν διασημοτάτων πόλεων τῆς Παλαιστίνης κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ. Σήμερον λέγεται *Βέϊτ-Ζιβρίν*, ἐν δὲ τῷ Ταλμοὺδ *Βέϊτ-Γκουβρίν*. Τὸ πλῆθος καὶ μέγεθος τῶν περὶ αὐτὴν ὠρυγμένων τάφων μαρτυρεῖ περὶ τῆς σπουδαιότητός της. Φαίνεται δὲ αὐτη καὶ ἐκ τῆς μορφῆς, ἣν ἔχει εἰς τὸν μωσαϊκὸν χάρτην τῆς Μασηβᾶς. Κατὰ τὸ εἰς Δωρόθεον τὸν Τύρου ἀποδιδόμενον βιβλίον, εἰς αὐτὴν ἐκήρυξεν ὁ ἀπόστολος Σίμων ὁ Ἰούδας, ἐπίσκοπός της δ' ἐγένετο ὁ Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος Ἰούδιος. Γ. Λ. Α.

ἐλευθεροπολιτεία (ἡ)· ἡ ἐλευθέρα πολιτεία, μεταφρ. τοῦ γερμαν. Freistaaten.

Ἐλευθερόπουλος, *Ἀβροτέλης*. Φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1873. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατρίδι ἐγκυκλίων σπουδῶν, ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Λειψίᾳ. Τῷ 1914 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Ζυρίχῃ καὶ τῷ 1929 καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Ἐλευθερόπουλος ἐκλαμβάνει τὴν φιλοσοφίαν ὡς ἑνότητα τῶν καθ' ἕκαστον ἐπιστημῶν, ἡ κοσμοθεωρία δ' αὐτοῦ εἶναι πραγματιστικὴ καὶ μονιστική. Διακρίνει τρεῖς κόσμους: 1) τὸν τοῦ εἶναι, ἡ ἐσωτερικὴ οὐσία τοῦ ὁποίου εἶναι ἄγνωστος, 2 τὸν τῆς αἰσθήσεως, ἤτοι τὸν προσπίπτοντα εἰς τὴν αἰσθησιακὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ 3) τὸν ἠθικὸν καὶ τὸν αἰσθητικόν. Ἔγραψε γερμανιστὶ σειρὰν ἔργων, ἐν οἷς πρωτεύουσι τὰ ἑξῆς: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν φιλοσοφίαν» (1900), «Φιλοσοφία, γενικὴ κοσμοθεωρία» (1911), «Οἰκονομολογία καὶ φιλοσοφία» (1898—1901), «Ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς γνωσιολογίας τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Πλάτωνος» (1895), «Τὸ ὡραῖον» (1905), «Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου, κοινωνιολογία καὶ πολιτειολογία» (1908). Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν εἰς ἑλληνικὰ περιοδικὰ μελέτας: «Περὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀξίας» τοῦ Μάρξ, τοῦ «Τρόπου καὶ τοῦ νόμου τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐθνῶν» κ.ἄ. Α. Δ.

ἐλευθεροπραξία (ἡ)· τὸ ἐλευθέρως πράττειν ἢ ἐνεργεῖν· || τὸ ἐλευθεριάζειν, ἀκολασία.

ἐλευθεροπρασίου ***γραφὴ*** ἢ ***δίκη*** *['Αττ. Δίκ.]*. Δίκη ἀσκουμένη, πιθανῶς ἐνώπιον τῶν ἕνδεκα, κατὰ ἀνδραποδιστοῦ πωλήσαντος ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ἁρπαγέντα ἐλεύθερον. Οἱ ἀνδραποδισταὶ ἐχαρακτηρίζοντο ὡς κακοῦργοι, ἠδύνατο δὲ πᾶς τις νὰ ἐφαρμόσῃ κατ' αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω δίκης, τὴν *ἀπαγωγήν*, νὰ συλλάβῃ τουτέστιν ὁ ἴδιος αὐτοὺς καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς ἕνδεκα, ὑπὸ τῶν ὁποίων, μετὰ σύντομον διαδικασίαν, ἂν ὡμολόγουν τὴν ἐνοχήν των, παρεδίδοντο εἰς τὸν «ἐπὶ τῷ ὀρύγματι» ὑπηρέτην καὶ ἐθανατοῦντο ἀμέσως, ἂν δὲ δὲν ὡμολόγουν καὶ τὸ ἀδίκημα δὲν ἀπεδεικνύετο ἐπαρκῶς, εἰσήγοντο εἰς τακτικὴν δίκην. Αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπόμεναι ποιναὶ κατὰ τῶν ἀνδραποδιστῶν ἦσαν θάνατος καὶ ἀτιμία. —Ω.

ἐλευθεροπρέπεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐλευθεροπρεπής, ἐλευθεριότης.

ἐλευθεροπρεπὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τὸ)· ὁ πρέπων εἰς ἄνθρωπον ἐλεύθερον, ἐλευθέριος, ἀξιοπρεπής: «ἐλευθεροπρεπὴς ἀγωγή,—συμπεριφορά».—Ἐπίρρ. ***ἐλευθεροπρεπῶς***.

ἐλεύθερος, *—α,—ον*, δημοτ. *λεύτερος,—η,—ο*· ὁ ζῶν ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ καὶ μετέχων αὐτῆς ὡς τέλειος πολίτης, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *μέτοικον, τὸν ξένον, τὸν δοῦλον*· ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις ὁ πολίτης, ὁ ἐξ ἀμφοῖν ἀστοῖν γεγονώς, ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ πατρίκιος, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ καὶ οἱ πληβεῖοι· || ὁ ἐλευθέρας πολιτείας πολίτης, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *ὑπόδουλον ἢ ὑποτελῆ*: «οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες, οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες»· || ὁμοίως ἐπὶ χώρας: «ἐλευθέρα Ἑλλάς—δούλη Ἑλλάς»· || «ἐλεύθερος λόγος», «ἐλεύθερον ἦθος, — φρόνημα» τὸ προσῆκον εἰς ἐλευθέρους, ἀντίθ. «δουλικὸν ἦθος, — φρόνημα»· || ὁ ἀνεπηρεάστως ἐκδηλούμενος, λαμβάνων ὑπόστασιν: «ἐλευθέρα γνώμη», «ἐλευθέρα κρίσις» «κατ' ἐλευθέραν ἐκλογήν» || «ἐλεύθερος ἄνθρωπος» ὁ μὴ δουλεύων εἰς τὰ πάθη του ἢ εἰς ἐξωτερικὴν ἐπιβολήν· || ὁ ἀπηλλαγμένος πάσης ἐνασχολήσεως: «τὸ πρωὶ δὲν εἶμαι ἐλεύθερος, ἔχω ὑπηρεσίαν», «οἱ ὧρές μου εἶναι πιασμένες ὅλες, δὲν ἔχω καμμίαν ἐλευθέραν»· || ὁ ἐλεύθερος γάμου, ὁ ἄγαμος ἔτι: «ἔχει δύο ἀδελφὰς ἐλευθέρας», «τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤμην ἐλεύθερος»· || ἐπὶ κτημάτων, τὸ μὴ ἐπιβεβαρημένον δι' ὑποχρεώσεων: «ἐλεύθερον ὑποθήκης», «ἡ οἰκία εἶναι ἐλευθέρα ἢ ὑποθηκευμένη;»· || «ἐλεύθερος φόρου,—δασμοῦ

Digitized by Google

—τέλους» ὁ ἀπηλλαγμένος φόρου, δασμοῦ κλ.: «ἡ δημοσία ἀλληλογραφία διεξάγεται ἐλευθέρα ταχυδρομικῶν τελῶν»· || «ἐλευθέρα εἰσαγωγή, — ἐξαγωγή» ἡ μὴ ἐμποδιζομένη δι' εἰδικῶν νόμων: «ἡ εἰσαγωγὴ ἀνθράκων εἶναι ἐλευθέρα»· || «εἴσοδος ἐλευθέρα» ἡ ἐπιτρεπομένη ἄνευ εἰσιτηρίου ἢ ἄλλης διατυπώσεως: «ἡ εἴσοδος εἰς τὸν ἐθνικὸν κῆπον εἶναι ἐλευθέρα», «γίνεται διάλεξις εἰς τὸν Παρνασσὸν μὲ εἴσοδον ἐλευθέραν»· || καθόλου, ὁ μὴ ἐμποδιζόμενος, ὁ μὴ κωλυόμενος νὰ πράξῃ τι: «εἶσαι ἐλεύθερος νὰ φύγῃς», «δὲν εἶμαι ἐλεύθερος νὰ κάμνω ὅ,τι θέλω», «ἄφησε τὸ ἄλογο ἐλεύθερο νὰ τρέξῃ ὅσο θέλει», «μὴν ἀφίνῃς τὰ παιδιὰ ἐλεύθερα»· || «ἐλεύθερος σκοπευτής» ὁ ἄτακτος στρατιώτης, ὁ ἐλευθέρως δρῶν· || μεταφ. εὐκίνητος, εὔζωνος· || «ἐλεύθερος γάμος» συμβίωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἄνευ ἱερολογίας· || «ἐλευθέρα μετάφρασις» ἡ κατ' ἔννοιαν, ἡ μὴ δεσμευομένη ὑπὸ τῆς σειρᾶς τῶν λέξεων, ἀντίθ. *κατὰ γράμμα* ἢ *κατὰ λέξιν*· || φρ. «ἐλεύθερος τέκτων», «ἐλευθέρα πόλις», «ἐλεύθερος λιμήν». — Ἐπίρρ. **ἐλευθέρως** καὶ **ἐλεύθερα**, ἰδιωματ. **λεύτερα**: «εἰσέρχεται ἐλευθέρως εἰς πᾶσαν ὥραν», «λέγετε ἐλεύθερα ὅ,τι ἔχετε νὰ πῆτε», «κοίταξέ τον τί λεύτερα ποῦ χορεύει!». Β. Φ.

— **ἐλευθέρα** ***ζώνη, πόλις***· βλ. *ζώνη* ἐλευθέρα, *πόλις* ἐλευθέρα.

— **ἐλευθέρα** ***κυκλοφορία*** *[Πολιτ. Οἰκον.]*· βλ. λ. *χαρτονόμισμα*.

— **ἐλεύθεροι** ***τοξόται*** *[Στρατ.]*. Εἶδος ἐθνοφρουρᾶς, συσταθὲν τῷ 1448 ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ Καρόλου τοῦ Ζ' ἐκ πεζῶν ἀνδρῶν, ὡπλισμένων διὰ τόξου καὶ βραχείας σπάθης· οὗτοι ἐξελέγοντο ἀνὰ εἷς ἐν ἑκάστῃ ἐνορίᾳ, ἐκ τῶν μᾶλλον ρωμαλέων, ἀπηλλάσσοντο δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν τότε φορολογιῶν, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν *ἐλεύθεροι τοξόται* (francs-archers). Τῷ 1480 κατηργήθησαν, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πυροβόλων ὅπλων. Τῷ 1485 ἀνασυνεστήθησαν τὰ σώματα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ πάλιν κατηργήθησαν τῷ 1509, ἐξέλιπον δὲ ὁριστικῶς ἐπὶ Φραγκίσκου τοῦ Α' μετ' ἀπόπειραν καὶ νέας ἀνασυστάσεως. Κ. Δ.

— «**Ἐλεύθερον** ***Βῆμα***». Καθημερινὴ πρωινὴ ἐφημερὶς φιλελευθέρων δημοκρατικῶν ἀρχῶν, εἰδησεογραφική, πολιτική, οἰκονομικὴ καὶ φιλολογική, ἐκδιδομένη εἰς σχῆμα μέγα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς 7 Φεβρουαρίου τοῦ 1922 ὑπὸ τοῦ δημοσιογράφου *Δ. Λαμπράκη*. Ὄργανον μεγάλης κυκλοφορίας καὶ πολιτικῆς δράσεως, ἐσημείωσε σταθμὸν ἀπὸ ἐφημεριδεκδοτικῆς ἀπόψεως, προώθησε τὴν παρακολούθησιν τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως καὶ ἔδωκε μεγάλην θέσιν εἰς τὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνταποκρίσεις καὶ συνεργασίας. Γραφεῖα, τυπογραφεῖα καὶ πιεστήρια ἰδιόκτητα. Ἐκδόσεις του ἑβδομαδιαῖαι: τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν «Κυριακὴ» καὶ ἡ ἐφημερὶς «Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος». —Ω.

— «**Ἐλεύθερος** ***ἄνθρωπος***»· βλ. «*Ἄνθρωπος* ἐλεύθερος».

— **ἐλεύθερος** ***ἄξων*** *[Μηχαν.]*· βλ. λ. *ἄξων* περιστροφῆς.

— «**Ἐλεύθερος** ***Κῆρυξ***». Ἀπογευματινὴ πολιτικοφιλολογικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Δράμᾳ τῷ 1925.

— **ἐλεύθερος** ***λιμὴν*** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. *λιμὴν* ἐλεύθερος.

— «**Ἐλεύθερος** ***Λόγος***». Πρωινὴ δημοκρατικὴ ἐφημερίς, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1923—1928, οὐχὶ ἀνελλιπῶς λόγῳ τῶν πολιτικῶν περιστάσεων. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ὄργανον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 καὶ ἔπειτα τοῦ κόμματος τῶν Προοδευτικῶν Φιλελευθέρων, ἀρθρογραφοῦντος συνήθως τοῦ Γ. Παπανδρέου. Ε. Π. Φ.

— **ἐλεύθερος** ***σκοπευτὴς*** *[Στρατ.]*. Ἐν Γαλλίᾳ ἀπεκλήθησαν *ἐλεύθεροι σκοπευταὶ* (francs-tireurs) σώματα ἀτάκτων, μεταβλητῆς δυνάμεως, προωρισμένα νὰ διεξαγάγωσιν, ἐπιβοηθητικῶς πρὸς τὸν στρατόν, δευτερευούσας τινὰς ἐπιχειρήσεις, κυρίως εἰς τὰ μετόπισθεν τοῦ ἐν τῇ φιλίᾳ χώρᾳ ἐνεργοῦντος ἐχθροῦ. Κατ' ἀρχὰς ἐμφανίζονται ἐπὶ τῶν πολέμων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀργότερον ἐπὶ Ναπολέοντος, ὅτε οὗτος, κατὰ τὰ ἔτη 1814 καὶ 1815, ἠθέλησε νὰ προκαλέσῃ γενικὴν λαϊκὴν πολεμικὴν ἐξέγερσιν. Συστηματικὴ ὀργάνωσις τῶν ἐλευθέρων σκοπευτῶν ἐγένετο τῷ 1868 συγκροτηθέντων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κινητῆς πολιτοφυλακῆς (garde nationale mobile) 10 σωμάτων, δυνάμεως 20 ἕως 75 ἀνδρῶν, εἰς τὰς παρὰ τὰ ἀνατολικὰ σύνορα περιοχάς, στρατολογουμένων ἐκ παλαιῶν πολεμιστῶν. Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον τοῦ 1870 — 71, οὐδεμία δράσις τῶν σωμάτων τούτων ἐξεδηλώθη, ὡς δαλυθέντων ἀμέσως, κατόπιν τῆς ταχείας ἐχθρικῆς εἰσβολῆς ἐντὸς τῆς περιφερείας ἐνεργείας των. Μετὰ τὰς ἐπελθούσας στρατιωτικὰς καταστροφάς, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1870, ἤρξατο δραστηρία ἐνέργεια πρὸς συγκρότησιν εἰς μεγάλην κλίμακα σωμάτων ἐλευθέρων σκοπευτῶν, ὧν πρωτεύουσα ἐντολὴ ἦτο ἡ προστασία τῆς ὀργανώσεως καὶ συγκεντρώσεως τῶν νεοσχηματιζομένων τότε στρατιωτικῶν μονάδων· ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, μετὰ τῶν διατεθέντων εἰς τὸ σῶμα Γαριβάλδη, ἀνῆλθε μέχρι τέλους τοῦ πολέμου εἰς 404 πεζικοῦ, 4 ἱππικοῦ καὶ 26 πυροβολικοῦ, συντεταγμένων εἰς λόχους, ἴλας καὶ πυροβολαρχίας, δυνάμεως περὶ τοὺς 100 ἄνδρας. Παρὰ τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐντύπωσιν, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐσκεμμένως, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος, κατόπιν μεμονωμένων τινῶν ἐπιτυχῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἐχθρὸς πολλάκις ἠναγκάζετο νὰ λαμβάνῃ σοβαρὰ μέτρα ἀσφαλείας, ἡ ἐν γένει δρᾶσις τῶν σωμάτων τούτων ὑπῆρξε μηδαμινὴ καὶ ὡς ἀποτέλεσμα ἔσχε μόνον νὰ ἐπισύρῃ σοβαρὰς ἀντεκδικήσεις ἐναντίον τῶν εἰρηνικῶν πληθυσμῶν. Ἡ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου κτηθεῖσα πεῖρα περὶ τῆς χρησιμότητος τοιούτων σωμάτων οὐδόλως ὑπῆρξε, κατ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς Γάλλους στρατιωτικούς, εὐνοϊκή· κυριώτερον ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς συστάσεως τοιούτων σωμάτων εἶναι, ὅτι ἀπορροφοῦν μέγα μέρος τῶν ἱκανῶν διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἀνδρῶν (ὁ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἀριθμὸς τῶν ἐλευθέρων σκοπευτῶν ἀνῆλθεν εἰς 45.000 περίπου, ἤτοι πλέον τῆς δυνάμεως ἑνὸς σώματος στρατοῦ), ὧν μέρος μὲν ἐμφορεῖται πράγματι ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ὠθοῦνται ὑπὸ τῆς σκέψεως τῆς ἀποφυγῆς τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας καὶ τῶν, ἐν καιρῷ μάλιστα ἀποτυχιῶν, συμπαρομαρτούντων κινδύνων καὶ κακουχιῶν ἐν τῷ στρατῷ. Κ. Δ.

Ἐλεύθερος σκοπευτὴς τοῦ 1870.

— **ἐλεύθερος** ***στίχος*** *[Μετρ.]*. Καλεῖται οὕτω σύστημα στίχων ἀνισοσυλλάβων καὶ ἀνομοιομόρφων, ἐν οἷς οἱ κανόνες τῆς μετρικῆς δὲν τηροῦνται μετ' ἀκριβείας. Ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τῶν ξένων λογοτεχνιῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς γαλλικῆς, ἐν ᾗ εἰσήχθη καὶ ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῶν συμβολιστῶν καλουμένων ποιητῶν, ἐπιδιωκόντων διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν στιχουργικῶν κανόνων τὴν δημιουργίαν εἰς ἕκαστον ποίημα ἰδίου ρυθμοῦ καὶ ἁρμονίας συνδυαζομένης πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ὁ ἐλεύθερος στίχος εἶχεν εἰσαχθῆ καὶ πρότερον, ἀλλ' ἐνσυνειδήτως ἀνεπτύχθη διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ξένης λογοτεχνίας. Ὁ νεοελληνικὸς ἐλεύθερος στίχος ἔχει πάντοτε ὡς βάσιν ὡρισμένον ρυθμικὸν σύστημα (ἰαμβικόν, τροχαϊκόν), ποικίλλει ὅμως κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν τῶν στίχων. (Παραδείγματα νεοελληνικοῦ ἐλευθέρου στίχου: *Παλαμᾶ* Ἀσάλευτη Ζωή, Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου. *Γρυπάρη*, Τρύφων καὶ Χρυσόφρυδη, Σάτιρα. *Βάρναλη*, Φῶς ποῦ καίει... κ.ἄ.] Λ. Ν. Π.

— «**Ἐλεύθερος** ***Τύπος***». Ἡμερησία πρωινὴ πολιτικὴ ἐφημερὶς φιλελευθέρων ἀρχῶν, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 14 Αὐγούστου 1916. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ *Α. Καβαφάκη*, διέκοψε προσωρινῶς τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς μετὰ πασῶν τῶν φιλελευθέρων ἐφημερίδων ἀπὸ 18 Νοεμβρίου 1916 μέχρι 15 Μαρτίου 1917 καὶ ὁριστικῶς κατὰ τὸ 1927. Ὑπῆρξε κομψὴ τὴν ἐμφάνισιν ἐφημερὶς κυκλοφορίας, διακριθεῖσα ἐπὶ μετριοπαθείᾳ, ἀρθρογραφικῇ καλλιεπείᾳ καὶ ἐνημερότητι. —Ω.

Ἐλεύθερος, *πάπας Ρώμης*. Ἕλλην τὴν καταγωγὴν ἐκ Νικοπόλεως τῆς Ἠπείρου, διαδεχθεὶς τὸν πάπαν Σωτῆρα, ἀποθανόντα τῷ 174. Ὑπῆρξε σφοδρὸς πολέμιος τῶν ὀπαδῶν τῶν αἱρετικῶν Βαλεντίνου καὶ Μοντανοῦ, ἔστειλεν ἱεραποστόλους εἰς Ἀγγλίαν καὶ τῷ 189 ἀποθανὼν ἀναγράφεται ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 26 Μαΐου. Ε. Γ. Π.

Ἐλεύθερος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Ποταμὸς τῆς βορείου Συρίας πηγάζων ἐκ τοῦ Λιβάνου. Ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ταυτίζεται πρὸς τὸν σημερινὸν ποταμὸν *Νὰρ-ἐλ-Κεμπίρ*. Κατὰ Στράβωνα (ΙΣΤ' 753) ἀπετέλει τὸ ὅριον τῆς Σελευκίδος πρὸς τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Κάτω Συρίαν, ὁ δὲ Πτολεμαῖος (Ε' 14,3) ἀναφέρει αὐτὸν ὡς ποταμὸν τῆς Φοινίκης. —2) Ποταμὸς τῆς νοτίου Συρίας παρὰ τὴν Δαμασκόν, πηγάζων ἐκ τοῦ Λιβάνου καὶ ταυτιζόμενος πρὸς τὸν σημερινὸν *Νὰρ-ἐλ-Κασιμιέ*. Π. Ν. Π.

ἐλευθεροστήμονα (τά) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων οἱ στήμονες δὲν συνενοῦνται κατὰ τὴν βάσιν των. Δ. Ν. Π.

ἐλευθεροστομία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐλευθεροστόμου, ἡ ἐλευθέρα, ἡ θαρραλέα, ἡ ἄνευ ὑποστολῆς ὁμιλία ἢ διατύπωσις τῆς γνώμης, παρρησία, εἰλικρίνεια: «ἡ ἐλευθεροστομία δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ ὅρια τῆς σεμνότητος».

ἐλευθερόστομος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐλευθέρως, ἄνευ συστολῆς ὁμιλῶν, παρρησιαστής, εἰλικρινής: «εἶναι ἐλευθερόστομος καὶ ἕνεκα τούτου ἀντιπαθής».— Ἐπίρρ. **ἐλευθεροστόμως**.

ἐλευθεροστομῶ (—έω)· εἶμαι ἐλευθερόστομος, ὁμιλῶ μετὰ παρρησίας καὶ θάρρους, ἄνευ ὑποστολῆς, παρρησιάζομαι: «δὲν πρέπει νὰ ἐλευθεροστομῇ τις ἐν οὐ δέοντι».

ἐλευθεροτεκτονικός, **ἐλευθεροτεκτονισμός**, **ἐλευθεροτέκτων**· βλ. *τεκτονικός, τεκτονισμός, τέκτων*.

ἐλευθεροτυπία (ἡ)· ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, ἡ διὰ τοῦ τύπου ἐλευθέρα δημοσίευσις τῆς γνώμης ἑκάστου: «ἡ ἐλευθεροτυπία εἶναι γνώρισμα ἐλευθέρας πολιτείας».

— *[Συντ. Δίκ.]* Βλ. λ. *τύπος*.

Ἐλευθεροῦκος ***Ἰωάννης***. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν πεσόντων ἐν τῇ Ἀκροπόλει κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1826—1827. Γ. Δ. Κ.

ἐλευθερόφρων (ὁ) (libre penseur). Ὁ ἀπὸ τῆς δογματικῆς πίστεως ἀπηλλαγμένος· ὁ διεκδικῶν τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας σκέψεως καὶ συνειδήσεως· ὁ μὴ ἀναγνωρίζων, ὅτι γνώμη τις δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἁμάρτημα ἢ παρανομίαν. Ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην ἔννοιαν ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Χάρβεϋ κτλ. δύναται νὰ ὀνομασθῶσιν ἐλευθερόφρονες, ἐφ' ὅσον αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ αὐτῶν γνῶμαι, ἀντιτιθέμεναι πρὸς τὰ κρατοῦντα θρησκευτικὰ δόγματα, προεκάλεσαν τὴν ὑπὸ τῆς πολιτείας ἢ τῆς Ἐκκλησίας καταδίωξίν των. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Λουθήρου πρώτη ὑπερεμάχησε τοῦ δικαιώματος τῆς *ἐλευθέρας σκέψεως* ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν Γραφῶν, ὁ δὲ Καρτέσιος ἐθεώρησε ταύτην ὡς τὸ μόνον κριτήριον τῆς ἀληθείας καὶ βάσιν πάσης φιλοσοφικῆς μεθόδου. Οἱ φιλόσοφοι τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος, ἐπεκτείνοντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως ἐπὶ τῆς ἠθικῆς, τῆς τέχνης, τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτικῆς, παρεσκεύασαν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789. Οἱ πρῶτοι λαβόντες ἐπισήμως τὸν τίτλον τῶν *ἐλευθεροφρόνων* (Freethinkers) ἦσαν Ἄγγλοι διανοούμενοι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰακώβου Β' καὶ Γουλιέλμου Γ', οἵτινες ἠρνοῦντο τὸ κῦρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ περὶ ἀποκαλύψεως δόγματα αὐτῆς. Ἐξ αὐτῶν ὁ Τίνταλλ, ὁ Μπολιγκρόκε, ὁ Χιοὺμ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Βολταίρου, ὅστις καὶ μετεφύτευσεν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸν τίτλον τῶν Ἄγγλων ἐλευθεροφρόνων.

Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἐλευθέρας σκέψεως ἐπληθύνθησαν ἐν Εὐρώπῃ. Εἰς πολλὰς χώρας ἀπετέλεσαν συνδέσμους, ἐκδίδοντας ἴδια περιοδικὰ καὶ ἀποφεύγοντας τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς γεννήσεις, τοὺς γάμους καὶ τοὺς θανάτους. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1880 ὑφίσταται διεθνὴς σύνδεσμος ἐλευθεροφρόνων.

— **ἐλευθεροφρόνων** ***κόμμα***. Πολιτικὸν κόμμα ἐν Ἑλλάδι, συσταθὲν τῷ 1921 καὶ ἐμφανισθὲν κατὰ πρῶτον διὰ δηλώσεων δημοσιευθεισῶν τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους καὶ εἶτα διὰ προγραμματικῆς προκηρύξεως δημοσιευθείσης τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1922. Ἐν αὐτῇ, μεταξὺ τῶν ἐπιδιωκτέων σκοπῶν ἐτίθετο ἡ οἰκονομική, στρατιωτικὴ καὶ κοινωνικὴ περισυλλογὴ ἐπὶ βάσεων συντηρητικῶν, ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ ἐπὶ προοδευτικῶν καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπὶ εἰρηνιστικῶν.

Τὸ κόμμα τοῦτο συνεπήχθη πέριξ τοῦ στρατηγοῦ Ἰ. Μεταξᾶ, ὁ ὁποῖος διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ παρητήθη κατόπιν διαφωνίας πρὸς τὸν τότε πρωθυπουργὸν Ἐλ. Βενιζέλον. Ὁ Μεταξᾶς κηρυχθεὶς κατὰ τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας καὶ προβλέψας τὴν ἐπελθοῦσαν βραδύτερον μικρασιατικὴν καταστροφήν, διεφώνησε καὶ πρὸς τὰς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Βενιζέλου σχηματισθείσας κυβερνήσεις διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν συνέχισιν καὶ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, ἐπεζήτησε δὲ τὴν ἐπιβολὴν τῶν γνωμῶν του διὰ τῆς καθόδου του εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τῆς δημιουργίας κόμματος στρεφομένου κατὰ τῶν δύο μεγάλων κομμάτων, τοῦ τῶν φιλελευθέρων καὶ τοῦ λαϊκοῦ. Εἰς τὸ κόμμα τοῦτο, ἀποκληθὲν *κόμμα τῶν ἐλευθεροφρόνων*, συνεκεντρώθησαν κατ' ἀρχὰς νέα πολιτικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ πρὸς τὰ ἄλλα κόμματα διαφωνοῦντες, μετὰ δὲ τὸν τυφεκισμὸν τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀντιβενιζελικῶν κομμάτων (1922), καὶ πλεῖστα τῶν στελεχῶν τῶν κομμάτων ἐκείνων. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἐδημιουργήθη ἰσχυρὸν πολιτικὸν ρεῦμα ὑπὲρ τοῦ Ἰ. Μεταξᾶ. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1923 ἀντεπαναστατικοῦ κινήματος, ὁ Ἰ. Μεταξᾶς ἐπιστεύθη ὡς ὁ ἐμπνεύσας τοῦτο, τῆς πεποιθήσεως ταύτης ἐνισχυθείσης καὶ ἐκ τῆς μεταβάσεώς του εἰς Πελοπόννησον ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος καὶ ἐκ τῶν προτροπῶν του πρὸς τὸν λαὸν ὅπως μετάσχῃ αὐτοῦ. Ἕνεκα τούτου κατεδιώχθη μετὰ πολλῶν πολιτευομένων καὶ δημοσιογράφων καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ

Digitized by Google

εἰς Ρώμην καὶ Παρισίους, ὁπόθεν ἐπέστρεψε μίαν ἑβδομάδα πρὸ τῆς κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1924 διεξαγωγῆς τοῦ δημοψηφίσματος, ἀφοῦ ἐγένετο δεκτὸς ὁ παρ' αὐτοῦ τεθεὶς ὅρος τῆς ἀμνηστεύσεως ὅλων τῶν πολιτικῶν, οἵτινες κατεδιώκοντο ὡς συμμετασχόντες εἰς τὸ ἀντεπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Ὀκτωβρίου 1923, καὶ τῆς παροχῆς χάριτος εἰς τοὺς καταδικασθέντας στρατιωτικούς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πέριξ τοῦ Μεταξᾶ εἶχε συγκεντρωθῆ ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ ἀντιβενιζελισμὸς καὶ πάντα τὰ μοναρχικὰ στοιχεῖα τῆς χώρας.

Μετὰ τὸ δημοψήφισμα ὁ Μεταξᾶς ἐκήρυξε τὴν ἀρχήν, ὅτι, πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, τὸ κόμμα τῶν ἐλευθεροφρόνων ἔπρεπε νὰ ἐργασθῇ «ἐντὸς τοῦ πλαισίου» τοῦ νέου πολιτεύματος, διὰ τῆ διεξαγωγῆς οὐχὶ πολιτειακῶν, ἀλλ' ὁμαλῶν πολιτικῶν ἀγώνων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν εὗρε σύμφωνα τὰ στοιχεῖα τῶν ἄκρων, ὁ Μεταξᾶς ἀνασυνεκρότησε τὸ κόμμα του, διὰ θυσίας τῶν ἀδιαλλάκτων καὶ προσλήψεως νέων στοιχείων.

Τὸ κόμμα τῶν ἐλευθεροφρόνων ἀντετάχθη πρὸς τὴν δικτατορίαν Παγκάλου, συμπράξαν μετὰ τῶν ἄλλων κοινοβουλευτικῶν κομμάτων εἰς τὸν κατ' αὐτῆς ἀγῶνα· μετέσχε τῶν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1926 ἐκλογῶν, μετὰ τὰς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν βουλὴν διὰ 54 βουλευτῶν, συμβαλὸν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἔλαβε μέρος διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του, ὡς ὑπουργοῦ τῆς Συγκοινωνίας καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κατόπιν κυβερνήσεων συνασπισμοῦ, εἰς τὰς ὁποίας μετέσχε κατ' ἀρχὰς διὰ τριῶν καὶ κατόπιν διὰ τεσσάρων ὑπουργῶν, μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1928.

Τόσον εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Βουλὴν τὸ κόμμα τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν καθεστωτικῶν ἀγώνων, τὴν οἰκονομικὴν ἀναβίωσιν καὶ τὴν πλουτοπαραγωγικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1928 ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ δὲν ἐπανεξελέγη βουλευτὴς καὶ τὸ κόμμα ἔφερεν εἰς τὴν Βουλὴν ἕνα μόνον βουλευτήν· κατὰ δὲ τὰς γερουσιαστικὰς τοῦ 1929 ἔφερεν εἰς τὴν Γερουσίαν δύο γερουσιαστάς. Ἡ ἀριθμητικὴ αὕτη μείωσις, ὀφειλομένη ἐν ἄλλοις καὶ εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος καὶ εἰς τὸ ὑπὲρ τοῦ Ἐ. Βενιζέλου δημιουργηθὲν ρεῦμα, ἤγαγε τὸν κ. Μεταξᾶν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποσυρθῇ τῆς πολιτικῆς, τὰ δὲ στελέχη τοῦ κόμματος εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν αὐτοῦ.

Μ. Δ. Β.

ἐλευθεροφρονῶ (—*έω*)· εἶμαι ἐλευθερόφρων, φρονῶ, διαλογίζομαι ὡς ἁρμόζει εἰς ἐλεύθερον· || σκέπτομαι ἐλευθέρως, μὴ ἐπηρεαζόμενος ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἢ τῆς ἀποκαλύψεως.

ἐλευθεροφροσύνη (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐλευθερόφρονος, τὰ νὰ φρονῇ τις ἁρμόζοντα εἰς ἐλεύθερον· || τὸ νὰ φρονῇ τις ἐλευθέρως, μὴ δεσμευόμενος ὑπὸ τῆς παραδόσεως, οἷον τῆς θρησκευτικῆς.

ἐλευθερόφυλλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Τὰ φύλλα φυτῶν τινων, ἅτινα εἶναι ἐλεύθερα, οὐδόλως συνενούμενα μεταξύ των.

Δ. Ν. Π.

Ἐλευθεροχωράκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἐλασσόνος τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 173. Λέγεται καὶ *Μικρὸ Ἐλευθεροχώρι*.

Ἐλευθεροχώρι(ον) *[Γεωγρ.]*.—1) Χωρίον τῆς κοινότητος Χέρσου (τέως *Κιλιντὶρ*) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 184. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γενῆ-κιοΐ*.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομου Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 89.

—3) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φιλὶ τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 32.

—4) Χωρίον τῆς κοινότητος Γιαννιτσῶν τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 173.

—5) Χωρίον τῆς κοινότητος Βαρμπόπης τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 359.

—6) Χωρίον τῆς κοινότητος Ζαγόρτσης τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 107.

—7) Χωρίον τῆς κοινότητος Νέας Φιλιππιάδος τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης Κάτ. (1928) 652.

—8) Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἡρακλειωτῶν τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 254. Ἔχει δάση ἐξ ἐλάτης καὶ δρυός, παράγει δὲ καὶ δημητριακά.

Δ. Ε. Μ.

— **Ἐλευθεροχώρι** ***Μικρὸ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος, καλούμενον καὶ *Ἐλευθεροχωράκι* (βλ. λ.).

— **Ἐλευθεροχώρι** ***Μέγα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 587.

— **Ἐλευθεροχώρι(ον)** ***Νέον*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (τέως Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα τῆς κοινότητος Μεθώνης. Κάτ. (1928) 811.

— **Ἐλευθεροχώρι(ον)** ***Παλαιὸν*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεθώνης τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (τέως Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 431.

ἐλευθερῶ (—*όω*) καὶ —*ώνω*, ἀόρ. *ἠλευθέρωσα* — *ἠλευθερώθην*, παθ. μετχ. *ἠλευθερωμένος*· καθιστῶ τινα ἐλεύθερον, ἀπαλλάσσω τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ, ἀπολύω: «οἱ Ἕλληνες ἠλευθέρωσαν τὴν πατρίδα», «ὦ παῖδες Ἑλλήνων... ἐλευθεροῦτε πατρίδα, ἐλευθεροῦτε δὲ τέκνα... νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγὼν» (ἀρχ.), «ἠλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλώτους, — τοὺς δούλους»· || «ἐλευθερώνω οἰκίαν, — κτῆμα κττ.» ἀπαλλάσσω ἀπὸ ὑποχρεώσεων· || ἐπὶ γυναικὸς ἐπιτόκου: «ἐλευθερώθη» ἐγέννησε, «μὲ τὸ καλὸ νὰ λευθερωθῇς»· || καθόλου, ἀπαλλάσσω τινὰ κακοῦ, ἐνοχλήσεως, βάρους, ἐμποδίου κττ.

ἐλευθερώσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἐλευθερώσεως, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον πρέπει τις νὰ ἐλευθερώσῃ.

ἐλευθέρωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλευθερώνειν, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἐξαρτήσεως ἢ βάρους ἢ δεσμῶν, λύτρωσις: «ἡ ἐλευθέρωσις τῶν αἰχμαλώτων, — τῶν καταδίκων» ἀπελευθέρωσις.

— **ἐλευθέρωσις** ***δούλου*** *[Ρωμ. Δίκ.]*. Τὸ τέλος τῆς δουλείας ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἐπήρχετο: 1) διὰ postliminium, ἤτοι δι' ἐπιστροφῆς τοῦ Ρωμαίου αἰχμαλώτου εἰς Ρώμην, ὁπότε ἐπανέκτα αὐτοδικαίως τὰ διὰ τῆς δουλείας ἀπολεσθέντα δικαιώματα, καὶ 2) διὰ manumissio, τοῦ καὶ σπουδαιοτέρου τρόπου τοῦ τέλους τῆς δουλείας.

Ἡ manumissio ὡς πρὸς τὸν τύπον διῆλθε πολλὰ στάδια μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οἱ ὑπὸ τοῦ ius civile εἰσαχθέντες πανηγυρικοὶ τρόποι ἦσαν τρεῖς:

α') Διὰ διαθήκης, ἥτις διακρίνεται 1) εἰς testamentaria directa, ὅταν ὁ κεκτημένος κουϊριτικὴν κυριότητα ἐπὶ τοῦ δούλου, ρητῶς ἀπηλευθέρου ἐν τῇ διαθήκῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ, ὁπότε οὗτος καθίστατο ἐλεύθερος ἅμα τῇ ἰσχύϊ τῆς διαθήκης, καὶ 2) εἰς fideicommissaria, ὅταν ὁ διαθέτης ἐπέβαλλεν εἰς τὸν κληρονόμον του τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν δοῦλον.

Διὰ τὴν ἀσφάλειαν δὲ τοῦ δούλου κατὰ τῆς αὐθαιρέτου ἐνεργείας τοῦ κληρονόμου, ἀναβάλλοντος νὰ ἐλευθερώσῃ τοῦτον, ἐξεδόθησαν τὰ SCta Rubrianum, Desunianum, Atriculijanum καὶ Vitrasianum, τέλος δὲ καὶ ἡ γενικὴ διάταξις τοῦ Ἰουστινιανοῦ (N. 15 Κώδ. 7.4), καθ' ἥν, ἐὰν ὁ βεβαρημένος τῇ ἀπελευθερώσει κληρονόμος ἀνέβαλλεν αὐτήν, ἐξετέλει ταύτην αὐτεπαγγέλτως ὁ δικαστής. Ἡ διὰ διαθήκης ἐλευθέρωσις ἐγίνετο μέχρι τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας δι' ὡρισμένων λέξεων (libercito, libersit, liberum esse jubeo, *Ulp.* fr. I 9, II. 7, Gai, II 267), ἀπὸ δὲ τοῦ Αὐγούστου καὶ δι' οἱασδήποτε φράσεως (*Ulp.* fr. II. 7—11, Gai II. 263 ἑπ.) ἕνεκα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ *καταπιστεύματος*.

β') Διὰ τῆς manumissio censu. Κατὰ ταύτην ὁ κήνσωρ κατέγραφε τὸν δοῦλον εἰς τοὺς ἐλευθέρους, κατόπιν ἀδείας τοῦ κυρίου· ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐλευθέρωσις αὕτη δὲν εἶχε διαρκῆ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ μόνον διὰ πενταετὲς χρονικὸν διάστημα, διὰ τοῦτο ἀπῃτεῖτο, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς πενταετίας, νέα ἄδεια τοῦ κυρίου καὶ νέα καταγραφὴ ὑπὸ τοῦ κήνσορος, ὅπως λογισθῇ ὁ δοῦλος ἐπὶ μίαν ἔτι πενταετίαν ἐλεύθερος καί:

γ') Διὰ τῆς manumissio vindicta, τοῦ ἀρχαιοτέρου καὶ συνηθεστέρου τρόπου, ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ θεσμὸς (manumissio ἐκ τοῦ manu mittebat, βλ. κατωτ.). Αὕτη οὖσα εἷς ἐκ τῶν τρόπων κτήσεως κυριότητος διὰ τῆς εἰκονικῆς διεκδικήσεως in jure cessio, εἶναι ἀπόρροια τῆς ἐξελίξεως τοῦ ius civile διὰ τῆς interpretatio ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικονομικοῦ κανόνος «confessus pro judicato habetur» (=ὁ ὁμολογῶν θεωρεῖται αὐτοκαταδικαζόμενος). Ἐνώπιον τοῦ πραίτωρος, παρισταμένου τοῦ δούλου, τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ τρίτου τινὸς καλουμένου adsertor libertatis, διεκδικοῦντος τὸν δοῦλον ὡς ἐλεύθερον, ὁ adsertor ἔψαυε τὸν δοῦλον διὰ ράβδου (vindicta) ἀπαγγέλλων τὰς τυπικὰς λέξεις τῆς διεκδικήσεως (hunc ego nominem ex iure Quiritium meum esse ago, secundum suam causam sicut dixi ecce tibi vindictam imposui). Ὁ κύριος τοῦ δούλου, ὡς οἱονεὶ ἐναγόμενος, ἔψαυε μὲν καὶ αὐτὸς διὰ τῆς χειρὸς τὸν δοῦλον, ἀλλ' ἀναγνωρίζων τὴν ἀξίωσιν τοῦ adsertor ἦρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ (manu mittebat) καὶ ὁ δικαστὴς θεωρῶν τὴν σιωπὴν τοῦ ἐναγομένου ὡς ὁμολογίαν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω δικονομικοῦ κανόνος, ἐκήρυσσε τὸν δοῦλον ἐλεύθερον. Ὁ πανηγυρικὸς οὗτος τρόπος τῆς ἐλευθερώσεως προϊόντος τοῦ χρόνου ἡπλοποιήθη καὶ παρέμεινε μόνον ἐκ τῶν δικονομικῶν τύπων ἡ διὰ βακτηρίας (vindicta) ψαῦσις· ἀλλὰ καὶ τὸ ἔσχατον τοῦτο λείψανον ἐξέλιπε· διότι ἐν τῷ Πανδέκτῃ manum vindicta καλεῖται ἡ δι' ἁπλῆς δηλώσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστικοῦ ἄρχοντος γενομένη.

Ἕτερος τρόπος εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου εἰσαχθεῖσα manumissio in sacrosantis ecclesiis, γινομένη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρόντων τῶν ἱερέων καὶ τῆς κοινότητος καὶ διὰ τῆς ἐπὶ τούτῳ συντάξεως ἐγγράφου (L. un C. Th. 4. 7. I. 1. 2 Ci. 13').

Πλὴν τῶν ἐπισήμων τούτων τρόπων, πολὺ ἀρχαιότερον εἶχον ἐμφανισθῆ καὶ ἀνεπίσημοι ἰδιωτικοί, ὡς ἡ δήλωσις τῆς ἐλευθερώσεως μεταξὺ φίλων (inter amicos), ἡ πρόσκλησις τοῦ δούλου ὡς ὁμοτραπέζου (convivii adhibitione) καὶ δι' ἐπιστολῆς (per epistolam), τρόποι ὅμως οἵτινες δὲν καθίστων κατ' ἀρχὰς τὸν δοῦλον *ἀπελεύθερον* (βλ. λ.)· διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς προσέδωκεν εἰς τούτους πλήρη ἐνέργειαν ὑπὸ ὡρισμένας διατυπώσεις. Τὸ τέλος τῆς δουλείας ἐπήρχετο καὶ αὐτοδικαίως, ἄνευ ἀνάγκης συναινέσεως τοῦ κυρίου, διὰ πλείστων ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τοῖς ἱστορικοῖς μνημονευομένων τρόπων, καθὼς καὶ διὰ *παραγραφῆς ἐν τῇ καταστάσει* (in libertate esse).

Πλὴν τῶν τύπων ἡ manumissio ἀπῄτει καὶ οὐσιαστικούς τινας ὅρους (π. χ. ὡρισμένην ἡλικίαν τοῦ δούλου καὶ κυρίου, κ. ἄ.). ὑπεβλήθη δὲ εἰς περιορισμοὺς διὰ τῆς lex Ailia gentia, τῆς lex Fufia Caninia καὶ τῆς Junia Norbana, σκοποῦντας ἐν γένει τὴν καταστολὴν τῆς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τάσεως, εἴτε χάριν πολιτικῶν λόγων πρὸς ἀποφυγὴν αὐξήσεως τῶν ἀπελευθέρων, εἴτε χάριν τοῦ ἰδιωτικοῦ τῶν πολιτῶν συμφέροντος (*Διονύσ.* IV. 24, *Suet.* Aug. 40. *Διων Κάσ.* L. V. 13).

Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς manumissio βλ. λ. *ἀπελεύθερος*.

— **ἐλευθέρωσις** ***φυλακισμένου*** *[Ποιν. Δίκ.]*. Τὸ ἔγκλημα τοῦτο ρυθμίζεται ἐν τῷ Ποινικῷ νόμῳ (ἄρθρον 181 ἑπ.) ἐν κεφαλαίῳ ΣΤ' «περὶ πράξεων κατὰ τῆς ὀφειλομένης εἰς τὰς ἀρχὰς εὐπειθείας». Τὸ ἄρθρον 181 ἔχει ὡς ἑξῆς «Ὅστις ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς φυλακισμένον τινά, τιμωρεῖται: 1) μὲ εἱρκτήν. ἐὰν ἡ ἐλευθέρωσις ἔγινε διὰ βίας ἐπαθείσης κατὰ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ἐπαγρύπνησιν ἢ φύλαξιν ἢ διὰ ρήξεως τῆς φυλακῆς, 2) μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον τριῶν μηνῶν, ἐὰν ἡ ἐλευθέρωσις ἔγινε κατ' ἄλλον τρόπον καὶ ἰδίως δι' ἐξαπατήσεως ἢ δωροδοκίας τῶν προσεχῶς εἰρημένων». Φυλακισμένος εἶναι πᾶν πρόσωπον τελοῦν ὑπὸ τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς καὶ ἐστερημένον τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ· συνεπῶς ὅ τε κατάδικος καὶ ὁ ὑπόδικος ἢ ὁπωσδήποτε ἄλλως κρατούμενος ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, εἴτε ἐν κρατητηρίῳ, εἴτε ἐν φρενοκομείῳ, εἴτε ἐν πολιτικῇ φυλακῇ διὰ χρέη. Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος τοῦ ἄρθρου τούτου εἶναι πρόσωπον τρίτον, διάφορον τοῦ τε φυλακισμένου καὶ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ἐπαγρύπνησιν ἢ φύλαξιν αὐτοῦ. Τὸ μέσον τῆς τελέσεως εἶναι σωματικὴ ἢ ψυχολογικὴ βία κατὰ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν φύλαξιν τοῦ φυλακισμένου, ἢ ἀπάτη ἢ δωροδοκία αὐτῶν ἢ ἄλλος τις τρόπος, ἢ ρῆξις τῆς φυλακῆς. Ρῆξιν τῆς φυλακῆς ἀποτελεῖ οἱονδήποτε ἄνοιγμα γινόμενον εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἢ τὸν περίβολον τῆς φυλακῆς. Τετελεσμένον εἶναι τὸ ἔγκλημα ἅμ' ὡς ὁ φυλακισμένος ἐλευθερωθῇ, τουτέστιν ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπαγρυπνήσεως τῶν φυλάκων αὐτοῦ, ἔστω καὶ προσκαίρως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 182, ἐὰν τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ φυλακισμένου ἐνήργησαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐπαγρύπνησιν ἢ φύλαξιν ἢ συνήργησαν εἰς αὐτήν, τιμωροῦνται ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρον 181. Ἐὰν ἡ ἀπόδρασις προῆλθεν ἐξ ἀμελείας τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ἐπαγρύπνησιν ἢ φύλαξιν, οὗτοι τιμωροῦνται κατὰ τὸ ἄρθρον 183 μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν, ἐκτὸς ἂν διὰ τῶν προσπαθειῶν των συνελήφθη καὶ πάλιν ὁ ἀποδρὰς ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἀποδράσεως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 185 τιμωροῦνται οἱ φυλακισμένοι, οἵτινες κατώρθωσαν ἢ προσεπάθησαν νὰ κατορθώσουν διὰ τῆς βίας τὴν ἐλευθέρωσίν των. Βία θεωρεῖται μόνον ἡ κατὰ προσώπου. Συνεπῶς ὁ ἄνευ οὐδεμιᾶς βίας κατὰ προσώπου ἀποδρὰς φυλακισμένος δὲν τιμωρεῖται, λόγῳ τῆς ἐμφύτου ροπῆς πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας (*Κωστῆς*). Τὸ ἄρθρον 186 τιμωρεῖ τοὺς συνεργοὺς τῆς ἐλευθερώσεως φυλακισμένων.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐλευθερωτὴς (ὁ)· ὁ ἐλευθερώνων, ὁ ἀπολύων, ὁ ἀπαλλάσσων τινὰ ἀπὸ ἐξαρτήσεως, βάρους ἢ δεσμῶν, λυτρωτής· || ὁ ἀπαλλάξας τῆς δουλείας, τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ: «ὁ ἐλευθερωτὴς τῶν ὑποδούλων».

ἐλευθερωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν: «ἐλευθερωτικὴ προσπάθεια».

Ἐλευθήρ. —1) Υἱὸς τοῦ Λυκάονος, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λεβεάδου, μόνοι ἐκ πάντων τῶν παίδων τοῦ Λυκάονος, ἀπέστησαν τοῦ κατὰ τοῦ Διὸς ἐγκλήματος. Θεωρεῖται ὡς ἱδρυτὴς τῶν *Ἐλευθερῶν*.

— 2) Εἷς τῶν Κουρήτων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη ἡ ἐν Κρήτῃ πόλις *Ἐλεύθερνα*.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐλευθία *[Μυθ.]*. Θεότης ἐν Λακεδαίμονι. Ἐπὶ χαλκοῦ ἀγαλματίου ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ

Digitized by Google

εἰκονίζεται αὕτη φέρουσα ἄνθος εἰς τὴν χεῖρα. Ταυτίζεται πρὸς τὴν ἐν Σπάρτῃ, τιμωμένην θεότητα *Ἐλευσίαν* καὶ τὴν *Εἰλείθυιαν*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐλευσίνα (ἡ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐτιμᾶτο ἐξαιρετικῶς εἰς τὴν Κρητικὴν πόλιν *Λατὼ* (βλ. λ.) ἡ θεὰ τοῦ τοκετοῦ Εἰλείθυια, ὡς κρητικὴ θεότης, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας ὡρκίζοντο οἱ Λάτιοι. Τὸ ὄνομα φαίνεται προελθὸν ἐκ τοῦ μικρὸν παραλλάσσοντος σπαρτιατικοῦ *Ἐλευσία*, ὑφ' ὃ ὁμοίως ἐλατρεύετο ἐν Σπάρτῃ ἡ προστατεύουσα τὸν τοκετὸν θεὰ *Εἰλείθυια*. Βεβαίως δὲ ἡ ἐκ τοῦ αὐτοῦ θέματος παραγωγὴ τῶν λέξεων Εἰλείθυια, Ἐλεύθεια, Ἐλευθία, Ἐλευθώ, Εἰλύθεια, Ἐλευσίς, Ἐλευσία, Ἐλευσινία, ἀναφερομένων εἰς τὴν θεὰν τοῦ τοκετοῦ δηλοῖ, ὅτι Ἐλευσίνα σημαίνει τὴν θεότητα, ἥτις διευκολύνει (ποιεῖ ἐλεύσεσθαι) τὴν γέννησιν τοῦ τικτομένου βρέφους. Τὰ περισσότερα ἄλλως τῶν ἐπιθέτων τούτων ἀποδίδονται καὶ εἰς τὴν Δήμητρα ὡς προστάτιδα τῆς γεννήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ὄντων (βλ. λ. *Δημήτηρ* καὶ *Ἐλεύθερνα*). Ἡ Ἐλευσίνα λοιπὸν εἶναι ἡ Εἰλείθυια, ταύτης δὲ κεφαλὴν ἔχουσι τὰ νομίσματα τῆς Λατοῦς. Ἐτιμᾶτο δ' ἄλλως εὐρέως ἐν Κρήτῃ, ἔχουσα ἱερὸν (σπέος, Ὁμ. Ὀδ. τ. 188) ἐν Ἀμνισῷ καὶ Εἰνάτῳ, ὡς καὶ ἡ Δημήτηρ *(Καλλιγένεια)* καὶ ἡ Ἄρτεμις *(Λοχία)*, προστάτριαι ὡσαύτως τοῦ τοκετοῦ.
Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

ἐλευσινία (ἡ). Κοινὸν ὄνομα ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς *Δήμητρος*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς *Ἐλευθοῦς*, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς Λακεδαίμονος μετὰ Δήμητρος τῆς Ἐλευσινίας καὶ τῆς *Εἰλειθυίας* συνεδέθη μετὰ τῆς *Ἐλευσίας* ἢ *Ἐλευθίας*. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος τῶν ὀνομάτων καὶ μετὰ τῆς Λητοῦς ἐν Κρήτῃ δεικνύει σαφῶς, ὅτι ἀρχικῶς συνυπῆρχεν ἡ ἰδέα τῆς ἑνότητος αὐτῶν· βραδύτερον ἐγένετο ὁ χωρισμὸς τούτων, ὥστε ἡ Δημήτηρ ἡ Ἐλευσινία παρουσίασε τὴν μίαν καὶ μόνην θεότητα, ἡ ὁποία εἶναι κυρία τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου, ὅπως καὶ τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς ἐν τῇ φύσει. Ἡ λατρεία τῶν ἀρχαίων τούτων θεοτήτων φαίνεται ὅτι ἐκ τῆς Κρήτης ἐξηπλώθη εἰς Πελοπόννησον καὶ εὐρύτερον πρὸς βορρᾶν καὶ ἐνῷ ἐντεῦθεν προήρχετο ἡ λατρεία τῆς εἰδικῆς τῶν γεννήσεων θεᾶς Εἰλειθυίας, ἐξ ἄλλου ἡ αὐτὴ λατρεία ἐν Ἐλευσῖνι ἐλάμβανε τὴν διαμόρφωσιν ἐν μέρει πρὸς γεωργικήν, ἐν μέρει πρὸ τὴν μετὰ θάνατον ζωήν.

Εἰς τὸν πληθυντικὸν *Ἐλευσίνιαι*, νοουμένης τῆς λέξεως *θεαί*, ἐκαλοῦντο ἡ Δήμητρα, ἡ Κόρη, ἡ Δηώ, εἰς διαφόρους τόπους τῆς λατρείας αὐτῶν.
ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐλευσινιακός,—*ή*,—*όν*· ὁ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων || ὁ τῆς Ἐλευσῖνος, ἀντὶ *ἐλευσίνιος*.

Ἐλευσίνιον *[Ἀρχαιολ.]*. —1) Ἱερὸν ἐν Ἀθήναις προσονομαζόμενον «τὸ ἐν ἄστει», «τὸ παρ' Ἀθηναίοις», «τὸ ὑπὸ τῇ πόλει» (quod civitati supjectum est) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἀναλόγου ἱεροῦ. Ἡ ἀκριβὴς θέσις αὐτοῦ εἶναι ἄγνωστος, ἐξ ἐπιγραφῶν ὅμως καὶ ἐκ τῆς τελευταίας αὐτοῦ προσωνυμίας εἰκάζεται ὅτι ἔκειτο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ τέμενος αὐτοῦ περιεβάλλετο ὑπὸ μεγάλου περιβόλου, καὶ παρ' αὐτὸν ἔκειτο ὁ τάφος τοῦ Ἰμμαράδου, υἱοῦ τοῦ Εὐμόλπου καὶ τῆς Δαείρας. Τὸ Ἐλευσίνιον ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν ἐτῶν 421—283 π. Χ., ὁ δὲ Foucart φρονεῖ ὅτι τοῦτο ἤκμαζεν ὅτε ἐπὶ Λυκούργου ἀναδιωργανώθη ἡ τέλεσις τῶν «Μυστηρίων» καὶ ὅτι ἡ ἀκμὴ αὐτοῦ διεσώθη μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Περιγραφὴν τοῦ ἱεροῦ ἐπεχείρησεν ὁ Παυσανίας (Α' 14, 3), ἀλλ' ἠμποδίσθη ὑπὸ ὀνείρου. Αἱ κύριαι ἐν αὐτῷ τελεταὶ συνεδέοντο πρὸς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια (βλ. λ. *Ἐλευσίς*). Ὡς ἐν Ἐλευσῖνι ἐλατρεύοντο οἱ χθόνιοι θεοί, οὕτω καὶ ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ μαρτυρεῖται θυσία «κατὰ χρησμὸν» πρὸς τὸν Πλούτωνα, παριστώμενον ἐξηπλωμένον ἐπὶ ἐστολισμένης κλίνης, τελουμένη παρὰ προσώπων ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τοῦ ἱεροφάντου. Κατὰ πληροφορίαν τοῦ Σουίδα (ἐν λ. πέπλος), οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ τὰ Παναθήναια, κομίζοντες τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς «τὴν πομπὴν ἐποίουν διὰ τοῦ Κεραμεικοῦ μέχρι τοῦ Ἐλευσινίου». Παρ' αὐτὸ ἐγίνοντο, ἐν ἀναπεπταμένῳ βεβαίως χώρῳ, στρατιωτικὰ καὶ ἱππικὰ γυμνάσια (*Ξενοφ*. Ἱππαρχ. Γ' 2), ἐκεῖ δὲ τοποθετεῖ καὶ τὴν τέλεσιν τοῦ ἀποβατικοῦ ἀγῶνος ὁ Wachsmuth. Ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ, κατὰ τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος, ἡ βουλὴ «ἕδραν ἐποίει τῇ ὑστεραίᾳ τῶν μυστηρίων», συνήρχετο δὲ καὶ εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ὅπως διὰ τὴν ὀργάνωσιν μεγάλης τινὸς ἑορτῆς. Σῴζεται ψήφισμα, δι' οὗ ὁρίζεται, ὅπως ἐκλέξῃ ἡ βουλὴ 5 ἄνδρας καὶ ὁ δῆμος ἐξ ἁπάντων τῶν Ἀθηναίων ἑτέρους 10, οἵτινες συνερχόμενοι ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ, παρουσίᾳ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως, τοῦ ἱεροφάντου, τοῦ δᾳδούχου, τῶν κηρύκων τῶν Εὐμολπιδῶν καὶ παντὸς εὐσεβοῦς Ἀθηναίου, θὰ ἐκανόνιζον τὰ τῆς παρασκευῆς τῆς «ἱερᾶς ὀργάδος» κατὰ τὸ ἔτος 352—351 π. Χ. Τὸ ψήφισμα τοῦτο, ὡς καὶ ἄλλα, δι' ὧν ἐπῃνοῦντο οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ «ἐπιμεληταὶ τῶν μυστηρίων» (283—281 π. Χ.), ἀνετίθετο φροντίδι τοῦ γραμματέως τῆς βουλῆς ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ ἐπὶ λιθίνης στήλης. Ἡ ἐν τῷ ἱερῷ κατάθεσις *ἱκετηρίας* (βλ. λ.) συνεπήγετο κατὰ τὸν νόμον τὴν ἄκριτον θανάτωσιν τοῦ καταθέσαντος αὐτήν, ὁ Ἀνδοκίδης δὲ κατηγορήθη διὰ τοιαύτην πρᾶξιν καὶ διότι εἰσελθὼν ἐν τῷ ἱερῷ «ἐνίψατο ἐκ τῆς ἱερᾶς χέρνιβος» *(Λυσίου*, Κατὰ Ἀνδοκ. ἀσεβ. 4 καὶ 52—*Ἀνδοκίδου*, Περὶ μυστ. 110—132*)*. Ὅτε, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστροφήν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανακάμψαντες «ᾤκησαν ἐρῆμα, ἱερά, ἡρῷα», εἰς τὸ Ἐλευσίνιον, τὸν Παρθενῶνα καί τινα ἄλλα ἱερὰ οὐδεὶς κατῴκησε (*Θουκυδ*. Β' 17). Ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ, Σίμων, ὁ περὶ ἱππικῆς συγγράψας, ἀνέθηκε χαλκοῦν ἵππον, εἰς τὸ βάθρον τοῦ ὁποίου «τὰ ἑαυτοῦ ἔργα ἐξετύπωσεν» (*Ξενοφ*. Περὶ ἱππ. Α' 1).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Bulletin de Correspondance Hellenique, τόμ. Ζ, σ. 3 2 κ ἑ. (ἄρθρον τοῦ P. Foucart.—*Dittenberger*, Sylloge Inscriptionum Graecorum (Α' 46 112, 279, 617—Β' 601—Γ 191).

—2) Ναὸς τῆς Δήμητρος ἐν Λακωνικῇ. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (Γ' 20.7) «ἐν ἡμέραις ῥηταῖς» ἀνήγετο εἰς τὸ Ἐλευσίνιον ἐκ τοῦ Ἕλους ξόανον τῆς Κόρης.
Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Ἐλευσίνιος, —*α*, —*ον*· τὸ ἐθνικὸν τῆς Ἐλευσῖνος, ὁ ἐξ Ἐλευσῖνος: «ἀνήρ τις Ἐλευσίνιος», «Δήμητρος καὶ Κόρης Ἐλευσινίας ἱερόν».

—**Ἐλευσίνια** ***μυστήρια***· βλ. λ. *Ἐλευσὶς* καὶ *μυστήρια*.

Ἐλευσίνιος, ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἐλευσῖνος. Ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῷ 1827.

— ***Δημήτριος***. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἐλευσῖνος. Ἕτερος Ἀγωνιστής, ἄσχετο πρὸς τὸν προηγούμενον. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Χατζῆ-Μελέτην Βασιλείου καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῷ 1827.
Γ. Δ. Κ.

Ἐλεύσιος, μητροπολίτης *Κυζίκου*. Ἤκμασεν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίου, Ἰουλιανοῦ καὶ Οὐάλεντος. Ὀπαδὸς πρότερον τῆς ἀρειανικῆς κακοδοξίας, ἐτάχθη ὕστερον μετὰ τοῦ Μακεδονίου, οὗ ἕνεκεν Εὐδόξιος ὁ ἀρειανὸς ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (360) ἔπαυσεν αὐτόν, χειροτονήσας τὸν ἀρειανὸν Εὐνόμιον, τὸν κατόπιν συστήσαντα ὑποαρειανικὴν αἵρεσιν, διαιρεθεῖσαν καὶ αὐτὴν εἰς δύο ὑποευνομιανὰς αἱρέσεις. Οἱ κάτοικοι Κυζίκου, μὴ θέλοντες τὸν Εὐνόμιον, ἀπεσχίσθησαν, ἐκκλησιαζόμενοι εἰς ἰδίους ναούς. Τῷ 363, οἱ μακεδονιανοί, σὺν οἷς καὶ ὁ Ἐλεύσιος, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης Λιβέριον λίβελλον πίστεως, ὁμοφρονοῦντες τῇ Α' ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθον εἰς τὴν αἵρεσιν. Ἐπὶ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου οἱ περὶ τὸν Ἐλεύσιον ἦσαν τριάκοντα καὶ πέντε. Τῷ 383 ὁ Μ. Θεοδόσιος ἐκάλεσεν εἰς σύσκεψιν τοὺς πατριάρχας Ἀγέλιον τῶν ναυατιανῶν, Δημόφιλον (πεπαυμένον) τῶν ἀρειανῶν, Εὐνόμιον ἀρχηγὸν τῶν εὐνομιανῶν καὶ Ἐλεύσιον τῶν μακεδονιανῶν, προεξάρχοντος καὶ Νεκταρίου Κωνσταντινουπόλεως· ἐκθέσεις δὲ πίστεως ἀπὸ πάντων λαβών, ἐπῄνεσε τὴν τῶν ναυατιανῶν, εἰς οὓς ἐπέτρεψε νὰ ἔχωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναούς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐξέβαλε τῆς Πόλεως (*Θεοδ*. Ἐκκλ. Ἱστ. Β', 27. *Σωκρ*. Ε', 10 καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ). Πόσον χρόνον ἔζησεν ὁ Ἐλεύσιος ὕστερον, ἄγνωστον.
Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ἔλευσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἔρχεσθαι, ἄφιξις, ἐρχομὸς (ἡ λ. σπανία, ἀντὶ τῆς συνήθους *ἄφιξις*, χρησιμοποιουμένη ἰδίως ἐν συνθέσει: *συνέλευσις*, *προέλευσις*).

Ἐλευσίς. Παράλιος πόλις τῆς Ἀττικῆς, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεγαρίδος, ἐκτισμένη ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως.

—[ΙΣΤΟΡ.-ΑΡΧ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ πρὸς τὴν Μεγαρίδα μικρὸν τμῆμα τῆς Ἀττικῆς, δηλαδὴ ἡ πρὸς δυσμὰς τοῦ Αἰγάλεω πεδινὴ χώρα, ἡ περιλαμβάνουσα τὸν ἀρχαῖον ἀττικὸν δῆμον τῆς Ἐλευσῖνος καὶ καλουμένη *Θριάσιον πεδίον*, ἀπετέλεσεν ἐν παλαιοτάτῃ ἐποχῇ κράτος αὐτοτελές, τὸ ὁποῖον κατόπιν μακροχρονίων σκληρῶν ἀγώνων προσηρτήθη εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν ἐπικράτειαν, διατηρῆσαν ὅμως ἐν αὐτῇ προνομιοῦχον θέσιν ὑπὸ ἔποψιν θρησκευτικὴν καὶ καταστὰν ἐπὶ μίαν καὶ πλέον χιλιετηρίδα (τουτέστι μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς ἐξαφανίσεως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας) ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων θρησκευτικῶν κέντρων τῆς Ἑλλάδος. Μαρτύριον περὶ τῆς αὐτοτελείας τοῦ κράτους τῆς Ἐλευσῖνος ἀπέναντι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων παλαιῶν κρατιδίων τῆς Ἀττικῆς εἶναι τὸ ἔτι πολλαχοῦ σῳζόμενον παμπάλαιον τεῖχος, τὸ ὁποῖον διήρχετο διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ Αἰγάλεω καὶ τῶν παρόδων τοῦ Δαφνίου, ὅθεν διήρχετο τὸ πάλαι ἡ λεγομένη Ἱερὰ ὁδός, καὶ τοῦ Δέματος, ὁπόθεν νῦν μὲν διέρχεται ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου Πελοποννήσου, ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲ διήρχετο ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα ἐκ τοῦ Θριασίου πεδίου εἰς τὰς Ἀχαρνάς. Καὶ τὰ λεγόμενα δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων περὶ πολέμου τῶν παλαιοτάτων Ἐλευσινίων κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Ἐρεχθέως καὶ περὶ συνενώσεως τοῦ Ἐλευσινιακοῦ κράτους πρὸς τὸ Ἀθηναϊκὸν κατόπιν συμφωνίας, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἀπόγονοι τοῦ βασιλέως τῶν Ἐλευσινίων Εὐμόλπου διετήρησαν τὰ θρησκευτικὰ προνόμιά των, βεβαιοῦσι τὴν ὕπαρξιν ἀρχαίου ἀνεξαρτήτου ἐλευσινιακοῦ κράτους κατὰ τὴν παλαιοτάτην ἐποχήν.

Ἀλλά, τίνες ὑπῆρξαν οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι Ἐλευσίνιοι καὶ τίς ἡ φυλετικὴ σχέσις αὐτῶν πρὸς τοὺς ὁμόρους των Ἀθηναίους, δὲν ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Ἐπεὶ δὴ ὅμως ἐκ τῶν γενομένων ἐν Ἐλευσῖνι ἀνασκαφῶν ἀπεκαλύφθησαν ἐρείπια παμπαλαίου ἱεροῦ καὶ συνοικισμοῦ ἀναγομένου εἰς τὴν 2αν π. Χ. χιλιετηρίδα (ἴσως μάλιστα εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτης), εἶναι πιθανόν, ὅτι οἱ Ἐλευσίνιοι, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ Ἐρεχθέως, ἦσαν ἀπόγονοι τῶν παλαιοτάτων κατοίκων τῆς Ἀττικῆς Πελασγῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μακρὸν ἀντέστησαν κατὰ τῶν Ἰώνων τῶν καταλαβόντων τὴν ἀθηναϊκὴν πεδιάδα, καὶ ἐπὶ τέλους ὑπετάγησαν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ ὅρους ἐξασφαλίζοντας ἰσοπολιτείαν καὶ διατήρησιν τῶν θρησκευτικῶν ἐθίμων καὶ προνομίων των. Περὶ τῆς πελασγικῆς καταγωγῆς τῶν παλαιῶν ἐκείνων Ἐλευσινίων μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐν Ἐλευσῖνι λατρεία τῆς πελασγικῆς θεότητος Δήμητρος, ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἐτελεῖτο αὕτη, καὶ ἡ ἐπωνυμία τῆς θεᾶς, ὑπενθυμίζουσα ὁμοίας ἐπωνυμίας αὐτῆς ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖαι κατῳκοῦντο ὑπὸ λαῶν προελληνικῶν. Ἐν τούτοις ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Ἐλευσινίων Εὔμολπος, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Ἐρεχθέως, ῥητῶς ἀναφέρεται ὅτι ἦτο Θρᾷξ, καὶ δὴ υἱὸς τοῦ Μουσαίου, τοῦ υἱοῦ ἢ μαθητοῦ τοῦ Ὀρφέως. Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι εὔκολον νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὴν πελασγικὴν καταγωγὴν τῶν παλαιῶν Ἐλευσινίων, ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι πρὸ τῆς συγκρούσεως τῶν Ἐλευσινίων Πελασγῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Ἴωνας ἐγκατέστησαν ἐν Ἐλευσῖνι (ὡς καὶ ἔν τισι τόποις τῆς Βοιωτίας καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μέσης Ἑλλάδος) καὶ λαοὶ θρᾳκικοί, ἐκ Θεσσαλίας καὶ Πιερίας μεταναστεύσαντες, καὶ ὅτι πολὺ μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ ἀνάμειξιν τῶν παλαιῶν Πελασγῶν καὶ τῶν ἐπηλύδων Θρᾳκῶν ἐπῆλθεν ἡ σύγκρουσις τῶν Ἐλευσινίων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Τὴν γνώμην ταύτην ἐπιβεβαιοῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι, μετὰ τὴν συνένωσιν τῶν Ἐλευσινίων καὶ τῶν Ἀθηναίων, ἐκ τῶν παλαιῶν Ἐλευσινίων εὐπατριδῶν τὰ θρησκευτικά των προνόμια, καὶ πρὸ πάντων τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος, διετήρησαν ὄχι μόνον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Εὐμόλπου, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο Θρᾷξ, οἱ καλούμενοι Εὐμολπίδαι, ἀλλὰ καὶ οἱ καλούμενοι Κήρυκες, οἱ ὁποῖοι ἐλέγετο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τοῦ Τριπτολέμου τοῦ υἱοῦ τοῦ παλαιοῦ βασιλέως Κελεοῦ, τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὴν αὐτόχθονα ἀριστοκρατίαν τῆς παλαιᾶς Ἐλευσῖνος.

Τίνες ἀγῶνες διεξήχθησαν ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσβολῆς Θρᾳκῶν εἰς τὸ Θριάσιον πεδίον μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς συνενώσεως Πελασγῶν, Θρᾳκῶν καὶ Ἰώνων ἐν Ἀττικῇ καὶ τῆς ἀποτελέσεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν. Καὶ μετὰ τὴν συνένωσιν ὅμως ταύτην, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἐλευσὶς ἀπετέλεσεν ἕνα ἐκ τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, ἡ πολιτικὴ ἱστορία ταύτης εἶναι ὅλως ἄγνωστος. Ὅτι ἡ θέσις τῆς Ἐλευσῖνος, κειμένης εἰς τὸ ἐπικαιρότατον καὶ ἐπισφαλέστατον ἄκρον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους κατὰ τὰ μεθόρια πρὸς τὴν Μεγαρίδα καὶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν, κατέστησε τὴν παρ' αὐτὴν χώραν πολλάκις πεδίον μαχῶν πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς καὶ πρὸς τοὺς Βοιωτούς, οἱ ὁποῖοι συνήθως διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, εἶναι ἀναμφίβολον. Ποσάκις ὅμως, ποῦ καὶ πότε συνεκροτήθησαν μάχαι ἐκεῖ καὶ ποῖον ἀποτέλεσμα ἐπέφερεν ἑκάστη ἐξ αὐτῶν, τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς ἀναφέρεται. Ἁπλῶς μία μάχη πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς συνομιλίας τοῦ Κροίσου καὶ τοῦ Σόλωνος, πότε ὅμως ἀκριβῶς συνεκροτήθη ἡ μάχη καὶ τίνες ἦσαν οἱ ἀστυγείτονες, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπολέμησαν οἱ Ἀθηναῖοι, δὲν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος. Ἐπίσης δὲν εἶναι γνωστόν, ἂν κατὰ τὴν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων ἔριν περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Σαλαμῖνος καὶ τοὺς ἐπακολουθήσαντας πολέμους συνήφθησαν μάχαι παρὰ τὴν Ἐλευσῖνα μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων ἀντιπάλων, πότε καὶ τί ἀποτέλεσμα ἐπέφερον. Πόσον ὅμως ἦτο σπουδαία ὑπὸ ἔποψιν στρατηγικὴν ἡ θέσις τῆς Ἐλευσῖνος, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἷς ἐκ τῶν δέκα στρατηγῶν, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον κατ' ἔτος οἱ Ἀθηναῖοι, ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν «στρατηγὸς ἐπ' Ἐλευσῖνι», καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ φύσει ὀχυρὰ ἀκρόπολις τῆς Ἐλευσῖνος ἦτο ἠσφαλισμένη δι' ὀχυρῶν τειχῶν, συνεδέετο δὲ καὶ μὲ τὸν τεχνητὸν λιμένα τῆς πόλεως διὰ μακρῶν τειχῶν.

Ἤδη ὅμως πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων τὰ τείχη τῆς Ἐλευσῖνος δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐμποδίσωσι τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Κλεομένη ἀπὸ τοῦ νὰ συλήσῃ τὸ περίφημον ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ὅπως οὐδὲ τὸν Ξέρξην μετά τινα χρόνον ἀπὸ τοῦ νὰ πράξῃ τὸ αὐτό. Ἡ Ἐλευσὶς ἀπετέλει μὲν πάντοτε σπουδαῖον προκεχωρημένον ὀχύρωμα τῶν Ἀθηνῶν, δὲν ἦτο ὅμως τοιοῦτον, ὥστε νὰ δύνα-

Digitized by Google

ται νὰ ἀνακόπτῃ τὴν προέλευσιν ἰσχυρῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων βαδιζόντων κατὰ τοῦ ἄστεως. Καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ κατέχοντες τὴν Ἐλευσῖνα Ἀθηναῖοι οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ διακόψωσι τὴν ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ Θριασίου πεδίου ἐπικοινωνίαν τῶν Πελοποννησίων μετὰ τῆς ἐν Δεκελείᾳ φρουρᾶς των. Μετὰ τὸ πέρας μόνον τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατέστη ἐπί τινα χρόνον ἡ Ἐλευσὶς ἄξιον λόγου κέντρον στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, ὅτε οἱ τριάκοντα τύραννοι, ἡττηθέντες ἀπὸ τοὺς ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον παρὰ τὴν Φυλήν, ἀπεσύρθησαν εἰς Ἐλευσῖνα, ἵνα ἀντιστῶσιν ἐντὸς τῶν τειχῶν της, ἕως οὗ λάβωσι βοήθειαν. Τότε ὅμως οἱ Ἐλευσίνιοι ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ τὴν τιμήν, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν πατρίδα των ὑπὸ τῶν τριάκοντα, καταστᾶσαν κέντρον τῶν στρατιωτικῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Οἱ τριάκοντα δηλαδή, θεωροῦντες τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἐλευσῖνος ὕποπτον καὶ θέλοντες νὰ ἐξασφαλισθῶσιν ἐν Ἐλευσῖνι, ἐνήργησαν φοβερὰν σφαγήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλάχιστοι τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐλευσῖνος διεσώθησαν. Ἡ ἐρημία ὅμως τῆς πόλεως ἐπὶ βραχὺν μόνον χρόνον διήρκεσε, διότι εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν τριάκοντα καὶ τὸν ἐπελθόντα συμβιβασμὸν μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν καὶ τῶν ἐκπεσόντων ὀλιγαρχικῶν ἡ Ἐλευσὶς ἐδόθη ὡς κατοικία εἰς ἐκείνους τῶν φίλων τῶν τριάκοντα, ὅσοι, συναισθανόμενοι τὸ μέγεθος τῶν παρανομιῶν των, ἐφοβοῦντο νὰ διαμένωσιν ἐν Ἀθήναις μεταξὺ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους πολυειδῶς εἶχον καταδιώξει καὶ ἀδικήσει. Ἔκτοτε ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ Ἐλευσὶς ἔμενεν ἥσυχος καὶ αἱ τύχαι αὐτῆς ἐταυτίσθησαν μὲ τὰς τύχας τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἀναφερομένη ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐλευσίν*. Κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα τέλος ἡ Ἐλευσὶς ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Γότθων, τότε δὲ κατεστράφησαν καὶ τὰ σπουδαιότατα τῶν ἐν αὐτῇ ἱερῶν.

Ὁ τόπος φαίνεται ὅτι ἐπανῳκίσθη κατὰ τὸν ΙΖ' μ. Χ. αἰῶνα, ἠρημώθη ὅμως ἐκ νέου ὑπὸ πειρατῶν. Ἡ σημερινὴ πόλις ἤρχισεν οἰκιζομένη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἡ ἀρχαία Ἐλευσὶς ἔκειτο παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον, ἀπέναντι τῆς βορείας παραλίας τῆς Σαλαμῖνος, ἐπὶ μεμονωμένου, βραχώδους, δικορύφου, στενοῦ καὶ ἐπιμήκους λόφου καὶ τῶν κλιτύων αὐτοῦ. Τὸ ὕψος τοῦ λόφου φθάνει μέχρι 63 μέτρων, τὸ δὲ μῆκος εἶναι $1^1/_2$ περίπου χιλιομέτρου, ἐπὶ τοῦ λόφου δὲ τούτου εὑρίσκετο τὸ ὠχυρωμένον μέρος τῆς Ἐλευσῖνος, ἡ ἀκρόπολις. Ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ λόφου ἦτο ἐκτισμένη ἡ κάτω πόλις, μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τῆς ἀκροπόλεως εὑρίσκετο τὸ περίφημον τέμενος τῆς Δήμητρος, εἰς τὸ ὁποῖον ὤφειλεν ἡ Ἐλευσὶς τὴν φήμην της. Τῆς κάτω πόλεως ἐρείπια δὲν διασῴζονται, ἐν τῇ ἀκροπόλει ὅμως καὶ ἰδίως ἐν τῷ χώρῳ, ὅπου ἦτο τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ἀνευρέθησαν πλεῖστα ἐρείπια οἰκοδομημάτων, ἀγάλματα, ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα κατέστησαν δυνατὴν τὴν ἔρευναν τῶν ἀφορώντων τὴν Ἐλευσῖνα καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἑορτάς, περὶ τῶν ὁποίων σχετικῶς ὀλίγα ἀναφέρουσιν οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς. Ἡ ἀκρόπολις, ἡ ὁποία, ὡς εἴπομεν, συνεδέετο διὰ μακρῶν τειχῶν μὲ τὸν τεχνητὸν λιμένα τῆς Ἐλευσῖνος, φέρει νῦν ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο κορυφῶν της ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐκτισμένην ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιοτέρας ἐκκλησίας βυζαντινῆς, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης ἠρειπωμένον φραγκικὸν πύργον, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι ἐντετοιχισμένα πολυάριθμα ἀρχαῖα συντρίμματα. Ἐν τῇ κάτω πόλει ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Τριπτολέμου, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις δὲν εἶναι γνωστή, πρὸ τῆς εἰσόδου δὲ εἰς τὸ τέμενος τῆς Δήμητρος ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος Προπυλαίας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος Πατρός. Τοῦ ναοῦ τούτου τὰ ἐρείπια ἀνευρέθησαν εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα βημάτων ἀπὸ τῶν μεγάλων Προπυλαίων, τῶν κατεσκευασμένων

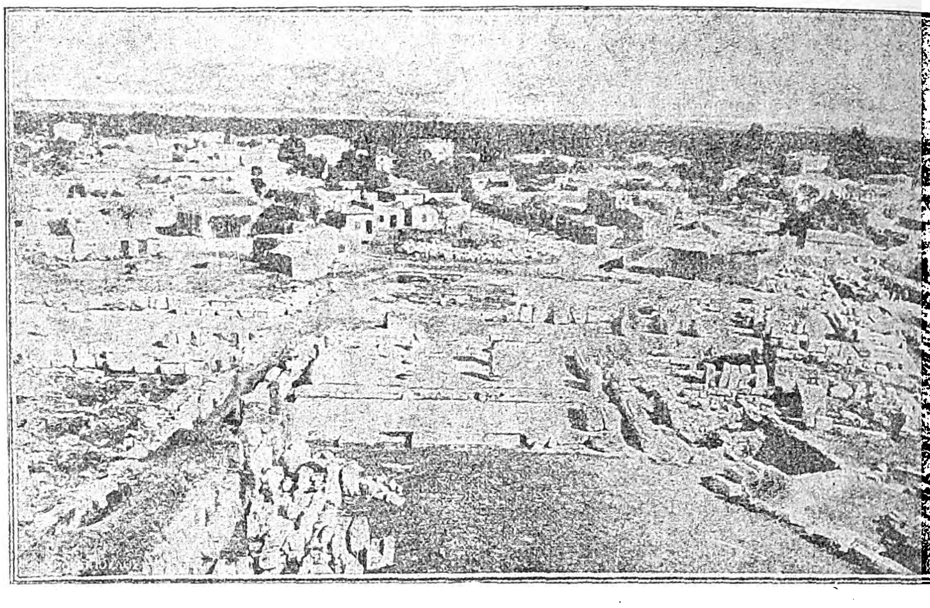

Τὰ μεγάλα Προπύλαια καὶ ἡ ἐξωτερικὴ αὐλὴ ὁρώμενα ἀπὸ νότου.

κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀκροπόλεως. Τῶν μεγάλων τούτων Προπυλαίων, ὡς καὶ τῶν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ τεμένους μικρῶν λεγομένων Προπυλαίων, τὰ ἐρείπια ἀνευρέθησαν ἐπίσης. Πλησίον τῶν μεγάλων Προπυλαίων εὑρίσκετο καὶ

Τὸ Καλλίχορον φρέαρ.

τὸ περίφημον φρέαρ «Καλλίχορον», περὶ τὸ ὁποῖον, ὡς ἐλέγετο, αἱ γυναῖκες τῶν Ἐλευσινίων ἐχόρευσαν κατὰ πρῶτον πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος, τῆς φιλοξενηθείσης ἐν τῇ πατρίδι των. Καὶ τὸ φρέαρ τοῦτο εὐτυχῶς ἀνευρέθη, ὅπως ἀνευρέθησαν καὶ τὰ ἐρείπια δύο ἀψίδων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν Προπυλαίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία, κατὰ διασωθεῖσαν ἐπιγραφήν, ἀφιερώθη ὑπὸ τῶν Πανελλήνων εἰς τὰς θεὰς (Δήμητραν καὶ Κόρην) καὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀδριανόν. Παρὰ τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα ἀνευρέθησαν καὶ τὰ ἐρείπια μεγαλοπρεποῦς ἐπαύλεως τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ πιθανῶς ἀρχαίων λουτρῶν. Τοῦ θεάτρου μόνον τῆς Ἐλευσῖνος τὰ ἐρείπια δὲν ἀνευρέθησαν· ἀνευρέθησαν ὅμως ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου τὰ ἐρείπια τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν ἐν Ἐλευσῖνι ἱερῶν, τοῦ ἀδύτου, τοῦ ἀπροσίτου δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀμυήτους ἱεροῦ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτελοῦντο τὰ μυστήρια. Ὅπως ἀναφέρουσιν οἱ παλαιοὶ καὶ ὅπως ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν σῳζομένων ἐρειπίων καὶ ἐπιγραφῶν, τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν τέμενος, τὸ χωριζόμενον ἀπὸ τῆς λοιπῆς περιοχῆς διὰ τοίχου (περιβόλου), δὲν περιελάμβανεν ἓν μόνον οἰκοδόμημα, ἀλλὰ πλὴν τοῦ κυρίως ναοῦ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο ἀνάκτορον ἢ μέγαρον ἢ τελεστήριον (ἢ καὶ ἄδυτον), ἐντὸς τοῦ τέμενους ἐκείνου περιελαμβάνετο καὶ μέγας ἀριθμὸς ἱερῶν ἀφιερωμένων εἰς ἄλλας θεότητας, αἱ ὁποῖαι συνεδέοντο ὁπωσδήποτε μὲ τὴν λατρείαν τῶν Ἐλευσινίων θεῶν.

Καὶ ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἱεροῦ περιβόλου ἐδείκνυον οἱ Ἐλευσίνιοι πλῆθος μνημείων τῆς ἐν Ἐλευσῖνι διαμονῆς τῆς Δήμητρος. Πλὴν τοῦ φρέατος, παρὰ τὸ ὁποῖον ἐσταμάτησεν ἡ πλανωμένη Δημήτηρ, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο Παρθένιον καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι πιθανώτατα τὸ αὐτὸ μὲ τὸ κατόπιν καλούμενον Καλλίχορον, ἐδεικνύετο ἐν Ἐλευσῖνι καὶ ἡ πέτρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκάθησεν ἡ θεά, ἡ καλουμένη ἀγέλαστος πέτρα, καὶ ἡ οἰκία, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐφιλοξενήθη, ἐν τῷ Θριασίῳ δὲ πεδίῳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Κηφισόν, ἐδεικνύετο ἡ ἀγρία συκῆ (ἐρινεός), πλησίον τῆς ὁποίας, ὅτε ἥρπασεν ὁ Πλούτων τὴν Περσεφόνην, κατέβη εἰς τὸν Ἅδην. Ἐδεικνύετο ἐπίσης ἐκεῖ πλησίον ὁ τάφος τοῦ Εὐμόλπου, τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Ἐλευσινίων καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ ἱερατικοῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν. Τέλος εἰς τὸ παρὰ τὴν Ἐλευσῖνα Ράριον πεδίον, ὅπου κατὰ πρῶτον ἐλέγετο ὅτι ἐσπάρη ὁ σῖτος ὁ δοθεὶς ὑπὸ τῆς Δήμητρος ὡς δῶρον εἰς τὸν Τριπτόλεμον, ἐδείκνυον οἱ Ἐλευσίνιοι βωμὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἥρωα ἐκεῖνον καὶ τὴν ἅλων αὐτοῦ. Ὡς εἶναι εὐνόητον, ὄχι μόνον τὰ ἐρείπια, ἀλλ' οὐδ' ἡ θέσις πάντων τούτων τῶν μνημείων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνευρεθῇ νῦν.

Μουσεῖον Ἐλευσῖνος. Μετὰ τὰς λαμπρὰς ἀνασκαφὰς τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Δημ. Φιλίου (1882—1894) ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἵδρυσεν ἐν Ἐλευσῖνι τοπικὸν μουσεῖον, μέλλον νὰ περιλάβῃ τὰ ἐκεῖ γενόμενα εὑρήματα· τὸ μουσεῖον ἐξηκολούθησε πλουτιζόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀνδρ. Σκιᾶ καὶ τοῦ Κ. Κουρουνιώτου. Πολλὰ ὅμως τῶν εὑρημάτων μετεφέρθησαν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, ὅπου καὶ ἐξακολουθοῦν στεγαζόμενα. Σήμερον τὸ Ἐλευσινιακὸν μουσεῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε αἰθούσας κατὰ γραμμὴν τεταγμένας, καὶ τῶν ὁποίων σημειοῦμεν τὸ περιεχόμενον, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς. Αὕτη περιλαμβάνει πλουσιωτάτην συλλογὴν ἀγγείων εὑρεθέντων ὡς ἐπὶ τὸ

Ἄγαλμα τῆς Δήμητρος ἐν Ἐλευσῖνι.

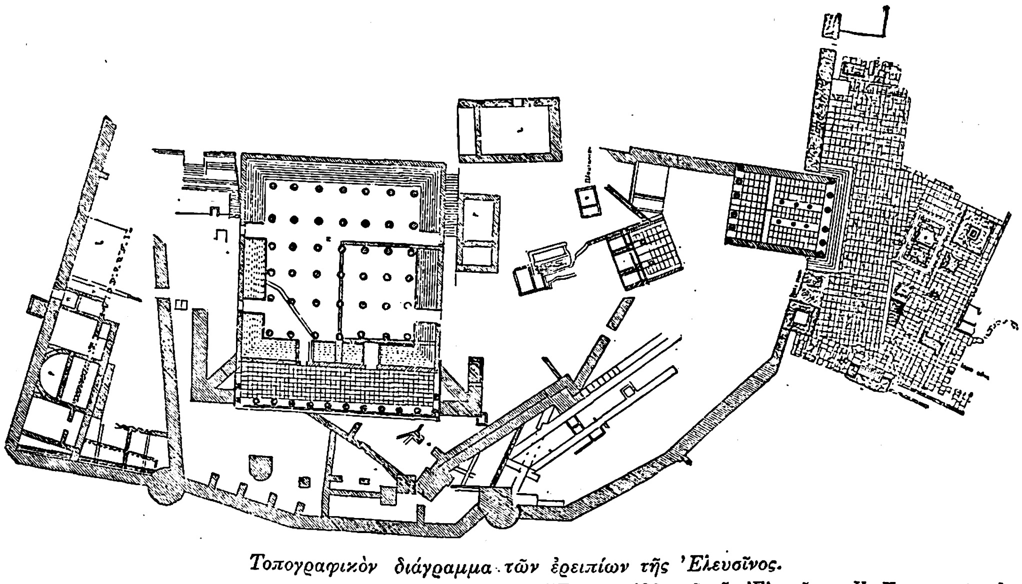

Τοπογραφικὸν διάγραμμα τῶν ἐρειπίων τῆς Ἐλευσῖνος.

[Ἐκ τοῦ «Ὁδηγοῦ τῆς Ἐλευσῖνος» Κ. Κουρουνιώτη.]

Digitized by Google

πλεῖστον εἰς τοὺς τάφους τῆς Ἐλευσῖνος, ἔχουσαν τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι ἀποτελεῖ πλήρη σειρὰν τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγγείου ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης τεχνοτροπίας μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς καὶ ἐπέκεινα. Ἡ δευτέρα αἴθουσα (Δήμητρος καὶ Κόρης) περιέχει γλυπτὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν λατρείαν τῶν ἐλευσινιακῶν θεοτήτων. Σπουδαῖον εἶναι ἀκέφαλον ἄγαλμα Δήμητρος πιθανῶς τοῦ Ε′ αἰῶνος. Ἡ αἴθουσα Ἀσκληπιοῦ, ἐξ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, περιλαμβάνει ἀξιόλογον ἀγαλμάτιον τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ τετάρτη αἴθουσα χαρακτηρίζεται ἀπὸ κολοσσιαίαν προτομὴν τῆς Δήμητρος, ἔργον τῶν χρόνων τοῦ Κυρίου. Τέλος ἡ πέμπτη αἴθουσα περιλαμβάνει ἐπιγραφὰς σπουδαιοτάτας διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ λατρείας.

Ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης ἐν Ἐλευσῖνι. Ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος ἐν Ἐλευσῖνι, ὡς εἴπομεν, ἦτο παλαιοτάτη. Ἡ Δημήτηρ ὡς ἀγροτικὴ καὶ χθονία θεότης ἐλατρεύετο ὑπὸ τῶν προελληνικῶν (πελασγικῶν) λαῶν, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι τοιαῦται θεότητες (*Τροφώνιος, Ἀσκληπιὸς κ. ἄ.*), παρὰ τούτων δὲ παρέλαβον τὴν λατρείαν ταύτης καὶ αἱ ἑλληνικαὶ φυλαὶ αἱ καταλαβοῦσαι τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἀναμειχθεῖσαι μετὰ τῶν προελληνικῶν. Φαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι βραδύτερον μὲ τὴν παλαιὰν λατρείαν τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος συνεδέθη καὶ ἡ λατρεία ἄλλων θεοτήτων (*Διονύσου, Ἀσκληπιοῦ*), οὕτω δὲ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν ἡ λατρεία τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος ἔλαβε μορφὴν ἀρκετὰ διάφορον τῆς παλαιᾶς πελασγικῆς. Ὑπὸ τὴν παλαιὰν μορφὴν ἐμφανίζεται ἡ λατρεία τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος εἰς τὸ παλαιότατον γραπτὸν μνημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται αὕτη, τὸν ὁμηρικὸν δηλαδὴ ὕμνον εἰς Δήμητρα. Ὁ ὕμνος οὗτος, ἂν καὶ δὲν εἶναι παλαιότερος τοῦ Ζ′ π. Χ. αἰῶνος, ἐμφανίζει ἐν τούτοις τὴν Ἐλευσινίαν Δήμητρα ὑπὸ τὴν παλαιὰν αὐτῆς μορφήν, ὡς θεὰν ἀγροτικὴν καὶ χθονίαν, καὶ διηγεῖται τὰ πάθη καὶ τὰς πράξεις τῆς θεᾶς ταύτης συμφώνως μὲ τὴν τοπικὴν τῆς Ἐλευσῖνος παράδοσιν.

Κατὰ τὸν ὁμηρικὸν ὕμνον ὁ Ἅδης (Πλούτων) τῇ συγκαταθέσει τοῦ Διὸς ἥρπασε τὴν θυγατέρα τῆς Δήμητρος Περσεφόνην, καθ' ὃν χρόνον αὕτη συνοδευομένη ὑπὸ πολλῶν νυμφῶν ἔπαιζε καὶ ἔδρεπεν ἄνθη ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Νύσης. Τὰς φωνὰς τῆς ἁρπαζομένης θυγατρός της ἀκούσασα ἡ Δημήτηρ ὥρμησεν ὡς μαινομένη εἰς ἀναζήτησιν αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ δώσῃ πληροφορίαν τινά, ἡ Δημήτηρ, συνοδευομένη ὑπὸ τῆς Ἑκάτης, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπίσης ἀκούσει τὰς φωνὰς τῆς Περσεφόνης, μετέβη πρὸς τὸν Ἥλιον καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ὡς ἐπόπτην τῶν πάντων νὰ τὴν πληροφορήσῃ τί ἔγινεν ἡ θυγάτηρ της. Ὁ Ἥλιος πράγματι εἶπεν εἰς αὐτὴν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, ἡ δὲ Δημήτηρ τοσοῦτον ὠργίσθη ἐναντίον τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψε τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ὥστε δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ὄλυμπον, ἀλλά, μεταμορφωθεῖσα εἰς γραῖαν, περιεπλανᾶτο ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἀγρούς, ἀγνοουμένη παρὰ πάντων. Ἐν τῇ περιπλανήσει ταύτῃ ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, ὅπου ἐκάθισεν ὑπὸ τὴν σκιὰν ἐλαίας παρά τι φρέαρ, ἐγγὺς τῆς ὁδοῦ εὑρισκόμενον (τὸ Παρθένιον). Εἰς τὸ φρέαρ τοῦτο κατέφθασαν μετ' ὀλίγον, ἵνα ἀντλήσωσιν ὕδωρ, αἱ τέσσαρες θυγατέρες τοῦ προκρίτου (κοιράνου) τῆς Ἐλευσῖνος Κελεοῦ, αἱ ὁποῖαι, ἰδοῦσαι τὴν γραῖαν, ἠρώτησαν αὐτήν, τίς ἦτο, πόθεν εἶχεν ἔλθει καὶ διατὶ ἔμενε παρὰ τὸ φρέαρ καὶ δὲν εἰσήρχετο εἰς τὴν πόλιν, ἵνα φιλοξενηθῇ. Ἡ Δημήτηρ ἀπεκρίθη, ὅτι κατήγετο ἐκ Κρήτης, ὅτι εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ λῃστῶν καὶ ὅτι εἶχε δραπετεύσει ἐκ Θορικοῦ, ὅπου εἶχε προσορμισθῆ τὸ πειρατικὸν πλοῖον, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὰς νὰ τὴν συστήσωσιν εἴς τινα οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ὑπηρετῇ κατὰ δύναμιν, ἐδήλωσε δὲ ὅτι ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ἀναθρέψῃ καὶ νεογνὸν παῖδα, ἄν τις ἤθελεν ἐμπιστευθῆ τοιοῦτον εἰς αὐτήν. Τοῦτο ἀκούσασαι αἱ θυγατέρες τοῦ Κελεοῦ παρεκάλεσαν τὴν γραῖαν νὰ ἀναμείνῃ παρὰ τὸ φρέαρ, ἕως ὅτου ἀναγγείλωσι τὰ κατ' αὐτὴν εἰς τὴν μητέρα των Μετάνειραν, ἡ ὁποία ἦτο πιθανὸν νὰ δεχθῇ ταύτην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της καὶ νὰ τῆς ἀναθέσῃ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ νεογεννήτου τέκνου της Δημοφῶντος. Πράγματι ἡ Δημήτηρ ἀνέμενε, μετ' ὀλίγον δέ, ὅτε αἱ θυγατέρες τοῦ Κελεοῦ ἔφθασαν τρέχουσαι, ἵνα παραλάβωσιν αὐτήν, ἠκολούθησε ταύτας καὶ εἰσῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρός των, ὅπου τὰ ἀστεῖα τῆς ὑπηρετρίας Ἰάμβης ἐκίνησαν τὸ πρῶτον μειδίαμα τῆς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀγελάστου καὶ ἀσίτου θεᾶς. Ἐν τούτοις ἡ περίλυπος Δημήτηρ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ πλῆρες οἴνου ποτήριον, τὸ ὁποῖον προσέφερεν εἰς αὐτὴν ἡ Μετάνειρα, εἰποῦσα, ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτὴν νὰ πίνῃ οἶνον, παρεκάλεσε δὲ νὰ τῆς δοθῇ κυκεών, ἤτοι ποτὸν ἀποτελούμενον ἐξ ὕδατος, ἀλφίτων καὶ γλήχωνος (μίνθης). Διὰ τοῦ ποτοῦ τούτου ἔπαυσε τὴν μακροχρονίαν ἀποχήν της ἀπὸ τροφῆς καὶ ποτοῦ ἡ θεά, μετὰ τοῦτο δ' ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴν τοῦ νεαροῦ Δημοφῶντος. Τοῦτον ὅμως δὲν ἔτρεφεν ἡ Δημήτηρ διὰ γάλακτος, ὡς τρέφονται τὰ ἄλλα

Ἡ Δήμητρα, ἡ Περσεφόνη καὶ ὁ Τριπτόλεμος.
[Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἀπὸ τὴν Ἐλευσῖνα.]

βρέφη, ἀλλὰ μόνον τὸν ἤλειφε δι' ἀμβροσίας, διότι εἶχε σκοπὸν νὰ τὸν καταστήσῃ ἀθάνατον. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον οὐδὲ τὴν νύκτα ἔθετε τὸ βρέφος εἰς τὴν κλίνην, ἵνα τὸ κοιμήσῃ, ἀλλ' ἔκρυπτεν αὐτὸ ἐντὸς ἀνθρακιᾶς ὡς δαυλόν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ταχεῖα καὶ θαυμαστὴ ἀνάπτυξις τοῦ Δημοφῶντος ἐκίνησε τὴν περιέργειαν τῆς μητρός του, ἡ ὁποία ἠθέλησε νὰ μάθῃ κατὰ ποῖον τρόπον ἐπετύγχανε ταύτην ἡ ξένη γραῖα, ὁ σκοπὸς τῆς Δήμητρος ἐματαιώθη καὶ ὁ Δημοφῶν ἀπώλεσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταστῇ ἀθάνατος, ἀποδοθεὶς ἀμέσως εἰς τὴν περίτρομον μητέρα του ὑπὸ τῆς ὀργισθείσης θεᾶς. Συγχρόνως ὅμως ἡ Δημήτηρ ἀπεκάλυψε καὶ τίς ἦτο καὶ διέταξε νὰ κατασκευασθῇ ναός της ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἄνωθεν τοῦ φρέατος Καλλιχόρου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεσύρθη μετὰ τὴν ταχυτάτην οἰκοδόμησίν του, ἀποφεύγουσα πᾶσαν σχέσιν μὲ τὸν κόσμον καὶ θρηνοῦσα διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς θυγατρός της. Ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς Δήμητρος ταχέως ἐπέφερε φρικτὰ ἀποτελέσματα· ἡ γῆ ἔπαυσε νὰ βλαστάνῃ, εἰς μάτην δ' οἱ ἄνθρωποι ἐκαλλιέργουν

Ἀγγειογραφικὴ παράστασις εἰκονίζουσα τοὺς κυριωτέρους θεοὺς τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας.
[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: *Ἄνω·* Ζεύς, Διόνυσος, Ἀμφιτρίτη, Ποσειδών. *Κάτω:* Δήμητρα, Τριπτόλεμος, Περσεφόνη, καὶ εἰς τὸ ἄκρον Εὔμολπος. Μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων ἡ Ἐλευσὶς ὑπὸ μορφὴν γυναικός.]

αὐτὴν καὶ ἔσπειρον· ὁ κίνδυνος νὰ ἐξαφανισθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ πείνης καὶ νὰ στερηθῶσιν οἱ θεοὶ τῶν θυσιῶν, τὰς ὁποίας ἕως τότε προσέφερον οἱ ἄνθρωποι εἰς αὐτούς, ἐφαίνετο ἀναπότρεπτος. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Δία νὰ στείλῃ τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον πάντας τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς εἰς Ἐλευσῖνα πρὸς τὴν Δήμητρα, διὰ νὰ τὴν πείσουν νὰ μεταβάλῃ γνώμην καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Ὄλυμπον μεταξὺ τῶν ἄλλων θεῶν. Αὕτη ὅμως κατ' οὐδένα τρόπον ἤθελε νὰ πεισθῇ, προτοῦ ἴδῃ τὴν ἁρπαγεῖσαν θυγατέρα της. Παρέστη ὅθεν ἀνάγκη νὰ παρακληθῇ ὁ σύζυγος τῆς Περσεφόνης διὰ τοῦ Ἑρμοῦ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἄνοδον ταύτης, ἵνα ἡ Δημήτηρ, ἰδοῦσα τὴν θυγατέρα της, καταπαύσῃ τὴν ὀργήν της. Καὶ τὴν μὲν παράκλησιν ἐκείνην δὲν ἀπέκρουσεν ὁ θεὸς τῶν νεκρῶν, πρὸ τῆς ἀνόδου ὅμως τῆς Περσεφόνης ἔδωκεν εἰς αὐτὴν νὰ φάγῃ καρπὸν ῥοιᾶς, ἵνα οὕτως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιστροφήν της πρὸς ἑαυτόν. Ταχέως ἐπὶ τοῦ ἅρματος τοῦ Πλούτωνος, ὁδηγούμενον ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, διήνυσεν ἡ Περσεφόνη τὸ μέχρις Ἐλευσῖνος διάστημα καὶ παρουσιάσθη εἰς τὴν μητέρα της. Ἡ ἐκ τῆς συναντήσεως ὅμως ταύτης χαρὰ μητρὸς καὶ θυγατρὸς δὲν διήρκεσε πολύ, διότι ἐρωτήσασα ἡ Δημήτηρ τὴν Περσεφόνην, ἂν εἶχε φάγει τι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς της ἐξ Ἅδου, καὶ ἀκούσασα, ὅτι αὕτη εἶχεν ἀναγκασθῆ ὑπὸ τοῦ συζύγου της νὰ φάγῃ καρπὸν ῥοιᾶς, ἀντελήφθη ἀμέσως ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἔχῃ διαρκῶς τὴν θυγατέρα της πλησίον της. Ἡ ἐπάνοδος ὅθεν τῆς Δήμητρος εἰς τὸν Ὄλυμπον ἐφαίνετο καὶ πάλιν δύσκολος. Διὰ τῆς μεσιτείας ὅμως τῆς Ῥέας (τῆς μητρὸς τοῦ Διός, τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Δήμητρος) ἐπῆλθε συμβιβασμὸς μεταξὺ τῶν θεῶν, κατὰ τὸν ὁποῖον κατὰ μὲν τὸ ἓν τρίτον τοῦ ἔτους ἡ Περσεφόνη ὤφειλε νὰ μένῃ πλησίον τοῦ συζύγου της, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα δύο τρίτα μεταξὺ τῶν Ὀλυμπίων θεῶν καὶ πλησίον τῆς μητρός της, ἡ ὁποία ἐδέχθη ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Ὄλυμπον. Εὐθὺς ὅμως ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς Δήμητρος ἐκ τοῦ ναοῦ ἡ γῆ ἐκαλύφθη ὑπὸ χλόης καὶ ἀνθέων καὶ ἤρχισε νὰ παράγῃ καρπούς, ἡ δὲ Δημήτηρ ἔδειξεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἐλευσινίων Τριπτόλεμον καὶ Διοκλέα καὶ Εὔμολπον καὶ Κελεὸν τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπεθύμει νὰ τελῆται ἡ λατρεία της, καὶ τὰ «σεμνὰ ὄργια», τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπεται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ φανερώνωνται εἰς τοὺς ἀμυήτους, τουτέστι τὰ καλούμενα συνήθως «Ἐλευσίνια μυστήρια».

Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Προέλευσις καὶ ἐξέλιξις αὐτῶν. Ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος εἰς Δήμητρα ἐποιήθη καθ' ὃν χρόνον τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια εἶχον ἤδη καταλάβει σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ θρησκείᾳ, οὐδὲν δ' ἄλλο εἶναι οὗτος εἰμὴ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐξήγησις καὶ αἰτιολογία τῶν λεγομένων καὶ πραττομένων ἐν τοῖς μυστηρίοις. Τίς ὅμως ἦτο ἡ ἀρχικὴ σημασία τῶν μυστηρίων τῆς Ἐλευσῖνος, πότε τὸ πρῶτον ἱδρύθησαν ταῦτα, ὑπὸ τίνος καὶ τίνα ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν ἔλαβον, δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου. Ἡ ἔρευνα ὅθεν περὶ τῆς φύσεως τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου κατ' ἀνάγκην θὰ εἶναι λίαν ἐλλιπής. Πρέπει, ἔχοντες πάντοτε τὸν μῦθον τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου πρὸ ὀφθαλμῶν, νὰ ἐξετάσωμεν τί εἶναι μυστήριον γενικῶς, τίς ἡ αἰτία τῆς γενέσεως τῶν μυστηρίων καὶ τί συνέβαινεν εἰς παρομοίας πρὸς τὰς ἐν Ἐλευσῖνι μυστικὰς τελετὰς καὶ ἑορτάς, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐννοήσωμεν τί πραγματικῶς ἦσαν τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια καὶ τίνα σημασίαν εἶχον τὰ ἐν αὐτοῖς δεικνυόμενα ἱερὰ ἀντικείμενα, ὡς καὶ τὰ λεγόμενα καὶ τὰ πραττόμενα κατὰ τὴν τελετήν.

Μυστήρια εἶναι λατρεῖαι ἐν στενῷ κύκλῳ γινόμεναι καὶ ἱεροτελεστίαι, εἰς τὰς ὁποίας ὀλίγα μόνον πρόσωπα δικαιοῦνται νὰ παρευρίσκωνται. Αἱ τοιαῦται λατρεῖαι κατ' ἀρχὰς ἦσαν λατρεῖαι οἰκογενειακαί, εἰς τὰς ὁποίας δηλαδὴ μόνον τὰ μέλη μιᾶς οἰκογενείας ἐδικαιοῦντο νὰ μετέχωσιν. Ὡς οἰκογενειακὴ λοιπὸν λατρεία τῆς χθονίας θεότητος Δήμητρος πρέπει νὰ θεωρηθῶσι καὶ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἀρχικῶς. Καὶ πράγματι ἐκ τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου μανθάνομεν, ὅτι κατ' ἀρχὰς τέσσαρα πρόσωπα μετεῖχον τῶν «σεμνῶν ὀργίων» τῆς Δήμητρος, οἱ τέσσαρες δηλαδὴ βασιλεῖς τῶν Ἐλευσινίων, Τριπτόλεμος, Διοκλῆς, Εὔμολπος καὶ Κελεός. Κατά τινας μάλιστα μόνος ὁ Κελεὸς πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀρχῆθεν δικαιούμενος νὰ τελῇ τὴν ἱεροτελεστίαν τῆς Δήμητρος, ὑπὸ τούτου δὲ ἐγίνοντο δεκτοὶ καὶ οἱ τρεῖς ἄλλοι τῶν Ἐλευσινίων ἀρχηγοί. Ὁπωσδήποτε κατὰ τὴν παλαιοτάτην ἐποχὴν μόνον τῶν τεσσάρων ἐκείνων ἀνδρῶν οἱ ἀπόγονοι ἐδικαιοῦντο νὰ μετέχωσι τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος, ὡς θεότητος πατρῴας, ἡ ὁποία, ὡς εἴπομεν, ἦτο θεότης χθονία, προσωποποίησις τῆς Γῆς, ὡς καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς δηλοῖ (*Δημήτηρ*=Γῆ μήτηρ). Ἀλλ' ἡ θεότης αὕτη, ἐνῷ ὡς «ζείδωρος ἄρουρα» ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ θεότης τῆς παραγωγῆς τῶν καρπῶν καὶ συνεπῶς ὡς τὸ ἀρχικὸν στοιχεῖον πάσης ζωῆς, ἐθεωρεῖτο συγχρόνως καὶ ὡς ἡ θεότης ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουν τὰ ὑπ' αὐτῆς γεννηθέντα καὶ τραφέντα, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀποδοθῶσι καὶ οἱ ἄνθρωποι μετὰ θάνατον διὰ τῆς ταφῆς. Ἄνευ τῆς ταφῆς ὁ ἀποθανὼν ἐνομίζετο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἡσυχίαν, ἡ δὲ ταφὴ οὐδὲν ἄλλο

Digitized by Google

ἦτο εἰμὴ ἡ ἀπόδοσις τοῦ σώματος εἰς τὴν μητέρα γῆν. Τῆς θεότητος λοιπὸν ταύτης ἡ λατρεία εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἀνέκαθεν προσείλκυε τὰς ψυχὰς τῶν εὐσεβῶν, οἱ ὁποῖοι ἐφρόνουν, ὅτι ἠδύναντο, τιμῶντες τὴν μητέρα γῆν, νὰ ἀπολαύωσι μὲν τῶν ἐξ αὐτῆς παραγομένων καρπῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, νὰ ἐξασφαλίσωσι δὲ καὶ καλυτέραν τύχην εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν μετὰ θάνατον, τὴν ὁποίαν μόνη ἡ θεότης ἐκείνη ἠδύνατο νὰ παράσχῃ, ἡ ὁποία ἐγέννα πάντα τὰ ἔμψυχα, ὡς φιλόστοργος δὲ μήτηρ ἐδέχετο πάλιν εἰς τοὺς κόλπους της αὐτά. Ἡ ἐξασφάλισις λοιπὸν τῆς μετὰ θάνατον εὐδαιμονίας ἦτο ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῶν ὑφισταμένων τὴν ἐν Ἐλευσῖνι μύησιν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ οἰκογενειακὴ ἑορτὴ τῆς Δήμητρος ἐν Ἐλευσῖνι, ἀπὸ ἀγροτικῆς καταστᾶσα ἠθικὴ ἑορτή, κατήντησεν ἐπὶ τέλους νὰ περιβληθῇ καὶ τὸν πέπλον τοῦ μυστηρίου. Δὲν ἦτο δὲ δύσκολον ἡ ἀρχικῶς ἀγροτικὴ ἑορτή, ἡ εὐθὺς πρὸ τῆς σπορᾶς τῶν σιτηρῶν γινομένη καὶ σκοπὸν ἔχουσα τὴν κάθαρσιν τῶν μετεχόντων ταύτης καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς θείας βοηθείας πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εὐφορίας τῆς γῆς, νὰ λάβῃ μυστικὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ καταστῇ ἑορτὴ σκοποῦσα ἐξαγνισμὸν τῶν μετεχόντων αὐτῆς καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ψυχῶν αὐτῶν μετὰ θάνατον. Ἡ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ σπόρου τοῦ ῥιπτομένου εἰς τὴν γῆν, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται ἡ βλάστησις καὶ ἡ καρποφορία, καὶ τῶν νεκρῶν τῶν κατατιθεμένων ἐπίσης εἰς τὴν γῆν (διότι καὶ αὐτῶν τῶν καιομένων ἡ τέφρα εἰς τὴν γῆν κατετίθετο), ἐνέβαλεν ἴσως εἰς τοὺς εὐσεβεῖς τὴν ἐλπίδα, ὅτι, ὅπως τὸ σπέρμα τοῦ φυτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος κατατιθέμενος εἰς τὴν γῆν φαινομενικῶς μόνον ἀπόλλυται, πραγματικῶς ὅμως μεταβαίνει εἰς ἄλλον βίον, ὁ ὁποῖος εἶναι μὲν συνέχεια τοῦ ἐπιγείου, λαμπρότερος ὅμως πολὺ τούτου, ὅπως τὸ ἐκ τοῦ σπέρματος φυὲν φυτὸν εἶναι συνέχεια τῆς ζωῆς τοῦ ξηροῦ κατὰ τὸ φαινόμενον σπέρματος καὶ μάλιστα πολὺ ὑπερτέρα συνέχεια ὑπὸ ἔποψιν λαμπρότητος καὶ μεγέθους. Τὴν λαμπρότητα λοιπὸν τοῦ μετὰ θάνατον νέου βίου θέλοντες νὰ ἐξασφαλίσωσι καὶ νὰ ἐπαυξήσωσιν οἱ πιστοί, ἔσπευδον νὰ μυηθῶσιν εἰς τὰ ἐν Ἐλευσῖνι μυστήρια. Ἵνα ὅμως μετάσχωσι τῆς οἰκογενειακῆς ἐκείνης λατρείας τῆς χθονίας Δήμητρος οἱ μὴ ἀνήκοντες εἰς τὰς οἰκογενείας, τῶν ὁποίων τὰ μέλη δικαιωματικῶς μετεῖχον αὐτῆς, ἦτο ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῶσιν ὑπό τινος τῶν ἤδη δικαιουμένων, καλουμένου *μυσταγωγοῦ*. Εἰσήχθησαν δ' οὕτω κατ' ἀρχὰς μὲν ὀλίγοι συγγενεῖς καὶ φίλοι, συμπολῖται τῶν ἤδη μεμυημένων, ἴσως δὲ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος φίλοι αὐτῶν. Ὅτε ὅμως τὸ παλαιὸν ἐλευσινιακὸν κράτος συνηνώθη μετὰ τοῦ ἀττικοῦ, ἔλαβον τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ κράτους ἐκείνου ὑπήκοοι, ἐφ' ὅσον τις τῶν μεμυημένων εἰσῆγεν αὐτοὺς πρὸς μύησιν. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαιουμένων νὰ μετέχωσι τῆς μυήσεως τῶν Ἐλευσινίων δὲν περιωρίσθη εἰς μόνους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς. Ἡ αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν ἔδωκεν εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια νέαν λάμψιν καὶ κατέστησε τὸν κύκλον τῶν δικαιουμένων νὰ προσέλθωσιν εἰς αὐτὰ πολὺ εὐρύτερον. Ὄχι μόνον οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, διὰ πολιτικοὺς κυρίως λόγους, ἔγιναν δεκτοὶ εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες, διότι τοῦτο ἀπῄτει τὸ πολιτικὸν συμφέρον τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδή, ἀφ' ὅτου ἡ Ἐλευσὶς ἡνώθη μὲ τὸ ἀττικὸν κράτος, ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσι τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ὡς Παναθηναϊκὸν κτῆμα, πρὸς τοῦτο δὲ ἵδρυσαν μὲν τὸ *Ἐλευσίνιον* (βλ. λ.) ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, ὡς παράρτημα τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ, ἐκόσμησαν δὲ τὰ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὰ καὶ τέλος κατέστησαν τὰ ἐν Ἄγρᾳ ἀρχαιόθεν τελούμενα μυστήρια προβαθμῖδα τῶν ἐν Ἐλευσῖνι (βλ. λ. *Ἄγρα*). Καὶ τὸν τρόπον δὲ τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἐρρύθμισαν συμφώνως πρὸς τὸ πολιτικόν των συμφέρον καὶ τὴν παλαιὰν ἐθιμοτυπίαν ἐτροποποίησαν ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον. Πρὸ τῆς τελέσεως τῶν ἐν Ἐλευσῖνι μυστηρίων, τὰ σπουδαιότατα τῶν ἐκεῖ ἱερῶν ἀντικειμένων καθιερώθη νὰ μεταφέρωνται εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ κατατίθενται εἰς τὸ Ἐλευσίνιον, ὁπόθεν διὰ τῆς καλουμένης Ἱερᾶς ὁδοῦ ἐπανεφέροντο πάλιν ἐν πομπῇ εἰς τὴν Ἐλευσῖνα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἀθηναϊκῶν ἀρχῶν. Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια κατέστησαν οὕτως ἐπίσημος ἀθηναϊκὴ ἑορτὴ καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως πρὸς ἀνύψωσιν ἠθικὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ πολιτικὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν ἐπὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας. Διὰ προκηρύξεως πρὸς τοὺς Πανέλληνας προέτρεψαν αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι νὰ φέρωσι τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν των εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, ὡς ἔπραττον ἤδη αὐτοὶ καὶ οἱ σύμμαχοί των, ἐξεμεταλλεύθησαν δέ, διὰ νὰ πείσωσιν αὐτούς, τὸν μῦθον, κατὰ τὸν ὁποῖον διὰ τοῦ Ἐλευσινίου Τριπτολέμου διεδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ μέγα δῶρον τῆς Δήμητρος, ἡ καλλιέργεια δηλαδὴ τῶν σιτηρῶν. Πάντες οἱ Ἕλληνες ἐκηρύχθη τότε, ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ ὑφίστανται τὴν μύησιν τῶν Ἐλευσινίων, ἐφ' ὅσον ἦσαν «χεῖρας καθαροί», μόνον δὲ οἱ βάρβαροι ἀπεκλείοντο ταύτης. Βραδύτερον ὅμως καὶ εἰς ξένους ἐπετράπη ἐν μέρει ἡ εἰς ταῦτα συμμετοχή, κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἔλαβον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (ἴσως ὡς γνωρίζοντες καὶ τὴν ἑλληνικὴν) τὸ δικαίωμα τῆς μυήσεως, τὸ ὁποῖον πλεῖστοι ἐπιφανεῖς ἐξ αὐτῶν καὶ πραγματικῶς ἐξήσκησαν.

Ἡ πληθὺς τῶν συρρεόντων εἰς Ἐλευσῖνα, κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἰδίως, ἦτο καταπληκτική. Ἀπὸ πάσης γωνίας τοῦ Ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου πάσης τάξεως ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔσπευδον ἵνα ἀνεύρωσιν ἐκεῖ ὅ,τι διακαῶς ἐπόθουν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνεύρωσιν ἀλλαχοῦ. Οἱ εὐσεβεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐθεώρουν ἀρκετὴν δι' ἑαυτοὺς τὴν συνήθη λατρείαν τῶν θεῶν καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἔμενον εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν οἱασδήποτε σχολῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ἰδίως τὴν μετὰ θάνατον τύχην τῆς ψυχῆς, ἐπεθύμουν ὅμως νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς ἑαυτοὺς ψυχικὴν ἠρεμίαν ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ εὐδαιμονίαν μετὰ θάνατον, ἐνόμιζον ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι πάντα ταῦτα διὰ τῆς μυήσεώς των εἰς τὰ Ἐλευσίνια καὶ ἄλλα παρόμοια μυστήρια. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ συρροὴ τοσούτων ἀνθρώπων εἰς πάντα τὰ μέρη, ὅπου ἐτελοῦντο μυστικαὶ ἱεροτελεστίαι καὶ ἐνηργοῦντο μυήσεις, ἰδίως κατὰ τοὺς ὀλίγον πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ χρόνους καὶ ὀλίγον μετ' αὐτὴν (Α' καὶ Β' αἰῶνα πρὸ καὶ μετὰ Χριστόν). Ἡ μύησις δηλαδὴ ἐθεωρεῖτο ὡς μέσον δυνάμενον νὰ ἐξαγνίσῃ καὶ νὰ ἐξαγιάσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ ἑνώσῃ τρόπον τινὰ αὐτὸν μετὰ τοῦ θεοῦ, τοῦ ὁποίου προσεκτᾶτο οὗτος τὰς δυνάμεις καὶ ἰδιότητας. Εἰς τὰ μυστήρια ὅθεν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ παλαιόθεν πεφημισμένα τῆς Ἐλευσῖνος συνέρρεον οἱ εὐσεβεῖς, ὅπως οἱ διψῶντες εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Βαθμηδὸν ἡ παλαιὰ χροιὰ τῶν Ἐλευσινίων ὡς τοπικῆς λατρείας τῆς Δήμητρος, ὡς θεᾶς χθονίας καὶ ἀγροτικῆς, ἐξέλιπεν ἐντελῶς, καὶ τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν τῆς Δήμητρος καὶ κόρης περιεβλήθη τὴν αἴγλην τοῦ ἐξαιρετικῶς ἁγίου, τοῦ διὰ τοῦτο μοναδικοῦ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐπομένως παγκοσμίου ἱδρύματος, τοῦ ὁποίου τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὸν ἐξωραϊσμὸν ἐθεώρησαν ζήτημα φιλοτιμίας νὰ ἐνεργήσωσι πλούσιοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι καὶ ἰδίως ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός.

Ἐν τούτοις παρὰ τὴν τεραστίαν μεταβολὴν ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερόν, τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ τελῶσι τὰ τῆς λατρείας ἐν Ἐλευσῖνι καὶ νὰ διενεργῶσι τὰς ἱερὰς πράξεις διετήρησαν μέχρι τέλους τῶν παλαιῶν δικαιούχων οἱ ἀπόγονοι, οἱ ὁποῖοι ἀνέκαθεν ἀπετέλουν τὸ ἱερατεῖον. Οὗτοι μόνον εἶχον τὸ δικαίωμα, ὄχι μόνον νὰ μυῶσι τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἄγωσι τὰς πομπὰς καὶ νὰ προΐστανται ἐν γένει τῶν τελετῶν. Οἱ λοιποὶ μυούμενοι ἐλάμβανον μόνον τὸ δικαίωμα νὰ παρίστανται εἰς τὴν ἱεροτελεστίαν καὶ νὰ λαμβάνωσι γνῶσιν τῶν γινομένων ἐν τῷ ἱερῷ (τὰ ὁποῖα διὰ τοὺς μὴ μεμυημένους ἦσαν ἀπόρρητα), ὡς καὶ νὰ εἰσάγωσιν ἄλλους πρὸς μύησιν ὡς μυσταγωγοί. Τοὐναντίον τῶν παλαιόθεν δικαιουμένων συμμετοχῆς καὶ αὐτοὶ οἱ παῖδες ἐδικαιοῦντο νὰ μετέχωσιν ἐνεργῶς τῶν ἱεροτελεστιῶν, καὶ νὰ ἀπαγγέλλωσιν ἐν αὐταῖς δεήσεις ἐξ ὀνόματος καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν παρευρισκομένων (παῖδες ἀφ' ἑστίας). Πρὸ παντὸς λοιπὸν ἄλλου ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν τίνες καὶ πόσοι ἦσαν καὶ τίνας ὀνομασίας ἔφερον οἱ ἱερεῖς τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ καὶ τίνα ἔργα ἐξετέλει ἕκαστος ἐξ αὐτῶν.

Τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερατεῖον. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἐλευσινίων πολυάριθμον προσωπικὸν ἠσχολεῖτο εἰς τὰ τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης καὶ εἰς τὴν μύησιν τῶν προσκυνητῶν. Ὄχι μόνον ἱερεῖς καὶ ἱέρειαι, ἀλλὰ καὶ πολλὰ βοηθητικὰ πρόσωπα ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ ἱεροῦ. Τὰ ἀνώτατα τῶν ἱερατικῶν ἀξιωμάτων ἦσαν, ὡς εἴπομεν, κτῆμα τῶν ἀπογόνων τῶν παλαιῶν ἡρώων τῆς Ἐλευσῖνος, ἦσαν δὲ τοιοῦτοι ἱερεῖς οἱ ἑξῆς: ὁ Ἱεροφάντης, ὁ ὁποῖος ἀνῆκε πάντοτε εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Εὐμολπιδῶν, ὁ Δᾳδοῦχος ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Τριπτολέμου, ὁ Ἱεροκῆρυξ λαμβανόμενος ἐκ τοῦ γένους τῶν Κηρύκων καὶ ὁ Ἐπιβώμιος ἱερεύς, ὁ ὁποῖος ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους ἐλαμβάνετο. Εἰς τὸν ἱερέα Ἱεροφάντην ἀντεστοίχει ἡ ἱέρεια Ἱεροφάντις, λαμβανομένη εἴτε ἐκ τῶν Εὐμολπιδῶν εἴτε ἐκ τῶν Φυλλιδῶν· εἰς τὸν Δᾳδοῦχον ἀντεστοίχει ὁμώνυμος πιθανὸν ἱέρεια, ἐκ τῶν ἀπογόνων ἐπίσης τοῦ Τριπτολέμου λαμβανομένη. Τοῦ Ἱεροκήρυκος ἀντίστοιχος ἱέρεια δὲν ἀναφέρεται· πρὸς τὸν Ἐπιβώμιον τέλος ἱερέα ἀντεστοίχει ἡ καλουμένη ἱέρεια τῆς Δήμητρος ἢ Ἐπώνυμος ἱέρεια, λαμβανομένη κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκ τῶν Φυλλιδῶν, βραδύτερον δ' ἐκ τῶν Εὐμολπιδῶν. Ἐπειδὴ ὅμως βραδύτερον ἐξέλιπεν ἡ οἰκογένεια ἡ καταγομένη ἀπὸ τοῦ Τριπτολέμου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐλαμβάνοντο οἱ Δᾳδοῦχοι (οἱ ὁποῖοι ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστόν, ἔφερον πάντοτε τὰ ὀνόματα *Καλλίας* καὶ *Ἱππόνικος*), τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐδίδετο εἰς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Λυκομιδῶν.

Πλὴν ὅμως τῶν ἱερέων καὶ οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ ἱεροῦ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ αὐτὰ ἱερατικὰ γένη. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἑξῆς: ὁ Ἰακχοφόρος, ὁ Κουροτρόφος, ὁ Δαειρίτης καὶ ἡ ἱέρεια Δαειρῖτις, χρησιμοποιούμενοι κυρίως ἐν τῇ πομπῇ τοῦ Ἰάκχου· ὁ Λικνοφόρος, φέρων τὸ ἱερὸν λίκνον τὸ καλούμενον κέρνον· οἱ Ὑδρανοί, οἱ καθαίροντες τοὺς ὑποψηφίους μύστας, ὅτε ἤρχιζεν ἡ τελετή· οἱ Σπονδοφόροι, οἱ προκηρύσσοντες τὴν ἱερὰν ἐκεχειρίαν πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὰ Ἐλευσίνια πάντων τῶν Ἑλλήνων ἄνευ ἐμποδίων λόγῳ πολέμου· οἱ Πυρφόροι, οἱ ὁποῖοι ἔφερον καὶ διετήρουν τὸ πῦρ διὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων· ὁ Ἱεραύλης, ὁ ὁποῖος ηὔλει κατὰ τὴν μουσικὴν καὶ ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν τοὺς Ὑμνῳδοὺς καὶ τὰς Ὑμνητρίας· οἱ Νεωκόροι, οἱ διατηροῦντες καθαροὺς τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς βωμούς· οἱ Φαιδρυνταί, οἱ διατηροῦντες καθαρὰ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν. Μεσάζουσαν τάξιν μεταξὺ τῶν ἱερατικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὑφισταμένων τὴν μύησιν ἀπετέλουν οἱ καλούμενοι Πανανεῖς. Τέλος ὡς ἀληθὲς ἱερατικὸν ἀξίωμα περιβεβλημένοι ἐθεωροῦντο καὶ οἱ καλούμενοι «παῖδες ἀφ' ἑστίας μεμυημένοι», οἱ ὁποῖοι ἐξελέγοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν παλαιῶν εὐπατριδῶν καὶ ἀπήγγελλον τυπικάς τινας φράσεις καὶ προσευχὰς ἐξ ὀνόματος καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν παρευρισκομένων.

Ὡς ἱερατικοὶ ὑπάλληλοι πρέπει νὰ θεωρηθῶσι καὶ οἱ ἱεροποιοί, οἱ ἐπίσημοι δηλαδὴ ἀντιπρόσωποι τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξετέλουν τὰ καθήκοντά των καὶ κατὰ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, ὅπως καὶ κατὰ πάσας τὰς ἄλλας ἑορτάς. Τὴν γενικὴν ὅμως διεύθυνσιν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων εἶχεν ὁ ἄρχων βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ὡς πρὸς τὸ οἰκονομικὸν μέρος τῆς ἑορτῆς καὶ τὴν φροντίδα περὶ τῶν θυμάτων ἐβοηθεῖτο ὑπὸ τεσσάρων «ἐπιμελητῶν τῶν μυστηρίων», ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ δήμου, δύο μὲν ἐξ ἁπάντων Ἀθηναίων, δύο δ' ἐκ τῶν δύο ἱερατικῶν οἰκογενειῶν τῆς Ἐλευσῖνος, τῶν Εὐμολπιδῶν καὶ Κηρύκων (ἑνὸς ἐξ ἑκατέρας). Τὴν τάξιν κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐπέβλεπεν ὁ αὐτὸς ἄρχων βασιλεύς, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ παρέδρου του καὶ ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του ὡς ἀστυνομικὰ ὄργανα τοὺς κήρυκας. Μεγίστη ἰδίως κατεβάλλετο προσοχὴ νὰ μὴ συμβῇ ἀταξία τις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑορτῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν νὰ μὴ ἐμπαιχθῶσι τὰ μυστήρια. Πᾶν πταῖσμα γινόμενον κατὰ τὴν ἑορτὴν ἀνεφέρετο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως εἰς τὴν «ἱερὰν γερουσίαν», τουτέστιν εἰς δικαστήριον ἐπιτόπιον, τοῦ ὁποίου μέλη ἦσαν οἱ Εὐμολπίδαι καὶ οἱ Κήρυκες, καὶ ἐτιμωρεῖτο ὑπὸ ταύτης. Ἂν ὅμως διεπράττετο βαρύ τι παράπτωμα, ὁ ἄρχων βασιλεὺς ὤφειλε νὰ ἀναφέρῃ τοῦτο τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ τὸ πέρας τῶν μυστηρίων εἰς τὴν βουλὴν τῶν 500, εἰδικῶς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην συνεδριάζουσαν, ἡ ὁποία ἐπελαμβάνετο τῆς τιμωρίας τῶν ἀσεβησάντων εἰς τὰ μυστήρια. Ἦσαν δ' αἱ ποιναὶ ἐπὶ ἀσεβείᾳ βαρύταται, μὴ ἀποκλειομένης οὐδὲ τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ τῆς δημεύσεως τῆς περιουσίας τῶν ἀσεβούντων. Τὰ παραδείγματα τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Ἀνδοκίδου εἶναι ἀρκετὰ νὰ δείξωσι, πόσον αὐστηροὶ ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τῶν ἀσεβούντων εἰς τὰ μυστήρια. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀπροσεξίας ἀσεβοῦντας εἰς ταῦτα, ὡς λ.χ. εἰς τοὺς ἀμυήτους τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὸ ἄδυτον, ἐπεβλήθη πολλάκις ἡ θανατικὴ ποινή.

Χρόνος καὶ τόπος τῆς μυήσεως. Κατὰ τὴν παλαιοτάτην ἐποχὴν τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια (τὰ ὄργια, ὅπως ἐκαλοῦντο) οὐδὲν ἄλλο ἦσαν εἰμὴ ἀναπαράστασις ὑπὸ μορφὴν δραματικὴν τοῦ περὶ Δήμητρος μύθου, ὡς περιγράφεται οὗτος ἐν τῷ Ὁμηρικῷ ὕμνῳ. Βραδύτερον εἰσήχθησαν, ὡς εἴπομεν, ἀρκεταὶ καινοτομίαι, συνδυασθείσης τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος μὲ τὴν τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ ἐδόθη εἰς τὴν παλαιὰν τοπικὴν λατρείαν γενικώτερος χαρακτήρ. Τότε καὶ ἡ μύησις εἰς τὰ Ἐλευσίνια, ἡ ὁποία ἕως τότε εἰς ὀλίγους μόνον ἦτο προσιτή, κατέστη εὐχερὴς εἰς πάντας τοὺς βουλομένους, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς δούλους ἐνίοτε, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ συνοδεύσωσι τοὺς κυρίους των εἰς τὸ ἄδυτον, νὰ ἴδωσι καὶ ἀκούσωσι τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα καὶ νὰ θεωρηθῶσιν οὕτω μεμυημένοι. Τότε τέλος ἡ τέλεσις τῶν μυστηρίων ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐν Ἐλευσῖνι ἑορτῶν τῆς Δήμητρος καὶ κατέστη ἐνιαυσία, διότι τὸ πλῆθος τῶν προσερχομένων πρὸς μύησιν ἦτο τόσον μέγα, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ μυηθῇ ὁλόκληρον, ἂν ἡ τέλεσις τῶν μυστηρίων ἐγίνετο κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα. Φαίνεται δηλαδή, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐτελεῖτο ἐν Ἐλευσῖνι μία μόνον ἑορτὴ κατὰ τετραετίαν, τὰ καλούμενα *Ἐλευσίνια*. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑορτῆς ταύτης, κατὰ τὴν ὁποίαν διεξήγοντο καὶ ἀγῶνες γυμνικοὶ καὶ μουσικοί, εἶναι πιθανόν, ὅτι ἐτελοῦντο καὶ αἱ μυήσεις. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιθυμούντων νὰ μυηθῶσιν ἐγίνετο διαρκῶς μεγαλύτερος, ἡ δὲ μύησις λόγῳ τῆς φύσεώς της δὲν ἠδύνατο νὰ συντελεσθῇ ὁλόκληρος ἐντὸς μιᾶς περιόδου ἑορτῶν, καθιερώθη ἐκτὸς τῶν κατὰ τετραετίαν τελουμένων *Ἐλευσινίων*, τῶν καλουμένων *μεγάλων* ἢ *πεντετηρικῶν*, καὶ ἄλλη ἑορτὴ γινομένη κατὰ διετίαν, ἡ τῶν *τριετηρικῶν* δηλαδὴ ἢ *μικρῶν Ἐλευσινίων*.

Digitized by Google

Ἐφ' ὅσον τὰ Ἐλευσίνια διεξήγοντο κατὰ τετραετίαν, ὁ κατὰ πρῶτον μυηθεὶς ὤφειλε νὰ ἀναμείνῃ τὴν παρέλευσιν τεσσάρων ὁλοκλήρων ἐτῶν, ἵνα κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος ἐπανέλθῃ εἰς Ἐλευσῖνα καὶ συμπληρώσῃ τὴν μύησίν του. Τοῦτο, ὡς εἶναι εὐνόητον, καθίστατο πολλάκις ἀνέφικτον ἕνεκα τοῦ μακροῦ διαμέσου χρόνου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἢ ὁ ζῆλος αὐτοῦ ἐψυχραίνετο ἢ περιπέτειαι, πόλεμοι, νόσοι, καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος, ἐματαίωνον τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ. Ὅτε λοιπὸν τὰ Ἐλευσίνια διῃρέθησαν εἰς μεγάλα καὶ μικρά, καθωρίσθη νὰ γίνεται ἡ μὲν προκαταρκτικὴ μύησις κατὰ τὰ μικρά, ἡ δὲ τελικὴ (τέλεσις, τελετὴ) κατὰ τὰ μεγάλα. Ἀλλὰ καὶ πάλιν παρουσίαζε δυσχερείας ἡ στενότης τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον διήρκουν αἱ ἑορταὶ ἐκεῖναι, κατὰ τὰς ὁποίας ἦτο ἀνάγκη ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διεξαχθῶσιν οἱ ἀγῶνες, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μυηθῇ ὁλόκληρον τὸ πλῆθος τῶν συρρευσάντων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προσκυνητῶν, Παρέστη λοιπὸν ἀνάγκη νὰ διχασθῇ ἡ ἑορτὴ εἰς κοσμικήν, οὕτως εἰπεῖν, ἑορτήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες καὶ ἡ ὁποία ἐξηκολούθησε νὰ τελῆται κατὰ διετίαν καὶ τετραετίαν, ὡς *μικρὰ* καὶ *μεγάλα Ἐλευσίνια*, τελούμενα κατὰ τὸ θέρος μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, καὶ εἰς μυστικὴν ἑορτήν, τὰ *μυστήρια* ἢ *ὄργια*, ἡ ὁποία ὡρίσθη νὰ τελῆται κατ' ἔτος κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ μηνὸς Βοηδρομιῶνος (Σεπτέμβριον). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια κατέστησαν ἑορτὴ ἀποκλειστικῶς θρησκευτικὴ καὶ μάλιστα τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς αὐτὴν ὡς τμήματά της καὶ τὰ καθαρῶς θρησκευτικὰ μέρη ἄλλων ἑορτῶν (τοῦ Διονύσου καὶ Ἀσκληπιοῦ), καθωρίσθη δὲ καὶ ὁ πάγιος χρόνος, τόπος καὶ τρόπος τῆς μυήσεως.

Ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν, ὅπως ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις, οὕτω καὶ νῦν, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν προσερχομένων πρὸς μύησιν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συντελεσθῇ αὕτη ἐφάπαξ, διῃρέθη ἡ διεξαγωγή της εἰς δύο τμήματα. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ὁ μυούμενος εἰσήγετο εἰς ἱερόν, ἔβλεπε καὶ ἤκουε τὰ ἐν αὐτῷ διαδραματιζόμενα, τὸ δ' ἑπόμενον, ἂν ἤθελεν (ἢ καὶ βραδύτερον), ἐλάμβανε νέαν καὶ ἐντελεστέραν γνῶσιν τῶν μυστηρίων (ἐποπτείαν), ἐμυεῖτο δηλαδὴ τελείως (ἐτελεῖτο). Ὁ μέλλων ὅμως νὰ μυηθῇ ὤφειλε νὰ καθαρθῇ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, ἵνα καταστῇ ἄξιος τῆς μυήσεως. Ὁ καθαρμὸς οὗτος, ἵνα εἶναι πλήρης, ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἱκανὸν χρόνον πρότερον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο εὔκολον διὰ πάντας, ἂν μὴ καθωρίζετο χρόνος καὶ τόπος κοινὸς πρὸς τὸν τοιοῦτον σκοπόν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐφρόντισαν νὰ καθορίσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς καθιερώσεως τῶν λεγομένων μικρῶν μυστηρίων ἢ μυστηρίων ἐν Ἄγρᾳ, τὰ ὁποῖα ἦσαν τρόπον τινὰ προπαρασκευή, προβαθμίς, διὰ τὴν μύησιν εἰς τὰ μεγάλα μυστήρια, τὰ Ἐλευσίνια. Κατήντησεν ὅθεν ἡ μύησις εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια νὰ συντελῆται εἰς τρεῖς περιόδους, ἤτοι τὸ πρῶτον ἐν Ἄγρᾳ κατὰ τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα (Φεβρουάριον-Μάρτιον), τὸ δεύτερον ἐν Ἐλευσῖνι μετὰ ἑπτὰ μῆνας (τὸν Σεπτεμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους) καὶ τὸ τρίτον πάλιν ἐν Ἐλευσῖνι μετὰ ἓν τοὐλάχιστον ἔτος ἀπὸ τῆς δευτέρας μυήσεως.

Διάρκεια καὶ τρόπος τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων. Ὁ τρόπος τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς των ἦτο ὁ ἑξῆς:

Ὁ θέλων νὰ μυηθῇ ὤφειλεν, ὡς εἴπομεν, νὰ μυηθῇ προηγουμένως εἰς τὰ ἐν Ἄγρᾳ ἢ μικρὰ μυστήρια. Τὰ μυστήρια ταῦτα ἦσαν μυστικὴ ἑορτή, ὄχι τῆς Δήμητρος, ἀλλὰ τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Περσεφόνης, ἡ ὁποία κατά τινα παράδοσιν ἦτο καὶ σύζυγος αὐτοῦ. Τί ἀκριβῶς ἐγίνετο κατὰ τὰ μικρὰ ταῦτα μυστήρια, δὲν εἶναι γνωστόν· τὸ μόνον βέβαιον εἶναι, ὅτι ταῦτα ἦσαν προπαρασκευὴ διὰ τὰ μεγάλα μυστήρια καὶ ὅτι τὸ κυριώτερον μέρος αὐτῶν ἀπετέλουν οἱ καθαρμοὶ οἱ γινόμενοι ἐν τῷ Ἰλισῷ. Ἦσαν δηλαδὴ τὰ ἐν Ἄγρᾳ μυστήρια, ὡς ἔλεγον οἱ παλαιοί, «προκάθαρσις καὶ προάγνευσις» διὰ τὰ ἐν Ἐλευσῖνι, οἱ δὲ μυούμενοι εἰς αὐτὰ ἐλάμβανον θρησκευτικάς τινας γνώσεις ἀπαραιτήτους πρὸς κατανόησιν τῶν συμβόλων καὶ θεαμάτων τῶν μεγάλων μυστηρίων.

Τὰ μεγάλα μυστήρια, τὰ καθ' αὐτὸ Ἐλευσίνια, ἤρχιζον τὴν 15ην Βοηδρομιῶνος καὶ διήρκουν ἀρκετὰς ἡμέρας, πιθανώτατα ἐννέα (ὅσαι ἦσαν καὶ αἱ ἡμέραι τῆς περιπλανήσεως τῆς Δήμητρος κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν ὕμνον). Ἀρκετὰς ἡμέρας πρότερον οἱ σπονδοφόροι προεκήρυσσον τὴν ἱερὰν ἐκεχειρίαν, ἡ ὁποία διήρκει ἐν συνόλῳ ἐπὶ δύο μῆνας καὶ δέκα ἡμέρας, διά τε τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ μυστήρια. Τὴν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἑορτῆς ἡμέραν (14ην Βοηδρομιῶνος) μετεφέροντο ἐξ Ἐλευσῖνος εἰς Ἀθήνας τὰ ἱερὰ (ἀγάλματα ἢ σύμβολα) τῆς Δήμητρος καὶ κατετίθεντο εἰς τὸ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν παράρτημα τοῦ Ἐλευσινίου ἱεροῦ, τὸ καλούμενον Ἐλευσίνιον. Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς (15ην Βοηδρομιῶνος), ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο ἀγυρμὸς (= συνάθροισις), ἐγίνετο ἡ προκήρυξις τῆς ἑορτῆς (πρόρρησις), κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκαλοῦντο νὰ μετάσχωσι πάντες οἱ βουλόμενοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀποκλειομένων μόνον ἐκείνων, ὅσοι ἦσαν «χεῖρας μὴ καθαροὶ» ἢ «φωνὴν ἀξύνετοι», τοῦτ' ἔστιν ἐγκληματίαι ἢ ξενόγλωσσοι. Εἶναι ἀληθές, ὅτι πραγματικὸς ἀποκλεισμὸς τούτων καὶ ἰδίως τῶν «χεῖρας μὴ καθαρῶν» ἀπὸ τῶν μυστηρίων δὲν ἦτο πάντοτε δυνατός, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως χρόνου πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἑνὸς ἑκάστου τῶν πολυπληθῶν καὶ πολλάκις ἀγνώστων ὑποψηφίων μυστῶν. Ἐν τούτοις μᾶλλον ὁ φόβος τοῦ θεοῦ καὶ ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως παρὰ ὁ φόβος τιμωρίας ἐκράτησαν πολλάκις μακρὰν τῶν μυστηρίων ἀνθρώπους ἀναξίους τούτων. Οὕτω λ. χ. ὁ Νέρων δὲν ἐτόλμησε νὰ προσέλθῃ πρὸς μύησιν, συναισθανόμενος πόσα ἀνοσιουργήματα εἶχε πράξει, ἐνῷ ὡς πανίσχυρος αὐτοκράτωρ οὐδένα βεβαίως κίνδυνον διέτρεχε νὰ τιμωρηθῇ ὡς ἀσεβῶν εἰς τὰ μυστήρια, ἂν προσήρχετο, ἵνα μυηθῇ. Ὑπῆρξαν ὅμως πολλοὶ ἄλλοι ὀλιγώτερον μὲν ἐπιφανεῖς τοῦ Νέρωνος, ὄχι δ' ἴσως καὶ ὀλιγώτερον ἐγκληματίαι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίστασαν νὰ μυηθῶσι καὶ νὰ ἐγείρωσι διὰ τῆς πράξεώς των τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ εὐσέβεια δὲν ἦτο σπάνιον πρᾶγμα ἐν Ἑλλάδι. Ὅτε ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ ἠθικὴ ἔκλυσις, οὐδεὶς λόγος ἐγίνετο πλέον περὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν προσερχομένων πρὸς μύησιν, ἐπιστεύετο δὲ τουναντίον, ὅτι διὰ τῆς μυήσεως ἠδύνατό τις νὰ ἀποπλύνῃ τὰ ἁμαρτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑποπέσει. Τὴν τοιαύτην πίστιν τῶν συγχρόνων του ψέγων ὁ περίφημος Διογένης ὁ κυνικός, ἔλεγεν, ὅτι θὰ ἦτο γελοῖον, ἂν ὁ μὲν κλέπτης Παταικίων ὡς μυηθεὶς εἰς τὰ Ἐλευσίνια ἤθελεν ἀπολαύει εὐδαιμονίας ἐν τοῖς Ἠλυσίοις μετὰ θάνατον, ὁ δὲ μέγας Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος, ὁ ὁμολογουμένως λίαν ἐνάρετος, ὡς ἀμύητος θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος «ἐν βορβόρῳ κεῖσθαι».

Ἡ δευτέρα ἡμέρα τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων (16η Βοηδρομιῶνος) ἐκαλεῖτο «ἅλαδε, μῦσται!», διότι κατὰ ταύτην οἱ ὑποψήφιοι μῦσται ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ κήρυκος διὰ τοῦ ἀνωτέρω κελεύσματος νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν παραλίαν καὶ καθαρισθῶσιν

Μύησις εἰς τὰ μυστήρια καὶ θυσία τοῦ μυστικοῦ χοίρου.

['Ανάγλυφος παράστασις ἐπὶ μαρμαρίνης τεφροδόχης.]

εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ καθαρμὸς οὗτος ἐγίνετο εἴτε εἰς τὸ Φάληρον εἴτε εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὁπωσδήποτε ὄχι μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν· ἐκεῖ ἐλούετο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸ χοιρίδιον, τὸ ὁποῖον προωρίζετο διὰ τὴν θυσίαν ἑνὸς ἑκάστου καὶ τὸ ὁποῖον ἐθυσιάζετο κατὰ τὴν ἑπομένην ἡμέραν (17ην) εἰς τὴν Δήμητρα καὶ Κόρην ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ. Καὶ τὴν μεθεπομένην (18ην) ἐγίνοντο θυσίαι ἐν Ἀθήναις, ἰδίως εἰς τὸν Διόνυσον, εἰς τὸν ὁποῖον προσεφέροντο ἀπαρχαὶ τῶν ὀπωρῶν (τρυγητός). Κατὰ τὰς δύο ταύτας ἡμέρας, κατά τινα γνώμην, ὡς καὶ κατὰ τὴν 19ην, μόνον οἱ παλαιοὶ μῦσται ἔμενον ἐν Ἀθήναις καὶ προσέφερον τὰς θυσίας των ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ, ἐνῷ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διὰ πρώτην φορὰν ἔμελλον νὰ μυηθῶσι, μετέβαινον εἰς Ἐλευσῖνα, ἐθυσίαζον ἐκεῖ καὶ ὑφίσταντο τὴν μύησιν, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας, πίνοντες τὸν κυκεῶνα (εἰς μίμησιν τῆς Δήμητρος), προϋπήντων κατὰ τὴν 20ην ὁμοῦ μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἐλευσῖνος τοὺς παλαιοὺς μύστας καὶ τοὺς λοιποὺς προσκυνητάς, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξ Ἀθηνῶν. Ἡ συνάντησις ἐγίνετο παρὰ τοὺς Ρειτούς, ὁπόθεν οἱ ἐξ Ἐλευσῖνος ἀπαντήσαντες συνώδευον τὴν πομπὴν μέχρι τῆς πόλεως, ὅπου ἐτελεῖτο παννυχὶς μετ' ᾀσμάτων καὶ χορῶν περὶ τὸ φρέαρ Καλλίχορον. Κατ' ἄλλην γνώμην οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ ὑποψήφιοι μῦσται ὁμοῦ ἀνεχώρουν ἐξ Ἀθηνῶν τὴν 19ην καὶ συνώδευον τὰ ἱερά, τὰ ὁποῖα εἶχον μετακομισθῇ πρὸ τῆς ἑορτῆς, καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰάκχου εἰς Ἐλευσῖνα (ἔπεμπον ἢ ἐξῆγον τὸν Ἴακχον Ἐλευσινάδε), βαδίζοντες βραδέως διὰ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ μὲ πολλοὺς σταθμοὺς πρὸς τέλεσιν θυσιῶν καὶ εὐχῶν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ὁδοῦ ἐκείνης, παρὰ τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο πολυάριθμα ἡρῷα καὶ ἄλλα ἱερά. Ἡ πομπὴ τοῦ *Ἰάκχου* (βλ. λ.) ἔφθανε τὴν νύκτα βραδέως εἰς Ἐλευσῖνα ὑπὸ τὸ φῶς δᾴδων καὶ ἐτέλει τὴν παννυχίδα, τὴν δ' ἑπομένην οἱ μετασχόντες αὐτῆς ἀνεπαύοντο καὶ παρεσκευάζοντο διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν δύο ἑπομένων ἡμερῶν (21ης καὶ 22ας), κατὰ τὰς ὁποίας ἐτελεῖτο καὶ ἡ μύησις. Ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς ἑορτῆς (23η) ἐκαλεῖτο πλημοχόαι καὶ ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῶν χθονίων δαιμόνων καὶ τῶν νεκρῶν. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δύο πήλινα ἀγγεῖα (πλημοχόαι ἢ κοτυλίσκοι) πλήρη πιθανῶς ὕδατος, ἐτοποθετοῦντο ἓν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἓν πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνετρέποντο. Ἡ ἀνατροπὴ τῶν πλημοχοῶν ἦτο τὸ σημεῖον, ὅτι ἔληξεν ἤδη ἡ ἑορτή. Κατὰ τὴν αὐτὴν (ἢ ἴσως τὴν ἑπομένην) ἡμέραν οἱ μῦσται καὶ οἱ λοιποὶ προσκυνηταὶ ἐπέστρεφον ἐν σώματι διὰ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ εἰς Ἀθήνας, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν δὲ ἐγίνοντο δεκτοὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ ὑπὸ τῶν πέριξ οἰκούντων δι' ἀστεϊσμῶν (τῶν λεγομένων γεφυρισμῶν), τοὺς ὁποίους καὶ ἀνταπέδιδον (κατά τινας ὄχι κατὰ τὴν ἐπιστροφήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μετάβασιν εἰς Ἐλευσῖνα ἐγίνοντο οἱ γεφυρισμοί).

Τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς Ἀθήνας (πιθανῶς τὴν 24ην) ἐγίνετο ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ τῶν Ἀθηνῶν ἡ συνεδρίασις τῆς Βουλῆς τῶν πεντακοσίων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄρχων βασιλεὺς ἀνέφερε τὰ κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων καὶ τὰ παραπτώματα, τὰ ὁποῖα τυχὸν διεπράχθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ἐν Ἐλευσῖνι, ὡς καὶ τί ἔπραξεν ὅσον ἀφορᾷ ταῦτα.

Μία τῶν ἡμερῶν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἔφερε τὴν ὀνομασίαν Ἐπιδαύρια καὶ ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν Ἀσκληπιόν. Ἔλεγον δηλαδὴ οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτι ὁ Ἀσκληπιός, ἐλθὼν ἐξ Ἐπιδαύρου εἰς Ἀθήνας, ἵνα μετάσχῃ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, δὲν ἔφθασεν ἐγκαίρως, ἀλλ' ὑστέρησεν ἐπὶ μίαν ἡμέραν καὶ ὅτι χάριν αὐτοῦ ἐπανέλαβον τὴν θυσίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τὴν ἑπομένην, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν χάριν αὐτοῦ Ἐπιδαύρια (ἢ καὶ Ἀσκληπίεια). Τίς ὅμως ἦτο ἡ ἡμέρα ἐκείνη, δὲν ἀναφέρεται, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ μετὰ βεβαιότητος. Κατὰ τοὺς ἰσχυριζομένους, ὅτι οἱ ὑποψήφιοι μῦσται ἀνεχώρουν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐμυοῦντο ἐν Ἐλευσῖνι πρὸ τῆς πομπῆς τοῦ Ἰάκχου, τὰ Ἐπιδαύρια κατεῖχον τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν ἡμέραν μετὰ τὴν πομπὴν (21ην ἢ 22αν)· κατὰ τοὺς φρονοῦντας ὅμως, ὅτι ἀπὸ κοινοῦ παλαιοὶ καὶ νέοι μῦσται συνώδευον τὴν πομπὴν τοῦ Ἰάκχου εἰς Ἐλευσῖνα κατὰ τὴν 19ην, τὰ Ἐπιδαύρια κατελάμβανον τὴν πρὸ τῆς πομπῆς τοῦ Ἰάκχου ἡμέραν (18ην), διότι ἡ 21η καὶ 22α ἦσαν προωρισμέναι διὰ τὰς ἐν Ἐλευσῖνι ἑορτὰς καὶ τὴν τέλεσιν τῆς μυήσεως.

Ἡ μύησις. Τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς ἑορτῆς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἦτο ἀναμφιβόλως ἡ ἱεροτελεστία (τελετή), ἡ ὁποία ἐτελεῖτο ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, ἐνώπιον μόνον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰσαχθῇ, ἵνα μυηθῶσι. Ἐκεῖ ἔβλεπον καὶ ἤκουον οὗτοι τὰ ἀπόρρητα πράγματα δηλαδή, τὰ ὁποῖα οἱ ἀμύητοι δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἴδωσιν ἢ ἀκούσωσιν. Ὁποῖα ἆρά γε ἦσαν τὰ ἀπόρρητα ταῦτα, εἰς τί συνίστατο ἡ μύησις, καὶ τί ἀκριβῶς ἐγίνετο ἐντὸς τοῦ ἀδύτου τῆς Ἐλευσῖνος; Εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας δὲν εἶναι εὔκολον νὰ δοθῇ ἀπάντησις. Ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραφέων τῶν ἀναφερόντων περὶ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων οὐδεὶς δύναται νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς σαφῆ ἰδέαν περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀπορρήτων· οἱ μὲν μεμυημένοι σιωπῶσι, διότι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ μύησίς των ἠμπόδιζεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκθέσωσι τὰ κατ' αὐτὴν εἰς ἀμυήτους, ὅσοι δ' ἐκ τῶν ἀμυήτων ἔγραψαν, ἐστηρίχθησαν μᾶλλον ἐπὶ τῆς φαντασίας ἢ ἐπὶ τῆς πραγματικότητος. Ὑπῆρξαν βεβαίως καὶ μεταξὺ τῶν μεμυημένων ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εἴτε ἐξ ἀσεβείας εἴτε ἐξ ἐλαφρότητος θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ φανερώσωσι τὰ ἀπόρρητα: τοὺς τοιούτους ὅμως συνεκράτει ὁ φόβος τῆς τιμωρίας, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἐφήρμοζον αὐστηρότατα. Μικρὰ μόνον πράγματα ἠδύναντο ν' ἀποκαλυφθῶσιν ἐξ ἀκριτομυθιῶν μεμυημένων, πράγματα δηλαδή, τὰ ὁποῖα οἱ ἀποκαλύπτοντες ἐθεώρουν ὡς ὄχι σπουδαῖα, ὡς ὄχι ἀπόρρητα. Καὶ ἐξ αὐτῶν ὅμως τῶν μικρῶν, τὰ ὁποῖα ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἦλθον εἰς φῶς, δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ ἀμυδρὰν εἰκόνα τῶν συμβαινόντων ἐντὸς τοῦ ἀδύτου κατὰ τὴν μύησιν.

Digitized by Google

Ὅσα γνωρίζομεν σχετικῶς μὲ τὴν καταδίκην τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὡς παρῳδήσαντος τὰ μυστήρια καὶ φανερώσαντος οὕτω τὰ ἀπόρρητα εἰς τοὺς ἀμυήτους καὶ ὅσα παίζων λέγει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Βατράχοις αὐτοῦ περὶ μυστηρίων καὶ μυστῶν, καὶ ἐκφράσεις τινὲς ἄλλων συγγραφέων καὶ ἰδίως ῥητόρων καὶ φιλοσόφων, πρὸ πάντων δὲ Χριστιανῶν συγγραφέων τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν αἰώνων, ἀποτελοῦσι τὸ σύνολον τῶν εἰδήσεων, τὰς ὁποίας ἔχομεν περὶ αὐτῶν. Καὶ αἱ εἰδήσεις ὅμως αὗται δὲν δύνανται νὰ θεωρῶνται πάντοτε ἀσφαλεῖς. Οἱ Χριστιανοί δηλαδὴ συγγραφεῖς, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἔλαβον πραγματικῶς γνῶσιν τῶν ἀπορρήτων τῆς Ἐλευσῖνος, εἴτε ὡς μυηθέντες οἱ ἴδιοι εἰς αὐτὰ πρὸ τῆς προσελεύσεώς των εἰς τὸν Χριστιανισμὸν εἴτε καὶ ἐκ πληροφοριῶν παρὰ προσώπων ἀξιοπίστων, πάλιν, εἴτε ἀκουσίως εἴτε καὶ ἑκουσίως, ἔφθασαν μέχρις ὑπερβολῶν ἐν τῇ καταφορᾷ των κατὰ παντὸς μὴ χριστιανικοῦ, παραστήσαντες τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ὥς τι ἀνήθικον καὶ σατανικόν· καὶ ὅπου ὅμως ἐκφράζονται οὗτοι εὐμενῶς περὶ τῶν Ἐλευσινίων, τοῦτο πράττουν διὰ νὰ στηρίξουν ἐπ' αὐτῶν δοξασίας χριστιανικάς. Μόνον ἐκεῖναι αἱ πληροφορίαι Χριστιανῶν συγγραφέων, αἱ ὁποῖαι συμφωνοῦσι μὲ τὰ γραφέντα ὑπὸ παλαιῶν προχριστιανικῶν συγγραφέων, πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει σοβαρῶς. Αἱ λοιπαὶ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας παρέχουσιν οὗτοι εἰς ἡμᾶς, ὡς καὶ αἱ εἰδήσεις τῶν εἰδωλολατρῶν συγγραφέων τῶν μετὰ Χριστὸν γραψάντων περὶ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ὡς λ.χ. τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, δέον νὰ γίνωνται δεκταὶ μετὰ μεγίστης ἐπιφυλάξεως.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, οἱ μυούμενοι ὀφείλουν «οὐ μαθεῖν τι, ἀλλὰ παθεῖν καὶ διατεθῆναι», ἐφ' ὅσον ἀποδειχθοῦν κατάλληλοι πρὸς τοῦτο. Κατὰ ταῦτα ἐν τοῖς μυστηρίοις οὐδεμία διδασκαλία ἐγίνετο εἰς τοὺς μυουμένους οὐδ' ἀνεπτύσσοντο εἰς αὐτοὺς σκέψεις καὶ ἰδέαι περὶ τῆς σημασίας ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔβλεπον καὶ ἤκουον. Ἁπλῶς ἐδεικνύοντο εἰς αὐτοὺς ἱερά τινα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα οὗτοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδωσιν ἀλλαχοῦ, καὶ ἀπεκαλύπτοντο ἐνώπιόν των ὑπὸ δραματικὴν μορφὴν πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐλέγετο ὅτι αὐτὴ ἡ θεότης εἶχεν ὑποδείξει. Κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα «ἡ Δηὼ (=Δημήτηρ) καὶ Κόρη δρᾶμα ἤδη ἐγενέσθην μυστικὸν καὶ τὴν πλάνην καὶ τὴν ἁρπαγὴν καὶ τὸ πένθος αὐταῖν Ἐλευσὶς δᾳδουχεῖ», τουτέστι τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἦσαν δραματικὴ ἀναπαράστασις τοῦ μύθου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν Ὁμηρικὸν ὕμνον εἰς Δήμητρα. Κατὰ τὰς παραστάσεις ἐκείνας τοῦ «θείου δράματος» ἐλάμβανον χώραν χοροί, ἐψάλλοντο αἱ ἱεραὶ ὑμνῳδίαι καὶ ἠκούοντο ἔσωθεν ἐκ τοῦ ἀνακτόρου αἱ ἠχηραὶ φωναὶ τῶν ἱερέων ἐκφωνούντων φράσεις πλήρεις μυστικισμοῦ, εἰς τὰς ὁποίας διὰ παρομοίων φράσεων ἀπήντων οἱ μῦσται, οἱ ὁποῖοι οὕτω καθίσταντο θεαταὶ ἅμα καὶ ὑποκριταί. Ἡ τυπικὴ φράσις, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζοντο οἱ ὑποστάντες ἤδη τὴν πρώτην μύησιν, ὅταν μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς τοὐλάχιστον ἔτους ἐπανήρχοντο εἰς Ἐλευσῖνα διὰ νὰ λάβωσι τὴν τελικὴν μύησιν, τὴν καλουμένην ἐποπτείαν, ἀπέδιδε συμβολικῶς τὸ σύνολον τῶν ὑπ' αὐτῶν πραχθέντων κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν πρώτην μύησίν των καὶ ἦτο ἡ ἑξῆς: «Ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐγγευσάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην». Ἡ σημασία τῶν πρώτων λέξεων εἶναι προφανής· ὁ μύστης δηλαδὴ ἐδήλου, ὅτι ἐξεπλήρωσε τὰς προπαρασκευαστικὰς τῆς μυήσεως νηστείας (καὶ καθαρμοὺς) καὶ παρηκολούθησε τὸ θεῖον δρᾶμα συμμερισθεὶς τὴν λύπην τῆς Δήμητρος καὶ τὴν περιπέτειαν αὐτῆς μέχρι τῆς εἰσόδου της εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κελεοῦ, ὅπου προσεφέρθη εἰς αὐτὴν ὁ κυκεών. Αἱ ὑπόλοιποι ὅμως λέξεις «ἔλαβον ἐκ κίστης κλπ.» δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἀποδοθῶσι πλέον εἰς τὰ γεγονότα τὰ ἐπακολουθήσαντα, κατὰ τὸν μῦθον, τὴν εἴσοδον τῆς Δήμητρος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κελεοῦ (τουτέστι τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Δημοφῶντος) καὶ ἐν γένει εἰς τὰ ἐν τῷ Ὁμηρικῷ ὕμνῳ ἀναφερόμενα. Τινὲς φρονοῦσιν, ὅτι πλὴν τοῦ κυκεῶνος προσεφέροντο εἰς τοὺς μύστας ἐν Ἐλευσῖνι καὶ ἄλλα τινὰ πρὸς βρῶσιν ἐν εἴδει μεταλήψεως καὶ ὅτι εἰς ταῦτα ἀναφέρονται αἱ ἀνωτέρω λέξεις καὶ φράσεις. Ἀπὸ τί ὅμως ἀπετελεῖτο ἡ τοιαύτη μετάληψις, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ καθορισθῇ, καίτοι φαίνεται πιθανόν, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ἐν γένει ὁ σῖτος, τὸ δῶρον τῆς Δήμητρος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀπετέλει, ἂν ὄχι τὸ μόνον, τοὐλάχιστον τὸ κυριώτατον μέρος αὐτῆς. Αὐτὸ ἄλλως τε τὸ γεγονός, ὅτι τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον ἱερὸν ἐκ τῶν ἐπιδεικνυομένων εἰς τοὺς μύστας κατὰ τὴν μύησίν των ἦτο στάχυς τεθερισμένος ἐν σιωπῇ ἐπιβεβαιοῖ τὴν γνώμην, ὅτι καὶ ἡ προσφερομένη εἰς αὐτοὺς μετάληψις τοιοῦτόν τι ἦτο. Καὶ τῆς μεταλήψεως ὅμως, ὅπως καὶ πάντων τῶν δεικνυομένων καὶ πραττομένων κατὰ τὴν μύησιν, ἡ σημασία ἦτο συμβολική, διότι αὐτὴ ἡ φύσις τῶν μυστηρίων εἶναι ὁ συμβολισμός. «Τὰ μυστήρια λέγεται ἐν ἀλληγορίαις πρὸς ἔκπληξιν καὶ φρίκην» εἶναι ὁ χαρακτηρισμός. ὄχι μόνον τῶν Ἐλευσινίων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἄλλων μυστηρίων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Καὶ πράγματι ἔκπληξιν καὶ φρίκην προεκάλουν εἰς τοὺς μυουμένους ἐν Ἐλευσῖνι τὰ δραματικώτατα παθήματα τῆς Δήμητρος καὶ τῆς θυγατρός της, εἰς τὰ ὁποῖα, ὡς εἴπομεν, συμμετεῖχον ἐνεργῶς καὶ οὗτοι, διότι σκοπὸς τῆς μυήσεως δὲν ἦτο «μαθεῖν τι, ἀλλὰ παθεῖν καὶ διατεθῆναι». Καὶ ἄλλαι δέ τινες πράξεις, ὡς λ. χ. ἡ περιτύλιξις ὄφεως περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ μυουμένου, τοιοῦτόν τινα σκοπὸν εἶχον καὶ συμβολικῶς ἔπρεπε νὰ ἑρμηνευθοῦν. Τίς ὅμως ἦτο ἡ σημασία τῶν συμβολικῶν ἐκείνων λόγων καὶ πράξεων; Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰς τοὺς μυουμένους οὐδεμία δογματικὴ διδασκαλία ἐγίνετο, οὐδεμία ἐδίδετο ἑρμηνεία τῶν λεγομένων καὶ πραττομένων· ἕκαστος ἔμενεν ἐλεύθερος νὰ δώσῃ μόνος του ἑρμηνείαν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν παρῆγον εἰς αὐτὸν ὅσα ἔβλεπεν, ἤκουε καὶ ἔπασχεν. Ὄχι πάντες οἱ μῦσται, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀλλ' οἱ κατάλληλοι πρὸς τοῦτο ἀντελαμβάνοντο τὴν πραγματικὴν σημασίαν τῶν ἱερῶν συμβόλων, λόγων καὶ πράξεων τῆς μυήσεως. Ἦσαν δέ, ὡς φαίνεται, πάντα «τὰ δεικνύμενα» καὶ «τὰ δρώμενα» κατ' αὐτὴν πράγματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς φύσεως καὶ εἰς τὴν τύχην τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς μετὰ θάνατον, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἐμφανίζεται ὄχι ὡς καταστροφὴ καὶ παῦσις τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὡς ἀρχὴ ἄλλης ζωῆς τελειοτέρας καὶ καλυτέρας τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. «Ὄλβιος», λέγει ὁ Πίνδαρος, εἶναι ὅστις ἀποθάνῃ, ἀφοῦ ἴδῃ ταῦτα (τὰ ἀπόρρητα τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων)· «οἶδε μὲν βίου τελευτάν, οἶδε δὲ διόσδοτον ἀρχάν».

Ὅτι ὅμως δὲν ἐσχημάτιζον τοιαύτην ἀντίληψιν πάντες οἱ μῦσται, καταφαίνεται, ἐκτὸς τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι κατὰ πάσας τὰς ἐποχάς, ἀπὸ τῆς βαθυτάτης ἀρχαιότητος μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ὑπάρξεώς του καὶ παρὰ τὴν τεραστίαν μεταβολὴν ἠθῶν καὶ ἀντιλήψεων, τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν ἐξηκολούθει νὰ προσελκύῃ προσκυνητὰς καὶ ἡ μύησις εἰς τὰ Ἐλευσίνια νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ψυχὰς ἀνθρώπων τοσοῦτον ὑπὸ πάσας τὰς ἀπόψεις διαφερόντων ἀπ' ἀλλήλων, ὅσον οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι Ἀθηναῖοι, οἱ εὐσεβεῖς σύγχρονοι τοῦ Αἰσχύλου, ἀπὸ τῶν σοφιστικῶς πεπαιδευμένων συμπολιτῶν των τοῦ Ε' καὶ Δ' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἀπὸ τῶν Ἐπικουρείων (ἴσως δὲ καὶ πολλῶν ἀθέων) τῶν ἀλεξανδρινῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἕκαστος ἐκ τῶν μυουμένων ἡρμήνευε τὰ ἀλληγορικὰ θεάματα καὶ τὰς ἀλληγορικὰς δραματικὰς παραστάσεις τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων συμφώνως μὲ τὰς ἰδέας ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐνεφορεῖτο, οὕτω δὲ πάντες ἔμενον ἐξ αὐτῶν εὐχαριστημένοι. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται πῶς ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ μυούμενοι εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἐξησφάλιζον διὰ τῆς μυήσεώς των τὴν μετὰ θάνατον εὐδαιμονίαν. Ἡ πραγματικὴ ἱκανοποίησις, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνοντο οἱ μυούμενοι, ἐπέφερεν εἰς αὐτοὺς ψυχικὴν ἠρεμίαν, ἡ ἠρεμία δ' αὕτη τοὺς ἐνεφάνιζεν εἰς τὸ ἑξῆς ὡς εὐσεβεστέρους. Δικαίως ὅθεν ἐλέχθη, ὅτι «τὰ μυστήρια δικαιοτέρους καὶ εὐσεβεστέρους καθίστησιν». Ἂν μεταξὺ τῶν μυουμένων ὑπῆρχον καὶ μερικοί, οἱ ὁποῖοι, εἴτε ἕνεκα βραδύτητος ἀντιλήψεως, εἴτε ἕνεκα ὑπερβολικοῦ σκεπτικισμοῦ, δὲν κατώρθωνον νὰ δώσωσι μίαν σαφῆ ἑρμηνείαν εἰς ὅσα εἶδον καὶ ἤκουσαν κατὰ τὴν μύησίν των, οἱ τοιοῦτοι ἠδύναντο κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (ἢ καὶ βραδύτερον) νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς δευτέραν μύησιν ἀνωτέρου βαθμοῦ, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο ἐποπτεία ἢ ἐποψία ἢ καὶ αὐτοψία. Εἰς τί συνίστατο αὕτη, δὲν εἶναι γνωστόν· πιθανὸν ἦτο θέα μυστικοῦ τινος δράματος παριστανομένου ἐν μιᾷ νυκτί. Ἡ ἐποπτεία ἐθεωρεῖτο ὡς τελεία μύησις, δι' ὃ ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα τελετή, οἱ δ' ὑποστάντες ταύτην ἐκαλοῦντο τελεσθέντες ἢ τετελεσμένοι. Ἐνίοτε καὶ τὸ σύνολον τῆς μυήσεως (α', β' καὶ γ' βαθμοῦ) ἐκαλεῖτο τελετή.

Πόσον μεγάλη ἦτο ἡ φήμη τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων καὶ πόσον μέγας ὁ σεβασμὸς πρὸς αὐτά, ὄχι μόνον ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν πεπαιδευμένων καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης, ἀποδεικνύεται ἐκτὸς ἄλλων καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι μεγάλων διανοιῶν ἄνθρωποι ἐθεώρησαν τὴν μύησίν των εἰς ταῦτα ὡς ἀπαραίτητον καὶ πάντοτε εὐμενῶς ἐξεφράσθησαν περὶ αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου μέχρι τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου μεταξὺ τῶν μυουμένων ἐν Ἐλευσῖνι κατελέγοντο ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, πολιτικοὶ καὶ στρατηγοί, ἀνώτατοι ὑπάλληλοι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες. Πλούσιοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ καλλωπίζωσι τὴν Ἐλευσῖνα, προνόμια ἀπεδίδοντο ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων εἰς τοὺς κατοίκους καὶ τὸ ἱερατεῖον αὐτῆς, ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων δ' ἐθεωρεῖτο τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν ὡς ἓν τῶν μεγίστων καυχημάτων τῆς Ἀττικῆς. Οὔτε ἡ πάροδος τῶν αἰώνων, οὔτε αἱ πολιτικαὶ περιπέτειαι, οὔτε ὁ μαρασμὸς τοῦ θρησκευτικοῦ ζήλου κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἀραιώσωσι τὰς τάξεις τῶν συρρεόντων κατ' ἔτος εἰς Ἐλευσῖνα καὶ ὑποβαλλομένων εἰς μύησιν ἐν αὐτῇ. Αὐτὴ ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ ῥίψῃ εἰς ἀφάνειαν τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσῖνος, διότι ὅσον μικρότερος καθίστατο ὁσημέραι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐμμενόντων εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, τοσοῦτον περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐφιλοτιμοῦντο νὰ μυῶνται εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια καὶ ἐφρόντιζον νὰ ἐξασφαλίσωσι δι' ἑαυτοὺς διὰ τῆς μυήσεως ὅ,τι ὑπισχνεῖτο ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἰς τοὺς ὀπαδούς της μετὰ θάνατον. Μόνον τὸ διάταγμα τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύετο ἡ τέλεσις εἰδωλολατρικῶν ἑορτῶν καὶ θυσιῶν, ἀπαγορεῦσαν καὶ τὴν τέλεσιν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ἐπέφερε τὸ ἀπότομον τέλος αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ Ἐλευσῖνος ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν βλ. ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι τῶν ἐτῶν 1883–1888 καὶ ἐν τοῖς «Πρακτικοῖς τῆς ἀρχαιολ. Ἑταιρείας» τῶν αὐτῶν ἐτῶν διαφόρους ἀνακοινώσεις καὶ διατριβὰς τῶν ἐνεργησάντων τὰς ἐν Ἐλευσῖνι ἀνασκαφὰς καὶ ἰδίως τοῦ *Φιλίου*. Περὶ Ἐλευσῖνος καὶ Ἐλευσινίων μυστηρίων βλ. *Ch. Diehl* Ἀρχαιολογικαὶ ἐκδρομαὶ ἐν Ἑλλάδι (Ἑλλην. μετάφρ.) καὶ *Κ. Κουρουνιώτη* «Ὁδηγὸς τῆς Ἐλευσῖνος». Περὶ Ἐλευσινίων μυστηρίων *Ersch* καὶ *Gruber* Allgem. Encycl. τόμ. 33. καὶ νεώτατον (1929) *Victor Magnien*, Les Mystères d'Eleusis.

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

— [ΝΕΩΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Ἐλευσῖνος ὁμώνυμος σημερινὴ πόλις ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας καὶ ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Ἀριθμεῖ 6,416 κατοίκους, ἐξ ὧν 1980 οἱ τοῦ παρ' αὐτῇ προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ. Μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς (χμτρ. 28) καὶ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 22). Θαλασσίως συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ ναυστάθμου, Φανερωμένης, Μεγάρων καὶ Πειραιῶς διὰ μικρῶν ἀτμοπλοίων. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ἀποθήκην μονοπωλίων, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, ὑποθηκοφυλακεῖον, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ 2 ναούς.

Ἡ παραγωγὴ τῆς περιοχῆς Ἐλευσῖνος ἀνέρχεται εἰς 900 περίπου χιλιάδας ὀκάδας ἐλαίου, περὶ τὰ 3 ἑκατομμύρια ὀκ. ῥητίνης, καὶ ἱκανὰς ποσότητας οἴνων, δημητριακῶν, ὀσπρίων κλπ.

Ἡ Ἐλευσὶς εἶναι σημαντικὸν βιομηχανικὸν κέντρον, ἔχουσα ἐργοστάσια οἰνοποιίας, τεριβινθελαίου, σαπωνοποιίας κλπ., ἐν οἷς σημαντικώτερα: τὸ ἐργοστάσιον τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Οἴνων καὶ Οἰνοπνευμάτων «Βότρυς», τὸ ἐργοστάσιον σαπωνοποιίας καὶ πυρηνελαιουργίας Χαριλάου καὶ Κανελλοπούλου, τὸ τῆς Ἑταιρείας τσιμέντων «Τιτάν», ἐργοστάσιον βερνικίων καὶ βερνικοχρωμάτων, ἄλλα ἐργοστάσια ῥητινικῶν προϊόντων (κολοφωνίου, τερεβινθελαίου, τρυγικῆς ἀσβέστου), ἐλαιουργεῖα κ.ἄ.

— **Ἐλευσῖνος κόλπος** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὡραῖος ἐλάσσων κόλπος ἐν τῷ Σαρωνικῷ, σχηματιζόμενος ὑπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀττικῆς πρὸς Α, ὑπὸ τῶν τῆς Μεγαρίδος πρὸς Δ καὶ ὑπὸ τῶν Β ἀκτῶν τῆς νήσου Σαλαμῖνος, κλειούσης ἀπὸ Ν τὸ ἄνοιγμά του, πρὸς Ν. Εἶναι δὲ σχεδὸν περίκλειστος κόλπος, ἀφοῦ ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν ἔξω θάλασσαν τοῦ Σαρωνικοῦ διὰ στομίων, πρὸς μὲν τὸν ἐλάσσονα κόλπον τῆς Σαλαμῖνος (Πειραϊκὴν θάλασσαν) διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ στενοῦ τοῦ Ναυστάθμου, διανοιγομένου ὅσον 1300 μέτρα μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἀράπης καὶ Φιλατούρι, πρὸς δὲ τὸν ἐλάσσονα κόλπον τῶν Μεγάρων διὰ τοῦ φερωνύμου δυτικοῦ πόρου ἔχοντος εὖρος 950 μέτρων πλὴν διχαζομένου εἰς δύο ἐλάσσονας πόρους διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς νησῖδος Μακρόνησος. Οὕτως αἱ διαστάσεις του εἶναι, (ἀπὸ ΑΒΑ—ΔΝΔ) ἀπὸ τῆς λίμνης τοῦ Κουμουνδούρου (ἀρχ. *Ρειτοί*) ἕως τῶν περαμάτων τῶν Μεγάρων 9 μιλ., ἀπὸ δὲ (ΝΔ—ΒΑ) τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράπης ἕως τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ πρὸ τῶν Καλυβίων Ἀσπροπύργου 4 μιλ. Ἔχει δὲ καὶ νησῖδας ὁ κόλπος. Καὶ κατὰ μὲν τὸ Ἀν. στόμιον τὰς προσκειμένας τῇ ἀττικῇ ἀκτῇ *Ἁρπιδόνι* (ὑψόμ. 16,6 μέτρ., πλάτ. 37° 59′ 14″ Β, μῆκ. 23° 33′ 28″ Ἀν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρογρ. ὑπηρ. ἀρ. 3: Ναύσταθμος Σαλαμῖνος καὶ στενὸν Κερατσινίου) καὶ τὴν *Μεγάλη Κυρὰ* καὶ *Μικρὴ Κυρὰ* (τὰς ἀρχ. *Φαρμακούσας*), σχηματιζομένου ὑπὸ τῆς πρώτης καὶ τῶν δύο ἄλλων τοῦ ὅρμου *Σκαραμαγκᾶ*· ἐπίσης τὴν προσκειμένην τῇ Σαλαμῖνι καὶ συνδεομένην δι' ὑφαλισθμοῦ πρὸς τὸν Ἀράπην *Λέρον*. Κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν στόμιον τὴν προμνησθεῖσαν *Μακρόνησον* καὶ τὴν πρὸ αὐτῆς *Ρεβιθοῦσα* (ὑψόμ. 47 μέτρ., πλάτ. 37° 57′ 59″ Β, μῆκ. 23° 40′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρογρ. ὑπηρεσ. 17: Πόρος Μεγάρων, ἔκδ. 1926). Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Ἐλευσῖνος εὑρίσκονται ἐπὶ ἀκρωτηριαζούσης προβολῆς (πλάτ. 38° 02′ Β, μῆκ. 23° 33′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), ἡ ὁποία ἀντικρύζει, πρὸς Ν της ἀκριβῶς, τὸ στενὸν τοῦ Ναυστάθμου.

Τὴν Β τοῦ κόλπου ἀκτὴν παραθέει ἡ συνέχεια τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ, ἐνδότερον δὲ ἡ γραμμὴ τοῦ ΣΠΑΠ, καθισταμένη κατόπιν παράλιος. Ἐφ' ὅσον δὲ χωρεῖ τις πρὸς δυσμάς, κατὰ τοσοῦτον αἱ ἀκταὶ καθίστανται ὡραιότεραι (*Μεγάλο Πεῦκο* ἐπὶ τῆς Στερεᾶς, *μονὴ Φανερωμένης* ἐπὶ τῆς Σαλαμῖνος). Ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς νοτίας τοῦ κόλπου ἀκτῆς (τῆς νήσου Σαλαμῖνος) ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Παλουκίων—Ἁγίας Βαρβάρας—Ἁγίου Λαυρεντίου—Σαλαμῖνος—Φανερωμένης, ἥτις διακοπτομένη εἰς Πέραμα Σαλαμῖνος ὑπὸ τοῦ πορθμοῦ τῶν Μεγάρων συνεχίζεται ἐκ νέου ἀπὸ τοῦ Περάματος Μεγάρων πρὸς τὴν φερώνυμον πόλιν.

Digitized by Google

Ἐν τῷ κόλπῳ Ἐλευσῖνος καὶ δὴ ἐν τῷ ὅρμῳ Σκαραμαγκᾶ, μεταξὺ Φαρμακουσῶν νησίδων καὶ νησῖδος Ἀρπιδόνι, ὑφίσταται ὁ πρώτιστος σταθμὸς ρυθμίσεως πυξίδων διά τε τὰ πλοῖα τοῦ στόλου, ἀλλὰ καί, κατόπιν ἀδείας, διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τά τε ἡμεδαπὰ καὶ τὰ ἀλλοδαπά, καίτοι διὰ τὰ τοιαῦτα χρησιμοποιεῖται μᾶλλον ὁ ἔξω τοῦ κόλπου μικρότερος σταθμὸς ρυθμίσεως, ὁ τῶν Ἀμπελακίων. Τὰ δεδομένα τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ σταθμοῦ εἶναι τὰ ἀκόλουθα, τοῦ ἐκτὸς παρενθέσεως ἀριθμοῦ δηλοῦντος τὸ ἀληθὲς ἀζιμούθ, τοῦ δὲ ἐντὸς τοιαύτης τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀναφερομένου τριγωνομετρικοῦ σημείου ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ: Κορυφὴ Πάρνηθος 34° 57′ (24.568 μ.)—Κορυφὴ Πεντελικοῦ 71° 08′ (30.032)—Κορυφὴ Ξέρξου 136° 42′ (3.962)—Μύλος Ἀμπελακίων 200° 53′ (4.761)—Σαλαμῖνος 1ον 209° 02′ (9.391)—Τρίκκερι πύργος λευκὸς 300° 43′ (9.195)—Πύργος Ἐλευσῖνος 336°52′ (5.820)—Κορυφὴ Σκάρπα 347° 40′ (21.605). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἐλευσῖνος, τέως δῆμος**—. 1) Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′, τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Ἐλευσῖνος, Μαγούλας,Μάνδρας καὶ Οἰνόης (τέως Μάζι). —2) Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′ τὴν ἐπαρχίαν Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας 12 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Βάχλιας, Βελιμάχης, Βουτσίου, Δήμητρας (τέως Διβρίτσης), Καρδαριτσίου, Κοντοβαζαίνης, Μοναστηρακίου, Ξηροκαρυταίνης, Παραλογγῶν καὶ Πουρναριᾶς τέως Ποδογορᾶς). Δ. Ε. Μ.

— **Ἐλευσίς** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν ἑπτὰ πόλεων τῆς Θήρας, ἀποικία βεβαίως τῶν ἐν Ἀττικῇ Ἐλευσινίων, προερχομένων ἀπὸ Β. τῆς Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας καὶ προβαινόντων πρὸς Ν. διὰ τῆς Κρήτης εἰς Αἴγυπτον μετὰ πάντων τῶν καθεστώτων αὐτῶν. Ἐν Θήρᾳ κεῖται ἡ Ἐλευσὶς πρὸς τὴν δυτικὴν παραλίαν κατὰ τὴν ἄκραν «Ξωμύτη». Γενομένων ἐκεῖ ἐρευνῶν ὑπὸ τοῦ Hiller von Gaertringen ἀνευρέθησαν καὶ τάφοι καὶ ἐπιγραφαὶ ἀρχεταὶ καὶ ἴχνη οἰκοδομῶν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Ἐλευσὶς** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] Περιγράφων ὁ Στράβων τὴν Ἀλεξάνδρειαν λέγει: «Ἐν δεξιᾷ τῆς Κανωβικῆς πύλης ἐξιόντι ἡ διῶρύξ ἐστιν ἡ ἄγουσα.... πρῶτον ἐπὶ τὴν Ἐλευσῖνα. Ἔστι δὲ αὕτη κατοικία πλησίον τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Νικοπόλεως, ἐπ' αὐτῇ τῇ κανωβικῇ διώρυγι κειμένη, διαίτας ἔχουσα καὶ ἀπόψεις τοῖς καπυρίζειν βουλομένοις καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξί, ἀρχή τις κανωβισμοῦ καὶ τῆς ἐκεῖ λαμυρίας. Ἀπὸ γὰρ τῆς Ἐλευσῖνος προελθοῦσι μικρὸν δεξιᾷ ἐστιν ἡ διῶρυξ». Σήμερον τὸ μέρος ὀνομάζεται *Ἐλ-Χάδια*, καὶ μένει παραδόξως ἀκόμη κέντρον ραστώνης καὶ ἀπολαύσεων ὄχι βέβαια κατὰ τὸν ἀπροκάλυπτον τρόπον τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ κατὰ τὰς σημερινὰς ἀξιώσεις τῆς διαφυλάξεως τῶν προσχημάτων. Εἰς τὴν ἐκεῖ μικρὰν ἐν τῇ ἀρχαιότητι κοιλάδα, μεταβληθεῖσαν σήμερον εἰς λίμνην, ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια μεγάλου ναοῦ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης μήκους 180 μ. καὶ πλάτ. 120 μ. καὶ δύο μαρμάρινοι κολοσσοί, ὁ μὲν τοῦ Ἀντωνίου ἐν σκευῇ Ὀσίριδος, ὁ δὲ τῆς Κλεοπάτρας ἐν σκευῇ Ἴσιδος, καθὼς καὶ πλῆθος τεκτονικῶν θραυσμάτων. Αὐτόθι ἔκειτο καὶ τὸ *Θεσμοφόριον*, ὅπου κατὰ τὸν Πολύβιον ὁ ὄχλος ἤγαγε τὴν Οἰνάνθην καὶ κατεκρεούργησε. Γ. Λ. Α.

Ἐλευσὶς (ὁ) ἢ **Ἐλευσῖνος**. Υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Δαείρας, θυγατρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ, ἢ υἱὸς τοῦ Ὠγύγου, ἥρως ἐπώνυμος τῆς Ἐλευσῖνος ἐν Ἀττικῇ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐλευσὶς (ἡ) (Eleusine) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, ἐτήσια, κτηνοτροφικά, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ χρησιμεύοντα κυρίως ὡς θρεπτικὴ τροφὴ τῶν ἵππων. Τὸ εἶδος *ἐλευσὶς ἡ ἰνδική* (Eleusine indica) χρησιμοποιεῖται παρά τινων ἰθαγενῶν τῶν Ἰνδιῶν διὰ τὴν ἀνάμιξιν αὐτῆς μετὰ τῶν ἀλεύρων, ἀφοῦ πρότερον κονιοποιηθῶσι τὰ φυτὰ ταῦτα. Δ. Ν. Π.

Ἐλεφάντα (Elephanta) [*Γεωγρ.*] βλ. *Ἐλέφαντος νῆσος.*

ἐλεφανταγωγὸς (ὁ, ἡ), —*όν* (τό)· ὁ ἄγων, ὁ οδηγῶν ἐλέφαντας.

ἐλεφαντάρχης (ὁ)· ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐκ πολεμικῶν ἐλεφάντων σώματος καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀνδρῶν.

ἐλέφαντας, —α (ὁ)· δημοτ. τύπος τοῦ *ἐλέφας*· βλ. *γίγαντας—γίγας.*

ἐλεφάντειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τοῦ ἐλέφαντος: «ἐλεφάντειον κρέας, — στέαρ».

ἐλεφαντηγοὶ (οἱ) [*Ἀρχαιολ.*]. Εἰδικὰ πλοῖα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ζώντων ἐλεφάντων, ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ γεωγράφου Ἀγαθαρχίδου. Ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων. —Π.

ἐλεφαντίασις (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Καλοῦνται *ἐλεφαντίασις* ἢ πληρέστερον *ἐλεφαντίασις τῶν Ἀράβων* κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *ἐλεφαντίασιν τῶν Ἑλλήνων* (ἥτις εἶναι παλαιὸς κακὸς ὅρος σημαίνων *λέπραν*), τοπικαὶ ὑπερτροφίαι, ἰδίως τῶν κάτω ἄκρων καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ οἰδήματος φλεγμονώδους προκαλοῦντος τάσιν τοῦ δέρματος, ἐξαφάνισιν τῶν πτυχῶν καὶ παραμόρφωσιν τῆς πασχούσης χώρας, ἥτις καθίσταται σκληρὰ καὶ τερατώδης, διασπείρεται δὲ ὑπὸ ἐκθύσεων μυρμηκιωδῶν καὶ λεμφεκτασιῶν καὶ συνοδεύεται ὑπὸ σκληρᾶς διηθήσεως τῶν συστοίχων γαγγλίων. Τὸ δέρμα κατὰ τὴν ἐλεφαντίασιν σκληρύνεται καὶ παχύνεται ὑπερβαλλόντως, φθάνον εἰς πάχος 2-3 ἑκατοστῶν. Τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποδορίου συνεκτικοῦ ἱστοῦ, ὅστις εἶναι ἰσχυρῶς προσπεφυκὼς ἐπὶ τῶν μυῶν καὶ τῶν ἀπονευρώσεων, μεθ' ὧν ἀποτελεῖ ἑνιαίαν συμπαγῆ μᾶζαν. Ἡ ἐλεφαντίασις συνοδεύεται ὑπὸ ἀγγειοκινητικῶν διαταραχῶν προκαλουσῶν φλεβικὰς καὶ λεμφικὰς στάσεις, ὀφείλεται δὲ εἴτε εἰς λόγους *ἐξωγενεῖς* (συγγενεῖς, πρωτοπαθεῖς ἢ δευτεροπαθεῖς κατόπιν ἑλκωτικῶν βλαβῶν, π.χ. τοπικῆς φυματιώσεως, τριτογόνου συφιλίδος, καρκίνου κ.λ.π.), εἴτε εἰς λόγους *ἐνδογενεῖς* (ὡς π.χ. εἰς τὸν λεπτοσκώληκα ἢ νηματοσκώληκα τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, ἢ εἰς τὸν στρεπτόκοκκον). Κατὰ ταῦτα διακρίνονται διάφοροι μορφαὶ ἐλεφαντιάσεως, ἤτοι: 1) ἡ *ἡμεδαπή*, 2) ἡ *λεπτοσκωληκικὴ* ἢ *τῶν τροπικῶν χωρῶν*, 3) ἡ *συγγενὴς* (ἐκ γενετῆς) καὶ 4) αἱ *δευτεροπαθεῖς*. Ἡ ἐλεφαντίασις προσβάλλει τοὺς ἐνηλίκους καὶ κατὰ προτίμησιν τὰς γυναῖκας. Δὲν εἶναι μεταδοτική. Ἡ ἐμφάνισίς της εὐνοεῖται ὑπὸ τῆς κακῆς θρέψεως, τῆς ὑγρασίας, τῆς παχυσαρκίας.

Ἐλεφαντίασις ἡμεδαπή: Ὀφείλεται εἰς τὸν στρεπτόκοκκον, δι' ὃ δὲν εἶναι ἀσυνήθης ἡ σύγχρονος ἐμφάνισίς της μὲ τὸ ἐρυσίπελας, ὅπερ προκαλεῖται ἐπίσης ὑπὸ τοῦ στρεπτοκόκκου. Συνοδεύεται ὑπὸ πυρετοῦ, διογκώσεως τῶν γαγγλίων καὶ λεμφαγγειίτιδος. Ὑποχωροῦσα ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, ὑπόκειται εἰς ὑποτροπάς. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐξελιχθῇ καὶ ὑπὸ ἀπύρετον μορφήν. Τοῦτο συμβαίνει ἰδίως ὅταν δὲν ἀνευρίσκεται ἀρχικὴ βλάβη ὑποδηλοῦσα τὴν πύλην εἰσόδου τοῦ στρεπτοκόκκου, ὡς ἐπίσης καὶ ὅταν ἡ ἐλεφαντίασις ἐπέρχεται ὡς συνέπεια γαγγλιακῆς διογκώσεως (φυματιώδους, συφιλιδικῆς, καρκινωματικῆς) ἢ χειρουργικῆς ἀφαιρέσεως τῶν γαγγλίων μιᾶς χώρας (βουβωνικῆς, μασχαλιαίας κ.λ.π.).

Ἐλεφαντίασις τῶν τροπικῶν: Αὕτη μεταδίδεται ὑπὸ τοῦ νηματοσκώληκος τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, ὅστις μεταβιβάζεται εἰς τὸ σῶμα δι' εἴδους κωνώπων διὰ δήξεως τῶν πασχόντων ὑπὸ τούτων. Ἐν τῷ σώματι τῶν κωνώπων ἀναπτύσσεται, θνησκόντων δὲ τούτων ἀπομένει ἐλεύθερος ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἅτινα πινόμενα τὸν μεταδίδουν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ νηματοσκώληξ ἐγκαθίσταται εἰς τὰ λεμφικὰ γάγγλια, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, ὅπου δέον ν' ἀναζητηθῇ κατὰ τὸ μεσονύκτιον, διότι τὴν ἡμέραν ἀποσύρεται εἰς τὰ ἀγγεῖα τῶν πνευμόνων *(Manson)*.

Ἐλεφαντίασις συγγενής: Εἶναι σπανιωτάτη, αἱ δὲ πλεῖσται περιπτώσεις αὐτῆς εἶναι ἁπλῶς συγγενῆ λιπώματα, λεμφαγγειώματα κ.λ.π.

Ἐλεφαντίασις δευτεροπαθής: Τοιαῦται καταστάσεις εἶναι συχναὶ κατὰ τὴν τριτόγονον συφίλιδα, τὴν φυματίωσιν τοῦ δέρματος κ.λ.π.

Ὡς θεραπεία συνιστᾶται: Ἀνάπαυσις, ἀνάρροπος θέσις τοῦ σκέλους, ὑγρὰ ἐπιθέματα, μαλάξεις, πιεστικαὶ ἐπιδέσεις. Κατὰ τῶν ἑλκώσεων κ.λ.π. συμπτωματικὴ θεραπεία. Ἐν περιπτώσει ὑπάρξεως στρεπτοκόκκου, ἐμβόλιον ἀντιστρεπτοκοκκικόν. Κατὰ τῆς σκληρίας τῶν ἱστῶν, ἀρνητικὸς γαλβανισμός. Ἐν περιπτώσει ὑπάρξεως νηματοσκώληκος, ἐνέσεις ἀρσενοβενζολίου. Εἰς τὰς προκαλούσας ἐκτεταμένην δυσμορφίαν ἐλεφαντιάσεις δύναται νὰ γίνῃ καὶ χειρουργικὴ ἐπέμβασις. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐλεφαντίδαι (οἱ) (Elephantidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προβοσκιδωτῶν*, περιλαμβάνουσα ἓν μόνον εἶδος, τὸν *ἐλέφαντα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζῳολ.*] Ἡ οἰκογένεια αὕτη τῶν *προβοσκιδωτῶν* ζῴων ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τὴν ὀλιγόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος διὰ τοῦ ἐκλείψαντος γένους *παλαιομαστόδοντος* ἢ *φιομίας* (Palaeomastodon Andrews). Κατὰ τὴν κατωτέραν μειόκαινον περίοδον ἐνεφανίσθη ὁ *ἡμιμαστόδους* καὶ ὁ *μαστόδους*, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἐξηπλώθη μὲ πολλὰ εἴδη ἐφ' ὅλης τῆς γῆς, ζήσας μέχρι καὶ τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὴν μέσην πλειόκαινον ἐποχὴν ἐνεφανίσθη καὶ ὁ *στεγόδους*, μεταβατικὴ μορφὴ ἀπὸ τοῦ μαστόδοντος εἰς τὸν *ἐλέφαντα* (βλ. λ.), ζήσας μέχρι τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου. Τὸ γένος ἐλέφας, ἐμφανισθὲν κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον, ζῇ καὶ σήμερον. Γ. Κ. Γ.

Ἐλεφαντίνη [*Γεωγρ.*]. Νησὶς ἐντὸς τοῦ Νείλου καὶ πρὸ τοῦ Ἀσσουάν, κατάφυτος καὶ σκιαζομένη ἀπὸ πυκνὰ ἀλσύλλια φοινικοδένδρων. Ἔχει δύο χωριὰ Νουβιανῶν. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς της ὄχθης σῴζεται ἀκόμη τὸ ἀρχαῖον της νειλόμετρον, ὁποῖον ἀκριβῶς τὸ περιγράφει ὁ Στράβων. Εἶναι φρέαρ συγκοινωνοῦν πρὸς τὸν ποταμόν. Παρ' αὐτὸ μικρὸν μουσεῖον περιέχον τὰ ἐν Νουβίᾳ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα. Νοτιώτερον προκυμαία φαραωνικὴ ἐκ πετρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν ἀπὸ ἀρχαιοτέρων ναῶν. Ἡ ἀρχαία πόλις ἔκειτο κατὰ τὸ νότιον ἄκρον, ὅπου νῦν σῴζεται πλῆθος ἐρειπίων. Μεταξὺ τούτων ναΐδιον, ἵδρυμα τοῦ Τραϊανοῦ, καὶ πύλη ναοῦ μεγα-

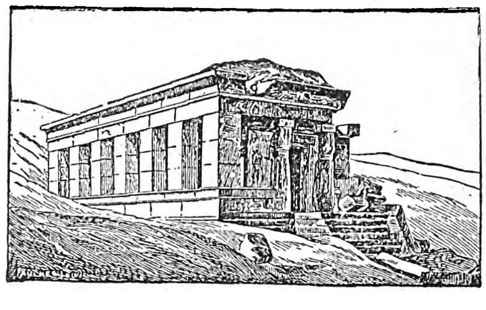

Ναὸς τῆς Ἐλεφαντίνης.

λυτέρου, ὅπου παρίσταται Ἀλέξανδρος ὁ Β′ θύων εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἰδίως τὸν κριοκέφαλον Κνούμ. Περαιτέρω τὸ νεκροταφεῖον τῶν κριῶν, ὅπου σῴζονται σαρκοφάγοι τινὲς τῶν ἱερῶν τούτων ζῴων. Αἱ μωμίαι των εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Καΐρου. Ἐπίσης ναὸς Ἀμένοφις Γ′ καὶ Θουθμώσεως Γ′, καταστραφεὶς τελείως ἀρχομένου τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Νοτίως τῆς νησῖδος ταύτης εἶναι ἄλλη νησὶς φυτευμένη διὰ φοινικοδένδρων, ροδοδαφνῶν καὶ ροδιῶν. Τὴν εἶχεν ἀγοράσει ὁ λόρδος Κίτσενερ καὶ δι' αὐτό, ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου της ὀνόματος *Ἀτρούν*, ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία *«νῆσος τοῦ σιρδάρου»* ἢ *«νῆσος τοῦ Κίτσενερ»*. Ἡ Ἐλεφαντίνη ὑπῆρξεν ἕδρα τῆς ΣΤ′ δυναστείας (3703—3500 π. Χ.). Γ. Λ. Α.

— **Ἐλεφαντίνης πάπυροι** Ἐν ἔτει 1905 καὶ 1906 ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῆς βερολινείου παπυρολογικῆς ἐπιτροπῆς ἐν Ἀσσουὰν τῆς Αἰγύπτου τὸ ἐκεῖ ἀποκρυβὲν ἀρχεῖον ἰουδαϊκῆς τινος οἰκογενείας τῆς Ἐλεφαντίνης, ὅπερ, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ὀλίγον βραδύτερον ἀνακαλυφθέντων νέων ἀραμαϊκῶν παπύρων, ρίπτει φῶς ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν ἐκεῖ διαμεινάντων Ἰουδαίων. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἐν λόγῳ ἐγγράφων εἶναι πράξεις ἐμπορικαί, πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς κτημάτων, μὲ ὑπαινιγμοὺς περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς θέσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς Ἀσσουὰν καὶ τῆς Ἐλεφαντίνης. Ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς παπύροις τούτοις ᾄσματα καὶ διηγήματα ἀραμαϊστὶ γεγραμμένα, ἀποδεικνύοντα ὅτι ἀπὸ τῆς Ε′ ἤδη ἑκατονταετηρίδος π. Χ. ἡ ἀραμαϊκὴ εἶχεν ἐκτοπίσει τὴν ἑβραϊκὴν παρὰ τοῖς ἐκεῖ Ἰουδαίοις.

Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως σημαντικώτατοι εἶναι ἰδίᾳ τρεῖς πάπυροι, περιέχοντες τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἰουδαίου πρωθιερέως Γεδωνιὰ καὶ τῶν ἐξ Ἐλεφαντίνης συναδέλφων αὐτοῦ μετὰ τινος Bagohu, Πέρσου διοικητοῦ τῆς Ἰουδαίας, ὃν οἱ εἰδικοὶ ταυτίζουν πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου μνημονευόμενον *Βαγώαν*. Ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ ταύτῃ γίνεται λόγος καὶ περὶ ὑπάρξεως μεγάλου ἰουδαϊκοῦ ναοῦ ἐν Ἐλεφαντίνῃ, καταστραφέντος ὑπὸ Αἰγυπτίων ἱερέων ἐπὶ Δαρείου τοῦ Β′. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀποτελοῦν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἐν τοῖς βιβλίοις Ἔσδρα καὶ Νεεμία περιγραφομένης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν Ἰουδαίων. Περιέχουσι πρὸς τούτοις σπουδαίας χρονολογικὰς πληροφορίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἡ ἐποχὴ τῆς κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνόδου τοῦ Νεεμία συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους Ἀρταξέρξου Α′. Ἡ ἰουδαϊκὴ αὕτη στρατιωτικὴ ἀποικία τῆς Ἐλεφαντίνης φαίνεται ὅτι ἦτο παλαιοτάτη. Οἱ ἱδρυταὶ αὐτῆς ἀνήκουσιν εἰς τὴν μικρὰν ὁμάδα, ἥτις ὑπὸ τὴν ἀπρόθυμον ἡγεσίαν τοῦ Ἱερεμία καταφυγοῦσα περὶ τὸ 586 εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐγκατεστάθη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Νείλου καὶ τῇ Ἄνω Αἰγύπτῳ. Κατ' ἄλλους ἴσως νὰ πρόκειται περὶ τῶν μισθοφόρων Ἰουδαίων τῆς ἐποχῆς τοῦ Ψαμμιτίχου τοῦ Β′ (594—589 π. Χ.). Πάντως ὁ χρόνος τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐν λόγῳ ἰουδαϊκῆς ἀποικίας δὲν εἶναι ἀρκούντως ἐξηκριβωμένος. Ὁ ἑβραιολόγος καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης Λ. Βελλέλης ἐξέφρασεν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη τῆς ἀνευρέσεως τῶν ἐν λόγῳ παπύρων, τὴν ὑπόνοιαν περὶ πλαστότητος αὐτῶν. Ἰδίᾳ παρετήρησε τὴν περὶ τὰς ἰδέας σύγχυσιν, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἕνεκα παλαιογραφικῶν λόγων οἱ πάπυροι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκουν εἰς τοὺς χρόνους οἵτινες ἐν αὐτοῖς ἀναφέρονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Sayce* a. *Cowey*, Aramaïc papyri discovered at Assuan (London 1906).—*F. Stähelin*, Israël in Aegypten (Basel 1908).—*F. Sachau*, Drei aram. Papyrusurkunden, Abhandlungen Der Kgl. Prexiss. (1907).—*G. Jahn*, Die Eleph-Papyri und die Rücher Ezra und Wehanja (1913).—*Ed. Meyer*. Der Papyrusfund von Eleph. (1912).—*A. Cowley*, Aramaic Papyri (Oxford 1923).—*Israel Lévi*, Nouveaux papyrus araméens d' Elephantine ἐν Revue

Digitized by Google

des Etudes Juives 63.—*L. Belleli*, A Independant examination of the Assuan and Elephantine Aramaic Papyri (London 1909).—*H. Gunkel*, Der Jāhutempel in Eleph. ·v Deutsche Rundschau (1908, ἀρ. 34).—*Causse*. Les dispersés d' Israël (Paris 1929). —Π.

ἐλεφαντίνη (ἡ) *['Ὀδοντιατρ.]*· βλ. *ὀδοντίνη*.

'Ελεφαντίνη *ἀκτὴ [Γεωγρ.]*· βλ. *'Ελεφαντόδοντος ἀκτή*.

ἐλεφάντινος, *—η, —ον*· ὁ τοῦ ἐλέφαντος: «ἐλεφάντινον ὀστοῦν» τὸ κατ' ἐξοχὴν ὀστοῦν τοῦ ἐλέφαντος, τὸ τῶν χαυλιοδόντων· ‖ ὁ ἐξ ἐλέφαντος (ἤτοι ἐλεφαντίνου ὀστοῦ) κατεσκευασμένος: «ἐλεφάντινον ἄγαλμα», «ἐλεφάντινος δίφρος»· ‖ «ἐλεφάντινον μέτωπον» λευκὸν καὶ λεῖον ὡς ὀστοῦν ἐλέφαντος.

'Ελεφαντὶς ἢ *'Ελεφαντίνη*. Συγγραφεὺς καὶ ποιήτρια ζήσασα ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων. Συνέταξε πολλὰ ἄσεμνα καὶ ἀκόλαστα συγγράμματα εἰς ἔμμετρον καὶ πεζὸν λόγον. Ὁ Σουΐδας κατακρίνει αὐτὴν ὡς καὶ τὴν 'Αστυάνασσαν καὶ τὴν Φιλενίδην διὰ τὰ φιλολογικὰ ταῦτα ἀσελγήματα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐστεροῦντο οὔτε ἐμπνεύσεως, οὔτε χάριτος. Πλεῖστοι Ρωμαῖοι συγγραφεῖς ἐπωφελήθησαν τῶν ἔργων αὐτῆς, ὧν κάλλιστον ἦτο τὸ «Περὶ κοσμητικῶν», εἰς ὃ πραγματεύεται περὶ τῶν γυναικείων κοσμημάτων καὶ ἀμφιέσεων. 'Εν αὐτῷ ἡ 'Ελεφαντὶς κατωνόμαζε πάντα τὰ εἴδη τῶν γυναικείων κόσμων ὡς καὶ τῶν μύρων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο αἱ Ρωμαῖαι δέσποιναι καὶ ἑταῖραι, καὶ τὰ ὁποῖα προήρχοντο κυρίως ἐξ Αἰγύπτου. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει καὶ ἕτερον σύγγραμμα τῆς 'Ελεφαντίδος, «Περὶ ἐξαμβλωμάτων». 'Εκ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων τῶν ἔργων της καὶ ἄλλων πληροφοριῶν εἰκάζεται ὅτι ἡ 'Ελεφαντὶς ὑπῆρξε διάσημος τῆς ἐποχῆς της συγγραφεὺς καὶ ποιήτρια. Θ. Β.

ἐλεφαντίσκος (ὁ)· ὁ μικρὸς τὸ σῶμα ἐλέφας· ‖ ὁ μικρὸς τὴν ἡλικίαν ἐλέφας, τὸ νεογνὸν τοῦ ἐλέφαντος.

ἐλεφαντιῶ (*—άω*)· πάσχω ἐλεφαντίασιν.

ἐλεφαντόδετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πεποικιλμένος με ἐλεφάντινον ὀστοῦν, ἄλλως *ἐλεφαντοκόλλητος*.

ἐλεφαντόδοντο (τό)· βλ. *ἐλεφαντόδους*.

'Ελεφαντόδοντος *ἀκτὴ* (Côte d'Ivoire) *[Γεωγρ.]*. Γαλλικὴ ἀποικία, τμῆμα τῆς «*'Αποικίας τῆς Γαλλικῆς Δυτικῆς 'Αφρικῆς*», ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας. Ὁρίζεται πρὸς Ν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, πρὸς Α ὑπὸ τῆς Χρυσῆς 'Ακτῆς, πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Λιμπερίας καὶ πρὸς Β ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Σουδάν. Ἔχει ἐπιφάνειαν 315.000 τετρ. χλμ. καὶ 1.724.545 κατ., ἐξ ὧν 1.614 Εὐρωπαῖοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Γάλλοι. Ἡ παραλία αὐτῆς ἔχει μῆκος 620 χλμ. καὶ ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν λιμνῶν καὶ λιμνοθαλασσῶν. Ἡ πρὸς τὴν παραλίαν θάλασσα εἶναι ἀβαθὴς καὶ δύσκολος εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν πλοίων. Τὸ ἔδαφος εἶναι χθαμαλὸν πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὑψοῦται βαθμιαίως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ καταλήγει εἰς τὰ ὀροπέδια τοῦ Κόγκ, καλυπτόμενα ὑπὸ πυκνῶν δασῶν. Ἡ χώρα διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Τανόε*, ὁ *Κομόε* ἢ *Ἄκμπα*, ὁ *Μπαντάμα*, ὁ *Σασσάντρα*, ὁ *Σὰν-Πέντρο* καὶ ὁ *Καβαλλύ*. Οἱ ποταμοὶ οὗτοι εἶναι πλωτοὶ μόνον εἰς ἀπόστασιν 50—100 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν των. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν, μεταξὺ τοῦ Τανόε καὶ τοῦ Μπαντάμα, ἐκτείνονται αἱ λιμνοθάλασσαι *'Ασσινί*, *Γκρὰν-Μπασσὰμ* καὶ *Γκρὰν-Λαχοῦ*, αἵτινες διευκολύνουν τὰ μέγιστα τὴν συγκοινωνίαν. Τὰ δάση περιέχουν μεγάλας ἐκτάσεις δένδρων καουτσούκ, φοινίκων, ἰνδικῶν καρυῶν κτλ. 'Επὶ τῶν ὀροπεδίων ὑπάρχουν πλούσια χρυσοφόρα στρώματα. Ἡ χώρα κατοικεῖται ὑπὸ πολλῶν φυλῶν, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ: τῶν *'Αγκνί*, τῶν *'Οσιν*, τῶν *Μπουμπουρί*, τῶν *Ζὰκ-Ζάκ*, τῶν *Κρουμάν*, τῶν *Ντιουλὰ* καὶ τῶν *'Απολλωνείων*. Οἱ κάτοικοι εἶναι ὀκνηροὶ καὶ ἡμιάγριοι, ἰδίως οἱ τοῦ ἐσωτερικοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξαναγκάζει τοὺς Γάλλους νὰ καταφεύγουν εἰς τὴν πρόσληψιν ξένων ἐργατῶν.

'Εν τῇ 'Ακτῇ τοῦ 'Ελαφρόδοντος ἤδη ἀπὸ τοῦ 1365 οἱ ἐμπορικοὶ ναυτικοὶ τῆς γαλλικῆς πόλεως Διέππης εἶχον ἐγκαταστήσει τὴν πρώτην γαλλικὴν ἀποικίαν. Ἡ Γαλλία ὅμως κατέλαβεν ἐπισήμως τὴν χώραν μόλις κατὰ τὸ 1842. 'Απὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης διάφοροι ἐπιστημονικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀποστολαὶ ἐπέτυχον νὰ ἐξερευνήσουν τὴν χώραν καὶ νὰ ἀνοίξουν δίοδον πρὸς τὸ Γαλλικὸν Σουδάν, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὴν ἀντίστασιν τῶν ἰθαγενῶν καὶ κατέστειλαν ἐπανειλημμένας αὐτῶν ἐπαναστάσεις. Οἱ Γάλλοι ἐξετέλεσαν ἐν τῇ ἀποικίᾳ ταύτῃ πολλὰ δημόσια ἔργα ἀποξηράνσεως, κατασκευῆς ὁδῶν, ἀρδεύσεως κτλ καὶ μετέβαλον αὐτὴν εἰς μίαν τῶν εὐφορωτέρων καὶ πλουσιωτέρων ἀφρικανικῶν ἀποικιῶν. Τὸ ἐξαγωγικὸν αὐτῆς ἐμπόριον εἶναι ἀκμαῖον, συνίσταται δὲ εἰς φοινικέλαιον, ξυλείαν, καουτσούκ, χρυσόκονιν, καφέ, ζαχαροκάλαμον, καπνὸν καὶ βάμβακα. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Γκρὰν-Μπασσάν*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ *'Ασσινί*, *Γκρὰν-Λαχοῦ*, *Σασσάντρα*, *Σὰν-Πέντρο*, *Μπερεμπύ*, *Ζαρανοῦ*, *Μπουακέ*, *Μποντουκοῦ*, *Κόγκ* κτλ. —Μ.

— *[Φιλοτελ.]* Ἡ Γαλλία ἐπροίκισε τὴν *'Ακτὴν τοῦ 'Ελεφαντόδοντος* μὲ πληθώραν ἐκδόσεων γραμματοσήμων. Οὕτω κατὰ τὸ 1892 ἐξεδόθη τὸ πρῶτον σειρὰ ἐκ 13 ἀξιῶν ἑνιαίου τύπου, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Côte d'Ivoire», κατὰ δὲ τὸ 1900 ἐξεδόθη ἑτέρα σειρὰ 4 ἀξιῶν τοῦ αὐτοῦ τύπου. Κατὰ τὸ 1906 ἐξεδόθη νεωτέρα σειρὰ ἐκ 15 ἀξιῶν παριστῶσα τὰς εἰκόνας τοῦ πρώτου ἐξερευνήσαντος τὴν περιοχὴν ὡς καὶ τοῦ πρώτου διοικητοῦ τῆς ἀποικίας. Ἡ ἀξία τῶν τελευταίων τούτων γραμματοσήμων, ἰδίᾳ τῶν μεγάλων ἀξιῶν, εἶναι σημαντική. Κατὰ τὸ 1913 καὶ τὸ 1922, ἐξεδόθησαν δύο σειραὶ παριστῶσαι διάφορα τοπία τῆς ἀποικίας. Ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀποικιακοῦ ταχυδρομείου τῆς 'Ακτῆς τοῦ 'Ελεφαντόδοντος ἐξέδωκε καὶ εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ ταχυδρομικὰ δέματα διὰ καταλλήλου ἐπισημάνσεως τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ κοινῶν. Τὰ τοιαῦτα γραμματόσημα εἶναι σπανιώτατα, ἡ ἀξία δὲ καταλόγου τινῶν ἐκ τούτων φθάνει τὰς 20.000 φράγκων. Ε. Φ. Ε.

ἐλεφαντόδους (ὁ), *—οντος*· τὸ ὀστοῦν τὸ ἐκ τῶν χαυλιοδόντων τοῦ ἐλέφαντος, ἄλλως *ἐλεφαντοστοῦν*, κοιν. *ἐλεφαντόδοντο* καὶ *φίλντεσι*, παρ' ἀρχ. *ἐλέφας* (βλ. καὶ *ἐλεφαντοστοῦν*).

— *['Εμπορευματολ.]* Α') ***Ζωϊκὸς ἐλεφαντόδους*** (κοιν. *φίλντεσι*, ἀγγλ. ivory, γαλλ. ivoire, γερμ. Elfenbein, ἰταλ. avorio). Καλοῦσιν οὕτω τὴν ὕλην τὴν προερχομένην ἐκ τῶν χαυλιοδόντων τῶν ἐλεφάντων, ἐκ τοῦ ἱπποποτάμου, ἐκ τοῦ ρινόκερω καὶ ἐκ τοῦ θαλασσίου ἐλέφαντος. Ὁ ἐλεφαντόδους εἶναι οὐσία λευκή, σκληρά, συμπαγὴς καὶ ἐπιδεκτικὴ λειάνσεως. Οἱ ἀκατέργαστοι ἐλεφαντόδοντες ἔχουσι μῆκος 1 μέχρι 3 μέτρων καὶ βάρος μέχρι 50 χιλιογράμμων. Οἱ ἐλεφαντόδοντες τῶν 8 μέχρις 25 χιλιογράμμων, οἱ ἐκ νέων δηλαδὴ ἐλεφάντων προερχόμενοι, ἔχουσι χρῶμα ὑποκίτρινον ἢ κιτρινοπράσινον, εἶναι σκληρότεροι καὶ προτιμῶνται τῶν ἄλλων. Οἱ μᾶλλον ἐν τούτοις περιζήτητοι εἶναι οἱ λευκοί, διότι ὑπάρχουσι καὶ ροδόχροοι ἐκ Κεϋλάνης προερχόμενοι, καθὼς καὶ ὑποκύανοι προερχόμενοι ἐκ μαμμούθ, ἅτινα ἔζησαν κατὰ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον ἐν Σιβηρίᾳ καὶ εὑρίσκονται σήμερον ὡς ὀρυκτὰ λείψανα. Τοῦ ἀφρικανικοῦ ἐλεφαντόδοντος διακρίνονται κυρίως τρία ἐμπορικὰ εἴδη: α) ὁ λευκὸς ἢ ἀμαυρὸς ἐλεφαντόδους τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς (Μοζαμβίκη Ζανζιβάρη, 'Αβησσυνία), β ὁ πράσινος ἢ διαφανὴς ἐλεφαντόδους τῆς δυτικῆς ἀκτῆς (Angola, Gabon, Cameroun) καὶ γ) ὁ λευκοπράσινος ἐλεφαντόδους ἢ διάμεσος τοῦ κέντρου (Congo, Nigeria, Γαλλικοῦ Σουδάν). Ὡς πρώτης ποιότητος ἐλεφαντόδους θεωρεῖται ὁ ἐκ τῆς Ζανζιβάρης προερχόμενος. Ἕπονται οἱ προερχόμενοι ἐκ τῆς Σενεγάλης, τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς 'Ελπίδος καὶ τῆς 'Αβησσυνίας. Ὁ ἐλεφαντόδους τῶν 'Ινδιῶν, ἰδίως ὁ ἐκ τῆς νήσου Κεϋλάνης προερχόμενος, ἔχων χρῶμα ἐρυθρόλευκον, ἐκτιμᾶται ἐπίσης μεγάλως. 'Επίσης οἱ ἐκ τῶν προϊστορικῶν μαμμούθ προερχόμενοι καὶ λόγῳ διαποτίσεως δι' ἀλάτων καταστάντες κυανοῖ, ἔχουν μεγάλην ἀξίαν. Ἅπαντα τὰ εἴδη ἐλεφαντόδοντος, καὶ οἱ ὡραιότεροι ἐξ αὐτῶν ἀκόμη, ἀλλοιοῦνται διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ὀξέων καὶ διὰ τοῦ χρόνου λαμβάνουσι χρῶμα ὑποκίτρινον. 'Ανακτῶσιν ὅμως τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν λευκότητα δι' ἐμβαπτίσεως ἐντὸς ὀξυγονούχου ἢ χλωριούχου ὕδατος ἢ ἐντὸς ὑελίνου δοχείου πλήρους τερεβινθελαίου, χωρὶς νὰ ἐγγίζωσιν εἰς τὸν πυθμένα, καὶ ἐκθέσεως αὐτῶν οὕτως εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ 3 ἕως 4 ἡμέρας. Τὸ μέσον βάρος τελείως ἀνεπτυγμένου ζεύγους χαυλιοδόντων ἀφρικανικοῦ ἄρρενος ἐλέφαντος εἶναι περίπου 140 λιβρῶν, τὸ δὲ μῆκος 1 μέτρου καὶ 25 ἑκατοστῶν. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ τοῦ ἐλεφαντόδοντος ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 12.000.000 χιλιογράμμων, χορηγουμένων ὑπὸ 40 000 περίπου ἐλεφάντων. Ἡ πώλησις τοῦ ἐλεφαντόδοντος ἐνεργεῖται εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγορὰς διὰ δημοπρασίας καὶ καθ' ὡρισμένας ἐποχάς, τῆς τιμῆς ὁριζομένης ἀναλόγως τοῦ μεγέθους, τῆς σκληρότητος καὶ τῆς λευκότητος αὐτοῦ. Ὁ ἐλεφαντόδους διαιρεῖται εἰς τὰς ἑξῆς τέσσαρας κατηγορίας: Ἡ α' κατηγορία περιλαμβάνει τοὺς χαυλιόδοντας, οἵτινες ἔχουσι βάρος ἀπὸ 70 μέχρις 100 λιβρῶν, ἡ β' τοὺς ἀπὸ 40 μέχρις 70, ἡ γ' τοὺς ἀπὸ 10 μέχρι 40 καὶ ἡ δ' τοὺς ἀπὸ 10 καὶ κάτω. Τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν ἀποτελοῦσι τεμάχια, θραύσματα καὶ χαυλιόδοντες ἔχοντες κενὸν τὸ ἐσωτερικὸν καὶ καλούμενοι ἐμπορικῶς σκρίβελος (scriveloes).

Ἡ τιμὴ τοῦ ἐλεφαντόδοντος, λόγῳ τῆς ὁσημέραι αὐξανομένης ζητήσεως εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀμερικανικὰς ἀγορὰς ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς σπάνεως τοῦ προϊόντος ἀφ' ἑτέρου, τείνει πάντοτε πρὸς ὕψωσιν. Ὁ μετρίας ποιότητος τιμᾶται ἀπὸ 50—60 λιρῶν κατ' ἀγγλικὸν στατῆρα, οἱ ἐκλεκτοὶ δὲ καὶ τεμάχια τούτων δι' ἀποκλειστικὴν κατασκευὴν σφαιρῶν σφαιριστηρίου τιμῶνται μέχρις 150 λιρῶν κατὰ στατῆρα. Τὸ ἐμπόριον τοῦ ἐλεφαντόδοντος διενεργεῖται πρωτίστως ἐν Τουμπουκτοῦ τῆς 'Αφρικῆς, ἐκεῖθεν δὲ μεταφέρεται ὁ ἐλεφαντόδους εἰς τὰς ἀγορὰς Ζανζιβάρης, Αἰγύπτου, Τριπόλεως καὶ Μαρόκκου. 'Εν 'Ασίᾳ αἱ πρώτισται ἀγοραὶ εἶναι ἡ Μαλάκκα, ἡ Σουμάτρα καὶ ἡ Κεϋλάνη. Λιμένες ἐξαγωγῆς εἶναι ἡ Ζανζιβάρη, ἡ Μαλάκκα, ἡ Σουμάτρα, ἡ Κεϋλάνη καὶ ἡ 'Αλεξάνδρεια. 'Εν Εὐρώπῃ αἱ κυριώτεραι ἀγοραὶ εἶναι ἡ Λιβερπούλη, τὸ Λονδῖνον, τὸ Ἀμβοῦργον καὶ τὸ Ἀννόβερον. Ἡ βιομηχανία αὐτοῦ ἐνεργεῖται σήμερον εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἐν 'Αγγλίᾳ (Sheffield, Βιρμιγχάμη, Λονδῖνον), ἐν Γαλλίᾳ (Διέππη, Ἅγιος Στέφανος, Παρίσιοι), ἐν Γερμανίᾳ (Νυρεμβέργη, Βερολῖνον) καὶ ἐν Βελγίῳ (Λιέγη, Βρυξέλλαι).

Β') ***Φυτικὸς ἐλεφαντόδους.*** Οὗτος προέρχεται ἐκ τῶν λευκῶν καὶ σκληρῶν σπερμάτων τοῦ φυτελέφαντος τοῦ μακροκάρπου (Phytelephas macrocarpa), δένδρου τῆς οἰκογενείας τῶν φοινικωδῶν καὶ ἰθαγενοῦς τῆς Περουβίας, Βραζιλίας, Κολομβίας καὶ 'Ισημερινοῦ. Ὁ φυτικὸς ἐλεφαντόδους (ἀγγλ. vegetable ivory, γαλλ. ivoire végétale ἢ noix de Corozo, γερμ. steinnüsse, ἰταλ. avorio vegetale) χρησιμεύει ἰδίως διὰ τὴν παρασκευὴν κομβίων καὶ διαφόρων κομψοτεχνημάτων. Τὰ σπέρματα τοῦ φυτελέφαντος ἔχουσι τὴν λευκότητα καὶ τὴν σκληρότητα τοῦ ἐλεφαντόδοντος καὶ βάρος 20—100 γραμμαρίων. Ἡ μᾶλλον περιζήτητος ποιότης ἀποτελεῖται ἐκ τῶν λευκοτέρων, τῶν συμπαγεστέρων καὶ τῶν μεγαλυτέρων σπερμάτων ἄνευ σχισμῶν καὶ φλεβῶν καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ Guayaquil τοῦ 'Ισημερινοῦ. Ὁ ἐκ τῆς Καρθαγένης τῆς Κολομβίας προερχόμενος θεωρεῖται κατωτέρας ποιότητος καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν βραχιολίων καὶ περιδεραίων. Τὰ σπέρματα τοῦ φυτελέφαντος λαμβάνουσι διὰ τοῦ θειικοῦ ὀξέος χρῶμα ἐρυθρόν, ὅπερ ἐξαλείφεται διὰ πλύσεως δι' ὕδατος. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη χρησιμεύει πρὸς εὔκολον διάκρισιν τοῦ ζωικοῦ ἀπὸ τοῦ φυτικοῦ ἐλεφαντόδοντος. 'Εκ τοῦ 'Ισημερινοῦ ἐξάγονται 22.000 τόννοι περίπου φυτικοῦ ἐλεφαντόδοντος, ἀξίας 20.000.000 δραχμῶν. Αἱ χῶραι εἰς ἃς εἰσάγεται εἶναι ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία. Ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν ἐκ τοῦ φυτικοῦ ἐλεφαντόδοντος παρασκευαζομένων κομψοτεχνημάτων ὑπερτερεῖ ἡ Γερμανία, ὡς πρὸς τὴν ποιότητα δὲ καὶ λεπτότητα ἡ Γαλλία.

Γ') ***Τεχνητὸς ἐλεφαντόδους*** (ἀγγλ. artificial ivory, γαλλ. ivoire artificiel, γερμ. künstliches Elfenbein, ἰταλ. avorio artificiale). Χρησιμοποιεῖται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν σφαιρῶν σφαιριστηρίου, αἵτινες κατά τε τὴν ὄψιν καὶ τὸ ὁμοιογενὲς καὶ τὸ εἰδικὸν βάρος αὐτῶν οὐδόλως διαφέρουσι τοῦ γνησίου ἐλεφαντόδοντος. Ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς τοῦ τεχνητοῦ ἐλεφαντόδοντος συνίσταται εἰς τὴν παρασκευὴν ὁμοιογενοῦς μείγματος διὰ ἀναμεικτηρίων συσκευῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐφαπτομένων κυλίνδρων ἀφ' ἑτέρου, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ψῦξιν καὶ ἐξάτμισιν ἀποσκληρύνεται, δυνάμενον περαιτέρω νὰ τορνευθῇ. Αἱ χρησιμοποιούμεναι ὕλαι, πλεῖσται τὸν ἀριθμόν, εἶναι κυρίως ἐλαστικὸν κόμμι, μαγνήσιον, καζεΐνη, ἀργίλλιον, ἔλαιον, ἄσβεστος, φωσφορικὸν ὀξύ, ἀμμωνία, ἀλκοόλη, κόνις ὀστέων, ἀποτρίμματα ἐλεφαντοδόντων, ἀκετόναι, ἀλδεῦδαι, συνθετικαὶ ρητῖναι καὶ ἄλλαι. Ι. ΜΠ.

ἐλεφαντοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἐλέφαντα, ἄλλως *ἐλεφαντώδης*.

ἐλεφαντοκόκκαλο (τό)· ὁ *ἐλεφαντόδους* (βλ. λ.).

ἐλεφαντοκόλλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πεποικιλμένος μὲ ἐλεφάντινον ὀστοῦν, ἄλλως *ἐλεφαντόδετος*.

ἐλεφαντόκωπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων κώπην, λαβὴν ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ: «ἐλεφαντόκωπος μάχαιρα».

ἐλεφαντομαχία (ἡ)· ἡ πρὸς τοὺς ἐλέφαντας μάχη, οἷον τοῦ συάγρου.

ἐλεφαντομάχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μαχόμενος πρὸς τοὺς ἐλέφαντας, οἷον ὁ σύαγρος, περὶ τοῦ ὁποίου παραδίδεται ὅτι ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἐλέφαντος ὅταν ἐξελαύνεται τῆς νομῆς.

ἐλεφαντόπους, *—οδος* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων πόδας ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ: «κλίνη ἐλεφαντόπους».

'Ελέφαντος *νῆσος* ἢ *Γκαραπουρὶ* ἢ *Γκαριπουρ* (Elephanta ἢ Gharapuri ἢ Gharipour) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς 'Ασίας, ἐν 'Ινδίαις, ἐν τῷ λιμένι τῆς Βομβάης, εἰς ἀπόστασιν 6 χλμ. πρὸς τὰ ΒΑ ταύτης. Ἔχει περιφέρειαν 9 χλμ.. 'Αποτελεῖται ἀπὸ δύο λόφους καὶ ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τῶν Πορτογάλων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἀποβίβασίν των διὰ πρώτην φορὰν εἰς αὐτὴν ἀνεῦρον εἰς τὴν παραλίαν της τεράστιον πέτρινον ἐλέφαντα. Τὸ ἕτερον ὄνομα αὐτῆς *Γκαριποῦρι* εἶναι ἰνδικὸν καὶ σημαίνει σπηλαιόπολις, ἐδόθη δὲ εἰς αὐτὴν ἕνεκα τῶν περιφήμων σπηλαίων ἢ ὑπογείων ναῶν, οἵτινες εὑρίσκονται ἐσκαμμένοι ἐντὸς τῶν βράχων της. Οἱ ναοὶ οὗτοι, ἐγκαταλελειμμένοι ἤδη, εἶναι βραχμανικῆς προελεύσεως καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ θ' αἰῶνος. Κατέρχεταί τις εἰς τούτους διὰ 400 περί-

Digitized by Google

που βαθμίδων, κατεσκευασμένων σχεδὸν καθέτως ἐντὸς τῶν βράχων. Ὁ κυριώτερος αὐτῶν ἔχει ὕψος 4 μ. καὶ πλάτος 43, στηρίζεται δὲ ἐπὶ 12 στύλων. Πρὸ τῆς εἰσόδου τούτου εὑρίσκεται ἄγαλμα τῆς ἰνδικῆς τριάδος Βράχμα, Βισνοῦ καὶ Σίβα. Οἱ τοῖχοι καλύπτονται ὑπὸ ἀναγλύφων ἀρίστης τέχνης, ἀναφερομένων εἰς τοὺς περὶ τὸν Σίβαν μύθους. —Μ.

—**Ἐλέφαντος ποταμὸς** (Olifant's river) *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εὑρίσκονται ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ πολλοὶ ποταμοί, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἑξῆς: —1) Παράκτιος ποταμὸς τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς ἀγγλικῆς ἀποικίας τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Ἐλέφαντος καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. — 2) Παραπόταμος τοῦ Γκροῦτε, ὅστις εἶναι παραπόταμος τοῦ Γκοῦριτς, ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων Καροῦ. — 3) Παραπόταμος τοῦ Λίμποπο, πηγάζων ἀπὸ τὰ πρὸς Α τῆς Πραιτωρίας ὑψώματα, ἐν Τράνσβαλ. Ρέων πρὸς τὰ ΒΑ εἰσέρχεται εἰς τὰ σύνορα τῆς Πορτογαλικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς καὶ χύνεται εἰς τὸ Λίμποπο παρὰ τὴν Μαβάμπα. —Μ.

ἐλεφαντοστοῦν (τό)· ὁ *ἐλεφαντόδους* (βλ. λ.).

— **ἐλεφαντοστοῦ** *μέλαν*. Χρωστικὴ ὕλη παρασκευαζομένη δι' ἀπανθρακώσεως ἀπουσίᾳ ἀέρος τῶν ἀπορριμμάτων τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἐλεφαντοστοῦ. Σ. Γ.

— **ἐλεφαντοστοῦ** *χάρτης* (ὁ) (Elfenbein papier). Εἶδος διακοσμητικοῦ χάρτου χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν ζωγραφικὴν μικρογραφιῶν. Παρασκευάζεται δι' ἀλλεπαλλήλου ἐπικολλήσεως φύλλων ἰχνογραφικοῦ χάρτου, ὁ ὁποῖος στιλβοῦται μετὰ τὴν ξήρανσιν καὶ διαποτίζεται ἐκ νέου δι' ἀραιᾶς κόλλας. ΑΝ. Δ.

ἐλεφαντούργημα (τό)· κομψοτέχνημα ἢ ἄλλο καλλιτεχνικὸν ἔργον ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ.

ἐλεφαντουργικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη τῆς κατεργασίας τοῦ ἐλεφαντινου ὀστοῦ.

— [ΤΕΧΝ.] Καλεῖται *ἐλεφαντουργία* ἢ *ἐλεφαντουργική*, ἡ τέχνη ἡ ἐξεργαζομένη τὸ ἐλεφαντοστοῦν. Ἔχει δ' αὕτη μακροτάτην ἱστορίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἀπαρχαὶ χάνονται εἰς τὰ ἐρέβη τῆς προϊστορίας. Ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι γενόμεναι ἐν Γαλλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἔφεραν εἰς φῶς θαυμάσια ἔργα ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ, ἀνήκοντα εἰς τοὺς παναρχαίους κατοίκους τῶν προϊστορικῶν σπηλαίων, ἡ δ' αἰγυπτιακὴ τέχνη, ἤδη ἀπὸ τῆς τετάρτης χιλιετηρίδος π. Χ., ἐγνώριζε καὶ ἐχρησιμοποίει τὸ ἐλεφαντοστοῦν εἰς ποικίλας διακοσμητικὰς προσπαθείας. Ὑπῆρξε δ' ἡ Αἴγυπτος, καθὼς καὶ ἡ Ἀσσυρία, μία ἐκ τῶν χωρῶν εἰς ἃς ἡ ἐλεφαντουργικὴ ἀνῆλθεν εἰς ἐξαίρετον περιωπήν. Τὸ ἐλεφαντοστοῦν ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν αὐτῇ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα πρὸς στολισμὸν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ναῶν, πρὸς κατασκευὴν ὁμοιωμάτων τῶν θεῶν, πρὸς ποίκιλσιν διαφόρων σκευῶν καὶ ἐπίπλων. Ἤδη κατὰ τοὺς προδυναστικοὺς χρόνους πολυπληθῆ ἀπαντῶσι τὰ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἀντικείμενα. Βραδύτερον, ὁμοῦ μὲ τὴν καθόλου πολιτιστικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, ηὐρύνετο καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἐλεφαντοστοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, μεγάλως δ' ηὐξήθη αὕτη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ΙΒ' δυναστείας, ὅτε ἡ κατάκτησις τῆς Σομαλίας ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐπέτρεψε τὴν εἰσαγωγὴν ἐκεῖθεν μεγάλων ποσοτήτων ἐλεφαντοστοῦ. Ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ τοῦτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὄχι μόνον εἰς τὴν διαποίκιλσιν βαρέων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἐπίπλων ἢ ἑτέρων οἰκιακῶν σκευῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν μικρῶν κοχλιαρίων διὰ τὰ ἀρώματα καὶ κομψῶν ἀγγείων, εἰς ἃ ἡ προσωπικότης καὶ ἡ φαντασία τοῦ καλλιτέχνου ἐξεδηλοῦντο εἰς ὁλόκληρον κλίμακα ἁβροτάτων ἀκροβασιῶν.

Παρὰ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ Ἀσσύριοι ἐξετίμησαν μεγάλως τὰς πολλὰς ἀρετὰς τοῦ ἐλεφαντόδοντος καὶ τὸν ἐχρησιμοποίησαν εἰς ποικίλας καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις. Παρ' αὐτοὺς δὲ οἱ Φοίνικες, οἵτινες καὶ σπουδαῖον ἐμπόριον διεξήγαγον δι' αὐτοῦ καὶ εἰς ἄλλους λαούς, ἐν οἷς οἱ Ἕλληνες, ἐδίδαξαν καὶ διέδωσαν τὴν χρησιμοποίησίν του. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ ἐλεφαντοστοῦν ἦτο σπανιώτερον ἢ σήμερον, οἱ Φοίνικες τὸ ἐχρησιμοποίησαν ἰδίᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν κομψοτεχνημάτων, εἰς ὡρισμένας δὲ περιπτώσεις τὸ ἀνεπλήρουν δι' ἁπλοῦ ὀστοῦ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀππιανοῦ (VIII, 23), τὸ ἐλεφαντοστοῦν ἀπετέλει μίαν ἀπὸ τὰς πλουτοφόρους πηγὰς τῆς Καρχηδόνος, ἀνευρέθησαν δὲ ἀξιολογώτατα ἀντικείμενα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, ἰδίᾳ δὲ κιβωτίδια, τόσον εἰς τὴν Βύβλον, ὅσον καὶ εἰς τὸν παρὰ τὴν Σιδῶνα τάφον τοῦ Ἐσμουναζάρ, καὶ εἰς τὴν φοινικικὴν Κάμειρον. Ὁ Contenau κατὰ τὸ 1920 ἀνεκάλυψε παρὰ τὴν Σιδῶνα τεμάχια ἐλεφαντοστοῦ τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐποχῆς, τοῦτο δ' ἀποδεικνύει, κατὰ τὴν γνώμην του, ὅτι ἦτο σταθερὰ ἡ ἀγάπη τῶν Φοινίκων πρὸς τὴν ἐλεφαντουργικὴν (βλ. *G. Contenau:* La civilisation phénicienne, σελ. 221). Πλὴν τῆς Φοινίκης καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην ἐξετιμᾶτο καθ' ὑπερβολὴν τὸ ἐλεφαντοστοῦν, ὡς δὲ μαρτυρεῖ ἡ «Α' Βασιλειῶν», ὁ θρόνος τοῦ Σολομῶντος ἦτο χρυσελεφάντινος.

Παρὰ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, καὶ δὴ τῶν Φοινίκων, παρέλαβον οἱ κάτοικοι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τὴν χρῆσιν τοῦ ἐλεφαντοστοῦ. Πολυπληθῆ εὑρήματα προερχόμενα ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Τίρυνθος, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Κρήτης ἐπιβεβαιοῦσι τοῦτο. Ὁ Ὅμηρος φημίζει ὡς κόσμημα τὸν ἐλέφαντα. Ἐν «Ἰλιάδος» Ε 583 ἀναφέρων τὸν θάνατον τοῦ Μύδωνος ἐπάγεται: «ἐκ δ' ἄρα χειρῶν ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον ἐν κονίῃσιν». Ἐν «Ὀδυσσείας» Θ 404 μνημονεύει «κολεὸν νεοπρίστου ἐλέφαντος». Τὴν εὐρύτητα τῆς χρήσεως τοῦ ἐλεφαντοστοῦ ἐν Κρήτῃ ἀποδεικνύουν, πλὴν ἄλλων ἀξιολογωτάτων εὑρημάτων, ὁ περίφημος ἐκεῖνος κυβιστὴρ τοῦ μουσείου τοῦ Ἡρακλείου, τὸ χρυσελεφάντινον ἀγαλμάτιον τὸ γνωστὸν ὡς «Ἡ κόρη τῆς Βοστώνης» καὶ τὸ εὑρεθὲν εἰς τὴν Κνωσὸν «ζατρίκιον», τοῦ ὁποίου τὸ πλαίσιον σύγκειται ὁλόκληρον ἐξ ἐλεφαντοστοῦ· ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης εἶχον κατασκευασθῆ καὶ τὰ πέταλα τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἀνθέων μαργαρίτας, ἅτινα τὸ περικοσμοῦν.

Τεχνῖται μεταβάντες ἐκ τῆς Κρήτης εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα κατέστησαν γνωστὴν καὶ διέδωσαν, ἐν Σικυῶνι κατ' ἀρχάς, τὴν χρυσελεφαντίνην γλυπτικήν, ἡ ὁποία ἐπέπρωτο νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν ἀριστουργήματα, ὡς ὁ «Ζεὺς» καὶ ἡ «Ἀθηνᾶ» τοῦ Φειδίου. Καὶ οἱ Ἐτροῦσκοι δ' ἐγνώριζον τὴν χρῆσιν τοῦ ἐλεφαντοστοῦ, ἰδίᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν συμβόλων τῶν βασιλέων των, τὴν συνήθειαν δὲ ταύτην παρέλαβον παρὰ τούτων οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες ἐπὶ πλέον διεκόσμουν δι' ἐλεφαντοστοῦ τοὺς ναούς, τὰ μέγαρά των, τὰ ἔπιπλά των, τὰ ἅρματα, τὰ μουσικὰ ὄργανα κτλ., τέλος δὲ καὶ ἀγάλματα ἐξεπόνουν ἐκ τούτου καὶ δίπτυχα καὶ ποικίλα ἕτερα ἀντικείμενα.

Εὐρυτάτη ὑπῆρξεν ἡ χρῆσις τοῦ ἐλεφαντοστοῦ καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, σπουδαιοτάτη δ' ἡ θέσις ἣν κατέχει τοῦτο εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Διακοσμήσεις ναῶν (ὡς ἡ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας Σοφίας), ἐπισκοπικοὶ καὶ αὐτοκρατορικοὶ θρόνοι, δίπτυχα καὶ τρίπτυχα, ποιμαντορικαὶ ῥάβδοι, λειψανοθῆκαι, ἀρτοφόρια, κιβωτίδια, προσερείσματα τραπεζῶν, εἰδώλια καὶ πλακίδια παντὸς εἴδους εἶναι αἱ χαρακτηριστικώτεραι ἐκδηλώσεις τῆς βυζαντινῆς ἐλεφαντουργικῆς. «Τὴν θέσιν, ἣν ἀπώλεσεν ἡ μνημειακὴ γλυπτική, παρατηρεῖ ὁ Charles Diehl, κατέλαβεν ἡ ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ τοιαύτη. Ὁ Βυζαντινὸς καλλιτέχνης, σχεδὸν ἀνίκανος πλέον νὰ ἐξεργασθῇ τὸ μάρμαρον καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐξ αὐτοῦ μεγάλας μορφάς, ἠδυνήθη ἀντιθέτως νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὴν ἐν μικρογραφίᾳ ταύτην γλυπτικὴν ἐξαίρετον δεξιοτεχνίαν. Ἐπὶ πλέον ἡ βιοτεχνία αὕτη, ἡ ἀπὸ μακροῦ χρόνου οἰκεία εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς, ἀνταπεκρίνετο θαυμασίως πρὸς τὴν βυζαντινὴν ἀγάπην τῆς χλιδῆς» (Manuel d'art byzantin, τ. Α' σ. 288. Μακρότατος εἶναι ὁ κατάλογος τῶν θαυμασίων ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἔργων, ἅτινα ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἡ βυζαντινὴ τέχνη. Τὰ μουσεῖα τοῦ Βατικανοῦ, τοῦ Κλυνῦ, τοῦ Λούβρου, τοῦ Σάουθ-Κένσιγκτον εἶναι πλήρη τοιούτων ἀριστουργημάτων, ὅπως ὁ ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Ραβέννης φυλασσόμενος θρόνος τοῦ Μαξιμιανοῦ, ἡ πυξὶς τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου τῆς Φλωρεντίας, ἡ πλὰξ τοῦ μουσείου τῆς Ραβέννης, ἡ ἐπιλεγομένη «τοῦ Μουράνο», τὸ δίπτυχον τοῦ ὑπάτου Ἀναστασίου, ἀποκείμενον ἐν τῷ Παρισινῷ Cabinet des médailles, τὸ περίφημον ἐν τῷ Λούβρῳ ἐλεφαντοστοῦν Μπαρμπερίνι, ἡ λειψανοθήκη τῆς Μπρέστσας, τὸ κιβωτίδιον τοῦ Βέρολι, ἀποκείμενον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ South - Kensington καὶ ἀπεικονίζον μετ' ἐξαιρέτου τέχνης τὴν θυσίαν τῆς Ἰφιγενείας κλπ. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ διασημότερα οὐ μόνον τῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐκπονηθέντων ἔργων, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐξεπονήθησαν τῇ ἐπιδράσει τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Εἰς τὴν κατασκευὴν κιβωτιδίων πρὸς φύλαξιν ἀρωμάτων, πολυτίμων λίθων καὶ κοσμημάτων ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ ἐλεφαντοστοῦν καὶ οἱ Ἄραβες. Μεταξὺ τῶν ἐκ Μεσοποταμίας ἢ Περσίας καλλιτεχνῶν, τῶν κληθέντων εἰς Ἱσπανίαν ὑπὸ τῶν χαλιφῶν τῆς Κορδούης, ὑπῆρχον καί τινες ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ δημιουργοὶ μνημειώδους ἀξίας. Τὰ παλαιότερα τῶν ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἀραβικῶν κομψοτεχνημάτων ἀνάγονται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀβδ-ἐρ-Ραχμὰν τοῦ Γ' (τέλη Ι' αἰῶνος μ. Χ.). Εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ Παμπελούνας καὶ εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ μουσεῖον Βικτωρίας καὶ Ἀλβέρτου φυλάσσονται πυξίδες τινὲς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἀραβικῆς προελεύσεως, ἐξόχως ἐξειργασμέναι.

Καὶ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν δὲ οὐδόλως παρημελήθη ἡ ἐξεργασία τοῦ ἐλεφαντοστοῦ. Καλλιτέχναι, οἷοι ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ ἐκ Βολωνίας Ἰωάννης, ὁ Ἀλβέρτος Ντύρερ καὶ ἄλλοι, ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἐλεφαντουργικὴν μετ' ἐξαιρέτου ἐνδιαφέροντος. Ἄξιοι μνείας, τέλος, εἶναι καὶ λαοί τινες τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, μάλιστα δὲ οἱ Ἰάπωνες, οἵτινες ἀνήγαγον τὴν ἐλεφαντουργικὴν εἰς ὑψίστην ἀκμήν. Ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἰδίᾳ κατασκευάζουν οἱ Ἰάπωνες τὰ «νετσουκέ», εἰδώλια μικροσκοπικὰ συνήθως χιουμοριστικά, εἰς ἃ ἀπολήγουν τὰ ἐκ μετάξης σχοινία, δι' ὧν περιζώννυνται κατὰ τὴν ὀσφύν. Ἡ γλυπτικὴ τῶν «νετσουκὲ» τούτων ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἰαπωνίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἔφθασεν ὅμως εἰς ἐντελῆ ἄνθησιν μετὰ μακρὰν περίοδον παρακμῆς μόλις κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους ὅμως χρόνους δὲν παρημελήθη ἡ ἐλεφαντουργική. Ἐκθέσεις γενόμεναι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος ἐν Βελγίῳ καὶ Παρισίοις ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ παράδοσις τῆς τέχνης ταύτης παραμένει πάντοτε ζῶσα καὶ διὰ μέσου τῶν αἰώνων συνεχής. Ι. Μ. Π.

ἐλεφαντουργὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατεργαζόμενος τὸ ἐλεφάντινον ὀστοῦν, ὁ τεχνίτης τῆς ἐλεφαντουργικῆς.

ἐλεφαντοφάγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρώγων κρέατα ἐλέφαντος, ὁ κυνηγῶν ἐλέφαντας χάριν τοῦ κρέατος.

— **Ἐλεφαντοφάγοι** (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἓν τῶν ἀρχαίων νομαδιτῶν φύλων τῆς Αἰθιοπίας, ζῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου παρὰ τὰς ἀρχαίας Σαβὰς (νῦν Ἀσσάμπ ἢ Ἀς-Σάμπ). Κατεῖχον δηλαδὴ οὗτοι τὸ νότιον τμῆμα τῆς σημερινῆς Ἐρυθραίας καὶ εἶχον πρωτεύουσαν τὴν *Δάραδα*. Ἠσχολοῦντο δὲ εἰς τὸ κυνήγιον ἐλεφάντων, οὓς ἐτόξευον ἀπὸ τῶν δένδρων, εἰς ἃ ἀνήρχοντο. Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίουν μέγα τόξον χειριζόμενον ὑπὸ τριῶν ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν δύο ἐστήριζον αὐτό, ὁ δὲ τρίτος ἔσυρε τὴν νευράν. Οἱ ἄλλοι νομάδες ἐκάλουν τούτους *ἀκαθάρτους*.

Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

ἐλεφαντώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιον μὲ ἐλέφαντα.

ἐλέφας, *—αντος* (ὁ)· θηλαστικὸν ζῷον τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλεφαντιδῶν* ‖ παρὰ τοῖς παλαιοῖς, τὸ ὀστοῦν τὸ λαμβανόμενον ἐκ τῶν χαυλιοδόντων τοῦ ἐλέφαντος, οἷον ἔλεγον: «ἄγαλμα χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος» ἤτοι ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ.

— [ΖΩΟΛ.] Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλεφαντιδῶν* (βλ. λ.). Ὁ ἐλέφας διαφέρει οὐσιωδῶς οὐχὶ μόνον τῶν περισσοδακτύλων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν θηλαστικῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰδιορρυθμίαν ἣν παρουσιάζει ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σώματός του, διότι ἐξ ὅλων τῶν σημερινῶν χερσαίων ζῴων εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ μόνον τινὰ κητώδη, ἡ φάλαινα π. χ., πολλάκις ὑπερβαίνουσι κατὰ τὰς διαστάσεις τοῦτον. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ ἐλέφαντος εἶναι: Ρὶς ἐπιμηκεστάτη τελευτῶσα εἰς εὔκαμπτον πολυπτυχωτὸν σωλῆνα, τὴν προβοσκίδα, ἥτις τελευτᾷ εἰς δακτυλιοειδῆ ἀπόφυσιν χρησιμεύουσαν ὡς συλληπτικόν, ἁπτικόν, ἀμυντικὸν καὶ ὡς μυζητήριον τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ὑδαρῶν τροφῶν ὄργανον· λαιμὸς βραχύτατος καὶ ὀγκωδέστατος· πόδες μᾶλλον βραχεῖς, παχύτατοι, ἰσχυρότατοι καὶ ἀπολήγοντες εἰς πέντε δακτύλους (ἐνίοτε οἱ ὀπίσθιοι πόδες φέρουσι τρεῖς δακτύλους), κεκρυμμένους ὑπὸ τὸ παχὺ δέρμα, ὅπερ ἐπενδύει τούτους· τὸ ὀδοντικὸν σύστημα διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν λοιπῶν περισσοδακτύλων ζῴων: εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα φέρουσι ζεῦγος κοπτήρων, μεγάλων διαστάσεων, οἵτινες, χαυλιόδοντες καλούμενοι, διαρκῶς αὐξάνουσι καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὸ ζῷον ὡς φοβερὸν ὅπλον ἀμύνης· εἰς ἑκάστην σιαγόνα φέρει ἀνὰ δύο γομφίους, στερεῖται δὲ κυνοδόντων· οἱ γομφίοι εἶναι ὀγκωδέστατοι καὶ δυσανάλογοι καὶ πρὸς αὐτὸν ἔτι τὸν ὄγκον τοῦ ζῴου, ἕκαστος δὲ ἀποτελεῖται ἐκ πλείστων πλαγίων ἀποφύσεων ἐν εἴδει πετάλων, ἅτινα ἀποτριβόμενα σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, σχηματίζουσι πλατεῖαν μασητικὴν ἐπιφάνειαν, χαμηλοτέραν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ ὑψηλοτέραν πρὸς τὰ ὄπισθεν.

Ὁ στόμαχός του εἶναι ἁπλοῦς, εὐθύς, παμμέγιστος καὶ ἡ ἐντερικὴ συσκευή του ἀρκετὰ ἐπιμήκης. Ὁ ἐγκέφαλός του, ἂν καὶ ὀγκωδέστερος πάντων τῶν λοιπῶν θηλαστικῶν, δὲν κατέχει παρὰ μικρότατον τμῆμα τοῦ μεγάλου κρανίου του. Οἱ ὄρχεις τοῦ ἄρρενος εἶναι κεκρυμμένοι ἐντὸς τοῦ κοιλιακοῦ θώκου. Ἡ θήλεια φέρει δίκωχον μήτραν καὶ δύο μαστούς, ὁ πλακοῦς εἶναι ζωνοφόρος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τῶν σαρκοφάγων θηλαστικῶν. Ὁ σκελετὸς παρουσιάζει ἰδίαν ὅλως διαμόρφωσιν. Παρατηρεῖται σχεδὸν ἀπόλυτος παραλληλία τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν τῶν μελῶν πρὸς τὸν βραχίονα καὶ τὴν κνήμην, αἱ ἀρθρώσεις δὲ τούτων σχηματίζουσιν ἀνοικτὴν γωνίαν. Ἡ κάθετος διεύθυνσις ἣν ἔχει ἡ λεκάνη, ἐξηγεῖ πῶς ὁ ἐλέφας δὲν δύναται νὰ κάμῃ ἅλματα. Τὸ δέρμα εἶναι παχύτατον, σμηριγγῶδες, ἀναδιπλωμένον καὶ γυμνόν, παρουσιάζον κατ' ἀραιότατα διαστήματα τρίχας σκληράς. Ἡ οὐρὰ εἶναι ἀρκετὰ μακρά, λεπτὴ καὶ τελευτᾷ εἰς θύσανον τριχῶν. Τὰ ὦτα εἶναι εὐρύτατα, ἐπιπίπτουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ κινοῦνται ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, μέχρις ὅτου σχηματίσωσιν ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὴν κεφαλήν. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικρότατοι, ἀλλ' ἐκφραστικοί.

Digitized by Google

Ὁ ἐλέφας τρέφεται ἀποκλειστικῶς ἐκ φυτικῶν προϊόντων (ποῶν, ριζῶν, φλοιῶν κορμῶν δένδρων, σπερμάτων, νεαρῶν κλάδων, καρπῶν κλπ.). Εἶναι ἀδηφαγώτατον ζῷον: τρώγει ἡμερησίως περὶ τὰς 40 ὀκάδας χόρτων ἢ ἀχύρων καὶ πίνει 10—12 ὀκάδας ὕδατος, δηλαδὴ περὶ τὰς 100 ὀκάδας. Ὁ Pierre de Laval διηγεῖται εἰς τὰ «Ταξίδια» του, ὅτι συνήντησεν ἐλέφαντας, οἵτινες ἔτρωγον περὶ τὰς 80 ὀκάδας ὀρύζης ἕκαστος ἡμερησίως. Πολλάκις προξενεῖ μεγίστας καταστροφὰς εἰς τὰς ζαχαροκαλαμοφυτείας καὶ τοὺς ἀγροὺς τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ διὰ τοῦτο οἱ καλλιεργηταὶ πολλῶν μερῶν προφυλάσσουσι τὰς καλλιεργείας των φυτεύοντες πέριξ αὐτῶν πυκνῶς βαμβού. Οὐδέποτε ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ἢ τῶν ζῴων ἐὰν δὲν παροργισθῇ ὑπ' αὐτῶν, ὁπότε καὶ γίνεται θηριωδέστατος καὶ ἀμύνεται μέχρις ἐσχάτων δι' ὅλων τῶν ἀμυντικῶν μέσων του, προβοσκίδος καὶ χαυλιοδόντων· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν καταδίωξίν του εἶναι τρομερός, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ὀργὴ καὶ ὁ φόβος του. Ἐνίοτε ἐπιπίπτει καὶ κατὰ τῶν καπνοφυτειῶν, τὰς ὁποίας καὶ καταστρέφει τελείως. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ὁ καπνὸς εἶναι ἀκόμη χλωρὸς καὶ ὑδαρής, οὐδὲν κακὸν προξενεῖ εἰς τὸ ζῷον, ὅταν ὅμως πλησιάζῃ εἰς τὴν ὡρίμανσίν του, προκαλεῖ εἰς τοῦτον ἀληθῆ μέθην καὶ ἐνίοτε καὶ παρατεταμένον, βαθύτατον ὕπνον· ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ εὑρισκόμενος συλλαμβάνεται εὐκόλως. Κατὰ μῆκος τῆς Χρυσῆς ἀκτῆς ἐπιφέρει μεγίστας καταστροφὰς εἰς τὰ καρποφόρα δένδρα καὶ ἰδίως εἰς τὰς βανανοφυτείας.

Ἐν αἰχμαλωσίᾳ διατηρούμενος τρέφεται μὲ κάρυα τῶν Ἰνδιῶν, ἅτινα τοῦ προσφέρονται συνήθως τεθραυσμένα, μὲ φύλλα διαφόρων δένδρων καὶ πλακοῦντας ἐξ ἀλεύρου. Ἐπίσης χορηγοῦν εἰς αὐτὸν καὶ οἶνον, οἰνοπνευματώδη ποτά, κτλ. Ὁσηδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι ἡ πεῖνά του, οὐδέποτε τρώγει κρέας. Τὴν τροφήν του λαμβάνει καὶ εἰσάγει εἰς τὸ στόμα διὰ τῆς προβοσκίδος λόγῳ τῆς βραχύτητος τοῦ λαιμοῦ του· ἐπίσης διὰ τῆς προβοσκίδος του ἐκριζώνει τὰ διάφορα χόρτα καὶ ἀφοῦ τὰ περιμαζεύσῃ καὶ σχηματίσῃ μᾶζαν πεπιεσμένην τὰ φέρει δι' αὐτῆς εἰς τὸ στόμα του.

Ἡ δύναμις τοῦ ἐλέφαντος εἶναι παμμεγίστη, δυναμένου νὰ βαστάσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ βάρος μέχρι 1.000 κοιλῶν. Τρέχει ταχύτατα, σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ σώματός του καὶ δύναται νὰ διανύσῃ 25—30 λεύγας ἡμερησίως, ἐφ' ὅσον ἐξαναγκασθῇ πρὸς τοῦτο. Δυσκόλως βαδίζει διὰ κατωφερῶν μερῶν καὶ πρὸς τοῦτο συχνὰ κάμπτει τοὺς προσθίους πόδας του πρὸς τὰ πρόσω καὶ κρατεῖ τὴν κεφαλήν του πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅπως μὴ τὸ βάρος τῆς κεφαλῆς συμπαρασύρῃ ὁλόκληρον τὸ σῶμά του. Δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν ταχύτερον δρομέα, ἐφ' ὅσον ὁ δρόμος εἶναι εὐθύς, διότι δυσκόλως, λόγῳ τοῦ ὄγκου τοῦ σώματός του, δύναται νὰ στρέφηται πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις. Συνήθως ὁ ἐλέφας κοιμᾶται ὄρθιος, ἀλλ' ὅταν εἶναι κουρασμένος γονατίζει πρῶτον καὶ εἶτα κατακλίνεται μετὰ τόσης εὐκολίας μεθ' ὅσης καὶ ἀνεγείρεται.

Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἠγνόουν τὸν τρόπον καθ' ὃν ὀχεύουσιν οἱ ἐλέφαντες. Σήμερον εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ τρόπος οὗτος δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὀχεύουσι καὶ τὰ ἄλλα θηλαστικά. Ὁ Corse παρέτυχεν εἰς ὀχείαν ἐλεφάντος εἰς τὰς Ἰνδίας. Ὅταν πλησιάσῃ ἡ ἐποχὴ τοῦ ὀργασμοῦ, αἱ θήλειαι, διότι οἱ ἐλέφαντες ζῶσι κατὰ ζεύγη, ἀποχωρίζονται καὶ διεισδύουσιν εἰς τὰ ἠρεμώτερα καὶ βαθυσκιώτερα μέρη τῶν δασῶν. Ὁ Μπυφφὼν ἐξηγεῖ ὅτι ὁ ἐλέφας πράττει τοῦτο ἐξ ὑπερβαλλούσης αἰδοῦς καὶ ὅτι τὰ συζυγικὰ των καθήκοντα ἐκτελοῦσιν οἱ ἐλέφαντες μακρὰν τῶν ἀνθρωπίνων ὀφθαλμῶν· ἕτεροι ὅμως φυσιοδίφαι διατείνονται ὅτι ὁ ἐλέφας ὀχεύει ἀδιαφορῶν διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ ἄρρενες σπεύδουσι πρὸς συνάντησιν τῶν θηλειῶν ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ μετὰ καταπληκτικῆς ὁρμητικότητος ἐπιβαίνουσι τούτων ἐκβάλλοντες συγχρόνως φωνὰς παρομοίας πρὸς μυκηθμόν.

Ἐὰν αἱ θήλειαι εἶναι ὀλιγαριθμότεραι τῶν ἀρρένων, τότε συνάπτεται δεινὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν τελευταίων διὰ τὴν κατοχὴν τῆς προτεραιότητος. Αἱ θήλειαι ὀργῶσι καὶ μένουσιν ἔγκυοι εἰς οἱανδήποτε ἐποχὴν τοῦ ἔτους. Ἡ ἐγκυμοσύνη διαρκεῖ 20 μῆνας καὶ ἡ θήλεια γεννᾷ ἓν καὶ μόνον νεογνόν, ὅπερ εὐθὺς ἅμα τῇ γεννήσει του ἔχει ὕψος ἑνὸς μέτρου καὶ δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ ἀμέσως τοὺς γονεῖς του. Δὲν θηλάζει, καθὼς γράφει ὁ Μπυφφών, διὰ τῆς προβοσκίδος του, ἀλλὰ ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ στόματός του, ἀφοῦ παραμερίσῃ τὴν προβοσκίδα πρὸς τὰ ὀπίσθεν τῆς κεφαλῆς του. Ἡ ἐποχὴ τοῦ θηλασμοῦ διαρκεῖ περὶ τὰ 2 ἔτη, ὥστε ἡ θήλεια μόνον μετὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ θηλασμοῦ ὀργᾷ. Ἡ μήτηρ δεικνύει μεγάλην ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν διὰ τὸ νεογνόν της, ὅπερ ἐκτὸς τῆς μητρὸς θηλάζει ἀδιαφόρως καὶ ἐξ ἄλλων θηλειῶν ἐλεφάντων. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐλέφαντος συντελεῖται βραδύτατα. Διαρκῶς αὐξάνεται μέχρις τοῦ 20οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, ὁπότε καὶ ἄρχεται ὁ ὀργασμός του. Ζῇ 150—200 ἔτη, σπανίως δὲ καὶ πλειότερα.

Παρὰ τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ τὰ φοβερὰ ἀμυντικὰ ὄργανα τὰ ὁποῖα κέκτηται τὸ ὀγκῶδες τοῦτο παχύδερμον, ἔχει φοβεροὺς ἐχθρούς. Ὁ λέων, ἡ τίγρις, ὁ ρινόκερως καὶ οἱ μεγάλοι ὄφεις καὶ ἰδίως οἱ βόες καὶ οἱ πύθωνες καταδιώκουσι τὸν ἐλέφαντα προξενοῦντες σοβαρὰς πληγὰς καὶ πολλάκις θανατώνοντες τοῦτον. Μέγας διώκτης του ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καταδιώκει συστηματικῶς τοῦτον διὰ τοὺς χαυλιόδοντάς του, οὓς ποικιλοτρόπως χρησιμοποιεῖ γενικῶς εἰς τὴν βιομηχανίαν. Τὸ κυνήγιον τοῦ ζῴου τούτου ἐξειλίχθη εἰς ἰδίαν ὅλως τέχνην καὶ διενεργεῖται ποικιλοτρόπως ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ συλληφθῇ εἷς μόνον ἐλέφας ἢ ὁλόκληρος ἀγέλη. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν μεταχειρίζονται ἐξημερωμένους ἐλέφαντας, οἵτινες εἶναι γεγυμνασμένοι εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ κυνηγίου. Ὅταν συναντήσῃ ὁ κυνηγὸς ἄγριον ἐλέφαντα ρίπτει κατ' αὐτοῦ μακρότατον σχοινίον, ὅπερ κατὰ τὸ ἄκρον του φέρει βρόχον, προσπαθῶν ὅπως ἐμπλέξῃ τοῦτον εἰς ἕνα ἐκ τῶν ποδῶν του καὶ ἀναγκάσῃ οὕτω τὸ ζῷον νὰ πέσῃ· προτοῦ δὲ ἀκόμη δυνηθῇ νὰ ἐγερθῇ περιβάλλει τὸν λαιμὸν τοῦ ζῴου δι' ἰσχυροῦ, χονδροῦ σχοινίου, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου προσδένει εἰς τὸν λαιμὸν δύο ἐξημερωμένων ἐλεφάντων, οὕτως ὥστε ὁ αἰχμάλωτος νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλήν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἤθελε κινηθῇ, τῶν προβοσκίδων καὶ τῶν χαυλιοδόντων τῶν ὁμοφύλων του. Ἄλλοτε καταδιώκουσι τὸν ἄγριον ἐλέφαντα πεζοὶ καὶ ἔφιπποι κυνηγοί, καὶ περιβάλλοντες μακρόθεν τοῦτον προσπαθοῦσι διὰ τῶν φωνῶν, τοῦ θορύβου ἐκ τῆς ἐλάσεως τῶν ἵππων καὶ ἐκ τῶν πυροβολισμῶν εἰς τὸν ἀέρα, νὰ ἐκφοβίσωσι τὸ ζῷον, ὅπερ εἴτε ὑπὸ τοῦ τρόμου καταλαμβανόμενον, εἴτε ὑπὸ τοῦ κόπου, εἴτε ὑπὸ τοῦ καμάτου κατόπιν συνεχοῦς καὶ μακρᾶς διώξεως, πίπτει καὶ περιβάλλεται ἐκ τοῦ λαιμοῦ διὰ βρόχου, τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου προσδένεται εἰς ἰσχυρὸν κορμὸν δένδρου. Εἰς πολλὰ μέρη τοῦ Σιὰμ ὁδηγοῦσιν ἐξημερωμένον ἐλέφαντα εἰς μέρος ὅπου ὑπάρχουσιν ἄγριοι τοιοῦτοι. Ὅταν διερχόμενος ἄγριος ἐλέφας ἀντιληφθῇ τὸν ἥμερον, πλησιάζει τοῦτον καὶ ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ διὰ τῆς προβοσκίδος του· κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πάλης τῶν δύο ζῴων ὁ κυνηγὸς προσδένει μετὰ προσοχῆς καὶ τεχνηέντως ἕνα ἐκ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του διὰ τοῦ ἑνὸς ἄκρου σχοινίου, τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ὁποίου εἶναι προσδεδεμένον ἐπὶ κορμοῦ δένδρου. Ἕτερος τρόπος πρὸς σύλληψιν τῶν ἀγρίων ἐλεφάντων εἶναι ὁ ἀκόλουθος: Εἰς μέρη, ἔνθα ἐκ τῶν προτέρων εἶναι γνωστὸν ὅτι διέρχονται ἐλέφαντες, σκάπτουσι βαθείας τάφρους, τὰς ὁποίας καλύπτουσιν ἄνωθεν διὰ καλάμων, φύλλων καὶ χώματος· τὸ ζῷον ἀνύποπτον διερχόμενον διὰ τοῦ μέρους ἐκείνου πίπτει ἐντὸς τῆς τάφρου, ὅπου καὶ συλλαμβάνεται. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ κυνηγίου δὲν φέρει πάντοτε ἐπιθυμητὰ ἀποτελέσματα, διότι ὁ ἐλέφας ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐξετάζει πρῶτον διὰ τῆς προβοσκίδος του καὶ εἶτα διὰ τοῦ ποδός του τὴν στερεότητα τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ πρόκειται νὰ διαβῇ καὶ εἶτα προχωρεῖ. Ἀλλὰ καὶ ὅταν, λόγῳ κακοῦ ὑπολογισμοῦ, ὁ ἐλέφας πέσῃ ἐντὸς τῆς τάφρου, εἶναι δύσκολος ἡ ἐκεῖθεν ἐξαγωγή του, ἐπιτυγχανομένη καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δι' ἐξημερωμένων ἐλεφάντων. Πρὸς τοῦτο προσδένουσι διὰ τῆς μιᾶς ἄκρας χονδροῦ σχοινίου τὸ σῶμα τοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἐλέφαντος καὶ διὰ τῆς ἑτέρας τὸ σῶμα τοῦ ἐκτὸς τῆς τάφρου εὑρισκομένου ἐξημερωμένου ἐλέφαντος ἢ περισσοτέρων τοιούτων, οἵτινες μετὰ κόπου πολλοῦ ἀνασύρουσι τὸν αἰχμαλωτισθέντα. Πολλάκις ὅμως, ὅταν ἡ ἀνάσυρσίς του εἶναι ἀδύνατος, τότε ἀναγκάζονται καὶ φονεύουσι τὸ ζῷον.

Ἄγριοι ἐλέφαντες ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θερμοτέρας χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπαντᾷ εἰς τὰς τροπικὰς αὐτῆς χώρας καὶ τὰς γειτνιαζούσας πρὸς αὐτὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἰδίως εἰς τὴν Σενεγάλην, τὴν Σομάλην καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐξημερωμένοι ἐλέφαντες εὑρίσκονται σχεδὸν πανταχοῦ τῆς γῆς καὶ ἰδίως εἰς τοὺς διαφόρους ζῳολογικοὺς κήπους.

Τὸ γένος περιλαμβάνει 2 εἴδη, τὸν ἐλέφαντα τὸν ἀσιατικὸν ἢ ἰνδικὸν καὶ τὸν ἐλέφαντα τὸν ἀφρικανικόν.

Ἐλέφας ὁ ἰνδικὸς (Elephas indicus). Οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ κυρτοῦ μετώπου του, ὅπερ κατὰ τὰ δύο πλάγια φέρει αἰσθητὰς ἐξογκώσεις, καὶ τῶν μικρῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὤτων, ἅτινα δυσαναλόγως ἀπέχουσιν ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς. Ἡ θήλεια φέρει μικροὺς χαυλιόδοντας, μόλις ἐξεχομένους τοῦ στόματος. Ἀπαντᾷ εἰς πάντα τὰ μεγάλα δάση τῶν Ἰνδιῶν, ἅτινα ἐκτείνονται ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν Ἰμαλαΐων μέχρι τοῦ Ἰνδοστάν, τῆς Βιρμανίας, τοῦ Σιὰμ καὶ τῆς Ἰνδοκίνας καὶ τὰς νήσους Σουμάτραν καὶ Κεϋλάνην. Ἐπίσης μετεφέρθη εἰς τὰς νήσους Ἰάβαν καὶ Βόρνεο καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ νήσῳ ἐξηγριώθη ἐκ νέου. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἰνδοκίνας ἀπαντῶσιν ἐλέφαντες καὶ μέχρις ὕψους 5,000 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὴν Σουμάτραν παρουσιάζει ἰδιά τινα γνωρίσματα ὁ ἐλέφας, ἐξ οὗ πολλοὶ φυσιοδίφαι διατείνονται ὅτι ὁ ἐλέφας οὗτος ἀποτελεῖ ἰδίαν

Ἐλέφας ὁ ἰνδικός.

ποικιλίαν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐλέφας τῆς Σουμάτρας* (Elephas sumatranus).

Ἐλέφας ὁ ἀφρικανικὸς (Elephas africanus). Γενικῶς εἶναι μεγαλύτερος κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ ὀγκωδέστερος κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀσιατικοῦ ἐλέφαντος καὶ φέρει μέτωπον ὁμαλῶς κυρτὸν καὶ ὦτα μακρότατα, ἐγγίζοντα διὰ τῶν κορυφῶν των

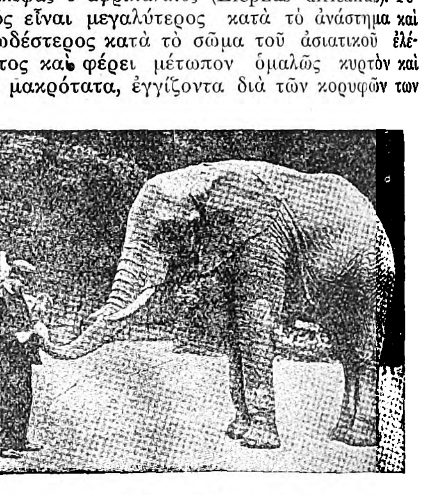

Ἐλέφας ὁ ἀφρικανικός.

τὸν λαιμὸν τοῦ ζῴου, ὅταν κινοῦνται ὑπὸ τούτου πρὸς τὰ ὀπίσω. Εἰς τοὺς ὀπισθίους πόδας φέρει ἀνὰ τρεῖς δακτύλους, οἱ δὲ χαυλιόδοντες τῆς θηλείας εἶναι ἐξ ἴσου σχεδὸν ἀνεπτυγμένοι πρὸς τοὺς τοῦ ἄρρενος.

Οἱ χαυλιόδοντες τοῦ ἄρρενος φθάνουσιν εἰς μῆκος 3 περίπου μέτρων. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν εὑρίσκετο καὶ εἰς τὰς δασώδεις ἐκτάσεις τῆς Ἀλγερίας, τῆς Τύνιδος καὶ τοῦ Μαρόκκου. Νῦν ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀφρικὴν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Σομάλην, τὸ Σουδάν, τὴν Σενεγάλην καὶ τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ὁ ἐλέφας ἐκ πάντων τῶν ἀγρίων ζῴων εἶναι ὁ εὐκολώτερον ἐξημερούμενος (*Ἀριστοτ. Ἱστ. Ζῴων* IX, 46), κέκτηται δὲ μεγάλην εὐφυΐαν καὶ δύναμιν, ἣν ἐκ παλαιοτάτων χρόνων ὁ ἄνθρωπος διέγνωσεν. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα μετεχειρίζοντο τοὺς ἐλέφαντας καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, τούτους δ' *ἐλέφαντας πολεμικοὺς* ἐκάλουν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου Καρχηδονιακοῦ πολέμου ὁ Μέτελλος μετέφερε πλέον τῶν τριακοσίων εἰς τὴν Ρώμην, ἔνθα καὶ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἐλεφαντομαχίαν (*Πλιν.* Φυσ. Ἱστ. VIII, 6). Ἐπίσης οἱ ἐλέφαντες ἀπεικονίζονται καὶ εἰς διάφορα νομίσματα, μεμονωμένοι ἢ ἐν συμπλέγματι ἢ ἐζευγμένοι εἰς ἅρμα. Τέλος οἱ ἐλέφαντες καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐλάμβανον μέρος, ὅπου καὶ ἐξετέλουν πραγματικῶς ἐκπληκτικὰ γυμνάσια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδίαν ὅλως ἐντύπωσιν ἐποίει, ὅτι ἐγονυπέτουν πρὸ τῶν μεγιστάνων, ἔρριπτον εἰς τούτους ἀνθοδέσμας, ἐβάδιζον ἐπὶ τεταμένου κάλω, ἐχόρευον ἰδιορρύθμους χορούς, κτλ. (*Πλιν.* Φυσ. Ἱστ. VIII, 1—3). Ὁ Αἰλιανὸς περιγράφει εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς λεπτομερείας τὰ περίεργα γυμνάσματα, ἅτινα ἐξετέλουν ἐν Ρώμῃ οἱ ἐλέφαντες εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ διδομένους ἀγῶνας. Ἐνδεδυμένοι ποικιλοτρόπως, ἐξετέλουν πλείστους ὅσους χοροὺς ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν μουσικῶν ὀργάνων καὶ εἰς τὸ τέλος ἐλάμβανον θέσιν εἰς πελωρίαν τράπεζαν, ὅπου ἔτρωγον καὶ ἔπινον. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ διατηρούμενος ὁ ἐλέφας, καθὼς καὶ ὁ ἵππος, ἐγίνετο ταχέως ὁ ἀχώριστος φίλος καὶ σύντροφος τοῦ κυρίου του, εὐχαρίστως ὑφίστατο τὸν ζυγόν, ἐδέχετο ἀναβάτας, ἔπαιζε μετὰ τῶν παιδίων καὶ ὑφίστατο ὑπομονητικῶς πάσας αὐτῶν τὰς παρενοχλήσεις. Ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος διετήρει ἐλέφαντα ὃν εἶχε προμηθευθῆ ἐξ Αἰθιοπίας, ὅστις διετήρει φιλικωτάτας σχέσεις πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους τῆς αὐλῆς του καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθύτατον γῆρας.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐγνώριζον τὸν ἐλέφαντα τὸν ὁποῖον καὶ ἀπεκάλουν âb καὶ âbu. Ὁ Ἀμενε-

Digitized by Google

μιβ, ἀξιωματικὸς τοῦ Θουθμώσεως τοῦ Γ', ἀναφέρει ὅτι ἐφόνευσεν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν ἑκατὸν ἐλέφαντας.

Ὁ ἐλέφας ἀναπαρίσταται μετὰ τῆς ἄρκτου ἐπὶ διαφόρων αἰγυπτιακῶν τάφων. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐκ τῶν ἐλεφάντων τῶν εὑρισκομένων ἐν ταῖς περὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν χώραις ἐπρομηθεύοντο τοὺς χαυλιόδοντας, εἰς δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Νείλου νῆσον Ἐλεφαντίνην ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν μετέβαινον οἱ διάφοροι ἔμποροι πρὸς ἀγορὰν τοῦ ἐλεφαντόδοντος. Εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ὁ ἐλέφας ἐσύχναζε καὶ εἰς τὰς περὶ τὸν Εὐφράτην χώρας. Ὑπῆρχεν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὑρισκομένων ἀγρίων ἐλεφάντων ἐπρομηθεύοντο οἱ βασιλεῖς τὸ ἐλεφαντοστοῦν. Ἐπὶ ὀβελίσκου εὑρισκομένου ἐν Νιμρούδ, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τίγρητος, καὶ ὅπου ἀναπαρίστανται τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Σαλμανάσαρ τοῦ Β', ἀπεικονίζεται ἐλέφας μεταφερόμενος ὅπως δωρηθῇ εἰς τὸν Ἀσσύριον πρίγκιπα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σολομῶντος μεταξὺ τῶν πολυτίμων πραγμάτων ἅτινα μετέφερον ἐκ τοῦ Ὀφὶρ ἦσαν καὶ χαυλιόδοντες, διότι λόγῳ τοῦ ἀπηνοῦς κυνηγίου οἱ ἐλέφαντες εἶχον ἐκλείψει ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς Συρίας καὶ τῶν γειτονικῶν μερῶν.

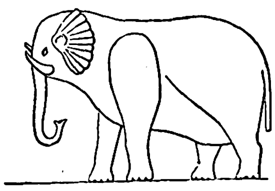

Ἐλέφας τῆς Ἀφρικῆς.
[XXV δυναστείας.]

Ἡ ἀρχαϊκὴ ἑλληνικὴ τέχνη, ὡς καὶ ἡ μυθολογία, ἠγνόει τὸν ἐλέφαντα καὶ μόνον κατὰ τὴν ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴν ἀναφέρεται οὗτος εἰς τὰ διαφόρους διηγήσεις.

Εἰς τὰς ρωμαϊκὰς σαρκοφάγους ἀναπαρίσταται πολλάκις ὁ ἐλέφας, ἄλλοτε εἰς τὰς θριαμβευτικὰς συνοδείας τοῦ Βάκχου, ἄλλοτε σύρων τὸ ἅρμα τοῦ θεοῦ, ἄλλοτε φέρων τὸν Ἔρωτα ἢ τὰς Μαινάδας ἢ προσδεδεμένον ἐπ' αὐτοῦ Ἰνδὸν αἰχμάλωτον. Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ὁ ἐλέφας σύρει τετράτροχον ἅρμα, κατ' ἀναπαράστασιν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βάκχου. Ἐπίσης ὁ χρυσοῦς ἀνδριὰς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦτο τοποθετημένος ἐπὶ ἅρματος, ὅπερ ἐσύρετο ὑπὸ τεσσάρων ἐλεφάντων. Ἐπίσης ἀναπαρίστατο διαφοροτρόπως καὶ εἰς διαφόρους σκηνὰς τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Αἰθιόπων. Εἰς τὴν Μυρίνην ἀνεκαλύφθη ἀγαλμάτιον ἐξ ὀπτῆς γῆς, παριστάνον δύο νεαρὰς γυναῖκας ἐπικαθημένας ἐπὶ τῆς ράχεως μικροῦ ἐλέφαντος.

Ἐλέφας μεταφερόμενος, ὅπως δωρηθῇ εἰς τὸν Σαλμανάσαρ.
[Βρεττανικὸν Μουσεῖον.]

Σπανίως οἱ ἐλέφαντες ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ διὰ βαρείας ἕλξεις· οὕτως ὁ Ἀδριανὸς μετέφερε τὸ ἄγαλμα τοῦ Νέρωνος, ὅπερ ἐσύρετο ὑπὸ 24 ἐλεφάντων, καὶ τὸ ἐτοποθέτησε πλησίον τοῦ Κολοσσαίου. Κυρίως τοὺς ἐλέφαντας μετεχειρίζοντο διὰ νὰ σύρωσι τὰ ἅρματα τῆς νίκης. Ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς τὰ ἅρματα ἐσύροντο ὑπὸ ἐλεφάντων πλουσίως διακεκοσμημένων. Ὁ Ἡλιογάβαλος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ τεσσάρων ἐλεφάντων, τοὺς ὁποίους αὐτὸς οὗτος ὡδήγει. Ὁ Αὐρηλιανὸς ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου μετὰ εἴκοσιν ἐλεφάντων. Οἱ ἐλέφαντες ἔσυρον ἐπίσης καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν θεοποιηθέντων αὐτοκρατόρων, ὅπως ἀπεικονίζονται ἐπὶ μεταλλίων τινῶν τοῦ Τιβερίου, τοῦ Βεσπασιανοῦ, τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Ἡ συνήθεια εἰς τὸ νὰ τοποθετοῦνται τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἐπὶ ἁρμάτων συρομένων ὑπὸ ἐλεφάντων ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Εἰς πολλὰ μέρη μετεχειρίζοντο τοὺς ἐλέφαντας ὅπως ἀκριβῶς καὶ τοὺς ἵππους, θέτοντες τούτους εἰς τὸν ζυγὸν καὶ συγκρατοῦντες δι' ἡνίων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν αὐτοκρατόρων ὁ ἐλέφας ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως εἰς τὰ ἱπποδρόμια καὶ τὰ ἀμφιθέατρα, καὶ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν μετεφέροντο κατ' ἔτος πολυάριθμοι ἐλέφαντες εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ὑπῆρχε καὶ εἰδικὴ σχολὴ πρὸς ἐκγύμνασιν τούτων. Κατ' ἀρχὰς μόνον ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ ἐλέφαντας, εἶτα ὅμως τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐξαιρετικῶς ἐδόθη καὶ εἰς ἑτέρους. Οἱ πρῶτοι ἐλέφαντες ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰ ἱπποδρόμια ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ 586.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Chabas*, Études sur l'antiquité historique.—*Champollion*, Monuments de l' Egypte et de la Nubie.—*Rosellini*, Monumenti civili.—*Lenormant*, Sur l' existence de l' éléphant dans la Mésopotamie aux XII siècle avant l'ére chrétienne.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΠΑΛΑΙΟΖΩΟΛ.] Τὸ γένος τοῦτο ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὁ Falconer ὑποδιαιρεῖ τοὺς ἀπολιθωμένους ἐλέφαντας εἰς δύο ὑπογένη: τὸν *λοξόδοντα* (Loxodon) μὲ χαμηλούς, εὐρεῖς, ὀλίγον πολυαρίθμους ζυγοὺς τῶν τραπεζιτῶν ὀδόντων, καὶ οἱ ὁποῖοι ζυγοὶ ἀποτελοῦν, ὅταν κατόπιν μασητικῆς χρήσεως φαγωθοῦν, ρομβοειδῆ σχήματα· καὶ τὸν *εὐελέφαντα* (Euelephas) μὲ ὑψηλούς, στενούς, πολυαρίθμους ζυγούς, οἱ ὁποῖοι διήκουν παραλλήλως πρὸς ἀλλήλους. Τὰ πρῶτα ἀπολιθωμένα εἴδη εἶναι ὁ *ἐλέφας* (λοξόδους) planifrons Falc. (κληθεὶς οὕτω διὰ τὸ ἐπίπεδον μέτωπόν του) καὶ ὁ *εὐελέφας* hysudricus Falc., εὑρεθέντα ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν.

Κατὰ τὴν ἀνωτέραν πλειόκαινον ὑποπερίοδον, οἱ ἐλέφαντες μεταναστεύουν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἀφρικήν, Β. Ἀμερικὴν καὶ Εὐρώπην. Οὕτως ἐν Εὐρώπῃ ζῇ ὁ *εὐελέφας ὁ μεσημβρινὸς* Nesti (Euelephas meridional Nesti), ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ μέγιστον ἐξ ὅλων τῶν ζησάντων χερσοβίων θηλαστικῶν. Κατῴκει τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Κυκλάδας, Μέσην Εὐρώπην καὶ Ἀγγλίαν. Μὲ τὸν ἐλέφαντα τὸν μεσημβρινὸν ἔζη πιθανῶς ὁμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ὁ *εὐελέφας ὁ ἀρχαῖος* (Euelephas antiquus Falc.), ὁ ὁποῖος εἶναι χαρακτηριστικὸν ζῷον τῆς κατόπιν ἀρχαιοτέρας πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεπτύχθησαν καὶ φυλαὶ νάνων ἐλεφάντων, τοῦ γένους τούτου τοῦ ἐλέφαντος τοῦ ἀρχαίου, εἰς τὰς νήσους τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ὅπως π. χ. ὁ *ἐλέφας* mnaidriensis Leith Ad., κατοικῶν τὴν Σικελίαν, ὁ *ἐλέφας ὁ μελιταῖος* (E. Melitensis Falc.), κατοικῶν τὴν Μάλταν, ὁ *ἐλέφας ὁ Κύπριος* εἰς τὴν Κύπρον, ὁ *ἐλέφας ὁ Κρής*, κατοικῶν τὴν Κρήτην καὶ τὸ Ἀλγέριον.

Ὁ σκελετὸς τοῦ ἐλέφαντος Columbi Falconer.
[Εὑρέθη ἐντὸς πλειστοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Grant County παρὰ τὸ Fairmount εἰς τὴν Ἰνδιάν. Συνολικὸν μῆκος 5.43 μ. Ὕψος τοῦ ζῴου (μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς ὠμοπλάτης) 3,20. Μῆκος τοῦ δεξιοῦ χαυλιόδοντος 3,17 μ.]

Κατὰ τὴν παλαιοτέραν πλειστόκαινον ἐποχὴν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ νότιον Ἀσίαν ὁ *ἐλέφας* namadicus Falc. ἀντιπροσωπεύει τὸ γένος τῶν ἐλεφάντων, εἰς τὴν Ἰάβαν ὁ *ἐλέφας* hysudrindicus Dubois, εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν ὁ *ἐλέφας* antiquus Recki Dietrich. Εἰς τὸ Χαρτοὺμ καὶ βορείως τῆς λίμνης τοῦ Rudolf (Omo) εὑρέθησαν ὀδόντες ὅμοιοι πρὸς τοὺς τοῦ ἐλέφαντος τοῦ μεσημβρινοῦ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (παλαιοτέραν πλειστόκαινον) εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἔζη ὁ *ἐλέφας ὁ αὐτοκράτωρ* (El. imperator Leidy), τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον καὶ νᾶνοι φυλαὶ (ὀνομασθεῖσαι *ἐλέφας Columbi* Falc.), ὡς καὶ ὁ *ἐλέφας* Jeffersoni.

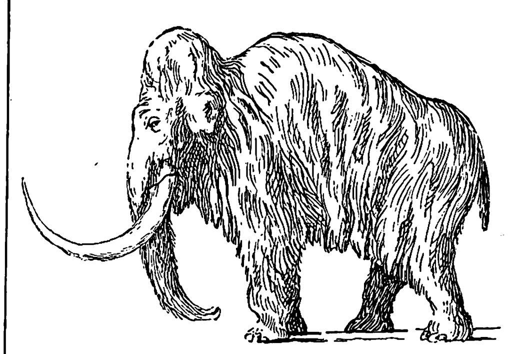

Ὁ ἐλέφας ὁ πρωτογενὴς ἢ μαμμούθ.
[Ἀναπαράστασις κατὰ τὸν καθηγητὴν O. Abel ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὑρημάτων τῆς Σιβηρίας καὶ τῶν χαραγμάτων ἢ εἰκόνων τοῦ ἐλέφαντος τούτου, τῶν εἰκονισθέντων ὑπὸ προϊστορικῶν ἀνθρώπων ἐντὸς σπηλαίων.]

Τέλος κατὰ τὴν νεωτέραν πλειστόκαινον ἐποχὴν ἔζησεν ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ ὁ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν βόρειον Ἀσίαν τόσῳ ἐξαπλωθεὶς *ἐλέφας ὁ πρωτογενὴς* Blumb. ἢ *μαμμούθ*. Τὸ ζῷον τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικώτατον διὰ τὴν νεωτέραν πλειστόκαινον ἐποχὴν καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν τελευταίαν μεσοπαγετώδη. Ἦτο κολοσσιαῖον ζῷον μὲ γιγαντιαίους χαυλιόδοντας, οἱ ὁποῖοι ἐκάμπτοντο πολὺ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔξω, εἶχον δὲ μῆκος 5 σχεδὸν μέτρων. Τὰ λείψανα αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὰ πλειστοκαινικὰ στρώματα καὶ εἰς τὰ «σπήλαια ὀστῶν» ὅλης σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, πλὴν τῆς Σκανδιναυΐας καὶ Φινλανδίας, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ, Ἀλάσκᾳ ὡς καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν παγετώδη Σιβηρίαν. Ἐντὸς τῶν πάγων τῆς χώρας αὐτῆς διετηρήθησαν ἐν ἀρίστῃ καταστάσει ὄχι μόνον τὰ ὀστᾶ, ἀλλὰ καὶ πτώματα ἀκέραια τοῦ μαμμοὺθ καὶ μάλιστα εἰς τόσῳ ἀφθόνους ποσότητας, ὥστε ἀπὸ ἐτῶν, κατά τινας μάλιστα ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, νὰ ὑφίσταται ἐκεῖ ἐμπόριον «ὀρυκτοῦ ἐλεφαντοστοῦ», διενεργούμενον κυρίως ὑπὸ Κινέζων. Τῷ 1821 ἀναγράφεται ὅτι ἔμπορός τις ἐξ Ἰρκούτσκης συνέλεξε 10 000 χιλιόγραμμα ἐλεφαντοστοῦ εἰς τὰς νεοσιβηρικὰς νήσους.

Τὸ ἔδαφος τῆς Σιβηρίας, πεπηγὸς εἰς μέγα βάθος, ἐγκλείει ἀκέραια πτώματα ἐλεφάντων μαμμούθ, ὡς τοὺς ὠνόμασαν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης, ἐκλαμβάνοντες τούτους ὡς ζῷα βιοῦντα ὑπογείως. Τὰ πτώματα ταῦτα φέρουσι τὸ δέρμα των καὶ τὸ τρίχωμά των καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Κατὰ τὸ ἔτος 1799 Τογκοῦσός τις ἁλιεὺς ἀνεκάλυψε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Λένα σῶμα τοιούτου τινὸς μαμμούθ, γιγάντειον καὶ τέλειον, ἐκχωσθὲν διὰ τῆς διαβρωτικῆς τοῦ ὕδατος ἐνεργείας, ὅπερ διετήρει ἔτι τὰς σάρκας καὶ τὸ δέρμα. Ὁ ἁλιεὺς ἠρκέσθη νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς χαυλιόδοντας, ἐγκαταλείψας τὸ λοιπὸν πτῶμα, ὅπερ ἤρχισε νὰ σήπηται καὶ νὰ κατατρώγεται ὑπὸ τῶν ἁρπακτικῶν ζῴων τῆς Σιβηρίας. Γνωστοῦ ὅμως τούτου γενομένου, ἔσπευσεν ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις νὰ ἀποστείλῃ διαφόρους ἐπιστήμονας καὶ κατωρθώθη νὰ διασωθῇ ὁ σκελετὸς τοῦ ζώου καὶ μέρος τοῦ δέρματός του μὲ τὰς τρίχας του καὶ ὁ στόμαχος, φέρων εἰσέτι νωπὰ τὰ διάφορα καὶ νῦν ζῶντα φυτὰ τῆς Σιβηρίας. Ἅπαντα ταῦτα καὶ δὴ τὸν σκελετὸν κατέχει τὸ αὐτοκρατορικὸν τῆς Πετρουπόλεως Μουσεῖον. Πλεῖσται μετὰ ταῦτα ἐγένοντο ἔρευναι τοῦ ἐδάφους καὶ ἦλθον εἰς φῶς ὑπὲρ τοὺς 100 σκελετοὺς τοῦ ἐλέφαντος τοῦ πρωτογενοῦς, ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων συνήχθησαν τὰ ἀκόλουθα:

Ὁ μαμμοὺθ οὗτος ἦτο κεκαλυμμένος ὑπὸ μακρῶν τριχῶν, σχηματιζουσῶν εἶδος χαίτης ἐπὶ τῶν νώτων του καὶ καλυπτουσῶν ἄλλας τρίχας μαλακωτέρας, οὕτως ὥστε ἠδύνατο οὗτος νὰ ὑποφέρῃ τὰ ψύχη τῆς Β. Ἀσίας καὶ Εὐρώπης. Ἡ θέσις εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθη τὸ ζῷον καὶ τὸ γεγονός, ὅτι εὑρέθησαν τὰ ὡς τροφὴ χρησιμεύοντα αὐτῷ φυτὰ εἰς τοὺς ὀδόντας του ἀκόμη, συνηγοροῦν πολὺ ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ὅτι τὸ ζῷον τοῦτο ἔβοσκεν ἀμερίμνως ἐπὶ τῆς χλόης καὶ ἔξαφνα ἔπεσεν ἐν ὑπογείῳ σπηλαίῳ, κατακρημνισθέντος τοῦ ἐδάφους, καὶ κατεκαλύφθη ὑπὸ πάγων. Ἀναπαράστασιν τοῦ

Digitized by Google

ζῴου δίδει ἡ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Abel σχεδιασθεῖσα καὶ παρατιθεμένη εἰκών. Ὁ Abel ἐβάσισε τὴν ἀναπαράστασιν ταύτην ἐπὶ τῶν διαφόρων εὑρημάτων τῆς Σιβηρίας, κυρίως ὅμως ἐπὶ τῶν σχεδιασμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ προϊστορικοὶ ἄνθρωποι, οἱ ζῶντες μαζὶ μὲ τὸν μαμμούθ, εἶχον σχεδιάσει εἰς τοὺς τοίχους πολλῶν σπηλαίων.

Ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὴν ἀνωτέραν πλειόκαινον ἐποχήν, ἐγκατεστάθη (ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας καὶ αὐτὸς ἐλθὼν) ὁ *ἐλέφας ὁ μεσημβρινός*. Γιγάντειος κατὰ τὸ ὕψος, κολοσσὸς ὄντως, διεβίου εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀστᾶ τοιούτων ἐλεφάντων εὑρίσκομεν ἐπὶ τῆς νήσου Κῶ (ὅπου ἔζη μαζὶ μὲ τὸν ἱπποπόταμον τὸν μείζονα, τὸν μαστόδοντα, τὴν ἔλαφον, τὸν ἵππον κτλ.) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἡ ἀκμὴ τῆς ζωῆς τῶν ἐλεφάντων ἐν Ἑλλάδι εὕρηται κατὰ τὴν κατόπιν ἐπακολουθήσασαν τεταρτογενῆ διάπλασιν, καὶ δὴ τὴν πλειστόκαινον ἐποχήν. Τότε τὸ εἶδος *ἐλέφας ὁ ἀρχαῖος* ἐξηπλώθη σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, κατέκλυσεν αὐτὴν καὶ παρήγαγε μάλιστα καὶ τοπικάς τινας ράτσας, πολὺ σπουδαίας ζῳολογικῶς.

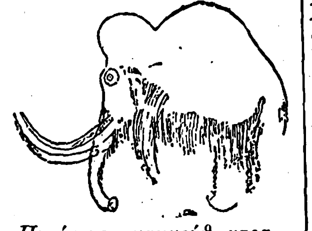

Παράστασις μαμμούθ, χαραχθεῖσα ἐπὶ τοιχώματος τοῦ σπηλαίου τοῦ Font de Gaume τῆς Dordogne ὑπὸ προϊστορικοῦ ζωγράφου τῆς μαγδαληνίου ἐποχῆς.

[Μῆκος τοῦ σχεδιάσματος 77 ἑκατοστομ.]

Πλεῖστοι εἶναι οἱ τόποι, εἰς τοὺς ὁποίους εὑρέθησαν λείψανα τοῦ ἐλέφαντος τοῦ ἀρχαίου. Εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου π.χ. εἰς τοὺς τεταρτογενοῦς ἡλικίας χάλικας καὶ ἄμμους τῆς διώρυγος εὗρον, κατὰ τὴν διάνοιξίν της ὀρθίαν κάτω σιαγόνα ἐλέφαντος τοῦ ἀρχαίου. Εἰς τὴν νῆσον Δῆλον ὁ Cayeux ἀνεῦρεν ἕνα τραπεζίτην ὀδόντα τοῦ ἐλέφαντος τοῦ ἀρχαίου. Ὀδόντες ἐλεφάντων εὑρέθησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπίσης εἰς τὴν νῆσον Πάρον παρὰ τὸν Ἀντικέφαλον, εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν, καθὼς καὶ παρὰ τὴν Λίμνην τῆς Εὐβοίας. Ἐπίσης εἰς τὰς Πάτρας εἰς τὰς ποταμοθαλασσίας ἄμμους τοῦ λατομείου Κωστάκη εὑρίσκονται θραύσματα ὀδόντων καὶ ὀστῶν ἐλεφάντων μαζὶ μὲ ὀστᾶ ἀγριοχοίρων καὶ ἐλαφοειδῶν. Ἄλλα τέλος λείψανα ἔχομεν ἀπὸ τὴν Τριχωνίαν, τὴν Λάρισαν, τὰς ὄχθας τοῦ Ἁλιάκμονος (πλησίον τῆς Σιατίστης), καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὰ σπουδαιότερα ὅμως εὑρήματα τοῦ ἐλέφαντος αὐτοῦ τὰ ὀφείλομεν εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς Παλαιοντολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου Θ. Σκοῦφον. Τὰ εὑρήματα ταῦτα τοῦ τεταρτογενοῦς ἡλικίας ἐλέφαντος ἀνεσκάφησαν τῷ 1901 ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Μεγαλοπόλεως. Μεταξὺ τῶν λειψάνων πολλῶν ἀτόμων ἐλεφάντων, εὑρέθη καὶ ὁ σκελετὸς ἑνὸς γιγαντιαίου τοιούτου, τὸν ὁποῖον ὁ καθηγητὴς Σκοῦφος ὠνόμασε μὲ τὸ ὄνομα *ἐλέφας ὁ γορτύνιος*. Σύμφωνα μὲ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ Σκούφου (κατὰ τὸ πρῶτον ἐναρκτήριόν του μάθημα εἰς τὸ πανεπιστήμιον 1909), ὁ κολοσσὸς αὐτὸς ἔφερε χαυλιόδοντας, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχε μῆκος 3 μέτρων καὶ 20 ἑκατοστῶν. Ἡ κεφαλή του ζυγίζει περὶ τὰς 400 ὀκάδας, ἡ δὲ ραχιαία ἀπόφυσις τῶν σπονδύλων ἦτο 0,90 τοῦ μέτρου μακρά, καταλήγουσα εἰς ὀγκώδη ροπαλοειδῆ προεξοχὴν (0,15 μ. διαμέτρου), ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγίνετο ἡ πρόσφυσις ἰσχυρῶν μυῶν πρὸ συγκράτησιν καὶ κίνησιν τῆς πελωρίας κεφαλῆς. Ἂν συναρθρωθοῦν τὰ ὀστᾶ τοῦ ἐλέφαντος αὐτοῦ καὶ ἀνασυσταθῇ ὁ σκελετὸς εἰς τὴν φυσικήν του θέσιν, τὸ ὕψος τοῦ ζῴου θὰ φθάσῃ τὰ 5 μέτρα.

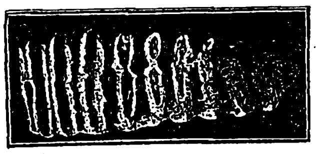

Ὁ ἐν Δήλῳ ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Cayeux εὑρεθεὶς τραπεζίτης ὀδοὺς τοῦ ἐλέφαντος τοῦ ἀρχαίου.

[Ἡ εἰκὼν δεικνύει τὴν μασητικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀδόντος, ὁ ὁποῖος εἶχε μῆκος 15 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου.]

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κολοσσιαῖον τοῦτον Ἕλληνα ἀντιπρόσωπον τῶν προβοσκιδωτῶν, εὑρέθη ἐπίσης ἐν Μεγαλοπόλει καὶ ἕτερος, τοῦ ὁποίου ὁ τραπεζίτης ὀδοὺς μόλις εἶναι τὸ $^1/_6$ τοῦ τραπεζίτου τοῦ γορτυνίου κατὰ τὸ μέγεθος. Ἐκ τούτου δύναται νὰ ἐξαχθῇ, ὅτι ὁ κάτοχος τοῦ ὀδόντος τούτου ἐλέφας δὲν εἶχε μέγεθος μεγαλύτερον ἀπὸ ἓν θηλάζον ὀνάριον, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ δὲ Σκούφου ὠνομάσθη *ἐλέφας ὁ ἐλάχιστος*. Φαίνεται ὅτι εἶναι μέλος καὶ αὐτὸς τῆς κατηγορίας τῶν «νάνων ἐλεφάντων», οἱ ὁποῖοι κατῴκουν τὰς νήσους τῆς Μεσογείου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ ἐλέφαντος τοῦ ἀρχαίου.

Ἐν Μεγαλοπόλει ἀνευρέθη ἐπίσης καὶ σειρὰ ὅλη διαφόρων ποικιλιῶν ἢ εἰδῶν καὶ μεγεθῶν, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὁποίας εὔκολα καταδεικνύεται ἡ ἐξελικτικὴ σύνδεσις ἀπὸ τοῦ γίγαντος ἐλέφαντος τοῦ γορτυνίου εἰς τὸν νᾶνον ἐλέφαντα τὸν ἐλάχιστον. Καὶ οὕτως εὔκολα δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν σήμερον τὴν προϊστορικὴν εἰκόνα τῆς χώρας μας κατὰ τὴν κατωτέραν πλειστόκαινον ἐποχήν, ὡς χώρας ἀγελῶν ἐλεφάντων, τὴν διαβίωσιν τῶν ὁποίων ηὐνόει τὸ τότε κλῖμα καὶ ἡ χλωρίς της. Διὰ τῆς Ἑλλάδος ἐξηπλώθησαν οἱ ἐλέφαντες καὶ πρὸς τὴν λοιπὴν Μέσην καὶ Βόρειον Εὐρώπην. Ἀφοῦ δὲ ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν εἰς τὴν χώραν μας, βραδύτερον, ὅτε ἡ Αἰγηῒς χώρα κατετεμαχίσθη ὑπὸ πολλῶν ρηγμάτων καὶ διὰ καταβυθίσεως καὶ συνιζήσεως πολλῶν τμημάτων της καὶ εἰσχωρήσεως τῆς θαλάσσης εἰς τὰς σχηματισθείσας λεκάνας, ἐγεννήθη τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἀπεκόπησαν οὕτω οἱ σύνδεσμοι μετὰ τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ ἐλέφαντες ἐξέλιπον, ἀφήσαντες μόνον τὰ ὀστᾶ των ὡς πιστὰ τεκμήρια τῆς ὑπάρξεώς των. Καὶ ἡ ἀνεύρεσις τῶν ὀστῶν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (μὴ γνωριζόντων τὸν ἐλέφαντα) ἔδιδε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀφορμὴν νὰ πλασθοῦν οἱ ὡραῖοι ἀρχαῖοι μῦθοι περὶ τεράτων κλπ. (π. Χ. ἐν Κῷ ὁ μῦθος περὶ τῶν ὀστῶν τῆς Μερόπης τῆς αὐτόχθονος, γίγαντος 11 πήχεων μήκους, ἐντὸς τῆς κεφαλῆς τῆς ὁποίας κατῴκει δράκων).

Ὁ μαμμούθ, τέλος, ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἐν Εὐρώπῃ, ἤρχισε σιγὰ νὰ ἐκφυλίζηται. Οἱ τελευταῖοι μαμμούθ τῶν προηγουμένων χρόνων καὶ οἱ νεώτατοι καὶ τελευταῖοι ἀντιπρόσωποι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μαμμούθ εἶναι νᾶνοι. Ἡ ἐξαφάνισις τοῦ μαμμοὺθ ὀφείλεται μὲν καὶ εἰς τὸν προϊστορικὸν ἄνθρωπον, κυρίως ὅμως εἰς ἄλλα αἴτια, ἅτινα ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνετέλεσαν ὥστε νὰ σβήσῃ ἐν Εὐρώπῃ, βραδύτερον δὲ ἐν Ἀσίᾳ· κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν ἀπέμειναν εἰς τὴν τροπικὴν νότιον Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν τὰ δύο μόνον σήμερον ζῶντα εἴδη, ὁ *ἐλέφας ὁ ἰνδικὸς* καὶ ὁ *ἀφρικανός*, καὶ ταῦτα μὲ ὀλίγους μόνον ἀντιπροσώπους. Ἄλλοτε καὶ αὐτὰ ἐπλανῶντο κατ' ἀγέλας πολυαρίθμους εἰς τὴν χώραν τοῦ Ζουλοῦ, εἰς τὸ Τράνσβαλ κτλ. Σήμερον ὅμως διαρκῶς ἐλαττώνονται καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν προβοσκιδωτῶν, ἡ ἀκμάσασα κατὰ τὴν ἀνωτέραν τριτογενῆ διάπλασιν καὶ κατὰ τὴν τεταρτογενῆ, σήμερον τείνει εἰς τὸ νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

— [ΝΟΜΙΣΜ.] Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Σελεύκου τοῦ Α' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ παρίσταται ὁ *ἐλέφας* ὡς ἔμβλημα τῆς δυναστείας, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐνδόξου δράσεως τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς κατὰ τὴν εἰς Ἰνδικὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Συνήθως παρίστανται δύο ἢ τέσσαρες ἐλέφαντες ὁμοῦ ἐζευγμένοι εἰς ἅρμα, ἐνίοτε δὲ εἷς ἢ μόνον ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ. Ἐπὶ νομισμάτων Σελεύκου τοῦ Α' καὶ Ἀντιόχου τοῦ Α' οἱ ἐλέφαντες φέρουσι κέρατα, ὡς σύμβολα τῆς ὑλικῆς δυνάμεως τῶν ἡγεμόνων. Ἐπὶ τῶν τοῦ Ἀντιόχου Γ' τοῦ Μεγάλου, ὁ ἐλέφας ἱππεύεται ὑπὸ ἐλεφαντηγοῦ, ἐνῷ ἐπὶ τῶν τοῦ Ἀντιόχου ΣΤ' τοῦ Ἐπιφανοῦς οἱ ἐλέφαντες κρατοῦσι δᾷδας διὰ τῶν προβοσκίδων αὐτῶν πρὸς ἀνάμνησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων μεγάλων ἀγώνων ἐν Ἀντιοχείᾳ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος.

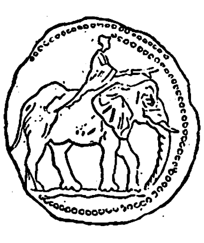

Παράστασις ἐλέφαντος ἐπὶ καρχηδονιακοῦ νομίσματος.

Ὁμοίως οἱ Καρχηδόνιοι παρίστων τοὺς ἐλέφαντας ἐπὶ τῶν ἰδίων νομισμάτων ὡς σύμβολα τῆς μακροβιότητος. Ὅτε δὲ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐνίκησε παρὰ τὴν Θάψον τὸν βασιλέα τῆς Νουμιδίας Ἰόβαν, ἐτύπωσεν ἀναμνηστικὰ μετάλλια μετ' ἐλέφαντος, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι κατὰ τὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ ταύτῃ τελεσθέντα θρίαμβον αὐτοῦ ἔφερεν ἐλέφαντας ἐξ Ἀφρικῆς, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι εἰς τὸν καρχηδονιακὴν γλῶσσαν ἡ λέξις «καῖσαρ» ἐσήμαινεν «ἐλέφας». Ὁ αὐτοκράτωρ Μάριος Ἰούλιος Φίλιππος (244—249 μ. Χ.) ἔκοψε νομίσματα φέροντα ἐλέφαντας πρὸς δήλωσιν τῆς αἰωνιότητος τῆς πόλεως Ρώμης, τῆς ὁποίας ἑωρτάσθη ἐπ' αὐτοῦ (248) ἡ χιλιετηρὶς ἀπὸ τῆς κτίσεώς της. Ἐπίσης οἱ αὐτοκράτορες Ἀλέξανδρος, Σευῆρος, Γορδιανός, Διοκλητιανός, Ἰουλιανός, οἱ νικήσαντες τοὺς Πέρσας βασιλεῖς μεταχειριζομένους κατὰ τὰς μάχας πολεμικοὺς ἐλέφαντας, οὐ μόνον ἐτέλεσαν θριάμβους ἐπὶ ἁρμάτων συρομένων ὑπὸ ἐλεφάντων, ἀλλὰ καὶ παρέστησαν τούτους καὶ ἐπὶ νομισμάτων. Ὁμοίως ἐλέφαντας ἔφερον καὶ νομίσματα τῆς Νικαίας.

— [ΠΟΛ. ΤΕΧΝ.] Χρησιμοποίησις τῶν *ἐλεφάντων* ἐν τοῖς πολέμοις ἐγένετο ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ὑπὸ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν, ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὸ τῶν λαῶν τῆς Ἀφρικῆς, τῶν ὁποίων ὅμως οἱ ἐλέφαντες ἦσαν ἧττον ἰσχυροὶ τῶν τῆς Ἀσίας. Οἱ Ἕλληνες ἀντιμετώπισαν τὸ πρῶτον τοὺς ἐλέφαντας κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου. Καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοὶ εἶχον τοιούτους. Εἰς τὴν ἐν Ἀρβήλοις μάχην (331 π. Χ.) ὁ Δαρεῖος διέθετε 15 ἐλέφαντας, οὓς παρέταξε πρὸ τοῦ κέντρου τῆς παρατάξεώς του, χωρὶς ὅμως νὰ ἀρυσθῇ ὄφελός τι ἐξ αὐτῶν, διότι ὁ Ἀλέξανδρος, λαβὼν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν πρωτοβουλίαν ἐν τῇ ἐπιθέσει, ἀπέφυγε νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τὰ θηρία ἐκεῖνα, ἕνεκα τοῦ τρόμου ὃν ἐνέπνεον ταῦτα πρὸς τοὺς ἵππους του.

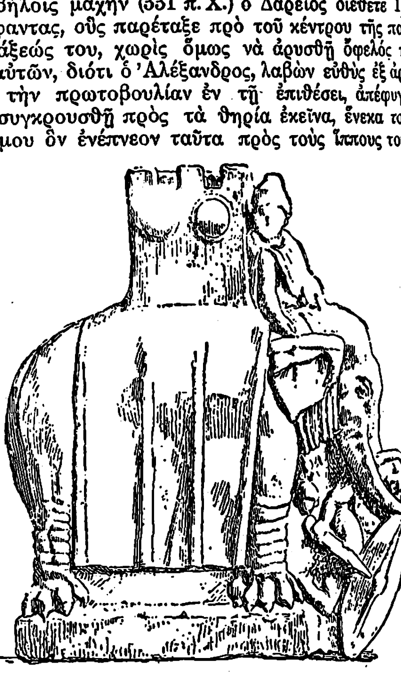

Ἐλέφας συντρίβων Γαλάτην ὁπλίτην.

[Σύμπλεγμα ἐκ τερρακότας εὑρεθὲν ἐν Μυρίνῃ.]

Μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης καὶ τὴν ὁλοσχερῆ ἧτταν τῆς στρατιᾶς τοῦ Δαρείου, ἅπαντες οἱ ἐλέφαντες περιῆλθον εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἀσυγκρίτως δυσχερεστέρα ὑπῆρξεν ἡ θέσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ὑδάσπου συνάντησιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰνδοῦ βασιλέως Πώρου, ὅστις διέθετε 200 ἐλέφαντας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐθριάμβευσεν ἡ ἀνεξάντλητος στρατηγικὴ ἐφευρετικότης τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀφοῦ δι' ἐντέχνου στρατηγήματος κατώρθωσε νὰ διαπεραιώσῃ τὸν στρατόν του εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, εὑρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ παρατεταγμένου ἰνδικοῦ στρατοῦ, τὸ μέτωπον τοῦ ὁποίου ἐκαλύπτετο ὑπὸ 200 ἐλεφάντων τεταγμένων ἀνὰ διαστήματα 30 μέτρων. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ πάλιν ἀπέφυγε τὴν πρὸς τοὺς ἐλέφαντας σύγκρουσιν καὶ μόνον ὅταν δι' ἀριστοτεχνικῶν ἑλιγμῶν ἔτρεψε τὸ ἱππικὸν τοῦ Πώρου καὶ ἠνάγκασε τὰ λοιπὰ αὐτοῦ στρατεύματα νὰ συμπτυχθῶσιν ἐν στενῷ χώρῳ ὄπισθεν τῶν ἐλεφάντων των, κατηύθυνε τὸ ἱππικόν του ἐναντίον τῶν θηρίων τούτων. Τὸ ἑλληνικὸν ἱππικόν, εὐστροφώτατα ἑλισσόμενον, κατηκόντισε τὰ θηρία τιτρώσκων αὐτά τε καὶ τοὺς ἀναβάτας των. Οἱ ἐλέφαντες ἐξαγριωθέντες καὶ ἀπομείναντες, οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν, ἄνευ ὁδηγοῦ, ὥρμησαν ἀδιακρίτως κατὰ τῶν φιλίων καὶ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν τάξεων, ἀλλ' οἱ μὲν Ἕλληνες, ἑλισσόμενοι ἐπὶ εὐρυχώρου ἐδάφους, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἔπαθον, ἐνῷ οἱ Ἰνδοί, συμπεπυκνωμένοι εἰς βαθείας καὶ δυσκινήτους φάλαγγας, περιῆλθον εἰς δεινὴν ἀταξίαν καὶ ἀπέβαλον πλείστους ἐκ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν. Ἐν τέλει οἱ ἐλέφαντες, ἀπηυδηκότες ἐκ τοῦ καμάτου, ἔπαυσαν ἑλισσόμενοι καὶ ἔστησαν συρίζοντες καὶ κινοῦντες τὰς προβοσκίδας των μέχρις οὗ, διασπαρέντος τοῦ στρατοῦ τοῦ Πώρου, συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην καὶ ὁ βασιλεὺς Πῶρος ἐμάχετο ἐπιβαίνων ἐλέφαντος. Ἔκτοτε ἐχρησιμοποίησαν αὐτοὺς ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου. Σέλευκος ὁ Νικάτωρ διετήρει μέγαν ἀριθμὸν ἐλεφάντων, οἵτινες διεδραμάτισαν σπουδαιότατον μέρος εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους του. Ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Συρίας ὁ Ἀντίοχος Γ' εἶχε τοὺς περισσοτέρους ἐλέφαντας. Κατὰ τὴν ἐν Ραφίᾳ (τῆς Παλαιστίνης) νίκην αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Πτολεμαίου κατεδείχθη ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀσιατικῶν ἐλεφάντων ἔναντι τῶν ἀφρικανικῶν· οἱ τοῦ Ἀντιόχου κατεσπάραξαν τοὺς τοῦ Πτολεμαίου. Οἱ Σελευκίδαι ἀπώλεσαν μέρος τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ὅταν οἱ Πάρθοι, ἐγκατασταθέντες ἐν Μεσοποταμίᾳ, παρεκώλυον τὴν μεταφορὰν ἐλεφάντων ἐξ Ἰνδιῶν. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐπρομηθεύοντο τοὺς ἐλέφαντας αὐτῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικῆς, μετέφερον δὲ αὐτοὺς διὰ τοῦ Νείλου ἐπὶ εἰδικῶν ἐλεφαντοφόρων πλοίων.

Πολεμικὸς ἐλέφας.

[Ἐπὶ δακτυλιολίθου.]

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου μετέφερον τοὺς ἐλέφαντας καὶ εἰς Εὐρώπην. Τῷ 318, ὅταν ὁ

Digitized by Google

Μακεδὼν Πολυσπέρχων εἰσέβαλεν εἰς Ἀττικὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πελοπόννησον, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ 65 ἐλέφαντας, ἡττήθη ὅμως πρὸ τῆς Μεγαλοπόλεως, διότι οἱ Μεγαλοπολῖται ἔστρωσαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑελοφόρους σανίδας, διὰ τῶν ὁποίων κατεξεσχίσθησαν οἱ πόδες τῶν βαρέων ἐκείνων θηρίων, ἅτινα, συρίζοντα ἐκ τῶν ἀλγηδόνων, ἐστράφησαν μανιώδη πρὸς τὰ ὀπίσω διασπῶντα τὰς τάξεις τῶν φιλίων στρατευμάτων.

Πολεμικὸν ἅρμα ἐζευγμένον δι' ἐλεφάντων.

Ἐν Ἰταλίᾳ οἱ ἐλέφαντες ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Πύρρου. Εἰς τὴν μάχην τῆς Ἡρακλείας (280 π. Χ.), καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Πύρρος ἐτραυματίζετο καὶ ἐκάμπτετο ὁ στρατὸς αὐτοῦ, οἱ ἐλέφαντες ἐπεμβάντες εἰς τὸν ἀγῶνα κατεστρόμαξαν τὸ ἱππικὸν τῶν Ρωμαίων, τὸ ὁποῖον φεῦγον ἔπεσεν ἐπὶ τῶν γραμμῶν τοῦ φιλίου πεζικοῦ, διέλυσε τὴν παράταξιν αὐτῶν καὶ διηυκόλυνεν οὕτω τὴν ἐπέλασιν τοῦ Θεσσαλικοῦ ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον ἔκρινε τὴν τύχην τῶν ὅπλων ὑπὲρ τοῦ Πύρρου.

Εἰς τὰς μετέπειτα ἐπιχειρήσεις οἱ Ρωμαῖοι ἐξοικειωθέντες μὲ τὰ νεοφανῆ ἐκεῖνα θηρία εὗρον τὸ μέσον τῆς καταπολεμήσεως αὐτῶν. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Βενεβέντου (275) ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Curius ἀντιμετώπισε τοὺς ἐλέφαντας τοῦ Πύρρου δι' ἑκατὸν στρατιωτῶν κρατούντων ἀνημμένας δᾷδας. Τὸ στρατήγημα ἐπέτυχε πλήρως: οἱ ἐλέφαντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τὰ ὄπισθεν αὐτῶν παρατεταγμένα φίλια στρατεύματα, διέσπασαν τὰς τάξεις αὐτῶν καὶ διηυκόλυνον τὴν ρωμαϊκὴν νίκην. Ὀκτὼ ἐλέφαντες ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων καὶ ἐκόσμησαν τὸν ἐν Ρώμῃ τελεσθέντα θρίαμβον αὐτῶν.

Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐχρησιμοποίησαν εὐρύτατα τοὺς ἐλέφαντας εἰς τοὺς μακροὺς αὐτῶν κατὰ τῶν Ρωμαίων πολέμους. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀννίβα, τὰ βραδυκίνητα ταῦτα θηρία ἐγένοντο παραίτια πλείστων δυσχερειῶν εἰς τὸν στρατὸν τῶν Καρχηδονίων, ἰδίως κατὰ τὴν διάβασιν τῶν Ἄλπεων, ἐν τέλει δὲ μετὰ τὴν ἧτταν αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ τὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐπὶ πλέον ὑπεχρεώθησαν νὰ μὴ διατηρῶσι πλέον τοιαῦτα εἰς τὸν στρατόν των, ὥστε κατὰ τὸν Γ' Καρχηδονικὸν πόλεμον (149—146) δὲν εἶχον πλέον ἐλέφαντας.

Οἱ Ρωμαῖοι, διδαχθέντες παρὰ τῶν Καρχηδονίων τὴν χρῆσιν τῶν ἐλεφάντων, ἐχρησιμοποίησαν αὐτοὺς εὐρύτατα εἰς τὰς διαφόρους ἐκστρατείας των. Δι' αὐτῶν διέσπασαν τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα τοῦ Φιλίππου, δι' αὐτῶν ἐτρομοκράτησαν τοὺς διαφόρους βαρβάρους τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ τέλος δι' αὐτῶν διέσπασαν τὰς πυκνὰς φάλαγγας τῶν Γαλατῶν.

Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἐχρησιμοποίησαν ποτὲ τοὺς ἐλέφαντας εἰς τοὺς στρατούς των, ἐκ τῶν ἀντιπάλων δὲ αὐτῶν μόνον οἱ Πέρσαι εἶχον ἐνίοτε τοιούτους. Κατὰ τὴν εἰς Λαζικὴν (Καύκασον) ἐκστρατείαν αὐτῶν (ἐπὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α') καὶ εἰς τὴν πρὸ τῆς πόλεως Φάσιδος (νῦν Πότι) συγκροτηθεῖσαν μεγάλην μάχην, καθ' ἣν ἡττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Πέρσαι, τὸ ἀριστερὸν τούτων ὑπεστηρίζετο ὑπὸ ἐλεφάντων καὶ χάρις εἰς αὐτοὺς ἠδυνήθησαν νὰ θραύσωσι τὴν ὁρμὴν τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν, ὅτε εἷς στρατιώτης, ἐμπλακεὶς εἰς στενοπορίαν τινὰ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ διαφύγῃ, ἔβαλε τὸ ἀκόντιόν του καθ' ἑνὸς ἐλέφαντος, ὃν ἔπληξεν ἄνωθεν τῆς ὀφρύος. Ὁ ἐλέφας ἐξαγριωθεὶς ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω συρίζων δαιμονιωδῶς πάλλων τὴν προβοσκίδα του καὶ ἐνσπείρων τὴν ἀταξίαν εἰς τὰς περσικὰς τάξεις. Τοῦ γεγονότος τούτου ἐπωφεληθέντες οἱ Βυζαντινοὶ ἐπέστρεψαν κατὰ τῶν Περσῶν καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τοῦ στρατοπέδου των. Καὶ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἡρακλείου εἰς Περσίαν (621—626), οἱ Πέρσαι εἶχον ἐλέφαντας, ἀλλ' ὡς φαίνεται, οἱ ἀστραπιαῖοι ἑλιγμοὶ τοῦ δαιμονίου ἐκείνου στρατηλάτου δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ τοὺς χρησιμοποιήσωσι, καὶ τοιουτοτρόπως εἰς οὐδεμίαν τῶν περιγραφομένων μαχῶν ἀναφέρεται ἡ συμμετοχὴ τῶν ἰσχυροτάτων μὲν ἀλλὰ λίαν βραδυκινήτων τούτων τετραπόδων.

Ἐξόπλισις τῶν ἐλεφάντων. Ἐπιστεύετο ὅτι ὅσον ποικιλώτερον ἐκοσμεῖτο ὁ ἐλέφας ἐπὶ τοσοῦτον καθίστατο γενναιότερος κατὰ τὴν μάχην· ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐμπνέωσι τρόμον εἰς τοὺς πολεμίους, περιέβαλλον αὐτοὺς διὰ πολυχρώμων χρυσοκεντήτων καὶ ἀργυροκεντήτων ὑφασμάτων, ἔβαφον τὸ μέτωπον αὐτῶν δι' ἐρυθροῦ, κυανοῦ καὶ λευκοῦ χρώματος καὶ ἐστόλιζον τὴν κεφαλήν των διὰ πτερῶν καὶ κωδωνίσκων, ἀλλὰ συγχρόνως ἐθωράκιζον αὐτοὺς καλύπτοντες διὰ σιδηρῶν πλακῶν τήν τε κεφαλὴν καὶ τὸ στῆθος, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ σῶμά των, πρὸς δὲ ὥπλιζον τοὺς χαυλιόδοντας αὐτῶν διὰ σιδηρῶν αἰχμῶν. Ἡ κυριωτέρα ὅμως ἐξάρτησις τοῦ ἐλέφαντος ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ράχεως αὐτοῦ τοποθετουμένου ξυλίνου πύργου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήρχοντο διὰ σχοινίνης κλίμακος 3—6 πολεμισταί. Ὁ ὁδηγὸς ἵππευεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ζῴου καὶ ὡδήγει αὐτὸ δι' αἰχμηρᾶς ράβδου σιδηρᾶς, δι' ἧς ἔνυσσε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ὦτά του. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν γεγυμνασμένων ἐλεφάντων. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἀγύμναστοι τοιοῦτοι, οἵτινες ἐρρίπτοντο κατὰ τῶν πολεμίων ἄνευ πολεμιστῶν καὶ ὁδηγῶν.

Ὀργάνωσις τῶν ἐλεφαντικῶν σωμάτων. Περὶ τῆς συνθέσεως τῶν σωμάτων τούτων πληροφορούμεθα ἐκ τῆς σῳζομένης «Τακτικῆς τέχνης» τοῦ Ἀσκληπιοδότου καὶ ἐκ τῆς «Τακτικῆς θεωρίας» τοῦ Αἰλιανοῦ. Ὁ τελευταῖος οὗτος, γράψας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἑξῆς ἐκτίθησι τὰ τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν: «Ὁ μὲν ἑνὸς ἐλέφαντος ἄρχων ζῴαρχος καλεῖται, ὁ δὲ δύο θήραρχος καὶ τὸ σύστημα θηραρχία, ὁ δὲ τῶν τεσσάρων ἐπιθήραρχος καὶ τὸ σύστημα ἐπιθηραρχία, ὁ δὲ τῶν ὀκτὼ ἰλάρχης καὶ τὸ σύστημα ἰλαρχία, ὁ δὲ τῶν δέκα ἓξ ἐλεφαντάρχης καὶ τὸ σύστημα ἐλεφανταρχία, ὁ δὲ τῶν τριάκοντα δύο κερατάρχης ἢ μεράρχης καὶ τὸ σύστημα κεραταρχία, τὸ δὲ τῶν ἑξήκοντα τεσσάρων συνεστηκὸς φάλαγγα ὀνομάζομεν ἐλεφάντων, καὶ ἄν τις τὸν τῶν κεράτων ἡγούμενον βούληται προσονομάζειν φαλαγγάρχην». Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΕΡΑΛΔ.] Ἡ ἐν τῷ θυρεῷ συνήθης στάσις τοῦ ἐλέφαντος εἶναι ἡ ἀκινησία μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ δεξιά. Οἱ ὀδόντες του (défenses) δέον ἰδιαιτέρως νὰ σημειοῦνται ἐὰν ὦσιν ἀλλοίου χρώματος τοῦ φυσικοῦ. Συμβολίζει τὴν ἀκαμψίαν. Γ. Ε. Τ.

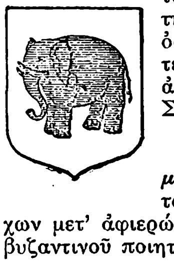

— **«Ἐλέφαντος ἔκφρασις σύντομος».** Ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτὸν φέρεται ποίημα ἐκ 381 τριμέτρων στίχων μετ' ἀφιερώσεως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, τοῦ βυζαντινοῦ ποιητοῦ *Μανουὴλ Φιλῆ.* Κ. Μ. Κ.

—**Ἐλέφαντος ἑταῖροι.** Στρατὸς πολεμήσας κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Μέκκας, οὕτω κληθεὶς ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ *Ἀφιλᾶ* ἢ *Ἀλ-φὶλ* (=ὁ ἐλέφας), (βλ. *Ἀραβία* τ. Ε' σελ. 300 α').

— **Ἐλέφαντος τάγμα.** 1) Δανικὸν ἱπποτικὸν τάγμα καὶ παράσημον, ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ Α' τῷ 1478. Ἡ ταινία τοῦ παρασήμου εἶναι κυανῆ, ἡ δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ λατινική: «Magni animi pretium» («Μεγαλοψυχίας ἀμοιβή»). Οἱ δι' αὐτοῦ τετιμημένοι ἑορτάζουσι τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου φέροντες εἰδικὴν στολήν.

2) *Τάγμα τοῦ λευκοῦ ἐλέφαντος.* Τὸ τάγμα τοῦτο μετὰ τοῦ ὁμωνύμου παρασήμου ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Σιὰμ Σάου - Γιὰ - Χουὰ τῷ 1861, ὅπως ἀπονέμηται εἰς τοὺς ξένους ἡγεμόνας. Ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ βασιλέως τούτου τὸ τάγμα μετερρυθμίσθη (1869) καὶ διῃρέθη εἰς πέντε τάξεις. Ἡ ταινία τοῦ παρασήμου εἶναι ἐρυθρά, πλαισιουμένη ὑπὸ στενοτέρας πρασίνης.

Ἐλέφας *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὄρος (*Στράβ.* Didot 659,4) καὶ ἀκρωτήριον καὶ ποταμὸς τῆς Βαρβαρικῆς, ἐν τῇ Ἀρωμάτων Χώρᾳ τῆς ἀνατολικῆς Λιβύης, παρὰ τὸν Μέγα Δαφνῶνα: «ἀκρωτήριον Ἐλέφας· ποταμὸν δ' ἔχει τὸν λεγόμενον Ἐλέφαντα καὶ Δαφνῶνα Μέγαν λεγόμενον Ἀκάνναι, ἐν ᾗ μονογενῶς λίβανος ὁ περατικὸς πλεῖστος καὶ διάφορος γίνεται» (*Ἀνώνυμος* Ἐρυθρᾶς Περίπλους § 11). Τοῦ ἐλέφαντος, τοῦ ζῴου, ὀνομαζομένου ἐν τῇ αἰθιοπίδι γλώσσῃ «Φίλ», ἡ ταυτότης τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐλέφας πρὸς τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ρὰς ἀλ Φίλ* (πλάτ. 12° 00' Β., μῆκ. 50° 40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 100a: Ras Galweni to Ras Hafun), διατηρῆσαν τὴν ἀρχαίαν του ὀνομασίαν, εἶναι ἐξόφθαλμος. Σ. Ε. Λ.

Ἐλεφήνωρ ἢ **Ἐλφήνωρ** *[Μυθολ.].* Υἱὸς τοῦ Χαλκώδοντος καὶ τῆς Μελανίππης, βασιλεὺς τῶν Ἀβάντων ἐν Εὐβοίᾳ. Ἐξήγνισε τὸν Ποίμανδρον ἀπὸ φόνου, τὸν ἐκ Τανάγρας, ἐν Χαλκίδι. Ὅτε ἀκουσίως ἐφόνευσε τὸν πάππον Ἄβαντα, ἔφυγεν ἐξ Εὐβοίας. Τίθεται μεταξὺ τῶν μνηστήρων τῆς Ἑλένης, ὁδηγεῖ δὲ τοὺς Ἄβαντας ἐπὶ 10 ἢ κατ' ἄλλους 30 πλοίων εἰς Τροίαν. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Εὔβοιαν, κατέφυγεν εἰς βράχον ἐγγὺς τῆς Εὐβοίας καὶ συνήθροισεν ἐκεῖ τοὺς Ἄβαντας, παραλαβὼν καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Θησέως. Πρὸ τῆς Τροίας ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀγήνορος (*Ὁμ.* Ἰλ. Β, 540). Κατ' ἄλλην μαρτυρίαν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας μετέβη εἰς Ὄθωνον, μικρὰν νῆσον παρὰ τὴν Σικελίαν, ἡ παρακειμένην εἰς τὴν Κέρκυραν (ἴσως τοὺς νῦν Ὀθωνιούς) καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. Ὅτε ὅμως ἐδιώχθη ἐντεῦθεν ὑπὸ δράκοντός τινος, μετέβη εἰς Ἀμαντίαν τῆς Ἰλλυρίας, ἧς λέγεται ἱδρυτής. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἐλέῳ Θεοῦ (Dei gratia). Φράσις, ἣν προσέθεσαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποστολικῆς ρήσεως «χάριτι Θεοῦ εἰμὶ ὅ εἰμι» (Α' Κορινθ. 15. 10) πρῶτοι οἱ ἐπίσκοποι κατὰ τὴν σύνοδον ἐν Ἐφέσῳ (431), βραδύτερον δὲ οἱ ἡγούμενοι τῶν μονῶν, ὡς καὶ ἁπλοῖ μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς εἰς τοὺς τίτλους των, ἐν ἐπιστολαῖς καὶ ἐπισήμοις ἐγγράφοις, ὡς ταπεινὴν ὁμολογίαν τῆς ἐξαρτήσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μέχρι σήμερον οἱ ἐπίσκοποι προσθέτουσιν εἰς τὸν τίτλον αὐτῶν τὴν φράσιν «Dei et apostolicae sedis gratia (ἐλέῳ Θεοῦ καὶ ἀποστολικῆς ἕδρας). Ὁ τύπος οὗτος παραληφθεὶς ὑπὸ τῶν Καρολιγγείων καὶ χρησιμοποιηθεὶς βραδύτερον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν βασιλέων καὶ πάντων ἐν γένει τῶν ἡγεμόνων, μετέπεσεν ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς σημασίας του εἰς καθαρῶς πολιτικήν, τῶν μοναρχῶν ὑποδηλούντων δι' αὐτοῦ τὴν ἐξάρτησιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας των ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τὸ ἀνεύθυνον αὐτῆς. Τὴν φράσιν «ἐλέῳ Θεοῦ» μετεχειρίζετο ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὄθων πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς 3ης Σεπτεμβρίου. Α. Δ.

ἐλεῶ (*—έω*) ἀόρ. *ἠλέησα—ἠλεήθην,* παθ. μετχ. *ἠλεημένος·* συμπαθῶ, εὐσπλαγχνίζομαι, οἰκτίρω· || πα ἔχω ἐλεημοσύνην, βοηθῶ τοὺς πτωχούς, τοὺς δεομένους βοηθείας: «Κύριε ἐλέησον!», «ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἐλεήσῃ».

Ελεὼν (ὁ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πολίχνη τῆς Βοιωτίας κειμένη παρὰ τὴν Τανάγραν. Ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ἥρωος *Ἐλεῶνος,* πατρὸς τοῦ Δηϊμάχου, ἑταίρου τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ Δηΐμαχος στρατεύσας ἐπὶ Τροίαν καὶ ἐρασθεὶς τῆς θυγατρὸς τοῦ Σκαμάνδρου Γλαυκίας ἐγέννησεν ἐκ ταύτης υἱὸν κληθέντα Σκάμανδρον, ὃν ἀπέδωκεν εἰς τὸν ἐν Βοιωτίᾳ Ἐλεῶνα. Ὁ Σκάμανδρος βασιλεύσας τῆς χώρας ἐκάλεσε πρὸς τιμὴν μὲν τῆς μητρὸς τὸ πλησίον ρεῦμα Γλαυκίαν, Ἀκίδουσαν δὲ τὴν πλησίον κρήνην πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου, ἐξ ἧς ἐγέννησε τρεῖς θυγατέρας, τὰς ἐπικαλουμένας παρθένους, ὧν παρέκειτο καὶ ἱερόν. Εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὁμήρου, ὡς πατρὶς «Ἀμύντορος Ὀρμενίδαο». Ὁ Στράβων ὅμως τοποθετεῖ ταύτην ἐν τῷ Παρνασσῷ, ἄλλοι ἐκλαμβάνουσι τὸ ὄνομα ἀντὶ τῆς πολίχνης *Νεῶνος* καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ὁ κάτοικος *Ἐλεώνιος.* Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Ἔλζεβιρ (Elzevir ἢ Elzevier, λατιν. Elzevirius). Διάσημος οἰκογένεια Ὁλλανδῶν τυπογράφων, ἐκδοτῶν καὶ βιβλιοπωλῶν, ἧς σπουδαιότερα μέλη ὑπῆρξαν: *Λουδοβῖκος.* Ἐγεννήθη ἐν Λουβαὶν τῷ 1540 καὶ ἀφοῦ ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βιβλιοδέτου ἐν Ἀμβέρσῃ, Βέσελ καὶ Ντουαὶ ἐγκατεστάθη τῷ 1580 ἐν Λουγδούνῳ, ὅπου ἵδρυσε βιβλιοπωλεῖον. Ἀπὸ τοῦ 1595 τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐμποροπανηγύρεων τῆς Φραγκφούρτης καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι εὑρίσκετο εἰς διαρκεῖς συναλλαγὰς μὲ τοὺς παρισινοὺς βιβλιοπώλας.

Ἐν τῶν ἐμβλημάτων τῶν Ἔλζεβιρ.

Ἀπέθανε τῷ 1617 ἀφήσας ἐννέα τέκνα, ἐξ ὧν ἑπτὰ ἄρρενα, ἅτινα ἐξαιρέσει τοῦ *Ἀρνοῦ,* ζωγράφου τοπίων, καὶ τοῦ *Ἀδριανοῦ,* ναυτικοῦ, πάντα ἐξηκολούθησαν ἐξασκοῦντα τὸ ἐπάγγελμά του. Οὗτοι εἶναι: *Ματθαῖος,* γεννηθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ τῷ 1565 καὶ θανὼν ἐν Λουγδούνῳ τῷ 1640. Τῷ 1617 συνεταιρίσθη μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του *Μποναβεντοῦρε* πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πατρικοῦ ἐμπορίου καὶ τῷ 1622 ἐξεχώρησε τὸ μερίδιόν του εἰς τὸν υἱόν του *Ἀβραὰμ Λουδοβῖκος.* Ἐγεννήθη ἐν Ἀμβέρσῃ τῷ 1566 καὶ ἀπέθανε τῷ 1621. Τῷ 1599 ἵδρυσεν ἐν Χάγῃ ὑποκατάστημα τοῦ βιβλιοπωλείου τοῦ Λουγδούνου. *Ζίλλ.* Ἐγεννήθη ἐν Βέσσελ περὶ τῷ 1570, δὲν ἤσκησε τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα εἰμὴ ἐπ' ἐλάχιστον ἐν Χάγῃ. Ἐπιστρέψας εἰς Λουγδουνον ἐγένετο πράκτωρ τῆς «Ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν» καὶ ἀπέθανε τῷ 1651. *Ἰωσήφ.* Γεννηθεὶς ἐν Ντουαὶ τῷ 1575, ἵδρυσε δεύτερον ὑποκατάστημα ἐν Οὐτρέχτῃ. Ὁ οἶκος τοῦ Λουγδούνου ἱδρυθεὶς ἀπὸ τὸν *Λουδοβῖκον* καὶ διευθυνόμενος μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοῦ *Ματθαίου,* μόνου κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα συνεταιρικῶς μετὰ τοῦ *Μποναβεντοῦρε,* καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ *Ἰωσὴφ* καὶ τοῦ *Ἀβραὰμ* ἐνήργει ἀποκλειστικῶς τὸ ἐμπόριον βιβλίων. Τῷ 1626 οἱ δύο συνεταῖροι ἠγόρασαν τὰ ὑλικὰ τοῦ τυπογραφείου τοῦ *Ἰσαάκ,* ἀνεψιοῦ τοῦ πρώτου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ δευτέρου, ὅστις ἀπὸ τῷ 1617 εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν τυπογραφίαν, ὡς ἐπίσημος τυπογράφος τοῦ πανεπιστημίου, ἐργαζόμενος καὶ δι' ἄλλους βιβλιοπώλας, ὅπως καὶ διὰ τοὺς συγγενεῖς του. Τῷ 1625 εἶχεν ἀποκτήσει τοὺς «Ἀνατολικοὺς τυπογραφεῖον» μὲ χαρακτῆρας τοῦ σοφοῦ Ἐράνιους. Τῷ 1636 ἀνασυνέστησαν τὸ ὑποκατάστημα τῆς Χάγης καὶ ἵδρυσαν νέον τοιοῦτον ἐν Κοπεγχάγῃ.

Οἰκόσημον τῆς Ἔλζεβιρ.

Digitized by Google

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχον συνεργάτας τοὺς Χαϊνσίους, Σωμαΐζ, Μαϊσνέρους καὶ Μουϋνὲ καὶ ἐξέδωκαν τὸν Καίσαρα, τὸν Τερέντιον καὶ τὸν Πλίνιον, αἱ ἐκδόσεις δ' αὗται εἶναι ἀριστουργηματικαί. Μετὰ τὸν θάνατόν των διεδέχθησαν τούτους ὁ *Ἰωάννης*, υἱὸς τοῦ *Ἀβραάμ*, καὶ *Δανιήλ*, υἱὸς τοῦ *Μποναβεντοῦρε*. Ὑπὸ τοὺς νέους διευθυντὰς ἐφάνη πρὸς στιγμὴν διατηρουμένη ἡ ἐπιτυχία τοῦ οἴκου. Ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως ὅμως τοῦ *Δανιὴλ* ἄρχεται ἡ κατάπτωσις τοῦ οἴκου τοῦ Λουγδούνου. Ὁ Ἰωάννης, ἀπομείνας μόνος, ἐγκατέλειψε τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων καὶ διετήρησε μόνον τὸ τυπογραφεῖον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Ἰωάννου* (1661) ἡ χήρα του *Εὔα Βὰν Ἄλφεν* ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐργαστηρίου, ὅπερ μετεβίβασε τῷ 1881 εἰς τὸν υἱὸν της *Ἀβραάμ*, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ σταματήσῃ τὴν πτῶσιν τοῦ οἴκου καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του (1712) τὰ ὑλικὰ τοῦ τυπογραφείου του ἐπωλήθησαν. Ὁ οἶκος τοῦ Λουγδούνου ἔκαμε χρῆσιν τριῶν ἐμβλημάτων: Τοῦ ἀετοῦ, τοῦ μεμονωμένου (μὲ τὴν ρῆσιν «non solus») καὶ τοῦ φοίνικος. Ὁ οἶκος τοῦ Ἀμστελλοδάμου ἱδρυθεὶς τῷ 1638 ὑπὸ *Λουδοβίκου* (1604—1670), υἱοῦ τοῦ *Ἰωσήφ*, προσέθεσε τῷ 1640 τμῆμα τυπογραφείου καὶ ἔλαβε ἀμέσως τὴν ἀνιοῦσαν, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1655 διὰ τῆς συνεργασίας τοῦ *Δανιήλ*, ἐλθόντες ἐκ Λουγδούνου. Οἱ δύο συνεταῖροι ἐπέδειξαν ἐνεργητικότητα μεγάλην, στεφθεῖσαν ὑπὸ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας. Ἀποσυρθέντος τοῦ *Λουδοβίκου* τῷ 1664, ὁ *Δανιὴλ* ἀπέμεινε μόνος κατορθώσας ἐν τούτοις νὰ συνεχίσῃ τὰς μεγάλας παραδόσεις τῆς οἰκογενείας του. Ὁ οἶκος τῆς Χάγης, ἱδρυθεὶς τῷ 1591 ὑπὸ τοῦ *Λουδοβίκου*, διηυθύνετο, μετ' αὐτόν, ὑπὸ τοῦ *Ζὶλλ* καὶ ἀπὸ τοῦ 1621 ὑπὸ τοῦ *Ἰακώβου*, υἱοῦ τοῦ *Ματθαίου*. Ἀπὸ τοῦ 1636 ἠκολούθησε τὴν τύχην τοῦ οἴκου τοῦ Λουγδούνου. Ὁ οἶκος τῆς Οὐτρέχτης, ὁ ὀλιγώτερον σημαντικός, ἱδρύθη τῷ 1603 ὑπὸ τοῦ *Ἰωσὴφ* καὶ ἀνασυνεστήθη ὑπὸ τοῦ ἐγγονοῦ του *Πέτρου* τῷ 1667 διατηρηθεὶς μέχρι τοῦ 1675. Οἱ Ἐλζεβίρ, ὧν οἱ ὡραῖοι χαρακτῆρες ἦσαν ἔργον τοῦ χαράκτου Βὰν Ντύκ, ἐτύπωσαν βιβλία εἰς ὅλα τὰ σχήματα μετ' ἀπαραμίλλου τελειότητος. Ν. Ι. Θ.

ἐλζεβίρ. Τύπος τυπογραφικῶν στοιχείων ὀνομασθεὶς οὕτω ἀπὸ τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Ὀλλανδῶν τυπογράφων καὶ ἐκδοτῶν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, σχεδιασθέντα καὶ χαραχθέντα ὑπὸ τοῦ *Κριστὸφ Βὰν Ντάϋκ*, ἐχρησιμοποιήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Ἀβραὰμ Ἐλζεβίρ*, εἰς αὐτὰ δὲ ὀφείλετο κυρίως ἡ ἐπιτυχία τῶν ἐκδόσεων τούτου καὶ τοῦ *Μποναβεντοῦρε Ἐλζεβίρ*, ὡς καὶ τῶν διαδόχων των. Ὁ τύπος οὗτος τῶν στοιχείων, χαρακτηριζόμενος διὰ τὸ τελείως κάθετον καὶ τὸ στρογγύλον τῶν γραμμάτων, χρησιμοποιεῖται τελειοποιηθεὶς μέχρι σήμερον ὡς ὁ κυριώτερος τύπος στοιχείων εἰς πάσας σχεδὸν τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. —Ω.

ἐλζεβιριανός, —ή, —όν ὁ ἀπὸ τῶν Ἐλζεβὶρ χαρακτηριζόμενος: «ἐλζεβιριαναὶ ἐκδόσεις», «ἐλζεβιριανὰ στοιχεῖα» (βλ. *ἐλζεβίρ*).

Ἐλ-Ζουμπὲν *[Ἀστρον.]*. Ἀραβικὴ ὀνομασία τοῦ ἀστέρος α τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Καρκίνου.

ἐληά (ἡ), ὀρθότερον *ἐλιά* (βλ. λ.).

Ε.Λ.Η.Π. ἢ ***Ε.Λ.* & *Π.***, ἢ ***Ε.Π.Λ*** *['Εμπορ.]*. Ἀκροστιχὶς «ἐξαιρέσει λάθους ἢ παροράματος» τιθεμένη, πρὸς ἐπιφύλαξιν, εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς λογαριασμούς, ὑπὸ τὸ χρεωστικὸν ἢ πιστωτικὸν ὑπόλοιπον αὐτῶν καὶ ἄνωθεν τοῦ τίτλου, τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ ὑπογράφοντος.

Ἐλὶ (Eli), ***Φαυστῖνος***. Γάλλος νομομαθής. Τῷ 1828 ἵδρυσε τὴν «Ἐφημερίδα τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου» προσλαβὼν ὡς συνεργάτην τὸν Β. Σαβῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου συνειργάσθη καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν συγγραφὴν διαφόρων νομικῶν ἔργων, ἐν οἷς καὶ ἡ «Θεωρία τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου» (1834) κ.τ.λ. Δ. Δ.

Ἔλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κούνου, τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀπέχον 45' τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς Κίττας. **Κάτ.** (1928) 68.

ἐλιά (ἡ)· ὁ κατὰ συναλοιφὴν τύπος τοῦ *ἐλαία* (βλ. λ.)· τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπός: «ἔχω κι' ἐγὼ πέντε ρίζες ἐλιές», «τρώει ψωμὶ κι' ἐλιές» ‖ «ἐλιὲς θρουμπες,—κολυμπητές,—τσακιστές,—χαραχτές,— τῆς ἅρμης» ‖ μελανὴ κηλὶς τοῦ δέρματος ἐξέχουσα δίκην ἀκροχορδῶνος ἢ μή, grain du beauté: «ἔχει μιὰ ἐλιὰ 'ς τὸ μάγουλο.—'ς τὸ λαιμό της».

Ἐλιὰ *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Κάτοικοι κοινότητος (1928) 1227. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκουν τὰ χωρία Ἐλιὰ (754), *Ἐπάνω-Βάθεια* (258), *Κάτω-Βάθεια* (215). Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1866 συνεκροτήθη ἐνταῦθα φονικὴ μάχη μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, καθ' ἣν ἐκ τῶν 150 ἐπιδραμόντων ἐξ Ἡρακλείου Τουρκοκρητῶν 30 μόνον ἐσώθησαν. Μεταξὺ τῶν χωρίων Ἐλιὰ καὶ Κάτω-Βάθεια, ἐν θέσει Ἀρτσὰ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Ξανθουδίδου λαξευτὸς τάφος περιέχων δύο πηλίνας λάρνακας, ἐν αἷς διετηροῦντο οἱ σκελετοὶ εἰς τὴν ἀρχικήν των θέσιν καὶ ἐξ ὧν κατεδείχθη ὅτι ἡ ταφὴ ἐγίνετο καμπτομένων τῶν κάτω ἄκρων τοῦ νεκροῦ [πρβλ. *Καββαδίου* Προϊστ. Ἀρχαιολ. σ. 482.] Ε. Γ.

—Ἐλιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Νικολιτσίου τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης, τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 136. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ντάρα*.

—Ἐλιὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Γόννων τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτοικοι (1928) 34.

—Ἐλιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἡ νοτιοδυτικὴ ἄκρα τῆς νήσου Πάτμου ἄλλως Κάβο *Γενούπα* (βλ. λ.). —2) Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Λέσβου.

Ἐλιάβ. Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Δαυΐδ. Ὁ Σαμουὴλ γνωρίζων ὅτι ὁ θεὸς ἐξέλεξεν υἱὸν τοῦ Ἰεσσαὶ ὡς διάδοχον τοῦ Σαοὺλ ἐξέλαβε τὸν Ἐλιὰβ ὡς τὸν ἐκλεκτὸν ἕνεκα τοῦ ἀθλητικοῦ του ἀναστήματος. Ὁ θρόνος ἐδόθη εἰς τὸν νεώτερον Δαυΐδ, ὁ δὲ Ἐλιὰβ ἐφθόνησεν αὐτόν, ἐξ οὗ ἐφάνη ὅτι δὲν ἦτο ἄξιος τοῦ θεοκρατικοῦ σκήπτρου. Ὠργίσθη κατὰ τοῦ Δαυΐδ, ὅταν οὗτος κομίζων τρόφιμα εἰς τοὺς ἀδελφούς ἠρώτα ποία ἀμοιβὴ ὡρίσθη δι' ὅντινα θὰ ἐφόνευε τὸν Γολιάθ. Γ. Λ. Α.

Ἐλιὰζ βέης. Ἐπίσημος Τουρκαλβανὸς ὅστις ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶν. Προσχωρήσας εἰς τοὺς σουλτανικοὺς κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ ἐπὶ κεφαλῆς σώματος τσάμηδων ἱππέων εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κεχαγιᾶ Μουσταφᾶ βέη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν Τριπόλει πολιορκουμένων γυναικῶν του. Ὁ Ἐλιὰζ βέης ἐπολέμησεν εἰς Βαλτέτσι, ἐτραυματίσθη εἰς τὴν Γράναν, ἐτέθη δ' ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διὰ τῆς συμφωνίας μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη διαπεραιωθέντων διὰ συνθήκης εἰς τὴν Στερεὰν Ἀλβανῶν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Κεχαγιᾶ βέη. Κατόπιν, παρασπονδήσας, ἐπολέμησε καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Ἀμπὰζ πασσᾶν Ντίμπραν καὶ τὸν Καρυοφὶλ βέην, ἐφονεύθη δὲ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς μονῆς Ἱερουσαλὴμ τῷ 1826. Γ. Δ. Κ.

Ἐλιὰζ - *Κιοσὲ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 258. Παράγει σιτηρά, καπνὸν καὶ οἶνον. Εἰς τὴν κοινότητα ταύτην ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κοσταζήλ*, ἢ *Κότζιαζ*. *Ὀρὲν-Ντεωέ*, *Τσαρῆ* καὶ *Τσινάρ*.

Ἐλιακείμ. Υἱὸς τοῦ Χελκίου, οἰκονόμου τοῦ βασιλέως Ἐζεκίου, σταλεὶς μετὰ δύο ἄλλων πρὸς τὸν Ραβσάκην, στρατηγὸν τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Σεναχειρείμ, διὰ νὰ μάθῃ τοὺς ὅρους του. Κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν θρασύτητα τῶν ἀξιώσεων τοῦ εἰδωλολάτρου διέσχισαν τὰ ἱμάτιά των καὶ ἐπέστρεψαν ν' ἀνακοινώσουν ταῦτα εἰς τὸν βασιλέα των. Κατόπιν μετέβησαν παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἐνισχύσῃ τὸν βασιλέα κατὰ τοῦ Ἀσσυρίου. Φαίνεται ὅτι διεδέχθη κατόπιν ὁ Ἐλιακεὶμ τὸν συμπρεσβευτήν του Σεβνᾶν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐλάρχου. Γ. Λ. Α.

— Ἐλιακεὶμ *μπὲν* ***Ἀσσὲρ Ζέλιγκ***· βλ. λ. *Ζέλιγκ* Ἐλιακείμ.

«Ἔλιαντ» (Heliand). Παλαιὸν σαξωνικὸν ἔπος (βλ. λ. «*Χέλιαντ*»).

Ἐλιάντε ἢ ***Ραντουλέσκου*** (Eliade ἢ Heliade ἢ Radulescu), ***Ἰωάννης***. Ρουμᾶνος συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς (1802—1872). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Σάββα, ὅπου ὁ Τρανσυλβανὸς Γ. Λαζὰρ εἶχεν ἀρχίσει πρῶτον τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῇ γραφῇ, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπικρατούντων σλαυικῶν στοιχείων. Ὁ Ἐλιάντε ὑπῆρξεν ὁ σημαντικώτερος μαθητὴς καὶ βοηθὸς τοῦ Λαζάρ, ὅταν δὲ ἡ κυβέρνησις τοῦ 1821 ἔκλεισε τὴν σχολὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα, ὁ Ἐλιάντε ἐπέδειξε τοσαύτην δραστηριότητα καὶ πολεμικότητα ὡς καθηγητὴς καὶ ὡς δημοσιογράφος εἰς τοὺς ἐπακολουθήσαντας φιλολογικοὺς ἀγῶνας, ὥστε ταχέως ἀπέβη ὁ πνευματικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ρουμανίας καὶ πρωτεργάτης τῆς ρουμανικῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Τῷ 1828 ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην ρουμανικὴν Γραμματικήν, γεγραμμένην διὰ ρουμανικῶν χαρακτήρων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1829—1848 ἐξέδωκε τὴν πρώτην ἐφημερίδα ἐν Βλαχίᾳ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ρουμανικὸς Ταχυδρόμος». Συγχρόνως ἀπὸ τοῦ 1836—1847 ἐξέδιδε καὶ τὸν «Ταχυδρόμον τῶν δύο φύλων». Ἔγραψεν ἰδίως ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰ. Ἐ. Ραντουλέσκου πολλὰ ποιήματα, πολυαρίθμους μεταφράσεις καὶ πολεμικῶτατα φυλλάδια καὶ σατίρας, τὰ ὁποῖα ἀνύψωσαν αὐτὸν εἰς τοιαύτην περιωπήν, εἰς ἣν οὐδεὶς ἄλλος Ρουμᾶνος συγγραφεὺς εἶχε φθάσει πρὸ αὐτοῦ. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 παρέσχεν εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν νὰ παίξῃ καὶ σημαντικώτερον ρόλον ἐν τῇ πολιτικῇ. Ηὐνόησε τοὺς ἐπαναστάτας, ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν των τὰ δημοσιογραφικά του ὄργανα καὶ ἐγένετο μέλος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς ἀντιβασιλείας, μετὰ τοῦ Γκολέσκου καὶ τοῦ Τέλ. Μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ὁ Ἐλιάντε ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Προῦσαν. Μετὰ τὴν ἀμνηστείαν, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Βλαχίαν, ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἀποπειραθεὶς ὅμως νὰ ἐκλατινίσῃ κατ' ἀρχάς, νὰ ἐξιταλίσῃ κατόπιν τελείως τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν, ἀπώλεσε, περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, τὴν φιλολογικήν του ἐπίδρασιν. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνηγέρθη μαρμάρινος ἀνδριὰς πρὸς τιμήν του ἐν Βουκουρεστίῳ.

Τὰ ἔργα του εἶναι πολυάριθμα. Ἐξέδωκε τῷ 1838, μετὰ σημαντικοῦ προλόγου, τοὺς μύθους τοῦ Τζικιντάλ, καὶ κατόπιν τὴν Βίβλον, τὸν Δάντην, τὸν Δὸν Κιχῶτον, ἔργα τοῦ Ἀριόστου, τοῦ Τάσσου, τοῦ Μολιέρου, τοῦ Βύρωνος, τοῦ Ὀσσιανοῦ, τοῦ Λαμαρτίνου κτλ. Τὰ πρωτότυπα αὐτοῦ ποιήματα ἔχουν γραφῇ εἰς πολὺ καλὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν, ἰδίως τὰ τῆς πρώτης περιόδου τῆς ζωῆς του, καθ' ἣν συνέθεσε τὸ ἀριστούργημά του «Ζμπουράτορ». Συνέβαλεν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν ρουμανικοῦ θεάτρου, μεταφράσας χάριν τῆς σκηνῆς αὐτοῦ τὰ ἔργα «Δύο Φόσκαρι», ὁ «Ἀμφιτρύων», ἡ «Ζαΐρα» καὶ ὁ «Μαρίνο Φαλιέρο». Ἔγραψε προσέτι μύθους τινὰς καὶ τὸ ἐπικὸν ποίημα «Michaïde». Ἐπίσης «Ἀριθμητικήν», «Οἱ κανόνες τῆς ποιήσεως» (1831), καὶ ἔκθεσιν τῶν γεγονότων τῷ 1848 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα τῆς ρουμανικῆς ἀναγεννήσεως—Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις ἑνὸς προγεγραμμένου». Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Μ. Δ. Β.

Ἐλιάνωφ. Ἑβραῖος λόγιος· βλ. *Μπὲν*-Γεχουντί.

Ἐλίας (Elias), ***Νικόλαος***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος (1588—1655). Διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐν Ἄμστερνταμ καὶ διεκρίθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πολυπροσώπων πινάκων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ δεῖπνον τῶν σκοπευτῶν τοῦ λοχαγοῦ Ἰωάννου Βάκερ» καὶ αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Κορνηλίου ντὲ Γκρὰφ καὶ τῆς συζύγου του, τοῦ Μαρτίνου Ράϋ καὶ τῆς συζύγου του κλπ. Ι. Μ. Π.

— Ἐλίας (Elias), ***Σαλομόνις***. Κληρικὸς καὶ μουσικοθεωρητικὸς τοῦ μεσαίωνος, ὅστις διὰ τοῦ βιβλίου του: Scientia artis musicae (1274), μᾶς δίδει πολυτίμους πληροφορίας περὶ διαφόρων ἀρχαϊσμῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς τῆς ἐποχῆς του, περὶ τῆς κοσμικῆς μουσικῆς καὶ τῆς στοιχειώδους πολυφωνίας τῶν συγχρόνων του. Γ. Σ.

Ἐλιὰς (Elias), ***Ματθαῖος***. Ζωγράφος τῆς γαλλικῆς σχολῆς (1658—1741). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Corbeau καὶ κατέλιπε πληθὺν ἔργων, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπόκεινται ἐν Δουγκέρκῃ καὶ Κάσσελ. Ἰδίᾳ διεκρίθη ὡς ζωγράφος εὐρειῶν θρησκευτικῶν συνθέσεων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας Βαρβάρας», «Τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», «Ἡ σταύρωσις», «Ὁ χαλκοῦς ὄφις λατρευόμενος ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν», «Τὸ μάννα», «Ὁ ἅγιος Βινὸξ διανέμων ἄρτον εἰς τοὺς πτωχούς», «Ὁ ἅγιος Βενέδικτος καὶ ὁ Τοτίλας», «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ», «Ἡ εὐλογία καὶ ἡ διανομὴ τῶν ἄρτων», «Τὸ ὄνειρον τοῦ ἁγίου Ἰωσὴφ» καὶ «Ὁ ἅγιος Φῆλιξ ἀνιστὰς ἓν νεκρὸν παιδίον». Ι. Μ. Π.

ἐλιᾶς (ὁ). Εἶδος χαρατσίου, ἤτοι κεφαλικοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον ἐπέβαλε τῷ 1691 ἐπὶ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Β' ὁ μέγας βεζύρης Κιοπρουλῆ Ἀχμὲτ-Ζαδὲ εἰς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανούς, φορολογήσας αὐτοὺς δι' ἐννέα προσθέτων γροσίων κατὰ κεφαλήν, διὰ νὰ ἐπουλώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους περιελθόντα εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, μετὰ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ νομίσματος καὶ τὴν ἐκ τούτου ἐπελθοῦσαν ὑποτίμησίν του. Γ. Δ. Κ.

Ἐλιασείβ. Υἱὸς Ἰωακεὶμ καὶ μέγας ἀρχιθύτης ἐκ τοῦ οἴκου Ἐλεάζαρ. Διεδέχθη τὸν πατέρα του ἐπὶ βασιλείας Ξέρξου, ἤρχισε δὲ νὰ ἀνακτίζῃ τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἐξηγίασε τὰ γενόμενα ἔργα. Βραδύτερον, κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Νεεμίου, ἀπογοητευθεὶς ἀπὸ τῶν χαλδαίων καὶ σαρκικῶν συμπατριωτῶν του, ἐχαλάρωσε τὴν δραστηριότητά του καὶ συνῆψεν ἐπιγαμίαν μετὰ τοῦ Ἀμμωνίτου Τωβίου, διὰ τὸν ὁποῖον διέθηκεν ἐντὸς τοῦ Ναοῦ μέγαν θάλαμον, εἶδος θησαυροφυλακίου, ὅπου ἄλλοτε ἐτίθεντο τὰ δέκατα τῶν λεβιτῶν, ψαλτῶν, θυρωρῶν καὶ θυτῶν. Ὁ Νεεμίας ἐπιστρέψας ἔθηκε πέρας εἰς τὴν βεβήλωσιν αὐτὴν καὶ ἔρριψεν ἔξω τοῦ Ναοῦ τὰ ἔπιπλα τοῦ εἰδωλολάτρου. Κριτικοί τινες ἐνόμισαν, ἀδίκως, ὅτι ὁ Ἐλιασεὶβ οὗτος δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν μέγαν ἀρχιθύτην. Γ. Λ. Α.

ἑλίγδην· ἐπίρρ. κατὰ τρόπον περιστροφικὸν (ἀπὸ τοῦ *ἑλίσσω*).

— ἑλίγδην πλοῦς (κοιν. zig-zag). Εἶναι ἓν τῶν ἀποτελεσματικωτέρων, κατὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν

Digitized by Google

ὑποβρυχίων, ἀμυντικῶν μέσων, καθ' ὅσον ὅταν πλοῖόν τι ἀλλάσση πορείαν κατὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα (συνήθως ἡ ἀλλαγὴ παρείας γίνεται ἀνὰ 5 ἕως 10 λεπτὰ τῆς ὥρας) εἶναι δυσκολώτατον εἰς τὸν κυβερνήτην ὑποβρυχίου νὰ ἔλθῃ εἰς εὐνοϊκὴν θέσιν, ὅπως τορπιλλίσῃ τὸ πλοῖον· καὶ τοῦτο, διότι ὁ ὑπολογισμὸς τῶν στοιχείων τῶν ἀναγκαιούντων διὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν τῆς τορπίλλης καθίσταται δυσχερέστατος, ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀλλαγῆς τῆς πορείας καὶ ἡ ταχύτης τοῦ στόχου καὶ ἰδίᾳ ἡ *ἔγκλισις* (βλ. λ.) μεταβάλλονται. Ὁ ἑλίγδην πλοῦς καὶ αἱ συνοδεῖαι (convois) ὑπῆρξαν τὰ τελεσφορώτερα μέσα ἀμύνης κατὰ τῶν ὑποβρυχίων, ἐφαρμοσθέντα εἰς μεγάλην ἔκτασιν, ἰδίᾳ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ Μεγάλου Πολέμου. Ὁ ἑλίγδην πλοῦς ἐκτελεῖται εἴτε ὑφ' ἑνὸς πλοίου, εἴτε ὑπὸ ὁμάδος τοιούτων, κατόπιν σήματος διδομένου ὑπὸ τῆς ἀρχηγίδος καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐκ τῶν προτέρων καθορισθέντος διαγράμματος. Π. χ. τῆς ὁμάδος τῶν πλοίων ἐπεχούσης πρὸς πλεῦσίν τινα σημαίνεται ἑλίγδην πλοῦς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄνωθι ἁπλοῦ διαγράμματος (βλ. σχ.): Ἀλλαγὴ πορείας κατὰ 1 ρόμβον (11° 15') ἀριστερὰ ἐπὶ 5 λεπτὰ τῆς ὥρας, μεθ' ὃ ἀλλαγὴ πορείας κατὰ 2 ρόμβους δεξιὰ ἐπὶ 10', μεθ' ὃ ἀλλαγὴ πορείας κατὰ 2 ρόμβους ἀριστερὰ ἐπὶ 10', μεθ' ὃ ἀλλαγὴ πορείας κατὰ 2 ρόμβους δεξιὰ καὶ καθ' ἑξῆς. Ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω διαγράμματος, ὅταν θέλωμεν νὰ παύσῃ ὁ ἑλίγδην πλοῦς 5' μετὰ τὴν τελικὴν ἀλλαγὴν τῆς πορείας, θὰ σημανθῇ τοῦτο καὶ τότε θ' ἀλλάξῃ ἡ πορεία κατὰ 1 ρόμβον δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἀναλόγως τῆς θέσεως εἰς ἣν εὑρίσκεται τὸ πλοῖον σχετικῶς μὲ τὴν ἀρχικὴν πλεῦσιν. Λόγῳ τῆς δυσκολίας, ἣν παρεῖχεν ὁ ἑλίγδην πλοῦς, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐφαρμογῆς του προὐκάλεσε μεγάλην ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν πλοιάρχων τῶν ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων, μὴ εἰθισμένων νὰ ὁμοπλέωσι μετὰ πολλῶν ἄλλων σκαφῶν καὶ νὰ τηρῶσι τὰς σχετικὰς τοῦ πλοίου των θέσεις καὶ ταχύτητας, ἰδίᾳ ἐν νυκτί, ὅταν τὰ φῶτα ἦσαν ἐσβεσμένα. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου ὅμως τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἰδίως, πᾶσαι αἱ δυσκολίαι αὗται ὑπερεπηδήθησαν δι' ἐντατικῆς ἀσκήσεως τῶν ἐμποροπλοιάρχων, καὶ ὁ πλοῦς κατὰ συνοδείας καὶ ὁ ἑλίγδην πλοῦς ἐφηρμόσθησαν γενικῶς δόσαντες, δύναταί τις εἰπεῖν, τὸ καίριον κατὰ τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου κτύπημα. Πρὸ τοῦ ἀπόπλου τῶν συνοδειῶν ἐδίδοντο πλείονα τοῦ ἑνὸς διαγράμματα ἑλίγδην πλοῦ, ἠριθμημένα διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς σημάνσεως καὶ ἐκτελέσεως, ὥστε δι' ἑνὸς σήματος διδομένου ὑπὸ τῆς ἀρχηγίδος τῆς νηοπομπῆς, ἥτις συνήθως ἦτο παλαιὸν μικρὸν εὔδρομον ἢ ταχύπλουν ταχυδρομικὸν ἐξωπλισμένον καὶ κυβερνώμενον παρ' ἀξιωματικοῦ τοῦ Π. Ναυτικοῦ, ἀναφέροντος τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἀκολουθητέου διαγράμματος, πάντα τὰ πλοῖα τῆς συνοδείας ἤρχιζον ἑλισσόμενα. Ἐπειδὴ τὰ συνοδεύοντα τὰς νηοπομπὰς πλοῖα ἔδει νὰ εἶναι πολὺ ταχύτερα τῶν ἐμπορικῶν, ὥστε νὰ λαμβάνωσι ταχέως οἱανδήποτε θέσιν σχετικῶς πρὸς τὴν ὅλην νηοπομπήν, νὰ ἔχωσι μικρὸν βύθισμα, ὥστε ν' ἀποφεύγωσι τὰ πλήγματα τῶν τορπιλλῶν τῶν ἐκσφενδονιζομένων ὑπὸ τῶν ὑποβρυχίων, ἔτι δὲ καὶ νὰ ἀντέχωσιν εἰς τὴν τρικυμίαν, κατ' ἀρχὰς οἱ σύμμαχοι μετεχειρίσθησαν παλαιὰ μικρὰ εὔδρομα, ἢ ταχύπλοα ἐξωπλισμένα ταχυδρομικά, κατὰ δὲ τοὺς διάπλους τῆς Β. θαλάσσης ἀντιτορπιλλικά, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ αὐξανομένου τοῦ πλήθους τῶν νηοπομπῶν ἐναυπηγήθησαν εἰδικὰ πλοῖα συνοδειῶν, τὰ κληθέντα Sloops, ἐκτοπίσματος 600—1500 τόν., ταχύτητος 17—20 κόμβων, ἀνωτέρου βυθίσματος 3 μ. 50, ἐξωπλισμένα διὰ 2 ταχυβόλων τῶν 0,12 ἢ 0.15 καὶ 2—4 ἀντιαεροπλοϊκῶν, ἅτινα ἐπωφελέστατα ἐχρησιμοποιήθησαν. Καὶ ἐπιβραδύνεται μὲν ὁ πλοῦς διὰ τοῦ ἑλίγδην πλοῦ, ἀλλ' αὐξάνει ὑπερβαλλόντως ἡ ἀσφάλεια αὐτοῦ. Τὸν ἑλίγδην πλοῦν χρησιμοποιοῦσιν εἰς ἐπικίνδυνα μέρη οὐ μόνον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ τὰ βαρύτερα πολεμικὰ σκάφη πρὸς ἀσφάλειαν. Γ. Ν. Ν.

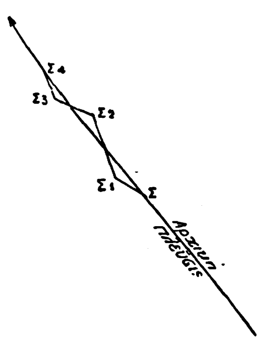

Διάγραμμα ἑλίγδην πλοῦ ἀνὰ 2 ρόμβους καὶ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας.

Σ = Ἔναρξις ἑλιγμοῦ. — Σ4 = Παῦσις καὶ ἀλλαγὴ πορείας κατὰ 1 ρόμβον ἀριστερὰ 5 λ. μετὰ τὸ Σ3.]

Ἐλιγιά, ***Γιωσέφ.*** Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1901. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἀνωτέραν ἑβραϊκὴν σχολὴν τῆς γενετείρας του καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν ἑβραιολογίαν. Νεαρώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς διάφορα περιοδικὰ κριτικὰς καὶ ἐμμέτρους μεταφράσεις ἑβραϊκῶν κειμένων, ἐν οἷς τοῦ «Ἄσματος Ἀσμάτων», τῆς «Ρούθ», τῶν «Ψαλμῶν» κτλ. Ἐπίσης κατέστησε γνωστὴν ἐν Ἑλλάδι τὴν νεωτέραν ἑβραϊκὴν πεζογραφίαν καὶ ποίησιν διὰ σειρᾶς μεταφράσεων εἰς διάφορα περιοδικά. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». — Ω.

Ἐλίγιος (Eligius γαλλ. Eloi), *ἅγιος.* Περὶ τὸ 588 γεννηθεὶς ἐν Chatelac παρὰ τὴν Limoges (Haute Vienne) τῆς Γαλλίας ἐξ εὐσεβοῦς οἰκογενείας, ἦτο κατ' ἀρχὰς χρυσοχόος, ἐκτιμηθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ ταμίου τοῦ βασιλέως Κλοθαρίου τοῦ Β' προσελήφθη εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, κατετάχθη ἔπειτα εἰς τὸν κλῆρον καὶ τῷ 671 προεχειρίσθη ἐπίσκοπος Noyon. Ἀποθανὼν τῷ 665 ἑορτάζεται ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 1 Δεκεμβρίου, τιμώμενος καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν καὶ θεωρούμενος προστάτης τῶν μεταλλουργῶν. Ε. Γ. Π.

ἕλιγμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἑλίσσειν*, τὸ συνεστραμμένον: «ἕλιγμα κόμης» βόστρυχος, κοιν. *μπούκλα.*

ἑλιγματώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἕλιγμα, ἑλικοειδής, ὁ ἑλικοειδῶς συντεστραμμένος.

ἑλιγμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἑλίσσειν, περιστροφή, κυκλοτερὴς κίνησις ἢ γραμμή: «οἱ ἑλιγμοὶ τοῦ λαβυρίνθου», «φθάνει τις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους δι' ἑλιγμῶν»· || μεταφ. ἡ μὴ ἀπ' εὐθείας, ἡ διὰ πλαγίου τρόπου καὶ ἔμμεσος ἐπιδίωξις σκοποῦ τινος: «ἀφήσατε τοὺς ἑλιγμοὺς καὶ εἴπατε ἀπ' εὐθείας ὅ,τι ἔχετε νὰ εἴπητε».

—*[Στρατηγ.—Τακτ.]. Ἑλιγμὸς* καλεῖται ἐν μὲν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς κίνησις, ἐν δὲ τῇ τῆς τακτικῆς συνδυασμὸς κινήσεως καὶ πυρός, ὑπὸ τμήματός τινος τοῦ στρατεύματος πρὸς ὡρισμένην κατεύθυνσιν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀφ' ἑνὸς μὲν τηρήσεως τῆς πρωτοβουλίας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐξουδετερώσεως ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς τοῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εὑρισκομένου ἐχθροῦ, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀναγκασθῇ οὗτος νὰ ἐπιφέρῃ ριζικὴν μετατροπὴν ἐπὶ τῆς στρατηγικῆς ἢ τακτικῆς διατάξεώς του.

Στρατηγική. Ὁ ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως ἑλιγμὸς ἤρξατο ἐκτελούμενος ἔν τινι μέτρῳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου (1750), τοῦ πρώτου δώσαντος πρωτοβουλίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τινὰ εἰς τὰς ὑφισταμένας μονάδας (χαλάρωσιν τοῦ ἀκάμπτου τῶν τότε μεγάλων μονάδων), ἀλλ' ἐν μικροτάτῃ πάντοτε εὐρύτητι, μέχρις οὗ ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης (1796) ἔδωκε μεγάλην εὐρύτητα (grande envergure) εἰς τὸν ἑλιγμόν, ὑπερβαίνουσαν ἴσως τὴν δέουσαν, ἐν σχέσει πρὸς τὰ τότε μέσα κινήσεως (μόνον πεζοπορία). Περὶ τῆς τοιαύτης δράσεως πλεῖστοι συγγραφεῖς ἔχουσι γράψει, ἀδιάφορον ἄν τινες δὲν δίδωσιν εἰς ταύτην τὸν σήμερον καθιερωθέντα ὅρον *ἑλιγμός*, ἢ δίδουσι μὲν τοῦτον ἀλλὰ περιλαμβάνουσιν εἰς τὴν γενικὴν ἄποψιν τῆς διατάξεως τῶν μονάδων· ὡς π. χ. ὁ Vial (Cours d' art et d' histoire militaires 1863, τ. 2 σελ. 20), ὁ Γκόλτς (εἰς Διεύθυνσιν τοῦ πολέμου 1900, σελ. 130 καὶ 132 ἑλλ. μεταφρ.), ὁ Foch (Principes de la guerre 1906, σελ. 206), ὁ Δούσμανης (εἰς Συμπλήρωμα Καν. Ἐκστρατείας 1921 σελ. 27). Δεδομένης τῆς σχέσεως ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν μέσων τῆς κινήσεως καὶ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ καὶ τοῦ στρατηγικοῦ ἑλιγμοῦ, εὐρυνομένου ἀναλόγως τῆς τελειοποιήσεως ἐκείνων, οὗτος δύναται νὰ εἶναι σήμερον εὐρύτατος (μέχρι πολὺ μεγάλων ἀποστάσεων), τὸ δὲ πάντων κύριον προσλαμβάνων αἰφνιδιαστικότητα, λόγῳ τῆς ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι μεταφορᾶς μεγάλων ὄγκων στρατοῦ, διὰ σιδηροδρόμων, αὐτοκινήτων, ἀεροπλοίων, πρὸς τὴν ἐπιθυμητὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἑλιγμοῦ (βλ. *Culmann* Stratégie 1924, σελ. 69—110), αἰφνιδιαστικότητα ὅμως περιοριζομένην ὑπὸ τῶν ἐναερίων ἀναγνωρίσεων τοῦ ἀντιπάλου, ὑπὸ τῆς ἀκαριαίας δι' ἀσυρμάτου μεταβιβάσεως τῆς πληροφορίας καὶ ὑπὸ τῆς διὰ τῶν αὐτῶν μέσων μεταφορᾶς δυνάμεων πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἑλιγμοῦ. Δι' αὐτό, σήμερον ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἑλιγμοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προτεραιότητος ἐν τῇ συλλήψει (τῇ διανοητικῇ) τοῦ ἑλιγμοῦ, δεδομένου ὅτι «πᾶς ἑλιγμὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀπόρροια μιᾶς σκέψεως, καὶ ν' ἀποβλέπῃ εἰς ἕνα σκοπόν» (*Foch*, Principes de la guerre), καὶ ἐκ τῆς τηρήσεως τῆς μυστικότητος κατὰ τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἑλιγμοῦ (βλ. λ. *ἐπιχειρήσεις*).

Τακτική. Ὁ ἀπὸ τακτικῆς ἀπόψεως ἑλιγμός, τῆς σημερινῆς ἐννοίας, ἤρχισε χρησιμοποιούμενος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρέχοντος αἰῶνος, καθ' ὅσον κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχὰς οἱ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἑλιγμοὶ ἦσαν ταὐτόν τι πρὸς τοὺς *μετασχηματισμοὺς* ἑκάστης μονάδος, εἰς οὓς μάλιστα ἐδίδετο τότε τὸ ὄνομα *ἑλιγμοὶ* (Ἑλλην. Καν. Πεζ. καὶ Ἱππ. 1905), ἀντὶ τοῦ συγχρόνου ὅρου *πυκνὴ τάξις* (Καν. Πεζ. καὶ Ἱππ. 1924), περὶ οὗ ζητήματος βλ. λ. *ἄσκησις [Στρατ.].* Τοῦτο δὲ διότι, καθ' ἃς ἐποχὰς ἦτο δυνατὴ ἡ ἐμφάνισις πυκνῶν καὶ συμπαγῶν σχηματισμῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐκτέλεσις κινήσεων διὰ τοὺς μετασχηματισμοὺς (ἰδίως κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ λείου καὶ ἐμπροσθογεμοῦς ὁπλισμοῦ, ἤτοι μέχρι τοῦ 1860 περίπου), ὁ μαχητικὸς ἑλιγμὸς προπαρεσκευάζετο συνήθως ὑπ' αὐτὰ τὰ ἐχθρικὰ πυρά, ἡ δὲ προπαρασκευή του δὲν ἐνεῖχεν ἄλλο τι εἰμὴ λῆψιν τοῦ καταλλήλου σχηματισμοῦ καὶ μικράν τινα μετακίνησιν ἢ ἀλλαγὴν κατευθύνσεως· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐπαναληπτικοῦ καὶ ταχυβόλου ὁπλισμοῦ οἱ ἑλιγμοὶ (μετασχηματισμοὶ) καθίστατο ἀδύνατον νὰ ἐκτελῶνται ὑπὸ τὰ ἐχθρικὰ πυρά, δι' ὅ, ἀπὸ τοῦ 1900 περίπου, ἄλλο σημαίνει *ἑλιγμὸς* καὶ ἄλλο *μετασχηματισμός.*

Ὁ τακτικὸς ἑλιγμὸς δύναται νὰ τηρῆται μυστικὸς καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν στρατηγικόν, τοῦ τοιούτου καθισταμένου δυνατοῦ διὰ τῆς καταλλήλου χρησιμοποιήσεως τοῦ ἐδάφους· ὡς π. χ. κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον ἓν ἰαπωνικὸν τάγμα, ἐκτελέσαν τακτικὸν πλευρικὸν ἑλιγμόν, ἐπέφερε τὴν ἄμεσον ἀνάπτυξιν μιᾶς ὁλοκλήρου ρωσικῆς μεραρχίας εἰς τὴν κατ' Ὀκτώβριον 1904 μάχην τοῦ Chaho. Μέχρις ὅμως τοῦ 1916 ὁ τακτικὸς ἑλιγμὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ εἰμὴ ἐκτελούμενος διὰ μεγάλων σχετικῶς μονάδων πεζικοῦ (ποτὲ κατωτέρων τοῦ συντάγματος ἢ τὸ πολὺ τάγματος), ἀλλ' ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου πᾶσα μονὰς πεζικοῦ, μέχρι τῆς διμοιρίας συμπεριλαμβανομένης, πρέπει νὰ ἐκτελῇ ἑλιγμὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῇ ἀποστολῆς, τόσον βεβαίως τοπικώτερον ἐφ' ὅσον ἡ μονὰς εἶναι μικροτέρα· θεωρεῖται δ' ἡ διμοιρία ὡς ἡ μικροτέρα μονὰς ἡ δυναμένη νὰ ἐκτελέσῃ ἑλιγμόν, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποδίδηται πλήρης ἡ ἀτομικότης τῶν μονάδων τοῦ πεζικοῦ (μέχρι τῆς ὁμάδος μάχης συμπεριλαμβανομένης), καὶ συνεπῶς τὸ μέγιστον δυνατὸν ἔργον τοῦ πυρός. Πρώτη ἔνδειξις περὶ ἐκτελέσεως τοπικοῦ ἑλιγμοῦ διὰ μικρῶν μονάδων πεζικοῦ ἐδόθη ὑπὸ τῆς § 230 τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ κανονισμοῦ πεζικοῦ 1914, ἀλλ' ἁπλῆ ἔνδειξις μὴ λαβοῦσα μάλιστα οὔτε κἂν ὡρισμένον ὄνομα· τοιοῦτος ἑλιγμὸς καθωρίσθη διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ μεταπολεμικοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ πεζικοῦ 1920 (ἑλλ. 1924), ἐξακολουθήσας ἔκτοτε νὰ ὑφίσταται, καθορισθεὶς μάλιστα ἐπακριβέστερον διὰ τοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ πεζικοῦ 1929 (§ 178): «Ὁ τακτικὸς ἑλιγμὸς συνίσταται ἐν τῇ κινήσει τῇ προαγούσῃ προοδευτικῶς τὰ μέσα τοῦ πυρὸς ἐπὶ θέσεων, ἀφ' ὧν ἡ δρᾶσίς των εἶναι ὁλονὲν ἀποτελεσματικωτέρα».

Σήμερον ὁ ἑλιγμὸς δὲν ἐκτελεῖται μόνον κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἄμυναν, διότι διὰ τοῦ ὅρου ἄμυνα ἐννοητέα ἐκμετάλλευσις τῆς ἀξίας τοῦ πυρὸς ἀπὸ ἀμυντικῆς τινος τοποθεσίας, ἵνα τοιουτοτρόπως συγκρατηθῇ ὁ ἀντίπαλος ὑπὸ τὰ πυρὰ τῆς ἀμύνης, καθ' ὃν χρόνον θὰ ἐκτελῆται ἀπαραιτήτως ἑλιγμὸς ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀντεπιθέσεως πρὸς τὴν κατάλληλον κατεύθυνσιν (ἐνεργὸς ἄμυνα). Πρὸς ποίαν κατεύθυνσιν θὰ ἐκτελεσθῇ ὁ παντὸς εἴδους ἑλιγμὸς (στρατηγικὸς ἢ τακτικός), τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν παραγόντων (ἐδάφους, δυνάμεως στρατεύματος, πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἐχθροῦ κτλ.), ἀποτελούντων τὰς καλουμένας δυσκολίας τοῦ ἑλιγμοῦ (βλ. Enseignements stratégiques et tactiques. Miguel 1926, σελ. 131—138)· τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἐν πολὺ γενικαῖς γραμμαῖς λέγομεν εἶναι, ὅτι θὰ ἐκτελεσθῇ οὗτος πρὸς ἐκείνην τὴν κατεύθυνσιν, πρὸς ἣν ἐπιζητεῖται ἡ κυρία προσπάθεια, πάντοτε δὲ συμφώνως τῇ σημερινῇ στρατηγικῇ καὶ τακτικῇ ἀρχῇ «ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ πρὸς τὸ ἀσθενές».

Ὑποχωρητικοὶ ἑλιγμοί. Περὶ τῶν ὑποχωρητικῶν ἑλιγμῶν βλ. λ. *ἀποχώρησις* (τόμ. Ε', σ. 262)

Ἱππικόν. Μέχρι τῶν πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918 ἐποχῶν, καθ' ἃς ἡ κυρία δρᾶσις τοῦ ἱππικοῦ ἦτο ἡ ἔφιππος, ἡ φάσις τῆς μάχης καθ' ἣν τὸ ἱππικὸν ἐξετέλει τὴν πρὸς ἐπίθεσιν (ἐπέλασιν) παρασκευήν του, ἐγκειμένην εἰς ἀλλεπαλλήλους μετασχηματισμούς, μέχρις οὗ ἐλάμβανε τὸν κατάλληλον πρὸς ἐπέλασιν σχηματισμόν, ἐκαλεῖτο *παρασκευὴ* ἢ *φάσις τῶν ἑλιγμῶν*· σήμερον ὅμως τοιαύτη φάσις δὲν ὑφίσταται, καθ' ὅσον καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς μικρά τις μονὰς ἱππικοῦ (σήμερον ἐπιλαρχία ἢ ἴλη, τὸ πολὺ σύνταγμα) πρόκειται νὰ δράσῃ ἐφίππως, ἡ πρὸς ἐπέλασιν παρασκευὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀστραπιαία (ἐλάχιστος ὁ χρόνος τῆς ἐφίππου μονάδος ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ), ὁ δὲ σχηματισμὸς ἁπλούστατος, ἅτε ἀποτελούμενος πάντοτε ἐξ ἑνὸς μόνον κλιμακίου.

Πυροβολικόν. Περὶ ἑλιγμῶν (μετασχηματισμῶν) τοῦ πυροβολικοῦ, ἵνα τοῦτο ἀναπτυχθῇ καὶ ταχθῇ πρὸς πυροβόλησιν, οὔτε λόγος κἂν δύναται νὰ γίνῃ σήμερον. Περὶ ἑλιγμῶν ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ βλ. λ. *ἀνάπτυξις* (τ. Δ' σ. 557). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισε γινομένη χρῆσις τοῦ ὅρου *ἑλιγμὸς τῶν πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ* ὑπό τινων Γάλλων συγγραφέων (π. χ. *Cambuzat*, Gibernes d'artilleur, 1923, τ. 1ος), διὰ πρώτην δὲ φορὰν ἐθεσπίσθη τοιοῦτος ὅρος ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ πυροβολικοῦ 1926 § 100, δι' οὗ «ἑλιγμὸς πυρῶν καλεῖται ἡ ἐναρμόνισις τῆς δράσεως τῶν διαφόρων μονάδων τοῦ πυροβολικοῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ βάλλωνται ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἅπαντες οἱ ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας διοικήσεως καθορισθέντες στόχοι»· ἡ δ' ἐναρμόνισις αὕτη ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς καταλλήλου κατανομῆς τῶν μονάδων τοῦ πυρο-

Digitized by Google

βολικοῦ εἰς *συγκροτήματα (ὁμάδας)* καὶ διὰ τῆς καταλλήλου ἀναθέσεως ἐντολῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς καταλλήλου *ἀναπτύξεως* τοῦ πυροβολικοῦ, δηλαδὴ ἐγκαταστάσεως παρατηρητηρίων, ὀργανώσεως ἐναερίου παρατηρήσεως διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς βολῆς, ἐπισημάνσεως διὰ τοῦ ἤχου, μέσων διαβιβάσεως (ἀσυρμάτου, τηλεφώνου) κτλ. Ν.Θ.Κ.

—*[Βυζαντ. Ἱστορ.]* Καὶ παρὰ Βυζαντινοῖς ἐκαλοῦντο *ἑλιγμοὶ* πᾶσαι αἱ κινήσεις ἐν γένει τοῦ στρατοῦ, ἤτοι: ἐκκίνησις καὶ στάσις φαλάγγων, ἀλλαγαὶ μετώπου, συμπτύξεις καὶ ἀναπτύξεις καὶ γενικῶς οἱ μετασχηματισμοί. Ν. ΚΛΣ

—*[Ναυτ.]* Ἐν τῷ ναυτικῷ ἐκαλεῖτο *ἑλιγμὸς* ἢ ὀρθότερον *ἐξελιγμὸς* (γαλ. la contre-marche, l'évolution, ἀγγλ. counter-march, evolution) πᾶσα τῶν συμπλεόντων τῆς ναυτικῆς δυνάμεως πλοίων κίνησις πρὸς μετάταξιν ἢ μετάπλοιαν· αἱ τοῦ πλοίου ὅμως κινήσεις δὲν εἶναι ἑλιγμὸς ἀλλὰ *χειρισμός*. Οἱ ἑλιγμοὶ ὀνομάζονται *ὀρθογώνιοι*, ἐφ' ὅσον τὰ ἐξελισσόμενα πλοῖα καταλαμβάνουσι τὴν ἐν τῷ νέῳ σχηματισμῷ θέσιν των ἀλλάσσοντα πλεῦσιν κατὰ 90° (8 ρόμβους), *πλαγιογώνιοι* δέ, ἐφ' ὅσον τοῦτο γίνεται διὰ πλαγίων πλεύσεων. Δύναται δὲ ὁ ἑλιγμὸς νὰ ἐκτελῆται *ἀθρόως* ἢ *διαδοχικῶς*. Οἱ ἑλιγμοί, ἀναγραφόμενοι εἰς ἴδιον ἄρθρον ἕκαστος, ἐν τῇ ναυτικῇ τακτικῇ σημαίνονται διὰ σήματος, ὡς ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἄρθρου. Σ. Ε. Λ.

—*[Σιδηροδρ.]* Καλοῦνται *ἑλιγμοὶ* (κοιν. *μανοῦβρες*) αἱ μετακινήσεις εἴτε συρμῶν εἴτε ὀχημάτων ἐν τοῖς σταθμοῖς ἀπὸ μιᾶς γραμμῆς εἰς ἑτέραν.

Ἑλιγολάνδη ἢ ***Ἑλγολάνδη*** (Heligoland ἢ Helgoland) *[Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Βορείῳ Θαλάσσῃ, ἀνήκουσα εἰς τὴν πρωσσικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σλέσβιγκ-Ὁλστάϊν. Κεῖται πρὸς τὰ ΒΔ. τῶν στομίων τῶν ποταμῶν Ἔλβα καὶ Βέζερ καὶ ἀπέχει 45 χιλμ. ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Ἔχει μῆκος 1600 μ., πλάτος 500 καὶ ἐπιφάνειαν ὀλίγον τι μεγαλυτέραν τοῦ ἡμίσεος τετραγωνικοῦ χιλιομέτρου (0,64). Κάτοικοι 2585. Ἡ Ἑλιγολάνδη ἔχει σχῆμα τριγωνικὸν καὶ διαιρεῖται εἰς *Ἄνω χώραν* (Oberland) καὶ *Κάτω χώραν* (Unterland). Ἡ Ἄνω χώρα σχηματίζει τὴν βάσιν τοῦ τριγώνου, ἔχουσαν ὕψος 63 μ. καὶ ἀποτελοῦσαν βραχῶδες ἀκανόνιστον καὶ κεραμόχροον συγκρότημα μετ' ὁριζοντίων στρωμάτων ἀσβεστολίθου, ἅτινα καταφαγωθέντα ὑπὸ τῶν κυμάτων δημιουργοῦν γραφικώτατα σπήλαια. Τὸ ἄνω μέρος τῆς βραχώδους ταύτης ἐκτάσεως καλύπτεται ὑπὸ θάμνων καὶ μικρῶν ἀγρῶν τριφυλλίου, κριθῆς καὶ γεωμήλων. Ἐπὶ τοῦ βράχου τούτου ἐγείρεται καὶ ἡ μικρὰ πόλις, ἡ ὁποία κατέρχεται πρὸς τὴν Κάτω χώραν. Ἡ Κάτω χώρα σχηματίζει ἀμμώδη πεδιάδα καταλήγουσαν εἰς ἀκτὴν πλήρη χαλίκων. Ἡ Ἄνω καὶ ἡ Κάτω χώρα συγκοινωνοῦν διὰ κλίμακος 193 βαθμίδων καὶ ἀνελκυστῆρος. Εἰς ἀπόστασιν 1200 περίπου μέτρων πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κάτω χώρας ὑπάρχει ἡ ὀνομαστὴ *Ντῦνε* (Düne), νησὶς ἐξ ἄμμου, ἐπικαθημένη ἐπὶ βραχώδους βάσεως, μήκους 550 μέτρων, πλάτους 330 καὶ ὕψους 6 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἡ νησὶς αὕτη ἀπὸ τοῦ 1826 ἔχει μεταβληθῆ εἰς τόπον θαλασσίων λουτρῶν, ἅτινα εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον πολυσυχνάστων τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ ἐκ τῶν πρώτων τῆς Γερμανίας. Ἡ ἐποχὴ τῶν λουτρῶν ἐν αὐτῇ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου καὶ διαρκεῖ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Ὀκτωβρίου. Ἡ νησὶς αὕτη ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς Ἑλιγολάνδης τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1720, συνεπείᾳ καταποντισμοῦ τῆς στενῆς λωρίδος γῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἡνοῦτο πρὸς αὐτήν. Πρὸς βορρᾶν καὶ νότον τῆς νησῖδος ὑπάρχουν, εἰς σχῆμα ἡμικυκλικόν, σκόπελοι, οἵτινες προστατεύουν αὐτὴν ἀπὸ τὰ κύματα.

Ἡ Ἑλιγολάνδη εἰς παλαιοτάτους χρόνους ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ διεβρώθη ὑπὸ τῶν κυμάτων (κατὰ τὸ 800 εἶχε περιφέρειαν 232 χλμ., κατὰ δὲ τὸ 1300 μόνον 72 χλμ.), τὰ ὁποῖα ἀφῆκαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης τὰ σήμερον ὑπάρχοντα βραχώδη στρώματα, ὧν τὸ πράσινον, ἐρυθρὸν καὶ λευκὸν χρῶμα ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς κατοίκους τὰ χρώματα τῆς τοπικῆς σημαίας των καὶ τοῦ οἰκοσήμου των. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι Φρίζονες, ὁμιλοῦντες τὴν διάλεκτόν των καὶ ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ἁλιείαν. Ἄλλοτε ἡ νῆσος ἐκαλεῖτο Fositesland, ἤτοι χώρα τῆς Φοζέτα, θεᾶς τῶν Φριζόνων. Ἕνεκα τῶν πολλῶν ναῶν οἵτινες εἶχον κτισθῆ πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς ταύτης, ἡ νῆσος ὠνομάσθη «Ἁγία χώρα» (Holy Land), ἐξ οὗ καὶ τὸ σημερινόν της ὄνομα. Κατ' ἄλλους τὸ ὄνομα αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν λέξιν Hallaglun ἢ Halligland, ἥτις σημαίνει «Χώρα τῶν σκοπέλων». Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ νῆσος τότε ἦτο ἀρκετὰ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος. Ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀνῆκεν εἰς τοὺς δοῦκας τοῦ Σλέσβιγκ-Ὁλστάϊν-Γκόττορπ, τῷ δὲ 1714 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δανῶν. Τῷ 1807 κατέλαβον αὐτὴν οἱ Ἄγγλοι. Τὴν 1 Ἰουλίου 1890 οἱ Ἄγγλοι παρεχώρησαν αὐτὴν εἰς τοὺς Γερμανούς, δι' εἰδικῆς συμβάσεως καὶ κατόπιν ἀνταλλαγμάτων εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς. Παρὰ τὴν Ἑλιγολάνδην ἔλαβον χώραν αἱ ἱστορικαὶ ναυμαχίαι τοῦ 1849 μεταξὺ Γερμανῶν καὶ Δανῶν, τοῦ 1864 μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Δανῶν, καὶ τὴν 28 Αὐγούστου 1914 μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Οἱ Γερμανοί, μετὰ τὴν ἐπίσημον κατάληψιν τῆς νήσου τὴν 1 Ἀπριλίου 1891 ὑπὸ τοῦ ἐπίτηδες μεταβάντος ἐκεῖ τότε αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Β', μετέβαλον αὐτὴν εἰς πρώτης τάξεως ναυτικὴν βάσιν, συνδεθεῖσαν πρὸς τὴν ἄμυναν τῶν γερμανικῶν παραλίων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετεφέρθησαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Γερμανίαν, ἡ δὲ νῆσος ὠχυρώθη ἰσχυρότατα, διὰ τῆς κατασκευῆς φρουρίων, τεχνητῶν βράχων καὶ μεγάλου πέριξ αὐτῆς καὶ εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἐντὸς τῆς θαλάσσης περιτειχίσματος, ὅπερ ἐπληρώθη διὰ τῶν χωμάτων τὰ ὁποῖα ἀφῃρέθησαν ἐκ τῆς ἐκβαθύνσεως τοῦ στομίου τοῦ Ἔλβα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ νῆσος ηὐρύνθη καὶ κατέστη δυνατὸν νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὴν διάβρωσιν τῶν κυμάτων. Κατεσκευάσθη ἐπίσης τεράστιος πολεμικὸς λιμὴν καὶ μέγα ἀεροδρόμιον, μετὰ μεγάλων ἀποθηκῶν πολεμεφοδίων καὶ πυροβολείων ἐφωδιασμένων διὰ τηλεβόλων μεγάλης ὁλκῆς. Ὁ φάρος τῆς Ἑλιγολάνδης, δυνάμεως 40.000.000 κηρίων, ἐθεωρεῖτο ὁ ἰσχυρότερος φάρος τοῦ κόσμου.

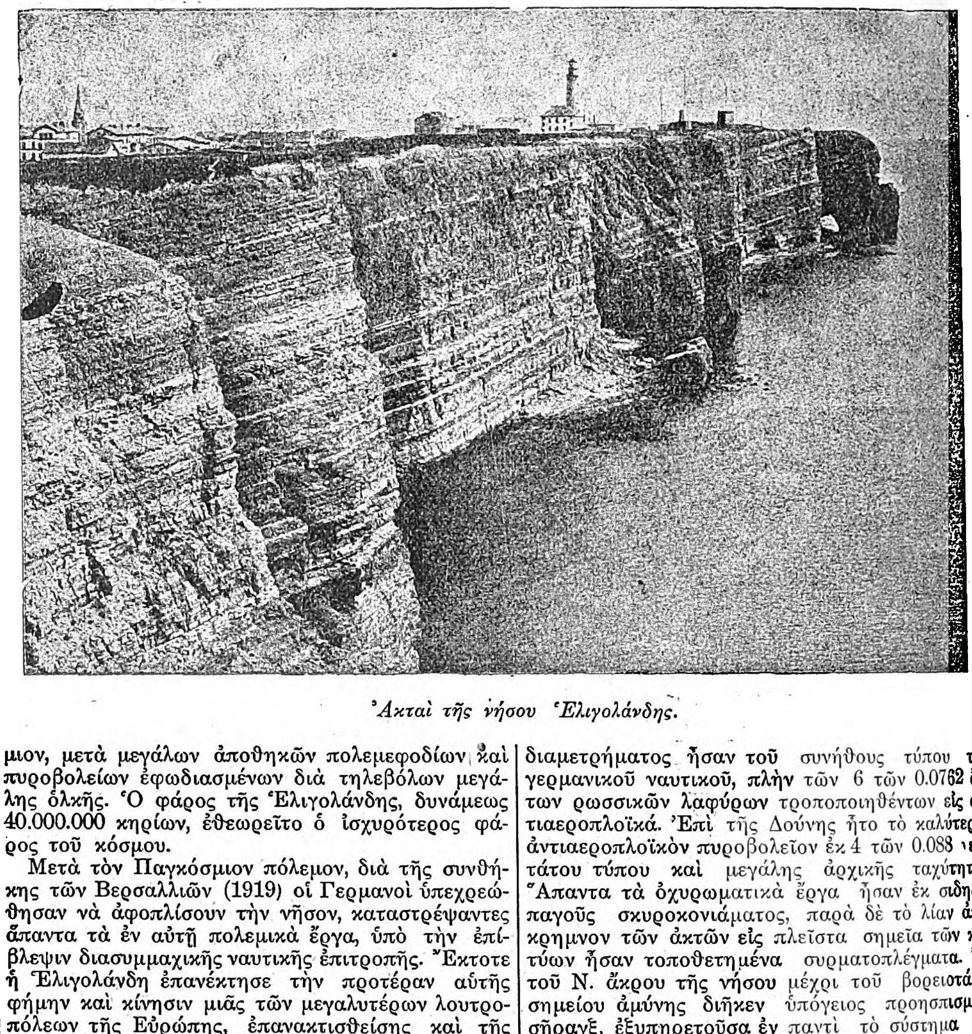

Ἀκταὶ τῆς νήσου Ἑλιγολάνδης.

Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (1919) οἱ Γερμανοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀφοπλίσουν τὴν νῆσον, καταστρέψαντες ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῇ πολεμικὰ ἔργα, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν διασυμμαχικῆς ναυτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἔκτοτε ἡ Ἑλιγολάνδη ἐπανέκτησε τὴν προτέραν αὐτῆς φήμην καὶ κίνησιν μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων λουτροπόλεων τῆς Εὐρώπης, ἐπανακτισθείσης καὶ τῆς πρῴην μικρᾶς πόλεως. Ἡ καταστροφὴ ὅμως τοῦ περιτειχίσματος ἐπέτρεψεν εἰς τὰ κύματα νὰ ἐπαναρχίσουν τὸ διαβρωτικὸν αὐτῶν ἔργον, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὰς θυέλλας τῶν ἀρχῶν τοῦ 1929 κατεχώσθησαν 13 τετρ. χλμ. ἐκ τοῦ ἐδάφους της. Μ. Δ. Β.

—*[Ὀχυρωτ.]* Ἡ Ἑλιγολάνδη, σχήματος περίπου τριγώνου, ἔχει μέγιστον μῆκος 1600 μ. περίπου καὶ πλάτος 500 μ. περίπου, ὀρθουμένη μετὰ κατακορύφων σχεδὸν ἀπαρρώγων βράχων εἰς ὕψος 50 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Χθαμαλὴ προβολὴ ἄμμου εἰσχωροῦσα ἐντὸς τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ Ν. ἄκρον τῆς νήσου, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Unterland, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐχρησιμοποιήθη πρὸς κατασκευὴν σημαντικωτάτης ναυτικῆς βάσεως μετὰ μεγάλου τεχνητοῦ λιμένος. Ἐπὶ τῆς λοιπῆς ἐπιφανείας τῆς νήσου, καλουμένης Oberland, κατεσκευάσθησαν τὰ διάφορα πυροβολεῖα καὶ παρατηρητήρια. Τὸ εἰς 1300 μ. περίπου καὶ ΝΑ τῆς Ἑλιγολάνδης ἀπόστασιν ἐπίπεδον ἀμμῶδες νησύδριον *Ντῦνε* ἢ *Δούνη* ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀντιαεροπλοϊκὸν πυροβολεῖον καὶ ἀκραῖος σταθμὸς ὀχυρώσεως. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρχον τὰ πυροβολεῖα τῶν 0.305 τοῦ Β. καὶ Ν. συμπλέγματος, τὰ τῶν 0.210, καὶ τὸ τῶν ὄλμων, συμπληρωθέντος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τοῦ ὁπλισμοῦ διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ ταχυβόλων, πολυβόλων, ἀντιαεροπλοϊκῶν, παρατηρητηρίων κλπ. Ἡ διάταξις τοῦ ὁπλισμοῦ τῆς Ἑλιγολάνδης ὡμοίαζε τὴν συγχρόνου dreadnought μεθ' ὑπερκειμένων πύργων, εἶχε δὲ τέλειον σύστημα διευθύνσεως βολῆς, παρατηρητηρίων καὶ ἀναχορηγίας πυρομαχικῶν. Ὁ διὰ πυροβόλων ὁπλισμὸς συνέκειτο ἐξ 8 τῶν 0.305/50 διαμετρημάτων, 8 ὄλμων τῶν 0.28/12, 4 τῶν 0.21/35, 4 τῶν 0.15/45, 2 τῶν 0.15/30 μετὰ φωτιστικῶν βλημάτων, 12 τῶν 0.105/35, ἑνὸς τῶν 0.105 εἰδικῶς κατὰ πηδαλιουχουμένων, 14 τῶν 0.88/30, ὧν 4 ἀντιαεροπλοϊκά, 6 τῶν 0.0762/30 ἀντιαεροπλοϊκά, 3 τῶν 0.052 ἀντιαεροπλοϊκά, 8 τῶν 0.037 ἀντιαεροπλοϊκὰ καὶ 23 πολυβόλων τῶν 0.037 περιστροφικῶν καὶ 27 πολυβόλων τῶν 0.008. Τὰ πυροβόλα τῶν 0.305 ὑποδείγματος 1912 μεγίστου βεληνεκοῦς 28.500 μ. καὶ ταχυβολίας 2—3 βολῶν κατὰ 1', ἦσαν εἰς 4 διδύμους πύργους θωρακίσεως 0.40, ὧν δύο εἰς τὸ Β. τῆς νήσου καὶ δύο εἰς τὸ Ν. Οἱ ὄλμοι τῶν 0.28, μεγίστου βεληνεκοῦς 10.400 μ., ὁρίων ὑψώσεως —5° ἕως +65° καὶ ταχυβολίας 2—3 βολῶν κατὰ 1', ἔκειντο ἐν τῷ κέντρῳ τῆς νήσου ἕκαστον εἰς ἴδιον κοίλωμα.

Τὰ τῶν 0.21 ἦσαν ἀνὰ ἓν ἐντὸς πύργων, ὧν 2 εἰς τὸ Β. καὶ 2 εἰς τὸ Ν. τῆς νήσου, ἔχοντα μέγιστον βεληνεκὲς 14500 μ. καὶ ταχυβολίαν 1—2 βολῶν κατὰ 1' δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ δι' ἔμμεσον βολήν. Τὰ τοῦ μέσου καὶ μικροῦ διαμετρήματος ἦσαν τοῦ συνήθους τύπου τοῦ γερμανικοῦ ναυτικοῦ, πλὴν τῶν 6 τῶν 0.0762 ὄντων ρωσσικῶν λαφύρων τροποποιηθέντων εἰς ἀντιαεροπλοϊκά. Ἐπὶ τῆς Δούνης ἦτο τὸ καλύτερον ἀντιαεροπλοϊκὸν πυροβολεῖον ἐκ 4 τῶν 0.088 νεωτάτου τύπου καὶ μεγάλης ἀρχικῆς ταχύτητος. Ἅπαντα τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα ἦσαν ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος, παρὰ δὲ τὸ λίαν ἀπόκρημνον τῶν ἀκτῶν εἰς πλεῖστα σημεῖα τῶν κλιτύων ἦσαν τοποθετημένα συρματοπλέγματα. Ἐκ τοῦ Ν. ἄκρου τῆς νήσου μέχρι τοῦ βορειοτάτου σημείου ἀμύνης διῆκεν ὑπόγειος προησπισμένη σῆραγξ, ἐξυπηρετοῦσα ἐν παντὶ τὸ σύστημα τῆς ὀχυρώσεως (ἀναχορηγία πυρομαχικῶν, διαβάσεις ἠλεκτρικῶν καλωδίων, σωληνώσεις ὕδατος, συνεννοήσεως κ.λ.π.). Διὰ τὸν νυκτερινὸν φωτισμὸν τοῦ πεδίου βολῆς ὑπῆρχον 29 μεγάλοι καὶ μικροὶ προβολεῖς ἐπὶ τροχοφόρων κατὰ τὸ πλεῖστον ὑποβάθρων. Ὁ τεχνητὸς λιμήν, θαῦμα μηχανικῆς τέχνης, κατασκευασθεὶς μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου καὶ χρησιμοποιηθεὶς ὡς βάσις ὑποβρυχίων, ἐλαφρῶν σκαφῶν καὶ ἀεροπλάνων, ἦτο μεγίστης στρατηγικῆς σπουδαιότητος, δυνάμενος νὰ περιλάβῃ μέχρις 150 ὑποβρυχίων καὶ 50 ὑδροπλάνων συγχρόνως, πλὴν τῶν βοηθητικῶν σκαφῶν, ὡς συνέβη πολλάκις κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου, ὁσάκις λόγῳ παγετοῦ ἀπεκλείοντο αἱ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς βάσεις. Εἶχε δὲ ὁ μὲν ἐσωτερικὸς λιμὴν ἐπιφάνειαν 50 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ὁ δ' ἐξωτερικὸς 300. Ἡ βάσις εἶχε πλουτισθῆ διὰ διαφόρων εἰδῶν κτιρίων καὶ συνεργείων, ἀποθηκῶν γαιανθράκων, πετρελαίου, γαζολίνης, ἐλαίων λιπαντικῶν καὶ λοιπῶν ὑλικῶν. Γ. Ν. Ν.

— **Ἑλιγολάνδης ναυμαχία** *28 Αὐγούστου 1914 [Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις τῆς ἀνωτάτης γερμανικῆς διοικήσεως, διὰ τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, ἦτο ὅπως δι' ἐπιθετικῶν ἐξόδων ἐναντίον τῶν περιπολουσῶν βρεττανικῶν δυνάμεων τῶν ἀποκλειουσῶν τὴν περιοχὴν τῆς Ἑλιγολάνδης καὶ ταυτοχρόνου ἐπιθετικῆς χρησιμοποιήσεως ναρκῶν καί, εἰ δυνατόν, ὑποβρυχίων, προωθουμένης μέχρι τῶν βρεττανικῶν ἀκτῶν, κατορθωθῇ ἐξίσωσις τῶν δυνάμεων διὰ βυθίσεως μεγάλων μονάδων τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ἕνεκα τούτου οἱ γερμανικοὶ τορπιλλικοὶ στολίσκοι ἐπεξέτεινον τὰς περιπολίας των μέχρι 40 μιλ. πρὸς τὰ Β. Δ. τῆς Ἑλιγολάνδης, ἐβύθισαν δὲ πολλὰ ἁλιευτικὰ τῆς ἀνιχνευτικῆς περιπολίας τῶν Ἄγγλων. Δύο γερμανικὰ εὔδρομα ναρκοβόλα, τὰ

Digitized by Google

«Nautilus» καὶ «Albatross», παραπεμπόμενα ὑπὸ μικροῦ εὐδρόμου καὶ ἡμιστολίσκου ἀντιτορπιλλικῶν, ἐπόντισαν πεδία ναρκῶν πρὸ τῶν Humber καὶ Tyne ἀνενόχλητα. Κατόπιν τούτων καὶ τῶν πληροφοριῶν παρὰ τῶν περιπολούντων ἀγγλικῶν ὑποβρυχίων περὶ συνεχῶν ἐξόδων τῶν γερμανικῶν τορπιλλικῶν στολίσκων, τὸ βρεττανικὸν ναυαρχεῖον ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀποκοπὴν τῶν ἐξερχομένων ἐλαφρῶν γερμανικῶν δυνάμεων δι' ἐρεύνης προωθουμένης μέχρις Ἑλιγολάνδης. Δώδεκα ἤδη ἡμέρας πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης τῆς Ἑλιγολάνδης, ὁλόκληρος ὁ ἀγγλικὸς στόλος μάχης, ἡγουμένων τῶν εὐδρόμων μάχης καὶ τοῦ ἐλαφροῦ στόλου, ἐνήργησεν ἔρευναν μέχρι τῶν βορείων τῆς Ἑλιγολάνδης, καθ' ὅσον ὑπετέθη ὅτι ὁ γερμανικὸς στόλος θὰ ἐξήρχετο ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν διαπεραίωσιν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ εἰς Γαλλίαν. Ἡ ἔρευνα αὕτη ἀπέβη ἄκαρπος, οὐδενὸς γερμανικοῦ πλοίου εὑρεθέντος.

Ἡ διάθεσις τῶν γερμανικῶν δυνάμεων τὴν πρωΐαν τῆς 28 Αὐγούστου ἦτο ἡ ἀκόλουθος: «Stettin» ἐν Ἑλιγολάνδῃ, ὑπηρεσία περιπολίας τοῦ πλοίου ἠγκυροβολημένου· «Frauenlob» ὁμοίως ἔξωθι τοῦ Jade· «Hela» ἔξωθι τῆς Ἑλιγολάνδης, «Danzig» καὶ «München» ἐν τῷ Elbe. Τὰ «Köln» «Strasburg», «Rostock», «Stralsund» καὶ «Kolberg» ἐν Wilhelmshaven, τὸ «Mainz» ἔξωθεν τοῦ Elbe. Πάντα τ' ἀνωτέρω ἦσαν ἀθωράκιστα εὔδρομα ταχύτητος 20 ἕως 28 κόμβων καὶ πυροβολικοῦ 10 τῶν 0.105. Τὰ εὔδρομα μάχης «Seydlitz» (ναυαρχὶς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν γερμανικῶν ἀνιχνευτικῶν δυνάμεων ὑποναυάρχου von Hipper), «Moltke», «Von der Tann» καὶ «Blücher» εὑρίσκοντο ἐν Wilchelmshaven. Ἡ ὑπηρεσία ἀσφαλείας διεξήγετο τὴν ἡμέραν δι' ἑνὸς στολίσκου ἀντιτορπιλλικῶν, τῶν μονάδων του διατεθειμένων ῥιπιδοειδῶς μὲ κέντρον τὸ φαρόπλοιον Elbe I καὶ εἰς 35 μιλ. ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ· εἰς ἀπόστασιν 6 μιλ. ὄπισθεν περιεπόλει στολίσκος ὑποβρυχίων, ὄπισθεν δὲ καὶ τούτων, εἰς 6 μιλ. ἀπόστασιν, στολίσκος παλαιῶν ἀντιτορπιλλικῶν διεσκευασμένων εἰς ναρκαγρευτικά. Εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς ζώνης ταύτης, πρὸς Α. καὶ Ν. τῆς Ἑλιγολάνδης, περιεπόλουν 2 ἕως 4 ἐλαφρὰ εὔδρομα. Τὴν νύκτα τὰ ὑποβρύχια καὶ τὰ ἀντιτορπιλλικὰ τῆς ἐξωτερικῆς περιπολίας ἀπεσύροντο καὶ παρέμενε στολίσκος τορπιλλοβόλων περιπολῶν εἰς 25 μίλ. ἀπὸ τοῦ φαροπλοίου Elbe I, τὴν δὲ γραμμὴν τῆς ἐξωτερικῆς περιπολίας κατελάμβανε στολίσκος ἁλιευτικῶν. Προσέτι εἷς στολίσκος ὑποβρυχίων παρέμενεν ἕτοιμος πρὸς ἀπόπλουν ἐν Ἑλιγολάνδῃ, πέντε ἕως 9 ἀεροπλάνα εἰς Ἑλιγολάνδην καὶ Borkum ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς ἀναγνώρισιν ὑποβρυχίων, τὸ δὲ ἀερόπλοιον L_8 διὰ μακρὰς ἀναγνωρίσεις.

Αἱ διὰ τὴν ἐπιδρομὴν χρησιμοποιηθεῖσαι ἀγγλικαὶ δυνάμεις ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι: Ἡ 1 μοῖρα τῶν εὐδρόμων μάχης ἐκ τῶν «Lion» (ναυαρχίδος τοῦ ἀντιναυάρχου Beatty), «Queen Mary», καὶ «Princess Royal», ἡ ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Moore μοῖρα τῶν εὐδρόμων μάχης ἐκ τῶν «Invincible» καὶ «New Zeeland», ἡ $1^η$ μοῖρα ἐλαφρῶν εὐδρόμων ἐκ τῶν «Southampton» (ἀρχηγίδος τοῦ κομμοδόρου Goodenoogh), «Birmingham», «Nottingham», «Lowestoft», «Falmouth» καὶ «Liverpool», ἡ ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Christian μοῖρα τῶν παλαιῶν τεθωρακισμένων εὐδρόμων «Aboukir» «Bacchante», «Euryalus», «Cressy», «Hogue» καὶ «Amethyst», ὁ $1^{ος}$ τορπιλλικὸς στολίσκος ἐκ τοῦ ἐλαφροῦ εὐδρόμου «Fearless» (ἀρχηγὸς πλοίαρχος Blunt) καὶ 15 ἀντιτορπιλλικῶν, ὁ 3ος τορπιλλικὸς στολίσκος ἐκ τοῦ ἐλαφροῦ εὐδρόμου «Arethnsa» (ἀρχηγὸς κομμοδόρος Tyrwhitt) καὶ 16 ἀντιτορπιλλικῶν καὶ στολίσκος ὑποβρυχίων ἐκ τῶν D_2, D_8, E_4, E_5, E_6, E_7, E_8, E_9, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κομμοδόρου Keyss, ἐπιβαίνοντος τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Lurcher» καὶ συνοδευομένου καὶ ὑπὸ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Firedrake». Λεπτομερεῖς εἶχον δοθῆ ὁδηγίαι περὶ τοῦ τρόπου πλοῦ ἑκάστης μοίρας, περὶ τῶν χρόνων καὶ σημείων συναντήσεως καὶ τοῦ τρόπου ἐνεργείας.

Περὶ τὴν 5 πρωϊνὴν τῆς 28 Αὐγούστου ἅπασαι αἱ ὡς ἄνω βρεττανικαὶ δυνάμεις εὑρίσκοντο εἰς τὰς ὁρισθείσας θέσεις των. Περὶ τὴν $6^ω$ $53^λ$ ὁ κομμοδόρος Tyrwhitt μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στολίσκου ἐδίωξε τὸ ἐμφανισθὲν γερμανικὸν ἀντιτορπιλλικὸν G_{194}, μεθ' οὗ μετ' ὀλίγον συνηνώθησαν καὶ δύο ἕτερα γερμανικὰ ἀντιτορπιλλικὰ ἀποτελοῦντα τμῆμα τοῦ 5 γερμανικοῦ στολίσκου καὶ ἐξελθόντα πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑποβρυχίου E_7, ὅπερ πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀνεπιτυχῶς τορπιλλίσει τὸ G_{194}. Ὁ Tyrwhitt ηὔξησε ταχύτητα ὅπως τὰ ἀποκόψῃ ἀπὸ τῆς Ἑλιγολάνδης. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀρχηγὸς τῶν γερμανικῶν δυνάμεων προκαλύψεως ὑποναύαρχος Hipper, πληροφορηθεὶς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ, διέταξε τὰ ἐλαφρὰ καταδρομικὰ «Stettin» καὶ «Frauenlob» νὰ σπεύσωσι πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ τὸν 2ον στολίσκον ὑποβρυχίων νὰ ἐξέλθῃ εἰς περιπολίαν δυτικῶς τῆς Ἑλιγολάνδης, ἐνῷ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γερμανικοῦ στόλου ναύαρχος von Ingenahl διέτασσε τὰ καταδρομικὰ μάχης νὰ ἑτοιμασθῶσι πρὸς ἀπόπλουν. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ «Stettin» ἠνάγκασε τὸν Tyrwhitt, καταπυροβολοῦντα τὰ γερμανικὰ τορπιλλοβόλα, ν' ἀνακόψῃ τὴν δίωξίν του καὶ νὰ συμπλακῇ πρὸς αὐτό, ταυτοχρόνως δ' ὁ πλοίαρχος Blunt ἐπὶ τοῦ «Fearless» μετὰ τοῦ 1ου στολίσκου εἶχε φθάσει πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Tyrwhitt. Ὁ καιρὸς κατὰ τὴν 28 Αὐγούστου ἦτο λίαν ὁμιχλώδης, τῆς ὁρατότητος μὴ ἐξικνουμένης πέραν τῶν 4 ἕως 6 μιλλίων. Ἡ ἄφιξις τῶν «Stettin» καὶ «Frauenlob» ἔσωσε τὰ γερμανικὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τὰ ναρκαγρευτικὰ τορπιλλοβόλα ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς. Τὸ πῦρ τῶν γερμανικῶν καταδρομικῶν ἦτο σκληρὸν καὶ ἀκριβές, περὶ δὲ τὴν 8 καὶ 15', καταστὰν δραστικώτατον, ἐπέφερε σοβαρὰς ζημίας ἐπὶ τῆς «Arethusa», ἧς ἡ κατάστασις ἤρχισε ν' ἀποβαίνῃ κρίσιμος, ὁπότε βλῆμά της ἐπιτυχὲς ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ «Frauenlob» ἠνάγκασε τοῦτο ν' ἀπομακρυνθῇ καὶ οὕτως ἠδυνήθη νὰ στραφῇ πρὸς δυσμὰς μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὴν στολίσκου πρὸς πρόχειρον ἐπισκευήν· ἤδη δὲ εἶχεν εἰδοποιήσει τὴν μοῖραν ἐλαφρῶν καταδρομικῶν ὅτι συμπλέκεται. Αὕτη ἀπέσπασε δύο καταδρομικά, ἅτινα, αὐξήσαντα ταχύτητα, ἀφίχθησαν περὶ τὴν 8 καὶ 40' εἰς τὸν τόπον τῆς συμπλοκῆς καὶ ἐβύθισαν τὸ τορπιλλοβόλον V 187. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον διετάχθησαν καὶ τὰ γερμανικὰ ἐλαφρὰ καταδρομικὰ «Stralsund», «Cöln», «Mainz», «Ariadne», «Strassburg», «Danzig» καὶ «Kolberg» νὰ ἐνισχύσωσι τὰ μαχόμενα καταδρομικά. Ταῦτα, ἀφιχθέντα διαδοχικῶς εἰς τὸν τόπον τῆς συμπλοκῆς, ἔφερον εἰς τόσῳ δυσχερῆ θέσιν τὰ ἐλαφρὰ ἀγγλικὰ καταδρομικὰ (ἤδη εἶχε καὶ ἡ «Arethusa» ἐπανέλθει), ἅτινα ἐπέμενον νὰ συνεχίσωσι τὴν ἔρευναν συμφώνως τῇ ἀρχικῇ διαταγῇ καὶ δὲν ἀπεμακρύνοντο, ὥστε ὁ Tyrwhitt καὶ ὁ Blunt ἐζήτησαν τὴν ἐπείγουσαν ὑποστήριξιν τῆς 1ης μοίρας τῶν ἐλαφρῶν καταδρομικῶν μάχης (Beatty) καὶ τῆς 1ης μοίρας τῶν ἐλαφρῶν καταδρομικῶν (Goodenough) ἀναφέροντος, ὅτι δεινῶς ἐπιέζοντο καὶ ἀπῃτεῖτο ἐπείγουσα βοήθεια. Ὄντως τῇ 11 καὶ 50' ἀφίχθησαν τέσσαρα ἐλαφρὰ καταδρομικὰ τῆς μοίρας Goodenough καὶ συνεπλάκησαν σκληρῶς, ἀγγλικὸν δὲ ἀντιτορπιλλικὸν ἐπέτυχε νὰ τορπιλλίσῃ τὸ γερμανικὸν καταδρομικὸν «Mainz», ὅπερ περὶ τὴν 12 καὶ 25' ἐβυθίσθη. Τῇ 12 καὶ 07' ὁ von Hipper διέταξε τὰ καταδρομικὰ μάχης «Von der Tann» καὶ «Moltke» ν' ἀποπλεύσωσι πρὸς ὑποστήριξιν καὶ μετ' ὀλίγον τὰ συνήντησε μετὰ τοῦ «Seydlitz». Ἀλλ' ἐνῷ ἡ κατάστασις ἐξηκολούθει νὰ μὴ εἶναι καὶ τόσον εὐχάριστος διὰ τοὺς Ἄγγλους, περὶ τὴν 12 καὶ 37' ἐνεφανίσθη ἡ 1η μοῖρα καταδρομικῶν μάχης (3 καταδρομικὰ ὑπὸ τὸν Beatty καὶ 2 ὑπὸ τὸν Moore) καὶ ἡ κατάστασις ἤλλαξεν ἐξ ὁλοκλήρου. Ὁ Beatty διὰ σφοδροῦ πυρὸς ἐβύθισε τὰ «Cöln» καὶ «Ariadne», ἠνάγκασε δὲ τὰ λοιπὰ νὰ στραφῶσιν ὁλοταχῶς πρὸς τὴν Ἑλιγολάνδην, ἤδη ἀνακληθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ Hipper. Μετὰ τοῦτο ὁ Beatty, λαβὼν ὑπ' ὄψιν του ὅτι ἡ μάχη διήρκει ἀπὸ 6 ὡρῶν, ὅτι εὑρίσκοντο ἐγγύτατα τῶν ἐχθρικῶν βάσεων καὶ ἰσχυραὶ γερμανικαὶ ἐνισχύσεις (βαρὺς στόλος) ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, ἐξ ἄλλου ὁ κίνδυνος τῶν ναρκῶν καὶ τῶν ὑποβρυχίων ἔδει σοβαρῶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, τῇ 13 καὶ 10' ἐσήμανε γενικὸν σῆμα πρὸς ἀποχώρησιν.

Πράγματι δὲ μετὰ μίαν περίπου ὥραν τὰ γερμανικὰ καταδρομικὰ μάχης ἐξήρχοντο τοῦ στομίου τοῦ Jade, ἡ δὲ 1 θωρηκτὴ γερμανικὴ μοῖρα ὤθει τὰ πυρὰ πρὸς ἀπόπλουν. Κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, καθ' ἣν θὰ ἠδύναντο νὰ συμμετάσχωσι τὰ γερμανικὰ καταδρομικὰ μάχης, δὲν κατωρθώθη τοῦτο, λόγῳ τῆς ἀμπώτιδος καὶ τῶν ἀβαθῶν τοῦ στομίου τοῦ Jade, ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ Γερμανοὶ δὲν εἶχον ἐγκαίρως πληροφορίας περὶ τῆς παρουσίας τῶν ἀγγλικῶν καταδρομικῶν μάχης. Ὅταν ὁ von Hipper ἐξῆλθε μετὰ τῶν καταδρομικῶν μάχης, ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶχεν ἀποσυρθῆ καὶ μετὰ βραχεῖαν ἀναγνώρισιν πρὸς ΣΒ. ἐπέστρεψεν εἰς Jade, μὴ ἐκπλευσάσης καὶ τῆς 1 γερμανικῆς θωρηκτῆς μοίρας. Αἱ ζημίαι τῶν Γερμανῶν ἦσαν 3 ἐλαφρὰ καταδρομικὰ καὶ ἓν τορπιλλοβόλον βυθισθέντα, τῶν δὲ Ἄγγλων οὐδὲν βυθισθέν, ἀλλὰ σοβαραὶ ζημίαι τῆς «Arethusa» καί τινων ἀντιτορπιλλικῶν. Πάντως ἡ ἐπιχείρησις ἀπέβη ἐπιτυχὴς διὰ τοὺς Ἄγγλους. Ἐκ τῆς συρράξεως ταύτης κατεδείχθη ἡ μαχητικὴ ὑπεροχὴ τῶν ἀγγλικῶν ἀντιτορπιλλικῶν, λόγῳ τοῦ βαρυτέρου ὁπλισμοῦ των (3 τῶν 102 χ/μ, ἔναντι 2 τῶν 88 χ/μ. τῶν γερμανικῶν), καὶ ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὴ ἡ σκέψις τῆς γερμανικῆς διοικήσεως ν' ἀφίνῃ ἐλαφρὰ σκάφη εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν βάσεών των, ἄνευ ἐπαρκοῦς ἀμέσου ὑποστηρίξεως. Ἡ ἀγγλικὴ αὕτη ἐπιτυχία ἐνίσχυσε τὸν Καΐζερ εἰς τὴν ἰδέαν του, ὅπως ὁ στόλος τηρῆται ἐν ἐφεδρείᾳ καὶ μὴ διακινδυνεύῃ, τὸν ὤθησε δὲ εἰς τὸ νὰ περιορίσῃ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου, ἀπαιτῶν, ὅπως πρὶν ἢ συμμετάσχῃ εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην αἰτῆται τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ ναυτικοῦ ἐπιτελείου. Ἀπεφασίσθη ἐπίσης ἡ πόντισις δύο μεγάλων πεδίων ναρκῶν δυτικῶς τῆς Ἑλιγολάνδης, ἥτις περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου εἶχε συντελεσθῆ, ὠργανώθη δ' ἐπὶ τὸ λυσιτελέστερον ἥ τε ἀνίχνευσις δι' ἀεροσκαφῶν καὶ ἡ δι' ὑποβρυχίων τοιαύτη. Γ. Ν. Ν.

— **Ἑλιγολάνδης** ***περίπτωσις*** *[Διεθν. Δίκ.].* Διὰ συνθήκης τῆς 1 Ἰουνίου τοῦ 1890, συναφθείσης μεταξὺ Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Γερμανίας, ἡ πρώτη τῶν δυνάμεων τούτων παρεχώρησεν εἰς τὴν δευτέραν τὴν ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ μικρὰν νῆσον Ἑλιγολάνδην ἔναντι ἀνταλλάγματος παραχωρηθέντος εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν ἀπὸ μέρους τῆς Γερμανίας ἐπὶ ἀποικιακῶν χωρῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ ἀμφισβητουμένων. Ἡ περίπτωσις αὕτη τῆς κτήσεως χώρας δι' ἀνταλλαγῆς εἶναι συχνὴ ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ μόνον προκειμένου περὶ συνοριακῆς διευθετήσεως. Ἡ δι' ἀνταλλαγῆς ἀποκτηθεῖσα ὑπὸ τῆς Γερμανίας νησὶς Ἑλιγολάνδη παρέμεινε καὶ μετὰ τὸν Μέγαν πόλεμον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως τῆς καθαιρέσεως τῶν ὀχυρωμάτων της. Ε. Ι. Μ.

Ἐλίδιος, ***μάρτυς.*** Ἀκόλουθος ὢν τοῦ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἐν Clermont τῆς Γαλλίας ἐπισκόπου Prix, ὑπέστη μετ' αὐτοῦ μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 674 καὶ συνεορτάζεται νῦν μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν 25 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

ἐλιδίπτερος (ὁ) (Elidipterus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μικροτάτου μεγέθους, μὲ κεφαλὴν ἐξωγκωμένην καὶ πτέρυγας εὐρείας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Ἐλιέζερ (ἑβρ.=ὁ θεὸς βοηθός). Πρῶτος ὑπηρέτης τοῦ Ἀβραάμ, ἐκ Δαμασκοῦ καταγόμενος, ὃν ὁ πατριάρχης ἐπεφόρτισε νὰ μεταβῇ εἰς Μεσοποταμίαν καὶ ἐκλέξῃ γυναῖκα διὰ τὸν υἱόν του Ἰσαὰκ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐκεῖ οἰκογενείας του. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἐλιέζερ φθάσας πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ναχώρ, εἶδε τὰς παρθένους τῆς πόλεως νὰ προσέρχωνται μὲ τὰς ὑδρίας ἐπὶ τῶν ὤμων ἵνα ἀντλήσουν ὕδωρ ἐκ τοῦ παρακειμένου φρέατος, μεταξὺ δ'

Ἐλιέζερ καὶ Ρεβέκκα.
[Μικρογραφία τοῦ Ε' αἰῶνος.]

αὐτῶν καὶ τὴν Ρεβέκκαν θυγατέρα τοῦ Βαθουήλ, συγγενοῦς τοῦ Ἀβραάμ. Κατ' αἴτησιν τοῦ Ἐλιέζερ ἡ Ρεβέκκα «καθεῖλε τὴν ὑδρίαν καὶ ἐπότισεν αὐτὸν ὡς καὶ τὰς καμήλους αὐτοῦ». Οὗτος ὁδηγηθεὶς ὑπ' αὐτῆς εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός της ἐζήτησε παρὰ τῶν οἰκείων της ὅπως συγκατατεθῶσι νὰ γίνῃ ἡ παρθένος σύζυγος τοῦ Ἰσαάκ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο. Ἡ σκηνὴ τῆς συναντήσεως τοῦ Ἐλιέζερ μετὰ τῆς Ρεβέκκας ὑπῆρξε προσφιλὲς θέμα πολλῶν καλλιτεχνῶν, ὡς ὁ Πουσσέν, ὁ Κλὼντ Λορραὶν καὶ ἄλλοι.

— **Ἐλιέζερ.** Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Μωυσέως καὶ τῆς Σεπφώρας, ὀνομασθεὶς οὕτως ὑπὸ τοῦ πατρός του, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τὸν ἔσωσεν ἐκ τῆς σπάθης τοῦ φαραὼ (Ἐξόδ. ΙΗ' 4).

— **Ἐλιέζερ.** Ἱερεύς, ὅστις ἐσάλπιζε πρὸ τῆς Κιβωτοῦ τοῦ Κυρίου, ὅτε ὁ Δαβὶδ μετέφερεν αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ὀβεδεδὼμ εἰς Ἱεροσόλυμα (Α' Παραλ. XV, 24).

— **Ἐλιέζερ.** Υἱὸς τοῦ Ζεχρὶ καὶ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς τοῦ Ρουβὶν κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Δαβὶδ (Α' Παραλ. ΚΖ' 16).

— **Ἐλιέζερ.** Εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν οἰκογενειῶν, ἃς ὁ Ἔσδρας ἐξαπέστειλεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀχαβᾶ πρὸς τὸν Ἐδδώ, ἡγέτην τῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες διέμενον εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, ἵνα προτρέψῃ τοὺς ἐν τῇ διασπορᾷ Ναθιναίους καὶ Λευΐτας νὰ ἐπανέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἰσραήλ. Γ. ΕΛ.

— **Ἐλιέζερ.** Προφήτης ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, ὅστις προανήγγειλεν εἰς τὸν Ἰωσαφάτ, συμμαχήσαντα μετὰ τοῦ Ὀχοζία, ὅτι τὰ κατασκευασθέντα πλοῖα θὰ συνετρίβοντο, ἡ δὲ ἐπιχείρησις θ' ἀπετύγχανε (Β' Παραλ. κεφ. 35, 37). Ὁ Ἰωσαφάτ, κατὰ τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν, μνησθεὶς τῶν λόγων τοῦ Ἐλιέζερ, ἠρνήθη τὴν συνδρομήν του.

— **Ἐλιέζερ** *μπὲν* ***Ἐλιγιά,*** ἐπικαλούμενος ***Ἀσκεναζῆ.*** Ραββῖνος ἐν Κρεμώνῃ, εἶτα ἐν Κωνσταντι-

Digitized by Google

πόλει, Πόζεν καὶ Κρακοβίᾳ, ὅπου ἀπεβίωσε τῷ 1586. Συνέθεσε σχόλια ἐπὶ τῆς «Ἐσθὴρ» ὑπὸ τὸν τίτλον «Γιωσὶφ-λέκαχ» καὶ ἡρμήνευσε τὸ ἱστορικὸν μέρος τῆς Πεντατεύχου.

— **Ἐλιέζερ** ὁ ἐκ ***Μπωζανσὶ*** (Beaugency). Ἰουδαῖος ἐξηγητὴς τοῦ ΙΒʹ αἰῶνος. Πολέμιος τῆς μιδρασικῆς ἑρμηνευτικῆς, ἠκολούθησε τὸν διδάσκαλόν του Ρασμπὰμ ἐν τῇ ἐπὶ τῆς κυριολεξίας τοῦ κειμένου ἡδραιωμένης ἐξηγητικῆς μεθόδου (*πεσατιγιούθ*). Ἐπέμενεν ἰδίως εἰς τὸ νὰ καταδείξῃ τὴν λογικὴν ἀλληλεξάρτησιν τῶν ἐν τοῖς ἐδαφίοις νοημάτων, χρησιμοποιῶν πρὸς τοῦτο καὶ ὅρους τῆς μεσαιωνικῆς γαλλικῆς πρὸς ἐξήγησιν τῶν σκοτεινῶν χωρίων. Συνέγραψεν ὑπομνήματα ἐπὶ τοῦ Ἠσαΐα, τοῦ Ὠσηὲ καὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ.

— **Ἐλιέζερ** *μπὲν* ***Ναθὰν χα' Λευΐ.*** Ἰουδαῖος λόγιος ἀκμάσας ἐν Κολωνίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑʹ αἰῶνος. Συνέγραψεν ἱστορικὸν μαρτυρολόγιον ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν σταυροφοριῶν, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Jellinek (1845).

— **Ἐλιέζερ** *μπὲν* ***Σαμουὴλ*** ὁ ἐκ ***Μέτς.*** Ταλμουδιστὴς καὶ ἐξηγητὴς (1175—1238). Συνέγραψε «Βίβλον τῶν εὐσεβῶν» («Sepher ha' jereïm»). Ἑρμηνείαν τοῦ βιβλίου τούτου ἔγραψεν ὁ Ἰσαὰκ Τιὲβ ὑπὸ τὸν τίτλον «Βαβὲ χα' ἀμουντεὶμ».

— **Ἐλιέζερ** ὁ ἐκ ***Τοὺκ*** (Touques). Ραββῖνος ἐκ τῶν Γάλλων *Τοσσαφιστῶν*, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΓʹ αἰῶνος. Συνέγραψε βιβλικὰ καὶ ταλμουδικὰ ὑπομνήματα καὶ σχόλια ἐπὶ τῆς Πεντατεύχου, μὴ διασωθέντα μέχρις ἡμῶν.

— **Ἐλιέζερ** *μπὲν* ***Ὑρκανός.*** Ἐπιφανὴς Ἰουδαῖος διδάσκαλος ἀνήκων εἰς τοὺς Παλαιστινείους Ταναΐτας τῆς Αʹ καὶ Βʹ ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. Εἶναι γνωστὸς ἐπίσης ὡς *ραββῆ Ἐλιέζερ ὁ Μέγας*, ἐν τῇ Μισνᾷ δὲ καὶ Μπαραϊθᾷ μνημονεύεται ἁπλῶς *ραββῆ Ἐλιέζερ*. Ἦτο ἤδη εἰκοσιοκτὼ ἐτῶν, ἐργαζόμενος εἰς τοὺς ἀγροὺς τοῦ πλουσιωτάτου πατρός του, ὅτε ᾐσθάνθη νὰ τὸν κυριεύῃ τὸ πάθος τῆς μαθήσεως. Μετέβη λοιπὸν συμφώνως πρός τινα θρῦλον, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρός του καὶ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἀποκαλυφθέντος αὐτῷ προφήτου Ἠλιού, παρὰ τῷ διασήμῳ διδασκάλῳ Γιοχανὰν μπὲν Ζακκαΐ, ὅστις ἐδέχθη αὐτὸν μεταξὺ τῶν μαθητῶν του. Ἡ φιλομάθεια καὶ ἡ καταπλήσσουσα μνημοσύνη του ἔκαμον τὸν διδάσκαλόν του νὰ ἀποκαλέσῃ αὐτὸν Bor sid sche' éno meabed tippa (= δεξαμενὴ ἐπεστρωμένη δι' ἀσβέστου, ἥτις οὐδὲ σταγόνα ὕδατο: ἀφίνει νὰ χαθῇ — Πιρκὲ Ἀβὼθ Βʹ 11). Περὶ αὐτοῦ ἐπίσης μνημονεύεται τὸ κλασσικόν: «Ἐὰν πάντες οἱ σπουδασταὶ τεθῶσιν ἐπὶ ἑνὸς δίσκου τῆς πλάστιγγος, ὁ δὲ Ἐλιέζερ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, ὁ τελευταῖος θὰ κλίνῃ περισσότερον» (Πιρ. Ἀβὼθ Βʹ 12).

Ὅτε, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ ραββῆ Γιοχανὰν μετεφέρθη ἐντὸς φερέτρου ἔξωθι τῶν τειχῶν τῆς ἱερᾶς πόλεως, ὁ Ἐλιέζερ, ὅστις ἦτο μεταξὺ τῶν συνοδευσάντων αὐτό, ἐβοήθησε, φαίνεται, τὸν διδάσκαλον εἰς τὸ ἔργον τῆς πνευματικῆς ἀναπλάσεως· ἀργότερον ὅμως ἐγκαταλείψας τὴν Ἰάμνιαν μετέβη εἰς Λοὺδ τῆς μεσημβρινῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἵδρυσε τὴν ἀνωτάτην σχολήν του. Πλήθη μαθητῶν προσέδραμον διὰ νὰ εἰσακούσωσι τὰ μαθήματά του. Λέγεται ὅτι ὁ ραββῆ Γεχωσούα ἀσπαζόμενος τὸ πέτρινον κάθισμα ἔλεγε: «Σὺ ὁμοιάζεις μὲ τοὺς βράχους τοῦ Σινᾶ καὶ μὲ τὴν κιβωτὸν τῆς Διαθήκης».

Ἐν τῇ νομολογικῇ διδασκαλίᾳ ὁ ραββῆ Ἐλιέζερ ὑπῆρξε δογματικὸς καὶ πείσμων, ὑποστηρίζων πάντοτε τὰς γνώμας τῶν διδασκάλων του. Ἠκολούθησε δὲ τὰς ἀπόψεις τῆς σχολῆς τοῦ Σιαμαΐ, δι' ὃ καὶ *Σιαμαθὶ* ἀπεκαλεῖτο. Ἀντιθέτως τὰ ἠθικὰ αὐτοῦ διδάγματα διαπνέονται ἀπὸ βαθὺ αἴσθημα ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, πολλὰ δὲ ἀποφθέγματά του ὑπενθυμίζουν εὐαγγελικὰ χωρία. Ὁ ραββῆ Ἐλιέζερ ἀπεβίωσεν ἐν Καισαρείᾳ, ὁ δὲ Ἀκιμπᾶ ἐθρήνησεν αὐτὸν λέγων: «Ἀπῆλθες, πάτερ μου, δόξα τοῦ Ἰσραήλ, κλπ.» (Ἀβὼθ ντὲ ραβ. ῆ Ναχούμ, 25, 3).

Περὶ τῶν ἀποδιδομένων αὐτῷ «Πιρκὲ ντὲ ραμπῆ Ἐλιέζερ» βλ. λ. *Πιρκὲ* κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sachuth*, Jochassin 33, 56.—*Braunschweiger*, Die Lehrer der Mischnah.—Εἰσαγωγὴν εἰς τὰ Pirke de' rabbi Eliezer τοῦ *D. Luria*, ἔκδοσις Βαρσοβία 1852.

Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Ἐλιεὺς [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Κηφισοῦ καὶ σύζυγος τῆς Σκιάδος, ἐξ ἧς ὁ ἀπὸ τῆς τροφοῦ Εὐνόστας, νύμφης, κληθεὶς υἱὸς Εὔνοστος. Τοῦτον κατὰ τὴν παράδοσιν ἠγάπησεν ἡ Ὄχνα, μία τῶν θυγατέρων τοῦ Κολωνοῦ. Ἀλλ' ὁ Εὔνοστος, ἀποκρούσας τὸν ἔρωτα αὐτῆς, ἀπῆλθεν, ἵνα καταγγείλῃ ταύτην εἰς τοὺς ἑαυτῆς ἀδελφοὺς Ἔχεμον, Λέοντα καὶ Βουκόλον. Προλαβοῦσα ὅμως ἡ Ὄχνα συκοφαντεῖ τὸν Εὔνοστον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πείθει αὐτοὺς νὰ φονεύσωσι τὸν μιαρόν. Καὶ οἱ μὲν ἀδελφοὶ ἐφόνευσαν τὸν νέον, ἀλλὰ συλληφθέντες ὑπὸ τοῦ Ἐλιέως ἐφυλακίσθησαν, ἡ δὲ Ὄχνα μεταμεληθεῖσα διὰ τὴν πρᾶξίν της ἀποκαθιστᾷ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν Ἐλιέα καὶ οὗτος εἰς τὸν Κολωνόν. Οὗτος δὲ δικάσας τοὺς ἑαυτοῦ υἱοὺς κατεδίκασεν εἰς ἐξορίαν, ἡ δὲ Ὄχνα ηὐτοκτόνησεν. Ν. Χ. Κ.

Ἐλίζα ἢ ***Ἔλισσα*** [*Μυθολ.*]. Φοινικικὸν ὄνομα τῆς *Διδοῦς* (βλ. λ.).

Ἐλιζάβετπολ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Ἐλισαβετούπολις*.

Ἐλίζαμπεθ (Elizabeth) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν (βλ. *Ἐλιζαμπεθτάουν*).

— **Ἐλίζαμπεθ** ***Σίτυ*** (Elizabeth City) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βορείου Καρολίνας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πασκουσιάνκ. Κάτ. 8925, ὧν οἱ ἡμίσεις περίπου εἶναι ἰθαγενεῖς νέγροι. Εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς ἐνεργεῖται σημαντικὸν κυνήγιον. Ἔχει ναυπηγεῖα, κλωστήρια καὶ εἶναι ἕδρα κολλεγίου νέγρων Διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον ἰχθύων, ἀποικιακῶν, ξυλείας κτλ. —Μ.

Ἐλιζαμπεθτάουν (Elizabethtown).— 1) Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ἰερσέης, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἐλίζαμπεθ, ἐπὶ τοῦ στενοῦ τοῦ Στάτεν Ἄϊλαντ, εἰς ἀπόστασιν 24 χλμ. Α τῆς Νέας Ὑόρκης, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ προάστειον. Κάτ. 95682. Εἶναι ἡ ἕδρα τῶν μεγάλων ἐργοστασίων ραπτομηχανῶν Σίγγερ, καὶ ἔχει ναυπηγεῖα, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, χυτήρια, βυρσοδεψεῖα τεραστίας ἀποθήκας τῆς «Στάνταρ Ὂϊλ Κόμπανυ» κτλ. Ὀνομάζεται καὶ *Ἐλίζαμπεθ-Πὸρτ* καὶ ἁπλῶς *Ἐλίζαμπεθ* ἢ *Ἰλίζαμπεθ*.—2) Ἀρχαία ὀνομασία τῆς *Χόπκινσβιλ* (βλ. λ.). —Μ.

Ἐλιζαμπετβὶλ (Elisabethville) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς, ἐν τῷ βελγικῷ Κογκὸ καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ Κατάγκα, παρὰ τὸν ποταμὸν Καφουμπό, παραπόταμον τοῦ Λουαπούλα. Εἶναι ἐμπορικὸν κέντρον καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πόλεως Καλόμο τῆς ἀγγλικῆς ἀποικίας τῆς Ροδεσίας. Κάτ. 10.000, ὧν 929 Εὐρωπαῖοι. Παρ' αὐτῇ ὑπάρχουν μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ πυκνὰ δάση. —Μ.

Ἐλιζαμπετκβέλλε (Elisabethenquelle) [*Γεωγρ.*] βλ. *Ἐλισάβετ πηγή*.

ἑλικάριον (τὸ) (Helicarion) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λειμακιδῶν*, περιλαμβάνον γηΐνους κοχλίας ἀπαντῶντας εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἑλικελλῖναι (οἱ) (Hellicellinae) [*Παλαιοζ.*]. Ὑποοικογένεια τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν* (βλ. λ.) *ἐμπνευμόνων γαστεροπόδων* μαλακίων. Γ. Κ. Γ.

ἕλικες (οἱ) [*Βοτ.*]. Καλοῦνται ἴδια ὄργανα τῶν φυτῶν, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὅπως ὑποστηρίζωσι τὰ ἀναρριχητικὰ ἰδίως φυτὰ καὶ ὑποβοηθῶσι ταῦτα εἰς τὴν ἀναρρίχησιν. Ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν καὶ συνθηκῶν, πλεῖστα μόρια τοῦ φυτοῦ, ἤτοι ρίζαι, βλαστοὶ καὶ φύλλα ἔτι, δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἕλικας. Δ. Ν. Π.

Ἑλίκη [*Μυθολ.*].—1) Θυγάτηρ τοῦ Σελινοῦντος, σύζυγος τοῦ Ἴωνος, ἀφ' ἧς ὠνομάσθη ἡ ἐν Ἀχαΐᾳ *Ἑλίκη*.

2) Θυγάτηρ τοῦ Λυκάονος ἢ Ὠλένου, παιδαγωγὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Διός. Μετεμορφώθη εἰς ἄρκτον, τεθεῖσα μεταξὺ τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μεγάλης ἄρκτου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑλίκη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀχαΐας ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, Α τοῦ Αἰγίου καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Σελινοῦντος, καὶ Δ τοῦ Κυρηνίτου ποταμοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ᾠκίσθη ὑπὸ τοῦ Ἴωνος καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς συζύγου του Ἑλίκης. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε περίφημος ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος (βλ. *Ἑλικώνιος*). Ἡ Ἑλίκη κατελήφθη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Τὸ χειμῶνα ὅμως τοῦ 373/372 π. Χ. ἐπισυμβάντος σεισμοῦ νύκτα τινὰ ὁλόκληρος ἡ πόλις καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς ἔπαθον καθίζησιν καὶ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων ὑδάτων τῆς θαλάσσης. Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλίκης μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἅλωσιν τῆς πόλεως διεσπάρησαν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἰδίως δὲ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, εἰς αὐτοὺς δὲ κατά τινας τῶν ἀρχαιολόγων ὀφείλεται ἡ ἐκεῖ διαδεδομένη λατρεία τοῦ Ἑλικωνίου Ποσειδῶνος. — Π.

— **Ἑλίκη** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1918) 612. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ ΣΠΑΠ καὶ ἀπέχει 6 χιλμ. ἀπὸ τοῦ Αἰγίου. Ἡ κοινότης, ἔχουσα συνολικὸν πληθυσμὸν 1185 κατοίκων, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ριζόμυλο*, *Χαλκιανούτικα* καὶ *Νικολέϊκα*. Παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον ἔκειτο ἡ ἀρχαία *Ἑλίκη*, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ἡ κοινότης. —Μ.

— **Ἑλίκη** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἀπέχει 5 περίπου ὥρας ἀπὸ τῆς Μονεμβασίας καὶ 8 ἀπὸ τῶν Μολάων, ΝΑ τῶν ὁποίων κεῖται. Κάτ. (1928) 699. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἅγιος Μάμας* (κάτ. 108). —Μ.

ἑλικηδὸν (ἐπίρρ.)· ἑλικοειδῶς, σπειροειδῶς· ‖ εἶδος ἀρχαίας γραφῆς, καθ' ἣν τὰ γράμματα ἐγράφοντο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ ἑλικοειδοῦς γραμμῆς ἀναγινωσκομένης συνήθως ἀπὸ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον· ἀπαντᾶται εἰς πολλὰς γραφάς, ἀλλ' οὐδέποτε ἀποτελεῖ καθιερωμένην συνήθειαν. Συνήθως ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τοῦ γραφικοῦ ὑλικοῦ (λ. χ. δίσκοι, νομίσματα κλπ. στρογγύλα ἀντικείμενα) ἢ ἀνάγεται εἰς ἐποχάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ διεύθυνσις τῆς γραφῆς δὲν εἶχεν ἀκόμη μονιμοποιηθῆ. Οὕτως εἰς τὰς ἀρχαϊκὰς ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ζʹ καὶ ΣΤʹ αἰῶνος π. Χ. συναντᾶται παρὰ τὴν ἀριστερόστροφον καὶ τὴν βουστροφηδὸν γραφὴν καὶ ἡ ἑλικοειδὴς (βλ. *Roehl*, Inscriptiones graecae antiquissimae καὶ τὴν ἐν British School Annual 28, 1926—1927, σ. 284 ἐπὶ δακτυλίου). Ἐκ τῶν προελληνικῶν γραφῶν ἄριστον παράδειγμα ἑλικοειδοῦς γραφῆς παρέχει ὁ Δίσκος τῆς Φαιστοῦ (βλ. εἰκόνα ἐν λ. *γραφή*). Σ. Ν. Μ.

ἑλικίδαι (οἱ) (Helicidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων *γαστεροπόδων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα γένη διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἰδίως εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους. Ζῶσιν ἐντὸς τῶν δασῶν, ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ πλεῖστα γένη καταστρέφουσι τὰς φυτείας. Τινὰ γένη εἶναι ἐδώδιμα. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζῳολ.*] Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐξηπλώθη ὅμως καὶ ἀνεπτύχθη κυρίως κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν μειόκαινον περίοδον. Περιλαμβάνουσα πολλὰ ἀπολιθωμένα γένη, ὑποδιαιρεῖται σήμερον εἰς ὑποοικογενείας, τὰς ἑξῆς: *ἑλικοδοντίναι, ὑγρομιῖναι, καμπυλαιῖναι, ἑλικῖναι, λεπταξινίδαι, ἑλικελλῖναι, γεωμετρῖναι.* Γ. Κ. Γ.

ἑλικῖναι [*Παλαιοζ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων· περιελάμβανε πολλὰ γένη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα ἦσαν ἡ *μουρέλλα* Pfeiff. ἡ *εὐπαρυφὴ* Hartm., ἡ *ὀτάλα*, ἡ *ἠωβανία* Hesse, κ.τ.λ. Γ.Κ.Γ.

ἑλικίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Γλυκοζίτης παραγόμενος κατὰ τὴν ἠπίαν διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ὀξείδωσιν τῆς *σαλικίνης*. Διὰ διασπάσεως παρέχει γλυκόζην ἀφ' ἑνὸς καὶ σαλικυλαλδεΰδην ἀφ' ἑτέρου. Ἔχει τὸν χημικὸν τύπον $C_{13}H_{16}O_7$ καὶ τήκεται εἰς 174°. Σ. Γ.

ἑλικίνη (ἡ) (Helicina) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικινιδῶν*, περιλαμβάνον γήϊνα μαλάκια ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 500 εἴδη ἐνδιαιτώμενα κυρίως ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἀπαντῶντα τὰ περισσότερα εἰς τὰς Ἀντίλλας. Δ. Ν. Π.

ἑλικινίδαι (οἱ) (Helicinidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ὧν γνωστότερον ἡ *ἑλικίνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζ.*]. Τὰ γαστερόποδα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν πλειστόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ζῶσα μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

Ἑλικίστρα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 170. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Πουργαρόκαστρον* (κάτ. 150) καὶ *Ρωμανοῦ* (κάτ. 193).

ἑλικοβλέφαρος (ὁ, ἡ)· ἐπὶ γυναικός, ἡ ἔχουσα εὐκίνητα βλέφαρα, ἡ ἔχουσα εὐστρόφους ὀφθαλμοὺς καὶ γοργὸν βλέμμα.

ἑλικοβόστρυχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑλικοειδεῖς βοστρύχους (ἐπίθετον κοσμητικόν).

ἑλικογενὴς (ὁ) (Helicogenes) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν*, περιλαμβάνον γήϊνα μαλάκια μὲ κόγχην ἀρκετὰ μεγάλην, διάτρητον καὶ ὀδοντωτήν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἀντίλλας. Δ. Ν. Π.

ἑλικοδίκερως (ὁ) (Helicodicerus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρωδῶν*, περιλαμβάνον πόας μονοετεῖς μὲ ἄνθη μονόγαμα, ἀπαντῶσας κυρίως εἰς τὴν Κορσικήν. Δ. Ν. Π.

ἑλικοδοντῖναι (οἱ) (Helicodontinai) [*Παλαιοζ.*]. Ὑποοικογένεια τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν* (βλ. λ.) *ἐμπνευμόνων γαστεροπόδων* μαλακίων. Περιλαμβάνει πολλὰ γένη, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι: ἡ *ἑλικοδόντα* Risso, τὸ *δρεπανόστομα* Porro, ἡ *σοοσέα* Hesse, ἡ *καρακολλίνα* Beck κλπ. Γ. Κ. Γ.

ἑλικοδρόμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρέχων, ὁ πορευόμενος ἑλικοειδῶς.

ἑλικοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἕλικα, ὁ ἔχων σχῆμα ἕλικος: «ἡ θέσις τῶν ἐντέρων

Digitized by Google

εἶναι ἑλικοειδής», «δι' ἑλικοειδοῦς ὁδοῦ φθάνει τις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου». —Ἐπιρρ. **ἑλικοειδῶς.**

— **ἑλικοειδεῖς *τροχοὶ*** *[Μηχανολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τροχοὶ ὀδοντωτοί, τῶν ὁποίων οἱ ὀδόντες ἔχουν σχῆμα σπειρώματος ἑλικοειδοῦς, ὡς δεικνύει τὸ παρατιθέμενον σχῆμα. Εἰς τοιούτους τροχοὺς διακρίνομεν δύο βήματα, ἓν μετωπιαῖον, ὅπερ μετρεῖ τὴν ἀπόστασιν δύο παρακειμένων ὀδόντων ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς περιφερείας τοῦ μετώπου, καὶ ἕτερον μετροῦν τὴν ἀπόστασιν τῶν ἀξόνων τῶν αὐτῶν ὀδόντων καθέτως ἐπὶ τὴν κατὰ πλάτος διεύθυνσιν αὐτῶν· εἶναι δηλαδὴ τὸ δεύτερον βῆμα μικρότερον τοῦ πρώτου. Τοιαῦτα ζεύγη τροχῶν χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν μετάδοσιν κινήσεως ἀπὸ ἑνὸς ἄξονος εἰς ἕτερον τέμνοντα τὸν πρῶτον οὐχὶ καθέτως, ὅπως συχνὰ παρίσταται ἀνάγκη εἰς τὰ μηχανήματα ἐπεξεργασίας μετάλλων. Α. Μ.

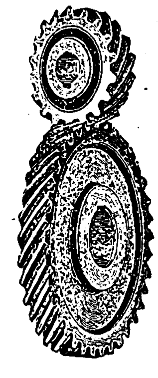

Ἑλικοειδεῖς τροχοί.

— **ἑλικοειδὲς *γάγγλιον*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *γάγγλιον* ἑλικοειδές.

— **ἑλικοειδὴς *διάρθρωσις*** *[Ἀνατομ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ διάρθρωσις ἐκείνη, καθ' ἣν ἀρθρικαὶ τῶν ὀστῶν ἐπιφάνειαι εἶναι κεκαμμέναι δίκην ἕλικος, ὡς ἡ κατὰ γόνυ διάρθρωσις. Ι. Π.

— **ἑλικοειδὴς *ἐπιφάνεια*** *[Γεωμ.]*. Καλεῖται ἑλικοειδὲς ἢ ἑλικοειδὴς ἐπιφάνεια, καμπυλόγραμμος ἐπιφάνεια ἔχουσα *ὁδηγήτριαν* (καμπύλην) *ἕλικα* καὶ *γενέτειραν* εὐθεῖαν γραμμήν. Εἶναι δὲ δύο εἰδῶν ἑλικοειδῆ, πάντῃ διάφορα ἀλλήλων: Τὸ μὲν γεννώμενον ὑπὸ εὐθείας κινητῆς, ἀπεριορίστου εἰς μῆκος καὶ ὀλισθαινούσης ἐπὶ ἕλικος, μεθ' ἧς ὑποχρεοῦται νὰ εὑρίσκηται ἐν τελείᾳ καὶ διαρκεῖ ἐπαφῇ. Ἡ ἐπιφάνεια αὕτη εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἀναπτύξεως, ἀφοῦ δύο ἀπειροπλήσιοι γενέτειραί της εὑρίσκονται ἐν ἑνὶ ἐπιπέδῳ, ἡ δὲ τομή της δι' ἐπιπέδων καθέτων εἰς τὸν ἄξονα τοῦ νοητοῦ κυλίνδρου, ἐφ' οὗ ἡ ὁδηγήτρια ἕλιξ (βλ. λ. *ἑλικοφόρος κύλινδρος*), εἶναι ἡ *σπεῖρα*, ἢ καὶ ὡς *ἕλιξ τοῦ Ἀρχιμήδους* γνωστή, *ἐξειλιγμένη* τῆς ὀρθῆς τομῆς τοῦ ἑλικοφόρου κυλίνδρου. Ὀνομάζεται δὲ ἡ ἐπιφάνεια αὕτη *ἑλικοειδὲς ἀναπτύξιμον*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μὴ ἀναπτύξιμον τοιαύτην, τὸ *στρεβλὸν ἑλικοειδές*. Ἡ δευτέρα αὕτη ἐπιφάνεια ἔχει δύο ὁδηγητρίας, τὴν μὲν καμπύλην στρεβλήν, τὴν δὲ εὐθεῖαν, καὶ γεννᾶται ὑπὸ εὐθείας ὀλισθαινούσης ἐπί τε τῆς δοθείσης ἕλικος (πρώτη ὁδηγήτρια), καὶ ἐπὶ τοῦ ἄξονος αὐτῆς (δευτέρα ὁδηγήτρια) μεθ' οὗ ὑποχρεοῦται νὰ σχηματίζῃ γωνίαν σταθεράν, ἐν τῷ σχήματι ὀρθήν. Δεδομένου δὲ ὅτι αἱ ὁριζόντιοι προβολαὶ δύο ἀπειροπλησίων γενετειρῶν τέμνονται κατὰ τὴν ὁριζοντίαν προβολὴν τοῦ ἄξονος τῆς ἕλικος, ἐνῷ αἱ ἀντίστοιχοι κορυφαῖαι τῶν αὐτῶν γενετειρῶν δὲν συναντῶνται, ἕπεται ὅτι αἱ δύο αὗται ἀπειροπλήσιοι γενέτειραι δὲν κεῖνται ἐν ἑνὶ ἐπιπέδῳ καὶ συνεπῶς ἡ ἐφ' ἧς αὗται κεῖνται ἐπιφάνεια, τὸ στρεβλὸν ἑλικοειδές, δὲν εἶναι ἀναπτύξιμος. Ἐὰν τάμωμεν τὸ τοιοῦτον ἑλικοειδὲς δι' ἐπιπέδων διερχομένων διὰ τοῦ ἄξονος τῆς ὁδηγητρίας ἕλικος, θὰ λάβωμεν διατομὰς εὐθείας, αἵτινες θὰ ὦσιν αἱ ἐπὶ τοῦ τέμνοντος ἐπιπέδου θέσεις τῶν γενετειρῶν· ἐὰν διὰ τέμνουσαν ἐπιφάνειαν μεταχειρισθῶμεν κύλινδρον ἔχοντα δι' ἄξονα τὸν τῆς ὁδηγητρίας ἕλικος, θὰ λάβωμεν ὡς τομὴν ἕλικα ἔχουσαν τὸν αὐτὸν *ἄξονα* καὶ τὸ αὐτὸ *βῆμα* μὲ τὴν ἀρχικήν· ἐὰν τέλος τάμωμεν τὴν ἐπιφάνειαν δι' ἐπιπέδου καθέτου ἐπὶ τὸν ἄξονα τοῦ ἑλικοφόρου κυλίνδρου, θὰ λάβωμεν τομὴν ἐπίπεδον ἕλικα (σπεῖραν) τοῦ Ἀρχιμήδους.

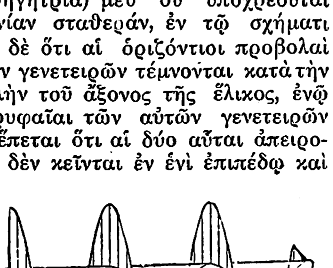

Στρεβλὸν ἑλικοειδές.

Στρεβλὸν ἑλικοειδὲς γεννώμενον ὑπὸ εὐθείας ὀλισθαινούσης ἐπὶ τῶν δύο προμνησθεισῶν ὁδηγητριῶν ἀλλὰ καὶ ὑποχρεουμένης νὰ παραμένῃ παράλληλος πρὸς δ. θὲν ἐπίπεδον, ὀνομάζεται *στρεβλὸν ἑλικοειδὲς μετ' ἰθύνοντος ἐπιπέδου*· τοιοῦτον ἑλικοειδές, μὲ τὸ ἐπίπεδον κάθετον εἰς τὸν ἄξονα, δίδει τὰς ἐπιφανείας τῶν τετραγωνικοῦ σπειρώματος κοχλιῶν. Αἱ ἐπιφάνειαι ἐπίσης τῶν πτερῶν τῆς ἕλικος (τοῦ προωστῆρος) καὶ τῶν κοχλιῶν τριγωνικοῦ σπειρώματος, εἶναι ἐπιφάνειαι ἑλικοειδῶν, ὧν ἡ γενέτειρα ἐσχημάτιζε γωνίαν σταθερὰν πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ ἑλικοφόρου κυλίνδρου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **ἑλικοειδὴς *ὀδοντωτὴ γραμμὴ*** *[Ἑραλδ.]*. Εἰς τὴν οἰκοσημολογίαν ὀνομάζεται οὕτω ἡ γραμμὴ ἡ τέμνουσα τὸν θυρεόν, κατὰ τὸν ἕνα ἢ ἄλλον τρόπον, ἡ παρουσιάζουσα σειρὰν ὀξέων ὀδόντων (engrelé), χωριζομένων ὑπὸ καμπύλων κενῶν. Ἐὰν ἡ γραμμὴ παρουσιάζῃ σειρὰν κυρτῶν καὶ κοίλων τόξων ὀνομάζεται *νεφελοειδῶς ὀδοντωτὴ* (Entée nébuleuse). Γ. Ε. Τ.

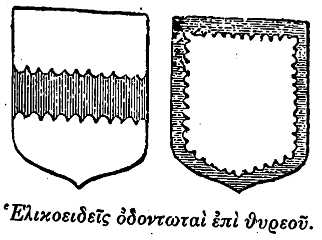

Ἑλικοειδεῖς ὀδοντωταὶ ἐπὶ θυρεοῦ.

—**ἑλικοειδὴς *στεφάνη*** καὶ ***ἑλικοειδὴς σύνδεσμος*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. *κοχλίας*.

ἑλικοϊδίνη (ἡ) (Helicoidin) *[Φαρμ.]*. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{26}H_{34}O_{14}+H_{20}$, σχηματιζόμενον δὲ μετὰ τῆς ἑλικίνης κατὰ τὴν ὀξείδωσιν τῆς σαλικίνης διὰ ἀραιοῦ νιτρικοῦ ὀξέος. Θεωρεῖται ὡς ἕνωσις τῆς σαλικίνης μετὰ τῆς ἑλικίνης. Ἡ ἑλικοϊδίνη κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους κρυστάλλους προσομοίους πρὸς τοὺς τῆς ἑλικίνης. Κ. Γ. Μ.

ἑλικοκέρατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων κέρατα ἑλικοειδῶς κεκαμμένα.

ἑλικόκερκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχον κέρκον, οὐρὰν ἑλικοειδῶς κεκαμμένην.

ἑλικοκίνητον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος ἀνεπίσημος, ἐπικρατήσας τοῦ ἐπισήμου (Ὀνοματολ. Ναυτ. ἄρθρ. 1362) *ἑλικοφόρον* (βλ. λ.).

ἑλικοκίνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κινούμενος δι' ἕλικος: «λέμβος ἑλικοκίνητος».

ἑλικόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων μορφήν, σχῆμα ἕλικος, ἑλικοειδής.

ἑλικοπρὶς (ἡ) (Helicopris) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

ἑλικόπις (ἡ) (Elicopes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυκινιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ψυχὰς μὲ σῶμα λεπτόν, κομψὸν καὶ ποικιλοχρόους πτέρυγας. Γνωστὰ 5 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἰδίως εἰς τὸ Μεξικόν. Δ. Ν. Π.

ἑλικόποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία μαλακοστράκων ζῴων (βλ. *κιρρίποδα*).

ἑλικοπρωτεΐδη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Φωσφορογλυκοπρωτεΐδη ἀνευρεθεῖσα εἰς τὰς ἀκρίδας. Σ. Γ.

ἑλικόπτερον (τὸ) *[Ἀεροτεχν.]*. Καλεῖται οὕτως ἀεροπλάνον χωρὶς πτέρυγας, λαμβάνον τὴν ἄνωσιν αὐτοῦ ἀπὸ ἕλικα κατακορύφου ἄξονος. Ἡ ἐπιτυχία τοιούτου ἀεροπλάνου προσέκοψε κυρίως εἰς δύο ἐμπόδια: α) Ἐλαφροὶ κινητῆρες μεγάλης ἰσχύος ὀφείλουν νὰ λειτουργοῦν μὲ μέγαν ἀριθμὸν στροφῶν, ἐνῷ ὁ βαθμὸς ἀποδόσεως τῆς ἕλικος καὶ ἡ σχετικὴ ἀσφάλεια κατὰ τῆς πτώσεως ἀπαιτεῖ μεγάλης ἐπιφανείας καὶ βραδυκίνητον, ἐμμέσως κινουμένην ἕλικα, τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ αὐτὴν πολὺ βαρεῖαν. β) Δυσχέρειαι ἐπίσης προκύπτουν εἰς τὴν ὁριζοντίαν κίνησιν τοῦ ἑλικοπτέρου, λόγῳ τοῦ ὅτι ἑκάστη πτέρυξ τῆς κατακορύφου ἄξονος ἕλικος κινεῖται ἐναλλὰξ κατὰ τὴν διεύθυνσιν καὶ ἀντιθέτως τοῦ ῥεύματος τοῦ ἀέρος. Λόγῳ τούτου ἡ ἕλιξ ὑπόκειται εἰς συνεχῶς ἀλλασσούσας πιέσεις ἀνέμου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον χειροτερεύει τὸν βαθμὸν ἀποδόσεως αὐτῆς καὶ θέτει ἐν κινδύνῳ τὴν ἀντοχήν. Α. Μ.

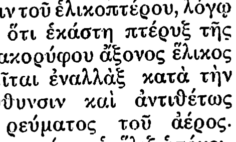

Ἑλικόπτερον.

ἑλικόστημα (τὸ) (κοιν. *ποδόσταμο τῆς προπέλλας*, γα λ. étambot d'avant, ἀγγλ. propeller-post) *[Ναυτ.]*. Δεύτερον ποδόστημα, ἀπαντῶν μόνον εἰς τὰ ἑλικοκίνητα πλοῖα, χρησιμεῦον διὰ τὴν προτελευταίαν στήριξιν τῆς ἑλικοφόρου ἀτράκτου, διερχομένης δι' ἀνατρήσεως ἐν τῷ ἑλικοστήματι καὶ κατὰ τὸ διάμηκες, ἐνισχυομένης δὲ δι' ὀγκώματος τοῦ *ἑλικοστήματος*. Εἰς τὰ ξύλινα ἑλικοφόρα σκάφη τὸ ἑλικόστημα, ὃν ξύλινον καὶ αὐτό, εἶναι παράλληλον τοῦ ποδοστήματος καὶ ἀνεξάρτητον αὐτοῦ. Εἰς τὰ σιδηρᾶ ὅμως ἑλικοφόρα, τό τε ποδόστημα καὶ τὸ ἑλικόστημα κατασκευάζονται εἰς ἑνιαῖον σιδηροῦν τεῦχος.

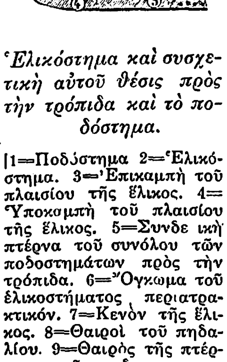

Ἑλικόστημα καὶ συσχετικὴ αὐτοῦ θέσις πρὸς τὴν τρόπιδα καὶ τὸ ποδόστημα.

[1=Ποδόστημα 2=Ἑλικόστημα. 3=Ἐπικαμπὴ τοῦ πλαισίου τῆς ἕλικος. 4=Ὑποκαμπὴ τοῦ πλαισίου τῆς ἕλικος. 5=Συνδε ικὴ πτέρνα τοῦ συνόλου τῶν ποδοστημάτων πρὸς τὴν τρόπιδα. 6=Ὄγκωμα τοῦ ἑλικοστήματος περιατρακτικόν. 7=Κενὸν τῆς ἕλικος. 8=Θαιροὶ τοῦ πηδαλίου. 9=Θαιρὸς τῆς πτέρνας τοῦ ποδοστήματος. 10=Ὄγκωμα τοῦ ποδοστήματος περιατρακτικόν.]

ἑλικόστομον (τὸ) (Helicostomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παραμαικιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ἐνδιαιτωμένους εἰς ὑφάλμυρα ὕδατα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς, ἐλαστικοῦ σώματος καὶ τοῦ βαθέος χρωματισμοῦ των. Δ. Ν. Π.

ἑλικοστρεφὴς (ὁ, ἡ),*—ές* (τό)· ὁ συνεστραμμένος δίκην ἕλικος.—Ἐπιρρ. **ἑλικοστρεφῶς.**

ἑλικοτομίς, *—ίδος* (ἡ) *[Μηχαν.]*. Μηχανικὸν ἐργαλεῖον (κοιν. *κολαοῦζο*) ἐκ χάλυβος ἐσκληρυμένου ἐν σχήματι ῥάβδου, ἐφ' ἧς εἶναι κεχαραγμένη ἕλιξ καὶ διὰ τοῦ ὁποίου μορφοῦται ἑλικοφόρος ὀπὴ ἐντὸς στερεῶν σωμάτων (συνήθως ξύλων ἢ μετάλλων). Τὸ ἐργαλεῖον περιστρέφεται διὰ βοηθητικοῦ μοχλοῦ καὶ διὰ τὴν μεγαλυτέραν του διευκόλυνσιν εἶναι ὀλίγον κωνικόν, εἰς τρόπον ὥστε εἰς τὰς ἀρχὰς ἁπλῶς χαράσσει τὴν ἕλικα, ἐφ' ὅσον δὲ εἰσέρχεται εἰς τὸ σῶμα, τότε τὸ τμῆμα τοῦ ἐργαλείου τὸ ἔχον τὴν μεγαλυτέραν διατομὴν τέμνει καὶ μορφώνει τὴν ἕλικα πλήρως ἐπὶ τοῦ προπαρεσκευασμένου ἤδη μέρους ὑπὸ τμήματος τοῦ ἐργαλείου, ὅπερ προηγήθη καὶ ὅπερ ἔχει τὴν μικροτέραν διατομήν. Διὰ τὴν πλήρη μόρφωσιν τῆς ἕλικος, μετὰ τὴν χρῆσιν τῆς κωνικῆς ἑλικοστομίδος, χρησιμοποιοῦσι καὶ ὅλως κυλινδρικὴν τοιαύτην. Εἶναι ἐπάναγκες ἡ ὀπὴ ἐντὸς τοῦ σώματος, ἐφ' ἧς πρόκειται νὰ χαραχθῇ ἡ ἕλιξ, νὰ ἔχῃ ἀνοιχθῇ ἐκ τῶν προτέρων, τὸ δὲ ἐργαλεῖον νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ἔξοδον τῶν ῥινισμάτων, ἅτινα προκύπτουν ἐκ τῆς ἑλικοτομῆς. Διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον λόγον καὶ διὰ νὰ καθίσταται ἡ κοπὴ εὐκολωτέρα, τὸ ἐργαλεῖον φέρει τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐγκοπὰς κατὰ μῆκος. Διὰ τῶν αὐλάκων τούτων ἀφ' ἑνὸς διολισθαίνουσι πρὸς τὰ ἔξω τὰ ἀποκοπτόμενα μόρια τοῦ σώματος, ἀφ' ἑτέρου διακόπτεται ἡ ἕλιξ τοῦ ἐργαλείου καὶ σχηματίζονται κοπτεραὶ ἐπιφάνειαι τρὶς ἢ τετράκις εἰς ἑκάστην ὁλόκληρον περιστροφὴν τοῦ ἐργαλείου. Ἐκ παραλλήλου διὰ τῆς ἰδίας διαρρυθμίσεως εἶναι ἐφικτὴ ἡ σύγχρονος λίπανσις τοῦ ἐργαλείου κατὰ τὴν πρόοδον τῆς λειτουργίας του.

ἑλικοτόμος (ὁ) *[Μηχαν.]*. Μηχανικὸν ἐργαλεῖον (κοιν. *βιδολόγος*, γαλλ. filière, ἰταλ. filiera) ἐκ χάλυβος ἐσκληρυμένου, διὰ τοῦ ὁποίου χαράσσεται ἕλιξ ἐπὶ κυλινδρικῆς ῥάβδου. Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἁπλουστέρου διὰ κατασκευὴν κοχλιῶν διὰ τῆς χειρός, γίνεται συνθετώτερον διὰ μεγάλας ῥάβδους καὶ ἔτι πολυπλοκώτερον διὰ σωλῆνας ἰδίως μεγάλων διαστάσεων. Προκειμένου ὅμως διὰ μηχανοποιήτους κοχλίας καὶ διὰ βιομηχανικὴν παρασκευὴν ἑλικοφόρων ῥάβδων ἢ σωλήνων ἢ διὰ τὴν κατασκευὴν τετραγωνικῆς ἕλικος ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας κυλινδρικῶν σωμάτων, μεταχειρίζονται μηχανήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ μὲν κύλινδρος περιστρέφεται, τὸ δὲ ἐργαλεῖον ἑλικοτομῆς κινεῖται εὐθυγράμμως μὲ σχετικὴν κατὰ χρόνον μετατόπισιν καὶ χαράσσει τὴν ἕλικα.

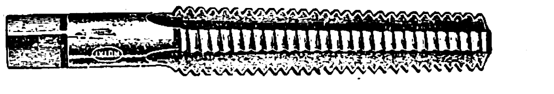

Ἑλικοτόμος.

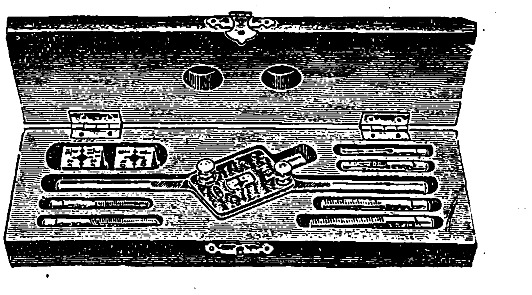

Ἑλικοτομίς.

ἑλικοτομῶ (*—έω*)· τέμνω ἕλικα, κατασκευάζω ἑλικοειδὲς τρῆμα, ὀπὴν διὰ ξύλου ἢ μετάλλου φέρουσαν ἕλικα κατάλληλον νὰ δεχθῇ κοχλίαν.

ἑλικοτρύπανον (τὸ) *[Μηχ.]*. Εἶδος τρυπάνου χρησιμεύοντος διὰ τὴν μέσῳ περιστροφῆς αὐτοῦ διάνοιξιν κανονικῶν κυλινδρικῶν ὀπῶν ἐπὶ μετάλλων. Τὸ ἑλικοτρύπανον εἰς τὸ κάτω ἄκρον καταλήγει εἰς κῶνον παρουσιάζοντα κατὰ τὰς γενετείρας αὐτοῦ κοπτεράς, ἀκμάς, αἵτινες κυρίως ἐνεργοῦσι τὴν διάτρησιν. Τὸ κύριον σῶμα φέρει κυλινδρικὰς ἕλικας μεγάλου βήματος μὲ κοπτερὰς

Digitized by Google

ἀκμάς, αἵτινες λειαίνουσι τὴν κυλινδρικὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀνοιγείσης ὀπῆς. Τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ ὀργάνου καταλήγει εἰς κύλινδρον πλήρη ἢ πρίσμα, ὅπερ εἰσερχόμενον εἰς τὴν κατάλληλον ὑποδοχὴν τῆς περιστρεφούσης μηχανῆς στερεοῦται εἰς αὐτήν. Λ. Ν. Κ.

ἑλικοφόρον (τὸ) (γαλλ. bateau à hélice, ἀγγλ. screw-ship) *[Ναυτ.]*. Πλοῖον ἔχον ὡς προωστῆρα ἕλικα. Ὁ τρόπος παραγωγῆς τοῦ ἔργου ὑπὸ τῆς κινητηρίου τοῦ σκάφους μηχανῆς εἶναι ἀδιάφορος διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν πλοίου τινὸς ὡς *ἑλικοφόρου*. Σ. Ε. Λ.

ἑλικοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων ἕλικα, ἑλικοκίνητος· ‖ τὸ *ἑλικοφόρον* (βλ. λ.), ὡς οὐσιαστ. (κατὰ παράλειψιν τοῦ *πλοῖον*).

— **ἑλικοφόρος κύλινδρος** *[Γεωμετρ.]*. Νοητὸς κύλινδρος, ἢ καὶ πραγματικός, ἔχων ὀρθὴν τομὴν οἱανδήποτε καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου χαράσσεται *ἕλιξ*, λαμβανομένων ἐπὶ τῶν γενετειρῶν τοῦ κυλίνδρου τεταγμένων *y*, ἐχουσῶν λόγον σταθερὸν *k* πρὸς τὰς ἀντιστοίχους καμπυλογράμμους τετμημένας *s*, λογιζομένας ἐπὶ τῆς ὀρθῆς τομῆς καὶ ἀπὸ σημείου αὐτῆς ὡρισμένου, ὀνομαζομένου δὲ *ἀρχὴ τῆς ἕλικος*· ὑφισταμένης δηλαδὴ σταθερῶς τῆς σχέσεως $y=ks$. Ὅταν ἡ βάσις τοῦ ἑλικοφόρου κυλίνδρου εἶναι κλειστὴ καμπύλη, θὰ ἐπέλθῃ στιγμή, καθ' ἣν ἡ μεταβλητὴ τετμημένη *s* θὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὴν περίμετρον (ἀνάπτυγμα) *p*, τῆς ὀρθῆς τομῆς, ὁπότε ἡ ἕλιξ θὰ συναντήσῃ διὰ δευτέραν φορὰν τὴν γενέτειραν τοῦ ἑλικοφόρου κυλίνδρου, τὴν ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τῆς *ἀρχῆς τῆς ἕλικος*. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοιαύτη περίπτωσις ἤθελεν ἀναπαράγεσθαι ἐπ' ἄπειρον, διὰ τὰς τιμὰς τοῦ *s* ἴσας πρὸς 0, *p*, 2*p*, 3*p*, κ.τ.λ., θὰ ὑπάρξῃ ἀσφαλῶς ἐπὶ πάσης γενετείρας τοῦ ἑλικοφόρου κυλίνδρου ἀπειρία σημείων, καθ' ἃ ἡ ἕλιξ θὰ συναντᾷ ἑκάστοτε τὴν αὐτὴν γενέτειραν, καὶ ἅτινα θὰ ἀπέχουν ἀπ' ἀλλήλων κατὰ σταθερὰν ἀπόστασιν *h*, ἥτις καλεῖται *βῆμα* τῆς ἕλικος. Ὅταν νοήσωμεν τὸν ἑλικοφόρον κύλινδρον ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ ἐπιπέδου, μὲ τὰς γενετείρας του καθέτως τῇ εὐθείᾳ μετεσχηματισμένῃ τῆς ὀρθῆς τομῆς, τότε καὶ ἡ μετεσχηματισμένη τῆς ἕλικος θὰ εἶναι εὐθεῖα, σχηματίζουσα ὅμως γωνίαν *φ* πρὸς τὴν μετεσχηματισμένην τῆς ὀρθῆς τομῆς καὶ διδομένην διὰ τῆς σχέσεως εφ. $φ=k$. Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι πρόκειται περὶ *ἑλικοφόρου κυλίνδρου* ὀρθῆς τομῆς κυκλικῆς ἀκτῖνος *R*, καὶ περὶ ἕλικος ἐπ' αὐτοῦ ἐχούσης βῆμα b, ἡ εὐθεῖα καθ' ἣν θὰ μετασχηματισθῇ ἡ ἕλιξ, ἀναπτυσσομένου τοῦ κυλίνδρου, θὰ σχηματίζῃ τὴν προμνησθεῖσαν γωνίαν *φ* ἴσην πρὸς ἐκείνην ἣν δίδει ἡ σχέσις $εφ. φ=\frac{β}{6{,}283.R}$. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἑλικόφυλλον (τὸ) (Helicophyllum) *[Ζῳολ.]*: Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρωδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ φύλλα ἐπιμήκη, γραμμωτὰ καὶ ἄνθη μονόγαμα κατὰ σπάδικας διατεταγμένα. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Ἑλίκρανον ἢ **Ἑλικρᾶνον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς ἐν Ἠπείρῳ Χαονίας. Κατὰ τὸν Πολύβιον ἔκειτο παρὰ τὴν πόλιν Φοινίκην, ἧς ἐρείπια σῴζονται παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Φοινίκι τῆς περιφερείας Δελβίνου. Ὁ Ἀραβαντινὸς (Χρονογραφία τ. Β', σελ. 51) τοποθετεῖ τὸ Ἑλίκρανον παρὰ τὸ χωρίον τοῦ Δελβίνου Σμάλτζανη, ἀνατολικῶς τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου, ἔνθα σῴζονται καὶ ἐρείπια. Γενικῶς, πάντες οἱ περὶ τὴν γεωγραφίαν τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου ἀσχοληθέντες, ὡς ὁ Λήκ, Κεῖπερτ, Σεμιτέλος, Treidler, τοποθετοῦν τοῦτο παρὰ τὸ Δέλβινον. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

ἑλικτήρ, —*ῆρος* (ὁ)· πᾶν τὸ ἑλικοειδῶς συνεστραμμένον, ἰδίᾳ τὸ ἐνώτιον, τὸ ἔχον σχῆμα ἕλικος.

ἑλικτίς (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* (βλ. *ἰκτίς*).

ἑλικτός, —*ή,* —*όν* ὁ ἑλικοειδῶς συνεστραμμένος, στρεπτός: «ἑλικτὸς στέφανος,—βόστρυχος», «ἑλικτὴ κλῖμαξ» ἢ ἑλικοειδής ‖ μεταφ. ὁ συνεστραμμένος, ὁ σκολιός, ἀσαφής, σκοτεινός, ἐπαμφοτερίζων.

ἑλικῶ (—*όω*)· κατασκευάζω ἕλικα, δίδω τὸ σχῆμα τῆς ἕλικος.

ἑλικώδης (ὁ, ἡ), — *ες* (τό)· ἑλικοειδής.

— **ἑλικῶδες ἔντερον** *['Ανατομ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ μοῖρα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πέρατος τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ λήγει εἰς τὴν εἰλεοκολικὴν (Βωχίνειον) βαλβῖδα (παχὺ ἔντερον). Ι. Π.

Ἑλικὼν *[Μυθολ.]*. Ἀδελφὸς τοῦ *Κιθαιρῶνος*, ἀντιθέτου πρὸς αὐτὸν χαρακτῆρος. Ὁ Ἑλικὼν ἦτο πρᾶος καὶ πιστῶς περιεποιεῖτο τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, ὁ Κιθαιρὼν τοὐναντίον ἦτο ἄπληστος καὶ πλεονεκτικός, ἐφόνευσε δὲ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ ἔρριψε τὸν ἀδελφὸν ὑπούλως ἀπὸ βράχου τινός, ἀλλὰ παρασυρθεὶς ἔπεσε καὶ αὐτὸς καὶ ἐφονεύθη. Οἱ θεοὶ μετεμόρφωσαν ἀμφοτέρους εἰς τὰ ὁμώνυμα ὄρη, ἀλλ' ὁ μὲν Κιθαιρὼν διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτοῦ ἐγένετο ἡ κατοικία τῶν Ἐρινύων, ὁ δὲ Ἑλικὼν διὰ τὴν πρᾳότητα ἡ ἕδρα τῶν Μουσῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τούτου *Ἑλικωνιάδες* ἐκλήθησαν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Ἑλικών.** Ἀρχαῖος Ἕλλην ἀστρονόμος καὶ μαθηματικὸς ἐκ Κυζίκου. Ἦτο μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Εὐδόξου. Προειπὼν εἰς τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Διονύσιον τὸν νεώτερον τὸν σεισμὸν τῆς 12ης Μαΐου 361 π. Χ., ἔλαβε παρὰ τούτου ἀργυροῦν τάλαντον ὡς βραβεῖον. — Π.

Ἑλικὼν *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Βοιωτίας ἐκτεινόμενον καθ' ὅλην τὴν νοτιοδυτικὴν τῆς χώρας ὀρεινὴν πλευρὰν πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ὁριζόμενον ὑπὸ τῆς πεδιάδος τῶν Θεσπιῶν, τῆς Κωπαϊδικῆς λεκάνης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Διστόμου (βλ. χάρτ. ἐν λ. *Βοιωτία* τόμ. Ζ', σ. 462). Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 35 περίπου χιλιομέτρων, τὸ πλάτος δὲ ποικίλλει ἀπὸ 15—20. Παρουσιάζει ἀκανόνιστον σύστημα συμπλεκομένων ὀροσειρῶν, πολλαὶ δὲ κορυφαὶ ὑπερβαίνουν τὰ 1000 μέτρα. Διὰ δύο καταπτώσεων τοῦ ὄρους δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 3 τμήματα: 1) Τὸν κυρίως Ἑλικῶνα (νῦν *Βουνὸ τῆς Ζαγαρᾶς*, ὕψους 1527 μ.), ἐπὶ τοῦ ὁποίου πάλαι εὑρίσκετο βωμὸς τοῦ Διὸς Ἑλικωνίου, ὀλίγα δὲ μέτρα κατωτέρω ἀνέβλυζε πηγὴ διαυγεστάτου ὕδατος, ἡ *Ἱπποκρήνη*, τὴν ὁποίαν ἤνοιξε πλήξας διὰ τῆς ὁπλῆς ὁ Πήγασος (νῦν *Κρύο Πηγάδι*).

Πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἄσκραν (νῦν περιοχὴ τοῦ χωρίου Παλαιοπαναγιᾶς) ἐξετείνετο ἡ «*κοιλὰς τῶν Μουσῶν*», ἔνθα ἐν μέσῳ ἄλσους ἀνέκειτο πλῆθος ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων, ἀνήκουσα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Θεσπιῶν. ΒΔ. τοῦ ὄρους τούτου ἐκτείνεται ἡ ὀροσειρὰ *Μακρυπλάγι* (τὸ *Τιλφούσιον* τῶν ἀρχαίων) μετὰ τοῦ *Κατσικαντάμ*. 2) Τὸν κεντρικὸν Ἑλικῶνα, ὅστις νοτίως ὑψοῦται εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κωνοειδῆ κορυφὴν *Παλιοβούνα* (1748 μ.), μεθ' ἧς συνδέεται πρὸς Δ. τὸ *Τσιβέρι* (1563 μ.). Χαρακτηριστικαὶ δολῖναι καὶ οὐβάλαι χωρίζουν τὰ ὄρη ταῦτα ἀπὸ τὸ *Βουνὸ τῆς Μεγάλης Λούτσας* (τὸ *Λιβήθριον* τῶν ἀρχαίων), ὕψους 1460 μ. Βορειότερον, πρὸς τὴν Λεβάδειαν, ὑψοῦται τὸ *Βουνὸ τῆς Γρανίτσας* (τὸ *Λαφύστιον* τῶν ἀρχαίων). 3) Τὸν δυτικὸν Ἑλικῶνα, περιεχόμενον πάλαι εἰς τὴν Φωκίδα. Ἡ ἐνταῦθα ὀροσειρὰ *Κολιέδες* (1400 μ.) καὶ *Λοῦτσα Μοναστηρίου* ὑπέρκειται τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ.

Ὁ Ἑλικὼν ἐν γένει καλύπτεται ὑψηλὰ μὲν ὑπὸ ἐλατῶν, χαμηλότερον δ' ἑκασταχοῦ ὑπὸ δρυῶν, πολυειδῶν θάμνων καὶ ἰαματικῶν φυτῶν. Τὰ πάλαι ὅμως πυκνὰ δάση, ἅτινα ἐκάλυπτον τὸ ὄρος καὶ ἐξ οὗ ἐθεωρήθη ὡς ἐνδιαίτημα τῶν Ἑλικωνιάδων Μουσῶν, δὲν ὑπάρχουν πλέον, ἡ δὲ κοιλὰς τῶν Μουσῶν παρουσιάζεται σήμερον ὡς θέαμα οἰκτρᾶς ἀπογυμνώσεως· ἡ Ἱπποκρήνη ἐλάχιστον ὕδωρ ἔχει εἰς τὸ βάθος τοῦ φρέατος. Οὐχ ἧττον τὸ ὄρος παρουσιάζει ἑκασταχοῦ καὶ σήμερον ἔτι ὡραίας φυσικὰς καλλονὰς καὶ καθαρωτάτας πηγάς. Τὰ μικρὰ αὐτοῦ κλειστὰ ὀροπέδια παράγουν ὀλίγα μὲν ἀλλὰ νοστιμώτατα ὄσπρια, πλῆθος δὲ ποιμνίων τῶν κατὰ τὸ ὄρος χωρικῶν περιφέρεται εἰς τοὺς λειμῶνας. Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

— *[Στρατ. Γεωγρ.]* Ὁ Ἑλικὼν συνδεόμενος πρὸς μὲν τὰ ΒΔ. μετὰ τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς δὲ τὰ ΝΑ. μετὰ τοῦ Κιθαιρῶνος, διασφαλίζει ἀπὸ νότου τὰς μεταξὺ Ἀθηνῶν—Θεσσαλίας, μέσῳ τῆς Βοιωτίας, ὁδεύσεις, διότι δύο μόνον ὁδεύσεις διανοίγονται πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἀπὸ τῆς Βοιωτίας, ἡ ἀπὸ Θεσπιῶν εἰς Δόμβραιναν (Θίσβην), καὶ ἡ ἀπὸ Δαυλείας (Δαυλίδος) — Διστόμου εἰς Ἄσπρα Σπίτια, δυνάμεναι εὐκόλως νὰ φυλαχθῶσιν. Ν. Κ. Σ.

— **Ἑλικὼν** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Πιερίᾳ τῆς Μακεδονίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου συνδέεται μετὰ τοῦ Βαφύρα.

ἑλικών, —*ῶνος* (ὁ) *[Μουσ.]*.—1) Μουσικὸν ὄργανον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπερ ἀναφέρει Ἀριστείδης ὁ Κοϊντιλιανός, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Πορφύριος καὶ ὁ Παχυμέρης. Εἶχε τέσσαρας χορδὰς καὶ ἐχρησίμευε κυρίως διὰ τὰ ἀκουστικὰ πειράματα.—2) Χάλκινον ὄργανον ἐν χρήσει σήμερον, ἐξαιρετικοῦ μεγέθους, ὅπερ ὠνομάσθη οὕτως, διότι ὁ μουσικὸς φέρει αὐτὸ περὶ τὸ σῶμα, ἐνῷ ταυτοχρόνως τὸ στηρίζει ἐπὶ τοῦ ὤμου. Ἔχει σωλῆνα μεγάλου διαμετρήματος καὶ χορδίζεται εἰς φα, μι ὕφεσ., ντο καὶ σι ὕφ. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *βαθειῶν σαλπίγγων* (Tuba) καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὰς στρατιωτικὰς μουσικάς. Γ. Σ.

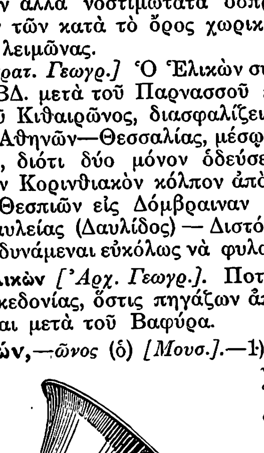

Ἑλικών.

Ἑλικωνία ἢ **Ἑλικωνιὰς** καὶ **Ἑλικωνὶς** *[Μυθολ.]*. Ἐπίθετον τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Νυμφῶν παρὰ ποιηταῖς, ὡς κατοικουσῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους *Ἑλικῶνος* (βλ. λ.) τῆς Βοιωτίας. —Π.

ἑλικωνία (ἡ) (Heliconia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεϊδῶν*, περιλαμβάνον ὡραιότατα δενδρύλλια, ἅτινα φθάνουσιν εἰς ὕψος 3 περίπου μέτρων καὶ ἔχουσι βλαστὸν εὐθυτενῆ, φύλλα μεγάλα φαιοπράσινου χρώματος καὶ ἄνθη ἐπιμήκη ἀναφαινόμενα κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων καὶ κατὰ στάχυας διατεταγμένα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς τὰς Ἀντίλλας κυρίως καὶ εἰς ὑγροὺς καὶ ἀγόνους τόπους. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *ἑλικωνία ἡ ψιττακοειδὴς* (Heliconia psittacoidea), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους· ἔχει ρίζωμα παχύ, λευκὸν ἐσωτερικῶς καὶ μελανὸν ἐξωτερικῶς καὶ καλλιεργεῖται εἰς πλεῖστα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Ἑλικώνιος (ὁ) *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Παρ' Ὁμήρῳ ὁ Ποσειδῶν ἐπικαλεῖται *Ἑλικώνιος ἄναξ*, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐλατρεύετο εἰς διαφόρους πόλεις. Ἐν Ἀθήναις καὶ Μιλήτῳ ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτοῦ, ὡσαύτως ἐν Τέῳ μετὰ περιβόλου· ἐν Σάμῳ μημονεύεται θυσία πρὸς αὐτὸν καὶ «πανηγυρικὴ σύνοδος» εἰς τὸ καλούμενον *Ἑλικώνιον*. Ἐν Μυκάλῃ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς αὐτὸν τὸ βορείως τῆς πόλεως ἱερόν, τὸ καλούμενον *Πανιώνιον*. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως λατρεία αὐτοῦ ἐτελεῖτο ἐν Βοιωτίᾳ, ἥτις ἀναφέρεται ὡς «ἱερὰ ὅλη Ποσειδῶνος», ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τοῦ ἐν αὐτῇ ὄρους Ἑλικῶνος παράγουν τὴν ἐπίκλησιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαιολόγων, στηριζόμενοι καὶ εἰς χωρίον τῶν Ὁμηρικῶν ὕμνων, ὅπου λέγεται ὅτι ὁ Ποσειδῶν «Ἑλικῶνα ἔχει καὶ εὐρείας Αἰγάς». Ἄλλοι ὅμως φρονοῦν ὅτι ἡ πρωταρχικὴ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος Ἑλικωνίου ἦτο εἰς τὴν ἀχαϊκὴν πόλιν *Ἑλίκην*, ὅτι τὸ Ἑλικώνιος εἶναι παραφθορὰ τοῦ Ἑλικήϊος καὶ ὅτι ἡ λατρεία αὐτοῦ διεδόθη εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν γνωστὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλίκης καὶ τὴν διασπορὰν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην καὶ ἑτέραν, καθ' ἣν ὁ Ποσειδῶν ἐπεκλήθη Ἑλικώνιος «διὰ τὸ ἕλικας εἶναι καὶ περιφερεῖς τὰς δίνας τῆς θαλάσσης», δὲν δέχονται οἱ πλεῖστοι τῶν εἰδικῶν. —Π.

Ἑλικώνιος: Βυζαντινὸς σοφιστὴς καὶ χρονικογράφος ἀγνώστου ἐποχῆς. Κατὰ Σουΐδαν «ἔγραψε χρονικὴν ἐπιτομὴν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἐν βιβλίοις δέκα». Π. Ν. Π.

ἑλικώνιος (ὁ) (Heliconius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 80 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Οἱ ἑλικώνιοι εἶναι ὡραιότατοι ψυχαὶ μικροτάτου μεγέθους μὲ σῶμα κομψὸν καὶ πτέρυγας ποικιλοχρώμους καὶ λαμπρῶς διακεκοσμημένας δι' ἐπίσης ποικιλοχρώμων κηλίδων καὶ στιγμάτων. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἔχουσιν, ὅτι ἐκκρίνουσι κιτρίνην τινὰ ἠμιυδαρῆ οὐσίαν, ἥτις προκαλεῖ ναυτίαν εἰς τοὺς πλησιάζοντας ταύτας ἐχθροὺς καὶ ἰδίως τὰ πτηνά. Δ. Ν. Π.

Ἑλικωνὶς μάρτυς. Ἐκ Θεσσαλονίκης καταγομένη καὶ ζῶσα κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Γ' αἰῶνος ἀπεκεφαλίσθη ἐπὶ τοῦ ἀνθυπάτου Ἰουσαίῳ. Ἡ μνήμη αὐτῆς ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 28 Μαΐου μετὰ βραχέος μαρτυρολογίου. Ε. Γ. Π.

ἑλικῶπις, —*ιδος* (ἡ), θηλ. τοῦ *ἑλίκωψ*· ἡ ἔχουσα εὐστρόφους καὶ ζωηροὺς ὀφθαλμούς.

ἑλίκωσις, —*εως* (ἡ) καὶ *ἑλίκωμα* (τό)· ἡ εἰς σχῆμα ἕλικος κατασκευή τινος: «ἡ ἑλίκωσις τοῦ ἐλάσματος».

ἑλικωτήρ, — *ῆρος*· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου κατασκευάζονται αἱ ἕλικες τῶν κοχλιῶν, *ἑλικοτόμος*.

— *[Ζῳολ.]* Καλοῦνται *ἑλικωτῆρες* οἱ εἰδικοὶ ἀδένες τῶν ἀραχνῶν, δι' ὧν ἀπεκκρίνεται ἡ μέταξα (βλ. λ. *ἀραχνοειδῆ* τ. Ε', σ. 343 γ').

ἑλικωτός, —*ή,* —*όν* ὁ ἔχων σχῆμα ἕλικος, κοχλιωτός.

ἑλίκωψ, —*ωπος* (ὁ ἡ)· ὁ ἔχων ὀφθαλμοὺς εὐστρόφους καὶ ζωηρούς, χαρακτηριστικὸν τῶν Ἀχαιῶν: «ἑλίκωπες Ἀχαιοί» (*Ὅμηρ.*).

ἑλίκωψ (ὁ) (Helicops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κολουβριδῶν*, περιλαμβάνον ὄφεις ἀρκετοῦ μεγέθους, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἑλίκωψ ὁ κεϋλάνιος* (Helicops ceylanensis), ὅστις ἔχει μῆκος 1 περίπου μέτρου, χρῶμα φαιοκαστανὸν μὲ ἐρυθροφαίους κηλῖδας καὶ οὐρὰν μακράν. Ἐνδιαιτᾶται κυρίως παρὰ τὰ τέλματα καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ εἶναι ἀνιοβόλοι. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

Ἐλὶμ *[Βιβλ.]*. Ὁ ἕβδομος σταθμὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου φυγήν των, ὅπου εὗρον 12 πηγὰς καὶ 70 φοινικόδενδρα. Πιθανῶς ταυτίζεται πρὸς τὸ σημερινὸν *Ἐλ-Τώρ*, τὴν *Ραϊθὼ* τῶν βυζαντινῶν χρόνων, κειμένην ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Σιναϊτικῆς χερσονήσου, ὅπου σήμερον εἶναι ἐγκατεστημένον τὸ λοιμοκαθαρτήριον τῶν ἐκ Μέκκας ἐπιστρεφόντων προσκυνητῶν καὶ ἐπίνειον ἀνέκαθεν τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ. Ἔχει μοναστήριον καὶ μικρὰν σχολὴν τῶν ἐκεῖ ὀρθοδόξων.

Ἐλίμεια (καὶ *Ἐλιμία*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ χώρα τῆς Μακεδονίας, πρὸς Ν. τῆς Ὀρεστίδος, παρὰ τὰ ὅρια τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀνῆκεν εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους, καὶ παρὰ τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ Ἁλιάκμονος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ διερρέετο ἡ κυκλικὴ κοιλὰς αὐτῆς. Μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων ἡ Ἐλίμεια ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἀνεξαρτήτων ἡγεμόνων, μετὰ τὴν ἧτταν ὅμως τῶν Περσῶν ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Α' ὁ φιλέλλην, ὅστις ἠνάγκασε καὶ τοὺς Λυγκηστάς, Παίονας, Ὀρέστας καὶ Τυμφαίους ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπὶ τῶν χωρῶν των μακεδονικὴν κυριαρχίαν, ἐγκατέστησεν ὡς κληρονομικὸν ἡγεμόνα αὐτῆς τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Ἀρριδαῖον. Τούτου ἔγγονος ἦτο ὁ Σέρρας, ὁ κηρύξας πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀρχελάου (413—399 π. Χ.), ἐγγόνου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', καὶ πατὴρ τῆς Φίλας, πρώτης συζύγου Φιλίππου τοῦ Β'. Εἰς τὴν δυναστείαν τῆς Ἐλιμείας ἀνῆκε καὶ ὁ περίφημος ἐν Ἐκβατάνοις θησαυροφύλαξ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ἅρπαλος. *Ἐλίμεια* ἢ *Ἐλιμία* ἢ *Ἔλιμα* (καὶ *Ἐλιμίαι*) ἐκαλεῖτο καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας Ἐλιμείας, ἥτις θὰ ἔκειτο, πιθανώτατα, παρὰ τὴν σημερινὴν κωμόπολιν Γρεβενὰ ἢ τὸ Βελεμίστι (κατ' ἄλλους).

ΚΑΨ.

Ἐλιμέλεχ. Βηθλεεμίτης, σύζυγος τῆς Νοεμίν. Φεύγων μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν δύο του υἱῶν τὴν σιτοδείαν τῆς Ἰουδαίας ἐγκατέστη εἰς τὴν χώραν Μωὰβ πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Ἐκεῖ ὁ ἕτερος τῶν υἱῶν του ἐνυμφεύθη τὴν *Ρούθ*.

ἐλιμικίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$(CH_3OC_3)\,C_6H_2.\,CH_2.\,CH:CH_2\ [1:3:4:5]$$

ἀποτελοῦσα τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ ἐλαίου τοῦ λαμβανομένου ἐξ ἐλιμίου τῆς Μανίλλας.

Σ. Γ.

Ἐλὶν *Πελίν*. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Δημήτρη Ἰβάνωφ*, διασημοτέρου συγχρόνου πεζογράφου τῆς Βουλγαρίας. Ἐγενήθη τῷ 1878 ἐν τῷ χωρίῳ Μπαΐλοβο τῆς Σόφιας καὶ ἐσπούδασεν ἐν Σόφιᾳ. Ἐνωρίτατα ἐνεφανίσθη εἰς τὸ λογοτεχνικὸν στάδιον μὲ πολλὰ διηγήματά του, δημοσιευθέντα εἰς διαφόρους λογοτεχνικὰς ἐπιθεωρήσεις. Πολλὰ διηγήματα συνεκέντρωσε καὶ ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους, ἐξ ὧν ὁ δεύτερος: «Ρασκάζι» (Διηγήματα) ἀριθμεῖ τετάρτην ἤδη ἔκδοσιν. Ὁ Ἐλὶν Πελὶν εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν συγγραφεὺς τοῦ χωρίου καὶ ἔνθερμος λάτρης τοῦ ὑπαίθρου. Μᾶς περιγράφει, εἰς ὡραίας εἰκόνας, τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ βουλγαρικοῦ χωρίου, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέας τοῦ Βουλγάρου χωρικοῦ. Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Ἐλὶν Πελὶν μεγάλως ἐπέδρασε τὸ ἔργον τοῦ *Ἰβὰν Βάζωφ*, τοῦ ὁποίου ἀνεδείχθη ἐφάμιλλος μαθητὴς καὶ ἴσως καὶ ἀνώτερος. Ὡσαύτως ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μωπασσὰν καὶ τῶν Ρώσων: Τσέχωφ, Ἀντρέγιεφ καὶ Γκόρκι, καὶ ἰδίως τοῦ τελευταίου, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὁποίου ἔγραψε πολλά, ὡς τὸ διήγημά του «Κοσάτσι» (Θεριστές, μεταφρασμένον καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν). Τὰ διηγήματα τοῦ Ἐλὶν Πελὶν διακρίνονται διὰ τὸν ρεαλισμόν των, τὸ χιουμοριστικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ψυχογραφικήν των δύναμιν. Ὁ διάλογός των εἶναι ἁπλοῦς καὶ ζωηρός. Εἰς τὸ ἔργον του εἶναι στενῶς συνυφασμένη ἡ λεπτὴ αἰσθηματικότης μὲ τὴν εἰρωνείαν: «Κὰλ» (Λάσπη), «Ἀβοκὰτ» (Δικηγόρος), «Μπράτια» (Ἀδελφοὶ) (τὰ δύο πρῶτα μεταφρασμένα εἰς τὴν ἑλληνικήν). Πλὴν τῶν δύο ἀνωτέρω, ὅλα τὰ διηγήματα τοῦ Ἐλὶν Πελὶν εἶναι μικρά. Ὁ Ἐλὶν Πελὶν εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ἐφημέρου καὶ τοῦ στιγμιαίου· τὰ καλύτερα διηγήματά του εἶναι ἀφιερωμένα εἰς τὴν ἀμεριμνησίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς νεότητος. Ὡς τοιαῦτα δὲ θεωροῦνται τά: «Στὰρ βόλ» (Γέρικο βόδι), «Ἰγκλίκα», «Σάλζα Μλαντένοβα», «Ἀγγελίνκα», «Πίρβι σνὲκ» (Πρῶτο χιόνι) κ.ἄ. (τὰ τρία πρῶτα καὶ τὸ τελευταῖον μεταφρασμένα καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν). Ἐκ τῶν ἄλλων βιβλίων του ἀναφέρομεν τά: «Πίζιο καὶ Πέντο», «Οἱ στάχτες τῶν σιγάρων μου», πεζὰ καὶ ἔμμετρα, καὶ τὸ τελευταῖόν του βιβλίον: «Τσέρνι Ρόζι» (Μαῦρα τριαντάφυλλα) (Σόφια 1928), στίχοι εἰς τὸ πεζόν. Διὰ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ἔργου του ὁ Ἐλὶν Πελὶν ἀποδεικνύεται ἀληθινὸς ποιητής, τῆς περιωπῆς ἑνὸς Τουργκένιεφ καὶ Μπωντελέρ, καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς καλυτέρους τεχνίτας τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης.

Ἐλὶν Πελίν.

Ὁ Ἐλὶν Πελὶν ἀποτελεῖ καὶ σπουδαῖον σταθμὸν εἰς τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν τῆς χώρας του. Ἐργάζεται ἀπὸ τριάκοντα ἤδη ἐτῶν εἰς ὅλας τὰς παιδικὰς λογοτεχνικὰς ἐπιθεωρήσεις. Μόνος του διηύθυνε τὸ σατιρικὸν περιοδικὸν «Βεσελοῦσκα», τὴν ἐφημερίδα «Τσάβτσε» καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1921 τὸ περιοδικὸν «Σφετούλκα». Εἰς τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν ἔδωκε πολλοὺς στίχους, ἔμμετρα παραμύθια καὶ διηγήματα. Πολὺ ὡραῖα καὶ ζωηρὰ εἶναι τὰ σατιρικά του: «Τρὶ μπάμπι», «Τσόχενο κοντόστσε», «Ντεντόβατα ρακαβίτσκα», «Ντέντο μρὰζ» (Γέρο πάγο), «Ντέντο Σέτσκο» (Γέρο Φλεβάρη), «Λάστο-λάστο-λασταβίτσκα» (Δόνι-δόνι-χελιδόνι), τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ λαϊκὰ μεταξὺ τῶν Βουλγαροπαίδων. Τὸ ἔργον του τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας εἶναι συγκεντρωμένον εἰς τὰ ἑξῆς βιβλία: «Γκόρι Τιλιλέϊσκι», «Πράβντα ἰ Κρίβντα» (Ἀλήθειες καὶ ψέματα), «Σλατκοντούμνα μπάμπα» (Γλυκομίλητη γριά), «Σφάντμπατα νὰ τσερβενοῦσκο», «Σλάτνι λιούλκι» (Χρυσᾶ λίκνα), «Πέτλιο Περέστ», «Πρικασλίβι καρτίνι» ἔμμετρα παραμύθια, «Πλὶς-πλιούμ», «Μὰξ Μόρις», «Τσὰρ Σίσκο», διηγήματα ἔμμετρα, «Ὁ κουμπάρος ὁ λύκος», δραματοποιημένον διήγημα. Ἤδη ὁ Ἐλὶν Πέλιν εἶναι διευθυντὴς τοῦ «Μουσείου Ἰβὰν Βάζωφ» ἐν Σόφιᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Νικολώφ,* Λογοτεχνικοὶ χαρακτηρισμοὶ (Σόφια 1927).— *Δημητρώφ,* Ἡ παιδική μας λογοτεχνία (Σόφια 1927).—*Ρόσεν,* «Νὰ ἐνιοφντὲν» (Σόφια 1928), «Ὑπερίων», περιοδικὸν (Σόφια, ἔτος VII καὶ VIII 1928 καὶ 1929). «Ἑλληνικὰ Γράμματα» περιοδικὸν (Ἀθῆναι ἀρ. 2, 1927).

Τ. ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ

ἐλινδόνης *χρώματα* *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὰ χρώματα ἢ ἰνδικοειδοῦς φύσεως ἢ ἀνήκοντα εἰς τὴν σειρὰν τῶν χρωμάτων τῆν ἀνθρακινόνης. Τὰ πρῶτα χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ τὸ ἔριον καὶ τὰ δεύτερα διὰ τὸν βάμβακα. Παρὰ τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν τιμὴν χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα πρὸς βαφὴν στρατιωτικῶν ὑφασμάτων, διότι δὲν προσβάλλουσι τὰς ἶνας. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: Τὸ *κυανοῦν* ΒΒ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ *κυανοῦν τοῦ* Ciba. Ὁ τύπος 3 GN, ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τῶν Welde καὶ Homolka, εἶναι προϊὸν συμπυκνώσεως 1-ὀξυανθρανόλης μετὰ ἰσατινανιλιδίου καὶ ἀποτελεῖ λίαν σταθερὸν χρῶμα. Τὸ *φαιὸν* ΑΝ παρασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Uhlenhut τῷ 1908 διὰ τήξεως μετὰ καλίου τῆς α, α-διανθρακινονυλο-1, 4-διαμινοανθρακινόνης βάπτει ἐν λουτρῷ ὑποθειωδῶν ἁλάτων τὸν βάμβακα ἐξόχως ἀνθεκτικῶς, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα. Ὁ τύπος 3 GN πόλτος, ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1909 ὑπὸ τῶν Schmidt καὶ Kränzlein, παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ὑδροχλωρικῆς ἀνθρακινονυλουρίας ἐπὶ μίγματος διαμινοανθρακινονῶν καὶ κέκτηται ἀναλόγους πρὸς τὸν τύπον ΑΝ ἰδιότητας. Ὁ τύπος G πόλτος, παρασκευασθεὶς τῷ 1910 ὑπὸ τῶν Schmidt, Bryk καὶ Voss, εἶναι τριβρωμιο-6-αμινο-2-θειοναφθενο-3-ινδολινδικόν. Συγγενεῖς εἶναι ἐπίσης οἱ τύποι 2R, 5R, CM, CM πόλτος καὶ CR καὶ ἔχουσιν ἐπίσης μεγάλην ἀνθεκτικότητα. Τὸ *μέλαν τυπώσεως* G καὶ 2RG πόλτος χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν τυποβαφικήν. Τὸ *ὕσγινον γνήσιον* C ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ *ὕσγινον γνήσιον τοῦ Ciba* G, ἀναλόγων δὲ ἰδιοτήτων εἶναι καὶ ὁ τύπος R. Τὸ *κίτρινον* 3 GN εἶναι 2,2'-διανθρακινονυλουρία καὶ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Hepp. Λίαν ἀνθεκτικὸν χρῶμα. Τὸ *τεφρὸν* 2 Β πόλτος, εἶναι 7,7'-διαμινοθειοϊνδικὸν καὶ παρεσκευάσθη τῷ 1910 ὑπὸ τῶν Schmidt καὶ Bryk δι' ἀναγωγῆς τοῦ 7,7-δινιτροθειοϊνδικοῦ. Τὸ *πράσινον* G παρεσκευάσθη τῷ 1907 ὑπὸ τῶν Schmidt καὶ Voss καὶ εἶναι πιθανῶς χλωριωμένον ἢ βρωμιωμένον β-ναφθοϊνδικόν. Ἔχει ἰδιότητας ἀναλόγους πρὸς τὸ *πράσινον τοῦ Ciba*. Τὸ *πορτοκαλλόχρουν* D ἀνεκαλύφθη τῷ 1907 ὑπὸ τῶν Schmidt καὶ Pretzell καὶ εἶναι διβρωμο-6,6'-διαμινο-διθειοναφθενινδικὸν λαμβανόμενον διὰ βρωμιώσεως τοῦ 6,6'-διαμινοθειοϊνδικοῦ. Ὁ τύπος GRN, ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1909 ὑπὸ τοῦ Kräuzlein, λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως ὑδροχλωρικῆς 2-ἀνθρακινονυλουρίας ἐν αἰωρήσει ἐν νιτροβενζολίῳ μετ' ὀξικοῦ νατρίου ἢ ἄλλων ἀλκαλικῶν ἢ οὐδετέρων μένων ἐν θερμῷ. Ὁ τύπος R πόλτος, ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1907 ὑπὸ τῶν Schirmacher καὶ Deicke, εἶναι 6,6'-διαιθοξυθειοϊνδικόν. Εὐρέως χρησιμοποιούμενα χρώματα.

Τὸ *ροδέρυθρον* ΒΝ πόλτος, ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τῶν Schirmacher καὶ Landers εἶναι 6,6'-διβρωμο-4,4'-διμεθυλοθειοϊνδικόν. Τὸ *ἐρυθρὸν* Β, παρασκευασθὲν τῷ 1906 ὑπὸ τῶν Schmidt. Bryk καὶ Hoffa, εἶναι 6,6'-διχλωριοϊνδικόν, ὁ τύπος δὲ 3Β ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τῶν δύο πρώτων εἶναι ὁμόλογον τοῦ ἀνωτέρω, ἤτοι διχλωριοδιμεθυλοϊνδικόν. Τὸ *ὕσγινον* S εἶναι 6,6'-διαιθυλοθειοθειοϊνδικὸν καὶ ἀνεκαλύφθη τῷ 1907 ὑπὸ τῶν Schirmacher καὶ Leopold. Τὸ *ἰῶδες* ΒΒ πόλτος, Β πόλτος, R πόλτος εἶναι 4,4'-διμεθυλο-5,5'-διχλωριο-7,7'-διμεθοξυθειοϊνδικὸν καὶ ἀνεκαλύφθη τῷ 1910 ὑπὸ τοῦ Hoffa. Ὁ δὲ τύπος D πόλτος εἶναι βρωμιωμένη 7-μεθυλινδιρουβίνη. Χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν βάμβακα, μέταξαν, τεχνητὴν μέταξαν καὶ ἐν τῇ τυποβαφικῇ.

Σ. Γ.

Ἔλινοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα φυλῆς τῶν Θεσπρωτῶν τῆς Ἠπείρου, μνημονευόμενον μόνον ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου.

Ἐλὶ-ντερὲ *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ἕβρου συμβάλλων μετ' αὐτοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ.

ἕλιξ,—*λικος* (ἡ)· τὸ συνεστραμμένον, τὸ σπειροειδῶς περιειλιγμένον ὡς ἡ ἕλιξ τῆς ἀμπέλου, τῶν φασιόλων καὶ ἄλλων ἀναρριχητικῶν φυτῶν, κοιν. *ψαλίδα*· ‖ «ἕλικες τοῦ ἐγκεφάλου» αἱ ἐξοχαὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐγκεφάλου χωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων ἑλικοειδῶς δι' αὐλάκων· ‖ «ἕλιξ τοῦ ὠτὸς» ἡ ὑπὸ τὸ πτερύγιον περιαγωγή, ἡ ὀπὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὠτός· ‖ «αἱ ἕλικες τοῦ κοχλίου» αἱ ἐξοχαὶ τοῦ κοχλίου χωριζόμεναι διὰ τῆς αὔλακος, ἡ ὁποία καλεῖται *βῆμα τῆς ἕλικος*· ‖ «ἕλιξ τοῦ πλοίου,—τοῦ ἀεροπλάνου» ἢ «προωστήριος ἕλιξ» κοιν. *ὁ ἕλικας* ἢ *ἡ ἕλικα*· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου τὸ πλοῖον ὠθεῖται πρὸς τὰ ἐμπρός· ‖ καθόλου, πᾶν τὸ περιελισσόμενον εἴτε πρὸς σύνδεσιν εἴτε πρὸς κόσμον, οἷον περιβραχιόνια, ἐνώτια (πβλ. καὶ *ἑλικτὴρ*) κττ.

— [ΜΑΘ.] —1) *Ἕλιξ τοῦ Ἀρχιμήδους*. Ἐὰν εὐθεῖα κειμένη ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου στρέφηται ὁμαλῶς περὶ ἓν ἄκρον αὐτῆς Ο, διατηρούμενον ἀκίνητον, ἐνῷ συγχρόνως ἓν σημεῖον Ρ ἐκκινοῦν ἀπὸ τὸ Ο κινεῖται ὁμαλῶς ἐπὶ τῆς στρεφομένης εὐθείας, τὸ σημεῖον τοῦτο γράφει ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου καμπύλην, ἥτις καλεῖται *ἕλιξ τοῦ Ἀρχιμήδους*. Ἡ ἕλιξ αὕτη εἶναι μία ἀπὸ τὰς καμπύλας, αἵτινες τετραγωνίζουν τὸν κύκλον, διότι ἐὰν εἰς τὴν ἐξίσωσίν της $\varrho=\alpha\vartheta$ τεθῇ $\vartheta=2\pi$, ἡ ἀντίστοιχος τιμὴ τοῦ $\varrho=2\alpha\pi$, δηλαδὴ τὸ μῆκος ΟΑ, δίδει ἀκριβῶς τὸ ἀνάπτυγμα περιφερείας ἀκτῖνος α.

2) *Λογαριθμικὴ ἕλιξ*. Καλεῖται οὕτως ἡ ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως $\varrho=e^{\mu\vartheta}$ παριστωμένη καμπύλη, ἔνθα μ σταθερὰ ποσότης, ἴση πρὸς τὴν συνεφαπτομένην τῆς γωνίας φ, τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ πολικὴ ἀκτὶς τοῦ σημείου Μ πρὸς τὴν ἐφαπτομένην τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο.

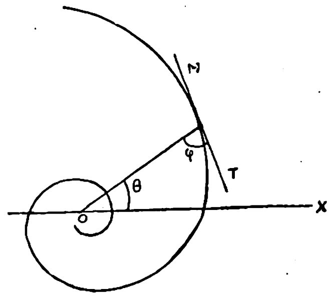

Λογαριθμικὴ ἕλιξ.

Ὅταν ἡ πολικὴ γωνία θ αὐξάνῃ ἀπὸ τοῦ Ο, ἡ πολικὴ ἀκτὶς ρ αὐξάνει ἐπίσης ἀπὸ τῆς 1 καὶ ἑξῆς. ἡ δὲ καμπύλη ἐκτελεῖ ἀπείρους περὶ τὸν πόλον ἑλιγμοὺς ὁλονὲν μεγαλυτέρους. Ὅταν ἡ γωνία θ ἐλαττοῦται ἀπὸ τῆς τιμῆς 0 καὶ ἡ πολικὴ ἀκτὶς ρ ἀπὸ τῆς 1 ἐλαττοῦται διαρκῶς καὶ ἡ καμπύλη ἐκτελεῖ πάλιν ἀπείρους ἑλιγμοὺς περὶ τὸν πόλον ὁλονὲν πλησιάζουσα πρὸς αὐτὸν καὶ οὐδέποτε φθάνουσα. Ὁ πόλος εἶναι διὰ τὴν καμπύλην ταύτην ἀσυμπτωτικὸν σημεῖον.

3) *Ὑπερβολικὴ ἕλιξ*. Καλεῖται ἡ ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως $\varrho^{\vartheta}=-\alpha$ παριστωμένη καμπύλη, ἔνθα α εἶναι σταθερὰ ποσότης ἴση πρὸς τὴν ὑφαπτομένην αὐτῆς εἰς τὸ τυχὸν σημεῖόν της. Ὅταν ἡ γωνία θ λαμβάνῃ μικρὰς τιμάς, ἡ πολικὴ ἀκτὶς ρ αὐξάνει, ὅταν δὲ τὸ θ αὐξάνῃ, τὸ ρ ἐλαττοῦται καὶ τείνει πρὸς τὸ μηδέν. Ἡ καμπύλη ἐκτελεῖ ἀπείρους περὶ τὸν πόλον ἑλιγμούς, πλησιάζουσα διαρκῶς πρὸς αὐτόν, ἀλλ' οὐδέποτε φθάνουσα. Διὰ τοῦτο ὁ πόλος εἶναι ἀσυμπτωτικὸν σημεῖον τῆς καμπύλης. Ἡ καμπύλη ἔχει καὶ ἀσύμπτωτον εὐθεῖαν τὴν ΑΒ παράλληλον πρὸς τὸν πολικὸν ἄξονα καὶ εἰς ἀπόστασιν α ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρνητικὸν μέρος τοῦ ἐπιπέδου.

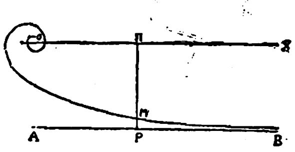

Ὑπερβολικὴ ἕλιξ.

4) *Στερεὰ ἕλιξ*. Καλεῖται ἡ καμπύλη, εἰς ἣν τρέπεται εὐθεῖα, ἐπιπέδου τυλισσομένου περὶ κύλινδρον, μὴ παράλληλος πρὸς τὰς γενετείρας τοῦ κυλίνδρου οὐδὲ κάθετος πρὸς αὐτάς. Ἡ ἐξίσωσις τῆς ἐπὶ ὀρθοῦ κυκλικοῦ κυλίνδρου κειμένης ἕλικος, ἐὰν α εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς βά-

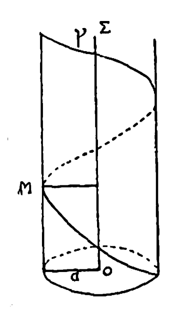

Στερεὰ ἕλιξ.

Digitized by Google

σεως αὐτοῦ, εἶναι: x=α συν ω, y=α ημ. ω, z=akω.

Αὕτη ἔχει ἀκτῖνας καμπυλότητος καὶ στρέψεως (ρ καὶ ν) σταθερὰς καὶ συνδεομένας διὰ τῆς σχέσεως ρ=kν. Ἡ πρώτη κάθετος αὐτῆς εἰς τὸ τυχὸν σημεῖον Μ εἶναι ἡ ἐκ τοῦ σημείου τούτου ἀγομένη κάθετος ἐπὶ τὸν ἄξονα ΟΣ τοῦ κυλίνδρου, τὸ δὲ ἐγγύτατον ἐπίπεδον αὐτῆς σχηματίζει γωνίαν σταθερὰν μὲ τὸν ἄξονα τοῦ κυλίνδρου.

Σ. Μ.-Ο.

— [ΝΑΥΤ. ΤΕΧ.] Καλεῖται οὕτω, λόγῳ τοῦ σχήματος, συσκευὴ χρησιμεύουσα διὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ ἔργου περιστροφῆς κινητῆρος εἰς ἔργον ὠθήσεως τοῦ ἀντιστοίχου πλοίου ἢ ἀεροχήματος. Ἀνήκει δηλαδὴ ἡ ἕλιξ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν προωστήρων καὶ εὑρίσκεται ἐν χρήσει διὰ τὴν κίνησιν τῶν πλοίων ἀπὸ τοῦ 1836, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου κτηματίου F. P. Smith καὶ τοῦ Ἀμερικανοῦ πλοιάρχου John Ericson. Εἰς τὰ πειράματα τούτων, τελεσθέντα συγχρόνως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, ἐπεφυλάσσετο ἡ ἐπισφράγισις δι' ἐπιτυχίας τῶν σχετικῶν προσπαθειῶν διαφόρων ἐφευρετῶν ἑνὸς περίπου αἰῶνος. Ὡς πρῶτον ἑλικοκίνητον πλοῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον «Ἀρχιμήδης» τόννων 237, μηχανῆς 90 ἵππων, ἀναχθὲν τὸ πρῶτον εἰς τὸ πέλαγος τῇ 15 Μαΐου 1839.

Ἡ ἕλιξ τῶν πειραμάτων τοῦ Smith καὶ ἡ πρώτη ἕλιξ τοῦ πλοίου «Ἀρχιμήδους» ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς ἐλάσματος ἐστερεωμένου ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ πλοίου, μορφῆς *ἑλικοειδοῦς* βήματος 2,5 μ. καὶ ἐπιφανείας ἴσης πρὸς τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς μίαν πλήρη περιστροφὴν γεννητρίας ec (σχ. 1), μήκους περίπου 1 μέτρου καὶ καθέτου ἐπὶ τὸν ἄξονα. Πρόσκρου-

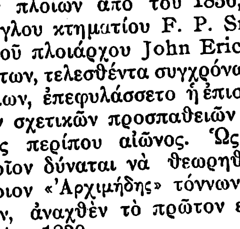

Σχ. 1. *Ἀρχικὴ ἕλιξ Ἀρχιμήδους.*

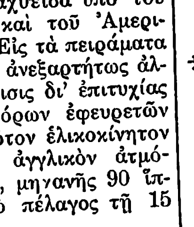

Σχ. 2. *Δευτέρα ἕλιξ Ἀρχιμήδους.*

σις τοῦ «Ἀρχιμήδους» ἐπὶ ὑφάλου ἔσχεν ὡς τυχαῖον ἀποτέλεσμα τὴν ἀποκοπὴν τῶν ἄκρων τῆς ἕλικος αὐτοῦ καὶ τὸν περιορισμὸν αὐτῆς περίπου εἰς τὸ τμῆμα ecfd (σχ. 1). Τὸ ἐκπληκτικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀβαρίας ἦτο ὅτι ἡ ταχύτης τοῦ «Ἀρχιμήδους» ηὐξήθη. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πείρας ταύτης καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐπισκευῶν ἡ πρώτη ἕλιξ τοῦ «Ἀρχιμήδους» ἀντικατεστάθη ὑπὸ δευτέρας ἕλικος (σχ. 2), ἀποτελουμένης ἐκ δύο πτερύγων ἑλικοειδοῦς μορφῆς, ὧν ἑκάστη εἶχεν ἐπιφάνειαν ἴσην πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ἐπιφανείας τῆς πρώτης ἕλικος, δηλαδὴ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς μίαν πλήρη περιστροφὴν τῆς γενετείρας. Αἱ πτέρυγες διετάχθησαν συμμετρικῶς περὶ τὸν ἄξονα, ὥστε ἡ οὕτω προκύψασα διπλοῦ σπειρώματος ἕλιξ εἶχε τὸ ἥμισυ τῆς πρώτης μῆκος κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος. Ἡ ἐπιτυχία τῆς δευτέρας ταύτης ἕλικος τοῦ «Ἀρχιμήδους» ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς ἕλικος. Σειρὰ πλοίων ἐφωδιάσθη μὲ τοιαύτας ἕλικας, ἡ ἐπιφάνεια τῶν πτερύγων

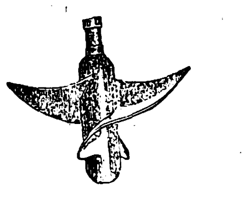

Σχ. 3. *Διπτέρυγος ἕλιξ μορφῆς οὐρᾶς ἰχθύος.*

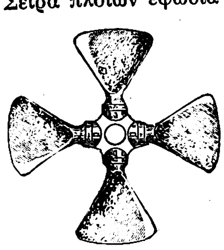

Σχ. 4. *Τετραπτέρυγος ἕλιξ τοῦ πλοίου «Great Britain» (1845).*

τῶν ὁποίων, ἑπομένως καὶ τὸ μῆκος, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον περιωρίζετο, ἐνῷ ὁ ἀριθμὸς τῶν πτερύγων ηὔξανε. Προέκυψαν οὕτω πλεῖσται μορφαὶ ἑλίκων, ἐξ ὧν ἀξιοσημείωτοι εἶναι ἡ *διπτέρυγος* μορφῆς οὐρᾶς ἰχθύος (σχ. 3) καὶ ἡ *τετραπτέρυγος* (σχ. 4) τοῦ πλοίου «Great Britain» τῷ 1845, ἥτις εἶχεν ἤδη τὴν μορφὴν τῆς σήμερον χρησιμοποιουμένης ἕλικος.

Ἡ σημερινὴ ἕλιξ (σχ. 5) ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα ὀμφαλὸν ἢ πλήμνην φέρουσαν δύο ἢ περισσοτέρας πτέρυγας, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὰ ὄπισθεν πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρὰ εἶναι τμῆμα ἑλικοειδοῦς ἐπιφανείας. Ἡ πλήμνη σφηνοῦται ἐπὶ τοῦ καλουμένου ἑλικοφόρου ἄξονος κατὰ τὸ ἐκτὸς τοῦ πλοίου ἄκρον αὐτοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ προέκτασιν τοῦ κινητηρίου ἄξονος τῆς μηχανῆς τοῦ πλοίου. Στρεφομένης τῆς μηχανῆς στρέφεται καὶ ἡ ἕλιξ, τείνουσα, λόγῳ τοῦ σχήματος τῶν πτερύγων, νὰ κοχλιωθῇ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον τοιουτοτρόπως ἡ ἕλιξ ὠθεῖ πρὸς τὰ ὀπίσω, προκαλοῦσα ἴσην καὶ ἀντίθετον ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τοῦ ὕδατος ἐπὶ τὰς πτέρυγας. Ἡ τοιαύτη πρὸς τὰ ἐμπρὸς

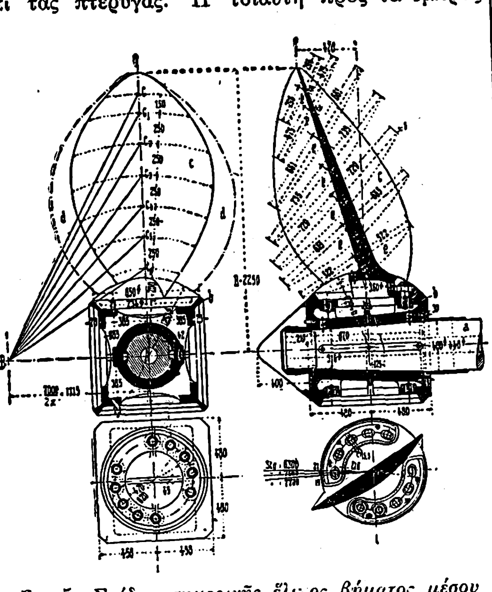

Σχ. 5. *Σχέδιον σημερινῆς ἕλικος βήματος μέσου 7 μέτρων.*

[a=Ἑλικοφόρος ἄξων.—b=Πλήμνη.—c=Πτέρυξ.—d=Ἀνεπτυγμένη ἐπιφάνεια πτέρυγος.—e=Διατομαὶ τῆς πτέρυγος.]

ὤθησις, ἣν ὑφίστανται αἱ πτέρυγες, μεταδίδεται εἰς τὸν ἄξονα, ὅστις τὴν μεταφέρει εἰς τὸ *ἕδρανον ὤσεως* (βλ. λ.), δηλαδὴ εἰς τὸ σκάφος, μετὰ τοῦ ὁποίου τὸ ἕδρανον τοῦτο εἶναι στερεῶς συνδεδεμένον. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς μνημονευθείσης ὀπισθίας ἑλικοειδοῦς πλευρᾶς τῆς πτέρυγος λέγεται *δρῶσα ἐπιφάνεια* καὶ ἐν ἀναπτύξει ἔχει σχῆμα περίπου

στροφον ἀριστερὰ καὶ μίαν δεξιόστροφον δεξιά· καὶ τοῦτο πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν γυροσκοπικῶν καὶ ἄλλων ἐπιδράσεων τῆς λειτουργίας τῶν ἑλίκων ἐπὶ τοῦ πηδαλίου (σχ. 6). Εἰς ἐγκαταστάσεις μὲ τρεῖς ἕλικας, ὁ ἄξων τῆς μεσαίας ἕλικος, ἥτις εἶναι συνήθως ἀριστερόστροφος, διατίθεται μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων ἀξόνων τῶν ἑλίκων, αἵτινες διατίθενται συμμετρικῶς καὶ στρέφονται ἀντιθέτως. Προκειμένου περὶ 4 ἑλίκων, διατίθενται συμμετρικῶς δύο δεξιόστροφοι δεξιὰ καὶ δύο ἀριστερόστροφοι ἀριστερὰ τοῦ κατὰ μῆκος ἐπιπέδου συμμετρίας τοῦ πλοίου. Ἡ κατανομὴ τῆς ἰσχύος τῶν μηχανῶν, ὅταν εἶναι μεγάλη εἰς πλείονας ἕλικας εὐνοεῖ καὶ τὸν βαθμὸν ἀποδόσεως τῆς ὅλης ὠθήσεως, ἰδίως προκειμένου περὶ κινήσεως δι' ἀτμοστροβίλων, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ στρέφωνται ταχέως. Ὁ χρησιμοποιούμενος ἀριθμὸς πτερύγων εἶναι 3 ἢ 4. Μὲ τρεῖς πτέρυγας κατασκευάζονται συνήθως αἱ ἕλικες τῶν πολεμικῶν πλοίων, ἐνῷ τῶν ἐμπορικῶν αἱ ἕλικες ἔχουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς 4 πτέρυγας. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἐπαρκὴς δικαιολογία προτιμήσεως δι' ὡρισμένον πλοῖον τῶν 3 ἢ 4 πτερύγων.

Ἐπειδὴ ἡ ἕλιξ δὲν κοχλιοῦται ἐντὸς στερεοῦ ἀντιστοίχου περικοχλίου, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι, ὅπερ ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς πιέσεως τῆς ἕλικος, ὁ δρόμος καθ' ὃν προχωρεῖ ἡ ἕλιξ ἑπομένως καὶ τὸ πλοῖον εἰς μίαν περιστροφὴν τοῦ ἄξονος δὲν ἰσοῦται μὲ τὸ *βῆμα* τῆς ἕλικος, ἀλλ' εἶναι μικροτέρα. Ἂν λοιπὸν n ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τοῦ ἄξονος 1' καὶ H τὸ βῆμα τῆς ἕλικος εἰς μέτρα, $V=\frac{n.H}{60}$ μέτρα θὰ εἶναι ἡ θεωρητικὴ ταχύτης τοῦ πλοίου, ἐνῷ ἡ πραγματικὴ εἶναι μικροτέρα v. Ὁ λόγος $\frac{V-v}{V}$ καλεῖται *φαινομενικὴ προσολίσθησις*. Καὶ τοῦτο διότι λόγῳ τῆς τριβῆς καὶ ἄλλων αἰτίων τὸ ὕδωρ ἀκολουθεῖ τὸ πλοῖον μὲ ταχύτητά τινα u, ὁμόρροπον πρὸς τὴν ταχύτητα αὐτοῦ. Συνεπῶς ἡ ταχύτης τοῦ πλοίου ὡς πρὸς τὸ ὕδωρ, ὅπερ περιβάλλει τοῦτο, εἶναι μικροτέρα v—u, διὰ τοῦτο ἡ πραγματικὴ προσολίσθησις $\frac{V-(v-u)}{V}$ μεγαλυτέρα τῆς φαινομενικῆς.

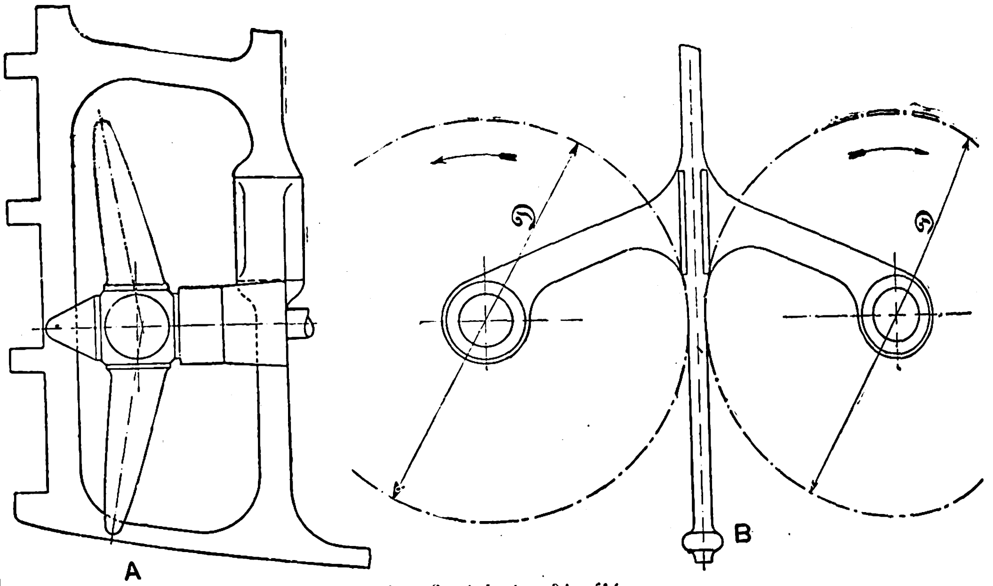

Σχ. 6. *Διάταξις δύο ἑλίκων.*

[A=Πλαγία ὄψις.—B=Ὄψις ἐκ τῶν ὄπισθεν: Ἀριστερὰ ἀριστερόστροφος, δεξιὰ δεξιόστροφος.]

ἐλλείψεως, ἐνῷ ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἐμπροσθίας, πρὸς τὸ πλοῖον, πλευρᾶς τῆς πτέρυγος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς ἑλικοειδοῦς μορφῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἄκρου μέχρι τῆς πλήμνης, καὶ τοῦτο διὰ λόγους ἀντοχῆς.

Ἡ μορφὴ τῆς ἕλικος ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν μορφὴν τῆς γενετείρας, τῆς ἑλικοειδοῦς δρώσης ἐπιφανείας. Ἡ γενέτειρα αὕτη εἰς τὰς πλείστας ἕλικας εἶναι εὐθεῖα ἢ κάθετος ἐπὶ τὸν ἄξονα, ὁπότε πρόκειται περὶ συνήθων ἑλίκων, ἢ κεκλιμένη, ὡς αἱ νεώτεραι γαλλικαὶ ἕλικες.

Τὰς ἕλικας διακρίνομεν εἰς *δεξιοστρόφους* καὶ *ἀριστεροστρόφους*. Ἂν ἡ δρῶσα ἐπιφάνεια πτέρυγος ἀχθείσης εἰς θέσιν σχεδὸν κατακόρυφον ἄνωθεν τοῦ ἄξονος, προσβλεπομένη ἐκ τῶν ὄπισθεν φαίνεται ἄγουσα ἐξ ἀριστερῶν καὶ ὀπίσω πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἐμπρός, τότε ἡ ἀντίστοιχος ἕλιξ εἶναι δεξιόστροφος καὶ διὰ νὰ προχωρήσῃ τὸ πλοῖον, ὁ ἄξων τῆς μηχανῆς πρέπει νὰ στραφῇ (διὰ τὸν αὐτὸν παρατηρητὴν) κατὰ τὴν φορὰν τῆς κινήσεως τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου. Ἂν ὁμοίως προσβλεπομένη φαίνεται ἡ ἐν λόγῳ ἐπιφάνεια ἄγουσα ἐκ δεξιῶν καὶ ὀπίσω πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐμπρός, τότε πρόκειται περὶ ἀριστεροστρόφου ἕλικος.

Διὰ πλοῖα μὲ μίαν ἕλικα εἶναι ἀδιάφορον διὰ τὴν κίνησιν ἂν ἡ ἕλιξ αὕτη εἶναι ἀριστερόστροφος ἢ δεξιόστροφος. Συνήθεια μόνον ἐπεκράτει εἰς τὰ ἐμπορικὰ νὰ γίνεται χρῆσις δεξιοστρόφου ἕλικος καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ ἀριστεροστρόφου. Σήμερον γενικῶς γίνεται χρῆσις δεξιοστρόφου. Πλοῖα μὲ δύο ἕλικας χρησιμοποιοῦν μίαν ἀριστερό-

Ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς λειτουργίας τῆς ἕλικος τῶν πλοίων ἐξαρτᾶται ἐκ τόσῳ ποικίλων συνθηκῶν, ἄλλων σχετιζομένων πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ πλοίου καὶ ἄλλων πρὸς τὴν ἰσχὺν τῆς μηχανῆς, ὥστε δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διατυπωθοῦν ἀκριβεῖς σχέσεις πρὸς καθορισμὸν τῶν στοιχείων τῆς ἕλικος. Διὰ τοῦτο αἱ κύριαι διαστάσεις αὐτῆς καὶ ἡ μορφὴ ὁρίζονται τῇ βοηθείᾳ πρακτικῶν κανόνων καὶ ἐμπειρικῶν τύπων. Οὕτω διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς D τῆς ἕλικος χρησιμοποιεῖται συνήθως ὁ τύπος

$$D=K\sqrt[3]{\frac{N\varepsilon}{\left(\frac{n.H}{100}\right)^{3}}}$$

ὅπου D καὶ H εἰς μέτρα, Nε ἡ *ἐνδεικνυμένη* ἰσχὺς τῆς ἀντιστοίχου μηχανῆς, εἰς ἵππους καὶ K συντελεστὴς κυμαινόμενος μεταξὺ 0,87 καὶ 1,45, αἱ μικρότεραι τιμαὶ διὰ τὰ βραδέα καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ αἱ μεγαλύτεραι διὰ τὰ ταχυκίνητα πολεμικά. Τὸ βῆμα H ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ τύπου

$$H=\frac{v}{\frac{n}{60}(1-s)}$$

ἔνθα v ἡ ταχύτης τοῦ πλοίου, n ὁ ἀριθμὸς τῶν

Digitized by Google

στροφῶν τῆς μηχανῆς, s ἡ φαινομενικὴ προσολίσθησις, ἣν δεχόμεθα.

Βαθμὸς ἀποδόσεως η_ε τῆς ἕλικος καλεῖται ὁ λόγος τοῦ ἔργου τῆς ὠθήσεως N_ω πρὸς τὴν πραγματικὴν ἰσχὺν N_π τοῦ ἀντιστοίχου ἄξονος. Εἶναι δηλαδὴ $\eta_\varepsilon = \frac{N_\omega}{N_\pi}$ καὶ κυμαίνεται μεταξὺ 0,40 καὶ 0,70· αἱ μικραὶ τιμαὶ ἰσχύουν διὰ μικρὰ πλοῖα καὶ ταχυστρόφους μηχανὰς καὶ αἱ μεγάλαι τιμαὶ διὰ μεγάλα πλοῖα καὶ ὀλιγοστρόφους μηχανάς. Τὸ ὑλικὸν ἐξ οὗ κατασκευάζονται αἱ ἕλικες εἶναι χυτοσίδηρος, μαγγανιοῦχος ἢ φωσφοροῦχος βροῦντζος, χυτοχάλυψ ἢ σφυρήλατος χάλυψ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑλικὸν χρησιμοποιεῖται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ τορπιλλοβόλα. Αἱ δι' ἐλάσεως παρασκευαζόμεναι πτέρυγες ἑνοῦνται μετὰ τῆς ἐκ χάλυβος πλήμνης δι' ἑνώσεων χελιδονουρᾶς καὶ στερεοῦνται ἐπ' αὐτῆς διὰ σφηνῶν. Αἱ χυταὶ ἕλικες ὅταν εἶναι μικρῶν διαστάσεων ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓν μόνον τεμάχιον, ἐνῷ αἱ μεγαλυτέρων διαστάσεων ἀποτελοῦνται ἐκ μιᾶς χυτῆς πλήμνης, ἐφ' ἧς κοχλιοῦνται αἱ πτέρυγες οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ μικρὰ περιστροφὴ τούτων καὶ συνεπῶς μικρὰ ἀλλαγὴ τοῦ βήματος τῆς ἀντιστοίχου ἕλικος.

Ἡ ἕλιξ, ὅταν εἶναι μία, ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ *ποδοστήματος* ἔμπροσθεν τοῦ πηδαλίου, τὸν σκοπὸν τοῦ ὁποίου καὶ ἐπηρεάζει σημαντικῶς. Διὰ καταδρομικὰ προοριζόμενα νὰ πλέουν καὶ δι' ἱστίων, ἡ ἕλιξ ἑδράζεται ἐπὶ εἰδικοῦ πλαισίου δυναμένου νὰ ἀνελκυσθῇ μετὰ τῆς ἕλικος ἐπὶ τοῦ πλοίου· ἀποφεύγεται οὕτως ἡ ἄσκοπος ἀντίστασις ἣν προκαλεῖ ἡ ἕλιξ ἐν περιπτώσει ἱστιοπλοΐας. Εἰς ἄλλα μικρότερα τοιαῦτα πλοῖα χρησιμοποιεῖται ἡ ἕλιξ Bevis, τῆς ὁποίας αἱ δύο πτέρυγες μέσῳ εἰδικοῦ μηχανισμοῦ δύνανται, κατὰ τὴν ἱστιοπλοΐαν, νὰ στραφῶσιν οὕτως, ὥστε νὰ καθίστανται σχεδὸν παράλληλοι πρὸς τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα τοῦ πλοίου. Τέλος διὰ βενζινακάτους χρησιμοποιοῦνται καὶ ἕλικες Meissner, τῶν ὁποίων αἱ πτέρυγες εἶναι στρεπταί, τοῦθ' ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν ἀιαστροφὴν τῆς κινήσεως τοῦ σκάφους, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναστραφῇ ἡ κίνησις τοῦ κινητῆρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Busley*, die Schiffsmaschine.—*Achenbach*, die Schiffsschraube.—*Taylor* D. W., Resistance of Ships and Screw Propulsion.—*Bienaymé*, Les machines marines.

ΑΛ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΑΕΡΟΤΕΧΝ.] Διὰ τὴν κίνησιν ἀεροχημάτων (ἀεροπλάνων καὶ ἀεροπλοίων), ὡς ἀποκλειστικὸς προωστὴρ χρησιμοποιεῖται ἡ ἕλιξ μορφῆς καὶ λειτουργίας οἵαι αἱ τῆς ἕλικος τῶν πλοίων (βλ. *ἕλιξ [Ναυτικ.]*). Ὠθεῖται δηλαδὴ στρεφομένης τῆς ἕλικος ὁ ἀὴρ πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἡ οὕτω προκαλουμένη ἀντίδρασις τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς πτέρυγος τῆς ἕλικος κινεῖ τὸ ἀερόχημα. Αἱ πρὸς τὸ παρὸν χρησιμοποιούμεναι ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ ξύλου καρυᾶς ἢ μαονίου μὲ δύο μέχρι τεσσάρων πτερύγων. Τὰ ἐξωτερικὰ ἄκρα τῶν πτερύγων, ἰδίως τῶν ὑδροπλάνων, προστατεύονται διὰ μεταλλικῆς ἐπενδύσεως ἀπὸ βλάβας εἰς ἃς ὑπόκεινται ἐν καιρῷ βροχῆς ἢ χαλάζης λόγῳ τῆς μεγάλης περιφερειακῆς ταχύτητος αὐτῶν, ὑπερβαινούσης ἐνίοτε καὶ τὰ 200 μ. Μετὰ πολλὰ ἐπιτυχῆ πειράματα, ἐσχάτως γίνεται χρῆσις καὶ μεταλλικῶν ἐκ σκληραργιλλίου ἑλίκων λόγῳ τῶν διαφόρων πλεονεκτημάτων, ἅτινα παρουσιάζει τὸ μέταλλον ἀπέναντι τοῦ ξύλου. Οὕτως, ἐκτὸς τῆς μεγαλυτέρας ἀντοχῆς καὶ τῆς μεγαλυτέρας ὁμογενείας ἣν παρουσιάζει τὸ μέταλλον, ἐπιτρέπει καὶ ἀεροδυναμικῶς εὐνοϊκωτέραν διαμόρφωσιν τῆς ἕλικος.

Ἐπειδὴ τηρουμένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ κινητῆρος καὶ ἐλαττουμένης τῆς πυκνότητος τοῦ ἀέρος ἐλαττοῦται ἡ ἰσχὺς ἡ παραλαμβανομένη ὑπὸ σταθερᾶς ἕλικος, διὰ τοῦτο σπουδαίαν σημασίαν ἔχει ἡ ἐπιτυχία τῶν καταβαλλομένων προσπαθειῶν κατασκευῆς ἕλικος μεταβαλλομένου κατὰ τὸ δοκοῦν βήματος. Μετρήσεις τοῦ *βαθμοῦ ἀποδόσεως* τῶν ἑλίκων η_ε ἀπέδωσαν ὡς μεγίστας τιμὰς δι' ἀερόπλοια η_ε =0,79 καὶ δι' ἀεροπλάνα 0,75. Ὁ η_ε αὐξάνει μὲ τὸ ποσὸν τοῦ πρὸς τὰ ὀπίσθεν ἐπιταχυνομένου ἀέρος καὶ ἐλαττοῦται αὐξανομένης τῆς ἐπιταχύνσεως τοῦ ἀέρος τούτου. Διὰ τοῦτο ἡ διάμετρος τῆς ἕλικος κατασκευάζεται ὅσον τὸ δυνατὸν μεγάλη καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κίνησιν αὐτῆς μηχανισμὸς μεταφορᾶς ἢ ἀναγωγῆς ἐπὶ ἔλασσον τὸ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν τοῦ κινητῆρος, ὅταν οὗτος εἶναι ταχύστροφος. Ἡ διάμετρος τῶν ἑλίκων δι' ἀερόπλοια καὶ ἀεροπλάνα κυμαίνεται μεταξὺ 1,5 μ. καὶ 7 μ. ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῶν μετατρεπομένην ἰσχύν, κυμαινομένην μεταξὺ 20 καὶ 1040 ἵππων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Eberhard C.*, Theorie u. Berchung der Luftschraube, Berlin.

—[ΑΡΧ. ΤΕΧΝ.] Ἡ *ἕλιξ* εἶναι χαρακτηριστικὸν μέλος τοῦ ἰωνικοῦ κιονοκράνου, λαβὸν τὴν πλήρη αὐτοῦ διαμόρφωσιν κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ. ἐν συνεπείᾳ πρὸς τὴν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ὅλου ἰωνικοῦ κιονοκράνου. Ἀρχαιοτέρα μορφὴ τῆς ἕλικος, ἥτις πρὸ τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. ἐποίκιλλεν, ἀπαντᾷ **ἐν κιονοκράνοις** τῶν αἰολικῶν χωρῶν, τοῖς ὀνομασθεῖσιν *αἰολοϊωνικοῖς*. Τοιοῦτο κιονόκρανον τοῦ ἐν Νεανδρείᾳ ναοῦ, ἀνήκοντος εἰς τὸν Η' αἰῶνα π. Χ., συνηργολόγησεν ὁ Koldewey· φέρει δὲ τοῦτο δύο κεχωρισμένας ἕλικας ἐκφυομένας ἐκ τοῦ ἄνω μ έ ρ ο υ ς τοῦ κορμοῦ ὑπὸ καὶ ἑκατέρωθεν ἐσχηματο π ο ι η μένων φύλλων κρίνου· καὶ αὗται δὲ αἱ ἕλικες σχηματίζονται ἐκ συστρεφομένου πρὸς ἑκάτερον τῶν ἄκρων δικλαδωτοῦ ἠνθισμένου κρίνου, ἀ ν ε ρ χ ο μ έ ν ο υ πρὸς τὰ ἄνω. Ἐν τῷ κατὰ κυριολεξίαν ἰωνικῷ κιονοκράνῳ, ἐ μ φ α ν ι ζ ο μ έ ν ῳ τὸ πρῶτον ἐν τῷ παλαιῷ Ἀρτεμισίῳ τῆς Ἐφέσου καὶ τῇ ἐν Δελφοῖς ἀναθηματικῇ στήλῃ τῶν Ναξίων, αἱ ἑκατέρωθεν σχηματιζόμεναι ἕλικες ἀπαρτίζουσιν ἓν ὅ λ ο ν συνδεόμενον διὰ μιᾶς ὁριζοντίου κατὰ τὸ ἄνω μέρος γραμμῆς (βλ. *Π. Καββαδίου*, Ἱστορ. τῆς ἑλλην. τέχνης σελ. 327), διακρίνονται ὅμως σαφῶς τοῦ ἐχινομόρφου κυματίου. Διὰ τῆς συνδέσεως δὲ καὶ ἀφομοιώσεως τῶν δύο τούτων μελῶν, τῆς ἕλικος καὶ τοῦ ἐχίνου, παρήχθη τὸ κλασσικὸν ἰωνικὸν κιονόκρανον, οὗ λαμπρὰ δείγματα εὑρίσκονται ἐν τοῖς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν Προπυλαίοις καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Πριήνης. Βραδύτερον, ἐπειδὴ αἱ ἕλικες παρουσίαζον δύο μόνον κυρίας ὄψεις καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἦσαν κατάλληλοι διὰ τοὺς γωνιακοὺς κίονας τῶν ναῶν, ἐδημιουργήθη τὸ γωνιακόν, ἄλλως *ἀττικοϊωνικὸν* καλούμενον, κιονόκρανον, ὅπερ εἶχε κατὰ πάσας τὰς ὄψεις αὐτοῦ ἕλικας. Λαμπρὸν παράδειγμα τοιούτου κιονοκράνου ὑπάρχει εἰς τὸ Ἐρέχθειον.

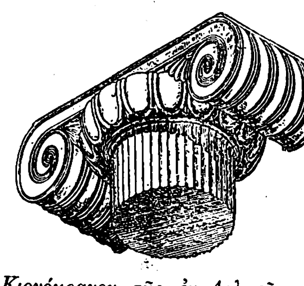

Κιονόκρανον τῆς ἐν Δελφοῖς στήλης τῶν Ναξίων.

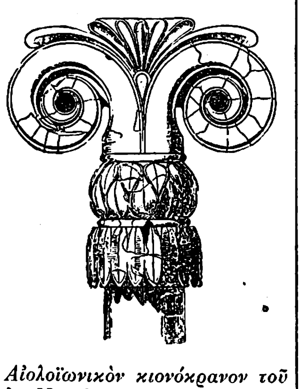

Αἰολοϊωνικὸν κιονόκρανον τοῦ ἐν Νεανδρείᾳ ναοῦ, συναρμολογηθὲν ὑπὸ τοῦ Koldewey.

Αἱ ἕλικες φέρουν συνήθως τρεῖς στροφὰς περὶ μικρὸν κεντρικὸν κύκλον καλούμενον *ὀφθαλμόν*, κατὰ δὲ τὸ πλάγιον μέρος αὐτῶν συστελλόμεναι σχηματίζουν τὸ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου κληθὲν *προσκεφάλαιον*, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ ἀστραγάλων, οἵτινες ἔχουν μορφὴν ἄλλοτε μὲν ταινίας ἢ σχοινίου, ἄλλοτε δὲ περιδεραίου ἐκ πολλῶν διαφόρου μεγέθους ψηφίδων. Χαρακτηριστικωτάτη εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Boetticher παρομοίωσις τῶν ἑλίκων πρὸς οἱονεὶ ἐνειλιγμένα ὑφάσματα, ἅτινα τίθενται ἐπὶ τοῦ κίονος ὡς στρῶμα πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἐπιστυλίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Joseph Durm*, Die Baukunst der Griehen (Ἐκδ. γ', 1910).—*R. Borrmann*, Die Baukunst des Altertums (1904).—*Karl Bötticher*, Die Tektonik der Hellenen (1874).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἕλικες ἐγκεφάλου** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου, λεία οὖσα κατ' ἀρχὰς μέχρι σταδίου τινὸς τῆς διαπλάσεως, ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τρίτου μηνὸς μεγεθυνομένη διὰ τῆς ἐμφανίσεως ἐπ' αὐτῆς αὐλάκων, αἵτινες ἀεὶ μᾶλλον πολυαριθμότεραι ἀποβαίνουσαι, ἀναπτυσσόμεναι συνάμα καὶ τῆς φαιᾶς φλοιώδους οὐσίας, ἀφορίζουσιν ἑλικοειδῆ ἐπάρματα ἀπ' ἀλλήλων, τὰς *ἕλικας*. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν ἑλίκων, ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἀνωτάτου βαθμίδος τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, γίνεται μέγιστος καὶ ἡ συνόλη ἄρα ἐπιφάνεια τῆς φλοιώδους οὐσίας μεγίστη. Εὐνόητον δὲ ὅτι ἐφ' ὅλων τῶν ἐπιφανειῶν τῶν ἡμισφαιρίων σχηματίζονται ἕλικες καὶ αὔλακες (βλ. καὶ λ. *ἐγκέφαλος*). Ι. Π.

— **ἕλικες κοχλίου** *[Ἀνατομ.]*. Αὗται εἶναι 2 $^1/_2$ ἕλικες, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ ὀστεΐνος κοχλίας τοῦ ἔσω ὠτός, ἑλισσόμεναι περὶ ἄξονα ὀβελιαῖον, διακρινόμεναι δὲ εἰς βασικὴν (1ην), μέσην (2αν) καὶ κορυφαίαν (3ην ἡμιέλικα). Ι. Π.

— **ἕλιξ βροκαία** ἢ τοῦ *Broca [Ἀνατομ.]*. Ἡ κάτω ἢ 3η μετωπιαία ἕλιξ τοῦ ἀριστεροῦ ἡμισφαιρίου τοῦ ἐγκεφάλου (ἐπὶ δεξιοχείρων), ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ κάτω ἄκρου τῆς προσθίας κεντρικῆς ἕλικος μέχρι τοῦ ἔξω χείλους τῶν κογχικῶν ἑλίκων, περιβάλλουσα τὸν ὁριζόντιον καὶ τὸν ἀνιόντα κλάδον τῆς πλαγίας (συλουϊείου) σχισμῆς. Τὸ τμῆμα δ' αὐτῆς, τὸ περιχειλοῦν τὸν ἀνιόντα κλάδον τῆς πλαγίας σχισμῆς, εἶναι τὸ *κινητικὸν κέντρον τοῦ λαλεῖν* (βλ. λ. *ἐγκέφαλος* καὶ *ἐγκεφαλικὰ κέντρα*). Ι. Π.

— **ἕλιξ ἐντέρου** *[Ἀνατομ.]*. Τὸ ἑλικῶδες ἔντερον, ἑλισσόμενον πολλάκις κατὰ παντοίας διευθύνσεις, ἀπεργάζεται τὰς *ἐντερικὰς ἕλικας*, αἵτινες ἔχουσι σχῆμα ἀτελοῦς κρίκου καὶ διάφορον θέσιν (ὁριζοντίαν, ὀβελιαίαν, ἐγκαρσίαν).

— **ἕλιξ ὠτὸς** *[Ἀνατομ.]*. Τοξοειδὲς ἔπαρμα, ὅπερ, ἀφορίζον τὴν περιφέρειαν τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός, ἄρχεται ἔμπροσθεν ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς κόγχης, φέρεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρόσω, εἶτα δὲ περιγράφει καμπύλην, ἧς τὸ κοῖλον πρὸς τὰ κάτω, καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ κάτω καὶ ὀπίσθιον μέρος τῆς περιφερείας τοῦ πτερυγίου. Ι. Π.

ἕλιξ (ὁ) (Helix) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν*. Οἱ ἕλικες εἶναι γήϊνοι κοχλίαι, φυτοφάγοι, μὲ κόγχην ἐξωγκωμένην, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὸ ζῷον δύναται νὰ κρυβῇ ἐξ ὁλοκλήρου. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἄνω τῶν 3.500 εἰδῶν, ἀπαντώντων πανταχοῦ τῆς γῆς καὶ γνωστῶν γενικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαλιγκάρια* ἢ *σαλιάγκοι* (βλ. καὶ *κοχλίας*). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται πολὺ συχνὰ καὶ ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως. Τὴν κυρίαν ἐξάπλωσιν ἔλαβε τὸ γένος ἰδίᾳ κατὰ τὴν μειόκαινον ὑποπερίοδον τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πολλὰ ἀπολιθωμένα ὑπογένη καὶ περισσότερα ἀκόμη ἀπολιθωμένα εἴδη καὶ τούτου ἕνεκα ἀποτελεῖ πλέον, κατὰ τοὺς παλαιοντολόγους οἰκογένειαν, τὴν τῶν ἑλικιδῶν. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν: α') ἐν τῇ βορείῳ Εὐβοίᾳ ἐντὸς μαργωδῶν ἀσβεστολίθων καὶ τραβερτινῶν τῆς σαρματίου βαθμῖδος εἰς Μεσῶνταν, Καστρί, Ἀγριοβοτάνι, κλπ. β') εἰς τὴν νῆσον Ἀλόννησον (Χελιδρόμια) ἐντὸς μαργαϊκῶν ἀσβεστολίθων τῆς ἀνατολικῆς βαθμῖδος (τὸ εἶδος ἕλιξ vermiculata) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

ἕλιξ (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἕλικες*.

ἑλιξήριον (τὸ) ἢ ***ἐλιξίριον*** (Elixirium). Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐχαρακτηρίζοντο ὑπὸ τοῦ Παρακέλσου καὶ τῶν παρακελσιανῶν τὰ ὑπ' αὐτῶν λίαν ἐκτιμώμενα κατεργάσματα πλειόνων δρογῶν δι' ἀλκοόλης ἢ ἀλκοόλης μετ' ὀξέων ἢ ἀλκαλίων. Ἡ λέξις ἐλιξήριον προέρχεται ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως el-eksir ἢ el-iksir (=λίθος τῆς γνώσεως), εἶναι δὲ συνώνυμος πρὸς τὴν *φιλοσοφικὴν λίθον*, ἤτοι τὴν δυναμικὴν ἐκείνην οὐσίαν ἥτις ἐπιτυγχάνει ὄχι μόνον τὴν μετατροπὴν τῶν ἀγενῶν μετάλλων εἰς χρυσόν, ἀλλὰ παρέχει τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὑγείαν, εὐδαιμονίαν καὶ μακροβιότητα. Ἡ ἀραβικὴ λέξις *iξir* φαίνεται κατά τινας ὅτι δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν «*ξηρόν*», δηλοῦν φάρμακον. Τὰ ἐλιξήρια ἔπαιξαν σπουδαιότατον ῥόλον κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἀλχημείας καὶ τῆς Ἰατροχημείας. Τούτων σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἐλιξήριον τῆς ζωῆς* ἢ *τῆς μακροβιότητος* (Elixirium ad longam vitam), τὸ *ἐλιξήριον τοῦ στήθους* (E. e succo liquiritiae), *πικρὸν ἐλιξήριον* (E. amarum) κλπ.

Τὰ ἐλιξήρια εἶναι βάμματα σύνθετα, διακρινόμενα τῶν συνήθων βαμμάτων διὰ τῆς μεγάλης πυκνότητος αὐτῶν καὶ τοῦ πυκνορρεύστου των. Εἶναι συνήθως θολὰ καὶ παρουσιάζουν τάσιν πρὸς σχηματισμὸν ὑποστάθμης. Πολλὰ τῶν παλαιῶν ἐλιξηρίων, ὡς εἶναι π.χ. τὸ elixirium amarum, τὸ elixirium aurantiorum compositum, δὲν εἶναι πλέον μορφαὶ ἐκχυλισμάτων, ἀλλὰ διαλυμάτων ἐκχυλισμάτων καὶ μείγματα βαμμάτων. Κεχωρισμένως ἐπίσης παρέμεινε διὰ τὰ ἰδίως δραστικὰ μείγματα ἄλλου εἴδους τὸ ὄνομα ἐλιξήριον, ὡς εἶναι π.χ. τὸ El. pectorale s. El e succo Liquiritiae, οὗτινος βάσιν ἀποτελεῖ τὸ ὕδωρ ἢ μείγματα ὀργανικῶν ὀξέων καὶ ἀλκοόλης (Elixir acidum Rabelii, Elixir acidum Halleri).

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη φέρονται ὡς ἐλιξήρια καὶ συσκευάσματα περιέχοντα αἰθέρια ἔλαια ἢ βάμματα ἢ ἐκχυλίσματα ἢ μείγματα μετὰ σιροπίων, τουτέστι σκευάσματα ὁμοιάζοντα τὰ ἡδύποτα. Ἐπίσης ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο μετεφέρθη ἡ διατύπωσις καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ἐλιξηρίων εἰς φαρμακοποιίας τινάς, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν γαλλικήν, ἥτις ὁρίζει τὰ ἐλιξήρια ὡς μείγματα σιροπίου μετ' ἀλκοολούχων ὑγρῶν. Τοιαῦτα γλυκέα ἐλιξήρια εἶναι τὸ ἐλιξήριον de Garus, τὸ ἐλιξήριον τῆς πεψίνης κλπ. Κ. Γ. Μ.

ἑλιξίβλαστα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς τὰ φυτὰ ἅτινα δύνανται, κυρίως λόγῳ τῶν λεπτῶν, εὐκάμπτων καὶ ἐπιμήκων βλαστῶν, νὰ περιελίσσωνται περὶ ἄλλα ἰσχυρότερα φυτὰ ἢ ἐπὶ διαφόρων στερεῶν ὑποστηριγμάτων, ὅπως *φασίολος*, ἡ *ἀριστολοχία* καὶ ἄλλα πολλά. Δ. Ν. Π.

ἑλιξίβλαστος (ὁ ἡ), **—ον** (τό)· τὸ φυτὸν τοῦ ὁποίου ὁ βλαστὸς ἑλίσσεται, ἀναρριχᾶται ἑλισσόμενος ἐπὶ ξένων ἐρεισμάτων.

ἑλιξίβλαστες (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἑλιξίβλαστα*.

Digitized by Google

Ἕλιξος *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος τῆς νήσου Κέας τῶν Κυκλάδων, καλούμενος σήμερον ἁπλῶς *Ποτάμι*, ἐκβάλλων δ' εἰς τὸν κύριον λιμένα τῆς νήσου (ΒΔ) παρὰ τὸ χωρίον Κορησία (ἢ Λιβάδι). Ι. Σ. Σ.

ἐλιο— ὡς πρῶτον συνθετικὸν ἀντὶ ἐλαιο: *ἐ)λιόδεντρο, ἐ)λιόκλαρο, ἐ)λιοκούκκουτσο, ἐ)λιοτρίβι—λιοτριβόπετρα, ἐ)λιόξυλο, ἐλιόφυλλο, ἐ)λιόφυτο.*

Ἕλιος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Περσέως καὶ οἰκιστὴς τοῦ ἐν τῇ Λακωνικῇ Ἕλους *(Στράβ.* Η' 363). —Π.

Ἐλιὸς *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς νήσου Κεφαλληνίας κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν αὐτῆς ἐσχατιάν, καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Αἴνου. Τὰ κατ' αὐτὴν χωρία κεῖνται ἐπὶ ὑψωμάτων. Ὑψηλότερον εἶναι τὸ Κολαΐτι, χαμηλότερον τὰ χωρία Ἀτσουπάδες, Βαλεριάνου καὶ Χιονᾶτα, πρὸς τὴν θάλασσαν τὰ χωρία Μαυρᾶτα καὶ Θηράμωνα, ἐν ἰδίῳ δὲ λεκανοπεδίῳ τὸ νοτιώτατον χωρίον τῆς Κεφαλληνίας Κατελιός. Ἐνταῦθα ὑπάρχουν καὶ δύο μοναί, ἡ τῆς Θεοτόκου καὶ Ζωοδόχου πηγῆς. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐκλήθη ὁ πρῴην δῆμος Ἐλιοῦ, ὅστις περιελάμβανε καὶ ἄλλα τινὰ χωρία καὶ εἶχε πρωτεύουσαν τὰ Χιονᾶτα. Ι. Σ. Σ.

Ἔλιοτ (Eliot). Ἀγγλικὴ οἰκογένεια, ἧς σπουδαιότερα μέλη εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ἰωάννης Ἔλιοτ*. Ἐγεννήθη τῷ 1590 καὶ ἀπέθανε τῷ 1632. Ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς Κορνουάλλης ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἥτις τῷ 1628 ὑπέβαλε τὴν περίφημον «πρότασιν τῶν δικαιωμάτων», φυλακισθεὶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Λονδίνου. Καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς βαρὺ πρόστιμον ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν παράνομον ἀπόφασιν καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. Εἷς τῶν ἀπογόνων του, ὁ *Ἐδουάρδος Ἔλιοτ*, μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κορνουάλλης, ἔλαβε τῷ 1784 τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. *Ἐδουάρδος Γκράνβιλλ, λόρδος Ἔλιοτ*. Ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς Κορνουάλλης ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τῷ 1824, γενόμενος εἶτα ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Οὐέλιγκτων (1828—1830), ἀκολούθως ὑφυπουργὸς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (1834), ἀνατεθείσης αὐτῷ ἀποστολῆς εἰς Ἱσπανίαν. Ὁ Ρόμπερτ Πὴλ τὸν ὠνόμασε λόρδον ὑπουργὸν τῆς Ἰρλανδίας, ἀλλ' ὁ Ἔλιοτ παρῃτήθη τῆς θέσεως ταύτης καὶ διωρίσθη γενικὸς διευθυντὴς τῶν ταχυδρομείων. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ὑπουργείου Πὴλ (1846) ἠκολούθησεν ὁμάδα τῶν πρώην ὀπαδῶν τοῦ Πήλ, οἱ ὁποῖοι ηὐνόουν τὸν καθολικισμόν. Τὸ 1848 ἐψήφισε τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῷ 1851 διεμαρτυρήθη ἐναντίον τοῦ νομοσχεδίου τῶν τίτλων. Τὸ 1853 ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ λόρδου κυβερνήτου τῆς Ἰρλανδίας, ἣν ἐγκατέλειψε μετὰ δύο ἔτη, ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ Πήλ. Ν. Ι. Θ.

— **Ἔλιοτ** (Eliot), ***Γεωργία***. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τῆς Ἀγγλίδος συγγραφέως *Μαρίας - Ἄννας Ἔβανς* (Ἤβανς), ἥτις ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄρμπουρυ τῆς Β Ἀγγλίας τῷ 1819. Θυγάτηρ πάστορος, ἔζησε κατὰ τὴν παιδικήν της ἡλικίαν ἐν μέσῳ κληρικοῦ περιβάλλοντος, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ θέμα τοῦ βιβλίου της «Σκηναὶ κληρικοῦ βίου» (Scenes of clerical life, Ἐδιμβοῦργον 1854), τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτον πεφωτισμένην ἠθικὴν καὶ ἀληθὲς τάλαντον εἰς τὴν ἀπόδοσιν της πραγματικῆς ζωῆς, εἶναι πλῆρες ποιητικοῦ αἰσθήματος. Ἀκολούθως ἐδημοσίευσε τὸν «Ἄνταμ Μπὲντ» (Adam Bede, Λονδῖνον 1859), ὅστις ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ κατέστησε τὴν συγγραφέα ἔνδοξον. Τὸ βιβλίον τοῦτο διακρίνεται διὰ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὴν διαύγειαν τῆς ἐκφράσεως καὶ τὸ ἐναργὲς τῶν εἰκόνων. Τῷ 1860 ἐδημοσίευσε τὸν «Μύλον τοῦ Φλὸς» (The Mill on the Floss, Λονδῖνον 1860) καὶ τῷ 1861 τὸν «Σίλας Μάρνερ» (Silas Marner, Λονδῖνον 1861). Εἰς τὸ τελευταῖόν της μυθιστόρημα «Ρομόλα» (Romola, Λονδῖνον 1863) ἡ Ἔβανς περιγράφει τὴν ἐποχὴν τοῦ Σαβοναρόλα. Ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς ὀλίγας ἐξ ἐπαγγέλματος γυναῖκας τῶν γραμμάτων, τῆς ὁποίας τὰ ἔργα ἀπέλαυον ὄχι μόνον τῆς ἐκτιμήσεως τῆς κριτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιρροῆς καὶ μεγάλης λαϊκότητος. Ν. Ι. Θ.

Γεωργία Ἔλιοτ.

— **Ἔλιοτ** (Eliot), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος ἱεραπόστολος παρὰ τοῖς ἐρυθροδέρμοις Ἰνδοῖς. Ἐγεννήθη ἐν Γούντφοντ τοῦ Χέρτφορντσάιαρ καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Καίμπριτζ. Τῷ 1631 μετέβη ὡς διαμαρτυρόμενος ἱεραπόστολος εἰς τοὺς Ἰνδοὺς τῆς Μασσαχουσέτης. Ἡ ἕδρα του ἦτο ἐν Ρόξμπουρυ, πλησίον τῆς Βοστώνης, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1690. Ὁ Ἔλιοτ μετέφρασε τὴν Βίβλον εἰς τὰς διαλέκτους τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἐπὶ πλέον ἔγραψε τὴν γραμματικὴν αὐτῶν καὶ κατήχησιν. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ περιφήμου «Βιβλίου τῶν ψαλμῶν» (Bay Psalm book). Ν. Ι. Θ.

Ἰωάννης Ἔλιοτ.

— **Ἔλιοτ** (Eliot), ***Κάρολος - Γουλιέλμος***. Ἀμερικανὸς παιδαγωγὸς γεννηθεὶς τῷ 1834 ἐν Βοστώνῃ τῆς Μασσαχουσέτης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χάρβαρτ. Τῷ 1854 διωρίσθη διδάσκαλος τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χάρβαρτ καὶ ἀργότερον βοηθὸς καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς χημείας ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ σχολῇ τῆς Λῶρενς (Scientific School of Lawrence). Μετὰ σπουδάς, ἃς ἔκαμεν ἐν Εὐρώπῃ, διωρίσθη τῷ 1865 καθηγητὴς τῆς χημείας εἰς τὸ τεχνολογικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς Μασσαχουσέτης. Τῷ 1869 ἐξελέγη πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρτ, ἀποσυρθεὶς τῷ 1909 μὲ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου πρυτάνεως. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χάρβαρτ ὁ Ἔλιοτ ἐπετέλεσε μεγάλην ἐργασίαν. Ἐβελτίωσε τὴν διδακτικὴν μέθοδον, εἰσαγαγὼν νεωτερισμοὺς ἐξ Εὐρώπης καὶ εὐρύνας τοὺς σκοποὺς τοῦ πανεπιστημίου ποικιλοτρόπως. Ἐγένετο λίαν γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς παιδαγωγικῶν ἔργων καὶ ὡς ὑπέρμαχος τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. Τῷ 1913 τῷ προσεφέρθη ἡ θέσις τοῦ πρεσβευτοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν Λονδίνῳ. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμισις» (1898), «Τέσσαρες Ἀμερικανοὶ ἀρχηγοὶ» (1906) καὶ «Ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Εὐρώπην» (1915). Ν. Ι. Θ.

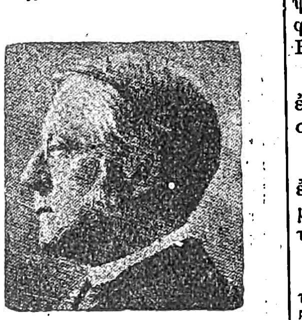

Κάρολος Γουλιέλμος Ἔλιοτ.

— **Ἔλιοτ** (Eliot), *σὲρ* ***Κάρολος - Ἔτζεκομπ***. Βρεττανὸς διπλωμάτης γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ Τσέστελχαμ καὶ τὴν Ὀξφόρδην, ὁπόθεν ἀπεφοίτησε τῷ 1885. Εἰσελθὼν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν ἐτοποθετήθη εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς Πετρουπόλεως (1888—1892), κατόπιν διωρίσθη ἐπιτετραμμένος εἰς τὸ Μαρόκκον (1892—1893), μετέπειτα γραμματεὺς τῆς πρεσβείας Οὐασιγκτῶνος (1898) καὶ τῷ 1899 ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς Σαμόας. Ὀνομασθεὶς ἱππότης τῷ 1900 ἐτοποθετήθη ὡς διπλωματικὸς πράκτωρ εἰς Ζανζιβάρην καὶ παρέμεινε μέχρι τῷ 1904, ὁπότε ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας. Τῷ 1905 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Σέφιλντ καὶ τῷ 1912 πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χὸνγκ-Κόγκ. Τῷ 1918 διωρίσθη πράκτωρ ἐν Σιβηρίᾳ καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος πρεσβευτὴς εἰς τὴν ἐν Τόκιο πρεσβείαν. Ν. Ι. Θ.

Κάρολος Ἔτζεκομπ Ἔλιοτ.

Ἐλιοὺ *[Βιβλ.]*. Δισέγγονος τοῦ Ἀβραὰμ καὶ φίλος τοῦ Ἰώβ. Αἱ πρὸς τοῦτον συμβουλαί του θεωροῦνται ἀριστούργημα συνέσεως καὶ εὐθαρσοῦς εἰλικρινείας.

Ἐλίπανδος (Elipando). Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ Τολέδου κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ὅστις μετὰ τοῦ Φήλικος, ἐπισκόπου τῆς ἐν Καταλωνίᾳ Οὐργέλλης, ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς αἱρέσεως τῶν καλουμένων *Υἱοθετιστῶν* (Adoptiani), οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον ὅτι ὁ Χριστὸς μόνον κατὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ εἶναι κυρίως υἱὸς τοῦ Θεοῦ (filius Dei natura ἢ genere), κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα εἶναι υἱὸς τῆς Μαρίας καὶ δοῦλος Θεοῦ, υἱοθετήθη ὅμως κατὰ θείαν βουλήν. Ἐναντίον τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ Ἐλιπάνδου ἔγραψαν δίτομον σύγγραμμα δύο κληρικοὶ τῆς Ἀστουρίας, ὁ πρεσβύτερος Βεᾶτος καὶ ὁ ἐπίσκοπος Αἰθέριος, κατεδίκασε δὲ ὡς νεστοριανὴν τὴν αἵρεσιν ταύτην ὁ πάπας Ἀδριανὸς ὁ Α' τῷ 786. Ε. Γ. Π.

Ἐλιπεὺς *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Θεσσαλίας (βλ. λ. *Ἐνιπεύς*).

ἐλὶς (ἡ) (Elis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα ἱκανοῦ σχετικῶς μεγέθους μὲ ποικιλοχρώμους πτέρυγας καὶ ἀπαντῶντα κυρίως ἐν Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π

Ἔλισα (ἢ *Ἐλίσων*, ἢ *Ἐλισσών*, ἢ *Ἐλισοῦς*). *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κοίλης Ἤλιδος, ἴσως ὁ νῦν *Πουρλέσκα*. Πηγάζει ἀπὸ τῶν δυτικῶς τῆς Φολόης βουνῶν τοῦ χωρίου Μπεσερὲ καὶ ῥέων ἐξ Α. πρὸς Δ. βορείως τῆς Ἀμαλιάδος χύνεται εἰς τὸν Χελωνίτην κόλπον, οὐ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ. Τινὲς ταυτίζουσι τὴν Ἔλισαν πρὸς τὴν νῦν *Σοχιὰν* ἢ καὶ τὸν *κάτω Πηνειόν*. Ι. Σ. Σ.

Ἐλισαβέθα (Elisabetha) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 412. Ἀνεκαλύφθη τὴν 7ην Ἰουνίου 1896 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἐλισάβετ. Κύριον γυναικεῖον ὄνομα προελθὸν ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως *ἐλίσεβα* (elischewa), ἥτις σημαίνει τὴν τιμῶσαν, τὴν λατρεύουσαν τὸν Θεόν.

— **Ἐλισάβετ.** Σύζυγος τοῦ Ἀαρὼν καταγομένη ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα (Ἐξόδ. ΣΤ' 23). Ὑπῆρξε μήτηρ τοῦ Ναδάβ, τοῦ Ἀβιού, τοῦ Ἐλεάζαρ καὶ τοῦ Ἰθάμαρ.

— **Ἐλισάβετ.** Σύζυγος τοῦ ἱερέως Ζαχαρίου, καταγομένη καὶ αὐτὴ ἐξ ἱερατικοῦ γένους (*Λουκᾶ* α' 5) καὶ γενομένη μήτηρ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, συγγενὴς δὲ (κατά τινας ἐξαδέλφη) τῆς Θεοτόκου. Αἱ μόναι αὐθεντικαὶ περὶ αὐτῆς πληροφορίαι προέρχονται ἐκ τοῦ Λουκᾶ (α' κεφ.). Ἡ μνήμη αὐτῆς ἑορτάζεται ἐν μὲν τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ 8 Σεπτεμβρίου, ἐν δὲ τῇ λατινικῇ τῇ 5 Νοεμβρίου ὁμοῦ μετὰ τῆς τοῦ Ζαχαρίου. Π. Ι. Μ.

— **Ἐλισάβετ** (*ἅγιαι*). Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται τρεῖς ἅγιαι φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦτο: —1) Ἡ μήτηρ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (βλ. ἀνωτ.). —2) Ἡ μετὰ *Ἄννης, Γλυρίας* καὶ *Θεοδότης* ὑποστᾶσα μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ μαρτύριον *Ἀλεξάνδρου* τοῦ ἐπισκόπου, ἄγνωστον ποῦ καὶ κατὰ τίνα τῶν διωγμῶν τῶν Χριστιανῶν μαρτυρήσαντος, ἡ δὲ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 22 Ὀκτωβρίου μετὰ βραχείας βιογραφίας. — 3) Ἡ ὁσία, ἥτις ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε ζήσασα διήγαγε τὸν βίον ἐν αὐστηροτάτῃ ἀσκήσει καὶ «*παρθενικαῖς ἠγλαϊσμένη χάρισι, ἀπορραγεῖσα τῆς τοῦ κόσμου σχέσεως, ἀρεταῖς δὲ καὶ πόνοις καὶ προσευχαῖς καρτερήσασα θαύματα τελεῖν κατηξίωται*», ὡς ἀναγράφει τὸ τῆς 24 Ἀπριλίου Μηναῖον, περιέχον τὸν βίον τῆς ὁσίας μετ' ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. Ε. Γ. Π.

Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἀναγράφονται αἱ ἑξῆς ἅγιαι φέρουσαι τὸ ὄνομα Ἐλισάβετ: —1) Ἡ τῷ 1128 γεννηθεῖσα ἐν Trèves, ἥτις ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰσελθοῦσα εἰς τὸ τάγμα τῶν Βενεδικτίνων καλογραιῶν τοῦ Schonauge παρὰ τὸ Bringen ἐπὶ τοῦ Ρήνου, διακριθεῖσα δὲ διὰ τὴν πίστιν της καὶ τὴν ἀφοσίωσίν της εἰς τὰ θεῖα, ἀπέθανε τῷ 1165 καὶ ὡς ἁγία ἑορτάζεται κατὰ τὴν 18 Ἰουνίου.—2) Ἡ κόρη τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ἀνδρέου τοῦ Β' καὶ τῆς Γερτρούδης, γεννηθεῖσα τῷ 1207. Ἀνατραφεῖσα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Θουριγγίας μετὰ τῆς κόρης αὐτοῦ Ἁγνῆς, ἐνυμφεύθη τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λουδοβῖκον τῷ 1221. Ἐκ νεαρᾶς δ' ἡλικίας ἀφωσιωμένη εἰς τὰ θεῖα, γενομένη πριγκίπισσα ἠρνεῖτο νὰ φορῇ ἐν τῷ ναῷ τὸ ἡγεμονικὸν στέμμα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου φοροῦντος τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Ὅθεν ἐμισεῖτο ὑπὸ τῶν αὐλικῶν καὶ περιεπαίζετο καὶ ἀποθανόντος καὶ τοῦ ἀγαθοῦ συζύγου της ἐξεβλήθη ἐκ τῆς αὐλῆς μετὰ τοῦ υἱοῦ της Ἑρμάννου καὶ τῶν δύο θυγατέρων της Σοφίας καὶ Γερτρούδης. Ἐκ τῆς ἀδικίας δὲ ταύτης οὐδόλως ἀποθαρρυνθεῖσα, ἔκτισε μικρὰν οἰκίαν καὶ ἐν αὐτῇ προσευχομένη καὶ ἰδίαις χερσὶν ἐργαζομένη πρὸς διατροφὴν τῶν τέκνων της ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 24 ἐτῶν τῷ 1231 καὶ μετὰ 4 ἔτη ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Θ' κατέγραψε τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 19 Νοεμβρίου.—3) Ἡ ἐν Troyes (Aube) τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος γεννηθεῖσα· αὕτη εἰσῆλθε μὲν εἰς τὸ μοναστήριον Chelles πλησίον τῶν Παρισίων, ἀλλὰ τῇ ἀδείᾳ τῆς ἡγουμένης κατέλιπεν αὐτὸ ἐπιθυμοῦσα νὰ ζήσῃ βίον ἐν ἀπομονώσει. Ἐλθοῦσα λοιπὸν εἴς τινα τόπον καλούμενον Rozoy παρὰ τὸ Chateau-Landon, ἔζη ἐν κοιλώματι μιᾶς δρυὸς τρεφομένη μὲ χόρτα τῶν ἀγρῶν καὶ διηνεκῶς προσευχομένη. Οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ τιμῶντες τὴν εὐσέβειαν τῆς Ἐλισάβετ ἐχορήγησαν εἰς αὐτὴν τὰ μέσα καὶ ἔκτισε μονήν, ἐν ᾗ καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1130 ἐτάφη καὶ ὡς ἁγία ἑορτάζεται κατὰ τὴν 13 Δεκεμβρίου.—4) Ἡ κόρη Πέτρου τοῦ Γ' βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας, ἥτις ἐγεννήθη τῷ

Digitized by Google

1271 καὶ ἐν ἡλικίᾳ 12 ἐτῶν ἐνυμφεύθη Διονύσιον τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλίας. Ἀφωσιωμένη καὶ ὡς βασίλισσα εἰς τὰ θεῖα, διήρχετο τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου εἰς νοσοκομεῖα καὶ πτωχοκομεῖα καὶ ἀποθανόντος τοῦ συζύγου αὐτῆς τῷ 1325 ἐφόρεσε τὸ ἔνδυμα ἁπλῆς μοναχῆς καὶ ὡς τοιαύτη ἀποθανοῦσα τῷ 1336 κατεγράφη τῷ 1625 ὑπὸ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Η΄ ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 8 Ἰουλίου.—5) Ἡ ἐν Valdsée παρὰ τὴν Κωνσταντίαν τῆς Ἑλβετίας τῷ 1386 γεννηθεῖσα, ἥτις διὰ τὸν ἤπιον καὶ ἀξιέραστον χαρακτῆρά της ἐπωνομάζετο ἡ Ἀγαθή. Παθοῦσα νευρικὴν πάθησιν ἐβασανίζετο ὑπ' αὐτῆς ἐπὶ τριετίαν, καὶ μόνην παρηγορίαν εὕρισκεν ἐν τῇ προσευχῇ ἐντὸς μοναστηρίου τινὸς πλησίον τῆς πατρίδος της. Ἀποθανοῦσα δὲ τῷ 1420 κατετάχθη ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ ΙΓ΄ εἰς τὸ Ἁγιολόγιον τῆς 25 Νοεμβρίου.—6) Ἡ ἐν Μαντούῃ τῆς Ἰταλίας τῷ 1428 γεννηθεῖσα, ἥτις τῇ ἀδείᾳ τοῦ πατρός της εἰσελθοῦσα εἰς τὸν κλῆρον διεβίωσεν ἐν παραδειγματικῇ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφοσιώσει εἰς τὰ θεῖα καὶ τῷ 1468 ἀποθανοῦσα ἑορτάζεται ὡς ἁγία κατὰ τὴν 19 Φεβρουαρίου.

Ε. Γ. Π.

— **Ἐλισάβετ *Γούντβιλλ*** (Woodville), *βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας*. Θυγάτηρ τοῦ Ριχάρδου Γούντβιλλ (1437—1488) καὶ σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Γκραίυ ντὲ Γκράμπυ ὅστις ἐφονεύθη κατὰ τὴν δευτέραν μάχην τοῦ Σαίντ-Ἄλμπάν. Τὴν Ἐλισάβετ ἠρωτεύθη κατόπιν ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος ὁ Δ΄, ὅστις καὶ τὴν ἐνυμφεύθη κρυφίως τῷ 1464· συνεπείᾳ τούτου ὁ Ἐδουάρδος ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὰς Κάτω χώρας, ἐνῷ ἡ Ἐλισάβετ κατέφυγεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Οὐεστμίνστερ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1471) ὁ Ἐδουάρδος ἔγινε καὶ πάλιν κύριος τοῦ βασιλείου του, ἀλλ' ἡ Ἐλισάβετ, λόγω τῆς ἐξωφρενικῆς πολυτελείας της, ἐπροκάλεσε τὴν ἀντιπάθειαν τοῦ λαοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Ἐδουάρδου (1483) ἡ Ἐλισάβετ ἐπεδίωξε νὰ βασιλεύσῃ ἀντὶ τοῦ υἱοῦ της Ἐδουάρδου Ε΄, ἀλλ' οἱ εὐγενεῖς ἀντέστησαν εἰς τοῦτο, ἀναγκάσαντες αὐτὴν ν' ἀποσυρθῇ μετὰ τῶν τέκνων της εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Οὐεστμίνστερ ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ἐλισάβετ, βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, σύζυγος Ἐδουάρδου Δ΄.

Ν. Ι. Θ.

— **Ἐλισάβετ**, *βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας*. Θυγάτηρ τῆς Ἐλισάβετ Γούντβιλλ καὶ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου Δ΄ (1446—1502), ἐξαιρετικῶς ὡραία καὶ προικισμένη μὲ σπάνια προτερήματα. Κατ' ἀρχὰς ἐμνηστεύθη τὸν Κάρολον Θ΄, ὅστις ἀργότερον ἔγινε βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ὑπανδρεύθη ὅμως (1486) τὸν Ἑρρῖκον, κόμιτα τοῦ Ρίτσμοντ, τὸν μετέπειτα βασιλέα τῆς Ἀγγλίας. Ὁ πολιτικὸς οὗτος γάμος ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ν' αὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον ὁ Ἑρρῖκος ἔτρεφε διὰ τὴν οἰκογένειάν της. Ἡ Ἐλισάβετ αἰσθανθεῖσα βαθύτατα τὴν περιφρόνησιν τοῦ συζύγου της, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωσε 4 τέκνα, ἔζησεν ἐν ἀπομονώσει, καὶ ἀπέθανε κατά τινα τοκετόν, εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ὀκτὼ ἐτῶν.

Ἐλισάβετ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, σύζυγος Ἑρρίκου Ζ΄.

Ν. Ι. Θ.

— **Ἐλισάβετ**, *βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας*. Θυγάτηρ τοῦ Ἑρρίκου Η΄ καὶ τῆς Ἄννας Μπολένας, μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας πολιτικὰς φυσιογνωμίας τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος. Ἐγεννήθη τῷ 1533 καὶ ἀπέθανε τῷ 1603. Τῷ 1558 ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ δὲ ἐξαιρετικὴ μόρφωσίς της καὶ ἡ μεγάλη ἐνεργητικότης της συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὰ γεγονότα τῆς ταραχώδους ἐκείνης ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία ἐκυριάρχει τοῦ κόσμου. Ὁ ἀγγλικὸς λαὸς ὑπεδέχθη μὲ ἐνθουσιασμὸν τὴν ἀνάρρησιν τῆς εἰς τὸν θρόνον, διότι ἤλπιζεν, ὅτι θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὰς αἱματηρὰς ἐκτελέσεις καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς διωγμούς. Ἡ Ἐλισάβετ, ἂν καὶ ἦτο ἀποφασισμένη, καθ' ὃ διαμαρτυρομένη, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν προτεσταντισμόν, οὐδεμίαν διάθεσιν ἔδειξε κατ' ἀρχὰς διακοπῆς τῶν σχέσεων μὲ τὸ Βατικανόν. Λόγῳ ὅμως διαφόρων ἀξιώσεων αὐτοῦ, ὄχι μόνον διεκόπησαν αἱ σχέσεις, ἀλλὰ καὶ συνέλευσις ὑπηκόων της συνελθοῦσα ἐκήρυξεν αὐτὴν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προητοίμασε βαθμηδὸν ὅλας τὰς μεγάλας τροποποιήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ καιροῦ μυστικῶς ἐμελετῶντο. Οἱ θρησκευτικοὶ νόμοι τῆς βασιλείας τῆς *Μαρίας* ἠκυρώθησαν. Ἡ ἱεραρχία ὅμως τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐπιμελῶς ἐτηρήθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ταύτης ἀναμορφώσεως, τῆς ὁποίας τὰ θεμελιωδέστερα δόγματα ὑπηγόρευσεν ὁ καλβινισμός. Ὅσοι ἐκ τῶν κληρικῶν ἠρνήθησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ὁρκωμοσίαν, συνελήφθησαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακάς. Ἀφοῦ ἀποκατεστάθη ὁ προτεσταντισμὸς καὶ ἐξηλείφθη ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ ἱσπανικὴ ἐπιρροή, ἡ Ἐλισάβετ ἔστρεψε τὴν προσοχήν της εἰς τὸ νὰ διευθετήσῃ τὰς διαφοράς της μὲ τὴν Γαλλίαν, τὴν Σκωτίαν καὶ τὴν οἰκογένειαν τῶν Γκύζη, τῆς ὁποίας ἓν μέλος, ἡ *Μαρία Στούαρτ*, ἐγγόνη τοῦ Ἑρρίκου Ζ΄, εἶχεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Γκύζαι, ὁ πάπας, ὁ Φίλιππος Β΄, καθὼς καὶ ἡ καθολικὴ ἀριστοκρατία τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σκωτίας ὑπέθαλπον μυστικῶς τὰς ἀξιώσεις ταύτας. Ἀλλ' ἡ Ἐλισάβετ κατώρθωσε νὰ ἐξοντώσῃ τὴν ἐπικίνδυνον ἀντίπαλόν της (1587). Συνεπείᾳ τούτου ὁ Φίλιππος Β΄ ἐξεδήλωσεν ἀπροκαλύπτως τὰ ἐχθρικὰ αἰσθήματά του πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τὸ 1588 ἔστειλεν ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας τὸν στόλον του, τὸν ἐπονομασθέντα «*Ἀρμάδα ἡ ἀήττητος*» (βλ. λ.), ὁ ὁποῖος κατεστράφη ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ. Ἡ διοίκησις τῆς Ἐλισάβετ ὑπῆρξεν ἐνίοτε ἄδικος καὶ δεσποτική, λόγῳ ὅμως τῶν ἐξαιρετικῶν ὑπηρεσιῶν της πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ὁ λαὸς τὴν ἔκρινεν ἐπιεικῶς. Ὁ τελευταῖος εὐνοούμενός της, ὁ κόμης τοῦ Ἔσσεξ, ἀποτυχὼν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἰρλανδίας, παρεπέμφθη ὑπ' αὐτῆς εἰς δίκην. Ἀθωωθείς, ἐσχημάτισε κόμμα ἐναντίον τῆς βασιλίσσης καὶ προσεπάθησε νὰ ἐξεγείρῃ κατ' αὐτῆς τὴν πόλιν τοῦ Λονδίνου (1601). Ἀλλὰ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἡ Ἐλισάβετ, εἰς τὴν ὁποίαν σκληρὰ ἀνάγκη ἐπέβαλε νὰ φανῇ ἀνηλεής πρὸς τὸν φίλον της, ἐλυπήθη σφόδρα διὰ τὸν θάνατόν του, ἡ λύπη δ' αὐτὴ ἔστειλε καὶ αὐτὴν ταχέως εἰς τὸν τάφον.

Ἐλισάβετ ἡ Μεγάλη, βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας.

[Κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Ε. Zuccaro.]

Ν. Ι. Θ.

— **Ἐλισάβετ**, *πριγκίπισσα τῆς Ἀγγλίας*. Δευτερότοκος θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Καρόλου Α΄ (1635—1650). Τῷ 1648 ἐβοήθησε τὸν ἀδελφόν της, Τζέιμς, δοῦκα τῆς Ὑόρκης, νὰ δραπετεύσῃ, ἀπεχαιρέτησε τὸν πατέρα της πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς θανατικῆς καταδίκης του καὶ ἐστάλη εἰς τὸν πύργον Καρισμπρούκ, ὅπου ἀπέθανε τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1650.

Ἐλισάβετ, πριγκίπισσα τῆς Ἀγγλίας.

Δ. Δ.

— **Ἐλισάβετ** (*- Εὐγενία - Ἀμαλία*), *αὐτοκράτειρα τῆς* ***Αὐστρίας***. Ἐγεννήθη ἐν Μονάχῳ τῆς Βαυαρίας τῷ 1837 καὶ ἐδολοφονήθη ἐν Γενεύῃ τῆς Ἑλβετίας τῷ 1898. Θυγάτηρ τοῦ ἀρχιδουκὸς Μαξιμιλιανοῦ Ἰωσὴφ τῆς Βαυαρίας, ἐνυμφεύθη τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον Ἰωσὴφ τῆς Αὐστρίας τῷ 1854. Διὰ τῆς χάριτος, τῆς ὡραιότητος καὶ τοῦ πνεύματος της κατέστησε τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης μίαν τῶν λαμπροτέρων ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐγγάμου βίου της. Ἀργότερον ὁ χαρακτὴρ αὐτῆς, ἕνεκα διαφόρων λόγων ἢ καὶ συζυγικῆς ἀπιστίας, μετεβλήθη ἀποτόμως· ἀπομακρύνεται τῆς αὐλῆς καὶ τῆς δράσεως, ἀποφεύγει τὰς ἐπιδείξεις, ζῇ βίον μονήρη κτίζουσα ἀνάκτορα, ταξιδεύουσα διαρκῶς καὶ μὴ εὑρίσκουσα οὐδαμοῦ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐζήτει ὁ εὐφάνταστος αὐτῆς χαρακτήρ. Ἐπανειλημμένα ἀτυχήματα, ὡς ὁ ἐν Μεξικῷ τραγικὸς θάνατος τοῦ ἀνδραδέλφου της Μαξιμιλιανοῦ αὐτοκράτορος, ἡ περιφρόνησις τῆς συζύγου τούτου Καρλόττας, ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ υἱοῦ της Ροδόλφου κατὰ τὸ δρᾶμα τοῦ Μέγερλιγκ συνετέλεσαν νὰ ὀξύνουν καὶ ἐπιτείνουν ἔτι μᾶλλον τὴν μελαγχολίαν καὶ μισανθρωπίαν τῆς Ἐλισάβετ. Κτίσασα ἐν Κερκύρᾳ τὸ *Ἀχίλλειον*, ἀπεσύρετο ἐκεῖ ἐπί τινας μῆνας, ἐκμαθοῦσα δὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ ὁμηρολάτρις, ἀφωσιώθη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ὡραίου, μὴ ἀποφυγοῦσα ὅμως νὰ περιπέσῃ εἰς ἄκρον μυστικισμὸν καὶ εἰς ποιάν τινα πνευματικὴν ἀνισορροπίαν. Ὁ τραγικὸς θάνατος τῆς ἀδελφῆς της δουκίσσης τοῦ Ἀλανσόν, κατά τινα πυρκαϊὰν ἐν Παρισίοις, ἐπέφερε τὸ τελευταῖον κτύπημα εἰς τὴν εὐγενῆ καὶ ποιητικὴν αὐτὴν ὕπαρξιν. Τὸ τέλος αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁμοίως τραγικὸν καὶ ἀνεξήγητον. Ἀναρχικός τις, Λουτσένι ὀνόματι, τὴν ἔπληξε δι' ἐγχειριδίου, ἐν Γενεύῃ, ὅπου ἐζήτει καταφύγιον καὶ παρηγορίαν κατὰ τῶν σκληρῶν πληγμάτων τῆς μοίρας. Περὶ αὐτῆς ἐγράφη ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ ἓν τῶν ἀρίστων ἔργων ὑπὸ τοῦ Κ. Χρηστομάνου: «Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ».

Ἰ. Κλουέ: Προσωπογραφία τῆς Ἐλισάβετ τῆς Αὐστρίας ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Ν. Π.—Λ.

— **Ἐλισάβετ**, *βασίλισσα τοῦ* ***Βελγίου***. Θυγάτηρ τοῦ δουκὸς Καρόλου - Θεοδώρου τῆς Βαυαρίας, ἐγεννήθη ἐν Ποσσενχόφεν τὴν 25 Ἰουλίου 1875. Τρέφουσα ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς τὰς ἐπιστήμας, ἐβοήθει πολλάκις τὸν πατέρα της, διάσημον ὀφθαλμολόγον, εἰς πολλὰς ἐγχειρήσεις, ἀποκτήσασα μεγάλην δημοφιλίαν διά τε τὴν ἱκανότητά της καὶ τὴν φιλανθρωπίαν της. Τῷ 1900 ἐνυμφεύθη τὸν Ἀλβέρτον, τότε διάδοχον τοῦ Βελγίου, ἐστέφθησαν δὲ βασιλεῖς τῷ 1909, τοῦ Ἀλβέρτου διαδεχθέντος τὸν Λεοπόλδον, θεῖόν του. Ἡ δρᾶσις τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ πρὸς προαγωγὴν παντὸς κοινωφελοῦς ἔργου, ἡ ἁπλότης τοῦ ἤθους της, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον συμμετεῖχε μετ' ἀφοσιώσεως εἰς πᾶσαν χαρὰν ἢ λύπην τῆς θετῆς πατρίδος της, τὴν κατέστησαν λαοφιλῆ. Κατὰ τὰ ἔτη 1914—1918 ἰδίᾳ, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν περίοδος σκληρᾶς δοκιμασίας διὰ τὸ βελγικὸν ἔθνος, ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ ἀφωσιώθη εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν καὶ τὴν ἀνακούφισιν τῶν θυμάτων τοῦ πολέμου, ὀργανώσασα πλείστας ὑπηρεσίας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἀπέκτησε τρεῖς υἱούς, τὸν Λεοπόλδον, δοῦκα τῆς Βραβάντης, διάδοχον τοῦ θρόνου γεννηθέντα τῷ 1901 ἐν Βρυξέλλαις, τὸν Κάρολον (1903) καὶ τὴν Μαρίαν γεννηθεῖσαν ἐν Ὀστάνδῃ.

Ἐλισάβετ, βασίλισσα τοῦ Βελγίου.

Δ. Δ.

— **Ἐλισάβετ**, *βασίλισσα τῆς* ***Βοημίας***. Θυγάτηρ τοῦ Ἰακώβου Α΄ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἄννης τῆς Δανίας (1596—1662). Ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τῶν ζηλωτῶν τοῦ προτεσταντισμοῦ τοῦ λόρδου καὶ τῆς λαίδης Χάριγκτων, πολλοὶ δὲ πρίγκιπες ἐζήτουν τὴν χεῖρα της, προτιμηθέντος ἐν τέλει τοῦ Φρειδερίκου Ε΄ (1612), ἐκλέκτορος τοῦ Παλατινάτου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ματθίου, τὰ κράτη τῆς Βοημίας ἐξεθρόνισαν τὸν ἀρχιδοῦκα Φρειδερῖκον τῆς Στυρίας καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα τὸν Φερδινάνδον Ε΄. Οἱ βασιλεῖς

Ἐλισάβετ, βασίλισσα τῆς Βοημίας.

Digitized by Google

ἐστέφθησαν ἐν Πράγᾳ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1619, ἀλλὰ δὲν ἀπέλαυσε τῆς βασιλείας ἡ Ἐλισάβετ περισσότερον τοῦ ἔτους. Ἡ μάχη τῆς Πράγας τὴν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ παρὰ τῷ γαμβρῷ της Γεωργίῳ Γουλιέλμῳ. Βραδύτερον τὸ βασιλικὸν ζεῦγος κατέφυγεν εἰς Ὁλλανδίαν, ὅπου ἐπληροφορήθη τὴν ἔκπτωσιν τοῦ συζύγου της ἐκ τοῦ θρόνου. Ὁ Φρειδερῖκος ὀλίγον βραδύτερον ἀπέθανεν ἐκ θλίψεως, ἡ δὲ Ἐλισάβετ μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε ταφεῖσα εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ. Ἡ Ἐλισάβετ ἐθεωρήθη ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς μάρτυς τῆς προτεσταντικῆς ὑποθέσεως, ἐπονομασθεῖσα «βασίλισσα τῶν καρδιῶν», ἔχαιρε δὲ μεγάλης δημοτικότητος κατὰ τὴν διαμονήν της ἐν Λονδίνῳ. Δ. Δ.

— **Ἐλισάβετ,** *πριγκίπισσα τῆς* ***Βοημίας,*** θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Βοημίας Φρειδερίκου Ε' (1618—1680). Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἐξεδήλωσε πραγματικὸν ἔρωτα διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας, ἀρνηθεῖσα τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Βλαδισλάου Δ', ἐκ φόβου μήπως ὁ γάμος οὗτος τὴν ἀπομακρύνῃ τῶν σπουδῶν της. Θιασῶτις τῆς καρτεσιανῆς φιλοσοφίας, ἔπεισε τὸν Καρτέσιον νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Λάϋντ καὶ ἀκολούθως ἐν Ἄϋντενγκαστ, ὅπως οὕτω δύναται νὰ παρακολουθῇ τὰ μαθήματά του. Αἱ πλέον ἀφῃρημέναι θεωρίαι τῆς μεταφυσικῆς, τὰ πολυπλοκώτερα γεωμετρικὰ προβλήματα ἀπετέλουν τὰς συνήθεις καθημερινὰς ἀσκήσεις της, ἔφθασε δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ὥστε ὁ Καρτέσιος ἀφιερῶν εἰς αὐτὴν τὰς «Ἀρχάς» του τὴν ἀνεκήρυξεν ὡς τὸν πρῶτον καὶ σοφώτερον μαθητήν του. Ἐν τέλει ἀπεσύρθη εἰς τὴν λουθηρανὴν μονὴν τοῦ Χερβόρδεν, ἔνθα, διορισθεῖσα ἡγουμένη, ἵδρυσε φιλοσοφικὴν Ἀκαδημίαν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη καὶ σημαντικωτέρα καρτεσιανὴ σχολή. Δ. Δ.

— **Ἐλισάβετ** (ἢ *Ἰσαβέλα*) *τῆς Ἀννωνίας* (Hainaut), *βασίλισσα τῆς* ***Γαλλίας.*** Θυγάτηρ τοῦ Βαλδουΐνου Ε', κόμιτος τῆς Ἀννωνίας, καὶ τῆς Μαργαρίτας, ἀδελφῆς τοῦ Φιλίππου, κόμιτος τῆς Φλάνδρας (1170—1190). Τὴν 28 Ἀπριλίου 1180, ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ κόμις τῆς Φλάνδρας ἦτο πανίσχυρος ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Γαλλίας, ἡ Ἐλισάβετ ἐνυμφεύθη τὸν Φίλιππον Αὔγουστον, στεφθεῖσα βασίλισσα τὴν 29 Μαΐου 1180. Τῷ 1184 κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ κόμιτος τῆς Φλάνδρας, ὁ Φίλιππος Αὔγουστος ἐξοργισθεὶς διότι ὁ Βαλδουῖνος ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τοῦ γυναικαδέλφου του, ἠθέλησε ν' ἀποκηρύξῃ τὴν Ἐλισάβετ, συγκαλέσας πρὸς τοῦτο εἰδικὸν συμβούλιον ἐν Σενλί, ἀλλ' ὁ θεῖός του Ροβέρτος κατώρθωσε νὰ τὸν μεταπείσῃ. Ἡ Ἐλισάβετ ἀπέθανε λεχώ. Ἓν μόνον ἐκ τῶν τέκνων της ἐπέζησεν, ὁ μετέπειτα βασιλεὺς Λουδοβῖκος Η'. Δ. Δ.

Ἐλισάβετ τῆς Ἀννωνίας.

— **Ἐλισάβετ** (*-Φιλιππίνη-Μαρία-Ἑλένη*) *τῆς* ***Γαλλίας.*** Ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ', γεννηθεῖσα τὴν 3ην Μαΐου 1764 εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, ἀποθανοῦσα ἐπὶ τῆς λαιμητόμου τὴν 10ην Μαΐου 1794. Θυγάτηρ τοῦ Δελφίνου, υἱοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', ἔζησε πλησίον τοῦ ἀδελφοῦ της ξένη πρὸς τὴν πολιτικήν, ξένη πρὸς τὴν εὔθυμον καὶ ἔκλυτον ζωὴν τῆς αὐλῆς, ξένη πρὸς τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως. Μορφωμένη, θεοσεβὴς καὶ φιλάνθρωπος, ἀφωσιωμένη εἰς τὴν οἰκογένειάν της καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ ἀνεψιοῦ της διαδόχου, ἡ Ἐλισάβετ τῆς Γαλλίας ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς μία μορφὴ γλυκύτητος καὶ καλωσύνης. Ἠκολούθησε τὸν ἀδελφόν της βασιλέα εἰς ὅλας τὰς περιπετείας τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐνεκλείσθη τέλος μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Τέμπλου. Ἀπεχαιρέτησε τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν νύμφην της Μαρίαν Ἀντωανέταν ὁδηγουμένους εἰς τὴν λαιμητόμον, ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸν ἀνεψιόν της διάδοχον παραδοθέντα εἰς τὴν σκληρότητα τοῦ Σιμὸν καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως θάνατον, καὶ οὕτως ἔμεινε μόνη μὲ τὴν ἀνεψιάν της δούκισσαν τῆς Ἀγκουλέμης μέχρι τῆς 9ης Μαΐου 1794, ὁπότε ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου διὰ νὰ δικασθῇ ὡς συνεννοουμένη μὲ τοὺς ἔξω τῆς Γαλλίας πρίγκιπας καὶ διαβιβάζουσα εἰς αὐτοὺς χρήματα καὶ ἀδάμαντας. Καταδικασθεῖσα ἄνευ ἀποδείξεων εἰς θάνατον, ὡδηγήθη εἰς τὸ ἰκρίωμα τὴν ἐπομένην ἀμίλητος. Μόνον τὴν τελευταίαν στιγμὴν παρεκάλεσε τὸν δήμιον νὰ μὴ τῆς ἀφαιρέσῃ τὸ σάλι ποὺ εἶχεν εἰς τὸν λαιμόν, διὰ νὰ μὴ φανῇ οὕτω γυμνὴ εἰς τὸ πλῆθος.

Ἐλισάβετ, πριγκίπισσα τῆς Γαλλίας.

— **Ἐλισάβετ,** *βασίλισσα τῆς* ***Ἑλλάδος.*** Θυγάτηρ τῶν βασιλέων τῆς Ρουμανίας Φερδινάνδου καὶ Μαρίας, γεννηθεῖσα ἐν τῷ ρουμανικῷ πύργῳ Πέλες τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1894 καὶ ὑπανδρευθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 27 Φεβρουαρίου 1921 μετὰ τοῦ διαδόχου τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου. Τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1922 ἐγένετο βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος (βλ. λ. *Γεώργιος Β' τῆς Ἑλλάδος*). Διαρκούσης τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας εἰργάσθη φιλανθρώπως ὑπὲρ τῶν τραυματιῶν καὶ νοσούντων ὁπλιτῶν, πρὸς τοῦτο δὲ μετέβη εἰς τὰ στρατόπεδα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Νοσήσασα δεινῶς διέτρεξε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Μετὰ τὰς διεξαχθείσας ἐκλογὰς τῆς 16 Δεκεμβρίου 1923, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β' εἰς Ρουμανίαν, ὅπου συνήθως διαμένει. Θ. Β.

Ἐλισάβετ, βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος.

— **Ἐλισάβετ** *τοῦ Βαλουᾶ, βασίλισσα τῆς* ***Ἱσπανίας*** (1545—1568). Ἦτο πρωτότοκος θυγάτηρ Ἑρρίκου τοῦ Β' καὶ Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων. Μεμνηστευμένη ἀπὸ τοῦ λίκνου μετὰ τοῦ δὸν Κάρλου, ἐπιδόξου διαδόχου τοῦ ἱσπανικοῦ στέμματος, ἐδόθη ὡς σύζυγος, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τοῦ Σατὼ-Καμπρεζύ, εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας, τοῦθ' ὅπερ ἐνέπνευσεν εἰς τὸ Σίλλερ τὸ περιώνυμον δρᾶμα «Δὸν Κάρλος». Ἀπέθανε κατὰ τὸν τοκετόν. —Β.

— **Ἐλισάβετ** *τῆς Γαλλίας, βασίλισσα τῆς* ***Ἱσπανίας.*** Ἐγεννήθη εἰς Φονταινεμπλὼ τῷ 1602 καὶ ἀπέθανεν εἰς Μαδρίτην τῷ 1644. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἑρρίκου Δ', βασιλέως τῆς Γαλλίας, καὶ συνεζεύχθη τῷ 1615 τὸν Φίλιππον Δ' βασιλέα τῆς Ἱσπανίας. Ἐνδιεφέρθη τόσον πολὺ διὰ τὴν νέαν της πατρίδα, ὥστε τῷ 1643 ὤθησε τὸν σύζυγόν της ὅπως κηρύξῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Γάλλων, καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Φιλίππου διῴκησε τὸ βασίλειον μὲ φρόνησιν. Ἐξ αὐτῆς ἐγεννήθη ἡ Μαρία Θηρεσία, ἡ ὁποία ἀργότερον ἔγινε σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ν. Ι. Θ.

— **Ἐλισάβετ** *Φαρνέζε, βασίλισσα τῆς* ***Ἱσπανίας.*** Θυγάτηρ τοῦ Ἐδουάρδου Β', πρίγκιπος τῆς Πάρμας, ἐγεννήθη τῷ 1692 καὶ ἀπέθανε τῷ 1766. Παραμορφωμένη ἀπὸ εὐλογίαν, ἰσχυρογνώμων δὲ καὶ ἀνυπότακτος, ἡ Ἐλισάβετ ἔγινεν ἡ ἀντιπάθεια τῆς μητρός της, καὶ ἐμεγάλωσε περιφρονουμένη, ἕως ὅτου ἔγινε σύζυγος τοῦ Φιλίππου Ε' βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ἐπὶ τοῦ ἀδυνάτου χαρακτῆρος τοῦ ὁποίου ἤσκησεν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροήν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς της τὸ διέθεσεν εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ διὰ τοὺς υἱούς της ἀνεξάρτητα κράτη. Ὁ θάνατος τοῦ συζύγου της (1746) τὴν ἠνάγκασε νὰ παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων της ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ν. Ι. Θ.

— **Ἐλισάβετ** *(Καρλόττα) τοῦ Ὀρλεάν, δούκισσα τῆς* ***Λωρραίνης,*** *πριγκίπισσα τοῦ* ***Κομμερσύ.*** Ἦτο θυγάτηρ τοῦ δουκὸς τοῦ Ὀρλεάν, ἀδελφοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἐγεννήθη δὲ τῷ 1676 καὶ ἀπέθανε τῷ 1744. Νυμφευθεῖσα τὸν δοῦκα Λεοπόλδον τῆς Λωρραίνης ἀπέκτησε 13 τέκνα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρωτότοκος Φραγκῖσκος-Στέφανος ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν-Θηρεσίαν καὶ ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας.

— **Ἐλισάβετ,** *βασίλισσα τῆς* ***Οὐγγαρίας.*** Θυγάτηρ τοῦ Βλαδισλαύου Λοκιετὲκ βασιλέως τῆς Πολωνίας (1306—1381). Τῷ 1320 ἐνυμφεύθη τὸν Κάρολον Ροβέρτον τῆς Ἀνδεγαυίας, βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της (1342) ἔγινεν ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου. Ἀπὸ τοῦ 1370 ἐκυβέρνα ἐν Πολωνίᾳ διὰ λογαριασμὸν τοῦ υἱοῦ της, ἀλλ' ἡ εὔνοια τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυε πρὸς τοὺς Οὔγγρους προὐκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν τῶν Πολωνῶν, ἠναγκάσθη δὲ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πολωνίαν (1376) καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Οὐγγαρίαν. Οἱ σύγχρονοί της ἀποδίδουν εἰς αὐτὴν τὴν ἐξεύρεσιν ἀρώματος γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὕδωρ τῆς βασιλίσσης τῆς Οὐγγαρίας». Δ. Δ.

— **Ἐλισάβετ** *τῆς Βοσνίας, βασίλισσα τῆς* ***Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας.*** Θυγάτηρ τοῦ Στεφάνου, βάνου τῆς Βοσνίας. Ἐνυμφεύθη τῷ 1363 Λουδοβῖκον τὸν Μέγαν, βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας. Ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ συζύγου της ἐπέτυχεν ὅπως ἀναγνωρισθῇ βασίλισσα τῆς Πολωνίας ἡ θυγάτηρ της Ἑδβίγη, ἐνῷ ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ της, Μαρία, ἐβασίλευσεν ἐν Οὐγγαρίᾳ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός της. Τῷ 1385 ὅμως ὁ Κάρολος τοῦ Δυρραχίου εἰσέβαλεν εἰς Οὐγγαρίαν καὶ κατώρθωσε νὰ στεφθῇ βασιλεύς, ἀλλὰ μετὰ τρία ἔτη ἐφονεύθη (Φεβρ. 1386). Τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους ἡ Ἐλισάβετ, διαταγῇ τοῦ Ἰωάννου Χόρβετ, ὀπαδοῦ τοῦ ξένου πρίγκιπος, συνελήφθη, ἐφυλακίσθη ἐν Νοβιγρὰδ καὶ ἐδολοφονήθη. Ἡ πριγκίπισσα Μαρία ἐξεδικήθη σκληρότατα τὸν φόνον τῆς μητρός της. Δ. Δ.

— **Ἐλισάβετ** (ἢ *Ἰσαβέλλα*), ***ἁγία*** *—, βασίλισσα τῆς* ***Πορτογαλίας.*** Ἐγεννήθη τῷ 1271 καὶ ἀπέθανε τῷ 1336, ἦτο δὲ θυγάτηρ τοῦ Πέτρου Γ' βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος. Τῷ 1281, εἰς ἡλικίαν ἕνδεκα ἐτῶν, ἐνυμφεύθη τὸν Διονύσιον τὸν Φιλελεύθερον, βασιλέα τῆς Πορτογαλίας. Εὐλαβὴς καὶ ἐλεήμων, ἀφωσιώθη ἔτι πλέον μετὰ τὸν γάμον της εἰς ἀγαθοεργίας. Ἡ καλωσύνη καὶ ἡ αὐταπάρνησις τῆς Ἐλισάβετ ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ περιθάλπῃ εἰς τὸ ἀνάκτορον τὰ νόθα τέκνα τοῦ συζύγου της. Εἰς τὴν Ἐλισάβετ ἀποδίδονται καὶ διάφορα θαύματα. Οὕτω λέγεται ὅτι ἐθεράπευσε μοναχήν, ὀνόματι Μαργαρίταν, ἀπὸ ἀσθένειαν τοῦ στομάχου ἐπὶ μόνῃ τῇ ἐκτελέσει ἐπ' αὐτῆς τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, ἕτερον, λεπρόν, ἀπεκάθαρε, εἰς τυφλὴν ἐκ γενετῆς κόρην ἀπέδωκε τὴν ὅρασίν της κτλ. Μετὰ τὸν θάνατόν της, τὸ σῶμα τῆς ἁγίας μετεφέρθη εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Κλαίρης, ὅπου ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἔμεινεν ἄταφον. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ πολλοὶ πάσχοντες ἀπὸ ἀνιάτους ἀσθενείας ἐθεραπεύθησαν ἐγγίζοντες τὸ φέρετρόν της, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μία μοναχὴ πάσχουσα ἀπὸ καρκίνον. Ἡ Ἐλισάβετ κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἁγίων ἀπὸ τὸν Οὐρβανὸν Ζ'. Ἡ μνήμη της ἑορτάζεται τὴν 8ην Ἰουλίου. Ν. Ι. Θ.

— **Ἐλισάβετ** (*-Χριστῖνα*), *βασίλισσα τῆς* ***Πρωσσίας.*** Θυγάτηρ τοῦ δουκὸς Φερδινάνδου Ἀλβέρτου τοῦ Μπρούνσβικ-Βολφενμπύττελ, ἐγεννήθη τῇ 8 Νοεμβρίου 1715 καὶ ἀπέθανε τὴν 13 Ἰανουαρίου 1797. Ἐνυμφεύθη τῷ 1733 τὸν διάδοχον τῆς Πρωσσίας καὶ βραδύτερον βασιλέα Φριδερῖκον Β', ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1740) διεζεύχθη ταύτην.

Ἡ βασίλισσα ἀπεσύρθη εἰς τὸ παρὰ τὸ Βερολῖνον ἀνάκτορον Σαινχάουζεν, ἔβλεπε δὲ τὸν σύζυγόν της μόνον κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς καὶ δεξιώσεις ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἀνακτόροις. Ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν, ἐδημοσίευσε δὲ μερικὰ ἔργα της γαλλιστί.

[Πρβλ. *Hahnke* «Elisabetti, Königin von Preussen, Berlin 1848.] Δ. Δ.

— **Ἐλισάβετ** *(-Παυλῖνα), βασίλισσα τῆς* ***Ρουμανίας.*** Σύζυγος τοῦ βασιλέως Καρόλου Α' τῆς Ρουμανίας, γνωστὴ ὑπὸ τὸ φιλολογικόν της ψευδώνυμον Κάρμεν Σύλβα, ἐγεννήθη τὴν 29 Δεκεμβρίου 1843 εἰς τὰ ἀνάκτορα Meine Ruhe παρὰ τὸ Νοϊβὶδ τῆς Πρωσσίας. Κόρη τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου Καρόλου τοῦ Βίδ, ἔτυχεν ἐξαιρετικῆς φιλολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς μορφώσεως. Συνήντησε τὸ πρῶτον τὸν μέλλοντα βασιλέα τῆς Ρουμανίας ἐν Βερολίνῳ, τῷ 1861, ἐνυμφεύθησαν δὲ τὴν 15 Νοεμβρίου 1869. Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν Παρισίοις, συγχρόνως δὲ ἀφιερώθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν κλασσικῶν καὶ νεωτέρων γλωσσῶν. Συνέγραφεν εὐχερῶς εἰς τὴν γερμανικήν, τὴν ρουμανικήν, τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικήν. Ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας ἐξεδήλωσε σπάνια χαρίσματα, ἐπίσης δὲ ἐξαιρετικὴν ἐπίδοσιν εἰς τὴν ζωγραφικήν, ἀλλὰ ταχέως ἡ ποιητική της φαντασία τὴν ὡδήγησε πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς φιλολογίας. Ἐκτὸς τῶν πολυαρίθμων πρωτοτύπων ἔργων της παρέλαβε πολλοὺς θρύλους καὶ μύθους τῶν Ρουμάνων χωρικῶν, δώσασα εἰς αὐτοὺς φιλολογικὴν μορφήν. Τὸ φιλολογικόν της ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ ποιημάτων, θεατρικῶν ἔργων, διηγημάτων, πραγματειῶν, συλλογῶν ἀφορισμῶν. Τὰ πρῶτά της ἔργα «Σαπφὼ» καὶ ὁ «Χαμμερσταΐν» ἐξεδόθησαν ἐν Λειψίᾳ, τῷ 1880. Τῷ 1888 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν τὸ βραβεῖον Μπόττα, τὸ

Digitized by Google

κατὰ τριετίαν διδόμενον ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, διὰ τὸ ἔργον της «Αἱ σκέψεις μιᾶς βασιλίσσης» (Παρίσιοι 1882). Πλεῖστα τῶν ἔργων τῆς Κάρμεν Σύλβα ἐγράφησαν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Μὶτ Κρέμνιτς, μιᾶς τῶν κυριῶν ἐπὶ τῶν τιμῶν, ἥτις ἐνυμφεύθη τὸν Δρα Κρέμνιτς ἐν Βουκουρεστίῳ. Τὰ ἔργα ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν μεταξὺ τοῦ 1881 καὶ 1888, τὰ περισσότερα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Dito et Idem, περιλαμβάνουν δὲ τὸ μυθιστόρημα «Aus Zwei Welten» (Λειψία, 1884), τὴν τραγῳδίαν «Anna Boleyn» (Μπόν, 1886) καὶ διηγήματα. Μεταξὺ τῶν μεταφράσεων τῆς Κάρμεν Σύλβα εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Πιὲρ Λοτὶ «Pécheurs d'Islande», ἡ συλλογὴ δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Ἑλένης Βακαρέσκο «The Bard of the Dimbovitza» εἰς τὴν ἀγγλικὴν κλπ.

Ἡ Ἐλισάβετ ἀπέκτησεν ἓν μόνον τέκνον, τὴν πριγκίπισσαν Μαρίαν, ἀποθανοῦσαν τῷ 1874. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς κόρης της ἐγκατέλειψε τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις καὶ ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν, ὅτε δὲ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου (1881) ἀφωσιώθη εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν καὶ τὰ φιλανθρωπικὰ ἔργα. Διάφορα ἱδρύματα, ἐξυπηρετοῦντα τοὺς σκοποὺς τούτους, ὀφείλονται εἰς αὐτήν. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878 ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν. Ἡ Ἐλισάβετ ἀπέθανεν ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν 2 Μαρτίου 1916. Ὁ θάνατος αὐτῆς, ἐπισυμβὰς ἐν πλήρει γερμανικῇ κατοχῇ, ἀπεδόθη τότε εἰς αὐτοκτονίαν, ἀλλ' ἡ φήμη αὕτη διεψεύσθη ἐπισήμως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Bengescu*, «Carmen Sylva—bibliographie et extraits de ses œuvres» (Paris 1904).—*Roosevell*, «Elizabeth of Rumania» (London, 1891).—*M. Kremnitz*, «Carmen Sylva—eine Biographie» (Leipzig, 1903).—*Stackelberg*, «Aus Carmen Sylba's Leben» (Heidelberg, 1888).

Δ. Σ. ΔΕΒΑΡΗΣ

— **Ἐλισάβετ** *Πέτροβνα, αὐτοκράτειρα τῆς* ***Ρωσίας.*** Ἐγεννήθη τῷ 1709 καὶ ἀπέθανεν ἐν Πετρουπόλει τὴν 29 Δεκεμβρίου 1761. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης Α', γεννηθεῖσα πρὸ τῆς τελέσεως τῶν θρησκευτικῶν γάμων τῶν γονέων της καὶ ἀναγνωρισθεῖσα μετὰ τὸ 1712. Θνήσκουσα ἡ Αἰκατερίνη Α', ὥρισε διάδοχον αὐτῆς τὸν Πέτρον Ἀλεξέγιεβιτς, ἔγγονον τοῦ συζύγου της, ἐκλιπόντος δὲ τυχὸν αὐτοῦ, τὰς θυγατέρας της Ἄνναν δούκισσαν τοῦ Ὁλσταΐν καὶ τὴν πριγκίπισσαν Ἐλισάβετ Πέτροβναν. Ὡραία, κοινωνικὴ καὶ ἀγαθοῦ χαρακτῆρος, ἡ Ἐλισάβετ ἐστερεῖτο πάσης ἐνεργητικότητος. Εὐφυεστάτη μέν, ἀλλὰ νωθρά, δὲν εἶχε λάβει συστηματικὴν παίδευσιν, ἀλλ' ὡμίλει ἄριστα πλὴν τῆς ρωσικῆς γλώσσης, τὴν γαλλικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν σουηδικήν. Οἱ διδάσκαλοί της ἦσαν κυρίως Γάλλοι. Εἰς τὴν ζωήν της δὲν εἶχε δοκιμάσει εἰμὴ τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ μνηστῆρός της πρίγκιπος Καρόλου τοῦ Ὁλσταΐν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Πέτρου τοῦ Β', ἡ Ἐλισάβετ, ἥτις εἶχε τότε ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, ἐξήσκει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἀνεψιοῦ της, ἀλλὰ τὴν ἐπιρροὴν ταύτην δὲν ἐξεμεταλλεύθη ὑπὲρ ἑαυτῆς, καθ' ὅσον ὁ χαρακτήρ της τὴν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν ῥᾳδιουργιῶν τῆς αὐλῆς. Ὁ θάνατος τοῦ Πέτρου Β' ἐσημείωσε τὸ τέλος τῶν εὐτυχῶν χρόνων τῆς Ἐλισάβετ. Ἡ αὐτοκράτειρα Ἄννα Ἰβάνοβνα ὑποπτευομένη αὐτὴν τὴν εἶχε θέσει ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν, ἡ δὲ θυγάτηρ τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ζωήν της, ὑπεχρεοῦτο νὰ ζῇ ἐν ταπεινώσει, μὴ ἀναμιγνυομένη εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ τῆς αὐλῆς, ἥτις παρηκολούθει πᾶν βῆμά της καὶ κατεσκόπευε πᾶν πρόσωπον συνδεόμενον μετ' αὐτῆς. Πάντες οἱ ἰσχύοντες ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἄννας Γερμανοὶ ὑπῆρξαν σκληρότατοι πρὸς αὐτήν, διότι διέβλεπον ἐν τῷ προσώπῳ της τὴν μέλλουσαν ἐθνικὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ξενοκρατίας. Ἡ θέσις τῆς Ἐλισάβετ δὲν μετεβλήθη μετὰ τὸν θάνατον τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης· παρέμεινεν αὕτη ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν οἰκιακῶν της ἀσχολιῶν καὶ ἐν συναναστροφῇ περιωρισμένου ἀριθμοῦ φιλικῶν της προσώπων. Οἱ περιορισμοὶ ὅμως οὗτοι δὲν ἐξηφάνισαν ἀπὸ τὴν νεανικήν της φύσιν τὴν ἐξωτερικὴν ζωηρότητα. Ἐν ἐλλείψει ἑτέρου πεδίου πρὸς ἐκδήλωσιν αὐτῆς, ἐστράφη πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς διασκεδάσεις, τὰς ὁποίας παρεῖχεν εἰς αὐτὴν ὁ κύκλος τῶν φίλων της, εὗρε δὲ ἐντὸς αὐτοῦ τοὺς ἄνδρας, οἵτινες κατέκτησαν ἐν τῇ περιοπῇ τὴν καρδίαν της καὶ τὰ θέλγητρά της· μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ Ἀλέξιος Ραζουμόφσκι, τὸν ὁποῖον ἠγάπησε καὶ μεθ' οὗ συνεδέθη πλειότερον παντὸς ἄλλου. Ὁ ἀντιβασιλεὺς Μπίρεν ηὔξησε τὴν ἐπιχορήγησιν αὐτῆς, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσίν του, ἡ Ἄννα Λεοπόλδοβνα τὴν περιέκοψεν. Αὕτη μάλιστα θεωροῦσα ὅτι ἡ Ἐλισάβετ εἶχε τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ τοῦ υἱοῦ της, ἠγρύπνει ἐπὶ τῶν συμβαινόντων ἐν τῷ ἀνακτόρῳ αὐτῆς, ὅπως δὲ τῆς ἀφαιρέσῃ πᾶσαν ἰδέαν ἀξιώσεως ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐσκέφθη νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ. Ἀλλ' ὁ παρὰ τῇ ρωσικῇ αὐλῇ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας Σεταρντύ, διὰ τοῦ Γάλλου ἰατροῦ τῆς Ἐλισάβετ δόκτορος Λεστόκ, ὑπεκίνει αὐτὴν ὅπως ἐπιδιώξῃ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματά της. Προσπαθῶν ὁ Λεστὸκ νὰ πείσῃ τὴν Ἐλισάβετ, ἔδειξεν εἰς αὐτὴν ἡμέραν τινὰ πίνακα, ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μὲν μέρους τοῦ ὁποίου εἶχε ζωγραφίσει αὐτὴν φέρουσαν τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου φέρουσαν τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ τοὺς φίλους της συρομένους εἰς τὸν θάνατον. Ὁ πίναξ οὗτος ἐτάραξε τὴν Ἐλισάβετ. Ἀλλ' ὅλαι αἱ προσπάθειαί της θ' ἀπέβαινον μάταιαι, ἂν δὲν εἶχεν αὕτη ἰσχυρὸν στήριγμα τὴν ρωσικὴν κοινωνίαν, ἀποστρεφομένην τὴν ὑπὸ Γερμανῶν ἀπαρτιζομένην κυβέρνησιν. Ὁ λαὸς καὶ ἡ φρουρὰ δὲν ἔπαυον νὰ ἐκδηλώνουν τὰς πρὸς αὐτὴν συμπαθείας των. Ἡ Ἐλισάβετ ὅμως ἀπέκρουε πᾶσαν στασιαστικὴν ἐνέργειαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ χρόνος παρήρχετο καὶ ἡ παρατηρουμένη ἀπειθαρχία εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ ἐξήγειρε τὰς ὑπονοίας τῆς κυβερνήσεως, ἐνῷ συγχρόνως ἡ αὐστριακὴ αὐλὴ εἰδοποίει τὴν ἀντιβασίλισσαν περὶ τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων. Ἡ Ἐλισάβετ συγκατετέθη ἐν τέλει νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνωμοσίας, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ αὐλὴ ἀπεφάσισε ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τὴν φρουράν, ἀποστέλλουσα αὐτὴν νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν Σουηδῶν.

Τὴν νύκτα τῆς 24 πρὸς τὴν 25 Νοεμβρίου 1741 ἡ Ἐλισάβετ ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς στρατῶνας τῶν γρεναδιέρων τοῦ συντάγματος Πρεομπραζένσκι· οἱ στρατιῶται ὑπεδέχθησαν αὐτὴν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ μετ' ὀλίγην ὥραν τὸ πραξικόπημα ἐγένετο. Ἡ ἀντιβασίλισσα καὶ πᾶσα ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια συνελήφθησαν καὶ μετήχθησαν εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Ἐλισάβετ, πλεῖστοι δ' ἐκ τῶν αὐλικῶν ἐφυλακίσθησαν. Παρὰ τὸ ἐπικρατοῦν κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ψῦχος, αἱ ὁδοὶ τῆς Πετρουπόλεως κατείχοντο ὑπὸ ἀπείρου πλήθους, ἐκδηλοῦντος τὴν χαράν του ἐπὶ τῇ καταλύσει τῆς γερμανοκρατίας. Ἡ Ἐλισάβετ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, αἱ δὲ συνένοχοι τοῦ νυκτερινοῦ πραξικοπήματος κατεφάνησαν ἀμέσως. Ὁ στρατὸς ἀπήτησεν, ὅπως ἀποβάλῃ ἡ αὐτοκράτειρα πάντας τοὺς ξένους ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Οἱ ἐπιφανέστεροι ἐκ τούτων παρεπέμφθησαν εἰς δίκην, καὶ ἄλλοι μὲν τούτων κατεδικάσθησαν νὰ θανατωθῶσι διὰ τοῦ τροχοῦ, ἄλλοι δὲ νὰ τεμαχισθῶσιν εἰς τέσσαρα μέρη καὶ ἄλλοι ν' ἀποκεφαλισθῶσιν. Ἀλλ' ἡ Ἐλισάβετ ἐξ ἐμφύτου ἐπιεικείας μετέβαλε τὴν θανατικὴν ποινὴν εἰς ἰσόβια δεσμά, πλεῖστοι δὲ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὸν στρατὸν Γερμανῶν ἐφυγαδεύθησαν ἐκ Ρωσίας. Καίτοι ὁ θάνατος ἀπηγορεύθη, τὰ ὄργανα ὅμως τῆς ἐξουσίας μετεχειρίσθησαν παντοῖα βασανιστήρια, αἱ δὲ φυλακαὶ ἐπληρώθησαν καταδίκων καὶ προγεγραμμένων. Εἰς τὴν αὐλήν, εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν διπλωματίαν οἱ Ρῶσοι διεδέχθησαν τοὺς Γερμανούς, οἱ δὲ μετασχόντες τοῦ πραξικοπήματος ἠμείφθησαν γενναίως. Τὸ σύνταγμα τοῦ Πρεομπραζένσκι ἐτοποθετήθη ὡς προσωπικὴ φρουρὰ τῆς Ἐλισάβετ, εἰς δὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τούτου ἡ Ἐλισάβετ διεμοίρασε τὰς δημευθείσας περιουσίας τῶν ξένων. Ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἄλλα συντάγματα ἠμείφθησαν ἐπίσης. Ἡ ἀποβολὴ τῶν ξένων ἐκ τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ εὔνοια τῆς αὐτοκρατείρας πρὸς τοὺς Ρώσους ἐξησφάλισαν ταύτην ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τὴν κατέστησαν δημοφιλῆ, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ συνεχίσῃ τὰς παραδόσεις τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Ὁ θρίαμβος τῆς ἐθνικῆς μερίδος κατὰ τῶν ξένων ὑπῆρξε πλήρης. Οἱ Σουηδοὶ ἐν τούτοις ἐζήτουν παρὰ τῆς νέας αὐτοκρατείρας τὴν Φινλανδίαν καὶ τὸ Βιβοῦργον, διὸ καὶ περιεπλέχθησαν εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Ρωσίας (1742). Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον τὰ σουηδικὰ στρατεύματα ἡττήθησαν πανταχοῦ καὶ ἡ Ρωσία διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἄβο προσεκτήσατο ἔδαφος μέχρι τοῦ ποταμοῦ Κιοῦμεν, ἡ δὲ Ἐλισάβετ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Σουηδίας τὸν εὐνοούμενον της Ἀδόλφον-Φρειδερῖκον.

Τὸ μῖσος τῆς Ἐλισάβετ πρὸς τὸν Φρειδερῖκον Β' τῆς Πρωσσίας, ὡς ἀσεβῆ καὶ ἄθεον, προεκάλεσε κυρίως τὴν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πρωσσίας ῥῆξιν. Ὅτε ἡ Πρωσσία ἐγένετο σύμμαχος τῆς Ἀγγλίας (1756), ἡ Ρωσία συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῆς Γαλλίας (1757). Ὁ Φρειδερῖκος Β' κατεθορυβήθη πληροφορηθεὶς ταῦτα, ἡ δὲ εἰσβολὴ αὐτοῦ εἰς Σαξωνίαν ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὸν ρωσικὸν στρατόν, ὅστις κατέλαβε τὴν ἀνατολικὴν Πρωσσίαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Πρώσσους ἐν Γκρὸς-Ζέγκερσδορφ. Ὁ Φρειδερῖκος ὅμως δραμὼν ἐκ Σιλεσίας ἐνίκησε τοὺς Ρώσους παρὰ τὴν κώμην Ζόντορφ. Ἐν τούτοις ἡ νίκη αὕτη κατ' οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτόν, διότι τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Σολτυκὼφ κατετρόπωσε τοὺς Πρώσσους ἐν Παλτσίγκ, ἀπολέσαντας τὸ πυροβολικόν των καὶ δεκακισχιλίους ἄνδρας φονευθέντας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, μόλις δὲ ὁ Φρειδερῖκος Β' ἠδυνήθη νὰ διασωθῇ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τεσσαράκοντα οὐσάρων. Ἐκ τῶν 50000 ἀνδρῶν μόνον τρισχίλιοι τοῦ ὑπελείφθησαν. Ἡ Ἐλισάβετ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τὰς προτάσεις τῆς Γαλλίας περὶ εἰρήνης προτοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Τῷ 1760 οἱ Ρῶσοι εἰσῆλθον εἰς Βερολῖνον, διήρπασαν τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους καὶ τὰς ἀποθήκας, κατέστρεψαν τὰ ὁπλοποιεῖα καὶ τὰ πυριτιδοποιεῖα, τὸ ἐπόμενον δ' ἔτος κατέκτησαν τὴν Πομερανίαν. Ἂν ὁ πόλεμος οὗτος ἐξηκολούθει, ἡ καταστροφὴ τοῦ Φρειδερίκου Β' θὰ ἦτο ἄφευκτος, ἀλλ' ὁ ἐπισυμβὰς αἰφνίδιος θάνατος τῆς Ἐλισάβετ ἔσωσεν αὐτόν.

Ἡ Ἐλισάβετ ὑπανδρεύθη μοργανατικῶς τὸν Ἀλέξιον Γρηγόροβιτς Ραζουμόφσκι, πτωχὸν Κοζάκον. Οὗτος ὑπῆρξε κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν βουκόλος εἰς τὸ χωρίον του, ἀλλὰ προικισμένος δι' ὡραίας φωνῆς, εἰσήχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα ὡς ψάλτης τοῦ ἀνακτορικοῦ παρεκκλησίου. Ἐκεῖ διέκρινεν αὐτὸν ἡ Ἐλισάβετ, τὸν ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν της, αἱ δὲ σχέσεις των κατέληξαν εἰς μοργανατικὸν γάμον. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰ ἐλευθεριώτατα αὐτῆς ἤθη, ἡ Ἐλισάβετ ὑφίστατο τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κλήρου. Τῷ 1742 διέταξε τὴν κατάργησιν τῶν ἀρμενικῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὰς δύο πρωτευούσας· εἰς τὴν ταταρικὴν χώραν ἐκλείσθησαν πολυάριθμα τεμένη καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἀνέγερσις νέων. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐξεδιώχθησαν τοῦ κράτους ὡς «ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς βλάπτοντες μεγάλως τοὺς Ρώσους ὀρθοδόξους». Εἰς παρατήρησιν τῆς Γερουσίας ὅτι οὕτω καταστρέφεται τὸ ἐμπόριον τῆς χώρας, ἡ Ἐλισάβετ ἀπεκρίθη: «Οὐδὲν κέρδος ἐπιθυμῶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ». Ὁ ὀρθόδοξος ζῆλος τῆς αὐτοκρατείρας ἐστράφη καὶ κατὰ τῶν Ρασκολνίκων, τῶν ὁποίων ἐξῆψε τὸν φανατισμόν. Εἰς ἀντίρροπον προσεπάθησεν αὕτη νὰ βελτιώσῃ τὰ ἤθη καὶ εὐρύνῃ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κλήρου, ἱδρυθείσης πρὸς τοῦτο τῆς Θεολογικῆς ἀκαδημίας τῆς Μόσχας. Περιώρισε τὴν μέθην καὶ τὴν ἀκολασίαν τῶν μοναχῶν διὰ τοῦ κνούτου καὶ τῆς καθείρξεως καὶ ὑπεστήριξε τὸ ἐμπόριον διὰ τῆς καταλύσεως τῶν ἐσωτερικῶν τελωνείων καὶ πολλῶν διοδίων. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν της συνεστήθησαν πανταχοῦ τῆς Ρωσίας γεωργικαὶ τράπεζαι, ἐγένετο εὐρεῖα ἐκμετάλλευσις τῶν μεταλλείων, τὸ δὲ πρὸς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν ἐμπόριον ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις. Ἡ Ἐλισάβετ κατήργησεν ἐπίσης τὴν θανατικὴν ποινὴν καὶ κατέστησε τὴν νομοθεσίαν ἠπιωτέραν. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐξηπλώθη μεγάλως, ἱδρύθη τὸ πρῶτον πανεπιστήμιον ἐν Μόσχᾳ καὶ γυμνάσιον εἰς ἑκάστην πρωτεύουσαν κυβερνείου, ἱδρύθη ἐπίσης ἡ Ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως, εἰς ἣν ἐκλήθησαν Γάλλοι διδάσκαλοι, καὶ ἡ Πετρούπολις προσέλαβεν ὄψιν εὐρωπαϊκῆς πρωτευούσης, ἐγερθέντων πλείστων ἀνακτόρων καὶ διανοιχθεισῶν πολυαρίθμων διωρύγων.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐλισάβετ ὑπῆρξεν ἡ ἀποκατάστασις ἀμέσων σχέσεων πρὸς τὴν Γαλλίαν, τῆς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς μόνον ἐμμέσως ἦτο γνωστὸς εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἀλληλογραφοῦσα μετὰ τοῦ Βολταίρου παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὴν ὕλην, ἐπὶ τῆς ὁποίας συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Πέτρου, συνέστησε τὸ Ἐθνικὸν ρωσικὸν θέατρον, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν δὲ αὐτῆς ἤκμασεν ἡ «Ἑταιρεία τῶν φίλων τοῦ ρωσικοῦ λόγου», ἥτις ὑπῆρξεν ἐξάρτημα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ ἀποκάθαρσις τῆς ρωσικῆς γλώσσης ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ δημιουργήματος τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἐμπλέου γερμανικῶν, ὀλλανδικῶν καὶ γαλλικῶν λέξεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ernest Desclozeaux*, Elisabeth - Petrovna (Paris, 1850).— *Σ. Πλατόνωφ*, Ἱστορία τῆς Ρωσίας (Παρίσιοι 1929).

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἐλισάβετ** *Ἀλεξέγιεβνα,* αὐτοκράτειρα τῆς ***Ρωσίας,*** γεννηθεῖσα ἐν Καρλσρούῃ τῷ 1779 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Μιελὲβ τῷ 1826. Ἐκαλεῖτο *Λουΐζα - Μαρία - Αὐγούστα* καὶ ἦτο θυγάτηρ τοῦ μαργράβου τῆς Βάδης Καρόλου - Λουδοβίκου. Συνεζεύχθη τὴν 23 Δεκεμβρίου 1793 τὸν μεγάλον δοῦκα Ἀλέξανδρον, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρον Α'. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῶν γάμων της εἶχεν ἀσθενήσει καὶ καταληφθῇ ὑπὸ θρησκοληψίας. Τὴν ἐπίεζεν ὁ βίος τῆς αὐλῆς καὶ ἐπεθύμει ἤρεμον ζωήν. Οἱ ἰατροὶ εἶχον συμβουλεύσει αὐτὴν ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος, ἀλλ' αὕτη δὲν ἠθέλησε νὰ ἐξέλθῃ τῆς Ρωσίας καὶ ἀπῆλθε μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς Ταγανρὸγ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας, ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ προσεβλήθη ἐκ πυρετῶν καὶ ἀπέθανε τὴν 10 Νοεμβρίου 1825. Καίτοι ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐβεβαιώθη ἐπισήμως, ἐν τούτοις διεσπάρη καθ' ὅλην τὴν Ρωσίαν ἡ φήμη, ὅτι οὗτος δὲν ἀπέθανε καὶ ὅτι ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας ἔλαβε τὴν ῥάβδον τοῦ προσκυνητοῦ καὶ ἀπῆλθε πρὸς ἄγνωστον διεύθυνσιν, καὶ ὅτι εἶχον ἐνταφιάσει, ἀντὶ τοῦ τσάρου, ἄλλον τινά. Βραδύτερον ἐλέγετο ἐν Ρωσίᾳ ὅτι ὁ γέρων Θεόδωρος Κούσμιτς (ὁ ἀποθανὼν ἐν Σιβηρίᾳ τῷ 1864), ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Α'. Ἡ Ἐλισάβετ Ἀλεξέγιεβνα ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος.

Θ. Β.

— **Ἐλισάβετ** *Θεοδώροβνα, μεγάλη δούκισσα τῆς* ***Ρωσίας.*** Ἐγεννήθη ἐν Δαρμστάτῃ τὴν 1 Νοεμβρίου 1864 καὶ ἀπέθανεν ἐν Αἰκατερινμπούργ τὴν 21 Ἰουλίου 1918. Θυγάτηρ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Ἔσσης Λουδοβίκου Δ', ὑπανδρεύθη τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Ρωσίας Σέργιον Ἀλεξάνδροβιτς, υἱὸν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Β', ἐν Πετρουπόλει τὴν 15 Ἰουνίου 1884. Κατὰ τὸ ἔτος 1901 ὁ σύζυγος

Digitized by Google

αὐτῆς διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Μόσχας, ὅπου ἐδολοφονήθη τὴν 4 Φεβρουαρίου 1905. Ἡ μεγάλη δούκισσα Ἐλισάβετ μετὰ τὸν φόνον τοῦ συζύγου της ἀπεσύρθη τοῦ κόσμου καὶ ἐδέχθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῷ γυναικείῳ μοναστηρίῳ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἐλέους καὶ ἐγένετο ἡγουμένη αὐτοῦ. Εἶχεν ἀφιερωθῆ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν φιλανθρωπίαν, σπανίως ἐμφανιζομένη εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Πετρουπόλεως, ὅπως συναντᾷ τὴν νεωτέραν ἀδελφήν της αὐτοκράτειραν Ἀλεξάνδραν. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν νοσοκομείου τραυματιῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐπανάστασιν συνελήφθη καὶ μετεφέρθη εἰς Αἰκατερινμπούργ, ὅπου εἶχον μεταφερθῆ ἐπίσης οἱ αὐτοκράτορες μετὰ τῶν τέκνων των. Ἐκεῖ ἐφονεύθη τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν φόνον τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Θ. Β.

— **Ἐλισάβετ** (ἢ *Ψευδοελισάβετ*). Ρωσὶς τυχοδιῶκτις, γεννηθεῖσα ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1748 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Κροστάνδης τῷ 1775. Ἡ Ἐλισάβετ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς φυσικὴ κόρη τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ Πέτροβνας καὶ τοῦ Ἀλεξίου Γρηγόροβιτς Ραζουμόβσκι, τοῦ σημαντικωτέρου μεταξὺ τῶν ἐραστῶν τῆς αὐτοκρατείρας, περὶ οὗ ἀναφέρεται ὅτι ἐγένετο σύζυγος αὐτῆς. Μετὰ τοῦ Ραζουμόβσκι ἡ Ἐλισάβετ ἀπέκτησεν ὀκτὼ τέκνα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἀπέθανον εἰς βρεφικὴν ἡλικίαν. Ἓν ἐκ τούτων ἀναφέρεται ὅτι ἦτο ἡ Ψευδοελισάβετ. Ἡ παρουσία αὐτῆς καὶ ὁ θόρυβος, ὃν προὐκάλει αὐτή, δυσηρέστουν τὴν Αἰκατερίνην Β', ἥτις ἀνέθεσεν εἰς τὸν ναύαρχον κόμιτα Ὀρλὼφ νὰ ἑλκύσῃ αὐτὴν καὶ τὴν φέρῃ εἰς Ρωσίαν. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, ὁ Ὀρλὼφ ἔπλευσεν εἰς Ἰταλίαν, συνηντήθη δὲ μετὰ τῆς Ἐλισάβετ εἰς Πίζαν, ὅπου ἐξαπατήσας αὐτὴν τὴν ἔφερεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του καὶ τὴν μετέφερεν ἐπιστρέφων εἰς Πετρούπολιν. Ἡ αὐτοκράτειρα ἐνέκλεισεν αὐτὴν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κροστάνδης, ὅπου ἀπέθανεν ἢ μᾶλλον ἐδολοφονήθη. Πλεῖστοι σύγχρονοι Γερμανοὶ συγγραφεῖς διατείνονται ὅτι ἡ Ἐλισάβετ ἦτο πραγματικὴ θυγάτηρ τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ Πέτροβνας. Θ. Β.

— **Ἐλισάβετ *τάγμα***. Βασιλικὸν ρουμανικὸν παράσημον, ἱδρυθὲν κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ρουμανίας Καρόλου Α' εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀφοσιώσεως τῆς ἐπιδειχθείσης κατὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν. Ἦτο χρυσοῦν ἐπὶ κυανοχρόου ταινίας. Δ. Δ.

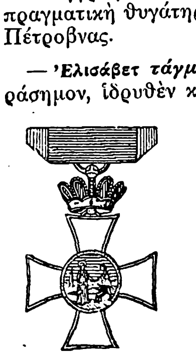

Παράσημον τάγματος τῆς Ἐλισάβετ.

— **Ἐλισάβετ *Θηρεσίας τάγμα***. Τοῦτο ἱδρύθη ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ Χριστίνης, χήρας τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ ΣΤ' τῷ 1750 μετὰ σχετικοῦ παρασήμου δυναμένου ν' ἀπονεμηθῇ μόνον εἰς εἴκοσιν ἀξιωματικοὺς ὑπηρετήσαντας τὴν πατρίδα πιστῶς ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ ἔχοντας τοὐλάχιστον τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου. Διῃρεῖτο δὲ εἰς τρεῖς τάξεις. Τὸ τάγμα τοῦτο μετερρύθμισεν ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία τῷ 1771, δοῦσα εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομά της. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱπποτῶν ηὐξήθη εἰς 21, ἡ δὲ ἐκλογὴ αὐτῶν ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ πρότασιν τοῦ αὐλικοῦ συμβουλίου. Τὸ παράσημον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ μελαίνης ταινίας. Κ. Ι. Β.

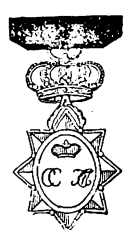

Παράσημον τάγματος τῆς Ἐλισάβετ Θηρεσίας.

Ἐλισάβετ *πηγή*. Ἐκλήθησαν οὕτω πλεῖονες μεταλλικαὶ πηγαί, περιλαμβανόμεναι εἰς τὰ μεταλλικὰ ὕδατα τοῦ Homburg, Mehadia, Gieshübl, Fran kenhausen, Karlsbad, Kreuznach, Neuhaus. Κ. Γ. Μ.

—**Ἐλισάβετ *πόλις*** (Elisabeth town καὶ Elisabeth City) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀμερικῆς· βλ. *Ἐλίζαμπεθ-τάουν* καὶ *Ἐλίζαμπεθ-Σίτυ*.

Ἐλισαβετβὶλ (Elisabethville)· βλ. *Ἐλιζαμπετβίλ*.

Ἐλισάβετγκραντ (Elisavetgrad, Jelisavetgrad, Elizabetgrad, Jelisabetgrad) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν Οὐκρανίᾳ καὶ τῷ κυβερνείῳ τῆς Χερσῶνος, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴνγκουλ. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Χαρκόβου—Ὀδησσοῦ καὶ ἀπέχει 216 χλμ. Β. τῆς Χερσῶνος. Κάτοικοι 50.287. Ἱδρύθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ ἐν εὐφόρῳ περιοχῇ, ὅπου καλλιεργεῖται καπνός, ὀνομαστοὶ πέπονες καὶ διεξάγεται εὐρὺ ἐμπόριον ὀπωρῶν. Ἀπὸ τοῦ 1925 μετωνομάσθη εἰς *Ζινόβιεφσκ* (Sinowjewfsk). Ρωσιστὶ προφέρεται *Γιελισάβετγκραντ*. —Μ.

Ἐλισαβετιαναί (αἱ). Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων γυναικείων μοναχικῶν ταγμάτων, ἅτινα ἔχουσιν ἱδρυθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 3 κανόνος τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, διαπρεπῆ κατέχει θέσιν τὸ τάγμα τῶν *Ἐλισαβετιανῶν*. Πότε ἱδρύθη τὸ τάγμα τοῦτο δὲν γνωρίζομεν, ἡ δὲ εἴδησις ὅτι ἱδρύθη ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ τῆς Θουριγγίας († 1231) δὲν εἶναι ἀληθές. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα μέγα μέρος τοῦ τάγματος τούτου ὑπήγετο ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Φραγκισκανῶν, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον ὑπὸ τὴν τοῦ ἐπισκόπου, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν ἕδραν του. Τὸ ἔνδυμα τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ τάγμα τοῦτο εἶναι συνήθως χρώματος φαιοῦ, διὰ τοῦτο δὲ καλοῦνται αὗται φαιαὶ ἀδελφαί. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπῆρχον 4000 ἀδελφῶν μετὰ 135 μοναστηρίων. Ἐντελῶς διάφορον τοῦ τάγματος τούτου εἶναι τὸ κατὰ τὸ 1842 ἱδρυθὲν τάγμα ὑπὸ τῆς Μαρίας Merkert τῆς Ἁγίας Ἐλισάβετ, ὅπερ ἐνῷ μέχρι τοῦ 1871 ἦτο τάγμα ἐκ λαϊκῶν γυναικῶν ἀποτελούμενον, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πίου Θ' ὡς ἐκκλησιαστικὸν τάγμα. Σκοπὸς τοῦ τάγματος τούτου εἶναι ἡ περίθαλψις τῶν πασχόντων καὶ ἐνδεῶν. Τὸ τάγμα τοῦτο ἀριθμεῖ 140 ἱδρύματα καὶ 800 ἀδελφάς. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τάγματα τῆς Ἁγίας Ἐλισάβετ σκοποῦντα, ὡς τὰ πολλά, τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἐνδεῶν. Κ. Ι. Δ.

Ἐλισαβετοπὸλ καὶ *Ἐλισαβετπόλ*. Πόλις τῆς Ρωσίας (βλ. *Ἐλισαβετούπολις*).

Ἐλισαβετούπολις (Elisavetopol, Elisavetpol) *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον καὶ πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῷ Ἀζερμπαϊτζάν. Τὸ κυβερνεῖον ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῶν κυβερνείων τοῦ Νταγκεστὰν καὶ τῆς Τιφλίδος, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Βακοῦ, πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ Ἐριβὰν καὶ πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ Ναγκόρνι-Καραμπάγκ. Εἶναι ὀρεινὴ καὶ στεππώδης περιοχή, μὲ ἐκτεταμένα δάση, ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Κοὺρ ἢ Κούρα. Ἔχει ἐπιφάνειαν 44.005 τετρ. χλμτρ. καὶ 1.117.200 κατ., Τατάρους καὶ Ἀρμενίους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν γεωργίαν, τὴν μεταξοσκωληκοτροφίαν καὶ τὴν ἀμπελουργίαν. Ἔχει ἐπίσης καὶ μεταλλεῖα χαλκοῦ.

Ἡ πόλις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τιφλίδος—Βακοῦ παρὰ τὸν Γκαντζάκ, παραπόταμον τοῦ Κύρου (Κούρ). Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου καὶ εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 150 χλμ. ΝΑ τῆς Τιφλίδος. Κάτ. 63.000. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πολλαὶ παλαιαὶ ἀρμενικαὶ ἐκκλησίαι. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ καπνοῦ, τῆς μετάξης καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον λαχανικῶν καὶ ὀπωρῶν. Τῷ 1088 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων Σελτζουκιδῶν, τῷ 1235 ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ τῷ 1804 ὑπὸ τῶν Ρώσων. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν ἐρείπια, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρέθησαν ἀρχαῖα νομίσματα διαφόρων ἐθνῶν. Ἐν τῇ πόλει ἐγεννήθη τῷ 1141 καὶ ὁ Πέρσης ποιητὴς Σὰχ-Νιζάμ. Τὸ ἐν τῇ πόλει ὡραῖον τζαμίον ἔκτισεν ὁ σάχης Ἀμπᾶς τῆς Περσίας. Ρωσιστὶ προφέρεται *Γιελισάβετπολ*, ταταριστὶ δὲ λέγεται ἡ πόλις *Γκαντζὰ* ἢ *Γκιεντζέ*. Μ. Β.

Ἐλισαῖος *[Παλ. Διαθ.]*. Ἑβραϊκὸν ὄνομα (*Ἐλισά*), ὅπερ ὑπὸ μὲν τῶν Ο' ἀποδίδεται διὰ τοῦ *Ἐλισά* καὶ *Ἐλισαιέ*, ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ διὰ τοῦ *Ἐλισαῖος*. Οὕτως ὠνομάζετο ὁ σπουδαιότατος τῶν μαθητῶν διάδοχος τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, υἱὸς τοῦ Σαφάτ. Εἰς προφήτην ἐχρίσθη ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ Ἠλιοῦ, ἵνα συνεχίσῃ τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον ἐκείνου καὶ πατάξῃ διὰ τῆς ρομφαίας τοῦ λόγου του τὰς ἀσεβείας τοῦ λαοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς αὐλῆς (Γ' Βασιλ. ιθ' 16 ἑξ.). Κυρίως ἡ προφητικὴ δρᾶσις τοῦ Ἐλισαίου ἄρχεται μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἠλιοῦ, οὗ ἐκληρονόμησε καὶ τὴν μηλωτήν, ὡς σύμβολον τῆς διαδοχῆς αὐτοῦ εἰς τὸ προφητικὸν ἀξίωμα. Ὡς καὶ ὁ μέγας διδάσκαλος του καὶ προκάτοχος, ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς πρᾶος καὶ εὐεργετικὸς πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ταπεινούς, φοβερὸς δὲ πρὸς τοὺς ὑπερηφάνους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, ἐπιτελέσας πολλὰ θαύματα, δι' ὧν ἐπιστοποιεῖτο ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἀνεμείχθη δὲ ὁ Ἐλισαῖος καὶ εἰς τὴν πολιτικήν, κατὰ τρόπον οὐχὶ ἀσύμφωνον πρὸς τὸ θεοκρατικὸν πνεῦμα τοῦ Ἰσραήλ. Προεῖπε τὴν κατὰ τῶν Μωαβιτῶν νίκην τῶν συμμαχησάντων βασιλέων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα καὶ διὰ τῆς πατριωτικῆς του δράσεως ἀπέκτησε καὶ παρὰ τῇ αὐλῇ μέγα κῦρος, ὅπερ δὲν ἠμπόδισεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐλέγξῃ τὰς ἀνομίας κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τῆς δυσσεβοῦς δυναστείας τοῦ Ἀμβρί. Ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ ἔχρισε τὸν μὲν Ἰοὺ εἰς βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ, τὸν δὲ Ἀζαὴλ εἰς βασιλέα τῆς Συρίας. Ὁ βασιλεὺς Ἰωὰς προσελθὼν πρὸς αὐτὸν κατακείμενον ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν προφητείαν, ὅτι θὰ νικήσῃ τοὺς Συρίους. Κατὰ τὴν ἐν Δ' Βασιλειῶν διασῳζομένην παράδοσιν, ἡ θαυματουργικὴ τοῦ προφήτου τούτου δύναμις παρέμεινε καὶ εἰς τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ὁποίου ἀνέστη ἕτερος νεκρὸς (κεφ. ιδ' 20—21). Ὁ τάφος τοῦ Ἐλισαίου ἐδεικνύετο καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἱερωνύμου. Ἡ δὲ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ 14 Ἰουνίου. Π. Ι. Μ.

— **Ἐλισαῖος**. Ἰουδαῖος λόγιος, σύγχρονος πιθανῶς τοῦ Γεμιστοῦ, ὅστις θεωρεῖται συγγραφεὺς τῆς ἀνωνύμου μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Γ. ΕΛ.

—**Ἐλισαῖος**. Εὐνοῦχος τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς καὶ νοτάριος ἐν αὐτῇ, ζῶν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας. Ὅτε ἐσκέφθη αὕτη νὰ συνάψῃ γάμον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου ΣΤ' μετὰ τῆς τοῦ Καρόλου τοῦ Μ. θυγατρὸς Ἐρυθροῦς, ἐστάλη ὁ Ἐλισαῖος εἰς τὴν καρολικὴν αὐλήν, ἵνα διδάξῃ αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθιμα τῆς αὐτοκρατορικῆς τῶν Βυζαντινῶν αὐλῆς (*Θεοφάνης*, Α', σ. 705). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Ἐλισαῖος**. Ἀρμένιος ἐπικὸς ποιητὴς καὶ ἱστορικὸς τῆς μεσαιωνικῆς περιόδου, γράψας ἱστορικὴν ἀφήγησιν τῆς ἐξεγέρσεως τῆς χριστιανικῆς Ἀρμενίας ἐναντίον τῆς κυριαρχίας τῶν μασδεϊστῶν βασιλέων τῆς δυναστείας τῶν Σασανιδῶν, ἐξιστορήσας ἰδίως τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Βαρτὰν (Βάρδα) Μαμιγκονιάν. Ἔζησε κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Ν. Μ.

— **Ἐλισαῖος *μπὲν* Ἀμπουγιά**· βλ. *Ἀχέρ*.

— **Ἐλισαῖος *μπὲν* Γαβριήλ**, ἐπικαλούμενος *Γκαλλίκο*. Ραββῖνος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, θανὼν μεταξὺ τοῦ 1578—1588. Ἦτο ἡγέτης τῆς ἐν Σαφὲδ συναγωγῆς. Μεταξὺ τῶν ἑρμηνευτικῶν ἔργων του διακρίνονται τὰ ὑπομνήματά του ἐπὶ τοῦ βιβλίου τῆς Ἐσθὴρ (Βενετία 1583), τὰ καββαλιστικὰ σχόλια εἰς τὸν Ἐκκλησιαστὴν (Βενετία 1548—1578), ἑρμηνείαν ἐπὶ τοῦ Ἄσματος Ἀσμάτων (μετὰ κειμένου, Βενετία 1587), σχόλια εἰς τοὺς πέντε Μεγιλλὼθ (1587) κλπ. Γ. ΕΛ.

— **Ἐλισαῖος *ὁ πτεροφόρος***. Ταλμουδικὸν πρόσωπον ἀκμάσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ταναϊτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται γνωστὸς θρῦλος, καθ' ὅν, ὅτε ποτέ, κατὰ τὰ ἔτη τῶν ρωμαϊκῶν καταδιώξεων, ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους πλὴν ἄλλων καὶ ἡ χρῆσις φυλακτήρων (τεφιλεΐν), ὁ Ἐλισαῖος ἐφωράθη φέρων τὸν φυλακτῆρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Ὅταν ὅμως ἀφῄρεσεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐκράτει ἐν τῇ παλάμῃ τῆς χειρός του, οἱ παριστάμενοι εἶδον ὡς ἐκ θαύματος ἀντ' αὐτοῦ πτέρυγας περιστερᾶς. Γ. ΕΛ.

Ἐλισαμά. Βασιλικοῦ αἵματος καὶ πάππος τοῦ Ἰσμαήλ, ὅστις ἐδολοφόνησε τὸν Βαβυλώνιον διοικητὴν Γεδαλίαν ἐν Μισπᾷ. Πιθανῶς ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν γραμματέα τοῦ βασιλέως Ἰωακείμ, ὅστις παρέστη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς προφητικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερεμίου καὶ συνεβούλευσε τὸν βασιλέα νὰ σχίσῃ τὸν κύλινδρον. Γ. Λ. Α.

Ἐλισσαῖοι ἢ *Ἐλκεσαῖοι*. Χριστιανικὴ αἵρεσις βλ. λ. *Ἐλκεσαῖται*.

Ἐλισσαῖος. Ἑτέρα γραφὴ τοῦ ὀνόματος *Ἐλισαῖος* (βλ. λ.).

Ἐλίσσης, *Ἅγιος Ἰωάννης*—*[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Ἀμαλιάδος τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτοικοι (1928) 185.

Ἕλισσος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἕλισα*.

ἑλίσσω, ἀόρ. *εἵλιξα—εἱλίχθην*, παθ. μετοχ. *εἱλιγμένος*· περιστρέφω, στρέφω τι περί τι, περιφέρω κυκλικῶς· || ἰδίᾳ παθ. *ἑλίσσομαι*· στρέφομαι περί τι, περιπλέκομαι: «ὁ κισσὸς ἑλίσσεται περὶ τὴν πλάτανον»· || συμπτύσσομαι εἰς σχῆμα σπείρας, συσπειρῶμαι, κουλουριάζομαι: «ὁ ὄφις ἑλίσσεται»· || ἁπλώνομαι ἑλικοειδῶς, κυλίομαι: «ὁ ποταμὸς ἑλίσσεται εἰς τὴν πεδιάδα», «ὁ ὄφις βαίνει ἑλισσόμενος», «αἱ φλόγες εἱλίσσοντο εἰς ὕψος»· || ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, ἁπλώνομαι, προχωρῶ δι' ἑλιγμῶν: «ἡ δεξιὰ πτέρυξ ἑλίσσεται πρὸς ἀνατολάς»· || ἐντεῦθεν ἐνεργ. «ἑλίσσω τὸ στράτευμα» ὁδηγῶ τὸ στράτευμα δι' ἑλιγμῶν.

Ἐλισσὼν *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Λυκάονος ἀφ' οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ ποταμὸς *Ἐλισσὼν* (*Παυσ.* Η' 3, 2). Π. Ν. Π.

Ἐλισσὼν (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ (ἐπαρχία Μεγαλοπόλεως), καλούμενος κοινῶς *ποτάμι τῆς Δαβιᾶς*. Πηγάζει ἐκ τοῦ Μαινάλου ὄρους καὶ παραρρέων τὴν δυτικὴν αὐτοῦ περιοχὴν χύνεται εἰς τὸν Ἀλφειὸν 5 χιλιόμ. πρὸς Δ. τῆς Μεγαλοπόλεως. Πρὸ τῆς εἰς τὸν Ἀλφειὸν συμβολῆς ὑπάρχει μεγάλη γέφυρα. Πάλαι ὁ Ἐλισσὼν διέσχιζε πρὸ τῆς συμβολῆς τὴν ἀρχαίαν Μεγαλόπολιν. Ι. Σ. Σ.

Ἐλίσυκοι (οἱ) (λατιν. Elesyci καὶ Elisyci). Λαὸς ἀβεβαίου καταγωγῆς κατοικήσας μεταξὺ τῶν Πυρηναίων καὶ τοῦ γαλλικοῦ Ande παρὰ τὸ Nîmes καὶ ἔχων πρωτεύουσαν τὴν Ναρβῶνα. Ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου ἀναφέρονται οἱ Ἐλίσυκοι ὡς ἔθνος Λιγύων, θεωροῦνται δὲ ὑπό τινων νεωτέρων ὡς λιγυρικῆς καταγωγῆς ἢ ὡς προερχόμενοι ἐκ τῆς ἐπιμειξίας Ἰβήρων καὶ Λιγύρων. Ἐν τούτοις ὁ Ἡρόδοτος (Ζ' 165) σαφῶς διαστέλλει τοὺς Λίγυρας καὶ Ἐλισύκους· ἀναφέρων τοὺς τελευταίους ὡς μισθοφόρους τοῦ Ἀννίβα κατὰ τὸ 480 π. Χ.

Digitized by Google

ὅτε οὗτος κατῆλθεν εἰς Σικελίαν προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ τυράννου τῆς Ἱμέρας Τηρίλλου τοῦ Κρινίππου, ὅστις εἶχεν ἐξελαθῆ ἐκ τῆς πόλεως ὑπὸ Θήρωνος τοῦ Αἰνεσιδήμου, μονάρχου τῶν Ἀκραγαντίνων. Οἱ Ἐλίσυκοι μετὰ τὴν περὶ τὸ 400 π.Χ. κάθοδον τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν χώραν των δὲν ἀναφέρονται, συγχωνευθέντες πιθανώτατα μετὰ τῶν κατακτητῶν. Π. Ν. Π.

ἐλίτης (ὁ) (Ehlit) *['Ορυκτολ.]*. Ἔνυδρος φωσφορικὸς χαλκός, τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $5\,CuO, P_2O_5 \cdot 3H_2O$. Εὑρίσκεται μόνον χειροπληθὴς εἰς μάζας βοτρυοειδεῖς ἢ νεφροειδεῖς, ἐχούσας ὑελοκεφαλώδη ἢ ἀδενώδη ἐπιφάνειαν καὶ ἀκτινωνὸν φυλλώδη ἱστόν. Ἐπίσης ἀπαντᾷ καὶ παρενεσπαρμένος. Ἔχει σκληρότητα $1^1/_2$—2 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3, 8—4, 27, λάμψιν ὑελώδη καὶ ἐπὶ σχισμογενῶν ἐπιφανειῶν μαργαριτώδη, καὶ χρῶμα σμαραγδοπράσινον. Εἶναι διαφώτιστος κατὰ τὰ ἄκρα καὶ συρόμενος ἐπ' ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἀνοικτὴν σμαραγδοπρασίνην. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Ehl (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του) παρὰ τὸ Linz εἰς τὸν Ρῆνον, εἰς τὸ Libethen, καὶ εἰς τὸ Nischne-Tagilsk τῶν Οὐραλίων ὀρέων. Τὸ ὑπὸ τοῦ Breithaupf κληθὲν *πράσινον* ἐκ τοῦ Libethen εἶναι ἐλίτης. Γ. Κ. Γ.

-ἐλίφ. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ἀραβικοῦ καὶ τοῦ τέως τουρκικοῦ ἀλφαβήτου, ἀντίστοιχον πρὸς τὸ *ἄλεφ* τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν λέξεων θεωρεῖται ὡς σύμφωνον προφερόμενον ἀναλόγως τοῦ ἐν τῇ κοινῇ γραφῇ μὴ γραφομένου ἀλλ' ὑπονοουμένου φωνήεντος ὡς *α, ο, ου* ἢ *ι*. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὡς καὶ κατόπιν τῶν συμφώνων, ὅτε χρησιμεύει ὡς φωνῆεν α μακρόν, γράφεται ὡς ا (καὶ ὅταν ἑνοῦται μὲ τὸ προηγούμενον γράμμα ὡς ﺎ), ὁπότε καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ συριακοῦ ἀλφαβήτου, ἐνῷ ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐνίοτε εἰς τὸ τέλος τῶν λέξεων γράφεται ὡς ء (εἰς μέγεθος πολὺ μικρότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων καὶ ἄνωθεν αὐτῶν), ὅτε καὶ ὀνομάζεται *χεμζέ*, προφερόμενον ὡς ἐλαφρὸν φωνῆεν, τοῦ ὁποίου ἡ προφορὰ ὁμοιάζει πρὸς τὸ *ε*, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ ἑλληνιστί. Τὸ *χεμζὲ* τοῦτο ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ ἄλεφ (ء/ء), ὅπερ παραχθὲν ἀρχικῶς ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ βοὸς ἀπαντᾷ εἰς ὅλας τὰς σημιτικὰς γλώσσας καὶ διὰ τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου εἰσῆλθεν ὡς πρῶτον γράμμα εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἀριθμητικῶς τὸ ἐλὶφ ἔχει τὴν ἀξίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἄλφα (=1). Ν. Μ.

Ἐλιφαλὲ *[Βιβλ.]*. Θυγάτηρ Δαυῒδ ἐκ παλλακῆς.

Ἐλιφὰς *[Βιβλ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἠσαῦ ἐκ τῆς Ἀδᾶ, θυγατρὸς Αἰλὼν τοῦ Χετταίου. —2) Ἀπόγονος τούτου ἐκ Θαιμὰν τῆς Ἰδουμαίας, εἷς τῶν τριῶν φίλων, οἱ ὁποῖοι προσῆλθον νὰ συλλυπηθοῦν τὸν Ἰὼβ διὰ τὰς συμφοράς του. Ἡ πρὸς τὸν ἀτυχήσαντα φίλον ὁμιλία του θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἐκλεκτοτέρων τμημάτων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως. Γ. Λ. Α.

Ἐλιχάλντε (Elizalde), ***Μιχαήλ.*** Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, μαθητὴς τοῦ διασήμου Γκρεγκόριο Φερναντέθ, οὗ καὶ τὴν θυγατέρα ἔλαβε σύζυγον. Καθ' ὅλον του τὸν βίον εἰργάσθη ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τοῦ διδασκάλου του, ὥστε δυσχερέστατα δύναται ν' ἀπακριβωθῇ ἡ ἀξία τῆς ἀτομικῆς του προσπαθείας (βλ. *P. Lafond*, La Sculpture Espagnole, σελ. 198). Ι. Μ. Π.

ἐλίχρυσον (τὸ) (Helichrysum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἄνω τῶν 200 εἰδῶν, ἅτινα εἶναι πόαι μονοετεῖς ἢ φρύγανα πολυετῆ. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων τὰ πλεῖστα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς, ὧν τινα λίαν κοσμητικά. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *Ἑλίχρυσον τὸ ἀμοργῖνον* (Helichrysum amorginum), κοινότατον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα σταθῶρι ἢ σταθοῦρι. *Ἑλίχρυσον τὸ ἀνατολικὸν* (Helichrysum orientale), κοινότατον παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα ἀμάραντο, ἀθάνατο καὶ δεσποινοβότανο, καλλιεργούμενον καὶ εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Τὰ ἄν0η του δὲν μαραίνονται καὶ χρησιμοποιοῦνται πολλαχοῦ διὰ τὴν κατασκευὴν νεκρικῶν στεφάνων. *Ἑλίχρυσον τὸ ἰταλικὸν* (Helichrysum italicum), κοινὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα λαγοκοιμηθιὰ καὶ καλοκοιμηθιά. *Ἑλίχρυσον τὸ σικελικὸν* (Helichrysum siceliensis), κοινότατον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα: ἀγριοστάθουρο, ἀμάραντο, κλάματα τῆς Παναγιᾶς καὶ ψυλλίνα. τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου καλούμενον *ἑλειόχρυσος*, *Ἑλίχρυσον τὸ μεγανθὲς* (Helichrysum grandiflorium), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, λίαν κοσμητικόν. *Ἑλίχρυσυν τὸ μακροκέφαλον* (Helichrysum macrocephalum), ἰθαγενὲς τῆς Αὐστραλίας φυτόν, καλλιεργούμενον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικὸν διὰ τὰ ὡραῖά του χρυσοκίτρινα ἄνθη καὶ τοῦ ὁποίου πλεῖσται ποικιλίαι ὑπάρχουσι μὲ ἄνθη λευκά, ἐρυθρά, ὑπέρυθρα, πορφυρᾶ, κυανοϊώδη, κτλ. *Ἑλίχρυσον τὸ σκορπιοειδὲς* (Helichrysum scorpioidea), ἰθαγενὲς τῆς Αὐστραλίας καὶ ὡσαύτως κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

— **ἑλιχρύσου** ***ἔλαιον*** (Oleum Helichrysii) *[Φαρμ.]*. Εἶναι τὸ αἰθέριον ἔλαιον τὸ προερχόμενον ἐκ τῶν ἠνθισμένων φυτῶν Helichrysum Stoechas DC. Τὸ ἔλαιον τοῦτο ἔχει εἰδικὸν βάρος 0.873 εἰς 18° καὶ ἐνέχει ὡς κύριον συστατικὸν πινένιον

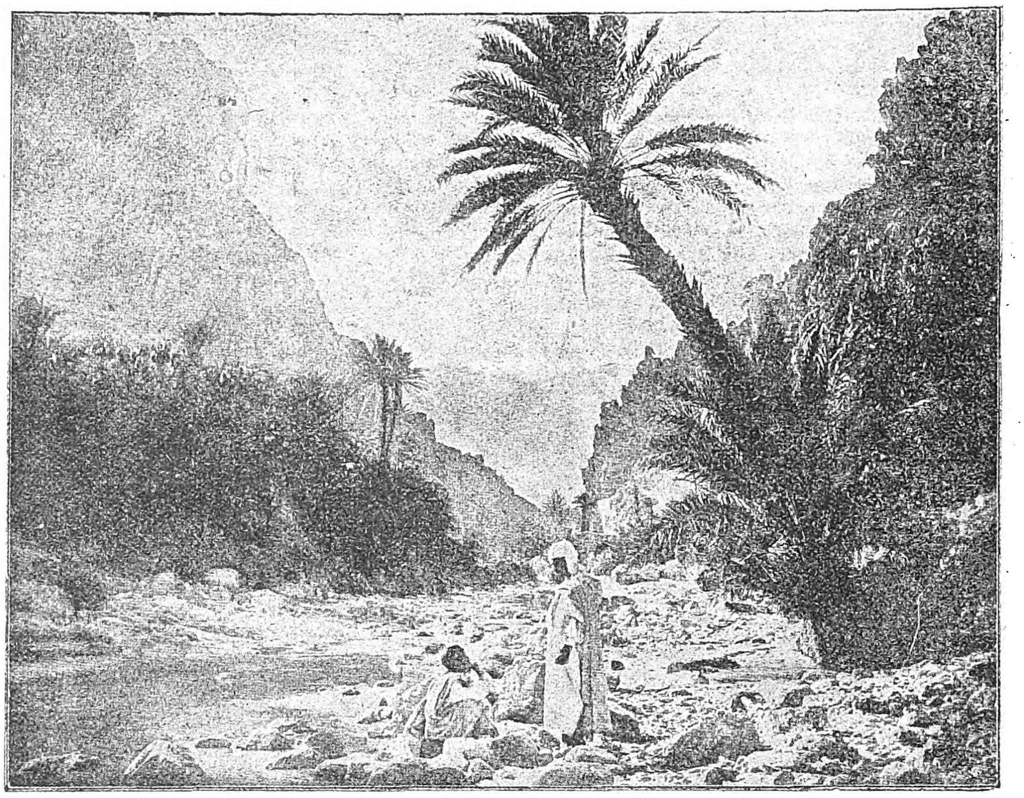

Τὰ στενὰ τοῦ Ἐλ-Κάνταρα ἐν Ἀλγερίᾳ.

$C_{10}H_{16}$, ὄζει δὲ εἰς ἐλάχιστα ἀποστάγματα τῶν κωνοφόρων. Ἐν Ἱσπανίᾳ τὸ ἔλαιον τοῦ ἑλιχρύσου χρησιμεύει κατὰ παθήσεων τῶν νεφρῶν καὶ τῆς κύστεως. Κ. Γ. Μ.

Ἐλ-Καμέλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον εἰς 2 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Φαρίνα. Ἔχουσα ἐγγύτατα τὴν νησῖδα Πιλάου (πλάτ. 37° 12' Β, μῆκ. 10° 14' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1381: Cape Farina anchorage καὶ 250: Fratelli rocks to Mahedia), ἀποτελεῖ μετ' αὐτῆς καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τὸ ΒΔ κέρας τοῦ κόλπου τῆς Τύνιδος (Sinus Carthageniensis τῶν Λατίνων γεωγράφων). Ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς γεωγραφικῆς διαδοχῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων (πρβλ. λ. *Δρακόντιος*) ἃς παρέχει ὁ Πτολεμαῖος (Δ, γ, 44) προκύπτει ἡ ταυτότης τῶν δύο τούτων νησίων («Νῆσοι δὲ τῇ Ἀφρικῇ παράκεινται πλησίον μὲν τῆς γῆς αἵ δε: Καλάθη, Δρακόντιος. . . ., Λαρουνησίαι νῆσοι δύο. . . .») πρὸς τὰς *Λαρουνησίας* τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τῶν Γάλλων ὀνομάζεται *Ἴλ-Πλὰν* (Ile Plane), ὑπὸ δὲ τῶν Ἰταλῶν *Ἴζολα Πιάνα*. Σ. Ε. Λ.

Ἔλκαν (Elkan), ***Σοφία.*** Σουηδὸς συγγραφεὺς (1853—1921). Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὸ διήγημα «Ὕφεσις καὶ δίεσις» (1889) καὶ ἱστορικὰ μυθιστορήματα διακρινόμενα διὰ τὴν ὀξύνουν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν τῶν δρώντων προσώπων. Τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ βασιλεὺς» (1904) καὶ «Ὁ δραπέτης ἡγεμὼν» (1906) περιγράφουσι τὰς περιπετείας τοῦ Γουσταύου-Ἀδόλφου Δ', τοῦ τελευταίου μέλους τῆς σουηδικῆς δυναστείας τῶν Βάζα. —Β.

Ἐλκανὰ *[Βιβλ.]*. —1) Λεβίτης υἱὸς Ἰεροὰμ ἀπὸ Ραμαθαῒμ-σοφὶμ τοῦ ὄρους Ἐφραΐμ. Εἶχε δύο γυναῖκας, τὴν Ἄνναν καὶ τὴν Φενίνναν, τεκνοποιήσας μετὰ μόνης τῆς δευτέρας. Ὁσάκις κατ' ἔτος μετέβαινον εἰς Σηλὼ πρὸς προσκύνησιν, ὁ Ἐλκανὰ ἔδιδεν ἐκ τῶν θυσιῶν του διπλῆν μερίδα εἰς τὴν Ἄνναν, διότι τὴν ἠγάπα πολύ. Ἀλλ' ἡ Φενίννα τὴν ἐζηλοτύπει καὶ τὴν ὕβριζεν ὅτι ὁ «Θεὸς ἔκλεισε τὴν μήτραν αὐτῆς». Περίλυπος ἡ Ἄννα ἐδέετο τοῦ Θεοῦ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν χαρὰν τῆς μητρότητος. Ὁ Ἐλκανὰ τὴν παρηγόρει λέγων «πρὸς τί θλίβεσαι; δὲν εἶμαι ἐγὼ καλύτερος δέκα υἱῶν;» Εὑρίσκοντο πάλιν εἰς Σηλώ, ὅταν ἡ Ἄννα καταλυπημένη ἐκίνει τὰ χείλη δεομένη τοῦ Θεοῦ καὶ ὑποσχομένη ν' ἀφιερώσῃ τὸ τέκνον της εἰς τὸν ναόν. «Ξυράφιον, ἔλεγε, δὲν θέλει ἀναβῇ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ». Ὁ Ἠλεὶ παρατηρῶν αὐτὴν νὰ κινῇ τὰ χείλη χωρὶς ν' ἀρθρώνῃ λέξιν τὴν ἐξέλαβεν ὡς μεθυσμένην: «Ἕως πότε θέλεις εἶσθαι μεθυσμένη; Ἀπόβαλον τὸν οἶνόν σου ἀπὸ σοῦ». Τότε ἐξήγησεν ἡ Ἄννα τὸν πόνον της καὶ ἐδεήθη αὐτοῦ νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ Θεῷ. Πράγματι ἡ Ἄννα συνέλαβε καὶ ἐγέννησε τὸν Σαμουήλ, τὸν ὁποῖον καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν ναόν.—2) Αὐλικὸς λίαν εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως Ἄχαζ. Γ. Λ. Α.

Ἐλ-Κάνταρα (El-Kantara) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα ἀραβικὸν ἀπαντώμενον συχνάκις ἐν τῇ τοπωνυμίᾳ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ, σημαῖνον «ἡ γέφυρα». Αἱ κυριώτεραι τοποθεσίαι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι: —1) Ὄασις ἐν Ἀλγερίᾳ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κωνσταντίνης, εἰς ἀπόστασιν 171 χλμ πρὸς Ν ταύτης καὶ 60 χλμ. ΝΑ τῆς Μπάτνα, ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς Μπίσκρα, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὠρές, παρὰ τὸ ἄκρον τοῦ ὄρους Τὲλ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Σαχάρας. Ἡ ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσα πόλις ἔχει 3.500 κατ. καὶ ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὁπότε ἐκαλεῖτο Calceus Herculis. Σήμερον παρὰ τῶν ἰθαγενῶν καλεῖται «Φοῦμες-Σάρα» ἤτοι «Στόμα τῆς Σαχάρας». Ἡ ὄασις περιλαμβάνει περὶ τοὺς 60.000 φοίνικας. —2) Λιμὴν ἐπὶ τῆς νήσου Δζέρμπα, ἐν Τύνιδι. —3) Πόλις τῆς Αἰγύπτου καὶ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἓν τῶν κυριωτέρων σημείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατηυθύνθη ἀνεπιτυχῶς ἡ ἐπίθεσις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐναντίον τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1915, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. —Μ.

Ἐλκὰς ***Μιρζᾶ.*** Πέρσης πρίγκιψ, υἱὸς τοῦ ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Σαφαβιτῶν σάχου Ἰσμαὴλ τοῦ Β' καὶ ἀδελφὸς τοῦ διασήμου Σάχου Ταχμάσπ. Κατέφυγεν εἰς Τουρκίαν ἐπὶ Σουλεϊμὰν τοῦ Α' (1520—1566) τοῦ Νομοθέτου καὶ μετέσχε τοῦ τότε Τουρκοπερσικοῦ πολέμου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἀπέθανε τῷ 1576 ἐν Μεσχὲτ τῆς Μεσοποταμίας, ὅπου τὰ ἱερὰ προσκυνήματα τῶν Περσῶν. Ἦτο καὶ ποιητὴς γράψας διάφορα στιχουργήματα. Ν. Μ.

Ἐλ-Κὰτρ ἢ ***Κάταρ*** (El-Katr ἢ Katar) *[Γεωγρ.]*. Χερσόνησος τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς Ἀραβίας, ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ, πρὸς Α τῆς νήσου Μπέχρεϊν. Ἔχει ἐπιφάνειαν 221.000 τετρ. χλμ. καὶ 26000 κατ. Ἄραβας καὶ Μαύρους δούλους, καταγινομένους εἰς τὴν ἁλιείαν μαργαριτῶν καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἀποτελεῖ βρεττανικὸν προτεκτορᾶτον. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Ντόχα, παρὰ τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται καὶ ὁ κυριώτερος λιμὴν Ἐλ-Μπίντα. —Μ.

Ἔλκε (Oehlke), ***Βαλδεμάρος.*** Σύγχρονος Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1879. Διετέλεσε κατὰ τὰ ἔτη 1920—1925 καθηγητὴς εἰς τὸ Πεκῖνον, μεθ' ὃ εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τοῦ Βερολίνου. Συνέγραψεν: «Ὁ Λέσσιγκ καὶ ἡ ἐποχή του» (1919) «Ἱστορία τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας» (1919 2α ἔκδ. 1923), «Ὡς Γερμανὸς καθηγητὴς εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν βόρειον Ἀμερικὴν» (1927) κλπ.

Ἐλκεσαῖοι (οἱ) ἢ ***Ἐλξαῖται*** (οἱ). Χριστιανικὴ αἵρεσις (βλ. λ. *Ἐλκεσαῖται*).

Ἐλκεσαῖται (οἱ). Αἵρεσις λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ *Ἐλκεσαίου* ἢ *Ἠλξαίου*, ἐντελῶς ἀγνώστου προσώπου. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος τοὺς ὀνομάζει *Ἐλκεσαίους*. Διετείνοντο ὅτι ἄγγελος ἄρρην, τεραστίων διαστάσεων, ἐπέδωκεν εἰς αὐτοὺς βιβλίον περιέχον διδασκαλίαν, εἰς ἣν ὤφειλον νὰ πιστεύουν καὶ ἂν

Digitized by Google

οὐδὲν κατώρθωνον νὰ ἐννοήσουν ἐξ αὐτῆς. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἐνεῖχεν ἀπέραντον ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς ἁμαρτήσαντας καὶ παρεῖχεν εὐκολίας μεγάλας πρὸς ἐξαγορὰν τῶν ἁμαρτημάτων. Ἥ τε ἱστορία των καὶ ἡ τελετουργία των παραμένει σκοτεινοτάτη, γνωστὸν εἶναι μόνον ὅτι διετήρησαν πολλὰ ἰουδαϊκὰ ἔθιμα, οἷον τὴν περιτομήν, τὰ Σάββατα καὶ τινας διατάξεις τοῦ Δευτερονομίου. Ἀπηγόρευον τὴν χρῆσιν τῶν κρεάτων καὶ τὰς ἀρχαίας θυσίας, ἀλλ' ἐπολλαπλασίασαν τὰ βαπτίσματα καὶ ἐπίστευον ὅτι τὸ ὕδωρ εἶναι ὁ κύριος φορεὺς τῆς ζωῆς καὶ τὸ κύριον μέσον τοῦ ἠθικοῦ καθαρμοῦ. Ἡ παρθενία καὶ ἀποχὴ ἀπηγορεύοντο καὶ ὁ γάμος ἐπεβάλλετο ἅμα ὡς ὁ νέος ἔφθανε τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν. Προσηύχοντο ἐστραμμένοι πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. Οἱ Ἐλκεσαῖται ἐπίστευον εἰς τὴν ἀστρολογίαν καὶ ἐπανελάμβανον καβαλιστικὰς ἐπῳδάς, ἐντελῶς ἀκατανοήτους καὶ εἰς αὐτούς.

Ἐλ-Κετανὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλγερίου, ἀνατολικῶς τοῦ Πουὰντ-Πεσκὰντ (πλάτ. 36° 49′ Β, μῆκ. 3° 01′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2555: Port Algiers). Ἐπ' αὐτοῦ αἱ προκεχωρημέναι ὀχυρώσεις τῆς ἐπακτίου ἀμύνης τοῦ Ἀλγερίου. Σ. Ε. Λ.

Ἐλ-Κὲφ ἢ ***Ἐλ-Κὰφ*** (El-Kef ἢ El-Kaf) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τύνιδος, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Μελλέγκ. Κάτ. 4.000. Κεῖται εἰς ὕψος 800 μ. ἐν περιοχῇ ὀρεινῇ καὶ ἐπὶ θέσεως στρατηγικωτάτης, γνωστῆς καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους Φοίνικας, οἵτινες εἶχον καταλάβει ταύτην καὶ εἶχον κτίσει ἐν αὐτῇ ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀφροδίτην. Ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου οἱ Ρωμαῖοι ἀπεκάλεσαν τὴν πόλιν βραδύτερον Sicca Veneria, ὄνομα τὸ ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς παρέφθειραν εἰς Chikka Benaria, μὲ τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται συχνάκις σήμερον. Περιβάλλεται ὑπὸ ἀρχαίων ἠρειπωμένων τειχῶν καὶ ὑπὸ ἀμπελώνων καὶ δασώδους περιοχῆς. —Μ.

ἑλκηδόν· ἐπίρρ. συρτά, τραβῶντας, τραβηχτά: «ἐμάχοντο ἑλκηδὸν» πιασμένοι 'ς τὰ χέρια καὶ σύροντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

ἕλκηθρον (τό). Ἁμάξιον φέρον ἀντὶ τροχῶν σταθεροὺς ὀλισθητῆρας, ἵνα κινῆται δι' ὀλισθήσεως καὶ χρησιμεύῃ ἢ ὡς μέσον μεταφορᾶς ἢ ὡς μέσον ἀθλητικῆς παιδιᾶς καὶ ἀσκήσεως.

Τὸ *ἕλκηθρον* δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρωτόγονον μεταγωγικὸν μέσον. Ἦτο πανταχοῦ ἐν χρήσει ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος· οὕτως ἐν Αἰγύπτῳ δι' ἑλκήθρων μετεκόμιζον τὰ ὀγκώδη μάρμαρα κ.τ.λ. Ἀλλὰ βαθμηδὸν ἡ χρῆσίς του περιωρίσθη πολὺ εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας καὶ μόνον εἰς τὰς χιονοσκεπεῖς ἐκτάσεις τοῦ Βορρᾶ τὸ μέσον τοῦτο τῆς συγκοινωνίας διετηρήθη ὡς τὸ μόνον σχεδὸν μεταγωγικὸν μέσον, καθόσον οἱ πάγοι καὶ αἱ χιόνες διευκολύνουν τὰ μέγιστα τὴν δι' ὀλισθήσεως κίνησίν του. Τὰ ἕλκηθρα σήμερον ἕλκονται ὑπὸ ἵππων, κυνῶν, ταράνδων ἢ καὶ ἀνθρώπων, ὡς π. χ. ἐν Σιὰμ παρὰ τοῖς χωρικοῖς καλλιεργηταῖς, καὶ μεταφέρουν ταξιδιώτας, ἀποσκευάς, ἐμπορεύματα κτλ. Καλύπτονται δὲ καὶ ἐπενδύονται διὰ μηλωτῶν, ἵνα δι' αὐτῶν ἐξασφαλίζηται εἰς τοὺς διασχίζοντας τὴν Σιβηρίαν καὶ τὴν Λαπωνίαν ἡ ἀπὸ τοῦ ψύχους προφύλαξις. Εἰς τὰ δι' ἑλκήθρων ταξίδια αἱ χιόνες δὲν εἶναι πάντοτε ὁμοίως εὐνοϊκαί· μόνον ὁμαλοὶ πάγοι καὶ συμπαγεῖς χιόνες ἐπιτρέπουν τὴν ταχεῖαν ὀλίσθησιν· ἀλλ' ὅταν τὸ ψῦχος εἶναι δριμὺ καὶ παρατεταμένον, μεταβάλλει τὴν χιόνα εἰς λε-

Ἕλκηθρα.

[1=Τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.—2=Νορβηγικόν.—3=Τῆς Σιβηρίας.]

πτόκοκκον κονιορτόν, τὸ δ' ἕλκηθρον τότε, καίπερ μὴ φέρον πολλάκις σημαντικὸν φορτίον, βυθίζεται ἱκανῶς ἐν αὐτῇ καὶ δὲν δύναται εὐχερῶς νὰ προχωρήσῃ. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἡ θερμοκρασία εἶναι τοιαύτη, ὥστε ν' ἀποσαθροῖ καὶ μαλακύνῃ τὴν χιόνα, καὶ τότε πάλιν ἡ ὀλίσθησις καθίσταται ἐργώδης, τὸ δὲ ταξίδιον χαλεπόν. Ἡ καταλληλοτέρα θερμοκρασία διὰ τὸ δι' ἑλκήθρου ταξίδιον εἶναι ἡ κυμαινομένη μεταξὺ τῶν 10 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδὲν καὶ τῆς θερμοκρασίας, καθ' ἣν ἐπέρχεται ἡ πῆξις τοῦ ὑδραργύρου (—40°). Ὑπάρχουν καὶ ὁδοὶ κατεσκευασμέναι ἐπίτηδες διὰ τὰ ἕλκηθρα, ἰδίως κατὰ τὰς κλιτῦς τῶν ἀποκρήμνων ὀρέων, ἐφ' ὧν γίνεται ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁδῶν τούτων χαράσσεται γραμμή, ἣν δέον ν' ἀκολουθοῦν πάντες, καὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς ἐμπηγνύονται πάσσαλοι ἀπέχοντες ἀλλήλων 0,5—0,6 μέτρ. Ὁ ὁδηγὸς τοῦ ἑλκήθρου εὑρίσκεται ἐμπρός, κανονίζων τὴν ταχύτητα κατὰ τὴν κάθοδον καὶ δὴ κατὰ τὰς διαφόρους καμπάς. Τὸ εἶδος τῶν εἰς τοιαύτην περίπτωσιν χρησιμοποιουμένων ἑλκήθρων, ἀπαντῶν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, πολὺ ἀπέχει ὡς πρὸς τὴν τελειότητα καὶ τὴν κομψότητα τῶν ἑλκήθρων τοῦ Βορρᾶ. Κομψὰ καὶ πολυτελῆ ἕλκηθρα, μετὰ γλυπτῶν διακοσμήσεων καὶ βαρυτίμων σαγῶν διὰ τὰ ἕλκοντα ζῷα, κατεσκευάζοντο καὶ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα.

Ἐν Ρωσίᾳ καὶ Β. Γερμανίᾳ χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐπιμήκη ἕλκηθρα, τὰ ὁποῖα κινοῦνται διὰ μο-

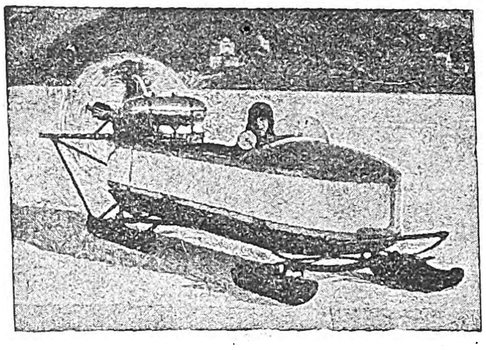

Μηχανοκίνητον ἕλκηθρον μετ' ἀεροκινητῆρος, ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν Ἑλβετίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν παγοδρομιῶν.

χλοῦ ἐκ σιδηρᾶς ῥάβδου, ἐμπηγνυομένης ὑπὸ τοῦ ἐπιβαίνοντος εἰς τὸ ἔδαφος ἢ εἰς τοὺς πάγους. Εἰς τὰς κατωφερείας τῶν χωρῶν τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Καναδᾶ ἐν χρήσει εἶναι, χάριν χειμερινῆς κυρίως ἀθλητικῆς παιδιᾶς, ἕλκηθρα φέροντα διάφορα ὀνόματα, ὀλισθαίνοντα διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν βάρους. Καὶ εἰς μὲν τὰ χθαμαλὰ ἐκ τούτων οἱ ἐπιβαίνοντες ἐξαπλοῦνται πρηνεῖς, εἰς δὲ τὰ ὑψηλὰ κάθηνται ἔχοντες πρόσω τεταμένους τοὺς πόδας. Ὁ κανονισμὸς τοῦ ὀλισθήματος ἐκτελεῖται τῇ βοηθείᾳ τῶν τεταμένων ποδῶν ἢ τῇ χρήσει ῥάβδου. Ἐκ τῶν τελειοτέρων τοιούτων ἑλκήθρων ὀνομαστὸν εἶναι τὸ «τομπογκὰν» (toboggan), κατασκευαζόμενον κατ' ἀρχαιότατον τύπον τῶν ἰθαγενῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἡ παιδιὰ τῆς ὀλισθήσεως, ἐν εἰδικῷ περιβάλλοντι μετὰ θερμοκρασίας ταπεινῆς, ἀποτελεῖ μίαν τῶν ὠφελιμωτέρων ἀσκήσεων τῆς ἀναπνοῆς. Δύναται δὲ νὰ ἐκτελῆται καὶ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑπὸ πάσης ἡλικίας, καθόσον κατάλληλος εἶναι μόνον παρὰ τῇ νεολαίᾳ καὶ τῇ ἀνδρικῇ ἡλικίᾳ, ἃς ὠφελεῖ καὶ ψυχικῶς, ἀναπτύσσουσα τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἑτοιμότητα τοῦ πνεύματος. Εἰ καὶ δὲ κατὰ τὴν ἄσκησιν ταύτην σημειοῦνται συχνάκις ἀνατροπαὶ τῶν ἑλκήθρων, δὲν εἶναι αὗται ἐπικίνδυνοι. Τέλος δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἕλκηθρα μετὰ πηδαλίου ὄπισθεν, ὡς καὶ αὐτοκίνητα ἕλκηθρα. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—*[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἕλκηθρον* εἰς συστήματά τινα πυροβόλων, τμῆμα τοῦ κιλλίβαντος, μεθ' οὗ συνδέεται ἀκινήτως ὁ σωλὴν καὶ μεθ' οὗ παλινδρομεῖ οὗτος κατὰ τὴν βολήν, δι' ὀλισθήσεως ἐπὶ τῆς *κοιτίδος*. Εἰς τὸ παρ' ἡμῖν ὑλικὸν πυροβόλων συστήματος Σνάϊδερ (Schneider), τὸ ἕλκηθρον φέρει τοὺς κυλίνδρους χαλινωτηρίου καὶ ἐπανατάκτου, ὡς καὶ τὰς ἀεροδόκας (βλ. *κιλλίβας*). Κ. Δ.

Ἔλκιγγτον (Elkington), ***Γεώργιος-Ριχάρδος***. Ἄγγλος ἐφευρέτης καὶ βιομήχανος (1801—1865). Ἔγινε κυρίως γνωστὸς διὰ τῆς ἀνακαλύψεως (1840) τῆς γαλβανοτεχνικῆς μεθόδου ἐπαργυρώσεως καὶ ἐπιχρυσώσεως (βλ. λ. *γαλβανοστεγία*). ΑΝ. Δ.

Ἐλκιντζῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου ἤδη καλούμενον *Λύρα* (βλ. λ.).

Ἔλκο (Elko) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νεβάδας, πρὸς τὸ ΒΑ τμῆμα ταύτης. Ἔχει ἔκτασιν 44348 τετραγ. χιλμ. καὶ 8133 κατοίκους. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ καὶ ἀραιότατα κατῳκημένη. Ἐξ αὐτῆς πηγάζει ὁ ποταμὸς Χοῦμμπολντ. Πρωτεύουσαν ἔχει μικρὰν ὁμώνυμον πόλιν. — Μ.

ἑλκόμενος, —*η*, —*ον*· παθητ. μετ. τοῦ *ἕλκομαι.*

—**ἑλκομένη καμπύλη** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ καμπύλη ἡ ὑπὸ τῶν ἐξισώσεων:

$$x = \alpha \left(1 \; \text{εφ} \frac{\varphi}{2} + \text{συνφ} \right)$$

$$y = \alpha \; \text{ημφ}$$

ἔνθα α σταθερὰ ποσότης ἴση πρὸς τὴν ἐφαπτομένην αὐτῆς. Ἡ βοηθητικὴ μεταβλητὴ φ εἶναι ἡ γωνία τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ ἐφαπτομένη τῆς καμπύλης πρὸς τὸν ἄξονα τῶν x. Εἶναι συμμετρικὴ ὡς πρὸς τὸν ἄξονα τῶν y καὶ ἔχει ἀσύμπτωτον τὸν ἄξονα τῶν x. Τέμνει τὸν ἄξονα τῶν y εἰς τὸ σημεῖον Α τεταγμένης α, ἔνθα καὶ ἐφάπτονται αὐτοῦ οἱ δύο κλάδοι τῆς καμπύλης.

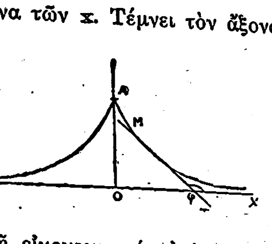

— «**Ἑλκόμενος Χριστός**». Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ἡ ἐν τῇ βυζαντινῇ εἰκονογραφίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἀπαντῶσα ἀπεικόνισις τοῦ Χριστοῦ «ἑλκομένου ἐπὶ τὸν σταυρὸν» ἢ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν «ἑλκομένου πρὸς τὸ ἑκούσιον πάθος» (βλ. λ. *Χριστὸς [Τέχνη]*). Ι. Μ. Π.

ἑλκόπους (ὁ) (helcopode) *['Ιατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ὁ τύπος τοῦ βαδίσματος εἰς τὴν χαλαρὰν ἡμιπληγίαν, τὴν ὑστερικὴν δηλαδὴ ἡμιπληγίαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ παράλυτον κάτω ἄκρον σύρεται δίκην ἀλλοτρίου σώματος προσηρτημένον εἰς τὸ σῶμα τοῦ πάσχοντος, ὅστις δὲν ἀντιλαμβάνεται τοῦτο. Μ. Ν. Κ.

Ἐλ-Κὸς ἢ ***Ἀλ Κὸς*** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τοῦ σημερινοῦ κράτους τοῦ Ἰράκ, εἰς ἀπόστασιν 45 χιλμ. βορείως τῆς πόλεως Μοσούλης. Κάτοικοι 1000 περίπου, ἅπαντες σχεδὸν Χριστιανοί. Διετέλεσε δὶς κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἕδρα τῶν Χαλδαίων πατριαρχῶν τῆς Μοσούλης. Συνεπείᾳ ὅμως πολλῶν μεταναστεύσεων ἔχασε τὴν σπουδαιότητά της. Οἱ κάτοικοί της ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐτόθι ἐγεννήθη καὶ ἐτάφη ὁ προφήτης Ναοὺμ καὶ ἡ σύζυγός του Σάρρα. Οἱ Ἰσραηλῖται τῶν περιχώρων ἔρχονται δὶς τοῦ ἔτους χάριν προσκυνήσεως εἰς Ἐλ-Κὸς θρηνοῦντες τὴν τύχην τῆς Σιὼν ἐπὶ τοῦ ὑποτιθεμένου τάφου τοῦ Ναούμ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δεικνύεται λάρναξ ἐκ γύψου, ἐπικεκαλυμμένη διὰ πρασίνου ὑφάσματος. Ν. Μ.

ἕλκος (τὸ) *['Ιατρ.]*. Ἐντετοπισμένη *ἕλκωσις* (βλ. λ.). Τὰ ἕλκη εἶναι ποικίλων μορφῶν, ἔχοντα χαρακτῆρας παθογνωμονικοὺς δι' ἑκάστην πάθησιν.

Ἕλκος ἄτονον (ἢ *ἕλκος ἁπλοῦν, ἕλκος χρόνιον, ἕλκος τῆς κνήμης, ἕλκος κιρσῶδες*). Ἑδράζεται συνήθως εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τοῦ κάτω ἡμιμορίου τῶν κνημῶν, εἶναι ᾠοειδὲς ἢ πολυκυκλικόν, μονῆρες ἢ πολλαπλοῦν, δυνάμενον νὰ καταλάβῃ ἔκτασιν 15 ἕως 20 ὑφεκατ. Ἔχει πυθμένα ἀνώμαλον, βλαστικόν, ἐξέρυθρον ἢ ἰόχρουν, ἐκκρίνοντα ἰχωρῶδες πύον. Τὰ χείλη του εἶναι ἀποκεκολλημένα, ἡ αἴσθησις ἠλαττωμένη καὶ συνοδεύεται ἐνίοτε ὑπὸ λεμφαγγειακοῦ οἰδήματος. Τὸ ἄτονον ἕλκος παρατηρεῖται εἰς ἄτομα ἡλικίας 35—60 ἐτῶν, κακῆς κυκλοφορίας, παχύσαρκα, παρουσιάζοντα φλεβίτιδας ἢ κιρσούς, ἐξ ὧν καὶ κατὰ μείζονα λόγον προέρχεται ἐκ μικροῦ τραυματισμοῦ, ὅστις ἐξελίσσεται εἰς ἕλκωσιν μὴ δεικνύουσαν τάσιν ἐπουλώσεως. Οἱ στρεπτόκοκκοι εἶναι οἱ συνηθέστατα εὑρισκόμενοι μικροργανισμοὶ ἐπὶ τῶν ἑλκῶν τούτων. Ἡ θεραπεία ἔγκειται εἰς ἀνάπαυσιν, ἀνάρροπον θέσιν τοῦ σκέλους πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κυκλοφορίας, τόνωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ, τοπικὴν καθαριότητα, κυτταροφυλακτικὰ ὑγρὰ ἐπιθέματα, ἐλαφροὺς καυτηριασμούς, ὑψίσυχνα ρεύματα, ὑπεριώδεις ἀκτῖνας, ἀκτῖνας Röntgen καὶ τέλος μεταμόσχευσιν χειρουργικὴν πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς ἐπουλώσεως.

Ἄτονον ἕλκος.

***Ἕλκος ἀκτινικόν*·** βλ. λ. *ἀκτινοδερμῖτις.*

***Ἕλκος διαβιβρῶσκον*·** βλ. λ. *ἐπιθηλιώματα τοῦ δέρματος.*

Ἕλκος διατιτραῖνον (mal perforant). Ἑδράζεται συνήθως ὑπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ 1ου ἢ 5ου μεταταρσίου, ἄρχεται ἐξ ὑπερκερατιασικοῦ σημείου, ὅπερ φλυκταινοποιεῖται καὶ ὑπὸ τὴν φλύκταιναν ἀποκαλύπτεται ἕλκωσις βλαστικὴ χωροῦσα κατὰ βάθος καὶ ἁλίσκουσα τένοντας, ἀρθρώσεις καὶ ὀστᾶ. Παρατηρεῖται ἐπὶ ἐνηλίκων κατὰ τὴν διαδρομὴν ἰδίως λέπρας, διαβήτου, νωτιάδος φθίσεως, συριγγομυελίας κλπ. Ἡ θεραπεία εἶναι ἀνάλογος τῆς ἑκάστοτε αἰτιολογίας. Συμπτωματικῶς καυτηριάσεις, ὑψίσυχνα ρεύματα, ἀνάπαυσις κλπ.

Ἕλκος τῶν θερμῶν χωρῶν (ἢ *ἕλκος τῶν τροπικῶν, ἕλκος ἀνναμιτικόν*). Ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ κάτω

Digitized by Google

τριτημορίου τῶν κνημῶν καὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῶν ἄκρων ποδῶν. Ἄρχεται ἐκ φλυκταίνης, ἥτις ταχέως ἐξελκοῦται καὶ ἐκτείνεται εἰς ἐπιφάνειαν καὶ εἰς βάθος, πλῆρες σφακελωμένων ἱστῶν. Συνοδεύεται ὑπὸ πόνου, καύσου καὶ λεμφαγγείτιδος, ἐπιπλεκόμενον δὲ προκαλεῖ βαρείας νευρίτιδας καὶ ἀκρωτηριασμούς. Παρατηρεῖται ἐπὶ ἐξησθενημένων ἀτόμων ζώντων εἰς τὰς τροπικὰς χώρας καὶ ἐργαζομένων μὲ γυμνοὺς πόδας. Τὸ αἷμα τῶν πασχόντων παρουσιάζει κατὰ 50% ἀντίδρασιν Wassermann θετικήν, ἥτις μεταβάλλεται αὐτομάτως εἰς ἀρνητικὴν μετά τινα χρόνον. Θεραπεία: ἡσυχία, ἀντισηψία, καυτηριάσεις, ἐνέσεις Neo-606.

Ἕλκος λέπρας· βλ. λ. *λέπρα*.

Ἕλκος μάλιος· βλ. λ. *μᾶλις*.

Ἕλκος μαλακόν. Ἓν τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων, τὸ καὶ καλοηθέστερον, ὀφειλόμενον εἰς τὸν βάκιλλον τοῦ Ducrey (1889) ἢ στρεπτοβάκιλλον, μεταδιδόμενον κυρίως διὰ συνουσίας, αὐτενοφθαλμίσιμον, ἀναπτυσσόμενον κατ'ἐξοχὴν εἰς τὸν βλεννογόνον τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ἀλλαχοῦ. Τὸ μαλακὸν ἕλκος ἐπὶ αἰῶνας συνεχέετο πρὸς τὸ συφιλιδικὸν ἕλκος, πρὸς ὃ οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν, μόλις δὲ τῷ 1852 ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Βασσερὼ ὁ ἀπὸ τούτου διαχωρισμός. Ἐπῳάζεται 2—6 ἡμέρας μετὰ τὴν μόλυνσιν. Κατ' ἀρχὰς ἀναφαίνεται ὡς βλατὶς φλεγμονώδης, ἥτις τὴν ἑπομένην μεταβάλλεται εἰς φυσαλλιδο-φλυκταινώδη, εἶτα ἑλκοῦται καὶ παρουσιάζεται ἐπιφάνεια κρατηροειδής, πυορροοῦσα, μὲ χείλη ἀνώμαλα καὶ πυθμένα μαλακὸν καὶ ἐπώδυνον. Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι, τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐπῳάσεως, ἡ μικροβιολογικὴ ἀναζήτησις, ὁ αὐτενοφθαλμισμός, εἶναι τὰ στοιχεῖα ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ διαγνωστικὴ τοῦ μαλακοῦ ἕλκους. Ἐνίοτε τὸ μαλακὸν ἕλκος εἶναι δυνατὸν νὰ λάβῃ ὑφὴν σκληρὰν λόγῳ καυτηριάσεων διὰ φαρμάκων. Τὰ γάγγλια τῆς συστοίχου βουβωνικῆς χώρας διογκοῦνται, ἐὰν δὲ δὲν γίνῃ ἔγκαιρος θεραπευτικὴ ἀγωγὴ διὰ ξηρῶν θερμῶν ἐπιθεμάτων καὶ ἀναπαύσεως, διαπυΐσκονται καὶ ἐξελκοῦνται (βουβὼν μαλακοῦ ἕλκους). Τοὐναντίον ὁ συφιλιδικὸς βουβὼν εἶναι ἀνώδυνος, ὑποχωρεῖ δυσκόλως καὶ οὐδέποτε διαπυΐσκεται. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ μαλακοῦ ἕλκους εἶναι ὁμαλή, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως φαγεδαινικῆς ἢ γαγγραινώδους ἐπιπλοκῆς. Ἔργον προνοίας εἶναι πάντοτε ἡ λῆψις αἵματος μετὰ ἕνα μῆνα πρὸς ἐνέργειαν ἀντιδράσεως Wassermann καὶ ἀποκλεισμὸν τῆς συφίλιδος, ἧς ἡ πρωτοπαθὴς βλάβη ὑποδύεται ἐνίοτε τὴν μορφὴν τοῦ μαλακοῦ ἕλκους. Τοῦ μαλακοῦ ἕλκους διακρίνονται κλινικαὶ ποικιλίαι καὶ τοιαῦται εἶναι τὸ βλατιδῶδες μαλακὸν ἕλκος, τὸ ὀζῶδες κλπ..

Τὸ μαλακὸν ἕλκος δύναται νὰ μεταδοθῇ καὶ δι' ἀτόμου μὴ φέροντος ἐκδηλώσεις ἕλκους, καθότι τὸ μικρόβιον αὐτοῦ δύναται ἐν σαπροφυτικῇ καταστάσει νὰ παρασιτῇ εἰς τὸ ἔκκριμα τῆς οὐρήθρας ἢ τοῦ κόλπου χωρὶς νὰ ἐνοφθαλμίζεται εἰς τὸν φέροντα. Κατὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τοῦ μαλακοῦ ἕλκους ἡ θεραπεία ἔγκειται εἰς τὴν μικροβιακήν του ἀποστείρωσιν καὶ τὴν μετατροπήν του εἰς ἁπλῆν πληγήν, ἥτις εὐκολώτατα ἐπουλοῦται. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται ἀντισηπτικαὶ διαλύσεις (νιτρικὸς ἄργυρος 1%, θειικὸς ψευδάργυρος 1%, θειικὸς χαλκὸς 2%, θειικὸν λανθάνιον 4%) κλπ. ἢ κόνεις (aritol, europhène, iodoforme κλπ). Αἱ ἀλοιφαὶ δέον ν' ἀποφεύγωνται ὡς ἐπεκτείνουσαι τὰς ἀναμολύνσεις. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ ραδιοῦχος ἀλοιφὴ (nitium), ἥτις εἰς ἐλαχίστην ποσότητα εἰσδύεται κατὰ βάθος μὲ ἐξαίρετα ἀποστειρωτικὰ ἀποτελέσματα. Ἡ καυτηρίασις πρὸς μεταβολὴν τοῦ μελανοῦ ἕλκους εἰς ἁπλῆν πληγὴν γίνεται διὰ χημικῶν καυτηρίων, διὰ γαλβανοκαυτῆρος, κρυοκαυτῆρος ἢ ψεκασμῶν διὰ χλωρεθυλίου δὶς τῆς ἡμέρας ἀνὰ δύο λεπτὰ ἑκάστην φοράν. Ἄριστα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας εἶναι τὰ θερμὰ διὰ νεολούχου ὕδατος πεδόλουτρα δὶς τῆς ἡμέρας, ἡ δι' ὑψισύχνων ρευμάτων ψυχρὰ σπινθηροβολία, ὁ θερμὸς ἀὴρ 70°—80° καὶ τὸ μεῖγμα τοῦ Queyrat (φουξίνη 35 γρ. μετὰ ὑδατώδους διαλύσεως κυανοῦ τοῦ μεθυλενίου 10%, 15 γρ.). Ἐπὶ ὡρισμένων περιπτώσεων ἐπιμόνων μαλακῶν ἑλκῶν προσφέρουν ὑπηρεσίας καλὰς ὁ εἰδικὸς ὀρὸς τοῦ Reenstierna καὶ τὸ ἀντιελκικὸν ἐμβόλιον τοῦ Ito, ἐνιέμενον κατὰ τὴν τροποποίησιν τῶν Nicolle καὶ Durand ἐνδοφλεβίως. Ἀμφότεραι αὗται αἱ μέθοδοι δυνατὸν νὰ προκαλέσουν ἰσχυροτάτας πυρετικὰς ἀντιδράσεις. Αἱ συνήθεις ἐπιπλοκαὶ τοῦ μαλακοῦ ἕλκους εἶναι: α) αἱ αὐτόματοι αἱμορραγ αι· β) ἡ λεμφαγγεῖτις, καθ' ἣν παρατηρεῖται ἐξοίδησις τοπικὴ τῶν μαλακῶν μορίων· γ) ὁ βουβὼν (κατ' ἐξαίρεσιν οὗτος ἀναφαίνεται καὶ μετὰ τὴν ἐπούλωσιν τοῦ ἕλκους), καὶ δ) ὁ φαγεδαινισμός, ἤτοι κατάστασις, καθ'ἣν τὸ ἕλκος ἐξαπλοῦται ταχέως κατ' ἔκτασιν καὶ κατὰ βάθος, δυνάμενον ν' ἀπολήξῃ εἰς γάγγραιναν ἐπικίνδυνον. Ὁ φαγεδαινισμὸς ὀφείλεται εἰς ἐξαιρετικὴν τοξικότητα τοῦ βακίλλου τοῦ Ducrey, εἰς συνδυασμὸν τούτου μετ' ἄλλων μικροβίων ἢ εἰς τὴν ἐξησθενημένην ἄμυναν τοῦ ὀργανισμοῦ λόγῳ καχεξίας, ἀλκοολισμοῦ κλπ. Ἐκ τῶν ἐπιπλοκῶν τούτων σοβαρώτεραι εἶναι: α) ὁ φαγεδαινισμός, κατὰ τοῦ ὁποίου ἀντεπεξέρχεταί τις θεραπευτικῶς πλὴν τῆς συνήθους ἀγωγῆς διὰ ψεκασμῶν φαινικούχων (5%) ἐπὶ 15—20' λεπτὰ καθ' ἑκάστην, δι' ἐνέσεων Νέο-606 καὶ δι' ἀντιελκικῶν ἐμβολίων ἐνδοφλεβίων· β) ὁ βουβών. Πρὸ τῆς διαπυήσεως συνιστᾶται ἀνάπαυσις ἐπὶ τῆς κλίνης, θερμὰ ξηρὰ ἐπιθέματα ἢ ἐπιθέματα πάγου, ἰωδιοῦχος βάμβαξ, αὐθαιμοθεραπεία, εἰδικὴ ὀροθεραπεία ἢ ἐμβολιοθεραπεία, πρωτεϊνοθεραπεία δι' ἐνέσεων γάλακτος κλπ. Μετὰ τὴν διαπύησιν: νηματοειδὴς διασωλήνωσις, παρακέντησις καὶ ἔγχυσις huile d'olive lavée à l' alcool 40, xylol 10, iodoforme 1, ἀκτινοθεραπεία, χειρουργικὴ ἐπέμβασις. Πρὸς προφύλαξιν μετὰ τὴν ὕποπτον συνουσίαν ἐνδείκνυνται πλύσεις ἀντισηπτικαὶ καὶ ἐπάλειψις διὰ τῆς ἀλοιφῆς τοῦ Gauducheau. Πρὸς πρόληψιν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ βουβῶνος ἐνδομυϊκὴ ἔνεσις 2 κυβ. ὑφ. Propidon.

Ἕλκος μεικτόν. Ὁ συνδυασμὸς μαλακοῦ ἕλκους μετὰ συφιλιδικοῦ τοιούτου. Περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Rollet καὶ εἶναι πρωτογενές, ἤτοι ὅταν ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς γίνωνται ταυτοχρόνως ἀμφότεραι αἱ μολύνσεις, καὶ δευτερογενές, ὅταν τὸ μαλακὸν ἕλκος ἐπιγενῶς μολυνθῇ διὰ συφιλιδικοῦ ἰοῦ καὶ τἀνάπαλιν. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ μεικτοῦ ἕλκους δὲν φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως λόγῳ τῆς διαφορᾶς τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ὅπερ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐπῴασιν τοῦ μαλακοῦ ἕλκους (2—6 ἡμέραι) καὶ τοῦ συφιλιδικοῦ ἢ σκληροῦ (10—30 ἡμέραι). Μικροσκοπικῶς δύνανται νὰ εὑρεθοῦν ὅ τε βάκιλλος τοῦ Ducrey καὶ ἡ ὠχρὰ σπειροχαίτη. Συνήθως τὸ τοιοῦτον εἶναι δύσκολον, δι' ὃ δέον νὰ ἐπακολουθήσῃ μετὰ 30—35 ἡμέρας ἐξέτασις αἵματος κατὰ Wassermann. Διὰ τὸ μεικτὸν ἕλκος ἐφαρμόζεται ἔνθεν μὲν ἡ θεραπεία τοῦ μαλακοῦ ἕλκους, ἔνθεν δὲ ἡ ἀντισυφιλιδικὴ τοιαύτη, ἥτις καὶ μόνη δύναται ν' ἀντεπεξέλθῃ.

Ἕλκος τοῦ *Milian*. Ὅταν τὸ μαλακὸν ἕλκος ἀναφανῇ ἐπὶ συφιλιδικοῦ, ἐξελίσσεται κατὰ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ σκληροῦ ἢ συφιλιδικοῦ. Τοῦτο οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὸ μεικτὸν ἕλκος, καθότι εἶναι καθαρῶς μαλακόν. Πολλάκις τοιαῦται περιπτώσεις ἐκλαμβάνονται ὡς ὑπόστροφα ἕλκη ἢ συφιλιδικαὶ ἀναμολύνσεις.

Ἕλκος σκληρὸν ἢ ***συφιλιδικόν***. Καλεῖται οὕτως ἡ πρωτόγονος ἐκδήλωσις τῆς συφίλιδος, ὀφείλεται δὲ εἰς τὸν ἐμβολιασμὸν τῆς συφιλιδικῆς σπειροχαίτης εἰς τὸν τόπον τῆς ἐμφανίσεώς του. Ἐκτάκτως μεταδοτικόν, ἑδράζεται ἐπὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἀλλαχοῦ, ὁπουδήποτε τοῦ σώματος (ἕλκος ἐξωγεννητικόν), δεδομένου ὄντος, ὅτι ἐμφανίζεται εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τοῦ σώματος ἤθελε γίνει ὁ ἐμβολιασμὸς τοῦ συφιλιδικοῦ ἰοῦ. Οὗτος δὲ γίνεται οὐ μόνον διὰ τῆς συνουσίας, ἀλλὰ καὶ διὰ φιλήματος, δι' ἐπαφῆς μολυσμένων ἀντικειμένων, διὰ σταγονιδίων μικροβιοφόρων σιέλου συφιλιδικοῦ κλπ. Ἡ προσωπικὴ στατιστικὴ τοῦ Fournier ἐπὶ 1124 περιπτώσεων πρωτογόνων συφιλιδικῶν ἑλκῶν ἐξωγεννητικῶν κατανέμει ὡς ἑξῆς τὰς ἐντοπίσεις των: ἕλκη τῆς κεφαλικῆς χώρας 849 (ἐκ τούτων τὰ 727 εἶναι τοῦ στόματος καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ 567 τῶν χειλέων· ὥστε συχνοτάτη εἶναι ἡ ἐμφάνισις τοῦ συφιλιδικοῦ ἕλκους εἰς τὰ χείλη, προερχομένου ἐκ φιλήματος, ἐκ ποτηρίου, μολυσμένης καπνοσύριγγος, συρίκτρας, ἐρυθροῦ κονδυλίου βαφῆς χειλέων κ.ο.κ.), ἕλκη τοῦ ἄνω ἄκρου 78, τοῦ δακτυλίου 77, τοῦ στήθους 59, τοῦ κορμοῦ 33, τοῦ κάτω ἄκρου 14, τοῦ τραχήλου 14. Τὰ ἐξωγεννητικὰ ἕλκη ἔχουν συχνότητα 6%. Ἡ στατιστικὴ τοῦ Chabrol, στηριζομένη ἐπὶ 11.518 συφιλιδικῶν ἑλκῶν παρατηρηθέντων κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν 1914—1924 εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν κλινικὴν τοῦ ἐν Παρισίοις νοσοκομείου τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, παρουσιάζει 690 ἕλκη συφιλιδικὰ ἐξωγεννητικά, ἐξ ὧν ἕλκη τῆς κεφαλικῆς χώρας 546 (ἐκ τούτων τὰ πλεῖστα εἶναι τοῦ στόματος καὶ δὴ τῶν χειλέων, εἰδικώτερον δὲ 183 τοῦ ἄνω χείλους καὶ 144 τοῦ κάτω χείλους, ἓν δὲ μόνον τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς), ἕλκη τῆς ἄκρας χειρὸς 27, τοῦ ἀντιβραχίου 1, τοῦ βραχίονος 1, τοῦ ἐφηβαίου 25, τοῦ δακτυλίου καὶ περινεϊκῆς χώρας 56 (17 ἄνδρες, 39 γυναῖκες), τοῦ κάτω ἄκρου 17, τῆς κοιλίας 3 καὶ τοῦ τραχήλου 2.

Τὸ συφιλιδικὸν ἕλκος ἀναφαίνεται μεταξὺ τῆς 15 μέχρι τῆς 30 ἡμέρας ἀπὸ τῆς μολύνσεως. Ὁ χρόνος δὲ οὗτος τῆς ἐπῳάσεως ἀποτελεῖ ἐπίσης διαγνωστικὸν στοιχεῖον. Ἐν τούτοις ἀναφέρονται ἐπῳάσεις συντελεσθεῖσαι εἰς μακρότερον χρονικὸν διάστημα, μέχρις ἔτι καὶ 4 μηνῶν.

Ἂν καὶ κατὰ γενικὸν κανόνα δὲν νοεῖται σύφιλις ἄνευ ἐμφανίσεως πρωτογόνου ἕλκους, ἐν τούτοις εἰς τὸν κανόνα τοῦτον παρουσιάσθησαν ἐσχάτως ἐξαιρέσεις. Λέγοντες δὲ τοῦτο δὲν ὑπονοοῦμεν τὰ *νᾶνα* ἕλκη, τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ παρέλθουν ἀπαρατήρητα, ἀλλὰ τὴν ἀπ' εὐθείας μόλυνσιν τοῦ αἵματος καὶ δὴ ἐντὸς τῆς φλεβός, ὡς ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ἰατρὸς ἐμολύνθη ἐνδοφλεβίως διὰ βελόνης ἣν ἐχρησιμοποίησεν εἰς μετάγγισιν αἵματος συφιλιδικῆς γυναικός. Τὸ συφιλιδικὸν ἕλκος εἶναι μονῆρες. Τοῦτο ἄλλοτε ἐφέρετο ὡς ἀξίωμα. Ἐν τούτοις ὅμως δὲν ἀποτελεῖ κανόνα καὶ εἰς πλείστας δύναται νὰ ὁδηγήσῃ πλάνας, καθότι παρουσιάσθησαν πολλάκις πολλαπλᾶ πρωτόγονα ἕλκη κατὰ πολλὰς δεκάδας ἀριθμούμενα ἐνίοτε. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ τυπικοῦ συφιλιδικοῦ ἕλκους εἶναι οἱ ἑξῆς: ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς ἐπὶ μὲν τοῦ δέρματος ὡς μικρὰ βλατίς, ἐπὶ δὲ τῶν βλεννογόνων ὡς ἐπιπολαία διάβρωσις στρογγύλη, ὁμαλὴ καὶ ἐλαφρῶς ὑγρώσσουσα. Κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν τὰ ὅρια τῆς βλατίδος ταύτης μεγεθύνονται καὶ ἡ βάσις σκληρύνεται. Περὶ δὲ τὴν 15ην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του τὸ σκληρὸν ἕλκος παρουσιάζει ὅλους τοὺς τυπικοὺς αὐτοῦ χαρακτῆρας, ἤτοι: εἶναι στρογγύλον, ὁμαλόν, ἄνευ χειλέων, ἀποτελοῦν οἱονεὶ συνέχειαν μετὰ τῶν ὑγιῶν ἱστῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων μόνον ὁ χρωματισμὸς τὸ χωρίζει, χρώματος ροδίνου ἢ μυϊκῆς σαρκός, σκληρὸν οἱονεὶ ἐμπεπαρμένον ἐν τοῖς ἱστοῖς (ἡ σκληρία αὕτη δέον νὰ μὴ θεωρῆται πάντοτε ὡς παθογνωμονική, διότι δύναται νὰ ὀφείλεται εἰς καυτηριασμούς, εἰς ἀνατομικοὺς λόγους τῆς χώρας ἐφ' ἧς τὸ ἕλκος κλπ.), ἡ ἐπιφάνειά του εἶναι λεία (ἐπίπεδος), ὀρορροεῖ ἐλαφρῶς καὶ εἶναι ἀνώδυνον. Μὴ ὑποβαλλόμενον εἰς θεραπείαν, ἐπουλοῦται μετὰ 3—4 ἑβδομάδας καταλεῖπον οὐλὴν σκοτέρυθρον ἥτις ἐπὶ μακρότατα ἔτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διαγνωστικὸς μῖτος. Ἡ σκληρία ἐξαφανίζεται ἐπίσης. Δυνατὸν ὅμως νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρόν. Ὁ Gaucher ἀναφέρει τοιαύτην διαρκέσασαν ἐπὶ 23 ἔτη. Ὑποβαλλόμενον εἰς θεραπείαν ἐπουλοῦται ἐντὸς 5—6 ἡμερῶν διὰ δύο ἐνέσεων Νέο-606 ἢ βισμουθίου.

Πλὴν τῆς τυπικῆς αὐτῆς μορφῆς τοῦ συφιλιδικοῦ ἕλκους, ἡ ὁποία συγκεντρώνει τὰ κυριώδη διαγνωστικὰ στοιχεῖα, ὑπάρχουν καὶ ἄτυποι μορφαὶ σπανιώτεραι, ὅπως π. χ. τὸ βλατιδο-διαβρωτικὸν ἕλκος, τὸ ἐφελκιδο-εκθυματῶδες, τὸ ψευδομεμβρανῶδες ἢ διφθεροειδές, τὸ ἡλκωμένον, τὸ γαγγραινῶδες, τὸ κυανωτικὸν ἢ πετεχειῶδες, τὸ ὑπερτροφικὸν ἢ γιγάντειον, τὸ νᾶνον κλπ. Πλὴν τῶν μορφολογικῶν τούτων ποικιλιῶν, τὸ τυπικὸν συφιλιδικὸν ἕλκος δύναται νὰ παρουσιάσῃ παραλλαγὰς ἐξ ἐπιπλοκῶν, οἷαι ἡ ἐπιμόλυνσις, ὁ φαγεδαινισμός, ἡ γάγγραινα, ἡ συμβίωσις αὐτοῦ μετὰ μαλακοῦ ἕλκους (ἕλκος μικτόν), ἢ τέλος ν' ἀποκρυβῇ ὑπὸ φίμωσιν πόσθης. Ἡ διάγνωσις τοῦ συφιλιδικοῦ ἕλκους στηρίζεται: α) ἐπὶ τῶν μορφολογικῶν του χαρακτήρων καὶ τῆς ἐξελίξεώς του, β) ἐπὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐπῳάσεως, γ) ἐπὶ τῶν ἐργαστηριακῶν δεδομένων (ἀνεύρεσις τῆς σπειροχαίτης ἐπὶ τῆς ἐκκρίσεως τοῦ ἕλκους διὰ τοῦ ὑπερμικροσκοπίου κλπ.), δ) ἐπὶ τῆς ἐξετάσεως τοῦ μεταδόντος τὴν πάθησιν προσώπου, ε) ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν δευτερογόνων κλινικῶν καὶ ἐργαστηριακῶν ἐκδηλώσεων (βλ. λ. *σύφιλις*), καὶ στ) ἐπὶ τῆς διαφορικῆς διαγνώσεως. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις δέον νὰ γίνῃ: α') μὲ τὰς διαφόρους τραυματικὰς ἢ χημικὰς διαβρώσεις, αἵτινες μάλιστα ὑποβαλλόμεναι εἰς καυτηριάσεις δυνατὸν ν' ἀποκτήσουν τὴν σκληρὰν βάσιν τοῦ συφιλιδικοῦ ἕλκους καὶ νὰ συγχυσθοῦν πρὸς αὐτό. Ἀλλ' ἡ ἐπισταμένη ἀνάλυσις τῶν στοιχείων των, τὸ ἀναμνηστικὸν καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἔλλειψις τοῦ χαρακτηριστικοῦ συφιλιδικοῦ βουβῶνος, ὡς καὶ ἡ ἀπουσία τῆς σπειροχαίτης ἀπὸ τὴν δι' ὑπερμικροσκοπίου ἐξέτασιν τῆς ὀρώδους ἐκκρίσεως τοῦ ἕλκους θὰ καθορίσουν τὴν διάγνωσιν, β') μὲ τὸν ἕρπητα, ὅστις ἰδίᾳ μετὰ τὴν θραῦσιν τῶν φυσαλλίδων του ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὸ συφιλιδικὸν ἕλκος. Ἐν τούτοις ἔχει ἴδιά τινα γνωρίσματα, ὅπως ὁ μικροπολυκυκλισμός, ἡ ταχεῖά του ἐξαφάνισις, ἡ ὑποτροπή του, ἡ ἔλλειψις σκληρίας καὶ ἡ ἄφθονος ὀρόρροια τῆς ἐπιφανείας του, γ') μὲ τὸ μαλακὸν ἕλκος, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔχει βραχυτέραν ἐπῴασιν καὶ ἰδίους μορφολογικοὺς χαρακτῆρας. Τὸ συφιλιδικὸν ἕλκος εἶναι αὐτενοφθαλμίσιμον μόνον κατὰ τὰς πρώτας δέκα ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του, διότι μετὰ ταύτας τὸ μόλυσμα διαχέεται εἰς ὅλον τὸν ὀργανισμὸν καὶ δημιουργεῖ ἀντισώματα πρὶν ἔτι ἡ ὀροαντίδρασις τοῦ αἵματος ἀποβῇ θετική. Τὸ συφιλιδικὸν ἕλκος συνοδεύεται κατὰ τρόπον παθογνωμονικὸν ὑπὸ τοῦ συφιλιδικοῦ βουβῶνος, ὅστις ἐμφανίζεται ἀπὸ τῆς 5—6ης ἡμέρας τοῦ ἕλκους, διαρκεῖ ἐπὶ μακρὸν καὶ συνίσταται εἰς διόγκωσιν τῶν βουβωνικῶν γαγγλίων, ἅτινα καθίστανται σκληρά, ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, ἀνώδυνα, εὐκίνητα ὑπὸ τὸ δέρμα καὶ μὴ διαπυϊσκόμενα. Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι χρησιμεύουν καὶ ὡς στοιχεῖα διαφορικῶν διαγνώσεων ἀπὸ τῶν ἄλλης φύσεως διογκώσεων τῶν βουβωνικῶν γαγγλίων, ἤτοι τοῦ μαλακοῦ ἕλκους, τῆς φυματιώσεως, τῆς ὀξείας φλεγμονῆς, τῆς βουβωνικῆς πανώλους, τῆς νόσου τοῦ Hodgkin καὶ τῆς νόσου τοῦ Nicolas-Favre. Ἡ θεραπεία τοῦ συφιλιδικοῦ ἕλκους εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ θεραπεία τῆς συφίλιδος.

Ἕλκος σποροτριχιασικόν· βλ. λ. *σποροτριχίασις*.

Ἕλκος στομάχου· βλ. λ. *στόμαχος*.

Ἕλκο ὑπόστροφον (chancre redux) καλεῖται τὸ λόγῳ παραμελήσεως τῆς θεραπείας ὑποτροπιάζον εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον τῆς προτέρας του ἐμφανίσεως συφιλιδικὸν ἕλκος.

Digitized by Google

Ἕλκος φαγεδαινικόν· βλ. λ. *ἕλκος* μαλακὸν-ἐπιπλοκαί.

Ἕλκος φυματιῶδες· βλ. λ. *φυματιώσεις* τοῦ δέρματος.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Ἕλκος. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἀναφέρεται Ναοὺμ ὁ Ἐλκοσαῖος. Τινὲς ἐνόμισαν ὅτι ὁ πατήρ του θὰ ὠνομάζετο Ἕλκος, ἀλλ' ὁ Bost καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ δοκιμώτατοι κριτικοὶ δέχονται ὅτι πρόκειται περὶ τοπωνυμίας, ἤ δηλαδὴ περὶ τοῦ ἐν Γαλιλαίᾳ καὶ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Ἰορδάνου χωρίου Ἐλκεσαί, ἢ πιθανώτερον περὶ τῆς ἐν Ἀσσυρίᾳ πόλεως *Ἐλ-Κὸς* (βλ. λ.). Γ. Λ. Α.

Ἐλ-Κουκουρουκοὺ (El Koukouroukou) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας πρὸ τοῦ λιμένος Καδακὲς (πλάτ. 42°16′ Β, μῆκ. 3° 17′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1615: Port Cadaquès). Σ. Ε. Λ.

ἑλκτικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἕλξιν, ὁ κατάλληλος ἢ ἱκανὸς νὰ ἑλκύσῃ, ἑλκυστικός.

— **ἑλκτικὴ *δύναμις*** *[Φυσ.]*. Δύναμις ἥτις ἀσκουμένη μεταξὺ δύο σωμάτων τείνει νὰ πλησιάσῃ ταῦτα. Οὕτως ἡ Γῆ ἀσκεῖ ἑλκτικὴν δύναμιν ἐπι τῶν σωμάτων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς. Ὁμοίως ἡ νευτώνειος ἕλξις ἡ ἀσκουμένη μεταξὺ δύο ὑλικῶν μαζῶν ἀποτελεῖ ἑλκτικὴν δύναμιν. Κ. Π.

ἑλκτός, *—ή,—όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἑλκυσθῇ.

ἑλκύδριον (τό)· μικρὸν ἕλκος, μικρὰ πληγή.

ἕλκυθρον (τό)· βλ. *ἔλκηθρον*.

ἕλκυσις, *—εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἕλκειν, προσέλκυσις, τράβηγμα, σύρσιμο, ἄλλως *ἕλξις*.

ἕλκυσμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἑλκύειν, τὸ ἑλκυσθέν, τὸ διὰ τῆς ἕλξεως προσαχθέν· || «ἕλκυσμα μολύβδου,—ἀργύρου» ἡ σκωρία, τὸ ἀπόρριμμα τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται κατὰ τὴν τῆξιν.

ἑλκυσμόμετρον (τό). Καλοῦνται οὕτω τὰ ὄργανα μετρήσεως τῆς διαφορᾶς πιέσεως μεταξὺ δύο σημείων τῆς γραμμῆς τοῦ ἑλκυσμοῦ ἢ ἑνὸς σημείου ταύτης καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ ὑάλινον ὑοειδῆ σωλῆνα μεθ' ὕδατος, οὗ τὰ δύο ἄκρα συνδέονται μετὰ τῶν σημείων, τῶν ὁποίων ἡ διαφορὰ πιέσεως πρόκειται νὰ μετρηθῇ. Εἴς τινας περιπτώσεις παρίσταται ἀνάγκη νὰ ληφθῇ εἰδικὸν ὑλικόν, ἀντὶ τῆς ὑάλου, διὰ τὸν σωλῆνα, ὡς καὶ ἄλλο ὑγρὸν ἀντὶ ὕδατος, διότι κατὰ τὴν καῦσιν ἄνθρακος ὡρισμένης χημικῆς συστάσεως εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθοῦν ἀέρια προσβάλλοντα τὴν ὕαλον, ἢ ἀλλοιοῦντα τὸ ὕδωρ. Γ. Θ. Κ.

ἑλκυσμορρυθμιστὴς (ὁ). Ἐργαλεῖον παρεντιθέμενον εἰς τὴν ῥοὴν τῶν ἀερίων τῆς καύσεως, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ μεταβληθῇ ἡ ὁλικὴ ἀντίστασις τῆς τροχιᾶς τῶν ἀερίων, οὕτως ὥστε, τῆς ὁλικῆς διαφορᾶς πιέσεως παραμενούσης σταθερᾶς, νὰ μεταβάλλεται ἡ ταχύτης ῥοῆς καὶ ἡ ποσότης τοῦ διὰ τοῦ λέβητος διερχομένου ἀέρος, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ παραγομένη ποσότης ἀτμοῦ. Ἡ ἁπλουστάτη μορφὴ ἑλκυσμορρυθμιστοῦ εἶναι ἡ εἰκονιζομένη παραπλεύρως. Διὰ τῆς περιστροφῆς τοῦ τροχοῦ Τ μεταβάλλεται ἡ εἰς τὰ ἀέρια προσφερομένη ἐπιφάνεια διαρροῆς καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἀντίστασις διαβάσεως. Γ. Θ. Κ.

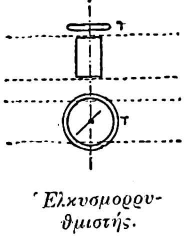

Ἑλκυσμορρυθμιστής.

ἑλκυσμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑλκύειν, ἕλξις, τράβηγμα· || ἡ ἀναγκαία ἑλκτικὴ δύναμις πρὸς κίνησιν ἁμάξης ἢ ἄλλου ὀχήματος, ἄλλως *ρυμουλκία*· || τὸ τράβηγμα τῆς καπνοδόχου, ἤτοι τὸ παραγόμενον ῥεῦμα ἐξόδου μὲν τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν θερμανθέντων ἀερίων, εἰσόδου δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, ὁ ὁποῖος διέρχεται διὰ τῆς καυσίμου ὕλης ὑποβοηθῶν οὕτω τὴν καῦσιν.

— *[Τεχν.]* Εἰς ἐγκαταστάσεις λεβήτων καλεῖται *ἑλκυσμὸς* ἡ ῥοὴ τῶν ἀερίων, ἀπὸ τῆς εἰσόδου των εἰς τὸν λέβητα μέχρι τῆς ἐξόδου των διὰ τῆς καπνοδόχου. Εἰς ἁπλᾶς ἐγκαταστάσεις τὰ ἀέρια τῆς καύσεως διέρχονται διὰ μόνου τοῦ κυρίως λέβητος, ἀποδίδοντα τὴν θερμότητά των εἰς τὰ τοιχώματα αὐτοῦ καὶ ἀπερχόμενα κατόπιν διὰ τῆς καπνοδόχου εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν. Εἰς συνθετωτέρας ἐγκαταστάσεις, μετὰ ὑπερθερμαντῆρος τοῦ ἀτμοῦ, προθερμαντῆρος τοῦ ὕδατος τροφοδοτήσεως, ὡς καὶ προθερμαντῆρος τοῦ διὰ τὴν καῦσιν ἀπαιτουμένου ἀέρος, παρεντίθενται εἰς τὴν δίοδον τῶν ἀερίων καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι θερμαντῆρες. Τὸ μέγεθος τοῦ ἑλκυσμοῦ μετρεῖται εἰς χιλιοστὰ ὑδατίνης στήλης, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν διαφορὰν πιέσεως, ἥτις θέτει εἰς κίνησιν τὰ ἀέρια.

Φυσικὸς ἑλκυσμός. Εἰς ἐγκαταστάσεις μετὰ φυσικοῦ ἑλκυσμοῦ παράγεται ἡ διαφορὰ τῆς πιέσεως ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ τῆς καπνοδόχου. Τὰ ἐν τῇ καπνοδόχῳ ἀέρια εἶναι θερμότερα κατὰ τὴν βάσιν αὐτῆς παρὰ κατὰ τὴν κορυφήν, διότι ἀποβάλλουν θερμότητα κατὰ τὴν ἄνοδόν των. Ὡς ἐκ τούτου δημιουργεῖται ὑπερπίεσις εἰς τὴν βάσιν τῆς καπνοδόχου, ἔχουσα ἀποτέλεσμα τὴν ὅλην ῥοήν. Διὰ φυσικοῦ ἑλκυσμοῦ μόνον μικραὶ διαφοραὶ πιέσεως εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῶσιν.

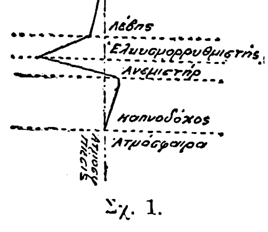

Σχ. 1.

Οὕτω, καπνοδόχος ὕψους 120 μέτρων παράγει, κατὰ μέσον ὅρον, μόνον 30—40 χιλιοστὰ ὑδατίνης στήλης. Ἡ ὑπερπίεσις αὕτη αὐξάνει μετὰ τῆς θερμοκρασίας ἐξόδου τῶν ἀερίων τῆς καύσεως.

Τεχνητὸς ἑλκυσμός. Διὰ τὴν παραγωγὴν μεγαλυτέρων διαφορῶν πιέσεως γίνεται χρῆσις τεχνητοῦ ἑλκυσμοῦ. Εἰς τὴν βάσιν τῆς καπνοδόχου τοποθετεῖται περιστροφικὸς ἀνεμιστὴρ παράγων σημαντικὴν διαφορὰν πιέσεως, εἰς ἣν προστίθεται καὶ ἡ μικρὰ ὑπερπίεσις τῆς καπνοδόχου. Τὸ σχ. 1 δεικνύει τὴν διανομὴν τῆς πιέσεως κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς ῥοῆς, ἐν ἡμιφορτίσει τοῦ λέβητος. Ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ ἑλκυσμοῦ καὶ τῆς φορτίσεως τοῦ λέβητος εἶναι τετραγωνικῆς φύσεως (σχ. 2). Ἀντὶ τοῦ καταναλωθέντος ποσοῦ ἀέρος δύνανται ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῶν τετμημένων νὰ παρασταθοῦν καὶ τὰ ἑξῆς ἀνάλογα πρὸς τοῦτο ποσά: καταναλωθεῖσα καύσιμος ὕλη, παραχθεῖσα ποσότης ἀτμοῦ, εἰδικὴ φόρτισις τῶν ἐπιφανειῶν θερμάνσεως κτλ. Γ. Θ. Κ.

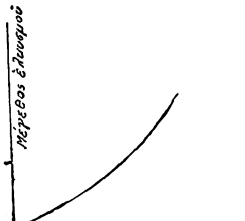

Σχ. 2.

ἑλκυστήρ, *—ῆρος* (ὁ)· τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἕλκει τις.

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *ἑλκυστήρ*: 1) κρεμάστρα ἐκ χονδροῦ λινοῦ ὑφάσματος, ἀναρτωμένη χιαστὶ ἐπὶ τοῦ ὤμου τῶν πυροβολητῶν καὶ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἕλξιν τῶν πυροβόλων. 2) Τὸ μέρος τῆς σαγῆς τῶν ἵππων τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἢ τῶν ἡμιόνων τοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν πάσης ἄλλης χρήσεως, τὸ προσαρμοζόμενον ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ κτήνους καὶ χρησιμεῦον κατὰ μὲν τὴν ἔλασιν διὰ τὴν ἕλξιν, κατὰ δὲ τὴν παντὸς εἴδους φόρτωσιν διὰ τὴν ἐν τῇ κανονικῇ θέσει τήρησιν τοῦ φόρτου κατὰ τὰς ἀνωφερείας. Ν. Θ. Κ.

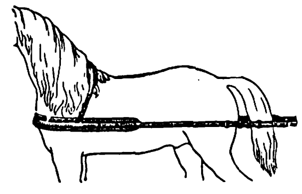

Ἑλκυστήρ.

ἑλκυστὴς (ὁ)· ὁ ἑλκύων· || ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἑλκύει τις, ἑλκυστήρ.

ἑλκυστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανὸς ἢ ἐπιτήδειος νὰ ἑλκύῃ, θελκτικός, ἐπαγωγός: «ἑλκυστικὸν βλέμμα, —κάλλος», «ἑλκυστικὴ φυσιογνωμία», «ἑλκυστικοὶ τρόποι».—Ἐπίρρ. ***ἑλκυστικῶς.***

ἑλκυστικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑλκυστικοῦ, ἡ ἱκανότης, ἡ ἐπιτηδειότης πρὸς τὸ ἑλκύειν.

ἑλκυστίνδα *[Ἀθλ.]*· βλ. λ. *διελκυστίνδα.*

ἕλκυστρον (τό)· τὸ δι' οὗ ἑλκύουσι, τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖον τραβοῦν τὰ ὑποζύγια, τὸ καπίστρι, ἄλλως *ἑλκυστὴρ* (βλ. λ.).

ἑλκύω ἢ ***ἕλκω,*** ἀόρ. *εἵλκυσα—εἱλκύσθην,* παθ. μετχ. *εἱλκυσμένος*· σύρω, τραβῶ, κάμνω τινὰ νὰ ἔλθῃ πρός με, ἀντίθ. *ὠθῶ, ἀπωθῶ*: «οἱ βόες ἕλκουσι τὸ ἄροτρον», «ὁ μαγνήτης ἕλκει τὸν σίδηρον», «τὸν εἵλκυσε ἀπὸ τῆς χειρός»· || μεταφ. «ἕλκω βίοτον,—ζωήν» ζῶ ἀθλίως, δυσχερῶς· || ἐπὶ πραγμάτων ζυγιζομένων: «ἕλκω σταθμὸν» ἔχω βάρος· || προσελκύω, ἐπάγομαί τινα, γοητεύω: «ἡ γλυκύτης τοῦ βλέμματός του, ἡ προσήνειά του σὲ ἑλκύει»· || λέγεται πολλάκις ὡς ἐξελλήνισις τοῦ *τραβῶ* ἢ *σύρω*· π. χ. «ἕλκω τὸν χορόν,—τὸ ξίφος», «ἕλκει ἡ καπνοδόχος» κ. ἄ.· || ἐν τῷ ναυτ. ἑλκύω ἢ ἕλκω (κοιν. *ἀλάρω*, γαλλ. haler, ἀγγλ. to haul), σύρω σχοινίον πρὸς μετακίνησιν ἢ ἄρσιν βαρέος ἀντικειμένου (Ναυτ. ὀνομ. ἄρθ. 780), ἐξ οὗ καὶ τὸ κέλευμα *ἕλκε* (κοιν. *ἄλα*). Ἀπαντᾷ καὶ συνθέτως ἢ καὶ παρασυνθέτως *εἰσέλκω, προέλκω, μεθέλκω, ἀντιμεθέλκω* ἢ μετὰ τροπικοῦ προσδιορισμοῦ: *ἕλκω βάδην, δρόμῳ, ἐξ ἀπολαβῆς, ἐπιβριθῶς, παρὰ χεῖρα, σχέδην, τροχαλῶς*. Τὰ συνηθέστατα δὲ ἐν τοῖς χειρισμοῖς ἱστιοπλοοῦντος πλοίου κελεύματα *ἐγκάρσια ἕλκε*, καὶ *σβεστὰ ἕλκε* εἶναι σχετικὰ τὸ μὲν πρῶτον ὡς πρὸς τὴν πλεῦσιν τοῦ πλοίου, τὸ δὲ δεύτερον ὡς πρὸς τὴν *εὐθεῖαν τοῦ ἀνέμου*. Πάντως κέλευμα ἐνέχον τὸ ἕλκε ἐπακολουθεῖ κατὰ κανόνα τὸ κέλευμα *δέσον*.

Ἔλκχαρτ ἢ ***Ἔλκχατ*** (Elkhart) *[Γεωγρ.]*. Πόλις, κομιτεία καὶ ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἰνδιάνας. Ἡ πόλις εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας καὶ κεῖται παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Σαὶν-Ζοζὲφ καὶ Ἔλκχαρτ, ὁ ὁποῖος χύνεται εἰς τὴν λίμνην Σαὶν-Ζοζέφ. Συγκοινωνεῖ διὰ διώρυγος μετὰ τῆς λίμνης Μίχιγκαν. Κάτ. 24.277. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικόν, βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον, ἔχει ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν καὶ σιδηροδρομικῶν εἰδῶν, χαρτοποιεῖα, ἀλευρομύλους κ.τ.λ. Ἡ κομητεία ἔχει 49.008 κατ. —Μ.

ἕλκω· ἄλλος τύπος τοῦ *ἑλκύω* (βλ. λ.).

ἑλκῶ ***(—όω)***· ποιῶ ἕλκος, προκαλῶ πληγὴν ἢ τραῦμα· || παθ. *ἑλκοῦμαι*· ἀποβαίνω, μεταβάλλομαι εἰς ἕλκος, ἐξελκοῦμαι· ἡ λ. συνήθως σύνθετος μετὰ τῆς *ἐκ*: *ἐξελκῶ—ἐξελκοῦμαι.*

ἑλκώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης ἑλκῶν, ὁ πληγιασμένος: «ἡ ῥάχις τοῦ ἵππου εἶναι ἑλκώδης ἕνεκα τοῦ σάγματος»· || «ἑλκῶδες τραῦμα» τραῦμα ἔχον τὴν μορφὴν ἕλκους· || «ἑλκώδης φθίσις» φθίσις ἐκδηλουμένη δι' ἑλκῶν.

— **ἑλκώδης *στοματῖτις*·** *[Ἰατρ.]*· βλ.λ. *στοματῖτις*.

ἕλκωμα (τό)· ἕλκος, τραῦμα καταντῆσαν ἕλκος δυσεπούλωτον, ἄλλως *ἕλκωσις, ἐξέλκωσις.*

ἕλκων (ὁ) (Helcon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βρακωνιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π

ἕλκωσις, *—εως* (ἡ)· ὁ σχηματισμὸς ἕλκους.

— *[Δερματ.]* Καλοῦνται *ἑλκώσεις* τοῦ δέρματος αἱ παθολογικαὶ καταστάσεις τοῦ δέρματος αἱ προερχόμεναι ἐξ ἀπωλείας ἢ βλάβης τῶν ἱστῶν λόγῳ φλεγμονώδους ἢ ἄλλης παθολογικῆς ἐπεξεργασίας καὶ οὐχὶ λόγῳ τραυματισμοῦ. Αἱ ἑλκώσεις χαρακτηρίζουν τὰς ἑλκωτικὰς *δερματοπαθείας*, εἶναι βαθεῖαι καὶ συνεπῶς καταλείπουν οὐλάς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς *ἐξελκώσεις*. Ἀπὸ ἀπόψεως διαγνωστικῶν στοιχείων καὶ προγνωστικῶν τοιούτων, ἐξετάζεται εἰς τὰς ἑλκώσεις ἡ ἔκτασις αὐτῶν, τὸ σχῆμα (κυκλικαί, πολυκυκλικαί, ἐλλειψοειδεῖς, ἀκανόνιστοι, ᾠοειδεῖς κ.λ.π.), τὰ χείλη (ὁμαλά, κρατηροειδῆ, ἀποκεκολλημένα κλπ.), τὸ βάθος (ἀβαθεῖς, πυθμενώδεις, ἀνώμαλοι, θηλωματικαί, βλαστικαὶ κ.λ.π.), τὸ χρῶμα (ἐξέρυθρον, ἰῶδες, ὑποκίτρινον, τεφρομέλαν κ.λ.π.), ἡ ἔκκρισις (ὀρώδης, πυώδης, ἰχωρώδης, αἱματηρὰ κ.λ.π.), αἱ ἐφελκίδες (παχεῖαι, λεπταί, προσπεφυκυῖαι κ.λ.π.), ἡ βάσις (μαλθακή, σκληρά, οἰδαλέα, διηθημένη, σανιδοειδὴς κ.λ.π.), ἡ εὐαισθησία (ἐπώδυνοι ἢ ἀνώδυνοι), ἡ κατάστασις τῶν ἀντιστοίχων γαγγλίων, ἡ ἕδρα αὐτῶν, ἡ ἐξέλιξίς των, ὁ τρόπος τοῦ σχηματισμοῦ των (ἐκ μαλακύνσεως, διαβρώσεως κ.λ.π.), ἡ προέλευσίς των (ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἢ τοῦ βάθους), αἱ ὑπ' αὐτῶν προκαλούμεναι διαταραχαὶ (ἀγγειακαί, κινητικαί, αἰσθητικαὶ κ.λ.π.) καὶ ἡ αἰτιολογία των (ἐκ μικροβίων, τραυματισμοῦ, καυτηρίων κ.λ.π.). Αἱ ἑλκώσεις αἱ χαρακτηρίζουσαι τὰς ἑλκωτικὰς δερματοπαθείας διαιροῦνται εἰς ἑλκώσεις τοῦ δέρματος καὶ εἰς ἑλκώσεις τῶν βλεννογόνων.

Ἑλκώσεις τοῦ δέρματος. 1) *Ὀξεῖαι*: Εἰς ταύτας ἀνήκουν κυρίως τὸ μαλακὸν καὶ τὸ μεικτὸν ἕλκος καὶ τὸ ἡλκωμένον συφιλιδικὸν τοιοῦτο (βλ. λ. *ἕλκος*). 2) *Ὑποξεῖαι*: Εἰς ταύτας ἀνήκουν τὰ δευτερόγονα καὶ τριτόγονα συφιλιδικὰ ἑλκωτικὰ ἐξανθήματα, αἱ ἑλκώσεις τῆς λέπρας, τῆς μάλιος καὶ τῶν φυματιώσεων τοῦ δέρματος. 3) *Χρόνιαι*: Ἑλκώσεις ἐκ κιρσῶν, ἕλκος φαγεδαινικὸν τῶν θερμῶν χωρῶν, διατιτραῖνον ἕλκος κ.λ.π.

Ἑλκώσεις τῶν βλεννογόνων. 1) *Βλεννογόνος τοῦ στόματος*: α′) ξηραὶ ἑλκώσεις τῆς γλώσσης προέρχονται ἐκ στοματίτιδος, γαστροπαθείας ἢ ὀξείας λοιμώδους νόσου. Ὅταν εἶναι ἔμμονοι, δέον νὰ γίνῃ διαφορικὴ διάγνωσις ἀπὸ τῶν συφιλιδικῶν πλακῶν, τῆς λευκοπλακίας, τῆς παρυφώδους γλωσσίτιδος κ.λ.π.· β′) ὑγραὶ ἑλκώσεις. Αὗται δυνατὸν νὰ ὀφείλωνται εἰς ἕρπητα, ἔγκαυμα, πέμφιγα, συφίλιδα κ.λ.π.· γ′) καθ' αὐτὸ ἑλκώσεις. Ὀφείλονται εἰς ἄφθας, πλάκας συφιλιδικάς, τραυματισμούς, ἑλκο-μεμβρανώδη στοματίτιδα, νομήν, ἐπεξεργασίας φυματιώδεις, καρκινωματικάς, ἀκτινομυκητιασικὰς κ.λ.π. Ἡ θεραπεία δέον νὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν αἰτιολογική. Συμπτωματικῶς δὲ εἶναι ἐπωφελεῖς πλύσεις τοῦ στόματος διὰ διαλύσεως χλωρικοῦ καλίου ἢ ὕδατος ὀξυγονούχου καὶ ἐλαφραὶ καυτηριάσεις διὰ διαλύσεως νιτρικοῦ ἀργύρου.

2) *Βλεννογόνος τῶν γεννητικῶν ὀργάνων*: α′) ἐπιπόλαιαι ἑλκώσεις ἐξ ἕρπητος, μικροτραυματισμῶν,

Digitized by Google

βαλανοποσθίτιδος, αἰδοιίτιδος κ.λ.π.· β') βαθύτεραι ἑλκώσεις ἐκ μαλακοῦ ἕλκους, συφιλιδικῶν ἐκδηλώσεων, ἐσθιομένης, γαγγραίνης κ.λ.π. Θεραπεία αἰτιολογικὴ καὶ συμπτωματικῶς τήρησις καθαριότητος, ἐλαφραὶ ἀντισηπτικαὶ πλύσεις καὶ ἐλαφραὶ καυτηριάσεις. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Ἔλλ (Elle), ***Λουδοβῖκος - Φερδινάνδος.*** Γάλλος ζωγράφος (1648—1717). Διεκρίθη λίαν ταχέως διὰ τὴν ἐξαίρετον ἐπιτυχίαν του εἰς τὴν ἀπεικόνισιν προσώπων καὶ ἱστορικῶν θεμάτων. Τῷ 1681 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς, τὸ αὐτὸ ὅμως ἔτος ἀπεκλείσθη ταύτης ὡς διαμαρτυρόμενος, ἐπανῆλθε δὲ εἰς αὐτὴν μετὰ πενταετίαν, ἀφοῦ ἀπηρνήθη τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας του. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Σαμουὴλ Μπερνὰρ καὶ τοῦ Ρενιωντὲν (ἀποκείμεναι εἰς τὸ Λοῦβρον) καὶ τὰ ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Ρεννῶν «Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου». Ὁ πατὴρ τούτου, *Λουδοβῖκος - Φερδινάνδος Ἔλλ* ἐπίσης καλούμενος, ὑπῆρξε μέτριος ζωγράφος καὶ χαράκτης (1612—1689). Ι. Μ. Π.

Ἔλλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἠπείρου, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια, κατὰ Ἀραβαντινὸν καὶ Λαμπρίδην, εὑρίσκονται παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μέγα Γαρδίκι τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης ἐπὶ τοῦ λόφου Καστρίτσι· κατ' ἄλλους τὰ ἐρείπια αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὰ ἀρχαῖα πολίσματα Ἐρίβοιαν ἢ Τέκμωνα. —Π.

— **Ἔλλα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀναφερόμενον μόνον ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου ὡς «χωρίον Ἀσίας, Ἀττάλου ἐμπόριον». Ὁ κάτοικος *Ἑλλαῖος*. Π. Ν. Δ.

Ἔλλα (Ella) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 435. Ἀνεκαλύφθη τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1891 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἐλλαγικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὑδρολυομένη δεψικὴ ὕλη, ἐσωτερικὸν δεψίδιον τοῦ τύπου $C_{14}H_{6}O_{8}$. Λαμβάνεται δι' ὀξειδώσεως τοῦ *γαλλικοῦ ὀξέος*. Εἶναι ἄοσμος, εὐχαρίστου γεύσεως ὑποκιτρίνη κόνις, διαλυτὴ εἰς ἀλκαλικὰ μέσα. Χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὸ ὄνομα *γαλλογόνον* ὡς στυπτικόν. Σ. Γ.

Ἑλλάδα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ *Σπερχειοῦ* (Φθιώτιδος) ἐν χρήσει κατὰ τοὺς Μεσαιωνικοὺς χρόνους. Νῦν καλεῖται κοινῶς ποτάμι τῆς *Ἀλαμάνας* (βλ. λ.). Ι. Σ. Σ.

ἑλλαδάρχης (ὁ) *[Ἀρχαιολ.]*. Ἀξίωμα ἀπαντῶν εἰς Ἀχαΐαν, Δελφούς, Βιθυνίαν καὶ Ἄγκυραν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶν «ἑλληνάρχης». Παρ' *Ἀχαιοῖς* κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα *ἑλλαδάρχης* ἐκαλεῖτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν τοπικῶν ἀντιπροσωπευτικῶν σωμάτων, συνηθέστατα δὲ οὗτος συνεκέντρωνε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιερέως. Ἐξ ἐπιγραφῶν τῆς Ὀλυμπίας, Ἄργους, Κορίνθου, Σπάρτης κ. ἄ. φαίνεται, ὅτι ὁ συνηθέστερος τύπος τοῦ τίτλου ἦτο «ἀρχιερεὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑλλαδάρχης ἐκ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀχαιῶν συνεδρίου διὰ βίου», ἴσως δὲ ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ἑλλαδάρχου ἐπὶ μνημείων ἐχρησίμευε καὶ πρὸς χρονολόγησιν αὐτῶν, ὡς φαίνεται ἐξ ἀγάλματος γυναικὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιγραφὴ ἄρχεται «ἐπὶ ἑλλαδάρχου...». Ἐν *Δελφοῖς* ὁ *ἑλλαδάρχης* ἦτο ἀξιωματοῦχος τοῦ σώματος τῶν ἀμφικτιόνων κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν. Ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντοῦν οἱ τύποι «ἑλλαδάρχης ἀμφικτιόνων» καὶ «ἀρχιερεὺς καὶ ἀγωνοθέτης τῶν σεβαστῶν θεῶν καὶ ἐπιμελητὴς τοῦ κοινοῦ τῶν ἀμφικτιόνων καὶ ἑλλαδάρχης». Παρὰ *Βιθυνοῖς*, εἰς ἐπιγραφὴν τῆς Προυσιάδος τῆς παρὰ τὸν Ὕπιον ποταμόν, τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἀναφέρεται ὡς «βιθυνιάρχης καὶ ἑλλαδάρχης». Ἐν *Ἀγκύρᾳ* εἰς ἐπιγραφὰς τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ εὕρηται ὁ τίτλος «ἀρχιερεὺς καὶ ἑλλαδάρχης». —Π.

ἑλλαδικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς Ἑλλάδος ἢ ὁ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἑλληνικός· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἑλληνικός*, ἀναφερόμενον εἰς ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ἑλλάδιος. Ἀλεξανδρεὺς γραμματικός, ἀκμάσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὰ τέλη τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, ὅπου ἦτο ἱερεὺς τοῦ Διός, διδάσκων ἅμα τὰ γραμματικά. Ἐπειδὴ δὲ ἔλαβε φονικὸν μέρος εἴς τινα δημοτικὴν ἔφοδον τῶν εἰδωλολατρῶν κατὰ Χριστιανῶν, ὅτε αὐτὸς οὗτος, ὡς ἐβεβαίου, ἐννέα Χριστιανοὺς ἐφόνευσεν, ἀφῆκε τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μετὰ πολλῶν ἄλλων φονέων, καὶ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ τοῦ Μ. Θεοδοσίου, αὐτόθι δὲ καὶ ἐδίδασκε, μετὰ τὸ 390. Ἔγραψε λεξικόν. Μ. Ι. Γ.

— **Ἑλλάδιος** ***(ἅγιοι).*** Τέσσαρες ἅγιοι ἀναγράφονται ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα: — 1) Ὁ μετὰ τοῦ Βοήθου διὰ τῆς ἁγίας Θεοδούλης ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσας καὶ κατὰ τὴν 18 Ἰανουαρίου ἑορταζόμενος (βλ. λ. *Θεοδούλη*). — 2) Ὁ μετὰ Θεοφίλου τοῦ διακόνου ἐν Λιβύῃ ἄγνωστον κατὰ τίνα διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μαρτυρήσας. Ἀμφότεροι δ' οὗτοι προσαχθέντες πρὸς τὸν ἀνθύπατον Λιβύης διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν αὐτῶν «πόδας καὶ χεῖρας δεθέντες ὀξέσιν ὀστράκοις κατεκεντοῦντο καὶ ἐπὶ πολὺ τῆς βασάνου παραταθείσης ἀπέδωκαν τὰς ψυχὰς τῷ Κυρίῳ». Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 8 Ἰανουαρίου μετὰ βραχείας βιογραφίας.— 3) Ὁ *ὅσιος*, κατὰ τὴν 9 Νοεμβρίου ἑορταζόμενος κατὰ τὸ Μηναῖον, τὸ ὁποῖον οὔτε τὸν τόπον οὔτε τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀναγράφει.— 4) Ὁ *ἱερομάρτυς*, ὅστις «ἐκκαθάρας ἑαυτὸν ἀπὸ πάσης κηλῖδος καὶ γεγονὼς δοχεῖον τοῦ ἁγίου Πνεύματος» προεχειρίσθη ἀρχιερεὺς καὶ ὡς «κυβερνήτης ἐπιστήμων ἐκυβέρνα τὴν ποίμνην ἄβατον καὶ ἀνεπηρέαστον τῶν κακῶν ἁπάντων διατηρῶν». Ἀλλ' ἄγνωστον ἐπὶ τίνος διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν συλληφθεὶς καὶ «τὸ σῶμα σφοδρῶς καταξανθεὶς καὶ εἶτα εἰς πῦρ ἐπιρριφθεὶς τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ παρατίθησι». Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 27 Μαΐου μετὰ βιογραφίας καὶ ἰδίας ἀκολουθίας. Ε. Γ. Π.

— **Ἑλλάδιος**, *μητροπολίτης* ***Καισαρείας.*** Προεχειρίσθη εἰς μητροπολίτην τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Καισαρίας τῷ 379 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Παρευρέθη εἰς τὴν Β' Οἰκουμενικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, τῷ 381, καὶ τῷ 394 εἰς τὴν ἔκτακτον, τοπικήν, ἐν τῇ πόλει σύνοδον «περὶ Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου, ἑκατέρου ἀντεχομένου τῆς ἐπισκοπῆς Βόστρων». Πότε ἀπέθανεν, ἄγνωστον. Ἦν ἀνὴρ πεπαιδευμένος, ἔγραψε δὲ βιογραφίαν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Βασιλείου, καθ' ἃ γράφει Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ περὶ εἰκόνων α' λόγῳ. Μ. Ι. Γ.

ἑλλαδοθήριον (τὸ) (Helladotherium Gaudry) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *καμηλοπαρδαλοειδῶν πελλικεράτων* ἢ *δερματοκέρων σελενοδοντίων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν.

Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κεφαλὴν ἐπιμήκη, χθαμαλήν. Τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου των εἶχον πνευματικὴν κατασκευὴν καὶ δὲν ἔφερον ὀστεΐνας μετωπικὰς ἀποφύσεις κεράτων. Ἔφερον τρεῖς κοπτῆρας καὶ ἕνα κυνόδοντα ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος, ἐνῷ ἡ ἄνω σιαγὼν των ἐστερεῖτο τοιούτων ὀδόντων. Ὁ ὀδοντικὸς τύπος των ἦτο κοπτῆρες $^{0}/_{3}$, κυνόδοντες $^{0}/_{1}$, προγόμφιοι $^{3}/_{3}$, τραπεζῖται $^{3}/_{3}$ ἢ $\frac{0.\ 0.\ 3.\ 3}{3.\ 1.\ 3.\ 3.}$ Οἱ προγόμφιοι ὀδόντες ὡς καὶ οἱ τραπεζῖται τῆς κάτω σιαγόνος ἦσαν ἀρκούντως ὑψηλοί. Ὁ λαι-

Τὸ ἑλλαδοθήριον Duvernoyi Gaudry et Lartet.

[Ἀνακατασκευή, κατὰ τοὺς Gauchry καὶ Adel, τοῦ σκελετοῦ τοῦ ζῴου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὑρημάτων τοῦ Πικερμίου. Μῆκος κρανίου 70 ἑκατοστά.]

μὸς τῶν ζῴων τούτων ἦτο μετρίως μακρός, τὰ δ' ἐμπρόσθια καὶ ὀπίσθια ἄκρα σχεδὸν ἰσομήκη. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Πικέρμι τῆς Ἀττικῆς, Σάμον (Ἀδριάνο), Βέλες τῆς Μακεδονίας, εἰς τὴν Maragha, εἰς τὴν Taraklia τῆς Βεσσαραβίας, ἐν Οὐγγαρίᾳ, εἰς τὸ ὄρος Léberon, ὡς καὶ εἰς τὰ στρώματα τοῦ Σιβαλίκ.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *ἑλλαδοθήριον τοῦ Duvernoyi*, καὶ τὸ *ἑλλαδοθήριον τὸ μέγα*. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον εἶδος ἔζησεν εἰς τὸ Πικέρμι καὶ ἀπετέλει μεταξὺ τῶν καμηλοπαρδαλοειδῶν τοῦ Πικερμικοῦ ζωϊκοῦ κόσμου ἓν τῶν μεγαλυτέρων ζῴων. Τὸ μῆκος τοῦ κρανίου εἰς καλῶς ἀνεπτυγμένα ἑλλαδοθήρια τοῦ Πικερμίου ἔφθανε τὰ 70 ἑκατοστά. Ὁ λαιμὸς τοῦ εἴδους τούτου ἦτο πολὺ βραχύτερος τοῦ λαιμοῦ τῶν σημερινῶν εἰδῶν τῶν καμηλοπαρδάλεων. Τὸ ἑλλαδοθήριον τοῦ Duvernoyi τοῦ Πικερμίου ὡμοίαζεν ἐξωτερικῶς πρὸς τὴν σήμερον ἐν Ἀφρικῇ ζῶσαν Ὀκαπίαν Johnstoni. Γ. Κ. Γ.

ἔλλαμψις, *—εως* (ἡ)· (ὅρος χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν νεοπλατωνικῶν) ἐνθουσιασμός, ἔκστασις, κατάληψις, καταυγασμὸς τῆς ψυχῆς ὑπὸ τοῦ θείου· δόγμα θεῖον καὶ ἐμπεπνευσμένον, καθ' ὅ, διασκεδαζομένου τοῦ σκότους τῆς ἀνθρωπίνης ἀγνοίας, ὁ ἔνθους καταστὰς νοῦς ἐκλάμπεται, ἵνα ἀντιλαμβάνηται τὰ θεῖα πράγματα καὶ πορεύηται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ θεοῦ διαγραφείσῃ ὁδῷ. Σήμερον ἐν τῇ *ψυχοβιολογίᾳ* ἡ λέξις σημαίνει τὴν πρόκλησιν ἐκδηλώσεών τινων τῆς ὑποσυνειδήτου ψυχῆς, τὴν ἀνάκτησιν ὑπερανθρώπων ἰδιοτήτων ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, ὡς μοίρας τοῦ αἰθερογενοῦς παγκοσμίου ψυχοδυναμισμοῦ, καθ' ἃς περιπτώσεις ἐπέρχεται μείωσις τῶν ὑλικῶν αἰσθήσεων, τῶν κυριαρχουσῶν ἰδίως κατὰ τὴν ἠλεκτρονικὴν κατάστασιν τοῦ ψυχοδυναμισμοῦ τούτου. Σ. Γ. Σ.

Ἑλλάνικος. Ἀργεῖος διθυραμβοποιὸς τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, γνωστὸς ἔκ τινος ἐπιγραφῆς. Ε. Γ. Π.

— **Ἑλλάνικος** ***ὁ γραμματικός.*** Κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα ἀκμάσας, ἐγένετο μετὰ τοῦ Ξένωνος ἀρχηγὸς τῶν ἐπονομασθέντων *Χωριζόντων* (βλ. λ.), οἵτινες ἀπεδέχοντο ὅτι ἄλλος ἐποίησε τὴν Ἰλιάδα καὶ ἄλλος τὴν Ὀδύσσειαν. Ε. Γ. Π.

— **Ἑλλάνικος** ***ὁ ἱστορικός.*** Ἐν Μυτιλήνῃ γεννηθείς, ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Θουκυδίδου, περιηγηθεὶς δὲ σχεδὸν ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐκ φιλομαθείας, συνέλεξεν ἄφθονον μυθολογικὴν καὶ ἱστορικὴν ὕλην καὶ συνέγραψεν εἰς ἰωνικὴν διάλεκτον «πλεῖστα πεζῶς τε καὶ ποιητικῶς», κατὰ Σουΐδαν. Ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ἔφορος, ὁ Ἰώσηπος καὶ ὁ Στράβων ἐλέγχουσιν αὐτὸν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀκριβείας ἐν τοῖς χρονολογικοῖς ζητήμασι καὶ τὴν καθόλου ἄκριτον εὐπιστίαν του. Τὰ περισωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ Ἑλλανίκου εὕρηνται παρὰ C. Müller (Fragmenta historicorum graecorum» Parisiis 1841—1870). Ε. Γ. Π.

Ἑλλανικός, *Γεώργιος.* Καλλιγράφος (μεταγραφεὺς ἑλληνικῶν χειρογράφων) ἐκ Βυζαντίου. Ἔζη ἐν Κρήτῃ κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα (Aretini Catal. manuscr. κτλ. σ. 342 τοῦ Β' τ.). Μ. Ι. Γ.

— **Ἑλλανικός**, ***Συνέσιος.*** Ἕλλην λόγιος ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἔζη ἐν Μοσχολουρίῳ τῆς Ἑλλάδος. Μ. Ι. Γ.

Ἑλλανοδικαιὼν (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Οἰκοδομὴ παρὰ τὴν ἀγορὰν τῆς Ἤλιδος καὶ ἐγγὺς τοῦ γυμνασίου, ἐν ᾗ κατῴκουν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ αἱρούμενοι *ἑλλανοδίκαι* (βλ. λ.) δέκα μῆνας πρὸ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, διδασκόμενοι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰς τὰ καθήκοντά των ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων. Σ. Γ. Σ.

ἑλλανοδίκης, *—ου* (ὁ)· οἱ κατὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῆς ἀρχαιότητος ἀνώτεροι ἄρχοντες· ‖ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους γενικῶς πᾶν μέλος τῆς ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς τῶν ἀγώνων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Οἱ *ἑλλανοδίκαι* ἦσαν δικασταί τινες ἢ στρατοδίκαι ἐν τῷ σπαρτιατικῷ στρατῷ, κληθέντες πιθανῶς οὕτω κατὰ πρῶτον, ὅτε ἡ Σπάρτη εἶχε τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἑλλήνων. Κυρίως ὅμως ἑλλανοδίκαι ἐκλήθησαν οἱ κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἄρχοντες, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ τήρησις τῶν ἐναγωνίων διατάξεων, ἡ κρίσις καὶ ἐν γένει ἡ ἐποπτεία τῶν ἀγώνων. Εἰς τοὺς ἄλλους ἀγῶνας οἱ ἄρχοντες οὗτοι ἐκαλοῦντο ἀγωνοθέται. Ἀρχῆθεν, ἀπὸ τῶν μυθικῶν ἔτι χρόνων, μέχρι τῆς 50ῆς Ὀλυμπιάδος (580 π. Χ.), εἷς ἦτο ὁ κριτὴς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ἐκλεγόμενος διὰ κλήρου ὑπὸ πάντων τῶν Ἠλείων καὶ διατηρῶν τὸ ἀξίωμά του ἐπὶ μίαν μόνον Ὀλυμπιάδα. Ὁ βαθμιαῖος ὅμως πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀγωνισμάτων καὶ τῶν προσερχομένων ἀγωνιστῶν ὑπεχρέωσε τοὺς Ἠλείους ν' αὐξήσωσιν ἐφεξῆς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλεγομένων ἑλλανοδικῶν εἰς δύο. Βραδύτερον, ἀπὸ τῆς 75ης Ὀλυμπιάδος (480 π. Χ.), ἐξελέγοντο 9, ἤτοι 3 διὰ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἱππικῶν ἀγώνων, 3 διὰ τὸ πένταθλον καὶ 3 διὰ τὰ λοιπὰ ἀγωνίσματα. Τῷ 472 π. Χ. προσετέθη καὶ δέκατος ἑλλανοδίκης, τῷ δὲ 368 π. Χ. οἱ ἑλλανοδίκαι ἦσαν 12, ὅσαι καὶ αἱ φυλαὶ τῶν Ἠλείων. Μετὰ μίαν Ὀλυμπιάδα, ἐπειδὴ οἱ Ἠλεῖοι ἀπέβαλον μέρος τῆς χώρας αὐτῶν ἐν τῷ πρὸς Ἀρκάδας πολέμῳ, ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλῶν αὐτῶν ἠλαττώθη εἰς 8, ὅθεν ἐξελέγοντο ἤδη 8 μόνον ἑλλανοδίκαι. Τέλος, ἀπὸ τῆς 108ης Ὀλυμπιάδος (348 π. Χ.), ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑλλανοδικῶν ηὐξήθη εἰς 10 καὶ παρέμενεν ὁ αὐτὸς μέχρι τοὐλάχιστον τῶν χρόνον τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦ Φιλοστράτου. Εἰς τὸν Γ' Ὀλυμπιακὸν ὁ Πίνδαρος λέγει, ὅτι τὸν «γλαυκόχροα κόσμον τῆς ἐλαίας» ἀπονέμει Αἰτωλὸς ἀνήρ· ὅθεν ὑπετέθη ὑπό τινων, ὅτι οἱ ἑλλανοδίκαι ἐξελέγοντο ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ὀξύλου. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον μεταξὺ πάντων τῶν ἑλλανοδικῶν νὰ ἦτο καὶ εἷς Ὀξυλίδης. Τῶν ἑλλανοδικῶν προΐστατο ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν.

Οἱ αἱρεθέντες ἑλλανοδίκαι ἀνελάμβανον τὸ ἔργον αὐτῶν δέκα μῆνας πρὸ τῶν ἀγώνων, καθ' ἅπαν δὲ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα παρέμενον εἰς τὸν *ἑλλανοδικεῶνα* (βλ. λ.), ἔνθα ὑπὸ τῶν λεγομένων *νομοφυλάκων* καθωδηγοῦντο εἰς τὰ καθήκοντά των. Ἕνα μῆνα δὲ πρὸ τῶν ἀγώνων ἐδέχοντο τοὺς πανταχόθεν προσελθόντας ἀθλητὰς καὶ ὑπέβαλλον αὐτοὺς εἰς ἐξέτασιν, εἰς ἐπιλογήν, ἐν προκριματικῷ τινι ἀγῶνι, περιορίζοντες οὕτω τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν καὶ ἀπαλλάσσοντες αὐτοὺς τῆς ἐν

Digitized by Google

τῷ ἐπισήμῳ σταδίῳ ἥττης. Ἐπὶ πλέον ὑπεχρέουν καὶ τοὺς παρευρισκομένους γυμναστὰς νὰ ἐφαρμόζουν ὅσα αὐτοὶ ὑπεδείκνυον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπερέχουσαν πάντοτε μέθοδον προπονήσεως τῶν Ἠλείων. Τὴν πρώτην δ' ἡμέραν τῶν ἀγώνων οἱ ἑλλανοδίκαι, πορφυρίδι ἐνδεδυμένοι καὶ ἐστεφανωμένοι, ἡγοῦντο τῆς πομπῆς πρὸς τὸ στάδιον καὶ μετὰ τὰς θυσίας ὡδήγουν τοὺς ἀγωνιστὰς εἰς τὸ βουλευτήριον, συνοδευομένους ὑπὸ τῶν οἰκείων των καὶ τῶν γυμναστῶν των. Ἐκεῖ οἱ ἀγωνισταί, ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ ἀγάλματος τοῦ Ὁρκίου Διός, ὡρκίζοντο, ὅτι ἔχουν τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα τῆς ἰθαγενείας, διαγωγῆς καὶ ἀσκήσεως καὶ ὅτι κατὰ τοὺς ἀγῶνας δὲν θὰ παραβιάσουν τὰς ἐναγωνίους διατάξεις. Περὶ τούτων ὡρκίζοντο καὶ οἱ παριστάμενοι οἰκεῖοι καὶ γυμνασταὶ τῶν ἀθλητῶν. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν οἱ ἑλλανοδίκαι ἐδημοσίευον καὶ τὸ λεύκωμα, ἤτοι τὸν πίνακα, ἐν ᾧ ἐγράφοντο οἱ διάφοροι ἀγῶνες, καὶ ἡ τάξις, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ τελεσθῶσι, πρὸς γνῶσιν τῶν ἐνδιαφερομένων (*Δίων. Κάσσ.* 79.10). Τὴν αὐτὴν ἐπίσης πρώτην ἡμέραν οἱ ἑλλανοδίκαι ὡδήγουν παῖδα ἀμφιθαλῆ κατὰ τὸν ὀπισθόδομον, ἔνθα διὰ χρυσοῦ δρεπάνου ἀπέκοπτεν οὗτος ἐκ τῆς καλλιστεφάνου κοτίνου τόσους κλάδους, ὅσα ἦσαν καὶ τὰ ἀγωνίσματα ἵνα συστραφῶσιν εἰς στεφάνους. Τὴν δευτέραν ἡμέραν οἱ ἑλλανοδίκαι, κρατοῦντες φοίνικας ἀνὰ χεῖρας, εἰσήρχοντο εἰς τὸ στάδιον διὰ τῆς κρυπτῆς πύλης, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῶν ἀγωνιστῶν· καὶ οἱ μὲν ἀγωνισταὶ μετέβαινον εἰς τὸν δι' αὐτοὺς ὡρισμένον τόπον, αὐτοὶ δ' ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸ βάθος δεξιά, ἔναντι τῆς ἐπὶ βωμοῦ καθημένης ἱερείας τῆς Δήμητρος Χαμύνης. Εἰς σημεῖον δὲ διδόμενον ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου αὐτῶν ὁ κῆρυξ ἐκήρυττε τὴν ἔναρξιν τῶν ἀγώνων. Ὑπὸ τοὺς ἑλλανοδίκας ὑπῆρχον οἱ ἀλύται μετὰ τοῦ προεξάρχοντος αὐτῶν ἀλυτάρχου καὶ ἄλλαι τινὲς κατώτεραι ἀρχαί, προωρισμέναι διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως κλπ. Εἰς τὸν νικητὴν ἑκάστης σειρᾶς τῶν ἀγωνιζομένων ἐδίδετο ὑπὸ ἑλλανοδίκου κλάδος φοίνικος. Ἡ ἀπόφασις τῶν ἑλλανοδικῶν ἦτο σεβαστὴ καὶ ἀνέκκλητος. Ἄλλως τε πάντες οἱ Ἕλληνες ἔτρεφον ἀπόλυτον πεποίθησιν εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν Ἠλείων ἑλλανοδικῶν καὶ τῆς βουλῆς (*Ἡροδ.* 5,22). Ἐν τούτοις, ὁ ἀγωνιστής, ὅστις ἐφρόνει ὅτι ἠδικήθη, ἠδύνατο ν' ἀποταθῇ εἰς τὴν βουλὴν τῶν Ἠλείων, ἥτις ἐσυνεδρίαζε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων, καὶ νὰ ζητήσῃ τὸ δίκαιόν του. Ἡ βουλὴ δὲ πειθομένη, ἠδύνατο μὲν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἑλλανοδίκας, δὲν ἠδύνατο ὅμως ν' ἀκυρώσῃ καὶ τὴν ἀπόφασίν των. Οἱ ἑλλανοδίκαι εἶχον καὶ τὸ δικαίωμα ἐπιβολῆς διαφόρων ποινῶν κατὰ τῶν ἀγωνιστῶν, οἷον μαστιγώσεως, προστίμου, ἀποκλεισμοῦ ἐκ τῶν ἀγώνων· τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην ποινὴν ἠδύναντο νὰ ἐπιβάλουν καὶ εἰς ὁλόκληρον πόλιν, τὴν γενέτειραν τοῦ παρεκτρεπομένου ἢ παρανομοῦντος ἀθλητοῦ. Τὴν πέμπτην καὶ τελευταίαν ἡμέραν τῶν ἀγώνων, καθ' ἣν ἐγίνετο ἡ ἀπονομὴ τῶν ἄθλων, πρὸ τῶν ἑλλανοδικῶν ἐτοποθετεῖτο τρίπους, ἀπὸ δὲ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος χρυσελεφαντίνη τράπεζα, ἐφ' ὧν ἐτίθεντο οἱ ἐκ κοτίνου καλλίνικοι στέφανοι. Τοῦ κήρυκος δ' ἐκφωνοῦντος τὸ ὄνομα καὶ τὴν πατρίδα ἑκάστου νικητοῦ, προσήρχετο οὗτος καὶ ἐστέφετο μετ' ἐπευφημιῶν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν ἑλλανοδικῶν. Ὁ τίτλος τῶν ἑλλανοδικῶν διετηρήθη καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους ἀγῶνας, τοπικοὺς ἢ διεθνεῖς, τεθεὶς ἰδίως ἐν χρήσει εὐρυτέρᾳ ἀπὸ τῆς ἀναβιώσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ὁ ἀριθμὸς δ' αὐτῶν εἶναι ἀπεριόριστος, ἀνάλογος πρὸς τὴν εὐρύτητα τῶν ἀγώνων καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀγωνισμάτων.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἑλλανοδικία (ἡ)· τὸ ἀξίωμα, τὸ ἔργον τοῦ *ἑλλανοδίκου* (βλ. λ.).

ἑλλανοδικῶ (*—έω*)· εἶμαι *ἑλλανοδίκης*, δηλαδὴ κριτὴς ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν.

Ἑλλανοκράτης. Θεσσαλός, ὅστις μετὰ τοῦ Κραταίου ἐδολοφόνησε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀρχέλαον τῷ 399 π. Χ., συνεργοῦντος καὶ τοῦ Μακεδόνος Δεκαμνίχου.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Digitized by Google